150.-

11

3957-1

T. 3420.

BIBLIA

BREVES IN EADEM ANnotationes, ex doctiſs. interpretationibus, & Hebræorum commentariis.

Interpretatio propriorum nominum Hebraicorum.
Index copioſiſſimus rerum & ſententiarum vtriuſque teſtamenti.

PARISIIS, Ex officina Roberti Stephani. M. D. XXXII.

Cum priuilegio Regis.

AD SACRARVM LITErarum ſtudium exhortatio ex ſacris literis.

CHRISTVS ad populum, Iohan.5

Scrutamini ſcripturas: quoniam illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me.

PAVLVS Timotheo, 2. Timoth.3

Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia: vt perfectus ſit homo dei ad omne opus bonũ inſtructus.

Idem ad Romanos, Rom.15

Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt: vt per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus.

SALOMON, Prouerb.30.

Omnis ſermo dei ignitus, clypeus eſt ſperantibus in ſe. Ne addas quicquam verbis illius, & arguaris, inueniariſque mendax.

MOYSES populo, Deut.12

Non facietis ſinguli quod vobis rectum videtur: ſed quod præcipio tibi, hoc tantum facito domino: nec addas quicquam, aut minuas.

DOMINVS ipſi Ioſue, Ioſue 1

Non recedat volumen legis huius ab ore tuo: ſed meditaberis in eo diebus ac noctibus, vt cuſtodias & facias omnia quæ ſcripta ſunt in eo. Tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. Non declines à verbis legis huius ad dexterã vel ad ſiniſtram, vt intelligas cuncta quæ agis.

Idem populo, Exod.13

Narrabis filio tuo in die illo, dicens, Hoc eſt quod fecit mihi dominus quando egreſſus ſum de AEgypto. Et erit quaſi ſignum in manu tua, & quaſi monimentum ante oculos tuos, & vt lex domini ſemper ſit in ore tuo. In manu enim forti eduxit te dominus de AEgypto.

MOYSES, Deut.31

Leges verba legis huius coram omni Iſrael, audientibus eis, & in vnum omni populo congregato, tam viris quàm mulieribus, paruulis & aduenis qui ſunt intra portas tuas: vt audientes diſcant, & timeant dominum deum veſtrum, & cuſtodiant, impleántque omnes ſermones legis huius.

ROBERTVS STEPHANVS
Chriſtiano Lectori S.

Ne tu forte Chriſtiane Lector nihil in hac Bibliorum altera editione præſtitũ exiſtimares amplius, quàm in prima quæ ex noſtra officina ante aliquot iam annos prodiit: voluimus paucis hic indicare quo quidque modo, quáque diligentia perfectũ fuerit. Primum omnium, vulgarem Bibliorum tralationem denuo tanta accuratione cõtulimus cum veteribus exẽplaribus manu deſcriptis, quæ annis ſuperioribus nobis Monachi S. Dionyſii, itémque S. Germani, & grauiſſimum illud Theologorum Pariſienſium collegium nobis communicarunt: vt nihil iam omiſſum putemus (agnoſcimus enim quod conqueſti ſunt amici quidam, in priore editione nõnihil eſſe dormitatũ) eſſéque noſtram tralationem nunc primum propè integram & illibatam, qualis ab ipſo interprete quondam ſcripta fuerat. Ne autem periret tam moleſtus labor, loca omnia corrupta quæ in hac editione reſtituta fuerunt, in commentarium regeſſimus, quẽ apud nos diligentiſſime aſſeruamus: vt ſiquid emendate impreſſum, à nonnullis iudicaretur corruptum, prolato eo, ſtatim ex quibus exemplaribus id reſtitutum ſit, oſtenderemus. Nã hoc vnũ ſemper curauimus, vt hæc noſtra tralatio integra maneret, neque quicquã ab ea detraheretur, aut minueretur. quod niſi auxilio veterum exemplarium fieri haud potuiſſe quis non intelligit? Quoniam vero inter conferẽdum, multa obſcurius verſa deprehendebantur, quæ niſi conſultis Hebraicis voluminibus, ſtatim intelligi nõ poterant: multa præterea quæ aliter atque ab interprete verſa erant, transferri poterãt: nonnulla poſtremo ab Hebraica ſignificatione prorſus aliena: eſſétque hæc tralatio receptiſſima, quam plures iam memoria penè totam tenerent, qui tamen ipſi aliorũ quoque verſionibus vti cuperent, nec commode id facere multis locis poſſent, ignoratione linguæ Hebraicæ, vt qui neſcirent quibus verbis noſtri interpretis verba alterius reſpondere deberent (adeò diuerſe locum vnum & eundem aliquando à variis redditum offendebant) Idcirco rogati annotauimus in gratiam illorum ad marginem interiorẽ, ea quæ à diuerſis interpretibus aliter atque aliter reddita eſſent: vt ſtatim è regione haberent quod ab aliis verſum iis auxilio eſſe poſſet ad intelligentiam ſacrarum literarum. Nam quãtumuis doctus ille fuerit qui rurſum nobis Biblia vertat, nunquam tamen ea ita vertet vt omnibus faciat ſatis, niſi ſimul annotationes ediderit quibus doceat quàm variè locus vnus aliquando verti poſſit. Varia dei dona ſunt: tãtum quiſque intelligit, quantum ei datum eſt à deo. Qui vertit, vnicum ſenſum exprimit: tametſi probe ſciat locum etiam aliter verti poſſe. Alius qui poſt illum vertet, non ad eum ſenſum vertet quem ſecutus eſt ille, ſed alterum quem putabit magis loco congruere. Variam enim vt plurimum habẽt originem dictiones Hebrææ: alius ab vna radice deriuat, alius ab alia: quo fit neceſſario vt diuerſæ ſint ſignificationes eiuſdem verbi aliter atque aliter deriuati. Hinc bona ex parte tanta etiam doctiſſimorum interpretum in iiſdem de Hebræo conuertendis diuerſitas naſcitur. Cum igitur hæc ſic habeant, placuit interim dum vir doctus aliquis annotationes integras in totum vetus teſtamentum parabit, Origenem & Hieronymum imitari, & variorum interpretum, & eorum quidem doctiſſimorum interpretationes atque annotationes ex ipſis Hebræorum commẽtariis deprõptas, quàm pauciſſimis fieri potuit, ad marginem adſcribere, in gratiam eorum potiſſimum, qui nihil nouerũt in literis Hebraicis: iiſdem ſignis & notis vtentes, quibus ipſi vſi fuerũt, aſteriſco & obeliſco.

Obeliſco confodimus quod in Hebraicis voluminibus non legitur. ÷

Aſteriſco vſi ſumus, quoties Hebræa plus habent, quàm noſtra tralatio. *

Verba quæ annotanda erant, pro quibus aliqui interpretes aliud verterũt, his ſignis incluſimus ⸢ ⸣. Nonnunquam adſcripſimus &c. propter anguſtias marginũ, contenti principium verſus annotaſſe. ⸢ ⸣ &c.

Vbi noſtra tralatio nihil ab aliis interpretationibus ſenſu, ſed verbis tantum differebat, nihil annotatum eſt.

Cũm interpres noſter recte ſenſum vnum loci cuiuſpiã aſſecutus eſt, quem alii aliter vertunt: omnium varias illius loci interpretationes indicauimus, præpoſito vl̄, vt lectoris etiam iudicio libera poteſtas fieret, quam ex multis, rectis quidem omnibus, ſed tamen diuerſis, interpretationem ſequi mallet.

Chald. interp. LXX.

Quoties Chaldæus paraphraſtes, aut ſeptuaginta interpretum tralatio aliquid dilucide & aperte vertit, quod alii obſcurius, id etiam indicauimus.

Quædam clariſſime reddita erãt ab interprete: quorum Hebræa quia obſcura erãt, ad verbum annotauimus: vt videret lector quàm clare quæ obſcuriſſima erant apud Hebræos, & docte reddidiſſet noſter interpres.

Siqua dictio latina in noſtra tralatione aliter potuit accipi, quàm ſonarent Hebræa, annotandum id quoque duximus.

Heb.

Hebraiſmũ & modos loquendi Hebræorũ ſiquando non reddidit interpres noſter (bonam enim partem reddidit: ídque quoties fecit, indicauimus) in phraſim latinam conuertimus: adiectis in fine annotationis tribus literis, Heb.

In libris qui Hebraice nõ ſunt ſcripti, nihil annotatum fuit, quòd Græca exemplaria admodum inter ſe diſcreparent.

Quod præſtitum eſt in veteri teſtamẽto, idem factum eſt & in nouo ex doctiſſimorum hominum variis tralationibus, & annotationibus.

Denique vt tandem finiamus, poſt omnes illos labores denuo rerum & ſententiarũ veteris teſtamenti indicem collegimus, & noui teſtamenti indici admiſcuimus, vt vnicus eſſet index.

Quid porro commodi ex illo percipi poſſit, ſentient (ni fallor) quorum partes ſunt docere populum.

Hæc ſunt Chriſtiane lector, de quibus te admonitum voluimus. Siquid minus dictum in annotationibus illis, aut obſcurius cẽſueris: meminiſſe debes annotatiunculas ſcribere nos voluiſſe, non integrum volumen, tantúmque fere indicare vbi annotatione opus eſſet, vt ad ſcribendum iuſta annotationum volumina, doctorũ ingenia excitarentur. Boni igitur conſule quod egimus, & laboribus noſtris fruere, ac faue. Vale.

HAEC DOCENT SACRA
Bibliorum ſcripta.

Exod.3 DEVM eſſe qui propter bonitatē ſuam Deus
Gene.1. Pſal.103 cuncta creauit, à quo omnia procedunt,
Rom.2 4. pſal.114 ſine quo nihil quicquam eſt: iuſtum &
1.Corin.12 miſericordē: quique omnia operetur in
omnibus ſecundū voluntatem ſuam: cui
Ro.9.iſa.45.ier.18 nō liceat dicere quare ſic vel ſic faciat.

Gene.1 HVNC creaſſe Adam ad imaginē & ſi- Creatio hominis.
militudinem ſuam, dominúmque conſti
tuiſſe omnium creatorum in terra: inui
Rom.5 diáque diaboli & Adæ inobediētia pec- Peccatum.
catum in hunc mundum intraſſe, & per
peccatum mortem: omnéſque in Adam
& per Adam peccatores eſſe.

PROMISSVM vero Chriſtum IE- Promiſſus Chriſtus.
Gene.3.12.26.28 SVM ſaluatorē ipſi Adæ, Abrahæ, &
reliquis patribus, qui credētes liberaret
Heb.2 Rom.5 à peccatis, & tyrannide diaboli, cui ſub-
iiciebantur omnes per Adam.

INTERIM dum expectabatur promiſ Lex
Exo.19.20 ſa ſalus, datam legem à deo, qua cognoſce
Rom.3 rent homines peccatū, & ſe eſſe peccato-

res: quo fieret vt ardẽtius ſitirẽt Chriſti Galat.3.
aduentũ, qui ipſos à peccatis redimeret. 1. Corin. 1.
POSTREMO, Chriſtum illum pro-
Chriſtus ſaluator venit miſſum, tandem miſſum à patre eo tem- Luc. 2.
pore quod cõſtituerat apud ſe, eo inquã Galat. 4. ephe. 1
tempore, quo abundabat omnis iniqui- Rom. 5
tas. Miſſum autem nõ propter bona cu Tit. 3. Ephe. 2
iuſquam opera, (nam omnes erãt pecca-
tores) ſed vt verax abundãtes gratiæ ſuæ Ephe. 2
diuitias, quas promiſerat, exhiberet. Rom. 15

IESVS igitur Chriſtus verus agnus, & vera hoſtia, venit vt nos patri reconciliaret, pœ
Agnus Hoſtia Pax Fides nas peccatis noſtris debitas in cruce perſoluẽdo: & liberaret à ſeruitute diaboli, in filióſ- Iohan. 1 Iſa. 53. 1. Iohan. 2
que dei adoptaret, vera mẽtis pace data per fidẽ quam dat nobis pater trahens nos ad fi Luc. 1. Heb. 2
lium. Dei enim donum eſt fides illa qua credimus Chriſtum in hunc mundum veniſſe, Rom. 5 Ioh. 3. & 6
vt nos peccatores ſaluos faceret: tantæque efficaciæ eſt vt qui eam habent cupiãt omnia 1. Timo. 1
Spiritus ſanctus. charitatis officia, Chriſtum ſequentes, omnibus præſtare. Nã accepta fide, datur & ſpi 1. Iohan. 4
ritus ſanctus, quo ſignantur omnes credentes, quíque eſt pignus hæreditatis noſtræ: &
Charitas teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quòd ſimus filii dei: ac diffundit in viſcera noſtra 2. Cor. 1 & 5. ephe. 1
eam charitatem quã deſcribit Paulus Corinthiis. Propter hanc in Chriſtum fidem quæ Rom. 8 Rom. 5
Iuſtitia per charitatẽ operatur, iuſtificamur: id eſt pater ipſius (qui & noſter effectus eſt per ip- 1. Cor. 13
ſum) nos pro filiis & iuſtis habet, ſua gratia non imputans nobis delicta noſtra. Galat. 5

VENIT deniq; vt nos per ipſum purificati à peccatis, & deo patri ſanctificati ſiue cõ 2. Cor. 5
Opera ſecrati, abnegatis operibus carnis, liberè ſeruiremus ei in iuſtitia & ſanctitate omnibus Tit. 2
diebus noſtris: per bona opera (quæ præparauit deus vt ambularemus in illis) oſtendẽtes Luc. 1
Iudicium extremum nos certo ad hanc gratiam vocatos: quæ qui nõ habet, nec fidem in Chriſtũ habet. Qui Epheſ. 2
poſt interfectũ ſpiritu oris ſui hominẽ peccati ſedebit in maieſtate ſua, omnes iudica- 2. Pet. 1
turus, & redditurus vnicuique propria corporis prout geſſit, ſiue bonũ ſiue malũ. di- 2. Theſſ. 2
cturúſq; iis qui à dextris erũt, Venite benedicti patris mei, poſſidete paratũ vobis regnũ 2. Corin. 5
à conſtitutione mũdi. Iis autẽ qui à ſiniſtris, Diſcedite à me maledicti in ignẽ æternũ, Matth. 25
qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Tunc finis erit, regnúmque deo & patri tradet.

HOC vt cognoſcamus, bonitate dei per ſpiritũ eius ſanctũ tradita ſunt nobis hæc ſacra 1. Cor. 15
Vitaæterna Bibliorum ſcripta: vt cognoſcamus inquam, & credamus vnũ eſſe deum, & quem miſit 2. Pet. 1
IESVM Chriſtum: vtque credentes vitam habeamus in nomine eius. Iohan. 17 Iohan. 20

PRAETER hoc fundamentũ nemo aliud poteſt ponere. Optátque Paulus eum ana- 1. Corin. 3
thema eſſe qui aliud annuntiauerit, etiam ſi fuerit angelus de cælo. Galat. 1
Quoniam ex ipſo & per ipſum & in ipſo ſunt omnia: ipſi honor & gloria in
ſecula ſeculorum. Amen. Rom. 11

INDEX TESTIMONIORUM à Chriſto & apoſtolis in nouo

TESTAMENTO CITATORVM EX VETERI, QVAE huc in id congeſta ſunt, vt pii lectores natiuam quorundam intelligentiã facile aſſequi valeant quæ ab ipſo CHRISTO vero interprete, & ſpiritu eius per apoſtolos ſit tradita: perſpiciántque in quem vſum ea adduxerint Apoſtoli & Euangeliſtæ.

GENESIS.

1 d Maſculum & fœminam fecit eos. Mat.19 a mar.10 a
2 a Requieuit deus die ſeptima ab omnibus operibus ſuis Heb.4 b
2 b Factus eſt primus homo Adam in animam viuentem 1.Corint.15 f
2 d Dimittet homo patrẽ, & matrẽ, & adhærebit vxori. Mat.19 a.mar.10 a.ephe.5 g.1.cor.6 d
2 d Erunt duo in carne vna Mat.19 a.mar.10 a 1.corint.6 d.ephe.5 g
12 a Exi de terra tua & de cognatione tua Act.7 a
12 a Et in ſemine tuo benedicentur omnes gentes Act.3 a.galat.3 b
15 b Sic erit ſemen tuum Rom.4 c
15 b Credidit Abraham deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam Rom.4 a.iaco.2 d.gala.3 a
15 c Erit ſemẽ tuũ peregrinũ in terra nõ ſua.act.7 a
17 a Quia patrẽ multarũ gentiũ cõſtitui te.Ro.4 c
18 b Secundum hoc tempus veniam, & erit Saræ filius. Rom.9 b
21 b Eiice ancillam & filium eius Gala.4 d
21 b In Iſaac vocabitur tibi ſemen Rom.9 b
22 c Niſi benedicens benedicam te,& multiplicás &c. Heb.6 c
22 d Quia benedicẽtur in te omnes gẽtes. Gal.3 b act.3 d
25 c Quia maior ſeruiet minori Rom.9 c

EXODVS.

3 b Ego ſum deus Abrahá &c. Mat.22 c.mar.12 c luc.20 f
9 d In hoc ipſum excitaui te, vt oſtendã in te potentiam meam. Rom.9 d
12 g Os non comminuetis ex eo Iohan.19 f
16 d Qui multum, non abũdauit: &c.2.Corin.8 c
20 c Non mœchaberis Matth.5 d
20 c Non adulterabis, Non occides, Non furtum facies, Non loquêris contra proximũ tuum falſum teſtimoniũ, Nõ cõcupiſces. Ro.13 c
20 c Non concupiſces Rom.7 b
20 c Non occides Matth.5 c.luc.18 d
20 c Honora patrẽ tuum & matrẽ tuam. Mat.15 a mar.7 b.ephe.6 a
21 c Qui maledixerit patri ſuo vel matri, morte moriatur Matth.15 a.marc.7 b
21 c Oculum pro oculo, dentẽ pro dente Mat.5 f
22 d Principi populi tui non maledices Act.23 a
24 e Hic ſanguis teſtamenti, quod mandauit ad vos deus Heb.9 e
25 g Vide, omnia facito ſecundũ exemplar quod tibi oſtenſum eſt &c. Heb.8 b.act.7 f
32 a Fac nobis deos qui præcedant nos Act.7 e
33 d Miſerebor cui voluero &c. Rom.9 c
13 c Omne maſculinũ adaperiens vuluá Luc.2 d
34 d Non ſicut Moyſes ponebat velamẽ ſuper faciem. 2.Cor.2 c

LEVIT.

11 g Sácti eritis, quoniá ego ſanctus ſum 1.Pet.1 c
18 a Qui fecerit homo, viuet in ea. Ro.10 b.gal.3 b
19 c Non periurabis Matth.5 e
19 d Diliges proximũ tuũ ſicut teipſum Ro.13 d galat.5 c.Iaco.2 b.matth.22 d.marc.12 c
19 d Diliges proximum tuum Matth.5 g
20 b Qui maledixerit patri &c. Matth.15 a
24 d Oculum pro oculo Matth.5 f
26 b Quoniá inhabitabo in illis, & ambulabo inter eos 2.Corint.6 d

NVMERI.

9 b Os non comminuetis ex eo Iohan.19 f

DEVTER.

4 d Etenim deus noſter ignis cõſumẽs eſt.heb.12 g
5 b Non concupiſces Rom.7 c.13 c
5 b Non occides Matth.5 c.luc.18 d
5 b Non mœchaberis Matth.5 d.luc.18 d
5 b Non furtum facies Luc.18 d.Rom.13 c
5 b Non loquêris contra proximũ tuum falſum teſtimonium Luc.18 d.rom.13 c
5 b Honora patrem & matrẽ. Matth.15 a.mar.7 b epheſ.6 a
6 a Audi Iſrael, dominus deus tuus deus vnus eſt. Mar.12 c
6 a Diliges dominum deum tuum ex toto corde &c. Matth.22 d.mar.12 c.luc.10 e
6 c, 10 d Dominum deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies Matth.4 b.luc.4 b
6 c Non tentabis dominum deum tuũ. Mat.4 b luc.4 b
8 a Nõ in ſolo pane viuit homo Mat.4 a.luc.4 a
10 d Deus perſonam hominis non accipit.Gal.2 b
18 c Prophetam ſuſcitabit vobis dominus deus. Act.3 d.7 e
19 d In ore duorum vel trium teſtiũ ſtabit omne verbum.2.Corint.13 a.matth.18 b.Ioh.8 c
19 d Oculũ pro oculo, dentem pro dente. Mat.5 f
21 d Maledictus omnis qui pẽdet in ligno.Gal.3 b
25 b Non alligabis os boui trituranti.1.Corin.9 a 1.tim.5 c
25 b Si quis mortuus fuerit non habens filium. Matth.21 c.marc.12 b.luc.20 e
27 d Maledictus omnis qui non permáſerit in omnibus quæ &c. Galat.3 b
30 c Quis aſcendet in cælum? Rom.10 b
30 c Prope eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo. Rom.10 b
32 c Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem &c. Rom.10 d
32 e Mihi vindictam, ego retribuam Rom.12 d

IOSVE.

1 a Nõ te deſeram neque derelinquam Heb.13 a

REG. II.

7 c Ego ero illi in patrẽ, & ipſe erit mihi in filiũ. Heb.1 b

REG. III.

19 b Domine, prophetas tuos occiderunt, & altaria &c. Rom.11 a

19 b Reliqui mihi ſeptem millia virorum Ro.11 a

IOB.

5 c Cõprehendá ſapiẽtes in aſtutia eorũ. 1.cor.3 d

DAVID.

2 a Quare fremuerunt gentes? Act.4 e

2 b Filius meus es tu, ego hodie genui te Act.13 e Heb.1 b.5 b

2 c Reges eos in virga ferrea Apoc.2 g.19 c

4 b Iraſcimini, & nolite peccare Epheſ.4 f

5 c Sepulchrum patens eſt guttur eorum. Ro.3 b

6 c Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem Matth.7 d.25 d.luc.13 f

8 b Ex ore infantium & lactentium Matth.21 b

8 c Quid eſt homo quòd memor es eius? Heb.2 a

8 c Omnia ſubiecit ſub pedibus eius .Cor.15 d

9 e Quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt. Rom.3 c

13 a Nõ eſt iuſtus quiſquá, nõ eſt intelligẽs. Ro.3 b

13 b Veloces pedes eorum ad effundẽdum ſanguinem. Rom.3 c

15 c Prouidebá dominũ in conſpectu &c. Act.2 d

15 d Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Act.2 e.13 e

17 a Ego ero fidens in eum Heb.2 c

17 g Propterea confitebor tibi in gentibus domine. Rom.15 b

18 a Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum. Rom.10 d

21 a Eli, eli, Láma ſabbacthani. Mat.27 d.mar.15 c

21 c Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea. Matth.27 d. iohan.19 e

2 c Nuntiabo nomẽ tuũ fratribus meis Heb.2 c

23 a Domini eſt terra, & plenitudo eius 1.Cor.10 f

24 c Odio habuerunt me gratis Iohan.15 d

30 a In manus tuas cõmẽdo ſpiritũ meũ. Luc.23 f

31 a Beati quorũ remiſſæ ſunt iniquitates Ro.4 a

33 c Qui enim vult vitá diligere, & dies videre bonos 1.Pet.3 b

39 b Hoſtiam & oblationem noluiſti Heb.10 b

40 c Qui manducat mecum panem Iohan.13 b

43 d Propter te mortificamur tota die Rom.8 g

44 b Thronus tuus deus in ſeculum ſeculi Heb.1 c

50 a Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis Rom.3 a

54 d Iacta ſuper dominum curam tuam 1.Pet.5 b

61 d Vnuſquiſque autem propriam mercedem accipiet 1.Corint.3 b

67 d Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem Ephe.4 b

68 b Zelus domus tuæ comedit me Iohan.2 d

68 b Improperia improperátium tibi, ceciderunt ſuper me Rom.15 a

68 c Fiat menſa eorũ corá ipſis in laqueũ Ro.11 b

58 c Fiat commoratio eorum deſerta. Act.1 d

68 e In ſiti mea potauerunt me aceto Iohan.19 f

77 a Aperiam in parabolis os meum Matth.13 e

77 c Panem cæli dedit eis Iohan.6 d

81 b Ego dixi, dii eſtis Iohan.10 g

88 d Inueni Dauid ſeruum meum Act.13 d

90 c Angelis ſuis mandauit de te Mat.4 a.luc.4 b

93 b Dominus nouit cogitationes ſapiẽtum quoniam vanæ ſunt 1.Corint.3 d

94 d Sicut iuraui in ira mea Heb.4 a

94 c Hodie ſi vocem eius audieritis Heb.3 b

96 b Et adorent eum omnes angeli eius Heb.1 c

101 d Tu in principio domine terram fundaſti Heb.1 c

103 a Qui facit angelos ſuos ſpiritus Heb.1 c

108 b Et epiſcopatum eius accipiat alter Act.1 d

109 a Dixit dominus domino meo. Matth.22 d luc.20 g.act.2 f

109 a Sede à dextris meis Heb.1 d

109 a Donec ponam inimicos tuos ſcabellum, &c. Heb.1 d.1.Corint.15 d

109 b Tu es ſacerdos inæternum Heb.5 b.7 c

109 b Iurauit dominus, & nõ pœnitebit eũ Heb.7 c

111 b Diſperſit, dedit pauperibus 2.Corint.9 c

115 a Credidi, propter quod locutus ſũ 2.Cor.4 c

115 a Omnis homo mendax Rom.3 a

116 a Laudate dominum omnes gentes Rom.15 c

117 a Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo Heb.13 b

117 d Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, Matth.21 d.mar.12 a.act.4 b.1.pet.2 b

117 Hoſanna filio Dauid Matth.21 b

131 c De fructu ventris tui ponam ſuper ſedẽ tuá. Act.2 e

139 a Venenum aſpidum ſub labiis eorum Ro.3 b

PROVER.

3 a Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos Rom.12 d

3 b Fili mi, noli negligere diſciplinã domini, &c. Heb.12 b

3 b Quẽ diligit dominus corripit, &c. Heb.12 b apoc.3 d

10 b Charitas operit multitudinem peccatorum. 1.Pet.4 b

17 c Videte ne quis malũ pro malo alicui reddat 1.Theſſ.5 d.1.pet.3 b

20 c Qui maledixerit patri vel matri. Matth.15 a mar.7 b

25 c Si eſurierit inimicus tuus, ciba illũ Ro.12 d

26 b Canis reuerſus ad vomitum 2.Pet.2 d

ISAIAS

1 c Niſi dominus ſabbaoth reliquiſſet nobis ſemen. Ro.9 f

5 d Homo plantauit vineam. Mat.21 b.luc.20 b mar.12 a

6 a Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus deus Apoc.4 c

6 c Auditu audietis, & non intelligetis. Mat.13 b marc.4 b.luc.8 b.act.28 f.Ioh.12 f. Ro.11 b

7 c Ecce virgo in vtero habebit Matth.1 d

8 d Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi deus Heb.2 d

9 a Terra Zabulon & terra Nephthali. Matth.4 c

10 e Si fuerit numerus filiorum Iſrael tanquá arena maris Rom.9 f

11 a Reuelabitur ille iniquus quem dominus interficiet ſpiritu oris ſui 2.Theſſ.2 c

11 c Erit radix Ieſſæ Ro.15 c.act.13 d

21 c Cecidit cecidit Babylõ illa magna Apo.14 b

22 d Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. 1.Corin.15 e

22 f Hæc dicit ſanctus & verus, qui habet clauem Dauid Apoca.3 b

25 c Abſterget dominus omnem lachrymá ab oculis &c. Apoc.7 d.21 b

28 c Quoniá in aliis linguis & labiis aliis loquar populo huic. 1.Corint.14 d

28 d Ecce pono in Sion lapidem offenſionis. Rom.9 g.1.pet.2 b.act.4 b

29 d Populus hic labiis me honorat. Matth.15 a marc. 7 b
29 c Perdam ſapientiam ſapientum, & prudentiá &c. 1.Corin.1 c
33 c Vbi ſapiens? vbi ſcriba? vbi inquiſitor huius ſeculi? 1.cor.1 c
40 a Vox clamátis in deſerto. Matth.3 a.mar.1 a luc.3 a.Iohan.1 c
40 b Omnis caro fœnum 1.Pet.1 d.Iacob.1 d
40 d Quis enim cognouit ſenſú domini, aut quis inſtruxit eum? 1.Corint.2 d
40 d Quis enim cognouit ſenſú domini, aut quis conſiliarius eius fuit? Rom.11 d
41 b.44 a Ego ſum primus & nouiſſimus. Apo.1 d & 22 c
42 a Ecce puer meus quem elegi Matth.12 b
43 c Ecce noua facio omnia Apoc.21 b.2.cor.5 d
45 d Viuo ego dicit dominus, quoniam mihi flectetur omne genu Rom.14 b
45 b Nunquid dicit figmentú ei qui ſe finxit, &c. Rom.9 d
49 b Poſui te in lucem gentium Act.13 g
49 c Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis 2.Corin.6 a
49 c Non eſurient, neque ſitiét amplius. Apoc.7 d
50 c Tunc expuerunt in faciem eius Matth.26 g
52 b Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium pacé. Rom.10 c
52 d Propter quod exite de medio eorum, & ſeparamini, &c. 2.Corint.6 d
52 b Nomen dei per vos blaſphematur inter gentes. Rom.2 d
52 d Quibus non eſt annunciatum de eo, videbút Rom.15 c
53 a Domine quis credidit auditui noſtro? Roma.10 c.iohan.12 f
53 b Ipſe infirmitates noſtras accepit Matth.8 c
53 c Tanquam ouis ad occiſionem act.8 f
53 d Et cú iniquis reputatus eſt Mar.15 c.lu.22 d
53 c Qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus &c. 1.Pet.2 d.1.Iohan.3 a
53 c Qui peccata noſtra pertulit in corpore ſuo. 1.Pet.2 d
54 a Lætare ſterilis quæ non paris Galat.4 d
54 c Et erunt omnes docibiles dei Iohan.6 e
55 a Et qui ſitit veniat: & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis Apoca.22 d
55 b Dabo vobis ſancta Dauid fidelia Act.13 e
56 c Domus mea domus orationis vocabitur. Matth.21 b.marc.11 c.luc 19 g
59 b Contritio & infœlicitas in viis corú Ro.3 c
59 c Galeam ſalutis aſſumite. Ephe.6 c.1 Theſſ.5 b
59 d Veniet ex Sion qui eripiat & auertat impietatem à Iacob Rom.11 d
60 c Et portæ eius non claudentur per diem &c. Apoc.21 g
61 a Spiritus domini ſuper me Luc.4 c
62 d Dicite filiæ Sió, Ecce rex tuus venit Matt.21 a
64 b Quod oculus nó vidit, nec auris audiuit, &c. 1.Corint.2 b
65 a Inuentus ſum à non quærentibus me. Ro.10 d
65 a Tota die expandi manus meas ad populum non credentem Rom.10 d
65 c Nouos vero cælos & nouam terrá. 2.Pet.3 c apoc.21 a
66 a Cælum mihi ſedes eſt Act.7 f
66 g Vbi vermis eorum non moritur Mar.9 g
60 d Et ciuitas non eget ſole neque luna. Apoc.21 g
60 d Nox vltra non erit Apoc.22 a

IEREM.

7 b Vos autem feciſtis illam, ſpeluncam latronú Matth.21 b.mar.11 c.luc.19 g
9 g Qui gloriatur, in domino glorietur. 1.Corint.1 d.2.corint.10 d
10 a Quis non timebit te dominé? Apoc.15 b
17 d Ego ſum ſcrutans renes & corda Apoc.2 f
31 c Vox in Rama audita eſt Matth.2 d
31 a Ero vobis in patré, & vos eritis mihi in filios 2.Corint.6 d
31 e Ecce dies venient dicit dominus, & cóſummabo ſuper domú Iſrael & ſuper domú Iuda teſtamentum nouum Heb.8 c
31 f Hoc auté teſtamétum quod teſtabor ad illos, &c. Dabo leges meas in cordibus corú. He.10 c
51 a Cecidit cecidit Babylon magna Apoc.18 a

EZECH.

3 a Accipe librum, & deuora illum Apoc.10 d
20 b Qui fecerit homo, viuet in ea Rom.10 b
32 b Sol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum. Matth.24 c
36 c Nomen dei per vos blaſphematur inter gentes. Rom.2 d

DANIE.

9 g Cum videritis abominationem deſolationis quæ dicta eſt à Daniele propheta. Mat.24 b mar.13 b.luc.21 d

OSEE.

1 d Et erit, in loco vbi dictú eſt eis, Non plebs mea vos &c. Rom.9 c
2 d Vocabo nó plebem meam, plebem meam. Rom.9 c.1.pet.2 b
6 c Miſericordiá volo, & nó ſacrificiú. mat.9 b.12 a
10 b Tunc incipient dicere montibus, Cadite ſuper nos: & collibus, Operite nos Luc.23 d
11 a Ex AEgypto vocaui filium meum Matth.2 c
13 d Abſorpta eſt mors in victoria 1.Corin.15 g

IOEL.

2 g Et erit in nouiſſimis diebus dicit dominus, effundam de ſpiritu meo Act.2 c
2 g Omnis enim quicunque inuocauerit nomen domini, ſaluus erit Rom.10 c

AMOS.

5 g Nunquid victimas & hoſtias obtuliſtis mihi &c. Act.7 e
6 a Væ vobis diuitibus Luc.6 d
9 c Poſt hæc reuertar, & reædificabo tabernaculú Dauid Act.15 c

IONAS.

2 a Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus &c. Matth.12 c.luc.11 d
3 b Pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ Matth.12 d.luc.11 e

MICHAE.

5 a Et tu Beth-lehem terra Iuda &c. Matth.2 a
7 b Veni ſeparare hominé aduerſus patrem ſuú, & filiá aduerſus matré. Matth.10 d.luc.12 g

AGGAE.

2 b Adhuc ſemel, & ego mouebo non ſolum terram, ſed & cælum Heb.12 g

HABAC.

1 b Videte contemptores, & admiramini, & diſperdimini: quia opus operor ego in diebus veſtris, &c. Act.13 f
2 a Iuſtus autem ex fide viuit Rom.1 c.galat.3 b

NAHVM.

1 d Quàm ſpetioſi pedes euangelizantium pacē Rom.10 c

ZACHAR.

8 c Loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo Ephe.4 f
9 b Ecce rex tuus venit Matth.21 a.Iohan.12 b
11 c Et acceperunt triginta argenteos Matth.27a
12 c Videbunt in quem compunxerunt. Ioh.19 g
13 c Percutiam paſtorem Matth.26 c.marc.14 b

MALACH.

1 a Iacob dilexi,Eſau autem odio habui. Ro.9 c
3 a Ecce ego mitto angelum meum. Matth.11 b mar.1 a.luc.7 d.Iohan.1 c
4 b Ipſe eſt Elias qui venturus erat. Matth.11 b
4 Quid eſt quod ſcribæ dicunt,quod Eliá oporteat primum venire,&c.Matt.17 b.mar.9 b
4 b Vt conuertat corda patrum in filios Luc.1 b

INDEX ALTER, IN QVO

ITIDEM NOVI INSTRVMENTI TESTIMONIA EX veteri excerpta annotauimus, ſi non ad verbum, certe iuxta ſententiam. ex quorum collatione cum iis à quibus vidētur deſumpta, non parū lucis accedet Chriſtianis lectoribus.

GENESIS.

1 a Fide intelligimus aptata eſſe ſecula dei verbo. Heb.11 a
1 a Cæli erant prius & terra de aqua,& per aquá conſiſtentes dei verbo 2.Pet.3 b
1 d Bene omnia fecit Mar.7 d
1 d Adam primus formatus eſt, deinde Heua. 1.Timo.2 d
2 d Non enim vir ex muliere,ſed mulier ex viro. 1.Cor.11 a
3 a Serpens ſeduxit Heuá aſtutia ſua 2.Cor.11 a
3 b Adam nō eſt ſeductus:mulier autem ſeducta 1.Timot.2 d
4 a Fide plurimam hoſtiam Abel quàm Cain obtulit.Heb.11 a
4 b A ſanguine Abel iuſti Matth.23 d
4 b Nō ſicut Cain qui ex maligno erat.1.Ioh.3 b
4 b Væ illis qui in via Cain abierūt Iudæ epiſt.d
5 c Fide,Enoch tráſlatus eſt ne videret mortem. Heb.11 a
6 c Quando expectabant dei patientiam in diebus Noe,cum fabricaretur arca 1.Pet.3 d
6 c Fide, Noe reſponſo accepto, de iis quæ adhuc non videbantur &c. Heb.11 b
7 a Octauum Noe iuſtitiæ præconem cuſtodiuit 2.Pet.2 b
7 b Sicut in diebus ante diluuiū &c. Matth.24 d
9 a Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt Matth.26 e.apoc.13 c
12 a Fide,qui vocatur Abraham, obediuit in locū exire Heb.11 b
14 d Hic enim Melchi-ſedec, rex Salem, ſacerdos dei ſummi Heb.7 a
16 d Abraham filium habuit de ancilla. Galat.4 c
17 b Et ſignum accepit circuncиſionis, ſignaculū iuſtitiæ fidei Ro.4 b.act.7 a
18 a Fide,& ipſa Sara ſterilis virtutē in conceptione,&c. Heb.11 c
18 b Sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eū vocans 1.Pet.3 a
19 b Euertit ciuitates Sodomorū & Gomorrhæorum 2.Pet.2 b
19 e Sicut Sodoma & Gomorrha,& finitimæ ciuitates Iudæ epiſt.c
19 e Memores eſtote vxoris Lot Luc.17 g
19 e Sicut factum eſt in diebus Lot,edebant, &c. Qua die autem exiit Lot à Sodomis, pluit &c. Luc.17 f
21 a Abraham habuit filium de libera Gala.4 c
22 a Fide,obtulit Abraham Iſaac cum tentaretur Heb.11 d
22 b Offert Abraham filium Iſaac ſuper altare Iaco.2 d
22 c Sicut locutus eſt ad patres noſtros Abraham, &c. Luc.1 e
25 c Rebecca ex vno concubitu habens, Iſaac patris noſtri,&c. Rom.9 b
25 d Ne quis fornicator aut prophanus vt Eſau, qui propter eſcam,&c. Heb.12 d
27 d Fide,& de futuris benedixit Iſaac Iacob Heb.11 d
48 c Fide,Iacob moriēs,ſingulos filiorum Ioſeph benedixit Heb.11 d
49 b Quem ſcripſit Moyſes in lege Iohan.1 g
50 d Fide, Ioſeph moriēs,de profectione filiorum Iſrael,&c. Heb.11 d

EXOD.

2 a Fide,Moyſes natus, occultatus eſt menſibus tribus Heb.11 d
2 b Fide,Moyſes grandis factus negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis Heb.11 e
2 b Cum vidiſſet Moyſes quendam iniuriam patientem act.7 c
3 a Expletis annis quadraginta, apparuit illi in deſerto montis act.7 d
12 d Fide,celebrauit paſcha & ſanguinis effuſionē Heb.11 e
14 c Omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube,&c. 1.Cor.10 a
14 e Fide,tranſierunt mare rubrum Heb.11 e
16 c Patres veſtri manducauerūt manna in deſerto &c. Iohan.6 e
16 d Panem de cælo dedit eis manducare.Iohá.6 d
16 d Omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt 1.Corint.10 a
17 b Bibebant de ſpirituali,conſequente eos petra 1.Corint.10 a
19 b Et ſi beſtia tetigerit mōtē,lapidabitur.He.12 e
19 c Gens ſancta,populus acquiſitionis 1.Pe.2 b
20 b Non periurabis Matth.5 e
20 c Non homicidium facies Matth.19 c
20 c Non enim acceſſiſtis ad tractabilem mōtem Heb.12 e
24 c Lecto omni mandato legis à Moyſe &c. Heb.9 e
26 a.36 a Tabernaculum factū eſt primū Heb.9 a

32 b Neque idololatræ efficiamini 1.Corin.10 b

LEVIT.

12 a In ſabbatho circunciditis hominem Ioh.7 c
12 a Poſtquam impleti ſunt dies octo Luc.2 c
12 a Poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius ſecundum legem Luc.2 d
12 c Vt darent hoſtiam ſecũdum quod dictum eſt in lege domini Luc.2 d
14 a Offer munus tuum quod præcepit Moyſes, &c. Matth.8 a.mar.1 d.luc.5 c
16 d Omnis multitudo populi erat orans foris Luc.1 a
16 e Si enim ſanguis hircorũ & vitulorũ. Heb.9 d
19 c Nolite in perſonarum acceptione,&c. Iacob.2 a b
19 d Si peccauerit in te frater tuus,&c.Matth.18 b luc.17 a
20 a In lege Moyſes mandauit nobis huiuſmodi lapidare Iohan.8 a

NVMER.

8 c Omne maſculinũ adaperiens vuluam Luc.2 d
9 d Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt 1.Cor.10 a
11 b Panem de cælo dedit eis manducare Ioh.6 d
12 b Sicut & Moyſes in omni domo eius Heb.3 a
14 f Cadauera filiorum Iſrael proſtrata ſunt in Heb.3d
14 f Neque murmuraueritis ſicut quidam eorum. 1.Corint.10 c
16 a In contradictione Core perierũt.Iudæ epiſt. d
19 a Quorum enim animalium ſanguis infertur pro peccato Heb.13 b
20 b Bibebant autem de ſpirituali,cõſequente eos, petra 1.Corint.10 a
21 b Neque tentemus Chriſtum ſicut quidam 1.Corint.10 b
21 e Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto Iohan.3 b
22 d Animal mutum ſubiugale corripuit veſaniã Balaam 2.Pet.2 c
22 d Errore Balaam mercede effuſi ſunt.Iudæ epiſt. d.2.pet.2 c
24 c Balaam docebat Balac mittere ſcandalũm coram filiis Iſrael Apoc.2 d
25 b Neque fornicemur ſicut quidam ex ipſis fornicati ſunt 1.Corint.10 b
26 g Proſtrati ſunt in deſerto 1.Corint.10 b
28 a Sabbathis ſacerdotes in templo ſabbathum violant Matth.12 a

DEVTERON.

1 c.16 d Nolite in perſonarum acceptione,&c. Iacob.2 a b
5 b Non periurabis Matth.5 e
10 d Non eſt acceptio perſonarum apud deum. Ro.2.b.act.10 e.coloſ.3 d.epheſ.6 b.1.pe.1 c
17 b Irritam quis faciens legẽ Moyſi,&c.Heb.10 c
18 a Neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt? 1.Corint.9 b
24 a Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellum repudii. Matth.5 c.19 b.marc.10 b

IOSVE.

2 a Similiter & Rahab meretrix Iacob.2 d
6 c Fide,muri Iericho corruerunt Heb.11 c
6 d Fide,Rahab meretrix non periit cum incredulis Heb.11 f

REGVM I

21 b Non legiſtis quid fecerit Dauid quando eſuriit Matth.12 a.marc.2 d.luc.6 a

REGVM III.

2 b Liceat audẽter dicere ad vos de patriarcha Dauid quoniam defunctus eſt act.2 c.& 13 e
10 a Regina auſtri venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis Matth.12 d.luc.11 d
17 a In diebus Eliæ clauſum eſt cælum Luc.4 d
17 a Elias homo erat ſimilis nobis paſſibilis Iac.5 d

REGVM IIII.

4 c Neminem per viam ſalutaueritis Luc.10 a
5 d Multi leproſi erant in Iſrael ſub Eliſeo propheta,&c. Luc.4 e

I. PARALIP.

23 b Nec quiſquam ſumit ſibi honorẽ, ſed qui vocatur à deo,queadmodũ & Aaron Heb.5 b

IOB

1 d Nihil intulimus in hunc mũdum 1.Tim.6 b
5 c Beatus vir qui ſuffert tentationem Iacob.1 b
34 b Non eſt perſonarum acceptor deus act.10 e

DAVID

40 c Filius hominis vadit,ſicut ſcriptum eſt,Matt.26 b.marc.14 b.luc.22 b
131 a Petiit Dauid vt inueniret tabernaculum dei Iacob. act.7 f

PROVERB.

11 d Si iuſtus vix ſaluabitur 1.Pet.4 d
17 d Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum Iacob.1 c
20 b Si dixerimus quia peccatũ non habemus,&c. 1.Iohan.1 d
24 c Nolite in perſonarum acceptione Iac.2 a
25 a Cum vocatus fueris ad prandiũ, vade, recumbe in nouiſſimo loco Luc.14 c

ISAIAS

8 c Ecce poſitus eſt hic in ruinã & in reſurrectionem multorum Luc.2 e
13 b Statim poſt tribulationem dierũ illorum ſol obſcurabitur.Matt.25 c.marc.13 c.luc.21 e
41 b Suſcepit Iſrael puerum ſuum Luc.1 e
54 a Beatæ ſteriles,& ventres qui non genuerunt Luc.23 d
58 b Eſuriui,& dediſtis mihi manducare.Mat.25 c
63 a Et veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine Apoc.19 c

IEREM.

2 d Homo erat paterfamiliãs qui plantauit vineã Matth.21 d.marc.12 a.luc.20 b
18 a Nunquid dicit figmẽtum ei qui ſe finxit &c. Rom.9 d

EZECH.

3 c Et cum conſummati fuerint mille anni Apoc.20 c
12 f Vbi eſt promiſſio aut aduentus eius? 2.Pet.3 b
18 b Eſuriui,& dediſtis mihi manducare.Mat.25 c

DANIEL.

7 c Et erat numerus eorum millia millium Apoc.5 d
12 c Et angelus quem vidi ſtantem ſuper mare. Apoc.10 b

IOEL

3 c Sol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum.Matth.24 c.marc.13 c.luc.21 e

MICHAE.

2 c Non habemus hic manentem ciuitatem Heb.13 c
4 c Regnabit in domo Iacob inæternum.Luc.1 c

ORDO LIBRORVM VETERIS TESTAMENTI.

Geneſis 1
Exodus 18
Leuiticus 33
Numeri 43
Deuteronomium 57

Ioſue 70
Liber iudicum 79
Ruth 88
Regum I 90
Regum II 103
Regum III 113
Regum IIII 125
Paralipoménon I 137
Paralipoménon II 147
Eſdræ I 160
Eſdræ II 164
Tobias 184
Iudith 188
Eſther 193
Iob 199

Liber pſalmorum 212

Prouerbia Salomonis 246

Eccleſiaſtes 257
Canticum canticorum 260
Liber Sapientiæ 262
Eccleſiaſticus 267

Iſaiæ prophetia 282
Ieremiæ 299
Baruch 322
Ezechielis 325
Danielis 344
Oſee 351
Ioelis 354
Amos 356
Abdiæ 358
Ionæ 358
Michææ 359
Nahum 361
Habacuc 362
Sophoniæ 363
Aggæi 364
Zachariæ 365
Malachiæ 368

Machabæorum I 369
Machabæorum II 380

Hos veteris teſtamenti libros CHRISTVS IESVS in Legē, Prophetas, & Pſalmos, ſimpliciſſime partitus eſt, Matthæi ſeptimo, vndecimo & vigeſimo ſecūdo, & Lucæ vltimo. Hæc ſunt, inquit, verba quæ loquutus ſum ad vos cum adhuc eſſem vobiſcum, quoniā neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & prophetis, & pſalmis de me. Quam diſtinctionē ſecuti ſunt Apoſtoli, patreſque noſtri Latini. Nec ab hac aliena eſt Hebræorum diſtinctio, תורה vocantiū Legem, נביאים Prophetas, כתובים Agiographa, inter quæ & Pſalmi Dauid numerātur: author eſt Hieronymus in Prologo galeato.

Ordo librorum noui teſtamenti.

Euangelium ſecundum Matthæum 1
Euangelium ſecundum Marcum 13
Euangelium ſecundum Lucam 20
Euangelium ſecundum Iohannem. 33
Acta apoſtolorum 42

Pauli epiſtola ad Romanos 54
Ad Corinthios I 59 II 64
Ad Galatas 67
Ad Epheſios 69
Ad Philippenſes 71
Ad Coloſſenſes 72
Ad Theſſalonicenſes I 73 II 74
Ad Timotheum I 75 II 76
Ad Titum 77
Ad Philemonem 78
Ad Hebræos 78

Iacobi epiſtola 82

Petri epiſtolæ I 83 II 85
Iohannis epiſtolæ I 86 II 87 III 87
Iudæ epiſtola 88

Apocalypſis 88

Hieronymi prologus Galeatus.

VIGINTI & duas literas eſſe apud Hebræos,Syrorum quoque lingua & Chaldæorum teſtatur,quæ Hebrææ magna ex parte confinis eſt.nam & ipſi vigintiduo elemēta habent eodem ſono,ſed diuerſis characteribus. Samaritani etiam Pentateuchum Moyſi totidem literis ſcriptitant, figuris tantum & apicibus diſcrepantes. Certúmque eſt Eſdram ſcribam, legíſque doctorem, poſt captam Ieroſolymam & inſtaurationem tēpli ſub Zorobabel,alias literas reperiſſe quibus nunc vtimur:cum ad illud vſque tempus iidem Samaritanorum & Hebræorum characteres fuerint.In libro quoque Numerorum hæc eadem ſupputatio,ſub Leuitarum ac ſacerdotum cenſu,myſtice oſtenditur. Et nomen domini tetragrāmaton in quibuſdam Græcis voluminibus vſque hodie antiquis expreſſum literis inuenimus. Sed & pſalmi triceſimusſextus, & centeſimuſdecimus,& centeſimuſvndecimus, & centeſimuſdecimuſoctauus, & centeſimuſquadrageſimuſquartus , quanquam diuerſo ſcribantur metro , tamen eiuſdem numeri texuntur alphabeto. Et Ieremiæ lamentationes, & oratio eius: Salomonis quoque in fine prouerbia,ab eo loco in quo ait,Mulierem fortem quis inueniet?iiſdem alphabetis vel inciſionibus ſupputātur.Porrò quinque literæ duplices apud Hebræos ſunt:Caph,Mem, Nun,Phe,Sade.aliter enim ſcribuntur per has principia,medietatéſque verborum, aliter fines. Vnde & quinque à pleriſque libri,duplices æſtimātur,Samuel,Melachim,Dibre haiamim,Eſdras,Ieremias,cum Cinoth,id eſt lamentationibus ſuis.Quomodo igitur vigintiduo elemēta ſunt,per quæ ſcribimus Hebraice omne quod loquimur, & eorum initiis vox humana comprehenditur:ita viginti duo volumina ſupputātur, quibus quaſi literis & exordiis in dei doctrina, tenera adhuc & lactens viri iuſti eruditur infantia.

Primus apud eos liber,vocatur בְּרֵאשִׁית Bereſit:quem nos Geneſin dicimus.
Secundus,וְאֵלֶּה שְׁמוֹת Velle Semoth:qui Exodus appellatur.
Tertius,וַיִּקְרָא Vaicra,id eſt Leuiticus.
Quartus,וַיְדַבֵּר Vaiedabber,quem Numeros vocamus.
Quintus,אֵלֶּה הַדְּבָרִים Elle haddebarim,qui Deuteronomium prænotatur.
Hi ſunt quinque libri Moyſi,quos proprie תּוֹרָה,id eſt legem appellant.

Secundum,prophetarū ordinem faciunt:& incipiunt ab Ieſu filio Naue:qui apud eos יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן Ioſue bin Nun dicitur.
Deinde ſubtexunt שֹׁפְטִים Sophtim, id eſt Iudicum librum. Et in eundem compingunt Ruth:quia in diebus Iudicum facta eius narratur hiſtoria.
Tertius ſequitur שְׁמוּאֵל Samuel,quem nos Regum primum & ſecundum dicimus.
Quartus,מְלָכִים Melachim,id eſt regum,qui tertio & quarto regū volumine continetur. Meliúſque multo eſt מְלָכִים,id eſt regum,quàm מַמְלָכוֹת,id eſt regnorū dicere.Non enim multarum gentium deſcribit regna,ſed vnius Iſraelitici populi, qui tribubus duodecim continetur.
Quintus,eſt יְשַׁעְיָה Iſaias.
Sextus,יִרְמְיָה Ieremias.
Septimus,יְחֶזְקֵאל Hezeciel.
Octauus,liber duodecim prophetarum:qui apud illos vocatur תְּרֵי עֲשַׂר,There aſſar.

Tertius ordo,Agiographa poſſidet.
Et primus liber incipit à אִיּוֹב Iob.
Secundus à דָּוִד Dauid:quem quinque inciſionibus & vno pſalmorum volumine comprehendunt.
Tertius eſt שְׁלֹמֹה Salomon, tres libros habens: Prouerbia, quæ illi Parabolas, id eſt מִשְׁלֵי Miſle appellant.
Quartus,Eccleſiaſten,id eſt קֹהֶלֶת Coheleth.

Quintus, Canticum canticorum, quem titulo שִׁיר הַשִּׁרִים Sir haſirim prænotant.
Sextus, eſt דָּנִיאֵל Daniel.
Septimus, דִּבְרֵי הַיָּמִים Dibre haiamim, id eſt verba dierum: quod ſignificantius, Chroni-
con totius diuinæ hiſtoriæ poſſumus appellare. qui liber apud nos Paralipoménon
primus & ſecundus inſcribitur.
Octauus, עֶזְרָא Eſdras: qui & ipſe ſimiliter apud Græcos & Latinos, in duos libros diui-
ſus eſt.
Nonus, אֶסְתֵּר Eſther.

Atque ita fiunt pariter veteris legis libri vigintiduo: id eſt Moyſi quinque, & pro-
phetarum octo, agiographorum nouem. Quanquam nonnulli רוּת & קִינוֹת Ruth & Ci-
noth, inter agiographa ſcriptitent, & hos libros in ſuo putent numero ſupputandos: ac
per hoc eſſe priſcæ legis libros vigintiquatuor: quos ſub numero vigintiquatuor ſenio
rum Apocalypſis Iohannis inducit adorãtes agnum, & coronas ſuas proſtratis vultibus
offerentes: ſtantibus coràm quatuor animalibus oculatis ante & retro, id eſt in præteri-
tum & in futurum reſpicientibus, & indefeſſa voce clamãtibus, Sanctus, ſanctus, ſanctus
dominus deus omnipotens, qui erat, & qui eſt, & qui venturus eſt. Hic prologus, ſcriptu
rarum quaſi galeatum principium, omnibus libris quos de Hebræo vertimus in Lati-
num, cõuenire poteſt: vt ſcire valeamus quicquid extra hos eſt, inter apocrypha eſſe po-
nendum. Igitur Sapientia, quæ vulgo Salomonis inſcribitur, & Ieſu filii Syrach liber,
& Iudith, & Tobias, & Paſtor: non ſunt in canone. Machabæorũ primum librum, He-
braicum reperi. Secundus, Græcus eſt: quod ex ipſa quoque phraſi probari poteſt. Quæ
cum ita ſe habeant, obſecro te lector, ne laborem meum, reprehenſionem exiſtimes an-
tiquorum. In templo dei offert vnuſquiſque quod poteſt: alii aurum, argentum & lapi
des pretioſos, alii byſſum & purpuram & coccum offerunt & hyacinthum: nobiſcum
bene agitur, ſi obtulerimus pelles & caprarum pilos. Et tamen Apoſtolus cõtemptibi-
liora noſtra magis neceſſaria iudicat. Vnde & tota illa tabernaculi pulchritudo, & per
ſingulas ſpecies eccleſiæ præſentis futuræque diſtinctio, pellibus tegitur & ciliciis: ardo-
rémque ſolis & iniuriam imbrium ea quæ viliora ſunt prohibent.

Hieronymus Paulino.

FRATER AMBROSIVS TVA MIHI MVNVSCVLA PERFERENS, DETV-
lit ſimul & ſuauiſſimas literas, quæ à principio amicitiarum, fidem probatæ iam fidei & veteris amicitiæ
præferebant. Vera enim illa neceſſitudo eſt, & CHRISTI glutino copulata, quam non vtilitas rei fami
liaris, non præſentia tantum corporum, non ſubdola & palpans adulatio: ſed dei timor, & diuinarum
ſcripturarum ſtudia conſiliant. Legimus in veteribus hiſtoriis quoſdam luſtraſſe prouincias, nouos adiſ
ſe populos, maria tranſiſſe: vt eos quos ex libris nouerant, coràm quoque viderent. Sic Pythagoras Mem-
phiticos vates, ſic Plato AEgyptum & Architam Tarentinum, eamque oram Italiæ, quæ quondam ma-
gna Græcia dicebatur, laborioſiſſime peragrauit: vt qui Athenis magiſter erat, & potens, cuiúſque doctri-
nam academiæ gymnaſia perſonabant, fieret peregrinus atque diſcipulus: malens aliena verecunde diſce
re, quàm ſua impudenter ingerere. Denique cum literas quaſi toto fugientes orbe perſequitur, captus à pi-
ratis & venundatus, etiam tyranno crudeliſſimo paruit, captiuus, vinctus & ſeruus. tamen quia Philoſo-
phus, maior emente ſe fuit. Ad Titum Liuium lacteo eloquentiæ fonte manantem, de vltimis Hiſpa-
niæ Galliarúmque finibus quoſdam veniſſe nobiles legimus: & quos ad contemplationem ſui Roma
non traxerat, vnius hominis fama perduxit. Habuit illa ætas inauditum omnibus ſeculis, celebrandúm-
que miraculum, vt vrbem tantam ingreſſi, aliud extra vrbem quærerent. Apollonius, ſiue ille magus (vt
vulgus loquitur) ſiue philoſophus, vt Pythagorici tradunt, intrauit Perſas, pertranſiuit Caucaſum, Alba-
nos, Scythas, Maſſagetas, opulentiſſima Indiæ regna penetrauit: & ad extremum, latiſſimo Phiſon amne
tranſmiſſo, peruenit ad Brachmanas, vt Hiarcham in throno ſedentem aureo, & de Tantali fonte potan-
tem, inter paucos diſcipulos de natura, de motibus ſyderum, ac dierum curſu audiret docentem. Inde
per AElamitas, Babylonios, Chaldæos, Medos, Aſſyrios, Parthos, Syros, Phœnices, Arabes, Palæſthinos, re-
uerſus Alexandriam, perrexit AEthiopiam, vt Gymnoſophiſtas, & famoſiſſimam ſolis menſam videret
in ſabulo. Inuenit ille vir vbique quod diſceret, & ſemper proficiens, ſemper ſe melior fieret. Scripſit ſu-
II per hoc pleniſſime octo voluminibus Philoſtratus. Quid loquar de ſeculi hominibus? cum apoſtolus
Paulus, vas electionis & magiſter gentium, qui de conſcientia tanti in ſe hoſpitis loquebatur, An experi- Act. 9. c
mentum quæritis eius, qui in me loquitur CHRISTVS? poſt Damaſcum Arabiámque luſtratam aſcen 1. Cor. 13. a Galat. 1. d
derit Ieroſolymam, vt videret Petrũ, & manſerit apud eum diebus quindecim. Hoc enim myſterio hebdo-
madis & ogdoadis futurus gentium prædicator inſtruendus erat. Rurſúmque poſt annos quatuordecim, Galat. 2. d
aſſumpto Barnaba & Tito, expoſuerit apoſtolis euangelium, ne forte in vacuum curreret, aut cucurriſſet.
Habet enim neſcio quid latẽtis ἐνεργείας viua vox, & in aures diſcipuli de authoris ore trãſfuſa, fortius ſo-
nat. Vnde & AEſchynes cum Rhodi exularet, & legeretur illa Demoſthenis oratio, quam aduerſus eum
habuerat, mirantibus cunctis atque laudantibus, ſuſpirans ait, Quid ſi ipſam audiſſetis beſtiam, ſua ver-
III ba reſonantem? Hæc non dico, quod ſit in me aliquid tale, quod vel poſſis à me audire, vel velis diſce
re: ſed quod ardor tuus & diſcendi ſtudium etiam abſque nobis per ſe probari debeat. Ingenium docile,
& ſine doctore, laudabile eſt. Non quid inuenias, ſed quid quæras conſideramus. Mollis cera, & ad formã
dum facilis, etiam ſi artificis & plaſtæ ceſſent manus: tamen virtute totum eſt quicquid eſſe poteſt. Paulus
apoſtolus ad pedes Gamalielis legem Moyſi, & prophetas didiciſſe ſe gloriatur, vt armatus ſpiritalibus Act. 22. a
telis, poſtea diceret confidenter, Arma noſtræ militiæ, non carnalia ſunt: ſed potentia deo, ad deſtructio- 2. Cor. 10. b
nem munitionum conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam dei,
& captiuantem omnem intellectum ad obediendum CHRISTO, & parati ſubiugare omnem inobe- 2. Tim. 3. d
dientiam. Ad Timotheum ſcribit ab infantia ſacris literis eruditum, & hortatur ad ſtudium lectionis, ne 1. Tim. 4. d
negligat gratiam quæ data ſit ei per impoſitionem manus preſbyterii. Tito præcipit vt inter cæteras vir- Tit. 1. b
tutes epiſcopi, quem breui ſermone depinxit, ſcientiam quoque in eo eligat ſcripturarum, Obtinentem
(inquit) eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem: vt potens ſit exhortari in doctrina ſana,
IIII & contradicentes reuincere. Sancta quippe ruſticitas ſolum ſibi prodeſt: & quãtum ædificat ex vitæ
merito eccleſiam CHRISTI, tantum nocet ſi deſtruentibus non reſiſtat. Malachias propheta, imò per Mala. 2. b
Malachiam dominus interrogauit ſacerdotes legem: intantum ſacerdotis officium eſt interrogatum re
ſpondere de lege. Et in Deuteronomio legimus, Interroga patrem tuum, & annũtiabit tibi: ſeniores tuos, Deut. 32. a
& dicent tibi. In pſalmo quoque 118, Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ in loco peregrinationis
meæ. Et in deſcriptione iuſti viri, cum eum Dauid arbori vitæ, quæ eſt in paradiſo, compararet, inter cæte-
ras virtutes & hoc intulit, In lege domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Daniel Pſal. 1.
in fine ſacratiſſimæ viſionis ait iuſtos fulgere ſicut ſtellas: & intelligentes, id eſt doctos, quaſi firmamen- Dani. 12. b
tum. Vides quantum inter ſe diſtent iuſta ruſticitas, & docta iuſtitia? Alii ſtellis, alii cælo comparantur.
Quanquam iuxta Hebraicam veritatem vtrunque de eruditis poſſit intelligi. Ita enim apud eos legimus,
Qui autem docti fuerint, fulgebunt, quaſi ſplendor firmamenti: & qui ad iuſtitiã erudiunt multos, quaſi
ſtellæ in perpetuas æternitates. Cur dicitur Paulus apoſtolus vas electionis? Nempe quia legis, & ſcriptura
rum ſanctarum erat armarium. Phariſæi ſtupent in doctrina domini: & mirantur in Petro & Iohanne Act. 4. c
quomodo legem ſciant, cum literas non didicerint. Quicquid enim aliis exercitatio, & quotidiana in le-
ge meditatio tribuere ſolet, illis hoc ſpiritus ſanctus ſuggerebat, & erant iuxta quod ſcriptum eſt, θεοδίδα- Iſa. 54. d.
κτοι. Duodecim annos ſaluator impleuerat, & in templo ſenes de quæſtionibus legis interrogans, magis Iohan. 6. e Luc. 2. f
docet dum prudẽter interrogat. Niſi forte ruſticum Petrum, ruſticum dicimus Iohannem: quorum vter- 2. Corin. 11. b
que dicere poterat, Etſi imperitus ſermone, non tamen ſcientia. Iohannes ruſticus, piſcator: indoctus? & Iohan. 1. a
vnde illa vox obſecro, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum? λόγος

enim Græce,multa ſignificat. nam & verbum eſt,& ratio, & ſupputatio, & cauſa vniuſcuiuſque rei, per
quam ſunt ſingula quæ ſubſiſtũt:quæ vniuerſa,recte intelligimus in CHRISTO.
Abd.1.c.iſa.29 to neſciuit,hoc Demoſthenes eloquens ignorauit.Perdam,inquit,ſapientiam ſapientium,& prudentiam
e.1.cor.1.c
1.Cor.2.b prudentium reprobabo. Vera ſapiẽtia perdet falſam ſapientiam.& quanquam ſtultitia prædicationis in
cruce ſit:tamen Paulus ſapientiam loquitur inter perfectos:ſapientiam autem non ſeculi huius,nec prin
cipum ſeculi iſtius,quæ deſtruitur,ſed loquitur dei ſapientiam in myſterio abſconditam,quam prædeſti-
nauit deus ante ſecula.Dei ſapientia,CHRISTVS eſt.CHRISTVS enim,dei virtus, & dei ſapiẽtia.
Hæc ſapientia,in myſterio abſcondita eſt:de qua & noni pſalmi titulus prænotatur,Pro occultis filii.in
Coloſſ.2.a. quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ dei abſconditi.Et qui in myſterio abſconditus erat,præde
ſtinatus eſt ante ſecula:prædeſtinatus autem & præfiguratus in lege & prophetis.Vnde & prophetæ appel
Iohan.8.g labantur vidẽtes:quia videbant eum,quem cæteri non videbant.Abraham vidit diem eius, & lætatus eſt.
Ezech.1.a. Aperiebantur cæli Ezechieli,qui populo peccatori clauſi erant.Reuela (inquit Dauid) oculos meos,& cõ-
Pſal.118. ſiderabo mirabilia de lege tua.Lex enim ſpiritualis eſt,& reuelatione opus eſt vt intelligatur,ac reuelata
Rom.7.c facie dei gloriam contemplemur. Liber in Apocalypſi ſeptem ſigillis ſignatus oſtẽditur: quem ſi dederis
2.Cor.3.d homini ſcienti literas vt legat,reſpondebit tibi,Non poſſum: ſignatus eſt enim. Quanti hodie putant ſe
Apoc.5.a noſſe literas,& tenent ſignatum librum,nec aperire poſſunt,niſi ille reſerauerit qui habet clauem Dauid:
Iſa.29.d qui aperit,& nemo claudit:claudit,& nemo aperit?In Actibus apoſtolorũ ſanctus Eunuchus, imò vir(ſic
Apoc.3.b enim eum ſcriptura cognominat)cũ legeret Iſaiam prophetã,interrogatus à Philippo,Putáſne intelligis,
Act.8.e quæ legis?reſpõdit,Quomodo poſſũ,niſi aliquis me docuerit?Ego(vt de me loquar interim)nec ſanctior
ſum hoc Eunucho,nec ſtudioſior,qui de AEthiopia,id eſt de extremis mundi finibus venit ad templũ,re-
liquit aulam regiã:& tantus amator legis diuinæque ſcientiæ fuit,vt etiam in vehiculo legeret literas ſa-
cras.Et tamen cum librum teneret,& verba domini cogitatione conciperet,lingua volueret,labiis perſo-
naret,ignorabat eum,quem in libro neſciens venerabatur.Venit Philippus,oſtẽdit ei IESVM,qui clau
ſus latebat in litera.O mira doctoris virtus.Eadem hora credit Eunuchus,baptizatur,& fidelis & ſanctus
factus eſt,ac magiſter de diſcipulo,plus in deſerto fonte eccleſiæ,quàm in aurato ſynagógæ templo repe-
rit. Hæc à me perſtricta ſunt breuiter (neque enim epiſtolaris anguſtia euagari longius patiebatur) vt
intelligeres te in ſcripturis ſacris ſine præuio, & monſtrante ſemitam non poſſe ingredi. Taceo de VI
grammaticis,rhetoribus,philoſophis,geometris,dialecticis,muſicis,aſtronomis,aſtrologis,medicis,quo-
rum ſcientia mortalibus vel vtiliſſima eſt,& in tres partes ſcinditur, τὸ δόγμα, τὴν μέθοδον, τὴν ἐμπειρίαν. Ad
minores artes veniam,& quæ non tam lingua,quàm manu adminiſtrantur. Agricolæ, cæmentarii, fabri
metallorum,lignorúmque cæſores,lanarii quoque,& fullones,& cæteri qui variam ſupellectilem,& vilia
opuſcula fabricantur,abſque doctore eſſe non poſſunt quod cupiunt.Quod medicorum eſt, promittunt
medici:tractant fabrilia fabri.Sola ſcripturarum ars eſt, quam ſibi paſſim omnes vendicant. Scribimus
indocti,doctíque poemata paſſim.Hanc garrula anus,hanc delirus ſenex, hanc ſophiſta verboſus, hanc
vniuerſi præſumunt,lacerant,docent antè quàm diſcant.Alii adducto ſupercilio,grandia verba trutinan
tes inter mulierculas de ſacris literis philoſophantur.Alii diſcunt,proh pudor,à fœminis,quod viros do-
ceant.& ne parum hoc ſit,quadam facilitate verborum,imò audacia ediſſerunt aliis,quod ipſi non intel
ligunt.Taceo de mei ſimilibus,qui ſi forte ad ſcripturas ſanctas poſt ſeculares literas venerint,& ſermone
compoſito aures populi mulſerint, quicquid dixerint, hoc legem dei putant.nec ſcire dignantur quid
prophetæ,quid apoſtoli ſenſerint,ſed ad ſenſum ſuum incongrua aptant teſtimonia,quaſi grande ſit, &
non vitioſiſſimum docendi genus,deprauare ſententias,& ad voluntatem ſuam, ſcripturam trahere re-
pugnantem.Quaſi non legerimus Homerocentonas,& Vergiliocentonas:ac non ſic etiam Maronem ſi-
ne CHRISTO poſſimus dicere Chriſtianum,quia ſcripſerit,Iam redit & virgo, redeũt Saturnia regna,
Iam noua progenies cælo demittitur alto. Et patrem loquentem ad filium,Nate meæ vires, mea magna
potentia ſolus. Et poſt verba ſaluatoris in cruce,Talia perſtabat memorans,fixúſque manebat.Puerilia
ſunt hæc,& circulatorũ ludo ſimilia docere quod ignores:imò,vt cum ſtomacho loquar, ne hoc quidem
Geneſis. ſcire quòd neſcias.
Videlicet manifeſtiſſima eſt Geneſis,in qua de creatura mundi, de exordio generis humani, de diui- VII
Exodus ſione terræ,de confuſione linguarum & gentium,vſque ad exitum ſcribitur Hebræorum.
Leuiticus Patet Exodus cum decem plagis,cum decalogo,cum myſticis diuiníſque præceptis.
In promptu eſt Leuiticus liber,in quo ſingula ſacrificia,imò ſingulæ penè ſyllabæ, & veſtes Aaron,
Numeri & totus ordo Leuiticus ſpirant cæleſtia ſacramenta.
Numeri verò,nónne totius Arithmeticæ,& prophetiæ Balaam,& quadraginta duarum per eremum
Deuterono- manſionum myſteria continent?
mium Deuteronomium quoque ſecunda lex,& euangelicæ legis præfiguratio,nónne ſic ea habet quæ prio-
1.Cor.14.d. ra ſunt,vt tamen noua ſint omnia de veteribus?Hucuſque Moyſes,hucuſque Pẽtateuchus: quibus quin-
Iob que verbis loqui ſe velle apoſtolus in eccleſia gloriatur.
Iob exemplar patientiæ,quæ non myſteria ſuo ſermone complectitur?Proſa incipit,verſu labitur,pe
deſtri ſermone finitur:omnéſque leges dialecticæ,propoſitione,aſſumptione,confirmatione, concluſio-
Cap.19.d ne determinat.Singula in eo verba,plena ſunt ſenſibus.Et(vt de cæteris ſileam) reſurrectionem corporũ
ſic prophetat,vt nullus de ea vel manifeſtius,vel cautius ſcripſerit.Scio(inquit)quòd redemptor meus vi
uit,& in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum:& rurſum circũdabor pelle mea, & in carne mea videbo
deum,quem viſurus ſum egoipſe,& oculi mei conſpecturi ſunt,& non alius.Repoſita eſt hæc ſpes mea in
Ioſue,ſiue ſinu meo.
Ieſus Naue. Veniam ad Ieſum Naue,qui typum domini non ſolum geſtis,verum etiam nomine præfert. tranſit
Iordanem,hoſtium regna ſubuertit,diuidit terram victori populo,& per ſingulas vrbes,viculos, montes,

flumina,torrentes atque confinia,eccleſiæ cæleſtiſque Ieruſalem ſpiritualia regna deſcribit.

In Iudicum libro,quot principes populi,tot figuræ ſunt. Lib.Iudic.

Ruth Moabitis,Iſaiæ explet vaticinium,dicentis,Emitte agnum domine dominatorem terræ,de pe- Ruth
tra deſerti,ad montem filiæ Sion. Iſa.16.a

Samuel in Heli mortuo,& in occiſo Saul, veterem legem abolitam monſtrat. Porrò in Sadoc atque Reg.1.& II.
Dauid,noui ſacerdotii,nouique imperii ſacramenta teſtatur.

Melachim,id eſt tertius & quartus Regum liber,à Salomone vſque ad Iechoniam,& à Ieroboam fi- Regum III
lio Nabat vſque ad Oſee,qui ductus eſt in Aſſyrios,regnum Iuda & regnum deſcribit Iſrael.Si hiſtoriam & IIII
reſpicias,verba ſimplicia ſunt:ſi in literis ſenſum latentem inſpexeris,eccleſiæ paucitas,& hæreticorum contra eccleſiam bella narrantur.

Duodecim prophetæ in vnius voluminis anguſtias coartati,multo aliud,quàm ſonant in litera,præfigurant.

Oſee crebro nominat Ephráim,Samariam,Ioſeph,Iezrahel,& vxorem fornicariam, & fornicationis Oſee
filios,& adulteram cubiculo clauſam mariti,multo tempore ſedere viduam, & ſub veſte lugubri viri ad ſe reditum præſtolari.

Ioel filius Phatuel deſcribit terram duodecim tribuum,eruca,brucho,locuſta,rubigine vaſtante con Ioel
ſumptam:& poſt euerſionem prioris populi,effuſum iri ſpiritum ſanctum ſuper ſeruos dei & ancillas, id Act.2.c
eſt ſuper centum viginti credentium nomina, & effuſum iri in cœnaculo Sion. Qui centum viginti ab vno vſque ad quindecim paulatim,& per incrementa ſurgentes,quindecim graduum numerũ efficiunt, qui in pſalterio myſtice continentur.

Amos paſtor,& ruſticus,& ruborum mora diſtringens,paucis verbis explicari non poteſt.Quis enim Amos
digne exprimat tria & quatuor ſcelera Damaſci,& Gazæ,& Tyri,& Idumææ,& filiorũ Ammon, & Moab: & in ſeptimo & octauo gradu Iudæ & Iſrael? Hic loquitur ad vaccas pingues,quæ ſunt in Samariæ monte,& ruituram domum maiorem,minorémque teſtatur.Ipſe cernit fictorem locuſtæ,& ſtantem dominũ ſuper murum litum vel adamantinum,& vncinum pomorum attrahentem ſupplicia peccatoribus:& famem in terram,non famem panis,nec ſitim aquæ:ſed audiendi verbum dei.

Abdias,qui interpretatur ſeruus dei,pertonat contra Edom ſanguineum terrenúmque hominem, Abdias
fratris quoque Iacob ſemper æmulum,haſta percutit ſpiritali.

Ionas pulcherrima columba naufragio ſuo paſſionem domini præfigurans,mundum ad pœniten- Ionas
tiam reuocat:& ſub nomine Niniue,gentibus ſalutem nuntiat.

Michæas de Moraſthi cohæres CHRISTI, vaſtationem annuntiat filiæ latronis, & obſidionem Michæas
ponit contra eam:quia maxillam percuſſerit iudicis Iſrael.

Nahum cõſolator orbis,increpat ciuitatem ſanguinum,& poſt euerſionem illius loquitur, Ecce ſu- Nahum
per montes pedes euangelizantis,& annuntiantis pacem.

Habacuc luctator fortis & rigidus,ſtat ſuper cuſtodiam ſuam, & figit gradum ſuper munitionem, vt Habacuc
CHRISTVM in cruce contempletur,& dicat,Operuit cælos gloria eius,& laudis eius plena eſt terra. Cap.3.a
Splendor eius vt lux erit,cornua in manibus eius:ibi abſcondita eſt fortitudo eius.

Sophonias ſpeculator,& arcanorum dei cognitor,audit clamorem à porta piſcium,& eiulatum à Se- Sophonias
cunda,& contritionem à collibus.Indicit quoque vlulatum habitatoribus Pilæ, quia conticuit omnis populus Chanaan,diſperierunt vniuerſi qui inuoluti erant argento.

Aggæus feſtiuus & lætus,qui ſeminauit in lachrymis,vt in gaudio meteret:deſtructum templum ædi- Aggæus
ficat,deúmque patrem inducit loquentem,Adhuc vnum modicum,& ego commouebo cælum & terram, Cap.2.b
& mare,& aridam,& mouebo omnes gentes,& veniet deſyderatus cunctis gentibus.

Zacharias memor domini ſui,multiplex in prophetia,Ieſum veſtibus ſordidis indutum, & lapidem Zacharias
oculorum ſeptem:candelabrúmque aureum cum totidem lucernis quot oculis:duas quoque oliuas à ſiniſtris lampadis cernit,& à dextris: vt poſt equos nigros, rufos, albos, & varios,& diſſipatas quadrigas ex Ephráim,& equum de Ieruſalem,pauperem regem vaticinetur & prædicet, ſedentem ſuper pullum filium aſinæ ſubiugalis.

Malachias aperte,& in fine omnium prophetarum,de abiectione Iſrael,& vocatione gentium, Non Malachias
eſt mihi,ait,voluntas in vobis,dicit dominus exercituum: & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Ab Cap.1.c
ortu enim ſolis vſque ad occaſum,magnum eſt nomen meum in gentibus:& in omni loco ſacrificatur,& offertur nomini meo oblatio munda.

Iſaiam,Ieremiam,Ezechielem,& Danielem quis poteſt vel intelligere,vel exponere?Quorum primus Iſaias
non prophetiam mihi videtur texere,ſed Euangelium.

Secundus virgam nuceam,& ollam ſuccenſam à facie Aquilonis, & pardum ſpoliatum ſuis colori- Ieremias
bus,& quadruplex diuerſis metris nectit alphabetum.

Tertius principia & finem tantis habet obſcuritatibus inuoluta,vt apud Hebræos iſtæ partes cum Ezechiel
exordio Geneſeos ante annos triginta non legantur.

Quartus verò,qui & extremus inter quatuor prophetas,temporũ conſcius, & totius mundi philiſto- Daniel
ros, lapidem præciſum de mõte ſine manibus,& regna omnia ſubuertentem,claro ſermone pronuntiat.

Dauid Simonides noſter, Pindarus & Alcæus, Flaccus quoque, Catullus, atque Serenus, CHRI- Dauid
STVM lyra perſonat,& in decachordo pſalterio,ab inferis excitat reſurgentem.

Salomon pacificus,& amabilis domini,mores corrigit,naturam docet, eccleſiam iungit,& CHRI- Prouerbia
STVM,ſanctarúmque nuptiarum dulce canit epithalamium. Eccleſiaſtes Canticum

Eſther in eccleſiæ typo populum liberat de periculo,& interfecto Aman,qui interpretatur iniquitas, Eſther
partes conuiuii,& diem celebrem mittit in poſteros.

Paralipomenon
Paralipoménon liber,id eſt inſtrum enti veteris ἐπιτομὴ,tantus ac talis eſt,vt abſque illo ſiquis ſcien
tiam ſcripturarum ſibi voluerit arrogare,ſeipſum irrideat.Per ſingula quippe nomina iuncturaſque ver-
Eſdras
Nehemias
borũ,& prætermiſſæ in Regum libris tangũtur hiſtoriæ,& innumerabiles explicãtur Euãgelii quæſtiones.
Eſdras & Nehemias,adiutor videlicet,& conſolator à domino,in vnum volumen coartantur,inſtau
rant templum,muros extruunt ciuitatis:omníſque illa turba populi redeuntis in patriam, & deſcriptio
ſacerdotum,leuitarum,Iſraelis,proſelytorum,ac per ſingulas familias murorũ, ac turrium opera diuiſa,
aliud in cortice præferunt,aliud in medulla retinent. Cernis me ſcripturarum amore raptum, exceſſiſſe
modum epiſtolæ,& tamen non impleſſe quod volui.Audiuimus tantum quid noſſe, quid cupere debea-
Pſal.118.c
mus,vt & nos quoque poſſimus dicere, Concupiuit anima mea deſyderare iuſtificationes tuas in omni
tempore.Cæterum illud Socraticum impletur in nobis,Hoc tantum ſcio,quòd neſcio. Tangam &
nouum breuiter teſtamentum,
Matthæus
Marcus
Lucas
Iohannes
Matthæus,Marcus,Lucas,&Iohannes quadriga domini,& verũ Cherubim,quod interpretatur ſcien
tiæ multitudo,per totum corpus oculati ſunt,ſcintillæ emicant,diſcurrunt fulgura,pedes habent rectos,
& in ſublime tendẽtes,terga pennata & vbique volitantia,tenent ſe mutuo,ſibíque perplexi ſunt,& qua-
ſi rota in rota voluuntur,& pergunt quocunque eos flatus ſpiritus ſancti perduxerit.
Paulus apoſtolus
Paulus apoſtolus ad ſeptem ſcribit eccleſias.octaua enim ad Hebræos,à pleriſque extra numerum po
nitur.Timotheum inſtruit,ac Titum,& Philemonem pro fugitiuo famulo deprecatur.Super quo melius
tacere puto,quam pauca ſcribere.
Actus apoſtolorum
Actus apoſtolorum nudam quidem videntur ſonare hiſtoriam,& naſcentis eccleſiæ infantiam texe-
re:ſed ſi nouerimus ſcriptorem eorum Lucam eſſe medicum,cuius laus eſt in euãgelio, animaduertemus
pariter omnia verba illius animæ languentis eſſe medicinam.
Iacobus
Petrus
Iohannes
Iudas
Iacobus,Petrus,Iohannes,Iudas,ſeptem epiſtolas ediderunt tam myſticas quàm ſuccinctas,& breues
pariter ac longas:breues in verbis,longas in ſententiis:vt rarus ſit,qui non in earum cæcutiat lectione.
Apocalypſis
Apocalypſis Iohannis tot habet ſacramẽta,quot verba. Parum dixi pro merito voluminis, laus
omnis inferior eſt.In verbis ſingulis multiplices latent intelligentiæ.Oro te frater chariſſime, inter hæc
viuere, iſta meditari, nihil aliud noſſe, nihil quærere: nónne tibi videtur iam hic in terris regni cæleſtis
habitaculum?Nolo offendaris in ſcripturis ſanctis ſimplicitate,& quaſi vilitate verborum,quæ vel vitio
interpretum,vel de induſtria ſic prolata ſunt,vt ruſticam concionem facilius inſtruerent, & in vna ea-
démque ſententia aliter doctus,aliter audiret indoctus.Non ſum tam petulans & hebes,vt hæc me noſſe
pollicear,& eorum fructus capere,quorum radices in cælo fixæ ſunt:ſed velle fateor.Sedẽti me præfero,
Matth.7.a
luc.11.b
magiſtrum renuens,comitem ſpondeo. Petenti datur, pulſanti aperitur, quærens inuenit. Diſcamus in
terris,quorum ſcientia nobis perſeueret in cælo.Obuiis te manibus excipiam,& (vt inepte aliquid,ac de
Hermagoræ tumiditate effutiam) quicquid quæſieris,tecum ſcire conabor.Habes hic amantiſſimum tui
fratrem Euſebium,qui literarũ tuarum mihi gratiam duplicauit,referens honeſtatem morum tuorum,
contemptum ſeculi,fidem amicitiæ, amorem CHRISTI. Nam prudentiam, & eloquii venuſtatem
etiam abſque illo ipſa epiſtola præferebat.Feſtina quæſo te, & hærentis in ſalo nauiculæ funem magis
præſcinde,quàm ſolue. Nemo renuntiaturus ſeculo bene poteſt vendere, quæ contempſit vt vende-
ret.Quicquid in ſumptus de tuo tuleris, pro lucro computa.Antiquum dictũ eſt,Auaro tam deeſt quod VIII
habet,quàm quod non habet.Credenti,totus mundus diuitiarum eſt.infidelis autem,etiam obolo indi
2.Cor.6.b
get.Sic viuamus tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes.Victus & veſtitus diuitiæ Chriſtianorũ
Matth.5.g
ſunt.Si habes in poteſtate rem tuam,vende.ſi non habes,proiice.Tollenti tunicam,& pallium relinquẽ
dum eſt.Scilicet niſi tu ſemper recraſtinans,& diem de die trahens caute,& pedetentim tuas poſſeſſiun-
Matth.4.c
Marc.12.d
Luc.21.a
culas vẽdideris,non habet CHRISTVS vnde alat pauperes ſuos. Totum deo dedit,qui ſeipſum ob-
tulit. Apoſtoli nauem tantum & retia reliquerunt. vidua duo æra miſit in gazophylacium, & præfer-
tur Crœſi diuitiis.Facile contemnit omnia,qui ſe ſemper cogitat eſſe moriturum.

Præfatio ſancti Hieronymi preſbyteri
IN PENTATEVCHVM MOYSI.

DESYDERII MEI DESYDERATAS ACCEPI EPISTO-
las, qui quodam præſagio futurorum, cum Daniele ſortitus eſt nomen: obſecrantis, vt
trāſlatum in latinam linguam de Hebræo ſermone pentateuchum, noſtrorum auribus
traderem. Periculoſum opus certe, & obtrectatorum meorum latratibus patens: qui me
aſſerūt in ſeptuaginta interpretum ſuggillationē noua pro veteribus cudere, ita ingeniū
quaſi vinum probantes: cum ego ſæpiſſime teſtatus ſim me pro virili portione in taber
naculo dei offerre quæ poſſim, nec opes alterius aliorum paupertate fœdari. Quod vt au
derem, Origenis me ſtudium prouocauit, qui editioni antiquæ tranſlationem Theodo
tionis miſcuit, aſteriſco & obelo omne opus diſtinguens: dum aut illuceſcere facit quæ
minus antè fuerāt: aut ſuperflua quæque iugulat & cōfodit, maxime quæ Euangeliſtarū
& Apoſtolorū authoritas promulgauit. In quibus multa de veteri teſtamento legimus,
quæ in noſtris codicibus non habetur: vt eſt illud, Ex AEgypto vocaui filium meum: &
Quoniam Nazaræus vocabitur: & Videbunt in quem cōpunxerunt: & Flumina de vētre
eius fluēt aquæ viuæ: & Quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcē
derunt quæ præparauit deus diligentibus ſe: & multa alia quæ propriū σύνταγμα deſyde-
rant. Interrogemus ergo eos vbi hæc ſcripta ſint: & cum dicere non potuerint, de libris
Hebraicis proferamus. Primum teſtimoniū eſt in Oſee: Secundum in Iſaia: Tertium in
Zacharia: Quartū in Prouerbiis: Quintum æque in Iſaia. Quod multi ignorantes, apo-
cryphorum deliramēta ſectantur: & Hiberas nænias libris authenticis præferunt. Cauſas
erroris non eſt meum exponere. Iudæi prudenti factū dicunt eſſe conſilio: ne Ptolæmeus
vnius dei cultor etiā apud Hebræos duplicem diuinitatē deprehenderet. Quod maxime
idcirco faciebant, quia in Platonis dogma cadere videbatur. Denique vbicunque ſacra-
tum aliquid ſcriptura teſtatur de patre & filio & ſpiritu ſancto, aut aliter interpretati
ſunt, aut omnino tacuerunt: vt & regi ſatiſfacerēt, & arcanū fidei non vulgarent. Et ne-
ſcio quis primus author ſeptuaginta cellulas Alexādriæ mendacio ſuo extruxerit: qui-
bus diuiſi eadem ſcriptitarint: cum Ariſteas eiuſdem Ptolæmei ὑπερασπιστὴς, & multo poſt
tempore Ioſephus nihil tale retulerint: ſed in vna baſilica congregatos, cōtuliſſe ſcribāt,
non prophetaſſe. Aliud eſt enim eſſe vatem: aliud eſt eſſe interpretem. Ibi ſpiritus vētura
prædicit: hic eruditio & verborum copia ea quæ intelligit tranſfert. Niſi forte putādus
eſt Tullius OEconomicum Xenophontis, & Platonis Protagoram, & Demoſthenis pro
Cteſiphonte, afflatus rhetorico ſpiritu trāſtuliſſe. Aut aliter de eiſdem libris per ſeptua-
ginta interpretes, aliter per Apoſtolos ſpiritus ſanctus teſtimonia texuit: vt quod illi ta
cuerunt, hi ſcriptū eſſe mentiti ſint. Quid igitur? Damnamus veteres? Minime. Sed poſt
priorum ſtudia, in domo domini quod poſſumus laboramus. Illi interpretati ſunt ante
aduentum CHRISTI, & quod neſciebant, dubiis protulêre ſententiis: nos vero poſt
paſſionem & reſurrectionem eius, non tam prophetiam quàm hiſtoriam ſcribimus. Ali
ter enim audita: aliter viſa narrantur. Quod melius intelligimus, melius & proferimus.
Audi igitur æmule, obtrectator auſculta: non damno, non reprehendo ſeptuaginta: ſed
confidenter cunctis illis Apoſtolos præfero. Per iſtorū os mihi CHRISTVS ſonat,
quos ante prophetas inter ſpiritalia chariſmata poſitos lego: in quibus vltimum penè
gradum interpretes tenent. Quid liuore torqueris? Quid imperitorū animos contra me
concitas? Sicubi in trāſlatione tibi videor errare: interroga Hebræos, diuerſarū vrbium
magiſtros conſule. Quod illi habent de CHRISTO, tui codices non habent. Aliud
eſt ſi contra ſe poſtea ab Apoſtolis vſurpata teſtimonia probauerunt: & emendatiora
ſunt exēplaria Latina quàm Græca, & græca quàm Hebraica. Verum hæc cōtra inuidos.
Nunc te deprecor Deſyderi chariſſime, vt quia me tantum opus ſubire feciſti, & à Gene-
ſi exordium capere, orationibus iuues: quo poſſim eodem ſpiritu quo ſcripti ſunt libri,
in Latinum eos tranſferre ſermonem.

Liber Geneſis, Hebraice Bereſith.

A

¶ferebatur] inſuffla bat (vel volitabat, aut incubabat) ¶vnus] id eſt prim⁹. ¶firmamētum] vox hebræa ſonat extē ſionē & expāſionē.

IN PRINCIPIO creauit deus cælum & terram. Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi: & ſpiritus dei ferebatur ſuper aquas. Dixítque deus, Fiat lux. Et facta eſt lux. Et vidit deus lucē quòd eſſet bona: & diuiſit lucē à tenebris. appellauítque lucem diem, & tenebras noctē: factúmque eſt veſpere & mane dies vnus. Dixit quoque deus, Fiat firmamētum in medio aquarū: & diuidat aquas ab aquis. Et fecit deus firmamentum, diuiſítque aquas quæ erant ſub firmamento, ab his quæ erant ſuper firmamētum. Et factum eſt ita. Vocauítque deus firmamentum, cælum: & factū eſt veſpere & mane dies ſecundus. Dixit verò deus, Con-

Terra. Abyſſī. Verbo deī creaꝫ ac bñdicit lux. heb. 11. a. Firmamentū ſiue cęlū. pſal. 135. a. hier. 10. b

B gregentur aquæ quæ ſub cælo ſunt, in locum vnum: & appareat arida. Et factū eſt ita. Et vocauit deus aridam, terram: cōgregationéſque aquarum appellauit maria. Et vidit deus quòd eſſet bonum, & ait, Germinet terra herbam virentem & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus ſuum, cuius ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram. Et factum eſt ita. Et protulit terra herbam virentem, & facientem ſemen iuxta genus ſuum, lignúmque faciens fructum, & habens vnumquodque ſementem ſecundum ſpeciem ſuam. Et vidit deus quòd eſſet bonum. Et factū eſt veſpere & mane dies tertius. Dixit autem deus, Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem ac noctem: & ſint in ſigna & tempora, & dies & annos: vt luceant in firmamēto cæli, & illuminent terram. Et factum eſt ita. Fecítque deus duo luminaria magna, luminare maius vt præeſſet diei: & luminare minus, vt

¶lignum pomiferū] arborē fructiferam (More hebræo pro arbore, ſæpiſſie iterpres vertit lignū.

Terra & mare. pſal. 135. b. 88. b. Vim gignendi dat de⁹ terræ vnde arbores & herbæ. Sol, luna, ſtella. Pſal. 135. b

C præeſſet nocti: & ſtellas. & poſuit eas deus in firmamento cæli, vt lucerent ſuper terrā, & præeſſent diei ac nocti, & diuiderent lucem ac tenebras. Et vidit deus quòd eſſet bonum. Et factum eſt veſpere & mane dies quartus. Dixit etiam deus, Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile* ſuper terram ſub firmamento cæli. Creauítque deus cete grandia, & omnem animam viuentem atque motabilem, quam produxerant aquæ in ſpecies ſuas, & omne volatile ſecundū genus ſuum. Et vidit deus quòd eſſet bonū, benedixítque eis, dicens, Creſcite & multiplicamini, & replete aquas maris: auéſque multiplicentur ſuper terram. Et factum eſt veſpere & mane dies quintus. Dixit quoq; deus, Producat terra animā viuentē in genere ſuo, iumenta & reptilia & beſtias terræ ſecundum ſpecies ſuas. Factúmque eſt ita. Et fecit deus beſtias terræ iuxta ſpecies ſuas, & iumēta & omne reptile terræ in genere ſuo.

*volet ¶motabile] repētē. ¶Creſcite] fructificate

Mari dat de⁹ vim gignēdi piſces. Aues. Piſcib⁹ & auibus vim generādi dat de⁹. Beſtiæ terræ.

Et vidit deus quòd eſſet bonū, & ait, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinē

D noſtram, & præſit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtiis, vniuerſǽque terræ, omníque reptili quod mouetur in terra. Et creauit deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem dei creauit illum, maſculum & fœminā creauit eos. Benedixítque illis deus, & ait, Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & ſubiicite eā, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus cæli, & vniuerſis animātibus quæ mouentur ſuper terram. Dixítq; deus, Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & vniuerſa ligna quæ habēt in ſemetipſis ſementem generis ſui, vt ſint vobis in eſcam, & cunctis animantibus terræ, omníque volucri cæli, & vniuerſis quæ mouentur in terra, & in quibus eſt anima viuens, vt habeāt ad veſcendum. Et factum eſt ita. Vidítque deus cuncta quæ fecerat: & erāt valde bona. Et factum eſt veſpere & mane dies ſextus.

¶mouentur] reptāt ¶vt habeant ad veſcendū] oīs generis herbæ virides erūt in eſcam.

Hoīs creatio. Trinitas. Matth. 19. a. eccľi. 17. a. ī. 8. c. 9. a. Homini vim generādi dat deus: eiq; oīa ſubijcit. Prouidentia dei de victu. Eccľi. 39. c. mar. 7. d

CAPVT II.

¶ornatus] exercitus

A IGitur perfecti ſunt cæli & terra, & omnis ornatus eorum. Compleuítque deus die ſeptimo opus ſuum quod fecerat: & requieuit die ſeptimo ab vniuerſo opere quod patrarat. Et benedixit diei ſeptimo, & ſanctificauit illum: quia in ipſo ceſſauerat ab omni opere ſuo, quod creauit deus vt faceret. Iſtæ ſunt generationes cæli & terræ, quando creatæ ſunt, die quo fecit dominus deus cælum & terram, & omne virgultum agri antequam oriretur in terra, omnémque herbam regionis priuſquam germinaret: non enim pluerat dominus deus ſuper terram, & homo non erat qui operaretur terram: ſed fons aſcendebat è terra, irrigās vniuerſam ſuperficiem terræ. Formauit igitur dominus deus hominē de limo terræ,

B & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animā viuētem. Plantauerat autem dominus deus paradiſum voluptatis à principio: in quo poſuit hominē quem formauerat. Produxítque dominus deus de humo omne lignū pulchrū viſu, & ad veſcen

¶fōs] vapor vl nubes ¶limo] puluere (vel luto. ¶paradiſum] hortū ¶voluptatis à principio] vel, in Eden, ad orientem:

Benedicitur ſabbathum exo. 20. b. Heb. 4. b. Repetitio p̄dictorum. Nubes è terra velut fons irrigans terrā. Repetit format. hoīs. 1. Cor. 15. f. Homo in paradiſo voluptatis

dum ſuaue:lignū etiā vitæ in medio paradiſi, lignúmq; ſcientiæ boni & mali. Et fluuius
egrediebatur de loco voluptatis ad irrigādū paradiſum, qui inde diuiditur in quatuor capita,
nomen vni Phiſon: ipſe eſt qui circumit omnē terrā Heuilath. vbi naſcitur aurū, & aurū terræ illius optimum eſt, ibíq; inuenitur bdellium, & lapis onychinus. Et nomē fluuii ſecundi
Gehon: ipſe eſt qui circumit omnē terrā AEthiopiæ. Nomē verò fluminis tertii, Tigris: ipſe
vadit cōtra Aſſyrios. Fluuius autē quartus, ipſe eſt Euphrátes. Tulit ergo dominus deus C
hominē, & poſuit eum in paradiſum voluptatis, vt operaretur & cuſtodiret illum. præcepitq;
ei, dicēs, Ex omni ligno paradiſi comede: de ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedas.
In quocūq; enim die comederis ex eo, morte morieris. Dixit quoq; dominus deus, Non
eſt bonū hominē eſſe ſolum: faciamus ei adiutoriū ſimile ſui. Formatis igitur dominus deus
de humo cunctis animantibus terræ & vniuerſis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea. omne enim quod vocauit Adam animæ viuētis, ipſum eſt nomē eius.
Appellauítq; Adam nominibus ſuis cuncta animātia, & vniuerſa volatilia cæli, & omnes be- D
ſtias terræ: Adæ verò non inueniebatur adiutor ſimilis eius. Immiſit ergo dominus deus
ſoporē in Adam: cúmq; obdormiſſet, tulit vnā de coſtis eius, & repleuit carnē pro ea. Et ædificauit dominus deus coſtam, quā tulerat de Adam, in mulierē: & adduxit eā ad Adā. Dixítq;
Adam, Hoc nūc, os ex oſſibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur virago, quoniā de viro ſumpta eſt. Quā ob rem relinquet homo patrē ſuū & matrē, & adhærebit vxori ſuæ: & erūt
duo in carne vna. Erat autē vterq; nudus, Adā ſcilicet & vxor eius: & nō erubeſcebāt. CAP. III.

SEd & ſerpēs erat callidior cunctis animātibus terræ, quæ fecerat dominus deus. Qui dixit A
ad mulierē, Cur præcepit vobis deus vt non comederetis ex omni ligno paradiſi? Cui reſpondit mulier, De fructu lignorū quæ ſunt in paradiſo, veſcimur: de fructu verò ligni quod
eſt in medio paradiſi, præcepit nobis deus ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne fortè
moriamur. Dixit autē ſerpens ad mulierē, Nequaquā morte moriemini. ſcit enim deus quòd
in quocūque die comederitis ex eo, aperiētur oculi veſtri: & eritis ſicut dii ſciētes bonum &
malum. Vidit igitur mulier quòd bonū eſſet lignū ad veſcēdū, & pulchrū oculis, aſpectúque delectabile: & tulit de fructu illius, & comêdit: dedítque viro ſuo, qui comédit. Et aperti
ſunt oculi amborū: cúmq; cognouiſſent ſe eſſe nudos, conſuerūt folia ficus, & fecerūt ſibi pe- B
rizomata. Et cū audiſſent vocē domini dei deambulantis in paradiſo ad aurā poſt meridiem, abſcōdit ſe Adam & vxor eius à facie domini dei in medio ligni paradiſi. Vocauítq; dominus deus Adam, & dixit ei, Vbi es? Qui ait, Vocē tuā audiui in paradiſo: & timui, eo quòd
nudus eſſem, & abſcōdi me. Cui dixit, Quis enim indicauit tibi quòd nudus eſſes, niſi quòd
ex ligno de quo præceperā tibi ne comederes, comediſti? Dixítq; Adam, Mulier quā dediſti
mihi ſociā, dedit mihi de ligno, & comedi. Et dixit dominus deus ad mulierē, Quare hoc fe-
ciſti? Quæ reſpōdit, Serpēs decepit me, & comedi. Et ait dominus deus ad ſerpētē, Quia C
feciſti hoc, maledictus es inter omnia animātia & beſtias terræ: ſuper pectus tuū gradieris, &
terrā comedes cūctis diebus vitæ tuæ. INIMICITIAS PONAM inter te & mulierē,
& ſemen tuum & ſemen illius: ipſa cōteret caput tuū, & tu inſidiaberis calcaneo eius. Mulieri quoq; dixit, Multiplicabo ærumnas tuas, & cōceptus tuos: in dolore paries filios, & ſub
viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui. Adæ verò dixit, Quia audiſti vocē vxoris tuæ,
& comediſti de ligno ex quo præceperā tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in
laboribus comedes ex ea cūctis diebus vitæ tuæ. ſpinas & tribulos germinabit tibi, & come-
des herbas terræ. In ſudore vultus tui veſcêris pane, donec reuertaris in terrā, de qua ſumptus D
es: quia puluis es, & in puluerē reuertêris. Et vocauit Adam nomen vxoris ſuæ, Heua: eo
quòd mater eſſet cunctorū viuentiū. Fecit quoque dominus deus Adæ & vxori eius tunicas
pelliceas, & induit eos. Et ait, Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſciēs bonum & malum. nunc ergo ne fortè mittat manum ſuam, & ſumat etiam de ligno vitæ & comedat, &
viuat in æternū. Et emiſit eum dominus deus de paradiſo voluptatis, vt operaretur terram, de qua ſumptus eſt. Eiecítque Adam: & collocauit ante paradiſum voluptatis cherubim, & flammeum gladium atque verſatilem ad cuſtodiendam viam ligni vitæ. CAP. IIII.

ADam verò cognouit vxorem ſuam Heuam: quæ concepit & peperit Cain, dicēs, Poſſedi
hominem per dominum. Rurſúmque peperit fratrem eius Abel. Fuit autē Abel paſtor A
ouium, & Cain agricola. Factum eſt autem poſt multos dies vt offerret Cain de fructibus
terræ munera domino. Abel quoque obtulit de primogenitis gregis ſui & de adipibus eorū:

Phiſon. Eccl'i. 24. c.

Gehon. Tigris. Euphrates

Interdicit homini deus ligno vitæ.

Adam cūctis īponit noīa.

Creat̄ mulier

Inſtitutio ſācti matrimonij. 1. Cor. 11. b

Mat. 19. a. mar. 10. a. epheſ. 5. g. 1. Cor. 6. d

Serpēs ſeducit mulierē.

2. Cor. 11. a.

Curioſitas & tranſgreſſio mandati. Eccl'i. 25. d.

Cognito peccato, Adā & Heua ſuffugiunt faciē dei, excuſātes peccatum.

Maledicitur ſerpens.

Semen IESVS ꝓmittit̄ ſaluator. Euangelium.

Mulieris ærūnæ ob pc̄tm̄. 1. corin. 14.

Adæ, & aliorū, ob pc̄tm̄ ipſius, pœna.

Homo adicitur labori.

Heua quare ſic dicta.

Eijcitur Adā de paradiſo.

Cain.

Abel.

Abel & Cain offerunt munera domino heb. 11. a.

¶de loco voluptatis] ex Eden

¶contra Aſſyrios] ad orientalem plagam Aſſyriæ.

¶voluptatis,] Edē,

¶Faciamus] faciam

¶ſimile ſui.] vt quod ſit corā eo. LXX, ſecūdū vel penes ipſū

¶ſimilis eius] quod eſſet coram eo.

¶Hoc nunc] Hac vice (vel, hæc nunc)

¶duo in carne vna] in vnam carnem (ſ. vna caro)

¶Cur p̄cepit vobis] Verūne eſt q̄ dixit

¶aſpectúq; delectabile] & cōcupiſcibilis arbor quæ intelligentes faceret:

¶poſt meridiē] diei

¶iter oīa animātia] præ oībus animantibus

¶ipſa] ipſum (ſubaudi ſemē, q ē Chriſt' LXX, ipſe vertunt, Chriſtū ītelligētes,

¶inſidiaberis calcaneo] conteres calcaneum

¶& ſub viri poteſtate eris] ad virū tuū concupiſcentia tua (ſeu deſyderiū tuū.)

¶in opere tuo] propter te.

¶puluis] vel lutum

¶de paradiſo voluptatis,] de orto Edē

¶ante paradiſū voluptatis] ab oriente orti Eden

¶vt offerret] vt adduceret (ſ. offerret) Hebraiſmus.

& reſpexit dominus ad Abel,& ad munera eius. Ad Cain autem,& ad munera illius non re-
ſpexit: iratuſque eſt Cain vehementer, & concidit vultus eius. Dixitque dominus ad eum,
B Quare iratus es?& cur concidit facies tua?Nonne ſi bene egeris,recipies:ſin autem male,ſta-
tim in foribus peccatū aderit?ſed ſub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. Di-
xitque Cain ad Abel fratrem ſuū.Egrediamur foras.Cumque eſſent in agro,cōſurrexit Cain
aduerſus fratrem ſuū Abel,& interfecit eū.Et ait dominus ad Cain, Vbi eſt Abel frater tuus?
Qui reſpondit,Neſcio:nunquid cuſtos fratris mei ſum ego?Dixitq; ad eum,Quidfeciſti?vox
ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.Nunc igitur maledictus eris ſuper terrā:quæ ape-
ruit os ſuum,& ſuſcepit ſanguinē fratris tui de manu tua.Cum operatus fueris eam, nonda-
bit fructus ſuos:vagus & profugus eris ſuper terram. Dixitque Cain ad dominum,Maior
C eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear.Ecce eiicis me hodie à facie terræ,& à facie tua
abſcondar,& ero vagus & profugus in terra:omnis igitur qui inuenerit me,occidet me. Di-
xitque ei dominus,Nequaquam ita fiet:ſed omnis qui occiderit Cain,ſeptuplum punietur.
Poſuitque dominus in Cain ſignū,vt non interficeret eum omnis qui inueniſſet eum.Egreſ-
ſuſque Cain à facie domini, habitauit profugus in terra ad orietalem plagam Eden. Co-
gnouit autem Cain vxorem ſuam,quæ concepit & peperit Henoch: & ædificauit ciuitatem,
vocauitque nomen eius ex nomine filii ſui,Henoch.Porrò Henoch genuit Irad, & Irad ge-
nuit Mauiael,& Mauiael genuit Mathuſael,& Mathuſael genuit Lamech. Qui *accepit
duas vxores,nomen vni Ada,& nomen alteri Sella.Genuitque Ada Iabel,qui fuit pater ha-
D bitantium in tentoriis atque paſtorum:& nomen fratris eius Iubal,ipſe fuit pater canētium
cithara & organo.Sella quoque genuit Tubal-cain,qui fuit malleator & faber in cuncta ope-
ra æris & ferri.Soror verò Tubal-cain, Noema. Dixitque Lamech vxoribus ſuis Adæ &
Sellæ,Audite vocē meam vxores Lamech,auſcultate ſermonem meum: quoniā occîdi virū
in vulnus meum,& adoleſcentulum in liuorem meum.ſeptuplum vltio dabitur de Cain:de
Lamech verò ſeptuagies ſepties. Cognouit quoque adhuc Adam vxorē ſuā:& peperit filiū
vocauitq;nomen eius Seth:dicēs,Poſuit mihi deus ſemē aliud pro Abel,quem occîdit Cain.
Sed & Seth natus eſt filius,quē vocauit Enos.iſte cœpit inuocare nomen domini. C A P. V.

A HIc eſt liber generationis Adam:in die qua creauit deus hominem,ad ſimilitudinem dei
fecit illum.Maſculum & fœminā creauit eos:& benedixit illis:& vocauit nomen eorum
Adam in die quo creati ſunt. Vixit autem Adam centum triginta annis: & genuit ad ſi-
militudinem & imaginem ſuam, vocauitque nomē eius Seth.Et facti ſunt dies Adam poſt-
quam genuit Seth,octingēti anni:genuitque filios & filias.Et factum eſt omne tempus quod
vixit Adam,anni nongenti triginta,& mortuus eſt. Vixit quoque Seth centum quinque
annis,& genuit Enos. Vixitque Seth poſtquam genuit Enos,octingentis ſeptē annis,genuit-
B que filios & filias.Et facti ſunt omnes dies Seth nongentorum duodecim annorum,& mor-
tuus eſt. Vixit verò Enos nonaginta annis,& genuit Cainan.Poſt cuius ortū vixit octin-
gentis quindecim annis,& genuit filios & filias.Factique ſunt omnes dies Enos nongēti quin
que anni,& mortuus eſt. Vixit quoq; Cainan ſeptuaginta annis,& genuit Malaleel.Et vi-
xit Cainan poſtquam genuit Malaleel, octingentis quadraginta annis,genuitque filios & fi-
lias.Et facti ſunt omnes dies Cainan nongenti decem anni,& mortuus eſt. Vixit autē Ma-
C laleel ſexaginta quinque annis,& genuit Iared.Et vixit Malaleel poſtquā genuit Iared,octin
gentis triginta annis:& genuit filios & filias.Et facti ſunt omnes dies Malaleel octingēti nona
ginta quinque anni, & mortuus eſt. Vixitque Iared centum ſexaginta duobus annis , &
genuit Henoch.Et vixit Iared poſtquam genuit Henoch octingentis annis,& genuit filios &
filias.Et facti ſunt omnes dies Iared nongenti ſexaginta duo anni, & mortuus eſt. Porrò
Henoch vixit ſexaginta quinque annis,& genuit Mathuſalam.Et ambulauit Henoch cū deo:
D & vixit Henoch poſtquā genuit Mathuſalam,trecētis annis, & genuit filios & filias .Et facti
ſunt omnes dies Henoch trecēti ſexaginta quinque anni.ambulauitque cū deo,& non appa-
ruit:quia tulit eū deus. Vixit quoque Mathuſala centū octoginta ſeptem annis,& genuit
Lamech.Et vixit Mathuſala poſtquā genuit Lamech,ſeptingentis octoginta duobus annis:&
genuit filios & filias.Et facti ſunt omnes dies Mathuſalæ nōgenti ſexaginta nouē anni,& mor
tuus eſt. Vixit autem Lamech centum octoginta duobus annis,& genuit filium:vocauitque
nomen eius Noe, dicens, Iſte conſolabitur nos ab operibus & laboribus manuū noſtrarum
in terra cui maledixit dominus. Vixitque Lamech,poſtquam genuit Noe, quingētis nona-

¶recipies:] vel venia erit:
¶erit] ſit. futurū īdicatiui pro imperatiuo,quod frequentiſſimum eſt apud Hebræos. Alij ſic legūt Num Abel appetitū (hoc eſt fidē & ī deū amorē,ad tuū appetitum tēperabit,vt mulier ad appetitū viri?
¶Dixitque Cain] Locutus eſt Cain ⟶ Egrediamur foras.
¶fruct⁹ ſuos] virtutem ſuā : vel robur ſuum,
¶iiqtas mea,quam vt veniam merear] iniquitas mea,q̄ vt cōdonari mihi poſſit. Vel,punitio mea q̄ vt ferre poſſim.
¶Nequaquā ita fiet: ſed] Propterea
¶profugus in terra] in terra Nod
*Lamech
¶pater habitātium] i.inuentor, qui primus habitauit
¶Iſte cœpit inuocare] tūc cœptū eſt inuocari

Occidit Abel ſapi.10.a matth.23.e 1.ioan.3.b. iudæ.1.d.
Maledicitur Cain.
Deſperat Caī
Henoch.
Prima ciuitas.
Irad
Mauiael
Mathuſael.
Lamech,& ipſi⁹ bigamia
Ada. Sella
Iabel.
Iubal.
Tubal-cain
Noema.
Homicidiū Lameth
Seth.
Enos.
Cultus dei reſtituitur
Repetit creationē hoīs.ſapi.2.d.eccſi.17.a.ſ.1.d.
Homines.
Adæ ætas 1.para.1.a.
Seth.
Enos.
Cainan.
Malaleel.
Iared.
Henoch diuinā vitā agēs, nō moritur, ſed trāſfertur Eccſi.44.c. heb.11.a.
Mathuſala.
Noe quare ſic dictus.

ginta quinque annis, & genuit filios & filias. Et facti ſunt omnes dies Lamech, ſeptingenti
Filij Noe
ſeptuaginta ſeptem anni, & mortuus eſt. Noe verò cum quingentorum eſſet annorum,
genuit Sem, Cham, & Iapheth.

CAP. VI.

Cauſa diluuij
CVmque cœpiſſent homines multiplicari ſuper terram, & filias procreaſſent, vidētes fi- A
lii dei filias hominum quòd eſſent pulchræ, acceperūt ſibi vxores ex omnibus quas ele-
¶dei] vel principū
120 dies ad cōuerſionem dati.
gerant. Dixítque dominus, Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternū, quia caro
¶permanebit] vel iudicabit, aut diſceptabit
Gigantes.
eſt: erúntque dies illius centum viginti annorum. Gigantes autem erant ſuper terram in
diebus illis. poſtquam enim ingreſſi ſunt filii dei ad filias hominum, illǽque genuerunt, iſti
¶dei] vel principum
ſunt potentes à ſeculo viri famoſi. Videns autem dominus quòd multa malitia homi-
Cordis hoīs malitia irritat deū. ī.8.d
num eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta eſſet ad malum omni tempore, pœni-
¶& cūcta cogitatio cordis intēta eſſet ad malū] & q̄ ōnis imaginatio cogitationum cordis eorū tantummodo eſſet malum
tuit eum quòd hominem feciſſet in terra. Et præcauens in futurum, & tactus dolore cordis B
intrinſecus, Delebo, inquit, hominem quem creaui à facie terræ, ab homine vſque ad ani-
Pœnitet deū hoīem feciſſe Eccſi.44.c.
mantia, à reptili vſque ad volucres cæli. pœnitet enim me feciſſe eos. Noe verò inuenit gra-
► Et præcauens in futurum,
Noe iuſtus.
tiam coram deo. Hæ ſunt generationes Noe: Noe vir iuſtus atque perfectus fuit in gene
Ambulare cū deo.
rationibus ſuis, cum deo ambulauit. Et genuit tres filios, Sem, Cham, & Iapheth. Corrupta
Sem. Cham. Iapheth.
eſt autem terra coram deo, & repleta eſt iniquitate. Cúmque vidiſſet deus terram eſſe
Prædicit de⁹ diluuium ipſi Noe.
corruptam (omnis quippe caro corruperat viam ſuam ſuper terram) dixit ad Noe, Finis vni
uerſæ carnis venit corā me: *repleta eſt terra iniquitate à facie eorū, & ego diſperdam eos C
¶venit corā me] id ē ſtatutū eſt apud me amputare eo ēs hoīes
*quia
Forma arcæ.
cum terra. Fac tibi arcam de lignis leuigatis: manſiunculas in arca facies, & bitumine
¶leuigatis] gopher, ligni leuiſſimi nomen eſt. Chald. īterpres, cedri vertit. Hieronymus bituminatis. LXX, quadratis.
linies intrinſecus & extrinſecus. Et ſic facies eam, Trecentorum cubitorum erit longitudo
arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubitorum altitudo illius. Feneſtram in
arca facies, & in cubito conſummabis ſummitatem eius: oſtium autem arcæ pones ex latere:
deorſum, cœnacula & triſtega facies in ea. Ecce ego adducam aquas diluuii ſuper ter-
¶deorſum, cœnacula, & triſtega] Chal. interpres, māſiones inferiores, ſecūdas & tertias
Qui arcā ingredi deberēt
ram, & interficiam omnem carnem in qua ſpiritus vitæ eſt ſubter cælum, & vniuerſa quæ
in terra ſunt, conſumentur. Ponámque fœdus meum tecum: & ingredieris arcam tu & filii D
tui, vxor tua, & vxores filiorum tuorum tecum. Et ex cunctis animantibus vniuerſæ carnis
bina induces in arcam, vt viuant tecum: maſculini ſexus & fœminini. De volucribus iuxta
genus ſuum, & de *iumentis in genere ſuo, & ex omni reptili terræ ſecundum genus ſuum:
*omnibus
bina de omnibus ingredię̄tur tecum, vt poſſint viuere. Tolles igitur tecum ex omnibus eſcis
quæ mandi poſſunt, & comportabis apud te: & erunt tam tibi, quàm illis in cibum. Fecit igi-
tur Noe omnia quæ præceperat illi deus.

CAP. VII.

Præcipitur Noe arcā ingredi. 2.pe.2.b
Noe iuſtus
DIxitque dominus ad eum, Ingredere tu & omnis domus tua in arcam: te enim vidi iu- A
ſtum coram me in generatione hac. Ex omnibus animātibus mundis tolles ſeptena &
ſeptena, maſculum & fœminam: de animantibus verò immundis duo & duo, maſculum &
fœminam. Sed & de volatilibus cæli ſeptena & ſeptena maſculum & fœminam: vt ſaluetur
ſemen ſuper faciem vniuerſæ terræ. Adhuc enim & poſt dies ſeptē ego pluam ſuper terram
quadraginta diebus & quadraginta noctibus: & delebo omnem ſubſtantiam quam feci, de
Noe arcā ingredit. math. 24.d. luc.17.f. 1.pet.3.d.
ſuperficie terræ. Fecit ergo Noe omnia quæ mandauerat ei dominus. Erátque ſexcento-
rum annorum quando diluuii aquæ inundauerunt ſuper terram. Et ingreſſus eſt Noe & filii B
eius, vxor eius & vxores filiorum eius cum eo in arcam, propter aquas diluuii. De animan-
tibus quoque mundis & immundis, & de volucribus, & ex omni quod mouetur ſuper terrā,
duo & duo ingreſſa ſunt ad Noe in arcam, maſculus & fœmina, ſicut præceperat deus Noe.
Diluuij inūdatio.
Cúmque tranſiſſent ſeptem dies, aquæ diluuii inundauerunt ſuper terram. Anno ſex-
centeſimo vitæ Noe, menſe ſecundo, ſeptimodecimo die menſis, *rupti ſunt omnes fontes
*in die hac
abyſſi magnæ, & cataractæ cæli apertæ ſunt: & facta eſt pluuia ſuper terram quadraginta die C
Qui cum Noe ingreſſi.
bus & quadraginta noctibus. In articulo diei illius ingreſſus eſt Noe, & Sem, & Cham, &
¶In articulo diei illius] In illo eodem die
Iapheth filii eius: & vxor illius, & tres vxores filiorum eius cum eis in arcam: ipſi & omne
animal ſecundū genus ſuū, vniuerſáque iumenta in genere ſuo, & omne quod mouetur ſu-
per terrā in genere ſuo, cunctúmque volatile ſecundū genus ſuum, vniuerſæ aues, omnéſque
volucres ingreſſæ ſunt ad Noe in arcā, bina & bina ex omni carne in qua erat ſpiritus vitæ.
Et quæ ingreſſa ſunt, maſculus & fœmina ex omni carne introierūt, ſicut præceperat ei deus:
Aquę diluuij quam magnę
& incluſit eum dominus deforis. Factúmque eſt diluuiū quadraginta diebus ſuper ter-
ram: & multiplicatæ ſunt aquæ, & eleuauerunt arcam in ſublime à terra. Vehementer enim D
inundauerunt, & omnia repleuerunt in ſuperficie terræ: porrò arca ferebatur ſuper aquas.

Et aquæ præualuerunt nimis ſuper terram: opertique ſunt omnes montes excelſi ſub vniuerſo cælo. Quindecim cubitis altior fuit aqua ſuper montes quos operuerat. Conſumptaq; eſt omnis caro quæ mouebatur ſuper terram, volucrum, animantiũ, beſtiarum, omniumque reptilium quæ reptãt ſuper terrã. Vniuerſi homines & cuncta in quibus ſpiraculũ vitæ eſt in terra, mortua ſunt. Et deleuit omnem ſubſtantiam quæ erat ſuper terrã, ab homine vſque ad pecus, tã reptile quàm volucres cæli: & deleta ſunt de terra: remãſit autẽ ſolus Noe & qui cũ eo erant, in arca. Obtinueruntque aquæ terrã centum quinquaginta diebus.

Sapi.10.a.eccl'i.39.c. Omnia diluuio pereunt.

CAP. VIII.

A Recordatus autem deus Noe cunctorumq; animãtium & omnium iumẽtorum quæ erant cum eo in arca, adduxit ſpiritum ſuper terrã, & imminutæ ſunt aquæ. Et clauſi ſunt fontes abyſſi, & cataractæ cæli: & prohibitæ ſunt pluuiæ de cælo. Reuerſæque ſunt aquæ de terra euntes & redeuntes: & cœperũt minui poſt centũ quinquaginta dies. Requieuitque arca mẽſe ſeptimo, viceſimoſeptimo die menſis ſuper mõtes Armeniæ. At verò aquæ ibãt & decreſcebant vſque ad decimũ menſem: decimo enim menſe, prima die menſis apparuerũt cacumina mõtium. Cùmque tranſiſſent quadraginta dies, aperiẽs Noe feneſtrã arcæ quam B fecerat, dimiſit coruum: qui egrediebatur, & reuertebatur, donec ſiccarentur aquæ ſuper terram. Emiſit quoq; colũbam poſt eũ, vt videret ſi iam ceſſaſſent aquæ ſuper faciẽ terræ. Quæ cum non inueniſſet vbi requieſceret pes eius, reuerſa eſt ad eum in arcam: aquæ enim erant ſuper vniuerſam terrã: extenditq; manũ ſuã, & apprehenſam intulit in arcam. Expectatis autem vltra ſeptem diebus aliis, rurſum dimiſit columbam ex arca. At illa venit ad eum ad veſperam, portãs ramum oliuæ virẽtibus foliis in ore ſuo. intellexit ergo Noe quòd ceſſaſſent aquæ ſuper terram. Expectauitq; nihilominus ſeptẽ alios dies: & emiſit colũbam, C quæ nõ eſt reuerſa vltra ad eum. Igitur ſexcẽteſimo primo anno, primo menſe, prima die menſis imminutæ ſunt aquæ ſuper terram: & aperiens Noe tectũ arcæ aſpexit, viditq; quòd exiccata eſſet ſuperficies terræ. Menſe ſecũdo, ſeptimo & viceſimo die menſis areſacta eſt terra. Locutus eſt autẽ deus ad Noe, dicẽs, Egredere de arca tu & vxor tua, filii tui & vxores filiorum tuorum tecum. Cuncta animantia quæ ſunt apud te, ex omni carne tam in volatilibus quàm in beſtiis & vniuerſis reptilibus quæ reptant ſuper terram, educ tecum, & ingredimini ſuper terrã: creſcite & multiplicamini ſuper eam. Egreſſus eſt ergo Noe & filii eius, D & vxor illius, & vxores filiorum eius cũ eo. Sed & omnia animantia, iumenta & reptilia quæ reptant ſuper terram ſecũdum genus ſuum, egreſſa ſunt de arca. AEdificauit autẽ Noe altare domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocauſta ſuper altare. Odoratuſq; eſt dominus odorem ſuauitatis, & ait ad eũ, Nequaquã vltra maledicam terræ propter homines: ſenſus enim & cogitatio humani cordis in malũ prona ſunt ab adoleſcentia ſua: non igitur vltra percutiã omnẽ animam viuentẽ ſicut feci. Cunctis diebus terræ, ſementis & meſſis, frigus & æſtus, æſtas & hyems, nox & dies non requieſcent.

¶poſt eum la ſe,

¶virentibus foliis] quem decerpſerat,

¶ingredimini] vel repãt, aut generẽt

¶Odoratuſque &c.] Chald. interpres, Et ſuſcepit dñs cũ bñplacito oblationẽ eius

¶& ait ad eũ] Et dixit dñs in corde ipſius (ſub. Noe. Id eſt ita ſenſit ĩ corde ſuo per deum.)

¶in malũ ꝓna ſũt] mala eſt

Imminuũtur aquæ diluuij.

Arca ſup mõtes requieſcit

Emittit coruus.

Emittit Noe columbam.

Rurſus eam mittit.

Siccãt aquę.

Præcipitur Noe egredi arcam.

ſ.1.c.d.ſ.9.a. Egreditur

Offert holocauſtum deo acceptum. Diluuiũ vniuerſale nõ vltra futurum. Cor hominis malũ.ſ.6.a.

C A P. IX.

A Benedixitque deus Noe & filiis eius. Et dixit ad eos, Creſcite & multiplicamini, & replete terram. Et terror veſter ac tremor ſit ſuper cũcta animalia terræ & ſuper omnes volucres cæli, cum vniuerſis quæ mouentur ſuper terrã: omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt. Et omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibũ: quaſi olera virentia tradidi vobis omnia. Excepto quòd carnem cũ ſanguine non comedetis. Sanguinem enim animarum veſtrarum requiram de manu cunctarũ beſtiarum: & de manu hominis, de manu viri fratris B eius requiram animã hominis. Quicũque effuderit humanũ ſanguinẽ*, fundetur ſanguis illius: ad imaginem quippe dei factus eſt homo. Vos autem creſcite & multiplicamini, & ingredimini ſuper terrã, & implete eam. Hæc quoq; dixit deus ad Noe, & ad filios eius cũ eo, Ecce ego* ſtatuam pactum meum vobiſcum, & cum ſemine veſtro poſt vos: & ad omnem animam viuentem quæ eſt vobiſcũ, tam in volucribus quàm in iumentis & pecudibus terræ cunctiſq; quæ egreſſa ſunt de arca, & vniuerſis beſtiis terræ. Statuam pactum meũ vobiſcum, & nequaquã vltra interficietur omnis caro aquis diluuii, neque erit deinceps diluuium diſſipans terram. C Dixitque deus, Hoc eſt ſignũ fœderis, quod do inter me & vos, & ad omnẽ animã viuentem quæ eſt vobiſcum in generationes ſempiternas: Arcum meum ponam in nubibus, & erit ſignum fœderis inter me & inter terram. Cùmque obduxero nubibus cælũ, apparebit arcus meus in nubibus: & recordabor fœderis mei vobiſcum & cum omni anima viuente quæ carnem vegetat: & non erũt vltra aquæ diluuii ad delendã vniuerſam carnem.

¶ſanguine] aĩa eius, quæ eſt ſanguis ei⁹, ¶viri fratris ei⁹] vel eſt Hebraiſmus, ꝓ vniuſcuiuſque hoĩs. vel ĩtellige vt vertit Chaldęus interpres vir qui effuderit ſãguinẽ fratris ſui, *in hoĩe. LXX, pro ſãguine hoĩs. Chald. interp. cũ teſtibus. Alij vertũt: ꝑ hoĩem Alij hebraiſmũ eſſe volunt, ſanguinem hoĩs in homine, id eſt, hũanũ ſãguinẽ. *ego

¶ingredimini] vel generationẽ facite

¶implete eam.] multiplicemini in ea.

Bñdicitur Noe. Confirm. cõiugij.ſ.1.c.8.c Homĩ rurſũ oĩa ſubiiciũt. Conceſſio ciborũ omniũ præter ſuffocatum.

Ius gladij matth.26.e. apoc.13.c. ſ.1.c.d.8.d. Pactũ dei cũ Noe nõ rurſũ diluuium fore. iſa.54.c.

Signũ confirmans fœdus, iris ĩ nubib⁹ Eccl'i.43.b

Erítque arcus in nubibus, & videbo illũ, & recordabor fœderis ſempiterni quod pactum eſt
inter deum & omnem animã viuentem vniuerſæ carnis quæ eſt ſuper terram. Dixítq; deus
ad Noe, Hoc eſt ſignum fœderis quod conſtitui inter me & omnem carnem ſuper terram.
Filij Noe.
Erãt ergo filii Noe qui egreſſi ſunt de arca, Sem, Cham, & Iapheth: porrò Cham ipſe eſt
Chanaan.
pater Chanáan. Tres iſti, filii ſunt Noe: & ab his diſſeminatum eſt omne genus hominũ ſu-
Noe victum ſibi parat ex agricultura, & vineã plãtat.
per vniuerſam terram. Cœpítq; Noe vir agricola exercere terrã, & plantauit vineam. Bi-
béнſque vinum inebriatus eſt, & nudatus eſt in tabernaculo ſuo. Quod cũ vidiſſet Cham pa-
Inebriatus Noe deridetur a filio.
ter Chanáan, verenda ſcilicet patris ſui eſſe nudata, nuntiauit duobus fratribus ſuis foras. At D
vero Sem & Iapheth pallium impoſuerunt humeris ſuis, & incedentes retrorſum, operuerũt
Maledícitur Chanaan.
verenda patris ſui: faciéſque eorũ auerſæ erant, & patris virilia non viderunt. Euigilans
Bñdicit Sem & Iapheth.
autem Noe ex vino, cũ didiciſſet quæ fecerat ei filius ſuus minor, ait, Maledictus Chanáan,
ſeruus ſeruorũ erit fratribus ſuis. Dixítque, Benedictus dominus deus Sem, ſit Chanáan ſer-
uus eius. Dilatet deus Iapheth, & habitet in tabernaculis Sem, ſítque Chanáan ſeruus eius.
AEtas Noe
Vixit autem Noe poſt diluuiũ trecentis quinquaginta annis. & impleti ſunt omnes dies
eius nongentorum quinquaginta annorum: & mortuus eſt.

CAP. X.

Filij Iapheth 1. para. 1. a.
HAE ſunt generationes filiorum Noe, Sem, Cham, & Iapheth: natíque ſunt eis filii poſt
diluuiũ. Filii Iapheth: Gomer, & Magog, & Madái, & Iauã, & Thubal, & Móſoch, & Thi A
ras. Porrò filii Gomer: Aſcenez & Riphath & Thógorma. Filii autem Iauan: Eliſa & Tharſis,
A quibus diuiſæ regiões.
Cethim & Dodanim. Ab his diuiſæ ſunt inſulæ gẽtium in regionibus ſuis, vnuſquiſque ſecũ-
Filij Cham.
dum linguã ſuam & familias in nationibus ſuis. Filii autem Cham: Chus, & Meſráim, &
Phut, & Chanáan. Filii autẽ Chus: Saba, & Heuila, & Sabatha, & Regma, & Sabathacha. Fi-
Nemrod.
lii Regma: Saba, & Dadan. Porrò Chus genuit Nemrod: ipſe cœpit eſſe potẽs in terra, & erat
Prouerbiũ.
robuſtus venator coram domino. ab hoc exiuit prouerbium, Quaſi Nemrod robuſtus vena- B
Babylon.
tor coram domino. Fuit autẽ principiũ regni eius Babylon & Arach, & Achad, & Chalanne,
Aſſur. Niniue ædificatur.
in terrra Sennaar. De terra illa egreſſus eſt Aſſur, & ædificauit Niniuen, & platéas ciuitatis, &
Chale. Reſen quoque inter Niniuen & Chale: hæc eſt ciuitas magna. At vero Meſráim genuit
Philiſthiim. Chananęi.
Ludim, & Anamim, & Laabim, & Nephtuim, & Phetruſim, & Chaſluim: de quibus egreſſi ſunt
Philiſthiim, & Caphtorim. Chanáan autẽ genuit Sidônẽ primogenitũ ſuũ, Hethæum &
Iebuſæum & Amorrhæũ & Gergeſæum & Heuæũ & Aracæum, Sinæum & Aradium, Sama- C
ræum & Hamathæum: & per hos diſſeminati ſunt populi Chananæorũ. Factíq; ſunt termini
Chanáan venientibus à Sidône Geraram vſq; ad Gazam, donec ingrediaris Sodomam & Go
Filij Sem.
morrham, & Adamam & Seboim vſq; Laſa. Hi, filii Cham in cognationibus & linguis & ge-
nerationibus, terríſque & gentibus ſuis. De Sem quoque nati ſunt, patre omniũ filiorum
Heber, fratre Iapheth maiore. Filii Sem: AElam & Aſſur & Arphaxad, Lud & Aram. Filii A-
Phaleg.
ram: Hus & Hul & Géther & Mes. At verò Arphaxad genuit Sale, de quo ortus eſt Heber. Na
tíque ſunt Heber filii duo. nomen vni Phaleg, eo quod in diebus eius diuiſa ſit terra: & no- D
men fratris eius Iectan. Qui Iectan genuit Elmodad & Saleph, & Aſarmoth, Iare & Adorã &
Vzal & Decla & Hebal & Abimael, Saba & Ophir & Heuila & Iobab. omnes iſti, filii Iectan.
Terræ a quibus diuiſæ poſt diluuiũ.
Et facta eſt habitatio eorum de Meſſa pergentibus vſq; Sephar montem orientalem. Iſti filii
Sem ſecundũ cognationes & linguas & regiones in gentibus ſuis. Hæ familiæ filiorum Noe
iuxta populos & nationes ſuas. Ab his diuiſæ ſunt gentes in terra poſt diluuium.

CAP. XI.

Vnus ſermo in terra. Sapi. 10. a.
ERat autem terra labii vnius, & ſermonum eorundem. Cúmque proficiſcerẽtur de oriẽte,
AEdificatur turris Babel,
inuenerunt campum in terra Sennaar, & habitauerũt in eo. Dixítque alter ad proximũ A
ſuum, Venite, faciamus lateres, & coquamus eos igni. Habuerúntque lateres pro ſaxis, & bitu
men pro cemẽto: & dixerunt, Venite, faciamus nobis ciuitatem & turrim, cuius culmen per-
tingat ad cælũ: & celebremus nomen noſtrũ antequã diuidamur in vniuerſas terras. De-
ſcendit autem dominus vt videret ciuitatem & turrem quam ædificabant filii Adam, & di-
xit, Ecce, vnus eſt populus, & vnum eſt labium omnibus: cœperúntque hoc facere, nec deſi-
Confuſio linguarum. Trinitatis articulus.
ſtent à cogitationibus ſuis, donec eas opere cõpleant. Venite igitur, deſcendamus & confun-
damus ibi linguam eorum, vt non audiat vnuſquiſque vocem proximi ſui. Atque ita diuiſit
Babel.
eos dominus ex illo loco in vniuerſas terras, & ceſſauerũt ædificare ciuitatem. Et idcirco vo
catum eſt nomen eius Babel, quia ibi cõfuſum eſt labiũ vniuerſæ terræ: & inde diſperſit eos
AEtas Sem.
dominus ſuper faciem cũctarum regionum. Hæ ſunt generationes Sem, Sem erat cẽtum B

¶foras] in platea.
¶eius] eis.
¶eius] eis.
¶Plateas ciuitatis] vel Rehoboth ciuitatem.
& generationib⁹
¶Venite] Eia (vel age, ſiue agite)
¶bitumen] vel lutũ
¶Venite] Eia (vel age ſiue agite.)
¶antequã] ne forte
¶Adã] vel hominũ
¶Venite] Eia, (vel agite,) hortantis.

annorũ quando genuit Arphaxad, biennio poſt diluuiũ. Vixítque Sem poſtquam genuit Arphaxad, quingẽtis annis: & genuit filios & filias. Porrò Arphaxad vixit trigintaquinque annis, & genuit Sale. Vixítque Arphaxad poſtquã genuit Sale, quadringentis tribus annis: &
C genuit filios & filias. Sale quoq; vixit triginta annis, & genuit Heber. Vixítq; Sale poſtquã genuit Heber, quadringentis tribus annis: & genuit filios & filias. Vixit autẽ Heber triginta quatuor annis, & genuit Phaleg. Et vixit Heber poſtquã genuit Phaleg, quadringẽtis triginta annis: & genuit filios & filias. Vixit quoq; Phaleg triginta annis & genuit Reu. Vixítque Phaleg poſtquã genuit Reu, ducentis nouẽ annis, & genuit filios & filias. Vixit autẽ Reu trigintaduobus ãnis, & genuit Sarug. Vixit quoque Reu poſtquã genuit Sarug, ducentis ſeptẽ annis: & genuit filios & filias. Vixit verò Sarug triginta annis, & genuit Nachor. Vixítq; Sarug poſtquam genuit Nachor, ducentis annis: & genuit filios & filias. Vixit autem Nachor vigintinouem annis, & genuit Thare. Vixítque Nachor poſtquam genuit
D Thare, centũ decem & nouem annis: & genuit filios & filias. Vixítque Thare ſeptuaginta annis: & genuit Abrã & Nachor & Aran. Hæ ſunt autẽ generationes Thare, Thare genuit Abram, Nachor & Aran. Porrò Aran genuit Lot. Mortuúſq; eſt Aran ante Thare patrẽ ſuũ, in terra natiuitatis ſuæ in Vr Chaldæorũ. Duxerũt autem Abram & Nachor vxores: nomen vxoris Abram Sarái: & nomen vxoris Nachor, Melcha filia Aran patris Melchæ & patris Ieſchæ. Erat autẽ Sarái ſterilis, nec habebat liberos. Tulit itaq; Thare Abram filiũ ſuũ, & Lot filiũ Aran filium filii ſui, & Sarái nurum ſuam, vxorem Abram filii ſui, & eduxit eos de Vr Chaldæorum, vt irent in terram Chanaan: venerúntque vſque Haran, & habitauerũt ibi. Et facti ſunt dies Thare ducentorũ quinq; annorũ, & mortuus eſt in Haran.

Arphaxad. Sale. Heber. Phaleg. 1.para.1.b. Reu. Sarug. Nachor. Thare. Abrã Nachor Aran. 1 para. 1.b. ioſu. 24.a. Lot. Sarai. Melcha. Thare cum Abram it in Charan. ioſu. 24.a. neem. 9. b. iudith. 5.a. Thare morit̃.

¶ eduxit eos ꝉ egreſſi ſunt

CAP. XII.

A DIxit autem dominus ad Abram, Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monſtrauero tibi. Faciámque te in gentẽ magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuũ, eríſque benedictus. Benedicã benedicentibus tibi, & maledicã maledicẽtibus tibi, atque IN TE benedicẽtur vniuerſæ cognationes terræ.

Egreſſus eſt itaque Abram ſicut præceperat ei dominus, & iuit cum eo* Lot: ſeptuagintaquinque annorum erat Abram cum egrederetur de Haran. Tulítque *Sarái vxorem ſuam, &
B Lot filiũ fratris ſui, vniuerſámq; ſubſtantiã quam poſſederant, & animas quas fecerant in Haran: & egreſſi ſunt vt irent in terrã Chanaan. Cúmq; veniſſent in eam, pertranſiuit Abram terram vſque ad locũ Sichem, & vſque ad conuallem illuſtrem: Chananæus autem tunc erat in terra. Apparuítq; dominus Abram, & dixit ei, Semini tuo dabo terrã hanc. Qui ædificauit ibi altare domino, qui apparuerat ei. Et inde tranſgrediens ad montem qui erat cõtra orientem Bethel, tetendit ibi tabernaculum ſuum, ab occidente habens Bethel, & ab oriente
C Hai: ædificauit quoque ibi altare domino, & inuocauit nomen eius. Perrexítque Abram vadens & vltra progrediens ad meridiem. Facta eſt autẽ fames in terra: deſcendítq; Abram in AEgyptũ, vt peregrinaretur ibi: præualuerat enim fames in terra. Cúmque propè eſſet vt ingrederetur AEgyptum, dixit Sarái vxori ſuæ, Noui quòd pulchra ſis mulier: & quòd cũ viderint te AEgyptii, dicturi ſunt, Vxor illius eſt. & interficient me, & te reſeruabũt. Dic ergo, obſecro te, quòd ſoror mea ſis, vt bene ſit mihi propter te, & viuat anima mea ob gratiã tui.

D Cum itaque ingreſſus eſſet Abram AEgyptũ, viderũt AEgyptii mulierem quòd eſſet pulchra nimis. Et nuntiauerũt principes Pharaoni, & laudauerunt eam apud illum: & ſublata eſt mulier in domum Pharaonis, Abram verò bene vſi ſunt propter illã. Fuerúntq; ei oues & boues & aſini & ſerui, & famulæ & aſinæ & cameli. Flagellauit autẽ dominus Pharaonẽ plagis maximis, & domũ eius propter Sarái vxorem Abram. Vocauítq; Pharao Abram, & dixit ei, Quidnam eſt hoc quod feciſti mihi? quare non indicaſti mihi quòd vxor tua eſſet? Quam ob cauſam dixiſti eſſe ſororem tuam, vt tollerem eam mihi in vxorem? Núc igitur ecce coniunx tua, accipe eam, & vade. Præcepítque Pharao ſuper Abram viris: & deduxerunt eum & vxorem illius, & omnia quæ habebat.

Iubet̃ Abrã egredi terrã, & a deo benedicit̃. act. 7. a. Promittitur Chriſtus. gal. 3. b. Abrã egreditur terrã ſuã. heb. 11. b. Promittitur ei terra Chanaã. Vetus teſtamentum. j. 12. b. 13. d. 15. d. 16. a. deut. 34. b. Famẽ fugiẽs deſcendit in AEgyptum. j. 20. c. Rapit̃ vxor ei⁹ in domũ Pharaonis. Percutitur Pharao a deo ꝓpter raptã vxorẽ Abrę. Redditur Abrę vxor.

*¶ prçceperat ꝉ locut⁹ fuerat. *Abram. ¶ poſſederãt ꝉ vel acquiſierant. ¶ fecerãt ꝉ vel genuerãt, vel acquiſierãt, vt de vernaculis intelligatur. Chald. interꝑ. quas ſubiecerant legi. ¶ reſeruabũt ꝉ viuere facient. Heb. ¶ nuntiauerũt principes Pharaoni ꝉ viderunt eam principes Pharaonis. ¶ vſi ſunt ꝉ fecerunt.*

CAP. XIII.

A AScendit ergo Abram de AEgypto, ipſe & vxor eius, & omnia quæ habebat, & Lot cum eo, ad auſtralem plagam. Erat autem diues valde Abram in poſſeſſione auri & argenti. Reuerſúſq; eſt per iter quo venerat, à meridie in Bethel, vſque ad locum vbi prius fixerat tabernaculũ *inter Bethel & Hai: in loco altaris quod fecerat *prius, & inuocauit ibi nomen domini. Sed & Lot qui erat cũ Abram, fuerunt greges ouiũ & armenta & tabernacula. Nec

Abram AEgyptũ egredit̃. ſ. 12. a. Lot & Abrã diuites.

*¶ in poſſeſſiõe auri & argẽti ꝉ i pecorib⁹ & auro & argẽto. *in principio. *ibi. ¶ erat ꝉ ambulabat.*

ỹ.36.a

poterat eos capere terra, vt habitarent ſimul:erat quippe ſubſtantia eorũ multa,& nequibãt
habitare cõmuniter. Vnde & facta eſt rixa inter paſtores gregũ Abram &* Lot. Eo autem tem B

Abram diuidit terrã cum frẽ ſuo Lot.

* inter paſtores gregum

pore Chananæus & Pherezæus habitabãt in terra illa. Dixit ergo Abrã ad Lot, Ne quæſo
ſit iurgium inter me & te,& inter paſtores meos & paſtores tuos: fratres enim ſumus. Ecce
vniuerſa terra coram te eſt:recede à me obſecro. ſi ad ſiniſtram ieris, ego dexteram tenebo:
ſi tu dexterã elegeris, ego ad ſiniſtram pergam. Eleuatis itaque Lot oculis,vidit omnem cir-
ca regionem Iordanis, quæ vniuerſa irrigabatur antequã ſubuerteret dominus Sodomam & C

¶corã te eſt] Hũc hebraiſmũ interpres cap.34. hui⁹ ſic reddidit, in poteſtate tua eſt.

Habitat Lot ĩ Sodomis & Abram in Chanaan

Gomorrhã, ſicut paradiſus domini,& ſicut AEgyptus venientibus in Segor. Elegítq; ſibi
Lot* regionẽ circa Iordanem,& receſſit ab oriente:diuiſíq; ſunt alterutrũ à fratre ſuo. Abram
habitauit in terra Chanaan: Lot vero moratus eſt in oppidis quæ erant circa Iordanem,& ha

* omnem

Sodomitæ

bitauit in Sodomis. Homines autẽ Sodomitæ peſſimi erãt,& peccatores corã domino nimis.

¶habitauit in Sodomis] tetendit tabernaculũ Sodomam vſque. Heb.

Rurſũ Abræ ꝓmittiť terra Chanaã. ſ.12.b.ỹ.15 b.26 a

Dixítq; dominus ad Abrã poſtquã diuiſus eſt ab eo Lot, Leua oculos tuos,& vide à loco
in quo nunc es ad aquilonem & meridiem,ad orientem & occidentem. Omnem terrã quam D
cõſpicis, tibi dabo,& ſemini tuo vſque in ſempiternũ. Faciámque ſemen tuũ ſicut puluerem
terræ: ſi quis poteſt hominũ numerare puluerem terræ, ſemen quoq; tuũ numerare poterit.
Surge ergo,& perambula terram in lõgitudine & latitudine ſua: quia tibi daturus ſum eam.

AEdificat altare domino

Mouens igitur Abram tabernaculũ ſuum, venit,& habitauit iuxta conuallẽ Mãbre, quæ
eſt in Hebron: ædificauítque ibi altare domino.

CAP. XIIII.

Sodomitis, Amalecitiſq; & reliquis infertur bellũ.

FActum eſt autem in illo tempore, vt Amraphel rex Sennaar,& Arioch rex Ponti,& Cho-
dorlahómor rex AElamitarũ,& Thadal rex gẽtium inirent bellum cõtra Bara regem So A
domorũ,& contra Berſa regem Gomorrhæ,& cõtra Senaab regem Adamæ,& cõtra Semẽber
regem Seboim, contráque regem Balæ, ipſa eſt Segor. Omnes hi conuenerunt in vallem Syl-
ueſtrem quæ nunc eſt mare ſalis. Duodecim enim annis ſeruierãt Chodorlahómor,& tertio-
decimo anno receſſerũt ab eo. Igitur quartodecimo anno venit Chodorlahómor,& reges
qui erant cum eo:percuſſerúntq; Raphaim in Aſtaroth Carnaim,& Zuzim cum eis,& Emim

¶cum eis,] in Ham,

in Saue Cariatháim,& Corrhæos in mõtibus Seir, vſque ad campeſtria Pharan, quæ eſt in ſo
litudine. Reuerſíq; ſunt,& venerunt vſque ad fontem Miſphat, ipſa eſt Cades: & percuſſerunt

¶in ſolitudine] ſuper deſertũ. Chald. interp. adiuncta deſerto.

omnem regionem Amalecitarum & Amorrhæorũ qui habitabant in Aſaſon-thamar. Et B
egreſſi ſunt rex Sodomorum, rex Gomorrhæ, réxque Adamæ,& rex Seboim, necnõ & rex Ba
læ, quæ eſt Segor:& direxerũt aciem contra eos in valle Sylueſtri, ſcilicet aduerſus Chodor-
lahómor regẽ AElamitarũ,& Thadal regem gẽtium,& Amraphel regem Sennaar,& Arioch
regem Ponti: quatuor reges aduerſus quinque. Vallis autẽ Sylueſtris habebat puteos multos

Sodoma diripitur.

bituminis. Itaque rex Sodomorũ,& rex Gomorrhæ terga verterũt, cecideruntq; ibi:& qui
remanſerãt, fugerunt ad montẽ. Tulerunt autẽ omnem ſubſtantiã Sodomorũ & Gomorrhæ-

Abduciť Lot captiuus. Nũtiať Abrę

orũ,& vniuerſa quæ ad cibum pertinent,& abierũt: necnon & Lot & ſubſtantiã eius, filiũ fra-
tris Abram, qui habitabat in Sodomis. Et ecce vnus qui euaſerat, nũtiauit Abrã Hebræo, C

Abrã eripit Lot.

qui habitabat in conualle Mambre Amorrhæi fratris Eſchol,& fratris Aner: hi enim pepige-
rant fœdus cum Abram. Quod cũ audiſſet Abram, captũ videlicet Lot fratrẽ ſuũ, nume-
rauit expeditos vernaculos ſuos trecẽtos decem & octo: & perſecutus eſt eos vſq; Dan. Et di-

¶numerauit expeditos] armauit pueros
¶ſocijs] ſeruis

uiſis ſociis, irruit ſuper eos nocte: percuſſítq; eos,& perſecutus eſt vſque Hoba, quæ eſt ad le-
uam Damaſci. Reduxítq; omnem ſubſtantiam,& Lot fratrẽ ſuum cum ſubſtãtia illius, muli-
eres quoq; & populũ. Egreſſus eſt autẽ rex Sodomorũ in occurſum eius poſtquã reuerſus

Melchiſedec cibat ipſũ Abrã: cui ipſe Abrã dat decimas. heb.7 a

eſt à cæde Chodorlahómor,& regũ qui cum eo erãt in valle Saue, quæ eſt vallis regis. At
vero Melchiſedec rex Salem, proferens panẽ & vinũ (erat enim ſacerdos dei altiſſimi) bene-
dixit ei,& ait, Benedictus Abram deo excelſo qui creauit cælũ & terrã:& benedictus deus ex- D

¶creauit] poſſidet
¶quo ꝓtegente, hoſtes in manib⁹ tuis ſunt] q tradidit hoſtes tuos in manus tuas.

Abrã ſpolia renuit accipe

celſus, quo protegẽte hoſtes in manibus tuis ſunt. Et dedit ei decimas ex omnibus. Dixit
autem rex Sodomorum ad Abram, Da mihi animas, cætera tolle tibi. Qui reſpondit ei, Le-

¶animas] pro hominib⁹ ponit animas, more Hebræo.
¶cætera] ſubſtantiã
⊳ ſubtegminis

uo manum meam ad dominum deum excelſum poſſeſſorẽ cæli & terræ, quòd à filo ſubteg-
minis vſque ad corigiam caligæ, non accipiam ex omnibus quæ tua ſunt, ne dicas, Ego di-
taui Abram. exceptis his quæ comederunt iuuenes,& partibus virorũ qui venerunt mecum,
Aner, Eſchol,& Mambre: iſti accipient partes ſuas.

De⁹ ꝓtector & merces.

CAP. XV.

HIs itaque tranſactis, factus eſt ſermo domini ad Abram per viſionem dicẽs, Noli time-
re Abram, ego protector tuus ſum,& merces tua magna nimis. Dixítq; Abram, Domi- A

¶protector] ſcutum

ne deus quid dabis mihi? ego vadam abſque liberis: & filius procuratoris domus meæ iſte Da
maſcus Eliezer. Addiditq; Abram, Mihi autẽ non dediſti ſemen: & ecce vernaculus meus, hæ
res meus erit. Statimq; ſermo domini factus eſt ad eum, dicens, Non erit hic hæres tuus:
B ſed qui egredietur de vtero tuo, ipſum habebis hæredem. Eduxitque eum foras, & ait illi, Su-
ſpice cælũ, & numera ſtellas ſi potes. Et dixit ei, Sic erit ſemen tuũ. Credidit Abram do-
mino, &*reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Dixitque ad eum, Ego dominus qui eduxi te de Vr
Chaldæorum, vt darem tibi terrã iſtam, & poſſideres eam. At ille ait, Domine deus, vnde
ſcire poſſum quòd poſſeſſurus ſim eam? Et reſpondens dominus, Sume, inquit, mihi vaccam
triennem, & capram trimam, & arietem annorũ trium, turturem quoque & columbam. Qui
C tollens vniuerſa hæc, diuiſit ea per medium, & vtraſque partes contra ſe altrinſecus poſuit: a-
ues autẽ non diuiſit. Deſcẽderuntq; volucres ſuper cadauera, & abigebat eas Abram. Cumq;
ſol occũberet, ſopor irruit ſuper Abram, & horror magnus & tenebroſus inuaſit eũ. Di-
ctumque eſt ad eum, Scito prænoſcẽs quod peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra nõ
ſua: & ſubiicient eos ſeruituti, & affligent quadringentis annis. Veruntamen gentem cui ſer-
uituri ſunt, ego iudicabo: & poſt hæc egredientur cum magna ſubſtantia. Tu autem ibis ad
patres tuos in pace, ſepultus in ſenectute bona. Generatione autem quarta reuertentur huc:
D necdum enim completæ ſunt iniquitates Amorrhæorum vſque ad præſens tempus. Cum er-
go occubuiſſet ſol, facta eſt caligo tenebroſa, & apparuit clibanus fumans, & lãpas ignis trãſ-
iens inter diuiſiones illas. In illo die pepigit dominus fœdus cũ Abrã, dicẽs, Semini tuo
dabo terrã hanc à fluuio AEgypti vſque ad fluuiũ magnum Euphráten, Cinæos, & Cenezæ-
os, Cedmonæos, & Hethæos, & Pherezæos, Raphaim quoque, & Amorrhæos, & Chananæ-
os, & Gergeſæos, & Iebuſæos.

*hoe

¶columbã] pullum co lumbarum. Heb.

¶iudicabo] pro vindicabo & vlciſcar, poſitum eſt.

¶iniquitates] vel pœnæ

⊢tenebroſa

Promittit Abræ Iſaac fil. Rom.4.c

Abrã fide iuſtus. rom.4.a gal.3.a. iac.2.d. ſ.11.d

Tertio ꝑmittit Abræ ter. Chanaan. ad cui⁹ cõfirmatione dat de⁹ ſignum.

Prædicit ſeruitus & liberatio filiorũ Iſrael ex AEgyp. act.7.a Exod.12.f

Quarto terra Chanaã promittit. ſ 12 b. 13.d. ĩ.26.a. deut.34.b

CAP. XVI.

A IGitur Sarai vxor Abram non genuerat ſibi liberos: ſed habens ancillã AEgyptiam no-
mine Agar, dixit marito ſuo, Ecce, concluſit me dominus, ne parerem: ingredere*ad an-
cillam meam, ſi forte ſaltem ex illa ſuſcipiã filios. Cumque ille acquieſceret deprecan-
ti, tulit*Agar AEgyptiã ancillam ſuam poſt annos decem quàm habitare cœperant in terra
Chanaan: & dedit eam viro ſuo vxorem. Qui ingreſſus eſt ad eam. At illa cõcepiſſe ſe vidẽs,
B deſpexit dominã ſuam. Dixitque Sarai ad Abram, Iniquè agis contra me: ego dedi ancillam
meam in ſinum tuum, quæ videns quòd cõceperit, deſpectui me habet. iudicet dominus in-
ter me & te. Cui reſpondens Abram, Ecce, ait, ancilla tua in manu tua eſt, vtere ea vt libet.
Affligẽte igitur eam Sarai, fugã iniit. Cumque inueniſſet eam angelus domini iuxta fon
tem aquæ in ſolitudine quæ eſt in via Sur in deſerto, dixit ad ancillam, Agar ancilla Sarai
C vnde venis? & quò vadis? Quæ reſpondit, A facie Sarai dominæ meæ ego fugio. Dixitque ei
angelus domini, Reuertere ad dominã tuã, & humiliare ſub manu illius. Et rurſum, Mul
tiplicans, inquit, multiplicabo ſemen tuum, & non numerabitur præ multitudine. Ac dein-
ceps, Ecce, ait, cõcepiſti, & paries filiũ: vocabiſque nomen eius Iſmahel, eo quod audierit do
minus afflictionem tuam. Hic erit ferus homo: manus eius contra omnes, & manus omniũ
D contra eum: & e regione vniuerſorũ fratrũ ſuorũ figet tabernacula. Vocauit autẽ nomen
domini qui loquebatur ad eam, Tu deus qui vidiſti me. Dixit enim, Profectò hic vidi po-
ſteriora videntis me. Propterea appellauit puteum illum, Puteum viuẽtis & videntis me. ipſe
eſt inter Cades & Barad. Pepèritque Agar Abræ filiũ: qui vocauit nomen eius Iſmahel.
Octoginta & ſex annorum erat Abram quando peperit ei Agar Iſmahelem.

*nunc (vel obſecro)

¶deprecãti] voci Sarai,

*Sarai vxor Abrã

¶ad eam.] ad Agar.

¶Inique agis cõtra me.] iniuria quæ mihi infertur, ſuper te eſt (.i. eſt tibi imputanda)

¶vidiſti] vides

Sarai dat viro ãcillã ſuã.

Concipit Agar, & dominam irridet.

Fugit Agar. Saram

Conſolatur eam angelus

Iſmahel qualis futurus.

Parit Agar. galat.4.c

CAP. XVII.

A POſtquam verò nonaginta & nouem annorum eſſe cœperat, apparuit ei dominus: dixitq;
ad eum, Ego deus omnipotens: ambula corã me, & eſto perfectus. Ponámq; fœdus meum
inter me & te: & multiplicabo te vehemẽter nimis. Cecidit Abrã pronus in faciẽ. Dixitq;
ei deus, Ego ſum, & pactũ meum tecum, eríſque pater multarũ gentium. Nec vltra vocabi-
tur nomen tuum Abram: ſed appellaberis Abraham: quia patrem multarum gentium cõſti-
tui te. Faciámq; te creſcere vehementiſſime, & ponam te in gentibus, regéſq; ex te egredien-
tur. Et ſtatuã pactũ meum inter me & te, & inter ſemẽ tuũ poſt te in generationibus ſuis
fœdere ſempiterno: vt ſim deus tuus & ſeminis tui poſt te. Dabóq; tibi & ſemini tuo poſt te
B terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in poſſeſſionem æternã, eróq; deus eo-
rũ. Dixit iterũ deus ad Abrahã, Et tu ergo cuſtodies pactũ meum, & ſemen tuũ poſt te in
generationibus ſuis. Hoc eſt pactũ meum quod obſeruabitis inter me & vos & ſemen tuum

Eccli.44.e rom 4.c

Abrã noĩatur Abraham.

Quĩto ꝑmittit Abrahæ Chanaan

Circũciſio ſignũ fœderis act.7.a

Rom.4.b. Luc.2.c.

poſt te, Circũcidetur ex vobis omne maſculinum: & circuncidetis carnem præputii veſtri, vt ſit in ſignũ fœderis inter me & vos. Infans octo dierum circũcidetur in vobis, omne maſculinum in generationibus veſtris: tã vernaculus quàm emptitius circũcidetur, & quicũque non fuerit de ſtirpe veſtra: erítque pactũ meum in carne veſtra in fœdus æternum. Maſculus cuius præputii caro circunciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo: quia pactum meum irritũ fecit.

¶circũcidetur, & q̃cunque nõ fuerit de ſtirpe veſtra:] quem emiſti ab omni alienigena, qui non eſt de ſemine tuo. Circuncidendo circuncidetur vernaculus tuus & emptus argento tuo.

Sarai, nominatur Sara. Rurſum promittitur Abrahę Iſaac.

Dixit quoq; deus ad Abraham, Sarái vxorem tuam nõ vocabis Sarái, ſed Saram. Et benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus ſum, erítque in nationes, & reges populorũ orientur ex eo. Cecidit Abraham in faciem ſuam, & riſit: in corde ſuo dicens, Putáſne centenario naſcetur filius? & Sara nonagenaria pariet? Dixítque ad deũ, Vtinam Iſmahel viuat corã te.

C

¶ex eo] ex ea

Abrahã orat pro Iſmahele ℥.18.b.& 21.a

Et ait deus ad Abrahã, *Sara vxor tua pariet tibi filium, vocabíſque nomen eius Iſaac, & conſtituam pactum meum illi in fœdus ſempiternũ, & ſemini eius poſt eum.

*Vere

Benedicitur Iſmahel.

Super Iſmahel quoq; exaudiui te. ecce benedicã ei, & augebo, & multiplicabo eum valde: duodecim duces generabit, & faciam illum in gẽtem magnam. Pactum vero meum ſtatuã ad Iſaac quẽ pariet tibi Sara tempore iſto in anno altero.

Abrahã ſeipſum, Iſmahelem, & domeſticos circuncidit.

Cúmque finitus eſſet ſermo loquẽtis cum eo, aſcendit deus ab Abraham. Tulit autem Abraham Iſmahel filium ſuum, & omnes vernaculos domus ſuæ, vniuerſóſque quos emerat, & cunctos mares ex omnibus viris domus ſuæ: & circuncidit carnem præputii eorum ſtatim in ipſa die, ſicut præceperat ei deus. Abraham nonaginta & nouem erat annorum, quando circuncidit carnẽ præputii ſui. Et Iſmahel filius ſuus tredecim annos impleuerat tempore circunciſionis ſuæ. Eadem die circunciſus eſt Abrahã & Iſmahel filius eius. Et omnes viri domus illius, tã vernaculi, quàm emptitii & alienigenæ pariter circunciſi ſunt.

D

¶& alienigenæ] quos emerat ab alienigenis.

CAP. XVIII.

Abrahæ hoſpitalitas. Deum hoſpitio ſuſcipit ſub perſona triũ ãgelorũ. Myſteriũ trinitatis.

A

APparuit autem ei dominus in conualle Mambre ſedenti in oſtio tabernaculi ſui in ipſo feruore diei. Cúmque eleuaſſet oculos, apparuerunt ei tres viri ſtantes prope eum: quos cum vidiſſet, cucurrit in occurſum eorum de oſtio tabernaculi ſui, & adorauit in terra. Et dixit, Domine, ſi inueni gratiam in oculis tuis, ne *trãſeas ſeruum tuũ: ſed afferam pauxillum aquæ, & lauẽtur pedes veſtri, & requieſcite ſub arbore. Ponámque buccellam panis, & cõfortetur cor veſtrum, poſtea trãſibitis: idcirco enim declinaſtis ad ſeruum veſtrũ. Qui dixerunt, Fac vt loquutus es.

¶adorauit] ĩterpres noſter fere vbiq; adorauit, pro ĩclinauit vel ĩcuruauit ſe, vertit.

*nũc

Abram lauat pedes peregrinorum, & inſeruit menſæ.

Feſtinauit Abraham in tabernaculũ ad Saram, dixítque ei, Accelera, tria ſata ſimilæ commiſce, & fac ſubcineritios panes. Ipſe verò ad armẽtum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum & optimum: dedítque puero, qui feſtinauit & coxit illum. Tulit quoque butyrum & lac, & vitulum quem coxerat, & poſuit coram eis: ipſe verò ſtabat iuxta eos ſub arbore.

¶armentum] boues

℥.21.a. Ro.9.b

B

Cúmque comediſſent, dixerũt ad eum, Vbi eſt Sara vxor tua? Ille reſpondit, Ecce in tabernaculo eſt. Cui dixit, Reuertens veniam ad te tempore iſto vita comite, & habebit filiũ Sara vxor tua. Quo audito Sara riſit poſt oſtium tabernaculi.* Erãt autem ambo ſenes prouectǽque ætatis, & deſierant Saræ fiẽri muliebria. Quæ riſit occultè dicens, Poſtquàm conſenui, & dominus meus vetulus eſt, voluptati operã dabo! Dixit autẽ dominus ad Abraham, Quare riſit Sara, dicẽs, Num verè paritura ſum anus? Nũquid deo quicquam eſt difficile? Iuxta condictum reuertar ad te hoc eodem tẽpore vita comite, & habebit Sara filium. Negauit Sara, dicens, Non riſi. timore perterrita. Dominus autem, Non eſt ita: ſed riſiſti.

¶vita comite] ĩpã viuẽte. Chal. ĩterpres, quo vos eritis viui, *& ipſum (ſubaudi oſtiũ) erat a tergo ipſius (ſub. Abrahę. alij legũt, ipſum tabernaculũ Sarę erat poſt tabernaculum Abrahæ)

¶deſierãt Sarę fieri muliebria.] deſierat eſſe ipſi Saræ conſuetudo mulierum. Heb.

Dei familiaritas & bonitas cũ Abraham. Chriſtus Benedictio fidelium. Abraham docet familiã ſuã viã dei. Prædicit Abrahę ĩterit' Sodomorũ.

Cum ergo ſurrexiſſent inde viri, direxerũt oculos contra Sodomam: & Abrahã ſimul gradiebatur deducẽs eos. Dixítq; dominus, Num cælare potero Abrahã quæ geſturus ſum: cũ futurus ſit in gentem magnã ac robuſtiſſimã, & BENEDICENDAE ſint in illo omnes nationes terræ? Scio enim quòd præcepturus ſit filiis ſuis, & domui ſuæ poſt ſe vt cuſtodiãt viam domini, & faciãt iudiciũ & iuſtitiã: vt adducat dominus propter Abraham omnia quæ locutus eſt ad eum.

C ¶occultè] intra ſeſe,

Dixit itaque dominus, Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus eſt, & peccatum eorum aggrauatum eſt nimis. Deſcẽdam, & videbo vtrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint: an non eſt ita, vt ſciam. Conuertերúntq; ſe inde, & abierunt Sodomam: Abrahã vero adhuc ſtabat corã domino.

¶propter] ſuper

Abraham intercedit pro Sodomitis.

Et appropinquãs ait, Nunquid perdes iuſtũ cũ impio? Si fuerint quinquaginta iuſti in ciuitate, peribũt ſimul? & non parces loco illi propter quinquaginta iuſtos, ſi fuerint in ea? Abſit à te vt rem hanc facias, & occidas iuſtum cum impio, fiátque iuſtus ſicut impius. non eſt hoc tuũ, qui iudicas omnem terram: nequaquã facias iudicium hoc. Dixítq; dominus ad eum, Si inuenero Sodomis quinquaginta iuſtos in medio ciuitatis, dimittã omni loco propter eos. Reſpõ-

¶non eſt hoc tuum, qui iudicas oẽm terrã: nequaquã facias iudiciũ hoc] Abſit a te: nunquid iudex omnis terræ nõ faciet iudicium?

D

dénſque Abraham, ait, Quia ſemel cœpi, loquar ad dominum meũ, cum ſim puluis & cinis. Quid ſi minus quinquaginta iuſtis quinque fuerint? delebis propter quinque vniuerſam vrbem? Et ait, Non delebo, ſi inuenero ibi quadraginta quinque. Rurſumq; locutus eſt ad eum, Sinautem quadraginta ibi inuenti fuerint, quid facies? Ait, Non percutiã propter quadraginta. Ne quæſo inquit, indigneris domine, ſi loquar. Quid ſi ibi inuenti fuerint triginta? Reſpondit, Non faciam, ſi inuenero ibi triginta. Quia ſemel, ait, cœpi, loquar ad dominũ meũ. Quid ſi ibi inuenti fuerint viginti? Ait, Non interficiam propter viginti. Obſecro, inquit, ne iraſcaris domine, ſi loquar adhuc ſemel. Quid ſi inuẽti fuerint ibi decem? Et dixit, Non delebo propter decem. Abiítque dominus poſtquam ceſſauit loqui ad Abraham: & ille reuerſus eſt in locum ſuum.

Abrahã puluis & cinis ꝑ ſtat ĩ orõne.

¶ſi loquar adhuc ſemel.] & loquar tantũmodo hac vice.

¶ille] Abraham

CAP. XIX.

A Veneruntque duo angeli Sodomam veſpere, ſedente Lot in foribus ciuitatis. Qui cum vidiſſet eos, ſurrexit, & iuit obuiam eis: adorauítque pronus in terram, & dixit, Obſecro domini mei, declinate in domum pueri veſtri, & manete ibi: lauate pedes veſtros, & mane proficiſcemini in viam veſtram. Qui dixerunt, Minime, ſed in platea manebimus. Compulit illos oppidò vt diuerterent ad eum: ingreſſíſque domum illius, fecit conuiuium, & coxit azyma, & comederũt. Prius autem quàm irent cubitũ, viri ciuitatis * vallauerũt domum illius, à puero vſque ad ſenem, omnis populus ſimul. Vocaueruntque Lot, & dixerũt ei, Vbi

B ſunt viri qui introierunt ad te nocte? educ illos huc, vt cognoſcamus eos. Egreſſus ad eos Lot, poſt tergũ accludens oſtiũ, ait, Nolite quæſo fratres mei, nolite malũ hoc facere. Habeo duas filias, quæ nondum cognouerunt virum: educã eas ad vos, & abutimini eis ſicut vobis placuerit, dũmodo viris iſtis nihil mali faciatis, quia* ingreſſi ſunt ſub vmbra culminis mei. At illi dixerũt, Recede illuc. Et rurſus, *Ingreſſus es, inquiunt, vt aduena, nũquid vt iudices? te ergo ipſum magis quàm hos affligemus. Vímque faciebãt* Lot vehementiſſime: iámque propè erat vt effringerent fores. Et ecce miſerunt manum viri, & introduxerunt ad ſe Lot,

C clauſeruntque oſtium: & eos qui foris erant, percuſſerunt cæcitate à minimo vſque ad maximum, ita vt oſtium inuenire non poſſent. Dixerunt autem * ad Lot, Habes hic quempiam tuorum generũm, aut filios aut filias? omnes qui tui ſunt, educ de vrbe hac: delebimus enim locum iſtum, eo quòd increuerit clamor eorum coram domino, qui miſit nos vt perdamus illos. Egreſſus itaque Lot, locutus eſt ad generos ſuos qui accepturi erant filias eius, & dixit, Surgite, & egredimini de loco iſto, quia delebit dominus ciuitatem hanc. Et viſus eſt eis quaſi ludens loqui. Cúmque eſſet mane, cogebant eum angeli, dicẽtes, Surge, tol-

D le vxorem tuam & duas filias quas habes: ne & tu pariter pereas in ſcelere ciuitatis. Diſſimulante illo, apprehenderũt manum eius, & manum vxoris, ac duarum filiarum eius, eo quòd parceret dominus illi. Eduxeruntque eum, & poſuerunt extra ciuitatem. Ibíque locuti ſunt ad eum, dicentes, Salua animam tuam: noli reſpicere poſt tergum, nec ſtes in omni circà regione: ſed in monte ſaluum te fac, ne & tu ſimul pereas. Dixítque Lot ad eos, Quæſo domine mi, quia inuenit ſeruus tuus gratiã coram te, & magnificaſti miſericordiam tuam quam feciſti mecum vt ſaluares animam meam, nec poſſum in monte ſaluari, ne

E forte apprehendat me malum & moriar: Eſt ciuitas hæc iuxta, ad quam poſſum fugere, parua, & ſaluabor in ea: nunquid non modica eſt, & viuet anima mea? Dixítque ad eum, Ecce etiam in hoc ſuſcepi preces tuas, vt non ſubuertã vrbem pro qua locutus es. Feſtina, & ſaluare ibi: quia nõ potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc. Idcirco vocatum eſt nomen vrbis illius Segor. Sol egreſſus eſt ſuper terram, & Lot ingreſſus eſt Segor. Igitur dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem à domino de cælo: & ſubuertit ciuitates has & omnem circa regionem, vniuerſos habitatores vrbium, & cuncta terræ vi-

F rentia. Reſpiciénſque vxor eius poſt ſe, verſa eſt in ſtatuam ſalis. Abraham autem conſurgens mane vbi ſteterat prius cum domino, intuitus eſt Sodomam & Gomorrham, & vniuerſam terram regionis illius: vidítque aſcendentem fauillam de terra quaſi fornacis fumũ. Cum enim ſubuerteret deus ciuitates regionis illius, recordatus eſt Abrahæ: & liberauit Lot de ſubuerſione vrbium, in quibus habitauerat. Aſcendítque Lot de Segor, & manſit in monte, duæ quoque filiæ eius cum eo (timuerat enim manere in Segor) & mãſit in ſpelunca ipſe, & duæ filiæ eius cum eo. Dixítque maior ad minorem, Pater noſter ſenex eſt, &

G nullus virorũ remanſit in terra qui poſſit ingredi ad nos iuxta morem vniuerſæ terræ. Veni,

Margin notes:

¶pueri] ſerui

*viri Sodomæ,

¶dummodo] tantũ
– mali
*idcirco
*Vnus (id eſt ſol⁹)
*in virum

*viri

¶Accepturi erant] LXX, acceperant

¶eum] Lot

¶ſcelere] vel punitione

¶Diſſimulãte] Tardante

¶Ibique] Et factum eſt, cũ eduxiſſet eos foras,

¶domine mi,] domini mei,

¶preces tuas] faciẽ tuam. Heb. ꝑ exaudiui te.

¶fauillam] fumum

Lot hoſpitalitas, ãgelos hoſpitio ſuſcipientis.

Cœnam eis parat

Sodomorum libido.

2.Pet.2.b.

Sapien.19.c.

Deus eripit Lot a Sodomitis, quorũ prædicit ſubuerſionem.

Lot ridetur a generis ſuis.

Egredi cogit ipſũ Lot de⁹.

Sapien.10.a

Segor ciuitas ad ꝑces Lot ſeruatur.

Miſericordiã dei cõfitetur Lot.

Sapien.10.a

Sodomorũ ĩterit⁹. iſa.13.d iere.50 f. ezec. 16.f. oſee 11.c amoſ.4.d. luc. 17.f. iudę.1.c.

Vxor Lot in ſtatuã ſalis verſa. luc.17.g ſ.18.a

Propter Abrahã, liberatus eſt Lot.

Lot timidus egreditur Segor

Filiæ Lot de ſeruãdo ſemine conſultãt.

Crimẽ ĩceſt⁹ Lot cũ filiabus.

inebriemus eum vino, dormiamúſque cum eo: vt ſeruare poſſimus ex patre noſtro ſemen.
Dederunt itaque patri ſuo bibere vinum nocte illa. Et ingreſſa eſt maior, dormiuítque cum
patre: at ille non ſenſit, nec quando accubuit filia, nec quando ſurrexit. Altera quoque die
dixit maior ad minorem, Ecce dormiui heri cum patre meo, demus ei bibere vinum etiam
hac nocte, & dormies cum eo, vt ſaluemus ſemen de patre noſtro. Dederũt & illa nocte pa-
tri ſuo bibere vinum, ingreſſáque minor filia, dormiuit cum eo: & nec tunc quidem ſenſit
quando cõcubuerit, vel quando illa ſurrexerit. Conceperunt ergo duæ filiæ Lot de patre
ſuo. Peperítque maior filium, & vocauit nomen eius Moab: ipſe eſt pater Moabitarũ vſque
in præſentem diem. Minor quoque peperit filium, & vocauit nomen eius Ammon, id eſt
filius populi mei: ipſe eſt pater Ammonitarum vſque hodie.

Moab

Ammon.

¶Ammõ,]Ben ammi,▸id eſt fili⁹ populi mei.

CAP. XX.

Peregrinat̃ Abrahã in Geraris.
Rapit eius vxorem Abímelech.
De⁹ ꝓtector obiurgat ipſũ Abimelech
Oratio Abímelech.
Ne peccet Abimelech, ſeruat deus.
Propheta Abraham.
Abímelech obiurgat ipſum Abrahã.

PRofectus inde Abraham in terram auſtralem, habitauit inter Cades & Sur: & peregrina- A
tus eſt in Geraris. Dixítq;* de Sara vxore ſua, Soror mea eſt. Miſit ergo Abimélech rex
Geraræ, & tulit eam. Vénit autẽ deus ad Abimélech per ſomnium nocte, & ait illi, En
morieris propter mulierem quam tuliſti: habet enim virum. Abimélech vero non tetigerat
eam, & ait, Domine, num gentem ignorantem & iuſtam interficies? Nónne ipſe dixit mihi,
Soror mea eſt: & ipſa ait, Frater meus eſt? in ſimplicitate cordis mei & munditia manuum
mearũ feci hoc. Dixítque ad eum deus, Et ego ſcio quòd ſimplici corde feceris: & ideo B
cuſtodiui te, ne peccares in me, & nõ dimiſi vt tangeres eam. Nũc ergo redde viro ſuo vxo-
rẽ, quia propheta eſt: & orabit pro te, & viues. ſi autẽ nolueris reddere, ſcito quòd morte mo
rieris tu & omnia quæ tua ſunt. Statímq; de nocte conſurgens Abimélech, vocauit om-
nes ſeruos ſuos: & loquutus eſt vniuerſa verba hæc in auribus eorum, timuerúntque omnes
viri valde. Vocauit autem Abimélech etiam Abraham, & dixit ei, Quid feciſti nobis? quid
peccauimus in te, quia induxiſti ſuper me & ſuper regnum meum peccatũ grande? quæ non C
debuiſti facere, feciſti nobis. Rurſúmque expoſtulans ait, Quid vidiſti, vt hoc faceres? Re-
ſpondit Abrahã, Cogitaui mecum dicens, Forſitan nõ eſt timor dei in loco iſto, & interficiẽt
me propter vxorẽm meam: aliàs autẽ & verè ſoror mea eſt, filia patris mei & non filia ma-
tris meæ, & duxi eam in vxorem. Poſtquam autẽ eduxit me deus de domo patris mei dixi
ad eam, Hanc miſericordiã facies mecum, In omni loco ad quem ingrediemur, dices* quòd D
frater tuus ſim. Tulit igitur Abimélech oues & boues & ſeruos & ancillas, & dedit Abra-
ham: reddidítq; illi Saram vxorem ſuã, & ait, Terra* coram vobis eſt, vbicunq; tibi placue-
rit, habita. Saræ autem dixit, Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen
oculorum ad omnes qui tecum ſunt: & quocunque perrexeris, memento te reprehenſam.
Orante autem Abraham, ſanauit deus Abimélech & vxorem, ancilláſque eius: & pepe-
rerunt. concluſerat enim deus omnem vuluam domus Abimélech propter Saram vxo-
rem Abrahæ.

*Abraham

▸ignorantem
¶& iuſtã]etiã iuſtã

¶cuſtodiui] ꝓhibui

▸de nocte.

Sarai filia fratris Thare ſoror Abrahę adoptiua. ſ.12.c

Abimelech, cũ donis reddit vxorem.

Orat Abrahã ꝓ Abimelech

*propter me

*mea
¶hoc]hic (vel ipſe)
¶Velamẽ]. j. marit⁹ tuus reſpondere poterit omibus ꝙ intacta manſeris, ita vt nõ fuerit neceſſe te erubeſcere.

CAP. XXI.

Naſcit̃ Iſaac. ſ.17.c.18.b. Galat.4.c. heb 11.c. Matth.1.a. ſ.17.d.
Sarę pudor & caſtitas.
Conuiuium ĩ die ablactationis Iſaac
Iſmahel irridet ipſũ Iſaac Hũc locũ paulus ĩterpretatur ad Gal.4.d
Veri filij Abrahæ ex Iſaac. Lege rom. 9.b. heb. 11.d.
Eijcitur Agar ãcilla cũ filio ſuo Iſmahele.
Angelus cõſolat̃ ipſã Agar.

VIſitauit autem dominus Saram ſicut promiſerat: & impleuit quæ locutus eſt. Con-
cepítque, & peperit* filiũ in ſenectute ſua, tempore quo prædixerat ei deus. Vocauít- A
que Abraham nomen filii ſui quem genuit ei Sara, Iſaac. & circuncidit eum* octauo die, ſi-
cut præceperat ei deus, cum centum eſſet annorũ: hac quippe ætate patris, natus eſt Iſaac.
Dixítque Sara, Riſum fecit mihi deus: quicunque audierit, corridebit mihi. Rurſúmque
ait, Quis auditurus crederet Abraham quòd Sara lactaret filium quem peperit ei iam ſeni?
Creuit igitur puer, & ablactatus eſt: fecítque Abrahã grãde cõuiuiũ in die ablactationis eius.
Cúmque vidiſſet Sara filium Agar AEgyptiæ* ludentem cum Iſaac, dixit ad Abraham,
Eiice ancillam hanc, & filium eius: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Iſaac.
Dure accepit hoc Abrahã pro filio ſuo. Cui dixit deus, Non tibi videatur aſperũ ſuper pue- B
ro & ſuper ancilla tua: omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocẽ eius: quia in Iſaac vocabitur
tibi ſemen. Sed & filium ancillæ faciam in gentem magnã, quia ſemen tuum eſt. Surre-
xit itaque Abraham mane, & tollens panem, & vtrem aquæ, impoſuit ſcapulæ eius, tradi-
dítque puerum, & dimiſit eam. Quæ cum abiiſſet, errabat in ſolitudine Berſábee. Cúmque
conſumpta eſſet aqua in vtre, abiecit puerum ſubter vnam arborem quæ ibi erat. Et abiit,
ſedítque e regione procul quantum poteſt arcus iacere. dixit enim, Non videbo morientem
puerum. & ſedens contrà leuauit vocem ſuam, & fleuit. Exaudiuit autẽ deus vocem pue-
ri: vocauítque angelus dei Agar de cælo, dicẽs, Quid agis Agar? noli timere: exaudiuit enim

*Sara ipſi Abrahæ
*Abraham

¶auditurus crederet Abraham] dixiſſet Abrahæ
*quem peperit ipſi Abraham,

¶Dure accepit hoc Abraham pro filio ſuo] Diſplicuit hoc Abrahæ propter filium ſuum.
¶videatur aſperum] diſpliceat hoc
¶ſcapulæ eius] ſcapulæ Agar.

¶agis] tibi eſt

C deus vocem pueri de loco in quo eſt. Surge, tolle puerum & tene manum illius: quia in gen-
tem magnam faciam eum. Aperuítque oculos eius deus: quæ videns puteum aquæ, abiit,
& impleuit vtrem, dedítque puero bibere. Et fuit deus cum eo: qui creuit, & moratus eſt in
ſolitudine, factúſque eſt iuuenis ſagittarius. Habitauítque in deſerto Pharan, & accepit illi
mater ſua vxorē de terra AEgypti. Eodem tempore dixit Abimélech, & Phichol prin-
ceps exercitus eius ad Abraham, Deus tecum eſt in vniuerſis quæ agis. Iura ergo per deū,
ne noceas mihi & poſteris meis, ſtirpíque meæ: ſed iuxta miſericordiam quam feci tibi, fa-
cies mihi & terræ in qua verſatus es aduena. Dixítque Abraham, Ego iurabo. Et incre-
pauit* Abimélech propter puteū aquæ quem vi abſtulerant ſerui eius. Reſpondítque Abi-
D mélech, Neſciui quis fecerit hanc rem: ſed & tu non indicaſti mihi, & ego non audiui præ-
ter hodie. Tulit itaque Abrahā oues & boues, & dedit Abimélech: percuſſerúntque am-
bo fœdus. Et ſtatuit Abraham ſeptem agnas gregis ſeorſum. Cui dixit Abimélech, Quid ſi-
bi volunt ſeptem agnæ iſtæ, quas ſtare feciſti ſeorſum? At ille, Septem, inquit, agnas acci-
pies de manu mea: vt ſint mihi in teſtimonium quoniam ego fodi puteum iſtum. Idcirco
vocatus eſt locus ille Berſabee: quia ibi vterque iurauit. Et inierunt fœdus pro puteo iura-
menti. Surrexit autem Abimélech, & Phichol princeps exercitus eius, reuerſíque ſunt
in terram Palæſthinorū. Abrahā verò plantauit nemus in Berſabee, & inuocauit ibi nomen
domini dei æterni. Et fuit colonus terræ Palæſthinorum diebus multis. CAP. XXII.

A QVæ poſtquam geſta ſunt, tentauit deus Abraham, & dixit ad eum, Abraham Abra-
ham. At ille reſpondit, Adſum. Ait illi, Tolle filium tuum vnigenitum quem diligis
Iſaac, & vade in terram Viſionis: atque ibi offeres eum in holocauſtum ſuper vnum mon-
tium quem monſtrauero tibi. Igitur Abraham de nocte conſurgens ſtrauit aſinum ſuum:
ducens ſecum duos iuuenes, & Iſaac filiū ſuum: cúmque concidiſſet ligna in holocauſtum,
abiit ad locum quem præceperat ei deus. Die autem tertio, eleuatis oculis, vidit locum
procul, dixítque ad pueros ſuos, Expectate hic cum aſino: ego autē & puer illuc vſque pro-
B perantes, poſtquā adorauerimus, reuertemur ad vos. Tulit quoque ligna holocauſti, & im-
poſuit ſuper Iſaac filiū ſuū: ipſe verò portabat in manibus ignem & gladium. Cúmque
ambo pergerent ſimul, dixit Iſaac patri ſuo, Pater mi. At ille reſpondit, Quid vis fili? Ecce,
inquit, ignis & ligna: vbi eſt victima holocauſti? Dixit autem Abrahā, Deus prouidebit ſi-
bi victimā holocauſti, fili mi. Pergebant ergo pariter: & venerunt ad locū quem oſten-
derat ei deus, in quo ædificauit* altare, & deſuper ligna compoſuit: cúmque colligaſſet Iſaac
filium ſuum, poſuit eum in altare ſuper ſtruem lignorum. Extendítque manum, & arripuit
gladium vt immolaret filium ſuum. Et ecce angelus domini de cælo clamauit, dicens,
C Abraham Abraham. Qui reſpondit, Adſum. Dixítque ei, Non extendas manum tuā ſuper
puerum, neque facias illi quicquā: nunc cognoui quòd timeas deum, & non peperciſti vni-
genito filio tuo propter me. Leuauit Abraham oculos ſuos, vidítque poſt tergum arietem
inter vepres, hærentem cornibus: quem aſſumens obtulit holocauſtum pro filio. Appella-
uítque nomen loci illius, Dominus videbit. Vnde vſque hodie dicitur, In monte Dominus
videbit. Vocauit autem angelus domini Abraham ſecundò de cælo, dicens, Per me-
metipſum iuraui dicit dominus: quia feciſti hanc rem, & non peperciſti filio tuo vnigeni-
D to, benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cæli, & velut arenam quæ eſt
in litore maris: poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, & BENEDICEN-
TVR in ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti voci meæ. Reuerſus eſt Abrahā
ad pueros ſuos, abierúntq; Berſábee ſimul, & habitauit ibi. His itaque geſtis nuntiatū eſt
Abrahæ quòd Melcha quoque genuiſſet filios Nachor fratri ſuo, Hus primogenitū, & Buz
fratrē eius, & Camuel patrē Syrorū, & Caſed, & Azau, Pheldas quoq; & Iedlaph, ac Bathuel,
de quo nata eſt Rebecca. octo iſtos genuit Melcha, Nachor fratri Abrahæ. Concubina ve-
rò illius nomine Roma, peperit Tábee & Gaham & Thaas & Maacha. CAP. XXIII.

V VIxit autem Sara centum vigintiſeptem annis*. Et mortua eſt in ciuitate Arbee, quæ
eſt Hebron, in terra Chanaan: venítque Abraham vt plāgeret & fleret eam. Cúmque
ſurrexiſſet Abrahā ab officio funeris, locutus eſt ad filios Heth, dicens, Aduena ſum & per-
egrinus apud vos: date mihi ius ſepulchri vobiſcū, vt ſepeliā mortuū meum*. Reſpon-
derúntque filii Heth, dicentes, Audi nos domine, princeps dei es apud nos: in electis ſepul-

¶ne noceas] quod non mentieris

*Abraham ipſum

¶pro puteo iuramēti] in Berſabee.

¶de nocte] mane

¶præceperat] dixerat.

¶oſtēderat] dixerat.
*Abraham

¶inter vepres, hærentem cornib⁹] detentū cornib⁹ inter pplexas vepres (vel, arbuſta denſa & implicata)

*qui fuerunt anni vitæ Saræ.

*a facie mea. (id eſt qui iacet corā me.

Ab Iſmahele populus Turcarū magn⁹.

Iſmahel ſagittarius.

Fœdus Abimelech cum Abraham. ī.20.d.

Abraham arguit ipſum Abimelech ob puteos amiſſos.

Percutiūt fœdus inter ſe.

Berſabee.

Abrahā plantat nem⁹, inuocat deum.

Grauis tentatio fidei Abrahæ. iudith.8.c. heb.11.d.

Obedientia Abrahæ verbo dei.

Typus CHRISTI, Iſaac.

Abrahā īmolat Iſaac filiū. Iaco.2.d.

Timorē Abrahæ erga deum, cōmēdat ipſe de⁹.

Benedicitur Abraham. pſal.104.a. lu.1.g. eccſi.44.d heb.6.c. 1.macab.2.f. lu.1.e.

Semen Chriſtus ſecundo promittitur Abrahæ. act.3.d. eccſi.44.d.

Filii Nachor ex Melcha.

Bathuel.

Rebecca.

Roma.

Sara morit̄.

Abrahā plāgit eam.

Emit Abrahā agrū ſepulturę a filiis Heth.

chris noſtris ſepeli mortuum tuum, nullúſque te prohibere poterit quin in monumento eius ſepelias mortuum tuum. Surrexit Abraham,& adorauit populum terræ,filios videlicet Heth:dixítque ad eos,Si placet animæ veſtræ vt ſepeliam mortuū meum*,audite me, & intercedite pro me apud Ephron filium Seor:vt det mihi ſpeluncam duplicem quam habet in extrema parte agri ſui : pecunia digna tradat eam mihi coram vobis in poſſeſſionem ſepulchri.Habitabat autem Ephron in medio filiorū Heth. Reſpondítque Ephron Hethæus ad Abraham cunctis audientibus qui ingrediebantur portam ciuitatis illius, dicens, Nequaquam ita fiet domine mi, ſed tu magis auſculta quod loquor, Agrum trado tibi, & ſpeluncam quæ in eo eſt,præſentibus filiis populi mei, ſepeli mortuū tuū. Adorauit Abraham coram populo terræ.Et locutus eſt ad Ephron circunſtāte plebe eius, Quæſo vt audias me,Dabo pecuniam pro agro:ſuſcipe eam,& ſic ſepeliam mortuū meū in eo. Reſpondítq; Ephron, Domine mi,audi me,Terra quam poſtulas, quadringētos ſiclos argēti valet: iſtud eſt pretiū inter me & te:ſed quantū eſt hoc? ſepeli mortuū tuum. Quod cum audiſſet Abraham*appēdit pecuniam quam Ephron poſtulauerat,audientibus filiis Heth, quadringentos ſiclos argenti probatæ monetæ publicæ. Cōfirmatúſque eſt ager quondā Ephronis in quo erat ſpelunca duplex reſpiciens Mambre:tam ipſe quàm ſpelunca*, & omnes arbores eius in cunctis terminis eius per circuitum, Abrahæ in poſſeſſionem,videntibus filiis Heth,& cunctis qui intrabant portam ciuitatis illius. Atque ita ſepeliuit Abraham Saram vxorem ſuam in ſpelunca agri duplici, quæ reſpiciebat Mambre, hæc eſt Hebron in terra Chanáan.Et confirmatus eſt ager & antrum quod erat in eo, Abrahæ in poſſeſſionem monumenti à filiis Heth.

B ¶prohibere poterit] prohibebit, ¶adorauit] id eſt gratias egit cum geniculatione aut geſtu corporis decoro ¶Si placet animæ veſtræ] ſi eſt ī aīab⁹ veſtris, id eſt ſi placet. Heb. *a facie mea ¶digna] plena, id ē iuſto pretio. Heb. C ¶corā vobis] in medio veſtri (vel inter vos.) ¶circūſtante plebe ei⁹] in aurib⁹ ppli terræ, dicens, Hebraiſm⁹, pro, audiēte populo terræ. D *ipſum Ephron, ¶probatæ monetæ publicæ] trāſeuntes per mercatores: Hebraiſmus, quē Chaldeus interps ſic vertit, qui recipiebant pro mercimoniis ī vnaquaq; ꝓuincia. *quæ erat in eo,

Sepeliē Sara

Mambre, quę & Hebrō

CAP. XXIIII.

Mittit Abrahā ſeruū ad quærēdā vxorem filio ſuo Iſaac, quam ipſi de⁹ ipſe curat. Iurandi Hebræorū mos.

Erat autem Abraham ſenex dierúmque multorum : & dominus in cūctis benedixerat ei. A Dixítque ad ſeruum ſeniorem domus ſuæ,qui præerat omnibus quæ habebat,Pone manum tuam ſubter femur meum:vt adiurem te per dominum deum cæli & terræ, vt non accipias vxorem filio meo de filiabus Chananæorum,inter quos habito: ſed ad terram & cognationem meam proficiſcaris,& inde accipias vxorem filio meo Iſaac. Reſpondit ſeruus, Si noluerit mulier venire mecum in terram hanc,nunquid reducere debeo filium tuum ad locum de quo tu egreſſus es? Dixítque Abraham,Caue nequando reducas filium meū illuc.

¶adiurem te] iurare te faciam

Fides Abrahæ in ꝓmiſſiones dei. ſ. 11. b

Dominus deus cæli & terræ, qui tulit me de domo patris mei, & de terra natiuitatis meæ, qui locutus eſt mihi,& iurauit mihi,dicens,Semini tuo dabo terram hanc:ipſe mittet angelum ſuum coram te, & accipies inde vxorem filio meo. ſin autem mulier noluerit ſequi te, B non teneberis iuramento:filium meum tantum ne reducas illuc.Poſuit ergo ſeruus manum ſub femore Abraham domini ſui, & iurauit illi ſuper ſermone hoc. Tulítque decem camelos de grege domini ſui,& abiit,ex omnibus bonis eius portans ſecum:profectúſque perrexit in Meſopotamiam ad vrbem Nachor. Cúmque camelos feciſſet accumbere extra oppidum iuxta puteum aquæ veſpere,eo tempore quo ſolent mulieres egredi ad hauriendam aquam,dixit,Domine deus domini mei Abraham,occurre obſecro mihi hodie,& fac miſericordiam cum domino meo Abraham.Ecce ego ſto prope fontem aquæ, & filiæ habitatorum huius ciuitatis egredientur ad hauriendam aquam.Igitur puella cui ego dixero,Inclina hydriam tuam vt bibam:& illa reſponderit, Bibe,quin & camelis tuis dabo potum : ipſa eſt quam præparaſti ſeruo tuo Iſaac,& per hoc intelligam quòd feceris miſericordiam cum C domino meo.

Oratio fidelis ſerui Abrahæ ad deum.

¶eſt] vel ſit

Seruo neſciēti offerē Rebecca virgo pulchra.

Necdum intra ſe verba cōpleuerat,& ecce Rebecca egrediebatur filia Bathuel filii Melchæ vxoris Nachor fratris Abrahā,habens hydriam in ſcapula ſua:puella decôra nimis,virgóq; pulcherrima,& incognita viro.deſcenderat autem ad fontem, & impleuerat hydriam,ac reuertebatur. Occurrítque ei ſeruus,& ait, Pauxillum aquæ mihi ad ſorbendum præbe de hydria tua. Quæ reſpondit, Bibe domine mi. Celeritérque depoſuit hydriam ſuper vlnam ſuam, & dedit ei potum. Cúmque ille bibiſſet, adiecit, Quin & camelis tuis hauriam aquam,donec cuncti bibant.Effundénſque*hydriam in canalibus,recurrit ad puteum vt hauriret aquam: & hauſtam omnibus camelis dedit. Ille autem contemplabatur eam tacitus,ſcire volens vtrum proſperum iter ſuum feciſſet dominus, an non. Poſtquam autem biberūt cameli,protulit vir inaures aureas,appendentes ſiclos duos: & armillas totidem pondo ſiclorum decem.Dixítque ad eam, Cuius es filia? indica mihi. eſt in D domo patris tui locus*ad manendum? Quæ reſpondit,Filia ſum Bathuelis filii Melchæ,quem

Rebeccæ in verbis modeſtia.

*feſtina

¶Ille autē cōtemplabatur eam] Vir autē obſtupebat in ea

*nobis

*ipſi

¶adorauit domi- nũ] genu flexit domino, (vel gratias egit dño,)

Gratias agit deo ſeruus.

peperit*Nachor. Et addidit, dicens, Palearum quoque & fœni plurimum eſt apud nos, & locus ſpatioſus ad manendum. Inclinauit ſe homo, & adorauit dominum, dicens, Benedictus dominus deus domini mei Abrahã, qui non abſtulit miſericordiã & veritatẽ ſuã à do-
D mino meo, & recto itinere me perduxit in domũ fratris domini mei. Cucurrit itaq; puella, & nuntiauit in domum matris ſuæ omnia quæ audierat. Habebat autem Rebecca fratrem nomine Laban: qui feſtinus egreſſus eſt ad hominem foras vbi erat fons. Cúmq; vidiſſet inaures & armillas in manibus ſororis ſuæ, & audiſſet cuncta verba referẽtis, Hæc locutus eſt mihi homo: venit ad virum qui ſtabat iuxta camelos & prope fontem aquæ, dixítque ad eum, Ingredere benedicte domini: cur foris ſtas? præparaui domum & locum camelis tuis. Et introduxit eum in hoſpitiũ: ac deſtrauit camelos, dedítque paleas & fœnũ, & aquam ad lauandos pedes camelorum, & virorum qui venerant cum eo. Et appoſitus eſt in conſpectu eius panis. Qui ait, Non comedã, donec loquar ſermones meos. Reſpondit ei, Loquere. At ille, Seruus, inquit, Abraham ſum. Et dominus benedixit domino meo valde, magnificatúſque eſt: & dedit ei oues & boues, argentum & aurum, ſeruos & ancillas, camelos & aſinos. Et peperit Sara vxor domini mei filium domino meo in ſenectute ſua, dedítq; illi omnia quæ habuerat. Et adiurauit me dominus meus, dicens, Non accipies vxorem filio meo de filiabus Chananæorum, in quorum terra habito: ſed ad domum patris mei perges,
E & de cognatione mea accipies vxorem filio meo. Ego verò reſpondi domino meo, Quid ſi noluerit venire mecum mulier? Dominus, ait, in cuius conſpectu ambulo, mittet angelum ſuum tecum, & diriget viam tuam: accipiéſque vxorem filio meo de cognatione mea, & de domo patris mei. Innocẽs eris à maledictione mea, cum veneris ad proximos meos, & non dederint tibi. Veni ergo hodie ad fontem aquæ, & dixi, Domine deus domini mei Abrahã, ſi direxiſti viam meam in qua nunc ambulo, ecce ſto iuxta fontẽ aquæ, & virgo quæ egredietur ad hauriendam aquam, audierit à me, Da mihi pauxillum aquæ ad bibendũ de hydria tua: & dixerit mihi, Et tu bibe, & camelis tuis hauriam: ipſa eſt mulier quam præparauit dominus filio domini mei. Dúmque hæc tacitus mecũ voluerem, apparuit Rebecca veniens cum hydria quam portabat in ſcapula: deſcendítque ad fontem, & hauſit aquã. Et aio ad eam, Da mihi paululum bibere, Quæ feſtinans depoſuit hydriã de humero, & dixit mihi, Et tu bibe, & camelis tuis tribuam potum. Bibi, & adaquauit camelos. Interrogauíque eam, & dixi, Cuius es filia? Quæ reſpondit, Filia Bathuelis ſum filii Nachor, quem peperit
F ei Melcha. Suſpendi itaque inaures ad ornandam faciem eius, & armillas poſui in manibus eius. Pronúſque adoraui dominum, benedicens domino deo domini mei Abraham, qui perduxit me recto itinere, vt ſumerem filiam fratris domini mei filio eius. Quam ob rem ſi facitis miſericordiam & veritatem cum domino meo, indicate mihi. ſin autem aliud placet: & hoc dicite mihi, vt vadam ad dexterã, ſiue ad ſiniſtram. Reſponderúntq; Laban & Bathuel, A domino egreſſus eſt ſermo: non poſſumus extra placitum eius quicquam aliud loqui tecum. En Rebecca coram te eſt, tolle eam, & proficiſcere, & ſit vxor filii domini tui, ſicut locutus eſt dominus. Quod cum audiſſet puer Abrahã, prócidens adorauit in terram dominum. Prolatíſque vaſis argenteis, & aureis, ac veſtibus, dedit ea Rebeccæ pro munere: fratribus quoque eius, & matri dona obtulit. Initóque conuiuio veſcentes pariter & bibentes, manſerunt ibi. Surgẽs autem mane, locutus eſt puer, Dimitte me, vt vadam ad dominũ meum. Reſponderúntq; frater eius & mater, Maneat puella ſaltem decem dies apud nos, & poſtea proficiſcetur. Nolite, ait, me retinere, quia dominus direxit viam meã: dimittite me vt pergam ad dominum meum. Et dixerunt, Vocemus puellam, & quæramus ipſius
G voluntatem. Cúmque vocata veniſſet, ſciſcitati ſunt, Vis ire cum homine iſto? Quæ ait, Vadam. Dimiſerunt ergo eam, & nutricem illius, ſeruúmque Abrahã, & comites eius, imprecantes proſpera ſorori ſuæ atque dicentes, Soror noſtra es, creſcas in mille millia, & poſſideat ſemen tuum portas inimicorum ſuorum. Igitur Rebecca, & puellæ illius aſcenſis camelis ſecutæ ſunt virum: qui feſtinus reuertebatur ad dominũ ſuum. Eo autem tempore deambulabat Iſaac per viam quæ ducit ad puteum, cuius nomen eſt Viuentis & vidẽtis: habitabat enim in terra auſtrali. Et egreſſus fuerat ad meditandũ in agro, inclinata iam die: cúmque eleuaſſet oculos, vidit camelos venientes procul. Rebecca quoque * conſpecto Iſaac, deſcendit de camelo, & ait ad puerum, Quis eſt ille homo qui venit per agrum in

¶cuncta verba] verba Rebeccę ſororis ſuæ,

Mira ſolicitudo Rebeccæ & Laban erga pegrinũ

¶camelorũ] ipſius

¶panis] cibus.

Narrat ſeru⁹ cauſſas itineris, & quę acciderint ei in itinere.

Bñdicere dei quid ſit.

¶Innocẽs eris à maledictione mea,] Solutus eris à iuramẽto meo,

¶egreſſ⁹ eſt ſermo] egreſſa eſt hęc res: (id eſt hoc negotiũ dei eſt)

Deo omnia cõmittunt.

¶extra placitũ eius quicquã aliud loqui tecũ] loqui ad te bonũ vel malũ Heb.

¶Initóq; conuiuio veſcẽtes pariter & bibẽtes, manſerunt ibi.] Et comederũt & biberũt ipſe & viri qui erant ſecum, & ibi pnoctauerũt.

Munera ipſi Rebeccæ & parẽtib⁹ ipſius offert ſeruus.

¶ſaltem decẽ dies apud nos] dies vel decem (.i. vt Hebręi vertũt, per annũ vel decem menſes)

¶ipſius volũtatem] ob eius. Heb.

Interrogatur puellæ volũtas.

Ducitur Rebecca ad Iſaac.

Benedicunt ipſi Rebeccæ parentes.

¶feſtinus] tollẽs Rebeccam

¶ad meditandum] Chald. interp̃. ad orãdũ. LXX, vt exerceret ſe

Iſaac ſe exercet in agro ſub noctem.

*leuauit oculos ſuos, &

s.16.d.

occurſum nobis? Dixítque ei, Ipſe eſt dominus meus. At illa tollēs cito pallium ſuum, ope-
ruit ſe. Seruus autē cuncta quæ geſſerat, narrauit domino ſuo Iſaac. Qui introduxit eam

Iſaac accipit Rebeccā in vxorem.

in tabernaculum Saræ matris ſuæ, & accepit eam vxorem: & intantum dilexit eam, vt do-
lorem qui ex morte matris eius acciderat, temperaret.

CAP. XXV.

Abrahā Ceturam ducit in vxorem. Filii Ceturę. 1. pr. 1. c.

ABraham verò aliam duxit vxorem nomine Ceturā: quæ peperit ei Zamran, & Iecſan, A
& Madan, & Madian, & Ieſboc, & Sue. Iecſan quoque genuit Saba & Dadan. Filii
Dadan fuerunt Aſſurim, & Latuſſim, & Laomim. At verò ex Madian ortus eſt Epha, &

Iſaac dat̄ poſſeſſio: filiis concubinarū munera, quæ vxores quidem, ſed non dominæ domus erant. Morit̄ Abraham.

Epher, & Henoch, & Abida, & Eldaa. omnes hi, filii Ceturæ. Dedítque Abrahā cuncta quæ
poſſederat, Iſaac: filiis autem concubinarum largitus eſt* munera, & ſeparauit eos ab Iſaac
filio ſuo dum adhuc ipſe viueret, ad plagam orietalem. Fuerunt autem dies vitæ Abra- * Abraham
hæ centum ſeptuagintaquinque anni. Et deficiens mortuus eſt in ſenectute bona, proue-
ctæque ætatis, & plenus dierum: congregatúſque eſt ad populum ſuum. Et ſepelierunt eum
Iſaac & Iſmahel filii ſui in ſpelunca duplici, quæ ſita eſt in agro Ephron filii Seor Hethæi,

ſ. 23. c. Benedicitur Iſaac à deo. ſ. 16. d. Genealogia Iſmahelis. .pa. 1. b.

eregione Mambre, quam emerat* à filiis Heth. ibi ſepultus eſt ipſe, & Sara vxor eius. Et poſt
obitum illius benedixit deus Iſaac filio eius, qui habitabat iuxta puteum nomine Viuentis B *Abraham
& videntis. Hæ ſunt generationes Iſmahel filii Abrahæ quem peperit ei Agar Agyptia,
famula Saræ: & hæc nomina filiorū eius in vocabulis & generationibus ſuis. Primogenitus
Iſmahelis Nabaioth, deinde Cedar, & Adbeel, & Mabſam, Maſma quoq;, & Duma, & Maſſa, ¶eius]Iſmahelis
Hadad, & Thema, & Ietur. & Naphis, & Cedma. iſti ſunt filii Iſmahelis: & hæc nomina per

Moritur Iſmahel.

caſtella & oppida eorū, duodecim principes tribuum ſuarum. Et facti ſunt anni vitæ Iſma-
helis centum trigintaſeptem, deficiénſque mortuus eſt, & appoſitus ad populum ſuum.
Habitauit autē ab Heuila vſque Sur, quæ reſpicit Agyptum introeuntibus Aſſyrios. coram

Generationes Iſaac.

cunctis fratribus ſuis obiit. Hæ quoque ſunt generationes Iſaac filii Abraham. Abrahā C ¶Habitauit] Habitauerunt

Iſaac orat ſibi dari ꝓlē. Concipit Rebecca.

genuit Iſaac: qui cum quadraginta eſſet annorum, duxit vxorem Rebeccam filiam Bathue-
lis Syri de Meſopotamia, ſororem Laban. Deprecatúſque eſt Iſaac dominum pro vxo-
re ſua, eo quòd eſſet ſterilis: qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebeccæ. Sed collidebā-

Rebecca deū conſulit. Hæc Paulus exponit ad rom. 9. c.

tur in vtero eius paruuli: quæ ait, Si ſic mihi futurum erat, quid neceſſe fuit me concipere?
Perrexítque Rebecca vt cōſuleret dominum. Qui reſpondens ait, Duæ gentes ſunt in vte-
ro tuo, & duo populi ex ventre tuo diuidentur, populúſque populū ſuperabit, & maior ſer-

Iacob Eſau. Oſee. 12. a. Matt. 1. a.

uiet minori. Iam tempus pariendi aduenerat, & ecce gemini in vtero eius reperti ſunt.
Qui primus egreſſus eſt, rufus erat, & totus in morem pellis hiſpidus: vocatúmque eſt no-
men eius Eſau. Protinus alter egrediens, plantam fratris tenebat manu: & idcirco appella- D

Eſau venator, agricola Iacob ſimplex.

uit eum Iacob. Sexagenarius erat Iſaac quando nati ſunt ei paruuli. Quibus adultis factus ¶fratris]Eſau
eſt Eſau vir gnarus venandi, & homo agricola: Iacob autem vir ſimplex habitabat in taber-
naculis. Iſaac amabat Eſau, eo quòd de venationibus illius veſceretur: & Rebecca diligebat

Eſau vendit primogenita. heb. 12. d. Abd. 1. a. Edom.

Iacob. Coxit autem Iacob pulmentum: ad quem cum veniſſet Eſau de agro laſſus, ait,
Da mihi de coctione hac rufa, quia oppidò laſſus ſum. Quam ob cauſam vocatum eſt no-
men eius Edom. Cui dixit Iacob, Vende mihi* primogenita tua. Ille reſpondit, En morior,
quid mihi proderunt primogenita? Ait Iacob, Iura ergo mihi. Iurauit ei Eſau, & vendidit *hodie
primogenita. Et ſic accepto pane & lentis edulio comedit, & bibit, & abiit, paruipendens
quòd primogenita vendidiſſet.

CAP. XXVI.

Deus in media fame benedicit & paſcit Iſaac eūtem ad Abimelech.

ORta autem fame ſuper terram poſt eam ſterilitatem quæ acciderat in diebus Abrahā,
abiit Iſaac ad Abimélech regem Palæſthinorum in Gerara. Apparuítque ei dominus, A ¶ſterilitatē]famem
& ait, Ne deſcendas in AEgyptum, ſed quieſce in terra quam dixero tibi. Et peregrinare in

Iſaac ꝓmittit̄ Chanaan ſ. 12 b. 13 d. 15 b

ea, eróque tecum, & benedicam tibi: tibi enim & ſemini tuo dabo vniuerſas regiones has,
complens iuramentum quod ſpopondi Abraham patri tuo. Et multiplicabo ſemen tuū ſi-

Chriſtus promittit̄ Iſaac.

cut ſtellas cæli: dabóque poſteris tuis vniuerſas regiones has: & BENEDICENTVR
IN SEMINE TVO omnes gentes terræ eo quòd obedierit Abraham voci meæ, & cu- ¶poſteris tuis]ſemini tuo
ſtodierit præcepta & mandata mea, & ceremonias legéſque ſeruauerit. Manſit itaque

Iſaac vxorē ſuā dicit eſſe ſororem.

Iſaac in Geraris. Qui cum interrogaretur à viris loci illius ſuper vxore ſua, reſpondit, Soror ¶præcepta]cuſtodiam meam, ¶ceremonias]vel ſtatuta
mea eſt. timuerat enim confiteri quòd ſibi eſſet ſociata coniugio: reputans ne fortè interfi-

Maxima dei cura de Iſaac & ei⁹ vxore.

cerent eum *propter illius pulchritudinem. Cúmque pertranſiſſent dies plurimi, & ibidem B *viri loci
moraretur, proſpiciens Abimélech rex Palæſthinorum per feneſtram, vidit eum iocantem ¶illius pulchritudinem]Rebeccam, quia pulchra aſpectu erat.

cum Rebecca vxore ſua. Et accerſito eo ait, Perſpicuum eſt quòd vxor tua ſit: cur menti-
tus es eam ſororem tuam eſſe? Reſpondit, Timui ne morerer propter eam. Dixítque Abi-
C mélech, Quare impoſuiſti nobis? potuit coire quiſpiam de populo cum vxore tua,& indu-
xeras ſuper nos grande peccatum. Præcepítque* omni populo, dicens, Qui tetigerit homi-
nis huius vxorem, morte morietur. Seuit autem Iſaac in terra illa, & inuenit in ipſo
anno centuplum: benedixítque ei dominus. Et locupletatus eſt homo,& ibat proficiſcens
atque ſuccreſcens: donec magnus vehementer effectus eſt, habuítque poſſeſſiones ouium
& armẽtorũ & familiæ plurimũ. Ob hoc inuidentes ei Palæſthini, omnes puteos quos fode-
rant ſerui patris illius Abraham, illo tempore obſtruxerunt, implentes humo: intantum vt
D ipſe Abimélech diceret ad Iſaac, Recede à nobis, quoniam potentior nobis factus es valde.
Et ille diſcedens, vt veniret ad torrentem Geraræ, habitarétque ibi: rurſum fodit alios
puteos, quos foderant ſerui patris ſui Abraham,& quos illo mortuo olim obſtruxerant Phi-
liſthiim: appellauítque eos eiſdem nominibus quibus antè pater vocauerat. Foderúntque*
in torrente, & repererunt aquam viuam. Sed & ibi iurgium fuit paſtorum Geraræ aduer-
E ſus paſtores Iſaac, dicentium, Noſtra eſt aqua. quam ob rem nomen putei ex eo quod acci-
derat, vocauit Calumniam. Foderunt autem & alium: & pro illo quoque rixati ſunt,
appellauítque eum Inimicitias. Profectus inde fodit alium puteum, pro quo non conten-
derunt: itaque vocauit nomen eius Latitudo: dicens, Nunc dilatauit nos dominus, & fe-
cit creſcere ſuper terram. Aſcendit autem Iſaac ex illo loco in Ber-ſábee, vbi apparuit
ei dominus in ipſa nocte, dicens, Ego ſum deus Abraham patris tui, noli timere, quia ego
tecum ſum: & benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum propter ſeruum meum Abra-
F ham. Itaque ædificauit ibi altare:& inuocato nomine domini extendit tabernaculum: præ-
cepítque ſeruis ſuis vt foderent puteum. Ad quem locum cum veniſſent de Geraris Abi-
mélech, & Ochozath amicus illius,& Phichol dux militum*, locutus eſt eis Iſáac, Quid ve-
niſtis ad me hominem quem odiſtis, & expuliſtis à vobis? Qui reſponderunt, Vidimus te-
cum eſſe dominum: & idcirco nunc diximus, Sit iuramentum inter nos, & ineamus fœ-
dus: vt non facias nobis quicquam mali, ſicut & nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus
G quod te læderet, ſed cum pace dimiſimus auctum benedictione domini. Fecit ergo eis con-
uiuium: & poſt cibum & potum ſurgentes mane, iurauerunt ſibi mutuo: dimiſítque eos
Iſáac pacifice in locum ſuum. Ecce autem venerunt in ipſo die ſerui Iſáac annuntiantes
ei de puteo quem foderant, atque dicentes, Inuenimus aquam. Vnde appellauit eum Abun-
dantiam: & nomen vrbi impoſitum eſt Ber-ſábee vſque in præſentem diem. Eſau verò
quadragenarius duxit vxores, Iudith filiam Beeri Hethæi,& Báſemath filiam Elon eiuſdem
loci: quæ ambæ offenderant animum Iſaac & Rebeccæ.

CAP. XXVII.

A SEnuit autem Iſaac & caligauerunt óculi eius, & vidére non poterat: vocauítque Eſau
filium ſuum maiorem, & dixit ei, Fili mi? Qui reſpondit, Adſum. Cui pater, Vides, in-
quit, quòd ſenuerim, & ignorem diem mortis meæ. Sume arma tua, pharetram & arcum,&
egredere foras. Cúmque venatu aliquid apprehenderis, fac mihi inde pulmentum, ſicut vel-
le me noſti, & affer vt comedam: & benedicat tibi anima mea antequam moriar. Quod
cum audiſſet Rebecca,& ille abiiſſet in agrũ vt iuſſionem patris impleret, dixit filio ſuo Ia-
cob, Audiui patrem tuum loquentem cum Eſau fratre tuo, & dicentem ei, Affer mihi de
venatione tua, & fac cibos vt comedam, & benedicam tibi coram domino antequam mo-
riar. Nunc ergo fili mi acquieſce conſiliis meis:& pergens ad gregem, affer mihi duos hœ-
B dos optimos, vt faciam ex eis eſcas patri tuo, quibus libenter veſcitur: quas cum intule-
ris & comederit, benedicat tibi priuſquam moriatur. Cui ille reſpondit, Noſti quòd Eſau
frater meus homo piloſus ſit,& ego læuis. ſi attrectauerit me pater meus, & ſenſerit, timeo
ne putet me ſibi voluiſſe illudere, & inducat ſuper me maledictionem pro benedictione.
Ad quem mater, In me ſit, ait, iſta maledictio fili mi: tantum audi vocem meam, & per-
gens affer quæ dixi. Abiit, & attulit, deditque matri. Parauit illa cibos ſicut velle no-
uerat patrem illius. Et veſtibus Eſau * valde bonis, quas apud ſe habebat domi, induit
eum: pelliculáſque hœdorum circúndedit manibus, & colli nuda protexit. Dedítque

b.i.

¶mẽtitus es] dixiſti

¶potuit coire] paulum abfuit quin dormierit
*Abimelech
¶hominis huius] virum hunc,& eius
¶centuplum] centũ modios:

¶torrentẽ] vel vallẽ

*ſerui Iſaac
¶torrẽte] vel valle
¶ex eo quod acciderat] quia rixati ſũt,

¶Latitudo:] Latitudines:

*eius

¶nihil tuorum attigimus] non tetigimus te,

¶Abundãtiam:] Sibea(.i.iuramentũ)
¶offẽderãt animũ] irritabãt ſpiritum, (vel inobedientes erant ſpiritui)

¶foras] in agrum.

¶ille] Eſau
¶iuſſionem patris impleret] venaretur venationem quam afferret,

¶timeo ne putet] putabit
¶inducat] inducam
¶iſta] tua
*filii ſui maioris
¶eum] Iacob
¶colli nuda ꝓtexit.] læuitatẽ colli eius.

Bñdicit deus ipſi Iſaac, & pro fame diuitias dat ingẽtes.
Puteos Iſaac obturãt Palęſthini ĩuidi, & eum expellunt.
Alios puteos fodit, ꝓ quibus rixantur cõtra ipſum.

Gratiarum actio.
Cõſolatᷣ ipſũ Iſaac deus.

Iſaac deum inuocat.
Abimélech init fœdꝰ cũ Iſaac.

Ber-ſábee vrbs.
Bigamia Eſau.

Iubet Iſaac Eſau ex venatione coquere pulmentũ

Iacob p aſtutiã matris ſ̃ripit benedictionẽ Eſau.

pulmentum, & panes quos coxerat, tradidit*. Quibus illatis dixit, Pater mi? At ille re- C *in manus Iacob filii ſui. ¶Quibus illatis] Et venit ad patrẽ ſuũ,
ſpondit, Audio, Quis es tu fili mi? Dixitque Iacob, Ego ſum primogenitus tuus Eſau : feci
ſicut præcepiſti mihi : ſurge, ſede, & comede de venatione mea, vt benedicat mihi anima
tua. Rurſumque Iſaac ad filium ſuum, Quomodo inquit tam cito inuenire potuiſti fili mi?
Qui reſpondit, Voluntas dei fuit vt cito occurreret mihi quod volebam. Dixitque Iſaac,
Accede huc vt tangam te fili mi, & probem vtrum tu ſis filius meus Eſau, an non. Acceſſit
ille ad patrem : & palpato eo, dixit Iſaac, Vox quidem, vox Iacob eſt : ſed manus, manus
Eſau ſunt. Et non cognouit eum, quia piloſæ manus ſimilitudinem maioris expreſſerant.
Benedicens ergo illi, ait, Tu es filius meus Eſau? Reſpondit, Ego ſum. At ille, Affer mi-
hi, inquit, cibos de venatione tua fili mi, vt benedicat tibi anima mea. Quos cum oblatos D
Oſculatur filium Iſaac. Iſaac benedicit ipſum Iacob, cunctaq; precatur ei à deo ꝓſpera. heb.11.d.
comediſſet, obtulit ei etiam vinum. quo hauſto, dixit ad eum, Accede ad me, & da mihi
oſculum fili mi. Acceſſit, & oſculatus eſt eum. Statímque vt ſenſit veſtimẽtorum illius
fragrantiam, benedicens illi, ait, Ecce odor filii mei ſicut odor agri, cui benedixit dominus.
Det tibi deus de rore cæli, & de pinguedine terræ abundãtiam frumenti & vini. Et ſeruiant
tibi populi, & adorent te tribus : eſto dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te fi-
lii matris tuæ. q̃ui maledixerit tibi, ſit ille maledictus : & qui benedixerit tibi, benedictio-
Reuerſ9 à venatiõe Eſau, affert cibos patri.
nibus repleatur. Vix Iſaac ſermonem impleuerat : & egreſſo Iacob foras, venit Eſau,
coctóſque de venatione cibos intulit patri, dicens, Surge pater mi, & comede de venatione
filii tui : vt benedicat mihi anima tua. Dixítque illi Iſaac, Quis enim es tu? Qui reſpon- E ¶Vix Iſaac ſerme[...] nẽ impleuerat & egreſſo Iacob fo[...] venit] Et factũ [...] cum conſumma[...] Iſaac benedicti[...] cob, accidit vt [...] egreſſo ipſo Iac[...] à conſpectu pat[...] veniret
Triſtaẽ Iſaac
dit, Ego ſum filius tuus primogenitus Eſau. Expauit Iſaac ſtupore vehementi: & vltra quàm
credi poteſt admirãs, ait, Quis igitur ille eſt qui dudum captã venationem attulit mihi, &
comedi ex omnibus prius quàm tu venires? benedixíque ei, & erit benedictus. Auditis
Eſau clamãs, rogat etiã ſibi benedici.
Eſau ſermonibus patris, irrugiit clamore magno : & conſternatus ait, Benedic etiam & mi-
hi,* pater mi. Qui ait, Vẽnit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuam. *ego etiã filius tu[...] ſum
At ille ſubiunxit, Iuſte vocatum eſt nomen eius Iacob : ſupplantauit enim me en altera vi-
Ʒ.26.d.
ce. primogenita mea antè tulit, & nunc ſecundò ſurripuit benedictionem meam. Rurſúm-
que ad patrem, Nunquid non reſeruaſti, ait, & mihi benedictionem? Reſpondit Iſaac, Do- F
minum tuum illum conſtitui, & omnes fratres eius ſeruituti illius ſubiugaui : frumento &
vino ſtabiliui eum, & tibi poſt hæc fili mi vltrà quid faciam? Cui Eſau, Num vnam, in- ¶frumento & vino ſtabiliui] cum [...] mentum, & vin[...] adiunxi ei. (H[e]braiſmus, quaſi [...] ceret, poſtulaui [...] deo, imprecatus [...] ſum ei talia,) *etiã ego filius t[...] ſum pater mi ¶benedictio] hab[i]tatio
Iſaac benedicit ipſũ Eſau heb.11.d.& 12.e.
quit, tantum benedictionem habes pater? mihi quoque obſecro vt benedicas*. Cúmque eiu-
latu magno fleret, motus Iſaac dixit ad eum, In pinguedine terræ, & in rore cæli deſuper
erit benedictio tua. Viues in gladio*, & fratri tuo ſeruies : tempúſque veniet cum excutias
Eſau odit ipſum Iacob & mortem minaẽ. abd.1.c. Rebecca ipſi Iacob cõſulit fugã in Meſopotamiam.
& ſoluas iugum eius de ceruicibus tuis. Oderat ergo ſemper Eſau Iacob pro benedictio-
ne qua benedixerat ei pater : dixítque in corde ſuo, Venient dies luctus patris mei, & oc-
cîdam Iacob fratrem meum. Nuntiata ſunt hæc Rebeccæ : quæ mittens, & vocans Iacob G *tuo ¶excutias] vel p[...] ualebis, ſiue do[mi]naberis,
filium ſuum, dixit ad eum, Ecce Eſau frater tuus minatur vt occîdat te. Nunc ergo fili mi,
audi vocem meam, & conſurgens fuge ad Laban fratrem meum in Haran : habitabíſque ¶hæc] verba Eſa[u] filii ſui maioris [...] ¶minaẽ] conſol[...] propter te Heb.
cum eo dies paucos, donec requieſcat furor fratris tui, & ceſſet indignatio eius, obliuiſca-
túrque eorum quæ feciſti in eum : poſtea mittam, & adducam te inde huc. cur vtroque or-
babor filio in vno die? Dixítq; Rebecca ad Iſaac, Tedet me vitæ meæ propter filias Heth:
ſi acceperit Iacob vxorem de ſtirpe huius terræ, nolo viuere. ¶de ſtirpe] filiab[us] Heth, quæ ſunt [...] iſtę, de filiab9 [...]

C A P. X X V I I I.

Præcipit Iſaac ipſi Iacob ne ducat vxorem de filiab9 Chanaan cui obedit Iacob.
Vocauit itaque Iſaac Iacob, & benedixit eum, præcepítque ei, dicens, Noli accipere con A
iugem de genere Chanáan : ſed vade, & proficiſcere in Meſopotamiam Syriæ, ad do-
mũ Bathuel patrem matris tuæ, & accipe tibi inde vxorem de filiabus Laban auunculi tui.
Deus autem omnipotens benedicat tibi, & creſcere te faciat atque multiplicet : vt ſis in
Oſee.12.d.
turbas populorum. Et det tibi benedictiones Abrahæ, & ſemini tuo poſt te : vt poſſi-
deas terram peregrinationis tuæ, quam pollicitus eſt auo tuo. Cúmque dimiſiſſet eum ¶pollicitus eſt [...] tuo] dedit deus [...] Abraham.
Eſau, contra voluntatẽ patris, accipit vxorẽ de filiabus Iſmahel.
Iſaac, profectus peruenit in Meſopotamiam Syriæ ad Laban filium Bathuel Syri, fra-
trem Rebeccæ matris ſuæ. Videns autem Eſau quòd benedixiſſet pater ſuus Iacob, &
miſiſſet eum in Meſopotamiam Syriæ, vt inde vxorem duceret : & quòd poſt benedi- B ¶probans] vide[ns] ¶non libẽter aſp[ice]ret filias] mal[...] in oculis eius [...] Heb. ꝑ diſplicere[...]
ctionem præcepiſſet ei, dicẽs, Non accipies vxorẽ de filiabus Chanáan : quódque obediens
Iacob parentibus ſuis iſſet in Syriam : probans quoque quòd non libenter aſpiceret filias

Chanáan pater ſuus : iuit ad Iſmahelem, & duxit vxorem abſque iis quas prius habebat,
Maheleth filiam Iſmahel filii Abraham, ſororem Nabaioth. Igitur egreſſus Iacob de
Ber-ſábee, pergebat Haran. Cúmque veniſſet ad quendam locum, & vellet in eo requieſce-
re poſt ſolis occubitum, tulit de lapidibus qui iacebant, & ſupponens capiti ſuo, dormiuit
in eodem loco. Vidítque in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tan-
C gens cælum : angelos quoque dei aſcendentes & deſcendentes per eam : & dominum inni-
xum ſcalæ dicentem ſibi, Ego ſum dominus deus Abraham patris tui, & deus Iſáac. Ter-
ram in qua dormis, tibi dabo & ſemini tuo. Erítque ſemen tuum quaſi puluis terræ : dila-
taberis ad orientem & occidentem & ſeptentrionem & meridiem : & BENEDICEN-
TVR IN TE & in ſemine tuo cunctæ tribus terræ. Et * ero cuſtos tuus quocunque per-
rexeris, & reducam te in terram hanc : nec dimittam niſi compleuero vniuerſa quæ dixi*.
Cúmque euigilaſſet Iacob de ſomno, ait, Verè dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam.
Pauénſque, Quàm terribilis eſt, inquit, locus iſte : non eſt hic aliud niſi domus dei, & por-
D ta cæli. Surgens ergo Iacob mane, tulit lapidem, quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & erexit in
titulum, fundens oleum deſuper. Appellauítque nomen vrbis Bethel : quæ prius Luza vo-
cabatur. Vouit etiam votum, dicens, Si fuerit deus mecum, & cuſtodierit me in via
per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendũ, & veſtimẽtum ad induendum,
reuerſúſque fuero proſpere ad domum patris mei : erit mihi dominus in deum, & lapis
iſte quem erexi in titulum, vocabitur Domus dei : cunctorúmque quæ dederis mihi, deci-
mas offeram tibi.

CAP. XXIX.

A PRofectus ergo Iacob venit in terram orientalem. Et vidit puteum in agro, tres quoque
greges ouium accubantes iuxta eum: nam ex illo adaquabantur pecora, & os eius gran-
di lapide claudebatur. Moríſque erat vt cunctis ouibus congregatis deuoluerent lapidem,
& refectis gregibus rurſum ſuper os putei ponerent. Dixítque ad paſtores, Fratres, vnde
eſtis? Qui reſponderunt, De Haran. Quos interrogans, Nunquid, ait, noſtis Laban filium
Nachor? Dixerunt, Nouimus. Sanúſne eſt, inquit? Valet, inquiunt: & ecce Rachel filia eius
venit cum grege ſuo. Dixítque Iacob, Adhuc multum diei ſupereſt, nec eſt tempus vt redu-
cantur ad caulas greges: date ante potum ouibus, & ſic eas ad paſtum reducite. Qui reſpon-
derunt, Non poſſumus, donec omnia pecora congregentur, & amoueamus lapidem de ore
putei, vt adaquemus greges. Adhuc loquebantur, & ecce Rachel veniebat cum ouibus
B patris ſui : nam gregem ipſa paſcebat. Quam cum vidiſſet Iacob, & ſciret conſobrinam
ſuam, ouéſque Laban auunculi ſui : amouit lapidem quo puteus claudebatur. Et adaquato
grege oſculatus eſt eam : & eleuata voce fleuit. Et indicauit ei quòd frater eſſet patris ſui, &
filius Rebeccæ : at illa feſtinans nuntiauit patri ſuo. Qui cum audiſſet veniſſe Iacob fi-
lium ſororis ſuæ, occurrit obuiam ei : complexúſque eum, & in oſcula ruens, duxit in do-
mum ſuam. Auditis autem cauſis itineris, reſpondit*, Os meum es, & caro mea. Et poſt-
quam impleti ſunt dies menſis vnius, dixit ei, Num quia frater meus es, gratis ſeruies mi-
hi? dic quid mercedis accipias. Habebat vero * duas filias, nomen maioris Lia : minor ve-
ro appellabatur Rachel. Sed Lia, lippis erat oculis: Rachel decóra facie, & venuſto aſpectu.
Quã diligẽs Iacob, ait, Seruiã tibi pro Rachel filia tua minore ſeptem annis. Reſpõdit La-
ban, Melius eſt vt tibi eam dem quàm alteri viro: mane apud me. Seruiuit ergo Iacob pro
C Rachel ſeptem annis : & videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine. Dixítque ad
Laban, Da mihi vxorem meam: quia iam tempus impletum eſt, vt ingrediar ad illam. Qui
vocatis multis amicorum turbis ad conuiuium, fecit nuptias. Et veſpere Liam filiam ſuam
introduxit ad eum, dans ancillam filiæ, Zelpham nomine. Ad quam cum ex more, Ia-
cob fuiſſet ingreſſus, facto mane vidit Liam : & dixit ad ſocerum ſuum, Quid eſt quod fa-
cere voluiſti? nónne pro Rachel ſeruiui tibi? quare impoſuiſti mihi? Reſpondit La-
ban, Non eſt in loco noſtro conſuetudinis, vt minores antè tradamus ad nuptias. Imple
hebdomadam dierum huius copulæ : & hanc quoque dabo tibi pro opere quo ſeruitu-
rus es mihi ſeptem annis aliis. Acquieuit placito: & hebdomada tranſacta, Rachel duxit
vxorem : cui pater ſeruam Balam tradiderat. Tandémque potitus optatis nuptiis, amo-
D rem ſequentis priori prætulit, ſeruiens apud eum ſeptem annis aliis. Videns au-
tem dominus quòd deſpiceret Liam, aperuit vuluam eius, ſorore ſterili permanente.

b.ii.

Left margin notes:

¶qui iacebant] loci

*ecce ſum tecum, &

*tibi.

¶vrbis] loci

¶Sanúſne eſt, inqt? Valet] Nunquid eſt pax ei, inquit? Pax, Heb.

¶cõſobrinã ſuã] eſſe filiã Laban fratris matris ſuæ,

*Profecto

*Laban

¶lippis erat oculis] habebat oculos teneros (.i. infirmos & imbecilles)

¶Qui vocatis multis amicorũ turbis ad cõuiuium, fecit nuptias] Et cõgregauit Laban oẽs viros loci, & fecit conuiuium.

¶Tandémq; potit⁹ optatis nuptiis, amorẽ ſequẽtis priori prætulit,] Et ingreſſus eſt etiam ad Rachel, & dilexit etiã Rachel magis quàm Liam,

¶aperuit vuluam] .i. fecit eã fœcundã.

Right margin notes:

Iacob perges i Haran, videt ſcalam in ſomnis.

Promittitur Iacob terra Chanaan.

Deu. 12. c. 19. c.

Chriſtus promittitur.

Conſolat Iacob deus.

Domus dei, vbi deus habitat.

Bethel.

Luza.

Votũ Iacob.

Victũ & veſtitum petit.

Deus Iacob.

Decimę leuitis miniſtris verbi.

Venit Iacob ad Laban.

Fratres ſuos vocat ignotos.

Rachel paſcit oues.

Iacob Rachel ſanctè oſculat, eáq; flet.

Laban cõplexus ipſum Iacob, oſculat.

Iacob ſeruit ſeptem annis ꝑ pulchra Rachel.

Lia lippis oculis.

Laban nuptias celebrat.

Ipſi Iacob datur Lia pro Rachel.

Datur ei & Rachel, pro qua ſeptem alios annos ſeruit.

Odit Liã Iacob, tamen concipit.

Ruben.
Simeon.
Leui.
Iuda.mat.1.a

Quæ conceptũ genuit filiũ,vocauítque nomen eius Ruben,dicens, Vidit dominus humili-
tatem meam , nunc amabit me vir meus . Rurſúmque concepit & peperit filium , & ait,
Quoniam audiuit me dominus haberi contemptui,dedit etiam iſtum mihi.vocauítque no
men eius Simeon.Cõcepítque tertio, & genuit alium filium:dixítque,Nunc quoque copu-
labitur mihi maritus meus , eo quòd pepererim ei tres filios. & idcirco appellauit nomen
eius Leui.Quarto cõcepit,& peperit filium,& ait, Modo confitebor domino.& ob hoc vo-
cauit eum Iudam:ceſſauítque párere.

C A P. X X X.

Rachel conqueritur marito de infœcũditate:quam de⁹ infœcũdã fecerat.
Dat Rachel Balam ĩ vxorem marito.
Dan.
Nephthali.
Zelpha ancilla Liæ,cõcipit.
Gad.
Aſer

CErnens autem Rachel quòd infœcunda eſſet, inuidit ſorori ſuæ, & ait marito ſuo,Da A
mihi liberos, alioquin moriar. Cui iratus reſpondit Iacob, Num pro deo ego ſum, qui
priuauit te fructu ventris tui? Ait illa, Habeo,inquit,famulam Balam : ingredere ad illam,
vt pariat ſuper genua mea,& habeam ex illa filios. Dedítque illi Balam in coniugium:quæ
ingreſſo ad ſe viro,concepit,& peperit*filium.Dixítque Rachel,Iudicauit mihi dominus,&
exaudiuit vocem meam,dans mihi filium.& appellauit idcirco nomen eius Dan. Rurſúm-
que Bala concipiens,peperit alterum:pro quo ait Rachel, Comparauit me dominus cum ſo
rore mea,& inualui.vocauítque eum Nephthali. Sentiens Lia quòd párere deſiiſſet,Zel-
pham ancillam ſuam marito tradidit. Qua poſt conceptum ædente filium,dixit, Fœliciter.
& idcirco vocauit nomen eius Gad.Peperit quoque Zelpha alterum.Dixítque Lia,Hoc pro
beatitudine mea:beatam quippe me dicẽt omnes mulieres.propterea appellauit eum Aſer.

Lia,mandragoris emit à Rachel vt ſecũ dormiat maritus,& concipit.
Iſſachar.
Zabulon.
Dina.
Dat de⁹ cõceptũ Racheli.
Ioſeph.

Egreſſus autẽ Ruben tempore meſſis triticeæ in agrũ,reperit mandragoras:quas matri
Liæ detulit. Dixítque Rachel,*Da mihi partem de mandragoris filii tui.Illa reſpondit,Pa- B
rúmne tibi videtur quòd præripueris maritum mihi, niſi etiam mãdragoras filii mei tule-
ris? Ait Rachel, Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filii tui. Redeuntíque ad veſpe
ram Iacob de agro,egreſſa eſt in occurſum eius Lia,& ait,Ad me,inquit,intrabis:quia mer-
cede conduxi te pro mandragoris filii mei. Dormiuítque cum ea, nocte illa. Et exaudiuit
deus preces eius:concepítque & peperit*filium quintum,& ait, Dedit deus mercedem mi-
hi,quia dedi ancillam meam viro meo.appellauítque nomen eius Iſſachar.Rurſum Lia cõ
cipiens peperit ſextum filium*,& ait,Dotauit me deus dote bona:etiam hac vice mecũ erit
maritus meus,eo quòd genuerim ei ſex filios. & idcirco appellauit nomen eius Zabulon.
Poſt quem peperit filiam nomine Dinam. Recordatus quoque dominus Rachelis, ex-
audiuit eam,& aperuit vuluam eius.Quæ concepit,& peperit filium,dicens, Abſtulit deus
opprobrium meum.Et vocauit nomen eius Ioſeph,dicens,Addat mihi dominus filium al-
terum.

Petit Iacob ſe dimitti, & mercedẽ ſibi dari.
Ditauit deus ipſum Laban ꝓpter Iacob
Iacob,varii coloris oues ex vnicolorib⁹ natas,mercedem petit.

Nato autem Ioſeph, dixit Iacob ſocero ſuo, Dimitte me vt reuertar in patriam C
meam,& ad terram meam. Da mihi vxores,& liberos meos,pro quibus ſeruiui tibi,vt ab-
eam : tu vero noſti ſeruitutem qua ſeruiui tibi. Ait illi Laban,Inueniam*gratiam in con-
ſpectu tuo : experimento didici quia benedixerit mihi deus propter te : conſtitue merce-
dem tuam,quam dem tibi. At ille reſpondit, Tu noſti quomodo ſeruierim tibi, & quanta
in manibus meis fuerit poſſeſſio tua . Modicum habuiſti antequam venirem ad te, & nunc
diues effectus es : benedixítque tibi deus ad introitum meum:iuſtum eſt igitur vt aliquan-
do prouideam etiam domui meæ. Dixítque Laban,Quid tibi dabo? At ille ait,Nihil vo
lo:ſed ſi feceris quod poſtulo,iterum paſcam,& cuſtodiam pecora tua. Gyra omnes greges
tuos,& ſepara cunctas oues varias,& ſparſo vellere : & quodcunque fuluum & maculoſum,
variúmque fuerit, tam in ouibus quàm in capris, erit merces mea. Reſpondebítque mihi
cras iuſtitia mea, quando placiti tempus aduenerit coram te : & omnia quæ non fuerint D
varia,& maculoſa,& fulua, tam in ouibus quàm in capris, furti me argues. Dixítq; Laban,
Gratum habeo quod petis. Et ſeparauit in die illa capras, & oues, hircos & arietes varios,
atque maculoſos:cunctum autem gregem vnicolorem, id eſt albi aut nigri velleris, tradi-
dit in manu filiorũ ſuorũ.Et poſuit ſpatium itineris trium dierum inter ſe & generum, qui
paſcebat reliquos greges eius.

Variat Iacob gregis colorẽ,inſtinctu & mandato dei,vt ſequẽs caput indicat.

Tollẽs ergo Iacob virgas populeas virides, & amygdali-
nas,& ex platanis,ex parte decorticauit eas:detractíſque corticibus,in his quæ ſpoliata fue-
rãt cãdor apparuit:illa vero quæ integra fuerãt,viridia permanſerũt:atq; in hũc modũ color
effectus eſt varius.Poſuítq; eas in canalibus, vbi effundebatur aqua:vt cum veniſſent greges
ad bibendũ,ante oculos haberẽt virgas,& in aſpectu earũ cõciperẽt. Factúmq; eſt vt in ipſo E
calore coitus oues intuerẽtur virgas,& párerẽt maculoſa,& varia,& diuerſo colore reſperſa.

¶ humilitatẽ] afflictionem
¶viro] Iacob,
*ipſi Iacob
¶Cõparauit me dominus] luctationib⁹ vehemẽtib⁹ luctata ſum(ſunt qui ſic legãt, Cõiũctione dei adiũcta ſum,vel,cõuerſionib⁹ dei conuerſa ſum.)
¶Sentiens] Videns
¶fœliciter] Chald. interp̃.venit ꝓſperitas.LXX,fœlix facta ſum.
¶Hoc ꝓ beatitudine mea] vt beata dicat LXX,beata ego. Chald.interp̃.laus erit mihi.
¶mulieres.] filiæ.
*ad Liam,
*ipſi Iacob
*ipſi Iacob
¶erit] habitabit
*quæſo
¶poſſeſſio tua] grex tuus.
¶iuſtũ eſt igit. vt aliquãdo ꝓuideã etiã domui meæ.] & nũc quãdo faciã(vl̃ operabor) ego ꝓ domo mea?(id eſt ꝓuidebo familiæ meæ?
¶Gyra] Trãſibo per (.i.recenſebo.)
¶ſepara] ſeparabo inde
¶varias & ſparſo vellere:] pũctis paruis reſperſas,& reſperſas maculis latis.
¶Reſpondebitq;] id eſt repẽdet. Alii, reſtificabitur vertunt.
¶placiti tẽpus] ſup (vel ad) mercedem meam
¶Gratũ habeo quod petis] Ecce ſit ita vt dixiſti.
¶generum] Iacob
¶platanis] caſtaneis
¶vbi effundebatur aqua] aquarum,ad quos veniebãt pecudes vt biberẽt.

¶gregẽ] agnos ipſe
*in gregibus
¶cętera vero, Iacob, ſeparatis ĩter ſe gregib⁹] Poſuit in quã ſibi greges ſeorſũ, & non iuxta pecudes Laban.

Diuiſitque gregem Iacob, & poſuit virgas in canalibus ante oculos arietũ: erant autem alba & nigra quæque, *Laban: cætera vero, Iacob, ſeparatis inter ſe gregibus. Igitur quãdo primo tempore aſcendebãtur oues, ponebat Iacob virgas in canalibus aquarum ante oculos arietũ & ouiũ, vt in earũ cõtemplatione cõciperent. quãdo vero ſerotina admiſſura erat, & cõceptus extremus, non ponebat eas. Factáque ſunt ea quæ erant ſerotina, Laban: & quæ primi temporis, Iacob. Ditatúſque eſt homo vltra modum, & habuit greges multos, ancillas & ſeruos, camelos & aſinos.

Ditiſſim⁹ Iacob.

CAP. XXXI.

¶illius facultate ditatus, fact⁹ eſt inclytus] his quæ erãt patri noſtro, fecit omnem gloriã (vel ſplẽdorem ſiue opulentiam) hanc,
¶maxime dicẽte ſibi domino] Et dixit dominus ad ipſum Iacob,
¶circunuẽnit me] mentitus eſt mihi,
¶variæ] pũctis paruis reſperſæ,
¶Alba quæque] maculis reſperſas
¶ſubſtantiã] gregẽ
¶mares ſuper fœminas, varios & maculoſos] hircos ſup capras, varias, & maculoſas (Hic hircos & capras generali vocabulo accipit ꝓ ouib⁹, agnis, & arietibus. Sic ſtatim poſt.)

A Poſtquam autem audiuit verba filiorum Laban dicentium, Tulit Iacob omnia quæ fuerunt patris noſtri, & de illius facultate ditatus, factus eſt inclytus: animaduertit quoque faciem Laban quòd non eſſet erga ſe ſicut heri & nudiuſtertius, maxime dicente ſibi domino, Reuertere in terram patrum tuorum, & ad generationem tuam, eróque tecum: Miſit Iacob, & vocauit Rachel & Liã in agrũ, vbi paſcebat greges, dixitque eis, Video faciẽ patris veſtri, quòd non ſit erga me ſicut heri & nudiuſtertius: deus autem patris mei fuit mecũ. Et ipſæ noſtis quòd totis viribus meis ſeruierim patri veſtro. Sed & pater veſter circunuẽnit me, & mutauit mercedem meam decem vicibus: & tamen non dimiſit eum deus vt noceret mihi. Si quãdo dixit, Variæ, erunt mercedes tuæ: pariebãt omnes oues varios fœtus. quando vero econtrario ait, Alba quæque accipies pro mercede: omnes greges alba pe-
B pererunt. Tulítque deus ſubſtantiam patris veſtri, & dedit mihi. Poſtquam enim conceptus ouium tempus aduenerat, leuaui oculos meos, & vidi in ſomnis aſcendentes mares ſuper fœminas, varios & maculoſos, & diuerſorum colorũ. Dixitq; angelus dei ad me in ſomnis, Iacob? Et ego reſpondi, Adſum. Qui ait, Leua oculos tuos, & vide vniuerſos maſculos aſcendentes ſuper fœminas, varios, maculoſos, atque reſperſos. Vidi enim omnia quæ fecit tibi Laban. Ego ſum deus Bethel, vbi vnxiſti lapidem, & votum vouiſti mihi. Nunc ergo ſurge, & egredere de terra hac, reuertẽs in terram natiuitatis tuæ. Reſponderúntque Rachel, & Lia, Nunquid habemus reſidui quicquã in facultatibus, & hæreditate domus patris noſtri? Nónne quaſi alienas reputauit nos, & vendidit, comedítque pretium noſtrũ? Sed deus tulit *opes patris noſtri, & eas tradidit nobis, ac filiis noſtris: vnde omnia quæ præcepit tibi deus, fac.

Murmurant filii Laban ob diuitias Iacob.
Iubet de⁹ ipſi Iacob reuerti in terram ſuam.
Iacob narrat vxorib⁹ ſuis bona quæ cõtulerat in eũ deus, &c.
Deus ſeruat Iacob, ne iactũrã patiat̃ â Laban ĩ rebus tẽporalibus.
ſ.28.d.

¶pretiũ noſtrũ?] pecuniã noſtrã? Id eſt, opus noſtrũ, in ſuũ vertit cõmodum.
¶Sed] vel Propterea
*omnes
¶præcepit] dixit

C Surrexit itaque Iacob: & impoſitis liberis, ac coniugibus ſuis ſuper camelos, abiit. Tulítque omnem ſubſtantiam ſuam, & greges, & quicquid in Meſopotamia acquiſierat, pergens ad Iſáac patrem ſuum in terram Chanáan. Eo tempore ierat Laban ad tondendas oues, & Rachel furata eſt idóla patris ſui. *Noluítque Iacob confiteri ſocero ſuo quòd fugeret. Cúmque abiiſſet tam ipſe quàm omnia quæ iuris ſui erant: & amne tranſmiſſo pergeret contra montem Galaad: nuntiatum eſt Laban die tertio quòd fugeret Iacob. Qui aſſumptis fratribus ſuis, perſecutus eſt eum diebus ſeptem: & comprehendit eum in monte Galaad. Vidítque in ſomnis dicentem ſibi dominum, Caue ne quicquam aſperè loquaris contra Iacob. Iámque Iacob extenderat in monte tabernaculum: cúmque ille conſecutus fuiſſet eum cum fratribus ſuis, in eodem monte Galaad fixit tentoriũ. Et dixit *ad Iacob, Quare ita egi-
D ſti, vt clam me abigeres filias meas quaſi captiuas gladio? Cur ignorante me fugere voluiſti, nec indicare mihi: vt proſequerer te cum gaudio, & canticis, & tympanis, & citharis? Non es paſſus vt oſcularer filios meos & filias: ſtultè operatus es. Et nunc quidem valet manus mea reddere tibi malũ: ſed deus patris veſtri heri dixit mihi, Caue ne loquaris cõtra Iacob quicquam durius. Eſto, ad tuos ire cupiebas, & deſyderio erat tibi domus patris tui: cur furatus es deos meos? Reſpondit Iacob, Quòd inſcio te profectus ſum, timui ne violenter auferres filias tuas. Quòd autem furti me arguis: apud quencunque inueneris deos tuos, necetur coram fratribus noſtris. ſcrutare, quicquid tuorum apud me inueneris, aufer. hæc dicens, ignorabat quòd Rachel furata eſſet idóla. Ingreſſus itaque Laban tabernaculum Iacob, & Liæ, & vtriuſque famulæ, non inuenit. Cúmque intraſſet tentorium Rachelis, illa feſtinans
E abſcondit idóla ſubter ſtramenta cameli, & ſedit déſuper: ſcrutantíque omne tentorium, & nihil inuenienti, ait, Ne iraſcatur dominus meus, quòd coram te aſſurgere nequeo: quia iuxta cõſuetudinẽ fœminarũ nunc accidit mihi. ſic deluſa ſolicitudo quærentis eſt. Tuménſque Iacob, cum iurgio ait, Quam ob culpam meam, & ob quod peccatũ meum ſic exarſiſti poſt me, & ſcrutatus es omnem ſupellectilem meam? Quid inueniſti de cuncta ſubſtantia domus tuæ? pone hic coram fratribus meis, & fratribus tuis, & iudicent inter

*Et furatus eſt Iacob cor Laban. Id eſt, Iacob aufugit, ipſo Laban neſciẽte. Heb.
¶abiiſſet] fugiſſet
¶ne quicquã aſperè loquaris contra Iacob] ne forte loquaris contra Iacob. à bono vſq; ad malum. Heb.
*Laban
¶clam me abigeres] furareris cor meum, & duceres Heb.
¶voluiſti,] voluiſti, & furari me (.i. me inſcio facere,
¶quicquã durius] à bono vſque ad malum. Heb.
¶ſic deluſa ſolicitudo quærentis eſt] Scrutatus igit̃ eſt, & nõ inuenit idôla
¶exarſiſti poſt me] perſecutus es me,

Iacob reuertitur in terrã ſuam, inſcio Laban.
Rachel furata patris idôla.
Laban inſequit̃ Iacob.
Cura dei pro Iacob, ne qd mali inferat Laban.
Obiurgat Laban ipſum Iacob.
Cõqueritur idóla ſibi eſſe ablata.
Rachel abſcõſis idólis patris, deludit ipſum.

Iacob fidē, diligētiā,& laborē ſuum declarat ipſi Laban.

me & te. Idcirco viginti annis fui tecum, oues tuæ & capræ ſteriles non fuerunt, arietes gregis tui non comedi: nec captum à beſtia oſtendi tibi, ego damnum omne reddebam: quicquid furto perierat,à me exigebas:die noctúque æſtu vrgebar,& gelu,fugiebátque ſomnus ab oculis meis. F Sic per viginti annos in domo tua ſeruiui tibi, quatuordecim pro*filiabus,& ſex pro gregibus tuis: immutaſti quoque mercedem meam decem vicibus. Niſi deus patris mei Abrahã & timor Iſaac affuiſſet mihi,forſitan modo nudũ me dimiſiſſes: afflictionem meam & laborem manuum mearum reſpexit deus,& arguit te heri. Reſpondit ei Laban,Filiæ meæ & filii & greges tui,& omnia quæ cernis,mea ſunt: quid poſſum facere filiis & nepotibus meis? Veni ergo, & ineamus fœdus: vt ſit in teſtimonium inter me & te.

Pactũ inter Laban & Iacob.

Tulit itaque Iacob lapidem,& erexit illum in titulũ. Dixítq;* fratribus ſuis, Afferte lapides. Qui congregantes fecerunt tumulũ,comederúntque ſuper eum. Quem vocauit Laban Tumulum teſtis: & Iacob, Aceruum teſtimonii, vterque iuxta proprietatem linguæ ſuæ. Dixitque Laban, Tumulus iſte erit teſtis inter me & te hodie: & idcirco appellatum eſt nomen eius Galaad,id eſt tumulus teſtis. G Intueatur & iudicet dominus inter nos quãdo receſſerimus à nobis, ſi afflixeris filias meas, & ſi introduxeris alias vxores ſuper eas: nullus ſermonis noſtri teſtis eſt abſque deo,qui præſens reſpicit. Dixítque rurſus ad Iacob, En tumulus hic,& lapis quem erexi inter me & te, teſtis erit. Tumulus inquam iſte & lapis ſint in teſtimoniũ,ſi aut ego tranſiero illum pergens ad te: aut tu præterieris, malum mihi cogitans. Deus Abrahã & deus Nachor iudicet inter nos, deus patris eorum. Iurauit ergo Iacob per timorem patris ſui Iſaac: immolatíſque victimis in monte, vocauit fratres ſuos vt ederẽt panem. Qui cum comediſſent, manſerũt ibi. Laban verò de nocte cõſurgẽs, oſculatus eſt filios & filias ſuas: & benedixit illis, reuerſúſque eſt in locum ſuum. CAP. XXXII.

Angelorũ viſione, deꝰ cõfortat ipſum Iacob.

Iacob miſſis nuntiis petit fauorem fratris ſui Eſau, quem dominum vocat.

IAcob autẽ abiit in itinere quod cœperat: fuerúntq; ei obuiã angeli dei. Quos cum vidiſſet, ait, Caſtra dei ſunt hæc. & appellauit nomen loci illius Mahanáim, id eſt caſtra. A Miſit autem & nuntios ante ſe ad Eſau fratrem ſuũ in terrã Seir regionis Edom: præcepítque eis, dicens, Sic loquimini domino meo Eſau, Hæc dicit frater tuus Iacob, Apud Laban peregrinatus ſum,& fui vſque in præſentem diem. Habeo boues & aſinos & oues,& ſeruos & ancillas: mittóque nunc legationem ad dominũ meum, vt inueniam gratiam in conſpectu tuo.

Iacob diuidit ſua in turmas.

Reuerſíque ſunt nuntii ad Iacob, dicentes, Venimus ad Eſau fratrem tuum, & ecce properat in occurſum tibi cum quadringentis viris. B Timuit Iacob valde: & perterritus diuiſit populum qui ſecum erat, greges quoque & oues & boues & camelos in duas turmas, dicẽs, Si venerit Eſau ad vnã turmã, & percuſſerit eam, alia turma quæ reliqua eſt, ſaluabitur.

Orat deũ Iacob in anguſtiis, arripiẽs ꝓmiſſionẽ dei,& indignitatẽ ſuã cõfitẽs.

Dixítq; Iacob, Deus patris mei Abrahã,& deus patris mei Iſaac: domine qui dixiſti mihi, Reuertere in terrã tuam, & in locũ natiuitatis tuæ,& benefaciã tibi: minor ſum cũctis miſerationibus tuis,&*veritate tua quã expleuiſti ſeruo tuo. in baculo meo tranſiui Iordanẽ C iſtũ: & nũc cũ duabus turmis regredior. Erue me de manu fratris mei Eſau, quia valde eum timeo: ne forte veniens percutiat matrẽ cum filiis. Tu locutus es quòd benefaceres mihi, & dilatares ſemen meũ ſicut arenã maris, quæ præ multitudine numerari nõ poteſt.

Iacob mittit munera ad Eſau fratrem ſuum.

Cúmq; dormiſſet ibi nocte illa, ſeparauit de his quæ habebat, munera Eſau fratri ſuo, capras ducentas, hircos viginti, oues ducentas, arietes viginti, camelos fœtas cum pullis ſuis triginta, vacas quadraginta, & tauros viginti, aſinas viginti, & pullos earum decem. Et miſit per manus ſeruorum ſuorum ſingulos ſeorſum greges, dixitque pueris ſuis, Antecedite me, & ſit D ſpatium inter gregem & gregem. Et præcepit priori, dicens, Si obuium habueris fratrem meum Eſau, & interrogauerit te, Cuius es? aut, Quò vadis? aut, Cuius ſunt iſta quæ ſequeris? reſpondebis, Serui tui Iacob, munera miſit domino ſuo Eſau: ipſe quoque poſt nos venit. Similiter dedit mandata ſecundo & tertio, ac cunctis qui ſequebantur greges, dicens, Hiſdem verbis loquimini ad Eſau cum inueneritis eum.& addetis, Ipſe quoque ſeruus tuus Iacob iter noſtrum inſequitur: dixit enim, Placabo illum muneribus quæ præcedunt,& poE ſtea videbo illum, forſitan propitiabitur mihi. Præceſſerunt itaque munera ante eum, ipſe verò manſit nocte illa in caſtris.

Iacob luctatus cũ angelo, cõfortatur à deo, ne tam fortis timeat fratrem.

Cúmque mane ſurrexiſſet, tulit duas vxores ſuas & totidem famulas cum vndecim filiis, & tranſiuit vadum Iaboc. Traductíſque omnibus quæ ad ſe pertinebant, manſit ſolus: & ecce vir luctabatur cum eo vſque mane. Qui cum videret quòd eum ſuperare non poſſet, tetigit neruum femoris eius, & ſtatim emarcuit. F

¶Idcirco] Iſtis ¶ſteriles nõ fuerũt] abortum nõ fecerũt

*duabus

¶timor Iſaac] i. deꝰ quem colit Iſaac.

¶tui] mei, ¶filiis & nepotibus meis] filiabus meis quid faciã iſtis hodie, vel filiis earum quos pepererunt?

*Iacob

►vterque iuxta ꝓprietatem linguæ ſuæ.

¶Galaad, id eſt, tumulꝰ teſtis. Intueatur & iudicet] Tumulus teſtis, & ſpecula (ſiue viſio) quia dixit, Intueaẽ (vel ſpeculetur)

¶lapis] ſtatua ¶receſſerimus à nobis] abſcõdet alter ab altero (.i. quãdo alter ab altero receſſerit.)

¶malũ mihi cogitans] illum veniens ad me.

¶de nocte] mane

¶perterritus] anguſtiis affectus.

*omni

¶in baculo meo] Tropus hebraicus, quo intelligitur nudũ & tenuem eum tranſiuiſſe.

¶fœtas] lactantes

¶pueris] ſeruis

¶forſitan ꝓpitiabitẽ mihi.] ſi forte ſuſcipiat faciẽ meã. Heb.

¶mane] nocte ipſa ¶vſq; mane] vſq; ad exortum auroræ.

¶neruũ] vox hebræa ſignificat coxendicem, id eſt cõcauitatẽ ĩ quo voluiẽ femur.

¶ſtatim emarcuit] mouit ſe loco ſuo coxendix femoris Iacob.

Dixitque ad eum, Dimitte me, iam enim aſcendit aurora. Reſpondit, Non dimittam te ni-
ſi benedixeris mihi. Ait ergo, Quod nomen eſt tibi? Reſpondit, Iacob. At ille, Nequa-
G quam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael: quoniã ſi contra deum fortis fui-
ſti, quanto magis cõtra homines præualebis? Interrogauit eum Iacob, Dic mihi quo appel-
laris nomine? Reſpondit, Cur quæris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco. Voca-
uitque Iacob nomen loci illius Phanuel, dicẽs, Vidi deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt
anima mea. Ortúſque eſt ei ſtatim ſol poſtquam tranſgreſſus eſt Phanuel: ipſe verò clau-
dicabat pede. Quã ob cauſam nõ comedũt neruũ* filii Iſrael, qui emarcuit in femore Iacob,
vſq; in præſentẽ diem: eo quòd tetigerit neruũ femoris eius, & obſtupuerit. CAP. XXXIII.

A Eleuans autem Iacob oculos ſuos, vidit venientem Eſau, & cum eo quadringentos vi-
ros: diuiſitque filios Liæ & Rachel, ambarúmque famularum: & poſuit vtranque ancil-
lam & liberos earum in principio: Liam verò, & filios eius in ſecundo loco: Rachel autem,
& Ioſeph nouiſſimos. Et ipſe progrediens adorauit pronus in terram ſepties, donec appro-
pinquaret frater eius. Currens itaque Eſau obuiam fratri ſuo, amplexatus eſt eum: ſtrin-
génſque collum eius, & oſculans fleuit. Leuatíſque oculis vidit mulieres & paruulos earũ,
B & ait, Quid ſibi volunt iſti? & ſi ad te pertineant? Reſpondit, Paruuli ſunt quos donauit mi-
hi deus ſeruo tuo. Et appropinquantes ancillæ & filii earum, incuruati ſunt. Acceſſit quo-
que Lia cum pueris ſuis: & cum ſimiliter adoraſſent, extremi Ioſeph & Rachel adorauerũt.
Dixitque Eſau, Quænam ſunt iſtæ turmæ quas obuiam habui? Reſpondit, Vt inuenirem
gratiã coram domino meo. At ille ait, Habeo plurima frater mi, ſint tua tibi. Dixit Iacob,
Noli ita obſecro: ſed ſi inueni gratiam in oculis tuis, accipe munuſculum de manibus meis.
ſic enim vidi faciem tuam, quaſi viderim vultum dei: eſto mihi propitius, & ſuſcipe bene-
C dictionem quam attuli tibi, & quam donauit mihi deus, tribuens omnia. Vix fratre com-
pellẽte ſuſcipiẽs ait, Gradiamur ſimul, eróque ſocius itineris tui. Dixitque Iacob, Noſti do-
mine mi quòd paruulos habeam teneros, & oues & boues fœtas mecum: quas ſi plus in am-
bulãdo fecero laborare, morientur vna die cuncti greges. Præcedat* dominus meus ante ſer-
uum ſuũ: & ego ſequar paulatim veſtigia eius, ſicut videro paruulos meos poſſe, donec ve-
niam ad dominum meum in Seir. Reſpondit Eſau, Oro te, vt de populo qui mecum eſt, ſal-
tem ſocii remaneãt viæ tuæ. Non eſt, inquit, neceſſe: hoc vno tantum indigeo, vt inueniam
D gratiam in conſpectu tuo domine mi. Reuerſus eſt itaque illo die Eſau itinere quo ve-
nerat in Seir. Et Iacob vênit in Socoth: vbi ædificata domo & fixis tentoriis* appellauit no-
men loci illius Socoth, id eſt tabernacula. Tranſiuitque in Salem vrbem Sichimorum, quæ
eſt in terra Chanáan, poſtquam reuerſus eſt de Meſopotamia Syriæ: & habitauit iuxta op-
pidũ. Emitque partem agri in qua fixerat tabernacula, à filiis Hemor patris Sichem cẽtum
agnis. Et erecto ibi altari, inuocauit ſuper illud fortiſſimũ deum Iſrael. CAP. XXXIIII.

A EGreſſa eſt autem Dina filia Liæ* vt videret mulieres regionis illius. Quam cum vidiſſet
Sichem filius Hemor Heuæi, princeps terræ illius, adamauit eam: & rapuit, & dormiuit
cum illa, vi opprimens virginem. Et conglutinata eſt anima eius cum ea, triſtémque delini-
uit blanditiis. Et pergens ad Hemor patrem ſuum, Accipe, inquit, mihi puellam hanc con-
iugem. Quod cum audiſſet Iacob* abſentibus filiis, & in paſtu pecorum occupatis, ſiluit
donec redirent. Egreſſo autem Hemor patre Sichem vt loqueretur ad Iacob, ecce filii eius
veniebant de agro: auditóque quod acciderat, irati ſunt valde, eo quòd fœdam rem opera-
tus eſſet in Iſrael, & violata filia Iacob rem illicitã perpetraſſet. Locutus eſt itaque He-
B mor ad eos, Sichem filii mei adhæſit anima filiæ veſtræ: date* eam illi vxorem. Et iunga-
mus viciſſim connubia: filias veſtras tradite nobis, & filias noſtras accipite. Et habitate no
biſcum: terra in poteſtate veſtra eſt, exercete, negotiamini, & poſſidete eam. Sed & Si-
chem ad patrem & ad fratres eius ait, Inueniam gratiam coram vobis: & quæcunque ſta-
tueritis dabo. augete * dotem, & munera poſtulate, & libenter tribuam quod petieritis: tan-
tum date mihi puellam hanc vxorem. Reſponderunt filii Iacob Sichem & patri eius in do-
lo, ſæuientes ob ſtuprũ ſororis, Non poſſumus facere quod petitis, nec dare ſororem noſtram
homini incircunciſo: quod illicitum & nepharium eſt apud nos. Sed in hoc valebimus
fœderari, ſi volueritis eſſe ſimiles noſtri, & circuncidatur in vobis omnis maſculini ſexus.
Tunc dabimus & accipiemus mutuò filias veſtras ac noſtras: & habitabimus vobiſcum, eri-

¶fortis fuiſti] præualuiſti
¶ſalua facta eſt] vel euaſit. i. anim⁹ me⁹ liberat⁹ eſt metu.
¶pede] ſuper femur ſuum.
*illum contractum
¶emarcuit in femore] eſt in coxendice femoris
►Iacob
¶eius, & obſtupuerit.] Iacob, neruũ, ã qui cõtractus fuit.
¶progrediens] præcedens
¶frater eius] ad fratrem ſuum.
¶ſtringénſque] iactauit ſe ſuper
¶oſculãs fleuit] oſculatus eſt eum, & fleuerunt.
¶tribuẽs] quia ſunt mea
*quæſo
¶eius] gregis qui eſt ante me, &
*gregi ſuo
¶in Salem vrbem Sichimorũ] vel, incolumis in ciuitatem Sichem,
¶agnis] vel obolis ſiue denariis.
*quam peperit ipſi Iacob,
¶mulieres] filias
►adamauit eam: &
¶triſtémque deliniuit blãditiis.] & dilexit eã: locutáſque eſt ad cor puellæ. (Id eſt, loquebatur amice cum ea, aut verbis eam demulcebat. Heb.)
*ipſum violaſſe filiam ſuam,
¶filii ei⁹] filii Iacob.
*dolore affecti ſunt viri, &
*quæſo
¶in poteſtate veſtra eſt] corã vobis eſt. Heb.
¶exercete] habitate,
*mihi valde
¶ſæuientes ob ſtuprum ſororis] quia violauerat Dinã ſororẽ ſuã, & dixerũt ad eos,
¶valebimus fœderari] cõplacebimus vobis,

Iacob nominatur Iſrael
Iudæi neruũ femoris non comedunt.
Eſau venit obuiã fratri.
Iacob diuiſis oĩbus in tres turmas, occurrit ipſi.
Eſau fratrem Iacob oſculatur, placaturque ei.
Benedictio pro munere & dono.
Eſau ſuſcipit munus fratris Iacob.
Altare deo ædificat.
Dina colioſa, exit ad ſpectacula, & violatur.
Hemor petit Dinã in vxorem filio.
Filii Iacob doloſe petũt Sichimitas circuncidi.

múſque vnus populus. Si autem circuncidi nolueritis, tollemus filiã noſtram, & recedemus.
Placuit oblatio corũ*Hemor, & Sichem filio eius. Nec diſtulit adoleſcens, quin ſtatim quod
*ipſi
petebatur expleret: amabat enim puellam valde, & ipſe erat inclytus in omni domo patris
Oratio Hemor ad populum.
ſui. Ingreſſique*portam vrbis, locuti ſunt ad populum, Viri iſti pacifici ſunt, & volunt
*Hemor & Sichem filius eius
habitare nobiſcũ: negotientur in terra, & exerceant eam, quæ ſpatioſa & lata cultoribus in-
¶& exerceãt eã, quæ ſpatioſa & lata cultorib⁹ indiget ... enim terra ampla eſt locis (vel manibus. i. ad vtrãq; manũ, ex omni parte) ante eos.
diget: filias eorum accipiemus vxores, & noſtras illis dabimus. Vnum eſt, quo differtur tan- C
tum bonum, Si circuncidamus maſculos noſtros, ritum gentis imitantes. Et ſubſtãtia corũ,
¶Vnũ eſt quo differt tantũ bonum ... Verũtamẽ ĩ hoc ... placebũt nobis ... vt habitẽt nobiſcũ & ſint populus ...
Circũciduntur Sichimitæ.
& pecora, & cuncta quæ poſſident, noſtra erunt: tantũ in hoc acquieſcamus, & habitantes ſi-
mul, vnum efficiamus populum. Aſſenſique ſunt omnes, circunciſis cunctis maribus.
Simeon & Leui occidũt Sichimitas.
Et ecce, die tertio quando grauiſſimus vulnerum dolor eſt, arreptis duo filii Iacob, Si-
meon & Leui fratres Dinæ, gladiis, ingreſſi ſunt vrbem confidenter: interfectíſque omnibus
maſculis, Hemor & Sichem pariter necauerunt, tollentes Dinam de domo Sichem ſororem
¶omnes, circũciſis cũctis marib⁹ ... Hemor & Sichem filio ipſius, omnes qui egrediebantur portã ciuitatis ſuis, & circũciderũt ſe omnes maſculini ſexus ingredientes per portam ciuitatis eius.
ſuam. Quibus egreſſis irruerunt ſuper occiſos cæteri filii Iacob: & depopulati ſunt vrbem in D
Increpãtur à Iacob patre ſuo.
vltionem ſtupri. Oues corũ, & armẽta, & aſinos, cunctáq; vaſtãtes quæ in domibus & in agris
erãt: paruulos quoq; corũ & vxores duxerunt captiuas. Quibus perpetratis audacter, Ia-
cob dixit ad Simeon & Leui, Turbaſtis me, & odioſum feciſtis me Chananæis & Pherezæis
habitatoribus terræ huius. nos pauci ſumus: illi congregati percutient me, & delebor ego &
Iacob anxiũ iubet deus aſcendere in Bethel, & altare ædificare.
domus mea. Reſpoderũt, Nunquid vt ſcorto abuti debuêre ſorore noſtra? CAP. XXXV.

INterea locutus eſt deus ad Iacob, Surge & aſcende Bethel, & habita ibi, fácque* altare A
¶in vltionẽ ſtupri quia violauerant ſororem ſuam.
deo qui apparuit tibi, quando fugiebas Eſau fratrem tuum. Iacob verò conuocata omni
Iubet auferri idôla.
domo ſua,*ait, Abiicite deos alienos qui in medio veſtri ſunt, & mundamini, ac mutate ve-
¶vaſtãtes ... tes
¶odioſum ...
ſtimẽta veſtra. Surgite, & aſcendamus in Bethel, & faciã ibi altare deo, qui exaudiuit me in
*ibi
die tribulationis meæ, & ſocius fuit itineris mei. Dederunt ergo ei omnes deos alienos quos
*& oĩb⁹ q erãt ...
habebãt, & inaures quæ erãt in auribus corũ: at ille infodit eas ſubter terebinthũ, quæ eſt poſt
¶terebinthum ... quercum,
Deus terret hoſtes Iacob
vrbem Sichem. Cúmq; profecti eſſent, terror dei inuaſit omnes per circuitum ciuitates: &
¶poſt ... iuxta
Venit Iacob in Bethel.
non ſunt auſi perſequi recedẽtes. Venit igitur Iacob Luzã, quæ eſt in terra Chanáan, co-
gnomẽto Bethel: ipſe & omnis populus cum eo. AEdificauítque ibi altare, & appellauit no-
Domus dei.
men loci illius Domus dei: ibi enim apparuit ei deus cum fugeret fratrẽ ſuũ. Eodem tẽ- B
Moritur Debora.
pore mortua eſt Debora nutrix Rebeccæ, & ſepulta eſt ad radices Bethel ſubter quercũ: vo-
Deus rurſum nominat Iacob, Iſraelẽ. ſ. 32. f.
catúmq; eſt nomen loci illius Quercus fletus. Apparuit autẽ iterũ deus Iacob poſtquã re-
uerſus eſt de Meſopotamia Syriæ, benedixítq; ei, dicẽs, Nõ vocaberis vltrà Iacob, ſed Iſrael
erit nomen tuũ. Et appellauit eum Iſrael, dixítq; ei, Ego deus omnipotẽs, Creſce & multipli-
Iterũ ipſi ꝓmittit̃ terra Chanáan.
care: gentes, & populi nationũ ex te erunt, reges de lumbis tuis egrediẽtur. Terrámq; quam
dedi Abrahã & Iſaac, dabo tibi & ſemini tuo poſt te. Et receſſit ab eo*: ille verò erexit titulũ
*deus è loco in quo locutus eſt ſecum
Bethel.
lapideum in loco quo locutus fuerat ei deus: libans ſuper eum libamina, & effundens oleũ:
Rachel cum pareret Beniamin, ipſa moritur.
vocánſq; nomen loci illius Bethel. Egreſſus autẽ inde venit verno tẽpore ad terrã quæ du- C
¶venit verno tẽpore, ad terrã quæ ... cit (vel, adhuc ... aliquod ſpatiũ ... ræ antequam ... niretur in
cit Ephrathã: in qua cum parturiret Rachel, ob difficultatẽ partus periclitari cœpit. Dixítq;
ei obſtetrix, Noli timere, quia & hunc habebis filium. Egrediente autem anima præ dolore,
& imminẽte iam morte, vocauit nomen filii ſui Ben-oni, id eſt filius doloris mei: pater ve-
Ephratha quæ & Beth-lehem.
rò appellauit eum Beniamin, id eſt filius dextræ. Mortua eſt ergo Rachel, & ſepulta eſt in via
Sepulchrum Rachel.
quæ ducit Ephráthã, hæc eſt Beth-léhem. Erexítq; Iacob titulũ ſuper ſepulchrũ eius: hic eſt
titulus monumenti Rachel, vſque in præſentem diem. Egreſſus* inde fixit tabernaculũ
*Iſrael
Cõcubuit Ruben cũ concubina patris.
trans turrem gregis. Cúmque habitaret in illa regione, abiit Ruben, & dormiuit cum Bala
cõcubina patris ſui: quod illũ minime latuit. Erant autẽ filii Iacob duodecim. Filii Liæ:
Filii Iacob.
primogenitus Ruben, & Simeon & Leui & Iudas & Iſſachar & Zabulon. Filii Rachel: Ioſeph D
& Beniamin. Filii Balæ ancillæ Rachelis: Dan & Nephthali. Filii Zelphæ ancillæ Liæ: Gad
Iacob peruenit ad Iſaac.
& Aſer. hi ſunt filii Iacob qui nati ſunt ei in Meſopotamia Syriæ. Venit etiam*ad Iſaac
*Iacob
Arbee quæ & Hebron.
patrem ſuum in Mambre ciuitatem Arbee, hæc eſt Hebron: in qua peregrinatus eſt Abrahã
Morit̃ Iſaac.
& Iſaac. Et completi ſunt dies Iſaac centum octoginta annorum. Conſumptúſque ætate
mortuus eſt: & appoſitus eſt populo ſuo ſenex & plenus dierum: & ſepelierunt eum Eſau &
Iacob filii ſui.

CAP. XXXVI.

Quæ fuerint Eſau vxores.
HAE ſunt autem generationes Eſau, ipſe eſt Edom. Eſau accepit vxores de filiabus Cha- A
náan: Ada filiã Elon Hethæi, & Oolíbama filiam Anæ filiæ Sebeon Heuæi: Báſemath

quoque filiam Iſmahel ſororem Nabaioth. Peperit autem Ada, Eliphaz: Báſemath genuit 1.paralip.1.c.
Rahuel. Oolíbama genuit Iehus & Ihelom & Core. hi filii Eſau qui nati ſunt ei in terra Cha-
náan. Tulit autem Eſau vxores ſuas & filios & filias, & omnem animam domus ſuæ, & Eſau habitat in mõte Seir.
¶habere poterat] ac quiſierat
ſubſtantiam, & pecora, & cuncta quæ habere poterat in terra Chanáan: & abiit in alterã re-
gionem, receſſítque à fratre ſuo Iacob. Diuites enim erant valde, & ſimul habitare non po- Eſau & Iacob diuites.ſ.13.a
terant: nec ſuſtinebat eos terra peregrinationis eorum præ multitudine gregum. Habitauít-
que Eſau in monte Seir, ipſe eſt Edom. Hæ autem ſunt generationes Eſau patris Edom Generatiões Eſau. 1.paralip.1.c.
in monte Seir, & hæc nomina filiorum eius: Eliphaz filius Ada vxoris Eſau: Rahuel quoque
filius Báſemath vxoris eius. Fuerúntque Eliphaz filii: Theman, Omar, Sepho, & Gatham, &
B Senez. Erat autem Thamna, cõcubina Eliphaz filii Eſau: quæ peperit ei Amalec. hi ſunt fi-
lii Ada vxoris Eſau. Filii autem Rahuel: Nahath & Zara, Samma & Meza. hi filii Báſemath
vxoris Eſau. Iſti quoque erant filii Oolíbama filiæ Anæ filiæ Sebeon vxoris Eſau, quos ge-
nuit ei, Iehus & Ihelom & Core. Hi duces filiorum Eſau. Filii Eliphaz primogeniti Eſau:
¶filij Eliphaz] duces Eliphaz
dux Theman, dux Omar, dux Sepho, dux Cenez, dux Core, dux Gatham, dux Amalec. hi fi-
lii Eliphaz in terra Edom, & hi filii Adæ. Hi quoque filii Rahuel filii Eſau: dux Nahath,
dux Zara, dux Samma, dux Meza. hi autem duces Rahuel in terra Edom: iſti filii Báſemath
vxoris Eſau. Hi autem filii Oolíbama vxoris Eſau: dux Iehus, dux Ihelom, dux Core. hi
duces Oolíbama filiæ Anæ vxoris Eſau. Iſti ſunt filii Eſau, & hi duces eorum: ipſe eſt Edom. 1.pa.1.

Iſti ſunt filii Seir Horræi, habitatores terræ: Lotan & Sobal & Sebeon & Ana & Diſon
& Eſer & Diſan. hi duces Horræi, filii Seir in terra Edom. Facti ſunt autem filii Lotan:
C Hori & Hemam. erat autem ſoror Lotan, Thamna. Et iſti filii Sobal: Aluan & Maná-
¶equas calidas] mulos
hath & Ebal, & Sepho & Onam. Et hi filii Sebeon: Aia & Ana. Iſte eſt Ana qui inuenit equas
calidas in ſolitudine, cum paſceret aſinas Sebeon patris ſui. Habuítque filium Diſon, & fi-
liam Oolíbama. Et iſti filii Diſon: Hamdan & Eſeban & Iethran & Charan, Hi quoque
filii Eſer: Balaan & Zauan & Acan. Habuit autem filios Diſan: Hus, & Aran. Hi duces
Horræorum: dux Lotan, dux Sobal, dux Sebeon, dux Ana, dux Diſon, dux Eſer, dux Diſan:
iſti duces Horræorum qui imperauerunt in terra Seir. Reges autem qui regnauerunt in
terra Edom antequam haberẽt regem filii Iſrael, fuerunt hi: Bela filius Beor, noménque vr-
bis eius Denába. Mortuus eſt autẽ Bela, & regnauit pro eo Iobab filius Zaræ de Boſra. Cúm-
D que mortuus eſſet Iobab, regnauit pro eo Huſam de terra Themanorum. Hoc quoque mor-
tuo, regnauit pro eo Adad filius Badad, qui percuſſit Madian in regione Moab: & nomen
vrbis eius Auith. Cúmque mortuus eſſet Adad, regnauit pro eo Semla de Maſreca. Hoc quo-
que mortuo, regnauit pro eo Saul de fluuio Rohoboth. Cúmque & hic obiiſſet, ſucceſſit in
regnum Balanan filius Achobor. Iſto quoque mortuo, regnauit pro eo Adar, noménque vr-
bis eius Phau: & appellabatur vxor eius Meetabel, filia Matred filiæ Mezaab. Hæc ergo
nomina ducum Eſau in cognationibus & locis & vocabulis ſuis: dux Thamna, dux Alua,
dux Ietheth, dux Oolíbama, dux Ela, dux Phinon, dux Cenez, dux Theman, dux Mabſar,
¶habitãtes] ſecũdũ quod habitauerunt
dux Magdiel, dux Hiram: hi duces Edom habitantes in terra imperii ſui, ipſe eſt Eſau
pater Idumæorum.

CAP. XXXVII.

A HAbitauit autem Iacob in terra Chanáan, in qua pater ſuus peregrinatus eſt. Et hæ ſunt Iacob terrã Chanaan habitat.
generationes eius: Ioſeph cum ſedecim eſſet annorum, paſcebat gregem cum fratribus Ioſeph paſcẽs gregẽ, accuſat fratres.
ſuis adhuc puer: & erat cum filiis Balæ, & Zelphæ vxorũ patris ſui: accuſauítque fratres ſuos
apud patrem crimine peſſimo. Iſrael autem diligebat Ioſeph ſuper omnes filios, eo quòd Ioſeph à pře dilectus.
¶polymitam] id eſt ex multis liciis cõfectam,
in ſenectute genuiſſet eum: fecítque ei tunicam polymitam. Videntes autẽ fratres eius quòd
à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quicquam pacifice loqui.

Accidit quoque, vt viſum ſomniũ referret fratribus ſuis, quæ cauſa maioris odii ſemi- Primũ ſomnium Ioſeph
*quæſo
narium fuit. Dixítque Ioſeph fratribus ſuis, Audite *ſomnium meum quod vidi, Putabam
nos ligare manipulos in agro: & quaſi conſurgere manipulum meũ, & ſtare, veſtróſque ma-
B nipulos circunſtantes adorare manipulum meum. Reſponderunt fratres eius, Nunquid rex
noſter eris? aut ſubiiciemur ditioni tuæ? Hæc ergo cauſa ſomniorum atque ſermonum, inui-
diæ & odii fomitem miniſtrauit. Aliud quoque vidit ſomnium, quod narrans fratribus, Alterum ſomnium Ioſeph
ait, Vidi per ſomnium quaſi ſolem, & lunam, & ſtellas vndecim adorare me. Quod cum pa-
tri ſuo, & fratribus retuliſſet, increpauit eum pater ſuus, & dixit, Quid ſibi vult hoc ſomnium

quod vidiſti?num ego & mater tua,& fratres tui adorabimus te ſuper terram? Inuidebant ei C
igitur fratres ſui: pater verò rem tacitus conſyderabat. Cúmque fratres illius in paſcēdis
gregibus patris morarentur in Sichem,dixit ad eum Iſrael,Fratres tui paſcunt oues in Sichi-
mis:veni,mittam te ad eos.Quo reſpondente,Præſto ſum:ait, Vade,& vide ſi cuncta proſpe-
ra ſint erga fratres tuos,& pecora,& renuntia mihi quid agatur.Miſſus de valle Hebron, vê-
nit in Sichem:inuenítque eum vir errantem in agro,& interrogauit quid quæreret. At ille re
ſpondit,Fratres meos quæro,indica mihi vbi paſcant greges.Dixítque ei vir,Receſſerunt de D
loco iſto:audiui autem eos dicentes,Eamus in Dothain.Perrexit itaque Ioſeph poſt fratres
ſuos, & inuênit eos in Dothain. Qui cum vidiſſent eum procul, antequam accederet ad
cos,cogitauerunt illum occidere.Et mutuò loquebantur,Ecce ſomniator venit,venite,occi
damus eum,& mittamus in ciſternam veterem:dicemúſque,Fera peſſima deuorauit eum.&
tunc apparebit quid illi proſint ſomnia ſua. Audiens autem hoc Ruben, nitebatur liberare
eum de manibus eorum,& dicebat,Non interficiamus animam eius,nec effundamus ſangui
nem:ſed proiicite eum in ciſternam hanc,quæ eſt in ſolitudine,manúſque veſtras ſeruate in- E
noxias.hoc autem dicebat,volens eripere eum de manibus corũ,& reddere patri ſuo. Cõ-
feſtim igitur vt peruênit *ad fratres ſuos, nudauerunt eum tunica talari, & polymita: miſe-
rúntque eum in ciſternam veterem,quæ non habebat aquam. Et ſedentes vt comederēt pa-
nem,viderunt Iſmahelitas viatores venire de Galaad,& camelos eorum portantes aromata,
& reſinam,& ſtacten in AEgyptum. Dixit ergo Iuda fratribus ſuis,Quid nobis prodeſt,ſi
occiderimus fratrem noſtrum,& celauerimus ſanguinē ipſius? Melius eſt vt vendatur Iſma- F
helitis,& manus noſtræ non polluantur: frater enim, & caro noſtra eſt. Acquieuerũt fratres
ſermonibus illius.Et prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de ciſter-
na,vendiderunt eum Iſmahelitis viginti argenteis:qui duxerũt eum in AEgyptum. Re-
uerſúſque Ruben ad ciſternam,non inuênit puerũ: & ſciſſis veſtibus pergens ad fratres ſuos,
ait,Puer non compâret,& ego quò ibo? Tulerunt autem tunicam eius,& in ſanguinem hœ-
di quem occiderant,tinxerunt:mittentes qui ferrent ad patrem,& dicerēt,Hanc inuenimus: G
vide vtrum tunica filii tui ſit,an non.Quam cum cognouiſſet pater,ait,Tunica filii mei eſt,
fera peſſima comêdit eum, beſtia deuorauit Ioſeph. Sciſſíſque veſtibus, indutus eſt cilicio,
lugens filium ſuum multo tempore.Congregatis autem cunctis liberis eius vt lenirent dolo-
rem patris,noluit conſolationem accipere:ſed ait,Deſcendam ad filium meum,lugēs in in-
fernum.Et illo perſeuerante in fletu,Madianitæ vendiderunt Ioſeph in AEgypto Phutipha-
ri eunucho Pharaonis magiſtro militum.

CAP. XXXVIII.

EOdem tempore deſcendens Iuda à fratribus ſuis,diuertit ad virum Odollamiten,nomine
Hiram. Vidítque ibi *filiam hominis Chananæi,vocabulo Sua:& accepta vxore, ingreſ- A
ſus eſt ad eam.Quæ concepit,& peperit filium,& vocauit nomen eius Her.Rurſúmque con-
cepto fœtu,natum filium vocauit Onan.Tertium quoque peperit:quem appellauit Sela.quo
nato, parere vltrà ceſſauit. Dedit autem Iudas vxorem primogenito ſuo Her , nomine
Thamar.Fuit quoque Her primogenitus Iudæ,nequam in conſpectu domini:& ab eo occi-
ſus eſt. Dixit ergo Iudas ad Onan filium ſuum,Ingredere ad vxorem fratris tui,& ſocia- B
re illi:vt ſuſcites ſemen fratri tuo.Ille ſciens non ſibi naſci filios,introiens ad vxorem fratris
ſui,ſemen fundebat in terram:ne liberi,fratris nomine naſcerentur.Et idcirco percuſſit eum
dominus , eo quòd rem deteſtabilem faceret. Quam ob rem dixit Iudas Thamar nurui
ſuæ,Eſto vidua in domo patris tui,donec creſcat Sela filius meus.timebat enim ne & ipſe mo
reretur,ſicut fratres eius.Quæ abiit,& habitauit in domo patris ſui. Euolutis autē mul-
tis diebus mortua eſt Sua vxor Iudæ:qui poſt luctum conſolatione ſuſcepta, aſcendebat ad C
tonſores ouium ſuarum,ipſe & Hiras opilio gregis Odollamites,in Thamnas. Nuntiatúmq;
eſt Thamar quòd ſocer illius aſcenderet in Thamnas ad tondendas oues*.Quæ depoſitis vi-
duitatis veſtibus,aſſumpſit theriſtrum: & mutato habitu ſedit in biuio itineris, quod ducit
Thamnam:eo quòd creuiſſet Sela,& non eum accepiſſet maritum. Quam cum vidiſſet Iu-
das,ſuſpicatus eſt eſſe meretricem:operuerat enim vultũ ſuum,ne agnoſceretur.Ingrediénſ- D
que ad eam ait,Dimitte me,vt coeam tecum.neſciebat enim quòd nurus ſua eſſet. Qua re-
ſpondente,Quid dabis mihi,vt fruaris concubitu meo? dixit,Mittam tibi hœdum de gregi-
bus.Rurſúmque illa dicente,Patiar quod vis,ſi dederis mihi arabonem, donec mittas quod

Frēs Ioſeph, cõſultāt de eo occidendo.

Ruben eripit ipſum, ne occidatur

Ioſeph fratrũ īuidia, mittit̄ in ciſternam.

Iudæ conſilio venditur Iſmahelitis.

Sapi.10.c.pſa.104.b.

Veſtis Ioſeph tincta in ſanguine hœdi, fert̄ ad p̄rem.

Iacob luget filiũ Ioſeph.

Ioſeph vēdit̄ Phutiphari.

Coniugium Iudæ.

1.par.2.a

Her.

Onan.

Sela.

Her ducit vxorē Thamar.

Num.26.c.

Her moritur.

Onan īuidus percutit̄ a domino.

Thamar vidua moratur apud patrem

Iudas, mortua Sua vxore, exit ad tõdendas oues.

Incœſtus Iudæ cum Thamar nuru ſua

¶ſi cuncta proſpera ſint erga frēs tuos, & pecora] pacē fratrũ tuorum, & pacē pecorum, Heb.

¶in ciſternā veterē] in vnā ciſternarum (vel ciſternam aliquam, aut foueam)

¶nitebatur liberare] eripuit

¶ſeruate inoxias] ne mittatis in eum.

*Ioſeph

¶veterem] vacuam,

¶Melius eſt vt vendat̄] Venite,& vendamus eum

¶non polluantur] ne ſint in eum:

¶indutus eſt cilicio] poſuit ſaccum ſuper lumbos ſuos,

¶liberis] filiis,& cūctis filiabus

¶in infernũ] foſſam (vel ſepulchrũ. Nõ hic ſignificat locũ pœnarum ſicut nec in aliis locis.)

¶eunucho] vl' principi aut ſeruo

¶militũ] laniorũ.i.q regiis ſicariis, carnificibus, ac mactatoribus erat præfect', quiq; dānatorũ plectendorum curam haberet.

*Iuda

¶quo nato, parere vltra ceſſauit.] & erat ī Chezib, q̄ṅ peperit ipſa eum.

¶ab eo] dominō

¶nõ ſibi naſci filios] LXX, ſemen nõ ſuũ futurũ(.i.nõ ſuos futuros filios qui naſcerentur.)

¶opilio gregis] ſocius (vel amic') ei'

*ſuas

¶theriſtrũ] .i.velum æſtiuale. dictio hebræa ſignificat peplum, amictúmque lineum,

¶mutato habitu ſedit ī biuio itineris] vel, operuit ſe,& manſit in oſtio Enaim, quod erat iuxta iter

¶dimitte me] Eia, quæſo

E polliceris: ait Iudas, Quid vis tibi pro arabone dari? Reſpōdit, Annulum tuum, & armillam, & baculum quem manu tenes.*Ad vnum igitur coitum mulier cōcepit. & ſurgens abiit: depoſitóque habitu quem ſumpſerat, induta eſt viduitatis veſtibus. Miſit autem Iudas hœdum per paſtorem ſuum Odollamiten, vt reciperet pignus quod dederat mulieri: qui cum non inueniſſet eam, interrogauit homines loci illius, Vbi eſt mulier quæ ſedebat in biuio? Reſpondētibus cunctis, Non fuit in loco iſto meretrix: reuerſus eſt ad Iudam, & dixit ei, Non inueni eam: ſed & homines loci illius dixerunt mihi nūquam ſediſſe ibi ſcortum. Ait Iudas, Habeat ſibi, certe mendacii arguere nos non poterit: ego miſi hœdum quem promiſeram, &

F tu non inueniſti eam. Ecce autem poſt tres menſes nuntiauerunt Iudæ, dicentes, Fornicata eſt Thamar nurus tua, & videtur vterus illius intumeſcere. Dixítque Iudas, Producite eam vt comburatur. Quæ cum duceretur ad pœnam, miſit ad ſocerum ſuum, dicens, De viro cuius hæc ſunt, cōcepi: cognoſce, cuius ſit annulus, & armilla, & baculus. Qui agnitis muneribus ait, Iuſtior me eſt: quia non tradidi eam Sela filio meo. Attamen vltra non cognouit eam.

G Inſtante autem partu, apparuerunt gemini in vtero: atque in ipſa effuſione infantium vnus protulit manum, in qua obſtetrix ligauit coccinū, dicens, Iſte egredietur prior. Illo verò retrahēte manum egreſſus eſt alter: dixítque mulier, Quare diuiſa eſt propter te maceria? & ob hanc cauſam vocauit nomen eius Phares. Poſtea egreſſus eſt frater eius, in cuius manu erat coccinum: quem appellauit Zara.

CAP. XXXIX.

A IGitur Ioſeph ductus eſt in AEgyptū, emítque eum Phutiphar eunuchus Pharaonis, princeps exercitus ſui, vir AEgyptius, de manu Iſmahelitarum, à quibus perductus erat. Fuítque dominus cum eo, & erat vir in cūctis proſpere agens: habitauítque in domo domini ſui, qui optimè nouerat dominū eſſe cum eo, & omnia quæ gereret, ab eo dirigi in manu illius. Inuenítque Ioſeph gratiam coram domino ſuo, & miniſtrabat ei: à quo præpoſitus omnibus gubernabat creditam ſibi domum, & vniuerſa quæ ei tradita fuerant: benedixítque dominus domui AEgyptii propter Ioſeph, & multiplicauit tam in ædibus quàm in agris cunctam eius ſubſtantiam. Nec quicquam aliud nouerat, niſi panem quo veſcebatur. Erat autem Ioſeph

B pulchra facie, & decorus aſpectu. Poſt multos itaque dies iniecit domina ſua oculos ſuos in Ioſeph, & ait, Dormi mecum. Qui nequaquam acquieſcens operi nephario, dixit ad eam, Ecce dominus meus omnibus mihi traditis ignorat quid habeat in domo ſua: nec quicquam eſt quod non in mea ſit poteſtate, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ vxor eius es: quomodo ergo poſſum hoc malum *facere, & peccare in deum? Huiuſcemodi verbis per ſingulos dies loquebatur *, & mulier moleſta erat adoleſcenti, & ille recuſabat ſtuprum. Accidit autem quadam die vt intraret Ioſeph domum, & operis quippiam abſque arbitris faceret: &

C illa, apprehenſa lacinia veſtimēti eius, diceret, Dormi mecum. Qui relicto in manu eius pallio, fugit, & egreſſus eſt foras. Cúmque vidiſſet mulier veſtem in manibus ſuis: & ſe eſſe contemptam, vocauit ad ſe homines domus ſuæ, & ait ad eos, En introduxit virum Hebræum, vt illuderet nobis: ingreſſus eſt ad me, vt coiret mecum: cúmque ego ſuccłamaſſem, & audiſſet vocem meam, reliquit pallium quod tenebat, & fugit foras. In argumētum ergo fidei retentum pallium oſtendit marito reuertenti domum ſuam, & ait, Ingreſſus eſt ad me ſeruus Hebræus quem adduxiſti, vt illuderet mihi: cúmque audiſſet me clamare, reliquit pallium

D quod tenebat, & fugit foras. His auditis dominus & nimium credulus verbis coniugis, iratus eſt valde, tradidítque Ioſeph in carcerem, vbi vincti regis cuſtodiebantur, & erat ibi clauſus.

Fuit autem dominus cum Ioſeph, & miſertus eſt illius: & dedit ei gratiam in conſpectu principis carceris. Qui *tradidit in manu illius vniuerſos vinctos qui in cuſtodia tenebātur: & quicquid fiebat, ſub ipſo erat. Nec nouerat aliquid cunctis ei creditis: dominus enim erat cum illo, & omnia opera eius dirigebat.

CAP. XL.

A HIs itaque geſtis accidit vt peccarent duo eunuchi, pincerna regis AEgypti, & piſtor, domino ſuo. Iratúſque contra eos Pharao (nam alter pincernis præerat, alter piſtoribus) miſit eos in carcerem principis militum, in quo erat vinctus & Ioſeph. At cuſtos carceris tradidit eos Ioſeph, qui & miniſtrabat eis: aliquātulum temporis fluxerat, & illi in cuſtodia tenebantur. Viderúntque ambo ſomnium nocte vna, iuxta interpretationem congruam ſibi. ad quos cum introiiſſet Ioſeph mane, & vidiſſet eos triſtes, ſciſcitatus eſt eos, dicens, Cur triſtior eſt hodie ſolitò facies veſtra? Qui reſponderūt, Somnium vidimus, & non eſt qui inter-

---

*Et dedit ei. ¶armillam] vox Hebræa accipit à nōnullis pro quodā genere veſtis, ꝓ pallio ¶paſtorē ſuū] manū amici ſui ¶mulier, quæ ſedebat in biuio?] meretrix illa quæ erat in Enaim iuxta viā? ¶nunquam] non ¶Habeat ſibi: certe mendacij arguere nos nō poterit.] Sumat ſibi, ne forte ſimus in contemptū. ¶videtur vterus illi⁹ ītumeſcere] ecce eſt grauida ex fornicationibus. ¶diuiſa eſt propter te maceria?] rupiſti ſuper te rupturā? (vł diuiſionē. i. ſecūdas hoc eſt quare prior egreſſus es? Heb.) ¶eunuchus] vel princeps aut ſeruus ¶exercitus ſui] laniorū. vide finē cap. 37. ¶eo] Ioſeph, ¶qui] & domin⁹ ei⁹ ¶dirigi] proſperari ¶benedixitque] ex tunc benedixit ¶multiplicauit] benedixit (interpres expoſuit quid benedicere ſignificet) ¶aliud] cum eo ¶ignorat] non nouit mecum ¶nec quicq̄ eſt quod non in mea ſit poteſtate, vel nō tradiderit mihi] nō eſt maior me in domo hac nec prohibuit mihi quicquam, *grande *ipſa ad Ioſeph ►& mulier moleſta erat adoleſcenti, ¶& operis quippiā abſque arbitris faceret] vt faceret op⁹ ſuum, nec eſſet quiſquam ex viris domus ibi in domo: ¶& ſe eſſe cōtēptā] fugit ipſa foras, & ¶ſucclamaſſem] clamaſſē voce magna, ¶quod tenebat] ſuū apud me, & infra. ¶His auditis dn̄s: & nimiū credulus verbis cōiugis] Cū audiſſet dn̄s ei⁹ verba vxoris ſuæ dicētis: Hæc fecit mihi ſeruus tuus: *princeps carceris ¶illius] Ioſeph ¶ſub ipſo erat.] ibi, ipſe faciebat. ¶nouerat aliquid cunctis ei creditis] princeps carceris videbat quicquam ex iis quæ erāt in manu eius, ¶dirigebat] ſecundabat. ►duo eunuchi ¶eos] ambos principes ſuos ¶militū] laniorū. vide ſupra ī fine cap. 37 ¶cuſtos carceris] princeps laniorum

Iudas nurum ſuā ſtupri accuſatā, cō buri iubet.

Iudas agnoſcit culpā ſuā & innocētiā Thamar.

Parit Thamar geminos. mat. 1. a. Phares. 1. par. 2. a. zara.

Venditur Ioſephi domū Pharaonis. Deus eſt cum Ioſeph.

Deus benedicit ipſū Phutiphar ꝓpter Ioſeph.

Ioſeph timēs deum, & ꝓximi dānū, denegat domię ſuæ ſtuprum

Ioſeph falſo accuſatus ſtupri à domīa ſua, īcarcerať

Miſereť ipſi⁹ Ioſeph deus pſal. 104. b.

Pincernæ & piſtori Pharaonis in carcere miniſtrat Ioſeph.

Vident ſomnia.

Somniorũ ĩterpretatio, dei eſt. Pincernæ ſomnium.

pretetur nobis. Dixítque ad eos Ioſeph, Nunquid non dei eſt interpretatio? referte mihi quid B
videritis. Narrauit prior, præpoſitus pincernarum ſomnium ſuum*, Videbam coram me vi-
tem, in qua erant tres propagines, creſcere paulatim in gemmas, & poſt flores vuas mature-
ſcere: calicémque Pharaonis in manu mea. tuli ergo vuas, & expreſſi in calicem quem tene-

Ioſeph interpretatur ſomnium.

bam, & tradidi poculũ Pharaoni. Reſpondit Ioſeph, Hæc eſt interpretatio ſomnii, Tres pro-
pagines, tres adhuc dies ſunt, poſt quos recordabitur Pharao miniſterii tui, & reſtituet te in
gradum priſtinum: dabíſque ei calicem iuxta officium tuum, ſicut antè facere conſueueras. C
Tantum memento mei, cum tibi bene fuerit. & facies *mecum miſericordiam: vt ſuggeras
Pharaoni vt educat me de iſto carcere: quia furtim ſublatus ſum de terra Hebræorum, & hic

Somniũ itẽ piſtoris expo nit.

innocens in lacum miſſus ſum. Videns piſtorum magiſter quòd prudenter ſomniũ diſ-
ſoluiſſet, ait, Et ego vidi ſomnium, Quòd tria caniſtra farinæ haberem ſuper caput meum:
& in vno caniſtro quod erat excelſius portare me putabam omnes cibos *qui fiunt arte pi-
ſtoria, auéſque comedere ex eo. Reſpondit Ioſeph, Hæc eſt interpretatio ſomnii, Tria cani- D
ſtra, tres adhuc dies ſunt: poſt quos auferet Pharao caput tuum, ac ſuſpendet te in cruce, &

Cõuiuiũ Pharaonis in natali ſuo.

lacerabunt volucres carnes tuas. Exinde dies tertius natalitius Pharaonis erat: qui faciẽs
grande conuiuium pueris ſuis, recordatus eſt inter epulas magiſtri pincernarum & piſtorum

Ingratus pincerna.

principis. Reſtituítque alterum in locum ſuum, vt porrigeret ei poculum: alterum ſuſpen-
dit in patibulo, vt coniectoris veritas probaretur. Et tamen ſuccedentibus proſperis, præpoſi-
tus pincernarum oblitus eſt interpretis ſui.

Somniũ Pharaonis de ſeptem bobus.

CAP. XLI.

POſt duos annos vidit Pharao ſomnium, Putabat ſe ſtare ſuper fluuium, de quo aſcende- A
bant ſeptem boues: pulchræ & craſſæ nimis, & paſcebantur in locis paluſtribus. Aliæ quo-
que ſeptem emergebant de flumine, fœdæ, confectǽque macie: & paſcebantur in ipſa amnis
ripa in locis virentibus. deuorauerúntque* eas quarum mira ſpecies & habitudo corporum

Sõniũ alterũ de ſpicis.

erat. Expergefactus Pharao, rurſum dormiuit, & vidit alterum ſomnium, Septem ſpicæ
pullulabant in culmo vno plenæ atque formoſæ: aliæ quoque totidem ſpicæ tenues, & per-
cuſſæ vredine oriebantur, deuorantes omnem priorum pulchritudinem. Euigilans Pharao

Pincerna meminit ipſius Ioſeph apud Pharaonem.

poſt quietem, & facto mane, pauore perterritus*, miſit ad omnes coniectores AEgypti, cun- B
ctóſque ſapientes: & accerſitis narrauit ſomnium, nec erat qui interpretaretur. Tunc de-
mum reminiſcens pincernarum magiſter, ait *, Confiteor peccatum meum: Iratus rex ſeruis
ſuis, me & magiſtrum piſtorum retrudi iuſſit in carcerem principis militum: vbi vna nocte
vterque vidimus ſomnium, præſagium futurorum. Erat ibi puer Hebræus, eiuſdem ducis mi-
litum famulus: cui narrantes ſomnia, audiuimus quicquid poſtea rei probauit euentus. ego

Ioſeph educto è carcere, Pharao narrat ſõnia ſua. pſal. 104. b

enim redditus ſum officio meo: & ille ſuſpenſus eſt in cruce. Protinus ad regis imperium
eductum de carcere Ioſeph totonderunt: ac veſte mutata obtulerũt ei. Cui ille ait, Vidi ſom- C
nia, nec eſt qui ediſſerat: quæ audiui te ſapiẽtiſſime coniicere. Reſpondit Ioſeph, Abſque me
deus reſpondebit proſpera Pharaoni. Narrauit ergo Pharao quod viderat: Putabam me ſta-
re ſuper ripam fluminis, & ſeptem boues de amne conſcendere, pulchras nimis, & obeſis car-
nibus: quæ in paſtu paludis vireta carpebant. & ecce, has ſequebantur aliæ ſeptem boues, in-
tantum deformes & macilentæ, vt nunquam tales in *terra AEgypti viderim. quæ deuoratis
& conſumptis prioribus, nullum ſaturitatis dedere veſtigium: ſed ſimili macie & ſqualore
torpebant. Euigilans, rurſus ſopore depreſſus, vidi ſomnium, Septem ſpicæ pullulabant
in culmo vno plenæ atque pulcherrimæ. aliæ quoq; ſeptem *tenues & percuſſæ vredine, orie- D
bantur è ſtipula: quæ priorum pulchritudinem deuorauerunt. Narraui coniectoribus ſom-

Exponit Ioſeph Pharaoni ſomnia, prædicens abundantiam & famem.

nium, & nemo eſt qui ediſſerat. Reſpondit Ioſeph, Somnium regis vnum eſt: quæ factu-
rus eſt deus, oſtendit Pharaoni. Septem boues pulchræ, & ſeptem ſpicæ plenæ: ſeptem vber-
tatis anni ſunt, eandémque vim ſomnii comprehẽdunt. Septem quoque boues tenues atque
macilentæ, quæ aſcenderunt poſt eas, & ſeptem ſpicæ tenues, & vento vrente percuſſæ: ſeptem
anni venturæ ſunt famis. Qui hoc ordine complebuntur. Ecce, ſeptem anni venient fertilita-
tis magnæ in vniuerſa terra AEgypti: quos ſequentur ſeptem anni alii tantæ ſterilitatis, vt E
obliuioni tradatur cuncta retrò abundantia*: conſumptura eſt enim fames omnem terram,
& vbertatis magnitudinem perditura eſt inopiæ magnitudo*. Quòd autem vidiſti ſecundo
ad eandem rem pertinens ſomnium: firmitatis indicium eſt, eo quòd fiat ſermo dei, & velo-
cius impleatur. Nunc ergo prouideat rex virum ſapientem & induſtrium, & præficiat eum

*ipſi Ioſeph, & dixit,
recordabit Pharao miniſterij tui, 1 eleuabit Pharao caput tuum, Heb.
*quæſo
farinæ 1 albæ
*Pharaonis
cruce 1 ligno
pueris 1 ſeruis
inter epulas ... dio ſeruorũ ſuorũ
vt coniectoris ... tas probaret ... admodũ interpre... tus fuerat ei Ioſeph
ſuccedẽtib⁹ ... interpretis ſui ... ſius Ioſeph.
paſcebãtur ... iuxta vaccas quæ erant.
in locis virẽtib⁹
*vaccæ fœdæ, & te... nues carne,
*eſt ſpiritus eius,
*ad Pharaonem
militum 1 laniorũ
præſagiũ futuro... rũ 1 ſinguli ſecundũ interpretationẽ ſom... nij ſomniauimus
militũ 1 laniorũ
audiuimus 1 interpretatus eſt
ei 1 Pharaoni
ſapiẽtiſſime ... quam ea audieris
tales 1 tam turpes
*tota
quæ 1 & vaccæ te... nues & turpes
*paruæ,
vbertatis
qui hoc ordine ... plebuntur. 1 Hoc ... quod locut⁹ ſum ... Pharaoni: quod deus factur⁹ eſt, vidẽre ... cit Pharaonem.
*in terra AEgypti
*quia grauis erit valde.
firmitatis indicium eſt, eo ꝙ fiat ſermo dei, & velocius impleatur. 1 firmæ ... indiciũ eſt à deo, & feſtinat de⁹ facere
induſtriũ ſapientem

*ſoluere iubeat, terram AEgypti,&
*in cibum.

terræ AEgypti. Qui conſtituat præpoſitos per cũctas regiones: & quintam partem fructuum per ſeptem annos fertilitatis, qui iam nunc futuri ſunt,*congreget in horrea: & omne frumẽtum ſub Pharaonis poteſtate cõdatur, ſeruetúrque in vrbibus*. Et præparetur futuræ ſeptem annorum fami quæ oppreſſura eſt AEgyptum, & non conſumetur terra inopia. Placuit Pharaoni cõſilium & cunctis miniſtris eius: locutúſque eſt ad eos, Num inuenire poterimus talem virum, qui ſpiritu dei plenus ſit? Dixit ergo ad Ioſeph, Quia oſtendit tibi deus omnia quæ locutus es, nunquid ſapiẽtiorem & ſimilem tui inuenire potero? Tu eris ſuper domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: vno tantũ regni ſolio te præcedam. Dixítque rurſum Pharao ad Ioſeph, Ecce, cõſtitui te ſuper vniuerſam terram AEgypti. Tulítque annulum de manu ſua, & dedit eum in manu eius: veſtiuítque eum ſtola byſſina, & col-
F lo torquem auream circumpoſuit. Fecítque eum aſcendere ſuper currum ſuum ſecundũ, clamante præcone, vt omnes coram eo genu flecterent, & præpoſitum eſſe ſcirent vniuerſæ terræ AEgypti. Dixit quoque rex AEgypti ad Ioſeph, Ego ſum Pharao: abſque tuo imperio non mouebit quiſquam manum aut pedem in omni terra AEgypti. Vertítque nomen eius, & vocauit eum lingua AEgyptiaca, Saluatorem mundi. Dedítque illi vxorem Aſeneth filiã Phutipharis ſacerdotis Heliopoleos. Egreſſus eſt itaque Ioſeph ad terram AEgypti (triginta autem annorum erat quando ſtetit in conſpectu regis Pharaonis) & circumiuit omnes regiones AEgypti. Venítque fertilitas ſeptem annorum: & in manipulos redactæ ſegetes cõgregatæ ſunt in horrea AEgypti. Omnis etiam frugum abundantia in ſingulis vrbibus condita eſt*. Tantáque fuit abundantia tritici, vt arenæ maris coæquaretur, & copia menſurã excederet. Nati ſunt autem Ioſeph filii duo antequam veniret fames: quos peperit ei Aſe-
G neth filia Phutipharis ſacerdotis Heliopoleos. Vocauítque nomen primogeniti, Manaſſes, dicens, Obliuiſci me fecit deus omnium laborum meorum, & domus patris mei. Nomen quoque ſecundi appellauit Ephraím, dicens, Creſcere me fecit deus in terra paupertatis meæ.

Ioſeph conſtituitur ſup annonam.
Pſal.104.b. 1.mac.2.f. act.7.b.
Pſal.80.a.
Ioſeph ducit vxorem.
Colligit Ioſeph frumenta annorũ fœcunditatis.
Filij Ioſeph. 3.46.c.
Manaſſes.
Ephraim.

¶ſapiẽtiorẽ & ſimilem tui] intelligentẽ magis & ſapientiorem te,
¶obediet] armabit: (vel nutriet ſe)
¶ſtola byſſina] veſtibus byſſinis,
¶clamãte præcone, vt oẽs corã eo genu flecterẽt, & præpoſitum eſſe ſcirẽt] Et clamabant ante eũ Abrech. (id eſt, pater tener) & p̃fecit eum
¶eius, & vocauit eũ lingua AEgyptiaca Saluatorẽ mundi.] Ioſeph, Saphnath Pahaneah (.i. vt Chal. interp. vir cui abſcõdita reuelata ſunt. vel abſconditorum expoſitor)
*in cibum.
¶paupertatis] afflictionis

Igitur tranſactis ſeptem vbertatis annis, qui fuerant in AEgypto, cœperunt venire ſeptem anni inopiæ, quos prædixerat Ioſeph: & in vniuerſo orbe fames præualuit, in cuncta autem terra AEgypti erat panis. Qua eſuriente clamauit populus ad Pharaonem alimenta petens. Quibus ille reſpondit, Ite ad Ioſeph: & quicquid ipſe vobis dixerit, facite. Creſcebat autem quotidie fames in omni terra: aperuítque Ioſeph vniuerſa horrea, & vendebat AEgyptiis: nam & illos oppreſſerat fames. Omnéſque prouinciæ veniebãt in AEgyptum, vt emerent eſcas*, & malum inopiæ temperarent.

Fames in AEgypto.

¶prouinciæ] habitatores terræ
*à Ioſeph,
¶& malum inopiæ temperarent] quia inualuerat fames in omni terra.

CAP. XLII.

A AVdiens autem Iacob quòd alimenta venderentur in AEgypto, dixit filiis ſuis, Quare negligitis? audiui quòd triticum venundetur in AEgypto: deſcẽdite, & emite nobis neceſſaria, vt poſſimus viuere, & non conſumamur inopia. Deſcendentes igitur fratres Ioſeph decem, vt emerent frumenta in AEgypto, Beniamin domi retento à Iacob, qui dixerat fratribus eius, Ne fortè in itinere quicquam patiatur mali: ingreſſi ſunt terram AEgypti cum aliis qui pergebant ad emendum. erat autem fames in terra Chanaan. Et Ioſeph erat princeps
B in terra AEgypti, atque ad eius nutum frumenta populis vendebantur. Cúmque adoraſſent eum fratres ſui, & agnouiſſet eos, quaſi ad alienos durius loquebatur, interrogans eos, Vnde veniſtis? Qui reſponderunt, De terra Chanáan, vt emamus victui neceſſaria. Et tamen fratres ipſe cognoſcens, non eſt agnitus ab eis. Recordatúſque ſomniorum quæ aliquãdo viderat, ait ad eos, Exploratores eſtis: vt videatis infirmiora terræ veniſtis. Qui dixerunt, Non eſt ita domine, ſed ſerui tui venerunt vt emerent cibos. Omnes filii vnius viri ſumus: pacifici venimus, nec quicquam famuli tui machinantur mali. Quibus ille reſpondit, Aliter eſt: im-
C munîta terræ huius conſyderare veniſtis. At illi dixerunt, Duodecim, inquiunt, ſerui tui fratres ſumus, filii viri vnius in terra Chanáan: minimus cum patre noſtro eſt, alius non eſt ſuper. Hoc eſt, ait, quod locutus ſum, Exploratores eſtis. Iam nunc experimentum veſtri capiam: per ſalutẽ Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater veſter minimus. Mittite ex vobis vnum, & adducat eum: vos autem eritis in vinculis, donec probentur quæ dixiſtis vtrum vera an falſa ſint: alioquin, per ſalutem Pharaonis exploratores eſtis. Tradidit er-
D go illos cuſtodiæ tribus diebus. Die autem tertio eductis de carcere, ait, Facite quæ dixi, & viuetis: deum enim timeo. Si pacifici eſtis, frater veſter vnus ligetur in carcere: vos autẽ abite & ferte frumẽta quæ emiſtis, in domos veſtras: & fratrem veſtrum minimũ ad me adducite,

Iacob, mittit filios i AEgyptum pro alimentis emendis. act.7.b.
Agnoſcuntur fratres à Ioſeph.
Tentantur ab ipſo.
Mittuntur in cuſtodiam.

¶Quare negligitis] quid circũſpicitis?
¶quicquã patiatur mali] moriatur:
¶cũ aliis qui pergebant] in medio venientium Heb.
¶viderat] ſomniauerat de eis,
¶pacifici] veraces (vel recti & ſynceri)
¶pacifici] veraces (vel ſynceri & recti)
¶quæ emiſtis] quib9 expellatis famem,

Fr̄es Ioſeph agnoſcūt peccatum ſuum.

¶poſſim veſtros ꝓbare] veri ꝓbentur veſtri ¶Meritò hæc patimur, quia] Verè

vt poſſim veſtros probare ſermones,& non moriamini. Fecerunt vt dixerat,& locuti ſunt
adinuicem, Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum, videntes anguſtias
animæ illius dum deprecaretur nos,& nō audiuimus:idcirco vênit ſuper nos iſta tribulatio.
E quibus vnus,Ruben,ait,Nunquid non dixi vobis,Nolite peccare in puerum:& non audi-
ſtis me?en ſanguis eius exquiritur. Neſciebant autem quòd intelligeret Ioſeph: eo quòd per B
interpretem loqueretur ad eos. Auertítque ſe parumper, & fleuit: & reuerſus locutus eſt ad
eos. Tollénſque Simeon,& ligans, illis præſentibus, iuſſit miniſtris vt implerent eorum
ſaccos tritico,& reponerent pecunias ſingulorum in ſacculis ſuis, datis ſuprà cibariis in via:
qui fecerunt ita. At illi portantes frumenta in aſinis ſuis, profecti ſunt. Apertóque vnus
ſacco vt daret iumento pabulum in diuerſorio,contemplatus pecuniam in ore ſacculi,dixit
fratribus ſuis,Reddita eſt mihi pecunia mea,en habetur in ſacco.Et obſtupefacti,turbatíque
mutuo, dixerunt, Quidnam eſt hoc quod fecit nobis deus? Venerúntque ad Iacob patrem
ſuum in terra Chanáan, & narrauerunt ei omnia quæ accidiſſent ſibi, dicentes, Locutus eſt F
nobis dominus terræ durè,& putauit nos exploratores eſſe prouinciæ. Cui reſpondimus,Pa-
cifici ſumus,nec vllas molîmur inſidias.Duodecim fratres vno patre geniti ſumus:vnus non
eſt ſupér,minimus cum patre noſtro *eſt in terra Chanáan.Qui ait nobis,Sic probabo quòd
pacifici ſitis,Fratrem veſtrum vnum dimittite apud me,& cibaria domibus veſtris neceſſa-
ria ſumite,& abite,fratrémque veſtrum minimum adducite ad me, vt ſciam quòd non ſitis
exploratores,*& iſtum qui tenetur in vinculis,recipere poſſitis,ac deinceps quæ vultis,emē-
di habeatis licentiam.His dictis cum frumenta effunderent,ſinguli repererunt in ore ſacco- G
rum ligatas pecunias:exterritíſque ſimul omnibus,dixit pater Iacob,Abſque liberis me eſſe
feciſtis, Ioſeph non eſt ſupér, Simeon tenetur in vinculis, & Beniamin auferetis: in me hæc
omnia mala reciderunt.Cui reſpondit Ruben,Duos filios meos interfice,ſi non reduxero il-
lum tibi:trade illum in manu mea,& ego eum tibi reſtituam.At ille,Non deſcendet,inquit,
filius meus vobiſcum:frater eius mortuus eſt,& ipſe ſolus remanſit.ſi quid ei aduerſitatis ac-
ciderit in terra ad quā pergitis,deducetis canos meos cū dolore ad inferos. CAP.XLIII.

Left margin: ſ.37.d. — Flet Ioſeph. — Simeō conii-citur ī carcerem, dato frumento fratribus, & pecuniis redditis. Reuertūt̄ ad patrem: petētes Beniamin — Pecunias reperiūt in ore ſaccorum. — Iacob renuit dare Beniamin.

Right margin: ►ſupra — ¶iumento] aſino ¶ſacculi] ſacci, ¶obſtupefacti] egreſſus eſt cor eorum, Heb. — ¶putauit] dedit (i. putauit & exiſtimauit) ¶Pacifici] veraces (vel ſynceri & recti) *hodie ¶pacifici] veraces ¶neceſſaria] ad expellendam famem *ſed veraces, ¶recipere poſſitis] dem vobis — ¶tenetur in vinculis] non eſt, — ¶quid ei aduerſitatis] mors ei ¶inferos] ſepulchr ſ.cap.37.

Remittūtur fr̄es Ioſeph vna cū Beniamin & muneribus.

INterim fames omnem terram vehementer premebat. Conſumptíſque cibis quos ex
AEgypto detulerant,dixit Iacob ad filios ſuos, Reuertimini, & emite nobis pauxillum A
eſcarum. Reſpondit Iudas, Denuntiauit nobis vir ille ſub atteſtatione iuriſiurandi, dicens,
Non videbitis faciem meam,niſi fratrem veſtrum minimum adduxeritis vobiſcum.Si ergo
vis eum mittere nobiſcum,pergemus pariter, & ememus tibi neceſſaria. Si autem non vis,
non ibimus:vir enim vt ſæpe diximus,denuntiauit nobis,dicens, Non videbitis faciem meā
abſque fratre veſtro minimo.Dixit eis Iſrael, In meam hoc feciſtis miſeriam vt indicaretis
ei & alium habere vos fratrem.At illi reſponderunt, Interrogauit nos homo per ordinē,no-
ſtram progeniem:ſi pater viueret,ſi haberemus fratrem:& nos reſpondimus ei conſequenter B
iuxta id quod fuerat ſciſcitatus:nunquid ſcire poteramus quòd dicturus eſſet, Adducite fra-
trem veſtrum vobiſcum?Iudas quoque dixit patri ſuo,Mitte puerum mecum,vt proficiſca-
mur,& poſſimus viuere:ne moriamur nos *& paruuli noſtri.Ego ſuſcipio puerum: de manu
mea require illum.niſi reduxero & reddidero eum tibi,ero peccati reus in te omni tempore.
Si non interceſſiſſet dilatio , iam vice altera veniſſemus. Igitur Iſrael pater eorum dixit
ad eos,Si ſic neceſſe eſt,facite quod vultis:ſumite de optimis terræ fructibus in vaſis veſtris,
& deferte viro munera:modicum reſinæ & mellis & ſtoracis,ſtactes & terebinthi & amygda- C
larum.Pecuniam quoque duplicem ferte vobiſcum:& illam quam inueniſtis in ſacculis,re-
portate,ne forte errore factum ſit.Sed & fratrem veſtrum tollite,& ite ad virū. Deus autem
meus omnipotēs faciat vobis eum placabilem! & remittat vobiſcum fratrem veſtrum quem
tenet in vinculis, & hunc Beniamin: ego autem quaſi orbatus abſque liberis ero. Tule-
runt ergo viri munera, & pecuniam duplicem,& Beniamin:deſcēderúntque in AEgyptum,
& ſteterunt coram Ioſeph.Quos cum ille vidiſſet,& Beniamin ſimul, præcepit diſpenſatori
domus ſuæ,dicens, Introduc viros domum, & occide victimas, & inſtrue conuiuium: quo-
niam hodie mecum ſunt comeſturi meridie.Fecit ille ſicut ſibi fuerat imperatum, & intro- D
duxit viros domum.Ibíque exterriti,*dixerunt mutuo, Propter pecuniam quam retulimus
prius in ſaccis noſtris,introducti ſumus:vt deuoluat in nos calumniam,& violēter ſubiiciat
ſeruituti & nos,& aſinos noſtros. Quam ob rem in ipſis foribus accedentes ad diſpenſato-

Left margin: ſ.42.d. Anguſtiæ Iacob. — Ioſeph iubet parari conuiuium fratribus in domo ſua.

Right margin: ►vt ſæpe diximus ¶minimo] vobiſcum ¶In meam hoc feciſtis miſeriam] Vt quid malefeciſtis — *& tu, ¶peccati reus in te] vel pœnæ obnoxius tibi — ¶ſtoracis] aromatum ¶terebinthi] vel pineæ — ¶faciat vobis eum placabilem] det vobis miſericordiam ante virum Heb. — *quòd adducti eſſent ad domū Ioſeph, ¶quam retulimus prius] quæ reddita eſt in principio ¶deuoluat in nos calumniam, & violenter] inuoluat nos & vt cadere faciat nos, &

*domus Ioſeph

rem *locuti ſunt, Oramus domine vt audias nos, Iam antè deſcendimus vt emeremus eſcas. ſ.41.a.

*vniuſcuiuſque

E Quibus emptis, cum veniſſemus ad diuerſorium aperuimus ſaccos noſtros, & inuenimus pecuniam *in ore ſaccorum, quam nunc eodem pondere reportauimus. Sed & aliud attulimus argentum vt emamus quæ nobis neceſſaria ſunt: non eſt in noſtra conſcientia quis poſuerit eam in marſupiis noſtris. At ille reſpondit, Pax vobiſcum, nolite timere: deus veſter, & deus patris veſtri dedit vobis theſauros in ſaccis veſtris. nam pecuniam quam dediſtis mihi, probatam ego habeo. Eduxítque ad eos Simeon. Et introductis domum, attulit aquam, & lauerunt pedes ſuos, deditque pabulum aſinis eorum. Illi verò parabant munera, donec ingrede-

¶marſupiis] ſaccis

¶pecuniã q̃ dediſtis mihi, ꝓbatã ego habeo.] pecunia veſtra venit ad me. Heb.

Eduxit è carcere Simeõ. Lauãt pedes frum Ioſeph.

F retur Ioſeph meridie. audierant enim quòd ibi comeſturi eſſent panem. Igitur ingreſſus eſt Ioſeph domum ſuam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus ſuis: & adorauerunt proni in terram. At ille clementer reſalutatis eis, interrogauit eos, dicens, Sanúſne eſt pater veſter ſenex, de quo dixeratis mihi, Adhuc viuit? Qui reſponderunt, Soſpes eſt ſeruus tuus pater noſter, adhuc viuit. Et incuruati, adorauerunt eum. Attollens autem Ioſeph oculos, vidit Beniamin fratrem ſuum vterinum, & ait, Iſte eſt frater veſter paruulus, de quo dixeratis mihi? & rurſum, Deus, inquit, miſereatur tui fili mi. Feſtinauítque, quia commota fuerant viſcera eius ſuper fratre ſuo, & erumpebant lachrymæ: & introiens cubiculum fleuit. Rurſúmque lota facie egreſſus, continuit ſe, & ait, Ponite panes. Quibus appoſitis, ſeorſum Ioſeph, & ſeorſum fratribus, AEgyptiis quoque qui veſcebantur ſimul, ſeorſum (illicitum eſt enim AEgyptiis comedere cum Hebræis, & prophanum putant huiuſcemodi conuiuium) ſederũt corã eo primogenitus iuxta primogenita ſua, & minimus iuxta ætatem ſuam. Et mirabãtur nimis, ſumptis partibus quas ab eo acceperant: maiórque pars venit Beniamin, ita vt quinq; partibus excederet. Biberúntque, & inebriati ſunt cum eo.

¶adorauerũt proni] inclinauerunt ſe ei

¶clemẽter reſalutatis eis,] de ſanitate

Flet Ioſeph.

¶cõmota fuerãt viſcera] incaluerãt miſerationes

G ¶& erũpebãt lachrymæ] & quæſiuit locum vbi fleret:

¶ſimul] cum eo

¶nimis, ſumptis ptibus quas ab eo acceperãt: maiórq; pars venit Beniamin,] inter ſe. Et datis portionibus à facie ſua (.i. de mẽſa ſua) maiorem portionẽ ꝓpoſuit ipi Beniamĩ

Fratres ſimul epulanť cũ eo AEgyptiis illicitum edere cũ Hebræis.

CAP. XLIIII.

A PRæcepit autem Ioſeph diſpenſatori domus ſuæ, dicens, Imple ſaccos eorum frumento, quantum poſſunt capere: & pone pecuniam ſingulorum in ſummitate ſacci. Scyphum autem meum argẽteum, & pretium quod dedit tritici, pone in ore ſacci iunioris. factúmque eſt ita. Et orto mane, dimiſſi ſunt cum aſinis ſuis. Iámque vrbem exierant, & proceſſerãt paululum: tunc Ioſeph accerſito diſpenſatore domus, ait, Surge, inquit, & perſequere viros: & apprehenſis dicito, Quare reddidiſtis malum pro bono? Scyphus quem furati eſtis, ipſe eſt

¶frumento] eſca

¶capere] ferre:

Iubet Ioſeph ſcyphũ ſuum poni in ſacco Beniamin.

Deprehendiť ſcyphus ĩ ſacco Bẽiamin.

►Scyphus quem furati eſtis,

B in quo bibit dominus meus, & in quo augurari ſolet: peſſimam rem feciſtis. Fecit ille vt iuſſerat. Et apprehenſis per ordinem, locutus eſt. Qui reſponderunt, Quare ſic loquitur dominus noſter, vt ſerui tui tantum flagitii commiſerint? Pecuniam quam inuenimus in ſummitate ſaccorum, reportauimus ad te de terra Chanáan: & quomodo conſequens eſt vt furati ſimus de domo domini tui aurum vel argentum? Apud quencunque fuerit inuentum ſeruorũ tuorum quod quæris, moriatur, & nos erimus ſerui domini noſtri. Qui dixit eis, Fiat iuxta veſtram ſententiam: apud quencunque fuerit inuentum, ipſe ſit ſeruus meus, vos autem eritis

►Fecit ille vt iuſſerat.

¶noſter, vt ſerui] noſter? abſit vt ſerui

C innoxii. Itaque feſtinatò deponentes in terram ſaccos, aperuerũt ſinguli. Quos ſcrutatus, incipiens à maiore vſque ad minimum, inuenit ſcyphum in ſacco Beniamin. At illi ſciſſis veſtibus, oneratíſque rurſum aſinis, reuerſi ſunt in oppidum. Primúſque Iudas cum fratribus ingreſſus eſt ad Ioſeph (necdum enim de loco abierat) omnéſque ante eum pariter in terram corruerunt. Quibus ille ait, Cur ſic agere voluiſtis? an ignoratis quòd non ſit ſimilis mei in augurãdi ſciẽtia? Cui Iudas, Quid reſpondebimus, inquit, domino meo? vel quid loque-

Ioſeph fr̃es furti arguit.

¶non ſit ſimilis mei ĩ augurãdi ſciẽtia?] vel, talis vir qualis ego ſũ, ſcit diuinare

D mur, aut iuſtè poterimus obtendere? Deus inuenit iniquitatem ſeruorum tuorum: en omnes ſerui ſumus domini mei, & nos & apud quem inuentus eſt ſcyphus. Reſpondítque Ioſeph, Abſit à me vt ſic agam: qui furatus eſt ſcyphum, ipſe ſit ſeruus meus, vos autem abite liberi ad patrem veſtrum. Accedens autem propius Iudas, confidenter ait, Oro domine mi, loquatur ſeruus tuus verbũ in auribus tuis, & ne iraſcaris famulo tuo: tu es enim poſt Pharaonem dominus meus. Interrogaſti prius ſeruos tuos, Habetis patrem aut fratrem? & nos reſpondimus tibi domino meo, Eſt nobis pater ſenex, & puer paruulus, qui in ſenectute illius natus ſ.41.c.

¶iuſtè poterimus obtẽdere?] quo iuſtificabimus nos?

¶liberi] ĩ pace Heb.

►confidenter

¶poſt Pharaonem dominus meus.] ſicut Pharao.

Oro Iudæ ad Ioſeph, deprecantis factũ, & ſe obſidẽ ꝓ fratribus dantis.

E eſt, cuius vterinus frater mortuus eſt: & ipſum ſolum habet mater ſua, pater verò tenerè diligit eum. Dixiſtíque ſeruis tuis, Adducite eum ad me, & ponam oculos meos ſuper illum. Suggeſſimus tibi domino meo, Non poteſt puer relinquere patrem ſuum: ſi enim illum dimiſerit, morietur. Et dixiſti ſeruis tuis, Niſi venerit frater veſter minimus vobiſcum, non videbitis amplius faciem meam. Cum ergo aſcẽdiſſemus ad famulum tuum patrem noſtrum, ſ.43.a.

narrauimus ei omnia quæ locutus eſt dominus meus. Et dixit pater noſter, Reuertimini, &
emite nobis parum tritici. Cui diximus, Ire non poſſumus: ſi frater noſter minimus deſcen- F
derit nobiſcum, proficiſcemur ſimul: alioquin illo abſente, non audemus videre faciem viri.
Ȝ.37.e. At ille reſpondit, Vos ſcitis quòd duos filios genuerit mihi vxor mea. Egreſſus eſt vnus, &
dixiſtis, Beſtia deuorauit eum: & hucuſque non comparet. Si tuleritis & iſtum, & aliquid ei in
via contigerit, deducetis canos meos cum mœrore ad inferos. igitur ſi intrauero ad ſeruum
tuum patrem noſtrum, & puer defuerit, (cum anima illius ex huius anima dependeat) vide- G
ritque eum non eſſe nobiſcum, morietur, & deducēt famuli tui canos eius cum dolore ad in-
Ȝ.43.b. feros. Ego propriè ſeruus tuus ſim, qui in meā hunc recepi fidē, & ſpopondi dicēs, Niſi reduxe
ro eum*, peccati reus ero in patrē meū omni tēpore. Manebo itaque ſeruus tuus pro puero in
miniſterio domini mei, & puer aſcendat cum fratribus ſuis. Non enim poſſum redire ad pa-
trem abſente puero: ne calamitatis quæ oppreſſura eſt patrē meū, teſtis aſſiſtam. CAP. XLV

Ioſeph ſe fratribus agnoſcēdū prębet.

NOn ſe poterat vltrà cohibere Ioſeph multis coràm aſtantibus: vnde præcepit vt egrede-
rētur cuncti foras, & nullus intereſſet alienus agnitioni mutuæ. Eleuauítque vocem cum A
fletu: quam audierūt AEgyptii, omníſque domus Pharaonis. Et dixit fratribus ſuis, Ego ſum
Act.7.b. Ioſeph: adhuc pater meus viuit? Non poterant reſpōdere fratres nimio terrore perterriti. Ad
Cōſolaꝛ eos. quos ille clementer, Accedite*, inquit, ad me. Et cum acceſſiſſent propè, Ego ſum, ait, Ioſeph
frater veſter, quem vendidiſtis in AEgyptum. Nolite pauere, neque vobis durum eſſe videa-
Ȝ.50.e tur quòd vendidiſtis me in his regionibus: pro ſalute enim veſtra miſit me deus ante vos. B
Biennium eſt enim quòd cœpit fames in terra eſſe: & adhuc quinque anni reſtāt, quibus nec
arari poterit, nec meti. Præmiſitque me deus vt reſeruemini ſuper terram, & eſcas ad viuen-
dum habere poſſitis. Non veſtro cōſilio, ſed dei voluntate huc miſſus ſum: qui fecit me quaſi
patrem Pharaonis, & dominum vniuerſæ domus eius, ac principem in omni terra AEgypti.
Feſtinate, & aſcendite ad patrem meum, & dicetis ei, Hæc mandat filius tuus Ioſeph, Deus C
fecit me dominum vniuerſæ terræ AEgypti: deſcende ad me, ne morêris, & habitabis in ter-
ra Geſſen: eríſque iuxta me tu, & filii tui, & filii filiorum tuorum, oues tuæ, & armenta tua,
& vniuerſa quæ poſſides. Ibíque te paſcam (adhuc enim quinque anni reſidui ſunt famis) ne
& tu pereas, & omnis domus tua, & omnia quæ poſſides. En oculi veſtri & oculi fratris mei
Beniamin vident quòd os meum loquatur ad vos. Nuntiate patri meo vniuerſam gloriam
meam, & cuncta quæ vidiſtis in AEgypto: feſtinate, & adducite eum ad me. Cúmque ample- D
xatus cecidiſſet in collum Beniamin fratris ſui, fleuit: illo quoque ſimiliter flente ſuper col-
lum eius. Oſculatúſq; eſt Ioſeph omnes fratres ſuos, & plorauit ſuper ſingulos: poſt quæ auſi
ſunt loqui ad eum. Auditúmque eſt & celebri ſermone vulgatum in aula regis, Venerūt
fratres Ioſeph. & gauiſus eſt Pharao atque omnis familia eius. Dixítque ad Ioſeph vt impe-
raret fratribus ſuis dicens, Onerantes iumenta, ite in terram Chanáan. Et tollite inde patrem E
veſtrum & cognationem, & venite ad me: & ego dabo vobis omnia bona AEgypti, vt come-
datis medullam terræ. Præcipe etiam vt tollant plauſtra de terra AEgypti, ad ſubuectionem
paruulorum ſuorum ac coniugum: & dicito, Tollite patrem veſtrū, & properate quantocyus
venientes. Nec dimittatis quicquam de ſupellectili veſtra: quia omnes opes AEgypti, veſtræ
erunt. Fecerúntque filii Iſrael vt eis mandatum fuerat. Quibus dedit Ioſeph plauſtra, ſe- F
cundum Pharaonis imperium: & cibaria in itinere. Singulis quoque proferri iuſſit binas ſto-
las: Beniamin verò dedit trecentos argenteos cum quinque ſtolis optimis: tantundem pecu-
niæ & veſtium mittens patri ſuo, addens ei aſinos decem, qui ſubueherent ex omnibus diui-
tiis AEgypti, & totidem aſinas, triticum in itinere, panéſque *portantes. Dimiſit ergo fratres
ſuos: & proficiſcentibus ait, Ne iraſcamini in via. Qui aſcendentes ex AEgypto, venerūt G
in terram Chanáan ad patrem ſuum Iacob. Et nuntiauerunt ei, dicentes, *Ioſeph viuit: & ip-
ſe dominatur in omni terra AEgypti. Quo audito Iacob, quaſi de graui ſomno euigilans, ta-
men non credebat eis. Illi econtrà referebant omnem ordinem rei. Cúmque vidiſſet plauſtra
& vniuerſa quæ miſerat, reuixit ſpiritus eius, & ait, Sufficit mihi ſi adhuc Ioſeph filius meus
viuit: vadam, & videbo illum antequam moriar.

CAP. XLVI.

PROFECTIO IACOB Ī AEgyptum. Deus cōſolaꝛ Iacob, & promiſſiones renouat.

PRofectúſque Iſrael cum omnibus quæ habebat vênit ad puteum iuramenti: & mactatis
ibi victimis deo patris ſui Iſaac, audiuit eum per viſionem nocte vocantem ſe, & dicen- A
tem ſibi, Iacob Iacob? Cui reſpondit, Ecce adſum. Ait illi deus, Ego ſum fortiſſimus deus

Volūtate dei miſſus eſt Ioſeph in AEgyptum.
A deo cōſtitutus Ioſeph dominus AEgypti accerſi iubet pꝛēm ſuū.

Oſculatur fratres ſuos, flēs

Præcipit Pharao Iacob adduci in AEgyptum.

Ioſeph dat dona fratribus.

Ad charitatē hortatur eos. Nuntiaꝛ Iacob, Ioſeph filium viuere.

¶tritici] eſcæ.
¶audem⁹] poſſum⁹
¶At ille reſpondit,] Et dixit ſeruus tuus pater meus nobis,
¶dixiſtis, Beſtia deuorauit eum:] dixi, Profecto raptus eſt
¶mœrore] malo
*ad te
¶ne calamitatis &c.] ne forte videā malū quod inueniet patrē meum. Heb.
¶p̄cepit] clamauit
¶& nullus intereſſet alienus agnitioni mutuæ.] & nō remanſit quiſquam ſecū, cum oſtenderet ſe Ioſeph fratribus ſuis.
quā (vel quod, licet fleuiſſe Ioſeph)
clementer
*quæſo
¶pauere] dolore affici,
¶vobis durū eſſe videaꝛ] ſit ira in oculis veſtris (.i. ne moleſtet hæc res animū veſtrum. Heb.)
¶ſalute] vita. Chald. interp. ī ſuſtētatiōe
¶eſcas ad viuēdū habere poſſitis.] viuificē vos euaſione magna. (.i. nutriam vos in hac magna fame)
¶pereas] depaupereris (.i. pauperie pereas)
¶gauiſus eſt Pharao] bonū viſū eſt oculis Pharaonis. Heb.
¶ſuorum] veſtrorū
¶binas ſtolas] mutatorias veſtes.
¶ſtolis optimis] mutatoriis veſtib.
¶tantundē pecuniæ & veſtiū mittens patri ſuo, addēs ei] patri autē ſuo miſit ſic
*& eſcam patri
*Adhuc
¶quaſi de graui ſomno euigilans, tamen] vacillauit (vel deſtitutū eſt) cor eius quia (.i. valde attonitus eſt)
¶omnē ordinē rei] oſa verba quæ locutus fuerat ad eos Ioſeph.

patris tui:noli timere,ſed deſcende in AEgyptū,quia in gentem magnam faciam te ibi.Ego
deſcendam tecum illuc, & ego inde adducam te reuertentem : Ioſeph quoque ponet manus
ſuas ſuper oculos tuos. Surrexit Iacob à puteo iuramenti: tuleruntq; eum filii cum par- Act.7.b.
uulis & vxoribus ſuis in plauſtris quæ miſerat Pharao ad portandum ſenem , & omnia quæ
poſſederat in terra Chanáan:venitque in AEgyptum cum omni ſemine ſuo, filii eius & ne-
potes,filiæ & cuncta ſimul progenies. Hæc ſunt autem nomina filiorū Iſrael,qui ingreſ- Filii Iacob. exod.1.a.
ſi ſunt in AEgyptum,ipſe cum liberis ſuis.Primogenitus Ruben.Filii Ruben:Henoc & Phal Nūe.26.a
lu & Heſron & Charmi. Filii Simeon:Iamuel & Iamin & Ahod & Iachin & Sohar,& Saul 1.par.5.a exod.6.c.
B filius Chananitidis. Filii Leui:Gerſon & Chaath & Merari. Filii Iuda:Her & Onan & 1.Par.4.d. 1.Par.6.a
Sela & Phares & Zara.mortui ſunt autem Her & Onan in terra Chanáan.Natique ſunt filii 1.Pa.2.a.& 4. a.ſ.38.a.
Phares:Heſron & Hamul. Filii Iſſachar:Thola & Phua & Iob & Simeron. Filii Zabu- 1.Par.7.a.
lon:Sared & Elon & Iahelel.hi filii Liæ quos genuit *in Meſopotamia Syriæ cum Dina filia
ſua.omnes animæ filiorum eius & filiarū,triginta tres. Filii Gad:Sephon & Aggi & Eſe-
bon & Suni & Heri & Arodi & Areli. Filii Aſer : Iamna & Ieſua & Ieſſui & Beria , Sara 1.Par.7.f.
quoque ſoror eorum.Filii Beria:Heber & Melchiel.hi filii Zelphæ,quam dedit Laban Liæ fi-
liæ ſuæ.& hos genuit *Iacob ſedecim animas. Filii Rachel vxoris Iacob:Ioſeph & Benia-
min. Natíque ſunt Ioſeph filii in terra AEgypti, quos genuit ei Aſeneth filia Phutipha- ſ.41.f.
C ris ſacerdotis Heliopoleos:Manaſſes,& Ephráim. Filii Beniamin:Bela & Bechor & Aſbel 1.pa.7.b.&8.a
& Gera & Naaman & Echi,& Ros,& Mophim,& Ophim,& Ared.hi filii Rachel quos genuit
Iacob,omnes animæ quatuordecim. Filii Dan:Huſim.Filii Nephthali:Iaſiel & Guni & Ie-
ſer & Sallem. hi filii Balæ, quam dedit Laban Racheli filiæ ſuæ: & hos genuit Iacob.omnes
animæ,ſeptem.Cunctǽque animæ quæ ingreſſæ ſunt cum Iacob in AEgyptū,& egreſſæ ſunt
de femore illius,abſque vxoribus filiorū eius:ſexagintaſex. Filii autem Ioſeph qui nati ſunt
ei in terra AEgypti, animæ duæ. Omnes animæ domus Iacob quæ ingreſſæ ſunt in AEgy- Septuaginta hoies ingreſſi AEgyptū cum Iacob. deu.10.d.
ptum,fuere ſeptuaginta. Miſit autem Iacob Iudam ante ſe ad Ioſeph, vt nuntiaret ei, &
ille occurreret in Geſſen.Quò cum perueniſſet,iuncto Ioſeph curru ſuo,aſcendit obuiam pa-
tri ſuo ad eundem locum:vidénſque eum,irruit ſuper collum eius, & inter amplexus fleuit. Ioſeph occurrēs pr̄i oſculatur ipſum.
D Dixítque pater ad Ioſeph, Iam lætus moriar , quia vidi faciem tuam , & ſuperſtitem te re-
linquo. At ille locutus eſt ad fratres ſuos, & ad omnem domum patris ſui, Aſcendā, &
nuntiabo Pharaoni: dicámque ei, Fratres mei & domus patris mei qui erant in terra Cha-
náan venerunt ad me:& ſunt viri paſtores ouium,curámque habent alendorum gregum:pe-
cora ſua,& armenta,& omnia quæ habere potuerunt,adduxerunt ſecum.Cúmque vocauerit
vos,& dixerit,Quod eſt opus veſtrum?reſpondebitis, Viri paſtores ſumus ſerui tui,ab infan
tia noſtra vſque in præſens, & nos & patres noſtri. Hæc autem dicetis vt habitare poſſitis in
terra Geſſen:quia deteſtantur AEgyptii omnes paſtores ouium. Paſtores abominant̄ AEgyptii.

CAP. XLVII.

A INgreſſus ergo Ioſeph nuntiauit Pharaoni, dicens, Pater meus & fratres, oues eorum & Ioſeph nūtiat Pharaoni aduētum pr̄is, & fr̄es introducit.
armenta & cuncta quæ poſſident,venerunt de terra Chanáan: & ecce conſiſtunt in terra
Geſſen.Extremos quoque fratrum ſuorum quinque viros ſtatuit coram rege: quos ille inter-
rogauit,Quid habetis operis?Reſponderūt,Paſtores ouium ſumus ſerui tui, & nos & patres
noſtri. Ad peregrinandum in terrā tuam venimus:quoniam non eſt herba gregibus ſeruorū
tuorū,ingraueſcēte fame in terra Chanáan: petimúſque vt eſſe nos iubeas ſeruos tuos in ter-
B ra Geſſen.Dixit itaque rex ad Ioſeph,Pater tuus & fratres tui venerunt ad te. Terra AEgy- Pharao iubet dari eis terrā Geſſen.
pti in cōſpectu tuo eſt:in optimo loco fac habitare eos,& trade eis terrā Geſſen.Quod ſi no-
ſti in eis eſſe viros induſtrios,conſtitue illos magiſtros pecorū meorum. Poſt hæc intro- Iacob introductus interrogatur à Pharaone.
duxit Ioſeph patrem ſuū ad regem,& ſtatuit eum corā eo:qui benedicēs illi, & interrogatus
ab eo,Quot ſunt dies annorū vitæ tuæ?reſpōdit,Dies peregrinationis vitæ meæ centū trigin
ta annorū ſunt,parui & mali,& non peruenerūt vſque ad dies *patrum meorū quibus peregri
nati ſunt.Et benedicto rege egreſſus eſt foras. Ioſeph verò patri & fratribus ſuis dedit poſ- Ipſi Iacob datur terra Geſſen.
C ſeſſionē in AEgypto in optimo terræ loco Rameſſes,vt præceperat Pharao.Et alebat eos,om-
némq; domū patris ſui,præbēs cibaria ſingulis. In toto enim orbe panis deerat,& oppreſ- Ioſeph pro pecuniis, & pecoribꝰ, & terris dat frumē tum.
ſerat fames terrā, maxime AEgypti & Chanáan.E quibus omnem pecuniā congregauit pro
venditione frumēti,& intulit eam in ærariū regis.Cúmque defeciſſet emptoribus pretiū,vê-
nit cūcta AEgyptus ad Ioſeph,dicens,Da nobis panes:quare morimur corā te,deficiente pe-

[Left margin glosses:]
¶& oīa quæ poſſederat] & ceperunt greges ſuos, & ſubſtantiam ſuam, quam acquiſierant
*ipſi Iacob
*ipſi
¶vt nuntiaret ei, & ille occurreret] vt p̄pararet ante ſe Geſſen (.i.vt cōmōſtraret ei viā in Geſſen)
¶ille] Ioſeph
¶habere potuerūt] habēt (vel ſunt eis)
¶eſſe] habitare
¶induſtrios] fortes,
¶qui benedicēs illi] & benedixit (vel ſalutauit) Iacob ipſū Pharaonem:
*annorum
¶ſingulis] ac ſi adhuc eſſent paruuli. (vel, iuxta familiā .i. iuxta numerum familiarum)

cunia? Quibus ille reſpondit, Adducite pecora veſtra, & dabo vobis pro eis cibos, ſi pretium D
non habetis. Quæ cum adduxiſſent, dedit eis alimenta pro equis & ouibus & bobus & aſinis:
ſuſtentauitque eos illo anno pro commutatione pecorum. Venerunt quoque anno ſecūdo,
& dixerunt ei, Non celamus domino noſtro quòd deficiēte pecunia, pecora ſimul defecerūt:
nec clàm te eſt quòd abſque corporibus & terra nihil habeamus. Cur ergo morimur te viden
te? & nos, & terra noſtra tui erimus: eme nos in ſeruitutem regiam, & præbe ſemina, ne per-
eunte cultore redigatur terra in ſolitudinem. Emit igitur Ioſeph omnem terram AEgypti* E
vendentibus ſingulis poſſeſſiones ſuas præ magnitudine famis. Subiecitque eam Pharaoni, &
cunctos populos eius à nouiſſimis terminis AEgypti vſque ad extremos fines eius: præter
terram ſacerdotū quæ à rege tradita fuerat eis: quibus & ſtatuta cibaria ex horreis publicis
præbebantur, & idcirco non ſunt compulſi vēdere poſſeſſiones ſuas. Dixit ergo Ioſeph ad po
pulos, En, vt cernitis, & vos & terrā veſtram Pharao poſſidet: accipite ſemina, & ſerite agros,
vt fruges habere poſſitis. Quintam partem regi dabitis: quatuor reliquas permitto vobis in F
ſementem, & in cibum familiis & liberis veſtris. Qui reſponderūt, Salus noſtra in manu tua
eſt: reſpiciat nos tantum dominus noſter, & læti ſeruiemus regi. Ex eo tempore vſque in præ
ſentem diem in vniuerſa terra AEgypti, regibus quinta pars ſoluitur, & factum eſt quaſi in
legem: abſque terra ſacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit. Habitauit ergo Iſrael
in AEgypto, id eſt in terra Geſſen, & poſſedit eam: auctúſque eſt & multiplicatus nimis. Et
vixit in ea decem & ſeptem annis: factique ſunt omnes dies vitæ illius, centum quadraginta
ſeptem annorum. Cúmque appropinquare cerneret diem mortis ſuæ, vocauit filiū ſuum G
Ioſeph, & dixit ad eum, Si inueni gratiam in conſpectu tuo, pone *manum tuam ſub femore
meo: & facies mihi miſericordiam & veritatem, vt non ſepelias me in AEgypto, ſed dormiā
cum patribus meis, & auferas me de terra hac, condáſque in ſepulchro maiorum meorum.
Cui reſpondit Ioſeph, Ego faciam quod iuſſiſti. Et ille, Iura ergo, inquit, mihi. Quo iurante,
adorauit Iſrael dominum, conuerſus ad lectuli caput.

Sacerdotib⁹, victus à rege datur. Hoı̄es pro victu, ſe ı̄ſeruos tradunt.

Iacob vult ſepeliri cum patribus.

Dormire pro mori acceptū ob reſurrectionem.

¶in ſeruitutē regiā,] & terrā noſtrā pro pane: & nos & terra nr̄a erim⁹ Pharaoni in ſeruos:
*pro Pharaone,
¶Subiecitq; eā Pharaoni, &] Et trāſire fecit ad vrbes Heb.
¶quæ à rege] quia à Pharaone pars (vel portio)
¶ex horreis publicis] à Pharaone
¶Salus nr̄a ı̄ manu tua eſt:] viuificaſti nos: (.i. author vitæ noſtræ es Heb.)
¶reſpiciat nos tantum dn̄s nr̄, & læti] ı̄ueniamus grām ı̄ oculis dn̄i noſtri, &
►quaſi
*quæſo
¶adorauit Iſrael dominum, cōuerſus] ı̄clinauit ſe Iſrael

CAP. XLVIII.

His ita tranſactis nuntiatum eſt Ioſeph quòd ægrotaret pater ſuus: qui aſſumptis duobus A
filiis Manaſſe & Ephráim, ire perrexit. Dictúmque eſt ſeni, Ecce filius tuus Ioſeph vênit
ad te. Qui confortatus ſedit in lectulo. Et ingreſſo ad ſe Ioſeph, ait, Deus omnipotēs ap-
paruit mihi in Luza, quæ eſt in terra Chanáan: benedixítque mihi, & ait, Ego te augebo &
multiplicabo, & faciam te in turbas populorū: dabóque tibi terram hanc, & ſemini tuo poſt
te in poſſeſſionem ſempiternam. Duo ergo filii tui qui nati ſunt tibi in terra AEgypti ante-
quam huc venirem ad te, mei erunt: Ephráim & Manaſſes, ſicut Ruben & Simeon reputabū-
tur mihi. Reliquos autem quos genueris poſt eos, tui erunt, & nomine fratrum ſuorum voca
buntur in poſſeſſionibus ſuis. Mihi enim quādo veniebam de Meſopotamia, mortua eſt Ra-
chel in terra Chanáan in ipſo itinere, erátque vernum tempus: & ingrediebar Ephratham, & B
ſepeliui eam iuxta viam Ephrathæ, quæ alio nomine appellatur Beth-lehem. Videns au-
tem filios eius dixit ad eum, Qui ſunt iſti? Reſpondit, Filii mei ſunt quos donauit mihi deus
in hoc loco. Adduc, inquit, eos ad me, vt benedicam illis. Oculi enim Iſrael caligauerāt præ
nimia ſenectute, & clare videre non poterat. Applicitóſque ad ſe, deoſculatus & circumple-
xus eos, dixit ad Ioſeph filium ſuum, Non ſum fraudatus aſpectu tuo: inſuper oſtendit mihi
deus ſemen tuum. Cúmque tuliſſet eos Ioſeph de gremio patris, adorauit pronus in terram.
Et poſuit* Ephráim ad dexterā ſuam, id eſt ad ſiniſtram Iſrael: Manaſſen verò in ſiniſtra ſua,
ad dexteram ſcilicet patris, applicuítque ambos ad eum. Qui extendens manum dexteram, C
poſuit ſuper caput Ephráim iunioris fratris: ſiniſtram autem ſuper caput Manaſſe qui maior
natu erat, cōmutans manus. Benedixítque Iacob Ioſeph, & ait, Deus in cuius conſpectu am-
bulauerunt patres mei Abraham & Iſaac, deus qui paſcit me ab adoleſcentia mea vſque in
præſentem diem, angelus qui eruit me de cunctis malis benedicat pueris iſtis: & inuocetur
ſuper eos nomen meū, nomina quoque patrum meorū Abraham & Iſaac, & creſcant in mul
titudinē ſuper terram. Videns autem Ioſeph quòd poſuiſſet pater ſuus dexterā manū ſu-
per caput Ephráim, grauiter accepit: & apprehenſam manū patris leuare conatus eſt de capi-
te Ephráim, & transferre ſuper caput Manaſſe. Dixítq; ad patrē, Non ita conuenit pater: quia
hic eſt primogenitus, pone dexterā tuam ſuper caput eius. Qui renuens ait, Scio fili mi, ſcio: D
& iſte quidē erit in populos & multiplicabitur: ſed frater eius iunior, maior erit illo, & ſemen

Ioſeph patrē ægrotantē viſitat cū filiis.

ſ.28.c.

Iacob adoptat ſibi Ephraim & Manaſſe.

ſ.35.c.

Iacob filiis Ioſeph benedicit.

Heb.11.d.

Angelum ꝓtegētē, deum ꝑ āgelum ꝓtegentē vocat. Ephraim & Manaſſe filii Iacob dicti.

¶ſeni] ipſi Iacob,
¶confortatus] ſumptis viribus (vel collectis)
¶ı̄ ipſo itinere, erátq; vernū tēpus, & ı̄grediebar] vel, cū ad huc ſupereſſet aliquod terræ ſpatium antequā peruenirem ad
¶iuxta] in
¶caligauerant] graues erant
¶Non ſum fraudatus aſpectu tuo] nō exiſtimabā (vel ſperabam) futurum vt viderem faciem tuā:
*Ioſeph ipſum
¶Qui] Et Iſrael
¶qui maior natu erat cōmutans manus,] intelligere fecit man⁹ ſuas quod Manaſſe foret primogenitus. (vel, ſciens, aut de ı̄duſtria ſic fecit manibus ſuis: quia Manaſſe erat primogenitus)
¶maior erit illo] creſcet magis q̄ ille,

¶In te bñdicetur Iſrael, atq; dicet᷑] In te bñdicet Iſrael, atq; dicet(.i. dũ pp̃l's Iſrael volet alicui bona ĩp̃cari, dicet &c.
*Iacob

illius creſcet in gentes. Benedixítque eis in tempore illo, dicens, In te benedicetur Iſrael, atque dicetur, Faciat tibi deus ſicut Ephráim & ſicut Manaſſe. Conſtituítque Ephráim ante Manaſſen. Et ait* ad Ioſeph filium ſuum, En ego morior, & erit deus vobiſcum, reducétque vos ad terram patrum veſtrorum. Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo.

Prædicit Iacob liberationẽ filiorum ſuorum. iohan.4.a

CAP. XLIX.

¶doloris] vl'roboris ¶prior in donis, maior ĩ ĩperio. Effuſus es ſicut aqua, nõ creſcas:] ſupremus ĩ dignitate, ſupremus ĩ potẽtia. Feſtinatio (vel t'batio ſub. tua) ſicut aqua: tu nõ eſto ſupremus. Chald. interp̃. Tu accepturus eras partes tres, primogeniturã ſcilicet ſacerdotiũ, & regnũ ſed q̃a ſecut⁹ es volũtatẽ tuã, ſicut aqua effuſa, nõ proficies)
¶bellantia] in habitationib⁹ ſuis. Chal. in terra peregrinationis ſuæ,
¶nõ ſit] non vniatur
¶ad prædã] è præda
¶requieſcẽs] genua flexiſti, &
¶dux de femore] legiſlator (vel de medio pedum. i. è medio eius.)
¶ip̃e erit expectatio gẽtium.] ad illũ aggregabunt᷑ pp̃l'i. (vl' ei auſcultabũt pp̃l'i)
¶ad vitẽ ô fili mi, aſinã ſuã.] ad p̃paginem vitis optimæ filium aſinæ.
*duos
¶alia tribus] vna tribuũ (vel è tribub⁹)
¶Fiat] Erit
¶in via,] iuxta viã,
¶accinct⁹ præliabitur añ eũ: & ipſe accinget᷑ retrorſũ.] turma militũ circũdabit ipſum: ipſe vero oppugnabit calcaneũ (.i. vertet eos ĩ fugam, cædet calcaneum ipſorum)
¶& decôr⁹ aſpectu] ſup ocl'm (.i. p'l'cher aſpectu. vel, ſup fõtẽ .i. creſcens ac p̃fluẽs pluſquàm fons.)
*attamen
¶Sedit in forti] .i. arcus ei⁹ mãſit valid⁹, & euaſit victor)
¶diſſoluta ſunt vincula brachiorũ &] roborata ſũt brachia
¶paſtor egreſſus eſt lapis] vel paſcẽs lapides
¶cõfortatæ ſunt bñdictionib⁹ patrum eius: donec veniret deſyderiũ collium æternorũ. fiãt] fortiores fuerũt bñdictionib⁹ genitorum meorũ, vſq; ad terminũ colliũ p̃pctuorũ erũt (vl', vt Chal. habet, Bñdictiones p'ris tui addent᷑ ſup bñdictiones quib⁹ bñdixer̃t me patres mei, quas optauer̃t pricipes q̃ a ſcl'o fuer̃t erunt oẽs iſtę benedictiones)
¶hi in tribubus] hæ tribus
¶duplici, quæ eſt in agro] quæ eſt in agro duplici
¶Lia cõdita iacet] ſepeliui Liam.

A VOcauit autem Iacob filios ſuos, & ait eis, Congregamini, vt annuntiem quæ ventura ſunt vobis in diebus nouiſſimis. Cõgregamini & audite filii Iacob, audite Iſrael patrem veſtrum. Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea & principium doloris mei: prior in donis, maior in imperio. Effuſus es ſicut aqua, non creſcas: quia aſcẽdiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum eius. Simeon & Leui fratres: vaſa iniquitatis bellantia. In conſilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non ſit gloria mea: quia in furore ſuo occiderunt virum, & in voluntate ſua ſuffoderunt murum. Maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura: diuidam eos in Iacob, & diſpergam eos in Iſrael.

Iacob bñdicit, ſiue p̃dicit filiis ſuis quid euẽturum ſit eis.
Ruben. ſ.35.b
Simeon & Leui ſ.34.d.

B Iuda, te laudabunt fratres tui: manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filii patris tui. Catulus leonis Iuda: ad prædam fili mi aſcendiſti: requieſcens accubuiſti vt leo, & quaſi leæna, quis ſuſcitabit eum? NON AVFERETVR ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius: donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium. Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem ô fili mi aſinam ſuam. Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum. Pulchriores ſunt oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores. Zabulon in litore maris habitabit, & in ſtatione nauium pertingens vſque ad Sidônem. Iſſachar aſinus fortis accubans inter *terminos. Vidit requiem quòd eſſet bona, & terram quòd optima: & ſuppoſuit humerum ſuum ad portandum, factúſque eſt tributis ſeruiens. Dan iudicabit populũ ſuum ſicut & alia tribus in Iſrael. Fiat Dan coluber in via, C ceraſtes in ſemita, mordẽs vngulas equi, vt cadat aſcẽſor eius retro. SALVTARE TVVM expectabo domine. Gad accinctus præliabitur ante eum: & ipſe accingetur retrorſum.

Iuda.
Chriſtus è Iuda naſcitur⁹. ioan.1.g.
Zabulon.
Iſſachar.
Dan.
Chriſtus

Aſer pinguis panis eius, & præbebit delicias regibus. Nephthali ceruus emiſſus, & dans eloquia pulchritudinis. Filius accreſcens Ioſeph, filius accreſcẽs & decôrus aſpectu: filiæ diſcurrerunt ſuper murum. Sed exaſperauerunt eum, & iurgati ſunt, inuiderúntque illi habentes iacula. *Sedit in forti arcus eius, & diſſoluta ſunt vincula brachiorum & manuum illius per manus potentis Iacob: inde paſtor egreſſus eſt lapis Iſrael. Deus patris tui erit adiutor tuus, & omnipotens benedicet tibi benedictionibus cæli deſuper, benedictionibus abyſſi iacentis deorſum, benedictionibus vberum & vuluæ. Benedictiones patris tui cõfortatæ ſunt benedictionibus patrum eius: donec veniret deſyderium collium æternorum. fiant in capite D Ioſeph & in vertice nazaræi inter fratres ſuos. Beniamin lupus rapax, mane comedet prædã, & veſpere diuidet ſpolia. Omnes hi in tribubus Iſrael duodecim: hæc locutus eſt eis pater ſuus, benedixítque ſingulis benedictionibus propriis. Et præcepit eis, dicens, Ego congregor ad populum meũ: ſepelite me cum patribus meis in ſpelunca duplici quæ eſt in agro Ephron Hethæi cõtra Mambre in terra Chanáan, quam emit Abrahã cum agro ab Ephron Hethæo in poſſeſſionem ſepulchri. Ibi ſepelierũt eum, & Saram vxorem eius: ibi ſepultus eſt Iſaac cum Rebecca coniuge ſua: ibi & Lia condita iacet. Finitíſq; mandatis quibus filios inſtruebat, collegit pedes ſuos ſuper lectulũ, & obiit: appoſitúſq; eſt ad populũ ſuum.

Gad.
Aſer.
Nephthali.
Ioſeph.
Beniamin.
Iacob vult ſepeliri cum patribus. ſ.23.d.
Iacob morit᷑

CAP. L.

A QVod cernens Ioſeph, ruit ſuper faciem patris flens & deoſculans eum. Præcepitq; ſeruis ſuis medicis, vt aromatibus condirent patrem. Quibus iuſſa explentibus, tranſierunt quadraginta dies: iſte quippe mos erat cadauerum conditorũ. fleuítque eum AEgyptus ſeptuaginta diebus. Et expleto planctus tẽpore, locutus eſt Ioſeph ad familiã Pharaonis, Si inueni gratiã in cõſpectu veſtro, loquimini* in auribus Pharaonis: eo quòd pater meus adiurauerit me, dicens, En morior, in ſepulchro meo quod fodi mihi in terra Chanáan, ſepelies B me. Aſcendã igitur*, & ſepeliam patrem meũ, ac reuertar. Dixitq; ei Pharao, Aſcẽde, & ſepeli patrem tuũ ſicut adiuratus es. Quo aſcendẽte*, ierunt cũ eo omnes ſenes domus Pharaonis, cunctiq; maiores natu terræ AEgypti: domus Ioſeph cũ fratribus ſuis*, abſque paruulis & gregibus, abſque armẽtis quæ dereliquerũt in terra Geſſen. Habuit quoq; in comitatu currus

*quæſo
*obſecro
*vt ſepeliret patrẽ ſuum
*& dom⁹ patris ſui

Ioſeph oſculatur patrem mortuum.
Vngit᷑ corp⁹ Iacob.
Planctus AEgyptiorum.
ſ.47.g.
Ioſeph ſepelit patrẽ in Chanaan, cũ magno comitatu & plãctu

Celebrantur exequiæ Iacob.

Act.7.b.

ſ.23.d.

Fr̃es Ioſeph, orant veniã.

& equites: & facta eſt turba non modica. Venerúntq; ad aream Atad, quæ ſita eſt trans Iordanem: vbi celebrantes exequias planctu magno atque vehementi impleuerũt ſeptem dies. Quod cum vidiſſent habitatores terræ Chanáan, dixerunt, Planctus magnus eſt iſte AEgyptiis. Et idcirco vocatum eſt nomen loci illius, Planctus AEgypti. Fecerunt ergo filii Iacob ſicut præceperat eis: & portantes eum in terram Chanáan, ſepelierunt eum in ſpelunca duplici, quam emerat Abraham cum agro in poſſeſſionem ſepulchri ab Ephron Hethæo contra faciem Mambre. Reuerſúſque eſt Ioſeph in AEgyptum cum fratribus ſuis & omni comitatu, ſepulto patre. Quo mortuo, timentes fratres eius, & mutuò colloquentes, Ne fortè memor ſit iniuriæ quam paſſus eſt, & reddat nobis omne malum quod fecimus ei: mandauerunt ei dicentes, Pater tuus præcepit nobis antequam moreretur, vt hæc tibi verbis illius diceremus, Obſecro vt obliuiſcaris ſceleris fratrum tuorum, & peccati atque malitiæ quam exercuerunt in te. nos quoque oramus vt ſeruis dei patris tui dimittas iniquitatem hanc. Quibus auditis fleuit Ioſeph. Venerúntque ad eum fratres ſui: & proni adorantes in terram, dixerunt, Serui tui ſumus. Quibus ille reſpondit, Nolite timere: num dei poſſumus reſiſtere voluntati? Vos cogitaſtis de me malum, ſed deus vertit illud in bonum: vt exaltaret me ſicut impræſentiarum cernitis, & ſaluos faceret multos populos. Nolite timere: ego paſcam vos & paruulos veſtros. conſolatúſque eſt eos, & blandè ac leniter eſt locutus. Et habitauit in AEgypto cum omni domo patris ſui: vixítque centum decem annis. Et vidit* Ephraim filios vſque ad tertiam generationem. Filii quoque Machir filii Manaſſe nati ſunt in genibus Ioſeph. Quibus tranſactis locutus eſt fratribus ſuis, Poſt mortem meam deus viſitabit vos, & aſcendere vos faciet de terra iſta ad terram quam iurauit Abraham, Iſaac & Iacob. Cúmque adiuraſſet eos, atque dixiſſet, Deus viſitabit vos, aſportate oſſa mea vobiſcũ de loco iſto: mortuus eſt expletis centum decem vitæ ſuæ annis. Et cõditus aromatibus, repoſitus eſt in loculo in AEgypto.

Ioſeph fratribus iiuriã remittit, & blãde alloquitur ſ.45.b. Mala de⁹ vertit in bonum

Nũe.32.g

Heb.11.d. Ioſeph p̃dicit liberationẽ fratrũ ſuorũ. Exod.13.d. Ioſue.24.g. Ioſeph morit̃

Liber Exodus, Hebraice Velle ſemoth.

Gen.46.a

Filii Iacob ĩgreſſi AEgyptum.

Nouus Pharao, opprimit pp̃m Iſrael tributis & oneribus.

Act.7.c.

Obſtetrices deũ timẽtes cõſeruãt pueros Hebræorũ Sap.18.b.

Obſtetricib⁹ prouidet de⁹ timẽtibus ſe.

HAEC ſunt nomina filiorum Iſrael qui ingreſſi ſunt in AEgyptum cum Iacob: ſinguli cum domibus ſuis introierunt: Ruben, Simeon, Leui, Iudas, Iſſachar, Zabulon, & Beniamin, Dan, & Nephthali, Gad & Aſer. Erant igitur omnes animæ eorũ qui ingreſſi ſunt de femore Iacob, ſeptuaginta: Ioſeph autem in AEgypto erat. Quo mortuo, & vniuerſis fratribus eius, omníq; cognatione ſua, filii Iſrael creuerunt, & quaſi germinantes multiplicati ſunt: ac roborati nimis, impleuerũt terram. Surrexit interea rex nouus ſuper AEgyptum qui ignorabat Ioſeph: & ait ad populũ ſuum, Ecce, populus filiorum Iſrael multus, & fortior nobis eſt. Venite, ſapiẽter opprimamus eum: ne fortè multiplicetur: & ſi ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis noſtris, expugnatíſque nobis egrediatur è terra. Præpoſuit itaque eis magiſtros operum vt affligerent eos oneribus: ædificauerúntque vrbes tabernaculorum Pharaoni, Phithom, & Rameſſes. Quantóq; opprimebant eos, tanto magis multiplicabãtur, & creſcebant: oderántq; filios Iſrael AEgyptii, & affligebant illudentes eis & inuidẽtes. Atque ad amaritudinẽ perducebant vitam eorũ operibus duris luti & lateris, omníque famulatu, quo in terræ operibus premebantur. Dixit autem rex AEgypti obſtetricibus Hebræarum: quarũ vna vocabatur Sephora, altera Phua, præcipiẽs eis, Quãdo obſtetricabitis Hebræas, & partus tempus aduenerit: ſi maſculus fuerit, interficite illũ: ſi fœmina, reſeruate. Timuerunt autem obſtetrices deum, & non fecerunt iuxta præceptum regis AEgypti: ſed cõſeruabant mares. Quibus accerſitis ad ſe rex, ait, Quid nam eſt hoc quod facere voluiſtis, vt pueros ſeruaretis? Quæ reſponderũt, Non ſunt Hebrææ, ſicut AEgyptiæ mulieres: ipſæ enim obſtetricandi habent ſcientiã, & priuſquã veniamus ad eas, pariũt. Benè ergo fecit deus obſtetricibus: & creuit populus, cõfortatúſq; eſt nimis. Et quia timuerũt obſte-

trices deum, ædificauit illis domos. Præcepit ergo Pharao omni populo ſuo, dicẽs, Quicquid
maſculini ſexus natum fuerit, in flumen proiicite: quicquid fœminini, reſeruate. CAP. II.

A EGreſſus eſt poſt hæc vir de domo Leui. Et accepit vxorem ſtirpis ſuæ: quæ cõcepit, & pe- Naſcit̃ Moſes.
perit filium: & videns eum elegantem abſcondit tribus mẽſibus. Cúmque iam celare non ȷ̃.6.c.nũe.23.g
poſſet, ſumpſit fiſcellam ſcirpeam, & liniuit eam bitumine ac pice: poſuítque intus infantu- 1.par.23.b
lum, & expoſuit eum in carecto ripæ fluminis, ſtante procul ſorore eius, & cõſyderãte euen- Fiſcella abſcõditus, iacitur in carectum.
tum rei. Ecce autem deſcendebat filia Pharaonis vt lauaretur in flumine: & puellæ eius Sap̃.18.b. act.7.c.heb. 11.d.

¶papyriõe] carecto

gradiebantur per crepidinem aluei. Quæ cum vidiſſet fiſcellam in papyrione, miſit vnam è
famulabus ſuis: & allatam aperiens, cernénſque in ea paruulum vagientẽ, miſerta eius, ait, De
infantibus Hebræorum eſt hic. Cui ſoror pueri, Vis, inquit, vt vadam, & vocẽ tibi mulierem Adoptat̃ á filia Pharaõis.
B Hebræam, quæ nutrire poſſit infantulũ? Reſpondit, Vade. Perrexit puella, & vocauit matrem

¶ſuam] pueri.

ſuam. Ad quam locuta filia Pharaonis, Accipe, ait, puerũ iſtum, & nutri mihi: ego dabo tibi
mercedem tuam. Suſcepit mulier, & nutriuit puerum: adultúmque tradidit filiæ Pharaonis.
Quem illa adoptauit in locũ filii, vocauítque nomen eius Moyſes: dicens, Quia de aqua tuli Moyſes.
eum. In diebus illis poſtquam creuerat Moyſes, egreſſus eſt ad fratres ſuos: vidítque affli AEgyptiũ occidit Moyſes affligentem Hebræum. heb.11.e.

¶afflictionẽ] onera

ctionem eorum, & virum AEgyptiũ percutientem quẽdam de Hebræis fratribus ſuis. Cúmq;
circunſpexiſſet huc atque illuc, & nullum adeſſe vidiſſet, percuſſum AEgyptium abſcõdit ſa-
bulo. Et egreſſus die altero cõſpexit duos Hebræos rixantes: dixítque ei qui faciebat in- Inter rixãtes pacem cõponere nititur.

¶principẽ] vel, præfectum,

iuriam, Quare percutis proximũ tuum? Qui reſpondit, Quis conſtituit te principem, & iu-
C dicem ſuper nos? num occidere me tu vis, ſicut heri occidiſti AEgyptium? Timuit Moyſes, &

¶Quomodo palàm factũ ẽ verbũ iſtud] ꝑfecto nota eſt res.

ait, Quomodo palàm factum eſt verbum iſtud? Audiuitque Pharao ſermonem hunc, & FugitMoyſes Pharaonem.
quærebat occidere Moyſen: qui fugiens de conſpectu eius, moratus eſt in terra Madian, & ſe-
dit iuxta puteum. Erant autem ſacerdoti Madian ſeptem filiæ, quæ venerãt ad haurien- Defẽditpuellas ab ĩiuria paſtorum.
dam aquam: & impletis canalibus adaquare cupiebant greges patris ſui. Superuenêre paſto-

¶eiecerũt eas:] depulerunt eos (ſub. greges)

res, & eiecerunt eas: ſurrexítque Moyſes, & defenſis puellis, adaquauit oues earum. Quæ cum
reuertiſſent ad Raguel patrem ſuum, dixit ad eas, Cur velocius veniſtis ſolito? Reſponderũt,
Vir AEgyptius liberauit nos de manu paſtorum: inſuper & hauſit aquam nobiſcum, potúm-
D que dedit ouibus. At ille, Vbi eſt, inquit? quare dimiſiſtis hominem? vocate eum vt comedat

¶Iurauit ergo Moyſes quòd habitaret] vel, Placuit ergo Moyſi habitare

panem. Iurauit ergo Moyſes quòd habitaret cum eo. Accepítque Sephoram filiam eius Duxit vxorẽ Sephoram.
vxorem: quæ peperit ei filium, quem vocauit Gerſam, dicens, Aduena fui in terra aliena. Gerſam. ȷ̃.18.a.

►Alterũ verò peperit: quẽ vocauit Eliezer, dicẽs, Deus ẽm patris mei adiutor meus, & eripuit me de manu Pharaõis.

Alterum verò peperit: quem vocauit Eliezer, dicens, Deus enim patris mei adiutor meus, & 1.para.23.b.
eripuit me de manu Pharaonis. Poſt multum verò temporis mortuus eſt rex AEgypti: & Eliezer.
ingemiſcentes filii Iſrael, propter opera vociferati ſunt: aſcendítque clamor eorum ad deum Clamant ad deũ filii Iſrael in tribulatione, & reſpiciuntur.
ab operibus. Et audiuit gemitũ eorum, ac recordatus eſt fœderis quod pepigerat cum Abra-
ham, Iſaac, & Iacob. Et reſpexit dominus filios Iſrael, & cognouit eos. CAP. III.

A MOyſes autem paſcebat oues Iethro ſoceri ſui ſacerdotis Madian: cúmque minaſſet gre Moyſes paſcit oues ſoceri.

¶dñs] angelus dñi

gem ad interiora deſerti, vênit ad montem dei Horeb. Apparuítque ei dominus in
flamma ignis de medio rubi: & videbat quòd rubus arderet, & non combureretur. Dixit ergo Deus memor promiſſionũ, ĩ medio rubi loquit̃ Moyſi de liberãdo populo Iſrael act.7.d.
Moyſes, Vadam, & videbo viſionem hanc magnã, quare non cõburatur rubus. Cernens autẽ
dominus quòd pergeret ad videndũ, vocauit eum de medio rubi, & ait, Moyſes Moyſes. Qui
B reſpondit, Adſum. At ille, Ne appropies, inquit, huc: ſolue calceamentũ de pedibus tuis. locus
enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. Et ait, Ego ſum deus patris tui, deus Abrahã, & deus Iſaac, & Terra ſancta vbi deus loquitur.
deus Iacob. Abſcõdit Moyſes faciẽ ſuam: non enim audebat aſpicere cõtra deũ. Cui ait domi Matth.22.c. mar.12.c luc.20.f.

¶duritiam eorũ qui præſunt operibus:] exactores eius:

nus, Vidi afflictionẽ populi mei in AEgypto, & clamorẽ eius audiui propter duritiam eorũ
qui præſunt operibus: & ſciens dolorẽ eius, deſcẽdi vt liberẽ eum de manibus AEgyptiorũ, &
C educam de terra illa in terrã bonã, & ſpatioſam, in terrã quæ fluit lacte & melle, ad loca Chana
næi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi, & Iebuſæi. Clamor ergo filiorũ Iſrael vênit

*nunc

ad me: vidíq; afflictionem eorũ, qua ab AEgyptiis opprimuntur. Sed *veni, mittam te ad MittitMoyſen vt populum educat.
Pharaonẽ, vt educas populum meũ filios Iſrael de AEgypto. Dixítq; Moyſes ad deum, Quis
ſum ego, vt vadam ad Pharaonẽ, & educã filios Iſrael de AEgypto? Qui dixit ei, Ego ero te- Deus cũ Moyſe.

¶immolabis deo] ſacrificietis cultũ deo (vel ſeruietis deo, aut adorabitis deum)

D cum: & hoc habebis ſignũ quòd miſerim te, Cum eduxeris populũ de AEgypto, immolabis
deo ſuper montẽ iſtum. Ait Moyſes ad deũ, Ecce ego vadam ad filios Iſrael, & dicã eis, Deus
patrũ veſtrorũ miſit me ad vos. Si dixerint mihi, Quod eſt nomen eius? quid dicã eis? Dixit

c.iii.

Nomen dei.
Quo ordine velit liberare populũ ſuum docet Moyſen deus.

dominus ad Moyſen, EGO SVM QVI SVM. Ait, Sic dices filiis Iſrael, QVI EST, B
miſit me ad vos. Dixítq; iterum deus ad Moyſen, Hæc dices filiis Iſrael, Dominus deus patrum veſtrorũ, deus Abraham, & deus Iſaac, & deus Iacob miſit me ad vos: hoc nomen mihi eſt in æternum, & hoc memoriale meum in generatione & generationem. Vade, cõgrega ſeniores Iſrael, & dices ad eos, Dominus deus patrum veſtrorum apparuit mihi, deus Abraham & deus Iſaac & deus Iacob, dicens, Viſitans viſitaui vos: & vidi omnia quæ acciderunt vobis E
in AEgypto: & dixi vt educam vos de afflictione AEgypti in terram Chananæi & Hethæi & Amorrhæi & Pherezæi & Heuæi & Iebuſæi, ad terrã fluentẽ lacte & melle. Et audient vocem tuam: ingredieríſque tu & ſeniores Iſrael ad regem AEgypti, & dices ad eum, Dominus deus Hebræorum vocauit nos: ibimus viam trium dierum in ſolitudinem, vt immolemus domino deo noſtro. Sed ego ſcio quòd non dimittet vos rex AEgypti vt eatis, niſi per manum va G
lidam. Extendámque manum meam, & percutiam AEgyptum in cunctis mirabilibus meis, quæ facturus ſum in medio eorum: poſt hoc dimittet vos. Dabóque gratiã populo huic coram AEgyptiis: & cum egrediemini, non exibitis vacui, ſed poſtulabit mulier à vicina ſua & ab hoſpita ſua vaſa argentea & aurea, ac veſtes: ponetíſque eas ſuper filios & filias veſtras, & ſpoliabitis AEgyptum.

¶vocauit nos] occu... rit nobis

J.11.a.& 12.e.

CAP. IIII.

Tria ſigna dat de⁹ Moyſi quib⁹ teſtet̃ Pharaoni ſe à deo miſſum liberatorem.
Virga verſa in ſerpentẽ & ſerpẽs ĩ virgã.
Manus Moyſi leproſa.

RESpondens Moyſes ait, Non credent mihi, neque audient vocem meam: ſed dicent, Non A
apparuit tibi dominus. Dixit ergo ad eũ, Quid eſt quod tenes in manu tua? Reſpondit, Virga. Dixítque dominus, Proiice eam in terrã. Proiecit, & verſa eſt in colubrum, ita vt fugeret Moyſes. Dixítque dominus*, Extende manũ tuam, & apprehende caudam eius. Extendit & tenuit, verſáque eſt in virgam. Vt credant, inquit, quòd apparuerit tibi dominus deus patrum ſuorũ, deus Abraham & deus Iſaac & deus Iacob. Dixítq; ei dominus rurſum, Mit- B
te manum tuam in ſinum tuum. Quam cum miſiſſet in ſinũ, protulit leproſam inſtar niuis. Retrahe, ait, manum tuam in ſinum tuum. Retraxit, & protulit iterum, & erat ſimilis carni reliquæ. Si non crediderint, inquit, tibi, neque audierint ſermonem ſigni prioris, credẽt verbo ſigni ſequentis. Quòd ſi nec duobus quidẽ his ſignis crediderint, neque audierint vocem tuam: ſume aquam fluminis, & effunde eam ſuper aridã, & quicquid hauſeris de fluuio, ver- C
tetur in ſanguinem. Ait Moyſes, Obſecro domine, non ſum eloquens ab heri & nudiuſtertius: & ex quo locutus es ad ſeruum tuum, impeditioris & tardioris linguæ ſum. Dixit dominus ad eum, Quis fecit os hominis? aut quis fabricatus eſt mutum & ſurdum, videntem & cæcum? nónne ego? Perge igitur, & ego ero in ore tuo: docebóque te quid loquaris. At ille, Obſecro domine, inquit, mitte *quem miſſurus es. Iratus dominus in Moyſen, ait, Aaron D
frater tuus leuites, ſcio quòd eloquens ſit: ecce ipſe egredietur in occurſum tuum, vidénſque te, lætabitur corde. Loquere ad eum, & pone verba mea in ore eius: & ego ero in ore tuo, & in ore illius. & oſtendam vobis quid agere debeatis. Et ipſe loquetur pro te ad populum, & erit os tuũ: tu autem eris ei in his quæ ad deum pertinẽt. Virgã quoque hanc ſume in manu tua, in qua facturus es ſigna. Abiit Moyſes, & reuerſus eſt ad Iethro ſocerum ſuũ: dixítq; E
ei, Vadam & reuertar ad fratres meos in AEgyptum, vt videã ſi adhuc viuãt. Cui ait Iethro, Vade in pace. Dixit ergo dominus ad Moyſen in Madian, Vade, & reuertere in AEgyptum: mortui ſunt enim omnes qui quærebãt animã tuam. Tulit ergo Moyſes vxorem ſuam, & filios ſuos, & impoſuit eos ſuper aſinũ: reuerſúſque eſt in AEgyptũ, portans virgam dei in manu ſua. Dixítq; ei dominus reuertenti in AEgyptũ, Vide vt omnia oſtẽta quæ po- F
ſui in manu tua, facias corã Pharaone: ego indurabo cor eius, & non dimittet populum. Dicéſque ad eum, Hæc dicit dominus, Filius meus primogenitus, Iſrael. Dixi tibi, Dimitte filiũ meũ vt ſeruiat mihi: & noluiſti dimittere eum, ecce ego interficiam filiũ tuũ primogenitum. Cúmq; eſſet in itinere, in diuerſorio occurrit ei dominus, & volebat occidere eũ. Tulit ilicò Sephora acutiſſimã petram, & circũcîdit præputiũ filii ſui, tetigítq; pedes eius, & ait, Sponſus ſanguinũ tu mihi es. Et dimiſit eum poſtquã dixerat, Spõſus ſanguinũ tu mihi es: ob circuncisionem. Dixítque dominus ad Aaron, Vade in occurſum Moyſi in deſertũ. Qui per- G
rexit obuiã ei in montẽ dei, & oſculatus eſt eum. Narrauítq; Moyſes Aaron omnia verba domini pro quibus miſerat eum, & ſigna quæ mãdauerat. Veneruntq; ſimul, & congregauerũt cunctos ſeniores filiorũ Iſrael. Locutúſque eſt Aaron omnia verba quæ dixerat dominus ad Moyſen: & fecit ſigna coram populo, & credidit populus. Audierúntque quòd viſitaſſet do-

*ad Moyſen
¶erat] reuerſa...
Aqua in ſanguinem verſa
Moyſes impeditæ linguæ ſe eſſe cauſat̃.
¶quicquid ... ¶eloquens ... borum. ¶impeditioris ... dioris linguæ ... uis ore & ... lingua
Matth.10.c.
Iratus Moyſi deus, dat ei Aaron pro oratore.
Eccl̃i.45.a.
J.7.a.
*per manum...
¶os tuũ ... ei ĩ his quæ ... pertinent ... ore tu autem ... pro deo.
Pergit Moyſes ĩ AEgyptũ
¶reuertenti ... gyptũ, ... ſus fueris ... ptum,
Indurat cor Pharaonis deus.
Deus Moyſẽ vult occidere
Sephora circũcidit filiũ.
¶acutiſſima...
Iuſſu dei Aaron pergit in occurſum Moyſi.

minus filios Iſrael,& quòd reſpexiſſet afflictionem illorũ:& proni adorauerunt. CAP. V.

A POſt hæc ingreſſi ſunt Moyſes & Aaron, & dixerunt Pharaoni, Hæc dicit dominus deus Iſrael,Dimitte populum meum vt ſacrificet mihi in deſerto.At ille reſpondit, Quis eſt dominus,vt audiam vocem eius,& dimittam Iſrael?neſcio dominũ,& Iſrael non dimittam.

Dixerunt,Deus Hebræorũ vocauit nos, vt eamus viam trium dierũ in ſolitudinẽ,& ſacrificemus domino deo noſtro:ne fortè accidat nobis peſtis aut gladius.Ait ad eos rex AEgypti,Quare Moyſes & Aaron ſolicitatis populum ab operibus ſuis?ite ad onera veſtra.Dixítque Pharao, *Multus eſt populus terræ: videtis quòd turba ſuccreuerit: quanto magis ſi dederitis eis requiem ab operibus? B Præcepit ergo in die illo præfectis operum & exactoribus populi, dicens, Nequaquam vltrà dabitis paleas populo ad conficiendos lateres : ſicut prius:ſed ipſi vadant & colligant ſtipulas.Et menſuram laterum,quam prius faciebant, imponetis ſuper eos,nec minuetis quicquam:vacant enim,& idcirco vociferantur,dicẽtes,Eamus & ſacrificemus deo noſtro. Opprimantur operibus, & expleant ea: vt non acquieſcant verbis mendacibus.Igitur egreſſi præfecti operum & exactores,ad populum dixerunt,Sic dicit Pharao,Non do vobis paleas.Ite,& colligite ſicubi inuenire poteritis:nec minuetur quicquam de opere veſtro. Diſperſúſque eſt populus per omnem terram AEgypti ad colligendas C paleas.Præfecti quoque operum inſtabant,dicentes,Complete opus veſtrum quotidie,vt prius facere ſolebatis quando dabantur vobis paleæ. Flagellatique ſunt qui præerant operibus filiorum Iſrael,ab exactoribus Pharaonis,dicentibus, Quare non impletis menſurã laterum ſicut prius,nec heri nec hodie? Venerúntque præpoſiti filiorũ Iſrael, & vociferati ſunt ad Pharaonem dicentes,Cur ita agis contra ſeruos tuos?Paleæ non dantur nobis,& lateres ſimiliter imperantur:en famuli tui flagellis cædimur, & iniuſtè agitur cõtra populum tuũ.Qui ait, Vacatis otio, & idcirco dicitis,Eamus & ſacrificemus domino.Ite ergo,& opera D mini:paleæ non dabuntur vobis,& reddetis conſuetum numerum laterum. Videbántque ſe præpoſiti filiorũ Iſrael in malum, eo quòd diceretur eis, Non minuetur quicquam de lateribus per ſingulos dies. Occurrerúntque Moyſi & Aaron,qui ſtabant ex aduerſo,egredientes à Pharaone:& dixerunt ad eos, Videat dominus *& iudicet,quoniam fœtere feciſtis odorem noſtrum coram Pharaone & ſeruis eius , & præbuiſtis ei gladium vt occideret nos.

Reuerſúſque Moyſes ad dominum,ait,Domine cur afflixiſti populum iſtum?quare miſiſti me? Ex eo enim quo ingreſſus ſum ad Pharaonem vt loquerer ex nomine tuo , afflixit populum tuum:& non liberaſti eos. CAP. VI.

A DIxit dominus ad Moyſen,Nunc videbis quæ facturus ſum Pharaoni: per manum enim fortem dimittet eos,& in manu robuſta eiiciet illos de terra ſua.Locutúſque eſt dominus ad Moyſen,dicens, Ego dominus qui apparui Abraham, Iſaac & Iacob in deo omnipotente:& nomen meum ADONAI non indicaui eis.Pepigíque fœdus cum eis,vt darem illis terram Chanáan,terram peregrinationis eorum in qua fuerunt aduenæ.Ego *audiui gemitum filiorum Iſrael quo AEgyptii oppreſſerunt eos:& recordatus ſum pacti mei.Ideo dic filiis Iſrael,Ego dominus qui educam vos de ergaſtulo AEgyptiorum,& eruam de ſeruitute eorum:ac redimam in brachio excelſo & iudiciis magnis.Et aſſumam vos mihi in populum B & ero veſter deus:& ſcietis quòd ego ſum dominus deus veſter qui eduxerim vos de ergaſtulo AEgyptiorũ:& induxerim vos in terrã,ſuper quã leuaui manũ meã vt darem eam Abraham,Iſaac,& Iacob:dabóq; illam poſſidẽdam vobis ego dominus. Narrauit ergo Moyſes omnia filiis Iſrael:qui non acquieuerunt ei propter anguſtiam ſpiritus,& opus duriſſimum.

Locutúſque eſt dominus ad Moyſen,dicens,Ingredere, & loquere ad Pharaonem regem AEgypti vt dimittat filios Iſrael de terra ſua. Reſpondit Moyſes corã domino,Ecce filii Iſrael non audiũt me:& quomodo audiet Pharao,præſertim cũ incircũciſus ſim labiis? Locu C túſq; eſt dominus ad Moyſen & Aaron:& dedit mandatũ ad filios Iſrael,& ad Pharaonẽ regẽ AEgypti vt educerẽt filios Iſrael de terra AEgypti. Iſti ſunt principes domorũ per familias ſuas.Filii Ruben primogeniti Iſraelis:Henoch & Phallu,Heſrõ & Charmi.hæ cognationes Ruben.Filii Simeon:Iamuel,& Iamin & Ahod,& Iachin,& Sohar,& Saul filius Chananitidis.hæ progenies Simeon. Et hæc nomina filiorũ Leui per cognationes ſuas: Gerſon & Caath,& Merari.Anni autẽ vitæ Leui fuerũt,centũ triginta ſeptẽ.Filii Gerſon: Lobni & Semei,per cognationes ſuas.Filii Caath: Amram,& Iſaar, & Hebron & Oziel.anni quoq; vitæ

Marginal notes (left):

¶ſacrificet] feſta celebret

¶vocauit nos,vt] vt occurrit nobis:quæſo

¶ſolicitatis] ceſſare facitis

*Ecce iam

¶videtis quòd turba ſuccreuerit: quanto magis ſi dederitis eis requiẽ ab operibus?] & adhuc ceſſare facitis eos ab oneribus ſuis.

¶paleas] quiſquilias pro palea.

¶Præfecti] Exactores

¶ab exactoribus Pharaonis,dicẽtibus] quos cõſtituerãt ſuper eos exactores Pharaonis,dicẽtes

¶iniuſte agitur contra pp̃lm tuũ] peccatum populi tui(.i.vt Chald. peccat ſuper eos pp̃ls tuus. Vel punitur pp̃ls tuus)

¶otio] vacatis

¶in malum] .i.ꝙ affligerent̃,vel ꝙ non melius ageret̃ cũ eis,

*ſuper vos,

¶Adonai] יקוק magnũ eſt dei nomen ineffabile,de quo vide in interpretationibus noĩm hebraicorum,in dictione ADONAI.

*etiam

¶ergaſtulo] oneribus & infra.

¶opus duriſſimũ] ſeruitutem duram.

Marginal notes (right):

Moyſes & Aaron aggrediuntur Pharaonem.

Renuit Pharao dimittere populum Iſrael.

Populum dei laboribus opprimi iubet Pharao.

Vociferãtur ad Pharaonẽ præpoſiti Iſrael.

Incuſantur à populo Moyſes & Aaron.

Conqueritur deo Moyſes.

Reminiſcit̃ deus promiſſionũ ſuarũ.

Promittit deus liberationem,& terrã Chanaan.

Non acquieſcunt filii Iſrael monitis Moyſi.

Mittit̃ Moyſes & Aaron ad Pharaonẽ

Genealogiæ Ruben & Simeõ.gen.46.b nũe.26.a.1.para.5.a.

1.Para.4.d.

Genealogia Leui.

1.Para.6.a.& 23.a.nũe.3.c. Nũe.26.g. 1.par.6.a.23.b

Amram, pater Moyſi & Aaron.
Aaron pater Nadab & Abiu
Nume.3.a.
Elezar pater Phinees.

Caath, cētū triginta tres. Filii Merari: Moholi & Muſi. hæ cognationes Leui per familias ſuas.
Accepit autem Amram vxorem Iochabed patruelem ſuam: quæ peperit ei Aaron &
Moyſen & Mariam. Fuerúntque anni vitæ Amram, centum triginta ſeptem. Filii quoque
Iſaar: Core, & Nepheg, & Zechri. Filii quoque Oziel: Miſael, & Eliſaphan, & Sethri. Ac-
cepit autem Aaron vxorem Eliſabeth filiam Aminadab, ſororem Nahaſon, quæ peperit ei
Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar. Filii quoque Core: Aſer, & Elcana, & Abiaſaph. hæ D
ſunt cognationes Coritarum. At verò Eleazar filius Aaron accepit vxorem de filiabus
Phutiel: quæ peperit ei Phinees. hi ſunt principes familiarum Leuiticarum per cognationes
ſuas. Iſte eſt Aaron & Moyſes quibus præcepit dominus vt educerēt filios Iſrael de ter-
ra AEgypti per turmas ſuas. Hi ſunt qui loquuntur ad Pharaonem regem AEgypti, vt edu-
cat filios Iſrael de AEgypto: iſte eſt Moyſes & Aarō in die qua locutus eſt dominus ad Moy
ſen in terra AEgypti. Et locutus eſt dominus ad Moyſen, dicens, Ego dominus: loquere
ad Pharaonem regem AEgypti, omnia quæ ego loquor tibi. Et ait Moyſes coram domino,
En incircunciſus labiis ſum, quomodo audiet me Pharao?

Præcipitur Moyſi loqui Pharaoni.

patruelē ſuā] ſororem patris ſui. & Mariam.

CAP. VII.

5.4.d.
Moyſes cum Aarone mittitur ad Pharaonem.
Signa facit de⁹, vt cognoſcatur ſolus potens.

Dixítque dominus ad Moyſen, Ecce conſtitui te deum Pharaonis: & Aaron frater tuus
erit propheta tuus. Tu loquêris ei omnia quæ mando tibi: & ille loquetur ad Pharao- A
nem, vt dimittat filios Iſrael de terra ſua. Sed ego indurabo cor eius, & multiplicabo ſigna &
oſtenta mea in terra AEgypti, & non audiet vos: immittámque manum meam ſuper AEgy-
ptum, & educam exercitum & populum meū filios Iſrael de terra AEgypti per iudicia ma-
xima. Et ſcient AEgyptii quia ego ſum dominus qui extenderim manū meam ſuper AEgy-
ptum, & eduxerim filios Iſrael de medio eorum. Fecit itaque Moyſes & Aaron ſicut præ
ceperat dominus: ita egerunt. Erat autem Moyſes octoginta annorum, & Aaron octoginta-
trium, quando locuti ſunt ad Pharaonem. Dixítque dominus ad Moyſen & Aaron, Cum di-
xerit vobis Pharao, Oſtendite ſigna: dices ad Aaron, Tolle virgam tuam, & proiice eam co- B
ram Pharaone, ac vertetur in colubrum. Ingreſſi itaque Moyſes & Aaron ad Pharaonē,
fecerunt ſicut præceperat dominus. Tulítque Aaron virgam coram Pharaone & ſeruis eius,
quæ verſa eſt in colubrum. Vocauit autem Pharao ſapientes & maleficos: & fecerunt etiam
ipſi per incantationes AEgyptiacas & arcana quædam ſimiliter. Proiecerúntque ſinguli vir-
gas ſuas, quæ verſæ ſunt in dracones: ſed deuorauit virga Aaron virgas eorum. Induratúmque
eſt cor Pharaonis, & non audiuit eos, ſicut præceperat dominus. Dixit autem dominus
ad Moyſen, Ingrauatum eſt cor Pharaonis, & non vult dimittere populum. Vade ad eum
mane: ecce, egredietur ad aquas: & ſtabis in occurſum eius ſuper ripam fluminis: & virgam C
quæ conuerſa eſt in draconem, tolles in manu tua, dicéſque ad eum, dominus deus Hebræo-
rum miſit me ad te, dicens, Dimitte populum meum vt ſacrificet mihi in deſerto: & vſque
ad præſens audire noluiſti. Hæc igitur dicit dominus, In hoc ſcies quòd ſim dominus: ecce
percutiam virga quæ in manu mea eſt, aquam fluminis, & vertetur in ſanguinē. Piſces quo-
que qui ſunt in fluuio, morientur, & computreſcent aquæ, & affligentur AEgyptii bibentes
aquam fluminis. Dixit quoque dominus ad Moyſen, Dic ad Aaron, Tolle virgā tuam,
& extende manum tuam ſuper aquas AEgypti, & ſuper fluuios eorum, & riuos ac paludes,
I
& omnes lacus aquarum, vt vertantur in ſanguinem: & ſit cruor in omni terra AEgypti, tam
in ligneis vaſis quàm in ſaxeis. Fecerúntque ita Moyſes & Aaron ſicut præceperat domi- D
nus: & eleuans virgam percuſſit aquam fluminis coram Pharaone & ſeruis eius: quæ verſa
eſt in ſanguinem. Et piſces qui erant in flumine, mortui ſunt: computruítque fluuius, & non
poterant AEgyptii bibere aquam fluminis, & fuit ſanguis in tota terra AEgypti. Fecerúnt-
que ſimiliter malefici AEgyptiorum incantationibus ſuis. & induratum eſt cor Pharaonis,
nec audiuit eos, ſicut præceperat dominus. Auertítque ſe, & ingreſſus eſt domum ſuam, nec
appoſuit cor etiam hac vice. Foderunt autē omnes AEgyptii per circuitum fluminis aquam
vt biberent: non enim poterant bibere aquam fluminis. Impletíque ſunt ſeptem dies, poſt-
quam percuſſit dominus fluuium.

Virga Moyſi vertitur ī colubrum.
Magi idem faciunt. 2.timo.3.b.
Moyſes minatur Pharaoni.
Aquæ in ſanguinē verſæ. Pſal.77.c.
Magi idem faciunt. Sapi.17.b.

eius] Pharaonis
qui extenderim] tunc cū extendero
Tulítque] Et proiecit
præceperat] locutus fuerat
eum] Pharaonem
ſacrificet] ſeruiat
cōputreſcēt] fœtebunt
affligentur AEgyptii bibentes] laborabunt AEgyptii vt bibant (id eſt, quod vertūt LXX, nō poterunt AEgyptii bibere aquam fluminis.)
præceperat] locutus fuerat
etiā hac vice] ad hoc (i. nec mouebat eum tantum periculum)

CAP. VIII.

II
Ranæ

Dixit quoque dominus ad Moyſen, Ingredere ad Pharaonem, & dices ad eum, Hæc dicit
dominus, Dimitte populum meum, vt ſacrificet mihi. Si autem nolueris dimittere, ecce A
ego percutiam omnes terminos tuos ranis. Et ebulliet fluuius ranas: quæ aſcēdent, & ingre-
dientur domum tuam, & cubiculum lectuli tui, & ſuper ſtratum tuū, & in domos ſeruorum

¶reliquias ciborum tuorū,] vel maſſas tuas. Vox hebræa etiā ſignificat quicquid ſiccū in vaſis relinquitur, & non effluit)
*cum virga tua

tuorum,& in populum tuum,& in furnos tuos,& in reliquias ciborū tuorum: & ad te & ad
B populum tuum,& ad omnes ſeruos tuos intrabūt ranæ. Dixítque dominus ad Moyſen, Dic
ad Aaron, Extende manum tuam* ſuper fluuios ac ſuper riuos & paludes,& educ ranas ſu-
per terram AEgypti. Extendit Aaron manū ſuper aquas AEgypti,& aſcenderūt ranæ, ope-
ruerúntque terram AEgypti. Fecerunt autem & malefici per incantationes ſuas ſimiliter: Sap̄.17.b.
eduxerúntque ranas ſuper terram AEgypti. Vocauit autem Pharao Moyſen & Aaron, Rogat Pharao Moyſen vt ꝓ ſe oret.
& dixit eis, Orate dominū vt auferat ranas à me & à populo meo: & dimittam populum vt
ſacrificet domino. Dixítque Moyſes ad Pharaonem, Cōſtitue mihi quando deprecer pro te
C & pro ſeruis tuis, & pro populo tuo, vt abigantur ranæ à te & à domo tua, & à ſeruis tuis,
& à populo tuo: & tantum in flumine remaneāt. Qui reſpondit, Cras. At ille, Iuxta, in-
quit, verbum tuum faciam: vt ſcias quoniam non eſt ſicut dominus deus noſter. Et rece-
dent ranæ à te & à domo tua, & à ſeruis tuis,& à populo tuo: & tātum in flumine remane-
bunt. Egreſſíque ſunt Moyſes & Aaron à Pharaone: & clamauit Moyſes ad dominum Orat Moyſes ꝓ Pharaone.
pro ſponſione ranarum quam condixerat Pharaoni. Fecítque dominus iuxta verbū Moyſi:
& mortuæ ſunt ranæ de domibus,& de villis,& de agris. Cōgregauerúntque eas in immen-
D ſos aggeres,& computruit terra. Videns autem Pharao quòd data eſſet requies, ingraua- Induratur Pharao.
uit cor ſuum,& non audiuit eos, ſicut præceperat dominus. Dixítque dominus ad Moy- III
ſen, Loquere ad Aaron, Extende virgam tuam,& percute puluerem terræ: & ſint ciniphes in Ciniphes, ſiue pediculi ī hominib⁹ & iumentis.
vniuerſa terra AEgypti. Fecerúntque ita. Et extendit Aaron manū, virgam tenens: percuſ-
ſítq; puluerē terræ,& facti ſunt ciniphes in hominibus & iumentis: omnis puluis terræ ver-
ſus eſt in ciniphes per totā terram AEgypti. Fecerúntque ſimiliter malefici incantationibus
ſuis, vt educerēt ciniphes, & nō potuerūt: erántque ciniphes tam in hominibus quàm in iu-
mentis. Et dixerunt malefici ad Pharaonem, Digitus dei eſt hoc. induratúmque eſt cor Pha Digit⁹ & potentia dei.
E raonis,& nō audiuit eos ſicut præceperat dominus. Dixit quoque dominus ad Moyſen, IIII
Cōſurge diluculo,& ſta coram Pharaone, egredietur enim ad aquas: & dicēs ad eum, Hæc di Muſcæ, ſiue omne genus ferarū, & beſtiarū noxiarum.
cit dominus, Dimitte populum meū vt ſacrificet mihi. Quòd ſi nō dimiſeris eum: ecce ego
immittā in te,& in ſeruos tuos,& in populum tuū, & in domos tuas omne genus muſcarū:
& implebuntur omnes domus AEgyptiorū muſcis diuerſi generis, & vniuerſa terra in qua
fuerint. Faciámq; mirabilē in die illa terrā Geſſen, in qua populus meus eſt, vt nō ſint ibi mu
ſcæ: vt ſcias quoniā ego dominus in medio terræ. Ponámq; diuiſionē inter populū meū, &
F populū tuum: cras erit ſignū iſtud. Fecítq; dominus ita. Et venit muſca grauiſſima in domos Sap̄.16.b.
Pharaonis & ſeruorū eius, & in omnē terrā AEgypti: corruptáque eſt terra ab huiuſcemodi
muſcis. Vocauítq; Pharao Moyſen & Aaron,& ait eis, Ite & ſacrificate deo veſtro in terra Rogat Pharao Moyſen, vt ꝓ ſe oret.
hac. Et ait Moyſes, Nō poteſt ita fieri: abominationes enim AEgyptiorū immolabimus do-
mino deo noſtro: quòd ſi mactauerimus ea quæ colūt AEgyptii corā eis, lapidibus nos ob-
ruent. Viam trium dierum pergemus in ſolitudinem: & ſacrificabimus domino deo noſtro,
ſicut præcepit nobis. Dixítque Pharao, Ego dimittam vos vt ſacrificetis domino deo veſtro ī.3.f
G in deſerto: veruntamen longius ne abeatis, rogate pro me. Et ait Moyſes, Egreſſus à te, ora-
bo dominū: & recedet muſca à Pharaone, & à ſeruis ſuis, & à populo eius cras: veruntamen
noli vltrà fallere, vt nō dimittas populū ſacrificare domino. Egreſſúſque Moyſes à Pharao-
ne, orauit dominum. Qui fecit iuxta verbum illius: & abſtulit muſcas à Pharaone, & à ſer-
uis ſuis, & à populo eius: non ſuperfuit ne vna quidem. Et ingrauatum eſt cor Pharaonis, Induratur Pharao.
ita vt nec hac quidem vice dimitteret populum.

¶pro ſponſione ranarū quam cōdixerat] vel ꝓpter ranas quas poſuerat
¶in immēſos aggeres,] in aceruos aceruos(.i. per aceruos, ſiue aceruatim)
¶cōputruit] fœtuit
¶præceperat] locut⁹ fuerat
¶ciniphes] pediculi & infra
¶præceperat] locut⁹ fuerat
¶ſacrificet] ſeruiat
¶muſcarū:] ferarū. Vox Hebræa ſignificat omne gen⁹ beſtiarū noxiarū, ſerpētes quoq; ac ſcorpiones. & infra.)
¶Faciámq; mirabilē] vel, Et ſeparabo
¶diuiſionē] redemptionem
¶muſca grauiſſima] omne beſtiarū noxiarum genus.
¶poteſt ita fieri] eſt rectū vt faciam⁹ ſic:
¶ea quæ colūt AEgyptii] abominationes AEgypti
¶te,] populo tuo,
¶muſca] omne ferarum genus
¶Qui] Et dominus

CAP. IX.

A Dixit autem dominus ad Moyſen, Ingredere ad Pharaonem,& loquere ad eum, Hæc di- V
cit dominus deus Hebræorū, Dimitte populum meum vt ſacrificet mihi. Quòd ſi ad- Mors pecorū
huc renuis,& retines eos: ecce manus mea erit ſuper agros tuos,& ſuper equos & aſinos,&
camelos,& oues,& boues peſtis valde grauis. Et faciet dominus mirabile inter poſſeſſiones
Iſrael, & poſſeſſiones AEgyptiorum, vt nihil omnino pereat ex his quæ pertinent ad filios
Iſrael. Conſtituítque dominus tempus, dicens, Cras faciet dominus verbū iſtud in terra. Fe-
cit ergo dominus verbum hoc altera die: mortuáque ſunt omnia animantia AEgyptiorum:
de animalibus verò filiorū Iſrael nihil omnino periit. Et miſit Pharao ad videndū: nec erat
quicquam mortuum de his quæ poſſidebat Iſrael. Ingrauatúmque eſt cor Pharaonis,& non VI
B dimiſit populum. Et dixit dominus ad Moyſen,& Aaron, Tollite plenas manus cineris Veſicæ, vlcera.

¶ſacrificet] ſeruiat
¶agros tuos,] pecudes tuas quæ ſunt in agro,
¶faciet dn̄s mirabile] vel, diuidet dn̄s
¶poſſeſſiones] pecudes
¶animātia] pecora
¶cineris de camino] fauillæ fornacis & infra.

de camino, & ſpargat illum Moyſes in cælũ coram Pharaone. Sítque puluis ſuper omnem
terram AEgypti:erunt enim in hominibus,& iumentis vlcera,& veſicæ turgẽtes in vniuer-
ſa terra AEgypti. Tulerúntque cinerem de camino,& ſteterunt coram Pharaone, & ſparſit
illum Moyſes in cælum:factáque ſunt vlcera veſicarum turgentiũ in hominibus,& iumen-
tis:nec poterant malefici ſtare corã Moyſe propter vlcera quæ in illis erant,& in omni ter- ¶omni terra AEgyptii.]omnibus AEgyptiis.
ra AEgypti. Indurauítque dominus cor Pharaonis:& non audiuit eos,ſicut locutus eſt do-
VII Grando. minus ad Moyſen. Dixítque dominus ad Moyſen,Mane conſurge, & ſta corã Pharao- C
ne,& dices ad eum,Hæc dicit dominus deus Hebræorũ, Dimitte populum meum vt ſacri- ¶ſacrificet]ſeruiat
ficet mihi.Quia in hac vice mittam omnes plagas meas ſuper cor tuũ,& ſuper ſeruos tuos,
Hunc locum exponit Paulus ad Rom. 9.d. & ſuper populũ tuũ:vt ſcias quòd non ſit ſimilis mei in omni terra. Nunc enim extendens
manum meam percutiam te,& populum tuũ peſte, peribíſque de terra. Idcirco autem po-
ſui te,vt oſtendam in te fortitudinem meam,& narretur nomen meũ in omni terra. Adhuc
retines populum meum:& non vis dimittere eum. En pluam cras hac ipſa hora grandinem
multam nimis:qualis non fuit in AEgypto à die qua fundata eſt,vſque in præſens tempus. D
Mitte ergo iam nunc,& congrega iumẽta tua,& omnia quæ habes in agro: homines enim,
& iumenta,& vniuerſa quæ inuenta fuerint foris,nec cõgregata de agris, ceciderítque ſuper
ea grando,morientur.Qui timuit verbũ domini de ſeruis Pharaonis,fecit confugere ſeruos
ſuos,& iumẽta in domos:qui autẽ neglexit ſermonem domini,dimiſit ſeruos ſuos,& iumẽ-
ta in agris. Et dixit dominus ad Moyſen,Extẽde manum tuam in cælum,vt fiat grando in ¶neglexit]nõ ponebat ad cor Heb.
Sap. 16.c & 19.d. vniuerſa terra AEgypti ſuper homines,& ſuper iumenta,& ſuper omnem herbã agri in ter- E
ra AEgypti. Extẽdítque Moyſes virgam in cælum,& dominus dedit tonitrua,& grãdinem,
ac diſcurrentia fulgura ſuper terram: pluítque dominus grandinem ſuper terram AEgypti. ¶diſcurrentia fulgura]diſcurrebat ignis
Et grando & ignis miſta pariter ferebantur:tantæq; fuit magnitudinis,quanta antè nunquã
apparuit in vniuerſa terra AEgypti ex quo gens illa condita eſt. Et percuſſit grãdo in omni
terra AEgypti cuncta quæ fuerunt in agris,ab homine vſque ad iumentũ:cunctámque her-
Peccatũ ſuũ agnoſcit Pharao, rogátq; Moyſen vt oret pro ſe. bam agri percuſſit grando,& omne lignum regionis confregit. Tantum in terra Geſſen,vbi
erant filii Iſrael,grando non cecidit. Miſítque Pharao, & vocauit Moyſen & Aaron,di- F ¶regionis]agri
cẽs ad eos,Peccaui etiam nunc,dominus iuſtus:& ego & populus meus,impii.Orate domi-
num,vt deſinant tonitrua dei,& grando: vt dimittam vos, & nequaquã hic vltrà maneatis.
Ait Moyſes, Cum egreſſus fuero de vrbe,extendam palmas meas ad dominum,& ceſſabunt
tonitrua, & grando non erit: vt ſcias quia domini eſt terra. noui autẽ quòd & tu,& ſerui tui
necdum timeatis dominum deum. Linum ergo, & hordeum læſum eſt, eo quòd hordeum
Orante Moyſe ceſſat grãdo. eſſet virens, & linum iam folliculos germinaret. Triticum autem,& far non ſunt læſa,quia G
ſerotina erant. Egreſſúſque Moyſes à Pharaone ex vrbe, tetendit manus ad dominum:
& ceſſauerunt tonitrua & grando,nec vltrà ſtillauit pluuia ſuper terram. Videns autem Pha
rao quòd ceſſaſſet pluuia,& grando & tonitrua, auxit peccatum: & ingrauatum eſt cor eius,
VIII Locuſtæ. Indurat Pharaonem de9. & ſeruorum illius. Et induratum nimis, nec dimiſit filios Iſrael, ſicut præceperat dominus ¶præceperat]locutus fuerat
per manum Moyſi.

CAP. X.

ET dixit dominus ad Moyſen, Ingredere ad Pharaonem: ego enim indurau i cor eius,&
ſeruorum illius:vt faciam ſigna mea hæc in eo, & narres in auribus filii tui,& nepotum A
Moyſes minatur Pharaoni locuſtas. Sap. 16.b. tuorũ,quoties contriuerim AEgyptios, & ſigna mea fecerim in eis: & ſciatis quia ego do-
minus. Introierunt ergo Moyſes & Aaron ad Pharaonem,& dixerunt ei, Hæc dicit do- ¶quoties contriuerim AEgyptios]quę feci i AEgypto
minus deus Hebræorũ, Vſquequo non vis ſubiici mihi? dimitte populum meum,vt ſacrifi- ¶nõ vis ſubiici mihi]renuis humiliari coram me
cet mihi. Sin autem reſiſtis, & non vis dimittere eum: ecce ego inducã cras locuſtam in fi- ¶ſacrificet]ſeruiat
nes tuos:quæ operiet ſuperficiem terræ,ne quicquã eius appareat, ſed comedatur quod re-
ſiduum fuerit grandini.corrodet enim omnia ligna,quæ germinant in agris. Et implebunt B ¶grandini]vobis à grandine
domos tuas,& ſeruorum tuorum,& omniũ AEgyptiorũ,quantam non viderunt patres tui,
& aui,ex quo orti ſunt ſuper terram,vſque in præſentem diem. Auertítque ſe,& egreſſus eſt
à Pharaone. Dixerũt autẽ ſerui Pharaonis ad eum, Vſquequo patiemur hoc ſcandalum? ¶hoc ſcandalũ]vel hanc ruinã ſiue hũc laqueum
dimitte homines,vt ſacrificẽt domino deo ſuo.nónne vides quòd perierit AEgyptus? Reuo-
cauerúntque Moyſen,& Aaron ad Pharaonem:qui dixit eis,Ite,ſacrificate domino deo ve-
ſtro.qui nam ſunt qui ituri ſunt? Ait Moyſes,Cum paruulis noſtris,& ſenioribus pergemus,
cum filiis & filiabus,cum ouibus & armentis:eſt enim ſolennitas domini dei noſtri. Et re- C ¶dei noſtri.]nobis.

ſpondit Pharao, Sic dominus ſit vobiſcum, quomodo ego dimittā vos, & paruulos veſtros: cui dubium eſt quòd peſſimè cogitetis? Non fiat ita, ſed ite tantum viri, & ſacrificate domino: hoc enim & ipſi petiſtis. Statímque eiecti ſunt de conſpectu Pharaonis. Dixit autem dominus ad Moyſen, Extende manū tuam ſuper terrā AEgypti ad locuſtam, vt aſcendat ſuper eam, & deuoret omnem herbam quæ reſidua fuerit grandini. Et extendit Moyſes

D virgam ſuper terram AEgypti: & dominus induxit ventum vrentem tota die illa, & nocte: & mane facto, ventus vrens leuauit locuſtas. Quæ aſcenderūt ſuper vniuerſam terrā AEgypti: & ſederunt in cunctis finibus AEgyptiorū innumerabiles, quales ante illud tempus non fuerūt, nec poſtea futuræ ſunt. Operueruntq; vniuerſam ſuperficiem terræ, vaſtantes omnia. Deuorata eſt igitur herba terræ, & quicquid pomorū in arboribus fuit, quæ grando dimiſerat: nihil quoq; omnino virens relictum eſt in lignis, & in herbis terræ, in cuncta AEgypto.

> ¶cui dubiū eſt ꝙ peſſimè cogitetis?] videte quia malū contra faciē veſtram. (LXX, videte ꝙ ſcelus vobis ꝓpoſitū eſt. Id eſt, quiuis poteſt videre, vos aliquid mali moliri.)
> ¶vrentem] orientalem in terram
> ¶vaſtātes omnia.] & obſcurata eſt terra.

E Quam ob rem feſtinus Pharao vocauit Moyſen & Aaron, & dixit eis, Peccaui in dominū deum veſtrū, & in vos: ſed nunc dimittite peccatū mihi etiā hac vice, & rogate dominū deum veſtrū, vt auferat à me mortem iſtam. Egreſſúſque eſt Moyſes de conſpectu Pharaonis, & orauit dominū. Qui flare fecit ventū ab occidente vehementiſſimū, & arreptā locuſtam proiecit in mare rubrum: non remāſit nec vna quidem in cunctis finibus AEgypti.

> Agnoſcens peccatū Pharao, petit orari pro ſe. Orat Moyſes ꝓ Pharaone.

Et indurauit dominus cor Pharaonis, nec dimiſit filios Iſrael. Dixit autē dominus ad

F Moyſen, Extende manū tuam in cælum: & ſint tenebræ ſuper terrā AEgypti tam denſæ, vt palpari queant. Extendítque Moyſes manum in cælum: & factæ ſunt tenebræ horribiles in vniuerſa terra AEgypti tribus diebus. Nemo vidit fratrem ſuum, nec mouit ſe de loco in quo erat*: vbicunque autē habitabant filii Iſrael, lux erat. Vocauítque Pharao Moyſen & Aaron, & dixit eis, Ite, ſacrificate domino: oues tantū veſtræ, & armēta remaneāt, paruuli veſtri eant vobiſcum. Ait Moyſes, Hoſtias quoque & holocauſta dabis nobis, quæ offeramus

> IX Tenebræ palpabiles.
> Sap.17.a.
> Sap.18.a.
> ¶horribiles] caliginoſæ, (vel denſæ)
> ¶Nemo vidit fratrem ſuū,] non videbat alter alterum,
> *tribus diebus
> ¶ſacrificate] ſeruite

G domino deo noſtro. Cuncti greges pergēt nobiſcū: non remanebit ex eis vngula, quæ neceſſaria ſunt in cultum domini dei noſtri: præſertim cum ignoremus quid debeat immolari*, donec ad ipſum locum perueniamus. Indurauit autem dominus cor Pharaonis, & noluit dimittere eos. Dixítque Pharao ad Moyſen, Recede à me, & caue ne vltra videas faciem meā: quocunque die apparueris mihi, morieris. Reſpondit Moyſes, Ita fiat vt locutus es, non videbo vltrà faciem tuam.

> ¶quæ neceſſaria ſunt] quia accipiemus ex eis
> *domino
> ¶Ita fiat vt] Recte

CAP. XI.

A ET dixit dominus ad Moyſen, Adhuc vna plaga tangam Pharaonem & AEgyptū, & poſt hæc dimittet vos*, & exire cōpellet. Dices ergo omni plebi vt poſtulet vir ab amico ſuo, & mulier à vicina ſua vaſa argentea & aurea. Dabit autem dominus gratiā populo ſuo coram AEgyptiis. Fuítque Moyſes vir magnus valde in terra AEgypti coram ſeruis Pharao-

B nis, & omni populo. Et ait*, Hæc dicit dominus, Media nocte egrediar in AEgyptum: & morietur omne primogenitū in terra AEgyptiorum, à primogenito Pharaonis qui ſedet in ſolio eius, vſque ad primogenitū ancillæ quæ eſt ad molam, & omnia primogenita iumen-

> Dn̄s iubet ſpoliare AEgyptios. ſ.3.g.& ī.12.e.
> Eccl̄i.45.a.
> X Mors primogenitorum.
> *hinc
> ¶& exire cōpellet.] cùmque dimiſerit vos, omnino proiiciet vos hinc.
> *Moyſes

C torū. Erítque clamor magnus in vniuerſa terra AEgypti, qualis nec antè fuit, nec poſtea futurus eſt. Apud omnes autē filios Iſrael non mutiet canis ab homine vſq; ad pecus: vt ſciatis quanto miraculo diuidat dominus AEgyptios & Iſrael. Deſcendéntque omnes ſerui tui iſti ad me, & adorabūt me, dicētes, Egredere tu & omnis populus qui ſubiectus eſt tibi, poſt

D hæc egrediemur. Et exiuit à Pharaone iratus nimis. Dixit autem dominus ad Moyſen, Non audiet vos Pharao vt multa ſigna* fiant in terra AEgypti. Moyſes autem & Aaron fecerunt omnia ſigna & oſtenta quæ ſcripta ſunt, coram Pharaone: & indurauit dominus cor Pharaonis, nec dimiſit filios Iſrael de terra ſua.

> ¶mutiet] vel anhelabit (vt faciūt canes fatigati aut ſitibundi)
> ¶ſubiectus eſt tibi,] eſt in pedibus tuis. Heb.
> *mea

CAP. XII.

A DIxit quoque dominus ad Moyſen & Aaron in terra AEgypti, Menſis iſte, vobis principium menſium: primus erit in menſibus anni. Loquimini ad vniuerſum cœtū filiorum Iſrael, & dicite eis, Decima die menſis huius tollat vnuſquiſque agnum per familias* & domos ſuas. Sin autem minor eſt numerus vt ſufficere poſſit ad veſcēdum agnum: aſſumet vicinū ſuum qui cōiunctus eſt domui ſuæ iuxta numerum animarū quæ ſufficere poſſunt ad eſum agni. Erit autē agnus abſque macula, maſculus anniculus: Iuxta quem ritum tolletis & hœdum. Et ſeruabitis eum vſque ad quartamdecimā diem menſis huius: immolabítq; eum

B vniuerſa multitudo filiorū Iſrael ad veſperam. Et ſument de ſanguine eius, ac ponent ſuper vtrunque poſtem, & in ſuperliminaribus domorū in quibus comedēt illum. Et edent carnes

> Præceptū & ritus edendi agni paſchalis.
> *patrum
> ¶numer⁹] familia q̄
> ¶abſq; macula] pfectus (.i. in quo non ſit defectus & vitiū aliquod)
> ¶Iuxta quē ritū tolletis & hœdū,] de agnis & de capris accipietis eum.
> ¶filiorum] cœtus
> ¶ad veſperā] vel inter duas veſperas.

nocte illa aſſas igni, & azymos panes, cum lactucis agreſtibus. Non comedetis ex eo crudū
quid, nec coctum aqua, ſed aſſum tantum igni: caput cum pedibus eius & inteſtinis vorabi-
tis. Nec remanebit quicquam ex eo vſque mane. ſi quid reſiduum fuerit, igne comburetis.
Sic autem comedetis illum, Renes veſtros accingetis, & calceamenta veſtra habebitis in
pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis feſtinātes: eſt enim phaſe, id eſt tranſitus
domini. Et tranſibo per terram AEgypti nocte illa, percutiámque omne primogenitum in
terra AEgypti ab homine vſque ad pecus: & in cunctis diis AEgypti faciam iudicia, ego do-
minus. Erit autem ſanguis vobis in ſignum in ædibus in quibus eritis: & videbo ſanguinem,
& tranſibo vos: nec erit in vobis plaga diſperdēs quando percuſſero terrā AEgypti. Ha- C
bebitis autē hunc diem in monimentū: & celebrabitis eam ſolennem domino in generatio-
nibus veſtris cultu ſempiterno. Septem diebus azyma comedetis: in die primo non erit fer-
mentū in domibus veſtris: quicūq; comederit fermentatū, peribit anima illa de Iſrael, à pri-
mo die vſque ad diem ſeptimū. Dies prima erit ſancta atq; ſolennis, & dies ſeptima eadem
feſtiuitate venerabilis: nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad veſcendū pertinent. Et
obſeruabitis azyma: in eadem enim ipſa die educam exercitū veſtrum de terra AEgypti, &
Leui. 23. a. nume. 28. c.
cuſtodietis diem iſtum in generationes veſtras ritu perpetuo. Primo menſe, quartadeci-
ma die menſis ad veſperā comedetis azyma vſque ad diem viceſimāprimā eiuſdem menſis
ad veſperam. Septem diebus fermentatū non inuenietur in domibus veſtris: *qui comederit
fermentatum, peribit anima eius de cœtu Iſrael, tam de aduenis quàm de indigenis terræ.
Heb. 11. e.
Omne fermentatū non comedetis: in cunctis habitaculis veſtris edetis azyma. Vocauit D
autē Moyſes omnes ſeniores filiorū Iſrael, & dixit ad eos, Ite tollētes animal per familias ve
ſtras, & immolate phaſe. Faſciculúmq; hyſſopi tingite in ſanguine qui eſt in limine, & aſper-
gite ex eo ſuperliminare, & vtrunque poſtem: nullus veſtrum egrediatur oſtium domus ſuæ
vſque mane. Tranſibit enim dominus percutiens AEgyptios: cúmque viderit ſanguinem in
ſuperliminari & in vtroque poſte, tranſcendet oſtiū domus, & non ſinet percuſſorem ingre-
di domos veſtras & lædere. Cuſtodi verbū iſtud legitimū tibi & filiis tuis vſque in æternū.
Parētib⁹ precipitꝛ vt filios myſteriū paſchæ doceāt.
Cúmque introieritis terrā quam dominus daturus eſt vobis vt pollicitus eſt, obſeruabi-
tis ceremonias iſtas. Et cum dixerint vobis filii veſtri, Quæ eſt iſta religio? dicetis eis, Victi-
ma tranſitus domini eſt, quando tranſiuit ſuper domos filiorū Iſrael in AEgypto percutiens
AEgyptios, & domos noſtras liberans. Incuruatúſque populus adorauit. Et egreſſi filii
Clades primogenitorū AEgypti. Sap. 18. b.
Iſrael fecerunt ſicut præceperat dominus Moyſi & Aaron. Factum eſt autē in noctis medio,
percuſſit dominus omne primogenitū in terra AEgypti, à primogenito Pharaonis qui in ſo E
lio eius ſedebat, vſque ad primogenitū captiuæ quæ erat in carcere, & omne primogenitum
Pharao eiicit filios Iſrael.
iumentorum. Surrexítque Pharao nocte* & omnes ſerui eius, cunctáque AEgyptus: & or-
tus eſt clamor magnus in AEgypto: neque enim erat domus in qua non iacêret mortuus.
Vocatíſque Pharao, Moyſe & Aaron nocte, ait, Surgite, egredimini à populo meo, & vos &
filii Iſrael: ite, & immolate domino ſicut dixiſtis. Oues veſtras & armenta aſſumite vt petie-
Iudæi AEgyptios ſpoliāt vaſis argenteis. ſ. 11. a.
ratis, & abeuntes benedicite mihi. Vrgebántque AEgyptii populū de terra exire velociter,
dicentes, Omnes moriemur. Tulit igitur populus conſperſam farinā antequam fermē-
taretur: & ligans in palliis poſuit ſuper humeros ſuos. Feceruntque filii Iſrael ſicut præcepe-
rat dominus Moyſi: & petierunt ab AEgyptiis vaſa argentea & aurea, veſtémque plurimā.
EGREDIVNTVR FILII Iſrael
Dominus autem dedit gratiam populo coram AEgyptiis vt cōmodarent eis: & ſpoliauerūt
AEgyptios. Profectíque ſunt filii Iſrael de Rameſſe in Socoth ſexcenta ferè millia pedi- F
tum virorū abſque paruulis & mulieribus. Sed & vulgus promiſcuum innumerabile aſcēdit
cum eis, oues & armenta & animātia diuerſi generis multa nimis. Coxerúntq; farinā quam
dudum de AEgypto cōſperſam tulerant: & fecerunt ſubcineritios panes azymos: neq; enim
poterat fermētari cogentibus exire AEgyptiis, & nullam facere ſinentibus moram: nec pul-
430 annos habitauerunt AEgyptum.
menti quicquam occurrerat præparare. Habitatio autem filiorū Iſrael qua manſerūt in
AEgypto, fuit quadringentorū triginta annorum. Quibus expletis, eadem die egreſſus eſt
omnis exercitus domini de terra AEgypti. Nox iſta eſt obſeruabilis domini, quando eduxit
Mos celebrādi phaſe.
eos de terra AEgypti: hanc obſeruare debent * omnes filii Iſrael in generationibus ſuis.
Dixítque dominus ad Moyſen & Aaron, Hæc eſt religio phaſe, Omnis alienigena non
comedet ex eo. Omnis autē ſeruus emptitius circuncidetur, & ſic comedet. Aduena & mer- G

¶lactucis agreſtibus] amaris (.i. cum amarulentis ſiue ſubacerbis herbis.)
¶crudum] vel ſemicoctum
¶pedibus] cruribus
¶erit] vel vocabitur
*quia
¶animal] pecora
¶limine,] vaſe,
¶verbū iſtud legitimū] rem iſtam (vel morem iſtum) pro ſtatuto
¶ceremonias iſtas] ſeruitium iſtud.
¶Quæ eſt iſta religio?] Quid ſibi vult ſeruitiū iſtud quod facitis?
*ipſa
¶immolate] ſeruite
¶præceperat dominus Moyſi:] dixerat Moyſes:
–& mulieribus.
¶domini,] domino
*domino
¶Hæc eſt religio] Hoc ſtatutū phaſe (.i. hic debet eſſe ritus, hic obſeruātia, hoc more celebrandum phaſe.)

¶illius] ineo

cenarius non edent ex eo. In vna domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foras, nec os illius confringetis. Omnis cœtus filiorum Iſrael faciet illud. Quòd ſi quis peregrinorũ in veſtram voluerit tranſire coloniã, & facere phaſe domini, circũcidetur prius omne maſculinum eius, & tunc rite celebrabit: eritque ſicut indigena terræ. ſi quis autem circunciſus non fuerit, non veſcetur ex eo. Eadem lex erit indigenæ & colono qui peregrinatur apud vos. Feceruntq; omnes filii Iſrael ſicut præceperat dominus Moyſi & Aaron. Et eadem die eduxit dominus filios Iſrael de terra AEgypti per turmas ſuas.

Nume.9.b. Ioan.19.f.

CAP. XIII.

A Ocutúſque eſt dominus ad Moyſen, dicens, Sanctifica mihi omne primogenitum quod aperit vuluam in filiis Iſrael, tam de hominibus quàm de iumentis: mea ſunt enim omnia. Et ait Moyſes ad populum, Memẽtote diei huius in qua egreſſi eſtis de AEgypto & de domo ſeruitutis, quoniã in manu forti eduxit vos dominus de loco iſto: vt non comedatis fermentatũ panem. Hodie egredimini menſe nouarum frugum. Cúmque introduxerit te dominus in terram Chananæi & Hethæi & Amorrhæi & Heuæi & Iebuſæi, quam iurauit patribus tuis vt daret tibi terram fluentem lacte & melle, celebrabis hunc morem ſacrorum menſe iſto. Septem diebus veſcẽris azymis: & in die ſeptimo erit ſolennitas domini. Azyma
B comedetis ſeptem diebus: non apparebit apud te aliquid fermentatũ, nec in cunctis finibus tuis. Narrabíſque filio tuo in die illo, dicens, Hoc eſt quod fecit mihi dominus quando egreſſus ſum de AEgypto. Et erit quaſi ſignum in manu tua, & quaſi monimentũ ante oculos tuos: & vt lex domini ſemper ſit in ore tuo. in manu enim forti eduxit te dominus de AEgypto. Cuſtodies huiuſcemodi cultum ſtatuto tempore à diebus in dies. Cúmque introduxerit te dominus in terram Chananæi, ſicut iurauit tibi & patribus tuis, & dederit tibi eam: ſeparabis omne quod aperit vuluam domino, & quod primitiuũ eſt in pecoribus tuis: quicquid habueris maſculini ſexus, conſecrabis domino. Primogenitum aſini mutabis oue. quòd ſi non redemeris interficies. Omne autem primogenitũ hominis de filiis tuis, pretio
C redimes. Cúmque interrogauerit te filius tuus cras, dicens, Quid eſt hoc? reſpondebis ei, In manu forti eduxit nos dominus de terra AEgypti, de domo ſeruitutis. Nam cum induratus eſſet Pharao, & nollet nos dimittere, occídit dominus omne primogenitũ in terra AEgypti à primogenito hominis, vſque ad primogenitum iumentorum: idcirco immolo domino omne quod aperit vuluam maſculini ſexus, & omnia primogenita filiorũ meorum redimo. Erit igitur quaſi ſignũ in manu tua, & quaſi appenſum quid, ob recordationem, ante oculos tuos: eo quòd in manu forti eduxit nos dominus de AEgypto. Igitur cum emiſiſſet Pharao populũ, non eos duxit deus per viam terræ Philiſthiim quæ vicina eſt: reputans ne fortè pœniteret eum, ſi vidiſſet aduerſum ſe bella cõſurgere, & reuerteretur in AEgyptũ. Sed cir-
D cunduxit* per viam deſerti, quæ eſt iuxta mare rubrum: & armati aſcenderunt filii Iſrael de terra AEgypti. Tulit quoque Moyſes oſſa Ioſeph ſecum: eo quòd adiuraſſet filios Iſrael, dicens, Viſitabit vos deus, efferte oſſa mea hinc vobiſcum. Profectíque de Socoth caſtrametati ſunt in Etham in extremis finibus ſolitudinis. Dominus autem præcedebat eos ad oſtendẽdam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis: vt dux eſſet itineris vtroque tempore. Nunquam defuit columna nubis per diem, neque columna ignis per noctem, coram populo.

¶nouarũ frugum.] Abib, (id eſt mẽſis Aprilis, in quo oĩa noua fiunt.)
►ſacrorum

¶Hoc eſt] Ob id

¶cultũ ſtatuto tẽpore à dieb⁹ in dies.] ſtatutum, ſuo tẽpore quotannis.

¶conſecrabis] erit

¶reputans] dicebat enim deus,
¶eum, ſi vidiſſet] populum, ſi videret
*populum

¶dux eſſet itineris vtroq; tẽpore.] lucceret eis ad ambulandum die & nocte.

Primogenita deo ſanctificãda. ĩ.34.c. nũe.8.c. luc. 2.d.
Memoria liberationis celebranda.
Filii docẽdi, ſe liberatos fuiſſe à tyrãnide Pharaonis.
Primogenita omnia dei erant.
Filii docẽdi, cur primogenita in vſum dei ſeparentur.
Quare dñs filios Iſrael circũduxit p deſertum.
Oſſa Ioſeph fert Moyſes. Geñ.50.d. Nume.14.c. 1.cor 10.a.
Colũna nubis & ignis. neem.9.d.

CAP. XIIII.

A Ocutus eſt autem dominus ad Moyſen, dicens, Loquere filiis Iſrael, Reuerſi caſtrametẽtur e regione Phi-hahiroth quæ eſt inter Magdalum & mare contra Beel-ſephon: in conſpectu eius caſtra ponetis ſuper mare. Dicturúſq; eſt Pharao ſuper filiis Iſrael, Coartati ſunt in terra, cõcluſit eos deſertũ. Et indurabo cor eius, ac perſequetur vos: & glorificabor in Pharaone & in omni exercitu eius: ſciéntque AEgyptii quia ego ſum dominus. Feceruntq; ita.
B Et nuntiatum eſt regi AEgyptiorũ quòd fugiſſet populus: immutatúmque eſt cor Pharaonis & ſeruorum eius ſuper populũ, & dixerunt, Quid voluimus facere vt dimitteremus Iſrael, ne ſeruiret nobis? Iunxit ergo currum, & omnem populum ſuũ aſſumpſit ſecum. Tulítque ſexcentos currus electos, & quicquid in AEgypto curruum fuit: & duces totius exercitus. Indurauítque dominus cor Pharaonis regis AEgypti, & perſecutus eſt filios Iſrael: at
C illi egreſſi erant in manu excelſa. Cúmque perſequerentur AEgyptii veſtigia præcedentium, repererunt eos in caſtris ſuper mare: omnis equitatus & currus Pharaonis, & vniuerſus exercitus erãt in Phi-hahiroth cõtra Beel-ſephon. Cúmque appropinquaſſet Pharao,

¶Coartati] Confuſi (vel oberrantes.)

¶immutatúmq; eſt] & reuerſum eſt

¶totius exercitus.] ſup vniuerſos ipſos.
¶veſtigia præcedentium] eos
¶in] iuxta
¶contra] ante

Iubet de⁹ populum caſtrametari in periculoſo loco, vt magis glorificetur.
Indurat cor Pharaonis deus.
Pharao inſequit Iſraelẽ.
1.Mach.4.a.
De ſalute deſperãtes Iſraelitæ murmurãt.

leuantes filii Iſrael oculos,viderũt AEgyptios poſt ſe:& timuerũt valde,clamauerúntque ad
dominũ,& dixerunt ad Moyſen,Forſitan non erant ſepulchra in AEgypto,ideo tuliſti nos
vt moreremur in ſolitudine: quid hoc facere voluiſti,vt educeres nos ex AEgypto? Nónne D
iſte eſt ſermo quem loquebamur ad te in AEgypto,dicentes, Recede à nobis vt ſeruiamus
AEgyptiis? multo enim melius erat ſeruire eis, quàm mori in ſolitudine. Et ait Moyſes ad
populũ,Nolite timere: ſtate,& videte magnalia domini quæ facturus eſt hodie: AEgyptios
enim quos nunc videtis,nequaquam vltrà videbitis vſque in ſempiternũ.Dominus pugna-
bit pro vobis, & vos tacebitis. Dixítque dominus ad Moyſen, Quid clamas ad me? lo-
quere filiis Iſrael vt proficiſcantur.Tu autem eleua virgam tuam,& extende manum tuam
ſuper mare,& diuide illud:vt gradiãtur filii Iſrael in medio mari per ſiccũ. Ego autẽ indu-
rabo cor AEgyptiorũ vt perſequãtur vos: & glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu E
eius,& in curribus & in equitibus illius.Et ſcient AEgyptii quia ego ſum dominus:cum glo
rificatus fuero in Pharaone,& in curribus atq; in equitibus eius. Tolléńſq; ſe angelus do-
mini qui præcedebat caſtra Iſrael,abiit poſt eos:& cum eo pariter columna nubis,priora di
mittens,poſt tergum.Stetit inter caſtra AEgyptiorũ & caſtra Iſrael: & erat nubes tenebroſa
& illuminans noctem,ita vt ad ſeinuicem toto noctis tempore accedere non valerẽt. Cúm-
que extendiſſet Moyſes manum ſuper mare,abſtulit illud dominus,flante vento vehemen-
ti & vrente tota nocte,& vertit in ſiccum: diuiſáque eſt aqua. Et ingreſſi ſunt filii Iſrael per F
medium ſicci maris:erat enim aqua quaſi murus à dextra eorũ & læua. Perſequentéſq;
AEgyptii ingreſſi ſunt poſt eos,& omnis equitatus Pharaonis,currus eius & equites per me-
dium maris. Iámque aduenerat vigilia matutina, & ecce reſpiciens dominus ſuper caſtra
AEgyptiorũ per columnam ignis & nubis,interfecit exercitũ eorum,& ſubuertit rotas cur-
ruum,ferebantúrque in profundum.Dixerunt ergo AEgyptii,Fugiamus Iſraelem:dominus
enim pugnat pro eis contra nos.Et ait dominus ad Moyſen, Extẽde manũ tuam ſuper ma-
re,vt reuertantur aquæ ad AEgyptios ſuper currus & equites eorum. Cúmque extendiſſet
Moyſes manũ contra mare, reuerſum eſt primo dilúculo ad priorem locum:fugientibúſque G
AEgyptiis occurrerunt aquæ,& inuoluit eos dominus in mediis fluctibus.Reuerſǽque ſunt
aquæ,& operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis,qui ſequẽtes ingreſſi fuerãt
mare:nec vnus quidem ſuperfuit ex eis.Filii autem Iſrael perrexerunt per mediũ ſicci ma-
ris, & aquæ eis erant quaſi pro muro à dextris & à ſiniſtris: liberauítque dominus in die il-
la Iſrael de manu AEgyptiorum.Et viderunt AEgyptios mortuos ſuper litus maris,& ma-
num magnam quam exercuerat dominus contra eos:timuítque populus dominum,& cre-
diderunt domino,& Moyſi ſeruo eius.

Promittit eis ſalutẽ à deo. Clamãs Moyſes ad deum, iubetur virga mare diuidere. Angelo ſequẽte caſtra Iſrael gradiuntur per medium maris. pſal.77.b.d. 104.d.heb.11.e Pharaonẽ cũ exercitu ſubmergit deus. Sap.18.b. Viſo miraculo Iſraelitæ timẽt deũ, & credunt ei.

¶magnalia domini) quæ (ſalutem domini quam ¶nubes tenebroſa & illuminans noctem) Chald. interpres ... ri⁹ ſic vertit, ... & obſcuritas AEgyptiis, Iſraeli autem erat lux tota nocte ¶& vrente) ... ¶interfecit) ... bauit (vel ... & terrorem im... ſit ſuper) ¶ſubuertit) vel ... diuit ¶ferebantúrque in ... fundũ.) & ducebat in grauitate (vel cum pondere) ¶primo dilúculo ad priorem locum) ... lucem ad fortitu... nem ſuam.

CAP. XV.

T Vnc cecinit Moyſes & filii Iſrael carmen hoc domino,& dixerunt,
Cantemus domino: glorioſe enim magnificatus eſt,equũ & aſcenſorẽ deiecit in mare. A
Fortitudo mea,& laus mea dominus,& factus eſt mihi in ſalutem.
Iſte deus meus,& glorificabo eum,deus patris mei & exaltabo eum.
Dominus quaſi vir pugnator,omnipotens nomen eius.
Currus Pharaonis & exercitum eius proiicit in mare: electi principes eius ſubmerſi ſunt in mari rubro.
Abyſſi operuerunt eos,deſcenderunt in profundum quaſi lapis.
Dextera tua domine magnificata eſt in fortitudine: dextera tua domine percuſſit inimicũ.
Et in multitudine gloriæ tuæ depoſuiſti aduerſarios tuos: miſiſti iram tuam quæ deuorauit eos ſicut ſtipulam. B
Et in ſpiritu furoris tui congregatæ ſunt aquæ: ſtetit vnda fluens, congregatæ ſunt abyſſi in medio mari.
Dixit inimicus,Perſequar & comprehendam,diuidam ſpolia,implebitur anima mea:euaginabo gladium meum,interficiet eos manus mea.
Flauit ſpiritus tuus,& operuit eos mare:ſubmerſi ſunt quaſi plumbũ in aquis vehemẽtibus.
Quis ſimilis tui in fortibus domine?quis ſimilis tui? magnificus in ſanctitate, terribilis atq; laudabilis,faciens mirabilia.
Extendiſti manum tuam,& deuorauit eos terra.
Dux fuiſti in miſericordia tua populo * quem redemiſti: & portaſti eum in fortitudine tua, C

Cãticũ Moy. Gratias agũt deo Iſraelitæ pro victoria. ſap.10.d. Iſa.12.a.pſal. 117.c.

¶Cãtemus) Cãtabo ¶glorioſe) magnifice ¶glorificabo) vel ſtatuam tabernaculũ (vel faciam ei ... aut hoſpitio ſuſcipiam & ornabo ¶omnipotẽs) ... dominus ¶percuſſit) confregit ¶depoſuiſti) deſtruxiſti (vel conquaſſaſti) ¶ſtetit vnda fluens) ſteterunt ſicut aceruus vndæ fluxæ ¶implebitur) implebitur ex eis (.i. voluptatem capiam ex nece eorum) ¶fortibus) diis
*huic ¶portaſti eum) duxiſti eũ (vel duxiſti eum)

¶Aſcenderunt] Audierunt
¶obriguerũt] liquefacti ſunt) ſeu deſluxerunt)

ad habitaculum ſanctum tuum.
Aſcenderunt populi,& irati ſunt: dolores obtinuerunt habitatores Philiſthiim.
Tunc conturbati ſunt principes Edom, robuſtos Moab obtinuit tremor: obriguerũt omnes habitatores Chanaan.

¶Irruat] vel Cecidit
¶Fiant immobiles] tacuerunt
¶ptrãſeat] trãſierit
¶firmiſſimo habitaculo tuo quod] vel loco habitatiõis tuæ, quem
¶vltrá.] in ppetuũ.
¶eques, Pharao] vel equus Pharaonis

D Irruat ſuper eos formido & pauor: in magnitudine brachii tui fiant immobiles quaſi lapis: donec pertrãſeat populus tuus domine, donec pertrãſeat populus tuus iſte quẽ poſſediſti.
Introduces eos,& plantabis in monte hæreditatis tuæ, firmiſſimo habitaculo tuo quod operatus es domine: ſanctuarium tuum domine, quod firmauerunt manus tuæ.
E Dominus regnabit in æternum & vltrá.
Ingreſſus eſt enim eques, Pharao cum curribus & equitibus eius in mare: & reduxit ſuper eos dominus aquas maris: filii autem Iſrael ambulauerunt per ſiccum in medio eius.

¶Cãtemus] Cantate
¶glorioſe] magnifice

Sumpſit ergo Maria prophetiſſa ſoror Aaron tympanum in manu ſua: egreſſæque ſunt
omnes mulieres poſt eam cum tympanis & choris, quibus præcinebat, dicẽs, Cantemus do- Mulieres cũ tympanis laudãt deũ.
mino: glorioſe enim magnificatus eſt, equum & aſcenſorem deiecit in mare. Tulit au-
F tem Moyſes Iſrael de mari rubro,& egreſſi ſunt in deſertum Sur: ambulauerúntque tribus Veniunt in Sur filii Iſrael.
diebus per ſolitudinem,& non inueniebãt aquam. Et venerunt in Mara, nec poterant bibe-
re aquas de Mara, eo quòd eſſent amaræ: vnde & congruum loco nomen impoſuit, vocans In Mara, ob aquas amaras murmurant.
illum Mara, id eſt amaritudinem. Et murmurauit populus contra Moyſen, dicens, Quid bi-
bemus? At ille clamauit ad dominum, qui oſtendit ei lignum: quod cum miſiſſet in aquas, Orãte Moyſe dulceſcunt aquæ.
in dulcedinem verſæ ſunt. ibi conſtituit ei præcepta, atque iudicia, & ibi tentauit eum, di-
G cens, Si audieris vocem domini dei tui,& quod rectũ eſt coram eo feceris,& obedieris man- Iudith.5.c. eccl'i.38.a.
datis eius, cuſtodieriſque omnia præcepta illius: cunctum langorem quem poſui in AEgy- Audiẽd9 de9.
pto, non inducam ſuper te. ego enim ſum dominus deus ſanator tuus. Venerunt autem in Infirmitates à deo, ob pec. Sanator de9.
Elim filii Iſrael, vbi erant duodecim fontes aquarum,& ſeptuaginta palmæ: & caſtrameta-
ti ſunt* iuxta aquas. Veniunt in Elim.nu.33.b.

►id eſt amaritudinem
¶præcepta] ſtatuta
*ibi

CAP. XVI.

¶ſuper] iuxta

A PRofectique ſunt de Elim,& vênit omnis multitudo filiorum Iſrael in deſertũ Sin, quod
eſt inter Elim & Sinai: quintodecimo die menſis ſecundi, poſtquam egreſſi ſunt de ter- Veniũt ĩ deſertum Sin. ſap.11.a.
ra AEgypti. Et murmurauit omnis congregatio filiorũ Iſrael contra Moyſen & Aaron
in ſolitudine. Dixerúntque filii Iſrael ad eos, Vtinam mortui eſſemus per manum domini Murmurant pro cibo.
in terra AEgypti, quando ſedebamus ſuper ollas carnium,& comedebamus panem in ſatu-
ritate: cur induxiſtis nos in deſertũ iſtud, vt occideretis omnem multitudinem fame? Di-
xit autem dominus ad Moyſen, Ecce ego pluam vobis panes de cælo: egrediatur populus,&
colligat quæ ſufficiunt per ſingulos dies: vt tentem eum vtrũ ambulet in lege mea, an non.
Die autem ſexto parent quod inferant: & ſit duplum quàm colligere ſolebant per ſingulos
dies. Dixerúntq; Moyſes & Aaron ad omnes filios Iſrael, Veſpere ſcietis quòd dominus edu-
B xerit vos de terra AEgypti. Et mane videbitis gloriã domini: audiuit enim murmur veſtrũ
contra dominũ: nos verò quid ſumus, quia muſſitaſtis contra nos? Et ait Moyſes, Dabit vo-
bis dominus veſpere carnes edere,& mane panes in ſaturitate: eo quòd audierit murmura-
tiones veſtras, quibus murmurati eſtis contra eum. nos enim quid ſumus? nec contra nos eſt
murmur veſtrum, ſed contra dominũ. Dixit quoque Moyſes ad Aaron, Dic vniuerſæ con- Contra deũ murmurat, qui cõtra miniſtros eius.
gregationi filiorũ Iſrael, Accedite corã domino: audiuit enim murmur veſtrum. Cúmq;
loqueretur Aaron ad omnem cœtum filiorũ Iſrael, reſpexerunt ad ſolitudinem: & ecce glo- Loquit Moyſi de9 ĩ nube.
ria domini apparuit in nube. Locutus eſt autem dominus ad Moyſen, dicens, Audiui mur-
murationes filiorũ Iſrael, loquere ad eos, Veſpere comedetis carnes,& mane ſaturabimini Eccl'i.45.a.

¶iacuit] deſcendit
¶operuiſſet ſupficiẽ terræ] deſcendiſſet ros,
¶& quaſi pilo tuſũ] rotundũ, minutum
¶Man hu?] Voces hebraicæ ſunt quæ ſignificãt, qd hoc? vel donũ eſt hoc. ſubaudi dei.)
►quod ſignificat, quid eſt hoc?
►per ſingula capita
¶quæ habitãt in tabernaculo ſic] ſinguli ꝓ iis qui ſunt in tabernaculo ſuo,

C panibus: ſcietíſque quòd ego ſum dominus deus veſter. Factũ eſt ergo veſpere,& aſcẽ-
dens coturnix, cooperuit caſtra: mane quoq; ros iacuit per circuitũ caſtrorũ. Cúmque ope- Pluit coturnices & man.
ruiſſet ſuperficiem terræ, apparuit in ſolitudine minutum,& quaſi pilo tuſum in ſimilitudi-
nem pruinæ ſuper terrã. Quod cum vidiſſent filii Iſrael, dixerũt ad inuicem, Man hu? quod nũe.11.b. pſal.77.c. ſap.16.c. iohan.6.d. 1.cor.10.a.
ſignificat, Quid eſt hoc? ignorabant enim quid eſſet. Quibus ait Moyſes, Iſte eſt panis quem
dominus dedit vobis ad veſcendum. Hic eſt ſermo, quem præcepit dominus, Colligat vnuſ-
quiſque ex eo quantum ſufficit ad veſcẽdum: gomor per ſingula capita, iuxta numerũ ani-
marũ veſtrarũ, quæ habitant in tabernaculo ſic tolletis. Feceruntq; ita filii Iſrael,& college-
rũt, alius plus, alius minus. Et menſi ſunt ad menſurã gomor: nec qui plus collegerat, habuit 2.cor.8.d.

amplius : nec qui minus parauerat, reperit minus: ſed ſinguli iuxta id quod edere poterant, D
congregauerunt. Dixítque Moyſes ad eos, Nullus relinquat ex eo in mane. Qui nō au-
dierunt eum, ſed dimiſerunt quidam ex eo vſque mane, & ſcatere cœpit vermibus, atque
computruit. Et iratus eſt contra eos Moyſes. Colligebant autem* mane ſinguli, quantū ſuf-
ficere poterat ad veſcēdum: cúmque incaluiſſet ſol, liqueſiebat. In die autem ſexta col-
legerunt cibos duplices, id eſt duo gomor per ſingulos homines: venerunt autē omnes prin-
cipes multitudinis,& narrauerunt Moyſi. Qui ait eis, Hoc eſt quod locutus eſt dominus: re-
quies ſabbathi ſanctificata eſt domino cras. quodcunque operandū eſt, facite:& quæ coquē- E
da ſunt, coquite: quicquid autem reliquum fuerit, reponite vſque in mane. Fecerúntque ita
vt præceperat Moyſes,& non computruit, neque vermis inuentus eſt in eo. Dixítque Moy-
ſes, Comedite illud hodie, quia ſabbathū eſt domino: nō inuenietur hodie in agro. Sex die-
bus colligite: in die autem ſeptimo ſabbathū eſt, idcirco non inuenietur. Venítque ſeptima
dies:& egreſſi de populo vt colligerēt, non inuenerunt. Dixit autem dominus ad Moy-
ſen, Vſquequo non vultis cuſtodire mandata mea, & legem meam? Videte quòd dominus F
dederit vobis ſabbathū,& propter hoc die ſexta tribuit vobis cibos duplices: maneat vnuſ-
quiſque apud ſemetipſum, nullus egrediatur de loco ſuo die ſeptimo. Et ſabbathizauit po-
pulus die ſeptimo. Appellauítq; domus Iſrael nomen eius Man : quod erat quaſi ſemen co-
riandri albū, guſtúſque eius quaſi ſimilæ cum melle. Dixit autē Moyſes, Iſte eſt ſermo
quem præcepit dominus, Imple gomor ex eo, & cuſtodiatur in futuras retrò generationes:
vt nouerint panem quo alui vos in ſolitudine, quādo educti eſtis de terra AEgypti. Dixítq;
Moyſes ad Aaron, Sume vas vnū, & mitte ibi man, quantū poteſt capere gomor : & repone G
coram domino ad ſeruandū in generationes veſtras, ſicut præcepit dominus Moyſi. Poſuít-
que illud Aaron in tabernaculo reſeruandū. Filii autem Iſrael comederunt man quadragin
ta annis: donec venirent in terram habitabilem. Hoc cibo aliti ſunt, vſquequo tangerent fi-
nes terræ Chanáan. Gomor autem decima pars eſt ephi.

CAP. XVII.

IGitur profecta omnis multitudo filiorum Iſrael de deſerto Sin, per manſiones ſuas, A
iuxta ſermonem domini, caſtrametati ſunt in Raphidim, vbi non erat aqua ad biben-
dum populo. Qui iurgatus contra Moyſen, ait, Da nobis aquā, vt bibamus. Quibus re-
ſpondit Moyſes, Quid iurgamini contra me? cur tentatis dominū? Sitiuit ergo ibi populus
præ aquæ penuria:& murmurauit contra Moyſen, dicēs, Cur feciſti nos exire de AEgypto,
vt occideres nos,& liberos noſtros, ac iumenta ſiti? Clamauit autem Moyſes ad domi-
nū, dicens, Quid faciam populo huic? adhuc paululum,& lapidabit me. Et ait dominus ad B
Moyſen, Antecede pupulū,& ſume tecum de ſenioribus Iſrael: & virgam qua percuſſiſti flu
uium, tolle in manu tua,& vade. En ego ſtabo coram te, ibi ſupra petram Horeb: percutiéſ-
que petram, & exibit ex ea aqua, vt bibat populus. Fecit Moyſes ita coram ſenioribus
Iſrael. Et vocauit nomen loci illius Tentatio, propter iurgium filiorum Iſrael, & quia ten-
tauerunt dominum, dicentes, Eſt ne dominus in nobis, an non? Vênit autem Amalec,&
pugnabat contra Iſrael in Raphidim. Dixítque Moyſes ad Ioſue, Elige viros,& egreſſus pu- C
gna cōtra Amalec: cras ego ſtabo in vertice collis, habēs virgā dei in manu mea. Fecit Ioſue
vt locutus erat Moyſes,& pugnauit contra Amalec: Moyſes autem,& Aaron,& Hur aſcen-
derunt ſuper verticem collis. Cúmque leuaret Moyſes manus, vincebat Iſrael: ſin autē pau-
lulum remiſiſſet, ſuperabat Amalec. Manus autem Moyſi erant graues: ſumentes igitur la-
pidem, poſuerunt ſubter eum, in quo ſedit: Aaron autem,& Hur ſuſtentabāt manus eius ex
vtraque parte. Et factum eſt vt manus ipſius non laſſarentur, vſque ad occaſum ſolis. Fuga- D
uítque Ioſue Amalec,& populum eius in ore gladii. Dixit autem dominus ad Moyſen,
Scribe hoc ob monimētum in libro,& trade auribus Ioſue : delebo enim memoriam Ama-
lec ſub cælo. AEdificauítque Moyſes altare : & vocauit nomen eius, Dominus exaltatio
mea, dicens, Quia manus ſolii domini, & bellum domini erit contra Amalec, à generatio-
ne in generationem.

CAP. XVIII.

CVmq; audiſſet Iethro ſacerdos Madian, cognatus Moyſi, omnia quæ fecerat deus Moy-
ſi,& Iſraeli populo ſuo, quòd eduxiſſet dominus Iſrael de AEgypto: tulit Sephorā vxo- A
rem Moyſi quam remiſerat:& duos filios eius, quorum vnus vocabatur Gerſam, dicēte pa-
tre, Aduena fui in terra aliena. alter verò Eliezer, Deus enim, ait, patris mei adiutor meus,

Man ſeruatū fœtet & cōpu treſcit.

Sabbatho ne coquere quidē fas erat.

In ſabbatho deus nō pluit man.

Increpat de⁹ populū, quòd ſabbathū nō cuſtodiant.

Man.

Man reſeruatur in memoriā poſteris.

Neem. 9. d. iudith. 5. c.

Gomor.

Veniunt in Raphidim.

Murmurant ob aquæ penuriam. Nume. 20. a.

Orat deum Moyſes.

ī. 14. e. Pſal. 77. b. 1. cor. 10. a.

Datur aqua è petra.

Tentare deū quid.

Amalecitæ occiduntur à filiis Iſrael, orāte Moyſe. iudith. 4. d. ſap. 11. a. deut. 25. d.

Ioſue.

Amalecitarū interitū prędicit deus.

Iethro inuiſit Moyſen, cum vxore & filiis ipſius Moyſi.

ī. 2. d.

*ſingulo

¶ſanctificata] ſſt
¶operandū eſt, fa
te:& quæ coquē
ſūt, coquite:] coq
dum eſt, coquite
quod lixaturi eſt
lixate.
¶Fecerūntq; ita]
repoſuerunt illud
vſque mane,

¶futuras retro
rationes] gen
nes veſtras (
ſteros veſtros.)

¶Tentatio,] M
& Meriba(.i.
tio & iurgium)

¶paululum re
ſet,] dimitteba

¶Fugauitq;] C
uitque

¶ſolii domini,]
per thronum
(Hebræi expo
Iurauit dñs p
num ſuum ſi
Chalde⁹ interp

¶cognatus]
(vbique in hoc
pite lege ſoce
cognatus)

& eruit me de gladio Pharaonis. Vênit ergo Iethro cognatus Moyſi,& filii eius & vxor
eius ad Moyſen in deſertum, vbi erat caſtrametatus iuxta montem dei. Et mandauit Moy-

¶Qui] Et Moyſes

ſi,dicẽs,Ego Iethro cognatus tuus venio ad te,& vxor tua,& duo filii tui cum ea.Qui egreſ-
ſus in occurſum cognati ſui,adorauit,& oſculatus eſt eum:ſalutauerúntque ſe mutuo verbis
B pacificis. Cúmque intraſſent tabernaculum, narrauit Moyſes cognato ſuo cuncta quæ fe-
cerat dominus Pharaoni & AEgyptiis propter Iſrael: vniuerſúmque laborem qui accidiſſet
eis in itinere, & quòd liberauerat eos dominus. Lætatúſque eſt Iethro ſuper omnibus bo-

Narrat Moyſes liberationẽ filiorũ Iſrael ſocero.

nis quæ fecerat dominus Iſraeli,eo quòd eruiſſet eum de manu AEgyptiorum,& ait,Bene-
dictus dominus qui liberauit vos de manu AEgyptiorum,& de manu Pharaonis, qui eruit
populũ ſuũ de manu AEgypti. Nunc cognoui quia magnus dominus ſuper omnes deos, eo
quòd ſuperbe egerint cõtra illos. Obtulit ergo Iethro cognatus Moyſi holocauſta & hoſtias
deo: venerúntque Aaron & omnes ſeniores filiorum Iſrael, vt comederent panem cum eo
coram deo. Altera autem die ſedit Moyſes vt iudicaret populum,qui aſſiſtebat Moyſi à

Deũ Iſraelis confitens Iethro,offert holocauſta.

mane vſque ad veſperã.Quod cum vidiſſet cognatus eius,omnia ſcilicet quæ agebat in po-
C pulo,ait,Quid eſt quod facis in plebe?cur ſolus ſedes, & omnis populus præſtolatur de ma-
ne vſque ad veſperam?Cui reſpondit Moyſes, Vênit ad me populus quærens ſentẽtiam dei.
Cúmque acciderit eis aliqua diſceptatio, veniunt ad me vt iudicem inter eos, & oſtendam

Moyſes ſecũdũ leges dei iudicat populi lites.

¶ſentẽtiã dei.] deũ.

Quærere deum,quid.

præcepta dei,& leges eius. At ille,Non bonam,inquit,rem facis:ſtulto labore conſumeris &
tu,& populus iſte qui tecum eſt:vltra vires tuas eſt negotium, ſolus illud non poteris ſuſti-
nere.Sed audi verba mea atque conſilia,& erit dominus tecum. Eſto tu populo in his quæ
ad deum pertinent,vt referas quæ dicuntur,ad eum:oſtendáſque populo ceremonias & ritũ
colendi,viámque per quam ingredi debeant, & opus quod facere debeant. Prouide autẽ de
omni plebe viros potentes & timentes deum,in quibus ſit veritas,& qui oderint auaritiam,
& conſtitue ex eis tribunos & centuriones,& quinquagenarios,& decanos.Qui iudicent po
D pulũ omni tempore:quicquid autem maius fuerit,referant ad te,& ipſi minora tantummo-
do iudicent:leuiúſque ſit tibi,partito in alios onere. Si hoc feceris, implebis imperium dei,
& præcepta eius poteris ſuſtentare : & omnis hic populus reuertetur ad loca ſua cum pace.
Quibus auditis, Moyſes fecit omnia quæ ille ſuggeſſerat. Et electis viris ſtrenuis de cuncto
Iſrael, conſtituit eos principes populi, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios,& de-
canos. Qui iudicabant plebem domini omni tempore : quicquid autem grauius erat, refe-
rebant ad eum, faciliora tantummodo iudicantes. Dimiſitque cognatum ſuum:qui reuer-
ſus abiit in terram ſuam.

¶ſtulto labore cõſumeris] vel,cadendo cades.(i.huic graui oneri ſuccumbes)
¶in his quæ ad deũ pertinent,vt referas quæ dicunt,ad eũ] coram deo,vt referas lites ei⁹ ad deũ,
¶& ritum colendi, viámque] leges,indicáque eis viam
¶potentes] fortes

Deu.1.b.

Iudices alios ſecũ conſtituit Moyſes, & quales.

¶& præcepta eius poteris ſuſtentare:

¶cognatum] Moyſes ſocerum

CAP. XIX.

A Menſe tertio egreſſionis filiorũ Iſrael de terra AEgypti,in die hac venerunt in ſolitudi-
nem Sinai.Nam profecti de Raphidim,& peruenientes vſque in deſertũ Sinai,caſtra-
metati ſunt in eodem loco, ibíque Iſrael fixit tentoria e regione montis. Moyſes autem
aſcẽdit ad deum:vocauítq; eum dominus de mõte,& ait,Hæc dices domui Iacob,& annun-
tiabis filiis Iſrael, Voſipſi vidiſtis quæ fecerim AEgyptiis,quomodo portauerim vos ſuper
alas aquilarũ,& aſſumpſerim mihi.Si ergo audieritis vocem meam,& cuſtodieritis pactum
meum,eritis mihi in peculiũ de cunctis populis:mea eſt enim omnis terra.Et vos eritis mi-
hi in regnũ ſacerdotale,& gens ſancta.hæc ſunt verba quæ loquêris ad filios Iſrael. Vênit
Moyſes:& conuocatis maioribus natu populi, expoſuit omnes ſermones quos mandauerat
dominus. Reſpondítque omnis populus ſimul, Cuncta quæ locutus eſt dominus,faciemus.

Veniunt ad montẽ Sinai Nume.33.c.

Populus dei, pp̃s Iſrael. act.7.e.

¶in peculium de] in peculium præ(vel, theſaur⁹ dilect⁹ pr̃ę)

Deu.29.a. 1.Pet.2.b. Sacerdotale regnum. Sãcta gens. Moyſes annuntiat verbum dei.

B Cúmque retuliſſet Moyſes verba populi ad dominũ, ait ei dominus, Iam nunc veniam
ad te in caligine nubis,vt audiat me populus loquentem ad te,& credat tibi in perpetuum.
Nuntiauit ergo Moyſes verba populi ad dominũ. Qui dixit ei, Vade ad populũ,& ſanctifi-
ca illos hodie & cras,lauéntq; veſtimẽta ſua.Et ſint parati in diem tertium:in die enim ter-
tia deſcendet dominus coram omni plebe ſuper montem Sinai. Conſtituéſq; terminos po-
pulo per circuitum,& dices ad eos,Cauete ne aſcẽdatis in montem,nec tangatis fines illius:
omnis qui tetigerit montem,morte morietur. Manus non tanget eum,ſed lapidibus oppri-
metur,aut confodietur iaculis:ſiue iumentũ fuerit ſiue homo,non viuet.cum cœperit clan-
gere buccina,tunc aſcendant in montem. Deſcendítque Moyſes de monte ad populum,
& ſanctificauit eum.Cúmque lauiſſent veſtimenta ſua,ait ad eos, Eſtote parati in diem ter-
C tium, & ne appropinquetis vxoribus veſtris. Iámque aduenerat tertius dies, & mane

Moyſi verbis deus vult fidem haberi.

Iubetur populus ſanctificari.

¶cœperit clangere] prolixum ſonitum dederit

Tãgẽs montẽ lapidatur. heb.12.e.

Sanctificat populus.

In tonitru & fulgure apparet deus,vt à pp̃o timeat.

inclaruerat: & ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes denſiſſima operire montem, clangórque buccinæ vehementius perſtrepebat: & timuit omnis populus qui erat in caſtris. Cúmque eduxiſſet eos Moyſes in occurſum dei de loco caſtrorum, ſteterunt ad radices montis. Totus autem mons Sinai fumabat: eo quòd deſcendiſſet dominus deus ſuper eum in igne, & aſcenderet fumus ex eo quaſi de fornace: erátque omnis mons terribilis. Et ſonitus buccinæ paulatim creſcebat in maius, & prolixius tendebatur: Moyſes loquebatur, & deus reſpondebat ei*. Deſcendítq; dominus ſuper montem Sinai in ipſo mõtis vertice, & vocauit Moyſen in cacumen eius. Quò cum aſcendiſſet, dixit ad eum, Deſcẽde, & conteſtare populum: ne fortè velit tranſcendere terminos ad videndum dominum, & pereat ex eis plurima multitudo. Sacerdotes quoque qui accedunt ad dominũ, ſanctificentur, ne percutiat eos. Dixítque Moyſes ad dominum, Non poterit vulgus aſcendere in mõtem Sinai: tu enim teſtificatus es & iuſſiſti, dicens, Pone terminos circa montem, & ſanctifica illum. Cui ait dominus, Vade, deſcende: aſcendéſque tu, & Aaron tecum: ſacerdotes autẽ & populus non tranſeant terminos, nec aſcendãt ad dominum, ne fortè interficiat illos. Deſcendítque Moyſes ad populum, & omnia narrauit eis.

Deu.4.b.

¶terribilis.] valde commotus. *in voce

D

Sãctificãtur ſacerdotes.

¶percutiat] diuiſionẽ faciat (vel cõminuat) dominus

Populus & ſacerdotes, ne tangãt mõtẽ.

CAP. XX.

LOcutúſque eſt deus cunctos ſermones hos, Ego ſum dominus deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti de domo ſeruitutis. Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinẽ quæ eſt in cælo déſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorũ quæ ſunt in aquis ſub terra. Non adorabis ea, neque coles: ego ſum dominus deus tuus fortis zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me, & faciens miſericordiam in milia his qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea. Non aſſumes nomen domini dei tui in vanum. nec enim habebit inſontẽ dominus eum qui aſſumpſerit nomen domini dei ſui fruſtra. Memento vt diem ſabbathi ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autẽ die ſabbathũ domini dei tui eſt: nõ facies omne opus in eo, tu & filius tuus & filia tua, ſeruus tuus & ancilla tua, iumentũ tuũ & aduena qui eſt intra portas tuas. Sex enim diebus fecit dominus cælũ & terrã & mare, & omnia quæ in eis ſunt: & requieuit die ſeptimo, idcirco benedixit dominus diei ſabbathi, & ſanctificauit eum. Honora patrem tuũ & matrem tuã, vt ſis longæuus ſuper terrã quam dominus deus tuus dabit tibi. Non occides. Nõ mœchaberis. Non furtũ facies. Non loquêris cõtra proximũ tuũ falſum teſtimoniũ. Non cõcupiſces domũ proximi tui. Nec deſyderabis vxorẽ eius, nõ ſeruũ, nõ ancillã, nõ bouẽ, nõ aſinũ, nec omnia quæ illius ſunt. Cunctus autẽ populus videbat voces & lãpades, & ſonitũ buccinæ, montémque fumantem: & perterriti ac pauore concuſſi, ſteterunt procul, dicentes Moyſi, Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis dominus, ne fortè moriamur. Et ait Moyſes ad populũ, Nolite timere: vt enim probaret vos vênit deus, & vt terror illius eſſet in vobis, & non peccaretis. Stetítque populus délonge. Moyſes autem acceſſit ad caliginẽ in qua erat deus. Dixit præterea dominus ad Moyſen, Hæc dices filiis Iſrael, Vos vidiſtis quòd de cælo locutus ſim vobis. Non facietis mecũ deos argẽteos, nec deos aureos facietis vobis. Altare de terra facietis mihi, & offeretis ſuper eo holocauſta & pacifica veſtra, oues veſtras & boues in omni loco in quo memoria fuerit nominis mei: veniã ad te, & benedicã tibi. Quòd ſi altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de ſectis lapidibus: ſi enim leuaueris cultrum tuum ſuper eum, polluetur. Non aſcendes per gradus ad altare meum, ne reueletur turpitudo tua*.

A

Deos alienos ne habeamus. deu.5.a. pſal.80.c. leui. 26.a. deu.5.a. pſal.96.b.

Iuramentũ. deu.5.b. leuit. 19.c. mat.5.c. Sabbathum. eze.20.b. deu. 5.b. ĩ 31.b. Gen.2.a.

B

Parentes. deu.5.b. mat. 15.a. ephe.6.a. Occidere. mat.5.c. Mœchari. Furtum. Falſũ teſtim. Cõcupiſcẽtia rom.7.b.13.c. Popul⁹ ſtupefact⁹. heb.12.e. Deu.18.c. Vt timerẽt apparuit in fulgure deus.

C

¶probaret] tent...

D

Dii argentei ne fiant. Altare terreũ

Deu.27.a. ioſue.8.f.

*ſuper illud.

CAP. XXI.

HAEc ſunt iudicia quæ propones eis, Si emeris ſeruũ Hebræũ, ſex annis ſeruiet tibi: in ſeptimo egredietur liber gratis. Cum quali veſte intrauerit, cum tali exeat. ſi habẽs vxorẽ: & vxor egredietur ſimul. Sin autẽ dominus dederit illi vxorẽ, & pepererit filios & filias: mulier & liberi eius erunt domini ſui, ipſe verò exibit cum veſtitu ſuo. Quòd ſi dixerit ſeruus, Diligo dominũ meum & vxorem ac liberos, nõ egrediar liber: offeret eum dominus diis, & applicabitur ad oſtium & poſtes, perforabítq; aurẽ eius ſubula, & erit ei ſeruus in ſeculum. Si quis vendiderit filiam ſuam in famulã, nõ egredietur ſicut ancillæ exire cõſueuerũt. Si diſplicuerit oculis domini ſui, cui tradita fuerit, dimittet eam*: populo autẽ alieno vendendi non habebit poteſtatẽ, ſi ſpreuerit eam. Sin autẽ filio ſuo deſponderit eam, iuxta morem filiarũ faciet illi. Quòd ſi alteram ei acceperit, prouidebit puellæ nuptias, & veſtimẽta,

De ſeruis emẽdis. deu.15 c. iere.34.c.

A

¶Cũ quali ve... trauerit, cũ tali ... eat.] Si cũ corp... ingreſſ⁹ fuerit ... corpore ſuo ... tur. (Hebræ... quẽ ſic vertit ... interp. ſi ſolus ... uit, ſolus egred...) ¶veſtitu ſuo] ... re ſuo. Heb. ... ¶diis,] ad iud...

Filia vẽdita in ancillam.

B

¶ancillæ] ſerui... ¶cui tradita ſu... quia non deſpo... uit eam. *liberam ¶ſi] quandoque... ¶nuptias] alim...

& pretiũ pudicitiæ nõ negabit. Si tria iſta nõ fecerit, egredietur gratis abſq; pecunia. Qui
C percuſſerit hominem volens occidere, morte moriatur. Qui autẽ non eſt inſidiatus, ſed deus illum tradidit in manus eius: conſtituã tibi locum in quem fugere debeat. Si quis per induſtriã occiderit proximũ ſuũ, & per inſidias: ab altari meo auelles eum vt moriatur. Qui percuſſerit patrem ſuum aut matrem, morte moriatur. Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, cõuictus noxæ, morte moriatur. Qui maledixerit patri ſuo vel matri, morte moriatur. Si rixati fuerint viri, & percuſſerit alter proximũ ſuum lapide vel pu-
D gno, & ille mortuus nõ fuerit, ſed iacuerit in lectulo: ſi ſurrexerit, & ambulauerit foris ſuper baculũ ſuũ, innocẽs erit qui percuſſerit, ita tamen vt operas eius, & impenſas in medicos, reſtituat. Qui percuſſerit ſeruũ ſuũ, vel ancillam virga, & mortui fuerint in manibus eius, criminis reus erit. Sinautem vno die vel duobus ſuperuixerit, nõ ſubiacebit pœnæ, quia pecunia illius eſt. Si rixati fuerint viri, & percuſſerit quis mulierem prægnãtem, & abortiuum quidem fecerit, ſed ipſa vixerit: ſubiacebit damno quantũ maritus mulieris expetierit,
E & arbitri iudicauerint. Sinautẽ mors eius fuerit ſubſecuta, reddet animã pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manũ pro manu, pedem pro pede, aduſtionem pro aduſtione, vulnus pro vulnere, liuorem pro liuore. Si percuſſerit quiſpiam oculum ſerui ſui aut ancillæ, & luſcos eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo quem eruit. Dentem quoque ſi excuſſerit ſeruo vel ancillæ ſuæ, ſimiliter dimittet eos liberos. Si bos cornu percuſſerit virũ aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur* & nõ comedẽtur carnes eius, domi-
F nus quoque bouis innocẽs erit. Quòd ſi bos cornupeta fuerit ab heri & nudiuſtertius, & cõteſtati ſunt dominũ eius, nec recluſerit eum, occideritque virũ aut mulierem: bos lapidibus obruetur, & dominũ illius occĩdent. Quòd ſi pretium fuerit ei impoſitum, dabit pro anima ſua quicquid fuerit poſtulatus. Filium quoque & filiam ſi cornu percuſſerit, ſimili ſententiæ ſubiacebit. Si ſeruũ ancillámque inuaſerit, triginta ſiclos argenti domino dabit, bos verò lapidibus opprimetur. Si quis aperuerit ciſternam, & foderit, & non operuerit eam, ceci-
G deritque bos aut aſinus in eam, reddet dominus ciſternæ pretium iumentorum: quod autẽ mortuum eſt, ipſius erit. Si bos alienus bouem alterius vulnerauerit, & ille mortuus fuerit: vendent bouem viuum, & diuident pretium, cadauer autem mortui inter ſe diſpertiẽt. Si autem ſciebat quod bos cornupeta eſſet ab heri & nudiuſtertius, & non cuſtodiuit eum dominus ſuus: reddet bouem pro boue, & cadauer integrũ accipiet.

CAP. XXII.

A SI quis furatus fuerit bouem aut ouem, & occiderit, vel vendiderit: quinq; boues pro vno boue reſtituet, & quatuor oues pro vna oue. Si effringens fur domum ſiue ſuffodiẽs fuerit inuentus, & accepto vulnere mortuus fuerit: percuſſor non erit reus ſanguinis. Quòd ſi orto ſole hoc fecerit, homicidium perpetrauit, & ipſe morietur. Si non habuerit quod pro furto reddat, ipſe venundabitur. ſi inuentum fuerit apud eum quod furatus eſt, viuens, ſiue bos, ſiue aſinus, ſiue ouis: duplum reſtituet. Si læſerit quiſpiam agrum vel vineã, & dimiſerit iumẽtum ſuũ vt depaſcatur aliena: quicquid optimũ habuerit in agro ſuo vel in vinea, pro damni æſtimatione reſtituet. Si egreſſus ignis inuenerit ſpinas, & cõprehẽderit aceruos frugũ, ſiue ſtantes ſegetes in agris: reddet damnũ qui ignẽ ſuccẽderit. Si quis cõmẽ-
B dauerit amico pecuniã aut vas in cuſtodiã: & ab eo qui ſuſceperat, furto ablata fuerint: ſi inuenitur fur, duplũ reddet: ſi latet fur, dominus domus applicabitur ad deos, & iurabit quòd nõ extẽderit manũ in rem proximi ſui, ad perpetrandã fraudẽ, tam in boue quàm in aſino, & oue ac veſtimẽto, & quicquid damni inferre poteſt: ad deos vtriuſq; cauſa perueniet: & ſi illi iudicauerint, duplũ reſtituet proximo ſuo. Si quis cõmendauerit proximo ſuo aſinũ, bouem, ouem, & omne iumẽtum ad cuſtodiam, & mortuum fuerit aut debilitatũ, vel captũ ab hoſtibus, nullúſque hoc viderit: iuſiurandum* erit in medio quòd non extenderit manum ad rem proximi ſui: ſuſcipiẽtque dominus iuramentũ, & ille reddere non cogetur. Quòd ſi
C furto ablatũ fuerit, reſtituet damnum domino. Si comeſtum à beſtia, deferat ad eum quod occiſum eſt, & nõ reſtituet. Qui à proximo ſuo quicquid horum mutuo poſtulauerit, & debilitatum aut mortuum fuerit, domino non præſente: reddere compelletur. Quòd ſi impræſentiarũ dominus fuerit, non reſtituet, maxime ſi conductum venerat pro mercede operis ſui. Si ſeduxerit quis virginem necdũ deſponſatã, dormierítq; cum ea: dotabit eam,

¶pretiũ pudicitiæ nõ negabit.] tẽp⁹ nõ diminuet ei. (vel cõcubitũ ei⁹ nõ ꝓhibebit. LXX, cõiugio ſiue cõgreſſu nõ priuabit)
¶volens occidere] ita vt moriatur,
¶illum tradidit] vel fuit cauſa vt veniret
¶cõuictus noxæ] & inuentus fuerit in manu eius,
¶operas eius] damnum ceſſationis
¶criminis re⁹ erit.] vindictã patietur.
¶arbitri] iudices
*bos,
¶cõteſtati ſunt dominũ eius,] .i. indicatum fuerit domino ſuo)
¶nõ erit re⁹ ſanguinis] nõ ei ſãguis (.i. non poteſt actio homicidii in eũ cõſtitui. vel nõ erit morti obnoxius)
¶homicidiũ ꝑpetrauit, & ipſe morieť.] ſanguis ei, reddẽdo reddet (.i. erit morti obnoxi⁹. vel vt ĩterpres noſter cũ Chaldæo ĩterp. vertit, homicidiũ ꝑpetrauit. vel, actio homicidii conſtitueť in eũ, & rependet, ſiue paria faciet.)
¶cõmẽdauerit amico] dederit ꝓximo
¶deos] iudices,
& iurabit
¶quòd] ſi
¶ad ꝑpetrãdã fraudẽ,] Sup oĩ re ꝑuaricationis (.i. ſi aliqs accuſauerit alterũ ĩ aliqua qualicunque trãſgreſſiõe. Hæc generalis eſt quædam ſentẽtia interiecta)
¶quicquid damni ĩferre poteſt:] ꝑ omni re amiſſa, quã dixerit quod hęc ipſi⁹ ſit:
¶ſi illi] ſi quem iudices
*domini
¶in medio] inter vtrunq; ¶dominus iuramẽtum, &] dñs (ſubaudi ſubſtantiæ) & ¶comeſtũ à beſtia, deferat ad eũ quod occiſum eſt] & raptũ fuerit, adducet inteſtẽ, quod dilaceratũ eſt, ¶impræſentiarũ] cum eo ¶maxime ſi conductum venerat] ſi mercede conductus, venit (.i. vt Chald. interp. cõputetur)

Homicidium Leuit. 24. c.
Parẽtes percutiens.
Furtũ leuit. 20. b. prouer. 20. c. mat. 15. a. mar. 7. b.
Maledicens patri.
Rixantes.
Percutiẽs ſeruum.
Percutiens mulierẽ prægnantem.
Pœna taliõis mat. 5. f. leuit. 24. d. deu. 19. d.
Oculũ eruẽs, vel dentẽ excutiẽs ſeruis.
Bos cornupeta.
Fodiẽs ciſternã ĩ quã bos ceciderit.
Bos bouem occidens.
Pœna furis.
Damnũ factum.
De depoſito lex.
Depoſitum quomodo reddendum.
Gẽn. 31. f.
Cõmodatum aut locatum.
Conſtuprata virgo.

& habebit eam vxorem. Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam iuxta modū dotis,
quam virgines accipere cōſueuerunt. Maleficas nō patieris viuere. Qui coierit cum
iumēto, morte moriatur. Qui immolat diis, occidetur, præterquā domino ſoli. Ad-
uenam non contriſtabis, neque affliges eum: aduenæ enim & ipſi fuiſtis in terra AEgypti.
Viduæ & pupillo non nocebitis. Si læſeritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiā cla- D
morem eorū: & indignabitur furor meus, percutiámque vos gladio, & erunt vxores veſtræ
viduæ, & filii veſtri pupilli. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui ha
bitat tecum, non vrgebis eum quaſi exactor, nec vſuris opprimes. Si pignus à proximo
tuo acceperis veſtimentū, ante ſolis occaſum reddes ei. Ipſum enim eſt ſolū quo operitur,
indumentū carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: ſi clamauerit ad me, exaudiā eum,
quia miſericors ſum. Diis non detrahes, & principi populi tui non maledices. Deci-
mas tuas & primitias tuas non tardabis reddere: primogenitum filiorum tuorum dabis mi-
hi. De bobus quoque, & ouibus ſimiliter facies: ſeptem diebus ſit cum matre ſua, die octa-
ua reddes illum mihi. Viri ſancti eritis mihi: carnem quæ*à beſtiis fuerit prægustata, nō
comedetis, ſed proiicietis canibus.

CAP. XXIII.

NOn ſuſcipies vocem mendacii: nec iunges manum tuam vt pro impio dicas falſum te- A
ſtimoniū. Non ſequêris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio, plurimorum
acquieſces ſentētiæ, vt à vero deuies. Pauperis quoq; nō miſereberis in iudicio. Si occur-
reris boui inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum. Si videris aſinū odiētis te, iacêre ſub
onere, non pertranſibis, ſed ſubleuabis cum eo. Non declinabis in iudicium pauperis.
Mendacium fugies. Inſontem & iuſtum non occides, quia auerſor impium. Nec
accipies munera, quæ etiā excæcant prudentes, & ſubuertunt verba iuſtorum. Peregrino B
moleſtus non eris. ſcitis enim aduenarū animas: quia & ipſi peregrini fuiſtis in terra AEgy-
pti. Sex annis ſeminabis terram tuā, & congregabis fruges eius. Anno autē ſeptimo di-
mittes eam, & requieſcere facies, vt comedāt pauperes populi tui: & quicquid reliquū fuerit
edāt beſtiæ agri. ita facies in vinea, & in oliueto tuo. Sex diebus operaberis: ſeptimo die
ceſſabis, vt requieſcat bos & aſinus tuus, & refrigeretur filius ancillæ tuæ, & aduena. Omnia
quæ dixi vobis, cuſtodite. Et per nomen externorum deorum nō iurabitis, neque audie- C
tur ex ore veſtro. Tribus vicibus per ſingulos annos mihi feſta celebrabitis. Solennitatē
azymorum cuſtodies. Septem diebus comedes azyma, ſicut præcepi tibi tempore menſis no
uorū, quando egreſſus es de AEgypto: non apparebis in cōſpectu meo vacuus. Et ſolennitatē
meſſis primitiuorū operis tui, quæcunque ſeminaueris in agro: ſolennitatem quoque*in ex-
itu anni, quando congregaueris omnes fruges tuas de agro. Ter in anno apparebit om-
ne maſculinum tuum coram domino deo. Non immolabis ſuper fermento ſanguinem D
victimæ meæ, nec remanebit adeps ſolennitatis meæ vſque mane. Primitias frugum ter-
ræ tuæ deferes in domum domini dei tui: nec coques hœdum in lacte matris ſuæ. Ecce
ego mittam angelum meum, qui præcedat te, & cuſtodiat in via, & introducat in locū quem
præparaui. Obſerua eum, & audi vocem eius, non contemnendum putes: quia non dimittet
cum peccaueritis, & eſt nomen meum in illo. Quòd ſi audieris vocem eius, & feceris omnia
quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te. Præcedétque te angelus E
meus, & introducet te ad Amorrhæum, & Hethæum, & Pherezæum, Chananæúmque, & He-
uæum & Iebuſæum, quos ego conteram. Non adorabis deos eorum, nec coles eos: non fa-
cies opera eorum, ſed deſtrues eos: & confringes ſtatuas eorum. Seruietíſque domino deo
veſtro, vt benedicam panibus tuis, & aquis, & auferam infirmitatem de medio tui. Non erit
infœcunda, nec ſterilis in terra tua: numerum dierum tuorum implebo. Terrorem meum
mittam in præcurſum tuum, & occîdam omnem populum, ad quem ingrediêris: cuncto- F
rúmque inimicorum tuorum coram te terga vertam, emittens crabrones prius, qui fuga-
bunt Heuæum, & Chananæum, & Hethæum, antequam introeas. Non eiiciam eos à fa-
cie tua anno vno: ne terra in ſolitudinem redigatur, & creſcant contra te beſtiæ. Paulatim
expellam eos de conſpectu tuo, donec augearis, & poſſideas terram. Ponam autem ter-
minos tuos à mari rubro vſque ad mare Palæſthinorum, & à deſerto vſque ad fluuium: tra-
dam in manibus veſtris habitatores terræ, & eiiciam eos de conſpectu veſtro. Non inibis G
cum eis fœdus, nec cum diis eorū. Non habitent in terra tua, ne fortè peccare te faciant in

Maleficæ.
Coiens cum iumento.
Idololatra. leui.19.g.
Aduena.
Vidua & pupill9. zac.7.c.
Pecunia mutuo data.
Pignora quādo reddēda.
Magiſtratus Principes. act.23.a.
Primitiæ.
Primogenita Leuit.22.b. ezech.44.g.
Caro à beſtiis laniata.
Mendacium.
Iudex æquus
Pauper.
Inimicis benefaciēdum. deut.22.a.
Pauper.
Mendacium.
Innocens. dañ.13.f.
Munera. deu.16.d. ecſi.20.d
Peregrini. Gene.46.a.
Sabbathum terræ.
Sabbathū ſeptimi diei.
Dii externi.
Feſtū paſchæ in Aprili. ſ.13.a.
j.34.c. deute.16.d. ecſi.35.a.
Pēthecoſtes in Iunio.
Tabernaculorū i Octobre.
Sanguis.
Primitiæ. deu.14.c. j.34.c
Angelus deducēs populū Iſrael.
j.33.a. ioſue 24.c. deu.7.c.
Dii alieni nō adorādi.
Seruire deo.
Benedictio.
Infirmitas.
Sterilis. deu.7.c.
Quare paulatim de9 expulit Chananæos.
Deu.7.a. j.34.b.

¶exactor,]vſurar[...]
¶Diis] Iudicibus
¶Decimas tuas & primitias tuas] ple[...] nitudinē & lachry[...] mā tuam (.i. primi[...] tias fructuū, ſiue [...] mētis terræ, & pri[...] mitias oīm liquo[...] rū, vt vini, olei, & [...] liquorum inſtar la[...] chrymæ deſcenden[...] tium è torculari)
*in agro
¶Paupis quoq; no[...] miſereberis] Pau[...] rem nō honorab[...]
¶declinabis in iu[...] ciū pauperis] in[...] ctes, ſiue peruert[...] diciū (vel ius) pau[...] peris tui icauſa [...]
¶auerſor] non iu[...] ficabo (.i. non [...] inultum)
¶refrigeretur] req[...] eſcat anima,
¶p nomē] nomi[...]
¶iurabitis] recor[...] bimini.
¶nouorum, qu[...] Abib (.i. mēſis [...] lis, in quo noua [...] oīa) quia in eo [...]
*collectionis
¶lacte] (.i. qu[...] fugit lac)
¶meum] cora[...]
¶contemnen[...] tes] exacerbes [...]
¶prius] ante[...]

me,ſi ſeruieris diis eorum:quod tibi certe erit in ſcandalum.

CAP. XXIIII

A MOyſi quoque dixit, Aſcende ad dominũ tu & Aaron, Nadab & Abiu, & ſeptuaginta ſenes ex Iſrael,& adorabitis procul. Soluſque Moyſes aſcendet ad dominũ,& illi non appropinquabunt: nec populus aſcendet cum eo. Venit ergo Moyſes, & narrauit plebi omnia verba domini,atque iudicia:reſponditq; cũctus populus vna voce,Omnia verba domini,quæ locutus eſt,faciemus. Scripſit autem Moyſes vniuerſos ſermones domini: & mane conſurgens ædificauit altare ad radices montis, & duodecim titulos per duodecim tribus

Moyſes iubetur rurſũ ſcãdere mõtem cum fratre,& ſenioribus Iſrael.

Scribit Moyſes verba dei in vnũ volumen,eáq; populo legit.

B Iſrael. Miſitque iuuenes de filiis Iſrael,& obtulerunt holocauſta,immolaueruntque victimas pacificas domino,vitulos. Tulit itaque Moyſes dimidiam partem ſanguinis,& miſit in crateras:partem autem reſiduam fudit ſuper altare. Aſſuménſque volumen fœderis,legit audiente populo.qui dixerũt,Omnia quæ locutus eſt dominus faciemus, & erimus obediẽtes. Ille vero,ſumptum ſanguinem reſperſit in populũ, & ait, Hic eſt ſanguis fœderis, quod pepigit dominus vobiſcũ ſuper cunctis ſermonibus his. Aſcenderuntq; Moyſes & Aaron,

Sanguis fœderis.heb.9.e.

C Nadab & Abiu,& ſeptuaginta de ſenioribus Iſrael:& viderunt deũ Iſrael:& ſub pedibus eius quaſi opus lapidis ſapphirini,& quaſi cælum cum ſerenũ eſt.Nec ſuper eos qui procul receſſerant de filiis Iſrael, miſit manũ ſuã:videruntque deum, & comederũt,ac biberunt. Dixit autem dominus ad Moyſen,Aſcende ad me in montem,& eſto ibi:daboque tibi tabulas lapideas,& legem,ac mandata quæ ſcripſi,vt doceas eos. Surrexerũt Moyſes,& Ioſue miniſter eius:aſcẽdénſque Moyſes in montẽ dei,ſenioribus ait, Expectate hic donec reuertamur

¶ſuper eos qui ꝓcul receſſerãt de filiis] ad prĩcipes(ſiue electos)filiorũ(.i.vt Chald. ĩterp.principibus Iſrael nullum incõmodum fuit.i.vidẽdo deum nõ terruit eos ſua potentia)

Moyſes cum deo in nube, 40 diebus & noctibus.

D ad vos.habetis Aaron,& Hur vobiſcũ:ſi quid natũ fuerit quæſtionis,referetis ad eos.Cúmq; aſcendiſſet Moyſes, operuit nubes montem, & habitauit gloria domini ſuper Sinai, tegens illum nube ſex diebus:ſeptimo autem die vocauit eum de medio caliginis.Erat autem ſpecies gloriæ domini, quaſi ignis ardens ſuper verticem montis in conſpectu filiorum Iſrael. Ingreſſuſque Moyſes medium nebulæ, aſcendit in montem: & fuit ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

Seniores Iſrael in radice montis,iudicãtes populũ.

CAP. XXV.

A LOcutuſque eſt dominus ad Moyſen,dicẽs, Loquere filiis Iſrael,vt tollant mihi primitias: ab omni homine qui offert vltroneus, accipietis eas. Hæc ſunt autem quæ accipere debetis,Aurum,& argentum,& æs,hyacinthum & purpuram,coccúmque bis tinctum, & byſſum,pilos caprarum,& pelles arietum rubricatas,pelléſque ianthinas, & ligna ſetim. oleum ad luminaria concinnanda,aromata in vnguentũ,& thymiamata boni odoris,lapides onychinos,& gemmas ad ornandũ ephod,ac rationale. Faciéntque mihi ſanctuariũ, & habitabo in medio eorum:iuxta omnem ſimilitudinem tabernaculi quod oſtendam tibi, & omnium vaſorum in cultum eius,ſicque facietis illud. Arcam de lignis ſetim compingite, cuius longitudo habeat duos & ſemis cubitos,latitudo cubitum & dimidiũ,altitudo cubitũ

¶primitias] oblationem

¶ianthinas,] taxorum,

¶vnguentum,] oleũ vnctionis,

►illud

Dona voluntaria exigit de⁹ à populo ꝓ cõfectione tabernaculi. ī.35.a

Heb.9.a.

Arcæ forma.

B ſimiliter ac ſemiſſem. Et deaurabis eam auro mũdiſſimo intus & foris:faciéſq; ſupra coronã auream per circuitum: & *quatuor circulos aureos, quos pones per quatuor arcæ angulos. duo circuli ſint in latere vno,& duo in altero. Facies quoque vectes de lignis ſetim, & operies eos auro.Inducéſque* per circulos qui ſunt in arcæ lateribus,vt portetur in eis:qui ſemper erunt in circulis,nec vnquam extrahẽtur ab eis.Ponéſque in arca teſtificationem quam dabo tibi. Facies & propitiatorium de auro mundiſſimo: duos cubitos & dimidium tenebit longitudo eius,& cubitum ac ſemiſſem latitudo. Duos quoque cherubim aureos, & productiles facies, ex vtraque parte oraculi. Cherub vnus ſit in latere vno, & alter in altero. Vtrunque latus propitiatorii tegant* expandentes alas*,& operientes oraculum,reſpiciántque ſe mutuò verſis vultibus in propitiatoriũ quo operienda eſt arca,in qua pones teſtimonium quod dabo tibi. Inde præcipiã, & loquar ad te ſupra propitiatorium, ac de medio duorum cherubim, qui erunt ſuper arcam teſtimonii : cunctáque mandabo per te filiis

**fundes ei*

**vectes*

¶oraculi.] propitiatorii.

**Cherubim*

**ſuperne*

¶operiẽtes] tangentes alis ſuis

¶quo operienda eſt arca,] Et pones ꝓpitiatorium ſuper arcam:

Propitiatorii.

Cherubim.

C Iſrael. Facies & menſam de lignis ſetim,habentem duos cubitos longitudinis,& in latitudine cubitum,& in altitudine cubitum ac ſemiſſem. Et inaurabis eam auro puriſſimo:faciéſque illi labium aureum per circuitum, & ipſi labio coronam interraſilem altam quatuor digitis : & ſuper illam, alteram coronam aureolam. Quatuor quoque circulos aureos præparabis, & pones eos in quatuor angulis eiuſdem menſæ per ſingulos pedes. Subter coronam erunt circuli aurei, vt mittantur vectes per eos, & poſſit menſa portari. Ipſos quoque vectes facies de lignis ſetim, & circundabis auro ad ſubuehendam menſam. Para-

¶præcipiã] teſtificabor tibi,(.i.notum tibi faciã ꝙ tecum ſim)

¶labium aureum] coronam auream

¶coronã interraſilẽ] clauſurã(vel marginẽ)per circuitum

¶coronam] vel marginem

Menſæ

Sacrorū vaſorū forma. bis & acetabula,ac phialas,thuribula, & cyathos,in quibus offerenda ſunt libamina,ex au- ¶acetabula ac phialas,]ſcutellas ei⁹ & cochlearia eius, ¶thuribula]vel patellā,aut cantharū,
ro puriſſimo. Et pones ſuper mēſam panes propoſitionis in conſpectu meo ſemper. Fa-
Candelabri. cies & candelabrum ductile de auro mūdiſſimo, haſtile eius, & calamos, ſcyphos & ſphæru-
las, ac lilia ex ipſo procedentia. Sex calami egredientur de lateribus*, tres ex vno latere, & D *candelabri
tres ex altero. Tres ſcyphi quaſi in nucis modū per calamos ſingulos,ſphærulæq; ſimul,& li-
lia. Et tres ſimiliter ſcyphi inſtar nucis in calamo altero,ſphærulæque ſimul & lilia.hoc erit
opus ſex calamorū,qui producendi ſunt de haſtili.In ipſo autem candelabro erunt quatuor
ſcyphi in nucis modū,ſphærulæque per ſingulos,& lilia. Sphærulæ ſub duobus calamis per
tria loca,qui ſimul ſex fiunt procedentes de haſtili vno.Et ſphærulæ igitur & calami ex ipſo
Lucernarum erunt.vniuerſa ductilia de auro puriſſimo. Facies & lucernas ſeptem, & pones eas ſuper
candelabrū,vt luceant ex aduerſo.Emunctoria quoque,& vbi quæ emuncta ſunt extinguā-
tur,fiant auro puriſſimo.Omne pōdus cādelabri cum vniuerſis vaſis ſuis habebit talētū auri
Heb.8.b.act.7.f. puriſſimi.Inſpice,& fac ſecūdū exēplar quod tibi in mōte monſtratū eſt. CAP. XXVI.

Forma tabernaculi. TAbernaculum verò ita fiet,Decem cortinas de byſſo retorta,& hyacintho,ac purpura, A
coccóque bis tincto, variatas opere plumario facies. Longitudo cortinæ vnius habebit ¶variatas]cherubim
vigintiocto cubitos:latitudo,quatuor cubitorum erit. Vnius menſuræ fient vniuerſa tento- ¶vniuerſa tentoria]vniuerſæ cortinæ.
ria.Quinque cortinæ ſibi iungentur mutuò,& aliæ quinque nexu ſimili cohærebunt.Anſu- ¶Anſulas]Dictio hebræa ſignificat nodos quibus ducpāni ſimul iungūt.
las hyacinthinas in lateribus ac ſummitatibus facies cortinarū,vt poſſint inuicem copulari.
Quinquagenas anſulas cortina habebit in vtraque parte, ita inſertas, vt anſa contra anſam
veniat,& altera alteri poſſit adaptari. Facies & quinquaginta circulos aureos quibus corti- ¶cortinarū vela iūgenda]cortinas iūges
narū vela iungenda ſunt,vt vnum tabernaculum fiat. Facies & ſaga cilicina vndecim,ad B ¶ſaga cilicina]cortinas è pilis caprarū & infra.
operiendū tectū tabernaculi.Lōgitudo ſagi vnius habebit triginta cubitos, & latitudo qua-
tuor:æqua erit menſura ſagorum omniū. E quibus quinque iunges ſeorſum,& ſex ſibi mu-
tuò copulabis, ita vt ſextū ſagū in fronte tecti duplices. Facies & quinquaginta anſas in ora
ſagi vnius,vt coniungi cum altero queat : & quinquaginta anſas in ora ſagi alterius,vt cum
altero copuletur. Facies & quinquaginta fibulas æneas quibus iungantur anſæ,vt vnum C ¶fibulas]ſiue circulos vel vncinos
ex omnibus operimētum fiat.Quod autem ſuperfuerit in ſagis quæ parātur tecto,id eſt vnū ¶vnū ſagum]dimidium cortinæ
ſagū quod amplius eſt, ex medietate eius operies poſteriora tabernaculi. Et cubitus ex vna
parte pendebit,& alter ex altera qui plus eſt in ſagorum longitudine,vtrunque latus taber-
naculi protegens. Facies & operimentū aliud tecto de pellibus arietum rubricatis:& ſu-
per hoc rurſum aliud operimentum de ianthinis pellibus. Facies & tabulas ſtantes taber- ¶de ianthinis]è taxorum
naculi de lignis ſetim,quæ ſingulæ denos cubitos in longitudine habeāt,& in latitudine ſin- D
gulos ac ſemiſſem.In lateribus tabulæ,duæ incaſtraturæ fiēt,quibus tabula alteri tabulæ cō-
nectatur:atque in hunc modum cunctæ tabulæ*parabuntur.Quarum viginti erunt in latere *tabernaculi
meridiano quod vergit ad auſtrum. Quibus*quadraginta baſes argēteas fundes, vt binæ ba- *viginti tabulis
ſes ſingulis tabulis per duos angulos ſubiiciātur. In latere quoque ſecūdo tabernaculi quod
vergit ad aquilonē,viginti tabulæ erūt,quadraginta habētes baſes argēteas.binæ baſes ſingu
lis tabulis ſupponentur.Ad occidentalē verò plagā tabernaculi facies ſex tabulas, & rurſum
alias duas quæ in angulis erigantur poſt tergū tabernaculi. Eruntque ſibi cōiunctæ à deor-
ſum vſque ſurſum,& vna omnes compago retinebit.Duabus quoque tabulis quæ in angulis
ponendæ ſunt, ſimilis iunctura ſeruabitur. Et erunt ſimul tabulæ octo,baſes earū argenteæ
ſedecim, duabus baſibus per vnam tabulam ſupputatis. Facies & vectes de lignis ſetim ¶per]ſubter
quinque ad cōtinendas tabulas in vno latere tabernaculi,& quinque alios in altero, & eiuſ-
dem numeri ad occidentalem plagam:qui mittentur per medias tabulas à ſummo vſque ad
ſummum. Ipſas quoque tabulas deaurabis, & fundes in eis anulos aureos per quos ve-
ctes tabulata contineant,quos operies laminis aureis. Et eriges tabernaculū iuxta exemplar
Velum. quod tibi in monte monſtratum eſt. Facies & velum de hyacintho, & purpura, coccóque F
bis tincto,& byſſo retorta opere plumario & pulchra varietate contextū:quod appendes an- ¶& pulchra varietate cōtextum]facies illud cū figuris cherubim:
te quatuor columnas de lignis ſetim, quæ ipſæ quidem deauratæ erunt, & habebunt capita ¶appendes ante]pones ſuper
Situs arcæ. aurea,ſed baſes argenteas. Inſeretur autem velum per circulos, intra quod pones arcam ¶ſed]ſuper quatuor
Propitiatorii. teſtimonii, quo & ſanctuarium & ſanctuarii ſanctuaria diuidentur. Pones & propitiato- G
Menſæ. rium ſuper arcam teſtimonii in ſancta ſanctorum:menſámque extra velum : & contra men-
Candelabri. ſam candelabrum in latere tabernaculi meridiano : menſa enim ſtabit in parte Aquilonis.

Facies & tentoriũ in introitu tabernaculi de hyacintho,& purpura,coccóque bis tincto, Tentoriũ.
& byſſo retorta opere plumarii. Et quinq; columnas deaurabis lignorũ ſetim, ante quas du-
cetur tentorium,quarum erunt capita aurea & baſes æneæ*. CAP. XXVII.
A FAcies & altare de lignis ſetim,quod habebit quinque cubitos in longitudine,& totidẽ in Forma altaris.
latitudine, id eſt quadrum, & tres cubitos in altitudine. Cornua autem per quatuor an-
gulos ex ipſo erunt:& operies illud ære. Facieſque in vſus eius lebetes ad ſuſcipiendos cine-
res,& forcipes atque fuſcinulas,& ignium receptacula. omnia vaſa,ex ære fabricabis. Crati-
culámque in modum retis æneam : per cuius quatuor angulos erunt quatuor annuli ænei,
quos pones ſubter arulam altaris*.eritque craticula vſque ad altaris mediũ. Facies & vectes
altaris de lignis ſetim duos,quos operies laminis æneis:& induces per circulos,erúntque*ex
B vtroque latere altaris ad portandum. Non ſolidum,ſed inane & cauum intrinſecus facies il-
lud,ſicut tibi in monte monſtratum eſt. Facies & atrium tabernaculi, in cuius auſtrali Atrii.
plaga contra meridiem erunt tentoria de byſſo retorta. Centum cubitos vnum latus tene- Tentoriorũ, ſiue cortinarum.
bit in longitudine,& columnas viginti cum baſibus totidem æneis,quæ capita cum cælatu-
ris ſuis habebunt argentea. Similiter & in latere aquilonis per longum erunt tentoria cen-
tum cubitorum,columnæ viginti,& baſes æneæ eiuſdem numeri, & capita earum cum cæ-
laturis ſuis argentea. In latitudine vero atrii quod reſpicit ad occidentem erunt tentoria per
C quinquaginta cubitos, & columnæ decem, baſéſque totidem. In ea quoque atrii latitudine
quæ reſpicit ad orientem,quinquaginta cubiti erunt, in quibus quindecim cubitorum ten-
toria lateri vno deputabuntur, columnǽque tres & baſes totidem: & in latere altero erunt
tentoria cubitos obtinẽtia quindecim,columnæ tres & baſes totidem. In introitu vero atrii
fiet tentorium cubitorum viginti ex hyacintho & purpura, coccóque bis tincto,& byſſo re-
torta opere plumarii. columnas habebit quatuor,cum baſibus totidem. Omnes colũnæ atrii Columnarũ
D per circuitum veſtitæ erunt argenteis laminis,capitibus argenteis,& baſibus æneis. In lon-
gitudine occupabit atrium cubitos centũ,in latitudine quinquaginta,altitudo quinque cu-
bitorum erit. fiétq; de byſſo retorta,& habebit baſes æneas. Cuncta vaſa tabernaculi in om-
nes vſus & ceremonias,tam paxillos eius quàm atrii, ex ære facies. Præcipe filiis Iſrael Oleum lucernæ.
vt afferant tibi oleum de àrboribus oliuarum puriſſimum,pilóque contuſum*:vt ardeat lu-
cerna ſemper in tabernaculo teſtimonii extra velũ quod oppanſum eſt teſtimonio. Et col-
locabunt eam Aaron & filii eius, vt vſque mane luceat coram domino. Perpetuus erit cul-
tus per ſucceſſiones eorum à filiis Iſrael. CAP. XXVIII.
A APplica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filiis ſuis de medio filiorum Iſrael,vt Ornatus Aaronis ſacerdotis,& filiorum eius.
ſacerdotio fungantur mihi Aaron,Nadab & Abiu,Eleazar,& Ithamar. Facieſq; veſtem
ſanctam Aaron fratri tuo in gloriam & decorem. Et loquéris cunctis ſapientibus corde,quos
repleui ſpiritu prudentiæ, vt faciant veſtes Aaron in quibus ſanctificatus miniſtret mihi.
Hæc autem erunt veſtimenta quæ facient,Rationale & ſuperhumerale,tunicã & lineam ſtri
ctam,cidarim & baltheum. Facient veſtimẽta ſancta fratri tuo Aaron & filiis eius, vt ſacer-
dotio fungantur mihi. Accipiéntque aurum & hyacinthũ & purpuram,coccúmque bis tin-
B ctum & byſſum. Facient autem ſuperhumerale de auro & hyacintho & purpura,coccó-
que bis tincto, & byſſo retorta opere polymito. Duas oras iunctas habebit in vtroque late-
re ſummitatum,vt in vnum redeant. Ipſa quoque textura & cuncta operis varietas erit ex
auro & hyacintho & purpura, coccóque bis tincto, & byſſo retorta. Suméſque duos la-
pides onychinos, & ſculpes in eis nomina filiorum Iſrael, ſex nomina in lapide vno, & ſex
reliqua in altero, iuxta ordinem natiuitatis eorũ. Opere ſculptoris & cælatura gemmarii, Sap.18.d.
ſculpes eos* nominibus filiorum Iſrael, incluſos auro atque circũdatos, & pones in vtroque
latere ſuperhumeralis,memoriale filiis Iſrael. Portabítque Aaron nomina eorũ coram do-
C mino ſuper vtrunque humerũ,ob recordationem. Facies & vncinos ex auro,& duas cate-
nulas auri puriſſimi ſibi inuicem cohærentes,*quas inſeres vncinis. Rationale quoq; iu-
dicii facies opere polymito iuxta texturam ſuperhumeralis ex auro,hyacintho,& purpura,
coccóque bis tincto,& byſſo retorta. Quadrangulũ erit & duplex: menſuram palmi habebit
tam in longitudine quàm in latitudine. Ponéſque in eo quatuor ordines lapidum. in primo
verſu erit lapis ſardius,& topazius,& ſmaragdus. in ſecũdo:carbunculus,ſapphirus,& iaſpis.
in tertio: ligyrius, achates, & amethyſtus. in quarto : chryſolitus, onychinus, & beryllus.

¶deaurabis lignorũ ſetim,]de lignis ſetim facies ipſi tabernaculo,quas deaurabis,
►ante quas ducetur tentorium,
*quinq; fũdent ei.

¶forcipes]ſcopas,& crateras

¶quos]quam
¶arulam]ambitum
*inferne
►duos,
*vectes
¶Non ſolidum,ſed inane & cõcauũ intrinſecus]Concauũ ex tabulis

¶cælaturis ſuis] vel filis eas cingẽtibus

¶per quinquaginta cubitos,]quinquaginta cubitorum,

¶paxillos]clauos
*pro luminari(vel ad lucendum)
¶collocabũt]diſponet(apparabit)
¶cultus]vel mos,ſiue ſtatutum
¶per ſucceſſiones]generationibus

¶veſtem ſanctam]veſtes ſanctas

¶in quib⁹ ſanctificatus]ad ſanctificãdũ eum(vel ad dedicationem eius)vt
¶Rationale]pectorale & infra.
¶& lineã ſtrictã]veſtem lineã ſtrictam (vel opere phrygio nico vel plumario contextam)
¶cidarim]vel pileũ (vel vittã quæ capiti circumuoluitur)
¶Ipſa quoq; textura & cũcta operis varietas erit]Et cingulum ipſum ſuphumeralis quod eſt ſuper ipſũ,eodẽ opere fieri debet,& eadem materia,
¶& cælatura gẽmarii]ſculptura eorum qui ſigilla ſculpũt,
*cum
¶memoriale]lapides memoriæ
*facies eas opere plectili(.i.ad ſimilitudinẽ ramorũ arboris cõdẽſę ſe inuicem cõplectentiũ)

incluſi auro erunt per ordines ſuos. Habebúntque nomina filiorũ Iſrael: duodecim nomini-
bus cælabuntur, ſinguli lapides nominibus ſingulorũ per duodecim tribus. Facies in ra-
tionabili catenas ſibi inuicem cohærẽtes* ex auro puriſſimo: & duos annulos aureos quos po-
nes in vtraque rationalis ſummitate: catenáſque aureas iunges annulis qui ſunt in margini- D
bus eius: & ipſarum catenarũ extrema duobus copulabis vncinis in vtroque latere ſuperhu-
meralis quod rationale reſpicit. Facies & duos annulos aureos quos pones in ſummitati-
bus rationalis, in oris quæ eregione ſunt ſuperhumeralis & poſteriora eius aſpiciũt. Necnon
& alios duos annulos aureosqui ponẽdi ſunt in vtroq; latere ſuperhumeralis deorſum, quod
reſpicit cõtra faciẽ iũcturæ inferioris, vt aptari poſſit cum ſuperhumerali, & ſtringatur ratio-
nale annulis ſuis cum annulis ſuperhumeralis vitta hyacinthina, vt maneat iunctura fabrefa
cta, & à ſeinuicem rationale & ſuperhumerale nequeat ſeparari. Portabítque Aaron no- E
mina filiorũ Iſrael in rationali iudicii ſuper pectus ſuũ: quando ingredietur ſanctuariũ me-
moriale corã domino in æternum. Pones autem in rationali iudicii doctrinã & veritatem,
quæ erunt in pectore Aaron quando ingredietur coram domino: & geſtabit iudicium filio-
rum Iſrael in pectore ſuo in conſpectu domini ſemper. Facies & tunicã ſuperhumeralis
totam hyacinthinã, in cuius medio ſupra erit capitiũ, & ora per gyrũ eius textilis, ſicut fieri
ſolet in extremis veſtiũ partibus, ne facile rumpatur. Deorſum verò ad pedes eiuſdem tuni-
cæ per circuitum quaſi mala punica facies ex hyacintho, & purpura, & cocco bis tincto, mi-
ſtis in medio tintinnabulis, ita vt tintinnabulum ſit aureũ & malum punicum, rurſúmque F

Eccſi. 45. b.

tintinnabulum aliud aureum & malũ punicum. Et veſtietur ea Aaron in officio miniſterii,
vt audiatur ſonitus quando ingreditur & egreditur ſanctuarium in cõſpectu domini, & non
moriatur. Facies & laminã de auro puriſſimo: in qua ſculpes opere cælatoris*, Sanctum
domino. Ligabíſque eam vitta hyacinthina, & erit ſuper tiaram, imminens fronti pontifi-
cis. Portabítque Aaron iniquitates eorum quæ obtulerunt & ſanctificauerunt filii Iſrael, in
cunctis muneribus & donariis ſuis. Erit autem lamina ſemper in fronte eius, vt placatus ſit
ei dominus. Stringéſque tunicam byſſo, & tiaram byſſinam facies, & baltheũ opere plu- G
marii. Porrò filiis Aaron tunicas lineas parabis & baltheos ac tiaras in gloriam & decôrem:
veſtiéſque his omnibus Aaron fratrem tuum & filios eius cum eo. Et cunctorum conſecra-
bis manus, ſanctificabíſq; illos, vt ſacerdotio fungantur mihi. Facies & feminalia linea, vt
operiant carnem turpitudinis ſuæ à renibus vſque ad femora: & vtentur eis Aaron & filii
eius quando ingredientur tabernaculum teſtimonii, vel quando appropinquant ad altare
vt miniſtrẽt in ſanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. Legitimũ ſempiternum erit Aaron,
& ſemini eius poſt eum.

CAP. XXIX.

Modus cõſecrãdi ſacerdotes dei, ritúſq; offerẽdi p eis. leu. 9. a.

SEd & hoc facies*, vt mihi in ſacerdotio conſecrentur. Tolle vitulum de armẽto, & arie- A
tes duos immaculatos, panéſque azymos, & cruſtulam abſque fermento, quæ conſperſa
ſit oleo, lagana quoque azyma oleo lita: de ſimila triticea cuncta facies. Et poſita in cani-
ſtro offeres: vitulũ autem & duos arietes. Et Aaron, ac filios eius applicabis ad oſtiũ taber-
naculi teſtimonii. Cúmq; laueris patrem cum filiis ſuis aqua, indues Aaron veſtimẽtis ſuis,
id eſt linea & tunica, & ſuperhumerali & rationali, quod conſtringes baltheo. Et pones tiarã
in capite eius, & laminam ſanctam ſuper tiaram, & oleum vnctionis fundes ſuper caput
eius, atque hoc ritu conſecrabitur. Filios quoque illius applicabis & indues tunicis lineis,
cingéſque baltheo, Aaron ſcilicet & liberos eius, & impones eis mitras, erúntque ſacerdotes
mihi religione perpetua. Poſtquam initiaueris manus eorum, applicabis & vitulum co- B

Leui. 1. b.

ram tabernaculo teſtimonii. Imponéntque Aaron & filii eius manus ſuper caput illius, &
mactabis eum in conſpectu domini, iuxta oſtium tabernaculi teſtimonii. Sumptúmque de

Leui. 3. a.

ſanguine vituli, pones ſuper cornua altaris digito tuo, reliquum autem ſanguinem fundes
iuxta baſim eius. Sumes & adipem totum qui operit inteſtina, & reticulum iecoris, ac duos
renes, & adipem qui ſuper eos eſt, & offeres incenſum ſuper altare. Carnes verò vituli & co-
rium & fimum combures foris extra caſtra, eo quòd pro peccato ſit. Vnum quoq; arie-
tem ſumes, ſuper cuius caput ponẽt Aaron & filii eius manus. Quem cum mactaueris, tol-
les de ſanguine eius, & fundes circa altare. ipſum autem arietem ſecabis in fruſta: lotáque
inteſtina eius ac pedes pones ſuper conciſas carnes, & ſuper caput illius. Et offeres totum C
arietem in incenſum ſuper altare: oblatio eſt domino, odor ſuauiſſimus victimæ domini.

¶duodecim nominibus cælabunt.] duodecim, ſecũdũ noĩa ipſorũ ſculpta à ſculptore ſigillorum,
¶catenas] annulos
*opere plectili vide paulo ſupra.
¶duos] ambos
→quos
¶catenáſq; aureas] funiculóſq; aureos
¶ipſarũ catenarũ] ipſorum duorum funiculorum
¶quod rationale reſpicit] vnũ è regione alterius.
¶ſummitatib⁹] duobus angulis
¶in oris quæ eregione ſunt ſuphumeralis, & poſteriora eius aſpiciũt] ora eius, in latere ſuperhumeralis itrinſec
¶memoriale] ĩ memoriam
¶doctrinã & veritatẽ] Vrim & Thummim (.i. lumen & plenitudinem.)
¶extremis veſtium partibus,] ora lo
cæ (vel collarii)
*ſigillorum
¶Sanctum] Sãctitas
¶vt placatus ſit ei dominus] ad beneplacitum eis corã domino (i. vt ipſos reconciliet domino.)
¶Legitimum] Statutum (vel mos)
*eis
¶cruſtulã] placẽta
¶conſperſa ſit] conſperſæ ſint
¶autem] etiam
¶linea & tunica] tunica & pallio ſuper humerali,
¶hoc ritu conſecrabitur.] vnges eum
¶religione] ſtatuto
¶eius.] altaris.
¶circa altare] ſuper altare in circuitu
¶pedes] crura

Tolles quoque arietem alterum, ſuper cuius caput Aaron & filii eius ponent manus: Quem cum immolaueris, ſumes de ſanguine eius, & pones ſuper extremum auriculæ dextræ Aaron & filiorum eius, & ſuper pollices manus eorum ac pedis dextri, fundéſque ſanguinem ſuper altare per circuitum. Cúmque tuleris de ſanguine qui eſt ſuper altare & de oleo

D vnctionis, aſperges Aaron & veſtes eius, filios & veſtimenta eorum. Conſecratíſque ipſis & veſtibus, tolles adipem de ariete, & caudam & aruinam quæ operit vitalia, ac reticulum iecoris, & duos renes, atque adipem qui ſuper eos eſt, armúmque dextrum, eo quòd ſit aries conſecrationis: tortámque panis vnius, cruſtulam conſperſam oleo, laganum de caniſtro azymorum, quod poſitum eſt in conſpectu domini: ponéſque omnia ſuper manus Aaron & filiorũ eius, & ſanctificabis eos eleuans coram domino, Suſcipiéſque vniuerſa de manibus eorum, & incendes ſuper altare in holocauſtum, odorem ſuauiſſimum in conſpectu domini, quia oblatio eius eſt. Sumes quoque pectuſculum de ariete quo initiatus eſt Aaron, ſanctificabíſque illud eleuatum coram domino, & cedet in partem tuam. Sãctificabíſque & pectuſculum

E conſecratum, & armum quem de ariete ſeparaſti, quo initiatus eſt Aaron & filii eius, cedéntque in partem Aaron & filiorum eius iure perpetuo à filiis Iſrael, quia primitiua ſunt & initia de victimis eorum pacificis quæ offerunt domino. Veſtem autem ſanctam qua vtetur Aaron habebunt filii eius poſt eum, vt vngantur in ea, & conſecrentur manus eorum. Septem diebus vtetur illa qui pontifex pro eo fuerit conſtitutus de filiis eius, & qui ingredietur tabernaculum teſtimonii vt miniſtret in ſanctuario. Arietem autem conſecrationum tolles, & coques carnes eius in loco ſancto, quibus veſcetur Aaron & filii eius. Panes quoque qui ſunt in caniſtro in veſtibulo tabernaculi teſtimonii comedent, vt ſit placabile ſacrificiũ, Leuit. 8. g.

F & ſanctificentur offerentium manus. Alienigena non veſcetur ex eis, quia ſancti ſunt. Quòd ſi remanſerit de carnibus conſecratis ſiue de panibus vſque mane, cõbures reliquias igni. non comedentur, quia ſanctificata ſunt. Omnia quæ præcepi tibi, facies ſuper Aaron & filiis eius. Septem diebus conſecrabis manus eorum: & vitulum pro peccato offeres per ſingulos dies ad expiandum. Mundabíſque altare cum immolaueris expiationis hoſtiam, & vnges illud in ſanctificationem. Septem diebus expiabis altare & ſanctificabis, & erit ſanctũ ſanctorum. omnis qui tetigerit illud, ſanctificabitur. Hoc eſt quod facies in altari, Agnos anniculos duos per ſingulos dies iugiter, vnum agnum mane, & alterum veſpere, decimã partem ſimilæ conſperſæ oleo tuſo, quod habeat menſuram quartam partem hin, & vinum ad

G libandum eiuſdem menſuræ in agno vno. Alterum verò agnum offeres ad veſperam iuxta ritum matutinæ oblationis, & iuxta ea quæ diximus in odorem ſuauitatis. ſacrificiũ eſt domino, oblatione perpetua in generationes veſtras, ad oſtium tabernaculi teſtimonii coram domino, vbi conſtituam vt loquar ad te. Ibíque præcipiam filiis Iſrael, & ſanctificabitur altare in gloria mea. Sanctificabo & tabernaculum teſtimonii cum altari, & Aaron cum filiis ſuis, vt ſacerdotio fungantur mihi. Et habitabo in medio filiorum Iſrael, eróque eis deus, & ſcient quia ego dominus deus eorum, qui eduxi eos de terra AEgypti, vt manerem inter illos, ego dominus deus ipſorum.

CAP. XXX.

A FAcies quoque altare ad adolendum thymiama de lignis ſetim, habens cubitum longitudinis, & alterum latitudinis, id eſt quadrangulum, & duos cubitos in altitudine. Cornua ex ipſo procedent. Veſtiéſque illud auro puriſſimo, tam craticulam eius, quàm parietes per circuitum, & cornua. Faciéſque ei coronam aureolam per gyrum, & duos annulos aureos ſub corona per ſingula latera, vt mittantur in eos vectes, & altare portetur. Ipſos quoque vectes facies de lignis ſetim, & inaurabis. Ponéſque altare contra velum, quod ante arcam pendet teſtimonii coram propitiatorio quo tegitur teſtimoniũ, vbi loquar tibi. Et adolebit incenſum ſuper eo Aaron, ſuaue fragrans mane. Quando componet lucernas incendet illud: & quando collocabit eas ad veſperum, vret thymiama ſempiternum coram domino in generationes veſtras. Non offeretis ſuper eo thymiama compoſitionis alterius, nec oblatio-

B nem & victimã, nec libabitis libamina. Et deprecabitur Aaron ſuper cornua eius ſemel per annum in ſanguine quod oblatum eſt pro peccato, & *placabit ſuper eo in generationibus veſtris. ſanctum ſanctorum erit domino. Locutúſque eſt dominus ad Moyſen, dicens, Quando tuleris ſummam filiorum Iſrael iuxta numerum, dabunt ſinguli pretium pro animabus ſuis domino, & non erit plaga in eis, cum fuerint recenſiti. Hoc autem dabit omnis

Forma altaris thymiamatis.

Situs eiuſdẽ.

Pecunia in vſus tabernaculi. Num. 1. a.

¶conſecrationis] eleuationis Heb.
¶cruſtulam] placentam panis vnam
¶ſanctificabis eos eleuãs] eleuabis illud eleuationẽ. Heb.
¶ſuauiſſimũ] quietis. Id eſt, vt Chald. interp̃. vt ſuſcipiatẽ cum beneplacito)
¶ſanctificabíſq; illud eleuatũ] eleuabis illud eleuationem
¶Sanctificabiſque &c. Hebræa ſic habẽt ad verbũ, Et ſanctificabis pectus eleuationis, & armum eleuationis qui eleuatus eſt, eleuatus ĩquam ex ariete conſecrationũ. Cedéntque &c.
¶primitiua ſunt & initia] eleuatio eſt, eritque eleuatio à filiis Iſrael
¶Veſtem] Veſtes
¶ea] eis
¶comedẽt, vt ſit placabile ſacrificiũ & ſanctificẽtur offerẽtiũ man⁹] comedẽt ea quib⁹ propitiat⁹ eſt (vel cõciliatio facta eſt) vt cõſecrentur manus eorum, ſanctificentúrque.
¶ſancti] ſãctificata
¶ea quæ diximus] libamẽ ei⁹ facies ei
¶ſuauitatis. ſacrificiũ eſt] quietis oblationẽ (.i. vt Chald. interp̃. vt oblatio ſuſcipiatẽ corã dño.)
¶conſtituam] vel cõueniam vobiſcum
¶præcipiam] conueniam cum
▸altare
¶ad adolendũ thymiama] ſuffimenti ſuffitus (.i. ad incendendum incenſum ſuper illud)
¶craticulam] tectũ
¶contra] vel ante
¶mane.] ſingulo mane.
¶deprecabitur] expiabit
*ſemel in anno
¶pretium] redemptionem

Sicl⁹.leui.27.c num.3.g.eze.45.d.

¶mẽſuram templi.] ſiclum ſanctuarii. ¶pretium.] oblationem domino. *de dimidio ſiclo qui datur in oblationẽ dño pro propitiatione aĩarum vr̃arũ (.i.vt recõcilietur vobis.)

qui tranſit ad numerum,dimidiũ ſicli iuxta menſuram templi.Siclus, viginti obolos habet. Media pars ſicli offeretur domino.Qui habetur in numero à viginti annis & ſupra,dabit pretium.Diues non addet ad medium ſicli,& pauper nihil minuet*. Suſceptámque pecuniam, quæ collata eſt à filiis Iſrael, trades in vſus tabernaculi teſtimonii,vt ſit monimentum eorũ coram domino,& propitietur animabus eorum.

Labiũ æneũ.

Locutúſque eſt dominus ad Moyſen,dicens,Facies & labium æneum cum baſi ſua ad lauandum:poneſque illud inter tabernaculum teſtimonii & altare. C Et miſſa aqua lauabunt in ea Aaron , & filii eius manus ſuas ac pedes, quando ingreſſuri ſunt tabernaculum teſtimonii,& quando acceſſuri ſunt ad altare,vt offerant in eo thymiama domino,ne fortè moriantur.legitimum ſempiternũ erit ipſi,& ſemini eius per ſucceſſiones.

Cõfectio olei ſancti.

¶per ſucceſſiones.] generationib⁹ eorũ

Locutúſque eſt dominus ad Moyſen,dicẽs,Sume tibi aromata primæ myrrhæ & electæ quingentos ſiclos,& cinnamomi mediũ,id eſt ducentos quinquaginta ſiclos,calami ſimiliter ducentos quinquaginta ſiclos,caſiæ autem quingentos ſiclos in pondere ſanctuarii,oleum de oliuetis menſuram hin:faciéſque vnctionis oleum ſanctũ vnguentum compoſitum opere vnguentarii,& vnges ex eo tabernaculum teſtimonii,& arcam teſtamenti,menſámque cum vaſis ſuis,candelabrum,& vtẽſilia eius,altaria thymiamatis, & holocauſti,& vniuerſam ſupellectilem quæ ad cultum eorum pertinet:*Sãctificabíſque omnia, & erunt ſancta ſanctorum.qui tetigerit ea,ſanctificabitur. Aaron & filios eius vnges,ſanctificabíſque eos,vt ſacerdotio fungantur mihi.

*& labiũ & baſim eius.

Filiis quoque Iſrael dices,Hoc oleum vnctio D nis ſanctum erit mihi in generationes veſtras.Caro hominis non vngetur ex eo,& iuxta cõpoſitionem eius non facietis aliud,quia ſanctificatum eſt,& ſanctum erit vobis.Homo quicunque tale compoſuerit,& dederit ex eo alieno,exterminabitur de populo ſuo.

Cõfectio thymiamatis.

¶thymiama] vel ſuffimentũ aromaticũ ¶& ſanctificatione digniſſimũ.] ſanctificatio eſt. LXX, [illegible] ſanctũ. Chald. in [illegible] in ſanctificatione ¶Talem compoſitionem] Tale ſuffimentum

Dixitque dominus ad Moyſen,Sume tibi aromata,ſtacten & onychen, galbanum boni odoris, & thus lucidiſſimum, æqualis ponderis erunt omnia, faciéſque thymiama compoſitum opere vnguentarii miſtum diligenter , & purum , & ſanctificatione digniſſimum. Cúmque in tenuiſſimum puluerem vniuerſa cõtuderis,pones ex eo coram tabernaculo teſtimonii,in quo loco apparebo tibi. ſanctum ſanctorum erit vobis thymiama. Talem compoſitionem non facietis in vſus veſtros,quia ſanctum eſt domino. Homo quicunque fecerit ſimile, vt odore illius perfruatur,peribit de populis ſuis.

CAP. XXXI.

Artificib⁹ Beſeleel & Ooliab dat ſp̃m ſuum de⁹, vt excogitent oĩa artificia.

Locutúſque eſt dominus ad Moyſen,dicens, Ecce, vocaui ex nomine Beſeleel filium Vri A filii Hur de tribu Iuda,& impleui eum ſpiritu dei,ſapientia,& intelligentia,& ſcientia in omni opere ad excogitandum quicquid fabrefieri poteſt ex auro,& argento,& ære,marmore & gemmis,& diuerſitate lignorum. Dedíque ei ſocium Ooliab filium Achiſamech de tribu Dan.Et in corde,omnis eruditi* poſui ſapientiam:vt faciant cuncta quæ præcepi tibi,tabernaculum fœderis,& arcam teſtimonii,& propitiatorium quod ſuper eam eſt, & cuncta vaſa B tabernaculi,menſámque,& vaſa eius,candelabrum puriſſimum cum vaſis ſuis,& altare thymiamatis,& holocauſti,& omnia vaſa eorum,labium cum baſi ſua,veſtes ſanctas in miniſterio Aaron ſacerdoti,& filiis eius,vt fungantur officio ſuo in ſacris,oleum vnctionis, & thymiama aromatum in ſanctuario. omnia quæ præcepi tibi, facient.

*corde

Sabbathum quale ſignũ. ſ.20.b.ezech.20.b.

Et locutus eſt dominus ad Moyſen,dicens,Loquere filiis Iſrael,& dices ad eos, Videte vt ſabbathum meum cuſtodiatis:quia ſignum eſt inter me & vos in generationibus veſtris:vt ſciatis quia ego domi- C nus qui ſanctifico vos.Cuſtodite ſabbathum,ſanctũ eſt enim vobis:qui polluerit illud,morte morietur:qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio populi ſui. Sex diebus facietis opus:in die ſeptimo ſabbathum eſt, requies ſancta domino.omnis qui fecerit opus in hac die,morietur.

Gen.2.d.

Cuſtodiant filii Iſrael ſabbathum,& celebrẽt illud in generationibus ſuis. Pactum eſt ſempiternum inter me & filios Iſrael, ſignúmque perpetuum. D ſex enim diebus fecit dominus cælum & terram,& in ſeptimo ab omni opere ceſſauit.

Tabulæ lapideæ digito dei ſcriptæ. deu.9.b.

Dedit quoque dominus Moyſi completis huiuſcemodi ſermonibus in monte Sinai duas tabulas teſtimonii lapideas,ſcriptas digito dei.

CAP. XXXII.

Vitulo aureo attribuunt pars filiorũ Iſrael liberationem ſuã, eũmque adorant. act.7.e. Pſal.105.b.

Videns autem populus quòd moram faceret deſcendendi de monte Moyſes , congrega- A tus aduerſus Aaron,ait,Surge,fac nobis deos qui nos præcedant:Moyſi enim huic viro qui nos eduxit de terra AEgypti,ignoramus quid acciderit ei.Dixítq; ad eos Aaron,Tollite inaures aureas de vxorũ filiorúmque, & filiarum veſtrarum auribus,& afferte ad me.Fecítque populus quæ iuſſerat,deferens inaures ad Aaron.Quas cũ ille accepiſſet,formauit opere

¶ope fuſorio [illegible]

B fuſorio,& fecit ex eis vitulum conflatilem. Dixerúntque, Hi ſunt dii tui Iſrael, qui te eduxe-
runt de terra AEgypti. Quod cum vidiſſet Aaron, ædificauit altare corã eo,& præconis voce
clamauit, dicens, Cras ſolennitas domini eſt. Surgentéſque mane, obtulerunt holocauſta, &
hoſtias pacificas,& ſedit populus manducare,& bibere,& ſurrexerunt ludere. Locutus eſt
autem dominus ad Moyſen, dicens, Vade, deſcende, peccauit populus tuus quem eduxiſti de
terra AEgypti: receſſerunt cito de via, quam oſtendiſti eis: feceruntque ſibi vitulum confla-
tilem, & adorauerunt, atque immolantes hoſtias ei, dixerunt, Iſti ſunt dii tui Iſrael, qui te
eduxerunt de terra AEgypti. Rurſúmque ait dominus ad Moyſen, Cerno quòd populus iſte,
C duræ ceruicis ſit: dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos,& deleã eos, faciámque te in
gentem magnam. Moyſes autem orabat dominum deum ſuum, dicens, Cur domine iraſci-
tur furor tuus cõtra populum tuum, quem eduxiſti de terra AEgypti, in fortitudine magna,
& in manu robuſta? Ne quæſo dicant AEgyptii, Callidè eduxit eos, vt interficeret in monti-
bus,& deleret è terra: quieſcat ira tua,& eſto placabilis ſuper nequitia populi tui. Recordare
Abraham, Iſaac,& Iſrael ſeruorum tuorum, quibus iuraſti per temetipſum, dicens, Multipli-
cabo ſemen veſtrum ſicut ſtellas cæli: & vniuerſam terram hanc, de qua locutus ſum, dabo
D ſemini veſtro, & poſſidebitis eam ſemper. Placatúſque eſt dominus ne faceret malum quod
locutus fuerat aduerſus populum ſuum. Et reuerſus eſt Moyſes de monte portans duas
tabulas teſtimonii in manu ſua, ſcriptas ex vtraque parte, & factas opere domini. Scriptura
quoque dei erat ſculpta in tabulis. Audiens autem Ioſue tumultum populi vociferantis,
dixit ad Moyſen, Vlulatus pugnæ auditur in caſtris. Qui reſpondit, Non eſt clamor adhor-
tantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam: ſed vocem cantãtium ego
audio. Cúmque appropinquaſſet ad caſtra, vidit vitulum,& choros, iratúſque valde, pro
E iecit de manu tabulas,& confregit eas ad radicem montis. Arripienſque vitulum quem fece
rant, combuſſit,& cõtriuit vſque ad puluerem, quem ſparſit in aquam,& dedit ex eo potum
filiis Iſrael. Dixítque* ad Aaron, Quid tibi fecit hic populus, vt induceres ſuper eum pec-
catum maximum? Cui ille reſpondit, Ne indignetur dominus meus: tu enim noſti populum
iſtum quòd pronus ſit ad malũ. dixerunt mihi, Fac nobis deos, qui nos præcedant: huic enim
Moyſi, qui nos eduxit de terra AEgypti, neſcimus quid acciderit. Quibus ego dixi, Quis ve-
ſtrum habet aurum? Tulerunt,& dederunt mihi,& proieci illud in ignem: egreſſúſque eſt hic
vitulus. Videns ergo Moyſes populum quòd eſſet nudatus (ſpoliauerat enim eum Aaron
F propter ignominiam ſordis,& inter hoſtes nudum conſtituerat)& ſtans in porta caſtrorum,
ait, Si quis eſt domini, iungatur mihi. Congregatíque ſunt ad eum omnes filii Leui: quibus
ait, Hæc dicit dominus deus Iſrael, Ponat vir gladiũ ſuper femur ſuum: ite,& redite de porta
vſque ad portam per medium caſtrorum,& occidat vnuſquiſque fratrem,& amicum,& pro-
ximum ſuum. Fecerúntque filii Leui iuxta ſermonem Moyſi, ceciderúntque in die illa quaſi
tria millia hominum. Et ait Moyſes, Conſecraſtis manus veſtras hodie domino, vnuſquiſque
in filio, & in fratre ſuo, vt detur vobis benedictio. Facto autem altero die, locutus eſt
G Moyſes ad populum, Peccaſtis peccatum maximum: aſcendam ad dominum, ſi quo modo
quiuero eum deprecari pro ſcelere veſtro. Reuerſúſque ad dominum, ait, Obſecro, pecca-
uit populus iſte peccatum maximum, fecerúntque ſibi deos aureos. aut dimitte eis hanc no-
xam: aut ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti. Cui reſpondit dominus, Qui pec-
cauerit mihi, delebo eum de libro meo: tu autem vade, & duc populum iſtum quò locutus
ſum tibi, angelus meus præcedet te. Ego autem in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eo-
rum. Percuſſit ergo dominus populũ pro reatu vituli quẽ fecerat Aaron. CAP. XXXIII.

A LOcutúſque eſt dominus ad Moyſen, dicens, Vade, aſcẽde de loco iſto tu & populus tuus
quem eduxiſti de terra AEgypti in terram quam iuraui Abraham, Iſaac, & Iacob, di-
cens, Semini tuo dabo eam.& mittam præcurſorem tui angelum, vt eiiciam Chananæum,&
Amorrhæum,& Hethæum,& Pherezæum,& Heuæum,& Iebuſæum,& intres in terrã fluen-
tem lacte & melle. Non enim aſcendam tecũ, quia populus duræ ceruicis es: ne fortè diſper-
dam te in via. Audienſque populus ſermonem hunc peſſimum, luxit: & nullus ex more indu
tus eſt cultu ſuo. Dixítque dominus ad Moyſen, Loquere filiis Iſrael, Populus duræ cer-
B uicis es, ſemel aſcendam in medio tui,& delebo te. Iam nunc depone ornatũ tuum, vt ſciam
quid faciam tibi. Depoſuerunt ergo filii Iſrael ornatum ſuum à monte Horeb. Moyſes

¶peccauit] corrupit (ſub. viam ſuam)
¶oſtẽdiſti] pcepiſti

¶reuerſus eſt] aſpexit,& deſcendit

¶adhortantiũ &c.] victorũ, neq; eorum qui victi ſunt: ſed

*Moyſes

¶pronus ſit ad malum.] malus ſit.

¶ppter ignominiã ſordis,& inter hoſtes nudum conſtituerat] ad infamiã inter hoſtes eorum. LXX, quæ res futura erat gaudio hoſtibus eorum.

¶Cõſecraſtis] implete (.i. conſecrate) Chald. interp. Obtuliſtis oblationes veſtras hodie corã dño

¶eum deprecari pro ſcelere vr̃o.] expiare pctm̃ veſtrum (vel pro peccato veſtro)

¶vltionis] viſitationis

¶tecũ,] in medio tui

¶ſemel] momento vno (vel vno ĩpetu)

1.Cor.10.b
De pctõ ppl̃i admonet moyſen de⁹.
deu.9.b.

3.Reg.12.g.
ſ.33.a.
Ceruicis duræ populus Iſrael.
Pſal.105.b.
Orat Moyſes pro Iſrl̃, obiiciens promiſſiones deo.
Num.14.c.
Gen.48.c.
Gen.15.b.
Gen.12.b.

Moyſes deſcẽdit de mõte.
Tabulę à deo ſcriptæ.

Iratus cõfringit tabulas, & vitulum.

Obiurgat Aaronẽ fratrẽ.

Interficiũtur idololatræ à Leuitis, iuſſu Moyſi.

Pctm̃ ppl̃i reprehendit Moyſes.
Vult deleri de libro dei, aut ppl̃o pctm̃ dimitti.
Scripti in libro dei.
Eccl̃i.45.a.

Angelum dat populo deus qui deducat.
Gene.12.b.
ſ.23.c. ioſu.24.
c. deu.7.c.
Deus renuit cum populo aſcendere.
ſ.32.a.
Luget ppl̃s.

Tabernaculum fœderis.

quoque tollens tabernaculum,tetendit extra caſtra procul, vocauitque nomen eius Taber-
naculum fœderis. Et omnis populus qui habebat aliquam quæſtionem, egrediebatur ad ta-
bernaculum fœderis extra caſtra. Cúmque egrederetur Moyſes ad tabernaculum , ſurgebat
vniuerſa plebs, & ſtabat vnuſquiſque in oſtio papilionis ſui,reſpiciebántque tergum Moyſi,

Moyſes vidētib⁹ cūctis loquit̄ cum deo familiariter.

donec ingrederetur tentorium. Ingreſſo autem illo tabernaculum fœderis, deſcendebat co-
lumna nubis, & ſtabat ad oſtium, loquebatúrque cum Moyſe , cernentibus vniuerſis quòd
columna nubis ſtaret ad oſtium tabernaculi.Stabántque ipſi,& adorabant per fores taberna
culorum ſuorum. Loquebatur autem dominus ad Moyſen facie ad faciem,ſicut ſolet lo-
qui homo ad amicum ſuum. Cúmque ille reuerteretur in caſtra , miniſter eius Ioſue filius C

Poſtulat deū eſſe ſecū in reducēdo pp̄lo & viam ſibi oſtendi. Inuenire gratiā corā deo.

Nun,puer non recedebat de tabernaculo. Dixit autem Moyſes ad dominum,Præcipis vt
educam populum iſtum: & non indicas mihi quem miſſurus es mecum , præſertim cum di-
xeris, Noui te ex nomine,& inueniſti gratiam coram me.Si ergo inueni gratiam in conſpe
ctu tuo,oſtende mihi faciem tuam,vt ſciam te,& inueniam gratiam ante oculos tuos:reſpi-
ce populum tuum gentem hanc.Dixítque dominus,Facies mea præcedet te,& requiem dabo
tibi.Et ait Moyſes,Si non tuipſe præcedas,ne educas nos de loco iſto.In quo enim ſcire po-
terimus ego & populus tuus inueniſſe nos gratiam in conſpectu tuo,niſi ambulaueris nobiſ-

Exauditur Moyſes.

cum, vt glorificemur ab omnibus populis qui habitant ſuper terram?Dixit autem dominus D
ad Moyſen,Et verbum iſtud quod locutus es, faciam: inueniſti enim gratiam coram me, &

Gloriam dei petit videre. Rom.9.c.

teipſum noui ex nomine. Qui ait,Oſtende mihi gloriā tuam. Reſpondit, Ego oſtendam
omne *bonum tibi,& vocabo in nomine domini coram te?& miſerebor cui voluero, & cle-
mens ero in quem mihi placuerit. Rurſúmque ait , Non poteris videre faciem meam: non

Iubetur ſtare in petra.

enim videbit me homo,& viuet. Iterum,Ecce,inquit,eſt locus apud me,& ſtabis ſupra pe-
tram.Cúmque tranſibit gloria mea,ponam te in foramine petræ,& protegam dextera mea,
donec tranſeam:tollámque manum meam,& videbis poſteriora mea, faciem autem meam
videre non poteris.

Tabulas nouas parare iubet de⁹ Moyſi deu.10.a.

CAP. XXXIIII.

AC deinceps,Præcîde,ait,tibi duas tabulas lapideas inſtar priorum,& ſcribam ſuper eas A
verba quæ habuerunt tabulæ quas fregiſti. Eſto paratus mane , vt aſcendas ſtatim in
montem Sinai,ſtabíſque mecum ſuper verticem montis.Nullus aſcendat tecum,nec videa-
tur quiſpiam per totum montem, boues quoque & oues non paſcantur econtra. Excîdit
ergo duas tabulas lapideas,quales antea fuerant:& de nocte conſurgens aſcendit in montem

Orat deum Moyſes vt cū pp̄lo gradiat̄. miam dei cōmendans. Pſal.142.a. Iere.32.c.deu.5.a.

Sinai,ſicut præceperat ei dominus,portans ſecum duas tabulas*.Cúmque deſcendiſſet domi
nus per nubem,ſtetit ibídem cum eo,inuocans nomen domini.Quo trāſeunte coram eo,ait,
Dominator domine deus miſericors & clemens,patiens & multæ miſerationis,ac verax,qui
cuſtodis miſericordiam in millia,qui aufers iniquitatem & ſcelera,atque peccata,nullúſque
apud te per ſe innocens eſt.Qui reddis iniquitatem patrum filiis,ac nepotibus in tertiam &
quartam progeniem.Feſtinúſque Moyſes,curuatus eſt pronus in terram,& adorās ait, Si in-

Promittit deus terram Chanaan.

ueni gratiam in conſpectu tuo domine, obſecro vt gradiaris nobiſcum: populus enim duræ B
ceruicis eſt:& auferas iniquitates noſtras atque peccata,nóſque poſſideas. Reſpondit do-
minus,Ego inibo pactum videntibus cunctis,ſigna faciam quæ nunquam viſa ſunt ſuper ter
rā,nec in vllis gentibus:vt cernat populus iſte,in cuius es medio,opus domini terribile quod

Prohibet̄ ſocietas gētiū, & idololatria

facturus ſum. Obſerua cuncta quæ hodie mandaui tibi : ego ipſe eiiciam ante faciem tuam
Amorrhæum,& Chananæum,& Hethæum,Pherezæum quoque, & Heuæum, & Iebuſæum.
Caue ne vnquam cum habitatoribus terræ illius iungas amicitias, quæ ſint tibi in ruinā: ſed
& aras eorum deſtrue,confringe ſtatuas,lucóſque ſuccîde.Noli adorare deum alienum. Do-

3.23.d.deu.7.a.

minus zelotes nomen eius,deus eſt æmulator.Ne ineas pactum cum hominibus illarum re-
gionum: ne cum fornicati fuerint cum diis ſuis, & adorauerint ſimulachra eorum, vocet te

3.Reg.11.a.

quiſpiam vt comedas de immolatis*. Nec vxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis : ne C
poſtquam ipſæ fuerint fornicatæ , fornicari faciant & filios tuos in deos ſuos. Deos con-

Solennitas azymorum.

flatiles non facies tibi. Solennitatem azymorum cuſtodies.Septem diebus veſcêris azy-
mis, ſicut præcepi tibi in tempore menſis nouorum.menſe enim verni temporis egreſſus es

De primogenitis.3.13.a.

de AEgypto. Omne quod aperit vuluam generis maſculini, meum erit. De cunctis ani-
mantibus tam de bobus,quàm de ouibus,meum erit.Primogenitum aſini redimes oue.ſin-
autem nec pretium pro eo dederis,occidetur. Primogenitum filiorum tuorum redimes:nec

¶habebat aliquam quæſtionē] quærebat dñm(Chald.interp̄.qui quærebat doctrinam à facie domini)

¶Stabántq;] Surgebántque
¶per fores taberna culorū ſuorū.] ſinguli in oſtio tabernaculi ſui.

¶faciem] viam
¶populum tuū gētē hāc.] quòd pp̄ls tu eſt gens hæc.
¶tuipſe præcedas] facies tua præcedet
¶glorificemur] vel diuidamur(ſiue ſeparemur)
*meum
¶vocabo ī noīe dñi corā te(.i.faciā ſignificari nomē dñi coram te.Vel,cū ante gradiar, nomē meum oſtendam,& inuocabitur abs te.)
¶cui voluero] cuius miſerebor,
¶clemēs ero in quē mihi placuerit] miſerebor cuius miſerebor.
¶protegā dextera] operiam te vola

¶de nocte] mane
*lapideas
¶ait] clamauit
¶patiens] tardus ad iram,
¶aufers] fers

¶vidētibus cunctis] coram populo tuo

*ſuis.

¶nouorum] Aprilis (in quo omnia nouantur)
¶verni temporis] Aprilis

¶cōdunt.]colligunt. ¶omnipotentis]dominatoris ¶inſidiabitur terræ tuæ,]cōcupiſcet terram tuam, ¶mane]vſque mane

ſ.23.b. deu.16.d. eccl.35.a. Sabbathum. Feſtum trium hebdomadarum ſ.23.b. ſ.23.c.

apparebis in conſpectu meo vacuus. Sed diebus operaberis, die ſeptimo ceſſabis arare & metere. Solennitatem hebdomadarum facies tibi in primitiis frugum meſſis tuæ triticeæ, & ſolennitatem quando redeunte anni tempore cuncta conduntur. Tribus temporibus anni apparebit omne maſculinum tuum in conſpectu omnipotentis domini dei Iſrael. Cum enim tulero gentes à facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus inſidiabitur terræ tuæ, aſcendente te & apparente in conſpectu domini dei tui ter in anno. Non immolabis ſuper fermento ſanguinem hoſtiæ meæ: neque reſidebit mane de victima ſolennitatis phaſe.

D Primitias frugum terræ tuæ offeres in domo domini dei tui. Non coques hœdum in lacte matris ſuæ. Dixítque dominus ad Moyſen, Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Iſrael pepigi fœdus. Fuit ergo ibi cum domino Moyſes quadraginta dies & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & ſcripſit in tabulis verba fœderis decem. Cúmque deſcenderet Moyſes de monte Sinai, tenebat duas tabulas teſtimonii, & ignorabat quòd cornuta eſſet facies ſua ex conſortio ſermonis domini. Videntes autē Aaron & filii Iſrael cornutam Moyſi faciem, timuerunt propè accedere. Vocatíque ab eo, reuerſi ſunt tam Aaron, quàm principes ſynagógæ. Et poſtquam locutus eſt ad eos, venerūt ad eum etiam omnes filii Iſrael: quibus præcepit cuncta quæ audierat à domino in mōte Sinai. Impletíſque ſermonibus poſuit velamen ſuper faciem ſuam. Quod ingreſſus ad dominum, & loquens cum eo auferebat donec exiret, & tunc loquebatur ad filios Iſrael omnia quæ ſibi fuerant imperata. Qui videbant faciem egredientis Moyſi eſſe cornutam, ſed operiebat ille rurſus faciem ſuam ſiquando loquebatur ad eos.

¶quibus]quia cauſa verborum iſtorum ¶cornuta eſſet facies ſua ex cōſortio ſermonis dñi.] ſplēderet cutis faciei ſuæ ex eo quod loquut⁹ fuiſſet cum eo: ¶cornutā Moyſi faciē,]q̄ reſplenderet cutis faciei Moyſi ¶cornutam]reſplendentem, ¶ſiquādo loquebatur ad eos.]donec īgrederetur ad loquendum cum eo.

Primitiæ. ſ.23.c. deu.14.c ſ.24.d. Ieiunium Moyſi. Facies Moyſi cornuta. Velamen ſuper faciem Moyſi. 2. cor. 3.c.

CAP. XXXV.

A Igitur congregata omni turba filiorum Iſrael, dixit ad eos, Hæc ſunt quæ iuſſit dominus fieri, Sex diebus facietis opus: ſeptimus dies erit vobis ſanctus, ſabbathum & requies domini: qui fecerit opus in eo, occidetur. Non ſuccēdetis ignem in omnibus habitaculis veſtris per diem ſabbathi. Et ait Moyſes ad omnem cateruam filiorū Iſrael, Iſte eſt ſermo quem præcepit dominus, dicens, Separate apud vos primitias domino. Omnis voluntarius & prono animo offerat eas domino: aurum & argentum, & æs, hyacinthum & purpuram, coccúmque bis tinctum, & byſſum, pilos caprarum, pelléſque arietum rubricatas, & ianthinas, ligna ſetim, & oleum ad luminaria concinnanda, & vt conficiatur vnguentum, & thymiama ſuauiſſimum, lapides onychinos, & gemmas ad ornatum ſuperhumeralis & rationalis. Quiſquis

B veſtrum ſapiens eſt, veniat, & faciat quod dominus imperauit, Tabernaculum ſcilicet, & tectum eius, atque operimentum, annulos & tabulata cum vectibus, paxillos & baſes, Arcam & vectes, propitiatorium, & velum quod ante illud oppanditur, Menſam cum vectibus & vaſis & propoſitionis panibus, Candelabrum ad luminaria ſuſtētanda, vaſa illius & lucernas, & oleum ad nutrimenta ignium, Altare thymiamatis, & vectes, & oleum vnctionis & thymiama ex aromatibus, tentorium ad oſtium tabernaculi, Altare holocauſti, & craticulam eius æneam cum vectibus & vaſis ſuis, labrum & baſim eius, Cortinas atrii cum columnis & baſibus, tentorium in foribus veſtibuli, paxillos tabernaculi *atrii cum funiculis ſuis, Veſtimenta quorum vſus eſt in miniſterio ſanctuarii, veſtes Aaron pontificis ac filiorum eius vt ſacer

C dotio fungantur mihi. Egreſſáque omnis multitudo filiorum Iſrael de conſpectu Moyſi, obtulerunt mente promptiſſima atque deuota primitias domino, ad faciendum opus tabernaculi teſtimonii. Quicquid ad cultum & ad veſtes ſanctas neceſſarium erat, viri cum mulieribus præbuerunt, armillas & inaures, annulos & dextralia: omne vas aureum in donaria domini ſeparatum eſt. Si quis habebat aurum, hyacinthum & purpuram, coccúmque bis tinctū byſſum & pilos caprarum, pelles arietum rubricatas, & ianthinas, argenti æríſque metalla obtulerunt domino, lignáque ſetim in varios vſus. Sed & mulieres doctæ*, quæ neuerant dederunt, hyacinthum, purpuram, & vermiculum ac byſſum, & pilos caprarum*, ſponte propria

D cuncta tribuentes. Principes verò obtulerunt lapides onychinos, & gemmas *ad ſuperhumerale & rationale, aromatáque, & oleum ad luminaria concinnanda, & ad præparandum vnguentum, ac thymiama odoris ſuauiſſimi componendum. Omnes viri & mulieres mente deuota obtulerunt donaria, vt fierent opera quæ iuſſerat dominus per manum Moyſi. Cuncti filii Iſrael voluntaria domino dedicauerunt. Dixítque Moyſes ad filios Iſrael, Ecce, vocauit dominus ex nomine Beſeleel filium Vri filii Hur de tribu Iuda: impleuítque eum ſpiritu dei, ſapientia & intelligentia & ſcientia, & omni doctrina ad excogitandum, & facien-

¶primitias]oblationem ¶ianthinas,]pelles taxorum, ¶ad ornatū]plenitudinū(.i. lapides ſculptos, & qui impleant cælaturas quæ ſunt in ſuperhumerali) ¶tectum]tentorium ¶paxillos]colūnas *& paxillos ¶obtulerunt mente prōptiſſima atq; deuota primitias]Et venerūt vnuſquiſq; quē eleuauerat cor ei⁹(.i. quē incitauerat cor eius)& oīs cuius ſpōtaneus erat ſpiritus: & obtulerunt oblationem ¶ianthinas]pelles taxorum, *corde *quos neuerant, *plenitudinum vide ſuprà.

Præcipitur ſabbathum. Exigunt primitiæ, & donaria. ſ.25.a. Deuota prōptitudo populi offerētis Beſeleel & Ooliab artifices, cōmēdāt populo à Moyſe. ſ.31.a.

dum opus in auro & argento,& ære,ſculpendíſque lapidibus,& opere carpentario.quicquid
fabrè adinueniri poteſt,*dedit in corde eius.Ooliab quoque filiũ Achiſamech de tribu Dan: *& doceri,
ambos erudiuit ſapiẽtia,vt faciãt opera abietarii, polymitarii, ac plumarii de hyacintho ac ¶abietarii] carpẽtarii (vel cuiuſcũq; artificis aut fabri)
purpura,coccóq; bis tincto,& byſſo,& texãt omnia,ac noua quæq; reperiãt. C A P. XXXVI.
Fabricatio tabernaculi. Hic eadẽ ferè verba,quę in cap.26.huius.
FEcit ergo Beſeleel,& Ooliab,& omnis vir ſapiens, *quibus dedit dominus ſapientiam & A *omnes
intellectum,vt ſcirent fabrè operari quæ in vſus ſanctuarii neceſſaria ſunt, & quæ præce- ¶&] ſecundum o[mnia]
pit dominus.Cúmque vocaſſet eos Moyſes,& omnem eruditum virum cui dederat dominus
ſapientiam,& qui ſponte ſua obtulerant ſe ad faciendum opus,tradidit eis vniuerſa donaria
filiorum Iſrael*.Qui cum inſtarent operi,quotidie mane vota populus offerebat. Vnde arti- *quæ dederant ad opus miniſterii ſa[n]ctuarii, vt illud fa[ce]rent.
fices venire compulſi,dixerunt Moyſi,Plus offert populus quàm neceſſarium eſt*.Iuſſit ergo ¶vota] ſpontane[a]
Moyſes præconis voce cantari,Nec vir nec mulier quicquã offerat vltrà in opere ſanctuarii. *ad opus quod d[o]minus iuſſit fieri.
Sicque ceſſatum eſt à muneribus offerendis,eo quòd oblata ſufficerent & ſuperabundarent. ¶ceſſatum eſt] prohibitus eſt popul[us]
Cortinarum, Fecerúntque omnes corde ſapientes ad explendum opus tabernaculi,cortinas decem de ¶ad explẽdũ] eis qui faciebant
byſſo retorta, & hyacintho, & purpura, coccóque bis tincto, opere vario, & arte polymita. ¶opere vario,] Chal. interp. cum figuris cherubim,
quarum vna habebat in longitudine vigintiocto cubitos, & in latitudine quatuor.vna men-
ſura erat omnium cortinarum.Coniunxítque cortinas quinque, alteram alteri,& alias quin- B
que ſibiinuicem copulauit. Fecit & anſas hyacinthinas in ora cortinæ vnius ex vtroque la-
tere, & in ora cortinæ alterius ſimiliter, vt contra ſe inuicem venirent anſæ, & mutuò iun- ▸vt cõtra ſe inuicem venirent anſæ, & mutuo iungere[ntur]
Sagorum, gerentur.vnde & quinquaginta fudit circulos aureos,qui morderẽt cortinarum anſas, & fie- ¶morderẽt cortinarũ anſas] cõiũgere[nt] cortinas alteri[us] alteram anſis.
ret vnum tabernaculum. Fecit & ſaga vndecim de pilis caprarum ad operiẽdum tectum ¶ſaga] vel vela
tabernaculi : vnum ſagum in longitudine habebat cubitos triginta, & in latitudine cubitos
quatuor.vnius menſuræ erant omnia ſaga.quorum quinque iunxit ſeorſum,& ſex alia ſepa-
ratim.Fecítque anſas quinquaginta in ora ſagi vnius,& quinquaginta in ora ſagi alterius,vt
Opertorii, ſibi inuicem iungerentur. Et fibulas æneas quinquaginta , quibus necteretur tectum , vt ¶fibulas] vncinos (vel circulos)
Tabularum, vnum pallium ex omnibus ſagis fieret. Fecit & opertorium tabernaculi de pellibus arie-
tum rubricatis: aliúdque deſuper velamentum de pellibus ianthinis. Fecit & tabulas ta- ¶ianthinis] taxo[rum]
bernaculi de lignis ſetim ſtantes. Decem cubitorum erat longitudo tabulæ vnius : & vnum C
ac ſemis cubitum latitudo retinebat. Binæ incaſtraturæ erant per ſingulas tabulas, vt alteri
altera iungeretur.Sic fecit in omnibus tabernaculi tabulis. E quibus viginti ad plagam me-
ridianam erant contra auſtrum cum quadraginta baſibus argenteis*.Duæ baſes ſub vna ta- *ſub eis.
bula ponebantur ex vtraque parte angulorum, vbi incaſtraturæ laterũ in angulis terminan-
tur. Ad plagam quoque tabernaculi quæ reſpicit ad aquilonem , fecit viginti tabulas cum
quadraginta baſibus argenteis,duas baſes per ſingulas tabulas. Contra occidentem verò, id ¶per] ſub
eſt, ad eam partem tabernaculi quæ mare reſpicit, fecit ſex tabulas, & duas alias per ſingu-
los angulos tabernaculi retrò:quæ iunctæ erant à deorſum vſque ſurſum:& in vnam compa-
ginem pariter ferebantur.Ita fecit ex vtraque parte per ſingulos angulos:vt octo eſſent ſimul
Vectium, tabulæ,& haberent baſes argenteas ſedecim, binas ſcilicet baſes ſub ſingulis tabulis. Fe-
cit & vectes de lignis ſetim,quinque ad continẽdas tabulas vnius lateris tabernaculi,& quin- D
que alios ad alterius lateris coaptandas tabulas:& extra hos quinque,alios vectes ad occiden
talem plagam tabernaculi contra mare.Fecit quoque vectem alium, qui per medias tabulas
ab angulo vſque ad angulum perueniret. Ipſa autem tabulata deaurauit,fuſis baſibus ea- ▸fuſis baſibus ea[rum] argenteis.
Veli, rum argenteis. Et circulos eorum fecit aureos, per quos vectes induci poſſent: quos & ipſos
laminis aureis operuit. Fecit & velum de hyacintho,& purpura,vermiculo, ac byſſo re-
Tentorii. torta,opere polymitario,varium atque diſtinctũ:& quatuor columnas de lignis ſetim, quas ¶variũ atq; diſtinctum:] fecit ea cum cherubim:
cum capitibus deaurauit: fuſis baſibus earum argenteis. Fecit & tẽtorium in introitu ta- ¶tẽtoriũ] vel aulæ[um]
bernaculi ex hyacintho, purpura,vermiculo, byſſóque retorta opere plumarii: & columnas ¶quinq;] lei⁹ quinq; & vncinos earum.
Fabricatio arcæ teſtimonii, quinq; cum capitibus ſuis,quas operuit auro,*baſéſque earũ fudit æneas. C A P. XXXVII. *& fila eas cingẽ[ntia] (Chald. iterp. cælaturas earũ) ex auro
FEcit autem Beſeleel & arcam de lignis ſetim,habentem duos & ſemis cubitos in longitu-
dine,& cubitum ac ſemiſſem in latitudine, altitudo quoque vnius cubiti fuit & dimidii: A
veſtiuítque eam auro puriſſimo intus ac foris. Et fecit illi coronam auream per gyrum,con-
flans quatuor annulos aureos per quatuor angulos eius:duos annulos in latere vno, & duos
Propitiatorii, in altero. Vectes quoque fecit de lignis ſetim, quos veſtiuit auro, & quos miſit in annulos,
qui erant in lateribus arcæ,ad portãdum eam. Fecit & propitiatorium, id eſt oraculum, ▸id eſt oracul[um]

de auro mundiſſimo,duorum cubitorum & dimidii in longitudine, & cubiti ac ſemis in la-
titudine.Duos etiam cherubim ex auro ductili, quos poſuit ex vtraque parte propitiatorii,
cherub vnum in ſummitate vnius partis, & cherub alterũ in ſummitate partis alterius: duos
B cherubim in ſingulis ſummitatibus propitiatorii extendentes alas,& tegentes propitiatoriũ,
ſeque mutuo & illud reſpicientes. Fecit & menſam de lignis ſetim in longitudine duo- Menſæ,
rum cubitorum,& in latitudine vnius cubiti, quæ habebat in altitudine cubitum ac ſemiſ-
ſem.circũdeditque eam auro mundiſſimo,& fecit illi labium aureum per gyrum, ipſique la-
bio coronam auream interraſilem quatuor digitorum,& ſuper eandem alteram coronã au-
ream. Fudit & quatuor circulos aureos , quos poſuit in quatuor angulis per ſingulos pedes
menſæ contra coronam,miſitque in eos vectes,vt poſſit menſa portari.Ipſos quoque vectes
fecit de lignis ſetim,& circũdedit eos auro. Et vaſa ad diuerſos vſus menſæ,acetabula,
C phialas,& cyathos,& thuribula,ex auro puro,in quibus offerenda ſunt libamina. Fecit
& candelabrum ductile de auro mundiſſimo.De cuius vecte calami,ſcyphi,ſphærulæque ſi- Candelabri,
mul & lilia procedebant: ſex in vtroque latere, tres calami ex parte vna, & tres ex altera.
tres ſcyphi in nucis modum per calamos ſingulos,ſphærulæque ſimul & lilia:& tres ſcyphi
inſtar nucis in calamo altero, ſphærulæque ſimul & lilia. AEquum erat opus ſex calamo-
rum ,qui procedebant de ſtipite candelabri. In ipſo autem vecte erant quatuor ſcyphi in
nucis modum,ſphærulæque per ſingulos ſimul & lilia: & ſphærulæ ſub duobus calamis per
loca tria, qui ſimul ſex fiunt calami procedentes de vecte vno.& ſphærulæ igitur, & calami
ex ipſo erant vniuerſa ductilia ex auro puriſſimo. Fecit & lucernas ſeptem cum emun-
D ctoriis ſuis,& vaſa vbi ea quæ emuncta ſunt,extinguantur,de auro mundiſſimo. Talentum Lucernarũ,
auri appendebat candelabrum cum omnibus vaſis ſuis. Fecit & altare thymiamatis de
lignis ſetim,per quadrũ ſingulos habens cubitos,& in altitudine duos: è cuius angulis pro- Altaris.
cedebant cornua. Veſtiuítque illud auro puriſſimo cum craticula ac parietibus*& cornibus.
Fecitque ei coronam aureolam per gyrum,& duos annulos aureos ſub corona per ſingula la
tera,vt mittantur in eos vectes, & poſſit altare portari. Ipſos autem vectes fecit de lignis ſe-
tim , & operuit laminis aureis. Compoſuit & oleum ad ſanctificationis vnguentum , & Compoſitio
thymiamata de aromatibus mundiſſimis opere pigmentarii. CAP. XXXVIII. thymiamatis.

A Fecit & altare holocauſti de lignis ſetim , quinque cubitorum* per quadrum , & trium in Fabricatio altaris holocauſti.
altitudine:cuius cornua de angulis procedebant,operuítq; illud laminis æneis.Et in vſus
eius parauit ex ære vaſa diuerſa,lebetes,forcipes,fuſcinulas,vncinos,& ignium receptacula.
Craticulámque eius in modum retis fecit æneam, & ſubter eam in altaris medio arulam,fu-
ſis quatuor æneis annulis per totidem retiaculi ſummitates , ad immittendos vectes ad por-
tandum.quos & ipſos fecit de lignis ſetim , & operuit laminis æneis: induxítque in circulos
qui in lateribus altaris eminebant.Ipſum autem altare non erat ſolidum, ſed cauum ex ta-
bulatis,& intus vacuum. Fecit & labrum æneum cum baſi ſua de ſpeculis mulierum,quæ Labri ænei,
excubabant in oſtio tabernaculi. Fecit & atrium,in cuius auſtrali plaga erant tentoria de Atrii,
B byſſo retorta,cubitorum centum,columnæ æneæ viginti cum baſibus ſuis, capita columna-
rum,& tota operis cælatura argentea. AEquè ad ſeptentrionalem plagam tentoria, colum-
næ baſeſque,& capita columnarum eiuſdem menſuræ,& operis ac metalli erant. In ea verò
plaga quæ ad occidentem reſpicit,fuerunt tentoria cubitorum quinquaginta, columnæ de-
cem cum baſibus ſuis æneæ,& capita columnarum,& tota operis cælatura argentea. Porrò
contra orientem quinquaginta cubitorum parauit tentoria,è quibus,quindecim cubitos co-
lumnarum trium cum baſibus ſuis vnum tenebãt latus:& in parte altera,quia inter vtraque
introitum tabernaculi fecit,quindecim æquè cubitorum erant tentoria,columnæque tres,&
C baſes totidem.Cuncta atrii tentoria byſſus retorta texuerat.Baſes columnarum fuêre æneæ,
capita autem earum cum cunctis cælaturis ſuis argentea,ſed & ipſas columnas atrii veſtiuit
argento.Et in introitu eius opere plumario fecit tentorium ex hyacintho,purpura,vermicu
lo,ac byſſo retorta,quod habebat viginti cubitos in longitudine,altitudo verò quinque cu-
bitorum erat iuxta menſuram quam cuncta atrii tentoria habebant.Columnæ autem in in-
greſſu fuêre quatuor cum baſibus æneis,capitáq; earum & cælaturæ argenteæ.Paxillos quo-
que tabernaculi & atrii per gyrum fecit æneos. Hæc ſunt inſtrumenta tabernaculi teſti-
monii,quæ enumerata ſunt iuxta præceptum Moyſi in ceremonias Leuitarum per manum

¶acetabula] vel ſcutellas eius,
¶phialas] vel cochlearia eius,
¶thuribula] vel patellas aut cantharos,
¶nucis] amygdali & infra

¶craticula] tecto ei9
*in circuitu,

¶ad ſãctificationis vnguẽtũ,] vnctiõis, ſctĩficationẽ. Chal. ſanctę vnctionis,
*erat longitudo ipſius, & quinq; cubitorum latitudo ei9.
¶,& ſubter eã in altaris medio arulã,] ſubter ambitũ eius infernè,vſque ad medium eius,
¶retiaculi] craticulę æneæ

¶mulierũ,quæ excubabãt] vel conueniẽtiũ quæ cõueniebãt Chal. interp̃. mulierum quæ veniebant vt orarent

¶cubitos colũnarũ triũ] cubitorum, columnæ eorum tres

¶Paxillos] Clauos
¶Hęc ſunt inſtrumẽta] Iſti ſunt numeri (vel hæ ſunt numerationes. aut hęc eſt nunc ſumma)
¶ceremonias] miniſterium

Ithamar filii Aaron ſacerdotis : quæ Beſeleel filius Vri filii Hur de tribu Iuda domino per
Moyſen iubente compleuerat, iuncto ſibi ſocio Ooliab filio Achiſamech de tribu Dan: qui
& ipſe artifex lignorum egregius fuit, & polymitarius atque plumarius ex hyacintho, purpu- D
Supputatio pretii per populum oblati. ra, vermiculo, & byſſo. Omne aurum quod expẽſum eſt in opere ſanctuarii, & quod obla
tum eſt in donariis, viginti & nouem talentorum fuit, & ſeptingentorum triginta ſiclorũ ad
menſuram ſanctuarii.*Oblatum eſt autem ab his qui tranſierunt ad numerum à viginti an-
nis & ſupra, de ſexcentis tribus millibus, & quingentis quinquaginta armatorum. Fuerũt
præterea centum talenta argenti, è quibus conflatæ ſunt baſes ſanctuarii, & introitus vbi ve-
lum pendet. Centum baſes factæ ſunt de talentis centum, ſingulis talentis per baſes ſingulas
ſupputatis. De mille autem ſeptingentis, & ſeptuaginta quinque ſiclis fecit capita columna-
rum, quas & ipſas veſtiuit argento. Æris quoque oblata ſunt talenta ſeptuagintaduo millia,
& quadringẽti ſuprà ſicli, ex quibus fuſæ ſunt baſes in introitu tabernaculi teſtimonii, & al-
tare æneum cum craticula ſua, omniáque vaſa quæ ad vſum eius pertinent, & baſes atrii tam
in circuitu, quàm in ingreſſu eius, & paxilli tabernaculi atq; atrii per gyrũ. CAP. XXXIX.

Ornatus veſtimentorum Aaron. Hæc eadem habes ſ. cap. 28. Superhumerale.

DE hyacintho verò & purpura, vermiculo ac byſſo fecit veſtes, quibus indueretur Aaron
quãdo miniſtrabat in ſanctis, ſicut præcepit dominus Moyſi. Fecit igitur & ſuper- A
humerale de auro, hyacintho, & purpura, coccóque bis tincto, & byſſo retorta, opere polymi-
tario. Incidítque bracteas aureas, & extenuauit in fila, vt poſſent torqueri cum priorum colo-
rum ſubtegmine, duáſque oras ſibiinuicem copulatas in vtroque latere ſummitatum, & bal-
theum* ex eiſdem coloribus, ſicut præceperat dominus Moyſi. Parauit & duos lapides
onychinos, aſtrictos & incluſos auro, & ſculptos arte gemmaria nominibus filiorũ Iſrael. Po-
ſuítque eos in lateribus ſuperhumeralis in monimentum filiorũ Iſrael, ſicut præceperat do- B
Rationale. minus Moyſi. Fecit & rationale opere polymito iuxta opus ſuperhumeralis, ex auro,
hyacintho, purpura, coccóque bis tincto & byſſo retorta, quadrangulũ duplex menſuræ pal-
mi*. Et poſuerunt in eo gemmarum ordines quatuor. in primo verſu erat ſardius, topazius,
ſmaragdus. in ſecundo, carbunculus, ſapphirus & iaſpis. in tertio, ligyrius, achates & amethy
ſtus. in quarto, chryſolithus, onychinus, & beryllus, circundati & incluſi auro per ordines ſuos.
Ipſíque lapides duodecim ſculpti erãt nominibus duodecim tribuum Iſrael, ſinguli per no- C
mina ſingulorum. Fecerunt in rationali & catenulas ſibiinuicem cohærentes, de auro puriſ-
ſimo, & duos vncinos, totidémque annulos aureos. Porrò annulos poſuerunt in vtroque la-
tere rationalis, è quibus pendérent duæ catenæ aureæ, quas inſeruerunt vncinis qui in ſuper-
humeralis angulis eminebant*. Hæc & antè & retrò ita conueniebant ſibi, vt ſuperhumerale
& rationale mutuò necterentur, ſtricta ad baltheum & annulis fortius copulata, quos iunge-
bat vitta hyacinthina, ne laxa fluerent & à ſe inuicem mouerẽtur, ſicut præceperat dominus D
Tunica. Moyſi. Fecerúntque tunicam ſuperhumeralis* totam hyacinthinam: & capitium in ſupe-
riori parte contra medium*, orámque per gyrum capitii textilem: deorſum autem ad pedes
mala punica ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac byſſo retorta: & tintinnabula de auro pu-
riſſimo, quæ poſuerunt inter mala granata in extrema parte tunicæ per gyrum: tintinnabu-
lum autem aureum & malum punicum, quibus ornatus incedebat pontifex quando mini-
ſterio fungebatur, ſicut præceperat dominus Moyſi. Fecerunt & tunicas byſſinas opere textili E
Aaron & filiis eius: & mitras cum coronulis ſuis ex byſſo: feminalia quoq; linea, byſſina: cin-
gulum verò de byſſo retorta, hyacintho, purpura, ac vermiculo diſtinctum arte plumaria, ſi-
Lamĩa ſacra. cut præceperat dominus Moyſi. Fecerunt & laminam ſacræ venerationis de auro puriſ-
ſimo, ſcripſerúntque in ea opere gemmario, Sanctum domini: & ſtrinxerunt eam cum mitra
Popul⁹ offert domino cuncta quæ fieri iuſſerat. vitta hyacinthina, ſicut præceperat dominus Moyſi. Perfectum eſt igitur omne opus ta-
bernaculi & tecti teſtimonii. Fecerúntque filii Iſrael cuncta quæ præceperat dominus Moyſi. F
Et obtulerunt tabernaculum & tectum & vniuerſam ſupellectilem, annulos, tabulas, vectes,
columnas ac baſes, opertorium de pellibus arietum rubricatis, & aliud operimẽtum de ian-
thinis pellibus, velum: arcam, vectes, propitiatorium, menſam cum vaſis ſuis & propoſitio-
nis panibus: candelabrum, lucernas, & vtenſilia earum cum oleo: altare aureum, & vnguen-
tum, & thymiama ex aromatibus, & tentorium in introitu tabernaculi: altare æneum, retia- G
culum, vectes, & vaſa eius omnia, labrum cum baſi ſua: tentoria atrii, & columnas cum baſi-
bus ſuis, tentorium in introitu atrii, funiculóſque illius & paxillos. Nihil ex vaſis defuit quæ

ad menſuram ſecũ dum ſiclum
*argẽtũ autẽ nume ratæ cõgregationis cẽtum talẽta mille ſeptingẽti ſeptuaginta quinq; ſicli, ſecun dum ſiclũ ſãctuarii. Singula capita obtulerunt dimidium ſicli, iuxta pondus ſicli ſanctuarii.
armatorum.
ſuprà
ope polymitarii
Incidítque Extenderúntque
extenuauit in ſcidit
*cinguli eius quod erat ſuper illud,
*tam in lõgitudine quàm in latitudine
duæ catenæ aureæ quas duo funiculi aurei quos
*contra faciẽ eius (.i. quod rationale reſpicit)
Hæc & antè & retro ita conueniebant ſibi, vt ſuperhumerale & rationale mutuo necterẽt, ſtricta ad baltheũ, & annulis fortius copulata quos iungebãt
Fecerunt & duos annulos aureos quos poſuerunt ĩ duob⁹ angulis pectoralis (rationalis,) quæ erãt in ora eius latus (vẽ) e regione ſuperhumeralis intrinſecus. Fecerũt & duos annulos alios ex auro, quos poſuerunt ĩ duobus angulis ſuperhumeralis inferne, cõtra faciem eius (.i. vnũ e regione alteri⁹.) vbi copulatur ſuperhumerale ad baltheum. Et coniunxerũt pectorale ex ãnulis ſuis ad annulos ſuphumeralis
*opere textorio
*ſicut os loricæ,
ſacræ venerationis coronæ ſctĩficationis
obtulerunt attulerunt ad Moyſen
(ianthinis taxonum
vnguẽtum oleum vnctionis,

¶obtulerũt] fecerũt

in miniſterium tabernaculi, & in tectum fœderis iuſſa ſunt fieri. Veſtes quoque quibus ſacer
dotes vtuntur in ſanctuario, Aaron ſcilicet & filii eius, obtulerũt filii Iſrael, ſicut præceperat
dominus. Quæ poſtquam Moyſes cuncta vidit completa, benedixit eis. CAP. XL.

¶tabernaculũ] habitationẽ tabernaculi ¶demittéſque] ſuſpẽdéſque

A LOcutus eſt dominus ad Moyſen, dicens, Menſe primo, prima die menſis eriges taberna- Erigitur tabernaculum.
culum teſtimonii, & pones in eo arcam, demittéſque ante illam velum: & illata menſa
pones ſuper eam quæ rite præcepta ſunt. Candelabrum ſtabit cum lucernis ſuis, & altare au-
reum in quo adoletur incenſum coram arca teſtimonii. Tentorium in introitu tabernaculi
teſtimonii pones, & ante illud altare holocauſti: labrum inter altare & tabernaculum, quod
implebis aqua. Circundabiſque atrium tentorii & ingreſſum eius. Et aſſumpto vnctionis
oleo vnges tabernaculũ cum vaſis ſuis, vt ſanctificentur: altare holocauſti & omnia vaſa eius:
B labrum cum baſi ſua: omnia vnctionis oleo conſecrabis, vt ſint ſancta ſanctorum. Appli-
cabíſque Aaron & filios eius ad fores tabernaculi teſtimonii, & lotos aqua indues ſanctis ve-
ſtibus, vt miniſtrent mihi, & vnctio eorum in ſacerdotium ſempiternum proficiat. Fecítque
Moyſes omnia quæ præceperat dominus. Igitur menſe primo anni ſecundi, in prima die
menſis collocatũ eſt tabernaculum. Erexítque Moyſes illud, & poſuit tabulas ac baſes & ve- Nume.7.a.
ctes, ſtatuítque columnas, & expandit tectum ſuper tabernaculum, impoſito déſuper operi-
mento, ſicut dominus imperauerat. Poſuit & teſtimoniũ in arca, ſubditis infrà vectibus,
& oraculum déſuper. Cúmque intuliſſet arcam in tabernaculum teſtimonii, appendit ante
C eam velum, *vt expleret domini iuſſionem. Poſuit & menſam in tabernaculo teſtimonii ad
plagam ſeptentrionalem extra velum, ordinatis coràm propoſitionis panibus, ſicut præcepe
rat dominus Moyſi. Poſuit & candelabrum in tabernaculo teſtimonii eregione menſæ
in parte auſtrali, locatis per ordinem lucernis, *iuxta præceptũ domini. Poſuit & altare au-
reum ſub tecto teſtimonii contra velum, & adoleuit ſuper eo incẽſum aromatum, ſicut iuſ-
ſerat dominus Moyſi. Poſuit & tentoriũ in introitu tabernaculi teſtimonii, & altare ho-
locauſti in veſtibulo teſtimonii, offerẽs in eo holocauſtũ & ſacrificia, vt dominus imperaue-
rat. Labrum quoq; ſtatuit inter tabernaculũ teſtimonii, & altare, implens illud aqua. La-
D uerúntq; in eo Moyſes & Aaron, ac filii eius manus ſuas & pedes, cum ingrederẽtur tectũ fœ-
deris, & accederẽt ad altare, ſicut præceperat dominus Moyſi. Erexit & atrium per gyrũ
tabernaculi & altaris, ducto in introitu eius tẽtorio. Poſtquã omnia perfecta ſunt, ope- Apparet gl'ia dñi nube operiente tabernaculum.
ruit nubes tabernaculũ teſtimonii, & gloria domini impleuit illud. Nec poterat Moyſes ingre
di tectũ fœderis, nube operiẽte omnia, & maieſtate domini coruſcãte, quia cuncta nubes ope Nume.9.c.
ruerat. Siquãdo nubes tabernaculum deſerebat, proficiſcebantur filii Iſrael per turmas ſuas: 3.Reg.8.b
ſi pendebat déſuper, manebãt in eodem loco. Nubes quippe domini incubabat per diem ta-
bernaculo, & ignis in nocte, videntibus cunctis populis Iſrael per cunctas manſiones ſuas.

¶Circũdabiſq; atriũ tẽtorii & ingreſſum ei⁹.] Ponéſq; atriũ ĩ circuitu, & tentoriũ ad portam atrii. ¶cũ vaſis ſuis, vt ſã-ctificẽt: altare holocauſti & oĩa vaſa ei⁹ labrũ cum baſi ſua: oĩa vnctionis oleo cõſecrabis, vt ſint ſãcta ſctõrum.] & oĩa quæ ĩ eo ſunt: & ſctĩficabis illud, & oĩa vaſa ei⁹, & erit ſctm̃ Vnges & altare holocauſti & oĩa vaſa ei⁹, & ſctĩficabis altare: & erit altare ſãctificatio ſctĩficatio nũc(.i. oĩm ſanctiſſimum) Vnges etiam labrũ & baſim ei⁹, & ſctĩficabis illud. ¶proficiat] erit eis ĩ generationes eorũ. *& texit arcam teſtimonii, *coram domino,

¶coruſcãte] replente tabernaculum ¶manebãt in eodẽ loco.] nõ proficiſcebantur vſq; ad diẽ qua recedebat. ¶per cunctas manſiones ſuas.] quãdiu proficiſcebantur.

Liber Leuiticus, Hebraice Vaicra.

A VOCAVIT autem Moyſen, & locutus eſt ei dominus de taberna-
culo teſtimonii, dicens, Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos, Homo Ritus offerẽdi armenta.
qui obtulerit ex vobis hoſtiã domino de pecoribus, id eſt de bobus
& ouibus offerens victimas: ſi holocauſtum fuerit eius oblatio, ac de
armẽto, maſculũ immaculatũ offeret ad oſtium tabernaculi teſtimo
nii, ad placandum ſibi dominũ: ponétque manus ſuper caput hoſtiæ Exod.29.b.
B & acceptabilis erit, atque in expiationem eius proficiens. Immola-
bítque vitulum coram domino, & offerẽt filii Aaron ſacerdotes ſan
guinem eius, fundentes per altaris circuitum, quod eſt ante oſtium
tabernaculi. detractáque pelle hoſtiæ, artus in fruſta concídent, & ſubiiciẽt in altari ignem,
ſtrue lignorum antè compoſita: & membra quæ ſunt cæſa, déſuper ordinantes, caput videli-
cet, & cuncta quæ adhærent iecori, inteſtinis & pedibus lotis aqua: adolebítque ea ſacerdos
ſuper altare in holocauſtum & ſuauem odorem domino. Quòd ſi de pecoribus oblatio Pecudes.
C eſt, de ouibus ſiue de capris holocauſtum: maſculum & abſque macula offeret: immolabítque

¶ad placandũ dñm] ſcd'm voluntatẽ ſuã in conſpectu dñi: ¶p altaris circuitũ,] ſup altare ĩcircuitu, ¶pedibus] cruribus ¶in holocauſtum & ſuauẽ odorẽ dño.] holocauſtũ ẽ oblatio in odorẽ qetis dño. Chald. interp. holocauſti oblatio ẽ quæ ſuſcipiẽ cum bñplacito coram dño. & infra.

ad latus altaris quod reſpicit aquilonem, coram domino. ſanguinem verò illius fundent ſu-
per altare filii Aaron per circuitū: diuidéntque membra, caput & omnia quæ adhærent iecori:
& imponent ſuper ligna, quibus ſubiiciendus eſt ignis: inteſtina verò & pedes lauabunt aqua.
Et oblata omnia adolebit ſacerdos ſuper altare in holocauſtum & odorem ſuauiſſimum do-
Aues. mino. Si autem de auibus, holocauſti oblatio fuerit domino: de turturibus & pullis colū-
bæ offeret* eā ſacerdos ad altare: & retorto ad collum capite, ac rupto vulneris loco, decurrere D
faciet ſanguinē ſuper crepidinem altaris: veſiculam verò gutturis & plumas proiiciat prope
altare ad orientalem plagam, in loco in quo cineres effundi ſolent. confringétq; aſcellas eius,
& non ſecabit, neque ferro diuidet eam, & adolebit ſuper altare, lignis igne ſuppoſito. Holo-
cauſtum eſt & oblatio ſuauiſſimi odoris domino.

CAP. II.

De oblatione ſacrificiorū, ſimilæ. Thuris, ANima cum obtulerit oblationē ſacrificii domino, ſimila erit eius oblatio. fundétq; ſu- A
per eam oleum, & ponet thus ac deferet ad filios Aaron ſacerdotes: quorū vnus tollet
Eccl'i.7.d. pugillum plenū ſimilæ & olei, ac totū thus, & ponet memoriale ſuper altare in odorem ſua-
uiſſimū domino. quod autem reliquū fuerit de ſacrificio, erit Aaron & filiorū eius, ſanctum
Panum, ſanctorū de oblationibus domini. Cum autē obtuleris ſacrificiū coctum in clibano: de ſi-
Laganorum, mila, panes ſcilicet abſq; fermento conſperſos oleo, & lagana azyma oleo lita. Si oblatio tua B
fuerit de ſartagine: ſimilæ cōſperſæ oleo & abſq; fermento, diuides eam minutatim, & fundes
ſuper eam oleum. Si autē de craticula fuerit ſacrificiū, æque ſimila oleo cōſpergetur, quā of-
ferens domino, trades manibus ſacerdotis. Qui cum obtulerit eam, tollet memoriale de ſa-
crificio, & adolebit ſuper altare in odorē ſuauitatis domino. quicquid autem reliquū eſt, erit C
Fermētū nō erat in oblationibus. Aaron & filiorū eius, ſanctum ſanctorum de oblationibus domini. Omnis oblatio quæ
offertur domino, abſq; fermēto fiet, nec quicquam fermēti ac mellis adolebitur in ſacrificio
domini. Primitias tantū eorū offeretis ac munera: ſuper altare verò non imponētur in odo-
Sale condita oblatio. rem ſuauitatis. Quicquid obtuleris ſacrificii, ſale cōdies, nec auferes ſal fœderis dei tui de D
ſacrificio tuo. In omni oblatione offeres ſal. Si autē obtuleris munus primitiarū frugū tua-
rū domino, de ſpicis adhuc virētibus torrebis igni, & cōfringes in morem farris, & ſic offeres
primitias tuas domino, fundens ſuper ea oleum, & thus imponēs, quia oblatio domini eſt. de
qua adolebit ſacerdos in memoriā muneris partē farris fracti & olei ac totū thus*.

CAP. III.

Hoſtiæ pacificorū, de bobus. QVòd ſi hoſtia pacificorū fuerit eius oblatio, & de bobus voluerit offerre, marē ſiue fœ- A
Exod.29.b. minam, immaculata offeret corā domino. Ponétq; manum ſuper caput victimæ ſuæ,
quæ immolabitur in introitu tabernaculi teſtimonii. fundéntq; filii Aarō ſacerdotes, ſangui
nem per altaris circuitum. Et offerent de hoſtia pacificorum in oblationem domino adipem
qui operit vitalia, & quicquid pinguedinis eſt intrinſecus: duos renes cum adipe quo tegun-
De ouibus. tur ilia, & reticulum iecoris cum renūculis*. Adolebúntque ea *ſuper altare in holocauſtum, B
lignis igne ſuppoſito: in oblationem ſuauiſſimi odoris domino. Si verò de ouibus fuerit
De agnis. eius oblatio & pacificorum hoſtia, ſiue maſculum obtulerit ſiue fœminā, immaculata erunt.
Si agnum obtulerit* coram domino, ponet manum ſuam ſuper caput victimæ ſuæ, quæ im-
molabitur in veſtibulo tabernaculi teſtimonii: fundéntque filii Aaron ſanguinē eius per cir-
cuitum altaris. Et offerēt de pacificorum hoſtia ſacrificium domino: adipem & caudam to-
tam cum renibus, & pinguedinem quæ operit ventrem atque vniuerſa vitalia, & vtrúque re- C
De capris nunculum cum adipe qui eſt iuxta ilia, reticulúmque iecoris cum renunculis*. & adolebit ea
ſacerdos ſuper altare in pabulum ignis & oblationis domini. Si capra fuerit eius oblatio,
& obtulerit eam domino, ponet manū ſuam ſuper caput eius, immolabítque eam in introi-
tu tabernaculi teſtimonii. Et effundent filii Aaron ſanguinem eius ſuper altaris circuitum.
Tolléntque ex ea in paſtum ignis dominici adipem qui operit ventrem, & qui tegit vniuer- D
ſa vitalia. Duos renunculos cum reticulo quod eſt ſuper eos iuxta ilia, & aruinā iecoris cum
renunculis* adolebítque ea ſuper altare ſacerdos in alimoniam ignis, & ſuauiſſimi odoris.
Omnis adeps, domini erit iure perpetuo in generationibus & cunctis habitaculis veſtris: nec
ſanguinem nec adipem omnino comedetis.

CAP. IIII.

Hoſtię ꝓ peccatis ꝑ ignorantiam. LOcutúſque eſt dominus ad Moyſen, dicens, Loquere filiis Iſrael, Anima cum peccauerit A
per ignorantiam, & de vniuerſis mandatis domini quæ præcepit vt non fierent, quip-
piam fecerit: Si ſacerdos qui vnctus eſt peccauerit, delinquere faciens populum, offeret pro
peccato ſuo vitulum immaculatum domino. & adducet illum ad oſtium tabernaculi teſti-

monii coram domino, ponétque manum ſuper caput eius, & immolabit eum domino. Hauriet quoque de ſanguine vituli, inferens illum in tabernaculum teſtimonii. Cúmque intin-
B xerit digitum in ſanguinem, aſperget eo ſepties coram domino cõtra velum ſanctuarii: ponétque de eodem ſanguine ſuper cornua altaris thymiamatis gratiſſimi domino, quod eſt in tabernaculo teſtimonii. omnem autem reliquum ſanguinem fundet in baſim altaris holocauſti in introitu tabernaculi. Et adipem vituli offeret pro peccato, tam eum qui vitalia operit, quàm omnia quæ intrinſecus ſunt. Duos renúculos & reticulum, quod eſt ſuper eos iuxta ilia, & adipem iecoris cum renunculis*, ſicut offertur de vitulo hoſtiæ pacificorum: & adolebit ea ſuper altare holocauſti. Pellem verò & omnes carnes cum capite & pedibus & inteſti-
C nis & fimo & reliquo corpore efferet extra caſtra in locum mundum, vbi cineres effundi ſolent: incendétque ea ſuper lignorum ſtruem, quæ in loco effuſorum cinerum cremabuntur.

Quòd ſi omnis turba filiorum Iſrael ignorauerit, & per imperitiam fecerit quod contra mandatum domini eſt, & poſtea intellexerit peccatum ſuum, offeret* pro peccato ſuo vitulum, adducétque eum ad oſtium tabernaculi. Et ponent ſeniores populi manus ſuper caput eius coram domino. Immolatóque vitulo in conſpectu domini, inferet ſacerdos qui vnctus eſt, de ſanguine eius in tabernaculum teſtimonii, tincto digito aſpergens ſepties* contra ve-
D lum. ponétque de eodem ſanguine in cornibus altaris, quod eſt coram domino in tabernaculo teſtimonii. reliquum autem ſanguinem fundet iuxta baſim altaris holocauſtorum, quod eſt in oſtio tabernaculi teſtimonii. Omnémque eius adipem tollet, & adolebit ſuper altare: ſic faciens & de hoc vitulo quomodo fecit & prius: & rogante pro eis ſacerdote, propitius erit eis dominus. Ipſum autem vitulum efferet extra caſtra, atque comburet ſicut & priorem vitulum: quia eſt pro peccato multitudinis. Si peccauerit princeps, & fecerit vnum è pluri-
E bus per ignorantiam, quod domini lege prohibetur: & poſtea intellexerit peccatũ ſuum, offeret hoſtiam domino, hircum de capris immaculatum. Ponétque manum ſuam ſuper caput eius: cúmque immolauerit eum in loco vbi ſolet mactari holocauſtum coram domino, quia pro peccato eſt, tinget ſacerdos digitum in ſanguine hoſtiæ pro peccato, tangens cornua altaris holocauſti, & reliquum fundens ad baſim eius. Adipem verò adolebit ſupra, ſicut in victimis pacificorum fieri ſolet: rogabítque pro eo ſacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei.
F Quòd ſi peccauerit anima per ignorantiam de populo terræ, vt faciat quicquam de his quæ domini lege prohibētur, atque delinquat, & cognouerit peccatum ſuum, offeret capram immaculatam*. Ponétque manus ſuper caput hoſtiæ quæ pro peccato eſt, & immolabit eam in loco holocauſti. Tollétque ſacerdos de ſanguine* in digito ſuo: & tangens cornua altaris holocauſti, reliquum fundet ad baſim eius. Omnem autem adipem auferens, ſicut auferri ſolet de victimis pacificorum, adolebit ſuper altare in odorem ſuauitatis domino: rogabítque
G pro eo, & dimittetur ei. Si autem de pecoribus obtulerit victimam pro peccato, ouem ſcilicet immaculatam: ponet manum ſuper caput eius, & immolabit eam in loco vbi ſolent cædi holocauſtorum hoſtiæ. Sumétque ſacerdos de ſanguine eius digito ſuo, & tangens cornua altaris holocauſti, reliquum fundet ad baſim eius. Omnem quoque adipem auferens, ſicut auferri ſolet adeps arietis, qui immolatur pro pacificis: & cremabit ſuper altare incenſum domini: rogabítque pro eo & pro peccato eius, & dimittetur ei.

CAP. V.

A SI peccauerit anima, & audierit vocem iurantis, teſtíſque fuerit quòd aut ipſe vidit, aut conſcius eſt: niſi indicauerit, portabit iniquitatẽ ſuam. Anima quæ tetigerit aliquid immundũ, ſiue quod occiſum à beſtia eſt, aut per ſe mortuũ, aut quodlibet aliud reptile, & oblîta fuerit immũditiæ ſuæ, rea eſt, & deliquit. & ſi tetigerit quicquã de immũditia hominis iuxta omnem impuritatẽ qua pollui ſolet, oblitáque cognouerit poſtea, ſubiacebit delicto. (De eo qui peccatũ ſuũ abiurantem non indicat. Tangens immundum)

Anima quæ iurauerit & protulerit labiis ſuis vt vel male quid faceret vel bene, & idipſum iuramẽto & ſermone firmauerit, oblitáq; poſtea intellexerit delictũ ſuũ, agat pœniten- (Expiatio iuramenti.)
B tiam pro peccato, & offerat de gregibus agnã ſiue capram, orabítq; pro ea ſacerdos & pro peccato eius. ſin autẽ non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarum domino, vnũ pro peccato, & alterũ in holocauſtũ, dabítque eos ſacerdoti. Qui primum offerens pro peccato, retorquebit caput eius ad pẽnulas, ita vt collo adhæreat, & non penitus abrumpatur. Et aſperget de ſanguine eius parietem altaris. quicquid autem reliquum fuerit, faciet diſtillare ad fundamentum eius, quia pro peccato eſt. Alterũ verò in holocauſtum

¶eius] vituli
¶Hauriet quoq;] Accipiet quoque ſacerdos vnctus
¶oĩa quæ intrĩſecus ſunt.] illum qui eſt ſuper inteſtinum
¶adipem] reticulum
*remouebit
¶offertur] tollitur
¶ignorauerit] errauerit p ignorãtiam
*congregatio
*coram domino
¶rogãte ꝓ eis ſacerdote, ꝓpiti⁹ erit eis dñs.] expiabit (vel placabit,) ꝓ eis ſacerdos (ſub. dominũ,) & dimittetur eis.
¶eius:] hirci:
¶tangens] & ponet ſuper
¶rogabitq; ꝓ eo ſacerdos, & pro] & expiabit eũ ſacerdos à
*pro peccato ſuo quo peccauit.
*eius
¶tangẽs] ponet ſup & infra.
¶rogabitq; ꝓ eo] & expiabit eum ſacerdos,
¶ſanguine eius] ſanguine oblationis
¶cremabit] vel adolebit ſacerdos ea
¶rogabitq; ꝓ eo, & ꝓ pctõ eius,] & expiabit ſacerdos peccatum ipſius,
¶quod occiſũ à beſtia eſt, aut p ſe mortuũ, aut quodlibet aliud reptile] cadauer feræ ĩmũdæ, vel cadauer aĩalis ĩmũdi, vel cadauer reptilis immundi
¶oblita fuerit ĩmunditiæ ſuæ,] latuerit eã
¶ſolet, oblitaq;] ſolet, latueritq; eã, & & infra.
¶& idipſũ iuramento & ſermone firmauerit] ſecũdũ oĩa quæ ſolet proferre homo cum iuramento
¶agat pœnitẽtiam ꝓ peccato] confiteatur id quod peccauit,
¶orabitq; pro ea ſacerdos, & pro peccato eius] expiabitque ſacerdos peccatum eius. & infra. ¶penitus abrumpatur.] diuidatur.

adolebit,vt fieri ſolet:rogabitq; pro eo ſacerdos & pro peccato eius,& dimittetur ei.Quòd ſi
non quiuerit manus eius duos offerre turtures,aut duos pullos columbarũ,offeret pro pecca
to ſuo ſimilæ partem ephi decimam.non mittet in eam oleum, nec thuris aliquid imponet, C
quia pro peccato eſt:tradétq; eam ſacerdoti.qui plenũ ex ea pugillũ hauriẽs,*cremabit ſuper
altare in monimentũ eius qui obtulit,rogãs pro illo & expians,reliquam verò partẽ ipſe ha-

Expiatio peccati per ignorantiam.

bebit in munere. Locutúſq; eſt dominus ad Moyſen,dicẽs,Anima ſi præuaricans ceremo
nias per errorẽ in his quæ domino ſunt ſanctificata peccauerit, offeret* pro delicto ſuo arie-
tem immaculatũ de gregibus,qui emi poteſt duobus ſiclis,iuxta pondus ſanctuarii: ipſúmq; D
quod intulit damni reſtituet,& quintã partẽ ponet ſupra,tradẽs ſacerdoti,qui rogabit pro eo
offerens arietẽ,& dimittetur ei. Anima quæ peccauerit per ignorantiã,feceritq; vnum ex
his quæ domini lege prohibẽtur,& peccati rea,intellexerit iniquitatẽ ſuã,offeret arietem im
maculatũ de gregibus ſacerdoti, iuxta menſurã æſtimationémq; peccati: qui orabit pro eo,
quia neſciens fecerit:& dimittetur ei,quia per errorem deliquit domino. CAP. VI.

Hoſtia pro peccato vltroneo

LOcutus eſt dominus ad Moyſen, dicens, Anima quæ peccauerit, & contempto domino A
negauerit proximo ſuo depoſitum, quod fidei eius creditum fuerat, *vel vi aliquid ex-
torſerit,aut calumniam fecerit,ſiue rem perditam inuenerit & inficians inſuper peierauerit,
& quodlibet aliud ex pluribus fecerit in quibus ſolent peccare homines,cõuicta delicti, red-
det omnia quæ per fraudem voluit obtinere,integra,& quintam inſuper partem domino cui
damnum intulerat*.Pro peccato autem ſuo offeret arietem immaculatum de grege,& dabit
eum ſacerdoti, iuxta æſtimationem menſurámque delicti: qui rogabit pro eo corã domino,

Lex holocauſti.

& dimittetur illi pro ſingulis quæ faciendo peccauit. Locutúſq; eſt dominus ad Moyſen,
dicẽs,Præcipe Aaron & filiis eius,Hæc eſt lex holocauſti,Cremabitur in altari tota nocte vſ-
que mane.ignis,in eodem altari erit.veſtietur tunica ſacerdos & feminalibus lineis: tollétq; B
cineres, quos vorans ignis exuſſit, & ponens iuxta altare, ſpoliabitur prioribus veſtimentis,
indutúſque aliis,efferet eos extra caſtra in loco mũdiſſimo.Ignis autem in altari ſemper ar-
debit,quem nutriet ſacerdos ſubiiciens ligna mane per ſingulos dies,& impoſito holocauſto

Ignis perpetuus.
Lex ſacrificii & libamentorum.

déſuper,adolebit adipes pacificorum.ignis eſt iſte perpetuus, qui nũquam deficiet in altari.
Hæc eſt lex ſacrificii & libamẽtorum,quæ offerent filii Aaron coram domino,& coram
altari,Tollet ſacerdos pugillum ſimilæ,quæ conſperſa eſt oleo,& totum thus,quod ſuper ſi-
milam poſitum eſt:adolebítque illud in altari in monimentum odoris ſuauiſſimi domino.
reliquam autem partem ſimilæ comedet Aaron cum filiis ſuis,abſque fermento:& comedet C
in loco ſancto, in atrio tabernaculi.ideo autem non fermẽtabitur, quia pars eius in domini
offertur incenſum.ſanctum ſanctorum erit, ſicut pro peccato atque delicto. Mares tantum
ſtirpis Aaron comedent illud.Legitimum ac ſempiternum erit in generationibus veſtris de

Oblatio Aaron & filiorũ eius in die vnctionis ſuę

ſacrificiis domini.omnis qui tetigerit illa,ſanctificabitur. Locutúſq; eſt dominus ad Moy
ſen,dicens,Hæc eſt oblatio Aaron,& filiorum eius,quam offerre debent domino in die vn-
ctionis ſuæ. Decimam partem ephi offerent ſimilæ in ſacrificio ſempiterno , medium eius
mane,& medium eius veſpere,quæ in ſartagine oleo conſperſa frigetur.Offeret autem eam
calidam in odorem ſuauiſſimum domino ſacerdos,qui iure patri ſucceſſerit,& tota cremabi
tur in altari.Omne enim ſacrificiũ ſacerdotum igne conſumetur,nec quiſquam comedet ex D

Lex hoſtię pro peccato.

eo. Locutus eſt autem dominus ad Moyſen,dicens,Loquere Aaron & filiis eius, Iſta eſt
lex hoſtiæ pro peccato,In loco vbi offertur holocauſtũ, immolabitur* corã domino.ſanctũ
ſanctorũ eſt.Sacerdos qui offert,comedet eam in loco ſancto,in atrio tabernaculi.Quicquid
tetigerit carnes eius,ſanctificabitur.Si de ſanguine illius veſtis fuerit aſperſa,*lauabitur in lo
co ſancto. Vas autem fictile in quo cocta eſt,cõfringetur.quòd ſi vas æneũ fuerit,defricabitur
& lauabitur aqua.Omnis maſculus de genere ſacerdotali veſcetur de carnibus eius,quia ſan-
ctũ ſanctorũ eſt.Hoſtia enim quæ cæditur pro peccato,cuius ſanguis infertur in tabernaculũ
teſtimonii ad expiandum in ſanctuario,non comedetur,ſed comburetur igni. CAP. VII.

Lex hoſtiæ pro delicto.

HAEc quoque eſt lex hoſtiæ pro delicto,ſancta ſanctorum eſt: idcirco vbi immolabitur A
holocauſtum,mactabitur & victima pro delicto,ſanguis eius per gyrum altaris funde-
tur.Offerent ex ea caudam & adipem qui operit vitalia. Duos renunculos, & pinguedinem
quæ iuxta ilia eſt,reticulúmque iecoris cum renũculis*, & adolebit ea ſacerdos ſuper altare:
incẽſum eſt domini pro delicto. Omnis maſculus de ſacerdotali genere in loco ſancto veſce-

tur his carnibus,quia ſanctū ſanctorum eſt.Sicut pro peccato offertur hoſtia,ita & pro deli-
cto:vtriuſque hoſtiæ lex vna erit.ad ſacerdotem qui eam obtulerit,pertinebit. Sacerdos qui
offert holocauſti victimam,habebit pellem eius.Et omne ſacrificiū ſimilæ,quod coquitur in
clibano,& quicquid in craticula,vel in ſartagine præparatur, eius erit ſacerdotis à quo offer
tur:ſiue oleo conſperſa,ſiue arida fuerit.cunctis filiis Aaron menſura æqua per ſingulos diui
detur. Hæc eſt lex hoſtiæ pacificorum,quæ offertur domino.Si pro gratiarū actione obla Hoſtia pacificorum.
B tio fuerit,offerent panes abſque fermento conſperſos oleo, & lagana azyma vncta oleo, co-
ctámque ſimilam, & collicidas olei admiſtione conſperſas,panes quoque fermentatos cum
hoſtia gratiarū,quæ immolatur pro pacificis:ex quibus vnus*pro primitiis offertur domino,
& erit ſacerdotis qui fundet hoſtiæ ſanguinem.cuius carnes eâdem comedentur die, nec re-
manebit ex eis quicquam vſque mane. Si voto, vel ſponte quiſpiam obtulerit hoſtiam,
eâdem ſimiliter edetur die:ſed & ſi quid in craſtinum remanſerit,veſci licitum eſt:quicquid
autem tertius inuenerit dies , ignis abſumet. & ſi quis de carnibus victimæ pacificorum die
tertio comederit,irrita fiet eius oblatio, nec proderit offerenti.quin potius quæcunque ani-
ma tali ſe edulio cōtaminauerit,præuaricationis rea erit. Caro quæ aliquid tetigerit im-
mundum,non comedetur,ſed cōburetur igni.qui fuerit mundus,veſcetur ex ea.Anima pol-
C luta,quæ ederit de carnibus hoſtiæ pacificorū,quæ oblata eſt domino,peribit de populis ſuis.
Et quæ tetigerit immunditiam hominis,vel iumenti, ſiue omnis rei quæ polluere poteſt, &
comederit de huiuſcemodi carnibus, interibit de populis ſuis. Locutúſque eſt dominus
ad Moyſen,dicens,Loquere filiis Iſrael,Adipem ouis,& bouis,& capræ non comedetis.Adi- Adeps & ſanguis nō comedenda.
pem cadaueris morticini, & eius animalis quod à beſtia captū eſt, habebitis in varios vſus.*
Si quis adipem,qui offerri debet in incēſum domini,comederit,peribit de populo ſuo.San-
guinem quoque omnis animalis non ſumetis in cibo*, tam de auibus, quàm de pecoribus.
Omnis anima quæ ederit ſanguinē,peribit de populis ſuis. Locutúſq; eſt dominus ad Moy
ſen,dicens,Loquere filiis Iſrael,dicens,Qui offert victimā pacificorum domino,offerat ſimul
& ſacrificiū,id eſt libamenta eius.tenebit manibus adipem hoſtiæ,& pectuſculū.cúmque am
D bo oblata domino cōſecrauerit,tradet ſacerdoti,qui adolebit adipem ſuper altare,pectuſcu-
lum autem erit Aaron,& filiorum eius. armus quoque dexter de pacificorū hoſtiis cedet in
primitias ſacerdotis.Qui obtulerit ſanguinem, & adipem filiorū Aaron, ipſe habebit & ar-
mum dextrum in portione ſua.Pectuſculum enim eleuationis,& armum ſeparationis tuli à
filiis Iſrael de hoſtiis eorum pacificis,& dedi Aaron ſacerdoti, & filiis eius lege perpetua ab
omni populo Iſrael.Hæc eſt vnctio Aaron & filiorū eius in ceremoniis domini in die quo ob-
tulit eos Moyſes,vt ſacerdotio fungerētur,& quæ præcepit eis dari dominus à filiis Iſrael reli
gione perpetua in generationibus ſuis.Iſta eſt lex holocauſti,& ſacrificii pro peccato atq; de-
licto,& pro conſecratione & pacificorū victimis,quā cōſtituit dominus Moyſi in mōte Sinai
quādo mādauit filiis Iſrael vt offerrēt oblationes ſuas domino in deſerto Sinai.CAP.VIII.

A LOcutúſque eſt dominus ad Moyſen,dicens,Tolle Aaron cum filiis ſuis,veſtes eorum,& Cōſecratio ſacerdotis Aaron,& filiorū eius.
vnctionis oleum,vitulum pro peccato,duos arietes,caniſtrum cum azymis,& congrega-
bis omnem cœtum ad oſtium tabernaculi.Fecit Moyſes vt dominus imperauerat,Cōgrega-
táque omni turba ante fores tabernaculi,ait, Iſte eſt ſermo quem iuſſit dominus fieri. Sta-
tímque obtulit Aaron & filios eius.Cúmque lauiſſet eos,veſtiuit pontificem ſubucula linea,
accingens eum baltheo, & induens eum tunica hyacinthina, & déſuper humerale impoſuit,
B quod aſtringens cingulo aptauit rationali,in quo erat doctrina & veritas.Cidari quoque te-
xit caput: & ſuper eam, contra frontem poſuit laminam auream conſecratam in ſanctifica-
tione,ſicut præceperat ei dominus. Tulit & vnctionis oleum, quo liniuit tabernaculum
cum omni ſupellectili ſua.Cúmque ſanctificās aſperſiſſet altare ſeptem vicibus, vnxit illud,
& omnia vaſa eius , labrúmque cum baſi ſua ſanctificauit oleo. Quod fundens ſuper caput Eccſi.45.c.
Aaron,vnxit eum,& conſecrauit.filios quoque eius oblatos veſtiuit tunicis lineis, & cinxit
C baltheis,impoſuítque mitras,vt iuſſerat dominus. Obtulit & vitulum pro peccato.cúm-
que ſuper caput eius poſuiſſet Aaron,& filii eius manus ſuas,immolauit eum:hauriens* ſan
guinem, & tincto digito, tetigit cornua altaris per gyrum.quo expiato & ſanctificato, fudit
reliquum ſanguinē ad fundamenta eius.Adipem verò qui erat ſuper vitalia,& reticulū ieco-
ris,duóſq; renunculos cum aruinulis ſuis adoleuit *ſuper altare:vitulum cum pelle,& carni-

¶coctámq;] frictámque
¶collicidas] placentas
*ex oī oblatione
¶primitiis] oblatione
¶irrita fiet] non placebit
¶rei quæ] reptilis quod
*nō comedetis illū
*in cunctis habitationibus veſtris
¶id eſt libamenta] pacificorum
¶doctrīa & veritas.] Vrim,& Thūmim (.i.lumen & plenitudo.)
¶Cidari] vel Mitra
*Moyſes
¶tetigit] poſuit ſuper
*Moyſes

bus,& fimo,cremans extra caſtra, ſicut præceperat dominus. Obtulit & arietem in holo D
cauſtũ:ſuper cuius caput cum impoſuiſſent Aaron & filii eius manus ſuas, immolauit eum,
& fudit ſanguinem eius per circuitum altaris. Ipſúmque arietem in fruſta concidens, caput
eius,& artus,& adipem adoleuit igni,lotis prius inteſtinis & pedibus.totúmque ſimul arie-
tem incendit ſuper altare, eo quòd eſſet holocauſtum ſuauiſſimi odoris domino, ſicut præ-
ceperat ei. Obtulit & arietem ſecundum,in conſecrationem ſacerdotum: poſuerúntque
ſuper caput eius Aaron & filii eius manus ſuas. quem cum immolaſſet Moyſes, ſumens de
ſanguine eius,tetigit extremum auriculæ dextræ Aaron,& pollicem manus eius dextræ, ſi-
militer & pedis. Obtulit & filios Aaron. cúmque de ſanguine arietis immolati tetigiſſet ex- E
tremum auriculæ ſingulorum dextræ, & pollicis manus ac pedis dextri, reliquum fudit ſu-
per altare per circuitum.adipem verò,& caudam,omnémque pinguedinem, quæ operit in-
teſtina,reticulúmque iecoris,& duos renes cum adipibus ſuis,& armo dextro ſeparauit.Tol-
lens autem de caniſtro azymorũ,quod erat coram domino,panem abſque fermento vnum, ¶panem] tortã(vel placentam)
& collicidam conſperſam oleo,laganúmque poſuit ſuper adipes,& armum dextrum,tradens ¶collicidã] tortã (vel placentam)
ſimul omnia Aaron & filiis eius. Qui poſtquam leuauerunt ea coram domino, rurſum ſu-
ſcepta de manibus eorum,adoleuit ſuper altare holocauſti,eo quòd cõſecrationis eſſet obla- F
tio in odorem ſuauitatis ſacrificii domini. Tulítque *pectuſculum eleuans illud coram do- *Moyſes
mino de ariete conſecrationis in partem ſuam, ſicut præceperat ei dominus. Aſſuménſque
vnguentum, & ſanguinem qui erat in altari, aſperſit ſuper Aaron & veſtimenta eius, & ſu- ¶vnguẽtum] ...vnctionis
per filios illius ac veſtes eorum. Cúmque ſanctificaſſet eos in veſtitu ſuo,præcepit eis,di- ¶in veſtitu ſuo] ...veſtibus eorum
Exod.29.f. cens,Coquite carnes ante fores tabernaculi, & ibi comedite eas. panes quoque conſecratio-
nis edite,qui poſiti ſunt in caniſtro,ſicut præcepit mihi dominus,dicens, Aaron & filii eius
comedent eos.quicquid autem reliquum fuerit de carne & panibus,ignis abſumet.De oſtio G ¶eos:] ea:
quoque tabernaculi non exibitis ſeptem diebus , vſque ad diem quo complebitur tempus
conſecrationis veſtræ.ſeptem enim diebus finitur conſecratio:ſicut impræſentiarum factum
eſt,vt ritus ſacrificii compleretur.Die ac nocte manebitis in tabernaculo obſeruantes cuſto- ¶vt rit⁹ ſacrificii] ...pleret.] præcepit ...minus vt faceret ...ad expiandum ...
dias domini,ne moriamini:ſic enim mihi præceptũ eſt. Feceruntque Aaron & filii eius cun- ¶tabernaculo] ...tabernaculi teſtimonii,
cta quæ locutus eſt dominus per manum Moyſi.

CAP. IX.

Prima Aaronis oblatio, ꝓ ſe & ꝑpl'o. Exod.29.a.

FActo autem octauo die,vocauit Moyſes Aaron & filios eius, ac maiores natu Iſrael, di-
xítque ad Aaron,Tolle de armẽto vitulũ pro peccato,& arietem in holocauſtum,vtrun- A
que immaculatum,& offer illos coram domino.Et ad filios Iſrael loquêris, Tollite hircum
pro peccato,& vitulum atque agnum anniculum,& ſine macula in holocauſtum, bouem &
arietem pro pacificis : & immolate eos coram domino in ſacrificio ſingulorum ſimilã con-
ſperſam oleo offerẽtes.hodie enim dominus apparebit vobis. Tulerunt ergo cuncta quæ
iuſſerat Moyſes ad oſtium tabernaculi: vbi cum omnis multitudo aſtaret*, ait Moyſes, Iſte *coram domino
eſt ſermo quem præcepit dominus:facite,& apparebit vobis gloria eius. Et dixit ad Aaron,
Accede ad altare, & immola pro peccato tuo. offer holocauſtum, & deprecare pro te & pro ¶deprecare] ...tionem fac
populo.cúmque mactaueris hoſtiam populi,ora pro eo,ſicut præcepit dominus.Statímque B ¶ora] expiationem fac
Aaron accedens ad altare,immolauit vitulum pro peccato ſuo:cuius ſanguinem obtulerunt
ei filii ſui.in quo tingẽs digitum,tetigit cornua altaris,& fudit reſiduum ad baſim eius.Adi- ¶tetigit] poſuit
pémque,& renunculos,ac reticulum iecoris, quæ ſunt pro peccato, adoleuit ſuper altare, ſi-
cut præceperat dominus Moyſi : carnes verò & pellem eius , extra caſtra combuſſit igni.
Immolauit & holocauſti victimam:obtulerúntque ei filii ſui ſanguinem eius, quem fu-
dit per altaris circuitum.ipſam etiam hoſtiam in fruſta cõciſam,cum capite & membris ſin-
gulis obtulerũt:quæ omnia ſuper altare cremauit igni,lotis aqua prius inteſtinis & pedibus. C
Et pro peccato populi offerens,mactauit hircum:expiatóq; altari,fecit holocauſtum,ad- ¶expiatóq; altari] & mũdauit ... ſicut prius,&
dens in ſacrificio libamẽta,quæ pariter offeruntur,& adolens ea ſuper altare,abſque ceremo ¶addẽs in ſacrificio] libamẽta, quæ ... ter offerunt, & ... lens] & fecit ... iuxta morẽ ... lit ſacrificiũ ... tàque manu ... ipſo, adoleuit
niis holocauſti matutini. Immolauit & bouem atque arietẽ hoſtias pacificas populi.ob-
tulerúntq; ei filii ſui ſanguinem,quem fudit ſuper altare in circuitum. Adipem autem bouis,
& caudam arietis,renunculóſque cum adipibus ſuis, & reticulũ iecoris poſuerũt ſuper pecto
Bñdicit Aarõ populo. ra.cúmq; cremati eſſent adipes ſuper altare,pectora eorũ,& armos dextros ſeparauit Aaron,
eleuans coram domino,ſicut præceperat Moyſes. Et extendens *manũ ad populũ,bene- D *Aaron
dixit ei.Sícque cõpletis hoſtiis pro peccato,& holocauſtis,& pacificis,deſcẽdit.Ingreſſi autem

Moyſes & Aaron in tabernaculum teſtimonii,& deinceps egreſſi benedixerunt populo. Apparuitque gloria domini omni multitudini: & ecce egreſſus ignis à domino, deuorauit holocauſtum,& adipes qui erant ſuper altare. Quod cum vidiſſent turbæ, laudauerunt dominum,ruentes in facies ſuas.

Apparet gľia dñi.2.mac.2.c

Ignis à dño egreſſus deuorat holocauſtum.

CAP. X.

A ARreptiſque Nadab,& Abiu filii Aaron thuribulis,impoſuerunt ignem,& incenſum déſuper,offerentes coram domino ignem alienum,quod eis præceptum non erat.Egreſſuſque ignis à domino, deuorauit eos, & mortui ſunt coram domino. Dixítque Moyſes ad Aaron,Hoc eſt quod locutus eſt dominus, Sanctificabor in iis qui appropinquant mihi, & in cõſpectu omnis populi glorificabor. Quod audiẽs,tacuit Aaron. Vocatis autem Moyſes Miſaele,& Eliſaphan filiis Oziel,patrui Aaron,ait ad eos,Ite,& tollite fratres veſtros de conſpectu ſanctuarii,& aſportate extra caſtra.Confeſtímque pergẽtes, tulerunt eos ſicut iacebant,veſtitos lineis tunicis,& eiecerũt foras,vt ſibi fuerat imperatum. Locutúſque eſt

Nadab & Abiu cõburuntur á deo. nũe.3.a.26.g. 1.para.24.a.

Feruntˀ extra caſtra.

B Moyſes ad Aaron,& ad Eleazar,& Ithamar filios eius,Capita veſtra nolite nudare, & veſtimenta nolite ſcindere,ne forte moriamini,& ſuper omnem cœtum oriatur indignatio. Fratres veſtri,& omnis domus Iſrael plangant incendium quod dominus ſuſcitauit:vos autem non egrediemini fores tabernaculi , alioquin peribitis. oleum quippe ſanctæ vnctionis eſt ſuper vos. Qui fecerunt omnia iuxta præceptum Moyſi. Dixítque dominus ad Aaron, Vinum , & omne quod inebriare poteſt non bibetis tu & filii tui , quando intrabitis in tabernaculum teſtimonii, ne moriamini : quia præceptum ſempiternum eſt in generationes veſtras,Et vt habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & prophanum,inter pollutum &

Planctus Iſrľ ob ĩcẽſos Nadab & Abiu.

Interdicitˀ ſacerdotibus vino.

¶omne quod ĩebriare poteſt] ſecar(vox eſt hebraica, quæ latine ſonat ebrietatẽ aut inebriamẽtum, id ſcilicet quod inebriare facit.)

C mũdum: doceatíſque filios Iſrael omnia legitima mea quæ locutus ſum ad eos per manum Moyſi. Locutúſque eſt Moyſes ad Aaron,& ad Eleazar & Ithamar filios eius, qui erant reſidui,Tollite ſacrificium quod remanſit de oblatione domini, & comedite illud abſq; fermento iuxta altare,quia ſanctum ſanctorum eſt.Comedetis autem*in loco ſancto quod datum eſt tibi & filiis tuis de oblationibus domini,ſicut præceptũ eſt mihi.Pectuſculum quoque quod oblatum eſt,& armum qui ſeparatus eſt,edetis in loco mundiſſimo tu & filii tui, & filiæ tuæ tecum. tibi enim ac liberis tuis repoſita ſunt de hoſtiis ſalutaribus filiorũ Iſrael: eo quòd armum & pectus,& adipes qui cremantur in altari, eleuauerunt coram domino, & pertineant ad te,& ad filios tuos lege perpetua, ſicut præcepit dominus. Inter hæc hircũ

Sacerdotes comedunt reſiduum oblationis.

*illud

¶ſalutaribus] pacificorum

D qui oblatus fuerat pro peccato cum quæreret Moyſes,exuſtum reperit:iratúſque cõtra Eleazar & Ithamar filios Aaron qui remanſerant,ait, Cur non comediſtis hoſtiam pro peccato in loco ſancto,quæ ſancta ſanctorum eſt,& data vobis vt portetis iniquitatem multitudinis, & rogetis pro ea in conſpectu domini,præſertim cum de ſanguine illius non ſit illatum intra ſancta, & comedere debueratis eam in ſanctuario, ſicut præceptum eſt mihi? Reſpondit Aaron, Oblata eſt hodie victima pro peccato & holocauſtum coram domino , mihi autem accidit quod vides.quomodo potui comedere eam, aut placere domino in ceremoniis mente lugubri?Quod cum audiſſet Moyſes,recepit ſatiſfactionem.

2.mac.2.c.

Iraſciˀ Moyſes,quod non comederint reſiduum.

¶& rogetis pro ea] expietis eam

¶comedere eã] comedere oblationem pro peccato?

¶aut placere dño in ceremoniis mẽte lugubri?] nũquid placebit in oculis dñi?

¶recepit ſatiſfactionem.] placuit in oculis eius.

CAP. XI.

A LOcutúſque eſt dominus ad Moyſen & Aaron,dicens,Dicite filiis Iſrael,Hæc ſunt animalia quæ comedere debetis de cunctis animantibus terræ, Omne quod habet diuiſam vngulam & ruminat in pecoribus,comedetis.Quicquid autem ruminat,& habet vngulam,ſed non diuidit eam,ſicut camelus & cætera, non comedetis illud, & inter immunda reputabitis.Chœrogryllus qui ruminat,vngulámque non diuidit,immundus eſt. Lepus quoque:nam & ipſe ruminat, ſed vngulam non diuidit. Et ſus: qui cum vngulam diuidat, non ruminat.

Deut.14.a.

Aĩalia mũda, & immunda.

Cuniculus. 2.mac.6.d. Lepus. Sus

¶in pecoribus] inter animalia,

¶Chœrogryll⁹] Cuniculus (ſunt q herinaciũ ſiue ericiũ interpretentur.)

B horum carnibus non veſcemini , nec cadauera contingetis , quia immunda ſunt vobis.

Hæc etiam ſunt quæ gignuntur in aquis,& veſci licitũ eſt.Omne quod habet pinnulas & ſquamas,tam in mari quàm in fluminibus & ſtagnis,comedetis. Quicquid autem pinnulas & ſquamas non habet eorum quæ in aquis mouentur & viuunt,abominabile vobis execrandúmque erit.carnes eorum non comedetis, & morticina vitabitis. Cuncta quæ non habent pinnulas & ſquamas in aquis,polluta erunt. Hæc ſunt quæ de auibus comedere non debetis,& vitanda ſunt vobis,Aquilam,& gryphem,& haliæetũ,& miluũ ac vulturem iuxta genus

Piſces mũdi & immundi.

Aues ĩmũdę.

¶vitãda] abomĩatio

C ſuum,& omne coruini generis in ſimilitudinẽ ſuam,ſtruthionem,& noctuã,& larum,& accipitrem iuxta genus ſuũ,bubonem,& mergulũ,& ibin,& cygnum,& onocrotalũ,& porphyrionem,herodionẽ & charadrion iuxta genus ſuum,vpupam quoque & veſpertilionem.Omne

¶cygnũ, & onocrotalũ,& porphyrionẽ,herodionẽ] porphyrionẽ,& pelicanum, & cygnum, & ciconiam

Aues mūdæ. de volucribus quod graditur ſuper quatuor pedes, abominabile erit vobis. Quicquid au-
tem ambulat quidem ſuper quatuor pedes, ſed habet longiora retro crura, per quæ ſalit ſu-
per terram, comedere debetis, vt eſt brucus in genere ſuo, & attacus atque ophiomachus, ac ¶attac⁹ } ſcarabæ (alii brucū interpretantur.)
locuſta, ſingula iuxta genus ſuum. Quicquid autē ex volucribus quatuor tantum habet pe- ¶ophiomach⁹ } vox hebræa Hargel, ſignificat genus locuſtæ
des, execrabile erit vobis: & quicunque morticina eorum tetigerit, polluetur, & erit immun- D
Animalia immunda. dus vſque ad veſperum: & ſi neceſſe fuerit vt portet quippiam horum mortuum, lauabit ve-
ſtimenta ſua, & immundus erit vſque ad occaſum ſolis. Omne animal quod habet qui-
dem vngulam, ſed non diuidit eam, nec ruminat, immūdum erit: & quicquid tetigerit illud,
contaminabitur. Quod ambulat ſuper manus ex cunctis animantibus, quæ incedunt qua-
drupedia, immundum erit: qui tetigerit morticina eorum, polluetur vſque ad veſperum. Et
qui portauerit huiuſcemodi cadauera, lauabit veſtimenta ſua, & immundus erit vſque ad ve-
ſperum, quia omnia hæc immunda ſunt vobis. Hæc quoque inter polluta reputabuntur de
his quæ mouentur in terra, muſtela & mus & crocodilus, ſingula iuxta genus ſuum, migale, E ¶crocodilus } bub
& chamælcon, & ſtellio, & lacerta, & talpa: omnia hæc immunda ſunt. Qui tetigerit morti-
cina eorum, immundus erit vſque ad veſperum: & ſuper quod ceciderit quicquam de morti
cinis eorum, polluetur tam vas ligneum & veſtimentum, quàm pelles & cilicia: & in quocū-
que fit opus, tingentur aqua, & polluta erunt vſque ad veſperum, & ſic poſtea mundabūtur.
Vas autem fictile in quod horum quicquam intrò ceciderit, polluetur, & idcirco frangēdum
Cibus. eſt. Omnis cibus quem comedetis, ſi fuſa fuerit ſuper eum aqua, immundus erit: & omne
Potus. liquens quod bibitur de vniuerſo vaſe, immundum erit. Et quicquid de morticinis huiuſce- ¶ōne liquens } omnis potus
modi ceciderit ſuper illud, immundum erit, ſiue clibani, ſiue chytropodes, deſtruentur, & im F
Fons. mundi erunt. Fontes verò & ciſternæ, & omnis aquarum congregatio munda erit. Qui mor-
Sementis. ticinum eorum tetigerit, polluetur. Si ceciderit ſuper ſementem, non polluet eam. Si autem
quiſpiam aqua ſementem perfuderit, & poſtea morticinis tacta fuerit, ilico polluetur. Si mor
tuum fuerit animal quod licet vobis comedere, qui cadauer eius tetigerit, immūdus erit vſ-
que ad veſperum. & qui comederit ex eo quippiam ſiue portauerit: lauabit veſtimenta ſua, &
Reptile immundum immundus erit vſque ad veſperum. Omne quod reptat ſuper terram, abominabile erit,
nec aſſumetur in cibum. Quicquid ſuper pectus quadrupes graditur, & multos habet pedes, G ¶quadrupes } gra tur, & } gradi qd itē ſup pedes gradi
1. Pet. 1. c. ſiue per humum trahitur, non comedetis, quia abominabile eſt. Nolite contaminare animas
veſtras, nec tangatis quicquam eorum, ne immūdi ſitis. Ego enim ſum dominus deus veſter,
Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum. Ne polluatis animas veſtras in omni reptili, quod moue
tur ſuper terram. Ego enim ſum dominus, qui eduxi vos de terra AEgypti, vt eſſem vobis in
deum. Sancti eritis, quia ego ſanctus ſum. Iſta eſt lex animantium ac volucrum, & omnis ani
mæ viuentis, quæ mouetur in aqua, & reptat in terra, vt differentias noueritis mundi & im-
mundi, & ſciatis quid comedere & quid reſpuere debeatis.

CAP. XII.

Lex purgādæ mulieris poſt partū. luc. 2. c. iohan. 7. c. Luc. 2. d. LOcutúſque eſt dominus ad Moyſen, dicens, Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos, Mulier ſi
ſuſcepto ſemine pepererit maſculum, immunda erit ſeptem diebus iuxta dies ſeparatio- A
nis menſtruæ. Et die octauo circuncidetur infantulus. ipſa verò triginta tribus diebus mane-
bit in ſanguine purificationis ſuæ. Omne ſanctum non tanget, nec ingredietur in ſanctuariū
donec impleantur dies purificationis ſuæ. Sinautem fœminam pepererit, immunda erit dua B
bus hebdomadibus iuxta ritum fluxus mēſtrui, & ſexaginta ſex diebus manebit in ſanguine
purificationis ſuæ. Cúmque expleti fuerint dies purificationis ſuæ, pro filio ſiue pro filia de-
feret agnum anniculum in holocauſtum, & pullum columbæ ſiue turturem pro peccato ad C
oſtium tabernaculi teſtimonii, & tradet ſacerdoti: qui offeret illa coram domino, & rogabit ¶illa } ipſum ¶rogabit pro } expiabit eam, & infra.
Luc. 2. d. pro ea, & ſic mundabitur à profluuio ſanguinis ſui. iſta eſt lex parientis maſculum aut fœmi
nam. Quòd ſi non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, ſumet duos turtures vel D
duos pullos columbarum, vnum in holocauſtum, & alterum pro peccato. orabítque pro ea
ſacerdos, & ſic mundabitur.

CAP. XIII.

Cōſideratio & diſtictio lepræ à lepra. LOcutúſque eſt dominus ad Moyſen & Aaron, dicens, Homo in cuius cute & carne ortus A ─ & Aaron
fuerit diuerſus color ſiue puſtula, aut quaſi lucens quippiam, id eſt plaga lepræ, addu- ¶diuerſus color } mor
cetur ad Aaron ſacerdotem, vel ad vnum quemlibet filiorum eius. Qui cum viderit lepram
in cute & pilos in album mutatos colorem, ipſámque ſpeciem lepræ humiliorem cute &
carne reliqua, plaga lepræ eſt, & ad arbitrium eius ſeparabitur. Sinautem lucens can- ¶ad arbitrium } ſeparabit } iudicabit eum

dor fuerit in cute, nec humilior carne reliqua, & pili coloris priſtini, recludet eum ſacer-
dos ſeptem diebus, & conſyderabit die ſeptimo. & ſi quidem lepra vltrà non creuerit, nec
tranſierit in cute priores terminos, rurſum recludet eum ſeptem diebus aliis, & die ſepti-
B mo contemplabitur. ſi obſcurior fuerit lepra, & non creuerit in cute, mundabit eam: quia

¶mundabit] mundā iudicabit

ſcabies eſt: lauabitque homo veſtimenta ſua, & mundus erit. Quòd ſi poſtquam à ſacerdote
viſus eſt & redditus munditiæ, iterum lepra creuerit: adducetur ad eum, & immunditiæ cō-
demnabitur. Plaga lepræ ſi fuerit in homine, adducetur ad ſacerdotem, & videbit eum.
Cúmque color albus in cute fuerit, & capillorū mutauerit aſpectum, ipſa quoque caro viua
apparuerit: lepra vetuſtiſſima iudicabitur atque inolita cuti. Contaminabit itaque eum ſa-
cerdos, & non recludet, quia perſpicuæ immūditiæ eſt. Sinautem effloruerit diſcurrens
lepra in cute, & operuerit omnem carnem à capite vſque ad pedes, quicquid ſub aſpectum
oculorū cadit, cōſyderabit eum ſacerdos, & teneri lepra mundiſſima iudicabit: eo quòd om-

¶capillorū mutauerit aſpectum,] capilli in albū mutati, ¶Cōtaminabit itaque] Immūdū itaq; iudicabit & infra

C nis in candorem verſa ſit, & idcirco homo mundus erit. Quando verò caro viuens in eo
apparuerit, tunc ſacerdotis iudicio polluetur, & inter immundos reputabitur. caro enim vi-
ua ſi lepra aſpergitur, immūda eſt. Quòd ſi rurſum verſa fuerit in alborem, & totum ho-
minem operuerit, conſyderabit eum ſacerdos, & mundū eſſe decernet. Caro autem & cu-

¶polluetur] immunda iudicabitur, ►& totum hominē operuerit,

tis in qua vlcus natum eſt & ſanatum, & in loco vlceris cicatrix alba apparuerit ſiue ſubru-
fa, adducetur homo ad ſacerdotem: qui cum viderit locū lepræ humiliorem carne reliqua, &
pilos verſos in candorem, cōtaminabit eum: plaga enim lepræ orta eſt in vlcere. Quòd ſi pi-
lus, coloris eſt priſtini, & cicatrix ſubobſcura, & vicina carne non eſt humilior, recludet eum
ſeptem diebus. & ſi quidem creuerit, adiudicabit eum lepræ. ſinautem ſteterit in loco ſuo,
D vlceris eſt cicatrix, & homo mūdus erit. Caro autem & cutis quam ignis exuſſerit, & ſa-
nata albam ſiue ruſam habuerit cicatricem, conſyderabit eam ſacerdos, & ecce verſa eſt in
alborem, & locus eius reliqua cute eſt humilior: contaminabit eum, quia plaga lepræ in ci-
catrice orta eſt. Quòd ſi pilorum color non fuerit immutatus, nec humilior plaga carne re-

¶immutatus] albꝰ,

liqua, & ipſa lepræ ſpecies fuerit ſubobſcura, recludet eum ſeptem diebus, & die ſeptimo cō-
templabitur. ſi creuerit in cute lepra, contaminabit eum. ſinautem in loco ſuo candor ſtete-
rit non ſatis clarus, plaga combuſtionis eſt, & idcirco mundabitur, quia cicatrix eſt combu-
ſturæ. Vir ſiue mulier in cuius capite vel barba germinauerit lepra, videbit eos ſacer-

¶mundabitur] mundam iudicabit eam ſacerdos,

dos. & ſi quidē humilior fuerit locus carne reliqua, & capillus flauus ſolitóque ſubtilior: cō-
E taminabit eos, quia lepra capitis ac barbæ eſt. Sinautem viderit locū maculæ æqualem vi-
cinæ carni, & capillū* nigrum: recludet eos ſeptem diebus, & die ſeptimo intuebitur. Si non
creuerit macula, & capillus ſui coloris eſt, & locus plagæ carni reliquæ æqualis: radetur ho-
mo abſque loco maculæ, & includetur ſeptem diebus aliis. Si die ſeptimo viſa fuerit ſtetiſſe
plaga in loco ſuo, nec humilior carne reliqua, mundabit eum, lotiſque veſtibus ſuis mundus
erit. Sinautem poſt emundationem rurſus creuerit macula in cute, non quæret amplius*
vtrum capillus in flauum colorem ſit commutatus, quia apertè immundus eſt. Porrò ſi ſte-
terit macula, & capilli nigri fuerint, nouerit hominem ſanatum eſſe, & cōfidenter eum pro-

*non eſſe ¶ſui coloris eſt] flauus eſt ¶mundabit] mundū iudicabit *ſacerdos

F nuntiet mundum. Vir ſiue mulier in cuius cute candor apparuerit, intuebitur eos ſacer-
dos. ſi deprehenderit ſubobſcurum alborem lucere in cute, ſciat non eſſe lepram, ſed macu-
lam coloris candidi, & hominem mundum. Vir de cuius capite capilli fluunt, caluus &
mundus eſt: & ſi à fronte ceciderint pili, recaluaſter & mundus eſt. Sinautem in caluitio ſi-
ue in recaluatione albus vel rufus color fuerit exortus, & hoc ſacerdos viderit, condemnabit
eum haud dubie lepræ, quæ orta eſt in caluitio. Quicunque ergo maculatus fuerit lepra,
& ſeparatus eſt ad arbitriū ſacerdotis, habebit veſtimenta diſſuta, caput nudū, os veſte con-

¶&] erit

tectum, contaminatū ac ſordidum ſe clamabit. Omni tempore quo leproſus eſt, & immun-
dus, ſolus habitabit extra caſtra. Veſtis lanea ſiue linea, quæ lepram habuerit in ſtami-
G ne atque ſubtegmine, aut certe pellis, vel quicquid ex pelle confectum eſt, ſi alba vel ruſa
macula fuerit, infecta lepra reputabitur, oſtendetúrque ſacerdoti. qui conſyderatam reclu-
det ſeptem diebus: & die ſeptimo rurſus aſpiciens ſi deprehenderit creuiſſe, lepra perſeue-
rans eſt: pollutum iudicabit veſtimentum, & omne in quo fuerit inuenta, & idcirco combu-
retur flammis. Quòd ſi eam viderit nō creuiſſe, præcipiet, & lauabūt id in quo lepra eſt, re-
cludétque illud ſeptem diebus aliis. Et cum viderit faciem quidem priſtinam nō reuerſam,

nec tamen creuiſſe lepram,immundũ iudicabit,& igne cõburet, eo quòd infuſa ſit in ſuper- H
ficie veſtimenti vel per totũ lepra. Sinautem obſcurior fuerit locus lepræ poſtquã veſtis eſt lota,abrumpet eum & à ſolido diuidet.Quòd ſi vltrà apparuerit in his locis, quæ prius immaculata erãt,lepra volatilis & vaga:debet igne cõburi.ſi ceſſauerit,lauabit aqua ea quæ pura ſunt,ſecũdo,& mũda erũt.Iſta eſt lex lepræ veſtimenti lanei & linei,ſtaminis atq; ſubtegminis,omniſq; ſupellectilis pelliceæ, quomodo mũdari debeat vel cõtaminari. CAP. XIIII.

¶ſupficie veſtimẽti, vel per totũ lepra.] caluitio ſuo (vel in re caluatione ſua.) ¶his locis quę prius immaculata erãt lepra volatilis & vaga:] veſte vel i ſtamine, vel in ſubtegmine, vel in oi veſte pellicea florens eſt. ¶mũdari debeat vel cõtaminari] mũda iudicari debeat, vel immunda. ¶duos paſſeres] [illegible] as auiculas & infra

Lex mundãdi hominis leproſi. Mat. 8.a. marc.1.d. luc.5.c.

LOcutúſque eſt dominus ad Moyſen,dicens,Hic eſt ritus leproſi quando mundandus eſt: A
Adducetur ad ſacerdotem: qui egreſſus de caſtris cum inuenerit lepram eſſe mũdatam, præcipiet ei qui purificatur vt offerat duos paſſeres viuos pro ſe, quos veſci licitũ eſt, & lignum cedrinũ,vermiculúmque & hyſſopum. & vnũ ex paſſeribus immolari iubebit in vaſe fictili ſuper aquas viuentes:alium autem viuum cum ligno cedrino,& cocco & hyſſopo tinget in ſanguine paſſeris immolati,quo aſperget illũ qui mundandus eſt,ſepties,vt iure purgetur,& dimittet paſſerem viuum,vt in agrum auolet. Cúmque lauerit homo veſtimenta ſua, radet omnes pilos corporis, & lauabitur aqua: purificatúſque ingredietur caſtra, ita dúntaxat vt maneat extra tabernaculum ſuũ ſeptem diebus,& die ſeptimo radat capillos capitis, barbámque & ſupercilia, ac totius corporis pilos. Et lotis rurſum veſtibus & cor- B
pore,die octauo aſſumet duos agnos immaculatos,& ouem anniculã abſque macula,& tres decimas ſimilæ in ſacrificiũ quæ conſperſa ſit oleo,& ſeorſum olei ſextariũ. Cúmque ſacerdos purificans hominẽ ſtatuerit eum, & hæc omnia coram domino in oſtio tabernaculi teſtimonii,tollet agnum & offeret eum pro delicto,oleúque ſextarium. Et oblatis ante dominum omnibus,immolabit agnum vbi ſolet immolari hoſtia pro peccato & holocauſtum,id eſt in loco ſancto.Sicut enim pro peccato, ita & pro delicto ad ſacerdotem pertinet hoſtia: ſancta ſanctorum eſt. Aſſuménſque ſacerdos de ſanguine hoſtiæ,quæ immolata eſt pro deli- C
cto,ponet ſuper extremũ auriculæ dextræ eius qui mundatur, & ſuper pollices manus dextræ & pedis,& de olei ſextario mittet in manum ſuam ſiniſtram, tingétque digitũ dextrũ in eo,& aſperget coram domino ſepties.quod autem reliquum eſt olei in leua manu,fundet ſuper extremũ auriculæ dextræ eius qui mundatur,& ſuper pollices manus ac pedis dextri, & ſuper ſanguinem qui effuſus eſt pro delicto,& ſuper caput eius.Rogabítque pro eo ſacerdos coram domino, & faciet ſacrificiũ pro peccato. tunc immolabit holocauſtum,& ponet illud in altari cum libamentis ſuis,& homo ritè mundabitur. Quòd ſi pauper eſt,& non poteſt manus eius inuenire quæ dicta ſunt pro delicto,aſſumet agnum ad oblationem vt roget pro eo ſacerdos,decimámque partem ſimilæ cõſperſæ oleo in ſacrificium,& olei ſextarium,duóſque turtures ſiue duos pullos columbæ, quorum vnus ſit pro peccato, & alter in holocauſtũ: offerétque ea die octauo purificationis ſuæ ſacerdoti ad oſtium tabernaculi te- D
ſtimonii coram domino.qui ſuſcipiens agnum pro delicto & ſextarium olei, leuabit ſimul: immolatóque agno,de ſanguine eius ponet ſuper extrẽmum auriculæ dextræ illius qui mũdatur,& ſuper pollices manus eius ac pedis dextri. olei verò partem mittet in manũ ſuam ſiniſtram,in quo tingens digitum dextræ manus aſperget ſepties coram domino: tangétque extremũ dextræ auriculæ illius qui mundatur,& pollices manus ac pedis dextri in loco ſanguinis qui effuſus eſt pro delicto:reliquã autẽ partem olei quæ eſt in ſiniſtra manu*, mittet ſuper caput purificati, vt placet pro eo dominũ: & turturem ſiue pullum columbæ offeret, vnum pro delicto,& alterum in holocauſtũ cum libamentis ſuis.hoc eſt ſacrificium leproſi, qui habere non poteſt omnia in emundationem ſui. Locutúſque eſt dominus ad Moy- E
ſen & Aaron,dicens,Cúmque ingreſſi fueritis terrã Chanáan,quam ego dabo vobis in poſſeſſionem,ſi fuerit plaga lepræ in ædibus, ibit cuius eſt domus, nuntians ſacerdoti,& dicet, Quaſi plaga lepræ videtur mihi eſſe in domo mea. At ille præcipiet vt efferantur vniuerſa de domo priuſquam ingrediatur eam,& videat vtrum leproſa ſit,ne immunda fiant omnia quæ in domo ſunt.Intrabítque poſteà vt conſyderet lepram domus:& cum viderit in parietibus illius quaſi valliculas pallore ſiue rubore deformes, & humiliores ſuperficie reliqua, egredietur* oſtium domus,& ſtatim claudet illam ſeptem diebus.Reuerſúſque die ſeptimo, F
conſyderabit eam. ſi inuenerit creuiſſe lepram, iubebit erui lapides in quibus lepra eſt,& proiici eos extra ciuitatem in locum immundum : domum autem ipſam radi intrinſecus per circuitum,& ſpargi puluerem raſuræ extra vrbem in locum immundũ,lapidéſque alios

¶Rogabitq; pro eo] Expiabitque eum
¶vt roget pro eo] expiet eum
¶ſuam] ſacerdotis
*ſacerdotis

Cõſyderatio & purgatio domus leproſæ.

¶ſi fuerit plaga] dedero plagam
¶ille] ſacerdos
*ſacerdos

reponi pro his qui ablati fuerint, & luto alio liniri domum. Si autem poſtquam eruti ſunt
lapides, & puluis elatus, & alia terra lita, ingreſſus ſacerdos uiderit reuerſam leprā, & parie-
tes reſperſos maculis, lepra eſt perſeuerans, & immunda domus: quam ſtatim deſtruent, &
lapides eius ac ligna, atque vniuerſum puluerem proiicient extra oppidū in locum immū-
dum. Qui intrauerit domū quando clauſa eſt, immundus erit vſque ad veſperū: & qui dor-
G mierit in ea, & comederit quippiam, lauabit veſtimenta ſua. Quòd ſi introiens ſacerdos
viderit lepram nō creuiſſe in domo, poſtquam denuo lita fuerit, purificabit eam reddita ſa-
nitate: & in purificatione eius ſumet duos paſſeres, lignúmque cedrinū, & vermiculū atque
hyſſōpum: & immolato vno paſſere in vaſe fictili ſuper aquas viuas, tollet lignum cedrinū,
& hyſſōpū & coccum & paſſerem viuū, & tinget omnia in ſanguine paſſeris immolati, atque
in aquis viuentibus: & aſperget domū ſepties, purificabítque eam tam in ſanguine paſſeris,
quàm in aquis viuentibus, & in paſſere viuo lignóque cedrino & hyſſópo atque vermiculo.
¶orabit pro domo] expiabit domum — Cúmque dimiſerit paſſerem auolare in agrum libere, orabit pro domo, & iure mūdabitur.
Iſta eſt lex omnis lepræ & percuſſuræ, lepræ veſtium & domorū, cicatricis & erumpen-
tium papularū, lucentis maculæ & in varias ſpecies coloribus immutatis, vt poſſit ſciri quo
tempore mundum quid, vel immundum ſit.

C A P. X V.

A Locutúſque eſt dominus ad Moyſen & Aaron, dicēs, Loquimini filiis Iſrael, & dicite eis, — De viro ſemi nifluo.
Vir qui patitur fluxum ſeminis, immundus erit. Et tunc iudicabitur huic vitio ſubiace-
re, cum per ſingula momenta adhæſerit carni eius, atque concreuerit fœdus humor. Omne
ſtratū in quo dormierit, immundū erit, & vbicunque ſederit. Si quis hominū tetigerit lectū
eius, lauabit veſtimenta ſua: & ipſe lotus aqua, immūdus erit vſque ad veſperum. Si ſederit
vbi ille ſederat, & ipſe lauabit veſtimenta ſua, & lotus aqua immundus erit vſque ad veſpe-
rum. Qui tetigerit carnem eius, lauabit veſtimenta ſua: & ipſe lotus aqua, immūdus erit vſ-
que ad veſperum. Si ſaliuam huiuſcemodi homo iecerit ſuper eum qui mundus eſt, lauabit
B veſtimenta ſua, & lotus aqua immundus erit vſque ad veſperum. Sagma ſuper quod ſederit,
immundū erit: & quicquid ſub eo fuerit qui fluxum ſeminis patitur, pollutū erit vſque ad
veſperum. Qui portauerit horum aliquid, lauabit veſtimenta ſua: & ipſe lotus aqua, immū-
dus erit vſque ad veſperum. Omnis quem tetigerit qui talis eſt, non lotis antè manibus, la-
uabit veſtimenta ſua: & lotus aqua, immundus erit vſque ad veſperum. Vas fictile quod te-
tigerit, cōfringetur: vas autem ligneū lauabitur aqua. Si ſanatus fuerit qui huiuſcemodi — Purgatio ei⁹
ſuſtinet paſſionem, numerabit ſeptem dies poſt emundationem ſui, & lotis veſtibus & toto
corpore in aquis viuentibus, erit mundus. Die autem octauo ſumet duos turtures aut duos
¶rogabítq; pro eo] expiabit eum ſacerdos — pullos columbæ, & veniet in cōſpectum domini ad oſtium tabernaculi teſtimonii, dabítque
eos ſacerdoti. qui faciet vnum pro peccato, & alterum in holocauſtū, rogabítque pro eo co-
C ram domino, vt emundetur à fluxu ſeminis ſui. Vir de quo egreditur ſemen coitus, la-
uabit aqua omne corpus ſuū: & immundus erit vſque ad veſperum. Veſtem & pellem quam
habuerit, lauabit aqua, & immunda erit vſque ad veſperum. Mulier cum qua coierit, lauabi
tur aqua, & immunda erit vſque ad veſperum. Mulier quæ redeunte menſe patitur flu-
xum ſanguinis, ſeptem diebus ſeparabitur. Omnis qui tetigerit eam, immundus erit vſque — De muliere mēſtruoſa & ſanguiflua.
ad veſperum: & locus in quo dormierit vel ſederit diebus ſeparationis ſuæ, polluetur. Qui
tetigerit lectum ſuum, lauabit veſtimēta ſua, & ipſe lotus aqua immundus erit vſque ad ve-
ſperum. Omne vas ſuper quod illa ſederit, quiſquis attigerit, lauabit veſtimenta ſua: & ipſe
lotus aqua, pollutus erit vſque ad veſperū. Si coierit cum ea vir tempore ſanguinis mēſtrua-
D lis, immūdus erit ſeptē diebus: & omne ſtratū in quo dormierit, polluetur. Mulier quæ pati-
tur multis diebus fluxum ſanguinis nō in tempore menſtruali, vel quæ poſt menſtruū ſan-
¶vas] vł instrumētū — guinem fluere non ceſſat, quandiu ſubiacet huic paſſioni, immunda erit quaſi ſit in tempo
re menſtruo. omne ſtratum in quo dormierit, & vas in quo ſederit, pollutum erit. quicūque
tetigerit eam, lauabit veſtimenta ſua: & ipſe lotus aqua, immundus erit vſque ad veſperū.
Si ſteterit ſanguis, & fluere ceſſauerit, numerabit ſeptem dies purificationis ſuæ, & die — Purgatio earum.
¶rogabítq; ꝑ ea] expiabit eā ſacerdos. — octauo offeret pro ſe ſacerdoti duos turtures, aut duos pullos columbarū ad oſtium taber-
¶Docebitis] Separabitis — naculi teſtimonii: qui vnum faciet pro peccato, & alterum in holocauſtū, rogabítque pro ea
¶vt caueāt īmunditias] ab īmunditiis ſuis, — coram domino, & pro fluxu immunditiæ eius. Docebitis ergo filios Iſrael vt caueāt immū-
ditias, & nō moriātur in ſordibus ſuis, cum polluerint tabernaculū meū quod eſt inter vos.

Iſta eſt lex eius qui patitur fluxũ ſeminis, & qui polluitur coitu, & quæ mẽſtruis tẽporibus
ſeparatur, vel quæ iugi fluit ſanguine, & hominis qui dormierit cum ea.

CAP. XVI.

Sacerdoti ob ſeruãda antequam ingredi poſſet ſanctuarium.

LOcutúſque eſt dominus ad Moyſen poſt mortẽ duorũ filiorum Aaron, quando offerẽtes A
ignem alienũ interfecti ſunt: & præcepit ei, dicens, Loquere ad Aaron fratrem tuum ne
omni tempore ingrediatur ſanctuariũ quod eſt intra velum coram propitiatorio quo tegi-
tur arca, vt non moriatur (quia in nube apparebo ſuper oraculum) niſi hæc antè fecerit, Vi-
tulum pro peccato offeret, & arietem in holocauſtũ. Tunica linea veſtietur, feminalibus li-
neis verenda celabit: accingetur zona linea, cidarim lineam imponet capiti: hæc enim veſti-
mẽta ſunt ſancta: quibus cunctis, cum lotus fuerit, induetur. Suſcipiétque ab vniuerſa mul- B
titudine filiorũ Iſrael duos hircos pro peccato, & vnũ arietem in holocauſtum. Cúmq;
obtulerit vitulum*, & orauerit pro ſe & pro domo ſua, duos hircos ſtare faciet coram domi-
no in oſtio tabernaculi teſtimonii: mitténſque ſuper vtrunque ſortem, vnam domino, & al-
teram capro emiſſario: cuius exierit ſors domino, offeret illum pro peccato: cuius autem in
caprum emiſſariũ, ſtatuet eum viuum coram domino, vt fundat preces ſuper eum, & emit- C
tat eum in ſolitudinem. His rite celebratis, offeret vitulũ, & rogans pro ſe & pro domo ſua,
immolabit eum. aſſumptóque thuribulo quod de prunis altaris impleuerit*, & hauriens ma
nu compoſitũ thymiama in incẽſum, vltra velum intrabit in ſancta: vt poſitis ſuper ignem
aromatibus coram domino, nebula eorum & vapor operiat oraculum quod eſt ſupra teſti-
moniũ, & non moriatur.

*pro populo ſuo, ¶orauerit] expiationem fecerit & infra ¶cuius autem in caprũ emiſſariũ,] Hircum autẽ ſuper quẽ exierit ſors pro emiſſario, *è conſpectu dñi,

Expiatio ſanctuarii. Heb. 9.d. & 10.a.

Tollet quoque de ſanguine vituli, & aſperget digito ſepties cõ-
tra propitiatorium ad orientem. Cúmque mactauerit hircũ pro peccato populi, inferet ſan-
guinem eius intra velum, ſicut præceptum eſt de ſanguine vituli, vt aſpergat eregione ora-
culi, & expiet ſanctuarium ab immũditiis filiorum Iſrael, & à præuaricationibus eorũ, cun-
ctiſque peccatis.

Tabernaculi

Luc. 1. a.

Iuxta hunc ritum faciet in tabernaculo teſtimonii, quod fixum eſt in- D
ter eos in medio ſordium habitationis eorũ. Nullus hominũ ſit in tabernaculo quando pon
tifex ſanctuarium ingreditur, vt roget pro ſe & pro domo ſua, & pro vniuerſo cœtu Iſrael,
donec egrediatur.

¶roget] expiet & infra

Altaris.

Cum autem exierit ad altare quod coram domino eſt, oret pro ſe, &
ſumptum ſanguinem vituli atque hirci fundat ſuper cornua eius per gyrũ: aſpergénſque di-
gito ſepties, expiet, & ſanctificet illud ab immunditiis filiorũ Iſrael.

Peccatorum Moſaica confeſſio.

Poſtquam emunda
uerit ſanctuarium & tabernaculum & altare, tunc offerat hircum viuentem: & poſita vtra-
que manu ſuper caput eius, confiteatur omnes iniquitates filiorum Iſrael, & vniuerſa deli- E
cta atque peccata eorum: quæ imprecans capiti eius, emittet illum per hominem paratũ, in
deſertum. Cúmque portauerit hircus omnes iniquitates eorum in terram ſolitariam, & di-
miſſus fuerit in deſerto, reuertetur Aaron in tabernaculum teſtimonii, & depoſitis veſtibus*
quibus prius indutus erat cum intraret ſanctuarium, relictiſque ibi, lauabit carnem ſuam in
loco ſancto, induetúrque veſtibus ſuis. Et poſtquam egreſſus obtulerit holocauſtum ſuum
ac plebis, rogabit tam pro ſe quàm pro populo: & adipem qui oblatus eſt pro peccatis, ado-
lebit ſuper altare. Ille vero qui dimiſerit caprum emiſſarium, lauabit veſtimenta ſua & F
corpus aqua, & ſic ingredietur in caſtra. Vitulum autem & hircum qui pro peccato fue-
rant immolati, & quorum ſanguis illatus eſt in ſanctuariũ vt expiatio compleretur, aſpor-
tabunt foras caſtra, & comburent igni, tam pelles quàm carnes eorum ac fimum: & quicũ-
que combuſſerit ea, lauabit veſtimenta ſua & carnem aqua, & ſic ingredietur caſtra. Eritque
vobis hoc legitimum ſempiternum.

¶paratũ] aſſuetum (i. qui multis temporibus abiit in ſum deſertum) *lineis

¶rogabit] expiabit

¶legitimũ] ſtatutum

Feſtũ expiationũ à peccatis. 3. 23. e.

Menſe autem ſeptimo, decima die menſis affligetis
animas veſtras, nullúmq; opus facietis, ſiue indigena ſiue aduena qui peregrinatur inter vos.
In hac die expiatio erit veſtri atque mundatio, ab omnibus peccatis veſtris coram domino G
mundabimini. ſabbathum enim requietionis eſt, & affligetis animas veſtras religione per-
petua. Expiabit autẽ ſacerdos qui vnctus fuerit, & cuius manus initiatæ ſunt vt ſacerdotio
fungatur pro patre ſuo: induetúrque ſtola linea & veſtibus ſanctis, & expiabit ſanctuariũ &
tabernaculũ teſtimonii atque altare, ſacerdotes quoque & vniuerſum populum. Eritque vo-
bis hoc legitimum ſempiternum, vt oretis pro filiis Iſrael, & pro cunctis peccatis eorum ſe-
mel in anno. Fecit igitur ſicut præceperat dominus Moyſi.

¶ſtola linea] veſtibus lineis

¶oretis pro filiis] expietis filios

CAP. XVII.

Sacrificia priuata ꝓhibet, ne ſibi quiſq; ſacerdos eſſe audeat.

ET locutus eſt dominus ad Moyſen, dicens, Loquere Aaron & filiis eius & cũctis filiis Iſ- A
rael, dicens ad eos, Iſte eſt ſermo quem mandauit dominus, dicens, Homo quilibet de
domo Iſrael, ſi occiderit bouem aut ouem, ſiue capram in caſtris vel extra caſtra, & non

obtulerit ad oſtium tabernaculi oblationem domino, ſanguinis reus erit: quaſi ſi ſanguinẽ
fuderit, ſic peribit de medio populi ſui. Ideo ſacerdoti offerre debent filii Iſrael hoſtias ſuas
quas occidunt in agro, vt ſanctificentur domino ante oſtium tabernaculi teſtimonii, & im-
B molent eas hoſtias pacificas domino. Fundétque ſacerdos ſanguinem ſuper altare domini
ad oſtium tabernaculi teſtimonii, & adolebit adipem in odorem ſuauitatis domino, & ne- Domino, nõ dæmonibus offerendum.
quaquam vltrà immolabunt hoſtias ſuas dæmonibus, cum quibus fornicati ſunt. Legitimũ
ſempiternũ erit illis & poſteris eorum. Et ad ipſos dices, Homo de domo Iſrael & de ad-
uenis qui peregrinantur apud vos qui obtulerit holocauſtum ſiue victimam, & ad oſtium ta
C bernaculi teſtimonii nõ adduxerit eam, vt offerat domino, interibit de populo ſuo. Ho- Sanguis nõ comedẽdus.
mo quilibet de domo Iſrael, & de aduenis qui peregrinantur inter vos, ſi comederit ſangui-
nem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & diſperdam eam de populo ſuo, quia
anima carnis in ſanguine eſt: & ego dedi illum vobis, vt ſuper altare meũ expietis pro ani- Sanguine expiatio peccatorum.
mabus veſtris, & ſanguis pro animæ piaculo ſit. Idcirco dixi filiis Iſrael, Omnis anima ex vo
bis non comedet ſanguinem, nec ex aduenis qui peregrinantur apud vos. Homo quicunque
de filiis Iſrael & de aduenis qui peregrinantur apud vos, ſi venatione atque aucupio ceperit
D feram vel auem, quibus veſci licitum eſt, fundat ſanguinem eius, & operiat illum terra. ani-
ma enim omnis carnis in ſanguine eſt. Vnde dixi filiis Iſrael, Sanguinẽ vniuerſæ carnis non
comedetis, quia anima carnis in ſanguine eſt: & quicũq; comederit illũ, interibit. Anima Geñ. 9. 6.
quæ comederit morticinũ vel captũ à beſtia, tam de indigenis quàm de aduenis, lauabit ve- Morticinũ nõ comedendum.
ſtimẽta ſua & ſemetipſum aqua, & cõtaminatus erit vſq; ad veſperũ: & hoc ordine, mundus
A fiet. Quòd ſi nõ lauerit veſtimẽta ſua vel corpus, portabit iniquitatẽ ſuã. CAP. XVIII.

Locutus eſt dominus ad Moyſen, dicens, Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos, Ego ſum do Qui coitus illiciti.
minus deus veſter: iuxta conſuetudinem terræ AEgypti in qua habitaſtis, non facietis: &
iuxta morem regionis Chanáan ad quam ego introducturus ſum vos, non agetis, nec in le-
gitimis eorũ ambulabitis. Facietis iudicia mea, & præcepta mea ſeruabitis, & ambulabitis
in eis, ego dominus deus veſter. Cuſtodite leges meas atque iudicia, quæ faciẽs homo, viuet Ro. 10. a. eze. 20. b. gala. 3. b.
in eis. ego dominus. Omnis homo ad proximã ſanguinis ſui non accedet, vt reuelet tur-
pitudinem eius. ego dominus. Turpitudinẽ patris tui & turpitudinem matris tuæ nõ diſco-
operies. mater tua eſt, nõ reuelabis turpitudinẽ eius. Turpitudinẽ vxoris patris tui nõ diſco-
B operies. turpitudo enim patris tui eſt. Turpitudinẽ ſororis tuæ ex patre ſiue ex matre quæ
domi vel foris genita eſt, non reuelabis. Turpitudinem filiæ filii tui vel neptis ex filia non
reuelabis: quia turpitudo tua eſt. Turpitudinẽ filiæ vxoris patris tui, quã peperit patri tuo,
& eſt ſoror tua, non reuelabis. Turpitudinem ſororis patris tui non diſcooperies: quia caro
eſt patris tui. Turpitudinem ſororis matris tuæ non reuelabis: eo quòd caro ſit matris tuæ.
Turpitudinem patrui tui non reuelabis, nec accedes ad vxorem eius quæ tibi affinitate cõ-
iungitur. Turpitudinem nurus tuæ non reuelabis, quia vxor filii tui eſt: nec diſcooperies
C ignominiam eius. Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis: quia turpitudo fratris tui
eſt. Turpitudinem vxoris tuæ & filiæ eius nõ reuelabis. Filiam filii eius, & filiam filiæ illius
non ſumes, vt reueles ignominiam eius: quia caro illius ſunt, & talis coitus inceſtus eſt. So-
rorem vxoris tuæ in pellicatum illius non accipies, nec reuelabis turpitudinem eius adhuc
illa viuente. Ad mulierem quæ patitur menſtrua non accedes, nec reuelabis fœditatem
eius. Cum vxore proximi tui non coibis, nec ſeminis commiſtione maculaberis. De ſe-
mine tuo non dabis vt conſecretur idolo Moloch, nec pollues nomen dei tui. ego dominus. 3. Re. 18. e.
Cum maſculo non cõmiſcearis coitu fœmineo, quia abominatio eſt. Cum omni peco-
D re non coibis, nec maculaberis cum eo. Mulier non ſuccumbet iumento, nec miſcebitur ei:
quia ſcelus eſt. Nec polluamini in omnibus his quibus contaminatæ ſunt vniuerſæ gen- Gentiũ opera de⁹ prohibet imitari.
tes, quas ego eiiciam ante conſpectum veſtrum, & quibus polluta eſt terra: cuius ego ſcelera
viſitabo, vt euomat habitatores ſuos. Cuſtodite legitima mea atque iudicia, & non fa-
ciatis ex omnibus abominationibus iſtis, tam indigena quàm colonus qui peregrinatur a-
pud vos. Omnes enim execrationes iſtas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos, & pol-
luerunt eam. Cauete ergo ne & vos ſimiliter euomat, cum paria feceritis, ſicut euomuit gẽ-
tem quæ fuit ante vos. Omnis anima quæ fecerit de abominationibus his quippiam, peribit
de medio populi ſui. Cuſtodite mandata mea. Nolite facere quæ fecerunt hi qui fuerũt ante

¶ legitimis] ſtatutis

¶ caro] vel ꝓpinqua

¶ quæ tibi affinitate coniungitur] vxor fratris patris tui eſt.

¶ & talis coitus inceſtus eſt.] flagitiũ eſt.

vos,& ne polluamini in eis.ego dominus deus veſter.

CAP. XIX.

Sanƈti ſimus 1.Pet.3.c.
Parentes.
Sabbatha.
Idôla fugienda.
Hoſtia quando edenda.

A LOcutus eſt dominus ad Moyſen,dicens, Loquere ad omnem cœtum filiorũ Iſrael,& dices ad eos,Sãƈti eſtote,quia ego ſanƈtus ſum dominus deus veſter. Vnuſquiſq; patrem ſuũ & matrem ſuã timeat. Sabbatha mea cuſtodite. ego dominus deus veſter. Nolite conuerti ad idôla,nec deos cõflatiles faciatis vobis.ego dominus deus veſter. Si immolaueritis hoſtiam pacificorum domino vt ſit placabilis:eo die quo fuerit immolata,comedetis eam,& die altero: quicquid autem reſiduum fuerit in diem tertium,igne comburetis. B ſi quis poſt biduum comederit ex ea,prophanus erit & impietatis reus: portabítque iniquitatem ſuam,quia ſanƈtũ domini polluit,& peribit anima illa de populo ſuo.

Meſſis.5.23.d.
Vindemia.
Furtum.
Mendacium.
Periuria.exod.20.b.deu.5.b.
Calumnia.eccſi.10.a.
Mercẽnari⁹.deu.24.c.tob.4.c.
Surd⁹.Cæc⁹.
Iudiciũ ęquũ
Acceptio pſonarũ.deu.1.c.16.d.iac.2.a.prouer.24.c.
Criminator.
Odiũ.1.io.2.b 3.c.eccſi.19.b.
Vltio.mat.18 b.luc 17.a.
Dileƈtio amici.mat.5.g.22.d.rom.13.c.gala.5.c.iaco.2.b
Ager. Veſtis.
Dormiẽs cũ ancilla.
Præputia lignorum.

Cúmque meſſueris ſegetes terræ tuæ, non tondebis vſque ad ſolum ſuperficiem terræ: nec remanentes ſpicas colliges. Neque in vinea tua racemos & grana decidentia congregabis,ſed pauperibus & peregrinis carpẽda dimittes.ego dominus deus veſter. Non facietis furtũ. Non C mentiemini, nec decipiet vnuſquiſque proximũ ſuum. Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen dei tui:ego dominus.Nõ facies calumniam proximo tuo,nec vi opprimes eum. Non morabitur opus mercennarii tui apud te vſque mane. Nõ maledices ſurdo,nec coram cæco pones offendiculũ:ſed timebis dominum deum tuum, quia ego ſum dominus. Non facies quod iniquum eſt,nec iniuſte iudicabis. Non cõſyderes perſonam pauperis,nec honores vultum potentis. Iuſte iudica proximo tuo. Non eris criminator,nec ſuſurro in populo. Non ſtabis contra ſanguinem proximi tui. ego dominus. D

Non oderis fratrem tuum in corde tuo,ſed publicè argue eum, ne habeas ſuper illo peccatum. Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Diliges amicum tuum ſicut teipſum. ego dominus. Leges meas cuſtodite. Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animãtibus. Agrum tuum non ſeres diuerſo ſemine. Veſte quæ ex duobus texta eſt,non induêris. Homo ſi dormierit cum muliere coitu ſeminis,quæ ſit ancilla etiam nubilis,& tamen pretio non redempta,nec libertate donata:vapu- E labunt ambo,& non morientur, quia non fuit libera. pro deliƈto autem ſuo offeret domino ad oſtium tabernaculi teſtimonii arietem:orabítque pro eo ſacerdos & pro peccato eius coram domino,& repropitiabitur ei,dimittetúrq; peccatum. Quando ingreſſi fueritis terram,& plantaueritis in ea ligna pomifera,auferetis præputia eorum. Poma quæ germinãt, immũda erunt vobis,nec edetis ex eis. Quarto autem anno omnis fruƈtus eorum ſanƈtificabitur laudabilis domino. Quinto autem anno comedetis fruƈtus,congregantes poma quæ proferunt.ego dominus deus veſter. Non comedetis cum ſanguine. Non augurabi- F mini,nec obſeruabitis ſomnia.Neque in rotundũ attondebitis comam:nec radetis barbam. Et ſuper mortuo non incidetis carnes veſtras,neque figuras aliquas,aut ſtigmata facietis vobis.ego dominus. Ne proſtituas filiam tuam,ne contaminetur terra,& impleatur piaculo. Sabbatha mea cuſtodite,& ſanƈtuarium meum metuite. ego dominus. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid ſciſcitemini, vt polluamini per eos. ego dominus deus veſter.Coram cano capite conſurge & honora perſonam ſenis:& time dominum deum tuum. ego ſum dominus. Si habitauerit aduena in terra veſtra, & moratus fuerit inter G vos,non exprobretis ei, ſed ſit inter vos quaſi indigena,& diligetis eum quaſi voſmetipſos. fuiſtis enim & vos aduenæ in terra AEgypti.ego dominus deus veſter. Nolite facere iniquũ aliquid in iudicio,in regula,in pondere,in menſura.Statera iuſta,& æqua ſint pondera, iuſtus modius,æquúſq; ſextarius.ego dominus deus veſter, qui eduxi vos de terra AEgypti. Cuſtodite omnia præcepta mea,& vniuerſa iudicia,& facite ea.ego dominus.

Caro cum ſanguine.
Auguria.
Sõnia.Coma
Barba.
Mortui.
Stigmata.
Filia nõ proſtituenda.
Sabbathum.
Arioli.
Senes honorandi.
Aduenæ.exo.22.c.
Iudicium.
Regula.
Pondus.
Menſura.

¶vt ſit placabilis ſe-
cũdũ bñplacitũ ve-
ſtrũ ſacrificabitis.
Chald.ĩterp.volũta-
rie ĩmolabitis eam
¶impietatis reus
non placebit.
¶nõ tõdebis vſq; ad
ſolũ ſuperficiem te-
ræ: non metes to-
angulum agri tui,
¶racemos & grana
decidẽtia colliges
racemos (ſubaudi
qui poſt vindemia
remanſerint) neque
grana vuæ
¶mẽtiemini,nec de-
cipiet vnuſqſq; pro-
mũ ſuũ. negabitis
& nõ mentiemini
vnuſquiſque proxi-
mo ſuo.
¶facies calũniam
vim inferes
¶vi opprimes
prædaberis.
publicè
¶ne habeas i. ne-
pter ipſum incurr-
peccatum.
¶nec memor eris
iuriæ ciuiũ tuor-
nec ſeruabis odi-
cum filiis ppli tui
¶duob⁹ lana &
¶etiã nubilis
ſata viro,
¶vapulabũt ambo
vel vapulabit ipſa
¶orabitq; pro eo
piabit ipſum
¶poma quæ germi-
nãt, ĩmunda erunt
vobis, & fruƈtus
rũ. Trib⁹ annis erit
vobis ꝑputii ſpe-
tio (.i. iudicabitis
ea incircuncisa)
¶cõgregãtes poma
quæ ꝓferunt
geãt vobis prouen-
tum ſuum.
¶ſomnia tẽpora
ꝑdiƈtiones dierum
& tẽporum fœlicium
vel infœlicium)
¶radetis barbam
ſipabis vt corrupe
extremitates bar-
bæ tuæ (vt facie-
idololatræ in lu-
barbas abradentes
& genas ferientes
honorẽ defunƈti)
¶exprobretis ei
affligetis eum,
vim inferetis ei
¶æquúſq; ſextarius
& hin liquidorum
¶præcepta statuta

CAP. XX.

Liberos ne ſacrificato Moloch.5.18.c

A LOcutúſq; eſt dominus ad Moyſen dicens,Hæc loquêris filiis Iſrael,Homo de filiis Iſrael, & de aduenis qui habitant in Iſrael,ſi quis dederit de ſemine ſuo idólo Moloch, morte moriatur:populus terræ lapidabit eum,& ego ponam faciem meam cõtra illum,ſuccidámque eum de medio populi ſui,eo quòd dederit de ſemine ſuo Moloch,& cõtaminauerit ſanƈtuarium meum, ac polluerit nomen ſanƈtum meum. Quòd ſi negligens populus terræ,& quaſi paruipendẽs imperium meum,dimiſerit hominem qui dedit de ſemine ſuo Moloch, nec voluerit eum occidere:ponam faciem meam ſuper hominem illum,& cognationẽ eius, ſuccidámque & ipſum,& omnes qui cõſenſerunt ei vt fornicaretur cum Moloch,de medio populi ſui. Anima quæ declinauerit ad magos & ariolos,& fornicata fuerit cum eis,po-

Ad magos & ariolos ne declina.

B nam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi ſui. Sanctificami-
ni, & eſtote ſancti, quia & ego ſanctus ſum dominus deus veſter. Cuſtodite præcepta mea, &
facite ea: Ego dominus qui ſanctifico vos. Qui maledixerit patri ſuo, aut matri, morte
moriatur. patri matríque qui maledixerit, ſanguis eius ſit ſuper eum. Si mœchatus quis
fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi ſui, morte mo-
riantur & mœchus & adultera. Qui dormierit cum nouerca ſua, & reuelauerit ignomi-
niam patris ſui, morte moriantur ambo. ſanguis eorum ſit ſuper eos. Si quis dormierit cum
nuru ſua, vterque moriatur, quia ſcelus operati ſunt. ſanguis eorum ſit ſuper eos. Qui dor-
mierit cum maſculo coitu fœmineo, vterque operatus eſt nefas, morte moriantur: ſit ſanguis
eorum ſuper eos. Qui ſupra vxorem filiam, duxerit matrem eius, ſcelus operatus eſt: viuus
C ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio veſtri. Qui cum iumento & pecore
coierit, morte moriatur: pecus quoque occidite. Mulier quæ ſuccubuerit cuilibet iumento,
ſimul interficietur cum eo: ſanguis eorum ſit ſuper eos. Qui acceperit ſororem ſuam filiam
patris ſui, vel filiam matris ſuæ, & viderit turpitudinẽ eius, illáque conſpexerit fratris igno-
miniam: nefariam rem operati ſunt: occidentur in conſpectu populi ſui, eo quòd turpitudi-
nem ſuam mutuo reuelauerint, & portabunt iniquitatem ſuam. Qui coierit cum muliere
in fluxu mẽſtruo, & reuelauerit turpitudinem eius, ipſáque aperuerit fontem ſanguinis ſui,
interficientur ambo de medio populi ſui. Turpitudinem materteræ, & amitæ tuæ non diſ-
cooperies. qui hoc fecerit, ignominiã carnis ſuæ nudauit, portabunt ambo iniquitatem ſuã.
Qui coierit cum vxore patrui, vel auunculi ſui, & reuelauerit ignominiã cognationis ſuæ,
D portabunt ambo peccatum ſuum: abſque liberis moriẽtur. Qui duxerit vxorem fratris ſui,
rem facit illicitã, turpitudinem fratris ſui reuelauit: abſq; liberis erũt. Cuſtodite leges meas,
atque iudicia, & facite ea: ne & vos euomat terra quam intraturi eſtis & habitaturi. Nolite
ambulare in legitimis nationum, quas ego expulſurus ſum ante vos. Omnia enim hæc fece-
runt, & abominatus ſum eas. Vobis autem loquor, Poſſidete terram eorum, quam dabo
vobis in hæreditatem, terram fluentem lacte & melle: ego dominus deus veſter, qui ſepara-
ui vos à cæteris populis. Separate ergo & vos iumentũ mundum ab immũdo, & auem mun-
dam ab immunda: ne polluatis animas veſtras in pecore & auibus, & cunctis quæ mouentur
in terra, & quæ vobis oſtendi eſſe polluta. Eritis mihi ſancti, quia ſanctus ſum ego dominus,
& ſeparaui vos à cæteris populis, vt eſſetis mei. Vir ſiue mulier, in quibus pythonicus,
vel diuinationis fuerit ſpiritus, morte moriantur, lapidibus obruent eos: ſanguis eorum
ſit ſuper illos.

CAP. XXI.

A DIxit quoque dominus ad Moyſen, Loquere ad ſacerdotes filios Aaron, & dices ad eos,
Ne contaminetur ſacerdos in mortibus ciuium ſuorũ, niſi tantũ in conſanguineis, ac
propinquis, id eſt ſuper patrem & matrem & filium & filiã, fratrem quoque & ſororem vir-
ginem quæ non eſt nupta viro: ſed nec in principe populi ſui cõtaminabitur. Non radẽt
caput, nec barbam, neque in carnibus ſuis facient inſciſſuras. Sancti erunt deo ſuo, & nõ pol-
B luẽt nomen eius. Incẽſum enim domini, & panes dei ſui offerũt, & ideo ſancti erũt. Scor-
tum, & vile proſtibulum non ducet vxorem, nec eam quæ repudiata eſt à marito: quia con-
ſecratus eſt deo ſuo, & panes propoſitionis offert. Sit ergo ſanctus, quia & ego ſanctus ſum
dominus, qui ſanctifico vos. Sacerdotis filia deprehenſa ſi fuerit in ſtupro, & violauerit
nomen patris ſui, flãmis exuretur. Pontifex, id eſt ſacerdos maximus inter fratres ſuos,
ſuper cuius caput fuſum eſt vnctionis oleũ, & cuius manus in ſacerdotio cõſecratæ ſunt, ve-
ſtitúſque eſt ſanctis veſtibus, caput ſuum non diſcooperiet, veſtimenta ſua non ſcindet, & ad
C omnem mortuum non ingredietur omnino. ſuper patre quoque ſuo, & matre non conta-
minabitur, nec egredietur de ſanctis, ne polluat ſanctuarium dei ſui, quia oleum ſanctæ vn-
ctionis dei ſui ſuper eum eſt. ego dominus. Virginem ducet vxorem: viduã autem & re-
pudiatam, & ſordidam, atq; meretricem nõ accipiet: ſed puellã de populo ſuo: ne cõmiſceat
ſtirpem generis ſui vulgo gentis ſuæ: quia ego dominus qui ſanctifico eum. Locutúſque
eſt dominus ad Moyſen, dicens, Loquere ad Aaron, Homo de ſemine tuo per familias ſuas
qui habuerit maculam, nõ offeret panes deo ſuo, nec accedet ad miniſteriũ eius: ſi cæcus fu-
D erit, ſi claudus, ſi vel paruo vel grandi vel torto naſo, ſi fracto pede, ſi manu, ſi gibbus, ſi lip-
pus, ſi albuginem habẽs in oculo, ſi iugem ſcabiem, ſi impetiginẽ in corpore, vel herniosus.

¶ſcelus] confuſionẽ

¶materteræ, & amitæ tuæ] ſororis matris tuæ, & ſororis patris tui

vel auunculi ſui,
¶cognationis ſuæ, patrui ſui,

¶legitimis] ſtatutis

¶barbã,] extremitatem barbæ ſuę,

¶dephẽſa ſi fuerit in ſtupro,] cũ cœperit fornicari,

¶ſanctis,] vel ſanctuario,

¶herniosus.] cui fuerint teſtes contuſi.

Sancti ſimus 1.pet.1.c.
Parẽtib⁹ nõ maledicẽdũ. exo.21.c.prouer.20.c.mat. 15.a.mar.7.b.
Mœch⁹. Adultera. Iohã. 8.a.deu.22.d.
Coit⁹ morte puniendi.

Separat⁹ Iſrael à deo in ppľm ſibi.

Sãcti ſimus.

Pythones moriantur. deu.18.b. 1.reg.28.b.

Sacerdos nõ interſit mortuorum exequiis.
Nõ radat caput nec barbã in gratiã mortuorum. ľ.19.f.

Sãctificator deus.
Sacerdotis filia fornicans.
Põtifex non ingrediatur ad mortuum

Virginẽ ducat vxorem. eze.44.f.

Miniſtros dei quales eſſe oportebat.

Omnis qui habuerit maculã de ſemine Aaron ſacerdotis, non accedet offerre hoſtias domino, nec panes deo ſuo: veſcetur tamen panibus qui offeruntur in ſanctuario, ita duntaxat vt intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet, & cõtaminare nõ debet ſanctuariũ meũ. Ego dominus qui ſanctifico eos. Locutus eſt ergo Moyſes ad Aaron, & ad filios eius, & ad omnem Iſrael cuncta quæ fuerant ſibi imperata.

C A P. X X I I.

Locutus quoque eſt dominus ad Moyſen, dicens, Loquere ad Aaron & ad filios eius vt A
caueant ab his quæ conſecrata ſunt filiorum Iſrael, & non cõtaminent nomen ſanctificatorum mihi, quæ ipſi offerunt, ego dominus. Dic ad eos, & ad poſteros eorum, Omnis homo qui acceſſerit de ſtirpe veſtra ad ea quæ conſecrata ſunt, & quæ obtulerũt filii Iſrael domino, in quo eſt immunditia, peribit coram domino. ego ſum dominus. Homo de ſemine Aaron qui fuerit leproſus, aut patiens fluxum ſeminis, non veſcetur his quæ ſanctificata ſunt mihi, donec ſanetur. Qui tetigerit immundũ ſuper mortuo, & ex quo egreditur ſemen quaſi coitus, & qui tangit reptile, & quodlibet immundũ, cuius tactus eſt ſordidus, immundus erit vſque ad veſperũ, & non veſcetur his quæ ſanctificata ſunt: ſed cum lauerit carnem ſuam aqua, & occubuerit ſol, tunc mundatus veſcetur de ſanctificatis, quia cibus illius eſt.
Morticinum & captum à beſtia non comedẽt, nec polluentur in eis. ego ſum dominus. Cu- B
ſtodiant præcepta mea, vt non ſubiaceãt peccato, & moriãtur in ſanctuario, cum polluerint illud. ego dominus qui ſanctifico eos. Omnis alienigena non comedet de ſanctificatis, inquilinus ſacerdotis, & mercennarius non veſcentur ex eis. Quem autem ſacerdos emerit, & qui vernaculus domus eius fuerit, hi comedent ex eis. ſi filia ſacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit: de his quæ ſanctificata ſunt, & de primitiis nõ veſcetur. ſin autem vidua, vel repudiata, & abſque liberis reuerſa fuerit ad domum patris ſui: ſicut puella cõſueuerat, aletur cibis patris ſui. Omnis alienigena comedẽdi ex eis nõ habet poteſtatem. Qui comederit de ſanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem cum eo quod comedit, & dabit ſacerdoti in ſãnctuariũ. Nec contaminabunt ſanctificata filiorũ Iſrael, quæ offerũtur domino: ne forte ſuſtineant iniquitatem delicti ſui, cum ſanctificata comederint. ego dominus
qui ſanctifico eos. Locutúſque eſt dominus ad Moyſen, dicens, Loquere ad Aaron, & fi- C
lios eius, & ad omnes filios Iſrael, dicẽſque ad eos, Homo de domo Iſrael, & de aduenis qui habitant apud vos, qui obtulerit oblationem ſuam, vel vota ſoluens, vel ſpõte offerẽs, quicquid illud obtulerit in holocauſtum domini, vt offeratur per vos, maſculus immaculatus erit ex bobus, & ouibus, & ex capris: ſi maculam habuerit, nõ offeretis, neque erit acceptabile*. Homo qui obtulerit victimam pacificorum domino, vel vota ſoluens, vel ſponte offerens, tam de bobus quàm de ouibus, immaculatum offeret, vt acceptabile ſit: omnis macula non erit in eo. Si cæcum fuerit, ſi fractum, ſi cicatricem habens, ſi papulas, aut ſcabiem, aut impetiginem: non offeretis ea domino, nec adolebitis ex eis ſuper altare domini. Bo-
uem & ouem aure & cauda amputatis, voluntarie offerre potes, votum autem ex iis ſolui D
non poteſt. Omne animal quod vel contritis, vel tunſis, vel ſectis ablatíſque teſticulis eſt, nõ offeretis domino, & in terra veſtra hoc omnino ne faciatis. De manu alienigenæ non offeretis panes deo veſtro, & quicquid aliud dare voluerit: quia corrupta, & maculata ſunt omnia. non ſuſcipietis ea. Locutúſque eſt dominus ad Moyſen, dicens, Bos, ouis, & capra cum genita fuerint, ſeptem diebus erunt ſub vbere matris ſuæ: die autẽ octauo, & deinceps offerri poterunt domino. Siue illa bos, ſiue ouis, nõ immolabuntur vna die cum fœtibus ſuis. Si immolaueritis hoſtiam pro gratiarũ actione domino, vt poſſit eſſe placabilis* eodẽ die comedetis eam, non remanebit quicquam in mane alterius diei. ego dominus. Cuſtodite mandata mea, & facite ea. ego dominus. Ne polluatis nomen meum ſanctũ, vt ſanctificer in medio filiorũ Iſrael. Ego dominus, qui ſanctifico vos & eduxi de terra AEgypti, vt eſſem vobis in deum. ego dominus.

C A P. X X I I I.

Locutúſq; eſt dominus ad Moyſen, dicẽs, Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos, Hæ ſunt fe- A
riæ domini, quas vocabitis ſanctas. Sex diebus facietis opus: dies ſeptimus, quia ſabbathi requies eſt, vocabitur ſanctus. omne opus nõ facietis in eo. ſabbathũ domini eſt in cunctis habitationibus veſtris. Hæ ſunt ergo feriæ domini ſanctæ, quas celebrare debetis tẽporibus ſuis. Mẽſe primo, quartadecima die mẽſis ad veſperũ, phaſe domini eſt: & quintadecima die menſis huius ſolennitas azymorum domini eſt. Septem diebus azyma comedetis. dies

Qui debeant abſtinere ab eſu ſanctificatorum.

Exo. 22. d. eze. 44. g.

Oblationes quales eſſe debeant.

deu. 15. d. eccl. 35. b.

Sabbathum

Phaſe. exo. 12. a. nume. 28. c.

¶Sanctificatorũ mi hi, ⁊ ſãctitatis me in iis

¶immũdũ ſup mo tuo, ⁊ vel, oẽ imm dũ hoĩs vel anim (LXX, qui oẽm im mundítiã aĩæ t gerit)

¶ſanctuario, ⁊ e (LXX, ꝓpter ea, ꝓphanauerint ea)

¶cuilibet ex pop lo ⁊ viro alieno

¶puella cõſueue puellæ

¶in ſanctuarium ſanctificatione

¶vt offerat̃ ꝑ vo ad voluntatẽ v (Chald. īterp. v cabile ſit ꝑ vob vel, ad cõcilian vos,)
*pro vobis

¶cicatricem ⁊ c ſa labia

¶aure & cauda a putatis, ⁊ habe mẽbra nimis gna, aut nimis ua,
¶contritis vel vel ſectis, abla teſticulis, ⁊ co ſum, & contuſ ruptum, exciſ

*vobis,

¶ſanctas. ⁊ con tiones ſanctas feſta ſancta.)

primus erit vobis celeberrimus,ſanctúſque:omne opus ſeruile non facietis in eo,ſed offere-
¶ſacrificiũ in igne] oblationem
B tis ſacrificium in igne domino ſeptem diebus. dies autẽ ſeptimus erit celebrior & ſanctior.
nullúmque ſeruile opus facietis in eo. Locutúſque eſt dominus ad Moyſen, dicens, Lo- Primitiæ meſſis offerendæ dño.
quere filiis Iſrael,& dices ad eos, Cum ingreſſi fueritis terrã quam ego dabo vobis, & meſ-
ſueritis ſegetem,feretis manipulos ſpicarum primitias meſſis veſtræ ad ſacerdotem.qui ele-
uabit faſciculum coram domino,vt acceptabile ſit pro vobis,altero die ſabbathi,& ſanctifi-
cabit illum. Atque in eodem die quo manipulus conſecratur, cædetur agnus immaculatus
anniculus in holocauſtum domini, & libamenta offerentur cum eo duæ decimæ ſimilæ cõ-
ſperſæ oleo in incenſum domini,odorémque ſuauiſſimũ:liba quoque vini quarta pars hin.
¶polentã & pultes] frixũ & ſpicã tritã *iſtam ipſam
C Panem,& polentã,& pultes non comedetis ex ſegete vſque ad diem* qua offeretis ex ea deo
veſtro.Præceptũ eſt ſempiternum in generationibus,cunctíſque habitaculis veſtris. Nu- Pentecoſte.
¶ab altero die] in craſtinũ(vel die ſequẽti ſabbathum)
merabitis ergo ab altero die ſabbathi in quo obtuliſtis manipulum primitiarũ ſeptem heb-
domadas plenas, vſque ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ, id eſt quinqua-
ginta dies:& ſic offeretis ſacrificium nouum domino ex omnibus habitaculis veſtris, panes
primitiarum duos de duabus decimis ſimilæ fermentatæ,quos coquetis in primitias domi-
ni.Offeretíſque cum panibus ſeptem agnos immaculatos anniculos,& vitulum de armento
vnum, & arietes duos, & erunt in holocauſtum cum libamentis ſuis, in odorem ſuauiſſimũ
D domino.Facietis & hircum pro peccato,duóſque agnos anniculos hoſtias pacificorũ.Cúm-
que eleuauerit eos ſacerdos cum panibus primitiarum coram domino,cedent in vſum eius.
Et vocabitis hunc diem celeberrimum, atque ſanctiſſimum, omne opus ſeruile non facietis
in eo.Legitimum ſempiternũ erit in cunctis habitaculis,& generationibus veſtris. Poſt- Meſſis.ſ.19.b
¶eam vſq; ad ſolũ:] angulũ agri veſtri: (LXX, nõ perficietis reliquum meſſis agri veſtri:)
quam autem meſſueritis ſegetem terræ veſtræ,non ſecabitis eam vſque ad ſolum:nec rema-
nentes ſpicas colligetis, ſed pauperibus & peregrinis dimittetis eas. ego ſum dominus deus
veſter. Locutúſque eſt dominus ad Moyſen,dicẽs, Loquere filiis Iſrael, Menſe ſeptimo, Feſtum tubarum
prima die menſis erit vobis ſabbathum memoriale,clangentibus tubis,& vocabitur ſanctũ:
¶holocauſtum] oblationem
omne opus ſeruile non facietis in eo, & offeretis holocauſtum domino. Locutúſque eſt Dies expiationũ.ſ.16.g. nume.29.b.
E dominus ad Moyſen,dicens, Decimo die menſis huius ſeptimi, dies expiationum erit cele-
berrimus,& vocabitur ſanctus:affligetíſque animas veſtras in eo,& offeretis holocauſtũ do-
¶propitiationis eſt, vt ꝓpitietur vobis dñs deꝰ veſter] expiationis eſt,ad expiandũ coram dño deo veſtro.
mino.omne opus ſeruile non facietis in tempore diei huius,quia dies propitiationis eſt,vt
propitietur vobis dominus deus veſter.Omnis anima quæ afflicta nõ fuerit die hac,peribit
de populis ſuis:& quæ operis quippiam fecerit,delebo eam de populo ſuo.Nihil ergo operis
facietis in eo:legitimũ ſempiternum erit vobis in cunctis generationibus,& habitationibus
veſtris.ſabbathũ requietionis eſt,& affligetis animas veſtras.Die nono menſis à veſpere vſq;
ad veſperam celebrabitis ſabbatha veſtra. Et locutus eſt dominus ad Moyſen, dicens,
F Loquere filiis Iſrael,A quintodecimo die menſis huius ſeptimi erunt feriæ tabernaculorum Feſtum tabernaculorum.
ſeptem diebus domino.dies primus vocabitur celeberrimus atque ſanctiſſimus. omne opus
ſeruile non facietis in eo: & ſeptem diebus offeretis holocauſta domino. dies quoque octa-
¶cœtus atq; collectæ:] cœtus:(vel ſolennitas. Id eſt collecti eritis ad celebrãdã ſolẽnitatẽ.) *cõuocationes(vel ſolennitates)
uus erit celeberrimus atque ſanctiſſimus,& offeretis holocauſtum domino: eſt enim cœtus
atque collectæ: omne opus ſeruile non facietis in ea.Hæ ſunt feriæ domini,quas vocabitis*
celeberrimas atque ſanctiſſimas, offeretíſq; in eis oblationes domino holocauſta & libamẽ-
ta iuxta ritum vniuſcuiuſq; diei,exceptis ſabbathis domini, doníſque veſtris,& quæ offere-
tis ex voto,vel quæ ſponte tribuetis domino.A quintodecimo ergo die mẽſis ſeptimi, quã-
G do cõgregaueritis omnes fructus terræ veſtræ,celebrabitis ferias domini ſeptem diebus.Die
primo & die octauo erit ſabbathũ,id eſt requies. Sumetíſque vobis die primo fructus arbo-
ris pulcherrimæ,ſpatuláſque palmarum,& ramos ligni denſarum frondium,& ſalices de tor-
¶feſta] eam
rente,& lætabimini coram domino deo veſtro:celebrabitíſque ſolennitatem eius ſeptẽ die-
bus per annum.legitimum ſempiternum erit in generationibus veſtris.Menſe ſeptimo feſta
celebrabitis,& habitabitis in vmbraculis ſeptem diebus. Omnis qui de genere eſt Iſrael,ma
nebit in tabernaculis,vt diſcant poſteri veſtri quòd in tabernaculis habitare fecerim filios
Iſrael,cum educerem eos de terra AEgypti. ego dominus deus veſter. Locutúſq; eſt Moyſes
ſuper ſolennitatibus domini ad filios Iſrael.

CAP. XXIIII.

A ET locutus eſt dominus ad Moyſen,dicẽs, Præcipe filiis Iſrael,vt afferãt tibi oleũ de oli-
uis puriſſimum ac lucidum, ad concinnandas lucernas iugiter. Extra velum teſtimonii Cõpoſitio lucernarum.

in tabernaculo fœderis, ponet eas Aaron à veſpere vſque in mane coram domino, cultu ri-
túque perpetuo in generationibus veſtris. Super candelabrum mundiſſimum ponētur ſem-

Panes propoſitionis.

per in cōſpectu domini. Accipies quoque ſimilam, & coques ex ea duodecim panes, qui
ſinguli habebunt duas decimas: quorum ſenos altrinſecus ſuper menſam puriſſimam coram
domino ſtatues, & pones ſuper eos thus luc idiſſimum, vt ſit panis in monimentum oblatio-
nis domini. Per ſingula ſabbatha mutabuntur coram domino ſuſcepti à filiis Iſrael fœdere B
ſempiterno: erúntque Aaron & filiorum eius, vt comedāt eos in loco ſancto, quia ſanctum

Blaſphemus lapidatur.

ſanctorum eſt de ſacrificiis domini iure perpetuo. Ecce autem egreſſus filius mulieris
Iſraelitidis, quem pepererat de viro AEgyptio inter filios Iſrael, iurgatus eſt in caſtris cum
viro Iſraelite. Cúmq; blaſphemaſſet nomen domini & maledixiſſet ei, adductus eſt ad Moy-
ſen. Vocabatur autem mater eius Salumith filia Dabri de tribu Dan. Miſerúntque eum in
carcerē, donec noſſent quid iuberet dominus. Qui locutus eſt ad Moyſen, dicēs, Educ blaſ- C
phemum extra caſtra, & ponant omnes qui audierunt, manus ſuas ſuper caput eius, & lapi-
det eum populus vniuerſus. Et ad filios Iſrael loquêris, Homo qui maledixerit deo ſuo, por-
tabit peccatum ſuum: & qui blaſphemauerit nomen domini, morte moriatur: lapidibus
opprimet eum omnis multitudo, ſiue ille ciuis ſiue peregrinus fuerit. Qui blaſphema-

Pœna talionis. exo. 21. b.

uerit nomen domini, morte moriatur. Qui percuſſerit & occiderit hominem, morte
moriatur. Qui percuſſerit animal, reddet vicarium, id eſt animam pro anima. Qui irro- D

Mat. 5. f. exo. 21. c. deu. 19. d.

gauerit maculam cuilibet ciuium ſuorum: ſicut fecit, ſic fiet ei, fracturam pro fractura, ocu-
lum pro oculo, dentem pro dente reſtituet. qualem inflixerit maculam, talem ſuſtinere co-

AEquū iudicium.

getur. Qui percuſſerit iumentum, reddet aliud. Qui percuſſerit hominem, punietur. AE-
quum iudicium ſit inter vos, ſiue peregrinus ſiue ciuis peccauerit: quia ego ſum domi-
nus deus veſter. Locutúſque eſt Moyſes ad filios Iſrael, & eduxerunt eū qui blaſphema-
uerat, extra caſtra, ac lapidibus oppreſſerunt. Fecerúntque filii Iſrael ſicut præceperat domi-
nus Moyſi.

Sabbathum terræ anno ſeptimo.

CAP. XXV.

LOcutúſque eſt dominus ad Moyſen in monte Sinai, dicens, Loquere filiis Iſrael, & dices A
ad eos, quando ingreſſi fueritis terram quam ego dabo vobis, ſabbathizet* ſabbathum
domino. Sex annis ſeres agrum tuum, & ſex annis putabis vineam tuam, colligéſque fructus
eius. ſeptimo autem anno ſabbathum erit terræ requietionis domini: agrum non ſeres, & vi-
neam non putabis. Quæ ſponte gignet humus, non metes: & vuas primitiarum tuarum non
colliges quaſi vindemiam: annus enim requietionis terræ eſt. ſed erunt vobis in cibum, tibi
& ſeruo tuo, ancillæ tuæ & mercennario tuo, & aduenæ qui peregrinatur apud te: iumen-

Iubilei annus

tis tuis & pecoribus omnia quæ naſcuntur, præbebunt cibum. Numerabis quoque tibi
ſeptem hebdomadas annorum, id eſt ſepties ſeptem*, quæ ſimul faciunt quadraginta no- B
uem: & clanges buccina menſe ſeptimo, decima die menſis, propitiationis tempore in
vniuerſa terra veſtra. Sanctificabíſque annum quinquageſimum, & vocabis remiſſionem
cunctis habitatoribus terræ veſtræ, ipſe eſt enim iubileus. Reuertetur homo ad poſſeſſio-
nem ſuam, & vnuſquiſque rediet ad familiam priſtinam: quia iubileus eſt quinquageſimus
annus. Non ſeretis atque metetis ſponte in agro naſcentia, & primitias vindemiæ non col-
ligetis, ob ſanctificationem iubilei, ſed ſtatim oblata comedetis. Anno iubilei redient om-
nes ad poſſeſſiones ſuas. Quando vendes quippiam ciui tuo, vel emes ab eo, ne contriſtes
fratrem tuum, ſed iuxta numerum annorū iubilei emes ab eo, & iuxta ſupputationem fru-
gum vendet tibi. Quāto plures anni remanſerint poſt iubileū, tanto creſcet & pretiū: quan- C
to minus temporis numeraueris, tanto minoris & emptio conſtabit. tempus enim frugum

Præcepta dei cuſtodienda.

vendet tibi. Nolite affligere contribules veſtros, ſed timeat vnuſquiſque deum ſuum, quia
ego dominus deus veſter. Facite præcepta mea, & iudicia cuſtodite, & implete ea, vt habi-

Solicitudinē de victu tolli iubet deus. Benedictio dei.

tare poſſitis in terra abſque vllo pauore, & gignat vobis humus fructus ſuos, quibus veſcami-
ni vſque ad ſaturitatem, nullius impetum formidantes. Quòd ſi dixeritis, Quid comedemus
anno ſeptimo, ſi non ſeuerimus, neque collegerimus fruges noſtras? Dabo benedictionem
meam vobis anno ſexto, & faciet fructus trium annorum: ſeretíſque anno octauo, & come-

Terræ venditio.

detis veteres fruges vſque ad nonum annum: donec noua naſcantur, edetis vetera. Ter- D
ra quoque non vendetur in perpetuū: quia mea eſt, & vos aduenæ & coloni mei eſtis. vnde
cuncta regio poſſeſſionis veſtræ ſub redemptionis conditione vendetur. Si attenuatus fra-

¶cultu] ſemper
¶noſſent] expo... tur eis
¶ciuium] ...
¶AEquum] ...
*terra
¶primitiarū ... ſeparationis ... ſanctification... (i. quas tibi ... prias ſeparau... Chald. interp... tibi reliquiis ...
*annos
¶propitiation... piationis
¶remiſſionem] ... bertatem
¶primitias] ... tiones tuas ... prā.)
¶ſtatim oblata] ... fructum
¶ciui] proximo
¶cōtriſtes] ...
¶affligere ... les] decipere ... mos

ter tuus vendiderit poſſeſſiunculam ſuã,& voluerit propinquus eius, poteſt redimere quod
ille vendiderat. ſinautem non habuerit proximum,& ipſe pretium ad redimendum potue-
rit inuenire:computabuntur fructus ex eo tempore quo vendidit:& quod reliquum eſt,red-
det emptori, ſicque recipiet poſſeſſionem ſuam. quòd ſi non inuenerit manus eius vt red-
dat pretiũ, habebit emptor quod emerat vſque ad annũ iubileum.in ipſo enim omnis ven-
ditio redibit ad dominum, & ad poſſeſſorem priſtinum. Qui vendiderit domum intra — Domus venditio.
Evrbis muros,habebit licentiam redimendi, donec vnus impleatur annus.ſi non redemerit,
& anni circulus fuerit euolutus,emptor poſſidebit eam,& poſteri eius in perpetuum,& re-
dimi non poterit etiam in iubileo. Sinautem in villa fuerit domus,quæ muros non habet,
agrorum iure vendetur.ſi antè redempta nõ fuerit, in iubileo reuertetur ad dominũ ſuum.
AEdes Leuitarũ quæ in vrbibus ſunt, ſemper poſſunt redimi: ſi redemptæ non fuerint, — AEdium Leuiticarũ venditio.
in iubileo reuertentur ad dominos, quia domus vrbium Leuiticarũ pro poſſeſſionibus ſunt
inter filios Iſrael.Suburbana autem eorũ non væneant,quia poſſeſſio ſempiterna eſt. Si — Cum eo qui ĩ pauptatẽ redact⁹ eſt quomodo agendum.
attenuatus fuerit frater tuus & infirmus manu,& ſuſceperis eum quaſi aduenam & peregri-
num,& vixerit tecum, ne accipias vſuras ab eo,nec amplius quàm dediſti. time deum tuũ,
vt viuere poſſit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad vſuram,& frugum ſu-
perabundantiam non exiges. Ego dominus deus veſter, qui eduxi vos de terra AEgypti,vt
Fdarem vobis terram Chanaan,& eſſem veſter deus. Si paupertate compulſus vendiderit ſe
tibi frater tuus,nõ eum opprimes ſeruitute famulorum,ſed quaſi mercennarius & colonus
erit.vſque ad annum iubileum operabitur apud te,& poſtea egredietur cum liberis ſuis,&
reuertetur ad cognationem & ad poſſeſſionem patrum ſuorum. mei enim ſerui ſunt,& ego
eduxi eos de terra AEgypti. non væneant conditione ſeruorum:ne affligas eum per poten-
tiam,ſed metuito deum tuum. Seruus & ancilla ſint vobis de nationibus quæ in circui- — Seruus. Ancilla.
tu veſtro ſunt.Et de aduenis qui peregrinantur apud vos,vel qui ex his nati fuerint in terra
veſtra,hos habebitis famulos,& hæreditario iure tranſmittetis ad poſteros,ac poſſidebitis in
æternum*.fratres autem veſtros filios Iſrael ne opprimatis per potentiam. Si inualue-
Grit apud vos manus aduenæ atque peregrini,& attenuatus frater tuus vendiderit ſe ei, aut
cuiquam de ſtirpe eius:poſt venditionem poteſt redimi.Qui voluerit ex fratribus ſuis,redi-
met eum,& patruus,& patruelis,& conſanguineus,& affinis.Sinautem & ipſe potuerit,redi-
met ſe,ſupputatis duntaxat annis à tempore venditionis ſuæ vſque in annum iubileum:&
pecunia qua venditus fuerat,iuxta annorum numerum & rationem mercennarii ſupputata.
Si plures fuerint anni qui remanent vſque ad iubileum,ſecundum hos reddet & pretium.ſi
pauci,ponet rationem cum eo iuxta annorũ numerũ,& reddet emptori quod reliquum eſt
annorum, quibus antè ſeruiuit mercedibus imputatis: non affliget eum violenter in con-
ſpectu tuo. Quòd ſi per hæc redimi non potuerit,anno iubileo egredietur cum liberis ſuis. — Serui dei, Iſraelitæ.
Mei enim ſunt ſerui filii Iſrael,quos eduxi de terra AEgypti. CAP. XXVI.

AEGo dominus deus veſter, Non facietis vobis idolum & ſculptile, nec titulos erigetis,nec — Sculptilia ꝓhibet fieri. exo.20.a.deu.5.a pſal.96.b.
inſignem lapidem ponetis in terra veſtra,vt adoretis eum.ego enim ſum dominus deus
veſter. Cuſtodite ſabbatha mea,& pauete ad ſanctuarium meũ.ego dominus. Si in præ- — Benedictio ſeruãtibus præcepta. deut.28.a.
ceptis meis ambulaueritis,& mãdata mea cuſtodieritis & feceritis,dabo vobis pluuias tem-
poribus ſuis,& terra gignet germen ſuum,& pomis arbores replebuntur. Apprehendet meſ-
ſium tritura vindemiam,& vindemia occupabit ſementem:& comedetis panem veſtrum in
ſaturitate,& abſque pauore habitabitis in terra veſtra. Dabo pacem in finibus veſtris: dor- — Iob.11.d.
mietis,& non erit qui exterreat. Auferam malas beſtias,& gladius nõ tranſibit terminos ve-
Bſtros.Perſequemini inimicos veſtros,& corruent coram vobis.perſequentur quinque de ve-
ſtris centum alienos,& centum de vobis decem millia: cadent inimici veſtri gladio in con-
ſpectu veſtro. Reſpiciã vos,& creſcere faciam:multiplicabimini,& firmabo pactum meum
vobiſcum. Comedetis vetuſtiſſima veterum,& vetera nouis ſuperuenientibus proiicietis.
Ponam tabernaculum meum in medio veſtri,& non abiiciet vos anima mea. Ambulabo — 2.Cor.6.d.
inter vos,& ero deus veſter,vóſque eritis populus meus. Ego dominus deus veſter,qui edu-
xi vos de terra AEgyptiorum,ne ſeruiretis eis,& qui confregi catenas ceruicum veſtrarũ,vt
Cincederetis erecti. Quòd ſi nõ audieritis me, nec feceritis omnia mãdata mea,ſed ſpreue- — Maledictio nõ ſeruãtib⁹ ꝓcepta. deut.28.b.threñ.2. f.mal'ac.2.a.
ritis leges meas,& iudicia mea contẽpſeritis vt nõ faciatis*ea quæ à me cõſtituta ſunt,& ad

Left margin notes:
¶ſi antè redẽpta nõ fuerit,] redimi poterit,
¶ſi redẽptæ nõ fuerint,] & qui redemerit ab Leuitis,domus & vrbs poſſeſſionis ſuæ
¶infirm⁹ manu,] declinauerit manus eius tecum
*in eis operabimini.(.i.ſeruient vobis.)
¶multiplicabimini,] multiplicare faciam vos,
¶abiiciet] abominabitur
*omnia

irritum perducatis pactum meum,ego quoque hæc faciam vobis, Viſitabo vos velociter in egeſtate & ardore, qui conficiat oculos veſtros, & conſumat animas veſtras. Fruſtra ſeretis ſementem, quæ ab hoſtibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hoſtibus veſtris, & ſubiiciemini his qui oderunt vos. fugietis nemine perſequente.

¶egeſtate & ardore, qui ˡterrore & tremore,& febre,quæ

Sinautem nec ſic obedieritis mihi,addam correptiones veſtras ſeptuplum propter peccata veſtra, & cōteram ſuperbiam duritiæ veſtræ. Dabóque vobis cælum deſuper ſicut ferrum, & terram æneam. Conſumetur incaſſum labor veſter,non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt. Si ambulaueritis ex aduerſo mihi, nec volueritis audire me, D
addam plagas veſtras vſque in ſeptuplum propter peccata veſtra : emittámque in vos beſtias agri, quæ conſumant vos,& pecora veſtra, & ad paucitatem cuncta redigant, deſertǽque fiant viæ veſtræ. Quòd ſi nec ſic volueritis recipere diſciplinam*, ſed ambulaueritis ex aduerſo mihi,ego quoque contra vos aduerſus incedam,& percutiam vos ſepties propter peccata veſtra, inducámque ſuper vos gladium vltorem fœderis mei. Cúmque confugeritis in vrbes,mittam peſtilentiam in medio veſtri, & trademini in manibus hoſtiū,poſtquam confregero baculum panis veſtri : ita vt decem mulieres in vno clibano coquant panes,& reddant eos ad pondus, & comedetis, & non ſaturabimini. Sinautem nec per hæc E
audieritis me, ſed ambulaueritis contra me, & ego incedam aduerſus vos in furore contrario,& corripiam vos ſeptem plagis propter peccata veſtra,ita vt comedatis carnes filiorum veſtrorū & filiarum veſtrarum. deſtruam excelſa veſtra,& ſimulachra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum veſtrorū,& abominabitur vos anima mea, intantum vt vrbes veſtras redigam in ſolitudinem,& deſerta faciam ſanctuaria veſtra,nec recipiam vltrà odorem ſuauiſſimum.Diſperdámque terram veſtram,& ſtupebunt ſuper ea inimici veſtri,cum habitatores illius fuerint. Vos autem diſpergam in gentes,& euaginabo poſt vos gladium,erítque terra veſtra deſerta,& ciuitates veſtræ dirutæ.Tunc placebūt terræ ſabbatha ſua cunctis diebus ſolitudinis ſuæ:quando fueritis in terra hoſtili, ſabbathizabit, & requieſcet in ſabbathis F
ſolitudinis ſuæ, eo quòd non requieuerit in ſabbathis veſtris quando habitabatis in ea. Et qui de vobis remanſerint, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hoſtium, terrebit eos ſonitus folii volantis, & ita fugient quaſi gladium.cadent nullo perſequente, & corruent ſinguli ſuper fratres ſuos quaſi bella fugientes.nemo veſtrum inimicis audebit reſiſtere.Peribitis inter gentes,& hoſtilis vos terra conſumet. Quòd ſi & de iis aliqui remanſerint,tabeſcent in iniquitatibus ſuis,in terra inimicorum ſuorum,& propter peccata patrū ſuorum & ſua affligentur:donec confiteantur iniquitates ſuas,& maiorum ſuorum, quibus præuaricati ſunt in me, & ambulauerunt ex aduerſo mihi. Ambulabo igitur & ego contra eos,& inducam illos in terram hoſtilem,donec erubeſcat incircunciſa mens eorū:tunc orabunt pro impietatibus ſuis. Et recordabor fœderis mei quod pepigi cum Iacob, & Iſaac,& G
Abrahā. Terræ quoq; memor ero:quæ cum relicta fuerit ab eis, complacebit ſibi in ſabbathis ſuis,patiens ſolitudinem propter illos.Ipſi verò rogabunt pro peccatis ſuis,eo quòd abiecerint iudicia mea,& leges meas deſpexerint. Attamen etiam cum eſſent in terra hoſtili,non penitus abieci eos,neque ſic deſpexi vt conſumerentur, & irritum facerem pactum meum cum eis. Ego enim ſum dominus deus eorum, & recordabor fœderis mei priſtini, quando eduxi eos de terra AEgypti in conſpectu gentium,vt eſſem deus eorum. ego dominus deus. Hæc ſunt iudicia atque præcepta & leges, quas dedit dominus inter ſe & inter filios Iſrael in monte Sinai per manum Moyſi.

¶duritiæ ˡvel, fortitudinis

*à me

¶fœderis mei.ˡ(… qui vleiſceẗ fœdus meū.Alii legunt … tionis.)

¶Cadetis inter … nā cadauera ve… ſuper

¶placebūt terræ … batha ſua ˡ per… terra ſabbatha …

¶volātis, ˡ impu…

¶bella ˡ gladium

¶in iniquitatibus ſuis, ˡ propter … quitates ſuas, ¶affligentur: ˡ … fient: ¶donec erubeſcat … vel, tunc humilia… bit ſe

¶cōplacebit ſibi … ſabbathis ſuis, ˡ … cit ſabbatha ſua …

Cōfeſſio peccati, & ꝑ eodem oratio.

Promiſſiōis ſuæ memor deus,parcit populo confitēti peccatū.

CAP. XXVII.

De variis votis, & redemptione eorūdem.

Locutúſq; eſt dominus ad Moyſen,dicēs, Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos, Homo qui A
votū fecerit & ſpopōderit deo animā ſuā, ſub æſtimatione dabit pretiū. Si fuerit maſculus à viceſimo anno vſq; ad ſexageſimū annū,dabit quinquaginta ſiclos argenti ad menſurā ſanctuarii:ſi mulier,triginta. A quinto autē anno vſq; ad viceſimū,maſculus dabit viginti ſiclos:fœmina decē. Ab vno menſe vſq; ad annū quintū,pro maſculo dabūtur quinq; ſicli:pro fœmina tres. Sexagenarius & vltrà maſculus dabit quindecim ſiclos:fœmina decem. Si pauper fuerit,& æſtimationē reddere nō valebit,ſtabit corā ſacerdote:& quantū ille æſtimauerit & viderit eū poſſe reddere,tantū dabit. Animal autē quod immolari poteſt domino,ſi quis vouerit domino,ſanctum erit,& mutari nō poterit,id eſt nec melius malo,nec peius bono. B
quòd ſi mutauerit:& ipſum quod mutatū eſt,& illud pro quo mutatū eſt,cōſecratū erit do-

¶votū fecerit & ſ… pōderit deo anim… ſuā, ſub æſtimati… dabit pretiū. ˡ … tare voluerit vo… ſecundū æſtimatio… nē animarum …

¶id eſt nec melius … lo, nec peius bo… bonū pro malo, … malum pro bono …

*ſecũdũ æſtimationem ſacerdotis ſic erit.

mino. Animal immundũ quod immolari domino nõ poteſt, ſi quis vouerit, adducetur ante
ſacerdotem : qui diiudicans vtrum bonũ an malũ ſit, ſtatuet pretiũ*. quòd ſi redimere vo-
luerit is qui offert, addet ſuper æſtimationem quintam partem. Homo ſi vouerit domũ
ſuam, & ſanctificauerit domino, conſyderabit eam ſacerdos vtrum bona an mala ſit, & iu-
xta pretium quod ab eo fuerit cõſtitutum, venundabitur. ſinautem ille qui vouerat, volue-
rit redimere eam, dabit quintam partem æſtimationis ſupra, & habebit domum. Quòd

¶agrum] partẽ agri

ſi agrum poſſeſſionis ſuæ vouerit, & conſecrauerit domino: iuxta menſuram ſementis æſti-

¶triginta modiis] coro (vel gomer)

C mabitur pretium. ſi triginta modiis hordei ſeritur terra, quinquaginta ſiclis venundetur ar-
genti. Si ſtatim ab anno incipientis iubilei vouerit agrum, quanto valere poteſt, tanto æſti-

¶aliquãtum temporis] iubileum,

mabitur. ſinautem poſt aliquantulum temporis, ſupputabit ſacerdos pecuniam iuxta anno-
rum qui reliqui ſunt numerum vſque ad iubileum, & detrahetur ex pretio. Quòd ſi volue-
rit redimere agrum ille qui vouerat, addet quintam partem æſtimatæ pecuniæ, & poſſide-

¶vltrà eũ qui vouerat, redimere nõ poterit:] non redimetur amplius: ¶poſſeſſio cõſecrata ad ius ptinet ſacerdotũ.] ſicut ager anathematis, ſacerdoti erit poſſeſſio. * æſtimationem in die ipſa ¶ille qui vouerat eum,] ſanctitatem

bit eum. Sinautem noluerit redimere, ſed alteri cuilibet fuerit venundatus, vltrà eum qui
vouerat, redimere non poterit: quia cum iubilei venerit dies, ſanctificatus erit domino, &
poſſeſſio conſecrata ad ius pertinet ſacerdotum. Si ager emptus eſt, & non de poſſeſſio-
ne maiorum, ſanctificatus fuerit domino : ſupputabit ſacerdos iuxta annorũ numerũ vſque
ad iubileum, pretium: & dabit* ille qui vouerat eum, domino. in iubileo autem reuertetur
ad priorem dominum qui vendiderat eum, & habuerat in ſortem poſſeſſionis ſuæ. Om-
nis æſtimatio ſiclo ſanctuarii ponderabitur. Siclus viginti obolos habet. Primogenita Exo.30.b. nume.3.g. ezec. 45.d.
quæ ad deum pertinent, nemo ſanctificare poterit & vouere, ſiue bos ſiue ouis fuerit: domi-
D ni ſunt. Quòd ſi immundum eſt animal, redimet qui obtulit iuxta æſtimationem ſuam, &
addet quintam partem pretii. ſi redimere noluerit, vendetur alteri quantumcunque fuerit
antè æſtimatum. Omne quod domino conſecratur, ſiue homo fuerit, ſiue animal, ſiue
ager, non veniet, nec redimi poterit. Quicquid ſemel fuerit conſecratum, ſanctum ſancto-
rum erit domino. Et omnis conſecratio quæ offertur ab homine, non redimetur, ſed morte
morietur. Omnes decimæ terræ ſiue de pomis arborum ſiue de frugibus, domini ſunt, Decimæ.
& illi ſanctificantur. Si quis autem voluerit redimere decimas ſuas, addet quintam partem
carum. Omnium decimarum bouis & ouis & capræ, quæ ſub paſtoris virga tranſeunt, quic-

¶eligetur nec bonũ nec malũ,] quæret, bonúmne an malum,]

quid decimum venerit, ſanctificabitur domino. Non eligetur nec bonum nec malum,
nec altero commutabitur. ſi quis mutauerit: & quod mutatum eſt, & pro quo mutatum eſt,
ſanctificabitur domino, & non redimetur. Hæc ſunt præcepta quæ mandauit dominus Moy-
ſi ad filios Iſrael in monte Sinai.

Liber Numeri, Hebraice Vaiedabber.

A LOCVTVSQVE eſt dominus ad Moyſen in deſerto Sinai in
tabernaculo fœderis, prima die mẽſis ſecũdi, anno altero egreſſio-
nis eorũ ex AEgypto, dicẽs, Tollite ſummã vniuerſæ cõgregatio-

¶virorũ fortiũ ex] egrediẽtium ad pugnam in

nis filiorũ Iſrael per cognationes & domos ſuas, & nomina ſingu Iubentur numerari ad pugnam apti. exo.30.b.
lorũ quicquid ſexus eſt maſculini à viceſimo anno & ſuprà, omniũ
virorũ fortium ex Iſrael, & numerabitis eos per turmas ſuas, tu &
Aaron. Erúntq; vobiſcũ principes tribuũ ac domorũ in cognatio-
nibus ſuis, quorũ iſta ſunt nomina, De tribu Ruben, Eliſur filius
Sedeur. de tribu Simeõ, Salamiel filius Suriſaddai. de tribu Iuda,
Naaſſon filius Aminadab. de tribu Iſſachar, Nathanael filius Suar. de tribu Zabulon, Eliab fi
lius Helon. Filiorũ autẽ Ioſeph, de tribu Ephraím, Eliſama filius Ammiud. de tribu Manaſſe,
B Gamaliel filius Phadaſſeur. de tribu Beniamin, Abidan filius Gedeonis. de tribu Dan, Ahié-

¶principes multitudinis] mltitudinis: principes ¶exercitus] millium

zer filius Ammiſaddai. de tribu Aſer, Phegiel filius Ochran. de tribu Gad, Eliaſaph filius
Duel. de tribu Nephthali, Ahira filius Enan. Hi nobiliſſimi principes multitudinis per tribus
& cognationes ſuas & capita exercitus Iſrael: quos tulerũt Moyſes & Aaron cum omni vulgi

multitudine, & congregauerunt primo die menſis ſecundi, recenſentes eos per cognatio-
nes & domos ac familias & capita & nomina ſingulorum à viceſimo anno & ſuprà, ſicut
præceperat dominus Moyſi. Numeratíque ſunt in deſerto Sinai. De Ruben primogeni-
to Iſraelis per generationes & familias ac domos ſuas,& nomina capitum ſingulorum om-
ne quod ſexus eſt maſculini à viceſimo anno & ſupra, procedentium ad bellum quadra-
ginta ſex millia quingenti. De filiis Simeon per generationes & familias ac domos co- C
gnationum ſuarũ recenſiti ſunt per nomina & capita ſingulorum omne quod ſexus eſt ma-
ſculini à viceſimo anno & ſupra,procedentiũ ad bellum quinquagintanouem millia trecẽ-
ti. De filiis Gad per generationes & familias ac domos cognationum ſuarum recenſiti
ſunt per nomina ſingulorum à viginti annis & ſupra,omnes qui ad bella procederent, qua-
dragintaquinque millia ſexcenti quinquaginta. De filiis Iuda per generationes & fami-
lias ac domos cognationum ſuarum per nomina ſingulorum à viceſimo anno & ſupra,om-
nes qui poterãt ad bella procedere, recẽſiti ſunt ſeptuagintaquatuor millia ſexcenti. De
filiis Iſſachar per generationes & familias ac domos cognationum ſuarum per nomina ſin- D
gulorum à viceſimo anno & ſupra,omnes qui ad bella procederent,recenſiti ſunt quinqua-
gintaquatuor millia quadringenti. De filiis Zabulon per generationes & familias ac do
mos cognationum ſuarum recenſiti ſunt per nomina ſingulorum à viceſimo anno & ſupra,
omnes qui poterãt ad bella procedere,quinquagintaſeptem millia quadringenti. De fi-
liis Ioſeph filiorum Ephràim per generationes & familias ac domos cognationũ ſuarum re-
cenſiti ſunt per nomina ſingulorum à viceſimo anno & ſupra,omnes qui poterant ad bella
procedere, quadraginta millia quingenti. Porro filiorũ Manaſſe per generationes & fa-
milias ac domos cognationũ ſuarũ recenſiti ſunt per nomina ſingulorum à viginti annis & E
ſupra,omnes qui poterant ad bella procedere,trigintaduo millia ducenti. De filiis Ben-
iamin per generationes & familias ac domos cognationũ ſuarum recenſiti ſunt nominibus
ſingulorũ à viceſimo anno & ſupra,omnes qui poterãt ad bella procedere, triginta quinque
millia quadringenti. De filiis Dan per generationes & familias ac domos cognationum
ſuarum recenſiti ſunt nominibus ſingulorum à viceſimo anno & ſupra,omnes qui poterant
ad bella procedere,ſexagintaduo millia ſeptingenti. De filiis Aſer per generationes &
familias ac domos cognationũ ſuarum recenſiti ſunt per nomina ſingulorũ à viceſimo an-
no & ſupra,omnes qui poterant ad bella procedere, quadraginta millia & mille quingenti. F
De filiis Nephthali per generationes & familias ac domos cognationũ ſuarum recenſiti
ſunt nominibus ſingulorum à viceſimo anno & ſupra, omnes qui poterant ad bella proce-
dere,quinquagintatria millia quadringenti. Hi ſunt quos numerauerunt Moyſes & Aaron
& duodecim principes Iſrael,ſingulos per domos cognationum ſuarum.Fuerũtque omnes
filii Iſrael per domos & familias ſuas à viceſimo anno & ſupra,qui poterant ad bella proce-
dere ſexcentatria millia virorum quingenti quinquaginta. Leuitæ autem in tribu fami-
liarum ſuarum non ſunt numerati cum eis. Locutúſque eſt dominus ad Moyſen, dicẽs,

Tribus Leui cõſtituta ſup tabernaculũ.

Tribum Leui noli numerare, neque pones ſummã eorum cum filiis Iſrael:ſed cõſtitues eos
ſuper tabernaculũ teſtimonii & cuncta vaſa eius, & quicquid ad ceremonias pertinet. Ipſi G
portabunt tabernaculũ & omnia vtenſilia eius:& erunt in miniſterio, ac per gyrum taber-
naculi metabuntur. Cum proficiſcendũ fuerit, deponẽt Leuitæ tabernaculũ:cum caſtrame-
tandum,erigẽt.quiſquis externorum acceſſerit,occidetur. Metabũtur autẽ caſtra filii Iſrael
vnuſquiſque per turmas & cuneos atque exercitum ſuum. Porrò Leuitæ per gyrũ taberna-
culi figent tentoria,ne fiat indignatio ſuper multitudinem filiorum Iſrael, & excubabunt*
in cuſtodiis tabernaculi teſtimonii. Fecerunt ergo filii Iſrael iuxta omnia quæ præceperat
dominus Moyſi.

¶ceremonias ¶cuneos *Leuitæ

CAP. II.

Ordinantur ſtationes caſtrorũ, recenſitis familiarũ prĩcipib⁹.

LOcutúſque eſt dominus ad Moyſen & Aaron,dicẽs,Singuli per turmas,ſigna atq; vexil- A
la & domos cognationũ ſuarũ caſtrametabũtur filii Iſrael per gyrũ tabernaculi fœderis.
Ad orientẽ Iudas figet tentoria per turmas exercitus ſui:erítq; princeps filiorũ eius Naaſſon
filius Aminadab.& omnis de ſtirpe eius ſumma pugnantiũ,ſeptuagintaquatuor millia ſex-
centi. Iuxta eum caſtrametati ſunt de tribu Iſſachar, quorum princeps fuit Nathanael filius
Suar.& omnis numerus pugnatorũ eius, quinquagintaquatuor millia quadringenti. In tri-
bu Zabulon princeps fuit Eliab filius Helon. omníſque de ſtirpe eius exercitus pugnato-

B rum,quinquagintaſeptem millia quadringẽti. Vniuerſi qui in caſtris Iudæ annumerati ſunt,
fuerunt centum octogintaſex millia quadringenti per turmas ſuas:primi egredientur. In
caſtris filiorũ Ruben ad meridianã plagam erit princeps Eliſur filius Sedeur. & cunctus ex-
ercitus pugnatorũ eius qui numerati ſunt, quadragintaſex millia quingenti. Iuxta eum ca-
ſtrametati ſunt de tribu Simeon:cuius princeps fuit Salamiel filius Suriſaddai. & cũctus ex
ercitus pugnatorũ eius qui numerati ſunt,quinquagintanouem millia treceti.In tribu Gad
princeps fuit Eliaſaph filius Duel.& cunctus exercitus pugnatorum eius qui numerati ſunt,
quadragintaquinque millia ſexcẽti quinquaginta.Omnes qui recẽſiti ſunt in caſtris Ruben,
centum quinquaginta millia & mille quadringenti quinquaginta per turmas ſuas,in ſecũ-
do loco proficiſcentur. Leuabitur autem tabernaculum teſtimonii per officia leuitarum
& turmas eorum.quomodo erigetur,ita & deponetur. Singuli per loca & ordines ſuos pro-
C ficiſcentur. Ad occidentalem plagam erunt caſtra filiorum Ephraim,quorũ princeps erit
Eliſama filius Ammiud.cunctus exercitus pugnatorum eius,qui numerati ſunt,quadraginta
millia quingenti. Et cum eis tribus filiorum Manaſſe,quorum princeps fuit Gamaliel filius
Phadaſſur.cunctuſque exercitus pugnatorũ eius, qui numerati ſunt, trigintaduo millia du-
centi.In tribu filiorum Beniamin princeps fuit Abidan filius Gedeonis. & cunctus exerci-
tus pugnatorũ eius,qui recenſiti ſunt,trigintaquinque millia quadringenti.Omnes qui nu-
merati ſunt in caſtris Ephraim,centũ octo millia centũ per turmas ſuas:tertii proficiſcẽtur.

¶Leuabitur] Proficiſcetur ¶per officia leuitarum & turmas eorũ.] & caſtra leuitarũ in medio caſtrorum. ¶erigetur] caſtrametabuntur, ¶deponetur.] proficiſcentur.

Ad aquilonis partem caſtrametati ſunt filii Dan: quorum princeps fuit Ahiezer filius
Ammiſaddai.cunctuſque exercitus pugnatorum eius qui numerati ſunt,ſexaginta duo mil-
D lia ſeptingenti. Iuxta eum fixere tentoria de tribu Aſer, quorum princeps fuit Phegiel fi-
lius Ochran.cunctuſque exercitus pugnatorum eius qui numerati ſunt, quadraginta millia
& mille quingenti.De tribu filiorum Nephthali princeps fuit Ahira filius Enan.cunctus ex-
ercitus pugnatorum eius, quinquagintatria millia quadringenti. Omnes qui numerati ſunt
in caſtris Dan,fuerunt centum quinquagintaſeptem millia ſexcenti:& nouiſſimi proficiſcẽ-
tur.Hic numerus filiorum Iſrael, per domos cognationum ſuarum & turmas diuiſi exerci-
tus ſexcentatria millia quingenti quinquaginta. Leuitæ autem non ſunt numerati inter
filios Iſrael : ſic enim præceperat dominus Moyſi.Feceruntque filii Iſrael iuxta omnia quæ
mandauerat dominus. Caſtrametati ſunt per turmas ſuas, & profecti per familias ac domos
patrum ſuorum.

CAP. III.

A HAE ſunt generationes Aaron & Moyſi in die qua locutus eſt dominus ad Moyſen in
monte Sinai. Et hæc nomina filiorũ Aaron,Primogenitus eius Nadab, deinde Abiu & Filii Aaron. exod.6.d.
Eleazar & Ithamar.Hæc nomina filiorũ Aaron ſacerdotũ qui vncti ſunt,& quorum repletæ
& cõſecratæ manus vt ſacerdotio fungerentur. Mortui ſunt enim Nadab & Abiu cum offer-
rent ignem alienũ in cõſpectu domini in deſerto Sinai,abſq; liberis:functiq; ſunt ſacerdotio Leui.10.a.
Eleazar & Ithamar corã Aaron patre ſuo. Locutuſq; eſt dominus ad Moyſen,dicẽs, Appli 1.para.24.a.
ca tribũ Leui,& fac ſtare in cõſpectu Aaron ſacerdotis,vt miniſtrẽt ei,& excubẽt & obſeruẽt
B quicquid ad cultũ pertinet multitudinis corã tabernaculo teſtimonii,& cuſtodiant vaſa ta- Leuitis datur adminiſtratio ſacrorum.
bernaculi, ſeruiẽtes in miniſterio eius.Dabiſq; dono Leuitas Aaron & filiis eius,quibus tra-
diti ſunt à filiis Iſrael. Aaron autẽ & filios eius conſtitues ſuper cultum ſacerdotii. Externus
qui ad miniſtrandũ acceſſerit,morietur. Locutuſq; eſt dominus ad Moyſen dicẽs, Ego tuli
Leuitas à filiis Iſrael pro omni primogenito qui aperit vuluã in filiis Iſrael,eruntque leuitæ
mei. Meum eſt enim omne primogenitum ex quo percuſſi primogenita in terra AEgypti: ĵ.8.c.exo.13.a.
ſanctificaui mihi quicquid primum naſcitur in Iſrael ab homine vſque ad pecus, mei ſunt:
C ego dominus. Locutuſque eſt dominus ad Moyſen in deſerto Sinai, dicens, Numera fi-
lios Leui per domos patrum ſuorum & familias, omnem maſculum ab vno menſe & ſuprà.
Numerauit Moyſes vt præceperat dominus, & inuenti ſunt filii Leui per nomina ſua, Ger- Leuitę numerantur. Exod.6.c.
ſon & Caath & Merari.Filii Gerſon*: Lobni,& Semei.Filii Caath: Amrã,& Ieſaar,Hebron,
& Oziel. Filii Merari: Moholi,& Muſi.De Gerſon fuere familiæ duæ, Lobnitica, & Semei-
tica: quarum numeratus eſt populus ſexus maſculini ab vno menſe & ſuprà, ſeptem millia
quingentorum. Hi poſt tabernaculum metabuntur ad occidentem ſub principe Heliaſaph
D filio Lael. Et habebunt excubias in tabernaculo fœderis, ipſum tabernaculum & operi- Leuitarũ ſtatio.
mentum eius, tentorium quod trahitur ante fores tecti fœderis, & cortinas atrii : ten-

¶ex quo] à die qua

*per familias ſuas:

¶Et habebunt excubias] Hi item cuſtodient

torium quoque quod appenditur in introitu atrii tabernaculi, & quicquid ad ritum alta-
ris pertinet, funes tabernaculi & omnia vtenſilia eius. Cognatio Caath habebit popu-
los Amramitas & Ieſaaritas & Hebronitas & Ozielitas. Hæ ſunt familiæ Caathitarum, re-
cenſitæ per nomina ſua: omnes generis maſculini ab vno menſe & ſuprà, octo millia ſexcē-
ti.habebunt excubias ſanctuarii,& caſtrametabuntur ad meridianam plagam. Princépſque
eorū erit Eliſaphan filius Oziel.& cuſtodient arcam,mēſámque & candelabrū,altaria & va-
ſa ſanctuarii,in quibus miniſtratur,& velum,cunctámque huiuſcemodi ſupellectilem.Prin- E
ceps autem principum leuitarū Eleazar filius Aaron ſacerdotis erit ſuper excubitores cuſto
diæ ſanctuarii. At vero de Merari erunt populi Moholitæ & Muſitæ recenſiti per nomi-
na ſua omnes generis maſculini ab vno menſe & ſupra,ſex millia ducenti. Princeps eorum
Suriel filius Abihaiel:in plaga ſeptentrionali caſtrametabuntur. Erunt ſub cuſtodia eorum
tabulæ tabernaculi & vectes,& columnæ ac baſes earū,& omnia quæ ad cultum huiuſcemo
di pertinēt:columnǽque atrii per circuitū cum baſibus ſuis,& paxilli cum funibus. Caſtra-
metabūtur ante tabernaculum fœderis,id eſt ad orientalem plagam,Moyſes & Aaron cum
filiis ſuis, habentes cuſtodiam ſanctuarii in medio filiorum Iſrael. quiſquis alienus acceſſe- F

Leuitarum numerus.

rit,morietur.Omnes leuitæ quos numerauerunt Moyſes & Aaron iuxta præceptum domi-
ni per familias ſuas in genere maſculino à menſe vno & ſupra,fuerunt vigintiduo millia.

Leuitę loco primogenitorum Iſrael, dei ſunt

Et ait dominus ad Moyſen,Numera primogenitos ſexus maſculini de filiis Iſrael ab vno
menſe & ſupra,& habebis ſummā eorum.Tolleſque leuitas mihi pro omni primogenito fi-
liorum Iſrael,ego ſum dominus:& pecora eorū pro vniuerſis primogenitis pecorum filiorū
Iſrael.Recenſuit Moyſes ſicut præceperat dominus primogenitos filiorum Iſrael.& fuerunt
maſculi per nomina ſua à menſe vno & ſuprà, vigintiduo millia ducenti ſepuagintatres.

Primogeniti excedētes numerum leuitarum,quinque ſiclis ſinguli redēpti. Exo.30.b.leui.27.c.eze.45.d.

Locutúſq; eſt dominus ad Moyſen,dicens,Tolle leuitas pro primogenitis filiorū Iſrael, G
& pecora leuitarum pro pecoribus eorum: erúntque leuitæ mei.ego ſum dominus. In pre-
tio autem ducentorum ſeptuagintatriū qui excedunt numerum leuitarum de primogenitis
filiorū Iſrael,accipies quinque ſiclos per ſingula capita ad mēſuram ſanctuarii.Siclus habet
viginti obolos.Dabíſq; pecuniā Aaron & filiis eius pretiū eorū qui ſuprà ſunt. Tulit igitur
Moyſes pecuniā eorū qui fuerant amplius & quos redemerat à leuitis pro primogenitis fi-
liorū Iſrael,mille trecentorū ſexagintaquinque ſiclorū iuxta pondus ſanctuarii,& dedit eam
Aaron & filiis eius iuxta verbum quod præceperat ſibi dominus.

CAP. IIII.

Officia Leuitarum, iuxta cuiuſque familiam.

LOcutúſque eſt dominus ad Moyſen & Aaron,dicens,Tolle ſummam filiorum Caath de A
medio leuitarum per domos & familias ſuas à triceſimo anno & ſupra vſque ad quin-
quageſimum annum omnium qui ingrediuntur vt ſtent & miniſtrent in tabernaculo fœde-

Officium Caathitarū.

ris.Hic eſt cultus filiorum Caath, Tabernaculum fœderis & ſanctum ſanctorum ingredien-
tur Aaron & filii eius,quando mouenda ſunt caſtra,& deponēt velum quod pendet ante fo-
res,inuoluéntque eo arcam teſtimonii,& operient rurſum velamine ianthinarum pellium,
extendéntque déſuper pallium totum hyacinthinum,& inducent vectes. Menſam quoque*
propoſitionis inuoluent hyacinthino pallio,& ponent cum ea thuribula & mortariola,cya-
thos & cratéras ad liba fundenda : panes ſemper in ea erunt.extendéntque déſuper pallium
coccineum,quod rurſum operient velamento ianthinarum pellium,& inducent vectes.Su-
ment & pallium hyacinthinum quo operient candelabrum cum lucernis & forcipibus ſuis
& emunctoriis & cunctis vaſis olei, quæ ad concinnandas lucernas neceſſaria ſunt. & ſuper
omnia ponent operimentum ianthinarum pellium,& inducēt vectes. Necnon & altare au-
reum inuoluent hyacinthino veſtimento, & extendent déſuper operimentū ianthinarum
pellium,inducéntque vectes.Omnia vaſa quibus miniſtratur in ſanctuario inuoluēt hyacin B
thino pallio,& extendent déſuper operimentum ianthinarum pellium,inducéntque vectes.
Sed & altare mundabunt cinere,& inuoluēt illud purpureo veſtimento,ponéntque cum eo
omnia vaſa quibus in miniſterio eius vtuntur, id eſt igniū receptacula,fuſcinulas ac triden-
tes,vncinos & batilla.Cuncta vaſa altaris operient ſimul velamine ianthinarum pellium,&
inducent vectes. Cúmque inuoluerint Aaron & filii eius ſanctuarium & omnia vaſa eius
in commotione caſtrorum,tunc intrabunt filii Caath vt portent inuoluta : & non tangent
vaſa ſanctuarii, ne moriantur. Iſta ſunt onera filiorum Caath in tabernaculo fœderis.Su-
per quos erit Eleazar filius Aaron ſacerdotis, ad cuius curam pertinet oleum ad concin-

nandas lucernas & compoſitionis incenſum & ſacrificium quod ſemper offertur, & oleum vnctionis.& quicquid ad cultum tabernaculi pertinet,omniúmque vaſorum quæ in ſanctua rio ſunt. Locutúſque eſt dominus ad Moyſen & Aaron,dicens,Nolite perdere populum Caath de medio Leuitarum:ſed hoc facite eis,vt viuant & non moriantur, ſi tetigerint ſancta ſanctorum. Aaron & filii eius intrabunt,ipſíque diſponent opera ſingulorum,& diuident quid portare quis debeat. Alii nulla curioſitate videāt quæ ſunt in ſanctuario priuſquam in-

C uoluantur,alioquin morientur. Locutúſque eſt dominus ad Moyſen,dicens,Tolle ſummam etiam filiorum Gerſon per domos ac familias & cognationes ſuas à triginta annis & ſupra, vſque ad annos quinquaginta. Numera omnes qui ingrediuntur & miniſtrant in tabernaculo fœderis. Hoc eſt officium familiæ Gerſonitarum,vt portent cortinas tabernaculi & tectum fœderis operimentum aliud, & ſuper omnia velamen ianthinum, tentoriúmque quod pendet in introitu tabernaculi fœderis,cortinas atrii, & velū in introitu quod eſt ante tabernaculum. Omnia quæ ad altare pertinent funiculos & vaſa miniſterii, iubente Aaron & filiis eius,portabunt filii Gerſon:& ſcient ſinguli cui debeant oneri mācipari. Hic eſt cultus familiæ Gerſonitarum in tabernaculo fœderis. erúntque ſub manu Ithamar filii Aaron ſacerdotis. Filios quoque Merari per familias & domos patrum ſuorum recenſebis à triginta annis & ſupra,vſque ad annos quinquaginta,omnes qui ingrediuntur ad officium miniſterii ſui & cultum fœderis teſtimonii.Hæc ſunt onera eorum,Portabunt tabulas taberna culi & vectes eius,columnas ac baſes earum,columnas quoque atrii per circuitum cum baſibus & paxillis & funibus ſuis. Omnia vaſa & ſupellectilem ad numerum accipient, ſicque portabunt.hoc eſt officiū familiæ Meraritarum & miniſteriū in tabernaculo fœderis:eruntque ſub manu Ithamar filii Aaron ſacerdotis.

D Recenſuerunt igitur Moyſes & Aaron & principes ſynagógæ filios Caath per cognationes & domos patrum ſuorum à triginta annis & ſupra,vſque ad annum quinquageſimum,omnes qui ingrediuntur ad miniſterium tabernaculi fœderis:& inuenti ſunt duo millia ſeptingenti quinquaginta.Hic eſt numerus populi Caath qui intrant tabernaculum fœderis: hos numerauit Moyſes & Aaron iuxta ſermonem domini per manum Moyſi.Numerati ſunt & filii Gerſon per cognationes,& domos patrum ſuorum à triginta annis & ſupra, vſque ad quinquageſimum annum omnes qui ingrediūtur vt miniſtrent in tabernaculo fœderis:& inuenti ſunt duo millia ſexcenti triginta.hic eſt populus Gerſonitarum,quos numerauerūt Moyſes & Aaron iuxta verbum domini.Numerati ſunt & filii Merari per cognationes & domos patrum ſuorum à triginta annis & ſupra,vſque ad annum quinquageſimum,omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus tabernaculi fœderis:& inuenti ſunt tria millia ducenti. hic eſt numerus filiorum Merari, quos recenſuerunt Moyſes & Aaron iuxta imperium domini per manum Moyſi. Omnes qui recenſiti ſunt de Leuitis,& quos recenſeri fecit ad nomen Moyſes & Aaron,& principes Iſrael per cognationes, & domos patrum ſuorum à triginta annis & ſupra, vſque ad annum quinquageſimum ingredientes ad miniſterium tabernaculi,& onera portanda,fuerunt ſimul octo millia quingenti octoginta.Iuxta verbum domini recenſuit eos Moyſes,vnumquenque iuxta officium, & onera ſua,ſicut præceperat ei dominus.

CAP. V.

A LOcutúſque eſt dominus ad Moyſen, dicens,Præcipe filiis Iſrael vt eiiciant de caſtris omnem leproſum,& qui ſemine fluit,pollutúſque eſt ſuper mortuo: tam maſculū quàm fœminam eiicite de caſtris,ne cōtaminent ea, cum habitauerint vobiſcum.Fecerúntque ita filii Iſrael,& eiecerunt eos extra caſtra,ſicut locutus erat dominus Moyſi. Locutúſque eſt dominus ad Moyſen,dicens, Loquere ad filios Iſrael, Vir ſiue mulier cum fecerint ex omnibus peccatis quæ ſolent hominibus accidere,& per negligentiam tranſgreſſi fuerint mandatum domini,atque deliquerint,confitebuntur peccatum ſuum,& reddent ipſum caput,quintámque partem déſuper ei in quem peccauerint. Sin autem non fuerit qui recipiat, dabunt domino,& erit ſacerdotis,excepto ariete qui offertur pro expiatione,vt ſit placabilis hoſtia.

B Omnes quoque primitiæ quas offerunt filii Iſrael,ad ſacerdotem pertinent: & quicquid in ſanctuarium offertur à ſingulis,& traditur manibus ſacerdotis,ipſius erit. Locutúſque eſt dominus ad Moyſen,dicēs, Loquere ad filios Iſrael,& dices ad eos, Vir cuius vxor errauerit,maritúmque contemnens dormierit cum altero viro*, & hoc maritus deprehendere non quiuerit,ſed latet adulterium,& teſtibus argui non poteſt,quia non eſt inuenta in ſtupro: ſi

¶tetigerint] acceſſerint ad

¶Alii nulla curioſitate videāt, quæ ſūt in ſāctuario priuſq̄ inuoluāť,] Alii non ingredieť vt videāt q̄n operieť ſāctuariū

¶Hic eſt cultus] Hoc opus

¶& cultum fœderis teſtimonii.] vt faciant op⁹ tabernaculi

¶itrāt tabernaculū] operantur in tabernaculo

¶cū habitauerīt vobiſcum.] in quorum medio ego habito.
–per negligentiam
¶reddent ipſum caput,] cōuertet pctm̄ ſuū in caput illius (.i. reuerti faciet rē ī ſuū locū, & ad poſſeſſorē ſuū, & ad eū in quē peccauerat. LXX,& reſtituet peccatū ſuum ipſā ſummam. Alii ſic,expiabunt pctm̄ ſuum cū ſūma vł ſorte eius)
¶q recipiat,dabūt] redimēs vt reſtituat delictum ei, delictū reſtituitur
¶vt ſit placabilis hoſtia.] quo ipe cōciliatur.(vel expiatur.)
¶p̄mitię] oblatiōes
*coitu feminis

Officiū Gerſonitarum.

Officia Meraritarum.

Qui è caſtris eiiciendi.

Expiatio trāſgreſſionis.

Cōfeſſio pcti

Lex primitiarum.
Lex zelotypiæ.

ſpiritus zelotypiæ concitauerit virum contra vxorem ſuam, quæ vel polluta eſt, vel falſa ſuſpicione appetitur: adducet eam ad ſacerdotem, & offeret oblationem pro illa decimam partem ſati farinæ hordeaceæ. non fundet ſuper eam oleum, nec imponet thus: quia ſacrificium zelotypiæ eſt, & oblatio inueſtigás adulterium. Offeret igitur eam ſacerdos, & ſtatuet coram domino, aſſumétque aquam ſanctam in vaſe fictili, & pauxillum terræ de pauimento tabernaculi mittet in eam. Cúmque ſteterit mulier in conſpectu domini, diſcooperiet caput eius, C & ponet ſuper manus illius ſacrificium recordationis, & oblationem zelotypiæ: ipſe autem* tenebit aquas amariſſimas, in quibus cum execratione maledicta congeſſit, adiurabítq; eam, & dicet, Si non dormiuit vir alienus tecum, & ſi non polluta es deſerto mariti thoro, non te nocebunt aquæ iſtæ amariſſimæ, in quas maledicta congeſſi. Sin autem declinaſti à viro tuo, atque polluta es, & concubuiſti cum altero viro: his maledictionibus ſubiacebis, Det te dominus in maledictionem, exemplúmque cunctorum in populo ſuo. putreſcere faciat femur tuum, & tumens vterus tuus diſrumpatur. ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumeſcente putreſcat femur. Et reſpondebit mulier, Amen amen. Scribétque ſacerdos D in libello iſta maledicta, & delebit ea aquis amariſſimis, in quas maledicta congeſſit, & dabit ei bibere. Quas cum exhauſerit, tollet ſacerdos de manu eius ſacrificium zelotypiæ, & eleuabit illud coram domino, imponétque illud ſuper altare: ita dúntaxat vt prius, pugillũ ſacrificii tollat de eo quod offertur, & incendat ſuper altare: & ſic potũ det mulieri aquas amariſſimas. Quas cum biberit, ſi polluta eſt, & contempto viro adulterii rea, pertranſibunt eam aquæ maledictionis, & inflato vẽtre computreſcet femur. eritque mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo. Quòd ſi polluta non fuerit, erit innoxia, & faciet liberos. Iſta eſt lex zelotypiæ. Si declinauerit mulier à viro ſuo, & ſi polluta fuerit, maritúſque zelotypiæ ſpiritu concitatus, adduxerit eam in conſpectum domini, & fecerit ei ſacerdos iuxta omnia quæ ſcripta ſunt, maritus abſque culpa erit, & illa recipiet iniquitatem ſuam. CAP. VI.

Lex conſecratorũ, ſiue nazaræorum.

A Locutúſque eſt dominus ad Moyſen, dicens, Loquere ad filios Iſrael, & dices ad eos, Vir ſiue mulier cum fecerint votum vt ſanctificentur, & ſe voluerint domino conſecrare, à vino, & omni quod inebriare poteſt, abſtinebunt. Acetum ex vino, & ex qualibet alia potione, & quicquid de vua exprimitur, non bibent: vuas recẽtes ſiccáſque non comedent cunctis diebus quibus ex voto domino conſecrantur: quicquid ex vinea eſſe poteſt, ab vua paſſa vſque ad acinum, non comedent. Omni tempore ſeparationis ſuæ nouacula non tranſibit ſuper caput eius vſque ad completum diem quo domino conſecratur. Sanctus erit, creſcente B cæſarie capitis eius. Omni tempore conſecrationis ſuæ ſuper mortuum non ingredietur, nec ſuper patris quidem & matris & fratris ſororíſque funere contaminabitur, quia conſecratio dei ſui ſuper caput eius eſt. Omnibus diebus ſeparationis ſuæ ſanctus erit domino. Sin autem mortuus fuerit ſubito quiſpiam coram eo, polluetur caput conſecrationis eius: quod radet ilico in eadem die purgationis ſuæ, & rurſum ſeptima. in octaua autem die offeret duos turtures, vel duos pullos columbæ ſacerdoti in introitu fœderis teſtimonii: faciétque ſacerdos vnum pro peccato, & alterum in holocauſtum, & deprecabitur pro eo, quia peccauit ſuper mortuo: ſanctificabítque caput eius in die illo, & cõſecrabit domino dies ſeparationis illius, C offerens agnum anniculum pro peccato: ita tamen vt dies priores irriti fiant, quoniam polluta eſt ſanctificatio eius. Iſta eſt lex conſecrationis. Cum dies quos ex voto decreuerat, complebuntur: adducet eum ad oſtium tabernaculi fœderis, & offeret oblationem eius domino, agnum anniculum immaculatum in holocauſtum, & ouem anniculam immaculatam pro peccato, & arietem immaculatũ, hoſtiam pacificam, caniſtrum quoque panum azymorum, qui conſperſi ſint oleo, & lagana abſque fermento vncta oleo, ac *libamina ſingulorum: quæ offeret ſacerdos coram domino, & faciet tam pro peccato, quàm in holocauſtum. Arietem verò immolabit hoſtiam pacificam domino, offerens ſimul caniſtrũ azymorum, & libamen- D ta quæ ex more debentur. Tunc radetur nazaræus ad oſtium tabernaculi fœderis cæſarie cõſecrationis ſuæ: tollétque capillos eius, & ponet ſuper ignem, qui eſt ſuppoſitus ſacrificio pacificorum. Et *armum coctum arietis, tortámque abſque fermento vnam de caniſtro, & laganum azymum vnum, & tradet in manus nazaræi, poſtquam raſum fuerit caput *eius. Suſceptáque rurſum ab eo, eleuabit in conſpectu domini: & ſanctificata, ſacerdotis erunt, ſicut pectuſculum quod ſeparari iuſſum eſt, & femur. poſt hæc poteſt bibere nazaræus vinum. Iſta

¶inueſtigás adulteriũ.] memoriæ memorãtis iniquitatẽ. LXX, memoratõis, cõmemorãs pctm̃. ¶terræ] pulueris ¶eius,] mulieris, *ſacerdos ¶in quib⁹ cũ execratione maledicta cõgeſſit.] maledictas (vel, deficere facientes) ¶nõ te nocebũt aquę iſtæ amariſſimę, in quas maledicta cõgeſſi:] mũda eſto ab aqua iſta amara, maledicta (vel deficere faciente) ¶his maledictiõib⁹ ſubiacebis,] & adiurabit eã ſacerdos adiuratiõe maledictionis: dicétq; ad eam ¶exẽplúmq; cunctorum] & adiuratione (vel ĩprecationẽ) ... licet hoĩes dicãt ... tibi deus ſicut ... ►tumens ¶tumeſcente putreſcat] crepãte cadat ¶inflato vẽtre cõputreſcet] crepabit vterus eius, & cadet ►& in exemplum ¶erit innoxia,] munda: inocẽs ... ¶vt ſanctificentur Nazarę ... ¶conſecrare,] ... ¶abſtinebunt.] ... rabunt ſe ¶exprimitur,] vel madefactum eſt ¶vua paſſa vſq; ad acinum,] acino ... vſque ad corticem (vel, folliculum) ¶corã eo,] iuxta eũ ¶deprecabit̃ pro eo,] expiabit eum, ¶conſecrationis] Nazaræi, ¶quos ex voto decreuerat,] nazaręatus ... *oblationem & ... ¶cæſarie cõſecrationis ſuæ:] capite nazaręatus ſui *capiet ſacerdos *nazarętus ¶ſicut pectuſculum quod ſeparari iuſſum eſt, & femur.] ... ctus eleuatiõis ... blatũ] quãm ...

¶tēpore cōſecrationis ſuæ,]pro nazareatu ſuo,
¶inuenerit manus eius.]i. quæ potuerit offerre.nā non ꝓhibeť à lege plura offerre ſi potuerit)
¶Conuertat dominus vultum ſuū ad te,]vel,eleuet dominus faciem ſuam ad te(Chald.interp̄.Auferat dominus iram ſuam à te) Inuocabúntque]Ponéntque

eſt lex nazaræi, cum vouerit oblationem ſuam domino tempore conſecrationis ſuæ, exce-
ptis his quæ inuenerit manus eius.iuxta quod mente deuouerat, ita faciet ad perfectionem
ſanctificationis ſuæ. Locutúſque eſt dominus ad Moyſen,dicens, Loquere Aaron & filiis
eius, Sic benedicetis filiis Iſrael,& dicetis eis,Benedicat tibi dominus,& cuſtodiat te.Oſten-
dat dominus faciem ſuam tibi,& miſereatur tui.Conuertat dominus vultum ſuum ad te, &
det tibi pacem.Inuocabúntq; nomen meum ſuper filios Iſrael,& ego benedicam eis.

Bñdicēdi populi modus Eccli.36.c

CAP.VII.

A FActum eſt autem in die qua compleuit Moyſes tabernaculum, & erexit illud : vnxítque
& ſanctificauit cum omnibus vaſis ſuis , altare ſimiliter & omnia vaſa eius. Obtulerunt
principes Iſrael & capita familiarum quæ erant per ſingulas tribus,præfecti eorum qui nume
rati fuerant, munera coram domino ſex plauſtra tecta cum duodecim bobus. Vnum plau-
ſtrum obtulêre duo duces,& vnum bouem ſinguli, obtulerúntque ea in conſpectu taberna-
culi. Ait autem dominus ad Moyſen, Suſcipe ab eis vt ſeruiát in miniſterio tabernaculi,
& trades ea Leuitis iuxta ordinem miniſterii ſui.Itaque cum ſuſcepiſſet Moyſes plauſtra, &
boues, tradidit ea Leuitis. Duo plauſtra & quatuor boues dedit filiis Gerſon, iuxta id quod
habebant neceſſarium.quatuor alia plauſtra,& octo boues dedit filiis Merari ſecundū officia
& cultum ſuum,ſub manu Ithamar filii Aaron ſacerdotis.filiis autem Caath non dedit plau
ſtra & boues:quia in ſanctuario ſeruiunt,& onera propriis portant humeris. Igitur obtu-
lerunt duces in dedicationem altaris,die qua vnctum eſt,oblationem ſuam ante altare. Di-
xítque dominus ad Moyſen, Singuli duces per ſingulos dies offerant munera in dedicatio-
B nem altaris. Primo die obtulit oblationem ſuam Naaſſon filius Aminadab de tribu Iuda:
fuerúntque in ea acetabulum argenteum pondo centum triginta ſiclorum , phiala argentea
habens ſeptuaginta ſiclos iuxta pondus ſanctuarii , vtrunque plenum ſimila conſperſa oleo
in ſacrificium: mortariolum ex decem ſiclis aureis plenum incenſo: bouem de armento, &
arietem,& agnum anniculum in holocauſtum:hircúmque pro peccato:& in ſacrificio paci-
ficorum boues duos,arietes quinque,hircos quinque,agnos anniculos quinque.hæc eſt obla-
tio Naaſſon filii Aminadab. Secundo die obtulit Nathanael filius Suar dux de tribu Iſſa
char,acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos,phialam argenteam haben-
tem ſeptuaginta ſiclos, iuxta pondus ſanctuarii , vtrunque plenum ſimila conſperſa oleo in
ſacrificium.mortariolum aureum habens decem ſiclos plenum incenſo:bouem de armento
& arietem,& agnum anniculum in holocauſtum:hircúmque pro peccato:& in ſacrificio pa-
cificorum boues duos,arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit
C oblatio Nathanael filii Suar. Tertio die princeps filiorum Zabulon Eliab filius Helon,
obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argēteam haben
tem ſeptuaginta ſiclos ad pondus ſanctuarii,vtrunque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacri
ficium:mortariolum aureum appendens decem ſiclos plenum incenſo:bouem de armento,
& arietem,& agnum anniculum in holocauſtum:hircúmque pro peccato:& in ſacrificio pa-
cificorum boues duos,arietes quinque,hircos quinque,agnos anniculos quinq;.hæc eſt obla-
tio Eliab filii Helon. Die quarto princeps filiorum Ruben , Eliſur filius Sedeur obtulit
acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habētem ſe-
ptuaginta ſiclos ad pondus ſanctuarii,vtrunque plenum ſimila cōſperſa oleo in ſacrificium:
mortariolum aureum appendens decem ſiclos plenum incenſo:bouem de armento, & arie-
tem,& agnum anniculum in holocauſtum:hircúmque pro peccato:& in hoſtias pacificorum
boues duos,arietes quinque,hircos quinque, agnos anniculos quinque.hæc fuit oblatio Eli-
ſur filii Sedeur. Die quinto princeps filiorum Simeon Salamiel filius Suriſaddai,obtulit
D acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habētem ſe-
ptuaginta ſiclos ad pondus ſanctuarii, vtrūque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium:
mortariolum aureum appendens decem ſiclos plenum incenſo:bouem de armento,& arie-
tem,& agnum anniculum in holocauſtum:hircúmque pro peccato:& in hoſtias pacificorum
boues duos,arietes quinque,hircos quinque,agnos anniculos quinque.hæc fuit oblatio Sa-
lamiel filii Suriſaddai. Die ſexto princeps filiorum Gad Eliaſaph filius Duel,obtulit ace
tabulum argenteū appendens centum triginta ſiclos,phialam argenteam habentem ſeptua-
ginta ſiclos ad pondus ſanctuarii,vtrunque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificiū:mor-

Exod.40.b.
Oblationes ſingulorū ducū pp̄li Iſraelitici,i dedicatione tabernaculi.
¶officia & cultum ſuum,]opus ſuū(vel quod habebant neceſſarium)
Oblatio Naaſſon.
¶munera]oblationem ſuam
¶acetabulū]ſcutella vna & infra
¶mortariolum]cochleare vnum & infra
►ſiclis & infra
¶bouē de armēto,]vitulū vnū de bob⁹ & infra
Nathanaelis oblatio.
Oblatio Eliab.
Oblatio Salamiel.
Eliaſaph.

tariolum aureum appendens decem ſiclos plenum incenſo: bouem de armento, & arietem, &
agnum anniculum in holocauſtum: hircúmque pro peccato: & in hoſtias pacificorum boues
duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Eliaſaph
Eliſama. filii Duel. Die ſeptimo princeps filiorum Ephraim Eliſama filius Ammiud, obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos ad pondus ſanctuarii, vtrunque plenum ſimila cõſperſa oleo in ſacrificium: mortariolum aureum appendens decem ſiclos plenum incenſo: bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum: hircúmqne pro peccato: & in hoſtias pacificorũ, boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Eli-
Gamaliel. ſama filii Ammiud. Die octauo princeps filiorum Manaſſe Gamaliel filius Phadaſſur, obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos ad pondus ſanctuarii, vtrunque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacri B
ficium: mortariolum aureum appendens decem ſiclos plenum incenſo: bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum: hircúmque pro peccato: & in hoſtias pacificorum boues duos, arietes quinq;, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit obla-
Abidan. tio Gamaliel filii Phadaſſur. Die nono princeps filiorum Beniamin Abidan filius Gedeonis, obtulit acetabulum argenteum appẽdens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos ad pondus ſanctuarii, vtrunque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium: mortariolum aureum appendens decem ſiclos plenum incenſo: bouem de armẽto, & arietem, & agnum anniculũ in holocauſtum: hircúmque pro peccato: & in hoſtias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinq;. hæc fuit obla-
Ahiezer. tio Abidan filii Gedeonis. Die decimo princeps filiorum Dan Ahiezer filius Ammiſaddai obtulit acetabulum argenteum appendens centũ triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos ad pondus ſanctuarii, vtrunque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium: mortariolum aureum appendens decem ſiclos plenum incenſo: bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum: hircúmque pro peccato: & in ho- F
ſtias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc
Phegiel. fuit oblatio Ahiezer filii Ammiſaddai. Die vndecimo princeps filiorum Aſer, Phegiel filius Ochran, obtulit acetabulum argenteum appẽdens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos ad pondus ſanctuarii, vtrunque plenum ſimila cõſperſa oleo in ſacrificium: mortariolum aureum appendens decem ſiclos plenũ incenſo: bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum: hircúmque pro peccato: & in hoſtias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque.
Ahira. hæc fuit oblatio Phegiel filii Ochran. Die duodecimo princeps filiorũ Nephthali Ahira filius Enan, obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos ad pondus ſanctuarii, vtrunque plenum ſimila oleo conſperſa in ſacrificium: mortariolum aureum appendens decem ſiclos plenum incenſo: bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum: hircúmque pro peccato: & in hoſtias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Ahira filii Enan. Hæc in dedicatione altaris oblata ſunt à principi- G
bus Iſrael, in die qua conſecratum eſt: acetabula argentea duodecim: phialæ argenteæ duodecim: mortariola aurea duodecim: ita vt centum triginta ſiclos argenti haberet vnum acetabulum, & ſeptuaginta ſiclos argenti haberet vna phiala, id eſt in commune vaſorum omnium ex argento ſicli duo millia quadringenti, pondere ſanctuarii. mortariola aurea duodecim plena incenſo, denos ſiclos appẽdentia pondere ſanctuarii, id eſt ſimul auri ſicli centum viginti. boues de armento in holocauſtum duodecim, arietes duodecim, agni anniculi duodecim, & libamenta eorum. hirci duodecim pro peccato. hoſtiæ pacificorum, boues viginti-quatuor, arietes ſexaginta, hirci ſexaginta, agni anniculi ſexaginta. Hæc oblata ſunt in dedicatione altaris, quando vnctum eſt. Cúmque ingrederetur Moyſes tabernaculum fœderis, vt conſuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad ſe de propitiatorio, quod erat ſuper arcam teſtimonii inter duos cherubim, vnde & loquebatur ei.

¶ conſuleret oraculum, ⁊ loqueretur ſecum (ſub. deus)

CAP. VIII.

Diſpoſitio lucernarum. Locutúſque eſt dominus ad Moyſen, dicens, Loquere Aaron, & dices ad eum, Cum poſue- A
ris ſeptem lucernas: contra eam partem quam candelabrum reſpicit lucere debebunt.

¶ſuper cādelabrum] contra faciem candelabri
¶tam medius ſtipes quàm cūcta quæ ex vtroq; calamorū latere naſcebāt:] vſq; ad pedes eius, & flores (ſiue lilia) eius ductile erit:
¶luſtrationis,] purificationis,
¶bouem] vitulum
¶munus] oblationē
¶vt depreceris pro eis.] ad expiandum Leuitas.
¶orēt ꝑ eis] ad expiandum filios Iſrael

Fecítque Aaron, & impoſuit lucernas ſuper candelabrum, vt præceperat dominus Moyſi. Hæc autem erat factura candelabri: ex auro ductili, tam medius ſtipes quàm cuncta quæ ex vtroque calamorum latere naſcebantur: iuxta exemplum quod oſtendit dominus Moyſi, ita operatus eſt candelabrum. Et locutus eſt dominus ad Moyſen, dicens, Tolle Leuitas ex medio filiorum Iſrael, & purificabis eos iuxta hunc ritum, Aſpergantur aqua luſtra-

B tionis, & radant omnes pilos carnis ſuæ. Cúmque lauerint veſtimēta ſua, & mundati fuerint, tollent bouem de armentis, & libamentum eius ſimilam oleo conſperſam, bouem autem alterum de armento tu accipies pro peccato: & applicabis Leuitas coram tabernaculo fœderis, conuocata omni multitudine filiorum Iſrael. Cúmque Leuitæ fuerint coram domino, ponent filii Iſrael manus ſuas ſuper eos, & offeret Aaron Leuitas, munus in conſpectu domini à filiis Iſrael, vt ſeruiant in miniſterio eius. Leuitæ quoque ponent manus ſuas ſuper capita boum, è quibus vnum facies pro peccato, & alterum in holocauſtum domini, vt depreceris pro eis. Statuéſque Leuitas in conſpectu Aaron & filiorum eius, & cōſecrabis oblatos domino, ac ſeparabis de medio filiorum Iſrael vt ſint mei: & poſtea ingrediantur tabernaculum

C fœderis vt ſeruiant mihi. Sícque purificabis & conſecrabis eos in oblationem domini, quoniam dono donati ſunt mihi à filiis Iſrael. Pro primogenitis quæ aperiunt omnem vuluam in Iſrael, accepi eos. Mea ſunt enim omnia primogenita filiorum Iſrael, tam ex hominibus quàm ex iumentis. Ex die quo percuſſi omne primogenitum in terra AEgypti, ſanctificaui eos mihi: & tuli Leuitas pro cunctis primogenitis filiorū Iſrael: tradidíque eos dono Aaron & filiis eius de medio filiorum Iſrael, vt ſeruiant mihi pro Iſrael in tabernaculo fœderis, & orent pro eis ne ſit in populo plaga, ſi auſi fuerint accedere ad ſanctuarium. Feceruntque Moyſes & Aaron & omnis multitudo filiorum Iſrael ſuper Leuitis quæ præceperat dominus

D Moyſi: purificatíque ſunt, & lauerunt veſtimenta ſua. Eleuauítque eos Aaron in conſpectu domini, & orauit pro eis vt purificati ingrederentur ad officia ſua in tabernaculum fœderis coram Aaron & filiis eius. Sicut præceperat dominus Moyſi de Leuitis, ita factū eſt. Locutúſque eſt dominus ad Moyſen, dicens, Hæc eſt lex Leuitarum, A vigintiquinque annis, & ſupra, ingredientur vt miniſtrent in tabernaculo fœderis. Cúmque quinquageſimum annum ætatis impleuerint, ſeruire ceſſabunt, eruntque miniſtri fratrum ſuorum in tabernaculo fœderis, vt cuſtodiant quæ ſibi fuerint commendata, opera autem ipſa non faciant. ſic diſpones Leuitas in cuſtodiis ſuis.

Forma cādelabri.

Purgatio & oblatio Leuitarum.

ſ.3.c. exo.13.a. luc.2.d.

AEtas Leuitarum.

CAP. IX.

¶oēs ceremonias & iuſtificationes ei⁹.] oīa ſtatuta, & ordinē (ſiue modū) eius. & infra
¶tēpore ſuo:] in primo (ſubaudi mēſe)
¶monte] deſerto
¶fraudamur] prohibemur
¶conſulam] audiam
¶in gēte vr̄a,] ex vobis, vl̄ ex generationibus veſtris (.i. tā hac tēpeſtate, quàm futuris ſeculis)
¶lactucis agreſtib⁹] amaritudinibus (.i. herbis amaris)
¶non fecit] diſtulit facere (vel tardauit)
¶pc̄tm̄ ſuū] vel pœnam peccati ſui
¶Præceptū] Statutū
¶tentorium] tectum teſtimonii, id eſt tabernaculum,
¶imperiū] ſermonē & infra

A LOcutus eſt dominus ad Moyſen in deſerto Sinai anno ſecundo, poſtquam egreſſi ſunt de terra AEgypti menſe primo, dicens, Faciant filii Iſrael phaſe in tempore ſuo, quartadecima die menſis huius ad veſperam iuxta omnes ceremonias & iuſtificationes eius. Præcepítque Moyſes filiis Iſrael vt facerent phaſe. Qui fecerunt tempore ſuo: quartadecima die menſis ad veſperam in monte Sinai. Iuxta omnia quæ mandauerat dominus Moyſi, fecerūt filii Iſrael. Ecce autem quidam immundi ſuper anima hominis, qui non poterant facere phaſe in die illo, accedentes ad Moyſen & Aaron, dixerunt eis, Immundi ſumus ſuper anima

B hominis: quare fraudamur vt non valeamus oblationem offerre domino in tempore ſuo inter filios Iſrael? Quibus reſpondit Moyſes, State, vt conſulā quid præcipiat dominus de vobis. Locutúſq; eſt dominus ad Moyſen, dicens, Loquere filiis Iſrael, Homo qui fuerit immundus ſuper anima, ſiue in via procul in gente veſtra, faciat phaſe domino in menſe ſecundo, quartadecima die mēſis ad veſperam: cum azymis & lactucis agreſtibus comedent illud. non relinquent ex eo quippiam vſque mane, & os eius non confringent, omnem ritum phaſe obſeruabunt. Siquis autem & mundus eſt, & in itinere non fuit, & tamen non fecit phaſe, exterminabitur anima illa de populis ſuis, quia ſacrificiū domino non obtulit tempore ſuo: pec-

C catū ſuum ipſe portabit. Peregrinus quoque & aduena ſi fuerint apud vos, facient phaſe domino iuxta ceremonias, & iuſtificationes ſuas. Præceptum idem erit apud vos tam aduenæ, quàm indigenæ. Igitur die qua erectum eſt tabernaculum, operuit illud nubes. A veſpere autem ſuper tētorium erat quaſi ſpecies ignis vſque mane. ſic fiebat iugiter. per diem operiebat illud nubes, & per noctem quaſi ſpecies ignis. Cúmque ablata fuiſſet nubes quæ tabernaculū protegebat, tunc proficiſcebantur filii Iſrael, & in loco vbi ſtetiſſet nubes, ibi caſtrametabantur. Ad imperium domini proficiſcebantur, & ad imperium illius figebant taber-

D naculum. Cunctis diebus quibus ſtabat nubes ſuper tabernaculum, manebāt in eodem loco:

Phaſe præcipitur fieri.

Immūdi ſup mortuo, Phaſe non prohibētur facere.

Exod.12.g. iohā.19.f.

Nube operiēte tabernaculū, manēt in loco: recedēte verò, proficiſcūt. exo.40.b

1.Corin.10.a.

& ſi eueniſſet vt multo tempore maneret ſuper illud,erant filii Iſrael in excubiis domini, &
non proficiſcebantur quotquot diebus fuiſſet nubes ſuper tabernaculum. Ad imperium do-
mini erigebant tentoria,& ad imperium illius deponebant. Si fuiſſet nubes à veſpere vſque
ad mane , & ſtatim diluculo tabernaculum reliquiſſet , proficiſcebantur : & ſi poſt diem &
noctem receſſiſſet ,diſſipabant tentoria. Si verò biduo aut vno menſe vel longiori tempore
fuiſſet ſuper tabernaculũ,manebant filii Iſrael in eodem loco,& non proficiſcebãtur: ſtatim
autem vt receſſiſſet,mouebant caſtra. Per verbũ domini figebant tentoria,& per verbũ illius
proficiſcebãtur,erántq; in excubiis domini iuxta imperium eius per manũ Moyſi. CAP. X.

Tubæ argenteæ,& earum officia.

LOcutúſque eſt dominus ad Moyſen,dicens,Fac tibi duas tubas argenteas ductiles,quibus A
conuocare poſſis multitudinem quando mouẽda ſunt caſtra.Cúmque increpueris tubis,
congregabitur ad te omnis turba ad oſtium tabernaculi fœderis.Si ſemel clangueris,veniẽt
ad te principes,& capita multitudinis Iſrael.Si autem prolixior atque conciſior clangor in-
crepuerit, mouebunt caſtra primi qui ſunt ad orientalem plagam. in ſecundo autem ſonitu
& pari vlulatu tubæ,leuabunt tentoria qui habitant ad meridiem.& iuxta hunc modum re-
liqui facient vlulantibus tubis in profectionem. Quando autem congregandus eſt populus,
ſimplex tubarum clangor erit,& non conciſè vlulabunt. Filii autem Aaron ſacerdotis clan-
gent tubis:eritque hoc legitimum ſempiternum in generationibus veſtris.Si exieritis ad bel
lum de terra veſtra contra hoſtes qui dimicant aduerſum vos,clangetis vlulantibus tubis,&
erit recordatio veſtri coram domino deo veſtro, vt eruamini de manibus inimicorũ veſtro- B
rum. Siquando habebitis epulum,& dies feſtos, & calendas, canetis tubis ſuper holocauſtis,
& pacificis victimis , vt ſint vobis in recordationem dei veſtri. ego dominus deus veſter.

De Sinai proficiſcuntur filii Iſrael. Recenſentur caſtrorum duces. ſ.1.a.

Anno ſecundo,menſe ſecũdo,viceſima die menſis eleuata eſt nubes de tabernaculo fœ-
deris:profectique ſunt filii Iſrael per turmas ſuas de deſerto Sinai,& recubuit nubes in ſoli-
tudine Pharan.Mouerúntque caſtra primi iuxta imperium domini per manum Moyſi.Filii
Iuda per turmas ſuas, quorum princeps erat Naaſſon filius Aminadab. In tribu filiorũ Iſſa-
char fuit princeps Nathanael filius Suar.In tribu Zabulon erat princeps Eliab filius Helon.
Depoſitúmque eſt tabernaculum, quod portantes egreſſi ſunt filii Gerſon & Merari. Profe-
ctique ſunt & filii Ruben, per turmas & ordinem ſuum, quorum princeps erat Heliſur filius
Sedeur. In tribu autem filiorum Simeon, princeps fuit Salamiel filius Suriſaddai. Porrò in
tribu Gad erat princeps Eliaſaph filius Duel.Profectique ſunt & Caathitæ portantes ſanctua C
rium. Tandiu tabernaculum portabatur, donec venirent ad erectionis locum.Mouerunt ca-
ſtra & filii Ephráim per turmas ſuas , in quorum exercitu princeps erat Eliſama filius Am-
miud. In tribu autem filiorum Manaſſe princeps fuit Gamaliel filius Phadaſſur. & in tribu
Beniamin erat dux Abidan filius Gedeonis.Nouiſſimi caſtrorum omnium profecti ſunt filii
Dan per turmas ſuas,in quorum exercitu princeps fuit Ahiézer filius Ammiſaddai.In tribu
autem filiorum Aſer erat princeps Phegiel filius Ochran.Et in tribu filiorũ Nephthali prin-
ceps fuit Ahira filius Enan.Hæc ſunt caſtra , & profectiones filiorum Iſrael per turmas ſuas
quando egrediebantur.

Hobab renuit cum Moyſe proficiſci.

Dixítque Moyſes Hobab filio Raguel Madianitæ cognato ſuo,
Proficiſcimur ad locum quem dominus daturus eſt nobis : veni nobiſcum vt benefaciamus
tibi,quia dominus bona promiſit Iſraeli.Cui ille reſpondit,Non vadam tecum,ſed reuertar D
in terrã meam, *in qua natus ſum.Et ille,Noli,inquit, nos relinquere.tu enim noſti in qui-
bus locis per deſertum caſtra ponere debeamus,& eris ductor noſter.Cúmque nobiſcum ve-
neris,quicquid optimum fuerit ex opibus quas nobis traditurus eſt dominus, dabimus tibi.

Pſal.67.a.

Profecti ſunt ergo de monte domini viam trium dierum , arcáque fœderis domini præ-
cedebat eos,per dies tres prouidens caſtrorum locum. Nubes quoque domini ſuper eos erat
per diem cum incederent.Cúmque eleuaretur arca,dicebat Moyſes, Surge domine, & diſſi-
pentur inimici tui,&fugiant qui oderunt te à facie tua.Cum autem deponeretur,aiebat,Re-
uertere domine ad multitudinem exercitus Iſrael.

CAP. XI.

Murmurat pp̃ls,ob laborem. Punitur igne Exauditur Moyſes. Optat carnes

INterea ortum eſt murmur populi,quaſi dolentium pro labore,contra dominum.Quod A
cum audiſſet,iratus eſt.Et accenſus in eos ignis domini,deuorauit extremam caſtrorum
partem.Cúmque clamaſſet populus ad Moyſen,orauit Moyſes ad dominum,& abſorptus eſt
ignis. Vocauítque nomen loci illius Incenſio: eo quòd ſuccenſus fuiſſet contra eos ignis do-
mini. Vulgus quippe promiſcuum quod aſcenderat cum eis, flagrauit deſyderio,ſedens &

B flens, iunctis ſibi pariter filiis Iſrael, & ait, Quis dabit nobis ad veſcendum carnes? Recordamur piſcium quos comedebamus in AEgypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porríque, & cepe, & allia. Anima noſtra arida eſt, nihil aliud reſpiciunt oculi noſtri niſi man. Erat autem man quaſi ſemen coriandri coloris bdellii. Circuibátque populus, & colligens illud, frangebat mola, ſiue terebat in mortario, coquens in olla, & faciens ex eo tortulas ſaporis quaſi panis oleati. Cúmque deſcenderet nocte ſuper caſtra ros, deſcendebat pariter & man. Audiuit ergo Moyſes flẽtem populum per familias, ſingulos per oſtia tentorii ſui. Iratúſque eſt furor domini valde: ſed & Moyſi intoleranda res viſa eſt, & ait ad C dominum, Cur afflixiſti ſeruum tuum? quare non inuenio gratiam coram te? & cur impoſuiſti pondus vniuerſi populi huius ſuper me? Nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi, Porta eos in ſinu tuo ſicut portare ſolet nutrix infantulum, & defer in terram pro qua iuraſti patribus eorum? Vnde mihi carnes vt dem tãtæ multitudini? Flent contra me, dicentes, Da nobis carnes vt comedamus. Non poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populum, quia grauis eſt mihi. Sin aliter tibi videtur, obſecro vt interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis. Et dixit dominus ad D Moyſen, Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael, quos tu noſti quòd ſenes populi ſint ac magiſtri: & duces eos ad oſtium tabernaculi fœderis, faciéſque ibi ſtare tecum, & deſcendam & loquar tibi: & auferam de ſpiritu tuo, tradámque eis, vt ſuſtentent tecum onus populi, & non tu ſolus graueris. Populo quoque dices, Sanctificamini: cras comedetis carnes. ego enim audiui vos* dicere, Quis dabit nobis eſcas carnium? bene nobis erat in AEgypto. Vt det vobis dominus carnes, & comedatis: non vno die, nec duobus, vel quinque aut decem, nec viginti quidem, ſed vſque ad menſem dierum, donec exeat per nares veſtras, & vertatur in nauſeam, eo quòd repuleritis dominum qui in medio veſtri eſt, & fleueritis coram eo, di- E centes, Quare egreſſi ſumus ex AEgypto? Et ait Moyſes, Sexcenta millia peditum huius populi ſunt*: & tu dicis, Dabo eis eſum carnium menſe integro? Nunquid ouium & boum multitudo cædetur, vt poſſit ſufficere ad cibum? vel omnes piſces maris in vnum congregabuntur, vt eos ſatient? Cui reſpondit dominus, Nunquid manus domini inualida eſt? Iam nunc videbis vtrum meus ſermo opere compleatur. Venit igitur Moyſes, & narrauit populo verba domini, congregans ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael, quos ſtare fecit circa tabernaculum. Deſcenditque dominus per nubem, & locutus eſt ad eum, auferens de ſpiritu qui erat in Moyſe, & dans ſeptuaginta viris. Cúmque requieuiſſet in eis ſpiritus, prophetaue- F runt, nec vltrà ceſſauerunt. Remanſerant autem in caſtris duo viri, quorum vnus vocabatur Eldad, & alter Medad, ſuper quos requieuit ſpiritus. nam & ipſi deſcripti fuerant, & non exierant ad tabernaculũ. Cúmque prophetarent in caſtris, cucurrit puer, & nuntiauit Moyſi, dicens, Eldad & Medad prophetant in caſtris. Statim Ioſue filius Nun, miniſter Moyſi, & electus è pluribus, ait, Domine mi Moyſes prohibe eos. At ille, Quid, inquit, æmularis pro me? quis tribuat, vt omnis populus prophetet, & det eis dominus ſpiritum ſuum? Reuerſúſque eſt Moyſes, & maiores natu Iſrael in caſtra. Ventus autem egrediens à domino arreptas trans mare coturnices detulit, & demiſit in caſtra itinere quantum vno die confici po- G teſt, ex omni parte caſtrorum per circuitum, volabántque in aere duobus cubitis altitudine ſuper terram. Surgens ergo populus toto die illo, & nocte, ac die altero, congregauit coturnices: qui parum, decem coros: & ſiccauerunt eas per gyrum caſtrorum. Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuſcemodi cibus: & ecce furor domini concitatus in populum, percuſſit eum plaga magna nimis. Vocatúſque eſt ille locus, Sepulchra concupiſcentiæ: ibi enim ſepelierunt populum qui deſyderauerat. Egreſſi autem de Sepulchris concupiſcentiæ, venerunt in Haſeroth, & manſerunt ibi.

CAP. XII.

A Locutáque eſt Maria & Aaron cõtra Moyſen propter vxorem eius AEthiopiſſam*, & dixerũt, Num per ſolum Moyſen locutus eſt dominus? nónne & nobis ſimiliter eſt loquutus? Quod cum audiſſet dominus, iratus eſt. Erat enim Moyſes vir mitiſſimus ſuper omnes homines qui morabantur in terra. Statim locutus eſt dominus ad eũ, & ad Aaron & Mariam, Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fœderis. Cúmque fuiſſent egreſſi, deſcen- B dit dominus in columna nubis, & ſtetit in introitu tabernaculi vocans Aaron & Mariam. Qui cum iſſent, dixit ad eos, Audite ſermones meos, Si quis fuerit inter vos propheta do-

Notae marginales (sinistra):

¶intolerãda res viſa eſt,] diſplicuit,

vt dicas] quòd dicis

¶grauis eſt mihi.] ſupra vires meas eſt.
¶Sin aliter tibi videtur,] Si ita tu facis mihi.
¶tantis afficiar malis.] videam malum meum.

¶graueris.] portabis.

*flentes

¶nauſeam,] Chald. ĩterp̃ offendiculum,

*in cuius medio ego ſum

¶inualida] abbreuiata (vel decurtata)
¶meus ſermo opere cõpleat.] vel, pretioſum tibi ſit verbum meũ (.i. nũ potẽtia mea tibi admirationi futura ſit. Vel, aliquid valeãt tibi verba mea, an non. Chald. interp. accidat vebum meum, an non.

¶& electus è pluribus,] ex iuuenibus ei⁹ (vl̃ ex electis ei⁹)
¶quis tribuat] Hoc aduerbii loco vtuntur Hebræi, pro eo quod dicim⁹ vtinã)
*domini
▸volabántq; ĩ aere

¶coros:] cumulos:
¶ſiccauerũt] extẽderunt expanderúntque ſibi
¶nec defecerat huiuſcemodi cib⁹] nec adhuc digeſtæ erãt,

*quam acceperat,

¶Quod cũ audiſſet dñs, iratus eſt.] Et audiuit dominus.

Notae marginales (dextra):

1.Corin.10.a.

Faſtidit man

Exo.16.c. ſap. 16.c. pſal.77.c. iohan.6.d.

Murmuratio & infidelitas Moyſi.

Onus Moyſi partit de⁹ in 70 ſeniores

Spũs Moyſi.

Carnes promittit populo deus.

Infidelitas Moyſi. Iohan.6.b.

Oĩpotẽs de⁹. iſa.59.a.

Prophetãt ſeniores, cõſtituti à deo principes populi cum Moyſe.

Eldad & Medad ꝓphetãt in caſtris.

Moſes optat oẽs ꝓphetare

Pluit coturnices. pſal.77.c.

Punitur carniuori. pſal. 77.e

Aaron & Maria murmurant contra Moyſen. Manſuetus Moyſes.

Increpat de⁹ Aaron & Mariam.

Prophetis, per ſomnium loquitur de⁹

Moyſen commēdat deus. Heb.3.a.

mini,in viſione apparebo ei,vel per ſomniū loquar ad illum. At non talis ſeruus meus Moy
ſes,qui in omni domo mea fideliſſimus eſt.ore enim ad os loquor ei:palàm,& non per ænig
mata & figuras dominum videt.Quare ergo non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moyſi?Ira- C
túſque contra eos, abiit: nubes quoque receſſit quæ erat ſuper tabernaculum: & ecce Maria
apparuit candens lepra quaſi nix.Cúmque reſpexiſſet eam Aaron,& vidiſſet perfuſam lepra,

Orat Aaron Moyſen pro Maria.

ait ad Moyſen,Obſecro domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum quod ſtultè commiſi-
mus,*ne fiat hæc quaſi mortua,& vt abortiuū quod proiicitur de vulua matris ſuæ.ecce iam

Oratiōe Moyſe ſanatẽ Mariã.

medium carnis eius deuoratum eſt à lepra.Clamauítque Moyſes ad dominum,dicens,Deus D
obſecro ſana eam.Cui reſpondit dominus, Si pater eius ſpuiſſet in faciem illius, nónne de-
buerat ſaltem ſeptem diebus rubore ſuffundi?Separetur ſeptem diebus extra caſtra,& poſtea
reuocabitur.Excluſa eſt itaque Maria extra caſtra ſeptem diebus: & populus non eſt motus
de loco illo donec reuocata eſt Maria.

CAP. XIII.

Mittuntur exploratores ad terrā Chanaã

PRofectúſque eſt populus de Haſeroth fixis tētoriis in deſerto Pharan. Ibíque locutus eſt A
dominus ad Moyſen,dicens,Mitte viros qui conſyderent terram Chanáan,quam datu-
rus ſum filiis Iſrael, ſingulos de ſingulis tribubus ex principibus. Fecit Moyſes quod domi-
nus imperauerat, de deſerto Pharan mittens principes viros, quorum iſta ſunt nomina. De
tribu Ruben,Sammua filium Zechur.De tribu Simeon,Saphat filium Huri.De tribu Iuda,
Caleb filium Iephone.De tribu Iſſachar,Igal filium Ioſeph.De tribu Ephráim, Oſee filium B
Nun.De tribu Beniamin,Phalti filium Raphu.De tribu Zabulon, Geddiel filium Sodi. De
tribu Ioſeph,ſceptri Manaſſe,Gaddi filium Suſi.De tribu Dan,Ammiel filium Gemalli.De
tribu Aſer,Sthur filium Michael. De tribu Nephthali, Nahabi filium Vapſi.De tribu Gad,
Guel filium Machi.hæc ſunt nomina virorum quos miſit Moyſes ad conſyderandam terrā:

Oſee qui & Ioſue dicitur

vocauítque Oſee filium Nun,Ioſue.Miſit ergo eos Moyſes ad conſyderandam terram Cha- C
náan,& dixit ad eos,Aſcendite* ad meridianam plagam.Cúmque veneritis ad montes,con-
ſyderate terram qualis ſit:& populum qui inhabitator eſt eius, vtrum fortis ſit an infirmus,
pauci numero an plures:ipſa terra,bona an mala:vrbes quales,muratæ,an abſque muris:hu-
mus,pinguis an ſterilis,nemoroſa an abſque arboribus.Confortamini,& afferte nobis de fru
ctibus terræ.Erat autem tempus quādo iam præcoquæ vuæ veſci poſſunt. Cúmque aſcen- D
diſſent,explorauerunt terram à deſerto Sin,vſque Rohob intrantibus Emath. Aſcenderúnt-

Deut.1.a.

que ad meridiem & venerunt in Hebron, vbi erant Achiman & Siſai & Tholmai filii Enac.

Botrus à duobus viris portatur.

nam Hebron ſeptem annis ante Tanim vrbem AEgypti condita eſt. Pergentéſque vſque
ad torrentem botri,abſciderunt palmitem cum vua ſua, quem portauerūt in vecte duo viri.

Reuerſi exploratores terrã laudant.

De malis quoque granatis & de ficis loci illius tulerunt, qui appellatus eſt Nehel eſchol, id E
eſt Torrens botri, eo quòd botrum portaſſent inde filii Iſrael. Reuerſíque exploratores
terræ poſt quadraginta dies omni regione circuita , venerunt ad Moyſen & ad Aaron & ad
omnem cœtum filiorum Iſrael in deſertum Pharan quod eſt in Cades.Locutíque eis & om-
ni multitudini oſtenderunt fructus terræ,& narrauerunt dicentes, Venimus in terrā ad quam
miſiſti nos, quæ re vera fluit lacte & melle, vt ex his fructibus cognoſci poteſt: ſed cultores F
fortiſſimos habet,& vrbes grandes atque muratas.Stirpem Enac vidimus ibi: Amalec habi-

Caleb hortatẽ pp̄lm vt aſcẽdat i Chanaã.

tat in meridie,& Hethæus & Iebuſæus & Amorrhæus in montanis. Chananæus verò mora-
tur iuxta mare & circa fluenta Iordanis. Inter hæc Caleb compeſcens murmur populi qui
oriebatur contra Moyſen,ait,Aſcendamus,& poſſideamus terram, quoniam poterimus ob-

Iidẽ exploratores,terræ detrahunt.

tinere eam. Alii verò qui fuerant cum eo,dicebant,Nequaquam ad hunc populum valemus G
aſcendere,quia fortior nobis eſt.Detraxerúntque terræ quam inſpexerant,apud filios Iſrael,
dicentes,Terra quam luſtrauimus,deuorat habitatores ſuos.populus quem aſpeximus*pro-
ceræ ſtaturæ eſt:ibi vidimus monſtra quædam filiorum Enac de genere giganteo,quibus cō-
parati,quaſi locuſtæ videbamur.

CAP. XIIII.

Pp̄s flet, murmurat, ob exploratę terrę deſperationẽ

IGitur vociferans omnis turba fleuit nocte illa,& murmurati ſunt contra Moyſen & Aa- A
ron cuncti filii Iſrael,dicentes, Vtinam mortui eſſemus in AEgypto, & non in hac vaſta
ſolitudine. Vtinam pereamus,& non inducat nos dominus in terram iſtam,ne cadamus gla
dio,& vxores ac liberi noſtri ducantur captiui.Nónne melius eſt reuerti in AEgyptum?Di-
xerúntque alter ad alterū,Cōſtituamus nobis ducem,& reuertamur in AEgyptum. Quo
audito Moyſes & Aaron ceciderunt proni in terram coram omni multitudine filiorū Iſrael.

¶apparebo ei,] huic ego notū me faciā, ¶palàm,] p viſionē,
¶apparuit candens lepra,] erat leproſa
*(peccauimus enim)
¶ſceptri] de tribu
*hac
Cōfortamini,] Roborate vos ¶iam præcoquæ veſci poſſūt ...
¶vua ſua] botro
¶portaſſent] ... ¶omni regione circuita,
¶vt ex his fru... cognoſci poteſt ... hic fructus ...
*in medio ...
¶mōſtra quædam ... rū] giganteo ...
¶& non] vel

At vero Ioſue filius Nun,& Caleb filius Iephone,qui & ipſi luſtrauerunt terrã,ſciderunt ve-
B ſtimenta ſua,& ad omnem multitudinem filiorum Iſrael locuti ſunt, Terra quam circuiui-
mus,valde bona eſt.ſi propitius fuerit dominus, inducet nos in eam,& tradet humum lacte
& melle manantem.Nolite rebelles eſſe contra dominũ:neque timeatis populum terræ hu-
ius,quia ſicut panẽ ita eos poſſumus deuorare. receſſit ab eis omne præſidium,dominus no-
biſcũ eſt,nolite metuere eos.Cúmque clamaret omnis multitudo,& lapidibus eos vellet op-
primere,apparuit gloria domini ſuper tectum fœderis cunctis filiis Iſrael. Et dixit domi-
nus ad Moyſen, Vſquequo detrahet mihi populus iſte? Quouſque non credent mihi in om-
nibus ſignis quæ feci coram eis?Feriam igitur eos peſtilentia atque conſumam:te autem fa-
ciam principem ſuper gentem magnã,& fortiorem quàm hæc eſt. Et ait Moyſes ad do-
C minum, Vt audiãt AEgyptii de quorum medio eduxiſti populum iſtum*,& habitatores ter-
ræ huius qui audierunt quòd tu domine in populo iſto ſis,& facie videaris ad faciem, & nu-
bes tua protegat illos,& in columna nubis præcedas eos per diem,& in colũna ignis per no-
ctem:quòd occideris tantam multitudinem quaſi vnum hominem, &* dicant,Non poterat
introducere populum in terram pro qua iurauerat:idcirco occidit eos in ſolitudine.Magni-
ficetur ergo fortitudo domini ſicut iuraſti,dicens,Dominus patiens & multæ miſericordiæ,
auferens iniquitatem & ſcelera,nullúmque innoxium derelinquens,qui viſitas peccata pa-
trum in filios in tertiam & quartam generationem.Dimitte obſecro peccatũ populi tui hu-
D ius ſecundum magnitudinem miſericordiæ tuæ, ſicut propitius fuiſti egrediẽtibus de AEgy-
pto vſque ad locum iſtum.Dixítque dominus,Dimiſi iuxta verbum tuum. Viuo ego:& im-
plebitur gloria domini vniuerſa terra. Attamen omnes homines qui viderunt maieſtatem
meam,& ſigna quæ feci in AEgypto & in ſolitudine,& tentauerũt me iam per decem vices,
nec obedierunt voci meæ,non videbunt terrã pro qua iuraui patribus eorum,nec quiſquam
ex illis qui detraxit mihi,intuebitur eam. Seruum meum Caleb qui plenus alio ſpiritu ſecu-
tus eſt me,inducam in terram hanc quam circuiuit,& ſemen eius poſſidebit eam: quoniam
Amalecites & Chananæus habitant in vallibus.Cras mouete caſtra,& reuertimini in ſolitu-
dinem per viam maris rubri. Locutúſque eſt dominus ad Moyſen & Aaron dicens, Vſ-
E quequo multitudo hæc peſſima murmurat contra me?querelas filiorũ Iſrael audiui.Dic er-
go eis, Viuo ego ait dominus, ſicut locuti eſtis audiente me, ſic faciam vobis. In ſolitudine
hac iacebunt cadauera veſtra.Omnes qui numerati eſtis à viginti annis & ſupra,& murmu-
raſtis contra me,non intrabitis terram ſuper quam leuaui manum meam vt habitare vos fa-
cerem,præter Caleb filium Iephone & Ioſue filium Nun.Paruulos autem veſtros de quibus
dixiſtis quòd prædæ hoſtibus forent,introducam:vt videant terram quæ vobis diſplicuit. Ve-
ſtra cadauera iacebunt in ſolitudine. Filii veſtri erunt vagi in deſerto annis quadraginta, &
portabunt fornicationẽ veſtram,donec conſumantur cadauera patrum in deſerto,iuxta nu-
F merum quadraginta dierum quibus conſyderaſtis terrã,annus pro die imputabitur.Et qua-
draginta annis recipietis iniquitates veſtras,& ſcietis vltionem meam:quoniam ſicut locu-
tus ſum,ita faciam omni multitudini huic peſſimæ quæ conſurrexit aduerſum me.in ſolitu-
dine hac deficiet & morietur. Igitur omnes viri quos miſerat Moyſes ad cõtemplandam
terram, & qui reuerſi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes
terræ quòd eſſet mala , mortui ſunt atque percuſſi in conſpectu domini. Ioſue autem filius
Nun,& Caleb filius Iephone vixerunt ex omnibus qui perrexerãt ad conſyderandã terram.
Locutúſque eſt Moyſes vniuerſa verba hæc ad omnes filios Iſrael,& luxit populus nimis.
Et ecce mane primo ſurgentes,aſcenderunt verticem montis,atq; dixerũt,Parati ſumus aſcẽ-
G dere ad locum de quo dominus locutus eſt:quia peccauimus. Quibus Moyſes,Cur, inquit,
trãſgredimini verbũ domini,quod vobis non cedet in proſperũ?Nolite aſcẽdere:nõ enim eſt
dominus vobiſcum: ne corruatis coram inimicis veſtris.Amalecites & Chananæus ante vos
ſunt,quorum gladio corruetis,eo quòd nolueritis acquieſcere domino,nec erit dominus vo-
biſcũ.At illi contenebrati aſcẽderunt in verticem montis.Arca autem teſtamenti domini &
Moyſes non receſſerunt de caſtris. Deſcendítque Amalecites & Chananæus qui habitabant
in monte:& percutiens eos atque concidens,perſecutus eſt eos vſque Horma. CAP. XV.
A Locutus eſt dominus ad Moyſen,dicens,Loquere ad filios Iſrael,& dices ad eos,Cum in-
greſſi fueritis terram habitationis veſtræ quam ego dabo vobis , & feceritis oblationem

g.i.

Left margin glosses:

¶propiti⁹ fuerit] Si voluerit nos dominus(vel,ſi voluntas domini propẽſa eſt erga nos)
¶oẽ præſidiũ] protector (vel protectio)
¶detrahet mihi] irritabit me
¶Vt audiant] Et audient
*in fortitudine tua
¶protegat] ſtet ſup
*audientes talem famam de te,
¶patiens] tardus ad iram
¶ꝓpitius fuiſti egredientibus de] peperciſti populo iſti ab
¶Attamen] Quia
¶maieſtatẽ] gloriã
¶detraxit mihi] irritauit me
¶vagi] paſcẽtes (vel viuentes)
¶vltionẽ meã:] vel ꝓhibitionẽ meã(.i.ꝙ ego prohibebo vos ingredi terram.)
¶nolueritis acquieſcere dño,] auerſi nõ ſequuti eſtis dñm,
¶contenebrati] vel roborati(vel cõfortati: aut repugnantes & obaudientes)

Right margin notes:

Caleb & Ioſue terrã laudãt,quos populus vult lapidare. eccſi.46.b 1.mac.2.f
Iraſcitur dominus in populũ infidelẽ.
Oro Moyſi,vt populo parcat deus.
Exod.13.d.
Pſal.102.b
Miſericordia dei.
Exauditur Moyſes.
Ioſue 14.b
Ipſi Caleb ꝓmittitur Chanaan.
Murmuratoribus filiis Iſrael prædicit deus interitũ in deſertis.
pſal.105.c
Deut.1.f
Ioſue 5.c.d
Fornicatio.
Pſal.94.d
Moriunt̃ exploratores, præter Caleb & Ioſue.
1.Cor.10.b. heb.3.d.iudæ.1.b
Agnoſcit populus peccatũ ſuum.
Populus iniuſſu dei aſcendens contra Amalec,occiditur.
Libamẽta terrã ingreſſis offerenda.

domino in holocauſtum aut victimam pacificam vota ſoluentes, vel ſponte offerentes munera, aut in ſolennitatibus veſtris adolentes odorem ſuauitatis domino, de bobus ſiue de ouibus: offeret quicunque immolauerit victimam, ſacrificium ſimilæ decimam partem ephi cōſperſam oleo, quod menſuram habebit quartam partem hin: & vinum ad liba fundēda eiuſdem menſuræ dabit in holocauſtum ſiue in victimam. Per agnos ſingulos & arietes erit ſacrificium ſimilæ duarum decimarum quæ conſperſa ſit oleo tertiæ partis hin, & vinum ad libamentum tertiæ partis eiuſdem menſuræ offeret in odorem ſuauitatis domino. Quando verò de bobus feceris holocauſtum aut hoſtiam, vt impleas votum vel pacificas victimas, dabis per ſingulos boues ſimilæ tres decimas conſperſæ oleo, quod habeat medium menſuræ hin, & vinum ad liba fundenda eiuſdem menſuræ in oblationem ſuauiſſimi odoris domino. Sic facies per ſingulos boues & arietes & agnos & hœdos. Tam indigenæ quàm peregrini eodem ritu offerent ſacrificia. vnum præceptum erit atque iudicium tam vobis quàm aduenis terræ. B

Primitiæ.

Locutus eſt dominus ad Moyſen, dicens, Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos, Cum veneritis in terrā quam dabo vobis, & comederitis de panibus regionis illius, ſeparabitis primitias domino de cibis veſtris. Sicut de areis primitias ſeparabitis, ita & de pulmentis dabitis primitiua domino.

Oblatio peccātis p ignorantiam.

Quòd ſi per ignorantiam prætereritis quicquam horum quæ locutus eſt dominus ad Moyſen, & mandauit per eum ad vos, à die qua cœpit iubere & vltrà, oblitáque fuerit facere multitudo: offeret vitulum de armento holocauſtum in odorem ſuauiſſimum domino, & ſacrificium eius ac liba vt ceremoniæ poſtulant, hircúmque pro peccato, & rogabit ſacerdos pro omni multitudine filiorum Iſrael: & dimittetur eis, quoniam non ſponte peccauerunt, nihilominus offerentes incenſum domino pro ſe & pro peccato atque errore ſuo: & dimittetur vniuerſæ plebi filiorum Iſrael, & aduenis qui peregrinantur inter eos, quoniam culpa eſt omnis populi per ignorantiam. Quòd ſi anima vna neſciens peccauerit, offeret capram anniculam pro peccato ſuo, & deprecabitur pro ea ſacerdos, quòd inſcia peccauerit coram domino: impetrabítq; ei veniam, & dimittetur illi. Tam indigenis quàm aduenis vna lex erit omniū qui peccauerint ignorātes. C

Pœna per ſuperbiam peccantis.

Anima verò quæ per ſuperbiam aliquid commiſerit, ſiue ciuis ſit ille, ſiue peregrinus: quoniam aduerſus dominum rebellis fuit, peribit de populo ſuo. verbū enim domini contempſit & præceptū illius fecit irritū: idcirco delebitur, & portabit iniquitatem ſuam. D

Lapidaẽ qui colligit ligna in ſabbatho.

Factum eſt autem: cum eſſent filii Iſrael in ſolitudine, & inueniſſent hominem colligentem ligna in die ſabbathi, obtulerunt eum Moyſi & Aaron & vniuerſæ multitudini. Qui recluſerunt eum in carcerem, neſcientes quid ſuper eo facere deberent. Dixítque dominus ad Moyſen, Morte moriatur homo iſte, obruat eum lapidibus omnis turba extra caſtra. Cúmque eduxiſſent eum foras, obruerunt eum lapidibus, & mortuus eſt ſicut præceperat dominus.

Fimbriæ per angulos veſtimentorum. deute. 22. b.

Dixit quoque dominus ad Moyſen, Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos vt faciant ſibi fimbrias per angulos palliorum, *ponentes in eis vittas hyacinthinas: quas cum viderint, recordētur omnium mandatorum domini, *ne ſequantur cogitationes ſuas & oculos per res varias fornicantes, ſed magis memores præceptorum domini faciant ea, ſíntque ſancti deo ſuo. Ego dominus deus veſter, qui eduxi vos de terra AEgypti, vt eſſem deus veſter.

Fornicatio.

Sancti.

CAP. XVI.

Rebellio Core, Dathan, & Abirō eccſi. 45. c. iudæ. 1. d 1. cor. 10. b.

Ecce autem Core filius Iſaar, filii Caath, filii Leui, & Dathan atq; Abiron filii Eliab, Hon quoque filius Pheleth de filiis Ruben, ſurrexerunt contra Moyſen, aliíque filiorum Iſrael ducenti quinquaginta viri próceres ſynagógæ, & qui tempore conſilii per nomina vocabantur. Cúmque ſtetiſſent aduerſum Moyſen & Aaron dixerunt, Sufficiat vobis, quia omnis multitudo ſanctorum eſt, & in ipſis eſt dominus: cur eleuamini ſuper populum domini? Quod cum audiſſet Moyſes, cecidit pronus in faciem: locutúſque ad Core & ad omnem multitudinem, Mane, inquit, notum faciet dominus qui ad ſe pertineant, & ſanctos applicabit ſibi, & quos elegerit appropinquabunt ei. Hoc igitur facite, Tollat vnuſquiſque thuribula ſua, tu Core & omne concilium tuum: & hauſto cras igne ponite déſuper thymiama coram domino. & quemcunque elegerit*, ipſe erit ſanctus. multum erigimini filii Leui. Dixítque rurſum ad Core, Audite filii Leui, Num parum vobis eſt quòd ſeparauit vos deus Iſrael ab omni populo, & iunxit ſibi, vt ſeruiretis ei in cultu tabernaculi, & ſtaretis coram frequentia populi & miniſtraretis ei? idcirco ad ſe fecit accedere te & omnes fratres tuos filios Leui, vt vobis etiam ſacerdotium vendicetis, & * omnis globus tuus ſtet contra dominum?

Moyſes increpat ipſum Core.

¶vota ſoluētes ... parādum votum ... in ſpeciale votum

¶bobus] vitulis & infra ¶impleas votū ... ges votū (.i. ... votum facias)

¶iudicium] ... ma (ſiue regula ...

¶ſeparabitis ... tias] eleuabitis ... uationem & infra ¶pulmētis] ... ſionib⁹ (ſiue ... placentum

¶rogabit] ...

¶per ſuperbi... nu excelſa

*per gnāti... *vt faciant ... ¶ſequantur ... nes ſuas] ...

quis eſt enim Aaron vt murmuretis cõtra eum? Miſit ergo Moyſes vt vocaret Dathan & Abiron filios Eliab. Qui reſponderũt, Non venimus. nũquid parũ eſt tibi quòd eduxiſti nos de terra quæ lacte & melle manabat, vt occideres in deſerto, niſi & dominatus fueris noſtri? Reuera induxiſti nos in terrã quæ fluit riuis lactis & mellis, & dediſti nobis poſſeſſiones agro- C rum & vinearũ? an & oculos noſtros vis eruere? non venimus. Iratúſq; Moyſes valde, ait ad dominũ, Ne reſpicias ſacrificia eorũ: tu ſcis quòd nec aſellum quidẽ vnquam acceperim ab eis, nec afflixerim quempiã eorum. Dixítq;* ad Core, Tu, & omnis cõgregatio tua ſtate ſeorſum coram domino, & Aaron die craſtino ſeparatim. Tollite ſinguli thuribula veſtra, & ponite ſuper ea inceſum offerẽtes domino ducẽta quinquaginta thuribula, Aaron quoq; teneat thuribulũ ſuum. Quod cum feciſſent, ſtãtibus Moyſe & Aarõ, & coaceruaſſent aduerſum eos omnem multitudinẽ ad oſtium tabernaculi, apparuit cũctis gloria domini. Locutúſq; dominus ad Moyſen & Aaron, ait, Separamini de medio cõgregationis huius, vt eos repẽte diſperdam. Qui ceciderũt proni in faciẽ, atq; dixerũt, Fortiſſime deus ſpirituũ vniuerſæ carnis, num D vno peccãte, cõtra omnes ira tua deſæuiet? Et ait dominus ad Moyſen, Præcipe vniuerſo populo vt ſeparetur à tabernaculis Core & Dathan & Abiron. Surrexítque Moyſes, & abiit ad Dathan & Abiron: & ſequẽtibus eum ſenioribus Iſrael, dixit ad turbã, Recedite* à tabernaculis hominũ impiorũ*, & nolite tangere quæ ad eos pertinẽt, ne inuoluamini in peccatis eorum. Cúmq; receſſiſſent à tentoriis eorum per circuitum, Dathan & Abiron egreſſi ſtabant in introitu papilionũ ſuorũ cum vxoribus & liberis, omníq; frequentia. Et ait Moyſes, In hoc ſcietis quòd dominus miſerit me vt facerẽ vniuerſa quæ cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim: Si cõſueta hominũ morte interierint, & viſitauerit eos plaga qua & cæteri viſitari ſolent: non miſit me dominus. ſin autẽ nouã rem fecerit dominus, & aperiens terra os ſuũ E deglutiat eos & omnia quæ ad illos pertinẽt, deſcenderíntq; viuentes in infernũ, ſcietis quòd blaſphemauerint dominum. Cõfeſtim igitur vt ceſſauit loqui, dirupta eſt terra ſub pedibus eorũ: & aperiens os ſuũ deuorauit illos cum tabernaculis ſuis & vniuerſa ſubſtãtia eorũ. deſcenderúntq; viui in infernũ operti humo, & perierunt de medio multitudinis. At vero omnis Iſrael qui ſtabat per gyrũ fugit à clamore pereuntiũ, dicẽs, Ne fortè & nos terra deglutiat. Sed & ignis egreſſus à domino interfecit ducẽtos quinquaginta viros qui offerebãt inceſum.

Locutúſque eſt dominus ad Moyſen, dicens, Præcipe Eleazaro filio Aaron ſacerdoti vt tollat thuribula quæ iacẽt in incẽdio, & ignem huc illúcq; diſpergat: quoniã ſanctificata ſunt F in mortibus peccatorũ: producátq; ea in laminas & affigat altari, eo quòd oblatũ ſit in eis incenſum dominō, & ſanctificata ſint, vt cernant ea pro ſigno & monimento filii Iſrael. Tulit ergo Eleazar ſacerdos thuribula ænea in quibus obtulerãt hi quos incendium deuorauit, & produxit ea in laminas affigẽs altari: vt haberent poſtea filii Iſrael quibus commonerentur, ne quis accedat alienigena, qui non eſt de ſemine Aaron ad offerendum incenſum domino, ne patiatur ſicut paſſus eſt Core, & omnis congregatio eius loquente domino ad Moyſen.

Murmurauit autẽ omnis multitudo filiorũ Iſrael ſequenti die cõtra Moyſen & Aaron, dicens, Vos interfeciſtis populũ domini. Cúmq; oriretur ſeditio & tumultus increſceret, Moyſes & Aaron fugerunt ad tabernaculũ fœderis. Quod poſtquã ingreſſi ſunt, operuit* nubes, & G apparuit gloria domini. Dixítque dominus ad Moyſen, Recedite de medio huius multitudinis, etiã nunc delebo eos. Cúmq; iacẽrent in terra, dixit Moyſes ad Aaron, Tolle thuribulũ, & hauſto igne de altari mitte incẽſum dẽſuper, pergẽs cito ad populũ vt roges pro eis: iam enim egreſſa eſt ira à domino, & plaga deſæuit. Quod cum feciſſet Aaron, & cucurriſſet ad mediã multitudinẽ quã iam vaſtabat incendiũ, obtulit thymiama: & ſtans inter mortuos ac viuẽtes, pro populo deprecatus eſt, & plaga ceſſauit. Fuerũt autẽ qui percuſſi ſunt quatuordecim millia hominũ & ſeptingenti, abſque his qui perierãt in ſeditione Core. Reuerſúſque eſt Aaron ad Moyſen ad oſtium tabernaculi fœderis poſtquam quieuit interitus. CAP. XVII.

A ET locutus eſt dominus ad Moyſen, dicens, Loquere ad filios Iſrael, & accipe ab eis virgas ſingulas per cognationes ſuas à cunctis principibus tribuum virgas duodecim, & vniuſcuiuſque nomen ſuperſcribes virgæ ſuæ: nomen autem Aaron erit in tribu Leui, & vna virga cunctas eorum familias continebit: ponéſque eas in tabernaculo fœderis coram teſtimonio vbi loquar ad te. quem ex his elegero, germinabit virga eius, & cohibebo à me querimonias filiorum Iſrael, quibus contra vos murmurant. Locutúſque eſt Moyſes ad filios

Left margin notes:

¶niſi & dñatus fueris nr̃i?] q̃ principẽ facis te ſuper nos, & principatũ geris?
¶Reuera] Etiã non
¶mellis, &] mellis, neque
¶nr̃os] virorũ iſtorũ
*Moyſes
¶coaceruaſſent] coaceruaſſet
¶à tabernaculis] è circuitu tabernaculorum
*quæſo
*iſtorum
¶inuoluamini ĩ] peccatis, in omnibus
¶õniq; frequẽtia.] paruuliſque eorum.
¶blaſphemauerint] cõtẽpſerint viri iſti
¶ĩ mortib⁹ pc̃tõrũ] thuribula pc̃tõrum iſtorũ in aĩab⁹ eorũ. (.i. p̃ mortẽ ipſorũ)
¶& affigat altari,] q̃b⁹ cooperiat altare.
¶affigens altari.] in operimẽtũ altaris.
¶interfeciſtis] mori feciſtis
¶fugerũt] reſpexerũt
*illud
¶etiã nũc] ocyus (vel in momento)
¶vt roges pro eis.] expies eum: & infra
¶incendium,] percuſſio,
¶erit ĩ tribu] ſcribes ſuper virgam
¶vna virga cũctas eorũ familias cõtinebit:] & p̃ ſingulis capitib⁹ dom⁹ patrũ ſuorũ erit vna virga
¶loquar ad te.] teſtificabor tibi. Hoc loco teſtari ſumit̃ p̃ loq. nã teſtimonia dei, ſunt eius oracula, voces (& eloquia.)

Right margin notes:

Orat Moyſes contra Core & reliquos.
Orõ Moyſi.
Separãt pp̃ls à tabernaculis Core.
Miſſus Moyſes.
Core, cum cohorte, perit. pſal.105.b. deutero.11.a.
Igne interficiuntur 250.
Thuribula extenduntur in laminas.
Interficiũtur 14700. ob murmurationem in Moyſen.
Orat Aaron pro populo. Sap.18.d
De virga Aaronis germinante.

Iſrael:& dederunt ei omnes principes virgas per ſingulas tribus:fuerúntque virgæ duodecim
abſque virga Aaron*.Quas cum poſuiſſet Moyſes corã domino in tabernaculo teſtimonii, C
ſequenti die regreſſus inuenit germinaſſe virgam Aaron in domo Leui:& turgentibus gem-
mis eruperant flores qui foliis dilatatis,in amygdalas deformati ſunt.Protulit ergo Moyſes
omnes virgas de conſpectu domini ad cunctos filios Iſrael:viderúntque,& receperũt ſinguli
virgas ſuas.Dixitque dominus ad Moyſen,Refer virgam Aaron in tabernaculum teſtimo- D
nii,vt ſeruetur ibi in ſignum rebellium filiorum Iſrael,& quieſcãt querelæ eorum à me, ne
moriantur.Fecitque Moyſes ſicut præceperat dominus.Dixerunt autem filii Iſrael ad Moy-
ſen,Ecce conſumpti ſumus,omnes peribimus: quicunque accedit ad tabernaculum domini
moritur.num vſque ad interneccionem cuncti delendi ſumus?

¶virgas ſingul… virgas *quæ erat in m… virgarum … ¶turgẽtibus g… eruperãt flores … foliis dilatatis … mygdalas def… ti ſũt.]protul… mos,& flore… ſios,& reddid… amygdalas.

CAP. XVIII.

De officiis Leuitarum.

Dixitque dominus ad Aaron,Tu,& filii tui,& domus patris tui tecum portabitis iniqui- A
tatem ſanctuarii:& tu & filii tui ſimul ſuſtinebitis peccata ſacerdotii veſtri.ſed & fratres
tuos de tribu Leui, ſceptro patris tui ſume tecum, præſtóque ſint & miniſtrent tibi:tu autẽ
& filii tui miniſtrabitis in tabernaculo teſtimonii.Excubabúntq; Leuitæ ad præcepta tua,&
ad cuncta opera tabernaculi: ita dúntaxat vt ad vaſa ſanctuarii & altare non accedant,ne &
illi moriantur,& vos pereatis ſimul.ſint autem tecũ,& excubent in cuſtodiis tabernaculi,&
in omnibus ceremoniis eius.Alienigena non miſcebitur vobis.Excubate in cuſtodia ſanctua
rii,& in miniſterio altaris:ne oriatur indignatio ſuper filios Iſrael.Ego dedi vobis fratres ve
ſtros Leuitas de medio filiorũ Iſrael,& tradidi donum domino,vt ſeruiant in miniſteriis ta-
bernaculi eius.Tu autem & filii tui cuſtodite ſacerdotiũ veſtrũ:& omnia quæ ad cultum al-
taris pertinẽt,& intra velum ſunt,per ſacerdotes adminiſtrabũtur.ſi quis externus acceſſerit, B
occidetur. Locutúſque eſt dominus ad Aaron,Ecce dedi tibi cuſtodiam primitiarũ mea-

Aaronis erãt oblationes & primitiæ ſiue decimæ, à filiis Iſr. deo oblatæ.

rum.Omnia quæ ſanctificãtur à filiis Iſrael,tradidi tibi & filiis tuis pro officio ſacerdotali le-
gitima ſempiterna.Hæc ergo accipies de his quæ ſanctificãtur,& oblata ſunt domino.Omnis
oblatio,& ſacrificiũ,& quicquid pro peccato atq; delicto redditur mihi,& cedit in ſancta ſan
ctorũ,tuum erit,& filiorũ tuorum.In ſanctuario comedes illud:mares tantũ edent ex eo,quia
conſecratũ eſt tibi.Primitias autem quas vouerint,& obtulerint filii Iſrael,tibi dedi,& filiis
tuis,ac filiabus tuis iure perpetuo.qui mũdus eſt in domo tua, veſcetur eis.Omnem medul-
lã olei,& vini,ac frumẽti quicquid offerũt primitiarũ domino,tibi dedi.Vniuerſa frugũ ini-
tia,quæ gignit humus,& domino deportantur,cedent in vſus tuos. qui mundus eſt in domo
tua,veſcetur eis.Omne quod ex voto reddiderint filii Iſrael,tuũ erit.Quicquid primũ erum
pet è vulua cunctæ carnis,quam offerunt domino ſiue ex hominibus,ſiue de pecoribus fue-
rit,tui iuris erit:ita dúntaxat, vt pro hominis primogenito pretiũ accipias, & omne animal C
quod immundũ eſt redimi facias,cuius redemptio erit poſt vnũ menſem,ſiclis argenti quin
que,pondere ſanctuarii.Siclus viginti obolos habet.Primogenitũ autẽ bouis & ouis & capræ

ſ.3.g.

non facies redimi,quia ſanctificata ſunt domino.ſanguinẽ tantum eorũ fundes ſuper altare,
& adipes adolebis in ſuauiſſimũ odorem domino. Carnes vero in vſum tuũ cedent,ſicut pe-
ctuſculum cõſecratũ,& armus dexter tua erunt.Omnes primitias ſanctuarii quas offerũt filii
Iſrael domino,tibi dedi & filiis,ac filiabus tuis iure perpetuo.Pactũ ſalis eſt ſempiternũ co-
ram domino tibi ac filiis tuis. Dixitque dominus ad Aaron,In terra eorũ nihil poſſidebi

Aaronis hæreditas,deus. deut 18.2. Decimæ Leuitis erãt pro hæreditate.

tis,nec habebitis partẽ inter eos:ego pars & hæreditas tua in medio filiorũ Iſrael.Filiis autẽ
Leui dedi omnes decimas Iſraelis in poſſeſſionem pro miniſterio quo ſeruiũt mihi in taber
naculo fœderis:vt non accedant vltrà filii Iſrael ad tabernaculum,nec cõmittant peccatum
mortiferum,ſolis filiis Leui mihi in tabernaculo ſeruientibus,& portantibus peccata popu- D
li.legitimum ſempiternum erit in generationibus veſtris.Nihil aliud poſſidebunt, decima-

Leuitis præcipitur vt ex decimis,decimas deo offerant ex optimis.

rum oblatione contenti, quas in vſus eorũ & neceſſaria ſeparaui. Locutúſq; eſt dominus
ad Moyſen,dicens,Præcipe Leuitis,atq; denũtia,Cum acceperitis à filiis Iſrael decimas quas
dedi vobis*,primitias earũ offerte domino,id eſt decimã partem decimæ,vt reputetur vobis
in oblationẽ primitiuorũ tam de areis quàm de torcularibus.Et de vniuerſis quorũ accipitis
primitias,offerte domino,& date ea Aaron ſacerdoti.Omnia quæ offeretis ex decimis,& in
donaria domini ſeparabitis,optima & electa erũt cuncta.Dicéſq; ad eos,Si præclara & melio
ra quæque obtuleritis ex decimis,reputabitur vobis quaſi de area & torculari dederitis primi
tias:& comedetis eas in omnibus locis veſtris,tã vos quàm familiæ veſtræ,quia pretiũ eſt pro

miniſterio quo ſeruitis in tabernaculo teſtimonii. Et non peccabitis ſuper hoc, egregia vobis & pinguia reſeruantes: ne polluatis oblationes filiorum Iſrael, & moriamini. CAP. XIX.

¶Iſta eſt religio victimæ, quã] Hoc eſt ſtatutũ legis, quod

A Locutúſque eſt dominus ad Moyſen & Aaron, dicens, Iſta eſt religio victimæ, quam conſtituit dominus. Præcipe filiis Iſrael vt adducant ad te vaccam rufam ætatis integræ, in qua nulla ſit macula, nec portauerit iugum: tradetíſque eam Eleazaro ſacerdoti. qui eductã extra caſtra, immolabit in conſpectu omnium: & tingens digitum in ſanguine eius, aſperget contra fores tabernaculi ſeptem vicibus, comburétque eam cunctis videntibus, tam pelle & carnibus eius, quàm ſanguine & fimo flammæ traditis. Lignum quoque cedrinum, & hyſſopum, coccúmque bis tinctum ſacerdos mittet in flammam, quæ vaccam vorat. Et tunc* demum lotis veſtibus, & corpore ſuo ingredietur in caſtra, commaculatúſque erit vſque ad veſperum. B Sed & ille qui cõbuſſerit eam, lauabit veſtiméta ſua & corpus, & immundus erit vſq; ad veſperũ. Colliget autẽ vir mũdus cineres vaccæ, & effundet eos extra caſtra in loco puriſſimo, vt ſint multitudini filiorum Iſrael in cuſtodiam, & in aquam aſperſionis: quia pro peccato vacca combuſta eſt. Cúmque lauerit qui vaccæ portauerat cineres veſtimenta ſua, immundus erit vſque ad veſperũ. Habebunt hoc filii Iſrael, & aduenæ, qui habitant inter eos, ſanctum iure perpetuo. Qui tetigerit cadauer hominis, & propter hoc ſeptẽ diebus fuerit immundus, aſpergetur ex hac aqua die tertio & ſeptimo, & ſic mundabitur. Si die tertio aſperſus non fuerit, ſeptimo non poterit emundari. Omnis qui tetigerit humanæ animæ morticinum, & aſperſus C hac commixtione non fuerit, polluet tabernaculum domini, & peribit ex Iſrael: quia aqua expiationis non eſt aſperſus, immũdus erit, & manebit ſpurcitia eius ſuper eum. Iſta eſt lex hominis qui moritur in tabernaculo, Omnes qui ingrediuntur tentorium illius, & vniuerſa vaſa quæ ibi ſunt, polluta erunt ſeptem diebus. Vas quod non habuerit operculũ, nec ligaturam déſuper, immundũ erit. Si quis in agro tetigerit cadauer occiſi hominis, aut per ſe mortui, ſiue os illius, vel ſepulchrum, immundus erit ſeptem diebus. Tolléntque de cineribus combuſtionis atque peccati, & mittent aquas viuas ſuper eos in vas: in quibus cum homo mundus tinxerit hyſſõpum, aſperget ex eo omne tentoriũ, & cunctam D ſupellectilem, & homines huiuſcemodi contagione pollutos: atque hoc modo mundus luſtrabit immundum tertio & ſeptimo die. expiatúſque die ſeptimo, lauabit ſe & veſtimenta ſua, & immundus erit vſque ad veſperum. Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio eccleſiæ: quia ſanctuarium domini polluit, & non eſt aqua luſtrationis aſperſus. erit hoc præceptum legitimum ſempiternum. Ipſe quoque qui aſpergit aquas, lauabit veſtimenta ſua. Omnis qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit vſque ad veſperam. Quicquid tetigerit immundus, immundum faciet: & anima quæ horum quippiam tetigerit, immunda erit vſque ad veſperam. CAP. XX.

Vaccarufa, ex cui⁹ cinerib⁹ aqua aſperſionis fiebat ꝓ peccato. Heb.13.b.

¶ſacerdos

¶ſctũ iure ppetuo.] inſtatutũ perpetuũ.

Lex morietis ĩ tabernaculo

Lex nõ tãgẽdi immundum

¶atq; peccati,] oblationis pro peccato,

A Veneruntque filii Iſrael, & omnis multitudo in deſertum Sin, menſe primo: & manſit populus in Cades. Mortuáque eſt ibi Maria, & ſepulta in eodem loco. Cúmque indigeret aqua populus, conuenerunt aduerſum Moyſen & Aaron, & verſi in ſeditionem, dixerunt, Vtinam periiſſemus inter fratres noſtros coram domino. Cur eduxiſtis eccleſiam domini in ſolitudinem, vt & nos & noſtra iumenta moriamur? Quare nos feciſtis aſcendere de AEgypto, & adduxiſtis in locũ iſtum peſſimũ, qui ſeri non poteſt, qui nec ficũ gignit, nec vineas, nec mala granata, inſuper & aquam non habet ad bibendum? Ingreſſúſq; Moyſes & Aaron dimiſſa multitudine in tabernaculum fœderis, corruerunt proni in terram, clamaueruntque ad dominum, atque dixerunt, Domine deus audi clamorem huius populi, & aperi B eis theſaurũ tuum fontem aquæ viuæ, vt ſatiati ceſſet murmuratio eorum. Et apparuit gloria domini ſuper eos. Locutúſque eſt dominus ad Moyſen, dicẽs, Tolle virgã, & cõgrega populũ tu & Aaron frater tuus, & loquimini ad petram corã eis, & illa dabit aquas. Cúmq; eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo & iumenta eius. Tulit igitur Moyſes virgã, quæ erat in conſpectu domini, ſicut præceperat ei, congregata multitudine ante petram, dixítque eis, Audite rebelles & increduli, Num de petra hac vobis aquã poterimus eiicere? Cúmq; eleuaſſet Moyſes manũ, percutiens virga bis ſilicẽ, egreſſæ ſunt aquæ largiſſimæ, ita vt populus biberet & iuméta. Dixítque dominus ad Moyſen & Aaron, Quia non crediditis mihi, vt ſanctificaretis me corã filiis Iſrael, nõ introducetis hos populos in terrã quam dabo eis. Hæc eſt aqua cõtradictionis, vbi iurgati ſunt filii Iſrael cõtra dominum, & ſanctificatus eſt in eis.

Moritᷣ Maria

Pplo murmurãte dãtᷣ aquę è petra. Exod.17.b.

¶eccleſiam] vel congregationem

►clamauerúntq; ad dñm, atq; dixerunt, Dñe de⁹ audi clamorẽ huius ppli, & aperi eis theſaurũ tuum fontẽ aquæ viuæ, vt ſatiati ceſſet murmuratio eorum. Hæc verba nec ĩ ſcriptis, nec in impreſſis aliquot, vt nec in hebræis leguntur.

►& increduli

Sap.11.a.

Pſal.77.b 1.cor.10.a.

Moyſes & Aarõ nõ ingreſſur ĩ terrã pro miſſionis. deute.1.f

Aquæ contradictionis.

Edom negat tranſitum filiis Iſrael.

Miſit interea nuntios Moyſes de Cades ad regē Edom, qui diceret, Hæc mandat frater C
tuus Iſrael, Noſti omnem laborem qui apprehendit nos, quomodo deſcēderint patres noſtri
in AEgyptum, & habitauerimus ibi multo tempore: afflixeríntque nos AEgyptii, & patres
noſtros: & quomodo clamauerimus ad dominum, & exaudierit nos, miſerítque angelū qui
eduxerit nos de AEgypto. Et ecce in vrbe Cades, quæ eſt in extremis finibus tuis, poſiti, ob-
ſecramus vt nobis tranſire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros, nec per vineas, nō
bibemus aquas de puteis tuis, ſed gradiemur via publica, nec ad dexteram, nec ad ſiniſtram
declinantes, donec tranſeamus terminos tuos. Cui reſpondit Edom, Non tranſibis per me,
alioquin armatus occurrā tibi. Dixerúntque filii Iſrael, Per tritam gradiemur viam: & ſi bi-
berimus aquas tuas nos & pecora noſtra, dabimus quod iuſtum eſt: nulla erit in pretio diffi-
cultas, tantum velociter tranſeamus. At ille reſpondit, Non tranſibis. Statímque egreſſus eſt D
obuius, cum infinita multitudine, & manu forti, nec voluit acquieſcere deprecanti, vt cōce-
deret trāſitum per fines ſuos. quam ob rem diuertit ab eo Iſrael. Cúmque caſtra mouiſ-
ſent de Cades, venerunt in montem Hor, qui eſt in finibus terræ Edom: vbi locutus eſt do-
minus ad Moyſen, dicens, Pergat Aaron ad populos ſuos: non enim intrabit terrā quam de-

Morit Aaron ſ.33.e. deu.32.g

di filiis Iſrael, eo quòd incredulus fuerit ori meo ad aquas contradictionis. Tolle Aaron &
* filium eius cum eo, & duces eos in montem Hor. Cúmque nudaueris patrem veſte ſua, in-
dues ea Eleazarum filium eius, & Aaron colligetur, & morietur ibi. Fecit Moyſes vt præce-

Subſtituitur Eleazarus deut.10.b. Luget Aaron populus.

perat dominus, & aſcenderunt in montem Hor coram omni multitudine. Cúmque Aaron
ſpoliaſſet veſtibus ſuis, induit eis Eleazarum filium eius. Illo mortuo in montis ſupercilio,
deſcendit* cum Eleazaro. Omnis autem multitudo videns occubuiſſe Aaron, fleuit ſuper eo
triginta diebus per cunctas familias ſuas.

CAP. XXI.

Vincit Iſrael regem Arad.

QVod cum audiſſet Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem, veniſſe ſcilicet A
Iſrael per exploratorum viam, pugnauit contra illū, & victor exiſtens, duxit ex eo præ

Votū Iſrael.

dam. At Iſrael voto ſe domino obligans, ait, Si tradideris populū iſtum in manu mea, de-
lebo vrbes eius. Exaudiuítque dominus preces Iſrael, & tradidit Chananæum: quem ille in-

Horma

terfecit ſubuerſis vrbibus eius: & vocauit nomē loci illius, Horma, id eſt anáthema. Pro-
fecti ſunt autem de mōte Hor, per viam quæ ducit ad mare rubrum, vt circumirent terram B

Tædet populum itineris. Loquitur cōtra deum.

Edom. Et tædere cœpit populum itineris ac laboris: locutúſque contra dominū & Moyſen,
ait, Cur eduxiſti nos de AEgypto, vt moreremur in ſolitudine? Deeſt panis, nō ſunt aquæ:
anima noſtra iam nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo. Quamobrem miſit dominus in populū

Serpentibus ignitis percuſſus morit. ſap.16.a.1.cor.10.b. FIGVRA CHRISTI iohan.3.b.

ignitos ſerpentes, ad quorum plagas, & mortes plurimorum, venerunt ad Moyſen, atque di-
xerūt, Peccauimus, quia locuti ſumus contra dominum & te: ora vt tollat à nobis ſerpentes.
Orauit Moyſes pro populo, & locutus eſt dominus ad eum, Fac ſerpentem æneum, & pone
eū pro ſigno. qui percuſſus aſpexerit eū, viuet. Fecit ergo Moyſes SERPENTEM AE- C
NEVM, & poſuit eum pro ſigno: quem cum percuſſi aſpicerēt, ſanabantur. Profectíque
filii Iſrael caſtrametati ſunt in Oboth. Vnde egreſſi fixere tentoria in Ieabarim, in ſolitudi-

Caſtrametātur in Arnon. Iudi.11.c.

ne quæ reſpicit Moab cōtra orientalem plagā. Et inde mouētes, venerunt ad torrentem
Zared. Quē relinquentes caſtrametati ſunt contra Arnon, quæ eſt in deſerto, & promi-
net in finibus Amorrhæi. ſiquidem Arnon terminus eſt Moab, diuidens Moabitas & Amor-
rhæos. Vnde dicitur in libro bellorum domini, ſicut fecit in mari rubro, ſic faciet in torren- D
tibus Arnon. Scopuli torrentiū inclinati ſunt vt requieſcerent in Ar, & recumberent in fini-
bus Moabitarum. Et ex eo loco apparuit puteus, ſuper quo locutus eſt dominus ad Moy-
ſen, Congrega populum, & dabo ei aquam. Tunc cecinit Iſrael carmen iſtud, Aſcendat pu-
teus. Concinebāt, Puteus quem foderūt principes, & parauerūt duces multitudinis in datore
legis, & in baculis ſuis. Profectíque ſunt de ſolitudine, Mathana: de Mathana in Naha- E

Vincitur Sehon. deut.2.f. iudi.11.d.

liel: de Nahaliel in Bamoth. Bamoth vallis eſt in regione Moab, in vertice Phaſga, quod re-
ſpicit contra deſertum. Miſit autem Iſrael nuntios ad Sehon regem Amorrhæorum, di-
cens, Obſecro vt tranſire mihi liceat per terram tuam: non declinabimus in agros & vineas,
non bibemus aquas ex puteis. via regia gradiemur, donec tranſeamus terminos tuos. Qui

Amos.2.e. pſal.134.c.

concedere noluit vt tranſiret Iſrael per fines ſuos: quin potius exercitu congregato, egreſſus
eſt obuiam in deſertum, & venit in Iaſa, pugnauitque cōtra eum. A quo* percuſſus eſt in ore
gladii, & poſſeſſa eſt terra eius ab Arnon vſque Ieboc, & filios Ammon: quia forti præſidio

¶publica,]regia

¶quod iuſtum eſt] pretium earum ¶nulla erit in p[retio] difficultas] vel, nihil detrimenti erit ¶velociter tranſ[eamus]]pedib[us] no[stris] tranſibimus.

¶Pergat] Congre[ga]bitur ¶incredulus fu[erit] rebelles fuerit[is]

*Eleazar ¶patrem] Aaron

*Moyſes

¶illum, Iſrael

¶nauſeat] ang[ore] afficitur

¶æneū,]ign[eum] ¶pro ſigno.] vexillum (vel ...) cam) & infra. ¶Ieabarim] ... mulis Abarim

¶dicitur] ... ¶libro] vel ... ratione (aut ...) domini ... buntur) ¶ſicut fecit ... cit (vel ... preſſio ... ¶ſic faciet ... ¶Scopuli ... ſiones (vel ... impetu ... ¶apparuit ... in Beer (id eſt ... hic autē ... ¶parauerunt ... multitudinis ... tore legis, & ... liberales ... legiſlatore ¶Bamoth ... de Bamoth ... lem quæ ... ¶exercitu ... pulo ſuo

F tenebantur termini Ammonitarum. Tulit ergo Iſrael omnes ciuitates eius, & habitauit in vrbibus Amorrhæi, in Heſebon ſcilicet, & viculis eius. Vrbs Heſebon fuit Sehon regis Amorrhæi, qui pugnauit cõtra regem Moab: & tulit omnem terram, quæ ditionis illius fuerat, vſque Arnon. Idcirco dicitur in prouerbio, Venite in Heſebon, ædificetur, & conſtruatur ciuitas Sehon. Ignis*egreſſus eſt de Heſebon, flamma de oppido Sehon, & deuorauit Ar Moabitarum, & habitatores excelſorum Arnon. Væ tibi Moab, periſti popule Chamos. Dedit filios eius in fugam, & filias in captiuitatem regi Amorrhæorum Sehon. Iugum ipſorũ G diſperiit ab Heſebon vſque Dibon, laſſi peruenerunt in Nophe, & vſque Medaba. Habitauit itaque Iſrael in terra Amorrhæi. Miſitque Moyſes qui explorarent Iazer: cuius ceperũt viculos, & poſſederunt habitatores. Verteruntque ſe, & aſcenderunt per viam Baſan, & occurrit eis Og rex Baſan cum omni populo ſuo, pugnaturus in Edrai. Dixitque dominus ad Moyſen, Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum, & omnem populum, ac terrã eius: facieſque illi ſicut feciſti Sehon regi Amorrhæorum habitatori Heſebon. Percuſſerunt igitur & hunc cum filiis ſuis, vniuerſumque populum eius vſque ad internecionem, & poſſederunt terram illius.

ⁿin ꝑuerbio, ˥ ab iis qui ꝑuerbiis vtunt̃.
*enim
ⁿIugum ˥ vel Regnũ
ⁿlaſſi puenerunt in ˥ deſolauimꝰ eos vſq;
ⁿpoſſederũt habitatores ˥ expulit Amorrhæum qui erat ibi.
ⁿvſq; ad interneciónem, ˥ vſquequo nõ reliqueret ei qui aufugeret (vel ſuperſtes eſſet)

Amorrhæorũ vrbes poſſidet Iſrael.
Vrbs Heſebõ Moabitæ victi ab Amorrhæis.
Iudi. 11. c.
Percutiť Og. deu. 3. a. 29. b.

CAP. XXII.

A PRofectíque caſtrametati ſunt in cãpeſtribus Moab, vbi trans Iordanem Iericho ſita eſt. Videns autem Balac filius Sephor omnia quæ fecerat Iſrael Amorrhæo, & quod pertimuiſſent eum Moabitæ, & impetum eius ferre non poſſent, dixit ad maiores natu Madian, Ita delebit hic populus omnes qui in noſtris finibus cõmorantur, quomodo ſolet bos herbas vſque ad radices carpere. Ipſe autem*erat eo tempore rex in Moab. Miſit ergo nuntios ad Balaam filium Beor ariolum, qui habitabat ſuper flumen terræ filiorum Ammon, vt vo-B carent eum, & dicerent, Ecce egreſſus eſt populus ex AEgypto, qui operuit ſuperficiem terræ, ſedens contra me. Veni igitur, & maledic*populo huic, quia fortior me eſt: ſi quomodo poſſim percutere & eiicere eum de terra mea. noui enim quód benedictus ſit, cui benedixeris: & maledictus in quem maledicta congeſſeris. Perrexeruntque ſeniores Moab, & maiores natu Madian habentes diuinationis pretium in manibus. Cúmque veniſſent ad Balaam, & narraſſent ei omnia verba Balac, ille reſpondit, Manete hic nocte, & reſpondebo quicquid mihi dixerit dominus. Manentibus autem illis apud Balaam, venit deus, & ait ad eum, Quid ſibi volunt homines iſti apud te? Reſpondit, Balac filius Sephor rex Moabitarũ

ⁿ& impetũ eius ferre nõ poſſent, dixit ˥ quia multus erat, & anguſtiis affectꝰ eſſet Moab ꝓpter filios Iſrael: quódq; Moab dixiſſet
ⁿIta delebit hic populus ˥ Nunc lambet (vel corrodet) hæc congregatio
*Balac
ⁿariolum ˥ interpretem ſomniorum,
*propter me
ⁿQuid ſibi volunt ˥ Qui ſunt

Rex Balac mittit ad Balaam vt maledicat populo. ioſ. 24. b.

C miſit ad me, dicens, Ecce populus qui egreſſus eſt de AEgypto, operuit ſuperficiem terræ: veni, & maledic ei, ſi quo modo poſſim pugnãs abiicere eũ. Dixitque deus ad Balaam, Noli ire cum eis, neque maledicas populo, quia benedictus eſt. Qui mane conſurgens dixit ad principes*, Ite in terram veſtram, quia prohibuit me dominus venire vobiſcũ. Reuerſi principes dixerunt ad Balac, Noluit Balaam venire nobiſcum. Rurſum ille multo plures & nobiliores quàm antè miſerat, miſit. Qui cum veniſſent ad Balaam, dixerunt, Sic di-D cit Balac filius Sephor, Ne cuncteris venire ad me: paratus ſum honorare te*, & quicquid volueris dabo: veni, & maledic populo iſti. Reſpõdit Balaam, Si dederit mihi Balac plenam domũ ſuam argẽti & auri, non potero immutare verbũ domini dei mei, vt vel plus vel minus loquar. Obſecro vt hic maneatis etiam hac nocte, & ſcire queam quid mihi rurſum reſpõdeat dominus. Venit ergo deus ad Balaam nocte, & ait ei, Si vocare te venerint homines iſti, ſurge, & vade cum eis: ita duntaxat, vt quod tibi præcepero facias. Surrexit Balaam mane, & ſtrata aſina profectus eſt cum eis. Et iratus eſt deus*. Stetitque angelus domini in via contra Balaam, qui inſidebat aſinæ, & duos pueros habebat ſecum. Cernens aſina ange-E lum*ſtantem in via euaginato gladio*, auertit ſe de itinere, & ibat per agrum. Quam cum verberaret Balaam, & vellet ad ſemitam reducere, ſtetit angelus in anguſtiis duarum maceriarum, quibus vineæ cingebantur. Quem videns aſina, iunxit ſe parieti, & atriuit ſedentis pedem. At ille iterum verberabat eam, & nihilominus angelus ad locum anguſtũ tranſiens, vbi nec ad dexterã nec ad ſiniſtram poterat deuiari, obuius ſtetit. Cúmque vidiſſet aſina ſtantem angelum, concidit ſub pedibus ſedentis. Qui*iratus, vehementius cædebat fuſte latera eius. Aperuítque dominus os aſinæ, & locuta eſt, Quid feci tibi? cur percutis me ecce iam tertio? Reſpondit Balaam, Quia commeruiſti & illuſiſti mihi: vtinam haberem gladiũ F vt te percuterem. Dixit aſina, Nónne animal tuum ſum, cui ſemper ſedere conſueuiſti vſque in præſentem diem? Dic quid ſimile vnquam fecerim tibi? At ille ait, Nunquam. Proti-

*Balac
*valde
ⁿvolueris dabo: ˥ dixeris faciam:
ⁿimmutare ˥ tranſgredi
ⁿplus vel minus loquar. ˥ parũ vel magnum faciam. Heb.
ⁿpræcepero ˥ loquar
*quod pgeret ipſe.
ⁿcontra Balaam, ˥ vt aduerſaretur ei,
*domini
*in manu eius
ⁿatriuit ſedẽtis ˥ coarctauit ipſius Balaam
*Balaam
ⁿcommeruiſti &
ⁿvtte percuterem. ˥ nunc occiderem te.
ⁿanimal tuum ˥ aſina tua

Balaam ꝓhibetdeus maledicere Iſraelitis
T. 24. e
Balaam non poteſt maledicere, contra domini volũtatem.
Balaam eũti ad maledicẽdũ, occurrit angelus. 2. pet. 2. c. iudæ. 1. d
Loquiť aſina

nus aperuit dominus oculos Balaam,& vidit angelum ſtãtem in via euaginato gladio,adorauítque eum pronus in terram. Cui angelus,Cur,inquit,tertio verberaſti aſinã tuam? Ego veni vt aduerſarer tibi,quia peruerſa eſt via tua, mihique contraria. & niſi aſina declinaſſet de via,dans locum reſiſtenti,te occidiſſem,& illa viueret.Dixit Balaam,Peccaui,neſciẽs quòd tu ſtares contra me:& nunc ſi diſplicet tibi vt vadam, reuertar. Ait angelus, Vade cũ iſtis,& caue ne aliud quàm præcepero tibi,loquaris.Iuit igitur cum principibus.

Balac ſuſcipit ipſum Balaam

G Quod cũ audiſſet Balac,egreſſus eſt in occurſum eius in oppido Moabitarũ,quod ſitum eſt in extremis finibus Arnon.Dixítque ad Balaam, Miſi nuntios vt vocarẽt te, cur non ſtatim veniſti ad me? an quia mercedẽ aduentui tuo reddere nequeo? Cui ille reſpõdit, Ecce adſum: nunquid loqui potero aliud, niſi quod deus poſuerit in ore meo? Perrexerunt ergo ſimul, & venerunt in vrbem quæ in extremis regni eius finibus erat.Cúmque occidiſſet Balac boues,& oues,miſit ad Balaam,& principes qui cum eo erant,munera.Mane autem facto duxit eum ad excelſa Baal,& intuitus eſt extremam partem populi.

¶ peruerſa eſt via tua mihique contraria] diuertis per viã mihi contrariam. ipſa videns me, declinauit à facie mea iam tribus vicibus.
▸ dans locum reſiſtenti
¶ præcepero] loquutus fuero
¶ oppido] ciuitate
¶ in extremis finib[us] Arnon.] iuxta terminum Arnon, quæ e[st] ĩ extremo termin[o]
¶ quia mercedẽ aduentui tuo redde[re] nequeo?] verè quo[d] nequeã te honora[re]
¶ quæ ĩ extremis re[gni] ei[us] finib[us] erat] platearũ (vel mu[ni]tam. Quidam ex[po]nunt, Cuius plat[eæ] viris & mulieribus ac pueris erant re[]fertæ.)
▸ munera

CAP. XXIII.

Balaam conſtruit aras.

A Dixítque Balaam ad Balac, Ædifica mihi hic ſeptem aras,& para totidem vitulos,eiuſdémque numeri arietes.Cúmque feciſſet iuxta ſermonem Balaam,impoſuerunt ſimul vitulum & arietem ſuper aram.Dixítque Balaam ad Balac, Sta paulíſper iuxta holocauſtũ tuum donec vadam, ſi forte occurrat mihi dominus, & quodcunque mihi imperauerit, loquar tibi.

De[us] dat ipſi Balaã quod loquatur.

Cúmque abiiſſet velociter,occurrit illi deus.Locutúſque ad eum Balaam, Septem,inquit,aras erexi,& impoſui vitulum & arietem deſuper. Dominus autem poſuit verbum in ore eius,& ait,Reuertere ad Balac,& hæc loquẽris.Reuerſus inuenit ſtantem Balac iuxta holocauſtũ ſuum, & omnes principes Moabitarum:aſſumptáque parabola ſua, dixit,

Balaã benedicit ſemini Iſraelis,prædicẽs futurum maximũ populum.

De Aram adduxit me Balac rex Moabitarum,de montibus orientis. Veni,inquit, & maledic* Iacob:propera & deteſtare Iſrael.
B Quomodo maledicam,cui non maledixit deus? Qua ratione deteſter,quem dominus non deteſtatur? De ſummis ſilicibus videbo eũ, & de collibus conſyderabo illum. Populus ſolus habitabit,& inter gẽtes non reputabitur. Quis dinumerare poſſit puluerem Iacob,& noſſe numerũ ſtirpis Iſrael? Moriatur anima mea morte iuſtorum,& fiant nouiſſima mea horum ſimilia. Dixítque Balac ad Balaam,Quid eſt hoc quod agis? Vt malediceres inimicis meis, vocaui te:& tu econtrario benedicis eis. Cui ille reſpõdit, Num aliud poſſum loqui niſi quod iuſſerit dominus? Dixit ergo Balac, Veni mecum in alterum locum,vnde partem Iſrael videas,& totũ videre non poſſis,& inde maledicito ei.
C Cúmque duxiſſet eum in locum ſublimem,ſuper verticem montis Phaſga,ædificauit Balaam ſeptem aras, & impoſitis ſupra vitulis atque arietibus,dixit ad Balac, Sta hic iuxta holocauſtum tuum,donec ego obuius pergam. Cui cum dominus occurriſſet, poſuiſſétque verbum in ore eius,ait,Reuertere ad Balac,& hæc loquẽris ei . Reuerſus inuenit eum ſtãtem iuxta holocauſtum ſuum,& principes Moabitarum cum eo. Ad quem Balac, Quid, inquit,locutus eſt dominus? At ille aſſumpta parabola ſua,ait,Sta Balac & auſculta,audi fili Sephor,

Verax deus.

Non eſt deus quaſi homo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur. Dixit ergo,& non faciet? locutus eſt,& non implebit? Ad benedicendum adductus ſum, benedictionem prohibere non valeo.

I.24.b

Non eſt idolum in Iacob,nec videtur ſimulachrum in Iſrael.
D Dominus deus eius cũ eo eſt,& clangor victoriæ regis in illo. Deus eduxit illum de Ægypto, cuius fortitudo ſimilis eſt rhinocerotis. Non eſt auguriũ in Iacob, nec diuinatio in Iſrael. Temporibus ſuis dicetur Iacob & Iſraeli quid operatus ſit deus. Ecce populus vt leæna cõſurget,& quaſi leo erigetur: nõ accubabit donec deuoret prædam, & occiſorum ſanguinem bibat. Dixítque Balac ad Balaam,Nec maledicas ei,nec benedicas. Et ille ait,Nonne dixi tibi quod quicquid mihi deus imperaret, hoc facerem? Et ait Balac ad eum, Veni, & ducam te ad alium locũ: ſi forte placeat deo vt inde maledicas eis . Cúmque duxiſſet eum ſuper verticem montis Phogor, qui reſpicit ſolitudinem, dixit ei Balaam, Ædifica mihi hic ſeptem aras,& para totidem vitulos, eiuſdémque numeri arietes. Fecit Balac vt Balaam dixerat: impoſuítque vitulos,& arietes per ſingulas aras.

¶ impoſuerũt ſim[ul]] obtulit Balac & [Ba]laam
¶ mihi imperauer[it]] oſtenderit mihi
¶ velociter,] ſolu[s] (aut ſilens)
*propter me ip[ſum]
¶ Quomodo] Cu[r]
¶ numerum ſtirp[is]] quartam parte[m]
¶ iuſſerit] poſuerit in ore meo
¶ ptẽ Iſrael vide[as] & totum videre [non] poſſis,] populũ [ſo]dem videas, at[que ex]mam tantũ par[tem] ipſius, & non to[tũ]
¶ ſublimem] ſpec[ula]torum,
¶ mutetur] pœnit[eat] eum.
¶ idõlũ] vel iniq[uitas] (aut dolor)
¶ ſimulachrum] [vel] præuaricatio
¶ clangor victori[æ] vel habitatio (a[]micitia)
¶ ille] Balaam
¶ imperaret] loqu[e]tur,

CAP. XXIIII.

Balaam prophetat de futuro regno Iſrael.

A Cvmque vidiſſet Balaam quòd placeret domino vt benediceret Iſraeli , nequaquã abiit vt ante perrexerat, vt augurium quæreret: ſed dirigens contra deſertum vultum ſuum, & eleuans oculos vidit Iſrael in tentoriis commorantem per tribus ſuas : & irruente in ſe ſpiritu dei aſſumpta parabola ait, Dixit Balaam filius Beor, dixit homo cuius obturatus eſt

¶ obturatus eſt o[cu]lus,] apti ſunt o[culi]

oculus:dixit auditor ſermonum dei,qui viſionem omnipotentis intuitus eſt,qui cadit & ſic
aperiũtur oculi eius,Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tẽtoria tua Iſrael:vt valles ne-
moroſæ, vt horti iuxta fluuios irrigui,vt tabernacula quæ fixit dominus , quaſi cedri prope
B aquas.Fluet aqua de ſitula eius, & ſemen illius erit in aquas multas.Tolletur propter Agag,
rex eius,& auferetur regnum illius. Deus eduxit illum de AEgypto, cuius fortitudo ſimilis s.23.d.
eſt rhinocerotis. Deuorabũt gentes hoſtes illius,oſſáque eorũ confringent, & perforabũt ſa-
gittis.Accubans dormiuit vt leo,& quaſi leæna,quam ſuſcitare nullus audebit.Qui benedi-
xerit tibi, erit & ipſe benedictus:qui maledixerit tibi,in maledictione reputabitur. Ira- Balac iraſcitur in Balaã.
túſque Balac contra Balaam, comploſis manibus ait, Ad maledicendum inimicis meis vo-
caui te,quibus econtrario tertio benedixiſti:reuertere ad locum tuum.Decreueram quidem
magnifice honorare te,ſed dominus priuauit te honore diſpoſito.Reſpõdit Balaam ad Ba-
C lac,Nónne nuntiis tuis,quos miſiſti ad me,dixi, Si dederit mihi Balac plenam domum ſuã s.22.d
argenti & auri,non potero præterire ſermonem domini dei mei, vt vel boni quid,vel mali
proferam ex corde meo,ſed quicquid dominus dixerit,hoc loquar? Veruntamen pergẽs ad
populum meum,dabo tibi conſilium quid populus tuus populo huic faciat extremo tempo-
re. Sumpta igitur parabola, rurſum ait,Dixit Balaam filius Beor, dixit homo cuius obtura- CHRISTI aduentũ prædicit Balaam matth.2.a
tus eſt oculus,dixit auditor ſermonum dei,qui nouit doctrinam altiſſimi, & viſiones omni-
potentis videt,qui cadens apertos habet oculos, Videbo eum, ſed nõ modo:intuebor illum,
ſed non prope . ORIETVR STELLA ex Iacob, & conſurget virga de Iſrael:& per-
D cutiet duces Moab , vaſtabítque omnes filios Seth . Et erit Idumæa poſſeſſio eius : hæreditas
Seir cedet inimicis ſuis:Iſrael vero fortiter aget.De Iacob erit qui dominetur,& perdat reli-
quias ciuitatis. Cúmque vidiſſet Amalec, aſſumens parabolam,ait, Principium gentium Amalecitarũ interitus
Amalec,cuius extrema*perdentur. Vidit quoque Cinæum:& aſſumpta parabola,ait,Ro- Cinęorũ deletio.
buſtum quidem eſt habitaculum tuum:ſed ſi in petra poſueris nidum tuum,& fueris electus
de ſtirpe Cin, quandiu poteris permanere? Aſſur enim capiet te. Aſſumptáque parabola De Romano imperio vaticinium.
iterum locutus eſt,Heu quis victurus eſt quando iſta faciet deus? Venient in trieribus de Ita-
lia,ſuperabunt Aſſyrios,vaſtabúntque Hebræos, & ad extremũ etiam ipſi peribũt. Surrexít-
A que Balaam,& reuerſus eſt in locũ ſuũ:Balac quoq; via qua venerat rediit. CAP. XXV.

MOrabatur autem eo tempore Iſrael in Setim , & fornicatus eſt populus cum filiabus Fornicač populus cum filiab⁹ Moab.
Moab , quæ vocauerũt eos ad ſacrificia ſua. At illi comederunt & adorauerunt deos
earum. Initiatúſque eſt Iſrael Beelphegor, & iratus dominus ait ad Moyſen, Tolle cunctos Ioſ.22. d.deu. 4.a.
principes populi,& ſuſpẽde eos contra ſolem in patibulis: vt auertatur furor meus ab Iſrael.
B Dixítque Moyſes ad Iudices Iſrael , Occidat vnuſquiſque proximos ſuos , qui initiati ſunt
Beelphegor. Et ecce vnus de filiis Iſrael intrauit coram fratribus ſuis ad ſcortum Madia
nitidem vidente Moyſe,& omni turba filiorum Iſrael,qui flebant ante fores tabernaculi.
Quod cum vidiſſet Phinees filius Eleazari filii Aaron ſacerdotis , ſurrexit de medio multi- Phinees occidit Zambri & Cozbi.
tudinis,& arrepto pugione ingreſſus eſt poſt virum Iſraelitem in lupanar, & perfodit ambos
C ſimul,virũ ſcilicet & mulierem in locis genitalibus. Ceſſauítque plaga à filiis Iſrael, & occiſi 1.mach.2.c. pſal.105.c.
ſunt viginti quatuor millia hominũ. Dixítque dominus ad Moyſen,Phinees filius Elea- 1.cor 10.b.
zari filii Aaron ſacerdotis auertit iram meam à filiis Iſrael : quia zelo meo cõmotus eſt cõ- Pactũ dei cũ Phinees.
tra eos,vt non ipſe delerem filios Iſrael in zelo meo.Idcirco loquere ad eum,Ecce do ei pa- 1.Mach.2.f.
cem fœderis mei,& erit tam ipſi quàm ſemini eius pactum ſacerdotii ſempiternum:quia ze Eccſi.45.d.
latus eſt pro deo ſuo,& expiauit ſcelus filiorum Iſrael.Erat autem nomen viri Iſraelitæ qui
D occiſus eſt cũ Madianitide, Zambri filius Salu,dux de cognatione & tribu Simeonis. Por- Zambri.
rò mulier Madianitis, quæ pariter interfecta eſt, vocabatur Cozbi filia Sur principis nobi- Cozbi.
liſſimi Madianitarum. Locutúſque eſt dominus ad Moyſen, dicens,Hoſtes vos ſentiant Madianítas iubet deus occidere.j.31.a.
Madianitæ, & percutite eos:quia & ipſi hoſtiliter egerunt contra vos,& deceperunt inſidiis
per idôlum Phogor & Cozbi filiã ducis Madian ſororem ſuam , quæ percuſſa eſt in die pla-
gæ pro ſacrilegio Phogor. CAP. XXVI.

A POſtquam noxiorum ſanguis effuſus eſt, dixit dominus ad Moyſen & Eleazarum filium Numerantur rurſum filii Iſrael terram Chanaan ingreſſuri.
Aron ſacerdotem,Numerate omnem ſummam filiorum Iſrael à viginti annis & ſupra,
per domos & cognationes ſuas,cunctos qui poſſunt ad bella procedere. Locuti ſunt ita-
que Moyſes & Eleazar ſacerdos in campeſtribus Moab ſuper Iordanem contra Iericho ad

¶valles nemoroſæ] torrentes in lõgum tendentes
¶Tolletur ꝑpter Agag) Exaltabitꝛ magis quàm Agag,
¶auferetur] leuabitꝛ
¶Deuorabunt] Conſumet (ſub. deus)
¶confringent] confringet
¶perforabunt] conteret
¶reuertere] fuge
¶honore diſpoſito.] gloria.
¶obturatus] apertus
¶orietur] inceſſit (vꝰ ambulauit, præteritũ pro futuro, id eſt proficiſcetur ſiue orietur.)
¶duces] terminos
¶fortiter aget] faciet diuitias. Chald. proſperabitꝛ ſubſtãtia.
*in æternum
¶ſed ſi in petra poſueris] ponei petra
¶& fueris &c. capiet te.] quia Cin incendet (vel depaſcet te, donec Aſſur captiuũ ducat te.
¶iſta faciet] vel, deſolauerit eum & infra
¶ſua.] deorũ ſuorũ.
¶Initiatuſq; eſt] cõiũxitque ſe
¶in patibulis] corã domino:
¶intrauit coram fratrib⁹ ſuis ad ſcortũ] venit & adduxit fratribus ſuis ſcortũ
¶arrepto pugione] vel, arrepta lancea
¶lupanar,] tabernaculum,
¶locis genitalib⁹.] ventrem.
¶pacẽ fœderis mei] fœdus meum pacẽ:
¶nobiliſſimi] populorum
¶Hoſtes vos ſentiãt Madianitæ,] Affligẽ Madianitas
¶hoſtiliter egerũt cõtra] afflīgũt (vel anguſtiis afficiũt)
¶poſtquam noxiorũ ſanguis effuſus eſt,] Poſt plagam autem

eos qui erant à viginti annis & ſupra, ſicut dominus imperauerat, quorum iſte eſt numerus:
Ge.46.b. exo. 6.b.1.para.5.a Ruben primogenitus Iſrael. huius filius, Henoch, à quo familia Henochitarum: & Phallu, à
quo familia Phalluitarū: & Heſron, à quo familia Heſronitarū: & Charmi, à quo familia Char
mitarum. hæ ſunt familiæ de ſtirpe Ruben: quarum numerus inuentus eſt quadragintatria
millia & ſeptingēti triginta. Filius Phallu, Eliab. huius filii, Namuel & Dathan & Abiron. iſti
S.16.a.g. ſunt Dathan & Abiron principes populi qui ſurrexerunt contra Moyſen & Aaron in ſedi- B ¶ſurrexerūt] diuiſerunt ſe
tione Core, quando aduerſus dominum rebellauerunt: & aperiens terra os ſuum deuorauit ¶ſeditione] congregatione
*Core morientibus plurimis, quādo combuſſit ignis ducentos quinquaginta viros. Et factum * eos &
eſt grande miraculum, vt Core pereunte filii illius nō perirent. Filii Simeon per cogna- ¶factum eſt grande miraculū,] fuerunt in ſignum: ¶perirēt.] perierūt
tiones ſuas, Namuel, ab hoc familia Namuelitarum: & Iamin, ab hoc familia Iaminitarum:
Iachin, ab hoc familia Iachinitarum: Zare, ab hoc familia Zareitarum: Saul, ab hoc familia
Saulitarum. hæ ſunt familiæ de ſtirpe Simeon, quarum omnis numerus fuit vigintiduo mil-
lia ducenti. Filii Gad per cognationes ſuas: Sephon, ab hoc familia Sephonitarum: Aggi,
ab hoc familia Aggitarum: Suni, ab hoc familia Sunitarum: Ozni, ab hoc familia Oznitarū:
Heri, ab hoc familia Heritarū: Arod, ab hoc familia Aroditarum: Ariel, ab hoc familia Arie-
litarum. iſtæ ſunt familiæ Gad, quarum omnis numerus fuit quadraginta millia quingenti. C
Gene.38.a b. Filii Iuda, Her & Onan, qui ambo mortui ſunt in terra Chanáan. Fuerúntque filii Iuda
per cognationes ſuas: Sela à quo familia Selaitarū: Phares, à quo familia Phareſitarū: Zare, à
quo familia Zareitarum. Porro filii Phares Heſron, à quo familia Heſronitarum: & Hamul,
à quo familia Hamulitarū. iſtæ ſunt familiæ Iuda, quarum omnis numerus fuit ſeptuaginta-
ſex millia quingenti. Filii Iſſachar per cognationes ſuas: Thola, à quo familia Tholaita-
rum: Phua, à quo familia Phuaitarum: Iaſub, à quo familia Iaſubitarum: Semran, à quo fami-
lia Semranitarum. hæ ſunt cognationes Iſſachar, quarū numerus fuit ſexagintaquatuor mil-
lia trecenti. Filii Zabulon per cognationes ſuas: Saredi, à quo familia Sareditarū: Elon, à
quo familia Elonitarū: Iahelel, à quo familia Iahelelitarū. hæ ſunt cognationes Zabulō, qua-
rū numerus fuit ſexaginta millia quingenti. Filii Ioſeph per cognationes ſuas, Manaſſe & D
Ephráim. De Manaſſe ortus eſt Machir, à quo familia Machiritarū. Machir genuit Galaad,
à quo familia Galaaditarū. Galaad habuit filios: Iezer, à quo familia Iezeritarum: & Helec, à
quo familia Helecitarū: & Aſriel à quo familia Aſrielitarū: & Sechē, à quo familia Sechemi-
J.27.a Filiæ Salphaad. tarū: & Semida à quo familia Semidaitarū: & Hepher, à quo familia Hepheritarū. Fuit autē
Hepher pater Salphaad, qui filios nō habebat, ſed tantū filias, quarū iſta ſunt nomina, Maa-
la, & Noa, & Hegla, & Melcha, & Therſa. hæ ſunt familiæ Manaſſe, & numerus earum quin-
quaginta duo millia ſeptingēti. Filii autem Ephráim per cognationes ſuas fuerūt hi: Su-
thala, à quo familia Suthalaitarum: Becher, à quo familia Becheritarū: Thehen, à quo familia
Thehenitarū. Porro filius Suthala fuit Heran, à quo familia Heranitarū. hæ ſunt cognatio-
nes filiorū Ephráim: quarum numerus fuit trigintaduo millia quingentorū. Iſti ſunt filii Io- E
ſeph per familias ſuas. Filii Beniamin in cognationibus ſuis: Bela, à quo familia Belaitarū:
Aſbel, à quo familia Aſbelitarum: Achiram, à quo familia Achiramitarū: Supham, à quo fa-
milia Suphamitarum: Hupham, à quo familia Huphamitarū. Filii Bela, Hered & Noeman.
de Hered, familia Hereditarum: de Noeman, familia Noemanitarum. hi ſunt filii Beniamin
per cognationes ſuas, quorum numerus fuit quadragintaquinque millia ſexcenti. Filii
Dan per cognationes ſuas: Suham, à quo familia Suhamitarū. hæ ſunt cognationes Dan per
familias ſuas. omnes fuêre Suhamitæ, quarū numerus erat ſexagintaquatuor millia quadrin-
gēti. Filii Aſer per cognationes ſuas: Iemna, à quo familia Iemnaitarum: Ieſſui, à quo familia
Ieſſuitarum: Brie, à quo familia Brieitarum. Filii Brie: Heber, à quo familia Heberitarum: &
Melchiel, à quo familia Melchielitarū. Nomen autem filiæ Aſer, fuit Sara. hæ ſunt cognatio- F
nes filiorum Aſer, & numerus eorum quinquagintatria millia quadringenti. Filii Neph-
thali per cognationes ſuas: Ieſiel, à quo familia Ieſielitarum: Guni à quo familia Gunitarum:
Ieſer à quo familia Ieſeritarum: Sellem, à quo familia Sellemitarum. hæ ſunt cognationes fi-
liorum Nephthali per familias ſuas: quarum numerus quadragintaquinque millia quadrin-
genti. Iſta eſt ſumma filiorum Iſrael, qui recenſiti ſunt ſexcenta millia, & mille ſeptingenti
triginta. Locutúſque eſt dominus ad Moyſen, dicens, Iſtis diuidetur terra iuxta numerū
vocabulorum in poſſeſſiones ſuas. Pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem: ¶partē hære[illegible]

ſingulis ſicut nunc recenſiti ſunt tradetur poſſeſſio: ita dúntaxat vt ſors terram tribubus di-
uidat & familiis. Quicquid ſorte contigerit, hoc vel plures accipiant, vel pauciores. Hic
quoque eſt numerus filiorum Leui per familias ſuas: Gerſon, à quo familia Gerſonitarum:
G Caath, à quo familia Caathitarum: Merari, à quo familia Meraritarum. hæ ſunt familiæ Le-
ui. Familia Lobni, familia Hebroni, familia Moholi, familia Muſi, familia Core. At vero
Caath genuit Amram: qui habuit vxorē Iochabed filiam Leui, quæ nata eſt ei in AEgypto.
hæc genuit Amram viro ſuo, filios, Aaron & Moyſen, & Mariam ſororem eorum. De Aaron
orti ſunt Nadab & Abiu & Eleazar & Ithamar: quorum Nadab & Abiu mortui ſunt, cū ob-
H tuliſſent ignem alienum coram domino. Fuerúntque omnes qui numerati ſunt, vigintitria
millia generis maſculini ab vno menſe & ſupra: quia nō ſunt recenſiti inter filios Iſrael, nec
eis cum cæteris data poſſeſſio eſt. Hic eſt numerus filiorum Iſrael, qui deſcripti ſunt à Moy-
ſe & Eleazaro ſacerdote, in campeſtribus Moab ſupra Iordanem contra Iericho: inter quos
nullus fuit eorū qui antè numerati ſunt à Moyſe & Aaron in deſerto Sinai. Prædixerat enim
dominus quòd omnes morerentur in ſolitudine. Nullúſque remanſit ex eis, niſi Caleb filius
Iephone, & Ioſúe filius Nun.

¶Lobni] Lobnitarū & ſic in ſequentibus ¶ei] ipſi Leui

Numerus filiorum Leui. exo.6.c. — Exo.6.c.2.a. — ſ.3.a. leui.10.a 1.para.24.a — 1.Cor.10.a. ſ.14.d.

A CAP. XXVII.

ACceſſerūt autem filiæ Salphaad, filii Hepher, filii Galaad, filii Machir, filii Manaſſe, qui
fuit filius Ioſeph: quarū ſunt nomina, Maala & Noa & Hegla & Melcha & Therſa. Ste-
terúntque coram Moyſe & Eleazaro ſacerdote, & cunctis principibus populi ad oſtium ta-
bernaculi fœderis, atque dixerunt, Pater noſter mortuus eſt in deſerto, nec fuit in ſeditione
quæ concitata eſt contra dominum ſub Core, ſed in peccato ſuo mortuus eſt: hic non habuit
mares filios. Cur tollitur nomen illius de familia ſua, quia nō habet filium? Date nobis poſ-
B ſeſſionem inter cognatos patris noſtri. Retulítque Moyſes cauſam earum ad iudiciū domi-
ni. Qui dixit ad eum, Iuſtam rem poſtulant filiæ Salphaad: da eis poſſeſſionem inter cogna-
tos patris ſui, & ei in hæreditate ſuccedant. Ad filios autem Iſrael loquêris hæc, Homo cum
mortuus fuerit abſque filio, ad filiam eius tranſibit hæreditas. ſi filiam non habuerit, habe-
bit ſucceſſores fratres ſuos. quod & ſi fratres nō fuerint, dabitis hæreditatem fratribus patris
eius. ſi autem nec patruos habuerit, dabitur hæreditas his qui ei proximi ſunt. erítque hoc
filiis Iſrael ſanctum lege perpetua, ſicut præcepit dominus Moyſi. Dixit quoque domi-
C nus ad Moyſen, Aſcende in montem iſtum Abarim, & contemplare inde terram quam da-
turus ſum filiis Iſrael. cúmque videris eam, ibis & tu ad populum tuum, ſicut iuit frater tuus
Aaron, quia offendiſtis me in deſerto Sin in cōtradictione multitudinis, nec ſanctificare me
voluiſtis coram eis ſuper aquas. hæ ſunt aquæ contradictionis in Cades deſerti Sin. Cui re-
ſpondit Moyſes, Prouideat dominus deus ſpirituū omnis carnis, hominē qui ſit ſuper mul-
titudinem hanc: & poſſit exire & intrare ante eos, & educere eos vel introducere, ne ſit po-
pulus domini ſicut oues abſque paſtore. Dixítque dominus ad eum, Tolle Ioſúe filiū Nun
D virum in quo eſt ſpiritus, & pone manum tuam ſuper eū. Qui ſtabit coram Eleazaro ſacer-
dote & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, vt
audiat eum omnis ſynagôga filiorum Iſrael. Pro hoc ſi quid agendum erit, Eleazar ſacerdos
conſulet dominum. Ad verbum eius egredietur & ingredietur ipſe, & omnes filii Iſrael cum
eo, & cætera multitudo. Fecit Moyſes vt præceperat ei dominus. Cúmque tuliſſet Ioſúe,
ſtatuit eū coram Eleazaro ſacerdote & omni frequentia populi. Et impoſitis capiti eius ma-
nibus cuncta replicauit quæ mandauerat dominus.

¶ſub] in congregatione ¶tollitur] diminuetur ¶cognatos] fratres & infra ¶ſanctum lege perpetua,] in ſtatutum iudicii ¶ibis] cōgregaberis ¶offendiſtis me] rebelles fuiſtis ori meo ¶Prouideat] pficiat ¶Pro hoc ſi quid agēdum erit, Eleazar ſacerdos cōſulet dominum.] Coram Eleazaro ſacerdote ſtabit qui pro ipſo poſtulabit iudicium veritatis (aut certitudinis, vel illuminationis) corā domino. ¶replicauit] præcepit ei

Lex hæreditatis filiarū Salphaad. ſ.26.d infra.36.a. 10ſue 17.a — Supra.16.e — De hæreditate lex. — Oſtenditur Moyſi terra pmiſſionis, deut.32.g — Sup.20.b — Conſtituitur Ioſue dux populi pro Moyſe. deut.3.d.

A CAP. XXVIII.

DIxit quoque dominus ad Moyſen, Præcipe filiis Iſrael, & dices ad eos, Oblationem meā
& panes, & incēſum odoris ſuauiſſimi offerte per tempora ſua. Hæc ſunt ſacrificia quæ
*offerre debetis, Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocauſtum ſempiternū:
vnum offeretis mane, & alterum ad veſperum: decimam partem ephi ſimilæ, quæ conſperſa
ſit oleo puriſſimo, & habeat quartam partem hin. holocauſtum iuge eſt quod obtuliſtis in
monte Sinai in odorem ſuauiſſimum incenſi domini. & libabitis vini quartam partem hin
per agnos ſingulos in ſanctuario *domini. Alterúmque agnum ſimiliter offeretis ad veſperā
B iuxta omnem ritum ſacrificii matutini, & libamentorum eius, oblationem ſuauiſſimi odo-
ris domino. Die autem ſabbathi offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas
decimas ſimilæ oleo conſperſæ in ſacrificio, & liba quæ ritè funduntur per ſingula ſabbatha
in holocauſtum ſempiternum. In calendis autem, id eſt in menſium exordiis, offeretis holo-

*domino ¶in odorem ſuauiſſimum incēſi domini.] in odorē quietis ſacrificiū domino. Chald. interp. vt oblatio volūtarie ſuſcipiatur corā domino *in munus ▸id eſt in menſium exordiis,

Quid quibuſlibet feſtiuitatibus offerendum. Mat.12.a

cauſtũ domino, vitulos de armento duos, arietem vnũ, agnos anniculos ſeptem immacula-
tos, & tres decimas ſimilæ oleo cõſperſæ in ſacrificio per ſingulos vitulos: & duas decimas ſi-
milæ oleo cõſperſæ per ſingulos arietes: & decimam decimæ ſimilæ ex oleo in ſacrificio per
agnos ſingulos. holocauſtum ſuauiſſimi odoris atque incenſi eſt domino. Libamenta autem
vini quæ per ſingulas fundenda ſunt victimas, iſta erunt, Media pars hin per ſingulos vitu-
los, tertia per arietem, quarta per agnum. hoc erit holocauſtum per omnes menſes, qui ſibi
anno vertente ſuccedunt. Hircus quoque offeretur domino pro peccatis in holocauſtũ ſem- C
Exo.12.c.leui.23.a. piternũ cum libamentis ſuis. Menſe autem primo, quartadecima die menſis, phaſe do-
mini erit, & quintadecima die ſolennitas: ſeptem diebus veſcẽtur azymis. Quarum dies pri-
ma venerabilis & ſancta erit: omne opus ſeruile non facietis in ea. Offeretiſque incenſum
holocauſtũ domino vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos
ſeptem: & ſacrificia ſingulorũ ex ſimila quæ conſperſa ſit oleo, tres decimas per ſingulos vi-
tulos, & duas decimas per arietem, & decimam decimæ per agnos ſingulos, id eſt per ſeptem
agnos. Et hircum pro peccato vnum, vt expietur pro vobis, præter holocauſtum matutinum
quod ſemper offeretis. Ita facietis per ſingulos dies ſeptem dierum in fomitem ignis, & in
odorem ſuauiſſimum domino: qui ſurget de holocauſto & de libationibus ſingulorum. Dies D
quoque ſeptimus celeberrimus & ſanctus erit vobis: omne opus ſeruile non facietis in eo.

Dies etiam primitiuorum quando offeretis nouas fruges domino, expletis hebdomadi-
bus venerabilis & ſancta erit: omne opus ſeruile non facietis in ea. Offeretiſque holocauſtũ
in odorem ſuauiſſimum domino, vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos
immaculatos ſeptem: atque in ſacrificiis eorum ſimilæ oleo conſperſæ tres decimas per ſin-
gulos vitulos, per arietes duos, per agnos decimam decimæ, qui ſimul ſunt agni ſeptem.
hircum quoque vnum qui mactatur pro expiatione: præter holocauſtum ſempiternũ & liba
eius. Immaculata offeretis omnia cum libationibus ſuis.

CAP. XXIX.

Quid octo primis diebus ſeptimi menſis ſit offerendum.

Menſis etiam ſeptimi prima dies venerabilis & ſancta erit vobis. omne opus ſeruile nõ A
facietis in ea, quia dies clangoris eſt & tubarũ. Offeretiſq; holocauſtũ in odorem ſua-
uiſſimũ domino, vitulum de armento vnum, arietem vnum, & agnos anniculos immacula-
tos ſeptem: & in ſacrificiis eorum ſimilæ oleo conſperſæ tres decimas per ſingulos vitulos,
duas decimas per arietem, vnam decimam per agnum, qui ſimul ſunt agni ſeptem: & hircũ
pro peccato, qui offertur in expiationem populi: præter holocauſtũ calendarum cum ſacrifi-
ciis ſuis, & holocauſtũ ſempiternum cum libationibus ſolitis. Eiſdem ceremoniis offeretis in
Leuit.16.g.&23.c. odorem ſuauiſſimũ incenſum domino. Decima quoque dies menſis huius ſeptimi erit
vobis ſancta atque venerabilis, & affligetis animas veſtras: omne opus ſeruile non facietis in
ea. Offeretiſque holocauſtũ domino in odorem ſuauiſſimũ, vitulum de armẽto vnum, arie- B
tem vnum, agnos anniculos immaculatos ſeptem: & in ſacrificiis eorum ſimilæ oleo con-
ſperſæ tres decimas per ſingulos vitulos, duas decimas per arietem, decimam decimæ per
agnos ſingulos, qui ſunt ſimul agni ſeptem: & hircũ pro peccato. abſque his quæ offerri pro
delicto ſolent in expiationem: & holocauſto ſempiterno, & ſacrificio & libaminibus eorum.

Quintadecima verò die menſis ſeptimi, quæ vobis ſancta erit atque venerabilis, omne
opus ſeruile non facietis in ea: ſed celebrabitis ſolennitatem domino ſeptem diebus. offere-
tiſque holocauſtum * in odorem ſuauiſſimum domino, vitulos de armento tredecim, arietes
duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: & in libamentis eorum ſimilæ oleo con
ſperſæ tres decimas per vitulos ſingulos, qui ſunt ſimul vituli tredecim: & duas decimas arie
ti vno, id eſt ſimul arietibus duobus, & decimam decimæ agnis ſingulis, qui ſunt ſimul agni C
quatuordecim: & hircum pro peccato. abſque holocauſto ſempiterno, & ſacrificio & libami-
ne eius. In die altero offeretis vitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos annicu
los immaculatos quatuordecim: ſacrificiáque & libamina ſingulorum per vitulos & arietes
& agnos rite celebrabitis, & hircum pro peccato. abſque holocauſto ſempiterno, ſacrifició-
que & libamine eius. Die tertio offeretis vitulos vndecim, arietes duos, agnos anniculos
immaculatos quatuordecim: ſacrificiáque & libamina ſingulorum per vitulos & arietes &
agnos rite celebrabitis: & hircum pro peccato. abſque holocauſto ſempiterno, ſacrificioque
& libamine eius. Die quarto offeretis vitulos decẽ, arietes duos, agnos anniculos imma-
culatos quatuordecim: ſacrificiáque & libamina ſingulorum per vitulos & arietes & agnos

¶decimã decimæ] Hebraiſmus eſt, pro ſingulas decimas. & infra.
¶incenſi] ſacrificiũ
¶venerabilis &] conuocatio
¶incenſũ] ſacrificiũ
¶in fomitem ignis, &] panis ſacrificii eſt (vel panẽ offeretis in ſacrificium)
¶qui ſurget de holocauſto & de libationibus ſingulorum] ſuper holocauſtum iuge fiet, & libamen eius. Chald. interp. præter holocauſtũ iuge & libamẽ eius fiet.
¶venerabilis & c] uocatio
¶per arietes duos] duas decimas per arietem,
¶decimã decimæ] ſingulas decimas & infra.
¶& ſacrificio] oblatione & infra.
*ſacrificium

rite celebrabitis:& hircum pro peccato. abſque holocauſto ſempiterno, ſacrificióque eius & libamine. Die quinto offeretis vitulos nouem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: ſacrificiáque & libamina ſingulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis:& hircũ pro peccato. abſque holocauſto ſempiterno, ſacrificióque eius & libamine. Die ſexto offeretis vitulos octo, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: ſacrificiáque & libamina ſingulorũ per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis: & hircum pro peccato. abſque holocauſto ſempiterno, ſacrificióque eius & libamine.

D Die ſeptimo offeretis vitulos ſeptem,& arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:ſacrificiáque & libamina ſingulorũ per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis: & hircum pro peccato. abſque holocauſto ſempiterno, ſacrificióque eius & libamine.

¶qui eſt celeberrimus,⁊in quo fit cœtus(vel cõgregatio populi)

Die octauo qui eſt celeberrimus, omne opus ſeruile non facietis, offerentes holocauſtũ in odorem ſuauiſſimũ domino, vitulum vnum, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos ſeptem: ſacrificiáque eius & libamina ſingulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis,& hircũ pro peccato. abſque holocauſto ſempiterno, ſacrificióque eius & libamine. Hæc offeretis domino in ſolennitatibus veſtris. præter vota & oblationes ſpontaneas in holocauſto, in ſacrificio, in libamine,& in hoſtiis pacificis.

CAP. XXX.

A NArrauítque Moyſes filiis Iſrael omnia quæ ei dominus imperauerat, & locutus eſt ad principes tribuum filiorum Iſrael, Iſte eſt ſermo quem præcepit dominus, Si quis virorum votum domino vouerit, aut ſe conſtrinxerit iuramento: non faciet irritum verbum ſuum, ſed omne quod promiſit implebit. *De votis, qñ reddẽda.*

¶iuramento⁊ligamine ¶cognouerit⁊audierit *pater ¶voti rea erit:⁊firma erunt vota ſua: & infra.

Mulier ſi quippiam vouerit, & ſe cõſtrinxerit iuramento quæ eſt in domo patris ſui,& in ætate adhuc puellari: *Puella vouens.* B ſi cognouerit pater votum quod pollicita eſt,& iuramentũ quo obligauit animã ſuam,& tacuerit*, voti rea erit: quicquid pollicita eſt & iurauit, opere complebit. ſinautem ſtatim vt audierit contradixerit pater:& vota & iuramenta eius irrita erunt, nec obnoxia tenebitur ſponſioni, eo quòd contradixerit pater. Si maritum habuerit,& vouerit aliquid,& ſemel de ore eius verbum egrediens animam eius obligauerit iuramẽto: quo die audierit vir,& non contradixerit, voti rea erit, reddétque quodcunque promiſerat. ſinautem audiens*ſtatim cõtradixerit,& irritas fe- C cerit pollicitationes eius, verbáque quibus obſtrinxerat animam ſuam: propitius erit ei dominus.

*vir eius ¶propitius erit⁊parcet & infra.

Vidua & repudiata quicquid vouerint, reddẽt. Vxor in domo viri cum ſe voto conſtrinxerit & iuramento, ſi audierit vir,& tacuerit, nec contradixerit ſponſioni, reddet quodcunque promiſerat. ſinautem éxtemplo contradixerit, non tenebitur promiſſionis rea: quia maritus cõtradixit,& dominus ei propitius erit. Si vouerit,& iuramento ſe conſtrinxe- D rit vt per ieiuniũ vel cæterarum rerum abſtinentiam affligat animam ſuam: in arbitrio viri erit ſiue faciat, ſiue non faciat. quod ſi audiens vir tacuerit,& in alteram diem diſtulerit ſententiam: quicquid vouerat atque promiſerat, reddet: quia ſtatim vt audiuit tacuit. ſinautem contradixerit poſtquam reſciuit, portabit ipſe iniquitatem eius. Iſtæ ſunt leges quas conſtituit dominus Moyſi inter virum & vxorem, inter patrem & filiã quæ in puellari adhuc ætate eſt, vel quæ manet in parentis domo.

CAP. XXXI.

A LOcutúſque eſt dominus ad Moyſen, dicens, Vleiſcere prius filios Iſrael de Madianitis,& ſic colligêris ad populum tuũ. Statímque Moyſes, Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnã, qui poſſint vltionẽ domini expetere de Madianitis. mille viri de ſingulis tribubus eligantur ex Iſrael qui mittãtur ad bellum. *Madianitæ ĩterficiũtur,& vrbes ipſorũ comburũtur. ſ.25.d* Dederúntque millenos de ſingulis tribubus, id eſt duodecim millia expeditorũ ad pugnam: quos miſit Moyſes cum Phinees filio Eleazari ſacerdotis, vaſáque ſancta,& tubas ad clangendum tradidit eis.

¶gentis:⁊Madianitarum:

Cúmque pugnaſſent cõtra Madianitas atque viciſſent, omnes mares occiderunt, & reges eorũ Eui & Recem & Sur & Hur B & Rebe, quinque principes gentis: Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. *Ioſue.13.c* *Balaam ĩterficitur.* Ceperúntque mulieres eorum & paruulos, omniáque pecora & cunctam ſupellectilem, quicquid habere potuerant depopulati ſunt. tam vrbes, quàm viculos & caſtella flamma conſumpſit.

¶reliqua autẽ vtenſilia⁊prædã inquã & ſpolia omnia

Et tulerunt prædam,& vniuerſa quæ ceperant tam ex hominibus quàm ex iumentis,& adduxerunt ad Moyſen & Eleazarũ ſacerdotem, & ad omnem multitudinem filiorũ Iſrael. *Prædam afferunt Iſraelitæ ad Moyſen & Aaron.* reliqua autem vtenſilia portauerunt ad caſtra in campeſtribus Moab, iuxta Iordanem cõtra Iericho. Egreſſi ſunt autem Moyſes & Eleazar ſacerdos,& omnes principes ſynagógæ in occurſum eorum extra caſtra. Iratúſque Moyſes principibus exercitus, tribunis & centurioni-

ſ.25.a

bus qui venerant de bello, ait, Cur fœminas reſeruaſtis? Nónne iſtæ ſunt quæ deceperunt fi- C
lios Iſrael ad ſuggeſtionem Balaam, & præuaricari vos fecerunt in dominum ſuper peccato

Mulieres interficiuntur.

Phogor, vnde & percuſſus eſt populus? Ergo cunctos interficite quicquid eſt generis maſcu-
lini etiam in paruulis: & mulieres quæ nouerunt viros in coitu, iugulate: puellas autē & om-

Virgines reſeruantur.

nes fœminas virgines reſeruate vobis, & manete extra caſtra ſeptem diebus. Qui occiderit
hominem, vel occiſum tetigerit, luſtrabitur die tertio & ſeptimo. Et de omni præda ſiue ve-
ſtimentum fuerit ſiue vas, & aliquid in vtenſilia præparatum, de caprarum pellibus & pilis
& ligno expiabitur. Eleazar quoque ſacerdos ad viros exercitus, qui pugnauerāt, ſic locutus

¶præceptū iſtatutū

Ignis.

eſt, Hoc eſt præceptum legis quod mandauit dominus Moyſi, Aurum & argentum & æs & D

¶igne ǀ trāſire facie-tis per ignem, &

ferrum & plumbum & ſtannū, & omne quod poteſt tranſire per flammas, igne purgabitur.

Aqua.

quicquid autem ignem non poteſt ſuſtinere, aqua expiationis ſanctificabitur: & lauabitis ve
ſtimenta veſtra die ſeptimo, & purificati poſtea caſtra intrabitis. Dixítque dominus ad

Præda ex æquo diuidit omnibus.

Moyſen, Tolle ſummam eorum quæ capta ſunt ab homine vſque ad pecus, tu & Eleazar ſa-

¶diuidéſque ex æquo ǀ dimidiabis

cerdos & omnes principes vulgi: diuidéſque ex æquo prædam inter eos qui pugnauerunt,
egreſsíque ſunt ad bellum, & inter omnem reliquam multitudinem, & ſeparabis partem do
mino ab his qui pugnauerunt & fuerunt in bello, vnam animam de quingentis, tam ex ho-

¶quia primitiæ dñi ſūt. ǀ oblationē dñi

minibus quàm ex bobus & aſinis & ouibus, & dabis eam Eleazaro ſacerdoti, quia primitiæ
domini ſunt. Ex media quoque parte filiorum Iſrael accipies quinquageſimum caput homi
num & boum & aſinorum & ouium, cunctorúmque animātium: & dabis ea Leuitis, qui ex- E
cubāt in cuſtodiis tabernaculi domini. Fecerúntque Moyſes & Eleazar, ſicut præceperat do-

Numerus prædæ.

minus. Fuit autem præda quam exercitus ceperat, ouium ſexcēta ſeptuagintaquinque mil-
lia, boum ſeptuagintaduo millia, aſinorum ſexaginta millia & mille: animæ hominū ſexus
fœminei, quæ non cognouerant viros, trigintaduo millia. Datáque eſt media pars his qui in
prælio fuerant, ouium trecēta trigintaſeptem millia quingentæ: è quibus in partem domi-
ni ſupputatæ ſunt oues ſexcentæ ſeptuagintaquinque. Et de bobus trigintaſex millibus, bo-
ues ſeptuaginta & duo: de aſinis triginta millibus quingētis, aſini ſexaginta vnus: de anima- F
bus hominū ſedecim millibus, ceſſerūt in partem domini trigintaduæ animæ. Tradidítque

* à dño.

Moyſes numerū primitiarū domini Eleazaro ſacerdoti, ſicut fuerat ei imperatū * ex media
parte filiorū Iſrael, quā ſeparauerat his qui in prælio fuerāt. De media verò parte quæ cōti-
gerat reliquæ multitudini, id eſt de ouibus trecentis trigintaſeptem millibus quingentis, &
de bobus trigintaſex millibus, & de aſinis triginta millibus quingentis, & de hominibus ſe-
decim millibus, tulit Moyſes quinquageſimū caput, & dedit Leuitis qui excubabant in ta-

Gratiarum actio à filiis Iſrael, quòd ex eis nullus in bello cecidiſſet.

bernaculo domini, ſicut præceperat dominus. Cúmque acceſsiſſent principes exercitus
ad Moyſen, & tribuni, centurionéſque, dixerunt, Nos ſerui tui recenſuimus numerū pugna- G
torum, quos habuimus ſub manu noſtra: & ne vnus quidem defuit. Ob hanc cauſam offeri-
mus in donariis domini ſinguli quod in præda auri potuimus inuenire, periſcelides & armil

¶deprecceris pro no-bis dñm. ǀ expies a-nimas noſtras corā dño.
¶in diuerſis ſpeciebus ǀ ex oībus vaſis fabrefactis,

las, annulos & dextralia ac murenulas, vt depreceris pro nobis dominū. Suſceperúntq; Moy
ſes & Eleazar ſacerdos omne aurum in diuerſis ſpeciebus pondo ſedecim millia ſeptingen-
tos quinquaginta ſiclos à tribunis & centurionibus. Vnuſquiſque enim quod in præda ra-
puerat, ſuum erat. Et ſuſceptum intulerūt in tabernaculum teſtimonii, in monimentum fi-
liorum Iſrael coram domino.

CAP. XXXII. A

Ruben & Gad, & dimidia tribus Manaſſe petūt ſibi dari poſſeſſionē trans Iordanē ad orietē

FIlii autem Ruben & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumētis infinita ſubſtā-
tia. Cúmque vidiſſent Iazer & Galaad aptas animalibus alendis terras, venerūt ad Moy-
ſen & Eleazarum ſacerdotem, & ad principes multitudinis, atque dixerunt, Ataroth, & Di-
bon, & Iazer, & Nemra, & Heſebon, & Eleale, & Sabam, & Nebo, & Beon, terra quam
percuſsit dominus in conſpectu filiorum Iſrael, regionis vberrimæ eſt ad paſtum anima-
lium: & nos ſerui tui habemus iumēta plurima: precamúrque ſi inuenimus gratiam coram
te, vt des nobis famulis tuis eam in poſſeſsionem, nec facias nos tranſire Iordanem. Quibus

Rubenitæ & Gaditæ corripiunt à Moyſe, quòd periculis ſe nolūt obiicere cū frīb⁹.
ſ.13.c
ſ.14.e

reſpondit Moyſes, Nunquid fratres veſtri ibunt ad pugnam, & vos hic ſedebitis? Cur ſubuer- B

¶ſubuertitis mentes ǀ vel retrahitis auer-uocatis cor & infra,

titis mentes filiorū Iſrael, ne tranſire audeant in locū quem eis daturus eſt dominus? nónne
ita egerunt patres veſtri, quādo miſi de Cadeſ-barne ad explorandam terram? Cúmque ve-
niſſent vſque ad vallem Botri luſtrata omni regione, ſubuerterunt cor filiorum Iſrael, vt nō

¶fines ǀ terram
* dñs

intrarent fines quos eis dominus dedit. Qui* iratus iurauit, dicens, Si videbunt homines iſti

qui aſcenderunt ex AEgypto à viginti annis & ſupra, terram quam ſub iuramento pollici-
tus ſum Abraham, Iſaac, & Iacob: & noluerunt ſequi me, præter Caleb filium Iephone Ce-
nezæum, & Ioſue filiũ Nun: iſti impleuerunt voluntatem meam. Iratúſque dominus aduer-
C ſum Iſrael, circunduxit eum per deſertum quadraginta annis, donec conſumeretur vniuer-
ſa generatio quæ fecerat malum in conſpectu eius. Et ecce, inquit, vos ſurrexiſtis pro pa-
tribus veſtris incrementa, & alumni hominum peccatorũ, vt augeretis furorem domini cõ-
tra Iſrael. Quòd ſi nolueritis ſequi eum, *in ſolitudine populum derelinquet, & vos cauſa
eritis necis omniũ. At illi propè accedẽtes, dixerunt, Caulas ouium fabricabimus, & ſta-
bula iumentorum, paruulis quoque noſtris vrbes munitas: nos autem ipſi armati & accincti
pergemus ad prælium ante filios Iſrael, donec introducamus eos ad loca ſua. Paruuli noſtri
& quicquid habere poſſumus, erunt in vrbibus munitis, propter habitatorum inſidias. Non
D reuertemur in domos noſtras, vſquedum poſſideant filii Iſrael hæreditatem ſuam: nec quic-
quam quæremus trans Iordanem, quia iam habemus noſtram poſſeſſionem in orientali eius
plaga. Quibus Moyſes ait, Si facitis quod promittitis, expediti pergite coram domino
ad pugnam: & omnis vir bellator armatus Iordanem trãſeat, donec ſubuertat dominus ini-
micos ſuos, & ſubiiciatur ei omnis terra: tunc *eritis inculpabiles apud dominũ & apud Iſ-
rael, & obtinebitis regiones quas vultis, coram domino. Sinautem quod dicitis nõ feceritis,
nulli dubium eſt quin peccetis in deum: & ſcitote quoniam peccatum veſtrum apprehendet
E vos. AEdificate ergo vrbes paruulis veſtris, & caulas & ſtabula ouibus ac iumentis: & quod
polliciti eſtis implete. Dixerúntque filii Gad & Ruben ad Moyſen, Serui tui ſumus, fa-
ciemus quod iubet dominus noſter. Paruulos noſtros & mulieres, & pecora, ac iumenta re-
linquemus in vrbibus Galaad: nos autem famuli tui omnes expediti pergemus ad bellũ, ſi-
cut tu domine lóqueris. Præcepit ergo Moyſes Eleazaro ſacerdoti, & Ioſue filio Nun, &
principibus familiarũ per tribus Iſrael, & dixit ad eos, Si tranſierint filii Gad, & filii Ruben
vobiſcũ Iordanem omnes armati ad bellũ coram domino, & vobis fuerit terra ſubiecta: date
F eis Galaad in poſſeſſionem. Sinautem noluerint tranſire armati vobiſcũ in terrã Chanáan,
inter vos habitãdi accipiant loca. Reſponderúntque filii Gad, & filii Ruben, Sicut locutus eſt
dominus ſeruis tuis, ita faciemus: ipſi armati pergemus coram domino in terrã Chanáan, &
poſſeſſionem iam ſuſcepiſſe nos confitemur trans Iordanem. Dedit itaque Moyſes filiis
Gad & Ruben, & dimidiæ tribui Manaſſe filii Ioſeph regnũ Sehon regis Amorrhæi, & regnũ
Og regis Baſan, terrã eorũ cum vrbibus ſuis per circuitum. Igitur extruxerunt filii Gad, Di-
bon, & Ataroth, & Aroer, & Roth & Sophan, & Iazer, & Iegbaa, & Beth-nemra, & Betharan,
G vrbes munitas, & caulas pecoribus ſuis. Filii verò Ruben ædificauerunt Heſebon, & Eleale,
& Chariatháim, & Nabo, & Baal-meon verſis nominibus, Sabama quoque: imponentes vo-
cabula vrbibus quas extruxerant. Porrò filii Machir, filii Manaſſe perrexerunt in Galaad, &
vaſtauerunt eam interfecto Amorrhæo habitatore eius. Dedit ergo Moyſes terram Galaad
Machir filio Manaſſe, qui habitauit in ea. Iair autem filius Manaſſe abiit, & occupauit vicos
eius, quos appellauit Hauoth-iair, id eſt villas Iair. Nobe quoque perrexit, & apprehẽdit Ca-
nath cum viculis ſuis: vocauítque eam ex nomine ſuo Nobe.

CAP. XXXIII.

A HAE ſunt manſiones filiorũ Iſrael, qui egreſſi ſunt de AEgypto per turmas ſuas in ma-
nu Moyſi & Aaron, quas deſcripſit Moyſes iuxta caſtrorum loca, quæ domini iuſſione
mutabant. Profecti igitur de Rameſſe menſe primo, quintadecima die menſis primi, al-
tera die phaſe, filii Iſrael in manu excelſa, videntibus cunctis AEgyptiis, & ſepelientibus pri-
mogenitos quos percuſſerat dominus, (nam & in diis eorũ exercuerat vltionem) caſtrametati
ſunt in Socoth. Et de Socoth venerũt in Etham, quæ eſt in extremis finibus ſolitudinis. In-
de egreſſi venerunt contra Phi-hahiroth, quæ reſpicit Beel-ſéphon, & caſtrametati ſunt ante
B Magdalum. Profectíque de Phi-hahiroth tranſierũt per mediũ mare in ſolitudinem: & am-
bulantes tribus diebus per deſertum Etham, caſtrametati ſunt in Mara. Profectíque de Ma-
ra venerunt in Elim, vbi erant duodecim fontes aquarũ, & palmæ ſeptuaginta: ibíque caſtra-
metati ſunt. Sed & inde egreſſi fixerũt tentoria ſuper mare rubrum. Profectíque de mari ru-
bro, caſtrametati ſunt in deſerto Sin. Vnde egreſſi venerũt in Daphca. Profectiq; de Daphca
caſtrametati ſunt in Alus. Egreſſique de Alus, in Raphidim fixêre tentoria, vbi populo de-
fuit aqua ad bibendũ. Profectiq; de Raphidim, caſtrametati ſunt in deſerto Sinai. Sed & de

---

Margin notes (left):

¶circunduxit eum] vagari eos fecit

¶incrementa, & alumni] multitudo Chald. interp̃. diſcipuli

*rurſum

¶derelinquet,] dimimuet,

►munitas

¶accincti] feſtinantes (vel prompti)

►& quicquid habere poſſumus,

¶quicquam quæremus] accipiemus hæreditatem cum eis

*reuertimini, &

¶nulli dubium eſt quin peccetis in deum:] ecce peccaſtis dño:

¶polliciti eſtis] egreſſũ eſt de ore veſtro Heb.

¶Expediti] accincti armis

¶caſtrorum loca,] vel profectiões eorum,

Margin notes (right):

Rubenitæ & Gaditæ promittũt ſe reducturos fratres in terrã promiſſiõis.

Ioſue.1.a

Ioſue.4.c

Rubenitis & Gaditis dat̃ poſſeſſio trãs Iordanem ad orientem. ioſu.13.b.22.a deut.3.b

Gene.50.d Amorrhæus occiditur. Manaſſe poſſeſſio. deu.3.b Iair poſſeſſio Nobe poſſ.

Numerantur mãſiones filiorũ Iſrael.

Exod.12.f

Exod.13.d

Exod.14.a

Exod.14.e

Exod.15.d

Exod.16.a

Exod.17.a

Exod.19.a

ſ.11.a ſolitudine Sinai egreſſi,venerunt ad Sepulchra cõcupiſcentiæ.Profectíque de Sepulchris cõ- C
cupiſcentiæ,caſtrametati ſunt in Haſeroth. Et de Haſeroth venerunt in Rethma. Profectiq;
ſ.11.d de Rethma,caſtrametati ſunt in Rẽmon-phares. Vnde egreſſi venerũt in Lebna. De Lebna
ſ.13.a caſtrametati ſunt in Reſſa.Egreſſique de Reſſa,venerunt in Ceelatha. Vnde profecti,caſtra-
metati ſunt in monte Sepher.Egreſſi de monte Sepher,venerũt in Harada. Inde proficiſcẽ-
tes,caſtrametati ſunt in Maceloth. Profectíque de Maceloth,venerũt in Tháhath.DeThá-
hath caſtrametati ſunt in Thare. Vnde egreſſi,fixêre tentoria in Methca.Et de Methca ca- D
Deut.10.b ſtrametati ſunt in Heſmona.Profectiq; de Heſmona, venerũt in Moſeroth. Et de Moſeroth
caſtrametati ſunt in Bene-iaacan. Profectíque de Bene-iaacan venerũt in montem Gadgad.
Vnde profecti,caſtrametati ſunt in Ietebátha.Et de Ietebátha venerunt in Hebrona.Egreſ-
ſique de Hebrona,caſtrametati ſunt in Aſion-gáber.Inde profecti,venerunt in deſertũ Sin,
ſ.20.a hæc eſt Cades.Egreſſique de Cades,caſtrametati ſunt in monte Hor in extremis finibus ter-
ræ Edom. Aſcendítque Aaron ſacerdos in montem Hor iubente domino:& ibi mortuus eſt E
ſ.20.d.deut. 32.g anno quadrageſimo egreſſionis filiorũ Iſrael ex AEgypto,menſe quinto,prima die menſis,
ſ.21.a cum eſſet annorũ centũ vigintitriũ.Audiuítque Chananæus rex Arad,qui habitabat ad me-
ridiem,in terrã Chanáan veniſſe filios Iſrael.Et profecti de monte Hor,caſtrametati ſunt in
ſ.21.c Salmona. Vnde egreſſi, venerunt in Phunon. Profectíque de Phunon, caſtrametati ſunt in
Oboth.Et de Oboth venerũt in Ieabarim,quæ eſt in finibus Moabitarũ.Profectíque de Iea-
barim fixêre tẽtoria in Dibon-gad.Vnde egreſſi,caſtrametati ſunt in Helmon-deblatháim. F
Egreſſique de Helmon-deblatháim,venerũt ad montes Abarim cõtra Nabo.Profectíque de
montibus Abarim,tranſierunt ad campeſtria Moab, ſupra Iordanem cõtra Iericho. Ibíque ¶planioribus campeſtribus
caſtrametati ſunt de Beth-ſimoth vſque ad Abel-ſatim in planioribus locis Moabitarũ,vbi
Chananæos iubet deus occidere. locutus eſt dominus ad Moyſen,Præcipe filiis Iſrael,& dic ad eos,Quando tranſieritis Ior- ¶titulos,idest ... eorũ,(vbi ... oſones facie...
danem,intrantes terram Chanáan,diſperdite cunctos habitatores terræ illius : cõfringite ti-
tulos,& ſtatuas cõminuite,atque omnia excelſa vaſtate,mundãtes terrã,& habitantes in ea. G ¶mundantes ... expellentes habitatores,
ego enim dedi vobis illã in poſſeſſionẽ,quam diuidetis vobis ſorte. Pluribus dabitis latiorẽ,
& paucioribus anguſtiorẽ.Singulis vt ſors ceciderit,ita tribuetur hæreditas. Per tribus & fa- ¶quaſi claui ... tros
milias poſſeſſio diuidetur.Sinaútem nolueritis interficere habitatores terræ:qui remãſerint, ¶lanceæ in ſpi... ¶aduerſabuntur ... bis anguſtiis ... cient vos
erunt vobis quaſi claui in oculis,& lanceæ in lateribus,& aduerſabũtur vobis in terra habi-
tationis veſtræ:& quicquid illis cogitaueram facere,vobis faciam. CAP. XXXIIII.

Terræ promiſſionis fines & termini. LOcutúſque eſt dominus ad Moyſen,dicens,Præcipe filiis Iſrael,& dices ad eos, Cum in- A
greſſi fueritis terram Chanáan,& in poſſeſſionem vobis ſorte ceciderit,his finibus termi
Ioſue.15.a nabitur,Pars meridiana incipiet à ſolitudine Sin, quæ eſt iuxta Edom : & habebit terminos
cõtra orientem mare ſalſiſſimũ:qui circuibunt auſtralem plagam per aſcenſum ſcorpionis,
ita vt tranſeant in Senna,& perueniant ad meridiem vſque ad Cadeſ-barne,vnde egredien
tur confinia ad villam nomine Adar,& tendent vſque ad Aſemona.ibítque per gyrum ter- B
minus ab Aſemona vſque ad torrentem AEgypti, & magni maris litore finietur. Plaga
autem occidentalis à mari magno incipiet,& ipſo fine claudetur. Porrò ad ſeptentriona-
lem plagam à mari magno termini incipient, peruenientes vſque ad montem altiſſimum,à ¶altiſſimum,...
quo venient in Emath vſque ad terminos Sedáda, ibúntque confinia vſque ad Zephrona,&
villam Enan. hi erunt termini in parte aquilonis. Inde metabuntur fines contra orien-
talem plagam,de villa Enan vſque Sephána, & de Sephána deſcendent termini in Reblá- C ¶Daphnim ... riente.
tha contra fontem Daphnim : inde peruenient contra orientem ad mare Cenereth, & ten-
dent vſque ad Iordanem,& ad vltimum ſalſiſſimo claudẽtur mari. Hanc habebitis terrã per
fines ſuos in circuitu. Præcepítque Moyſes filiis Iſrael,dicens, Hæc erit terra quam poſ-
ſidebitis ſorte,& quam iuſſit dominus dari nouem tribubus, & dimidiæ tribui. Tribus enim
filiorũ Ruben per familias ſuas,& tribus filiorũ Gad iuxta cognationũ numerũ, media quo-
que tribus Manaſſe,id eſt duæ ſemis tribus, acceperunt partẽ ſuã trans Iordanem cõtra Ieri- D
Nomina eorum qui terrã debebãt diuidere.ioſue. 14.a cho ad orientalẽ plagam. Et ait dominus ad Moyſen,Hæc ſunt nomina virorũ qui terrã
vobis diuidẽt,Eleazar ſacerdos,& Ioſúe filius Nun, & ſinguli principes de tribubus ſingulis, *principes & in reliquis ... cim ... dictio.
quorum iſta ſunt vocabula, De tribu Iuda,*Caleb filius Iephone.De tribu Simeon,Samuel
filius Ammiud. De tribu Beniamin,Elidad filius Chaſelon. De tribu filiorũ Dan, Bocci fi-
lius Iogli. Filiorũ Ioſeph de tribu Manaſſe,Haniel filius Ephod.De tribu Ephráim,Camuel

filius Sephtan. De tribu Zabulō, Eliſaphan filius Pharnach. De tribu Iſſachar dux Phaltiel filius Ozan. De tribu Aſer, Ahiud filius Salomi. De tribu Nephthali, Phedael filius Ammiud. Hi ſunt quibus præceperat dominus vt diuiderent filiis Iſrael terrā Chanaā. CAP. XXXV.

Vrbes Leuitis dandæ. ioſue. 21. a.

A HAEc quoque locutus eſt dominus ad Moyſen in campeſtribus Moab ſupra Iordanem contra Iericho, Præcipe filiis Iſrael vt dent Leuitis de poſſeſſionibus ſuis vrbes ad habitādum, & ſuburbana earum per circuitū: vt ipſi in oppidis maneant, & ſuburbana ſint pecoribus ac iumentis: quæ à muris ciuitatum forinſecus per circuitum mille paſſuū ſpatio tēdentur. contra orientem duo millia erunt cubiti, & contra meridiē ſimiliter erunt duo millia: ad mare quoque quod reſpicit ad occidentem, eadem mēſura erit, & ſeptentrionalis plaga æquali termino finietur. eruntque vrbes in medio, & foris ſuburbana. De ipſis autem oppidis, quæ Leuitis dabitis, ſex erunt in fugitiuorum auxilia ſeparata, vt fugiat ad ea qui fuderit ſanguinem: & exceptis his alia quadragintaduo oppida, id eſt ſimul* quadragintaocto cum ſuburbanis ſuis. Ipſæque vrbes quæ dabūtur de poſſeſſionibus filiorum Iſrael, ab his qui plus habent, plures auferentur: & qui minus, pauciores. ſinguli iuxta menſuram hæreditatis ſuæ dabunt oppida Leuitis.

¶paſſuum] cubitorū

¶eruntq; vrbes] eritque vrbs

¶& foris ſuburbana.] & hæc ſuburbana eorum.

¶in fugitiuorū auxilia ſeparata,] vrbes euaſionis quas dabitis, & infra.

* vrbes quas dabitis Leuitis,

Vrbes refugii. ioſue. 20. a deu. 4. g.

B Ait dominus ad Moyſen, Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos, Quando tranſgreſſi fueritis Iordanem in terram Chanaan, decernite quæ vrbes eſſe debeant in præſidia fugitiuorum, qui nolentes, ſanguinem fuderint: in quibus cum fugerit profugus, cognatus occiſi non poterit eum occidere, donec ſtet in conſpectu multitudinis, & cauſſa illius iudicetur. De ipſis autem vrbibus, quæ ad fugitiuorū ſubſidia ſeparantur, tres erunt trās Iordanem, & tres in terra Chanaan, tam filiis Iſrael, quàm aduenis atque peregrinis, vt confugiat ad eas qui nolens, ſanguinem fuderit.

Deute. 19. a. ioſue. 20. a.

¶qui nolentes, ſanguinē fuderint:] vt fugiat illuc homicida qui occiderit animā per ignorantiā:

¶cognatus occiſi] redēptor (.i. is qui redimit & vlciſcit̄ ſanguinē occiſi, qui ſolet vt plurimū eſſe cognat⁹ & affinis)

C Si quis ferro percuſſerit, & mortuus fuerit qui percuſſus eſt: reus erit homicidii, & ipſe morietur. Si lapidem iecerit, & ictus occubuerit: ſimiliter punietur. Si ligno percuſſus interierit: percuſſoris ſanguine vindicabitur. Propinquus occiſi, homicidam interficiet: ſtatim vt apprehēderit eum, interficiet. Si per odium quis hominem impulerit, vel iecerit quippiam in eum per inſidias, aut cum eſſet inimicus, manu percuſſerit, & ille mortuus fuerit: percuſſor, homicidii reus erit. cognatus occiſi ſtatim vt inuenerit eum, iugulabit. Quòd ſi fortuitu, & abſque odio, & inimicitiis quicquam horum fecerit, & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percuſſorem & propinquum ſanguinis quæſtio ventilata: liberabitur innocens de vltoris manu, & reducetur per ſententiā in vrbem ad quam confugerat, manebitque ibi, donec ſacerdos magnus, qui oleo ſancto vnctus eſt, moriatur.

Lex homicidii.

Deut. 19. c.

¶ſimiliter punietur.] homicida eſt, morte morietur.

¶percuſſoris ſanguine vīdicabit̄.] homicida eſt, moriet̄ homicida.

¶& īimicitiis quicquā horū fecerit, & hoc audiente populo fuerit cōprobatū,] atq; impulerit eū: vel proiecerit ſuper eum aliquod inſtrumentū, abſq; vllis īſidiis: vel ſi lapidē proiecerit & ceciderit in eū, vnde moriat̄, cum tamen nō eſſet ei īimic⁹, neq; quærebat malum eius:

¶quęſtio vētilata:] iudicabit cōgregatio ſecundū iudicia iſta:

D Si interfector extra fines vrbium, quæ exulibus deputatæ ſunt, fuerit inuentus, & percuſſus ab eo qui vltor eſt ſanguinis: abſque noxa erit qui eum occiderit. debuerat enim profugus vſque ad mortem pontificis in vrbe reſidere. poſtquam autem ille obierit, homicida reuertetur in terram ſuam. Hæc ſempiterna erunt, & legitima in cunctis habitationibus veſtris. Homicida ſub teſtibus punietur: ad vnius teſtimonium nullus condemnabitur. Non accipietis pretium ab eo qui reus eſt ſanguinis,* ſtatim & ipſe morietur. Exules & profugi ante mortem pontificis nullo modo in vrbes ſuas reuerti poterūt: ne polluatis terram habitationis veſtræ quæ inſontium cruore* maculatur: nec aliter expiari poteſt, niſi per eius ſanguinem qui alterius ſanguinem fuderit. Atque ita emundabitur veſtra poſſeſſio me cō morante vobiſcum. ego enim ſum dominus qui habito inter filios Iſrael.

Vnius teſtimonio nullus cōdēnandus.

¶vltoris] ꝓpīqui occiſi & infra.

¶vrbium, quæ exulibus deputatę ſunt,] vrbis euaſionis ſuæ ad quam fugerat,

¶ille] ſacerdos magnus ¶ſempiterna erunt, & legitima] erūt vobis in ſtatutū iudicii ꝑ generationes vr̄as ¶punietur:] occidet̄: *impius eſt, dign⁹ morte, ¶Exules & ꝓfugi ante mortē pōtificis nullo modo in vrbes ſuas reuerti poterūt:] nō accipietis pecunias ab eo qui fugit ī vrbē refugii, vt reuertat̄ & habitet ī terra, donec moriat̄ pōtifex. *in ea effuſo ¶Atq; ita emūdabitur vr̄a poſſeſſio me cōmorante vobiſcū] Et nō polluetis terrā in qua habitatis, in cuius medio & ego habito.

CAP. XXXVI

Lex cōnubiorū filiarū Salphaad. ſ. 27. a.

A ACceſſerunt autem & principes familiarum Galaad filii Machir, filii Manaſſe de ſtirpe filiorum Ioſeph: locutique ſunt Moyſi coram principibus Iſrael, atque dixerunt, Tibi domino noſtro præcepit Dominus, vt terrā ſorte diuideres filiis Iſrael, & vt filiabus Salphaad fratris noſtri dares poſſeſſionem debitam patri: quas ſi alterius tribus homines vxores acceperint, ſequetur poſſeſſio ſua, & trāſlata ad aliam tribum de noſtra hæreditate minuetur: atque ita fiet, vt cum iubileus, id eſt quinquageſimus annus remiſſionis aduenerit, confundatur ſortium diſtributio, & aliorū poſſeſſio ad alios tranſeat.

¶cōfundatur ſortiū diſtributio, & aliorū poſſeſſio ad alios tranſeat.] addet̄ hæreditas earū. hæreditati trib⁹ cui⁹ erūt: & de hæreditate tribus patrū noſtrorū diminuet̄ hęreditas earum.

C Reſpondit Moyſes filiis Iſrael, & domino præcipiēte ait, Rectè tribus filiorū Ioſeph locuta eſt, & hæc lex ſuper filiabus Salphaad à domino promulgata eſt, Nubant quibus volunt, tantum vt ſuæ tribus hominibus, ne commiſceatur poſſeſſio filiorum Iſrael de tribu in tribum. Omnes enim viri ducent vxores de tribu & cognatione ſua: & cunctæ fœminæ de eadē tribu maritos accipient: vt hæreditas per-

¶& dn̄o ꝑcipiente ait,] iuxta ſermonē dn̄i dicendo,

Tob. 7. d. Viris ex ſua tribu ducēda vxor, mulieribus ſimiliter nubendum.

maneat in familiis, nec ſibi miſceantur tribus, ſed ita maneāt vt à domino ſeparatæ ſunt. Fe-
cerúntque filiæ Salphaad vt ſibi fuerat imperatum: & nupſerunt Maala, & Therſa, & Hegla, D
& Melcha, & Noa filiis patrui ſui de familia Manaſſe, qui fuit filius Ioſeph: & poſſeſſio quæ il-
lis fuerat attributa, manſit in tribu & familia patris earum. Hæc ſunt mandata atque iudi-
cia quæ mandauit dominus per manum Moyſi ad filios Iſrael, in campeſtribus Moab ſupra
Iordanem contra Iericho.

Liber Deuteronomii, hebraice elle haddebarim.

Breuis repetitio geſtorū: à manſione in mōte Horeb, vſq; ad manſionē in Cadeſbarne.

HAEC SVNT VERBA quæ locutus eſt Moyſes ad omnē Iſrael A
trans Iordanem in ſolitudine campeſtri, cōtra mare rubrum, inter
Pharan & Thophel & Laban & Haſeroth, vbi auri eſt plurimū. vn-
decim diebus de Horeb per viā montis Seir vſque ad Cadeſbarne.
Quadrageſimo anno, vndecimo menſe, prima die menſis locu
tus eſt Moyſes ad filios Iſrael omnia quæ præceperat illi dominus
Nume. 21. e. vt diceret eis: poſtquam percuſſit Schon regē Amorrhæorū, qui ha
bitauit in Heſebon: & Og regē Baſan, qui manſit in Aſtaroth, & in B
Edrái trans Iordanem in terra Moab. Cœpítque Moyſes explana-
Moyſes legē explanat. re legem & dicere, Dominus deus noſter locutus eſt ad nos in Horeb, dicens, Sufficit vobis
quod in hoc mōte manſiſtis: reuertimini, & venite ad montē Amorrhæorū, & ad cætera quæ
ei proxima ſunt campeſtria atque montana & humiliora loca contra meridiē, & iuxta litus
maris, terrā Chananæorum, & Libani vſque ad flumen magnū Euphraten. En, inquit, tradidi
vobis*: ingredimini & poſſidete eam, ſuper qua iūrauit dominus patribus veſtris Abraham,
Moyſes nō valens ſolus adminiſtrarē populū cōſtituit ſecū & alios. exod. 18. c. Iſaac, & Iacob, vt daret illā eis, & ſemini eorū poſt eos. Dixíque vobis illo in tēpore, Nō
poſſum ſolus ſuſtinere vos: quia dominus deus veſter multiplicauit vos, & eſtis hodie ſicut
ſtellæ cæli, plurimi. Dominus deus patrū veſtrorū addat ad hunc numerū multa milia, & be C
nedicat vobis ſicut locutus eſt. Non valeo ſolus negotia veſtra ſuſtinere, & pondus ac iurgia.
Prīcipes quales eſſe debeant. Date ex vobis viros ſapientes & gnaros, & quorū conuerſatio ſit probata in tribubus veſtris,
vt ponā eos vobis principes. Tunc reſpondiſtis mihi, Bona res eſt quā vis facere. Tulíque de
tribubus veſtris viros ſapientes & nobiles, & conſtitui eos principes, tribunos, & centuriones
& quinquagenarios ac decanos, qui docerent vos ſingula. Præcepíque eis, dicens, Audite
Iudiciū iuſtū iohan. 7. d. ī. 16. d. leui. 19. c. puer. 24. c. eccī. 42. a. iac. 2. a. illos, & quod iuſtū eſt iudicate: ſiue ciuis ſit ille, ſiue peregrinus. Nulla erit diſtātia perſona-
rum, ita paruū audietis vt magnū: nec accipietis cuiuſquam perſonā, quia dei iudicium eſt.
Quòd ſi difficile vobis viſum aliquid fuerit, referte ad me, & ego audiam. Præcepíque vobis*
omnia quæ facere deberetis. Profecti autē de Horeb, tranſiuimus per eremum terribilem
& maximam quam vidiſtis, per viam montis Amorrhæi, ſicut præceperat dominus deus no-
ſter nobis. Cúmque veniſſemus in Cadeſbarne, dixi vobis, Veniſtis ad montē Amorrhæi, D
quē dominus deus noſter daturus eſt nobis. Vide terrā quam dominus deus tuus dabit tibi:
aſcende & poſſide eam, ſicut locutus eſt dominus deus noſter patribus tuis: noli timere, nec
Mittuntur exploratores. nume. 13. a. quicquā paueas. Et acceſſiſtis ad me omnes, atque dixiſtis, Mittamus viros* qui cōſiderēt
terrā: & renuntient per quod iter debeamus aſcendere, & ad quas pergere ciuitates. Cúmque
mihi ſermo placuiſſet, miſi ex vobis duodecim viros, ſingulos de tribubus ſuis. Qui cū per-
rexiſſent, & aſcendiſſent in montana, venerunt vſque ad Vallem botri: & conſyderata terra
ſumētes* de fructibus eius vt oſtenderent vbertatē, attulerunt ad nos, atque dixerūt, Bona eſt
Populus incredulus nō vult aſcendere. terra, quā dominus deus noſter daturus eſt nobis. Et noluiſtis aſcēdere, ſed increduli ad
ſermonē domini dei noſtri murmuraſtis in tabernaculis veſtris, atq; dixiſtis, Odit nos domi-

¶nuntii terruerũt] fratres noſtri diſſoluerunt

nus,& idcirco eduxit nos de terra AEgypti, vt traderet nos in manu Amorrhæi, atque dele-
E ret. Quò aſcendemus? nuntii terruerunt cor noſtrũ, dicentes, Maxima multitudo eſt, & nobis
ſtatura procerior: vrbes magnæ, & ad cælũ vſque munitæ. filios Enacim vidimus ibi. Et dixi
vobis, Nolite metuere, nec timeatis eos: dominus deus qui ductor eſt veſter, pro vobis ipſe pu
gnabit, ſicut fecit in AEgypto cunctis videntibus, & in ſolitudine ipſi vidiſtis. Portauit te do
minus deus tuus, vt ſolet homo geſtare paruulum filiũ ſuum, in omni via per quam ambu-
laſtis, donec veniretis ad locum iſtum. Et nec ſic quidem crediſtis domino deo veſtro, qui
præceſſit vos in via, & metatus eſt locũ in quo tentoria figere deberetis, nocte oſtendens vo-
bis iter per ignem, & die per columnam nubis. Cúmque audiſſet dominus vocem ſermo-
F num veſtrorum, iratus iurauit & ait, Non videbit quiſpiam de hominibus generationis hu-
ius peſſimæ terram bonã, quam ſub iuramento pollicitus ſum patribus veſtris: præter Caleb
filium Iephone. ipſe enim videbit eam, & ipſi dabo terrã quam calcauit, & filiis eius, quia ſe-
cutus eſt dominum. Nec mirãda indignatio in populum, cum mihi quoque iratus dominus
propter vos dixerit, Nec tu ingrediêris illuc: ſed Ioſúe filius Nun miniſter tuus, ipſe intrabit
pro te. hunc exhortare & robora, & ipſe ſorte terram diuidet Iſraeli. Paruuli veſtri, de quibus
dixiſtis quòd captiui ducerentur, & filii qui hodie boni ac mali ignorãt diſtantiam, ipſi in-
gredientur: & ipſis dabo terram, & poſſidebunt eam. Vos autẽ reuertimini, & abite in ſolitu-
G dinem per viam maris rubri. Et reſpondiſtis mihi, peccauimus domino: aſcendemus &
pugnabimus, ſicut præcepit dominus deus noſter. Cúmque inſtructi armis pergeretis in mõ-
tem, ait mihi dominus, Dic ad eos, Nolite aſcendere, neque pugnetis, nõ enim ſum vobiſcũ:
ne cadatis corã inimicis veſtris. Locutus ſum, & non audiſtis, ſed aduerſantes imperio domi
ni, & tumentes ſuperbia aſcendiſtis in montem. Itaque egreſſus Amorrhæus, qui habitabat in
montibus, & obuiam veniens perſecutus eſt vos, ſicut ſolent apes perſequi: & cecîdit de Seir
vſque Horma. Cúmque reuerſi ploraretis coram domino, non audiuit vos, nec voci veſtræ
voluit acquieſcere. Sediſtis ergo in Cadeſbarne multo tempore.

¶metatus eſt] explorauit

Exod. 13. d.

Incredul⁹ populus nõ videbit terram ꝓmiſſam. nu. 14. d.

Caleb.

►Nec miranda indignatio in populum, cum ¶miniſter tu⁹,] qui ſtat corã te, Heb.

Moyſes incredulitate non eſt ingreſſus terrã ꝓmiſſionis. nu. 20. b

¶pergeretis] velletis aſcendere

Pctm̃ agnoſcit populus. nume. 14. f.

Contra volũtatẽ dei aſcẽdẽs Iſrael cõtra Amorrhæũ, cædit̃.

¶cecîdit] contriuerunt vos

Plorat ppl̃us.

CAP. II.

A PRofectíque inde venimus in ſolitudinem, quæ ducit ad mare rubrum, ſicut mihi dixe-
rat dominus: & circuiuimus montem Seir longo tẽpore. Dixítque dominus ad me, Suf-
ficit vobis circuire montem iſtum: ite contra aquilonem, & populo præcipe, dicens, Tranſ-
ibitis per terminos fratrum veſtrorũ filiorum Eſau, qui habitant in Seir, & timebunt vos. Vi
dete ergo diligenter ne moueamini contra eos. neque enim dabo vobis de terra eorũ quan-
tum poteſt vnius pedis calcare veſtigiũ: quia in poſſeſſionem Eſau dedi montem Seir. Cibos
emetis ab eis pecunia, & comedetis: aquam emptam haurietis, & bibetis. Dominus deus tuus
B benedixit tibi in omni opere manuum tuarũ: nouit iter tuum quomodo tranſieris ſolitudi-
nem hanc magnam per quadraginta annos, habitans tecum dominus deus tuus, & nihil ti-
bi defuit. Cúmque tranſiſſemus fratres noſtros filios Eſau, qui habitabãt in Seir, per viã
campeſtrem de Elath, & de Aſiongaber, venimus ad iter quod ducit in deſertum Moab. Di
xítque dominus ad me, Non pugnes contra Moabitas, nec ineas aduerſus eos prælium: non
enim dabo tibi quicquam de terra eorum, quia filiis Lot tradidi Ar in poſſeſſionem. Emim
primi fuerunt habitatores eius, populus magnus, & validus, & tã excelſus vt de Enacim ſtir-
C pe quaſi gigantes crederentur, & eſſent ſimiles filiorum Enacim. Denique Moabitæ appellãt
eos Emim. In Seir autem prius habitauerunt Horrhæi: quibus expulſis atque deletis habita-
uerunt filii Eſau, ſicut fecit Iſrael in terra poſſeſſionis ſuæ, quam dedit illi dominus. Sur-
gentes ergo vt tranſiremus torrentem Zared, venimus ad eum. Tempus autem quo ambu-
lauimus de Cadeſbarne vſque ad trãſitum torrentis Zared, triginta & octo annorum fuit:
donec conſumeretur omnis generatio hominum bellatorum de caſtris, ſicut iurauerat do-
minus: cuius manus fuit aduerſum eos, vt interirent de caſtrorum medio. Poſtquam
D autem vniuerſi ceciderunt pugnatores, locutus eſt dominus ad me, dicens, Tu tranſibis ho-
die terminos Moab vrbem nomine Ar: & accedens in vicina filiorum Ammon, caue ne pu-
gnes contra eos, nec mouearis ad prælium. non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon,
quia filiis Lot dedi eam in poſſeſſionem. Terra gigantum reputata eſt: & in ipſa olim habi-
tauerunt gigantes, quos Ammonitæ vocant Zomzommim, populus magnus, *& proceræ lõ-
gitudinis, ſicut Enacim: quos deleuit dominus à facie eorum: & fecit illos habitare pro eis,
ſicut fecerat filiis Eſau, qui habitant in Seir, delens Horrhæos, & terram eorum illis tradens,

¶moueamini] vel irritetis vos.

Præcípit̃ populo tranſituro p montem Seir, emere cibos & aquã ab eis.

Bñdictio deí, & ſolicitudo ꝓ Iſraelitis, & ꝓuidẽtia.

Iſraeli præcipitur, ne contra Moabitas prælietur.

Poſſeſſio filiorum Lot.

Emim.

¶quibus expulſis atque deletis] & filii Eſau expulerũt eos & pdiderunt eos, & in loco ipſorũ ipſi

Horrhæi.

¶pugnes cõtra] obſidas

¶mouearis ad prælium.] litiges cũ eis.

*& multus,

¶& fecit illos habitare pro eis,] & expulerũt eos, & ĩtrauerũt loco ipſorũ,

¶terrã eorũ illis tradens,] & expulerũt eos, & habitauerũt in terra ipſorũ,

Ne cõtra Ammon pugnet.

Zõzõmim.

Heuæi à Cappadocib⁹ victi

quam poſſident vſque in præſens. Heuæos quoque qui habitabant in Haſerim vſque Gazam, Cappadoces expulerunt: qui egreſſi de Cappadocia deleuerunt eos, & habitauerunt pro illis. Surgite & tranſite torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua Sehon regem Heſebon Amorrhæorum, & terram eius incipe poſſidere, & committe aduerſus eum prælium. Hodie incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam in populos qui habitant ſub omni cælo: vt audito nomine tuo paueant, & in morem parturientium contremiſcant, & dolore teneantur.

¶in morē parturiētiū contremiſcant, & dolore teneātur timeant à facie tua

Sehon denegās trāſitum, vicit. nūe. 21. e

Miſi ergo nuntios de ſolitudine Cademoth ad Sehon regem Heſebon verbis pacificis, dicens, Tranſibimus per terram tuam, publica gradiemur via: non declinabimus F
neque ad dextram, neque ad ſiniſtram. Alimenta pretio vende nobis, vt veſcamur: aquam pecunia tribue, & ſic bibemus. Tantum eſt vt nobis concedas tranſitum, ſicut fecerunt* filii Eſau, qui habitant in Seir, & Moabitæ qui morantur in Ar: donec veniamus ad Iordanem, & tranſeamus ad terrā quam dominus deus noſter daturus eſt nobis. Noluitque Sehon rex Heſebon dare nobis tranſitum: quia indurauerat dominus deus tuus ſpiritum eius, & obfirmauerat cor illius, ita vt traderetur in manus tuas, ſicut nunc vides. Dixitque dominus ad me, Ecce cœpi tibi tradere Sehon & terram eius, incipe poſſidere eam. Egreſſúſque eſt Sehon obuiam nobis cum omni populo ſuo ad prælium in Iaſa. Et tradidit eū dominus deus G
noſter nobis: percuſſimúſque eum cum filiis ſuis & omni populo ſuo. Cunctáſque vrbes in tempore illo cepimus, interfectis habitatoribus earum, viris ac mulieribus & paruulis. non reliquimus in eis quicquam. Abſque iumentis, quæ in partē venēre prædantiū: & ſpoliis vrbium, quas cepimus ab Aroer, quæ eſt ſuper ripam torrentis Arnon, & oppido quod in valle ſitum eſt, vſque Galaad. Non fuit vicus & ciuitas quæ noſtras effugeret manus: omnes tradidit dominus deus noſter nobis. Abſque terra filiorum Ammon, ad quam non acceſſimus: & cunctis quæ adiacent torrenti Ieboc, & vrbibus montanis, vniuerſiſque locis, à quibus nos prohibuit dominus deus noſter.

*nobis

¶ita vt traderetur vt darem

Amos. 2. c.

CAP. III.

Og rex Baſan occidit. Ĵ. 29. b nume. 21. g.

Itaque conuerſi aſcendimus per iter Baſan: egreſſúſque eſt Og rex Baſan in occurſum no A
bis cum populo ſuo ad bellandum in Edrái. Dixitque dominus ad me, Ne timeas eum, quia in manu tua traditus eſt cum omni populo ac terra ſua: faciéſque ei ſicut feciſti Sehon regi Amorrhæorum, qui habitauit in Heſebon. Tradidit ergo dominus deus noſter in manibus noſtris etiam Og regē Baſan, & vniuerſum populū eius: percuſſimúſque eos vſque ad internecionem, vaſtantes cunctas ciuitates illius vno tēpore. non fuit oppidū quod nos effugeret: ſexaginta vrbes, & omnem regionē Argob regni Og in Baſan. Cunctæ vrbes erant munitæ muris altiſſimis, portíſque & vectibus, abſque oppidis innumeris quæ non habebant muros. Et deleuimus eos, ſicut feceramus Sehon regi Heſebon, diſperdentes omnē ciuitatem, virósque ac mulieres & paruulos: iumenta autē & ſpolia vrbiū diripuimus. Tulimúſque illo in B
tempore terrā de manu duorū regum Amorrhæorū, qui erant trans Iordanē: à torrēte Arnon vſque ad montē Hermon, quem Sidonii Sarion vocant, & Amorrhæi Sanir: omnes ciuitates quæ ſitæ ſunt in planitie, & vniuerſam terrā Galaad & Baſan vſque ad Selcha, & Edrái ciuitates regni Og in Baſan. Solus quippe Og rex Baſan reſtiterat de ſtirpe gigantū. Et monſtratur lectus eius ferreus, qui eſt in Rabbath filiorū Ammon, nouem cubitos habens longitudinis, & quatuor latitudinis ad menſuram cubiti virilis manus.

Nume. 21. e.

Nume. 21. g.

¶traditus eſt tra... eum

¶vſque ad internecionē, ita vt nullus remāſerit ſuperſtes

Hermon mōs qui & Sariō. & Sanir

Lectus Og regis.

Terrámque poſſedimus in tēpore illo ab Aroer, quæ eſt ſuper ripā torrentis Arnon, vſque ad mediā partē montis Galaad: & ciuitates illius dedi Ruben & Gad. Reliquā autē partē Galaad, & omnē Baſan regni Og, tradidi mediæ tribui Manaſſe, omnē regionē Argob: cūctáque Baſan vocabatur terra gigantum. Iair filius Manaſſe poſſedit omnē regionem Argob vſque ad terminos Geſſuri, & Machati. Vocauitque ex nomine ſuo Baſan, Hauoth Iair, id eſt Villas Iair, vſque in præſentē diem. Machir C
quoque dedi Galaad. Et tribubus Rubē & Gad dedi de terra Galaad vſque ad torrentē Arnō mediū torrentis & confiniū vſque ad torrentē Ieboc, qui eſt terminus filiorū Ammon: & planitiē ſolitudinis atque Iordanē, & terminos Cenereth vſque ad mare deſerti, quod eſt ſalſiſſimū ad radices montis Phaſga contra orientē.

Poſſeſſio Ruben, Gad, & dimidiæ tribus Manaſſe. nūe. 32. f.

Baſan terra gigantum.

Hauoth Iair.

▸ſolitudinis ◂deſerti, ſplēdi... ▸ad radices mō... Phaſga

Præcepíque vobis in tēpore illo, dicens, Dominus deus veſter dat vobis terrā hanc in hæreditatē, expediti præcedite fratres veſtros filios Iſrael omnes viri robuſti: abſque vxoribus, & paruulis atque iumentis. Noui enim quòd plura habeatis pecora, & in vrbibus remanere debebūt, quas tradidi vobis: donec requiē tribuat dominus fratribus veſtris ſicut vobis tribuit: & poſſideant ipſi etiā terram quam daturus eſt

Rubenitis & Gaditis præcipit vt armati deducāt fratres in terrā Chanaan.

eis trans Iordanẽ: tunc reuertetur vnuſquiſque in poſſeſſionem ſuam quam dedi vobis. Ioſue
D quoque in tẽpore illo præcepi, dicens, Oculi tui viderunt quæ fecit dominus deus veſter duo-
bus his regibus: ſic faciet omnibus regnis ad quæ trãſiturus es. Ne timeas eos: dominus enim
deus veſter pugnabit pro vobis. Precatúſque ſum dominum in tempore illo, dicens, Do-
mine deus tu cœpiſti oſtendere ſeruo tuo magnitudinem tuam, manúmque fortiſſimam. ne-
que enim eſt alius deus vel in cælo, vel in terra, qui poſſit facere opera tua, & cõparari forti-
tudini tuæ. Tranſibo igitur, & videbo terram hanc optimam trans Iordanem, & montẽ iſtũ
egregiũ, & Libanũ. Iratúſque eſt dominus mihi propter vos, nec exaudiuit me, ſed dixit mi-
hi, Sufficit tibi, nequaquã vltrà loquaris de hac re ad me. Aſcẽde cacumen Phaſgæ, & oculos
tuos circunfer ad occidentẽ, & aquilonẽ, auſtrúmque, & orientem, & aſpice. nec enim tranſi-
bis Iordanẽ iſtũ. Præcipe Ioſue, & corrobora eũ atq; conforta: quia ipſe præcedet populũ iſtũ,
& diuidet eis terrã quã viſurus es. Mãſimúſque in valle cõtra phanum Phogor. CAP. IIII.

A ET nunc Iſrael audi præcepta & iudicia quæ ego doceo te: vt faciens ea viuas, & ingrediẽs
poſſideas terram quam dominus deus patrum veſtrorum daturus eſt vobis. Non ad-
detis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo: cuſtodite mãdata domini dei veſtri
quæ ego præcipio vobis. Oculi veſtri viderunt omnia quæ fecit dominus cõtra Beelphe-
gor, quomodo contriuerit omnes cultores eius de medio veſtri. Vos autẽ qui adhæretis do-
mino deo veſtro, viuitis vniuerſi vſque in præſentẽ diẽ. Scitis quòd docuerim vos præ-
cepta atque iuſtitias, ſicut mandauit mihi dominus deus meus: ſic facietis ea in terra quam
poſſeſſuri eſtis, & obſeruabitis, & implebitis opere. Hæc eſt enim veſtra ſapiẽtia, & intellectus
coram populis, vt audientes vniuerſi præcepta hæc, dicant, En populus ſapiens & intelligẽs,
gens magna. Nec eſt alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes ſibi, ſicut do
minus deus noſter adeſt cũctis obſecrationibus noſtris. Quæ eſt enim alia gens ſic inclyta vt
B habeat ceremonias, iuſtáque iudicia, & vniuerſam legem, quam ego proponã hodie ante ocu
los veſtros? Cuſtodi igitur temetipſum, & animã tuam ſolicité. Ne obliuiſcaris verborũ
quæ viderunt oculi tui, & ne éxcidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea
filios ac nepotes tuos, diem in quo ſtetiſti coram domino deo tuo in Horeb, quando domi-
nus locutus eſt mihi, dicens, Congrega ad me populum, vt audiant ſermones meos, & diſcãt
timere me omni tempore quo viuunt in terra, doceántque filios ſuos. Et acceſſiſtis ad radi-
ces montis qui ardebat vſque ad cælum: erántque in eo tenebræ, & nubes, & caligo. Locutúſ-
que eſt dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum eius audiſtis, & formam penitus
non vidiſtis*. Et oſtendit vobis pactum ſuum quod præcepit vt faceretis, & decem verba quæ
ſcripſit in duabus tabulis lapideis. Mihíque mandauit in illo tempore vt docerem vos cere-
C monias & iudicia quæ facere deberetis in terra quam poſſeſſuri eſtis. Cuſtodite igitur ſo-
licitè animas veſtras. Non vidiſtis aliquam ſimilitudinẽ in die qua locutus eſt vobis domi-
nus in Horeb de medio ignis: ne fortè decepti faciatis vobis ſculptã ſimilitudinẽ, aut ima-
ginem maſculi vel fœminæ, ſimilitudinem omniũ iumentorum quæ ſunt ſuper terram, vel
auium ſub cælo volantium, atque reptilium quæ mouentur in terra, ſiue piſciũ qui ſub ter-
ra morantur in aquis: ne fortè eleuatis oculis ad cælum videas ſolem & lunã, & omnia aſtra
cæli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit dominus deus tuus in miniſteriũ cun-
ctis gentibus quæ ſub cælo ſunt. Vos autem tulit dominus, & eduxit de fornace ferrea
AEgypti, vt haberet populum hæreditarium, ſicut eſt in præſenti die. Iratúſque eſt dominus
contra me propter ſermones veſtros, & iurauit vt non tranſirẽ Iordanẽ, nec ingrederer ter-
ram optimam quam daturus eſt vobis*. Ecce morior in hac humo, non tranſibo Iordanẽ:
D vos trãſibitis & poſſidebitis terrã egregiã. Caue ne quando obliuiſcaris pacti domini dei
tui, quod pepigit tecum: & facias tibi ſculptã ſimilitudinẽ eorum quæ fieri dominus prohi-
buit. quia dominus deus tuus ignis conſumẽs eſt, deus æmulator. Si genueritis filios ac nepo-
tes, & morati fueritis in terra, deceptíque feceritis vobis aliquam* ſimilitudinem, patrantes
malum corã domino deo veſtro, vt eum ad iracundiam prouocetis: teſtes inuoco hodie cæ-
lum & terram, cito perituros vos eſſe de terra quam tranſito Iordane poſſeſſuri eſtis. non ha
bitabitis in ea longo tempore, ſed delebit vos dominus atque diſperget in omnes gentes, &
remanebitis pauci in nationibus ad quas vos ducturus eſt dominus. ibíque ſeruietis diis qui
hominum manu fabricati ſunt ligno & lapidi, qui non vident, nec audiunt, nec comedunt,

Left margin notes:

¶præcepta] ſtatuta
¶loquor,] præcipio, ¶contra] in
¶mandauit] præcepit
¶En] Tantũ (vel Solus ẽ iſte. Alii Certe)
¶ſic inclyta] magna ¶ceremonias] ſtatuta
¶proponam] do ¶verborũ] eorum
¶& diſcant timere] quos diſcent, vt timeant
¶ad cælũ:] ad cor cæli (.i. vſq; ad mediũ cæli)
*præter vocem.
¶ceremonias] ſtatuta
¶quam poſſeſſuri eſtis.] ad quam trãſitis vt poſſideatis eam.
¶decepti] corrupti
¶mouentur] reptãt
¶omnia aſtra] ſtellas, oẽm militiam ¶creauit] diuiſit (ſiue diſtribuit)
*in miniſterium
*in hæreditatem.
¶deceptique] corruptique
*imaginem, aut

Right margin notes:

Ioſue cõſtituitur dux ſup Iſrael. nume. 27. d.
Orans Moyſes, oĩpotẽtiã dei cõfeſſus, petit ingredi terrã chanaã, & nõ exaudit.
ſ. 31. & 34. a.
Moyſi de⁹ terram oſtẽdit.
Adhortatio ad legem ſeruandam.
Verbo dei nihil addẽdum aut detrahẽd.
Beelphegor, nũc. 25. a.
Adhęrere deo
Sapientia. Intellectus.
Orationibus noſtris adeſt deus
Filii quid docẽdi. exo. 19. c.
Dehortatio à quacunq; ſimilitudine adoranda.
Hęreditas dei ppl's Iſrael
Moyſes non ingreſſurus terrã pmiſſ. ſ. 1. f.
Imagines ne fiãt quæ adorent, ſolicite rurſum dehortatur Moyſes
Ignis conſumens deus heb. 12. g.

Toto corde quęrēdus de⁹ i tribulatiōe.
nec odorantur. Cúmque quæſieris ibi dominū deum tuum,inuenies eum:ſi tamen toto
corde quæſieris,& tota tribulatione animæ tuæ.Poſtquā te inuenerint omnia quæ prædicta E
ſunt,nouiſſimo autem tempore reuerteris ad dominum deum tuum, & audies vocem eius.

Miſericors deus
Deus memor pacti.
Bñficia dei erga ppl'm Iſrael,vt cognoſceret eſſe ſolus deus.
Quia deus miſericors dominus deus tuus eſt, nō dimittet te, nec omnino delebit,neq; obli-
uiſcetur pacti in quo iurauit patribus tuis. Interroga de diebus antiquis,qui fuerūt ante
te ex die quo creauit dominus deus hominē ſuper terram , à ſummo cælo vſque ad ſummū
eius,ſi facta eſt aliquādo huiuſcemodi res*,aut vnquam cognitū eſt,vt audiret populus vocē
dei loquentis de medio ignis,ſicut tu audiſti,& vixiſti.ſi fecit deus vt ingrederetur,& tolle-
ret ſibi gentem de medio nationū per tentationes, ſigna atque portenta , per pugnam & ro-
buſtam manū,extentúmque brachium, & horribiles viſiones iuxta omnia quæ fecit pro vo-
bis dominus deus veſter in AEgypto, vidētibus oculis tuis : vt ſcires quoniam dominus ipſe F

Deus noſter, ſolus deus.
eſt deus*,& non eſt alius præter eum.De cælo te fecit audire vocem ſuam vt doceret te:& in
terra oſtendit tibi ignem ſuum maximum,& audiſti verba illius de medio ignis, quia dile-

Exod.13.d.
xit patres tuos,& elegit ſemen eorum poſt eos. Eduxítque te præcedens in virtute ſua ma-
gna ex AEgypto,vt deleret nationes maximas & fortiores te in introitu tuo:& introduceret

Deus Iſrael, ſolus de⁹ eſt.
te,darétque tibi terram earum in poſſeſſionē,ſicut cernis in præſenti die. Scito ergo ho-
die,& cogitato in corde tuo quòd dominus ipſe eſt deus in cælo ſurſum,& in terra deorſum,
& non eſt alius. Cuſtodi præcepta eius atque mandata quæ ego præcipio tibi: vt bene ſit
tibi,& filiis tuis poſt te,& permaneas multo tempore ſuper terram, quā dominus deus tuus

Tres ciuitates refugii ob homicidiū.nūe.35.a. Ioſue.20.c.
daturus eſt tibi*. Tunc ſeparauit Moyſes tres ciuitates trās Iordanē ad oriētalem plagā,
vt confugiat ad eas qui occiderit nolens proximum ſuū, nec ſibi fuerit inimicus ante vnum G
& alterum diem, & ad harum aliquam vrbium poſſit euadere*: Boſor in ſolitudine quæ ſita
eſt in terra campeſtri de tribu Ruben: & Ramoth in Galaad , quæ eſt in tribu Gad:& Golan
in Baſan,quæ eſt in tribu Manaſſe. Iſta eſt lex quam propoſuit Moyſes corā filiis Iſrael,
& hæc teſtimonia & ceremoniæ atquæ iudicia quæ locutus eſt ad filios Iſrael, quādo egreſſi
ſunt de AEgypto trans Iordanē in valle contra phanū Phogor in terra Sehon regis Amor-
rhæi,qui habitauit in Heſebon,quē percuſſit Moyſes.Filii quoque Iſrael egreſſi ex AEgypto
poſſederunt terram eius,& terram Og regis Baſan duorū regū Amorrhæorū,qui erant trans
Iordanem ad ſolis ortum:ab Aroer quæ ſita eſt ſuper ripā torrentis Arnon, vſque ad montē

Mons Sion, qui Hermon.
Sion, qui eſt & Hermon, omnem planitiem trans Iordanem ad orientalē plagam, vſque ad
mare ſolitudinis,& vſque ad radices montis Phaſga.

CAP. V.

Repetitio decalogi.
Diſcenda & facienda pcepta dei.
Exod.19.b.c.
Mediator Moyſes.
Vocauítque Moyſes omnem Iſraelē,& dixit ad eum, Audi Iſrael ceremonias atque iu- A
dicia quæ ego loquor in auribus veſtris hodie: diſcite ea, & opere complete. Dominus
deus noſter pepigit nobiſcum fœdus in Horeb.Non cum patribus noſtris iniit pactum*: ſed
nobiſcum qui in præſentiarum ſumus & viuimus.Facie ad faciem locutus eſt nobis in mon-
te de medio ignis.Ego ſequeſter & medius fui inter dominū & vos in tempore illo,vt annū-

De⁹ ſolus adorandus.exod. 20.a.leui.26.a pſal.96.b.
tiarem vobis verba eius.timuiſtis enim ignem,& non aſcendiſtis in montem.Et ait,Ego do-
minus deus tuus,qui eduxi te de terra AEgypti de domo ſeruitutis. Non habebis deos alie-
nos in cōſpectu meo.Non facies tibi ſculptile, nec ſimilitudinem omnium quæ in cælo ſunt
déſuper,& quæ in terra deorſum,& quæ verſantur in aquis ſub terra.Non adorabis ea,& nō

Exod.34.a.
Miſericordia
Iuramentū. exo.20.b.leui.19.c.mat.5. c.eze.20.b.
Sabbathum
coles:Ego enim ſum dominus deus tuus,deus æmulator,reddens iniquitatem patrum ſuper
filios in tertiam & quartam generationē his qui oderunt me,& faciens miſericordiā in mul-
ta millia diligentibus me,& cuſtodientibus præcepta mea. Non vſurpabis nomen domi- B
ni dei tui fruſtra:quia nō erit impunitus,qui ſuper re vana nomen eius aſſumpſerit. Ob-
ſerua diē ſabbathi,vt ſanctifices eū ſicut præcepit tibi dominus deus tuus.Sex diebus opera-
beris,& facies omnia opera tua.Septimus dies ſabbathi eſt,id eſt requies domini dei tui.Nō
facies in eo quicquā operis,tu & filius tuus & filia,ſeruus & ancilla,bos & aſinus,& omne iu
mentū tuū,& peregrinus qui eſt intra portas tuas:vt requieſcat ſeruus tuus & ancilla tua,ſi-
cut & tu.Memēto quòd & ipſe ſeruieris in AEgypto, & eduxerit te inde dominus deus tu-

Honorandi parentes. exod.20.c. eccſi.3.b. matt. 15.a. mar.7.b. eph.6,a. mat. 5.c.d.
us in manu forti,& brachio extēto.Idcirco præcepit tibi vt obſeruares diē ſabbathi. Ho-
nora patrem tuum & matrem , ſicut præcepit tibi dominus deus tuus, vt longo viuas tem-
pore ,& bene ſit tibi in terra quam dominus deus tuus daturus eſt tibi. Non occîdes.
Neque mœchaberis. Furtum non facies. Nec loquêris contra proximum tuum

¶tribulatione animæ tuę.Poſtquam] anima tua.Cū fuerit tibi anguſtia, &
¶nouiſſimo autem tempore] in nouiſſimis diebus:tunc
¶à ſummo cælo vſque ad ſummū eius] a fine(ſiue termino)cæli:vſq; ad finē cæli alterum,
*magna
¶cognitū] auditum
¶fecit] tentauerit
¶horribiles viſiones] terrores magnos
*deus,
¶deleret] expelleret
¶cogitato in corde tuo] redi ad cor tuū Heb.
* omnibus diebus
*& viuat
¶ceremoniæ] ſtatuta
¶contra phanū] e regione phani
¶& vſque ad radices montis] ſub effuſionibus collis
¶ceremonias] ſtatuta
*iſtud
¶Facie ad faciem] chald.interp. verbo.i.manifeſtè verbis & ſignis, negari non poſſit quin deus ſit.
¶fruſtra] vel, ſuper
¶erit impunitus] noxiū habebit (vel, innocentem iudicabit deus)
¶id eſt requies
¶loquêris] teſtaberis

C falſum teſtimonium. Non concupiſces vxorem proximi tui. Non domum,non agrũ, *Rom.7.b.*
non ſeruum, non ancillam,non bouem, non aſinum,& vniuerſa quæ illius ſunt. Hæc verba
locutus eſt dominus ad omnem multitudinem veſtram in monte de medio ignis & nubis,&
caliginis voce magna, nihil addens amplius,& ſcripſit ea in duabus tabulis lapideis quas tra
didit mihi. Vos autem poſtquam audiſtis vocẽ de medio tenebrarũ, & montem ardere vidi- *Legis natura cõſcientias terrentis.*
ſtis, acceſſiſtis ad me omnes principes tribuum & maiores natu,atque dixiſtis, Ecce oſtendit
nobis dominus deus noſter maieſtatem & magnitudinem ſuã. vocem enim eius audiuimus
de medio ignis, & probauimus hodie quòd loquente deo cum homine vixerit homo. Cur
ergo moriemur,& deuorabit nos ignis hic maximus? Si enim audierimus vltrà vocem domi
ni dei noſtri,moriemur. Quid eſt omnis caro, vt audiat vocem dei viuentis, qui de medio
ignis loquitur ſicut nos audiuimus,& poſſit viuere? Tu magis accede,& audi cuncta quæ di-
xerit dominus deus noſter tibi:loquerìſque ad nos, & nos audientes faciemus ea. Quod *Optat deus vt timeat ſe popul⁹,& præcepta impleat.*
Quis det]locutio ẽ hebraica,p vtinam. cum audiſſet dominus,ait ad me,Audiui vocem verborum populi huius quæ locuti ſunt tibi:
bene omnia ſunt locuti. Quis det talem eos habere mentem vt timeat me,& cuſtodiant vni-
uerſa mandata mea in omni tempore, vt bene ſit eis & filiis eorũ in ſempiternum? Vade er-
ceremonias]ſtatuta go,& dic eis, Reuertimini in tentoria veſtra. Tu vera hic ſta mecũ,& loquar tibi omnia man-
data mea,& ceremonias atque iudicia:quæ docebis eos vt faciant in terra quam dabo illis in
**omnem* poſſeſſionẽ. Cuſtodite igitur & facite ea quæ præcepit dominus deus vobis: non declinabitis
neque ad dexterã,neque ad ſiniſtrã:ſed per * viã quã præcepit dominus deus veſter ambulabi *Verbo dei adhærendũ.*
ceremoniæ]ſtatuta tis,vt viuatis,& bene ſit vobis,& protelẽtur dies veſtri in terra poſſeſſionis veſtræ. CAP. VI.

A HAEc ſunt præcepta & ceremoniæ atque iudicia, quæ mandauit dominus deus veſter vt *Expoſitio primi præcepti.*
docerem vos,vt faciatis ea in terra ad quam tranſgredimini poſſidendam, Vt timeas do
minũ deum tuũ,& cuſtodias omnia mandata & præcepta eius, quæ ego præcipio tibi & filiis
amplius]valde, ac nepotibus tuis cunctis diebus vitæ tuæ,vt prolongẽtur dies tui. Audi Iſrael & obſerua vt fa
cias:& bene ſit tibi,& multiplicẽris amplius,ſicut pollicitus eſt dominus deus patrũ tuorũ tibi
terrã lacte & melle manantẽ. Audi Iſrael,dominus deus noſter,dominus vnus eſt. Et dili- *Deus diligendus.mat.22.d mar.12.c. luc.10.c.*
ges dominũ deũ tuũ ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex tota fortitudine tua. Erũnt-
narrabis]acues (.i.diligenter inculcabis) B que verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie,in corde tuo:& narrabis ea filiis tuis, & medita- *Ordo tractandi verbi dei. J.11.c.*
& mouebũtur]in frontalia beris ſedens in domo tua,& ambulãs in itinere,dormiens,atque cõſurgens. Et ligabis ea qua-
ſi ſignum in manu tua, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos, ſcribéſque ea in limine &
oſtiis domus tuæ. Cumque introduxerit te dominus deus tuus in terrã pro qua iurauit pa
extruxiſti]impleuiſti, tribus tuis Abrahã, Iſaac,& Iacob:& dederit tibi ciuitates magnas & optimas quas non ædifi
caſti, domos plenas cunctarũ opum quas non extruxiſti, ciſternas quas non fodiſti,vineta &
oliueta quæ non plantaſti,& comederis, & ſaturatus fueris:caue diligenter ne obliuiſcaris do
mini qui eduxit te de terra AEgypti,de domo ſeruitutis. Dominũ deum tuum timebis, *Deus timendus,& illi ſoli ſeruiendũ mat.4.b. luc.4.b.*
illi ſoli ſeruies]ipſum coles C & illi ſoli ſeruies,ac per nomen illius iurabis. Non ibitis poſt deos alienos cunctarũ gen-
tium, quæ in circuitu veſtro ſunt:quoniam deus æmulator dominus deus tuus in medio tui:
nequando iraſcatur furor domini dei tui contra te,& auferat te de ſuperficie terræ. Non *Per nomen illius iurandũ*
tentabis dominum deum tuum,ſicut tentaſti in loco tentationis. Cuſtodi præcepta do- *Nõ tentãdus mat.4.b.luc.4.b.nũe.21.b.*
ceremonias]ſtatuta, placitũ]rectum mini dei tui,ac teſtimonia & ceremonias,quas præcepit tibi:& fac quod placitum eſt & bo-
num in conſpectu domini,vt bene ſit tibi:& ingreſſus poſſideas terram optimam, de qua iu-
ceremoniæ]ſtatuta, rauit dominus patribus tuis,vt deleret omnes inimicos tuos corã te,ſicut locutus eſt. Cũ
interrogauerit te filius tuus cras,dicens, Quid ſibi volunt teſtimonia hæc,& ceremoniæ,at- *Præcepta dei, filiis inculcanda.*
D que iudicia, quæ præcepit dominus deus noſter vobis? dices ei, Serui eramus Pharaonis in
AEgypto, & eduxit nos dominus de AEgypto in manu forti: fecítque ſigna atque prodigia
magna & peſſima in AEgypto contra Pharaonem,& omnem domum illius in conſpectu no-
ſtro,& eduxit nos inde, vt introductis daret terram ſuper qua iurauit patribus noſtris. Præ-
legitima]ſtatuta vitæ noſtræ]& viuamus
cepítque nobis dominus vt faciamus omnia legitima hæc,& timeamus dominum deum no
eſt noſtri miſericors]nobis iuſtitia deleuerit]abſtulerit
ſtrum,vt bene ſit nobis cunctis diebus vitæ noſtræ ſicut eſt hodie. Erítque noſtri miſericors,
ſi cuſtodierimus & fecerimus omnia præcepta eius coram domino deo noſtro, ſicut man-
dauit nobis. CAP. VII.

A CVm verò introduxerit te dominus deus tuus in terram quam poſſeſſurus ingrederis, & *Cũ gentibus fœdus nõ incundũ.J.31.a.*
deleuerit gẽtes multas coram te, Hethæum & Gergezæum & Amorrhæum, Chananæũ

& Pherezæum & Heuæum & Iebuſæum, ſeptem gẽtes multo maioris numeri quàm tu es, & robuſtiores te: tradiderítque eas dominus deus tuus tibi, percuties eas vſque ad internecionẽ.

Exo.23.d.34.b

Non inibis cum eis fœdus, nec miſereberis earum, neque ſociabis cum eis coniugia. Filiam tuam nõ dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo: quia ſeducet filium tuum ne ſequatur me, & vt magis ſeruiat diis alienis. iraſcetúrque furor domini, & delebit te cito. Quin B

Statuæ ſubuertendæ. Sanctus. Electio ex electione dei. Iudæi pp̃lus dei, quia ab eo electi, & ꝓmiſerat patribus. ꝗ.14.a. & 26.d. Iuramẽtũ dei Miſericordia

potius hæc facietis eis, Aras eorũ ſubuertite, & confringite ſtatuas, lucóſque ſuccidite, & ſculptilia cõburite. Quia populus ſanctus es domino deo tuo. Te elegit dominus deus tuus, vt ſis ei populus peculiaris de cunctis populis qui ſunt ſuper terram. Non quia cunctas gentes numero vincebatis, vobis iunctus eſt dominus, & elegit vos, cũ omnibus ſitis populis pauciores: ſed quia dilexit vos dominus, & cuſtodiuit iuramẽtum quod iurauit patribus veſtris. Eduxítque vos in manu forti, & redemit de domo ſeruitutis, de manu Pharaonis regis AEgypti. Et ſcies quia dominus deus tuus, ipſe eſt deus fortis & fidelis, cuſtodiens pactum & miſericordiam diligentibus ſe, & his qui cuſtodiunt præcepta eius in mille generationes: & reddens odiẽtibus ſe ſtatim, ita vt diſperdat eos, & vltrà nõ differat, protinus eis reſtituens quod merentur. C

Bñdictio ſeruantibus prǽcepta. Dilectio & Bñdictio dei. Exo.23.d. Sterilis. Infirmitates.

Cuſtodi ergo præcepta & ceremonias atque iudicia quæ ego mando tibi hodie, vt facias ea. Si poſtquam audieris hæc iudicia, cuſtodieris ea & feceris, cuſtodiet & dominus deus tuus pactum tibi & miſericordiã quã iurauit patribus tuis: & diliget te ac multiplicabit, benedicétque fructui ventris tui, & fructui terræ tuæ, frumento tuo atque vindemiæ, oleo, & armẽtis, gregibus ouium tuarum ſuper terram, pro qua iurauit patribus tuis vt daret eam tibi. Benedictus eris inter omnes populos. Non erit apud te ſterilis vtriuſque ſexus, tam in hominibus quàm in gregibus tuis. Auferet dominus à te omnem languorem: & infirmitates AEgypti peſſimas quas nouiſti, non inferet tibi, ſed cũctis hoſtibus tuis. D

Gẽtes idololatras ꝓcipit deus occidi, & quare. Scandalum Dei potentia & opera reuocanda in memoriam. Exo.23.c.33.a. ioſue.24.c. Paulatim gẽtes erãt interficiendæ, & quare. 2.Mac.12.g. Sculptilia ſiue imagines.

Deuorabis omnes populos quos dominus deus tuus daturus eſt tibi. Nõ parcet eis oculus tuus, nec ſeruies diis eorum, ne ſint in ruinam tui. Si dixeris in corde tuo, Plures ſunt gentes iſtæ quàm ego, quomodo potero delere eas? noli metuere *, ſed recordare quæ fecerit dominus deus tuus Pharaoni & cunctis AEgyptiis plagas maximas quas viderũt oculi tui, & ſigna atque portenta, manúmque robuſtam, & extentum brachiũ vt educeret te dominus deus tuus. ſic faciet cunctis populis quos metuis. Inſuper & crabrones mittet dominus deus tuus in eos, donec deleat omnes atque diſperdat qui te fugerint, & latẽre potuerint. Nõ timebis eos, quia dominus deus tuus in medio tui eſt, deus magnus & terribilis: ipſe conſumet nationes has in conſpectu tuo paulatim atque per partes. Nõ poteris eas delere pariter: ne fortè multiplicẽtur contra te beſtiæ terræ. E Dabítque eos dominus deus tuus in conſpectu tuo: & interficiet illos donec penitus deleantur. Tradétque reges eorum in manus tuas, & diſperdes nomina eorum ſub cælo: nullus poterit reſiſtere tibi, donec conteras eos. Sculptilia eorum igne combures: non concupiſces argentũ & aurum de quibus facta ſunt, neque aſſumes ex eis tibi quicquam, ne offendas, propterea quia abominatio eſt domini dei tui. Nec inferes quippiam ex idólo in domum tuam, ne fias anáthema, ſicut & illud eſt. Quaſi ſpurcitiam deteſtaberis, & velut inquinamentũ ac ſordes abominationi habebis, quia anáthema eſt.

CAP. VIII.

Cõmemoratio afflictionũ ac beneficiorũ dei, qua cõfirmat Iudǽorũ fidẽ vt ſemp & vbiq; ſoli deo fidãt. Tẽtatio dei. Cor hoĩs. Verbo dei viuit hõ. mat.4.a. luc.4.a. ꝗ.26.a. Erudit nos deus. Terra ꝓmiſſionis qualis.

A OMne mandatum quod ego præcipio tibi hodie caue diligenter vt facias: vt poſſitis viuere, & multiplicemini, ingreſſique poſſideatis terram, pro qua iurauit dominus patribus veſtris. Et recordaberis cuncti itineris per quod adduxit te dominus deus tuus * quadraginta annis per deſertũ, vt affligeret te, atque tentaret, & nota fierent quæ in tuo animo verſabantur, vtrũ cuſtodires mandata illius, an non. Afflixit te penuria, & dedit tibi cibũ manna, quod ignorabas tu & patres tui: vt oſtenderet tibi quòd non in ſolo pane viuat homo, ſed in omni verbo quod egreditur de ore dómini. B Veſtimentum tuum quo operiebaris, nequaquam vetuſtate defecit, & pes tuus non eſt ſubtritus en quadrageſimus annus eſt: Vt recogites in corde tuo quia ſicut erudit filiũ homo, ſic dominus deus tuus erudiuit te, vt cuſtodias mãdata domini dei tui, & ambules in viis eius, & timeas eum. Dominus enim deus tuus introducet te in terram bonam, terram riuorum, aquarúmque, & fontium: in cuius campis & montibus erumpunt fluuiorum abyſſi, terram frumenti, hordei, ac vinearum, in qua ficus & mala granata & olíueta naſcuntur, terram olei ac mellis: C vbi abſque vlla penuria comedes panem tuum, & rerum omnium abundantia perfruẽris: cuius lapides ferrum ſunt, & de montibus eius æris metalla fodiũtur: vt cũ comederis, & ſatiatus fueris, benedicas domino deo tuo

Gratiæ deo agendæ.

pro terra optima quam dedit tibi. Obſerua & caue nequando obliuiſcaris domini dei tui, &
negligas mãdata eius atque iudicia & ceremonias quas ego præcipio tibi hodie: ne poſtquã
comederis & ſatiatus fueris, domos pulchras ædificaueris, & habitaueris in eis, habuerîſque
armenta boum,& ouium greges,argenti & auri, cunctarúmque rerum copiam, eleuetur cor
tuũ, & non reminiſcaris domini dei tui, qui eduxit te de terra AEgypti,de domo ſeruitutis:
& ductor tuus fuit in ſolitudine magna atque terribili , in qua erat ſerpens flatu adurens,&
ſcorpio ac dipſas , & nullæ omnino aquæ : qui eduxit riuos de petra duriſſima, & cibauit te
D manna in ſolitudine,quod neſcierunt patres tui. Et poſtquam afflixit ac probauit te,ad ex-
tremũ miſertus eſt tui,ne diceres in corde tuo,Fortitudo mea,& robur manus meæ hæc mi-
hi omnia præſtiterũt. Sed recorderis domini dei tui,quod ipſe vires tibi præbuerit, * vt im-
pleret pactum ſuum,ſuper quo iurauit patribus tuis,ſicut præſens indicat dies.Sinautẽ obli-
tus domini dei tui,ſecutus fueris deos alienos, coluerîſque illos & adoraueris:ecce nũc præ-
dico tibi quòd omnino diſpereas . Sicut gentes quas deleuit dominus in introitu tuo , ita &
vos peribitis,ſi inobedientes fueritis voci domini dei veſtri.

CAP. IX.

A AVdi Iſrael,Tu tranſgredieris hodie Iordanem,vt poſſideas nationes maximas & fortio-
res te,ciuitates ingẽtes, & ad cælum vſque muratas, populum magnũ atque ſublimem,
filios Enacim quos ipſe vidiſti & audiſti,quibus nullus poteſt ex aduerſo reſiſtere.Scies ergo
hodie quòd dominus deus tuus ipſe trãſibit ante te ignis deuorãs atque conſumẽs , qui con-
terat eos & deleat atque diſperdat ante faciẽ tuam velociter, ſicut locutus eſt tibi . Ne dicas
in corde tuo cum deleuerit eos dominus deus tuus in cõſpectu tuo, Propter iuſtitiam meam
introduxit me dominus vt terram hanc poſſiderem,cum propter impietates ſuas iſtæ deletæ
ſint nationes . Neque enim propter iuſtitias tuas, & æquitatẽ cordis tui ingredieris vt poſſi-
deas terras earum: ſed quia illæ egerunt impie,introeunte te deletæ ſunt: & vt cõpleret ver-
bum ſuũ dominus,quod ſub iuramento pollicitus eſt patribus tuis Abraham,Iſaac & Iacob.
Scito ergo quòd non propter iuſtitias tuas dominus deus tuus dederit tibi terrã hanc opti -
B mam in poſſeſſionẽ,cum duriſſimæ ceruicis ſis populus. Memẽto,& ne obliuiſcaris quo-
modo ad iracũdiam prouocaueris dominum deum tuum in ſolitudine: ex eo die quo egreſ-
ſus es ex AEgypto vſque ad locum iſtũ ſemper aduerſum dominũ cõtendiſti. Nam & in
Horeb prouocaſti eum,& iratus delere te voluit,quando aſcendi in montem,vt acciperẽ ta-
bulas lapideas pacti quod pepigit vobiſcũ dominus:& perſeueraui in mõte quadraginta die-
bus ac noctibus,panem non comedens,& aquam non bibens. Dedítque mihi dominus duas
tabulas lapideas ſcriptas digito dei,& continẽtes omnia verba quæ vobis locutus eſt in mõ-
te de medio ignis,quando concio populi cõgregata eſt. Cúmque tranſiſſent quadraginta di-
es,& totidẽ noctes, dedit mihi dominus duas tabulas lapideas,tabulas fœderis,dixitque mi-
hi,Surge, & deſcende hinc cito:quia * populus tuus quem eduxiſti de AEgypto,deſeruerunt
D velociter viam,quam demonſtraſti eis,fecerúntque ſibi conflatile. Rurſúmque ait dominus
ad me,Cerno quòd populus iſte duræ ceruicis ſit:dimitte me,vt conteram eum,& deleã no-
men eius de ſub cælo,& conſtituam te ſuper gentem quæ hac maior & fortior ſit. Cúm-
que de monte ardente deſcenderem,& duas tabulas fœderis vtraque tenerẽ manu,vidiſſém-
que vos peccaſſe domino deo veſtro,& feciſſe vobis vitulum conflatilem,ac deſeruiſſe velo-
citer viam eius quam vobis oſtenderat:proieci tabulas de manibus meis, confregíque eas in
conſpectu veſtro.Et procidi ante dominũ ſicut prius, quadraginta diebus & noctibus panem
non comedens,& aquam non bibens, propter omnia peccata veſtra quæ geſſiſtis contra do-
minum, & cum ad iracundiam prouocaſtis.timui enim indignationẽ & iram illius, qua ad-
uerſum vos concitatus,delere vos voluit.Et exaudiuit me dominus etiam hac vice. Ad-
uerſum Aaron quoque vehementer iratus,voluit eum conterere,& pro illo ſimiliter depre-
catus ſum.Peccatum autem veſtrum quod feceratis,id eſt vitulum,arripiens, igne combuſ-
ſi, & in fruſta comminuens, omninóque in puluerem redigens, proieci in torrentem qui de
monte deſcendit. In incendio quoque,& in tentatione, & in Sepulchris concupiſcentiæ
prouocaſtis dominũ:& quando miſit vos de Cades-barne, dicẽs, Aſcendite,& poſſidete terrã
quam dedi vobis.& contempſiſtis imperium domini dei veſtri, & non crediſtis ei: neque
vocẽ eius audire voluiſtis,ſed ſemper fuiſtis rebelles à die qua noſſe vos cœpi. Et iacui corã
domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eum ſuppliciter deprecabar,ne deleret vos

¶negligas] non obſerues
¶ceremonias quas] ſtatuta eius quæ
¶dipſas,] ſerpens eſt ad cuius morſum totũ corpus horribiliter inceditur.
¶riuos] tibi aquam
¶probauit] tentauit
¶miſert⁹ eſt tui,] bene fecit tibi.
* vt facias ſubſtãtiã (id eſt vt acqras diuitias)&
¶p̃dico tibi] teſtificor vobis
¶vidiſti] noſti
¶deuorans atque
¶deleat] humiliet
¶diſpdat] expellas, & perdas eos
¶deleuerit] propulſauerit.
¶in cõſpectu tuo,] à facie tua,
¶iſtæ deletę ſint] expulerit deus iſtas
¶æquitatẽ] rectitudinem
¶cõtẽdiſti.] rebellis fuiſti.
* corrupit ſeipſum
¶demonſtraſti] præcepi
¶imperiũ] os Heb.
¶iacui] pſtraui me
¶ſuppliciter] proſtratus

Comedere. Saturari. Cor ne eleuetur.
Nũe.21.b.20. b.exo.17.a.16. d.
Diuitiæ & alia corpi neceſſaria, miſericordiæ dei tribuenda,nõ noſtris viribus.
Non propter iuſtitiam & æquitatem cordis,tribuit quicquam deus hominibus.
Iuſtitia hominum.
AEquitas cordis
Peccatores Iſraelitas eẽ reducit eis Moyſes ĩ memoriã,vt bonitatem dei cognoſcant,
Moyſes aſcẽdit in mõtẽ Horeb.exo. 17.
Exo.19. & 32.
Exod.31.d.
Duæ tabulæ.
Vitul⁹ aure⁹
Tabulas confringit Moyſes.
Deſerere viã dei.
Oratio Moyſi cũ ieiunio.
Iratus de⁹ cõtra Aaronẽ.
Sepulchra cõcupiſcentiæ.
Nũe.11.a.16. a.21.a.
Infidelitas

Oratio Moyſi pro Iſraelitis deo ſuas promiſſiões obiicientis.

vt fuerat comminatus:& orãs dixi,Domine deus,ne diſperdas populum tuum, & hæredita-
tem tuam,quã redemiſti in magnitudine tua,quos eduxiſti de AEgypto in manu forti.Re-
cordare ſeruorũ tuorũ Abraham,Iſaac,& Iacob, Ne aſpicias duritiam populi huius, & im-
pietatem atque peccatum:ne forte dicant habitatores terræ,de qua eduxiſti nos,Non pote-
rat dominus introducere eos in terram quam pollicitus eſt eis, & oderat illos: idcirco edu-
xit,vt interficeret eos in ſolitudine.qui ſunt populus tuus & hæreditas tua,quos eduxiſti in-
fortitudine tua magna,& in brachio tuo extento.

CAP. X.

Inſtauratio tabularum. Exod.34.a. Arca in qua tabulæ. Moyſes aſcẽdit in montẽ cum tabulis.

IN tẽpore illo dixit dominus ad me, Dola tibi duas tabulas lapideas, ſicut priores fue- A
runt,& aſcende ad me in montem:faciéſque arcam ligneam,& ſcribam in tabulis ver-
ba quæ fuerunt in his quas antè cõfregiſti,ponéſque eas in arca. Feci igitur arcam de lignis
ſetim. Cúmque dolaſſem duas tabulas lapideas inſtar priorum,aſcendi in montem,habens
eas in manibus.Scripſítque in tabulis iuxta id quod prius ſcripſerat, verba decem,quæ lo-
cutus eſt dominus ad vos in monte de medio ignis,quando populus congregatus eſt,& de-
dit eas mihi.Reuerſúſque de monte,deſcendi,& poſui tabulas in arcam quam feceram,quæ B
hucuſque ibi ſunt ſicut mihi præcepit dominus.

Nũe.33.d. Nũe.20.d.

Filii autẽ Iſrael mouerũt caſtra ex Be-
roth filiorum Iacan in Moſera,vbi Aaron mortuus & ſepultus eſt, pro quo ſacerdotio fun-
ctus eſt Eleazar filius eius. Inde venerunt in Gadgad: de quo loco profecti,caſtrameta-
ti ſunt in Ietabatha, in terra aquarum atque torrentium.

Tribus Leui, miniſterio domini præficitur.

Eo tempore ſeparauit tribum
Leui,vt portaret arcam fœderis domini,& ſtaret coram eo in miniſterio,ac benediceret in
nomine illius vſque in præſentem diem. Quam ob rem non habuit Leui partẽ,neque poſ-
ſeſſionẽ cum fratribus ſuis: quia ipſe dominus poſſeſſio eius eſt,ſicut promiſit ei dominus C
deus tuus.

Moyſes ĩ mõte 40. diebus.

Ego autem ſteti in monte,ſicut prius,quadraginta diebus ac noctibus: exau-
diuítque me dominus etiam hac vice, & te perdere noluit. Dixítque mihi, Vade,& præce-
de populum, vt ingrediatur, & poſſideat terram quam iuraui patribus eorum vt traderem
eis.

Timere deũ. Ambulare in vijs dei. Diligere. Seruire deo. Magnitudinẽ & bonit. dei oſtendit. Amor dei. Electio. Circunciſio cordis. De⁹ perſonã nõ accipit. 2.par.19.c. iob 34.b. ſapi.6.b. eccl̃i.35.b. ro.2.b. gala.2.b. Timor dei. 3.6.c. mat.4.b. luc.4.b. Iuramentũ. Laus. Gne.46.c.

Et nunc Iſrael quid dominus deus tuus petit à te, niſi vt timeas dominum deum
tuum,& ambules in viis eius, & diligas eum,ac ſeruias domino deo tuo in toto corde tuo,
& in tota anima tua: cuſtodiáſque mandata domini, & ceremonias eius quas ego hodie
præcipio tibi, vt bene ſit tibi? En domini dei tui cælum eſt, & cælum cæli, terra & omnia
quæ in ea ſunt: & tamen patribus tuis conglutinatus eſt dominus, & amauit eos, elegít- D
que ſemen eorum poſt eos, id eſt vos,de cũctis gentibus,ſicut hodie comprobatur. Cir-
cuncidite igitur præputiũ cordis veſtri,& ceruicem veſtram ne induretis amplius:quia do-
minus deus veſter ipſe eſt deus deorum,& dominus dominantium,deus magnus,& potens,
& terribilis,qui perſonam non accipit, nec munera. Facit iudicium pupillo & viduæ, amat
peregrinum,& dat ei victum atque veſtitum. & vos ergo amate peregrinos,quia & ipſi fui-
ſtis aduenæ in terra AEgypti.Dominum deum tuum timebis,& ei ſoli ſeruies:ipſi adhære-
bis,iurabíſque in nomine illius. Ipſe eſt laus tua,& deus tuus,qui fecit tibi hæc magnalia &
terribilia quæ viderunt oculi tui. In ſeptuaginta animabus deſcenderunt patres tui in AE-
gyptum:& ecce nunc multiplicauit te dominus deus tuus ſicut aſtra cæli.

CAP. XI.

Exhortatio ad primum præceptũ ſeruandum. Amor dei. Opera dei erga Iſraelem.

AMa itaque dominum deum tuum,& obſerua præcepta eius & ceremonias, iudicia at- A
que mandata omni tempore. Cognoſcite hodie quæ ignorant filii veſtri qui non vi-
derunt diſciplinam domini dei veſtri,magnalia eius & robuſtam manum,extẽtúmque bra-
chium,ſigna & opera quæ fecit in medio AEgypti Pharaoni regi, & vniuerſæ terræ eius, o-
mníque exercitui AEgyptiorum, & equis *ac curribus:quomodo operuerint eos aquæ ma-
ris rubri,cum vos perſequerẽtur, & deleuerit eos dominus vſque in præſentẽ diẽ: vobíſque
quæ fecerit in ſolitudine,donec veniretis ad hũc locũ:&

Dathan & Abiron nũe.16.e.

*Dathan atque Abiron filiis Eliab,
qui fuit filius Ruben:quos aperto ore ſuo terra abſorbuit cũ domibus & tabernaculis,& vni-
uerſa ſubſtãtia eorum,quam habebãt in medio Iſraelis. Oculi veſtri viderũt omnia ope-
ra domini magna quæ fecit, vt cuſtodiatis vniuerſa mãdata illius, quæ ego hodie præcipio B
vobis: * & poſſitis introire, & poſſidere terrã ad quã ingredimini,multóque in ea viuatis tẽ-
pore:

Iuramẽtum dei. Terra pmiſſiõis qualis.

quam ſub iuramento pollicitus eſt dominus patribus veſtris, & ſemini eorum, lacte &
melle manantem. Terra enim ad quã ingrederis poſſidẽdam, non eſt ſicut terra AEgy-
pti de qua exiſti,vbi iacto ſemine in hortorũ morem aquæ ducuntur irriguæ:ſed montuoſa

Significatur autẽ,labore & decurſu, per totam AEgyptum deduci ſolitam aquam e flumine

B eſt,& cāpeſtris,de cælo expectās pluuias,quā dominus deus tuus ſemper inuiſit,& oculi illi-
us in ea ſunt à principio anni vſque ad finē eius. Si ergo obedieritis mandatis meis,quæ
ego hodie præcipio vobis,vt diligatis dominū deum veſtrū, & ſeruiatis ei in toto corde ve-
ſtro,& in tota anima veſtra:dabit pluuiā terræ veſtræ * temporaneā & ſerotinā, vt colligatis
frumentum,& vinum, & oleum, fœnúmque ex agris ad paſcenda iumenta, & vt ipſi come-
datis ac ſaturemini. Cauete ne fortè decipiatur cor veſtrū, & recedatis à domino, ſeruia-
tiſque diis alienis,& adoretis eos:iratúſque dominus claudat cælū, & pluuiæ non deſcēdant,
nec terra det germē ſuū, pereatíſque velociter de terra optima quā dominus daturus eſt vo-
bis. Ponite hæc verba mea in cordibus & in animis veſtris, & ſuſpendite ea pro ſigno in
manibus,& inter oculos veſtros collocate. Docete filios veſtros, vt illa meditētur,quādo ſe-
C deris in domo tua,& ambulaueris in via,& accubueris atque ſurrexeris.Scribes ea ſuper po-
ſtes & ianuas domus tuæ: vt multiplicentur dies tui,& filiorum tuorum in terra quā iurauit
dominus patribus tuis,vt daret eis quandiu cælū immineret terræ. Si enim cuſtodieritis
mandata quæ ego præcipio vobis,& feceritis ea,vt diligatis dominum deum veſtrum,& am-
buletis in omnibus viis eius,adhærentes ei,diſperdet dominus omnes gentes iſtas ante faciē
veſtram,& poſſidebitis eas quæ maiores & fortiores vobis ſunt. Omnis locus quem calcaue-
rit pes veſter, veſter erit. A deſerto, & à Libano,à flumine magno Euphrāte vſque ad mare
occidentale erunt termini veſtri. Nullus ſtabit cōtra vos:terrorē veſtrū & formidinem dabit
dominus deus veſter ſuper omnē terrā quā calcaturi eſtis,ſicut locutus eſt vobis. En pro-
D pono in conſpectu veſtro hodie benedictionē & maledictionem : benedictionem, ſi obedie-
ritis mandatis domini dei veſtri,quæ ego hodie præcipio vobis:maledictionem,ſi non obe-
dieritis mandatis domini dei veſtri,ſed receſſeritis de via quam ego nunc oſtendo vobis , &
ambulaueritis poſt deos alienos,quos ignoratis. Cum verò introduxerit te dominus deus
tuus in terrā,ad quā pergis habitandā, pones benedictionē ſuper montem Garizim, maledi-
ctionem ſuper mōtem Hebal:qui ſunt trans Iordanem poſt viā quæ vergit ad ſolis occubi-
tum in terra Chananæi,qui habitat in cāpeſtribus contra Galgalam,quæ eſt iuxta vallē ten-
dentem & intrantem procul. Vos enim tranſibitis Iordanē,vt poſſideatis terrā quā dominus
deus veſter daturus eſt vobis,vt habeatis & poſſideatis illam. Videte ergo vt impleatis cere-
monias atque iudicia quæ ego hodie ponam in conſpectu veſtro.

CAP. XII.

A HAEc ſunt præcepta atque iudicia quæ facere debetis in terra quā dominus deus patrū
tuorū daturus eſt tibi,vt poſſideas eam cunctis diebus quibus ſuper humum gradiêris.
Subuertite omnia loca in quibus coluerūt gētes quas poſſeſſuri eſtis,deos ſuos ſuper mō-
tes excelſos,& colles, & ſubter omne lignū frōdoſum. Diſſipate aras earū, & cōfringite ſtatu-
as, lucos igne comburite, & idola cōminuite: diſperdite nomina eorū de locis illis. Non
facietis ita domino deo veſtro: ſed ad locum quem elegerit dominus deus veſter de cunctis
tribubus veſtris, vt ponat nomē ſuū ibi,& habitet in eo,*venietis:& offeretis in loco illo ho-
locauſta & victimas veſtras, decimas & primitias manuū veſtrarum ,& vota atque donaria,
primogenita boum & ouium. Et comedetis ibi in conſpectu domini dei veſtri: ac lætabimi-
B ni in cunctis ad quæ miſeritis manū vos & domus veſtræ in quibus benedixerit vobis domi-
nus deus veſter. Non facietis ibi quæ nos hic facimus hodie,ſinguli quod ſibi rectum vi-
detur. Neque enim vſque in præſens tempus veniſtis ad requiem, & poſſeſſionem quam do-
minus deus veſter daturus eſt vobis . Tranſibitis Iordanem , & habitabitis in terra quam
dominus deus veſter daturus eſt vobis , vt requieſcatis à cunctis hoſtibus veſtris per circui-
tum:& abſque vllo timore habitetis in loco quem elegerit dominus deus veſter,vt ſit nomen
eius in eo. Illuc omnia quæ præcipio,conferetis,holocauſta, & hoſtias,ac decimas, & primi-
tias manuum veſtrarum:& quicquid præcipuum eſt in muneribus quæ vouiſtis domino. Ibi
epulabimini coram domino deo veſtro,vos & filii ac filiæ veſtræ, famuli & famulæ atq; Le-
uites, qui in vrbibus veſtris commorātur. neque enim habet aliam partem & poſſeſſionē in-
C ter vos. Caue ne offeras holocauſta tua in omni loco quē videris: ſed in eo quē elegerit do-
minus, in vna tribuum tuarum offeres hoſtias, & facies quæcunque præcipio tibi. Si au-
tem comedere volueris ,& te eſus carniū delectauerit, occîde & comede iuxta benedictionē
domini dei tui,quam dedit tibi in vrbibus tuis:ſiue immūdum fuerit, hoc eſt maculatum, &
debile:ſiue mundum,hoc eſt integrum & ſine macula,quod offerri licet, ſicut capreā & cer-

---

Left margin notes:

¶inuiſit] quærit,

¶dabit] dabo
* tempore ſuo,
¶tēporaneā] vel matutinā. vox hebrça p̄ſertim ſignificat eā pluuiam quæ circa Octobrem ad fœcūdādam terrā cadit)
¶decipiatur] ſeducatur

¶illa meditētur,] vel de illis loquantur,

¶cælum immineret terræ.] vel, durāt dies de cælo ſup terrā.

¶nunc oſtendo] hodie prçcipio

¶tendentē & intrātem procul.] More.

¶ceremonias] ſtatuta

¶frondoſum.] vel viride.
⟝ ad
* quæretis , & illuc
¶primitias] oblationem
¶donaria,] ſpōtanea (id eſt munera quæ ſponte & voluntario animo offertis)

¶requeſcatis] requiē det vobis
¶primitias] oblationes
¶quicquid p̄cipuū eſt in muneribus] omnia electa vota veſtra
¶epulamini] lętabimini
⟝ aliam
¶Si autē comedere &c. Hæc tota periodus ſic Hebraice legitur, Attamen prout deſyderauerit anima tua, mactabis & comedes carnem ſecūdum benedictionē dñi dei tui, quam dederit tibi intra omnes portas: immūdū & mundū comedes (vel, immūdi & mūdi poterūt comedere) ſicut capreā & ceruū: abſque eſu &c.

Right margin notes:

Oculi dei.

Toto corde deo ſeruiendum.
Abūdātia tēporalium.
Idololatria fugienda.

Verbū dei in corde & ob oculos ſemp habēdū. ſ.6.b
Filii docendi verbum dei.
Verbum dei quàm diligēter legendū.
Diligere deū.
Ambulare in viis dei
Ioſue.1.a.

Benedictio obedientibus verbo dei, maledictio non credentibus.

Garizim mons.
Hebal mōs.

Deſtruēda & fugiēda idololatria.

Comedendū in loco quē elegerit dominꝰ ī terra ꝓmiſſionis.

Faciendum quod deus p̄cipit, non qđ rectū nobis videtur.

A ſanguine abſtinendū.

Decimæ vbi comedebantur.
uum,comedes,abſque eſu duntaxat ſanguinis, quē ſuper terrā quaſi aquā effundes. Non
poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti, & vini,& olei tui, primogenita armē-
torū & pecorū,& omnia quæ voueris,& ſpōte offerre volueris, & primitias manuū tuarū:ſed
corā domino deo tuo comedes ea in loco quē elegerit dominus deus tuus , tu & filius tuus &
filia, ſeruus & famula,atque Leuites,qui manēt in vrbibus tuis:& lætaberis, & reficiēris corā
Leuitę alēdi Gene.28.c. ĵ.19.c.
domino deo tuo in cunctis ad quæ extenderis manum tuam. Caue ne derelinquas Leui- C
tem in omni tempore quo verſaris in terra. Quando dilatauerit dominus deus tuus ter-
minos tuos,ſicut locutus eſt tibi, & volueris veſci carnibus quas deſyderat anima tua: locus
autem quē elegerit dominus deus tuus, vt ſit nomen eius ibi, ſi procul fuerit, occides de ar-
mentis & pecoribus quæ habueris,ſicut præcepi tibi, & comedes in oppidis tuis, vt tibi pla-
cet.Sicut comeditur caprea & ceruus,ita veſceris eis. & mundus & immundus in commune
Sanguis nō comedendus
veſcentur. Hoc ſolum caue ne ſanguinē comedas . ſanguis enim eorum pro anima eſt:
& idcirco non debes animam comedere cum carnibus: ſed ſuper terrā fundes quaſi aquā, vt
bene ſit tibi & filiis tuis poſt te,cum feceris quod placet in conſpectu domini . Quæ autem
ſanctificaueris & voueris domino,tolles,& venies ad locum quem elegerit dominus,& offe- D
res oblationes tuas carnem & ſanguinem ſuper altare domini dei tui:ſanguinē hoſtiarū tua-
rum fundes in altari:carnibus autem ipſe veſceris.Obſerua & audi omnia quæ ego præcipio
tibi,vt bene ſit tibi & filiis tuis poſt te in ſempiternum,cum feceris quod bonū eſt & placitū
Idololatria fugienda.
in conſpectu domini dei tui. Quādo diſperdiderit dominus deus tuus ante faciē tuā gen-
tes ad quas ingrediēris poſſidēdas,& poſſederis eas,atque habitaueris in terra earum:caue ne
imiteris eas,poſtquam te fuerint introeunte ſubuerſæ,& requiras ceremonias earum dicens,
Filios cōburētes ī honorem deorum. Verbum dei ſolū faciēdū, cui nihil addendum.
Sicut coluerunt gētes iſtæ deos ſuos,ita & ego colam. Non facies ſimiliter domino deo tuo.
Omnes enim abominationes quas auerſatur dominus,fecerunt diis ſuis, offerētes filios & fi-
lias,& comburentes igni. Quod præcipio tibi,hoc tātum facito domino: nec addas quic-
quam nec minuas.

CAP. XIII.

Pſeudo prophetæ miraculis à verbo dei abducēti non credēdū, ſed occidēd⁹ Miraculis tē tat fidem noſtram deus.
SI ſurrexerit in medio tui prophetes,aut qui ſomniū vidiſſe ſe dicat, & prædixerit ſignum A
atque portentū,& euenerit quod locutus eſt,& dixerit tibi, Eamus & ſequamur deos alie-
nos quos ignoras,& ſeruiamus eis:nō audies verba prophetæ illius aut ſomniatoris,quia tē-
tat vos dominus deus veſter,vt palam fiat vtrū diligatis eum an non,in toto corde, & in to-
ta anima veſtra.Dominū deum veſtrū ſequimini,& ipſum timete, & mādata illius cuſtodi-
te, & audite vocem eius: ipſi ſeruietis,& ipſi adhærebitis.Propheta autē ille aut fictor ſom-
niorum interficietur: quia locutus eſt vt vos auerteret à domino deo veſtro, qui eduxit vos B
de terra AEgypti,& redemit vos de domo ſeruitutis:vt errare te faceret de via quā tibi præ-
Occidendus qui à fide & fiducia ī deū abducere tentet, etiā ſi ſit vxor.
cepit dominus deus tuus*: & auferes malū de medio tui. Si tibi voluerit perſuadere fra-
ter tuus filius matris tuæ, aut filius tuus vel filia, ſiue vxor quæ eſt in ſinu tuo , aut amicus
quem diligis vt animam tuam,clàm dicens,Eamus,& ſeruiamus diis alienis,quos ignoras tu
& patres tui, cunctarum in circuitu gentium quæ iuxtà vel procul ſunt, ab initio vſque ad
ĵ.17.b.
finem terræ:non acquieſcas ei,nec audias,neque parcat ei oculus tuus vt miſerearis & occul
tes eū,ſed ſtatim interficies. ſit primùm manus tua ſuper eū, & poſt te omnis populus mit- C
tat manum. Lapidibus obrutus necabitur: quia voluit te abſtrahere à domino deo tuo, qui
eduxit te de terra AEgypti de domo ſeruitutis: vt omnis Iſrael audiens timeat, & nequaquā
Ciuitatē à fiducia in deū abductā, iubet ipſe deus cōburere, & habitatores occidere.
vltrà faciat quippiam huius rei ſimile. Si audieris in vna vrbium tuarum,quas dominus
deus tuus dabit tibi ad habitandum,dicentes aliquos,Egreſſi ſunt filii Belial de medio tui,&
auerterunt habitatores vrbis ſuæ,atque dixerūt,Eamus,& ſeruiamus diis alienis quos igno-
ratis:quære ſolicite,& diligenter rei veritate perſpecta,ſi inueneris certum eſſe quod dicitur,
& abominationē hanc opere perpetratā, ſtatim percuties habitatores vrbis illius in ore gla- D
dii,& delebis eā, omniáque quæ in illa ſunt vſque ad pecora. quicquid etiā ſupellectilis fue-
rit,congregabis in medio platearum eius,& cum ipſa ciuitate ſuccēdes,ita vt vniuerſa cōſu-
mas domino deo tuo,& ſit tumulus ſempiternus. non ædificabitur amplius,& non adhære-
bit de illo anathemate quicquā in manu tua,vt auertatur dominus ab ira furoris ſui, & mi-
ſereatur tui,multiplicétque te,ſicut iurauit patribus tuis,quādo audieris vocem domini dei
tui,cuſtodiens omnia præcepta eius quæ ego præcipio tibi hodie, vt facias quod placitū eſt
in conſpectu domini dei tui.

¶in oppidis tuis] intra portas tuas ¶primitias] oblationem
¶in vrbib⁹ tuis:] intra portas tuas: ▸& reficieris
¶in oppidis tuis,] intra portas tuas, ¶mundus & immundus in commune veſcentur.] vel, mundā & immūdam pariter comedes
¶placet] rectum
¶placitum] rectum
¶imiteris eas,] ... quees te poſt illas, ¶ceremonias] ... ¶hoc tantum facito domino:] obſeruare debetis vt illa ... atis:
¶palàm fiat] ...
¶vt vos auerteret] ... ſermonē auertendi vos ... *vt ambulares ... ¶tibi voluerit] ... derelinciat ...
¶quippiam huius rei ſimile,] talē rem ... in medio tui.
¶placitū] rectum

CAP. XIIII.

A Filii eſtote domini dei veſtri: nõ vos incidetis,nec facietis caluitiũ ſuper mortuo. quoniã
populus ſanctus es domino deo tuo:& te elegit vt ſis ei in populum peculiarem de cun-
ctis gẽtibus quæ ſunt ſuper terrã. Ne comedatis quæ immũda ſunt.Hoc eſt animal quod
comedere debetis,Bouẽ,& ouem,& caprã,ceruum & capreã,bubalũ,tragelaphũ, pygargum,
orygem,camelopardalum. Omne animal quod in duas partes findit vngulã & ruminat, co-
medetis. De his autem quæ ruminant,& vngulã non findũt, hæc comedere non debetis,
camelum,lẽporem,chœrogyllium:quia ruminãt, & non diuidunt vngulã,immũda erũt vo-
bis.Sus quoque quoniã diuidit vngulã,& nõ ruminat,immũda erit.carnibus eorũ nõ veſce-
B mini,& cadauera non tangetis. Hæc comedetis ex omnibus quæ morãtur in aquis, Quæ
habent pinnulas,& ſquamas,comedite:quæ abſque pinnulis,& ſquamis ſunt, ne comedatis,
quia immunda ſunt. Omnes aues mundas comedite.Immũdas ne comedatis:aquilã ſcili-
cet,& gryphem,& haliæetum,ixion,& vulturem ac miluũ iuxta genus ſuũ:& omne coruini
generis,& ſtruthionẽ,ac noctuã,& larum,atque accipitrẽ iuxta genus ſuũ:herodiũ ac cygnũ,
& ibin,ac mergulũ,porphyrionem,& nycticoracem,onocrotalũ,& charadriũ, ſingula in ge-
nere ſuo:vpupam quoque,& veſpertilionem.Et omne quod reptat & pẽnulas habet, immũ-
dum erit,nec comedetur. Omne quod mũdum eſt comedite. Quicquid autem mortici-
C num eſt,ne veſcamini ex eo.Peregrino qui intra portas tuas eſt,da* vt comedat,aut vẽde ei.
quia tu populus ſanctus domini dei tui es. Nõ coques hœdũ in lacte matris ſuæ. De-
cimã partem ſeparabis de cunctis fructibus tuis quæ naſcũtur in terra per annos ſingulos, &
comedes in cõſpectu domini dei tui in loco quem elegerit vt in eo nomen illius inuocetur ,
decimã frumenti tui,& vini,& olei,& primogenita de armentis & ouibus tuis: vt diſcas ti-
mere dominũ deũ tuum in omni tempore. Cum autẽ longior fuerit via, & locus quem
elegerit dominus deus tuus,*tibíque benedixerit,nec potueris ad eum hæc cuncta portare,
D vendes omnia,& in pretiũ rediges,portabiſque manu tua, & proficiſcẽris ad locũ quem ele-
gerit dominus deus tuus:& emes ex eadem pecunia quicquid tibi placuerit,ſiue ex armẽtis,
ſiue ex ouibus,vinum quoque,& ſicerã,& omne quod deſyderat anima tua:& comedes co-
ram domino deo tuo,& epulaberis tu & domus tua, & Leuita qui intra portas tuas eſt. caue
ne derelinquas eum, quia non habet aliam partẽ in poſſeſſione tua. Anno tertio ſepara-
bis aliam decimã ex omnibus quæ naſcuntur tibi eo tempore:& repones intra ianuas tuas.
Veniẽtque Leuites qui aliã non habet partẽ nec poſſeſſionẽ tecũ , & peregrinus ac pupillus
& vidua,qui intra portas tuas ſunt,& comedent,& ſaturabuntur:vt benedicat tibi dominus
deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum quæ feceris.

CAP. XV.

A Septimo anno facies remiſſionẽ,quæ hoc ordine celebrabitur.Cui debetur aliquid ab a-
mico vel proximo ac fratre ſuo, repetere non poterit: quia annus remiſſionis eſt domi-
ni: A peregrino & aduena exiges: ciuem & propinquum repetẽdi non habebis poteſtatem.
Et omnino indigens & mendicus non erit inter vos:vt benedicat tibi dominus in terra quã
traditurus eſt tibi in poſſeſſionẽ: Si tamen audieris vocẽ domini dei tui, & cuſtodieris vni-
uerſa quæ iuſſit,& quæ ego hodie præcipio tibi, *benedicet tibi,vt pollicitus eſt. Fœne-
rabis gentibus multis, & ipſe à nullo accipies mutuum. Dominaberis nationibus pluri-
B mis,& tui nemo dominabitur. Si vnus de fratribus tuis qui morantur intra portas ciui-
tatis tuæ in terra quam dominus deus tuus daturus eſt tibi,ad paupertatem deuenerit: non
obdurabis cor tuũ,nec contrahes manũ,ſed aperies eam pauperi, & dabis mutuũ quo eum
indigere perſpexeris.Caue ne fortè ſubrepat tibi impia cogitatio,& dicas in corde tuo, Ap-
propinquat ſeptimus annus remiſſionis: & auertas oculos tuos à paupere fratre tuo,nolens
ei quod poſtulat, mutuũ cõmodare: ne clamet contra te ad dominũ, & fiat tibi in peccatũ.
Sed dabis ei:nec ages quippiã callide in eius neceſſitatibus ſubleuandis: vt benedicat tibi
dominus deus tuus in omni tempore,& in cunctis ad quæ manũ miſeris.Non deerunt pau-
C peres in terra habitationis tuæ: idcirco ego præcipio tibi vt aperias manum fratri tuo ege-
no & pauperi, qui tecũ verſatur in terra. Cum tibi venditus fuerit frater tuus Hebræus
aut Hebræa,& ſex annis ſeruierit tibi, in ſeptimo anno dimittes eũ liberũ: & quẽ libertate
donaueris,nequaquã vacuũ abire patieris, ſed dabis viaticũ de gregibus,& de area & torcu
lari tuo, quibus dominus deus tuus benedixerit tibi . Memẽto quòd & ipſe ſeruieris in ter-

¶eſtote] vel eſtis
¶de] præ
¶quæ ĩmũda ſunt.] omnem abominationem.
¶tragelaphũ,] hircũ ſylueſtrem,
¶larũ,] vel cuculum
¶herodiũ, ac cygnũ, & ibin,] noctuã, vlulam, veſpertilionẽ.
¶mergulũ,] pelicanum,
¶nycticoracẽ,] mergulum,
¶onocrotalũ,] ciconiam,
¶Omne quod mundum eſt] oẽs aues mundas
*illud
* vt ponat nomen ſuum ibi:(vel inuocetur nomẽ ſuũ ibi)
¶ab amico vel] à
¶& aduena
¶ciuem & ꝓpinquũ repetendi non habebis poteſtatẽ.] fratri autẽ remittes tuo quod tuũ erit(vel nõ repetes à fratre tuo)
¶Et] quia
¶vt benedicat] benedicet enim
¶Si tamẽ] duntaxat ſi
* dñs enim deꝰ tuus
¶fœnerabis] mutuũ dabis
¶auertas oc'os tuos à paupe fratre tuo,] malignus ſit oculus tuus contra fratrem tuũ mendicũ(vel in pauptatẽ redactũ)
¶vt benedicat] quia huius rei gratia benedicet
¶omni tẽpore,] omnibus operibꝰ tuis.
¶venditus fuerit] ſe vendiderit
¶dabis viaticũ] onerabis eum

Nõ imitandus ritus gẽtiũ ſup mortuis.ſ.7.a.ĩ.26.d.
Quæ animalia munda, quæ immunda.leuiti.11.a.
Piſces mũdi & immundi
Aues ĩmũdę.
Morticina nõ comedenda.
Peregrinus.
Decimæ dãdæ.exo.23.c.34.d.
Leuitæ, peregrini,pupilli,& viduę alendi.
Remiſſio debitorũ anno ſeptimo.
Mendici nõ futuri, ſi deo obediatur.
De fratre i paupertatẽ redacto.
Mutuũ dandũ, etiã ſi nõ ſit ſpes recipiẽdi. matt.5.g.luc.6.c.
Paupes ſemper futuri, matt.26.a.
Serui & ãcillæ Hebræi anno ſeptimo libertate donãdi.exo.21.a.iere.34.c.

ra AEgypti,& liberauerit te dominus deus tuus, & idcirco ego nunc præcipio tibi. Sinautẽ
dixerit,Nolo egredi:eo quod diligat te,& domum tuam,& bene ſibi apud te eſſe ſentiat:aſ-
Auris perforata ſeruis, quid ſignificet.
ſumes ſubulã,& perforabis aurẽ eius in ianua domus tuæ, & ſeruiet tibi vſque in æternum.
ancillæ quoque ſimiliter facies. Non auertas ab eis oculos tuos quando dimiſeris eos libe-
ros:quoniam iuxta mercedem mercẽnarii per ſex annos ſeruiuit tibi: vt benedicat tibi do-
Primogenita deo ſanctificanda quaia eẽ debeãt.
minus deus tuus in cunctis operibus quæ agis. De primogenitis quæ naſcuntur in armẽ- D
tis,& ouibus tuis,quicquid eſt ſexus maſculini,ſanctificabis domino deo tuo.Non operabe-
ris in primogenito bouis,& non tondebis primogenita ouium.In conſpectu domini dei tui
Leui.22.e. eccſi.35.b.
comedes ea per annos ſingulos in loco quem elegerit dominus,tu & domus tua.Sinautẽ ha-
buerit maculam,& vel claudũ fuerit vel cæcum,aut in aliqua parte deforme vel debile,non
immolabitur domino deo tuo.ſed intra portas vrbis tuæ comedes illud:tam mundus quàm
immundus ſimiliter veſcentur eis quaſi caprea,& ceruo.Hoc ſolum obſeruabis vt ſanguinẽ
eorum non comedas,ſed effundas in terram quaſi aquam.

¶ auertas ab eis oculos tuos quãdo] tibi graue (vel durũ) videatur, quòd
¶ iuxta mercedẽ mercẽnarii] duplex mercẽnarii (vel, duplex eſt merces mercẽnarii)
¶ vt benedicat] & benedicet

CAP. XVI.

Tria Iudæorũ feſta principalia, Phaſe.
OBſerua mẽſem nouarũ frugũ,& verni primũ tẽporis, vt facias phaſe domino deo tuo: A
quoniã in iſto menſe eduxit te dominus deus tuus de AEgypto nocte. Immolabiſque
phaſe domino deo tuo de ouibus, & de bobus in loco quem elegerit dominus deus tuus, vt
habitet nomen eius ibi.Non comedes in eo panẽ fermentatũ.Septẽ diebus comedes abſque
fermento afflictionis panem,quoniam in pauore egreſſus es de AEgypto: vt memineris diei
egreſſionis tuæ de AEgypto omnibus diebus vitæ tuæ. Non apparebit fermentatũ in omni-
bus terminis tuis ſeptem diebus,& non remanebit * de carnibus eius quod immolatũ eſt ve-
ſpere in die primo vſque ad mane. Non poteris immolare phaſe in qualibet vrbiũ tuarum,
quas dominus deus tuus daturus eſt tibi:ſed in loco quẽ elegerit dominus deus tuus,vt habi- B
tet nomen eius ibi:immolabiſque phaſe veſpere ad ſolis occaſum,quãdo egreſſus es de AE-
gypto.Et coques,& comedes in loco quẽ elegerit dominus deus tuus, manéque cõſurgẽs va-
des in tabernacula tua.Sex diebus comedes azyma:& in die ſeptima,quia collecta eſt domi-
Pẽtecoſtes.
ni dei tui, nõ facies opus. Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die qua falcẽ in ſe-
getem miſeris,& celebrabis diem feſtũ hebdomadarũ domino deo tuo,oblationem ſponta-
neam manus tuæ,quã offeres iuxta benedictionem domini dei tui:& epulaberis corã domi-
no deo tuo,tu & filius tuus, & filia tua,& ſeruus tuus, & ancilla tua, & Leuites qui eſt intra
portas tuas,& aduena ac pupillus & vidua,qui morãtur vobiſcum: in loco quem elegerit do-
minus deus tuus,vt habitet nomẽ eius ibi: & recordaberis quoniã ſeruus fueris in AEgypto: C
Feſtum tabernaculorum.
cuſtodiéſque ac facies quæ præcepta ſunt. Solennitatem quoque tabernaculorũ celebra-
bis per ſeptem dies quando collegeris de area & torculari fruges tuas:& epulaberis in feſtiui-
tate tua tu & filius tuus & filia,& ſeruus tuus & ancilla, Leuites quoque,& aduena,& pupillus
ac vidua,qui intra portas tuas ſunt. Septem diebus domino deo tuo feſta celebrabis in loco
quem elegerit dominus: benedicétque tibi dominus deus tuus in cũctis frugibus tuis, & in o-
mni opere manuũ tuarũ, eríſque in lætitia. Tribus vicibus per annum apparebit omne ma-
ſculinũ tuum in conſpectu domini dei tui in loco quẽ elegerit,in ſolennitate azymorũ,& in
Exo.23.b.34.c. eccſi.16.d.
ſolennitate hebdomadarũ,& in ſolennitate tabernaculorũ.Non apparebit ante dominũ va- D
cuus: ſed offeret vnuſquiſque ſecundum quod habuerit iuxta benedictionẽ domini dei ſui,
Quales magiſtrat⁹ eſſe debeant.
quã dederit ei. Iudices & magiſtros cõſtitues in omnibus portis tuis,quas dominus deus
tuus dederit tibi,per ſingulas tribus tuas: vt iudicent populum iuſto iudicio, nec in alteram
ſ.1 c. leuit.19. c.exo.23.a. eccſi.20.d.
partẽ declinent.Non accipies perſonã,nec munera:quia munera excæcant oculos ſapientũ,
& mutant verba iuſtorũ. Iuſte quod iuſtũ eſt, perſequêris:vt viuas, & poſſideas terrã quã
dominus deus tuus dederit tibi. Non plantabis lucũ & omnẽ arborẽ iuxta altare domini
dei tui. Nec facies tibi atq; cõſtitues ſtatuã quæ odit dominus deus tuus.

¶ nouarũ frugum, & verni primũ tẽporis] Abib. (id eſt Aprilis in quo omnia nascuntur)
¶ pauore] feſtina...
* per noctem
¶ coques, ...
¶ epulaberis ...ris
¶ epulaberis ...ris
¶ magiſtros] ...
...ctos (vel officia...
¶ nec in alteram ... declinent ...
...uertas iudici...
¶ mutant] ... (vel deſtruũt)

CAP. XVII.

Vitioſa hoſtia non offerenda.
NOn immolabis domino deo tuo bouẽ & ouẽ in quo eſt macula aut quippiã vitii: quia A
abominatio eſt domino deo tuo. Cúmque reperti fuerint apud te intra vnã por-
Pœna idololatræ.
tarũ tuarũ,quas dominus deus tuus dabit tibi,vir aut mulier qui faciãt malum in conſpectu
domini dei tui, & tranſgrediantur pactũ illius vt vadãt & ſeruiant diis alienis & adorẽt eos,
ſolem & lunam, & omnem militiã cæli, quæ non præcepi: & hoc tibi fuerit nuntiatũ, audi-
énſque inquiſieris diligenter,& verum eſſe repereris,& abominatio facta eſt in Iſrael:educes
virum ac mulierẽ qui rem ſceleratiſſimam perpetrarunt,ad portas ciuitatis tuæ,& lapidibus

B obruentur. In ore duorum aut trium teſtium peribit qui interficietur. Nemo occidatur, vno contra ſe dicente teſtimonium. Manus teſtium prima interficiet eum, & manus reliqui populi extrema mittetur: vt auferas malum de medio tui. Si difficile & ambiguũ apud te iudicium eſſe proſpexeris inter ſanguinem & ſanguinẽ, cauſſam & cauſſam, leprã & non leprã, & iudicum intra portas tuas videris verba variari: ſurge, & aſcende ad locum quem elegerit dominus deus tuus, veniéſque ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad iudicẽ qui fuerit illo tempore: quæréſque ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem. Et facies quodcunque dixerint qui præſunt loco quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legẽ eius, ſequeríſque ſenten-
C tiam eorum, nec declinabis * ad dexteram, neque ad ſiniſtram. Qui autem ſuperbierit nolẽs obedire ſacerdotis imperio, qui eo tẽpore miniſtrat domino deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malũ de Iſrael: cunctúſque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia. Cum ingreſſus fueris terrã quã dominus deus tuus dadit tibi, & poſſederis eam, habitaueríſque in illa, & dixeris, Conſtituam ſuper me regem, ſicut habẽt omnes per circuitum nationes: eum conſtitues quem dominus deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non ſit frater tuus. Cúmque fuerit cõſtitutus, non multiplicabit ſibi equos, nec reducet populum in AEgyptũ,
D equitatus numero ſubleuatus, præſertim cum dominus præceperit vobis vt nequaquam amplius per eandem viam reuertamini. Non habebit vxores plurimas quæ alliciãt animũ eius, neque argenti & auri immẽſa pondera. Poſtquam autem ſederit in ſolio regni ſui, deſcribet ſibi Deuteronomiũ legis huius in volumine, accipiens exẽplar à ſacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit ſecum, legétque illud omnibus diebus vitæ ſuæ, vt diſcat timere dominũ deũ ſuũ, & cuſtodire verba & ceremonias eius quæ in lege præcepta ſunt. Nec eleuetur cor eius in ſuperbiam ſuper fratres ſuos, neque declinet* in partẽ dexteram vel ſiniſtrã, vt longo tempore regnet ipſe & filii eius ſuper Iſrael.

CAP. XVIII.

A NOn habebunt ſacerdotes & Leuitæ, & omnes qui de eadem tribu ſunt; partem & hæreditatem cum Iſrael: quia ſacrificia domini, & oblationes eius comedent, & nihil aliud accipient de poſſeſſione fratrum ſuorũ. dominus enim ipſe eſt hæreditas eorum: ſicut locutus eſt illis. Hoc erit iudicium ſacerdotum à populo, & ab his qui offerunt victimas: ſiue bouem, ſiue ouem immolauerint, dabunt ſacerdoti armum* ac ventriculum: primitias frumenti, vini & olei, & lanarũ partem ex ouium tõſione. Ipſum enim elegit dominus deus tuus de cunctis tribubus tuis, vt ſtet, & miniſtret nomini domini, ipſi & filii eius in ſempiternum.

B Si exierit Leuites ex vna vrbium tuarum ex omni Iſrael in qua habitat, & voluerit venire, deſyderans locum quem elegerit dominus, miniſtrabit in nomine domini dei ſui, ſicut omnes fratres eius Leuitæ, qui ſtabunt eo tempore corã domino. Partẽ ciborum eandẽ accipiet quã & cæteri: excepto eo quod in vrbe ſua ex paterna ei ſucceſſione debetur. Quãdo ingreſſus fueris terram quam dominus deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentiũ. nec inueniatur in te qui luſtret filiũ ſuum, aut filiã, ducẽs per ignẽ: aut qui ariolos ſciſcitetur, & obſeruet ſomnia atque auguria. nec ſit maleficus, nec incãtator, neque qui pythones cõſulat, nec diuinos, & quærat à mortuis veritatẽ. omnia enim hæc ab-
C ominatur dominus, & propter iſtiuſmodi ſcelera delebit eos in introitu tuo: perfectus eris, & abſque macula cum domino deo tuo. Gentes iſtæ quarũ poſſidebis terrã, augures & diuinos audiũt: tu autem à domino deo tuo aliter inſtitutus. es PROPHETAM DE gente tua & de fratribus tuis ſicut me, ſuſcitabit tibi dominus deus tuus: ipſum audies vt petiſti à domino deo tuo in Horeb, quando concio cõgregata eſt, atque dixiſti, Vltra non audiam vocem domini dei mei, & ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar. Et ait dominus mihi. Bene omnia ſunt locuti, Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui: & ponam verba mea in ore eius, loquetúrque ad eos omnia quæ præcepero illi.
D qui autẽ verba eius quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego vltor exiſtã. Propheta autẽ qui arrogãtia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi vt diceret, aut ex nomine alienorum deorum: interficietur. Quod ſi tacita cogitatione reſponderis, Quomodo poſſum intelligere verbum quod dominus non eſt locutus? hoc habebis ſignũ, Quod in nomine domini propheta ille prædixerit, & non euenerit: hoc dominus non eſt locutus, ſed per tumorem animi ſui propheta confinxit, & idcirco non time-

[Left margin notes:]
¶leprã & nõleprã,] plagam & plagam,
¶iudicũ intra portas tuas videris verba variari:] & quicquid cõtẽtioſæ cauſſæ eſt:
¶& docuerĩt te iuxta legẽ ei⁹,] & cuſtodies faciẽda iuxta omnia quę docebũt te iuxta ſermonẽ legis quẽ docebũt te.
* à verbo quod annuntiabunt tibi,
¶ex decreto iudicis] vel iudici:
¶quæ alliciant animũ ei⁹,] ne declinet (vel auertatur) cor eius,
¶Deuteronomiũ legis huius] literatã legem hanc
¶ceremonias] ſtatuta
* à præcepto
* & maxillas
¶ventriculũ,] vel inteſtina, (aut ſtomachum)
¶in vrbe ſua ex paterna ei ſucceſſione debet.] habet de vẽdito bono patrum ſuorum.
‣ veritatem
‣ & abſque macula
¶de gente tua,] ẽ medio tui,
¶eius] mea
¶vltor exiſtã.] requiram ab eo.
¶tacita cogitatione reſpõderis] dixeris in corde tuo,
‣ hoc habebis ſignum,

[Right margin notes:]
Teſtes. ĩ.19. d. matth. 18. b. 2 cor. 13. a. ẽ. 13. c.
Ambigua ſẽtẽtia ad ſummos iudices deferenda.
Ad ſacerdotes cauſſę difficiliores referebantur.
Rebellis puniendus.
Inſtitutio regis
Rex legat deuteronomiũ Moyſi.
Leuitis nulla datur poſſeſſio. ẽ. 10. b. nume. 18. c. d. 1. cor. 9. b.
Leuitis quid dabatur. Num. 18. c.
Fugienda oĩs idololatria.
Leuit. 20. d.
1. reg. 18. a.
PROPHETA CHRISTVS promittitur. io. 1 g. act. 3. d. 7. c. Exo. 20. d.
Ioan. 1. g.
Propheta aliud quã verbũ dei prædicans interficiendus
Pſeudo propheta quomodo dignoſcendus.

bis eum.

CAP. XIX.

Ciuitates refugii ob homicidium Num. 35. b. ioſue. 20. a.

A

CVm diſperdiderit dominus deus tuus gētes, quarum tibi traditurus eſt terram, & poſſederis eam, habitaueríſque in vrbibus earum & in ædibus: tres ciuitates ſeparabis tibi in medio terræ, quā dominus deus tuus dabit tibi in poſſeſſionem, ſternens diligenter viam: & in tres æqualiter partes totā terræ tuæ prouinciam diuides, vt habeat è vicino qui propter homicidium profugus eſt, quo poſſit euadere. Hæc erit lex homicidæ fugiētis, cuius vita ſeruanda eſt, Qui percuſſerit proximum ſuum neſciens, & qui heri & nudiuſtertius nullum cōtra eum odiū habuiſſe comprobatur: ſed abiiſſe cum eo ſimpliciter in ſyluam ad ligna cædenda, & in ſuccisione lignorum ſecuris fugerit manum, ferrúmque lapſum de manubrio amicum eius percuſſerit, & occiderit: hic ad vnā ſupradictarū vrbiū cōfugiet, & viuet: ne forſitan proximus eius cuius effuſus eſt ſanguis, dolore ſtimulatus, perſequatur, & apprehendat eum ſi longior via fuerit, & percutiat animam eius qui non eſt reus mortis: quia nullū contra eum qui occiſus eſt, odium prius habuiſſe monſtratur. Idcirco præcipio tibi, vt tres ciuitates æqualis inter ſe ſpatii diuidas. Cū autē dilatauerit dominus deus tuus terminos tuos, ſicut iurauit patribus tuis, & dederit tibi cunctam terram quā eis pollicitus eſt (ſi tamen cuſtodieris mandata eius, & feceris quæ hodie præcipio tibi, vt diligas dominum deum tuum, & ambules in viis eius omni tempore) addes tibi tres alias ciuitates, & ſupradictarum trium vrbium numerum duplicabis: vt non effundatur ſanguis innoxius in medio terræ quā dominus deus tuus dabit tibi poſſidendam, ne ſis ſanguinis reus. Si quis autem odio habēs proximum ſuum inſidiatus fuerit vitæ eius, ſurgénſque percuſſerit illum, & mortuus fuerit, fugerítque ad vnam de ſupradictis vrbibus, mittent ſeniores ciuitatis illius, & arripient eum de loco effugii, tradéntque in manus proximi, cuius ſanguis effuſus eſt, & morietur. Nō miſereberis eius, & auferes innoxium ſanguinē de Iſrael, vt bene ſit tibi. Non aſſumes, & transferes terminos proximi tui quos fixerūt priores in poſſeſſione tua quam dominus deus tuus dabit tibi in terra quam acceperis poſſidendā. Non ſtabit teſtis vnus contra aliquē, quicquid illud peccati, & facinoris fuerit: ſed in ore duorū aut triū teſtium ſtabit omne verbum. Si ſteterit teſtis mēdax contra hominem, accuſans eum præuaricationis, ſtabunt ambo quorū cauſſa eſt, ante dominum in conſpectu ſacerdotū & iudicū qui fuerint in diebus illis. Cúmque diligentiſſimè perſcrutantes inuenerint falſum teſtē dixiſſe contra fratrem ſuum mendacium: reddēt ei ſicut fratri ſuo facere cogitauit, & auferes malum de medio tui: vt audientes cæteri timorē habeant, & nequaquam talia audeant facere. Non miſereberis eius, ſed animā pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dēte, manum pro manu, pedem pro pede exiges.

Marginal notes (left): Qui homicidæ innocentes. — Volūtarius homicida, occidēd⁹ à magiſtratibus. num. 35. c. — Termini nō transferendi — Vno teſte, nō iudicat aliquis. 5. 17. b. matth. 18. b. iohan. 8. c. — Pœna falſi teſtis. 2. cor. 13 a. heb. 10. e. Dan. 13. g. — Lex talionis cōmēdata iudicib⁹. matt. 5. f. exo. 21. c.

Marginal notes (right, partly cut off at the binding): ¶Hæc erit lex homicidæ fugientis, ... vita ſeruāda eſt, ... Et hæc eſt cauſſa ... eò confugiat homicida illuc & viuet, — ►ſimpliciter — B ¶amicū vel, ... — ¶dolore ſtimulat... cū calefecerit ſe ... eius, — ¶pri⁹ ab heri & ... diuſtertius — C — D

CAP. XX.

A

SI exieris ad bellum contra hoſtes tuos, & videris equitatus & currus, & maiorē quàm tu habeas, aduerſarii exercitus multitudinem, non timebis eos: quia dominus deus tuus tecum eſt, qui eduxit te de terra AEgypti. Appropinquante autem iam prælio, ſtabit ſacerdos ante aciem, & ſic loquetur ad populum, Audi Iſrael, vos hodie contra inimicos veſtros pugnam cōmittitis, non pertimeſcat cor veſtrum, nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos: quia dominus deus veſter in medio veſtri eſt, & pro vobis contra aduerſarios dimicabit, vt eruat vos de periculo. Duces quoque per ſingulas turmas audiēte exercitu proclamabunt, Quis eſt homo qui ædificauit domū nouam, & non dedicauit eam? vadat, & reuertatur in domum ſuam, ne fortè moriatur in bello, & alius dedicet eam. Quis eſt homo qui plantauit vineam, & necdum fecit eam eſſe cōmunem, & de qua veſci omnibus liceat? vadat & reuertatur in domum ſuam, ne fortè moriatur in bello, & alius homo eius fungatur officio. Quis eſt homo qui deſpondit vxorem, & non accepit eam? vadat & reuertatur in domum ſuam, ne forte moriatur in bello, & alius homo accipiat eam. His dictis addent reliqua, & loquētur ad populum, Quis eſt homo formidoloſus, & corde pauido? vadat & reuertatur in domum ſuam, ne pauere faciat corda fratrum ſuorum, ſicut ipſe timore perterritus eſt. Cúmque ſiluerint duces exercitus, & finē loquendi fecerint, vnuſquiſque ſuos ad bellandū cuneos præparabit. Si quando acceſſeris ad expugnandam ciuitatē, offeres ei primum pacē. Si receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus qui in ea eſt, ſaluabitur, & ſeruiet tibi ſub tributo. Sin autē fœdus inire noluerit, & cœperit contra te bellū, oppugnabis eā. Cúmque tradiderit dominus deus tuus illā in manu tua, percuties omne quod in ea ge-

Marginal notes (left): Fidē in promiſſam dei victoriā, bellāti populo ſuadet. Iubet hoc verbum promiſſionis p̄dicari in acie à ſacerdote. — Qui ad bellū procedere nō debeāt. 1. machia. 3. g. — …dicū 7. a. — …us belli in …expugnādis …rbibus.

Marginal notes (right, partly cut off at the binding): ¶non pertim... ne molleſcat ... ¶cedere, ... — ¶p ſingulas ... audiente ... proclamabunt, ... B quētur ad popu... dicent. — ►& de qua ... mnibus liceat ... ¶eius fungat... cio. ... munem. — ¶vnuſquiſque ... ad bellandū ... præparabit ... C tuēt principes ... citus in ... li. (vel, ... in aciem. — ¶receperit, ... ſponderit ...

¶exercitui diuides,] prædaberis tibi,

neris maſculini eſt, in ore gladii, abſque mulieribus, & infantibus, iumentis & cæteris quæ in ciuitate ſunt. Omnem prædam exercitui diuides, & comedes de ſpoliis hoſtium tuorũ, quæ dominus deus tuus dederit tibi. Sic facies cunctis ciuitatibus, quæ à te procul valde ſunt, & non ſunt de his vrbibus quas in poſſeſſionem accepturus es. De his autẽ ciuitatibus quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes viuere, ſed interficies in ore gladii, Hethæum

Chananæos & huiuſmodi penitus occidere iubet deus.

D videlicet, & Amorrhæum, & Chananæum, Pherezæum, & Heuæum, & Iebuſæum, ſicut præcepit tibi dominus deus tuus: ne forte doceãt vos facere cunctas abominationes quas ipſi operati ſunt diis ſuis, & peccetis in dominum deum veſtrum. Quando obſederis ciuitatem multo tẽpore, & munitionibus circundederis vt expugnes eam, non ſuccides arbores de quibus veſci poteſt, nec ſecuribus per circuitum debes vaſtare regionem: quoniam lignum eſt, & non homo, nec poteſt bellantium contra te augere numerũ. Si qua autem ligna non ſunt pomifera, ſed agreſtia, & in cæteros apta vſus, ſuccide, & inſtrue machinas*, donec capias ciuitatem quæ contra te dimicat.

¶de quib⁹ veſci. &c. Si] ſecuribus eas excindẽdo: qa ex illarũ fructibus comedes, & ꝓpterea nõ ſuccides ipſas. nunquid em̃ lignũ agri homo eſt vt veniat contra te in obſidionem? Si
▸ſed agreſtia, & in cæteros apta vſus,
*aduerſus ciuitatẽ

Arbores quarũ fructu veſcẽretur, ꝗ hi bet de⁹ excindi a militib⁹

CAP. XXI.

A Qvando inuentum fuerit in terra quã dominus deus tuus daturus eſt tibi, hominis cadauer occiſi*, & ignorabitur cædis reus, egredientur maiores natu, & iudices tui, & metientur à loco cadaueris ſingularũ per circuitum ſpatia ciuitatũ: & quam viciniorem cæteris eſſe perſpexerint, ſeniores ciuitatis illius tollent vitulã de armento, quæ non traxit iugum, nec terrã ſcidit vomere, & ducẽt eam ad vallem aſperã atque ſaxoſam, quæ nunquam arata eſt, nec ſementem recepit, & cædent in ea ceruices vitulæ. accedẽntque ſacerdotes filii Leui, quos elegerit dominus deus tuus vt miniſtrent ei, & benedicant in nomine eius, & ad verbum eorum omne negotium pendet: & quicquid mundum vel immundum eſt, iudice-

*iacens in agro

Lex expurgationis ſuper occiſo, cuius author ignoretur.

¶quos elegerit] quia eos elegit
¶benedicant in noı̃e eius,] vł, laudẽt nomen eius,
¶oẽ negotiũ pẽdet: & quicquid mundũ vel immundũ eſt, iudiceť.] oı̃s cauſa (vł lis) & plaga pagať. (vł ſit aut iudiceť.)
¶propitius eſto populo tuo] expia populum tuum
¶alienus eris ab innocẽtis cruore qui fuſus eſt, cũ feceris quod ꝑcepit dñs.] auferes ſanguinẽ innocẽtẽ (Chald. īterꝑ. auferes effũdẽtẽ innocẽtẽ ſãguinẽ) de medio tui, cum feceris (LXX, ſi feceris. i. ſi curæ tibi ſit facere) quod rectum eſt coram dño.

B tur. Et venient maiores natu ciuitatis illius ad interfectum, lauabũntque manus ſuas ſuper vitulam quæ in valle percuſſa eſt, & dicent, Manus noſtræ non effuderunt ſanguinem hunc, nec oculi viderũt. propitius eſto populo tuo Iſrael, quẽ redemiſti domine, & ne reputes ſanguinem innocentem in medio populi tui Iſrael. Et auferetur ab eis reatus ſanguinis: tu autem alienus eris ab innocentis cruore qui fuſus eſt, cum feceris quod præcepit dominus.

Si egreſſus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, & tradiderit eos dominus deus tuus in manu tua, captiuóſque duxeris, & videris in numero captiuorũ mulierem pulchrã, & adamaueris eam, voluerı́ſque habere vxorem, introduces eam in domũ tuam: quæ radet cæſa-

Quomodo ducẽda captiua i vxorem.

C riẽ, & circuncı̂det vngues, & deponet veſtẽ in qua capta eſt: ſedénſq; in domo tua, flebit patrẽ & matrem ſuã vno menſe, & poſtea intrabis ad eam, dormiéſque cum illa, & erit vxor tua. Si autẽ poſtea non ſederit animo tuo, dimittes eam liberã, nec vendere poteris pecunia, nec opprimere per potentiã: quia humiliaſti eam. Si habuerit homo vxores duas, vnam dilectam, & alteram odioſam, genuerintque ei liberos, & fuerit filius odioſæ primogenitus, volueritque ſubſtantiam inter filios ſuos diuidere: non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odioſæ, ſed filiũ odioſæ agnoſcet primogenitum, dabítque ei de his quæ habuerit cuncta duplicia. iſte eſt enim principium liberorum eius, & huic debentur pri-

¶liberã,] aı̃æ ſuæ, Heb.
¶opprimere per potentiã:] negotiaberis de ea (vel oppignerabis eam)
¶liberorũ] fortitudinis

Ius primogenitur, nõ dãdum ex affectibus.

D mogenita. Si genuerit homo filium contumacem & proteruum, qui non audierit patris ac matris imperium, & coercitus obedire contempſerit: apprehendent eum, & ducent ad ſeniores ciuitatis illius & ad portam iudicii, dicéntque ad eos, Filius noſter iſte proteruus & contumax eſt, monita noſtra audire contemnit, comeſſationibus vacat, & luxuriæ atque conuiuiis: lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur, vt auferatis malum de medio veſtri, & vniuerſus Iſrael audiens pertimeſcat. Quando peccauerit homo quod morte plectendum eſt, & adiudicatus morti appenſus fuerit in patibulo: non permanebit cadauer eius in ligno, ſed in eadem die ſepelietur: quia maledictus à deo eſt qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram tuam quam dominus deus tuus dederit tibi in poſſeſſionem.

¶debẽtur primogenita.] debeť ius primogenituræ.
¶cõtumacem & proteruũ,] declinantem & rebellem, & infra.
¶iudicii,] loci illius,
¶comeſſationib⁹ vacat, & luxuriæ atque cõuiuiis:] lurco & potator eſt:
¶maledictus à deo eſt qui pendet in ligno,] vel, ꝓpter maledictionẽ dei ſuſpẽſus eſt,

Galat. 3. b

CAP. XXII.

A NOn videbis bouem fratris tui aut ouem errantem, & præteribis: ſed reduces fratri tuo, etiãſi nõ eſt propinquus frater tuus, nec noſti eum: duces in domũ tuam, & erunt apud te quandiu quærat ea frater tuus, & recipiat. Similiter facies de aſino, & de veſtimẽto, & de omni re* fratris tui quæ perierit: ſi inueneris eam, ne negligas quaſi alienam. Si videris aſinum fratris tui aut bouem cecidiſſe in via, non deſpicies, ſed ſubleuabis cum eo. Non inducetur mulier veſte virili, nec vir vtetur veſte fœminea. abominabilis enim apud deum

¶præteribis:] abſcõdes (vel ſubtrahes) te ab eis:
*amiſſa
¶negligas quaſi alienã.] occultaueris.
¶deſpicies,] ſubtrahes te,

Res ꝓximi perdita, non negligenda. exo. 23. a

Mulier veſte virili ne vtatur.

De nido inuento.

eſt qui facit hæc. Si ambulans per viam, in arbore vel in terra nidum auis inueneris, &
matrem pullis vel ouis deſuper incubantem: nõ tenebis eam cum filiis, ſed abire patieris, ca-

Tectum domus, muro muniendũ.

ptos tenens filios, vt bene ſit tibi, & longo viuas tempore. Cum ædificaueris domũ no- B
uam, facies murũ tecti per circuitum: ne effundatur ſanguis in domo tua, & ſis reus labente

Vinea.

alio, & in præceps ruente. Non ſeres vineam tuam altero ſemine: ne &*ſemẽtis quam ſe-

Arare.

uiſti, & quæ naſcuntur ex vinea, pariter ſanctificẽtur. Non arabis in boue ſimul & aſino.

Veſtimentũ. Fimbriæ. num. 15. d

Non induẽris veſtimẽto quod ex lana linóque contextum eſt. Funiculos in fimbriis

De vxore nõ inuenta virgine.

facies per quatuor angulos pallii tui, quo operiris. Si duxerit vir vxorẽ, &*poſtea odio ha
buerit eam, quæſierítque occaſiones quibus dimittat eam, obiiciens ei nomen peſſimum, &
dixerit, Vxorẽ hanc accepi, & ingreſſus ad eam nõ inueni virginem: tollent eam pater & ma
ter eius, & ferent ſecum ſigna virginitatis eius ad ſeniores vrbis qui in porta ſunt: & dicet pa
ter, Filiam meam dedi huic vxorem, quã quia odit, imponit ei nomen peſſimũ, vt dicat, Nõ
inueni filiam tuam virginem: & ecce hæc ſunt ſigna virginitatis filiæ meæ. Et expandẽt ve- C
ſtimentũ coram ſenioribus ciuitatis: apprehendéntque ſenes vrbis illius virum, & verbera-
bunt illum, condemnantes inſuper centum ſiclis argẽti, quos dabit patri puellæ, quoniã dif-
famauit nomen peſſimum ſuper virginem Iſrael: habebítque eam vxorem, & nõ poterit di-
mittere eam omnibus diebus vitæ ſuæ. Quòd ſi verũ eſt quod obiicit, & nõ eſt in puella in-
uenta virginitas: eiicient eam extra fores domus patris ſui, & lapidibus obruent viri ciuitatis
illius, & morietur: quoniã fecit nefas in Iſrael, vt fornicaretur in domo patris ſui: & auferes

Pœna adulterii. leuit. 20. a

malum de medio tui. Si dormierit vir cum vxore alterius, vterq; morietur, id eſt, adul-

De virgine deſpõſata oppreſſa in ciuitate vl agro.

ter & adultera: & auferes malum de Iſrael. Si puellam virginem deſponderit vir, & in-
uenerit eam aliquis in ciuitate, & concubuerit cum ea: educes vtrunque ad portam ciuitatis D
illius, & lapidibus obruentur: puella, quia non clamauit cum eſſet in ciuitate: vir, quia humi
liauit vxorem proximi ſui. & auferes malũ de medio tui. Sin autẽ in agro repererit vir puel-
lam quæ deſponſata eſt, & apprehendens concubuerit cum ea, ipſe morietur ſolus: puella ni
hil patietur, nec eſt rea mortis: quoniam ſicut latro conſurgit contra fratrem ſuum, & occi-
dit animam eius: ita & puella perpeſſa eſt. ſola erat in agro: clamauit*, & nullus affuit qui

Lex viri opprimẽtis virginem non deſponſatã.

liberaret eam. Si inuenerit vir puellam virginem, quæ non habet ſponſum, & apprehen-
dens concubuerit cum illa, & res ad iudiciũ venerit: dabit qui dormiuit cum ea, patri puel-
læ quinquaginta ſiclos argenti, & habebit eam vxorem, quia humiliauit illam: non poterit

Vxor patris nõ ducenda.

dimittere eam cunctis diebus vitæ ſuæ. Non accipiet homo vxorem patris ſui, nec reue-
labit operimentum eius.

CAP. XXIII.

Qui admittendi in cœtũ ppl̃i dei.

NOn intrabit eunuchus attritis vel amputatis teſticulis, & abſciſſo veretro eccleſiã domi A
ni. Non ingredietur mamzer, hoc eſt de ſcorto natus, in eccleſiã domini vſque ad

Moabitæ & Ammonitæ nõ admittẽdi in eccleſiã. neem. 13. a Num. 22. a

decimã generationem. Ammonites & Moabites etiã poſt decimam generationem non
intrabunt eccleſiã domini in æternũ: quia noluerũt vobis occurrere cum pane & aqua in via
quando egreſſi eſtis de AEgypto: & quia conduxerũt contra te Balaam filium Beor de Me-
ſopotamia Syriæ, vt malediceret tibi: & noluit dominus deus tuus audire Balaam, vertítque
maledictionem eius in benedictionem tuã, eo quòd diligeret te. Non facies cum eis pacem, B

Idumæi & AEgyptii nõ abominãdi.

nec quæras eis bona cũctis diebus vitæ tuæ in ſempiternũ. Non abominaberis Idumæũ,
quia frater tuus eſt: nec AEgyptiũ, quia aduena fuiſti in terra eius. Qui nati fuerint ex eis,

Bellum.

tertia generatione intrabunt in eccleſiam domini. Quando egreſſus fueris aduerſus ho-

Pollutio nocturna.

ſtes tuos in pugnã, cuſtodies te ab omni re mala. Si fuerit inter vos homo qui nocturno

Extra caſtra vẽter leuãd⁹.

pollutus ſit ſomnio, egredietur extra caſtra, & non reuertetur priuſquam ad veſperã lauetur
aqua, & poſt ſolis occaſum regredietur in caſtra. Habebis locũ extra caſtra ad quẽ egre- C
diaris ad requiſita naturæ, gerẽs paxillũ in balteo. cúmque ſederis, fodies per circuitũ, & ege-
ſta humo operies quo releuatus es (Dominus enim deus tuus ambulat in medio caſtrorũ*, vt

Seruus fugitiuus nõ tradẽd⁹ dño ſuo

eruat te, & tradat tibi inimicos tuos) & ſint caſtra tua ſancta: & nihil in eis appareat fœdita-
tis, ne derelinquat te. Nõ trades ſeruũ domino ſuo, qui ad te cõfugerit. habitabit tecũ in

Meretrix & ſcortator. Merces proſtibuli.

loco qui ei placuerit, & in vna vrbiũ tuarũ requieſcet: ne cõtriſtes eũ. Nõ erit meretrix de
filiabus Iſrael, nec ſcortator de filiis Iſrael. Nõ offeres mercedẽ proſtibuli, nec pretiũ canis
in domo domini dei tui, quicquid illud eſt quod vouerint: quia abominatio eſt vtrunq; apud

Non fœnerãdum.

dominũ deũ tuũ. Nõ fœnerabis fratri tuo ad vſurã pecuniã, nec fruges, nec quãlibet aliam D

¶ murũ tecti) mu… (vel ſepimẽtum… munimẽtum) tecti tuo
¶ altero ſemine) … uerſis rerũ gn̄ibus
* plenitudo
¶ ſanctificentur) Chald. interp. … luantur.
▸ in fimbriis
* ingreſſus ad eam
¶ quæſieritq; occaſiones qbus di… tat eã, ĩ impoſ… que ei occaſion… borũ (.i. impon… aliquid mali … verba fiãt apud … pulum)
¶ nomen peſſi… occaſiões verbo…
¶ verberabunt … caſtigabunt
¶ humiliauit … flixit aut opp…
¶ latro) vir
* ipſa
¶ res ad iudici… nerit) liueri …
¶ reuelabit … (diſcooperiet)
▸ abſciſſo ver…
¶ eccleſiã) vel … nitatẽ aut c… tionem & c…
▸ ad requiſita … Addidit interp… explicãdi … ¶ balteo. … tua. (.i. qui … vice ligonis)
* tuorum
¶ ne cõtriſtes … non vim inf…

rem:ſed alieno. Fratri autẽ tuo abſq; vſura id quo indiget, cõmodabis: vt benedicat tibi domi
nus deus tuus in omni opere tuo in terra ad quã ingredieris poſſidendã. Cũ votũ voueris
domino deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud dominus deus tuus*. & ſi moratus
fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, abſque peccato eris. Quod autem
ſemel egreſſum eſt de labiis tuis, obſeruabis, & facies ſicut promiſiſti domino deo tuo, & pro
pria voluntate & ore tuo locutus es. Ingreſſus vineam proximi tui, comede vuas quan-
tum tibi placuerit: foras autem ne efferas tecum. Si intraueris ſegetem amici tui, franges
A ſpicas, & manu conteres, falce autem non metes.

CAP. XXIIII.

SI acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius
propter aliquam fœditatem: ſcribet libellũ repudii, & dabit in manu illius, & dimittet
eam de domo ſua. Cúmque egreſſa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, de-
deritque ei libellum repudii, & dimiſerit de domo ſua, vel certè mortuus fuerit: non poterit
prior maritus recipere eam in vxorem: quia polluta eſt, & abominabilis facta eſt coram do-
mino: ne peccare facias terram tuam quam dominus deus tuus tradiderit tibi poſſidendam.
Cum acceperit homo nuper vxorem, non procedet ad bellũ, nec ei quippiam neceſſita-
B tis iniungetur publicè: ſed vacabit abſque culpa domui ſuæ, vt vno anno lætetur cum vxore
ſua. Non accipies loco pignoris inferiorem & ſuperiorem molam: quia animã ſuam ap-
poſuit tibi. Si deprehenſus fuerit homo ſolicitans fratrem ſuum de filiis Iſrael, & vendi-
to eo acceperit pretium: interficietur, & auferes malum de medio tui. Obſerua diligen
ter ne incurras plagã lepræ, ſed facies quæcũq; docuerint te ſacerdotes Leuitici generis iuxta
id quod præcepi eis, & imple ſolicitè. Memento quæ fecerit dominus deus tuus Mariæ in via
cum egrederemini de AEgypto. Cum repetes à proximo tuo rem aliquam, quam debet
C tibi, non ingredieris domum eius vt pignus auferas: ſed ſtabis foris, & ille tibi proferet quod
habuerit. Sinautem pauper eſt, non pernoctabit apud te pignus, ſed ſtatim reddes ei ante ſo-
lis occaſum: vt dormiens in veſtimento ſuo, benedicat tibi, & habeas iuſtitiam coram domi-
no deo tuo. Non negabis mercedem indigẽtis, & pauperis fratris tui ſiue aduenæ qui te-
cum moratur in terra & intra portas tuas eſt: ſed eadem die reddes ei pretiũ laboris ſui ante
ſolis occaſum, quia pauper eſt, & ex eo ſuſtentat animã ſuam: ne clamet contra te ad domi-
num, & reputetur tibi in peccatum. Non occidẽtur patres pro filiis, nec filii pro patribus:
ſed vnuſquiſq; pro peccato ſuo morietur. Nõ peruertes iudiciũ aduenæ & pupilli, nec au-
D feres pignoris loco viduæ veſtimẽtum. Memẽto quòd ſeruieris in AEgypto, & eruerit te
dominus deus tuus inde. Idcirco præcipio tibi vt facias hanc rem. Quãdo meſſueris ſegetem
in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris, nõ reuertêris vt tollas illum: ſed aduenã, & pu-
pillum, & viduam auferre patiêris, vt benedicat tibi dominus deus tuus in omni opere ma-
nuum tuarum. Si fruges collegeris oliuarũ, quicquid remanſerit in arboribus, non reuertêris
vt colligas: ſed relinques aduenæ, pupillo, ac viduæ. Si vindemiaueris vineam tuã, non colli-
ges remanẽtes racemos, ſed cedent in vſus aduenæ, pupilli, ac viduæ. Memẽto quòd & tu ſer-
uieris in AEgypto, & idcirco præcipio tibi vt facias hanc rem.

CAP. XXV.

A SI fuerit cauſa inter aliquos, & interpellauerint iudices: quem iuſtum eſſe perſpexerint,
illi iuſtitiæ palmam dabunt: quem impium, condemnabunt impietatis. Sinautem eum
qui peccauit, dignum viderint plagis: proſternent, & coram ſe facient verberari. Pro menſura
peccati, erit & plagarum modus: ita dũtaxat vt quadragenarium numerum non excedant:
B ne fœdè laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus. Non ligabis os bouis triturantis in
area fruges tuas. Quãdo habitauerint fratres ſimul, & vnus ex eis abſque liberis mortuus
fuerit, vxor defuncti non nubet alteri: ſed accipiet eam frater eius, & ſuſcitabit ſemen fratris
ſui: & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, vt non deleatur nomen eius ex
Iſrael. Sinautem noluerit accipere vxorem fratris ſui quæ ei lege debetur, perget mulier ad
C portam ciuitatis, & interpellabit maiores natu, dicẽtque, Non vult frater viri mei ſuſcitare
nomen fratris ſui in Iſrael: nec me in coniugem ſumere. Statímque accerſiri eum facient, &
interrogabũt. Si reſponderit, Nolo eam vxorem accipere: accedet mulier ad eum coram ſe-
nioribus, & tollet calceamentũ de pede eius, ſpuẽtq; in faciem illius, & dicet, Sic fiet homini
qui nõ ædificat domũ fratris ſui. Et vocabitur nomẽ illius in Iſrael, Domus diſcalceati. Si
habuerint inter ſe iurgiũ viri duo, & vnus cõtra alterũ rixari cœperit: volẽnſq; vxor alterius

*à te.
¶quãtũ tibi placuerit:] ſecundũ animã tuam, (Hebraiſmus eſt) ſatiando te:
¶foras autem ne efferas tecũ.] ſed ĩ vaſe tuo nihil pones.
¶& manu cõteres,] manu tua,
¶habuerit eã,] coierit cum ea,
¶neceſſitatis iniungetur publicè:] oneris militaris iniungetur:
¶vacabit abſq; culpa domui ſuę,] immunis erit ĩ domo ſua,
¶aĩam ſuã appoſuit tibi.] cum ipſis ſit eſca omni animæ.
¶ſolicitans] furans
¶repetes à proximo tuo rem aliquã quã debet tibi,] mutuatus fueris proximo tuo aliquid,
¶quod habuerit.] pignus.
¶ante ſolis occaſũ:] cum occiderit ſol:
¶negabis mercedẽ indigentis,] vim inferes mercenario ĩdigenti
¶eruerit] redemit
¶dignũ viderĩt plagis:] filium plagarũ viderint: Heb.
¶ fœdè laceratꝰ] fœdè laceretᷣ (vel vileſcat & horribiꝉ ſit)
▸abeat
▸in area fruges tuas.
¶illius] fratris ſui defuncti
¶appellabit,] .i. nomine defuncti cenſebiť, vt dicať filius defuncti, nõ eiꝰ fratris qui eũ genuit,)

Vſura.
Votũ reddẽdum.
De vinea & ſegete ꝓximi
Permiſſio repudii. matth. 5.c. & 19.a mar.10.a
Indulgentia nuper coniugatis.
Nõ accipiendum loco pignoris, quo cõmode carere nõ poteſt proximus.
Prædo vẽdẽs hominem.
Cauendum à lepra. nume. 12.a
Quõ accipiẽdũ pignus, & quando reddendum.
Nõ detinẽda merces. leuit. 19.c. tob. 4.c
Boni ꝓ malis nõ puniẽdi. 4. reg. 4.b 2. paraſ. 25.b eze. 18.e
Pupillus, aduena, vidua. Reliquiæ in agro, vinea, oliueto, pupillis, aduenis, & viduis, relinquendę.
De pœnis delinquẽtium.
Merces laborãti reddẽda. 1. corin. 9.a 1. timo. 5.c
Lex ſuſcitãdi ſemen fraternum. matth. 22.c. marc. 12. b. luc. 20.d Ruth. 4.b
Domus diſcalceati.

Mulieris manus abſcindēda qua pudēda hominis apprehēdit. Pōdera æqua, & menſuræ.

eruere virū ſuū de manu fortioris, miſeritque manū, & apprehēderit verenda eius: abſcindes
manū illius, nec flecteris ſuper eam vlla miſericordia. Nō habebis in ſacculo diuerſa pō
dera, maius & minus: nec erit in domo tua modius maior & minor. pondus habebis iuſtum
& verum, & modius æqualis & verus erit tibi: vt multo viuas tempore ſuper terram quam
dominus deus tuus dederit tibi. abominatur enim dominus deus tuus eum qui facit hæc,
& auerſatur omnem iniuſtitiam. Memento quæ fecerit tibi Amalec in via quādo egre-
diebaris ex AEgypto: quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui laſſi reſidebāt,
ceciderit, quando tu eras fame, & labore cōfectus, & nō timuerit deum. Cum ergo dominus
deus tuus dederit tibi requiē, & ſubiecerit cunctas per circuitum nationes in terra quā tibi
pollicitus eſt: delebis nomen eius ſub cælo. Caue ne obliuiſcaris.

Iubetur Amalec occidi. exodi. 17. c

CAP. XXVI.

Primitiæ triennales, Leuitis, pupillis, viduis & aduenis dandæ.

CVmque intraueris terram quam dominus deus tuus tibi daturus eſt poſſidēdam, & ob- A
tinueris eam, atque habitaueris in ea, tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & pones
in cartalo, pergéſq; ad locū quem dominus deus tuus elegerit vt ibi inuocetur nomen eius:
accedéſq; ad ſacerdotē qui fuerit in diebus illis, & dices ad eum, Profiteor hodie corā domi-
no deo tuo, quòd ingreſſus ſum in terram pro qua iurauit dominus patribus noſtris vt daret
eam nobis. Suſcipiénſque ſacerdos cartalum de manu tua, ponet ante altare domini dei tui,
& loquêris in conſpectu domini dei tui, Syrus perſequebatur patrem meum, qui deſcēdit in
AEgyptum, & ibi peregrinatus eſt in pauciſſimo numero: creuítque in gentem magnam ac B
robuſtam & infinitæ multitudinis. Afflixerúntque nos AEgyptii, & perſecuti ſunt, imponē-
tes onera grauiſſima: & clamauimus ad dominum deū patrum noſtrorū. qui exaudiuit nos,
& reſpexit humilitatem noſtram, & laborem atque anguſtias: & eduxit nos de AEgypto in
manu forti, & brachio extento, in ingenti pauore, in ſignis atque portentis, & introduxit ad
locū iſtum, & tradidit nobis terram lacte & melle manantem. Et idcirco nunc offero primi-
tias frugum terræ quam dominus dedit mihi. Et dimittes eas in cōſpectu domini dei tui: &
adorato domino deo tuo, epulaberis in omnibus bonis quæ dominus deus tuus dederit tibi, C
& domui tuæ, tu & Leuites, & aduena qui tecum eſt. Quando compleueris decimam cuncta-
rum frugum tuarum, anno decimarum tertio dabis Leuitæ & aduenæ, & pupillo & viduæ, vt
comedant intra portas tuas, & ſaturentur: loquerísque in conſpectu domini dei tui, Attuli
quod ſanctificatum eſt de domo mea, & dedi illud Leuitæ, & aduenæ, & pupillo ac viduæ, ſi-
cut iuſſiſti mihi: non præteriui mandata tua, nec ſum oblitus imperii tui. Non comedi ex eis
in luctu meo, nec ſeparaui ea in qualibet immunditia, nec expendi ex his quicquam in re fu
nebri. Obediui voci domini dei mei, & feci omnia ſicut præcepiſti mihi. Reſpice de ſanctua D
rio tuo, & de excelſo cælorum habitaculo, & benedic populo tuo Iſrael, & terræ quam dedi-
ſti nobis, ſicut iuraſti patribus noſtris, terræ lacte & melle mananti. Hodie dominus deus
tuus præcepit tibi vt facias mādata hæc atq; iudicia: & cuſtodias & impleas ex toto corde tuo,
& ex tota anima tua. Dominum elegiſti hodie, vt ſit tibi deus, & ambules in viis eius, & cu-
ſtodias ceremonias illius, & mandata atque iudicia, & obedias eius imperio. Et dominus ele-
git te hodie vt ſis ei populus peculiaris, ſicut locutus eſt tibi, & cuſtodias omnia præcepta il-
lius: & faciat te excelſiorem cunctis gentibus quas creauit in laudem, & nomen, & gloriam
ſuam: vt ſis populus ſanctus domini dei tui, ſicut locutus eſt.

Iſaiæ 63. d baruch. 2. d

ſ. 7. a

Iudæi in gloriā dei aſſūpti in ppſm ipſius.

CAP. XXVII.

Altare extrui iubet Moſes, trāſmiſſo Iordane, & legē deſup ſcribi.

PRæcepit autem Moyſes & ſeniores Iſrael populo, dicentes, Cuſtodite omne mandatum A
quod præcipio vobis hodie. Cúmque tranſieritis Iordanem in terram quam dominus
deus tuus dabit tibi, eriges ingentes lapides, & calce leuigabis eos, vt poſſis in eis ſcribere
omnia verba legis huius, Iordane tranſmiſſo: vt introeas terram quam dominus deus tuus
dabit tibi, terram lacte & melle manantem, ſicut iurauit patribus tuis. Quando ergo tranſ-
ieritis Iordanem, erigite lapides quos ego hodie præcipio vobis in monte Hebal, & leuiga- B
bis eos calce: & ædificabis ibi altare domino deo tuo de lapidibus quos ferrum non tetigit,
& de ſaxis informibus & impolitis: & offeres ſuper eo holocauſta domino deo tuo, & immo-
labis hoſtias pacificas, comedéſque ibi, & epulaberis coram domino deo tuo. Et ſcribes ſu-
per lapides omnia verba legis huius planè & lucidè. Dixerúntque Moyſes & ſacerdotes
Leuitici generis ad omnem Iſraelem, Attēde, & audi Iſrael, Hodie factus es populus domini
dei tui. audies vocē eius, & facies mādata atq; iuſtitias quas ego præcipio tibi hodie. Præ-
cepítque Moyſes populo in die illo, dicēs, Hi ſtabūt ad benedicēdum populo ſuper montem

Exod. 20. d ioſue. 8. f.

Bñdictiões ī monte Garizim.

¶fortioris, ... tis ipſum,
¶flecteris ſup ... la miſericordia ... parcet oculus.
¶iuſtū & verū, ... fectum & iuſtum.
¶æqualis & verus ... perfectus & iuſtus
¶auerſatur ... ſtitiā ... tem iniquitatem
¶q laſſi reſidebāt, ... debiles,
¶fame & labore ... fect? ... laſſus & ... gatus,
¶nomen ...

¶cartalo ... ſtro
¶inuocetur ...

¶perſequebat? ... meū, ... meus, Chald. ... Syrus ... LXX, Syriam ... liquit patrem ...
¶humilitatem ... ctionem

¶adorato ... incuruaueris

¶ſanctificatum ... paratum
¶in re funebri ... mortuo.
¶ſanctuario ... de excelſo ... habitaculo, ... culo ſanctitatis
¶elegiſti ... es ... dicere)
¶ceremonias ...
¶elegit ...

¶leuigabis ... & infra.

¶informibus ... polis ... integris ... ctis ferro)

Garizim,Iordane tranſmiſſo: Simeon, Leui, Iudas,Iſſachar,Ioſeph, & Beniamin. Et eregio-
ne iſti ſtabunt ad maledicendum in monte Hebal, Ruben,Gad,& Aſer,& Zabulon, Dan & Maledictiões in monte Hebal.
C Nephthali. Et pronuntiabunt Leuitæ,dicéntque ad omnes viros Iſrael excelſa voce,Maledi
ctus homo qui faciet ſculptile & cõflatile abominationem domini, opus manuũ artificum, Dani.9.c
ponétque illud in abſcondito.& reſpondebit omnis populus,& dicet, Amen. Maledictus
qui non honorat patrem ſuũ, & matrẽ ſuam. & dicet omnis populus, Amen. Maledictus
qui transfert terminos proximi ſui.& dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui errare
facit cæcum in itinere. & dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui peruertit iudiciũ
aduenæ,pupilli,& viduæ.& dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui dórmit cũ vxo-
D re patris ſui,& reuelat operimentum lectuli eius.& dicet omnis populus, Amen. Maledi-
ctus qui dormit cum omni iumento.& dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui dor
mit cum ſorore ſua filia patris ſui,vel matris ſuæ.& dicet omnis populus, Amen. Male-
dictus qui dormit cum ſocru ſua. & dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui clàm
percuſſerit proximũ ſuũ.& dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui dormit cũ vxore
proximi ſui.& dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui accipit munera,vt percutiat
animã ſanguinis innocẽtis.& dicet omnis populus, Amẽ. Maledictus qui nõ permanet in Gala.3.b.
ſermonibus legis huius,nec eos opere perficit.& dicet omnis populus, Amẽ. CAP. XXVIII.

¶Amen.] LXX, fiat. (vel eſto, ſiue ita ſit) ¶nõ honorat] vilipẽdit (vel deſpicit)

►Maledict⁹ qui dormit cũ vxore pximi ſui.& dicet oĩs populus, Amen. ¶pmanet in ſermonib⁹] ſtatuit verba (.i. opere perficit)

A SI autem audieris vocem domini dei tui,vt facias atque cuſtodias omnia mandata eius
quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te dominus deus tuus excelſiorem cunctis gentibus Promiſſiões bñdictionũ ſeruantibus mandata.
quæ verſantur in terra. Veniéntque ſuper te vniuerſæ benedictiones iſtæ,& apprehendẽt te:
ſi tamen præcepta eius audieris, Benedictus tu in ciuitate,& benedictus in agro. Benedi-
ctus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, fructúſque iumentorũ tuorũ, greges armentorũ
tuorũ,& caulæ ouium tuarum. Benedicta horrea tua, & benedictæ reliquiæ tuæ. Be-
nedictus eris ingrediens & egrediens. Dabit dominus inimicos tuos qui conſurgunt ad-
uerſum te,corruentes in conſpectu tuo.per vnam viam venient contra te, & per ſeptem fu-
gient à facie tua. Emittet dominus benedictionẽ ſuper cellaria tua, & ſuper omnia ope-
ra manuum tuarum: benedicétque tibi in terra quam acceperis. Suſcitabit te dominus
ſibi in populum ſanctum,ſicut iurauit tibi: ſi cuſtodieris mandata domini dei tui, & ambu-
laueris in viis eius. Videbúntque omnes terrarum populi quòd nomen domini inuocatũ ſit
ſuper te,& timebũt te. Abundare te faciet dominus omnibus bonis,fructu vteri tui,& fru
ctu iumẽtorum tuorum, fructu terræ tuæ quam iurauit dominus patribus tuis vt daret tibi.
B Aperiet dominus theſaurũ ſuũ optimũ, cælũ, vt tribuat pluuiam terræ tuæ in tempore
ſuo: benedicétque cunctis operibus manuum tuarum. Et fœnerabis gentibus multis, &
ipſe à nullo fœnus accipies. Conſtituet te dominus in caput,& non in caudã:& eris ſem-
per ſuprà,& non ſubtèr: ſi audieris mandata domini dei tui quæ ego præcipio tibi hodie, &
cuſtodieris & feceris, ac non declinaueris ab eis nec ad dextram nec ad ſiniſtram,nec ſecu-
tus fueris deos alienos,neque colueris eos.

¶reliquiæ tuę.] (vel, cõſperſio ſiue paſta, aut eſca tua. Chald. interp̃. penaria.) & infra. ¶corruẽtes] vel pcuſſos & vulneratos ¶Emittet dñs bñdictionẽ ſup cellaria tua,] Præcipiet dñs vt ſit tecũ bñdictio in cellariis tuis, ¶Suſcitabit] Statuet

Quòd ſi audire nolueris vocẽ domini dei tui, vt cuſtodias & facias omnia mãdata eius
& ceremonias quas ego præcipio tibi hodie,veniẽt ſuper te omnes maledictiones iſtæ,& ap- Maledictiones nõ ſeruãtibus mandata. leuit.26.b thren.2.f. mala.2.a. baruc.1.d
prehẽdent te. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro. Maledictũ horreũ tuum,&
maledictæ reliquiæ tuæ. Maledictus fructus vẽtris tui,& fructus terræ tuæ,armẽta boum
tuorũ,& greges ouiũ tuarum. Maledictus eris ingrediẽs,& maledictus egrediens. Mit-
tet dominus ſuper te famẽ & eſuriem,& increpationẽ in omnia opera tua quæ tu facies: do-
nec conterat te & perdat velociter,propter adinuentiones tuas peſſimas in quibus reliquiſti
me. Adiungat tibi dominus peſtilentiã, donec conſumat te de terra ad quam ingrederis
C poſſidendam. Percutiat te dominus egeſtate,febri & frigore,ardore & æſtu,& aere corru
pto ac rubigine,& perſequatur donec pereas. Sit cælũ quod ſupra te eſt, æneum: & terra
quã calcas,ferrea. Det dominus imbrem terræ tuæ puluerem,& de cælo deſcendat ſuper
te cinis,donec cõteraris. Tradat te dominus corruentẽ ante hoſtes tuos.& per vnã viam
egrediaris cõtra eos,& per ſeptem fugias*,& diſpergaris per omnia regna terræ.ſitque cada-
uer tuũ in eſcam cunctis volatilibus cæli & beſtiis terræ, & non ſit qui abigat. Percutiat
te dominus vlcere AEgypti,& partẽ corporis per quã ſtercora egerũtur,ſcabie quoq; & pru-
rigine: ita vt curari nequeas. Percutiat te dominus amẽtia & cæcitate ac furore mẽtis, &

¶ceremonias] ſtatuta

¶famem & eſuriẽ,] maledictionem, & perditionem,

¶egeſtate,] timore, ¶frigore,] aduſtiõe, ¶æſtu,] vel gladio, ¶aere corrupto] ariditate (qua tellus areſcit) ¶rubigine,] vel vredine, vitio ſcilicet ac morbo ſegetum) ¶corruentẽ] cæſum *coram eis ¶furore mentis,] timore (vel ſtupore) cordis,

palpes in meridie ſicut palpare ſolet cæcus in tenebris, & nõ dirigas vias tuas. Omníque tempore calumniam ſuſtineas,& opprimaris violẽtia,nec habeas qui liberet te. Vxorem accipias,& alius dormiat cum ea. Domum ædifices,& non habites in ea. Plantes vineam,& non vindemies eam. Bos tuus immoletur coram te, & nõ comedas ex eo. Aſi- D
nus tuus rapiatur in conſpectu tuo,& nõ reddatur tibi. Oues tuæ dentur inimicis tuis,& non ſit qui te adiuuet. Filii tui & filiæ tuæ tradãtur alteri populo vidẽtibus oculis tuis,& deficientibus ad conſpectũ eorũ tota die, & non ſit fortitudo in manu tua. Fructus terræ tuæ,& omnes labores tuos comedat populus quem ignoras:& ſis ſemper calumniã ſuſtinẽs, & oppreſſus cũctis diebus, & ſtupens ad terrorẽ eorũ quæ videbũt oculi tui. Percutiat te dominus vlcere peſſimo in genibus & in ſuris,ſanariq; nõ poſſis à planta pedis vſq; ad verticem tuũ. Ducet te dominus, & regem tuũ quem cõſtitues ſuper te, in gentẽ quã ignoras tu & patres tui:& ſeruies ibi diis alienis ligno & lapidi. Et eris perditus, in prouerbiũ ac fabulã omnibus populis,ad quos te introduxerit dominus. Sementem multã iacies in terram,& modicũ cõgregabis:quia locuſtæ deuorabũt omnia. Vineam plantabis & fodies, & vinũ non bibes, nec colliges ex ea quippiam:quoniã vaſtabitur vermibus. Oliuas habebis in omnibus terminis tuis,& nõ vngẽris oleo:quia defluent & deperibũt. Filios generabis & filias,& nõ fruẽris eis: quoniã ducẽtur in captiuitatem. Omnes arbores tuas & fruges terræ tuæ rubigo cõſumet. Aduena qui tecum verſatur in terra, aſcẽdet ſuper te,
eritque ſublimior:tu autẽ deſcendes,& eris inferior. Ipſe fœnerabit tibi,& tu non fœnerabis E
ei.Ipſe erit in caput,& tu eris in caudam. Et venient ſuper te omnes maledictiones iſtæ, & perſequẽtes apprehendent te,donec intereas: quia non audiſti vocem domini dei tui, nec ſeruaſti mãdata eius & ceremonias quas præcepit tibi. Et erũt in te ſigna atq; prodigia,& in ſemine tuo vſq; in ſempiternũ:eo quòd non ſeruieris domino deo tuo in gaudio, cordíſque lætitia,propter rerũ omniũ abũdantiam. Seruies inimico tuo quem emittet tibi dominus,in fame,& ſiti,& nuditate,& omni penuria, & ponet iugum ferreũ ſuper ceruicẽ tuam, donec te cõterat. Adducet dominus ſuper te gentẽ de lõginquo, & de extremis terræ finibus in ſimilitudinem aquilæ volantis cum impetu:cuius linguam intelligere non poſſis,gentem procaciſſimam,quæ nõ deferat ſeni,nec miſereatur paruuli,& deuoret fructum iumẽtorum tuorum,ac fruges terræ tuæ:donec intereas,& non relinquat tibi triticum,vinum,& oleum, armenta boum & greges ouium:donec te diſperdat,& conterat in cunctis vrbibus tuis,& de-
ſtruantur muri tui firmi atque ſublimes,in quibus habebas fiduciã in omni terra tua. Obſi- F
deberis intra portas tuas in omni terra quã dabit tibi dominus deus tuus : & comedes fructũ vteri tui,& carnes filiorũ tuorũ & filiarũ tuarũ,quas dederit tibi dominus deus tuus,in anguſtia & vaſtitate qua opprimet te hoſtis tuus. Homo delicatus in te,& luxurioſus valde inuidebit fratri ſuo, & vxori quæ cubat in ſinu ſuo,* ne det eis de carnibus filiorũ ſuorũ quas comedet: eo quòd nihil aliud habeat in obſidione & penuria qua vaſtauerint te inimici tui intra omnes portas tuas. Tenera mulier & delicata quæ ſuper terram ingredi non valebat,nec pedis veſtigium figere propter mollitiem & teneritudinem nimiam, inuidebit viro ſuo qui cubat in ſinu eius ſuper filii & filiæ carnibus, & illuuie ſecundinarum quæ egrediũtur de medio feminũ eius,& ſuper liberis qui eadẽ hora nati ſunt. comedent enim eos clàm propter rerum omnium penuriam, in obſidione & vaſtitate qua opprimet te inimicus tuus intra portas tuas. Niſi cuſtodieris, & feceris omnia verba legis huius quæ ſcripta ſunt in
hoc volumine, & timueris nomen eius glorioſum & terribile, hoc eſt dominũ deũ tuũ:auge G
bit dominus plagas tuas, & plagas ſeminis tui, plagas magnas & perſeuerantes, infirmitates peſſimas & perpetuas,& cõuertet in te omnes afflictiones AEgypti, quas timuiſti, & adhærebũt tibi. Inſuper & vniuerſos lãguores,& plagas quæ nõ ſunt ſcriptæ in volumine legis huius, inducet dominus ſuper te, donec te conterat: & remanebitis pauci numero,qui prius eratis ſicut aſtra cæli præ multitudine: quoniã non audiſti vocem domini dei tui. Et ſicut antè lætatus eſt dominus ſuper vos,bene vobis faciẽs,vóſque multiplicãs: ſic lætabitur diſperdens vos atque ſubuertens, vt auferamini de terra ad quã ingredieris poſſidendam. Diſperget te dominus in omnes populos à ſummitate terræ vſq; ad terminos eius:& ſeruies ibi diis alienis quos & tu ignoras & patres tui,lignis & lapidibus. In gẽtibus quoq; illis nõ quieſces,neq; erit requies veſtigio pedis tui. Dabit enim tibi dominus ibi cor pauidũ,& defici-

Mich.6.d.aggæi.1.b

Seruire deo in gaudio. Excidiũ minatꝰ Moyſes Iudæis tale vt filios comedant, ſi non obedierĩt verbo dei.

¶calumniã] contritionem

¶perditus,] in perditionẽ (vel deſola... nem)

¶defluent & deperibũt.] proiicietur ... ua tua.

¶rubigo] locuſta (vel vſtio)

¶fœnerabit] mutuabit

¶fœnerabis] mutuabis

¶ceremonias] ſtatuta quæ

¶procaciſſimã,] ... tem facie (.i. ... cem, crudelẽ, ...

¶anguſtia & vaſtitate] obſidione & ... artatione

¶delicatꝰ in te, & luxurioſus] tener ... & delicioſus ... voluptatibꝰ ...

*& filiis ſuis ... reliquerit,

¶penuria] coartatione

¶illuuie ſecundinarum quæ egrediũtur de medio feminũ] Chal. ... ſpratur, & ... paruulis qui ... ſunt ex ſe,

¶augebit dñs plagas tuas,] id eſt, ... biliter tecũ ... minꝰ in plagis ... mirabilibus ... affliget te dñs

¶perſeuerantes] fortes, (aut ... ſtabiles, ... ras)

entes oculos,& animā conſumptā mœrore,& erit vita tua quaſi pēdens ante te. Timebis nocte & die,& nō credes vitæ tuæ. Mane dices, Quis mihi det veſperū? & veſpere, Quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem, qua terreberis, & propter ea quæ tuis videbis oculis. Reducet te dominus claſſibus in AEgyptum per viam de qua dixit tibi vt eam amplius nō videres. Ibi venderis inimicis tuis in ſeruos & ancillas,& nō erit qui emat. CAP. XXIX.

A HAec ſunt verba fœderis, quod præcepit dominus Moyſi, vt feriret cum filiis Iſrael in terra Moab: præter illud fœdus quod cū eis pepigit in Horeb. Vocauitq; Moyſes omnem Iſrael,& dixit ad eos, Vos vidiſtis vniuerſa quæ fecit dominus corā vobis in terra AEgypti Pharaoni,& omnibus ſeruis eius, vniuerſæque terræ illius, tentationes magnas quas viderunt oculi tui, ſigna illa portentáque ingentia,& nō dedit vobis dominus cor intelligēs,& oculos videntes,& aures quæ poſſint audire vſque in præſentem diem. Adduxit vos quadraginta annis per deſertum: nō ſunt attrita veſtimenta veſtra, nec calceamēta pedum veſtrorū vetuſtate cōſumpta ſunt. Panem non comediſtis, vinū & ſiceram nō bibiſtis: vt ſciretis quia ego ſum dominus deus veſter. Et veniſtis ad hunc locum: egreſſúſque eſt Sehon rex Heſebon,& Og rex Baſan, occurrentes nobis ad pugnam. Et percuſſimus eos,& tulimus terrā eorum, ac tradidimus poſſidendam Ruben & Gad,& dimidiæ tribui Manaſſe.

B Cuſtodite ergo verba pacti huius, & implete ea: vt intelligatis vniuerſa quæ facitis. Vos ſtatis hodie cuncti coram domino deo veſtro, principes veſtri,& tribus, ac maiores natu, atque doctores, omnis populus Iſrael, liberi & vxores veſtræ,& aduena qui tecū moratur in caſtris, exceptis lignorum cæſoribus, & his qui comportant aquas: vt tranſeas in fœdere domini dei tui,& in iureiurando quod hodie dominus deus tuus percutit tecum: vt ſuſcitet te ſibi in populū, & ipſe ſit dominus deus tuus ſicut locutus eſt tibi,& ſicut iurauit patribus tuis Abraham, Iſaac,& Iacob. Nec vobis ſolis ego hoc fœdus ferio,& hæc iuramēta cōfirmo, ſed cūctis præſentibus & abſentibus. Vos enim noſtis quomodo habitauerimus in terra AEgypti, & quomodo tranſierimus per medium nationum, quas tranſeuntes vidiſtis, abominationes & ſordes, id eſt idola eorum, lignum & lapidem, argentum & aurum quæ colebant.

C Ne forte ſit inter vos vir aut mulier, familia aut tribus, cuius cor auerſum eſt hodie à domino deo noſtro: vt vadat & ſeruiat diis illarum gentiū,& ſit inter vos radix germinans fel & amaritudinem. Cúmque audierit verba iuramēti huius, benedicat ſibi in corde ſuo, dicēs, Pax erit mihi,& ambulabo in prauitate cordis mei: & aſſumat ebria ſitientem, & dominus non ignoſcat ei: ſed tunc quammaxime furor eius fumet & zelus contra hominem illum,& ſedeāt ſuper eum omnia maledicta quæ ſcripta ſunt in hoc volumine: & deleat dominus nomen eius ſub cælo,& conſumat eum in perditionem ex omnibus tribubus Iſrael, iuxta maledictiones quæ in libro legis huius ac fœderis continentur. Dicétque ſequens generatio,& filii* qui naſcentur deinceps,& peregrini qui de longe venerint, videntes plagas terræ illius,& infirmi-

D tates quibus eam afflixerit dominus ſulphure,& ſalis ardore comburens, ita vt vltrà non ſeratur*, nec virens quippiam germinet in exemplum ſubuerſionis Sodomæ & Gomorrhæ, Adamæ & Seboim, quas ſubuertit dominus in ira & in furore ſuo. Et dicent omnes gentes, Quare ſic fecit dominus terræ huic? quæ eſt hæc ira furoris eius immenſa? Et reſpondebunt, Quia dereliquerunt pactum domini* quod pepigit cum patribus eorum, quando eduxit eos de terra AEgypti: & ſeruierunt diis alienis,& adorauerūt eos quos neſciebant,& quibus non fuerant attributi: idcirco iratus eſt furor domini cōtra terram iſtam, vt induceret ſuper eam omnia maledicta, quæ in hoc volumine ſcripta ſunt,& eiecit eos de terra ſua in ira & in furore,& in indignatione maxima, proiecitque in terrā alienā ſicut hodie comprobatur. Abſcōdita domino deo noſtro: quæ manifeſta ſunt nobis & filiis noſtris vſque in ſempiternum, vt faciamus vniuerſa verba legis huius. CAP. XXX.

A CVm ergo venerint ſuper te omnes ſermones iſti, benedictio ſiue maledictio quā propoſui in conſpectu tuo: & ductus pœnitudine cordis tui in vniuerſis gentibus, in quas diſperſerit te dominus deus tuus,& reuerſus fueris ad eum,& obedieris eius imperiis, ſicut ego hodie præcipio tibi cū filiis tuis, in toto corde tuo,& in tota anima tua: reducet te dominus deus tuus de captiuitate tua, ac miſerebitur tui, & rurſum congregabit te de cunctis populis in quos te antè diſperſit. Si ad cardines cæli fueris diſſipatus, inde te retrahet dominus deus tuus, & aſſumet, atque introducet in terram quam poſſederunt patres tui, & obtinebis

Cōmemoratione benefi. ciorū, ad mādata ſeruāda hortatur. Exod.19.a

ſ.8.a

ſ.3.a

Gene.19.e

Cauſa furoris dñi in populū.3.reg.9.b.iere.22.c

Pœnitētibus ꝑmittiť miſericordia. pſal.105.d

2.Mach.1.f & 2.c

¶Adduxit] Ambulare fecit

¶facitis.] facturi eſtis. (vl, vt prudētes ſitis in oībus quæ facitis.)

¶doctores,] prefecti veſtri,

¶exceptis lignorum cæſorib⁹,& his] à lignorū ceſorib⁹, vſq; ad eos

¶ſuſcitet] ſtatuat hodie

¶eſt] ſit

¶amaritudinē.] abſynthium.

¶& ambulabo] tāet ſi ambulem

¶prauitate] cogitatiõe (.i. quēadmodū videtur cordi meo)

¶& aſſumat (vl abſumat) ebria ſitiētē] vt addat ebria ſitienti (.i. & doctor ipius, & diſcipul⁹ hauriēs malā doctrinā pereant ſimul)

¶& dñs non ignoſcat] Non vult dñs ꝙ parcatur

*veſtri

¶deinceps,] poſt vos,

¶afflixerit] ægrotare fecerit

*oīs terra eius

¶in exemplū ſubuerſionis] ſecundū ſubuerſionem

*dei patrum

¶patrib⁹ eorū,] eis,

¶Abſcōdita dño &c.] Id eſt, manifeſtauit nobis deus voluntatē ſuam præ cunctis populis.)

¶ductus pœnitudie cordis tui] reduxeris ad te cor tuum Heb.

Purificat de⁹ cor noſtrũ vt poſſimus eũ diligere.

eam:& benedicẽs tibi maioris numeri te eſſe faciet,quàm fuerint patres tui.Circuncîdet do B
minus deus tuus cor tuum,& cor ſeminis tui:vt diligas dominum deum tuum ex toto cor-
de tuo,& in tota anima tua,vt poſſis viuere.Omnes autem maledictiones has conuertet ſu-
per inimicos tuos,& eos qui oderunt te,& perſequuntur.Tu autẽ reuertêris,& audies vocem
domini dei tui:faciéſque vniuerſa mandata quæ ego præcipio tibi hodie,& abundare te fa-
ciet dominus deus tuus in cunctis operibus manuũ tuarum, in ſobole vteri tui, & in fructu
iumẽtorum tuorum, in vbertate terræ tuæ, & in rerum omnium largitate. Reuertetur enim ¶& in rerũ oĩm la... gitate.] in bonum
dominus, vt gaudeat ſuper te in omnibus bonis, ſicut gauiſus eſt in patribus tuis : ſi tamen ¶ceremonias] ...ta
audieris vocem domini dei tui, & cuſtodieris præcepta eius & ceremonias quæ in hac lege C
ſcripta ſunt:& reuertaris ad dominum deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua.

Verbo euangelii prædicato,& corde credito,præceptũ dei impletur.rom.10.b

Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie,non ſupra te eſt,neque procul poſitũ,nec ¶ſupra te eſt,] ...bi occultum,
in cælo ſitum,vt poſſis dicere, Quis noſtrum valet ad cælũ aſcẽdere,vt deferat illud ad nos, ¶noſtrũ] pro no...
vt audiamus,atque opere compleamus? Neque trans mare poſitũ:vt cauſeris,& dicas,Quis ▸cauſeris,&
è nobis poterit transfretare mare,& illud ad nos vſque deferre : vt poſſimus audire,& facere ¶è] pro
quod præceptum eſt?Sed iuxta te eſt ſermo valde in ore tuo & in corde tuo,vt facias illum.

Vita,Dilectio dei. Mors,Inobedientia.

Conſydera quod hodie propoſuerim in conſpectu tuo vitam & bonũ,& econtrario mor *quia ego præ... tibi hodie
tem & malum:*vt diligas dominum deum tuum,& ambules in viis eius,& cuſtodias mãda- ¶ceremonias] ...ta
ta illius ac ceremonias atque iudicia:& viuas,atque multiplicet te,benedicátque tibi in ter- D

In inobediẽtes dei verbo.

ra ad quam ingrediêris poſſidendam. Si autem auerſum fuerit cor tuum,& audire nolu- ¶errore decep... excidens
eris,atque errore deceptus adoraueris deos alienos,& ſeruieris eis, prædico tibi hodie quòd
pereas,& paruo tempore morêris in terra ad quam Iordane tranſmiſſo ingredieris poſſidẽ-
dam.Teſtes inuoco hodie cælum & terram,quòd propoſuerim vobis vitam & mortem, be-
nedictionem & maledictionem.Elige ergo vitam,vt & tu viuas,& ſemen tuum:& diligas do ¶& diligas] ...gas

Vita.

minum deum tuum,atque obedias voci eius,& illi adhæreas(ipſe eſt enim vita tua,& lõgi-
tudo dierum tuorum) vt habites in terra pro qua iurauit dominus patribus tuis Abraham,
Iſaac,& Iacob,vt daret eam illis.

CAP. XXXI.

Moyſes diſponit ſe ad mortem.

ABiit itaq; Moyſes,& locutus eſt omnia verba hæc ad vniuerſum Iſrael, & dixit ad eos, A
Centũ viginti annorũ ſum hodie,nõ poſſum vltrà egredi & ingredi,præſertim cum &

ſ.3.d.nũe.27.c Gẽtes delẽdę. Ioſue præficitur populo loco Moyſi. Nume.21.e

dominus dixerit mihi,Nõ trãſibis Iordanẽ iſtum. Dominus ergo deus tuus trãſibit ante te.
ipſe delebit omnes gentes has in cõſpectu tuo, & poſſidebis eas:& Ioſue iſte trãſibit ante te,
ſicut locutus eſt dominus.Faciétq; dominus eis ſicut fecit Sehon & Og regibus Amorrhæo- ¶delebitque eos] quam diſper...
rũ,& terræ eorũ,delebítque eos.Cum ergo & hos tradiderit vobis, ſimiliter facietis eis ſicut ¶Viriliter agi...

ſ.7.a

præcepi vobis. Viriliter agite,& cõfortamini:nolite timere,nec paueatis ad conſpectum B Fortificate vos
eorũ:quia dominus deus tuus ipſe eſt ductor tuus,& nõ dimittet,nec derelinquet te. Vo-

Ioſue conſtituitur dux populi.

cauítque Moyſes Ioſue,& dixit ei coram omni Iſrael, Confortare, & eſto robuſtus:tu enim
introduces populũ iſtũ in terrã quã daturũ ſe patribus eorũ iurauit dominus, & tu eam ſor-
te diuides.Et dominus qui ductor eſt veſter,ipſe erit tecũ:nõ dimittet,nec derelinquet te:no

Scribit̃ Deuteronomiũ. Præcipitur legi ſeptimo quoque anno oĩ populo.

li timere,nec paueas. Scripſit itaque Moyſes legem hãc,& tradidit eam ſacerdotibus fi-
liis Leui,qui portabãt arcã fœderis domini,& cunctis ſenioribus Iſrael.Præcepítq; eis,dicẽs,
Poſt ſeptem annos anno remiſſionis,in ſolennitate tabernaculorũ,cõuenientibus cunctis ex C
Iſrael,vt appareant in conſpectu domini dei tui in loco quem elegerit dominus : leges ver-
ba legis huius coram omni Iſrael,audientibus eis, & in vnum omni populo cõgregato tam
viris quàm mulieribus,paruulis & aduenis qui ſunt intra portas tuas:vt audientes diſcant,&
timeant dominum deum veſtrum,& cuſtodiant,impleántque omnes ſermones legis huius.
filii quoque eorum qui nunc ignorant : vt audire poſſint, & timeant dominum deum ſuum
cunctis diebus quibus verſantur in terra ad quam vos Iordane tranſmiſſo pergitis obtinen-

Moyſi & Ioſue pdicit de⁹ futurum vt Moyſe mortuo populus conuertat̃ ad idôla. Fornicantes à deo.

dam. Et ait dominus ad Moyſen,Ecce prope ſunt dies mortis tuæ:voca Ioſue,& ſtate in D
tabernaculo teſtimonii,vt præcipiam ei. Abierunt ergo Moyſes & Ioſue, & ſteterunt in ta-
bernaculo teſtimonii:apparuítque dominus ibi in columna nubis quæ ſtetit in introitu ta-
bernaculi. Dixítq; dominus ad Moyſen, Ecce tu dormies cum patribus tuis,& populus iſte
conſurgens fornicabitur poſt deos alienos in terra ad quam ingredietur vt habitet in ea:ibi
derelinquet me,& irritum faciet fœdus quod pepigi cum eo. Et iraſcetur furor meus contra
eum in die illo:& derelinquam eum, & abſcondã faciem meã ab eo, & erit in deuorationẽ:

¶ſcribite vobis] ſcribe
¶docete] doce illud
¶vt memoriter teneãt & ore decãtẽt,] pone illud in os eorum, Heb.
¶inter] contra
¶detrahéntq; mihi] irritabántq; me (vel blaſphemabũt, abiiciẽt, ſiue cõtemnent me)
¶quæ] quas
¶pollicitus ſum.] iuraui.
*in die ipſa
¶pollicitus ſum,] iuraui,
¶contentionem] rebellionem
¶& ingrediente] hodie
¶ſemper cõtentioſè egiſtis] rebelles eſtis
¶doctores] pfectos
*teſtes
¶iniq; agetis] corrũpẽdo corrũpetis vos
¶carminis] vel cantici aut cãtionis
¶quæ loquor,] & loquar,
¶Cõcreſcat] Stillet
¶imber] vl, vẽti (aut afflatus & vapores. Chald. interp. vẽtus pluuiæ q pflat
¶magnificẽtiã] magnitudinem
¶Dei] Petræ (vocat deũ petrã, id eſt fiduciã, conſolationem, amorem, tutelam)
¶fidelis,] veritas,
¶in ſordib?,] macula corũ, (.i. corruptio qua corrupti ſunt & peccauerũt, eſt macula eorum.)
¶antiquorũ,] vel priorũ aut ſeculi .i. dies ex quo mundus eſſe cœpit.
¶cogita] intellige (vel attende)
¶maiores] ſenes
¶terminos] id eſt regiones cuilibet populo habitandas
¶funiculus] vel ſors
¶in loco horroris, & vaſtę ſolitudinis] vl ĩ chao triſti, lachrymabili ac vaſto.
¶prouocãs ad volãdũ pullos ſuos, & ſuper eos volitãs,] quę excitauit (vel, exurgere facit) nidum ſuũ, ſup pullos ſuos incubãs (vl volitãs)
¶excelſã terrã] excelſa tr̃æ (.i. cacumina & faſtigia montiũ)
¶dilectus,] vel directus & ſaturatus,
¶dilatatus] opertus (ſcilicet pinguedĩe) Chald. interp. poſſedit opes. Alii, recalcitraſti)
¶receſſit à deo ſalutari ſuo.] deſpexit petrã ſalutẽ ſuam.

E inueniẽt eum omnia mala & afflictiones: ita vt dicat in illo die, Verè quia non eſt deus mecum, inuenerunt me hæc mala. Ego autem abſcondã, & celabo faciem meam in die illo propter omnia mala quæ fecit, quia ſecutus eſt deos alienos. Nunc itaque ſcribite vobis canticũ iſtud, & docete filios Iſrael: vt memoriter teneant & ore decantent, & ſit mihi carmen iſtud pro teſtimonio inter filios Iſrael. Introducam enim eum in terram pro qua iuraui patribus eius, lacte & melle manantem. Cúmque comederint & ſaturati, craſſique fuerint, auertentur ad deos alienos, & ſeruient eis: detrahéntque mihi, & irritum facient pactum meũ. Poſtquam inuenerint eum mala multa & afflictiones, reſpondebit ei canticum iſtud pro teſtimonio, F quod nulla delebit obliuio ex ore ſeminis ſui. Scio enim cogitationes eius quæ facturus ſit hodie antequam introducam eum in terram, quam ei pollicitus ſum. Scripſit ergo Moyſes canticum, *& docuit filios Iſrael. Præcepítque dominus Ioſue filio Nun, & ait, Confortare, & eſto robuſtus: tu enim introduces filios Iſrael in terram quam pollicitus ſum, & ego ero tecum. Poſtquam ergo ſcripſit Moyſes verba legis huius in volumine, atque compleuit, præcepit Leuitis, qui portabant arcam fœderis domini, dicens, Tollite librum iſtum, & ponite eum in latere arcæ fœderis domini dei veſtri: vt ſit ibi contra te in teſtimoniũ. Ego enim G ſcio contentionem tuam, & ceruicem tuam duriſſimã. Adhuc viuente me & ingrediente vobiſcum, ſemper contentioſè egiſtis contra dominum: quãto magis cum mortuus fuero? Congregate ad me omnes maiores natu per tribus veſtras, atque doctores, & loquar audientibus eis ſermones iſtos, &* inuocabo contra eos cælum & terram. Noui enim quòd poſt mortem meam inique agetis, & declinabitis cito de via quam præcepi vobis: & occurrent vobis mala in extremo tempore, quando feceritis malum in conſpectu domini, vt irritetis eum per opera manuum veſtrarum. Locutus eſt ergo Moyſes audiente vniuerſo cœtu Iſrael verba carminis huius, & ad finem vſque compleuit.

Cãticũ ſiue cãtilenã iubet de? à Moyſe cõponi, de futura Iſraelita rũ idololatria & afflictionibus eorũdẽ. Saturitas.

Ioſue ĩtroducturus ppl̃m.

Liber deut. reponi iubetur in latere arcę

Moyſes cõuocatis principibus Iſrael prædicit eos à deo receſſuros.

CAP. XXXII.

A Audite cæli quæ loquor, audiat terra verba oris mei,
Concreſcat vt pluuia doctrina mea, fluat vt ros eloquium meum, quaſi imber ſuper herbam, & quaſi ſtillæ ſuper gramina.
Quia nomen domini inuocabo: date magnificentiam deo noſtro.
Dei perfecta ſunt opera, & omnes viæ eius iudicia: deus fidelis, & abſque vlla iniquitate, iuſtus & rectus.
Peccauerunt ei non filii eius in ſordibus, generatio praua atque peruerſa.
Hæccine reddis domino popule ſtulte & inſipiens? nũquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creauit te?
Memento dierum antiquorum, cogita generationes ſingulas: interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi.
B Quando diuidebat altiſſimus gentes: quando ſeparabat filios Adam, conſtituit terminos populorum iuxta numerum filiorum Iſrael.
Pars autem domini, populus eius: Iacob funiculus hæreditatis eius.
Inuenit eum in terra deſerta, in loco horroris, & vaſtæ ſolitudinis.
Circunduxit eum, & docuit: & cuſtodiuit quaſi pupillam oculi ſui,
Sicut aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans, expandit alas ſuas: & aſſumpſit eum, atque portauit in humeris ſuis.
Dominus ſolus dux eius fuit: & non erat cum eo deus alienus.
Conſtituit eum ſuper excelſam terram: vt comederet fructus agrorum, & ſugeret mel de petra, oleúmque de ſaxo duriſſimo:
Butyrum de armento, & lac de ouibus cum adipe agnorum, & arietum filiorum Baſan, & hircos cum medulla tritici, & ſanguinem vuæ biberet meraciſſimum.
C Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit, incraſſatus, impinguatus, dilatatus: dereliquit deum factorem ſuum, & receſſit à deo ſalutari ſuo.
Prouocauerunt eum* in diis alienis, & in abominationibus ad iracundiam concitauerunt.
Immolauerunt dæmoniis & non deo, diis quos ignorabant: noui recentéſque venerunt, quos non coluerunt patres eorum.
Deum qui te genuit dereliquiſti, & oblitus es domini creatoris tui.

Canticum Moyſi. Doctrina.

Opera dei.

Hortaĩ Moyſes ppl̃um, vt cõſyderet dei beneficia erga ſe.

Saturatus Iſrael, & ingratus, conuertĩ ad idola.

*ad zelum ¶noui, recentéſque] nouis qui è propinquo ¶coluerunt] timuerunt (.i. coluerunt) ¶dereliquiſti,] oblitus es,

Minatur affli ctiões de⁹ Iudæis ingratis

Vidit dominus,& ad iracundiam concitatus eſt:quia prouocauerunt eum filii ſui & filiæ.
Et ait, Abſcondam faciem meam ab eis, & conſyderabo nouiſſima eorum: generatio enim peruerſa eſt,& infideles filii.
Ipſi me prouocauerunt * in eo qui non erat deus, & irritauerunt in vanitatibus ſuis : & ego prouocabo eos*in eo qui non eſt populus,& in gente ſtulta irritabo illos.

Rom.10.d iere.15.c.

D Ignis ſuccenſus eſt in furore meo,& ardebit vſque ad inferni nouiſſima: deuorabítque terrã cum germine ſuo,& montium fundamenta comburet.
Congregabo ſuper eos mala,& ſagittas meas complebo in eis.
Conſumentur fame,& deuorabunt eos aues morſu amariſſimo: dentes beſtiarum immittam in eos,cum furore trahentium ſuper terram,atque ſerpentium.
Foris vaſtabit eos gladius,& intus pauor,iuuenẽ ſimul ac virginẽ,lactẽtẽ cum homine ſene.
Et dixi, Vbi nam ſunt?ceſſare faciam ex hominibus memoriam eorum.
Sed propter iram inimicorum diſtuli:ne fortè ſuperbirent hoſtes eorum,& dicerent, Manus noſtra excelſa,& non dominus,fecit hæc omnia.
Gens abſq; cõſilio eſt,& ſine prudẽtia:vtinã ſaperẽt,& intelligerẽt*,ac nouiſſima prouiderẽt.
Quomodo perſequatur vnus mille , & duo fugarent decem millia? nónne ideo , quia deus ſuus vendidit eos,& dominus concluſit illos?non enim eſt deus noſter vt dii eorum:& inimici noſtri ſunt iudices. E
De vinea Sodomorum,vinea eorum, & de ſuburbanis Gomorrhæ: vua eorum vua fellis, & botri amariſſimi.
Fel draconum vinum eorum,& venenum aſpidum inſanabile.
Nónne hæc cóndita ſunt apud me,& ſignata in theſauris meis?
Mea eſt vltio,& ego retribuam in tempore,vt labatur pes eorum:iuxtà eſt dies perditionis, & adeſſe feſtinant tempora.

Vltio,dei eſt. eccl'i.28.a rom.12.d.heb. 10.c. Miſericordia

Iudicabit* dominus populũ ſuum,& in ſeruis ſuis miſerebitur. videbit* quòd infirmata ſit manus,& clauſi quoq; defecerunt, reſiduíque conſumpti ſunt.
Et dicet, Vbi ſunt dii eorum,in quibus habebant fiduciam?
De quorum victimis comedebant adipes,& bibebant vinum libaminum.ſurgãt,& opitulentur vobis,& in neceſſitate vos protegant.

Deus noſter, de⁹ ſolus eſt. 1.reg.2.a. tobi.13.a.ſap. 16.b.

F Videte* quòd ego ſim ſolus,& non ſit alius deus præter me:ego occîdam,& ego viuere faciã: percutiam,& ego ſanabo,& non eſt qui de manu mea poſſit eruere.
Leuabo ad cælum manum meam,& dicam, Viuo ego in æternum.
Si acuero vt fulgur gladium meum,& arripuerit iudicium manus mea:reddam vltionem hoſtibus meis,& his qui oderunt me retribuam.
Inebriabo ſagittas meas ſanguine,& gladius meus deuorabit carnes,de cruore occiſorum, & de captiuitate,nudati inimicorum capitis.

2.mach.7.b

Laudate gentes populum eius,quia ſanguinem ſeruorum ſuorum vlciſcetur:& vindictam retribuet in hoſtes eorum,& propitius erit terræ populi ſui.
Venit ergo Moyſes,& locutus eſt omnia verba cantici huius in auribus populi, ipſe & Ioſue filius Nun.Compleuítque omnes ſermones iſtos,loquẽs ad vniuerſum Iſrael.& dixit ad eos,

Cor ad verba dei.

G Ponite corda veſtra in omnia verba quæ ego teſtificor vobis hodie: vt mandetis ea filiis veſtris cuſtodire,& facere,& implere vniuerſa quæ ſcripta ſunt in volumine legis huius:quia nõ incaſſum præcepta ſunt vobis,ſed vt ſinguli in eis viuerent:quæ facientes longo perſeueretis tempore in terra ad quam Iordane tranſmiſſo ingrediemini poſſidendam. Locutúſque eſt dominus ad Moyſen in eadem die,dicens, Aſcende in montem iſtum Abarim, id eſt tranſitum,in montem Nebo,qui eſt in terra Moab contra Iericho:& vide terram Chanáan,quam ego tradam filiis Iſrael obtinendam,& morere in monte.Quem conſcendens iungẽris populis tuis,ſicut mortuus eſt Aaron frater tuus in monte Hor,& appoſitus populis ſuis:quia præuaricati eſtis contra me in medio filiorum Iſrael ad aquas contradictionis in Cades deſerti Sin:& non ſanctificaſtis me inter filios Iſrael. Econtra videbis terram, & non ingrediẽris in eam quam ego dabo filiis Iſrael.

Moyſes ſcandit mõtẽ Abarim,conſyderaturus terrã ꝓmiſſam.numeri.27.c Nũe.20.d.33.e Nũe.20.a.27.c

CAP. XXXIII.

Moyſes moriturus benedicit ſingulis tribubus Iſrael.

A HAEc eſt benedictio qua benedixit Moyſes homo dei filiis Iſrael ante mortem ſuam. Et ait,Dominus de Sinai venit, & de Seir ortus eſt nobis: apparuit de monte Pharan, &

¶qa ꝓuocaueſteũ ſ lij ſui & filiæ.]ꝓſuo re,contra filios ſuos & filias ſuas.
¶nouiſſima eorũ:] quid ad extremum cum eis fiet.
* ad zelum
* in zelum
¶complebo]vel con ſumam
¶furore trahẽtiũ ſu per terrã,atq; ſerpẽ tiũ.]furore(vel vene no)ſerpẽtiũ ĩ terra
¶ĩtus]vel ĩ cubiculis
¶Vbi nã ſũt?]Diſp dã eos ꝑ ãgulos (vel extremitates terræ)
¶Sed ꝓpter irã inimicorũ diſtuli.]Niſi irã inimici timerẽ
¶ſuperbirẽt]ſibi at tribuerent
¶abſq; cõſilio eſt,]pe riens conſiliis ſuis
*hoc,
¶nouiſſima prouide rẽt.]ĩtelligerẽt q̃ uẽturũ ſit eis
¶cõcluſit]vl tradidit
¶ſuburbanis]vel ar tibus, aut aruis fru giferis
¶iſanabile.]crudele
¶vt labatur]quo nu tabit
¶perditionis,]vel e euentus eorum,
¶tẽpora]quę ventura (vel parata) ſunt eis (.i.vltiones & perdi tiones.)
*enim
¶miſerebitur.]pœ nitebit eum.
*enim
¶& clauſi quoq; de fecerũt,reſiduiq; con ſumpti ſunt.]& de fi cit(vel nõ erat) clau ſus & derelictus (vel ſeruatus ſiue fultus factus,& roboratus)
▸in neceſſitate
*nunc
¶ſim ſol⁹,]ego ſum
¶vt fulgur gladium meum,]aciem gla dii mei,
¶nudati inimicorum capitis.]de capite ĩ imici nudato... tres plagas gladius... cit, q̃ multi in... cient,q̃ captiui... cẽt,q̃ caput ipſorum nudãdũ erat,id eſt re gnũ & ſacerdotiũ... cis auferendũ... ſic vertunt,à capite vltionum inimici. Chald.interp... ferã coronas de... te hoſtis & inimici
¶mãdetis]ꝓcipiatis
▸id eſt tranſitum
¶Ecõtra]Ergo

*eis.(vel ad eos.) Etiã (vel quàm, admiratiue ꝓnũtiatũ) ¶hæreditatẽ ˥vel hæreditati ¶apud rectiſſimũ ˥ Chald. interp̃. ĩ Iſr̃l ¶erit. ˥eris. (vl̃ ſis.) ¶viro ſc̃tõ ˥erũt viro miſericordi (vel plenitudo tua & lux tua ſit ſcd̃m virũ mĩẹtuẹ .i. officiũ ſacerdotale tuũ fœlix & fortunatũ ſit corã deo, & hoĩb⁹ ore & doctrina, ſicut erat ĩ Moyſe, qui dei gr̃a datus erat. Chal. ĩterp. ꝑfectiõe & lumĩe ĩdui. ſti virũ q inuentus eſt ſanctus, ¶probaſti ĩ tẽtatiõe, & iudicaſti ˥tẽtaſti ĩ Maſſa, cũ cõtẽdretis ¶Hi ˥Quia *docebunt ¶furore tuo, ˥naribus tuis, ¶percute ˥vl̃ Trãſfige ¶in eo: quaſi in thalamo tota die morabit̃, ˥iuxta eũ, tegẽs eum tota die, ¶De bñdictiõe dñi ˥vl̃, A dño ſit bñdicta ¶pomis ˥nobilibus fructibus (.i. dent̃ ei fructus terræ nobiles, ros, & aquæ) & infra. ¶antiquorũ ˥orientalium ¶ẹternorũ, ˥vel ſẽp, ¶hæ ſunt multitudines ˥hæc ſunt millia ¶Qui inundationẽ ˥LXX, Quia diuitias (.i. mare dabit eis diuitias ĩ abũdantia) ‑quaſi lac ¶in latitudine ˥dilatare faciẽs (.i. qui armis parat locũ. Gad enĩ valebat armis.) ¶requeuit, ˥habitauit ¶prĩcipatũ ˥prĩcipiũ ¶ĩ parte ſua doctor eſſet repoſitus: qui fuit cũ principib⁹ populi, & fecit iuſtitias dñi, & iudiciũ ſuũ cũ Iſrael. ˥.i. q ibi eſſet pars legiſlatoris tecta, & venit cũ prĩcipib⁹ ppl̃i, iuſtitiã dñi fecit, & iudicia eius cũ Iſrael. Chal. interp. Quia ibi ĩ hẹreditate ſua Moyſes ſcriba magnus & princeps Iſrael ſepultus eſt, & ipſe egreſſus eſt & ingreſſus ante ppl̃m &c.) ¶abũdãtia ꝑfruet̃ ˥ſaturitas volũtatis (.i. ſatis habebit quicquid placiturum eſt ei.) ¶alius vt de⁹ rectiſſimi: ˥ſicut de⁹, O Iſrael. (vel, nullus eſt deus ſicut de⁹ recti aut Iſraelis) ¶Magnificẽtia eius diſcurrunt nubes, ˥& in magnificentia ſua cẹlos (ſubaudi aſcendens. vel, & magnificentia eius in nubibus) ¶ſurſum, ˥ab initio, (vel æternum) ¶Conterere. ˥Contere. ¶& ſubter brachia ſempiterna: ˥& ſub brachiis ſeculi (vel, & ſubtus ipſa brachia ſuper mundum.) ¶caligabunt rore. ˥ſtillabunt rorem. ¶in domino? ˥per dominum! ¶auxilii tui, ˥vel, gloriæ tuæ. ¶colla ˥excelſa

cum eo ſanctorum millia. In dextera eius ignea lex*. Dilexit populos, omnes ſancti in manu illius ſunt: & qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina illius. Legem præcepit nobis Moyſes hæreditatem multitudinis Iacob. Erit apud rectiſſimum rex, congregatis principibus populi cum tribubus Iſrael. Viuat Ruben, & non moriatur, & ſit paruus in numero. Hæc eſt Iudæ benedictio, Audi domine vocem Iudæ, & ad populũ ſuum introduc eum: manus eius pugnabunt pro eo, & adiutor illius cõtra aduerſarios eius erit. Leui quoque ait, Perfectio tua, & doctrina tua viro ſancto tuo, quem probaſti in tentatione, & iudicaſti ad aquas contradictionis. Qui dixit patri ſuo, & matri ſuæ, Neſcio vos: & fratribus ſuis, Ignoro illos: & neſcierunt filios ſuos. Hi cuſtodierunt eloquium tuum, & pactum tuum ſeruauerunt, *iudicia tua ô Iacob, & legem tuam ô Iſrael: ponent thymiama in furore tuo, & holocauſtum ſuper altare tuum. Benedic domine fortitudini eius, & opera manuum illius ſuſcipe. Percute dorſa inimicorum eius & qui oderunt eum, non conſurgant. Et Beniamin ait, Amantiſſimus domini habitabit confidenter in eo: quaſi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requieſcet. Ioſeph quoque ait, De benedictione domini terra eius, de pomis cæli, & rore, atque abyſſo ſubiacente. De pomis fructuum ſolis ac lunæ, de vertice antiquorum montium, de pomis collium æternorũ, & de frugibus terræ, & de plenitudine eius. Benedictio illius qui apparuit in rubo, veniat ſuper caput Ioſeph, & ſuper verticẽ nazaræi inter fratres ſuos. Quaſi primogeniti tauri pulchritudo eius, cornua rhinocerotis cornua illius: in ipſis ventilabit gentes vſque ad terminos terræ. hæ ſunt multitudines Ephráim, & hæc millia Manaſſe. Et Zabulon ait, Lætare Zabulon in exitu tuo, & Iſſachar in tabernaculis tuis. Populos vocabunt ad montem: ibi immolabunt victimas iuſtitiæ. Qui inundationem maris quaſi lac ſugent, & theſauros abſcõditos arenarum. Et Gad ait, Benedictus in latitudine Gad: quaſi leo requieuit, cepítque brachium & verticem. Et vidit principatum ſuum, quòd in parte ſua doctor eſſet repoſitus: qui fuit cum principibus populi, & fecit iuſtitias domini, & iudicium ſuum cum Iſrael. Dan quoque ait, Dan catulus leonis, fluet largiter de Baſan. Et Nephthali dixit, Nephthali abundantia perfruetur, & plenus erit benedictionibus domini: mare & meridiem poſſidebit. Aſer quoq; ait, Benedictus in filiis Aſer, ſit placens fratribus ſuis, & tingat in oleo pedem ſuum. Ferrum & æs calceamẽtum eius. Sicut dies iuuentutis tuæ, ita & ſenectus tua. Non eſt deus alius vt deus rectiſſimi: aſcenſor cæli auxiliator tuus. Magnificentia eius diſcurrunt nubes, habitaculum eius ſurſum, & ſubter brachia ſempiterna: eiiciet à facie tua inimicum, dicétque, Conterere. Habitabit Iſrael confidenter, & ſolus. Oculus Iacob in terra frumenti & vini, cælíque caligabunt rore. Beatus es tu Iſrael: quis ſimilis tui popule, qui ſaluaris in domino? ſcutũ auxilii tui, & gladius gloriæ tuæ. negabunt te inimici tui, & tu eorum colla calcabis.

Sap.3.a — A deo docent̃ qui ei ſe ſubmittunt. — Ruben. — Iuda. — Leui. — Beniamin. — Ioſeph. — Exod.3.a — Zabulon. Iſſachar. — Gad. — Dan. — Nephthali. — Aſer. — Ier.33.b

CAP. XXXIIII.

A Scendit ergo Moyſes de campeſtribus Moab ſuper mõtem Nebo, in verticem Phaſga contra Iericho: oſtendítque ei dominus omnem terram Galaad vſque Dan, & vniuerſum Nephthali, terrámque Ephráim & Manaſſe, & omnem terram Iuda vſque ad mare nouiſſimum, & auſtralem partem, & latitudinem campi Iericho ciuitatis palmarum vſque Segor. Dixítque dominus ad eum, Hæc eſt terra, pro qua iuraui Abraham, Iſaac, & Iacob, dicens, Semini tuo dabo eam. Vidiſti eam oculis tuis, & non tranſibis ad illam. Mortuúſq; eſt ibi Moyſes ſeruus domini in terra Moab, iubente domino: & ſepeliuit eum in valle terræ Moab cõtra Phogor: & non cognouit homo ſepulchrum eius vſque in præſentem diẽ. Moyſes centũ & viginti annorum erat, quãdo mortuus eſt: non caligauit oculus eius, nec dentes illius moti ſunt. Fleuerúntque eum filii Iſrael in cãpeſtribus Moab triginta diebus: & cõpleti ſunt dies planctus lugentium Moyſen. Ioſue verò filius Nun repletus eſt ſpiritu ſapientiæ, quia Moyſes poſuit ſuper eum manus ſuas. Et obedierunt ei filii Iſrael, fecerúntq; ſicut præcepit dominus Moyſi. Et non ſurrexit vltrà propheta in Iſrael ſicut Moyſes, quem noſſet dominus facie ad faciem in omnibus ſignis atque portentis, quæ miſit per eum, vt faceret in terra AEgypti Pharaoni, & omnibus ſeruis eius, vniuerſæque terræ illius, & cunctam manum robuſtam, magnáque mirabilia, quæ fecit Moyſes coram vniuerſo Iſrael.

¶iubẽte dño: ˥iuxta ſermonem dñi: Phogor: ˥Beth Phogor: ¶homo ˥quiſquam ¶dẽtes illius moti ſunt. ˥fugit viror ei⁹ (vel, genæ illius conciderant) ¶facie ad faciem) de facie

Moyſes mõte cõſceſo, cõſyderat terrã ꝓmiſſã. 2. mac. 2.a — 3.3.d. — Gen.12.b.15.d — Moritur & ſepelitur à dño. — Flet̃ Moyſes ab Iſraelitis Ioſue ſubſtituitur

Hieronymi in Ioſue præfatio.

TANDEM finito Pentateucho Moyſi, velut grandi fœnore liberati, ad Ieſum filium Naue manum mittimus: quem Hebræi, IEHOSVA BEN NVN, id eſt, Ioſue filium Nun, vocãt: & ad Iudicum librum, quem SOPHTIM appellant: ad Ruth quoque & Eſther, quos eiſdem nominibus efferunt. Monemúſque lectorem vt ſyluam Hebraicorum nominum, & diſtinctiones per membra diuiſas, diligens ſcriptor conſeruet: ne & noſter labor, & illius ſtudium pereat. Et vt in primis, quod ſæpe teſtatus ſum, ſciat me non in reprehenſionem veterũ noua cudere, ſicut inimici mei criminantur: ſed pro virili parte offerre linguæ meæ hominibus, quos tamen noſtra delectant, vt pro Græcorum ἐξαπλοῖς, quæ & ſumptu & labore maximo indigent, editionem noſtram habeant. Et ſicubi in antiquorum voluminum lectione dubitarint, hæc illis conferentes inueniant quod requirunt: maxime cum apud Latinos tot ſint exemplaria, quot codices: & vnuſquiſque pro arbitrio ſuo vel addiderit vel ſubtraxerit quod ei viſum eſt: & vtique non poſſit verum eſſe quod diſſonat. Vnde ceſſet arcuato vulnere contra nos inſurgere ſcorpius, & ſanctum opus venenata carpere lingua deſiſtat: vel ſuſcipiens, ſi placet: vel contemnens, ſi diſplicet: memineritque illorum verſuum, Os tuum abundauit nequitia: & lingua tua concinnabat dolos. Sedens aduerſus fratrem tuum loquebaris: & aduerſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum: hæc feciſti, & tacui. Exiſtimaſti inique quòd ero tui ſimilis? arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam. Quæ enim audientis vel legentis vtilitas eſt, nos laborando ſudare, & alios detrahendo laborare: dolere Iudæos quòd calumniandi eis & irridendi Chriſtianos ſit ablata occaſio, & eccleſiæ homines id deſpicere, immò lacerare vnde aduerſarii torqueantur? Quòd ſi vetus eis tantum interpretatio placet, quæ & mihi non diſplicet: & nihil extra recipiendum putant: cur ea quæ ſub aſteriſcis & obelis vel addita ſunt vel amputata, legunt, & nõ legunt? Quare Danielem iuxta Theodotionis tranſlationem, eccleſiæ ſuſceperunt? Cur Origenem mirantur, & Euſebium Pamphili: cunctas editiones ſimiliter differentes? Aut quæ fuit ſtultitia: poſtquam vera dixerint, proferre quæ falſa ſunt? Vnde autem in nouo teſtamento probare poterunt aſſumpta teſtimonia quæ in libris veteribus non habentur? Hæc dicimus, ne omnino calumniantibus tacere videamur. Cæterum poſt ſanctæ Paulæ dormitionẽ, cuius vita, virtutis exemplum eſt: & hos libros quos Euſtochio virgini CHRISTI negare non potui: decreuimus dum ſpiritus hos regit artus, prophetarum explanationi incumbere: & omiſſum iam diu opus, quaſi quodam poſtliminio, repetere: præſertim cum & admirabilis, ſanctúſque vir Pammachius, hoc idem literis flagitet: & nos ad patriam feſtinantes mortiferos ſyrenarum cantus ſurda debeamus aure tranſire.

ARGVMENTVM IN LIBRVM IOSVE.

Ieſus filius Naue, typum domini non ſolum in geſtis, verumetiam in nomine gerens, tranſit Iordanem, hoſtium regna ſubuertit, diuidit terram victori populo: & per ſingulas vrbes, viculos, montes, flumina, torrentes, atque confinia, eccleſiæ, cæleſtiſque Ieruſalem ſpiritalia regna deſcribit.

Liber Ioſue, Hebraice Iehoſua.

Dñs animat Ioſue ad inuadendam terrã ꝓmiſſam.

ET FACTVM eſt poſt mortem Moyſi ſerui domini, vt loquere A
tur dominus ad Ioſue filium Nun, miniſtrum Moyſi, & diceret ei,
Moyſes ſeruus meus mortuus eſt: ſurge, & tranſi Iordanem iſtum
tu & omnis populus tecum in terram quam ego dabo filiis Iſrael.

Termini terræ promiſſionis. deut. 11. c

Omnem locum quem calcauerit veſtigium pedis veſtri, vobis tradam, ſicut locutus ſum Moyſi, A deſerto & Libano vſque ad fluuium magnum Euphráten, omnis terra Hethæorum vſque ad mare magnum contra ſolis occaſum erit terminus veſter. Nullus po-
terit vobis reſiſtere cunctis diebus vitæ tuæ: ſicut fui cum Moyſe, B
Heb. 13. à
ita ero tecum: non dimittam, nec derelinquam te. Confortare & eſto robuſtus: tu enim forte diuides populo huic terram pro qua iuraui patribus tuis vt traderem eam illis. Confortare igitur, & eſto robuſtus valde: vt cuſtodias, & facias omnem legem quam præcepit tibi Moyſes ſeruus meus: ne declines ab ea ad dexteram vel ad ſiniſtram, vt intelligas cũcta quæ agis.

Præcipit cõtinuã lectionem Deuteronomii.

Non recedat volumen legis huius ab ore tuo: ſed meditaberis in eo diebus ac noctibus, vt cuſtodias & facias omnia quæ ſcripta ſunt in eo: tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. Ecce præcipio tibi, confortare, & eſto robuſtus. Noli metuere, & noli timere: quoniam tecum eſt
dominus deus tuus in omnibus ad quæcũque perrexeris. Præcepítque Ioſue principibus C

Iubet Ioſue cibaria præparari.

populi, dicens, Tranſite per medium caſtrorum, & imperate populo, ac dicite, Præparate vo-

bis cibaria: quoniam poſt diem tertium tranſibitis Iordanem, & intrabitis ad poſſidendam terram quam dominus deus veſter daturus eſt vobis. Rubenitis quoque,& Gadditis,& dimidiæ tribui Manaſſe ait*, Mementote ſermonis quem præcepit vobis Moyſes famulus domini,dicens,Dominus deus veſter dedit vobis requiem,& omnem terram hanc. Vxores veſtræ,& filii,ac iumenta manebunt in terra quam tradidit vobis Moyſes trans Iordanem:vos autem tranſite armati ante fratres veſtros,omnes fortes manu,& pugnate pro eis, donec det dominus requiem fratribus veſtris ſicut & vobis dedit,& poſſideāt ipſi quoque terram quam dominus deus veſter daturus eſt eis. & ſic reuertimini in terrā poſſeſſionis veſtræ, & habitabitis in ea quam vobis dedit Moyſes famulus domini trans Iordanē contra ſolis ortum. Reſponderúntq; ad Ioſue,atque dixerunt,Omnia quæ præcepiſti nobis,faciemus: & quocunque miſeris,ibimus.Sicut obediuimus in cūctis Moyſi,ita obediemus & tibi: tantū ſit dominus deus tuus tecum,ſicut fuit cum Moyſe.Qui contradixerit ori tuo,& non obedierit cūctis ſermonibus tuis quos præceperis ei,moriatur.tu tantum confortare,& viriliter age. CAP. II.

*Ioſue,dicens,

TribūRubē, Gad,& dimidiam Manaſſe hortatur ad auxilium fratrum. nūe.32.d

D

¶viriliter age.] robo rate.

A

MIſit igitur Ioſue filius Nun de Setim duos viros exploratores in abſcondito: & dixit eis,Ite,& conſyderate terram, vrbémque Iericho. Qui pergētes ingreſſi ſunt domum mulieris meretricis,nomine Rahab, & quieuerunt apud eam. Nuntiatúmque eſt regi Iericho,& dictum,Ecce viri ingreſſi ſunt huc per noctem de filiis Iſrael, vt explorarēt terram. Miſítque rex Iericho ad Rahab,dicens,Educ viros qui venerūt ad te,& ingreſſi ſunt domum tuam:exploratores quippe ſunt, & omnem terram conſyderare venerūt.Tollénſque mulier viros,abſcondit,& ait,Fateor venerunt ad me,ſed neſciebā vnde eſſent. cúmque porta clauderetur in tenebris,& illi pariter exierunt,neſcio quò abierunt:perſequimini cito,& comprehendetis eos.Ipſa autem fecit aſcendere viros in ſolarium domus ſuæ,operuítque eos ſtipula lini,quæ ibi erat.Hi autem qui miſſi fuerant,ſecuti ſunt eos per viam quæ ducit ad vada Iordanis:illíſque egreſſis ſtatim porta clauſa eſt. Necdum obdormierant qui latebāt, & ecce mulier aſcendit ad eos*,& ait,Noui quòd dominus tradiderit vobis terram: etenim irruit in nos terror veſter, & elanguerunt omnes habitatores terræ*. Audiuimus quòd ſiccauerit dominus aquas maris rubri ad veſtrum introitum,quando egreſſi eſtis ex AEgypto:& quæ feceritis duobus Amorrhæorum regibus qui erant trans Iordanem,Sehon & Og,quos interfeciſtis.Et hæc audientes pertimuimus,& elanguit cor noſtrum,nec remāſit in nobis ſpiritus ad introitum veſtrum:dominus enim deus veſter ipſe eſt deus in cælo ſurſum, & in terra deorſum.Nunc ergo iurate mihi per dominum, vt quomodo ego miſericordiam feci vobiſcum, ita & vos faciatis cum domo patris mei:detíſq; mihi verum ſignum: & ſaluetis patrem meū & matrem, fratres ac ſorores meas, & omnia quæ illorum ſunt, & eruatis animas noſtras à morte. Qui reſponderunt ei, Anima noſtra ſit pro vobis in mortem:ſi tamen non prodideris nos.cúmque tradiderit nobis dominus terrā, faciemus in te miſericordiā & veritatem.

¶meretricis,] cauponę,

Ioſue mittit exploratores in Iericho. Iacob.2.d.hebre.11.f.

Abſcondunt à Rahab.

¶operuítq;] abſconditque
¶ſtipula lini,quæ ibi erat.] ſtipulis lini quas ordinatas habebat ſuptectum
*ſupertectum
*à facie veſtra.

B

Rahab cōfitetur deū Iſrl, & ipſi° facta.

▬pertimuimus,&

Nūe.21.e

PetitRahab, ſecū fieri miſericordiam.

C

Demiſit ergo eos per funem de feneſtra: domus enim eius hærebat muro*. Dixítque ad eos, Ad montana conſcendite , ne fortè occurrant vobis reuertentes:ibíque latitate tribus diebus donec redeant,& ſic ibitis per viam veſtram.Qui dixerunt ad eam,Innoxii erimus à iuramēto hoc quo adiuraſti nos,ſi ingrediētibus nobis terrā, ſignū fuerit funiculus iſte coccineus,& ligaueris eum in feneſtra,per quam demiſiſti nos:& patrem tuū ac matrē,fratréſq;, & omnem cognationem tuam congregaueris in domum tuam.Qui oſtium domus tuæ egreſſus fuerit,ſanguis ipſius erit in caput eius,& nos erimus alieni. Cunctorū autem ſanguis qui tecum in domo fuerint,redūdabit in caput noſtrum,ſi eos aliquis tetigerit.Quòd ſi nos prodere volueris,& ſermonem iſtum proferre in medium,erimus mundi ab hoc iuramento quo adiuraſti nos.Et illa reſpondit,Sicut locuti eſtis,ita fiat. Dimitténſq; eos vt pergerent,appendit funiculum coccineum in feneſtra. Illi verò ambulantes peruenerunt ad montana, & manſerunt ibi tres dies,donec reuerterentur qui fuerant perſecuti:quærentes enim per omnem viam,non repererunt eos.Quibus vrbem ingreſſis,reuerſi ſunt,& deſcenderunt exploratores de monte:& tranſmiſſo Iordane venerunt ad Ioſue filium Nun,narrauerúntq; ei omnia quæ acciderant ſibi,atque dixerunt,Tradidit dominus omnem terram hanc in manus noſtras,& timore proſtrati ſunt cuncti habitatores eius*. CAP. III.

*& in ipſo muro habitabat.
¶reuertentes:] inſequentes.

¶alieni.] innoxii.

D

Reuertuntur exploratores

*à facie noſtra (.i. poſtquam viderūt nos.)
¶de nocte] mane

A

IGitur Ioſue de nocte conſurgens mouit caſtra:egredientéſque de Setim,venerunt ad Iordanem ipſe,& omnes filii Iſrael,& morati ſunt ibi per tres dies.Quibus euolutis tranſie-

Venit Ioſue cū populo ad Iordanem.

runt præcones per caſtrorum medium,& clamare cœperunt,Quando videritis arcam fœde-
ris domini dei veſtri,& ſacerdotes ſtirpis Leuiticæ portantes eam,vos quoque conſurgite, &
ſequimini præcedentes : ſitque inter vos & arcam ſpatium * cubitorum duûm millium : vt
procul magis videre poſſitis,& noſſe per quam viam ingrediamini: quia prius non ambula-
ſtis per eam.& cauete ne appropinquetis ad arcam. Dixitque Ioſue ad populum,Sancti- B
ficamini:cras enim faciet dominus inter vos mirabilia. Et ait ad ſacerdotes, Tollite arcam
fœderis,& præcedite populum.Qui iuſſa complentes,tulerunt,& ambulauerunt ante eos.

Arcã portant Leuitæ prçcedẽtes pp̃m.

Dixitque dominus ad Ioſue,Hodie incipiã exaltare te coram omni Iſrael:vt ſciant quòd
ſicut cum Moyſe fui,ita & tecum ſim.Tu autem præcipe ſacerdotibus qui portant arcam fœ
deris,& dic eis,Cum ingreſſi fueritis partem aquæ Iordanis,ſtate in ea.Dixitque Ioſue ad fi-
lios Iſrael, Accedite huc,& audite verbum domini dei veſtri.Et rurſum,In hoc,inquit,ſcietis C
quòd dominus deus viuens in medio veſtri eſt, & diſperdet in conſpectu veſtro Chananæum
& Hethæum,Heuæum & Pherezæum,Gergeſæum quoque & Iebuſæum,& Amorrhæũ.Ecce,
arca fœderis domini omnis terræ antecedet vos per Iordanem.Parate duodecim viros de tri-
bubus Iſrael,ſingulos per ſingulas tribus. Et cum poſuerint veſtigia pedum ſuorum ſacerdo
tes qui portant arcam fœderis domini dei vniuerſæ terræ in aquis Iordanis, aquæ quæ infe-
riores ſunt,decurrent atque deficient:quæ autem deſuper veniunt,in vna mole conſiſtent.

Miraculis oſtẽdit deus ſe eſſe cũ Ioſue, & deducere populum.

Igitur egreſſus eſt populus de tabernaculis ſuis, vt tranſiret Iordanem: & ſacerdotes qui
portabant arcam fœderis pergebant ante eum.Ingreſſiſque eis Iordanem, & pedibus eorum D
in parte aquæ tinctis (Iordanis autem, ripas aluei ſui tempore meſſis impleuerat) ſteterunt
aquæ deſcendentes in loco vno,& ad inſtar montis intumeſcẽtes apparebant procul* ab vrbe
quæ vocatur Adam,vſque ad latus Sarthan. quæ autem inferiores erant, in mare ſolitudinis
(quod nunc vocatur mortuum) deſcenderunt , vſquequo omnino deficerent. Populus au-
tem incedebat contra Iericho : & ſacerdotes qui portabant arcam fœderis domini , ſta-
bant ſuper ſiccam humum in medio Iordanis accincti, omniſque populus per arentem al-
ueum tranſibat.

Tranſit pp̃s Iordanem. Act.7.f Eccſi.24.c Siccanť aquę

CAP. IIII.

Quibus trãſgreſſis dixit dominus ad Ioſue,Elige duodecim viros ſingulos per ſingulas A
tribus,& præcipe eis vt tollant de medio Iordanis alueo,vbi ſteterunt pedes ſacerdo-
tum*,duodecim duriſſimos lapides,quos ponetis in loco caſtrorũ vbi fixeritis hac nocte ten-
toria. Vocauitque Ioſue duodecim viros,quos elegerat de filiis Iſrael ſingulos de ſingulis tri-
bubus,& ait ad eos,Ite ante arcam domini dei veſtri ad Iordanis medium,& portate inde ſin
guli ſingulos lapides in humeris veſtris, iuxta numerum filiorum Iſrael, vt ſit ſignum inter
vos.Et quando interrogauerint vos filii veſtri cras,dicentes,Quid ſibi volunt iſti lapides? re
ſpondebitis eis,Defecerunt aquæ Iordanis ante arcam fœderis domini, cum trãſiret eum: id-
circo poſiti ſunt lapides iſti in monimentũ filiorũ Iſrael vſque in æternum. Fecerunt ergo B
filii Iſrael ſicut præcepit eis Ioſue, portantes de medio Iordanis alueo duodecim lapides, vt
dominus ei imperarat, iuxta numerum filiorum Iſrael,vſque in locum in quo caſtrametati
ſunt,ibique poſuerunt eos. Alios quoque duodecim lapides poſuit Ioſue in medio Iorda
nis alueo,vbi ſteterunt ſacerdotes,qui portabant arcam fœderis, & ſunt ibi vſque in præſen-
tem diem. Sacerdotes autem qui portabãt arcam*,ſtabant in Iordanis medio,donec om-
nia complerentur quæ Ioſue, vt loqueretur ad populum, præceperat dominus, vt dixerat ei
Moyſes. Feſtinauitque populus, & tranſiit. Cúmque tranſiſſent omnes, tranſiuit & arca
domini,ſacerdotes quoque pergebant ante populum.Filii quoque Ruben,& Gad,& dimidia
tribus Manaſſe,armati præcedebant fratres ſuos filios Iſrael, ſicut eis præceperat Moyſes: & C
quadraginta pugnatorum millia per turmas , & cuneos incedebant per plana atque campe-
ſtria vrbis Iericho. In die illo magnificauit dominus Ioſue coram omni Iſrael, vt time-
rent eum,ſicut timuerant Moyſen dum adhuc viueret. Dixitque ad eum, Præcipe ſacer-
dotibus qui portant arcam fœderis,vt aſcendant de Iordane.Qui præcepit eis,dicens, Aſcen-
dite de Iordane.Cúmque aſcendiſſent portantes arcam fœderis domini, & ſiccam humũ cal-
care cœpiſſent, reuerſæ ſunt aquæ in alueum ſuum , & fluebant ſicut antè conſueuerant.

Duodecim lapides ex alueo erigunť in monimẽtũ ſiccati Iordanis.

Rubenitæ, Gaditæ & dimidia tribus Manaſſe armati præcedunt fratres. Nũe.32.d

Iordanis ĩ alueũ reuertiť.

Populus autem aſcendit de Iordane decimo die mẽſis primi,& caſtrametati ſunt in Gal-
galis contra orientalem plagam vrbis Iericho. Duodecim quoque lapides, quos de Iordanis D
alueo ſumpſerant,poſuit Ioſue in Galgalis,& dixit ad filios Iſrael, Quando interrogauerint

filii veſtri cras patres ſuos, & dixerint eis,Quid ſibi volunt lapides iſti? docebitis eos, atque
dicetis, Per arentem alueum tranſiuit Iſrael Iordanem iſtum, ſiccante domino deo veſtro
aquas eius in conſpectu veſtro,donec tranſiretis:ſicut fecerat prius in mari rubro, quod ſic-
cauit donec tranſiremus:vt diſcant omnes terrarum populi fortiſſimam domini manum, vt
& vos timeatis dominum deum veſtrum omni tempore.

Exod.14.e

CAP. V.

A POſtquam ergo audierunt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Iordanẽ ad
occidentalem plagam,& cuncti reges Chanáan, qui propinqua poſſidebant magni maris
loca,quòd ſiccaſſet dominus fluenta Iordanis coram filiis Iſrael donec tranſirẽt, diſſolutum
eſt cor eorum,& non remanſit in eis ſpiritus,timentium introitum filiorũ Iſrael. Eo tem
pore ait dominus ad Ioſue,Fac tibi cultros lapideos,& circuncîde ſecundò filios Iſrael.Fecít-
que quod iuſſerat dominus,& circuncîdit filios Iſrael in colle præputiorum.Hæc autem cauſ
B ſa eſt ſecundæ circuncìſionis,Omnis populus qui egreſſus eſt de AEgypto generis maſculini,
vniuerſi bellatores viri,mortui ſunt in deſerto,per longiſſimos viæ circuitus,qui omnes cir-
cunciſi erant.Populus autem qui natus eſt in deſerto, per quadraginta annos itineris latiſſi-
mæ ſolitudinis incircunciſus fuit: donec conſumerentur* qui non audierant vocem domini,
& quibus antè iurauerat vt oſtenderet eis terram* lacte & melle manantem. Horum filii, in
C locum ſucceſſerunt patrum,& circunciſi ſunt à Ioſue:quia ſicut nati fuerãt,in præputio erãt,
nec eos in via aliquis circunciderat. Poſtquam autem omnes circunciſi ſunt , manſerunt in
eodem caſtrorum loco,donec ſanarentur. Dixítque dominus ad Ioſue,Hodie abſtuli op-
probrium AEgypti à vobis. Vocatúmque eſt nomen loci illius Galgala,vſque in præſentem
diem. Manſerúntque filii Iſrael in Galgalis,& fecerunt phaſe quartadecima die mẽſis ad
veſperum in campeſtribus Iericho: & comederunt de frugibus terræ die altero, azymos pa-
nes,& polentam eiuſdem anni.Defecítque manna poſtquam comederunt de frugibus terræ,
D nec vſi ſunt vltrà cibo illo filii Iſrael, ſed comederunt de frugibus præſentis anni terræ Cha-
náan. Cum autem eſſet Ioſue in agro vrbis Iericho,leuauit oculos,&vidit virum ſtantem
contra ſe euaginatum tenentem gladium,perrexítque ad eum,& ait, Noſter es, an aduerſa-
riorum?Qui reſpondit,Nequaquam,ſed ſum princeps exercitus domini,& nunc venio.Ceci
dit Ioſue pronus in terram. Et adorans ait, Quid dominus meus loquitur ad ſeruum ſuum?
Solue,inquit,calceamentum tuum de pedibus tuis:locus enim in quo ſtas,ſanctus eſt.Fecít-
que Ioſue vt ſibi fuerat imperatum.

diſſolutũ] liquefactũ

¶lapideos,] acutos,

¶p quadraginta annos itineris latiſſimæ ſolitudinis incircunciſus fuit:] in via, qñ egreſſi ſunt ex AEgypto,nõ fuit circunciſus. nã quadragĩta ãnis ambulauerũt filii Iſrael per deſertum.
*oẽs gñationes virorũ bellatorũ qui egreſſi fuerant ex AEgypto,
¶vt] quòd non
*ſuper q̃ iurauit ip̃e dñs patribus eorũ q̃ daret eis,terram
¶eiuſdem anni.] in ipſo die.

Chananæorũ pp̃ſtimetad uentũ Iſraelitarum, auditis mirabilibus dei.
De ſecũda circũciſione ſub Ioſue,& quã ob rem.
Galgala.
Deficit mãna
Ioſue iubetur à deo ſoluere calceamẽtũ.
Sãctus locus vbi loquitur deus.

CAP. VI.

A IEricho autem clauſa erat atque munita timore filiorum Iſrael, & nullus egredi audebat
aut ingredi.Dixítque dominus ad Ioſue,Ecce dedi in manus tuas Iericho,& regem eius,
omnéſque fortes viros.Circuite vrbem cuncti bellatores ſemel per diem: ſic facietis ſex die-
bus.Septimo autem die ſacerdotes tollent ſeptem buccinas*, quarum vſus eſt in iubileo, &
præcedent arcam fœderis: ſeptiéſque circuibitis ciuitatem, & ſacerdotes clangent buccinis.
Cúmq; inſonuerit vox tubæ longior atq; conciſior,& in auribus veſtris increpuerit, concla-
mabit omnis populus vociferatione maxima,& muri funditus corruent ciuitatis, ingredien-
túrq; ſinguli per locum cõtra quem ſteterint. Vocauit ergo Ioſue filius Nun ſacerdotes,
& dixit ad eos, Tollite arcam fœderis : & ſeptèm alii ſacerdotes tollant ſeptem iubileorum
buccinas,& incedant ante arcam domini.Ad populum quoque ait,Ite, & circuite ciuitatem
B armati,præcedentes arcam domini.Cúmque Ioſue verba finiſſet,& ſeptem ſacerdotes ſeptem
buccinis clangerent ante arcam fœderis domini,omníſque præcederet armatus exercitus,re-
liquum vulgus arcam ſequebatur,ac buccinis omnia concrepabant.Præceperat autem Ioſue
populo,dicens,Non clamabitis,nec audietur vox veſtra,neq; vllus ſermo ex ore veſtro egre-
dietur:donec veniat dies in quo dicam vobis,clamate & vociferamini.Circuiuit ergo arca do
mini ciuitatem ſemel per diem, & reuerſa in caſtra,manſit ibi. Igitur Ioſue de nocte conſur
gente,tulerunt ſacerdotes arcam domini,& ſeptem ex eis ſeptem buccinas,quarum in iubi-
leo vſus eſt:præcedebántque arcam domini ambulantes atque clangentes:& armatus popu-
lus ibat ante eos,vulgus autem reliquum ſequebatur arcam,& buccinis perſonabat.Circuie-
rúntque ciuitatem ſecundo die ſemel,& reuerſi ſunt in caſtra.Sic fecerunt ſex diebus.Die au
C tem ſeptimo diluculo conſurgentes, circuierunt vrbem,ſicut diſpoſitum erat, ſepties.Cúmq;
ſeptimo circuitu clangerent buccinis ſacerdotes,dixit Ioſue ad omnem Iſrael, Vociferamini:
tradidit enim vobis dominus ciuitatem:ſitq; ciuitas hæc anáthema:& omnia quæ in ea ſunt,

Deus dat vrbem Iericho ipſi Ioſue.
Ioſue,cũ ſacerdotibus,inuadit Iericho.

*arietinas
quarum vſus eſt in iubileo,
¶inſonuerit vox tubæ lõgior atq; cõciſior,] cornu arietino protrahent ſonitũ,
¶iubileorum buccinas,] tubas arietinas,
¶oĩa concrepabãt.] clangebant.
¶de nocte] mane
¶buccinas, quarum in iubileo vſus eſt:] vel,tubas arietinas:
¶ſex] ſeptem

ſ.2.b domino.ſola Rahab meretrix viuat cum vniuerſis qui cum ea in domo ſunt:abſcondit enim
nuntios quos direximus. Vos autem cauete ne de his quæ præcepta ſunt,quippiam cõtinga-
tis,& ſitis præuaricationis rei,& omnia caſtra Iſrael ſub peccato ſint atque turbentur.Quic-
quid autem auri,& argenti fuerit,& vaſorum æneorum ac ferri,domino conſecretur,repoſi-
Iericho capit̃ heb.11.f tum in theſauris eius. Igitur omni populo vociferante, & clangentibus tubis, poſtquam
in aures multitudinis vox ſonitúſque increpuit,muri ilico corruerunt:& aſcendit vnuſquiſq;
2.mac.12.c per locum qui contra ſe erat:ceperúntque ciuitatem,& interfecerunt omnia quæ erant in ea,
à viro vſque ad mulierem,ab infante vſque ad ſenem.Boues quoque & oues,& aſinos in ore
gladii percuſſerunt. Duobus autem viris,qui exploratores miſſi fuerant, dixit Ioſue, In- D
Seruat̃ Rahab meretrix ſ.2.c. Heb.11.f gredimini domum mulieris meretricis,& producite eam,& omnia quæ illius ſunt, ſicut illi
iuramento firmaſtis.Ingreſſíque iuuenes,eduxerunt Rahab,& parentes eius,fratres quoque,
& cunctam ſupellectilem ac cognationem illius , & extra caſtra Iſrael manere fecerunt.

Iericho comburitur. Rahab cũ ſuis habitat in medio Iſr̃. Vrbem autem,& omnia quæ inuenta ſunt in ea,ſuccenderunt:abſque auro & argento,&
vaſis æneis,ac ferro,quæ in ærarium domini conſecrarunt.Rahab verò meretricem,& domũ
patris eius,& omnia quæ habebat, fecit Ioſue viuere, & habitauerunt in medio Iſrael vſque
in præſentem diem : eo quòd abſconderit nuntios quos miſerat vt explorarent Iericho.

Maledicit̃ reædificator vrbis Iericho. 3.reg.16.g In tempore illo imprecatus eſt Ioſue,dicens, Maledictus vir coram domino,qui ſuſcita-
uerit,& ædificauerit ciuitatem Iericho.In primogenito ſuo fundamẽta illius iaciat,& in no-
uiſſimo liberorum ponat portas eius. Fuit ergo dominus cum Ioſue, & nomen eius vul-
gatum eſt in omni terra.

CAP. VII.

A
Achã vſurpat de anathemate ĩ.22.d. Exploratur Hai. Filii autem Iſrael præuaricati ſunt mandatũ, & vſurpauerũt de anathemate.Nam Achan
filius Charmi filii Zabdi,filii Zare de tribu Iuda tulit aliquid de anathemate: iratúſque
eſt dominus contra filios Iſrael. Cúmque mitteret Ioſue de Iericho viros contra Hai,quæ
eſt iuxta Beth-auen,ad orientalem plagam oppidi Beth-el,dixit eis, Aſcendite & explorate
terram.Qui præcepta complentes explorauerunt Hai. Et reuerſi dixerunt ei, Non aſcendat
omnis populus,ſed duo vel tria milla virorum pergant,& deleant ciuitatem:quare omnis po *ferè
Populus Hai percutit Iſraelem. pulus fruſtra vexabitur contra hoſtes pauciſſimos? Aſcenderunt ergo* tria millia pugnato *fermè
rum.Qui ſtatim terga vertentes,percuſſi ſunt à viris vrbis Hai, & corruerunt ex eis* triginta
& ſex homines:perſecutíque ſunt eos aduerſarii de porta vſque ad Sabarim,& ceciderũt per
prona fugientes: pertimuitque cor populi, & ad inſtar aquæ liquefactum eſt. Ioſue verò
Ioſue flet coram dño. ſcidit veſtimẽta ſua,& pronus cecidit in terram coram arca domini vſque ad veſperam,tam B
ipſe quàm omnes ſenes Iſrael:miſerúntque puluerem ſuper capita ſua,& dixit Ioſue,Heu do
Cõquerit̃ Ioſue corã dño, Iſraelem ſuperari. mine deus,quid voluiſti traducere populum iſtum Iordanem fluuiũ, vt traderes nos in ma-
nus Amorrhæi,& perderes? vtinam vt cœpimus, manſiſſemus trans Iordanem. Mi domine
deus,quid dicam,videns Iſraelem hoſtibus ſuis terga vertentem? Audient Chananæi, & om-
nes habitatores terræ,& pariter conglobati circúndabunt nos,atque delebunt nomen noſtrũ
de terra:& quid facies magno nomini tuo? Dixítque dominus ad Ioſue,Surge,cur iaces pro-
nus in terra? Peccauit Iſrael,& præuaricatus eſt pactum meum: tulerúntque de anathémate,
& furati ſunt atque mentiti,& abſconderunt inter vaſa ſua. Nec poterit Iſrael ſtare ante ho-
ſtes ſuos,cóſque fugiet:quia pollutus eſt anathemate.non ero vltrà vobiſcum,donec contera C
tis eum qui huius ſceleris reus eſt.Surge, ſanctifica populum,& dic eis, Sãctificamini in cra-
ſtinum:hæc enim dicit dominus deus Iſrael, Anáthema in medio tui eſt Iſrael: non poteris
ſtare coram hoſtibus tuis,donec deleatur ex te qui hoc contaminatus eſt ſcelere.Accedetíſq;
mane ſinguli per tribus veſtras: & quamcunque tribuum ſors inuenerit, accedet per cogna-
Cõburi iubet de⁹,q de anathemate accepiſſet. tiones ſuas, & cognatio per domos, domúſque per viros. Et quicunque ille in hoc facinore
fuerit deprehẽſus, comburetur igni cum omni ſubſtantia ſua: quoniam præuaricatus eſt pa-
ctum domini,& fecit nephas in Iſrael. Surgens itaque Ioſue mane applicuit Iſrael per tri
bus ſuas,& inuenta eſt tribus Iuda.Quæ cum iuxta familias ſuas eſſet oblata,inuenta eſt fa-
milia Zare.Illam quoque per domos offerens,reperit Zabdi:cuius domum in ſingulos diui-
dens viros,inuenit Achan filium Charmi,filii Zabdi,filii Zare de tribu Iuda.Et ait Ioſue ad D
Gloria deo. Confeſſio Achan. Furtũ Achan de anathemate. Achan,Fili mi,da gloriam domino deo Iſrael,& confitere,atque indica mihi quid feceris,ne
abſcondas.Reſponditque Achan Ioſue,& dixit ei,Verè ego peccaui domino deo Iſrael,& ſic
& ſic feci.vidi enim inter ſpolia palliũ coccineũ valde bonũ,& ducentos ſiclos argenti,regu-

láмque auream quinquaginta ſiclorum: & concupiſcens abſtuli, & abſcondi in terra contra
mediũ tabernaculi mei, argẽtúmque foſſa humo operui. Miſit ergo Ioſue miniſtros: qui
currentes ad tabernaculum illius, repererunt cuncta abſcondita in eodem loco, & argentum
ſimul. Auferẽtéſque de tentorio tulerũt ea ad Ioſue, & ad omnes filios Iſrael, proiecerúntque
ante dominum. Tollens itaque Ioſue Achan filium Zare, argẽtúmque & pallium, & auream
regulam, filios quoque & filias eius, boues & aſinos & oues, ipſúmque tabernaculum, & cun-
ctam ſupellectilem: & omnis Iſrael cum eo, duxerunt eos ad vallem Achor, vbi dixit Ioſue,

¶ regulam,] linguã (id eſt auream virgam inſtar liguæ,)

Quia turbaſti nos, exturbet te dominus in die hac. Lapidauítque eum omnis Iſrael: & cũcta
quæ illius erant, igne conſumpta ſunt. Congregauerúntque ſuper eum aceruum magnum la
pidũ, qui permanet vſque in præſentem diem. Et auerſus eſt furor domini ab eis. Vocatúm-
que eſt nomen loci illius, Vallis Achor, vſque hodie.

Achan lapidatur, & oĩa ipſius cõburũtur, ꝓpter furtũ anathematis.

CAP. VIII.

A DIxit autem dominus ad Ioſue, Ne timeas, neque formides: tolle tecum omnem multi-
tudinem pugnatorum, & conſurgens aſcende in oppidum Hai. ecce tradidi in manum
tuam regem eius, & populum, vrbémque, & terram. Faciéſque vrbi Hai, & regi eius, ſicut feci
ſti Iericho, & regi illius: prædam verò, & omnia animantia diripietis vobis: pone inſidias vr-
bi poſt eam. Surrexítque Ioſue, & omnis exercitus bellatorum cum eo, vt aſcenderent in
Hai: & electa triginta millia virorum fortium miſit nocte, præcepítque eis, dicens, Ponite in-
ſidias poſt ciuitatẽ: nec longius recedatis*, & eritis omnes parati. ego autem, & reliqua mul-

Deus dat vrbem Hai in man⁹ Ioſue.

ſ. 6. d.

Ioſue cõpoſitis exercitibus ſuis proficiſcitur ad Hai.

*ab vrbe

B titudo, quæ mecum eſt, aſcendemus ex aduerſo contra vrbem. Cúmque exierint contra nos,
ſicut antè fecimus, fugiemus, & terga vertemus: donec perſequentes ab vrbe longius protra-
hantur. putabunt enim nos fugere ſicut prius. Nobis ergo fugientibus, & illis perſequẽtibus,
conſurgetis de inſidiis, & vaſtabitis ciuitatem: tradétque eam dominus deus veſter in manus
veſtras. Cúmque ceperitis, ſuccendite eam, & ſic omnia facietis vt*iuſſi. Dimiſítque eos,
& perrexerunt ad locum inſidiarum, ſederúntque inter Bethel & Hai, ad occidentalẽ plagam
vrbis Hai: Ioſue autem nocte illa in medio manſit populi, ſurgénſque diluculo recenſuit ſo-
cios, & aſcendit cũ ſenioribus in fronte exercitus, vallatus auxilio pugnatorum. Cúmque ve-

¶ vaſtabitis ciuitatẽ:] expelletis habitatores ciuitatis:

*dixit dominus & vobis

C niſſent, & aſcendiſſent ex aduerſo ciuitatis, ſteterunt ad ſeptentrionalem vrbis plagam, inter
quam & eos erat vallis media. Quinque autẽ millia viros elegerat, & poſuerat in inſidiis in-
ter Bethel & Hai ex occidentali parte eiuſdem ciuitatis: omnis verò reliquus exercitus ad a-
quilonem aciẽ dirigebat, ita vt nouiſſimi multitudinis occidentalem plagã vrbis attingerẽt.
Abiit ergo Ioſue nocte illa, & ſtetit in vallis medio. Quod cum vidiſſet rex Hai, feſtina-
uit mane, & egreſſus eſt cum omni exercitu ciuitatis*, direxítque aciem contra deſertum,
ignorans quòd poſt tergum laterent inſidiæ: Ioſue verò, & omnis Iſrael ceſſerunt loco, ſimu-
lantes metum, & fugientes per ſolitudinis viam. At illi*vociferantes pariter, & ſe mutuo co-

¶ nouiſſimi multitudinis] qui in inſidiis erant:

* in occurſũ Iſrael,

Ioſue fugam ſimulat.

¶ ceſſerunt loco, ſimulantes metũ, &] cæſi ſunt coram eis

*in ciuitate

D hortantes, perſecuti ſunt eos. Cúmque receſſiſſent à ciuitate, & ne vnus quidem in vrbe Hai,
& Bethel remanſiſſet qui non perſequeretur Iſrael, ſicut eruperant aperta oppida relinquen-
tes, dixit dominus ad Ioſue, Leua clypeum qui in manu tua eſt contra vrbem Hai, quoniam
tibi tradam eam. Cúmque eleuaſſet clypeum ex aduerſo ciuitatis, inſidiæ quæ latebant,
ſurrexerunt confeſtim: & pergentes ad ciuitatem, ceperunt: & ſuccenderunt eam. Viri au-
tem ciuitatis qui perſequebantur Ioſue, reſpicientes & videntes fumum vrbis ad cælum vſ-
que conſcendere, non potuerunt vltrà huc illúcque diffugere: præſertim cum hi qui ſimula-
uerant fugam & tendebant ad ſolitudinem, cõtra perſequentes fortiſſime reſtitiſſent. Vi-
dénſque Ioſue & omnis Iſrael quòd capta eſſet ciuitas*, & fumus vrbis aſcenderet, reuerſus

¶ clypeum] haſtam & infra.

Deus conſulit ipſi Ioſue quid agat

Hai ſuccẽdit.

*ab inſidiis

E percuſſit viros Hai. Siquidem & illi qui ceperant & ſuccenderant ciuitatem, egreſſi ex vrbe
contra ſuos, medios hoſtiũ ferire cœperunt. Cum ergo ex vtraque parte aduerſarii cæderẽ-
tur, ita vt nullus de tanta multitudine ſaluaretur, regem quoque vrbis Hai apprehenderunt
viuentem, & obtulerunt Ioſue. Igitur omnibus interfectis qui Iſraelem ad deſerta tenden-
tem fuerant perſecuti, & in eodem loco gladio corruentibus, reuerſi filii Iſrael percuſſerunt
ciuitatem. Erant autem qui in eodem die conciderant à viro vſque ad mulierem, duodecim
millia hominum, omnes vrbis Hai. Ioſue verò non contraxit manum, quam in ſublime por-
rexerat, tenens clypeum, donec interficerentur omnes habitatores Hai. Iumẽta autẽ & præ-

Hai populus occiditur.

¶ detãta multitudine ſaluaretur,] remaneret ſupſtes & qui euaderet,

Rex Hai cõprehenſus ducit ad Ioſue.

12000. millia occiſi

F dam ciuitatis diuiſerunt ſibi filii Iſrael, ſicut præceperat dominus Ioſue. Qui ſuccendit vr-
bem, & fecit eam tumulum ſempiternum*: regem quoque eius ſuſpendit in patibulo vſque

Præda diuiditur.

Rex Hai ſuſpenditur.

*in deſolationẽ, vſque ad diem hanc

lz.i.

Rex Hai ſuſpenditur.

ad veſperam & ſolis occaſum. Præcepitque Ioſue,& depoſuerunt cadauer eius de cruce:pro-
iecerúntque in ipſo introitu ciuitatis, congeſto ſuper eum magno aceruo lapidum,qui per-
manet vſque in præſentē diem.

Cõſtruitur altare lapideũ cui inſcribitur Deuteronomiũ. exo. 20. d. deute. 27. a.

Tunc ædificauit Ioſue altare domino deo Iſrael in mõ-
te Hebal,ſicut præceperat Moyſes famulus domini filiis Iſrael, & ſcriptum eſt in volumine
legis Moyſi,altare de lapidibus impolitis quos ferrum non tetigit: & obtulit ſuper eo holo-
cauſta domino,immolauítque pacificas victimas.Et ſcripſit ſuper lapides Deuteronomium G
legis Moyſi,quod ille digeſſerat coram filiis Iſrael. Omnis autem populus,& omnes maiores
natu,ducéſque ac iudices ſtabant ex vtraque parte arcæ in conſpectu ſacerdotum qui porta-
bant arcam fœderis domini,vt aduena ita & indigena. Media pars eorum iuxta montē Ga-
rizim,& media iuxta montem Hebal,ſicut præceperat Moyſes famulus domini. Et primum

Ioſue benedicit populo Iſrael.

quidem benedixit populo Iſrael.Poſt hæc legit omnia verba benedictionis & maledictionis,
& cuncta quæ ſcripta fuerāt in legis volumine. Nihil ex his quæ Moyſes iuſſerat reliquit in-
tactum,ſed vniuerſa replicauit coram omni multitudine Iſrael,mulieribus ac paruulis & ad-
uenis qui inter eos morabantur.

CAP. IX.

Congregant reges contra Ioſue.

QVibus auditis,cuncti reges trans Iordanem qui verſabantur in mõtanis & campeſtri- A
bus,in maritimis ac litore magni maris,hi quoque qui habitabant iuxta Libanũ,He-
thæus & Amorrhæus, Chananæus, Pherezæus,& Heuæus & Iebuſæus congregati ſunt pari-
ter,vt pugnarent contra Ioſue & Iſrael vno animo,eadémque ſententia.

Gabaonitæ callidi petunt pacem cum Ioſue.

At hi qui habi-
tabant in Gabaon,audientes cũcta quæ fecerat Ioſue, Iericho & Hai:& callide cogitātes* tu-
lerunt ſibi cibaria,ſaccos veteres aſinis imponentes,& vtres vinarios*ſciſſos atque conſutos,
calceamentáque perantiqua quæ ad indiciũ vetuſtatis pitaciis conſuta erāt,induti veteribus
veſtimentis:panes quoque, quos portabant ob viaticum, duri erant,& in fruſta comminuti:
perrexerúntque ad Ioſue qui tunc morabatur in caſtris Galgalæ , & dixerunt ei, atque ſimul
omni Iſraeli,De terra longinqua venimus, pacem vobiſcum facere cupiētes. Reſponderúnt-
que filii Iſrael ad eos,atque dixerunt,Ne fortè in terra quæ nobis ſorte debetur,habitetis, & B
non poſſimus fœdus inire vobiſcum. At illi ad Ioſue,Serui,inquiũt,tui ſumus.Quibus Ioſue
ait,Quinam eſtis vos?aut vnde veniſtis?Reſponderunt,De terra longinqua valde venerũt ſer
ui tui in nomine domini dei tui.Audiuimus enim famam potentiæ eius,cuncta quæ fecit in
AEgypto,& duobus regibus Amorrhæorum qui fuerunt trans Iordanem, Sehon regi Heſe-
bon,& Og regi Baſan,qui erant in Aſtaroth:dixerúntque nobis ſeniores, & omnes habitato-

Num. 21. e.

res terræ noſtræ,Tollite in manibus veſtris cibaria ob longiſſimā viam,& occurrite eis,& di
cite,Serui veſtri ſumus,fœdus inite nobiſcum. En panes quando egreſſi ſumus de domibus
noſtris,vt veniremus ad vos:calidos ſumpſimus *,nunc ſicci facti ſunt,& vetuſtate nimia cõ-
minuti.vtres vini nouos impleuimus, nunc rupti ſunt & ſoluti. veſtes & calceamenta quibus
induimur,& quæ habemus in pedibus,ob longitudinē lõgioris viæ trita ſunt,& penè cõſum- C
pta.Suſceperũt igitur de cibariis corũ,& os domini non interrogauerũt.

2. reg. 21. a.

Fecítque Ioſue
cum eis pacem,& inito fœdere pollicitus eſt vt non occiderentur: principes quoque multitu
dinis iurauerunt eis. Poſt dies autem tres initi fœderis audierunt quòd in vicino habi-
tarent,& inter eos futuri eſſent. Mouerúntque caſtra filii Iſrael, & venerunt in ciuitates eo-
rum die tertio, quarũ hæc vocabula ſunt, Gabaon & Caphira & Beroth & Cariath-iarim. Et
non percuſſerũt eos , eo quòd iuraſſent eis principes multitudinis in nomine domini dei Iſ-
rael.Murmurauit itaque omne vulgus contra principes.Qui reſponderunt eis,Iurauimus eis
in nomine domini dei Iſrael,& idcirco non poſſumus eos contingere.Sed hoc faciemus eis,

Gabaonitæ præficiuntur lignis cædendis & aquæ portandæ.

Reſeruentur quidem vt viuant, ne contra nos ira domini concitetur, ſi peierauerimus eis:
ſed ſic viuant,vt in vſus vniuerſæ multitudinis ligna cædant,aquáſque comportent. Quibus D
hæc loquentibus,vocauit Gabaonitas Ioſue,& dixit eis, Cur nos decipere fraude voluiſtis vt

Maledicũtur Gabaonitæ, & perpetuo ſerui efficiuntur Iſraelitis

diceretis,Procul valde habitamus à vobis:cum in medio noſtri ſitis? Itaque ſub maledictio-
ne eritis, & non deficiet de ſtirpe veſtra * ligna cædens , aquáſque comportans in domũ dei
mei.Qui reſponderunt,Nuntiatum eſt nobis ſeruis tuis quòd promiſiſſet dominus deus tuus
Moyſi ſeruo ſuo vt traderet vobis omnem terram , & diſperderet cunctos habitatores eius.
Timuimus igitur valde , & prouidimus animabus noſtris, veſtro terrore compulſi : & hoc
conſilium iniuimus. nunc autem in manu tua ſumus : quod tibi bonum & rectum vide-
tur , fac nobis . Fecit ergo Ioſue vt dixerat, & liberauit eos de manibus filiorum Iſrael, vt

¶& ſolis occaſum Præcepitque] Et cũ occubuiſſet ſol,præcepit

¶impolitis quos ferrum nõ tetigit] integris(id ē nõ ſectis & inęquatis:)

¶digeſſerat] ſcripſerat

¶ſcripta] præcepta

¶reliquit intactum ſed vniuerſa replicauit] non legit ...

*abierunt ...

*veteres

¶duri erāt,& in fruſta cõminuti

¶eos] Heuæum

¶Ne forte in terra quæ nobis ſorte debetur, habitetis & non poſſimus fœdus inire vobiſcum

*in eſcam

¶futuri eſſent

¶decipere fraude voluiſtis] decepiſtis

*ſeruus

&prouidimus

non occideretur. Decreuitque in illo die eos eſſe in miniſterio cuncti populi & altaris domi-
ni, cædentes ligna, & aquas comportantes vſque in præſens tempus in loco quem dominus
elegiſſet.

CAP. X.

A Quæ cum audiſſet Adoniſedec rex Ieruſalē, quòd ſcilicet cepiſſet Ioſue Hai, & ſubuer-
tiſſet eam (Sicut enim fecerat Iericho & regi eius, ſic fecit Hai, & regi illius) & quòd
tranſfugiſſent Gabaonitæ ad Iſrael, & eſſent fœderati eorū, timuit valde. Vrbs enim ma
gna erat Gabaon, & vna ciuitatū regaliū, & maior oppido Hai, omnéſque bellatores eius for-
tiſſimi. Miſit ergo Adoniſedec rex Ieruſalem ad Oham regē Hebron, & ad Pharam regē Ie-
rimoth, ad Iaphia quoque regem Lachis, & ad Dabir regem Eglon, dicens, Ad me aſcēdite.
& ferte præſidium, vt expugnemus Gabaon, quare tranſfugerit ad Ioſue, & ad filios Iſrael.
Congregati igitur aſcenderūt quinque reges Amorrhæorum: rex Ieruſalem, rex Hebron: rex
Ierimoth, rex Lachis, rex Eglon, ſimul cum exercitibus ſuis, & caſtrametati ſunt circa Gaba-
B on, oppugnantes eam. Habitatores autem Gabaon vrbis obſeſſæ miſerunt ad Ioſue, qui tunc
morabatur in caſtris apud Galgalā, & dixerunt ei, Ne retrahas manus tuas ab auxilio ſeruorū
tuorum: aſcende cito, & libera nos, férque præſidium: conuenerunt enim aduerſum nos om-
nes reges Amorrhæorum, qui habitāt in montanis. Aſcendítque Ioſue de Galgalis, & o-
mnis exercitus bellatorū cum eo viri fortiſſimi. Dixítque dominus ad Ioſue, Ne timeas
eos: in manus enim tuas tradidi illos: nullus enim ex eis tibi reſiſtere poterit. Irruit ita-
que Ioſue ſuper eos repente, tota nocte aſcendens de Galgalis. Et conturbauit eos dominus à
facie Iſrael: cōtriuítque plaga magna in Gabaon, ac perſecutus eſt eos per viā aſcēſus Beth-
horon, & percuſſit vſque Azéca & Maceda. Cúmque fugerent filios Iſrael, & eſſent in deſcen
C ſu Beth-horon, dominus miſit ſuper eos lapides magnos de cælo vſque ad Azéca: & mortui
ſunt multo plures lapidibus grandinis, quàm quos gladio percuſſerant filii Iſrael. Tunc
locutus eſt Ioſue domino in die qua tradidit *Amorrhæum in cōſpectu filiorū Iſrael, dixít-
que coram eis, Sol contra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallem Aialon. Steterúntque
ſol & luna, donec vlciſceretur ſe gens de inimicis ſuis. Nónne ſcriptū eſt hoc in libro iuſto-
rum? Stetit itaque ſol in medio cæli, & non feſtinauit occumbere ſpatio vnius diei. Non fuit
antea & poſtea tam lōga dies obediēte domino voci hominis, & pugnante pro Iſrael. Re-
uerſúſque eſt Ioſue cū omni Iſrael in caſtra Galgalæ. Fugerāt enim quinque reges, & ſe abſ-
D condcerant in ſpelunca vrbis Maceda. Nuntiatúmque eſt Ioſue quòd inuenti eſſent quinque
reges latētes in ſpelūca Maceda. Qui præcepit ſociis, & ait, Voluite ſaxa ingentia ad os ſpe-
luncæ, & ponite viros induſtrios qui clauſos cuſtodiāt: vos autem nolite ſtare, ſed perſequi-
mini hoſtes, & extremos quoſque fugiētium cædite: nec dimittatis eos vrbiū ſuarum intra-
re præſidia, quos tradidit dominus deus in manus veſtras. Cæſis ergo aduerſariis plaga ma-
gna, & vſque ad internecionē penè cōſumptis, hi qui Iſrael effugere potuerunt, ingreſſi ſunt
ciuitates munitas. Reuerſúſque eſt omnis exercitus ad Ioſue in Maceda, vbi tūc erāt caſtra,
ſani & integro numero: nullúſque cōtra filios Iſrael mutire auſus eſt. Præcepítque Ioſue,
dicēs, Aperite os ſpeluncæ, & producite ad me quinque reges qui in ea latitant. Fecerúntque
miniſtri vt ſibi fuerat imperatū: & eduxerūt ad eū quinque reges de ſpelūca, regē Ieruſalē,
regē Hebrō, regē Ierimoth, regē Lachis, regem Eglon. Cúmque educti eſſent ad eum, vocauit
E omnes viros Iſrael, & ait ad principes exercitus qui ſecum erant, Ite, & ponite pedes ſuper
colla regū iſtorū. Qui cū perrexiſſent, & ſubiectorum colla pedibus calcarent, rurſum ait ad
eos, Nolite timere, nec paueatis, confortamini & eſtote robuſti: ſic enim faciet dominus cū-
ctis hoſtibus veſtris aduerſum quos dimicabitis. Percuſſítque Ioſue, & interfecit eos, atque
ſuſpēdit ſuper quinque ſtipites: fuerúntque ſuſpēſi vſque ad veſperū. Cúmque occūberet ſol,
præcepit ſociis vt deponerēt eos de patibulis. Qui depoſitos proiecerūt in ſpelūcā in qua la-
tuerant, & poſuerunt ſuper os eius ſaxa ingentia, quæ permanent vſque in præſens. Eo-
dem die Macedā quoque cepit Ioſue, & percuſſit in ore gladii, regémque illius interfecit, &
omnes habitatores eius: nō dimiſit in ea ſaltē paruas reliquias. Fecítque regi Maceda ſicut
fecerat regi Iericho. Trāſiuit autem cum omni Iſrael de Maceda in Lebna, & pugnabat
F contra eam: quā tradidit dominus cū rege ſuo in manus Iſrael: percuſſerúntque vrbē in ore
gladii, & omnes habitatores eius. nō dimiſerūt in ea vllas reliquias. Fecerúntque regi Lebna
ſicut fecerāt regi Iericho. De Lebna trāſiuit in Lachis cū omni Iſrael: & exercitu per gyrū

Left margin notes:

¶tranſfugiſſent Gabaonitæ ad Iſrael,] pacem feciſſent Gabaonitæ cū Iſraelitis

¶quare tranſfugerit ad Ioſue, & ad filios] quia pacē fecit cū Ioſue & cū filiis

¶conturbauit] contriuit

*ipſe dominus

¶iuſtorū] rectorū

¶ſani & integro numero.] in pace Heb.

¶ſaltem paruas reliquias.] vnū qui euaderet.

Right margin notes:

Gabaonitis bellum infertur ab Amorrhæis, quòd cū Ioſue pacē feciſſent.

Gabaonitæ petunt auxiliū à Ioſue.

Deus dat Amorrhęos ipſi Ioſue. Ioſue expugnat Amorrhæos.

Pluit lapides

Siſtitur Sol, & prolongatur dies. iſa. 28. f. eccl'i. 46. a Obediēs de⁹ voci Ioſue.

Reges quinque latitātes in ſpelunca.

Quinque reges ſuſpēduntur.

Maceda vrbs capitur

Lebna

I. ſ.

Lachis. diſpoſito oppugnabat eam. Tradidítque dominus Lachis in manus Iſrael, & cepit eam die
altero, atque percuſſit in ore gladii, omnémque animam quæ fuerat in ea, ſicut fecerat Leb-
Horã rex Gazer occidit. na. Eo tempore aſcendit Horam rex Gazer, vt auxiliaretur Lachis: quem percuſſit Ioſue
Expugnatur Eglon cum omni populo eius vſque ad internecionem. Trãſiuítque de Lachis in Eglon, & cir-
cundedit atque expugnauit eam in eadem die: percuſſítque in ore gladii omnes animas quæ
erant in ea iuxta omnia quæ fecerat Lachis. Aſcendit quoque cum omni Iſrael de Eglon
Hebron in Hebron, & pugnauit contra eam: cepítque, & percuſſit in ore gladii, regem quoque eius, & G
omnia oppida regionis illius, vniuerſáſque animas quæ in ea fuerant commoratæ: non reli-
quit in ea vllas reliquias: ſicut fecerat Eglon, ſic fecit & Hebron, cuncta quæ in ea reperit, cõ-
Dabir ſumens gladio. Inde reuerſus in Dabir, cepit eam, atque vaſtauit: regem quoque eius at-
que omnia per circuitum oppida percuſſit in ore gladii: non dimiſit in ea vllas reliquias: ſi-
cut fecerat Hebron & Lebna & regibus earum, ſic fecit Dabir & regi illius. Percuſſit itaque
Ioſue omnem terram montanam & meridianam, atque campeſtrem, & Aſedoth cum regi-
bus ſuis: nõ dimiſit in ea vllas reliquias, ſed omne quod ſpirare poterat interfecit, ſicut præ-
ceperat ei dominus deus Iſrael à Cades-barne vſque Gazam. Omnem terram Goſen vſque
Deus pugnat pro Ioſue. Gabaon, vniuerſóſque reges & regiones eorum vno impetu cepit atque vaſtauit: dominus
enim deus Iſrael pugnabat pro eo. Reuerſúſque eſt cum omni Iſrael ad locum caſtrorum in
Galgala.

CAP. XI.

A
Congregant multi reges cõtra Ioſue QVæ cum audiſſet Iabin rex Aſor, miſit ad Iobab regem Madon, & ad regem Seme-
ron, atque ad regem Achſaph: ad reges quoq; aquilonis, qui habitabãt in mõtanis & in
planitie contra meridiem Ceneroth, in cãpeſtribus quoque, & in regionibus Dor iuxta ma-
re: Chananæũ quoque ab oriente & occidente, & Amorrhæum atque Hethæum ac Pherezæũ
& Iebuſæum in mõtanis: Heuæum quoque qui habitabat ad radices Hermon in terra Maſ-
pha. Egreſſíque ſunt omnes cũ turmis ſuis, populus multus nimis ſicut arena quæ eſt in li-
tore maris, equi quoque & currus immenſæ multitudinis. Conuenerúntque omnes reges iſti
Deus tradit omnes reges ipſi Ioſue in vnum ad aquas Merom, vt pugnarent contra Iſrael. Dixítque dominus ad Ioſue, Ne ti-
meas eos: cras enim hac eadem hora ego tradam omnes iſtos vulnerandos in cõſpectu Iſra- B
Ioſue occidit Heuæos, Iebuſæos, & reliquos el: equos eorum ſubneruabis, & currus igne combures. Venítque Ioſue, & omnis exerci-
tus cum eo aduerſus illos ad aquas Merom ſubitò, & irruerũt ſuper eos, tradidítque illos do-
minus in manus Iſrael. Qui percuſſerũt eos, & perſecuti ſunt vſque ad Sidonem magnam &
aquas Maſerephoth, campúmque Maſphe, qui eſt ad orientalem illius partem. Itaque percuſ-
ſit omnes, vt nullas dimitteret ex eis reliquias: fecítque ſicut præceperat ei dominus, equos
Vrbs Aſor percutitur. eorum ſubneruauit, currúſque cõbuſſit igni. Reuerſúſque ſtatim cepit Aſor: & regẽ eius
percuſſit gladio. Aſor enim antiquitus inter omnia regna hæc, principatum tenebat. Percuſ-
ſítque omnes animas quæ ibidẽ morabantur: non dimiſit in ea vllas reliquias, ſed vſque ad C
internecionem vniuerſa vaſtauit, ipſámque vrbem peremit incẽdio. Et omnes per circuitum
Deut. 7. a. ciuitates, reges quoque earum cepit, percuſſit atque deleuit, ſicut præceperat ei Moyſes fa-
mulus domini. Abſque vrbibus quæ erãt in collibus & in tumulis ſitæ, cæteras ſuccẽdit Iſra-
Prædã partiuntur inter ſe Iſraelitæ. el: vnã tãtum Aſor munitiſſimã flamma cõſumpſit. Omnémque prædam iſtarũ vrbiũ ac iu-
Exo. 34. b. mẽta diuiſerũt ſibi filii Iſrael, cũctis hominibus interfectis. Sicut præceperat dominus Moy-
Deut. 7. a. ſi ſeruo ſuo, ita præcepit Moyſes Ioſue, & ille vniuerſa cõpleuit: nõ præteriit de vniuerſis mã-
Ioſue oïa inplet quæ ꝓcepit ei Moyſes. datis, nec vnũ quidẽ verbũ quod iuſſerat dominus Moyſi. Cepit itaque Ioſue omnẽ terrã
montanã, & meridianã: terrámque Goſen, & planitiẽ, & occidentalẽ plagã, montémque Iſra-
el, & cãpeſtria eius: & partẽ mõtis quæ aſcẽdit Seir vſque Baal-gad per planitiẽ Libani ſubter D
montẽ Hermon: omnes reges eorũ cepit, percuſſit, & occîdit. Multo tempore pugnauit Ioſue
contra reges iſtos. Nõ fuit ciuitas quæ ſe non traderet filiis Iſrael, præter Heuæum qui habi-
Heuæ' induratus à domino, reſiſtit Iſraeli. tabat in Gabaon: omnes enim bellando cepit. Domini enim ſentẽtia fuerat, vt indurarentur
corda eorum, & pugnarẽt contra Iſrael, & caderent: & non mererentur vllam clementiam, ac
Enacim interfectus. perirẽt, ſicut præceperat dominus Moyſi. In illo tẽpore venit Ioſue, & interfecit Enacim
de mõtanis Hebrõ, & Dabir, & Anab, & de omni mõte Iuda & Iſrael, vrbéſque eorũ deleuit.
Nõ reliquit vllũ de ſtirpe Enacim, in terra filiorũ Iſrael: abſque ciuitatibus Gaza, & Geth, &
Azoto, in quibus ſolis relicti ſunt. Cepit ergo Ioſue omnem terrã, ſicut locutus eſt dominus
ad Moyſen, & tradidit eam in poſſeſſionem filiis Iſrael ſecundum partes & tribus ſuas. quie-

uitque terra à præliis.

CAP. XII.

A HI ſunt reges, quos percuſſerunt filii Iſrael, & poſſederunt terram eorum trans Iordanem ad ſolis ortum, à torrente Arnon vſque ad montem Hermon, & omnem orientalẽ plagam quæ reſpicit ſolitudinem. Sehon rex Amorrhæorum, qui habitabat in Heſebon, dominatus eſt ab Aroer quæ ſita eſt ſuper ripã torrẽtis Arnon, & mediæ partis in valle, dimidiæque Galaad, vſque ad torrentẽ Ieboc qui eſt terminus filiorum Ammon. & à ſolitudine vſque ad mare Ceneroth contra orientem, & vſque ad mare deſerti, quod eſt mare ſalſiſſimum, ad
B oriẽtalem plagam per viã quæ ducit Beth-ſimoth: & ab auſtrali parte, quæ ſubiacet Aſedoth vſque Phaſga. Terminus Og regis Baſan, de reliquiis Raphaim, qui habitauit in Aſtaroth, & in Edrai. & dominatus eſt in mõte Hermon, & in Salecha, atque in vniuerſa Baſan, vſque ad terminos Geſſuri, & Machati, & dimidiæ partis Galaad, & terminum Sehon regis Heſebon. Moyſes famulus domini, & filii Iſrael percuſſerũt eos, tradiditque terrã eorũ Moyſes in poſ-
C ſeſſionẽ Rubenitis, & Gadditis, & dimidiæ tribui Manaſſe. Hi ſunt reges terræ, quos percuſſit Ioſue & filii Iſrael trãs Iordanẽ ad occidentalẽ plagã, à Baal-gad in cãpo Libani, vſque ad montẽ cuius pars aſcẽdit in Seir: tradiditque eam Ioſue in poſſeſſionẽ tribubus Iſrael, ſingulis partes ſuas, tam in mõtanis quàm in planis atque campeſtribus. In Aſeroth, & in ſolitudine, ac in meridie Hethæus fuit & Amorrhæus, Chananæus & Pherezæus, Heuæus & Iebuſæus. Rex Iericho vnus: rex Hai, quæ eſt ex latere Beth-el, vnus: rex Ieruſalẽ vnus, rex He-
D brõ vnus, rex Ierimoth vnus, rex Lachis vnus, rex Eglõ vnus, rex Gazer vnus, rex Dabir vnus rex Gader vnus, rex Herma vnus, rex Hered vnus, rex Lebna vnus, rex Adullã vnus, rex Maceda vnus, rex Beth-el vnus, rex Taphua vnus, rex Hepher vnus, rex Aphec vnus, rex Saron vnus, rex Madõ vnus, rex Aſor vnus, rex Semerõ* vnus, rex Acſaph vnus, rex Thenach vnus, rex Mageddo vnus, rex Cedes vnus, rex Iachanã Carmeli vnus, rex Dor, & prouinciæ Dor vnus, rex gẽtiũ Galgal vnus, rex Therſa vnus: omnes reges triginta & vnus.

CAP. XIII.

A IOſue ſenex prouectæque ætatis erat, & dixit dominus ad eum, Senuiſti, & longæuus es, terráque latiſſima derelicta eſt, quæ necdũ ſorte diuiſa eſt: omnis videlicet Galilæa, Philiſthiim, & vniuerſa Geſſuri. A fluuio turbido qui irrigat AEgyptum, vſque ad terminos Accaron contra aquilonem, terra Chanáan: quæ in quinque regulos Philiſthiim diuiditur, Gazæos, & Azotios, Aſcalonitas, Gethæos, & Accaronitas. Ad meridiem verò ſunt Heuæi, omnis terra Chanáan, & Maara Sidoniorũ, vſque Apheca & terminos Amorrhæi, ciúſque confinia. Libani quoque regio contra oriẽtem à Baal-gad ſub monte Hermon, donec ingrediaris Emath. Omnium qui habitabant in monte à Libano, vſque ad aquas Maſerephoth, vniuerſíque Sidonii. Ego ſum qui delebo eos à facie filiorum Iſrael. Veniat ergo in partem hæreditatis Iſrael, ſicut præcepi tibi. Et nunc diuide terram in poſſeſſionem nouem tribu-
B bus, & dimidiæ tribui Manaſſe, cum qua Ruben & Gad poſſederũt terram, quam tradidit eis Moyſes famulus domini trans fluenta Iordanis, ad orientalem plagam. ab Aroer quæ ſita eſt in ripa torrentis Arnon, & * in vallis medio, vniuerſáque campeſtria Medaba, vſque Dibon. & cunctas ciuitates Sehon regis Amorrhæi, qui regnauit in Heſebon vſque ad terminos filiorum Ammon. & Galaad, ac terminũ Geſſuri & Machati, & omnem montem Hermon, & vniuerſam Baſan, vſque ad Salecha, omne regnum Og in Baſan, qui regnauit in Aſtaroth & Edrái, ipſe fuit de reliquiis Raphaim: percuſſitque eos Moyſes, atque deleuit. Noluerúntque diſperdere filii Iſrael Geſſuri & Machati: & habitauerũt in medio Iſrael vſque in præſentem diem. Tribui autẽ Leui non dedit poſſeſſionem: ſed ſacrificia & victimæ domini dei Iſrael, ipſa eſt eius hæreditas, ſicut locutus eſt illi. Dedit ergo Moyſes poſſeſſionẽ tribui filiorũ Ruben iuxta cognationes ſuas. Fuítque terminus eorũ ab Aroer, quæ ſita eſt in ripa torrẽtis
C Arnon, & * in valle eiuſdem torrentis media: vniuerſam planitiẽ, quæ ducit Medaba. & Heſebon, cũctóſque viculos earũ qui ſunt in cãpeſtribus: Dibon quoque, & Bamoth-baal, & oppidũ Baal-meon, & Iaſſa, & Cedimoth, & Mepháath, & Cariatháim, & Sabama, & Sarathaſar in mõte cõuallis. Beth-phogor & Aſedoth, Phaſga & Beth-ieſimoth. & omnes vrbes campeſtres, vniuerſáque regna Sehon regis Amorrhæi, qui regnauit in Heſebõ, quẽ percuſſit Moyſes cũ principibus Madian: Heuæũ, & Recem, & Sur, & Hur, & Rebe duces Sehon habitatores terræ. Et Balaam filiũ Beor ariolum occiderũt filii Iſrael gladio cum cæteris interfectis. Factúſque eſt terminus filiorum Ruben Iordanis fluuius. Hæc eſt poſſeſſio Rubenitarum

lz.iii.

Marginal notes (right):
Catalogus regũ percuſſorũ à filiis Iſrael, trans Iordanẽ Sehon
Og
Reges à Ioſue occiſi. 31.
Pſal. 1. 14. c.
Iubetur Ioſue diuidere terram Iſraelitis.
Nume. 32. f.
Geſſuri
Machati.
Tribui Leui nõ datur poſſeſſio nũ. ei 18. c
Poſſeſſio filiorũ Rubẽ.
Num. 31. a.
Balaam occiſus.

Marginal notes (left):
¶ cuius pars] Lxx, Hala qui
*Meroón
¶ & prouincia Dor] ipſi Naphathdor
¶ omis videlicet Galilęa,] omnes videlicet limites
¶ fluuio turbido] Nilo
¶ terra] reputatẽ ipſi?
¶ eiúſque cõfinia.] Et terra Gibli,
¶ Omnium qui habitabant in mõte à Libano, vſqȝ ad aquas Maſerephoth, vniuerſiqȝ Sidonii. Ego ſum qui delebo eos à facie filiorũ Iſrael. Veniat ergo] Oẽs habitatores mõtis, à Libano vſque ad Maſerephoth agrũ, oẽs Sidonios expellam à facie filiorum Iſrael: tantũ cadere fac eã (vel, da eam)
¶ terrã, quam] partes ſuas, quas
*ciuitatem quæ eſt
*ciuitas

Poſſeſſio tribus Gad.

per cognationes ſuas vrbiũ & viculorũ. Dedit itaque Moyſes tribui Gad & filiis eius per
cognationes ſuas poſſeſſionẽ, cuius hæc diuiſio eſt: Terminus Iazer,& omnes ciuitates Ga-
laad,& dimidiam partem terræfiliorum Ammon:vſque ad Aroer quæ eſt contra Rabba. &
ab Heſebon vſque Ramoth,Maſphe & Betonim: & à Manáim vſque ad terminos Dabir. In
valle quoque Beth-aram,& Beth-nemra,& Socoth,& Saphon reliquã partẽ regni Sehon re-
gis Heſebon. huius quoquefinis,Iordanis eſt vſque ad extremã partem maris Cenereth trãs
Iordanem ad orientalem plagam. hæc eſt poſſeſſio filiorum Gad per familias ſuas, & ciuita- D

Poſſeſſio dimidiæ trib⁹ Manaſſe.

tes,& villæ earũ. Dedit & dimidiæ tribui Manaſſe, filiiſque eius iuxta cognationes ſuas
poſſeſſionem,cuius hoc principium eſt: A Manáim vniuerſam Baſan,& cuncta regna Og re-
gis Baſan, omnéſque vicos Iair qui ſunt in Baſan:ſexaginta oppida. & dimidiã partem Ga-
laad,& Aſtaroth,& Edrái vrbes regni Og in Baſan:filiis Machir,filii Manaſſe dimidiæ par-
ti filiorũ Machir iuxta cognationes ſuas. Hanc poſſeſſionẽ diuiſit Moyſes in campeſtribus
Moab, trans Iordanẽ contra Iericho ad orientalẽ plagã. Tribui autẽ Leui nõ dedit poſſeſ-

Nume.18.c.

ſionẽ,quoniã dominus deus Iſrael ipſe eſt poſſeſſio eius,vt locutus eſt illi.

CAP. XIIII.

Num.34.d.

HOc eſt quod poſſederunt filii Iſrael in terra Chanáan, quam dederũt eis Eleazar ſacer- A
dos,& Ioſue filius Nun, & principes familiarum per tribus Iſrael:ſorte omnia diuidẽ-
tes, ſicut præceperat dominus in manu Moyſi,nouem tribubus, & dimidiæ tribui. Duabus
enim tribubus,& dimidiæ dederat Moyſes trans Iordanem poſſeſſionem: abſque Leuitis,qui
nihil terræ acceperunt inter fratres ſuos, ſed in eorũ ſucceſſerunt locum filii Ioſeph in duas

Manaſſe & Ephráim,Leuitarũ accipiũt hæreditatem.

diuiſi tribus,Manaſſe & Ephráim:nec acceperunt Leuitæ aliã in terra partem, niſi vrbes ad B
habitandũ, & ſuburbana earum ad alenda iumẽta & pecora ſua. Sicut præceperat dominus
Moyſi, ita fecerũt filii Iſrael , & diuiſerunt terrã. Acceſſerũt itaque filii Iuda ad Ioſue in

Caleb poſtulat ſibi promiſſam hæreditatem.

Galgala, locutúſque eſt ad eũ Caleb filius Iephone Cenezæus, Noſti quid locutus ſit domi-
nus ad Moyſen hominem dei de me & te in Cades-barne.Quadraginta annorum erã quan-

Nume.14.d.

do miſit me Moyſes famulus domini de Cades-barne, vt cõſyderarem terram:nuntiauique
ei quod mihi verum videbatur.Fratres autem mei qui aſcenderant mecum,diſſoluerunt cor C

Ꝥ.1.a.

populi: & nihilominus ego ſecutus ſum dominum deum meum. Iurauítque Moyſes in die
illo,dicens,Terra quam calcauit pes tuus,erit poſſeſſio tua,& filiorum tuorum in æternum:
quia ſecutus es dominũ deum meũ.Conceſſit ergo dominus vitam mihi,ſicut pollicitus eſt,
vſque in præſentem diem. Quadraginta & quinque anni ſunt, ex quo locutus eſt dominus
verbum iſtud ad Moyſen,quando ambulabat Iſrael per ſolitudinem: hodie octogintaquin-
que annorum ſum ſic valens, vt eo valebam tempore,quãdo ad explorandum miſſus ſum: D

Eccli.46.b.

illius in me temporis fortitudo vſque hodie perſeuerat,tam ad bellandum quàm ad gradiẽ-
dum. Da ergo mihi montem iſtum quem pollicitus eſt dominus te quoque audiẽte,in quo
Enacim ſunt,& vrbes magnæ atque munitæ: ſi fortè ſit dominus mecum, & potuero delere

Traditur ei Hebron .1.mac.2.f.

eos, ſicut promiſit mihi.Benedixítque ei Ioſue:& tradidit ei Hebron in poſſeſſionem,atque
ex eo fuit Hebron Caleb filio Iephone Cenezæo vſque in præſentem diem : quia ſecutus eſt
dominũ deum Iſrael.Nomen Hebron,antè vocabatur Cariath-arbe:adam maximus ibi in-
ter Enacim ſitus eſt:& terra ceſſauit à præliis.

CAP. XV.

Sors filiorũ Iudę.nu.34.a

IGitur ſors filiorum Iudæ per cognationes ſuas iſta fuit:A termino Edom vſque ad de- A
ſertum Sin contra meridiem,& vſque ad extremam partem auſtralis plagæ.initiũ eius
à ſummitate maris ſalſiſſimi,& à lingua eius quæ reſpicit meridiẽ. Egreditúrque contra a-
ſcenſum ſcorpionis,& pertranſit in Sina:aſcendítque in Cades-barne,& peruenit in Eſron,
aſcendens ad Addar, & circuiens Carcaa, atque inde pertranſiens in Aſemona, & perueni-
ens ad torrentem AEgypti: erúntque termini eius mare magnum. hic erit finis meridianæ
plagæ. Ab oriente verò erit initium mare ſalſiſſimum vſque ad extrema Iordanis: & ea quæ
reſpiciunt ad aquilonem à lingua maris vſque ad eundem Iordanis fluuium.aſcẽdétque ter-
minus in Beth-hagla,& tranſibit ab aquilone in Beth-araba: aſcendẽs ad lapidem Boen filii B
Ruben: & tendens vſque ad terminos Debera de valle Achor, contra aquilonem reſpiciens
Galgala,quæ eſt ex aduerſo aſcenſionis Adommim, ab auſtrali parte torrentis:tranſítque a-
quas quæ vocantur Fons ſolis:& erunt exitus eius ad fontem Rogel.aſcendítque per vallem
filii Ennom ex latere Iebuſæi ad meridiem, hæc eſt Ieruſalẽ: & inde ſe erigens ad verticem
mõtis,qui eſt contra Ge-hẽnom ad occidentẽ in ſummitate vallis Raphaim cõtra aquilonẽ.

► id ē vrbs ſyluarū.

pertranſitque à vertice montis vſque ad fontem aquæ Nephtoa: & peruenit vſque ad vicos
montis Ephron: inclinatúrque in Baala, quæ eſt Cariath-iarim, id eſt vrbs ſyluarū. & circuit
de Baala contra occidentem, vſque ad montem Seir: tranſitque iuxta latus montis Iarim ad
C aquilonem, in Cheſlon: & deſcendit in Beth-ſámes, tranſitque in Thamna. & peruenit con-
tra aquilonem partis Accaron ex látere, inclinatúrque Sechrona, & tranſit montem Baala:
peruenítque in Iebneel, & magni maris contra occidentem fine concluditur. hi ſunt termini
filiorum Iuda per circuitum in cognationibus ſuis. Caleb verò filio Iephone dedit partē Sors Caleb.
in medio filiorum Iuda, ſicut præceperat ei dominus: Cariath-arbe patris Enac, ipſa eſt He-
bron. Deleuítque ex ea Caleb tres filios Enac, Seſai & Ahiman & Tholmái de ſtirpe Enac. Iudi.1.b.
Atque inde conſcendēs venit ad habitatores Dabir, quæ prius vocabatur Cariath-ſépher, id
eſt ciuitas literarum. Dixítque Caleb, Qui percuſſerit Cariath-ſépher, & ceperit eam, dabo ei
D Axam filiam meam vxorem. Cepítque eam Othoniel filius Cenez frater Caleb iunior: de-
dítque ei Axam filiam ſuā vxorem. Qui cum pergerent ſimul, ſuaſa eſt à viro ſuo vt pe- Axa filia Caleb petit à patre terrā irriguam.
teret à patre ſuo agrum, ſuſpirauítque vt ſedebat in aſino. Cui Caleb, Quid habes, inquit? At
illa reſpondit, Da mihi benedictionē: terram auſtralem & arentem dediſti mihi, iunge & ir-
riguam. Dedit itaque ei Caleb irriguū ſuperius & inferius. Hæc eſt poſſeſſio tribus filio-
rum Iuda per cognationes ſuas. Erántque ciuitates ab extremis partibus filiorum Iuda iuxta
terminos Edom à meridie: Cabſeel & Eder & Iagur, & Cina & Dimona & Adada, & Cedes & Catalogus ciuitatū & villarum tribus Iuda.
Aſor & Iethnan, Ziph & Telē & Baloth, Aſor noua & Carioth, Heſron, hæc eſt Aſor. Amam,
E Sama, & Molada, & Aſer-gadda & Haſſemon & Beth-phelet & Haſer-ſual & Beth-ſábee &
Baziothia & Baala & Iim & Eſem, & Eltholad & Ceſil & Harma, & Sicleg & Medemena
& Senſenna, Lebaoth & Selim & Aen & Remon. omnes ciuitates vigintinouem, & villæ ea-
rū. In cāpeſtribus verò: Eſtaol & Sarea & Aſena & Zanoe & Enganim & Taphúa & Enaim,
& Ierimoth & Adullam, Socho & Azeca & Saráim & Adithaím & Gedera & Gederothaím:
vrbes quatuordecim, & villæ earum. Sanan & Hadaſſa & Magdal-gad, Delean & Maſepha &
Iecthel, Lachis & Baſcath & Eglō, Chebbō & Lehemā & Cethlis, & Gideroth & Beth-dagon
F & Naama & Maceda: ciuitates ſedecim, & villæ earū. Labana & Ether & Aſan, Iephta & Eſ-
na & Neſib, & Ceila & Achzib & Mareſa: ciuitates nouem, & villæ earum. Accaron cū vicis
& villulis ſuis. Ab Accaron vſque ad mare: omnia quæ vergunt ad Azotum & viculos eius.
Azotus cum vicis & villulis ſuis. Gaza cum vicis & villulis ſuis, vſque ad torrētem AEgypti:
& mare magnū terminus eius. Et in monte: Samir & Iether & Socoth & Danna & Cariath-
ſenna, hæc eſt Dabir: Anab & Iſtemo & Anim, Goſen & Olon & Gilo: ciuitates vndecim &
villæ earum. Arab & Ruma & Eſaan, & Ianum & Beth-thaphua & Apheca, Athmatha & Ca-
G riath-arbe, hæc eſt Hebron: & Sior: ciuitates nouem & villæ earū. Maon & Charmel & Ziph
& Iota, Iezrael & Iucadam & Zanoe, Accain, Gabaa & Thamna: ciuitates decem & villæ ea-
rum. Halhul, & Beth-ſur, & Gedor, Mareth, & Beth-anoth, & Elthecon: ciuitates ſex & villæ
earum. Cariath-baal, hæc eſt Cariath-iarim vrbs ſyluarum, & Arebba: ciuitates duæ & villæ
earū. In deſerto: Beth-araba, Meddin, & Sachacha & Nebſan, & ciuitas ſalis, & En-gaddi: ciui
tates ſex & villæ earū. Iebuſæū autē habitatorē Ieruſalē non potuerunt filii Iuda delere: Iebuſæus habitat in Ieruſalem.
habitauítque Iebuſæus cū filiis Iuda in Ieruſalē vſque in præſentē diē.

CAP. XVI.

A Cecidit quoque ſors filiorum Ioſeph ab Iordane contra Iericho ad aquas eius, ab orien- Sors Ephráim.
te: ſolitudo quæ aſcendit de Iericho ad mōtem Bethel. & egreditur de Bethel Luzam:
tranſítque terminum Archiataroth. & deſcēdit ad occidentem iuxta terminum Iephleti, vſ-
B que ad terminos Beth-horon inferioris, &*Gazer: finiūtúrque regiones eius mari magno, poſ
ſederúntque filii Ioſeph Manaſſes & Ephráim. Et factus eſt terminus filiorum Ephráim per
cognationes ſuas: & poſſeſſio eorum contra orientem Ataroth Addar vſque Beth-horon ſu-
periorem. Egrediuntúrque confinia in mare: Machmethath verò aquilonem reſpicit, & cir-
C cuit terminos contra orientem in Thanath-ſelo: & pertranſit * ab oriente Ianoe. deſcendít-
que de Ianoe in Ataroth & Naaratha: & peruenit in Iericho, egreditúrque ad Iordanem.
De Taphúa pertranſit contra mare in vallem arundineti, ſúntque egreſſus eius in mare ſal-
D ſiſſimum. hæc eſt poſſeſſio tribus filiorum Ephráim per familias ſuas. Vrbéſque ſeparatæ
ſunt filiis Ephráim in medio poſſeſſionis filiorum Manaſſe, & villæ earum. Et non in-
terfecerunt filii Ephráim Chananæum qui habitabat in Gazer: habitauítque Chananæus in Chananæus

¶ ſuſpirauítque vt ſedebat in ⁊ & deſcēdit de (vel proiecit ſe de. Chald. īterpres iactauit ſe de aſino, vt ſcilicet proiiceret ſe ad pedes patris.)
► auſtralem &
¶ iūge & irriguam. ⁊ da mihi fōtes aquarum.
¶ irriguum ſuperius & inferius. ⁊ fontes ſuperiores & inferiores.
► vrbs ſyluarum,
* aſcendit ad mare vſque ad
* ipſum
¶ vallem ⁊ torrentem

medio Ephráim vſque in diem hanc tributarius.

CAP. XVII.

Sors dimidiæ trib⁹ Manaſſe.

Num. 26. d.

Salphaad filiabus datur poſſeſſio. nu. 27. a. & 36. a.

Nume. 27. b.

A CEcidit autem ſors tribui Manaſſe (ipſe enim eſt primogenitus Ioſeph) Machir primogenito Manaſſe patri Galaad, qui fuit vir pugnator, habuítque poſſeſſionem Galaad & Baſan. & reliquis filiorū Manaſſe iuxta familias ſuas, filiis Abiezer, & filiis Helec, & filiis Eſriel, & filiis Sechem, & filiis Hepher, & filiis Semida. iſti ſunt filii Manaſſe filii Ioſeph, mares, per cognationes ſuas. Salphaad verò filio Hepher filii Galaad filii Machir filii Manaſſe nō erant filii, ſed ſolæ filiæ: quarū iſta ſunt nomina, Maala & Noa & Hegla & Melcha & Therſa. Veneruntque in cōſpectu Eleazari ſacerdotis, & Ioſue filii Nun, & principū, dicentes, Dominus præcepit per manum Moyſi, vt daretur nobis poſſeſſio in medio fratrum noſtrorum. B Deditque eis iuxta imperium domini poſſeſſionem in medio fratrum patris earum. Et ceciderūt funiculi Manaſſe, decem, abſque terra Galaad & Baſan trans Iordanē. Filiæ enim Manaſſe poſſederunt hæreditatem in medio filiorum eius. Terra autem Galaad cecidit in ſortē filiorum Manaſſe qui reliqui erant. Fuítque terminus Manaſſe ab Aſer Machmathath, quæ reſpicit Sichem: & egreditur ad dextram iuxta habitatores fontis Taphúæ. Etenim in ſortē Manaſſe ceciderat terra Taphúæ, quæ eſt iuxta terminos Manaſſe filiorum Ephráim. Deſcēditque terminus vallis arundineti in meridiem torrētis ciuitatum Ephráim, quæ in medio ſunt vrbium Manaſſe: terminus Manaſſe ab aquilone torrentis, & exitus eius pergit ad mare: C ita vt poſſeſſio Ephráim ſit ab auſtro, & ab aquilone Manaſſe, & vtranque claudat mare, & coniungantur ſibi in tribu Aſer ab aquilone, & in tribu Iſſachar ab oriente. Fuítque hæreditas Manaſſe in Iſſachar & in Aſer, Beth-ſan & viculi eius, & Ieblaam cū viculis ſuis, & habitatores Dor cum oppidis ſuis, habitatores quoque Endor cū viculis ſuis: ſimilitérque habitatores Tenac cum viculis ſuis, & habitatores Mageddo cum viculis ſuis, & tertia pars vrbis Nopheth. Nec potuerūt filii Manaſſe has ciuitates ſubuertere, ſed cœpit Chananæus habitare in terra iſta. Poſtquam autem conualuerunt filii Iſrael, ſubiecerūt Chananæos, & fecerunt ſibi tributarios, nec interfecerunt eos. D Locutíque ſunt filii Ioſeph ad Ioſue, & dixerunt, Quare dediſti mihi poſſeſſionem ſortis & funiculi vnius, cū ſim tantæ multitudinis, & benedixerit mihi* dominus? Ad quos Ioſue ait, Si populus multus es, aſcende in ſyluam, & ſuccîde tibi ſpatia in terra Pherezæi & Raphaim: quia anguſta eſt tibi poſſeſſio montis Ephráim. Cui reſponderunt filii Ioſeph, Non poterimus ad montana conſcendere, cum ferreis curribus vtâtur Chananæi qui habitant in terra capeſtri, in qua ſitæ ſunt Beth-ſan cū viculis ſuis, & Iezrael mediā poſſidēs vallē. Dixítque Ioſue ad domū Ioſeph & Ephráim & Manaſſe, Populus multus es, & magnæ fortitudinis, non habebis ſortē vnā, ſed trāſibis ad montē, & ſuccides tibi, atque purgabis ad habitādum ſpatia: & poteris vltra procedere cū ſubuerteris Chananæū, quem dicis ferreos habere currus & eſſe fortiſſimū.

Chananæi tributarii filiis Iſrael.

Filii Ioſeph, Manaſſe & Ephraim petunt maiorē poſſeſſionē.

¶funiculi] vel hereditates

¶vallis arundineti] ad torrētē arūd[...]

¶& tertia p[...] Nopheth.] tres regiones.

¶has ciuitates [...] uertere,] expellere habitatores vrb[...] iſtarum,

*hucuſque

¶quia] ſi

¶Et Ephráim] Ephraim

CAP. XVIII.

Mittūtur qui deſcribāt terram pro reliquis ſeptem tribubus inter filios Ioſeph & Iudæ.

Sors filiorū Beniamin.

A COngregatíque ſunt omnes filii Iſrael in Silo, ibíque fixerunt tabernaculum teſtimonii, & fuit eis terra ſubiecta. Remanſerunt autem filiorum Iſrael ſeptem tribus, quæ necdū acceperant poſſeſſiones ſuas. Ad quos Ioſue ait, Vſquequo marcetis ignauia, & non intratis ad poſſidendam terram, quam dominus deus patrum veſtrorum dedit vobis? Eligite de ſingulis tribubus ternos viros: vt mittam eos, & pergant atque circumeant terram, & deſcribāt eam iuxta numerū vniuſcuiuſque multitudinis: referántque ad me quod deſcripſerint. Diuidite vobis terram in ſeptē partes: Iudas ſit in terminis ſuis ab auſtrali plaga, & domus Ioſeph ab aquilone: mediā inter hos terram in ſeptem partes deſcribite: & huc venietis ad me, vt coram domino deo veſtro mittam vobis hic ſortem: quia non eſt inter vos pars Leuitarū, B ſed ſacerdotiū domini, eſt eorum hæreditas. Gad autem & Ruben, & dimidia tribus Manaſſe iam acceperant poſſeſſiones ſuas trans Iordanem ad orientalē plagā: quas dedit eis Moyſes famulus domini. Cúmque ſurrexiſſent viri vt pergerent ad deſcribēdam terram, præcepit eis Ioſue, dicens, Circuite terram, & deſcribite eam, ac reuertimini ad me: vt hic coram domino in Silo mittam vobis ſortem. Itaque perrexerunt: & luſtrantes eam* in ſeptem partes diuiſerunt, ſcribentes in volumine. Reuerſíque ſunt ad Ioſue in caſtra Silo. Qui miſit ſortes coram domino in Silo, diuiſítque terram filiis Iſrael in ſeptem partes. Et aſcendit ſors prima filiorum Beniamin per familias ſuas, vt poſſiderent terram inter filios Iuda & filios Ioſeph. Fuítque terminus eorum contra aquilonem à Iordane: pergens iuxta latus Iericho ſeptentrionalis plagæ, & inde contra occidentem ad montana conſcendens, & per-

¶teſtimonii,] ſ[...] ſiæ, (cōgregationis)

¶marcetis ignauia,] vacatis (vel otioſi eſtis)

¶Eligite] Tradite

¶numerū vniuſcuiuſque multitudinis:] hæreditatum:

*deſcripſerūt [...] vrbes, &

C ueniens ad ſolitudinẽ Beth-áuen atque pertranſiens iuxta Luzam ad meridiẽ,ipſa eſt Bethel: deſcendítque in Ataroth Addar in montem qui eſt ad meridiem Beth-horon inferioris: Et inclinatur circuiens contra mare ad meridiem montis qui reſpicit Beth-horon contra Africum:ſúntque exitus eius in Cariathbáal,quæ vocatur & Cariath-iarim,vrbem filiorũ Iuda.hæc eſt plaga contra mare ad occidentem.A meridie autem ex parte Cariath-iarim egréditur terminus contra mare,& peruenit vſque ad fontem aquarum Nephtóa.Deſcendítque in partem montis qui reſpicit vallem filiorũ Ennom:& eſt contra ſeptentrionalem plagam in extrema parte vallis Raphaim. Deſcendítque Geennom, id eſt vallis Ennom,iuxta latus Iebuſæi ad auſtrum:& peruenit ad fontẽ Rogel,tranſiens ad aquilonem,& egrediens ad Enſémes,id eſt fontem ſolis:& pertranſit vſque ad tumulos qui ſunt eregione aſcenſus Adommim: deſcẽdítque Aben-boen, id eſt lapidem Boen filii Ruben.& pertranſit ex latere aquilonis ad campeſtria:deſcẽdítque in planitiem, & prætergreditur cõtra aquilonẽ Beth-hagla: ſúntque exitus eius contra linguam maris ſalſiſſimi ab aquilone in fine Iordanis ad auſtralem plagam:qui eſt terminus illius ab oriente.hæc eſt poſſeſſio filiorũ Beniamin per terminos ſuos in circuitu,& familias ſuas.Fuerúntque ciuitates eius,Iericho & Beth-hagla & vallis Caſis,Beth-araba & Samaráim & Bethel & Auim & Aphara & Ophera,villa Hemona & Ophni & Gábee:ciuitates duodecim,& villæ earum.Gabaon & Rama & Beroth & Meſphe,& Caphara & Amoſa & Recem,Iarephel & Tharela & Sela,Eleph & Iebus,quæ eſt Ieruſalem,Gabaath & Cariath: ciuitates quatuordecim, & villæ earum. Hæc eſt poſſeſſio filiorum Beniamin iuxta familias ſuas.

Luza quę & Bethel.

Cariathbaal.

¶contra Africũ:] ad meridiem:
¶ex parte] ab extremitate & infra.

D

¶planitiẽ,] Haraba,
¶linguam] (.i.limitem,ſaxũ vel ſcopulum,vnde quiſpiã ſpeculari poteſt.)

CAP. XIX.

A ET egreſſa eſt ſors ſecũda filiorũ Simeon per cognationes ſuas: fuítque hæreditas eorum in medio poſſeſſionis filiorum Iuda:Ber-ſabee & Sabee & Molada & Haſer-ſual,Bala & Aſem & Eltholad,Bethúl-harma & Siceleg & Beth-marchaboth & Haſer-ſuſa & Beth-lebaoth & Sarohen: ciuitates tredecim, & villæ earum. Ain & Remmon & Athar & Aſan : ciuitates quatuor,& villæ earum.omnes viculi per circuitũ vrbium iſtarum vſque ad Baalath,Beer-ramath contra auſtralem plagam.hæc eſt hæreditas *filiorũ Simeon iuxta cognationes ſuas,in poſſeſſione & funiculo filiorũ Iuda*: quia maior erat.& idcirco filii Simeon poſſederunt in medio hæreditatis eorũ. Cecidítque ſors tertia filiorũ Zabulon per cognationes ſuas:& factus eſt terminus poſſeſſionis eorũ vſque Sarid. Aſcẽdítque de mari & Merala,& peruenit in Debbáſeth:vſque ad torrentẽ,qui eſt contra Ieconam.Et reuertitur de Sarid contra orientẽ in finẽ Cheſeleth-thabor:& egreditur ad Dabéreth, aſcendítque contra Iaphie. Et inde pertranſit vſque ad orientalem plagam Geth-hepher & Tacaſin: & egreditur in Remmõ, Amthar & Noa. Et circuit ab aquilone Hanathon: ſúntque egreſſus eius vallis Iephtahel & Cateth & Naalol & Semeron & Iedala & Beth-léhem:ciuitates duodecim,& villæ earum. Hæc eſt hæreditas tribus filiorum Zabulon per cognationes ſuas, vrbes, & viculi earum. Iſſachar egreſſa eſt ſors quarta per cognationes ſuas:fuítque eius hæreditas Iezrael & Caſaloth & Sunem & Hapharim & Seon & Anaharath & Rabboth & Ceſiõ, Abes, & Rameth & En-gannim & En-hadda & Bethpheſes. Et peruenit terminus eius vſq; Thabor & Seheſima & Beth-ſemes:erántque exitus eius Iordanis:ciuitates ſedecim,& villæ earum.Hæc eſt poſſeſſio filiorum Iſſachar per cognationes ſuas,vrbes,& viculi earũ. Cecidítque ſors quinta tribui filiorũ Aſer per cognationes ſuas:fuítque terminus eorum Halcath & Chali & Beten & Axaph & Elmélech & Amaad & Meſſal:& peruenit vſque ad Carmelũ maris & Sihor & Labanath. Ac reuertitur cõtra orientẽ Beth-dagon: & pertranſit vſque Zabulon & vallẽ Iephtahel contra aquilonem in Beth-émec & Nehiel. Egredit urque ad leuam Cabul,& Abran & Rohob & Hamon & Cana,vſque ad Sidonem magnã: reuertitúrque in Horma vſque ad ciuitatẽ muniтiſſimã Tyrũ,& vſque Hoſa: erúntque exitus eius in mare de funiculo Achziba:& Amma & Aphec & Rohob:ciuitates vigintiduæ,& villæ earũ.Hæc eſt poſſeſſio filiorum Aſer per cognationes ſuas,vrbéſque,& viculi earũ. Filiorum Nephthali ſexta pars cecidit per familias ſuas:& cœpit terminus de Heleph & Elon in Saananim & Adami,quæ eſt Neceb,& Iebnael vſque Lecum:& egreſſus eorũ vſque ad Iordanẽ,reuertitúrque terminus contra occidẽtem in Azanoth-thabor,atque inde egreditur in Hucúca,& pertranſit in Zabulon cõtra meridiẽ,& in Aſer contra occidentẽ,& in Iuda ad Iordanem contra ortũ ſolis. ciuitates muniтiſſimæ,Aſſedim,Ser & Ammath & Reccath & Cenereth & Edema & Arama,Aſor & Cedes

Sors Simeõ.

*tribus
¶,in] .De
*fuit hæreditas filiorum Simeon:

Zabulon.

¶in finem] cõtra terminum

B

¶& Tacaſin:] ad Itacaſin:
¶Amthar &] quæ circuit ad (vel deſcribẽs ſiue gyrans aut circuiens)
¶ei⁹ hæreditas] terminus eorum

Iſſachar

Aſer

C

Nephthali

& Edrái, Enhaſor & Ieron & Magdalel, Horem & Beth-anath & Beth-ſames: ciuitates decem
& nouē, & villæ carū. Hæc eſt poſſeſſio tribus filiorū Nephthali per cognationes ſuas, vrbes, D
Dan & viculi earū. Tribui filiorū Dan per familias ſuas egreſſa eſt ſors ſeptima: & fuit termi-
nus poſſeſſionis eius Saraa, & Eſtaol, & Hir-ſemes, id eſt ciuitas ſolis. Selebin & Aialon & Ie-
thela, Elon & Themna & Acron, Elthece, Gebbethon & Baalath & Iud & Bane & Barac &
Gethremmon: & aquæ Iercon & Arecon, cū termino qui reſpicit Ioppen, & ipſo fine conclu-
ditur. Aſcenderúntque filii Dan, & pugnauerunt contra Leſem, ceperúntque eam: & percuſ-
ſerunt eā in ore gladii, & poſſederunt, & habitauerunt in ea, vocātes nomen eius Leſem-dan,
ex nomine Dan patris ſui. Hæc eſt poſſeſſio tribus filiorum Dan, per cognationes ſuas, vrbes
Poſſeſſio Ioſue. & viculi earū. Cúmque compleſſet ſorte diuidere terram ſingulis per tribus ſuas, dederūt
filii Iſrael poſſeſſionē Ioſue filio Nun in medio ſui, iuxta præceptū domini, vrbem quam po
ſtulauit, Thamnath-ſáraa in monte Ephráim: & ædificauit ciuitatem, habitauítque in ea.
Hæ ſunt poſſeſſiones quas ſorte diuiſerunt Eleazar ſacerdos, & Ioſue filius Nun, & prin-
cipes familiarum, ac tribuum filiorum Iſrael, in Silo, coram domino ad oſtium tabernaculi
teſtimonii, partitíque ſunt terram.

CAP. XX.

Ciuitates refugii. Nume. 35. a. deute. 19. a. ET locutus eſt dominus ad Ioſue, dicens, Loquere filiis Iſrael, & dic eis, Separate vrbes fu A
gitiuorū, de quibus locutus ſum ad vos per manum Moyſi, vt confugiat ad eas quicun-
que animā percuſſerit neſcius: & poſſit euadere iram proximi qui vltor eſt ſanguinis, cū ad
vnam harum confugerit ciuitatū: ſtabítque ante portam ciuitatis, & loquetur ſenioribus vr-
bis illius ea quæ ſe comprobent innocentem: ſicque ſuſcipient eum, & dabunt ei locū ad ha-
bitandum. Cúmque vltor ſanguinis eum fuerit perſecutus, non tradent in manus eius: quia B
ignorans percuſſit proximū eius, nec ante biduū triduúmve eius probatur inimicus. Et habi
tabit in ciuitate illa, donec ſtet ante iudicium cauſam reddēs facti ſui, & moriatur ſacerdos
magnus qui fuerit in illo tempore: tunc reuertetur homicida, & ingredietur ciuitatem & do
mum ſuam, de qua fugerat. Decreuerúntque Cedes in Galilæa montis Nephthali, & Sichem C
in monte Ephráim, & Cariath-arbe, ipſa eſt Hebron in monte Iuda. Et trans Iordanē contra
Deute. 4. g. orientalē plagam Iericho, ſtatuerunt Boſor, quæ ſita eſt in campeſtri ſolitudine de tribu Ru-
ben, & Ramoth in Galaad de tribu Gad, & Gaulon in Baſan de tribu Manaſſe. Hæ ciuitates
cōſtitutæ ſunt cūctis filiis Iſrael, & aduenis qui habitabant inter eos: vt fugeret ad eas qui ani- D
mam neſcius percuſſiſſet, & non moreretur in manu proximi effuſum ſanguinē vindicare cu
pientis, donec ſtaret ante populum expoſiturus cauſam ſuam.

CAP. XXI.

Ciuitates Leuitis traditę. ACceſſerúntque principes familiarū Leui ad Eleazarum ſacerdotē, & Ioſue filium Nun, A
& ad duces cognationū per ſingulas tribus filiorum Iſrael: locutíque ſunt ad eos in Si-
Nume. 35. a. lo terræ Chanáan, atque dixerunt, Dominus præcepit per manum Moyſi, vt darentur nobis
vrbes ad habitandum, & ſuburbana earū ad alenda iumenta. Dederúntque filii Iſrael de poſ
Sors Caathitarum. ſeſſionibus ſuis iuxta imperiū domini, ciuitates & ſuburbana earum. Egreſſáque eſt ſors
in familiam Caath filiorum Aaron ſacerdotis de tribu Iuda & Simeon & Beniamin, ciuita-
tes tredecim. Et reliquis filiorum Caath, id eſt Leuitis qui ſuperfuerāt, de tribubus Ephráim,
Gerſonitarū. & Dan, & dimidiæ tribus Manaſſe ciuitates decem. Porrò filiis Gerſon egreſſa eſt ſors, vt
acciperent de tribubus Iſſachar & Aſer & Nephthali, dimidiáque tribu Manaſſe in Baſan ci-
Meraritarū uitates numero tredecim. Et filiis Merari per cognationes ſuas de tribubus Ruben & Gad
& Zabulon vrbes duodecim. Dederúntque filii Iſrael Leuitis ciuitates* & ſuburbana ea- B
rum, ſicut præcepit dominus per manum Moyſi ſingulis ſorte tribuentes. De tribubus filio-
Ciuitates Caathitarum. 1. par. 6. d. rum Iuda & Simeon dedit Ioſue ciuitates: quarum iſta ſunt nomina filiis Aaron per fami-
lias Caath Leuitici generis (prima enim ſors illis egreſſa eſt) Cariath-arbe patris Enac, quæ
vocatur Hebron, in monte Iuda, & ſuburbana eius per circuitū. Agros verò, & villas eius de-
ſ. 14. d. derat Caleb filio Iephone ad poſſidendū. Dedit ergo filiis Aaron ſacerdotis Hebron confugii
ciuitatem*, ac ſuburbana eius: & Lobnam cū ſuburbanis ſuis: & Iether, & Eſthemo, & Holon,
& Dabir, & Ain, & Ieta, & Beth-ſámes, cum ſuburbanis ſuis: ciuitates nouē de tribubus, vt di-
ctum eſt, duabus. De tribu autem filiorum Beniamin, Gabaon & Gabae & Anathoth & Al-
mon, cum ſuburbanis ſuis: ciuitates quatuor. Omnes ſimul ciuitates filiorū Aaron ſacerdo-
tum tredecim, cum ſuburbanis ſuis. Reliquis verò per familias filiorum Caath Leuitici gene
ris hæc eſt data poſſeſſio: De tribu Ephráim vrbes confugii* Sichem cum ſuburbanis ſuis in

C monte Ephraim,& Gazer & Cibſaim & Beth-horon,cum ſuburbanis ſuis,ciuitates quatuor.
De tribu quoque Dan:Eltheco & Gabathon & Aialon & Geth-remmon,cũ ſuburbanis ſuis,
ciuitates quatuor.Porrò de dimidia tribu Manaſſe, Thanach & Geth-remmon, cũ ſuburba-
nis ſuis,ciuitates duæ. Omnes ciuitates decẽ, & ſuburbana earum datæ ſunt filiis Caath in-
ferioris gradus. Filiis quoque Gerſon Leuitici generis dedit de dimidia tribu Manaſſe
confugii ciuitates,Gaulon in Baſan,& Boſram, cum ſuburbanis ſuis,ciuitates duas.Porrò de
tribu Iſſachar:Ceſion,& Dabereth,& Iaramoth,& En-gannim,cum ſuburbanis ſuis,ciuitates
quatuor.De tribu autẽ Aſer,Meſſal,& Abdon,& Helcath,& Rohob,cũ ſuburbanis ſuis,ciuita
tes quatuor.De tribu quoque Nephthali ciuitates cõfugii,Cedes in Galilæa,& Ammoth-dor,
& Carthan,cum ſuburbanis ſuis,ciuitates tres.Omnes vrbes familiarũ Gerſon,tredecim,cum
ſuburbanis ſuis. Filiis autem Merari Leuitis inferioris gradus per familias ſuas data eſt de
D tribu Zabulon,Iecnam & Cartha & Damna & Naalol,ciuitates quatuor,cũ ſuburbanis ſuis.*
De tribu Gad ciuitates confugii,Ramoth in Galaad,& Manaim & Heſebon & Iazer, ciuita-
tes quatuor,cum ſuburbanis ſuis. De tribu Ruben vltra Iordanẽ contra Iericho ciuitates refu
gii,Boſor in ſolitudine,Miſor & Iazer & Iethſon & Mephaath,ciuitates quatuor cum ſubur-
banis ſuis. Omnes vrbes filiorum Merari per familias, & cognationes ſuas duodecim. Itaque
ciuitates vniuerſæ Leuitarum in medio poſſeſſionis filiorũ Iſrael fuerunt quadragintaocto cũ
ſuburbanis ſuis,ſingulæ per familias diſtributæ. Dedítque dominus deus Iſraeli omnem
terrã,quam traditurũ ſe patribus eorũ iurauerat:& poſſederunt illã,atque habitauerunt in ea.
Dataque eſt ab eo pax in omnes per circuitum nationes*:nullúſque eis hoſtium reſiſtere au-
ſus eſt, ſed cuncti in eorum ditionẽ redacti ſunt. Ne vnum quidẽ verbum*, quod illis præſti-
turum ſe eſſe promiſerat,irritum fuit,ſed rebus expleta ſunt omnia.

CAP. XXII.

A EOdem tempore vocauit Ioſue Rubenitas,& Gadditas,& dimidiã tribum Manaſſe, dixit-
que ad eos, Feciſtis omnia quæ præcepit vobis Moyſes famulus domini: mihi quoque in
omnibus obediſtis:nec reliquiſtis fratres veſtros longo tẽpore, vſque in præſentem diem,cu-
ſtodientes imperium domini dei veſtri. Quia igitur dedit dominus deus veſter fratribus ve-
ſtris quietem & pacẽ,ſicut pollicitus eſt:reuertimini,& ite in tabernacula veſtra,& in terram
poſſeſſionis,quã tradidit vobis Moyſes famulus domini trans Iordanẽ:ita dúntaxat,vt cuſto-
diatis attente,& opere compleatis mandatũ & legem quam præcepit vobis Moyſes famulus
domini, Vt diligatis dominum deũ veſtrum,& ambuletis in omnibus viis eius,& obſeruetis
mandata illius,adhæreatíſque ei,ac ſeruiatis in omni corde, & in omni anima veſtra. Bene-
B dixítque eis Ioſue,& dimiſit eos.Qui reuerſi ſunt in tabernacula ſua. Dimidiæ autem tri
bui Manaſſe poſſeſſionem Moyſes dederat in Baſan:& idcirco mediæ quæ ſuperfuit,dedit Io-
ſue ſortẽ inter cæteros fratres ſuos trans Iordanem ad occidentalẽ eius plagam. Cúmque
dimitteret eos in tabernacula ſua, & benedixiſſet eis,dixit ad eos, In multa ſubſtantia atque
diuitiis reuertimini ad ſedes veſtras,cum argento & auro,ære ac ferro, & veſte multiplici:di
uidite prædã hoſtium cũ fratribus veſtris. Reuerſique ſunt,& abierunt filii Ruben,& fi-
lii Gad,& dimidia tribus Manaſſe,à filiis Iſrael de Silo,quæ ſita eſt in Chanáan,vt intrarent
Galaad terram poſſeſſionis ſuæ, quam obtinuerãt iuxta imperium domini in manu Moyſi.
Cúmque veniſſent ad tumulos Iordanis, in terrã Chanaan, ædificauerunt iuxta Iordanẽ
C altare infinitæ magnitudinis.Quod cũ audiſſent filii Iſrael, & ad eos certi nuntii detuliſſent
ædificaſſe filios Ruben,& Gad,& dimidiæ tribus Manaſſe altare in terra Chanáan, ſuper Ior
danis tumulos contra filios Iſrael:conuenerunt omnes in Silo,vt aſcenderent & dimicarent
contra eos. Et interim miſerunt ad illos in terrã Galaad Phinees filiũ Eleazari ſacerdotis, &
decẽ principes cũ eo,ſingulos de ſingulis tribubus*.Qui venerunt ad filios Ruben,& Gad,&
dimidiæ tribus Manaſſe in terrã Galaad,dixerúntq; ad eos,Hæc mandat omnis populus do-
mini,Quæ eſt iſta tranſgreſſio*?Cur reliquiſtis dominũ deum Iſrael,ædificantes altare ſacri-
legum,& à cultu illius recedentes? An parũ vobis eſt quòd peccaſtis in Beel-phegor,& vſque
in præſentem diẽ macula huius ſceleris in nobis permanet, multíque de populo corruerunt?
D Et vos hodie reliquiſtis dominũ,* & cras in vniuerſum Iſrael ira eius deſæuiet. Quòd ſi pu-
tatis immundã eſſe terrã poſſeſſionis veſtræ,tranſite ad terrã* in qua tabernaculũ domini eſt,
& habitate inter nos:tantum vt à domino,& à noſtro conſortio non recedatis, ædificato al-
tari præter altare domini dei veſtri. Nónne Achan filius Zare præteriit mandatum domini,

Marginal notes (left):

¶ĩferioris gradus.] reſiduis. & infra.

*De tribu Ruben, Boſor, Iaſa, Cademoth, Mephaath, ciuitates quatuor cũ ſuburbanis ſuis.
⌐ De tribu Ruben vltra Iordanẽ cõtra Iericho ciuitates refugii, Boſor in ſolitudine, Miſor & Iazer & Iethſon & Mephaath, ciuitates quatuor cũ ſuburbanis ſuis.
¶& cognationes ſuas] q reſidui erãt de familiis Leuitarũ,
*iuxta oĩa quę iurauerat dñs patribus ipſorum
¶cuncti in eorũ ditionẽ redacti ſunt.] oẽs inimicos eorũ dedit dñs in manus ipſorum.
*bonum

¶cuſtodientes ĩpe.] nũ cuſtodiẽtes cuſtodiã ĩperii Heb.

¶tumulos] limites & infra.

¶cõtra filios] in trãſitu filiorum
* qui capita erãt domus pr̃m ſuorũ in milibus Iſrael,
¶ pp̃lus dñi,] cœtus Iſrael.
*cõtra deũ Iſrael
¶ſacrilegũ,& à cultu illi⁹ recedẽtes!] & rebellantes hodie contra dñm!
¶pp̃lo] cœtu dñi
*rebellãtes contra eum,
*poſſeſſionis dñi
¶præteriit mandatũ dñi,] p̃uaricatus eſt in anathemate,

Marginal notes (right):

Gerſonitarũ

Meraritarũ.

p̃miſſiones de terra Chanaan ĩpletæ.

Pax Iſraelitis

Tribus Ruben,Gad,& dimidia tribus Manaſſe, remittuntur in ſuam poſſeſſionem.

Pax Iſraelitis

Nume.32.f.

Sors filiorũ Manaſſe

Prędã vt diuidãt, iubet Ioſue Rubenitis & Gadditis.

Altare immẽſæ magnitudinis ædificatur ab eis, in monumẽtũ.

Rephẽdunt̃ à cęteris filiis Iſrael.

Nume.25.a.

S.7.a.

Ruben, Gad & Manaſſe, purgant ſe ſuper altari cōſtructo.

& ſuper omnem populum Iſrael ira eius incubuit? Et ille erat vnus homo, atque vtinam ſo-
lus periiſſet in ſcelere ſuo. Reſponderúntque filii Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manaſſe
principibus legationis Iſrael, Fortiſſimus deus dominus, fortiſſimus deus dominus ipſe no- E
uit, & Iſrael ſimul intelliget: ſi præuaricationis animo* hoc altare conſtruximus, non cuſto-
diat nos, ſed puniat nos in præſenti: & ſi ea mente fecimus,* vt holocauſta, & ſacrificium, &
pacificas victimas ſuper eo imponeremus, ipſe quærat & iudicet: & non ea magis cogitatio-
ne atq; tractatu, vt diceremus, Cras dicent filii veſtri filiis noſtris, Quid vobis & domino deo
Iſrael? terminū poſuit dominus inter nos & vos ô filii Ruben, & filii Gad Iordanē fluuium:
& idcirco partē non habetis in domino. Et per hanc occaſionem auertēt filii veſtri filios no-
ſtros à timore domini. Putauimus itaque melius, & diximus, Extruamus nobis altare, non in
holocauſta, neque ad victimas offerendas, ſed in teſtimoniū inter nos & vos, & ſobolem no- F
ſtram veſtrámque progeniem, vt ſeruiamus domino, & iuris noſtri ſit offerre & holocauſta,
& victimas, & pacificas hoſtias: & nequaquam dicant cras filii veſtri filiis noſtris, Non eſt vo
bis pars in domino. Quod ſi voluerint dicere*, reſpondebunt eis, Ecce altare domini quod fe
cerūt patres noſtri, non in holocauſta, neque in ſacrificium, ſed in teſtimonium noſtrum ac
veſtrū. Abſit à nobis hoc ſcelus vt recedamus à domino, & eius veſtigia relinquamus extru-
cto altari ad holocauſta, & ſacrificia, & victimas offerendas, præter altare domini dei noſtri
quod extructum eſt ante tabernaculum eius. Quibus auditis, Phinees ſacerdos, & princi-
pes legationis Iſrael, qui erant cum eo, placati ſunt: & verba filiorum Ruben, & Gad, & dimi G
diæ tribus Manaſſe, libentiſſime ſuſceperūt. Dixítque Phinees filius Eleazari ſacerdos ad eos,
Nunc ſcimus quòd nobiſcum ſit dominus, quoniam alieni eſtis à præuaricatione hac*, & li-
beraſtis filios Iſrael de manu domini. Reuerſúſque eſt cum principibus à filiis Ruben &
Gad de terra Galaad, in terram Chanáan ad filios Iſrael, & retulit eis. Placuítque ſermo cun
ctis audientibus. Et laudauerunt deum filii Iſrael, & nequaquam vltrà dixerunt vt aſcende-
rent contra eos atque pugnarent, & delerent terram poſſeſſionis eorum. Vocauerúntque fi-
lii Ruben, & filii Gad altare quod extruxerant, Teſtimonium noſtrum, quòd dominus ip-
ſe ſit deus.

CAP. XXIII.

Ioſue dehortatur populū à cōmiſtione gentium, ne alii adhęreāt & fidant, quā ſoli deo.

EVoluto autem multo tempore, poſtquam pacē dederat dominus Iſraeli, ſubiectis in gy- A
ro nationibus vniuerſis, & Ioſue iam longæuo, & perſenilis ætatis, vocauit Ioſue omnem
Iſraelem, maioréſque natu, & principes, ac duces, & magiſtros, dixítque ad eos, Ego ſenui, &
progreſſioris ætatis ſum: vóſque cernitis omnia quæ fecerit dominus deus veſter cunctis per
circuitum nationibus, quomodo pro vobis ipſe pugnauerit: & nunc quia vobis ſorte diuiſi
omnem terrā, ab orientali parte Iordanis vſque ad mare magnū, multǽque adhuc ſuperſunt
nationes: dominus deus veſter diſperdet eas, & auferet à facie veſtra, & poſſidebitis terrā ea- B
rum, ſicut vobis pollicitus eſt. tantū confortamini, & eſtote ſolliciti vt cuſtodiatis cuncta quæ
ſcripta ſunt in volumine legis Moyſi: & non declinetis ab eis, neque ad dexterā neque ad ſi-
niſtram: ne poſtquā intraueritis ad gentes, quæ inter vos futuræ ſunt, iuretis in nomine deo-
rum earum, & ſeruiatis eis, & adoretis illos: Sed adhæreatis domino deo veſtro, quod feciſtis
vſque in diem hanc. Et tunc auferet dominus deus in conſpectu veſtro gentes magnas & ro-
buſtiſſimas, & nullus vobis reſiſtere poterit. Vnus è vobis perſequetur hoſtium mille viros: C
quia dominus deus veſter pro vobis ipſe pugnabit, ſicut pollicitus eſt. Hoc tantū diligentiſſi
me præcauete, vt diligatis dominum deum veſtrū. Quòd ſi* volueritis gentium* harum quæ
inter vos habitant, erroribus adhærere, & cum eis miſcere connubia, atque amicitias copula-
re: iam tunc ſcitote quòd dominus deus veſter non eas delebit ante faciē veſtrā, ſed erunt vo
bis in foueam, ac laqueum, & offendiculum ex látere veſtro, & ſudes in oculis veſtris, donec
vos auferat atque diſperdat de terra hac optima quā tradidit vobis. En ego hodie ingredior
viam vniuerſæ terræ, & toto animo cognoſcetis quòd de omnibus verbis* quæ ſe dominus D
præſtiturū vobis eſſe pollicitus eſt, vnū nō prætererit incaſſum*. Sicut ergo impleuit opere*
quod promiſit, & proſpera cuncta venerunt: ſic adducet ſuper vos quicquid malorum com-
minatus eſt, donec vos auferat atque diſperdat de terra hac optima quam tradidit vobis, eò
quòd prætereritis pactum domini dei veſtri, quod pepigit vobiſcū, & ſerueritis diis alie-
nis, & adoraueritis eos: cito atque velociter conſurget in vos furor domini, & auferemini ab
hac terra optima quam tradidit vobis.

Noniurandū per noīa idolorum

Pugnat de⁹ p iis qui ipſi adhærent. Diligendus deus.

Via vniuerſę terræ. Promiſſiões ſuas Iudæis factas impleuit deus. Mala quę minatur deſerētibus ſe, ipleturus deus.

CAP. XXIIII.

Ioſue cõmemoratis bñficiis hortatur pp̃lm ad legis obſeruantiã.

A CONgregauitque Ioſue omnes tribus Iſrael in Sichem, & vocauit maiores natu, ac prin-
cipes, & iudices, & magiſtros: ſteterúntque in conſpectu domini, & ad populum ſic locu
tus eſt, Hæc dicit dominus deus Iſrael, Trans fluuium habitauerunt patres veſtri ab initio,
Thare pater Abraham & Nachor: ſeruierúntque diis alienis. Tuli ergo patrẽ veſtrum Abra- Gen.11.d.
ham de Meſopotamiæ finibus: & adduxi eum in terrã Chanáan: multiplicauíque ſemen eius,
& dedi ei Iſaac: illíque rurſum dedi Iacob & Eſau. E quibus, Eſau dedi montẽ Seir ad poſſidẽ Gen.21.a.25.d Gene.36.a
B dum: Iacob vero, & filii eius deſcenderunt in AEgyptum. Miſíque Moyſen & Aaron, & per- Gene.46.a. Exod.3.c.
cuſſi AEgyptum multis ſignis atque portentis. Eduxíque vos & patres veſtros de AEgypto, & Exod.12.f.
veniſtis ad mare: perſecutíque ſunt AEgyptii patres veſtros cũ curribus & equitatu, vſque ad Exod.14.a.
mare rubrum. Clamauerunt autem ad dominum filii Iſrael: qui poſuit tenebras inter vos &
AEgyptios: & adduxit ſuper eos mare, & operuit eos. Viderunt oculi veſtri cuncta quæ in
AEgypto fecerim, & habitaſtis in ſolitudine multo tẽpore: & introduxi vos in terrã Amor-
rhæi, qui habitabat trans Iordanẽ. Cúmque pugnarent contra vos, tradidi eos in manus ve- Nume.21.e.
ſtras, & poſſediſtis terrã eorum, atque interfeciſtis eos. Surrexit autem Balac filius Sephor rex Nume.22.a.
Moab, & pugnauit cõtra Iſraelẽ. Miſitque, & vocauit Balaam filium Beor, vt malediceret vo-
C bis: & ego nolui audire eum, ſed econtrario per illũ benedixi vobis, & liberaui vos de manu
eius. Tranſiſtíſque Iordanẽ, & veniſtis ad Iericho. Pugnauerúntque contra vos viri ciuitatis ſ.3.d.6.a.
eius, Amorrhæus & Pherezæus & Chananæus & Hethæus & Gergeſæus & Heuæus & Iebu- ſ.11.a.
ſæus: & tradidi illos in manus veſtras. Miſíque ante vos crabrones: & eieci eos de locis ſuis ſ.11.d.
duos reges Amorrhæorũ, non in gladio & in arcu tuo. Dedíque vobis terrã in qua non labo
raſtis, & vrbes quas non ædificaſtis, vt habitaretis in eis, vineas & olíueta quæ non plantaſtis.

¶Meſopotamiæ finib⁹,]loco qui erat trãs flumen, ¶rurſum] Iſaac

¶multis ſignis atq; portẽtis.]quẽadmodũ fecii medio ei⁹.

¶eum,]Balaam,

Nunc ergo timete dominum, & ſeruite ei perfecto corde atque veriſſimo: & auferte deos
D quibus ſeruierunt patres veſtri in Meſopotamia & in AEgypto, ac ſeruite domino. Sin autẽ
malum vobis videtur vt domino ſeruiatis, optio vobis datur: eligite hodie, quod placet, cui
ſeruire potiſſimum debeatis, vtrum diis quibus ſeruierunt patres veſtri in Meſopotamia, an
diis Amorrhæorum, in quorum terra habitatis: ego autẽ & domus mea ſeruiemus domino.
Reſpondítque populus, & ait, Abſit à nobis vt relinquamus dominũ, & ſeruiamus diis alie- Iſrael eligit dominũ ſibi in deum cui ſeruiat.
nis. Dominus deus noſter ipſe eduxit nos & patres noſtros de terra AEgypti de domo ſerui-
tutis: fecítque videntibus nobis ſigna ingentia, & cuſtodiuit nos in omni via per quam am-
bulauimus, & in cunctis populis per quos tranſiuimus. Et eiecit vniuerſas gentes, Amorrhæũ
E habitatorẽ terræ quam nos intrauimus. Seruiemus igitur domino, quia ipſe eſt deus noſter.

¶perfecto corde atq; veriſſimo:]in ſimplicitate & veritate: ¶in Meſopotamia] trans flumen ►quod placet, ¶debeatis,]velitis,

Dixítque Ioſue ad populum, Non poteritis ſeruire domino: deus enim ſanctus & fortis
æmulator eſt, nec ignoſcet ſceleribus veſtris atque peccatis. Si dimiſeritis dominũ, & ſeruie-
ritis diis alienis, cõuertet ſe & affliget vos, atque ſubuertet poſtquam vobis præſtiterit bona.
Dixítque populus ad Ioſue, Nequaquã ita vt lóqueris erit, ſed domino ſeruiemus. Et Ioſue
ad populũ, Teſtes, inquit,* vos eſtis, quia ipſi elegeritis vobis dominũ vt ſeruiatis ei. Reſpon Fœdus populi cum dño.
derúntque, Teſtes. Nunc ergo, ait, auferte deos alienos de medio veſtri, & inclinate corda ve-
F ſtra ad dominũ deum Iſrael. Dixítque populus ad Ioſue, Domino deo noſtro ſeruiemus, & Corda inclinãda ad deũ.
obedientes erimus præceptis eius. Percuſſit ergo Ioſue in die illo fœdus*, & propoſuit popu-
lo præcepta atque iudicia in Sichẽ. Scripſit quoque omnia verba hæc in volumine legis
domini: & tulit lapidem pergrandem, poſuítque eum ſubter quercum quæ erat in ſanctuario
domini, & dixit ad omnẽ populum, En lapis iſte erit vobis in teſtimoniũ quòd audierit om- Lapis in teſtimonium erectus.
nia verba domini quæ locutus eſt vobis: ne forte poſtea negare velitis: & mẽtiri domino deo
veſtro. Dimiſítque populũ ſingulos in poſſeſſionem ſuam. Et poſt hæc mortuus eſt Io- Moriť Ioſue.
G ſue filius Nun ſeruus domini, centũ & decem annorũ: ſepelierúntque eum in finibus poſſeſ-
ſionis ſuæ in Thamnath-ſáre, quæ eſt ſita in monte Ephráim, à ſeptentrionali parte montis
Gaas. Seruiuítque Iſrael domino cunctis diebus Ioſue & ſeniorum, qui longo vixerant tem
pore poſt Ioſue, & qui nouerant omnia opera domini quæ fecerat in Iſrael. Oſſa quoque Iſrael ſeruit deo.
Ioſeph, quæ tulerant filii Iſrael de AEgypto, ſepelierunt in Sichem in parte agri quem eme- Oſſa Ioſeph ſepeliuntur.
rat Iacob à filiis Hemor patris Sichem centum nouellis ouibus, & fuit in poſſeſſionem filio- gen.50.d.
rum Ioſeph. Eleazar quoque filius Aaron mortuus eſt: & ſepelierunt eũ in Gabaath Phi- Eleazar moritur.
nees filii eius, quæ data eſt ei in monte Ephráim.

*contra

*cum populo

►& mentiri

¶nouellis ouibus.]nũmis, (Chald. interp. & LXX agnis)

Liber Iudicum, hebraice Sophtim.

Iudas dux belli conſtituit.

POST MORTEM IOSVE conſuluerũt filii Iſrael dominũ, A
dicentes, Quis aſcendet ante nos contra Chananæũ, & erit dux bel
li? Dixítque dominus, Iudas aſcẽdet: ecce tradidi terram in manus
eius. Et ait Iudas Simeoni fratri ſuo, Aſcende mecum in ſortẽ meã,
& pugna contra Chananæum, vt & ego pergam tecum in ſorte tua.

Ipſe cũ Simeone expugnat Chananæos.

Et abiit cum eo Simeon. Aſcendítque Iudas, & tradidit domi-
nus Chananæum, ac Pherezæum in manus eorum: & percuſſerunt
in Bezec decem millia virorũ. Inuenerúntque Adoni-bézec in Be- B
zec, & pugnauerunt contra eum, ac percuſſerunt Chananæũ & Phe-

Adoni-bézec cõprehendit.

rezæum. Fugit autem Adoni-bézec: quẽ perſecuti comprehenderunt, cæſis ſummitatibus ma-
nuum eius ac pedũ. Dixítque Adoni-bézec, Septuaginta reges amputatis manuum ac pedũ
ſummitatibus, colligebant ſub menſa mea ciborum reliquias: ſicut feci, ita reddidit mihi do-

Ieruſalem expugnatur.

minus. Adduxerúntque eum in Ieruſalem, & ibi mortuus eſt. Oppugnantes ergo filii Iu-
da Ieruſalem, ceperunt eam, & percuſſerunt in ore gladii, tradentes cunctam incendio ciuita-
tem. Et poſtea deſcendentes pugnauerunt contra Chananæum qui habitabat in montanis, &
ad meridiẽ in campeſtribus. Pergénſque Iudas contra Chananæum qui habitabat in He- C

Ioſu. 15. c.

bron, (cuius nomen fuit antiquitus Cariath-arbe) percuſſit Seſai, Ahiman, & Tholmai: atque
inde profectus abiit ad habitatores Dabir, cuius nomen vetus erat Cariath-ſépher, id eſt ci-

Dabir capit.

uitas literarum. Dixítque Caleb, Qui percuſſerit Cariath-ſépher, & vaſtauerit eam, dabo ei

Othoniel.

Axam filiam meam vxorẽ. Cúmque cepiſſet eam Othoniel filius Cenez frater Caleb minor,

Axæ filiæ dat Caleb terrã irriguam.

dedit ei Axam filiam ſuam coniugem. Quam pergentem in itinere monuit vir ſuus vt pete-
ret à patre ſuo agrum. Quæ cum ſuſpiraſſet ſedens in aſino, dixit ei Caleb, Quid habes? At il
la reſpondit, Da mihi benedictionem, quia terrã arentem dediſti mihi: da & irriguam aquis.
Dedit ergo ei Caleb irriguum ſuperius & irriguũ inferius. Filii autẽ Cinæi cognati Moy- D
ſi aſcẽderunt de ciuitate palmarum, cum filiis Iuda in deſertum ſortis eius, quod eſt ad me-
ridiem Arad, & habitauerunt cum eo. Abiit autem Iudas cum Simeone fratre ſuo, & per-
cuſſerunt ſimul Chananæum qui habitabat in Sephath, & interfecerũt eum. Vocatúmque eſt

Horma.
Gaza.
Aſcalon.
Accaron.

nomen vrbis, Horma, id eſt anáthema. Cepítque Iudas Gazam cum finibus ſuis, & Aſcalonẽ,
atque Accaron cum terminis ſuis. Fuítque dominus cum Iuda, & montana poſſedit: nec po-

Nume. 14. d.

tuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant. Dederúntque Caleb He
bron, ſicut dixerat Moyſes: qui deleuit ex ea tres filios Enac. Iebuſæum autem habitato-

Iebuſæus habitat Ieruſalem.
Bethel quę & Luza, expugnat à filiis Ioſeph.

rem Ieruſalem nõ deleuerunt filii Beniamin: habitauítque Iebuſæus cum filiis Beniamin in E
Ieruſalem vſque in præſentẽ diem. Domus quoque Ioſeph aſcendit in Bethel, fuítque do-
minus cum eis. Nam cum obſiderent vrbem, quæ prius Luza vocabatur, viderunt* hominẽ
egredientẽ de ciuitate, dixerúntque ad eum, Oſtende nobis* introitum ciuitatis, & faciemus
tecũ miſericordiam. Qui cum oſtendiſſet eis, percuſſerunt vrbem in ore gladii: hominem au
tem illum, & omnem cognationem eius dimiſerunt. Qui dimiſſus, abiit in terram Hethim,

Luza.

& ædificauit ibi ciuitatem, vocauítque eam Luzam: quæ ita appellatur vſque in præſentem

Chananęi tributarii

diem. Manaſſes quoque non deleuit Bethſan, & Tanach cum viculis ſuis, & habitatores F
Dor, & Ieblaam, & Mageddo cum viculis ſuis, cœpítque Chananæus habitare cum eis. Poſt-
quam autem confortatus eſt Iſrael, fecit eos tributarios, & delere noluit. Ephráim etiam
non interfecit Chananæum qui habitabat in Gazer, ſed habitauit cum eo. Zabulon non
deleuit habitatores Citron, & Naalol: ſed habitauit Chananæus in medio eius, factúſque eſt
ei tributarius. Aſer quoq; non deleuit habitatores Accho, & Sidônis, Ahalab, & Achazib,
& Helba, & Aphec, & Rohob, habitauítque in medio Chananæi habitatoris illius terræ, nec
interfecit eum. Nephthali quoque non deleuit habitatores Beth-ſémes, & Beth-anath: &
habitauit inter Chananæum habitatorem terræ, fuerúntque ei Beth-ſemitæ, & Beth-anithæ
tributarii. Artauítque Amorrhæus filios Dan in monte, nec dedit eis locum vt ad plani- G
ora deſcenderent: habitauítque* in monte Hares, quod interpretatur teſtatio, in Aialon, &

Salebim. Et aggrauata eſt manus domus Ioſeph, factúſque eſt ei tributarius. Fuit autem terminus Amorrhæi ab aſcenſu ſcorpionis Petra, & ſuperiora loca.

CAP. II.

¶locum flentiũ, ł Bochim,

A

Angel⁹ exprobrat Iſraelitis φ cum Chananæis fœd⁹ fecerint

ASceńdítque angelus domini de Galgalis ad locum flentium, & ait, Eduxi vos de AEgypto, & introduxi in terrã pro qua iuraui patribus veſtris: & pollicitus ſum vt non facerem irritum pactũ meum vobiſcum in ſempiternũ: ita dúntaxat vt non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ huius, & aras eorum ſubuerteretis: & noluiſtis audire vocem meam. cur hoc feciſtis? Quam ob rem nolui delere eos à facie veſtra: vt habeatis hoſtes, & dii eorum ſint vobis in ruinam. Cúmque loqueretur angelus domini hæc verba ad omnes filios Iſrael, eleuauerunt vocem ſuam, & fleuerunt. Et vocatum eſt nomen loci illius, Flentium ſiue lachrymarum: immolauerúntque ibi hoſtias domino. Dimiſit ergo Ioſue populum, & abierunt filii Iſrael vnuſquiſque in poſſeſſionem ſuam, vt obtinerent eam: ſeruierúntque domino cunctis diebus eius, & ſeniorum, qui longo poſt eum vixerunt tempore, & nouerant omnia opera domini quæ fecerat cũ Iſrael. Mortuus eſt autẽ Ioſue filius Nun, famulus domini, centum & decem annorũ, & ſepelierunt eum in finibus poſſeſſionis ſuæ in Thamnath-hares in monte Ephráim, à ſeptentrionali plaga montis Gaas. Omníſque illa generatio congregata eſt ad patres ſuos: & ſurrexerunt alii, qui nõ nouerunt dominum, & opera quæ fecerat cũ Iſrael. Fecerúntque filii Iſrael malũ in cõſpectu domini, & ſeruierũt Baalim. Ac dimiſerũt dominũ deum patrũ ſuorũ, qui eduxerat eos de terra AEgypti: & ſecuti ſunt deos alienos, deos quoque populorũ qui habitabãt in circuitu eorum, & adorauerunt eos: & ad iracundiam concitauerunt dominum, dimittentes eum, & ſeruientes Baal & Aſtaroth. Iratúſque dominus contra Iſrael, tradidit eos in manus diripientium: qui ceperunt eos, & vendiderunt hoſtibus qui habitabãt per gyrũ: nec potuerunt reſiſtere aduerſariis ſuis, ſed quocũque pergere voluiſſent, manus domini ſuper eos erat, ſicut locutus eſt, & iurauit eis: & vehemẽter afflicti ſunt. Suſcitauítque dominus iudices qui liberarent eos de vaſtantium manibus: ſed nec eos audire voluerunt, fornicantes cum diis alienis, & adorantes eos. Cito deſeruerũt viam per quam ingreſſi fuerant patres eorũ: & audientes mandata domini, omnia fecẽre cõtraria. Cúmque dominus iudices ſuſcitaret, in diebus eorum flectebatur miſericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vaſtantiũ. Poſtquam autẽ mortuus eſſet iudex, reuertebantur, & multo faciebant peiora quàm fecerant patres eorum, ſequentes deos alienos, ſeruiẽtes eis, & adorantes illos. Non dimiſerunt adinuentiones ſuas, & viam duriſſimã per quam ambulare conſueuerant. Iratúſque eſt furor domini in Iſrael, & ait, Quia irritum fecit gens iſta pactum meũ quod pepigeram cum patribus eorũ, & vocẽ meam audire contẽpſit, & ego nõ delebo gentes quas dimiſit Ioſue, & mortuus eſt: vt in ipſis experiar Iſrael, vtrum cuſtodiant viã domini, & ambulent in ea, ſicut cuſtodierunt patres eorũ, an nõ. Dimiſit ergo dominus omnes nationes has, & cito ſubuertere noluit, nec tradidit in manus Ioſue.

¶nolui delere ł dixi φ non delebo
¶habeatis hoſtes, ł ſint vobis ĩ lateribꝰ Heb. (LXX, erũt vobis in anguſtias)
¶ruinã. ł laqueũ.
B
¶Flentiũ ſiue lachrymarũ: ł Bochim, (.i. Flentes)
¶quoque
C
D
¶ in diebus eorũ flectebatur miſericordia, & audiebat afflictorũ gemitꝰ, & liberabat eos de cæde vaſtantiũ. ł erat dñs cũ iudice, & ſeruabat eos è manu inimicorũ eorũ oĩbus diebꝰ iudicis. miſerebat̃ eñ dñs gemituũ eorũ quos edebãt pręanguſtia quã patiebantur ab oppreſſoribꝰ & coartatoribus.
¶experiar ł vł, tentẽ

Populo ĩcredulo, idola relinquit deus in ruinam.
Ioſu. 24. g.
Iſraelitę qui opa dei non nouerãt, adorant idola.
Tradunt̃ in manꝰ hoſtiũ
Iudices cõſtituit deus ſup Iſraelẽ, vt ipſum liberent. Fornicatio
Sequunt̃ ſuas adiuẽtiones.

CAP. III.

¶erudiret in eis ł tẽtaret per eas
A
¶diſcerent filii eorũ certare cũ hoſtibꝰ, ł ſcirẽt generationes filiorũ Iſrael docere eos bellum,
¶& habere cõſuetudinẽ præliãdi: ł qui antea non cognouerant ea:
¶experiret̃ ł tẽtaret
¶tradidit ł vẽdidit
B
¶oppreſſit eũ. ł roborata eſt manus eius ſup eũ. Heb.

Chananæi, Amorrhæi, & huiuſmodi, quare relicti à deo, inter Iudæos
Iſraelitę miſcẽt cõnubia cum idololatris, & obliuiſcuntur dei.
Othoniel liberat populũ Spũs dei ĩ iudice.
Iſraelitę conuerſi ad idola ſeruiũt Eglon regi Moab.

HAE ſunt gentes quas dominus dereliquit, vt erudiret in eis Iſraelem, omnes qui nõ nouerant bella Chananæorũ: & poſtea diſcerent filii eorum certare cum hoſtibus, & habere conſuetudinem præliandi: quinque ſatrapas Philiſthinorum, omnémque Chananæum, & Sidonium atque Heuæum qui habitabant in monte Libano, de monte Baal-hermon vſque ad introitum Emath. Dimiſítque eos, vt in ipſis experiretur Iſraelem vtrum audirent mandata domini quæ præceperat patribus eorum per manum Moyſi, an non. Itaque filii Iſrael habitauerunt in medio Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi, & Iebuſæi: & duxerunt vxores filias eorum, ipſique filias ſuas filiis eorum tradiderunt, & ſeruierunt diis eorum. Fecerúntque malum in conſpectu domini, & obliti ſunt dei ſui, ſeruientes Baalim & Aſeroth. Iratúſque contra Iſrael dominus, tradidit eos in manus Chuſan-raſatháim regis Meſopotamiæ, ſeruierúntque ei octo annis. Et clamauerunt ad dominũ: qui ſuſcitauit eis ſaluatorem, & liberauit eos, Othoniel videlicet filium Cenez, fratrem Caleb minorem: fuítque in eo ſpiritus domini, & iudicauit Iſrael. Egreſſúſque eſt ad pugnam, & tradidit dominus in manus eius Chuſan-raſatháim regẽ Syriæ, & oppreſſit eum. Quieuítque terra quadraginta annis, & mortuus eſt Othoniel filius Cenez. Addiderũt autem filii Iſrael facere malũ in conſpectu domini: qui confortauit aduerſum eos Eglon regẽ Moab: quia fecerunt malum in conſpectu eius. Et copulauit ſibi filios Ammon, & Amalec: abiítque & percuſſit Iſrael, atque poſſedit vrbem palmarum. Seruierúntque filii Iſrael Eglon regi Moab de-

Aod liberat populũ percuſſo rege.

cem & octo annis:& poſtea clamauerunt ad dominum:qui ſuſcitauit eis ſaluatorem vocabulo Aod,filium Gera filii Iemini,qui vtraque manu pro dextera vtebatur. Miſerúntque filii Iſrael per illum munera Eglon regi Moab. Qui* fecit ſibi gladium ancipitem, habentem in medio capulũ longitudinis palmæ manus,& accinctus eſt eo ſubter ſagum in dextro femore. Obtulítque munera Eglon regi Moab. Erat autẽ Eglon craſſus nimis. Cúmque obtuliſſet ei munera,proſecutus eſt ſocios qui cum eo venerant. Et reuerſus de Galgalis,vbi erant idôla,dixit ad regem, Verbum ſecretum habeo ad te ò rex. Et ille imperauit ſilentium:egreſſiſque omnibus qui circa eum erant,ingreſſus eſt Aod ad eum. ſedebat autem in æſtiuo cœnaculo ſolus,dixítque, Verbum dei habeo ad te. Qui ſtatim ſurrexit de throno. Extendítque Aod ſiniſtram manum,& tulit ſicam de dextro femore ſuo, infixítque eam in ventrem eius tam valide vt capulus ſequeretur ferrum in vulnere, ac pinguiſſimo adipe ſtringeretur. Nec eduxit gladium, ſed ita vt percuſſerat reliquit in corpore, ſtatímque per ſecreta naturæ alui ſtercora proruperunt. Aod autem clauſis diligẽtiſſime oſtiis cœnaculi, & obfirmatis ſera,per poſticum egreſſus eſt. Seruíque regis ingreſſi viderunt clauſas fores cœnaculi,atque dixerũt, Forſitan purgat aluum in æſtiuo cœnaculo. Expectantéſque diu donec erubeſcerent,& vidẽtes quòd nullus aperiret,tulerunt clauem:& aperientes inuenerunt dominum ſuum in terra iacentem mortuum.

Moabítas tradit de⁹ in manus Iſrael, & occiduntur.

Aod autem dum illi turbarentur,effugit,& pertranſiit locum idolorũ vnde reuerſus fuerat. Venítque in Seirath:& ſtatim inſonuit buccina in monte Ephráim: deſcenderúntque cum eo filii Iſrael,ipſo in fronte gradiẽte. Qui dixit ad eos, Sequimini me: tradidit enim dominus inimicos noſtros Moabitas in manus noſtras. Deſcenderúntque poſt eum,& occupauerunt vada Iordanis quæ tranſmittunt in Moab:& non dimiſerunt tranſire quenquã,ſed percuſſerunt Moabitas in tẽpore illo circiter decẽ millia,omnes robuſtos & fortes viros. nullus eorũ euadere potuit. Humiliatúſque eſt Moab in die illo ſub manu Iſrael:& quieuit terra octoginta annis.

Sãgar pcutit Philiſthiim vomere.

Poſt hunc fuit Samgar filius Anath, qui percuſſit de Philiſthiim ſexcentos viros vomere:& ipſe quoque defendit Iſrael.

CAP. IIII.

Iſraelitæ ad idôla cõuerſi traduntur in man⁹ Iabin

Addiderúntque filii Iſrael facere malum in conſpectu domini poſt mortem Aod & tradidit illos dominus in manus Iabin regis Chanáan, qui regnauit in Aſor: habuítque ducem exercitus ſui nomine Siſaram,ipſe autem habitabat in Haroſeth gentium. Clamauerúntque filii Iſrael ad dominũ. nongentos enim habebat falcatos currus,& per viginti annos vehementer oppreſſerat eos.

Debora iudicat Iſraelem.

Erat autem Debora prophetis vxor Lapidoth,quæ iudicabat populum in illo tempore. Et ſedebat ſub palma,quæ nomine illius vocabatur, inter Rama & Bethel in monte Ephráim: aſcendebántque ad eam filii Iſrael in omne iudiciũ.

Mittit Barac ad expugnandũ Siſaram.

Quæ miſit,& vocauit Barac filiũ Abinoem de Cedes Nephthali:dixítque ad eum, Præcepit tibi dominus deus Iſrael, Vade,& duc exercitum in montem Thabor,tolléſque tecum decem millia pugnatorum de filiis Nephthali,& de filiis Zabulon:ego autem adducã ad te in loco torrentis Ciſon,Siſaram principem exercitus Iabin,& currus eius, atque omnem multitudinẽ, & tradam eos in manu tua. Dixítque ad eam Barac, Si venis mecum, vadam:ſi nolueris venire mecum,non pergam. Quæ dixit ad eum, Ibo quidem tecum,ſed in hac vice victoria nõ reputabitur tibi,quia in manu mulieris tradetur Siſara. Surrexit itaque Debora,& perrexit cũ Barac in Cedes. Qui accitis Zabulon,& Nephthali,aſcendit* cũ decem millibus pugnatorum, habens Deboram in comitatu ſuo. Haber autem Cinæus receſſerat quondam à cæteris Cinæis fratribus ſuis filiis Hobab,cognati Moyſi:& tetenderat tabernacula vſque ad vallem quæ vocatur Sennim,& erat iuxta Cedes.

¶Siſara pergit obuiã Deboræ.

Nuntiatúmque eſt Siſaræ quòd aſcendiſſet Barac filius Abinoem,in montem Thabor:& cõgregauit* nongentos falcatos currus,& omnem exercitum de Haroſeth gentium ad torrentem Ciſon. Dixítque Debora ad Barac, Surge,hæc eſt enim dies in qua tradidit dominus Siſaram in manus tuas:en ipſe ductor eſt tuus.

Siſaræ exercitus occidiẽ à deo. pſal. 82. c. Siſara fugit.

Deſcendit itaque Barac de monte Thabor, & decem millia pugnatorum cum eo. Perterruítque dominus Siſaram, & omnes currus eius, vniuerſámque multitudinem in ore gladii ad conſpectum Barac: intantum vt Siſara de curru deſiliens,pedibus fugeret,& Barac perſequeretur fugientes currus,& exercitum vſque ad Haroſeth gentium, & omnis hoſtium multitudo vſque ad internecionem caderet.

Iahel mulier occidit Siſarã, defixo p tẽpora clauo.

Siſara autem fugiens peruenit ad tentorium Iahel vxoris Haber Cinæi. Erat autem pax inter Iabin regem Aſor, & domum Haber Cinæi. Egreſſa igitur Iahel in occurſum Siſaræ, dixit ad eum, Intra ad me domine mi,

intra,ne timeas.Qui ingreſſus tabernaculum eius, & opertus ab ea pallio, dixit ad eam, Da mihi obſecro paululum aquæ,quia ſitio valde.Quæ aperuit vtrem lactis, & dedit ei bibere, & operuit illum. Dixitque Siſara ad eam, Sta ante oſtiũ tabernaculi:& cum venerit aliquis

D interrogans te,& dicens,Nunquid hic eſt aliquis?reſpondebis,Nullus eſt. Tulit itaque Iahel vxor Haber clauum tabernaculi,aſſumens pariter & malleum:& ingreſſa abſcondite, & cum ſilentio poſuit ſupra tempus capitis eius clauum, percuſſumque malleo defixit in cerebrum vſque ad terrã:qui ſoporem morti ſocians defecit,& mortuus eſt.Et ecce Barac ſequens Siſarã veniebat:egreſſaq; Iahel in occurſum eius,dixit ei, Veni,& oſtendam tibi virũ quem quæris.Qui cum intraſſet ad eam,vidit Siſaram iacentẽ mortuum, & clauum infixũ in tempore eius. Humiliauit ergo deus in die illo Iabin regem Chanáan corã filiis Iſrael: qui creſcebant quotidie,& forti manu opprimebant Iabin regem Chanáan,donec delerent eum. CAP. V.

A Ceciner̃ũtque Debora & Barac filius Abinoem in illo die,dicentes,

Qui ſponte obtuliſtis de Iſrael animas veſtras ad periculum,benedicite domino.

Audite reges,auribus percipite principes: Ego ſum,ego ſum quæ domino canam,pſallam domino deo Iſrael.

Canticum & gratiarum actio Deboræ & Barac poſt victoriam.

Domine cum exires de Seir,& tranſires per regiones Edom,terra mota eſt,cælique ac nubes diſtillauerunt aquis.

Montes fluxerunt à facie domini,& Sinai à facie domini dei Iſrael.

In diebus Samgar filii Anath, in diebus Iahel quieuerunt ſemitæ: & qui ingrediebantur per eas,ambulauerunt per calles deuios.

Ceſſauerunt fortes in Iſrael,& quieuerunt: donec ſurgeret Debora, ſurgeret mater in Iſrael.

Noua bella elegit dominus, & portas hoſtium ipſe ſubuertit: clypeus & haſta ſi apparuerint in quadraginta millibus Iſrael.

Cor meum diligit principes Iſrael: qui propria voluntate obtuliſtis vos diſcrimini, benedicite domino.

Qui aſcẽditis ſuper nitẽtes aſinos,& ſedetis ſupra in iudicio,& ambulatis in via, loquimini.

B Vbi colliſi ſunt currus, & hoſtium ſuffocatus eſt exercitus, ibi narrentur iuſtitiæ domini, & clementiæ fortis Iſrael:tunc deſcẽdit populus domini ad portas, & obtinuit principatum.

Surge ſurge Debora, ſurge ſurge, & loquere canticum: ſurge Barac,& apprehende captiuos tuos fili Abinoem.Saluatæ ſunt reliquiæ populi,dominus in fortibus dimicauit.

Ex Ephráim deleuit eos in Amalec,& poſt eum ex Beniamin in populos tuos ô Amalec: de Machir principes deſcenderunt,& de Zabulon qui exercitum ducerent ad bellandum.

Duces Iſſachar fuêre cum Debora,&Barac veſtigia ſunt ſecuti,qui quaſi in præceps ac barathrum ſe diſcrimini dedit : diuiſo contra ſe Ruben, magnanimorũ reperta eſt contentio.

Quare habitas inter duos terminos,vt audias ſibilos gregum?diuiſo cõtra ſe Ruben,magnanimorum reperta eſt contentio.

Galaad trans Iordanem quieſcebat,& Dan vacabat nauibus: Aſer habitabat in litore maris, & in portubus morabatur.

Zabulon vero & Nephthali obtulerunt animas ſuas morti in regione Merome.

C Venerunt reges & pugnauerunt, pugnauerunt reges Chanáan in Tanach, iuxta aquas Mageddo,& tamen nihil tulêre prædantes.

De cælo dimicatum eſt contra eos:ſtellæ manentes in ordine & curſu ſuo aduerſus Siſaram pugnauerunt.

Torrens Ciſon traxit cadauera eorum, torrens Cadumim, torrens Ciſon : conculca anima mea robuſtos.

Vngulæ equorum ceciderunt fugientibus impetu , & per præceps ruentibus fortiſſimis hoſtium.

Maledicite terræ Meroz,dixit angelus domini,maledicite habitatoribus eius,quia non venerunt ad auxilium domini,in adiutorium fortiſſimorum eius.

Benedicta inter mulieres Iahel vxor Haber Cinæi,& benedicatur * in tabernaculo.

¶Qui ſponte obtuliſtis de Iſrl' aĩas vr̃as ad periculũ,]Quia vltus eſt vltiones ĩ Iſrael,cũ ſponte ſe offerret ppl's,(vel, Bñdicite dño ,ꝑpter voluntarios in ppl'o, cũ ceſſarent ceſſatores in Iſrael.)
¶p regiões]decãpo
¶&]iſte
¶ingrediebãt] debebant ingredi
¶Ceſſauerunt]vel Deerant
¶fortes] villæ abſq; muro & munitione
¶ſurgeret Debora, ſurgeret]ſurrexi Debora ſurrexi
¶Noua bella elegit dñs,&portas hoſtiũ ipſe ſubuertit:]vel, Cũ elegit deos(id ẽ iudices)nouos,tunc fuit bellũ in portis:
¶ſi apparuerint].i. non apparebant
¶diligit principes] ad legiſlatores (vel iudices ac rectores)
¶diſcrimini]ĩ ppl'o
¶nitentes]cãdidos
¶ſedetis ſupra in iudicio,]vel,habitatis iuxta Middin
¶Vbi colliſi ſũt currus,& hoſtiũ ſuffocatus eſt exercitus,]ꝑpter ſonitũ iaculantiũ ſagittas inter loca vbi hauriẽt aqua,
¶clemẽtiæ fortis]iuſtitiæ villarũ ei° in
⁃& obtinuit principatum.
¶Saluatæ ſunt reliquiæ]Tunc q̃ euaſerat,dñatus ẽ fortib°
¶in fortib°]p fortes
¶deleuit eos in]erat radix eorum contra
¶eum]te
¶principes]legiſlatores
¶qui exercitũ ducerẽt ad bellandũ.]trahentes(vel gubernatores)ſtylo ſcribæ. (LXX, potẽtes ĩ ſceptro ſcribæ)
¶Barac veſtigia ſũt ſecuti,] Iſſachar ſicut Barac in valle,
¶qui quaſi in præceps ac barathrũ ſe diſcrimĩ dedit:]miſſ° ẽ cũ peditib° ſuis:
¶magnanimorũ reperta eſt cõtẽtio.]magni erãt cogitabundi corde.(vel,magnæ erãt cogitationes cordis) & infra.
¶duos terminos,]vel duas caulas
¶in regione Merome.] ſuper excelſa agri.
¶tamẽ nihil tulêre prædantes.]vtile argẽtum nõ acceperunt.(vel,ne fruſtũ quidẽ argenti reportarũt,ſubaudi ex captiuorũ redẽptione,ſed omnes occiderunt.)
¶conculca]conculcabit
¶ceciderunt fugiẽtibus impetu,& per præceps ruentibus fortiſſimis hoſtiũ.] quaſſatæ ſunt à calcationibus vel ſono pedum fortium eius (.i equorum eius fortium)
¶fortiſſimorum eius.] domini cum fortibus.
¶inter mulieres]præ mulieribus
*præ mulieribus

Aquam petenti, lac dedit, & in phiala principum obtulit butyrum.
Siniſtram manum miſit ad clauum, & dextram ad fabrorum malleos, percuſſitque Siſaram, quærens in capite vulneri locum, & tempus valide perforans.
Inter pedes eius ruit, defecit, & mortuus eſt: voluebatur ante pedes eius, & iacebat exanimis & miſerabilis.
Per feneſtram reſpiciens, vlulabat mater eius: & de cœnaculo loquebatur, Cur moratur regredi currus eius? quare tardauerunt pedes quadrigarum illius?
Vna ſapientior cæteris vxoribus eius, hæc ſocrui verba reſpondit, Forſitan nunc diuidit ſpolia, & pulcherrima fœminarum eligitur ei: veſtes diuerſorum colorum Siſaræ traduntur in prædam, & ſupellex varia ad ornanda colla congeritur.
Sic pereant omnes inimici tui domine: qui autem diligunt te, ſicut ſol in ortu ſuo ſplendet, ita rutilent.
Quieuitque terra per quadraginta annos.

¶principū fortiū ... ¶quærens in capite vulneri locū, & tēp ... valide pforās. lab... dit caput eius, & p... fodit, & incidit te... pus eius. ¶Vna ſapiētior ... Sapiētes dñæ ei ... ſpōderūt ei: illa ... reſpōdit ei, Nōn ... inueniēt, & diui... ſpolia? puella, d... puellæ capiti ... (.i. erūt vnicuiq; ... eis puella aut d... puellę ď ſpoliis ... inter ſe diuidun... ſpolia diſcolor... ſi Siſaræ, ſpoli... ſcoloria, veſtis ... mita, diſcolor, ... veſtes phrygio... collo (LXX, ... eius) ſpolii. (a... prædam.)

CAP. VI.

Iſraelitæ ad idôla cōuerſi, opprimūť à Madian ſeptem annis.

FEcerunt autem filii Iſrael malum in cōſpectu domini: qui tradidit illos in manu Madian A
ſeptem annis, & oppreſſi ſunt valde ab eis. Feceruntque ſibi antra & ſpeluncas in montibus*, & munitiſſima ad repugnādum loca. Cúmque ſeuiſſet Iſrael, aſcendebat Madiā & Amalec, cæteríque orientalium nationum: & apud eos figentes tentoria, ſicut erant in herbis cuncta vaſtabant vſque ad introitum Gazæ: nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Iſrael, non oues, non boues, non aſinos. Ipſi enim & vniuerſi greges eorum veniebant cum tabernaculis ſuis, & inſtar locuſtarum vniuerſa complebant, innumera multitudo hominum, & camelorum quicquid tetigerant deuaſtantes. Humiliatúſque eſt Iſrael valde in conſpectu B
Madian. Et clamauit ad dominum poſtulans auxilium contra Madianitas. Qui miſit ad eos virum prophetam, & locutus eſt, Hæc dicit dominus deus Iſrael, Ego vos feci conſcendere de AEgypto, & eduxi vos de domo ſeruitutis, & liberaui de manu AEgyptiorum, & omniū inimicorum qui affligebant vos: eiecíque eos ad introitum veſtrum, & tradidi vobis terram eorum. Et dixi, ego dominus deus veſter, ne timeatis deos Amorrhæorum, in quorum terra habitatis. Et noluiſtis audire vocem meam. Venit autē angelus domini, & ſedit ſub quercu quæ erat in Ephra, & pertinebat ad Ioas patrem familiæ Ezri. Cúmque Gedeon filius eius excuteret atque purgaret frumenta in torculari, vt fugeret Madian, apparuit ei angelus domini, & ait, Dominus tecum virorum fortiſſime. Dixitque ei Gedeon, Obſecro mi domine, ſi C
dominus nobiſcum eſt, cur ergo apprehenderunt nos hæc omnia? vbi ſunt mirabilia eius quæ narrauerunt patres noſtri, atque dixerūt, De AEgypto eduxit nos dominus? Nunc autem dereliquit nos dominus, & tradidit in manus Madian. Reſpexítque ad eum dominus, & ait, Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Iſrael de manu Madian: ſcito quòd miſerim te. Qui reſpondens ait, Obſecro mi domine in quo liberabo Iſrael? ecce familia mea infima eſt in Manaſſe, & ego minimus in domo patris mei. Dixitque ei dominus, Ego ero tecum, & percuties Madian quaſi vnum virum. Et ille, Si inueni, inquit, gratiam coram te, da mihi ſignum D
quòd tu ſis qui loqueris ad me. Ne recedas hinc, donec reuertar ad te, portans ſacrificium, & offerens tibi. Qui reſpondit, Ego præſtolabor aduentū tuum. Ingreſſus eſt itaque Gedeon & coxit hœdum, & de farinæ modio azymos panes: carneſque ponens in caniſtro, & ius carniū mittens in ollam, tulit omnia ſub quercu, & obtulit ei. Cui dixit angelus domini, Tolle carnes & azymos panes, & pone ſupra petram illam, & ius deſuper funde. Cúmque feciſſet ita, extendit angelus domini ſummitatē virgæ quam tenebat in manu, & tetigit carnes & panes azymos: aſcēditq; ignis de petra, & carnes, azymóſq; panes cōſumpſit: angelus autē domini euanuit ex oculis eius. Vidénſq; Gedeon quòd eſſet angelus domini, ait, Heu mi domine E
deus, quia vidi angelum domini facie ad faciem. Dixitq; ei dominus, Pax tecū: ne timeas, non morieris. AEdificauit ergo ibi Gedeon altare domino, vocauítq; illud, Domini pax: vſque in præſentē diem. Cúmq; adhuc eſſet in Ephra quæ eſt familiæ Ezri, nocte illa dixit dominus ad eum, Tolle taurū patris tui, & alterū taurum annorū ſeptem, deſtrueſq; arā Baal quæ eſt patris tui: & nemus quod circa arā eſt ſuccide: & ædificabis altare domino deo tuo in ſummitate petræ huius, ſuper quam antè ſacrificiū poſuiſti: tolleſq; taurū ſecundū, & offeres holocauſtū ſuper ſtruem lignorū quæ de nemore ſuccideris. Aſſumptis ergo Gedeon decē viris de ſeruis ſuis, fecit ſicut præceperat ei dominus. Timens autē domū patris ſui, & homines

Angelus apparet Gedeoni.

Gedeon querit deo Iſraelem tradi Madianitis.

Mittit de⁹ Gedeonē vt liberet Iſraelem. 1. reg. 12. b

Signū, à deo petit Gedeon quo certus ſit ſe ab eo miſſum.

Gedeō offert deo holocauſtum, quod ignis totum abſumit.

Timet Gedeō ꝙ angelū facie ad faciem viderit.

Pax dei cum Gedeone.

Altare.

Iubeť Gedeō euertere arā Baal pr̄is ſui, & altare deo conſtruere.

*timētes ipſos Madianitas. ¶apud ſ aduerſ... ¶ſicut erāt in h... cuncta frucīi...

¶Humiliat... Attenuatus ...

illius ciuitatis,per diem noluit facere,ſed omnia nocte compleuit. Cúmque ſurrexiſſent viri oppidi eius mane,viderunt deſtructam aram Baal,lucúmque ſuccíſum, & taurũ alterum impoſitum ſuper altare quod tunc ædificatum erat. Dixerúntque adinuicem,Quis hoc fecit? Cúmque perquirerent authorem facti,dictum eſt,Gedeon filius Ioas fecit hæc omnia. Et dixerunt * ad Ioas,Produc filium tuum huc,vt moriatur: quia deſtruxit aram Baal, & ſuccîdit nemus. Quibus ille reſpondit,Nunquid vltores eſtis Baal,vt pugnetis pro eo? qui aduerſarius eſt eius,moriatur antequã lux craſtina veniat. ſi deus eſt, vindicet ſe de eo qui ſuffodit aram eius. Ex illo die vocatus eſt Gedeon,Ierobáal,eo quòd dixiſſet Ioas, Vlciſcatur ſe de eo Báal, qui ſuffodit aram eius.

*viri ciuitatis
¶Quib⁹ ille] Et Ioas oĩbus qui ſtabãt aduerſum eum
¶vltores eſtis Baal, vt pugnetis pro eo? qui aduerſarius eſt eius,] litigabitis ꝓ Baal,& ſaluũ facietis (vel liberabitis) eum? qui litigauerit pro eo,
¶Vlciſcatur ſe de] Litiget cum

Ioas pr̃ Gedeonis irridet ipſum Baal.

Gedeon, Ierobaal dictus.

G Igitur omnis Madian & Amalec, & orientales populi congregati ſunt ſimul.& tranſeuntes Iordanem,caſtrametati ſunt in valle Iezrael. Spiritus autẽ domini induit Gedeon,qui clangens buccina conuocauit domũ Abiézer, vt ſequeretur ſe. Miſítque nuntios in vniuerſum Manaſſen,qui & ipſe ſecutus eſt eum.& alios nuntios in Aſer & Zabulon & Nephthali:qui occurrerunt ei.

Spũ dei indutus Gedeõ, ꝓcedit ad bellũ

Dixítque Gedeon ad deum,Si ſaluum facis per manum meam populum Iſrael,ſicut locutus es, ponã hoc vellus lanæ in area: ſi ros in ſolo vellere fuerit, & in omni terra ſiccitas,ſciam quòd per manũ meã, ſicut locutus es,liberabis Iſrael. Factúmq; eſt ita. Et de nocte cõſurgens expreſſo vellere,concham rore impleuit. Dixítq; rurſus ad dominum,Ne iraſcatur furor tuus cõtra me ſi adhuc ſemel tentauero, ſignũ quærens in vellere,Oro vt ſolum vellus ſiccum ſit,& omnis terra rore madens. Fecítque dominus nocte illa vt poſtulauerat:& fuit ſiccitas in ſolo vellere,& ros in omni terra.

Fides eius in ꝓmiſſionem dei accepto ſĩgno ĩ vellere, corroborat̃.

¶cõchã] vel, phialã

CAP. VII.

►de nocte

A IGitur Ierobáal qui & Gedeon, de nocte conſurgens, & omnis populus cum eo,venit ad fontem qui vocatur Harad. erant autem caſtra Madian in valle ad ſeptẽtrionalem plagam collis excelſi. Dixítq; dominus ad Gedeon,Multus tecum eſt populus,nec tradetur Madian in manus eius: ne * glorietur contra me Iſrael, & dicat,Meis viribus liberatus ſum. Loquere * ad populum,& cunctis audientibus prædica,Qui formidoloſus,& timidus eſt,reuertatur. Receſſerúntque de monte Galaad,& reuerſi ſunt ex populo vigintiduo millia virorũ,& tantũ decem millia remãſerunt.

*forte
*nunc

Deus volens oĩa ſibi ſoli tribui,iubet bellatorũ numerũ minui.

Deu. 20. b
1. mac. 3. g

Dixítq; dominus ad Gedeon, Adhuc populus multus eſt:
B duc eos ad aquas,& ibi probabo illos:& de quo dixero tibi vt tecum vadat,ipſe pergat: quem ire prohibuero,reuertatur. Cúmq; deſcendiſſet populus ad aquas, dixit dominus ad Gedeon, Qui lingua lambuerint aquas,ſicut ſolent canes lãbere,ſeparabis eos ſeorſum: qui autẽ curuatis genibus biberint,in altera parte erunt. Fuit itaq; numerus eorum qui manu ad os proiiciente aquas,lambuerant,trecenti viri: omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat. Et ait dominus ad Gedeon,In trecentis viris qui lambuerunt aquas,liberabo vos,& tradam in manu tua Madian : omnis autem reliqua multitudo reuertatur in locum ſuum.

Probãt ad aquas quos velit dñs pgere cũ Gedeone.

C Sumptis itaque pro numero cibariis,& tubis,omnem reliquam multitudinem abire præcepit ad tabernacula ſua:& ipſe cum trecentis viris ſe certamini dedit. Caſtra autem Madian erant ſubter * in valle. Eadem nocte dixit dominus ad eum, Surge,& deſcẽde in caſtra: quia tradidi eos in manu tua. ſin autem ſolus ire formidas,deſcendat tecũ Phara puer tuus. Et cum audieris quid loquantur, tunc confortabuntur manus tuæ, & ſecurior ad hoſtium caſtra deſcendes. Deſcendit ergo ipſe & Phara puer eius in partem caſtrorum, vbi erant armatorum vigiliæ. Madian autem & Amalec,& omnes orientales populi fuſi iacebant in valle,vt locuſtarum multitudo: cameli autem innumerabiles erant,ſicut arena quæ iacet in litore maris.

*eũ, (ſubaudi Gedeonem)

Gedeon cum trecẽtis, ꝓcedit ad bellum cõtra Madianitas.

¶ſecurior ad hoſtium] ad
¶in partẽ caſtrorũ, vbi erãt armatorũ vigiliç.] ad extrema armatorũ qui erant in caſtris.

Deſcendit Gedeon ĩ caſtra Madian.

D Cúmq; veniſſet Gedeon,narrabat aliquis ſomniũ proximo ſuo:& in hunc modũ referebat quod viderat, Vidi ſomniũ,& videbatur mihi quaſi ſubcineritius panis ex hordeo volui,& in caſtra Madian deſcẽdere: cúmq; perueniſſet ad tabernaculũ,percuſſit illud atque ſubuertit,& terræ funditus coæquauit. Reſpondit is cui loquebatur,Nõ eſt hoc aliud,niſi gladius Gedeonis filii Ioas viri Iſraelitæ. tradidit enim dominus in manus eius Madian, & omnia caſtra eius.

Audit ſõniũ narrari,ſignificans futurã victoriam.

E Cúmq; audiſſet Gedeon ſomniũ,& interpretationẽ eius,adorauit: & reuerſus eſt ad caſtra Iſrael,& ait, Surgite,tradidit enim dominus in manus noſtras caſtra Madian. Diuiſítq; trecẽtos viros in tres partes,& dedit tubas in manibus eorũ, lagenáſq; vacuas,ac lampades in medio lagenarũ. Et dixit ad eos,Quod me facere videritis,hoc facite: ingrediar partem caſtrorũ, & quod fecero,ſectamini. Quando perſonuerit tuba in manu mea, vos quoque per caſtrorũ circuitum clangite,& conclamate,Domino & Gedeoni. Ingreſſúſque eſt Gedeon,& trecenti viri qui erant cum eo in partem caſtrorum,incipiẽtibus vigiliis noctis mediæ, & cuſtodibus

Gedeoni cũ trecẽtis viris tradit deus Madianitas.

¶partem] extremũ
¶trecenti] centum

ſuſcitatis, cœperunt buccinis clangere, & complodere inter ſe lagenas. Cúmque per gyrum F
caſtrorum in tribus perſonarent locis, & hydrias confregiſſent, tenuerunt ſiniſtris manibus
lampades,& dextris ſonantes tubas,clamauerúntque,Gladius domini & Gedeonis:ſtantes ſin
guli in luco ſuo per circuitum caſtrorum hoſtium.Omnia itaque caſtra turbata ſunt,& voci
ferantes,vlulantéſque fugerunt:& nihilominus inſiſtebant trecenti viri buccinis perſonantes.
Pſal.82.c
Immiſitque dominus gladium in omnibus caſtris,& mutua ſe cæde truncabant,fugientes vſ
que ad Beth-ſeta*,& crepidinem Abel-mehula in Tebbath.Conclamantes autem viri Iſrael G
de Nephthali & Aſer,& omni Manaſſe perſequebantur Madian.Miſitque Gedeon nuntios in
omnem montem Ephráim,dicens,Deſcendite in occurſum Madian,& occupate aquas vſque
Beth-bera atque Iordanem.Clamauítque omnis Ephráim, & præoccupauit aquas atque Ior
Oreb & Zeb principes occiduntur. iſa. 10.f.pſal.82.c.
danem vſque Beth-bera. Apprehenſóſque duos viros Madian, Oreb & Zeb: interfecit Oreb
in petra Oreb,Zeb vero in torculari Zeb.Et perſecuti ſunt Madian,capita Oreb & Zeb por-
tantes ad Gedeon trans fluenta Iordanis.

CAP. VIII.

Viri Ephraī inſurgunt in Gedeonem quos mitigat laudãdo eos.
DIxerúntque ad eum viri Ephráim,Quid eſt hoc quod facere voluiſti , vt nos non voca- A
res cum ad pugnam pergeres contra Madian?iurgantes fortiter,& propè vim inferẽtes.
Quibus ille reſpondit,Quid enim tale facere potui,quale vos feciſtis?nonne melior eſt race-
mus Ephráim,vindemiis Abiézer?In manus veſtras dominus tradidit principes Madiã,Oreb
& Zeb:quid tale facere potui,quale vos feciſtis?Quod cũ locutus eſſet,requieuit ſpiritus eo-
Socothitæ negãt Gedeoni panes perſequẽti Zebee & Salmana.
rum, quo tumebant contra eum. Cúmque veniſſet Gedeon ad Iordanem, tranſiuit eum
cum trecentis viris qui ſecum erant:& præ laſſitudine,fugientes perſequi non poterant. Di-
xítque ad viros Socoth,Date obſecro panes populo qui mecum eſt,quia valde defecerunt:vt B
poſſimus perſequi Zébee & Salmana reges Madian.Reſponderunt principes Socoth, Forſi-
tan palmæ manuum Zébee & Salmana in manu tua ſunt,& idcirco poſtulas vt demus exer-
citui tuo panes ? Quibus ille ait, Cum ergo tradiderit dominus Zebee & Salmana in manus
Phanuel viri panes ſimiliter Gedeonis exercitui negant.
meas,conteram carnes veſtras cum ſpinis,tribuliſque deſerti. Et inde conſcendens,venit
in Phanuel:locutúſque eſt ad viros loci illius ſimilia.Cui & illi reſponderunt ſicut reſponde
rant viri Socoth.Dixit itaque eis,Cum reuerſus fuero victor in pace,deſtruam turrim hanc.
Zébee autem & Salmana requieſcebant * cum omni exercitu ſuo.Quindecim enim mil
Oſee.10.d
lia viri remanſerant ex omnibus turmis orientalium populorum,cæſis centum viginti milli- C
bus bellatorum, & educentium gladium. Aſcendénſque Gedeon per viam eorum qui in ta-
bernaculis morabantur ad orientalem partem Nobe,& Iegbaa, percuſſit caſtra hoſtium,qui
ſecuri erant,& nihil aduerſi ſuſpicabantur.Fugerúntque Zébee & Salmana,quos perſequens
Socothitę luunt pœnas immĩæ ſuæ.
Gedeon comprehendit, turbato omni exercitu eorum. Reuerténſque de bello ante ſolis
ortum,apprehendit puerum de viris Socoth:interrogauítque eum nomina principũ & ſenio-
rum Socoth,& deſcripſit ſeptuaginta ſeptẽ viros. Venítque ad Socoth,& dixit eis, En Zébee
& Salmana ſuper quibus exprobraſtis mihi,dicẽtes,Forſitã manus Zébee & Salmana in ma-
nibus tuis ſunt, & idcirco poſtulas vt demus viris qui laſſi ſunt,& defecerũt,panes? Tulit er- D
go ſeniores ciuitatis, & ſpinas deſerti ac tribulos,& cõtriuit cum eis,atque comminuit viros
Phanuelhabitatores occiduntur.
Socoth. Turrim quoque Phanuel ſubuertit, occiſis habitatoribus ciuitatis. Dixítque ad
Zébee & Salmana,Quales fuerunt viri quos occidiſtis in Thabor?Qui reſponderunt,Similes
Zébee & Salmana interficiuntur.
tui, & vnus ex eis quaſi filius regis. Quibus ille reſpondit, Fratres mei fuerunt, filii matris
meæ.viuit dominus,quia ſi ſeruaſſetis eos,non vos occiderem.Dixítque* Iether primogeni-
to ſuo,Surge,& interfice eos.Qui non eduxit gladium:timebat enim, quia adhuc puer erat.
Dixerúntque Zébee & Salmana,Tu ſurge, & irrue in nos:quia iuxta ætatẽ robur eſt homi-
Pſal.82.e
nis.Surrexit Gedeon,& interfecit Zébee& Salmana:& tulit ornamẽta ac bullas quibus colla E
Dominari * Iſraeli deum, non ſe,vult Gedeon.
regalium camelorum decorari ſolent. Dixerúntque omnes viri Iſrael ad Gedeon,Domi-
nare noſtri tu & filius tuus,& filius filii tui:quia liberaſti nos de manu Madian. Quibus ille
ait,Nõ dominabor veſtri,nec dominabitur in vos filius meus,ſed dominabitur vobis domi-
Dantur inaures aureæ Gedeoni ãppſo.
nus. Dixítque ad eos, Vnam petitionem poſtulo à vobis,Date mihi inaures ex præda ve-
ſtra.Inaures enim aureas Iſmahelitæ habere cõſueuerant.Qui reſpõderunt, Libentiſſime da-
bimus.Expandentéſque ſuper terram pallium,proiecerunt in eo inaures de præda:& fuit põ-
dus poſtulatarum inaurium, mille ſeptingenti auri ſicli,abſque ornamentis,& monilibus, & F
veſte purpurea , quibus reges Madian vti ſoliti erant , & præter torques aureas camelorum.

*in Sarerath
& crepidinem ad limitem
Conclamantes gregati
Clamauitque congregatiſque
viros principes
atque Iordanem
Quid eſt hoc facere voluiſti hoc feciſti nobis
& propè vim inferentes.
*in Carcar
ante ſolis ortum ſuper exiſtimat vel, à ſolis
*ipſi
ornamentis monilis

Fecítque ex eo Gedeon ephod,& poſuit illud in ciuitate ſua Ephra. Fornicatúſque eſt omnis Iſrael in eo,& factum eſt Gedeoni & omni domui eius in ruinam. Humiliatus eſt autem Madian coram filiis Iſrael,nec potuerunt vltrà ceruices eleuare:ſed quieuit terra per quadraginta annos quibus Gedeon præfuit. Abiit itaque Ierobáal filius Ioas, & habitauit in domo ſua:habuítque ſeptuaginta filios,qui egreſſi ſunt de femore eius,eo quòd plures haberet vxores. Concubina autem illius,quam habebat in Sichem,genuit ei filium nomine Abimélech. Mortuúſque eſt Gedeon filius Ioas in ſenectute bona,& ſepultus eſt in ſepulchro Ioas patris ſui in Ephra de familia Ezri. Poſtquã autẽ mortuus eſt Gedeon,auerſi ſunt filii Iſrael,& fornicati ſunt in Baalim. Percuſſerúntq; cum Baal fœdus,vt eſſet eis in deũ:nec recordati ſunt domini dei ſui qui eruit eos de manibus inimicorum ſuorũ omniũ per circuitũ:nec fecerunt miſericordiã cum domo Ierobáal Gedeon iuxta omnia bona quæ fecerat Iſraeli. CAP. IX.

Ephod Gedeonis in offendiculũ Iſraeli.

70 filii Gedeonis, ex pluribus vxorib⁹.

Abimélech.

Moritur Gedeon.

¶Percuſſerúntq; cũ Baal fœdus,⁊Poſuerúntque ſibi Baal-berith. & infra.

A Abiit autem Abimélech filius Ierobáal in Sichem ad fratres matris ſuæ,& locutus eſt ad eos,& ad omnem cognationem domus patris matríſque ſuæ,dicẽs, Loquimini ad omnes viros Sichem, Quid vobis eſt melius, vt dominentur veſtri ſeptuaginta viri omnes filii Ierobáal:an vt dominetur vobis vnus vir? ſimúlque conſyderate quòd os veſtrum,& caro veſtra ſum. Locutíque ſunt fratres matris eius de eo ad omnes viros Sichem vniuerſos ſermones iſtos,& inclinauerunt cor eorum poſt Abimélech,dicentes,Frater noſter eſt. Dederúntque illi ſeptuaginta pondo argenti de phano Baal-berith. Qui conduxit ſibi ex eo viros inopes & vagos,ſecutíque ſunt eum. Et venit in domũ patris ſui in Ephra, & occídit fratres ſuos filios Ierobáal ſeptuaginta viros ſuper lapidem vnum: remanſítque Ioatham filius Ierobáal minimus, & abſconditus eſt. Congregati ſunt autẽ omnes viri Sichem,& vniuerſæ familiæ vrbis Mello:abierúntque,& conſtituerunt regem Abimélech iuxta quercum* quæ ſtabat in Si-B chem. Quod cum nuntiatum eſſet Ioatham,iuit & ſtetit in vertice montis Garizim:eleuatáque voce,clamauit & dixit, Audite me viri Sichem,ita vt audiat vos deus. Ierunt ligna, vt vngerent ſuper ſe regem:dixerúntque oliuæ,Impera nobis. Quæ reſpondit, Nunquid poſſum deſerere pinguedinem meam,qua & dii vtuntur,& homines:& venire vt inter ligna promouear? Dixeruntque ligna ad arborem ficum. Veni,& ſuper nos regnũ accipe. Quæ reſpondit eis, Nunquid poſſum deſerere dulcedinẽ meam,fructúſq; ſuauiſſimos,& ire vt inter cætera ligna promouear? Locutáque ſunt ligna ad vitẽ. Veni,& impera nobis. Quæ reſpõdit eis, Nunquid poſſum deſerere vinum meũ,quod lætificat deum & homines,& inter ligna cætera promoueri? Dixerúntque omnia ligna ad rhamnũ, Veni,& impera ſuper nos. Quæ reſpondit eis, Si verè me regem vobis conſtituitis,venite,& ſub vmbra mea requieſcite. ſi autem non vultis,egrediatur ignis de rhamno,& deuoret cedros Libani. Nunc igitur ſi rectè, & abſque pec-C cato conſtituiſtis ſuper vos regem Abimélech,& bene egiſtis cum Ierobáal,& cũ domo eius, & reddidiſtis vicem beneficiis eius qui pugnauit pro vobis,& animam ſuam dedit periculis, vt erueret vos de manu Madian,qui nunc ſurrexiſtis contra domum patris mei,& interfeciſtis filios eius ſeptuaginta viros ſuper vnum lapidem,& conſtituiſtis regem Abimélech filiũ ancillæ eius ſuper habitatores Sichem,eo quòd frater veſter ſit: ſi ergo rectè, & abſque vitio egiſtis cum Ierobáal,& domo eius, hodie lætamini in Abimélech,& ille lætetur in vobis. ſin autem peruerſe,egrediatur ignis ex eo,& conſumat habitatores Sichem,& oppidum Mello: egrediatúrq; ignis de viris Sichem,& de oppido Mello,& deuoret Abimélech. Quæ cum dixiſſet,fugit,& abiit in Bera:habitauítque ibi ob metum Adimélech fratris ſui. Regnauit itaque Abimélech ſuper Iſrael tribus annis. Miſítque dominus ſpiritum peſſimum inter Abimélech,& habitatores Sichem:qui cœperunt eum deteſtari,& ſcelus interfectionis ſeptuagin-D ta filiorum Ierobáal,& effuſionem ſanguinis eorum conferre in Abimélech fratrem eorum, & in cæteros Sichimorum principes qui eum adiuuerant. Poſuerúntque inſidias aduerſum eum in ſummitate montium:& dum illius præſtolarentur aduentum,exercebant latrocinia, agentes prædas de prætereuntibus. Nuntiatúmq; eſt Abimélech. Venit autem Gaal filius Obed cum fratribus ſuis,& trãſiuit in Sichimã. Ad cuius aduentũ erecti habitatores Sichem, egreſſi ſunt in agros vaſtantes vineas,vuáſque calcantes: & factis cantantium choris ingreſſi ſunt phanum dei ſui,& inter epulas & pocula maledicebant Abimélech, clamante Gaal filio Obed, Quis eſt iſte Abimélech, & quæ eſt Sichem, vt ſeruiamus ei? nunquid non eſt filius Ierobáal, & conſtituit principem Zebul ſeruum ſuum ſuper viros Emor patris Sichem?

Abimélech filius Gedeõis occidit 70 fratres ſuos.

¶viros⁊dominos & infra.

Ioathã filius Gedeonis minimus abſcõditur.

Abimélech cõſtituit rex.

Ioatham, propoſita lignorũ parabola, prædicit interitũ Sichimitarum & Abimélech.

¶viri⁊dñi (vel principes) ¶vrbis⁊domus *ſtatuæ (nõnulli vertũt quercũ procerã, vt ſit expoſitio hebraiſmi) ¶viri⁊domini ¶& dii vtuntur,⁊honorificantur dii, ¶inter⁊ſuper & infra.

¶regẽ vobis cõſtituitis,⁊vngitis in regẽ ſuper vos, ¶requieſcite.⁊ſperate. ¶rectè, & abſq; peccato,⁊in veritate & ſimplicitate

¶rectè, & abſque vitio⁊i veritate & ſimplicitate,

¶habitatores⁊dños ¶oppidum⁊domum

Dñs immittit ſpiritum odii inter Sichimitas & Abimélech, eiq; inſidiãt.

¶dum illius præſtolarẽtur aduentum,

¶Ad cuius aduentũ erecti⁊In quo cõſiſt ¶vaſtãtes⁊incidẽtes

Gaal pugnat contra Abimélech.

¶ſeruũ ſuum ſuper viros⁊Seruite viris

Cur ergo ſeruiemus ei? vtinam daret aliquis populum iſtum ſub manu mea, vt auferrem de
medio Abimélech. Dictúmque eſt Abimélech, Congrega exercitus multitudinem, & veni.
Zebul enim princeps ciuitatis auditis ſermonibus Gaal filii Obed, iratus eſt valde, & miſit
clàm ad Abimélech nuntios, dicens, Ecce Gaal filius Obed, venit in Sichimam cum fratribus
ſuis, & oppugnat aduerſum te ciuitatem. Surge itaque nocte cum populo qui tecum eſt,
& latita in agro: & primo mane oriente ſole, irrue ſuper ciuitatem. illo autem egrediẽte aduerſum
te cum populo ſuo, fac ei quod potueris. Surrexit itaque Abimélech cum omni E
exercitu ſuo nocte, & tetendit inſidias iuxta Sichimam in quatuor locis. Egreſſúſque eſt Gaal
filius Obed, & ſtetit in introitu portæ ciuitatis. Surrexit autem Abimélech, & omnis exercitus
cum eo de inſidiarum loco. Cúmque vidiſſet populum * Gaal, dixit ad Zebul, Ecce de mõtibus
multitudo deſcendit. Cui ille reſpondit, Vmbras montium vides quaſi capita hominũ,
& hoc errore deciperis. Rurſúmque Gaal ait, Ecce populus de vmbilico terræ deſcendit, &
vnus cuneus venit per viam quæ reſpicit quercum. Cui dixit Zebul, Vbi eſt nunc os tuum,
quo loquebaris, Quis eſt Abimélech vt ſeruiamus ei? Nonne hic populus eſt, quem deſpiciebas?
Egredere, & pugna contra eum. Abiit ergo Gaal, ſpectante Sichimorũ populo, & pugnauit
contra Abimélech, qui * perſecutus eſt eum fugiẽtem, & in vrbem compulit: cecideruntque
ex parte eius plurimi, vſque ad portam ciuitatis, & Abimélech ſedit in Ruma. Zebul autem,
Gaal, & ſocios eius expulit de vrbe, nec in ea paſſus eſt cõmorari. Sequenti ergo die
egreſſus eſt populus in campum. Quod cum nuntiatũ eſſet Abimélech, tulit exercitum ſuũ, F
& diuiſit in tres turmas tendens inſidias in agris. Vidénſque quòd egrederetur populus de ciuitate,
ſurrexit, & irruit in eos, cum cuneo ſuo, oppugnans & obſidens ciuitatem: duæ autem
turmæ palantes per campum aduerſarios perſequebãtur. Porrò Abimélech omni die illo oppugnabat
vrbem: quam cepit, interfectis habitatoribus eius, ipſáque deſtructa, ita vt ſal in ea
diſpergeret. Quod cum audiſſent qui habitabant in turre Sichimorum, ingreſſi ſunt phanum
dei ſui Berith, vbi fœdus cum eo pepigerant, & ex eo locus nomen acceperat, qui erat
munitus valde. Abimélech quoque audiens viros turris Sichimorũ pariter conglobatos, aſcẽdit
in montem Selmon cum omni populo ſuo: & arrepta ſecuri, præcidit arboris ramũ, impoſitúmque
ferens humero, dixit ad ſocios, Quod me vidiſtis facere, cito facite. Igitur certatim
ramos de arboribus præcidentes, ſequebantur ducem. Qui circundantes præſidium, ſuc- G
cenderunt: atque ita factum eſt vt fumo & igne * mille hominum necarentur, viri pariter &
mulieres habitatorum turris Sichem. Abimélech autem inde proficiſcens venit ad oppidum
Thebes, quod circundans obſidebat exercitũ. Erat autem turris excelſa in media ciuitate,
ad quam confugerant ſimul viri ac mulieres, & omnes principes ciuitatis clauſa firmiſſime
ianua, & ſuper turris tectum ſtantes per propugnacula. Accedénſque Abimélech iuxta
turrim, pugnabat fortiter: & appropinquans oſtio, ignẽ ſupponere nitebatur: & ecce vna mulier
fragmen molæ déſupér iaciens, illiſit capiti Abimélech, & confregit cerebrum eius. Qui
vocauit cito armigerũ ſuũ, & ait ad eum, Euagina gladium tuũ, & percute me, ne forte dicatur
quod à fœmina interfectus ſim. Qui iuſſa perficiẽs, interfecit eũ. illo quoque mortuo, omnes
qui cum eo erant de Iſrael, reuerſi ſunt in ſedes ſuas: & reddidit deus malũ quod fecerat
Abimélech contra patrem ſuũ interfectis ſeptuaginta fratribus ſuis. Sichimitis quoque quod
operati erant, retributum eſt, & venit ſuper eos maledictio Ioatham filii Ierobáal.

CAP. X

Poſt Abimélech ſurrexit dux in Iſrael Thola filius Phua patrui Abimélech, vir de Iſſachar, A
qui habitauit in Samir montis Ephráim: & iudicauit Iſraelem viginti & tribus annis:
mortuúſque eſt, ac ſepultus in Samir. Huic ſucceſſit Iair Galaadites, qui iudicauit Iſraelem
per viginti & duos annos, habens triginta filios ſedentes ſuper triginta pullos aſinarum,
& principes triginta ciuitatum, quæ ex nomine eius ſunt appellatæ Auoth Iair, id eſt oppida
Iair, vſque in præſentem diem in terra Galaad. Mortuúſque eſt Iair: ac ſepultus in loco, cui B
eſt vocabulum Camon. Filii autem Iſrael peccatis veteribus iungentes noua, fecerũt malum
in conſpectu domini, & ſeruierunt idólis Baalim & Aſtaroth, & diis Syriæ ac Sidónis &
Moab & filiorum Ammon & Philiſthiim: dimiſerúntque dominũ, & non coluerũt eum. Cõtra
quos dominus iratus, tradidit eos in manus Philiſthiim & filiorum Ammon. Afflictíque
ſunt, & vehementer oppreſſi per annos decem & octo omnes qui habitabant trans Iordanem
in terra Amorrhæi, quæ eſt in Galaad: intantum vt filii Ammon Iordane trãſmiſſo vaſtarent C

Expugnat̃ exercitus Gaal ab Abimélech.

Gaal eiicit̃ ex Sichem. Abimelech deſtruit vrbẽ Sichem, interfectis habitatoribus.

Turris Sichẽ cũ 1000 hoibus, cõburit̃. ī.8.g

Abimelech oppugnãs ciuitatem Thebes, à muliere interficitur.

2. reg. 11. c

Thola, dux Iſrael conſtituitur. Huic ſuccedit Iair.

Ob idololatriã filii Iſr. tradũt̃ in manus Philiſthinorum.

¶in quatuor locis] quatuor duces. (LXX, quatuor ordines.)

*ipſe

► & hoc errore deciperis.

¶cuneus] dux

¶, quę reſpicit quercum.] quercus Mahonenim.

¶ſpectante] vel cõ

* Abimelech

► & in vrbẽ cõpulit:

¶ſocios] fratres

► nec in ea paſſus eſt commorari.

¶cuneo ſuo,] cepi bus quæ erant

¶palantes per campũ aduerſarios perſequebantur.] grandabantur aduerſ omnes qui erant agro, & percuſſerunt eos.

► vbi fœdus cũ eo pepigerant, & ex eo locus nomen acceperat, qui erat munitus valde.

¶Qui circũdãtes præſidiũ,]. & poſuerunt eos iuxta turrim

► fumo &

* ferè

► per propugnacula

¶cerebrum] vel ceruicem

¶dux in Iſrael] liberaret Iſraelem

¶patrui Abimelech] filii Dodo,

¶montis] in monte

¶peccatis veteribus iungentes noua,] rurſum,

Iudam & Beniamin & Ephraím: afflictúſque eſt Iſrael nimis. Et clamãtes ad dominum, dixerunt, Peccauimus tibi, quia dereliquimus deum noſtrum, & ſeruiuimus Baalim. Quibus locutus eſt dominus, Nunquid non AEgyptii & Amorrhæi, filiíque Ammon & Philiſthiim, Sidonii quoque & Amalec & Chanáan oppreſſerunt vos: & clamaſtis ad me, & erui vos de
D manu eorum? Et tamen reliquiſtis me, & coluiſtis deos alienos: idcirco non addam vt vltra vos liberem. ite, & inuocate deos quos elegiſtis, ipſi vos liberẽt in tempore anguſtiæ veſtræ. Dixerúntque filii Iſrael ad dominum, Peccauimus, redde tu nobis quicquid tibi placet: tantum nunc libera nos. Quæ dicentes, omnia de finibus ſuis alienorum deorum idola proiecerunt, & ſeruierũt domino deo: qui doluit ſuper miſeriis eorum. Itaque filii Ammon conclamãtes, in Galaad fixere tentoria: contra quos congregati filii Iſrael, in Maſpha caſtrametati ſunt. Dixerúntque principes Galaad ſinguli ad proximos ſuos, Qui primus ex nobis contra filios Ammon cœperit dimicare, erit dux populi Galaad.

¶Chanáan] Mahon

¶doluit ſup miſeriis eorũ.] & anguſtiis affecta eſt aĩa eius propter laborẽ eorũ ¶cõclamãtes,] cõuenientes (vel congregati,)

Cõfitẽtes de pctm̃ ſuũ, clamant ad ipm Exprobrat de' Iſraeliq; à ſe adiuti, tamen ipſum reliquerint

Non ceſſantium cõfiteri pctm̃, & ſemp clamãtiũm. ſeretur deus

CAP. XI.

A FVit itaque illo in tempore Iephte Galaadites vir fortiſſimus atque pugnator, filius mulieris meretricis, qui natus eſt de Galaad. Habuit autem Galaad vxorem, de qua ſuſcepit filios: qui poſtquam creuerant, eiecerunt Iephte, dicentes, Hæres in domo patris noſtri eſſe non poteris, quia de altera matre natus es. Quos ille fugiẽs, atque deuitans, habitauit in terra Tob: congregatíque ſunt ad eum viri inopes, & latrocinantes, & quaſi principem ſequebantur. In illis diebus pugnabant filii Ammon contra Iſrael. Quibus acriter inſtantibus perrexerunt maiores natu de Galaad, vt tollerent in auxilium ſui Iephte de terra Tob: dixerúntque ad eum, Veni, & eſto princeps noſter, & pugna contra filios Ammon. Quibus ille reſpondit, Nónne vos eſtis qui odiſtis me, & eieciſtis de domo patris mei, & nunc veniſtis ad
B me neceſſitate compulſi? Dixerúntque principes Galaad ad Iephte, Ob hanc igitur cauſam nunc ad te venimus, vt proficiſcaris nobiſcum, & pugnes contra filios Ammon, ſíſque dux omnium qui habitant in Galaad. Iephte quoque dixit eis, Si verè veniſtis ad me, vt pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos dominus in manus meas, ego ero veſter princeps? Qui reſponderunt ei, Dominus qui hæc audit, ipſe mediator ac teſtis eſt quòd noſtra promiſſa faciemus. Abiit itaque Iephte cum principibus Galaad, fecítque eum omnis populus principẽ ſui. Locutúſque eſt Iephte omnes ſermones ſuos coram domino in Maſpha. Et miſit nuntios ad regem filiorũ Ammon, qui ex perſona ſua dicerent, Quid mihi & tibi eſt, quia veniſti contra me, vt vaſtares terram meam? Quibus ille reſpõdit, Quia tu-
C lit Iſrael terram meam, quando aſcẽdit de AEgypto à finibus Arnon vſque Ieboc atque Iordanem: nunc ergo cum pace redde mihi eam. Per quos rurſum mandauit Iephte, & imperauit eis vt dicerent regi Ammon, Hæc dicit Iephte, Non tulit Iſrael terram Moab, nec terram filiorum Ammon: ſed quando de AEgypto conſcenderũt, ambulauit per ſolitudinem vſque ad mare rubrum, & venit in Cades. Miſítque * nuntios ad regem Edom, dicens, Dimitte vt trãſeam terram tuam. Qui noluit acquieſcere precibus eius. Miſit quoque ad regem Moab, qui & ipſe tranſitum præbere contempſit. Manſit itaque in Cades, & circuiuit ex latere terram Edom, & terram Moab: venítque ad orientalem plagam terræ Moab, & caſtrametatus eſt trans Arnon: nec voluit intrare terminos Moab: Arnon quippe cõfinium eſt terræ Moab.
D Miſit itaque Iſrael nuntios ad Sehon regem Amorrhæorum, qui habitabat in Heſebon, & dixerunt ei, Dimitte vt trãſeam per terram tuam vſque ad fluuium. Qui & ipſe Iſrael verba deſpiciens, non dimiſit eum tranſire per terminos ſuos: ſed infinita multitudine congregata egreſſus eſt contra eum in Iaſa, & fortiter reſiſtebat. Tradidítque eum dominus in manus Iſrael cum omni exercitu ſuo, & percuſſit eum, & poſſedit omnem terrã Amorrhæi habitatoris regionis illius, & vniuerſos fines eius de Arnon vſque Ieboc, & de ſolitudine vſque ad Iordanem. Dominus ergo deus Iſrael ſubuertit Amorrhæũ, pugnante contra illũ populo ſuo Iſrael, & tu nũc vis poſſidere terrã eius? Nónne ea quæ poſſedit Chamos deus tuus, tibi iure debentur? Quæ autẽ dominus deus noſter victor obtinuit, in noſtrã cedent poſſeſſionẽ: niſi
E fortè melior eſt Balac filio Sephor rege Moab: aut docere potes, quòd iurgatus ſit contra Iſrael, & pugnauerit cõtra eum, quãdo habitauit in Heſebõ, & viculis eius, & in Aroer, & villis illius, vel in cũctis ciuitatibus iuxta Iordanẽ per trecẽtos annos. Quare tãto tẽpore nihil ſuper hac repetitione tentaſtis? Igitur non ego pecco in te, ſed tu contra me male agis, indicẽs mihi bella non iuſta. Iudicet dominus arbiter huius diei inter Iſrael, & inter filios Ammon.

¶qui natus eſt de] quẽ pepererat ipſi

►& latrocinantes, ¶In diebus illis] Poſt aliquot dies ►in auxilium ſui

¶neceſſitate] anguſtia

*ipſe Iſrael

¶infinita multitudine cõgregata] oĩ populo ſuo cõgregato

¶poſſedit] poſſidere faciet te

¶Iordanem] terminos Arnon

Iephte meretrice matre natus fugit fratres ſuos.

Iephte conſtituitur ſup Iſraelem.

Petit Iephte p nũtios ab Ammonitis quare Iſraelitas affligant. nũe. 21. f Ammon repetit terras ſuas ab Iſraelitis poſſeſſas.

Nũe. 20. c

Nũe. 21. c & e.

Nume. 21. a

Ammonitæ ſuperbi.
Spũ dei acceſus Iephte inuadit Ammonitas.
Votum Iephte.

Noluítque acquieſcere rex filiorum Ammon verbis Iephte,quæ per nuntios mandaue-
rat. Factus eſt ergo ſuper Iephte ſpiritus domini,& circuiens Galaad,& Manaſſe,Maſpha F
quoque Galaad,& inde tranſiens ad filios Ammon,votum vouit domino,dicens,Si tradide-
ris filios Ammon in manus meas:quicunque primus fuerit egreſſus de foribus domus meæ,
mihíque occurrerit reuertẽti cum pace à filiis Ammon, eum holocauſtum offeram domino

Vincuntur Ammonitæ ab Iephte.

Tranſiuítque Iephte ad filios Ammon,vt pugnaret contra eos:quos tradidit dominus in
manus eius.Percuſſítque ab Aroer vſque dũ venias in Mennith, viginti ciuitates,& vſque ad
Abel, quæ eſt vineis conſita, plaga magna nimis. humiliatíque ſunt filii Ammon à filiis Iſ-

Iephte imolat filiã ſuam quæ ſibi vna occurrerat.
Aperire os ſuũ ad deum, pro vouere.

rael. Reuertenti autem Iephte in Maſpha domum ſuam,occurrit ei vnigenita filia ſua cũ
tympanis & choris.non enim habebat alios liberos.Qua viſa ſcidit veſtimẽta ſua,& ait,Heu
me filia mi, decepiſti me,& ipſa decepta es.aperui enim os meum ad dominum, & aliud fa- G
cere non potero.Cui illa reſpondit,Pater mi ſi aperuiſti os tuum ad dominũ,fac mihi quod-
cunque pollicitus es, conceſſa tibi vltione atque victoria de hoſtibus tuis. Dixítque ad pa-
trem, Hoc ſolum mihi præſta quod deprecor, Dimitte me vt duobus menſibus circumeam
montes , & plangam virginitatem meam cum ſodalibus meis. Cui ille reſpondit , Vade. Et
dimiſit eam duobus menſibus. Cúmque abiiſſet cum ſociis ac ſodalibus ſuis, flebat virgini-
tatem ſuam in montibus. Expletíſque duobus menſibus,reuerſa eſt ad patrem ſuum,& fecit
ei ſicut vouerat. quæ ignorabat virum. Exinde mos increuit in Iſrael, & conſuetudo ſeruata
eſt,vt poſt anni circulum conueniant in vnum filiæ Iſrael,& plangant filiam Iephte Galaa-
ditæ diebus quatuor.

decepiſti me, & ipſa decepta es.] incuruãdo incuruaſti me(.i.mœrore afficis me) vna que es quæ me etiã turbas ▸atque victoria

¶& plangant] ad alloquendum Heb.

CAP. XII.

Seditio Ephraim contra Iephte.

Ecce autem in Eprhaim orta eſt ſeditio. nã tranſeũtes cõtra aquilonẽ,dixerunt ad Iephte, A
Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon,vocare nos noluiſti,vt pergeremus tecũ?
Igitur incendemus te & domum tuam. Quibus ille reſpõdit, Diſceptatio erat mihi & popu-
lo meo contra filios Ammon vehemens:vocauíque vos vt præberetis mihi auxilium,& face-
re noluiſtis.Quod cernens, poſui animam meam in manibus meis,trãſiuíque ad filios Am-
mon,& tradidit eos dominus in manus meas.Quid commerui,vt aduerſum me conſurgatis B

Pugna Iephte contra Ephraim.

in prælium? Vocatis itaque ad ſe cunctis viris de Galaad,pugnabat contra Ephraim:percuſſe-
runtq; viri Galaad Ephraim,quia dixerat,Fugitiuus eſt Galaad de Ephraim,& habitat in me-
dio Ephraim & Manaſſe.Occupauerúntque Galaaditæ vada Iordanis,per quæ Ephraim reuer
ſurus erat. Cúmque veniſſet ad ea de Ephraim numero,fugiẽs,atque dixiſſet, Obſecro vt me
tranſire permittas:dicebant ei Galaaditæ,Nũquid Ephrathæus es? Quo dicente,Nõ ſum:in-
terrogabant eum,Dic ergo Schibbóleth,quod interpretatur ſpica. Qui reſpondebat,Sibbó- C
leth:eadem litera ſpicam exprimere non valens.Statímque apprehenſum iugulabant in ipſo
Iordanis tranſitu.Et ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadraginta duo millia.

¶Ecce autẽ Ephraim orta eſt ſeditio.] Cõuenit autẽ Ephraim
¶Diſceptatio erat mihi & populo meo.] Vir rixæ fui ego & populus meus Heb.
¶Poſui animã meã in manibus meis] id eſt, obieci me periculis. Heb.
¶Fugitiuus eſt Galaad de Ephraim, & habitat i medio Ephraim & Manaſſe.] Abiecti ipſi⁹ Ephraim eſtis vos Galaaditæ, ĩ medio Ephraim & ĩ medio Manaſſe.
▸quod interpretatur ſpica.
¶eadem litera ſpicam exprimere non valẽs.] & non poterat ſic loqui.

Moritur Iephte.
Abeſan iudicat Iſraelem.

Iu-
dicauit itaque Iephte Galaadites Iſrael ſexãnis:& mortuus eſt,ac ſepultus in ciuitate ſua Ga-
laad. Poſt hunc iudicauit Iſrael Abeſan de Beth-lehem:qui habuit triginta filios, & tot-
idem filias:quas emittẽs foras,maritis dedit,& eiuſdem numeri filiis ſuis accepit vxores,in- D
troducens in domum ſuam.Qui ſeptem annis iudicauit Iſrael,mortuúſque eſt,ac ſepultus in

Elon ei ſuccedit.
Poſt quẽ, Abdon.

Beth-lehem. Cui ſucceſſit Elon Zabulonites:& iudicauit Iſrael decem annis:mortuúſque
eſt ac ſepultus in*Zabulon. Poſt hunc iudicauit Iſrael Abdon,filius Elel Pharatonites:qui
habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes, aſcẽdentes ſuper ſeptuaginta pullos aſi-
narum, & iudicauit Iſrael octo annis: mortuúſque eſt ac ſepultus in Pharathon terræ Ephra-
im,in monte Amalec.

*Aialon in

CAP. XIII.

Idololatrę filii Iſrael,traduntur Philiſthæis.
Samſonis natiuitas prænũtiatur Manue patri ei⁹.

Rurſúmque filii Iſrael fecerunt malum in conſpectu domini: qui tradidit eos in manus A
Philiſthinorũ quadraginta annis. Erat autem quidã vir de Saraa,& de ſtirpe Dan,no-
mine Manue, habẽs vxorem ſterilem. Cui apparuit angelus domini,& dixit ad eam, Sterilis
es & abſque liberis:ſed concipies & paries filium.caue ergo ne bibas vinum ac ſicerã,nec im-
mundum quicquam comedas:quia concipies & paries filium, cuius non tanget caput noua-

Samſon nazaræus liberaturus Iſraelem.

cula:erit enim nazaræus dei ab infantia ſua,& ex matris vtero,& ipſe incipiet liberare Iſrael
de manu Philiſthinorũ. Quæ cum veniſſet ad maritum ſuum, dixit ei, Vir dei venit ad me,
habens vultum angelicum, terribilis nimis.Quem cum interrogaſſem quis eſſet, & vnde ve-
niſſet,& quo nomine vocaretur,noluit mihi dicere,ſed hoc reſpondit, Ecce cõcipies & paries B
filium : caue ne vinum bibas nec ſiceram , & ne aliquo veſcaris immundo : erit enim puer

▸in infantia ſua.
¶cũ interrogaſſem] non interrogaui
¶noluit mihi dicere,] non indicauit mihi
¶reſpondit,

►infantia ſua, & ex

nazaræus dei ab infantia ſua, & ex vtero matris ſuæ, vſque ad diem mortis ſuæ. Orauit itaque Manue dominum, & ait, Obſecro domine, vt vir dei quem miſiſti, veniat iterum, & doceat nos quid debeamus facere de puero qui naſciturus eſt. Exaudiuitque dominus deprecantem Manue, & apparuit rurſum angelus dei vxori eius ſedenti in agro. Manue autem maritus eius non erat cum ea. Quæ cum vidiſſet angelum, feſtinauit, & cucurrit ad virum ſuum: nuntiauítque ei, dicens, Ecce apparuit mihi vir quem antè videram. Qui ſurrexit, & ſecutus eſt vxorem ſuam: veniénſque ad virum dixit ei, Tu es qui locutus es mulie-

Orat Manue quid agere debeat de filio naſcituro.

Angelus apparet Manue

¶quid vis vt faciat puer? aut à quo ſe obſeruare debebit?] quod erit iudicium pueri, & opus eius? Heb.

C ri? Et ille reſpondit, Ego ſum. Cui Manue, Quando, inquit, ſermo tuus fuerit expletus, quid vis vt faciat puer? aut à quo ſe obſeruare debebit? Dixítque angelus domini ad Manue, Ab omnibus quæ locutus ſum vxori tuæ, abſtineat ſe: quicquid ex vinea naſcitur, non comedat: vinum & ſiceram non bibat, nullo veſcatur immundo: & quod ei præcepi, impleat atque cuſtodiat. Dixit itaque Manue ad angelũ domini, Obſecro te vt acquieſcas precibus meis, & faciamus tibi hœdum de capris. Cui reſpondit angelus, Si me cogis, non comedam panes tuos: ſi autem vis holocauſtũ facere, offer illud domino. Et neſciebat Manue quòd angelus domini eſſet. Dixítq; ad eum, Quod eſt tibi nomen, vt ſi ſermo tuus fuerit expletus, honoremus te? Cui ille reſpõdit, Cur quæris nomen meum, quod eſt mirabile? Tulit itaque Manue

¶vt acquieſcas precibus meis,] tardes hic aliquantulum, ¶cogis,] retardaueris,
¶ſi] cum
¶mirabile?] vel, occultum?

Angelus non vult ſibi offerri holocauſtũ: ſed deo.

D hœdum de capris, & libamẽta, & poſuit ſuper petram, offerens domino qui facit mirabilia: ipſe autem & vxor eius intuebantur. Cúmque aſcenderet flamma altaris in cælum, angelus domini pariter in flamma aſcendit. Quod cum vidiſſet Manue, & vxor eius, proni ceciderũt in terram, & vltrà eis non apparuit angelus domini. Statímque intellexit Manue angelũ domini eſſe, & dixit ad vxorem ſuam, Morte moriemur, quia vidimus dominũ. Cui reſpondit mulier, Si dominus nos vellet occidere, de manibus noſtris holocauſtum & libamenta non ſuſcepiſſet, nec oſtendiſſet nobis hæc omnia, neque ea quæ ſunt ventura, dixiſſet. Peperit itaque filiũ, & vocauit nomen eius Samſon. Creuítq; puer, & benedixit ei dominus. Cœpítq; ſpiritus domini eſſe cum eo in caſtris Dan inter Saraa & Eſthaol.

Manue offert deo holocauſtum.

¶neq; ea quæ ſũt vẽtura, dixiſſet.] & ſecundũ tempus non audire feciſſet nos talia. Heb.
¶eſſe cũ eo] roborare eum

Naſcitur Samſon.

CAP. XIIII.

A DEſcendit ergo Samſon in Thamnátha. vidénſque ibi mulierem de filiabus Philiſthiim, aſcẽdit, & nuntiauit patri ſuo, & matri ſuæ dicens, Vidi mulierẽ in Thamnátha de filiabus Philiſthinorũ: quã quæſo vt mihi accipiatis vxorẽ. Cui dixerũt pater ſuus & mater, Nunquid non eſt mulier in filiabus fratrum tuorũ, & in omni populo tuo, quia vis accipere vxorem de Philiſthiim, qui incircuncisi ſunt? Dixítque Samſon ad patrem ſuum, Hanc mihi accipe: quia placuit oculis meis. Parentes autem eius neſciebant quòd res à domino fieret, & quæreret occaſionẽ contra Philiſthiim. eo enim tempore Philiſthiim dominabãtur Iſraeli.

Samſon ducit vxorẽ de filiabus Philiſthiim.

¶tuo,] meo,

B Deſcendit itaque Samſon cum patre ſuo & matre in Thamnátha. Cúmque veniſſent ad vineas oppidi, apparuit catulus leonis ſæuus, & rugiẽs, & occurrit ei. Irruit autem ſpiritus domini in Samſon, & dilacerauit leonem, quaſi hœdum in fruſta decerperet, nihil omnino habens in manu: & hoc patri & matri noluit indicare. Deſcendítque, & locutus eſt mulieri quæ placuerat oculis eius. Et poſt aliquot dies reuertens vt acciperet eam, declinauit vt videret cadauer leonis, & ecce examen apum in ore leonis erat ac fauus mellis. Quem cum ſumpſiſſet in manibus, comedebat in via: veniénſque ad patrem ſuũ & matrem, dedit eis partem, qui & ipſi comederunt: nec tamen eis voluit indicare quòd mel de corpore leonis aſſumpſerat. Deſcendit itaque pater eius ad mulierem, & fecit filio ſuo Samſon conui-

¶oppidi] Thãnath
►ſæuus
¶Irruit] Tranſiuit

Samſon leonis catulum dilacerat.

¶ore] corpore
¶fauus mellis.] mel.

Mel cum apũ examine in corpe leonis.

►ciues loci illius

C uiũ. ſic enim iuuenes facere conſueuerant. Cum ergo ciues loci illius vidiſſent eum, dederunt ei ſodales triginta qui eſſent cum eo. Quibus locutus eſt Samſon, Proponam vobis problema: quod ſi ſolueritis mihi intra ſeptem dies conuiuii, dabo vobis triginta ſindones, & totidem tunicas. ſin autẽ non potueritis ſoluere, vos dabitis mihi triginta ſindones, & eiuſdem numeri tunicas. Qui reſpõderunt ei, Propone problema, vt audiamus. Dixítque eis, De comedente exiuit cibus, & de forti egreſſa eſt dulcedo. Nec potuerunt per tres dies propoſitionem ſoluere. Cúmque adeſſet dies ſeptimus, dixerunt ad vxorem Samſon, Blandire viro tuo, & ſuade ei vt indicet tibi quid ſignificet problema. quod ſi facere nolueris, incendemus te, & domũ patris tui. an idcirco vocaſtis nos ad nuptias vt ſpoliaretis? Quæ fundebat apud

Nuptiæ Samſonis

Samſon ſodalibus ſuis ꝓponit ꝓblema de leone à ſe occiſo, ex cuius corpore exierat mel.

¶ſolueritis] indicaueritis mihi, & inueneritis,
¶ſindones,] lintea-mina,
¶tunicas.] mutatorias veſtes.
¶Blandire] Suade
►& ſuade ei
¶tibi] nobis

►querebatur,

D Samſon lachrymas, & querebatur, dicens, Odiſti me & non diligis: idcirco problema quod propoſuiſti filiis populi mei, nõ vis mihi exponere. At ille reſpondit, Patri meo, & matri noluí dicere: & tibi indicare potero? Septem igitur diebus cõuiuii flebat ante eum: tandémque

Vxori expo-nit ꝓblema.

dic ſeptimo cum ei eſſet moleſta, expoſuit. Quæ ſtatim indicauit ciuibus ſuis. Et illi dixerũt ei die ſeptimo ante ſolis occubitũ, Quid dulcius melle, & quid fortius leone? Qui ait ad eos, Si non araſſetis in vitula mea, non inueniſſetis propoſitionem meam. Irruit itaque in eum ſpiritus domini, deſcenditque Aſcalonem, & percuſſit ibi triginta viros: quorũ ablatas veſtes dedit iis qui problema ſoluerat. Iratuſque nimis aſcendit in domũ patris ſui: vxor autem eius accepit maritum vnum de amicis eius & pronubis.

Vxor Samſonis alteri datur.

CAP. XV.

Samſon propter ablatam vxorẽ, incenſis vulpium caudis ſegetes Philiſthinorũ exurit.

A Poſt aliquantulũ autem temporis, cum dies triticeæ meſſis inſtarent, venit Samſon inuiſere volens vxorem ſuam, & attulit ei hœdũ de capris. Cúmque cubiculũ eius ſolito vellet intrare, prohibuit illum pater illius, dicens, Putaui quòd odiſſes eam, & ideo tradidi illã amico tuo: ſed habet ſororem, quæ iunior & pulchrior illa eſt, ſit tibi pro ea vxor. Cui Samſon reſpondit, Ab hac die non erit culpa in me contra Philiſthæos, faciam enim vobis mala.

B Perrexítque, & cepit trecentas vulpes, caudáſque earum iunxit ad caudas, & faces ligauit in medio*: quas* igne ſuccendens dimiſit vt huc illúcque diſcurrerent. Quæ ſtatim perrexerunt in ſegetes Philiſthinorũ. Quibus ſuccenſis, & comportatæ iam fruges*, & adhuc ſtantes in ſtipula, concrematæ ſunt, intantum vt vineas quoque, & oliueta, flamma conſumeret. Dixeruntque Philiſthiim, Quis fecit hanc rem? Quibus dictũ eſt, Samſon gener Thamnathæi: quia tulit vxorem eius, & alteri tradidit, hæc operatus eſt. Aſcenderúntque Philiſthiim: & cõbuſſerunt tam mulierem quam patrem eius.

Cõburit vxor Samſon à Philiſthæis.

Quibus ait Samſon, Licet hæc feceritis, tamen adhuc ex vobis expetam vltionem, & tunc quieſcam. Percuſſitque eos ingenti plaga, ita vt ſtupentes ſuram femori imponerent. Et deſcẽdẽs habitauit in ſpelunca petræ Etam.

Samſon ligatus traditur Philiſthæis.

C Igitur aſcendentes Philiſthiim in terram Iuda caſtrametati ſunt in loco, qui poſtea vocatus eſt Lechi, id eſt maxilla: vbi eorũ fuſus eſt exercitus. Dixerúntque ad eos de tribu Iuda, Cur aſcendiſtis aduerſum nos? Qui reſponderunt, Vt ligemus Samſon venimus, & reddamus ei quæ in nos operatus eſt. Deſcẽderunt ergo tria millia virorũ de Iuda, ad ſpecũ ſilicis Etam, dixerúntque ad Samſon, Neſcis quòd Philiſthiim imperent nobis? quare ergo hoc facere voluiſti? Quibus ille ait, Sicut fecerunt mihi, ſic feci eis. Ligare, inquiunt, te venimus, & tradere in manus Philiſthinorũ. Quibus Samſon, Iurate, ait, & ſpõdete mihi quòd nõ occidatis me. Dixerunt, Non te occidemus, ſed vinctum trademus*. Ligauerúntque eum duobus nouis funibus, & tulerũt eum de petra Etam.

Maxilla aſini, ſpiritu dei motus, mille viros occidit

D Qui cum veniſſet ad locum Maxillæ, & Philiſthiim vociferãtes occurriſſent ei, irruit ſpiritus domini in eum: & ſicut ſolent ad ardorem ignis lina conſumi, ita vincula quibus ligatus erat, diſſipata ſunt & ſoluta. Inuentámque maxillam, id eſt mandibulã aſini, quæ iacebat, arripiens, interfecit in ea mille viros, & ait, In maxilla aſini, in mandibula pulli aſinarum deleui eos, & percuſſi mille viros. Cúmque hæc verba canens compleſſet, proiecit mandibulam de manu, & vocauit nomen loci illius Ramath-lechi, quod interpretatur eleuatio maxillæ.

Victoriam deo tribuit. Aquis è dẽte molari aſini fluẽtibus, ſitim leuat.

Sitiénſque valde, clamauit ad dominũ, & ait, Tu dediſti in manu ſerui tui ſalutem hanc maximam atque victoriam: & en ſiti morior, incidámque in manus incircũciſorum. Aperuit itaque dominus molarem dentem in maxilla aſini, & egreſſæ ſunt ex eo aquæ. Quibus hauſtis refocillauit ſpiritum ſuum, & vires recepit. Idcirco appellatũ eſt nomen loci illius, Fons inuocantis de maxilla: vſque in præſentẽ diem. Iudicauítque Iſrael in diebus Philiſthiim viginti annis.

CAP. XVI.

Samſon ĩgreditur ad mulierẽ meretricẽ.

A Abiit quoque in Gazam, & vidit ibi mulierem meretricem, ingreſſúſq; eſt ad eam. Quod cum audiſſent Philiſthiim, & percrebuiſſet apud eos, intraſſe vrbem Samſon, circumdederunt eum, poſitis in porta ciuitatis cuſtodibus: & ibi tota nocte cum ſilentio præſtolantes, vt facto mane exeuntem occiderent. Dormiuit autem Samſon vſque ad medium noctis: & inde conſurgens* apprehendit ambas portæ fores cum poſtibus ſuis & ſera, impoſitáſque humeris ſuis portauit ad verticem mõtis qui reſpicit Hebron.

Portas Gazæ ſublatas, in mõtẽ defert.

Samſõ amat Dalilã, quam ſæpe deludit petentem in quo eſſet ei⁹ maxima fortitudo.

Poſt hæc amauit mulierem, quæ habitabat in valle Sorec, & vocabatur Dalila. Venerúntque ad eam principes Philiſthinorum, atque dixerunt, Decipe eum, & diſce ab illo in quo habeat tantam fortitudinem, & quomodo eum ſuperare valeamus, & vinctum affligere: quod ſi feceris, dabimus tibi ſinguli mille & centũ argẽteos.

B Locuta eſt ergo Dalila ad Samſon, Dic mihi obſecro, in quo ſit tua maxima fortitudo, & quid ſit quo ligatus erumpere nequeas. Cui reſpõdit Samſon, Si ſeptẽ neruiceis funibus necdum ſiccis, & adhuc humentibus ligatus fuero, infirmus ero vt cæteri homines. Attulerúntq; ad eam ſatrapæ Philiſthinorũ ſeptem funes, vt dixerat: quibus vinxit

¶ciuibus ſuis. ⁊ filiis populi ſui.
¶ablatas veſtes dedit ⁊ tulit exuuias, & dedit mutatorias veſtes
¶amicis ei⁹ & pronubis. ⁊ ſodalibus ei⁹ q ſocius ei fuerat (i. q iuuerat eũ ĩ nuptiis celebrandis)
¶amico ⁊ ſodali
¶Ab hac die nõ erit culpa ĩ me cõtra Philiſthęos, faciã enim vobis mala. ⁊ Innocẽs ſum ſemel erga Philiſthæos, ſi fecero eis malum.
*caudarum
*faces
►vt huc illúcq; diſcurrerent. Quæ ſtatim perrexerunt
*in aceruos
¶alteri ⁊ ſodali eius
¶ingẽti plaga, ita vt ſtupẽtes ſurã femori imponerẽt. ⁊ coxa ſup femur plaga magna. Hebraiſm⁹. (Chald. ĩterp. & equites cum peditibus. Alii de iis qui fugiẽtes cadebãt ĩ faciem, coxa ſuper femur, exponunt.)
¶ſpelunca ⁊ cacumine
►lo co, qui poſtea vocatus eſt
►id eſt maxilla
¶fuſus eſt ⁊ extẽdit ſe
¶ſpecũ ⁊ ſummitatẽ
►& ſpondete
¶occidatis ⁊ contingetis
*in manus eorum
¶locũ Maxillæ, ⁊ Lechi,
¶In mãdibula pulli aſinarũ deleui eos, & ⁊ Aceruum aceruorũ, in maxilla aſini
►quod interp̃tatur eleuatio maxillæ. Vide noĩa Hebræa
¶Aperuit ⁊ Rupit
¶de maxilla: ⁊ q erat in Lechi:
¶Philiſthiim, ⁊ Gazitæ,
*media nocte
¶erũpere nequeas. ⁊ poſſis affligi.
¶neruiceis funibus necdũ ſiccis, & adhuc humentib⁹ ⁊ virgis viridibus necdũ ſiccis
¶funes, vt dixerat. ⁊ virgas virides necdum ſiccas,

¶& in cubiculo finẽ rei expectãtibus:]in cubiculo:
¶vincula]virgas
►tortũ ſputamine

eum,latentibus apud ſe inſidiis, & in cubiculo finem rei expectãtibus:clamauítque ad eum,
Philiſthiim ſuper te Samſon.Qui rupit vincula quomodo ſi rumpat quis filum de ſtupa tor
tum ſputamine cum odorem ignis acceperit: & non eſt cognitũ in quo eſſet fortitudo eius.
Dixítque ad eum Dalila,Ecce illuſiſti mihi, & falſum locutus es:ſaltem nũc indica mi-
C hi quo ligari debeas.Cui ille reſpondit,Si ligatus fuero nouis funibus,qui nunquam fuerunt
in opere,infirmus ero,& aliorum hominũ ſimilis.Quibus rurſum Dalila vinxit eum,& cla-
mauit, Philiſthiim ſuper te Samſon : in cubiculo inſidiis præparatis. Qui ita rupit vincula
quaſi fila telarum. Dixítque Dalila rurſum ad eum, Vſquequo decipis me,& falſum lo-
queris?oſtende quo vinciri debeas.Cui reſpondit Samſon,Si,inquit,ſeptẽ crines capitis mei
cum licio plexueris,& clauum his circũligatum terræ fixeris,infirmus ero.Quod cum feciſ-
ſet Dalila,dixit ad eum,Philiſthiim ſuper te Samſon.Qui cõſurgens de ſomno extraxit cla-
uũ cum crinibus,& licio. Dixítque ad eum Dalila, Quomodo dicis quòd amas me,cum

¶moleſta eſſet ei, & p multos dies iugiter adhęreret,ſpatiũ ad quietem nõ tribuẽs,defecit aĩa ei⁹, & ad mortẽ vſq; laſſata eſt.] verbis ſuis coartaret eũ oĩbus dieb⁹, & moleſtaret eũ,ita vt anguſtiis afficeref aĩa ipſius vſq; ad mortem:
¶veritatem rei,]cor ſuum,
¶Ferrũ]Nouacula
►id eſt,cõſecratus
*totum
►& in ſinu ſuo reclinare caput.
¶abigere eũ, & à ſe repellere: ſtatĩ eũ]affligere eum,&

D animus tuus non ſit mecum?Per tres vices mentitus es mihi,& noluiſti dicere in quo ſit ma
xima fortitudo tua.Cúmque moleſta eſſet ei, & per multos dies iugiter adhæreret,ſpatiũ ad
quietem non tribuens,defecit anima eius,& ad mortem vſque laſſata eſt.Tunc aperiens ve-
ritatem rei,dixit ad eam,Ferrum nunquam aſcendit ſuper caput meũ,quia nazaræus,id eſt,
conſecratus domino ſum de vtero matris meæ:ſi raſum fuerit caput meũ, recedet à me for-
titudo mea,& deficiam,eróque ſicut cæteri homines. Vidénſque illa quòd confeſſus ei eſſet
omnem animũ ſuum, miſit ad principes Philiſthinorũ ac mandauit, Aſcẽdite adhuc ſemel,
quia nunc mihi aperuit*cor ſuum. Qui aſcenderũt aſſumpta pecunia quam promiſerãt. At
E illa dormire eum fecit ſuper genua ſua, & in ſinu ſuo reclinare caput. Vocauítque tonſorẽ,
& raſit ſeptem crines eius,& cœpit abigere eum,& à ſe repellere:ſtatim enim ab eo fortitudo
diſceſſit:dixítque,Philiſthiim ſuper te Samſon.Qui de ſomno cõſurgẽs,dixit in animo ſuo,
Egrediar ſicut antè feci,& me excutiã:neſciens quòd receſſiſſet ab eo dominus.Quem cum
apprehendiſſent Philiſthiim,ſtatim eruerunt oculos eius,& duxerunt Gazam vinctum cate-
nis,& clauſum in carcere mólere fecerunt.Ianque capilli eius renaſci cœperant,& principes
Philiſthinorum conuenerunt in vnũ vt immolarent hoſtias magnas Dagon deo ſuo,& epu-
larẽtur,dicentes, Tradidit deus noſter inimicũ noſtrũ Samſon in manus noſtras.Quod etiã

Samſon tandem indicat Dalilæ ĩ quo ſit ſua fortitudo, & decipitur.

Samſoni deficit fortitudo.

Apprehẽſum Samſonẽ excæcãt Philiſthiim.

Dagoni idólo tribuũt Gazaitæq; capt⁹ ſit Samſon.

*ex noſtris.
¶Lætantéſq; p cõuiuia,ſũptis iam epulis,]Cũmque hilare cor eorum eſſet,
¶Dimitte]Duc
¶recliner ſup eas, & paululũ requieſcã.] innitar eis.
¶de tecto & ſolario] ſuper tectum

F populus videns,laudabat deum ſuũ,eadémque dicebat,Tradidit deus noſter aduerſariũ no-
ſtrum in manus noſtras,qui deleuit terram noſtram, & occîdit plurimos*. Lætantéſque per
conuiuia,ſumptis iam epulis præceperũt vt vocaretur Samſon,& ante eos luderet. Qui ad-
ductus de carcere ludebat ante eos,fecerúntq; eum ſtare inter duas columnas.Qui dixit pue-
ro regenti greſſus ſuos, Dimitte me,vt tangam columnas quibus omnis imminet domus,&
recliner ſuper eas,& paululum requieſcam.Domus autẽ erat plena virorum ac mulierum,&
erant ibi omnes principes Philiſthinorum,ac de tecto & ſolario circiter tria millia vtriuſque
G ſexus ſpectantes ludentẽ Samſon.At ille inuocato domino ait,Domine deus meus memen-
to mei,& redde mihi nunc fortitudinem meam priſtinam deus meus,vt vlciſcar me de ho-
ſtibus meis,& pro amiſſione duorum luminum vnam vltionem recipiam. Et apprehendens
ambas columnas,quibus innitebatur domus,alterámque earum dextera,& alteram leua te-
nens,ait,Moriatur anima mea cum Philiſthiim. Concuſſiſque fortiter columnis,cecidit do
mus ſuper omnes principes,& cæteram multitudinem quæ ibi erat : multóque plures inter-
fecit moriens, quàm antè viuus occiderat. Deſcendentes autem fratres eius, & vniuerſa co-
gnatio tulerunt corpus eius,&ſepelierunt inter Saraa & Eſtaol in ſepulchro patris ſui Ma-
nue:iudicauítque Iſrael viginti annis.

Illudũt Samſoni Philiſthiim.

Orat Samſõ reddi ſibi fortitudinem.

Moritur cum principibus Philiſthinorũ & reliqua multitudine.

CAP. XVII.

¶quos ſeparaueras tibi,]quitibi ablati fuerãt,(ſic LXX.)
¶iuraueras,]maledixeras,
¶& apud me ſunt.] ego accepi illos.
►id eſt veſtẽ ſacerdotalem,
¶impleuitque]cõſecrauitque

A FVítque eo tempore vir quidã de monte Ephráim nomine Michas, qui dixit matri ſuæ,
Mille & centum argenteos quos ſeparaueras tibi,& ſuper quibus me audiente iuraueras,
ecce ego habeo,& apud me ſunt. Cui illa reſpondit, Benedictus filius meus domino.Reddi-
dit ergo eos matri ſuæ,quæ dixerat ei,Cõſecraui, & voui hoc argentum domino,vt de ma-
B nu mea ſuſcipiat filius meus,& faciat ſculptile atq; conflatile:& nunc trado illud tibi. Red-
didit igitur eos matri ſuæ:quæ tulit ducentos argenteos,& dedit eos argẽtario, vt faceret ex
eis ſculptile atque conflatile, quod fuit in domo Michæ. Qui ædiculam quoque in ea deo
ſeparauit,& fecit ephod,& theraphim,id eſt veſtem ſacerdotalem, & idôla:impleuítq; vnius
C filiorum ſuorum manum, & factus eſt ei ſacerdos. In diebus illis non erat rex in Iſrael, ſed

Michæ,iubet mater idôlũ fieri.

Adoleſcentē Bethlehemitā ſumit ſibi Michas in ſacerdotem.

vnuſquiſque quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat. Fuit quoque alter adoleſcens de Beth-léhem Iuda ex cognatione eius:erátque ipſe Leuites,& habitabat ibi. Egreſſuſq; de ciuitate Beth-léhem,peregrinari voluit vbicunq; ſibi commodum reperiſſet. Cúmque veniſſet in montem Ephráim iter faciens,& declinaſſet parumper in domũ Michæ,interrogatus eſt ab eo vnde veniſſet.Qui reſpondit,Leuita ſum de Beth-léhem Iuda,& vado vt habitem D
vbi potuero & vtile mihi proſpexero.Dixítque Michas,Mane apud me,& eſto mihi parens ac ſacerdos:dabóque tibi per annos ſingulos decem argenteos, ac veſtem duplicem,& quæ ad victum ſunt neceſſaria. Acquieuit,& mãſit apud hominem,fuitque illi quaſi vnus de filiis.Impleuítque Michas manũ eius,& habuit puerum ſacerdotem apud ſe,Nunc ſcio,dicẽs, quòd benefaciet mihi deus habenti Leuitici generis ſacerdotem.

CAP. XVIII.

Tribus Dan quærit ſibi poſſeſſionẽ iter reliquas trib⁹,miſſis exploratoribus in terrã.

IN diebus illis non erat rex in Iſrael, & tribus Dan quærebat poſſeſſionem ſibi,vt habitaret in ea. Vſque ad illum enim diem inter cæteras tribus ſortem non acceperat.Miſerũt ergo filii Dan ſtirpis & familiæ ſuæ quinque viros fortiſſimos de Saraa & Eſthaol,vt explorarent terram,& diligenter inſpicerent: dixerúntque eis,Ite,& conſyderate terram. Qui A

Ingrediũtur exploratores in domũ Michæ.

cum pergentes veniſſent in montem Ephráim,& intraſſent domum Michæ,requieuerũt ibi: & agnoſcentes vocem adoleſcentis Leuitæ,vtentéſq; illius diuerſorio,dixerũt ad eum, Quis te huc adduxit?quid hic agis?quam ob cauſam huc venire voluiſti?Qui reſpõdit eis, Hæc & B
hæc præſtitit mihi Michas,& me mercede cõduxit vt ſim ei ſacerdos.Rogauerunt autẽ eum vt conſuleret dominũ,& ſcire poſſent an proſpero itinere pergerent,& res haberet effectum. Qui reſpondit eis,Ite cum pace,dominus reſpicit viam veſtrã,& iter quo pergitis.

Veniũt Lais.

Euntes igitur quinque viri venerũt Lais: viderúntque populum habitantem in ea abſque vllo timore,iuxta cõſuetudinem Sidoniorum,ſecurum & quietum,nullo ei penitus reſiſtente,magnarúmque opum,& procul à Sidône atque à cunctis hominibus ſeparatum.

Reuerſi fratrib⁹ narrãt qđ egiſſent.

Reuerſique C
ad fratres ſuos in Saraa & Eſthaol,quid egiſſent ſciſcitãtibus reſponderunt,Surgite,& aſcendamus ad eos.vidimus enim terrã valde opulentam & vberem:nolite negligere, nolite ceſſare.eamus,& poſſideamus eam,nullus erit labor. Intrabimus ad ſecuros in regionem latiſſimam,tradétque nobis dominus locum, in quo nullius rei eſt penuria eorum quæ gignuntur in terra.

Proficiſcuntur 600 de cognatiõe Dan in Lais.

Profecti igitur ſunt de cognatione Dan,id eſt de Saraa & Eſthaol ſexcẽti viri accincti armis bellicis,aſcendentéſque manſerunt in Cariath-iárim Iudæ:qui locus ex eo tempore Caſtrorum Dan,nomen accepit,& eſt poſt tergum Cariath-iárim. Inde tranſierũt in montem Ephráim.Cúmque veniſſent ad domum Michæ,dixerunt quinque viri qui prius D
miſſi fuerant ad conſyderandam terram Lais,cæteris fratribus ſuis, Noſtis quòd in domibus iſtis ſit ephod,theraphim,& ſculptile atque cõflatile:videte quid vobis placeat.Et cum paululum declinaſſent, ingreſſi ſunt domum adoleſcentis Leuitæ, qui erat in domo Michæ:ſalutauerúntque eum verbis pacificis. Sexcenti autem viri ita vt erant armati, ſtabant ante oſtium.At illi qui ingreſſi fuerant domum iuuenis*, ſculptile & ephod & theraphim, atq; conflatile tollere nitebantur, & ſacerdos ſtabat ante oſtium, ſexcentis viris fortiſſimis haud E

Auferũt idôla Michæ & ſacerdotem eius.

procul expectantibus. Tulerunt igitur qui intrauerãt, ſculptile, ephod,& idôla,atque cõflatile.Quibus dixit ſacerdos, Quid facitis? Cui reſponderunt, Tace,& pone digitum ſuper os tuum:veníque nobiſcum,vt habeamus te patrem ac ſacerdotem. Quid tibi melius eſt,vt ſis ſacerdos in domo vnius viri,an in vna tribu & familia in Iſrael?Quod cum audiſſet,acquieuit ſermonibus eorum,& tulit ephod & idôla ac ſculptile, & profectus eſt cum eis. Qui cum pergerent,& ante ſe ire feciſſent paruulos ac iumenta,& omne quod erat pretioſum,iámque à domo Michæ eſſent procul,viri qui habitabant in ædibus Michæ cõclamantes ſecuti ſunt, F
& poſt tergum clamare cœperunt.Qui cum reſpexiſſent,dixerũt ad Micham,Quid tibi vis? cur clamas? Qui reſpondit,Deos meos quos mihi feci,tuliſtis,& ſacerdotem, & omnia quæ habeo:& dicitis,Quid tibi eſt?Dixerúntque ei filii Dan,Caue ne vltrà loquaris ad nos,& veniant ad te viri animo cõcitati,& ipſe cum omni domo tua pereas.Et ſic cœpto itinere perrexerũt. Videns autẽ Michas quòd fortiores ſe eſſent, reuerſus eſt in domũ ſuam.

Veniunt in Lais,vrbẽ incẽdio tradentes,quã rurſum extruentes,habitant in ea.

Sexcẽti autem viri tulerunt ſacerdotem,& quæ ſuprà diximus : venerúntque in Lais ad populum quieſcentem atque ſecurum,& percuſſerunt eos in ore gladii : vrbémque incendio tradiderunt,nullo penitus ferẽte præſidiũ,eo quòd procul habitarent à Sidône,& cum nullo hominũ haberent quicquã ſocietatis ac negotii. Erat autem ciuitas ſita in regione Rohob : quam G

¶& vtile mihi proſpexero. ¶veſtẽ duplicẽ,] ordinẽ veſtimentorũ (Alii conſtitutas veſtes.Chald.iterp. par veſtium) ¶Impleuitque] Conſecrauitque

¶proſpero itinere pergerẽt,& res haberet effectũ.] ſecundũ iter ipſorũ. Heb. ¶dñs reſpicit viam veſtrã,& iter quo pergitis.] Ante dñm eſt via vſa p quã ibitis (.i. dñs dirigit vos p viã p quã ambulare debeatis.) ¶quietũ,&c. Reuerſiq;] cõfidẽtẽ,quia nemo pudore afficiebat,nõ poſſidẽs regnũ (vl,cui nemo imperabat) procul à Sidoniis remotã,nec cõmerciũ vllũ habẽtẽ cũ aliis hoībus. Reuerſique ¶nullus erit labor ¶tradétq;] tradidit enim ¶Noſtis] vl Scitis

*prius cũ explorarent terram, ¶tollere nitebantur] tulerunt, ¶idôla] theraphim & infra. ¶digitũ] manũ tuã

¶acquieuit ſermonibus eorũ,] lætatũ eſt in corde ſuo,

¶ cõclamãtes ſecuti ſunt,& poſt tergum clamare cœperunt] cõgregati,perſecuti ſunt filios Dan,clamãtes poſt eos. ¶clamas?] cõgregatus es? ¶oĩa quæ habeo] abiſtis,quid mihi vltra? ¶ſuprà diximus] fecerat Michas?

¶regione] valle quæ erat ipſius

¶Moyſi,ꝉManaſſe,

rurſum extruentes habitauerunt in ea,vocato nomine ciuitatis Dan, iuxta vocabulũ patris
ſui quem genuerat Iſrael,quæ prius Lais dicebatur. Poſuerúntque ſibi ſculptile,& Ionathan
filium Gerſom filii Moyſi,ac filios eius ſacerdotes in tribu Dan,vſque ad diem captiuitatis
ſuæ.Manſítque apud eos idôlum Michæ omni tempore quo fuit domus dei in Silo. in die-
bus illis non erat rex in Iſrael.

*concubinam
*fornicata apud eũ
¶volẽs reconciliari ei,atq; blandiriꝉvolens loqui ei ad cor, Heb.

CAP. XIX.

A FVit quidã vir Leuites,habitãs in latere mõtis Ephráim,qui accepit vxorem*de Beth-lé-
hem Iuda:quæ* reliquit eum,& reuerſa eſt in domũ patris ſui in Beth-léhem Iuda,man-
ſítque apud eum quatuor menſibus. Secutúſque eſt eam vir ſuus,volens reconciliari ei,
atque blandiri & ſecum reducere, habens in comitatu puerum & duos aſinos: quæ ſuſcepit
eum,& introduxit in domũ patris ſui. Quod cum audiſſet ſocer eius,eúmque vidiſſet,occur
rit ei lætus,& amplexatus eſt hominẽ.Manſitq; gener in domo ſoceri tribus diebus comedẽs
cum eo & bibens familiariter. Die autem quarto de nocte conſurgens, proficiſci voluit.
B Quem tenuit ſocer, & ait ad eum, Guſta prius puſillum panis, & conforta ſtomachum, &
ſic proficiſcêris.Sederúntque ſimul,ac comederũt & biberunt.Dixítque pater puellæ ad ge-
nerũ ſuũ, Quæſo te vt hodie hic maneas,paritérque lætemur. At ille cõſurgens, cœpit velle
proficiſci.Et nihilominus obnixè eum ſocer tenuit,& apud ſe fecit manere.Mane autẽ facto,
parabat Leuites iter.Cui ſocer rurſum,Obſecro,inquit,vt paululũ cibi capias,& aſſumptis vi
ribús, donec increſcat dies,poſtea proficiſcaris.Comederũt ergo ſimul.Surrexítq; adoleſcẽs,
vt pergeret cum vxore ſua & puero.Cui rurſum locutus eſt ſocer,Cõſydera quòd dies ad oc-
C caſum decliuior ſit,& propinquat ad veſperum:mane apud me etiã hodie,& duc lætũ diem,
& cras proficiſcêris vt vadas in domũ tuam. Noluit gener acquieſcere ſermonibus eius:
ſed ſtatim ſurrexit,& venit contra Iebus,quæ altero nomine vocatur Ieruſalem,ducens ſe-
cum duos aſinos onuſtos, & concubinam. Ianque aderant iuxta Iebus, & dies mutabatur in
noctem:dixítque puer ad dominum ſuum, Veni obſecro, declinemus ad vrbem Iebuſæo-
rũ, & maneamus in ea. Cui reſpondit dominus,Non ingrediar oppidum gentis alienæ,quæ
non eſt de filiis Iſrael: ſed tranſibo vſque Gabaa, & cum illuc peruenero manebimus in ea,
D aut certè in vrbe Rama. Tranſierunt ergo Iebus,& cœptum carpebant iter,occubuítque
eis ſol iuxta Gabaa,quæ eſt in tribu Beniamin:diuerterúntque ad eam,vt manerẽt ibi.Quò
cum intraſſent,ſedebant in platéa ciuitatis,& nullus eos recipere volebat hoſpitio. Et ecce,
apparuit homo ſenex, reuertens de agro & de opere ſuo veſperi, qui & ipſe de monte erat
Ephráim,& peregrinus habitabat in Gabaa. homines autem regionis illius erant filii Iemi-
ni.Eleuatíſque oculis,vidit ſenex ſedẽtem hominem cum ſarcinulis ſuis in platéa ciuitatis.
& dixit ad eum, Vnde venis? & quò vadis? Qui reſpondit ei,Profecti ſumus de Beth-léhem
E Iuda,& pergimus ad locũ noſtrũ,qui eſt in latere montis Ephráim,vnde ieramus in Beth-lé
hem:& nunc vadimus ad domum dei, nullúſque ſub tectum ſuum nos vult recipere, habẽtes
paleas & fœnum in aſinorũ pabulum, & panem ac vinũ in meos & ancillæ tuæ vſus,& pueri
qui mecum eſt:nulla re indigemus,niſi hoſpitio.Cui reſpondit ſenex,Pax tecũ ſit, ego præ-
bebo omnia quæ neceſſaria ſunt:tantum quæſo ne in platéa maneas. Introduxítque eum in
domum ſuam,& pabulum aſinis præbuit:ac poſtquã lauerunt pedes ſuos, recepit eos in con
uiuium. Illis epulantibus,& poſt laborem itineris,cibo & potu reficientibus corpora,ve-
nerunt viri ciuitatis illius filii Belial, id eſt abſque iugo,& circundantes domum ſenis,fores
F pulſare cœperunt,clamantes ad dominum domus,atque dicentes,Educ virum qui ingreſſus
eſt domũ tuam,vt abutamur eo. Egreſſúſque eſt ad eos ſenex,& ait,Nolite fratres,nolite fa-
cere malum hoc:quia ingreſſus eſt homo hoſpitium meum,& ceſſate ab hac ſtultitia:habeo
filiam virginem,& hic homo habet concubinam,educam eas ad vos,vt humilietis eas,& ve
ſtram libidinem compleatis:tantum obſecro ne ſcelus hoc contra naturam operemini in vi-
rum. Nolebant acquieſcere ſermonibus illius:quod cernens homo, eduxit ad eos concubi-
nam ſuam,& eis tradidit illudendam:qua cum tota nocte abuſi eſſent, dimiſerunt eam ma-
ne. At mulier recedentibus tenebris, venit ad oſtium domus,vbi manebat dominus ſuus,&
G ibi corruit. Mane facto,ſurrexit homo,& aperuit oſtium,vt cœptam expleret viã: & ec-
ce*concubina eius iacebat ante oſtium ſparſis in limine manibus.Cui ille,putans eam quie-
ſcere,loquebatur,Surge,vt ambulemus. Qua nihil reſpondente, intelligens quòd erat mor-
tua,tulit eam, & impoſuit aſino, reuerſúſque eſt in domũ ſuam. Quam cum eſſet ingreſſus,

Vxor cuiuſdã Leuitæ,reuertitꝰ in domum patris.

¶de nocteꝉmane
¶Guſta priꝰ puſillũ panis,& cõforta ſtomachum,ꝉFulci cor tuũ bucella panis,
¶obnixè eum ſocer tenuit,ꝉcõpulit eum ſocer eius,
¶paululum cibi capias, & aſſumptis viribꝰ, donec increſcat dies, poſtea ꝓficiſcaris.ꝉ fulcias cortuũ. Et tardare fecit eum vſque ad inclinatã iam diẽ.
¶cõtraꝉvſ è regione

Reducit eã maritus. Iebus quæ & Ieruſalem.

Diuertunt in Gabaa, ſuſcepti à ſene quodam.

¶regionisꝉloci
¶ſedentemꝉdeambulantem

¶epulãtibus, & poſt laborẽ itineris, cibo & potu reficientibus corpora,ꝉiocũditate afficientibus cor ſuum. Heb.
¶Filii Belial, id eſt abſque iugo,ꝉ viri impii,
¶hac ſtultitia:ꝉhoc ſcelere:
¶humilietisꝉvꝉ, affligatis
¶eis tradidit illudẽdam:ꝉ cognouerunt eam:

Gabaonitæ abutũtur vxore Leuitæ.

¶homo,ꝉdominus eius,
*mulier
¶putans eam quieſcere,
¶intelligens q̃ erat mortua,

Moritꝰ vxor Leuitæ.

Marit⁹ ī duodecim partes eā partitur, mittens eas ad filios Iſrael.

arripuit gladium,& cadauer vxoris cum oſſibus ſuis in duodecim partes ac fruſta concidens, miſit in omnes terminos Iſrael. Quod cum vidiſſent ſinguli, conclamabant, Nunquam res talis facta eſt in Iſrael* ex eo die quo aſcenderunt patres noſtri de AEgypto, vſque in præſens tempus: ferte ſententiam,& in cõmune decernite quid facto opus ſit.

*nec viſa ¶ferte ſentẽtiā,]cõſyderate illud,

CAP. XX.

Filii Iſrael cõgregãtur in Maſpha, ob vxorẽ Leuitę. oſee.10.c

EGreſſi itaque ſunt omnes filii Iſrael, & pariter congregati quaſi vir vnus de Dan vſque A
Ber-ſabee,& terra Galaad ad dominum in Maſpha: omnéſque anguli populorũ, & cunctæ tribus Iſrael in eccleſiam populi dei conuenerunt quadringenta millia peditũ pugnatorum. Nec latuit filios Beniamin quòd aſcẽdiſſent filii Iſrael in Maſpha. Interrogatuſque Leuita maritus mulieris interfectæ quomodo tantum ſcelus perpetratum eſſet, reſpondit, Veni in Gabaa*Beniamin,cum vxore mea,illúcque diuerti:& ecce,homines ciuitatis illius circundederunt nocte domum in qua manebam,volentes me occidere,& vxorem meam incredibili furore libidinis vexantes,denique mortua eſt. Quam arreptam, in fruſta concídi,miſique partes in omnes terminos poſſeſſionis veſtræ: quia nunquã tantum nefas, & tam grande piaculum factum eſt in Iſrael. Adeſtis omnes filii Iſrael, decernite quid facere debeatis.

*quæ eſt ipſi ¶incredibili furore libidinis vexãtes,]affligentes, ¶veſtræ:]Iſrael: ¶nunquã tantũ nefas,& tã grãde piaculũ factũ eſt in Iſrael.]fecerãt abominationẽ & fœditatem in Iſrael. ¶in cõmune]pariter

Iſraelitæ petũt ſibi tradi hoĩes q ſcel⁹ ꝑpetraſſent.

Stánſque omnis populus,& quaſi vnius hominis ſermone reſpondit, Non recedemus in B
tabernacula noſtra,nec ſuam quiſquam intrabit domum: ſed hoc contra Gabaa in commune faciemus, Decem viri eligantur è centum,ex omnibus tribubus Iſrael, & centum de mille,& mille de decem millibus, vt comportent exercitui cibaria, & poſſimus pugnare contra Gabaa Beniamin,& reddere ei pro ſcelere quod meretur. Cõuenítque vniuerſus Iſrael ad ciuitatem,quaſi homo vnus eadem mente,vnóq; conſilio,& miſerunt nuntios ad omnem tribum Beniamin,qui dicerent, Cur tantum nefas in vobis repertum eſt? Tradite homines de Gabaa,qui hoc flagitium perpetrarunt,vt moriantur,& auferatur malum de Iſrael. Qui noluerunt fratrum ſuorum filiorum Iſrael audire mandatum: ſed ex cunctis vrbibus quæ ſortis ſuæ erant,conuenerunt in Gabaa,vt illis ferrent auxilium,& cõtra vniuerſum populũ Iſrael dimicarent. Inuentíque ſunt vigintiquinque millia de Beniamin educentium gladium,præ- C
ter habitatores Gabaa,qui ſeptingenti erant viri fortiſſimi, ita ſiniſtra vt dextra præliãtes:& ſic fundis lapides ad certum iacientes,vt capillum quoque poſſent percutere, & nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur.

¶ſcelere]fœditate ¶eadẽ mẽte, vnóq; conſilio,]ſocii, ¶Cur tãtũ nefas in vobis repertũ eſt?]Quod malũ eſt hoc quod factum eſt inter vos? ¶qui hoc flagitiũ perpetrarunt,]impios viros, ¶quinque]ſex ¶ita ſiniſtra vt dextra præliantes:]vide tertiũ caput ſuꝑ de Aod.

Beniaminitæ negant ſe daturos,ſed cõtrà defendũt Gabaonitas.

25700 ex Beniamin.

400000 Iſraelitæ.

Iſraelitæ cõſulũt deũ contra Beniamĩ pugnaturi,& vincuntur.

Virorum quoque Iſrael, abſque filiis Beniamin,inuenta ſunt quadringenta millia educentium gladios, & paratorum ad pugnam. Qui ſurgentes venerunt in domum dei,hoc eſt in Silo: conſuluerúntque dominũ, atque dixerũt, Quis erit in exercitu noſtro princeps certaminis cõtra filios Beniamin? Quibus reſpõdit dominus, Iudas ſit dux veſter. Statímque filii Iſrael ſurgẽtes mane caſtrametati ſunt iuxta Gabaa:& inde procedentes ad pugnam contra Beniamin,vrbem oppugnare cœperunt. Egreſſíque filii Beniamin de Gabaa, occiderunt de filiis Iſrael die illo vigintiduo millia virorum.

¶domũ dei,hoc eſt in Silo:]Bethel.

Rurſum conſulto dño,vĩcuntur

Rurſum filii Iſrael & fortitudine, & numero confidentes,in eodem loco in quo prius certauerant,aciem direxerunt: ita tamen vt prius aſcenderent, & flerent coram domino vſque
ad noctem: conſulerentque eum,& dicerent, Debeo vltrà procedere ad dimicandum contra D
filios Beniamin fratres meos,an non? Quibus ille reſpondit, Aſcendite ad eos,& inite certamen. Cúmque filii Iſrael altera die contra filios Beniamin ad præliũ proceſſiſſent,eruperunt filii Beniamin de portis Gabaa:& occurrẽtes eis tanta in illos cæde bacchati ſunt, vt decem & octo millia virorũ educentiũ gladium proſternerent.

¶& fortitudine,& numero cõfidẽtes,]cõfortati,(roborati)

Tertio cõſulẽtes deũ, tradũtur Beniaminitæ ĩ manus ipſorũ.

Quam ob rem omnes filii Iſrael venerunt in domum dei,& ſedentes flebant coram domino: ieiunauerúntque die illo vſque ad veſperam,& obtulerunt ei holocauſta,atque pacificas victimas,& ſuper ſtatu ſuo interrogauerunt. Eo tẽpore ibi erat arca fœderis domini,& Phinees filius Eleazari filii Aaron præpoſitus domus. Cõſuluerũt igitur dominum,atque dixerunt, Exire vltrà debemus ad pugnã contra filios Beniamin fratres noſtros,an quieſcere? Quibus ait dominus, Aſcẽdite: cras enim tradam eos in manus veſtras. Poſuerúntque filii Iſrael inſidias per circuitum vrbis Gabaa:&
tertia vice,ſicut ſemel & bis,contra Beniamin exercitum produxerunt. Sed & filii Beniamin E
audacter eruperunt de ciuitate, & fugientes aduerſarios longius perſecuti ſunt: ita vt vulnerarent ex eis ſicut primo die & ſecundo,& cæderent per duas ſemitas vertentes terga,quarũ vna ferebatur in Bethel,& altera in Gabaa,atque proſternerent triginta circiter viros. putauerunt enim ſolito eos more cædere. Qui fugam arte ſimulãtes inierunt conſiliũ vt abſtraherent eos de ciuitate, & quaſi fugientes ad ſupradictas ſemitas perducerent. Omnes itaque

¶domũ dei,]Bethel ¶præpoſit⁹ dom⁹]ſtabat ante eã:]ipſe præfectus erat ipſi arcæ fœderis.)

filii Iſrael ſurgentes de ſedibus ſuis,tetenderunt aciem in loco qui vocatur Baal-thamar.In-
ſidiæ quoque quæ circa vrbem erant, paulatim ſe aperire cœperunt, & ab occidentali vrbis
parte procedere.Sed & alia decem millia virorũ de vniuerſo Iſrael habitatores vrbis ad cer-
tamina prouocabant.Ingrauatúmque eſt bellum contra filios Beniamin:& non intellexerũt
quòd ex omni parte illis inſtaret interitus. Percuſſitque eos dominus in conſpectu filiorum
Iſrael,& interfecerunt ex eis in illo die vigintiquinq; millia,& centũ viros,omnes bellatores
& educentes gladium. Filii autẽ Beniamin cum ſe inferiores eſſe vidiſſent, cœperunt fu-
F gere.Quod cernentes filii Iſrael,dederunt eis ad fugiendũ locum, vt ad præparatas inſidias
deuenirent,quas iuxta vrbem poſuerant. Qui cum repẽte de latibulis ſurrexiſſent,& Benia-
min terga cædentibus daret,ingreſſi ſunt ciuitatem,& percuſſerunt eam in ore gladii. Signũ
autem dederant filii Iſrael his quos in inſidiis collocauerant, vt poſtquam vrbem cepiſſent,
ignem accenderent:vt aſcendente in altum fumo captam vrbem demõſtrarent. Quod cum
cernerent filii Iſrael in ipſo certamine poſiti (putauerunt enim filii Beniamin eos fugere, &
inſtantius perſequebantur, cæſis de exercitu eorum* triginta viris) & viderunt quaſi co-
lumnam fumi de ciuitate cõſcendere, Beniamin quoque reſpiciens retro, cum captam cer-
neret ciuitatem, & flammas in ſublime ferri:* qui prius ſimulauerãt fugam,verſa facie for-
tius reſiſtebant. Quod cum vidiſſent filii Beniamin, in fugam verſi ſunt, & ad viam deſer-
ti ire cœperunt, illuc quoque eos aduerſariis perſequentibus. ſed & hi qui vrbem ſuccende-
G rant,occurrerunt eis. Atque ita factum eſt, vt ex vtraque parte ab hoſtibus cæderentur,nec
erat vlla requies morientium. Ceciderunt, atque proſtrati ſunt ad orientalem plagam vrbis
Gabaa.Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti ſunt,decem & octo millia virorum,om-
nes robuſtiſſimi pugnatores.Quod cum vidiſſent qui remanſerant de Beniamin,fugerunt in
ſolitudinem:& pergebant ad petram,cuius vocabulum eſt Remmon.In illa quoque fuga pa
lantes,& in diuerſa tendentes,occiderunt quinque millia viros. Et cum vltrà tenderẽt, per-
ſecuti ſunt eos*,& interfecerunt etiam alia duo millia. Et ſic factum eſt,vt omnes qui ceci- Ex filiis Beniamin,600 tm̃ ſup̃ſunt.
derãt de Beniamin in diuerſis locis,eſſent vigintiquinque millia pugnatores ad bella prom-
ptiſſimi. Remanſerunt itaque de omni numero Beniamin, qui euadere potuerunt, & fugere
in ſolitudinem,ſexcenti viri: ſederúntque in petra Remmon menſibus quatuor.Regreſſi au-
tem filii Iſrael*, omnes reliquias ciuitatis à viris vſque ad iumenta gladio percuſſerunt,cun
ctáſque vrbes & viculos Beniamin vorax flamma conſumpſit.

CAP. XXI.

A IVrauerunt quoque filii Iſrael in Maſpha,& dixerũt, Nullus noſtrum dabit filiis Benia- Filii Iſrael iurant ſe nõ daturos filias ſuas reliquis filiis Beniamin.
min de filiabus ſuis vxorem. Venerúntque omnes ad domum dei in Silo:& in conſpectu
eius ſedentes vſque ad veſperam,leuauerunt vocem,& magno vlulatu cœperunt flere,dicẽ-
tes,Quare domine deus Iſrael factum eſt hoc malum in populo tuo,vt hodie vna tribus au-
ferretur ex nobis? Altera autẽ die diluculo conſurgentes,extruxerunt altare:obtulerúnt-
que ibi holocauſta,& pacificas victimas,& dixerunt,Quis non aſcendit in exercitum domi-
ni de vniuerſis tribubus Iſrael?Grandi enim iuramento ſe cõſtrinxerant,cum eſſent in Maſ-
pha,interfici eos qui defuiſſent.Ductiq; pœnitẽtia filii Iſrael ſuper fratre ſuo Beniamin,cœ-
perũt dicere, Ablata eſt tribus vna de Iſrael,vnde vxores accipiẽt*? Omnes enim in cõmune
B iurauimus nõ daturos nos his filias noſtras. Idcirco dixerũt, Quis eſt de vniuerſis tribu-
bus Iſrael, qui nõ aſcẽdit ad dominũ in Maſpha? Et ecce inuenti ſunt habitatores Iabes Ga- Habitatores IabesGalaad percutiũtur.
laad in illo exercitu non fuiſſe. Eo quoque tempore cum eſſent in Silo, nullus ex eis ibi re-
pertus eſt. Miſerunt itaque decem millia viros robuſtiſſimos,& præceperũt eis,Ite,& percu-
tite habitatores Iabes Galaad in ore gladii, tam vxores quàm paruulos eorum. Et hoc erit
quod obſeruare debebitis, Omne generis maſculini,& mulieres quæ cognouerunt viros,in-
terficite.Inuentǽque ſunt de Iabes Galaad quadringentæ virgines, quæ neſcierunt viri tho-
rum,& adduxerũt eas ad caſtra in Silo,in terram Chanáan. Miſerúntque nuntios ad fi- Virgines eorũ 400 dãtur Beniamin.
lios Beniamin,qui erant in petra Remmon,& præceperunt eis vt eas ſuſciperent in pace. Ve
C nerúntque filii Beniamin in illo tempore, & datæ ſunt eis vxores de filiabus Iabes Galaad:
alias autem non repererũt,quas ſimili modo traderent. Vniuerſúſque Iſrael valde doluit,&
egit pœnitentiã ſuper interfectione vnius tribus ex Iſrael.Dixerúntque maiores natu,Quid Filii Iſrael dolẽt ſup interfectione Beniamin.
faciemus reliquis,qui non acceperunt vxores? omnes in Beniamin fœminæ conciderunt,&
magna nobis cura ingentíque ſtudio prouidendũ eſt,ne vna tribus deleatur ex Iſrael. Filias

¶quę circa vrbẽ erãt,&c. Ingrauatúmque] Iſrael exibant è loco ſuo, à ſpelũca (vl' decliuo) Gabaa. Et venerunt millia virorũ electorũ Iſrael contra Gabaa. Ingrauatúmque
¶inferiores eſſe] per cuti
¶Qui cum repẽte de &c.& percuſſerunt] Inſidiæ autẽ feſtinãtes impetũ fecerunt cõtra Gabaa,protrahẽtes buccinæ ſonitũ,& percuſſerunt
*ferè
*Iſraelitæ
¶Quod cũ vidiſſent filii Beniamin.] Videntes aũt filii Beniamin ꝙ pcuterẽtur,
¶vrbẽ ſuccẽderant, occurrerũt eis.] de ciuitatibus (ſubaudi exibãt) pdebãtur (vl' occidebãtur) in medio ei⁹ (vl' in ip̃o loco in quo offendebãtur ab Iſraelitis.)
¶In illa quoq; fuga palãtes, & ĩ diuerſa tẽdentes occiderũt] Et racemauerũt eos ad viã aſcẽſus (.i.nõ dimiſerũt ex eis racemũ vel minimũ.)
*vſq; ad Gidehom,
¶pugnatores] fortes
¶Remanſerũt itaq; de oĩ numero Beniamin, q euadere potuerunt,&] Reliqui conuerſi
*ad filios Bẽiamin
¶ad domũ dei in Silo:] in Bethel:
¶pp'lo tuo] Iſrael
*qui remãſerunt
¶in cõmune] p dñm
¶cũ eſſent in Silo, nullus ex eis] nũeratus eſt pp'ls,& null⁹ ex habitatorib⁹ Iabes Galaad
¶decem] duodecim
¶p̃ceperũt eis vt eas ſuſciperent] vocauerunt eos
¶Vniuerſuſq; Iſrael valde doluit, & egit pœnitẽtiã ſup ĩterfectiõe vni⁹ trib⁹ ex Iſrael.] Populúmq; pœnituit ipſi⁹ Beniamĩ, ꝙ feciſſet dñs fracturã in tribub⁹ Iſrael. (.i.quod dñs occidiſſet vnam tribum ex Iſrael)
¶& magna nobis cura ingentiq; ſtudio ꝓuidẽdũ eſt,] Oportet autẽ vt hæreditatẽ habeant ii qui ex Beniamin euaſerũt,

Virgines in Silo capiunt in vxores filiorum Beniamin.

enim noſtras eis dare nō poſſumus, cōſtricti iuramēto, & maledictione qua diximus, Male-
dictus qui dederit de filiabus ſuis vxorē Beniamin. Ceperúntq; conſiliū, atque dixerunt, Ecce
ſolennitas domini eſt in Silo anniuerſaria, quæ ſita eſt ad ſeptentrionē vrbis Bethel, ad oriē-
talem plagam viæ quæ de Bethel tendit ad Sichimam, & ad meridiem oppidi Lebona. Præ-
ceperúntque filiis Beniamin, atque dixerunt, Ite, & latitate in vineis. Cúmque videritis filias
Silo ad ducendos choros ex more procedere, exite repente de vineis, & rapite ex eis ſinguli D
vxores ſingulas, & pergite in terram Beniamin. Cúmque venerint patres earum, ac fratres, &
aduerſum vos queri cœperint, atque iurgari, dicemus eis, Miſeremini eorum: non enim ra-
puerunt eas iure bellantium, atque victorum, ſed rogantibus vt acciperent, non dediſtis, & à
veſtra parte peccatū eſt. Fecerúntque filii Beniamin vt ſibi fuerat imperatum: & iuxta nu-
merum ſuum rapuerunt ſibi de his quæ ducebāt choros vxores ſingulas: abierúntque in poſ-
ſeſſionem ſuam, ædificantes vrbes, & habitātes in eis. Filii quoque Iſrael* reuerſi ſunt per tri-
bus, & familias in tabernacula ſua*. In diebus illis non erat rex in Iſrael: ſed vnuſquiſq; quod
ſibi rectum videbatur, hoc faciebat.

►atque victorum, ¶rogātib⁹ vt acciperēt, nō dediſtis, ſiue nō dediſtis eis hoc tēpore (vl. ſecūdum tēpus, aut in tēpore cum peterent) *in tempore illo *vnuſquiſq; ad hæreditatem ſuam.

Liber Ruth.

Elimélech Bethlehemita cum vxore Noemi & duob⁹ filiis peregrinatī regione Moabitide.

Moritur Elimélech.

IN DIEBVS vnius iudicis, quando iudices præerant, facta eſt fa- A
mes in terra. Abiítque homo de Bethléhem Iuda, vt peregrina-
retur in regione Moabitide cum vxore ſua, ac duobus liberis. ipſe
vocabatur Elimélech, & vxor eius Noemi: & duo filii, alter Maha
lon, & alter Chelion, Ephrathæi de Bethléhem Iuda. Ingreſſiq; re-
gionem Moabitidem, morabantur ibi. Et mortuus eſt Elimélech
maritus Noemi: remanſítque ipſa cum duobus filiis. Qui accepe-
rūt vxores Moabitidas, quarū vna vocabatur Orpha, altera Ruth.
Manſerúntque ibi decē annis, & ambo mortui ſunt, Mahalon vi-
delicet & Chelion: remāſitque mulier orbata duobus liberis ac marito. Et ſurrexit vt in B
patriā pergeret cum vtraque nuru ſua de regione Moabitide: audierat enim quòd reſpexiſ-
ſet dominus populum ſuum, & dediſſet eis eſcas. Egreſſa eſt itaque de loco peregrinationis
ſuæ cum vtraque nuru: & iam in via reuertendi poſita in terram Iuda, dixit ad eas, Ite in do
mum matris veſtræ, faciat vobiſcum dominus miſericordiam, ſicut feciſtis cum mortuis &
mecum. Det vobis inuenire requiem in domibus virorum, quos ſortituræ eſtis. Et oſculata
eſt eas. Quæ eleuata voce, flere cœperūt, & dicere, Tecum pergemus ad populum tuū. Qui-
bus illa reſpōdit, Reuertimini filiæ meæ, cur venitis mecum? num vltrà habebo filios in vte-
ro meo, vt viros ex me ſperare poſſitis? Reuertimini filiæ meæ, & abite: iam enim ſenectute
confecta ſum, nec apta vinculo coniugali. etiam ſi poſſem hac nocte concipere, & parere fi-
lios, ſi eos expectare velitis donec creſcant, & annos pubertatis impleant, antè eritis vetulæ C
quàm nubatis. Nolite quæſo filiæ meæ facere hoc: quia veſtra anguſtia magis me premit, &
egreſſa eſt manus domini cōtra me. Eleuata igitur voce, rurſum flere cœperūt. Orpha oſcu-
lata eſt ſocrum, ac reuerſa eſt: Ruth adhæſit ſocrui ſuæ. Cui dixit Noemi, En reuerſa eſt co-
gnata tua ad populum ſuum, & ad deos ſuos, vade cum ea. Quæ reſpōdit, Ne aduerſeris mi-
hi vt relinquam te & abeam: quocūque enim perrexeris, pergam: & vbi morata fueris, & ego
pariter morabor. Populus tuus populus meus, & deus tuus deus meus. Quæ te terra morien-
tem ſuſceperit, in ea moriar: ibíque locum accipiam ſepulturæ. Hæc mihi faciat deus, & hæc
addat, ſi non ſola mors me & te ſeparauerit. Videns ergo Noemi, quòd obſtinato animo D
Ruth decreuiſſet ſecum pergere, aduerſari noluit, nec ad ſuos vltrà reditum perſuadere: pro-
fectǽque ſunt ſimul, & venerunt in Beth-léhem. Quibus vrbem ingreſſis, velox apud cū-
ctos fama percrebuit: dicebántq; mulieres,* Hæc eſt illa Noemi. Quibus ait, Ne vocetis me
Noemi, id eſt pulchram: ſed vocate me Mara id eſt amaram, quia amaritudine valde reple-
uit me omnipotens. Egreſſa ſum plena, & vacuā reduxit me dominus. Cur ergo vocatis me
Noemi, quā dominus humiliauit, & afflixit omnipotēs? Venit ergo Noemi cum Ruth Moa-

Noemi defūcto marito & duobus filiis reuertitur in patriam.

Ruth adhæret ſocrui ſuæ reuertenti.

Veniunt in Bethléhem

►vnius iudicis

¶reſpexiſſet viſitaſſet

¶poſſem hac nocte cōcipere, id eſt, mihi eſſe ſpē, & hac nocte eēt vir meus ¶ſi eos expectare velitis donec creſcant, & ānos pubertatis īpleāt, antè eritis vetulæ q̄ nubatis, id eſt, quid eos expectabitis donec creſcant? nūquid tandiu expectabitis, vt nō ſitis viro aptæ? ¶veſtra āguſtia magis me premit, id eſt, amaritudo maior valde mihi eſſet q̄ vobis, quia ¶aduerſeris mihi, id eſt, roges me *Num

►id eſt pulchram ►id eſt amaram

¶quā dn̄s humiliauit, id eſt, cōtra quam teſtificatus eſt dn̄s,

bitide nuru ſua, de terra peregrinationis ſuæ: ac reuerſa eſt in Beth-léhem, quando primum
hordea metebantur.

CAP. II.

*è familia Elimélech, ¶Si iubes, vadam] Ibo nunc ►quæ fugerint manus metentium,

Ruth colligit ſpicas ĩ agro Booz cognati Elimélech.

A ERat autem viro Elimélech conſanguineus, homo potens, & magnarum opum,* nomine
Booz. Dixítque Ruth Moabitis ad ſocrum ſuã, Si iubes, vadam in agrum, & colligam ſpi
cas quæ fugerint manus metentium, vbicunque clementis in me patriſfamiliâs reperero gra
tiam. Cui illa reſpondit, Vade filia mi. Abiit itaque & colligebat ſpicas poſt terga metentiũ.

¶ager ille] pars agri

Accidit autem vt ager ille haberet dominum nomine Booz, qui erat de cognatione Eli-
mélech. Et ecce, ipſe veniebat de Beth-léhem, dixítque meſſoribus, Dominus vobiſcum. Qui
reſponderunt ei, Benedicat tibi dominus. Dixítque Booz iuueni qui meſſoribus præerat, Cu
ius eſt hæc puella? Cui reſpondit, Hæc eſt Moabitis quæ venit cum Noemi, de regione Moa-
B bitide, & rogauit vt ſpicas colligeret remanentes, ſequens meſſorũ veſtigia: & de mane vſque
nunc ſtat in agro, & nec ad momentum quidẽ domum reuerſa eſt. Et ait Booz ad Ruth, Au-
di filia, ne vadas in alterũ agrum ad colligendum, nec recedas ab hoc loco: ſed iungere puel-
lis meis, & vbi meſſuerint, ſequere. Mandaui enim pueris meis vt nemo moleſtus ſit tibi: ſed
etiam ſi ſitieris, vade ad ſarcinulas, & bibe aquas de quibus & pueri mei bibunt. Quæ cadẽs
in faciem ſuam, & adorans ſuper terram, dixit ad eum, Vnde mihi hoc, vt inuenirem gratiã
ante oculos tuos, & noſſe me dignareris peregrinam mulierem? Cui ille reſpondit, Nuntiata
ſunt mihi omnia quæ feceris ſocrui tuæ poſt mortẽ viri tui: & quòd reliqueris parentes tuos,
& terram in qua nata es, & veneris ad populum quem antea neſciebas. Reddat tibi dominus
C pro opere tuo, & plenam mercedem recipias à domino deo Iſrael, ad quem veniſti, & ſub cu
ius cõfugiſti alas. Quæ ait, Inueniam gratiam apud oculos tuos domine mi, qui conſolatus
es me, & locutus es ad cor ancillæ tuæ, quæ non ſum ſimilis vnius puellarum tuarum. Dixít-
que ad eam Booz, Quando hora veſcendi fuerit, veni huc, & comede panem, & intinge buc
cellam tuam in aceto. Sedit itaque ad meſſorum latus, & congeſſit polentam ſibi, come-
dítque, & ſaturata eſt, & tulit reliquias. Atque inde ſurrexit, vt ſpicas ex more colligeret.
Præcepit autem Booz pueris ſuis, dicens, Etiam ſi vobiſcum metere voluerit, nec prohibea-
tis eam: & de veſtris quoque manipulis proiicite de induſtria, & remanere permittite, vt abſ-
que rubore colligat, & colligẽtem nemo corripiat. Collegit ergo in agro vſque ad veſpe-
D ram: & quæ collegerat virga cædens & excutiens, inuenit hordei quaſi ephi menſuram, id eſt
tres modios: quos portans reuerſa eſt in ciuitatem, & oſtendit ſocrui ſuæ: inſuper protulit, &
dedit ei de reliquiis cibi ſui quo ſaturata fuerat. Dixítque ei ſocrus ſua, Vbi hodie collegiſti,
& vbi feciſti opus? ſit benedictus qui miſertus eſt tui. Indicauítque ei apud quem eſſet opera-
ta: & nomen dixit viri, quòd Booz vocaretur. Cui reſpõdit Noemi, Benedictus ſit à domino:
quoniã eandem gratiam quam præbuerat viuis, ſeruauit & mortuis. Rurſúmque ait, Propin
quus noſter eſt homo. Et Ruth, Hoc quoque, inquit, præcepit mihi, vt tãdiu meſſoribus eius
iungerer, donec omnes ſegetes* meterentur. Cui dixit ſocrus, Melius eſt filia mi, vt cũ puel-
lis eius exeas ad metendũ, ne in alieno agro quiſpiam reſiſtat tibi. Iuncta eſt itaque puellis
Booz: & tandiu cũ eis meſſuit, donec hordea & triticũ in horreis cõderentur.

Ruth ĩuenit grãm coram oculis Booz.

¶aquas] de his ¶adorans] incuruãs ſe

Benignitas Booz erga Ruth.

¶parentes tuos,] patrẽ tuũ & matrem,

¶& ſub cuius confugiſti alas.] vt ſub alis ei9 ſperares. ¶puellarum] ancillarum

¶congeſſit] porrexit (vl' dedit) ¶tulit reliquias.] ſuperfuit (vl' reliquũ fuit. LXX. reliquit) ¶ſi vobiſcũ metere voluerit,] inter manipulos colligat, ¶prohibeatis] pudore afficiatis ►abſque rubore ►id eſt tres modios ¶miſertus eſt tui.] cognouit (vl' agnouit te)

Benignitas Booz erga Ruth.

Ruth collectas ſpicas excutit, & defert ad ſocrũ, cum cibis aliis.

¶gratiã] miſericordiam

*ipſius ¶reſiſtat] obui9 ſit

Ruth rurſum ad Booz cãpũ reuerſa ſpicas colligit.

CAP. III.

A POſtquam autem reuerſa eſt ad ſocrum ſuam, audiuit ab ea, Filia mi, quæram tibi requi-
em, & prouidebo vt bene ſit tibi. Booz iſte, cuius puellis in agro iuncta es, propinquus
noſter eſt, & hac nocte aream hordei ventilat. Lauare igitur, & vngere, & induere cultiori-
bus veſtimentis, & deſcende in aream. non te videat homo, donec eſum potúmque finierit.
Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum in quo dormiat: veniéſque, & diſcoope-
ries pallium quo operitur à parte pedum, & proiicies te, & ibi iacebis: ipſe autem dicet tibi
B quid agere debeas. Quæ reſpondit, Quicquid præceperis, faciam. Deſcendítque in aream, &
fecit omnia quæ ſibi imperauerat ſocrus. Cúmque comediſſet Booz, & bibiſſet, & factus
eſſet hilarior, iſſétque ad dormiendum iuxta aceruum manipulorum, venit abſcondite, &
diſcooperto pallio à pedibus eius, ſe proiecit. Et ecce, nocte iam media expauit homo, & con
turbatus eſt: vidítque mulierem iacentem ad pedes ſuos, & ait illi, Quæ es? Illáque reſpon-
dit, Ego ſum Ruth ancilla tua: expande pallium tuum ſuper famulam tuam, quia propin-
quus es. Et ille, Benedicta, inquit, es à domino filia, & priorem miſericordiam poſteriore ſu-
C peraſti: quia non es ſecuta iuuenes pauperes, ſiue diuites. Noli ergo metuere, ſed quicquid di
xeris mihi, faciam tibi. Scit enim omnis populus qui habitat intra portas vrbis meæ, mulie-

Ruth ſocrus ſuæ ſuaſu ꝓficiſcitur ad Booz.

¶iuxta aceruũ manipulorũ,] in ſummitatẽ acerui, ¶ſe proiecit.] accubuit (vl' dormíuit) ¶cõturbatus eſt:] apprehendit (aut amplexatus eſt, vl', tetigit manu vt ſciret quid eſſet)

Dormit ad pedes Booz

Booz agnoſcit ſe eſſe ꝓpĩquũ ipſi Ruth

m.i.

rem te eſſe virtutis. Nec abnuo me propinquum, ſed eſt alius me propinquior. Quieſce hac noćte:& facto mane, ſi te voluerit propinquitatis iure retinere, bene res acta eſt:ſinautem ille noluerit, ego te abſque vlla dubitatione ſuſcipiam, viuit dominus. dormi vſque mane. Dormiuit itaque ad pedes eius, vſque ad noctis abſceſſum. Surrexit itaque antequam homines ſe cognoſcerẽt mutuo, & dixit Booz, Caue ne quis nouerit quòd huc veneris. Et rurſum, D

¶Nec abnuo me ꝓpinquũ,] Nunc aũt vere ꝓpinquus ſum

Ruth ſex hordei mẽſuras refert ad ſocrum.

Expande, inquit, pallium tuum, quo operiris, & tene vtraque manu. Qua extendente, & tenente, mẽſus eſt ſex modios hordei, & poſuit ſuper eam. Quæ portans ingreſſa eſt ciuitatem, & venit ad ſocrum ſuam. Quæ dixit ei, Quid egiſti filia? Narrauítque ei omnia quæ ſibi feciſſet homo. Et ait, Ecce ſex modios hordei dedit mihi, & ait, Nolo vacuam te reuerti ad ſocrum tuam. Dixítque Noemi, Expecta filia, donec videamus quem res exitum habeat. neque enim ceſſabit homo niſi cõpleuerit quod locutus eſt.

¶modios] hęc vox nõ ẽ i hebręo: ſed tãtũ, ſex hordei, ſubaudi mẽſuras.) ¶modios] mẽſuras

CAP. IIII.

Booz accipit Ruth in vxorẽ, cã recuſante ꝓpinquo viri eius defuncti.

A Scendit ergo Booz ad portam, & ſedit ibi. Cúmque vidiſſet propinquum præterire, de quo prius ſermo habitus eſt, dixit ad eum, Declina pauliſper, & ſede hic: vocans eũ nomine ſuo. Qui diuertit, & ſedit. Tollens autem Booz decem viros de ſenioribus ciuitatis, dixit ad eos, Sedete hic. Quibus reſidẽtibus locutus eſt ad propinquum, Partem agri fratris noſtri Elimélech vendit Noemi, quæ reuerſa eſt de regione Moabitide. quod audire te volui, & tibi dicere coram cunctis ſedentibus, & maioribus natu de populo meo. Si vis poſſidere iure propinquitatis: eme, & poſſide. ſinautẽ diſplicet tibi hoc ipſum, indica mihi, vt ſciã quid facere debeam. nullus enim eſt propinquus excepto te, qui prior es: & me, qui ſecundus ſum. At ille reſpondit, Ego agrũ emam. Cui dixit Booz, Quado emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidẽ, quæ vxor defuncti fuit, debes accipere: vt ſuſcites nomẽ propinqui tui in hæreditate ſua. Qui reſpondit, Cedo iuri propinquitatis: neque enim poſteritatem familiæ meæ delere debeo. tu meo vtere priuilegio, quo me libenter carere profiteor. A B

¶ſermo habit⁹ eſt,] locut⁹ fuerat Booz, ¶vocãs eũ noie ſuo] Beloni, almoni, i. talis & talis. voces ſũt hebrææ quæ ab Hebręis dicunt, cũ nomẽ alicuius reticetur, vel eſt occultũ) ¶quod audire te volui,] reuelare aurem tuã volui Heb. ¶diſplicet tibi hoc ipſum,] iure ꝓpinquitatis nõ vis poſſidere, ¶agrũ emã.] ꝓpinquus ero (.i. iure ꝓpinquitatis agrum emam) ¶mulieris,] Noemi, ¶propinqui tui] defuncti ¶meo vtere priuilegio, quo me libẽter carere ꝓfiteor.] ſis propinquus ꝓpinquitate mea, quia nõ poſſum eſſe propinquus.

Deu. 25. b.

Calceamentũ ſuũ ſoluere, & dare propinquo.

Hic autem erat mos antiquitus in Iſrael inter propinquos, vt ſi quando alter alteri ſuo iuri cedebat: vt eſſet firma conceſſio, ſoluebat homo calceamentũ ſuum, & dabat propinquo ſuo. hoc erat teſtimonium ceſſionis in Iſrael. Dixit ergo propinquo ſuo Booz, Tolle calceamentum. Quod ſtatim ſoluit de pede ſuo. At ille maioribus natu, & vniuerſo populo, Teſtes vos, inquit, eſtis hodie, quòd poſſederim omnia quæ fuerunt Elimélech & Chelion & Mahalon, tradente Noemi: & Ruth Moabitidem, vxorem Mahalon, in coniugium ſumpſerim, vt ſuſcitẽ nomen defuncti in hæreditate ſua, ne vocabulum eius de familia ſua, ac fratribus & populo deleatur. vos, inquam, huius rei teſtes eſtis. Reſpondit omnis populus qui erat in porta, & maiores natu, Nos teſtes ſumus: faciat dominus hanc mulierem, quæ ingreditur domum C

¶Tolle calceamentum. Quod] Poſſidẽ. Et ille calceamẽtũ ¶ille] Booz ¶ſumpſeri,] acquiſieri, (vł poſſederi) ¶vocabulũ] nomẽ ¶de familia ſua, ac] à ¶populo] porta loci ſui

Edificare domum.

tuam, ſicut Rachel, & Liam, quæ ædificauerunt domum Iſrael: vt ſit exemplum virtutis in Ephratha, & habeat celebre nomen in Beth-léhem: fiátque domus tua, ſicut domus Phares,

Gene. 38.

quem Thamar peperit Iudæ, de ſemine quod tibi dederit dominus ex hac puella. Tulit itaque Booz Ruth, & accepit vxorem: ingreſſúſque eſt ad eam, & dedit illi dominus vt conciperet & pareret filiũ. Dixerúntque mulieres ad Noemi, Benedictus dominus qui non eſt paſſus vt deficeret ſucceſſor familiæ tuæ, & vocaretur nomẽ eius in Iſrael: & habeas qui conſoletur animam tuam, & enutriat ſenectutem. de nuru enim tua natus eſt, qui te diliget: & multo tibi melior eſt, quàm ſi ſeptem haberes filios. Suſceptúmque Noemi puerum poſuit in ſinu ſuo, & nutricis ac gerulæ fungebatur officio. Vicinæ autem mulieres congratulantes ei, & dicentes, Natus eſt filius Noemi: vocauerũt nomen eius Obed, hic eſt pater Iſai, patris Dauid. D

¶vt ſit exẽplũ virtutis] & faciat virtutẽ (.i. honeſte viuat & probe) ¶vocaretur] (.i. maneret) ¶qui cõſoletur animã tuã] quieſcere faciat animam (vł, qui reuerti te faciat ſiue reuocet ad vitam) ¶qui te diliget] qui te diligit: ¶mulieres cõgratulantes ei,] vocinæ (vł iponẽtes) ei nomen, ¶Arã, Aram] Ram

Ruth parit filiũ Obed nomine.

Ex quibus ortus Dauid. matt. 1. a.

Hæ ſunt generationes Phares: Phares genuit Eſron, Eſron genuit Aram, Aram genuit Aminadab, Aminadab genuit Nahaſſon, Nahaſſon genuit Salmõ, Salmon genuit Booz, Booz genuit Obed, Obed genuit Iſai, Iſai genuit Dauid.

Hieronymi in libros Regum præfatio.

VIGINTI & duas literas eſſe apud Hebræos, Syrorum quoque & Chaldæorũ lingua teſtatur, quæ Hebrææ magna ex parte confinis eſt. nã & ipſi, vigintiduo elementa habent, eodem ſono, ſed diuerſis characteribus. Samaritani etiã pentateuchum Moyſi totidem literis ſcriptitant: figuris tantũ, & apicibus diſcrepantes. certúmque eſt Eſdram ſcribam, legíſque doctorem, poſt captam Ieroſolymam & inſtaurationem templi ſub Zorobabel, alias literas reperiſſe quibus nunc vtimur: cum ad illud vſque tempus iidem Samaritanorũ & Hebræorum characteres fuerint. In libro quoque Numerorum hæc eadem ſupputatio, ſub Leuitarum ac ſacerdotum cẽſu, myſtice oſtẽditur. Et nomen domini tetragrammaton in quibuſdam Græcis voluminibus vſque hodie antiquis expreſſum literis inuenimus. Sed & pſalmi triceſimusſextus, & centeſimuſdecimus, & centeſimuſvndecimus, & centeſimuſdecimuſoctauus, & centeſimuſquadrageſimuſquartus, quanquam diuerſo ſcribantur metro, tamen eiuſdem numeri texuntur alphabeto. Et Ieremiæ lamentationes, & oratio eius: Salomonis quoque in fine prouerbia, ab eo loco in quo ait, Mulierem fortem quis inueniet? iiſdem alphabetis vel inciſionibus ſupputantur. Porrò quinque literæ duplices apud Hebræos ſunt: Caph, Mem, Nun, Phe, Sade. aliter enim ſcribuntur per has principia, medietatéſque verborum, aliter fines. Vnde & quinque à pleriſque libri, duplices æſtimantur, Samuel, Malachim, Dibre haiamim, Eſdras, Ieremias, cum Cinoth, id eſt lamentationibus ſuis. Quomodo igitur vigintiduo elemẽta ſunt per quæ ſcribimus Hebraice omne quod loquimur, & eorum initiis vox humana comprehenditur: ita vigintiduo volumina ſupputantur, quibus quaſi literis & exordiis in dei doctrina, tenera adhuc & lactens viri iuſti eruditur infantia. Primus apud eos liber, vocatur B E R E S I T H, quem nos Geneſim dicimus. Secundus, V E L L E S E M O T H, qui Exodus appellatur. Tertius, V A I C R A, id eſt Leuiticus. Quartus, V A I E D A B B E R, quẽ Numeros vocamus. Quintus, E L L E H A D D E B A R I M, qui Deuteronomiũ prænotatur. Hi ſunt quinque libri Moyſi: quos proprie T H O R A H, id eſt legem appellant. Secundũ prophetarũ ordinem faciunt: & incipiunt ab Ieſu filio Naue: qui apud eos I E H O S V A B E N N V N dicitur. Deinde ſubtexunt S O P H T I M, id eſt Iudicum librum. Et in eundem compingunt R V T H: quia in diebus Iudicum, facta eius narratur hiſtoria. Tertius ſequitur S A M V E L, quem nos Regum primum & ſecundũ dicimus. Quartus, M E L A C H I M, id eſt regum: qui tertio & quarto Regum volumine cõtinetur. Meliúſque multo eſt M E L A C H I M, id eſt regũ: quàm M A L A C H O T H, id eſt regnorum dicere. Non enim multarum gentiũ deſcribit regna: ſed vnius Iſraelitici populi, qui tribubus duodecim continetur. Quintus eſt I S A I A S. Sextus I E R E M I A S. Septimus, E Z E C H I E L. Octauus, liber duodecim prophetarũ: qui apud illos vocatur T H E R E A S A R.

Tertius ordo, agiographa poſſidet. Et primus liber incipit ab I O B. Secũdus à D A V I D, quẽ quinque inciſionibus, & vno pſalmorũ volumine comprehendunt. Tertius, eſt S A L O M O N, tres libros habens, Prouerbia, quæ illi parabolas, id eſt M I S L E appellãt. Quartus, Eccleſiaſten, id eſt C O H E L E T H. Quintus, Canticum canticorum, quem titulo S I R H A S I R I M prænotant. Sextus, eſt D A N I E L. Septimus, D I B R E H A I A M I M, id eſt verba dierum: quod ſignificantius Chronicon totius diuinæ hiſtoriæ poſſumus appellare. qui liber, apud nos Paralipomẽnon primus & ſecundus inſcribitur. Octauus, E S D R A S: qui & ipſe ſimiliter apud Græcos & Latinos, in duos libros diuiſus eſt. Nonus, E S T H E R. Atque ita fiũt pariter veteris legis libri vigintiduo: id eſt Moyſi quinque, & prophetarum octo, agiographorũ nouem. Quanquam nonnulli R V T H & C I N O T H inter agiographa ſcriptitent, & hos libros in ſuo putent numero ſupputandos: ac per hoc eſſe priſcæ legis libros vigintiquatuor: quos ſub numero vigintiquatuor ſeniorum Apocalypſis Iohannis inducit adorantes agnum, & coronas ſuas proſtratis vultibus offerentes: ſtantibus coram quatuor animalibus oculatis retro & ante, id eſt in præteritum & in futurum reſpicientibus, & indefeſſa voce clamantibus, Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus deus omnipotẽs, qui erat, & qui eſt, & qui venturus eſt. Hic prologus, ſcripturarũ quaſi galeatum principiũ, omnibus libris quos de Hebræo vertimus in Latinũ, conuenire poteſt: vt ſcire valeamus quicquid extra hos eſt, inter apocrypha eſſe ponendum. Igitur Sapientia, quæ vulgo Salomonis inſcribitur, & Ieſu filii Sirach liber, & Iudith, & Tobias, & Paſtor: non ſunt in canone. Machabæorum primum librum, Hebraicum reperi. Secũdus, Græcus eſt: quod ex ipſa quoque phraſi probari poteſt. Quæ cũ ita ſe habeant, obſecro te lector, ne laborem meum, reprehenſionem exiſtimes antiquorũ. In templo dei offert vnuſquiſque quod poteſt: alii aurum & argentũ & lapides pretioſos, alii byſſum & purpuram & coccum offerunt & hyacinthum: nobiſcũ bene agetur, ſi obtulerimus pelles & caprarum pilos. Et tamen Apoſtolus contemptibiliora noſtra magis neceſſaria iudicat. Vnde & tota illa tabernaculi pulchritudo, & per ſingulas ſpecies eccleſiæ præſentis futuræque diſtinctio, pellibus tegitur & ciliciis: ardorémque ſolis & iniuriam imbrium ea quæ viliora ſunt prohibent. Lege ergo primum Samuel & Melachim meũ. meũ inquam, meum. Quicquid enim crebrius vertendo & emendando ſolicitius & didicimus & tenemus: noſtrum eſt. Et cũ intellexeris quod antea neſciebas: vel interpretẽ me exiſtimato, ſi gratus es: vel paraphraſten, ſi ingratus. quanquam mihi omnino cõſcius non ſim mutaſſe me quippiam de Hebraica veritate. Certè ſi incredulus es, lege Græcos codices & Latinos: & confer cum his opuſculis. & vbicunque diſcrepare inter ſe videris, interroga quemlibet Hebræorum, cui magis accommodare debeas fidẽ. Et ſi noſtra firmauerit, puto quòd eum nõ exiſtimes cõiectorem, vt in eodẽ loco mecum ſimiliter diuinarit. Sed & vos famulas C H R I S T I rogo, quæ domini diſcumbentis pretioſiſſima fidei myrrha vngitis caput, quæ nequaquam ſaluatorẽ quæritis in ſepulchro, quibus iam ad patrem C H R I S T V S aſcendit: vt contra latrantes canes qui aduerſum me rabido ore deſæuiunt, & circumeunt ciuitatem, atque in eo ſe doctos arbitrantur ſi aliis detrahant, orationũ veſtrarum clypeos opponatis. Ego ſciens humilitatem meam, illius ſemper ſententiæ recordabor, Dixi, cuſtodiam vias meas: vt non delinquam in lingua mea. Poſui ori meo cuſtodiam. cũ conſiſteret peccator aduerſum me, Obmutui, & humiliatus ſum: & ſilui à bonis.

Liber primus Samuelis, quem nos primum Regum dicimus.

Elcana duas vxores habet, Annã & Phenennam.

FVIT VIR VNVS de Ramatháim Sophim, de mõte Ephráim, A
& nomen eius Elcana, filius Ierohã, filii Eliu, filii Thohu, filii Suph
Ephrathæus: & habuit duas vxores, nomen vni Anna, & nomen ſe-
cundæ Phenenna. Fuerúntque Phenennæ filii: Annæ autẽ non
erant liberi. Et aſcendebat vir ille de ciuitate ſua ſtatutis diebus, vt
adoraret, & ſacrificaret domino exercituum in Silo. Erant autem
ibi duo filii Heli, Ophni & Phinees, ſacerdotes domini. Venit
ergo dies, & immolauit Elcana, dedítque Phenennæ vxori ſuæ, &
cunctis filiis eius, & filiabus partes: Annæ autem dedit partem vnã
triſtis, quia Annam diligebat. Dominus autem concluſerat vuluam eius. Affligebat quoque B
eam æmula eius, & vehementer angebat, intantum vt exprobraret quòd dominus conclu-
ſiſſet vuluam eius: ſicque faciebat per ſingulos annos, cum redeunte tempore aſcenderent ad
templum domini: & ſic prouocabat eam. porrò illa flebat, & non capiebat cibum. Dixit
ergo ei Elcana vir ſuus, Anna cur fles? & quare non comedis? & quam ob rem affligitur cor
tuum? nunquid non ego melior tibi ſum, quàm decem filii? Surrexit autem Anna poſt-
quam comederat, & biberat in Silo. Et Heli ſacerdote ſedente ſuper ſellam ante poſtes tem-
pli domini, cum eſſet Anna amaro animo, orauit ad dominum flens largiter, & votum vo-
uit, dicens, Domine exercituum, ſi reſpiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus
mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederíſque ſeruæ tuæ ſexum virilem: dabo eum domino
omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non aſcendet ſuper caput eius. Factum eſt autem, cũ C
illa multiplicaret preces coram domino, vt Heli obſeruaret os eius. Porrò Anna loquebatur
in corde ſuo, tantúmque labia illius mouebantur, & vox penitus non audiebatur. Aeſtima-
uit ergo eam Heli temulentam, dixítque ei, Vſquequo ebria eris? digere pauliſper vinum quo
mades. Reſpõdens Anna, Nequaquam, inquit, domine mi: nã mulier infœlix nimis ego ſum,
vinum & omne quod inebriare poteſt, non bibi, ſed effudi animam meam in conſpectu do-
mini. Ne reputes ancillam tuam quaſi vnam de filiabus Belial: quia ex multitudine doloris,
& mœroris mei locuta ſum vſque in præſens. Tunc Heli ait ei, Vade in pace, & deus Iſrael
det tibi petitionem tuam, quam rogaſti eum. At illa dixit, Vtinam inueniat ancilla tua gra- D
tiam in oculis tuis. Et abiit mulier in viam ſuam, & comedit, vultúſque illius non ſunt
amplius in diuerſa mutati. Et ſurrexerunt mane, & adorauerunt coram domino: reuerſíque
ſunt, & venerunt in domum ſuam in Ramátha. Cognouit autem Elcana Annam vxo-
rem ſuam: & recordatus eſt eius dominus. Et factum eſt poſt circulum dierum, concepit An-
na, & peperit filium, vocauítque nomen eius Samuel: eo quòd à domino poſtulaſſet eum.
Aſcendit autem vir eius Elcana, & omnis domus eius, vt immolaret domino hoſtiam ſo
lennem & votum ſuum, & Anna non aſcendit: dixit enim viro ſuo, Nõ vadam, donec abla-
ctetur infans: & ducam eum, vt appareat ante conſpectum domini, & maneat ibi iugiter. Et
ait ei Elcana vir ſuus, Fac quod bonum tibi videtur, & mane donec ablactes eum: precórque
vt impleat dominus verbum ſuum. Manſit ergo mulier, & lactauit filium ſuum, donec E
amoueret eum à lacte. Et adduxit eum ſecum, poſtquã ablactauerat, in vitulis tribus, & vno
modio farinæ, & amphora vini, & adduxit eum ad domum domini in Silo. Puer autem erat
adhuc infantulus: & immolauerunt vitulum, & obtulerunt puerum* Heli. Et ait, Obſecro mi
domine, viuit anima tua domine: ego ſum illa mulier quæ ſteti coram te hic orans dominũ.
Pro puero iſto oraui, & dedit mihi dominus petitionem meam, quam poſtulaui eum. Idcir-
co & ego commodaui eum domino cunctis diebus, quibus fuerit accommodatus domino.
Et adorauerunt ibi dominum. Et orauit Anna, & ait,

CAP. II.

EXultauit cor meum in domino, & exaltatum eſt cornu meum in domino: dilatatum eſt A
os meum ſuper inimicos meos: quia lætata ſum in ſalutari tuo.

Ophni & Phinees filii Heli

Phenenna exprobrat Annę ſterilitatem.

Anna petit à dño filium. Oro Annæ.

Oro in corde.

Heli reputat Annã ebriã

Anna, parit filiũ quẽ vocauit Samuel.

Offert à matre puer Samuel dño, iuxta votum.

Canticũ Annę, ĩ quo gras agit deo q̃ ex ſterili fœcundã feciſſet, & liberaſſet ab opprobriis hominum.

¶ ſtatutis diebus] annuatim,

*ipſi

¶ coràm te] tecum,

Non eſt ſanctus vt eſt dominus: neque enim eſt alius extra te, & non eſt fortis ſicut deus noſter.

Nolite multiplicare loqui ſublimia, gloriantes: recedant vetera de ore veſtro: quia deus ſcientiarum dominus eſt, & ipſi præparantur cogitationes.

Arcus fortium ſuperatus eſt, & infirmi accincti ſunt robore.

Saturati prius, pro panibus ſe locauerunt: & famelici, ſaturati ſunt: donec ſterilis peperit plurimos: & quæ multos habebat filios, infirmata eſt.

B Dominus mortificat, & viuificat, deducit ad inferos, & reducit.

Dominus pauperem facit, & ditat, humiliat & ſubleuat. Deu. 32. f. tob. 13. a. ſap. 16. b.

Suſcitat de puluere egenum, & de ſtercore eleuat pauperem: vt ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat. domini enim ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem.

Pedes ſanctorum ſuorum ſeruabit, & impii in tenebris conticeſcent: quia non in fortitudine roborabitur vir.

Dominum formidabunt aduerſarii eius, ſuper ipſos in cælis tonabit: dominus iudicabit fines terræ, & dabit imperium regi ſuo, & ſublimabit cornu CHRISTI ſui. Et abiit Elcana in Ramátha, in domum ſuam: puer autem erat miniſter in conſpectu domini ante faciem Heli ſacerdotis. Porrò filii Heli, filii Belial, neſcientes dominum, neque officium ſacerdotum ad populum: ſed quicunque immolaſſet victimam, veniebat puer ſacerdotis dum coquerentur carnes, & habebat fuſcinulam tridẽtem in manu ſua, & mittebat eam in lebetem, vel in caldariam, aut in ollam, ſiue in cacabum: & omne quod leuabat fuſcinula, tollebat ſacerdos ſibi. ſic faciebant vniuerſo Iſraeli venientium in Silo. Etiam antequam adolerent adipem, veniebat puer ſacerdotis, & dicebat immolanti, Da mihi carnem, vt coquam ſacerdoti: non enim accipiã à te carnem coctã, ſed crudam. Dicebátque illi immolans, Incendatur primùm iuxta morem hodie adeps, & tolle tibi quantuncunque deſyderat anima tua. Qui reſpondens aiebat ei, Nequaquam: nunc enim dabis, alioquin tollam vi. Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram domino: quia detrahebãt homines ſacrificio domini. Samuel autem miniſtrabat ante faciem domini: puer, accinctus ephod lineo. Et tunicam paruam faciebat ei mater ſua, quam afferebat ſtatutis diebus, aſcendens cum viro ſuo, vt immolaret hoſtiam ſolennem. Et benedixit Heli Elcanæ & vxori eius, dixítque ei, Reddat tibi dominus ſemen de muliere hac, pro fœnore quod commodaſti domino. Et abierunt in locum ſuum. Viſitauit ergo dominus Annam, & concepit, & peperit tres filios, & duas filias: & magnificatus eſt puer Samuel apud dominum. Heli autem erat ſenex valde, & audiuit omnia quæ faciebant filii ſui vniuerſo Iſraeli: & quomodo dormiebãt cum mulieribus quæ obſeruabant ad oſtium tabernaculi*, & dixit eis, Quare facitis res huiuſcemodi, quas ego audio, res peſſimas, ab omni populo? Nolite filii mei: non enim eſt bona fama quam ego audio, vt tranſgredi faciatis populũ domini. Si peccauerit vir in virum, placari ei poteſt deus: ſi autem in dominum peccauerit vir, quis orabit pro eo? Et non audierunt vocem patris ſui: quia voluit dominus occidere eos. Puer autem Samuel proficiebat, atque creſcebat, & placebat tã deo quàm hominibus. Venit autem vir dei ad Heli, & ait ad eum, Hæc dicit dominus, Nunquid non apertè reuelatus ſum domui patris tui, cum eſſent in AEgypto in domo Pharaonis? Et elegi eum ex omnibus tribubus Iſrael mihi in ſacerdotem, vt aſcenderet ad altare meum, & adoleret mihi incẽſum, & portaret ephod corã me: & dedi domui patris tui omnia de ſacrificiis filiorum Iſrael. Quare calce abieciſtis victimam meã, & munera mea quæ præcepi vt offerrentur in templo: & magis honoraſti filios tuos quàm me, vt comederetis primitias omnis ſacrificii Iſrael populi mei? Propterea ait dominus deus Iſrael, Loquens locutus ſum, vt domus tua, & domus patris tui miniſtraret in conſpectu meo, vſque in ſempiternum. Nunc autem, dicit dominus, abſit hoc à me: ſed quicunque honorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Ecce dies veniunt, & præcîdam brachium tuum, & brachium domus patris tui, vt non ſit ſenex in domo tua. Et videbis æmulũ tuũ in tẽplo, in vniuerſis proſperis Iſrael: & non erit ſenex in domo tua omnibus diebus. Veruntamen non auferam penitus virũ ex te ab altari meo: ſed vt deficiãt oculi tui, & tabeſcat anima tua, & pars magna domus tuæ morietur cũ ad virilẽ ætatẽ venerit. Hoc autẽ erit tibi ſi-

Chriſti regnũ. Samuel miniſtrat deo. Filii Heli, filii nequam. Peccatũ filiorũ Heli ſacerdotis. Samuel miniſtrat dño. Benedictio Heli. Anna rurſum parit tres filios & duas filias. Heli corripit filios ſuos. Arguiť Heli indulgentiæ erga filios. 3. Reg. 2. e.

¶ſublimia, gloriantes: ꝉ valde ſublimia (.i. ſupbe loqui) ¶ipſi præparanť cogitatiões. ꝉ ipſi directa ſũt opa. (alii ſic, ei tãtũ nũerata ſunt opa, ſubaudi hominũ: qa ip̃e facit quẽ admodũ vult, & nõ homo. Alii, ipſi ſoli numerata ſunt opa. quia ſolus ipſe põt quicquid vult. Alii, ipſe p̃parat opa, vł conatus. LXX, deꝰ p̃parans adinuẽtiones ſuas.) ¶plurimos: ꝉ ſeptẽ: ¶teneat. ꝉ hęreditare faciat eos. ¶nõ in fortitudine roborabiť vir. ꝉ vł, nemo in fortitudine ſua erit fortis. ¶Dñm formidabũt aduerſarii eiꝰ, ꝉ vel, Dñe cõteranť rixæ C eius, ¶ĩperiũ ꝉ fortitudinẽ ¶neq; officiũ ſacerdotum ad pplm: ſed quicunq; ꝉ vł, cõſuetudo autẽ ſacerdotum cũ pplo erat, ꝙ quicunque ¶coquã ꝉ aſſem ¶detrahebãt ꝉ vł, cõtemnebant ¶ſtatutis diebus, ꝉ annuatim, ¶ſolennẽ. ꝉ anniuerſariam. ¶fœnore ꝉ cõmodato D ¶obſeruabãt ꝉ cõgregabãť (LXX, aderãt vt, ſcilicet ieiuniis & oronibꝰ vacarẽt) *ecclię vł, teſtĩonii ¶placari ei poteſt deus: ꝉ iudicabit illum deus (vel iudex. dictio hebręa & deum & iudicẽ ſignificat. Chald. interp. nónne adducent corã iudice, & E audiet verba illorũ, & diuidet ĩter illos? ideſt dirimet litẽ quæ ĩter illos eſt?) ¶quis orabit p̃ eo? ꝉ vł, diiudicabiť cũ illo? i. quis erit purus vt iudiceť cũ illo? ſiue vt iudex cõſtituať cũ illo, vel p̃ illo, & dicat, faciemus iudiciũ inter F vos ſic & ſic? Vel, quis iudicabiť pro illo? i. quis ingredi auſus erit iudiciũ p̃ illo cũ dño? Chald. ĩterp. à quo rogabit & remitteť ei?) ¶p̃ficiebat, ꝉ ambulabat, ¶reuelatus ſum ꝉ manifeſtaui me ¶aſcẽderet ad ꝉ vł, vt offerret ſuper ¶ephod ꝉ vel ſuphumerale G ¶de ſacrificiis ꝉ ignita (.i. oblatiões quæ igni conſumunť) ¶munera mea ꝉ oblationes meas ¶calce abieciſtis ꝉ calcitratis contra ¶templo: ꝉ tabernaculo: ¶comederetis primitias ꝉ ſaginetis vos de primitiis ¶glorificabo ꝉ honorificabo ¶erunt ignobiles ꝉ contemnentur. ¶æmulũ tuũ in templo, ꝉ inimicũ in habitaculo ¶ſed vt deficiãt oculi tui, ꝉ vt conſumã oculos tuos, ¶pars magna domꝰ tuæ morieť cũ ad virilẽ ætatẽ venerit. ꝉ oĩs multitudo domus tuę morientur iuuenes.

Sadoc ſacerdos fidelis corã vncto dei Salomone

gnũ quod venturum eſt duobus filiis tuis Ophni & Phinees, In die vno morientur ambo. Et ſuſcitabo mihi ſacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum, & animam meam faciet:& ædificabo ei domum fidelem,& ambulabit coram chriſto meo cunctis diebus. Futurum eſt autẽ, vt quicunque remanſerit in domo tua, veniat vt oretur pro eo, & offerat nummum argenteum, & tortam panis, dicátque, Dimitte me obſecro ad vnam partem ſacerdotalem, vt comedam buccellam panis.

¶domũ fidelẽ,] vł domum ſecurã, ¶oretr̃ pro eo, & offerat nũmũ argẽteũ, & tortã] incuruet ſe ei ꝓ nũmo argẽteo, & buccella(.i. pétẽs nũmum &c.) ¶Dimitte me obſecro ad vnã partẽ ſacerdotalẽ,] Iũge me quæſo vni parti ſacerdotali,

CAP. III.

Ceſſat de⁹ apparere ĩ Silo p verbũ manifeſtum.

Quater vocatur Samuel à dño, vt ſit ꝓpheta ipſi⁹.

A PVer autem Samuel miniſtrabat domino coram Heli,& ſermo domini erat pretioſus in diebus illis, non erat viſio manifeſta. Factum eſt ergo in die quadam, Heli iacebat in loco ſuo,& oculi eius caligauerant, nec poterat videre lucernam dei antequam extingueretur. Samuel autem dormiebat in templo domini, vbi erat arca dei. Et vocauit dominus Samuel. Qui reſpõdens ait, Ecce ego. Et cucurrit ad Heli,& dixit, Ecce ego: vocaſti enim me. Qui dixit, Non vocaui: reuertere,& dormi. Et abiit,& dormiuit. Et adiecit dominus rurſum vocare Samuelẽ. Conſurgénſque Samuel abiit ad Heli,& dixit, Ecce ego: quia vocaſti me. Qui B reſpondit, Non vocaui te fili mi: reuertere & dormi. Porrò Samuel necdum ſciebat dominũ, nec reuelatus fuerat ei ſermo domini. Et adiecit dominus,& vocauit adhuc Samuelẽ tertio.

A ¶pretioſus] vł rarus ¶iacebat] dormiebat ¶lucernã dei antequã extingueretur. Samuel autẽ] Antequã lucerna dei extingueret, Samuel (ſignificat noctẽ fuiſſe quãdo interiũ lãpas ardebat ĩ tabernaculo dñi)

Heli docet Samuelem quid reſpõderet domino vocãti.

Qui conſurgens abiit ad Heli,& ait, Ecce ego: quia vocaſti me. Intellexit ergo Heli quia dominus vocaret puerum:& ait ad Samuelem, Vade,& dormi:& ſi deinceps vocauerit te, dices, Loquere domine, quia audit ſeruus tuus. Abiit ergo Samuel, & dormiuit in loco ſuo.

Prædicit de⁹ Samueli punitionẽ Heli ob pc̃tũ filiorum.

Et venit dominus,& ſtetit:& vocauit ſicut vocauerat ſecundo, Samuel Samuel. Et ait Samuel, Loquere, quia audit ſeruus tuus. Et dixit dominus ad Samuelem, Ecce ego facio verbũ C in Iſrael, quod quicunque audierit, tinnient ambæ aures eius. In die illa ſuſcitabo aduerſum Heli, omnia quæ locutus ſum ſuper domum eius: incipiam & cõplebo. Prædixi enim ei quòd iudicaturus eſſem domũ eius in æternum, propter iniquitatem, eo quòd nouerat indigne agere filios ſuos, & non corripuerit eos. Idcirco iuraui domui Heli, quòd non expietur iniquitas domus eius victimis & muneribus vſque in æternum. Dormiuit autem Samuel vſque mane, aperuítque oſtia domus domini. Et Samuel timebat indicare viſionẽ Heli. Vo- D cauit ergo Heli Samuelem,& dixit, Samuel fili mi? Qui reſpondens, ait, Præſto ſum.

C ¶verbũ] rem vnam

¶indigne agere filios ſuos] q maledicerent eis filii ſui (LXX q maledicerẽt deo filii ſui,) ¶corripuerit] prohibuerit ¶muneribus] oblationibus

Indicat Samuel viſionẽ ipſi Heli.

Et interrogauit eũ, Quis eſt ſermo qui dictus eſt ad te? oro te ne celaueris me. hæc faciat tibi deus, & hæc addat, ſi abſconderis à me ſermonem ex omnibus verbis quæ dicta ſunt tibi. Indicauit itaque ei Samuel vniuerſos ſermones,& non abſcondit ab eo. Et ille reſpõdit, Dominus eſt: quod bonum eſt in oculis ſuis, faciat. Creuit autem Samuel,& dominus erat cum eo, & non cecidit ex omnibus verbis eius in terram. Et cognouit vniuerſus Iſrael à Dan, vſque Ber-ſabee, quòd fidelis Samuel propheta eſſet domini. Et addidit dominus vt appareret in Silo: quoniam reuelatus fuerat dominus Samuel in Silo, iuxta verbum domini. Et euenit ſermo Samuelis vniuerſo Iſraeli.

¶reuelatus fuerat] manifeſtauerat ſe ¶euenit] fuit (vł, & Samuel loquebat)

CAP. IIII.

Cędit̃ Iſrael à Philiſthæis.

A ET factũ eſt in diebus illis, conuenerunt Philiſthiim in pugnam. Egreſſus eſt nanque Iſrael obuiam Philiſthiim in prælium,& caſtrametatus eſt iuxta Lapidem adiutorii. Porrò Philiſthiim venerunt in Aphec,& inſtruxerũt aciem contra Iſrael. Inito autẽ certamine, terga vertit Iſrael Philiſthæis: & cæſa ſunt in illo certamine paſſim per agros, quaſi quatuor millia virorũ.

A ▸Et factũ eſt in diebus illis, cõuenerũt Philiſthiim in pugnã. Ne exẽplaria quidem vetera habent hęc. ¶venerũt] caſtrametati ſunt ¶terga vertit Iſrael] cęſus eſt Iſrael corã

Affertur arca in caſtra.

Et reuerſus eſt populus ad caſtra: dixerúntque maiores natu de Iſrael, Quare percuſſit nos dominus hodie coram Philiſthiim? Afferamus ad nos de Silo arcam fœderis domini,& veniat in medium noſtri, vt ſaluet nos de manu inimicorum noſtrorum. Miſit ergo populus in Silo, & tulerunt inde arcam fœderis domini exercituũ ſedentis ſuper cherubim: erántque duo filii Heli cũ arca fœderis domini, Ophni & Phinees.

Clamor magnus in aduẽtu arcæ.

Cúmque veniſſet ar- B ca fœderis domini in caſtra, vociferatus eſt omnis Iſrael clamore grãdi,& perſonuit terra. Et audierunt Philiſthiim vocẽ clamoris, dixerúntque, Quænam eſt hæc vox clamoris magni in

Timent Philiſthiim audiẽtes arcam dei eſſe cum Iſraelitis.

caſtris Hebræorũ? Et cognouerunt quòd arca domini veniſſet in caſtra. Timuerúntque Philiſthiim, dicẽtes, Venit deus in caſtra. Et ingemuerũt, dicentes, Væ nobis: nõ enim fuit tanta exultatio heri & nudiuſtertius: væ nobis. Quis nos ſaluabit de manu deorũ ſublimiũ iſtorũ? hi ſunt dii qui percuſſerũt AEgyptũ omni plaga in deſerto. Confortamini,& eſtote viri, Philiſthiim: ne ſeruiatis Hebræis, ſicut & illi ſeruierunt nobis: confortamini, & bellate.

¶ingemuerũt, dicentes,] dixerunt ¶tanta exultatio] ſi mile ¶ſublimiũ] fortium ¶cõfortamini,] eſtote viri,

Secũdo cędũt̃ Iſraelitę. Arca capit̃.

Pugnauerũt ergo Philiſthiim,& cæſus eſt Iſrael, & fugit vnuſquiſq; in tabernaculũ ſuũ:& facta eſt plaga magna nimis:& ceciderũt de Iſrael triginta millia peditũ. Et arca dei capta eſt: duo quoq;

C filii Heli mortui ſunt, Ophni & Phinees. Currẽs autem vir de Beniamin ex acie venit in Silo in die illa, ſciſſa veſte, & conſperſus puluere caput. Cúmque ille veniſſet, Heli ſedebat ſuper ſellam contra viam ſpectans. Erat enim cor eius pauens pro arca dei. Vir autem ille poſtquam ingreſſus eſt, nũtiauit vrbi: & vlulauit omnis ciuitas. Et audiuit Heli ſonitũ clamoris, dixítque, Quis eſt hic ſonitus tumultus huius? At ille feſtinauit, & venit, & nũtiauit Heli. Heli autem erat nonaginta & octo annorũ, & oculi eius caligauerant, & videre non poterat. Et dixit ad Heli, Ego ſum qui veni de prælio, & ego qui de acie fugi hodie. Cui ille ait, Quid

D actum eſt fili mi? Reſpondens autẽ ille qui nuntiabat, Fugit, inquit, Iſrael coram Philiſthiim, & ruina magna facta eſt in populo: inſuper, & duo filii tui mortui ſunt, Ophni & Phinees: & arca dei capta eſt. Cúmque ille nominaſſet arcam dei, cecidit de ſella retrorſum iuxta oſtiũ, & fractis ceruicibus mortuus eſt. Senex enim erat vir, & grandæuus: & ipſe iudicauit Iſrael quadraginta annis. Nurus autẽ eius vxor Phinees, prægnans erat, vicináque partui: & audito nuntio quòd capta eſſet arca dei, & mortuus eſſet ſocer ſuus, & vir ſuus, incuruauit ſe & peperit. irruerant enim in eam dolores ſubiti. In ipſo autem momento mortis eius, dixerũt ei quæ ſtabant circa eã, Ne timeas, quia filium peperiſti. Quæ non reſpõdit eis, neque animaduertit. Et vocauit puerum Ichabod, dicens, Tranſlata eſt gloria de Iſrael. quia capta eſt arca dei, & pro ſocero ſuo, & pro viro ſuo. Ait, Tranſlata eſt gloria ab Iſrael. eo quòd capta eſſet arca dei.

¶ ſpectãs.] ſpeculãs.

¶ ſubiti.] ſui.

¶ aĩaduertit.] poſuit cor ſuũ. Heb.

¶ Ait,] Et dixit,

Ophni & Phinees moriũt. Nũtiatᷣ ciuitati & ipſi Heli, arcam eſſe captam.

Moritur Heli

Naſcitᷣ Ichabod.

CAP. V.

A PHiliſthiim autem tulerunt arcã dei, & aſportauerunt eam à Lapide adiutorii in Azotũ. Tulerúntque Philiſthiim arcam dei, & intulerunt eam in templũ Dagon, & ſtatuerunt eam iuxta Dagon. Cúmque ſurrexiſſent diluculo Azotii altera die, ecce Dagon iacebat pronus in terra ante arcam domini: & tulerunt Dagon, & reſtituerunt eum in locum ſuũ. Rurſúmque mane die altera conſurgentes, inuenerunt Dagon iacentem ſuper faciem ſuã in terra coram arca domini: caput autem Dagon, & duæ palmæ manuũ eius abſciſſæ erãt ſuper li-

B men: porrò Dagon ſolus truncus remanſerat in loco ſuo. Propter hanc cauſam non calcant ſacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediũtur templũ eius, ſuper limen Dagon in Azoto, vſque in hodiernum diem. Aggrauata eſt autem manus domini ſuper Azotios, & demolitus eſt eos: & percuſſit in ſecretiori parte natium Azotum, & fines eius. Et ebullierunt villæ & agri in medio regionis illius, & nati ſunt mures, & facta eſt confuſio mortis magnæ in ciuitate. Videntes autem viri Azotii huiuſcemodi plagã, dixerũt, Non maneat arca dei Iſrael apud nos: quoniam dura eſt manus eius ſuper nos, & ſuper Dagon deum noſtrum. Et mittẽ-

C tes congregauerunt omnes ſatrapas Philiſthinorum ad ſe, & dixerunt, Quid faciemus de arca dei Iſrael? Reſponderúntque Gethæi, Circunducatur arca dei Iſrael. Et circũduxerunt arcam dei Iſrael. Illis autem circunducentibus eam, fiebat manus domini per ſingulas ciuitates interfectionis magnæ nimis: & percutiebat viros vniuſcuiuſque vrbis, à paruo vſq; ad maiorem, & computreſcebant prominentes extales eorum. Inierúntque Gethæi conſilium, & fecerunt ſibi ſedes pelliceas. Miſerunt ergo arcam dei in Accaron. Cúmque veniſſet arca

D dei in Accaron, exclamauerunt Accaronitæ, dicentes, Adduxerunt ad nos arcam dei Iſrael, vt interficiat nos & populum noſtrum. Miſerunt itaque, & congregauerunt omnes ſatrapas Philiſthinorum: qui dixerunt, Dimittite arcam dei Iſrael, & reuertatur in locum ſuũ, vt non interficiat nos cum populo noſtro. Fiebat enim pauor mortis in ſingulis vrbibus, & grauiſſima valde manus dei. viri quoque qui mortui non fuerant, percutiebantur in ſecretiori parte natium: & aſcendebat vlulatus vniuſcuiuſque ciuitatis in cælum.

¶ iacebat pronus in terra] ceciderat in faciem ſuam

¶ in ſecretiori parte natiũ] mariſcis & infra.

Et ebullierunt villæ & agri in medio regionis illius, & nati ſunt mures, & facta ẽ cõfuſio mortis magnæ in ciuitate. Ne exemplaria quidẽ vetera hęc habent.

¶ & computreſcebãt prominẽtes extales eorũ.] & antea incognitę erãt eis mariſcæ. (Alii, læſit eos ĩ natibus)

Inierúntq; Gethæi cõſiliũ, & fecerũt ſibi ſedes pelliceas.

¶ pauor] vel cõtritio.

Arca iuxta Dagon à Philiſthęis collocata, corruit ipſe Dagon.

Percutiuntur mariſcis Philiſthæi. pſal. 77.d.

Arcã reiiciũt de finibꝰ ſuis Accaronitæ.

CAP. VI.

A FVit ergo arca domini in regione Philiſthinorũ ſeptẽ menſibus. Et vocauerũt Philiſthiim ſacerdotes & diuinos, dicentes, Quid faciemus de arca domini? indicate nobis quomodo remittamus eã in locũ ſuum. Qui dixerunt, Si remittitis arcã dei Iſrael, nolite dimittere eã vacuam, ſed quod debetis, reddite ei pro peccato, & tunc curabimini: & ſcietis quare nõ recedat manus eius à vobis. Qui dixerũt, Quid eſt quod pro delicto reddere debeamus ei? Reſpõderúntque illi, Iuxta numerũ prouinciarũ Philiſthinorũ quinque anos aureos facietis, & quinq; mures aureos: quia plaga vna fuit omnibus vobis, & ſatrapis veſtris. Facietiſq; ſimilitudines anorũ veſtrorũ, & ſimilitudines muriũ qui demoliti ſunt terrã, & dabitis deo Iſrael

B gloriam: ſi fortè releuet manũ ſuã à vobis, & à diis veſtris, & à terra veſtra. Quare aggrauatis corda veſtra ſicut aggrauauit AEgyptus, & Pharao cor ſuũ? nonne poſtquã percuſſus eſt, tũc

¶ quomodo] in quo

¶ quod debetis, reddite ei] reſtituite ei hoſtiam

¶ ꝓuĩciarũ] prĩcipũ

¶ percuſſus eſt, tunc dimiſit] factũ eſt in eos, dimiſerunt

Philiſthæi cõſulũt ſacerdotes ſuos quid de arca dei faciendũ eſſet.

Ani aurei. Mures aurei.

Exod. 11. d.

dimiſit eos,& abierunt? Nunc ergo arripite & facite plauſtrū nouū vnū:& duas vaccas fœtas, quibus nō eſt impoſitum iugū,iungite in plauſtro,& recludite vitulos earum domi. Tolletíſque arcam domini,& ponetis in plauſtro,& vaſa aurea quæ exoluiſtis ei pro delicto,ponetis in capſellam ad latus eius: & dimittite eam vt vadat. Et aſpicietis: & ſi quidē per viam finiū ſuorum aſcenderit contra Beth-ſámes,ipſe fecit nobis hoc malum grande. ſin autem minime: ſciemus quia nequaquam manus eius tetigit nos,ſed caſu accidit.

¶fœtas, l lactantes. ¶recludite vitulos earū domi. l reducite vitulos earum ſequentes eas, ad domum.

Vaccæ reducunt arcam.

Fecerunt ergo illi hoc modo:& tollentes duas vaccas quæ lactabant vitulos,iunxerunt ad plauſtrum,vitulóſque earum concluſerunt domi. Et poſuerunt arcam dei ſuper plauſtrum, & capſellam quæ habebat C
mures aureos & ſimilitudinem anorum. Ibant autem in directum vaccæ per viam quæ ducit Beth-ſámes, & itinere vno gradiebantur, pergentes & mugientes: & non declinabant neque ad dexteram neque ad ſiniſtram: ſed & ſatrapæ Philiſthiim ſequebantur, vſque ad terminos Beth-ſámes. Porrò Beth-ſámitæ metebant triticum in valle:& eleuantes oculos ſuos,viderunt arcam,& gauiſi ſunt cum vidiſſent. Et plauſtrum venit in agrum Ioſue Beth-ſámitæ,& ſtetit ibi. Erat autem ibi lapis magnus,& conciderunt ligna plauſtri,vaccáſque impoſuerunt ſuper ea holocauſtum domino. Leuitæ autem depoſuerunt arcam dei, & capſellam quæ erat iuxta eam in qua erant vaſa aurea,& poſuerunt ſuper lapidem grandem. Viri autem Beth-ſámitæ obtulerunt holocauſta,& immolauerunt victimas in die illa domino. Et quinq; ſatrapæ Phi- D
liſthinorum viderunt,& reuerſi ſunt in Accaron in die illa. Hi ſunt autē ani aurei,quos reddiderūt Philiſthiim pro delicto,domino: Azotus vnum,Gaza vnū,Aſcalon vnum,Geth vnū, Accaron vnum:& mures aureos ſecundum numerum* vrbium Philiſthiim quinque prouinciarum,ab vrbe murata, vſque ad villam quæ erat abſque muro, & vſque ad Abel magnum ſuper quem poſuerunt arcam domini quæ erat vſque in die illa in agro Ioſue Beth-ſámitis.

¶ cōcluſerūt domi. l duxerūt in domū.

Bethſámitæ viſa arca lætātes holocauſta offerunt.

¶cōciderūt l ſciderūt

*omnium ¶prouinciarū, l principum, ¶Abel l lapidem ¶in die illa l ad diē hanc ¶arcam l quæ erat in arca ¶plebis. l viros.

Percuſſit autem dominus de viris Beth-ſamitibus, eo quòd vidiſſent arcam domini: & percuſſit de populo ſeptuaginta viros,& quinquaginta millia plebis. Luxítque populus, eo quòd dominus percuſſiſſet plebem plaga magna. Et dixerunt viri Beth-ſámitæ, Quis poterit ſtare in conſpectu domini dei ſancti huius? & ad quem aſcendet à nobis? Miſerúntque nuntios ad habitatores Cariath-iárim,dicentes, Reduxerunt Philiſthiim arcam domini,deſcendite,& reducite eam ad vos.

Bethſamitæ pcutiunt̄ ꝙ īt̄ra arcā aſpexiſſent.

Sanctus deus Iſrael.

CAP. VII. A

Venerunt ergo viri Cariath-iárim,& reduxerunt arcam domini,& intulerunt eā in domum Abinadab in Gabaa: Eleazarum autem filium eius ſanctificauerūt, vt cuſtodiret arcam domini. Et factum eſt, ex qua die manſit arca domini in Cariath-iárim, multiplicati ſunt dies,erat quippe iam annus viceſimus:& requieuit omnis domus Iſrael poſt dominum.

Reducūt viri Cariathiárī arcā in domū Abinadab. Flēt Iſraelitæ

¶requieuit l ingemuit (vel luxit)

Ait autem Samuel ad vniuerſam domum Iſrael,dicens, Si in toto corde veſtro reuertimini ad dominū,auferte deos alienos de medio veſtri,Baalim & Aſtaroth: & præparate corda veſtra domino, & ſeruite ei ſoli, & eruet vos de manu Philiſthiim. Abſtulerunt ergo filii B
Iſrael Baalim & Aſtaroth,& ſeruierunt domino ſoli. Dixit autem Samuel, Cōgregate vniuerſum Iſrael in Maſphath,vt orem pro vobis dominum. Et conuenerunt in Maſphath: hauſerúntque aquam,& effuderunt in conſpectu domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi,Peccauimus domino. Iudicauítque Samuel filios Iſrael in Maſphath.

Samuelis oratio ad populū lugentem. Cor. Seruiendū deo ſoli. deu.6.c.matt.4.b.

Orat Samuel pro populo. Ieiuniū

Cōfeſſio pcti. Philiſthæi aſcendunt contra Iſrael,& à deo percutiūtur.

Et audierunt Philiſthiim quòd congregati eſſent filii Iſrael in Maſphath,& aſcenderunt ſatrapæ Philiſthinorum ad Iſrael. Quod cum audiſſent filii Iſrael,timuerunt à facie Philiſthinorum. Dixerúntque ad Samuelem,Ne ceſſes pro nobis clamare ad dominum deum noſtrum,vt ſaluet C
nos de manu Philiſthinorum. Tulit autem Samuel agnum lactentem vnum,& obtulit illum holocauſtum integrum domino:& clamauit Samuel ad dominum pro Iſrael,& exaudiuit eū dominus.

Orās Samuel p Iſraelitis, exauditur.

¶integrū l totum

Factum eſt autem,cum Samuel offerret holocauſtum, Philiſthiim inière prælium contra Iſrael: intonuit autem dominus fragore magno in die illa ſuper Philiſthiim, & exterruit eos,& cæſi ſunt à filiis Iſrael. Egreſſique filii Iſrael de Maſphath perſecuti ſunt Philiſthæos,& percuſſerunt eos vſque ad locū qui erat ſubter Beth-char.

Eccl'i.46.d.

¶exterruit l conteruit

Tulit autē Samuel lapidē vnum,& poſuit eū inter Maſphath & inter Sen:& vocauit nomen loci illius, Lapis adiutorii. Dixítque,Hucuſque auxiliatus eſt nobis dominus. Et humiliati ſunt Philiſthiim, nec D
appoſuerūt vltrà vt venirēt in terminos Iſrael: facta eſt itaq; manus domini ſuper Philiſthæos,cunctis diebus Samuelis. Et redditæ ſunt vrbes quas tulerant Philiſthiim ab Iſrael,Iſraeli, ab Accaron vſque Geth,& terminos ſuos: liberauítque Iſrael de manu Philiſthinorū,erátque

¶loci illi', leius

¶ & terminos ſuos liberauitq; Iſrael & terminū ſuū liberauit Iſrael

pax inter Iſrael & Amorrhæum. Iudicabat quoque Samuel Iſraelem cunctis diebus vitæ ſuæ: & ibat per ſingulos annos circuiens Bethel & Galgala & Maſphath, & iudicabat Iſraelem in ſupradictis locis. Reuertebatúrque in Ramátha. ibi enim erat domus eius, & ibi iudicabat Iſ-
A raelem: ædificauit etiam ibi altare domino.

Pax in Iſrael.

CAP. VIII.

FActum eſt autẽ cum ſenuiſſet Samuel, poſuit filios ſuos iudices ſuper Iſrael. Fuítque nomen filii eius primogeniti Ioel: & nomen ſecundi Abia, iudicum in Ber-ſabee. Et non ambulauerunt filii illius in viis eius: ſed declinauerũt poſt auaritiam, acceperúntque munera, & peruerterunt iudicium. Congregati ergo vniuerſi maiores natu Iſrael, venerunt ad Samuelem in Ramátha. Dixerúntque ei, Ecce tu ſenuiſti, & filii tui nõ ambulãt in viis tuis: Conſtitue nobis regem, vt iudicet nos, ſicut & vniuerſæ habẽt nationes. Diſplicuítque ſermo
B in oculis Samuelis, eo quòd dixiſſent, Da nobis regẽ, vt iudicet nos. Et orauit Samuel ad dominum. Dixit autem dominus ad Samuelem, Audi vocẽ populi in omnibus quæ loquũtur tibi. non enim te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Iuxta omnia opera ſua quæ fecerunt à die qua eduxi eos de AEgypto vſque ad diem hanc: ſicut dereliquerunt me, & ſeruierunt diis alienis, ſic faciunt etiam tibi. Nunc ergo vocem eorum audi: veruntamen cõteſtare eos, & prædic eis ius regis qui regnaturus eſt ſuper eos. Dixit itaque Samuel omnia verba domini ad populum qui petierat à ſe regem, & ait, Hoc erit ius regis qui imperaturus
C eſt vobis, Filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, faciétque ſibi equites & præcurſores quadrigarum ſuarum, & conſtituet ſibi tribunos & centuriones, & aratores agrorum ſuorum, & meſſores ſegetum, & fabros armorum & curruum ſuorum. Filias quoque veſtras faciet ſibi vnguẽtarias & focarias & panificas. Agros quoque veſtros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit ſeruis ſuis. Sed & ſegetes veſtras & vinearum redditus addecimabit, vt det eunuchis & famulis ſuis. Seruos etiam veſtros, & ancillas, & iuuenes optimos, & aſinos auferet, & ponet in opere ſuo. Greges quoque veſtros addecimabit, vóſque eritis ei ſerui. Et clamabitis in die illa à facie regis veſtri quẽ elegiſtis vobis: & non exaudiet vos dominus in die
D illa. Noluit autem populus audire vocem Samuelis, ſed dixerunt, Nequaquam. rex enim erit ſuper nos, & erimus nos quoque ſicut omnes gentes: & iudicabit nos rex noſter, & egredietur ante nos, & pugnabit bella noſtra pro nobis. Et audiuit Samuel omnia verba populi, & locutus eſt ea in auribus domini. Dixit autẽ dominus ad Samuelẽ, Audi vocẽ eorũ, & cõſtitue ſuper eos regẽ. Et ait Samuel ad viros Iſrael, Vadat vnuſquiſque in ciuitatẽ ſuã.

Samuel cõſtituit filios ſuos iudices ſuper Iſrael.
Iudices auari.
Regẽ petunt Iſraelitę, abiicíẽtes deũ. Oſee.9.b.13.c. act.13.c.
Orat Samuel

Regis ius.

Gẽtiũ more, regẽ volũthabere.

¶abiecerunt,] ſpreuerunt,
¶ſicut] &

¶cẽturiones,] quinquagenarios,
¶faciet ſibi] tollet in
¶focarias] piſtrices (vel coquas)
¶ ſegetes veſtras & vinearũ reddit⁹ addecimabit] de ſeminibus veſtris & vineis veſtris capiet decimas,

►pro nobis

CAP. IX.

A ET erat vir de Beniamin, nomine Cis, filius Abiel, filii Seror, filii Bechorath, filii Aphia, filii viri Iemini, fortis robore. Et erat ei filius vocabulo Saul, electus & bonus: & nõ erat vir de filiis Iſrael melior illo. ab humero & ſurſum eminebat ſuper omnẽ populũ. Perierant autem aſinæ Cis patris Saul: & dixit Cis ad Saul filium ſuum, Tolle * tecum vnum de
B pueris, & conſurgens vade, & quære aſinas. Qui cum tranſiſſent per montem Ephráim, & per terram Saliſa, & non inueniſſent, tranſierunt etiam per terram Salim, & non erãt: ſed & per terram Iemini, & minime repererunt. Cum autẽ veniſſent in terram Suph, dixit Saul ad puerum qui erat cum eo, Veni, & reuertamur, ne forte dimiſerit pater meus aſinas, & ſolicitus ſit pro nobis. Qui ait ei, Ecce* vir dei eſt in ciuitate hac, vir nobilis: omne quod loquitur, ſine ambiguitate venit. nũc ergo eamus illuc, ſi fortè indicet nobis de via noſtra propter quam venimus. Dixítque Saul ad puerum ſuum, Ecce ibimus: quid feremus ad virum
C dei? panis deficit in ſitarciis noſtris: & ſportulam non habemus, vt demus homini dei, nec quicquam aliud. Rurſum puer reſpondit Sauli, & ait, Ecce inuenta eſt in manu mea quarta pars ſtatêris argenti, demus homini dei, vt indicet nobis viam noſtram. Olim in Iſrael ſic loquebatur vnuſquiſque, vadens conſulere deũ, Venite, & eamus ad videntem. Qui enim propheta dicitur hodie, vocabatur olim videns. Et dixit Saul ad puerum ſuum, Optimus ſermo tuus: veni, eamus. Et ierunt in ciuitatem in qua erat vir dei. Cúmque aſcenderent cliuum ciuitatis, inuenerunt puellas egredientes ad hauriendam aquam, & dixerunt eis, Num hic eſt
D videns? Quæ reſpondentes, dixerunt illis, Hic eſt: ecce ante te. feſtina nunc: hodie enim venit in ciuitatem, quia ſacrificium eſt hodie populi in excelſo. Ingredientes vrbem, ſtatim inuenietis eum antequam aſcendat excelſum ad veſcendum. neque enim comeſturus eſt populus donec ille veniat. quia ipſe benedicet hoſtiæ, & deinceps comedent qui vocati ſunt. Nũc ergo aſcendite, quia hodie reperietis eum. Et aſcenderunt in ciuitatem. Cúmque illi ambu-

Saul fili⁹ Cis quęrit aſinas patris.

Pueri ſuaſu vadit ad Samuelem.

Propheta, olim dicebãt videns
Saul cõſultu rus videntem, aſcendit.

¶bonus:] Chald. interp. pulcher: (decorus)
¶melior] Chald. interp. pulchrior
*quæſo

¶ſolicit⁹ ſit pro] vel, timeat
*nunc
¶nobilis:] glorioſus (vel honorabilis: ſiue clarus)
¶ſine ãbiguitate venit.] veniẽdo venit Heb.
¶ de via noſtra, propter quam venim⁹.] viam noſtrã per quã ambulemus.
¶ſitarciis] vaſis
¶ſportulam] munus
¶ſtatêris] ſicli

►Hic

¶ſtatim] ſic

¶hoſtiæ,] vel ſacrificio,
¶vocati ſunt.] Chal. interp. parati ſunt (ſub. ad comedendũ)
¶hodie] hac hora

Samuel occurrit Sauli. Samueli pcipit de⁹ vt Saulem vngat in regẽ. act. 13. c.

larent in medio vrbis, apparuit Samuel egrediens obuiam eis vt aſcẽderet in excelſum. Dominus autem reuelauerat auriculam Samuelis ante vnam diem quàm veniret Saul, dicens, Hac ipſa hora, quæ nunc eſt, cras mittam virum ad te de terra Beniamin, & vnges eum ducem ſuper populum meum Iſrael: & ſaluabit populum meum de manu Philiſthinorum, quia

Samuel per ſpiritum dei cognoſcit Saulem.

reſpexi populum meum: venit enim clamor eorum ad me. Cúmque aſpexiſſet Samuel Saulem, dominus dixit ei, Ecce vir quem dixeram tibi, iſte dominabitur populo meo. Acceſſit autem Saul ad Samuelem in medio portæ, & ait, Indica, oro, mihi, vbi eſt domus videntis?

Sauli ĩdicat Samuel aſinas inuẽtas, & ipſum regem futurũ.

Et reſpondit Samuel Sauli, dicens, Ego ſum videns. aſcende ante me in excelſum, vt comedatis mecum hodie, & dimittam te mane: & omnia quæ ſunt in corde tuo, indicabo tibi. Et de aſinis quas nudiuſtertius perdidiſti, ne ſolicitus ſis, quia inuentæ ſunt. Et cuius erũt optima quæque Iſrael? nonne tibi, & omni domui patris tui? Reſpondens autem Saul ait, Nun- D
quid non filius Iemini ego ſum de minima tribu Iſrael, & cognatio mea nouiſſima inter o-

Samuel & loco & cibo honorat Saulẽ.

mnes familias de tribu Beniamin? quare ergo locutus es mihi ſermonem iſtum? Aſſumẽs itaque Samuel Saulem & puerum eius, introduxit eos in triclinium, & dedit eis locũ in capite eorum qui fuerant inuitati. erant enim quaſi triginta viri. Dixítque Samuel coco, Da partem quam dedi tibi, & præcepi vt reponeres ſeorſum apud te. Leuauit autẽ cocus armũ, & poſuit ante Saul. Dixítque Samuel, Ecce quod remanſit, pone ante te, & comede: quia de induſtria ſeruatum eſt tibi, quando populum vocaui. Et comedit Saul cum Samuele in die illa. Et deſcenderunt de excelſo in oppidum, & locutus eſt cũ Saule in ſolario. Cúmque mane ſurrexiſſent, & iam dies luceſceret, vocauit Samuel Saulem in ſolario, dicens, Surge, & dimittam te. Et ſurrexit Saul: egreſſíque ſunt ambo, ipſe videlicet & Samuel. Cúmque deſcenderent in extrema parte ciuitatis, Samuel dixit ad Saul, Dic puero vt antecedat nos, & tranſeat: tu autem ſubſiſte pauliſper, vt indicem tibi verbum dei.

¶optima] deſyderabilia
¶nouiſſima] mini[ma]
¶armũ,] coxã & q[uod] erat ſup illã. Ch[ald.] interp. coxam & [h]umerũ eius,
¶de induſtria] [ad] tempus. LXX, i[n te]ſtimonium
¶in ſolario.] ſuper tectum. & infra.
¶pauliſper,] modo (hac hora)

CAP. X.

Saul vngitur in regẽ ſuper Iſrael. Act. 13. c. oſee. 9. d.

TVlit autem Samuel lenticulam olei, & effudit ſuper caput eius, & deoſculatus eſt eum, A
& ait, Ecce vnxit te dominus ſuper hæreditatem ſuam in principem, & liberabis populum ſuum de manibus inimicorum eius, qui in circuitu eius ſunt. Et hoc tibi ſignum, quia

Signa quib⁹ credat Saul ſe à deo vnctũ in regẽ.

vnxit te dominus in principem. Cum abieris hodie à me, inuenies duos viros iuxta ſepulchrum Rachel in finibus Beniamin in meridie, dicéntque tibi, Inuentæ ſunt aſinæ, ad quas ieras perquirendas: & intermiſſis pater tuus aſinis, ſolicitus eſt pro vobis, & dicit, Quid faciã de filio meo? Cúmque abieris inde, & vltra tranſieris, & veneris ad quercũ Thabor, inuenient te ibi tres viri aſcendentes ad deum in Bethel, vnus portans tres hœdos, & alius tres tortas panis, & alius portans lagenam vini. Cúmque te ſalutauerint*, dabunt tibi duos panes, & acci-

Prophetæ, prophetãtes ſiue laudẽ deo canentes in inſtrumentis muſicis. Spirit⁹ dei ĩnouat corda.

pies de manu eorum. Poſt hæc venies in collem dei, vbi eſt ſtatio Philiſthinorũ: & cum in- B
greſſus fueris ibi vrbem, obuium habebis gregem prophetarum deſcendentium de excelſo, & ante eos pſalterium & tympanum, & tibiam, & citharam, ipſóſque prophetantes. Et inſiliet in te ſpiritus domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium. Quando ergo euenerint ſigna hæc omnia tibi, fac quæcunque inuenerit manus tua, quia dominus tecũ eſt. Et deſcendes ante me in Galgala: (ego quippe deſcendam ad te) vt offeras oblationem, & immoles victimas pacificas: ſeptem diebus expectabis, donec veniam ad te, & oſtendam tibi

Cor Saulis immutat de⁹

quid facias. Itaque cum auertiſſet humerum ſuũ vt abiret à Samuele, immutauit ei deus cor aliud, & venerũt omnia ſigna hæc in die illa. Venerúntque ad prædictum collem, &

Prophetat Saul.

ecce cuneus prophetarum obuius ei: & inſiluit ſuper eum ſpiritus domini, & prophetauit in medio eorum. Videntes autem omnes qui nouerant eum heri & nudiuſtertius, quòd eſſet cũ

j. 19. d.

prophetis, & prophetaret, dixerũt adinuicẽ, Quænam res accidit filio Cis? num & Saul inter C

Prophetia dei donũ nõ ex carnali natiuitate Prouerbiũ.

prophetas? Reſpõdit alius ad alterũ, dicens, Et quis pater eorũ? Propterea verſum eſt in prouerbiũ, NVM ET SAVL inter prophetas? Ceſſauit autẽ prophetare, & venit ad excelſum. Dixítque patruus Saul ad eum, & ad puerum eius, Quò abiſtis? Qui reſponderunt, Quærere aſinas: quas cum non reperiſſemus, venimus ad Samuelẽ. Et dixit ei patruus ſuus, Indica mihi quid dixerit tibi Samuel. Et ait Saul ad patruum ſuum, Indicauit nobis quòd

Conuocato populo, Samuel inculcat eis peccatum quòd regẽ protectorẽ petierint.

inuentæ eſſent aſinæ. De ſermone autem regni non indicauit ei quem locutus fuerat ei Samuel. Et conuocauit Samuel populum ad dominum in Maſphat, & ait ad filios Iſrael, Hæc dicit dominus deus Iſrael, Ego eduxi Iſrael de AEgypto, & erui vos de manu AEgyptiorum, & de manu omnium regum qui affligebant vos. Vos autem hodie proieciſtis dominũ

¶lenticulã olei,] vas olearium,
¶& liberabis populum ſuũ de manibus inimicorũ eius, qui in circuitu ei⁹ ſunt. Et hoc tibi ſignum quia vnxit te dominus in principem] Iſta ne vetera quidem exemplaria habent
¶meridie,] Selſah (nomen loci)
¶Solicitus eſt pro vobis] vel, timet
*in pace
¶pſalteriũ] Sunt qui vertũt chorũ, (ſiue quod barbare dicunt cornamuſam)
¶inſiliet] requiẽ[ſcet] & infra.
¶alius ad alterũ] ...inde (LXX, quidam ex eis,)

¶ſolus ſaluauit] ſeruat

deum veſtrum qui ſolus ſaluauit vos de vniuerſis malis & tribulationibus veſtris:& dixiſtis,
Nequaquam,ſed regem conſtitue ſuper nos. Nunc ergo ſtate coram domino per tribus ve-
ſtras,& per familias.Et applicuit Samuel omnes tribus Iſrael,& cecidit ſors ſuper tribũ Bẽ-
D iamin.Et applicuit tribum Beniamin & cognationes eius,& cecidit ſors ſuper cognationem
Metri,& peruenit vſque ad Saul filiũ Cis. Quæſierunt ergo eum,& non eſt inuentus.Et cõ-
ſuluerunt poſt hæc dominum vtrúmnam venturus eſſet*illuc.Reſpondítque dominus, Ecce
abſconditus eſt domi. Cucurrerunt itaque,& tulerũt eum inde:ſtetitque in medio populi,&
altior fuit vniuerſo populo ab humero & ſurſum.Et ait Samuel ad omnem populum,Certe
videtis quẽ elegit dominus, quoniam non ſit ſimilis illi in omni populo. Et clamauit om-
nis populus,& ait, Viuat rex.Locutus eſt autem Samuel ad populum legem regni,& ſcripſit
in libro, & repoſuit coram domino: & dimiſit Samuel omnem populum ſingulos in domũ
ſuam.ſed & Saul abiit in domũ ſuam in Gabaa: & abiit cum eo pars exercitus, quorũ tetige
rat deus corda.Filii vero Belial dixerunt,Num ſaluare nos poterit iſte? Et deſpexerunt eum,
& non attulerunt ei munera:ille vero diſſimulabat ſe audire.

¶familias.] milia veſtra.
¶cecidit ſors ſuper tribũ] capta eſt trib⁹
¶cecidit ſors ſup cognationẽ] capta eſt familia
¶peruenit vſque ad Saul filium] captus eſt filius
*adhuc vir (vel, aliquis)
¶abſconditus eſt domi.] abſcondit ſe inter vaſa.
¶ Belial] impii

Sorte & ſigno externo, indicat de⁹ ſe eligere Saulem in regẽ.
Inuitus Saul cõſtituit rex.
Viuat rex. ſ.8.c.
Corda tãgit deus

CAP. XI.

A ET aſcendit Naas Ammonites,& pugnare cœpit aduerſum Iabes Galaad.Dixerúntq; om-
nes viri Iabes ad Naas,Habeto nos fœderatos,& ſeruiemus tibi.Et reſpõdit ad eos Naas
Ammonites,In hoc feriam vobiſcum fœdus,vt eruam omnium veſtrum oculos dextros,po-
námque vos opprobrium in vniuerſo Iſrael.Et dixerunt ad eum ſeniores Iabes,Concede no
bis ſeptem dies,vt mittamus nuntios ad vniuerſos terminos Iſrael:& ſi non fuerit qui defen
B dat nos,egrediemur ad te. Venerũt ergo nuntii in Gabaa Saulis:& locuti ſunt verba hæc
audiente populo:& leuauit omnis populus vocem ſuam,& fleuit. Et ecce Saul veniebat, ſe-
quens boues de agro,& ait,Quid habet populus quòd plorat? Et narrauerunt ei verba viro-
rum Iabes. Et inſiliuit ſpiritus domini in Saul,cũ audiſſet verba hæc, & iratus eſt furor eius
nimis. Et aſſumens vtrunque bouem, concîdit in fruſta, miſítque in omnes terminos Iſrael
per manum nuntiorum,dicens, Quicunque non exierit,& ſecutus fuerit Saul & Samuel, ſic
C fiet bobus eius.Inuaſit ergo timor domini populum,& egreſſi ſunt quaſi vir vnus.Et recen-
ſuit eos in Bezec:fuerúntque filiorum Iſrael trecenta millia:virorũ autem Iuda triginta mil-
lia.Et dixerunt nuntiis qui venerant,Sic dicetis viris qui ſunt in Iabes Galaad,Cras erit vo-
bis ſalus,cum incaluerit ſol. Venerunt ergo nuntii,& annuntiauerunt viris Iabes:qui læ-
tati ſunt.Et dixerunt*,Mane exibimus ad vos: & facietis nobis omne quod placuerit vobis.
Et factum eſt, cum dies craſtinus veniſſet, conſtituit Saul populum in tres partes: & in-
greſſus eſt media caſtra in vigilia matutina, & percuſſit Ammon vſque dũ incaleſceret dies,
D reliqui autem diſperſi ſunt, ita vt non relinquerentur in eis duo pariter. Et ait populus
ad Samuelem,Quis eſt iſte qui dixit,Saul num regnabit ſuper nos? Date viros,& interficie-
mus eos.Et ait Saul,Non occidetur quiſquam in die hac, quia hodie fecit dominus ſalutem
in Iſrael. Dixit autem Samuel ad populum,Venite,& eamus in Galgala, & innouemus
ibi regnum. Et perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi regem Saul coram do-
mino in Galgala, & immolauerunt ibi victimas pacificas coram domino. Et lætatus eſt ibi
Saul,& cuncti viri Iſrael nimis.

¶vtrunque bouem,] par boum,
* viri Iabes,
¶Ammon] accuſatiui caſus eſt

Naas Ammonites obſidet Iabes Galaad.
Iabenitæ petunt auxiliũ à Saule.
Saul ſpiritu dei accenſus, promittit eis auxilium.
Timor dei
3300 00. bellatores. Viri Iuda.
Saul occidit Ammonitas
ſ.10.d.
Vindictam ꝓhibet Saul & victoriam deo tribuit
Innouatio regni Saulis.

CAP. XII.

A DIxit autem Samuel ad vniuerſum Iſrael, Ecce audiui vocẽ veſtram iuxta omnia quæ
locuti eſtis ad me,& conſtitui ſuper vos regem.Et nunc rex graditur ante vos:ego au-
tem ſenui,& incanui,porrò filii mei vobiſcum ſunt.itaque conuerſatus coram vobis ab ado-
leſcentia mea vſque ad hanc diem,ecce præſto ſum.Loquimini de me coram domino,& co-
ram chriſto eius,vtrum bouem cuiuſquam tulerim , aut aſinum,ſi quempiam calumniatus
ſum,ſi oppreſſi aliquem,ſi de manu cuiuſquam munus accepi:& contemnam illud hodie, re
ſtituámque vobis.Et dixerunt, Non es calũniatus nos,neque oppreſſiſti,neque tuliſti de ma
nu alicuius quippiam. Dixítque ad eos,Teſtis eſt dominus aduerſum vos,& teſtis chriſtus
eius in die hac,quia non inueneritis in manu mea quippiam.Et dixerunt, Teſtis. Et ait
Samuel ad populum,Dominus qui fecit Moyſen & Aaron, & eduxit patres noſtros de terra
B AEgypti. Nunc ergo ſtate, vt iudicio cõtendam aduerſum vos coram domino de omnibus
miſericordiis domini,quas fecit vobiſcum,& cum patribus veſtris: quomodo Iacob ingreſ-
ſus eſt AEgyptum,& clamauerunt patres veſtri ad dominũ:& miſit dominus Moyſen & Aa-
ron,& eduxit patres veſtros de AEgypto,& collocauit eos in loco hoc. Qui obliti ſunt domi

¶Loquimini de me] vel, Teſtificamini contra me
¶quempiã calũniat⁹ ſum] cuiuſpiã occupaui (ſub. bona.)
¶& cõtẽnã illud hodie,] & abſcõdã oculos meos ab eo,
¶es calũniat⁹ nos,] occupaſti nos (id eſt bona noſtra)
¶miſericordiis] iuſtitiis

Samuel iudex innocẽs & ĩteger etiã populi teſtimonio
Boni iudicis ſiue prĩcipis exemplum eccl'i.46.d.
Arguit Samuel populũ ingratitudinis erga deũ, ꝙ ꝓ deo rege, hominem regẽ petierit.
Gen.46.a.
Iudicum.4.a

ni dei ſui, & tradidit eos in manus Siſaræ magiſtri militiæ Haſor, & in manu Philiſthinorũ,
& in manu regis Moab, & pugnauerunt aduerſum eos. Poſtea autem clamauerunt ad domi
num, & dixerũt peccauimus, quia dereliquimus dominũ, & ſeruiuimus Baalim & Aſtaroth:
Iudicum 6.c. nunc ergo erue nos de manu inimicorum noſtrorũ, & ſeruiemus tibi. Et miſit dominus Ie-
robáal & Badan & Iephte & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum veſtrorum per circui- C
tum, & habitaſtis confidenter. Vidẽtes autẽ quòd Naas rex filiorum Ammon veniſſet aduer
ſum vos, dixiſtis mihi, Nequaquã, ſed rex imperabit nobis: cum dominus deus veſter regna-
ret in vobis. Nunc ergo præſto eſt rex veſter, quẽ elegiſtis & petiſtis: ecce dedit vobis domi-
nus regem. Si timueritis dominũ, & ſeruieritis ei, & audieritis vocẽ eius, & nõ exaſperaueri-
tis os domini: eritis & vos, & rex qui imperat vobis ſequentes dominum deum veſtrũ. ſi au-
tem non audieritis vocẽ domini, ſed exaſperaueritis ſermones eius, erit manus domini ſu-
De⁹ miraculo cogit dura corda fateri peccatum. Lex. per vos, & ſuper patres veſtros. Sed & nunc ſtate, & videte rem iſtam grandẽ, quam facturus
eſt dominus in conſpectu veſtro. Nunquid non meſſis tritici eſt hodie? inuocabo dominum,
& dabit voces, & pluuias: & ſcietis & videbitis quia grãde malum feceritis vobis in cõſpectu
domini, petentes ſuper vos regem. Et clamauit Samuel ad dominum, & dedit dominus vo-
ces, & pluuias in illa die. Et timuit omnis populus nimis dominum & Samuelem. Et dixit
Oratio vniuerſus populus ad Samuelẽ, Ora pro ſeruis tuis ad dominum deum tuum, vt non moria-
Euangelium Prouocat ad pœnitẽtiam & fidẽ ĩ deũ. mur. addidimus enim vniuerſis peccatis noſtris malũ, vt peteremus nobis regẽ. Dixit
autem Samuel ad populum, Nolite timere, vos feciſtis vniuerſum malũ hoc: veruntamẽ no-
lite recedere à tergo domini, ſed ſeruite domino in omni corde veſtro. Et nolite declinare
Propter ꝑmiſſiones ſuas parcit deus. Oratio. poſt vana, quæ non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana ſunt. Et non derelinquet
dominus populum ſuum, propter nomen ſuum magnum: quia iurauit dominus facere vos
ſibi populũ. Abſit autem à me hoc peccatum in domino, vt ceſſem orare pro vobis, & doce-
Via recta Seruiendum deo in veritate, toto corde. bo vos viam bonam & rectam. Igitur timete dominum, & ſeruite ei in veritate, ex toto cor-
de veſtro. vidiſtis enim magnifica, quæ in vobis geſſerit. Quòd ſi perſeueraueritis in ma-
litia: & vos & rex veſter pariterperibitis.

CAP. XIII.

Percutiuntur Philiſthæi à Saule & Ionatha. ĩ. 15. d. FIlius vnius anni erat Saul cũ regnare cœpiſſet, duobus autẽ annis regnauit ſuper Iſrael. A
Et elegit ſibi Saul tria millia de Iſrael: & erant cum Saul duo millia in Machmas, & in
monte Bethel: mille autem cum Ionatha in Gabaa Beniamin. porrò cæterum populum remi
ſit vnumquenque in tabernacula ſua. Et percuſſit Ionathas ſtationem Philiſthinorum, quæ
erat in Gabaa. Quod cum audiſſent Philiſthiim, Saul cecinit buccina in omni terra, dicens,
Audiant Hebræi. Et vniuerſus Iſrael audiuit huiuſcemodi famam, Percuſſit Saul ſtationem
Philiſthinorum: & erexit ſe Iſrael aduerſus Philiſthiim. Clamauit ergo populus poſt Saul in
Philiſthæis rurſum congregatis pauidi Iſraelitæ abſcõdũt ſe ĩ cauernis. Galgala. Et Philiſthiim congregati ſunt ad præliãdum contra Iſrael, triginta millia cur-
ruum, & ſex millia equitum, & reliquum vulgus, ſicut arena quæ eſt in litore maris plurima.
Et aſcendentes caſtrametati ſunt in Machmas ad orientem Beth-auen. Quod cum vidiſſent B
viri Iſrael ſe in arcto poſitos (afflictus enim erat populus) abſconderunt ſe in ſpeluncis, & in
abditis, in petris quoque, & in antris, & in ciſternis. Hebræi autem tranſierunt Iordanem in
Saul elatus, relinquitur à ſuis. terram Gad & Galaad. Cúmque adhuc eſſet Saul in Galgala, vniuerſus populus perterritus
eſt, qui ſequebatur eum. Et expectauit ſeptem diebus iuxta placitum Samuelis, & non venit
Saul cõtra ꝓceptũ dei, nõ expectato Samuele, ſacrificat, vnde & abiicitur à deo. Samuel in Galgala, dilapſúſque eſt populus ab eo. Ait ergo Saul, Afferte mihi holocau-
ſtum, & pacifica. Et obtulit holocauſtum. Cúmque compleſſet offerẽs holocauſtum, ecce Sa-
muel veniebat: & egreſſus eſt Saul obuiã ei, vt ſalutaret eũ. Locutúſque eſt ad eum Samuel,
Quid feciſti? Reſpondit Saul, Quia vidi quòd populus dilaberetur à me, & tu non veneras
iuxta placitos dies, porrò Philiſthiim congregati fuerãt in Machmas: dixi, Nunc deſcendẽt C
Philiſthiim ad me in Galgala, & faciem domini non placaui. Neceſſitate compulſus, obtuli
holocauſtum domino. Dixítque Samuel ad Saul, Stulte egiſti, nec cuſtodiſti mãdata domi-
ni dei tui, quæ præcepit tibi. Quod ſi non feciſſes, iam nunc præparaſſet dominus regnum
tuum ſuper Iſrael in ſempiternum, ſed nequaquam regnum tuum vltrà conſurget. Quæſi-
Regnum Dauidis ꝓdicit. uit dominus ſibi virum iuxta cor ſuum: & præcepit ei dominus vt eſſet dux ſuper popu-
lum ſuum, eo quòd non ſeruaueris quæ præcepit dominus. Surrexit autem Samuel, & aſcen-
dit de Galgalis in Gabaa Beniamin. Et reliqui populi aſcenderunt poſt Saul obuiam popu-
lo, qui expugnabant eos venientes de Galgala in Gabaa, in colle Beniamin. Et receſſit Saul

populum, qui inuenti fuerant cum eo, quaſi ſexcentos viros: Et Saul, & Ionathas filius eius, populúſque qui inuentus fuerat cum eis, erat in Gabaa Beniamin: porro Philiſthiim cõſede- D rant in Machmas. Et egreſſi ſunt ad prælian dum de caſtris Philiſthinorũ tres cunei. vnus cuneus pergebat contra viam Ephráim ad terram Saul. porrò alius ingrediebatur per viã Beth-horon. tertius autem verterat ſe ad iter termini imminentis valli Seboim contra deſertum. Porrò faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Iſrael. cauerant enim Philiſthiim, ne forte facerent Hebræi gladium aut lanceam. Deſcendebat ergo omnis Iſrael ad Philiſthiim, vt exacueret vnuſquiſque vomerem ſuum, & ligonem, & ſecurim, & ſarculum. Retuſæ itaque erant acies vomerum, & ligonum, & tridentum, & ſecurium, vſque ad ſtimulum corrigendũ. Cúmque veniſſet dies prælii, non eſt inuentus enſis & lancea in manu totius populi qui erat cum Saule & Ionatha, excepto Saul & Ionatha filio eius. Egreſſa eſt autẽ ſtatio Philiſthiim, vt tranſcenderet in Machmas.

CAP. XIIII.

A ET accidit in quadam die vt diceret Ionathas filius Saul ad adoleſcentem armigerũ ſuũ, Veni, & tranſeamus ad ſtationem Philiſthinorum, quæ eſt trans locum illum. Patri autem ſuo hoc ipſum non indicauit. Porrò Saul morabatur in extrema parte Gabaa ſub malo granato, quæ erat in agro Gabaa: & erat populus cum eo quaſi ſexcentorum virorum. Et Achias filius Achitob fratris Ichabod filii Phinees, qui ortus fuerat ex Heli ſacerdote domini in Silo, portabat ephod. Sed & populus ignorabat quò iſſet Ionathas. Erant autem inter aſcẽſus, per quos nitebatur Ionathas tranſire ad ſtationem Philiſthinorum, eminentes petræ ex vtraque parte, & quaſi in modum dentium ſcopuli hinc inde prærupti, nomen vni Boſes, & nomen alteri Sene: vnus ſcopulus prominẽs ad aquilonem ex aduerſo Machmas, & alter ad meridiem contra Gabaa. Dixit autem Ionathas ad adoleſcentem armigerum ſuum, Veni, tranſeamus ad ſtationem incircunciſorum horum, ſi fortè faciat dominus pro nobis: quia nõ B eſt domino difficile ſaluare vel in multis, vel in paucis. Dixítq; ei armiger ſuus, Fac omnia quæ placent animo tuo: perge quò cupis, & ero tecum vbicunque volueris. Et ait Ionathas, Ecce nos tranſimus ad viros iſtos. Cúmque apparuerimus eis, ſi taliter locuti fuerint ad nos, Manete, donec veniamus ad vos: ſtemus in loco noſtro, nec aſcendamus ad eos. ſi autẽ dixerint, Aſcẽdite ad nos: aſcendamus, quia tradidit eos dominus in manibus noſtris, & hoc erit nobis ſignũ. Apparuit igitur vterque ſtationi Philiſthinorum: dixerúntque Philiſthiim, En Hebræi egrediuntur de cauernis, in quibus abſconditi fuerant. Et locuti ſunt viri de ſtatione ad Ionathan, & ad armigerum ſuum, dixerúntque, Aſcendite ad nos, & oſtẽdemus vobis rem. Et ait Ionathas ad armigerum ſuum, Aſcendamus, ſequere me: tradidit enim dominus eos in manus Iſrael. Aſcendit autẽ Ionathas manibus & pedibus reptans, & armiger eius poſt eum. Itaque cum vidiſſent faciem Ionathæ, alii cadebant ante Ionathan, alios armiger eius interficiebat ſequens eũ. Et facta eſt plaga prima, qua percuſſit Ionathas & armiger eius, C quaſi viginti virorum* in media parte iugeris, quam par boum in die arare conſueuit. Et factum eſt miraculum in caſtris per agros: ſed & omnis populus ſtationis eorum, qui ierãt ad prædandum, obſtupuit, & conturbata eſt terra, & accidit quaſi miraculum à deo. Et reſpexerunt ſpeculatores Saul, qui erant in Gabaa Beniamin, & ecce multitudo proſtrata, & huc illúcque diffugiens. Et ait Saul populo qui erat cum eo, Requirite, & videte quis abierit ex nobis. Cúmque requiſiſſent, repertum eſt non adeſſe Ionathan, & armigerum eius. Et ait Saul ad Achiam, Applica arcam dei. Erat enim ibi arca dei in die illa cum filiis Iſrael. Cúmque loqueretur* Saul ad ſacerdotẽ, tumultus magnus exortus eſt in caſtris Philiſthinorum: creſcebátque paulatim, & clarius reſonabat. Et ait Saul ad ſacerdotem, Contrahe manum tuam. Conclamauit ergo Saul, & omnis populus qui erat cum eo, & venerunt vſque ad locum certaminis: & ecce verſus fuerat gladius vniuſcuiuſque ad proximum ſuum & cædes magna nimis. Sed & Hebræi qui fuerãt cum Philiſthiim heri & nudiuſtertius, aſcenderánt- D que cum eis in caſtris, reuerſi ſunt vt eſſent cum Iſrael qui erant cum Saul & Ionatha. Omnes quoque Iſraelitæ qui ſe abſcõderant in monte Ephráim, audientes quòd fugiſſent Philiſthæi, ſociauerunt ſe cum ſuis in prælio. Et ſaluauit dominus deus Iſrael in die illa. pugna autem peruenit vſque ad Beth-auen. Et viri Iſrael ſociati ſunt ſibi in die illa: adiurauit autem Saul populum, dicens, Maledictus vir qui comederit panem vſque ad veſperum, donec vlciſcar de inimicis meis. Et non mãducauit vniuerſus populus panem: omnéque terræ vul-

Marginal notes (left):

¶conſederant] vel caſtrametabantur
¶ad præliãdum] qui vaſtarent
¶termini imminentis valli] termini qđ reſpicit contra vallẽ (vel, regionis vergens in vallem)
¶Retuſæ] Ruptæ
¶corrigendum.] acuendum.
¶Egreſſa eſt autẽ ſtatio] vel, Egreſſi ſunt principes exercit⁹
¶ſtationem] vel aciẽ (aut p̃fectũ ſiue duces exercitus) & infra.
¶agro Gabaa:] Magron:
¶quò] quòd
¶eminẽtes petræ ex vtraq; pte, & quaſi in modũ dentiũ ſcopuli hĩc inde prærupti,] dẽs petræ ĩ trãſitu hinc, & dẽs petræ in trãſitu inde:
¶ſcopulus] dens
¶pro nobis:] LXX, aliquid nobis: (alii vertũt, ſalutẽ p nos)
¶difficile] prohibitio Heb.
¶de ſtatione] præfecti (vel aciei: id eſt ordinãtes bellum & ſtatuentes populũ. Chald. interp. cuſtodię. i. quæ ĩ circuitu caſtra cuſtodiebãt)
cũ vidiſſent faciẽ Ionathæ,
* ferè
¶quã par boũ in die arare conſueuit.] paris (ſub. boum: id eſt iugeris qđ par boũ in die arare cõſueuerat)
¶factũ ẽ miraculũ] fuit pauor
¶ſtationis eorũ, qui ierant ad prædãdũ, obſtupuit,] prĩceps exercit⁹ & vaſtator expauerũt etiã ipſi,
¶& accidit quaſi miraculũ à deo.] & fuit terror à deo. Sũt qui Hebraiſmũ eẽ volũt vertentes, & fuit in pauore grandi)
¶proſtrata,] diſſoluebat ſe,
¶Requirite,] vł Numerate,
¶requiſiſſent,] vel numeraſſent,
* adhuc
¶exortus eſt] multiplicabatur
paulatĩ, & clarius reſonabat.
¶Conclamauit] Congregatus eſt
¶heri & nudiuſtertius,] id eſt antea,
¶ſociauerũt ſe cum ſuis] perſecuti ſunt etiã ipſi illos
¶pugna autẽ peruenit] bellatores autẽ tranſierunt
¶ſociati ſunt ſibi] afflicti (vel, coartati erant)

Marginal notes (right):

Philiſtæi deſcendũt cõtra Iſraelitas.
Aſtutia Philiſthinorũ caretgladiis & armis Iſraelitæ.
Fiducia ĩ deũ, Ionathas armigero comite profligat Philiſthæos.
Achias. 3.4.d
Victoria, dei eſt.
Signo vult certificari Ionathas de victoria dei.
Cõſpectu Ionatha exterriti diffugiunt Philiſthiim
Perſequitur Saul Philiſthæos.
Victoria, deo tribuit. Iuramẽto cõſtringit Saul populũ, ne qc quam guſtet ãte victoriã.

gus venit in ſaltum,in quo erat mel ſuper faciem agri.Ingreſſus eſt itaque populus ſaltum,& apparuit fluens mel,nullúſque applicuit manum ad os ſuum.timebat enim populus iuramẽ-

Ionathas edicti paterni ignarus, mel deguſtat.

tum.Porrò Ionathas non audierat cum adiuraret pater eius populum:extendítque ſummitatem virgæ,quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis:& conuertit manum ſuam ad os ſuum,& illuminati ſunt oculi eius.Reſpondénſque vnus de populo,ait,Iureiurãdo cõ ſtrinxit pater tuus populum, dicens, Maledictus vir qui comederit panem hodie. defecerat autem populus.Dixítque Ionathas,Turbauit pater meus terram:vidiſtis ipſi quia illuminati ſunt oculi mei,eo quòd guſtauerim paululum de melle iſto:quãto magis ſi comediſſet populus de præda inimicorum ſuorum,quam reperit?nónne maior plaga facta fuiſſet in Phili- E

¶ illuminati ſunt] oculi eius] .i. cõforta tus eſt & hilarior apparuit vult⁹ ei⁹, qui deficiẽs corde hu... lior & triſtis appa rebat.

Populus fatigatus comeditcũ ſanguine, cõtra dei præceptum. deut.12.

ſthiim?Percuſſerunt ergo in die illa Philiſthæos à Machmis vſque in Aialon. Defatigatus eſt autem populus nimis,& verſus ad prædã tulit oues,& boues,& vitulos, & mactauerũt in terra:comedítque populus cũ ſanguine.Nuntiauerũt autẽ Sauli dicẽtes quòd populus peccaſſet domino,comedẽs cũ ſanguine.Qui ait,præuaricati eſtis:voluite ad me iam nunc ſaxũ grãde.Et dixit Saul,Diſpergimini in vulgus,& dicite eis vt adducat ad me vnuſquiſque bouẽ ſuũ & arietẽ,& occidite ſuper iſtud,& veſcimini,& non peccabitis domino comedẽtes cũ ſanguine. Adduxit itaque omnis populus vnuſquiſque bouẽ in manu ſua vſque ad noctẽ, & occiderũt ibi.

Altare dño ædificat Saul

AEdificauit autẽ Saul altare domino: túncq; primũ cœpit ædificare altare domino. Et dixit Saul,Irruamus ſuper Philiſthæos nocte,& vaſtemus eos vſquedũ illuceſcat ma- F
ne,nec relinquamus ex eis virũ.Dixítque populus,Omne quod bonũ videtur in oculis tuis, fac.

Saul cõſulit dominũ contra Philiſthęos.

Et ait ſacerdos,Accedamus huc ad deũ. Et conſuluit Saul dominũ, Num perſequar Philiſthiim?ſi trades eos in manus Iſrael? Et non reſpondit ei in die illa.Dixítque Saul,Applicate huc vniuerſos angulos populi: & ſcitote,& videte per quem acciderit peccatum hoc hodie. Viuit dominus ſaluator Iſrael,quia ſi per Ionathan filium meũ factũ eſt, abſque retractatione morietur.Ad quod nullus contradixit ei de omni populo. Et ait ad vniuerſum Iſrael, Separamini vos in partem vnam, & ego cum Ionatha filio meo ero in parte altera. Reſpõdítque populus ad Saul, Quod bonum videtur in oculis tuis,fac.Et dixit Saul ad dominum deum Iſrael,Domine deus da iudicium,quid eſt quòd non reſpõderis ſeruo tuo hodie.Si in me aut in Ionatha filio meo eſt iniquitas hæc, da oſtenſionem. aut ſi hæc iniquitas eſt in populo tuo,da ſanctitatem.Et deprehẽſus eſt Ionathas & Saul,populus autem exiuit.

¶ anguloſ] .i. ma... res populi

► Domine de⁹ da iudiciũ, quid eſt quod non reſponderis ſeruo tuo hodie. Si in me aut in Ionatha filio meo eſt iniquitas hæc, da oſtenſionẽ. aut ſi hęc iniquitas ẽ in populo... Hæc verba ne in ... ribus quidẽ ... ribus leguntur. ¶ da ſanctitatẽ] ... perfectionẽ (vel ... quod rectũ ẽ. LX... da manifeſtatio... ¶ morior?] mo... ¶ hoc nefas ẽ] abſ...

Ionathas à patre occidẽdus,ob deguſtatum mel,à populo liberatur.

Et ait Saul,Mittite ſortem inter me,& inter Ionathan filium meum.Et captus eſt Iona- G
thas.Dixit autem Saul ad Ionathã, Indica mihi quid feceris.Et indicauit ei Ionathas, & ait, Guſtans guſtaui in ſummitate virgæ,quæ erat in manu mea,paululũ mellis,& ecce ego morior?Et ait Saul,Hæc faciat mihi deus,& hæc addat,quia morte morieris Ionatha.Dixítque populus ad Saul,Ergóne Ionathas morietur, qui fecit ſalutem hanc magnam in Iſrael? hoc nefas eſt:viuit dominus,ſi ceciderit capillus de capite eius in terram,quia cum deo operatus eſt hodie.

Operat⁹ cum deo Ionathas dicitur p quẽ de⁹ occiderat Philiſthæos. Saulis bella.

Liberauit ergo populus Ionathan,vt non moreretur.Receſſítque Saul,nec perſecutus eſt Philiſthiim:porro Philiſthiim abierunt in loca ſua. Et Saul confirmato regno ſuper Iſrael,pugnabat per circuitũ aduerſum omnes inimicos eius,contra Moab,& filios Ammon,& Edom,& reges Soba,& Philiſthæos:& quocũq; ſe verterat,ſuperabat.Cõgregatóque exercitu percuſſit Amalec, & eruit Iſrael de manu vaſtatorum eius.

¶ ſuperabat.] viri... ter agebat (vel ... pide ſe gerebat)

Saulis filii

Fuerunt autem filii Saul,Ionathas,& Ieſſui,& Melchi-ſua:& nomina duarum filiarum eius,nomen primogenitæ Merob, & nomen minoris Michol.

Achinoam

Et nomen vxoris Saul, Achinoam filia Achimaas: &

Abner

nomen principis militiæ eius Abner, filius Ner, patruelis Saul. Porro Cis fuerat pater Saul, & Ner pater Abner, filius Abiel. Erat autem bellum potens aduerſum Philiſthæos omnibus diebus Saul.

Saul viros robuſtos ſibi adiungit.

Nam quencunque viderat Saul virum fortem, & aptum ad prælium , ſociabat eum ſibi.

¶ aptum ad prœli...] robuſtum,

CAP. XV.

Iubetur Saul delere Amalec vſque ad internecionem. Exo.17.c.

ET dixit Samuel ad Saul,Me miſit dominus, vt vngerem te in regem ſuper populũ eius A
Iſrael:nunc ergo audi vocem* domini, Hæc dicit dominus exercituum, Recenſui quæcunque fecit Amalec Iſraeli, quomodo reſtitit ei in via cum aſcenderet de AEgypto. Nunc ergo vade, & percute Amalec, & demolire vniuerſa eius: non parcas ei, & non concupiſcas ex rebus ipſius aliquid: ſed interfice à viro vſque ad mulierem,& paruulum atque lactẽtem, bouem & ouem, camelum & aſinum.Præcepit itaque Saul populo,& recenſuit eos quaſi a-

*verborum ¶ Recẽſui quæ...] Recordat⁹ ſum... rum quæ ¶ quomodo reſtitit] inſidiarum quas ... fuit ► & nõ concupiſcas ... ex reb⁹ ipſi⁹ aliq...] Ne in exemplari... quidẽ antiquis ha... bentur hæc

¶ Præcepit itaq; Saul populo,] Cõgregauit itaq; Saul populũ (LXX, Et nũtiauit Saul ppl̃o,) ¶ quaſi agnos:] in Talaim:

gnos:ducēta millia peditum, & decem millia virorum Iuda. Cúmque veniſſet Saul vſque ad
B ciuitatem Amalec,tetendit inſidias in torrente.Dixítque Saul Cinæo, Abite,recedite,atque
diſcedite ab Amalec:ne forte inuoluam te cum eo. tu enim feciſti miſericordiā cum omni-
bus filiis Iſrael,cum aſcēderent de AEgypto.Et receſſit Cinæus de medio Amalec. Per-
cuſſitque Saul Amalec ab Heuila, donec venias ad Sur,quæ eſt eregione AEgypti.Et appre
hendit Agag regē Amalec viuū: omne autē vulgus interfecit in ore gladii. Et pepercit Saul
& populus,Agag,& optimis gregibus ouium & armentorum,& veſtibus, & arietibus,& vni-
uerſis quæ pulchra erant, nec voluerunt diſperdere ea. quicquid vero vile fuit & reprobum,
hoc demoliti ſunt. Factum eſt autem verbū domini ad Samuel,dicens,Pœnitet me quòd
C conſtituerim Saul regem:quia dereliquit me,& verba mea opere non impleuit. Cōtriſtatúſ-
que eſt Samuel,& clamauit ad dominū tota nocte. Cúmque de nocte ſurrexiſſet Samuel,
vt iret ad Saul mane,nuntiatum eſt Samueli,eo quòd veniſſet Saul in Carmelum,& erexiſ-
ſet ſibi fornicē triumphalē,& reuerſus tranſiſſet: deſcendiſſétque in Galgala. Venit ergo Sa-
muel ad Saul , & Saul offerebat holocauſtum domino de initiis prædarum quæ attulerat ex
Amalec.Et cum veniſſet Samuel ad Saul,dixit ei Saul,Benedictus tu à domino,impleui ver
bum domini.Dixítque Samuel,Et quæ eſt hæc vox gregum quæ reſonat in auribus meis,&
D armentorum quam ego audio?Et ait Saul,De Amalec adduxerunt ea: pepercit enim popu-
lus melioribus ouibus & armentis vt immolarentur domino deo tuo, reliqua vero occidi-
mus. Ait autem Samuel ad Saul, Sine me,& indicabo tibi quæ locutus ſit dominus ad me
nocte. Dixítq; ei, Loquere.Et ait Samuel, Nónne cum paruulus eſſes in oculis tuis,caput in
tribubus Iſrael factus es?vnxítque te dominus in regem ſuper Iſrael,& miſit te dominus in
viam,& ait, Vade, & interfice peccatores Amalec, & pugnabis contra eos vſque ad interne-
cionem eorum . Quare ergo non audiſti vocem domini : ſed verſus ad prædam es , & feciſti
malum in oculis domini?Et ait Saul ad Samuelem,Imò audiui vocem domini,& ambulaui
E in via per quam miſit me dominus,& adduxi Agag regem Amalec,& Amalec interfeci.Tu-
lit autem de præda populus oues & boues primitias eorū quæ cæſa ſunt, vt immolet domi -
no deo tuo in Galgalis.Et ait Samuel,Nunquid vult dominus holocauſta & victimas,& non
potius vt obediatur voci domini ? MELIOR EST ENIM OBEDIENTIA
QVAM VICTIMAE: & auſcultare,magis quàm offerre adipē arietum.quoniā qua-
ſi peccatū ariolandi eſt,repugnare:& quaſi ſcelus idololatriæ,nolle acquieſcere. Pro eo ergo
quòd abiecisti ſermonem domini,abiecit te ne ſis rex.Dixítque Saul ad Samuelem,Pecca-
ui,quia præuaricatus ſum ſermonem domini,& verba tua,timens populum,& obediens vo-
F ci eorum.Sed nunc porta quæſo peccatum meum, & reuertere mecum vt adorem dominū.
Et ait Samuel ad Saul,Non reuertar tecum,quia proiecisti ſermonem domini,& proiecit te
dominus ne ſis rex ſuper Iſrael. Et conuerſus eſt Samuel vt abiret: ille autem apprehendit
ſummitatem pallii eius,quæ & ſciſſa eſt.Et ait ad eum Samuel, Scidit dominus regnum Iſ-
rael à te hodie,& tradidit illud proximo tuo meliori te.Porrò triūphator in Iſrael non par-
cet,& pœnitudine non flectetur:neque enim homo eſt vt agat pœnitētiam. At ille ait,Pec-
caui:ſed nunc honora me coram ſenioribus populi mei, & coram Iſrael, & reuertere mecū,
vt adorem dominum deum tuum. Reuerſus ergo Samuel ſecutus eſt Saulem: & adora-
G uit Saul dominum.Dixítque Samuel, Adducite ad me Agag regē Amalec. Et oblatus eſt ei
Agag pinguiſſimus . Et dixit Agag, Siccine ſeparat amara mors? Et ait Samuel , Sicut fecit
abſque liberis mulieres gladius tuus , ſic abſque liberis erit inter mulieres mater tua. Et in
fruſta concidit eum Samuel coram domino in Galgalis. Abiit autē Samuel in Ramátha,
Saul vero aſcendit in domum ſuam in Gabaa*.Et non vidit Samuel vltrà Saul vſque ad diē
mortis ſuæ:verūtamen lugebat Samuel Saulem,quoniam dominū pœnitebat quòd conſti-
tuiſſet regem Saul ſuper Iſrael.

CAP. XVI.

A DIxítque dominus ad Samuelem, Vſquequo tu luges Saul,cum ego proiecerim eum ne
regnet ſuper Iſrael?imple cornu tuū oleo,& veni, vt mittā te ad Iſai Beth-lehemitem:
prouidi enim in filiis eius mihi regem.Et ait Samuel,Quomodo vadam?audiet enim Saul,
& interficiet me.Et ait dominus, Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices ,Ad im-
molādum domino veni.Et vocabis Iſai ad victimam,& ego oſtēdam tibi quid facias: & vn-
ges quēcunque mōſtrauero tibi. Fecit ergo Samuel ſicut locutus eſt ei dominus. Venítq;

¶inuoluā te] vel diſp. dam te

¶veſtib⁹,] pinguib⁹, (id eſt optimis pecoribus)
¶pulchra] vel bona
¶vile fuit & reprobū,] contēptibile & diſſolutum,
¶de nocte] mane

¶fornicem triūphalem,] locum
► Saul offerebat holocauſtū dño de initijs pdarū quę attulerat ex Amalec. Et cū veniſſet Samuel ad Saul,
Ne vetera quidē exemplaria hęc habēt

¶repugnare:] vel, rebellare:
¶quaſi ſcel⁹ idololatriæ,nolle acquieſcere.] tāquā teraphim (.i. imagines ī qb⁹ futura reſpiciebant diuini) tranſgredi.
¶porta quæſo peccatum meū,] vel, parce obſecro pctō meo,
¶ſummitatē] oram
¶triūphator in] Iſr. fortitudo
¶parcet,] mentietꝛ, (vel fallet,)

¶pinguiſſimus.] delicatiſſimus.
¶Siccine ſeparat amara mors?] Vere venit amaritudo mortis.
*Saulis.

¶mōſtrauero] dicā

Cinæo miſericordi fit miſericordia.

Peccat Saul prędam ex Amalecitis reſeruans & regē Agag, contra dei præceptum.

Pœnitere dei

Orat Samuel pro Saule.

Samuel cum Saule expoſtulat ꝙ cōtra pceptum dei prædā reſeruaſſet & regē Agag.

ſ.13.a.

Obedíri præceptis ſuis mauult deus ꝙ victimas ſibi offerri. eccl'es.4.d. oſee.6.c. matth.9 b.

Saul abiicitꝛ à deo.

Saul confitetꝛ peccatū ſuū.

Auferꝛ regnū Iſrael Sauli: & datur Dauidi.

Deū nūquam pœnitet,ſed immotū eſt quod ſtatuit.

Samuel occidit Agag regē Amalec.

Samuel luget Saulem.

Samuelē timidū mittit de⁹ ad vngēdū Dauidē.

Prætextu ſacrificij vngit Samuel Dauidem.

in Beth-léhem,& admirati ſunt ſeniores ciuitatis,occurrẽtes ei,dixerúntque,Pacificúsne eſt
ingreſſus tuus? Et ait,Pacificus:ad immolãdum domino veni, ſanctificamini,& venite me- B
cum vt immolem. Sanctificauit ergo Iſai & filios eius, & vocauit eos ad ſacrificium. Cúm-
que ingreſſi eſſent, vidit Eliab & ait,Num corã domino eſt chriſtus eius? Et dixit dominus

Homines iuxta faciẽ iudicant. Pſal.7.c. Cor intuetur deus.

ad Samuelem, Ne reſpicias vultum eius, neque altitudinem ſtaturæ eius: quoniam abieci
eum,nec iuxta intuitum hominis ego iudico.homo enim videt ea quæ parent,dominus au-
tem intuetur cor.Et vocauit Iſai Abinadab,& adduxit eum coram Samuele.Qui dixit,Nec
hunc elegit dominus.Adduxit autem Iſai Samma.de quo ait,Etiam hunc non elegit domi-
nus.Adduxit itaque Iſai ſeptem filios ſuos coram Samuele: & ait Samuel ad Iſai, Non ele-
git dominus ex iſtis.Dixítque Samuel ad Iſai,Nunquid iam completi ſunt filii?Qui reſpõ-
dit,Adhuc reliquus eſt paruulus,& paſcit oues.Et ait Samuel ad Iſai,Mitte,& adduc eũ:nec C

Dauid pulcher vngitũ. 2.reg.7.b. pſal.77.d.& 88.b. Act.7.f.13.d. Spiritus ſanct9 ĩ Dauide. Deus immittit ſpiritũ malum ĩ Saulẽ. Pſaltes quæritũ ꝑ Saule.

enim diſcumbemus prius,quàm huc ille veniat.Miſit ergo & adduxit eum. Erat autẽ rufus,
& pulcher aſpectu,decoráque facie,& ait dominus, Surge,& vnge eum, ipſe eſt enim. Tulit
ergo Samuel cornu olei,& vnxit eum in medio fratrum eius: & directus eſt ſpiritus domini
à die illa in Dauid,& deinceps:ſurgénſque Samuel abiit in Ramátha. Spiritus autẽ do-
mini receſſit à Saul, & exagitabat eum ſpiritus nequam à domino. Dixerúntque ſerui Saul
ad eum,Ecce ſpiritus domini malus exagitat te.Iubeat* dominus noſter,& ſerui tui qui co-
ram te ſunt,quærent hominem ſciẽtem pſallere cithara: vt quãdo arripuerit te ſpiritus do-
mini malus,pſallat manu ſua,& leuius feras.Et ait Saul ad ſeruos ſuos, Prouidete ergo mihi
aliquem bene pſallentem,& adducite eum ad me.Et reſpondens vnus de pueris,ait,Ecce vi- D

Dauid laudatur.

di filiũ Iſai Beth-lehemitem ſcientem pſallere,& fortiſſimum robore, & virum bellicoſum,
& prudentem in verbis,& virum pulchrum:& dominus eſt cum eo.Miſit ergo Saul nuntios

Dauid armiger Saulis.

ad Iſai dicens, Mitte ad me Dauid filium tuum, qui eſt in paſcuis. Tulit ergo Iſai aſi-
num plenum panibus,& lagenam vini,& hœdum de capris vnum,& miſit per manum Da-
uid filii ſui Sauli.Et venit Dauid ad Saul,& ſtetit coram eo:at ille dilexit eum nimis, & fa-

Fide pſallit cithara laudes deo:& recedit ſpirit9 malus à Saule.

ctus eſt eius armiger. Miſítque Saul ad Iſai,dicens, Stet * Dauid in conſpectu meo: inuenit
enim gratiam in oculis meis.Igitur quandocunque ſpiritus domini arripiebat Saul, Dauid
tollebat citharam,& percutiebat manu ſua,& refocillabatur Saul,& leuius habebat.recede-
bat enim ab eo ſpiritus malus.

CAP. XVII.

Philiſthiĩ cõgregantũ contra Iſraelem.

CONgregantes autem Philiſthiim agmina ſua in præliũ,conuenerunt in Socho Iudæ:& A
caſtrametati ſunt inter Socho & Azeca in finibus Dommim. Porro Saul & filii Iſrael
congregati venerunt in vallem Terebinthi,& direxerunt aciem ad pugnandũ contra Phili-
ſthiim.Et Philiſthiim ſtabant ſuper montem ex parte hac, & Iſrael ſtabat ſupra montem ex

Goliath qualis,& arma ipſius.

altera parte:valliſque erat inter eos. Et egreſſus eſt vir ſpurius de caſtris Philiſthinorum
nomine Goliath, de Geth, altitudinis ſex cubitorũ & palmi:& caſſis ærea ſuper caput eius:
& lorica ſquamata induebatur. porrò põdus loricæ eius, quinque millia ſiclorum æris erat.
& ocreas æreas habebat in cruribus: & clypeus æreus tegebat humeros eius. haſtile autem
haſtæ eius erat quaſi liciatorium texentium. ipſum autem ferrum haſtæ eius ſexcentos ſi- B

Goliath ſuperbus ꝓuocat ad ſingulare certamen.

clos habebat ferri:& armiger eius antecedebat eum. Stánſque clamabat aduerſum phalan-
gas Iſrael,& dicebat eis, Quare veniſtis parati ad prælium?nũquid ego non ſum Philiſthæ-
us, & vos ſerui Saul? Eligite ex vobis virum, & deſcendat ad ſingulare certamen. ſi quiue-
rit pugnare mecum,& percuſſerit me, erimus vobis ſerui:ſi autẽ ego præualuero, & percuſ-

Timidi Iſraelitæ.

ſero eum,vos ſerui eritis,& ſeruietis nobis. Et aiebat Philiſthæus,Ego exprobraui agmini-
bus Iſrael hodie,Date mihi virum, & ineat mecum ſingulare certamen. Audiens autẽ Saul,
& omnes Iſraelitæ ſermones Philiſthæi huiuſcemodi, ſtupebant,& metuebãt nimis. Da-

Tres filii Iſai bellatores ſ.16.a. Dauid humilis & abiectus.

uid autem erat filius viri Ephrathæi, de quo ſuprà dictum eſt,de Beth-léhem Iuda, cui no-
men erat Iſai,qui habebat octo filios,& erat vir in diebus Saul ſenex, & grãdæuus inter vi-
ros. Abierunt autem tres filii eius maiores poſt Saul in prælium: & nomina trium filiorum C
eius qui perrexerunt ad bellum, Eliab primogenitus, & ſecundus Abinadab, tertius quo-
que Samma.Dauid autem erat minimus. Tribus ergo maioribus ſecutis Saulem,abiit Da-

Dauid paſcit greges pr̃is. Dei prouidẽtia mittitur Dauid ab Iſai ad fratres.

uid, & reuerſus eſt à Saul, vt paſceret gregem patris ſui in Beth-léhem. Procedebat vero
Philiſthæus mane & veſpere,& ſtabat quadraginta diebus.Dixit autem Iſai ad Dauid filium
ſuum, Accipe fratribus tuis ephi polentæ, & decem panes iſtos, & curre in caſtra ad fratres

¶admirati ſunt] mo... ti ſunt
¶ſanctificamini,] Chal.interp.Præp... rate vos,
¶Num] Certe
¶nec iuxta intuit... hominis ego iudi... co.] Chal.inter.qu... non quẽadmod... dẽt filii homin...
¶cor,] quæ ſunt in corde.
¶rufus,] vel,rube...
¶directus eſt] vel, manſit
¶exagitabat] terre... bat(vel,turbabat)
*quæſumus
¶leuius feras.] be... ſit tibi.
¶pueris,] ſeruis,
¶aſinũ plenũ pani... b9,] acerũ pani... vel,aſinũ ferent... panes,
*obſecro
¶leuius] bene
¶Terebinthi,] ... (id eſt quercus)
¶ſpurius] ſtãs ... ambos(vel,inter... as acies.LXX... tens)
¶ocreas æreas] ... laminas æreas
¶haſtæ] vel lance...
¶ſingulare certa... men.] ad me.
¶exprobraui ag... nibus Iſrael] ... affeci acies Iſr...
¶de quo ſupra d... ctum eſt,
¶& grandæuus ... niens
¶ephi] vel, modi...

¶formellas caſei has]caſeos lacteos hos
¶ſi recte agãt,]pacifice (vel, cum ſalutatione) Heb.
¶& cũ qb⁹ ordinati ſunt, diſce.]& pign⁹ eorum tolles. (mos militũ eſt vt deficiẽte pecunia, mutuo illam capiãt, dato pignore)
¶Terebinthi] Ela (.i. quercus)
¶cõmẽdauit]reliqt
¶ĩterrogabat ſi oĩa recte agerẽtur erga fratres ſuos.]ſalutauit fratres ſuos pacifice. Heb.
¶apparuit vir ille ſpuri⁹ aſcẽdẽs,]ecce vir ſtans inter duas acies aſcendebat,
¶verbũ].i. cauſa
¶in eo:]vel, propter eũ: (ſub. Goliath)
¶eos,]eum,
¶eorum.]eius.
¶illi cõſurgebãt]ille conſurgebat
¶mentũ eorũ, & ſuffocabã,]barbã ei⁹, & percutiebã eum,
Nũc vadã & auferã opprobriũ ppli: qm̃ qs eſt iſte Philiſthęus incircũciſus? Hæc ne in veterib⁹ quidẽ exemplarib⁹ leguntur.
¶auſus eſt maledicere exercitui] pbris affecit acies
¶Dauid]Dauidem
¶cœpit tentare ſi armatus poſſet incedere: non em̃ habebat cõſuetudinẽ.]cœpit (vel voluit) ire: non em̃ antea tẽtauerat (ſiue periculũ fecerat)
¶vſum habeo.]periculum feci.
¶limpidiſſimos] lenes
¶quibus exprobraſti hodie, &]quem pbris affeciſti. Dic hac
¶in Iſrael.]Iſraeli.

tuos,& decem formellas caſei has deferes ad tribunum:& fratres tuos viſitabis,ſi recte agãt, & cum quibus ordinati ſunt,diſce. Saul autem,& illi,& omnes filii Iſrael,in valle Terebinthi pugnabant aduerſum Philiſthiim. Surrexit itaque Dauid mane,& commẽdauit gregem
C cuſtodi:& onuſtus abiit,ſicut præceperat ei Iſai. Et venit ad locum Magála,& ad exercitum qui egreſſus ad pugnã vociferatus erat in certamine. Direxerat enim aciem Iſrael,ſed & Philiſthiim ex aduerſo fuerant præparati. Derelinquens ergo Dauid vaſa,quæ attulerat ſub manu cuſtodis ad ſarcinas,cucurrit ad locum certaminis,& interrogabat ſi omnia recte agerẽtur erga fratres ſuos. Cúmque adhuc ille loqueretur eis, apparuit vir ille ſpurius aſcendẽs, Goliath nomine,Philiſthæus,de Geth,de caſtris Philiſthinorum: & loquente eo hæc eadem verba,audiuit Dauid. Omnes autem Iſraelitæ,cum vidiſſent virum,fugerunt à facie eius,timentes eum valde. Et dixit vnus quiſpiam de Iſrael, Num vidiſtis virum hunc qui aſcendit? ad exprobrãdum enim Iſraeli,aſcendit. Virum ergo qui percuſſerit eum, ditabit rex diuitiis magnis,& filiam ſuam dabit ei, & domum patris eius faciet abſque tributo in Iſrael. Et ait Dauid ad viros qui ſtabãt ſecum,dicens, Quid dabitur viro qui percuſſerit Philiſthæũ hunc, & tulerit opprobrium de Iſrael? quis eſt enim hic Philiſthæus incircunciſus qui exprobrauit aciem dei viuentis? Referebat autem ei populus eundem ſermonem, dicens, Hæc dabuntur
D viro qui percuſſerit eum. Quod cum audiſſet Eliab frater eius maior,loquente eo cum aliis, iratus eſt cõtra Dauid,& ait, Quare veniſti,& quare dereliquiſti pauculas oues illas in deſerto? ego noui ſuperbiam tuã, & nequitiã cordis tui: quia vt videres præliũ,deſcendiſti. Et dixit Dauid, Quid feci? nunquid non verbum eſt? Et declinauit paululum ab eo ad alium: dixítque eundem ſermonem. Et reſpondit ei populus verbum ſicut prius. Audita ſunt autem verba quæ locutus eſt Dauid,& annuntiata in conſpectu Saul. Ad quem cum fuiſſet adductus,locutus eſt ei, Non concidat cor cuiuſquam in eo: ego ſeruus tuus vadam,& pugnabo aduerſus Philiſthæum. Et ait Saul ad Dauid, Non vales reſiſtere Philiſthæo iſti,nec pugnare aduerſus eum: quia puer es, hic autem vir bellator eſt ab adoleſcentia ſua. Dixítque Dauid ad Saul, Paſcebat ſeruus tuus patris ſui gregem,& veniebat leo vel vrſus,& tollebat arietem de medio gregis: & perſequebar eos,& percutiebam, eruebámque de ore eorum. & illi conſurgebant aduerſum me ,& apprehendebam mentum eorum, & ſuffocabam, interficiebámque eos. Nam & leonem & vrſum interfeci ego ſeruus tuus: erit igitur & Philiſthæus hic
E incircunciſus,quaſi vnus ex eis. Nunc vadam & auferam opprobrium populi: quoniam quis eſt iſte Philiſthæus incircunciſus? quia auſus eſt maledicere exercitui dei viuentis. Et ait Dauid, Dominus qui eripuit me de manu leonis, & de manu vrſi, ipſe me liberabit de manu Philiſthæi huius. Dixit autẽ Saul ad Dauid, Vade, & dominus tecum ſit. Et induit Saul Dauid veſtimentis ſuis, & impoſuit galeam æream ſuper caput eius, & veſtiuit eum lorica. Accinctus ergo Dauid gladio eius ſuper veſtem ſuam, cœpit tentare ſi armatus poſſet incedere: non enim habebat conſuetudinem. Dixítque Dauid ad Saul, Non poſſum ſic incedere, quia non vſum habeo. Et depoſuit ea, & tulit baculum ſuum quem ſemper habebat in manibus: & elegit ſibi quinque limpidiſſimos lapides de torrente,& miſit eos in peram paſtoralem quam habebat ſecum, & fundam manu tulit: & proceſſit aduerſum Philiſthæum. Ibat autem Philiſthæus incedens, & appropinquans aduerſum Dauid, & armiger eius ante eum. Cúmque inſpexiſſet Philiſthæus, & vidiſſet Dauid,deſpexit eum. Erat autem adoleſcens rufus, & pulcher aſpectu. Et dixit Philiſthæus ad Dauid, Nunquid ego canis ſum, quòd tu venis ad me cum baculo? Et maledixit Philiſthæus Dauid in diis ſuis: dixítque ad
F Dauid, Veni ad me, & dabo carnes tuas volatilibus cæli,& beſtiis terræ. Dixit autem Dauid ad Philiſthæum, Tu venis ad me cum gladio, & haſta, & clypeo: ego autem venio ad te in nomine domini exercituũ dei agminum Iſrael,quibus exprobraſti hodie, & dabit te dominus in manu mea, & percutiam te, & auferam caput tuum à te: & dabo cadauera caſtrorum Philiſthiim hodie volatilibus cæli,& beſtiis terræ: vt ſciat omnis terra quia eſt deus in Iſrael. Et nouerit vniuerſa eccleſia hæc quia non in gladio nec in haſta ſaluat dominus: ipſius enim eſt bellum,& tradet vos in manus noſtras. Cum ergo ſurrexiſſet Philiſthæus, & veniret, & appropinquaret contra Dauid, feſtinauit Dauid,& cucurrit ad pugnam ex aduerſo Philiſthæi. Et miſit manum ſuam in peram, tulítque vnum lapidem, & funda iecit, & percuſſit Philiſthæum in fronte: & infixus eſt lapis in fronte eius,& cecidit in faciem

Dauid currit ad caſtra.

Præmiũ percutienti Goliath.

Dauid ſpiritu tract⁹ quęrit occaſionẽ vt à rege vocetur contra Goliath.

Dauid, frĩs inuidiã & cõtumeliã contemnit.

Dauidis fides,& Saulis diffidentia.

Dauid fides expta dei adiutoriũ contra leonẽ & vrſum nõ diffidit adfuturũ contra Goliath. eccli. 47.a

Dauid reiectis armis Saulis, dei potẽtia cõfiſus pcedit cõtra Philiſthæũ cũ baculo & lapidibus.

Maledicit Goliath Dauidi.
Arma Dauid potẽtia dei.

Oĩa agit Dauid vt glorificet de⁹ Iſrael etiã ĩ gẽtib⁹. De⁹ abſq; gladio ſaluat.
Interficitur Goliath,& caput eius abſcinditur.

1.mach.4.d pſal.77.d

ſuam ſuper terram. Præualuítque Dauid aduerſum Philiſthæum in funda & lapide, per-
cuſſúmque Philiſthæum interfecit. Cúmque gladium non haberet in manu Dauid, cucurrit,
& ſtetit ſuper Philiſthæum, & tulit gladium eius, & eduxit eum de vagina ſua: & interfecit
eum, præciditque caput eius. Videntes autẽ Philiſthiim quòd mortuus eſſet fortiſſimus

Fugiẽtes Philiſthæi occidũtur ab Iſraelitis.

¶fortiſſimus] fortis

eorum, fugerunt. Et conſurgentes viri Iſrael & Iuda vociferati ſunt, & perſecuti ſunt Phili- G
ſthæos vſquedum venirent in vallem, & vſque ad portas Accaron: cecide rúntque vulnerati
de Philiſthiim in via Saraim, & vſque ad Geth, & vſque ad Accaron. Et reuertẽtes filii Iſrael
poſtquam perſecuti fuerant Philiſthæos, inuaſerũt caſtra eorum. Aſſumens autem Dauid

Caput Goliath in Ieruſalem delatũ.

¶inuaſerunt] diripuerunt

caput Philiſthæi, attulit illud in Ieruſalem: arma vero eius poſuit in tabernaculo ſuo. Eo au-
tem tempore quo viderat Saul Dauid egredientem contra Philiſthæum, ait ad Abner prin-
cipem militiæ, De qua ſtirpe deſcendit hic adoleſcẽs, Abner? Dixítque Abner, Viuit anima
tua, rex, ſi noui. Et ait rex, Interroga tu, cuius filius ſit iſte puer. Cúmque regreſſus eſſet Da-
uid, percuſſo Philiſthæo, tulit eum Abner, & introduxit coram Saule, caput Philiſthæi ha-

¶Dauid] Dauidem ¶De qua ſtirpe deſcendit hic adoleſcẽs] Filius cuius eſt iſte puer, ¶cui⁹] (.i. an filius viri fortis & potentis) ¶De qua progenie ô adoleſcẽs] Filius cuius es puer

Dauid corã Saule.

bentem in manu ſua. Et ait ad eum Saul, De qua progenie es ô adoleſcẽs? Dixítque Dauid,
Filius ſerui tui Iſai Beth-lehemitæ ego ſum.

CAP. XVIII.

Ineunt fœd⁹ Dauid & Ionathas amiciſſimi.

ET factum eſt: cum compleſſet loqui ad Saul, anima Ionathæ cõglutinata eſt animæ Da- A
uid, & dilexit eum Ionathas quaſi animam ſuam. Tulítque eum Saul in die illa, & non
conceſſit ei vt reuerteretur in domum patris ſui. Inierunt autem Dauid & Ionathas fœdus:
diligebat enim eum quaſi animam ſuam. Nam expoliauit ſe Ionathas tunica qua erat indu
tus, & dedit eam Dauid, & reliqua veſtimenta ſua vſque ad gladium & arcum ſuum, & vſque

Dauid prudẽs pfectus militiæ Saulis amatur à populo.

ad baltheum. Egrediebatur quoque Dauid ad omnia quæcunque miſiſſet eum Saul, & B
prudenter ſe agebat: poſuítque eum Saul ſuper viros belli, & acceptus erat in oculis vniuer-
ſi populi, maximéque in conſpectu famulorum Saul. Porrò cum reuerteretur percuſſo

¶maximéq;] & ... ¶reuerteret] pſallit ... reuerteret ipſi ... reuerteretur a ... tiendo ¶in ſiſtris] vel ... cis. (LXX, cymbalis)

Mulieres cantãtes occurrũt Sauli & Dauidi cum tympanis. eccl'i.47.a

Philiſthæo Dauid, egreſſæ ſunt mulieres de vniuerſis vrbibus Iſrael, cantãtes, choróſque du-
centes in occurſum Saul regis, in tympanis lætitiæ & in ſiſtris. Et præcinebant mulieres lu-
dentes, atque dicẽtes, Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia. Iratus eſt autem Saul ni-

Inuid⁹ Saul, iraſcit laudẽ victoriæ Dauidi tribui.

mis, & diſplicuit in oculis eius ſermo iſte: dixítque, Dederunt Dauid decem millia, & mihi
mille dederunt: quid ei ſupereſt, niſi ſolum regnum? Non rectis ergo oculis Saul aſpiciebat C

¶Dauid] Dauidem

Inuadit Saul à ſpũ malo. Pſallit Dauid.

Dauid à die illa & deinceps. Poſt diem autem alteram, inuaſit ſpiritus dei malus Saul, &
prophetabat in medio domus ſuæ: Dauid autem pſallebat manu ſua, ſicut per ſingulos dies.

Saul tentat occidere Dauidẽ, & q̃re.

Tenebátque Saul lanceam, & miſit eam, putans quòd cõfigere poſſet Dauid cum pariete: &
declinauit Dauid à facie eius ſecũdò. Et timuit Saul* Dauid: eo quòd dominus eſſet cum eo,

*à facie

& à ſe receſſiſſet. Amouit ergo eum Saul à ſe, & fecit eum tribunũ ſuper mille viros: & egre-

Dauid prudẽs, cum quo de⁹ erat, diligitã populo.

diebatur, & ingrediebatur in conſpectu populi. In omnibus quoque viis ſuis Dauid pruden- D
ter agebat, & dominus erat cum eo. Vidit itaque Saul quòd prudens eſſet nimis, & cœpit ca-
uere eum. Omnis autem Iſrael & Iuda diligebat Dauid: ipſe autem egrediebatur & ingredie

¶cœpit cauere] ... timuit à facie ...

Promiſſam Dauidi Merob, alteri dat Saul. Hypocrita Saul.

batur ante eos. Dixítque Saul ad Dauid, Ecce filia mea maior Merob, ipſam dabo tibi
vxorem: tantummodo eſto vir fortis, & præliare bella domini. Saul autem reputabat, di-
cens, Non ſit manus mea in eum, ſed ſit ſuper eum manus Philiſthinorum. Ait autem Da-
uid ad Saul, Quis ego ſum, aut quæ eſt vita mea, aut cognatio patris mei in Iſrael, vt fiam E

*ipſe

Callid⁹ Saul ꝓmittit Dauidi Michol filiã ſuã alteram.

gener regis? Factum eſt autem tempus cum deberet dari Merob filia Saul * Dauid, data eſt
Hadrieli Molathitæ vxor. Dilexit autem Michol filia Saul altera, Dauid. Et nuntiatum
eſt Saul, & placuit ei. Dixítque Saul, Dabo eam illi, vt fiat ei in ſcandalum, & ſit ſuper eum
manus Philiſthinorum. Dixítque Saul ad Dauid, In duabus rebus gener meus eris hodie. Et
mandauit Saul ſeruis ſuis, Loquimini ad Dauid clam me, dicentes, Ecce places regi, & om-
nes ſerui eius diligũt te. Nunc ergo eſto gener regis. Et locuti ſunt ſerui Saul in auribus Da-
uid omnia verba hæc: & ait Dauid, Num parum videtur vobis generum eſſe regis? ego autẽ F

Saul petit à Dauide 100 ꝑputia Philiſthinorũ, vt ab eis occidatur.

ſum vir pauper & tenuis. Et renuntiauerunt ſerui Saul, dicentes, Huiuſcemodi verba locu-
tus eſt Dauid. Dixit autem Saul, Sic loquimini ad Dauid, Non habet rex ſponſalia neceſſe,
niſi tantum centum præputia Philiſthinorum, vt fiat vltio de inimicis regis. Porrò Saul co-
gitabat tradere Dauid in manibus Philiſthinorum. Cúmque renuntiaſſent ſerui eius Dauid

¶habet rex ſponſalia neceſſe] ... rex dotem, ¶tradere Dauid in manibus] ... re Dauidẽ ... nus

Affert ea Dauid ad regẽ, & accipit Michol vxorẽ.

verba quæ dixerat Saul, placuit ſermo in oculis Dauid, vt fieret gener regis. Et poſt pau
cos dies ſurgens Dauid, abiit cum viris qui ſub eo erant. Et percuſſit ex Philiſthiim ducẽtos G

¶annũerauit] plene tradidit (vl' cõpleuit .i. tot dedit quot petierat Saul)

¶prudẽtius ſe gerebat Dauid, q̃. oẽs ſerui] vl', ꝓſperatus eſt Dauid præ omnib⁹ ſeruis

viros: & attulit eorũ præputia, & annumerauit ea regi, vt eſſet gener eius. Dedit itaq; Saul ei Michol filiam ſuam vxorem. Et vidit Saul, & intellexit quòd dominus eſſet cum Dauid, Michol autem filia Saul, diligebat eum. Et Saul magis cœpit timere Dauid: factúſque eſt Saul inimicus Dauid, cunctis diebus. Et egreſſi ſunt principes Philiſthinorum. à principio autem egreſſionis eorum, prudẽtius ſe gerebat Dauid, quàm omnes ſerui Saul, & celebre factum eſt nomen eius nimis.

Deus cũ Dauide, vnde timet ẽ à Saule.

CAP. XIX.

A Locutus eſt autem Saul ad Ionathan filium ſuum, & ad omnes ſeruos ſuos, vt occiderent Dauid. Porrò Ionathas filius Saul, diligebat Dauid valde. Et indicauit Ionathas Dauid, dicens, Quærit Saul pater meus occidere te: quapropter obſerua te quæſo mane, & manebis clàm, & abſconderis. Ego autem egrediens, ſtabo iuxta patrem meũ in agro, vbicunque fueris: & ego loquar de te ad patrem meum, & quodcunque videro, nuntiabo tibi. Locutus eſt ergo Ionathas de Dauid bona, ad Saul patrem ſuum: dixítque ad eum, Ne peccet rex in ſeruum ſuũ Dauid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona ſunt tibi valde. Et poſuit animam ſuam in manu ſua: & percuſſit Philiſthæum, & fecit dominus ſalutem magnam vniuerſo Iſraeli. vidiſti, & lætatus es. quare ergo peccas in ſanguine innoxio, interficiẽs Dauid, qui B eſt abſque culpa? Quod cum audiſſet Saul, placatus voce Ionathæ, iurauit, Viuit dominus, quia non occidetur. Vocauit itaque Ionathas Dauid, & indicauit ei omnia verba hæc: & introduxit Ionathas Dauid ad Saul, & fuit ante eum, ſicut erat heri & nudiuſtertius. Motũ eſt autẽ rurſum bellum: & egreſſus Dauid, pugnauit aduerſum Philiſthiim: percuſſítque eos plaga magna, & fugerunt à facie eius. Et factus eſt ſpiritus domini malus in Saul: ſedebat autem in domo ſua, & tenebat lanceam, porrò Dauid pſallebat manu ſua. Niſúſque eſt Saul configere Dauid lancea in pariete: & declinauit Dauid à facie Saul: lancea autem caſſo vulnere perlata eſt in parietem, & Dauid fugit, & ſaluatus eſt nocte illa. Miſit ergo Saul ſatellites ſuos in domum Dauid, vt cuſtodirẽt eum, & interficeretur mane. Quod cum annũ C tiaſſet *Dauid Michol vxor ſua, dicens, Niſi ſaluaueris te nocte hac, cras morieris: depoſuit eum per feneſtram, porrò ille abiit & aufugit, atque ſaluatus eſt. Tulit autem Michol ſtatuã, & poſuit eam ſuper lectum, & pellem piloſam caprarũ poſuit ad caput eius, & operuit eam veſtimentis. Miſit autem Saul apparitores qui raperẽt Dauid: & reſponſum eſt quòd ægrotaret. Rurſúmque miſit Saul nuntios vt viderent Dauid, dicens, Afferte eum ad me in lecto, vt occidatur. Cúmque veniſſent nuntii, inuentum eſt ſimulachrum ſuper lectum, & pelles caprarum ad caput eius. Dixítque Saul ad Michol, Quare ſic illuſiſti mihi, & dimiſiſti inimicum meũ, vt fugeret? Et reſpondit Michol ad Saul, Quia ipſe locutus eſt mihi, Dimitte me, alioquin interficiam te. Dauid autem fugiens, ſaluatus eſt, & venit ad Samuel in Ramátha, & nuntiauit ei omnia quæ fecerat ſibi Saul: & abierũt ipſe & Samuel, & morati ſunt in D Naioth. Nuntiatum eſt autem Sauli à dicentibus, Ecce Dauid in Naioth in Ramátha. Miſit ergo Saul lictores, vt raperent Dauid: qui cum vidiſſent cuneum prophetarum vaticinantium, & Samuelem ſtantem ſuper eos, factus eſt etiam ſpiritus domini in illis, & prophetare cœperunt etiam ipſi. Quod cum nuntiatum eſſet Sauli, miſit & alios nuntios: prophetauerunt autem & illi. Et rurſum miſit Saul tertios nuntios: qui & ipſi prophetauerunt. Abiit etiam ipſe in Ramátha, & venit vſque ad ciſternam magnam quæ eſt in Socho, & interrogauit, & dixit, In quo loco ſunt Samuel & Dauid? Dictúmque eſt ei, Ecce in Naioth ſunt in Ramátha. Et abiit in Naioth in Ramátha, & factus eſt etiam ſuper eum ſpiritus domini, & ambulabat ingrediens, & prophetabat vſquedum veniret in Naioth in Ramátha. Et expoliauit etiã ipſe ſe veſtimẽtis ſuis, & prophetauit cum cæteris coram Samuele, & cecinit nudus tota die illa & nocte. Vnde & exiuit prouerbiũ, Num & Saul inter prophetas?

Saul iubet occidi Dauidem.

Ionathas indicat Dauidi pris inſidias.

Oratione Ionathæ iurat Saul ſe nõ occiſurũ Dauidem.

Dauid ꝑcutit Philiſthæos.

Saul nititẽ cõfodere Dauidẽ pſallentẽ.

Fugit Dauid.

Michol ꝓuidẽtia dei ſeruat Dauidẽ, ꝑ feneſtrã illũ demittẽs, & patrẽ decipit. pſal. 58.

Dauid fugiens, venit ad Samuelem.

Saul, & miniſtri ꝑſequentes Dauidẽ, cõuerſi à deo, ꝓphetãt cum prophetis.

Saul prophetat.

Prouerbium. ſ. 10. c

¶fugeret] ſaluaretẽ

¶cuneũ] vl', ſocietatem

¶ſtantem ſup eos,] ſtantẽ, & docentem eos (vl', ꝓ̃ſidẽtémq; illis,)

¶cecinit] cecidit (.i. orabat cũ eis, ipſiſq; cadentib⁹ ad terrã, cadebat & ipſe.)

CAP. XX.

A Fvgit autẽ Dauid de Naioth quæ eſt in Ramátha, veniénſq; locutus eſt coram Ionatha, Quid feci? quæ eſt iniquitas mea, & quod peccatũ meũ in patrem tuũ, quia quærit animam meam? Qui dixit ei, Abſit, nõ morieris: neq; enim faciet pater meus quicquã grande vel paruum, niſi prius indicauerit mihi: hunc ergo celauit à me pater meus ſermonem tantũmodo? nequaquam erit iſtud. Et iurauit rurſum Dauidi: & ille ait, Scit profectò pater tuus quia inueni gratiam in oculis tuis, & dicet, Neſciat hoc Ionathas, ne fortè triſtetur. Quinimò viuit dominus, & viuit anima tua, quia vno tantũ (vt ita dicam) gradu, ego mórſque diuidimur. Et ait Ionathas ad Dauid, Quodcũq; dixerit mihi anima tua faciã tibi. Dixit autẽ

Dauid in anguſtiis conquerit ẽ cũ Ionatha fideli.

Rurſum init fœdus Ionathas cũ Dauide.

¶Et poſuit aĩam ſuã in manu ſua:] Heb. ꝓ obiecit ſe periculo mortis.

caſſo vulnere

¶ſatellites ſuos] nũtios

*ipſi

¶pellem piloſam caprarũ] pannũ caprarũ (.i. puluinar e lana aut pilis caprarum) & infra.

¶hũc ergo celauit à me pater me⁹ ſermonẽ tantũmodo? nequaquã erit iſtud.] cur autẽ abſcõderit mihi rẽ hãc, non eſt mihi cognitum. LXX, & cur abſcondet pater me⁹ à me rem hãc? nõ eſt hoc. ¶Quinimò] Verum ¶vno tãtũ, vt ita dicã, gradu, ego mórſq; diuidimur.] tanquã paſſus vn⁹ eſt inter me & mortẽ. (.i. parũ diſtat vt occidar quod ad volũtatẽ patris tui attinet)

Dauid ad Ionathan, Ecce calendæ ſunt craſtino,& ego ex more ſedere ſoleo iuxta regem ad
Fallit Dauid Saulem. veſcendũ:dimitte ergo me vt abſcondar in agro vſque ad veſperam diei tertiæ. Si reſpiciens B
requiſierit me pater tuus,reſpondebis ei, Rogauit me Dauid,vt iret celeriter in Beth-léhem
ciuitatem ſuam:quia victimæ ſolennes ibi ſunt vniuerſis contribulibus ſuis. Si dixerit, Bene:
pax erit ſeruo tuo.ſi autem fuerit iratus,ſcito quia completa eſt malitia eius. Fac ergo miſe-
ricordiã in ſeruum tuum:quia fœdus domini me famulum tuum tecum inire feciſti. ſi autẽ
eſt iniquitas aliqua in me,tu me interfice,& ad patrem tuum ne introducas me. Et ait Iona-
Signo triũ ſagittarũ, promittit Ionathas Dauidi ſe indicaturũ voluntatem patris. thas, Abſit hoc à te: neque enim fieri poteſt, vt ſi certe cognouero cõpletam eſſe patris mei
malitiam contra te,non annuntiem tibi. Reſpondítque Dauid ad Ionathan, Quis renútia-
bit mihi,ſi quid forte reſpõderit tibi pater tuus dure? Et ait Ionathas ad Dauid, Veni,& egre
diamur foras in agrum. Cúmque exiſſent ambo in agrum,ait Ionathas ad Dauid: Domine C
deus Iſrael,ſi inueſtigauero ſententiam patris mei craſtino vel perendie:& aliquid boni fue-
rit ſuper Dauid,& non ſtatim miſero ad te,& notum tibi fecero, hæc faciat dominus Iona-
than,& hæc augeat. Si autem perſeuerauerit patris mei malitia aduerſum te, reuelabo aurẽ
tuam,& dimittam te,vt vadas in pace,& ſit dominus tecum, ſicut fuit cum patre meo. Et ſi
vixero,facies mihi miſericordiã domini: ſi verò mortuus fuero, non auferes miſericordiam
tuam à domo mea vſque in ſempiternũ quãdo eradicauerit dominus inimicos Dauid, vnũ-
quenque de terra. Pepigit ergo Ionathas fœdus cum domo Dauid:& requiſiuit dominus de
manu inimicorum Dauid. Et addidit Ionathas deierare Dauid, eò quod diligeret illũ: ſicut
enim animam ſuam,ita diligebat eum. Dixítque ad eum Ionathas, Cras calendæ ſunt,& re- D
quirêris,requiretur enim ſeſſio tua vſque perendie. Deſcendes ergo feſtinus, & venies in lo-
cum vbi celãdus es in die quando operari licet,& ſedebis iuxta lapidem cui nomen eſt Ezel.
Et ego tres ſagittas mittam iuxta eum,& iaciam quaſi exercẽs me ad ſignum. Mittam quo-
que & puerum,dicens ei, Vade,& affer mihi ſagittas. Si dixero puero, Ecce ſagittæ intra te
ſunt,tolle eas: tu veni ad me,quia pax tibi eſt, & nihil eſt mali,viuit dominus. Si autem ſic
locutus fuero puero, Ecce ſagittæ vltra te ſunt: vade in pace,quia dimiſit te dominus. De ver
bo autem quod locuti ſumus ego & tu, ſit dominus inter me & te, vſque in ſempiternum.

Abſcõſus Dauid, requirit̃ à Saule. Abſcõditus eſt ergo Dauid in agro, & venerũt calendæ,& ſedit rex ad comedendũ panẽ.
Cúmq; ſediſſet rex ſuper cathedrã ſuam ſecundũ conſuetudinẽ, quæ erat iuxta parietẽ,ſurre
xit Ionathas,& ſedit Abner ex latere Saul,vacuúſq; apparuit locus Dauid. Et nõ eſt locutus E
Saul quicquã in die illa: cogitabat enim quòd forte eueniſſet ei vt nõ eſſet mũdus, nec puri-
ficatus. Cúmq; illuxiſſet dies ſecũda poſt calẽdas, rurſus apparuit vacuus locus Dauid. Dixítq;
Ionathan excuſantẽ Dauidem vult Saul occidere. Saul ad Ionathan filium ſuũ, Cur nõ venit filius Iſai nec heri, nec hodie ad veſcendũ? Reſpõ
dítq; Ionathas Sauli, Rogauit me obnixe,vt iret in Beth-léhẽ,& ait, Dimitte me*quoniã ſa-
crificiũ ſolẽne eſt in ciuitate, vnus de fratribus meis accerſiuit me:nũc ergo ſi inueni gratiã
in oculis tuis, vadã cito, & videbo fratres meos.ob hanc cauſam nõ venit ad menſam regis.
Iratus autẽ Saul aduerſum Ionathan dixit ei, Fili mulieris virum vltrò rapientis, nunquid
ignoro quia diligis filium Iſai in confuſionem tuam,& in confuſionem ignominioſæ matris
tuæ? Omnibus enim diebus quibus filius Iſai vixerit ſuper terram, non ſtabilièris tu,neque F
regnum tuum.itaque iam nunc mitte, & adduc eum ad me: quia filius mortis eſt. Reſpon-
dens autem Ionathas Sauli patri ſuo,ait, Quare morietur? quid fecit? Et arripuit Saul lan-
ceam,vt percuteret eum. Et intellexit Ionathas quòd definitum eſſet à patre ſuo vt interfi-
Definita Dauid morte, Ionathas eũ tribus miſſis ſagittis liberat. ceret Dauid. Surrexit ergo Ionathas à menſa in ira furoris,& non comedit in die calen-
darum ſecunda panem. Contriſtatus eſt enim ſuper Dauid, eo quòd confudiſſet eum pater
ſuus. Cúmque illuxiſſet mane,venit Ionathas in agrum iuxta placitum Dauid,& puer par-
uulus cum eo. Et ait ad puerũ ſuũ, Vade,& affer mihi ſagittas quas ego iacio. Cúmque puer
cucurriſſet,iecit aliam ſagittam trans puerũ. Venit itaque puer ad locũ iaculi, quod miſerat
Ionathas:& clamauit Ionathas poſt tergũ pueri,& ait, Ecce ibi eſt ſagitta porrò vltra te. Cla G
mauítq; iterũ Ionathas poſt tergũ pueri,dicens, Feſtina velociter,ne ſteteris. Collegit autem
puer Ionathæ ſagittas,& attulit ad dominũ ſuũ:& quid ageretur,*penitus ignorabat,tantũ-
Poſt oſcula data Ionathę aufugit Dauid. modo enim Ionathas & Dauid rem nouerant. Dedit ergo Ionathas arma ſua puero, & dixit
ei, Vade, & defer in ciuitatem. Cúmque abiiſſet puer, ſurrexit Dauid de loco qui ver-

¶affer] inuenias ¶aliam ſagittam] ſagittas ¶tergum pueri,] puerum, & infra *puer

¶calẽdæ] .i. primus dies mẽſis qui Iudę is erat celebris. & infra. ¶reſpiciẽs requiſierit me] recordãdo re cordat? fuerit mei (vł mentionẽ de me fecerit) ¶victimæ ſolennes ibi ſũt vniuerſis cõ tribulib? ſuis.] ſacri ficiũ annuũ eſt ibi toti familiæ. ►neq; enim fieri poteſt, ¶craſtino, vł perendie.] i tempore hoc cras die tertia: (hic cras, de die tertio di citur.) ¶notũ tibi fecero,] aperuero aurẽ tuã, Hebraiſmus. & infra. ¶augeat.] addat. ¶pſeuerauerit patris mei malitia] placuerit patri meo vt adducat malum ¶Et ſi vixero, facies mihi miſericordiã dñi: ſi vero mortuus fuero,] Et non ſi adhuc me viuẽte, & faceres mecũ miſericordiam dñi & ne moriar: ſed etiã non poſtulo à te ſi adhuc viuerẽ tẽpore quo regnabis, poſtulo inquam ut facias mecũ miſericordiã dñi, ne moriar: qa hoc ſpero te facturũ ſed poſtulo à te, ſi non uãqñ regnatur vt nõ ſuccidas miſericordiã tuam à domo mea, & nõ cum ſucciderit dñs inimicos Dauid, ſuccides domũ meam à facie tua. Alii ſic vertunt: Si nõ fecero, nõ facias mecum miſericordiã dñi dũ viuo, nec cum mortuus fuero, & auferas miſericordiam &c. ¶Pepigit ergo Ionathas fœd? cũ domo Dauid: & requiſiuit & auferat Dauid Ionathan cũ domo Saulis requirat (LXX) requiratur Ionathas à domo Dauid, & requiſiuit ¶requirêris, requiretur] de te ſiet ſeſſio: deficiet ¶vſq; perendie. De ſcẽdes ergo feſtinus, Et tertio die deſcendes feſtinus, ¶& affer mihi] inuenias ¶intra] citra ►in pace *obſecro, ¶ſolẽne eſt] ſacrificium familiæ noſtræ ¶accerſiuit me,] præcepit mihi (ſub. vt ſic luc me cõferam) ¶mſieris virũ vltrò rapiẽtis,] peruerſæ (ſub. mrís) rebellionis. i. fili mrís peruerſæ & rebellis. Alii, Fili nequã & peruerſe ¶cõfudiſſet] ignominia affeciſſet (vł dolore affeciſſet) ¶iuxta placitũ Dauid,] ad tẽpus cõſtitutum Dauidi,

gebat ad auſtrum,& cadens pronus in terram, adorauit tertio:& oſculantes ſe alterutrũ, fleuerunt pariter, Dauid autem amplius. Dixit ergo Ionathas ad Dauid, Vade in pace: quæcũque iurauimus ambo in nomine domini, dicẽtes, Dominus ſit inter me & te, & inter ſemen tuum,& ſemen meum vſque in ſempiternum. Et ſurrexit Dauid,& abiit: ſed & Ionathas ingreſſus eſt ciuitatem.

CAP. XXI.

A VEnit autem Dauid in Nobe ad Achimélech ſacerdotem: & obſtupuit Achimélech, eo
quòd veniſſet* Dauid. Et dixit ei, Quare tu ſolus,& nullus eſt tecum? Et ait Dauid ad
Achimélech ſacerdotem, Rex præcepit mihi ſermonem, & dixit, Nemo ſciat rem, propter
quam miſſus es à me, & cuiuſmodi præcepta tibi dederim: nam & pueris meis condixi in illum & illũ locum. Nunc ergo ſi quid habes ad manũ vel quinque panes, da mihi, aut quicquid inueneris. Et reſpõdens ſacerdos ad Dauid, ait illi, Non habeo laicos panes ad manũ,
B ſed tantum panem ſanctum: ſi mundi ſunt pueri, maxime à mulieribus? Et reſpondit Dauid
ſacerdoti,& dixit ei, Equidem ſi de mulieribus agitur, cõtinuimus nos ab heri & nudiuſtertius, quando egrediebamur,& fuerunt vaſa puerorum ſancta. porrò via hæc, polluta eſt, ſed & ipſa hodie ſanctificabitur in vaſis. Dedit ergo ei ſacerdos ſanctificatũ panem. neque enim erat ibi panis, niſi tantum panes propoſitionis, qui ſublati fuerant à facie domini, vt ponerentur panes calidi. Erat autem ibi vir quidam de ſeruis Saul, in die illa intus in tabernacu-
C lo domini: & nomen eius Doeg Idumæus, potentiſſimus paſtorum Saul. Dixit autẽ Dauid ad Achimélech, Si habes hic ad manum haſtam aut gladium? quia gladium meum, & arma mea non tuli mecum. ſermo enim regis vrgebat. Et dixit ſacerdos, Ecce gladius Goliath Philiſthæi, quẽ percuſſiſti in valle terebinthi, eſt inuolutus pallio poſt ephod: ſi iſtum vis tollere, tolle. neque enim hic eſt alius abſque eo. Et ait Dauid, Non eſt huic alter ſimilis? da mihi eum. Surrexit itaque Dauid,& fugit in die illa à facie Saul,& venit ad Achis
D regẽ Geth, dixerúntq; ſerui Achis ad eum, Nunquid non iſte eſt Dauid rex terræ? nónne huic cantabant per choros, dicentes, Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia? Poſuit autem Dauid ſermones iſtos in corde ſuo, & extimuit valde à facie Achis regis Geth. Et immutauit os ſuum coram Achis,& collabebatur inter manus eorum:& impingebat in oſtia portæ, defluebántque ſaliuæ eius in barbam. Et ait Achis ad ſeruos ſuos, Vidiſtis hominem inſanum: quare adduxiſtis eum ad me? An deſunt nobis furioſi, quòd introduxiſtis iſtum, vt fureret me præſente? hiccine ingredietur domum meam?

Dauid fugiens venit in Nobe ad Achimélech.

Laicus panis

Vas ꝑ corpe Dauid comedit panes ꝓpoſitiõis. exponit locus iſte à Chriſto matth. 12. a

Doeg.

Arma reqrit Dauid q ſub protectione dei erat. Ephod.

Dauid apud regem Achis inſaniã ſimulat. pſal. 33

¶obſtupuit] vel, timuit ¶eo quòd veniſſet Dauid.] & venit. *in occurſum ipſe ¶ſermonẽ,] aliquid, ¶cõdixi in illũ & illum locũ.] indicaui eis quo irẽt ãte me, ad talem locum. ¶Si quid habes ad manũ vel quinque] quod eſt ſub manu tua, quinque (LXX, ſi habes ad manum quinque) ¶laicos] vel prophanos (aut cões. i. qb9 liceat veſci oibus) ¶mundi ſunt] cuſtodierunt ſe ¶ſi de mulierib9 agitur, cõtinuimus nos ab heri] prohibita eſt à me mulier (vl continui me à muliere) vt non eſſet mecum ſicut heri ¶porrò via hæc, polluta eſt, ſed & ipſa hodie ſanctificabit in vaſis.] porrò via hæc, ꝓphana eſt (vl cõmunis & prophani) quãto magis ſanctificabit in vaſe? i. panis iſte amotus à mẽſa dñi, more prophani panis eſt, quo veſci licitum eſt: & quãto magis hodie ſãctificabit ĩ vaſis? i. licebit nobis veſci eo q corpus noſtrũ cuſtodiuim9 ab vxoribus, ne immundũ eſſet? Alii ſic, via hæc polluta eſt, ſed ſanctificabitur in vaſis. i. in via nõnihil immunditiæ contraximus, videlicet vel nocturna pollutione, vel alio contactu ſecũdũ legem immundo: ſed hoc leue eſt, ſtatim purgabitur quia continuimus vaſa noſtra ab vxoribus) ¶ſãctificatũ] ſãctificatis (. i gratiarũ actionis) ¶propoſitionis,] facierum (. i. q ante conſpectũ dñi ponebantur) ¶intus in tabernaculo dñi:] retardatus (vel incluſus, ſcilicet vt oraret) coram dño: ¶ſermo] vel negotium ¶Non eſt] Si nõ eſt ¶mille,] mille ſuos, ¶os ſuũ] ſermonẽ ſuũ (alii conſiliũ, alii geſt9 ſuos vertunt) ¶Achis,] eis, ¶collabebatur] inſanibat (ſiue inſanum ſe ſimulabat) ¶fugit] ſeruauit ſe

CAP. XXII.

A ABiit ergo Dauid inde, & fugit in ſpeluncam Odollam. Quod cum audiſſent fratres eius,& omnis domus patris eius, deſcenderunt ad eum illuc. Et conuenerunt ad eum omnes qui erant in anguſtia cõſtituti,& oppreſſi ære alieno,& amaro animo: & factus eſt eorum princeps: fuerúntque cum eo quaſi quadringenti viri. Et profectus eſt Dauid inde in Maſpha, quæ eſt Moab: & dixit ad regem Moab, *Maneat oro pater meus & mater mea vobiſcum, donec ſciam quid faciat mihi deus. Et reliquit eos ante faciem regis Moab: manſerúntque apud eum cunctis diebus quibus Dauid fuit in præſidio. Dixítque Gad propheta ad Dauid, Noli manere in præſidio, proficiſcere, & vade in terram Iuda. Et profectus eſt Dauid,& venit in ſaltũ Hareth. Et audiuit Saul quòd apparuiſſet Dauid,& viri qui erant cũ
B eo. Saul autẽ cũ maneret in Gabaa,& eſſet in nemore quod eſt in Rama, haſtã manu tenẽs, cũctiq; ſerui eius circũſtarẽt eũ, ait ad ſeruos ſuos qui aſſiſtebãt ei, Audite me nũc filii Iemini: nũquid omnibus vobis dabit filius Iſai agros,& vineas,& vniuerſos vos faciet tribunos,& cẽturiones: quoniã cõiuraſtis omnes aduerſum me,& nõ eſt qui mihi renuntiet, maxime cũ & filius meus fœdus inierit cũ filio Iſai? Nõ eſt qui vicẽ meã doleat ex vobis, nec qui annũtiet mihi: eo quòd ſuſcitauerit filius meus ſeruũ meũ aduerſum me, inſidiãtem mihi vſq; hodie. Reſpondens autem Doeg Idumæus qui aſſiſtebat,& erat primus inter ſeruos Saul, Vidi, inquit, filium Iſai in Nobe apud Achimélech filium Achitob. Qui conſuluit pro eo dominum,& cibaria dedit ei: ſed & gladium Goliath Philiſthæi dedit illi. Miſit ergo rex ad accerſendum Achimélech ſacerdotem filium Achitob, & omnem domum patris eius ſacer-
C dotum, qui erant in Nobe. qui vniuerſi venerũt ad regẽ. Et ait Saul, Audi fili Achitob. Qui

Ad Dauidem latitãtẽ, ære alieno oppſſi cõgregantur.

Fugit ad regẽ Moab, cũ quo habitauerũt parentes ipſius.

Gad ꝓphetæ monitu fugit in Hareth.

Saul ſuos accuſat coniurationis.

Doeg Dauidis inocẽtis proditor.

Accerſitus Achimélech, accuſat cõiurationis à Saule impio.

*Egrediatur & ¶reliquit] adduxit ¶præſidio.] arce. ¶apparuiſſet] ſciret (vl cognitum eſſet vbi eſſet) ¶renũtiet,] aperiat aurẽ meam, Heb. ¶aſſiſtebat,& erat primus inter] cõſtitutus erat ſuper

reſpōdit, Præſto ſum domine. Dixitque ad eum Saul, Quare coniuraſtis aduerſum me tu &
filius Iſai, & dediſti ei panes & gladium, & cōſuluiſti pro eo deum, vt conſurgeret aduerſum
me inſidiator vſque hodie permanens? Reſpondénſque Achimélech regi, ait, Et quis in omnibus ſeruis tuis, ſicut Dauid fidelis, & gener regis, & pergens ad imperium tuum, & glorioſus in domo tua? Num hodie cœpi pro eo conſulere dominum? abſit hoc à me: ne ſuſpicetur rex aduerſus ſeruum ſuum rem huiuſcemodi, in vniuerſa domo patris mei. non enim ſciuit ſeruus tuus quicquam ſuper hoc negotio, vel modicum vel grande. Dixítque rex, Morte morieris Achimélech, tu, & omnis domus patris tui. Et ait rex emiſſariis, qui circunſtabant eum, Cōuertimini, & interficite ſacerdotes domini: nam manus corū cum Dauid eſt: ſciētes D
quòd fugiſſet, & nō indicauerūt mihi. Noluerūt autē ſerui regis extendere manus ſuas *in ſacerdotes domini. Et ait rex ad Doeg, Cōuertere tu, & irrue in ſacerdotes. Cōuerſuſq; Doeg Idumæus, irruit in ſacerdotes, & trucidauit in die illa octogintaquinque viros veſtitos ephod lineo. Nobe autē ciuitatem ſacerdotū percuſſit in ore gladii, viros & mulieres, & paruulos, & lactētes, bouémq; & aſinū, & ouem in ore gladii. Euadens autē vnus filius Achimélech filii Achitob, cuius nomen erat Abiathar, fugit ad Dauid, & annuntiauit ei quòd occidiſſet Saul ſacerdotes domini. Et ait Dauid ad Abiathar, Sciebam in die illa, quòd cum ibi eſſet Doeg Idumæus, proculdubio annuntiaret Sauli: ego ſum reus omnium animarum domus patris tui. Mane mecum, ne timeas: ſi quis quæſierit animam meam, quæret & animam tuā, mecúmque ſeruaberis.

CAP. XXIII.

ET annuntiauerunt Dauid, dicētes, Ecce Philiſthiim oppugnāt Ceilam & diripiūt areas. A
Conſuluit ergo Dauid dominū, dicens, Num vadam, & percutiam Philiſthæos iſtos? Et ait dominus ad Dauid, Vade, & percuties Philiſthæos, & Ceilam ſaluabis. Et dixerūt viri qui erant cum Dauid, ad eum, Ecce nos hic in Iudæa cōſiſtentes timemus: quanto magis ſi ierimus in Ceilam aduerſum agmina Philiſthinorum? Rurſum ergo Dauid conſuluit dominū, Qui reſpondens, ait ei, Surge, & vade in Ceilam: ego enim tradam Philiſthæos in manu tua. Abiit ergo Dauid, & viri eius in Ceilam, & pugnauit aduerſum Philiſthæos, & abegit iumenta eorū, & percuſſit eos plaga magna: & ſaluauit Dauid habitatores Ceilæ. Porrò eo tempore, quo fugiebat Abiathar filius Achimélech ad Dauid in Ceilā, ephod ſecum habens deſcenderat. Nuntiatum eſt autem Sauli quòd veniſſet Dauid in Ceilam: & ait Saul, Tradidit eum dominus in manus meas, concluſuſque eſt introgreſſus vrbem in qua portæ & ſeræ B
ſunt. Et præcepit Saul omni populo vt ad pugnam deſcenderet in Ceilam, & obſideret Dauid & viros eius. Quod cū Dauid reſciſſet quia præpararet ei Saul clàm malū, dixit ad Abiathar ſacerdotem, Applica ephod. Et ait Dauid, Domine deus Iſrael, audiuit famā ſeruus tuus quòd diſponat Saul venire in Ceilam, vt euertat vrbem propter me. Si tradent me viri Ceilæ in manus eius? & ſi deſcēdet Saul, ſicut audiuit ſeruus tuus? domine deus Iſrael indica ſeruo tuo. Et ait dominus, Deſcendet. Dixítque Dauid, Si tradent me viri Ceilæ, & viros qui ſunt mecū, in manus Saul? Et dixit dominus, Tradent. Surrexit ergo Dauid & viri eius quaſi ſexcenti, & egreſſi de Ceila, huc atque illuc vagabantur incerti: nuntiatúmque eſt Sauli quòd fugiſſet Dauid de Ceila & ſaluatus eſſet: quam ob rem diſſimulauit exire. Morabatur autem Dauid in deſerto in locis firmiſſimis, manſitque in monte ſolitudinis Ziph, quærebat eum tamen Saul cunctis diebus: & nō tradidit eum dominus in manus eius. C
Et vidit Dauid quòd egreſſus eſſet Saul vt quæreret animam eius. Porrò Dauid erat in deſerto Ziph in ſylua. Et ſurrexit Ionathas filius Saul, & abiit ad Dauid in ſyluā, & confortauit manus eius in deo, dixítq; ei, Ne timeas: neque enim inueniet te manus Saul patris mei: & tu regnabis ſuper Iſrael, & ego ero tibi ſecundus: ſed & Saul pater meus ſcit hoc. Percuſſit ergo vterque fœdus coram domino: manſítque Dauid in ſylua, Ionathas reuerſus eſt in domum ſuam. Aſcenderunt autem Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes, Nónne Dauid latitat apud nos in locis tutiſſimis ſyluæ, in colle Hachile, quæ eſt ad dexteram deſerti? Nunc ergo ſicut deſyderauit anima tua vt deſcenderes, deſcende: noſtrum autem erit vt tradamus eum in manus regis. Dixítque Saul, Benedicti vos à domino, quia doluiſtis vicem meam. Abite ergo oro, & diligētius præparate, & curioſius agite, & conſyderate locum vbi ſit pes eius, vel D
quis viderit eum ibi. recogitat enim de me, quòd callide inſidier ei. Conſyderate, & videte omnia latibula eius, in quibus abſconditur: & reuertimini ad me ad rem certam,

Occiduntur ſacerdotes, quòd ſuſcepiſſent Dauidem.

Nobe percutitur à Saule.

Fuga Abiathar ad Dauidem.

Dauid cōſulto bis dño, liberat Ceilā à Philiſthæis.

Abiathar cū ephod in Ceila.

Saul deſcēdit contra Dauid in Ceilā.

Cōſult⁹ à Dauide dñs, reſpondet eos quos ipſe liberaſſet, tradituros ipm Sauli, niſi fugeret.

Moratur Dauid in ſolitudine Ziph.

Conſolatur Ionathas Dauidem.

Percutit fœdus cum Ionatha. Proditur à Ziphæis.

Bñdictos ṗdicat Saul q Dauidem ṗderent.

¶vſque hodie permanēs] ſecundū hanc (vt, vt hodie palàm fit)
¶ad imperiū tuū] vt tibi obediat.
¶ſuſpicetur] imponat.

¶emiſſariis] curſoribus.

*vt irruerent

¶eſt] Dauidi

¶ſum reus omnium] occaſione ſui ... interfecti ...

¶viri] maiores & infra.

¶diſſimulauit] ſuauit

¶doluiſtis] miſertis eſtis
¶curioſius agite] ...
¶recogitat enim me, quòd callidè inſidier ei] ... callidus ſit.
¶ad rem certam] bene comperta.

vt vadam vobiſcum. quòd ſi etiam in terrã ſe obſtruxerit, perſcrutabor eum in cunctis millibus Iuda. At illi ſurgentes abierunt in Ziph ante Saul: Dauid autem & viri eius erãt in deſerto Maon, in campeſtribus ad dexteram Ieſimon. Iuit ergo Saul & ſocii eius ad quærendum eum: & nuntiatum eſt Dauid, ſtatímque deſcendit ad petram, & verſabatur in deſerto Maon. quod cum audiſſet Saul, perſecutus eſt Dauid in deſerto Maon. Et ibat Saul ad latus montis ex parte vna, Dauid autem & viri erant in latere montis ex parte altera: porrò Dauid deſperabat ſe poſſe euadere à facie Saul: itaque Saul, & viri eius in modum coronæ cingebant Dauid, & viros eius, vt caperent eos. Et nuntius venit ad Saul, dicens, Feſtina & veni, quoniam infuderũt ſe Philiſthiim ſuper terram. Reuerſus eſt ergo Saul deſiſtens perſequi Dauid, & perrexit in occurſum Philiſthinorum. propter hoc vocauerunt locum illum Petram diuidentem.

¶terrã ſe obſtruxerit,] terra fuerit,
¶deſperabat ſe poſ-] ſe feſtinabat
¶infuderũt ſe] impetum fecerunt
Perſequitur Saul Dauidem.
Immiſſis Philiſthæis cõtra Saulẽ, liberat deus Dauidem.

A CAP. XXIIII.

AScendit ergo Dauid inde: & habitauit in locis tutiſſimis En-gaddi. Cúmque reuerſus eſſet Saul, poſtquam perſecutus eſt Philiſthæos, nuntiauerunt ei, dicentes, Ecce, Dauid in deſerto eſt En-gaddi. Aſſumẽs ergo Saul tria millia electorum virorũ ex omni Iſrael, perrexit ad veſtigandum Dauid & viros eius, etiam ſuper abruptiſſimas petras, quæ ſolis ibicibus peruiæ ſunt. Et venit ad caulas ouiũ, quæ ſe offerebant vianti. erátque ibi ſpelũca, quam ingreſſus eſt Saul, vt purgaret ventrem: porrò Dauid & viri eius in interiore parte ſpeluncæ latebant. Et dixerunt ſerui Dauid ad eum, Ecce dies de qua locutus eſt dominus ad te, Ego tradam tibi inimicum tuum, vt facias ei ſicut placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo Dauid, & præſcidit oram chlamydis Saul ſilenter. Poſt hæc percuſſit cor ſuũ Dauid, eo quòd abſci-

B diſſet oram chlamydis Saul. Dixítque ad viros ſuos, Propitius ſit mihi dominus, ne faciam hanc rem domino meo chriſto domini, vt mittam manum meam in eum, quia chriſtus domini eſt. Viuit dominus, quia niſi dominus percuſſerit eum, aut dies eius venerit vt moriatur, aut deſcendens in prælium perierit: propitius mihi ſit dominus vt non mittam manum meam in chriſtum domini. Et confregit Dauid viros ſuos ſermonibus, & non permiſit eos vt conſurgerent in Saul: porrò Saul exurgens de ſpelunca, pergebat cœpto itinere. Surrexit autem Dauid poſt eum: & egreſſus de ſpelunca, clamauit poſt tergum Saul, dicens, Domine mi rex. Et reſpexit Saul poſt ſe. & inclinãs ſe Dauid pronus in terram, adorauit, dixítque ad Saul, Quare audis verba hominum loquentiũ, Dauid quærit malum aduerſum te? Ecce hodie viderunt oculi tui quòd tradiderit te dominus in manu mea in ſpelunca: & cogitaui vt

C occiderem te, ſed pepercit tibi oculus meus: dixi enim, Non extendam manum meam in dominũ meũ, quia chriſtus domini eſt. Quin potius pater mi, vide & cognoſce oram chlamydis tuæ in manu mea: quoniam cum præſcinderem ſummitatem chlamydis tuæ, nolui extendere manum meam in te. animaduerte, & vide quoniam non eſt in manu mea malum, neque iniquitas, neq; peccaui in te: tu autẽ inſidiaris animæ meæ vt auferas eam. Iudicet dominus inter me & te, & vlciſcatur me dominus ex te: manus autẽ mea non ſit in te. Sicut & in prouerbio antiquo dicitur, ABIMPIIS egredietur impietas: manus ergo mea non ſit in te. Quem perſequeris rex Iſrael? quem perſequeris? canẽ mortuũ perſequeris, & pulicem vnum. Sit dominus iudex, & iudicet inter me & te: & videat, & iudicet cauſam meã, & eruat me de manu tua. Cum autem compleſſet Dauid loquens ſermones huiuſcemodi ad Saul, di-

D xit Saul, Nunquid vox hæc tua eſt fili mi Dauid? Et leuauit Saul vocem ſuam, & fleuit, dixítque ad Dauid, Iuſtior tu es, quàm ego: tu enim tribuiſti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala. Et tu indicaſti hodie quæ feceris mihi bona: quomodo tradiderit me dominus in manum tuam, & non occideris me. Quis enim cum inuenerit inimicum ſuum, dimittet eũ in via bona? Sed dominus reddat tibi viciſſitudinem hanc, pro eo quod hodie operatus es in me. Et nunc quia ſcio quòd certiſſime regnaturus ſis, & habiturus in manu tua regnũ Iſrael: iura mihi in domino ne deleas ſemen meum poſt me, neque auferas nomen meum de domo patris mei. Et iurauit Dauid Sauli. Abiit ergo Saul in domum ſuam: & Dauid, & viri eius aſcenderunt ad tutiora loca.

►abruptiſſimas
¶ſolis ibicibus] arietibus ſylueſtribus
¶interiore parte] lateribus
¶tibi] in manꝰ tuas
►Viuit dñs, q̃a niſi dñs pcuſſerit eum, aut dies eiꝰ venerit vt moriaꝛ, aut deſcẽdẽs i pliũ perierit: ꝑpitiꝰ mihi ſit dñs vt nõ mittã manũ meã in Chriſtũ dñi. Hæcne in veteribꝰ quidem exemplaribus leguntur.
¶cogitaui] dixit quiſpiam
¶nolui extẽdere manũ meã in te.] non occidi te.
¶viciſſitudinẽ hãc,] bonum,
¶ad tutiora loca.] ad munitionem. (vel, præſidia.)
Dauid habitat ĩ Engaddi. Ipſum perſequitur Saul.
Latet Dauid in ſpelũca, cũ ſuis.
Dauid timẽs deũ, ꝑ malo reddit bonũ ĩmico Sauli in manꝰ eiꝰ à deo tradito
Verbis blandis ꝓhibuit Dauid ne Saul occideretur à ſuis. Dauid oſtendit miſericordiã ſuã Sauli.
Vĩdictã deo reſeruat Dauid.
Prouerbiũ.
Saul cũ fletu agnoſcit dei manũ, Dauidis ĩnocẽtiã ſuámq; iniqtatem.
Iurat Dauid Sauli.

A CAP. XXV.

MOrtuus eſt autem Samuel, & congregatus eſt vniuerſus Iſrael, & planxerunt eum, & ſepelierunt eum in domo ſua in Ramatha. Conſurgénſque Dauid deſcendit in deſertum Pharan. Erat autem vir quiſpiam in ſolitudine Maon, & poſſeſſio eius in Carmelo, & homo ille magnus nimis: erántque ei oues tria millia, & mille capræ: & accidit vt ton-

¶poſſeſſio] opꝰ eius (.i. pecudes & boues erga quæ ſe exercere ſolet homo)
Moritur Samuel. eccl'i. 46.d
Nabal ĩpius.

deretur grex eius in Carmelo. Nomen autē viri illius erat Nabal:& nomen vxoris eius, Abi-
gáil. eratque mulier illa prudentiſſima & ſpecioſa: porrò vir eius durus, & peſſimus, & mali-
tioſus: erat autem de genere Caleb. Cum autē audiſſet Dauid in deſerto quòd tondêret
Na[b]al gregem ſuum, miſit decem iuuenes, & dixit eis, Aſcēdite in Carmelum, & venietis
ad N[ab]al, & ſalutabitis eum ex nomine meo pacifice. Et ſic dicetis, Sit fratribus meis, & ti-
bi pax, [&] domui tuæ pax, & omnibus quæcunque habes, ſit pax. Audiui quòd tondérent pa-
ſtores tui qui erāt nobiſcū in deſerto: nunquā eis moleſti fuimus, nec aliquādo defuit quic-
quam eis de grege omni tempore quo fuerunt nobiſcum in Carmelo. Interroga pueros tuos,
& indicabūt tibi. Nunc ergo inueniant pueri tui gratiam in oculis tuis: in die enim bona ve- B
nimus. quodcunque inuenerit manus tua, da* ſeruis tuis, & filio tuo Dauid. Cúmque ve-
niſſent pueri Dauid, locuti ſunt ad Nabal omnia verba hæc ex nomine Dauid: & ſiluerunt.
Reſpondens autem Nabal pueris Dauid, ait, Quis eſt Dauid? & quis eſt filius Iſai? hodie in-
creuerunt ſerui qui fugiunt dominos ſuos. Tollam ergo panes meos, & aquas meas, & carnes
pecorum quæ occídi tonſoribus meis, & dabo viris quos neſcio vnde ſint? Regreſſi ſunt
itaque pueri Dauid per viam ſuā, & reuerſi venerunt, & annuntiauerunt ei omnia verba quæ
dixerat Nabal. Tunc ait Dauid pueris ſuis, Accingatur vnuſquiſque gladio ſuo. Et accincti
ſunt ſinguli gladiis ſuis, accinctúſque eſt & Dauid enſe ſuo: & ſecuti ſunt Dauid quaſi qua-
dringenti viri, porrò ducenti remanſerunt ad ſarcinas. Abigáil autem vxori Nabal nun- C
tiauit vnus de pueris ſuis, dicens, Ecce Dauid miſit nuntios de deſerto, vt benedicerent do-
mino noſtro, & auerſatus eſt eos. homines iſti, boni ſatis fuerunt nobis, & non moleſti: nec
quicquam aliquando periit omni tempore quo fuimus cōuerſati cum eis in deſerto. pro mu
ro erant nobis tam in nocte quàm in die, omnibus diebus quibus pauimus apud eos greges.
Quam ob rem conſydera, & recogita quid facias: quoniam completa eſt malitia aduerſum
virum tuum, & aduerſum domum tuam, & ipſe eſt filius Belial, ita vt nemo poſſit ei loqui.
Feſtinauit igitur ‹Abigáil, & tulit ducētos panes, & duos vtres vini, & quinque arietes coctos,
& quinque ſata polentæ, & centum ligaturas vuæ paſſæ, & ducentas maſſas caricarū, & impo-
ſuit ſuper aſinos, dixítque pueris ſuis, Præcedite me, & ecce, ego poſt tergum ſequar vos. viro
autem ſuo Nabal non indicauit. Cum ergo *aſcendiſſet aſinum, & deſcenderet ad radicem
montis, Dauid & viri eius deſcendebant in occurſum eius: quibus & illa occurrit. Et ait Da- D
uid, Verè fruſtra ſeruaui omnia quæ huius erant in deſerto, & non periit quicquam de cun-
ctis quæ ad eum pertinebāt: & reddidit mihi malum pro bono. Hæc faciat deus inimicis Da
uid, & hæc addat, ſi reliquero de omnibus quæ ad ipſum pertinent vſque mane mingentem
ad parietem. Cum autē vidiſſet Abigáil Dauid, feſtinauit, & deſcēdit de aſino, & proci-
dit coram Dauid ſuper faciem ſuam, & adorauit ſuper terram, & cecidit ad pedes eius, & di-
xit, *In me ſit domine mi hæc iniquitas: loquatur obſecro ancilla tua in auribus tuis, & audi
verba famulæ tuæ. Ne ponat oro dominus meus rex cor ſuū ſuper virum iſtum iniquū Na-
bal: quia ſecundū nomen ſuum ſtultus eſt, & ſtultitia eſt cum eo: ego autem [a]ncilla tua non
vidi pueros tuos domine mi, quos miſiſti. Nūc ergo domine mi viuit dominus, & viuit ani-
ma tua, qui prohibuit te ne venires in ſanguinem, & ſaluauit manū tuam tibi: & nunc fiant
ſicut Nabal inimici tui, & qui quærunt domino meo malum. Quapropter ſuſcipe benedi- E
ctionem hanc, quā attulit ancilla tua tibi domino meo: & da pueris qui ſequuntur te domi-
nū meū. Au[f]er iniquitatem famulæ tuæ: faciens enim faciet Dominus tibi domino meo do
mum fidelem, quia prælia Domini domine mi tu præliaris: malitia ergo non inueniatur in
te omnibus diebus vitæ tuæ. Si enim ſurrexerit aliquando homo perſequens te & quærens
animā tuam, erit anima domini mei cuſtodita quaſi in faſciculo viuentium apud dominum
deum tuum: porrò inimicorum tuorum anima rotabitur, quaſi in impetu, & circulo fundæ.
Cum ergo fecerit Dominus tibi domino meo omnia hæc quæ locutus eſt bona de te, & cō-
ſtituerit te ducem ſuper Iſrael, nō erit tibi hoc in ſingultum, & in ſcrupulum cordis domino
meo, quòd effuderis ſanguinē innoxiū, aut ipſe te vltus fueris: & cum benefecerit Dominus
domino meo, recordaberis ancillæ tuæ. Et ait Dauid ad Abigáil, Benedictus dominus deus F
Iſrael, qui miſit hodie te in occurſum meū, & benedictum eloquiū tuū, & benedicta tu, quæ
prohibuiſti me hodie ne irem ad ſanguinem, & vlciſcerer me manu mea. Alioquin viuit do-
minus deus Iſrael qui prohibuit me ne malū facerē tibi: niſi cito veniſſes in occurſum mihi,

Abigáil ſapiēs & pulchra.

Dauid mittit ſeruos ſuos ad Nabal pro cibis.

Superba Nabal reſponſio ſeruis Dauidis.

Deſcēdit Dauid vt vlciſcatur ſe de ipſo Nabal.

Iuſtitia Dauidis, à reb⁹ fratrū etiam in neceſſitate abſtinētis.

Abigáil it obuiā Dauidi cum cibariis.

Human⁹ Dauidis affect⁹.

Oratio Abigáil ad Dauid.

De⁹ obſtitit ne Dauid occideret Nabal.
Benedictio ꝓ munerib⁹.

Peccatū viri trāſfert in ſe Abigáil.

Gratias agit deo ipſe Dauid ꝙ eū ꝓhibuerit ne Nabal occideret

‹Sit frīb⁹ meis viuo. i. magno vł forti viro. Alii ſic vertūt ad vitā meā. Alii, Viue. Alii, per viuētē)
‹tonderēt paſtores tui q erant tondētes greges tuos: porrò paſtores tui fuerūt
►in deſerto
‹eis moleſti fuim⁹) ignominia affecimus eos,
►de grege
*obſecro

‹fugiūt dños ſuos deficiūt à dñis ſuis

‹vt bñdicerent vel, vt ſalutarent
‹auerſatus eſt eos) inuectus eſt in eos (vł, increpauit eos, aut expulit)
‹ſatis valde
‹periit defuit

‹virum tuū, noſtrum,
‹tuam, eius,
‹paſſæ, vel ſiccæ,

*illa
‹ad radicē abſconditum

‹periit defuit

*Obſecro
►rex
‹iniquum impium
‹ſtultus eſt, ſic Nabal nomen eius
‹fidelem vł ſtabilem (aut ſecuram,)
‹cuſtodita ſicut colligata
‹rotabit quaſi impetu, & circulo fundæ. funda iaculabit in medio ſedis ſ... LXX, Et aīam inimicorū tuorū funda iaculaberis in medio fundæ. Chald. interp. Et animā inimicorū tuorū volare faciet quemadmodū volare faciūt (ſub. funditores) lapidē fundi... larii)
‹in ſingultum & ſcrupulū offēſionē & offendiculum
‹innoxiū, fruſtra
‹aut ipſe te vltus fueris: aut fecerit ſalutem dñs meus Heb.
‹vlciſcerer me manu mea. & ſeruare manū meam mihi Heb.

non remanſiſſet Nabal vſque ad lucem matutinam mingens ad parietem. Suſcepit ergo
Dauid de manu eius omnia quæ attulerat ei, dixítque ei, Vade pacifice in domum tuam: ec-
ce, audiui vocem tuam, & honoraui faciem tuam.

¶honoraui] LXX, reueritus ſum

Venit autem Abigáil ad Nabal: & ecce
erat ei conuiuium in domo eius quaſi conuiuium regis, & cor Nabal iucundum, erat enim
ebrius nimis: & non indicauit ei verbum puſillum aut grande vſque mane.

Nabal ebrius

Diluculo autem
cum digeſſiſſet vinum Nabal, indicauit ei vxor ſua verba hæc, & emortuum eſt cor eius in-
triſecus, & factus eſt quaſi lapis. Cúmque pertranſiſſent * decem dies, percuſſit dominus Na-
G bal, & mortuus eſt.

¶intrinſecus,] i in medio eius,
*ferè

Nabal occiditur à deo

Quod cum audiſſet Dauid mortuum Nabal, ait, Benedictus dominus qui
iudicauit cauſam opprobrii mei de manu Nabal, & ſeruum ſuum cuſtodiuit à malo, & ma-
litiam Nabal reddidit dominus in caput eius.

Grãrũ actio Dauidis, ob mortuũ Nabal.

Miſit ergo Dauid, & locutus eſt ad Abigáil,
vt ſumeret eam ſibi in vxorem. Et venerunt pueri Dauid ad Abigáil in Carmelum, & locuti
ſunt ad eam, dicentes, Dauid miſit nos ad te, vt accipiat te ſibi in vxorem. Quæ conſurgens
adorauit prona in terram, & ait, Ecce famula tua ſit in ancillam, vt lauet pedes ſeruorum do-
mini mei. Et feſtinauit, & ſurrexit Abigáil, & aſcendit ſuper aſinum, & quinque puellæ ierũt
cum ea, pediſequæ eius, & ſecuta eſt nuntios Dauid: & facta eſt illi vxor.

Dauid ducit Abigáil in vxorem.

Sed & Achinoam
accepit Dauid de Iezrahel: & fuit vtraque vxor eius.

Achinoam

Saul autem dedit Michol filiã ſuam
vxorem Dauid, Phalti, filio Lais, qui erat de Gallim.

Michol vxor Dauid, datur Phalti.

CAP. XXVI.

A ET venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes, Ecce, Dauid abſconditus eſt in colle Ha-
chilæ, quæ eſt ex aduerſo ſolitudinis.

¶colle] Gabaa
¶ſolitudinis.] Ieſimon. & infra.

Ziphæi produnt Dauidẽ Sauli.

Et ſurrexit Saul, & deſcendit in deſertum Ziph, &
cum eo tria millia virorum de electis Iſrael, vt quæreret Dauid in deſerto Ziph. Et caſtrame
tatus eſt Saul in Gabaa Hachilæ, quæ erat ex aduerſo ſolitudinis in via: Dauid autem habita
bat in deſerto.

Saul Dauidẽ perſequitur.

¶erat] caſtrametat⁹ erat

Videns autem quòd veniſſet Saul poſt ſe in deſertũ, miſit exploratores, & di-
dicit quòd veniſſet certiſſime. Et ſurrexit Dauid, & venit ad locum vbi erat Saul: cúmque vi
diſſet locum in quo dormiebat Saul, & Abner filius Ner princeps militiæ eius, & Saulẽ dor-
mientem in tentorio, & reliquum vulgus per circuitum eius, ait Dauid ad Achímelech He-
B thæum, & Abiſai filium Saruiæ, fratrem Ioab, dicens, Quis deſcendet mecum ad Saul in ca-
ſtra? Dixítque Abiſai, Ego deſcendam tecum. Venerunt ergo Dauid & Abiſai ad populum
nocte, & inuenerunt Saul iacentem & dormientem in tentorio, & haſtam fixam in terra ad
caput eius: Abner autem & populum dormientes in circuitu eius. Dixítq; Abiſai ad Dauid,
Concluſit deus inimicum tuum hodie in manus tuas: nunc ergo perfodiam eum lancea in
terra ſemel, & ſecũdo opus non erit. Et dixit Dauid ad Abiſai, Ne interficias eum: quis enim
extendet manum ſuam in chriſtũ domini, & innocens erit? Et dixit Dauid, Viuit dominus,
quia niſi dominus percuſſerit eum, aut dies eius venerit vt moriatur, aut in prælium deſcen-
C dens perierit, propitius ſit mihi dominus ne extendam manum meam in chriſtum domini.
nunc igitur tolle haſtam quæ eſt ad caput eius, & ſcyphum aquæ, & abeamus.

Parcit ſecũdo Dauid inimico Sauli dormienti, haſtã & ſcyphum eius auferẽs.

¶propitius ſit mihi dñs] abſit mihi à dño (.i. auertat hoc deus à me ne &c.)
¶dñi] vl, à dño: (alii, vehemẽs interpretãt)

Tulit igitur
Dauid haſtam, & ſcyphum aquæ, qui erat ad caput Saul, & abierunt: & non erat quiſquam
qui videret, & intelligeret, & euigilaret, ſed omnes dormiebant, quia ſopor domini irruerat
ſuper eos.

Prouidentia dei opprimitur ſõno Saul cum ſuis.

Cúmque tranſiſſet Dauid ex aduerſo, & ſtetiſſet in vertice montis délonge, &
eſſet grande interuallum inter eos, clamauit Dauid ad populum, & ad Abner filium Ner, di-
cens, Nónne reſpondebis Abner? Et reſpondens Abner, ait, Quis es tu qui clamas, & inquie-
D tas regem? Et ait Dauid ad Abner, Nunquid non vir tu es? & quis alius ſimilis tui in Iſrael?
quare ergo non cuſtodiſti dominum tuum regem? ingreſſus eſt enim vnus de turba vt inter-
ficeret regem dominum tuum. Non eſt bonum hoc quod feciſti: viuit dominus quoniam filii
mortis eſtis vos, qui non cuſtodiſtis dominum veſtrum chriſtum domini. nunc ergo vide vbi
ſit haſta regis, & vbi ſit ſcyphus aquæ, qui erat ad caput eius.

Dauid exprobrat Abner ſomnolentiã.

¶& inquietas regẽ] ad regẽ! (.i. qui tuo clamore excitas regem!).
¶filii mortis] Heb. pro digni morte

Cognouit autem Saul vocem
Dauid, & dixit, Nunquid vox hæc tua fili mi Dauid? Et ait Dauid, Vox mea domine mi rex.
Et ait, Quam ob cauſam dominus meus perſequitur ſeruum ſuum? Quid feci? aut quod eſt
malum in manu mea? Nunc ergo audi oro domine mi rex verba ſerui tui, Si dominus inci-
E tat te aduerſum me, odoretur ſacrificium. ſi autem filii hominum: maledicti ſunt in conſpe-
ctu domini, quia eiecerunt me hodie, vt non habitem in hæreditate domini, dicentes, Vade,
ſerui diis alienis. Et nunc non effundatur ſanguis meus in terra coram domino: quia egreſſus
eſt rex Iſrael vt quærat pulicem vnum, ſicut perſequitur perdix in montibus. Et ait Saul, Pec
caui, reuertere fili mi Dauid: nequaquam enim vltrà tibi malefaciam, eo quòd pretioſa fuerit

¶odoretur ſacrificiũ.] (.i. ſigno manifeſto oſtendat iniuſtitiã meã, ſicut in ſacrificio Cain.)
¶perdix] quiſpiam perdicem

Agnoſcit Saul peccatũ, & miam à Dauide ſibi factã.

anima mea in oculis tuis hodie: apparet enim quòd ſtultè egerim, & ignorauerim multa ni-
mis. Et reſpondens Dauid, ait, Ecce haſta regis: tranſeat vnus de pueris regis, & tollat eam.
Dominus autem retribuet vnicuiq; ſecundum iuſtitiam ſuam & fidem: tradidit enim te do-
minus hodie in manum meam, & nolui extendere manum meam in chriſtum domini. Et ſi-
cut magnificata eſt anima tua hodie in oculis meis, ſic magnificetur anima mea in oculis
Domini, & liberet me de omni anguſtia. Ait ergo Saul ad Dauid, Benedictus tu fili mi Da-
uid: equidem faciens facies, & potens poteris. Abiit autem Dauid in viam ſuam, & Saul re-
uerſus eſt in locum ſuum.

¶ignorauerim mul- ta nimis.] erraui ſupra modum.
▸ſecundum

CAP. XXVII.

Dauid in anguſtia cordis cõſtitutus, fugit ad Achis regem Geth.

ET ait Dauid in corde ſuo, Aliquando incidã vna die in manus Saul: nónne melius eſt vt A
fugiam, & ſaluer in terra Philiſthinorum, & deſperet Saul, ceſſétque me quærere in cun-
ctis finibus Iſrael? fugiam ergo manus eius. Et ſurrexit Dauid, & abiit ipſe, & ſexcenti viri cũ
eo, ad Achis filium Maoch regem Geth. Et habitauit Dauid cum Achis in Geth, ipſe & viri
eius, vir & domus eius, Dauid & duæ vxores eius, Achinoam Iezrahelitis, & Abigáil vxor B
Nabal Carmelitis. Et nuntiatum eſt Saul quòd fugiſſet Dauid in Geth, & non addidit vltrà
quærere eum.

Siceleg ciuitas daẽ Dauidi in habitationem.

Dixit autem Dauid ad Achis, Si inueni gratiam in oculis tuis, detur mihi
locus in vna vrbium regionis huius, vt habitem ibi: cur enim manet ſeruus tuus in ciuitate
regis tecum? Dedit itaque ei Achis in die illa Siceleg: propter quam cauſſam facta eſt Sice- C
leg regum Iuda, vſque in diem hanc. Fuit autem numerus dierum quibus habitauit Dauid in
regione Philiſthinorũ, quatuor menſium.

Dauid excurrit ad prædã, Philiſthæos occidens.

Et aſcendit Dauid, & viri eius, & agebant præ-
das de Geſſuri, & de Gerzi, & de Amalecitis: hi enim pagi habitabantur in terra antiquitus,
euntibus Sur vſque ad terram AEgypti. Et percutiebat Dauid omnem terram, nec relinque-
bat viuentem virum & mulierem: tollénſque oues, & boues, & aſinos, & camelos, & veſtes, re- D
uertebatur, & veniebat ad Achis. Dicebat autem ei Achis, In quem irruiſti hodie? Reſponde-

Dauid fallit regem Achis.

bat Dauid, Contra meridiem Iudæ, & contra meridiem Ierameel, & contra meridiem Ceni.
Virum & mulierem non viuificabat Dauid, nec adducebat in Geth, dicens, Ne fortè loquatur
aduerſum nos. Hæc fecit Dauid: & hoc erat decretum illi omnibus diebus quibus habitauit
in regione Philiſthinorum. Credidit ergo Achis Dauid, dicens, Multa mala operatus eſt con-
tra populum ſuum Iſrael: erit igitur mihi ſeruus ſempiternus.

¶incidã vna die in manus] conſumar vna die manibus
¶fugiã ergo manus] eruam ergo me de manibus
¶quatuor menſiũ] annus, cũ quatuor mẽſib⁹. Chal. interp. Dies aliquot cũ quatuor menſibus.
¶agebant prædas de Geſſuri & de Gerzi & de Amalecitis] enĩ pagi habitabant in terra ãtiquitus] impetũ fecerunt in Geſſuritas, & Gerzitas, & Amalecitas, hi enim inhabitabant terram quæ fuit à ſeculo.
¶In quẽ irruiſtis] ad prædam iuiſtis
¶viuificabat] reliquebat viuũ
¶multa mala operatus eſt contra] abominando abominatus eſt

CAP. XXVIII.

Dauid cõſtituiẽ cuſtos reges Achis in bello.

FActum eſt autem in diebus illis, congregauerunt Philiſthiim agmina ſua, vt præpararen- A
tur ad bellum cõtra Iſrael: dixítque Achis ad Dauid, Sciens nunc ſcito quoniam mecum
egredieris in caſtra tu & viri tui. Dixítque Dauid ad Achis, Nunc ſcies quæ facturus eſt ſer-
uus tuus. Et ait Achis ad Dauid, Et ego cuſtodem capitis mei ponam te cunctis diebus.

¶Et ego] Profecto ego

Samuel mortuus ſ.25.a Saul aufert magos & ariolos.

Samuel autem mortuus eſt, pláxítque eum omnis Iſrael, & ſepelierunt eum in Ramatha
vrbe ſua. Et Saul abſtulit magos & ariolos de terra.

Saul Philiſtæis contra ſe cõgregatis nihil ſibi reſpõdente deo, pythoniſſam conſulit.

Congregatíque ſunt Philiſthiim, & ve-
nerunt, & caſtrametati ſunt in Sunam: congregauit autem & Saul vniuerſum Iſrael, & venit
in Gelboe. Et vidit Saul caſtra Philiſthiim, & timuit, & expauit cor eius nimis. Conſuluítque
*dominum, & non reſpondit ei, neque per ſomnia, neque per ſacerdotes, neque per prophe-
tas. Dixítq; Saul ſeruis ſuis, Quærite mihi mulierem habentem pythonem, & vadam ad eam, B
& ſciſcitabor per illam. Et dixerunt ſerui eius ad eum, Eſt mulier pythonem habens, in En-
dor. Mutauit ergo habitũ ſuum, veſtitúſque eſt aliis veſtimentis, & abiit ipſe, & duo viri cum
eo, venerúntque ad mulierem nocte, & ait illi, Diuina mihi in pythone, & ſuſcita mihi quem
dixero tibi. Et ait mulier ad eum, Ecce tu noſti quanta fecerit Saul, & quomodo eraſerit ma-
gos, & ariolos de terra: quare ergo inſidiaris animæ meæ, vt occidar? Et iurauit ei Saul in do-
mino, dicẽs, Viuit dominus quia non eueniet tibi quicquam mali propter hanc rem. Dixít-

Suſcitatus Samuel annũtiat Sauli mortem, & Philiſthæos victoria potituros

que ei mulier, Quem ſuſcitabo tibi? Qui ait, Samuelem mihi ſuſcita. Cum autẽ vidiſſet mu-
lier Samuelẽ, exclamauit voce magna, & dixit *ad Saul, Quare impoſuiſti mihi? tu es enim
Saul. Dixítque ei rex, Noli timere: quid vidiſti? Et ait mulier ad Saul, Deos vidi aſcendentes
de terra. Dixítque ei, Qualis eſt forma eius? Quæ ait, Vir ſenex aſcendit, & ipſe amictus eſt
pallio. Et intellexit Saul quòd Samuel eſſet, & inclinauit ſe ſuper faciem ſuam in terra, & C

Eccli.46.d

adorauit. Dixit autem Samuel ad Saul, Quare inquietaſti me vt ſuſcitarer? Et ait Saul, Coar-
tor nimis: ſiquidem Philiſthiim pugnant aduerſum me, & deus receſſit à me, & exaudire me
noluit, neque in manu prophetarum, neque per ſomnia: vocaui ergo te, vt oſtenderes mihi
quid faciam. Et ait Samuel, Quid interrogas me, cum dominus receſſerit à te, & tranſierit ad

*Saul
¶ſacerdotes,] Vrim (nõ interp. ſed interpretatur, ...28.)
¶ſuſcita mihi] fac aſcẽdere ad me
¶inſidiaris] ponis laqueũ (.i. quare operã vt imponas laqueũ mihi) ...
¶occidar] morti ...
¶quicquam mali] punitio
*mulier
¶Deos vidi aſcendentes] Diuũ vidi aſcendentem
¶inquietaſti] commouiſti
¶Coartor nimis] Anguſtiis afficior valde.

¶æmulum] inimicũ

æmulum tuum? Faciet enim tibi dominus ſicut locutus eſt in manu mea, & ſcindet regnum
tuum de manu tua,& dabit illud proximo tuo Dauid:quia non obediſti voci domini,neque 1.15.f
feciſti iram furoris eius in Amalec. idcirco quod pateris, fecit tibi dominus hodie. Et dabit Saul quare abiectus à deo. Ira furoris dei.
dominus etiam Iſrael tecum in manus Philiſthiim:cras autem tu & filii tui mecũ eritis: ſed
& caſtra Iſrael tradet dominus in manus Philiſthiim.Statímque Saul cecidit porrectus in ter

*& tota nocte.

D ram:extimuerat enim valde verba Samuelis,& robur non erat in eo,quia non comederat pa Saulis anguſtia & deſperatio.
nem tota die illa*. Ingreſſa eſt itaque mulier illa ad Saul, & vidit (conturbatus enim erat
valde)dixítque ad eum,Ecce obediuit ancilla tua voci tuæ,& poſui animam meam in manu
mea: & audiui ſermones tuos quos locutus es ad me. Nunc igitur audi & tu vocem ancillæ
tuæ,& ponam coram te buccellam panis,vt comedens conualeſcas, & poſſis iter agere. Qui

¶paſcualē] pinguē

renuit,& ait,Non comedam. Coegerunt autem eum ſerui ſui & mulier,& tandem audita vo
ce eorum ſurrexit de terra,& ſedit ſuper lectum.Mulier autem illa habebat vitulum paſcua-
lem in domo,& feſtinauit,& occîdit eum:tollénſque farinam,miſcuit eam, & coxit azyma,
& poſuit ante Saul,& ante ſeruos eius. Qui cum comediſſent, ſurrexerunt,& ambulauerunt
per totam noctem illam.

¶agmina] caſtra

CAP. XXIX.

A Congregata ſunt ergo Philiſthiim vniuerſa agmina in Aphec:ſed & Iſrael caſtrametatus
eſt ſuper fontem qui erat in Iezrael.Et ſatrapæ quidem Philiſthiim incedebant in cen- Dauid cũ Philiſthęis cõtra Saulē pugnaturus, ab exercitu remittiť ꝓuidẽtia dei.
turiis & millibus:Dauid autem & viri eius erât in nouiſſimo agmine cum Achis. Dixerúnt-

Nũquid ignoratis] Nónne iſte eſt

que principes Philiſthiim,Quid ſibi volũt Hebræi iſti? Et ait Achis ad principes Philiſthiim,
Nunquid ignoratis Dauid,qui fuit ſeruus Saul regis Iſrael, & eſt apud me multis diebus vel
B annis?& non inueni in eo quicquam, ex die qua transfugit ad me, vſque ad diem hanc.Irati
ſunt autem aduerſus eum principes Philiſthiim,& dixerunt ei,Reuertatur vir,& ſedeat in lo
co ſuo,in quo conſtituiſti eum:& non deſcẽdat nobiſcum in prælium, ne fiat nobis aduerſa- 1.par.12.d

¶noſtris] virorum horum.
¶in millibus ſuis,& Dauid in decẽ millibus ſuis] mille ſuos, & Dauid decem millia ſua.

rius,cum præliari cœperimus:quomodo enim aliter poterit placare dominum ſuum, niſi in
capitibus noſtris? Nónne iſte eſt Dauid cui cantabant in choris, dicentes, Percuſſit Saul in
millibus ſuis,& Dauid in decem millibus ſuis? Vocauit ergo Achis Dauid,& ait ei, Viuit do
C minus,quia rectus es tu,& bonus in conſpectu meo:& exitus tuus, & introitus tuus mecũ eſt Dauid laudatur ab Achis.
in caſtris:& non inueni in te quicquam mali ex die qua veniſti ad me, vſque in diem hanc:
ſed ſatrapis non places.Reuertere ergo,& vade in pace,& non offendes oculos ſatraparũ Phi
liſthiim.Dixítque Dauid ad Achis, Quid enim feci, & quid inueniſti in me ſeruo tuo à die
qua fui in conſpectu tuo vſque in diem hanc,vt non veniam,& pugnem contra inimicos do-

¶de nocte] mane
⁃de nocte

D mini mei regis? Reſpondens autem Achis,locutus eſt ad Dauid,Scio quia bonus eſt tu in ocu
lis meis,ſicut angelus dei:ſed principes Philiſthinorum dixerunt,Non aſcendet nobiſcum in
prælium.Igitur conſurge mane,tu & ſerui domini tui,qui venerunt tecum: & cum de nocte Gentilis hic meminit dei veri,& ãgeli.
ſurrexeritis,& cœperit diluceſcere,pergite. Surrexit itaque de nocte Dauid ipſe & viri eius,
vt proficiſcerentur mane,& reuerterentur ad terram Philiſthiim:Philiſthiim autem aſcende-
runt in Iezrael.

¶ipetũ fecerant] vel iuerant ad prædam

CAP. XXX.

A Cumque veniſſent Dauid,& viri eius in Siceleg die tertia,Amalecitæ impetum fecerant
ex parte auſtrali in Siceleg, & percuſſerãt Siceleg,& ſuccenderant eam igni.Et captiuas Dauid remiſſus, Siceleg ſuccẽſam iuenit.
duxerant mulieres ex ea à minimo vſque ad magnum:& non interfecerant quenqam,ſed ſe-
cum duxerant,& pergebant itinere ſuo.Cum ergo veniſſet Dauid & viri eius ad ciuitatem,
& inueniſſent eam ſuccenſam igni,& vxores ſuas,& filios ſuos, & filias ductas eſſe captiuas,

¶lachrymæ.] vires ad flendum.

leuauerunt Dauid & populus qui erat cum eo, voces ſuas, & planxerunt donec deficerẽt in
eis lachrymæ.Siquidem & duæ vxores Dauid captiuæ ductæ fuerant,Achinoam Iezraelitis,
B & Abigail vxor Nabal Carmeli.Et contriſtatus eſt Dauid valde:volebat enim eum populus Vxores Dauidis captæ. Lapidare. Cõfortať Dauid in dño.

*Dauid

lapidare,quia amara erat anima vniuſcuiuſque viri ſuper filiis ſuis,& filiabus: cõfortatus eſt
autem Dauid in domino deo ſuo. Et ait *ad Abiathar ſacerdotem filium Achimélech,

¶latrunculos hos,] exercitum hunc,

Applica ad me ephod. Et applicauit Abiathar ephod ad Dauid, & conſuluit Dauid domi-
num,dicens,Perſequar latrunculos hos,& comprehendam eos,an non? Dixítq; ei dominus, Dauid, applicato ſibi ephod,& conſulto dño, perſequiť Amalecitas ſuccenſores.

¶& laſſi quidam] reliqui vero

Perſequere:abſque dubio enim comprehendes eos,& excuties prædam. Abiit ergo Dauid ip
ſe & ſexcenti viri qui erant cum eo,& venerunt vſque ad torrentẽ Beſor:& laſſi quidam ſub-
C ſtiterunt.Perſecutus eſt autem Dauid ipſe & quadringẽti viri:ſubſtiterant enim ducenti, qui
laſſi tranſire non poterant torrentem Beſor.Et inuenerũt virum AEgyptium in agro, & ad-

Prouidentia dei occurrit ſeruus Amalecitæ, qui Dauidẽ ducit ad eos qui ſuccẽderãt Siceleg

duxerunt eum ad Dauid: dederúntque ei panem vt comederet, & biberet aquam, ſed & fragmen maſſæ caricarum, & duas ligaturas vuæ paſſæ. Quæ cum comediſſet, reuerſus eſt ſpiritus eius, & refocillatus eſt: non enim comederat panem, neque biberat aquam tribus diebus & tribus noctibus. Dixit itaque ei Dauid, Cuius es tu? vel vnde? Qui ait, Puer AEgyptius ego ſum, ſeruus viri Amalecitæ: dereliquit autem me dominus meus, quia ægrotare cœpi nudiuſ tertius. Siquidem nos erupimus ad auſtralem plagam Cerethi, & contra Iudam, & ad meridiem Caleb, & Siceleg ſuccẽdimus igni. Dixitq; ei Dauid, Potes me ducere ad cuneũ iſtum? D

¶erupimus] inimus ad prædam ¶cõtra Iudam,] id quod eſt Iuda, ¶cuneum] exercitum

AEgyptius meminit dei veri. Dauid, occiſis Amalecitis, reducit prædam.

Qui ait, Iura mihi per deum, quòd non occidas me, & non tradas me in manus domini mei, & ego ducam te ad cuneũ iſtum. Qui cum duxiſſet eum, ecce illi diſcumbebant ſuper faciem vniuerſæ terræ comedentes & bibentes, & quaſi feſtũ celebrantes diem, pro cuncta præda, & ſpoliis quæ ceperant de terra Philiſthiim, & de terra Iuda. Et percuſſit eos Dauid à veſpere vſque ad veſperam alterius diei, & non euaſit ex eis quiſquam, niſi quadringenti viri adoleſcẽtes, qui aſcẽderant camelos, & fugerant. Eruit ergo Dauid omnia quæ tulerant Amalecitæ, & duas vxores ſuas eruit. Nec defuit quicquam à paruo vſque ad magnum, tam de filiis quàm de filiabus, & de ſpoliis: & quæcunque rapuerãt, omnia reduxit Dauid. Et tulit vniuerſos greges & armenta, & minauit ante faciem ſuam: dixerúntque, Hæc eſt præda Dauid. E

¶quaſi feſtũ celebrantes diẽ,] tripudiantes

Salutare pacifice. Prædam ex æquo diuidi iubet Dauid. Fratres.

Venit autem Dauid ad ducentos viros, qui laſſi ſubſtiterant, nec ſequi poterant Dauid, & reſidere eos iuſſerat in torrẽte Beſor: qui egreſſi ſunt obuiam Dauid, & populo qui erat cum eo. Accedens autem Dauid ad populum, ſalutauit eos pacifice. Reſpondénſque omnis vir peſſimus, & iniquus de viris qui ierant cum Dauid, dixit, Quia non venerũt nobiſcum, non dabimus eis quicquam de præda quam eruimus: ſed ſufficiat vnicuique vxor ſua & filii, quos cum acceperint, recedant. Dixit autem Dauid, Non ſic facietis fratres mei de his quæ tradidit nobis dominus, & cuſtodiuit nos, & dedit latrunculos qui eruperant aduerſum nos, in manus noſtras, nec audiet vos quiſquam ſuper ſermone hoc. æqua enim pars erit deſcendentis ad prælium, & remanentis ad ſarcinas, & ſimiliter diuident. Et factum eſt hoc ex die illa, & deinceps conſtitutum & præfinitum, & quaſi lex in Iſrael vſque in diem hanc. F

¶latrunculos] exercitum ¶quaſi lex] ius (vel mos) ¶dona ¶proximis] vel amicis

Ex prȩda gratificatr̃ Dauid oĩb⁹ amicis.

Venit ergo Dauid in Siceleg, & miſit dona de præda ſenioribus Iuda proximis ſuis, dicens, Accipite benedictionem de præda hoſtium domini: His qui erant in Bethel, & qui in Ramoth ad meridiem, & qui in Gether, & qui in Aroer, & qui in Sephamoth, & qui in Eſthamo, & qui in Rachal, & qui in vrbibus Ierameel, & qui in vrbibus Ceni, & qui in Harama, & qui in lacu Aſan, & qui in Athach, & qui in Hebron: & reliquis qui erant in his locis in quibus commoratus fuerat Dauid ipſe & viri eius. G

¶lacu] Bor

CAP. XXXI.

Philiſthiim occidunt Iſraelitas. 1.para.10.a Saul & filii occiduntur. Ionathas moritur. Saul ſeipſum occidit

PHiliſthiim autem pugnabant aduerſum Iſrael: & fugerunt viri Iſrael ante faciem Philiſthiim, & ceciderunt interfecti in monte Gelbóe. Irruerúntque Philiſthiim in Saul & in filios eius, & percuſſerunt Ionathan & Abinadab & Melchiſúa filios Saul, totúmque pondus prælii verſum eſt in Saul: & conſecuti ſunt eum viri ſagittarii, & vulneratus eſt vehementer à ſagittariis. Dixítque Saul ad armigerum ſuum, euagina gladium tuum, & percute me: ne forte veniant incircũciſi iſti, & interficiant me illudentes mihi. Et noluit armiger eius: fuerat enim nimio terrore perterritus. arripuit itaque Saul gladium ſuum, & irruit ſuper eum. A B

¶Irruerúntq; Philiſthiim in Saul & in filios] Perſecuti ſunt Philiſthiim Saulem & filios ¶vulneratus eſt] pauit

Armiger Saulis ſeipſum occidit Iſraelitæ fugientes.

Quod cum vidiſſet armiger eius, videlicet quòd mortuus eſſet Saul, irruit etiam ipſe ſuper gladium ſuum, & mortuus eſt cum eo. Mortuus eſt ergo Saul, & tres filii eius, & armiger illius, & vniuerſi viri eius in die illa pariter. Videntes autem viri Iſrael qui erãt trans vallem & trans Iordanem, quòd fugiſſent viri Iſraelitæ, & quòd mortuus eſſet Saul, & filii eius, reliquerunt ciuitates ſuas & fugerũt: veneruntque Philiſthiim, & habitauerunt ibi. C

Philiſthiim ſpoliato Saule, deferũt caput iterram ſuam.

Facta autem die altera, venerunt Philiſthiim vt expoliarent interfectos, & inuenerunt Saul & tres filios eius iacentes in monte Gelbóe. Et præciderunt caput Saul, & expoliauerũt eum armis: & miſerunt in terram Philiſthinorum per circuitum, vt annuntiaretur in templo idolorum, & in populis. Et poſuerunt arma eius in templo Aſtaroth, corpus verò eius ſuſpenderunt in muro Bethſan. D

¶ſuſpenderunt

Habitatores Iabes Galaad comburunt Saulẽ, & oſſa ſepeliunt 2.reg.2.a Sepultura. Ieiunium

Quod cum audiſſent habitatores Iabes Galaad, quæcunq; fecerant Philiſthiim Saul, ſurrexerunt omnes viri fortiſſimi, & ambulauerũt tota nocte, & tulerunt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethſan: veneruntque Iabes Galaad, & cõbuſſerunt ea ibi: & tulerunt oſſa eorum, & ſepelierunt in nemore Iabes, & ieiunauerunt ſeptem diebus.

Secundus liber Samuelis, quem nos ſecundum Regum dicimus.

A F ACTVM EST autem poſtquam mortuus eſt Saul, vt Dauid
reuerteretur à cæde Amalec, & maneret in Siceleg duos dies. In
die autem tertia apparuit homo veniens de caſtris Saul veſte con
ſciſſa, & puluere conſperſus caput. & vt venit ad Dauid, cecidit ſu
per faciem ſuam, & adorauit. Dixitque ad eum Dauid, Vnde ve-
nis? Qui ait ad eum, de caſtris Iſrael fugi. Et dixit ad eum Dauid,
Quod eſt verbum, quod factum eſt? indica mihi. Qui ait, Fugit po
pulus ex prælio, & multi corruentes è populo mortui ſunt: ſed &
Saul & Ionathas filius eius interierunt. Dixitque Dauid ad adole
ſcentem qui nuntiabat ei, Vnde ſcis quia mortuus eſt Saul & Ionathas filius eius? Et ait ado-
B leſcens qui nuntiabat ei, Caſu veni in montem Gelbóe, & Saul incumbebat ſuper haſtam
ſuam: porrò currus & equites appropinquabant ei, & conuerſus poſt tergum ſuum, vidénſq;
me vocauit. Cui cum reſpondiſſem, Adſum: dixit mihi, Quiſnam es tu? Et aio ad eum, Ama-
lecites ego ſum. Et locutus eſt mihi, Sta* ſuper me, & interfice me: quoniam tenent me angu
ſtiæ, & adhuc tota anima mea in me eſt. Stánſque ſuper eum, occidi illum: ſciebã enim quòd
viuere non poterat poſt ruinam: & tuli diadema quod erat in capite eius, & armillam de bra-
chio illius, & attuli ad te dominum meum huc. Apprehendens autem Dauid veſtimenta ſua
ſcidit, omnéſque viri qui erant cum eo, & planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vſque ad
veſperam ſuper Saul, & ſuper Ionathan filium eius, & ſuper populum domini, & ſuper domũ
Iſrael, eo quòd corruiſſent gladio. Dixítque Dauid ad iuuenem qui nuntiauerat ei, Vnde
es tu? Qui reſpondit, Filius hominis aduenæ Amalecitæ ego ſum. Et ait ad eum Dauid, Qua
C re non timuiſti mittere manum tuam vt occideres chriſtũ domini? Vocánſque Dauid vnum
de pueris ſuis, ait, Accedens irrue in eum. Qui percuſſit illum, & mortuus eſt. Et ait ad eum
Dauid, Sanguis tuus ſuper caput tuum: os enim tuum locutum eſt aduerſum te, dicens, Ego
interfeci chriſtum domini.

Veſtis cõſciſſa, & puluis ſup caput, ſigna luctus. Annuntiatur Dauidi mors Saulis & Ionathæ.

¶appropinquabant ei, ⁊ vel, perſequebantur eum,

*quæſo

¶poſt ruinã: ⁊ poſtquã cecidiſſet ipſe:

Dauidis triſtitia ob mortẽ Saulis inimici, & Ionathæ amici. Fletus. Ieiunium. Occidi iubet Dauid eũ qui mẽtitus fuerat ſe occidiſſe Saulem Pſal. 104. b

Planxit autem Dauid planctum huiuſcemodi ſuper Saul, & ſuper Ionathan filium eius: &
præcepit vt docerent filios Iuda arcum, ſicut ſcriptum eſt in libro iuſtorum.
Et ait, Conſydera Iſrael pro his qui mortui ſunt ſuper excelſa tua vulnerati. Inclyti Iſrael ſu-
per montes tuos interfecti ſunt: quomodo ceciderunt fortes!
Nolite annuntiare in Geth, neque annuntietis in compitis Aſcalonis: ne fortè lætentur filiæ
Philiſthiim, ne exultent filiæ incircunciſorum.
D Montes Gelbóe, nec ros, nec pluuia veniant ſuper vos, neque ſint agri primitiarum: quia ibi
abiectus eſt clypeus fortium, clypeus Saul quaſi non eſſet vnctus oleo.
A ſanguine interfectorum, ab adipe fortium, ſagitta Ionathæ nunquam rediit retrorſum, &
gladius Saul non eſt reuerſus inanis.
Saul & Ionathas amabiles, & decóri valde in vita ſua, in morte quoq; non ſunt diuiſi: aquilis
velociores, leonibus fortiores.
Filiæ Iſrael ſuper Saul flete, qui veſtiebat vos coccino in deliciis, qui præbebat ornamenta
aurea cultui veſtro.
Quomodo ceciderunt fortes in prælio! Ionathas in excelſis tuis occiſus eſt.
Doleo ſuper te frater mi Ionathan decóre nimis, & amabilis ſuper amorem mulierum.
Sicut mater vnicum amat filium ſuum, ita ego te diligebam.
Quomodo ceciderunt robuſti, & perierunt arma bellica!

Lamentatio Dauidis ſup Saulem, & Ionathan.

¶iuſtorũ. ⁊ rectorũ.
▸& ait, Cõſydera Iſrael ꝓ his qui mortui ſunt ſup excelſa tua vulnerati. Hunc verſũ nõ legũt etiã vetera exemp.
¶Inclyti Iſrael ⁊ O deſyderate Iſrael
¶primitiarũ: ⁊ oblationum:

¶præbebat &c. ⁊ .i. ornabat vos aureis ornamentis.
¶Doleo ⁊ vel, Anguſtiis afficior
¶decôre nimis, ⁊ iucũdus (vl̃ amabilis fuiſti mihi valde)
¶amabilis ſup amorẽ ⁊ mirabilior (vel arctior) fuit mihi amor tuus amore
▸ſicut mater vnicũ amat filiũ ſuum, ita ego te diligebam. Ne in veterib⁹ quidem leguntur hæc.

CAP. II.

A IGitur poſt hæc conſuluit Dauid dominum, dicens, Num aſcendam in vnam de ciuitati-
bus Iuda? Et ait dominus ad eum, Aſcende. Dixítque Dauid, Quò aſcendam? Et reſpon-
dit ei, In Hebron. Aſcendit ergo* Dauid, & duæ vxores eius, Achinoem Iezrahelitis, & Abi-
gáil vxor Nabal Carmeli: ſed & viros qui erãt cum eo, duxit Dauid ſingulos cum domo ſua:

*illuc

Dauid cõſulto dño, aſcendit i Hebron.

Vngitur ĩ regẽ ſuper Iudã 2.mach.2.f
& manſerunt in oppidis Hebron. Venerúntque viri Iuda, & vnxerunt ibi Dauid, vt regnaret
ſuper domum Iuda. Et nũtiatum eſt Dauid quòd viri Iabes Galaad ſepeliſſent Saul. Mi-
Bñdicũtur Iabenitæ à Dauide, q̃ Saulẽ ſepeliſſent. 1.reg.31.d
ſit ergo Dauid nuntios ad viros Iabes Galaad, dixítque ad eos, Benedicti vos à domino, qui
feciſtis miſericordiam hanc cum domino veſtro Saul, & ſepeliſtis eum. Et nunc retribuet vo B
bis quidem dominus miſericordiam & veritatem: ſed & ego reddam gratiam, eo quòd feciſtis
verbum iſtud. Confortentur manus veſtræ, & eſtote filii fortitudinis: licet enim mortuus ſit
Iſbóſeth conſtituitur rex ſup Iſraelem.
dominus veſter Saul, tamen me vnxit domus Iuda in regem ſibi. Abner autem filius
Ner princeps exercitus Saul, tulit Iſbóſeth filium Saul, & circunduxit eum per caſtra: re-
gémque conſtituit ſuper Galaad, & ſuper Aſſuri, & ſuper Iezrahel, & ſuper Ephraím, & ſuper
Beniamin, & ſuper Iſrael vniuerſum. Quadraginta annorum erat Iſbóſeth filius Saul, cum
regnare cœpiſſet ſuper Iſrael, & duobus annis regnauit: ſola autem domus Iuda ſequebatur C
Dauid quandiu regnauit ſuper Iudam.
Dauid. Et fuit numerus dierum quos commoratus eſt Dauid, imperans in Hebron ſuper
domum Iuda, ſeptem annorum, & ſex mẽſium. Egreſſúſque eſt Abner filius Ner, & pueri
Iſbóſeth filii Saul de caſtris in Gabaon. Porrò Ioab filius Saruiæ, & pueri Dauid egreſſi ſunt,
Ducũ exercitus temeritas
& occurrerunt eis iuxta piſcinam Gabaon. Et cum in vnum conueniſſent, eregione ſederũt,
hi in vna parte piſcinæ, & illi ex altera. Dixítque Abner ad Ioab, Surgãt pueri, & ludant co-
ram nobis. Et reſpondit Ioab, Surgant. Surrexerunt ergo, & tranſierũt numero duodecim de
Vincunt viri exercitus Dauidis.
Beniamin, ex parte Iſbóſeth filii Saul, & duodecim de pueris Dauid. Apprehenſóque vnuſ- D
quiſque capite comparis ſui, defixit gladium in latus contrarii, & ceciderunt ſimul: vocatúm-
Abner fugatr̃.
que eſt nomen loci illius, Ager robuſtorum, in Gabaon. Et ortum eſt bellum durum ſatis in
die illa: fugatúſque eſt Abner & viri Iſrael à pueris Dauid. Erant autem ibi tres filii Sar-
uiæ, Ioab, & Abiſai, & Aſael: porrò Aſael curſor velociſſimus fuit, quaſi vnus de capreis quæ
Aſael perſeqr̃ ipſum Abner
morantur in ſyluis. Perſequebatur autem Aſael * Abner, & non declinauit ad dexteram ne-
que ad ſiniſtram omittens perſequi Abner. Reſpexit itaque Abner poſt tergum ſuum, & ait,
Túne es Aſael? Qui reſpondit, Ego ſum. Dixítque ei Abner, Vade ad dexteram, ſiue ad ſini- E
ſtram, & apprehende vnum de adoleſcentibus, & tolle tibi ſpolia eius. Noluit autem Aſael
omittere quin vrgeret eum. Rurſúmq; locutus eſt Abner ad Aſael, Recede, & noli me ſequi,
ne fortè compellar confodere te in terram, & leuare non potero faciem meam ad Ioab fra-
Aſael velocitate ſua confiſus occiditur.
trem tuum. Qui audire contẽpſit, & noluit declinare: percuſſit ergo eum Abner auerſa haſta
in inguine, & tranſfodit, & mortuus eſt in eodem loco: omnéſque qui tranſibant per locum
Ioab & Abiſai perſequũr̃ ipſum Abner
in quo ceciderat Aſael, & mortuus erat, ſubſiſtebant. Perſequentibus autem Ioab & Abi-
ſai fugientem Abner, ſol occubuit: & venerunt vſque ad collem aquæductus, qui eſt ex aduer F
ſo vallis, itineris deſerti in Gabaon. Congregatíque ſunt filii Beniamin ad Abner: & conglo-
bati in vnum cuneum, ſteterunt in ſummitate tumuli vnius. Et exclamauit Abner ad Ioab,
& ait, Num vſque ad internecionẽ tuus mucro deſæuiet? an ignoras quòd periculoſa ſit deſpe
ratio? vſquequo non dices populo vt omittat perſequi fratres ſuos? Et ait Ioab, Viuit domi-
nus, ſi locutus fuiſſes, mane receſſiſſet populus perſequens fratrem ſuum. Inſonuit ergo Ioab
buccina, & ſtetit omnis exercitus, nec perſecuti ſunt vltrà Iſrael, neque iniêre certamen. Ab-
ner autem & viri eius abierunt per campeſtria, tota nocte illa: & tranſierunt Iordanem, & lu- G
ſtrata omni Beth-horon, venerunt ad caſtra. Porrò Ioab reuerſus omiſſo Abner, congregauit
omnem populum: & defuerunt de pueris Dauid decem & nouem viri, excepto Aſaele. Serui
autem Dauid percuſſerunt de Beniamin, & de viris qui erant cum Abner trecentos ſexaginta
Sepelitur Aſael.
viros, qui & mortui ſunt. Tulerúntque Aſael, & ſepelierunt eum in ſepulchro patris ſui in
Beth-lehem: & ambulauerunt tota nocte Ioab, & viri qui erant cum eo, & in ipſo crepuſculo
peruenerunt in Hebron.

CAP. III.

Sors regni Saulis & Dauidis. Filii Dauid in Hebron 1.para.3.a
Facta eſt ergo longa concertatio inter domum Dauid, & inter domum Saulis: Dauid pro- A
ficiens & ſemper ſeipſo robuſtior, domus autem Saul decreſcens quotidie. Natíque ſunt
ſex filii Dauid in Hebron: fuítque primogenitus eius Amnon de Achinoam Iezrahelitide. Et
poſt eum Cheleab de Abigáil vxore Nabal Carmeli: porrò tertius Abſalom filius Maacha fi
liæ Tholmai regis Geſſur. Quartus autem Adonias, filius Haggith: & quintus Saphatia, filius
Abital. Sextus quoque Iethraam de Egla vxore Dauid. hi nati ſunt Dauid in Hebron.
Cum ergo eſſet prælium inter domum Saul & domum Dauid, Abner filius Ner regebat
domum Saul. Fuerat autem Sauli concubina nomine Reſpha, filia Aia. Dixítq; Iſbóſeth ad

¶gratiã,]bonum,
¶verbũ iſtud.]rem hanc.
¶ſatis]valde
¶fugatúſq;]cæſúſq;
¶à pueris]coram ſeruis
¶ſyluis.]agris.
*ipſum
¶ſpolia]veſtem (vel arma)
¶cõfodere in terrã, percutere te,
¶auerſa haſta in inguine,]cuſpide lanceæ ĩ quinta coſta
¶aquæductus,]Amma,
¶vallis,]Giah,
¶itineris]per viam
¶tumuli]collis
¶vſq; ad internecionẽ tuus mucro]in perpetuũ (vel perpetuo) gladius
¶periculoſa ſit deſperatio!]amaritudo ſit in nouiſſimo!
¶ſi locutus fuiſſes, mane]niſi locutus fuiſſes (ſcilicet Surgant pueri & ludant &c.) tunc
►ſex
¶regebat domũ]tenebat ſe pro domo (vel, ſtabat à parte domus)

*qui
‣,qui

B Abner,Quare ingreſſus es ad concubinam patris mei?Qui iratus nimis propter verba Iſbó-
ſeth,ait,Nunquid caput canis ego ſum * aduerſum Iudam hodie,qui fecerim miſericordiam
ſuper domum Saul patris tui,& ſuper fratres & proximos eius,& nõ tradidi te in manus Da-
uid, & tu requiſiſti in me quod argueres pro muliere hodie? Hæc faciat deus Abner, & hæc
addat ei,niſi quomodo iurauit dominus Dauid, ſic faciam cum eo,vt trãſferatur regnum de
domo Saul,& eleuetur thronus Dauid ſuper Iſrael,& ſuper Iudam, à Dan vſque Ber-ſabee.
Et non potuit reſpondere ei quicquam:quia metuebat illum. Miſit ergo Abner nuntios
ad Dauid pro ſe dicentes,Cuius eſt terra?Et vt loquerentur,Fac mecum amicitias,& erit ma
C nus mea tecum,& reducam ad te vniuerſum Iſrael.Qui ait,Optime:ego faciam tecum ami-
citias:ſed vnam rem peto à te,dicens,Non videbis faciem meam antequam adduxeris mihi
Michol filiam Saul:& ſic venies,& videbis me. Miſit autem Dauid nuntios ad Iſbóſeth
filium Saul, dicens, Redde vxorem meam Michol quam deſpondi mihi centum præputiis
Philiſthiim. Miſit ergo Iſbóſeth, & tulit eam à viro ſuo Phaltiel, filio Lais. Sequebatúrque
eam vir ſuus,plorans vſque Bahurim:& dixit ad eum Abner, Vade, & reuertere. Qui reuer-
ſus eſt. Sermonem quoque intulit Abner ad ſeniores Iſrael,dicens, Tam heri quàm nu-
diuſtertius quærebatis Dauid,vt regnaret ſuper vos.Nunc ergo facite:quoniam dominus lo-
cutus eſt ad Dauid,dicens,In manu ſerui mei Dauid ſaluabo populum meum Iſrael de ma-
D nu Philiſthiim,& omnium inimicorum eius. Locutus eſt autem Abner etiam ad Beniamin.
Et abiit vt loqueretur ad Dauid in Hebron omnia quæ placuerãt Iſraeli & vniuerſo Ben-
iamin. Venítque ad Dauid in Hebron cum viginti viris : & fecit Dauid Abner, & viris eius
qui venerant cum eo,conuiuium. Et dixit Abner ad Dauid,Surgam,vt congregem ad te
dominum meum regem omnem Iſrael,& ineam tecum fœdus,& imperes omnibus,ſicut de-
ſyderat anima tua.Cum ergo deduxiſſet Dauid Abner,& ille iſſet in pace,ſtatim pueri Da-
uid & Ioab venerunt cæſis latronibus,cum præda magna nimis: Abner autem non erat cum
Dauid in Hebron,quia iam dimiſerat eum,& profectus fuerat in pace. Et Ioab & omnis exer
citus qui erant cum eo,poſtea venerant:nuntiatum eſt itaque Ioab à narrantibus,Venit Ab-
E ner filius Ner ad regem,& dimiſit eum,& abiit in pace. Et ingreſſus eſt Ioab ad regem,& ait,
Quid feciſti?ecce venit Abner ad te:quare dimiſiſti eum,& abiit & receſſit?ignoras Abner fi
lium Ner,quoniam ad hoc venit vt deciperet te,& ſciret exitum tuum & introitum tuum,&
noſſet omnia quæ agis?Egreſſus itaque Ioab à Dauid,miſit nuntios poſt Abner,& reduxit eũ
à ciſterna Sira,ignorante Dauid.Cumque rediiſſet Abner in Hebron, ſeorſum adduxit eum
Ioab ad medium portæ,vt loqueretur ei in dolo:& percuſſit illum ibi in inguine,& mortuus
eſt in vltionem ſanguinis Aſael fratris eius. Quod cum audiſſet Dauid rem iam geſtam,
ait,Mundus ego ſum,& regnum meum apud deum vſque in ſempiternum à ſanguine Abner
filii Ner,& veniat ſuper caput Ioab,& ſuper omnem domum patris eius: nec deficiat de do-
F mo Ioab fluxum ſeminis ſuſtinens,& leproſus,& tenens fuſum,& cadens gladio, & indigens
pane.Igitur Ioab & Abiſai frater eius interfecerunt Abner,eo quod occidiſſet Aſael fratrem
eorum in Gabaon in prælio. Dixit autem Dauid ad Ioab,& ad omnem populũ qui erat
cum eo,Scindite veſtimenta veſtra, & accingimini ſaccis, & plangite ante exequias Abner.
porrò rex Dauid ſequebatur ferettum.Cúmque ſepeliſſent Abner in Hebron,leuauit rex vo-
cem ſuam,& fleuit ſuper tumulum Abner:fleuit autem & omnis populus.Plangénſque rex*
Abner, ait, Nequaquam vt mori ſolent ignaui, mortuus eſt Abner. Manus tuæ ligatæ non
G ſunt,& pedes tui non ſunt compedibus aggrauati:ſed ſicut ſolent cadere coram filiis iniqui-
tatis,ſic corruiſti.Congeminánſque omnis populus fleuit ſuper eum. Cúmque veniſſet vni-
uerſa multitudo cibum capere cum Dauid,clara adhuc die,iurauit Dauid,dicẽs, Hæc faciat
mihi deus,& hæc addat,ſi ante occaſum ſolis guſtauero panem vel aliud quicquam.Omníſ-
que populus audiuit,& placuerunt eis cuncta quæ fecit rex in conſpectu totius populi.Et co-
gnouit omne vulgus,& vniuerſus Iſrael in die illa quoniam non actum fuiſſet à rege vt occi-
deretur Abner filius Ner. Dixit quoq; rex ad ſeruos ſuos, Num ignoratis quoniã princeps &
maximus cecidit hodie in Iſrael? Ego autem adhuc delicatus & vnctus rex:porrò viri iſti filii
Saruiæ duri ſunt mihi:retribuat dominus facienti malũ iuxta malitiã ſuam.

CAP. IIII.

A AVdiuit autẽ filius Saul quòd cecidiſſet Abner in Hebron,& diſſolutæ ſunt manus eius,
omníſque Iſrael perturbatus eſt. Duo autem viri principes latronum erant filio Saul,

Marginal notes (left):

¶requiſiſti ĩ me quod argueres ꝓmuliere] viſitaſti ſup me iniquitatem mulieris (.i.mentionẽ feciſti iniquitatis quã cõmiſi cum muliere)
¶amicitias,]fœdus,
¶cæſis latronibus,] è caſtris,
¶in dolo:]vel, pacifice:
¶inguine,]quinta coſta,
¶in vltionẽ ſanguinis]ꝓpter ſanguinẽ
¶veniat]cadat
*ſuper
¶ignaui,]ſtulti,
¶cõpedibus aggrauati:]in compedes æneos illati:
¶cibũ capere cũ Dauid,]vt comederefaceret ipſum Dauid panem,
¶audiuit,]cognouit
¶delicatus]tener
¶duri ſunt mihi:] LXX,duriores ſunt me:(vel fortiores)
¶latronum] turmarum (vel militum)

Marginal notes (right):

Iſbóſeth iraſcit ĩ Abner.
Abner ſentit pro Dauide.
Abner trãſfugit ad Dauid
Dauid repetit Michol vxorẽ ſuam. 1.reg.18.g
Abner reducit Michol Dauidi.
Hortaẽ Iſraelitas vt ſuſcipiãt Dauidẽ.
Cõuiuiũ ei celebrat Dauid
Ioab occidit ipſũ Abner. 3.reg.2.a
Dauid maledicit ipſi Ioab,ob occiſũ Abner.
Occiſum Abner plangit Dauid cum populo.
Iurare.
Iſrael turbaẽ ob mortuum Abner.

Baana. Rechab. Beroth.

Miphiboſeth fili⁹ Ionathę.

nomen vni Baana,& nomen alteri Rechab,filii Remmon Berothitæ de filiis Beniamin:ſiqui
dem & Beroth reputata eſt in Beniamin.& fugerunt Berothitæ in Getháim, fuerúntq; ibi ad-
uenæ vſque ad tempus illud. Erat autem Ionathæ filio Saul filius debilis pedibus: quin- B
quennis enim fuit,quando venit nuntius de Saul & Ionatha ex Iezrahel.tollens itaque cum
nutrix ſua,fugit:cúmque feſtinaret vt fugeret,cecidit,& claudus effectus eſt:habuítque voca-
bulum Miphi-bóſeth. Veniẽtes igitur filii Remmon Berothitæ,Rechab & Baana,ingreſſi
ſunt feruente die domum Iſbóſeth: qui dormiebat ſuper ſtratum ſuum meridie.Et oſtiaria
domus purgans triticum, obdormiuit. Ingreſſi ſunt autem domum latenter aſſumentes ſpi-
cas tritici,& percuſſerunt eum in inguine Rechab & Baana frater eius,& fugerunt. Cum au-
tem ingreſſi fuiſſent domum, ille dormiebat ſuper lectum ſuum in conclaui, & percutientes C
interfecerunt eum:ſublatóque capite eius,abierunt per viam deſerti tota nocte,& attulerunt
caput Iſbóſeth ad Dauid in Hebron : dixerúntque ad regem, Ecce caput Iſbóſeth filii Saul
inimici tui,qui quærebat animam tuam: & dedit Dominus domino meo regi vltionem ho-
die de Saul, & de ſemine eius. Reſpondens autem Dauid Rechab, & Baana fratri eius filiis
Remmon Berothitæ, dixit ad eos, Viuit dominus qui eruit animã meam de omni anguſtia: D
quoniam eum qui annuntiauerat mihi,& dixerat,Mortuus eſt Saul: qui putabat ſe proſpera
nuntiare,tenui,& occidi eum in Siceleg,cui oportebat mercedem dare pro nuntio: Quanto
magis nunc cum homines impii interfecerint virum innoxium, in domo ſua, ſuper lectum
ſuum,non quæram ſanguinem eius de manu veſtra,& auferam vos de terra? Præcepit itaque
Dauid pueris ſuis,& interfecerunt eos:præcidentéſque manus & pedes eorum, ſuſpenderunt
eos ſuper piſcinam in Hebron : caput autem Iſbóſeth tulerunt , & ſepelierunt in ſepulchro
Abner in Hebron.

Baana & Rechab occidũt Iſbóſeth.

Caput Iſbóſeth afferunt ad Dauidem, cuius iuſſu occiduntur.

Liberator de⁹

ſ.1.b

Suſpendere. Sepelitur Iſbóſeth.

CAP. V.

ET venerunt vniuerſæ tribus Iſrael ad Dauid in Hebron,dicentes,Ecce nos os tuũ,& ca- A
ro tua ſumus. Sed & heri & nudiuſtertius cum eſſet Saul rex ſuper nos, tu eras educẽs &
reducens Iſrael:dixit autem dominus ad te, Tu paſces populum meum Iſrael, & tu eris dux
ſuper Iſrael. Venerunt quoque & ſeniores Iſrael ad regem in Hebron,& percuſſit cum eis rex
Dauid fœdus in Hebron coram domino:vnxerúntque Dauid in regem ſuper Iſrael. Filius tri
ginta annorum erat Dauid,cum regnare cœpiſſet,& quadraginta annis regnauit. In Hebron
regnauit ſuper Iudam ſeptem annis, & ſex menſibus: in Ieruſalem autem regnauit triginta
tribus annis ſuper omnem Iſrael & Iudam. Et abiit rex, & omnes viri qui erant cum eo,
in Ieruſalem ad Iebuſæum habitatorem terræ: dictúmque eſt Dauid ab eis, Non ingredieris
huc,niſi abſtuleris cæcos & claudos,dicentes,Non ingredietur Dauid huc.Cepit autem Da- B
uid arcem Sion,hæc eſt ciuitas Dauid.Propoſuerat enim Dauid in die illa præmiũ, qui per-
cuſſiſſet Iebuſæum,& tetigiſſet domatum fiſtulas,& abſtuliſſet cæcos & claudos odientes ani
mam Dauid.idcirco dicitur in prouerbio,Cæcus & claudus non intrabunt in templum.Ha-
bitauit autem Dauid in arce, & vocauit eam, Ciuitatem Dauid: & ædificauit per gyrum à
Mello & intrinſecus.Et ingrediebatur proficiens atque ſuccreſcens,& dominus deus exerci-
tuũ erat cum eo. Miſit quoque Hiram rex Tyri nũtios ad Dauid, & ligna cedrina,& ar-
tifices lignorum,artificéſque lapidum ad parietes:& ædificauerunt domum Dauid.Et cogno
uit Dauid quoniam confirmaſſet eum dominus regem ſuper Iſrael,& quoniam exaltaſſet re
gnum eius ſuper populum ſuum Iſrael. Accepit ergo Dauid adhuc concubinas & vxores C
de Ieruſalem, poſtquam venerat de Hebron: natíque ſunt Dauid & alii filii & filiæ: & hæc
nomina eorum qui nati ſunt ei in Ieruſalem, Samúa & Sobab & Nathan & Salomon & Ie-
bahar & Eliſúa & Nepheg & Iaphía & Eliſama & Elioda & Eliphálet. Audierunt ergo
Philiſthiim quòd vnxiſſent Dauid in regem ſuper Iſrael:& aſcenderunt vniuerſi vt quærerẽt
Dauid.quod cum audiſſet Dauid,deſcendit in præſidium.Philiſthiim autem veniẽtes,diffuſi
ſunt in valle Raphaim.Et conſuluit Dauid dominum,dicens,Si aſcendam ad Philiſthiim?&
ſi dabis eos in manu mea? Et dixit dominus ad Dauid, Aſcẽde,quia tradens dabo Philiſthiim
in manu tua. Venit ergo Dauid in Baal-pharaſim,& percuſſit eos ibi,& dixit,Diuiſit domi- D
nus inimicos meos coram me,ſicut diuiduntur aquæ. Propterea vocatum eſt nomen loci il-
lius Baal-pharaſim.Et reliquerunt ibi ſculptilia ſua:quæ tulit Dauid,& viri eius. Et addi
derunt adhuc Philiſthiim vt aſcenderent,& diffuſi ſunt in valle Raphaim. Conſuluit autem
Dauid dominũ,Si aſcẽdam contra Philiſthæos,& tradas eos in manus meas? Qui reſpondit,

Vngit̃ Dauid in regẽ ſuper Iſraelem. 1.para.11.a

Paſcere populum.

Dauid capit arcem Sion.

Præmiũ occidẽti Iebuſęũ, cum cæcis & claudis.

Prouerbium.

Ciuitas Dauid.

Deus cũ Dauide.

1.para.14.a

Domus Dauidi cõfirmato ædificatur.

Ducit vxores

Filii eius ĩ Ieruſalẽ nati. 1.para.3.b

Conſulto domino ꝓfligat Philiſthæos. 1.par.14.b.c.d

Iſa.28.f

Rurſum conſulto dño percutit Philiſthæos.

¶ferueñte die] cũ ... caleſceret dies
¶ſuper ſtratũ ſuum ... ridie.] in cubiculo ... meridiano.
►Et oſtiaria dom... purgãs triticũ, ob... dormiuit.
Ne in veterib⁹ qui... dem legitur illud.
¶latẽter aſſumẽtes ſpicas tritici,] ... ptores frumẽtorũ (Chald. interp. tan... emptores frumen... rũ.ne ſcilicet ag... ſcerentur)
¶inguine] quinta coſta
¶deſerti] LXX, ... ad occaſum
¶cui oportebat mer... cedẽ dare] qui pu... bat ꝙ daturus eſſ... mercedem
¶innoxium,] ...
¶os tuũ,& caro tu... Heb.i.propinqui ...
¶niſi abſtuleris ... cos & claudos, ... ſed abigẽt te ... claudi (putabãt ... Dauidẽ eo nõ ... ſurũ.(LXX, qu... ſurrexerũt claudi ... cæci.)
¶Propoſuerat] ... rat
►præmium
¶qui percuſſiſſet ... buſæũ, & tetigiſſ... domatũ fiſtulas ... abſtuliſſet cæcos ... claudos odientes ... nimã Dauid.] qui ... cuſſerit Iebuſæ... attigerit tecto... nalẽ,& abſtulerit ... cos & claudos ... habitos ab aĩa ... uidis. (ſubaudi ... dux, vt legitur ... 11.a.b.)
¶dicitur in prouer... bio,] dicebant, ...
¶in tẽplum.] dom...
¶præſidium.] ...
¶tulit] combuſſ...
►Si aſcendã co... Philiſthæos, & tra... das eos in manus meas?
Hæc non leguntur etiam in veteribus ...

Non aſcendas contra eos,ſed gyra poſt tergum eorum,& venies ad eos ex aduerſo pyrorum.
Et cũ audieris ſonitũ gradiẽtis in cacumine pyrorum,tunc inibis prælium: quia tunc egre-
dietur dominus ante faciẽ tuã,vt percutiat caſtra Philiſthiim. Fecit itaq; Dauid ſicut præce-
perat ei dominus,& percuſſit Philiſthiim de Gabaa,vſque dum venias Gezer. CAP. VI.
A C Ongregauit autem rurſum Dauid omnes electos ex Iſrael triginta millia. Surrexítque
Dauid,& abiit,& vniuerſus populus qui erat cum eo de viris Iuda,vt adducerent arcam
dei,ſuper quam inuocatum eſt nomen domini exercituum ſedentis in cherubim ſuper eam.
Et impoſuerunt arcam dei ſuper plauſtrum nouum: tulerúntque eam de domo Abinadab,
qui erat in Gabaa:Oza autem,& Ahio filii Abinadab,minabãt plauſtrum nouum. Cúmque
tuliſſent eam de domo Abinadab,qui erat in Gabaa cuſtodiẽs arcã dei, Ahio præcedebat ar
cam.Dauid autem,& omnis Iſrael ludebant coram domino in omnibus lignis fabrefactis,&
citharis,& lyris & tympanis & ſiſtris & cymbalis. Poſtquam autem venerunt ad areã Na-
B chon,extendit Oza manum ad arcam dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boues. Ira-
túſque eſt indignatione dominus contra Ozam,& percuſſit eum ſuper temeritate: qui mor-
tuus eſt ibi iuxta arcam dei. Contriſtatus eſt autem Dauid eo quòd percuſſiſſet dominus O-
zam,& vocatum eſt nomen loci illius,Percuſſio Ozæ:vſque in diem hanc. Et extimuit Da-
uid dominum in die illa, dicens, Quomodo ingredietur ad me arca domini? Et noluit
diuertere ad ſe arcam domini in ciuitatem Dauid:ſed diuertit eam in domum Obed-edom
Gethæi.Et habitauit arca domini in domo Obed-edom Gethæi tribus menſibus:& benedi-
xit dominus Obed-edom, & omnem domum eius. Nuntiatúmque eſt regi Dauid quòd
benedixiſſet dominus Obed-edom, & omnia eius propter arcam dei. Abiit ergo Dauid, &
C adduxit arcam dei de domo Obed-edom in ciuitatem Dauid cum gaudio:& erant cum Da
uid ſeptem chori,& victima vituli. Cúmque tranſcendiſſent,qui portabant arcã domini ſex
paſſus,immolabat bouem,& arietem, & Dauid percutiebat in organis armigatis, & ſaltabat
totis viribus ante dominũ: porrò Dauid erat accinctus ephod lineo.Et Dauid,& omnis do-
mus Iſrael ducebant arcam teſtamenti domini in iubilo,& in clãgore buccinæ.Cúmque in-
traſſet arca domini in ciuitatem Dauid,Michol filia Saul proſpiciens per feneſtrã, vidit re-
gem Dauid ſubſilientem, atque ſaltantem coram domino:& deſpexit eum in corde ſuo. Et
introduxerunt arcam domini, & impoſuerunt eam in loco ſuo in medio tabernaculi, quod
tetenderat ei Dauid:& obtulit Dauid holocauſta, & pacifica coram domino.Cúmque com-
D pleſſet offerens holocauſtum & pacifica, benedixit populo in nomine domini exercituum.
Et partitus eſt vniuerſæ multitudini Iſrael tam viro quàm mulieri ſingulis collycidam pa-
nis vnam, & aſſaturam bubalæ carnis vnam, & ſimilam frixam oleo: & abiit omnis populus
vnuſquiſque in domũ ſuam. Reuerſúſque eſt Dauid vt benediceret domui ſuæ:& egreſſa
Michol filia Saul in occurſum Dauid,ait,Quàm glorioſus fuit hodie rex Iſrael diſcooperiẽs
ſe ante ancillas ſeruorum ſuorum,& nudatus eſt,quaſi ſi nudetur vnus de ſcurris. Dixítque
Dauid ad Michol,Ante dominum qui elegit me potius,quàm patrem tuum, & quàm omnẽ
domum eius, & præcepit mihi vt eſſem dux ſuper populum domini in Iſrael, & ludam, &
vilior fiam plus quàm factus ſum: & ero humilis in oculis meis: & cum ancillis, de quibus
locuta es, glorioſior apparebo. Igitur Michol filiæ Saul non eſt natus filius vſque in diem
mortis ſuæ.
CAP. VII.
A F Actum eſt autẽ cũ ſediſſet rex in domo ſua,& dominus dediſſet ei requiẽ vndiq; ab vni-
uerſis inimicis ſuis,dixit ad Nathan prophetã, Vidéſne quòd ego habitẽ in domo cedri-
na,& arca dei poſita ſit in medio pellium? Dixítque Nathan ad regẽ, Omne quod eſt in cor-
de tuo,vade fac,quia dominus tecũ eſt. Factũ eſt autẽ in illa nocte: & ecce ſermo domini
ad Nathan,dicens, Vade,& loquere ad ſeruũ meum Dauid,Hæc dicit dominus,Nunquid tu
ædificabis mihi domum ad habitandum? Neque enim habitaui in domo ex die illa,qua edu
xi filios Iſrael de terra AEgypti, vſque in diem hanc: ſed ambulabam in tabernaculo, & in
tentorio, per cuncta loca quæ tranſiui cum omnibus filiis Iſrael: nunquid loquens locutus
ſum ad vnam de tribubus Iſrael, cui præcepi vt paſceret populum meum Iſrael, dicens,
B. Quare non ædificaſtis mihi domũ cedrinam? Et nunc hæc dices ſeruo meo Dauid, Hæc di-

¶contra eos ¶pyrorũ. ł mororũ.

¶fabrefactis. ł abiegnis, ¶lyris ł nablis

¶calcitrabãt boues. ł declinabant boues (vel impellebãt, aut mouebãt,ſub. arcã.) ¶temeritate: ł vel, errore:

¶percuſſiſſet dominus Ozam, ł Hebraicè ad verbũ legitur, diuiſit dñs diuiſionem in Oza, ¶Percuſſio ł Diuiſio

¶& erãt cum Dauid ſeptẽ chori, & victima vituli. Hæc nuſquã legũtur in antiquis, ſicut nec apud Hebræos. ¶percutiebat in organis armigatis, & Ne in veterib9 quidem exẽplarib9 hęc leguntur. ¶teſtamenti ¶ſubſilientem, ł viriliter agentem,

¶collycidã ł vł, placẽtam, aut tortam ¶aſſaturam bubalę ł partẽ pulchrã (vel, fruſtum) ¶ſimilã frixã oleo: ł lagenã (nẽpe vini)

¶& nudatus eſt ¶de ſcurris. ł fatuis.

¶in ł ſuper ¶vilior ł vel, cõtẽptibilior

¶pelliũ ł vł, cortinarũ: (.i. pannorũ quę expandunt in tabernaculorũ compoſitione.

De9 inſtruit Dauidem ad prælium, & Philiſthæos ipſe percutit.

Reducit Dauid arcam de domo Abinadab, neglectã à Saule. 1.para.13.b.

1.Reg.7.a.

Ludit Dauid corã dño in inſtrumẽtis. Oza occidit à deo, quòd arca nõ ferretur à Leuitis iuxta pceptũ ſuum: vt vides 1.par.15.b

Ducitur arca in domũ Obed-edom.

Benedictio dei

Ducit Dauid arcã ad ſe cũ gaudio. 1.para.15.d.

Dauidẽ ſaltãtem deſpicit Michol.

Holocauſta.

Bñdicit Dauid populo.

Michol arguit Dauidẽ ꝙ corã dño ſaltauerit.

Dauid bona intẽtione cogitat ædificare domũ dño. 1.para.17.a.

Dauid ꝓhibetur per Nathan, ędificare domũ dño.

Nihil vult deus agi, ſine verbo ſuo.

Cõmemoratiõe bñficiorũ oſtẽdit de⁹ ſe oĩa hoĩbus pręſtare, non accipere. 1.reg.16.e. 4.Reg. 8.e.

cit dominus exercituum, Ego tuli te de paſcuis ſequentem greges, vt eſſes dux ſuper populum meum Iſrael: & fui tecum in omnibus vbicunque ambulaſti, & interfeci vniuerſos inimicos tuos à facie tua: fecíque tibi nomen grande iuxta nomen magnorum qui ſunt in terra. Et ponam locum populo meo Iſrael, & plantabo eum, & habitabit ſub eo, & non turbabitur amplius: nec addent filii iniquitatis vt affligant eum ſicut prius ex die qua conſtitui iudices ſuper populum meum Iſrael: & requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis. prædicitque tibi dominus, quòd domum faciat tibi dominus. C Cúmque completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, quod egredietur de vtero tuo, & firmabo regnum eius. Ipſe ædificabit domum nomini meo, & ſtabiliam thronum regni eius vſque in ſempiternũ. EGO ERO EI IN PATREM, & ipſe erit mihi in filiũ: qui ſi iniquè aliquid geſſerit, arguam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum. Miſericordiam autem meam non auferam ab eo, ſicut abſtuli à Saul, quem amoui à facie tua. Et fidelis erit domus tua, & regnum tuum vſque in æternum ante faciem tuam, & thronus tuus erit firmus iugiter. Secundum omnia verba hæc, & iuxta vniuerſam viſionem iſtam, ſic locutus eſt Nathan ad Dauid.

3.Reg.5.a 1.para.22.c. Promittitur CHRISTVS qui ædificaturus erat eccleſiã. heb.1.b. Peccata ppl̃i, peccata Chriſti dicuntur. Pſal.88.a.

Laudat fidelis Dauid benignitatem dei, ob ꝓmiſſum ſibi Chriſtum. Beneficia dei tribuẽda verbo & promiſſioni & bonę volũtati ei⁹. Miſericordia dei, populus Iſrael factus eſt dei populus.

Ingreſſus eſt autem rex Dauid, & ſedit coram domino, & dixit, Quis ego ſum domine deus, & quæ domus mea, quia adduxiſti me hucuſque? Sed & hoc parum viſum eſt in conſpectu tuo domine deus, niſi loquereris etiam de domo ſerui tui in longinquum: iſta eſt enim lex Adam domine deus? Quid ergo addere poterit adhuc Dauid, vt loquatur ad te? tu enim ſcis ſeruum tuum domine deus. Propter verbum tuum, & ſecundum cor tuum feciſti omnia magnalia hæc, ita vt notum faceres ſeruo tuo. Idcirco magnificatus es domine deus, quia non eſt ſimilis tui, neque eſt deus extra te, in omnibus quæ audiuimus auribus noſtris. D Quæ eſt autem vt populus tuus Iſrael, gens in terra, propter quã iuit deus vt redimeret eam ſibi in populũ, & poneret ſibi nomen, facerétque eis magnalia, & horribilia ſuper terram à facie populi tui, quẽ redemiſti tibi ex AEgypto, gentibus, & diis eius? Firmaſti enim tibi populum tuum Iſrael in populum ſempiternum: & tu domine deus factus es eis in deum.

Vt ꝓmiſſiones ſuas impleat, orat Dauid dñm.

Nunc ergo domine deus verbum quod locutus es ſuper ſeruum tuum, & ſuper domum eius, ſuſcita in ſempiternum: & fac ſicut locutus es, & magnificetur nomẽ tuũ vſque in ſempiternum, atque dicatur, Dominus exercituũ, deus ſuper Iſrael. Et domus ſerui tui Dauid erit ſtabilita coram domino, quia tu domine exercituum deus Iſrael reuelaſti auriculam ſerui tui, dicens, Domum ædificabo tibi: propterea inuenit ſeruus tuus cor ſuum vt oraret te oratione hac. Nunc ergo domine deus, tu es deus: & verba tua erunt vera: locutus es enim ad ſeruum tuum bona hæc. Incipe ergo, & benedic domui ſerui tui, vt ſit in ſempiternum corã te: quia tu domine deus locutus es, & benedictione tua benedicetur domus ſerui tui in ſempiternum.

CAP. VIII.

Dauid vincit Philiſthęos, quos facit ſibi tributarios. 1.par.18.a. Percutitur Adarezer.

A Factum eſt autem poſt hæc percuſſit Dauid Philiſthiim, & humiliauit eos, & tulit Dauid frenum tributi de manu Philiſthiim. Et percuſſit Moab, & menſus eſt eos funiculo coæquans terræ: menſus eſt autem duos funiculos, vnum ad occidendum, & vnum ad viuificandum: factúſque eſt Moab Dauid ſeruiẽs ſub tributo. Et percuſſit Dauid Adarézer filium Rohob regem Soba, quando profectus eſt vt dominaretur ſuper flumen Euphráten. B Et captis Dauid ex parte eius mille ſeptingentis equitibus, & viginti millibus peditum, ſubneruauit omnes iugales curruum: dereliquit autem ex eis centum currus. Venit quoque Syria Damaſci, vt præſidiũ ferret Adarézer regi Soba: & percuſſit Dauid de Syria viginti duo millia virorum. Et poſuit Dauid præſidium in Syria Damaſci: factáque eſt Syria * Dauid ſeruiens ſub tributo: ſeruauítque dominus Dauid in omnibus ad quæcunque profectus eſt. Et tulit Dauid arma aurea, quæ habebant ſerui Adarézer, & detulit ea in Ieruſalem. Et de Bete, & de Beroth ciuitatibus Adarézer tulit rex Dauid æs multum nimis, de quo fecit Salomõ omnia vaſa ærea in templo: & mare æneum, & columnas, & altare. C Audiuit autem Thou rex Emath, quòd percuſſiſſet Dauid omne robur Adarézer, & miſit Thou Ioram filiũ ſuũ ad regem Dauid, vt ſalutaret eum cõgratulans, & gratias ageret: eo quòd expugnaſſet Adarézer, & percuſſiſſet eum. Hoſtis quippe erat Thou Adarézer, & in manu eius erant vaſa aurea, & vaſa argentea, & vaſa ærea: quæ & ipſa ſanctificauit rex Dauid domino cum argẽto & au-

Syria Dauid tributaria.

Thou rex Emath, petit à Dauide pacẽ

¶de paſcuis] è tugurio

¶ſub eo,] in loco ſuo

¶ſuſcitabo] vel, ſtatuam

¶fidelis] vel, firma aut ſtabilis

¶Adam] hominum

¶domino,] ...

¶ſalutaret eũ cõgratulãs, & gratias ageret.] ſalutaret eum pacifice (vel munus offerret ei) & benediceret ei.

ro,quæ ſanctificauerat de vniuerſis gentibus quas ſubegerat,de Syria,& Moab,& filiis Am-
D mon,& Philiſthiim,& Amalec,& de manubiis Adarézer filii Rohob regis Soba. Fecit quoq;
ſibi Dauid nomen,cum reuerteretur capta Syria in valle Salinarum,cæſis decẽ & octo mil-
libus:& poſuit in Idumæa cuſtodes, ſtatuitque præſidium: & facta eſt vniuerſa Idumæa ſer-
uiens Dauid.& ſeruauit dominus Dauid in omnibus ad quæcunque profectus eſt. Et re-
gnauit Dauid ſuper omnem Iſrael:faciebat quoque Dauid iudicium,& iuſtitiam omni po-
pulo ſuo.Ioab autem filius Saruiæ erat ſuper exercitum:porrò Ioſaphat filius Ahilud,erat à
commentariis:& Sadoc filius Achitob,& Achimélech filius Abiathar, erãt ſacerdotes:& Sa-
raias,ſcriba: Banaias autem filius Ioiadæ ſuper Cerethi & Phelethi:filii autem Dauid,ſacer-
dotes erant.

Idumæa ſeruit Dauidi.

Dauid iudiciũ facit,& officiarios inſtituit.

¶à cõmentariis:] hebraice ad verbũ,monefactor, qui negotia gerẽda cõmemorat,& à libellis eſt.
¶ſup Cerethi] & Cerethi(erat vna ex familiis Iſrael)
¶filii autem] & filii
¶ſacerdotes] principes(vel, primarii adlatus regis.LXX, aulæ principes)

CAP. IX.

A ET dixit Dauid,Putáſne eſt aliquis qui remanſerit de domo Saul,vt faciã cum eo miſeri-
cordiam propter Ionathan? Erat autem de domo Saul, ſeruus,nomine Siba:quem cum
vocaſſet rex ad ſe,dixit ei, Túne es Siba? Et ille reſpondit, Ego ſum ſeruus tuus. Et ait rex,
Nunquid ſupereſt aliquis de domo Saul:vt faciam cum eo miſericordiam dei? Dixítq; Siba
B regi,Supereſt filius Ionathan debilis pedibus. Vbi,inquit,eſt? Et Siba ad regem, Ecce,ait, in
domo eſt Machir filii Ammiel in Lo-dabar. Miſit ergo rex Dauid, & tulit eũ de domo
Machir filii Ammiel de Lo-dabar. Cum autem veniſſet Miphi-bóſeth filius Ionathan filii
Saul ad Dauid,corruit in faciem ſuã,& adorauit.Dixítq;Dauid,Miphi-bóſeth? Qui reſpon
dit,Adſum ſeruus tuus.Et ait ei Dauid,Ne timeas,quia faciens faciam in te miſericordiam
propter Ionathan patrem tuum,& reſtituam tibi omnes agros Saul patris tui,& tu comedes
C panem in menſa mea ſemper.Qui adorans eum,dixit, Quis ego ſum ſeruus tuus, quoniam
reſpexiſti ſuper canem mortuum ſimilem mei? Vocauit itaque rex Siban puerum Saul, &
dixit ei,omnia quæcunque fuerunt Saul,& vniuerſam domum eius,dedi filio domini tui.O-
perare igitur ei terram tu, & filii tui,& ſerui tui: & inferes filio domini tui cibos, vt alatur:
Miphi-bóſeth autem filius domini tui comedet ſemper panem ſuper menſam meam. Erant
D autem Sibæ quindecim filii, & viginti ſerui. Dixítque Siba ad regem, Sicut iuſſiſti domi-
ne mi rex ſeruo tuo,ſic faciet ſeruus tuus: & Miphi-bóſeth comedet ſuper mẽſam meã qua-
ſi vnus de filiis regis. Habebat autem Miphi-bóſeth filium paruulũ nomine Micha,omnis
vero cognatio domus Sibæ ſeruiebat Miphi-bóſeth. Porrò Miphi-bóſeth habitabat in Ieru
ſalem: quia de menſa regis iugiter veſcebatur:& erat claudus vtroque pede.

Siba ſeruus Saul.

Miſericordia dei beneficiúmq; ꝓpter deum.

Dauid Miphiboſeth filio Ionathæ oẽs Saulis agros reſtituit,iuxta ꝓmiſſionẽ Ionathæ amico ſuo factam.

Micha.

¶omnis vero cognatio] oẽs vero habitatores
¶de menſa] ſup menſam

CAP. X.

A FActum eſt autem poſt hæc, vt moreretur rex filiorum Ammon,& regnauit Hanon filius
eius pro eo.Dixítque Dauid,Faciam miſericordiã cum Hanon filio Naas,ſicut fecit pa-
ter eius mecum miſericordiam. Miſit ergo Dauid conſolans eum per ſeruos ſuos ſuper pa-
tris interitu. Cum autem veniſſent ſerui Dauid in terrã filiorum Ammon, dixerũt prin
cipes filiorum Ammon ad Hanon dominum ſuum,Putas quòd propter honorem patris tui
miſerit Dauid ad te conſolatores, & non ideò vt te inueſtigaret, & exploraret ciuitatem, &
euerteret eam,miſit Dauid ſeruos ſuos ad te? Tulit itaque Hanon ſeruos Dauid, raſítque di
midiam partem barbæ eorum, & præſcidit veſtes eorum medias vſque ad nates, & dimiſit
B eos. Quod cum nuntiatum eſſet Dauid, miſit in occurſum eorum:erant enim viri cõfu-
ſi turpiter valde: & mandauit eis Dauid, Manete in Iericho, donec creſcat barba veſtra, &
tunc reuertimini. Videntes autem filii Ammon, quòd iniuriam feciſſent Dauid, miſe-
runt, & conduxerunt mercede Syrum Rohob, & Syrum Soba viginti millia peditum, & à
rege Maacha mille viros,& ab Iſ-tob decem millia virorum.Quod cum audiſſet Dauid,mi
ſit Ioab & omnem exercitum bellatorum. Egreſſi ſunt ergo filii Ammon,& direxerunt a-
ciem ante ipſum introitum portæ: Syrus autem Soba, & Rohob, & Iſ-tob, & Maacha ſe-
orſum erant in cãpo. Videns igitur Ioab quòd præparatũ eſſet aduerſum ſe præliũ,& ex ad-
C uerſo & poſt tergũ,elegit ſibi ex omnibus electis Iſrael,& inſtruxit aciẽ contra Syrũ: reliquã
autẽ partẽ populi tradidit Abiſai fratri ſuo:qui direxit aciẽ aduerſus filios Ammõ.Et ait Io-
ab,Si præualuerint aduerſum me Syri,eris mihi in adiutoriũ:ſi autẽ filii Ammon præualue
rint aduerſum te,auxiliabor tibi.Eſto vir fortis, & pugnemus pro populo noſtro, & ciuitate
dei noſtri: dominus autẽ faciet quod bonũ eſt in conſpectu ſuo. Iniit itaque Ioab & populus
qui erat cũ eo,certamẽ cõtra Syros:qui ſtatim fugerũt à facie eius. Filii autẽ Ammon vidẽtes
quia fugiſſent Syri,fugerũt & ipſi à facie Abiſai,& ingreſſi ſũt ciuitatẽ:reuerſúſq; eſt Ioab à

Mittit Dauid ſeruos ad cõſolandũ Hanon.
1.para.19.a.
Miſericordia Conſolari.

Ignominia affecti remittuntur.

Ammonitæ cum Syris cõgregantur in præliũ cõtra Dauidẽ;quos debellat Dauid.

¶iniuriã] abominationẽ(vel, rẽ fœdã)
¶decem] duodecim

¶ciuitate] ciuitatibus

Sobach princeps exercit⁹ Adarezer, occiditur cū exercitu.

à filiis Ammon,& venit Ieruſalem. Videntes igitur Syri quoniā corruiſſent coram Iſra-
el, congregati ſunt pariter. Miſitque Adarézer, & eduxit Syros qui erant trans fluuium, & D
adduxit eorum exercitum: Sobach autem magiſter militiæ Adarézer, erat princeps eorum.
Quod cum nuntiatum eſſet Dauid, contraxit omnem Iſraelem, & tranſiuit Iordanem, ve-
nítque in Helam: & direxerunt aciem Syri ex aduerſo Dauid, & pugnauerunt contra eum.
Fugerúntque Syri à facie Iſrael,& occîdit Dauid de Syris ſeptingentos currus,& quadragin-
ta millia equitū:& Sobach principē militiæ percuſſit,qui ſtatim mortuus eſt. Videntes autē
vniuerſi reges qui erant in præſidio Adarézer , ſe victos eſſe ab Iſrael,fecerūt pacē cū Iſrael:
& ſeruierunt eis,timuerúntque Syri auxiliū præbere vltra filiis Ammon.

¶princeps eorū ... teeos.

¶qui erant in præſ dio ſerui

Syri ſeruiunt Dauidi.

CAP. XI.

Rabba obſidetur. 1.par.20.a.

Dauidis adulteriū cum Beth-ſabee.

FActum eſt autem,vertente anno, eo tempore quo ſolent reges ad bella procedere, miſit A
Dauid Ioab,& ſeruos ſuos cum eo,& vniuerſum Iſrael, & vaſtauerunt filios Ammon, &
obſederunt Rabba: Dauid autem remanſit in Ieruſalem. Dum hæc agerentur, accidit
quadam die vt ſurgeret Dauid de ſtratu ſuo poſt meridiē, & deambularet in ſolario domus
regiæ: viditque mulierem ſe lauātem ex aduerſo ſuper ſolarium ſuum:erat autē mulier pul-
chra valde. Miſit ergo rex,& requiſiuit quæ eſſet mulier. Nuntiatúmque eſt ei quòd ipſa eſſet
Beth-ſabee filia Eliam,vxor Vriæ Hethæi. Miſſis itaque Dauid núntiis tulit eam: quæ cum
ingreſſa eſſet ad illum,dormiuit cum ea:ſtatímque ſanctificata eſt ab immunditia ſua, & re-
uerſa eſt in domū ſuam concepto fœtu. Mitténſque nūtiauit Dauid,& ait, Concepi. Mi-
ſit autem Dauid ad Ioab, dicens , Mitte ad me Vriam Hethæum . Miſítque Ioab Vriam ad B
Dauid. Et venit Vrias ad Dauid:quæſiuítque Dauid quàm recte ageret Ioab, & populus, &
quomodo adminiſtraretur bellum. Et dixit Dauid ad Vriam, Vade in domum tuam,& laua
pedes tuos. Et egreſſus eſt Vrias de domo regis,ſecutúſque eſt eū cibus regius. Dormiuit au-
tem Vrias ante portam domus regiæ,cum aliis ſeruis domini ſui,& non deſcendit ad domū
ſuam. Nuntiatúmque eſt Dauid à dicentibus, Non iuit Vrias in domum ſuam. Et ait Dauid
ad Vriam, Nunquid non de via veniſti?quare non deſcendiſti in domum tuam? Et ait Vrias
ad Dauid, Arca,& Iſrael,& Iuda habitant in papilionibus,& dominus meus Ioab,& ſerui do-
mini mei ſuper faciem terræ manent:& ego ingrediar domum meam, vt comedā & bibam,
& dormiam cum vxore mea? per ſalutem tuā, & per ſalutē animæ tuæ nō faciam rem hanc.
Ait ergo Dauid ad Vriam, Mane hic etiam hodie, & cras dimittam te. Manſit autem Vrias
in Ieruſalem in die illa & altera , & vocauit eum Dauid vt comederet coram ſe & biberet , C
& inebriauit eum:qui egreſſus veſpere,dormiuit in ſtratu ſuo cū ſeruis domini ſui,& in domū
ſuam non deſcendit. Factum eſt ergo mane,& ſcripſit Dauid epiſtolam ad Ioab:miſítque
per manum Vriæ,ſcribēs in epiſtola, Ponite Vriam ex aduerſo belli, vbi fortiſſimū eſt præli-
um:& derelinquite eum,vt percuſſus intereat. Igitur cum Ioab obſideret vrbem,poſuit Vriā
in loco vbi ſciebat viros eſſe fortiſſimos. Egreſſíq; viri de ciuitate,bellabāt aduerſum Ioab,
& ceciderunt de populo ſeruorum Dauid,& mortuus eſt etiam Vrias Hethæus. Miſit
itaque Ioab,& nuntiauit Dauid omnia verba prælii,præcepítque nuntio,dicens,Cum com-
pleueris vniuerſos ſermones belli ad regē,ſi eum videris indignari,& dixerit, Quare acceſſi-
ſtis ad murum,vt præliaremini? an ignorabatis quod multa déſuper ex muro tela mittātur? D
Quis percuſſit Abimélech filium Ierobéſeth? nónne mulier miſit ſuper eum fragmen molæ
de muro,& interfecit eum in Thebes? quare iuxta murū acceſſiſtis? dices, Etiam ſeruus tuus
Vrias Hethæus occubuit. Abiit ergo nuntius, & venit,& narrauit Dauid omnia quæ ei præ-
ceperat Ioab. Et dixit nuntius ad Dauid, Præualuerunt aduerſum nos viri,& egreſſi ſunt ad
nos in agrum: nos autem facto impetu perſecuti eos ſumus vſque ad portā ciuitatis . Et di-
rexerūt iacula ſagittarii ad ſeruos tuos ex muro déſuper:mortuíq; ſunt de ſeruis regis, quin-
etiam ſeruus tuus Vrias Hethæus mortuus eſt. Et dixit Dauid ad nuntium, Hæc dices Ioab,
Non te frangat iſta res :varius enim euentus eſt belli,& nunc hunc, & nunc illum conſumit
gladius: cōforta bellatores tuos aduerſus vrbem, vt deſtruas eam,& exhortare eos. Audi-
uit autem vxor Vriæ,quòd mortuus eſſet Vrias vir ſuus,& planxit eum. Tranſactóque luctu
miſit Dauid ,& introduxit eam in domum ſuam , & facta eſt ei vxor , peperítque filium: &
diſplicuit verbum hoc quod fecerat Dauid,coram domino.

¶poſt meridiē, h ... pore veſpertino. ¶ ſolario vel, tecto ¶ex aduerſo ſuper ſo larium ſuū ...

¶ſanctificata vel, purificata. i. ceſſe runt menſtrua illa fœminarū: id quod eſt ſignum fœmina concepiſſe)

¶quàm recte agere Ioab,& populus, & quomodo admi ſtraret bellū. Idē pa ce Ioab, & de pace populi, & de pace belli. Heb.

¶ſecutúſque eſt eum cibus regius. Nu túmq; eſt eum do num regium.

¶ſalutem] vitam

Vriam ab exercitu reuocat Dauid,vt cū vxore dormiens,celaretur adulterium ſuum.

Vrias perfert literas ſuæ mortis.

Ioab impius timet perdere principis gratiam.

Mors Vriæ.

Nuntius à Ioab nūtiat Dauidi mortem Vriæ.

Iudic.9.g.

¶murum, Iciuitat ...

facto impetu ...

¶te frangat] diſpli ceat in oculis tu ... varius enim ca ... tus eſt belli, & ...

¶verbum] factum ...

Bethſabee poſt luctū viri accipitur à Dauide in vxorem.

CAP. XII.

Similitudine propoſita paupis & diuitis, Nathā à Dauide extorquet ſententiā proprio ore ſe condemnantem.

MIſit ergo dominus Nathan ad Dauid:qui cum veniſſet ad eū, dixit ei, Duo viri erant A
in ciuitate vna,vnus diues,& alter pauper. Diues habebat oues & boues plurimos val

de. Pauper autẽ nihil habebat omnino, præter ouem vnam paruulam quã emerat & nutrierat,& quæ creuerat apud eum cum filiis eius ſimul,de pane illius comedens,& de calice eius bibens,& in ſinu illius dormiens,erátque illi ſicut filia. Cum autem peregrinus quidam veniſſet ad diuitem, parcens ille ſumere de ouibus, & de bobus ſuis, vt exhiberet conuiuium peregrino illi qui venerat ad ſe,tulit ouem viri pauperis,& præparauit cibos homini illi qui

B venerat ad ſe.Iratus autem indignatione Dauid aduerſus hominẽ illum nimis,dixit ad Nathan, Viuit dominus, quoniã filius mortis eſt vir qui fecit hoc. Ouem reddet in quadruplũ, eò quòd fecerit verbum iſtud, & non pepercerit. Dixit autem Nathan ad Dauid, Tu es ille vir.Hæc dicit dominus deus Iſrael,Ego vnxi te in regem ſuper Iſrael,& ego erui te de manu Saul,& dedi tibi domum domini tui,& vxores domini tui in ſinu tuo,dedíque tibi domum Iſrael & Iuda:& ſi parua ſunt iſta, adiiciam tibi multo maiora. Quare ergo contẽpſiſti verbum domini,vt faceres malum in cõſpectu meo? Vriam Hethæum percuſſiſti gladio,& vxo-

C rem illius accepiſti in vxorem tibi,& interfeciſti eum gladio filiorum Ammon.Quã ob rem non recedet gladius de domo tua vſque in ſempiternum, eò quòd deſpexeris me, & tuleris vxorem Vriæ Hethæi,vt eſſet vxor tua.Itaque hæc dicit dominus, Ecce ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua,& tollam vxores tuas in oculis tuis,& dabo proximo tuo,& dormiet cum vxoribus tuis in oculis ſolis huius.Tu enim feciſti abſcondité: ego autem faciã verbum iſtud in conſpectu omnis Iſrael,& in cõſpectu ſolis.Et dixit Dauid ad Nathan, Peccaui domino. Dixítque Nathan ad Dauid, Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum: non mo-

D rieris. Veruntamen quoniam blaſphemare feciſti inimicos nomen domini: propter verbum hoc,filius qui natus eſt tibi,morte morietur.Et reuerſus eſt Nathan in domũ ſuam. Percuſſit quoque dominus paruulum quem pepererat vxor Vriæ Dauid,& deſperatus eſt.Deprecatúſque eſt Dauid dominum pro paruulo:& ieiunauit Dauid ieiunio, & ingreſſus ſeorſum iacuit ſuper terram. Venerunt autem ſeniores domus eius, cogentes eum vt ſurgeret de terra,qui noluit,nec comẽdit cum eis cibum. Accidit autem die ſeptima vt moreretur infans: timuerúntque ſerui Dauid nuntiare ei quod mortuus eſſet paruulus.dixerunt enim,Ecce cũ

E paruulus adhuc viueret,loquebamur ad eum,& non audiebat vocem noſtram:quantomagis ſi dixerimus,Mortuus eſt puer:ſe affliget? Cũ ergo Dauid vidiſſet ſeruos ſuos muſſitãtes, intellexit quòd mortuus eſſet infantulus:dixítq; ad ſeruos ſuos, Num mortuus eſt puer? Qui reſponderunt ei,Mortuus eſt. Surrexit ergo Dauid de terra,& lotus vnctúſque eſt:cúmque mutaſſet veſtes,ingreſſus eſt domum domini:& adorauit,& venit in domum ſuam,petiuítque vt poneret ei panẽ,& comedit. Dixerunt autem ei ſerui ſui,Quis eſt ſermo quem feciſti?propter infantẽ,cum adhuc viueret, ieiunaſti & flebas:mortuo autem puero ſurrexiſti, & comediſti panem? Qui ait,Propter infantẽ dum adhuc viueret,ieiunaui & fleui: dicebam

F enim, Quis ſcit ſi fortè donet eum mihi dominus,& viuet infans?Nũc autem quia mortuus eſt,quare ieiuno?nunquid potero reuocare eum amplius?ego vadam magis ad eum:ille verò non reuertetur ad me. Et conſolatus eſt Dauid Beth-ſabee vxorem ſuam,ingreſſúſque ad eam,dormiuit cum ea:quæ genuit filium,& vocauit nomen eius Salomon,& dominus dilexit eum.Miſítque eum in manu Nathan prophetæ, & vocauit nomen eius Amabilis domino:eò quòd diligeret eum dominus. Igitur pugnabat Ioab cõtra Rabbath filiorum Ammon,& expugnabat vrbem regiam.Miſítque Ioab nuntios ad Dauid, dicens, Dimicaui aduerſum Rabbath,& capiẽda eſt vrbs aquarum.Nunc igitur cõgrega reliquam partem popu-

G li, & obſide ciuitatem, & cape eam: ne cum à me vaſtata fuerit vrbs, nomini meo aſcribatur victoria.Congregauit itaque Dauid omnem populũ, & profectus eſt aduerſum Rabbath: cúmque dimicaſſet,cepit eam.Et tulit diadema regis eorum de capite eius pondo auri talentum,habens gẽmas pretioſiſſimas, & impoſitũ eſt ſuper caput Dauid. Sed & prædã ciuitatis aſportauit multã valde,populũ quoque eius adducens ſerrauit,& circumegit ſuper eos ferrata carpenta:diuiſítque cultris,& traduxit in typo laterũ:ſic fecit vniuerſis ciuitatibus filiorũ Ammon:& reuerſus eſt Dauid,& omnis exercitus in Ieruſalem.

CAP. XIII.

A Factum eſt autem poſt hæc, vt Abſalom filii Dauid ſororẽ ſpecioſiſſimã vocabulo Thamar,adamaret Amnon filius Dauid,& deperiret in eam valde,ita vt propter amorẽ eius ægrotaret:quia cum eſſet virgo, difficile ei videbatur vt quippiam inhoneſte ageret cum ea. Erat autẽ* Amnon amicus,nomine Ionadab filius Semmaa fratris Dauid,vir prudẽs valde.

¶peregrinꝰ] vel, viator

¶filius mortis eſt] Heb. ꝑ dignus morte eſt

¶verbũ iſtud] rẽ hãc, & infra.

¶meo] eius

¶blaſphemare] vel, contemnere

¶deſperatus eſt.] LXX, ægrotabat.

¶ſeorſum] pernoctauit, &

¶cogentes eũ vt ſurgeret] vt ſurgere facerent eum

¶Quis ẽ ſermo quẽ] Quid eſt hoc quod

¶fortè donet eũ mihi] vel, miſerebitꝰ mei

¶Amabilis dño:] Iedidia propter dñm: (.i. dilectum à dño:)

¶capienda eſt vrbs] etiam cepi vrbem

¶vaſtata] capta

¶nomini meo aſcribatꝰ victoria.] vocetꝰ nomen meum ſuper eam. Heb.

¶adducẽs] educens

¶& circũegit ſuper eos ferrata carpẽta: diuiſitque cultris,& traduxit in typo laterũ:] & poſuit ſuper eos ſerras ferreas,& trahas ferreas & ſecures ferreos: tranſireq; fecit eos per fornacẽ laterum:

*ipſi

Lex.

Contemnere verbum dei.

Pœna & crux Dauidis, impoſita à deo.

Dauidẽ pœnitet peccati eccl. 47.b. Peccatũ cõdonatꝰ, reſeruata cruce.

AEgrotat infans.

Orat, & ieiunat Dauid.

Moritꝰ infãs.

Naſcitꝰ Salomon. mat. 1. a

Expugnatur Rabbath. 1. par. 20. a.

Ammonitarum pergrauis afflictio.

Inceſtus Amnon filii Dauid cũ Thamar ſorore Abſalom.

Qui dixit ad eũ, Quare ſic attenuaris macie fili regis per ſingulos dies?cur non indicas mi-
hi?Dixítque Amnon, Thamar ſororem fratris mei Abſalom amo. Cui reſpondit Ionadab,
Cuba ſuper lectum tuum, & languorem ſimula: cúmque venerit pater tuus vt viſitet te, dic
ei, Veniat oro Thamar ſoror mea:vt det mihi cibum,& faciat pulmentum,*& comedam de
manu eius. Accubuit itaque Amnon, & quaſi ægrotare cœpit:cúmque veniſſet rex ad vi-
ſitandum eum,ait Amnon ad regem, Veniat obſecro Thamar ſoror mea, vt faciat in oculis
meis duas ſorbitiunculas,& cibum capiam de manu eius.Miſit ergo Dauid ad Thamar do- B
mum,dicens, Veni*in domum Amnon fratris tui, & fac ei pulmentum. Venítque Thamar
in domum Amnon fratris ſui:ille autem iacebat:quæ tollens farinam commiſcuit,& liquefa
ciens in oculis eius coxit ſorbitiũculas.Tollénſque quod coxerat effudit & poſuit coram eo,
& noluit comedere:dixítque Amnon, Eiicite vniuerſos à me.Cúmque eieciſſent omnes, di-
xit Amnon ad Thamar, Infer cibum in conclaui, vt veſcar de manu tua. Tulit ergo Tha-
mar ſorbitiunculas quas fecerat,& intulit ad Amnon fratrem ſuũ in conclaui. Cúmque ob-
tuliſſet ei cibum,apprehendit eam,& ait, Veni, cuba mecum ſoror mea. Quæ reſpondit ei,
Noli frater mi,noli opprimere me: neque enim hoc fas eſt in Iſrael, noli facere ſtultitiã hãc.
Ego enim ferre non potero opprobrium meum, & tu eris quaſi vnus de inſipientibus in Iſ- C
rael:quin potius loquere ad regem,& non negabit me tibi. Noluit autem acquieſcere preci-
Ammon expellit ipſam Thamar cũ ingẽti odio. bus eius,ſed præualẽs viribus oppreſſit eam,& cubauit cum ea. Et exoſam eam habuit Am-
non odio magno nimis: ita vt maius eſſet odiũ quo oderat eam, amore quo antè dilexerat.
Dixítque ei Amnon,Surge,& vade.Quæ reſpondit ei, Maius eſt hoc malum quod nũc agis
aduerſum me,quàm quod antè feciſti, expellẽs me.Et noluit audire eam: ſed vocato puero,
qui miniſtrabat ei,dixit,Eiice hanc à me foras:& claude oſtiũ poſt eam. Quæ induta erat ta
lari tunica: huiuſcemodi enim filiæ regis virgines veſtibus vtebãtur. Eiecit itaq; eã miniſter
Thamar dolens, cinere aſperſa caput manet apud Abſalom. illius foras:clauſítque fores poſt eã.Quæ aſpergẽs cinerẽ capiti ſuo,ſciſſa talari tunica,impo
ſitíſq; manibus ſuper caput ſuũ ibat ingrediẽs,& clamans.Dixit autẽ ei Abſalom frater ſuus, D
Nũquid Amnon frater tuus cõcubuit tecũ?ſed nunc ſoror tace,frater tuus eſt:neque affligas
cor tuũ pro hac re.Manſit itaq; Thamar contabeſcẽs in domo Abſalom fratris ſui. Cum
autem audiſſet rex Dauid verba hæc,contriſtatus eſt valde,& noluit contriſtare ſpiritũ Am-
non filii ſui,quoniam diligebat eum,quia primogenitus erat ei.Porro non eſt locutus Abſa
lom ad Amnon,nec malum, nec bonum:oderat enim Abſalom Amnon, eò quòd violaſſet
Thamar ſororem ſuam. Factum eſt autẽ poſt tempus biennii,vt tonderentur oues Abſa-
Abſalom cõuiuio celebrato in tõſione ouium, occidit fratrẽ ſuũ Amnon. lom in Baal-haſor,quæ eſt iuxta Ephráim:& vocauit Abſalom omnes filios regis, venítque
ad regem,& ait ad eum,Ecce tondẽtur oues ſerui tui: veniat oro rex cum ſeruis ſuis ad ſer- E
uum ſuũ.Dixítque rex ad Abſalom, Noli fili mi,noli rogare vt veniamus omnes, & graue-
mus te. Cum autẽ cogeret eum, & noluiſſet ire, benedixit ei. Et ait Abſalom,Si non vis ve-
nire,veniat obſecro nobiſcum ſaltẽ Amnon frater meus.Dixítque ad eum rex, Non eſt ne-
ceſſe vt vadat tecum.Coegit itaque Abſalom eum,& dimiſit cum eo Amnon & vniuerſos fi-
lios regis.Præceperat autem Abſalom pueris ſuis, dicens, Obſeruate cum temulentus fuerit
Amnon vino, & dixero vobis: percutite eum,& interficite,nolite timere,ego enim ſum qui
præcipio vobis: roboramini, & eſtote viri fortes. Fecerunt ergo pueri Abſalom aduerſum
Amnon , ſicut præceperat eis Abſalom: ſurgentéſque omnes filii regis aſcenderunt ſingu- F
li mulas ſuas , & fugerunt . Cúmque adhuc pergerent in itinere , fama peruenit ad Dauid ,
dicens, Percuſſit Abſalom omnes filios regis , & non remanſit ex eis ſaltem vnus . Surrexit
Triſtis Dauid ob mortẽ Amnonis. itaque rex, & ſcidit veſtimenta ſua: & cecidit ſuper terram: & omnes ſerui illius qui aſſiſte-
bant ei, ſciderunt veſtimenta ſua . Reſpondens autẽ Ionadab filius Semmaa fratris Dauid,
dixit, Ne æſtimet dominus meus rex quòd omnes pueri filii regis occiſi ſint: Amnon ſolus
mortuus eſt, quoniã in ore Abſalom erat poſitus ex die qua oppreſſit Thamar ſororẽ eius .
Fugit Abſalom. Nũc ergo ne ponat dominus meus rex ſuper cor ſuũ verbũ iſtud,dicẽs,Omnes filii regis occi G
ſi ſunt:quoniã Amnon ſolus mortuus eſt. Fugit autẽ Abſalõ,& eleuauit puer ſpeculator ocu
los ſuos,& aſpexit:& ecce populus multus veniebat per iter deuiũ ex latere mõtis. Dixit au-
tem Ionadab ad regẽ,Ecce filii regis adſunt:iuxta verbũ ſerui tui,ſic factũ eſt.Cúmque ceſ-
ſaſſet loqui,apparuerũt & filii regis:& intrãtes leuauerũt vocẽ ſuã,& fleuerũt: ſed & rex & o-
mnes ſerui eius fleuerũt ploratu magnonimis. Porrò Abſalõ fugiẽs,abiit ad Tholomai filiũ

¶attenuaris macie] ægrotus es
¶pulmẽtũ,]vſ,cibũ,
* in oculis meis,] vt videam
¶quaſi ægrotare cœpit:]finxit ſe ægrotare:
¶duas ſorbitiunculas,] laganũ vnum aut duo,
*obſecro,
¶ſorbitiunculas.] lagana. & infra.
¶quod coxerat,] ſartaginem,
¶ferre nõ potero opprobriũ meũ,] quo abire faciã, (vl, quo feram) opprobrium meum?
¶talari] polymita & infra.
¶ingrediẽs,] eundo,
¶affligas cor tuum] ponas cor tuum ad hoc.
¶contabeſcens] deſolata
& noluit cõtriſtare ſpiritũ Amnon filii ſui, quoniã diligebat eum, quia primogenitus erat ei. Hæc non leguntur in veterib9 exẽpl. ſicut nec apud Hebræos.
¶temulẽtus fuerit] iucundũ fuerit cor
¶deuiũ] poſt ſe

¶Ceſſauitq; rex Dauid pſequi Abſalō,] Et deſyderauit aīa Dauid regis egredí ꝓpter Abſalom(vel, Et deſyderauit mater Abſalō Dauidem, vt egrederetur è loco ſuo ad filiū ſuum. LXX, Et ceſſauit ſpiritus regis Dauid vt egrederetur contra Abſalom)

Ammiud regē Geſſur. Luxit ergo Dauid filium ſuum multis diebus. Abſalom autem cum fu
giſſet, & veniſſet in Geſſur, fuit ibi tribus annis. Ceſſauítque rex Dauid perſequi Abſalom,
eo quòd conſolatus eſſet ſuper Amnon interitu.

CAP. XIIII.

*obſecro,

Aſtu mulieris Thecuitidis reuocaт̃ Abſalom.

A INtelligēs autem Ioab filius Saruiæ, quòd cor regis verſum eſſet ad Abſalom, miſit The-
cuam, & tulit inde mulierem ſapientem, dixítque ad eam, Lugere te ſimula*, & indue-
re veſte lugubri, & ne vngaris oleo, vt ſis quaſi mulier plurimo iam tempore lugens mor-
tuum: & ingrediêris ad regem, & loqueris ad eum ſermones huiuſcemodi. Poſuit autē Ioab
verba in ore eius. Itaque cum ingreſſa fuiſſet mulier Thecuitis ad regem, cecidit*corā eo ſu-
per terrā, & adorauit, & dixit, Serua me rex. Et ait ad eam rex, Quid cauſæ habes? Quæ reſ-
pondit, Heu, mulier vidua ego ſum: mortuus eſt enim vir meus. Et ancillæ tuæ erant duo fi-
lii: qui rixati ſunt aduerſum ſe in agro, nullúſque erat qui eos prohibere poſſet: & percuſſit
B alter alterum, & interfecit eum. Et ecce conſurgens vniuerſa cognatio aduerſum ancillā tuā,
dicit, Trade eum qui percuſſit fratrem ſuum, vt occidamus eum pro anima fratris ſui quem
interfecit, & deleamus hæredem: & quærunt extinguere ſcintillam meam quæ relicta eſt, vt
non ſuperſit viro meo nomē, & reliquiæ ſuper terram. Et ait rex ad mulierem, Vade in do-
mum tuam, & ego iubebo pro te. Dixítque mulier Thecuitis ad regem, In me domine mi
rex ſit iniquitas, & in domum patris mei: rex autem & thronus eius ſit innocens. Et ait rex,
Qui contradixerit tibi, adduc eum ad me, & vltrà non addet vt tangat te. Quæ ait, Recorde-
C tur*rex domini dei ſui, vt non multiplicentur proximi ſanguinis ad vlciſcendum, & nequa-
quam interficiant filium meum. Qui ait, Viuit dominus quia non cadet de capillis filii tui
ſuper terram. Dixit ergo mulier, Loquatur ancilla tua ad dominum meum regem verbum.
Et ait, Loquere. Dixítque mulier, Quare cogitaſti huiuſcemodi rem contra populum dei, &
locutus eſt rex verbum iſtud vt peccet, & non reducat eiectū ſuum? Omnes morimur, & qua- Eze. 18. g. 33. c.
ſi aquæ dilabimur in terram quæ non reuertuntur: nec vult deus perire animam, ſed retra-
ctat cogitans, ne penitus pereat qui abiectus eſt. Nunc igitur*veni vt loquar ad dominū meū
regem verbum hoc præſente populo. Et dixit ancilla tua, Loquar ad regem, ſi quo modo fa-
D ciat rex verbum ancillæ ſuæ. Et audiuit rex, vt liberaret ancillam ſuam de manu omnium
qui volebant de hæreditate dei delere me, & filium meum ſimul. Dicat ergo ancilla tua, vt
fiat verbum domini mei regis ſicut ſacrificium. Sicut enim angelus domini, ſic eſt domi-
nus meus rex, vt nec benedictione, nec maledictione moueatur: vnde & dominus deus tuus
eſt tecum. Et reſpondens rex, dixit ad mulierem, Ne abſcondas à me verbum quod te inter-
rogo. Dixítque ei mulier, Loquere domine mi rex. Et ait rex, Nunquid manus Ioab tecum
E eſt in omnibus iſtis? Reſpondit mulier, & ait, Per ſalutem animæ tuæ domine mi rex, nec ad
ſiniſtram, nec ad dexterā eſt ex omnibus his quæ locutus eſt dominus meus rex: ſeruus enim
tuus Ioab, ipſe præcepit mihi, & ipſe poſuit in os ancillæ tuæ omnia verba hæc. Vt verte-
rem figuram ſermonis huius, ſeruus tuus Ioab præcepit iſtud: tu autem domine mi rex, ſa-
piens es, ſicut habet ſapientiam angelus dei, vt intelligas omnia ſuper terram. Et ait rex ad
Ioab, Ecce placatus feci verbum tuum: vade ergo, & reuoca puerū Abſalom. Cadénſque Io-
ab ſuper faciem ſuam in terram, adorauit, & benedixit regi: & dixit Ioab, Hodie intellexit
ſeruus tuus quia inueni gratiā in oculis tuis domine mi rex: feciſti enim ſermonē rex ſer-
F ui tui. Surrexit ergo Ioab, & abiit in Geſſur, & adduxit Abſalom in Ieruſalem. Dixit au-
tem rex, Reuertatur in domum ſuam: & faciem meam non videat. Reuerſus eſt itaque Ab- Dauid renuit videre Abſalom.
ſalom in domum ſuam, & faciem regis non vidit. Porro ſicut Abſalom, vir non erat pul-
cher in omni Iſrael, & decorus nimis: à veſtigio pedis vſque ad verticem, non erat in eo ma- Pulcher Abſalom.
cula. Et quando tondebat capillum (ſemel autem in anno tondebatur, quia grauabat eū cæ-
ſaries) ponderabat capillos capitis ſui ducētis ſiclis pondere publico. Nati ſunt autē Ab- Cæſaries eius.
ſalom filii tres: & filia vna, nomine Thamar, elegātis formæ. Manſítque Abſalom in Ie- Thamar filia Abſalom.
G ruſalem duobus annis, & faciem regis non vidit. Miſit itaque ad Ioab, vt mitteret eum ad re-
gem: qui noluit venire ad eum. Cúmque ſecundo miſiſſet: & ille noluiſſet venire ad eū, dixit
ſeruis ſuis, Scitis agrum Ioab iuxta agrum meum, habentem meſſem hordei: ite igitur, & ſuc Abſalom meſſem Ioab ſuccendit.
cendite eum igni. Succenderunt ergo ſerui Abſalom ſegetem igni. Et venientes ſerui Ioab,
ſciſſis veſtibus ſuis, dixerunt, Succenderunt ſerui Abſalom partem agri igni. Surrexítque

Left margin notes:

*ſuper faciem ſuam

► me

¶Heu,] Profecto

¶ſuperſit] ponam
¶reliquiæ] reſiduū

¶iniquitas,] vel pœna iniquitatis (ſubaudi, ſi quid cōtra legem feceris ignoſcēdo)

*obſecro,

¶dilabimur] quę defluūt (vel, decurrūt)
¶reuertuntur:] congregantur:
¶perire] accipere
¶penitus pereat qui abiectus eſt.] is qui abiect⁹ eſt, à ſe quoque expellatur.
*quòd
¶præſente populo.] cauſa eſt, q̃a terruit me populus (ſubdicens quòd nō proderit clamor meus coram te de hac re.)
¶Et audiuit rex; vt liberaret] Audiet enim rex vt liberet
¶volebant] volunt
¶Dicat] Dixit (vel, cogitauit)
¶vt fiat] fiet
¶nec benedictione, nec maledictiōe moueat:] vt audiat bonum & malum:
¶manus] .i. cōſiliū
¶nec ad ſiniſtrā &c.] Id eſt, rem ipſam vt eſt, dixiſti.
¶ pcepit iſtud:] fecit rem hanc:
►placatus

¶decor⁹] ſplendid⁹

¶publico.] regio.

►Et veniētes ſerui Ioab, ſciſſis veſtib⁹ ſuis, dixerūt, Succēderūt ſerui Abſalom partem agri igni. Hęc nuſquā apđ antiquos legūtur, ſicut nec in Hebræis.

Ioab, & venit ad Abſalom in domum eius, & dixit, Quare ſuccenderunt ſerui tui ſegetem
meam igni? Et reſpondit Abſalom ad Ioab, Miſi ad te obſecrans vt venires ad me, & mitte-
rem te ad regem, vt diceres ei, Quare veni de Geſſur? melius mihi erat ibi eſſe: obſecro ergo
vt videã faciem regis: quòd ſi memor eſt iniquitatis meæ, interficiat me. Ingreſſus ita-
que Ioab ad regem, nuntiauit ei omnia: vocatúſque eſt Abſalom, & intrauit ad regẽ, & ado-
rauit ſuper faciem terræ coram eo: oſculatúſque eſt rex Abſalom.

Abſalom introductus, à p̃re oſculat.

CAP. XV.

Abſalom animos populi ſibi cõciliat, volẽs regnare.

IGitur poſt hæc fecit ſibi Abſalom currus & equites, & quinquaginta viros qui præcede- A
rent eum. Et mane conſurgens Abſalom, ſtabat iuxta introitum portæ in via, & omnem
virum qui habebat negotium vt veniret ad regis iudicium, vocabat Abſalom ad ſe, & dice-
bat, De qua ciuitate es tu? Qui reſpondens aiebat, Ex vna tribu Iſrael ego ſum ſeruus tuus.
Reſpondebátque ei Abſalom, Vidẽtur mihi ſermones tui boni & iuſti, ſed non eſt qui te au-
diat conſtitutus à rege. Dicebátque Abſalom, Quis me conſtituat iudicem ſuper terram, vt
ad me veniant omnes qui habent negotium, & iuſtè iudicem? Sed & cum accederet ad eum
homo vt ſalutaret illum, extendebat manũ ſuam, & apprehendens, oſculabatur eum. Facie- B
bátque hoc omni Iſrael venienti ad iudicium vt audiretur à rege, & ſolicitabat corda virorũ
Iſrael. Poſt quadraginta autem annos, dixit Abſalom ad regem Dauid, Vadã* & reddam
vota mea quæ voui domino in Hebron. Vouens enim vouit ſeruus tuus, cum eſſet in Geſſur
Syriæ, dicens, Si reduxerit me dominus in Ieruſalem, ſacrificabo domino. Dixítque ei rex
Dauid, Vade in pace. Et ſurrexit, & abiit in Hebrõ. Miſit autẽ Abſalom exploratores in vni-
uerſas tribus Iſrael, dicens, Statim vt audieritis clangorẽ buccinæ, dicite, Regnauit Abſalom
in Hebron. Porrò cum Abſalom ierunt ducenti viri de Ieruſalem vocati, eũtes ſimplici cor-
de, & cauſam penitus ignorantes. Accerſiuit quoque Abſalom Achitóphel Gilonitem conſi- C
liarium Dauid de ciuitate ſua Gilo, cum immolaret victimas: & facta eſt coniuratio valida,
populúſque concurrens augebatur cum Abſalom. Venit igitur nuntius ad Dauid, dicẽs,
Toto corde vniuerſus Iſrael ſequitur Abſalom. Et ait Dauid ſeruis ſuis qui erant cum eo in
Ieruſalẽ, Surgite, fugiamus: neque enim erit nobis effugiũ à facie Abſalom: feſtinate egredi,
ne forte veniẽs occupet nos, & impellat ſuper nos ruinam, & percutiat ciuitatẽ in ore gladii.
Dixeruntque ſerui regis ad eum, Omnia quæcũque præceperit dominus noſter rex, liben-
ter exequimur ſerui tui. Egreſſus eſt ergo rex, & vniuerſa domus eius pedibus ſuis: & dereli
quit rex decem mulieres concubinas ad cuſtodiendã domũ. Egreſſúſque rex & omnis Iſrael D
pedibus ſuis, ſtetit procul à domo: & vniuerſi ſerui eius ambulabant iuxta eum, & legiones
Cerethi & Phelethi, & omnes Gethæi pugnatores validi ſexcenti viri qui ſecuti eum fuerant
de Geth pedites, præcedebant regem. Dixit autem rex ad Ethai Gethæũ, Cur venis no-
biſcum? reuertere, & habita cum rege, quia peregrinus es, & egreſſus es de loco tuo. Heri ve-
niſti, & hodie cõpellêris nobiſcum egredi? ego autem vadã quo iturus ſum: reuertere, & re-
duc tecum fratres tuos, & dominus faciet tecum miſericordiam & veritatem, quia oſtendiſti
gratiam & fidem. Et reſpondit Ethai regi, dicens, Viuit dominus, & viuit dominus meus
rex: quoniã in quocũque loco fueris domine mi rex: ſiue in morte, ſiue in vita, ibi erit ſer- E
uus tuus. Et ait Dauid Ethai, Veni, & tranſi. Et tranſiuit Ethai Gethæus, & omnes viri qui
cum eo erant, & reliqua multitudo. Omnéſque flebant voce magna, & vniuerſus populus
tranſibat: rex quoque tranſgrediebatur torrentem Cedron, & cunctus populus incedebat con
tra viam quæ reſpicit ad deſertum. Venit autem & Sadoc ſacerdos, & vniuerſi Leuitæ
cum eo, portantes arcam fœderis dei, & depoſuerunt arcam dei: & aſcẽdit Abiathar, donec
expletus eſſet omnis populus qui egreſſus fuerat de ciuitate. Et dixit rex ad Sadoc, Reporta
arcam dei in vrbem: ſi inuenero gratiam in oculis domini, reducet me, & oſtendet mihi eã &
tabernaculum ſuum. Si autem dixerit mihi, Non places: præſto ſum, faciat mihi quod bonũ F
eſt coram ſe. Et dixit rex ad Sadoc ſacerdotem, O videns reuertere in ciuitatem in pace: &
Achimaas filius tuus, & Ionathan filius Abiathar duo filii veſtri, ſint vobiſcũ. Ecce ego abſ-
condar in campeſtribus deſerti, donec veniat ſermo à vobis, indicans mihi. Reportauerunt
ergo Sadoc & Abiathar arcam dei in Ieruſalem, & manſerunt ibi. Porrò Dauid aſcendebat
cliuum oliuarum, ſcandens & flens, nudis pedibus incedens, & operto capite, ſed & omnis
populus qui erat cum eo, operto capite aſcendebat plorans. Nuntiatum eſt autem Da-
uid quòd Achitóphel eſſet in cõiuratione cũ Abſalom, dixítq; Dauid, Infatua quæſo domi-

Abſalom mẽtitur ſacrificium & votũ, dũ hypocriſi & fraude regnũ quærit.

Coniuratio Abſalom.

Fugit Dauid à facie Abſalom.

Ethai proſelyt⁹, ſequitur Dauidem fugientem.

Sadoc ſacerdotẽ cũ arca ſequẽtem, remittit Dauid in vrbẽ.

Vera ſui mortificatio, & abnegatio.

Orõ Dauidis cõtra Achitóphel.

¶ memor eſt iniquitatis meæ,] ſi eſt ... me iniquitas,
¶ terræ] ſuã, in terrã
¶ iuſte iudicẽ] iudiciũ & iuſtitiã faciã eis!
¶ vt ſalutaret illũ] & incuruabat ſe illi,
¶ ſolicitabat] furabatur Abſalom ... cie iuſtitiæ, ipſis ignorãtibus ... bat eis corda, ... cepti, p eo ſent...
* obſecro,
¶ ſacrificabo] ...
¶ præceperit] ...rit
¶ legiones] omnes
¶ pugnatores vali...
¶ egreſſus es de loco tuo.] vagus es ad ... cum tuum.
¶ cõpellêris nobiſcum egredi?] demigrare faciã te, vt nobiſcũ eas!
¶ & dñs faciet tecum miſericordiã & veritatẽ, quia oſtendiſti gratiã & fidẽ] ... cũ ſit miſericordia & veritas.
¶ egreſſus fuerat] ... grediebatur
¶ indicans] quonam ... tietis
¶ cliuũ] per aſcẽſum ...

¶pleno capite.] ſup caput ſuum.
*mihi

G ne conſilium Achitóphel. Cúmque aſcenderet Dauid ſummitatem montis in quo adoratu-
rus erat deum, ecce occurrit ei Chuſai Arachites, ſciſſa veſte, & terra pleno capite. Et dixit ei
Dauid, Si veneris mecū, eris mihi oneri: ſi autem in ciuitatē reuertaris, & dixeris Abſalom,
Seruus tuus ſum ego rex, ſicut fui ſeruus patris tui, ſic ero ſeruus tuus: diſſipabis* conſilium
Achitóphel. Habes autem tecum Sadoc & Abiathar ſacerdotes: & omne verbum quodcun-
que audieris de domo regis, indicabis Sadoc & Abiathar ſacerdotibus. Sunt enim cū eis duo
filii eorum Achimaas filius Sadoc, & Ionathan filius Abiathar: & mittetis per eos ad me om
ne verbum quod audieritis. Veniēte ergo Chuſai amico Dauid in ciuitatem, Abſalom quo-
que ingreſſus eſt Ieruſalem.

Chuſai remittit Dauid i Ieruſalem.

CAP. XVI.

¶maſſis palatarū,] ficis ſiccis,
¶palatæ] ficus ſiccę
¶Oro vt] īcuruās ſe,

A Cumque Dauid tranſiſſet paululum montis verticē, apparuit Siba, puer Miphibóſeth, in
occurſum eius, cum duobus aſinis, qui onerati erant ducentis panibus, & centum alliga
turis vuæ paſſæ, & centum maſſis palatarum, & vtre vini. Et dixit rex Sibæ, Quid ſibi volūt
hæc? Reſpondítque Siba, Aſini, domeſtici regis vt ſedeant, & panes & palatæ ad veſcendum
pueris, vinum autē vt bibat ſi quis defecerit in deſerto. Et ait rex, Vbi eſt filius domini tui?
Reſpondítque Siba regi, Remanſit in Ieruſalem, dicens, Hodie reſtituet mihi domus Iſrael
regnum patris mei. Et ait rex Sibæ, Tua ſint omnia quæ fuerunt Miphibóſeth. Dixítque Si-
ba, Oro vt inueniam gratiā apud te domine mi rex. Venit ergo rex Dauid vſque Bahu-
rim: & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, pro
B cedebat egrediens, & maledicebat. Mittebátque lapides contra Dauid, & cōtra vniuerſos ſer-
uos regis Dauid: omnis autem populus, & vniuerſi bellatores à dextro & à ſiniſtro latere re-
gis incedebant. Ita autē loquebatur Semei cum malediceret regi, Egredere, egredere vir ſan-
guinum, & vir belial. Reddidit tibi dominus vniuerſum ſanguinem domus Saul: quoniā in-
uaſiſti regnum pro eo, & dedit dominus regnum in manu Abſalom filii tui: & ecce premunt
te mala tua, quoniam vir ſanguinum es. Dixit autem Abiſai filius Saruiæ, regi, Quare ma-
ledicit canis hic moriturus domino meo regi? vadā*, & amputabo caput eius: Et ait rex, Quid
mihi & vobis eſt filii Saruiæ? dimittite eum vt maledicat: dominus enim præcepit ei vt ma-
lediceret Dauid: & quis eſt qui audeat dicere quare ſic fecerit? Et ait rex Abiſai, & vniuerſis
C ſeruis ſuis, Ecce filius meus, qui egreſſus eſt de vtero meo, quærit animam meam: quantò ma
gis hic filius Iemini? dimittite eum vt maledicat iuxta præceptum domini, ſi forte reſpiciat
dominus afflictionem meam, & reddat mihi dominus bonum pro maledictione, hac die ho-
dierna. Ambulabat itaque Dauid, & ſocii eius per viam cum eo: Semei autem per iugū mon
tis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittēs lapides aduerſum eum, terrám-
que ſpargens. Venit itaque rex Dauid, & vniuerſus populus cum eo laſſus, & refocillati ſunt
ibi. Abſalom autem & omnis populus eius ingreſſi ſunt Ieruſalem, ſed & Achitóphel cū
eo. Cum autem veniſſet Chuſai Arachites amicus Dauid ad Abſalom, locutus eſt ad eū,
D Salue rex, ſalue rex. Ad quem Abſalom, Hæc eſt, inquit, gratia tua ad amicum tuum? quare
non iuiſti cum amico tuo? Reſpōdítque Chuſai ad Abſalom, Nequaquam, quia illius ero quē
elegit dominus, & omnis hic populus & vniuerſus Iſrael, & cum eo manebo. Sed vt & hoc in-
ferā, cui ego ſeruiturus ſum? nonne filio regis? ſicut parui patri tuo, ita parebo & tibi. Di-
xit autem Abſalom ad Achitóphel, Inite cōſilium, quid agere debeamus. Et ait Achitóphel
ad Abſalom, Ingredere ad concubinas patris tui, quas dimiſit ad cuſtodiendam domum: vt
cum audierit omnis Iſrael quòd fœdaueris patrem tuum, roborentur tecum manus eorum.
Tetenderunt ergo Abſalom tabernaculum in ſolario, ingreſſúſque eſt ad concubinas patris
ſui coram vniuerſo Iſrael. Conſilium autem Achitóphel, quod dabat in diebus illis, quaſi ſi
quis conſuleret deum: ſic erat omne conſilium Achitóphel, & cum eſſet cum Dauid, & cum
eſſet cum Abſalom.

Sibæ mendaci, Dauidi occurrenti, dantur bona Miphibóſeth.
3.19.e.
Semei maledicit Dauidi fugiēti. 3. reg. 2. b.
¶moritur⁹] mortu⁹
*obſecro
¶præcepit] dixit
Mortificata voluntas. Fides Dauid iniuriā, q̄ à deo eſſet, non vlciſcitur.
¶iugum] latus
⁻ex latere,
¶refocillati ſunt] requieuerunt
Afflictio
¶Salue rex, ſalue rex.] Viuat rex, viuat rex.
Chuſai iuxta Dauidis prę ceptū, accedit ad Abſalom.
¶tecū manus eorū.] manus oim qui ſūt tecum.
¶deū:] verbū dei:
¶& cū eſſet cum Dauid, & cū eſſet cum Abſalom.] ipſi Dauidi, & etiā ipſi Abſalom.
Abſalom cū cōcubinis patris cōcūbit.
Cōſiliū Achitóphel.

CAP. XVII.

¶percutiā] terrebo
¶deſolatū.] ſolum.
*ad te
¶vnus] omnis

A Dixit ergo Achitóphel ad Abſalom, Eligam mihi duodecim millia virorum, & conſur-
gens perſequar Dauid hac nocte. Et irruens ſuper eum (quippe qui laſſus eſt, & ſolutis
manibus) percutiam eum: cúmque fugerit omnis populus qui cum eo eſt, percutiam regē de-
ſolatum. Et reducam vniuerſum populum*, quomodo vnus homo reuerti ſolet, vnum enim
virū tu quæris: & omnis populus erit in pace. Placuítque ſermo eius Abſalom, & cunctis ma-
ioribus natu Iſrael. Ait autem Abſalom, Vocate & Chuſai Arachiten, & audiamus quid
etiam ipſe dicat. Cúmque veniſſet Chuſai ad Abſalom, ait Abſalom ad eum, Huiuſcemodi

Cōſiliū Achitóphel

Diſſipatur à deo cõſilium Achitóphel p Chuſai.

ſermonem locutus eſt Achitóphel:facere debemus an non?quod das conſiliũ? Et dixit Chu- B
ſai ad Abſalom, Non eſt bonum conſilium quod dedit Achitóphel hac vice. Et rurſum in-
tulit Chuſai, Tu noſti patrem tuum, & viros qui cum eo ſunt eſſe fortiſſimos & amaro ani-
mo, veluti ſi vrſa raptis catulis in ſaltu ſæuiat: ſed & pater tuus vir bellator eſt, nec morabi-
tur cum populo. Forſitan nunc latitat in foueis, aut in vno quo voluerit loco:& cum ceeide-
rit vnus quilibet in principio, audiet quicunq; audierit, & dicet, Facta eſt plaga in populo qui
ſequebatur Abſalom. Et fortiſſimus ipſe, cuius cor eſt quaſi leonis, pauore ſoluetur: ſcit enim
omnis Iſrael fortem eſſe patrem tuum, & robuſtos omnes qui cum eo ſunt. Sed hoc mihi vi- C
detur rectum eſſe conſilium, Congregetur ad te vniuerſus Iſrael, à Dan vſque Berſabee, qua-
ſi arena maris innumerabilis:& tu eris in medio eorum. Et irruemus ſuper eum in quocun-
que loco inuentus fuerit:& operiemus eum, ſicut cadere ſolet ros ſuper terram: & non relin-
quemus de viris qui cum eo ſunt, ne vnum quidem. Quòd ſi vrbem aliquã fuerit ingreſſus,
circundabit omnis Iſrael ciuitati illi funes, & trahemus eam in torrentem, vt non reperiatur
nec calculus quidem ex ea. Dixitque Abſalom, & omnes viri Iſrael, Melius eſt conſiliũ Chu-
ſai Arachitæ, conſilio Achitóphel. Domini autem nutu diſſipatum eſt conſilium Achitóphel D

Chuſai memor præcepti Dauidis, cõſilio Achitóphel îdicato cõſulit ipſi fugam.

vtile, vt induceret dominus ſuper Abſalom malum. Et ait Chuſai Sadoc & Abiathar ſa-
cerdotibus, Hoc & hoc modo conſiliũ dedit Achitóphel Abſalom, & ſenioribus Iſrael:& ego
tale & tale dedi conſilium. Nunc ergo mittite cito, & nuntiate Dauid, dicentes, Ne moreris
nocte hac in cãpeſtribus deſerti, ſed abſque dilatione tranſgredere: ne fortè abſorbeatur rex,
& omnis populus qui cum eo eſt. Ionathan autem & Achimaas ſtabant iuxta fontem Rogel:
abiit ancilla, & nuntiauit eis:& illi profecti ſunt, vt referrent ad regem Dauid nuntium:non
enim poterant videri, aut introire ciuitatem. Vidit autem eos quidam puer, & indicauit Ab E
ſalom: illi verò concito gradu ingreſſi ſunt domũ cuiuſdam viri in Bahurim, qui habebat pu

Achimaa & Ionatha abſconſis in puteo, falluntur ſerui Abſalõ.

teum in veſtibulo ſuo, & deſcenderunt in eum. Tulit autem mulier, & expandit velamen ſu-
per os putei, quaſi ſiccans ptiſanas:& ſic latuit res. Cúmque veniſſent ſerui Abſalom in do-
mum ad mulierem, dixerunt, Vbi eſt Achimaas & Ionathan? Et reſpondit eis mulier, Trãſ-
ierunt feſtinanter, guſtata paululum aqua. At hi qui quærebant, cum non reperiſſent, reuerſi
ſunt in Ieruſalem. Cúmque abiiſſent, aſcenderunt illi de puteo, & pergentes nuntiauerunt re
gi Dauid, & dixerunt, Surgite, & tranſite cito fluuium: quoniam huiuſcemodi dedit conſiliũ F
contra vos Achitóphel. Surrexit ergo Dauid, & omnis populus qui cum eo erat, & tranſierũt
Iordanem, donec diluceſceret: & ne vnus quidem reſiduus fuit, qui non tranſiſſet fluuium.

Achitóphel laqueo ſe ſuſpendit.

Porrò Achitóphel videns quòd non fuiſſet factum conſilium ſuum, ſtrauit aſinum ſuũ,
ſurrexítque, & abiit in domum ſuam & in ciuitatem ſuam:& diſpoſita domo ſua, ſuſpendio
interiit, & ſepultus eſt in ſepulchro patris ſui.

Abſalom pſequit̃ Dauidẽ.

Dauid autem venit in caſtra, & Abſalom
tranſiit Iordanem, ipſe & omnes viri Iſrael cum eo.

Amaſa

Amaſam verò conſtituit Abſalom pro
Ioab ſuper exercitum: Amaſa autem erat filius cuiuſdã viri, qui vocabatur Ietra de Ieſrae- G
li, qui ingreſſus eſt ad Abigail filiam Naas, ſororem Saruiæ quæ fuit mater Ioab. Et caſtra-

Prouidentia Dei, cibi afferunt̃ ad Dauidem in deſertum.

metatus eſt Iſrael cum Abſalom in terra Galaad. Cúmque veniſſet Dauid in caſtra, Sobi fi-
lius Naas de Rabath filiorũ Ammon, & Machir filius Amihel de Lo-dabar, & Berzellai Ga-
laadites de Rogelim, obtulerunt ei ſtratoria & tapetia, & vaſa fictilia, frumentum & hordeũ
& farinam & polentam & fabam & lentem, & frixum oleo cicer, & mel & butyrũ, oues & pin
gues vitulos. dederúntque Dauid, & populo qui cũ eo erat, ad veſcendum: ſuſpicati enim ſunt
populum fame & ſiti fatigari in deſerto.

CAP. XVIII.

Præparat Dauid exercitũ cõtra Abſalõ.

IGitur conſyderato Dauid populo ſuo conſtituit ſuper eos tribunos & centuriones, & de- A
dit populi tertiam partem ſub manu Ioab, & tertiam partem ſub manu Abiſai filii Sar-
uiæ fratris Ioab, & tertiam partem ſub manu Ethai, qui erat de Geth: dixítque rex ad popu-
lum, Egrediar & ego vobiſcum. Et reſpondit populus, Non exibis: ſiue enim fugerimus, non
magnopere ad eos de nobis pertinebit: ſiue media pars ceciderit è nobis, non ſatis curabunt:
quia tu vnus ſolus pro decem millibus computaris: melius eſt igitur vt ſis nobis in vrbe præ-
ſidio. Ad quos rex ait, Quod vobis videtur rectum, hoc faciam. Stetit ergo rex iuxta portam: B

Dauid pcipit ne occidatur Abſalom.

egrediebatúrque populus per turmas ſuas centeni & milleni. Et præcepit rex* Ioab & Abiſai
& Ethai, dicens, Seruate mihi puerum Abſalom. Et omnis populus audiebat præcipiẽtem re-

Vincit̃ exercit⁹ Abſalom.

gem cunctis principibus pro Abſalom. Itaque egreſſus eſt populus in campum contra

¶ morabit̃] pnoctabit

¶ operiemus] cuſtrametabimur aduerſus

¶ calculus] lapis

¶ nutu] præcepto

›, aut

¶ quaſi ſiccãs ptiſanas:] expandens ſuper illud frumenta contuſa:

¶ feſtinanter, guſtata paululum aqua] vadum aquæ (vel aquulam hanc)

¶ diſpoſita domo ſua,] datis pceptis familiæ ſuæ,

¶ caſtra] Mahanaim

¶ ſtratoria & tapetia,] lectum & crateres (vel peluis)

¶ frixũ oleo cicer] far toſtum in fornace,

¶ pingues vitulos] caſeos vaccinos.

¶ cõſyderato] numerato

¶ magnopere ad eos de nobis ptinebit] ponẽt ſup nos cor. Heb. p, nõ curabũt

¶ quia] nunc autem

* ipſi

¶ Seruate mihi puerum] Quiete agite puero (ſabſcitote vos)

Iſrael,& factum eſt prælium in ſaltu Ephraim. Et cæſus eſt ibi populus Iſrael ab exercitu Dauid,factáque eſt plaga magna in die illa viginti millium. Fuit autem ibi prælium diſperſum ſuper faciem omnis terræ, & multò plures erant quos ſaltus cõſumpſerat de populo,quàm hi quos vorauerat gladius in die illa. Accidit autem vt occurreret Abſalom ſeruis Dauid, ſedens mulo:cúmque ingreſſus fuiſſet mulus ſubter condenſam quercum & magnam, adhæſit caput eius quercui:& illo ſuſpenſo inter cælum & terrã,mulus cui inſederat,pertranſiuit. Vidit autem hoc quiſpiam, & nuntiauit Ioab,dicens, Vidi Abſalom pendere de quercu. Et ait Ioab viro qui nuntiauerat ei,Si vidiſti, quare non confodiſti eũ cum terra? & ego dediſſem tibi decem argenti ſiclos,& vnum baltheum. Qui dixit ad Ioab,Si appenderes in manibus meis mille argenteos,nequaquam mitterem manum meam in filium regis:audientibus enim nobis præcepit rex tibi,& Abiſai,& Ethai,dicens,Cuſtodite mihi puerũ Abſalom. Sed & ſi feciſſem contra animam meam audacter,nequaquam hoc regẽ latere potuiſſet, & tu ſtares ex aduerſo. Et ait Ioab,Non ſicut tu vis,ſed aggrediar eum coram te. Tulit ergo tres lanceas in manu ſua,& infixit eas in corde Abſalom:cúmque adhuc palpitaret hærens in quercu,cucurrerunt decem iuuenes armigeri Ioab,& percutientes interfecerunt eum. Cecinit autem Ioab buccina,& retinuit populum,ne perſequeretur fugientẽ Iſrael,volens parcere multitudini. Et tulerunt Abſalom,& proiecerunt eum in ſaltu in foueam grandem, & comportauerunt ſuper eum aceruum lapidum magnum nimis:omnis autem Iſrael fugit in tabernacula ſua. Porrò Abſalom erexerat ſibi,cum adhuc viueret,titulum,qui eſt in valle regis: dixerat enim,Non habeo filium, & hoc erit monimentum nominis mei. Vocauítque titulum nomine ſuo,& appellatur,Manus Abſalom:vſque ad hanc diem. Achimaas autem filius Sadoc,ait,Curram,& nuntiabo regi quia iudicium fecerit ei dominus de manu inimicorum eius. Ad quẽ Ioab dixit,Non eris nuntius in hac die,ſed nuntiabis in alia:hodie nolo te nũtiare,filius enim regis eſt mortuus. Et ait Ioab Chuſi, Vade,& nuntia regi quæ vidiſti. Adorauit Chuſi Ioab,& cucurrit. Rurſus autem Achimaas filius Sadoc dixit ad Ioab, Quid impedit ſi etiam ego curram poſt Chuſi? Dixítque ei Ioab, Quid vis currere fili mi? Veni huc, non eris boni nuntii baiulus. Qui reſpondit,Quid enim ſi cucurrero? Et ait ei,Curre. Currẽs ergo Achimaas per viam compendii, tranſiuit Chuſi. Dauid autem ſedebat inter duas portas: ſpeculator verò qui erat in faſtigio portæ ſuper murum, eleuans oculos, vidit hominem currentem ſolum. Et exclamans indicauit regi:dixítque rex,Si ſolus eſt, bonus eſt nũtius in ore eius. Properante autem illo,& accedente propius, vidit ſpeculator hominem alterũ currentem,& vociferans in culmine,ait, Apparet mihi alter homo currens ſolus. Dixítque rex, Et iſte bonus eſt nuntius. Speculator autẽ,Contẽplor,ait,curſum prioris,quaſi curſum Achimaas filii Sadoc. Et ait rex, Vir bonus eſt:& nuntium portans bonum,venit. Clamãs autem Achimaas,dixit ad regem,Salue rex. Et adorans regem coram eo pronus in terram,ait, Benedictus dominus deus tuus,qui concluſit homines qui leuauerunt manus ſuas contra dominum meum regem. Et ait rex, Eſtne pax puero Abſalom? Dixítque Achimaas, Vidi tumultum magnum,cum mitteret Ioab ſeruus tuus,ô rex, me ſeruum tuum: neſcio aliud. Ad quẽ rex, Tranſi,ait:& ſta hic. Cúmque ille tranſiſſet,& ſtaret,apparuit Chuſi:& veniens ait,Bonũ apporto nuntium domine mi rex:iudicauit enim pro te dominus hodie de manu omnium qui ſurrexerunt contra te. Dixit autem rex ad Chuſi,Eſtne pax puero Abſalom? Cui reſpondens Chuſi,Fiant,inquit,ſicut puer,inimici domini mei regis:& vniuerſi qui conſurgunt aduerſus eum in malum. Contriſtatus itaque rex,aſcendit cœnaculum portæ,& fleuit. Et ſic loquebatur,vadens,Fili mi Abſalom,Abſalom fili mi:quis mihi tribuat vt ego moriar pro te? Abſalom fili mi,fili mi Abſalom.

CAP. XIX.

Nuntiatum eſt autem Ioab quòd rex fleret, & lugeret filium ſuũ: & verſa eſt victoria in luctum in die illa omni populo: audiuit enim populus in die illa dici, Dolet rex ſuper filio ſuo. Et declinauit populus in die illa ingredi ciuitatem,quomodo declinare ſolet populus verſus,& fugiens de prælio. Porrò rex operuit caput ſuum, & clamabat voce magna, Fili mi Abſalom, Abſalom fili mi*. Ingreſſus ergo Ioab ad regem in domũ,dixit,Confudiſti hodie vultus omnium ſeruorum tuorum qui ſaluam fecerunt animam tuam, & animam filiorum tuorum & filiarum tuarum,& animam vxorum tuarum,& animam cõcubinarum tuarum. Diligis odientes te,& odio habes diligentes te:& oſtendiſti hodie quia nõ curas de du-

Abſalom de quercu pẽdẽs confoditur à Ioab.

Monumentũ Abſalom.

Chuſi nuntiat Dauidi victoriam,& mortuũ Abſalom.

Dauid accepto nuntio mortis Abſalom,plangit.

Ioab cõſolat̃ regẽ flentem Abſalõ filiũ.

¶audacter,] nequiter,(LXX, iniquũ) ¶Non ſicut tu vis, ſed aggrediar eum] nõ ſic expectabo(.i. nõ ẽ bonũ vt morer corã te,& expectem vt eas ad occidendum eum) ¶palpitaret] viueret

¶titulum] monumẽtũ(ſtatuã) & ĩfra.

¶appellatur,Manꝰ] vocatum eſt illud Locus

¶Quid impedit ſi] Quicquid ſit, ¶Veni huc,non eris boni nũtii baiulꝰ.] nõ erit (vel cõtĩget, aut dabit̃)merces tibi ꝓ nuntio. ¶Quid enim ſi cucurrero?] Qucquid ſit,curram. ¶compẽdii,] planitiei, ▸bonus ¶vociferãs in culmine,] clamans ad ianitorem, ▸bonus ¶Salue rex.] Pax.

¶concluſit] vel,tradidit ¶ſeruus tuꝰ, ô rex,] ſeruũ regiũ,& ¶Bonũ apporto nũtium dñe mi rex:iudicauit eñi] nũtiat̃ dño meo regi ꝗ iudicauit

¶eum] te ¶Abſalom fili mi:] fili mi, fili mi Abſalom: ¶quis mihi tribuat] .i. vtinã ego &c. ¶declinauit ppl̃s in die illa ingredi ciuitatẽ, quomodo declinare ſolet ppl̃us verſus,& fugiẽs de prælio.] furtim(vel clam)iuit ppl̃s vt ĩgrederet̃ vrbẽ, quẽadmodũ furtim(vl̃ clam)pergit ppl̃us erubeſcẽs dũ fugit è prælio. ¶caput ſuum] faciẽ ſuam, *,fili mi.

cibus tuis,& de ſeruis tuis: & verè cognoui modò, quia ſi Abſalom viueret,& omnes nos oc-
cubuiſſemus,tunc placeret tibi.Nunc igitur ſurge, & procede:& alloquẽs ſatiſfac ſeruis tuis: B
iuro enim tibi per dominum,quòd ſi non exieris,ne vnus quidem remanſurus ſit tecum no-
ćte hac:& peius erit hoc tibi,quàm omnia mala quæ venerũt ſuper te ab adoleſcentia tua vſ-
que in præſens. Surrexit ergo rex, & ſedit in porta:& omni populo nuntiatum eſt quod rex
ſederet in porta: venitque vniuerſa multitudo coram rege, Iſrael autem fugit in tabernacu-
la ſua.Omnis quoque populus certabat in cũctis tribubus Iſrael,dicens,Rex liberauit nos de
manu inimicorum noſtrorum,ipſe ſaluauit nos de manu Philiſthinorũ: & nunc fugit de ter
ra propter Abſalom.Abſalom autem quem vnximus ſuper nos,mortuus eſt in bello: vſque-
quo ſiletis, & non reducitis regem? Rex verò Dauid miſit ad Sadoc & Abiathar ſacerdotes,
dicens,Loquimini ad maiores natu Iuda,dicentes,Cur venitis nouiſſimi ad reducendum re C
gem in domum ſuam?Sermo autem omnis Iſrael peruenerat ad regem,in domum eius,quia
dixerat rex,Hæc dicetis ad populum Iuda,Fratres mei vos,os meum, & caro mea vos:quare
nouiſſimi reducitis regem?Et Amaſæ dicite,Nónne os meum,& caro mea es?Hæc faciat mi-
hi deus,& hæc addat:ſi non magiſter militiæ fueris coram me omni tempore pro Ioab. Et
inclinauit cor omnium virorum Iuda,quaſi viri vnius:miſerúntque ad regem,dicentes,Re-
uertere tu,& omnes ſerui tui.Et reuerſus eſt rex:& venit vſque ad Iordanem,& omnis Iuda
venit vſque in Galgala,vt occurreret regi, & traduceret eum Iordanem. Feſtinauit autẽ Se-
mei filius Gera filii Iemini de Bahurim,& deſcendit cum viris Iuda in occurſum regis Da-
uid cũ mille viris de Beniamin,& Siba puer de domo Saul:& quindecim filii eius, ac vigin-
ti ſerui erant cum eo:& irrumpentes Iordanem,ante regem tranſierunt vada,vt traducerent D
domum regis,& facerent iuxta iuſſionem eius:Semei autem filius Gera proſtratus coram re-
ge,cum iam tranſiſſet Iordanem,dixit ad eum,Ne reputes mihi domine mi iniquitatẽ, ne-
que memineris iniuriarum ſerui tui in die qua egreſſus es domine mi rex de Ieruſalem, ne-
que ponas rex in corde tuo. Agnoſco enim ſeruus tuus peccatum meum:& idcirco hodie pri
mus veni de omni domo Ioſeph,deſcendíque in occurſum domini mei regis. Reſpõdens ve
rò Abiſai filius Saruiæ,dixit, Nunquid pro his verbis non occidetur Semei, quia maledixit
chriſto domini? Et ait Dauid,Quid mihi & vobis filii Saruiæ? cur efficimini mihi hodie in
ſatan?ergóne hodie interficietur vir in Iſrael?an ignoro hodie me factum regem ſuper Iſrael?
Et ait rex Semei,Non morieris.Iurauítque ei. Miphibóſeth quoque filius Saul deſcendit B
in occurſum regis illotis pedibus,& intonſa barba:veſtéſque ſuas nõ lauerat à die qua egreſ-
ſus fuerat rex,vſque ad diem reuerſionis eius in pace.Cúmque Ieruſalem occurriſſet regi,di-
xit ei rex,Quare non veniſti mecum Miphibóſeth? Et reſpondens ait, Domine mi rex,ſer-
uus meus contempſit me:dixíque ei ego famulus tuus vt ſterneret mihi aſinum,& aſcendens
abirem cum rege:claudus enim ſum ſeruus tuus.Inſuper & accuſauit me ſeruum tuum ad te
dominum meum regem:tu autem domine mi rex,ſicut angelus dei es,fac quod placitum eſt
tibi.Neque enim fuit domus patris mei,niſi morti obnoxia domino meo regi: tu autem po-
ſuiſti me ſeruum tuũ inter conuiuas mẽſæ tuæ:quid ergo habeo iuſtæ querelæ?aut quid poſ-
ſum vltrà vociferari ad regem? Ait ergo ei rex,Quid vltrà loqueris?fixum eſt quod locutus
ſum:tu,& Siba diuidite poſſeſſiones.Reſponditque Miphibóſeth regi,Etiam cuncta accipiat, F
poſtquam reuerſus eſt dominus meus rex pacifice in domum ſuam. Berzellai quoque Ga
laadites,deſcendens de Rogelim traduxit regem Iordanem,paratus etiam vltra fluuiũ pro-
ſequi eum.Erat autem Berzellai Galaadites ſenex valde, id eſt octogenarius, & ipſe præbuit
alimẽta regi,cum moraretur in caſtris:fuit quippe vir diues nimis. Dixit itaque rex ad Ber-
zellai,Veni mecum,vt requieſcas ſecurè mecum in Ieruſalem.Et ait Berzellai ad regẽ,Quot
ſunt dies annorum vitæ meæ,vt aſcendam cum rege in Ieruſalem?Octogenarius ſum hodie:
nunquid vigent ſenſus mei ad diſcernendum ſuaue aut amarum? aut delectare poteſt ſeruũ
tuum cibus & potus?vel audire poſſum vltrà vocem cantorum atque cantatricum?quare ſer-
uus tuus ſit* oneri domino meo regi?Paululum procedat famulus tuus ab Iordane tecũ:non
indigeo hac viciſſitudine,ſed obſecro vt reuertar ſeruus tuus,& moriar in ciuitate mea,& ſe- G
peliar iuxta ſepulchrum patris mei & matris meæ.Eſt autem ſeruus tuus Chamaam,ipſe va-
dat tecum domine mi rex,& fac ei quicquid tibi bonum videtur. Dixit itaque rex, Mecum
tranſeat Chamaam,& ego faciam ei quicquid tibi placuerit:& omne quod petieris à me,im-

Dauid ſedet in porta ciuitatis,i ſignũ luctus depoſiti.

Increpat popul⁹ ſtultitiã ſuã,ꝙ Abſalõ conſtituiſſet regem.

Iudã hortat̃ Dauid ne in reducẽdo ipſo ſint poſtremi.

Amaſa conſtituitur princeps ꝓ Ioab.

Iuda reducit regem.

3.Reg.2.b.

Veniã rogat Semei,& iurat ei rex ſe nõ occiſurũ eum.

Ṡ.16.c.

Miphibóſeth regi occurrit.

Ṡ.16.a.

Ṡ.16.a.

3.Reg.2.b.

Berzellai vir nobilis & diues nõ vult ſibi quicquam retribui ꝓ beneficiis ſuis erga regem.

Ṡ.17.g.

Chamaã comitatur regẽ

¶alloquens ſatiſ[fac] ſeruis tuis: loque[re] ad cor ſeruorũ tu[o]rũ: (Heb. ꝑ, b[ene] alloquere ſeruos tuos:)

quia dixerat r[ex,] Hæc dicetis ad p[o]pulũ meũ Iuda, Hæc ne veter[...] dẽ exẽplaria hab[...]

¶iuxta iuſſione[m e]ius: quod bonu[m] eſſet in oculis [...] (vł, quod ei bon[um] videretur)

¶in ſatan] aduer[sa]rii?

¶contempſit] ilu[...]pit

¶iuſtæ querelæ[...]ris?(vł iuſtitiæ?)

¶caſtris: Mahan[a]im.

¶diues] magnus

¶vt requieſcas [...]rè] & alam te

¶vigent ſenſus [...] ad diſcernend[...]ue aut amarũ [...] delectare pote[ſt ſer]uum tuum cib[us &] potus?] diſcern[...] poſſum inter [...] & amarũ? aut g[...]re poteſt ſeru[...] cibum & potum

*adhuc

¶nõ indigeo hac [vi]ciſſitudine, ſed [...] vt qd retribue[...] hi rex retributi[onem] iſtam?

petrabis. Cúmque tranſiſſet vniuerſus populus & rex Iordanem, oſculatus eſt rex Berzellai, & benedixit ei:& ille reuerſus eſt in locum ſuũ. Tranſiuit ergo rex in Galgalam,& Chamaam cum eo: omnis autem populus Iuda traduxerat regem, & media tantum pars affuerat de populo Iſrael. Itaque omnes viri Iſrael concurrentes ad regem, dixerunt ei, Quare te furati ſunt fratres noſtri viri Iuda, & traduxerunt regem & domum eius Iordanem,omnéſq; viros Dauid cum eo? Et reſpondit omnis vir Iuda ad viros Iſrael,Quia mihi propior eſt rex: cur iraſceris ſuper hac re? nunquid comedimus aliquid ex rege, aut munera nobis data ſunt? Et reſpondit vir Iſrael ad viros Iuda,& ait, Decem partibus maior ego ſum apud regẽ, magíſque ad me pertinet Dauid,quàm ad te:cur feciſti mihi iniuriam,& non mihi nuntiatũ eſt priori,vt reducerẽ regẽ meũ? Durius autẽ reſponderunt viri Iuda viris Iſrael. CAP. XX.

Accidit quoque vt ibi eſſet vir belial nomine Seba filius Bochri,vir Iemineus:& cecinit buccina,& ait, Non eſt nobis pars in Dauid, neque hæreditas in filio Iſai: reuertere in tabernacula tua Iſrael. Et ſeparatus eſt omnis Iſrael à Dauid, ſecutúſque eſt Seba filium Bochri:viri autem Iuda adhæſerunt regi ſuo à Iordane vſque Ieruſalem. Cúmque veniſſet rex in domum ſuam in Ieruſalem, tulit decem mulieres concubinas ſuas, quas dereliquerat ad cuſtodiendam domum,& tradidit eas in cuſtodiam,alimenta eis præbens: & non eſt ingreſſus ad eas,ſed erant clauſæ vſque in diem mortis ſuæ in viduitate viuentes. Dixit autem rex Amaſæ,Conuoca mihi omnes viros Iuda in diem tertiũ,& tu adeſto præſens. Abiit ergo Amaſa vt conuocaret Iudam, & moratus eſt extra placitum quod ei conſtituerat. Ait autem Dauid ad Abiſai, Nunc magis afflicturus eſt nos Seba filius Bochri, quàm Abſalom: tolle igitur ſeruos domini tui,& perſequere eum,ne forte inueniat ciuitates munitas,& effugiat nos. Egreſſi ſunt ergo cũ eo viri Ioab,Cerethi quoque,& Phelethi:& omnes robuſti exierunt de Ieruſalem ad perſequendum Seba filium Bochri. Cúmque illi eſſent iuxta lapidem grandem qui eſt in Gabaon,Amaſa veniens occurrit eis. Porrò Ioab veſtitus erat tunica ſtricta ad menſurã habitus ſui,& déſuper accinctus gladio dependente vſque ad ilia in vagina,qui fabricatus leui motu egredi poterat,& percutere. Dixit itaq; Ioab ad Amaſam, Salue mi frater. Et tenuit manu dextera mentum Amaſæ,quaſi oſculans eum. Porrò Amaſa nõ obſeruauit gladium, quem habebat* Ioab: qui percuſſit eũ in latere, & effudit inteſtina eius in terram,& mortuus eſt,nec ſecundum vulnus appoſuit. Ioab autẽ,& Abiſai frater eius perſecuti ſunt Seba filium Bochri. Interea quidam viri cum ſtetiſſent iuxta cadauer Amaſæ de ſociis Ioab, dixerunt, Ecce qui eſſe voluit pro Ioab comes Dauid. Amaſa autem conſperſus ſanguine,iacebat in media via. Vidit hoc quidam vir quòd ſubſiſteret omnis populus ad videndum,& amouit Amaſam de via in agrum:operuítque eũ veſtimẽto,ne ſubſiſterent trãſeuntes,propter eum. Amoto ergo illo de via,tranſibat omnis vir ſequens Ioab ad perſequendum Seba filium Bochri. Porrò ille tranſierat per omnes tribus Iſrael vſque in Abelam, & Beth-maacha:omnéſque viri electi congregati fuerunt ad eum. Venerunt itaque, & oppugnabant eum in Abela,& in Beth-maacha,& circundederunt munitionibus ciuitatem,& obſeſſa eſt vrbs:omnis autem turba quæ erat cum Ioab,moliebatur deſtruere muros. Et exclamauit mulier ſapiens de ciuitate, Audite audite,dicite Ioab, Appropinqua huc,& loquar tecum. Qui cum acceſſiſſet ad eam,ait illi, Tu es Ioab? Et ille reſpondit, Ego ſum. Ad quem ſic locuta eſt, Audi ſermones ancillæ tuæ. Qui reſpondit, Audio. Ruſúmque illa, Sermo,inquit, dicebatur in veteri prouerbio, QVI INTERROGANT, interrogent in Abela:& ſic perficiant. Nónne ego ſum quæ reſpondeo veritatem in Iſrael,& tu quæris ſubuertere ciuitatem,& euertere matrem in Iſrael? quare præcipitas hæreditatem domini? Reſpondénſque Ioab,ait, Abſit,abſit hoc à me,non præcipito, neque demolior. Non ſic ſe habet res,ſed homo de monte Ephraim Seba filius Bochri cognomine, leuauit manum ſuam contra regem Dauid,tradite illum ſolũ,& recedemus à ciuitate. Et ait mulier ad Ioab, Ecce caput eius mittetur ad te per murum. Ingreſſa eſt ergo* ad omnem populum,& locuta eſt eis ſapienter:qui abſciſſum caput Sebæ filii Bochri proiecerunt ad Ioab. Et ille cecinit tuba,& receſſerũt ab vrbe,vnuſquíſque in tabernacula ſua:Ioab autem reuerſus eſt Ieruſalem ad regem. Fuit ergo Ioab ſuper omnem exercitum Iſrael:Banaias autem filius Ioiadæ ſuper Cerethæos & Phelethæos: Aduram verò ſuper tributa:porrò Ioſaphat filius Ahilud,à commentariis: Siua autẽ, ſcriba: Sadoc verò & Abiathar,ſacerdotes: Ira autem Iairites erat ſacerdos Dauid.

¶data ſunt?]dedit?
¶magíſque ad me pertinet Dauid, quàm ad te:]& etiã apud Dauidẽ quã tu:
A ¶feciſti mihi iniuriã,]vilipẽdiſti me,
¶extra placitũ]vltra tempus
¶veniens occurrit eis.]vel, venit ante eos.
B ¶tunica ſtricta ad menſuram habitus ſui,]tunica veſtimẽti ſui (Chald. interp̃. cingulo veſtimenti ſui. LXX, tunica, veſte ſua ſuper ſe)
¶qui fabricat⁹ leui motu egredi poterat, & pcutere.]Et ip̃e (ſub. Ioab) egreſſus ẽ: & cecidit (ſub. gladius) LXX, & egreſſus eſt gladius,
C & cecidit.)
¶Salue]Num ſalu⁹ es?
¶quaſi oſculans]vt oſcularetur
*in manu
¶in latere,]illo in quinta coſta,
D ¶:omnéſq; viri electi cõgregati fuerũt ad eũ.]& oĩa loca Berim: congregatíque venerũt etiam poſt Ioab.
E ¶circũdederunt munitionibus ciuitatem, & obſeſſa eſt vrbs:]effuderũt baliſtã (vel aggerẽ) cõtra ciuitatẽ: & ſteterũt (ſub. viri ciuitatis) in antemurali: (LXX, & iecerunt vallũ contra ciuitatem: & ſtetit (ſub. pp̃lus ciuitatis) in valle, in foſſa quam repleuerãt viri Ioab vt murũ diruerẽt.)
¶perficiant.]pfecta ſũt (.i. ſuccedebat.)
F ¶quæ reſpondeo veritatẽ]inter pacificas & fideles (vel, ĩtegra & fidelis vrbs. Chald. ĩterp̃. nos ſumus pfecti ĩ fide cũ Iſrael. i. q ſeruamus fidẽ regi, & pp̃o)
¶præcipitas]diſſipas
¶præcipito,]deuoro (vel diſſipo)
G *mulier
¶locuta eſt eis ſapiẽter:]in ſapiẽtia ſua: (.i. cõſulẽs eis ſapiẽter)
¶ſacerdos]conſiliari⁹ (vel prĩceps ipſi. ſic vertit Chald. interpres. i. primus & magn⁹ in conſiliis Dauid.)

Oſculum.

Iſrael cũ Iuda cõtẽdit q̃ nõ fuerit vocat⁹ ad reducẽdũ regem.

Seba ſeparat Iſraelẽ à Dauide.

Concubinas ſuas decẽ̃ íclu dit Dauid.

Amaſa cõuocat Iudã contra Sebam.

Abiſai perſequit̃ Sebam.

Ioab doloſe i terficit Amaſam.

Sebam perſequit̃ Ioab.

Obſidetur Abela.

In Abela viri ſpũ dei docti, q̃bus cõſultis Iſrael agere ſolitus erat.

Caput Sebæ tradit̃ Ioab.

Ordĩatio aulæ Dauidis. 1. 8. d.

CAP. XXI.

Fames trium annorum, ob violatã à Saule cũ Gabaonitis fidẽ: ſedatur morte ſeptem filiorum Saulis. Ioſue.9.c.

FActa eſt quoque fames in diebus Dauid tribus annis iugiter:& conſuluit Dauid oraculũ A
domini. Dixítque dominus, Propter Saul,& domum eius ſanguinum, quia occîdit Ga-
baonitas. Vocatis ergo Gabaonitis rex, dixit ad eos.(Porrò Gabaonitæ non erant de filiis Iſ-
rael, ſed reliquiæ Amorrhæorum: filii quippe Iſrael iurauerant eis, & voluit Saul percutere
eos zelo, quaſi pro filiis Iſrael,& Iuda.)Dixit ergo Dauid ad Gabaonitas, Quid faciam vobis?
& quod erit veſtri piaculum, vt benedicatis hæreditati domini? Dixerúntque ei Gabaonitæ,
Non eſt nobis ſuper argento & auro quæſtio, ſed contra Saul, & contra domum eius: neque
volumus vt interficiatur homo de Iſrael. Ad quos ait, Quid ergo vultis vt faciam vobis? Qui
dixerunt regi, Virum qui attriuit nos & oppreſſit inique, ita delere debemus, vt ne vnus qui-
dem reſiduus ſit de ſtirpe eius in cunctis finibus Iſrael. Dentur nobis ſeptẽ viri de filiis eius, B
& crucifigamus eos domino in Gabaa Saul quondã electi domini. Et ait rex, Ego dabo. Pe-

Dauid p̃ſtat iuramentum quod Ionathę iurauerat 1.reg.18.a.

percítque rex Miphibóſeth filio Ionathæ filii Saul, propter iuſiurandum domini quod fuit
inter Dauid,& inter Ionathan filiũ Saul. Tulit itaque rex duos filios Reſpha filiæ Aia, quos
peperit Sauli, Armoni,& Miphibóſeth:& quinq; filios Michol filiæ Saul, quos genuerat Ha-

Septem filii Saulis ſuſpenduntur. Reſphæ materna viſcera.

drieli filio Berzellai, qui fuit de Molathi, & dedit eos in manus Gabaonitarum: qui crucifi-
xerunt eos in monte coram domino:& ceciderũt hi ſeptem ſimul occiſi in diebus meſſis pri
mis, incipiente meſſione hordei. Tollens autem Reſpha filia Aia, cilicium, ſubſtrauit ſibi ſu

Pluuia ĩmiſſa declarat deus famem remiſſam. Dauid ſepelit oſſa Saulis & Ionathæ. 1.Reg.31.c.

pra petram ab initio meſſis, donec ſtillaret aqua ſuper eos de cælo: & non dimiſit aues lace-
rare eos per diem, neque beſtias per noctem. Et nuntiata ſunt Dauid quæ fecerat Reſpha fi-
lia Aia cõcubina Saul. Et abiit Dauid,& tulit oſſa Saul,& oſſa Ionathan filii eius à viris Ia- C
bes Galaad, qui furati fuerant ea de platéa Bethſan, in qua ſuſpenderant eos Philiſthiim cum
interfeciſſent Saul in Gelboe, & aſportauit inde oſſa Saul, & oſſa Ionathæ filii eius: & colli-
gentes oſſa eorum, qui affixi fuerant, ſepelierunt ea cum oſſibus Saul,& Ionathan filii eius in
terra Beniamin, in latere, in ſepulchro Cis patris eius: fecerúntq; omnia quæ præceperat rex,

Quatuor inſignia bella Dauid cõtra Philiſthæos

& repropitiatus eſt deus terræ poſt hæc. Factum eſt autem rurſum prælium Philiſthino-
I rum aduerſum Iſrael,& deſcẽdit Dauid & ſerui eius cũ eo,& pugnabant contra Philiſthiim.
Deficiente autem Dauid, Ieſbi-benob, qui fuit de genere Arapha, cuius haſta trecentas vn-

Ieſbibenob ĩterficitur.

cias appendebat, & accinctus erat enſe nouo, niſus eſt percutere Dauid. Præſidióque ei fuit
Abiſai filius Saruiæ,& percuſſum Philiſthæum interfecit. Tunc iurauerunt viri Dauid, dicẽ- D
II tes, Iam nõ egredieris nobiſcum in bellum, ne extinguas lucernam Iſrael. Secundũ quo-

1.para.20.c. Saph

que bellum fuit in Gob contra Philiſthæos: tunc percuſſit Sobochai de Huſathi, Saph de ſtir
III pe Arapha. Tertium quoque fuit bellũ in Gob contra Philiſthæos, in quo percuſſit Adeo-

Goliath

datus filius Saltus polymitarius Beth-lehemites Goliath Gethæum, cuius haſtile haſtæ erat
IIII quaſi liciatorium texentium. Quartum bellum fuit in Geth: in quo vir fuit excelſus, qui
ſenos in manibus pedibúſque habebat digitos, id eſt vigintiquatuor, & erat de origine Ara-
pha. Et blaſphemauit Iſrael: percuſſit autem eũ Ionathan filius Samaa fratris Dauid. Hi qua-
tuor nati ſunt de Arapha in Geth,& ceciderũt in manu Dauid,& ſeruorũ eius. CAP. XXII.

Canticũ Dauid pro liberatione ab oĩbus ĩimicis.

LOcutus eſt autem Dauid domino verba carminis huius, in die qua liberauit eum domi A
nus de manu omnium inimicorum ſuorum,& de manu Saul. Et ait,
Dominus petra mea,& robur meum,& ſaluator meus.
Deus fortis meus ſperabo in eum: ſcutum meum & cornu ſalutis meæ: eleuator meus,& refu-
gium meum: ſaluator meus, de iniquitate liberabis me.

Pſal 17.a.

Laudabilem inuocabo dominum,& ab inimicis meis ſaluus ero,
Quia circundederunt me contritiones mortis: torrentes belial terruerunt me.
Funes inferi circundederunt me: præuenerunt me laquei mortis.
In tribulatione mea inuocabo dominum,& ad deum meũ clamabo: & exaudiet de templo
ſuo vocem meam,& clamor meus veniet ad aures eius.
Commota eſt,& contremuit terra,& fundamenta mõtium concuſſa ſunt,& commota, quo-
niam iratus eſt eis.
Aſcendit fumus de naribus eius,& ignis de ore eius vorabit: carbones ſuccenſi ſunt ab eo. B
Et inclinauit cælos,& deſcendit:& caligo ſub pedibus eius.
Et aſcendit ſuper cherubim,& volauit:& lapſus eſt ſuper pennas venti.

¶latibulum:]taber-nacula: ¶cribrans aquas de nubibus] collectionẽ aquarum nubes (.i.dẽſas aquas,nubes) ¶Tonabit]Tonauit ¶dabit]dedit

B Poſuit tenebras in circuitu ſuo latibulum:cribrans aquas de nubibus cælorum.
Præ fulgore in conſpectu eius,ſuccenſi ſunt carbones ignis.
Tonabit de cælo dominus,& excelſus dabit vocem ſuam.
Miſit ſagittas,& diſſipauit eos:fulgur,& conſumpſit eos.
Et apparuerunt effuſiones maris, & reuelata ſunt fundamenta orbis ab increpatione domi-ni,ab inſpiratione ſpiritus furoris eius.
Miſit de ſummo,& aſſumpſit me, & extraxit me de aquis multis.
Liberauit me ab inimico meo potẽtiſſimo,& ab his qui oderãt me:quoniã robuſtiores me erãt

¶Præuenit]Præuenerunt ¶firmamẽtũ meũ,] baculus mihi,

Præuenit me in die afflictionis meæ,& factus eſt dominus firmamentum meũ,& eduxit me in latitudinem:liberauit me,quia complacui ei.
Retribuet mihi dominus ſecundum iuſtitiam meam,& ſecundum munditiam manuũ mearum reddet mihi.

¶non amoui à me.] non recedam ab eo. ¶manuũ mearum,] meam, ¶ſancto ſanct⁹]pio pius ¶robuſto]viro perfecto ¶electo electus]mũdo mundus ¶peruertẽris.] pueruſus eris. ¶currã accinctus,] conterã exercitum, ¶ĩmaculata] pfecta (.i.facta dei incorrupta) *Quoniam ¶qui accĩxit me fortitudine,]fortitudo mea in exercitu(vł, fortificauit me fortitudine) ¶complanauit] ſoluit(.i.expeditam fecit) ¶cõponẽs quaſi arcum æreũ brachia mea.]contritus eſt arcus ære⁹ brachiis meis. ¶deficient] declinauerunt

Quia cuſtodiui vias domini,& non egi impie à deo meo,
Omnia enim iudicia eius in conſpectu meo,& præcepta eius non amoui à me.
Et ero perfectus coram eo,& cuſtodiam me ab iniquitate mea.
C Et reſtituet mihi dominus ſecundum iuſtitiam meam:& ſecundũ munditiam manuũ mearum,in conſpectu oculorum ſuorum.
Cum ſancto ſanctus eris,& cum robuſto perfectus.
Cum electo electus eris,& cum peruerſo peruertẽris.
Et populum pauperem ſaluum facies,oculiſque tuis excelſos humiliabis.
Quia tu lucerna mea domine,& tu domine illuminabis tenebras meas.
In te enim curram accinctus,in deo meo tranſiliam murum.
Deus immaculata via eius,eloquium domini igne examinatum:ſcutum eſt omnium ſperantium in ſe.
*Quis eſt deus præter dominum:& quis deus fortis,præter deum noſtrum?
Deus qui accinxit me fortitudine,& complanauit perfectam viam meam.
Coæquans pedes meos ceruis,& ſuper excelſa mea ſtatuens me.
Docens manus meas ad prælium,& componens quaſi arcum æreum brachia mea.
Dediſti mihi clypeum ſalutis tuæ,& manſuetudo tua multiplicauit me.
Dilataſti greſſus meos ſubtus me,& non deficient tali mei.
Perſequar inimicos meos,& conteram,& non reuertar donec conſumam eos.

¶reſiſtẽtes mihi]inſurgẽtes in me, & infra. ¶dorſum:]ceruicẽ: (.i.vertiſti mihi ĩimicos meos ĩ fugã) ¶& diſpdã eos.]vel excidi. ¶Clamabunt]vel, Reſpicient ¶cõfringã.] diſtẽdã eos. ¶reſiſtẽt]mẽtiti ſũt ¶cõtrahentur in anguſtiis ſuis.]contremiſcẽt à clauſuris ſuis(.i.ĩ locis munitis in quibus abſcõdunt ſe) ¶deus meus,]fortitudo mea, ¶Magnificans ſalutes &c]. i. q magnã fecit ſalutẽ regi ſuo ¶quæ dixit]Dauidis. Dixit ¶cui cõſtitutum eſt de chriſto]qui conſtitutus eſt excelſus chriſtus(vł,qui cõſtitutus eſt in chriſtum .i.regem ſup Iſraelem)

D Conſumam eos & confringam,vt non conſurgant:cadent ſub pedibus meis.
Accinxiſti me fortitudine ad prælium,incuruaſti reſiſtentes mihi ſubtus me.
Inimicos meos dediſti mihi dorſum:odientes me,& diſperdam eos.
Clamabunt,& non erit qui ſaluet:ad dominum,& non exaudiet eos.
Delebo eos vt puluerem terræ: quaſi lutum platearum comminuam eos atque confringam.
Saluabis me à cõtradictionibus populi mei:cuſtodies ME IN CAPVT GENTIVM: populus quem ignoro,ſeruiet mihi. Abiectio Iudæorũ, & Gẽtiũ electio.
Filii alieni reſiſtent mihi,auditu auris obedient mihi.
Filii alieni defluxerunt,& contrahentur in anguſtiis ſuis.
Viuit dominus,& benedictus deus meus,& exaltabitur deus fortis ſalutis meæ.
Deus qui das vindictas mihi,& deiicis populos ſub me.
Qui educis me ab inimicis meis,& à reſiſtẽtibus mihi eleuas me:à viro iniquo liberabis me.
Propterea confitebor tibi domine in gentibus,& nomini tuo cantabo: Laus dei ĩter gentes, poſt pdicatũ xpm roma .15.b
Magnificans ſalutes regis ſui,& faciens miſericordiam CHRISTO SVO DAVID, & ſemini eius in ſempiternum. Chriſtus Dauid dict⁹.

CAP. XXIII.

A HAEC autem ſunt verba nouiſſima quæ dixit Dauid filius Iſai: Dixit vir cui conſtitutũ eſt de chriſto dei Iacob, egregius pſaltes Iſrael. Spiritus domini locutus eſt per me, & ſermo eius per linguam meam. Dixit deus Iſrael,mihi locutus eſt fortis Iſrael:dominator hominum,iuſtus dominator in timore dei. Sicut lux auroræ oriẽte ſole, mane abſque nubibus

Nouiſſima verba Dauid. Spirit⁹ dei locutus eſt per Dauidem.

¶per linguã meã.] in lingua mea. ¶mihi](.i.de me.hoc eſt, dixit Sauli quod eſſem dominator &c. vel q de ſemine meo exiret Meſſias qui dominaretur &c. ¶Sicut lux auroræ &c.Et ſi quis tangere.]Hebraica ſic habent ad verbum, Et ſicut lux matutina oriente ſole cũ mane eſt abſque nubibus, nunc à ſplendore, nũc à pluuia herba de terra:(ſub.oritur)ſic non erit domus mea cũ deo(ſubaudi obnubilata,ſed ſemper lucẽs)quia pactũ æternũ iniit mecũ,diſpoſitũ in oĩbus,& ſeruatũ.(vł firmũ.)Cuncta eĩm ſalus mea & oĩs volũtas vt nõ germinet(.i.vt nõ ſit ſicut germen agri quod areſcit)Impii autem tanquam ſpinæ amouebuntur vniuerſi, quæ manu non amouentur.Sed ſi quis tangere

rutilat,& ſicut pluuiis germinat herba de terra.Nec tanta eſt domus mea apud deum,vt pa-
ctum æternum iniret mecum firmum in omnibus atque munitum: cuncta enim ſalus mea,
& omnis voluntas:nec eſt quicquam ex ea quod non germinet.Præuaricatores autem quaſi
ſpinæ euellentur vniuerſi:quæ non tolluntur manibus.Et ſi quis tangere voluerit eas,arma-

Catalog⁹ fortium Dauid. 1.par.11.b.

bitur ferro,& ligno lanceato,ignéque ſuccenſæ comburentur vſque ad nihilum. Hæc no
mina fortiũ Dauid.Dauid ſedens in cathedra ſapientiſſimus princeps inter tres,ipſe eſt qua-

Eleazar percutit Philiſthæos.

ſi tenerrimus ligni vermiculus,qui octingentos interfecit impetu vno. Poſt hunc Eleazar fi- B
lius patrui eius Ahohites inter tres fortes, qui erant cũ Dauid quando exprobrauerunt Phi-
liſthiim,& congregati ſunt illuc in prælium.Cúmque aſcẽdiſſent viri Iſrael,ipſe ſtetit & per-
cuſſit Philiſthæos donec deficeret manus eius,& obrigeſceret cũ gladio:fecítque dominus ſa
lutem magnã die illa:& populus qui fugerat,reuerſus eſt ad cæſorum ſpolia detrahenda. Et

Semma.

poſt hunc,Semma filius Age de Arari.cõgregati ſunt Philiſthiim in ſtatione,erat quippe ibi

Victoria deo tribuitur.

ager lente plenus.Cúmque fugiſſet populus à facie Philiſthiim,ſtetit ille in medio agri,& tu-
tatus eſt eum,percuſſitque Philiſthæos:& fecit dominus ſalutem magnam. Necnon & an
tè deſcenderant tres,qui erant principes inter triginta,& venerant tempore meſſis ad Dauid

Dauid ſitiẽs nõ vult biberẽ aquã quã prĩcipes cũ vitæ periculo hauſerãt iter Philiſthæos.

in ſpeluncam Odollam:caſtra autem Philiſthinorum erant poſita in valle Gigantum. Et Da
uid erat in præſidio: porrò ſtatio Philiſthinorum tunc erat in Beth-lehem. Deſyderauit er- C
go Dauid, & ait, O ſi quis mihi daret potum aquæ de ciſterna quæ eſt in Beth-léhem iuxta
portã.Irruperunt ergo tres fortes caſtra Philiſthinorum,& hauſerũt aquam de ciſterna Beth-
léhem,quæ erat iuxta portam,& attulerunt ad Dauid:at ille noluit bibere,ſed libauit eã do-
mino,dicens,Propitius ſit mihi dominus, ne faciam hoc:num ſanguinem hominum iſtorũ
qui profecti ſunt,& animarum periculum bibam?Noluit ergo bibere.hæc fecerunt tres robu

Abiſai.

ſtiſſimi. Abiſai quoque frater Ioab filius Saruiæ,princeps erat de tribus:ipſe eſt qui leua-
uit haſtam ſuam contra trecentos,quos interfecit,nominatus in tribus,& inter tres nobilior,

Banaias.

erátque eorum princeps,ſed vſque ad tres primos non peruenerat. Et Banaias filius Ioia-
dæ viri fortiſſimi magnorum operũ de Cabſeel: ipſe percuſſit duos leones Moab, & ipſe de-
ſcendit, & percuſſit leonem in media ciſterna in diebus niuis. Ipſe quoque interfecit virum
AEgyptium,virum dignum ſpectaculo,habentem in manu haſtam:itaque cum deſcendiſſet
ad eum in virga,vi extorſit haſtam de manu AEgyptii,& interfecit eum haſta ſua. hæc fecit D
Banaias filius Ioiadæ.Et ipſe nominatus inter tres robuſtos,qui erant inter triginta nobilio-
res:veruntamen vſque ad tres non peruenerat:fecítque eum ſibi Dauid auricularium à ſecreto.

Aſael frater Ioab inter triginta,Elehanan filius patrui eius de Beth-léhem,Semma de Ha
rodi, Elica de Harodi, Heles de Phalti, Hira filius Acces de Thecua,Abiezer de Anathoth,
Mobonnai de Huſathi,Selmon Ahohites,Maharái Netophathites, Heled filius Baana,& ip-
ſe Netophathites,Ithai filius Ribai de Gabaath filiorũ Bẽiamin,Banáia Pharathonites,Hed-
dai de torrente Gaas,Abi-albon Arbathites,Azmáueth de Beromi,Eliaba de Salaboni.Filii
Iaſſen,Ionathã.Sẽma de Orori,Ahiam filius Sarar Ararites,Eliphélet filius Aaſbai filii Ma-
chati,Eliã filius Achithóphel Gelonites,Heſrái de Carmelo,Pharái de Arbi,Igaal filius Nathã
de Soba.Bani de Gadi,Selec de Ammoni,Naharái Berothites armiger Ioab filii Saruiæ,Ira
Iethrites,Gareb & ipſe Iethrites,Vrias Hethæus,Omnes triginta ſeptẽ.

CAP. XXIIII.

Cõmouetur Dauid à deo vt numeret populũ,vnde puniatur populus, contra quem iratus erat ipſe deus.

ET addidit furor domini iraſci contra Iſrael, commouítque Dauid in eis dicentem ad A
Ioab, Vade,numera Iſrael & Iudam.Dixítque rex ad Ioab principem exercitus ſui,Per-
ambula omnes tribus Iſrael à Dan vſque Ber-ſabee,& numerate populum, vt ſciam nume-
rum eius.Dixítque Ioab regi,Adaugeat dominus deus tuus ad populum tuum,quantus nũc
eſt, iterúmque centuplicet in conſpectu domini mei regis: ſed quid ſibi dominus meus rex
vult in re huiuſcemodi?Obtinuit autem ſermo regis verba Ioab,& principũ exercitus:egreſ-
ſuſque eſt Ioab, & principes militum à facie regis, vt numerarent populum Iſrael. Cúmque
pertranſiſſent Iordanem,venerunt in Aroer ad dexteram vrbis, quæ eſt in valle Gad: & per
Iazer tranſierunt in Galaad, & in terram inferiorem Hadſi, & venerunt in Dan ſyluestria.
Circumeuntéſque iuxta Sidônem tranſierunt prope mœnia Tyri,& omnem terram Heuæi
& Chananæi,venerúntque ad meridiem Iuda in Ber-ſabee:& luſtrata vniuerſa terra affue- B
runt poſt nouem menſes & viginti dies in Ieruſalem. Dedit ergo Ioab numerum deſcripti-

800000 viri Iſrael.

onis populi regi,& inuenta ſunt de Iſrael octingenta millia virorum fortium,qui educerent

¶ vſq; ad nihilum] in habitaculo(.i. loco vbi euelluntur)
¶ Dauid ſedẽs ĩ &c. qui] Sedẽs in cathedra ſapiens caput magnorũ,ipſe Hadino Heſnita, qui
¶ patrui eius Ahohites] Dodo filii Ahohi
¶ exprobrauerũt Philiſthiim,] probris affecerũt Philiſthæos (vel expoſuerunt ſe diſcrimini cum Philiſthęis)
➤ qui fugerat,
¶ ad cæſorum] poſt eum,ad
¶ ſtatione,] villa,
¶ tutatus eſt] liberauit
¶ qui erãt principes inter trigĩta,] inter triginta principibus
¶ & animarũ periculum] cũ periculo animarũ(vel vitæ)
¶ patrui ei⁹] Dodo
¶ dicentẽ ad Ioab] dicendo,
¶ Obtinuit] vel Vicit
¶ ſyluestria.] Iaan

gladium:& de Iuda quingēta millia pugnatorum. Percuſſit autem cor Dauid eum, poſtquam numeratus eſt populus: & dixit Dauid ad dominum, Peccaui valde in hoc facto: ſed precor domine, vt transferas iniquitatem ſerui tui, quia ſtultè egi nimis. Surrexit itaque Dauid mane, & ſermo domini factus eſt ad Gad prophetam & videntem Dauid, dicens, Vade, & loquere ad Dauid, Hæc dicit dominus, Trium tibi datur optio, elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi. Cúmque veniſſet Gad ad Dauid, nuntiauit ei, dicens, Aut ſeptem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus menſibus fugies aduerſarios tuos, & illi te perſequentur: aut certè tribus diebus erit peſtilentia in terra tua. Nunc ergo delibera, & vide quem
C reſpōdeam ei qui me miſit, ſermonem. Dixit autem Dauid ad Gad, Coartor nimis: ſed melius eſt vt incidam in manus domini (multæ enim miſericordiæ eius ſunt) quàm in manus hominum. Immiſitque dominus peſtilentiam in Iſrael, de mane vſque ad tempus conſtitutum, & mortui ſunt ex populo à Dan vſque ad Ber-ſabee ſeptuaginta millia virorum. Cúmque extendiſſet manum ſuam angelus domini ſuper Ieruſalem vt diſperderet eam, miſertus eſt dominus ſuper afflictionem, & ait angelo percutienti populum, Sufficit, nunc cōtine manum tuam. erat autem angelus domini iuxta aream Areuna Iebuſæi. Dixítque Dauid ad dominum cum vidiſſet angelum cædētem populum, Ego ſum qui peccaui, & ego inique egi: iſti qui oues ſunt, quid fecerunt? vertatur obſecro manus tua contra me, & contra domum patris mei. Venit autem Gad propheta ad Dauid in die illa, & dixit ei, Aſcende, & conſtitue altare domino in area Areuna Iebuſæi. Et aſcendit Dauid iuxta ſermonem Gad, quem
D præceperat ei dominus. Conſpiciénſque Areuna, animaduertit regem & ſeruos eius tranſire ad ſe: & egreſſus adorauit regem prono vultu in terram, & ait, Quid cauſæ eſt vt veniat dominus meus rex ad ſeruum ſuum? Cui Dauid ait, Vt emam à te aream, & ædificem altare domino, & ceſſet interfectio quæ graſſatur in populo. Et ait Areuna ad Dauid, Accipiat, & offerat dominus meus rex, ſicut placet ei: habes boues in holocauſtum, & plauſtrū & iuga boum in vſum lignorum. Omnia dedit Areuna regi: dixitq; Areuna ad regem, Dominus deus tuus ſuſcipiat votum tuum. Cui reſpondens rex, ait, Nequaquam vt vis, ſed emam pretio à te, & non offeram domino deo meo holocauſta gratuita. Emit ergo Dauid aream & boues, argenti ſiclis quinquaginta: & ædificauit ibi Dauid altare domino, & obtulit holocauſta & pacifica: & propitiatus eſt dominus terræ, & cohibita eſt plaga ab Iſrael.

Margin notes (left): ¶videntem Dauid,] vidētem Dauidis, — ¶miſertus eſt dn̄s ſuper afflictionē,] pœnituit dominum ſuper malo, — ¶adorauit regem,] incuruauit ſe regi, — ¶iuga] inſtrumenta — ¶ſuſcipiat votum tuū.] cōplaceat tibi (vel, placetur tibi.)

Margin notes (right): 500000 viri Iuda. — Pœnitet Dauidem numerati populi. — Ipſi tria pœnarū genera proponūtur. Fames. Bellum. Peſtis. — Peſtem eligit — 70 millia virorum cadūt peſte. — Dolet Dauid, ꝑpt̄ ſe occidi populū, cū ipſe ſit qui peccauerit. — Ceſſat peſtis, oblatione à Dauide facta — Gratis nō accipit Dauid, aut aufert qđ offerat deo.

Liber Regum tertius. Secundum Hebræos, primus Melachim.

A ET REX DAVID ſenuerat, habebátque ætatis plurimos dies: cúmque operiretur veſtibus, non calefiebat. Dixerunt ergo ei ſerui ſui, Quæramus domino noſtro regi adoleſcentulam virginem, & ſtet coram rege, & foueat eum, dormiátque in ſinu tuo, & calefaciat dominum noſtrum regem. Quæſierunt igitur adoleſcentulam ſpecioſam in omnibus finibus Iſrael, & inuenerunt Abiſag Sunamitidem, & adduxerunt eam ad regem. Erat autem puella pulchra nimis, dormiebátque cum rege, & miniſtrabat ei, rex verò non cognouit eam. Adonias autem filius Haggith eleuabatur, dicens, Ego regnabo. Fecítque ſibi currum & equites, & quinquaginta qui currerent ante eum. Nec corripuit eum pater ſuus aliquando, dicens, Quare hoc feciſti? Erat autem & ipſe pulcher valde, ſecundus natu poſt Abſalom. Et ſermo eius cum Ioab filio Saruiæ, & cum Abiathar ſacerdote, qui adiuuabant partes Adoniæ. Sadoc verò ſacerdos, & Banaias filius Ioiadæ, & Nathan propheta, & Semei, & Rei, & omne robur exercitus Dauid non erat cum

Margin notes (left): ¶dormiebátq; cū rege,] fouebátq; eum, — ¶corripuit] cōtriſtauit (vel, dolore affecit) — ¶oē robur exercitus Dauid nō erat] fortes Dauidis nō erāt

Margin notes (right): Seni Dauidi frigido datur Abiſag puella, quæ eum dormientem calefaciat. — Adonias inſcio pr̄e, ſine dei verbo, occupat regnū, immolatis victimis.

Adonia. Immolatis ergo Adonias arietibus, & vitulis, & vniuerſis pinguibus iuxta lapidem B
Zoheleth, qui erat vicinus fonti Rogel, vocauit vniuerſos fratres ſuos filios regis, & omnes
viros Iuda ſeruos regis. Nathan autem prophetam, & Banaiam, & robuſtos quoſque, & Salo-
monem fratrem ſuum non vocauit.

Conſilio Nathan, Beth-ſabee indicat Dauidi Adoniã regnare.

Dixit itaque Nathan ad Beth-ſabee matrem Salo-
monis, Num audiſti quòd regnauerit Adonias filius Haggith, & dominus noſter Dauid hoc
ignorat? Nunc ergo veni, accipe conſilium à me, & ſalua animam tuam, filijque tui Salomo-
nis. Vade, & ingredere ad regem Dauid, & dic ei, Nónne tu domine mi rex iuraſti mihi an-
cillæ tuæ, dicens, Quòd Salomon filius tuus regnabit poſt me, & ipſe ſedebit in ſolio meo?
quare ergo regnat Adonias? Et adhuc ibi te loquente cum rege, ego veniam poſt te, & com-
plebo ſermones tuos. Ingreſſa eſt itaque Beth-ſabee ad regem in cubiculo: rex autem ſenue-
rat nimis, & Abiſag Sunamitis miniſtrabat ei. Inclinauit ſe Beth-ſabee, & adorauit regem. C
Ad quam rex, Quid tibi, inquit, vis? Quæ reſpondens ait, Domine mi, tu iuraſti per dominũ
deum tuum ancillæ tuæ, Salomon filius tuus regnabit poſt me, & ipſe ſedebit in ſolio meo.
Et ecce nunc Adonias regnat, te domine mi rex ignorante. Mactauit boues & pinguia quæ-
que, & arietes plurimos, & vocauit omnes filios regis, Abiathar quoque ſacerdotem, & Ioab
principem militiæ, Salomonem autem ſeruum tuum non vocauit. Veruntamen domine mi
rex, in te oculi reſpiciunt totius Iſrael, vt indices eis quis ſedere debeat in ſolio tuo domine
mi rex poſt te. Eritque, cum dormierit dominus meus rex cum patribus ſuis, erimus ego & fi-
lius meus Salomon peccatores. Adhuc illa loquente cum rege, Nathan propheta venit. Et
nuntiauerunt regi, dicentes, Adeſt Nathan propheta. Cúmque introiſſet in conſpectum re-
gis, & adoraſſet eum pronus in terram, dixit Nathan, Domine mi rex, tu dixiſti, Adonias re-
gnet poſt me, & ipſe ſedeat ſuper thronum meum? Quia deſcendit hodie, & immolauit bo- D
ues & pinguia & arietes plurimos, & vocauit vniuerſos filios regis, & principes exercitus,
Abiathar quoque ſacerdotem: illíſque veſcentibus & bibentibus coram eo, & dicentibus, Vi-
uat rex Adonias. Me ſeruum tuum & Sadoc ſacerdotem, & Banaiam filium Ioiadæ, & Salo-
monem famulum tuum non vocauit. Nunquid à domino meo rege exiuit hoc verbum, &
mihi non indicaſti ſeruo tuo quis ſeſſurus eſſet ſuper thronum domini mei regis poſt eum?

¶peccatores] i. videbimur peccaſſe al[...] contra te, cum p[...]uabimur regno]

Dauid præcipit Salomonẽ vngi in regẽ ſup Iudã & Iſraelem.

Et reſpondit rex Dauid, dicens, Vocate ad me Beth-ſabee. Quæ cum fuiſſet ingreſſa coram
rege, & ſtetiſſet ante eum, iurauit rex, & ait, Viuit dominus, qui eruit animam meam de om-
ni anguſtia, quia ſicut iuraui tibi per dominum deum Iſrael, dicens, Salomon filius tuus re-
gnabit poſt me, & ipſe ſedebit ſuper ſolium meum pro me: ſic faciam hodie. Summiſſóque
Beth-ſabee in terram vultu, adorauit regem, dicens, Viuat dominus meus rex Dauid in æter-
num. Dixit quoque rex Dauid, Vocate mihi Sadoc ſacerdotem, & Nathan prophetam, & E
Banaiam filium Ioiadæ. Qui cum ingreſſi fuiſſent coram rege, dixit ad eos, Tollite vobiſcum
ſeruos domini veſtri, & imponite Salomonem filium meum ſuper mulam meam, & ducite
eum in Gihon. Et vngat eum ibi Sadoc ſacerdos, & Nathan propheta in regem ſuper Iſrael:
& canetis buccina, atque dicetis, Viuat rex Salomon. Et aſcẽdetis poſt eum, & veniet, & ſede-
bit ſuper ſolium meum, & ipſe regnabit pro me: illíque præcipiam vt ſit dux ſuper Iſrael &
ſuper Iudam. Et reſpondit Banaias filius Ioiadæ, regi, dicens, Amen: ſic loquatur Dominus
deus domini mei regis. Quomodo fuit Dominus cum domino meo rege, ſic ſit cum Salo-
mone, & ſublimius faciat ſolium eius à ſolio domini mei regis Dauid.

Salomon vngitur in regem.

Deſcendit ergo
Sadoc ſacerdos & Nathan propheta, & Banaias filius Ioiadæ, & Cerethi, & Phelethi: & impo-
ſuerunt Salomonem ſuper mulam regis Dauid, & adduxerunt eum in Gihon. Sumpſitque
Sadoc ſacerdos cornu olei de tabernaculo, & vnxit Salomonem: & cecinerunt buccina, &
dixit omnis populus, Viuat rex Salomon. Et aſcendit vniuerſa multitudo poſt eum, & F
populus canentium tibiis, & lætantium gaudio magno, & inſonuit terra à clamore eorum.

¶inſonuit] ſcindeba[...]

Fugit Adonias, audiẽs Salomonem vnctũ i regẽ.

Audiuit autem Adonias, & omnes qui inuitati fuerant ab eo: iámque conuiuium finitum
erat: ſed & Ioab, audita voce tubæ, ait, Quid ſibi vult clamor ciuitatis tumultuantis? Ad-
huc illo loquente, Ionathan filius Abiathar ſacerdotis venit: cui dixit Adonias, Ingrede-
re, quia vir fortis es, & bona nuntians. Reſpondítque Ionathan Adoniæ, Nequaquam: do-
minus enim noſter rex Dauid regem conſtituit Salomonem: miſítque cum eo Sadoc ſa-
cerdotem, & Nathan prophetam, & Banaiam filium Ioiadæ, & Cerethi, & Phelethi, & im-
poſuerunt eum ſuper mulam regis. Vnxerúntque eum Sadoc ſacerdos, & Nathan pro-

¶nequaquam] dñs enim[...] Profecto dñs no[...]

pheta regem in Gihon : & aſcenderunt inde lætantes, & inſonuit ciuitas. hæc eſt vox quam
audiſtis. Sed & Salomon ſedet ſuper ſolium regni. Et ingreſſi ſerui regis, benedixerunt do-
mino noſtro regi Dauid, dicentes, Amplificet deus nomen Salomonis ſuper nomen tuum,
G & magnificet thronum eius ſuper thronum tuum. Et adorauit rex Dauid in lectulo ſuo,
inſuper & hæc locutus eſt, Benedictus dominus deus Iſrael , qui dedit hodie ſedentem in ſo-
lio meo, videntibus oculis meis. Territi ſunt ergo , & ſurrexerunt omnes qui inuitati fue-
rant ab Adonia,& iuit vnuſquiſque in viam ſuam. Adonias autem timens Salomonem,ſur-
rexit, & abiit in tabernaculum domini, tenuítque cornu altaris. Et nuntiauerunt Salomo-
ni,dicentes,Ecce Adonias timens regem Salomonem,tenuit cornu altaris,dicens,Iuret mihi
rex Salomon hodie quòd non interficiat ſeruum ſuum gladio. Dixítque Salomon, Si fuerit
vir bonus,non cadet ne vnus quidem capillus eius in terram: ſinautem malum inuentú fue-
rit in eo,morietur. Miſit ergo rex Salomon,& eduxit eum ab altari,& ingreſſus adorauit re-
gem Salomonem:dixítque ei Salomon, Vade in domum tuam.

¶ſuper] vel, magis q̃

►in tabernaculum domini, Neque in veterib. exempl. legitur.

¶adorauit regem] incuruauit ſe regi

CAP. II.

A APpropinquauerunt autem dies Dauid vt moreretur,præcepítque Salomoni filio ſuo,di-
cens,Ecce ego ingredior viam vniuerſæ terræ:confortare,& eſto vir. Et obſerua vt cu-
ſtodias mandata domini dei tui,vt ambules in viis eius,& cuſtodias ceremonias eius,& præ-
cepta eius,& iudicia & teſtimonia,ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſi:vt intelligas vniuerſa quæ
facis,& quocunque te verteris. Vt confirmet dominus ſermones ſuos,quos locutus eſt de me,
dicens, Si cuſtodierint filii tui viam ſuam, & ambulauerint coram me in veritate, in omni
corde ſuo,& in omni anima ſua,non auferetur tibi vir de ſolio Iſrael. Tu quoque noſti quæ
fecerit mihi Ioab filius Saruiæ, quæ fecerit duobus principibus exercitus Iſrael, Abner filio
Ner,& Amaſæ filio Iether:quos occidit,& effudit ſanguinem belli in pace,& poſuit cruorem
prælii in baltheo ſuo,qui erat circa lumbos eius,& in calceamento ſuo quod erat in pedibus
B eius.Facies ergo iuxta ſapientiam tuam, & non deduces canitiem eius pacifice ad inferos.
Sed & filiis Berzellai Galaaditis reddes gratiam,eruntque comedentes in menſa tua: oc-
currerunt enim mihi,quando fugiebam à facie Abſalom fratris tui. Habes quoque apud
te Semei filium Gera filii Iemini de Bahurim , qui maledixit mihi maledictione peſſima,
quando ibam ad caſtra : ſed quia deſcendit mihi in occurſum cum tranſirem Iordanem, &
iuraui ei per dominum,dicens, Non te interficiam gladio : tu noli pati eum eſſe innoxium.
Vir autem ſapiens es, & ſcies quæ facies ei, deducéſque canos eius cum ſanguine ad inferos.
Dormiuit igitur Dauid cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in ciuitate Dauid. Dies autem
quibus regnauit Dauid ſuper Iſrael, quadraginta anni ſunt: in Hebron regnauit ſeptem an-
nis: in Ieruſalem, triginta tribus. Salomon autem ſedit ſuper thronum Dauid patris ſui, &
C firmatum eſt regnum eius nimis. Et ingreſſus eſt Adonias filius Haggith ad Beth-ſabee
matrem Salomonis. Quæ dixit ei, Pacificuſne eſt ingreſſus tuus? Qui reſpondit, Pacificus.
Addidítque,Sermo mihi eſt ad te.Cui ait, Loquere. Et ille, Tu,inquit,noſti quia meum erat
regnum,& me præpoſuerat omnis Iſrael ſibi in regem: ſed tranſlatum eſt regnum,& factum
eſt fratris mei: à domino enim conſtitutum eſt ei. Nunc ergo petitionem vnam deprecor à
te:ne confundas faciem meam.Quæ dixit ad eum, Loquere. Et ille ait, Precor vt dicas Salo-
moni regi(neque enim negare tibi quicquam poteſt)vt det mihi Abiſag Sunamitidem vxo-
rem.Et ait Beth-ſabee,Bene, ego loquar pro te regi. Venit ergo Beth-ſabee ad regem Saló-
monem,vt loqueretur ei pro Adonia:& ſurrexit rex in occurſum eius, adorauítque eam, &
ſedit ſuper thronum ſuum:poſitúſque eſt thronus matri regis, quæ ſedit ad dexteram eius.
D Dixítque ei, Petitionem vnam paruulam ego deprecor à te,ne confundas faciem meam.Et
dixit ei rex,Pete mater mea:neque enim fas eſt vt auertam faciẽ tuam.Quæ ait,Detur Abi-
ſag Sunamitis Adoniæ fratri tuo vxor.Reſpõdítque rex Salomon,& dixit matri ſuæ,Quare
poſtulas Abiſag Sunamitidẽ Adoniæ? poſtula ei & regnũ:ipſe eſt enim frater meus maior me,
& habet Abiathar ſacerdotẽ,& Ioab filium Saruiæ.Iurauit itaque rex Salomon per dominũ,
dicens,Hæc faciat mihi deus,& hæc addat,quia contra animã ſuã locutus eſt Adonias verbũ
hoc.Et nunc viuit dominus,qui firmauit me,& collocauit me ſuper ſoliũ Dauid patris mei,
& qui fecit mihi domũ,ſicut locutus eſt,quia hodie occidetur Adonias.Miſitq; rex Salomon
per manũ Banaiæ filii Ioiadæ,qui interfecit eum,& mortuus eſt. Abiathar quoque ſacer-
doti dixit rex, Vade in Anathoth ad agrum tuũ, es quidẽ vir mortis: ſed hodie te non inter-

Præcepta Dauid filio Salomoni.

¶ceremonias] decreta

Ioab occidi præcipit 2.reg.3.e 2.reg.20.c

Berzellai filiis reddi gratiã præcipit 2.reg.19.f

Semei occidi præcipit 2.reg.16.b 2.reg.19.c

Moritur Dauid. act.2.e & 13.e 1.Paralip.29.f

Adonias petit Abiſag in vxorem.

¶cõfundas] auertere facias & infra

¶negare tibi quicquã poteſt] auertere faciet faciem tuam (vel confundet)

Occidit Adonias.

Abiathar priuatur ſacerdotio.

ficiam , quia portaſti arcam domini dei coram Dauid patre meo, & ſuſtinuiſti laborem in omnibus,in quibus laborauit pater meus. Eiecit ergo Salomon Abiathar,vt non eſſet ſacer E dos domini , vt impleretur ſermo domini quem locutus eſt ſuper domum Heli in Silo.

¶ſuſtinuiſti labor- afflictus es ¶laborauit aff- fuit

1.reg.2.f

Interficitur Ioab.

Venit autem nuntius ad Salomonem quòd Ioab declinaſſet poſt Adoniam, & poſt Salomonem non declinaſſet:fugit ergo Ioab in tabernaculum domini,& apprehendit cornu altaris. Nuntiatúmque eſt regi Salomoni quòd fugiſſet Ioab in tabernaculum domini, & eſſet iuxta altare:miſitque Salomon Banaiam filium Ioiadæ,dicens, Vade,interfice eum. Et venit Banaias ad tabernaculum domini,& dixit ei,Hæc dicit rex, Egredere. Qui ait, Nõ egrediar, ſed hic moriar. Renuntiauit Banaias regi ſermonem,dicens,Hæc locutus eſt Ioab, & hæc reſpondit mihi. Dixítque ei rex, Fac ſicut locutus eſt: & interfice eum, & ſepeli: & amouebis ſanguinem innocentem,qui effuſus eſt à Ioab,à me, & à domo patris mei. Et reddet dominus ſanguinem eius ſuper caput eius,quia interfecit duos viros iuſtos,melioréſque ſe: & occîdit eos gladio,patre meo Dauid ignorante: Abner filium Ner principem militiæ Iſrael, & F Amaſam filium Iether principem exercitus Iuda: & reuertetur ſanguis illorũ in caput Ioab, & in caput ſeminis eius in ſempiternum: Dauid autem & ſemini eius,& domui & throno illius ſit pax vſque in æternum à domino. Aſcendit itaque Banaias filius Ioiadæ, & aggreſſus eum interfecit,ſepultúſque eſt in domo ſua in deſerto. Et conſtituit rex Banaiam filium Ioiadæ pro eo ſuper exercitum , & Sadoc ſacerdotem poſuit pro Abiathar.

¶nuntius ad Salo- monem (fama v- ad Ioab (Sic ſeq- & inueterib. exe- ¶poſt Salomon- poſt Abſalom

1.reg.3.e

2.reg.20.c

Semei interficitur

Miſit quoque rex,& vocauit Semei, dixítque ei, AEdifica tibi domum in Ieruſalem, & habita ibi: & non egredieris inde huc,atque illuc. Quacunque autem die egreſſus fueris,& tranſieris torrentem Cedron, ſcito te interficiendum: ſanguis tuus erit ſuper caput tuum. Dixítque Semei regi, Bonus ſermo:ſicut locutus eſt dominus meus rex,ſic faciat ſeruus tuus. Habitauit itaque Semei in Ieruſalem diebus multis. Factum eſt autem poſt annos tres vt fugerent ſerui Semei ad Achis filium Maacha regem Geth:nuntiatúmq; eſt Semei quòd ſerui eius iſſent in Geth. G Et ſurrexit Semei,& ſtrauit aſinum ſuum,iuítque ad Achis in Geth ad requirendum ſeruos ſuos,& adduxit eos de Geth. Nuntiatum eſt autem regi Salomoni quòd iſſet Semei in Geth de Ieruſalem,& rediiſſet. Et mittens vocauit eum,dixítque illi,Nónne * teſtificatus ſum tibi per dominum,& prædixi tibi, Quacunque die egreſſus fueris huc & illuc, ſcito te eſſe moriturum?& reſpondiſti mihi,Bonus ſermo quem audiui. Quare ergo non cuſtodiſti iuſiurandum domini,& præceptum quod præceperã tibi? Dixítque rex ad Semei, Tu noſti omne malum, cuius tibi conſcium eſt cor tuum,quod feciſti Dauid patri meo : reddidítque dominus malitiam tuam in caput tuum. Et rex Salomon benedictus,& thronus Dauid erit ſtabilis coram domino vſque in ſempiternum. Iuſſit itaque rex Banaiæ filio Ioiadæ: qui egreſſus, percuſſit eum,& mortuus eſt.

*iuraui tibi &

¶malitiã tuam- lum tuum ¶eris illis

CAP. III.

2.Paralip.1.a

Salomon ducit filiã Pharaonis ĩ vxorem.

Excelſa

Dilectio dei.

CONfirmatum eſt igitur regnum in manu Salomonis,& affinitate cõiunctus eſt Pharaoni regi AEgypti:accepit nanque filiam eius,& adduxit in ciuitatem Dauid,donec compleret ædificans domum ſuam,& domum domini,& murum Ieruſalem per circuitum. Attamen populus immolabat in excelſis : non enim ædificatum erat templum nomini domini vſque in diem illum. Dilexit autem Salomon dominum, ambulans in præceptis Dauid patris ſui,excepto quòd in excelſis immolabat,& accendebat thymiama. A

Oro Salomonis, qua petit à deo ſapientiam ſibi dari.

Abiit itaque Salomon in Gabaon,vt immolaret ibi:illud quippe erat excelſum maximum: mille hoſtias in holocauſtum obtulit Salomon ſuper altare illud in Gabaon. Apparuit autem dominus Salomoni per ſomnium nocte, dicens, Poſtula quod vis vt dem tibi. Et ait Salomon, Tu feciſti cum ſeruo tuo Dauid patre meo miſericordiam magnam, ſicut ambulauit in conſpectu tuo in veritate & iuſtitia,& recto corde tecum:cuſtodiſti enim ei miſericordiam *grãdem,& dediſti ei filium ſedentem ſuper thronum eius, ſicut eſt hodie. Et nunc domine deus meus, tu B regnare feciſti ſeruũ tuum pro Dauid patre meo: ego autem ſum puer paruulus, & ignorãs egreſſum & introitũ meum. Et ſeruus tuus in medio eſt populi,quem elegiſti,populi infiniti, qui numerari & ſupputari non poteſt præ multitudine. Dabis ergo ſeruo tuo cor docile , vt populum tuum iudicare poſſit, & diſcernere inter bonum & malum. quis enim poteſt iudicare populum iſtum,populum tuum hunc multũ? Placuit ergo ſermo coram domino, quòd Salomon poſtulaſſet huiuſcemodi rem. Et dixit dominus Salomoni, Quia poſtulaſti verbũ hoc,& non petiſti tibi dies multos,nec diuitias, aut animas inimicorum tuorum, ſed poſtu-

*iſtam

¶docile, intelli-

laſti tibi ſapientiam ad diſcernendum iudicium: ecce feci tibi ſecundum ſermones tuos, &
dedi tibi cor ſapiens & intelligens, intantum vt nullus ante te ſimilis tui fuerit, nec poſt te
ſurrecturus ſit. Sed & hæc quæ non poſtulaſti dedi tibi, diuitias ſcilicet & gloriam, vt nemo
fuerit ſimilis tui in regibus cunctis retro diebus. Si autem ambulaueris in viis meis, & cuſto-
dieris præcepta mea & mandata mea, ſicut ambulauit Dauid pater tuus, longos faciam dies
tuos. Igitur euigilauit Salomon, & intellexit quòd eſſet ſomnium: cúmque veniſſet Ieruſa-
C lem, ſtetit coram arca fœderis domini, & obtulit holocauſta, & fecit victimas pacificas &
grande conuiuium vniuerſis famulis ſuis. Tunc venerunt duæ mulieres meretrices ad re-
gem, ſteterúntque coram eo, quarum vna ait, Obſecro mi domine, ego & mulier hæc habita-
bamus in domo vna, & peperi apud eam in cubiculo. Tertia autem die poſtquam ego pepe-
ri, peperit & hæc: & eramus ſimul, nullúſque alius nobiſcum in domo, exceptis nobis dua-
bus. Mortuus eſt autem filius mulieris huius nocte, dormiens quippe oppreſſit eum. Et con-
ſurgens intempeſtæ noctis ſilentio, tulit filium meum de latere meo ancillæ tuæ dormiētis,
& collocauit in ſinu ſuo: ſuum autem filium, qui erat mortuus, poſuit in ſinu meo. Cúmque
ſurrexiſſem mane, vt darem lac filio meo, apparuit mortuus: quem diligentius intuens cla-
ra luce, deprehendi non eſſe meum quem genueram. Reſpondítque altera mulier, Non eſt
ita vt dicis, ſed filius tuus mortuus eſt, meus autem viuit. Econtrario illa dicebat, Mentiris:
D filius quippe meus viuit, & filius tuus mortuus eſt. Atque in hunc modum contendebant co-
ram rege. Tunc rex ait, Hæc dicit, Filius meus viuit, & filius tuus mortuus eſt: Et iſta reſpon-
dit, Non, ſed filius tuus mortuus eſt, meus autē viuit. Dixit ergo rex, Afferte mihi gladium.
Cúmque attuliſſent gladium coram rege, Diuidite, inquit, infantem viuum in duas partes, &
date dimidiam partem vni, & dimidiam partem alteri. Dixit autem mulier cuius filius erat
viuus, ad regem (commota ſunt quippe viſcera eius ſuper filio ſuo) Obſecro domine, date illi
infantem viuum, & nolite interficere eum. Econtrario illa dicebat, Nec mihi, nec tibi ſit, ſed
diuidatur. Reſpondit rex, & ait, Date huic infantem viuum, & non occidatur: hæc eſt enim
mater eius. Audiuit itaque omnis Iſrael iudicium quod iudicaſſet rex, & timuerunt regem,
videntes ſapientiam dei eſſe in eo ad faciendum iudicium.

CAP. IIII.

A ERat autem rex Salomon regnans ſuper omnem Iſrael: & hi principes quos habebat: Aza-
rias filius Sadoc, ſacerdos: Elihóreph & Ahia filii Siſa, ſcribæ: Ioſaphat filius Ahilud, à
commentariis: Banaias filius Ioiadæ, ſuper exercitum: Sadoc autem & Abiathar, ſacerdotes:
Azarias filius Nathan, ſuper eos qui aſſiſtebant regi: Zabud filius Nathan ſacerdos amicus
regis: & Ahiſar præpoſitus domus: & Adoniram filius Abda ſuper tributa. Habebat autem Sa-
lomon duodecim præfectos ſuper omnem Iſrael qui præbebant annonā regi, & domui eius:
per ſingulos enim menſes in anno, ſinguli neceſſaria miniſtrabant. Et hæc nomina eorum:
Benhur, in mōte Ephráim. Ben-décar, in Macces, & in Salebim, & in Beth-ſámes & in Elon,
B & in Beth-hanan. Ben-héſed in Aruboth: ipſius enim erat Socho, & omnis terra Epher. Ben-
abinadab, cuius omnis Nephath-dor, Tapheth filiam Salomonis habebat vxorem. Bana fi-
lius Ahilud regebat Thanach & Mageddo, & vniuerſam Beth-ſan, quæ eſt iuxta Sarthána
ſubter Iezrahel, à Beth-ſan vſque Abel-mehula e regione Iecmaam. Ben-gaber in Ramoth-
galaad: habebat Auoth-iair filii Manaſſe in Galaad, ipſe præerat in omni regione Argob,
quæ eſt in Baſan, ſexaginta ciuitatibus magnis, atque muratis, quæ habebāt ſeras æreas. Ahi-
nadab filius Addo præerat in Manáim. Achimaas in Nephthali: ſed & ipſe habebat Báſe-
math filiam Salomonis in coniugio. Baana filius Huſi, in Aſer, & in Baloth. Ioſaphat filius
Pharue, in Iſſachar. Semei filius Ela, in Beniamin. Gaber filius Vri, in terra Galaad, & in ter-
C ra Sehon regis Amorrhæi, & Og regis Baſan * ſuper omnia quæ erant in illa terra. Iuda & Iſ-
rael innumerabiles, ſicut arena maris in multitudine comedentes, & bibētes, atque lætantes.
Salomon autem erat in ditione ſua, habens omnia regna, à flumine terræ Philiſthiim vſ-
que ad terminum Ægypti: offerentium ſibi munera, & ſeruientium ei cunctis diebus vitæ
eius. Erat autem cibus Salomonis per dies ſingulos triginta cori ſimilæ, & ſexaginta cori
farinæ, decem boues pingues, & viginti boues paſcuales, & centum arietes, excepta venatione
ceruorum, caprearum, atque bubalorum, & auium altiliū. Ipſe enim obtinebat omnem regio-
nem quæ erat trans flumen, à Thaphſa vſque ad Gazam, & cūctos reges illarum regionum: &
habebat pacem ex omni parte in circuitu. Habitabátque Iuda & Iſrael abſque timore vllo,

Marginal notes (left): ¶retro˥tuis ¶& cuſtodieris˥vt cuſtodias — ¶itēpeſtæ noctis ſi-lētio,˥media nocte, — ¶Mentiris:˥Non, — ¶Benhur,˥fili⁹ Hur, ¶Ben-décar,˥filius Décar, ¶Ben-héſed˥filius Heſed ¶Ben-abinadab,˥filius Abinadab, ¶Nephath-dor,˥terminus (vel prouincia) Dor, ¶Ben-gaber˥filius Gaber ¶Auoth-iair˥villas Iair — *, ſolus præfectus erat

Marginal notes (right): Exponiť hic quod Matth. 6 primū quærite regnū dei &c. ſap. 7. b — Iudicium ei⁹ de duab⁹ meretricibus. — Salomonis principes & præfecti. — Eccli. 47. c — Apparatus ciborum Salomonis. — Pax ſub ipſo. Null⁹ timor.

vnuſquiſque ſub vite ſua, & ſub ficu ſua à Dan vſque Ber-ſabee cunctis diebus Salomonis.

Numerus equorum.

Et habebat Salomon quadraginta millia præſepia equorum currilium, & duodecim millia D
equeſtrium. Nutriebántque eos ſupradicti regis præfecti: ſed & neceſſaria menſæ regis Salo-
monis cum ingenti cura præbebant in tempore ſuo. Hordeum quoque, & paleas equorum &
iumentorum deferebant in locum vbi erat rex, iuxta conſtitutum ſibi.

Dona dei in Salomonem collata. eccli.47.c Sapientia Salomonis.

Dedit quoq; deus
ſapientiã Salomoni, & prudentiam multam nimis, & latitudinem cordis, quaſi arenam quæ
eſt in litore maris. Et præcedebat ſapientia Salomonis ſapientiam omnium orientalium, &
AEgyptiorum, & erat ſapientior cunctis hominibus: ſapientior Ethan Ezrahite, & Heman
& Chalcol, & Dorda filiis Mahol: & erat nominatus in vniuerſis gentibus per circuitum.

Numerus parabolarum.

Lo-
cutus eſt quoque Salomon tria millia parabolas: & fuerunt carmina eius quinque millia. Et
diſputauit ſuper lignis à cedro, quæ eſt in Libano, vſque ad hyſſopum quæ egreditur de parie
te: & diſſeruit de iumentis & volucribus & reptilibus & piſcibus. Et veniebant de cunctis
populis ad audiendam ſapientiam Salomonis, & ab vniuerſis regibus terræ, qui audiebant
ſapientiam eius.

CAP. V.

Hiram mittit ſeruos vt gratulentur Salomoni. Salomõ petit ligna ab Hirã in ædificationem tẽpli.

MIſit quoque Hiram rex Tyri ſeruos ſuos ad Salomonem: audiuit enim quòd ipſum A
vnxiſſent regem pro patre eius: quia amicus fuerat Hiram Dauidi omni tempore. Mi
ſit autem Salomon ad Hiram, dicens, Tu ſcis voluntatem Dauid patris mei, & quia non po-
tuit ædificare domum nomini domini dei ſui propter bella imminẽtia per circuitum, donec
daret dominus eos ſub veſtigio pedum eius. Nunc autem requiem dedit deus meus mihi per
circuitum: & non eſt ſatan, neque occurſus malus. Quam ob rem cogito ædificare templum

1.reg.7.b 1.par.22.c

nomini domini dei mei, ſicut locutus eſt dominus Dauid patri meo, dicens, Filius tuus quem
dabo pro te ſuper ſolium tuum, ipſe ædificabit domum nomini meo. Præcipe igitur vt præci B
dant mihi ſerui tui cedros de Libano, & ſerui mei ſint cum ſeruis tuis: mercedem autem ſer-
uorum tuorum dabo tibi quamcunque petieris: ſcis enim quomodo non eſt in populo meo
vir qui nouerit ligna cædere ſicut Sidonii.

Hirã gentilis agnoſcit nomen dei.

Cum ergo audiſſet Hirã verba Salomonis, læ-
tatus eſt valde, & ait, Benedictus dominus deus hodie, qui dedit Dauid filium ſapientiſſimum
ſuper populum hunc plurimum. Et miſit Hiram ad Salomonem, dicens, Audiui quæcunque
mandaſti mihi: ego faciam omnem volũtatem tuam in lignis cedrinis & abiegnis. Serui mei
deponent ea de Libano ad mare: & ego cõponam ea in ratibus in mari, vſq; ad locum quem C
ſignificaueris mihi, & applicabo ea ibi, & tu tolles ea: præbebíſque neceſſaria mihi, vt detur
cibus domui meæ. Itaque Hiram dabat Salomoni ligna cedrina, & ligna abiegna, iuxta
omnem voluntatem eius. Salomon autem præbebat Hiram viginti millia coros tritici in ci-
bum domui eius, & viginti coros puriſſimi olei: hæc tribuebat Salomon Hiram per ſingulos
annos. Dedit quoque dominus ſapientiam Salomoni, ſicut locutus eſt ei: & erat pax inter
Hiram & Salomonem, & percuſſerunt ambo fœdus.

Numerus artificum.

Elegítque rex Salomon operarios de
omni Iſrael, & erat indictio triginta millia virorum. Mittebátque eos in Libanũ decem mil- D
lia per menſes ſingulos viciſſim, ita vt duobus menſibus eſſent in domibus ſuis: & Adoniram
erat ſuper huiuſcemodi indictionem. Fuerunt itaque Salomoni ſeptuaginta millia corũ qui
onera portabant: & octoginta millia latomorum in monte: abſque præpoſitis qui præerant
ſingulis operibus, numero trium millium, & trecentorum præcipientium populo, & his qui
faciebant opus. Præcepítque rex vt tollerent lapides grãdes, lapides pretioſos in fundamentũ
templi, & quadrarent eos: quos dolauerunt cæmentarii Salomonis, & cæmentarii Hiram: por
rò Giblii præparauerunt ligna & lapides ad ædificandam domum.

CAP. VI.

2.par.3.a

FActum eſt ergo quadringenteſimo & octogeſimo anno egreſſionis filiorum Iſrael de ter- A
ra AEgypti, in anno quarto, menſe Zio (ipſe eſt menſis ſecundus) regni Salomonis ſuper

Fabrica & forma templi.

Iſrael, ædificare cœpit domum domino. domus autem quam ædificabat rex Salomon domi-
no, habebat ſexaginta cubitos in longitudine, & viginti cubitos in latitudine, & triginta cu-
bitos in altitudine. Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis, iuxta
menſurã latitudinis templi: & habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi. Fecít-
que in templo feneſtras obliquas. Et ædificauit ſuper parietem templi tabulata per gyrũ
in parietibus domus per circuitum templi & oraculi, & fecit latera in circuitu. Tabulatum
quod ſubter erat, quinque cubitos habebat latitudinis, & medium tabulatum ſex cubito-
rum latitudinis, & tertium tabulatum ſeptem habens cubitos latitudinis. Trabes autem

poſuit in domo per circuitum forinſecus, vt non hærerent muris templi. Domus autem cum ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata eſt: & malleus, & ſecuris, & omne ferramentum non ſunt audita in domo cum ædificaretur. Oſtium lateris medii in parte erat domus dextræ: & per cochleam aſcendebant in medium cœnaculum, & à medio
B in tertium. Et ædificauit domum,& conſummauit eam: texit quoque domum laquearibus cedrinis. Et ædificauit tabulatum ſuper omnem domum quinque cubitis altitudinis, & operuit domum lignis cedrinis. Et factus eſt ſermo domini ad Salomonem, dicens, Domus hæc quam ædificas: ſi ambulaueris in præceptis meis,& iudicia mea feceris,& cuſtodieris omnia mandata mea,gradiens per ea,firmabo ſermonem meum tibi, quem locutus ſum ad Dauid patrem tuum.Et habitabo in medio filiorum Iſrael,& non derelinquam populum meum Iſrael. Igitur ædificauit Salomon domum,& cōſummauit eam. Et ædificauit parietes domus intrinſecus, tabulatis cedrinis: à pauimento domus vſque ad ſummitatem parietum,& vſque ad laquearia,operuit lignis cedrinis intrinſecus: & texit pauimētum domus tabulis abiegnis. AEdificauitque viginti cubitorum ad poſteriorem partem templi tabulata cedrina, à pauimento vſque ad ſuperiora:& fecit interiorem domum oraculi in ſanctum ſanctorum.Porrò quadraginta cubitorum erat ipſum tēplum pro foribus oraculi. Et cedro omnis domus intrinſecus veſtiebatur,habens tornaturas,& iuncturas ſuas fabrefactas,& cælaturas eminentes,omnia cedrinis tabulis veſtiebantur:nec omnino lapis apparere poterat in pa-
C riete.Oraculum autem in medio domus in interiori parte fecerat, vt poneret ibi arcam fœderis domini.Porrò oraculum habebat viginti cubitos longitudinis,& viginti cubitos latitudinis,& viginti cubitos altitudinis:& operuit illud atque veſtiuit auro puriſſimo.ſed & altare veſtiuit cedro.Domum quoque ante oraculum operuit auro puriſſimo, & affixit laminas clauis aureis.Nihilque erat in templo quod non auro tegeretur: ſed & totum altare oraculi texit auro.Et fecit in oraculo duos cherubim de lignis oliuarum decem cubitorum altitudinis.Quinque cubitorum ala cherub vna,& quinque cubitorum ala cherub altera: id eſt decem cubitos habentes , à ſummitate alæ vnius vſque ad alæ alterius ſummitatem. Decem quoque cubitorum erat cherub ſecundus:in menſura pari,& opus vnum erat in duobus cherubim,id eſt altitudinem habebat vnus cherub decem cubitorum,& ſimiliter cherub ſecundus. Poſuitque cherubim in medio templi interioris : extendebant autem alas ſuas cherubim , & tangebat ala vna parietem , & ala cherub ſecundi tangebat parietem alterum : alæ
D autem alteræ in media parte templi ſe inuicem contingebāt. Texit quoque cherubim auro. Et omnes parietes templi per circuitum ſculpſit variis cælaturis,& torno.Et fecit in eis cherubim,& palmas,& picturas varias,quaſi prominentes de pariete,& egredientes.Sed & pauimentum domus texit auro intrinſecus & extrinſecus. Et in ingreſſu oraculi fecit oſtiola de lignis oliuarum, poſteſque angulorum quinque. Et duo oſtia de lignis oliuarum: & ſculpſit in eis picturam cherubim,& palmarum ſpecies,& anaglypha valde prominentia, & texit ea auro:& operuit tam cherubim,quàm palmas,& cætera,auro.Fecitque in introitu templi poſtes de lignis oliuarum quadrangulatos.Et duo oſtia de lignis abiegnis altrinſecus: & vtrunq; oſtium duplex erat,& ſe inuicem tenens aperiebatur.Et ſculpſit cherubim,& palmas, & cælaturas valde eminentes:operuitque omnia laminis aureis opere quadro ad regulam. Et ædificauit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, & vno ordine lignorum cedri.

Anno quarto fundata eſt domus domini in menſe Zio:& in anno vndecimo, menſe Bul (ipſe eſt menſis octauus)perfecta eſt domus in omni opere ſuo,& in vniuerſis vtēſilibus ſuis: ædificauitque eam annis ſeptem.

CAP. VII.

A DOmum autem ſuam ædificauit Salomon tredecim annis,& ad perfectū vſque perduxit. AEdificauit quoque domum ſaltus Libani cētum cubitorum longitudinis,& quinquaginta cubitorum latitudinis,& triginta cubitorum altitudinis:& quatuor deambulatoria inter columnas cedrinas:ligna quippe cedrina exciderat in columnas.Et tabulatis cedrinis veſtiuit totam camerā,quæ quadraginta quinq; columnis ſuſtentabatur. Vnus autem ordo habebat columnas quindecim contra ſe inuicem poſitas,& eregione ſe reſpiciētes, æquali ſpatio inter colūnas,& ſuper columnas quadrangulata ligna in cūctis æqualia.Et porticū colūnarū fecit quinquaginta cubitorū lōgitudinis,& triginta cubitorū latitudinis:& alterā porticū in facie maioris porticus:& columnas,& epiſtylia ſuper columnas fecit. Porticū quoq; ſolii,

Salomonem ambulātem p viā mādatorū ſuorū non derelicturus de⁹

Oraculum. Sctm ſctōrū

AEdificatio domus Salomonis ī ſaltu.

¶dolatis atq; perfectis] perfectis (vl' ītegris) quos adduxerāt (ſub. è monte) ¶lateris] thalami (vl' deambulatorii) ¶laquearibus cedrinis:] tignis (ſcilicet excauatis inſtar foſſarū: vel tabulis ſtrictis inſtar coſtarū) & tabulata (vel ordinē tabularū aut trabium) cedris. ¶tabulatū ſuper omnem domum] thalamū cū omni domo ¶ſūmitatē parietū, & vſq; ad laquearia] parietes contignationis,

¶tornaturas, & iuncturas ſuas fabrefactas,& cælaturas eminētes,] picturas inſtar fundæ,& colocyntidarū,& cælaturas inſtar florum,

¶ante oraculum] intrinſecus ¶affixit laminas clauis aureis.] clauſit peſſulis aureis parietē q erat ante oraculū,& texit illū auro. ¶opus vnum] inciſio vna ¶ſculpſit variis cælaturis,& torno.] texit picturis īſtar fūdarum & cælaturis. ¶varias,] florum, ¶quaſi prominētes de pariete,& egredientes.] intrinſecus & extrinſecus. ¶picturā] cęlaturas inſtar fundarum ¶ſpecies,& anaglypha valde prominētia,] cęlaturas florū ¶altrinſecus: & vtrūque oſtiū duplex erat, & ſe īuicē tenēs aperiebatū.] & duo latera vtriuſq; oſtii rotūda (.i. de colūnis rotundis.) ¶ſculpſit] cælauit cęlaturas īſtar fūdarū ¶valde eminentes:] florum: ¶oīa laminis aureis opere quadro ad regulā.] auro directo quæ erant ſculpta. ¶lignorū] trabium ¶Zio:] .i. Aprili: ¶Bul] .i. Octobri ¶quoq;] igitū (vl' ſc;) ¶& quatuor deābulatoria &c. Et] ſup quatuor ordines colūnarū cedrinarū ędificauit eā: trabes autē cedrinæ erāt ſuper columnas .Et ¶veſtiuit totā camerā,] tecta eſt ſupra trabes, ¶ſuſtētabatū.] ſuſtentabantur. ¶cōtra ſe inuicē &c. Et porticū] feneſtrarū erāt tres ordines: feneſtra erat eregione feneſtræ in trib⁹ parietib⁹. Oēs autē portæ & poſtes quadrati erāt,& ſic feneſtella quæ erat ſupra portam & feneſtra erāt eregione feneſtræ in tribus parietibus.Et porticum ¶epiſtylia] trabes

in qua tribunal eſt, fecit: & texit lignis cedrinis à pauimento vſque ad ſummitatem. Et do-
muncula in qua ſederetur ad iudicãdum, erat in media porticu ſimili opere. Domum quoq;
Domus filiæ Pharaonis. fecit filiæ Pharaonis (quam vxorẽ duxerat Salomon) tali opere, quali & hanc porticũ. Omnia
lapidibus pretioſis, qui ad normam quandam atque menſurã tam intrinſecus quàm extrinſe B
cus ſerrati erant: à fundamento vſque ad ſummitatẽ parietum, & intrinſecus vſque ad atrium
maius. Fundamenta autem de lapidibus pretioſis, lapidibus magnis decem ſiue octo cubito-
rum. Et déſuper lapides pretioſi æqualis menſuræ ſecti erant, ſimiliterq; de cedro. Et atrium
maius rotũdum trium ordinũ de lapidibus ſectis, & vnius ordinis de dolata cedro: necnon &
Hirã artifex fundit pro Salomone. in atrio domus domini interiori, & in porticu domus. Miſit quoque rex Salomon, & tulit
Hiram de Tyro, filiũ mulieris viduæ de tribu Nephthali, patre Tyrio, artificẽ ærarium, & ple
num ſapientia, & intelligentia, & doctrina ad faciendum omne opus ex ære. Qui cum veniſ-
Forma colũnarũ ænearũ ſet ad regem Salomonẽ, fecit omne opus eius. Et finxit duas columnas æreas, decem & octo
cubitorum altitudinis columnam vnam: & linea duodecim cubitorum ambiebat columnam
vtranque. Duo quoque capitella fecit, quæ ponerentur ſuper capita columnarum fuſilia ex
ære: quinque cubitorum altitudinis capitellum vnum, & quinque cubitorum altitudinis capi C
tellum alterũ: & quaſi in modum retis, & catenarum ſibi inuicem miro opere cóntextarum.
Vtrunque capitellum columnarum, fuſile erat: ſeptena verſuum retiacula in capitello vno, &
ſeptena retiacula in capitello altero. Et perfecit columnas, & duos ordines per circuitum re-
tiaculorum ſingulorum, vt tegerent capitella quæ erant ſuper ſummitatem malorum grana-
torum: eodem modo fecit & capitello ſecundo. Capitella autẽ quæ erant ſuper capita colum-
narum, quaſi opere lilii fabricata erant in porticu, quatuor cubitorum. Et rurſum alia capi-
tella in ſummitate * columnarum déſuper iuxta menſuram columnæ contra retiacula: ma-
lorum granatorum autem ducenti ordines erant in circuitu capitelli ſecundi. Et ſtatuit duas
columnas in porticu templi: cúmque ſtatuiſſet columnam dexteram, vocauit eam nomine
Iachin: ſimiliter erexit columnam ſecundam, & vocauit nomen eius Booz. Et ſuper capita
columnarum opus in modum lilii poſuit: perfectúmq; eſt opus columnarum. Fecit quo- D
Mare fuſile. que mare fuſile decem cubitorum à labio vſque ad labium rotundum in circuitu: quinq; cu-
bitorum altitudo eius, & reſticula triginta cubitorum cingebat illud per circuitum. Et ſcul-
ptura ſubter labium circuibat illud decem cubitis ambiens mare: duo ordines ſculpturarum
hiſtriatarum erant fuſiles. Et ſtabat ſuper duodecim boues, è quibus tres reſpiciebãt ad aqui-
lonem, & tres ad occidentem, & tres ad meridiem, & tres ad orientem: & mare ſuper eos déſu
per erat: quorum poſteriora vniuerſa intrinſecus latitabant. Groſſitudo autem lateris, trium
vnciarum erat: labiúmque eius, quaſi labium calicis, & folium repandi lilii: duo millia batos
Baſes æneæ. capiebat. Et fecit decem baſes æneas, quatuor cubitorum longitudinis baſes ſingulas, &
quatuor cubitorum latitudinis, & trium cubitorum altitudinis. Et ipſum opus baſium, inter-
raſile erat: & ſculpturæ inter iuncturas. Et inter coronulas & plectas, leones & boues & cheru- E
bim: & in iuncturis ſimiliter déſuper: & ſubter leones & boues quaſi lora ex ære dependẽtia.
Et quatuor rotæ per baſes ſingulas, & axes ærei: & per quatuor partes quaſi humeruli ſubter
lúterem fuſiles, contra ſe inuicem reſpectantes. Os quoque luteris intrinſecus erat in capitis
ſummitate: & quod forinſecus apparebat, vnius cubiti erat, totum rotundum, pariterque ha-
bebat vnum cubitum & dimidium: in angulis autem columnarum variæ cælaturæ erant: &
media intercolumnia, quadrata non rotunda. Quatuor quoque rotæ, quæ per quatuor an-
gulos baſis erant, cohærebant ſibi ſubter baſim: vna rota habebat altitudinis cubitum & ſe-
mis. Tales autem rotæ erant quales ſolent in curru fieri: & axes earum, & radii, & canthi, &
modioli, omnia fuſilia. Nam & humeruli illi quatuor per ſingulos angulos baſis vnius, ex ip
ſa baſi fuſiles & coniuncti erant. In ſummitate autem baſis erat quædam rotunditas vnius &
dimidii cubiti, ita fabrefacta, vt luter déſuper poſſet imponi, habens cælaturas ſuas, variáſque F
ſculpturas ex ſemetipſa. Sculpſit quoque in tabulatis illis quæ erant ex ære, & in angulis che-
rubim, & leones, & palmas, quaſi in ſimilitudinẽ hominis ſtantis, vt non cælata, ſed appoſita
per circuitum viderentur. In hunc modum fecit decem baſes, fuſura vna, & menſura, ſculptu
Lúteres. ráque conſimili. Fecit quoque decem lúteres æneos: quadraginta batos capiebat luter
vnus, erátque quatuor cubitorũ: ſingulos quoq; lúteres per ſingulas, id eſt decẽ baſes, poſuit.
Et conſtituit decem baſes, quinque ad dexteram partem templi, & quinque ad ſiniſtrã: ma-

¶ſcutras,&amulas,ꝉ ſcopas,& pelues,
¶funiculos capitellorũ ꝉ vaſa rotũda ĩſtar craterarũ capitellorũ quæ erant
¶duos:ꝉduarum:
¶duos funiculos, qꝉ duo illa vaſa rotunda quæ
¶operiẽdos funiculos capitellorũ quiꝉ operiẽda duo illa vaſa capitellorũ quæ
¶ſcutras, & amulas.ꝉſcopas,& crateras.
¶aurichalcoꝉ ære limato
¶poſuit Salomon &c.Fecitqueꝉnoluit Salomõ vt põderarẽt oĩa vaſa: ꝑpter multitudinẽ nimiã nõ eſt exploratũ põdus æris.Fecitq;.
¶contraꝉante
¶fuſcinulas,ꝉpſalteria,
¶phialas, & mortariola,ꝉvſ,pelues & cochlearia.

G

re autem poſuit ad dexteram partem templi contra orientẽ ad meridiem. Fecit quoque Hiram lebetes,& ſcutras,& amulas,& perfecit omne opus regis Salomonis in templo domini.Columnas duas,& funiculos capitellorum ſuper capitella columnarum duos:& retiacula duo,vt operirent duos funiculos,qui erant ſuper capita columnarum.Et mala granata quadringenta in duobus retiaculis:duos verſus malorũ granatorũ in retiaculis ſingulis, ad operiendos funiculos capitellorum qui erant ſuper capita columnarũ.Et baſes decem,& luteres decem ſuper baſes. Et mare vnum,& boues duodecim ſubter mare. Et lebetes,& ſcutras,& amulas.omnia vaſa quæ fecit Hiram regi Salomoni in domũ domini,de aurichalco erant. In cãpeſtri regione Iordanis fudit ea rex in argilloſa terra inter Sochoth & Sarthan.Et poſuit Salomon omnia vaſa: propter multitudinem autem nimiam non erat pondus æris. Fecitque Salomon omnia vaſa in domo domini:altare aureum,& menſam ſuper quam ponerẽtur panes propoſitionis aureã:& candelabra,quinq; ad dexterã,& quinque ad ſiniſtrã cõtra oraculũ ex auro puro:& quaſi lilii flores, & lucernas deſuper aureas:& forcipes aureos,& hydrias,& fuſcinulas,& phialas,& mortariola,& thuribula de auro puriſſimo:& cardines oſtiorũ domus interioris ſanctificatorũ,& oſtiorũ domus templi,ex auro erant. Et perfecit omne opusquod faciebat rex Salomon in domo domini, & intulit quæ ſanctificauerat Dauid pa- 2.par.5.a
ter ſuus,argentũ,& aurũ,& vaſa,repoſuitque in theſauris domus domini. CAP. VIII.

A

¶Ethanim,ꝉi.Septembri,

TVnc congregati ſunt omnes maiores natu Iſrael cum principibus tribuum,& duces fa- 2.par.5.a
miliarum filiorũ Iſrael ad regem Salomonem in Ieruſalem : vt deferrent arcam fœde- Collocatꝰ arca in tẽplo.
ris domini de ciuitate Dauid,id eſt de Sion. Conueniſtque ad regem Salomonem vniuerſus Iſrael in menſe Ethanim, in ſolenni die, ipſe eſt menſis ſeptimus. Veneruntque cuncti ſenes de Iſrael,& tulerunt arcam ſacerdotes,& portauerunt arcam domini,& tabernaculũ fœderis,& omnia vaſa ſanctuarii quæ erant in tabernaculo: & ferebãt ea ſacerdotes & Leuitæ. Rex autem Salomon,& omnis multitudo Iſrael quæ conuenerat ad eum,gradiebatur cum illo ante arcam,& immolabant oues & boues abſque æſtimatione & numero. Et intulerunt ſacerdotes arcam fœderis domini in locum ſuum,in oraculum templi, in ſanctum ſanctorũ ſubter alas cherubim. Siquidem cherubim expandebant alas ſuper locum arcæ, & protegebant arcam,& vectes eius deſuper.Cumque eminerent vectes,& apparerent ſummitates eorum foris ſanctuarium ante oraculum, non apparebant vltra extrinſecus, qui & fuerunt ibi vſque in præſentem diem.In arca autem non erat aliud niſi duæ tabulæ lapideæ quas poſu- Quid erat in arca.
erat in ea Moyſes in Horeb,quando pepigit dominus fœdus cum filiis Iſrael,cum egrederẽ-

B

tur de terra AEgypti. Exod.34.d Factum eſt autem, cum exiſſent ſacerdotes de ſanctuario, nebula impleuit domum domini,& non poterant ſacerdotes ſtare & miniſtrare propter nebulã: im- Nebula ĩplet templum.
pleuerat enim gloria domini domũ domini. Tunc ait Salomon,Dominus dixit vt habi- 2.par.6.a
taret in nebula. AEdificans ædificaui domũ in habitaculũ tuũ, firmiſſimũ ſoliũ tuũ in ſempiternũ. Cõuertitque rex faciem ſuã,& benedixit omni eccleſiæ Iſrael:omnis enim eccleſia Salomon benedicit cõgregationi,põſt gratias agit deo.
Iſrael ſtabat. Et ait, Benedictus dominus deus Iſrael qui locutus eſt ore ſuo ad Dauid patrẽ meum,& in manibus eius perfecit,dicẽs, A die qua eduxi populum meum Iſrael de AEgypto,non elegi ciuitatem de vniuerſis tribubus Iſrael, vt ædificaretur domus, & eſſet nomen meum ibi:ſed elegi Dauid vt eſſet ſuper populum meũ Iſrael. Voluitque Dauid pater meus Electꝰ Dauid 2.Reg.7.a
ædificare domum nomini domini dei Iſrael:& ait dominus ad Dauid patrem meum,Quod cogitaſti in corde tuo ædificare domum nomini meo,bene feciſti hoc ipſum mente tractãs. Veruntamen tu nõ ædificabis domũ,ſed filius tuus qui egredietur de renibus tuis,ipſe ædificabit domum nomini meo. Confirmauit dominus ſermonem ſuum, quem locutus eſt:ſte- Promiſſiões ſuas implet deus.
tique pro Dauid patre meo,& ſedi ſuper thronum Iſrael,ſicut locutus eſt dominus: & ædificaui domum nomini domini dei Iſrael. Et conſtitui ibi locũ arcæ, in qua fœdus domini eſt,

¶firmiſſimũ ſolium tuumꝉhabitaculum in quo habitares
¶in manibus eiusꝉ manibꝰ ſuis(i.potentia ſua)

C

quod percuſſit cum patribus noſtris quando egreſſi ſunt de terra AEgypti. Stetit autem Salomon ante altare domini in conſpectu eccleſiæ Iſrael, & expandit manus ſuas in cælum, & ait,Domine deus Iſrael,non eſt ſimilis tui deus in cælo deſuper,& ſuper terram deorſum: qui cuſtodis pactũ & miſericordiã ſeruis tuis qui ambulant coram te in toto corde ſuo.Qui Oratio Salomonis vt exaudiantꝰ orãtes in tẽplo. 2.mac.2.b
cuſtodiſti ſeruo tuo Dauid patri meo, quæ locutus es ei:ore locutus es, & manibus perfeciſti,vt hæc dies probat.Nũc igitur domine deus Iſrael, cõſerua famulo tuo Dauid patri meo quæ locutus es ei,dicens, Non auferetur de te vir coram me, qui ſedeat ſuper thronũ Iſrael: 2.Reg.7.b.c

ita tamen ſi cuſtodierint filii tui viam ſuam, vt ambulent coram me ſicut tu ambulaſti in
conſpectu meo. Et nunc domine deus Iſrael firmentur verba tua quæ locutus es ſeruo tuo
Dauid patri meo. Ergóne putandum eſt quòd verè deus habitet ſuper terram? ſi enim cæ-
lum, & cæli cælorum te capere non poſſunt, quantomagis domus hæc quam ædificaui? Sed ¶quãtomagis … tominus ¶hymnũ clamor…
reſpice ad orationem ſerui tui, & ad preces eius domine deus meus: audi hymnum & ora-
tionem quam ſeruus tuus orat coram te hodie. Vt ſint oculi tui aperti ſuper domum hanc
Deut. 12. b noctc ac die: ſuper domum de qua dixiſti, Erit nomen meum ibi: vt exaudias orationem,
quam orat in loco iſto ad te ſeruus tuus. Vt exaudias deprecationem ſerui tui & popu- ¶quodcunque …
li tui Iſrael, quodcunque orauerint in loco iſto, & exaudies in loco habitaculi tui in cælo: & D ¶propitius eris … parces.
Iuramentũ. cum exaudieris, propitius eris. Si peccauerit homo in proximũ ſuũ, & habuerit aliquod ¶habuerit aliquod iuramẽtũ quo tene… tur aſtrict⁹ … uerit alter cõtra … iuramẽtũ, vt … iurare eũ (.i. & … fecerit eum iurar…
iuramẽtum quo teneatur aſtrictus: & venerit propter iuramentũ coram altari tuo in domũ
tuam, tu exaudies in cælo: & facies, & iudicabis ſeruos tuos, condemnans impium, & reddẽs
viam ſuam ſuper caput eius, iuſtificánſque iuſtum, & retribuens ei ſecũdum iuſtitiã ſuam.
Bellum. Si fugerit populus tuus Iſrael inimicos ſuos (quia peccaturus eſt tibi) & agentes pœnitẽ- ¶fugerit pp̃ls … Iſrl̃ iimicos ſuos … cæſus fuerit pop… tuus Iſrael ab ini… cis ſuis,
tiam, & confitentes nomini tuo venerint, & orauerint, & deprecati te fuerint in domo hac:
exaudi in cælo, & dimitte peccatum populi tui Iſrael, & reduces eos in terram quam dediſti
Pluuia. patribus eorum. Si clauſum fuerit cælum, & nõ pluerit propter peccata eorũ, & orantes ¶agentes pœni… tiam, ꝉ conuerſi fue… rint ad te,
in loco iſto pœnitentiam egerint nomini tuo, & à peccatis ſuis conuerſi fuerint propter af- ¶pœnitentiam e… rint ꝉ cõfeſſi fuer…
flictionem ſuam: exaudi eos in cælo, & dimitte peccata ſeruorũ tuorum, & populi tui Iſrael: ¶oſtende ꝉ vt doc…
& oſtende eis viam bonam per quam ambulent, & da pluuiam ſuper terrã quam dediſti po- ¶corrupt⁹ aer … tas (vel æſtus)
AErugo. Fames. Peſtis. pulo tuo in poſſeſſionem. Fames ſi oborta fuerit in terra, aut peſtilentia, aut corruptus ¶rubigo, ꝉ bruch…
aer, aut ærugo, aut locuſta, vel rubigo, & afflixerit eum inimicus eius portas obſidens, omnis
plaga, vniuerſa infirmitas, cũcta deuotatio, & imprecatio quæ acciderit omni homini de po-
pulo tuo Iſrael: ſi quis cognouerit plagam cordis ſui, & expanderit manus ſuas in domo hac,
tu exaudies in cælo in loco habitationis tuæ, & repropitiaberis, & facies vt des vnicuique ſe- ¶repropitiaberis … parces,
Corda de⁹ ſolus nouit. cundũ omnes vias ſuas, ſicut videris cor eius (quia tu noſti ſolus cor omnium filiorũ homi-
num) vt timeant te cunctis diebus quibus viuunt ſuper faciem terræ quam dediſti patribus E
Alienigena. noſtris. Inſuper & alienigena, qui non eſt de populo tuo Iſrael, cum venerit de terra lon
Nomen dei vbique auditum. ginqua propter nomen tuum (audietur enim nomen tuum magnum, & manus tua fortis, &
brachium tuum extentum vbique) Cum venerit ergo, & orauerit in hoc loco, tu exaudies in
cælo, in firmamento habitaculi tui, & facies omnia pro quibus inuocauerit te alienigena: vt
diſcant vniuerſi populi terrarum nomen tuum timere, ſicut populus tuus Iſrael, & probent
Bellatores orãtes victoriam. quia nomen tuum inuocatum eſt ſuper domum hanc quam ædificaui. Si egreſſus fuerit
populus tuus ad bellum contra inimicos ſuos, per viam, quocunque miſeris eos, orabunt te
contra viam ciuitatis quam elegiſti, & contra domũ quam ædificaui nomini tuo, & exau-
Popul⁹ captiuus ductus. dies in cælo orationes eorum, & preces eorum, & facies iudicium eorum. Quòd ſi pecca-
Pctõres oẽs. 2. pa. 6. g. 1. 10. 1. d. eccſ. 7. c uerint tibi (non eſt enim homo qui non peccet) & iratus tradideris eos inimicis ſuis, & capti- ¶egerint pœnit… in corde ſuo ꝉ … fuerint ad co…
ui ducti fuerint in terram inimicorũ longè vel propè, & egerint pœnitentiã in corde ſuo in
Confeſſio. loco captiuitatis, & cõuerſi deprecati te fuerint in captiuitate ſua, dicẽtes, Peccauimus, ini-
que egimus, impie geſſimus: & reuerſi fuerint ad te in vniuerſo corde ſuo, & tota anima ſua
in terra inimicorũ ſuorum, ad quam captiui ducti fuerint: & orauerint te contra viam terræ
ſuæ quam dediſti patribus eorũ, & ciuitatis quam elegiſti, & templi quod ædificaui nomini ¶propitiaberis … ces
tuo: exaudies in cælo in firmamento ſolii tui orationes eorum, & preces eorum, & facies iu-
dicium eorũ: & propitiaberis populo tuo qui peccauit tibi, & omnibus iniquitatibus eorum
quibus præuaricati ſunt in te: & dabis miſericordiã coram eis qui eos captiuos habuerint, vt F
miſereantur eis. Populus enim tuus eſt, & hæreditas tua, quos eduxiſti de terra AEgypti, de
medio fornacis ferreæ. Vt ſint oculi tui aperti ad deprecationẽ ſerui tui, & populi tui Iſrael, ¶in vniuerſis p… bus ꝉ omnibus …
& exaudias eos in vniuerſis pro quibus inuocauerint te. Tu enim ſeparaſti eos tibi in hære-
ditatem de vniuerſis populis terræ, ſicut locutus es per Moyſen ſeruũ tuum, quando eduxi-
ſti patres noſtros de AEgypto domine deus. Factũ eſt autẽ, cum cõpleſſet Salomon orãs
dominũ omnem orationem, & deprecationem hanc, ſurrexit de conſpectu altaris domini:
Salomõ rurſum benedicit oĩ Iſrael. vtrunque enim genu in terram fixerat, & manus expanderat in cælum. Stetit ergo, & bene-
dixit omni eccleſiæ Iſrael voce magna, dicens, Benedictus dominus qui dedit requiem po-

pulo ſuo Iſrael, iuxta omnia quæ locutus eſt: non cecidit ne vnus quidem ſermo ex omnibus
bonis quæ locutus eſt per Moyſen ſeruū ſuum. Sit dominus deus noſter nobiſcum, ſicut fuit
cum patribus noſtris, non derelinquens nos, neque proiiciens. Sed inclinet corda noſtra ad
ſe, vt ambulemus in vniuerſis viis eius, & cuſtodiamus mādata eius, & ceremonias eius, & iu
dicia quæcunque mādauit patribus noſtris. Et ſint ſermones mei iſti quibus deprecatus ſum
coram domino, appropinquantes domino deo noſtro die ac nocte, vt faciat iudicium ſeruo
ſuo, & populo ſuo Iſrael per ſingulos dies: & ſciāt omnes populi terræ quia dominus ipſe eſt
G deus, & nō eſt vltrà abſque eo. Sit quoque cor noſtrum perfectum cum domino deo noſtro,
vt ambulemus in decretis eius & cuſtodiamus mandata eius, ſicut & hodie. Igitur rex &
omnis Iſrael cum eo, immolabant victimas coram domino. Mactauítque Salomon hoſtias
pacificas, quas immolauit domino, boum vigintiduo millia, & ouium centū viginti millia:
& dedicauerunt templum domini rex & omnes filii Iſrael. In die illa ſanctificauit rex me-
dium atrii quod erat ante domum domini: fecit quippe holocauſtū ibi, & ſacrificium, & adi-
pem pacificorum: quoniam altare æreum quod erat coram domino, minus erat, & capere
non poterat holocauſtum, & ſacrificiū, & adipem pacificorum. Fecit ergo Salomon in tem-
pore illo feſtiuitatē celebrem, & omnis Iſrael cum eo multitudo magna ab introitu Emath
vſque ad riuum AEgypti coram domino deo noſtro, ſeptem diebus & ſeptem diebus, id eſt
quatuordecim diebus. Et in die octaua dimiſit populos: qui benedicentes regi, profecti ſunt
in tabernacula ſua lætantes, & alacri corde ſuper omnibus bonis quæ fecerat dominus Da-
uid ſeruo ſuo, & Iſrael populo ſuo.

¶ piiciens.] deſerēs.
¶ ceremonias] decreta

Mactantur victimæ.

Dedicatur templum.

Fit ingens celebritas.

CAP. IX.

A FActum eſt autem cum perfeciſſet Salomon ædificium domus domini, & ædificium re-
gis, & omne quod optauerat & voluerat facere, apparuit ei dominus ſecundò ſicút appa
ruerat ei in Gabaon. Dixítque dominus ad eum, Exaudiui orationem tuam & deprecationē
tuam, quam deprecatus es coram me: ſanctificaui domum hanc quam ædificaſti, vt ponerem
nomen meū ibi in ſempiternū, & erūt oculi mei & cor meum ibi cunctis diebus. Tu quoque
ſi ambulaueris corā me, ſicut ambulauit Dauid pater tuus, in ſimplicitate cordis, & in æqui-
tate: & feceris omnia quæ præcepi tibi, & legitima mea & iudicia mea ſeruaueris, Ponā thro
nū regni tui ſuper Iſrael in ſempiternū, ſicut locutus ſum Dauid patri tuo, dicens, Nō aufe-
retur vir de genere tuo de ſolio Iſrael. Si autē auerſiōe auerſi fueritis vos & filii veſtri, nō ſe-
quentes me, nec cuſtodientes mandata mea, & ceremonias quas propoſui vobis, ſed abieritis
B & colueritis deos alienos, & adoraueritis eos: auferam Iſrael de ſuperficie terræ quam dedi
eis, & templum quod ſanctificaui nomini meo proiiciam à conſpectu meo, eritque Iſrael in
prouerbiū, & in fabulam cunctis populis. Et domus hæc erit in exemplū: omnis qui tranſie-
rit per eam, ſtupebit & ſibilabit, & dicet, Quare fecit dominus ſic terræ huic & domui huic?
Et reſpondebunt, Quia dereliquerūt dominū deum ſuum, qui eduxit patres eorum de terra
AEgypti, & ſecuti ſunt deos alienos, & adorauerunt eos, & coluerunt eos: idcirco induxit do
minus ſuper eos omne malū hoc. Expletis autē annis viginti poſtquā ædificauerat Salo-
mon duas domos, id eſt domū domini & domum regis, Hiram rege Tyri præbēte Salomo-
ni ligna cedrina & abiegna, & aurum iuxta omne quod opus habuerat: tunc dedit Salomon
*Hiram viginti oppida in terra Galilææ. Et egreſſus eſt Hirā de Tyro, vt videret oppida quæ
C dederat ei Salomon, & non placuerūt ei, & ait, Hæcine ſunt ciuitates quas dediſti mihi fra-
ter? Et appellauit eas Terram Chabul, vſque in diem hanc. Miſit quoque Hiram ad re-
gem Salomonē centū viginti talēta auri. Hæc eſt ſumma expenſarū, quam obtulit rex Salo
mon ad ædificandam domū domini & domū ſuam, & Mello, & murū Ieruſalem, & Heſer,
& Mageddo, & Gazer. Pharao rex AEgypti aſcendit, & cepit Gazer, ſuccenditque eam
igni: & Chananæū qui habitabat in ciuitate, interfecit, & dedit eam in dotem filiæ ſuæ vxo-
ri Salomonis. AEdificauit ergo Salomon Gazer, & Beth-horon inferiorem, & Baalath & Pal
miram in terra ſolitudinis. Et omnes vicos qui ad ſe pertinebant, & erant abſque muro, mu-
niuit, & ciuitates curruum, & ciuitates equitum, & quodcūque ei placuit vt ædificaret in Ie-
ruſalem & in Libano & in omni terrra poteſtatis ſuæ. Vniuerſum populum qui remanſerat
D de Amorrhæis, & de Hethæis, & Pherezæis, & Heuæis, & Iebuſæis, qui nō ſunt de filiis Iſrael:
horum filios, qui remanſerant in terra, quos ſcilicet non potuerant filii Iſrael exterminare: fe
cit Salomon tributarios vſque in diem hanc. De filiis autem Iſrael non conſtituit Salomon

¶ ſimplicitate] vl', perfectione
¶ legitima] decreta
¶ ceremonias quas] decreta quæ
¶ erit in exemplū,] quæ eſt altiſſima:
* ipſi
¶ in dotem] pro muneribus
¶ vicos] vrbes theſaurorum
¶ & erant abſq; muro, muniuit,

Deus ſecūdo apparet Salomoni, adhortans eum vt ſimplici corde ambulet, ne reiiciatur cum populo. 2.pa.7.c 5.6.b

2.reg.7.b.c

Deut.29.d iere.22.c

Salomon dat oppida Hiram regi. 2.par.8.a

120 talenta auri.

Gazer ſuccenditur, Chananæo occiſo. Gazer, Beth-horon, Baalath, Palmira.

Facit Salomon Chananæos & reliquos tributarios.

ſeruire quenquam,ſed erant viri bellatores, & miniſtri eius & principes & duces, & præfecti
550 præfecti. curruum & equorum. Erant autem principes ſuper omnia opera Salomonis præpoſiti,quin-
genti quinquaginta qui habebãt ſubiectum populũ, & ſtatutis operibus imperabant. Fi-
lia autem Pharaonis aſcendit de ciuitate Dauid in domum ſuam quam ædificauerat ei Sa-
Mello. Salomonis oblationes. lomon: tunc ædificauit Mello. Offerebat quoque Salomon tribus vicibus per annos ſingulos
holocauſta,& pacificas victimas ſuper altare quod ædificauerat domino,& adolebat thymia-
Mittit claſſẽ pro auro. ma coram domino: perfectúmque eſt templum. Claſſem quoque fecit rex Salomon in
Aſion-gáber,quæ eſt iuxta Ahilam in litore maris rubri,in terra Idumææ. Miſitque Hiram
in claſſe illa ſeruos ſuos viros nauticos & gnaros maris,cum ſeruis Salomonis.Qui cum ve-
420 talenta auri. niſſent in Ophir,ſumptum inde aurum quadringentorum viginti talentorum,detulerunt ad
regem Salomonem.

CAP. X.

Regina Saba venit ad audiendũ ſapientiã Salomonis. 2.pa.9.a. mat.12.d. luc.11.d

A SEd & regina Saba audita fama Salomonis in nomine domini,venit tentare eũ in ænig-
matibus. Et ingreſſa Ieruſalem multo cum comitatu,& diuitiis,camelis portãtibus aro-
mata,& aurum infinitum nimis, & gemmas pretioſas, venit ad Salomonem, & locuta eſt ei
vniuerſa quæ habebat in corde ſuo. Et docuit eam Salomon omnia verba quæ propoſuerat:
non fuit ſermo qui regem poſſet latêre, & non reſponderet ei. Videns autem regina Saba
omnem ſapientiam Salomonis,& domum quam ædificauerat, & cibos menſæ eius,& habi-
tacula ſeruorum, & ordines miniſtrantiũ, veſtéſque eorum, & pincernas, & holocauſta quæ
offerebat in domo domini: non habebat vltrà ſpiritum,dixítque ad regem, Verus eſt ſermo
quem audiui in terra mea ſuper ſermonibus tuis,& ſuper ſapientia tua : & non credebã nar-
B rantibus mihi,donec ipſa veni,& vidi oculis meis,& probaui quòd media pars mihi nũtia-
ta non fuerit: maior eſt ſapientia & opera tua,quàm rumor quẽ audiui. Beati viri tui,& bea-
ti ſerui tui hi, qui ſtant coram te ſemper, & audiunt ſapientiã tuam. Sit dominus deus tuus
benedictus, cui complacuiſti, & poſuit te ſuper thronum Iſrael,eo quòd dilexerit dominus
Dat Salomoni munera. Iſrael in ſempiternũ: & conſtituit te regem,vt faceres iudicium & iuſtitiam. Dedit ergo regi
centũ viginti talẽta auri,& aromata multa nimis,& gemmas pretioſas: non ſunt allata vltrà
aromata tam multa, quàm ea quæ dedit regina Saba regi Salomoni. Sed & claſſis Hiram,
quæ portabat aurũ de Ophir, attulit ex Ophir ligna thina multa nimis, & gẽmas pretioſas.
Fecítq; rex de lignis thinis fulcra domus domini,& domus regiæ, & citharas lyráſq; cantori-
bus: nõ ſunt allata huiuſcemodi ligna thina,neque viſa vſq; in præſentẽ diem. Rex autẽ Salo
C mon dedit Reginæ Saba omnia quæ voluit,& petiuit ab eo: exceptis his quæ vltrò obtulerat
Cenſus pecuniæ Salomonis annuus. 666 talenta auri. ei munere regio. Quæ reuerſa eſt,& abiit in terram ſuam cum ſeruis ſuis. Erat autẽ pon-
dus auri quod afferebatur Salomoni per annos ſingulos,ſexcentorum ſexaginta ſex talento-
rum auri: excepto eo quod afferebant viri,qui ſuper vectigalia erant,& negotiatores,vniuer
ſíque ſeruta vendentes, & omnes reges Arabiæ, ducéſque terræ. Fecit quoque rex Salomon
200 ſcuta. ducenta ſcuta de auro puriſſimo: ſexcentos auri ſiclos dedit in laminas ſcuti vnius. Et trecen
tas peltas ex auro probato: trecentæque minæ auri vnam peltã veſtiebant: poſuítque eas rex
Thronus Salomonis. in domo ſaltus Libani. Fecit etiam rex Salomon thronum de ebore grandem: & veſtiuit
eum auro fuluo nimis,qui habebat ſex gradus: & ſummitas throni rotunda erat in parte po
ſteriori: & duæ manus hinc atque inde tenentes ſedile: & duo leones ſtabãt iuxta manus ſin-
D gulas. Et duodecim leunculi ſtantes ſuper ſex gradus hinc atq; inde: non eſt factum tale opus
Omnia vaſa aurea. Argẽtũ nihili æſtimatũ tẽpore Salomonis. in vniuerſis regnis. Sed & omnia vaſa,de quibus potabat rex Salomon,erãt aurea: & vni-
uerſa ſupellex domus ſaltus Libani de auro puriſſimo: non erat argentum,nec alicuius pretii
putabatur in diebus Salomonis, quia claſſis regis per mare cum claſſe Hiram ſemel per tres
annos ibat in Tharſis,deferens inde aurum & argentum,& dentes elephantorum, & ſimias,
& pauos. Magnificatus eſt ergo rex Salomon ſuper omnes reges terræ diuitiis & ſapientia. Et
vniuerſa terra deſyderabat vultum Salomonis,vt audiret ſapiẽtiam eius,quam dederat deus
in corde eius. Et ſinguli deferebant ei munera,vaſa argentea & aurea,veſtes & arma bellica,
1400 currus. aromata quoque,& equos,& mulos per annos ſingulos. Congregauítque Salomon currus &
1200 equites. equites,& facti ſunt ei mille quadringenti currus,& duodecim millia equitum : & diſpoſuit
eos per ciuitates munitas,& cum rege in Ieruſalem. Fecítque vt tanta eſſet abundantia argẽ-
ti in Ieruſalem,quanta & lapidum: & cedrorũ præbuit multitudinem quaſi ſycomoros, quæ

¶holocauſta quæ [illegible] ferebat in domo [illegible] cœnaculũ eius per [illegible] quod aſcendebat [illegible] domum

¶ligna thina [illegible] ralia. alii hebe[illegible] putant eſſe. & infra.

¶excepto eo quod [illegible] ferebãt viri q ſu[illegible] ctigalia erãt, & [illegible] gotiatores, vniuer[illegible] ſique ſcuta v [illegible] vẽdẽtes [illegible] mercatores, & [illegible] tiationẽ aroma[illegible] riorũ, (LXX, [illegible] tributis ſubdito[illegible] & mercatorum [illegible] negotiabantur) ¶ſcuta [illegible] LXX, [illegible] (Alii haſtas tra[illegible] ferunt.) ¶auri ſiclos [illegible] ¶trecentæq; [illegible] ¶fuluo [illegible] obrizo [illegible] depurato. LXX [illegible] bato) ¶duæ manus [illegible] fulcra

¶munitas, [illegible]

*in multitudine.
¶Et educebãtur &c. Egrediebat͂] Et exitus equorũ erat ipſi Salomoni, & cõgregatio negotiatorũ regis capiebãt netũ (.i.filũ lini netum) ꝓtio. Egrediebat͂(.i. Netũ accipiebãt pretio: equos vero nõ educebãt dato pretio: qa Pharao dederat ipſi Salomoni exitũ equorũ, vt poſſet educere equos ꝓvoluntate: & quiſquis regũ terrę educebat equos ex AEgypto, Salomonis permiſſu educebat, cui dabãt quod antea pro equorũ exitu dari ſolebat Pharaoni. Alii ſic interꝓtãtur, Et exitũ equorũ q erat Salomoni, & cõgregationẽ ꝓuent⁹ exit⁹, negotiatores accipiebãt pretio (.i. prouẽtũ illũ quẽ dederat Pharao Salomoni, ipſe Salomon vendebat mercatoribus.) ¶equos venũdabant.] per manum eorum educebãt.(.i.authoritate mercatorũ regis Salomonis, quibus perſoluenda erat certa pecunia pro exitu equi de AEgypto.)

naſcuntur in campeſtribus*. Et educebantur equi Salomoni de AEgypto & de Coa. Negotiatores enim regis emebant de Coa, & ſtatuto pretio perducebãt. Egrediebatur autem quadriga ex AEgypto ſexcentis ſiclis argẽti, & equus centum quinquaginta. Atque in hunc modum cuncti reges Hethæorum & Syriæ equos venundabant.

CAP. XI.

Amore idololatrarũ capt⁹ Salomõ auertitur à deo, & idola colit. eccl͂i.47.c. deu.17.d. Exod.34.b.

A R Ex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, & Moabitidas, & Ammonitidas, Idumæas, & Sidonias, & Cethæas: de gentibus ſuper quibus dixit dominus filiis Iſrael, Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingrediẽtur ad veſtras: certiſſime enim auertent corda veſtra vt ſequamini deos earum. His itaque copulatus eſt Salomon ardentiſſimo amore. Fuerúntque ei vxores quaſi reginæ ſeptingentæ, & concubinæ trecentæ: & auerterunt mulieres cor eius. Cúmque iam eſſet ſenex, deprauatũ eſt cor eius per mulieres vt ſequeretur deos alienos: nec erat cor eius perfectũ cum domino deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius. Sed colebat Salomon Aſtarthen deã Sidoniorũ, & Moloch idôlũ

700 vxores Salomonis. 300 cõcubinę

Aſtarthen.

¶quod non placuerat] malum

B Ammonitarum. Fecítque Salomon quod non placuerat coram domino, & non adimpleuit vt ſequeretur dominũ, ſicut Dauid pater eius. Tunc ædificauit Salomon phanum Chamos idólo Moab, in monte qui eſt contra Ieruſalem, & Moloch idólo filiorum Ammon. Atque in hunc modum fecit vniuerſis vxoribus ſuis alienigenis quæ adolebãt thura & immolabãt diis ſuis. Igitur iratus eſt dominus Salomoni, quòd auerſa eſſet mens eius à domino deo Iſrael, qui apparuerat ei ſecundo, & præceperat de verbo hoc ne ſequeretur deos alienos, & non cuſtodiuit quæ mandauit ei dominus. Dixit itaque dominus Salomoni, Quia habuiſti hoc apud te, & non cuſtodiſti pactum meum, & præcepta mea quæ mandaui tibi, diſrumpẽs ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo. Veruntamen in diebus tuis non faciam pro-

Chamos.

Moloch.

Iratus deus Salomoni qꝫ cõtra ꝓcepta fecerit. ſ.9.b.

Salomonis regnũ diuidẽdum.

*propter

C pter Dauid patrem tuum: de manu filii tui ſcindam illud, nec totum regnũ auferam, ſed tribum vnam dabo filio tuo propter Dauid ſeruum meum, &*Ieruſalem quam elegi. Suſcitauit autem dominus aduerſarium Salomoni Adad Idumæum de ſemine regio, qui erat in Edom. Cum enim eſſet Dauid in Idumæa, & aſcendiſſet Ioab princeps militiæ ad ſepeliendũ eos qui fuerãt interfecti, & occidiſſet omne maſculinũ in Idumæa (ſex enim mẽſibus ibi moratus eſt Ioab, & omnis Iſrael, donec interimeret omne maſculinum in Idumæa) fugit Adad ipſe, & viri Idumæi de ſeruis patris eius cum eo, vt ingrederetur AEgyptum: erat autẽ Adad puer paruulus. Cúmque ſurrexiſſent de Madian, venerunt in Pharan: tulerúntque ſecum viros de Pharan, & introierũt AEgyptum ad Pharaonem regem AEgypti: qui dedit ei domũ,

Suſcitat dñs Adad aduerſarium Salomoni. 2.Reg.8.d.

Adad fugit à facie Dauidis vaſtantis Idumæam.

¶nutriuit] ablactauit

D & cibos conſtituit, & terram delegauit. Et inuenit Adad gratiam coram Pharaone valde, intantum vt daret ei vxorem, ſororem vxoris ſuæ germanam Taphnes reginæ. Genuítque ei ſoror Taphnes Genubath filiũ, & nutriuit eum Taphnes in domo Pharaonis: erátque Genubath habitans apud Pharaonem cum filiis eius. Cúmque audiſſet Adad in AEgypto dormiſſe Dauid cum patribus ſuis, & mortuũ eſſe Ioab principem militiæ, dixit Pharaoni, Dimitte me, vt vadam in terram meam. Dixítque ei Pharao, Qua enim re apud me indiges, vt quæras ire ad terram tuam? At ille reſpondit, Nulla: ſed obſecro te vt dimittas me. Suſcitauit quoque ei deus aduerſarium Razon filium Eliada, qui fugerat Adadézer regem Soba dominũ ſuũ: & congregauit contra eum viros, & factus eſt princeps latronũ cum interficeret eos

Razon aduerſarius Dauidi ſuſcitatus à deo.

¶latronũ] exercit⁹ ¶hoc ẽ malũ Adad, & odium cõtra Iſrael,] malũ quod fecit Adad, anguſtiis affecit Iſraelẽ. Chald.ĩterp. rebellauit contra Iſraelẽ. Alii, anguſtiis afficiebatur ꝓpter Iſraelem. (qa ſcilicet non poterat quod volebat in ipſum exercere.) ¶coæquauit voraginẽ] clauſit diſruptionẽ (vel, nondũ munitam partem) ¶tributa] onera (.i. vt illic prĩceps eſſet & curaret omnia) ¶duo] ambo

E Dauid: abierúntq; Damaſcũ, & habitauerũt ibi, & cõſtituerũt eum regẽ in Damaſco, erátque aduerſarius Iſraeli cunctis diebus Salomonis: & hoc eſt malum Adad, & odium cõtra Iſrael, regnauítq; in Syria. Ieroboã quoq; filius Nabat, Ephrathæus, de Sareda, ſeruus Salomonis, cuius mater erat nomine Serua, mulier vidua: leuauit manũ contra regẽ. Et hæc eſt cauſa rebellionis aduerſus eũ, quia Salomon ædificauit Mello, & coæquauit voraginẽ ciuitatis Dauid patris ſui. Erat autẽ Ieroboam, vir fortis & potens: vidẽnſq; Salomon adoleſcentẽ bonæ indolis & induſtriũ, cõſtituerat eum præfectũ ſuper tributa vniuerſæ domus Ioſeph. Factũ eſt igitur in tẽpore illo, vt Ieroboam egrederetur de Ieruſalẽ, & inueniret eũ Ahias Silonites

Ieroboam rebellis Salomoni.

F propheta, in via, opertus pallio nouo: erãt autem duo tantũ in agro. Apprehẽdẽnſque Ahias palliũ ſuum nouũ, quo coopertus erat, ſcidit in duodecim partes. Et ait ad Ieroboam, Tolle

Ahias ꝓpheta tradit decẽ tribus Ieroboam.

tibi decem ſciſſuras:hæc enim dicit dominus deus Iſrael, Ecce ego ſcindam regnũ de manu Salomonis,& dabo tibi decem tribus.Porrò vna tribus remanebit ei propter ſeruum meum Dauid,& propter Ieruſalem ciuitatem quam elegi ex omnibus tribubus Iſrael: eo quòd dereliquerit me,& adorauerit Aſtarthen deam Sidoniorũ,& Chamos deum Moab, & Moloch deum filiorũ Ammon:& nõ ambulauerit in viis meis vt faceret iuſtitiam coram me,& præcepta mea,& iudicia ſicut Dauid pater eius.Nec auferam omne regnũ de manu eius, ſed du cem ponam eum cunctis diebus vitæ ſuæ,propter Dauid ſeruum meum quem elegi,qui cuſtodiuit mãdata mea & præcepta mea. Auferam autem regnum de manu filii eius, & dabo tibi decem tribus:filio autem eius dabo tribum vnã, vt remaneat lucerna Dauid ſeruo meo cunctis diebus,coram me in Ieruſalem ciuitate quam elegi vt eſſet nomen meum ibi. Te autem aſſumam,& regnabis ſuper omnia quæ deſyderat anima tua,eríſque rex ſuper Iſrael.Si G igitur audieris omnia quæ præcepero tibi, & ambulaueris in viis meis, & feceris quod rectũ eſt coram me,cuſtodiens mandata mea, & præcepta mea,ſicut fecit Dauid ſeruus meus:ero tecum,& ædificabo tibi domum fidelem,quomodo ædificaui Dauid domum,& tradam tibi Iſrael:& affligam ſemen Dauid ſuper hoc, veruntamen non cunctis diebus. Voluit ergo Salomon interficere Ieroboam:qui ſurrexit & aufugit in AEgyptum ad Seſac regem AEgypti,& fuit in AEgypto vſque ad mortem Salomonis. Reliquum autem verborum Salomonis,& omnia quæ fecit, & ſapiẽtia eius:ecce vniuerſa ſcripta ſunt in libro verborũ Salomonis. Dies autẽ quos regnauit Salomon in Ieruſalem ſuper omnem Iſrael,quadraginta anni ſunt.Dormiuítque Salomon cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in ciuitate Dauid patris ſui,regnauítque Roboam filius eius pro eo.

¶dereliquerit] ſingulariter ĩ Hebræo legitur hæc verba.
¶iuſtitiam] quod rectum eſt
¶fidelem,] vel firmã aut permanentẽ.
¶Reliquũ autẽ verborum] vel, Reliqua autem acta

Fugit Ieroboam Salomonem.

Moritur Salomon. Regnat Roboam.

CAP. XII.

A

Roboã conſtituiẽ rex à populo. 2.par.10.a.

Ieroboã cũ ꝑpſo,petũt à Roboam,ſibi de iugo Salomonis remitti.

Conſiliũ ſenum.

VEnit autem Roboam in Sichem:illuc enim congregatus erat omnis Iſrael ad cõſtituendum eum regem.At verò Ieroboam filius Nabat,cum adhuc eſſet in AEgypto* profugus à facie regis Salomonis,audita morte eius reuerſus eſt de AEgypto.Miſerúntque,& vocauerunt eum:venit ergo Ieroboam, & omnis multitudo Iſrael, & locuti ſunt ad Roboam,dicentes, Pater tuus duriſſimũ iugũ impoſuit nobis: tu itaque nunc imminue paululũ de imperio patris tui duriſſimo,& de iugo grauiſſimo quod impoſuit nobis,& ſeruiemus tibi.Qui ait eis,Ite vſque ad tertiũ diem,& reuertimini ad me. Cúmque abiiſſet populus,iniit cõſilium rex Roboam cum ſenioribus qui aſſiſtebant coram Salomone patre eius,cum adhuc B viueret,& ait,Quod datis mihi conſiliũ,vt reſpondeam populo huic?Qui dixerunt ei,Si hodie obedieris populo huic,& ſerui eris,& petitioni eorũ ceſſeris,locutúſque fueris ad eos verba lenia,erunt tibi ſerui cunctis diebus. Qui dereliquit conſilium ſenum quod dederant ei, & adhibuit adoleſcentes qui nutriti fuerant cum eo,& aſſiſtebant illi,dixítque ad eos,Quod mihi datis conſiliũ,vt reſpondeam populo huic,qui dixerunt mihi, Leuius fac iugum quod impoſuit pater tuus ſuper nos?Et dixerunt ei iuuenes qui nutriti fuerant cum eo,Sic loquere C populo huic,qui locuti ſunt ad te,dicẽtes, Pater tuus aggrauauit iugum noſtrũ,tu releua nos.Sic loquêris ad eos,Minimus digitus meus groſſior eſt dorſo patris mei. Et nunc pater meus*poſuit ſuper vos iugum graue,ego autem addam ſuper iugum veſtrũ:pater meus cecîdit vos flagellis,ego autem cædam vos ſcorpionibus. Venit ergo Ieroboam,& omnis populus ad Roboam die tertia,ſicut locutus fuerat rex, dicens, Reuertimini ad me die tertia. Reſpondítque rex populo dura, derelicto cõſilio ſeniorũ quod ei dederant, & locutus eſt eis ſecundũ conſiliũ iuuenum,dicens, Pater meus aggrauauit iugum veſtrũ, ego autem addam D iugo veſtro:pater meus cecîdit vos flagellis,ego autem cædam vos ſcorpionibus.Et non acquieuit rex populo:quoniam auerſatus fuerat eum dominus, vt ſuſcitaret verbũ ſuum quod locutus fuerat in manu Ahiæ Silonitæ ad Ieroboam filiũ Nabat. Videns itaque populus quòd noluiſſet eos audire rex,reſpondit ei,dicens,Quæ nobis pars in Dauid? vel quæ hæreditas in filio Iſai?in tabernacula tua Iſrael,nunc vide domũ tuã Dauid. Et abiit Iſrael in tabernacula ſua.Super filios autem Iſrael,quicunque habitabant in ciuitatibus Iuda,regnauit Roboam. Miſit ergo rex Roboam Aduram qui erat ſuper tributa:& lapidauit eum omnis E Iſrael,& mortuus eſt.Porrò rex Roboam feſtinus aſcendit currum,& fugit in Ieruſalem, receſſítque Iſrael à domo Dauid, vſque in præſentem diem. Factum eſt autem cum audiſſet omnis Iſrael quòd reuerſus eſſet Ieroboam,miſerunt,& vocauerunt eum cõgregato cœtu,& cõſtituerunt eum regem ſuper omnẽ Iſrael, nec ſecutus eſt quiſpiam domũ Dauid,

Conſilium iuuenum.

Eccl'i.47.d

Roboam fecut⁹ cõſilium iuuenũ,ꝑpſo dura loquit.

ſ.n.f Sciſſio regni Iſrael.

Roboam regnat ſuper Iudam. Aduram lapidatur.

Ieroboam regnat ſup Iſraelem.

*vbi habitabat
¶obedieris] vel ſeru[…] fueris
¶adhibuit] cõſili[…]
¶dorſo] vel, lumb[…]
*onus
¶cecidit] vel cor[…]puit, aut caſtig[…] & infra.
¶auerſatus fuer[…] eũ dñs,] LXX, […] erat auerſio. […] ſic verterat dñs […] cauſa fuerat à d[…]
¶ſuſcitaret] vel, fi[…]maret
¶feſtinus] roboraſſe,&

præter tribum Iuda ſolam. Venit autem Roboam Ieruſalem, & congregauit vniuerſam
domũ Iuda,& tribum Beniamin centum octoginta millia electorũ virorum, & bellatorum,
vt pugnarent contra domũ Iſrael,& reducerent regnum Roboam filio Salomonis. Factus eſt
F autem ſermo domini ad Semeiam virum dei,dicens, Loquere ad Roboam filium Salomo-
nis regem Iuda,& ad omnem domum Iuda,& Beniamin,& reliquos de populo,dicens, Hæc
dicit dominus,Non aſcendetis,neque bellabitis cõtra fratres veſtros filios Iſrael: reuertatur
vir in domũ ſuam.à me enim factum eſt verbum hoc. Audierũt ſermonem domini,& reuer-
ſi ſunt de itinere ſicut eis præceperat dominus. AEdificauit autem Ieroboam Sichem in
monte Ephraim,& habitauit ibi:& egreſſus inde ædificauit Phanuel. Dixítque Ieroboam in
corde ſuo,Nunc reuertetur regnũ ad domũ Dauid, ſi aſcenderit populus iſte vt faciat ſacrifi
cia in domo domini in Ieruſalem: & conuertetur cor populi huius ad dominum ſuum Ro-
boam regem Iuda,interficiéntq; me,& reuertentur ad eum. Et excogitato cõſilio, fecit duos
G vitulos aureos,& dixit eis,Nolite vltrà aſcẽdere in Ieruſalem,Ecce dii tui Iſrael,qui te edu-
xerunt de terra AEgypti. Poſuítque vnum in Bethel,& alterum in Dan: & factum eſt verbũ
hoc in peccatũ:ibat enim populus ad adorandũ vitulum, vſq; in Dan. Et fecit phana in ex-
celſis,& ſacerdotes de extremis populi qui non erãt de filiis Leui. Conſtituítque diem ſolen-
nem in menſe octauo, quintadecima die mẽſis, in ſimilitudinẽ ſolennitatis quæ celebraba-
tur in Iuda. Et aſcendẽs,altare ſimiliter fecit in Bethel, vt immolaret vitulis quos fabricatus
fuerat: cõſtituítq; in Bethel ſacerdotes excelſorũ quæ fecerat. Et aſcendit ſuper altare quod
extruxerat in Bethel quintadecima die menſis octaui,quem finxerat de corde ſuo:& fecit ſo
lennitatem filiis Iſrael,& aſcendit ſuper altare, vt adoleret incenſum. CAP. XIII.

Roboam dehortat deus, ne bellet contra fres Iſraelitas. 2.Par.11.a

Sichem.

Ieroboam promiſſione dei abiecta,facit vitulos quibus ſacrificat, quóſq; adorẽt Iſraelitę. 5.11.f Exo.32.b.

¶viri] vnuſquiſque ¶verbum hoc.] res hæc.

¶factũ ẽ verbũ hoc] facta eſt res hæc

¶extremis populi] populo

¶Et aſcẽdẽs,altare ſimiliter] & obtulit ſup altare. Similiter ¶aſcendit] obtulit

¶ſuper] v. ? iuxta

A ET ecce vir dei venit de Iuda in ſermone domini in Bethel, Ieroboam ſtante ſuper alta-
re,& thus iaciente. Et exclamauit contra altare in ſermone domini,& ait, Altare altare,
hæc dicit dominus,Ecce filius naſcetur domui Dauid,Ioſias nomine, & immolabit ſuper te
ſacerdotes excelſorũ,qui nunc in te thura ſuccendunt,& oſſa hominũ ſuper te incendet. De-
dítq; in illa die ſignũ,dicẽs, Hoc erit ſignũ quòd locutus eſt dominus, Ecce altare ſcindetur,
& effundetur cinis qui in eo eſt. Cúmque audiſſet rex ſermonem hominis dei quem in-
clamauerat contra altare in Bethel, extendit* manum ſuam de altari,dicens, Apprehendite
B eum. Et exaruit manus eius quã extẽderat cõtra eum:nec valuit retrahere eam ad ſe. Altare
quoq; ſciſſum eſt,& effuſus eſt cinis de altari,iuxta ſignũ quod prædixerat vir dei in ſermo-
ne domini. Et ait rex ad virũ dei, Deprecare faciẽ domini dei tui,& ora pro me,vt reſtitua-
tur manus mea mihi. Orauítq; vir dei faciem domini,& reuerſa eſt manus regis ad eum,& fa
cta eſt ſicut prius fuerat. Locutus eſt autẽ rex ad virũ dei, Veni mecũ domũ vt prandeas,
& dabo tibi munera. Reſpondítque vir dei ad regem, Si dederis mihi mediã partem domus
tuæ,non veniam tecum,nec comedam panem,neque bibam aquã in loco iſto:ſic enim mã-
C datum eſt mihi in ſermone domini præcipientis,Non comedes panem,neque bibes aquam,
nec reuertêris per viam qua veniſti. Abiit ergo per aliam viam, & non eſt reuerſus per iter
quo venerat in Bethel. Prophetes autem quidã ſenex habitabat in Bethel,ad quem venit
filius ſuus,& narrauit ei omnia opera quæ fecerat vir dei illa die in Bethel, & verba quæ lo-
cutus fuerat ad regem,& narrauerũt patri ſuo. Et dixit eis pater eorum,Per quam viã abiit?
Oſtenderunt ei filii ſui viam per quam abierat vir dei,qui venerat de Iuda. Et ait filiis ſuis,
Sternite mihi aſinum. Qui cum ſtrauiſſent,aſcendit,& abiit poſt virum dei, & inuenit eum
D ſedentem ſubtus terebinthum:& ait illi, Túne es vir dei,qui veniſti de Iuda? Reſpondit ille,
Ego ſum. Dixítque ad eum, Veni mecum domũ, vt comedas panem. Qui ait, Non poſſum
reuerti,neque venire tecum,nec comedam panem,neque bibam aquam in loco iſto:quia lo
cutus eſt dominus ad me in ſermone domini,dicens,Non comedes panem,& nõ bibes aquã
ibi,nec reuertêris per viam qua ieris. Qui ait illi, Et ego propheta ſum ſimilis tui:& angelus
locutus eſt mihi in ſermone domini,dicens,Reduc eum tecum in domũ tuam, vt comedat
panem,& bibat aquam. Fefellit eum,& reduxit ſecum:comedit ergo panem in domo eius,&
bibit aquam. Cúmque ſederent ad menſam,factus eſt ſermo domini ad prophetam qui redu-
E xerat eum. Et exclamauit ad virũ dei,qui venerat de Iuda,dicens, Hæc dicit dominus, Quia
non obediens fuiſti ori domini,& non cuſtodiſti mandatũ quod præcepit tibi dominus deus
tuus: & reuerſus es,& comediſti panem, & bibiſti aquam in loco in quo præcepit tibi ne

*Ieroboam

¶Fefellit eum,] Mentitus eſt ei,

Ieroboam ſacrificãs vitulis,increpat à propheta. Ioſias rex pnũtiatur. 4.reg.23.d

Signum.

Extẽſa manus Ieroboã in phetam,areſcit.

Orante pphe ta,reſtituitur manus Ieroboam. Propheta nihil ſuſcipit à cõtemnente verbum dei.

Mendacium officioſum pphetæ cuiuſdã deſcribit.

Propheta verbo dei inobediẽs, occidit à leone imiſſo à deo.

comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur cadauer tuum in ſepulchrũ patrum tuorum. Cúmque comediſſet & bibiſſet, ſtrauit aſinum ſuum propheta quem reduxerat.

¶ſtrauit aſinũ ſuum propheta] iuſſit ſterni aſinũ illi propheta

Prouidentia dei non fortuna, occiſus à leone ꝓpheta ſeruatꝰ ab aſino & leone ipſo.

Qui cum abiiſſet, inuenit eum leo in via, & occidit, & erat cadauer eius proiectum in itinere: aſinus autem ſtabat iuxta illum, & leo ſtabat iuxta cadauer. Et ecce, viri tranſeuntes viderunt cadauer proiectum in via, & leonem ſtantem iuxta cadauer. Et venerunt, & diuulgauerunt in ciuitate in qua prophetes ille ſenex habitabat. Quod cum audiſſet propheta ille qui reduxerat eum de via, ait, Vir dei eſt, qui inobediens fuit ori domini, & tradidit eum dominus leoni, & confregit eum, & occidit iuxta verbum domini quod locutus eſt ei. Dixitque ad filios ſuos, Sternite mihi aſinum. Qui cum ſtrauiſſent, & ille abiiſſet, inuenit cadauer eius proiectum in via, & aſinum & leonem ſtantes iuxta cadauer: non comedit leo de cadauere, nec læſit aſinum. Tulit quoque prophetes cadauer viri dei, & poſuit illud ſuper aſinum, & reuerſus intulit in ciuitatem prophetes ſenex, vt plangerent eum. Et poſuit cadauer eius in ſepulchro ſuo: & planxerunt eum, Heu mi frater. Cúmque planxiſſent eum, dixit ad filios ſuos, Cũ mortuus fuero, ſepelite me in ſepulchro in quo vir dei ſepultus eſt: iuxta oſſa eius ponite oſſa mea. Profectò enim veniet ſermo quẽ prædixit in ſermone domini cõtra altare quod eſt in Bethel, & cõtra omnia phana excelſorũ quæ ſunt in vrbibus Samariæ. Poſt verba hæc non eſt reuerſus Ieroboam de via ſua peſſima, ſed ecõtrario fecit de nouiſſimis populi ſacerdotes excelſorum: quicunque volebat, implebat manum ſuam, & fiebat ſacerdos excelſorum. Et propter hanc cauſam peccauit domus Ieroboam, & euerſa eſt, & deleta de ſuperficie terræ.

Sepeliꝰ propheta. *Planctus.* *Sepultura.* *Ieroboam ĩpius nõ conuertiꝰ, ſed pecunia conſtituit ſacerdotes.*

¶læſit] confregit *¶plangerent] plāgeret & ſepeliret* *¶plāxiſſēt] ſepeliſſēt* *¶verba hæc] iſta hoc* *¶nouiſſimis] populi] populo*

CAP. XIIII.

Vxor Ieroboam cõſulit Ahiã ꝓphetã ſup filio ſuo ægroto. 3.11.f

IN tempore illo ægrotauit Abia filius Ieroboam. Dixítque Ieroboam vxori ſuæ, Surge, & cõmuta habitũ, ne cognoſcaris quòd ſis vxor Ieroboam, & vade in Silo, vbi eſt Ahias propheta qui locutus eſt mihi quòd regnaturus eſſem ſuper populum hunc. Tolle quoque in manu tua decem panes, & cruſtulam, & vas mellis, & vade ad illum: ipſe enim indicabit tibi quid euenturum ſit puero huic. Fecit vt dixerat, vxor Ieroboam, & conſurgens abiit in Silo, & venit in domũ Ahiæ: at ille non poterat videre, quia caligauerant oculi eius præ ſenectute. Dixit autem dominus ad Ahiam, Ecce vxor Ieroboam ingreditur, vt cõſulat te ſuper filio ſuo qui ægrotat: hæc & hæc loquêris ei. Cum ergo illa intraret, & diſſimularet ſe eſſe quæ erat, audiuit Ahias ſonitũ pedum eius introeuntis per oſtiũ, & ait, Ingredere vxor Ieroboã, quare aliã te eſſe ſimulas? ego autẽ miſſus ſum ad te durus nuntius. Vade, & dic Ieroboam, Hæc dicit dominus deus Iſrael, Quia exaltaui te de medio populi, & dedi te ducẽ ſuper populũ meũ Iſrael: & ſcidi regnũ domus Dauid, & dedi illud tibi, & nõ fuiſti ſicut ſeruus meus Dauid, qui cuſtodiuit mandata mea, & ſecutus eſt me in toto corde ſuo, faciens quod placitum eſſet in conſpectu meo: ſed operatus es male ſuper omnes qui fuerunt ante te, & feciſti tibi deos alienos, & conflatiles, vt me ad iracundiam prouocares, me autem proieciſti poſt tergum tuũ: Idcirco ecce ego inducam mala ſuper domum Ieroboam, & percutiam de Ieroboam mingentem ad parietem, & clauſum, & nouiſſimũ in Iſrael: & mundabo reliquias domus Ieroboam, ſicut mundari ſolet fimus vſque ad purum. Qui mortui fuerint de Ieroboam in ciuitate, comedent eos canes: qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aues cæli: quia dominus locutus eſt. Tu igitur ſurge, & vade in domum tuam: & in ipſo introitu pedum tuorum in vrbem, morietur puer, & planget eum omnis Iſrael, & ſepeliet: iſte enim ſolus inferetur de Ieroboam in ſepulchrum, quia inuẽtus eſt ſuper eo ſermo bonus à domino deo Iſrael in domo Ieroboam. Conſtituet autem ſibi dominus regem ſuper Iſrael, qui percutiet domum Ieroboam in hac die, & in hoc tempore: & percutiet dominus deus Iſrael, ſicut moueri ſolet arũdo in aqua: & euellet Iſrael de terra bona hac, quam dedit patribus eorum, & ventilabit eos trans flumen: quia fecerunt ſibi lucos, vt irritarent dominum. Et tradet dominus Iſrael propter peccata Ieroboam, qui peccauit, & peccare fecit Iſrael. Surrexit itaque vxor Ieroboam, & abiit, & venit in Therſa: cúmque illa ingrederetur limen domus, puer mortuus eſt, & ſepelierunt eum. Et planxit eum omnis Iſrael iuxta ſermonem domini quem locutus eſt in manu ſerui ſui Ahiæ prophetæ. Reliqua autem verborum Ieroboam quomodo pugnauerit, & quomodo regnauerit, ecce ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Iſrael. Dies autem quibus regnauit Ieroboam, vigintiduo anni ſunt: & dormiuit cum patribus ſuis: regnauítque Nadab filius eius pro eo. Porrò Roboam filius Salomonis

Ieroboam ſe eradicaturũ ꝓpter idololatriã ꝑdicit deus per prophetam. Laudaꝰ Dauid à deo. *Signũ, moriturus Abia.* *Iſrael periturus ꝓpter idololatriam.* *Abia filiꝰ Ieroboã moriꝰ.* *Moriꝰ Ieroboam.* *Regnat Nadab. 2.Par.12.d*

¶faciens] vt faceret *¶nouiſſimũ] ... ctum* *¶mũdabo reliquias dom' Ieroboam ſicut mũdari ſolet ... mus vſq; ad purum] remouebo (vel ... dã) poſteros ... Ieroboam ſicut mouet ſterquilinium ... donec conſumatur* *¶inuẽtꝰ eſt ſuper eo ſermo bonus] ... boni inuẽtũ ... eo (vel, erga eum)* *¶hac] illa* *¶& in hoc ...] & cuiuſmodi ... quod nunc ...*

regnauit in Iuda: quadraginta & vnius anni erat Roboam, cum regnare cœpiſſet: decem & ſeptem annos regnauit in Ieruſalem ciuitate, quam elegit dominus vt poneret nomen ſuum ibi, ex omnibus tribubus Iſrael. Nomen autem matris eius Naama Ammanitis. Et fecit Iudas malum coram domino, & irritauerunt eum ſuper omnibus quæ fecerant patres eorum in peccatis ſuis quæ peccauerunt. AEdificauerunt enim & ipſi ſibi aras, & ſtatuas, & lucos ſuper omnem collem excelſum, & ſubter omnem arborem frondoſam: ſed & effœminati fuerunt in terra, feceruntque omnes abominationes gentium, quas attriuit dominus ante faciẽ filiorum Iſrael.

Idololatria Iudæ.

¶frondoſam: vl, viridem: ¶effœminati ſcortatores (vl cinædi, ſcorta maſcula) ¶attriuit eiecit

G In quinto autem anno regni Roboam, aſcendit Seſac rex AEgypti in Ieruſalem, & tulit theſauros domus domini, & theſauros regios, & vniuerſa diripuit: ſcuta quoque aurea quæ fecerat Salomon, pro quibus fecit rex Roboã ſcuta ærea: & tradidit ea in manum ducum ſcutariorum, & eorum qui excubabant ante oſtium domus regis. Cumque ingrederetur rex in domum domini, portabant ea qui præeundi habebant officium: & poſtea reportabant ad armamentarium ſcutariorum. Reliqua autẽ ſermonum Roboam, & omnia quæ fecit, ecce ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iuda. Fuitque bellum inter Roboam & Ieroboam cunctis diebus. Dormiuitque Roboam cum patribus ſuis, & ſepultus eſt cum eis in ciuitate Dauid: nomen autẽ matris eius Naama Ammanitis: & regnauit Abiam filius eius pro eo.

Seſac rex AEgypti, diripit domum dñi. 3.10.c.

¶ducum ſcutariorũ, principum curſorum, ¶qui præeũdi habebant officiũ: curſores: ¶armamẽtariũ ſcutariorũ. thalamũ (vl cubiculum) curſorum.

Moritur Roboam.

CAP. XV.

A IGitur in octauodecimo anno regni Ieroboam filii Nabat, regnauit Abiam ſuper Iudã. Tribus annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Maacha filia Abeſſalom. Ambulauitque in omnibus peccatis patris ſui, quæ fecerat ante eum: nec erat cor eius perfectum cum domino deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius. Sed propter Dauid dedit ei dominus deus ſuus lucernam in Ieruſalẽ, vt ſuſcitaret filium eius poſt eum, & ſtatueret Ieruſalem: eò quòd feciſſet Dauid rectum in oculis domini, & non declinaſſet ab omnibus quæ præceperat ei, B cũctis diebus vitæ ſuæ, excepto ſermone Vriæ Hethæi. Attamen bellum fuit inter Roboam & Ieroboam omni tempore vitæ eius. Reliqua autem ſermonum Abiam, & omnia quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Iuda? Fuitque prælium inter Abiã & inter Ieroboam. Et dormiuit Abiam cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in ciuitate Dauid: regnauitque Aſa filius eius pro eo.

Abiã impius regnat ſuper Iudam.

¶ſermone negotio

Laus Dauidis. 2.reg.11.a. 2.para.13.a. Morit Abiã

In anno ergo viceſimo Ieroboam regis Iſrael regnauit Aſa rex Iuda: & quadraginta & vno anno regnauit in Ieruſalẽ. Nomen matris eius C Maacha, filia Abeſſalom. Et fecit Aſa rectum ante conſpectũ domini, ſicut Dauid pater eius: & abſtulit effœminatos de terra, purgauitque vniuerſas ſordes idolorum, quæ fecerant patres eius. Inſuper & Maacham matrem ſuam amouit, ne eſſet princeps in ſacris Priapi, & in luco eius quem conſecrauerat: ſubuertitque ſpecum eius, & confregit ſimulachrum turpiſſimum, & combuſſit in torrente Cedron: excelſa autẽ non abſtulit. Veruntamen cor Aſa perfectum erat cum domino cunctis diebus ſuis: & intulit ea quæ ſanctificauerat pater ſuus, & vouerat in domum domini, argentum, & aurum, & vaſa.

Succedit pi⁹ Aſa. 2.pa.14.a.

¶effœminatos ſcorta maſcula. ¶princeps in ſacris Priapi, & luco ei⁹ quem cõſecrauerat: ſubuertitque ſpecũ eius, regina (vl domina) quæ fecerat idôlum luco: ¶ſimulachrũ turpiſſimũ, idôlũ eius, ¶abſtulit. abſtulerunt.

D Bellum autẽ erat inter Aſa & Baaſa regem Iſrael cunctis diebus eorum. Aſcendit quoque Baaſa rex Iſrael in Iudam, & ædificauit Rama, vt non poſſet quiſpiam egredi vel ingredi de parte Aſa regis Iudæ. Tollens itaque Aſa omne argentum & aurum quod remanſerat in theſauris domus domini & in theſauris domus regiæ, dedit illud in manus ſeruorum ſuorum: & miſit ad Ben-adad filiũ Tabremon filii Hezion regem Syriæ, qui habitabat in Damaſco, dicens, Fœdus eſt inter me & te, & inter patrem meum, & patrem tuum: ideò miſi tibi munera argentum & aurum: & peto vt venias, & irritum facias fœdus quod habes cum Baaſa rege Iſrael, & recedat à me. E Acquieſcens Ben-adad regi Aſa, miſit principes exercitus ſui in ciuitates Iſrael, & percuſſerunt Ahion & Dan & Abel, domum Maacha, & vniuerſam Cenneroth, omnem ſcilicet terram Nephthali. Quod cũ audiſſet Baaſa, intermiſit ædificare Rama, & reuerſus eſt in Therſa. Rex autem Aſa nuntium miſit in omnẽ Iudam, dicens, Nemo ſit excuſatus. Et tulerunt lapides de Rama, & ligna eius, quibus ædificauerat Baaſa, & extruxit de eis rex Aſa, Gabaa Bẽiamin, & Maſpha. Reliqua autẽ omniũ ſermonum Aſa, & vniuerſæ fortitudinis eius, & cuncta quæ fecit, & ciuitates quas extruxit, nónne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regũ Iuda? F Veruntamen in tempore ſenectutis ſuæ doluit pedes. Et dormiuit Aſa cũ patribus ſuis, & ſepultus eſt cũ eis in ciuitate Dauid patris ſui. Regnauitq; Ioſaphat filius eius, pro eo. Nadab verò filius Ieroboam regnauit ſuper Iſrael anno ſecundo Aſa regis Iuda: regnauitque ſu-

Bellũ ĩter Aſa & Baaſa. Rama ædificatur. Aſa miſſis muncrib⁹ petit auxiliũ à Benadad.

¶domũ Beth ¶oẽm ſcilicet terrã cum omni terra

Benadad oppugnat Iſraelem. Deſtruitur Rama. Gabaa Bẽiamin. Maſpha.

Moritur Aſa. Ioſaphat ſuccedit Aſæ. Nadab ĩpi⁹.

per Iſrael duobus annis. Et fecit quod malum eſt in conſpectu domini, & ambulauit in viis patris ſui,& in peccatis eius quibus peccare fecit Iſrael. Inſidiatus eſt autẽ ei Baaſa filius Ahiæ de domo Iſſachar,& percuſſit eum in Gebbethon, quæ eſt vrbs Philiſthinorum: ſiquidẽ Nadab, & omnis Iſrael obſidebant Gebbethon. Interfecit ergo illum Baaſa in anno tertio Aſa regis Iuda,& regnauit pro eo. Cúmque regnaſſet, percuſſit omnem domum Ieroboam: nõ dimiſit nec vnam quidem animam de ſemine eius, donec deleret eum iuxta verbum domini G quod locutus fuerat in manu ſerui ſui Ahiæ Silonitis, propter peccata Ieroboam quæ peccauerat, & quibus peccare fecerat Iſrael:& propter delictum quo irritauerat dominum deũ Iſrael. Reliqua autem ſermonum Nadab,& omnia quæ operatus eſt: nónne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Iſrael? Fuítque bellum inter Aſa & Baaſa regem Iſrael cunctis diebus eorum. Anno tertio Aſa regis Iuda regnauit Baaſa filius Ahiæ, ſuper omnẽ Iſrael in Therſa vigintiquatuor annis. Et fecit malum coram domino, ambulauítque in viis Ieroboam,& in peccatis eius quibus peccare fecit Iſrael.

Baaſa occidit Nadab, regnátq; ꝓ eo.

Domus Ieroboam deſtrui tur. 3.14.c.

¶Inſidiatus eſt autẽ ei] Cõſpirauit autẽ aduerſus eum

CAP. XVI.

Factus eſt autem ſermo domini ad Iehu filium Hanani contra Baaſa, dicens, Pro eo quòd A exaltaui te de puluere,& poſui te ducem ſuper populum meum Iſrael, tu autem ambulaſti in via Ieroboam, & peccare feciſti populum meum Iſrael, vt me irritares in peccatis eorum: ecce, ego demetam poſteriora Baaſa,& poſteriora domus eius: & faciam domum tuam ſicut domum Ieroboam filii Nabat. Qui mortuus fuerit de Baaſa in ciuitate, comedẽt eum canes:& qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum volucres cæli. Reliqua autẽ ſermonum Baaſa, & quæcunque fecit, & prælia eius: nónne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Iſrael? Dormiuit ergo Baaſa cum patribus ſuis, ſepultúſque eſt in Therſa: & B regnauit Ela filius eius pro eo. Cum autem in manu Iehu filii Hanani prophetæ verbum domini factum eſſet contra Baaſa, & contra domum eius,& contra omne malum quod fecerat coram domino ad irritandum eum in operibus manuum ſuarũ, vt fieret ſicut domus Ieroboam: ob hanc cauſam occîdit eum, hoc eſt Iehu filium Hanani, prophetam. Anno viceſimoſexto Aſa regis Iuda regnauit Ela filius Baaſa ſuper Iſrael in Therſa duobus annis. Et rebellauit contra eũ ſeruus ſuus Zambri, dux mediæ partis equitũ: erat autẽ Ela in Therſa bibens,& temulentus in domo Arſa præfecti Therſa. Irruens ergo Zambri, percuſſit,& oc- C cîdit eum anno viceſimoſeptimo Aſa regis Iuda,& regnauit pro eo. Cúmque regnaſſet, & ſediſſet ſuper ſolium eius, percuſſit omnem domũ Baaſa,& non dereliquit ex ea mingentem ad parietem, & propinquos & amicos eius. Deleuítque Zambri omnem domum Baaſa iuxta verbum domini quod locutus fuerat ad Baaſa in manu Iehu prophetæ propter vniuerſa peccata Baaſa,& peccata Ela filii eius, qui peccauerunt,& peccare fecerunt Iſrael, prouocâtes dominum deum Iſrael in vanitatibus ſuis. Reliqua autem ſermonum Ela, & omnia quæ fecit, nonne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Iſrael? Anno viceſimoſe- D ptimo Aſa regis Iuda, regnauit Zambri ſeptem diebus in Therſa: porrò exercitus obſidebat Gebbethon vrbem Philiſthinorum. Cúmque audiſſet rebellaſſe Zambri, & occidiſſe regem, fecit ſibi regẽ omnis Iſrael Amri, qui erat princeps militiæ ſuper Iſrael in die illa in caſtris.

Iehu ꝑdicit Baaſę interitũ ꝓpter idololatriã.

3.15.g.

2.par.16.a.

Baaſa mortuo, ſuccedit Ela.

Zambri occidit Elam.

4.Reg.9.g. Zãbri regnãs ꝓ Ela, delet domũ Baaſa.

Contempto Zãbri, eligit Amri.

¶poſteriora] Poſteros

¶regione,] agro,

¶prælia] fortitudo

¶ob hanc cauſam & quia (ex Hebr. non videtur occiſus propheta, ſed hoc potius referendũ ad occiſionẽ domus Ieroboam, vt videatur cauſſe Baaſa quod ... ꝑſtitit quod diſpoſuerat.) ►hoc eſt Iehu filium Hanani, prophetam ¶rebellauit] coniurauit & infra.

Aſcendit ergo Amri,& omnis Iſrael cũ eo de Gebbethon,& obſidebant Therſa. Videns autem Zambri quòd expugnanda eſſet ciuitas, ingreſſus eſt palatium,& ſuccendit ſe cum domo regia: & mortuus eſt in peccatis ſuis quæ peccauerat faciens malum coram domino, & E ambulans in via Ieroboam, & in peccato eius, quo fecit peccare Iſrael. Reliqua autem ſermonum Zambri,& inſidiarum eius,& tyrannidis, nónne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Iſrael? Tunc diuiſus eſt populus Iſrael in duas partes: media pars populi ſequebatur Thebni filium Gineth, vt conſtitueret eum regem: & media pars, Amri. Præualuit autem populus qui erat cum Amri, populo qui ſequebatur Thebni filium Gineth: mortuúſque eſt Thebni, & regnauit Amri. Anno triceſimoprimo Aſa regis Iuda regnauit Amri ſuper Iſrael duodecim annis: in Therſa regnauit ſex annis. Emítque montem Samariæ à Semer duobus talentis argenti:& ædificauit eum,& vocauit nomen ciuitatis quam extruxerat, nomine Semer domini montis Samariæ. Fecit autem Amri malum in conſpectu F domini, & operatus eſt nequiter ſuper omnes qui fuerunt ante eum. Ambulauítque in omni via Ieroboam filii Nabat, & in peccatis eius quibus peccare fecerat Iſrael: vt irritaret dominum deum Iſrael in vanitatibus ſuis. Reliqua autem ſermonum Amri, & prælia eius

Zambri ſuccẽdit ſeipſum

Thebni.

Samariæ mons.

¶expugnanda] oppugnata

¶in peccatis ſuis] propter peccata

¶inſidiarum eius] tyrannidis, coniuratio eius quam coniurauit.

quæ geſſit, nónne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Iſrael? Dormiuítque
Amri cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in Samaria: regnauítque Achab filius eius pro eo.

Morit̃ Amri.

Achab verò filius Amri, regnauit ſuper Iſrael anno triceſimo octauo Aſa regis Iuda. Et
G regnauit Achab filius Amri ſuper Iſrael in Samaria viginti & duobus annis. Et fecit Achab
filius Amri malum in conſpectu domini ſuper omnes qui fuerunt ante eum. Nec ſuffecit ei
vt ambularet in peccatis Ieroboam filii Nabat: inſuper duxit vxorem Iezabel filiam Ethbáal
regis Sidoniorum. Et abiit, & ſeruiuit Baal, & adorauit eum. Et poſuit aram Baal in templo
Baal, quod ædificauerat in Samaria, & plantauit lucum: & addidit Achab in opere ſuo, irri-
tans dominum deum Iſrael ſuper omnes reges Iſrael, qui fuerũt ante eum. In diebus eius
ædificauit Hiel de Bethel, Iericho: in Abiram primitiuo ſuo fundauit eam, & in Segub no-
uiſſimo ſuo poſuit portas eius: iuxta verbum domini quod locutus fuerat in manu Ioſúe fi-
lii Nun.

Achab ĩpius ſuccedit Amri.

Ducit̃ in vxorem Iezabel.

¶in Abiram &c. l. i. cũ fundamẽta iaceret vrbis, iteriit Abirã filius illius &c.

Reædificat̃ Iericho. ioſue. 6. d.

CAP. XVII.

A ET dixit Elias Theſbites de habitatoribus Galaad, ad Achab, Viuit dominus deus Iſrael,
in cuius conſpectu ſto, ſi erit annis his ros & pluuia, niſi iuxta oris mei verba. Et factum
eſt verbum domini ad eum, dicens, Recede hinc, & vade contra orientem, & abſcondere in
torrente Carith, qui eſt contra Iordanem, & ibi de torrente bibes: coruíſque præcepi vt pa-
ſcant te ibi. Abiit ergo, & fecit iuxta verbum domini: cúmque abiiſſet, ſedit in torrente Ca-
rith, qui eſt contra Iordanẽ. Corui quoque deferebant ei panem & carnes mane, ſimiliter pa
nem & carnes veſperi, & bibebat de torrente. Poſt dies autem ſiccatus eſt torrens: non enim
plucrat ſuper terrã. Factus eſt ergo ſermo domini ad eũ, dicẽs, Surge, & vade in Sareptha
B Sidoniorum, & manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduæ vt paſcat te. Surrexit, & abiit
in Sareptha. Cúmque veniſſet ad portam ciuitatis, apparuit ei mulier vidua colligens ligna,
& vocauit eam, dixítque ei, Da mihi* paululum aquæ in vaſe, vt bibam. Cúmque illa perge-
ret, vt afferret, clamauit poſt tergum eius, dicens, Affer mihi obſecro & buccellã panis in ma
nu tua. Quæ reſpondit, Viuit dominus deus tuus, quia nõ habeo panem*, niſi quantũ pugil-
lus capere poteſt farinæ in hydria, & paululum olei in lecytho: en colligo duo ligna, vt ingre-
diar, & faciam illud mihi & filio meo, vt comedamus, & moriamur. Ad quam Elias ait, Noli
timere, ſed vade, & fac ſicut dixiſti: veruntamen mihi primùm fac de ipſa farinula ſubcine-
C ricium panem paruulum, & affer ad me: tibi autem, & filio tuo facies poſtea. Hæc autem di-
cit dominus deus Iſrael, Hydria farinæ nõ deficiet, nec lecythus olei minuetur vſque ad diẽ
in qua dominus daturus eſt pluuiã ſuper faciem terræ. Quæ abiit, & fecit iuxta verbũ Eliæ: &
comedit ipſe, & illa, & domus eius: & ex illa die hydria farinæ non defecit, & lecythus olei nõ
eſt imminutus, iuxta verbum domini quod locutus fuerat in manu Eliæ. Factũ eſt autem
poſt verba hæc, ægrotauit filius mulieris matriſfamiliâs, & erat languor eius fortiſſimus, ita
vt nõ remaneret in eo halitus. Dixit ergo ad Eliam, Quid mihi & tibi vir dei? ingreſſus es ad
me, vt rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filiũ meum? Et ait ad eam, Da mihi
D filiũ tuum. Tulítq; eũ de ſinu eius, & portauit in cœnaculũ vbi ipſe manebat, & poſuit ſuper
lectulũ ſuũ, & clamauit ad dominũ, & dixit, Domine deus meus, etiámne viduã apud quam
ego vtcunque ſuſtentor, afflixiſti, vt interficeres filiũ eius? Et expandit ſe, atque menſus eſt ſu
per puerũ tribus vicibus, & clamauit ad dominũ, & ait, Domine deus meus reuertatur obſe-
cro anima pueri huius in viſcera eius. Et exaudiuit dominus vocẽ Eliæ: & reuerſa eſt anima
pueri intra eũ, & reuixit. Tulítque Elias puerũ, & depoſuit eum de cœnaculo in inferiorem
domũ, & tradidit matri ſuæ, & ait illi, En viuit filius tuus. Dixítque mulier ad Eliã, Nunc in
iſto cognoui quoniã vir dei es tu, & verbũ domini in ore tuo verũ eſt.

Elias famem prædicit ipſi Achab. eccl̃i. 48. a. iaco. 5. d.
Vt fugiat hortat̃ Eliã deus.
Prouidentia dei, Elias paſcit̃ à coruis.
Pſal. 106. d.
Mittit̃ ad mulierem Sarepthanã pauperrimam. luc. 4. d.

*obſecro

*ſubcinericium

¶: & ex illa die hydria ꝑ dies. (. i. quotidie, vel multis diebus) Hydria

¶poſt verba hæc, l poſthæc,

Orõne Eliæ ſuſcitat̃ filius hoſpitæ ſuę.

¶vtcunque ſuſtentor, l habito,

CAP. XVIII.

A POſt dies multos factum eſt verbum domini ad Eliam, in anno tertio, dicens, Vade, & o-
ſtende te Achab, vt dem pluuiam ſuper faciem terræ. Iuit ergo Elias, vt oſtenderet ſe A-
chab: erat autem fames vehemens in Samaria. Vocauítque Achab Abdiam diſpenſatorem
domus ſuæ: Abdias autem timebat dominum deum valde. Nam cum interficeret Iezabel
prophetas domini, tulit ille centum prophetas, & abſcondit eos quinquagenos & quinqua-
genos in ſpeluncis, & pauit eos pane & aqua. Dixit ergo Achab ad Abdiam, Vade in ter-
ram ad vniuerſos fontes aquarum, & in cunctas valles: ſi fortè poſſimus inuenire herbam, &
ſaluare equos & mulos, & non penitus iumenta intereant. Diuiſerúntque ſibi regiones, vt cir
B cuirent eas: Achab ibat per viam vnam*, & Abdias per viam alteram ſeorſum. Cúmque eſ-

Elias mittit̃ ad Achab.
Prouidentia dei etiã erga ingratos.
Abdias diſpẽſator domus Achab, qui cẽtum ꝓphetas abſconderat mittit̃ ad inueſtigandam aquam.
Achab quæritaquam.

*ſol⁹ (vel, ſeorſum)

Abdias timẽs vitæ ſuæ, non vult renũtiare ipſi Achab adeſſe Eliam.

ſet Abdias in via, Elias occurrit ei: qui cum cognouiſſet eum, cecidit ſuper faciem ſuam, &
ait, Non tu es, domine mi, Elias? Cui ille reſpõdit, Ego: vade, & dic domino tuo, Adeſt Elias.
Et ille, Quid peccaui, inquit, quoniã tradis me ſeruum tuum in manu Achab, vt interficiat
me? Viuit dominus deus tuus, quia non eſt gens aut regnũ, in quo nõ miſerit dominus meus
te requirens: & reſpõdentibus cunctis, Non eſt hic: adiurauit regna ſingula, & gẽtes, eo quòd
minime repertireris. Et nunc tu dicis mihi, Vade, & dic domino tuo, Adeſt Elias. Cúmque re-
ceſſero à te, ſpiritus domini aſportabit te in locũ quem ego ignoro: & ingreſſus nuntiabo A-
chab, & non inueniens te, interficiet me: ſeruus autẽ tuus timet dominũ ab infantia ſua. Nũ- C
quid non indicatum eſt tibi domino meo quid fecerim cũ interficeret Iezabel prophetas do
mini, quòd abſconderim de prophetis domini centum viros quinquagenos & quinquagenos
in ſpeluncis, & pauerim eos pane & aqua? Et nunc tu dicis, Vade, & dic domino tuo, Adeſt
Elias: vt interficiat me. Et dixit Elias, Viuit dominus exercituum, ante cuius vultum ſto, quia

Elias miſſus à deo, confidẽter arguit Achab.

hodie apparebo ei. Abiit ergo Abdias in occurſum Achab: & indicauit ei: venítq; Achab
in occurſum Eliæ. Et cum vidiſſet eum, ait, Túne es ille qui conturbas Iſrael? Et ille ait, Non
ego turbaui Iſrael, ſed tu, & domus patris tui, qui dereliquiſtis mãdata domini, & ſecuti eſtis
Baalim. Veruntamen nunc mitte, & congrega ad me vniuerſum Iſrael in monte Carmeli, &

850. falſi prophetæ. Vnus dei propheta Elias. Elias corripit falſos ꝓphetas, ꝗ deo & Baalim ſeruirent: oſtendens deum Iſrael, eſſe verũ deum. Zelus Eliæ ꝑ deo.

prophetas Baal quadringentos quinquaginta, prophetáſque lucorũ quadringentos, qui com- D
edunt de menſa Iezabel. Miſit Achab ad omnes filios Iſrael, & congregauit prophetas in mõ
te Carmeli. Accedens autem Elias ad omnem populum Iſrael, ait, Vſquequo claudicatis in
duas partes? ſi dominus eſt deus, ſequimini eum: ſi autẽ Baal, ſequimini illum. Et non reſpon
dit ei populus verbum. Et ait rurſus Elias ad populum, Ego remanſi propheta domini ſolus:
prophetæ autem Baal, quadringenti & quinquaginta viri ſunt. Dentur nobis duo boues, & il
li eligant ſibi bouem vnum, & in fruſta cædentes ponant ſuper ligna, ignem autem non ſup-
ponant: & ego faciam bouem alterum, & imponam ſuper ligna, ignem autem non ſupponã.
Inuocate nomina deorum veſtrorum, & ego inuocabo nomen domini: & deus qui exaudie-

Exaudire per ignem.

rit per ignẽ, ipſe ſit deus. Reſpõdens omnis populus ait, Optima propoſitio. Dixit ergo Elias
prophetis Baal, Eligite bouem vnum, & facite primi, quia vos plures eſtis: & inuocate nomi- E
na deorum veſtrorum, ignémque non ſupponatis. Qui cum tuliſſent bouem, quem dederat
eis, fecerunt: & inuocabant nomen Baal de mane vſque ad meridiem, dicentes, Baal exaudi
nos. Et non erat vox, nec qui reſponderet: tranſiliebántque altare quod fecerant. Cúmque eſ-

Irridet Elias deum Baal.

ſet iam meridies, illudebat illis Elias, dicens, Clamate voce maiore: deus enim eſt, & forſi-
tan loquitur, aut in diuerſorio eſt, aut in itinere, aut certe dormit, vt excitetur. Clamabãt er-
go voce magna, & incidebant ſe iuxta ritum ſuum cultris, & lanceolis, donec perfunderentur
ſanguine. Poſtquam autem tranſiit meridies, & illis prophetantibus venerat tempus quo ſa-
crificium offerri ſolet, nec audiebatur vox, nec aliquis reſpondebat, nec attendebat orantes:

Altare reſtituit, & offert holocauſtũ. Gen. 32. f.

dixit Elias omni populo, Venite ad me. Et accedente ad ſe populo, curauit altare domini,
quod deſtructum fuerat. Et tulit duodecim lapides iuxta numerum tribuum filiorum Iacob,
ad quem factus eſt ſermo domini, dicens, Iſrael erit nomen tuum. Et ædificauit de lapidibus F
altare in nomine domini: fecítque aquæductum, quaſi per duas aratiunculas in circuitu al-
taris, & compoſuit ligna: diuiſítque per membra bouem, & poſuit ſuper ligna, & ait, Implete
quatuor hydrias aqua, & fundite ſuper holocauſtum, & ſuper ligna. Rurſúmque dixit, Etiam
ſecundo hoc facite. Qui cum feciſſent ſecundo, ait, Etiam tertio idipſum facite. Fecerúntque
& tertio, & currebant aquæ circum altare, & foſſa aquæductus repleta eſt. Cúmque iam tem-

Oratio Elię.

pus eſſet vt offerretur holocauſtum, accedens Elias propheta, ait, Domine deus Abraham, &
Iſaac, & Iſrael, oſtende hodie quia tu es deus Iſrael, & ego ſeruus tuus, & iuxta præceptum

Igne de cęlo miſſo conſumente holocauſtũ, oſtendit deus ſe verũ deum.

tuum feci omnia verba hæc. Exaudi me domine, exaudi me: vt diſcat populus iſte quia tu es
dominus deus, & tu cõuertiſti cor eorum iterum. Cecidit autem ignis domini, & vorauit ho
locauſtum, & ligna, & lapides, puluerem quoque & aquam quæ erat in aquæductu lambens. G
Quod cum vidiſſet omnis populus, cecidit in faciem ſuã, & ait, Dominus ipſe eſt deus, domi-

Elias interficit oẽs ꝓphetas Baal.

nus ipſe eſt deus. Dixítque Elias ad eos, Apprehendite prophetas Baal, & ne vnus quidẽ
effugiat ex eis. Quos cũ apprehendiſſent, duxit eos Elias ad torrẽtem Ciſon, & interfecit eos

Impetrat pluuiam.

ibi. Et ait Elias ad Achab, Aſcende, comede, & bibe: quia ſonus multæ pluuiæ eſt. Aſcẽdit
Achab, vt comederet & biberet: Elias autem aſcẽdit in verticem Carmeli, & pronus in terrã

poſuit faciem ſuã inter genua ſua,& dixit ad puerum ſuũ, Aſcende,& proſpice contra mare.
Qui cum aſcendiſſet,& cõtẽplatus eſſet,ait, Non eſt quicquam. Et rurſum ait illi, Reuertere
ſeptẽ vicibus. In ſeptima autem vice ecce nubecula parua quaſi veſtigium hominis aſcende-
bat de mari. Qui ait, Aſcende,& dic Achab, Iunge currum & deſcende, ne occupet te pluuia.
Cúmque ſe verteret huc atque illuc, ecce cæli contenebrati ſunt,& nubes,& vẽtus,& facta eſt
pluuia grandis. Aſcendens itaque Achab abiit in Iezrahel, & manus domini facta eſt ſuper
Eliam, accinctíſque lũbis currebat ante Achab, donec veniret in Iezrahel. CAP. XIX.

veſtigiũ] vola

Elias lætus ſpũ dei, currit ante Achab in Iezrahel

A NVntiauit autem Achab Iezabel omnia quæ fecerat Elias, & quomodo occidiſſet vni-
uerſos prophetas Baal gladio. Miſítque Iezabel nuntium ad Eliam, dicens, Hæc mihi fa
ciant dii,& hæc addant, niſi hac hora cras poſuero animam tuam ſicut animam vnius ex il-
lis. Timuit ergo Elias,& ſurgens abiit quocunque eum ferebat voluntas: venítque in Ber-
ſabee Iuda,& dimiſit ibi puerum ſuum,& perrexit in deſertum viam vnius diei. Cúmque ve
niſſet,& ſederet ſubter vnam iuniperum, petiuit animæ ſuæ vt moreretur,& ait, Sufficit mi-
hi domine, tolle animam meam: neque enim melior ſum quàm patres mei. Proiecítque ſe,
& obdormiuit in vmbra iuniperi:& ecce angelus tetigit eum, & dixit illi, Surge, & comede.

Iezabel pſequitur Eliam.

Timuit] lvꝫ. Vidit

iuniperum,] lvꝫ geniſtam,

Elias fugit Iezabelem.

Mori optat triſtis Elias. Ab angelo paſcitur.

B Et reſpexit,& ecce ad caput ſuum ſubcinericius panis,& vas aquæ: comedit ergo, & bibit, &
rurſum obdormiuit. Reuerſúſque eſt angelus domini ſecundo,& tetigit eũ, dixítque illi, Sur
ge, comede: grandis enim tibi reſtat via. Qui cum ſurrexiſſet, comedit & bibit, & ambulauit
in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus vſque ad montem dei
Horeb. Cúmque veniſſet illuc, manſit in ſpelunca: & ecce ſermo domini ad eum, dixítq;
illi, Quid hic agis Elia? At ille reſpondit, Zelo zelatus ſum pro domino deo exercituũ, quia
dereliquerunt pactum tuum filii Iſrael: altaria tua deſtruxerunt,& prophetas tuos occiderũt
gladio,& derelictus ſum ego ſolus,& quærunt animam meam vt auferant eam. Et ait ei, Egre
dere,& ſta in monte coram domino:& ecce dominus tranſit,& ſpiritus grandis,& fortis ſub-
uertens montes,& conterens petras ante dominum: non in ſpiritu dominus,& poſt ſpiritum

Eliȩ ieiuniũ.

Queritꝰ ſe relictu ſolũ ex prophetis dei. rom.11.a.

ſpiritus] ventus

Tẽtatio, ide cõſolatio, qua fortis efficit Elias vt nihil vltra timeat.

C commotio: non in commotione dominus. Et poſt commotionem ignis: non in igne domi-
nus,& poſt ignem ſibilus auræ tenuis. Quod cum audiſſet Elias, operuit vultum ſuũ pallio,
& egreſſus ſtetit in oſtio ſpeluncæ,& ecce vox ad eũ, dicens, Quid hic agis Elia? Et ille reſpon
dit, Zelo zelatus ſum pro domino deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Iſ-
rael: altaria tua deſtruxerũt,& prophetas tuos occiderunt gladio,& derelictus ſum ego ſolus,
& quærũt animam meam vt auferant eam. Et ait dominus ad eum, Vade, & reuertere in viã
tuam per deſertum in Damaſcum: cúmque perueneris illuc, vnges Hazael regem ſuper Sy-
riam, & Iehu filium Namſi vnges regem ſuper Iſrael: Eliſeum autem filium Saphat, qui eſt

Iubetꝰ inungere Hazael, Iehu,& Eliſeũ ĩ vltionẽ idololatriæ Iſrael.

D de Abel-meula, vnges prophetam pro te. Et erit, quicunque fugerit gladium Hazael, occidet
eum Iehu:& quicunque fugerit gladium Iehu, interficiet eum Eliſeus. Et derelinquam mihi
in Iſrael ſeptem millia virorum, quorum genua non ſunt incuruata ante Baal, & omne os
quod non adorauit eum oſculans manum. Profectus ergo inde Elias, reperit Eliſeum fi-
lium Saphat, arantem in duodecim iugis boum, & ipſe in duodecim iugis boum arantibus
vnus erat: cúmque veniſſet Elias ad eum, miſit pallium ſuum ſuper illum. Qui ſtatim relictis
bobus cucurrit poſt Eliam,& ait, Oſculer, oro, patrem meum,& matrem meam,& ſic ſequar
te. Dixítque ei, Vade,& reuertere: quod enim meum erat, feci tibi. Reuerſus autem ab eo, tu-
lit par boũ,& mactauit illud,& in aratro boum coxit carnes, & dedit populo, & comederũt:
conſurgénſque abiit,& ſecutus eſt Eliam,& miniſtrabat ei. CAP. XX.

4.reg.9.a. eccſi.48.a. Rom.11.a.

adorauit eũ oſculãs manũ.] oſculatꝰ eſt eum.

Eliſeus ex agricultura ad ꝓphetiã vocatur à deo.

quod enim meum erat, feci tibi.] quid enim feci tibi?

Eliſeus, relictis bobus ſequitꝰ vocantẽ deum, miniſtrátq; Eliȩ.

A POrrò Ben-adad rex Syriæ, congregauit omnem exercitum ſuũ,& trigintaduos reges ſe-
cum,& equos,& currus:& aſcendens pugnauit contra Samariam,& obſedit eã. Mitténſ-
que nuntios ad Achab regem Iſrael in ciuitatem, ait, Hæc dicit Ben-adad, Argentum tuum,
& aurum tuum meum eſt: vxores tuæ, & filii tui optimi, mei ſunt. Reſpondítque rex Iſrael,
Iuxta verbum tuum domine mi rex, tuus ſum ego,& omnia mea. Reuertentéſque nuntii, di-
xerunt, Hæc dicit Ben-adad, qui miſit nos ad te, Argentum tuum,& aurum tuum, & vxores
tuas,& filios tuos dabis mihi. Cras igitur hac eadem hora mittam ſeruos meos ad te,& ſcru-
tabuntur domum tuã,& domũ ſeruorũ tuorũ:& omne quod eis placuerit, ponẽt in manibus
B ſuis, & auferent. Vocauit autem rex Iſrael omnes ſeniores terræ, & ait, Animaduerti-
te & videte quoniam inſidiatur nobis. miſit enim ad me pro vxoribus meis, & filiis, & pro

Obſidetꝰ Samaria à rege Syriæ.

Achab deſperans, propter multitudinẽ exercitꝰ Ben-adad, ſubmittit ſe ei.

qui miſit nos ad te,] dicẽs, Quia miſit ad te, dicẽs,

inſidiatur nobis.] malũ iſte molitur.

argento & auro:& nõ abnui. Dixerúntque omnes maiores natu,& vniuerſus populus ad eũ, Non audias,neque acquieſcas illi. Reſpondit itaque nuntiis Ben-adad, Dicite domino meo regi,Omnia propter quæ miſiſti ad me ſeruum tuum in initio,faciam: hanc autem rem facere non poſſum. Reuerſíque nuntii retulerunt ei. Qui remiſit,& ait,Hæc faciant mihi dii, & hæc addant,ſi ſuffecerit puluis Samariæ pugillis omnis populi qui ſequitur me. Et reſpondens rex Iſrael,ait,Dicite ei,Ne glorietur accinctus æque vt diſcinctus. Factum eſt autẽ cum audiſſet verbum iſtud,bibebat ipſe & reges in vmbraculis,& ait ſeruis ſuis, Circundate ciuitatem. Et circundederunt eam. Et ecce propheta vnus accedens ad Achab regem Iſrael,ait ei,Hæc dicit dominus, Certè vidiſti omnem multitudinem hanc nimiam? ecce, ego tradam eam in manum tuam hodie,vt ſcias quia ego ſum dominus. Et ait Achab,Per quem? Dixítque ei,Hæc dicit dominus,Per pediſſequos principum prouinciarum. Et ait,Quis incipiet prælia‍ri? Et ille dixit,Tu. Recenſuit ergo pueros principum prouinciarum,& reperit numerum ducentorum trigintaduorum: recenſuit poſt eos populum, omnes filios Iſrael ſeptem millia:& egreſſi ſunt meridie. Ben-adad autem bibebat temulentus in vmbraculo ſuo, & reges trigintaduo cum eo,qui ad auxilium eius venerant. Egreſſi ſunt autem pueri principum prouinciarum in prima fronte. Miſit itaque Ben-adad. Qui nuntiauerunt ei, dicentes, Viri egreſſi ſunt de Samaria. At ille ait, Siue pro pace veniunt,apprehendite eos viuos: ſiue vt prælientur,viuos eos capite. Egreſſi ſunt ergo pueri principum prouinciarum*,ac reliquus exercitus ſequebatur eos:& percuſſit vnuſquiſque virum qui contra ſe veniebat: fugerúntque Syri,& perſecutus eſt eos Iſrael. Fugit quoque Ben-adad rex Syriæ in equo cũ equitibus ſuis. Necnon egreſſus rex Iſrael percuſſit equos,& currus:& percuſſit Syriam plaga magna nimis.

Accedens autem propheta ad regem Iſrael, dixit ei, Vade,& confortare, & ſcito, & vide quid facias: ſequenti enim anno rex Syriæ aſcendet contra te. Serui verò regis Syriæ dixerũt ei,Dii montium ſunt dii eorum, ideò ſuperauerunt nos: ſed melius eſt vt pugnemus contra eos in campeſtribus, & obtinebimus eos. Tu ergo verbum hoc fac, Amoue reges ſingulos ab exercitu tuo,& pone principes pro eis: & inſtaura numerum militum qui ceciderũt de tuis, & equos ſecundum equos priſtinos,& currus ſecundum currus quos ante habuiſti: & pugnabimus contra eos in campeſtribus,& videbis quòd obtinebimus eos. Credidit conſilio eorũ, & fecit ita. Igitur poſtquã annus tranſierat,recenſuit Ben-adad Syros, & aſcendit in Aphec, vt pugnaret contra Iſrael. Porrò filii Iſrael recenſiti ſunt, & acceptis cibariis profecti ex aduerſo,caſtráque metati ſunt contra eos, quaſi duo parui greges caprarum: Syri autem repleuerunt terram. Et accedens vir dei,dixit ad regem Iſrael, Hæc dicit dominus,Quia dixerunt Syri,Deus montium eſt dominus, & non eſt deus vallium: dabo omnem multitudinem hanc grandẽ in manu tua,& ſcietis quia ego ſum dominus. Dirigebãt itaque ſeptẽ diebus ex aduerſo hi,atque illi acies, ſeptima autem die commiſſum eſt bellum: percuſſerúntq; filii Iſrael de Syris centum millia peditum in die vna. Fugerunt autem Syri qui remanſerũt in Aphec, in ciuitatem:& cecidit murus ſuper vigintiſeptem millia hominum qui remanſerant. Porrò Ben-adad fugiens ingreſſus eſt ciuitatem in cubiculum quod erat intra cubiculũ, dixerúntque ei ſerui ſui,Ecce,audiuimus quòd reges domus Iſrael clementes ſint: ponamus itaque ſaccos in lumbis noſtris, & funiculos in capitibus noſtris, & egrediamur ad regem Iſrael: forſitan ſaluabit animas noſtras. Accinxerunt ſaccis lumbos ſuos, & poſuerunt funiculos in capitibus ſuis, venerúntque ad regem Iſrael, & dixerunt ei, Seruus tuus Ben-adad dicit, Viuat, oro te, anima mea. Et ille ait, Si adhuc viuit, frater meus eſt. Quod acceperunt viri pro omine:& feſtinantes rapuerunt verbum ex ore eius,atque dixerunt,Frater tuus Ben-adad. Et dixit eis, Ite, & adducite eum ad me. Egreſſus eſt ergo ad eum Ben-adad, & leuauit eum in currum ſuum. Qui dixit ei,Ciuitates quas tulit pater meus à patre tuo, reddam: & plateas fac tibi in Damaſco, ſicut fecit pater meus in Samaria, & ego fœderatus recedam à te. Pepigit ergo fœdus, & dimiſit eum. Tunc vir quidam de filiis prophetarum dixit ad ſocium ſuum in ſermone domini, Percute me. At ille noluit percutere. Cui ait, Quia noluiſti audire vocem domini, ecce, recedes à me, & percutiet te leo. Cúmque paululum receſſiſſet ab eo, inuenit eum leo, atque percuſſit. Sed & alterum inueniens virum, dixit ad eum, Percute me. Qui percuſſit eum,& vulnerauit. Abiit ergo propheta, & occurrit regi in via, & mutauit aſperſione puluer is oculos ſuos. Cúmque rex tranſiſſet, clamauit

Propheta\[m\] mittit de⁹ ad Achab,i deſperatis reb⁹,pmittens ſalutem.

Achab iuxta dei verbũ, vicit Benadad, quẽ cõuertit in fugam.

Propheta pmonet Achab rurſum Benadad pliaturũ contra eũ. Blaſphemia. Inſtaurato exercitu rurſum prœliat cõtra Iſrael.

Propheta annũtiat ipſi Achab victoriã de Syris. Cadit exercitus Benadad ob blaſphemiam.

Benadad miſericordiã orat ab Achab.

Achab non agnoſcens dei victoriã,ſeruat Benadad cõtra dei præceptum

Achab ipſe iudiciũ mortis fert in ſe, ob reſeruatũ Benadad.

C D E F G

¶ Ne glorietur &c. .i. ne glorietur p... gens in pliũ,tanq... exuiſſet arma ... victor.
¶ Circũdate ciu... tẽ. Et circũdederũ... eã.] Ponite(ſub. ... ſtrumenta bellic... Et poſuerũt cõtra ... uitatẽ.(Alii ſic, ... ſtruite vos. Et ... xerunt ſe aduerſu... ciuitatem.)
¶ Certè] Nõnne
¶ pediſſequos] pu... ros

*de vrbe

▸verbum
¶ ab exercitu ... loco ſuo,

¶ in cubiculũ ... erat ĩtra cubic... de cubiculo in ... culum,
¶ clementes] ... cordes

¶ Quod accep... viri pro omin... ſtinantes rap... verbũ ex ore ... Et viri augur... tum accelerau... feſtinãtes,(.i.... dã interpret... ri augurati ... ab eo audit... verbũ bonũ ... dito frater m... ſtinauerunt ... Benadad, &c.)
¶ mutauit aſp... pulueris ocul... os.] ſuoluit ... mine(vel teg... ſup oculos ſuo...

¶ad prælíandum cominꝰ:ꞁi medium ꝑlii:

ad regem,& ait,Seruus tuus egreſſus eſt ad prælíandum cominus: cúmque fugiſſet vir vnus, adduxit eum quidam ad me,& ait,Cuſtodi virum iſtũ:qui ſi lapſus fuerit,erit anima tua pro anima eius,aut talentum argenti appendes. Dum autem ego turbatus huc illúcque me verterem,ſubito nõ comparuit. Et ait rex Iſrael ad eum,Hoc eſt iudicium tuum, quod ipſe decreuiſti. At ille ſtatim abſterſit puluerem de facie ſua,& cognouit eũ rex Iſrael quòd eſſet de prophetis. Qui ait ad eũ,Hæc dicit dominus,Quia dimiſiſti virum dignum morte de manu tua,erit anima tua pro anima eius,& populus tuus pro populo eius. Reuerſus eſt igitur rex Iſrael in domum ſuã,audire contẽnens,& furibundus venit in Samariam.

¶abſterſit puluerẽ de facie ſua,ꞁamouit velamen ab oculis ſuis,

¶audire cõtẽnens,ꞁ triſtis,

3.22.f.

A

CAP. XXI.

Poſt verba autem hæc,vinea erat Naboth Iezrahelitæ,qui erat in Iezrahel, iuxta palatiũ Achab regis Samariæ. Locutus eſt ergo Achab ad Naboth, dicens, Da mihi vineam tuam,vt faciam mihi ortum olerum,quia vicina eſt,& prope domum meam,dabóque tibi pro ea vineam meliorem: aut ſi commodius tibi putas, argenti pretium quantum digna eſt,dabo. Cui reſpondit Naboth, Propitius ſit mihi dominus, ne dem hæreditatem patrum meorum tibi. Venit ergo Achab in domum ſuam indignans,& frendens ſuper verbo quod locutus fuerat ad eum Naboth Iezrahelites,dicens, Non dabo tibi hæreditatem patrum meorũ. Et proiiciens ſe in lectulum ſuũ,auertit faciem ſuam ad parietẽ,& non comedit panẽ. Ingreſſa eſt autẽ ad eum Iezabel vxor ſua,dixítque ei,Quid eſt hoc,vnde anima tua cõtriſtata eſt?& quare nõ comedis panẽ? Qui reſpondit ei, Locutus ſum Naboth Iezrahelitæ,& dixi ei, Da mihi vineam tuã,accepta pecunia:aut ſi tibi placet,dabo tibi vineã pro ea. Et ille ait,Nõ dabo tibi vineam meam. Dixit ergo ad eum Iezabel vxor eius,Grãdis authoritatis es,& bene regis regnum Iſrael:ſurge,& comede panem, & æquo animo eſto, ego dabo tibi vineam Naboth Iezrahelitæ. Scripſit itaque literas ex nomine Achab,& ſignauit eas annulo eius, & miſit ad maiores natu,& optimates qui erant in ciuitate eius,& habitabant cum Naboth. Literarum autem hæc erat ſententia, Prædicate ieiunium,& ſedere facite Naboth inter primos populi:& ſubmittite duos viros filios belial contra eum,& falſum teſtimonium dicant, Benedixit deo & regi: & educite eum,& lapidate, ſícque moriatur. Fecerunt ergo ciues eius maiores natu, & optimates qui habitabant cum eo in vrbe, ſicut præceperat eis Iezabel, & ſicut ſcriptum erat in literis quas miſerat ad eos:prædicauerunt ieiunium,& ſedere fecerunt Naboth inter primos populi. Et adductis duobus viris filiis diaboli, fecerunt eos ſedere contra eum:at illi,ſcilicet vt viri diabolici, dixerunt contra eum teſtimonium coram multitudine,Benedixit Naboth deo & regi:quam ob rem eduxerũt eum extra ciuitatem, & lapidibus interfecerunt. Miſerúntque ad Iezabel,dicentes,Lapidatus eſt Naboth,& mortuus eſt. Factum eſt autem, cum audiſſet Iezabel lapidatum Naboth, & mortuum, locuta eſt ad Achab, Surge,poſſide vineam Naboth Iezrahelitæ,qui noluit tibi acquieſcere,& dare eã accepta pecunia:non enim viuit Naboth,ſed mortuus eſt. Quod cum audiſſet Achab, mortuum videlicet Naboth,ſurrexit,& deſcendebat in vineã Naboth Iezrahelitæ,vt poſſideret eam. Factus eſt igitur ſermo domini ad Eliam Theſbiten,dicens,Surge,& deſcende in occurſum Achab regis Iſrael,qui eſt in Samaria:ecce ad vineam Naboth deſcendit, vt poſſideat eam: & loquêris ad eum,dicens,Hæc dicit dominus deus,Occidiſti, inſuper & poſſediſti. Et poſt hæc addes,Hæc dicit dominus,In loco hoc in quo linxerunt canes ſanguinem Naboth, lambent quoque ſanguinem tuum. Et ait Achab ad Eliam,Num inueniſti me inimice mi? Qui dixit, Inueni,eo quòd venũdatus ſis vt faceres malum in conſpectu domini. Ecce ego inducam ſuper te malum,& démetam poſteriora tua,& interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clauſum,& vltimum in Iſrael. Et dabo domum tuam ſicut domum Ieroboam filii Nabat, & ſicut domum Baaſa filii Ahia:quia egiſti,vt me ad iracundiam prouocares,& peccare feciſti Iſrael. Sed & de Iezabel locutus eſt dominus,dicens,Canes comedent Iezabel in agro Iezrahel. Si mortuus fuerit Achab in ciuitate,comedent eum canes:ſi autem mortuus fuerit in agro,comedent eum volucres cæli. Igitur non fuit alter talis ſicut Achab qui venũdatus eſt vt faceret malũ in conſpectu domini:concitauit enim eum Iezabel vxor ſua,& abominabilis factus eſt,in tantũ vt ſequeretur idola* quæ fecerant Amorrhæi,quos conſumpſit dominus à facie filiorũ Iſrael. Itaque cũ audiſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuã,ieiunauítque,& dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite. Et factus eſt ſermo domini ad Eliã Theſbiten,dicens,Nónne vidiſti humiliatũ Achab co-

Naboth vineã ſuã denegat regi Achab.

¶aut ſi cõmodius tibi putas, argẽti pretiũ quantum digna eſt, dabo.ꞁaut ſi placuerit tibi, dabo tibi argẽtum pretii ipſius.

B

¶Propitius ſit mihi dñs,nelAbſit mihi à dño,vt

¶indignãs,ꞁtriſtis,

¶frendẽs ꞁvꝰ furibũdus

►ad parietem,

Triſtatur Achab.

¶Grãdis authoritatis es,& bene regis regnũ Iſrael:ꞁLXX, tu nũc ſic facis ſup regnũ Iſrael?(.i.tu rex es,licet quod vis:vis aliis ſubdi?)

Impia Iezabelis cõſolatio.

C

¶æquo aĩo eſto,ꞁiocũdetur cor tuum,

¶filios belialꞁimpios

►falſum

Iezabel ſubmiſſis falſis teſtibus lapidari iubet Naboth.

¶filiis diaboli,ꞁimpiis,

¶ſcilicet vt viri diabolici,ꞁviri impii,

D

►acquieſcere,&

Achab approbat factũ à Iezabel vxore ſua.

E

Elias ĩcrepat Achab,prędicẽs illi mortẽ

¶inimice mi?ꞁĩimicum tuum? Vtraq; lectio habet in antiquis exẽpl.

¶demetã poſteriora tua,ꞁvꝰ,auferã poſteros tuos,

F

¶vltimũꞁderelictũ

4.Reg.9.b.

3.15.g.

3.16.a.

¶in agroꞁintra antemurale

¶Si mortuus fuerit AchabꞁEum q mortuus fuerit de Achab

Prædicit & mortẽ Iezabel.4.reg.9.g.

¶abominabilis factus eſtꞁvꝰ abominationes fecit

*iuxta oĩa

G

¶cilicioꞁſacco

¶demiſſo capite.ꞁpedẽtẽtim(vel,quiete)

Agit pœnitẽtiam.

ram me? quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus eius, ſed in diebus filii ſui inferam malum domui eius.

4.Reg.10.c.

CAP. XXII.

Conueniunt Achab & Ioſaphat, cõtra Ramoth Galaad cõſulto dño. 2.para. 18.a.

TRanſierunt igitur tres anni abſque bello inter Syriam & Iſrael. In anno autem tertio, A
deſcendit Ioſaphat rex Iuda ad regem Iſrael. Dixítque rex Iſrael ad ſeruos ſuos, Ignoratis quòd noſtra ſit Ramoth Galaad, & negligimus tollere eam de manu regis Syriæ? Et ait ad Ioſaphat, Veniéſne mecum ad præliandum in Ramoth Galaad? Dixítque Ioſaphat ad regem Iſrael, Sicut ego ſum, ita & tu: populus meus, & populus tuus vnum ſunt, & equites mei equites tui. Dixítque Ioſaphat ad regem Iſrael, Quære, oro te, hodie ſermonẽ domini. Congregauit ergo rex Iſrael prophetas quadringẽtos circiter viros, & ait ad eos, Ire debeo in Ramoth Galaad ad bellandum, an quieſcere? Qui reſponderunt, Aſcẽde, & dabit eam dominus in manu regis. Dixit autẽ Ioſaphat, Non eſt hic propheta domini quiſpiam, vt interrogemus per eum? Et ait rex Iſrael ad Ioſaphat, Remanſit vir vnus, per quẽ poſſumus interrogare dominum: ſed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, ſed malum, Michæas filius Iemla. B
Cui Ioſaphat ait, Ne loquaris ita rex. Vocauit ergo rex Iſrael eunuchum quendam, & dixit ei, Feſtina adducere Michæam filium Iemla. Rex autem Iſrael, & Ioſaphat rex Iuda ſedebant vnuſquiſque in ſolio ſuo veſtiti cultu regio, in area iuxta oſtiũ portæ Samariæ, & vniuerſi prophetæ prophetabant in conſpectu eorum. Fecit quoque ſibi Sedecias filius Chanaana cornua ferrea, & ait, Hæc dicit dominus, His ventilabis Syriam, donec deleas eã. Omnéſque prophetæ ſimiliter prophetabant, dicentes, Aſcende in Ramoth Galaad, & vade proſpere, & tradet eam dominus in manus regis. Nuntius verò qui ierat vt vocaret Michæam, locutus eſt ad eum, dicens, Ecce ſermones prophetarũ ore vno regi bona prædicant: ſit ergo & ſermo tuus ſimilis eorum, & loquere bona. Cui Michæas ait, Viuit dominus, quia quodcũque dixerit mihi dominus, hoc loquar. Venit itaque ad regem, & ait illi rex, Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad præliandum, an ceſſare? Cui ille reſpondit, Aſcẽde, & vade proſpere, & tradet dominus in manus regis. C
Dixit autem rex ad eum, Iterum atque iterũ adiuro te, vt non loquaris mihi niſi quod verum eſt, in nomine domini. Et ille ait, Vidi cunctum Iſrael diſperſum in montibus quaſi oues non habentes paſtorem: & ait dominus, Non habent iſti dominum, reuertatur vnuſquiſque in domum ſuam in pace. Dixit ergo rex Iſrael ad Ioſaphat, Nunquid non dixi tibi quia non prophetat mihi bonum, ſed ſemper malũ? Ille verò addens, ait, Propterea audi ſermonem domini, Vidi dominum ſedentem ſuper ſolium ſuum, & omnem exercitũ cæli aſſiſtentem ei à dextris & à ſiniſtris: & ait dominus, Quis decipiet Achab regẽ Iſrael, vt aſcendat, & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit vnus verba huiuſcemodi, & alius aliter. Egreſſus eſt autem ſpiritus, & ſtetit coram domino, & ait, Ego decipiam illum. Cui locutus eſt dominus, In quo? Et ille ait, Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Et dixit dominus, Decipies, & præualebis: egredere, & fac ita. D
Nunc igitur ecce dedit dominus ſpiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, qui hic ſunt, & dominus locutus eſt contra te malũ. Acceſſit autẽ Sedecias filius Chanaana, & percuſſit Michæam in maxillam, & dixit, Méne ergo dimiſit ſpiritus domini, & locutus eſt tibi? Et ait Michæas, Viſurus es in die illa, quando ingrediéris in cubiculum intra cubiculũ, vt abſcondaris. Et ait rex Iſrael, Tollite Michæam, & maneat apud Amon principem ciuitatis, & apud Ioas filium Amélech, & dicite eis, Hæc dicit rex, Mittite virũ iſtum in carcerem, & ſuſtentate eum pane tribulationis & aqua anguſtiæ, donec reuertar in pace. Dixítque Michæas, Si reuerſus fueris in pace, non eſt locutus in me dominus. Et ait, Audite populi omnes. Aſcẽdit itaque rex Iſrael, & Ioſaphat rex Iuda in Ramoth Galaad. Dixit itaque rex Iſrael ad Ioſaphat, Sume arma, & ingredere præliũ, & induere veſtibus tuis. porrò rex Iſrael mutauit habitum ſuum, & ingreſſus eſt bellum. E
Rex autem Syriæ præceperat principibus curruum trigintaduobus, dicens, Non pugnabitis contra minorem & maiorem quempiam, niſi cõtra regem Iſrael ſolum. Cum ergo vidiſſent principes curruũ Ioſaphat, ſuſpicati ſunt quòd ipſe eſſet rex Iſrael, & impetu facto pugnabant contra eum: & exclamauit Ioſaphat. Intellexeruntque principes curruum quòd non eſſet rex Iſrael, & ceſſauerunt ab eo. Vir autem quidam tetendit arcum, in incertum ſagittam dirigens, & caſu percuſſit regem Iſrael inter pulmonem & ſtomachum. At ille dixit aurigæ ſuo, Verte manum tuam, & eiice me de exercitu, quia grauiter vulneratus ſum. Cõmiſſum eſt ergo præliũ in die illa: & rex Iſrael ſtabat in

---

400. pſeudoprophetæ cõſulũt bellum contra Ramoth Galaad

Ioſaphat reqrit verbũ dei. Michæã vnicũ dei pphetam odit Achab, qᵱ vera diceret.

Sedecias falſus propheta imitaṫ veros pphetas.

Propheta dei verbũ dei loquitur.

Ironia Michææ & imitatio pſeudoprophetarũ. Prædicit diſpergendũ populũ in ꝑlio, & Achab occidendum. Deus per ſpiritus erroris in ore pſeudoprophetarũ, ſeducit interdũ eos q verbũ ſuũ oderṫ.

PercutiṫMichæas pphe- ta.

Incarceratur Michæas.

Achab pugnans contra Ramoth Galaad, iuxta verbũ dei occiditur.

¶mei cauſa, [illegible] mea,

¶negligimus [illegible] mus

¶ventilabis [illegible] petes (vel [illegible]

¶Méne? Quid [illegible]

¶in cubiculũ [illegible] cubiculi [illegible] biculo intra [illegible] lum,

¶Amélech, [illegible]

¶Sume arma, [illegible] dere] Mutabo [illegible] (.i. habitũ [illegible] ingrediar

¶ſuſpicati [illegible] xerunt

¶in incertũ [illegible] dirigens, [illegible] citate ſua [illegible] tunt, [illegible]

caſu

¶pulmone [illegible] chũ. [illegible] (ſub armatura [illegible] & loricam.

grauiter

¶in ſinũ] i. medium

currũ ſuo contra Syros, & mortuus eſt veſpere: fluebat autem ſanguis plagæ in ſinũ currus,
& præco inſonuit in vniuerſo exercitu antequã ſol occũberet, dicens, Vnuſquiſque reuer-
tatur in ciuitatem, & in terram ſuã. Mortuus eſt autem rex, & perlatus eſt in Samariam: ſe-
F pelierúntque regem in Samaria, & lauerunt currum eius in piſcina Samariæ, & linxerũt ca-
nes ſanguinem eius, & habenas lauerunt, iuxta verbum domini quod locutus fuerat. Re-
liqua autem ſermonum Achab, & vniuerſa quæ fecit, & domus eburnea quã ædificauit, cun-
ctarúmque vrbium quas extruxit, nónne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum
Iſrael? Dormiuit ergo Achab cũ patribus ſuis, & regnauit Ochozias filius eius pro eo. Io-
ſaphat verò filius Aſa regnare cœperat ſuper Iudam, anno quarto Achab regis Iſrael. Tri-
ginta quinque annorum erat cum regnare cœpiſſet, & vigintiquinque annis regnauit in Ie-
ruſalem: nomen matris eius Azuba filia Salai. Et ambulauit in omni via Aſa patris ſui, &
non declinauit ex ea: fecítque quod rectum erat in cõſpectu domini. Veruntamẽ excelſa nõ
abſtulit: adhuc enim populus ſacrificabat, & adolebat incẽſum in excelſis. Pacémque habuit
Ioſaphat cum rege Iſrael. Reliqua autem verborũ Ioſaphat, & opera eius quæ geſſit, & præ-
G lia, nónne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Iuda? Sed & reliquias effœmi
natorum, qui remanſerant in diebus Aſa patris eius, abſtulit de terra. Nec erat tunc rex con-
ſtitutus in Edom. Rex verò Ioſaphat fecerat claſſes in mari, quæ nauigarent in Ophir pro-
pter aurum: & ire non potuerunt, quia confractæ ſunt in Aſion-gáber. Tunc ait Ochozias fi-
lius Achab ad Ioſaphat, Vadant ſerui mei cum ſeruis tuis in nauibus. Et noluit Ioſaphat.
Dormiuítque Ioſaphat cum patribus ſuis, & ſepultus eſt cum eis in ciuitate Dauid pa-
tris ſui: regnauítque Ioram filius eius pro eo. Ochozias autem filius Achab regnare cœperat
ſuper Iſrael in Samaria, anno ſeptimodecimo Ioſaphat regis Iuda, regnauítque ſuper Iſrael
duobus annis. Et fecit malum in conſpectu domini, & ambulauit in via patris ſui & matris
ſuæ, & in via Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Iſrael. Seruiuit quoque Baal, & adorauit
eum, & irritauit dominum deum Iſrael, iuxta omnia quæ fecerat pater eius.

Achab moritur.

3.21.e.

Ochozias rex Iſrael.
Ioſaphat pius.

¶habenas] arma (LXX, & meretrices lotæ ſunt in ſanguine eius)

¶abſtulit:] remouerunt:

¶reliquias effœminatorũ, qui] reliqua ſcorta maſcula quæ

¶Rex vero] ſed præfectus (vel dux) erat rex (i. præfectus quẽ conſtituerat eis ipſe Ioſaphat, erat eis vice regis)

Ioſaphat mittit in Ophir pro auro.

Ioſaphat moritur.
Succedit Ioram.
Ochozias impius.

Quartus Regum liber. Secundũ Hebræos, Melachim ſecundus.

A PRAEVARICATVS EST autem Moab in Iſrael, poſt-
quam mortuus eſt Achab. Cecidítque Ochozias per cancellos cœ-
naculi ſui quod habebat in Samaria, & ægrotauit: miſítque nũtios,
dicens ad eos, Ite, conſulite Beel-zebub deum Accaron, vtrum vi-
uere queam de infirmitate mea hac. Angelus autẽ domini lo-
cutus eſt ad Eliam Theſbiten, dicens, Surge, & aſcẽde in occurſum
nuntiorum regis Samariæ, & dices ad eos, Nunquid non eſt deus
in Iſrael, vt eatis ad conſulendũ Beel-zebub deum Accaron? Quã
ob rem hæc dicit dominus, De lectulo ſuper quem aſcendiſti, non
deſcendes, ſed morte morieris. Et abiit Elias. Reuerſíque ſunt nuntii ad Ochoziam. Qui
dixit eis, Quare reuerſi eſtis? At illi reſponderunt ei, Vir occurrit nobis, & dixit ad nos, Ite,
& reuertimini ad regem qui miſit vos, & dicetis ei, Hæc dicit dominus, Nunquid quia non
B erat deus in Iſrael, mittis vt conſulatur Beel-zebub deus Accaron? Idcirco de lectulo ſuper
quem aſcendiſti non deſcẽdes, ſed morte morieris. Qui dixit eis, Cuius figuræ & habitus eſt
vir ille qui occurrit vobis, & locutus eſt verba hæc? At illi dixerunt, Vir piloſus, & zona pel-
licea accinctus renibus. Qui ait, Elias Theſbites eſt. Miſítque ad eum quinquagenarium
principem, & quinquaginta qui erant ſub eo. Qui aſcendit ad eũ: ſedentíque in vertice mõ-
tis, ait, Homo dei, rex præcepit vt deſcendas. Reſpondénſque Elias, dixit quinquagenario,
Si homo dei ſum, deſcendat ignis de cælo, & deuoret te, & quinquaginta tuos. Deſcẽdit ita-

¶Præuaricatus eſt autẽ Moab in Iſrael,] vel, Defecit autem Moab ab Iſrael,

¶præcepit] dixit

Ochozias lapſus è cœnaculo, ægrotãs conſulit Beel-zebub.

Eliam admonentẽ vt deũ Iſrael conſulat, quærit vt interficiat.

Veſtitus Eliæ.

Quinquagenarii ad Eliã miſſi cõſumũtur igne.

que ignis de cælo,& deuorauit eum , & quinquaginta qui erant cum eo. Rurſúmque miſit ad eum principem quinquagenarium alterum, & quinquaginta cum eo.Qui locutus eſt il- C
li, Homo dei,hæc dicit rex, Feſtina,deſcende. Reſpondens Elias,ait,Si homo dei ego ſum, deſcendat ignis de cælo,& deuoret te,& quinquaginta tuos.Deſcendit ergo ignis de cælo,& deuorauit illum,& quinquaginta eius. Iterum miſit principem quinquagenarium tertium, & quinquaginta qui erant cum eo.Qui cum veniſſet,curuauit genua contra Eliam, & precatus eſt eum, & ait, Homo dei, noli deſpicere animam meam & animas ſeruorum tuorum * qui mecum ſunt.Ecce deſcendit ignis de cælo,& deuorauit duos principes quinquagenarios primos,& quinquagenos qui cum eis erãt: ſed nunc obſecro vt miſerearis animæ meæ.Lo-

Elias ĩcrepat Ochoziam.

cutus eſt autem angelus domini ad Eliam,dicens,Deſcende cum eo,ne timeas. Surrexit D
igitur,& deſcẽdit cum eo ad regem,& locutus eſt ei,Hæc dicit dominus , Quia miſiſti nuntios ad conſulendum Beel-zebub deum Accaron, quaſi non eſſet deus in Iſrael,à quo poſſes interrogare ſermonem,ideò de lectulo ſuper quem aſcendiſti,non deſcendes,ſed morte mo-

Moritẽ Ochozias. Succedit Iorã frater ei⁹.

rieris. Mortuus eſt autẽ iuxta ſermonem domini quem locutus eſt Elias, & regnauit Ioram frater eius pro eo,anno ſecundo Ioram filii Ioſaphat regis Iudæ: non enim habebat filium. Reliqua autem verborũ Ochoziæ quæ operatus eſt, nónne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iſrael?

frater eius

CAP. II.

Eliſeus Eliæ indiuidu⁹ comes. Elias ſuã trãſlationẽ vult celare, neſciens aliis reuelatum eſſe de ea.

FActum eſt autem : cum leuare vellet dominus Eliam per turbinem in cælũ , ibant Elias A
& Eliſeus de Galgalis.Dixítque Elias ad Eliſeum,Sede* hic,quia dominus miſit me vſque in Bethel.Cui ait Eliſeus, Viuit dominus,& viuit anima tua, quia non derelinquam te. Cúmque deſcendiſſent Bethel,egreſſi ſunt filii prophetarum,qui erant in Bethel, ad Eliſeũ, & dixerũt ei, Nunquid noſti quia hodie Dominus tollet dominum tuum à te?Qui reſpondit,Et ego noui:ſilete.Dixit autem Elias ad Eliſeũ,Sede hic, quia dominus miſit me in Iericho.Et ille ait, Viuit dominus,& viuit anima tua,quia non derelinquã te. Cúmque veniſſent Iericho, acceſſerunt filii prophetarum qui erant in Iericho, ad Eliſeum, & dixerunt ei, Nunquid noſti quia dominus hodie tollet dominũ tuum à te?Et ait,Et ego noui:ſilete. Di- B
xit autem ei Elias,Sede hic,quia dominus miſit me vſque ad Iordanem. Qui ait, Viuit dominus,& viuit anima tua,quia non derelinquam te.Ierunt igitur ambo pariter,& quinqua-

*obſecro

Elias diuidit aquas pallio.

ginta viri de filiis prophetarũ ſecuti ſunt eos,qui & ſteterunt econtra longe:illi autem ambo ſtabant ſuper Iordanem. Tulítque Elias palliũ ſuum,& inuoluit illud,& percuſſit aquas,quæ diuiſæ ſunt in vtranque partẽ,& tranſierunt ambo per ſiccum. Cúmque tranſiſſent,Elias dixit ad Eliſeũ,Poſtula quod vis vt faciã tibi,antequã tollar à te .Dixítque Eliſeus,Obſecro

Spiritũ Eliæ duplicem petit Eliſeus.

vt fiat in me duplex ſpiritus tuus.Qui reſpondit,Rem difficilem poſtulaſti:attamen ſi videris me quando tollar à te, erit tibi quod petiſti: ſi autem non videris,non erit. Cúmque

Rapitur in cælum Elias.

Eccſi.48.a

pergerent,& incedentes ſermocinarentur,ecce currus igneus,& equi ignei diuiſerunt vtrunque:& aſcendit Elias per turbinem in cælum,Eliſeus autẽ videbat,& clamabat,Pater mi, pater mi,currus Iſrael & auriga eius.Et non vidit eum amplius: apprehẽdítque veſtimẽta ſua, C

Eliſeus pallio Eliæ diuidit aquas

& ſcidit illa in duas partes. Et leuauit pallium Eliæ,quod ceciderat ei: reuerſúſque ſtetit ſuper ripam Iordanis,& pallio Eliæ quod ceciderat ei,percuſſit aquas, & non ſunt diuiſæ: & dixit, Vbi eſt*deus Eliæ etiam nunc?Percuſſítque aquas,& diuiſæ ſunt huc atq; illuc, & trãſiit Eliſeus. Videntes autem filii prophetarũ qui erant in Iericho econtra,dixerunt,Requie-

*dominus

Quæſitus Elias nõ inuenitur.

uit ſpiritus Eliæ ſuper Eliſeũ.Et venientes in occurſum eius,adorauerunt eum proni in terram,dixerúntque illi,Ecce, cum ſeruis tuis ſunt quinquaginta viri fortes, qui poſſunt ire, & quærere dominum tuũ,ne forte tulerit eum ſpiritus domini, & proiecerit eum in vnũ montium,aut in vnam valliũ.Qui ait,Nolite mittere. Coegerúntque eum, donec acquieſceret, & diceret,Mittite.Et miſerunt quinquaginta viros:qui cum quæſiſſent tribus diebus, nõ inuenerunt.Et reuerſi ſunt ad eum:at ille habitabat in Iericho,& dixit eis, Nunquid non dixi

Aquæ mortiferæ, immiſſo p Eliſeũ ſale, dulceſcunt.

vobis,Nolite mittere? Dixerunt quoque viri ciuitatis ad Eliſeum,Ecce habitatio ciuitatis huius optima eſt,ſicut tuipſe domine proſpicis:ſed aquæ peſſimæ ſunt,& terra ſterilis. At D
ille ait, Afferte vas nouum,& mittite in illud ſal. Quod cum attuliſſent, egreſſus ad fontem aquarum,miſit in illum ſal,& ait, Hæc dicit dominus,Sanaui aquas has,& non erit vltrà in

Pueri Eliſeũ irridẽtes,lacerantur. 1.mac.1.f.

eis mors,neque ſterilitas.Sanatæ ſunt ergo aquæ vſque in diem hãc,iuxta verbũ Eliſei quod locutus eſt. Aſcendit autem inde Eliſeus in Bethel : cúmque aſcenderet per viam , pueri

parui egreſſi ſunt de ciuitate,& illudebant ei,dicentes, Aſcende calue,aſcēde calue.Qui cum
reſpexiſſet,vidit eos,& maledixit eis in nomine domini:egreſſique ſunt duo vrſi de ſaltu, &
lacerauerunt ex eis quadragintaduos pueros. Abiit autem inde in montem carmeli, & inde
reuerſus eſt in Samariam.

CAP. III.

Ioram filius Achab impi⁹

A IOram verò filius Achab regnauit ſuper Iſrael in Samaria anno decimooctauo Ioſaphat
regis Iudæ.Regnauitque duodecim annis.Et fecit malum coram domino,ſed non ſicut
pater ſuus & mater:tulit enim ſtatuas Baal quas fecerat pater eius. Veruntamen in peccatis
Ieroboam filii Nabat,qui peccare fecit Iſrael,adhæſit,nec receſſit ab eis. Porrò Meſa rex

Meſa rex Moab tributari⁹ regi Iſrael.

Moab,nutriebat pecora multa,& ſoluebat regi Iſrael centum millia agnorum,& cētum mil-
lia arietum cū velleribus ſuis.Cúmque mortuus fuiſſet Achab præuaricatus eſt fœdus, quod
habebat cum rege Iſrael. Egreſſus eſt igitur rex Ioram in die illa de Samaria,& recēſuit
vniuerſum Iſrael.Miſitque ad Ioſaphat regē Iuda,dicēs, Rex Moab receſſit à me, veni me-
cum contra eum ad prælium. Qui reſpondit, Aſcēdam:qui meus eſt,tuus eſt:populus meus
populus tuus:& equi mei,equi tui.Dixítque,Per quam viam aſcendemus? At ille reſpondit,

¶prẹuaricat⁹ eſt fœdus quod habebat cum] defecit à
¶ veni] num venies
¶qui meus eſt, tuus eſt:] ſicut ego, ſic tu:

Trib⁹ regib⁹ Iſrael, Iuda & Edom pugnaturis contra Moab, deficiunt aquæ.

B Per deſertum Idumææ. Perrexerunt igitur rex Iſrael,& rex Iuda,& rex Edom, & circu-
ierunt per viam ſeptem dierum , nec erat aqua exercitui & iumentis quæ ſequebantur eos.
Dixítque rex Iſrael, Heu heu heu,congregauit nos dominus tres reges, vt traderet in manu
Moab.Et ait Ioſaphat, Eſtne hic propheta domini,vt deprecemur dominum per eum? Et re
ſpondit vnus de ſeruis regis Iſrael,Eſt hic Eliſeus filius Saphat,qui fundebat aquā ſuper ma-
nus Eliæ.Et ait Ioſaphat, Eſt apud eum ſermo domini? Deſcendítque ad eum rex Iſrael, &
Ioſaphat,& rex Edom.Dixit autem Eliſeus ad regem Iſrael, Quid mihi & tibi eſt? vade ad
prophetas patris tui,& matris tuæ.Et ait illi rex Iſrael,Quare congregauit dominus tres re-
ges hos,vt traderet eos in manus Moab? Dixítq; ad eum Eliſeus, Viuit dominus exercituū,
in cuius conſpectu ſto , quòd ſi non vultum Ioſaphat regis Iudæ erubeſcerem,non attendiſ-

¶deprecemur] inquiramus
¶Quare] Nequaquā: ſed
¶erubeſcerem,] honorarem,

Ioſaphat pi⁹ adit Eliſeum, qui pluuiam eis pnuntiat & de Moabitis victoriā.

C ſem quidem te,nec reſpexiſſem.Nunc autem adducite mihi pſaltem. Cúmque caneret pſal-
tes,facta eſt ſuper eum manus domini,& ait,Hæc dicit dominus,Facite alueo torrentis huius
foſſas & foſſas.Hæc enim dicit dominus,Non videbitis vētum,neque pluuiam: & alueus iſte
replebitur aquis,& bibetis vos,& familiæ veſtræ,& iumenta veſtra.Parúmque eſt hoc in cō-
ſpectu domini:inſuper tradet etiam Moab in manus veſtras. Et percutietis omnem ciuitatē
munitam, & omnem vrbem electam,& vniuerſum lignum fructiferum ſuccidetis, cunctóſq;
fontes aquarum obturabitis,& omnem agrum egregium operietis lapidibus.Factum eſt igi-
tur mane,quando ſacrificium offerri ſolet:& ecce,aquæ veniebant per viam Edom:& reple-
ta eſt terra aquis. Vniuerſi autem Moabitæ audientes quòd aſcendiſſent reges vt pugnarent
aduerſum eos,conuocauerunt omnes qui accincti erant baltheo deſuper ,& ſteterunt in ter-

Pſalte canente, prophetat Eliſeus.

¶ alueo torrētis huius foſſas & foſſas.] torrentem hunc foſſas foſſas (.i.plenū foueis inſtar ciſternarum)
¶alueus] torrens
¶familiæ vr̄æ] ,greges veſtri,
¶ Parúmq;] Leuéq;
¶baltheo] cingulo

D minis. Primóque mane ſurgentes,& orto iam ſole ex aduerſo aquarum , viderunt Moabitæ
econtra aquas rubras,quaſi ſanguinem,dixerúntque,Sanguis gladii eſt:pugnauerūt reges cō-
tra ſe,& cæſi ſunt mutuò:nunc perge ad prædam Moab.Perrexerúntque in caſtra Iſrael:por
rò conſurgens Iſrael,percuſſit Moab:at illi fugerunt coram eis. Venerunt igitur qui vicerāt,
& percuſſerunt Moab,& ciuitates deſtruxerunt:& omnem agrum optimum,mittentes ſingu
li lapides,& repleuerunt:& vniuerſos fontes aquarum obturauerunt:& omnia ligna fructife-
ra ſucciderunt,ita vt muri tantum fictiles remanerent:& circundata eſt ciuitas à fundibula-
riis,& magna ex parte percuſſa.Quod cum vidiſſet rex Moab præualuiſſe ſcilicet hoſtes,tulit
ſecum ſeptingentos viros educentes gladios,vt irrumperent ad regem Edom:& non potue-
runt. Arripiénſque filium ſuum primogenitum,qui regnaturus erat pro eo,obtulit holocau-
ſtum ſuper murum:& facta eſt indignatio magna in Iſrael,ſtatímque receſſerunt ab eo,& re-
uerſi ſunt in terram ſuam.

¶ex aduerſo aquarum,] ſuper aquas,
¶ita vt muri tātum fictiles remanerēt:] vel, donec dimitterēt lapides ei⁹ in pariete Hareſeth (.i.totū diruerunt qđ fuerat extra vrbē Hareſeth, vrbē magnā inter vrbes Moab, & nihil pręter murū illi⁹ reliquerunt.)
¶magna ex pte percuſſa.] pcuſſerūt eā.

Vincuntur Moabitæ.

Rex eorū ſacrificat filiū ſuum.

CAP. IIII.

Pauperculæ viduę dat de⁹ oleū per Eliſeū, quo illa ſoluit creditorib⁹ ſuis.

A MVlier autem quædam de vxoribus prophetarum clamabat ad Eliſeum , dicens, Ser-
uus tuus vir meus mortuus eſt,& tu noſti quia ſeruus tuus fuit,timēs dominum:& ec-
ce creditor venit vt tollat duos filios meos ad ſeruiendum ſibi.Cui dixit Eliſeus,Quid vis vt
faciam tibi?Dic mihi,quid habes in domo tua? At illa reſpondit,Nō habeo ancilla tua quic-
quam in domo mea,niſi parum olei quo vngar.Cui ait, Vade,pete mutuò ab omnibus vici-
nis tuis vaſa vacua nō pauca.Et ingredere,& claude oſtium tuum,cum intrinſecus fueris tu
& filii tui : & mitte inde in omnia vaſa hæc:& cum plena fuerint, tolles. Iuit itaque mulier,

¶parū olei quo vngar] vas olei.

& clauſit oſtiū ſuper ſe & ſuper filios ſuos:illi offerebant vaſa,& illa infundebat.Cúmque ple-
na fuiſſent vaſa,dixit ad filium ſuū, Affer mihi adhuc vas. Et ille reſpondit, Non habeo. Ste- B
titque oleum. Venit autem illa,& indicauit homini dei. Et ille, Vade,inquit,vende oleum,&
redde creditori tuo:tu autem,& filii tui viuite de reliquo. Facta eſt autem quædam dies,
& tranſibat Eliſeus per Sunam: erat autem ibi mulier magna quæ tenuit eum vt comederet
panem:cúmque frequenter inde tranſiret,diuertebat ad eam vt comederet panem. Quæ di-
xit ad virum ſuum, Animaduerto quòd vir dei ſanctus eſt iſte,qui tranſit per nos frequēter.
Faciamus ergo ei cœnaculum paruum,& ponamus ei in eo lectulum,& menſam,& ſellam,&
candelabrum,vt cum venerit ad nos,maneat ibi. Facta eſt ergo dies quædā,& veniens diuer-
tit in cœnaculum, & requieuit ibi. Dixítque ad Giezi puerum ſuum, Voca Sunamitidem C
iſtā. Qui cum vocaſſet eam, & illa ſtetiſſet corā eo,dixit ad puerum ſuum, Loquere ad eam,
Ecce, ſedulè in omnibus miniſtraſti nobis,quid vis vt faciam tibi? nunquid habes negotium,
& vis vt loquar regi,ſiue principi militiæ? Quæ reſpōdit, In medio populi mei habito. Et ait,
Quid ergo vult vt faciam ei? Dixítq; Giezi, Ne quæras: filium enim nō habet, & vir eius ſe-
nex eſt. Præcepit itaque vt vocaret eam:quæ cum vocata fuiſſet,& ſtetiſſet ante oſtium,dixit
ad eam, In tempore iſto,in hac eadem hora,ſi vita comes fuerit,habebis in vtero filiū. At il-
la reſpondit, Noli quæſo domine mi vir dei,noli mentiri ancillæ tuæ. Et concepit mulier,&
peperit filium in tempore, & in hora eadē qua dixerat ei Eliſeus. Creuit autē puer. Et cū
eſſet quædam dies,& egreſſus iſſet ad patrem ſuum,ad meſſores,ait patri ſuo, Caput meū,ca- D
put meum. At ille dixit puero, Tolle,duc eum ad matrem ſuam. Qui cum tuliſſet,& duxiſſet
eum ad matrē ſuā,poſuit eum illa ſuper genua ſua vſque ad meridiem,& mortuus eſt. Aſcē-
dit autem,& collocauit eum ſuper lectulum hominis dei,& clauſit oſtium:& egreſſa vocauit
virum ſuum,& ait, Mitte mecum obſecro vnum de pueris, & aſinam,vt excurram vſque ad
hominem dei,& reuertar. Qui ait illi, Quam ob cauſam vadis ad eum? hodie non ſunt Calē-
dæ,neque Sabbathum. Quæ reſpōdit, Vadam. Strauítque aſinam,& præcepit puero, Mina,
& propera, ne mihi moram facias in eūdo:& hoc age quod præcipio tibi. Profecta eſt igitur,
& venit ad virum dei in montem Carmeli:cúmque vidiſſet eam vir dei è contra,ait ad Giezi
puerum ſuum, Ecce Sunamitis illa. Vade ergo in occurſum eius,& dic ei, Recténe agitur cir-
ca te,& circa virum tuum,& circa filium tuum? Quæ reſpōdit, Recte. Cúmque veniſſet ad vi- E
rum dei in montem, apprehendit pedes eius,& acceſſit Giezi vt amoueret eam. Et ait homo
dei, Dimitte illam:anima enim eius in amaritudine eſt,& dominus celauit à me,& non in-
dicauit mihi. Quæ dixit illi, Nunquid petiui filium à domino meo? nunquid non dixi tibi,
Ne illudas me? Et ille ait ad Giezi, Accinge lumbos tuos, & tolle baculū meū in manu tua,
& vade. Si occurrerit tibi homo,non ſalutes eum:& ſi ſalutauerit te quiſpiam,non reſpōdeas
illi,& pones baculum meum ſuper faciem pueri. Porrò mater pueri ait, Viuit dominus,& vi-
uit anima tua,non dimittam te. Surrexit ergo, & ſecutus eſt eam. Giezi autē præceſſerat an-
te eos, & poſuerat baculū ſuper faciem pueri: & non erat vox,neque ſenſus: reuerſúſque eſt F
in occurſum eius,& nuntiauit ei,dicēs, Non ſurrexit puer. Ingreſſus eſt ergo Eliſeus do-
mum,& ecce,puer mortuus iacebat in lectulo eius:ingreſſúſque clauſit oſtium ſuper ſe,& ſu-
per puerum:& orauit ad dominum. Et aſcendit,& incubuit ſuper puerum: poſuítque os ſuū
ſuper os eius,& oculos ſuos ſuper oculos eius,& manus ſuas ſuper manus eius: & incuruauit
ſe ſuper eum,& calefacta eſt caro pueri. At ille reuerſus,deambulauit in domo ſemel huc at-
que illuc:& aſcendit,& incubuit ſuper eum:& oſcitauit puer ſepties,aperuítque oculos. Et il-
le vocauit Giezi,& dixit ei, Voca Sunamitidem hanc. Quæ vocata,ingreſſa eſt ad eum. Qui
ait, Tolle filium tuum. Venit illa,& corruit ad pedes eius, & adorauit ſuper terram:tulítque
filium ſuum,& egreſſa eſt,& Eliſeus reuerſus eſt in Galgala. Erat autem fames in terra,&
filii prophetarum habitabant coram eo,dixítque vni de pueris, Pone ollam grandem,& co- G
que pulmentum filiis prophetarum. Et egreſſus eſt vnus in agrum vt colligeret herbas agre-
ſtes:inuenítque quaſi vitem ſylueſtrem, & collegit ex ea colocyntidas agri, & impleuit pal-
lium ſuum,& reuerſus conſcidit in ollam pulmenti:neſciebat enim quid eſſet. Infuderunt er-
go ſociis,vt comederent: cúmque guſtaſſent de coctione, exclamauerunt dicentes, Mors in
olla vir dei. Et non potuerunt comedere. At ille: Afferte,inquit, farinam. Cúmque tuliſſent,
miſit in ollam,& ait, Infunde turbæ,vt comedant. Et non fuit amplius quicquam amaritu-

Mulier diues ſuſcipit hoſpitio Eliſeū.

Eliſeus hoſpitę ſterili impetrat à deo filiū pro miniſterio.

Filio mortuo hoſpita currit ad Eliſeum.

Giezi cū baculo ſuo mittit Eliſeus ad ſuſcitandum puerum. Neminē per viā ſalutare Luc.10.

Oratiōe Eliſei ſuſcitatur filius hoſpitę.

Eliſeus amarū pulmentū dulce reddit.

¶frumētū nouum in pera] ſpicas virides plenas in veſte

dinis in olla. Vir autem quidam venit de Baal-ſaliſa deferēs viro dei panes primitiarū,
& viginti panes hordeaceos, & frumētum nouū in pera ſua. At ille dixit, Da populo, vt com-
edat. Reſpondítque ei miniſter eius, Quantum eſt hoc, vt apponam coram centum viris?
Rurſum ille ait, Da populo, vt comedat: hæc enim dicit dominus, Comedēt, & ſupererit. Po-
A ſuit itaque coram eis: qui comederunt, & ſuperfuit iuxta verbum domini. CAP. V.

Multiplicat panes in fame.

¶fortis & diues,] potens robore,

¶latrūculi,] exercit⁹

¶ in obſequio vxoris] ante vxorē Heb.

NAaman autem princeps militiæ regis Syriæ, erat vir magnus apud dominum ſuum, &
honoratus: per illum enim dedit dominus ſalutem Syriæ: erat autem vir fortis & diues,
ſed leproſus. Porrò de Syria egreſſi fuerant latrunculi, & captiuam duxerant de terra Iſrael
puellam paruulam, quæ erat in obſequio vxoris Naaman, quæ ait ad dominam ſuam, Vti-
nam fuiſſet dominus meus ad prophetam qui eſt in Samaria: profectò curaſſet eum à le-
pra quam habet. Ingreſſus eſt itaque Naaman ad dominum ſuum, & nuntiauit ei, dicens,
B Sic & ſic locuta eſt puella de terra Iſrael. Dixítque ei rex Syriæ, Vade, & mittam literas ad
regem Iſrael. Qui cum profectus eſſet, & tuliſſet ſecum decem talenta argenti, & ſex millia
aureos, & decem mutatoria veſtimentorum: detulit literas ad regem Iſrael, in hæc verba,
Cum acceperis epiſtolam hanc, ſcito quòd miſerim ad te Naaman ſeruum meum, vt cures
eum à lepra ſua. Cúmque legiſſet rex Iſrael literas, ſcidit veſtimenta ſua, & ait, Nunquid
deus ego ſum, vt occidere poſſim, & viuificare: quia iſte miſit ad me, vt curem hominem
à lepra ſua? animaduertite, & videte quòd occaſiones quærat aduerſum me. Quod cum au-
C diſſet Eliſeus vir dei, ſcidiſſe videlicet regem Iſrael veſtimenta ſua, miſit ad eum, dicens,
Quare ſcidiſti veſtimenta tua? veniat ad me, & ſciat eſſe prophetam in Iſrael. Venit ergo
Naaman cum equis & curribus, & ſtetit ad oſtium domus Eliſei: miſítque ad eum Eliſeus
nuntium, dicens, Vade, & lauare ſepties in Iordane, & recipiet ſanitatē caro tua, atque mun
daberis. Iratus Naaman recedebat, dicens, Putabam quòd egrederetur ad me, & ſtans inuo-
caret nomen domini dei ſui, & tangeret manu ſua locum lepræ, & curaret me. Nunquid non
meliores ſunt Amana & Pharphar fluuii Damaſci omnibus aquis Iſrael, vt lauer in eis, &
D munder? Cum ergo vertiſſet ſe, & abiret indignans, acceſſerunt ad eum ſerui ſui, & locuti
ſunt ei. Pater, ſi rem grandē dixiſſet tibi propheta, certe facere debueras: quanto magis quia
nunc dixit tibi, Lauare: & mundaberis? Deſcendit, & lauit in Iordane ſepties iuxta ſermonē
viri dei & reſtituta eſt caro eius, ſicut caro pueri paruuli, & mūdatus eſt. Reuerſúſque ad vi-
rum dei cum vniuerſo comitatu ſuo venit, & ſtetit coram eo, & ait, Verè ſcio quòd non ſit
deus in vniuerſa terra, niſi tantum in Iſrael. Obſecro itaque vt accipias benedictionem à ſer-
uo tuo. At ille reſpondit, Viuit dominus ante quem ſto, quia non accipiam. Cúmque vim fa-
E ceret, penitus non acquieuit. Dixítque Naaman, Vt vis: ſed obſecro concede mihi ſeruo tuo,
vt tollam onus duorū burdonū de terra: non enim faciet vltrà ſeruus tuus holocauſtum, aut
victimam diis alienis, niſi domino. Hoc autem ſolum eſt de quo depreceris dominū pro ſer-
uo tuo, Quando ingredietur dominus meus templum Remmon, vt adoret: & illo innitēte ſu
per manum meam, ſi adorauero in templo Remmon, adorāte eo in eodem loco, vt ignoſcat
mihi dominus ſeruo tuo pro hac re. Qui dixit ei, vade in pace. Abiit ergo ab eo electo terræ
tempore. Dixítque Giezi puer viri dei, Pepercit dominus meus Naaman Syro iſti, vt nō
F acciperet ab eo quæ attulit: viuit dominus, quia curram poſt eum, & accipiam ab eo aliquid.
Et ſecutus eſt Giezi poſt tergum Naaman: quem cum vidiſſet ille currentem ad ſe, deſiliit de
curru in occurſum eius, & ait, Recténe ſunt omnia? Et ille ait, Rectè: dominus meus miſit me
ad te, dicēs, Modo venerunt ad me duo adoleſcentes de mōte Ephráim ex filiis prophetarū:
da eis talentū argēti, & veſtes mutatorias duplices. Dixítque Naaman, Melius eſt vt accipias
duo talenta. Et coegit eum, ligauítque duo talenta argenti in duobus ſaccis, & duplicia ve-
G ſtimenta, & impoſuit duobus pueris ſuis, qui & portauerunt coram eo. Cúmque veniſſet iam
veſperi, tulit de manu eorum, & repoſuit in domo, dimiſítque viros, & abierunt: ipſe autē in-
greſſus, ſtetit coram domino ſuo. Et dixit Eliſeus, Vnde venis Giezi? Qui reſpondit, Non
iuit ſeruus tuus quoquam. At ille ait, Nónne cor meum in præſenti erat, quando reuerſus
eſt homo de curru ſuo in occurſum tui? Nunc igitur accepiſti argentum, & accepiſti veſtes,
vt emas oliueta, & vineas & oues & boues & ſeruos & ācillas. Sed & lepra Naaman adhære-
bit tibi, & ſemini tuo vſque in ſempiternum. Et egreſſus eſt ab eo leproſus quaſi nix.

Naaman Syrus p Eliſeū curatur à lepra, ad gloriā dei Iſrael.

Captiua in gloriam dei.

Lauatur Naaman in Iordane, & ſanatur. luc. 4. e.

Confitet̄ deū Iſrael, & adorat.

Eliſe⁹ nō accipit munera, ne videat̄ dei donū vēdere.

►Vt vis: ſed

¶burdonum] mulorum

¶Hoc; autē ſolum eſt de quo depreceris dominū pro] Pro re hac parcat Domin⁹

¶eo] me

¶electo terræ tēpore.] milliare (vel, ſtadium) terræ.

Giezi mēdaciis munera accipit, quæ renuerat dominus ei⁹ in gloriā dei.

¶Melius eſt vt accipias] Cōplace (vel, acquieſce) & accipe

¶iam veſperi,] ad arcem (vel turrim.) Chald. interp. in locum occultum vel obſcurum)

¶in præſenti erat] ambulabat tecum.

¶Nunc igitur accepiſti] An non noui tempus quo abiiſti vt acciperes

Giezi cū tota poſteritate lepra percutit̄.

CAP. VI.

Eliſeus ferrũ natare facit, virtute verbi dei.

DIxerũt autem filii prophetarum ad Eliſeũ, Ecce, locus in quo habitamus coram te, an- A
guſtus eſt nobis. Eamus vſque ad Iordanem, & tollãt ſinguli de ſylua materias ſingu-
las, vt ædificemus nobis ibi locum ad habitandum. Qui dixit, Ite. Et ait vnus ex illis, Veni
ergo & tu cum ſeruis tuis. Reſpõdit, Ego veniam. Et abiit cum eis. Cúmque veniſſent ad Ior-
danem, cædebãt ligna. Accidit autem, vt cum vnus materiam ſuccidiſſet, caderet ferrum ſe-
curis in aquã: exclamauítq; ille, & ait, Heu heu heu domine mi, & hoc ipſum mutuo accepe-
ram. Dixit autem homo dei, Vbi cecidit? At ille monſtrauit ei locum: præcidit ergo lignum,
& miſit illuc: natauítque ferrum, & ait, Tolle. Qui extẽdit manum, & tulit illud. Rex au- B
tem Syriæ pugnabat contra Iſrael, conſiliúmque iniit cũ ſeruis ſuis, dicẽs, In loco illo & illo
ponamus inſidias. Miſit itaque vir dei ad regem Iſrael, dicens, Caue ne tranſeas in locum il-
lum: quia ibi Syri in inſidiis ſunt. Miſit itaq; rex Iſrael ad locũ quẽ dixerat ei vir dei, & præ-
occupauit eum, & obſeruauit ſe ibi non ſemel neque bis. Conturbatúmque eſt cor regis Sy-
riæ pro hac re: & cõuocatis ſeruis ſuis, ait, Quare non indicatis mihi quis proditor mei ſit a-
pud regem Iſrael? Dixítque vnus ſeruorum eius, Nequaquã domine mi rex, ſed Eliſeus pro-
pheta qui eſt in Iſrael, indicat regi Iſrael omnia verba quæcunque locutus fueris in cõclaui C
tuo. Dixítque eis, Ite, & videte vbi ſit, vt mittã & capiã eum. Annuntiauerúntque ei, dicẽtes,
Ecce in Dothain. Miſit ergo illuc equos & currus, & robur exercitus: qui cũ veniſſent nocte,
circundederunt ciuitatem. Conſurgens autem diluculo miniſter viri dei, egreſſus eſt, viditq;
exercitum in circuitu ciuitatis, & equos & currus: nuntiauítque ei, dicens, Heu heu heu do-
mine mi, quid faciemus? At ille reſpondit, Noli timere: plures enim nobiſcũ ſunt, quam cũ
illis. Cúmque oraſſet Eliſeus, ait, Domine, aperi oculos huius, vt videat. Et aperuit dominus
oculos pueri, & vidit: & ecce mons plenus equorum, & curruũ igneorũ in circuitu Eliſei. Ho- D
ſtes verò deſcenderũt ad eũ: porrò Eliſeus orauit ad dominũ, dicẽs, Percute obſecro gentem
hanc cæcitate. Percuſſítque eos dominus, ne viderẽt, iuxta verbum Eliſei. Dixit autẽ ad eos
Eliſeus, Non eſt hæc via, neque iſta eſt ciuitas: ſequimini me, & oſtẽdam vobis virum quem
quæritis. Duxit ergo eos in Samariã: cúmque ingreſſi fuiſſent in Samariã, dixit Eliſeus, Do-
mine aperi oculos iſtorũ, vt videãt. Aperuítq; dominus oculos eorũ, & viderũt ſe eſſe in me-
dio Samariæ. Dixítque rex Iſrael ad Eliſeũ, cũ vidiſſet eos, Nunquid percutiã eos pater mi?
Et ille ait, Non percuties: neq; enim cepiſti eos gladio, & arcu tuo, vt percutias: ſed pone pa- E
nem, & aquã coram eis, vt comedant, & bibant, & vadãt ad dominũ ſuũ. Appoſitáque eſt eis
ciborum magna præparatio, & comederunt, & biberũt, & dimiſit eos, abierúntque ad domi-
num ſuũ. Et vltrà non venerũt latrones Syriæ in terrã Iſrael. Factũ eſt autem poſt hæc, cõ-
gregauit Ben-adad rex Syriæ vniuerſum exercitum ſuum, & aſcendit & obſidebat Samariã.
Factáque eſt fames magna in Samaria: & tandiu obſeſſa eſt, donec venundaretur caput aſini
octoginta argenteis, & quarta pars cabi ſtercoris columbarũ quinque argenteis. Cúmque rex
Iſrael tranſiret per murũ, mulier quædam exclamauit ad eum, dicens, Salua me domine mi F
rex. Qui ait, Nõ: te ſaluet Dominus: vnde te poſſum ſaluare? de area, vel de torculari? Dixít-
que ad eam rex, Quid tibi vis? Quæ reſpõdit, Mulier iſta dixit mihi, Da filium tuũ, vt com-
edamus eum hodie, & filium meum comedemus cras. Coximus ergo filium meum, & com-
edimus. Dixique ei die altera, Da filium tuum vt comedamus eum. Quæ abſcondit filium
ſuum. Quod cum audiſſet rex, ſcidit veſtimẽta ſua, & tranſibat per murum. Vidítque omnis G
populus ciliciũ, quo veſtitus erat rex ad carnẽ intrinſecus. Et ait rex, Hæc mihi faciat deus,
& hæc addat, ſi ſteterit caput Eliſei filii Saphat ſuper ipſum hodie. Eliſeus autem ſedebat in
domo ſua, & ſenes ſedebant cum eo. Præmiſit itaque * virum: & antequam veniret nuntius
ille, dixit ad ſenes, Nunquid ſcitis quòd miſerit filius homicidæ huc, vt præcidatur caput
meum? videte ergo, cum venerit nuntius, claudite oſtium, & non ſinatis eum introire: ec-
ce enim ſonitus pedum domini eius poſt eum eſt. Adhuc illo loquente eis, apparuit nunti-
us, qui veniebat ad eum, & ait, Ecce, tantum malum à domino eſt: quid amplius expectabo
à domino?

Syri inuadũt Iſraelẽ: quod indicat deus regi Iſrael p prophetam.

Mittit rex Syriæ qui capiant Eliſeum.

Eliſeus fidẽs nihil timet. Protegiẽ Eliſeus à deo.

Syri pcuſſi cæcitate, introducunẽ in mediam Samariam.

Rex Iſrael cibat inimicũ, & dimittit, vincẽs in bono malum. Panis pro oĩ genere ciborum.

Syri obſidẽt Samariam.

Fames in Samaria. Caput aſini quãti emptũ. Stercꝰ colũbi nũ comediẽ.

Mulier coquit filium.

Iorã minaẽ mortẽ Eliſeo

Afflictionẽ à deo fateẽ Iorã

¶Veni ergo & tu] Cõplace (vel acquieſce) obſecro, & veni tu

¶illo & illo] talis & talis (vel, illius & illius)

¶ponamꝰ inſidias] erit manſio mea (al. caſtra ponemus)

¶ibi Syri in inſidiis ſunt.] illuc Syri deſcendunt.

¶præoccupauit] ... nuerat

¶proditor mei ſit apud regẽ] inter ... ſit regis

¶latrones

¶ciliciũ

¶rex

CAP. VII.

Eliſeus prædicit Samaritis abũdãtiã.

DIxit autem Eliſeus, Audite verbum domini, Hæc dicit dominus, In tempore hoc cras A
modius ſimilæ vno ſtatẽre erit, & duo modii hordei ſtatẽre vno in porta Samariæ. Re-

¶vno ſtatere ... & inſtra

ſpondens vnus de ducibus,ſuper cuius manum rex incumbebat,homini dei ait,Si dominus fecerit etiam cataractas in cælo,nunquid poterit eſſe quod loqueris? Qui ait, Videbis oculis tuis,& inde non comedes. Quatuor ergo viri erant leproſi iuxta introitum portæ:qui dixerunt adinuicem,Quid hic eſſe volumus donec moriamur? Siue ingredi voluerimus ciuitatem,fame moriemur:ſiue manſerimus hic,moriendum nobis eſt:venite ergo,& tranſfugiamus ad caſtra Syriæ.ſi pepercerint nobis,viuemus:ſi autem occidere voluerint,nihilominus

Incredulus dux verbo dei.

B moriemur.Surrexerunt ergo veſperi vt venirent ad caſtra Syriæ.Cúmque veniſſent ad principium caſtrorum Syriæ,nullum ibidem repererunt. Siquidem dominus ſonitum audiri fecerat in caſtris Syriæ,curruum,& equorum,& exercitus plurimi:dixerúntque adinuicē, Ecce mercede conduxit aduerſum nos rex Iſrael reges Hethæorum, & AEgyptiorum,& venerunt ſuper nos.Surrexerunt ergo,& fugerunt in tenebris, & dereliquerunt tentoria ſua, & equos & aſinos in caſtris,fugerúntque, animas tantum ſuas ſaluare cupientes. Igitur cum veniſſent leproſi illi ad principium caſtrorum,ingreſſi ſunt vnum tabernaculum,& comederunt & biberunt:tulerúntque inde argentum,& aurum,& veſtes,& abierunt,& abſconderūt: & rurſum reuerſi ſunt ad aliud tabernaculum,& inde ſimiliter auferentes abſconderunt.Dixerúntque adinuicē,Non rectè facimus:hæc enim dies boni nuntii eſt.Si tacuerimus, & noluerimus nuntiare vſque mane,ſceleris arguemur: venite,eamus,& nuntiemus in aula regis.

¶veſperi.l ī crepuſculo(vel,diluculo ¶pricipiū.l extremū & infra

¶tenebris,l diluculo,

Fugant̄ Syri à deo. Sine hominū manu dominus à bello & fame liberat Iſraelem.

¶ſceleris arguemur:lv̄ꝑ,puniemur: ¶portā l portarium

C Cúmque veniſſent ad portam ciuitatis,narrauerunt eis,dicentes,Iuimus ad caſtra Syriæ, & nullum ibidem reperimus hominem,niſi equos,& aſinos alligatos,& fixa tentoria.Ierunt ergo portarii,& nuntiauerunt in palatio regis intrinſecus. Qui ſurrexit nocte, & ait ad ſeruos ſuos,Dico vobis quid fecerint nobis Syri,Sciunt quia fame laboramus,& idcirco egreſſi ſunt de caſtris,& latitant in agris,dicentes,Cum egreſſi fuerint de ciuitate,capiemus eos viuos,& tunc ciuitatem ingredi poterimus. Reſpondit autem vnus ſeruorum eius , Tollamus quinque equos, qui remanſerunt in vrbe (quia ipſi tantum ſunt in vniuerſa multitudine Iſrael,alii enim conſumpti ſunt)& mittentes,explorare poterimus.Adduxerunt ergo duos equos,miſítque rex in caſtra Syrorū,dicens,Ite,& videte.Qui abierunt poſt eos vſque ad Iordanem:ecce autem omnis via plena erat veſtibus,& vaſis, quæ proiecerant Syri cum turbarentur:reuerſíque nuntii indicauerunt regi.

Deſperantes leproſi annūtiāt ꝓuidētiā dei Iſraelitis

Dei ordinationem non agnoſcunt.

D Et egreſſus populus diripuit caſtra Syriæ:factúſque eſt modius ſimilæ ſtatêre vno , & duo modii hordei ſtatêre vno iuxta verbum domini . Porrò rex ducem illum,in cuius manu incumbebat,cōſtituit ad portam: quem conculcauit turba in introitu portæ,& mortuus eſt,iuxta quod locutus fuerat vir dei, quando deſcenderat rex ad eum.Factúmque eſt ſecundum ſermonem viri dei,quem dixerat regi,quando ait, Duo modii hordei ſtatêre vno erunt,& modius ſimilæ ſtatêre vno,hoc eodem tempore cras in porta Samariæ: quando reſponderat dux ille viro dei,& dixerat,Etiam ſi dominus fecerit cataractas in cælo,nunquid poterit fieri quod loqueris? Et dixit ei, Videbis oculis tuis,& inde non comedes. Euenit ergo ei ſicut prædictum erat, & conculcauit eum populus in porta, & mortuus eſt.

¶modi⁹ ſimilæ ſtatêre vno,l ſatū ſimilæ ſiclo,

Dux qui verbo dei incredulus fuerat, cōculcatur à turba.

CAP. VIII.

A Eliſeus autem locutus eſt ad mulierem cuius viuere fecerat filium, dicens,Surge,& vade, tu & domus tua,& peregrinare vbicunque repereris:vocauit enim dominus famē, & veniet ſuper terram ſeptē annis.Quæ ſurrexit,& fecit iuxta verbū hominis dei:& vadēs cū domo ſua,peregrinata eſt in terra Philiſthiim diebus multis. Cúmq; finiti eſſent anni ſeptē, reuerſa eſt mulier de terra Philiſthiim : & egreſſa eſt vt interpellaret regem pro domo ſua &

¶diebus multis.l ſeptem annis.

Prædicēti Eliſeo famem ſeptem annorum, Sunamitis credula fugit ī AEgyptum. ſ.4.f.

B pro agris ſuis. Rex autem loquebatur cum Giezi puero viri dei , dicens , Narra mihi omnia magnalia quæ fecit Eliſeus . Cúmque ille narraret regi quomodo mortuum ſuſcitaſſet , apparuit mulier cuius viuificauerat filium, clamans ad regem pro domo ſua, & pro agris ſuis : dixítque Giezi,Domine mi rex,hæc eſt mulier, & hic eſt filius eius quem ſuſcitauit Eliſeus. Et interrogauit rex mulierem:quæ narrauit ei.Dedítque ei rex eunuchum vnum,dicēs,Reſtitue ei omnia quæ ſua ſunt, & vniuerſos redditus agrorū à die qua reliquit terrā, vſque ad

Reuerſæ mulieri tradunt̄ poſſeſſiones propter Eliſeum.

C præſens. Venit quoque Eliſeus Damaſcum,& Ben-adad rex Syriæ ægrotabat:nuntiauerúntque ei,dicētes, Venit vir dei huc.Et ait rex ad Hazael,Tolle tecū munera,& vade in occurſum viri dei,& conſule dominum per eum,dicens, Si euadere potero de infirmitate mea hac? Iuit igitur Hazael in occurſum eius,habens ſecū munera,& omnia bona Damaſci,one-

Benadad infirm⁹ cōſulit Eliſeum.

ra quadraginta camelorũ. Cúmque ſtetiſſet corã eo, ait, Filius tuus Ben-adad rex Syriæ, mi-
ſit me ad te, dicens, Si ſanari potero de infirmitate mea hac? Dixítq; ei Eliſeus, Vade, dic ei,
Sanaberis: porrò oſtendit mihi dominus quia morte morietur. Stetítque cum eo, & con- D

Flet Eliſeus

turbatus eſt vſque ad ſuffuſionem vultus: fleuítque vir dei. Cui Hazael ait, Quare dominus

Hazaeli prædicit quæ mala facturꝰ eſſet Iſraeli ipſe Hazael.

meus flet? At ille dixit, Quia ſcio quæ facturus ſis filiis Iſrael mala, ciuitates eorum muni-
tas igne ſuccendes, & iuuenes eorum interficies gladio, & paruulos eorũ elides, & prægnan-
tes diuides. Dixítque Hazael, Quid enim ſum ſeruus tuus canis, vt faciam rem iſtã magnã?
Et ait Eliſeus, Oſtendit mihi dominus te regẽ Syriæ fore. Qui cum receſſiſſet ab Eliſeo,

Hazael ſuffocat Benadad, & pro eo regnat.

venit ad dominum ſuum: qui ait ei, Quid dixit tibi Eliſeus? At ille reſpõdit, Dixit mihi, Re-
cipies ſanitatem. Cúmque veniſſet dies altera, tulit ſtragulum, & infudit aquam, & expan E
dit ſuper faciem eius: quo mortuo regnauit Hazael pro eo. Anno quinto Ioram filii A-
chab regis Iſrael, regnauit Ioram filius Ioſaphat rex Iuda. Triginta duorum annorum erat

Regnat Iorã filiꝰ Ioſaphat ſuper Iudam. 2. par. 21. b.

cum regnare cœpiſſet, & octo annis regnauit in Ieruſalem. Ambulauítque in viis regum Iſ-
rael, ſicut ambulauerat domus Achab: filia enim Achab erat vxor eius: & fecit quod malum
eſt in cõſpectu domini. Noluit autem dominus diſperdere Iudã propter Dauid ſeruũ ſuum,

2. Reg. 7. b. Edom recedit à Iuda, cõſtituto ſibi rege.

ſicut promiſerat ei, vt daret illi lucernam, & filiis eius cunctis diebus. In diebus eius re- F
ceſſit Edom, ne eſſet ſub Iuda, & conſtituit ſibi regem. Venítque Ioram Seira, & omnis cur-
rus cum eo: & ſurrexit nocte, percuſſítq; Idumæos qui eum circundederant, & principes cur-
ruum, populus autem fugit in tabernacula ſua. Receſſit ergo Edom, ne eſſet ſub Iuda, vſque

Lobna.

ad diem hanc. Tunc receſſit & Lobna in tempore illo. Reliqua autem ſermonum Ioram, &
vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Iuda? Et dor-

Mortuo Iorã ſuccedit Ochozias filiꝰ impius. 2. par. 22. a.

miuit Ioram cum patribus ſuis, ſepultúſque eſt cum eis in ciuitate Dauid, & regnauit Ocho-
zias filius eius pro eo. Anno duodecimo Ioram filii Achab regis Iſrael regnauit Ochozias fi-
lius Ioram regis Iudæ. Vigintiduorũ annorum erat Ochozias, cum regnare cœpiſſet, & vno G
anno regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Athalia filia Amri regis Iſrael. Et ambula-
uit in viis domus Achab: & fecit quod malum eſt coram domino, ſicut domus Achab: gener

Bellũ Ioram & Ochoziæ contra Hazael.

enim domus Achab fuit. Abiit quoque cum Ioram filio Achab, ad prældiandum contra
Hazael regẽ Syriæ in Ramoth Galaad, & vulnerauerũt Syri Ioram. qui reuerſus eſt vt cura-
retur in Iezrahel: quia vulnerauerant eum Syri in Ramoth præliantem contra Hazael regẽ
Syriæ. Porrò Ochozias filius Ioram rex Iuda, deſcẽdit inuiſere Ioram filium Achab in Iez-
rahel, quia ægrotabat ibi.

CAP. IX.

Iehu vngitur in regẽ Iſrael 3. Reg. 19. c.

ELiſeus autem prophetes vocauit vnum de filiis prophetarum, & ait illi, Accinge lumbos A
tuos, & tolle lenticulam olei hanc in manu tua, & vade in Ramoth Galaad. Cúmque ve-
neris illuc, videbis Iehu filium Ioſaphat filii Namſi: & ingreſſus ſuſcitabis eum de medio fra-
trum ſuorũ, & introduces in interius cubiculũ. Tenénſque lenticulam olei, fundes ſuper ca-

Fuga.

put eius, & dices, Hæc dicit dominus, Vnxi te regem ſuper Iſrael. Aperiéſque oſtium, & fu-
gies, & non ibi ſubſiſtes. Abiit ergo adoleſcens puer prophetæ in Ramoth Galaad, & ingreſ-
ſus eſt illuc: ecce autem principes exercitus ſedebant, & ait, Verbum mihi ad te ò princeps.
Dixítque Iehu, Ad quem ex omnibus nobis? At ille dixit, Ad te ò princeps. Et ſurrexit, &
ingreſſus eſt cubiculum: at ille fudit oleum ſuper caput eius, & ait, Hæc dicit dominus deus B
Iſrael, Vnxi te regem ſuper populum domini Iſrael, & percuties domum Achab domini

Iezabel. 3. reg. 21. f. Achab. 3. reg. 15. g. 3. Reg. 16. a.

tui: & vlciſcar ſanguinem ſeruorum meorum prophetarum, & ſanguinem omnium ſeruo-
rum domini de manu Iezabel. Perdámque omnem domũ Achab: & interficiam de Achab
mingentem ad parietẽ, & clauſum, & nouiſſimũ in Iſrael. Et dabo domũ Achab, ſicut domũ
Ieroboam filii Nabat, & ſicut domum Baaſa filii Ahia. Iezabel quoque comedẽt canes in a-
gro Iezrahel, nec erit qui ſepeliat eã. Aperuítque oſtiũ & fugit. Iehu autem egreſſus eſt ad
ſeruos domini ſui: qui dixerũt ei, Recténe ſunt omnia? quid venit inſanus iſte ad te? Qui ait C
eis, Noſtis hominẽ, & quid locutus ſit. At illi reſpõderunt, Falſum eſt, ſed magis narra nobis.
Qui ait eis, Hæc & hæc locutus eſt mihi: & ait, Hæc dicit dominus, Vnxi te regem ſuper Iſ-

Iehu interficit Iorã regẽ Iſrael, & Ochoziã regẽ Iuda. ã. 8. g.

rael. Feſtinauerunt itaque, & vnuſquiſque tollens pallium ſuũ poſuerunt ſub pedibus eius, in
ſimilitudinem tribunalis, & cecinerunt tuba, atque dixerũt, Regnauit Iehu. Coniurauit
ergo Iehu filius Ioſaphat filii Namſi cõtra Ioram: porrò Ioram obſederat Ramoth Galaad,

¶Stetítque cũ eo, & cõturbatꝰ eſt vſque ad ſuffuſionẽ vultus. Staréq; fecit faciẽ ſuã, & poſuit ... tardauit (.i. ... triſti vultu, & ... fundi.)

¶ſtragulũ, vel ... denſum. Chal. ... linteũ, vel ... tum.

¶nouiſſimum ... lictum

¶quid locutus ... eloquiũ eiꝰ ... garralitatem ... (.i. quid ... tire)

¶ſub pedibꝰ ... ſimilitudinẽ ... nalis, ... ſuper faſtigi... duũ (.i. ſuper ... gradibꝰ ... vice throni ... ſuperpoſitis ... interp. ... gradum ... .i. horologi... lare)

¶obſederat ... rat (ne caperet ... Hazael)

ipſe & omnis Iſrael cõtra Hazael regem Syriæ: & reuerſus fuerat, vt curaretur in Iezrahel, propter vulnera, quia percuſſerant eum Syri, prœliantem contra Hazael regem Syriæ. Dixitque Iehu, Si placet vobis, nemo egrediatur profugus de ciuitate, ne vadat, & nuntiet in
D Iezrahel. Et aſcendit,& profectus eſt in Iezrahel: Ioram enim ægrotabat ibi,& Ochozias rex Iuda deſcenderat ad viſitandum Ioram. Igitur ſpeculator qui ſtabat ſuper turrim Iezrahel, vidit globum Iehu venientis, & ait, Video ego globum. Dixítque Ioram, Tolle currum,& mitte in occurſum eorum, & dicat vadens, Recténe ſunt omnia? Abiit ergo qui aſcenderat currum,in occurſum eius,& ait, Hæc dicit rex,Pacatáne ſunt omnia? Dixitque Iehu, Quid tibi & paci? tranſi,& ſequere me. Nuntiauit quoque ſpeculator,dicens, Venit nuntius ad eos, & non reuertitur. Miſit etiam currum equorum ſecundum: venítque ad eos,& ait, Hæc dicit rex, Núquid pax eſt? Et ait Iehu, Quid tibi & paci? tranſi,& ſequere me. Nuntiauit autẽ ſpeculator,dicens, Venit vſque ad eos,& nõ reuertitur: eſt autẽ inceſſus quaſi inceſſus Iehu filii
E Namſi, præceps enim graditur. Et ait Ioram, Iunge currum. Iunxítque currũ eius,& egreſſus eſt Ioram rex Iſrael,& Ochozias rex Iuda, ſinguli in curribus ſuis, egreſſique ſunt in occurſum Iehu, & inuenerunt eum in agro Naboth Iezrahelitæ. Cúmque vidiſſet Ioram Iehu,dixit,Pax eſt Iehu? At ille reſpondit, Quæ pax? adhuc fornicationes Iezabel matris tuæ, & veneficia eius multa vigent. Conuertit autẽ Ioram manũ ſuã,& fugiens ait ad Ochoziam, Inſidiæ Ochozia. Porrò Iehu tetendit arcum manu, & percuſſit Ioram inter ſcapulas:& egreſſa eſt ſagitta per cor eius, ſtatímque corruit in curru ſuo. Dixítque Iehu ad Badacer ducem, Tolle, proiice eum in agro Naboth Iezrahelitæ: memini enim quando ego & tu ſedentes in curru ſequebamur Achab patrem huius, quòd dominus onus hoc leuauerit ſuper
F eum,dicens, Si non pro ſanguine Naboth,& pro ſanguine filiorum eius, quem vidi heri, ait dominus, reddam tibi in agro iſto dicit dominus. Nunc ergo tolle,& proiice eum in agrum iuxta verbum domini. Ochozias autem rex Iuda videns hoc, fugit per viam domus horti: perſecutúſque eſt eum Iehu, & ait, Etiam hunc percutite in curru ſuo. Et percuſſerunt eum in aſcenſu Gur qui eſt iuxta Ieblaam: qui fugit in Mageddo, & mortuus eſt ibi. Et impoſuerunt eum ſerui eius ſuper currum ſuum, & tulerunt in Ieruſalem: ſepeliérúntque eum in ſepulchro cum patribus ſuis in ciuitate Dauid. Anno vndecimo Ioram filii Achab regis Iſrael, regnauit Ochozias ſuper Iudam, venítque Iehu in Iezrahel. Porrò Iezabel introitu
G eius audito, depinxit oculos ſuos ſtibio,& ornauit caput ſuum,& reſpexit per feneſtram ingredientem Iehu per portam, & ait, Nunquid pax poteſt eſſe Zambri, qui interfecit dominũ ſuũ? Leuauítque Iehu faciem ſuam ad feneſtrã,& ait, Quæ eſt iſta? Et inclinauerũt ſe ad eum duo vel tres eunuchi. At ille dixit eis, Præcipitate eam deorſum. Et præcipitauerunt eam, aſperſúſque eſt ſanguine paries,& equorum vngulæ conculcauerũt eam. Cúmque introgreſſus eſſet vt comederet, biberétque, ait, Ite, & videte maledictã illam, & ſepelite eam: quia filia regis eſt. Cúmque iſſent, vt ſepelirent eam, non inuenerũt niſi caluariam,& pedes,& ſummas manus. Reuerſique nuntiauerunt ei. Et ait Iehu, Sermo domini eſt, quem locutus eſt per ſeruum ſuũ Eliam Theſbiten, dicẽs, In agro Iezrahel comedent canes carnes Iezabel:& erũt carnes Iezabel, ſicut ſtercus ſuper faciem terræ in agro Iezrahel, ita vt prætereuntes dicant, Hæccine eſt illa Iezabel?

CAP. X.

A ERant autem Achab ſeptuaginta filii in Samaria: ſcripſit ergo Iehu literas,& miſit in Samariam, ad optimates ciuitatis,& ad maiores natu,& ad nutritios Achab, dicẽs, Statim vt acceperitis literas has, qui habetis filios domini veſtri, & currus & equos, & ciuitates firmas, & arma, eligite meliorẽ, & eum qui vobis placuerit de filiis domini veſtri, & eum ponite ſuper ſolium patris ſui, & pugnate pro domo domini veſtri. Timuerunt illi vehementer, & dixerunt, Ecce duo reges non potuerunt ſtare coram eo, & quomodo nos valebimus reſiſtere? Miſerunt ergo præpoſiti domus, & præfecti ciuitatis, & maiores natu, &
B nutritii, ad Iehu, dicentes, Serui tui ſumus, quæcunque iuſſeris faciemus, nec conſtituemus nobis regem: quæcunque tibi placent, fac. Reſcripſit autem eis literas ſecundó, dicens, Si mei eſtis, & obeditis mihi, tollite capita filiorum domini veſtri, & venite ad me hac eadem hora cras in Iezrahel. Porrò filii regis ſeptuaginta viri apud optimates ciuitatis nutriebãtur. Cúmque veniſſent literæ ad eos, tulerunt filios regis,& occiderũt ſeptuaginta viros,&

r.i.

Marginal notes (left):

¶profugus] trãſſuga

¶currum] equitantẽ
¶Recténe ſunt oĩa?] Num eſt pax?
¶currum,] equum,
¶Pacatáne ſũt oĩa?] Num eſt pax?
¶currum equorum] equitantem

¶præceps] furioſe

¶tetendit arcũ manu,] impleuit manũ ſuam arcu, Heb. pro, traxit arcum totis viribus ſuis.
¶agro] partem agri
¶memini] vl, memento
¶ſedentes in curru ſequebamur] equitabamus copulati (vl ſociati & adhærentes) ipſi
¶onus hoc] vl prophetiam hanc
► ſuo. Et pcuſſerunt eum

¶pax poteſt eſſe Zãbri,] pax Zambri (.i. nũqd bene ceſſit Zambri &c.)
¶Quę eſt iſta?] Quis mecũ? quis? (.i. quis à me ſtat & mihi fauet?)
¶inclinauerũt ſe] reſpexerunt
¶aſperſuſq; eſt ſanguĩe paries,& equorũ vngulę cõculcauerunt] aſperſitque ſanguine parietẽ & equos,& cõculcauit
¶ſũmas manus.] palmas manuum.
¶ptereũtes] non (.i. non poterit agnoſci.)

¶nutritios] (.i. q̃ nutrierãt Achab ab infantia, hoc eſt conſiliarios qui erãt ſup negotia regni)

Marginal notes (right):

ſ.8.g
3.Reg.21.f
Præcipitata Iezabel, moritur.
3.Reg.16.c
Comeditur à canibus iuxta verbũ dei. 3.reg.21.f
Iehu occidit 70 filios Achab,& oẽm' domũ Achab vt cõpleretur verbum dñi.

poſuerunt capita eorum in cophinis,& miſerunt ad eum in Iezrahel. Venit autem nuntius,
& indicauit ei,dicens, Attulerunt capita filiorũ regis.Qui reſpondit,Ponite ea ad duos acer-
uos iuxta introitum portæ vſque mane.Cúmque diluxiſſet egreſſus eſt,& ſtans dixit ad om-
nem populum,Iuſti eſtis?ſi ego coniuraui contra dominũ meum,& interfeci eum, quis per-
cuſſit omnes hos? Videte ergo nunc quoniam non cecidit de ſermonibus domini in terram, C
3.Reg.21.g quos locutus eſt dominus ſuper domum Achab, & dominus fecit quod locutus eſt in manu
ſerui ſui Eliæ. Percuſſit igitur Iehu omnes qui reliqui erant de domo Achab in Iezrahel, &
Occidit & 42 fratres Ochoziæ regis. vniuerſos optimates eius & notos & ſacerdotes,donec non remanerent ex eo reliquiæ. Et
ſurrexit,& venit in Samariam:cúmque veniſſet ad cameram paſtorum,in via inuenit fratres
Ochoziæ regis Iuda,dixítque ad eos,Quinam eſtis vos? Qui reſponderunt,Fratres Ochoziæ
regis ſumus,& deſcendimus ad ſalutandos filios regis,& filios reginæ. Qui ait,Comprehẽdi-
te eos viuos. Quos cum comprehendiſſent viuos, iugulauerunt eos in ciſterna iuxta came-
Ionadab filiꝰ Rechab piꝰ, iũgit ſe ipſi Iehu ad delendam idololatriam. ram,quadragintaduos viros,& non reliquit ex eis quenquam. Cúmque abiſſet inde,inue- D
nit Ionadab filium Rechab in occurſum ſibi, & benedixit ei. Et ait Iehu ad eum, Nunquid
eſt cor tuum rectum,ſicut cor meum cum corde tuo? Et ait Ionadab,Eſt.Si eſt,inquit:da mi
hi manum tuam. Qui dedit ei manum ſuam. At ille leuauit eum ad ſe in currum,dixítque
ad eum,Veni mecum,& vide zelum meum pro domino. Et impoſitum currui ſuo, duxit in
Samariam.Et percuſſit omnes qui reliqui fuerant de Achab in Samaria,vſque ad vnũ,iuxta
Oẽs ſacerdotes Baal,aſtutia Iehu interficiuntur. 3.Reg.16.g. verbum domini quod locutus eſt per Eliam. Congregauit ergo Iehu omnem populum,
& dixit ad eos,Achab coluit Baal parũ,ego autẽ colã eum amplius.Nunc igitur omnes pro-
phetas Baal,& vniuerſos ſeruos eius, & cunctos ſacerdotes ipſius vocate ad me:nullus ſit qui
nõ veniat,ſacrificiũ enim grande eſt mihi Baal:quicunque defuerit,nõ viuet.Porrò Iehu fa- E
ciebat hoc inſidioſe,vt diſperderet cultores Baal.Et dixit,Sanctificate diem ſolennem Baal.
Vocauítq;,& miſit * in vniuerſos terminos Iſrael, & venerunt cuncti ſerui Baal:non fuit re-
ſiduus ne vnus quidem qui non veniret.Et ingreſſi ſunt templum Baal: & repleta eſt domus
Baal,à ſummo vſque ad ſummum.Dixítque his qui præerant ſuper veſtes,Proferte veſtimẽ-
ta vniuerſis ſeruis Baal.Et protulerunt eis veſtes.Ingreſſúſque Iehu,& Ionadab filius Rechab
templum Baal,ait cultoribus Baal,Perquirite,& videte ne quis fortè vobiſcũ ſit de ſeruis do-
mini,ſed vt ſint ſerui Baal ſoli.Ingreſſi ſunt igitur vt facerẽt victimas & holocauſta:Iehu au
tem præparauerat ſibi foris octoginta viros,& dixerat eis,Quicunque fugerit de hominibus
his quos ego adduxero in manus veſtras,anima eius erit pro anima illius.Factum eſt autem: F
cum completum eſſet holocauſtum,præcepit Iehu militibus & ducibus ſuis, Ingredimini,&
percutite eos,nullus euadat. Percuſſerúntque eos in ore gladii, & proiecerunt milites & du-
Deus Baal cõminuitur. Ex eius templo cloacas facit Iehu. ces:& ierunt in ciuitatem templi Baal,& protulerunt ſtatuam de phano Baal,& cõbuſſerunt,
& comminuerunt eam.Deſtruxerunt quoque ædem Baal,& fecerunt pro ea latrinas vſque in
diem hanc.Deleuit itaque Iehu Baal de Iſrael:veruntamen à peccatis Ieroboam filii Nabat,
qui peccare fecit Iſrael, non receſſit, nec dereliquit vitulos aureos qui erant in Bethel & in
Mercedem tẽporalem dat deus ipſi Iehu. Dan. Dixit autem dominus ad Iehu,Quia ſtudioſe egiſti quod rectum erat & placebat
in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo feciſti contra domum Achab : filii tui vſq;
ad quartam generationem ſedebunt ſuper thronum Iſrael. Porrò Iehu non cuſtodiuit vt
J.15.c. ambularet in lege domini dei Iſrael in toto corde ſuo: non enim receſſit à peccatis Iero- G
Iſrael pcutit̃ ab Hazael. boam,qui peccare fecerat Iſrael. In diebus illis cœpit dominus tedere ſuper Iſrael: per-
cuſſitque eos Hazael in vniuerſis finibus Iſrael,à Iordane cõtra orientalem plagam, omnem
terram Galaad & Gad & Ruben & Manaſſe,ab Aroer quæ eſt ſuper torrẽtem Arnon,& Ga-
laad & Baſan. Reliqua autem verborum Iehu,& vniuerſa quæ fecit, & fortitudo eius,nónne
Iehu morit̃. Succedit Ioachaz. hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierũ regum Iſrael? Et dormiuit Iehu cum patribus ſuis,
ſepelierúntque eum in Samaria:& regnauit Ioachaz filius eius pro eo. Dies autem quos re-
gnauit Iehu ſuper Iſrael,viginti & octo anni ſunt in Samaria. CAP. XI.

Athalia ĩterficit omne ſemen regium. 2.par.22.d. Ioas filius Ochoziæ,abſconditur.

Athalia verò mater Ochoziæ, videns mortuum filium ſuum, ſurrexit,& interfecit om- A
ne ſemen regium.Tollẽs autẽ Ioſába filia regis Ioram, ſoror Ochoziæ, Ioas filiũ Ocho
ziæ,furata eſt eum de medio filiorũ regis qui interficiebãtur,& nutricem eius de triclinio:&
abſcõdit eũ à facie Athaliæ,vt nõ interficeretur.Erátq; cũ ea ſex annis clã in domo domini:

¶ad camerã paſto-rũ,l.ad domũ alliga-tionis paſtorum, vbi paſtores alliga-tas pecudes tonde-bãt.LXX,& ip... rat in via Bethac... paſtorum,& ... nit &c.)
¶iuxta camerã,l. ... domꝰ tonſionis ... de paulo ante)
¶vſque ad vnũ ... nec deleret eum
¶Vocauitque,l. ... vocate,
*Iehu
¶militibꝰ,l. ... bus (vel ... & infra.
¶euadat.l. ...
¶dereliquit vi... aureos,l. ... reis
¶& omnia ... omnia
¶tedere,l. ... excisionẽ ... Chald. ...

*duces
¶milites] curſores (vl. ſatellites)
¶Iſte ē ſermo] Iſtud eſt quod
¶habitaculū ſcutariorū:] curſores (vl. ſatellites)

porrò Athalia regnauit ſuper terram. Anno autem ſeptimo miſit Ioiada, & aſſumens centuriones,*& milites introduxit ad ſe in templum domini, pepigitq; cum eis fœdus:& adiurans eos in domo domini, oſtendit eis filium regis, & præcepit illis, dicens, Iſte eſt ſermo quem facere debetis, Tertia pars veſtrum introeat ſabbatho, & obſeruet excubias domus regis. Tertia autē pars ſit ad portā Sur:& tertia pars ſit ad portam quæ eſt poſt habitaculū ſcutariorum:& cuſtodietis excubias domus Meſſa. Duæ verò partes è vobis omnes egredientes ſabbatho cuſtodiant excubias domus domini circa regem. Et vallabitis eum, habentes arma in manibus veſtris: ſi quis autē ingreſſus fuerit ſeptum templi, interficiatur: eritiſq; cum rege introeunte, & egrediente. Et fecerūt centuriones iuxta omnia quæ præceperat eis Ioiada ſacerdos:& aſſumentes ſinguli viros ſuos, qui ingrediebantur ad ſabbathū cum his qui egrediebātur è ſabbatho, venerūt ad Ioiadam ſacerdotem. Qui dedit eis haſtas, & arma regis Dauid, qui erant in domo domini. Et ſteterūt ſinguli habentes arma in manu ſua à parte templi dextera, vſque ad partem ſiniſtram altaris, & ædis circum regem. Produxítque filiū regis, & poſuit ſuper eum diadema & teſtimoniū: feceruntque eum regem, & vnxerunt:& plaudentes manu dixerunt, Viuat rex. Audiuit autem Athalia vocem populi currentis: & ingreſſa ad turbas in templū domini, vidit regem ſtantē ſuper tribunal iuxta morem, & cantores & tubas prope eum, omnémque populum terræ lætantem, & canentem tubis: & ſcidit veſtimenta ſua, clamauítque, Coniuratio, cōiuratio. Præcepit autē Ioiada ſacerdos cēturionibus qui erāt ſuper exercitū, & ait eis, Educite eam extra ſepta templi, & quicunque eam ſecutus fuerit, feriatur gladio. Dixerat enim ſacerdos, Nō occidatur in tēplo domini. Impoſuerúntque ei manus, & impegerunt eam per viam introitus equorū, iuxta palatiū, & interfecta eſt ibi. Pepigit ergo Ioiada fœdus inter dominū & regem, & inter populū, vt eſſet populus domini, & inter regem & populū. Ingreſſúſque eſt omnis populus terræ templum Baal, & deſtruxerunt aras eius, & imagines contriuerūt validè: Mathan quoque ſacerdotem Baal, occiderunt corā altari. Et poſuit ſacerdos cuſtodias in domo domini. Tulítque centuriones, & Cerethi & Phelethi legiones, & omnem populū terræ, deduxerúntque regem de domo domini:& venerūt per viam portæ ſcutariorū in palatium, & ſedit ſuper thronū regum. Lætatúſque eſt omnis populus terræ, & ciuitas conquieuit. Athalia autem occiſa eſt gladio in domo regis. Septémque annorum erat Ioas, cum regnare cœpiſſet.

Ioas fit rex. 2.par.23.a.

B

¶ſeptū tēpli,] ſepta (vel acies. Chald. interp. in mediū ordinis. i. in mediū ordinis cuſtodiæ vſæ.) & infra.
¶arma] vel clypeos

C

¶teſtimoniū:] vel ornamentum:
¶ſuper tribunal] iuxta columnam
¶cātores] principes

Occiditur Athalia.

¶Impoſuerúntq; ei manus,] vl. Dederūt ei locum,
¶& impegerunt eā] & venit
¶iuxta palatiū,] domus regiæ,

D

Fœdus inter deū, & Ioas, & ppl'm q' co lituri eſſent poſthac deū.
Mathan ſacerdos Baal, interficitur.

¶Cerethi & Phelethi legiones,] duces, & curſores,
¶ſcutariorum] curſorum

Lætitia.

CAP. XII.

A

ANno ſeptimo Iehu regnauit Ioas: quadraginta annis regnauit in Ieruſalem. nomen matris eius Sebia de Berſabee. Fecítque Ioas rectū coram domino cunctis diebus quibus docuit eum Ioiada ſacerdos. Veruntamen excelſa non abſtulit: adhuc enim populus immolabat, & adolebat in excelſis incenſum. Dixítque Ioas ad ſacerdotes, Omnem pecuniam ſanctorum, quæ illata fuerat in templum domini à prætereuntibus, quæ offertur pro pretio animæ, & quam ſponte & arbitrio cordis ſui inferunt in templum domini: accipiant illam ſacerdotes iuxta ordinem ſuum, & inſtaurent ſartatecta domus, ſi quid neceſſarium viderint inſtauratione. Igitur vſque ad viceſimumtertiū annum regis Ioas, non inſtaurauerunt ſacerdotes ſartatecta templi. Vocauítque rex Ioas Ioiadam pontificem & ſacerdotes, dicens eis, Quare ſartatecta non inſtauratis tēpli? nolite ergo amplius accipere pecuniā iuxta ordinem veſtrū, ſed ad inſtaurationem tēpli reddite eam. Prohibitíque ſunt ſacerdotes vltrà accipere pecuniā à populo, & inſtaurare ſartatecta domus. Et tulit Ioiada pōtifex gazophylaciū vnū, aperuítque foramen déſuper, & poſuit illud iuxta altare ad dextram ingredientiū domū domini, mittebántque in eo ſacerdotes qui cuſtodiebāt oſtia, omnem pecuniā quæ deferebatur ad templum domini. Cúmque viderent nimiam pecuniam eſſe in gazophylacio, aſcendebat ſcriba regis & pontifex, effundebántque, & numerabant pecuniam quæ inueniebatur in domo domini:& dabāt eam iuxta numerum atque menſuram in manu eorū qui præerant cæmētariis domus domini: qui impendebāt eam in fabris lignorū, & in cæmētariis iis qui operabantur in domo domini, & ſartatecta faciebant: & in iis qui cædebāt ſaxa, & vt emerēt ligna & lapides qui excidebātur: ita vt impleretur inſtauratio domus domini in vniuerſis quæ indigebant expenſa ad muniendam domū. Veruntamen non fiebant ex eadem pecunia hydriæ templi domini, & fuſcinulæ & thuribula & tubæ, & omne vas aureū & argenteū, de pecunia quæ inferebatur in templum domini. Iis enim qui faciebant opus, dabatur, vt inſtauraretur templū domini:& non fiebat ratio iis hominibus qui accipiebant pecuniā vt diſtri-

Ioas pi⁹, quē docet Ioiada ſacerdos.

¶ſāctorū].i. quæ ſāctificabaſ̄ & dicabatur ī vſus tēpli dñi)
¶iuxta ordinē ſuū,] vl, ſinguli à noto ſuo,

G

Iubet Ioas ſacerdotes inſtaurare dirutα templi.

¶ſartatecta] rimas (vl. loca fracta & diruta) & infra.

B

Ioas, ſacerdotibus nō curātib⁹ tēplū inſtaurari, curat ipſe.

¶Prohibitiq; ſūt ſacerdotes] Conſenſerūtq; ſacerdotes nō
¶gazophylacium vnū,] arcā cuiuſdā, (vnius) & infra.
¶effundebántque] ligabāt (vl. ſignabant .i. argētū quod non erat ſignatum, curabant illud ſignari, quo poſſēt artifices emere ligna & cætera neceſſaria)

C

¶cæmentariis domus] domini
¶ex eadem pecunia hydriæ] crateræ argenteæ
¶fuſcinulæ & thuribula] pſalteria, pelues
¶fiebat ratio] repoſcebatur ratio ab

bucrent eam artificibus, ſed in fide tractabant eam. Pecuniam verò pro delicto, & pecuniam pro peccatis, non inferebant in templum domini, quia ſacerdotum erat. Tunc aſcendit D Hazael rex Syriæ, & pugnabat contra Geth, cepítque eam: & direxit faciem ſuam vt aſcenderet in Ieruſalem. Quam ob rem tulit Ioas rex Iuda omnia ſanctificata, quæ conſecrauerant Ioſaphat, & Ioram, & Ochozias patres eius reges Iuda, & quæ ipſe obtulerat: & vniuerſum aurũ quod inueniri potuit in theſauris templi domini, & in palatio regis: miſítque Hazaeli regi Syriæ, & receſſit ab Ieruſalem. Reliqua autem ſermonum Ioas, & vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Iuda? Surrexerunt autẽ ſerui eius, & coniurauerunt inter ſe, percuſſerúntque Ioas in domo Mello in deſcenſu Sella. Iozachar nanque filius Semaath, & Iozabad filius Somer ſerui eius, percuſſerunt eum & mortuus eſt: & ſepelierunt eum cum patribus ſuis in ciuitate Dauid, regnauítque Amaſias filius eius pro eo.

Hazael, accepta grãdi pecunia à Ioas, recedit ab Ieruſalem.

Ioas interficitur à duob⁹ ſeruis ſuis.

Succedit Amaſias.

CAP. XIII.

ANno viceſimotertio Ioas filii Ochoziæ regis Iudæ, regnauit Ioachaz filius Iehu ſuper A Iſrael in Samaria decem & ſeptem annis. Et fecit malum coram domino, ſecutúſq; eſt peccata Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Iſrael, & non declinauit ab eis. Iratúſque eſt furor domini cõtra Iſrael, & tradidit eos in manu Hazael regis Syriæ, & in manu Ben-adad filii Hazael cunctis diebus. Deprecatus eſt autem Ioachaz faciẽ domini, & audiuit eum dominus: vidit enim anguſtiã Iſrael, quia attriuerat eos rex Syriæ: & dedit dominus ſaluatorem Iſraeli, & liberatus eſt de manu regis Syriæ: habitaueruntque filii Iſrael in tabernaculis ſuis, ſicut heri & nudiuſtertius. Veruntamen non receſſerunt à peccatis domus Ieroboam, qui peccare fecit Iſrael, ſed in ipſis ambulauerunt: ſiquidem & lucus permanſit in Samaria. Et nõ ſunt derelicti Ioachaz de populo, niſi quinquaginta equites, & decem currus, & decem B millia peditum: interfecerat enim eos rex Syriæ, & redegerat quaſi puluerẽ in tritura areæ. Reliqua autem ſermonum Ioachaz, & vniuerſa quæ fecit, & fortitudo eius, nónne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iſrael? Dormiuítque Ioachaz cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in Samaria: regnauítque Ioas filius eius pro eo. Anno triceſimoſeptimo Ioas regis Iuda regnauit Ioas filius Ioachaz ſuper Iſrael in Samaria ſedecim annis, & fecit quod malum eſt in cõſpectu domini: non declinauit ab omnibus peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Iſrael, ſed in ipſis ambulauit. Reliqua autem ſermonum Ioas, & vniuerſa quæ fecit, & fortitudo eius, quomodo pugnauerit contra Amaſiam regem Iuda, nónne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonũ dierum regum Iſrael? Et dormiuit Ioas cum patribus ſuis: C Ieroboam autem ſedit ſuper ſolium eius. Porrò Ioas ſepultus eſt in Samaria cum regibus Iſrael. Eliſeus autẽ ægrotabat infirmitate, qua & mortuus eſt: deſcendítque ad eum Ioas rex Iſrael, & flebat coram eo, dicebátque, Pater mi, pater mi, currus Iſrael & auriga eius. Et ait illi Eliſeus, Affer arcum & ſagittas. Cúmque attuliſſet ad eum arcum & ſagittas, dixit ad regem Iſrael, Pone manum tuam ſupe arcum. Et cum poſuiſſet ille manum ſuam, ſuperpoſuit Eliſeus manus ſuas manibus regis, & ait, Aperi feneſtrã orientalem. Cúmque aperuiſſet, dixit Eliſeus, Iace ſagittã. Et iecit. Et ait Eliſeus, Sagitta ſalutis domini, & ſagitta ſalutis cõtra Syriam: percutiéſque Syriam in Aphec, donec conſumas eam. Et ait, Tolle ſagittas. Qui D cum tuliſſet, rurſum dixit ei, Percute iaculo terram. Et cum percuſſiſſet tribus vicibus, & ſtetiſſet, iratus eſt vir dei cõtra eum, & ait, Si percuſſiſſes quinquies, aut ſexies, ſiue ſepties, percuſſiſſes Sytiã vſque ad conſummationẽ: nunc autem tribus vicibus percuties eam. Mortuus eſt ergo Eliſeus, & ſepelierũt eum. Latrunculi autẽ de Moab venerũt in terrã in ipſo anno. Quidã autẽ ſepeliẽtes hominem, viderũt latrunculos, & proiecerũt cadauer in ſepulchrũ Eliſei. Quod cum tetigit oſſa Eliſei, reuixit homo, & ſtetit ſuper pedes ſuos. Igitur Hazael rex Syriæ afflixit Iſrael cunctis diebus Ioachaz: & miſertus eſt dominus eorũ, & reuerſus eſt ad eos propter pactum ſuũ quod habebat cum Abraham & Iſaac & Iacob: & noluit diſperdere eos, neque proiicere penitus vſque in præſens tempus. Mortuus eſt autẽ Hazael rex Syriæ, & regnauit Ben-adad filius eius pro eo. Porrò Ioas filius Ioachaz, tulit vrbes de manu Ben-adad filii Hazael, quas tulerat de manu Ioachaz patris ſui iure prælii: tribus vicibus percuſſit eum Ioas, & reddidit ciuitates Iſrael.

Ioachaz cum pp̄lo Iſrael tradit̄ à deo ĩ manus Syrorum.

Orante rege, liberat eos deus.

Mortuo Ioachaz, ſuccedit Ioas filius.

Ioa mortuo regnat Ieroboam.

Eliſeus ægrotus p̄dicit regi Ioas quoties victor futurus eſſet cõtra Syros.

ſiue ſepties

Morit̄ Eliſe⁹.

Ad contactũ oſſiũ Eliæ, ſuſcitatur mortuus. Eccl̄i. 48. b.

Latrunculi (vl̄ exercitus) & infra. (in ipſo) (Quod cum) legunt veteres ... tientibus ... quod ambula... tetigit oſſa Eliſ... reuixit.

Promiſſionũ ſuarũ memor miſeret̄ de⁹.

Hazael rex Syriæ moritur, regnat Ben-adad pro eo.

CAP. XIIII.

IN anno ſecundo Ioas filii Ioachaz regis Iſrael regnauit Amaſias filius Ioas regis Iuda. A vigintiquinque annorũ erat cum regnare cœpiſſet: viginti autẽ & noue annis regnauit

Amaſias rex Iuda ĩterficit occiſores patris ſui. 1. par. 25. a

in Ieruſalem: nomen matris eius Ioadan de Ieruſalem. Et fecit rectum coram domino, ve-
runtamen nõ vt Dauid pater eius. Iuxta omnia quæ fecit Ioas pater ſuus fecit: niſi hoc tan-
tum quòd excelſa non abſtulit: adhuc enim populus adolebat & immolabat incenſum in ex-
B celſis. Cúmque obtinuiſſet regnum, percuſſit ſeruos ſuos qui interfecerant regem patrem
ſuum: filios autem eorum qui occiderant, non occidit, iuxta quod ſcriptum eſt in libro legis
Moyſi, ſicut præcepit dominus, dicens, Non morientur patres pro filiis, neque filii morien-
tur pro patribus: ſed vnuſquiſque in peccato ſuo morietur. Ipſe percuſſit Edom in valle Sali-
narum decem millia, & apprehendit Petram in prælio, vocauítque nomen eius Iectheel, vſ-
que in præſentem diem. Tunc miſit Amaſias nuntios ad Ioas filium Ioachaz, filii Iehu
regis Iſrael, dicens, Veni, & videamus nos. Remiſítque Ioas rex Iſrael ad Amaſiam regem
C Iuda, dicens, Carduus Libani miſit ad cedrum, qui eſt in Libano, dicens, Da filiam tuam fi-
lio meo vxorem. Tranſierúntque beſtiæ ſaltus, quæ ſunt in Libano, & conculcauerunt car-
duum. Percutiens inualuiſti ſuper Edom, & ſubleuauit te cor tuum: contentus eſto gloria, &
ſede in domo tua: quare prouocas malum, vt cadas tu & Iudas tecũ? Et non acquieuit Ama-
ſias: aſcenditq; Ioas rex Iſrael, & viderunt ſe, ipſe & Amaſias rex Iuda in Beth-ſámes oppido
Iudæ. Percuſſúſque eſt Iuda coram Iſrael, & fugerunt vnuſquiſque in tabernacula ſua. Amaſiã
D verò regẽ Iuda filium Ioas filii Ochoziæ cepit Ioas rex Iſrael in Beth-ſames, & adduxit eum
in Ieruſalem: & interrupit murũ Ieruſalem, à porta Ephraim vſque ad portam anguli, qua-
dringentis cubitis. Tulítque omne aurum & argentum, & vniuerſa vaſa quæ inuẽta ſunt in
domo domini, & in theſauris regis, & * obſides, & reuerſus eſt in Samariã. Reliqua autẽ ver-
borum Ioas quæ fecit, & fortitudo eius qua pugnauit contra Amaſiam regem Iuda, nónne
hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iſrael? Dormiuítque Ioas cum patribus
ſuis, & ſepultus eſt in Samaria cum regibus Iſrael: & regnauit Ieroboam filius eius pro eo.
E Vixit autem Amaſias filius Ioas rex Iuda, poſtquam mortuus eſt Ioas filius Ioachaz re-
gis Iſrael vigintiquinque annis. Reliqua autem ſermonum Amaſiæ, nónne hæc ſcripta ſunt
in libro ſermonum dierum regum Iuda? Factáque eſt contra eum coniuratio in Ieruſalem:
at ille fugit in Lachis. Miſerúntque poſt eum in Lachis, & interfecerũt eum ibi. Et aſportaue
runt in equis, ſepultúſque eſt in Ieruſalem cum patribus ſuis in ciuitate Dauid. Tulit au
F tem vniuerſus populus Iudæ Azariam annos natum ſedecim, & conſtituerunt eum regem
pro patre eius Amaſia. Ipſe ædificauit Ailam, & reſtituit eam Iudæ, poſtquam dormiuit rex
cum patribus ſuis. Anno quintodecimo Amaſiæ filii Ioas regis Iuda, regnauit Ieroboam
filius Ioas regis Iſrael in Samaria quadraginta & vno anno: & fecit quod malum eſt coram
domino. Non receſſit ab omnibus peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Iſrael. Ip-
ſe reſtituit terminos Iſrael ab introitu Emath, vſque ad mare ſolitudinis, iuxta ſermonẽ do-
mini dei Iſrael, quem locutus eſt per ſeruum ſuum Ionam filium Amathi prophetã qui erat
G de Geth quæ eſt in Hepher. Vidit enim dominus afflictionem Iſrael amaram nimis, & quòd
conſumpti eſſent vſque ad clauſos carcere & extremos, & non eſſet qui auxiliaretur Iſraeli.
Nec locutus eſt dominus vt deleret nomen Iſrael de ſub cælo, ſed ſaluauit eos in manu Iero
boam filii Ioas. Reliqua autem ſermonum Ieroboam, & vniuerſa quæ fecit, & fortitudo eius
qua præliatus eſt, & quomodo reſtituit Damaſcũ, & Emath Iudæ in Iſrael: nónne hæc ſcri-
pta ſunt in libro ſermonum dierũ regum Iſrael? Dormiuítque Ieroboam cum patribus ſuis
regibus Iſrael, & regnauit Zacharias filius eius pro eo. CAP. XV.
A ANno viceſimoſeptimo Ieroboam regis Iſrael regnauit Azarias filius Amaſiæ regis Iu-
da. Sedecim annorũ erat, cum regnare cœpiſſet, & quinquagintaduobus annis regnauit
in Ieruſalem: nomen matris eius Iechelia de Ieruſalem. Fecítque quod erat placitum coram
domino, iuxta omnia quæ fecit Amaſias pater eius. Veruntamen excelſa nõ eſt demolitus:
adhuc populus ſacrificabat, & adolebat incenſum in excelſis. Percuſſit autẽ dominus regẽ, &
B fuit leproſus vſq; in diem mortis ſuæ, & habitabat in domo libera ſeorſum: Ioatham verò fi-
lius regis gubernabat palatiũ, & iudicabat populũ terræ. Reliqua autem ſermonũ Azariæ, &
vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in libro verborũ dierum regũ Iuda? Et dormiuit
Azarias cum patribus ſuis: ſepelierúntq; eum cũ maioribus ſuis in ciuitate Dauid, & regna-
uit Ioatham filius eius pro eo. Anno triceſimooctauo Azariæ regis Iudæ, regnauit Zacha
rias filius Ieroboã ſuper Iſrael in Samaria ſex mẽſibus: & fecit quod malũ eſt corã domino,

¶abſtulit:] abſtulerunt:

¶ſicut] in quo

¶Petram] Sela (nomen vrbis.)

*filios

¶vigintiquinque] quindecim

¶Geth quę eſt in Hepher.] vel, Gethhepher.

¶extremos,] derelictos,

¶placitum] rectum

¶eſt demolit⁹:] abſtulerunt:

¶libera ſeorſum:] i. ſolitaria & ſeparata ab aliis domib⁹:

Deut. 24. c. ezech. 18. e. Amiſias percutit Edom.

Capit̃ à Ioa rege Iſrael.

Diripitur à Ioa templũ domini.

Ioas morit̃. Succedit Ieroboam fili⁹ eius.

Occiditur Amaſias. Azarias fili⁹ ei⁹ cõſtituit̃ rex. 2. par. 26. a

Per Ieroboã liberauit de⁹ Iſraelẽ ab afflictionibus.

Zacharias ſuccedit Ieroboã prĩ ſuo.

Azarias rex Iuda, lepros⁹

2. par. 26. d

Morit̃ Azarias, pro quo regnat Ioatham.

Zacharias occiditur à Sellum.

ſicut fecerãt patres eius:nõ receſſit à peccatis Ieroboã filii Nabat,qui peccare fecit Iſrael. Cõ C
iurauit autem contra eum Sellum filius Iabes:percuſſítque eum palám, & interfecit,regna-
uítque pro eo.Reliqua autem verborum Zachariæ,nónne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonũ
Promiſſio facta Iehu, impleta.ſ.10.f
dierum regum Iſrael? Iſte eſt ſermo domini quem locutus eſt ad Iehu,dicens,Filii tui vſque
ad quartam generationem ſedebunt de te ſuper thronũ Iſrael. Factúmque eſt ita. Sellum
Sellũ regnat, ꝑ Zacharia. Sellum ĩterficitur à Manahem.
filius Iabes regnauit triceſimonono anno Azariæ regis Iudæ:regnauit autẽ vno mẽſe in Sa-
maria. Et aſcendit Manahem filius Gadi de Therſa:venítque in Samariam,& percuſſit Sel-
lum filium Iabes in Samaria,& interfecit eum,regnauítque pro eo. Reliqua autem verborũ
Sellum,& cõiuratio eius,per quam tetendit inſidias:nónne hæc ſcripta ſunt in libro ſermo- D
Thapſa ciuitas ꝑcutitur. Prægnantes occiſæ. Manahem rex Iſrael.
num dierũ regum Iſrael? Tunc percuſſit Manahem Thapſa,& omnes qui erant in ea,& ter-
minos eius de Therſa,noluerant enim aperire ei:& interfecit omnes prægnantes eius,& ſci-
dit eas. Anno triceſimonono Azariæ regis Iudæ regnauit Manahem filius Gadi ſuper Iſ-
rael decem annis in Samaria.Fecítque quod erat malum coram domino:non receſſit à pec-
catis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Iſrael, cunctis diebus eius. Veniebat Phul rex
Aſſyriorum in terram,& dabat Manahem*Phul mille talenta argẽti,vt eſſet ei in auxilium,
& firmaret regnum eius.Indixítque Manahem argentum ſuper Iſrael cunctis potentibus,&
diuitibus,vt daret regi Aſſyriorum quinquaginta ſiclos argenti per ſingulos : reuerſúſque eſt
rex Aſſyriorum,& nõ eſt moratus in terra. Reliqua autem ſermonum Manahem,& vniuer- E
Mortuo Manahem ſuccedit Phaceia.
ſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iſrael? Et dormiuit
Manahem cum patribus ſuis:regnauítque Phaceia filius eius pro eo. Anno quinquage-
ſimo Azariæ regis Iudæ regnauit Phaceia filius Manahem ſuper Iſrael in Samaria biennio:
& fecit quod erat malũ coram domino:nõ receſſit à peccatis Ieroboam filii Nabat, qui pec-
Phaceia ĩterficitur à Phacee.
care fecit Iſrael.Coniurauit autem aduerſus eum Phacee filius Romeliæ dux eius,& percuſ-
ſit eum in Samaria in turre domus regiæ iuxta Argob,& iuxta Arie:& cum eo quinquagin-
ta viros de filiis Galaaditarum,& interfecit eum,regnauítque pro eo.Reliqua autem ſermo-
num Phaceia,& vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regũ
Phacee rex Iſrael.
Iſrael? Anno quinquageſimo ſecundo Azariæ regis Iudæ, regnauit Phacee filius Rome- F
liæ ſuper Iſrael in Samaria viginti annis. Et fecit quod erat malum coram domino: non re-
ceſſit à peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Iſrael. In diebus Phacee regis Iſrael
venit Theglath-phalaſar rex Aſſur, & cepit Aion,& Abel,domum Maacha,& Ianoe, & Ce-
des,& Aſor,& Galaad,& Galilæam, & vniuerſam terram Nephthali:& tranſtulit eos in Aſ-
Phacee ĩterficit̃ ab Oſee.
ſyrios.Coniurauit autem,& tetendit inſidias Oſee filius Ela contra Phacee filium Romeliæ,
& percuſſit eum, & interfecit : regnauítque pro eo viceſimo anno Ioatham filii Oziæ. Reli-
qua autem ſermonum Phacee,& vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in libro ſermo-
Ioatham rex Iuda. 2.par. 27.a
num dierũ regum Iſrael? Anno ſecundo Phacee filii Romeliæ regis Iſrael, regnauit Ioa-
tham filius Oziæ regis Iuda. Vigintiquinque annorum erat, cum regnare cœpiſſet, & ſede- G
cim annis regnauit in Ieruſalem:nomen matris eius ,Ieruſa filia Sadoc. Fecítque quod erat
placitum coram domino:iuxta omnia quæ fecerat Ozias pater ſuus,operatus eſt. Verunta-
men excelſa non abſtulit : adhuc populus immolabat, & adolebat incenſum in excelſis:ipſe
ædificauit portam domus domini ſublimiſſimam.Reliqua autem ſermonũ Ioatham,& vni-
uerſa quæ fecit,nónne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Iuda? In diebus il-
Mortuo Ioatham ſuccedit Achaz.
lis cœpit dominus mittere in Iudam Raſin regem Syriæ,& Phacee filium Romeliæ. Et dor-
miuit Ioatham cum patribus ſuis,ſepultúſque eſt cum eis in ciuitate Dauid patris ſui,& re-
gnauit Achaz filius eius pro eo.

CAP. XVI.

Achaz idololatra cõſecrat filiũ in igne. 2.par.28.a.

Anno decimoſeptimo Phacee filii Romeliæ,regnauit Achaz filius Ioatham regis Iuda. A
Viginti annorum erat Achaz, cum regnare cœpiſſet, & ſedecim annis regnauit in Ie-
ruſalem : non fecit quod erat placitum in conſpectu domini dei ſui, ſicut Dauid pater eius.
Sed ambulauit in via regum Iſrael:inſuper & filium ſuum cõſecrauit, transferens per ignem
ſecundum idola gentium, quæ diſſipauit dominus coram filiis Iſrael. Immolabat quoque
victimas, & adolebat incenſum in excelſis, & in collibus, & ſub omni ligno frondoſo.

Ieruſalẽ obſidetur ab Raſin& Phacee. Iſa.7.a.

Tunc aſcẽdit Raſin rex Syriæ,& Phacee filius Romeliæ rex Iſrael in Ieruſalem ad præ-
liandum:cúmque obſiderent Achaz, non valuerunt ſuperare eum. In tempore illo reſtituit
Raſin rex Syriæ Ailam Syriæ, & eiecit Iudæos de Aila:& Idumæi venerũt in Ailam, & ha-

¶palám, ɿ coram populo
¶per quam tetendit inſidias: ɿ qua coniurauit
**ipſi*
¶turre palatii
¶domum Maacha ɿ Beth-maacha
¶frondoſo ...

B bitauerunt ibi vſque in diem hanc. Miſit autẽ Achaz nuntios ad Theglath-phalaſar regem
Aſſyriorum,dicens,Seruus tuus, & filius tuus ego ſum:aſcende, & saluũ me fac de manu re-
gis Syriæ,& de manu regis Iſrael,qui cõſurrexerunt aduerſum me. Et cum collegiſſet Achaz
argentũ & aurũ quod inueniri potuit in domo domini,& in theſauris regis, miſit regi Aſſy-
riorum munera. Qui & acquieuit volũtati eius:aſcendit enim rex Aſſyriorum in Damaſcũ,
& vaſtauit eam:& tranſtulit habitatores eius Cyrenen, Raſin autem interfecit. Perrexítque
rex Achaz in occurſum Theglath-phalaſar regi Aſſyriorum in Damaſcum.cúmque vidiſſet
altare Damaſci,miſit rex Achaz ad Vriam ſacerdotem exemplar eius, & ſimilitudinẽ iuxta
C omne opus eius. Extruxítque Vrias ſacerdos altare:iuxta omnia quæ præceperat rex Achaz
de Damaſco,ita fecit ſacerdos Vrias,donec veniret rex Achaz de Damaſco. Cúmque veniſ-
ſet rex de Damaſco,vidit altare,& veneratus eſt illud:aſcẽdítque, & immolauit holocauſta,
& ſacrificiũ ſuũ,& libauit libamina,& fudit ſanguinẽ pacificorũ,quæ obtulerat ſuper altare.
Porrò altare æreũ,quod erat corã domino,trãſtulit de facie tẽpli,& de loco altaris & de loco
templi domini:poſuítq; illud ex látere altaris ad aquilonẽ. Præcepit quoq; rex Achaz Vriæ
ſacerdoti,dicẽs,Super altare maius offer holocauſtũ matutinũ,& ſacrificiũ veſpertinũ,& ho
locauſtũ regis,& ſacrificiũ eius,& holocauſtũ vniuerſi populi terræ,& ſacrificia eorũ,& liba-
D mina eorũ:& omnẽ ſanguinẽ holocauſti,& vniuerſum ſanguinẽ victimæ ſuper illud effũdes:
altare verò æreũ erit paratũ ad volũtatem meã. Fecit igitur Vrias ſacerdos iuxta omnia quæ
præceperat rex Achaz. Tulit autem rex Achaz cælatas baſes, & lúterem, qui erat déſuper:&
mare depoſuit de bobus æreis,qui ſuſtentabant illud, & poſuit ſuper pauimentũ ſtratum la-
pide. Muſach quoq; ſabbathi,quod ædificauerat in tẽplo:& ingreſſum regis exterius,conuer-
tit in templũ domini propter regẽ Aſſyriorũ. Reliqua autẽ verborũ Achaz quæ fecit,nónne
hæc ſcripta ſunt in libro ſermonũ dierũ regũ Iuda? Dormiuítq; Achaz cum patribus ſuis,&
ſepultus eſt cũ eis in ciuitate Dauid,& regnauit Ezechias filius eius pro eo. CAP. XVII.

Achaz petit auxiliũ regis Aſſyriorum.

Damaſcus vaſtatur. Raſin interficitur.

Achaz in gratiã regis Aſſyriorũ,ablato dei cultu, diis Syriæ ſacrificat.

Morit Achaz Regnat Ezechias.

¶præceperat] miſerat ¶veneratus eſt] acceſſit ad ¶aſcenditque] obtulitque ſuper illud, ¶tranſtulit de facie tẽpli, & de loco altaris,& de loco tẽpli dñi:] Hebræa ſic habẽt ad verbũ,appropinquare fecit à facie domꝰ dei ĩter altare & domũ dñi, (.i.amouit à tẽplo, ne ſtaret ĩter altare & domum dñi.) ¶paratũ ad volũtatem meã,] erit mihi ad quærendũ (.i. qñ placuerit mihi inquirere.vl,videro quid faciam.) ¶Muſach] i. tegmẽ, tectoriũ,ſiue locꝰ tectus ĩ quo cuſtodes manebãt, q ſabbatho exibant, functi officio.)

A Nno duodecimo Achaz regis Iuda,regnauit Oſee filius Ela in Samaria ſuper Iſrael no
uem annis. Fecítque malum corã domino:ſed non ſicut reges Iſrael qui ante eum fue-
runt. Contra hunc aſcendit Salmanáſar rex Aſſyriorum, & factus eſt ei Oſee ſeruus, redde-
bátque illi tributa. Cúmque deprehendiſſet rex Aſſyriorum Oſee,quòd rebellare nitens,mi-
ſiſſet nuntios ad Sua regem AEgypti,ne præſtaret tributa regi Aſſyriorum ſicut ſingulis an-
nis ſolitus erat,obſedit eum,& vinctum miſit in carcerem. Peruagatúſque eſt* omnem ter-
ram: & aſcendens Samariam, obſedit eam tribus annis. Anno autem nono Oſee, cepit rex
Aſſyriorum Samariam,& tranſtulit Iſrael in Aſſyrios:poſuítque eos in Hala,& in Habor iu-
xta fluuium Gozan,in ciuitatibus Medorũ. Factũ eſt enim,cum peccaſſent filii Iſrael domi-
B no deo ſuo, qui eduxerat eos de terra AEgypti de manu Pharaonis regis AEgypti coluerunt
deos alienos. Et ambulauerunt iuxta ritum gentium quas conſumpſerat dominus in con-
ſpectu filiorum Iſrael,& regum Iſrael:quia ſimiliter fecerant. Et irritauerunt filii Iſrael ver-
bis non rectis dominũ deum ſuum:& ædificauerũt ſibi excelſa in cunctis vrbibus ſuis à tur-
re cuſtodum vſque ad ciuitatem munitam. Fecerúntque ſibi ſtatuas & lucos in omni colle
ſublimi, & ſubter omne lignum nemoroſum: & adolebant ibi incenſum ſuper aras in mo-
rem gentiũ quas tranſtulerat dominus à facie eorũ:fecerúntque verba peſſima irritantes do-
minũ,& coluerunt immunditias de quibus præceperat eis dominus ne facerent verbum hoc.
Et teſtificatus eſt dominus in Iſrael & in Iuda per manũ omnium prophetarũ & videntium,
dicens, Reuertimini à viis veſtris peſſimis, & cuſtodite præcepta mea & ceremonias, iuxta
omnẽ legem quã præcepi patribus veſtris:& ſicut miſi ad vos in manu ſeruorũ meorũ pro-
C phetarũ. Qui non audierunt, ſed indurauerũt ceruicem ſuam iuxta ceruicem patrum ſuorũ
qui noluerũt obedire domino deo ſuo. Et abiecerunt legitima eius, & pactum quod pepigit
cum patribus eorũ,& teſtificationes quibus teſtificatus eſt eos:ſecutíque ſunt vanitates,& va
ne egerũt:& ſecuti ſunt gentes quæ erant per circuitũ eorũ,ſuper quibus præceperat domi-
nus eis vt nõ facerent ſicut & illæ faciebãt. Et dereliquerũt omnia præcepta domini dei ſui:
fecerúntque ſibi conflatiles duos vitulos,& lucos, & adorauerunt vniuerſam militiam cæli:
ſeruierúntque Baal, & conſecrauerunt filios ſuos, & filias ſuas per ignem: & diuinationibus
inſeruiebant & auguriis:& tradiderunt ſe vt facerẽt malum corã domino,vt irritarent eum.
Iratúſque eſt dominus vehemẽter Iſraeli,& abſtulit eos à conſpectu ſuo, & nõ remanſit niſi

Oſee rex Iſrael captus, vnà cũ regno trãſfertur in Aſſyrios.

Samaria capitur à rege Aſſur. 3.18.c.

Cauſa captiuitatis Iſrael, idololatria.

Iere.25.b

Vituli aurei. Filios conſecrãt p ignẽ. Diuinatiões.

¶obſedit] clauſit *rex Aſſur

¶iuxta fluuium] flumie (LXX,fluuiis)

¶irritauerũt filii Iſrael verbis non rectis] occulta fecerũt filii Iſrael quæ non erãt recta ante (vetera latina exẽplaria legũt operuerunt) ¶nemoroſum:] vl,viride: ¶aras] loĩa excelſa ⁎verbum ¶omniũ videntiũ,] oẽm viſionem, ¶ceremonias] decreta mea ¶ſicut] quam

¶noluerũt obedire] nõ crediderunt ¶abiecerunt legitima] contempſerunt decreta

tribus Iuda tantummodo. Sed nec ipſe Iuda cuſtodiuit mandata domini ſui: verùm ambula-
uit in erroribus Iſrael, quos operatus fuerat. Proiecítque dominus omne ſemen Iſrael, & af-
flixit eos, & tradidit eos in manu diripientium, donec proiiceret eos à facie ſua: ex eo iam
tempore, quo ſciſſus eſt Iſrael à domo Dauid, & conſtituerunt ſibi regem Ieroboam filium D
Nabat: ſeparauit enim Ieroboam Iſrael à domino, & peccare eos fecit peccatum magnum. Et
ambulauerũt filii Iſrael in vniuerſis peccatis Ieroboam quæ fecerat: non receſſerũt ab eis, vſ-
quequo dominus auferret Iſrael à facie ſua, ſicut locutus fuerat in manu omnium ſeruorum
ſuorũ prophetarũ: translatúſq; eſt Iſrael de terra ſua in Aſſyrios vſque in diem hanc. Ad-
duxit autem rex Aſſyriorũ de Babylone, & de Cutha, & de Aua, & de Emath, & de Sephar-
uáim: & collocauit eos in ciuitatibus Samariæ pro filiis Iſrael: qui poſſederunt Samariam, &
habitauerunt in vrbibus eius. Cúmque ibi habitare cœpiſſent, non timebant dominũ: & im-
miſit in eos dominus leones qui interficiebant eos. Nuntiatúmque eſt regi Aſſyriorũ, & di- E
ctum, Gentes quas tranſtuliſti, & habitare feciſti in ciuitatibus Samariæ, ignorant legitima
dei terræ, & immiſit in eos dominus leones: & ecce, interficiunt eos, eo quòd ignorent ritum
dei terræ. Præcepit autem rex Aſſyriorum, dicens, Ducite illuc vnũ de ſacerdotibus, quos in-
de captiuos adduxiſtis, & vadat, & habitet cum eis: & doceat eos legitima dei terræ. Igitur
cum veniſſet vnus de ſacerdotibus his qui captiui ducti fuerant de Samaria, habitauit in
Bethel, & docebat eos quomodo colerent dominũ. Et vnaquæque gens fabricata eſt deũ ſuũ:
poſuerúntque eos in phanis excelſis quæ fecerant Samaritæ gens & gens in vrbibus ſuis in
quibus habitabant. Viri enim Babylonii fecerunt Socoth-benoth: viri autem Cuthæi fece-
runt Nergel: & viri de Emath fecerunt Aſima. Porrò Heuæi fecerũt Nebahaz & Tharthac. F
Hi autem qui erant de Sepharuáim, comburebant filios ſuos igni, Adramélech & Aname-
lech diis Sepharuáim, & nihilominus colebant dominum. Fecerũt autem ſibi de nouiſſimis
ſacerdotes excelſorum, & ponebant eos in phanis ſublimibus. Et cum dominum colerent,
diis quoque ſuis ſeruiebant iuxta conſuetudinem gentium, de quibus translati fuerant Sa-
mariam. Vſque in præſentem diem morem ſequuntur antiquum: non timent dominum,
neque cuſtodiunt ceremonias eius, atque iudicia & legem & mandatum quod præceperat
dominus filiis Iacob, quem cognominauit Iſrael: & percuſſerat cum eis pactum, & manda-
uerat eis, dicens, Nolite timere deos alienos, & non adoretis eos, neque colatis eos, & non G
immoletis eis. Sed dominum deum veſtrum qui eduxit vos de terra AEgypti in fortitudi-
ne magna, & in brachio extento: ipſum timete, & illum adorate, & ipſi immolate. Cere-
monias quoque, & iudicia & legem & mandatum quod ſcripſit vobis, cuſtodite, vt facia-
tis cunctis diebus: & non timeatis deos alienos. Et pactum quod percuſſit vobiſcum, nolite
obliuiſci: nec colatis deos alienos, ſed dominum deum veſtrum timete, & ipſe eruet vos de
manu omnium inimicorum veſtrorum. Illi verò non audierunt, ſed iuxta conſuetudinem
ſuam priſtinam perpetrabant. Fuerunt igitur gentes iſtæ timentes quidem dominum, ſed ni-
hilominus & idolis ſuis ſeruientes: nam filii eorum, & nepotes, ſicut fecerunt patres ſui, ita
faciunt vſque in præſentem diem.

CAP. XVIII. A

ANno tertio Oſee filii Ela regis Iſrael, regnauit Ezechias filius Achaz regis Iuda. Vigin
tiquinque annorum erat cum regnare cœpiſſet: & vigintinouem annis regnauit in Ie-
ruſalem: nomen matris eius Abi filia Zachariæ. Fecítque quod erat bonum coram domi-
no, iuxta omnia quæ fecerat Dauid pater eius. Ipſe diſſipauit excelſa, & contriuit ſtatuas, &
ſuccidit lucos, confregítque ſerpentem æneum, quem fecerat Moyſes: ſiquidem vſque ad il-
lud tempus filii Iſrael adolebant ei incenſum: vocauítque nomen eius Nehuſtan. In domino
deo Iſrael ſperauit: itaque poſt eum non fuit ſimilis ei de cunctis regibus Iuda, ſed neque in B
his qui ante eum fuerunt: & adhæſit domino, & non receſſit à veſtigiis eius, fecítque manda-
ta eius quæ præceperat dominus Moyſi. Vnde & erat dominus cum eo, & in cunctis ad quæ
procedebat, ſapienter ſe agebat. Rebellauit quoque contra regem Aſſyriorum, & non ſerui-
uit ei. Ipſe percuſſit Philiſthæos vſque ad Gazam, & omnes terminos eorum, à turre cuſto-
dum vſque ad ciuitatem munitam. Anno quarto regis Ezechiæ, qui erat annus ſepti-
mus Oſee filii Ela regis Iſrael, aſcendit Salmanáſar rex Aſſyriorum in Samariam, & oppu-
gnauit eam, & cepit. Nam poſt annos tres, anno ſexto Ezechiæ, id eſt nono anno Oſee regis C
Iſrael, capta eſt Samaria: & tranſtulit rex Aſſyriorum Iſrael in Aſſyrios, collocauítque eos in

---

3.reg.12.e. Ieroboam.

Iere.25.b

Aſſyriis habitãtibus Samariam pro Iſraelitis, immittit deus leones.

Variigentiũ dii.

Socoth-benoth. Nergel. Nebahaz. Tharthac. Adramèlech. Anamélech. Deo & demonib⁹ ſeruiũt.

Geñ.32.f.

Deus timendus, adorandus, ei ĩmolãdum.

Pacti dei mores.

Deo & idolis ſeruiunt.

Regnat Ezechias pius poſt impiũ Achaz patrẽ. 2.par.29.a

Serpẽs Moyſi æne⁹ cõfringit, quẽ adorabat popul⁹ num.21.c. Laus Ezechiæ.

Salmanáſar capta Samaria transfert Iſraelem in Aſſyrios. 3.17.a

¶erroribus Iſrael, quos operatus fuerat.] decretis Iſrael quæ fecerunt.

¶ex eo iam tẽpore, quo ſciſſus eſt Iſrael] abſciſſus fuerat

¶legitima] iudicia (vel ritum)

¶legitima] ritum

¶gens & gens] ſingulæ gentes

¶colebãt] timebãt

¶ponebãt eos] ſacrificabant eis

¶colerẽt,] timerẽt

¶ceremonias] ſtatuta

¶Ceremonias] ſtatuta

Hala, & in Habor fluuiis Gozan in ciuitatibus Medorũ: quia non audierunt vocem domini dei ſui,ſed prætergreſſi ſunt pactum eius:omnia quæ præceperat Moyſes ſeruus domini,non audierunt,neque fecerunt.

Iſrael quare captiuus.

Anno quartodecimo regis Ezechiæ, aſcendit Sennacherib rex Aſſyriorum,ad vniuerſas ciuitates Iuda munitas:& cepit eas. Tunc miſit Ezechias rex Iuda, nuntios ad regem Aſſyriorum in Lachis,dicens,Peccaui,recede à me, & omne quod impoſueris mihi,feram. Indixit itaque rex Aſſyriorum Ezechiæ regi Iudæ,trecenta talenta argen-

Ezechias ſe ſubmittit regi Aſſyriorũ. 2.par.32.a.Iſa.36.a.eccl.48.c

D ti,& triginta talenta auri. Deditque Ezechias omne argentum quod repertum fuerat in domo domini,& in theſauris * regis. In tempore illo confregit Ezechias valuas templi domini, & laminas auri quas ipſe affixerat,& dedit eas regi Aſſyriorum.

*domus

¶laminas quas ipſe affixerat, ˥ colũnas quas obtexerat (Chal.interp. limina vel poſtes habet. alii trabes vertũt.)

Miſit autem rex Aſſyriorum Tharthan,& Rabſaris,& Rabſacen de Lachis ad regem Ezechiam cum manu valida,Ieruſalem:qui cum aſcendiſſent,venerunt Ieruſalem,& ſteterunt iuxta aquæductum piſcinæ ſuperioris,quæ eſt in via agri fullonis. Vocauerúntque regẽ: egreſſus eſt autem ad eos Eliacim filius Helciæ præpoſitus domus,& Sobna ſcriba, & Ioahe filius Aſaph à commentariis. Dixitque ad eos Rabſaces, Loquimini * Ezechiæ, Hæc dicit rex magnus rex Aſſyriorum, Quæ eſt iſta fiducia qua niteris? Forſitan iniſti conſilium,vt prępares te ad prælium:in quo confidis,vt audeas rebellare*? An ſperas in baculo arundineo atq; confracto AEgypto? ſuper quem

Sennacherib minatur Ezechiæ.

*obſecro

¶Forſitã iniſti cõſiliũ,vt prępares te ad pręliũ: ˥ dixiſti (alii, ita puto) conſiliũ & vis tua ad præliũ,tãtummodo eſt in labiis tuis:

*contra me

E ſi incubuerit homo, comminutus ingreditur manum eius, & perforabit eam: ſic eſt Pharao rex AEgypti,omnibus qui confidunt in ſe. Quòd ſi dixeritis mihi,In domino deo noſtro habemus fiduciam:nónne iſte eſt cuius abſtulit Ezechias excelſa & altaria? & præcepit Iudæ,& Ieruſalem, Ante altare,hoc adorabitis in Ieruſalem? Nunc igitur tranſite ad dominum meum regem Aſſyriorum,& dabo vobis duo millia equorum, & videte an habere valeatis aſcenſores eorum. Et quomodo poteſtis reſiſtere ante vnum ſatrapam de ſeruis domini mei minimis? An fiduciam habes in AEgypto propter currus & equites? Nunquid ſine Domini voluntate aſcendi ad locum iſtum,vt demolirer eum? dominus dixit mihi, Aſcẽde ad terram hanc, & demolire eam. Dixerunt autem Eliacim filius Helciæ,& Sobna ſcriba, & Ioahe, Rabſaci, Precamur vt loquaris nobis ſeruis tuis Syriace,ſiquidem intelligimus hanc linguam: & non

Blaſphemia.

¶trãſite ad dñm meũ regẽ ˥ fideiuſſorẽ da (vel, da vadem domino meo regi)

¶poteſtis reſiſtere ante vnũ ſatrapam ˥ vertere facies faciẽ ducis Heb.pro, reſiſtere poteris & vertere in fugam)

¶ſine Domini volũtate ˥ ſine Domino

F loquaris nobis Iudaice audiente populo qui eſt ſuper murum. Reſpondítque eis Rabſaces,dicens, Nunquid ad dominum tuum, & ad te miſit me dominus meus, vt loquerer ſermones hos,& non potius ad viros qui ſedent ſuper murum,vt comedant ſtercora ſua,& bibant vrinam ſuam vobiſcum? Stetit itaque Rabſaces,& exclamauit voce magna Iudaice,& ait, Audite verba regis magni,regis Aſſyriorum. Hæc dicit rex, Non vos ſeducat Ezechias: non enim poterit eruere vos de manu mea. Neque fiduciam vobis tribuat ſuper dominum , dicens, Eruens liberabit nos dominus, & non tradetur ciuitas hæc in manu regis Aſſyriorum. Nolite audire Ezechiam. Hæc enim dicit rex Aſſyriorum, Facite mecum quod vobis eſt vtile, & egredimini ad me:& comedet vnuſquiſque de vinea ſua,& de ficu ſua:& bibetis aquas de ciſternis veſtris,donec veniam,& transferam vos in terram quæ ſimilis eſt terræ veſtræ, in ter-

¶mea. ˥ eius.

Sennacherib blaſphemus pbris afficit deũ viuẽtem.

¶quod vobis eſt vtile, ˥ bñdictionẽ (i. pacem vel ſalutationem,vel fœdus)

G ram fructiferam,& fertilem vini,terram panis & vinearum,terram oliuarum, & olei ac mellis:& viuetis,& non moriemini. Nolite audire Ezechiam,qui vos decipit, dicens, Dominus liberabit nos. Nunquid liberauerunt dii gentium terram ſuam de manu regis Aſſyriorũ? Vbi eſt deus Emath,& Arphad? Vbi eſt deus Sepharuáim, Ana & Aua? Nunquid liberauerũt Samariam de manu mea? Quinam illi ſunt in vniuerſis diis terrarum, qui eruerunt regionem ſuam de manu mea,vt poſſit eruere dominus Ieruſalẽ de manu mea? Tacuit itaque populus, & non reſpondit ei quicquam: ſiquidem præceptũ regis acceperant vt non reſponderent ei, Venitq; Eliacim filius Helciæ,præpoſitus domus,& Sobna ſcriba, & Ioahe filius Aſaph à cõmentariis,ad Ezechiam ſciſſis veſtibus,& nuntiauerunt ei verba Rabſacis. CAP. XIX.

¶qui vos decipit, ˥ qui ſuadet vobis,

A QVæ cum audiſſet Ezechias rex,ſcidit veſtimenta ſua,& opertus eſt ſacco,ingreſſúſque eſt domum domini. Et miſit Eliacim præpoſitum domus,& Sobnam ſcribam,& ſenes de ſacerdotibus opertos ſaccis,ad Iſaiam prophetam filium Amos. Qui dixerunt ei, Hæc dicit Ezechias, Dies tribulationis,& increpationis,& blaſphemiæ dies iſte: venerunt filii vſque ad partum, & vires non habet parturiens. Si fortè audiat dominus deus tuus vniuerſa verba Rabſacis, quem miſit rex Aſſyriorum dominus ſuus, vt exprobraret deum viuentem, & argueret verbis quæ audiuit dominus deus tuus:& fac orationẽ pro reliquiis,quæ repertæ ſunt.

Mittit Ezechias nũtios ad Iſaiam,ob Sennacherib iſa.37.a

¶exprobraret ˥ probris afficeret

Venerunt ergo ſerui regis Ezechiæ ad Iſaiam. Dixitque eis Iſaias, Hæc dicetis domino

Promittit deus victoriã Ezechiæ, & regis Aſſyriæ mortem prædicit.

veſtro, Hæc dicit dominus, Noli timere à facie ſermonum quos audiſtis quibus blaſphemauerunt pueri regis Aſſyriorum me. Ecce ego immittam ei ſpiritum, & audiet nuntium, & reuertetur in terram ſuam, & deiiciam eum gladio in terra ſua. Reuerſus eſt ergo Rabſaces, & inuenit regem Aſſyriorum expugnantem Lobnam: audierat enim quòd receſſiſſet de Lachis. Cúmque audiſſet de Tharáca rege AEthiopiæ, dicentes, Ecce, egreſſus eſt vt pugnet aduerſum te: & iret contra eum, miſit nuntios ad Ezechiam, dicens, Hæc dicite Ezechiæ regi Iuda, Non te ſeducat deus tuus, in quo habes fiduciam: neque dicas, Non tradetur Ieruſalem in manus regis Aſſyriorum. Tu enim ipſe audiſti quæ fecerunt reges Aſſyriorum vniuerſis terris, quomodo vaſtauerunt eas: tu ergo ſolus poteris liberari? Nunquid liberauerũt dii gentium ſingulos, quos vaſtauerunt patres mei, Gozan videlicet, & Haran, & Reſeph, & filios Eden, qui erant in Thelaſſar? Vbi eſt rex Emath, & rex Arphad, & rex ciuitatis Sepharuáim, Ana, & Aua?

Blaſphemia Sennacherib

Orat Ezechias auxiliũ cõtra regẽ Aſſur vt cognoſcat de⁹ Iſrael eſſe deus ſolus.

Itaque cum accepiſſet Ezechias literas de manu nuntiorum, & legiſſet eas, aſcendit in domum domini, & expandit eas coram domino, & orauit in conſpectu eius, dicens, Domine deus Iſrael, qui ſedes ſuper cherubim, tu es deus ſolus regum omnium terræ: tu feciſti cælum & terram. Inclina* aurem tuam & audi: aperi domine oculos tuos, & vide, & audi omnia verba Sennacherib, qui miſit vt exprobraret deum viuentem. Verè domine diſſipauerunt reges Aſſyriorum gentes, & terras earum. Et miſerunt deos eorum in ignem: non enim erant dii, ſed opera manuum hominum ex ligno & lapide, & perdiderunt eos. Nunc igitur domine deus noſter, ſaluos nos fac de manu eius, vt ſciant omnia regna terræ quia tu es dominus deus ſolus.

Iſaias conſolatur Ezechiã, victoriã nuntians.

Miſit autem Iſaias filius Amos ad Ezechiam, dicens, Hæc dicit dominus deus Iſrael, Quæ deprecatus es me ſuper Sennacherib rege Aſſyriorum, audiui. Iſte eſt ſermo quem locutus eſt dominus de eo, Spreuit te, & ſubſannauit te virgo filia Sion, poſt tergum tuum caput mouit filia Ieruſalem. Cui exprobraſti, & quem blaſphemaſti? contra quem exaltaſti vocem tuam, & eleuaſti in excelſum oculos tuos? contra ſanctum Iſrael. Per manum ſeruorum tuorum exprobraſti domino, & dixiſti, In multitudine curruum meorum aſcendi excelſa montium in ſummitate Libani, & ſuccídi ſublimes cedros eius, & electas abietes illius. Et ingreſſus ſum vſque ad terminos eius, & ſaltũ Carmeli eius ego ſuccídi. Et bibi aquas alienas, & ſiccaui veſtigiis pedum meorum omnes aquas clauſas. Nunquid audiſti quid ab initio fecerim? Ex diebus antiquis plaſmaui illud, & nunc adduxi: erúntque in ruinam colliũ compugnantium ciuitates munitæ. Et qui ſedent in eis, humiles manu: contremuerunt & cõfuſi ſunt, facti ſunt velut fœnum agri, & virens herba tectorũ, quæ areſecta eſt antequam veniret ad maturitatem. Habitaculum tuum, & egreſſum tuum, & introitum tuum, & viam tuã ego præſciui, & furorem tuum contra me. Inſaniſti in me, & ſuperbia tua aſcendit in aures meas: ponam itaque circulum in naribus tuis, & chamum in labiis tuis, & reducam te in viam per quam veniſti.

Signũ futuræ victoriæ.

Tibi autem Ezechia hoc erit ſignum, Comede hoc anno quæ repereris: in ſecundo autem anno quæ ſponte naſcuntur: porrò in tertio anno ſeminate & metite: plantate vineas, & comedite fructum earum. Et quodcunque reliquum fuerit de domo Iuda, mittet radicem deorſum, & faciet fructũ ſurſum. De Ieruſalem quippe egredientur reliquiæ, & quod ſaluetur de monte Sion: zelus domini exercituum faciet hoc. Quam ob rem hæc dicit dominus de rege Aſſyriorum, Non ingredietur vrbem hanc, nec mittet in eam ſagittam, nec occupabit eam clypeus, nec circundabit eam munitio. Per viam qua vênit, reuertetur: & ciuitatem hanc non ingredietur, dicit dominus. Protegámque vrbem hanc, & ſaluabo eam propter me & propter Dauid ſeruum meum.

Propter ſeipſũ ſaluat de⁹: & promiſſiones ſuas.

Angelus dñi occidit exercitũ Sennacherib. tob.1.d. ecclĩ.48.d. iſa. 37.g 1 mac.7.f 2.mac.8.e

Factum eſt igitur in nocte illa, venit angelus domini, & percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octogintaquinque millia. Cúmque diluculo ſurrexiſſet, vidit omnia corpora mortuorum: & recedens abiit, & reuerſus eſt Sennacherib rex Aſſyriorum, & manſit in Niniue. Cúmque adoraret in templo Neſroch deum ſuum, Adramélech & Saraſar filii eius percuſſerunt eum gladio, fugerúntque in terram Armeniorum, & regnauit Aſarhaddon filius eius pro eo.

Occiditur Sẽnacherib à filiis ſuis.

CAP. XX.

AEgrotanti Ezechiæ prædicit Iſaias mortẽ. 2. par. 32. f. iſa. 38. a. ecclĩ. 48. d.

Orõ Ezechię

Ambulare in veritate.

Fletus.

IN diebus illis ægrotauit Ezechias vſque ad mortem: & venit ad eum Iſaias filius Amos propheta, dixítque ei, Hæc dicit dominus, Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, & non viues. Qui conuertit faciem ſuam ad parietem, & orauit dominum, dicens, Obſecro domine, memento quæſo quomodo ambulauerim corã te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum eſt coram te fecerim. Fleuit itaque Ezechias fletu magno. Et antequam egrede-

B Blaſphemauerunt] probris affecerunt

¶neque dicas,] di-cendo,

C

▸ſolus

*domine

D ¶exprobraret] probris afficeret & infra.

E

F

G

A

retur Iſaias mediam partem atrii, factus eſt ſermo domini ad eum, dicens, Reuertere, & dic Tēpus vitæ prolongatur Ezechiæ.
Ezechiæ duci populi mei, Hæc dicit dominus deus Dauid patris tui, Audiui orationē tuam,
B vidi lachrymam tuam: ecce, ſanaui te, die tertio aſcendes templum domini. Et addam diebus
tuis quindecim annos: ſed & de manu regis Aſſyriorum liberabo te, & ciuitatem hanc, & pro-
tegam vrbem iſtam propter me, & propter Dauid ſeruum meum. Dixitque Iſaias, Afferte Propter ſe & promiſſa ſaluat deus.
maſſam ficorum. Quam cum attuliſſent, & poſuiſſent ſuper vlcus eius, curatus eſt. Dixit au-
tem Ezechias ad Iſaiam, Quod erit ſignum quia dominus me ſanabit, & quia aſcenſurus ſum Signū ſanitatis accipit Ezechias ī horoſcopo.
die tertia templum domini? Cui ait Iſaias, Hoc erit ſignum à domino, quòd facturus ſit do-
minus ſermonem quem locutus eſt: vis vt aſcendat vmbra decem lineis, an vt reuertatur to-
tidem gradibus? Et ait Ezechias, Facile eſt vmbram creſcere decem lineis: nec hoc volo vt
fiat, ſed vt reuertatur retrorſum decem gradibus. Inuocauit itaque Iſaias propheta dominum,
C & reduxit vmbram per lineas, quibus iam deſcēderat in horologio Achaz, retrorſum decem
gradibus. In tempore illo miſit Berodach Baladan filius Baladan rex Babyloniorum, li- Recipit munera a rege Berodach. iſa.39.a
teras, & munera ad Ezechiam: audierat enim quòd ægrotaſſet Ezechias. Lætatus eſt autem in
aduentu eorum Ezechias, & oſtendit eis domum aromatum, & aurum, & argentum, & pi-
gmenta varia, vnguenta quoque, & domū vaſorum ſuorum, & omnia quæ habere poterat in
theſauris ſuis. Non fuit verbum quod non monſtraret eis Ezechias in domo ſua, & in omni
poteſtate ſua. Venit autem Iſaias propheta ad regem Ezechiam, dixitq; ei, Quid dixerūt viri Increpat ab Iſaia ob oſtētatos theſauros.
iſti? aut vnde venerunt ad te? Cui ait Ezechias, De terra longinqua venerunt ad me de Baby-
lone. At ille reſpondit, Quid viderunt in domo tua? Ait Ezechias, Omnia quæcunq; ſunt in
D domo mea, viderunt: nihil eſt quod non monſtrauerim eis in theſauris meis. Dixit itaque
Iſaias Ezechiæ, Audi ſermonem domini, Ecce dies venient, & auferentur omnia quæ ſunt in Captiuitatē Babylonicā prædicit ei.
domo tua, & quæ condiderunt patres tui vſque in diem hanc, in Babylonem: non remanebit
quicquam, ait dominus. Sed & de filiis tuis qui egredientur ex te, quos generabis, tollent, &
erunt eunuchi in palatio regis Babylonis. Dixitque Ezechias ad Iſaiam, Bonus ſermo domi-
ni, quem locutus es: ſit pax & veritas in diebus meis. Reliqua autem ſermonum Ezechiæ, & Pacē, & promiſſū vitę tēpus 15 annorum petit.
omnis fortitudo eius, & quomodo fecerit piſcinam, & aquæductum, & introduxerit aquas in
ciuitatem, nónne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonū dierum regum Iuda? Dormiuitque Eze- Moritur. Succedit Manaſſes.
chias cum patribus ſuis, & regnauit Manaſſes filius eius pro eo.

CAP. XXI.

A DVodecim annorum erat Manaſſes cum regnare cœpiſſet, & quinquagintaquinque annis Impius Manaſſes inſtaurat idôla. 2.par.33.a
regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Haphſiba. Fecitque malum in conſpectu do-
mini, iuxta idôla gentium, quas deleuit dominus à facie filiorum Iſrael. Conuerſúſque eſt, &
ædificauit excelſa quæ diſſipauerat Ezechias pater eius: & erexit aras Baal, & fecit lucos ſicut
fecerat Achab rex Iſrael: & adorauit omnem militiam cæli, & coluit eam. Extruxítque aras
in domo domini, de qua dixit dominus, In Ieruſalem ponam nomen meum. Et extruxit 2.Reg.7.b
altaria vniuerſæ militiæ cæli in duobus atriis templi domini. Et traduxit filium ſuum per
ignem: & ariolatus eſt, & obſeruauit auguria, & fecit pythones, & aruſpices multiplicauit, vt
faceret malum coram domino, & irritaret eum. Poſuit quoque idôlum luci, quem fecerat in
B templo domini, ſuper quo locutus eſt dominus ad Dauid, & ad Salomonem filium eius, In 2.Reg.7.b 3.reg.8.b
templo hoc & in Ieruſalem quam elegi de cunctis tribubus Iſrael, ponam nomen meum in
ſempiternum. Et vltrà non faciam cōmoueri pedem Iſrael de terra quam dedi patribus eo-
rum: ſi tamen cuſtodierint opere omnia quæ præcepi eis, & vniuerſam legem quam manda-
uit eis ſeruus meus Moyſes. Illi verò non audierunt: ſed ſeducti ſunt à Manaſſe, vt facerent
malum ſuper gentes quas contriuit dominus à facie filiorum Iſrael. Locutúſque eſt do-
minus in manu ſeruorum ſuorum prophetarum, dicens, Quia fecit Manaſſes rex Iuda abo- Iere.15.a
minationes iſtas peſſimas ſuper omnia quæ fecerunt Amorrhæi ante eum, & peccare fecit
etiam Iudam in immūditiis ſuis: propterea hæc dicit dominus deus Iſrael, Ecce ego inducam
C mala ſuper Ieruſalem, & Iudam: vt quicunque audierit, tinniant ambæ aures eius. Et exten-
dam ſuper Ieruſalem funiculum Samariæ, & pondus domus Achab: & delebo Ieruſalem, ſi-
cut deleri ſolent tabulæ: delens vertam, & ducam crebrius ſtylum ſuper faciem eius. Dimit-
tam verò reliquias hæreditatis meæ, & tradam eas in manus inimicorum eius: eruntque in
vaſtitatem, & in rapinam cunctis aduerſariis ſuis: eò quòd fecerint malum corā me, & perſe-
uerauerint irritantes me ex die qua egreſſi ſunt patres eorū ex AEgypto, vſque ad hanc diem.

¶lineis,] gradibus,
¶creſcere] declinare
¶aromatū,] deſyderabiliū ſuorū. Chal. īterp. oēm domum gazarum ſuarum,
¶verbum] quicquā
¶ariolatus eſt,] vel, obſeruauit tēpora,
¶malum ſuper] peius quàm
¶immunditiis] vel, idôlis
¶delebo] abſtergam
¶deleri ſolent tabulæ: delēs vertā, & ducā crebrius ſtylū ſuper faciē ei9.] abſterget quiſpiā ſcutellā, & terſam vertit ſup faciem ſuam.

Inſuper & ſanguinem innoxium fudit Manaſſes multum nimis, donec impleret Ieruſalem vſque ad os: abſque peccatis ſuis quibus peccare fecit Iudam, vt faceret malum coram domino. Reliqua autem ſermonum Manaſſe, & vniuerſa quæ fecit, & peccatum eius quod peccauit: nónne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iuda? Dormiuítque Manaſſes cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in horto domus ſuæ, in horto Oza: & regnauit Amon filius eius pro eo.

Moritur Manaſſes.

Amon impii patris impius filius, regnat pro Manaſſe.

Vigintiduorum annorum erat Amon cum regnare cœpiſſet: duobus quoque annis regnauit in Ieruſalem. nomen matris eius Meſſalémeth filia Harus de Iateba. Fecítque malum in conſpectu domini, ſicut fecerat Manaſſes pater eius. Et ambulauit in omni via per quam ambulauerat pater eius: ſeruiuítque immunditiis, quibus ſeruierat pater eius, & adorauit eas, & dereliquit dominum deum patrum ſuorum, & non ambulauit in via domini. Tetenderúntque ei inſidias ſerui ſui, & interfecerunt regem in domo ſua. Percuſſit autem populus terræ omnes qui coniurauerant contra regem Amon: & conſtituerunt ſibi regem Ioſiam filium eius pro eo. Reliqua autem ſermonum Amon quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iuda? Sepeliérúntque eum in ſepulchro ſuo in horto Oza: & regnauit Ioſias filius eius pro eo.

A ſeruis interficitur Amon

Ioſias filius Amon, cõſtituitur rex.

CAP. XXII.

Ioſias pius. 2.par.34.a

OCto annorum erat Ioſias cum regnare cœpiſſet, & triginta vno anno regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Idida, filia Adaia de Beſecath. Fecítque quod placitũ erat coram domino, & ambulauit per omnes vias Dauid patris ſui: non declinauit ad dexteram, ſiue ad ſiniſtram.

Ioſiæ cura, in inſtaurando templo.

Anno autem octauodecimo regis Ioſiæ, miſit rex, Saphan filium Aſalia, filii Meſſulam ſcribam templi domini, dicens, Vade ad Helciam ſacerdotem magnum, vt confletur pecunia quæ illata eſt in templum domini, quam collegerunt ianitores à populo, detúrq; fabris per præpoſitos in domo domini: qui & diſtribuant eam his qui operantur in templo domini, ad inſtauranda ſartatecta templi: tignariis videlicet & cæmentariis, & iis qui interrupta componunt: & vt emantur ligna, & lapides de lapicidinis ad inſtaurãdum templum domini. Veruntamen non ſupputetur eis argẽtum quod accipiunt, ſed in poteſtate habeant, & in fide.

Deuteronomiũ reperit.

Dixit autem Helcias pontifex ad Saphan ſcribam, Librum legis reperi in domo domini. Dedítque Helcias volumen Saphan, qui & legit illud. Venit quoque Saphan ſcriba ad regem, & renuntiauit ei quod præceperat, & ait, Conflauerunt ſerui tui pecuniam, quæ reperta eſt in domo domini: & dederunt vt diſtribueretur fabris à præfectis operum templi domini. Narrauit quoq; Saphan ſcriba regi, dicens, Librũ dedit mihi Helcias ſacerdos. Quem cum legiſſet Saphan corã rege, & audiſſet rex verba libri legis domini, ſcidit veſtimenta ſua. Et præcepit * Helciæ ſacerdoti, & Ahicam filio Saphan, & Achobor filio Michaia, & Saphan ſcribæ, & Aſaiæ ſeruo regis, dicens, Ite, & conſulite dominum ſuper me, & ſuper populo, & ſuper omni Iuda, de verbis voluminis iſtius quod inuẽtum eſt: magna enim ira domini ſuccenſa eſt contra nos: quia non audierunt patres noſtri verba libri huius, vt facerent omne quod ſcriptum eſt nobis.

Ioſias cõſulit dominũ per Holdã prophetiſſam, de libro Deuteronomii neglecto à patrib⁹.

Ierunt itaque Helcias ſacerdos, & Ahicam, & Achobor, & Saphan, & Aſaia ad Holdam prophetidem vxorem Sellum filii Thecuæ, filii Araas cuſtodis veſtium, quæ habitabat in Ieruſalem, in Secunda: locutíque ſunt ad eam. Et illa reſpondit eis, Hæc dicit dominus deus Iſrael, Dicite viro qui miſit vos ad me, Hæc dicit dominus, Ecce, ego adducam mala ſuper locum iſtum, & ſuper habitatores eius, omnia verba legis quæ legit rex Iuda: quia dereliquerunt me, & ſacrificauerunt diis alienis, irritantes me in cunctis operibus manuum ſuarum: & ſuccẽdetur indignatio mea in loco hoc, & non extinguetur. Regi autem Iuda qui miſit vos vt cõſuleretis dominum, ſic dicetis, Hæc dicit dominus deus Iſrael, Pro eo quòd audiſti verba voluminis, & perterritum eſt cor tuum, & humiliatus es coram domino, auditis ſermonibus contra locum iſtum, & habitatores eius, quòd videlicet fierent in ſtuporem & in maledictum: & ſcidiſti veſtimenta tua, & fleuiſti coram me, & ego audiui, ait dominus: idcirco colligam te ad patres tuos, & colligêris ad ſepulchrum tuum in pace, vt non videant oculi tui omnia mala quæ inducturus ſum ſuper locum iſtum.

Ioſias credulus verbis dei, exauditur.

Fletus.

CAP. XXIII.

Ioſias legit deuteronomium coram populo. 2.pa.34.f

ET renuntiauerunt regi quod dixerat. Qui miſit: & congregati ſunt ad eum omnes ſenes Iuda & Ieruſalem. Aſcendítque rex templum domini, & omnes viri Iuda, vniuerſiq; qui habitabant in Ieruſalem cum eo ſacerdotes & prophetæ, & omnis populus à paruo vſque ad magnum: legítque cunctis audientibus omnia verba libri fœderis, qui inuentus eſt in domo domini. Stetítque rex ſuper gradum: & fœdus percuſſit coram domino, vt ambularent poſt

Fœdus percutit cũ dño ſeruandæ legis.

dominū,& cuſtodirent præcepta eius, & teſtimonia,& ceremonias in omni corde,& in tota anima,& ſuſcitarent verba fœderis huius,quæ ſcripta erant in libro illo:acquieuítque populus pacto. Et præcepit rex Helciæ pontifici,& ſacerdotibus ſecundi ordinis,& ianitoribus, vt proiicerent de templo domini omnia vaſa quæ facta fuerant Baal,& luco,& vniuerſæ militiæ cæli:& combuſſit ea foris Ieruſalem in cōualle Cedron,& tulit puluerem eorū in Bethel. B Et deleuit aruſpices quos poſuerant reges Iuda ad ſacrificandum in excelſis per ciuitates Iuda,& in circuitu Ieruſalem:& eos qui adolebant incenſum Baal,& Soli & Lunæ,& duodecim ſignis, & omni militiæ cæli. Et efferri fecit lucum de domo domini foras Ieruſalem in conualle Cedron:& cōbuſſit eum ibi,& redegit in puluerem,& proiecit ſuper ſepulchra vulgi.Deſtruxit quoque ædiculas effœminatorū,quæ erant in domo domini, pro quibus mulieres texebant quaſi domunculas luci. Congregauítque omnes ſacerdotes de ciuitatibus Iuda:& contaminauit excelſa,vbi ſacrificabant ſacerdotes,de Gabaa vſque Ber-ſábee: & deſtruxit aras portarum in introitu oſtii Ioſue principis ciuitatis, quod erat ad ſiniſtram portæ ciuitatis. Veruntamē non aſcēdebant ſacerdotes excelſorum ad altare domini in Ieruſalem: ſed tantum comedebant azyma in medio fratrum ſuorum. C Contaminauit quoque Thopheth,quod eſt in cōualle filii Ennom:vt nemo conſecraret filiū ſuum aut filiam per ignem, Móloch. Abſtulit quoque equos quos dederant reges Iudæ, Soli, in introitu templi domini,iuxta exedram Nathan-mélech eunuchi,qui erat in Pharurim: currus autem Solis cōbuſſit igni. Altaria quoque quæ erant ſuper tecta cœnaculi Achaz,quæ fecerant reges Iuda,& altaria quæ fecerat Manaſſes in duobus atriis templi domini deſtruxit rex: & cucurrit inde, & diſperſit cinerem eorum in torrētem Cedron. Excelſa quoque quæ erant in Ieruſalem ad dexteram partem montis Offenſionis , quæ ædificauerat Salomon rex Iſrael Aſtaroth idólo Sidoniorum, & Chamos offenſioni Moab, & Melchom abominationi filiorum Ammon,polluit rex.Et contriuit ſtatuas,& ſuccîdit lucos: repleuítque loca eorum oſſibus mortuorum. D Inſuper & altare quod erat in Bethel,& excelſum quod fecerat Ieroboam filius Nabat,qui peccare fecit Iſrael:& altare illud * excelſum deſtruxit atque combuſſit, & cōminuit in puluerem,ſuccendítque etiam lucum. Et cōuerſus Ioſias,vidit ibi ſepulchra quæ erant in monte:miſitq;,& tulit oſſa de ſepulchris,& combuſſit ea ſuper altare, & polluit illud iuxta verbum domini quod locutus eſt vir dei,qui prædixerat verba hæc.Et ait,Quis eſt titulus ille quem video?Reſponderúntque ei ciues vrbis illius,Sepulchrum eſt hominis dei,qui venit de Iuda, & prædixit verba hæc quæ feciſti ſuper altare Bethel. Et ait, Dimittite eum, nemo commoueat oſſa eius. Et intacta manſerunt oſſa illius cum oſſibus prophetæ qui venerat de Samaria. Inſuper & omnia phana excelſorum,quæ erant in ciuitatibus Samariæ,quæ fecerant reges Iſrael ad irritandum dominum,abſtulit Ioſias:& fecit eis ſecundum omnia opera quæ fecerat in Bethel. Et occidit vniuerſos ſacerdotes excelſorum, qui erant ibi, ſuper E altaria: & combuſſit oſſa humana ſuper ea: reuerſúſque eſt Ieruſalem. Et præcepit omni populo,dicens,Facite phaſe domino deo veſtro,ſecundum quod ſcriptum eſt in libro fœderis huius. Nec enim factum eſt phaſe tale à diebus iudicum ,qui iudicauerunt Iſrael, & omnium dierum regum Iſrael,& regum Iuda,ſicut in octauodecimo anno regis Ioſiæ factum eſt phaſe iſtud domino in Ieruſalem. Sed & pythones & ariolos,& figuras idolorum, & immunditias,& abominationes quæ fuerant in terra Iuda,& Ieruſalem, abſtulit Ioſias: vt ſtatueret verba legis,quæ ſcripta ſunt in libro quem inuenit Helcias ſacerdos in templo domini.Similis illi non fuit ante eum rex,qui reuerteretur ad dominum in omni corde ſuo,& in tota anima ſua,& in vniuerſa virtute ſua iuxta omnem legem Moyſi: neque poſt eum ſurrexit ſimilis illi. Veruntamen non eſt auerſus dominus ab ira furoris ſui magni, quo iratus F eſt furor eius contra Iudam:propter irritationes quibus prouocauerat eum Manaſſes. Dixit itaque dominus,Etiam Iudam auferam à facie mea,ſicut abſtuli Iſrael: & proiiciam ciuitatem hanc quam elegi Ieruſalem,& domum de qua dixi,Erit nomen meum ibi. Reliqua verò ſermonum Ioſiæ,& vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Iuda? In diebus eius aſcendit Pharao Nechao rex AEgypti contra regem Aſſyriorum ad flumen Euphráten:& abiit Ioſias rex in occurſum eius:& occiſus eſt in Mageddo cū vidiſſet eum. Et portauerunt eum ſerui ſui mortuum de Mageddo: & pertulerunt in Ieruſalem,& ſepelierunt eum in ſepulchro ſuo. Tulítque populus terræ Ioachaz filium Ioſiæ:&

ceremonias] decreta

aruſpices] religioſos. LXX, ſacerdotes

duodecim ſignis,] planetis (vel, ipſi Mazaloth, vt ſit nomē planetæ,)

vulgi.] filiorū populi. Heb.

effœminatorū,] ſcortorum maſculorū,

pro quibus] in qb⁹

domūculas luci.] cortinas luco.

cōtaminauit] id ē, immunda eſſe declarauit & infra.

Thopheth] erat locus coniunctus vrbi Ieruſalē in valle filii Ennom, pollutus, in quē proiiciebant cadauera & oīa īmūda

exedram] cœnaculum (vel cubiculū)

Pharurim:] i. i ſub urbanis, hoc ē qui erat pꝑpoſitus ac pręfectus ī ſuburbanis vrbiū atq; villarū:

cucurrit] vel confregit

Offenſionis,] Corruptionis (aut perditionis, id eſt mons Oliueti, ſic appellati in vituperiū, ob ædificiū quod illic ædificauerūt ad colandum idôla.)

offenſioni] abominationi

polluit] immunda eſſe cenſuit & infra.

* &

cū oſſibus] oſſa

fuerāt] aſpiciebant

occiſus eſt] occidit eum

Demolitur idôla.
Vaſa dicata Baal. eccli. 49. a
Sacerdotes Baal.
Sol.
Luna.
Lucus.
Excelſa.
Thopheth.
Equi & currus Solis.
Altaria idolorum.
Excelſa.
3. reg. 11. b
3. reg. 11. g
Altare Ieroboam.
Oſſa mortuorum.
Oſſa prophetæ dei ſeruāt.
3. reg. 13. a
Occidit ōnes ſacerdotes Baal.
Celebrat phaſe. 2. par. 35. a
3. eſdr. 1. a
Pythones.
Arioli.
Laus Ioſiæ.
Toto corde conuerſus ad deum
Ablaturum ſe regnū Iudæ, & ſacerdotiū prænuntiat deus.
Occiditur Ioſias. 2. par. 35. a
Succedit fili⁹ ei⁹ Ioachaz. 2. par. 36. e

vnxerunt eum,& conſtituerunt eum regem pro patre ſuo. Vigintitrium annorum erat Ioachaz cum regnare cœpiſſet,& tribus menſibus regnauit in Ieruſalē:nomen matris eius Amital,filia Ieremiæ de Lobna. Et fecit malum coram domino,iuxta omnia quæ fecerant patres

Capitur Ioachaz à Pharaone. Subſtituitꝰ Eliacim ſiue Ioacim.

eius. Vinxítque eum Pharao Nechao in Rebla,quæ eſt in terra Emath,ne regnaret in Ieruſa G lem:& impoſuit mulctam terræ centum talentis argenti,& talento auri. Regémque conſtituit Pharao Nechao Eliacim filium Ioſiæ,pro Ioſia patre eius,vertítque nomen eius Ioacim:porrò Ioachaz tulit, & duxit in AEgyptum*. Argentum autem, & aurum dedit Ioacim Pharaoni,cum indixiſſet terræ per ſingulos, vt conferretur * iuxta præceptum Pharaonis: & vnumquenque iuxta vires ſuas exegit,tam argentum quàm aurum de populo terræ: vt daret Pharaoni Nechao. Vigintiquinque annorum erat Ioacim cum regnare cœpiſſet: & vndecim annis regnauit in Ieruſalem:nomen matris eius Zebda filia Phadaia de Ruma. Et fecit malum coram domino iuxta omnia quæ fecerant patres eius.

*, & mortuus eſt ibi. *argentum

CAP. XXIIII.

Ioacim fit ſeruus regi Babylonis.

IN diebus eius aſcendit Nabuchodonoſor rex Babylonis,& factus eſt ei Ioacim ſeruus tribus annis:& rurſum rebellauit cōtra eum. Immiſítque ei dominus latrunculos Chaldæorum & latrunculos Syriæ, & latrunculos Moab, & latrunculos filiorum Ammon : & immiſit eos in Iudam, vt diſperderent eum iuxta verbum domini quod locutus fuerat per ſeruos ſuos prophetas. Factum eſt autem hoc per verbum domini contra Iudam,vt auferret eum coram ſe propter peccata Manaſſe vniuerſa quæ fecit: & propter ſanguinem innoxium quem effudit,& impleuit Ieruſalem cruore innocētium:& ob hanc rem noluit dominus propitiari. B Reliqua autem ſermonum Ioacim,& vniuerſa quæ fecit,nónne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iuda? Et dormiuit Ioacim cum patribus ſuis:& regnauit Ioachin filius eius pro eo. Et vltrà non addidit rex AEgypti vt egrederetur de terra ſua : tulerat enim rex Babylonis à riuo AEgypti, vſque ad fluuium Euphráten omnia quæ fuerant regis AEgypti.

A

& infra.

Moritur. Succedit Ioachin.

Decem & octo annorum erat Ioachin cum regnare cœpiſſet:& tribus menſibus regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Nehuſtha filia Elnathan de Ieruſalem. Et fecit malum coram domino,iuxta omnia quæ fecerat pater eius. In tempore illo aſcenderunt ſerui Nabuchodonoſor regis Babylonis in Ieruſalem,& circúndata eſt vrbs munitionibus. Venítque Nabu- C chodonoſor rex Babylonis ad ciuitatem , cum̄ ſerui eius oppugnarent eam. Egreſſúſque eſt Ioachin rex Iuda ad regem Babylonis,ipſe & mater eius,& ſerui eius,& principes eius,& eunuchi eius:& ſuſcepit eum rex Babylonis anno octauo regni ſui. Et protulit inde omnes theſauros domus domini, & theſauros domus regiæ: & concidit vniuerſa vaſa aurea quæ fecerat Salomon rex Iſrael in templo domini iuxta verbum domini. Et tranſtulit omnem Ieruſalem,& vniuerſos principes, & omnes fortes exercitus,decem millia in captiuitatem: & omnem artificem & incluſorem:nihílque relictum eſt,exceptis pauperibus populi terræ. Tranſ- D tulit quoque Ioachin in Babylonem, & matrem regis,& vxores regis,& eunuchos regis:& iudices terræ duxit in captiuitatem de Ieruſalem in Babylonem. Et omnes viros robuſtos, ſeptem millia,& artifices & incluſores mille,omnes viros fortes & bellatores:duxítque eos rex Babylonis captiuos in Babylonem. Et cōſtituit*Matthaniam patruum eius pro eo:impoſuítque nomen ei Sedeciam. Viceſimum & primum annum ætatis habebat Sedecias,cum regnare cœpiſſet,& vndecim annis regnauit in Ieruſalem:nomen matris eius erat Amital, filia Ieremiæ de Lobna. Et fecit malum coram domino, iuxta omnia quæ fecerat Ioacim. Iraſcebatur enim dominus contra Ieruſalem & contra Iudam, donec proiiceret eos à facie ſua: receſſítque Sedecias à rege Babylonis.

Ieruſalem obſidetꝰ à Babyloniis. danie. 1.a. Ioachī ſe tradit regi Babylonio.

Ieruſalem & Ioachin trāſfertur in Babylonem. Eſth.2.a

Subſtituitꝰ ei Matthanias, qui & Sedecias. iere. 37.a.& 52.a

*rex Babylonis

CAP. XXV.

Rebellāte Sedecia, Ieruſalem obſidetꝰ à Nabuchodonoſor. ier.39. a & 52.a

FActum eſt autem anno nono regni eius,menſe decimo, decima die menſis,venit Nabu- A chodonoſor rex Babylonis, ipſe & omnis exercitus eius in Ieruſalem, & circundederunt eam:& extruxerunt in circuitu eius munitiones. Et clauſa eſt ciuitas atque vallata,vſque ad vndecimum annum regis Sedeciæ,nona die menſis,præualuítque fames in ciuitate,nec erat panis populo terræ. Et interrupra eſt ciuitas:& omnes viri bellatores nocte fugerūt per viam portæ quæ eſt inter duplicem murum ad hortum regis(porrò Chaldæi obſidebant in circuitu B ciuitatem)fugit itaque Sedecias per viam quæ ducit ad campeſtria ſolitudinis. Et perſecutus eſt exercitus Chaldæorum regem:comprehendítque eum in planitie Iericho:& omnes bellatores qui erant cum eo,diſperſi ſunt,& reliquerunt eum. Apprehenſum ergo regem duxerunt ad regem Babylonis in Reblátha:qui locutus eſt cum eo iudicium. Filios autē Sedeciæ occî-

Fames.

Sedecias capitur.

Filii eius occiduntur.

dit coram eo, & oculos eius effodit: vinxítque eum catenis, & adduxit in Babylonem.

Effodiuntur oculi Sedeciǫ. Succenditur Ieruſalem & templũ. pſal. 73.b

ⁱexercitus, ꝭLXX, coquorum (vel, laniorum,)

Menſe quinto, ſeptima die menſis, ipſe eſt annus nonuſdecimus regis Babylonis: venit
Nabuzardan princeps exercitus, ſeruus regis Babylonis in Ieruſalem. Et ſuccendit domũ domini, & domum regis: & omnes domos Ieruſalem, omnémque domum magnam combuſſit
C igni. Et muros Ieruſalem in circuitu deſtruxit omnis exercitus Chaldæorum, qui erat cum principe militum. Reliquam autem populi partem, quæ remanſerat in ciuitate, & perfugas qui tranſfugerant ad regem Babylonis, & reliquum vulgus tranſtulit Nabuzardan princeps militiæ. Et de pauperibus terræ reliquit vinitores & agricolas. Columnas autem æreas, quæ erant in templo domini, & baſes, & mare æreum quod erat in domo domini, confregerunt Chaldæi, & tranſtulerunt æs omnium in Babylonem. Ollas quoque æreas, & trullas, & tridentes, & ſcyphos, & mortariola, & omnia vaſa ærea, in quibus miniſtrabant, tulerunt. Necnon &
D thuribula, & phialas: quæ aurea, aurea: & quæ argentea, argentea, tulit princeps militiæ: id eſt, columnas duas, mare vnum, & baſes quas fecerat Salomon in templo domini. non erat pondus æris omnium vaſorum. Decem & octo cubitos altitudinis habebat columna vna: & capitellum æreum ſuper ſe altitudinis trium cubitorum: & retiaculum, & mala granata ſuper capitellum columnæ, omnia ærea: ſimilem & columna ſecũda habebat ornatum. Tulit quoque princeps militiæ Saraiam ſacerdotem primum, & Sophoniam ſacerdotem ſecundum, & tres ianitores. Et de ciuitate eunuchum vnum qui erat præfectus ſuper bellatores viros: & quin-
E que viros de his qui ſteterant coram rege, quos reperit in ciuitate: & Sopher principem exercitus, qui probabat tyrones de populo terræ: & ſexaginta viros è vulgo, qui inuenti fuerant in ciuitate. Quos tollens Nabuzardan princeps militum, duxit ad regem Babylonis in Reblátha. Percuſſítque eos rex Babylonis, & interfecit eos in Reblátha in terra Emath: & translatus eſt Iuda de terra ſua. Populo autem qui relictus eſt in terra Iuda, quem dimiſerat Nabuchodonoſor rex Babylonis, præfecit Godoliam filium Ahicam filii Saphan. Quod cum audiſſent omnes duces militum, ipſi & viri qui erant cum eis, videlicet quòd conſtituiſſet rex Ba-
F bylonis Godoliam: venerunt ad Godoliam in Maſpha, Iſmahel filius Nathaniæ, & Iohanan filius Carée, & Saraia filius Thanehúmeth Netophathites, & Iezonias filius Maachathi, ipſi & ſocii eorum. Iurauítque Godolias ipſis & ſociis eorum, dicens, Nolite timere ſeruire Chaldæis: manete in terra, & ſeruite regi Babylonis, & bene erit vobis. Factum eſt autem in menſe ſeptimo, venit Iſmahel filius Nathaniæ filii Eliſama de ſemine regio, & decem viri cum eo: percuſſerúntque Godoliam, qui & mortuus eſt: ſed & Iudæos & Chaldæos qui erant cum eo in Maſpha. Conſurgénſque omnis populus à paruo vſque ad magnum, & principes militũ
G venerunt in AEgyptum timentes Chaldæos. Factum eſt verò in anno triceſimoſeptimo tranſmigrationis Ioachin regis Iudæ, menſe duodecimo, viceſimaſeptima die menſis: ſubleuauit Euil-merodach rex Babylonis anno quo regnare cœperat, caput Ioachin regis Iuda de carcere. Et locutus eſt ei benignè: & poſuit thronum eius ſuper thronum regum qui erant cum eo in Babylone. Et mutauit veſtes eius quas habuerat in carcere, & comedebat panem ſemper in conſpectu eius cunctis diebus vitæ ſuæ. Annonam quoque conſtituit ei ſine intermiſſione, quæ & dabatur ei à rege per ſingulos dies omnibus diebus vitæ ſuæ.

ⁱmilitũ. ꝭLXX, coquorũ (vel, laniorũ.) & infra.

ⁱtrullas, & tridẽtes, & ſcyphos, ꝭvel, ſcopas, & pſalteria, & cochlearia,

ⁱphialas ꝭvel, pelues

ⁱcolũnæ ꝭ per circuitũ,

ⁱianitores. ꝭcuſtodes vaſorum.

ⁱprobabat tyrones de populo terræ: ꝭcõgregabat populum terræ. LXX, qui ordinabat populũ terræ:

Iere. 27.d

Godolias præfectus ſuper eos qui remã ſerãt in Ieruſalẽ, occidit. Iere. 40.b.c

Ioachin eductus è carcere, exaltatur & nutritur à rege Babylonis.

B. Hieronymi in librum Paralipomenon præfatio.

SI SEPTVAGINTA interpretum, pura, & vt ab eis in græcũ verſa eſt, editio permaneret, ſuperflue
me, Chromati epiſcoporum ſanctiſſime atque doctiſſime, impelleres vt Hebræa tibi volumina Latino ſermone
transferrẽ. Quod enim ſemel aures hominum occupauerat, & naſcentis eccleſiæ roborauerat fidẽ: iuſtum erat
etiam noſtro ſilentio cõprobari. Nunc verò cum pro varietate regionum diuerſa ferantur exemplaria, & ger-
mana illa antiquáque tranſlatio corrupta ſit, atque violata: noſtri arbitrii putas, aut è pluribus iudicare quid
verũ ſit, aut nouum opus in veteri opere condere, illudentibúſque Iudæis, cornicũ (vt dicitur) oculos cõfigere.
Alexandria & AEgyptus in ſeptuaginta ſuis Eſychium laudat authorẽ. Conſtantinopolis vſque Antiochiam,
Luciani martyris exemplaria probat. Mediæ inter has prouinciæ Palæſthinos codices legunt: quos ab Origene
elaboratos Euſebius & Pamphilus vulgauerunt. totúſque orbis hac inter ſe trifaria varietate cõpugnat. Et cer
te Origenes non ſolum exẽplaria cõpoſuit quatuor editionum, eregione ſingula verba deſcribẽs, vt vnus diſſen
tiens, ſtatim cæteris inter ſe conſentientibus arguatur: ſed, quod maioris audaciæ eſt, in editione ſeptuaginta,
Theodotionis editionem miſcuit, aſteriſcis deſignans quæ minus fuerant, & virgulis quæ ex ſuperfluo videban
tur appoſita. Si igitur aliis licuit non tenere quod ſemel ſuſceperant: & poſt ſeptuaginta cellulas, quæ vulgo
ſine authore iactantur, ſingulas cellulas aperuêre, hócque in eccleſiis legitur quod ſeptuaginta neſcierunt: cur
me non ſuſcipiãt Latini mei, qui inuiolata editione veteri ita nouã condidi, vt laborẽ meũ Hebræis, &, quod
his maius eſt, apoſtolis authoribus cõprobem? Scripſi nuper librũ de optimo genere interpretandi, oſtendens il
la de Euangelio, Ex AEgypto vocaui filiũ meum: &, Quoniam Nazaræus vocabitur: & Videbunt in quem cõ
punxerunt: & illud apoſtoli, Quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, & nec in cor hominis aſcenderunt quæ
præparauit deus diligentibus ſe: cæteráque his ſimilia in Hebræorũ libris inueniri. Certe Apoſtoli & Euangeli
ſtæ, ſeptuaginta interpretes nouerant: & vnde eis hæc quæ in ſeptuaginta interpretibus non habẽtur? CHRI-
STVS dominus noſter vtriuſque teſtamenti conditor, in Euangelio ſecundum Iohannẽ, Qui credit, inquit,
in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de vẽtre eius fluent aquæ viuæ. Vtique ſcriptum eſt, quod ſaluator ſcriptũ
eſſe teſtatur. Vbi ſcriptum eſt? Septuaginta non habent: apocrypha neſcit eccleſia. Ad Hebræos igitur reuerten
dum eſt vnde & dominus loquitur, & diſcipuli exempla præſumunt. Hæc pace veterum loquor: & obtrectato
ribus meis tantũ reſpondeo, qui canino dente me rodunt, in publico detrahentes, & legentes in angulis, iidem
& accuſatores & defenſores, cum in aliis probent quod in me reprobant: quaſi virtus & vitiũ non in rebus ſit,
ſed cum authore mutetur. Cæterum memini editionem ſeptuaginta tranſlatorum, olim de Græco emendatã,
tribuiſſe me noſtris: nec inimicum debere exiſtimari eorum quos in conuentu fratrũ ſemper ediſſero. Et quòd
nũc DIBRE HAIAMIM, id eſt verba dierum, interpretatus ſum: idcirco feci, vt inextricabiles moras,
& ſyluam nominum, quæ ſcriptorum confuſa ſunt vitio, ſenſuúmque barbariem apertius, & per verſuum co-
la digererem, mihimet ipſi & meis iuxta Iſmeniam canens, ſi aures ſurdæ ſunt cæterorum.

AD DOMNIONEM ET ROGATIANVM IN LIBRVM PARALIPOMENON, PRAEFATIO B. HIERONYMI.

QVOMODO Græcorũ hiſtorias magis intelligunt qui Athenas viderint: & tertium Virgilii librũ qui
à Troiade per Leucaten, & Acroceraunia ad Siciliam, & inde ad oſtia Tyberis nauigauerint: ita ſanctam ſcri-
pturam lucidius intuebitur qui Iudæam oculis contẽplatus ſit, & antiquarũ vrbium memorias, locorúmque,
vel eadem vocabula, vel mutata cognouerit. Vnde & nobis curæ fuit cum eruditiſſimis Hebræorum hunc labo
rem ſubire: vt circumiremus prouinciã, quam vniuerſæ CHRISTI eccleſiæ ſonant. Fateor enim mi Dom-
nion & Rogatiane chariſſimi, nunquam me in diuinis voluminibus, propriis viribus crediſſe: nec habuiſſe
opinionem meam, ſed ea etiam de quibus ſcire me arbitrabar, interrogare me ſolitũ. quanto magis de his ſuper
quibus anceps eram? Denique, cum à me nuper literis flagitaſſetis, vt vobis Paralipomenon Latino ſermone
transferrem, de Tyberiade quendã legis authorẽ, qui apud Hebræos admirationi habebatur, aſſumpſi: & cõtuli
cum eo à vertice (vt aiunt) vſque ad extremũ vnguẽ: & ſic confirmatus, auſus ſum facere quod iubebatis. Libe-
re enim vobis loquor: ita in Græcis & Latinis codicibus hic nominũ liber vitioſus eſt, vt nõ tam Hebræa quàm
Barbara quædã, & Sarmatica nomina conięcta arbitrandũ ſit. Nec hoc ſeptuaginta interpretibus, qui ſpiritu
ſancto pleni, ea quæ vera fuerũt trãſtulerunt: ſed ſcriptorũ culpæ aſcribendũ, dum de emendatis inemendata
ſcriptitant: & ſæpe tria nomina, ſubtractis è medio ſyllabis, in vnum vocabulum cogunt: vel eregione vnum
nomen, propter latitudinem ſuam, in duo vel tria vocabula diuidunt. Sed & ipſæ appellationes, non homi-
nes, vt plerique exiſtimant: ſed vrbes, & regiones, & ſaltus, & prouincias ſonant: & oblique ſub interpretatio-
ne & figura eorum, quædam narrantur hiſtoriæ: de quibus in regnorum libro dicitur, Nónne ecce hæc ſcri-
pta ſunt in libro verborum dierum regum Iuda? Quæ vtique in noſtris codicibus non habentur. Hoc primum
ſciendum, quòd apud Hebræos, Paralipomènon liber, vnus ſit: & apud illos vocatus DIBRE HAIAMIM,
id eſt verba dierum: qui propter magnitudinem, apud nos diuiſus eſt. quod nonnulli etiam in Bruto Cicero-
nis dialogo faciunt, vt eum in tres partes ſecent, cum vnus à ſuo authore ſit editus. Deinde etiam illud atten-
dendum, quòd frequenter nomina, non vocabula hominum, ſed rerum (vt dixi) ſignificantias ſonant. Ad ex-
tremum quòd omnis eruditio ſcripturarum in hoc continetur: & hiſtoriæ quæ vel prætermiſſæ ſunt in ſuis lo
cis, vel perſtrictæ leuiter, hic per quædam verborum compendia explicentur. Orationum itaque veſtrarum ad-
iutus auxilio, miſi librum beniuolis placiturum, tamen inuidis diſpliciturum eſſe non ambigo. Optima enim
quæque (vt ait Plinius) malunt contemnere plerique, quàm diſcere. Si quis in hac interpretatione voluerit ali
quid reprehendere, interroget Hebræos, ſuam conſcientiam recolat, videat ordinem textúmque ſermonis: &
tunc noſtro labori, ſi potuerit, detrahat. Vbicunque ergo aſteriſcos, id eſt ſtellas, radiare in hoc volumine vide
ritis: ibi ſciatis de Hebræo additum, quod in Latinis codicibus non habetur. Vbi verò obelus, tranſuerſa ſcili-
cet virga præpoſita eſt, illic ſignatur quid ſeptuaginta interpretes addiderint, vel ob decôris gratiam, vel ob ſpi
ritus ſancti authoritatem, licet in Hebræis voluminibus non legatur.

Liber Paralipomenon primus. Hebraice, Dibre haiamim.

Breuis repetitio totius genealogiæ Adam vſq; ad filios Eſau & Iacob. gen. 2. b. 4. d. 5. b.

A ADAM, SETH, ENOS, CAINAN, MALALEEL,
Iared, Henoch, Mathuſale, Lamech, Noe, Sem, Cham, & Iapheth.
Filii Iapheth: Gómer & Magog & Madái & Iauan, Thubal, — Filii Iapheth gen. 10. a.
Móſoch, Thiras. Porrò filii Gomer: Aſcenez & Riphath & Thó-
gorma. Filii autem Iauan: Eliſa & Tharſis, Cethim & Dodánim.
Filii Cham: Chus & Meſráim & Phut & Chanáan. Filii autem — Cham.
Chus: Saba & Heuila, Sabatha & Regma & Sabathacha. Porrò filii
Regma: Saba & Dadan. Chus autẽ genuit Nemrod: iſte cœpit eſſe — Nemrod, gen. 10. b.
potẽs in terra. Meſráim verò genuit Ludim & Anamim & Laabim
& Nephtuim, Phethruſim quoque, & Chaſluim: de quibus egreſſi ſunt Philiſthiim & Caphto — Philiſthiim.
B rim. Chanáan vero genuit Sidõnem primogenitum ſuum, Hethæum quoque, Iebuſæum & — Filij Chanaã.
Amorrhæũ & Gergeſæũ, Heuæúmque, & Aracæum, & Sinæum, Aradium quoque, & Sama-
ræum, & Hamathæũ. Filii Sem: AElam & Aſſur & Arphaxad & Lud & Aram, Hus & Hul — Sem.
& Gether & Móſoch. Arphaxad autẽ genuit Sale, qui & ipſe genuit Heber. Porrò Heber nati — Gen. 10. d. a. b
ſunt duo filii, nomen vni Phaleg, quia in diebus eius diuiſa eſt terra: & nomẽ fratris eius Ie- — Phaleg.
ctan. Iectan autem genuit Elmodad & Saleph & Aſarmoth & Iare, Adoram quoque & Vzal — Iectan.
& Decla, Hebal etiam & Abimáel & Saba, necnõ & Ophir & Heuila & Iobab. omnes iſti, filii
Iectan. Sem, Arphaxad, Sale, Heber, Phaleg, Ragau, Serug, Nachor, Thare, Abram, iſte eſt
Abraham. Filii autem Abraham, Iſaac & Iſmahel. Et hæ generationes eorum. Primoge- — Filij Abrahã. gene. 11. d.
nitus Iſmahelis, Nabaioth & Cedar & Adbeel & Mabſam & Maſma & Duma, Maſſa, Hadad — Filii Iſmahelis. gen. 25. b.
C & Thema, Ietur, Naphis, Cedma. hi ſunt filii Iſmahelis. Filii autẽ Ceturæ concubinæ Abra-
ham, quos genuit: Zamran, Iecſan, Madan, Madian, Ieſboc, & Sue. Porrò filii Iecſan: Saba, & — Filij autẽ Dadan: Aſſurim & Latuſſim & Laomim.
Dadan. Filii autem Dadan: Aſſurim & Latuſſim & Laomim. Filii autẽ Madian: Epha & E- — Gen. 25. a.
pher & Henoch & Abida & Eldaa. omnes hi, filii Ceturæ. Genuit autẽ Abraham Iſaac: cuius — Iſaac. gen. 25. c.
fuerũt filii Eſau & Iſrael. Filii Eſau: Eliphaz, Rahuel, Iehus, Ihelom & Core. Filii Eliphaz: — Filii Eſau. gen. 36. b.
Theman, Omar, Sephi, Gatham, Cenez, Thamna, Amalec. Filii Rahuel: Nahath, Zara, Sam-
ma, Meza. Filii Seir: Lotan, Sobal, Sebeõ, Ana, Diſon, Eſer, Diſan. Filii Lotan: Hori, Homám.
Soror autẽ Lotan fuit Thamna. Filii Sóbal: Alian, & Manáhath, & Ebal, Sephi & Onam. Fi-
lii Sebeon: Aia & Ana. Filii Ana: Diſon. Filii Diſon: Hamrã, & Eſeban & Iethran & Charan.
Filii Eſer: Balaan & Zauan & Iacan. Filii Diſon: Hus & Aran. Iſti ſunt reges qui impera- — Reges Edom
D uerunt in terra Edom, antequã eſſet rex ſuper filios Iſrael. Bela filius Beor: & nomẽ ciuitatis
eius, Denába. Mortuus eſt autẽ Bela, & regnauit pro eo Iobab filius Zaræ de Boſra. Cúmque
& Iobab fuiſſet mortuus, regnauit pro eo Huſam de terra Themanorũ. Obiit quoq; & Hu-
ſam, & regnauit pro eo Adad filius Badad, qui percuſſit Madian in terra Moab: & nomen ci-
uitatis eius Auith. Cúmque & Adad fuiſſet mortuus, regnauit pro eo Semla de Maſreca. Sed
& Semla mortuus eſt, & regnauit pro eo Saul de Rohoboth, quæ iuxta amnem ſita eſt. Mor-
tuo quoque Saul, regnauit pro eo Bálanan filius Achobor. Sed & hic mortuus eſt, & regnauit
pro eo Adad: cuius vrbis nomẽ fuit Phai, & appellata eſt vxor eius Meetabel filia Matred fi-
liæ Mezaab. Adad autem mortuo, duces pro regibus in Edom eſſe cœperũt: dux Tham-
na, dux Alua, dux Ietheth, dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon, dux Cenez, dux Theman,
dux Mabſar, dux Magdiel, dux Hiram. hi duces Edom.

CAP. II.

A FIlii autem Iſrael: Ruben, Simeón, Leui, Iuda, Iſſáchar, & Zabulon, Dan, Ioſeph, Ben- — Filii Iacob. gen. 29. g. & 30. a. & 35. c. d.
iamin, Nephthali, Gad & Aſer. Filii Iuda: Her, Onan, & Sela. hi tres, nati ſunt ei de
filia Sue Chananitidis. Fuit autem Her primogenitus Iuda, malus coram domino, & occidit — Filij Iudæ. gen. 38. a. & 46. b. 3. 4. a.
eum. Thamar autem nurus eius peperit ei Phares & Zara. omnes ergo filii Iuda, quinque. — matth. 1. a.
Filii autem Phares: Heſron & Hamul. Filii quoque Zaræ: Zamri & Ethan & Eman, Chalchol

Ioſue.7.a. quoque,& Dara,ſimul quinque. Filii Charmi: Achar.qui turbauit Iſrael,& peccauit in furto
Heſron. anathematis. Filii Ethan: Azarias. Filii autem Heſron qui nati ſunt ei: Ierameel & Ram & B
Ruth.4.d. Calubai. Porrò Ram genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Nahaſſon principē filiorum Iuda. Nahaſſon quoque genuit Salma, de quo ortus eſt Booz. Booz verò genuit Obed,
Filii Iſai ſiue Ieſſe.1.reg.16.b.& 17.b. qui & ipſe genuit Iſai. Iſai autem genuit primogenitum Eliab, ſecundum Abinadab, tertiū Simmaa,quartū Nathanael,quintū Raddai,ſextū Aſom,ſeptimum Dauid.quorum ſorores
Filii Saruiæ. fuerūt Saruia & Abigáil. Filii Saruiæ: Abiſái,Ioab & Aſahel,tres. Abigáil autem genuit A-
Calebfilius Heſron maſa, cuius pater fuit Iether Iſmahelites. Caleb vero filius Heſron accepit vxorem nomine Azuba,de qua genuit Ierioth: fuerúntque filii eius Iaſer & Sobab & Ardon. Cúmque C
mortua fuiſſet Azuba,accepit vxorē Caleb,Ephratha:quæ peperit ei Hur. Porrò Hur genuit Vri:& Vri genuit Beſeleel. Poſt hæc ingreſſus eſt Heſron ad filiā Machir patris Galaad,& accepit eam cum eſſet annorū ſexaginta:quæ peperit ei Segub. Sed & Segub genuit Iair,& poſ
Iair. ſedit viginti tres ciuitates in terra Galaad. Cepítque Geſſur & Aram oppida Iair, & Canath & viculos eius ſexaginta ciuitatū.omnes iſti,filii Machir patris Galaad. Cum autē mortuus eſſet Heſron:ingreſſus eſt Caleb ad Ephratha. Habuit quoque Heſron vxorem Abia,quæ pe-
Ierameel. perit ei Aſhur patrem Thecuæ. Nati ſunt autem filii Ierameel primogeniti Heſron,Ram D
primogenitus eius,& Buna & Aran,& Aſom & Achia. Duxit quoque vxorem alteram Ierameel,nomine Atara,quæ fuit mater Onam. Sed & filii Ram primogeniti Ierameel, fuerunt Moos,Iamin & Acar. Onam autem habuit filios Semei & Iada. Filii autem Semei: Nadab & Abiſur. Nomen verò vxoris Abiſur, Abiháil quæ peperit Ahobban, & Molid. Filii autē Nadab fuerūt Saled,& Appháim. Mortuus eſt autem Saled abſq; liberis. Filius verò Appháim,
Ieſi:qui Ieſi,genuit Seſan. Porrò Seſan genuit Oholai. Filii autem Iada fratris Semei: Iether E
& Ionathan. Sed & Iether mortuus eſt abſque liberis. Porrò Ionathan genuit Phaleth & Ziza. Iſti fuerūt filii Ierameel. Seſan autem non habuit filios,ſed filias: & ſeruum AEgyptium, nomine Ieraa. Dedítque ei filiam ſuam vxorem:quæ peperit ei Ethei. Ethei autē genuit Nathan,& Nathan genuit Zabad, Zabad quoque genuit Ophlal, & Ophlal genuit Obed, Obed genuit Iehu, Iehu genuit Azariam, Azarias genuit Helles, & Helles genuit Elaſa, Elaſa genuit Siſamoi,Siſamoi genuit Sellum,Sellum genuit Icamia,Icamia autem genuit Eliſama.

Filii Caleb filii Heſron. Filii autem Caleb fratris Ierameel: Meſa primogenitus eius, ipſe eſt pater Ziph: & filii F
Mareſa patris Hebron. Porrò filii Hebron,Core & Taphua & Recem & Samma. Samma autem genuit Raham patrem Iercaam,& Recem genuit Sammái. Filius autē Sammái,Maon:
Epha. & Maon pater Beth-ſur. Epha autem cōcubina Caleb peperit Haran & Moſa & Gezez. Porrò Haran genuit Gezez. Filii autē Iahaddái: Regom & Ioatham & Geſan & Phalet & Epha &
Maacha. Saaph. Concubina Caleb Maacha,peperit Saber & Tharana. Genuit autē Saaph patrem Mad- G
Achſa. mena, Sue patrē Machbena,& patrem Gabaa. Filia vero Caleb,fuit Achſa. Hi erant filii Caleb,filii Hur primogeniti Ephratha, Sobal pater Cariath-iarim, Salma pater Beth-léhē,Hariph pater Beth-gader. Fuerunt autem filii Sobal patris Cariath-iarim, qui videbat dimidiū requietionum. Et de cognatione Cariath-iarim,Iethrei & Phutei & Semathei & Maſerei. Ex his egreſſi ſunt Saraitæ & Eſthaolitæ. Filii Salma: Beth-léhem, & Netophathi coronæ domus Ioab,& dimidium requietionis Sarai. Cognationes quoque ſcribarum habitantium in Iabes,canentes atque reſonantes,& in tabernaculis cōmorantes. Hi ſunt Cinæi, qui venerūt de calore patris domus Rechab.

CAP. III.

Filii Dauid. 2.reg.3.a. DAuid vero hos habuit filios, qui ei nati ſunt in Hebron:primogenitum Amnon ex A- A
chinoam Iezrahelitide: ſecundum Daniel de Abigail Carmelitide, tertium Abſalom filium Maacha filiæ Tholmai regis Geſſur,quartum Adoniam filium Aggith, quintum Saphatiam ex Abital,ſextum Iethraham de Egla vxore ſua. Sex ergo nati ſunt ei in Hebron,
2.reg.5.c. vbi regnauit ſeptem annis & ſex menſibus. Triginta autem & tribus annis regnauit in Ie- B
ruſalem. Porrò in Ieruſalem nati ſunt ei filii Simmaa & Sobab, & Nathan, & Salomon, quatuor de Beth-ſua filia Ammiel. Iebaar quoque & Eliſama & Eliphalet & Noge & Nepheg & Iaphia, necnon Eliſama & Eliada & Eliphélet, nouem. omnes hi, filii Dauid, abſ-
Reges Iuda à Salomone, vſque ad Sedeciam. que filiis concubinarum: habuerúntque ſororem Thamar. Filius autem Salomonis, Roboam: cuius Abia filius, genuit Aſa. De hoc quoque natus eſt Ioſaphat pater Ioram: C
qui Ioram,genuit Ochoziam, ex quo ortus eſt Ioas: & huius Amaſias filius, genuit Aza-

riam. Porrò Azariæ filius Ioatham, procreauit Achaz patrem Ezechiæ, de quo natus eſt Manaſſes. Sed & Manaſſes genuit Amon patrem Ioſiæ. Filii autem Ioſiæ fuerunt, primogenitus Iohanan, ſecundus Ioacim, tertius Sedecias, quartus Sellum. De Ioacim natus eſt Iechonias & Sedecias. Filii Iechoniæ fuerunt: Aſir, Salathiel, Melchiram, Phadaia, Senneſer &

Filii Ioſiæ. Matth. 1. b.

D Iecemia, Hoſama & Nadabia. De Phadaia orti ſunt Zorobabel & Semei. Zorobabel genuit Moſollam, Hananiam, & Salomith ſororē eorum: Haſabam quoque & Ohol & Barachiam, & Haſadiam, Ioſabhéſed, quinque. Filius autem Hananiæ Phaltias pater Ieſeiæ, cuius filius Raphaia. huius quoque filius, Arnan, de quo natus eſt Obdia, cuius filius fuit Sechenias. Filius Secheniæ, Semeia: cuius filii Hattus & Iegaal & Baria & Naaria & Saphat, ſex numero. Filius Naariæ, Elioenái & Ezechias & Ezricam, tres. Filius Elioenái, Odu1a & Eliaſub & Pheleia & Accub & Iohanan & Dalaia & Anani, ſeptem.

CAP. IIII.

A Filii Iuda: Phares, Heſron & Charmi & Hur & Sobal. Raia vero filius Sobal genuit Iahath, de quo nati ſunt Ahumai & Laad. hæ cognationes Sarathi. Iſta quoq; ſtirps Etam: Iezrahel & Ieſema & Iedebos. Nomen quoque ſororis eorum, Aſalelphuni. Phanuel autem pater Gedor, & Ezer pater Hoſa, iſti ſunt filii Hur primogeniti Ephratha patris Beth-léhē.

Genealogia filiorū Iuda. ſ. 2. a. gen. 38. d & 46. b.

¶Iſta quoq; ſtirps] Et iſti, pater (alij ſic, & Elle pater

Aſhur vero patri Thecuæ erant duæ vxores, Halaa & Naara. Peperit autem ei Naara, Oozam & Hepher & Themani & Ahaſthari. iſti ſunt filii Naara. Porrò filii Halaa: Séreth, &

Aſhur.

B Sahar & Ethnan. Cos autē genuit Anob & Soboba, & cognationes Aharehel filii Arum.

¶inclytus] vel, honorabilior

Fuit autem Iabes inclytus præ fratribus ſuis, & mater eius vocauit nomē illius Iabes, dicens, Quia peperi eum in dolore. Inuocauit ergo Iabes deum Iſrael, dicēs, Si benedicens benedixeris mihi, & dilataueris terminos meos, & fuerit manus tua mecū, & feceris me à malitia non opprimi. Et præſtitit deus quæ precatus eſt. Caleb autem frater Sua, genuit Mahir,

Iabes. Oro Iabes.

¶malitia] vel, malo ¶frater] in quibuſdā Hebræorū exēplaribus legitur אב .i. pr̄, cōſentiente editione Cōplutēſi latina.

C qui fuit pater Eſthon. Porrò Eſthon genuit Beth-rapha & Pheſſe & Tehinna patrē vrbis Naas. hi ſunt viri Recha. Filii autē Cenez: Othoniel & Saraia. Porrò filii Othoniel, Hathath & Maonathi. Maonathi genuit Ophra. Saraia autem genuit Ioab patrem vallis artificum: ibi quippe artifices erant. Filii vero Caleb filii Iephone: Hir & Ela & Naham. Filii quoque Ela: Cenez. Filii quoque Ialeleel: Ziph & Zipha, Thiria & Aſrael. Et filii Ezra: Iether & Méred & Epher & Ialon, genuítque Mariam & Sammái & Ieſba patrem Eſthamo. Vxor quoq; eius Iudaia, peperit Iared patrem Gedor, & Heber patrem Socho, & Iecuthiel patrem Zanoe.

¶artificū] Haraſim (.i. artificum)

Caleb filius Iephone.

D hi autem filii Bethiæ filiæ Pharaonis, quam accepit Mered. Et filii vxoris Odaiæ ſororis Naham patris Ceila, Garmi, & Eſthamo qui fuit de Machathi. Filii quoq; Simō: Amnon & Rinna filius Hanan, & Thilon. Et filii Ieſi: Zoheth & Benzoheth. Filii Sela, filii Iudæ: Her pater Lecha, & Laada pater Mareſa: & cognationes domus operantium byſſum in domo iuramenti. Et qui ſtare fecit ſolem, viríque mendacii, & Securus & Incendens, qui principes fuerunt in Moab, & qui reuerſi ſunt in Lahem. hæc autem verba vetera. Hi ſunt figuli habitantes in plantationibus & in ſepibus apud regem in operibus eius, commoratíque ſunt

Filii Sela gen. 38. a.

*¶iuramenti. Et qui ſtare &c. Hi ſunt] Albea. Et Iocim, & viri Choſeba, & Ioas, & Saraph q dominati ſunt i Moab, & habitatores Lahem, & Adebarim Athicim. (vel, verba ātiqua enarram⁹.) ¶plantationibus & in ſepibus apud regem] Netaim, & Gedera cum rege *eorum*

E ibi. Filii Simeon: Namuel & Iamin, Iarib, Zara, Saul. Sellum filius eius, Mabſam filius eius, Maſma filius eius. Filii Maſma: Hamuel filius eius, Zachur filius eius, Semei filius eius. Filii Semei ſedecim, & filiæ ſex: fratres autem eius non habuerunt filios multos, & vniuerſa cognatio * non potuit adæpuare ſummam filiorum Iuda. Habitauerunt autem in Ber-ſábee & Molada & Haſar-ſuhal, & in Bala, & in Aſom, & in Tholad, & in Bathuel, & in Horma, & in Siceleg, & in Beth-marchaboth, & in Haſar-ſuſim, & in Beth-berai, & in Saarim. hæ ciuitates eorum vſque ad regem Dauid. Villæ quoque eorum: Etam & Aen,

Genealogia filiorum Simeon. gen. 46. b.

Habitatio eorum.

F Remmon & Thochen & Aſan, ciuitates quinque. Et vniuerſi viculi eorum per circuitum ciuitatum iſtarum vſque ad Baal. hæc eſt habitatio eorum, & ſedium diſtributio. Moſobab quoque & Iemlech, & Ioſa filius Amaſiæ, & Ioel, Iehu filius Ioſabiæ filii Saraiæ filii Aſiel, & Elioenai & Iacoba & Iſuhaia & Aſaia & Adiel & Iſmiel & Banaia, Ziza quoque filius Sephei filii Allon filii Idaia filii Semri filii Samaia. Iſti ſunt nominati principes in cognationibus ſuis, & in domo affinitatum ſuarum multiplicati ſunt vehementer. Et profecti ſunt

¶ſediū diſtributio.] genealogia ipſorū.

¶& in domo affinitatū ſuarū multiplicati ſunt vehementer.] vel, & domus patrū ſuorū diuiſerunt ſe ſecūdum multitudinem.

G vt ingrederentur in Gador vſque ad orientem vallis, vt quærerent paſcua gregibus ſuis. Inueneruntque paſcuas vberes & valde bonas, & terram latiſſimam & quietam & fertilem, in qua antè habitauerant de ſtirpe Cham. Hi ergo venerunt, quos ſuprà deſcripſimus nominatim, in diebus Ezechiæ regis Iuda: & percuſſerunt tabernacula eorum, & habitatores

Cham ſtirps deleta à filijs Simeon.

Amalecitæ percuſſi à filiis Simeon.

qui inuenti fuerant ibi, & deleuerũt eos vſque in præſentem diem: habitauerúntque pro eis, quoniam vberrimas paſcuas ibidem repererunt. De filiis quoque Simeon abierunt in montem Seir viri quingenti, habentes principes Phaltiam & Naariam & Raphaiam & Oziel filios Ieſi: & percuſſerunt reliquias qui euadere potuerant, Amalecitarum, & habitauerunt ibi pro eis vſque ad diem hanc.

CAP. V.

Genealogia Ruben. Gen. 35. d. & 49. a. Regnũ datũ Iudæ, & primogenitaipſi Ioſeph. Genẽ. 46. b. exod. 6. c. numeri. 26. a. Beera.

A — ¶ ille reputatus … filii ergo … dũ … tur generationis … ries, in primoge… tura: qm̃ ipſi Iud… qui erat fortiſſim… inter fratres ſuos… datus eſt princip… ante illũ, primoge… nitura autem d… eſt ipſi Ioſeph fili… ergo

Filii quoq; Ruben primogeniti Iſrael (ipſe quippe fuit primogenitus eius: ſed cum violaſſet thorum patris ſui, data ſunt primogenita eius filiis Ioſeph filii Iſrael, & non eſt ille reputatus in primogenitum. Porrò Iudas qui erat fortiſſimus inter fratres ſuos, de ſtirpe eius principes germinati ſunt: primogenita autem reputata ſunt Ioſeph) filii ergo Ruben primogeniti Iſrael: Enoch & Phallu, Eſron & Charmi. Filii Ioel: Samaia filius eius, Gog filius eius, Semei filius eius, Micha filius eius, Reia filius eius, Baal filius eius, Beera filius eius, quem captiuum duxit Thelgath-phalnáſar rex Aſſyriorum, & fuit princeps in tribu Ruben. Fratres autem eius, & vniuerſa cognatio eius quando numerabantur per familias ſuas, habuerunt principes Iehiel & Zachariam. Porrò Bala filius Azaz, filii Samma, filii Ioel, ipſe habitauit

Habitatio filiorum Ruben. Agareni interfecti.

B — ¶ Multũ quippe iu… mentorũ numer… poſſidebant … multi… plicati quippe … greges eorum

in Aroer vſque ad Nebo & Beelmeon. Contra orientalem quoque plagam habitauit vſque ad introitum erémi & flumen Euphráten. Multum quippe iumentorum numerum poſſidebant in terra Galaad. In diebus autem Saul præliati ſunt contra Agarenos, & interfecerunt illos, habitauerúntque pro eis in tabernaculis eorũ in omni plaga quæ reſpicit ad oriẽtem Galaad.

Genealogia filiorũ Gad, & habitatio.

¶ in capite, Ioe…

Filii vero Gad eregione eorum habitauerunt in terra Baſan vſque Selcha: Ioel in capite, & Sapham ſecundus: Ianai autem & Saphat in Baſan. Fratres vero eorum ſecundum domos cognationũ ſuarum, Michael & Moſollam & Sebe & Iorai & Iachan & Zie & Heber, ſeptem. Hi filii Abiháil, filii Huri, filii Iara, filii Galaad, filii Michael, filii Ieſeſi, filii Ieddo, filii Buz. Fratres quoque filii Abdiel, filii Guni, principes domus in familiis ſuis. Et habitauerunt in Galaad & in Baſan & in viculis eius, & in cũctis ſuburbanis Saron vſque ad terminos*. Omnes hi, numerati ſunt in diebus Ioatham regis Iuda, & in diebus Ieroboam regis Iſrael.

¶ Fratres quoq; fi… Ahi filius
C — ¶ principes … da…
*eorum.
¶ numerati ſunt … cenſiti ſunt per … generationis,

Ruben, Gad, & Manaſſe filii quales.

Filii Ruben & Gad & dimidiæ tribus Manaſſe, viri bellatores, ſcuta portantes, & gladios, & tendentes arcum, eruditíque ad prælia, quadragintaquatuor millia, & ſeptingenti ſexaginta procedentes ad pugnam. Dimicauerunt contra Agarenos: Ituræi verò, & Naphis, & Nodab præbuerunt eis auxilium. Traditíque ſunt in manus eorum Agareni, & vniuerſi qui fuerant cum eis, quia deum inuocauerunt cum præliarentur: & exaudiuit eos, eò quòd credidiſſent in eum. Ceperúntque omnia quæ poſſederant, camelorum quinquaginta millia, & ouium ducenta quinquaginta millia, & aſinos duo millia, & animas hominum centum millia. Vulnerati autem multi corruerunt. fuit enim bellum domini. Habitauerúntque pro eis vſque ad tranſmigrationem.

Orãtes in fide, dũ præliãtur vincunt Agarenos. Spolia opima.

¶ credidiſſent … uiſſent

D

Bellum dei. Filiorũ dimidiæ trib⁹ Manaſſe, habitatio.

Filii quoque dimidiæ tribus Manaſſe poſſederunt terram à finibus Baſan vſque Baal, Hermon & Sanir, & montem Hermon. ingens quippe numerus erat. Et hi fuerunt principes domus cognationis eorum, Epher, Ieſi, & Eliel, & Ezriel, & Ieremia, & Odoia, & Iediel viri fortiſſimi & potentes, & nominati duces in familiis ſuis.

Ruben, Gad, & dimidia trib⁹ Manaſſe, tranſlati per deum in Aſſyrios, ob idololatriã.

Reliquerunt autem deum patrum ſuorum, & fornicati ſunt poſt deos populorum terræ, quos abſtulit deus coram eis. & ſuſcitauit deus Iſrael ſpiritum Phul regis Aſſyriorum, & ſpiritum Thelgath-phalnáſar regis Aſſur: & abſtulit Ruben & Gad, & dimidiam tribum Manaſſe, & adduxit eos in Lahela, & in Habor, & Ara, & fluuium Gozan, vſque ad diem hanc.

CAP. VI.

Filij Leui. genẽ. 46. b. j. 23. b. Filii Aaron.

A

Filii Leui: Gerſon, Caath, & Merari. Filii Caath: Amram, Iſaar, Hebrõ, & Oziel. Filii Amram: Aaron, Moyſes & Maria. Filii Aaron: Nadab & Abiu, Eleazar & Ithamar. Eleazar genuit Phinees, & Phinees genuit Abiſúe, Abiſúe verò genuit Bocci, & Bocci genuit Ozi, Ozi genuit Zachariam, & Zacharias genuit Meraioth. Porrò Meraioth genuit Amariam, & Amarias genuit Achitob, Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Achimaas, Achimaas genuit Azariam, Azarias genuit Iohanan, Iohanan genuit Azariam. ipſe eſt qui ſacerdotio functus eſt in domo, quam ædificauit Salomon in Ieruſalem.

Azarias.

B

Genuit autem Azarias Amariam, & Amarias genuit Achitob, Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Sellum, Sellum genuit Helciam, & Helcias genuit Azariam, Azarias genuit Saraiam, & Saraias genuit Ioſedec. Porrò Ioſedec egreſſus eſt, quando tranſtulit dominus Iudam & Ieruſalem per manus Nabuchodonoſor. Filii ergo Leui: Gerſon, Caath, & Merari. Et hæc nomi-

Ioſedec.

Exod. 6. c.

na filiorum Gerſon: Lobni, & Semei. filii Caath: Amram, & Iſaar, & Hebron, & Oziel.
Filii Merari: Moholi & Muſi. Hæ autem generationes Leui ſecundum familias eorum. Generatiões Leui.
Gerſon, Lobni filius eius, Iahath filius eius, Zamma filius eius, Ioah filius eius, Addo filius Gerſon.
eius, Zara filius eius, Iethrái filius eius. Filii Caath, Aminadab filius eius, Core filius eius, Caath.
Aſir filius eius, Elcana filius eius, Abiaſaph filius eius, Aſir filius eius, Tháhath filius eius,
Vriel filius eius, Ozias filius eius, Saul filius eius. Filii Elcana: Amaſai, & Achimoth, & Elca-
na. Filii Elcana, Sophái filius eius, Nahath filius eius, Eliab filius eius, Ieroham filius eius,
C Elcana filius eius. Filii Samuel: primogenitus Vaſſeni, & Abia. Filii autem Merari, Moho Merari.
li: Lobni filius eius, Semei filius eius, Oza filius eius, Sammaa filius eius, Haggia filius eius,
Aſaia filius eius. Iſti ſunt quos conſtituit Dauid ſuper cantores domus domini, ex quo col-
locata eſt arca: & miniſtrabant coram tabernaculo teſtimonii, canẽtes donec ædificaret Sa- Cantores.
lomon domum domini in Ieruſalem: ſtabant autem iuxta ordinem ſuum in miniſterio. Hi
vero ſunt qui aſſiſtebãt cum filiis ſuis, de filiis Caath, Heman cantor filius Ioel, filii Samuel Heman de Caath
filii Elcana, filii Ieroham, filii Eliel, filii Thohu, filii Suph, filii Elcana, filii Ioel, filii Mahath,
filii Amaſai: filii Elcana, filii Iohel, filii Azariæ, filii Sophoniæ, filii Thahath, filii Aſir, filii A-
biaſaph, filii Core, filii Iſaar, filii Caath, filii Leui, filii Iſrael. Et frater eius Aſaph, qui ſtabat Aſaph de Gerſon
D à dextris eius, Aſaph filius Barachiæ: filii Samaa, filii Michael, filii Baſaiæ, filii Melchiæ, filii
Athanai, filii Zara, filii Adaia, filii Ethan, filii Zamma, filii Semei, filii Ieth, filii Gerſon, filii
Leui. Filii autem Merari fratres eorum, ad ſiniſtram: Ethan filius Cuſi, filii Abdi, filii Ma- Ethan de Merari.
loch filii Haſabiæ, filii Amaſiæ, filii Helciæ, filii Amaſai, filii Boni, filii Somer, filii Moholi,
filii Muſi, filii Merari, filii Leui. Fratres quoque eorũ Leuitæ, qui ordinati ſunt in cun- Leuitæ.
ctum miniſterium tabernaculi domus domini. Aaron verò, & filii eius adolebant incenſum Aaron.
ſuper altare holocauſti, & ſuper altare thymiamatis in omne opus ſancti ſanctorũ: & vt pre-
carentur pro Iſrael iuxta omnia quæ præceperat Moyſes ſeruus dei. Hi ſunt autem filii Aa- Filii Aaron.
ron: Eleazar filius eius, Phinees filius eius, Abiſúe filius eius, Bocci filius eius, Ozi filius eius,
Zarahia filius eius, Meraioth filius eius, Amarias filius eius, Achitob filius eius, Sadoc fi-
E lius eius, Achimaas filius eius. Et hæc habitacula eorum per vicos atque confinia, filio- Habitacula filiorum Aaron.
rum ſcilicet Aaron, iuxta cognationes Caathitarum: ipſis enim ſorte contigerant. Dede-
runt igitur eis Hebron in terra Iuda, & ſuburbana eius per circuitum: agros autem ciuita-
tis, & villas, Caleb filio Iephone. Porro filiis Aaron dederũt ciuitates ad confugiendum, He- Caleb habitatio. Ioſue 21.b.
bron & Lobna & ſuburbana eius, Iether quoque & Eſthemo cum ſuburbanis ſuis, ſed & He- Ciuitates filiorũ Aaron.
lon & Dabir cum ſuburbanis ſuis, Aſan quoque & Beth-ſémes & ſuburbana earum. De tri-
bu autẽ Beniamin: Gábee & ſuburbana eius, & Almath cum ſuburbanis ſuis, Anathoth quo-
que cum ſuburbanis ſuis. omnes ciuitates, tredecim per cognationes ſuas. Filiis autẽ Caath Caath
reſiduis de cognatione ſua dederunt ex dimidia tribu Manaſſe in poſſeſſionem vrbes decem.
F Porrò filiis Gerſon per cognationes ſuas de tribu Iſſachar, & de tribu Aſer, & de tribu Ne-
phthali, & de tribu Manaſſe in Baſan, vrbes tredecim. Filiis autẽ Merari per cognationes ſuas Merari.
de tribu Ruben, & de tribu Gad, & de tribu Zabulon, dederũt ſorte ciuitates duodecim. De-
derũt quoque filii Iſrael Leuitis ciuitates, & ſuburbana earum. Dederúntque per ſortem, ex
tribu filiorum Iuda, & ex tribu filiorum Simeon, & ex tribu filiorum Beniamin, vrbes has
quas vocauerunt nominibus ſuis, & his qui erant de cognatione filiorum Caath, fuerúntque
ciuitates in terminis eorum de tribu Ephráim. Dederunt ergo eis vrbes ad confugien- Vrbes refugii. Ioſue.21.b.
dum, Sichem cum ſuburbanis ſuis in monte Ephráim: & Gazer cum ſuburbanis ſuis, Iecma-
am quoque cum ſuburbanis ſuis, & Beth-horon ſimiliter, necnon & Aialon cum ſuburba- Caath.
nis ſuis, & Geth-remmon in eundem modũ. Porrò ex dimidia tribu Manaſſe, Aner & ſub-
G urbana eius, Balaam & ſuburbana eius: his videlicet qui de cognatione filiorum Caath reli-
qui erant. Filiis autem Gerſom de cognationẽ dimidiæ tribus Manaſſe, Gaulon in Baſan, Gerſom.
& ſuburbana eius, & Aſtaroth cũ ſuburbanis ſuis. De tribu Iſſachar, Cedes & ſuburbana eius,
& Dabereth cũ ſuburbanis ſuis, Ramoth quoq; & ſuburbana eius, & Anem cum ſuburbanis
ſuis. De tribu verò Aſer, Maſal cũ ſuburbanis ſuis, & Abdon ſimiliter, Hacoc quoque & ſub-
urbana eius, & Rohob cum ſuburbanis ſuis. Porrò de tribu Nephthali, Cedes in Galilæa &
ſuburbana eius, Hamon cũ ſuburbanis ſuis, & Cariatháim, & ſuburbana eius. Filiis autẽ Me- Merari.
rari reſiduis: de tribu Zabulon, Remmono & ſuburbana eius, & Thabor cũ ſuburbanis ſuis.

¶ſuper cantores domus, vel, ad cãtãdũ in domo
¶tabernaculo] habitaculo tabernaculi
¶precarẽtur] ꝑ, expiarent

trãs Iordanem quoque ex aduerſo Iericho contra orientem Iordanis, de tribu Ruben, Boſor in ſolitudine cum ſuburbanis ſuis, & Iaſſa cum ſuburbanis ſuis, Cademoth quoque & ſuburbana eius, & Mepháath cũ ſuburbanis ſuis. Necnon de tribu Gad, Ramoth in Galaad & ſuburbana eius, & Manáim cum ſuburbanis ſuis, ſed & Heſebon cũ ſuburbanis ſuis, & Iezer cum ſuburbanis ſuis.

CAP. VII.

Genealogiæ filiorum Iſſachar. geñ. 46. b.

PORrò filii Iſſachar: Thola, & Phua, Iaſub & Simeron, quatuor. Filii Thola: Ozi & Raphaia, & Ieriel, & Iemái, & Iebſem, & Samuel, principes per domos cognationum ſuarum. De ſtirpe Thola viri fortiſſimi *numerati ſunt in diebus Dauid, vigintiduo millia ſexcenti. Filii Ozi: Izrahia, de quo nati ſunt Michael, & Obadia, & Ioel, & Ieſia, quinq;: omnes principes. Cum eis per familias, & populos ſuos, accincti ad prælium, viri fortiſſimi, triginta & ſex millia: multas enim habuerunt vxores, & filios. Fratres quoque eorum per omnem cognationem Iſſachar, robuſtiſſimi ad pugnandum, octoginta ſeptem millia * numerati ſunt.

Beniamin. geñ. 46. c.

Filii Beniamin: Bela, & Bechor, & Iadihel, tres. Filii Bela: Eſbon & Ozi & Oziel & Ierimoth & Irai, quinque, principes familiarum, & ad pugnandum robuſtiſſimi: numerus autẽ eorum, vigintiduo millia & trigintaquatuor. Porrò filii Bechor: Zamira, & Ioas, & Eliézer, & Elioenái, & Amri, & Ierimoth, & Abia, & Anathoth, & Almath. omnes hi, filii Bechor. Numerati ſunt autem per familias ſuas principes cognationum ſuarum ad bella fortiſſimi, viginti millia & ducenti. Porro filii Iadihel: Balan. Filii autem Balan: Iehus, & Beniamin, & Aod, & Chanaana, & Zethan, & Tharſis, & Ahiſáhar. omnes hi, filii Iadihel, principes cognationum ſuarum, viri fortiſſimi, decem & ſeptem millia, & ducenti ad prælium procedentes. Sepham quoq; & Hapham filii Hir: & Haſim filii Aher.

Nephthali.

Filii autẽ Nephthali: Iaſiel, & Guni, & Ieſer, & Sellum, filii Bala.

Machir.

Porrò filius Manaſſe, Eſriel: concubináque eius Syra peperit Machir patrem Galaad. Machir autem accepit vxorem filiis ſuis Happhim & Sapham: & habuit ſororem nomine Maacha: nomen autem ſecundi, Salphaad, natæque ſunt Salphaad filiæ. & peperit Maacha vxor Machir filium, vocauítque nomen eius Phares: porrò nomen fratris eius, Sares: & filii eius, Vlam, & Recem. Filius autem Vlam, Badan. hi ſunt filii Galaad, filii Machir, filii Manaſſe. Soror autem eius regina peperit Virum decôrum, & Abiézer, & Mohola. Erãt autem filii Semida: Ahin & Sechem, & Leci, & Aniam.

Ephráim.

Filii autẽ Ephráim Suthála, Bared filius eius, Thahath filius eius, Elada filius eius, Thahath filius eius, & huius filius Zabad, & huius filius Suthála, & huius filius Ezer & Elad: occiderunt autem eos viri Geth indigenæ, quia deſcenderant vt inuaderent poſſeſſiones eorum.

Occiſi filii Ephraim.

Luxit igitur Ephráim pater eorum multis diebus, & venerunt fratres eius vt conſolarẽtur eum. Ingreſſúſque eſt ad vxorem ſuam: quæ concepit & peperit filium, & vocauit nomen eius Beria, eò quòd in malis domus eius ortus eſſet: filia autem eius fuit Sara, quæ ædificauit Beth-horon inferiorem & ſuperiorem, & Ozen-ſara.

Beria.

Porrò filius eius Rapha, & Reſeph, & Thale, de quo natus eſt Thaan, qui genuit Laadan, huius quoque filius Ammiud, qui genuit Eliſama, de quo ortus eſt Nun, qui habuit filium Ioſúe. Poſſeſſio autem eorum & habitatio, Bethel cum filiabus ſuis, & contra orientem Noran, ad occidentalem plagam Gazer & filiæ eius, Sichem quoq; cum filiabus ſuis, vſque ad Aia cum filiabus eius. Iuxta filios quoque Manaſſe Beth-ſan & filias eius, Thanach & filias eius, Mageddo & filias eius, Dor & filias eius: in his habitauerunt filii Ioſeph, filii Iſrael.

Aſer filii. Gen. 45. b.

Filii Aſer: Iemna, & Ieſua, & Ieſſui, & Baria, & Sara ſoror eorum. Filii autem Baria: Heber, & Melchiel: ipſe eſt pater Barzaith. Heber autem genuit Iephlat, & Somer, & Hotham, & Suaa ſororẽ eorũ. Filii Iephlat: Phoſech, & Bamaal, & Aſoth: hi filii Iephlat. Porrò filii Somer: Ahi, & Roaga, & Haba, & Aram. Filii autem Helem fratris eius: Supha, & Iemna, & Selles, & Amal. Filii Supha: Sue, Harnapher, & Sual, & Beri, & Iamra, Boſor, & Hod, & Samma, & Saluſa, & Iethran, & Bera. Filii Iether: Iephonne, & Phaſpha, & Ara. Filii autem Olſa: Arec, & Haniel, & Reſia. Omnes hi filii Aſer, principes cognationum electi atque fortiſſimi duces ducum: numerus autem eorum ætatis quæ apta eſſet ad bellum, vigintiſex millia.

CAP. VIII.

Genealogia filiorũ Beniamin. gen. 46. c. 1. 7. b.

BEniamin autem genuit Bela primogenitum ſuum, Aſbel ſecundum, Ahara tertium, Nohaa quartum, & Rapha quintum. Fuerúntque filii Bela: Addar, & Gera, & Abiud, Abiſúe quoque, & Naaman, & Ahóe, ſed & Gera, & Sephuphan, & Huram. Hi ſunt filii Ahod, principes cognationum habitantium in Gabaa, qui tranſlati ſunt in Manáhath.

Naaman autem & Achia,& Gera ipſe trãſtulit eos,& genuit Oza & Ahihud. Porrò Saharáim genuit in regione Moab,poſtquam dimiſit Huſim & Bara vxores ſuas.Genuit autem de
B Hodes vxore ſua, Iobab, & Sebia, & Moſa, & Molchom, Iehus quoque & Sechia, & Marma.hi ſunt filii eius principes in familiis ſuis.Mehuſim verò genuit Abitob,& Elpháal.Porro filii Elpháal:Heber,& Miſaam,& Samad:hic ædificauit Ono, & Lod, & filias eius. Baria autem & Sama principes cognationum habitantium in Aialon: hi fugauerunt habitatores Geth.Et Ahio,& Seſac, & Ierimoth,& Zabadia, & Arod, & Heder,Michael quoque & Ieſpha,& Ioha filii Baria. Et Zabadia, & Moſollã,& Hezeci,& Heber, & Ieſamari,& Iezlia, & Iobab filii Elpháal. Et Iacim,& Zechri,& Zabdi, & Elioenai, & Selethái,& Eliel, & Adaia, & Baraia, & Samarath filii Semei.Et Ieſphan,& Heber,& Eliel,& Abdon,& Zechri, & Ha-
C nan,& Hanania, & AElam, & Anathothia,& Iephdaia, & Phanuel filii Seſac. & Samſari, & Sohoria, & Otholia, & Ierſia,& Elia,& Zechri,filii Ieroham.hi patriarchæ,& cognationum principes, qui habitauerunt in Ieruſalem. In Gabaon autem habitauerunt Abi-gabaon, & nomen vxoris eius Maacha:filiúſque eius primogenitus Abdon,& Sur,& Cis,& Baal,& Nadab,Gedor quoque & Ahio,& Zacher,& Macelloth: & Macelloth genuit Samaa: habitauerúntque ex aduerſo fratrum ſuorum in Ieruſalem cum fratribus ſuis. Ner autem genuit Cis,& Cis genuit Saul.Porrò Saul genuit Ionathan, & Melchi-ſúa,& Abinadab, & Eſbáal.
D Filius autem Ionathan,Meribbáal:& Meribbáal genuit Micha.Filii Micha:Phithon,& Melech, & Tharaa, & Ahaz. Et Ahaz genuit Ioada: & Ioada genuit Alamath, & Azmoth, & Zamri:porrò Zamri genuit Moſa.& Moſa genuit Banaa, cuius filius fuit Rapha,de quo ortus eſt Elaſa,qui genuit Aſel.Porrò Aſel ſex filii fuerunt, his nominibus, Ezricam, Bochru, Iſmahel,Saria,Obdia,& Hanan:omnes hi,filii Aſel.Filii autẽ Eſec fratris eius, Vlam primogenitus,& Iehus ſecũdus,& Eliphálet tertius.Fuerúntque filii Vlam viri robuſtiſſimi,& magno robore tendentes arcum:& multos habentes filios ac nepotes vſque ad cẽtum quinquaginta.Omnes hi,filii Beniamin.

Mehuſim] vel, De Huſim
filias] villas & infra
patriarchæ, & cognationum principes, qui] principes familiarũ per generationes ſuas,& ipſi principes
J.9.f.
Nomina generis Saul.
1.reg.14.g.
J.9.g.
Filii Vlam.

CAP. IX.

A Vniuerſus ergo Iſrael dinumeratus eſt*: & ſumma eorum ſcripta eſt in libro regum Iſrael, & Iuda: tranſlatíque ſunt in Babylonem propter delictum ſuum. Qui autem habitauerunt primi in poſſeſſionibus, & in vrbibus ſuis:Iſrael, & ſacerdotes,& Leuitæ, & Nathinei.Commorati ſunt in Ieruſalem de filiis Iuda, & de filiis Beniamin,de filiis quoque Ephráim,& Manaſſe.Othei filius Ammiud,filius Amri,filii Omrai, filii Bonni, de filiis Phares filii Iuda.Et de Siloni: Aſaia primogenitus, & filii eius. De filiis autem Zara: Iehuel, &
B fratres eorum,ſexcẽti nonaginta.Porrò de filiis Beniamin:Salo filius Moſollam,filii Oduia, filii Aſana:& Iobania filius Ieroham: & Ela filius Ozi,filii Mochori: & Moſollam filius Saphatiæ,filii Rahuel,filii Iebaniæ. & fratres eorum per familias ſuas, nongenti quinquaginta ſex.Omnes hi, principes cognationum per domos patrum ſuorum. De ſacerdotibus autem: Iedaia,Ioiarib,& Iachin:Azarias quoque filius Helciæ,filii Moſollam, filii Sadoc,filii Maraioth, filii Achitob, pontifex domus dei. Porrò Adaias filius Ieroham, filii Phaſſur, filii Melchiæ: & Maáſai filius Adiel,filii Iezra, filii Moſollam, filii Moſollamith, filii Emmer.
C fratres quoque eorum principes per familias ſuas,mille ſeptingenti ſexaginta: fortiſſimi robore ad faciendum opus miniſterii in domo dei.De Leuitis autem:Semeia filius Haſſub filii Ezricam,filii Haſebia de filiis Merari.Bacbacar quoq; carpẽtarius,& Galal,& Mathania filius Micha,filii Zechri,filii Aſaph:& Obdia filius Semeiæ filii Galal,filii Idithun: & Barachia filius Aſa,filii Elcana,qui habitauit in atriis Netophati. Ianitores autẽ:Sellũ, & Accub, & Telmon,& Ahiman:& frater eorũ Sellum princeps.vſq; ad illud tempus, in porta regis ad orientẽ obſeruabãt per vices ſuas de filiis Leui. Sellũ vero filius Core filii Abiaſaph,filii Co-
D re,cũ fratribus ſuis,& domo patris ſui, hi ſunt Coritæ ſuper opera miniſterii cuſtodes veſtibulorũ tabernaculi:& familiæ eorũ per vices caſtrorũ domini cuſtodiẽtes introitũ.Phinees autẽ filius Eleazari, erat dux eorũ corã domino.Porro Zacharias filius Moſollamia,ianitor portæ tabernaculi teſtimonii. Omnes hi electi in oſtiarios per portas, ducenti duodecim: & deſcripti in villis propriis:quos conſtituerunt Dauid,& Samuel vidẽs, in fide ſua tam ipſos, quàm filios eorum in oſtiis domus domini, & in tabernaculo vicibus ſuis. Per quatuor vẽtos erant oſtiarii: id eſt ad oriẽtem,& ad occidentem,& ad aquilonem,& ad auſtrũ. Fratres autem eorũ in viculis morabãtur,& veniebant in ſabbathis ſuis de tẽpore vſque ad tempus.

*perſeriem generationis
De ſacerdotibus,Leuitiſque, & officiis eorum.
,pontifex] ducis
atriis] villis
frater eorũ] fratres eorum:
vſq; ad illud tẽp⁹,] hucuſque,
per vices ſuas] per turbas, (vel, per caſtra,aut in caſtris)
per vices caſtrorũ] vel, in caſtris
Sellum
Phinees.
Zacharias.
& ĩ tabernaculo vicibus ſuis.] in domo tabernaculi in vigiliis.
ſabbathis ſuis] ſeptimo die
Dauid & Samuel videns quæ ordinauerint.

His quatuor Leuitis creditus erat omnis numerus ianitorũ,& erant ſuper exedras,& theſau- E
ros domus domini. Per gyrũ quoque tẽpli domini morabãtur in cuſtodiis ſuis: vt cum tẽpus
fuiſſet,ipſi mane aperirẽt fores. De horũ grege erãt & ſuper vaſa miniſterii:ad numerũ enim
& inferebantur vaſa, & efferebãtur. De ipſis & qui credita habebãt vtenſilia ſanctuarii, præ-
erant ſimilæ,& vino,& oleo,& thuri,& aromatibus. Filii autem ſacerdotum vnguenta ex a-
romatibus conficiebãt. Et Mathathias Leuites primogenitus Sellum Coritæ,* præfectus erat
corum quæ in ſartagine frigebantur. Porrò de filiis Caath fratribus eorum,ſuper panes erãt

Panes propoſitionis.

propoſitionis, vt ſemper nouos per ſingula ſabbatha præpararent. Hi ſunt principes canto- F
rum per familias Leuitarum, qui in exedris morabantur, vt die ac nocte iugiter ſuo mini-
ſterio deſeruirent.* Capita Leuitarum,per familias ſuas principes,manſerunt in Ieruſalem.

ĩ.8.c.

In Gabaon autẽ commorati ſunt pater Gabaon Iehiel, & nomen vxoris eius Maacha. Filius
primogenitus eius Abdon, & Sur,& Cis,& Baal,& Ner,& Nadab, Gedor quoque,& Ahio, &
Zacharias,& Macelloth. Porrò Macelloth genuit Samaam:iſti habitauerunt e regione fratrũ

Familia Saulis. ĩ.8.d.

ſuorũ in Ieruſalem cum fratribus ſuis. Ner autem genuit Cis: & Cis genuit Saul: & Saul G
genuit Ionathan, & Melchi-ſua, & Abinadab, & Eſbáal. Filius autẽ Ionathan, Meribbáal:
& Meribbáal genuit Micha. Porrò filii Micha, Phithon & Melech,& Tharaa,& Ahaz. Ahaz
autem genuit Iara: & Iara genuit Alámath, & Azmoth, & Zamri. Zamri autẽ genuit Mo-
ſa: Moſa verò genuit Banaa: cuius filius Raphaia,genuit Elaſa:de quo ortus eſt Aſel. Porrò
Aſel ſex filios habuit his nominibus, Ezricam, Bochru, Iſmahel, Saria, Obdia, Hanan. hi
ſunt filii Aſel.

CAP. X. A

Pugnãs Saul contra Philiſthæos occiditur cũ filiis 1.reg.31.a

PHiliſthiim autem pugnabant contra Iſrael, fugerúntque filii Iſrael Philiſthæos, & ceci-
derunt vulnerati in monte Gelboe. Cúmque appropinquaſſent Philiſthæi perſequentes
Saul & filios eius,percuſſerunt Ionathan, & Abinadab, & Melchi-ſua filios Saul. Et aggra-
uatum eſt prælium contra Saul, inueneruntque eum ſagittarii, & vulnerauerunt iaculis. Et

Saul ſeipſum interfecit.

dixit Saul ad armigerum ſuum, Euagina gladium tuum,& interfice me:ne fortè veniant in- B
circuncisi iſti, & illudant mihi. Noluit autem armiger eius hoc facere, timore perterritus:
arripuit ergo Saul enſem, & irruit in eum. Quod cum vidiſſet armiger eius, videlicet mor-
tuum eſſe Saul,irruit etiam ipſe in gladium ſuum, & mortuus eſt. Interiit ergo Saul, & tres
filii eius, & omnis domus illius pariter concidit. Quod cum vidiſſent viri Iſrael qui habita-
bant in campeſtribus,fugerunt:& Saul ac filiis eius mortuis, dereliquerunt vrbes ſuas,& huc C

Philiſthiim ſpoliato Saule,deferũt caput ei⁹ in terram ſuam.

illúcque diſperſi ſunt:veneruntque Philiſthiim, & habitauerunt in eis. Die igitur altero
detrahentes Philiſthiim ſpolia cæſorum, inuenerunt Saul, & filios eius iacentes in monte
Gelbóe. Cúmque ſpoliaſſent eum, & amputaſſent caput, armíſque nudaſſent, miſerunt in
terram ſuam, vt circumferretur, & oſtenderetur idolorum templis & populis: arma autem

Galaaditæ ſepeliunt Saulem, & filios ipſius.

eius conſecrauerunt in phano dei ſui, & caput affixerũt in templo Dagon. Hoc cum au- D
diſſent viri Iabes Galaad, omnia ſcilicet quæ Philiſthiim fecerant ſuper Saul, conſurrexe-
runt ſinguli virorum fortium, & tulerunt cadauera Saul & filiorum eius: attulerúntque ea

Ieiunium

in Iabes, & ſepelierunt oſſa eorum ſubter quercum quæ erat in Iabes, & ieiunauerunt ſe-

Saul quare occiſ⁹ à deo.

ptẽ diebus. Mortuus eſt ergo Saul propter iniquitates ſuas,eo quòd præuaricatus ſit mã-
datum domini quod præceperat,& non cuſtodierit illud:ſed inſuper etiam pythoniſſam con
ſuluerit,nec ſperauerit in domino,propter quod interfecit eum,& tranſtulit regnum eius ad
Dauid filium Iſai.

CAP. XI. A

Vngitur Dauid in regem 2.reg.5.a.

COngregatus eſt igitur omnis Iſrael ad Dauid in Hebron,dicens, Os tuum ſumus & ca-
ro tua. Heri quoque & nudiuſtertius cum adhuc regnaret Saul, tu eras qui educebas &

Paſcere populum.

introducebas Iſrael: tibi enim dixit dominus deus tuus, Tu paſces populum meum Iſrael,
& tu eris princeps ſuper eum. Venerunt ergo omnes maiores natu Iſrael ad regem in He-
bron, & iniit Dauid cum eis fœdus coram domino: vnxerúntque eum regem ſuper Iſrael,

Ieruſalẽ quæ & Iebus.

iuxta ſermonem domini quem locutus eſt in manu Samuel. Abiit quoque Dauid, & o-
mnis Iſrael in Ieruſalem,hæc eſt Iebus, vbi erant Iebuſæi habitatores terræ. Dixerúntq; qui B

Arx Sion capiẽ à Dauide. Iebuſæũ percutienti præmium.

habitabant in Iebus ad Dauid, Non ingredieris huc. Porrò Dauid cepit arcem Sion, quæ
eſt ciuitas Dauid,dixítque, Omnis qui percuſſerit Iebuſæum in primis,erit princeps & dux.
Aſcendit igitur primus Ioab filius Saruiæ,& factus eſt princeps. Habitauit autem Dauid in

Ciuitas Dauid.

arce, & idcirco appellata eſt ciuitas Dauid. AEdificauítque vrbem in circuitu à Mello,

vſque ad gyrum: Ioab autem reliqua vrbis extruxit. Proficiebátque Dauid, vadens & creſcẽs, & dominus exercituum erat cum eo. Hi principes virorum fortium Dauid, qui* adiuuerũt eum vt rex fieret ſuper omnẽ Iſrael, iuxta verbum domini quod locutus eſt ad Iſrael. Et iſte numerus robuſtorum Dauid: Ieſbaam filius Hachamoni princeps inter triginta: iſte leuauit haſtam ſuam ſuper trecentos vulneratos vna vice. Et poſt eũ Eleazar filius patrui eius Ahohites, qui erat inter tres potentes. iſte fuit cum Dauid in Pheſ-domim, quando Philiſthiim congregati ſunt ad locum illum in prælium: & erat ager regionis illius plenus hordeo, fugerátque populus à facie Philiſthinorum. Hi ſteterunt in medio agri, & defenderunt eum: cumque percuſſiſſent Philiſthæos, dedit dominus ſalutem magnam populo ſuo. Deſcenderunt autem tres de triginta principibus ad petram, in qua erat Dauid ad ſpelũcam Odollam, quando Philiſthiim fuerant caſtrametati in valle Raphaim. Porrò Dauid erat in præſidio, & ſtatio Philiſthinorum in Beth-léhem. Deſyderauit igitur Dauid, & dixit, O ſi quis daret mihi aquam de ciſterna Beth-léhem, quæ eſt in porta. Tres ergo iſti per media caſtra Philiſthinorum perrexerunt, & hauſerunt aquam de ciſterna Beth-léhem, quæ erat in porta, & attulerunt ad Dauid vt biberet: qui noluit, ſed magis libauit illam domino, dicens, Abſit vt in conſpectu dei mei hoc faciam, & ſanguinem iſtorũ virorum bibam: quia in periculo animarum ſuarum attulerunt mihi aquam. Et ob hanc cauſam noluit bibere. hæc fecerunt tres robuſtiſſimi. Abiſai quoque frater Ioab ipſe erat princeps trium, & ipſe leuauit haſtam ſuam contra trecentos vulneratos, & ipſe erat inter tres nominatiſſimus, & inter tres ſecundus inclytus, & princeps corũ: veruntamen vſque ad tres primos non peruenerat. Banaia filius Ioiadæ viri robuſtiſſimi, qui multa opera perpetrarat, de Cabſeel: ipſe percuſſit duos ariel Moab: & ipſe deſcendit, & interfecit leonem in media ciſterna tẽpore niuis. Et ipſe percuſſit virum AEgyptium, cuius ſtatura erat quinque cubitorum, & habebat lanceam vt liciatorium texentium: deſcendit igitur ad eum cum virga, & rapuit haſtam quam tenebat manu, & interfecit eum haſta ſua. Hæc fecit Banaia filius Ioiadæ, qui erat inter tres robuſtos nominatiſſimus, inter triginta primus, veruntamen ad tres vſque non peruenerat: poſuit autem eum Dauid ad auriculam ſuam. Porrò fortiſſimi viri in exercitu, Aſahel frater Ioab, & Elchanan filius patrui eius de Beth-léhem, Sammoth Arorites, Helles Phalonites, Ira filius Acces Thecuites, Abiézer Anathothites, Sobbochai Huſathites, Ilai Ahohites, Maharai Netophathites, Heled filius Baana Netophathites, Ethai filius Ribai de Gabaath filiorum Beniamin, Banaia Pharathonites, Hurai de torrente Gaas, Abiel Arbathites, Azmoth Bauramites, Eliaba Salabonites. Filii Aſſem Gezonites, Ionathan filius Sage Ararites, Ahiam filius Sachar Ararites. Eliphal filius Vr, Hepher Mecherathites, Ahia Phelonites, Heſro Carmelites, Naarái filius Azbai, Ioel frater Nathan, Mibahar filius Agarai, Selec Ammonites, Naharái Berothites armiger Ioab filii Saruiæ, Ira Iethræus, Gareb Iethræus, Vrias Hethæus, Zabad filius Oholi, Adina filius Siza Rubenites princeps Rubenitarũ, & cum eo triginta: Hanan filius Maacha, & Ioſaphat Mathanites, Ozia Aſtarothites, Samma & Iehiel filii Hotham Arorites, Iedihel filius Samri, & Ioha, frater eius Thoſaites, Eliel Mahumites, & Ieribai & Ioſaia filii Elnáem, & Iethma Moabites, Eliel & Obed, & Iaſiel de Maſobia.

CAP. XII.

HI quoque venerunt ad Dauid in Siceleg, cum adhuc fugeret Saul filium Cis, qui erant fortiſſimi & egregii pugnatores, tendentes arcum, & vtraque manu fundis ſaxa iacientes, & dirigẽtes ſagittas: de fratribus Saul ex Beniamin. Princeps Ahiezer, & Ioas filii Samaa, Gabaathites: & Iaziel & Phallet filii Azmoth, & Baracha & Iehu Anathothites. Samaias quoque Gabaonites fortiſſimus inter triginta & ſuper triginta. Ieremias & Iehezicl & Iohanan & Iezabad Gaderothites. & Eluzai & Ierimuth, & Baalia & Samaria & Saphatia Haruphites. Elcana & Ieſia & Azareel & Ioézer & Ieſbaam de Carehim: Ioela quoque & Zabadia filii Ieroham de Gedor. Sed & de Gaddi tranſfugerunt ad Dauid, cũ lateret in deſerto, viri robuſtiſſimi, & pugnatores optimi, tenentes clypeum & haſtam: facies eorum quaſi facies leonis, & veloces quaſi capreæ in montibus: Ezer princeps, Obdias ſecundus, Eliab tertius, Maſmana quartus, Ieremias quintus, Ethi ſextus, Eliel ſeptimus, Iohanan octauus, Elzebad nonus, Ieremias decimus, Mathbanai vndecimus. hi de filiis Gad principes exercitus: nouiſſimus, centũ militibus præerat, & maximus mille. Iſti ſunt qui tranſierunt Iordanẽ menſe primo, quãdo inundare conſueuit ſuper ripas ſuas: & omnes fugauerũt qui morabantur in val-

extruxit.] vel, reſtaurauit.
*fortiter
vulneratos] quos vulnerauit
ager regionis illius plenus] pars agri plena
vt in cõſpectu dei mei] mihi à deo (.i. longe auertat hoc à me deus) vt
vulneratos,] quos vulnerauit,
ariel] leones
cũ adhuc fugeret Saul filium] adhuc clauſum à facie Saulis filii (.i. cũ ſe abſcõderet à facie &c.)
tendẽtes arcum, & vtraq; manu fũdis ſaxa iaciẽtes, & dirigẽtes ſagittas:] armati arcu, dextra & ſiniſtra iaciẽtes lapides, & ſagittas arcu:
cũ lateret] ad munitionem
præerat, ꝓ hac dictione ſubaudi ꝓſequebatur, centũ milites ſcilicet.

Deus cũ Dauide.
Catalog⁹ fortium Dauid. 2.reg.23.a.
Ieſbaam.
Eleazar.
Victoria deo tribuitur.
Dauid ſitiẽs nõ vult bibere aquã quã principes cũ periculo aiç hauſerant inter Philiſth.
Abiſai.
Banaia
Gigas à Banaia occiſus.
Qui trãſierũt ad Dauid, cũ adhuc fugeret Saulem.

libus ad orientalem plagam & occidentalem. Venerunt autem & de Beniamin & de Iu- C
da ad præſidium in quo morabatur Dauid. Egreſſúſque eſt Dauid obuiam eis,& ait,Si paci-
fice veniſtis ad me vt auxiliemini mihi,cor meum iungatur vobis.ſi autem inſidiamini mi-
hi pro aduerſariis meis, cum ego iniquitatem in manibus non habeam, videat deus patrum
noſtrorum,& iudicet. Spiritus verò induit Amaſai principem inter triginta,& ait, Tui ſumus
Pax Adiutor Dauidis, deus. ô Dauid, & tecum fili Iſai, pax pax tibi, & pax adiutoribus tuis.te enim adiuuat deus tuus.
Suſcepit ergo eos Dauid,& conſtituit principes turmæ. Porrò de Manaſſe tranſfugerunt
ad Dauid, quando veniebat cum Philiſthiim aduerſus Saul, vt pugnaret: & non dimicauit D
1.Reg.29.b. cum eis,quia inito conſilio remiſerunt eum principes Philiſthinorum, dicentes,Periculo ca-
pitis noſtri reuertetur ad dominum ſuum Saul. Quando igitur reuerſus eſt in Siceleg,tranſ-
fugerunt ad eum de Manaſſe,Ednas,& Iozabad,& Iedihel,& Michael & Iozabad, & Eliu,&
Salathi,principes milium in Manaſſe.hi præbuerunt auxilium Dauid aduerſus latrunculos:
omnes enim erant viri fortiſſimi, & facti ſunt principes in exercitu. Sed & per ſingulos dies
veniebant ad Dauid, ad auxiliandum ei, vſque dum fieret grandis numerus quaſi exercitus
Numerus eorū qui erāt cū Dauide vt cōſtituerētēum regem. dei. Iſti quoque eſt numerus principum exercitus,qui venerunt ad Dauid, cum eſſet in
Hebron,vt transferrent regnum Saul ad eum,iuxta verbum domini. Filii Iuda portátes cly- E
peum & haſtam,ſex millia octingenti expediti ad prælium. De filiis Simeon virorum fortiſ-
ſimorum ad pugnandum,ſeptem millia centum. De filiis Leui,quatuor millia ſexcenti. Ioia-
da quoque princeps de ſtirpe Aaron,& cum eo tria millia ſeptingenti. Sadoc etiá puer egre-
giæ indolis,& domus patris eius principes vigintiduo. De filiis autē Beniamin fratribus Saul,
tria millia. magna enim pars eorum adhuc ſequebatur domū Saul. Porrò de filiis Ephraim
viginti millia octingenti,fortiſſimi robore,viri nominati in cognationibus ſuis. Et ex dimi-
dia parte tribus Manaſſe,decem & octo millia,ſinguli per nomina ſua venerunt vt cōſtitue- F
rent regem Dauid. De filiis quoque Iſſachar, viri eruditi qui nouerant ſingula tempora ad
præcipiendum quid facere deberet Iſrael,principes ducenti: omnis autem reliqua tribus,eo-
rum conſilium ſequebatur. Porrò de Zabulon qui egrediebantur ad prælium, & ſtabant in
acie inſtructi* armis bellicis,quinquaginta millia,& venerunt in auxilium non in corde du
plici. Et de Nephthali,principes mille:& cum eis inſtructi clypeo & haſta,triginta & ſeptem
millia. De Dan etiam præparati ad prælium,vigintiocto millia ſexcenti. Et de Aſer egredié-
tes ad pugnam & in acie prouocantes, quadraginta millia. Trans Iordanem autem de filiis G
Ruben,& de Gad,& dimidia parte tribus Manaſſe inſtructi armis bellicis,centū viginti mil-
Numerꝰ exercitꝰ Dauidis 3 2 2 8 2 2. lia. Omnes iſti viri bellatores expediti ad pugnandum,corde perfecto venerunt in Hebron,
vt cōnſtituerēt regem Dauid ſuper vniuerſum Iſrael:ſed & omnes reliqui ex Iſrael,vno cor-
de erant vt rex fieret Dauid. Fuerúntque ibi apud Dauid tribus diebus comedentes & biben
tes. præparauerant enim eis fratres ſui. Sed & qui iuxta eos erant, vſque ad Iſſachar & Zabu-
lon & Nephthali,afferebant panes in aſinis,& camelis,& mulis,& bobus ad veſcendum:fari-
nam,palathas,vuam paſſam,vinum,oleum,boues,arietes ad omnem copiam. gaudium quip
pe erat in Iſrael.

CAP. XIII.

Reducitur arca de Cariath-iarim. INiit autem conſilium Dauid cum tribunis & centurionibus, & vniuerſis principibus, & A
ait ad omnem cœtum Iſrael, Si placet vobis,& à domino deo noſtro egreditur ſermo
quem loquor:mittamus ad fratres noſtros reliquos in vniuerſas regiones Iſrael,& ad ſacerdo
tes & Leuitas qui habitant in ſuburbanis vrbium, vt congregentur ad nos, & reducamus ar-
cam dei noſtri ad nos:non enim requiſiuimus eā in diebus Saul. Et reſpondit vniuerſa mul B
titudo vt ita fieret:placuerat enim ſermo omni populo. Congregauit ergo Dauid cunctū
1.Reg.6.a. Iſrael à Sihor AEgypti, vſque dum ingrediaris Emath, vt adduceret arcam dei de Cariath-
iárim. Et aſcendit Dauid & omnis vir Iſrael ad collem Cariath-iárim, qui eſt in Iuda,vt af-
ferret inde arcam domini dei ſedentis ſuper cherubim, vbi inuocatum eſt nomen eius. Im- C
poſuerúntque arcam dei ſuper plauſtrum nouum de domo Abinadab: Oza autem, & frater
eius minabant plauſtrum. Porrò Dauid & vniuerſus Iſrael,ludebant coram deo omni virtu-
Oza occiſus à deo, quòd arca nō portaretā Leuitis vt ifra vides, 15.b. te,in canticis & in citharis,& pſalteriis,& tympanis,& cymbalis,& tubis. Cum autem perue-
niſſent ad aream Chidon,tetendit Oza manum ſuam,vt ſuſtentaret arcam:bos quippe laſci- D
uiens,paululū inclinauerat eam. Iratus eſt itaque dominus contra Ozam, & percuſſit eū, eò
quòd tetigiſſet arcam:& mortuus eſt ibi coram deo. Contriſtatúſque eſt Dauid,eò quòd di-

*Dauid

uiſiſſet dominus Ozam:vocauítque locum illum,Diuiſio Ozæ,vſque in præſentē diem.Et ti
muit* deum tunc temporis, dicens,Quomodo poſſum ad me introducere arcam dei? Et ob
hanc cauſam non adduxit eam ad ſe,hoc eſt in ciuitatem Dauid,ſed auertit in domū Obed-
edom Gethæi.Manſit ergo arca dei in domo Obed-edom tribus menſibus:& benedixit do-
minus domui eius,& omnibus quæ habebat. CAP. XIIII.

A MIſit quoque Hiram rex Tyri nuntios ad Dauid,& ligna cedrina,& artifices parietum
lignorúmque:vt ædificarent ei domum.Cognouítque Dauid eo,quòd confirmaſſet eū
dominus in regem ſuper Iſrael, & ſubleuatum eſt regnum ſuum ſuper populum eius Iſrael.
Accepit quoque Dauid alias vxores in Ieruſalem:genuítque filios & filias. Et hæc nomi
B na eorū qui nati ſunt ei in Ieruſalē:Samua & Sobab,Nathan & Salomon,Iebahar, & Eliſua,
& Eliphálet,Noga quoq;,& Napheg,& Iaphia,Eliſama,& Baal-iada,& Eliphálet. Audiē-
tes autem Philiſthiim quòd vnctus eſſet Dauid in regem ſuper vniuerſum Iſrael, aſcenderūt
omnes vt quærerent eum:quod cū audiſſet Dauid,egreſſus eſt obuiam eis.Porrò Philiſthiim
C venientes,diffuſi ſunt in valle Raphaim.Conſuluítque Dauid dominum,dicens, Si aſcendā
ad Philiſthæos,& ſi trades eos in manu mea? Et dixit ei dominus, Aſcende, & tradam eos in
manu tua.Cúmque illi aſcendiſſent in Baal-pharaſim,percuſſit eos ibi Dauid,& dixit,Diui-
ſit deus inimicos meos per manū meam,ſicut diuiduntur aquæ.& idcirco vocatū eſt nomen
illius loci,Baal-pharaſim.Dereliquerúntq; ibi deos ſuos,quos Dauid iuſſit exuri. Alia etiā
D vice Philiſthiim irruerunt,& diffuſi ſunt in valle. Cōſuluítque rurſum Dauid deū:& dixit ei
deus,Non aſcendas poſt eos,recede ab eis,& venies contra illos ex aduerſo pyrorū.Cúmque
audieris ſonitū gradientis in cacumine pyrorū, tunc egredieris ad bellum. egreſſus eſt enim
deus ante te,vt percutiat caſtra Philiſthiim.Fecit ergo Dauid,ſicut præceperat ei deus,& per-
cuſſit caſtra Philiſthinorū,de Gabaon vſque Gázera.Diuulgatúmq; eſt nomen Dauid in vni-
uerſis regionibus:& dominus dedit pauorē eius ſuper omnes gentes. CAP. XV.

Hirā mittit ligna & artifices ad extructionē dom⁹ Dauidis.2.re.5.b.

Dauid acceptis vxorib⁹ genuit liberos.

Dauid cōſulto dn̄o vicit Philiſthæos.2.reg.5.c.d.

*recede ab eis,]circunda eos,

Rurſum,prę liāte ipſo deo, debellat eos.

Dat deus timorē de Dauide gētib⁹.

A FEcit quoque ſibi domos in ciuitate Dauid: & ædificauit locum arcæ dei, tetendítque ei
tabernaculū.Tunc dixit Dauid,Illicitum eſt vt à quocunque portetur arca dei,niſi à Le-
uitis:quos elegit dominus ad portandum eam,& ad miniſtrandū ſibi,vſque in æternum.Cō
gregauítque vniuerſum Iſrael in Ieruſalem,vt afferretur arca dei in locū ſuum quem præpa-
rauerat ei.Necnō & filios Aaron & Leuitas.de filiis Caath, Vriel princeps fuit: & fratres eius
centū viginti.De filiis Merari,Aſaia princeps:& fratres eius ducēti viginti.De filiis Gerſom,
Ioel princeps:& fratres eius centum triginta.De filiis Eliſaphan,Semeias princeps: & fratres
eius ducenti.De filiis Hebron,Eliel princeps: & fratres eius octoginta. De filiis Oziel, Ami-
nadab princeps:& fratres eius centum duodecim. Vocauítque Dauid Sadoc & Abiathar ſa-
B cerdotes,& Leuitas, Vriel, Aſaiam,Ioel,Semeiam,Eliel,& Aminadab:& dixit ad eos, Vos qui
eſtis principes familiarum Leuiticarum,ſanctificamini cū fratribus veſtris,& afferte arcā do
mini dei Iſrael ad locum qui ei præparatus eſt: ne vt à principio, quia non eratis præſentes,
percuſſit nos dominus:ſic & nūc fiat,illicitum quid nobis agentibus. Sanctificati ſunt er-
go ſacerdotes & Leuitæ, vt portarent arcam domini dei Iſrael.Et tulerunt filii Leui arcā dei,
ſicut præceperat Moyſes iuxta verbū domini,humeris ſuis,in vectibus. Dixítq; Dauid prin-
cipibus Leuitarum,vt conſtituerent de fratribus ſuis cantores in organis muſicorum, nablis
videlicet,& lyris & cymbalis,vt reſonaret in excelſis ſonitus lætitiæ.Conſtituerúntque Leui-
tas:Heman filium Ioel,& de fratribus eius Aſaph filiū Barachiæ.de filiis vero Merari,fratri-
C bus eorum:Ethan filium Caſaiæ.Et cum eis fratres eorum,in ſecundo ordine, Zachariam &
Ben & Iaziel & Semiramoth,& Iahiel,& Ani, Eliab & Banaiam & Maaſiam & Mathathiam
& Eliphalu & Macceniam & Obed-edom & Iehiel,ianitores. Porrò cantores, Heman,Aſaph,
& Ethan:in cymbalis æneis concrepantes. Zacharias autē & Oziel, & Semiramoth & Iahiel
& Ani & Eliab & Maaſias & Banaias in nablis arcana cantabāt.Porrò Mathathias & Elipha-
lu & Macenias & Obed-edom & Iehiel & Ozaziu:in citharis pro octaua canebant epinicion.
Chonenias autem princeps Leuitarum,prophetiæ præerat,& ad præcinēdam melodiam: erat
quippe valde ſapiēs.Et Barachias & Elcana:ianitores arcæ.Porrò Sebenias & Ioſaphat & Na-
thanael & Amaſai & Zacharias & Banaias & Eliézer ſacerdotes,clangebant tubis coram ar-
D ca dei:& Obed-edom & Iehias erant ianitores arcæ. Igitur Dauid & maiores natu Iſrael,
& tribuni, ierunt ad deportandā arcam fœderis domini de domo Obed-edom cum lætitia.

Iubet Dauid à Leuitis reduci arcā, nō à bob⁹, vt male ante tentauerat.

*percuſſit]diuiſit *ſic & nūc fiat, illicitū quid nobis agē tibus.]quia nō quęſiuim⁹ (vel cōſuluimus) eū ſecundum ritum.

1.13.d.

Arca reducit à Leuitis cū canticis.

Cantores, Heman, Aſaph, Ethan.

*arcana cātabant.] ſup Halamoth (eſt nomen inſtrumēti muſici.vide titulū pſal.9.& 45.) *pro octaua canebant epinicion.]ſuper Haſeminith, Lamnaſeah. Vide pſal.4.& 6. *prophetię præerat,] vel, magiſter erat cātus, vt inſtrueret alios in cantu, *& ad præcinendā melodiam:

Lætitia īgēs in reducēda arca.2.reg.6.c

Cúmque adiuuiſſet deus Leuitas qui portabant arcā fœderis domini, immolabantur ſeptem
tauri & ſeptē arietes. Porrò Dauid erat indutus ſtola byſſina, & vniuerſi Leuitæ qui portabāt
arcā, cantoréſque, & Chonenias princeps prophetiæ inter cantores: Dauid autē indutus erat
ephod lineo. Vniuerſúſque Iſrael deducebant arcam fœderis domini in iubilo, & ſonitu buc-
cinæ, & tubis, & cymbalis, & nablis & citharis concrepantes. Cúmque perueniſſet arca fœde-
Dauid ſaltās irridet a Michol. ris domini vſque ad ciuitatē Dauid: Michol filia Saul proſpiciens per feneſtram, vidit regē
Dauid ſaltantem atque ludentem, & deſpexit eum in corde ſuo. CAP. XVI.

Allata arca, Dauid bñdicit ppl'o, quē etiam cibat. 2. reg. 6. d. Benedicere ī nomine dñi. Cōſtituit miniſtros arcæ ad laudandū deū in inſtrumentis muſicis.

ATtulerunt igitur arcam dei, & conſtituerunt eam in medio tabernaculi, quod tetende- A
rat ei Dauid: & obtulerunt holocauſta & pacifica coram deo. Cúmque compleſſet Da-
uid offerens holocauſta & pacifica, benedixit populo in nomine domini. Et diuiſit vniuer-
ſis per ſingulos à viro vſque ad mulierem tortam panis, & partem aſſæ carnis bubalæ, & frixā
oleo ſimilam. Conſtituítque coram arca domini de Leuitis, qui miniſtrarent: & recorda-
rentur operum eius, & glorificarent, atque laudarent dominum deum Iſrael: Aſaph princi-
pem, & ſecundum eius Zachariam. Porrò Iahiel & Semiramoth & Iehiel & Mathathiam &
Eliab & Banaiam & Obed-edom, & Iehiel ſuper organa pſalterii & lyras: Aſaph autē, vt cym
balis perſonaret: Banaiam verò & Iahaziel ſacerdotes, canere tuba iugiter coram arca fœde-
ris dei. In illo die fecit Dauid principē ad confitendū domino, Aſaph, & fratres eius.

Laudat dñm. pſa. 104. b. iſa. 12. a. Confitemini domino, & inuocate nomen eius: notas facite in populis adinuentiones eius.
Cantate ei, & pſallite ei: & narrate omnia mirabilia eius. B
Laudandus deus. Laudate nomen ſanctum eius: lætetur cor quærentium dominum,
Quærendus deus. Quærite dominum, & virtutem eius: quærite faciem eius ſemper.
Recordamini mirabilium eius quæ fecit: ſignorum illius, & iudiciorum oris eius.
Iſraelitæ. po- Semen Iſrael ſerui eius: filii Iacob electi eius.
Ipſe dominus deus noſter: in vniuerſa terra iudicia eius.
Promiſſiōes. Recordamini in ſempiternum pacti eius: ſermonis quem præcepit in mille generationes,
Quem pepigit cum Abraham: & iuramenti illius cum Iſaac.
Et conſtituit illud* Iacob in præceptum: & Iſraeli in pactum ſempiternum,
Dicens, tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis veſtræ.
Cum eſſent pauci numero, parui & coloni eius.
Et tranſierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum. C
Cuſtodit de' ppl'm ſuū quē vnxit. pſal. 95. a. Non dimiſit quenquam calumniari eos: ſed increpauit pro eis reges,
Nolite tangere chriſtos meos: & in prophetis meis nolite malignari.
Prędicandus deus. Cantate domino omnis terra: annuntiate ex die in diem ſalutare eius.
Narrate in gentibus gloriam eius: in cunctis populis mirabilia eius.
Quia magnus dominus, & laudabilis nimis: & horribilis ſuper omnes deos.
Omnes enim dii populorum, idola: dominus autem cælos fecit.
Laus deo. Confeſſio & magnificentia coram eo: fortitudo & gaudium in loco eius.
Afferte domino familiæ populorum: afferte domino gloriam & imperium.
Date domino gloriam nomini eius, leuate ſacrificium, & venite in conſpectu eius: & adora-
te dominum in decore ſancto.
Commoueatur à facie eius omnis terra: ipſe enim fundauit orbem immobilem. D
Exultandum in deo. Lætentur cæli, & exultet terra: & dicant in nationibus, Dominus regnauit.
Tonet mare, & plenitudo eius: exultent agri, & omnia quæ in eis ſunt.
Tunc laudabunt ligna ſaltus coram domino: quia venit iudicare terram.
Bonus. Miſericors. Orandus ſaluator. Confitemini domino, quoniam bonus: quoniam in æternum miſericordia eius.
Et dicite, Salua nos deus ſaluator noſter: & congrega nos, & erue de gentibus, vt cōfiteamur
nomini ſancto tuo, & exultemus in carminibus tuis.
Benedictus dominus deus Iſrael ab æterno, & vſque in æternū: & dicat omnis populus Amē,
& hymnum domino.

Dereliquit itaque ibi coram arca fœderis domini Aſaph & fratres eius: vt miniſtrarēt in
conſpectu arcæ iugiter per ſingulos dies, & vices ſuas. Porrò Obed-edom, & fratres eius ſexa-
ginta octo: & Obed-edom filium Idithun, & Hoſa conſtituit ianitores. Sadoc autem ſacerdo
tem, & fratres eius ſacerdotes, coram tabernaculo domini in excelſo, quod erat in Gabaon:

ſpoſteum] cum eis

vt offerrent holocauſta domino ſuper altare holocauſtomatis iugiter mane & veſpere, iuxta omnia quæ ſcripta ſunt in lege domini, quã præcepit Iſraeli. Et poſt eũ Heman & Idithun, & reliquos electos, vnũquẽque vocabulo ſuo ad confitendũ domino: quoniã in æternum miſericordia eius. Heman quoque & Idithun canentes tuba, & quatiẽtes cymbala: & omnia muſicorũ organa ad canendum deo: filios autẽ Idithun fecit eſſe portarios. Reuerſúſque eſt omnis populus in domũ ſuam: & Dauid, vt benediceret etiam domui ſuæ.

ſvnũquẽq; vocabulo ſuo] qui nominati ſunt p̃ noĩa

CAP. XVII.

A ſpellib⁹] vł cortinis

CVm autem habitaret Dauid in domo ſua, dixit ad Nathan prophetam, Ecce ego habito in domo cedrina: arca autem fœderis domini ſub pellibus eſt. Et ait Nathan ad Dauid, Omnia quæ in corde tuo ſunt, fac: deus enim tecum eſt. Igitur nocte illa factus eſt ſermo dei ad Nathan, dicens, Vade, & loquere Dauid ſeruo meo: Hæc dicit dominus, Non ædificabis tu mihi domum ad habitandum. Neque enim mãſi in domo ex eo tempore quo eduxi Iſrael vſque ad diem hanc: ſed fui ſemper mutans loca tabernaculi, & in tentorio manens cum omni Iſrael. Nunquid locutus ſum ſaltem vni iudicum Iſrael, quibus præceperam vt paſcerent populum meum, & dixi, Quare non ædificaſtis mihi domum cedrinã? Nunc itaque ſic loquẽris ad ſeruum meum Dauid: Hæc dicit dominus exercituum, Ego tuli te, cũ in

Prohibetur Dauid à bona intentione ædificãdi domũ dñö. 2. reg. 7. a

Sine verbo ſuo, nihil vult agi deus.

Paſcere populum.

B ▸vnius

paſcuis ſequereris gregem: vt eſſes dux populi mei Iſrael. Et fui tecum quocunque perrexiſti: & interfeci omnes inimicos tuos coram te, fecíque tibi nomen quaſi vnius magnorum qui celebrantur in terra. Et dedi locum populo meo Iſrael: plantabitur, & habitabit in eo, & vltrà non commouebitur: nec filii iniquitatis atterent eos, ſicut à principio ex diebus quibus dedi iudices populo meo Iſrael, & humiliaui vniuerſos inimicos tuos. Annuntio ergo tibi, quòd ædificaturus ſit tibi dominus domũ. Cúmque impleueris dies tuos vt vadas ad patres tuos, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, quod erit de filiis tuis: & ſtabiliam regnum eius. Ipſe ædificabit mihi domum, & firmabo ſolium eius vſque in æternum. EGO ERO EI IN PATREM, & ipſe erit mihi in filium: & miſericordiam meam non auferam ab eo, ſicut abſtuli ab eo qui ante te fuit. Et ſtatuam eum in domo mea, & in regno meo vſque in ſempiternũ:

Cõmemoratione bñficiorum, oſtendit deus ſe oia oibus pr̃ſtare, nõ accipere.

Promittitur CHRISTVS qui ædificaturus erat eccleſiam.

C

ſpræſtares mihi talia?] adduxiſti me hucuſque?
ſetiã in futurũ:] in longinquum:
ſ& feciſti me ſpectabilẽ ſup oẽs hoĩes] & vidiſti me ſecundũ exẽplar (vel menſuram & diſpoſitionẽ,) hoĩs in dignitate conſtituti (.i. me paruũ & contẽptũ æquaſti principib⁹ populi dicens, Faciã tibi nomẽ &c.)

& thronus eius erit firmiſſimus in perpetuum. Iuxta omnia verba hæc, & iuxta vniuerſam viſionẽ iſtam, ſic locutus eſt Nathan ad Dauid. Cúmque veniſſet rex Dauid, & ſediſſet coram domino, dixit, Quis ego ſum domine deus, & quæ domus mea, vt præſtares mihi talia? Sed & hoc parũ viſum eſt in conſpectu tuo, idcóque locutus es ſuper domum ſerui tui etiam in futurum: & feciſti me ſpectabilem ſuper omnes homines domine deus. Quid vltrà addere poteſt Dauid, cum ita glorificaueris ſeruum tuum, & cognoueris eum? Domine propter famulum tuum iuxta cor tuum feciſti omnem magnificentiam hanc, & nota eſſe voluiſti vniuerſa magnalia. Dómine nõ eſt ſimilis tui: & non eſt alius deus abſque te ex omnibus quos audiuimus auribus noſtris. Quis enim eſt alius, vt populus tuus Iſrael, gens vna in terra, ad

Laudat Dauid benignitatẽ dei, ob p̃miſſum ſibi Chriſtum.

D

quam perrexit deus, vt liberaret, & faceret populum ſibi, & magnitudine ſua, atque terroribus eiiceret nationes à facie eius, quem de AEgypto liberarat? Et poſuiſti populũ tuum Iſrael tibi in populum vſque in æternum, & tu domine factus es deus eius. Nunc igitur domine, ſermo quem locutus es famulo tuo, & ſuper domum eius, cõfirmetur in perpetuum, & fac ſicut locutus es. Permaneátque, & magnificetur nomen tuum vſque in ſempiternum: & dicatur, Dominus exercituum deus Iſrael*, & domus Dauid ſerui eius permanens coram eo. Tu enim domine deus meus reuelaſti auriculam ſerui tui, vt ædificares ei domum: idcirco inuenit ſeruus tuus fiduciam, vt oret coram te. Nunc ergo domine tu es deus: & locutus es ad ſeruum tuum tanta beneficia. Et cœpiſti benedicere domui ſerui tui, vt ſit ſemper coram te: te enim domine benedicente, benedicta erit in perpetuum.

Miſericordia dei pp̃ſ Iſrael factus dei populus.

Vt p̃miſſiões ſuas impleat orat Dauid deum.

ſfamulo tuo,] ſuper ſeruum tuum,
*, deus eſt Iſraeli
ſreuelaſti auriculã ſerui tui,] Hebraiſmus, pro, dixiſti ſeruo tuo,
▸fiduciam,
ſcœpiſti] vł, voluiſti

Bñdictio dei.

CAP. XVIII.

A ſfilias] .i. villas

FActum eſt autem poſt hæc, vt percuteret Dauid Philiſthiim, & humiliaret eos, & tolleret Geth & filias eius de manu Philiſthiim: percuterétque Moab, & fierent Moabitæ ſerui Dauid, offerentes ei munera. Eo tempore percuſſit Dauid etiam Adarézer regem Soba regionis Hemath, quando perrexit vt dilataret imperium ſuum vſque ad flumen Euphráten. Cepit ergo Dauid mille quadrigas eius, & ſeptem millia equitum, ac viginti millia virorum peditum: ſubneruauítque omnes equos curruum, exceptis centum quadrigis quas reſeruauit ſibi. Superuenit autem & Syrus Darmaſcenus, vt auxilium præberet Adarézer regi Soba: ſed & huius percuſſit Dauid vigintiduo millia virorum. Et poſuit milites in Darmaſco, vt Syria quoque ſeruiret ſibi, & offerret munera. Adiuuítque eum dominus in cunctis

Victi à Dauide Philiſth. 2. reg. 8. a.

Moabitæ tributarii.

Adarezer percutit à Dauide.

B

Syria tributaria Dauidi.

Adiutor Dauidis deus.

ad quæ perrexerat. Tulit quoque Dauid pharetras aureas, quas habuerant ſerui Adarézer: &
attulit eas in Ieruſalem. Necnon de Tebath & Chun vrbibus Adarézer æris plurimũ, de quo C
Thou rex Hemath petit à Dauide pacẽ.
fecit Salomon mare æneum, & columnas, & vaſa ænea. Quod cũ audiſſet Thou rex He-
math, percuſſiſſe videlicet Dauid omnem exercitum Adarézer regis Soba, miſit Adoram fi-
lium ſuum ad regem Dauid, vt poſtularet ab eo pacem, & congratularetur ei quòd percuſ-
ſiſſet, & expugnaſſet Adarézer: aduerſarius quippe erat Thou Adarézer. Sed & omnia vaſa
aurea, & argentea, & ænea conſecrauit Dauid rex domino cum argento & auro quod tulerat
ex vniuerſis gentibus, tam de Idumæa & Moab, & filiis Ammon, quàm de Philiſthiim & A-
Idumæa ſeruit Dauidi.
malec. Abiſai verò filius Saruiæ percuſſit Edom in valle ſalinarum, decem & octo mil- D
lia: & cõſtituit in Edom præſidium, vt ſeruiret Idumæa Dauid: ſaluauítque dominus Dauid
Dauid cuſtoditur à deo.
in cunctis ad quæ perrexerat. Regnauit ergo Dauid ſuper vniuerſum Iſrael, & faciebat iudi-
Dauid iſtituit officiarios
cium atque iuſtitiam cuncto populo ſuo. Porrò Ioab filius Saruiæ erat ſuper exercitũ & Io-
ſaphat filius Ahilud à commentariis. Sadoc autẽ filius Achitob, & Achimélech filius Abia-
thar, ſacerdotes: & Suſa, ſcriba. Banaias quoque filius Ioiadæ ſuper legiones Cerethi & Phele-
thi: porrò filii Dauid, primi ad manum regis.

CAP. XIX.

Dauid mittit ſeruos ad conſolãdũ Hanõ. 2. reg. 10. a. Miſericordia Conſolari. Ignominia affecti remittuntur.
ACcidit autẽ vt moreretur Naas rex filiorum Ammon, & regnaret filius eius pro eo. Di A
xítque Dauid, Faciã miſericordiã cũ Hanon filio Naas: præſtitit enim mihi pater eius
gratiam. Miſítque Dauid nuntios ad conſolandum eum ſuper morte patris ſui. Qui cũ
peruenissent in terram filiorum Ammon, vt conſolarentur Hanon, dixerunt principes filio-
rum Ammon ad Hanon, Tu forſitan putas quòd Dauid honoris cauſa in patrem tuum, mi-
ſerit qui conſolarentur te: nec animaduertis quod vt explorent, & inueſtigent, & ſcrutentur
terram tuã venerint ad te ſerui eius. Igitur Hanon pueros Dauid decaluauit & raſit, & præ-
cîdit tunicas eorum à natibus vſque ad pedes, & dimiſit eos. Qui cum abiiſſent, & hoc man- B
daſſent Dauid, miſit in occurſum eorum (grandem enim contumeliam ſuſtinuerant) & præ-
Ammonitæ cũ Syris congregãtur contra Dauidẽ.
cepit* vt manerent in Iericho, donec creſceret barba eorum, & tunc reuerterentur. Vidẽ-
tes autem filii Ammon quòd iniuriam feciſſent Dauid, tam Hanon quàm reliquus populus,
miſerunt mille talenta argenti, vt conducerent ſibi de Meſopotamia, & de Syria Maacha, &
de Soba currus & equites. Cõduxerúntque trigintaduo millia curruum, & regem Maacha cũ
populo eius. Qui cum veniſſent, caſtrametati ſunt eregione Medaba. Filii quoque Ammon
Ammonitæ & Syri vincũtur à Dauide.
congregati de vrbibus ſuis, venerunt ad bellũ. Quod cum audiſſet Dauid, miſit Ioab & om-
nem exercitum virorum fortium: egreſſique filii Ammon, direxerũt aciem iuxta portam ci- C
uitatis: reges autem qui ad auxilium eius venerant, ſeparatim in agro ſteterunt. Igitur Ioab
intelligens bellum ex aduerſo, & poſt tergum contra ſe fieri, elegit viros fortiſſimos de vni-
uerſo Iſrael, & perrexit cõtra Syrum. reliquam autem partem populi dedit ſub manu Abiſai
fratris ſui: & perrexerunt contra filios Ammon. Dixítque, Si vicerit me Syrus, auxilio eris
Deo oĩa committunt.
mihi: ſi autem ſuperauerint te filii Ammon, ero tibi in præſidium. Confortare, & agamus vi-
riliter pro populo noſtro, & pro vrbibus dei noſtri: dominus autẽ quod in conſpectu ſuo bo-
num eſt, faciat. Perrexit ergo Ioab, & populus qui cum eo erat, contra Syrum ad prælium: & D
fugauit eos. Porrò filii Ammon videntes quòd fugiſſet Syrus, ipſi quoque fugerũt Abiſai fra
trem eius, & ingreſſi ſunt ciuitatem: reuerſúſque eſt etiam Ioab in Ieruſalem. Videns au
Sophach prĩceps exercit⁹ Adarezer occidit à Dauide cũ exercitu
tem Syrus quòd cecidiſſet coram Iſrael, miſit nuntios, & adduxit Syrum qui erat trãs fluuiũ:
Sophach autem princeps militiæ Adarézer, erat dux eorum. Quod cum annuntiatum eſſet
Dauid, cõgregauit vniuerſum Iſrael, & tranſiuit Iordanem, irruítque in eos, & direxit ex ad-
uerſo aciem, illis contrà pugnantibus. Fugit autem Syrus* Iſrael: & interfecit Dauid de Syris
Syri, ſerui Dauidis.
ſeptem millia curruum, & quadraginta millia peditum, & Sophach exercitus principem. Vi-
dentes autem ſerui Adarézer ſe ab Iſrael eſſe ſuperatos, tranſfugerunt ad Dauid, & ſeruierũt
ei: noluítque vltrà Syria auxilium præbere filiis Ammon.

CAP. XX.

Rabba vrbs deſtruitur. 2. reg. 11. a.
FActum eſt autem poſt anni circulum, eo tempore quo ſolent reges ad bella procedere, cõ A
gregauit Ioab exercitum & robur militiæ, & vaſtauit terrã filiorũ Ammon: perrexítque,
& obſedit Rabba: porrò Dauid manebat in Ieruſalẽ, quando Ioab percuſſit Rabba, & deſtru-
xit eã. Tulit autẽ Dauid coronã Melchom de capite eius, & inuenit in ea auri põdo talentũ, B
Ammonitarũ grauis afflictio.
& pretioſiſſimas gẽmas: fecítq; ſibi inde diadema: manubias quoq; vrbis plurimas tulit. Popu
lũ autẽ qui erat in ea, eduxit: & fecit ſuper eos tribulas, & trahas, & ferrata carpenta tranſire,

¶pharetras aureas, quas vel clypeos aureos, quos
¶aduerſarius … erat Thou … zer. i. quia vir … rũ Thou erat … rézer. (Heb. … rézer pugnabat contra Thou.)
¶gratiã. i. miſericordiam.
*decaluauit &
*rex
¶iniuriã …
*à facie
¶trãſfugerunt … cem fecerũt …
¶Melchom … rum
¶fecit ſup eos … las, & trahas, & … rata carpenta … ire, ita vt diſſe… & cõtererentur … uit eos ferris … pẽtis ferreis … ris.

ita vt diſſecarentur & contererentur: ſic fecit Dauid cunctis vrbibus filiorum Ammon: & re-
C uerſus eſt cum omni populo ſuo in Ieruſalem. Poſt hæc initum eſt bellum in Gazer ad-
uerſum Philiſthæos: in quo percuſſit Sobochai Huſathites, Saphai de genere Raphaim, & hu
miliauit eos. Aliud quoque bellũ geſtum eſt aduerſus Philiſthæos, in quo percuſſit Adeo-
datus filius Saltus Lehemitem fratrem Goliath Gethæi, cuius haſtæ lignum erat quaſi licia-
D torium texentium. Sed & aliud bellũ accidit in Geth, in quo fuit homo longiſſimus ſenos
habens digitos, id eſt ſimul vigintiquatuor: qui & ipſe de Rapha fuerat ſtirpe generatus. Hic
blaſphemauit Iſrael: & percuſſit eum Ionathan filius Samaa fratris Dauid. Hi ſunt filii Ra-
pha in Geth, qui ceciderunt in manu Dauid & ſeruorum eius.

CAP. XXI.

A Conſurrexit autem ſatan contra Iſrael: & incitauit Dauid vt numeraret Iſrael. Dixítque
Dauid ad Ioab, & ad principes populi, Ite, & numerate Iſrael à Ber-ſabee, vſque Dan: &
afferte mihi numerum, vt ſciam. Reſpondítque Ioab, Augeat dominus populum ſuum cen-
tuplum, quàm ſunt: nónne domine mi rex, omnes ſerui tui ſunt? quare hoc quærit dominus
meus, quod in peccatũ reputetur Iſraeli? Sed ſermo regis magis præualuit: egreſſúſq; eſt Ioab,
& circuiuit vniuerſum Iſrael: & reuerſus eſt Ieruſalem. Dedítque Dauidi numerum eorum
quos circuierat: & inuentus eſt omnis numerus Iſrael mille millia, & centum millia virorum
educentium gladium: de Iuda autem quadringenta ſeptuaginta millia bellatorum. Nam Le
ui & Beniamin non numerauit: eò quòd Ioab inuitus exequeretur regis imperium. Diſ-
plicuit autem deo quod iuſſum erat: & percuſſit Iſrael. Dixítque Dauid ad deum, Peccaui ni-
mis vt hoc facerem: obſecro aufer iniquitatem ſerui tui, quia inſipienter egi*. Et locutus eſt
B dominus ad Gad videntem Dauidis, dicens, Vade, & loquere ad Dauid, & dic ei, Hæc dicit
dominus, Trium tibi optionem do: vnum quod volueris elige, & faciam tibi. Cúmque veniſ-
ſet Gad ad Dauid, dixit ei, Hæc dicit dominus, Elige quod volueris: Aut tribus annis peſtilẽ-
tiam famis: aut tribus menſibus te fugere hoſtes tuos, & gladium eorum non poſſe euadere:
aut tribus diebus gladium domini, & mortem verſari in terra, & angelum domini interfice-
re in vniuerſis finibus Iſrael: nunc igitur vide quid reſpondeam ei qui miſit me. Et dixit Da
uid ad Gad, Ex omni parte me anguſtiæ premunt: ſed melius mihi eſt vt incidam in manus
domini, quia multæ ſunt miſerationes eius: quàm in manus hominum. Miſit ergo domi
nus peſtilentiam in Iſrael: & ceciderunt de Iſrael ſeptuaginta millia virorum. Miſit quoque
angelum in Ieruſalẽ, vt percuteret eam: cúmque percuteretur, vidit dominus, & miſertus eſt
ſuper magnitudine mali: & imperauit angelo qui percutiebat, Sufficit, iã ceſſet manus tua.
Porrò angelus domini ſtabat iuxta aream Ornan Iebuſæi. Leuánſque Dauid oculos ſuos,
vidit angelum domini ſtãtem inter cælum & terram, & euaginatum gladium in manu eius,
C & verſum contra Ieruſalem: & ceciderunt tam ipſe, quàm maiores natu veſtiti ciliciis proni
in terram. Dixítque Dauid ad deum, Nónne ego ſum qui iuſſi vt numeraretur populus? Ego
qui peccaui, ego qui malum feci: iſte grex quid commeruit? Domine deus meus vertatur ob-
ſecro manus tua in me, & in domum patris mei: populus autem tuus nõ percutiatur. An-
gelus autem domini præcepit Gad vt diceret Dauidi vt aſcẽderet, extrueretque altare domi-
no deo in area Ornan Iebuſæi. Aſcendit ergo Dauid iuxta ſermonem Gad, quem locutus ei
fuerat ex nomine domini. Porrò Ornan cum ſuſpexiſſet, & vidiſſet angelum, quatuórque fi-
lii eius cum eo, abſconderunt ſe: nam eo tempore terebat in area triticum. Igitur cum veni-
ret Dauid ad Ornan, conſpexit eum Ornan, & proceſſit ei obuiam de area, & adorauit eum
pronus in terram. Dixítque ei Dauid, Da mihi locum areæ tuæ, vt ædificem in ea altare do
mino: ita vt quantum valet argenti accipias, & ceſſet plaga à populo. Dixit autem Ornan ad
D Dauid, Tolle, & faciat dominus meus rex quodcunque ei placet: ſed & boues do in holocau-
ſtum, & tribulas in ligna, & triticum in ſacrificium, omnia libens præbebo. Dixítque ei rex
Dauid, Nequaquam ita fiet, ſed argentum dabo quantum valet: neque enim tibi auferre de-
beo, & ſic offerre domino holocauſta gratuita. Dedit ergo Dauid Ornan, pro loco, ſiclos auri
iuſtiſſimi ponderis ſexcentos. Et ædificauit ibi altare domino: obtulítque holocauſta, & pa-
cifica: & inuocauit dominum, & exaudiuit eum in igne de cælo ſuper altare holocauſti. Præ-
cepítque dominus angelo: & conuertit gladium ſuum in vaginam. Protinus ergo Dauid, vi-
dens quòd exaudiſſet eum dominus in area Ornan Iebuſæi, immolauit ibi victimas. Taber-
naculũ autem domini, quod fecerat Moyſes in deſerto, & altare holocauſtorũ, ea tempeſtate

¶Saphai] accuſatiuus eſt
¶Adeodat⁹ fili⁹ Saltus] Elhanan filius Iair
¶blaſphemauit] ꝓbris afficiebat
¶in manu] ꝑ manũ
¶Ioab inuitus exequeret̃ regis imperiũ.] abominabile viſum eſt verbũ regis ipſi Ioab.
*valde
¶Trium tibi optionẽ do:] Tria ego extendo ſuper te:
¶peſtilẽtiã famis:] famem:
¶fugere hoſtes tuos,] deficere à facie hoſtium tuorũ,
¶nõ poſſe euadere:] attingere:
¶ſed meli⁹ mihi eſt] quæſo
¶quàm] & ne incidã
¶ꝑcuteret] perderet
¶ciliciis] ſaccis

Philiſthæi vĩcũtur à Dauide. 2. reg. 21. d.
Lehemites gigas occiditur.
Gigas ſenos habens digitos ꝑcutitur à Ionatha.
Dauid inſtinctu diaboli numerat populum. 2. reg. 24. a.
Pœnitet Dauidem nũerati populi.
Ipſi tria pœnarũ genera ꝓponuntur.
Peſtilentiam eligit.
Miſerationes dei.
70 millia virorum cadũt peſte.
Angelus percutit Ieruſalẽ peſte.
Dolet Dauid ppl'm ſuũ ꝑcuti, cũ ipſe ſit q peccauerit.
Ceſſat peſtis oblato à Dauide holocauſto.
Angelo cõſpecto terretur Ornan.
Gratis nõ accipit aut vi aufert Dauid quod deo offerat.
Tabernaculũ & altare holocauſtorum in Gabaa.

erat in excelſo Gabaon. Et non præualuit Dauid ire ad altare, vt ibi obſecraret deum: nimio enim fuerat timore perterritus, videns gladium angeli domini.

CAP. XXII.

Dauid prępa ratneceſſaria adędificatio- nē dom⁹ dei.

A DIxítque Dauid, Hæc eſt domus dei, & hoc altare in holocauſtum Iſrael. Et præcepit vt congregarentur omnes proſelyti de terra Iſrael, & conſtituit ex eis latomos ad cædendos lapides & poliendos, vt ædificaretur domus dei. Ferrum quoque plurimum ad clauos ianuarum, & ad commiſſuras atque iuncturas præparauit Dauid: & æris pondus innumerabile. Ligna quoque cedrina non poterant æſtimari, quæ Sidonii & Tyrii deportauerant ad Dauid. Et dixit Dauid, Salomon filius meus puer paruulus eſt & delicatus: domus autem quam ædificare volo domino, talis eſſe debet vt in cunctis regionibus nominetur: præparabo ergo ei neceſſaria. Et ob hanc cauſam, ante mortem ſuam omnes præparauit impenſas.

Iubet Salo- moni ędifica re domū dñi.

B Vocauítque Salomonem filium ſuum: & præcepit ei vt ædificaret domum domino deo Iſrael. Dixítque Dauid ad Salomonem, Fili mi, voluntatis meæ fuit vt ædificarem domū nomini dei mei.

Dauid quare tēplū nō potuit ædificare Quare Salo- mon ſic dica- tur.

Sed factus eſt ſermo domini ad me, dicens, Multum ſanguinem effudiſti, & plurima bella bellaſti: non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuſo ſanguine coram me. filius qui naſcetur tibi, erit vir quietiſſimus: faciam enim eum requieſcere ab omnibus inimicis ſuis per circuitum: & ob hanc cauſam Pacificus vocabitur: & pacem, & otium dabo in Iſrael cunctis diebus eius.

2. Reg. 7. b. 3. reg. 5. a. Exhortaī Dauid Salomonē vt deum timeat.

Ipſe ædificabit domum nomini meo: & ipſe erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem: firmabóque ſolium regni eius ſuper Iſrael in æternum. C Nunc ergo fili mi, ſit dominus tecum & proſperare, & ædifica domum domino deo tuo, ſicut locutus eſt de te. Det quoque tibi dominus prudentiam & ſenſum, vt regere poſſis Iſrael, & cuſtodire legem domini dei tui. Tunc enim proficere poteris, ſi cuſtodieris mandata, & iudicia quæ præcepit dominus Moyſi vt doceret Iſrael: confortare, & viriliter age, ne timeas, neque paueas. Ecce ego in paupertate mea præparaui impēſas domus domini, auri talenta centum millia, & argenti mille millia talentorum: æris verò, & ferri non eſt pondus: vincitur enim numerus magnitudine: ligna & lapides præparaui ad vniuerſa impendia. Habes quoque plurimos artifices latomos, & cæmētarios, artificéſque lignorum, & omnium artium ad faciendum opus prudentiſſimos in auro & argento & ære & ferro, cuius nō eſt numerus. D Surge igitur, & fac, & erit dominus tecum. Præcepit quoque Dauid cunctis principibus Iſrael, vt adiuuarēt Salomonem filium ſuum, Cernitis, inquiens, quòd dominus deus veſter vobiſcum ſit, & dederit vobis requiem per circuitū, & tradiderit omnes in manus veſtras, & ſubiecta ſit terra corā domino, & coram populo eius.

Corda ad quę rendū deum.

Præbete igitur corda veſtra & animas veſtras vt quæratis dominum deum veſtrum: & conſurgite & ædificate ſanctuarium domino deo: vt introducatur arca fœderis domini, & vaſa deo conſecrata in domum quæ ædificatur nomini domini.

CAP. XXIII.

Dauid ſenex regē cōſtituit Salomonem. Numerat Leuitas, & eiſdē officia aſſignat.

A IGitur Dauid ſenex & plenus dierum, regem conſtituit Salomonem filiū ſuum ſuper Iſrael. Et congregauit omnes principes Iſrael, & ſacerdotes atque Leuitas. Numeratíque ſunt Leuitæ à triginta annis, & ſupra: & inuēta ſunt* trigintaocto millia virorum. Ex his electi ſunt, & diſtributi in miniſterium domus domini vigintiquatuor millia: præpoſitorū autem & iudicum, ſex millia. Porrò quatuor millia ianitores: & totidem pſaltes canētes domino in organis quæ fecerat ad canendum.

1. 6. a. Gerſon.

Et diſtribuit eos Dauid per vices filiorū Leui, Gerſon videlicet, & Caath, & Merari. B Filii Gerſon: Leedan, & Semei. Filii Leedan: princeps Iahiel & Zetham, & Ioel, tres. Filii Semei: Salomith & Hoziel & Aran, tres: iſti principes familiarū Leedan. Porrò filii Semei: Ieheth, & Zina, & Iaus, & Baria: iſti filii Semei, quatuor. Erat autem Ieheth prior, Zina ſecundus: porrò Iaus & Baria non habuerunt plurimos filios, & idcirco in vna familia vnáque domo computati ſunt.

Caath familia. Exod. 2. a. 6. c. Heb. 5. b.

Filii Caath: Amram & Iſaar, Hebron & Oziel, quatuor. Filii Amram, Aaron, & Moyſes. Separatúſque eſt Aaron vt miniſtraret in ſanctoſanctorum, ipſe, & filii eius in ſempiternum, & adoleret incenſum domino ſecundū ritū ſuū, ac benediceret nomini eius in ſempiternū.

Moyſi familia. Exod. 2. d.

C Moyſi quoque hominis dei filii annumerati ſunt in tribu Leui. Filii Moyſi: Gerſom & Eliézer. Filii Gerſom: Subuel primus. Fuerunt autem filii Eliézer: Rohobia primus: & nō erāt Eliézer filii alii. porrò filii Rohobia multiplicati ſunt nimis. Filii Iſaar: Salomith primus. Filii Hebron: Ieriáu primus, Amarias ſecundus, Iahaziel tertius, Iecmaam quartus. Filii Oziel: Micha primus, Ieſia ſecūdus.

Merari familia.

Filii Merari: Moholi & Muſi. Filii Moholi: Eleázar & Cis. Mortuus eſt autē Eleázar, & non habuit filios,

¶per vices,&] familiarum,ſecundum

ſed filias:acceperúntq; eas filii Cis fratres earũ. Filii Muſi: Moholi & Eder & Ierimoth,tres. Hi filii Leui in cognationibus & familiis ſuis,principes per vices,& numerũ capitũ ſingulorũ qui faciebant opera miniſterii domus domini à viginti annis,& ſupra. Dixit enim Dauid, Requiem dedit dominus deus Iſrael populo ſuo,& habitationem Ieruſalem vſque in æternum. Nec erit officii Leuitarum vt vltra portent tabernaculum, & omnia vaſa eius ad miniſtrandum.

¶habitationem] habitabit in

¶ſupputabitur] fuit

¶Et erũt ſub manu] Et miniſteriũ (vel officiũ) eorũ erat ad manũ (.i.ſecũdum quod iuſſiſſent filii &c)

¶dei. Sacerdotes autẽ ſup] dei,& ſuper

¶Leuitæ verò,vt] & vt

¶ceremonias] ordinem

D Iuxta præcepta quoque Dauid nouiſſima ſupputabitur numerus filiorum Leui à viginti annis & ſupra. Et erunt ſub manu filiorum Aaron in cultum domus domini,in veſtibulis & in éxedris,& in loco purificationis,& in ſanctuario,& in vniuerſis operibus miniſterii templi dei. Sacerdotes autem,ſuper panes propoſitionis, & ad ſimilæ ſacrificium, & ad lagana & azyma & ſartaginem,& ad torrendum & ſuper omne pondus atque menſuram. Leuitæ verò, vt ſtent mane ad confitendum,& canendum domino:ſimiliterque ad veſperam,tam in oblatione holocauſtorum domini,quàm in Sabbathis & Calendis & ſolennitatibus reliquis iuxta numerum & ceremonias vniuſcuiuſque rei iugiter coram domino. Et cuſtodiant obſeruationes tabernaculi fœderis, & ritum ſanctuarii, & obſeruationem filiorum Aaron fratrum ſuorum,vt miniſtrent in domo domini.

CAP. XXIIII.

Aſſignat Dauid officia filiis Aaron. Leui.10.a

¶vices ſuas & miniſteriũ.] numerationem eorum in miniſterio eorum.

A Porrò filiis Aaron hæ partitiones erant. Filii Aaron: Nadab & Abiu & Eleázar & Ithamar. Mortui ſunt autem Nadab & Abiu ante patrem ſuum abſque liberis: ſacerdotióque functus eſt Eleázar & Ithamar. Et diuiſit eos Dauid & Sadoc de filiis Eleazari,& Abimélech de filiis Ithamar ſecundum vices ſuas & miniſterium. Inuentique ſunt multo plures filii Eleázar in principibus viris, quàm filii Ithamar. Diuiſit autem eis,hoc eſt filiis Eleázar principes per familias ſedecim:& filiis Ithamar per familias & domos ſuas octo. Porrò diuiſit

Sors.

B vtraſque inter ſe familias ſortibus:erant enim principes ſanctuarii,& principes dei tam de filiis Eleázar,quàm de filiis Ithamar. Deſcripſitq; eos Semeias filius Nathanael ſcriba Leuites coram rege & principibus,& Sadoc ſacerdote,& Abimélech filio Abiathar, principibus quoque familiarum ſacerdotalium & Leuiticarum:vnam domum, quæ cæteris præerat, Eleázar: & alteram domum,quæ ſub ſe habebat cæteros, Ithamar. Exiuit autẽ ſors prima Ioiarib, ſecunda Iedeie,tertia Harim,quarta Seorim,quinta Melchia, ſexta Maiman, ſeptima Accos, octaua Abia,nona Ieſua,decima Sechenia, vndecima Eliaſib, duodecima Iacim, tredecima Hoppha, decimaquarta Iſbaab, decimaquinta Belga, decimaſexta Emmer, decimaſeptima

¶Hæ vices] Hæc numeratio

¶ritum] ordinem

C Hezir,decimaoctaua Aphſes, decimanona Phetheia, viceſima Hezeciel, viceſimaprima Iachin,viceſimaſecunda Gamul, viceſimatertia Dalaiáu, viceſimaquarta Maaziáu. Hæ vices eorum ſecundum miniſteria ſua,vt ingrediantur domum domini iuxta ritum ſuum ſub manu Aaron patris eorum:ſicut præcepit dominus deus Iſrael. Porrò filiorum Leui, qui reliqui fuerant:de filiis Amram erat Subael:& de filiis Subael,Iehedeia. De filiis quoque Rohobiæ princeps Ieſias. Iſaari verò filius Salemoth: filiúſque Salemoth Iahath: filiúſque eius

D Ieriáu primus, Amarias ſecundus, Iahaziel tertius, Iecmaam quartus. Filius Oziel, Micha: filius Micha, Samir. Frater Micha, Ieſia:filiúſque Ieſiæ, Zacharias. Filii Merari: Moholi & Muſi. filius Oziáu:Benno. Filius quoque Merari: Oziáu & Soam & Zacchur & Hebri. Porrò Moholi filius, Eleázar: qui non habebat liberos. Filius verò Cis, Ierameel. Filii Muſi: Moholi, Eder & Ierimoth. iſti filii Leui ſecundum domos familiarum ſuarum. Miſerúntque & ipſi ſortes contra fratres ſuos filios Aaron coram Dauid rege,& Sadoc, & Abimélech,& principibus familiarum ſacerdotalium & Leuiticarum, tam maiores, quàm minores, omnes ſors æqualiter diuidebat.

Sors

¶omnes ſors æqualiter diuidebat.

CAP. XXV.

Ordinantur cantores,eorumque vices & ſortes.

A Igitur Dauid & magiſtratus exercitus ſegregauerunt in miniſterium filios Aſaph & Heman & Idithun:qui prophetarent in citharis,& pſalteriis,& cymbalis ſecundum numerum ſuum dedicato ſibi officio ſeruientes. De filiis Aſaph: Zachur & Ioſeph & Nathania & Aſarela,filii Aſaph:ſub manu Aſaph prophetantis iuxta regem. Porrò Idithun: filii Idithun, Godolias, Sori, Ieſeias,& Haſabias,& Mathathias,ſex,ſub manu patris ſui Idithun,qui in cythara prophetabat ſuper confitentes & laudantes dominum. Heman quoque : filii Heman,

Aſaph. Idithun. Heman.

¶ſub manu].i.ad iuſſum Aſaph

¶iuxta regẽ.] ad manũ regis (.i. iuxta præceptũ regis)

¶ſuper cõfitentes & laudantes] ad cõfitẽdũ & laudandum (LXX, cõfeſſionem & laudẽ domino.)

B Bocciáu, Mathaniáu, Oziel, Subuel,& Ierimoth, Hananias, Hanani, Eliatha, Gedlethi,& Romemthi-ézer , Ieſbacaſſa , Mellóthi , Othir , Mahazioth : omnes iſti, filii Heman videntis regis in ſermonibus dei , vt exaltaret cornu : deditque deus Heman filios quatuorde-

cim, & filias tres. Vniuerſi ſub manu patris ſui ad cantandum in templo domini diſtributi
erant in cymbalis,& pſalteriis,& citharis,in miniſteria domus dei iuxta regem: Aſaph vide-
licet, & Idithun & Heman. Fuit autem numerus eorum cum fratribus ſuis, qui erudiebant
canticum domini,cuncti doctores ducenti octogintaocto. Miſerúntque ſortes per vices ſuas,
ex æquo tam maior quàm minor,doctus pariter,& indoctus. Egreſſáq; eſt ſors prima Ioſeph, C
qui erat de Aſaph. Secunda Godoliæ,ipſi & filiis eius,& fratribus eius duodecim. Tertia Za-
chur,filiis & fratribus eius duodecim. Quarta Iſari,filiis & fratribus eius duodecim. Quinta
Nathaniæ,filiis & fratribus eius duodecim. Sexta Bocciáu, filiis & fratribus eius duodecim.
Septima Iſreela,filiis & fratribus eius duodecim. Octaua Ieſaiæ, filiis & fratribus eius duo-
decim. Nona Mathaniæ,filiis & fratribus eius duodecim. Decima Semeiæ, filiis & fratribus
eius duodecim. Vndecima Azareel,filiis & fratribus eius duodecim. Duodecima Haſabiæ,fi-
liis & fratribus eius duodecim. Tertiadecima Subael,filiis & fratribus eius duodecim. Quar- D
tadecima Mathathiæ,filiis & fratribus eius duodecim. Quintadecima Ierimoth,filiis & fratri
bus eius duodecim. Sextadecima Hananiæ,filiis & fratribus eius duodecim. Septimadecima
Ieſbacaſſe,filiis & fratribus eius duodecim. Octauadecima Hanani,filiis & fratribus eius duo-
decim. Nonadecima Mellóthi,filiis & fratribus eius duodecim. Viceſima Eliátha,filiis & fra
tribus eius duodecim. Viceſima prima Othir,filiis & fratribus eius duodecim. Viceſimaſecũ
da Geddelthi,filiis & fratribus eius duodecim. Viceſimatertia Mahazioth,filiis & fratribus eius
duodecim. Viceſimaquarta Romemthi-ézer,filiis & fratribus eius duodecim.

CAP. XXVI. A

Ordinantur Ianitores tẽpli:& quę porta cuiq; ſit obſeruanda.

DIuiſiones autem ianitorũ. de Coritis Meſelemia, filius Core, de filiis Aſaph. Filii Me-
ſelemiæ: Zacharias primogenitus, Iadihel ſecundus, Zabadias tertius, Iathanael quar-
tus, AElam quintus, Iohanã ſextus, Elioenai ſeptimus. Filii autem Obed-edom: Semeias pri-
mogenitus, Iozabad ſecũdus, Ioaha tertius, Sachar quartus, Nathanael quintus, Ammiel ſex-
tus, Iſſachar ſeptimus, Phollathi octauus: quia benedixit illi dominus. Semeiæ autẽ filio eius
nati ſunt filii, præfecti familiarum ſuarum: erant enim viri fortiſſimi. filii ergo Semeiæ: Oth-
ni,& Raphael,& Obed, Elzabad,& fratres eius viri fortiſſimi: Eliu quoque,& Samachias. om-
nes hi, de filiis Obed-edom: ipſi & filii,& fratres eorum fortiſſimi ad miniſtrandum, ſexagin-
taduo de Obed-edom. Porrò Meſelemiæ filii,& fratres eorum robuſtiſſimi, decem & octo. De
Hoſa autem, id eſt de filiis Merari: Semri princeps, (non enim habuerat primogenitum, & B
idcirco poſuerat eum pater eius in principem:) Helcias ſecundus, Tabelias tertius, Zacharias
quartus: omnes hi filii,& fratres Hoſa, tredecim. Hi diuiſi ſunt in ianitores, vt ſemper princi-
pes cuſtodiarum, ſicut & fratres eorum miniſtrarent in domo domini. Miſſæ ſunt ergo ſortes (Sortes.)
ex æquo,& paruis & magnis per familias ſuas in vnamquanque portarum. Cecidit ergo ſors
orientalis, Selemiæ. Porro Zachariæ filio eius, viro prudentiſſimo,& erudito, ſortitò obtigit
plaga ſeptentrionalis. Obed-edom verò,& filiis eius, ad auſtrum: in qua parte domus, erat ſe-
niorum concilium. Sephim,& Hoſa, ad occidentem, iuxta portam quæ ducit ad viam aſcen- C
ſionis: cuſtodia contra cuſtodiam. Ad orientem verò, Leuitæ ſex: & ad aquilonem, quatuor
per diem: atque ad meridiem ſimiliter in die, quatuor: & vbi erat concilium, bini & bini. In
cellulis quoque ianitorum ad occidentem, quatuor in via: biníque per cellulas. Hæ ſunt diui

Præfecti theſaurorum.

ſiones ianitorum filiorũ Core,& Merari. Porrò * Achias erat ſuper theſauros domus dei,
& vaſa ſanctorum. Filii quoque Ledan, filii Gerſonni: de Ledan principes familiarum, Ledan
& Gerſonni, Iehieli. Filii Iehieli: Zatham,& Ioel fratres eius ſuper theſauros domus domini,
Amramitis,& Iſaaritis, & Hebronitis & Ozihelitis. Subael autem filius Gerſom, filii Moyſi,
præpoſitus theſauris. Fratres quoque eius Eliézer, cuius filius Rahabia, & huius filius Iſaias,
& huius filius Ioram, huius quoq; filius Zechri,& huius filius Selemith. ipſe Selemith,& fra- D
tres eius ſuper theſauros ſanctorum, quæ ſanctificauit Dauid rex, & principes familiarum, &
tribuni,& centuriones,& duces exercitus, de bellis, & manubiis præliorum quæ conſecraue-
rant ad inſtaurationem & ſupellectilem templi domini. Hæc autem vniuerſa ſanctificauit Sa
muel videns,& Saul filius Cis,& Abner filius Ner,& Ioab filius Saruiæ: omnes qui ſanctifica

Iſaaritæ.
Hebronitæ.

uerant ea per manũ Selemith,& fratrũ eius. Iſaaritis verò præerat Chonenias,& filii eius
ad opera forinſecus ſuper Iſrael ad docendũ,& iudicandum eos. Porrò de Hebronitis Ha
ſabias,& fratres eius viri fortiſſimi, mille ſeptingenti præerant Iſraeli trans Iordanem contra
occidentem, in cunctis operibus domini, & in miniſteriũ regis. Hebronitarũ autem princeps

¶iuxta regẽ: ... nu regis(.i.quan... rex iuberet.
¶qui erudiebãt ... cũ doctis in cãti...
¶ſicut & fra... e regione ...
¶erudito ...
¶in qua pa... erat ſeniorum ... liũ. & erat ... congregatio...
¶bini & bini ... per ſingula lo...
¶ianitorum ... mentorum
*Leuitæ.
¶ſanctorũ ... cationum.
¶ad docendũ ... candũ eos ... & iudices

fuit Ieria ſecũdum familias,& cognationes eorum. Quadrageſimo anno regni Dauid recen-
ſiti ſunt:& inuenti ſunt viri fortiſſimi in Iazer Galaad,fratreſque eius robuſtioris ætatis, duo
millia ſeptingenti principes familiarum.Præpoſuit autem eos Dauid rex Rubenitis & Gad-
ditis,& dimidiæ tribui Manaſſe,in omne miniſterium dei & regis. CAP. XXVII.

A Filii autem Iſrael ſecundum numerum ſuum,principes familiarũ, tribuni & centuriones, *De præfectis & principib' miniſtrãtib' regi Dauidi.*
& præfecti,qui miniſtrabant regi iuxta turmas ſuas, ingredientes & egredientes per ſin-
gulos menſes in anno:vigintiquatuor millibus ſinguli præerant.Primæ turmæ in primo mẽ- *ᵃmillibus ſinguli millium turmæ ſingulæ*
ſe Ieſboam præerat filius Zabdiel:& ſub eo vigintiquatuor millia.De filiis Phares, princeps
cunctorum principum exercitus menſe primo.Secundi menſis habebat turmam Dudia Aho
hites, & poſt ſe alter nomine Macelloth, qui regebat partem exercitus vigintiquatuor mil-
lium.Dux quoque turmæ tertiæ in menſe tertio,erat Banaias filius Ioiadæ ſacerdos:& in di-
uiſione ſua viginti quatuor millia.Ipſe eſt Banaias fortiſſimus inter triginta, & ſuper trigin-
ta.præerat autem turmæ ipſius Amizabad filius eius. Quartus menſe quarto, Azahel frater
B Ioab,& Zabadias filius eius poſt eum:& in turma eius vigintiquatuor millia.Quintus,men-
ſe quinto,princeps Samaoth Iezerites:& in turma eius vigintiquatuor millia.Sextus, menſe
ſexto,Hira filius Acces Thecuites:& in turma eius vigintiquatuor millia. Septimus, menſe
ſeptimo, Helles Phallonites de filiis Ephraim: & in turma eius vigintiquatuor millia. Octa-
uus,mẽſe octauo,Sobochai Huſathites de ſtirpe Zarahi:& in turma eius vigintiquatuor mil
lia.Nonus,menſe nono, Abiezer Anathothites de filiis Iemini: & in turma eius vigintiqua-
tuor millia.Decimus,menſe decimo,Marai,& ipſe Netophathites de ſtirpe Zarahi:& in tur-
ma eius vigintiquatuor millia. Vndecimus,menſe vndecimo,Banaias Pharathonites de filiis
Ephraim : & in turma eius vigintiquatuor millia. Duodecimus, menſe duodecimo, Holdai
Netophathites de ſtirpe Gothoniel : & in turma eius vigintiquatuor millia. Porrò tri-
C bubus præerant in Iſrael, Rubenitis,dux Eliezer filius Zechri: Simeonitis,dux Saphatias fi-
lius Maacha: Leuitis,Haſabias filius Camuel: Aaronitis,Sadoc:Iudaitis,Eliu frater Dauid:Iſ
ſacharitis, Amri filius Michael:Zabulonitis,Ieſmaias filius Abdiæ:Nephthalitibus,Ierimoth
filius Ozriel:filiis Ephraim,Oſée filius Ozaziu:dimidiæ tribui Manaſſe, Ioel filius Phadaiæ:
& dimidiæ tribui Manaſſe in Galaad,Iaddo filius Zachariæ: Beniamin autẽ, Iaſiel filius Ab-
ner: Dan verò, Ezriel filius Ieroham. hi principes filiorum Iſrael. Noluit autem Dauid
numerare eos à viginti annis inferius:quia dixerat dominus vt multiplicaret Iſrael quaſi ſtel
las cæli.Ioab filius Saruiæ cœperat numerare,nec compleuit: quia ſuper hoc ira irruerat in *ᵃfaſtos,numerũ verborum dierum*
Iſrael:& idcirco numerus eorum qui fuerant recenſiti, non eſt relatus in faſtos regis Dauid.

Super theſauros autem regis fuit Azmoth filius Adiel. his autem theſauris qui erant in *Præfecti ſubſtantiæ Dauidis.*
vrbibus, & in vicis, & in turribus præſidebat Ionathan filius Oziæ. Operi autem ruſtico, &
D agricolis qui exercebant terram, præerat Ezri filius Chelub. Vinearũmque cultoribus, Se-
meias Ramathites:cellis autem vinariis, Zabdias Saphomites. Nam ſuper oliueta & ficeta, *ᵃficeta, ſycomoros*
quæ erant in campeſtribus,Balanan Gaderites:ſuper apothecas autem olei,Ioas.Porrò armen
tis quæ paſcebantur in Saron,præpoſitus fuit Setrai Saronites:& ſuper boues in vallibus,Sa-
phat filius Adli:ſuper camelos verò, Vbil Iſmahelites:& ſuper aſinos,Iadias Meronathites:ſu
per oues quoque Iaziz Agarenus.omnes hi, principes ſubſtantiæ regis Dauid. Ionathan *Officiarii Dauidis.*
autem patruus Dauid conſiliarius , vir prudens & literatus : ipſe & Iahiel filius Hachamo-
ni, erant cum filiis regis. Achitophel etiam conſiliarius regis , & Chuſai Arachites amicus
regis. Poſt Achitophel fuit Ioiada filius Banaiæ , & Abiathar. Princeps autem exercitus re-
gis erat Ioab. CAP. XXVIII.

A Conuocauit igitur Dauid omnes principes Iſrael,duces tribuũ,& præpoſitos turmarũ,qui *Dauid hortatur populũ & Salomonẽ filiũ ad ędificationẽ templi dei.*
miniſtrabant regi:tribunos quoq; & cẽturiones,& qui præerãt ſubſtantiæ,& poſſeſſioni-
bus regis:filioſq; ſuos cum eunuchis,& potẽtes, & robuſtiſſimos quoſq; in exercitu, Ieruſalẽ.
Cumq; ſurrexiſſet rex,& ſtetiſſet,ait, Audite me fratres mei,& populus meus:Cogitaui vt ædi *Frater.*
ficarẽ domũ in qua requieſceret arca fœderis domini,& ſcabellũ pedum dei noſtri: & ad ædi-
ficãdũ omnia præparaui.Deus autẽ dixit mihi, Non ædificabis domũ nomini meo: eò quòd *1.reg.7.b*
ſis vir bellator,& ſanguinẽ fuderis.Sed & elegit dominus deus Iſrael me de vniuerſa domo pa
tris mei,vt eſſem rex ſuper Iſrael in ſẽpiternũ:de Iuda enim elegit principẽ:porrò de domo Iu
da, domũ patris mei:& de filiis patris mei, placuit ei vt me eligeret regẽ ſuper cunctũ Iſrael.

Sap.9.b

Sed & de filiis meis(filios enim mihi mu ltos dedit dominus)elegit Salomonem filiũ meum, B
vt ſederet in throno regni domini ſuper Iſrael,dixítque mihi,Salomon filius tuus ædificabit
domum meam,& atria mea:ipſum enim elegi mihi in filium,& ego ero ei in patrem.Et fir-
mabo regnum eius vſque in æternum,ſi perſeuerauerit facere præcepta mea & iudicia, ſicut
& hodie.Nunc ergo coram vniuerſo cœtu Iſrael audiente deo noſtro, cuſtodite & perquirite
cuncta mandata domini dei veſtri:vt poſſideatis terram bonam, & relinquatis eam filiis ve-

Deo corde pfecto ſeruiendum. Cordiũ ſcrutator eſt de⁹. pſal.7 Quærere deum. Dat deſcriptionẽ tẽpli & neceſſaria ad ædificationem.

ſtris poſt vos vſque in ſempiternum. Tu autem Salomon fili mi,ſcito deum patris tui,&
ſerui ei corde perfecto,& animo voluntario:Omnia enim corda ſcrutatur dominus,& vniuer
ſas mentium cogitationes intelligit. Si quæſieris eum, inuenies: ſi autem dereliqueris eum, C
proiiciet te in æternum.Nunc ergo quia elegit te dominus vt ædificares domum ſanctuarii,
confortare & perfice. Dedit autem Dauid Salomoni filio ſuo deſcriptionem porticus, &
templi,& cellariorum,& cœnaculi,& cubiculorũ in adytis, & domus propitiationis, necnon
& omnium quæ cogitauerat atriorum & exedrarum per circuitum in theſauros domus dei
& in theſauros ſanctorum:diuiſionúmque ſacerdotalium & Leuiticarum in omnia opera do-
mus domini & in vniuerſa vaſa miniſterii templi domini.Aurum in pondere per ſingula va-
ſa miniſterii.Argenti quoque pondus pro vaſorum & operum diuerſitate.Sed & ad candela-
bra aurea,& ad lucernas eorum, aurum pro menſura vniuſcuiuſque candelabri & lucernarũ.
Similiter & in candelabra argentea, & in lucernas eorum, pro diuerſitate menſuræ , pondus
argenti tradidit.Aurum quoque dedit in menſas propoſitionis pro diuerſitate menſarum:Si- D
militer & argentum in alias menſas argenteas.Ad fuſcinulas quoque,& phialas,& thuribula
ex auro puriſſimo , & leunculos aureos pro qualitate menſuræ pondus diſtribuit in leuncu-
lum & leunculum.Similiter & in leones argenteos diuerſum argenti pondus ſeparauit.Alta-
ri autem in quo adoletur incenſum, aurum puriſſimum dedit : & vt ex ipſo fieret ſimilitudo

Dauidi õnia oſtẽſa à deo in ædificationem templi.

quadrigæ cherubim extendentium alas,& velantium arcam fœderis domini. Omnia(inquit)
venerunt ſcripta manu domini ad me,vt intelligerem vniuerſa opera exemplaris. Dixit
quoque Dauid Salomoni filio ſuo, Viriliter age,& confortare,& fac: ne timeas & ne paueas.
Dominus enim deus meus tecum erit,& nõ dimittet te,nec derelinquet,donec perficias om-
ne opus miniſterii domus domini.Ecce diuiſiones ſacerdotum & Leuitarum,in omne mini-
ſterium domus dei aſſiſtunt tibi,& parati ſunt, & nouerunt tam principes quàm populus fa-
cere omnia præcepta tua.

CAP. XXIX.

Quæ Dauid eiuſq; principes obtulerẽt in tẽpli ædificationem.

LOcutúſque eſt Dauid rex ad omnem eccleſiam, Salomonem filium meum vnum elegit A
deus,adhuc puerum & tenellum: opus enim grande eſt, neque enim homini præparatur
habitatio,ſed domino deo.Ego autem totis viribus meis præparaui impẽſas domus dei mei.
Aurum ad vaſa aurea,& argentum in argentea,æs in ænea,ferrum in ferrea, ligna ad lignea:
& lapides onychinos,& quaſi ſtibinos, & diuerſorum colorum, omnémque pretioſum lapi-
dem,& marmor parium abundantiſſime.& ſuper hæc quæ obtuli in domum dei mei,de pecu
lio meo aurum & argentum do in templum dei mei,exceptis his quæ præparaui in ædem ſan
ctam.Tria millia talenta auri de auro Ophir:& ſeptem millia talentorum argenti probatiſſi B
mi,ad deaurandos parietes templi.Et vbicunque opus eſt aurum de auro,& vbicunque opus
eſt argentum de argento,opera fiant per manus artificum:& ſi quis ſpõte offert,impleat ma-
num ſuam hodie,& offerat quod voluerit domino. Polliciti ſunt itaque principes familiarũ,
& proceres tribuum Iſrael, tribuni quoque & centuriones, & principes poſſeſſionum regis.
Dederúntque in opera domus dei auri talenta quinque millia, & ſolidos decem millia: ar-
genti talenta decem millia, & æris talenta decem & octo millia : ferri quoque centum mil-
lia talentorum. Et apud quencunque inuenti ſunt lapides , dederunt in theſauros domus
domini per manum Iahiel Gerſonitis. Lætatúſque eſt populus, cum vota ſponte promit- C
terent: quia corde toto offerebant ea domino : ſed & Dauid rex lætatus eſt gaudio ma-

Dauidis gratiarũ actio, & oratio.

gno. Et benedixit domino coram vniuerſa multitudine : & ait , Benedictus es domi-
ne deus Iſrael patris noſtri ab æterno in æternum. Tua eſt domine magnificentia , & po-
tentia, & gloria, atque victoria, & tibi laus: cuncta enim quæ in cælo ſunt, & in terra , tua
ſunt,tuum domine regnum,& tu es ſuper omnes principes.Tuæ diuitiæ, & tua eſt gloria: tu
dominaris omnium: in manu tua virtus & potentia , in manu tua magnitudo & imperium
omnium. Nunc igitur deus noſter confitemur tibi , & laudamus nomen tuum inclytum.

D Quis ego,& quis populus meus,vt poſſimus hæc tibi vniuerſa promittere?tua ſunt omnia:& quæ de manu tua accepimus,dedimus tibi. Peregrini enim ſumus coram te & aduenæ, ſicut omnes patres noſtri. Dies noſtri quaſi vmbra ſuper terram, & nulla eſt mora. Domine deus noſter,omnis hæc copia,quam parauimus vt ædificaretur domus nomini ſancto tuo,de manu tua eſt, & tua ſunt omnia. Scio deus meus quòd probes corda, & ſimplicitatem diligas, vnde & ego in ſimplicitate cordis mei lætus obtuli vniuerſa hæc: & populũ tuum,qui hic repertus eſt,vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria.Domine deus Abraham, & Iſaac, &
E Iſrael patrum noſtrorum: cuſtodi in æternum hanc voluntatem cordis eorum, & ſemper in veneratione tui mens iſta permaneat.Salomoni quoque filio meo da cor perfectum, vt cuſtodiat mandata tua,teſtimonia tua,& ceremonias tuas,& faciat vniuerſa: & ædificet ædem, cuius impenſas paraui. Præcepit autem Dauid vniuerſæ eccleſiæ, Benedicite * domino deo veſtro.Et benedixit omnis eccleſia domino deo patrum ſuorum: & inclinauerunt ſe, & adorauerunt dominum,& deinde regem.Immolaueruntque victimas domino: & obtulerunt holocauſta die ſequenti tauros mille,arietes mille,agnos mille cum libaminibus ſuis,& vni-
F uerſo ritu abundantiſſime in omnem Iſrael.Et comederunt,& biberũt coram domino in die illo cum grandi lætitia. Et vnxerunt ſecundò Salomonẽ filium Dauid. Vnxerunt autem eum domino in principem,& Sadoc in pontificem. Seditque Salomon ſuper ſolium domini in regem pro Dauid patre ſuo, & cunctis placuit: & paruit illi omnis Iſrael. Sed & vniuerſi principes & potentes, & cuncti filii regis Dauid dederunt manum , & ſubiecti fuerunt Salomoni regi.Magnificauit ergo dominus Salomonem * ſuper omnem Iſrael:& dedit illi gloriã
G regni, qualem nullus habuit ante eum rex Iſrael. Igitur Dauid filius Iſai regnauit ſuper vniuerſum Iſrael.Et dies quibus regnauit ſuper Iſrael, fuerunt quadraginta anni: in Hebron regnauit ſeptem annis,& in Ieruſalem annis trigintatribus. Et mortuus eſt in ſenectute bona,plenus dierum,& diuitiis, & gloria.Et regnauit Salomon filius eius pro eo. Geſta autem Dauid regis priora & nouiſſima ſcripta ſunt in libro Samuelis videntis , & in libro Nathan prophetæ,atque in volumine Gad videntis:vniuerſique regni eius & fortitudinis, & temporum quæ tranſierunt ſub eo,ſiue in Iſrael,ſiue in cunctis regnis terrarum.

[Left margin: ¶promittere?] ſponte offerre? — ¶ſimplicitatẽ] rectitudinem — ¶ſimplicitate] rectitudine — ¶lætus] ſponte — ¶volũtatẽ cordis eorũ,& ſemp in veneratione tui mẽs iſta pmaneat.] imaginationẽ cogitationũ cordis populi tui,& para cor eorũ tibi. — ¶ceremonias tuas,] ſtatuta tua, — *quæſo — ¶vniuerſo ritu] victimas — ¶cũctis placuit:] pſpera omnia ſucceſſerunt ei: — *excellenter]

[Right margin: Deo damus quod ab eo prius accepimus. — Dies noſtri. ſap.2.b — Cor rectũ & ſimplex aſpicit deus. — Vt cor popl̃i ſui trahat ad ſe,orat Dauid deum. — Vt laudet deũ hortatur Dauid populũ. — Comedere & bibere coram dño ĩ lætitia. — Secũdò vngitur Salomõ. 3.reg.1.e. — Tẽpus regni Dauidis. 3.reg.2.c — Morit̃ Dauid cui ſuccedit Salomon. — Libri Nathã & Gad prophetarum]

Secundus liber Paralipomenon. Hebraice, Dibre haiamim.

A CONFORTATVS eſt ergo Salomon filius Dauid in regno ſuo,& dominus deus eius erat cum eo,& magnificauit eum in excelſum.Præcepítque Salomon vniuerſo Iſraeli,tribunis, & centurionibus,& ducibus,& iudicibus omnis Iſrael,& principibus familiarũ:& abiit cum vniuerſa multitudine in excelſum Gabaon, vbi erat tabernaculum fœderis dei , quod fecit Moyſes famulus dei in ſolitudine. Arcam autem dei adduxerat Dauid de Cariath-iarim in
B locum quem præparauerat ei,& vbi fixerat illi tabernaculum, hoc eſt in Ieruſalem. Altare quoque æneũ, quod fabricatus fuerat Beſeleel filius Vri filii Hur,ibi erat coram tabernaculo domini:quod & requiſiuit Salomon, & omnis eccleſia. Aſcenditque Salomon * ad altare æneum coram tabernaculo fœderis domini,& obtulit in eo mille hoſtias. Ecce autem in ipſa nocte apparuit ei deus,dicẽs,Poſtula quod vis,vt dem tibi.Dixitque Salomon deo, Tu feciſti cum Dauid patre meo miſericordiã magnã:& cõſtituiſti me regem pro eo.Nunc ergo domine deus impleatur ſermo tuus, quem polllicitus eſt Dauid patri meo:tu enim me feciſti regẽ ſuper populum tuũ multum, qui tam
C innumerabilis eſt,quàm puluis terræ. Da mihi ſapientiam & intelligentiam, vt ingrediar & egrediar corã populo tuo:quis enim poteſt hunc populũ tuũ digne,qui tam grandis eſt,iudi-

[Left margin: *illuc — ¶tabernaculo fœderis dñi:] dño,quod erat in tabernaculo fœderis: — ¶qui tam innumerabilis eſt,quàm] ſicut — ‑digne]

[Right margin: Oblatio Salomonis in Gabaon.3.re.3.a. — Tabernaculũ in Gabaon. — Exod.38.a — Deus hortat̃ Salomonem, vt à ſe petat quod velit. — Salomon petit à deo ſapiẽtiã & ſciẽtiã ad iudicandũ ppl̃m.1.par.28.b.ſap.9.b]

care? Dixit autem deus ad Salomonem, Quia hoc magis placuit cordi tuo, & non poſtulaſti
diuitias, & ſubſtantiam, & gloriam, neque animas eorum qui te oderũt, ſed nec dies vitæ plu-
rimos: petiſti autem ſapientiam & ſcientiam, vt iudicare poſſis populum meum, ſuper quem
conſtitui te regem, Sapientia & ſcientia data ſunt tibi: diuitias autem, & ſubſtantiam, & glo-
3.reg.10.d
riam dabo tibi, ita vt nullus in regibus nec ante te, nec poſt te fuerit ſimilis tui. Venit er- D
go Salomon ab excelſo Gabaon in Ieruſalem coram tabernaculo fœderis, & regnauit ſuper
Numerus curruum & equitũ Salomõis.
Iſrael. Congregauitque ſibi currus & equites: & facti ſunt ei mille quadringẽti currus, & duo-
decim millia equitum: & fecit eos eſſe in vrbibus quadrigarũ, & cum rege in Ieruſalem. Præ-
Argẽtũ nihili ęſtimatum tempore Salomonis.
buitque rex argentum & aurum in Ieruſalem quaſi lapides, & cedros quaſi ſycomoros, quæ
naſcuntur in campeſtribus multitudine magna. Adducebantur autem ei equi de AEgypto,
& de Coa à negotiatoribus regis, qui ibant, & emebant pretio quadrigam equorum ſexcentis
argenteis, & equum centum quinquaginta: ſimiliter de vniuerſis regnis Hethæorum, & à re-
gibus Syriæ emptio celebrabatur.

CAP. II.

A
Artifices Salomonis.
DEcreuit autem Salomon ædificare domum nomini domini, & palatium ſibi. Et nume-
rauit ſeptuaginta millia virorum portantium humeris, & octoginta millia qui cæderet
Mittit Salomõ ad Hirã regẽ Tyri ꝑ lignis & artificibus. 3.reg.5.a
lapides in montibus, præpoſitóſque eorum tria millia ſexcentos. Miſit quoque ad Hiram
regem Tyri, dicens, Sicut egiſti cum Dauid patre meo, & miſiſti ei ligna cedrina, vt ædifica-
ret ſibi domum, in qua & habitauit: ſic fac mecum vt ædificem domum nomini domini dei
mei, vt conſecrem eam ad adolendum incenſum coram illo, & fumigãda aromata, & ad pro-
poſitionem panum ſempiternam, & ad holocauſtomata mane & veſpere, ſabbathis quoque,
& neomeniis, & ſolennitatibus domini dei noſtri in ſempiternum, quæ mandata ſunt Iſraeli.
Domus enim quam ædificare cupio, magna eſt: magnus eſt enim deus noſter ſuper omnes B
Templũ ædificatũ, vt icẽſum deo incẽderetur.
deos. Quis ergo poterit præualere, vt ædificet ei dignam domum? ſi cælum, & cæli cælorum
capere eum nequeunt: quantus ego ſum, vt poſſim ædificare ei domum? ſed ad hoc tantum*,
vt adoleatur incenſum coram illo. Mitte ergo mihi virum eruditum, qui nouerit operari in
auro & argento, ære & ferro, purpura, coccino, & hyacintho, & qui ſciat ſculpere cælaturas cũ
his artificibus quos mecũ habeo in Iudæa & Ieruſalem, quos præparauit Dauid pater meus.
Sed & ligna cedrina mitte mihi, & arceuthina, & pinea de Libano: ſcio enim quòd ſerui tui
nouerint cædere ligna de Libano, & erunt ſerui mei cum ſeruis tuis, vt parentur mihi ligna
plurima. Domus enim quam cupio ædificare, magna eſt nimis & inclyta. Præterea operariis
qui cæſuri ſunt ligna ſeruis tuis dabo in cibaria tritici coros viginti millia, & hordei coros to C
Hirã promittit ligna Salomoni. Regẽ ſapientẽ cõſtituit ſuper ppl̃m à ſe dilectũ deus.
tidem, & vini viginti millia metretas, oleique ſata viginti millia. Dixit autem Hiram rex
Tyri per literas, quas miſerat Salomoni, Quia dilexit dominus populum ſuum, idcirco te re
gnare fecit ſuper eum. Et addidit, dicens, Benedictus dominus deus Iſrael, qui fecit cælum &
terram, qui dedit Dauid regi filium ſapientem & eruditum & ſenſatum atque prudentem, vt
ædificaret domum domini, & palatium ſibi. Miſi ergo tibi virum prudentem, & ſcientiſſimũ
Hiram patrem meum, filium mulieris de filiabus Dan: cuius pater fuit Tyrius, qui nouerit
operari in auro & argento, ære & ferro, & marmore, & lignis, in purpura quoque & hyacin-
tho, & byſſo & coccino: & qui ſciat cælare omnem ſculpturam, & adinuenire prudẽter quod-
cunque in opere neceſſarium eſt cum artificibus tuis, & cum artificibus domini mei Dauid D
patris tui. Triticum ergo, & hordeum, & oleum, & vinum, quæ pollicitus es domine mi, mitte
ſeruis tuis. Nos autem cædemus ligna de Libano, quot neceſſaria habueris, & applicabimus
Numerus artificum.
ea ratibus per mare in Ioppe: tuum autem erit tráſferre ea in Ieruſalem. Numerauit igi-
tur Salomon omnes viros proſelytos qui erant in terra Iſrael, poſt dinumerationem quam
dinumerauit Dauid pater eius: & inuenti ſunt centum quinquaginta tria millia & ſexcenti.
Fecitq; ex eis ſeptuaginta millia, qui humeris onera portarent, & octoginta millia qui lapides
de montibus cæderent: tria autẽ millia, & ſexcentos præpoſitos operum populi.

CAP. III.

A
Tẽplũ ædificat. 3.reg.6.a
ET cœpit Salomon ædificare domũ domini in Ieruſalem, in monte Moria, qui demõſtra-
tus fuerat Dauidi patri eius, in loco quẽ parauerat Dauid in area Ornan Iebuſæi. Cœpit
autẽ ædificare mẽſe ſecũdo, *anno quarto regni ſui. Et hæc ſunt fundamẽta quæ iecit Salomõ,
vt ædificaret domũ dei, longitudinis cubitos in menſura prima ſexaginta, latitudinis cubitos
viginti. Porticũ verò ante frontẽ, quæ tendebatur in longũ iuxta menſurã latitudinis domus
cubitorum viginti: porrò altitudo centũ viginti cubitorum erat: & deaurauit eam intrinſe-

cus auro mundiſſimo. Domum quoque maiorem texit tabulis ligneis abiegnis , & laminas
B auri obrizi affixit per totum:ſculpſitque in ea palmas,& quaſi catenulas ſe inuicem comple-
ctentes. Strauit quoque pauimentum templi pretioſiſſimo marmore decôre multo. Porrò au
rum erat probatiſſimum,de cuius laminis texit domum,& trabes eius, & poſtes, & parietes,
& oſtia:& cælauit cherubim in parietibus. Fecit quoque domum ſanctiſanctorum:longitudi-
nem iuxta latitudinem domus, cubitorum viginti: & latitudinem ſimiliter viginti cubito-
rum. & laminis aureis texit eam, quaſi talentis ſexcentis. Sed & clauos fecit aureos, ita vt
C ſinguli claui ſiclos quinquagenos appenderent: cœnacula quoque texit auro. Fecit etiam in
domo ſanctiſanctorum cherubim duos, opere ſtatuario: & texit eos auro. Alæ cherubim vi-
ginti cubitis extendebantur,ita vt vna ala haberet cubitos quinque,& tangeret parietem do-
mus:& altera quinque cubitos habens,alam tangeret alterius cherub. Similiter cherub alte-
rius ala,quinque habebat cubitos,& tangebat parietem: & ala eius altera quinque cubitorũ,
alam cherub alterius contingebat. Igitur alæ vtriuſque cherubim expanſæ erant, & extende-
D bantur per cubitos viginti: ipſi autem ſtabant erectis pedibus, & facies eorum erant verſæ ad
exteriorem domum. Fecit quoque velum ex hyacintho, purpura,cocco, & byſſo: & intexuit
ei cherubim. Ante fores etiam templi duas columnas, quæ triginta & quinque cubitos habe-
bant altitudinis:porrò capitella earum, quinque cubitorũ. Necnon & quaſi catenulas in ora-
culo,& ſuperpoſuit eas capitibus columnarum:mala granata etiam cẽtum,quæ catenulis in-
terpoſuit. Ipſas quoque columnas poſuit in veſtibulo templi,vnam à dextris,& alteram à ſi-
niſtris:eam quæ à dextris erat,vocauit Iachin:& quæ ad leuam,vocauit Booz. CAP. IIII.

A FEcit quoque altare æneum viginti cubitorum longitudinis & viginti cubitorum latitu-
dinis,& decem cubitorum altitudinis. Mare etiam fuſile decem cubitis à labio vſque
ad labium,rotundum per circuitum:quinque cubitos habebat altitudinis,& funiculus trigin
ta cubitorum ambiebat gyrum eius. Similitudo quoque boum erat ſubter illud:& decem
cubitis quædam extrinſecus cælaturæ,quaſi duobus verſibus labium maris circuibant. Boues
autem erant fuſiles: & ipſum mare ſuper duodecim boues impoſitum erat, quorum tres re-
ſpiciebant ad aquilonem,& alii tres ad occidentem,porrò tres alii meridiem,& tres qui reli-
qui erant,orientem, habentes mare ſuperpoſitum: poſteriora autem boum erant intrinſecus
B ſub mari. Porrò vaſtitas eius habebat menſuram palmi,& labium illius erat quaſi labium ca-
licis,vel repandi lilii:capiebátque tria millia metretas. Fecit quoque conchas decem: &
poſuit quinque à dextris,& quinque à ſiniſtris,vt lauarent in eis omnia quæ in holocauſtum
oblaturi erant:porrò in mari ſacerdotes lauabantur. Fecit autem & candelabra aurea de-
cem,ſecũdum ſpeciem qua iuſſa erant fieri:& poſuit ea in templo,quinque à dextris,& quin-
que à ſiniſtris. Necnon & menſas decem:& poſuit eas in tẽplo,quinque à dextris,& quin-
que à ſiniſtris. Phialas quoque aureas centum. Fecit etiam atrium ſacerdotum,& baſi-
licam grandem:& oſtia in baſilica,quæ texit ære. Porrò mare poſuit in latere dextro con
C tra orientem ad meridiem. Fecit autem Hiram lebetes, & creagras, & phialas: & compleuit
omne opus regis in domo dei:Hoc eſt,columnas duas:& epiſtylia,& capita,& quaſi quædam
retiacula,quæ capita tegerent ſuper epiſtylia. Mala granata quoque quadringenta,& retiacu-
la duo,ita vt bini ordines malorum granatorum ſingulis retiaculis iungerentur,quæ protege
rent epiſtylia,& capita columnarum. Baſes etiam fecit,& conchas, quas ſuperpoſuit baſibus:
mare vnum,boues quoque duodecim ſub mari. Et lebetes,& creagras,& phialas. Omnia va-
ſa fecit Salomoni Hiram pater eius in domo domini ex ære mundiſſimo. In regione Iorda-
D nis fudit ea rex in argilloſa terra inter Socoth,& Saredátha. Erat autem multitudo vaſorum
innumerabilis, ita vt ignoraretur pondus æris. Fecítque Salomon omnia vaſa domus dei, &
altare aureum:& menſas,& ſuper eas panes propoſitionis. Candelabra quoque cum lucernis
ſuis vt lucerent ante oraculum iuxta ritum,ex auro puriſſimo:& florentia quædam,& lucer-
nas,& forcipes aureos.omnia de auro mundiſſimo facta ſunt. Thymiamateria quoque,& thu
ribula,& phialas,& mortariola ex auro puriſſimo. Et oſtia cælauit templi interioris,id eſt in
ſanctoſanctorum:& oſtia templi forinſecus aurea. Sicque completum eſt omne opus quod fe
cit Salomon in domo domini. CAP. V.

A INtulit igitur Salomon omnia quæ vouerat Dauid pater ſuus,argentum,& aurum,& vni
uerſa vaſa poſuit in theſauris domus dei. Poſt quæ congregauit maiores natu Iſrael , &

Left margin notes:

¶marmore]lapide
¶probatiſſimũ,]ex Pharnaim (nomen loci)
¶laminis aureis]auro bono
►quaſi
¶ſtatuario:]inſtar puerorum:
►exteriorem
¶altitudinis:]longitudinis:
¶& decẽ cubitis quę dã extrinſecus cælaturæ, quaſi duobus verſib⁹ labiũ maris circuibãt.] p circuitũ circũdãtiũ illud, decẽ cubitis ambiebant mare per circuitum.
¶Boues autem]Duo autem ordines
¶vaſtitas]denſitas (vel craſſitudo)
¶metretas.]bathos.
¶Phialas]vel,Crateras
¶& baſilicã grãdẽ:] atriũ grãde:(locus erat vbi ſtabãt ſacerdotes ſacrificaturi ſuper altare, & erat pauimento per gradum altior.) & infra.
¶creagras,]ſcopas, & infra.
¶epiſtylia,] funiculos, & infra.
¶phialas.]vP,tridentes.
¶pater eius]Abi(vP, patris ſui, ſubaudi faber)
¶ante oraculum]in oraculo
¶Thymiamateria] Pſalteria
¶phialas, & mortariola]vP,pelues & cochlearia
►cælauit
¶vouerat]ſanctificauerat(vP,dicauerat)

Right margin notes:

Fabricatio altaris.3.reg.7.c d.e.
Maris.
Boum.
Concharum.
Cãdelabrorũ
Menſarum.
Phialarum.
Atrii.
Salomõ ĩfert quæ dicauerat pr̃,ĩ tẽplũ dei,& arcam in locũ ſuũ. 3.reg.7.g.8.a

vt inuocetur nomen tuũ:& exaudires orationẽ quã ſeruus tuus orat in eo, & exaudias preces famuli tui,& populi tui Iſrael.Quicunque orauerit in loco iſto,exaudi de habitaculo tuo,id eſt de cælis,& propitiare. Si peccauerit quiſpiã in proximũ ſuũ,& iurare cõtra eum paratus venerit,ſéque maledicto conſtrinxerit coram altari in domo iſta:tu audies de cælo,& facies iudiciũ ſeruorum tuorum,ita vt reddas iniquo viam ſuam in caput proprium, & vlciſcaris iuſtũ,retribuens ei ſecundũ iuſtitiã ſuã. Si ſuperatus fuerit populus tuus Iſrael ab inimicis(peccabunt enim tibi)& conuerſi egerint pœnitentiam, & obſecrauerint nomen tuũ,& fuerint deprecati te in loco iſto,tu exaudies de cælo, & propitiare peccato populi tui Iſrael,

E & reduc eos in terram quam dediſti eis,& patribus eorum. Si clauſo cælo pluuia nõ fluxerit propter peccata populi tui,& deprecati te fuerint in loco iſto,& confeſſi nomini tuo,& conuerſi à peccatis ſuis,cum eos afflixeris:exaudi de cælo domine, & dimitte peccata ſeruis tuis & populi tui Iſrael,& doce eos viam bonã per quam ingrediantur, & da pluuiam terræ quam dediſti populo tuo ad poſſidendum. Fames ſi orta fuerit in terra, & peſtilẽtia,ærugo & aurugo, & locuſta,& brucus, & hoſtes vaſtatis regionibus,portas obſederint ciuitatis, omníſq; plaga,& infirmitas preſſerit:ſi quis de populo tuo Iſrael fuerit deprecatus,cognoſcẽs plagam,& infirmitatem ſuam, & expanderit manus ſuas in domo hac:tu exaudies de cælo, de ſublimi ſcilicet habitaculo tuo,& propitiare, & redde vnicuique ſecundũ vias ſuas quas noſti eum habere in corde ſuo:tu enim ſolus noſti corda filiorũ hominum. Vt timeant te,& ambulẽt in viis tuis cunctis diebus quibus viuunt ſuper faciem terræ quam dediſti patribus

F noſtris. Externum quoque qui non eſt de populo tuo Iſrael, ſi venerit de terra longinqua,propter nomen tuũ magnũ,& propter manũ tuam robuſtam, & brachium tuũ extentũ, & adorauerit in loco iſto:tu exaudies de cælo firmiſſimo habitaculo tuo, & facies cũcta pro quibus inuocauerit te ille peregrinus:vt ſciant omnes populi terræ nomen tuum,& timeant te ſicut populus tuus Iſrael, & cognoſcant quia nomen tuum inuocatũ eſt ſuper domũ hanc quam ædificaui. Si egreſſus fuerit populus tuus ad bellũ cõtra aduerſarios ſuos per viam in qua miſeris eos,adorabunt te contra viam in qua ciuitas hæc eſt quam elegiſti, & domus quam ædificaui nomini tuo:& exaudies de cælo preces eorum,& obſecrationem,& vlciſcaris. Si autem peccauerint tibi(neque enim eſt homo qui non peccet)& iratus fueris eis,& tradideris hoſtibus, & captiuos duxerint eos in terram longinquam vel certe quæ iuxta eſt: & cõuerſi in corde ſuo in terra ad quã captiui ducti fuerãt, egerint pœnitẽtiã, & deprecati te

G fuerint in terra captiuitatis ſuæ,dicẽtes,Peccauimus,inique fecimus,iniuſte egimus:& reuerſi fuerint ad te in toto corde ſuo,& in tota anima ſua,in terra captiuitatis ſuæ ad quam ducti ſunt,adorabũt te cõtra viam terræ ſuæ quã dediſti patribus corũ,& vrbis quam elegiſti,& domus quã ædificaui nomini tuo: tu exaudies de cælo,hoc eſt de firmo habitaculo tuo preces eorum,& facias iudiciũ, & dimittas populo tuo quamuis peccatori. Tu es enim deus meus, aperiantur quæſo oculi tui,& aures tuæ intentæ ſint ad orationem quæ fit in loco iſto. Nũc igitur cõſurge domine deus in requiem tuã,tu & arca fortitudinis tuæ:Sacerdotes tui domine deus induantur ſalutem, & ſancti tui lætentur in bonis. Domine deus meus ne auerſeris faciem chriſti tui:memento miſericordiarum Dauid ſerui tui.

CAP. VII.

A Cvmque compleſſet Salomon fundens preces, ignis deſcendit de cælo,& deuorauit holocauſta & victimas:& maieſtas domini impleuit domum.Nec poterant ſacerdotes ingredi templum domini,eo quòd impleſſet maieſtas domini templũ domini.Sed & omnes filii Iſrael videbant deſcendentem ignem,& gloriam domini ſuper domũ:& corruentes proni in terram ſuper pauimentum ſtratum lapide,adorauerunt:& laudauerunt dominum quoniã bonus,quoniam in ſeculum miſericordia eius.Rex autem,& omnis populus immolabãt victimas coram domino.Mactauit igitur rex Salomon hoſtias, boum vigintiduo millia,arietum centum viginti millia:& dedicauit domũ dei rex & vniuerſus populus. Sacerdotes autẽ ſtabant in officiis ſuis:& Leuitæ in organis carminum domini, quæ fecit Dauid rex ad lau-

B dandũ dominum quoniã in æternum miſericordia eius,hymnos Dauid canentes per manus ſuas:porrò ſacerdotes canebant tubis ante eos, cunctúſque Iſrael ſtabat. Sanctificauit quoq; Salomon medium atrii ante templũ domini : obtulerat enim ibi holocauſta & adipes pacificorũ:quia altare æneum quod fecerat,non poterat ſuſtinere holocauſta & ſacrificia & adipes.Fecit ergo Salomon ſolennitatẽ in tempore illo ſeptem diebus, & omnis Iſrael cum eo,

---

Marginal glosses (left):

¶propitiare.]parce.
¶iurare cõtra eũ paratꝰ venerit,ſeq; maledicto]leuauerit alter iuramẽtũ cõtra ipſm,vt faciat eũ iurare,ſeq; iuramẽto
¶ſuperatꝰ fuerit populus tuꝰ Iſrael]cæſi fuerint ſerui tui
¶obſecrauerint]cõfeſſi fuerint
¶propitiare]parces
¶ærugo]ariditas
¶vaſtatis regionibus,
¶domo hac:] vꝰ,ad domum iſtam:
¶propitiare]parce
¶vlciſcaris.]facies iudicium eorum.
¶Tu es enim] vꝰ, Nunc
¶laudauerunt dñm] cõfitebãtur dño
¶in organis carminũ]inſtrumẽtis muſicis
¶hymnos Dauid canẽtes p manꝰ ſuas:] vꝰ,dũ laudaret Dauid p manũ eorum:

Marginal notes (right):

Iuramentũ.
Bellum.
Pluuia.
Doctor deus.
Fames. Peſtilentia. 3.20.b.
Corda ſolus deus nouit.
Alienigena.
Bellatores orantes victoriam.
Peccatores omnes. 3.reg.8.c. eccl'es.7.c. 1.iohã.1.d.
Confeſſio.
Pſal.131 c.
Salus.
Miſericordię
Ignis deuorat ſacrificiũ in dedicatione templi. 2.mach.2.c.
Bonus & miſericors deꝰ.
Miſericordia dei.
Fit ingẽs ſolennitas.

ecclesia magna valde,ab introitu Emath vſque ad torrentem AEgypti. Fecítque die octauo
collectã,eo quòd dedicaſſet altare ſeptem diebus, & ſolennitatem celebraſſet diebus ſeptem.
Igitur in die viceſimotertio mẽſis ſeptimi,dimiſit populos ad tabernacula ſua lætátes atque

3.Reg.9.a.

gaudẽtes ſuper bono quod fecerat dominus Dauidi,& Salomoni,& Iſraeli populo ſuo. Cõ-
pleuítque Salomon domum domini,& domũ regis, & omnia quæ diſpoſuerat in corde ſuo C
vt faceret in domo domini,& in domo ſua,& proſperatus eſt. Apparuit autem ei domi-

Exaudit dominus orationẽ Salomonis. Pluuia. Locuſta. Peſtilentia.

nus nocte,& ait, Audiui orationem tuam,& elegi locum iſtum mihi in domum ſacrificii. Si
clauſero cælum,& pluuia non fluxerit,& mandauero & præcepero locuſtæ vt deuoret terrã,
& miſero peſtilentiam in populum meum:cõuerſus autem populus meus, ſuper quos inuo-
catum eſt nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquiſierit faciem meam,& egerit pœni-

Pœnitentia. Sanare terrã.

tentiam à viis ſuis peſſimis:& ego exaudiam de cælo, & propitius ero peccatis eorum, & ſa-
nabo terrã eorum. Oculi quoque mei erũt aperti,& aures meæ erectæ ad orationem eius qui
in loco iſto orauerit. Elegi enim, & ſanctificaui locum iſtum, vt ſit nomen meũ ibi in ſem-
piternũ,& permaneant oculi mei,& cor meum ibi cunctis diebus. Tu quoque ſi ambulaue- D
ris coram me, ſicut ambulauit Dauid pater tuus, & feceris iuxta omnia quæ præcepi tibi,&
iuſtitias meas,iudiciáque ſeruaueris:ſuſcitabo thronum regni tui,ſicut pollicitus ſum Dauid
patri tuo,dicens, Non auferetur de ſtirpe tua vir,qui non ſit princeps in Iſrael. Si autẽ auer-

Conuerti ad idôla.

ſi fueritis, & dereliqueritis iuſtitias meas, & præcepta mea quæ propoſui vobis,& abeuntes
ſeruieritis diis alienis,& adoraueritis eos:euellam vos de terra mea quam dedi vobis,& do-
mum hanc quam ſanctificaui nomini meo,proiiciam à facie mea,& tradam eam in parabo-
lam,& in exemplum cunctis populis. Et domus iſta erit in prouerbium vniuerſis tranſeunti-
bus:& dicent ſtupentes, Quare fecit dominus ſic terræ huic,& domui huic? Reſpondebũtq́;
Quia dereliquerunt dominum deum patrum ſuorum, qui eduxit eos de terra AEgypti, &
apprehenderunt deos alienos,& adorauerũt eos, & coluerũt:idcirco venerunt ſuper eos vni-
uerſa hæc mala.

CAP. VIII. A

AEdificant ciuitates p Salomonem. 3.reg.9.b.

EXpletis autem viginti annis poſtquam ædificauit Salomon domum domini & domum
ſuam:ciuitates quas dederat Hirã Salomoni,ædificauit,& habitare ibi fecit filios Iſrael.
Abiit quoque in Emath Suba,& obtinuit eam. Et ædificauit Palmiram in deſerto,& alias ci
uitates munitiſſimas ædificauit in Emath. Extruxítque Beth-horon ſuperiorem,& Beth-ho-
ron inferiorem, ciuitates muratas habentes portas & vectes & ſeras. Balaath etiam & omnes
vrbes firmiſſimas,quæ fuerunt Salomonis,cunctáſque vrbes quadrigarum,& vrbes equitum.
Omnia quæcunque voluit,fecit rex Salomon atque diſpoſuit: ædificauit in Ieruſalem & in B

Populi facti Salomoni tributarii.

Libano,& in vniuerſa terra poteſtatis ſuæ. Omnem populũ qui derelictus fuerat de Hethæis,
& Amorrhæis,& Pherezæis,& Heuæis,& Iebuſæis,qui non erant de ſtirpe Iſrael,de filiis eo-
rum. Et de poſteris quos non interfecerant filii Iſrael,ſubiugauit Salomon in tributarios,vſ-
que in diem hanc. Porrò de filiis Iſrael non poſuit vt ſeruirent operibus regis:ipſi enim erãt
viri bellatores,& duces primi & principes quadrigarum & equitum eius. Omnes autem prin-
cipes exercitus regis Salomonis fuerũt ducenti quinquaginta,qui erudiebant populũ. Fi-
liam vero Pharaonis tranſtulit de ciuitate Dauid in domũ quã ædificauerat ei. Dixit enim, C
Non habitabit vxor mea in domo Dauid regis Iſrael,eò quòd ſanctificata ſit: quia ingreſſa
eſt in eam arca domini. Tunc obtulit Salomon holocauſta domino ſuper altare domi-
ni,quod extruxerat ante porticum,vt per ſingulos dies offerretur in eo iuxta præceptũ Moy
ſi in ſabbathis,& in calendis, & in feſtis diebus ter per annum,id eſt in ſolennitate azymo-
rum & ſolennitate hebdomadarum, & in ſolennitate tabernaculorum. Et conſtituit iuxta
diſpoſitionem Dauid patris ſui officia ſacerdotum in miniſteriis ſuis : & Leuitas in ordine
ſuo,vt laudarent,& miniſtrarent coram ſacerdotibus iuxta ritum vniuſcuiuſque diei:& iani D

Dauid homo dei.

tores in diuiſionibus ſuis per portã & portã:ſic enim præceperat Dauid homo dei. Nec præ
tergreſſi ſunt de mãdatis regis tam ſacerdotes,quàm Leuitæ,ex omnibus quæ præceperat,&
in cuſtodiis theſaurorum. Omnes impenſas præparatas habuit Salomon,ex eo die quo fun-
dauit domum domini,vſque in diem quo perfecit eam. Tunc abiit Salomon in Aſion-ga-

Mittit Salomon ĩ Ophir

ber, & in Ailath ad oram maris rubri, quæ eſt in terra Edom. Miſit ergo ei Hiram per
manus ſeruorum ſuorum naues, & nautas gnaros maris, & abierunt cum ſeruis Salomonis
in Ophir: tuleruntque inde quadringenta quinquaginta talenta auri, & attulerunt ad re-

gem Salomonem.

CAP. IX.

A Regina quoque Saba cum audiſſet famam Salomonis, vênit vt tẽtaret eum in ænigma-
tibus in Ieruſalem: cum magnis opibus & camelis, qui portabant aromata & auri plu-
rimũ,gemmáſque pretioſas.Cúmque veniſſet ad Salomonem,locuta eſt ei quæcunque erant
in corde ſuo. Et expoſuit ei Salomon omnia quæ propoſuerat:nec quicquam fuit quod non
perſpicuum ei fecerit.Quæ poſtquam vidit,ſapientiam ſcilicet Salomonis,& domum quam
ædificauerat, necnon & cibaria menſæ eius, & habitacula ſeruorum, & officiũ miniſtrorum
eius & veſtimenta eorũ, pincernas quoque & veſtes eorum, & victimas quas immolabat in
B domo domini:non erat præ ſtupore vltrà in ea ſpiritus.Dixítque ad regem, Verus eſt ſermo
quem audieram in terra mea de virtutibus & ſapientia tua.Non credebam narrantibus,do-
nec ipſa veniſſem,& vidiſſent oculi mei:& probaſſem vix medietatẽ ſapientiæ tuæ mihi fuiſ-
ſe narratam:viciſti famam virtutibus tuis.Beati viri tui, & beati ſerui tui,hi qui aſſiſtũt co-
rã te omni tempore, & audiunt ſapientiã tuã. Sit dominus deus tuus benedictus, qui voluit
te ordinare ſuper thronum ſuũ regem domini dei tui.Quia diligit deus Iſrael, & vult ſerua-
re eum in æternum: idcirco poſuit te ſuper eum regem, vt facias iudicia atque iuſtitiam.
C Dedit autem regi centum viginti talenta auri,& aromata multa nimis,& gemmas pretioſiſ-
ſimas:non fuerũt aromata talia,vt hæc quæ dedit regina Saba regi Salomoni. Sed & ſer-
ui Hiram cum ſeruis Salomonis attulerunt aurum de Ophir, & ligna thina, & gemmas pre-
tioſiſſimas. De quibus fecit rex, de lignis ſcilicet thinis,gradus in domo domini & in domo
regia: citharas quoque & pſalteria cantoribus: nunquam viſa ſunt in terra Iuda ligna talia.
Rex autẽ Salomon dedit reginæ Saba cuncta quæ voluit,& quæ poſtulauit,& multo plu
D ra quàm attulerat ad eum:quæ reuerſa,abiit in terram ſuam cum ſeruis ſuis. Erat autem
pondus auri quod afferebatur Salomoni per ſingulos annos,ſexcenta ſexaginta ſex talẽta au-
ri:excepta ea ſumma quam legati diuerſarum gentium,& negotiatores afferre conſueuerãt,
omnéſque reges Arabiæ,& ſatrapæ terrarũ,qui comportabant aurum & argentũ Salomoni.
Fecit igitur rex Salomon ducentas haſtas aureas de ſumma ſexcentorum aureorum,qui
in ſingulis haſtis expendebantur.Trecenta quoque ſcuta aurea trecentorũ aureorum quibus
tegebãtur ſingula ſcuta:poſuítq; ea rex in armamentario, quod erat conſitũ nemore. Fe-
cit quoque rex ſolium eburneum grande:& veſtiuit illud auro mundiſſimo.Sex quoque gra
E dus,quibus aſcendebatur ad ſolium:& ſcabellum aureũ,& brachiola duo altrinſecus, & duos
leones ſtantes iuxta brachiola: ſed & alios duodecim leunculos ſtantes ſuper ſex gradus ex
vtraque parte.non fuit tale ſolium in vniuerſis regnis. Omnia quoque vaſa conuiuii re-
gis erant aurea:& vaſa domus ſaltus Libani ex auro puriſſimo.Argentum enim in diebus il-
lis pro nihilo reputabatur. Siquidem naues regis ibãt in Tharſis cum ſeruis Hiram,ſemel in
annis tribus:& deferebant inde aurum & argentum,& ebur, & ſimias,& pauos. Magnifi-
catus eſt igitur Salomon ſuper omnes reges terræ præ diuitiis,& gloria.Omnéſque reges ter-
F rarum deſyderabant videre faciem Salomonis:vt audirent ſapientiam quam dederat deus in
corde eius.Et deferebãt ei munera,vaſa argẽtea & aurea,& veſtes,& arma,& aromata,equos
& mulos, per ſingulos annos. Habuit quoque Salomon quadraginta millia equorũ in ſtabu-
lis,& curruum:equitúmque duodecim millia:cõſtituítque eos in vrbibus quadrigarũ, & vbi
erat rex in Ieruſalem.Exercuit etiã poteſtatem ſuper cunctos reges à flumine Euphráte vſq;
ad terram Philiſthinorũ, & vſque ad terminos AEgypti. Tantámque copiã præbuit argenti
G in Ieruſalem quaſi lapidum: & cedrorum tantam multitudinem velut ſycomorum quæ gi-
gnuntur in campeſtribus*. Adducebãtur autem ei equi de AEgypto, cunctíſque regionibus.
Reliqua autem opera Salomonis priorũ & nouiſſimorum ſcripta ſunt in verbis Nathan pro-
phetæ,& in libris Ahiæ Silonitis,in viſione quoq; Addo videntis, contra Ieroboam filiũ Na
bat.Regnauit autem Salomon in Ieruſalem ſuper omnem Iſrael quadraginta annis.Dormi-
uítque cum patribus ſuis:& ſepelierunt eum in ciuitate Dauid: regnauítque Roboam filius
eius pro eo.

CAP. X.

A Profectus eſt autem Roboam in Sichem:illuc enim cunctus Iſrael cõuenerat, vt conſti-
tueret eum regem.Quod cum audiſſet Ieroboam filius Nabat,qui erat in AEgypto(fu-
gerat quippe illuc ante Salomonem)ſtatim reuerſus eſt. Vocauerúntque eum, & vênit* cum
vniuerſo Iſrael,& locuti ſunt ad Roboam,dicentes,Pater tuus duriſſimo iugo nos preſſit:tu

¶magnis opib9] exercitu graui valde
¶victimas quas immolabat in domo] cœnaculũ eius per quod aſcendebat in domum
¶virtutib9] reb9 tuis
¶virtutibus tuis.] quam audiui.
¶thina,] algumim (quidã putant coralia eſſe,alii hebenũ) & infra.
¶gradus] vP,tigna
¶legati diuerſarum gẽtiũ,] mercatores,
¶ducẽtas haſtas aureas] vP, ducẽta ſcuta ex auro ductili & infra.
¶in armamẽtario, quod erat conſitum nemore.] in domo ſaltus Libani.
¶ſcabellũ aureum,] gradus erant aurei,
¶brachiola duo] vP, manus duas
¶illis] Salomonis
¶gloria.] ſapientia.
¶quadraginta] quatuor
*in multitudine
¶libris] prophetia
*Ieroboam

Regina Saba vênit ad audiendã ſapiẽtiã Salomonis. 3.reg.10.a. mat.12.d. luc.11.d.
Regẽ ſapientẽ dat de9 populo à ſe dilecto.
Regina Saba dat Salomoni munera.
Salomon dat reginæ munera.
Cẽſus annu9 pecuniæ Salomonis.
300 ſcuta aurea.
Vaſa aurea. Argentũ tpe Salomõis nihili fiebat.
Equi & equites Salomonis.
Morit Salomon, cui ſuccedit Roboã
Roboam cõſtituit rex.
Ieroboã cum ppl'o, petũt ſibi remitti de iugo Salomonis.

leuiora impera patre tuo,qui nobis impoſuit grauem ſeruitutem,& paululū de onere ſuble-
ua,vt ſeruiamus tibi.Qui ait, Poſt tres dies reuertimini ad me. Cúmq; abiiſſet populus,iniit

Conſilium ſenum.

conſilium cum ſenibus qui ſteterant coram patre eius Salomone,dum adhuc viueret,dicēs, B
Quod datis conſilium,vt reſpondeam populo?Qui dixerunt ei,Si* placueris populo huic,&
linieris eos verbis clementibus,ſeruient tibi omni tempore. At ille reliquit conſiliū ſenum,

Conſilium iuuenum.

& cum iuuenibus tractare cœpit,qui cum eo nutriti fuerant,& erant in comitatu illius. Di-
xítque ad eos, Quid vobis videtur?vel quid reſpondere debeo populo huic, qui dixit mihi,
Subleua iugum quod impoſuit nobis pater tuus? At illi reſponderūt iuuenes,& nutriti cum
eo in deliciis,atque dixerūt,Sic loquêris populo qui dixit tibi,Pater tuus aggrauauit iugum C
noſtrum,tu ſubleua: & ſic reſpondebis eis, Minimus digitus meus groſſior eſt lumbis patris
mei.Pater meus impoſuit vobis graue iugum,& ego maius pondus apponā: pater meus ce-
cîdit vos flagellis,ego verò cædam vos ſcorpionibus. Vênit ergo Ieroboam, & vniuerſus

Relicto cōſilio ſeniorum reſpōdet populo dura,ita volente deo.

populus ad Roboam die tertio,ſicut præceperat eis.Reſpondítque rex dura,derelicto conſi-
lio ſeniorum, locutúſque eſt iuxta iuuenum voluntatem, Pater meus graue vobis impoſuit
iugum,quod ego grauius faciam:pater meus cecîdit vos flagellis,ego vero cædam vos ſcor- D
pionibus.Et non acquieuit populi precibus:erat enim voluntatis dei,vt compleretur ſermo
eius,quem locutus fuerat per manum Ahiæ Silonitis ad Ieroboam filiū Nabat.Populus au-
tem vniuerſus rege duriora dicente,ſic locutus eſt ad eum,Non eſt nobis pars in Dauid,ne-

Sciſſio regni Iſrael.

que hæreditas in filio Iſai. Reuertere in tabernacula tua Iſrael, tu autē paſce domum tuam
Dauid.Et abiit Iſrael in tabernacula ſua.Super filios autem Iſrael,qui habitabant in ciuita-

Aduram lapidatur.

tibus Iuda,regnauit Roboam.Miſítque rex Roboam Aduram,qui præerat tributis,& lapida
uerunt eum filii Iſrael,& mortuus eſt:porrò rex Roboam currum feſtinauit aſcendere,& fu-
git in Ieruſalem.Receſſítque Iſrael à domo Dauid vſque ad diem hanc.

CAP. XI.

Roboam cōtra Ieroboā pugnaturꝰ,à domino per Semeiā deſiſtere à pugna admonetur. 3.reg.12.e.

VEnit autem Roboam in Ieruſalem,& cōuocauit vniuerſam domum Iuda & Beniamin A
centum octoginta millia electorum, atque bellantiū, vt dimicaret contra Iſrael, & cō-
uerteret ad ſe regnū ſuum. Factúſque eſt ſermo domini ad Semeiam hominem dei, dicens,
Loquere ad Roboam filiū Salomonis regem Iuda, & ad vniuerſum Iſrael qui eſt in Iuda &
Beniamin:Hæc dicit dominus, Non aſcendetis,neque pugnabitis contra fratres veſtros:re-

Volūtate dei diuiſū regnū Iſrael.
Ciuitates à Roboā ædificatæ.

uertatur vnuſquiſque in domum ſuam,quia mea hoc geſtum eſt voluntate.Qui cum audiſ-
ſent ſermonem domini,reuerſi ſunt, nec perrexerunt contra Ieroboam.Habitauit autē Ro- B
boam in Ieruſalē,& ædificauit ciuitates muratas in Iuda.Extruxítque Bethlêhem,& Etam,
& Thecue,Bethſur quoque,& Socho,& Odollam,necnon & Geth, & Mareſa, & Ziph:ſed &
Aduram,& Lachis,& Azeca:Saraa quoque,& Aialon,& Hebron,quæ erāt in Iuda & Benia-
min ciuitates munitiſſimas. Cúmque clauſiſſet eas muris,poſuit in eis principes,ciborúmq;
horrea,hoc eſt olei,& vini.Sed & in ſingulis vrbibus fecit armamentaria ſcutorū,& haſtarū:

Roboā imperat ſuper Iudā & Beniamin.

firmauítque eas ſumma diligentia,& imperauit ſuper Iudā,& Beniamin.Sacerdotes autē,&
Leuitæ qui erant in vniuerſo Iſrael,venerūt ad eum de cunctis ſedibus ſuis, relinquētes ſub- C
urbana,& poſſeſſiones ſuas,& tranſeūtes ad Iudā, & Ieruſalē:eò quòd abieciſſet eos Ieroboā,

Ieroboā conſtituit ſacerdotes dæmoniorum.
Quærere dominum.

& poſteri eius,ne ſacerdotio domini fungerētur.Qui cōſtituit ſibi ſacerdotes excelſorū,& dæ
moniorū,vitulorúmq; quos fecerat.Sed & de cunctis tribubus Iſrael,quicunque dederant cor
ſuū vt quærerēt dominū deū Iſrael, venerūt in Ieruſalem ad immolandū victimas ſuas corā
domino deo patrū ſuorū.Et roborauerūt regnū Iuda:& cōfirmauerūt Roboam filiū Salomo
nis per tres annos:ambulauerūt enim in viis Dauid,& Salomonis annis tantū tribus. Du

Vxores Roboam.

xit autē Roboā vxorē Mahalath,filiā Ierimoth filii Dauid: Abihâil quoq; filiā Eliab filii Iſai, D
quæ peperit ei filios Ieus,& Somoriā,& Zoom.Poſt hāc quoq; accepit Maacha filiā Abſalō,
quæ peperit ei Abia,& Ethai,& Ziza, & Salomith. Amauit autē Roboā Maacha filiā Abſa-
lom ſuper omnes vxores ſuas,& cōcubinas:nā vxores decē & octo duxerat, concubinas autē
ſexaginta:& genuit vigintiocto filios,& ſexaginta filias. Conſtituit verò in capite,Abiā filiū
Maacha ducē ſuper omnes fratres ſuos:ipſum enim regē facere cogitabat,quia ſapiētior fuit,
& potētior ſuper omnes filios eius,& in cūctis finibus Iuda,& Beniamin,& in vniuerſis ciui-
tatibus muratis:præbuítque eis eſcas plurimas,& multas petiuit vxores.

CAP. XII.

Tradit dñs Iudā i manꝰ Seſac quòd eum dereliquiſſent.

CVmque roboratum fuiſſet regnum Roboam,& confortatū,dereliquit legem domini,& A
omnis Iſrael cum eo.Anno autē quinto regni Roboam aſcendit Seſac rex AEgypti in

Ieruſalem(quia peccauerãt domino)cum mille ducentis curribus,&ſexaginta millibus equi-
tum:nec erat numerus vulgi quod venerat cum eo ex AEgypto, Libyes ſcilicet,& Troglody
tæ,& AEthiopes.Cepítque ciuitates munitiſſimas in Iuda,& venit vſq; in Ieruſalem. Se-
meias autẽ propheta ingreſſus eſt ad Roboam,& principes Iuda,qui congregati fuerãt in Ie-
B ruſalem,fugientes Seſac:dixítque ad eos,Hæc dicit dominus, Vos reliquiſtis me,& ego reli-
qui vos in manu Seſac.Conſternatíque principes Iſrael,& rex,dixerunt,Iuſtus eſt dominus.
Cúmque vidiſſet dominus quòd humiliati eſſent,factus eſt ſermo domini ad Semeiã,dicens,
Quia humiliati ſunt, non diſperdam eos:dabóque eis pauxillum auxilii, & non ſtillabit fu-
ror meus ſuper Ieruſalẽ per manũ Seſac. Veruntamen ſeruiẽt ei:vt ſciãt diſtantiã ſeruitutis
meæ,& ſeruitutis regni terrarũ. Receſſit itaque Seſac rex AEgypti ab Ieruſalẽ, ſublatis the-
C ſauris domus domini, & domus regis, omniáque ſecum tulit: & clypeos aureos quos fecerat
Salomon,pro quibus fecit rex*æneos,& tradidit illos principibus ſcutariorum qui cuſtodie-
bant veſtibulum palatii.Cúmque introiret rex domũ domini, veniebant ſcutarii,& tollebãt
eos:iterúmque referebãt eos ad armamentariũ ſuũ. Veruntamen quia humiliati ſunt,auerſa
eſt ab eis ira domini,nec deleti ſunt penitus:ſiquidem in Iuda inuenta ſunt opera bona.Cõ-
fortatus eſt ergo rex Roboam in Ieruſalem,atque regnauit:quadraginta autem & vnius anni
erat cum regnare cœpiſſet:& decem & ſeptem annis regnauit in Ieruſalem vrbe quam elegit
D dominus vt cõfirmaret nomen ſuum ibi de cunctis tribubus Iſrael: nomen autẽ matris eius
Naama Ammanitis.Fecítque malum,& nõ præparauit cor ſuum vt quæreret dominũ.Ope-
ra verò Roboam prima & nouiſſima ſcripta ſunt in libris Semeiæ prophetæ,& Addo viden-
tis, & diligenter expoſita: pugnauerúntque aduerſum ſe Roboam & Ieroboam cunctis die-
bus.Et dormiuit Roboam cum patribus ſuis: ſepultúſque eſt in ciuitate Dauid. Et regnauit
Abia filius eius pro eo.

CAP. XIII.

A Anno octauodecimo regis Ieroboam,regnauit Abia ſuper Iudam.Tribus annis regna-
uit in Ieruſalem:nomẽque matris eius Michaia, filia Vriel de Gabaa: & erat bellum
inter Abiam & Ieroboam. Cúmque iniiſſet Abia certamen, & haberet bellicoſiſſimos viros,
& electorũ quadringenta millia: Ieroboam inſtruxit econtra aciem octingenta millia viro-
rum,qui & ipſi electi erant,& ad bella fortiſſimi.Stetit ergo Abia ſuper montem Semerom,
qui erat in Ephraim, & ait, Audi Ieroboam,& omnis Iſrael, Num ignoratis quòd dominus
deus Iſrael dederit regnum Dauid ſuper Iſrael in ſempiternũ,ipſi & filiis eius in pactũ ſalis?
(Et ſurrexit Ieroboam filius Nabat,ſeruus Salomonis filii Dauid:& rebellauit contra domi-
B nũ ſuum.Congregatíque ſunt ad eum viri vaniſſimi,& filii belial:& præualuerunt cõtra Ro-
boam filium Salomonis:porrò Roboam erat rudis,& corde pauido,nec potuit reſiſtere eis.)
Nunc ergo vos dicitis quòd reſiſtere poſſitis regno domini, quod poſſidet per filios Dauid:
habetíſque grandem populi multitudinem, atque vitulos aureos quos fecit vobis Ieroboam
in deos.Et eieciſtis ſacerdotes domini,filios Aaron,atque Leuitas:& feciſtis vobis ſacerdotes
ſicut omnes populi terrarum: quicunque venerit, & initiauerit manũ ſuam in tauro de bo-
bus,& in arietibus ſeptem,fit ſacerdos eorum qui non ſunt dii.Noſter autem dominus deus
eſt,quem non relinquimus:ſacerdotéſque miniſtrant domino de filiis Aaron:& Leuitæ ſunt
C in ordine ſuo.Holocauſta quoque offerũt domino per ſingulos dies mane & veſpere: & thy-
miama iuxta legis præcepta confectum, & proponuntur panes in menſa mundiſſima, éſtque
apud nos candelabrum aureum,& lucernæ eius,vt accendantur ſemper ad veſperã:nos quip-
pe cuſtodimus præcepta domini dei noſtri, quẽ vos reliquiſtis. Ergo in exercitu noſtro dux
deus eſt,& ſacerdotes eius qui clangunt tubis,& reſonant cõtra vos:filii Iſrael nolite pugna-
re contra dominũ deum patrũ veſtrorũ,quia non vobis expedit.Hæc illo loquẽte,Ieroboam
retro moliebatur inſidias.Cúmq; ex aduerſo hoſtiũ ſtaret,ignorantem Iudam ſuo ambiebat
exercitu.Reſpiciénſque Iudas,vidit inſtare bellum ex aduerſo & poſt tergum,& clamauit ad
D dominũ: ac ſacerdotes tubis canere cœperunt. Omnéſque viri Iuda vociferati ſunt:& ecce,
illis clamantibus perterruit deus Ieroboam, & omnem Iſrael qui ſtabat ex aduerſo Abia &
Iuda. Fugerúntque filii Iſrael Iudam,& tradidit eos deus in manu eorum. Percuſſit ergo eos
Abia,& populus eius plaga magna: & corruerunt vulnerati ex Iſrael quingenta millia viro-
rum fortium.Humiliatíque ſunt filii Iſrael in tempore illo:& vehementiſſime confortati fi-
lii Iuda,eò quòd ſperaſſent in domino deo patrum ſuorum. Perſecutus eſt autẽ Abia fugiẽ-

Semeias cõmonefacit populum peccati.

Humiliatio pp̃li auertit iram dei.

¶Receſſititaq; Seſac rex AEgypti ab Ieruſalem,ſublatis theſauris]Aſcendit itaq; Seſac rex AEgypti cõtra Ieruſalem,& abſtulit theſauros

*Roboam

¶ſcutariorũ]curſorũ

¶ſcutarii]curſores

¶inuẽta ſunt opera bona.]LXX, fuerũt ſermones boni.

¶confirmaret]poneret

Quare Iſrael ſeruierit Seſac regi.

Seſac diripit domum dei.

3.Reg.14.f.

¶& diligẽter expoſita:] dum recenſent ſeriẽ generationũ:

Cor nõ quærẽs deum.

Moritur Roboã: cui ſuccedit Abia.

Abia pugnat contra Ieroboam.

3.Reg.15.a

¶Num ignoratis] Nõne veſtra ĩtereſt ſcire

Abia dehortat̃ exercitũ Ieroboã à bello cõtra ſe,q deum ducem haberet,quẽ abieciſſent.

¶belial:]impii:

¶rudis,]puer,

¶pauido,] tenero, (.i. pauido,)

¶initiauerit]conſecrauerit

Sacerdotes Ieroboam, quales.3.reg.12.g.

¶expedit.]proſpere ſuccedet.

¶perterruit] pcuſſit

Orãtib⁹ exercitib⁹ Abiæ, de⁹ percutit exercitum Ieroboam.

Abia ſperans in dño victor euadit.

¶ſperaſſent in dño] innixi eſſent dño

tem Ieroboam:& cepit ciuitates eius,Beth-el & filias eius : & Ieſana cũ filiabus ſuis: Ephron
Ieroboã occiſus à deo. quoque & filias eius.Nec valuit vltrà reſiſtere Ieroboam in diebus Abia:quem percuſſit do-
minus,& mortuus eſt.Igitur Abia,cõfortato imperio ſuo,accepit vxores quatuordecim:pro-
creauítque vigintiduos filios, & ſedecim filias. Reliqua autem ſermonum Abia, viarúmque
& operum eius,ſcripta ſunt diligentiſſime in libro Addo prophetæ.

CAP. XIIII.

A

Morit̃ Abia: cui ſuccedit Aſa.3.reg.15.b Aſa ſubuertit excelſa,pręcipiẽs Iudæ vt quæreret dominum.

DOrmiuit autẽ Abia cum patribus ſuis,& ſepelierunt eum in ciuitate Dauid:regnauítq;
Aſa filius eius pro eo,in cuius diebus quieuit terra annis decẽ.Fecit ergo Aſa quod bo-
num & placitum erat in conſpectu dei ſui, & ſubuertit altaria peregrini cultus, & excelſa,&
confregit ſtatuas,lucóſque ſuccîdit.Et præcepit Iudæ vt quæreret dominũ deum patrũ ſuo-
rum,& faceret legem,& vniuerſa mandata.Et abſtulit de cunctis vrbibus Iuda aras & phana,
& regnauit in pace. AEdificauit quoque vrbes munitas in Iuda, quia quietus erat, & nulla B
Pax,quærentibus deum. temporibus eius bella ſurrexerãt,pacem domino largiente.Dixit autem Iudæ,AEdificemus
ciuitates iſtas,& vallemus muris,& roboremus turribus,& portis,& ſeris:donec à bellis quie-
ta ſunt omnia,eò quòd quæſierimus dominum deum patrum noſtrorum,& dederit nobis pa-
cem per gyrum. AEdificauerunt igitur, & nullum in extruendo impedimentum fuit. Ha-
Exercit⁹ Aſa. buit autem Aſa in exercitu ſuo portantium ſcuta & haſtas,de Iuda trecenta millia:de Benia-
min verò ſcutariorũ , & ſagittariorum,ducenta octoginta millia: omnéſque iſti viri fortiſſi- C
Zararex AEthiopum inuadit Aſa. mi. Egreſſus eſt autem contra eos Zara AEthiops cum exercitu ſuo decies centena mil-
lia,& curribus trecentis:& venit vſq; Mareſa.Porrò Aſa perrexit obuiã ei,& inſtruxit aciem
Oratio Aſa plena fiducię. 1.reg.14.a ad bellũ in valle Sephátha,quæ eſt iuxta Mareſa. Et inuocauit dominũ deũ, & ait,Domine
nõ eſt apud te vlla diſtantia,vtrũ in paucis auxilieris,an in pluribus:adiuua nos domine deus
noſter: in te enim, & in tuo nomine habentes fiduciam venimus cõtra hanc multitudinem.
Domino pręliante vincit AEthiopes. Domine,deus noſter tu es,nõ præualeat cõtra te homo.Exterruit itaque dominus AEthio- D
pes coram Aſa & Iuda:fugerúntq; AEthiopes. Et perſecutus eſt eos Aſa, & populus qui cum
eo erat, vſque Gérara:& ruerunt AEthiopes vſque ad internecionem, quia domino cædente
contriti ſunt,& exercitu illius præliante:tulerunt ergo ſpolia multa.Et percuſſerunt ciuitates
Terret deus aduerſarios. omnes per circuitum Gérarę:grandis quippe cunctos terror*inuaſerat: & diripuerunt vrbes,
& multam prædam aſportauerunt.Sed & caulas ouium deſtruentes, tulerunt pecorum infi-
nitam multitudinem,& camelorum:reuerſíque ſunt in Ieruſalem.

CAP. XV.

A

Azarías prædicit regnum Iſrael futurũ abſq; deo vero,ſacerdote doctore,& lege.

AZarias autẽ filius Oded facto in ſe ſpiritu dei egreſſus eſt in occurſum Aſa, & dixit ei,
Audite me Aſa,& omnis Iuda & Beniamin, Dominus vobiſcum, quia fuiſtis cum eo.
Si quæſieritis eum,inuenietis:ſi autẽ dereliqueritis,derelinquet vos. Tranſibunt autẽ multi
dies in Iſrael abſque deo vero,& abſq; ſacerdote doctore,& abſque lege.Cúmque reuerſi fue-
rint in anguſtia ſua ad dominum deum Iſrael,& quæſierint eum,reperient eum. In tempo-
Bella & terrores à deo non quærentibus eum. re illo non erit pax egredienti, & ingredienti : ſed terrores vndique in cunctis habitatoribus B
terrarum.Pugnabit enim gens contra gentem,& ciuitas contra ciuitatem:quia dominus cõ-
turbabit eos in omni anguſtia. Vos ergo confortamini, & non diſſoluãtur manus veſtræ:erit
Merces. Aſa aufert idôla,ad quẽ cõfugiũt multi ex Iſrael,ꝙ deus cum eo eſſet. enim merces operi veſtro. Quod cum audiſſet Aſa,verba ſcilicet, & prophetiam Azariæ
filii Oded prophetæ,confortatus eſt, & abſtulit idôla de omni terra Iuda, & de Beniamin, &
ex vrbibus quas ceperat montis Ephráim:& dedicauit altare domini quod erat ante porticũ
domini.Congregauítque vniuerſum Iudam,& Beniamin,& aduenas cum eis de Ephráim,&
de Manaſſe,& de Simeon:plures enim ad eum confugerant ex Iſrael, vidẽtes quòd dominus C
deus illius eſſet cum eo. Cúmque veniſſent in Ieruſalem mẽſe tertio,anno decimoquinto
regni Aſa,immolauerunt domino in die illa de manubiis & præda quam adduxerant,boues
Iurat ppl̃s ſe deũ quæſiturum ex toto corde. ſeptingentos,& arietes ſeptem millia.Et intrauit ex more ad corroborandum fœdus vt quæ-
rerẽt dominum deum patrum ſuorũ in toto corde,& in tota anima ſua. Si quis autẽ,inquit,
non quæſierit dominũ deum Iſrael, moriatur, à minimo vſque ad maximum, à viro vſque
ad mulierem.Iurauerúntque domino voce magna in iubilo,& in clangore tubæ,& in ſonitu D
buccinarũ omnes qui erant in Iuda cum execratione:in omni enim corde ſuo iurauerunt,&
in tota voluntate quæſierunt eum,& inuenerũt:præſtitítque eis dominus requiem per circu-
Maachã matrẽ imperio priuat Aſa,ꝙ idôla coleret. itum. Sed & Maacham matrem Aſa regis ex auguſto depoſuit imperio, eò quòd feciſſet in
luco ſimulachrum Priapi:quod omne contriuit,& in fruſta cõminuens combuſſit in torren-
te Cedron. Excelſa autem derelicta ſunt in Iſrael: attamen cor Aſa erat perfectum cunctis

¶vouerat] ſanctificauerat (vl, dedicauerat)

diebus eius. Eáque quæ vouerat pater ſuus, & ipſe, intulit in domum domini: argentum &
aurum, vaſorúmque diuerſam ſupellectilem. Bellũ verò non fuit vſque ad triceſimumquin-
tum annum regni Aſa.

¶muro circũdabat] ædificabat
¶tute

A CAP. XVI.

Aſa, metu Baaſa regis Iſrael init fœdus cum Benadad rege Syriæ.

ANno autem triceſimoſexto regni eius aſcendit Baaſa rex Iſrael in Iudam, & muro cir-
cũdabat Rama, vt nullus tute poſſet egredi, & ingredi de regno Aſa. Protulit autẽ Aſa
argentum & aurum de theſauris domus domini, & de theſauris regiis: miſitque ad Ben-adad
regẽ Syriæ, qui habitabat in Darmaſco, dicens, Fœdus inter me & te eſt, pater quoque meus
& pater tuus habuere concordiam: quam ob rem miſi tibi argentum & aurum, vt rupto fœ-
dere quod habes cum Baaſa rege Iſrael, facias eum à me recedere. Quo comperto Ben-adad
B miſit principes exercituum ſuorum ad vrbes Iſrael: qui percuſſerunt Ahion, & Dan, & Abel-
maim, & vniuerſas vrbes Nephthali muratas. Quod cum audiſſet Baaſa, deſiit ædificare Ra-
ma, & intermiſit opus ſuum. Porrò Aſa rex aſſumpſit vniuerſum Iudam, & tulerunt lapides
de Rama, & ligna quæ ædificationi præparauerat Baaſa: ædificauítq; ex eis Gabaa, & Maſpha.
In tempore illo venit Hanani propheta ad Aſam regem Iuda, & dixit ei, Quia habuiſti
fiduciã in rege Syriæ, & non in domino deo tuo: idcirco euaſit Syriæ regis exercitus de ma-
C nu tua. Nónne AEthiopes & Libyes multo plures erãt quadrigis & equitibus, & multitudine
nimia: quos, cum domino credidiſſes, tradidit in manu tua? Oculi enim domini cõtemplãtur
vniuerſam terram, & præbent fortitudinem his qui corde perfecto credũt in eum. Stulte igi-
tur egiſti, & propter hoc ex præſenti tempore aduerſum te bella cõſurgent. Iratúſq; Aſa ad-
uerſus vidẽtem, iuſſit eum mitti in neruum: valde quippe ſuper hoc fuerat indignatus: & in-
terfecit de populo in tempore illo plurimos. Opera autẽ Aſa prima & nouiſſima ſcripta
D ſunt in libro regum Iuda & Iſrael. AEgrotauit etiam Aſa anno triceſimonono regni ſui, do-
lore pedum vehemẽtiſſimo, * & nec in infirmitate ſua quæſiuit dominum, ſed magis in me-
dicorum arte confiſus eſt. Dormiuítque cum patribus ſuis: & mortuus eſt anno quadrageſi-
mo primo regni ſui. Et ſepelierũt eum in ſepulchro ſuo quod foderat ſibi in ciuitate Dauid:
poſuerúntque eum ſuper lectum ſuũ plenũ aromatibus, & vnguẽtis meretriciis, quæ erãt pi-
gmentariorũ arte cõfecta, & combuſſerũt ſuper eum ambitione nimia.

¶vniuerſas vrbes Nephthali muratas] omnes theſauros vrbiũ Nephthali.

Benadad percutit vrbes Iſrael.

¶credidiſſes] innixus fuiſſes,

Arguit Aſa, quod humano auxilio magis confiſus ſit quam diuino.
3.14.c
2.mach 9.a
Cor perfectum cum deo, & fides. ioan.7.f.
Prophetã arguẽtẽ ſe incarcerat Aſa.

¶neruũ] domũ carceris (in carcerem)

*vſq; ad verticẽ fuit ægritudo ipſius,

AEgrotans Aſa, nõ quærit dñm, ſed fidit medicis.

¶vnguẽtis meretriciis] ſpeciebus (ſub. varii odoris)
¶ſuper eũ ambitione] eum cõbuſtione

Mortuus cõburitur Aſa cum ingenti pompa.

A CAP. XVII.

Aſæ ſuccedit Ioſaphat.

REgnauit autẽ Ioſaphat filius eius pro eo, & inualuit contra Iſrael. Conſtituítque militũ
numeros in cũctis vrbibus Iuda, quæ erant vallatæ muris. Præſidiáque diſpoſuit in ter-
ra Iuda, & in ciuitatibus Ephráim quas ceperat Aſa pater eius. Et fuit dominus cũ Ioſaphat,
quia ambulauit in viis Dauid patris ſui primis: & non ſperauit in Baalim, ſed in deo patris
ſui, & perrexit in præceptis illius, & non iuxta peccata Iſrael. Cõfirmauítque dominus regnũ
in manu eius: & dedit omnis Iuda munera Ioſaphat: factǽque ſunt ei infinitæ diuitiæ, & mul
B ta gloria. Cúmque ſumpſiſſet cor eius audaciam propter vias domini, etiam excelſa & lucos
de Iuda abſtulit. Tertio autem anno regni ſui miſit de principibus ſuis Ben-hail, & Ob-
diam, & Zachariam, & Nathanael, & Micheam, vt docerent in ciuitatibus Iuda: & cum eis Le
uitas, Semeiam, & Nathaniam, & Zabadiam, Aſahel quoque & Semiramoth & Ionathan,
Adoniámque & Tobiam & Thob-adoniam Leuitas: & cum eis Eliſama & Ioram ſacerdo-
tes: docebántque populum in Iuda, habentes librum legis domini: & circuibãt cunctas vrbes
C Iuda, atque erudiebant populum. Itaque factus eſt pauor domini ſuper omnia regna terrarũ
quæ erãt per gyrũ Iuda: nec audebãt bellare cõtra Ioſaphat. Sed & Philiſthæi, Ioſaphat mune
ra deferebãt, & vectigal argenti: Arabes quoq; adducebãt pecora arietũ ſeptem millia ſeptin-
gẽtos, & hircos totidem. Creuit ergo Ioſaphat, & magnificatus eſt vſq; in ſublime: atq; ædifica
uit in Iuda domos ad inſtar turriũ, vrbéſq; muratas. Et multa opera patrauit in vrbibus Iu-
da: viri quoq; bellatores, & robuſti erãt in Ieruſalẽ, quorũ iſte numerus per domos atq; fami-
D lias ſingulorũ. In Iuda principes exercitus Ednas dux, & cũ eo robuſtiſſimi viri trecẽta mil-
lia. Poſt hũc, Iohanan princeps, & cum eo ducẽta octoginta millia. Poſt iſtum quoq; Amaſias
filius Zechri, cõſecratus domino, & cũ eo ducẽta millia virorũ fortiũ. Hũc ſequebatur robu-
ſtus ad prælia Eliada, & cum eo tenentiũ arcũ & clypeũ ducẽta millia. Poſt iſtum etiã, Ioza-
bad: & cum eo centũ octoginta millia expeditorũ militũ. Hi omnes erant ad manũ regis, ex-
ceptis aliis quos poſuerat in vrbibus muratis, in vniuerſo Iuda.

¶ſperauit ĩ Baalim, ſed in deo patris ſui] quæſiuit Baalim, ſed deum patris ſui,

Ioſaphat fidit deo.

¶ſumpſiſſet cor eius audaciam propter vias] eleuaſſet cor ſuum in

Diuitiæ & gloria fidẽtibus deo.

Ioſaphat mittit prædicatores per vniuerſum Iudam, habentes librum legis.

¶domos ad inſtar turriũ, vrbéſq; muratas] palatia (vel habitationes) & vrbes theſaurorum.
¶exercitus] milium
¶Hunc ſequebatur robuſtus ad prælia] Et de filiis Beniamin potens viribus
¶expeditorũ militũ] robuſti ad præliũ.
¶erãt ad manum regis] miniſtrabãt regi,

A CAP. XVIII.

¶inclytus] gloria abundans

FVit ergo Ioſaphat diues & inclytus multum, & affinitate coniunctus eſt Achab. Deſcen
dítque poſt annos ad eum in Samariam: ad cuius aduentum mactauit Achab arietes, &

Ioſaphat affinitate cõiungitur Achab.
3.reg 22.a.

boues plurimos ipſi & populo qui venerāt cum eo:perſuaſitque illi vt aſcenderet in Ramoth

Ioſaphat cū Achab aſcendit cōtra Ramoth Galaad 400 pſeudo prophetæ.

Galaad. Dixítque Achab rex Iſrael ad Ioſaphat regem Iuda, Veni mecū in Ramoth Galaad.
Cui ille reſpōdit, Vt ego,& tu:ſicut populus tuus,ſic & populus meus:tecúmq; erimus in bel
lo. Dixit Ioſaphat ad regē Iſrael, Cōſule obſecro impræſentiarū ſermonē domini. Cōgregauit
igitur rex Iſrael prophetarū quadringētos viros,& dixit ad eos, In Ramoth Galaad ad bellā- B

Ioſaphat requirit verbū dei.

dū ire debemus,an quieſcere? At illi, Aſcende, inquiunt,& tradet deus in manu regis. Dixít-
que Ioſaphat, Nūquid non eſt hic prophetes domini,vt ab illo etiam requiramus? Et ait rex
Iſrael ad Ioſaphat, Eſt vir vnus à quo poſſumus quærere domini voluntatē:ſed ego odi eum,
quia nō prophetat mihi bonum,ſed malum omni tempore:eſt autem Michæas filius Iemla.

Michęas ſol⁹ dei ꝓpheta, accerſitur.

Dixítq; Ioſaphat, Ne loquaris rex hoc modo. Vocauit ergo rex Iſrael vnum de eunuchis, &
dixit ei, Voca cito Michæam filium Iemla. Porrò rex Iſrael, & Ioſaphat rex Iuda vterque
ſedebāt in ſolio ſuo,veſtiti cultu regio.ſedebant autem in area iuxta portam Samariæ, om- C
néſque prophetæ vaticinabantur coram eis. Sedecias verò filius Chanaana fecit ſibi cornua
ferrea,& ait, Hæc dicit dominus, His ventilabis Syriam,donec cōteras eam. Omnéſque pro-
phetæ ſimiliter prophetabant,atque dicebant, Aſcende in Ramoth Galaad,& proſperaberis,

Propheta dei verbū dei loquitur.

& tradet eos dominus in manu regis. Nuntius autem qui ierat ad vocandum Michæam,ait
illi, En,verba omniū prophetarū vno ore bona regi annūtiāt:quæſo ergo te vt & ſermo tuus
ab eis nō diſſentiat,loquaríſque proſpera. Cui reſpōdit Michæas, Viuit dominus,quia quod-

Ironia Michææ & imitatio pſeudo prophetarū. Adiurare.

cunq; dixerit mihi deus meus,hoc loquar. Venit ergo ad regem. Cui rex ait, Michæa,ire de- D
bemus in Ramoth Galaad ad bellandum,an quieſcere? Cui ille reſpondit, Aſcendite:cuncta
enim proſpera euenient,& tradentur hoſtes in manus veſtras. Dixítque rex, Iterū atque ite-
rum te adiuro,vt mihi non loquaris,niſi quod verum eſt in nomine domini. At ille ait, Vi-

Prædicit populū diſpergēdum, & Achab occidendum.

di vniuerſum Iſrael diſperſum in montibus,ſicut oues abſque paſtore:& dixit dominus, Nō
habent iſti dominos,reuertatur vnuſquiſque in domum ſuam in pace. Et ait rex Iſrael ad Io
ſaphat, Nónne dixi tibi quòd non prophetaret iſte mihi quicquā boni,ſed ea quæ mala ſunt?

Deus p ſpiritus erroris in ore pſeudo ꝓphetarū, ſeducit interdum eos q verbū ſuū oderūt.

At ille, Idcirco,ait,audite verbū domini, Vidi dominū ſedentē in ſolio ſuo, & omnē exerci- E
tū cæli aſſiſtentē ei à dextris & à ſiniſtris. Et dixit dominus, Quis decipiet Achab regē Iſrael,
vt aſcēdat & corruat in Ramoth Galaad? Cúmq; diceret vnus hoc modo,& alter alio:proceſ-
ſit ſpiritus,& ſtetit coram domino, & ait, Ego decipiam eum. Cui dominus, In quo, inquit,
decipies? At ille reſpōdit, Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium prophetarū eius.
Dixítq; dominus, Decipies,& præualebis:egredere,& fac ita. Nunc igitur ecce dominus de-
dit ſpiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorū: & dominus locutus eſt de te ma

Percutiť Michæas à pſeudopropheta.

la. Acceſſit autē Sedecias filius Chanaana,& percuſſit Michææ maxillā, & ait, Per quā viam F
tranſiuit ſpiritus domini à me,vt loqueretur tibi? Dixítque Michæas, Tu ipſe videbis in die
illo,quando ingreſſus fueris cubiculum de cubiculo,vt abſcōdaris. Præcepit autē rex Iſrael,
dicens, Tollite Michæā,& ducite eum ad Amon principem ciuitatis, & ad Ioas filiū Amé-

Michęas īcarceratur.

lech. Et dicetis, Hæc dicit rex, Mittite hunc in carcerem,& date ei panis modicū,& aquæ pau
xillum,donec reuertar in pace. Dixítque Michæas, Si reuerſus fueris in pace,non eſt locutus
dominus in me. Et ait, Audite omnes populi. Igitur aſcenderūt rex Iſrael,& Ioſaphat rex

Conatur Achab euitare volūtatē dei, ſuo conſilio.

Iuda in Ramoth Galaad. Dixítque rex Iſrael ad Ioſaphat, Mutabo habitum,& ſic ad pugnā G
vadam:tu autem induere veſtibus tuis. Mutatóque rex Iſrael habitu, venit ad bellum. Rex
autem Syriæ præceperat ducibus equitatus ſui,dicens, Ne pugnetis contra minimū,aut con
tra maximum,niſi contra ſolum regem Iſrael. Itaque cum vidiſſent principes equitatus Io-

Ioſaphat clamat ad dominū,qui ab illo hoſtes auertit. Percuſſus Achab moriť iuxta verbū dei.

ſaphat,dixerūt, Rex Iſrael eſt iſte. Et circūdederūt eum dimicātes:at ille clamauit ad domi-
nū,& auxiliatus eſt ei, atque auertit eos ab illo. Cū enim vidiſſent duces equitatus quòd nō
eſſet rex Iſrael,reliquerunt eum. Accidit autem vt vnus è populo ſagittam in incertum iace
ret,& percuteret regem Iſrael inter ceruicem,& ſcapulas:at ille,aurigæ ſuo ait, Cōuerte ma-
nū tuā,& educ me de acie,quia vulneratus ſum. Et finita eſt pugna in die illo:porrò rex Iſra-
el ſtabat in curru ſuo cōtra Syros vſq; ad veſperā,& mortuus eſt occidēte ſole. CAP. XIX. A

Ioſaphat īcrepať à ꝓpheta Iehu ꝙ auxiliū præſtiterit impio Achab. Fides. Opera.

REuerſus eſt autem Ioſaphat rex Iuda in domum ſuam pacifice in Ieruſalem. Cui occur
rit Iehu filius Hanani videns,& ait ad eum, Impio præbes auxilium, & his qui oderunt
dominū amicitia iungeris:& idcirco iram quidem domini merebaris:ſed bona opera inuē-
ta ſunt in te, eò quòd abſtuleris lucos de terra Iuda, & præparaueris cor tuum vt requireres

B deum. Habitauit ergo Ioſaphat in Ieruſalem: rurſúmque egreſſus eſt ad populum de Ber-
ſabee vſque ad montem Ephraim, & reuocauit eos ad dominum deum patrum ſuorũ. Con-
ſtituítque iudices terræ in cunctis ciuitatibus Iuda munitis per ſingula loca, & præcipiens iu
dicibus, Videte, ait, quid faciatis: non enim hominis exercetis iudicium, ſed domini: & quod-
cunque iudicaueritis, in vos redundabit. Sit timor domini vobiſcum: & cum diligentia cun-
C cta facite: non eſt enim apud dominum deum noſtrum iniquitas, nec perſonarum acceptio,
nec cupido munerum. In Ieruſalem quoque cõſtituit Ioſaphat Leuitas, & ſacerdotes, & prin-
cipes familiarum ex Iſrael, vt iudicium & cauſam domini iudicarẽt habitatoribus eius. Præ-
cepítque eis, dicens, Sic agetis in timore domini fideliter, & corde perfecto. Omnem cauſam
quæ venerit ad vos fratrum veſtrorũ qui habitant in vrbibus ſuis, inter cognationem & co-
D gnationem, vbicunque quæſtio eſt de lege, de mandato, de ceremoniis, de iuſtificationibus:
oſtendite eis, vt non peccent in dominum, & ne veniat ira ſuper vos & ſuper fratres veſtros:
ſic ergo agentes non peccabitis. Amarias autem ſacerdos & pontifex veſter, in his quæ ad deũ
pertinent, præſidebit: porrò Zabadias filius Iſmahel, qui eſt dux in domo Iuda, ſuper ea ope-
ra erit quæ ad regis officium pertinent: habetíſque magiſtros Leuitas coram vobis, conforta
mini, & agite diligenter: & erit dominus cum bonis.

Reuocat populũ ad deũ. Exhortatio Ioſaphat ad iudices.

¶hoĩs exercetis iudiciũ, ſed dñi. ꝉ homini iudicabitis, ſed domino:

Deut. 10. d. roma. 2. b. gal. 2. b. ephe. 6. b. coloſ. 3. d. act. 10. d. 1. petr. 1. c

Eiuſdẽ exhortatio ad Leuitas.

¶ceremoniis, ꝉ ſtatutis,

¶iuſtificationib⁹: ꝉ iudiciis:

CAP. XX.

A POſt hæc congregati ſunt filii Moab, & filii Ammon, & cum eis de Ammonitis, ad Ioſa-
phat, vt pugnarent contra eum. Venerúntque nuntii, & indicauerunt Ioſaphat, dicentes,
Venit contra te multitudo magna de his locis quæ trans mare ſunt, & de Syria, & ecce con-
ſiſtunt in Aſaſon-thamar, quæ eſt En-gaddi. Ioſaphat autẽ timore perterritus, totum ſe con-
tulit ad rogandum dominum: & prædicauit ieiunium vniuerſo Iuda. Congregatúſque eſt Iu
das ad deprecandum dominum: ſed & omnes de vrbibus ſuis venerunt ad obſecrandum eũ.
Cúmque ſtetiſſet Ioſaphat in medio cœtu Iudæ, & Ieruſalem in domo domini ante atrium
B nouum, ait, Domine deus patrum noſtrorum, tu es deus in cælo, & dominaris cunctis regnis
gentium: in manu tua eſt fortitudo, & potentia, nec quiſquam tibi poteſt reſiſtere. Nonne
tu deus noſter interfeciſti omnes habitatores terræ huius coram populo tuo Iſrael, & dedi-
ſti eam ſemini Abraham amici tui in ſempiternum? Habitauerúntque in ea, & extruxerunt
in illa ſanctuarium nomini tuo, dicentes, Si irruerint ſuper nos mala, gladius iudicii, peſti-
lentia, & fames, ſtabimus coram domo hac in conſpectu tuo, in qua inuocatum eſt nomen
tuum: & clamabimus ad te in tribulationibus noſtris, & exaudies nos, ſaluóſque facies. Nunc
igitur ecce filii Ammon, & Moab, & mons Seir, per quos non conceſſiſti filiis Iſrael vt tranſ-
irent quando egrediebantur de AEgypto, ſed declinauerunt ab eis, & non interfecerunt il-
C los: econtrario agunt, & nituntur eiicere nos de poſſeſſione quam tradidiſti nobis. Deus no-
ſter, ergo non iudicabis eos? In nobis quidem non eſt tanta fortitudo, vt poſſimus huic mul-
titudini reſiſtere, quæ irruit ſuper nos. Sed cum ignoremus quid agere debeamus, hoc ſo-
lum habemus reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad te. Omnis vero Iuda ſtabat coram do
mino cum paruulis, & vxoribus, & liberis ſuis. Erat autem Iahaziel filius Zachariæ, filii Ba-
naiæ, filii Iehiel, filii Mathániæ, Leuites de filiis Aſaph, ſuper quem factus eſt ſpiritus domini
in medio turbæ, & ait, Attendite omnis Iuda, & qui habitatis in Ieruſalẽ, & tu rex Ioſaphat:
D hæc dicit dominus vobis, Nolite timere, nec paueatis hanc multitudinem: non eſt enim ve-
ſtra pugna, ſed dei. Cras deſcendetis contra eos: aſcenſuri enim ſunt per cliuum nomine Sis,
& inuenietis illos in ſummitate torrentis, qui eſt contra ſolitudinem Ieruel. Non enim eritis
vos qui dimicabitis, ſed tantummodo confidẽter ſtate, & videbitis auxiliũ domini ſuper vos,
ô Iuda, & Ieruſalem: nolite timere, nec paueatis: cras egredimini contra eos, & dominus erit
vobiſcũ. Ioſaphat ergo, & Iuda, & omnes habitatores Ieruſalem ceciderunt proni in terram
coram domino, & adorauerunt eum. Porrò Leuitæ de filiis Caath, & de filiis Core laudabant
dominũ deum Iſrael voce magna in excelſum. Cúmque mane ſurrexiſſent, egreſſi ſunt
E per deſertũ Thecua: profectíſque eis, ſtans Ioſaphat in medio eorũ, dixit, Audite me viri Iu-
da, & omnes habitatores Ieruſalẽ: credite in domino deo veſtro, & ſecuri eritis: credite pro-
phetis eius, & cuncta euenient proſpera. Dedítque conſilium populo, & ſtatuit cãtores domi-
ni, vt laudarent eũ in turmis ſuis, & antecederent exercitũ, ac voce conſona dicerent, Confi-

Ammon & Moab inſurgunt contra Ioſaphat.

Ioſaphat implorat auxilium dei.

¶rogandũ ꝉ quærendum & infra.

Oratio & ieiunium.

Oratio Ioſaphat.

3. 6. e.

Deut. 2. a

¶hoc ſolũ habemus reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad te. ꝉ oculos noſtros ad te dirigimus.

Ioſaphat ꝓpriæ virtuti diffidẽs, ſoli deo fidit.

Iahaziel propheta ꝓmittit auxiliũ à deo.

¶eritis vos qui dimicabitis, ꝉ vobis erit pugnãdũ ĩ hoc,

¶auxiliũ ꝉ ſalutem

¶ſecuri eritis: ꝉ roboramini:

Dei ꝓmiſſionibus credendum.

¶in turmis ſuis, ꝉ in decore ſanctuarii,

Laudẽ canũt deo in ꝑlio & vincunt.

v. i.

Ammon, Moab, & Seir mutuis ſe cõficiunt vulneribus.

temini domino quoniam in æternũ miſericordia eius. Cúmque cœpiſſent laudes canere, ver-
tit dominus inſidias eorum in ſemetipſos, filiorum ſcilicet Ammon, & Moab, & mõtis Seir,
qui egreſſi fuerant vt pugnarent contra Iudã, & percuſſi ſunt. Nanque filii Ammon, & Mo-
ab conſurrexerunt aduerſum habitatores montis Seir, vt interficerent, & delerent eos: cúm-
que hoc opere perpetraſſent, etiam in ſemetipſos verſi, mutuis concidêre vulneribus. Porrò
Iuda cum veniſſet ad ſpeculam quæ reſpicit ſolitudinem, vidit procul omnem late regionẽ
plenam cadaueribus, nec ſupereſſe quenquam qui necem potuiſſet euadere. Venit ergo F

Ioſaphat cũ ſuis cõuertit ad ſpolia.

Ioſaphat, & omnis populus cum eo ad detrahenda ſpolia mortuorum: inuenerúntque inter
cadauera, variam ſupellectilem, veſtes quoque, & vaſa pretioſiſſima: & diripuerunt, ita vt om
nia portare non poſſent, nec per tres dies ſpolia auferre præ prædæ magnitudine. Die autem

Vallis benedictionis.

quarto congregati ſunt in Valle benedictionis: etenim quoniam ibi benedixerant domino,
vocauerũt locum illum Vallis benedictionis, vſque in præſentem diem. Reuerſúſque eſt om-

Gaudiũ de iimicis. Gratiarum actio de victoria. Timor dei cõtra iimicos.

nis vir Iuda, & habitatores Ieruſalem, & Ioſaphat ante eos in Ieruſalem cum lætitia magna,
eò quòd dediſſet eis dominus gaudium de inimicis ſuis. Ingreſſique ſunt in Ieruſalem cum
pſalteriis, & citharis, & tubis in domum domini. Irruit autem pauor dei ſuper vniuerſa regna
terrarum, cum audiſſent quòd pugnaſſet dominus contra inimicos Iſrael. Quieuítque regnũ G
Ioſaphat, & præbuit ei deus pacem per circuitum. Regnauit igitur Ioſaphat ſuper Iudam, &
erat trigintaquinque annorum cum regnare cœpiſſet: viginti autem & quinque annis regna-
uit in Ieruſalem: & nomen matris eius Azuba filia Selahi. Et ambulauit in via patris ſui Aſa,

Excelſa non ablata.

nec declinauit ab ea, faciens quæ placita erãt coram domino. Veruntamen excelſa non abſ-
tulit, & adhuc populus non direxerat cor ſuum ad deum patrum ſuorum. Reliqua au-
tem geſtorum Ioſaphat priorum & nouiſſimorum ſcripta ſunt in verbis Iehu filii Hanani,
quæ digeſſit in libro regum Iſrael. Poſt hæc iniit amicitias Ioſaphat rex Iuda cum Ocho

Init Ioſaphat amicitias cũ Ochozia propter quod reprehẽditur. Prophetare.

zia rege Iſrael, cuius opera fuerunt impiiſſima. Et particeps fuit vt faceret naues quæ irent in
Tharſis: fecerúntque claſſem in Aſion-gaber. Prophetauit autẽ Eliezer filius Dodau de Ma-
reſa ad Ioſaphat, dicens, Quia habuiſti fœdus cum Ochozia, percuſſit dominus opera tua, cõ
tritǽque ſunt naues, nec potuerunt ire in Tharſis.

CAP. XXI. A

Moritur Ioſaphat. Filii Ioſaphat.

DOrmiuit autem Ioſaphat cum patribus ſuis, & ſepultus eſt cum eis in ciuitate Dauid:
regnauítque Ioram filius eius pro eo. Qui habuit fratres filios Ioſaphat, Azariam, & Ia
hiel, & Zachariam & Azariam, & Michael, & Saphatiam: omnes hi, filii Ioſaphat regis Iuda.
Dedítque eis pater ſuus multa munera argenti, & auri, & penſationes cum ciuitatibus mu-

Regnat Iorã primogenit⁹ Ioſaphat. Occidit fratres.

nitiſſimis in Iuda, regnum autem tradidit Ioram, eò quòd eſſet primogenitus. Surrexit au-
tem Ioram ſuper regnum patris ſui: cúmque ſe confirmaſſet, occîdit omnes fratres ſuos gla-
dio, & quoſdam de principibus Iſrael. Trigintaduorum annorum erat Ioram, cum regnare
cœpiſſet: & octo annis regnauit in Ieruſalem. Ambulauítque in viis regum Iſrael, ſicut ege- B

Vxor Ioram abducit eum ad idôla. 2.Reg.7.b. Edom rebellis Iudæ, peutitur.

rat domus Achab: filia quippe Achab erat vxor eius: & fecit malum in conſpectu domini.
Noluit autem dominus diſperdere domum Dauid propter pactum quod inierat cum eo: &
quia promiſerat vt daret ei lucernam, & filiis eius omni tempore. In diebus illius rebel-
lauit Edom, ne eſſet ſubditus Iudæ, & conſtituit ſibi regem. Cúmque tranſiret Ioram cũ prin
cipibus ſuis, & cuncto equitatu qui erat ſecum, ſurrexit nocte, & percuſſit Edom qui ſe cir-
cundederat, omnes duces equitatus eius. Attamen rebellauit Edom, ne eſſet ſub ditione Iu-

Lobna rebellis Iudæ.

da vſque ad hanc diem: eo tempore & Lobna receſſit, ne eſſet ſub manu illius. Dereliquerat C
enim dominum deum patrum ſuorum, inſuper & excelſa fabricatus eſt in vrbibus Iuda, &

Elias miſſis literis ad Iorã, ei prędicit interitum, & quare.

fornicari fecit habitatores Ieruſalem, & præuaricari Iudam. Allatæ ſunt autem ei lite-
ræ ab Elia propheta, in quibus ſcriptum erat, Hæc dicit dominus deus Dauid patris tui,
Quoniam non ambulaſti in viis Ioſaphat patris tui, & in viis Aſa regis Iuda, ſed inceſſiſti
per iter regum Iſrael, & fornicari feciſti Iudam, & habitatores Ieruſalem, imitatus fornica-
tionem domus Achab: inſuper & fratres tuos domum patris tui meliores te occidiſti: ecce
dominus percutiet te plaga magna cum populo tuo, & filiis, & vxoribus tuis, vniuerſáque D
ſubſtantia tua. tu autem ægrotabis peſſimo languore vteri tui, donec egrediantur vitalia tua

Deus concitat Philiſthinos cõtra Ioram.

paulatim per ſingulos dies. Suſcitauit ergo dominus contra Ioram ſpiritum Philiſthi-
norum, & Arabum, qui confines ſunt AEthiopibus. & aſcenderunt in terram Iuda, & va-

¶percuſſi ſunt. [illegible] cuſſerunt ſeipſos.
¶hoc opere perpe[traſſent], ... [illegible] ſent habitatores Seir,
¶nec p tres dies [ſpo]lia auferre præ [præ]dæ magnitudine, & per tres dies [ſpo]lia abſtulerũt, [quia] multa erant.
¶placita [illegible] ¶abſtulit, [illegible] runt,
¶percuſſit [illegible] (LXX, [illegible]
¶penſationes [illegible] morũ (v[illegible]
¶te plaga ma[gna] ppſo tuo, & [illegible] magna popu[lum] tuum, &c.
¶paulatim [illegible] firmitate

ſtauerunt eam: diripuerúntque cunctam ſubſtantiam quæ inuenta eſt in domo regis, inſuper & filios eius, & vxores: nec remãſit ei filius, niſi Ioachaz, qui minimus natu erat. Et ſuper hæc omnia percuſſit eum dominus alui languore inſanabili. Cúmque diei ſuccederet dies, & temporum ſpatia voluerentur, duorum annorum expletus eſt circulus: & ſic longa conſumptus tabe, ita vt egereret etiam viſcera ſua, languore pariter, & vita caruit. Mortuúſque eſt in infirmitate peſſima, & non fecit ei populus ſecundum morem combuſtionis exequias, ſicut fecerat maioribus eius. Triginta duorum annorum fuit, cum regnare cœpiſſet: & octo annis regnauit in Ieruſalem. Ambulauítque non recte, & ſepelierunt eum in ciuitate Dauid: veruntamen non in ſepulchro regum.

Ioram alui languore interit.

¶alui lãguore] inteſtinorũ infirmitate ¶& ſic lõga cõſũpt⁹ tabe, ita vt egereret etiam viſcera ſua: languore pariter, & vita caruit.] egreſſa ſũt viſcera ei⁹ ſimul cum infirmitate. ¶ſecũdũ morẽ cõbuſtionis exequias, ſicut fecerat maiorib⁹ ei⁹.] cõbuſtionẽ ſecũdũ cõbuſtionẽ patrũ ei⁹

¶nõ recte,] abſq; deſyderio (.i. poſt mortẽ nõ deſyderabat̃ à pp̃lo propter ĩpietatẽ. LXX. mortuúſq; eſt ſine laude,)

CAP. XXII.

A Conſtituerunt autem habitatores Ieruſalem Ochoziam filium eius minimum regem pro eo: omnes enim maiores natu, qui ante eum fuerant, interfecerũt latrones Arabum, qui irruerant in caſtra: regnauítque Ochozias filius Ioram regis Iuda. Quadraginta duorum annorum erat Ochozias cũ regnare cœpiſſet, & vno anno regnauit in Ieruſalem: & nomen matris eius Athalia filia Amri. Sed & ipſe ingreſſus eſt per vias domus Achab: mater enim eius
B impulit eum vt impie ageret. Fecit igitur malum in conſpectu domini, ſicut domus Achab: ipſi enim fuerunt ei conſiliarii poſt mortẽ patris ſui in interitum eius. Ambulauítque in conſiliis eorum. Et perrexit cum Ioram filio Achab rege Iſrael in bellum contra Hazael regem Syriæ in Ramoth Galaad: vulnerauerúntque Syri Ioram. Qui reuerſus eſt vt curaretur in Iezrahel: multas enim plagas acceperat in ſupradicto certamine. Igitur Ochozias filius Ioram rex Iuda deſcendit vt inuiſeret Ioram filium Achab in Iezrahel ægrotantem. Volũtatis
C quippe fuit dei aduerſus Ochoziam vt veniret ad Ioram: & cum veniſſet, egrederetur cum eo aduerſum Iehu filium Namſi, quem vnxit dominus vt deleret domum Achab. Cũ ergo euerteret Iehu domum Achab, inuenit principes Iuda, & filios fratrum Ochoziæ, qui miniſtrabãt ei, & interfecit illos. Ipſum quoque perquirens Ochoziam, comprehendit latitantem in Samaria: adductúmque ad ſe, occidit, & ſepelierunt eum: eò quòd eſſet filius Ioſaphat, qui quæſierat dominum in toto corde ſuo. nec erat vltra ſpes aliqua vt de ſtirpe quis regnaret Ocho-
D ziæ. ſiquidem Athalia mater eius videns quòd mortuus eſſet filius ſuus, ſurrexit, & interfecit omnem ſtirpẽ regiam domus Iuda. Porrò Ioſabeth filia regis tulit Ioas filium Ochoziæ, & furata eſt eum de medio filiorũ regis, cum interficerentur: abſcondítque eum cũ nutrice ſua in cubiculo lectulorum: Ioſabeth autem quæ abſconderat eum, erat filia regis Ioram, vxor Ioiadæ pontificis, ſoror Ochoziæ. & idcirco Athalia non interfecit eum. Fuit ergo cum eis in domo dei abſconditus ſex annis, quibus regnauit Athalia ſuper terram.

Ochozias Ioræ ſuccedit. 4. reg. 8. f.

Ochozias impius.

Bellum Ochoziæ & Ioram cõtra Hazael regem Syriæ.

Volũtate dei viſitat Ochozias Iorã vt occidatur. Iehu Ochoziã occidit.

Athalia m[~] Ochoziæ occidit ſemen regium. 4. re. 11. a.

Ioas fili⁹ Ochoziæ abſcõditur.

¶latrones] vel exercitus

¶aduerſus Ochoziam] conculcatio Ochoziæ (.i. vt veniẽs ad Ioram, cõculcaretur à Iehu)

¶ſpes aliqua vt de ſtirpe quis regnaret Ochoziæ.] domui Ochoziæ tanta potẽtia, vt regnũ poſſet retinere.

CAP. XXIII.

A Anno autem ſeptimo confortatus Ioiada, aſſumpſit centuriones, Azariam videlicet filiũ Ieroham, & Iſmahel filium Iohannan, Azariam quoque filium Obed, & Maaſiam filiũ Adaiæ, & Eliſaphat filium Zechri: & iniit cum eis fœdus. Qui circũeuntes Iudam, congregauerunt Leuitas de cunctis vrbibus Iuda, & principes familiarum Iſrael: venerúntque in Ieruſalem. Iniit ergo omnis multitudo pactum in domo domini cum rege: dixítque ad eos Ioiada, Ecce filius regis regnabit, ſicut locutus eſt dominus ſuper filios Dauid. Iſte eſt ergo ſermo quem facietis: Tertia pars veſtrum qui veniunt ad ſabbathum, ſacerdotum, & Leuitarum, & ianitorum erit in portis: tertia verò pars ad domum regis: & tertia ad portam quæ appella-
B tur Fundamẽti. omne verò reliquum vulgus ſit in atriis domus domini. Nec quiſpiam alius ingrediatur domum domini, niſi ſacerdotes, & qui miniſtrant de Leuitis: ipſi tantummodo ingrediantur, quia ſanctificati ſunt: & omne reliquum vulgus obſeruet cuſtodias domini. Leuitæ autem circundent regem, habentes ſinguli arma ſua. Et ſi quis alius ingreſſus fuerit templũ, interficiatur: ſintque cũ rege & intrante & egrediente. Fecerunt ergo Leuitæ, & vniuerſus Iuda iuxta omnia quæ præceperat Ioiada pontifex: & aſſumpſerunt ſinguli viros qui ſub ſe erant, & veniebant per ordinem ſabbathi, cum his qui impleuerant ſabbathum, & egreſſuri erant. ſiquidẽ Ioiada pontifex non dimiſerat abire turmas quæ ſibi per ſingulas hebdomadas ſuccedere conſueuerant. Deditque Ioiada ſacerdos centurionibus lanceas, clypeóſque &
C peltas regis Dauid, quas conſecrauerat in domo dei. Conſtituítque omnẽ populũ tenentium pugiones à parte templi dextra, vſque ad partem templi ſiniſtram, coram altari, & templo per circuitum regis. Et eduxerunt filium regis, & impoſuerunt ei diadema, & teſtimonium,

Ioas filius Ochoziæ vngit̃ in regẽ. 4. reg. 11. a.

¶ſacerdotũ, & Leuitarũ, & ianitorum erit] eritis cũ ſacerdotib⁹ & Leuitis & ianitoribus

¶ſintque] & eſtote

¶per ordinẽ ſabbathi,] ad ſabbathum,

¶pugiones] vel, gladios

dederúntque in manu eius tenendã legem:& cõſtituerunt eũ regem: vnxit quoque illũ Ioiada pontifex,& filii eius:imprecatíque ſunt ei,atque dixerũt, Viuat rex. Quod cũ audiſſet

Athalia iuſſu Ioiadę põtifi cis interficiť.

Athalia,vocem ſcilicet currentium atque laudantium regem, ingreſſa eſt ad populum in tẽplum domini. Cúmque vidiſſet regem ſtantẽ ſuper gradum in introitu,& principes,turmáſque circa eum,omnémque populum terræ gaudentem,atque clangentem tubis,& diuerſi generis organis concinentem,vocémque laudantium, ſcidit veſtimenta ſua,& ait,Inſidiæ inſidiæ. Egreſſus autem Ioiada pontifex ad centuriones & principes exercitus,dixit eis, Educite illam extra ſepta templi,&* interficiatur foris gladio. Præcepítque ſacerdos ne occideretur in domo domini. Et impoſuerunt ceruicibus eius manus:cúmque intraſſet portam equorum domus regis,interfecerunt eam ibi.

Deſtruit populus domũ Baal.

Pepigit autem Ioiada fœdus inter ſe, vniuerſúmque populum & regem, vt eſſet populus domini. Itaque ingreſſus eſt omnis populus domũ Baal, & deſtruxerunt eam: & altaria ac ſimulachra illius confregerunt: Mathan quoque ſacerdotem Baal interfecerunt ante aras. Conſtituit autem Ioiada præpoſitos in domo domini, ſub manibus ſacerdotum & Leuitarum,quos diſtribuit Dauid in domo domini:vt offerrent holocauſta domino,ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſi,in gaudio & canticis,iuxta diſpoſitionem Dauid. Conſtituit quoque ianitores in portis domus domini,vt non ingrederetur eã immúdus in omni re. Aſſumpſítque centuriones & fortiſſimos viros ac principes populi, & omne vulgus terræ, & fecerunt deſcendere regem de domo domini, & introire per medium portæ ſuperioris in domum regis,& collocauerunt eum in ſolio regali. Lætatúſque eſt omnis populus terræ,& vrbs quieuit: porrò Athalia interfecta eſt gladio.

CAP. XXIIII.

Ioas tẽpore Ioiadæ legẽ ſeruat. 4. reg. 11. a.

SEptem annorum erat Ioas cum regnare cœpiſſet:& quadraginta annis regnauit in Ieruſalem:nomen matris eius Sebia de Ber-ſabee. Fecítque quod bonum eſt coram domino cunctis diebus Ioiadæ ſacerdotis. Accepit autem ei Ioiada vxores duas,è quibus genuit filios & filias.

Ioas ĩſtaurat templũ dñi.

Poſt quæ placuit Ioas vt inſtauraret domum domini. Cõgregauítque ſacerdotes & Leuitas,& dixit eis, Egredimini ad ciuitates Iuda,& colligite de vniuerſo Iſrael pecuniam ad ſartatecta templi dei veſtri per ſingulos annos,feſtinatóque hoc facite: porrò Leuitæ egere negligentius. Vocauítque rex Ioiadam principem, & dixit ei, Quare tibi non fuit curæ vt cogeres Leuitas inferre de Iuda & de Ieruſalem pecuniam quæ conſtituta eſt à Moyſe ſeruo domini,vt inferret eam omnis multitudo Iſrael in tabernaculum teſtimonii? Athalia enim impiiſſima, & filii eius deſtruxerunt domum dei, & de vniuerſis quæ ſanctificata fuerant in templo domini,ornauerunt phanum Baalim. Præcepit ergo rex,& fecerũt arcam:poſuerúntque eam iuxta portam domus domini forinſecus. Et prædicatum eſt in Iuda & Ieruſalem vt deferrent ſinguli pretium domino,quod conſtituit Moyſes ſeruus dei ſuper omnem Iſrael in deſerto. Lætatíque ſunt cuncti principes, & omnis populus:& ingreſſi contulerunt in arcam domini, atque miſerunt, ita vt impleretur. Cúmque tempus eſſet vt deferrent arcam coram rege per manus Leuitarum(videbant enim multam pecuniam) ingrediebatur ſcriba regis,& quem primus ſacerdos conſtituerat: effundebántque pecuniam quæ erat in arca: porrò arcã reportabant ad locum ſuum: ſícque faciebant per ſingulos dies,& congregata eſt infinita pecunia. Quam dederunt rex,& Ioiada his qui præerant operibus domus domini:at illi conducebant ex ea cæſores lapidum,& artifices operum ſingulorum,vt inſtaurarẽt domum domini:fabros quoque ferri & æris:vt quod cadere cœperat, fulciretur. Egerúntque hi qui operabantur induſtrie, & obducebatur parietum cicatrix per manus eorum: ac ſuſcitauerunt domũ domini in ſtatum priſtinum,& firmiter eam ſtare fecerunt. Cúmque compleſſent omnia opera,detulerunt coram rege & Ioiada reliquam partem pecuniæ:de qua facta ſunt vaſa templi in miniſteriũ ad holocauſta,phialæ quoque,& cætera vaſa aurea & argentea:& offerebantur holocauſta in domo domini iugiter cunctis diebus Ioiadæ.

Moriť Ioiada quo mortuo declinat Ioas ad idololatriam.

Senuit autẽ Ioiada plenus dierũ,& mortuus eſt cũ eſſet centum triginta annorũ:ſepelierúntque eum in ciuitate Dauid cũ regibus,eò quòd feciſſet bonũ cum Iſrael,* & cũ domo eius. Poſtquam autẽ obiit Ioiada, ingreſſi ſunt principes Iuda,& adorauerunt regẽ: qui delinitus obſequiis eorũ, acquieuit eis. Et dereliquerunt templũ domini dei patrũ ſuorũ,ſeruierúntque lucis & ſculptilibus: & facta eſt ira contra Iudam & Ieruſalẽ propter hoc peccatũ. Mittebátq; eis prophetas,vt reuerterentur ad dominũ:quos proteſtantes illi audire nolebant.

Iuſſu regis ĩterficitur Zacharias ꝓpheta à deo miſſus.

Spiritus itaq; dei induit Zachariam filium Ioiadæ ſacerdotem,& ſtetit in conſpectu populi, & dixit eis, Hæc dixit dominus deus,

¶cõgregati] cõiurã-tes
F Quare tranſgredimini præceptum domini, quod vobis non proderit: & dereliquiſtis domi-
num, vt derelinqueret vos? Qui congregati aduerſus eum, miſerunt lapides iuxta regis im-
perium, in atrio domus domini. Et non eſt recordatus Ioas rex, miſericordiæ quam fecerat
Ioiada pater illius ſecum, ſed interfecit filium eius. Qui cũ moreretur, ait, Videat dominus, Mat.23.d.
& requirat. Cumque euolutus eſſet annus, aſcendit contra eum exercitus Syriæ: venítque
in Iudam & Ieruſalem, & interfecit cunctos principes populi, atque vniuerſam prædam mi-
ſerunt regi in Darmaſcum. Et certe cum permodicus veniſſet numerus Syrorũ, tradidit do-
minus in manibus eorum infinitam multitudinem: eò quòd dereliquiſſent dominum deum

Syri numero pauci vincũt Iudam, eo ꝙ dñm reliquiſſet.

►ignominioſa
G patrum ſuorum: in Ioas quoque ignominioſa exercuere iudicia. Et abeuntes dimiſerunt eum
in languoribus magnis: ſurrexerunt autem contra eum ſerui ſui in vltionem ſanguinis filii
Ioiadæ ſacerdotis, & occiderunt eum in lectulo ſuo, & mortuus eſt: ſepelierúntque eum in ci
uitate Dauid, ſed non in ſepulchris regum. Inſidiati verò ſunt ei Zabad filius Semaath Am-
monitidis, & Iozabad filius Semarith Moabitidis. Porrò filii eius, ac ſumma pecuniæ quæ
adunata fuerat ſub eo, & inſtauratio domus dei ſcripta ſunt diligentius in libro regũ: regna-
uit autem Amaſias filius eius pro eo. CAP. XXV.

Ioas interimitur à ſeruis ſuis.

¶Inſidiati verò ſũt ei] Iſti vero ſunt qui coniurauerunt contra eum
¶diligẽti⁹ in libro] in Midras libri (vide ĩ in fine 13 cap.)

A Vigintiquinque annorum erat Amaſias cum regnare cœpiſſet, & vigintinouem annis re-
gnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Ioadan de Ieruſalem. Fecítque bonum in con-
ſpectu domini, veruntamen non in corde perfecto. Cúmque roboratum ſibi videret im-
perium, iugulauit ſeruos qui occiderant regem patrem ſuum. Sed filios eorum non interfe-
cit, ſicut ſcriptum eſt in libro legis Moyſi, vbi præcepit dominus, dicens, Non occidentur pa
tres pro filiis, neque filii pro patribus ſuis: ſed vnuſquiſque in ſuo peccato morietur. Cõ-
B gregauit igitur Amaſias Iudam, & conſtituit eos per familias, tribunóſque & centuriones in
vniuerſo Iuda & Beniamin: & recenſuit à viginti annis ſurſum, inuenítque trecenta millia
iuuenum qui egrederentur ad pugnam, & tenerent haſtam & clypeum. Mercede quoque cõ-
duxit de Iſrael centum millia robuſtorum centum talentis argenti. Venit autem homo dei
ad illum, & ait, O rex, ne egrediatur tecum exercitus Iſrael: non eſt enim dominus cum Iſra-
el, & cunctis filiis Ephraim. Quòd ſi putas in robore exercitus bella conſiſtere, ſuperari te fa-
C ciet deus ab hoſtibus: dei quippe eſt & adiuuare, & in fugam conuertere. Dixítque Amaſias
ad hominem dei, Quid ergo fiet de centum talentis quæ dedi militibus Iſrael? Et reſpondit
ei homo dei, Habet dominus vnde tibi dare poſſit multo his plura. Separauit itaque Ama-
ſias exercitum qui venerat ad eum ex Ephraim, vt reuerteretur in locum ſuum: at illi con-
tra Iudam vehementer irati, reuerſi ſunt in regionem ſuam*. Porrò Amaſias confidenter
eduxit populum ſuum, & abiit in vallem Salinarum, percuſſítque filios Seir decem millia.

Amaſias non mal⁹ regnat ꝑ Ioas patre ſuo. 4.re.14.a.
Amaſias occidit ſeruos interfectores patris ſui. Deu.24.c. 4.reg.4.b. ezec.18.e.
Amaſias congregat exercitum.
Monet Amaſias, ne viribꝰ hũanis fidat.
Percutit Amaſias Idumæos.

¶tribunóſque] ĩ tribunos
¶iuuenũ] electorũ
¶Quòd ſi putas in robore exercit⁹ bella cõſiſtere, ſuparĩ] Quòd ſi (ſub. nõ credis) ĩgredere (vł vade) fac, roborare ad bellũ: cadere
¶in fugam cõuertere.] facere cadere.
*irati valde.
¶confidenter] roborat⁹ (vł cõfirmat⁹)
*viuorum

D Et alia decem millia virorum* ceperunt filii Iuda, & adduxerunt ad præruptum cuiuſdã pe-
træ, præcipitauerúntque eos de ſummo in præceps, qui vniuerſi crepuerunt. At ille exercitus
quem remiſerat Amaſias, ne ſecum iret ad prælium, diffuſus eſt in ciuitatibus Iuda, à Sama-
ria vſque ad Beth-horon, & interfectis tribus millibus, diripuit prædam magnam. Ama-
ſias verò poſt cædem Idumæorum, & allatos deos filiorum Seir, ſtatuit illos in deos ſibi, &
adorabat eos, & illis adolebat incenſum. Quam ob rem iratus dominus contra Amaſiam, mi
E ſit ad illum prophetam, qui diceret ei, Cur adoraſti deos qui non liberauerunt populum ſuũ
de manu tua? Cúmque hæc ille loqueretur, reſpondit ei, Num cõſiliarius regis es? quieſce, ne
interficiam te. Diſcedénſque propheta, Scio, inquit, quòd cogitauerit deus occidere te, quia
feciſti hoc malum, & inſuper non acquieuiſti cõſilio meo. Igitur Amaſias rex Iuda inito
peſſimo conſilio, miſit ad Ioas filium Ioachaz filii Iehu regem Iſrael, dicens, Veni, videamus
nos mutuo. At ille remiſit nuntios, dicens, Carduus qui eſt in Libano miſit ad cedrum Liba
F ni, dicens, Da filiam tuã filio meo vxorẽ: & ecce, beſtiæ quæ erant in ſylua Libani tranſierũt,
& conculcauerũt carduum. Dixiſti, Percuſſi Edom: & idcirco erigitur cor tuum in ſuperbiã,
ſede in domo tua, cur malum aduerſum te prouocas, vt cadas & tu & Iudas tecũ? Noluit au-
tem audire Amaſias, eò quòd domini eſſet volũtas vt traderetur in manus hoſtium propter
deos Edom. Aſcendit igitur Ioas rex Iſrael, & mutuos ſibi præbuere conſpectus: Amaſias au
tem rex Iuda erat in Beth-ſames Iudæ. Corruítque Iudas coram Iſrael, & fugit in tabernacu-
la ſua. Porrò Amaſiam regem Iuda filium Ioas filii Ioachaz cepit Ioas rex Iſrael in Beth-ſa-
mes, & adduxit in Ieruſalem: deſtruxítque murũ eius à porta Ephraim vſque ad portã angu-

Amaſias Adorat deos Idumæorũ.
Corripitur à domino.
Volũtate dei tradit Amaſias in manus hoſtium.

¶adoraſti] quęſiſti
►malum,
►peſſimo
¶ſupbiã:] gloriam.

li quadringentis cubitis.Omne quoque aurum, & argentum, & vniuerſa vaſa quæ repererat G
in domo dei,& apud Obed-edom,in theſauris etiam domus regiæ,necnon & filios obſidum
reduxit in Samariam. Vixit autem Amaſias filius Ioas rex Iuda, poſtquam mortuus eſt
Ioas filius Ioachaz rex Iſrael quindecim annis.Reliqua autem ſermonum Amaſiæ priorum
& nouiſſimorũ ſcripta ſunt in libro regũ Iuda & Iſrael.Qui poſtquã receſſit à domino,teten
Occidit̃ Amaſias.
derũt ei inſidias in Ieruſalẽ.Cúmq; fugiſſet in Lachis,miſerũt, & interfecerunt eũ ibi.Repor-
tantéſque ſuper equos,ſepelierunt eũ cũ patribus ſuis in ciuitate Dauid. CAP. XXVI.

Ozias piꝰ cõſtituit̃ rex ꝑ Amaſia. 4. re. 14. e.
OMnis autem populus Iuda filium eius Oziam annorum ſedecim conſtituit regem pro A
Amaſia patre ſuo. Ipſe ædificauit Ailath,& reſtituit eam ditioni Iudæ,poſtquam dor-
miuit rex cum patribus ſuis. Sedecim annorum erat Ozias,cum regnare cœpiſſet,& quinqua
ginta duobus annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Iechelia de Ieruſalem. Fecít-
que quod erat rectum in oculis domini, iuxta omnia quæ fecerat Amaſias pater eius.Et ex-
Quęrere deũ.
quiſiuit deum in diebus Zachariæ intelligentis & videntis deum : cúmque requireret domi-
Pugnat cõtra Philiſthiim.
num,direxit eum in omnibus. Denique egreſſus eſt,& pugnauit cõtra Philiſthiim, & de-
ſtruxit murum Geth,& murum Iabniæ,murúmque Azoti: ædificauit quoque oppida in Azo-
to,& in Philiſthiim. Et adiuuit eum deus contra Philiſthiim,& contra Arabes qui habitabãt
in Gurbáal, & contra Ammonitas. Appendebántque Ammonitæ munera Oziæ: & diuulga- B
tum eſt nomen eius vſque ad introitum AEgypti propter crebras victorias. AEdificauítque
Ozias turres in Ieruſalem ſuper portam anguli, & ſuper portam vallis, & reliquas in eodem
muri látere, firmauítque eas. Extruxit etiam turres in ſolitudine, & effodit ciſternas pluri-
mas,eò quòd haberet multa pecora tam in cãpeſtribus,quàm in eremi vaſtitate: vineas quo-
Ozias agriculturæ deditus.
que habuit, & vinitores in montibus,& in Carmelo: erat quippe homo agriculturæ deditus.
Exercitus Oziæ.
Fuit autem exercitus bellatorum eius, qui procedebant ad prælia * ſub manu Iehiel ſcribæ,
Maaſiæque doctoris,& ſub manu Hananiæ qui erat de ducibus regis. Omníſq; numerus prin
cipum per familias virorum fortium duorum millium ſexcentorum. Et ſub eis vniuerſus ex-
ercitus trecentorum,& ſeptem millium quingentorũ: qui erant apti ad bella,& pro rege con-
tra aduerſarios dimicabant. Præparauit quoque eis Ozias, id eſt cuncto exercitui clypeos & C
haſtas & galeas & loricas,arcúſque, & fundas ad iaciendos lapides. Et fecit in Ieruſalem di-
uerſi generis machinas,quas in turribus collocauit,& in angulis murorum, vt mitterent ſa-
gittas,& ſaxa grandia: egreſſúmque eſt nomen eius procul,eò quòd auxiliaretur ei dominus,
Ozias contra dei pceptum vſurpans officiũ ſacerdotũ pcutit̃ lepra.
& corroboraſſet illum. Sed cum corroboratus eſſet, eleuatum eſt cor eius in interitum
ſuum, & neglexit dominum deum ſuum: ingreſſúſque templum domini, adolere voluit in-
cenſum ſuper altare thymiamatis. Statímque ingreſſus poſt eum Azarias ſacerdos,& cum eo
A ſacerdotibꝰ corripit̃ rex.
ſacerdotes domini octoginta viri fortiſſimi, reſtiterunt regi, atque dixerunt, Non eſt tui of-
ficii Ozia, vt adoleas incenſum domino: ſed ſacerdotum, hoc eſt filiorum Aaron, qui conſe-
crati ſunt ad huiuſcemodi miniſterium: egredere de ſanctuario, ne contempſeris: quia non
reputabitur tibi in gloriam hoc à domino deo. Iratúſque Ozias,& tenens in manu thuribu- D
Zac. 14. a.
lum vt adoleret incenſum, minabatur ſacerdotibus. Statímque orta eſt lepra in fronte eius
coram ſacerdotibus in domo domini ſuper altare thymiamatis. Cúmque reſpexiſſet eum A-
zarias pontifex, & omnes reliqui ſacerdotes, viderunt lepram in fronte eius, & feſtinatò ex-
pulerunt eum. Sed & ipſe perterritus accelerauit egredi,eò quòd ſenſiſſet ilico plagam domi-
4. reg. 15. a.
ni. Fuit igitur Ozias rex leproſus vſque ad diem mortis ſuæ, & habitauit in domo ſeparata
Ioatham filius Oziæ.
plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo domini. Porrò Ioatham filius eius rexit do-
mum regis, & iudicabat populum terræ. Reliqua autem ſermonum Oziæ priorum & nouiſ-
Moritur Ozias.
ſimorum ſcripſit Iſaias filius Amos propheta. Dormiuítque Ozias cum patribus ſuis,& ſepe-
lierunt eum in agro regalium ſepulchrorum, eò quòd eſſet leproſus: regnauítque Ioatham
filius eius pro eo. CAP. XXVII.

Regnat pius Ioatham filiꝰ Oziæ. 4. reg. 15. g.
VIgintiquinque annorum erat Ioatham cum regnare cœpiſſet, & ſedecim annis regna- A
uit in Ieruſalem: nomen matris eius Ieruſa filia Sadoc. Fecítque quod rectum erat co-
ram domino iuxta omnia quæ fecerat Ozias pater ſuus: excepto quòd non eſt ingreſſus tem
plum domini: & adhuc populus delinquebat. Ipſe ædificauit portã domus domini excelſam: B
& in muro Ophel multa conſtruxit. Vrbes quoque ædificauit in montibus Iuda: & in ſaltibus
Vicit Ammonitas.
caſtella,& turres. Ipſe pugnauit contra regem filiorũ Ammon, & vicit eos: dederúntque

C ei filii Ammon in tempore illo centum talenta argenti, & decem millia coros tritici, ac totidem coros hordei: hæc ei præbuerunt filii Ammon in anno ſecundo & tertio. Corroboratuſque eſt Ioatham, eò quòd direxiſſet vias ſuas coram domino deo ſuo. Reliqua autem ſer-
D monum Ioatham, & omnes pugnæ eius, & opera, ſcripta ſunt in libro regum Iſrael & Iuda. Viginti quinque annorum erat cum regnare cœpiſſet, & ſedecim annis regnauit in Ieruſalē. Dormiuitque Ioatham cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in ciuitate Dauid: & regnauit Achaz filius eius pro eo.

Dirigere vias i cōſpectu dei

Moritur Ioatham.

Achaz ſuccedit.

CAP. XXVIII.

A VIginti annorum erat Achaz cum regnare cœpiſſet: & ſedecim annis regnauit in Ieruſalem: non fecit rectum in conſpectu domini ſicut Dauid pater eius. Sed ambulauit in viis regum Iſrael, inſuper & ſtatuas fudit Baalim. Ipſe eſt qui adoleuit incenſum in valle Benennom: & luſtrauit filios ſuos in igne iuxta ritum gentiū quas interfecit dominus in aduentu filiorum Iſrael. Sacrificabat quoque, & thymiama ſuccendebat in excelſis, & in collibus, & ſub omni ligno frondoſo. Tradiditque eum dominus deus eius in manu regis Syriæ, qui percuſſit eum, magnámque prædam cepit de eius imperio, & adduxit in Darmaſcum: manibus quoque regis Iſrael traditus eſt, & percuſſus plaga grandi. Occiditque Phacee filius Romeliæ, de Iuda centū viginti millia in die vno, omnes viros bellatores: eò quòd reliquiſſent dominū deum patrum ſuorum. Eodem tēpore occidit Zechri vir potens ex Ephraim Maaſiam filium regis, & Ezricam ducem domus eius, Elcanam quoque ſecūdum à rege. Ce-
B perúntque filii Iſrael de fratribus ſuis ducenta millia mulierum, puerorum, & puellarum, & infinitam prædam: pertulerúntque eam in Samariam. Ea tempeſtate erat ibi propheta domini, nomine Oded: qui egreſſus obuiam exercitui venienti in Samariam, dixit eis, Ecce, iratus dominus deus patrum veſtrorum contra Iudam, tradidit eos in manibus veſtris, & occidiſtis eos atrociter, ita vt ad cælum pertingeret veſtra crudelitas. Inſuper filios Iuda, & Ieruſalem vultis vobis ſubiicere in ſeruos, & ancillas: quod nequaquam facto opus eſt. peccaſtis enim ſuper hoc domino deo veſtro. Sed audite cōſilium meū, & reducite captiuos quos adduxiſtis de fratribus veſtris: quia magnus furor domini imminet vobis. Steterunt itaque viri de principibus filiorum Ephraim, Azarias filius Iohanan, Barachias filius Moſollamoth, Ezechias filius Sellum, & Amaſa filius Hadali, contra eos qui veniebant de prælio, & dixerunt eis, Non introducetis huc captiuos, ne peccemus domino. Quare vultis adiicere ſuper peccata noſtra, & vetera cumulare delicta? grande quippe peccatum eſt, & ira furoris domini
C imminet ſuper Iſrael. Dimiſerúntque viri bellatores prædam, & vniuerſa quæ ceperant corā principibus & omni multitudine. Steterúntque viri quos ſuprà memorauimus: & apprehendentes captiuos, omnéſque qui nudi erant, veſtierunt de ſpoliis: cúmque veſtiſſent eos, & calceaſſent, & refeciſſent cibo ac potu, vnxiſſéntque propter laborem, & adhibuiſſent eis curam: quicunque ambulare non poterant, & erant imbecillo corpore, impoſuerunt eos iumentis, & adduxerunt Iericho ciuitatem palmarum ad fratres eorū, ipſíque reuerſi ſunt in Samariam.

Tempore illo miſit rex Achaz ad regem Aſſyriorum, poſtulans auxilium. Venerúntque* Idumæi, & percuſſerunt multos ex Iuda, & ceperunt prædam magnam. Philiſthiim quoque diffuſi ſunt per vrbes campeſtres, & ad meridiem Iudæ: ceperúntque Beth-ſames, & Aialon, & Gaderoth, Socho quoque, & Thamnan, & Gamzo cum viculis ſuis: & habitauerunt in eis. Humiliauerat enim dominus Iudam propter Achaz regem Iuda, eò quòd nudaſſet eum auxilio, & contemptui habuiſſet dominum. Adduxítque contra eum Thelgath-phalnaſar regē
D Aſſyriorum, qui & afflixit eum, & nullo reſiſtente vaſtauit. Igitur Achaz ſpoliata domo domini, & domo regum, ac principum, dedit regi Aſſyriorū munera: & tamen nihil ei profuit. Inſuper & tempore anguſtiæ ſuæ auxit contemptum in dominum, ipſe per ſe rex Achaz. Immolauit diis Darmaſci victimas percuſſoribus ſuis, & dixit, Dii regum Syriæ auxiliantur eis, quos ego placabo hoſtiis, & aderunt mihi. cum econtrario ipſi fuerint ruinæ ei, & vniuerſo Iſrael. Direptis itaque Achaz omnibus vaſis domus dei, atque confractis, clauſit ianuas templi dei: & fecit ſibi altaria in vniuerſis angulis Ieruſalem. In omnibus quoque vrbibus Iuda extruxit aras ad cremandum thus*, atque ad iracundiam prouocauit dominum deum patrum ſuorum. Reliqua autem ſermonum eius, & omnium operum ſuorum priorum, & nouiſſimorum ſcripta ſunt in libro regū Iuda & Iſrael. Dormiuítque Achaz cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in ciuitate Ieruſalem: neque enim receperunt eū in ſepulchra regum Iſrael.

Impietates Achaz regis Iuda. 4. reg. 16. a.

Tradit in manus regis Syriæ.

Phacee occidit bellatores Iudæ.

Iſraelitæ vaſtāt tribum Iudæ.

Oded arguit filios Iſrael crudelitatis in Iudam.

Remittit Iſrael captiuos Iudæ.

Iuda affligit ab Idumæis & Philiſthęis ꝓpter impietates regis ſui.

Immolat Achaz diis Damaſci, fruſtra ſperans auxilium ab eis.

Morit Achaz.

¶fudit] fecit

¶quod nequaquam facto op' eſt. peccaſtis enim ſuper hoc] nonne vere peccaſtis in hoc

¶ne peccem' dño.] quia delinquimus contra dñm.

¶ꝓpter laborem, & adhibuiſſent eis curā: quicunq; ambulare nō poterāt, &] eos: & oēs qui

*adhuc

¶prædam magnā.] captiuitatem.

¶nudaſſet eū auxilio, & contēptui habuiſſet dñm.] vl' ꝛ ione fecit in Iuda, & ꝓuaricat' eſt ꝓuaricatione in dñm.

¶nullo reſiſtēte vaſtauit] non roborauit eum (.i. nō pręualuit ei.)

*per ſe

*diis alienis.

Regnauítque Ezechias filius eius pro eo. CAP. XXIX.

Impio Achaz ſuccedit pius Ezechias. 4. reg. 18. a.

IGitur Ezechias regnare cœpit cum vigintiquinque eſſet annorum,& vigintinouem an- A
nis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Abia, filia Zachariæ. Fecítque quod erat
placitum in conſpectu domini, iuxta omnia quæ fecerat Dauid pater eius. In ipſo anno, &

Inſtaurat tēplum dei. Oratio Ezechiæ ad Leuitas, qua docet pp̄l'm affligi, ꝓpter neglectū dei cultū.

menſe primo regni ſui aperuit valuas domus domini, & inſtaurauit eas. Adduxítque ſacerdotes, atque Leuitas,& congregauit eos in plateam orientalem. Dixítque ad eos, Audite me Leuitæ,& ſanctificamini, mundate domum domini dei patrum veſtrorum, & auferte omnem immunditiam de ſanctuario. Peccauerunt patres noſtri, & fecerunt malum in conſpectu domini dei noſtri, derelinquentes eum: auerterunt facies ſuas à tabernaculo domini,
& præbuerunt dorſum. Clauſerunt oſtia quæ erant in porticu,& extinxerunt lucernas: incen B
ſúmque non adoleuerunt, & holocauſta non obtulerunt in ſanctuario deo Iſrael. Concitatus eſt itaque furor domini ſuper Iudam & Ieruſalem: tradidítque eos in commotionem, & in interitum,& in ſibilum, ſicut ipſi cernitis oculis veſtris. En, corruerunt patres noſtri gladiis: filii noſtri,& filiæ noſtræ,& coniuges captiuæ ductæ ſunt propter hoc ſcelus. Nunc ergo placet mihi vt ineamus fœdus cum domino deo Iſrael,& auertet à nobis furorem iræ ſuæ. Filii mei nolite negligere: vos elegit dominus vt ſtetis coram eo,& miniſtretis illi, colatíſque eũ,

¶interitum,] ... tionem,

¶negligere.] ... ſe remiſſi. (... tunt, errare ... liuiſci.)

Leuitæ & ſacerdotes mūdant domum dei.

& cremetis ei incenſum. Surrexerũt ergo Leuitæ: Mahath filius Amaſai,& Ioel filius Aza- C
riæ, de filiis Caath. Porrò de filiis Merari: Cis filius Abdi, & Azarias filius Ialaleel. De filiis autem Gerſon: Ioah filius Zemma, & Eden filius Ioah. At verò de filiis Eliſaphan: Samri & Iahiel. De filiis quoque Aſaph: Zacharias & Mathanias. Necnon de filiis Heman, Iahiel & Semei. ſed & de filiis Idithun, Semeias & Oziel. Congregauerúntque fratres ſuos, & ſanctificati ſunt,& ingreſſi iuxta mandatum regis & imperium domini, vt expiarent domum dei. Sacerdotes quoque ingreſſi templum domini vt ſanctificarent illud, extulerunt omnē immunditiam, quam intro repererant in veſtibulo domus domini: quam tulerunt Leuitæ, & aſpor-
tauerunt ad torrentem Cedron foras. Cœperunt autem prima die menſis primi mundare,& D
in die octauo eiuſdem menſis ingreſſi ſunt porticum templi domini: expiauerúntque templum diebus octo,& in die ſextadecima menſis eiuſdem, quod cœperãt, impleuerunt. Ingreſſi quoque ſunt ad Ezechiam regem, & dixerunt ei, Sanctificauimus omnem domum domini,& altare holocauſti, vaſáque eius, necnon & menſam propoſitionis cũ omnibus vaſis ſuis, cunctámque templi ſupellectilem quam polluerat rex Achaz in regno ſuo, poſtquam præuaricatus eſt:& ecce expoſita ſunt omnia coram altari domini.

¶ſctificarēt.] ... darent

¶eiuſdē,] ...

¶polluerat.] ... uerat,

Ezechias cũ principib⁹ ciuitatis aſcendit ĩ tēplũ ſacrificaturus.

Conſurgénſque diluculo Ezechias rex, adunauit omnes principes ciuitatis,& aſcēdit in domum domini: obtulerúnt-
que ſimul tauros ſeptem,& arietes ſeptē, agnos ſeptem,& hircos ſeptem pro peccato, pro re- E
gno, pro ſanctuario, pro Iuda: dixítque ſacerdotibus filiis Aaron vt offerrent ſuper altare domini. Mactauerunt igitur tauros,& ſuſceperunt ſanguinem ſacerdotes,& fuderunt illum ſuper altare: mactauerunt etiam arietes,& illorum ſanguinem ſuper altare fuderunt: immolauerunt agnos,& fuderunt ſuper altare ſanguinem. Applicuerunt hircos pro peccato corã rege,& vniuerſa multitudine: impoſuerúntq; manus ſuas ſuper eos. Et immolauerũt illos ſacerdotes,& aſperſerũt ſanguinem eorũ altari pro piaculo vniuerſi Iſraelis: pro omni quippe Iſrael præceperat rex vt holocauſtũ fieret & pro peccato. Cõſtituit quoque Leuitas in domo do-
mini cũ cymbalis,& pſalteriis,& citharis ſecundum diſpoſitionē Dauid, & Gad videntis re- F
gis,& Nathan prophetæ: ſiquidē domini præceptũ fuit per manum prophetarum eius. Steterúntque Leuitæ tenentes organa Dauid,& ſacerdotes tubas. Et iuſſit Ezechias vt offerrent holocauſta ſuper altare: cúmque offerrētur holocauſta, cœperunt laudes canere domino,& clãgere tubis, atque in diuerſis organis quæ Dauid rex Iſrael repererat, concrepare. Omni autē turba adorante, cantores,& ii qui tenebant tubas, erãt in officio ſuo, donec cõpleretur holocauſtũ. Cúmque finita eſſet oblatio, incuruatus eſt rex,& omnes qui erãt cũ eo,& adorauerũt.

¶organa] ... ta muſica

Canunt deo laudes.

Hymni Dauidis & Aſaph videntis.

Præcepítque Ezechias,& principes Leuitis vt laudarent dominũ ſermonibus Dauid & Aſaph videntis: qui laudauerunt deum magna lætitia,& incuruato genu adorauerunt. Ezechias au-
tem etiam hæc addidit, Impleſtis manus veſtras domino, accedite,& offerte victimas,& lau- G
des in domo domini. Obtulit ergo vniuerſa multitudo hoſtias,& laudes,& holocauſta mente deuota. Porrò numerus holocauſtorum quæ obtulit multitudo, hic fuit, Tauros ſeptuaginta, arietes centum, agnos ducentos. Sanctificauerúntque domino boues ſexcentos, & oues

Laudes.

Numerus holocauſtorũ.

¶Impleſtis] ... craſtis

¶deuota.] ... ria.

¶antiſtites:]ſacerdotes:
¶ faciliori ritu ſanctificant,]erãt recti corde vt ſanctificaretur, magis(LXX, própte ſanctificati ſunt magis)
¶cõpletus eſt cult⁹] ꝑparatũ eſt miniſterium
¶miniſteriũ dei eſſet expletum.]præparaſſet deus populo.

tria millia. Sacerdotes verò pauci erant, nec poterant ſufficere vt pelles holocauſtorũ detraherent: vnde & Leuitæ fratres eorum adiuuerunt eos, donec impleretur opus, & ſanctificarẽtur antiſtites: Leuitæ quippe faciliori ritu ſanctificantur, quàm ſacerdotes. Fuerunt ergo holocauſta plurima, adipes pacificorum, & libamina holocauſtorum: & cõpletus eſt cultus domus domini. Lætatúſque eſt Ezechias, & omnis populus, eò quòd miniſteriũ dei eſſet expletum. derepente quippe hoc fieri placuerat.

CAP. XXX.

Phaſe iuſſu Ezechiæ celebratur.

A Miſit quoque Ezechias ad omnem Iſrael & Iudam: ſcripſitque epiſtolas ad Ephráim & Manaſſen vt venirent ad domum domini in Ieruſalem, & facerẽt phaſe domino deo Iſrael. Inito ergo conſilio regis, & principum, & vniuerſi cœtus Ieruſalem, decreuerunt vt facerent phaſe menſe ſecundo. Non enim occurrerant facere in tempore ſuo: quia ſacerdotes qui poſſent ſufficere, ſanctificati non fuerant, & populus necdum congregatus erat in Ieruſalem. Placuítque ſermo regi, & omni multitudini. Et decreuerũt vt mitterent nũtios in vniuerſum Iſrael de Ber-ſabee vſque Dan, vt venirẽt & facerent phaſe domino deo Iſrael in Ieruſalem: multi enim non fecerant ſicut lege præſcriptum eſt. Perrexerúntque curſores cum epiſtolis ex regis imperio, & principũ eius in vniuerſum Iſrael & Iudam iuxta id quod rex iuſſerat, prædicãtes, Filii Iſrael reuertimini ad dominum deum Abraham, & Iſaac, & Iſrael: & reuertetur ad reliquias quæ effugerunt manus regis Aſſyriorum. Nolite fieri ſicut patres veſtri & fratres qui receſſerunt à domino deo patrum ſuorum, & tradidit eos in interitũ, vt ipſi cernitis. Nolite indurare ceruices veſtras, ſicut patres veſtri, tradite manus domino, & venite ad ſanctuarium eius quod ſanctificauit in æternũ: ſeruite domino deo patrum veſtrorum, & auertetur à vobis ira furoris eius. Si enim vos reuerſi fueritis ad dominũ, fratres veſtri, & filii habebunt miſericordiam coram dominis ſuis qui illos duxerunt captiuos, & reuertentur in terram hanc: pius enim & clemens eſt dominus deus veſter, & non auertet faciem ſuam à vobis, ſi reuerſi fueritis ad eum. Igitur curſores pergebant velociter de ciuitate in ciuitatem per terram Ephráim & Manaſſe, vſque ad Zabulon, illis irridentibus & ſubſannantibus eos. Attamen quidam viri ex Aſer & Manaſſe & Zabulon acquieſcentes cõſilio, venerũt Ieruſalem. In Iuda vero facta eſt manus domini vt daret eis cor vnum vt facerent iuxta præceptum regis & principum* verbum domini. Cõgregatíque ſunt in Ieruſalem populi multi, vt facerent ſolennitatem azymorũ in menſe ſecundo. Et ſurgentes deſtruxerũt

C altaria quæ erant in Ieruſalem: atque vniuerſa in quibus idólis adolebatur incenſum, ſubuertentes, proiecerunt in torrentem Cedron. Immolauerunt autem phaſe quartadecima die menſis ſecundi. Sacerdotes quoque, atque Leuitæ tandem ſanctificati obtulerunt holocauſta in domo domini. Steterúntque in ordine ſuo iuxta diſpoſitionẽ & legem Moyſi hominis dei: ſacerdotes verò ſuſcipiebant effundendum ſanguinem de manibus Leuitarum. Eo quòd multa turba ſanctificata non eſſet: & idcirco immolarent Leuitæ phaſe his qui non potuerãt ſanctificari domino. Magna etiam pars populi de Ephráim & Manaſſe & Iſſachar & Zabulon, quæ ſanctificata non fuerat, comẽdit phaſe, non iuxta quod ſcriptũ eſt: & orauit pro eis Ezechias, dicens, Dominus bonus propitiabitur cunctis qui in toto corde requirunt dominum deum patrum ſuorum: & non imputabit eis quòd minus ſanctificati ſunt. Quem exaudiuit dominus, & placatus eſt populo. Fecerúntque filii Iſrael qui inuenti ſunt in Ieruſalem,

D ſolennitatem azymorum ſeptem diebus in lætitia magna, laudantes dominum per ſingulos dies, Leuitæ quoque & ſacerdotes per organa, quæ ſuo officio congruebant. Et locutus eſt Ezechias ad cor omnium Leuitarum qui habebant intelligentiam bonam ſuper dominum: & comederunt ſeptem diebus ſolennitatis immolantes victimas pacificorum, & laudantes dominum deum patrum ſuorum. Placuítque vniuerſæ multitudini vt celebrarent etiam alios dies ſeptem: quod & fecerunt cum ingenti gaudio. Ezechias autem rex Iuda præbuerat multitudini mille tauros, & ſeptem millia ouiũ: principes vero dederant populo tauros mille, & oues decem millia: ſanctificata eſt ergo ſacerdotum plurima multitudo. Et hilaritate perfuſa omnis turba Iuda tam ſacerdotum & Leuitarum quàm vniuerſæ frequẽtiæ quæ venerat ex Iſrael: proſelytorum quoque de terra Iſrael, & habitantium in Iuda. Factáque eſt grandis celebritas in Ieruſalem, qualis à diebus Salomonis filii Dauid regis Iſrael in ea vrbe non fuerat. Surrexerunt autem ſacerdotes atque Leuitæ benedicentes populo: & exaudita

¶ex regis imperio, & principũ] LXX, à rege & principib⁹
¶interitum,]deſolationem,
¶dñis ſuis]eis
¶pius]miſericors
*iuxta
¶tandẽ]pudore affecti
¶Eo quòd &c. Magna]Quia multi erãt in cœtu q nõ ſanctificauerãt ſe, idcirco cõſtitutũ eſt vt Leuitæ immolarent phaſe pro oĩbus illis qui mũdi nõ erãt vt ſanctificarentur domino. Magna
¶propitiabitur cunctis]expiabit cunctos(vel, remittet cunctis)
¶& non imputabit eis q minus ſanctificati ſunt.]quãuis nõ ſint purificati iuxta purificationem ſanctitatis.
¶placat⁹ ẽ populo.]ſanauit populum.
¶per organa quę ſuo officio cõgruebãt:] in inſtrumentis ſonoris:

Exhortatio ad Iſraele vt reuertatur ad deum

Man⁹ tradere deo.

Irridẽt Iſraelitæ exhortãtem rege vt ad deũ cõuertentur.

Cor cõuertit deus.

Congregãtur populi multi ad celebrãdũ phaſe.

Ezechias orat ꝑ populo non ſanctificato.

Benedicunt Leuitę ppl̃o.

eſt vox eorum,peruenítque oratio*in habitaculum ſanctum cæli. CAP. XXXI. A

*eorum

Celebrato phaſe,popul⁹ ſimulachra, lucos,& excelſa demolitur.

CVmque hæc fuiſſent rite celebrata,egreſſus eſt omnis Iſrael, qui inuentus fuerat in vr-
bibus Iuda,& fregerunt ſimulachra,ſucciderúntque lucos,demoliti ſunt excelſa, & al-
taria deſtruxerunt: non ſolum de vniuerſo Iuda & Beniamin, ſed & de Ephráim quoque &
Manaſſe,donec penitus euerterent: reuerſique ſunt omnes filii Iſrael in poſſeſſiones & ciui-
tates ſuas.

Ezechias ſacerdotes cõſtituit & Leuitas. Confiteri & laudare deũ.

Ezechias autem cõſtituit turmas ſacerdotales,& Leuiticas per diuiſiones ſuas.
vnumquenque in officio proprio,tam ſacerdotum videlicet,quàm Leuitarum,ad holocau-
ſta,& pacifica,vt miniſtrarent & confiterentur canerétque in portis caſtrorũ domini. Pars
autem regis erat,vt de propria eius ſubſtantia offerretur holocauſtum mane ſemper,& veſ-
pere,ſabbathis quoque,& calendis,& ſolennitatibus cæteris,ſicut ſcriptum eſt in lege domi- B
ni.

Ipſis dari iubet decimas, vt verbo dei liberi⁹ vacẽt.

Præcepit etiam populo habitantium Ieruſalẽ,vt darent partes ſacerdotibus & Leui-
tis,vt poſſent vacare legi domini. Quod cũ percrebuiſſet in auribus multitudinis,plurimas
obtulêre primitias filii Iſrael,frumenti,vini,& olei,mellis quoque:& omniũ quæ gignit hu-
mus decimas obtulerũt. Sed & filii Iſrael & Iuda,qui habitabant in vrbibus Iuda, obtulerũt
decimas boum & ouium,decimáſque ſanctorum quæ vouerant domino deo ſuo: atque vni-

Decimarum ingẽs multitudo.

uerſa portantes, fecerunt aceruos plurimos. Menſe tertio cœperunt aceruorum iacere fun-
damenta,& menſe ſeptimo compleuerunt eos. Cúmque ingreſſi fuiſſent Ezechias & princi-
pes eius,viderũt aceruos, & benedixerũt domino ac populo eius Iſrael. Interrogauítq; Eze-
chias ſacerdotes & Leuitas, cur ita iacérẽt aceruí. Reſpondit illi Azarias ſacerdos primus de
ſtirpe Sadoc,dicens,Ex quo cœperunt offerri primitiæ in domo domini, comedimus,& ſa- C
turati ſumus,& remanſerunt plurima:eò quòd benedixerit dominus populo ſuo:reliquiarũ
autem copia eſt iſta,quam cernis. Præcepit igitur Ezechias vt præpararent horrea in domo
domini.Quod cum feciſſent,intulerunt tam primitias quàm decimas, & quæcunque voue-
rant fideliter.Fuit autem præfectus eorum Chonenias Leuita,& Semei frater eius ſecundus:
poſt quem Iahiel,& Azazias, & Nahath, & Aſael, & Ierimoth, Iozabad quoque & Eliel, &
Ieſmachias,& Mahath,& Banaias,præpoſiti ſub manibus Choneniæ & Semei fratris eius,ex
imperio Ezechiæ regis & Azariæ pontificis domus dei,ad quos omnia pertinebãt. Core ve-
rò filius Iemna Leuites,& ianitor orientalis portæ,præpóſitus erat iis quæ ſponte offerebã-
tur deo,primitiiſque & conſecratis in ſancta ſanctorum.Et ſub cura eius Eden & Beniamin, D
Ieſue & Semeias,Amarias quoque & Sechenias,in ciuitatibus ſacerdotum:vt fideliter diſtri
buerent fratribus ſuis partes minoribus atque maioribus: exceptis maribus ab annis tribus
& ſupra,cunctíſque qui ingrediebãtur templum domini, & quicquid per ſingulos dies con-
ducebat in miniſterio atq; obſeruationibus iuxta diuiſiones ſuas ſacerdotibus per familias,
& Leuitis à viceſimo anno & ſupra per ordines & turmas ſuas, vniuerſæq; multitudini tam
vxoribus quàm liberis eorũ vtriuſque ſexus, fideliter cibi de his quæ ſanctificata fuerãt præ-
bebantur.Sed & filiorum Aaron per agros,& ſuburbana vrbiũ ſingularũ diſpoſiti erant viri,

Ezechias toto corde quęrẽs deũ proſperatur.

qui partes diſtribuerẽt vniuerſo ſexui maſculino, de ſacerdotibus & Leuitis.Fecit ergo Eze-
chias vniuerſa quæ diximus in omni Iuda:operatúſque eſt bonum & rectum, & verum corã
domino deo ſuo, in vniuerſa cultura miniſterii domus domini, iuxta legem & ceremonias,
volens requirere deũ ſuũ in toto corde ſuo:fecítq;,& proſperatus eſt. CAP. XXXII. A

Sennacherib inuadit Iudã 4.reg.18.c. iſa. 36.a.

POſt quæ & huiuſcemodi veritatem, venit Sennacherib rex Aſſyriorum, & ingreſſus Iu-
dam,obſedit ciuitates munitas,volens eas capere. Quod cum vidiſſet Ezechias, veniſſe
ſcilicet Sennacherib,& totum belli impetum verti contra Ieruſalem:inito cum principibus
conſilio,viríſque fortiſſimis,vt obturarent capita fontium qui erãt extra vrbem:& hoc om-

Ezechias paratis oĩb⁹ in aduerſarios, adhortãt populũ ad fiduciam in deũ.

nium decernente ſententia, congregauit plurimam multitudinem, & obturauerunt cunctos
fontes,& riuum qui fluebat in medio terræ,dicentes,Ne veniant reges Aſſyriorum,& inue-
niant aquarum abundantiam.AEdificauit quoque agens induſtrie omnem murum qui fue-
rat diſſipatus,& extruxit turres déſuper,& forinſecus alterum murum: inſtaurauítque Mello B
in ciuitate Dauid, & fecit vniuerſi generis armaturam & clypeos. Conſtituítque principes
bellatorum in exercitu. Et conuocauit vniuerſos in platéa portæ ciuitatis, ac locutus eſt ad
cor eorum dicens, Viriliter agite,& cõfortamini, nolite timere,nec paueatis regem Aſſyrio-
rum,& vniuerſam multitudinem,quæ eſt cum eo: multo enim plures nobiſcum ſunt, quàm
cum illo. Cum illo enim eſt brachium carneũ, nobiſcum dominus deus noſter qui auxilia-

tor eſt noſter, pugnátque pro nobis. Cõfortatúſque eſt populus huiuſcemodi verbis Ezechiæ
regis Iuda. Quæ poſtquam geſta ſunt, miſit Sennacherib rex Aſſyriorum ſeruos ſuos Sennacherib per nuntios conatur auertere populũ à fiducia in deum.
in Ieruſalem (ipſe enim cum vniuerſo exercitu obſidebat Lachis) ad Ezechiam regem Iuda,
& ad omnem populum qui erat in vrbe, dicens, Hæc dicit Sennacherib rex Aſſyriorum, In
C quo habentes fiduciam, ſedetis obſeſſi in Ieruſalẽ? Num Ezechias decepit vos, vt tradat morti
in fame & ſiti, affirmãs quòd dominus deus veſter liberet vos de manu regis Aſſyriorum?
Nunquid non iſte eſt Ezechias qui deſtruxit excelſa illius, & altaria, & præcepit Iudæ & Ieruſalem,
dicens, Coram altari vno adorabitis, & in ipſo comburetis incenſum? An ignoratis
quæ ego fecerim, & patres mei cunctis terrarum populis? nunquid præualuerunt dii gentiũ,
omniumque terrarum liberare regionem ſuam de manu mea? Quis eſt de vniuerſis diis gẽtium, Blaſphemia Sennacherib
quas vaſtauerunt patres mei, qui potuerit eruere populũ ſuum de manu mea, vt poſſit
etiam deus veſter eruere vos de hac manu? Non vos ergo decipiat Ezechias, nec vana perſua
D ſione deludat, neque credatis ei. Si enim nullus potuit deus cunctarum gentiũ atque regnorum
liberare populum ſuum de manu mea, & de manu patrum meorum, conſequenter nec
deus veſter poterit eruere vos de manu mea. Sed & alia multa locuti ſunt ſerui eius contra
dominum deum, & contra Ezechiam ſeruum eius. Epiſtolas quoque ſcripſit plenas blaſphemiæ
in dominum deum Iſrael, & locutus eſt aduerſum eum, * Sicut dii gentium cæterarum
non potuerunt liberare populum ſuum de manu mea, ſic & deus Ezechiæ eruere non poterit
populum ſuum de manu iſta. Inſuper & clamore magno lingua Iudaica contra populum
qui ſedebat in muris Ieruſalem, perſonabat, vt terreret eos, & caperet ciuitatem. Locutúſque
E eſt contra deum Ieruſalem, ſicut aduerſum deos populorum terræ opera manuum hominũ.

[a] hac] mea
[b] dicens,
[c] iſta.] mea.

Orauerunt igitur Ezechias rex, & Iſaias filius Amos prophetes aduerſum hanc blaſphemiam, Oratio Ezechię & Iſaię.
ac vociferati ſunt vſque in cælum. Et miſit dominus angelum qui percuſſit omnẽ virum Angelus Aſſyrios pcutit.
robuſtum, & bellatorem, & principem exercitus regis Aſſyriorum. Reuerſúſque eſt cum
ignominia in terram ſuam. Cúmque ingreſſus eſſet domum dei ſui, filii qui egreſſi fuerãt de Sennacherib à filiis ſuis occiditur.
vtero eius, interfecerunt eum gladio. Saluauítque dominus Ezechiam & habitatores Ieruſalem,
de manu Sennacherib regis Aſſyriorum, & de manu omniũ, & præſtitit ei quiẽtem per
circuitum. Multi etiam deferebãt hoſtias, & ſacrificia domino in Ieruſalem, & munera Eze-
F chiæ regi Iuda: qui exaltatus eſt poſt hæc coram cunctis gentibus. In diebus illis ægrotauit AEgrotat Ezechias. 4. reg. 20. a. iſa. 38. a.
Ezechias vſque ad mortem, & orauit dominum: exaudiuítque eum, & dedit ei ſignum.
Sed non iuxta beneficia quæ acceperat, retribuit*, quia eleuatum eſt cor eius: & facta eſt cõtra Ezechias ingrat⁹ in deũ.
eum ira, & contra Iudam & Ieruſalem. Humiliatúſque eſt poſtea, eò quòd exaltatũ fuiſſet
cor eius, tam ipſe, quàm habitatores Ieruſalem: & idcirco non venit ſuper eos ira domini in
diebus Ezechiæ. Fuit autem Ezechias diues, & inclytus valde, & theſauros ſibi plurimos Diues Ezechias.
congregauit, argenti & auri, & lapidis pretioſi, aromatum, & armorum vniuerſi generis, &
vaſorum magni pretii. Apothécas quoque frumenti, vini, & olei, & præſepia omnium iumentorum,
cauláſque pecorum, & vrbes ædificauit ſibi. habebat quippe greges ouium & armẽto-
G rum innumerabiles, eò quòd dediſſet ei dominus ſubſtantiam multam nimis. Ipſe eſt Ezechias
qui obturauit ſuperiorem fontem aquarum Gihon, & auertit eas ſubter ad occidẽtem
vrbis Dauid: in omnibus operibus ſuis fecit proſpere quæ voluit. Attamen in legatione prin Derelictus à deo Ezechias & tẽtatus, & quare.
cipum Babylonis, qui miſſi fuerant ad eum, vt interrogarent de portento quod acciderat ſuper
terram, dereliquit eum deus vt tentaretur, & nota fierent omnia quæ erãt in corde eius.

[d] præſtitit ei quiẽtem per circuitũ.] duxit eos de circuitu (.i. duxit eos miſericordia ſua, ne pauerent ab oĩbus qui erãt in circuitu.)
* Ezechias
[e] magni pretij.] concupiſcibilium.
[f] ſuperiorem fontẽ] exitum
[g] in legatione principum] ꝓpter principes

Reliqua autẽ ſermonum Ezechiæ, & miſericordiarũ eius ſcripta ſunt in viſione Iſaiæ filii
Amos prophetæ, & in libro regũ Iuda & Iſrael. Dormiuítq; Ezechias cũ patribus ſuis, & ſe- Moritur Ezechias.
pelierũt eũ ſuper ſepulchra filiorũ Dauid: & celebrauit eius exequias vniuerſus Iuda, & om-
A nes habitatores Ieruſalem: regnauítque Manaſſes filius eius pro eo. CAP. XXXIII. Regnat Manaſſes ꝓ eo.

DVodecim annorum erat Manaſſes, cum regnare cœpiſſet: & quinquagintaquinque annis 4. reg. 21. a.
regnauit in Ieruſalem. Fecit autem malum corã domino, iuxta abominationes gẽtium Manaſſes inſtaurat excelſa quæ demolitus fuerat Ezechias.
quas ſubuertit dominus coram filiis Iſrael. Et conuerſus, inſtaurauit excelſa quæ demolitus
fuerat Ezechias pater eius: conſtruxítque aras Baalim, & fecit lucos: & adorauit omnem
militiã cæli, & coluit eam. AEdificauit quoque altaria in domo domini, de qua dixerat dominus,
In Ieruſalem erit nomen meum in æternum. AEdificauit autem ea cuncto exercitui 2. reg. 7. b.
cæli, in duobus atriis domus domini. Tranſiréque fecit filios ſuos per ignem, in valle Ben-

ennom:obſeruabat ſomnia,ſectabatur auguria,maleficis artibus inſeruiebat:habebat ſecum B
magos, & incantatores: multáque mala operatus eſt coram domino, vt irritaret eum. Scul-
ptile quoque, & cõflatile ſignum poſuit in domo dei de qua locutus eſt dominus ad Dauid,
2.Reg.7.b. 3.reg.8.b. & ad Salomonem filium eius,dicens,In domo hac, & in Ieruſalem quam elegi de cũctis tri-
bubus Iſrael,ponam nomen meum in ſempiternum.Et mouere non faciam pedem Iſrael,de
terra quam tradidi patribus eorum:ita dúntaxat,ſi cuſtodierint facere quæ præcepi eis,cun-
ctámque legem, & ceremonias atque iudicia quæ mandaui per manum Moyſi. Igitur Ma-
naſſes ſeduxit Iudam & habitatores Ieruſalem , vt facerent malum ſuper omnes gentes quas
Manaſſes ducitur captiu9 in Babylonẽ,& quare. ſubuerterat dominus à facie filiorum Iſrael. Locutúſque eſt dominus ad eum,& ad popu
lum illius: & attendere noluerunt. Idcirco ſuperinduxit eis principes exercitus regis Aſſy-
riorum:ceperúntque Manaſſen,& vinctum catenis,atque compedibus duxerunt in Babylo-
Afflictus Manaſſes ſine intermiſſiõe orans exauditur. nem. Qui poſtquam coanguſtatus eſt,orauit dominum deum ſuum: & egit pœnitẽtiam C
valde coram deo patrum ſuorum.Deprecatúſque eſt eum,& obſecrauit intente:& exaudiuit
orationem eius, reduxítque eum Ieruſalẽ in regnum ſuum. & cognouit Manaſſes quòd do-
minus, ipſe eſſet deus.Poſt hæc ædificauit murum extra ciuitatem Dauid,ad occidẽtem Gi-
hon,in conualle:ab introitu portæ piſcium per circuitum vſque ad Ophel,& exaltauit illum
vehementer:conſtituítque principes exercitus in cũctis ciuitatibus Iuda munitis. Et abſtulit
deos alienos,& ſimulachrum de domo domini:aras quoque quas fecerat in mõte domus do-
Immolat Manaſſes victimas & laudes. mini,& in Ieruſalem:& proiecit omnia extra vrbẽ. Porrò inſtaurauit altare domini, & im-
molauit ſuper illud victimas,& pacifica,& laudem: præcepítq; Iudæ vt ſeruiret domino deo
Seruire deo. Iſrael. Attamen adhuc populus immolabat in excelſis*domino deo ſuo. Reliqua autem ge-
ſtorum Manaſſe:& obſecratio eius ad deum ſuum:verba quoque videntium,quæ loqueban- D
tur ad eum in nomine domini dei Iſrael,cõtinentur in ſermonibus regũ Iſrael. Oratio quo-
que eius & exauditio,& cuncta peccata, atque contemptus , loca etiam in quibus ædificauit
excelſa,& fecit lucos,& ſtatuas antequam ageret pœnitentiã,ſcripta ſunt in ſermonibus Ho-
Moritur Manaſſes. Regnat Amon impi9. zái.Dormiuit ergo Manaſſes cum patribus ſuis,& ſepelierunt eum in domo ſua:regnauítque
pro eo filius eius Amon. Vigintiduorum annorum erat Amon, cum regnare cœpiſſet:&
duobus annis regnauit in Ieruſalem.Fecítque malum in cõſpectu domini, ſicut fecerat Ma-
naſſes pater eius:& cunctis idólis quæ Manaſſes fuerat fabricatus, immolauit,atque ſeruiuit.
Et non eſt reueritus faciem domini, ſicut reueritus eſt Manaſſes pater eius:& multo maiora
Interficitur à ſeruis ſuis. deliquit.Cúmque coniuraſſent aduerſus eum ſerui ſui,interfecerunt eum in domo ſua.Por-
Ioſias conſtituitur rex. rò reliqua populi multitudo,cæſis iis qui Amon percuſſerãt, conſtituit regem Ioſiam filium
eius pro eo.

CAP. XXXIIII.

Ioſias pius. 4.reg.22.a. OCto annorum erat Ioſias cum regnare cœpiſſet: & triginta & vno anno regnauit in Ie- A
ruſalem. Fecítque quod erat rectum in conſpectu domini, & ambulauit in viis Dauid
patris ſui:non declinauit neque ad dexteram,neque ad ſiniſtram.Octauo autem anno regni
Ioſias quærens deũ,idôla ſubuertit. ſui, cum adhuc eſſet puer, cœpit quærere deum patris ſui Dauid: & duodecimo anno poſt-
quam cœperat,mundauit Iudam & Ieruſalem ab excelſis,& lucis,ſimulachríſque,& ſculpti-
libus.Deſtruxerúntque coram eo aras Baalim:& ſimulachra quæ ſuperpoſita fuerant,demo-
liti ſunt:lucos etiam,& ſculptilia ſuccîdit atque comminuit: & ſuper tumulos eorum qui eis B
immolare conſueuerãt, fragmenta diſperſit. Oſſa præterea ſacerdotum combuſſit in altari-
bus idolorum,mundauítque Iudam & Ieruſalem. Sed & in vrbibus Manaſſe, & Ephráim, &
Simeon vſque Nephthali cuncta ſubuertit. Cúmque altaria diſſipaſſet, & lucos, & ſculptilia
contriuiſſet in fruſta,cunctáque delubra demolitus eſſet de vniuerſa terra Iſrael, reuerſus eſt
Iubet inſtaurari templũ domini. in Ieruſalem. Igitur anno octauodecimo regni ſui,mundata iam terra, & templo domi-
ni,miſit Saphan filium Eſeliæ,& Maaſiam principem ciuitatis,& Ioha filiũ Ioachaz à com
mentariis:vt inſtaurarent domum domini dei ſui.Qui venerunt ad Helciam ſacerdotẽ ma-
gnum:acceptámque ab eo pecuniam,quæ illata fuerat in domum domini, & quam congre- C
gauerant Leuitæ,& ianitores de Manaſſe, & Ephráim,& vniuerſis reliquiis Iſrael, ab omni
quoque Iuda,& Beniamin, & habitatoribus Ieruſalem:tradiderũt in manibus eorũ qui præ-
erant operariis in domo domini vt inſtaurarent templum,& infirma quæque ſarcirẽt. At il-
li dederunt eã artificibus, & cæmẽtariis, vt emerent lapides de lapicidinis, & ligna ad com-
miſſuras ædificii,& ad contignationem domorum quas deſtruxerant reges Iuda.Qui fideli-

ter cuncta faciebant. Erant autem præpoſiti operantium, Iahath & Abdias de filiis Merari:
Zacharias & Moſollam de filiis Caath, qui vrgebant opus: omnes Leuitæ ſciẽtes organis ca-
nere. Super eos verò, qui ad diuerſos vſus onera portabant, erãt ſcribæ, & magiſtri de Le-
uitis ianitores. Cúmque efferrent pecuniam quæ illata fuerat in templũ domini, reperit
D Helcias ſacerdos librum legis domini, qui datus fuerat per manũ Moyſi. Et ait ad Saphan
ſcribam, Librum legis inueni in domo domini. Et tradidit ei. At ille intulit volumen ad re-
gem, & nuntiauit ei, dicens, Omnia quæ dediſti in manu ſeruorum tuorum, ecce complẽtur.
Argentum quod repertum eſt in domo domini, conflauerunt: datúmque eſt præfectis artifi
cum, & diuerſa opera fabricantiũ. Præterea tradidit mihi Helcias ſacerdos hunc librũ. Quẽ
cum rege præſente recitaſſet, audiſſẽtque ille verba legis, ſcidit veſtimenta ſua: & præcepit
Helciæ, & Ahicam filio Saphan, & Abdon filio Micha, Saphan quoq; ſcribæ, & Aſaiæ ſeruo
regis, dicens, Ite, & orate dominũ pro me, & pro reliquiis Iſrael & Iuda, ſuper vniuerſis ſer-
E monibus libri iſtius qui repertus eſt: magnus enim furor domini ſtillauit ſuper nos, eò quòd
non cuſtodierint patres noſtri verba domini, vt facerent omnia quæ ſcripta ſunt in iſto volu
mine. Abiit ergo Helcias, & hi qui ſimul à rege miſſi fuerant, ad Oldam prophetidem,
vxorẽ Sellum filii Thecuath, filii Haſra cuſtodis veſtiũ: quæ habitabat in Ieruſalem in Se-
cunda: & locuti ſunt ei verba quæ ſuprà narrauimus. At illa reſpondit eis, Hæc dicit domi-
nus deus Iſrael, dicite viro qui miſit vos ad me, Hæc dicit dominus, Ecce, ego inducam ma-
la ſuper locum iſtum, & ſuper habitatores eius: cunctáque maledicta quæ ſcripta ſunt in li-
bro hoc, quem legerunt coram rege Iuda: quia dereliquerunt me, & ſacrificauerunt diis alie-
nis, vt me ad iracundiam prouocarent in cunctis operibus manuum ſuarum: idcirco ſtillabit
F furor meus ſuper locum iſtum, & non extinguetur. Ad regem autem Iuda, qui miſit vos pro
domino deprecando, ſic loquimini, Hæc dicit dominus deus Iſrael, Quoniam audiſti verba
voluminis, atque emollitum eſt cor tuum: & humiliatus es in cõſpectu dei ſuper his quæ di-
cta ſunt contra locum hunc, & habitatores Ieruſalem, reueritúſque faciẽ meam, ſcidiſti ve-
ſtimenta tua, & fleuiſti coram me: ego quoque exaudiui te, dicit dominus. Iam enim colligã
te ad patres tuos, & inferẽris in ſepulchrum tuum in pace: nec videbunt oculi tui omne ma-
lum quod ego inducturus ſum ſuper locum iſtum, & ſuper habitatores eius. Retulerunt
itaque regi cuncta quæ dixerat. At ille conuocatis vniuerſis maioribus natu Iuda, & Ieruſa-
G lem, aſcendit in domum domini, vnáque omnes viri Iuda & habitatores Ieruſalem, ſacerdo
tes & Leuitæ, & cunctus populus à minimo vſque ad maximum. Quibus audientibus in do-
mo domini, legit rex omnia verba voluminis. Et ſtans in tribunali ſuo, percuſſit fœdus corã
domino, vt ambularet poſt eum, & cuſtodiret præcepta, & teſtimonia, & iuſtificationes eius
in toto corde ſuo, & in tota anima ſua, faceretque quæ ſcripta ſunt in volumine illo quod le-
gerat. Adiurauit quoque ſuper hoc omnes qui reperti fuerant in Ieruſalem & Beniamin: &
fecerunt habitatores Ieruſalem iuxta pactum domini dei patrum ſuorum. Abſtulit ergo Io-
ſias cunctas abominationes de vniuerſis regionibus filiorum Iſrael: & fecit omnes qui reſi-
dui erant in Iſrael, ſeruire domino deo ſuo. Cunctis diebus vitæ eius non receſſerũt à domi-
no deo patrum ſuorum.

CAP. XXXV.

A FEcit autem Ioſias in Ieruſalẽ phaſe domino, quod immolatũ eſt quartadecima die mẽ-
ſis primi. Et conſtituit ſacerdotes in officiis ſuis: hortatúſque eſt eos vt miniſtrarent in
domo domini. Leuitis quoque, ad quorum eruditionem omnis Iſrael ſanctificabatur do-
mino, locutus eſt, Ponite arcam in ſanctuario templi quod ædificauit Salomon filius Da-
uid, rex Iſrael: nequaquam enim eam vltra portabitis: nũc ergo miniſtrate domino deo ve-
ſtro, & populo eius Iſrael. Et præparate vos per domos & cognationes veſtras in diuiſionibus
ſingulorũ, ſicut præcepit Dauid rex Iſrael, & deſcripſit Salomon filius eius. Et miniſtrate in
ſanctuario eius per familias turmáſq; Leuiticas, & ſanctificati immolate phaſe: fratres etiam
veſtros, vt poſſint iuxta verba quæ locutus eſt dominus in manu Moyſi facere, præparate.
Dedit præterea Ioſias omni populo qui ibi fuerat inuẽtus in ſolennitate phaſe, agnos & hœ-
dos de gregibus, & reliqui pecoris triginta millia, boum quoque tria millia. hæc de regis vni-
uerſa ſubſtantia. Duces quoque eius ſponte quod vouerant, obtulerũt, tam populo, quàm ſa-
B cerdotibus & Leuitis. Porrò Helcias & Zacharias & Iahiel principes domus domini dederũt
ſacerdotibus ad faciendum phaſe pecora commixtim duo millia ſexcẽta, & boues trecẽtos.

Margin notes:

eos vero] baiulos & ſolicitatores, &

ille] Saphan

Deuteronomiũ reperiſt in templo. Saphan affert ipſum ad regem.

Rex audito Deuteronomio, magno terrore cõcuſſus, conſulit deũ per prophetam.

Oldę prophetidis reſponſio.

Fletus regis.

Ioſias legit Deuteronomium coram omni populo. 4. reg. 23. a.

Percutit fœdus corã domino.

ad quorũ eruditionẽ omnis Iſrael ſanctificabatur] vel, docẽtibus vniuerſum Iſraelẽ, qui ſanctificati erant.

Ioſias celebrat Phaſe. 4. reg. 23. e. 3. eſdr. 1. a.

præcepit] ſcripſit

commixtim

Chonenias autem,& Semeias,etiam & Nathanael fratres eius: necnon Haſabias,& Iehiel,&
Iozabad principes Leuitarum, dederunt cæteris Leuitis ad celebrãdum phaſe quinque mil-
lia pecorum,& boues quingentos.Præparatúmque eſt miniſterium, & ſteterũt ſacerdotes in
officio ſuo: Leuitæ quoque in turmis iuxta regis imperium. Et immolatum eſt phaſe:aſperſe-
rúntque ſacerdotes manu ſua ſanguinem: & Leuitæ detraxerũt pelles holocauſtorum. Et ſe-
parauerunt ea vt darent per domos & familias ſingulorum,& offerrentur domino,ſicut ſcri-
ptum eſt in libro Moyſi.de bobus quoque fecerũt ſimiliter. Et aſſauerũt phaſe ſuper ignem,
iuxta quod in lege præceptum eſt: pacificas verò hoſtias coxerunt in lebetibus,& cacabis, &
ollis: & feſtinatò diſtribuerunt vniuerſæ plebi. Sibi autem, & ſacerdotibus poſtea paraue-
runt. nam in oblatione holocauſtorũ & adipum, vſque ad noctem ſacerdotes fuerunt occu- C
pati:vnde Leuitæ ſibi,& ſacerdotibus filiis Aaron parauerũt nouiſſimis. Porrò cantores filii
Aſaph ſtabãt in ordine ſuo,iuxta præceptũ Dauid, & Aſaph, & Heman,& Idithun prophe-
tæ regis Dauid:ianitores verò per portas ſingulas obſeruabãt,ita vt nec puncto quidẽ diſce-
derent à miniſterio:quam ob rem & fratres eorum Leuitæ parauerũt eis cibos. Omnis igitur
cultura domini rite completa eſt in die illa, vt facerent phaſe, & offerrent holocauſta ſuper
altare domini,iuxta præceptum regis Ioſiæ.Fecerúntq; filii Iſrael qui reperti fuerãt ibi,pha-
ſe in tempore illo,& ſolennitatem azymorũ ſeptẽ diebus. Non fuit phaſe ſimile huic in Iſ-
rael, à diebus Samuelis prophetæ: ſed nec quiſquã de cunctis regibus Iſrael fecit phaſe ſicut
Ioſias ſacerdotibus,& Leuitis,& omni Iudæ, & Iſrael qui repertus fuerat, & habitantibus in
Ieruſalem. Octauodecimo anno regni Ioſiæ,hoc phaſe celebratum eſt. Poſtquam inſtau-

Ioſias nolẽs acquieſcere Nechao regi verba dei loquenti, vulneratus interit. 4.reg.23.f.

rauerat Ioſias templum,aſcendit Nechao rex AEgypti ad pugnandum in Charcamis iuxta
Euphráten:& proceſſit in occurſum eius Ioſias. At ille miſſis ad eum nuntiis,ait,Quid mihi D
& tibi eſt rex Iuda? non aduerſum te hodie venio,ſed contra aliam pugno domum,ad quam
me deus feſtinatò ire præcepit:deſine aduerſum deum facere,qui mecũ eſt,ne interficiat te.
Noluit Ioſias reuerti,ſed præparauit contra eum bellum: nec acquieuit ſermonibus Nechao

Zach.12.d.

ex ore dei:verum perrexit,vt dimicaret in campo Mageddo.Ibíque vulneratus à ſagittariis,
dixit pueris ſuis,Educite me de prælio,quia oppidò vulneratus ſum.Qui tranſtulerunt eum
de curru in alterum currum,qui ſequebatur eum more regio:& aſportauerunt eum in Ieru-
ſalem,mortuúſque eſt: & ſepultus in mauſoleo patrum ſuorum: & vniuerſus Iuda & Ieruſa-

Popul⁹ luget Ioſiam.

lem luxerunt eum,Ieremias maxime:cuius omnes cantores atque cantatrices vſque in præ-
ſentem diem lamentationes ſuper Ioſiam replicant,& quaſi lex obtinuit in Iſrael: Ecce ſcri-
ptum fertur in lamentationibus. Reliqua autem ſermonum Ioſiæ & miſericordiarum eius,
quæ lege præcepta ſunt domini, opera quoq; illius prima & nouiſſima, ſcripta ſunt in libro
regum Iuda & Iſrael.

CAP. XXXVI.

Succedit Ioachaz,qui ducitur in AEgyptũ.4.reg.23.f. Dimouetur ẽ regno. Conſtituitur Eliacim qui & Ioacim. matth.1.b.

A
TVlit ergo populus terræ Ioachaz filiũ Ioſiæ:& conſtituit regem pro patre ſuo in Ieru-
ſalem. Vigintitrium annorum erat Ioachaz cum regnare cœpiſſet: & tribus menſibus
regnauit in Ieruſalem. Amouit autem eum rex AEgypti cum veniſſet in Ieruſalem,& con-
demnauit terram centum talentis argenti,& talento auri. Conſtituítque pro eo regem,
Eliacim fratrem eius,ſuper Iudã & Ieruſalem:& vertit nomen eius Ioacim.ipſum verò Ioa-
chaz tulit ſecum,& abduxit in AEgyptum. Vigintiquinque annorum erat Ioacim cum re-
gnare cœpiſſet,& vndecim annis regnauit in Ieruſalem:fecítque malum coram domino deo

Abducitur in Babylonem.

ſuo. Contra hunc aſcendit Nabuchodonoſor rex Chaldæorum: & vinctum catenis duxit in B
Babylonem. Ad quam & vaſa domini tranſtulit, & poſuit ea in templo ſuo. Reliqua autem
verborum Ioacim,& abominationum eius,quas operatus eſt,& quæ inuentæ ſunt in eo,cõ-

Ioachin fili⁹ eius ſubſtituitur.

tinentur in libro regum Iuda & Iſrael. Regnauit autem Ioachin filius eius pro eo. Octo
annorũ erat Ioachin cum regnare cœpiſſet: & tribus menſibus,ac decem diebus regnauit in

Ioachin abducto in Babylonẽ ſurrogatur Sedechias.4.reg.24.d ier.37.a.

Ieruſalẽ: fecítque malum in conſpectu domini.Cúmque anni circulus volueretur,miſit Na-
buchodonoſor rex nuntios, qui & adduxerunt eum in Babylonem, aſportatis ſimul pretio-
ſiſſimis vaſis domus domini. Regem verò conſtituit Sedeciã patruum eius ſuper Iudam
& Ieruſalẽ. Viginti & vnius anni erat Sedecias, cum regnare cœpiſſet: & vndecim annis re- C

Iere.38.a.

gnauit in Ieruſalem. Fecítque malum in oculis domini dei ſui:nec erubuit faciem Ieremiæ
prophetæ loquentis ad ſe ex ore domini. A rege quoque Nabuchodonoſor receſſit,qui adiu-
rauerat eum per deũ:& indurauit ceruicem ſuam & cor vt non reuerteretur ad dominũ deũ

Iſrael. Sed & vniuerſi principes ſacerdotum & populus præuaricati ſunt inique iuxta vniuerſas abominationes gentium: & polluerunt domum domini, quam ſanctificauerat ſibi in Ieruſalem. Mittebat autem dominus deus patrum ſuorum ad illos per manum nuntiorũ ſuorum, de nocte conſurgens, & quotidie cõmonens: eo quòd parceret populo & habitaculo ſuo. At illi ſubſannabant nuntios dei, & paruipendebant ſermones eius, illudebántque prophetis: donec aſcenderet furor domini in populum eius, & eſſet nulla curatio. Adduxit enim ſuper eos regem Chaldæorum, & interfecit iuuenes eorum gladio in domo ſanctuarii ſui: non eſt miſertus adoleſcentis, & virginis, & ſenis, nec decrepiti quidem: ſed omnes tradidit in
D manibus eius. Vniuerſaq; vaſa domus domini tam maiora, quàm minora, & theſauros templi, & regis & principum tranſtulit in Babylonem. Incenderunt hoſtes domum dei, deſtruxerúntque murum Ieruſalem: vniuerſas turres combuſſerunt, & quicquid pretioſum fuerat, demoliti ſunt. Si quis euaſerat gladium, ductus in Babylonem ſeruiuit regi & filiis eius, donec imperaret rex Perſarũ. Vt compleretur ſermo domini ex ore Ieremiæ: & celebraret terra ſabbatha ſua: cunctis enim diebus deſolationis egit ſabbathum, vſque dum complerentur ſeptuaginta anni. Anno autem primo Cyri regis Perſarum, ad explendum ſermonẽ domini, quem locutus fuerat per os Ieremiæ, ſuſcitauit dominus ſpiritum Cyri regis Perſarum: qui iuſſit prædicari in vniuerſo regno ſuo, etiam per ſcripturam, dicens, Hæc dicit Cyrus rex Perſarum, Omnia regna terræ dedit mihi dominus deus cæli: & ipſe præcepit mihi vt ædificarem ei domũ in Ieruſalem, quæ eſt in Iudæa: quis ex vobis eſt in omni populo eius? ſit dominus deus ſuus cum eo, & aſcendat.

quotidie commonens:] mittẽdo:

& celebraret] donec perficeret

Deũ ſolicite monentem per nuntios, contẽnit populus.

Ieruſalẽ & tẽplũ deſtruuntur, & popul⁹ ducit̃ in Babylonem.

Cyrus remittit populũ in Ieruſalem. Iere. 25. c. & 29. c. 1. eſdr. 1. a

Oratio Manaſſes regis Iuda, cũ captus teneretur in Babylone.

QVAE NEQVE IN HEBRAEO, neque in Græco habetur.

DOMINE DEVS omnipotens patrum noſtrorum Abraham, Iſaac, & Iacob, & ſemini eorum iuſto, qui feciſti cælum & terram cum omni ornatu eorum, qui ſignaſti mare verbo præcepti tui, qui cõcluſiſti abyſſum, & ſignaſti terribili & laudabili nomini tuo quod omnes pauent & tremunt à vultu virtutis tuæ: & inſuſtẽtabilis ira ſuper peccatores cõminationis tuæ, immenſa verò & inueſtigabilis miſericordia promiſſionis tuæ: quoniã tu es dominus deus altiſſimus ſuper omnem terram, longanimis, & multum miſericors, & pœnitens ſuper malitiam hominum. Tu autem domine ſecundum bonitatẽ tuã promiſiſti pœnitentiam remiſſionis peccatorum, & tu deus iuſtorum non poſuiſti pœnitẽtiam iuſtis, Abraham, Iſaac, & Iacob, his qui tibi non peccauerunt: quoniam peccaui ſuper numerum arenæ maris, multiplicatæ ſunt iniquitates meæ, incuruatus ſum multo vinculo ferri, & non eſt reſpiratio mihi, quia excitaui iracundiam tuam, & malum coram te feci, ſtatuẽs abominationes, & multiplicãs offenſiones. Et nunc flecto genua cordis mei, precans à te bonitatem domine. Peccaui domine, peccaui, & iniquitatẽ meam agnoſco. Peto rogans te domine, remitte mihi, remitte mihi: ne ſimul perdas me cum iniquitatibus meis, neque in æternum reſerues mala mihi, quia indignum ſaluabis me ſecundum magnam miſericordiam tuam, & laudabo te ſemper omnibus diebus vitæ meæ: quoniam te laudat omnis virtus cælorum, & tibi eſt gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

B. Hieronymus ad Domnionem & ROGATIANVM, IN ESDRAM ET NEHEMIAM PRAEFATIO.

VTRVM difficilius ſit, facere quod poſcitis, an negare, necdum ſtatui. Nam neque vobis aliquid imperantibus abnuere, ſententiæ eſt: & magnitudo oneris impoſiti ita ceruices premit, vt antè ſub faſce ruendum ſit, quàm leuandum. Accedunt ad hoc inuidorum ſtudia, qui omne quod ſcribimus reprehendendũ putant. Et interdum contra ſe conſcientia repugnante, publice lacerant quæ occulte legunt, intantum vt clamare compellar, & dicere, Domine, libera animã meam à labiis iniquis, & à lingua doloſa. Tertius annus eſt quòd ſemper ſcribitis atque reſcribitis vt Eſdræ librum, & Eſther vobis de Hebræo transferam: quaſi non habeatis Græca & Latina volumina: aut quicquid illud eſt quod à nobis vertitur, nõ ſtatim ab omnibus conſpuendũ ſit. Fruſtra autem (vt ait quidam) niti, neque aliud fatigando niſi odium quærere, extremæ dementiæ eſt. Itaque obſecro vos mi Domnion & Rogatiane chariſſimi, vt priuata lectione contenti, librũ non efferatis in publicum, nec faſtidioſis cibos ingeratis: vitetíſque eorum ſupercilium qui iudicare tantum de aliis, & ipſi facere nihil nouerunt. Si qui autem fratrum ſunt quibus noſtra non diſplicent, his tribuatis exemplar: admonétes vt Hebræa nomina, quorum grandis in hoc volumine copia eſt, diſtincte & per interualla tranſcribant. Nihil enim proderit emendaſſe librum, niſi emendatio, librariorum diligentia conſeruetur. Nec quenquã moueat quòd vnus à nobis liber editus eſt: nec apocryphorum tertii & quarti libri ſomniis delectetur: quia & apud Hebræos Eſdræ Nehemiǽque ſermones in vnum volumen coartantur: & quæ non habentur apud illos, nec de vigintiquatuor ſenibus ſunt, procul abiicienda. Si quis autem ſeptuaginta vobis oppoſuerit interpretes, quorum exemplaria varietas ipſa lacerata & inuerſa demonſtrat: nec poteſt vtique verum aſſeri quod diuerſum eſt: mittite eum ad Euangelia: in quibus multa ponuntur quaſi de veteri teſtamento, quæ apud ſeptuaginta interpretes non habẽtur. velut illud, Quoniam Nazaræus vocabitur: &, Ex AEgypto vocaui filiũ meũ: &, Videbunt in quẽ cõpunxerunt: multáque alia, quæ latiori operi reſeruamus: & quærite ab eo vbi ſcripta ſunt. Cúmque proferre non potuerit, vos legite de his exemplaribus quæ nuper à nobis edita, maledicorũ quotidie linguis confodiuntur. Sed vt ad compendium veniam, certe quod illaturus ſum, æquiſſimũ eſt. Edidi aliquid quod non habetur in Græco, aut aliter habetur quàm à me verſum eſt. Quid interpretem laniãt? Interrogent Hebræos: & ipſis authoribus, translationi meæ vel arrogent vel derogent fidem. Porro aliud eſt ſi clauſis (quod dicitur) oculis mihi volunt maledicere, & non imitantur Græcorum ſtudium & beneuolẽtiam, qui poſt ſeptuaginta tranſlatores, iam CHRISTI Euangelio coruſcante, Iudæos & Hebionitas legis veteris interpretes, Aquilam videlicet, & Symmachum, & Theodotionem, & curioſe legunt, & per Origenis laborem in hexaplis, eccleſiis dedicarunt. Quantomagis Latini grati eſſe deberent, quòd exultantẽ cernerent Græciam à ſe aliquid mutuari? Primum enim magnorum ſumptuum eſt & infinitæ difficultatis, exemplaria poſſe habere omnia: deinde etiam qui habuerint, & Hebræi ſermonis ignari ſunt, magis errabunt, ignorãtes quis è multis verius dixerit. Quod etiam ſapientiſſimo cuidam nuper apud Græcos accidit, vt interdum ſcripturæ ſenſum relinquens, vniuſcuiuſlibet interpretis ſequeretur errorẽ. Nos autem qui Hebrææ linguæ ſaltem paruam habemus ſcientiam, & Latinus nobis vtcunque ſermo non deeſt, & de aliis magis poſſumus iudicare, & ea quæ ipſi intelligimus, in noſtra lingua promere. Itaque licet hydra ſibilet, victórque Sinon incẽdia iactet: nunquam meum, iuuante CHRISTO, ſilebit eloquium: etiam præciſa lingua balbutiet. Legant qui volunt: qui nolunt abiiciant. Euentilent apices: literas calumniẽtur. Magis veſtra charitate prouocabor ad ſtudium, quàm illorum detractione & odio deterrebor.

Eſdræ liber primus.

Cyrus à deo inſpiratus remittit populum in Ieruſalem ad ædificandũ templũ. iere. 25. c. & 29. c. 2. par. 36. d. 3. eſdræ. 2. a.

IN ANNO PRIMO Cyri regis Perſarum, vt compleretur verbum domini ex ore Ieremiæ, ſuſcitauit dominus ſpiritũ Cyri regis Perſarum: & traduxit vocem in omni regno ſuo, etiam per ſcripturam dicens, Hæc dixit Cyrus rex Perſarum, Omnia regna terræ dedit mihi dominus deus cæli, & ipſe præcepit mihi vt ædificarem ei domum in Ieruſalẽ, quæ eſt in Iudæa. Quis eſt in vobis de vniuerſo populo eius? Sit deus illius cum ipſo. Aſcendat in Ieruſalẽ quæ eſt in Iudæa, & ædificet domũ domini dei Iſrael, ipſe eſt deus qui eſt in Ieruſalẽ. Et omnes reliqui* in cunctis locis vbi-

A B *Iudæi

cunque habitāt, adiuuent eum viri de loco ſuo, argēto & auro, & ſubſtantia, & pecoribus, ex-
C cepto quod voluntarie offerunt templo dei, quod eſt in Ieruſalem. Et ſurrexerūt princi- Aſcēdunt ad ædificationē tēpli, quorū de corda mouit.
pes patrum de Iuda & Beniamin, & ſacerdotes & Leuitæ, & omnis cuius deus ſuſcitauit ſpiri
tum vt aſcenderet ad ædificādum templum domini, quod erat in Ieruſalē. Vniuerſique qui
erant in circuitu, adiuuerunt manus eorum in vaſis argenteis & aureis, in ſubſtantia & iu-
mentis, in ſupellectili, exceptis his quæ ſponte obtulerant. Rex quoque Cyrus protulit vaſa Reddit Cyr⁹ vaſa templi quæ abſtulerat Nabuchodonoſor.
templi domini, quæ tulerat Nabuchodonoſor de Ieruſalem, & poſuerat ea in templo dei ſui.
D Protulit autem ea Cyrus rex Perſarum per manum Mithridathis filii Gazabar, & annume-
rauit ea Saſſabaſar principi Iudæ. Et hic eſt numerus eorum, Phialæ aureæ triginta, phialæ
argēteæ mille, cultri vigintinouē, ſcyphi aurei triginta, ſcyphi argētei ſecūdi quadringēti de-
cem: vaſa alia mille. Omnia vaſa aurea & argētea, quinq; millia quadringēta: vniuerſa tulit
Saſſabaſar cum his qui aſcēdebāt de trāſmigratione Babylonis in Ieruſalem. CAP. II.

¶exceptoꝫ cum eo

¶filii Gazabar, ꝫ theſaurarii,

¶Phialæ aureæ ꝫ vꝫ, Polubra aurea

A HI ſunt autem prouinciæ filii, qui aſcenderunt de captiuitate quam tranſtulerat Nabu- Numerus reuertentium è captiuitate. 2. eſd. 7. b. 3. eſd 5. a.
chodonoſor rex Babylonis in Babylonem, & reuerſi ſunt in Ieruſalem & Iudæā vnuſ-
quiſque in ciuitatem ſuam. Qui venerunt cum Zorobabel, Ieſua, Nehemia, Saraia, Rahelaia,
Mardochai, Belſan, Meſphar, Beguai, Rehum, Baana. Numerus virorum populi Iſrael: Fi-
lii Pharos duo millia centum ſeptuagintaduo. Filii Sephatia, trecenti ſeptuagintaduo. Filii
Area, ſeptingēti ſeptuagintaquinq;. Filii Phahath-moab, filiorū Ioſue Ioab duo millia octin-
genti duodecim. Filii AElam, mille ducēti quinquagintaquatuor. Filii Zethua, nongēti qua-
dragintaquinq;. Filii Zacchai, ſeptingenti ſexaginta. Filii Bani, ſexcenti quadragintaduo. Filii
Bebai, ſexcēti vigintitres. Filii Azgad, mille ducēti vigintiduo. Filii Adonicā, ſexcenti ſexa-
gintaſex. Filii Beguai, duo millia quinquagintaſex. Filii Adin, quadringēti quinquagintaqua
tuor. Filii Ater, qui erant ex Ezechia, nonagintaocto. Filii Beſai, trecenti vigintitres. Filii Io-
B ra, centum duodecim. Filii Haſum, ducenti vigintitres. Filii Gebbar, nonagintaquinque. Filii
Beth-lehem, centum vigintitres. Viri Netupha, quinquagintaſex. Viri Anathoth, centum vi
gintiocto. Filii Azmaueth, quadragintaduo. Filii Cariath-iarim, Cephira, & Beroth, ſeptingē-
ti quadragintatres. Filii Rama & Gabaa, ſexcēti vigintivnus. Viri Machmas, centum viginti-
duo. Viri Bethel & Hai, ducēti vigintitres. Filii Nebo, quinquagintaduo. Filii Megbis, centū
quinquagintaſex. Filii AElam alterius, mille ducenti quinquagintaquatuor. Filii Harim, tre
centi viginti. Filii Lod-hadid & Ono, ſeptingenti vigintiquinque. Filii Iericho, trecenti qua-
dragintaquinque. Filii Senaa, tria millia ſexcenti triginta. Sacerdotes: Filii Iadaia in do- Sacerdotes.
mo Ieſue, nongēti ſeptuaginta tres. Filii Emmer, mille quinquaginta duo. Filii Pheſhur, mil
le ducenti quadragintaſeptem. Filii Harim, mille decem & ſeptem. Leuitæ: Filii Ieſue & Leuitæ.
Cedmiel filiorum Odouiæ ſeptuagintaquatuor. Cantores: Filii Aſaph, centū vigintiocto. Cantores.
C Filii Ianitorum: filii Sellum, filii Ater, filii Telmon, filii Accub, filii Hatita, filii Sobai: Ianitores.
vniuerſi centum trigintanouem. Nathinæi: filii Siha, filii Haſupha, filii Tabbaoth, filii Nathinæi.
Ceros, filii Siaa, filii Phadon, filii Lebana, filii Hagaba, filii Accub, filii Hagab, filii Semlai,
filii Hanan, filii Gaddel, filii Gaher, filii Raaia, filii Raſin, filii Necoda, filii Gazam, filii Aza,
filii Phaſea, filii Beſee, filii Aſena, filii Munim, filii Nephuſim, filii Bacbuc, filii Hacupha, fi-
lii Harhur, filii Beſluth, filii Mahida, filii Harſa, filii Bercos, filii Siſara, filii Thema, filii Na-
ſia, filii Hatipha, filii ſeruorum Salomonis, filii Sotai, filii Sophereth, filii Pharuda, filii Iala,
filii Dercon, filii Geddel, filii Saphatia, filii Hatil, filii Phochereth, qui erant de Aſebaim fi-
lii Ami. omnes nathinæi, & filii ſeruorum Salomonis, trecēti nonagintaduo. Et hi qui aſcē-
derunt de Thel-mela, Thel-harſa, Cherub, & Adon, & Emer: & non potuerunt indicare Genealogiæ.
domum patrum ſuorum & ſemen ſuum, vtrum ex Iſrael eſſent. Filii Dalaia, filii Tobia, fi-
lii Necoda, ſexcenti quinquagintaduo. Et de filiis ſacerdotum: Filii Hobia, filii Accos, filii
D Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis vxorem, & vocatus eſt nomine eorum.
hi quæſierunt ſcripturam genealogiæ ſuæ, & non inuenerunt, & eiecti ſunt de ſacerdotio.
Et dixit Atherſatha eis vt non comederent de ſanctoſanctorum, donec ſurgeret ſacerdos do-
ctus atque perfectus. Omnis multitudo quaſi vir vnus quadragintaduo millia trecenti ſexa-
ginta: exceptis ſeruis eorum & ancillis, qui erant ſeptem millia trecenti trigintaſeptem: &
in ipſis cantores atque cantatrices ducēti. Equi eorum ſeptingenti trigintaſex. muli eorum,
ducenti quadragintaquinque. cameli eorum, quadringenti trigintaquinque. aſini eorum, ſex

¶doctus atque perfectus.ꝫ in Vrim & thummim. (vide exod. 28. e.)

millia ſeptingenti viginti. Et de principibus patrum cum ingrederentur templum domini
quod eſt in Ieruſalem, ſponte obtulerunt in domum dei ad extruendam eam in loco ſuo.
Secundum vires ſuas dederunt impenſas operis, auri ſolidos ſexaginta millia & mille, argē-
ti mnas quinque millia, & veſtes ſacerdotales centum. Habitauerunt ergo ſacerdotes, & Le-
uitæ, & de populo, & cantores, & ianitores, & nathinæi in vrbibus ſuis, vniuerſiſque Iſrael in
ciuitatibus ſuis.

¶ſolidos

CAP. III.

Ioſue & Zorobabel ædificant altare. 3. eſd. 5. e.

IAnque venerat menſis ſeptimus, & erant filii Iſrael in ciuitatibus ſuis: congregatus eſt A
ergo populus quaſi vir vnus in Ieruſalem. Et ſurrexit Ioſue filius Ioſedec, & fratres eius
ſacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel, & fratres eius: & ædificauerũt altare dei Iſrael, vt of-
ferrent in eo holocauſtomata, ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſi viri dei. Collocauerunt autē
altare dei ſuper baſes ſuas, deterrentibus eos per circuitum populis terrarũ: & obtulerunt ſu-
per illud holocauſtum domino mane & veſpere. Fecerúntque ſolennitatem tabernaculorũ,
ſicut ſcriptum eſt: & holocauſtum diebus ſingulis per ordinem ſecundũ præceptũ, opus diei B
in die ſuo. Et poſt hæc holocauſtum iuge, tam in Calendis, quàm in vniuerſis ſolennitatibus
domini quæ erant conſecratæ, & in omnibus in quibus vltro offerebatur munus domino.

Celebrat̃ ſolēnitas tabernaculorum.

¶ſuper baſes ... in locum ...

¶per ordinem ... præceptũ ... in die ſuo ... ro, ſecundũ ... dinem per ... dies.

Inſtauratur templum.

A primo die menſis ſeptimi cœperunt offerre holocauſtum domino: porrò templum dei
nondum fundatum erat. Dederunt autem pecunias latomis, & cæmentariis: cibum quoque,
& potum, & oleum Sidoniis, Tyriiſque, vt deferrent ligna cedrina de Libano ad mare Iop-
pen, iuxta quod præceperat Cyrus rex Perſarum eis. Anno autem ſecundo aduentus eorũ ad
templum dei in Ieruſalem menſe ſecundo cœperũt Zorobabel filius Salathiel, & Ioſúe filius C
Ioſedec, & reliqui de fratribus eorum ſacerdotes, & Leuitæ, & omnes qui venerant de captiui-
tate in Ieruſalem: & conſtituerũt Leuitas à viginti annis, & ſuprà, vt vrgerent opus domini.
Stetítque Ioſue & filii eius & fratres eius, Cedmihel & filii eius, filii Iuda, quaſi vir vnus, vt
inſtarent ſuper eos qui faciebant opus in templo dei: filii Henadad, & filii eorum, & fratres
eorum Leuitæ. Fundato igitur à cæmentariis templo domini, ſteterunt ſacerdotes in ornatu
ſuo cum tubis: & Leuitæ filii Aſaph in cymbalis, vt laudarent deum per manus Dauid regis
Iſrael. Et concinebãt in hymnis, & confeſſione domino, quoniam bonus, quoniam in æternũ D
miſericordia eius ſuper Iſrael. Omnis quoque populus vociferabatur clamore magno in lau-
dando dominũ, eò quòd fundatũ eſſet templũ domini. Plurimi etiã de ſacerdotibus & Leui-
tis & principes patrũ, & ſeniores qui viderãt templũ prius cum fundatũ eſſet, & hoc templũ
in oculis eorũ, flebant voce magna: & multi vociferãtes in lætitia, eleuabãt vocem. Nec po-
terat quiſquam agnoſcere vocem clamoris lætantium, & vocem fletus populi: commixtim
enim populus vociferabatur clamore magno, & vox audiebatur procul.

Laus & gratiarum actio pp̃ri ob fundatũ templũ.

CAP. IIII.

Impedit̃ ædificatio tẽpli. 3. eſd. 5. g.

AVdierunt autem hoſtes Iudæ & Beniamin quia filii captiuitatis ædificarent templum A
domino deo Iſrael. Et accedentes ad Zorobabel, & ad principes patrum, dixerunt eis,
AEdificemus vobiſcum, quia ita vt vos, quærimus deũ veſtrum: ecce nos immolauimus vi-
ctimas à diebus Aſor-haddan regis Aſſur, qui adduxit nos huc. Et dixit eis Zorobabel, & Io-
ſúe, & reliqui principes patrum Iſrael, Non eſt vobis & nobis vt ædificemus domum deo no-
ſtro: ſed noſipſi ſoli ædificabimus domino deo noſtro Iſrael, ſicut præcepit nobis Cyrus rex
Perſarum. Factum eſt igitur vt populus terræ impediret manus populi Iudæ, & turbaret eos
in ædificando. Conduxerunt quoque aduerſus eos conſiliatores, vt deſtruerent cõſilium eo- B
rum omnibus diebus Cyri regis Perſarum, & vſque ad regnum Darii regis Perſarum. In re-
gno autem Aſſueri in principio regni eius, ſcripſerunt accuſationem aduerſus habitatores
Iudæ & Ieruſalem. Et in diebus Artaxerxis ſcripſit Beſelam Mithridates, & Tabeel, & reli-
qui qui erant in conſilio eorum, ad Artaxerxem regem Perſarum. epiſtola autem accuſatio-
nis ſcripta erat Syriace, & legebatur ſermone Syro. Reum Beel-teem, & Samſai ſcriba ſcri-
pſerũt epiſtolã vnã de Ieruſalẽ Artaxerxi regi, huiuſcemodi, REVM BEEL-TEEM,
& Samſai ſcriba, & reliqui conſiliatores eorum, Dinæi, & Apharſathachæi, Terphalæi,
Apharſæi, Erchuæi, Babylonii, Suſanechæi, Dieui, & AElamitæ: & cæteri de gentibus quas C
tranſtulit Aſenaphar magnus & glorioſus: & habitare eas fecit in ciuitatibus Samariæ, &
in reliquis regionibus trans flumen in pace: (Hoc eſt exemplar epiſtolæ, quam miſerunt ad
eum) Artaxerxi regi ſerui tui viri qui ſunt trans fluuium, ſalutem dicunt. Notum ſit regi
quia Iudæi qui aſcenderunt à te ad nos, venerunt in Ieruſalem ciuitatem rebellem & peſ-

3. Eſd. 2. d.

Reum Beelteem & Samſai epiſtola ad regem Artaxerxem.

¶Non eſt ... nobis ... ſed noſtri ...

¶Beſelam ... pace ... ficis)

¶in pace ... neth. ¶ſalutem ... Chenez ...

ſimam, quam ædificant extruentes muros eius, & parietes componentes. Nunc igitur notum ſit regi quia ſi ciuitas illa ædificata fuerit, & muri eius inſtaurati, tributum, & vectigal, & annuos redditus non dabunt, & vſque ad reges hæc noxa perueniet. Nos autem memores ſalis quod in palatio comedimus, & quia læſiones regis videre nefas ducimus: idcirco miſimus & nuntiauimus regi, vt recenſeas in libris hiſtoriarum patrum tuorum, & inuenies ſcriptum in commentariis: & ſcies quoniam vrbs illa, vrbs rebellis eſt, & nocens regibus, & prouinciis, & bella concitantur in ea ex diebus antiquis, quam ob rem & ciuitas ipſa deſtructa eſt. Nuntiamus nos regi quoniā ſi ciuitas illa ædificata fuerit, & muri ipſius inſtaurati, *poſ-
D ſeſſionem trans fluuium nō habebis. Verbum miſit rex ad Reum Beel-teem, & Samſái ſcribam, & ad reliquos qui erant in conſilio eorum habitatores Samariæ, & cæteris trans fluuium, ſalutem dicens & pacem. ACCVSATIONEM quam miſiſtis ad nos, manifeſtè lecta eſt coram me. & à me præceptum eſt: & recenſuerūt, inueneruntque quoniam ciuitas illa à diebus antiquis aduerſum reges rebellat, & ſeditiones & prælia concitantur in ea. Nam & reges fortiſſimi fuerunt in Ieruſalem: qui & dominati ſunt omni regioni quæ trans fluuium eſt. Tributum quoque, & vectigal, & redditus accipiebant. Nunc ergo audite ſentētiam, Prohibeatis viros illos, vt vrbs illa non ædificetur, donec ſi forte à me iuſſum fuerit. Videte ne negligenter hoc impleatis, & paulatim creſcat malum contra reges. Itaque exemplum edicti Artaxerxis regis lectum eſt coram Reum & Samſái ſcriba, & conſiliariis eorum, & abierunt feſtini in Ieruſalē ad Iudæos, & prohibuerūt eos in brachio & robore. Tunc intermiſſum eſt opus domus dei in Ieruſalem, & non fiebat vſque ad annum ſecundū regni Darii regis Perſarum.

¶vſque ad reges hęc noxa pueniet.] tributū regū lædetur.
¶læſiōes] cōtemptū
¶& puinciis, & bella cōcitātur] & defectionem facientes fuerunt
*pro vice illa
¶qui erant in conſilio eorum] ſocios & infra.
¶ſalutē dicēs & pacē,] Selā & Cheeth,
¶ACCVSATIONEM] Epiſtola.
¶ergo audite ſentētiā,] ponite edictū,

CAP. V.

A PRophetauerunt autem Aggæus propheta, & Zacharias filius Addo prophetantes ad Iudæos qui erant in Iuda & Ieruſalem, in nomine dei Iſrael. Tunc ſurrexerunt Zorobabel filius Salathiel, & Ioſue filius Ioſedec: & cœperunt ædificare templū dei in Ieruſalem, & cum eis prophetæ dei adiuuantes eos. In ipſo autē tempore venit ad eos Thathanái qui erat dux trans flumen, & Sthar-buzanái, & conſiliarii eorū: ſicque dixerunt eis, Quis dedit vobis cōſilium vt domum hanc ædificaretis, & muros eius inſtauraretis? Ad quod reſpondimus eis quæ eſſent nomina hominum authorum ædificationis illius. Oculus autem dei eorum factus
B eſt ſuper ſenes Iudæorum, & non potuerunt inhibere eos. Placuítque vt res ad Darium referretur, & tunc ſatiſfacerent aduerſus accuſationem illam. Exemplar epiſtolæ quam miſit Thathanái dux regionis trans flumen, & Sthar-buzanái, & conſiliatores eius Arphaſachæi qui erant trans flumen, ad Darium regem. Sermo quem miſerant ei, ſic ſcriptus erat, DARIO REGI pax omnis. Notū ſit regi iſſe nos ad Iudæā prouinciam, ad domum dei magni, quæ ædificatur lapide impolito, & ligna ponuntur in parietibus: opúſq; illud diligenter extruitur, & creſcit in manibus eorū. Interrogauimus ergo ſenes illos, & ita diximus eis, Quis dedit vobis poteſtatem vt domum hanc ædificaretis, & muros hos inſtauraretis? Sed
C & nomina eorum quæſiuimus ab eis, vt nuntiaremus tibi: ſcripſimúſque nomina eorum virorum qui ſunt principes in eis. Huiuſcemodi autem ſermonem reſponderunt nobis, dicentes, Nos ſumus ſerui dei cæli & terræ, & ædificamus templū quod erat extructū ante hos annos multos: quódq; rex Iſrael magnus ædificauerat & extruxerat. Poſtquā autē ad iracūdiam prouocauerunt patres noſtri deum cæli, tradidit eos in manus Nabuchodonoſor regis Babylonis Chaldæi: domū quoque hanc deſtruxit, & populū eius trāſtulit in Babylonem. Anno autem primo Cyri regis Babylonis, Cyrus rex propoſuit edictū vt domus dei ædificaretur. Nā & vaſa templi dei aurea & argentea, quæ Nabuchodonoſor tulerat de tēplo quod erat in
D Ieruſalē, & aſportauerat ea in templū Babylonis: protulit Cyrus rex de templo Babylonis, & data ſunt Saſſabaſar vocabulo, quem & principem conſtituit, dixítque ei, Hæc vaſa tolle, & vade: & pone ea in tēplo quod eſt in Ieruſalem, & domus dei ædificetur in loco ſuo. Tūc itaque Saſſabaſar ille venit, & poſuit fundamēta templi dei in Ieruſalem, & ex eo tēpore vſque nunc ædificatur, & needū completū eſt. Nunc ergo ſi videtur regi bonū, recenſeat in bibliotheca regis, quæ eſt in Babylone, vtrumnā à Cyro rege iuſſum fuerit vt ædificaretur domus dei in Ieruſalem, & voluntatem regis ſuper hac re mittat ad nos.

Adhortatiōe Aggæi & Zachariæ reædificat templū. 3.eſd.6.a.
Dux Thathanai conat inhibere ædificationē, ſed fruſtra.
Oculus dei.
Epiſtola Thathanái ad Dariū regē: qua eum conſulit ſuper ædificatione templi.

¶conſiliarii] ſocii & infra.
¶cōſiliū] vl, pceptū
¶Placuitque vt], donec
¶ſatiſfacerēt aduerſus accuſationem illam.] reſpōderent p epiſtolam ad hæc.
¶diligenter] feſtinãter
¶bibliotheca] in domo theſaurorum

CAP. VI.

A TVnc Darius rex præcepit: & recēſuerūt in bibliotheca librorū*, qui erāt repoſiti in Babylone, & inuētū eſt in Ecbatanis, quod eſt caſtrū in Medena prouincia, volumen vnū,

Darius Cyri decretū de tēplo extruēdo inueniēs, iubet & ipſe tēplū extrui. 3.eſd. 6.c.

*theſaurorum

taliſque ſcriptus erat in eo commentarius, ANNO PRIMO Cyri regis, Cyrus rex de-
creuit vt domus dei ædificaretur, quæ eſt in Ieruſalem, in loco vbi immolãt hoſtias, & vt po-
nant fundamenta ſupportantia altitudinem cubitorum ſexaginta, & latitudinem cubitorum
ſexaginta, ordines de lapidibus impolitis tres, & ſic ordines de lignis nouis: ſumptus autẽ de
domo regis dabuntur. Sed & vaſa templi dei aurea & argẽtea, quæ Nabuchodonoſor tulerat
de templo Ieruſalem, & attulerat ea in Babylonem, reddantur, & referantur in templum Ie- B
ruſalem in locum ſuum, quæ & poſita ſunt in templo dei. Nunc ergo Thathanái dux regio-
nis quæ eſt trans flumen, Sthar-buzanai, & cõſiliarii veſtri Apharſachæi, qui eſtis trans flu-
men, procul recedite ab illis, & dimittite fieri templũ dei illud à duce Iudæorum & à ſenio-
ribus eorum, & domum dei illam ædificent in loco ſuo. Sed & à me præceptũ eſt quid opor-
teat fieri à preſbyteris Iudæorum illis, vt ædificetur domus dei, ſcilicet vt de arca regis, id
eſt de tributis quæ dãtur de regione trans flumen, ſtudioſe ſumptus dentur viris illis, ne im-
pediatur opus. Quod ſi neceſſe fuerit, & vitulos, & agnos, & hœdos in holocauſtum deo cæli,
frumentum, ſal, vinum, & oleum, ſecundum ritum ſacerdotum qui ſunt in Ieruſalem, detur
eis per ſingulos dies: ne ſit in aliquo querimonia. Et offerant oblationes dei cæli, orẽtq; pro
vita regis, & filiorum eius. A me ergo poſitum eſt decretum, Vt omnis homo qui hanc mu-
tauerit iuſſionem, tollatur lignum de domo ipſius, & erigatur, & cõfigatur in eo, domus au- C
tem eius publicetur. Deus autem qui habitare fecit nomen ſuum ibi, diſſipet omnia regna,
& populum qui extenderit manum ſuam vt repugnet, & diſſipet domũ dei illam quæ eſt in
Ieruſalem. Ego Darius ſtatui decretũ, quod ſtudioſe impleri volo. Igitur Thathanái dux

Templum abſoluitur. 3. Eſd. 7. a.

regionis trans flumen, & Sthar-buzanai, & conſiliarii eius, ſecundum quod præceperat Da-
rius rex, ſic diligenter executi ſunt. Senioresautẽ Iudæorum ædificabant, & proſperabantur
iuxta prophetiam Aggæi prophetæ, & Zachariæ filii Addo: & ædificauerunt & conſtruxerũt
iubente deo Iſrael, & iubente Cyro & Dario, & Artaxerxe regibus Perſarum: & compleue-
runt domũ dei iſtam, vſque ad diem tertium menſis Adar, qui eſt annus ſextus regni Darii

Dedicatur templum.

regis. Fecerunt autẽ filii Iſrael ſacerdotes & Leuitæ, & reliqui filiorum tranſmigrationis
dedicationẽ domus dei in gaudio. Et obtulerũt in dedicatione domus dei, vitulos centũ, arie-
tes ducentos, agnos quadringentos, hircos caprarũ pro peccato totius Iſrael duodecim, iuxta
numerũ tribuũ Iſrael. Et ſtatuerunt ſacerdotes in ordinibus ſuis, & Leuitas in vicibus ſuis ſu- D

Celebratur paſcha.

per opera dei in Ieruſalem, ſicut ſcriptũ eſt in libro Moyſi. Fecerunt autẽ filii Iſrael trãſ-
migrationis paſcha, quartadecima die menſis primi. Purificati enim fuerant ſacerdotes & Le
uitæ quaſi vnus: omnes mũdi ad immolandũ paſcha vniuerſis filiis tranſmigrationis, & fra-
tribus ſuis ſacerdotibus, & ſibi. Et comederũt filii Iſrael qui reuerſi fuerãt de trãſmigratione,
& omnes qui ſe ſeparauerãt à coinquinatione gentiũ terræ ad eos vt quærerent dominũ deũ

Cor Darii cõuerſum à deo in auxilium Iſraelis.

Iſrael. Et fecerunt ſolennitatem azymorum ſeptem diebus in lætitia, quoniam lætificauerat
eos dominus, & conuerterat cor regis Aſſur ad eos, vt adiuuaret manus eorum in opere do-
mus domini dei Iſrael.

CAP. VII.

Eſdras edicto regis Artaxerxis ſumptis comitibus aſcẽdit Ieruſalem. 3. eſd. 8. a.

Poſt hæc autem verba in regno Artaxerxis regis Perſarum, Eſdras filius Saraiæ, filii Aza A
riæ, filii Helciæ, filii Sellum, filii Sadoc, filii Achitob, filii Amariæ, filii Azariæ, filii Ma
raioth, filii Zarahiæ, filii Ozi, filii Bocci, filii Abiſue, filii Phinees, filii Eleazar, filii Aaron ſa
cerdotis ab initio. Ipſe Eſdras aſcẽdit de Babylone, & ipſe ſcriba velox in lege Moyſi, quam
dominus deus dedit Iſrael: & dedit ei rex ſecũdum manum domini dei eius ſuper eum, om-
nem petitionem eius. Et aſcenderunt de filiis Iſrael, & de filiis ſacerdotum, & de filiis Le-
uitarum, & de cantoribus, & de ianitoribus, & de nathinæis in Ieruſalem anno ſeptimo Ar-
taxerxis regis. Et venerunt in Ieruſalem menſe quinto, ipſe eſt annus ſeptimus regis. Quia
in primo die menſis primi cœpit aſcendere de Babylone, & in primo die menſis quinti ve- B

Eſdras doctor legis. Edictũ Artaxerxis.

nit in Ieruſalem, iuxta manum dei ſui bonam ſuper ſe. Eſdras autem parauit cor ſuum, vt
inueſtigaret legẽ domini, & faceret & doceret in Iſrael præceptũ & iudicium. Hoc eſt au-
tem exemplar epiſtolæ edicti, quod dedit rex Artaxerxes Eſdræ ſacerdoti, ſcribæ erudito in
ſermonibus & præceptis domini, & ceremoniis eius in Iſrael. ARTAXERXES rex
regum Eſdræ ſacerdoti, ſcribæ legis dei cæli doctiſſimo, ſalutem. A me decretum eſt, vt cui-
cunque placuerit in regno meo de populo Iſrael, & de ſacerdotibus eius, & de Leuitis ire in
Ieruſalem, tecum vadat. A facie enim regis, & ſeptem conſiliatorum eius miſſus es, vt viſites

Iudæam & Ieruſalem in lege dei tui, quæ eſt in manu tua: vt feras argentum & aurum quod
rex & conſiliatores eius ſponte obtulerunt deo Iſrael, cuius in Ieruſalem tabernaculum eſt.
C Et omne argentum & aurum quodcunque inueneris in vniuerſa prouincia Babylonis,& po-
pulus offerre voluerit, & de ſacerdotibus qui ſponte obtulerint domui dei ſui quæ eſt in Ie-
ruſalem, libere accipe,& ſtudioſe eme de hac pecunia vitulos, arietes, agnos,& ſacrificia & li-
bamina eorum,& offer ea ſuper altare templi dei veſtri quod eſt in Ieruſalem. Sed & ſi quid
tibi & fratribus tuis placuerit de reliquo argento & auro vt faciatis, iuxta volũtatem dei ve-
ſtri facite. Vaſa quoque quæ dantur tibi in miniſterium domus dei tui, trade in cõſpectu dei
tui in Ieruſalem. Sed & cætera quibus opus fuerit in domo dei tui quantumcũque neceſſe eſt
vt expendas, dabis de theſauro,& de fiſco regis,& à me. Ego Artaxerxes rex ſtatui atque de-
creui omnibus cuſtodibus arcæ publicæ, qui ſunt trans flumen, vt quodcunque petierit à vo
bis Eſdras ſacerdos ſcriba legis dei cæli, abſque mora detis, vſque ad argenti talenta centum,
& vſque ad frumenti coros centum,& vſque ad vini batos centũ,& vſque ad batos olei cen-
D tum, ſal verò abſque menſura. Omne quod ad ritum dei cæli pertinet, tribuatur diligẽter in
domo dei cæli: ne forte iraſcatur contra regnum regis,& filiorum eius. Vobis quoque notum
facimus de vniuerſis ſacerdotibus,& Leuitis,& cantoribus,& ianitoribus, nathinæis,& mini-
ſtris domus dei huius, vt vectigal,& tributum,& annonas non habeatis poteſtatem imponẽ-
di ſuper eos. Tu autem Eſdra ſecundum ſapientiam dei tui, quæ eſt in manu tua, conſtitue
iudices & præſides, vt iudicent omni populo qui eſt trans flumen, his videlicet qui nouerunt
legem dei tui, ſed & imperitos docete liberè. Et omnis qui nõ fecerit legem dei tui,& legem
regis diligenter, iudicium erit de eo, ſiue in mortem ſiue in exilium, ſiue in condemnationẽ
ſubſtantiæ eius, vel certe in carcerem. Benedictus dominus deus patrum noſtrorum, qui
dedit hoc in corde regis vt glorificaret domum domini quæ eſt in Ieruſalem,& in me incli-
nauit miſericordiam ſuam coram rege & conſiliatoribus eius, & vniuerſis principibus regis
potentibus:& ego cõfortatus manu domini dei mei quæ erat in me, cõgregaui de Iſrael prin
cipes qui aſcenderent mecum.

iudicium erit cito flat iudicium

Gratias agit deo Eſdras.

CAP. VIII.

A HI ſunt ergo principes familiarum & genealogia eorũ qui aſcenderunt mecum in regno
Artaxerxis regis de Babylone. De filiis Phinees, Gerſom. De filiis Ithamar, Daniel. De
filiis Dauid, Hattus. De filiis Secheniæ,& de filiis Pharos, Zacharias:& cũ eo numerati ſunt
viri centum quinquaginta. De filiis Phahath-moab, Elioenai filius Zarehe:& cum eo ducen
ti viri. De filiis Secheniæ, filius Ezechiel:& cũ eo trecẽti viri. De filiis Adan, Abed filius Io-
nathan:& cum eo quinquaginta viri. De filiis Alam, Iſaias filius Athaliæ:& cum eo ſeptua-
B ginta viri. De filiis Saphatiæ, Zebedia filius Michael:& cum eo octoginta viri. De filiis Io-
ab, Obedia filius Iahiel:& cum eo ducenti decẽ & octo viri. De filiis Selomith, filius Ioſphiæ:
& cum eo centum ſexaginta viri. De filiis Bebai, Zacharias filius Bebai:& cum eo viginti-
octo viri. De filiis Azgad, Iohanan filius Eccetan:& cum eo centum & decem viri. De filiis
Adonicam, qui erãt nouiſſimi,& hæc nomina eorum, Eliphélet,& Iehiel,& Samaias:& cum
eis ſexaginta viri. De filiis Begui, Vthai,& Zachur:& cum eis ſeptuaginta viri. Congregaui
autem eos ad fluuium qui decurrit ad Ahaua, & manſimus ibi tribus diebus: quæſiuique in
C populo,& in ſacerdotibus de filiis Leui,& nõ inueni ibi. Itaque miſi Eliézer,& Ariel,& Se-
meiam, & Elnathan, & Iarib, & alterum Elnathan, & Nathan,& Zachariam,& Moſollam
principes: & Ioiarib, & Elnathan ſapientes. Et miſi eos ad Eddo, qui eſt primus in Chaſ-
phiæ loco:& poſui in ore eorum verba quæ loquerẽtur ad Eddo,& ad fratres eius nathinæos
in loco Chaſphiæ, vt adducerent nobis miniſtros domus dei noſtri. Et adduxerunt nobis per
manum dei noſtri bonam ſuper nos, virum doctiſſimũ de filiis Moholi filii Leui filii Iſrael,
& Sarabiam & filios eius,& fratres eius decem & octo:& Haſabiam, & cum eo Iſaiam de fi-
D liis Merari, fratreſque eius,& filios eius viginti. Et de nathinæis quos dederat Dauid,& prin
cipes ad miniſteria Leuitarũ, nathinæos ducẽtos viginti. omnes hi ſuis nominibus vocabã-
tur. Et prædicaui ibi ieiuniũ iuxta fluuium Ahaua, vt affligeremur coram domino deo
noſtro,& peteremus ab eo viam rectam nobis & filiis noſtris, vniuerſæque ſubſtãtiæ noſtræ.
Erubui enim petere à rege auxilium & equites, qui defenderent nos ab inimico in via. quia
dixeramus regi, Manus dei noſtri eſt ſuper omnes qui quærũt eum in bonitate:& imperium
eius & fortitudo eius & furor ſuper omnes qui derelinquũt eũ. Ieiunauimus autẽ,& rogaui-

Qui cũ Eſdra aſcẽderint Ieroſolymam. 3. eſd. 8. c.

eius leorum

Nathinæi.

Prædicato ieiunio orant à deo viã ſuã dirigi.

& imperium eius

mus deum noſtrum pro hoc:& euenit nobis proſpere. Et ſeparaui de principibus ſacerdotum duodecim, Sarabiam, & Haſabiam, & cum eis de fratribus eorum decem: appendíque eis argentum & aurũ, & vaſa conſecrata domus dei noſtri, quæ obtulerat rex & conſiliatores eius, & principes eius, vniuerſúſque Iſrael eorum qui inuenti fuerant. & appendi in manibus eorũ argenti talenta ſexcenta quinquaginta, & vaſa argentea centum, auri centum talenta: & cratéres aureos viginti, qui habebant ſolidos millenos, & vaſa æris fulgẽtis optimi duo pulchra, vt aurum. Et dixi eis, Vos ſancti domini, & vaſa ſancta, & argentum & aurum quod ſponte oblatum eſt domino deo patrum veſtrorum: vigilate & cuſtodite, donec appendatis coram principibus ſacerdotum, & Leuitarũ, & ducibus familiarum Iſrael in Ieruſalem, in theſaurũ domus domini. Suſceperunt autem ſacerdotes & Leuitæ pondus argenti, & auri, & vaſorum, vt deferrent Ieruſalem in domum dei noſtri. Promouimus ergo à flumine Ahaua duodecimo die menſis primi, vt pergeremus Ieruſalem: & manus dei noſtri fuit ſuper nos, & liberauit nos de manu inimici & inſidiatoris in via. Et venimus Ieruſalem, & manſimus ibi tribus diebus. Die autem quarta appenſum eſt argentum, & aurum, & vaſa in domo dei noſtri per manum Meremoth filii Vriæ ſacerdotis, & cum eo Eleazar filius Phinees, & cum eis Iozabed filius Ioſue, & Noadaia filius Bennoi Leuitæ, iuxta numerum & pondus omnium. Deſcriptúmque eſt omne pondus in tempore illo. Sed & qui venerant de captiuitate filii tranſmigrationis, obtulerunt holocauſtomata deo Iſrael, vitulos duodecim pro omni populo Iſrael, arietes nonagintaſex, agnos ſeptuagintaſeptẽ, hircos pro peccato duodecim. omnia in holocauſtum domino. Dederunt autem edicta regis ſatrapis qui erant de conſpectu regis & ducibus trans flumen, & eleuauerunt populum & domum dei.

[E: euenit nobis proſpere.] placatus eſt nobis.]

[ſolidos millenos] drachmas millenas.]

[Deus dux itineris Eſdræ.]

CAP. IX.

[Dolet Eſdras à deo populũ defeciſſe, & cũ gentibus commiſtum. 3. eſd. 8. e.]

POſtquam autẽ hæc completa ſunt, acceſſerunt ad me principes, dicentes, Non eſt ſeparatus populus Iſrael & ſacerdotes & Leuitæ à populis terrarum, & de abominationibus eorum, Chananæi videlicet, & Hethæi, & Pherezæi, & Iebuſæi, & Ammonitarum, & Moabitarum, & AEgyptiorum, & Amorrhæorum. tulerũt enim de filiabus eorum ſibi, & filiis ſuis, & commiſcuerunt ſemen ſanctum cum populis terrarum. Manus etiam principum & magiſtratuum fuit in tranſgreſſione hac prima. Cúmque audiſſem ſermonem iſtum, ſcidi pallium meum & tunicam, & euelli capillos capitis mei & barbæ, & ſedi mœrens. Conuenerunt autem ad me omnes qui timebant verbum dei Iſrael pro tranſgreſſione eorum qui de captiuitate venerant: & ego ſedebam triſtis, vſque ad ſacrificium veſpertinum. Et in ſacrificio veſpertino ſurrexi de afflictione mea, & ſciſſo pallio & tunica, curuaui genua mea, & expandi manus meas ad dominum deum meum, & dixi, Deus meus confundor & erubeſco leuare faciem meam ad te, quoniam iniquitates noſtræ multiplicatæ ſunt ſuper caput noſtrũ, & delicta noſtra creuerunt vſque ad cælum, à diebus patrum noſtrorũ. Sed & noſipſi peccauimus grauiter vſque ad diem hanc, & in iniquitatibus noſtris traditi ſumus ipſi & reges noſtri & ſacerdotes noſtri in manum regum terrarum, & in gladium, in captiuitatem, & rapinam, & confuſionem vultus, ſicut & die hac. Et nunc quaſi parum & ad momentum facta eſt deprecatio noſtra ad dominum deum noſtrum, vt dimitterentur nobis reliquiæ, & daretur paxillus in loco ſancto eius, & illuminaret oculos noſtros deus noſter: & daret nobis vitam modicam in ſeruitute noſtra, quia ſerui ſumus, & in ſeruitute noſtra non dereliquit nos deus noſter: & inclinauit ſuper nos miſericordiã coram rege Perſarum, vt daret nobis vitam, & ſublimaret domum dei noſtri, & extrueret ſolitudines eius, & daret nobis ſepem in Iuda & Ieruſalem. Et nunc quid dicemus domine deus noſter poſt hæc? quia dereliquimus mandata tua quæ præcepiſti in manu ſeruorum tuorum prophetarum, dicens, Terra ad quam vos ingredimini vt poſſideatis eam, terra immunda eſt iuxta immunditiam populorum, cæterarumque terrarum, abominationibus eorum qui repleuerunt eam ab ore vſque ad os coinquinatione ſua. Nunc ergo filias veſtras ne detis filiis eorum, & filias eorum ne accipiatis filiis veſtris: & non quæratis pacem eorum, & proſperitatem eorum vſque in æternum, vt cõfortemini, & comedatis quæ bona ſunt terræ, & hæredes habeatis filios veſtros vſque in ſeculum. Et poſt omnia quæ venerunt ſuper nos in operibus noſtris peſſimis, & in delicto noſtro magno, quia tu deus noſter liberaſti nos de iniquitate noſtra, & dediſti nobis ſalutem ſicut eſt hodie, vt non conuerteremur, & irrita faceremus mandata tua, neque matrimonia iungeremus cum populis abominationum iſtarũ: Nunquid iratus es nobis vſque ad conſumptio-

[Oratio Eſdræ cõfitẽtis peccata ſua & populi.]

[paxillus ...]

[Deut. 7. a.]

nem,ne dimitteres nobis reliquias ad ſalutem? Domine deus Iſrael iuſtus es tu:quoniam de-
relicti ſumus,qui ſaluaremur ſicut die hac.Ecce coram te ſumus in delicto noſtro. non enim
ſtari poteſt coram te ſuper hoc.

CAP. X.

¶& implorāte deū,] ita vt feſſus eſſet,

A SIc ergo orante Eſdra,& implorante deum,& flente,& iacente ante templū dei,collectus
eſt ad eum de Iſrael cœtus grandis nimis virorū & mulierum & puerorum:& fleuit po-
pulus fletu multo. Et reſpondit Sechenias filius Iahiel de filiis AElam, & dixit Eſdræ, Nos
præuaricati ſumus in deum noſtrum,& duximus vxores alienigenas de populis terræ:& nūc
ſi eſt pœnitentia in Iſrael ſuper hoc, percutiamus fœdus cum domino deo noſtro, vt proii-
ciamus vniuerſas vxores,& eos qui de his nati ſunt,iuxta voluntatem domini,& eorum qui
timent præceptum domini dei noſtri:ſecundum legem fiat.Surge, tuum eſt diſcernere,noſ-
que erimus tecum:confortare,& fac.Surrexit ergo Eſdras,& adiurauit principes ſacerdotum
& Leuitarum, & omnem Iſrael, vt facerent ſecundū verbum hoc:& iurauerunt. Et ſurrexit 3.Eſd.9.a
Eſdras ante domum dei,& abiit ad cubiculum Iohanan filii Eliaſib, & ingreſſus eſt illuc:pa
nem non comedit, & aquam non bibit: lugebat enim tranſgreſſionem eorum qui vene-
rant de captiuitate. Et miſſa eſt vox in Iuda & Ieruſalem omnibus filiis tranſmigratio-
B nis vt congregarentur in Ieruſalem,Et omnis qui non venerit in tribus diebus iuxta conſi-
lium principum & ſeniorum, auferetur vniuerſa ſubſtantia eius, & ipſe abiicietur de cœ-
tu tranſmigrationis.Conuenerunt igitur omnes viri Iuda & Beniamin in Ieruſalem tribus
diebus, ipſe eſt menſis nonus,viceſima die menſis: & ſedit omnis populus in platea domus
dei, trementes pro peccato & pluuiis. Et ſurrexit Eſdras ſacerdos,& dixit ad eos, Vos tranſ-
greſſi eſtis,& duxiſtis vxores alienigenas,vt adderetis ſuper delictum Iſrael.Et nunc date cō- Cōfeſſio deo.
feſſionem domino deo patrum veſtrorū,& facite placitum eius: & ſeparamini à populis ter-
ræ,& ab vxoribus alienigenis.Et reſpondit vniuerſa multitudo,dixítque voce magna,Iuxta
verbū tuū ad nos,ſic fiat. Verūtamen quia populus multus eſt,& tempus pluuiæ,& nō ſuſti-
nemus ſtare foris,& opus nō eſt diei vnius vel duorū(vehemēter quippe peccauimus in ſer-
mone iſto) conſtituantur principes in vniuerſa multitudine: & omnes in ciuitatibus noſtris
qui duxerunt vxores alienigenas,veniāt in temporibus ſtatutis,& cum his ſeniores per ciui-
tatem & ciuitatem,& iudices eius, donec auertatur ira dei noſtri à nobis ſuper peccato hoc.
C Igitur Ionathan filius Azahel,& Iaazia filius Thecuæ ſteterūt ſuper hoc, & Meſollam & Se-
bethai Leuites adiuuerunt eos: fecerúntque ſic filii tranſmigrationis. Et abierunt Eſdras ſa-
cerdos,& viri principes familiarū in domos patrum ſuorū,& omnes per nomina ſua: & ſe-
derūt in die primo mēſis decimi,vt quærerēt rē. Et cōſummati ſunt omnes viri qui duxerūt
vxores alienigenas,vſq; ad diem primā mēſis primi.Et inuēti ſunt de filiis ſacerdotū,qui du-
xerāt vxores alienigenas.De filiis Ioſue filii Ioſedec,& fratres eius,Maaſia & Eliézer & Iarib
& Godolia.Et dederūt manus ſuas, vt eiicerēt vxores ſuas,& pro delicto ſuo arietē de ouibus
offerrēt.Et de filiis Emmer,Hanani & Zebedia.Et de filiis Harim,Maaſia & Elia & Semeia,
& Iehiel & Ozias.Et de filiis Pheſhur,Elioenai,Maaſia,Iſmahel,Nathanael,Iozabed & Ela-
ſa.Et de filiis Leuitarum, Iozabed & Semei & Celaia,ipſe eſt Calita.Phathaia, Iuda & Elié-
zer.Et de cantoribus,Eliaſib.Et de ianitoribus,Sellum & Telem & Vri.Et ex Iſrael,de filiis
D Pharos, Remeia & Iezia & Melchia & Miamin & Eliézer & Melchia & Banea. Et de filiis
AElam,Mathania,Zacharias & Iehiel & Abdi & Ierimoth & Elia.Et de filiis Zethua,Elioe
nai,Eliaſib,Mathania & Ierimuth & Zabad & Aziza. Et de filiis Bebai, Iohanan, Hanania,
Zabbai,Athalai. Et de filiis Bani, Moſollam & Melluch & Adaia, Iaſub & Saal & Ramoth.
Et de filiis Phahath-moab,Edna & Chalal,Banaias & Maaſias,Mathanias,Beſeleel,Bēnui &
Manaſſe.Et de filiis Herem,Eliézer,Ieſue,Melchias,Semeias,Simeon, Beniamin, Maloch,
Samarias.Et de filiis Haſom,Mathanai,Mathatha,Zabad,Eliphelet, Iermai, Manaſſe, Se-
mei. De filiis Bani, Maaddi, Amram & Vel,Baneas & Badaias, Cheliau,Vania,Marimuth
& Eliaſib,Mathanias,Mathanai,& Iaſi,& Bani & Bēnui,Semei & Salmias & Nathan & Ada-
ias,& Mechnedebai,Siſai,Sarai,Ezrel,& Selemiáu,Semeria,Sellum,Amaria,Ioſeph. De fi-
liis Nebo,Iehiel,Mathathias,Zabad,Zabina,Ieddu,& Ioal,& Banaia. Omnes hi acceperant
vxores alienigenas,& fuerunt ex eis mulieres quæ pepererant filios.

Margin notes:

¶ſi eſt pœnitētia in Iſrael] eſt ſpes Iſraeli

¶voluntatē] cōſiliū

Populū peccati pœnitet, & vxores alienigenas à ſe abiicit.3.eſd.8.g

¶conſummati ſunt oēs viri] perfecerūt opus in omnibꝰ viris(.i.in recēſendis oībus iis qui &c.)

Liber Nehemiæ, qui & Eſdræ ſecundus dicitur.

Nehemias pincerna regis Artaxerxis, ꝓ populo afflicto q̃ de Ieruſalem ſuperat, deũ orat.

VERBA Nehemiæ filii Hecheliæ. Et factum eſt in menſe Caſleu, A
anno viceſimo, & ego eram in Suſis caſtro. Et venit Hanani vnus
de fratribus meis, ipſe, & viri ex Iuda: & interrogaui eos de Iudæis
qui remãſerant, & ſupererant de captiuitate, & Ieruſalem. Et dixe-
runt mihi, Qui remanſerunt, & derelicti ſunt de captiuitate ibi in
prouincia: in afflictione magna ſunt, & in opprobrio: & murus Ie- B
ruſalem diſſipatus eſt, & portæ eius combuſtæ ſunt igni. Cúmque
audiſſem verba huiuſcemodi, ſedi, & fleui, & luxi diebus multis, &
ieiunabam, & orabam ante faciem dei cæli. Et dixi, Quæſo domi-

Ieiunium & oratio. Dani. 9. a Promiſſio cuſtodientibus præcepta.

ne deus cæli fortis, magne atque terribilis, qui cuſtodis pactum, & miſericordiã cum his qui
te diligũt, & cuſtodiunt mandata tua: fiant aures tuæ auſcultãtes, & oculi tui aperti, vt audias C
orationem ſerui tui, quam ego oro coram te hodie, nocte & die pro filiis Iſrael ſeruis tuis: &
confiteor pro peccatis filiorũ Iſrael, quibus peccauerunt tibi: & ego, & domus patris mei pec-
cauimus, vanitate ſeducti ſumus, & nõ cuſtodiuimus mandatũ, & ceremonias, & iudicia quæ
præcepiſti Moyſi famulo tuo. Memento verbi quod mandaſti Moyſi ſeruo tuo, dicens, Cum

Reuertentiũ ad ſe, & peccata agnoſcẽtiũ miſeret deus.

trãſgreſſi fueritis, ego diſperdam vos in populos. Et ſi reuertamini ad me, & cuſtodiatis præ-
cepta mea, & faciatis ea: etiam ſi abducti fueritis ad extrema cæli, inde cõgregabo vos, & re- D
ducam in locum quem elegi vt habitaret nomen meũ ibi. Et ipſi ſerui tui, & populus tuus,
quos redemiſti in fortitudine tua magna, & in manu tua valida. Obſecro domine, ſit auris
tua attendens ad orationem ſerui tui & ad orationem ſeruorum tuorum qui volunt timere
nomen tuum: & dirige ſeruum tuum hodie, & da ei miſericordiam ante virum hunc. ego
enim eram pincerna regis.

CAP. II.

Nehemias ĩpetratis literis à rege Artaxerxe, venit Ieroſolymã.

FActum eſt autẽ in menſe Niſan, anno viceſimo Artaxerxis regis, & vinũ erat ante eum: A
leuaui vinum, & dedi regi: & eram quaſi languidus ante faciem eius. Dixítque mihi rex,
Quare vultus tuus triſtis eſt, cum te ægrotum non videam? Non eſt hoc fruſtra, ſed malũ ne-
ſcio quod in corde tuo eſt. Et timui valde, ac nimis, & dixi regi, Rex in æternum viue: qua-
re non mœreat vultus meus, quia ciuitas domus ſepulchrorum patris mei deſerta eſt, & por-

Oratio.

tæ eius combuſtæ ſunt igni? Et ait mihi rex, Pro qua re poſtulas? Et oraui deum cæli: & dixi
ad regem, Si videtur regi bonum, & ſi placet ſeruus tuus ante faciem tuam, vt mittas me in
Iudæã ad ciuitatẽ ſepulchri patris mei, & ædificabo eam. Dixítq; mihi rex, & regina quæ ſe- B
debat iuxta eum, Vſque ad quod tempus erit iter tuum, & quãdo reuerteris? Et placuit ante
vultũ regis, & miſit me: & cõſtitui ei tempus. Et dixi regi, Si regi videtur bonũ, epiſtolas det
mihi ad duces regionis trans flumen, vt traducãt me, donec veniã in Iudæã: & epiſtolam ad
Aſaph cuſtodẽ ſaltus regis, vt det mihi ligna, vt tegere poſſim portas templi, turres domus, &

Manus dei bona. Nehemias cõſyderat ruinas vrbis.

muros ciuitatis, & domũ quã ingreſſus fuero. Et dedit mihi rex iuxta manũ dei mei bonam
mecũ. Et veni ad duces regionis trans flumen, dedíq; eis epiſtolas regis. Miſerat autẽ rex
mecũ principes militũ, & equites. Et audierũt Sanaballat Horonites, & Tobias ſeruus Am-
manites, & cõtriſtati ſunt afflictione magna, quòd veniſſet homo qui quæreret proſperitatẽ C
filiorũ Iſrael. Et veni Ieruſalẽ, & erã ibi tribus diebus: & ſurrexi nocte ego, & viri pauci me-
cũ, & nõ indicaui cuiquã quid dominus dediſſet in corde meo vt facerẽ in Ieruſalẽ: & iumen-
tũ nõ erat mecũ, niſi animal cui inſidebã. Et egreſſus ſum per portã vallis nocte, & ante fon-
tẽ draconis, & ad portã ſtercoris: & conſyderabã murũ Ieruſalẽ diſſipatũ, & portas eius con-
ſumptas igni. Et tranſiui ad portam fontis, & ad aquæductũ regis, & nõ erat locus iumẽto cui
ſedebam, vt tranſiret. Et aſcẽdi per torrentem nocte, & cõſyderabam murum: & reuerſus ve-
ni ad portã vallis, & redii. Magiſtratus autẽ neſciebant quò abiiſſem, aut quid ego facerẽ: ſed
& Iudæis & ſacerdotibus, & optimatibus, & magiſtratibus, & reliquis qui faciebant opus, vſq; D
ad id loci nihil indicauerã. Et dixi eis, Vos noſtis afflictionẽ in qua ſumus, quia Ieruſalẽ

deſerta eſt,& portæ eius conſumptæ ſunt igni:venite,& ædificemus muros Ieruſalem,& non AEdificant muros Ieruſalem.
ſimus vltra opprobrium. Et indicaui eis manum dei mei quòd eſſet bona mecum, & verba
regis quæ locutus eſſet mihi,& aio, Surgamus,& ædificemus. Et confortatæ ſunt manus corũ
in bono. Audierunt autem Sanaballat Horonites, & Tobias ſeruus Ammanites, & Goſem
Arabs:& ſubſannauerunt nos,& deſpexerunt,dixerúntque,Quæ eſt hæc res quam facitis?nũ-
quid contra regem vos rebellatis? Et reddidi eis ſermonem, dixique ad eos, Deus cæli ipſe
nos iuuat:& nos ſerui eius ſumus,ſurgamus,& ædificemus:vobis autem non eſt pars,& iuſti-
tia,& memoria in Ieruſalem.

¶aio,] dixerunt,
¶iuuat:] proſperare faciet:

CAP. III.

A ET ſurrexit Eliaſib ſacerdos magnus,& fratres eius ſacerdotes:& ædificauerũt portam gre Catalogus eorũ qui muros ædificarunt.
gis:ipſi ſanctificauerunt eam,& ſtatuerunt valuas eius, & vſque ad turrim centum cubi-
torum ſanctificauerunt eam,vſque ad turrim Hananeel.Et iuxta eum ædificauerunt viri Ie-
richo,& iuxta eum ædificauit Zacchur filius Amri.Portam autem piſcium ædificauerunt fi-
lii Aſnaa:ipſi texerunt eam,& ſtatuerunt valuas eius,& ſeras,& vectes. Et iuxta eos ædifica-
uit Marimuth filius Vriæ,filii Accus.Et iuxta eos ædificauit Moſollam filius Barachiæ, filii
Meſezebel:& iuxta eos ædificauit Sadoc filius Baana. Et iuxta eos ædificauerunt Thecueni:
B optimates autem eorum non ſuppoſuerũt colla ſua in opere domini ſui.Et portam veterem
ædificauerunt Ioiada filius Phaſea,& Moſollam filius Beſodia:ipſi texuerunt eam, & ſtatue-
runt valuas eius, & ſeras & vectes. Et iuxta eos ædificauerunt Meltias Gabaonites, & Iadon
Meronathites,viri de Gabaon,& Maſpha:pro duce qui erat in regione transflumen.Et iuxta
eum ædificauit Eziel filius Araia aurifex: & iuxta eum ædificauit Ananias filius pigmenta-
rii:& dimiſerunt Ieruſalem vſque ad murum plateæ latioris.Et iuxta eos ædificauit Raphaia
filius Hur princeps vici Ieruſalem.Et iuxta eos ædificauit Iedaia filius Haromaph contra do
C mum ſuam:& iuxta eum ædificauit Hattus filius Haſeboniæ.Mediam partem vici ædificauit
Melchias filius Herem,& Haſub filius Phahath-moab,& turrim furnorum.Et iuxta eum ædi
ficauit Sellum filius Alohes princeps mediæ partis vici Ieruſalẽ,ipſe & filiæ eius. Et portam
vallis ædificauit Hanun, & habitatores Zanóe : ipſi ædificauerunt eam, & ſtatuerunt valuas
eius,& ſeras,& vectes,& mille cubitos in muro,vſque ad portam ſterquilinii.Et portam ſter-
quilinii ædificauit Melchias filius Rechab,princeps vici Beth-achárem:ipſe ædificauit eam,
& ſtatuit valuas eius, & ſeras & vectes. Et portam fontis ædificauit Sellun filius Chol-hoza,
D princeps pagi Maſpha:ipſe ædificauit eam,& texit, & ſtatuit valuas eius,& ſeras, & vectes,&
muros piſcinæ Silóe in hortum regis , & vſque ad gradus qui deſcendunt de ciuitate Dauid.
Poſt eum ædificauit Nehemias filius Azboc princeps dimidiæ partis vici Beth-ſur,vſque cõ
tra ſepulchrum Dauid,& vſque ad piſcinam quæ grandi opere conſtructa eſt,& vſque ad do-
mum fortium.Poſt eum ædificauerunt Leuitæ,Rehum filius Benni:poſt eum ædificauit Ha-
ſebias princeps dimidiæ partis vici Ceilæ in vico ſuo. Poſt eum ædificauerunt fratres eorum
Bauai filius Henadad,princeps dimidiæ partis Ceilæ.Et ædificauit iuxta eum Azer filius Io-
E ſúe,princeps Maſpha menſuram ſecundam, contra aſcenſum firmiſſimi anguli. Poſt eum in
monte ædificauit Baruch filius Zachái menſuram ſecundam,ab angulo vſque ad portam do-
mus Eliaſib ſacerdotis magni.Poſt eum ædificauit Merimuth filius Vriæ filii Haccus menſu
ram ſecundam,à porta domus Eliaſib,donec extenderetur domus Eliaſib. Et poſt eum ædifi
cauerunt ſacerdotes viri de campeſtribus Iordanis.Poſt eos ædificauit Beniamin & Haſub cõ
tra domum ſuam: & poſt eum ædificauit Azarias filius Maaſiæ filii Ananiæ contra domum
ſuam.Poſt eum ædificauit Bennui filius Henadad menſuram ſecundã, à domo Azariæ vſque
F ad flexuram,& vſque ad angulum. Poſt eum ædificauit Phalel filius Ozi contra flexuram &
turrim quæ eminet de domo regis excelſa,id eſt in atrio carceris:poſt eum Phadaia filius Pha
ros.Nathinæi autem habitabant in Ophel,vſque contra portam aquarum ad orientem,& tur
rim quæ prominebat.Poſt eum ædificauerunt Thecueni menſuram ſecũdam e regione,à tur-
re magna & eminenti vſque ad murum templi.Surſum autem ad portam equorum ædifica-
uerunt ſacerdotes,vnuſquiſque contra domum ſuam.Poſt eos ædificauit Sadoc filius Emmer
G contra domum ſuam.Et poſt eum ædificauit Semaia filius Secheniæ, cuſtos portæ orienta-
lis.Poſt eum ædificauit Hanania filius Selemiæ,& Hanun filius Seleph ſextus menſuram ſe-
cundã:poſt eum ædificauit Moſollam filius Barachiæ,contra gazophylacium ſuum.Poſt eum
ædificauit Melchias filius aurificis , vſque ad domum Nathinæorum, & ſcruta vendentium

¶ſãctificauerũt] vel, inſtaurauerunt
¶centũ cubitorũ ſanctificauerunt] Meah inſtaurauerunt
¶texerunt] vel contignauerunt
¶pigmentarii:] vel, Haracahim (vt ſit nomen proprium.)
¶dimiſerunt] inſtaurauerunt
¶vici] mediæ partis
¶Mediã partẽ vici] Mẽſurã ſecũdã vici
¶vici
¶vici] partis
¶Silóe in] pomarii iuxta
¶partis vici] vel, regionis & infra.
¶firmiſſimi] LXX, armorum
¶in monte] accendiſſe,&
¶extenderetur] perficeretur
¶flexuram,] angulũ, & infra.
¶id eſt] quæ erat
¶templi.] arcis.
¶ſcruta,] vel ſcuta vẽditiũ] negotiatorũ

contra portam iudicialem,& vſque ad cœnaculum anguli. Et inter cœnaculũ anguli in porta gregis ædificauerunt aurifices & negotiatores.

CAP. IIII.

Sanaballat & Tobias murorũ ædificationem prohibent.

FActum eſt autem, cum audiſſet Sanaballat quòd ædificaremus murum, iratus eſt valde: & motus nimis ſubſannauit Iudæos, & dixit coram fratribus ſuis, & frequentia Samaritanorum, Quid Iudæi faciunt imbecilles? num dimittent eos gentes? Num ſacrificabunt, & cõplebunt in vna die? Nunquid ædificare poterunt lapides de aceruis pulueris, qui combuſti ſunt? Sed & Tobias Ammanites proximus eius, ait, AEdificent: ſi aſcẽderit vulpes, tranſiliet murum eorum lapideum.

Oratio Nehemiæ contra inimicos.

Audi deus noſter, quia facti ſumus deſpectui: cõuerte opprobrium ſuper caput eorum, & da eos in deſpectionem in terra captiuitatis. Ne operias iniquitatem eorum, & peccatum eorum coram facie tua non deleatur: quia irriſerunt ædificantes. Itaque ædificauimus murum, & coniunximus totum vſque ad partem dimidiam: & prouocatum eſt cor populi ad operandum. Factum eſt autem, cum audiſſet Sanaballat, & Tobias, & Arabes, & Ammonitæ, & Azotii, quòd obducta eſſet cicatrix muri Ieruſalẽ, & quòd cœpiſſent interrupta concludi: irati ſunt nimis. Et congregati ſunt omnes pariter, vt venirent, & pugnarent contra Ieruſalem, & molirentur inſidias.

Oratio.

Et orauimus deum noſtrum, & poſuimus cuſtodes ſuper murum die ac nocte contra eos. Dixit autem Iudas, Debilitata eſt fortitudo portantis, & humus nimia eſt, & nos non poterimus ædificare murum. Et dixerunt hoſtes noſtri, Neſciant & ignorent, donec veniamus in medium eorum, & interficiamus eos, & ceſſare faciamus opus.

Armati ædificant muros Ieruſalem.

Factum eſt autem venientibus Iudæis qui habitabant iuxta eos, & dicentibus nobis per decem vices ex omnibus locis quibus venerant ad nos, ſtatui in loco poſt murum per circuitum populum in ordinem cum gladiis ſuis, & lanceis, & arcubus. Et perſpexi atque ſurrexi: & aio ad optimates & magiſtratus, & ad reliquam partem vulgi, Nolite timere à facie eorum. Domini magni & terribilis mementote, & pugnate pro fratribus veſtris, filiis veſtris & filiabus veſtris & vxoribus veſtris & domibus veſtris. Factum eſt autem, cum audiſſent inimici noſtri nuntiatum eſſe nobis, diſſipauit deus conſilium eorum. Et reuerſi ſumus omnes ad muros, vnuſquiſque ad opus ſuum. Et factum eſt à die illa, media pars iuuenũ eorum faciebat opus, & media parata erat ad bellum, & lanceæ, & ſcuta, & arcus, & loricæ, & principes poſt eos in omni domo Iuda ædificantium in muro, & portantium onera, & imponentiũ: vna manu ſua faciebat opus, & altera tenebat gladium. AEdificantium enim vnuſquiſque gladio erat accinctus renes. Et ædificabant, & clangebant buccina iuxta me. Et dixi ad optimates, & ad magiſtratus, & ad reliquam partem vulgi, Opus grande eſt & latum, & nos ſeparati ſumus in muro procul alter ab altero: in loco quocunque audieritis clangorem tubæ, illuc concurrite ad nos. Deus noſter pugnabit pro nobis. Et noſipſi faciamus opus: & media pars noſtrum teneat lanceas ab aſcenſu auroræ, donec egrediantur aſtra. In tempore quoque illo dixi populo, Vnuſquiſque cum puero ſuo maneat in medio Ieruſalem, & ſint nobis vices per noctem, & per diem ad operandum. Ego autem, & fratres mei & pueri mei, & cuſtodes qui erant poſt me, non deponebamus veſtimenta noſtra: vnuſquiſque tantum nudabatur ad baptiſmum.

CAP. V.

Populus laborãs fame, vſuris cogitat viuere.

ET factus eſt clamor populi, & vxorum eius magnus aduerſus fratres ſuos Iudæos. Et erant qui dicerent, Filii noſtri & filiæ noſtræ multæ ſunt nimis: accipiamus pro pretio eorum frumentum, & comedamus, & viuamus. Et erant qui dicerent, Agros noſtros, & vineas, & domos noſtras * opponamus: & accipiamus frumentum in fame. Et alii dicebant, Mutuo ſumamus pecunias in tributa regis, demúſque agros noſtros & vineas: & nunc ſicut carnes fratrum noſtrorum, ſic carnes noſtræ ſunt: & ſicut filii eorum, ita & filii noſtri. ecce nos ſubiugamus filios noſtros, & filias noſtras in ſeruitutem, & de filiabus noſtris ſunt famulæ, nec habemus vnde poſſint redimi, & agros noſtros & vineas noſtras alii poſſident. Et iratus ſum nimis, cum audiſſem clamorem eorum ſecundum verba hæc, cogitauítque cor meum, & increpaui optimates & magiſtratus, & dixi eis, Vſuráſne ſinguli à fratribus veſtris exigitis?

Nehemias vſuras ꝓhibet.

Et cõgregaui aduerſum eos concionem magnam, & dixi eis, Nos, vt ſcitis, redemimus fratres noſtros Iudæos qui venditi fuerant gentibus, ſecundum poſſibilitatem noſtram: & vos igitur vendetis fratres veſtros, & redimemus eos? Et ſiluerunt, nec inuenerunt quid reſponderent. Dixíque ad eos, Non eſt bona res, quam facitis: quare non in timore dei noſtri ambulatis, ne exprobretur nobis à gentibus inimicis noſtris? Et ego & fratres mei & pueri mei commodauimus plurimis

¶nõ repetamus ĩ cõmune iſtud.æs alienũ cõcedam⁹ quod debetur nobis.]relĩquamus quæſo vſuram hanc.
*quæſo
¶ſinum] oram meã (vł veſtimẽtũ meũ)

pecuniam & frumentum: non repetamus in commune iſtud. æs alienum concedamus, quod
C debetur nobis. Reddite* eis hodie agros ſuos, & vineas ſuas & olivieta ſua, & domos ſuas: quin
potius & centeſimam pecuniæ, frumenti, vini & olei, quam exigere ſoletis ab eis, date pro illis.
Et dixerunt, Reddemus, & ab eis nihil quæremus: ſicque faciemus vt loqueris. Et vocaui
ſacerdotes, & adiuraui eos vt facerent iuxta quod dixeram. Inſuper excuſſi ſinum meum, &
dixi, Sic excutiat deus omnem virum qui non compleuerit verbum iſtud de domo ſua & de
laboribus ſuis: ſic excutiatur, & vacuus fiat. Et dixit vniuerſa multitudo, Amen. Et laudauerunt
dominum. Fecit ergo populus ſicut erat dictum. A die autem illa qua præceperat rex
mihi vt eſſem dux in terra Iuda, ab anno viceſimo vſque ad annum triceſimumſecundum
Artaxerxis regis, per annos duodecim, ego & fratres mei annonas quæ ducibus debebantur,
D non comedimus. Duces autem primi, qui fuerant ante me, grauauerũt populũ, & acceperunt
ab eis in pane, & vino, & pecunia quotidie ſiclos quadraginta: ſed & miniſtri eorum depreſſerant
populum: Ego autem non feci ita, propter timorem dei: quinpotius in opere muri ædificaui,
& agrum non emi, & omnes pueri mei congregati ad opus erant. Iudæi quoque & magiſtratus
centum quinquaginta viri, & qui veniebant ad nos de gentibus quæ in circuitu noſtro
ſunt, in menſa mea erant. Parabatur autem mihi per dies ſingulos bos vnus, arietes ſex
electi, exceptis volatilibus, & inter dies decem vina diuerſa, & alia multa tribuebam: inſuper
& annonas ducatus mei non quæſiui. valde enim attenuatus erat populus. Meměto mei deus
meus in bonum ſecundum omnia quæ feci populo huic.

Dux Nehemias, aliena nõ rapit, ſua non repetit ne affligat pplm, & nõ habẽtib⁹ dat victũ.

¶depreſſerãt pplm:] dñati ſunt populo:

¶inter dies decẽ vina diuerſa, & alia multa tribuebã:] in oĩbus vinũ in abundãtia, quãtũ ſat fuiſſet per decem dies. (LXX, & inter duodecim dies in oĩbus vinũ ĩ multitudine)

CAP. VI.

A FActum eſt autem, cum audiſſet Sanaballat, & Tobias, & Goſſem Arabs, & cæteri inimici
noſtri, quòd ædificaſſem ego murum, & non eſſet in ipſo reſidua interruptio (vſque ad tẽpus
autem illud valuas non poſueram in portis) miſerũt Sanaballat, & Goſſem Arabs ad me,
dicentes, Veni, & percutiamus fœdus pariter in viculis in campo Ono. Ipſi autem cogitabant
vt facerent mihi malum. Miſi ergo ad eos nuntios, dicens, Opus grande ego facio, & non poſſum
deſcendere: ne fortè negligatur*, cum venero, & deſcendero ad vos. Miſerunt autem ad
me ſecundum verbum hoc, per quatuor vices: & reſpondi eis iuxta ſermonem priorem.
B Et miſit ad me Sanaballat iuxta verbum prius quinta vice puerum ſuum, & epiſtolam
habebat* in manu ſua ſcriptam hoc modo, IN GENTIBVS auditum eſt, & Goſſem dixit
quòd tu, & Iudæi cogitetis rebellare, & propterea ædifices murum, & leuare te velis ſuper
eos regem: propter quam cauſam & prophetas poſueris qui prædicent de te in Ieruſalem, dicentes,
Rex in Iudæa eſt. Auditurus eſt rex verba hæc: idcirco nunc veni, vt ineamus conſilium
pariter. Et miſi ad eos, dicens, Non eſt factum ſecundum verba hæc quæ tu loqueris.
de corde enim tuo tu componis hæc. Omnes enim hi terrebant nos, cogitantes quòd ceſſarent
C manus noſtræ ab opere, & quieſceremus. Quam ob cauſam magis confortaui manus meas:
& ingreſſus ſum domum Semaiæ filii Dalaiæ filii Metabeel ſecreto. Qui ait, Tractemus nobiſcum
in domo dei in medio templi, & claudamus portas ædis: quia venturi ſunt vt interficiant
te, & nocte venturi ſunt ad occidendum te. Et dixi, Num quiſquam ſimilis mei fugit? &
quis vt ego, ingredietur templum, & viuet? Non ingrediar. Et intellexi quòd deus non miſiſſet
eum, ſed quaſi vaticinans locutus eſſet ad me, & Tobias & Sanaballat conduxiſſent eum. Acceperat
enim pretium, vt territus facerem, & peccarem, & haberent malum quod exprobrarent
mihi. Memento mei deus pro Tobia & Sanaballat, iuxta opera eorum talia: ſed & Noa-
D diæ prophetæ, & cæterorum prophetarum qui terrebant me. Completus eſt autem murus viceſimoquinto
die menſis Elul, quinquagintaduobus diebus. Factum eſt ergo cum audiſſent
omnes inimici noſtri, vt timerent vniuerſæ gentes quæ erant in circuitu noſtro, & conciderent
intra ſemetipſos, & ſcirent quòd à deo factum eſſet opus hoc. Sed & in diebus illis
multæ optimatũ Iudæorum epiſtolæ mittebantur ad Tobiam, & à Tobia veniebant ad eos.
Multi enim erant in Iudæa habentes iuramentũ eius, quia gener erat Secheniæ filii Aréa, &
Iohanan filius eius acceperat filiam Moſollam filii Barachiæ. ſed & laudabãt eum coram me,
& verba mea nuntiabant ei: & Tobias mittebat epiſtolas vt terreret me.

Rurſus impeditur ædificatio.

¶viculis] Chephirim (nomen loci vt quibuſdam videtur)
*opus
*apertam

Epiſtola Sanaballat ad Nehemiam.

Reſpõſio Nehemiæ.

¶ſecreto.] & ipſe clauſus. (LXX, & ipſe retentus)
¶Tractemus nobiſcũ in domo] Cõueniamus ad domũ
¶quaſi vaticinans] Prophetiam

Nehemias nõ deterreť ab opere propter pſeudo prophetas.

CAP. VII.

A POſtquam autem ædificatus eſt murus, & poſui valuas, & recenſui ianitores, & cantores, &
Leuitas: præcepi Hanani fratri meo, & Hananiæ principi domus de Ieruſalem (ipſe enim
quaſi vir verax & timens deum plus cæteris videbatur) & dixi eis, Non aperiantur portæ Ieruſalem
vſque ad calorem ſolis. Cumque adhuc aſſiſterent, clauſæ portæ ſunt, & oppilatæ: &

¶domus de] palatii in

Extructo muro, applicanť cuſtodes per Nehemiam. eccľi. 49. d

poſui cuſtodes de habitatoribus Ieruſalem, ſingulos per vices ſuas, & vnumquenque contra domum ſuam. Ciuitas autem erat lata nimis & grandis, & populus paruus in medio eius, & non erant domus ædificatæ. Deus autem dedit in corde meo, & congregaui optimates, & magiſtratus & vulgus, vt recenſerem eos: & inueni librum cenſus eorum qui aſcenderant primum, & inuentum eſt ſcriptum in eo: Iſti filii prouinciæ, qui aſcenderunt de captiuitate migrantium, quos tranſtulerat Nabuchodonoſor rex Babylonis, & reuerſi ſunt in Ieruſalem, & in Iudæam, vnuſquiſque in ciuitatem ſuam. Qui venerūt cum Zorobabel, Ioſúe, Nehemias, Azarias, Raamias, Nahamani, Mardochæus, Belſan, Meſpharath, Begoai, Nahum, Baana. B

Numerat populus è captiuitate reuerſ⁹ 1. Eſd. 2. a

Numerus virorum populi Iſrael, Filii Pharos, duo millia centum ſeptuagintaduo. Filii Saphatia, trecenti ſeptuagintaduo. Filii Area, ſexcenti quinquagintaduo. Filii Phahath-moab filiorum Ioſúe & Ioab, duo millia octingenti decem & octo. Filii AElam, mille ducēti quinquagintaquatuor. Filii Zethua, octingenti quadragintaquinque. Filii Zachai, ſeptingenti ſexaginta. Filii Bannui, ſexcenti quadragintaocto. Filii Bebai, ſexcenti vigintiocto. Filii Azgad, C duo millia trecenti vigintiduo. Filii Adonicam, ſexcenti ſexagintaſeptem. Filii Beguai, duo millia ſexagintaſeptem. Filii Adin, ſexcenti quinquagintaquinque. Filii Ater, filii Hezeciæ, nonagintaocto. Filii Haſem, trecenti vigintiocto. Filii Beſai, trecēti vigintiquatuor. Filii Hareph, centum duodecim. Filii Gabaon, nonagintaquinque. Filii Beth-léhem & Netupha, centum octogintaocto. Viri Anathoth, centum vigintiocto. Viri Beth-azmoth, quadragintaduo. Viri Cariath-iarim, Cephira, & Beroth, ſeptingenti quadragintatres. Viri Rama & Géba, ſexcenti vigintivnus. Viri Machmas, centum vigintiduo. Viri Bethel & Hai, centum vigintitres. D Viri Nebo alterius, quinquagintaduo. Viri AElam alterius, mille ducenti quinquagintaquatuor. Filii Harem, trecenti viginti. Filii Iericho, trecenti quadragintaquinque. Filii Lod-hadid & Ono, ſeptingenti vigintivnus. Filii Senaa, tria millia nongenti triginta. Sacerdotes: Filii Idaia in domo Ieſua, nongenti ſeptuagintatres. Filii Emmer, mille quinquagintaduo. Filii Phaſhur, mille ducenti quadragintaſeptem. Filii Arem, mille decem & ſeptem. Leuitæ: Filii Ioſúe & Cedmiel filiorum Oduiæ, ſeptuagintaquatuor. Cantores: Filii Aſaph, centum quadragintaocto. Ianitores: Filii Sellum, filii Ater, filii Telmon, filii Accub, filii Hatita, filii Sobai: centum trigintaocto. Nathinæi: Filii Soha, filii Haſupha, filii Tebbaoth, filii E Ceros, filii Siaa, filii Phadon, filii Lebana, filii Hagaba, filii Selmai, filii Hanan, filii Geddel, filii Gaher, filii Raaia, filii Raſin, filii Necoda, filii Gezem, filii Aza, filii Phaſea, filii Beſai, filii Munim, filii Nephuſſim, filii Bacbuc, filii Hacupha, filii Harhur, filii Beſloth, filii Mahida, filii Harſa, filii Bercos, filii Siſara, filii Thema, filii Naſia, filii Hatipha, filii ſeruorum Salomonis, filii Sotái, filii Sophéreth, filii Pharida, filii Iahala, filii Darcon, filii Ieddel, filii Saphatia, filii Hatil, filii Phochereth, qui erat ortus ex Sabaim filii Amon. Omnes nathinæi, & filii ſeruorū Salomonis, trecenti nonagintaduo. Hi ſunt autem qui aſcenderunt de Thel-méla, Thel-harſa, Cherub, Addon, & Emmer: & non potuerunt indicare domū patrum ſuorum, F & ſemen ſuum, vtrum ex Iſrael eſſent. Filii Dalaia, filii Tobia, filii Necoda ſexcenti quadragintaduo. Et de ſacerdotibus filii Habia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis vxorem: & vocatus eſt nomine eorum. hi quæſierunt ſcripturam ſuam in cenſu, & non inuenerunt: & eiecti ſunt de ſacerdotio. Dixítque Atherſátha eis vt non manducarent de ſanctis ſanctorum, donec ſtaret ſacerdos doctus & eruditus. Omnis multitudo quaſi vir vnus quadragintaduo millia trecenti ſexaginta: abſque ſeruis & ancillis eorum, qui erant ſeptem millia trecenti trigintaſeptem: & inter eos cantores, & cantatrices ducenti quadragintaquinque. Equi eorum, ſeptingenti trigintaſex. muli eorum, ducēti quadragintaquinque. cameli eorum, quadringenti trigintaquinque. aſini, ſex millia ſeptingenti viginti. G Nonnulli autē de principibus familiarū dederunt in opus. Atherſátha dedit in theſaurū auri drachmas mille, phialas quinquaginta, tunicas ſacerdotales quingētas triginta. Et de principibus familiarum dederūt in theſaurū operis auri drachmas viginti millia, & argēti mnas duo millia ducētas. Et quod dedit reliquus populus, auri drachmas viginti millia, & argēti mnas duo millia, & tunicas ſacerdotales ſexagintaſeptē. Habitauerunt autē ſacerdotes, & Leuitæ, & ianitores, & cantores, & reliquum vulgus, & nathinæi, & omnis Iſrael in ciuitatibus ſuis.

CAP. VIII.

Populo congregato, legit Eſdras legē.

A ET venerat menſis ſeptimus: filii autem Iſrael erant in ciuitatibus ſuis. Congregatúſq; eſt omnis populus, quaſi vir vnus ad platéam quæ eſt ante portam aquarum: & dixerunt

Eſdræ ſcribæ vt afferret librum legis Moyſi,quam præceperat dominus Iſraeli. Attulit ergo
Eſdras ſacerdos legem coram multitudine virorum & mulierum,cunctiſque qui poterant in-
telligere, in die prima menſis ſeptimi. Et legit in eo aperte in platéa quæ erat ante portam
aquarum , de mane vſque ad mediam diem in conſpectu virorum , & mulierum, & ſapien-
tium:& aures omnis populi erant erectæ ad librum.Stetit autem Eſdras ſcriba ſuper gradum
ligneum,quem fecerat ad loquendum:& ſteterũt iuxta eum Mathathias, & Semeia,& Ania,
B & Vria,& Helcia,& Maaſia,ad dextram eius:& ad ſiniſtram,Phadaia, Miſael,& Melchia, &
Haſum,& Haſbadána,Zacharia,& Moſollam. Et aperuit Eſdras librum coram omni popu-
lo:ſuper vniuerſum quippe populũ eminebat. Et cum aperuiſſet eum, ſtetit omnis populus.
Et benedixit Eſdras domino deo magno:& reſpondit omnis populus, Amen amen: eleuans
manus ſuas.& incuruati ſunt, & adorauerunt deum proni in terram. Porrò Ioſúe, & Bani &
Serebia,Iamin,Accub,Sebthái,Odia,Maaſia,Celita,Azarias,Iozabed,Hanan,Phalaia Leui-
tæ,ſilentium faciebant in populo ad audiendam legem: populus autem ſtabat in gradu ſuo.
Et legerunt in libro legis dei diſtinctè,& appoſitè ad intelligendum:& intellexerunt cum le-
geretur. Dixit autem Nehemias(ipſe eſt Atherſátha)& Eſdras ſacerdos & ſcriba,& Leuitæ — *Cõtriſtatum pp̄l'm ob auditãlegẽ,cõſolat̃Nehemias*
C interpretantes vniuerſo populo,Dies ſanctificatus eſt domino deo veſtro,nolite lugere,& no
lite flere.Flebat enim omnis populus,cum audiret verba legis.Et dixit eis,Ite,comedite pin
guia,& bibite mulſum,& mittite partes his qui non præparauerunt ſibi,quia ſanctus dies do
mini eſt,& nolite contriſtari.gaudium etenim domini eſt,fortitudo veſtra.Leuitæ autem ſi-
lentium faciebant in omni populo,dicentes,Tacete, quia dies ſanctus eſt,& nolite dolere.

Abiit itaque omnis populus,vt comederet,& biberet,& mitteret partes,& faceret lætitiã — *Lætitia in Iſrael, cognita dei voluntate per legem.*
magnam: quia intellexerant verba quæ docuerat eos. Et in die ſecundo congregati ſunt
principes familiarum vniuerſi populi,ſacerdotes,& Leuitæ ad Eſdram ſcribam,vt interpreta — *Iuſſu Eſdræ celebrat pp̄l'us feſtum tabernaculorum.*
retur eis verba legis.Et inuenerunt ſcriptum in lege,præcepiſſe dominum in manu Moyſi,vt
D habitent filii Iſrael in tabernaculis,in die ſolenni,menſe ſeptimo:& vt prædicent,& diuulgẽt
vocem in vniuerſis vrbibus ſuis,& in Ieruſalem, dicentes,Egredimini in montem, & afferte
frondes oliuæ,& frondes ligni pulcherrimi,frondes myrti, & ramos palmarum,& frondes li-
gni nemoroſi,vt fiant tabernacula,ſicut ſcriptum eſt.Et egreſſus eſt populus,& attulerunt.Fe
ceruntque ſibi tabernacula vnuſquiſque in domate ſuo,& in atriis ſuis,& in atriis domus dei,
& in platéa portæ aquarum, & in platéa portæ Ephráim. Fecit ergo vniuerſa eccleſia eorum
qui redierant de captiuitate,tabernacula,& habitauerunt in tabernaculis: non enim fecerant
à diebus Ioſue filii Nun taliter filii Iſrael vſque ad diem illum. Et fuit lætitia magna nimis.
Legit autem in libro legis dei per dies ſingulos,à die primo vſque ad diem nouiſſimum.& fe — *Legitur liber legis.*
cerunt ſolennitatem ſeptem diebus,& in die octauo collectam iuxta ritum. CAP. IX.

A IN die autem viceſimoquarto menſis huius conuenerunt filii Iſrael in ieiunio, & in ſac- — *Populus pœnitẽs, vxores alienigenas abiicit.3.eſd.9.c.*
cis,& humus ſuper eos.Et ſeparatum eſt ſemen filiorum Iſrael ab omni filio alienigena:
& ſteterunt,& confitebantur peccata ſua,& iniquitates patrum ſuorum.Et conſurrexerunt ad
ſtandum:& legerunt in volumine legis domini dei ſui,quater in die,& quater confitebantur, — *Cõfeſſio peccati.*
& adorabant dominum deum ſuum. Surrexerunt autem ſuper gradum Leuitarum Ioſúe, &
Bani,& Cedmiel,Sabania,Bonni, Sarebias,Bani,& Chanáni: & clamauerunt voce magna ad
dominũ deum ſuum.Et dixerunt Leuitæ Ioſúe,& Cedmiel,Bonni,Haſebnia,Serebia,Odaia,
Sebnia,Phathahia:Surgite,benedicite domino deo veſtro ab æterno vſque in æternum:& be
nedicant nomini gloriæ tuæ excelſo in omni benedictione & laude. Tuipſe domine ſolus tu — *Laudat & benedicit deũ Nehemias.*
feciſti cælum,& cælum cælorum,& omnem exercitum eorum:terram, & vniuerſa quæ in ea
ſunt: maria, & omnia quæ in eis ſunt: & tu viuificas omnia hæc, & exercitus cæli te adorat.
B Tuipſe domine deus,qui elegiſti Abram,& eduxiſti eum de igne Chaldæorum:& poſuiſti no — *Beneficia dei erga Iſraelẽ.*
men eius Abraham.Et inueniſti cor eius fidele coram te: & percuſſiſti cum eo fœdus, vt da-
res ei terram Chananæi,Hethæi,& Heuæi,& Amorrhæi,& Pherezæi,& Iebuſæi,& Gergeſæi,
vt dares ſemini eius:& impleſti verba tua,quoniam iuſtus es.Et vidiſti afflictionem patrum
noſtrorum in AEgypto:clamorémque eorum audiſti ſuper mare rubrum.Et dediſti ſigna at-
que portenta in Pharaone,& in vniuerſis ſeruis eius,& in omni populo terræ illius:cognoui-
ſti enim quia ſuperbe egerant contra eos:& feciſti tibi nomen,ſicut & in hac die.Et mare di-
uiſiſti ante eos,& tranſierunt per medium maris in ſicco: perſecutores autem eorum proie-

ciſti in profundum,quaſi lapidem in aquas validas. Et in columna nubis ductor eorum fuiſti
per diem:& in columna ignis per noctem: vt appareret eis via per quam ingrediebantur. Ad
montem quoque Sinai deſcendiſti,& locutus es cum eis de cælo:& dediſti eis iudicia recta,& C
legem veritatis,ceremonias, & præcepta bona. Et ſabbathum ſanctificatum tuum oſtendiſti
eis,& mandata,& ceremonias,& legem præcepiſti eis in manu Moyſi ſerui tui. Panem quo-
que de cælo dediſti eis in fame eorum,& aquam de petra eduxiſti eis ſitientibus:& dixiſti eis
vt ingrederentur & poſſiderent terram ſuper quam leuaſti manum tuam,vt traderes eis. Ipſi
Ingratitudo & pctm ppli.
verò,& patres noſtri ſuperbe egerunt,& indurauerunt ceruices ſuas,& non audierunt manda
ta tua. Et noluerunt audire:& non ſunt recordati mirabilium tuorum,quæ feceras eis. Et in-
durauerunt ceruices ſuas,& dederunt caput vt conuerterentur ad ſeruitutem ſuam quaſi per
contentionem. Tu autem deus propitius,clemens,& miſericors,longanimis,& multæ miſera
tionis non dereliquiſti eos,& quidem cum feciſſent ſibi vitulum conflatilem,& dixiſſent, Iſte D
Mīa dei,& beneficia in populū Iſraelē, & ipſius Iſraelis rebellio.
eſt deus tuus,qui eduxit te de AEgypto: Feceruntque blaſphemias magnas. Tu autem in mi
ſericordiis tuis multis non dimiſiſti eos in deſerto:colūna nubis non receſſit ab eis per diem,
vt duceret eos in viam:& columna ignis per noctem,vt oſtenderet eis iter per quod ingrede-
Spiritus dei, doctor.
rentur. Et ſpiritum tuum bonum dediſti qui doceret eos,& manna tuum non prohibuiſti ab
ore eorum,& aquam dediſti eis in ſiti. Quadraginta annis pauiſti eos in deſerto,nihilque eis
defuit:veſtimenta eorum non inueterauerunt, & pedes eorum non ſunt attriti. Et dediſti eis
regna & populos,& partitus es eis ſortes:& poſſederunt terram Sehon,& terram regis Heſe-
bon,& terram Og regis Baſan. Et multiplicaſti filios eorum ſicut ſtellas cæli, & adduxiſti eos
ad terram de qua dixeras patribus eorum vt ingrederentur & poſſiderent. Et venerunt filii,&
poſſederunt terram , & humiliaſti coram eis habitatores terræ Chananæos, & dediſti eos in E
manu eorum, & reges eorum, & populos terræ, vt facerent eis ſicut placebat illis. Ceperunt
itaque vrbes munitas & humum pinguem,& poſſederunt domos plenas cunctis bonis:ciſter-
nas ab eis fabricatas,vineas,& oliueta,& ligna pomifera multa:& comederūt,& ſaturati ſunt,
& impinguati ſunt,& abundauerunt deliciis in bonitate tua magna. Prouocauerunt autem te
ad iracundiam,& receſſerunt à te,& proiecerūt legem tuam poſt terga ſua: & prophetas tuos
occiderunt,qui conteſtabantur eos vt reuerterentur ad te:feceruntque blaſphemias grandes.
Et dediſti eos in manum hoſtium ſuorum,& afflixerunt eos. Et in tempore tribulationis ſuæ
clamauerunt ad te,& tu de cælo audiſti,& ſecundum miſerationes tuas multas dediſti eis ſal-
uatores qui ſaluarent eos de manu hoſtium ſuorum. Cúmque requieuiſſent,reuerſi ſunt vt fa
cerent malum in conſpectu tuo:& dereliquiſti eos in manu inimicorum ſuorum, & poſſede- F
runt eos. Conuerſique ſunt,& clamauerunt ad te: tu autem de cælo exaudiſti, & liberaſti eos
in miſericordiis tuis multis temporibus. Et conteſtatus es eos vt reuerterentur ad legē tuam.
Ipſi verò ſuperbe egerunt,& non audierunt mandata tua,& in iudiciis tuis peccauerunt, quæ
faciet homo,& viuet in eis: & dederunt humerum recedentem, & ceruicem ſuam indurauε-
runt,nec audierunt. Et protraxiſti ſuper eos annos multos,& conteſtatus es eos in ſpiritu tuo
per manum prophetarum tuorum:& non audierunt, & tradidiſti eos in manum populorum
terrarum. In miſericordiis autem tuis plurimis non feciſti eos in conſumptionem,nec dereli-
quiſti eos:quoniam deus miſerationum,& clemēs es tu. Nunc itaque deus noſter magne,for-
tis & terribilis, cuſtodiens pactum & miſericordiam, ne auertas à facie tua omnem laborem
qui inuenit nos,reges noſtros,& principes noſtros,& ſacerdotes noſtros,& prophetas noſtros,
& patres noſtros, & omnem populum tuum à diebus regis Aſſur, vſque in diem hanc. Et tu G
Iuſtus deus & verax. Confeſſio.
iuſtus es in omnibus quæ venerunt ſuper nos: quia veritatem feciſti nobis, nos autem impie
egimus. Reges noſtri, principes noſtri, ſacerdotes noſtri, & patres noſtri non fecerunt legem
tuam,& non attenderunt mandata tua, & teſtimonia tua quæ teſtificatus es in eis. Et ipſi in
regnis ſuis bonis , & in bonitate tua multa quam dederas eis , & in terra latiſſima & pingui
quam tradideras in conſpectu eorum,non ſeruierunt tibi,nec reuerſi ſunt à ſtudiis ſuis peſſi-
mis. Ecce noſipſi hodie ſerui ſumus:& terra quam dediſti patribus noſtris vt comederent pa-
nem eius & quæ bona ſunt eius , & noſipſi ſerui ſumus in ea. Et fruges eius multiplicantur
regibus quos poſuiſti ſuper nos propter peccata noſtra , & corporibus noſtris dominantur,
Percutit populus fœdus cum dño.
& iumentis noſtris ſecundum voluntatem ſuam,& in tribulatione magna ſumus. Super om-
nibus ergo his noſipſi percutimus fœdus , & ſcribimus, & ſignant principes noſtri, Leuitæ

A noſtri,& ſacerdotes noſtri. CAP. X.
SIgnatores autem fuerunt,Nehemias,Atherſátha filius Hachelai,& Sedecias,Saraias,Aza
rias,Ieremias,Pheſhur,Amarias,Melchias,Hattus,Sebenia,Melluch,Harem,Merimuth,
Obdias,Daniel,Genthon,Baruch,Moſollam,Abia,Miamin,Maazia,Belgai,Semeia:hi ſacer
dotes.Porrò Leuitæ,Ioſue filius Azaniæ,Bénui de filiis Henadad, Cedmiel:& fratres eorum,
Sebenia,Odaia,Celita,Phalaia,Hanan, Micha,Rohob, Haſebia,Zachur, Serebia, Sabania,
Odaia,Bani,Baninu.Capita populi,Pharos,Phahath-moab,AElam,Zethu,Bani, Bonni,Az-
gad,Bebai,Adonia,Begoai, Adin, Ater,Hezecia, Azur,Odaia,Haſum, Beſai,Hareph, Ana-
thoth,Nebái,Megphias,Moſollam,Hazir,Meſizabel,Sadoc,Ieddua,Pheltia,Hanan, Anaia,
Oſee,Hanania,Haſub, Alohes,Phalea,Sobec,Rehũ,Maaſia,Echaia,Hanan,Anan, Melluch,
B Haram,Baana:& reliqui de populo,ſacerdotes,Leuitæ,ianitores,& cantores,nathinæi,& om-
nes qui ſe ſeparauerunt de populis terrarum ad legem dei,vxores eorum,filii eorum,& filiæ
eorum,omnes qui poterant ſapere ſpondentes pro fratribus ſuis,optimates eorum,& qui ve-
niebant ad pollicendum & iurandũ vt ambularent in lege dei quam dederat in manu Moyſi
ſerui ſui,vt facerent & cuſtodirent vniuerſa mandata domini dei noſtri,& iudicia eius & ce-
remonias eius,& vt non daremus filias noſtras populo terræ,& filias eorum non acciperemus
filiis noſtris.Populi quoque terræ,qui important venalia,& omnia ad vſum per diem ſabba-
thi vt vendant,non accipiemus ab eis in ſabbatho & in die ſanctificato. Et dimittemus annũ
ſeptimum,& exactionem vniuerſæ manus.Et ſtatuemus ſuper nos præcepta, vt demus tertiã
C partem ſicli per annum ad opus domus dei noſtri ad panes propoſitionis , & ad ſacrificium
ſempiternum,& in holocauſtum ſempiternum in ſabbathis,in calendis, in ſolennitatibus, &
in ſanctificatis,& pro peccato:vt exoretur pro Iſrael,& in omnem vſum domus dei noſtri.
Sortes ergo miſimus ſuper oblationem lignorum inter ſacerdotes,Leuitas,& populum,vt in-
ferrentur in domum dei noſtri per domos patrum noſtrorum,per tempora à temporibus an-
ni vſque ad annum:vt arderent ſuper altare domini dei noſtri,ſicut ſcriptum eſt in lege Moy
ſi.& vt afferremus primogenita terræ noſtræ,& primitiua vniuerſi fructus omnis ligni ab an
no in annum,in domo domini.& primitiua filiorum noſtrorum,& pecorum noſtrorum ſicut
ſcriptum eſt in lege,& primitiua boum noſtrorum,& ouium noſtrarum,vt offerrentur in do
D mo dei noſtri ſacerdotibus qui miniſtrant in domo dei noſtri. Et primitias ciborum noſtro-
rum,& libaminum noſtrorum,& poma omnis ligni,vindemiæ quoque,& olei afferemus ſa-
cerdotibus ad gazophylacium dei noſtri,& decimam partem terræ noſtræ Leuitis.Ipſi Leui-
tæ decimas accipient ex omnibus ciuitatibus operum noſtrorum. Erit autem ſacerdos filius
Aaron cum Leuitis in decimis Leuitarum, & Leuitæ offerent decimam partem decimæ ſuæ
in domo dei noſtri,ad gazophylacium in domo theſauri. Ad gazophylacium enim deporta-
bunt filii Iſrael,& filii Leui primitias frumẽti,vini,& olei:& ibi erũt vaſa domini ſanctificata,
& ſacerdotes,& cãtores,& ianitores,& miniſtri,& non dimittemus domũ dei noſtri.CAP.XI.
A HAbitauerũt autem principes populi in Ieruſalem:reliqua verò plebs miſit ſortem,vt tol
leret vnam partem de decem,qui habitaturi eſſent in Ieruſalem ciuitate ſancta, nouem
verò partes in ciuitatibus.Benedixit autem populus omnibus viris qui ſe ſponte obtulerãt vt
habitarent in Ieruſalem. Hi ſunt itaque principes prouinciæ qui habitauerunt in Ieruſalem,
& in ciuitatibus Iuda.Habitauit autem vnuſquiſque in poſſeſſione ſua,in vrbibus ſuis Iſrael,
ſacerdotes,Leuitæ,nathinæi,& filii ſeruorum Salomonis.Et in Ieruſalem habitauerunt de fi-
liis Iuda,& de filiis Beniamin:& de filiis Iuda,Athaias filius Aziam,filii Zachariæ,filii Ama
riæ,filii Saphatiæ,filii Malaleel.de filiis Phares, Maaſia filius Baruch,filius Chol-hoza, filius
Hazia,filius Adaia,filius Ioiarib,filius Zachariæ, filius Silonites. omnes hi,filii Phares, qui
B habitauerunt in Ieruſalem , quadringenti ſexagintaocto viri fortes. Hi ſunt autem filii
Beniamin:Sellu filius Moſollam,filius Ioed,filius Phadaia, filius Colaia, filius Maſia, filius
Etheel,filius Iſáia,& poſt eum Gebbái,Sellái:nongenti vigintiocto.& Ioel filius Zechri præ-
poſitus eorum, & Iudas filius Senua ſuper ciuitatem ſecundus. Et de ſacerdotibus, Idaia
filius Ioarib,Iachin,Saraia filius Helciæ,filius Moſollam, filius Sadoc, filius Meraioth, filius
Achitob princeps domus dei,& fratres eorum facientes opera templi:octingenti vigintiduo.
Et Adaia filius Ieroham,filius Phelelia,filius Amſi,filius Zachariæ, filius Pheſhur, filius
Melchiæ,& fratres eius principes patrũ:ducẽti quadragintaduo. Et Amaſſai filius Azreel,

Signatores fœderis.

Quid popul⁹ i fœdere deo promiſerit.

¶ceremonias ꝉ ſtatuta

¶à tẽporibus anni vſq; ad annũ: ꝉ determinata annuatim:

¶ciborũ noſtrorũ, ꝉ paſtarũ noſtrarum,

¶gazophylaciũ ꝉ cubicula domus & infra.

Qui inſtaurata Ieruſalem, habitauerint in ea.

filius Ahazi,filius Moſollamoth,filius Emmer,& fratres eorum potentes nimis: centum vi-
gintiocto.& præpoſitus eorum Zabdiel filius potentium. Et de Leuitis Semeia filius Ha- C
ſub,filius Azaricã,filius Haſabia,filius Boni, & Sabathái,& Iozabed,ſuper omnia opera quæ
erant forinſecus in domo dei à principibus Leuitarum.Et Mathania filius Micha,filius Zebe
dei,filius Aſaph princeps ad laudandum, & ad confitendum in oratione, & Becbecia ſecun-
dus de fratribus eius,& Abda filius Sammúa,filius Galal,filius Idithun.omnes Leuitæ in ci-
uitate ſancta,ducenti octogintaquatuor. Et ianitores, Accub,Telmon, & fratres eorum,
qui cuſtodiebant oſtia: centum ſeptuagintaduo. Et reliqui ex Iſrael ſacerdotes & Leuitæ
in vniuerſis ciuitatibus Iuda, vnuſquiſque in poſſeſſione ſua. Et nathinæi qui habitabant in
Ophel,& Siaha,& Gaſpha de nathinæis.Et epiſcopus Leuitarum in Ieruſalem,Azzi filius Ba
ni,filius Haſabiæ,filius Mathaniæ,filius Michæ. De filiis Aſaph, cantores in miniſterio do- D
mus dei. Præceptum quippe regis ſuper eos erat, & ordo in cantoribus per dies ſingulos, &
Phathahia filius Meſezebel de filiis Zara filii Iuda in manu regis,iuxta omne verbum popu-
li,& in domibus per omnes regiones eorum. De filiis Iuda habitauerunt in Cariath-arbe
& in filiabus eius,& in Dibon & in filiabus eius,& in Cabſeel & in viculis eius,& in Ieſúe, &
in Molada,& in Beth-phalet,& in Haſer-ſual,& in Ber-ſabee & in filiabus eius:& in Siceleg,
& in Mochona,& in filiabus eius,& in Remmon,& in Saraa,& in Ierimuth,Zanóa,Odollam
& in villis earum , Lachis & in regionibus eius , Azeca & in filiabus eius. Et manſerunt in
Ber-ſabee vſque ad vallem Ennom.Filii autẽ Beniamin,à Geba,Mechmas,& Hai,& Bethel,
& filiabus eius: Anathoth,Nob,Anania,Aſor,Rama,Getháim, Hadid,Seboim, & Neballat,
Lod,& Ono valle artificum.& de Leuitis portiones Iudæ & Beniamin. CAP. XII. A

Numerantur ſacerdotes & Leuitę quicũ Zorobabel venerũt Ieruſalẽ

HI ſunt autem ſacerdotes & Leuitæ qui aſcenderunt cum Zorobabel filio Salathiel,& Io
ſúe:Saraia,Ieremias, Eſdras, Amaria, Melluch,Hattus, Sebenias,Rehum, Merimuth,
Addo,Genthon,Abia,Miamin, Madia,Belga,Semeia, & Ioiarib,Idaia,Sellum, Amoc,Hel-
cias,Idaia.Iſti principes ſacerdotum,& fratres corũ in diebus Ioſúe.Porrò Leuitæ,Ieſua,Ben-
nui,Cedmiel,Sarebia,Iuda,Mathanias,ſuper hymnos ipſi & fratres eorum:& Becbecia atque
Hanni,& fratres eorum vnuſquiſque in officio ſuo.Ioſúe autem genuit Ioacim,& Ioacim ge-
nuit Eliaſib,& Eliaſib genuit Ioiada,& Ioiada genuit Ionathan, & Ionathan genuit Ieddoa.
In diebus autem Ioacim erãt ſacerdotes & principes familiarum:*Saraia,Maraia:* Ieremia,
Hanania:*Eſdra,Moſollam:*Amaria,Iohanan:*Milico,Ionathan:*Sebenie,Ioſeph:*Haram,
Edna:*Maraioth,Helci:* Adaia,Zacharia:*Gẽthon,Moſollã:*Abia,Zechri:*Miamin & Moa
dia,Phelti:*Belga,Sãmúa:*Semaia,Ionathã:*Ioiarib,Mathanai:*Iodaia, Azzi:*Sellai, Celai:
*Amoc,Heber:*Helcie,Haſebia:*Idaia,Nathanael.Leuitæ in diebus Eliaſib,& Ioiada, & Io- B
hanan, & Ieddoa ſcripti principes familiarum, & ſacerdotes in regno Darii Perſæ. Filii Leui
principes familiarum,ſcripti in libro verborũ dierũ,& vſque ad dies Ionathan filii Eliaſib.Et
principes Leuitarum,Haſebia,Serebia & Ieſue filius Cedmiel:& fratres eorum per vices ſuas,
vt laudarent & confiterentur iuxta præceptum Dauid viri dei,& obſeruarent æque per ordi-
nem.Mathania,& Becbecia,Obedia,Moſollam,Telmon,Accub,cuſtodes portarum,& veſti
bulorum ante portas.Hi in diebus Ioacim filii Ioſúe,filii Ioſedec, & in diebus Nehemiæ du-
cis,& Eſdræ ſacerdotis ſcribæque. In dedicatione autem muri Ieruſalem requiſierũt Le-
uitas de omnibus locis ſuis,vt adducerent eos in Ieruſalem,& facerent dedicationem,& læti-
tiam in actione gratiarũ,& cantico,& in cymbalis,pſalteriis,& citharis.Congregati ſunt au-
tem filii cantorum,de campeſtribus circa Ieruſalem,& de villis Netuphati, & de domo Gal-
gal,& de regionibus Geba & Azmaueth:quoniam villas ædificauerunt ſibi cantores in circui

Dedicatur murus.

tu Ieruſalem. Et mundati ſunt ſacerdotes & Leuitæ, & mundauerunt populum, & portas, &
murum.Aſcẽdere autem feci principes Iuda ſuper murum,& ſtatui duos magnos choros lau C
dãtium.Et ierunt ad dexteram ſuper murum ad portam ſterquilinii. Et iuit poſt eos Oſaias,
& media pars principum Iudæ,& Azarias,Eſdras,& Moſollam,Iuda,& Beniamin,& Semeia,
& Ieremias. Et de filiis ſacerdotum in tubis Zacharias filius Ionathan , filius Semeiæ, filius
Mathaniæ,filius Michaiæ,filius Zechur, filius Aſaph,& fratres eius Semeia & Azareel, Ma-
lalai,Galalai,Maai, Nathanael, & Iuda, & Hanani, in vaſis cantici Dauid viri dei: & Eſdras
ſcriba ante eos in porta Fontis.Et contra eos aſcẽderunt in gradibus ciuitatis Dauid in aſcen
ſu muri ſuper domum Dauid,& vſque ad portam Aquarum ad oriẽtem. Et chorus ſecundus

gratias referētium ibat ex aduerſo,& ego poſt eum, & media pars populi ſuper murum & ſu-
per turrim furnorum,& vſque ad murum latiſſimum,& ſuper portam Ephraím,& ſuper por
tam antiquam, & ſuper portam piſcium & turrim Hananeel, & turrim Emath, & vſque ad
portam gregis:& ſteterūt in porta cuſtodiæ.ſteterúntque duo chori laudātium in domo dei,
D & ego,& dimidia pars magiſtratuum mecum.Et ſacerdotes Eliacim,Maaſia, Miamin, Mi-
chéa,Elioenai,Zacharia,Hanania in tubis,& Maaſia,& Semeia,& Eleazar,& Azzi,& Ioha-
nan,& Melchia,& AElam,& Ezer.Et clare cecinerunt cantores,& Iezraia præpoſitus:& im-
molauerūt in die illa victimas magnas,& lætati ſunt: deus enim lætificauerat eos lætitia ma
gna.Sed & vxores eorum & liberi gauiſi ſunt, & audita eſt lætitia Ieruſalem procul. Re- Receſenſ cu-ſtodes theſau rorum.
cenſuerūt quoque in die illa viros ſuper gazophylacia theſauri,ad libamina,& ad primitias,
& ad decimas,vt introferrent per eos principes ciuitatis in decôre gratiarum actiones,ſacer
dotes & Leuitas:quia lætificatus eſt Iuda in ſacerdotibus, & Leuitis aſtantibus.Et cuſtodie-
runt obſeruationem dei ſui,& obſeruationē expiationis, & cantores, & ianitores iuxta præ-
ceptum Dauid,& Salomonis filii eius.quia in diebus Dauid & Aſaph ab exordio erāt prin-
cipes conſtituti cantorum in carmine laudantium, & confitentium deo. Et omnis Iſrael in
diebus Zorobabel,& in diebus Nehemiæ dabāt partes cātoribus, & ianitoribus per dies ſin-
gulos,& ſanctificabant Leuitas,& Leuitæ ſanctificabant filios Aaron.

¶ad libamina, l ſuperdonata, ¶introferrent per eos principes ciuitatis in decôre gratiarū actiones,ſacerdotes & Leuitas: l ad coaceruādum in ea ex agris ciuitatum partes legis ſacerdotibus & Leuitis:

CAP. XIII.

A IN die autem illo lectum eſt in volumine Moyſi audiente populo:& inuentum eſt ſcri- Iuxta legem Deuteronomij ſeparanſ alienigenæ. Deu.23.a.
ptum in eo, quod non debeant introire Ammonites & Moabites in eccleſiam dei, vſ-
que in æternum:eò quòd non occurrerint filiis Iſrael cum pane & aqua: & conduxerint ad-
uerſum eos Balaam ad maledicendum eis, & conuertit deus noſter maledictionem in bene-
dictionem.Factum eſt autem,cum audiſſent legem, ſeparauerūt omnem alienigenam ab Iſ-
rael.Et ſuper hoc erat Eliaſib ſacerdos qui fuerat præpoſitus in gazophylacio domus dei no-
ſtri,& proximus Tobiæ.Fecit ergo ſibi gazophylacium grande,& ibi erant ante eū reponen-
tes munera,& thus,& vaſa,& decimam frumenti, vini & olei,partes Leuitarum, & cantorū,
& ianitorum,& primitias ſacerdotales.In omnibus autem his non fui in Ieruſalem,quia an-
no triceſimoſecūdo Artaxerxis regis Babylonis veni ad regem: & in fine dierum rogaui re-
gem. Et veni in Ieruſalem, & intellexi malum quod fecerat Eliaſib Tobiæ vt faceret ei the-
B ſaurum in veſtibulis domus dei. Et malū mihi viſum eſt valde. Et proieci vaſa domus To-
biæ foras de gazophylacio. Præcepíque, & emundauerunt gazophylacium: & retuli ibi va-
ſa domus dei, ſacrificium, & thus. Et cognouí quòd partes Leuitarum non fuiſſent da- Dantur Leuí tis partes.
tæ: & fugiſſet vnuſquiſque in regionem ſuam de Leuitis, & cantoribus, & de his qui mini-
ſtrabant: & egi cauſam aduerſum magiſtratus, & dixi, Quare dereliquimus domum dei?
Et congregaui eos: & feci ſtare in ſtationibus ſuis. Et omnis Iuda apportabat decimam fru-
menti, vini & olei in horrea. Et conſtituimus ſuper horrea Selemiam ſacerdotem,& Sadoc
ſcribam,& Phadaiam de Leuitis,& iuxta eos Hanan filium Zachur,filium Mathaniæ: quo-
niam fideles comprobati ſunt, & ipſis creditæ ſunt partes fratrum ſuorum. Memento mei
deus meus pro hoc, & ne deleas miſerationes meas quas feci in domo dei mei, & in cere-
moniis eius. In diebus illis vidi in Iuda calcantes torcularia in ſabbatho,portantes acer- Nehemias reprehendit tranſgreſſores ſabbathí.
C uos, & onerantes ſuper aſinos vinum, & vuas,& ficus,& omne onus: & inferentes in Ieruſa-
lem die ſabbathi. Et conteſtatus ſum vt in die qua vendere liceret, venderent. Et Tyrii ha-
bitauerunt in ea, inferentes piſces, & omnia venalia: & vendebant in ſabbathis filiis Iuda
& Ieruſalem: & obiurgaui optimates Iuda, & dixi eis, Quæ eſt hæc res mala quam vos fa-
citis,& prophanatis diem ſabbathi? Nunquid non hæc fecerūt patres noſtri, & adduxit deus
noſter ſuper nos omne malum hoc, & ſuper ciuitatem hanc? Et vos additis iracundiam ſu-
per Iſrael violando ſabbathum. Factum eſt autem, cum quieuiſſent portæ Ieruſalem in die
ſabbathi, dixi: & clauſerunt ianuas, & præcepi vt non aperirent eas vſque poſt ſabbathum:
& de pueris meis conſtitui ſuper portas, vt nullus inferret onus in die ſabbathi. Et manſe-
runt negotiatores, & vendentes vniuerſa venalia foris Ieruſalem ſemel & bis. Et conteſta-
tus ſum eos, & dixi eis, Quare manetis ex aduerſo muri? ſi ſecundò hoc feceritis, ma-
num mittam in vos. Itaque ex tempore illo non venerunt in ſabbatho. Dixi quoque Leui-
tis vt mundarentur, & venirent ad cuſtodiendas portas, & ſanctificandam diem ſabba-
thi:& pro hoc ergo memento mei deus meus, & parce mihi ſecundum multitudinem miſe-

¶primitias l oblationes

¶ſacrificium, l oblationem,

¶conſtituimus ſup horrea l poſui theſaurarios ſuper theſauros

¶ceremoniis l vl, obſeruationibus.

¶cū quieuiſſent portæ l cū inumbraſſent portæ (i. cum perueniſſent vmbræ veſpertinæ ad portas &c.)

Increpat Iudæos ducẽtes vxores alienigenas.

rationum tuarum. Sed & in diebus illis vidi Iudæos ducentes vxores Azotidas, Ammo- D
nitidas, & Moabitidas. Et filii eorum ex media parte loquebantur Azotice, & neſciebant lo- ¶populi & popu- vel, cuiuslibet
qui Iudaice, & loquebãtur iuxta linguam populi & populi. Et obiurgaui eos, & maledixi. Et
cecidi ex eis viros, & decaluaui eos, & adiuraui in deo vt non darẽt filias ſuas filiis eorum, &
3.Reg.3.b. non acciperent de filiabus eorum filiis ſuis, & ſibimetipſis, dicens, Nunquid non in huiuſce
modi peccauit Salomon rex Iſrael? & certe in gentibus multis non erat rex ſimilis ei: & di-
3.Reg.11.a. lectus deo ſuo erat, & poſuit eum deus regem ſuper omnem Iſrael: & ipſum ergo duxerũt ad ¶& nos inobedien- tes & vobis- mus, &
peccatum mulieres aliegenæ. Nunquid & nos inobedientes faciemus omne malum grande
hoc, vt præuaricemur in deo noſtro, & ducamus vxores peregrinas? De filiis autẽ Ioiada filii
Eliaſib ſacerdotis magni, gener erat Sanaballat Horonites, quem fugaui à me. Recorda-
re domine deus meus aduerſum eos qui polluunt ſacerdotium, iuſque ſacerdotale, & Leuiti-
cum. Igitur mundaui eos ab omnibus alienigenis: & coſtitui ordines ſacerdotum, & Leuita-
rum, vnumquenque in miniſterio ſuo: & in oblatione lignorum in temporibus cõſtitutis, & ▸Amen.
in primitiis: memento mei deus meus in bonum. Amen.

Liber Eſdræ tertius, qui inter apocrypha ponitur.

4.Reg.23.e. 2.par.35.a.

ET FECIT IOSIAS PASCHA in Ieroſolymis domino, A
& immolauit phaſe quartadecima luna primi menſis, ſtatuens ſa-
cerdotes per vices dierum ſtolis amictos in tẽplo domini: & dixit
Leuitis ſacris ſeruis Iſrael, vt ſanctificarẽt ſe domino in poſitione
ſanctæ arcæ domini, in domo quam ædificauit Salomon filius Da-
uid rex. Non erit vobis tollere ſuper humeros eam. Et nunc deſer-
uite domino veſtro, & curam agite gentis illius Iſrael, ex parte ſe-
cundum pagos & tribus veſtras, ſecundum ſcripturam Dauid regis
Iſrael, & ſecundum magnificentiam Salomonis filii eius, omnes in
templo, & ſecundum particulam principatus paternam veſtram eorum, qui ſtant in conſpe-
ctu fratrum filiorũ Iſrael. Immolate paſcha, & ſacrificia parate fratribus veſtris, & facite ſe-
cundum præceptum domini, quod datum eſt Moyſi. Et donauit Ioſias in plebem quæ inuen B
ta eſt, ouium, agnorum, & hœdorum & caprarum triginta millia, vitulos tria millia. hæc de
regalibus data ſunt ſecundum promiſſionem populo: & ſacerdotibus in paſcha, oues nume-
ro duo millia, ac vituli centum. Et Iechonias, & Semeias, & Nathanael fratres, & Haſabias,
& Oziel, & Coraba in phaſe, oues quinque millia, vitulos quingentos. Et hæc cum fierent ele
ganter, ſteterunt ſacerdotes, & Leuitæ, habentes azyma per tribus. Et ſecundum partes prin
cipatus patrum, in conſpectu populi offerebant domino, ſecundum ea quæ in libro Moyſi
ſcripta ſunt: & aſſauerunt phaſe igni, prout oportebat: & hoſtias coxerunt in emolis, & in ol-
lis cum beneuolentia: & attulerunt omnibus qui erant ex plebe: & poſt hæc parauerunt ſibi,
& ſacerdotibus. Sacerdotes enim offerebant adipes, vſque dum finita eſſet hora: & Leuitæ
parauerunt ſibi, & fratribus ſuis filiis Aaron. Et ſacri cantores filii Aſaph erant per ordinem
ſecundum præceptum Dauid, & Aſaph, & Zacharias, & Ieddimus, qui erat à rege. Et oſtia-
rii per ſingulas ianuas, ita vt non præuaricaretur vnuſquiſque ſuam. fratres enim illorum C
parauerunt illis. Et conſummata ſunt quæ pertinebant ad ſacrificium domini. In illa die
egerunt phaſe, & offerebant hoſtias ſuper domini ſacrificium, ſecundum præceptum regis
Ioſiæ. Et egerunt filii Iſrael, qui inuenti ſunt in tempore illo, phaſe: & diem feſtum azymo-
rum per dies ſeptem: & non eſt celebratum phaſe tale in Iſrael, à temporibus Samuel pro-
phetæ: & omnes reges Iſrael non celebrauerunt tale paſcha, quale egit Ioſias, & ſacerdotes,
& Leuitæ, & Iudæi, & omnis Iſrael, qui inuenti ſunt in commoratione Ieroſolymis. Octa-
uodecimo anno, regnante Ioſia, celebratum eſt phaſe. Et directa ſunt opera Ioſiæ in conſpe-
ctu domini ſui in corde pleno metuentia: & quæ circa illum quidẽ conſcripta ſunt in priſti-
nis temporibus de eis qui peccauerunt, quique irreligioſi fuerunt in dominum præ omni

gente, & qui non quæſierunt verba domini ſuper Iſrael. Et poſt omnem actum hunc Ioſiæ,
aſcendit Pharao rex AEgypti, veniens in Charcamis ab itinere ſuper Euphráten, & exiit ob-
uiã illi Ioſias. Et miſit rex AEgypti ad Ioſiam, dicens, Quid mihi & tibi eſt rex Iudæ? Non
ſum miſſus à domino vt pugnem contra te: ſuper Euphráten enim bellum meum eſt, feſti-
D nans deſcende. Et non eſt reuerſus Ioſias ſuper currum: ſed expugnare eum conabatur, non
attendẽs verbum prophetæ ex ore domini: ſed conſtituit ad eum bellum in campo Maged-
do. Et deſcenderunt principes ad regem Ioſiam. Et dixit rex pueris ſuis, Amouete me à præ-
lio, infirmatus ſum enim valde. Et ſtatim amouerunt eum pueri ipſius de acie. Et aſcendit
ſuper currũ ſecundariũ ſuum: & perueniens Ieroſolymã, vita functus eſt, & ſepultus eſt in pa-
terno ſepulchro. Et in tota Iudæa lugebãt Ioſiam: & qui præſidebãt, cum vxoribus lamenta-
bant eum vſque in hunc diem. Et datum eſt hoc fieri ſemper in omne genus Iſrael. Hæc au-
tem præſcripta ſunt in libro hiſtoriarũ regũ Iudæ: & ſingula geſta actus Ioſiæ, & eius gloria,
& intellectus eius in lege domini: quæque geſta ſunt ab eo, & quæ non ſcripta ſunt in libro
E regum Iſrael, & Iudæ. Et aſſumentes, qui erant ex gente Iechoniam filium Ioſiæ, conſtitue-
runt regẽ pro Ioſia patre ſuo, cum eſſet annorum trigintatriũ. Et regnauit ſuper Iſrael men-
ſibus tribus. Et amouit eum rex AEgypti, ne regnaret in Ieroſolymis: & mulctauit gentem
argenti talenta centum, & auri talentum vnum. Et conſtituit rex AEgypti Ioacim fratrem
ipſius, regem Iudæ & Ieruſalem: & alligauit magiſtratus Ioacim, & Zaracelẽ fratrem ſuum, &
apprehendens reduxit in AEgyptum. Annorũ erat Ioacim vigintiquinque, cũ regnare cœ-
piſſet in terra Iuda & Ieruſalem: & fecit malum in conſpectu domini. Poſt hunc autem aſcen
dit Nabuchodonoſor rex Babylonis, & alligãs eum in æreo vinculo, perduxit in Babyloniã:
& ſacra vaſa domini accepit Nabuchodonoſor, & tulit & conſecrauit in templo ſuo in Ba-
bylonia. Nam de immunditia illius, & irreligioſitate ſcriptum eſt in libro temporum regũ.
F Et regnauit Ioachin filius eius pro eo. Cum autem conſtitutus eſſet rex, erat annorum decẽ
& octo. Regnauit autem menſes tres, & dies decem in Ieruſalem. & fecit malum in conſpectu
domini: & poſt annũ mittẽs Nabuchodonoſor, tranſmigrauit eum in Babyloniã ſimul cum
ſacris vaſis domini. Et cõſtituit Sedeciam regem Iuda, & Ieruſalem, cum eſſet annorum vi-
ginti vnius. Regnauit autem annis vndecim. Et fecit malum in conſpectu domini, & non eſt
veritus à verbis quæ dicta ſunt ab Ieremia propheta ex ore domini: & adiuratus à rege Na- Ier.38.
buchodonoſor, periurans diſceſſit: & indurata ceruice ſua, & corde ſuo, tranſgreſſus eſt legiti-
ma domini dei Iſrael. Et duces populi domini multa inique geſſerunt, & impie egerũt ſuper
omnes immunditias gentium: & polluerunt templum domini, quod ſanctum erat in Ieroſo
lymis. Et miſit deus patrum ipſorum per angelum ſuũ reuocare eos, propter quod parceret
illis, & tabernaculo ſuo. Ipſi verò ſubſannabant in angelis ſuis: & qua die locutus eſt domi-
G nus, erant illudentes prophetis eius. Qui vſque ad iracundiam concitatus eſt ſuper gentem
ſuam, propter irreligioſitatem ſuam, & præcepit aſcendere reges Chaldæorum. Hi occiderũt
iuuenes eorum in gladio, in circuitu ſancti templi eorum, & non pepercerunt iuueni, & ſeni,
& virgini, & adoleſcenti: ſed omnes traditi ſunt in manus ipſorum, & omnia ſacra vaſa do-
mini, & regales apothecas reſumentes, tulerunt in Babyloniam, & incenderunt domum do-
mini, & demolierũt muros Ieruſalem: & turres eius incenderũt igne, & cõſummauerũt om-
nia honorifica eius, & ad nihilũ redegerunt, & reliquos à gladio duxerunt in Babylonem. Et
erant ſerui illius vſque dũ regnarent Perſæ in repletione verbi domini in ore Ieremiæ, quo- Ier.25.c.& 29.c.
uſque benigne ageret terra ſabbatha ſua, omni tẽpore deſertionis ſuæ ſabbathizauit in ap-
plicatione annorum ſeptuagintaſeptem.

CAP. II.

A REgnante Cyro rege Perſarum in cõſummatione verbi domini in ore Ieremiæ, ſuſcita- 2.parali.36.d. 1.Eſdr.1.a.
uit dominus ſpiritum Cyri regis Perſarũ, & prædicauit in toto regno ſuo ſimul per ſcri
pturam, dicens, Hæc dicit Cyrus rex Perſarum, Me conſtituit regem orbi terrarum dominus
Iſrael, dominus excelſus, & ſignificauit mihi ædificare domum ſibi in Ieruſalem, quæ eſt in
Iudæa. Si quis eſt ex genere veſtro, dominus ipſius aſcẽdat cum eo in Ieruſalẽ. Quotquot er-
go circa loca habitant, adiuuent eos qui ſunt in loco ipſo, in auro, & argento, in dationibus
cum equis & iumentis, cúmque aliis quæ ſecundum vota apponuntur in ædem domini quæ
eſt in Ieruſalem. Et ſtantes principes tribuũ, pagorũ, & Iudææ ex tribu Beniamin, & ſacerdo-
tes, & Leuitæ, quos excitauit dominus aſcẽdere, & ædificare domũ domini, quæ eſt in Ieru-

y.ii.

ſalē,& qui erant in circuitu eorū,adiuuerūt in omni auro & argēto eius,& iumētis, & votis B
compluribus, multi quorū ſenſus excitatus eſt. Et Cyrus rex protulit vaſa ſacra domini,quæ
tranſtulit Nabuchodonoſor rex Babylonis ex Ieruſalem,& conſecrauit ea idólo ſuo.& pro-
ferens ea Cyrus rex Perſarum,tradidit Mithridatho,qui erat ſuper theſauros ipſius.Per hūc
autem tradita ſunt Salmanaſaro præſidi Iudææ. Horum autem hic numerus: Libatoria ar-
gentea duo millia quadringenta,athiſcæ argēteæ triginta:phialæ aureæ triginta, item argē-
teæ,duo millia quadringentæ,& alia vaſa mille.omnia autem vaſa aurea & argentea,quin-
que millia octingenta ſexaginta. Et enumerata ſunt Salmanaſaro ſimul cū his qui ex capti-
1.Eſdr.4.a. uitate Babyloniæ venerant in Ieroſolymam.In Artaxerxis autem regis Perſarum tempori-
bus ſcripſerūt ei de his qui habitabāt in Iudæa & Ieruſalē, Balſamus,& Mithridathus, & Sa-
bellius,& Rathimus,Balthemus,Samelius ſcriba,& reliqui habitantes in Samaria,& cæteris C
locis,ſubiectam epiſtolam regi Artaxerxi. D O M I N E, pueri tui Rathimus ab accidenti-
bus,& Sabellius ſcriba,& reliqui curiæ tuæ iudices in Cœleſyria & Phœnice. Et nunc notum
ſit domino regi quoniam Iudæi qui aſcenderunt à vobis ad nos,venientes in Ieruſalem ci-
uitatem refugam & peſſimam,ædificant furnos eius,& ſtatuunt muros, & templum ſuſcitāt.
Quòd ſi ciuitas iſta,& muri conſummati fuerint,non tantum tributa non ſuſtinebunt pén-
dere,ſed etiam regibus reſiſtent. Et quia id agitur circa templū, rectè haberi arbitrati ſumus
non deſpicere hoc ipſum:ſed notum facere domino regi, vt ſi videbitur,rex, quæratur in li-
bris patrum tuorum, & inuenies in admonitionibus ſcripta de his, & ſcies quoniam ciuitas D
iſta fuit refuga,& reges & ciuitates concutiens,& Iudæi refugæ,& prælia committentes in ea
ab æterno,ob quam cauſam ciuitas iſta deſerta eſt. Nunc ergo notum facimus domine rex,
quoniam ſi ciuitas hæc ædificata fuerit,& huius muri erecti fuerint,deſcēſus tibi non erit in
Cœleſyriam & Phœnicē. Tunc ſcripſit rex Rathimo,qui ſcribebat accidētia,& Balthemo,&
Sabellio ſcribæ, & cæteris conſtitutis, & habitantibus in Syria & Phœnice, ea quæ ſubiecta
ſunt. L E G I epiſtolam quam miſiſtis mihi. Præcepi ergo inquiri,& inuentum eſt quoniam
ciuitas illa eſt ab æuo regibus reſiſtens,& homines refugæ,& prælia in ea efficientes,& reges
fortiſſimi erant in Ieruſalem dominantes,& tributa exigentes à Cœleſyria & Phœnice. Nūc
ergo præcepi prohibere homines illos ædificare ciuitatē,& prohibere ne quid vltra hæc fiat,
ſed nec procedant in plurimū,ex quo ſunt malitiæ,ita vt regibus moleſtia importetur. Tūc
recitatis his quæ à rege Artaxerxe ſcripta fuerant,Rathimus,& Sabellius ſcriba, & qui cum
his conſtituti erant iungentes feſtinanter venerunt in Ieruſalē cum equitatu, & turba,& ag-
mine:cœperúntque ædificantes prohibere,& vacabant ab ædificatione templi in Ieruſalem,
vſque ſecundo anno regni Darii regis Perſarum.

CAP. III.

REx Darius fecit cœnā magnā omnibus vernaculis ſuis, & omnibus magiſtratibus Me- A
diæ & Perſidis,& omnibus purpuratis, & prætoribus, & conſulibus, & præfectis ſub il-
lo ab India vſque AEthiopiam, centum vigintiſeptem prouinciis. Et cum manducaſſent &
bibiſſent, & ſatiati reuerterentur, tunc Darius rex aſcendit in cubiculum ſuum, & dormi-
uit, & expergefactus eſt. Tunc illi tres iuuenes corporis cuſtodes, qui cuſtodiebant corpus
regis dixerunt alter alteri. Dicamus vnuſquiſque noſtrum ſermonem qui præcellat:& cuiuſ- B
cunque apparuerit ſermo ſapientior alterius,dabit illi rex Darius dona magna,purpura co-
operiri, & in auro bibere,& ſuper aurum dormire,& currum aureo freno, & cydarim byſſi-
nam, & torquem circa collum:& ſecundo loco ſedebit à Dario propter ſapientiam ſuam,&
cognatus Darii vocabitur. Tunc ſcribentes ſinguli ſuum verbum ſignauerunt, & poſuerunt
ſubtus ceruical Darii regis, & dixerunt, Cúmque ſurrexerit rex,dabimus illi ſcripta noſtra:
& quodcunque iudicauerit rex è tribus, & magiſtratus Perſidis, quoniam verbum eius ſa- C
pientius eſt, ipſi dabitur victoria ſicut ſcriptum eſt. Vnus ſcripſit: Forte eſt vinum. Alius
ſcripſit: Fortior eſt rex. Tertius ſcripſit: Fortiores ſunt mulieres. ſuper omnia autem vin-
cit veritas. Et cum ſurrexiſſet rex, acceperunt ſcripta ſua, & dederunt illi, & legit. Et mit-
tens vocauit omnes magiſtratus Perſarum, & Medos, & purpuratos, & prætores, & præfe-
ctos:& ſederunt in concilio:& lecta ſunt ſcripta coram ipſis. Et dixit, Vocate adoleſcentes,&
ipſi indicabunt verba ſua. Et vocati ſunt, & introierunt. Et dixit illis, Indicate nobis de his D
quæ ſcripta ſunt. Et cœpit prior,qui dixerat de fortitudine vini, & dixit, Viri quàm præua-
let vinum omnibus hominibus qui bibunt illud? Seducit mentem. Itémque regis & orphani

facit mentem vanam. Item ſerui ac liberi, pauperis ac diuitis, & omnem mentem conuertit
in ſecuritatem & iucunditatem, & non meminit omnem triſtitiam & debitũ, & omnia præ-
cordia facit honeſta, & non meminit regem, nec magiſtratum, & omnia per talenta loqui fa
cit. Et non meminerunt cum biberunt, amicitiam, nec fraternitatem: ſed non multum poſt
ſumunt gladios: & cum à vino merſerint, & ſurrexerint, non meminerunt quæ geſſerunt. O
viri, num præcellit vinũ? quis ſic cogitat facere? Et tacuit hoc dicto.

CAP. IIII.

A ET inchoauit ſequens dicere, qui dixit de fortitudine regis. O viri, num præcellunt ho-
mines, qui terram & mare obtinent, & omnia quæ in eis ſunt? Rex autem ſuper omnia
præcellit, & dominatur eorum: & omne quodcũque dixerit illis, faciunt. Et ſi miſerit illos ad
bellatores, vadunt, & demoliunt montes, & muros, & turres. Iugulantur, & iugulant, & regis
verbum non prætereunt. nam ſi vicerint, afferũt regi omnia quæcunque prædati fuerint. Si-
militer & alii omnes, & quotquot non militant, nec pugnant, ſed colunt terram: rurſum cum
fuerint metentes, afferunt tributa regi: & ipſe vnus ſolus ſi dixerit, occidite, occidunt: dixerit
remittite, remittunt: dixerit percutite, percutiunt: dixerit exterminate, exterminant: dixerit
B ædificate, ædificant: dixerit excidite, excidũt: dixerit plantate, plãtant: & omnis plebs, & vir-
tutes eum obaudiunt, & ſuper hoc ipſe recumbit, & bibit, & dormit. Hi autem cuſtodiunt in
circuitu eum, & non poſſunt ire ſinguli, & facere opera ſua, ſed in dicto obaudientes ſunt ei.
Viri, quomodo non præcellit rex, qui ſic diffamatur? Et tacuit. Tertius qui dixerat de muli-
eribus & veritate, hic eſt Zorobabel, cœpit loqui. Viri, nõ magnus rex, & multi homines, nec
vinum præcellit. Quis eſt ergo, qui dominatur eorum? Nónne mulieres genuerunt regem, &
omnem populum, qui dominatur mari & terræ: & ex illis nati ſunt, & ipſæ æducauerunt eos
qui plantauerunt vineas, ex quibus vinum fit? Et ipſæ faciunt ſtolas omnium hominum, &
ipſæ faciunt gloriam hominibus, & non poſſunt homines ſeparari à mulieribus. Si congrega-
uerint aurum & argentum, & omnem rem ſpecioſam, & viderint mulierem vnam bono ha-
bitu, & bona ſpecie, omnia hæc relinquentes in eam intendunt, & aperto ore conſpiciunt, &
C eam alliciunt magis, quàm aurum & argentum, & omnem rem pretioſam. Homo patrẽ ſuũ
relinquit, qui enutriit illum, & ſuam regionem, & ad mulierem ſe cõiungit. Et cum muliere
remittit animam: & neque patrem meminit, neque matrem, neque regionem. Et hinc opor-
tet vos ſcire, quoniam mulieres dominãtur veſtri. Nónne doletis? Et accipit homo gladium
ſuũ: & vadit in viam facere furta, & homicidia, & mare nauigare, & flumina, & leonem vi-
det, & in tenebris ingreditur: & cum furtum fecerit, & fraudes, & rapinas, amabili ſuæ affert.
Et iterum, diligit homo vxorem ſuam magis, quàm patrem aut matrem. Et multi dementes
facti ſunt propter vxores ſuas: & ſerui facti ſunt propter illas, & multi perierunt & iugulati
ſunt, & peccauerunt propter mulieres. Et nunc credite mihi, quia magnus eſt rex in poteſta-
te ſua: quoniam omnes regiones verẽtur tangere eum. Videbam tamen Apemen filiam Be-
zacis, mirifici concubinam regis ſedentem iuxta regem ad dexteram, & auferentem diade-
D ma de capite eius, & imponentem ſibi, & palmis cædebat regem de ſiniſtra manu. Et ſuper
hæc aperto ore intuebatur eam: & ſi arriſerit ei, ridet. nam ſi indignata ei fuerit, blãditur, do-
nec reconcilietur in gratiam. O viri, cur non ſunt fortiores mulieres? Magna eſt terra, & ex-
celſum eſt cælum: quis iſta agit? Et tunc rex, & purpurati intuebantur in alterutrum. Et in-
choauit loqui de veritate. O viri, nónne fortes ſunt mulieres. Magna eſt terra, & excelſum
eſt cælum: & velox curſus ſolis, cõuertit in gyro cælum in locum ſuũ in vna die. Nónne ma-
gnificus eſt, qui hæc facit? Et veritas magna, & fortior præ omnibus. Omnis terra veritatem
inuocat, cælum etiam ipſam benedicit, & omnia opera mouentur & tremunt eam, & nõ eſt
cum ea quicquam iniquum. Vinum iniquum, iniquus rex, iniquæ mulieres, iniqui omnes
filii hominum, & iniqua illorum omnia opera, & non eſt in ipſis veritas, & in ſua iniquitate
peribunt: & veritas manet, & inualeſcit in æternum, & viuit, & obtinet in ſecula ſeculorum.
E Nec eſt apud eam accipere perſonas, neque differentias: ſed quæ iuſta ſunt facit omnibus,
iniuſtis ac malignis & omnes benignantur in operibus eius. Et non eſt in iudicio eius ini-
quum, ſed fortitudo, & regnum, & poteſtas, & maieſtas omnium æuorum. Benedictus deus
veritatis. Et deſiit loquendo. Et omnes populi clamauerunt, & dixerunt, Magna eſt veri-
tas, & præualet. Tunc rex ait illi, Pete, ſi quid vis amplius, quàm quæ ſcripta ſunt, & dabo ti-
bi, ſecundũ quod inuẽtus es ſapiẽtior proximis, & proximus mihi ſedebis, & cognatus meus

vocaberis. Tunc ait regi, Memor eſto voti tui, quod vouiſti, ædificare Ieruſalem, in die qua
regnũ accepiſti:& omnia vaſa quæ accepta ſunt ex Ieruſalẽ, remittere, quæ ſeparauit Cyrus,
quando mactaui Babyloniã, & voluit remittere ea ibi. Et tu vouiſti ædificare templũ, quod
incenderunt Idumæi, quando exterminata eſt Iudæa à Chaldæis. Et nunc hoc eſt quod po-
ſtulo domine,& quod peto, hoc eſt maieſtas quod à te poſtulo, vt facias votum quod vouiſti
regi cæli ex ore tuo. Tunc ſurgens Darius rex, oſculatus eſt illum:& ſcripſit epiſtolã ad om- F
nes diſpẽſatores,& præfectos,& purpuratos, vt deducerent eũ,& eos qui cum illo erant, om-
nes aſcendentes ædificare Ieruſalem. Et omnibus præfectis qui erant in Syria,& Phœnice,&
Libano ſcripſit epiſtolas, vt traherent ligna cedrina à Libano in Ieruſalem, vt ædificarẽt cũ
eis ciuitatem. Et ſcripſit omnibus Iudæis qui aſcendebant à regno in Iudæam pro libertate,
omnem potentem, & magiſtratũ, & præfectum non ſuperuenire ad ianuas ipſorum, & om-
nem regionẽ quã obtinuerãt immunem eſſe eis,& Idumæi relinquant caſtella quæ obtinent
Iudæorũ,& in ſtructuram templi dare per ſingulos annos talenta viginti, vſque dum perædi
ficaretur:& ſuper ſacrariũ holocauſtomata hoſtilare quotidie, ſicut habent præceptũ, alia ta-
lenta decem offerre per ſingulos annos, & omnibus qui procedunt à Babylonia cõdere ciui- G
tatẽ:vt eſſet libertas tam ipſis quàm filiis eorũ,& omnibus ſacerdotibus qui præcedũt. Scri-
pſit autẽ & quantitatẽ,& ſacrã ſtolã iuſſit dari in qua deſeruirẽt,& Leuitis ſcripſit dare præ-
cepta, vſque in diem qua cõſummabitur domus,& Ieruſalẽ extruetur:& omnibus cuſtodien-
tibus ciuitatẽ, ſcripſit dari ei ſortes & ſtipendia. Et dimiſit omnia vaſa quæcũque ſeparaue-
rat Cyrus à Babylonia,& omnia quæcunque dixit Cyrus,& ipſe præcepit fieri,& mitti Ieru-
ſalẽ. Et cum proceſſiſſet ille adoleſcens, eleuans faciem in Ieruſalem, benedixit regem cæli,&
dixit, Abs te eſt victoria,& abs te eſt ſapientia & claritas. Et ego ſeruus tuus ſum. Benedictus
es, qui dediſti mihi ſapientiam,& tibi cõfitebor domine deus patrũ noſtrorũ. Et accepit epi-
ſtolas,& profectus eſt in Babyloniam. Et venit, & nuntiauit fratribus ſuis omnibus qui fue-
runt in Babylonia:& benedixerunt deũ patrum ſuorum, quoniã dedit illis remiſſionẽ & re-
frigerium, vt aſcenderent & ædificarent Ieruſalem, & templum vbi nominatum eſt nomen
eius in ipſo,& exultauerunt cum muſicis & lætitia diebus ſeptem.

CAP. V.

1.Eſdr.2.a. POſt hæc autẽ electi ſunt, vt aſcenderent principes pagorum per domos, & tribus ſuas, & A
vxores illorum,& filii & filiæ eorũ, & ſerui & ancillæ ipſorũ,& pecora eorũ. Et Darius
rex miſit vnà cum eis equites mille, donec deducerent eos in Ieruſalẽ cum pace,& cum mu-
ſicis,& cum tympanis & tibiis:& omnes fratres erant ludentes,& fecit eos aſcẽdere ſimul cũ
eis. Et hæc ſunt nomina virorum, qui aſcenderũt per pagos ſuos in tribus,& in partẽ princi-
patus ipſorum. Sacerdotes: Filii Phinees, filii Aaron, Ieſus filius Ioſodec, Ioacim filius Zoro-
babel filii Salathiel de domo Dauid, ex progenie Phares, de tribu Iuda, qui locutus eſt ſub
Dario rege Perſarum ſermones mirificos in ſecũdo anno regni ipſius, menſe Niſan primo.
Sunt autem hi, qui aſcẽderunt ex Iudæa de captiuitate tranſmigrationis, quos trãſmigrauit
Nabuchodonoſor rex Babyloniæ in Babylonẽ, & reuerſus eſt in Ieruſalẽ. Et requiſiuit partẽ
Iudeæ vnuſquiſq; in ciuitatẽ ſuã, qui venerunt cum Zorobabel & Ieſu, Nehemias, Arcores,
Elimeo, Emmanio, Mardocheo, Beelſuro, Mechpſatochor, Olioro, Emonia vnus de principi
bus eorũ. Et numerus à gentilibus eorũ, ex præpoſitis eorũ filii Phares, duo millia centũ ſe-
ptuagintaduo: filii Ares, tria millia centũ quinquagintaſeptẽ: filii Phœmo, centũ quadragin B
taduo: in filiis Ieſu & Ioabes, mille trecẽtiduo: filii Demu, duo millia quadringẽti ſeptuagin-
ta: filii Choraba, ducentiquinque: filii Banica, centum ſexagintaocto: filii Bebech, quadringẽ-
titres: filii Archad, quadringẽti vigintiſeptẽ: filii Chan, trigintaſeptẽ: filii Zoroar, duo millia
ſexagintaſeptẽ: filii Adinu, quadringẽti ſexaginta vnus: filii Aderectis, cẽtumocto: filii Ciaſo
& Zelas, centumſeptem: filii Azoroc, quadringenti trigintanouem: filii Iedarbone, cẽtum tri-
ginta duo: filii Ananiæ, centum triginta: filii Aſoni, nonaginta: filii Marſar, quadringẽti vi-
gintiduo: filii Zabarus, nonagintaquinque: filii Sepolemon, centum vigintitres: filii Nepo-
pas, quinquagintaquinque: filii Hechanatus, centum quinquagintaocto: filii Cebethamus,
cẽtum trigintaduo: filii Crearpatros, qui Enocadies,& Modiæ, quadringenti vigintitres: qui
ex Gramas & Gabea, centum viginti vnus: qui ex Beſſelon, & Ceagge, ſexagintaquinque:
qui ex Baſtaro, centum vigintiduo. Qui ex Bechenobes, quinquagintaquinque: filii Liptis,
centum quinquagintaquinque: filii Labonni, trecẽti quinquaginta ſeptem: filii Sichem, tre-

centi ſeptuaginta:filii Suadon,& Cliomus,trecenti ſeptuaginta octo:filii Ericus, duo millia
centum quadragintaquinque:filii Anaas,trecenti ſeptuaginta. Sacerdotes: Filii Ieddus, filii
C Euther,filii Eliaſib,trecenti ſeptuagintaduo:filii Emerus,ducēti quinquagintaduo:filii Pha-
ſurii,trecenti quinquaginta ſeptem:filii Carec,ducēti vigintiſeptem. Leuitæ:Filii Ieſu in Ca-
duhel,& Bamis,& Serebias,& Edias,ſeptuagintaquatuor. omnis numerus à duodecimo an-
no,triginta millia quadringenti ſexagintaduo. Filii,& filiæ,& vxores,omnis cōputatio,qua-
dringenta millia ducenti quadragintaduo. Filii ſacerdotum, qui pſallebant in templo: filii
Aſaph,centum vigintiocto. Oſtiarii verò:filii Eſmenni,filii Azer, filii Amon, filii Accuba,
Topa filii Tobi,omnes centum trigintanouem. Sacerdotes ſeruientes in templo:filii Sel,fi-
lii Gaſpha,filii Tobloch,filii Cariæ,filii Su,filii Hellu,filii Labana, filii Armacha, filii Ac-
cub,filii Vtha,filii Cetha,filii Aggab,filii Obai,filii Anani, filii Canna,filii Geddu,filii An,
filii Radin,filii Deſanon, filii Nachoba, filii Caſeba, filii Gaze, filii Ozui, filii Sinone, filii
Attre,filii Haſtem,filii Aſiana,filii Manei, filii Naſiſim, filii Accuſu,filii Agiſta,filii Azui,
filii Fauon, filii Phaſalon, filii Meedda, filii Phuſa, filii Carec, filii Barcus, filii Sarec, filii
Coeſi,filii Naſith,filii Agiſti,filii Pedon. Salomon filii eius filii Aſophot, filii Phazida, filii
D Celi,filii Dedon,filii Gaddahel,filii Sephegi,filii Aggia, filii Sachareth,filii Sabathen, filii
Caroneth,filii Malſith,filii Amæ,filii Saſus,filii Addus,filii Suba,filii Eura,filii Rahotis,fi-
lii Phaſphat,filii Malmon. omnes ſacro ſeruientes,& pueri Salomonis,quadringēti octogin-
ta duo. Hi ſunt filii qui aſcenderunt à Thelmela,Thelarſa: principes eorum, Carmellam, &
Careth:& non poterant edicere ciuitates ſuas, & progenies ſuas, quemadmodum ſint ex Iſ-
rael. Filii Dalari,filii Tubal,filii Nechodaici, ex ſacerdotibus,qui fungebātur ſacerdotio: &
non ſunt inuenti filii Obia,filii Achiſos, filii Addin,qui accepit vxorem ex filiabus Pharge-
leu:& vocati ſunt in nomine eius. & horū quæſita eſt generis ſcriptura in pædatura,& nō eſt
inuenta,& prohibiti ſunt ſacerdotio fungi. Et dixit illis Nehemias, & Aſtharas, Ne partici-
pentur ſancta,donec exurgat pontifex doctus in oſtenſionem, & veritatem. Omnis autē Iſ-
rael erat,exceptis ſeruis,& ancillis,quadragintaduo millia trecenti quadraginta. Serui horū,
& ancillæ:ſeptem millia trecenti triginta ſeptem. Cantores,& cantatrices: ducenti ſexagin-
taquinque. Cameli,quadringenti trigintaquinque. Equi,ſeptem millia trigintaſex. Muli,du-
E centa millia quadragintaquinque. Subiugalia,quinque millia vigintiquinque. Et de præpo-
ſitis ipſis per pagos,dum venirent in templum dei,quod erat in Ieruſalem, innouare, & ſu-
ſcitare templum in loco ſuo,ſecundum ſuam virtutem:& dari in templum theſaurū operum
ſacrū auri mnas duodecim millia,& mnas argēti quinque millia, & ſtolas ſacerdotales cen-
tum. Et habitauerūt ſacerdotes,& Leuitæ, & qui exierant de plebe in Ieruſalē & in regione,
& ſacri cantores,& oſtiarii,& omnis Iſrael in regionibus ſuis. Inſtante autē ſeptimo menſe, 1.Eſdr.3.a.
cumque eſſent filii Iſrael vnuſquiſque in ſuis rebus,conuenerunt vnanimes in atrium,quod
erat ante ianuā orientalē. Et ſtantes Ieſus filius Ioſedec,& fratres eius ſacerdotes,& Zoroba-
bel filius Salathiel,& huius fratres,parauerunt altare,vt offerrēt ſuper illud holocauſtomata,
ſecundū quod in libro Moyſi hominis dei ſcripta ſunt. Et cōuenerunt ibi ex aliis nationibus
terræ, & erexerūt ſacrariū in loco ſuo omnes gētes terræ,& offerebāt hoſtias,& holocauſto-
mata domino matutina, Et egerūt ſcenopegiā,& diē ſolennē,ſicut præceptū eſt in lege:& ſa-
crificia quotidie, ſicut oportebat:& poſt hæc oblationes inſtitutas, & hoſtias ſabbathorū, &
F neomeniarum,& dierū ſolenniū omnium ſanctificatorum. Et quotquot vouebāt domino à
neomenia ſeptimi menſis,cœperunt hoſtias offerre deo,& templū domini nōdum erat ædi-
ficatum. Et dederunt pecuniam lapidariis & fabris,& potum,& pabula cum gaudio. Et dede
runt carra Sidoniis,& Tyriis,vt tranſueherēt illis de Libano trabes cedrinas, & facerēt rates
in Ioppe portu, ſecundum decretum quod ſcriptum erat eis à Cyro rege Perſarum. Et in ſe-
cundo anno venientes in templum dei in Ieruſalē, menſe ſecundo inchoauit Zorobabel fi-
lius Salathiel,& Ioſue filius Ioſedec,& fratres ipſorum,& ſacerdotes,& Leuitæ, & omnes qui
venerāt de captiuitate in Ieruſalem: & fundauerunt templum dei nouilunio ſecundi men-
ſis ſecundi anni, cum veniſſent in Iudæam & Ieruſalem. Et ſtatuerunt Leuitas à viginti an-
nis, ſuper opera domini: & ſtetit Ieſus & filius eius, & fratres omnes Leuitæ conſpirantes,&
executores legis: facientes opera in domo domini. Et ſteterunt ſacerdotes habentes ſtolas
cum tubis:& Leuitæ filii Aſaph,habentes cymbala collaudantes dominum, & benedicentes

ſecundum Dauid regem Iſrael. Et cantabant canticũ domino, quoniam dulcedo eius, & ho-
nor in ſecula ſuper omnem Iſrael. Et omnis populus tuba cecinerunt, & proclamauerunt vo-
ce magna, collaudantes dominum in ſuſcitatione domus domini. Et venerunt ex ſacerdoti- a
bus, & Leuitis, & præſidentibus ſecundum pagos ſenioribus, qui viderãt priſtinam domum:
& ad huius ædificationẽ cum clamore & planctu magno, & multi cum tubis & gaudio ma-
gno: intantum vt populus non audiret tubas propter planctum populi. Turba enim erat tu-
1.Eſdr.4.a. bis canens magnificè, ita vt longe audiretur. Et audierũt inimici tribus Iudæ, & Beniamin,
& venerunt ſcire quæ eſſet vox tubarum. Et cognouerunt, Quoniam qui erant ex captiuita-
te, ædificant templum domino deo Iſrael. Et accedentes ad Zorobabel, & Ieſum præpoſitos
pagorum, dixerunt eis, AEdificabimus vnà vobiſcũ: ſimiliter enim audiuimus dominũ ve-
ſtrum, & ipſi pariter incedimus à diebus Aſbazareth regis Aſſyriorũ, qui tranſmigrauit nos
huc. Et dixit illis Zorobabel, & Ieſus, & principes pagorũ Iſrael. Non eſt nobis & vobis ædi-
ficare domũ dei noſtri. nos enim ſoli ædificabimus domino Iſrael ſecundum ea quæ præce
pit nobis Cyrus rex Perſarũ. Gentes autem terræ incumbentes his qui ſunt in Iudæa, & le-
uantes opus ædificationis, & inſidias, & populos adducentes, prohibebant eos ædificare, &
aggreſſuras exercentes impedierunt, ne conſummaretur ædificiũ omni tẽpore vitæ Cyri re-
gis, & protraxerunt ſtructuram per biennium, vſque ad Darii regnum.

CAP. VI.

1.Eſdr.5.a. IN ſecũdo autem anno regni Darii prophetauit Aggæus, & Zacharias filius Addin pro- A
phetæ apud Iudæam & Ieruſalem in nomine dei Iſrael ſuper eos. Tunc ſtans Zoroba-
bel filius Salathiel, & Ieſus filius Ioſedec, inchoauerũt ædificare domum domini, quæ eſt in
Ieruſalem: cum adeſſent eis prophetæ domini, & adiuuarẽt eos. In ipſo tempore venit ad il-
los Siſennes ſubregulus Syriæ, & Phœnicis, & Satrabuzanes, & ſodales eius, & dixerunt eis,
Quo præcipiente vobis domum hanc ædificatis, & tectum iſtud, & alia omnia perficitis? Et
qui ſunt ſtructores, qui hæc ædificant? Et habuerunt gratiam viſitatione facta ſuper eos, qui
erant ex captiuitate à domino ſeniores Iudæorum, & non ſunt impediti ædificare, donec ſi-
gnificaretur Dario de omnibus iſtis, & reſponſum acciperetur. Exemplũ epiſtolæ quam mi-
ſerũt Dario. SISENNES ſubregulus Syriæ, & Phœnicis, & Satrabuzanes, & ſodales eius
in Syria & Phœnice præſides, regi Dario ſalutem. Omnia nota ſint domino regi, quòd cum
veniſſemus in regionẽ Iudææ, & introiſſemus in Ieruſalem, inuenimus ædificantes domum
dei magnam: & templum ex lapidibus politis, & magnis, & pretioſis materiis in parietibus, B
& opera illa inſtanter fieri, & ſuffragare, & proſperare in manibus eorum, & in omni gloria
quàm diligentiſſime perfici. Tunc interrogauimus ſeniores, dicẽtes, Quo permittente vobis
ædificatis domum iſtam, & opera hæc fundatis? Ideo autem interrogauimus eos, vt notũ fa-
ceremus tibi: homines, & præpoſitos, & nominum ſcripturam præpoſitorũ poſtulauimus il-
los. At illi reſponderunt nobis, dicentes, Nos ſumus ſerui domini, qui fecit cælum & terram,
& ædificabatur hæc domus ante annos iſtos multos à rege Iſrael magno & fortiſſimo, & con
ſummata eſt. Et quoniam patres noſtri exacerbantes erant, & peccauerunt in deũ Iſrael, tra-
didit eos in manus Nabuchodonoſor regis Babyloniæ, regis Chaldæorũ, & domũ iſtam de-
molientes incenderunt, & populum captiuum duxerunt in Babylonem. In primo anno re-
gnante Cyro rege Babyloniæ, ſcripſit Cyrus rex domum hanc ædificare: & illa ſacra vaſa au-
rea & argentea quæ extulerat Nabuchodonoſor de domo quæ eſt in Ieruſalem, & conſecra-
uerat ea in ſuo templo, rurſus protulit ea Cyrus rex de templo quod erat in Babylonia, & tra
dita ſunt Zorobabel, & Salmanaſaro ſubregulo. & præceptum eſt eis vt offerrent hæc vaſa, C
& reponerent in templo, quod erat in Ieruſalem, & ipſum tẽplum dei ædificare in loco ſuo.
Tunc Salmanaſarus ſubiecit fundamẽta domus domini, quæ eſt in Ieruſalem: & exinde vſq;
nunc ædificatur, & non accepit conſummationẽ. Nunc ergo ſi iudicatur à te ò rex, perqui-
ratur in regalibus bibliothecis Cyri regis quæ ſunt in Babylonia: & ſi inuentum fuerit cõſi-
1.Eſdr.6.a. lio Cyri regis cœptam eſſe ſtructuram domus domini, quæ eſt in Ieruſalem, & iudicabitur à
domino rege noſtro, ſcribat de his nobis. Tunc Darius rex præcepit inquiri in bibliothecis,
& inuentus eſt in Ecbathanis oppido, quod eſt in media regione locus vnus, in quo ſcripta
erant iſta, ANNO PRIMO regnãte Cyro rex Cyrus præcepit domum domini quæ eſt
in Ieruſalem ædificare, vbi incendebant igni aſſiduo, cuius altitudo ſit cubitorũ decẽ, & la-
titudo cubitorũ ſexaginta, quadratũ lapidibus politis tribus, & meniano ligneo eiuſdem re-

gionis,& meniano vno nouo,& impendia dari de domo Cyri regis: & ſacra vaſa domus do-
mini tam aurea quàm argentea, quæ extulit Nabuchodonoſor in domum domini, quæ eſt
in Ieruſalem, vbi erant poſita, vt ponantur illic: & præcepit curam agere Siſennem ſubregu-
lum Syriæ,& Phœnicis,& Satrabuzanē,& ſodales eius,& qui ordinati erāt in Syria & Phœ-
D nice præſides,vt abſtinerent ſe ab eodem loco. Et ego quoque præcepi in totum ædificare:&
proſpexi, vt adiuuent eos qui ſunt ex captiuitate Iudæorum: donec conſummetur templum
ædis domini:& à vexatione tributorum Cœleſyriæ & Phœnicis, diligenter quantitatem da-
ri his hominibus ad ſacrificium domini, Zorobabel præfecto, ad tauros,& arietes, & agnos,
ſimiliter autem & frumentum,& ſal,& vinum,& oleum inſtanter per ſingulos annos, prout
ſacerdotes qui ſunt in Ieruſalem, dictauerunt conſumi quotidie ſine vlla dilatione, vt offe-
rantur libationes ſummo deo pro rege & pueris eius,& orent pro ipſorum vita:& denuntie-
tur, vt quicunque tranſgreſſi fuerint aliquid ex his quæ ſcripta ſunt, aut ſpreuerint, accipia-
tur lignū de ſuis propriis,& ſuſpendantur,& bona ipſorum regi aſcribantur. Propterea & do-
minus, cuius nomen inuocatum eſt ibi, exterminet omnem regem & gentem, qui manū ſuā
extenderit prohibere, aut male tractare domū domini illam quæ eſt in Ieruſalem. Ego Da-
rius rex decreui quàm diligentiſſime ſecundum hæc fieri. CAP. VII.
A TVnc Siſennes ſubregulus Cœleſyriæ & Phœnicis, & Satrabuzanes, & ſodales obſecuti 1.Eſdr.6.c.
his quæ à Dario rege erant decreta, inſiſtebant ſacroſanctis operibus diligentiſſime, co-
operantes cum ſenioribus Iudæorum principibus Syriæ, & proſperata ſunt ſacroſancta ope-
ra, prophetantibus Aggæo & Zacharia prophetis. Et conſummauerunt omnia per præceptū
B domini dei Iſrael,& ex conſilio Cyri,& Darii,& Artaxerxis regis Perſarum. Et conſumma-
ta eſt domus noſtra vſque ad tertiam & viceſimam diem menſis Adar, ſexto anno Darii re-
gis. Et fecerunt filii Iſrael,& ſacerdotes & Leuitæ, & cæteri qui erant ex captiuitate, qui ap-
poſiti ſunt ſecundum ea quæ ſcripta ſunt in libro Moyſi. Et obtulerunt in dedicationē tem-
pli domini, tauros centum, arietes ducentos, agnos quadringētos,& hœdos pro peccatis vni-
uerſi Iſrael duodecim, ſecundum numerum tribuum Iſrael. Et ſteterunt ſacerdotes, & Leui-
C tæ amicti ſtolis per tribus ſuper omnia opera domini dei Iſrael ſecundum librum Moyſi, &
oſtiarii per ſingulas ianuas. Et egerunt filii Iſrael cum his qui erant ex captiuitate illud pha-
ſe quartadecima luna menſis primi, quando ſanctificati ſunt ſacerdotes & Leuitæ. Omnes fi-
lii captiuitatis non ſunt ſimul ſanctificati, quia Leuitæ omnes ſimul ſanctificati ſunt. Et im-
D molauerunt phaſe vniuerſi filii captiuitatis,& fratribus ſuis ſacerdotibus, & ſibimetipſis. Et
manducauerunt filii Iſrael, qui erant ex captiuitate omnes qui remanſerāt ab omnibus exe-
crationibus gentium terræ quærentes dominum, & celebrauerunt diem feſtum azymorū ſe-
ptem diebus epulantes in conſpectu domini, quoniam conuertit conſilium regis Aſſyriorum
in eos, confortare manus eorum ad opera domini dei Iſrael. CAP. VIII.
A ET poſt hunc regnante Artaxerxe Perſarum rege acceſſit Eſdras filius Azariæ, filii Helciæ, 1.Eſdr.7.a.
filii Solome, filii Sadoc, filii Achitob, filii Ameri, filii Azahel, filii Bocci, filii Abiſue, filii
Phinees, filii Eleazari, filii Aaron primi ſacerdotis: hic Eſdras aſcendit de Babylonia, cum eſ-
ſet ſcriba & ingenioſus in lege Moyſi, quæ data eſt à domino deo Iſrael docere & facere. Et
dedit ei rex gloriā quòd inueniſſet gratiam in omni dignitate & deſyderio in cōſpectu eius.
Et aſcenderunt ſimul cum ipſo ex filiis Iſrael,& ſacerdotibus,& Leuitis, & ſacris cantoribus
templi,& oſtiariis,& ſeruis templi in Ieruſalem. Anno ſeptimo regnante Artaxerxe in quin-
to menſe, hic annus ſeptimus eſt regni, exeuntes de Babylonia nouilunio quinti menſis, ve-
nerunt Ieroſolymam iuxta præceptum illius ſecundum proſperitatem itineris à domino ip-
ſorum datam eis. In his enim Eſdras magnam diſciplinā obtinebat, ne prætermitteret quic-
quam eorum, quæ eſſent ex lege domini & præceptis: & docendo vniuerſum Iſrael, omnem
iuſtitiam & iudicium. Accedentes autem, qui ſcribebant ſcripta Artaxerxis regis, tradiderūt
ſcriptum quod obuenerat ab Artaxerxe rege ad Eſdram ſacerdotem,& lectorem legis domi-
ni, cuius exemplum ſubiectum eſt. REX Artaxerxes Eſdræ ſacerdoti & lectori legis do-
mini ſalutem. Humanior ego iudicans in beneficiis præcepi eis qui deſyderant ex gente Iu-
B dæorum ſua ſponte,& ex ſacerdotibus,& Leuitis, qui ſunt in regno meo, comitari tecum in
Ieruſalem. Si qui ergo cupiunt ire tecū, conueniant,& proficiſcantur ſicut placuit mihi & ſe-
ptem amicis meis conſiliariis, vt viſitent ea quæ aguntur ſecundū Iudæam & Ieruſalem, ob-

ſeruantes ſicut habes in lege domini,& ferāt munera domino deo Iſrael,quæ voui ego & ami
ci Ieruſalem:& omne aurum & argentum, quod inuentum fuerit in regione Babyloniæ do-
mino in Ieruſalem cum illo,quod eſt donatum pro ipſa gente in templo domini corū quod
eſt in Ieruſalem:vt colligatur hoc aurum & argentum,& tauros,& arietes,& agnos,& hœdos,
& quæ his ſunt congruentia,vt offerant hoſtias domino ſuper altare domini ipſorum, quod
eſt in Ieruſalem.Et omnia quæcunque volueris cū fratribus tuis facere auro & argento, per-
fice pro voluntate tua ſecundū præceptum domini dei tui:& ſacroſancta vaſa,quæ data ſunt
tibi ad opera domus domini dei tui, quæ eſt in Ieruſalem, & cætera quæcunque tibi ſubue-
nerint ad opera templi dei tui,dabis de regali gazophylacio:cum volueris cum fratribus tuis
facere auro & argento,perfice ſecundum voluntatem domini.Et ego quidem rex Artaxerxes
præcepi cuſtodibus theſaurorum Syriæ & Phœnicis,vt quæcūque ſcripſerit Eſdras ſacerdos,
& lector legis domini,diligenter detur ei vſque ad argenti talenta centum,ſimiliter & auri:&
vſque ad frumenti modios centum, & vini amphoras centum, & alia quæcunque abundant
ſine taxatione. Omnia ſecūdum legem dei fiant deo altiſſimo, ne forte exurgat ira in regno
regis,& filii,& filiorum eius. Vobis autē dicitur,vt omnibus ſacerdotibus,& Leuitis,& ſacris
cantoribus,& ſeruis templi,& ſcribis templi huius nullum tributum,neque vlla alia indictio C
irrogetur, nec habeat quiſquam poteſtatem obiicere eis quicquam. Tu autem Eſdra ſecun-
dum ſapientiam dei conſtitue iudices, & arbitros in tota Syria & Phœnice:& omnes qui le-
gem dei tui non nouerunt,doce: vt quotquot trangreſſi fuerint legem, diligenter plectantur
ſiue morte,ſiue cruciatu,ſiue etiam pecuniæ multatione,vel abductione.Et dixit Eſdras ſcri
ba,Benedictus deus patrum noſtrorum,qui dedit hanc voluntatē in cor regis, clarificare do-
mum ſuam quæ eſt in Ieruſalē,& me honorificauit in conſpectu regis,& conſiliariorū,& ami
corum,& purpuratorū eius,& ego conſtans animo factus ſum ſecundū opitulationem domi-
1.Eſdr.8.a. ni dei mei,& congregaui ex Iſrael viros,vt ſimul aſcenderent mecū. Et hi ſunt præpoſiti ſe-
cundū ſuas patrias,& principatus portionales eorum qui mecum aſcenderunt de Babylonia
in regno Artaxerxis.Et ex filiis Phares,Gerſomus:ex filiis Siemarith,Amenus:filiorum Da-
uid Acchus filius Sceciliæ:ex filiis Phares,Zacharias,& cum eo reuerſi ſunt viri centū quin-
quaginta:ex filiis ductoris Moabilionis Zaraei,& cum ipſo viri ducenti quinquaginta:ex fi-
liis Zachues,Iechonias Zechoeli,& cū ipſo viri ducenti quinquaginta:ex filiis Sala, Maaſias
Gotholiæ,& cum ipſo viri ſeptuaginta:ex filiis Saphatiæ,Zarias Micheli,& cū ipſo viri octo-
ginta: ex filiis Iob, Abdias Icheli, & cum ipſo viri ducenti duodecim: ex filiis Baniæ, Sali-
moth,filius Ioſaphiæ,& cum ipſo viri centum ſexaginta:ex filiis Beer, Zacharias Bebei,& cū
ipſo viri ducentiocto:ex filiis Ezead,Iohannes Eccetan,& cum ipſo viri centumdecem. ex fi
liis Adonicā ipſis poſtremis,& hæc ſunt nomina eorum,Eliphalam,filius Gebel,& Semeias,
& cum ipſo viri ſeptuaginta. Et congregaui eos ad fluuium qui dicitur Thia, & metati fui- D
mus illic triduo, & recognoui eos. Et ex filiis ſacerdotum & Leuitarum non inueni illic. Et
miſi ad Eleazarum,& Eccelon,& Maſman,& Maloban,& Enaathan,& Samea, & Ioribum,
Nathan,Enuagan,Zachariam,& Moſolamum ipſos ductores & peritos:& dixi eis vt venirēt
ad Loddeum,qui erat apud locum gazophylacii.Et mandaui eis vt dicerent Loddeo, & fra-
tribus eius,& illis qui erant in gazophylacio,vt mitterent nobis eos qui ſacerdotio fungerē-
tur in domo domini dei noſtri,& adduxerunt nobis ſecundum manum validam domini dei
noſtri viros peritos:ex filiis Moholi,filii Leui,filii Iſrael,Sebebian,& filios & fratres,qui erāt
decem & octo: Aſbiam & Amin ex filiis filiorum Chananæi,& filii eorum viri viginti.Et ex
his qui templo ſeruiebant,quos dedit Dauid, & ipſi principes ad operationem Leuitis tem-
plo ſeruiētium ducenti viginti.Omnia nomina ſignificata ſunt in ſcripturis. Et voui illic ie-
iunium iuuenibus in conſpectu dei, vt quærerem ab eo bonum iter nobis, & qui nobiſcum
erant,& filiis, & pecoribus propter inſidias. Erubui enim petere à rege pedites, & equites in
comitatu,tutelæ gratia contra aduerſarios noſtros. Diximus enim regi, quoniam virtus do-
mini erit cum eis qui inquirunt eum in omni affectu.Et iterum deprecati ſumus dominum
deum noſtrum ſecundum hæc:quem & propitiū habuimus, & compotes facti ſumus deo no-
ſtro.Et ſeparaui ex plebis præpoſitis,& ſacerdotibus templi viros duodecim,& Sedebiam,&
Aſannam,& cum eis ex fratribus eorum viros decem.& appendi eis aurum,& argentū, & va
ſa ſacerdotalia domus dei noſtri,quæ donauerat rex,& conſiliarii eius,& principes,& omnis

Iſrael.Et cum appendiſſem,tradidi argenti talenta centum quinquaginta,& vaſa argẽtea ta-
lentorum centum,& auri talenta centum,& vaſorum aureorum ſepties viginti, & vaſa ærea
de bono æramento ſplendentia,duodecim,auri ſpeciem reddentia:& dixit eis, Et vos ſancti
eſtis domino,& vaſa ſunt ſancta,& aurum,& argentũ votum eſt domino deo patrum noſtro-
E rum. Vigilate,& cuſtodite, donec tradatis ex plebis præpoſitis, & ſacerdotibus, & Leuitis,&
principibus ciuitatum Iſrael in Ieruſalem, in paſtoforio domus dei noſtri. Et hi qui ſuſcepe-
runt ſacerdotes & Leuitæ aurum & argentum & vaſa, intulerunt in Ieruſalem in templũ do
mini.Et promouimus à fluuio Thia, die duodecima mẽſis primi, vſquequo introiuimus in
Ieruſalem.Et cum factus fuiſſet tertius dies,quarta autẽ die ponderatum aurum,& argentum
traditũ eſt in domo domini dei noſtri Marimoth filio Iori ſacerdoti: & cum ipſo erat Elea-
zar filius Phinees:& erant cũ ipſis Ioſadus filius Ieſu,& Medias,& Banni filius Leuitæ ad nu-
merum,& ad pondus vniuerſa.Et ſcriptum eſt pondus ipſorum eadem hora. Qui autem ve
nerunt ex captiuitate,obtulerunt ſacrificium domino deo Iſrael, tauros duodecim pro om-
ni Iſrael,arietes octogintaſex, agnos ſeptuaginta duos, hircos pro peccato duodecim, & pro
ſalute vaccas duodecim, omnia in ſacrificium domini.Et relegerũt præcepta regis regalibus
diſpenſatoribus,& ſubregulis Cœleſyriæ,& Phœnicis:& honorificauerunt gentem,& templũ
domini.Et conſummatis his, acceſſerunt ad me præpoſiti,dicentes, Non ſegregauerunt ge- 1.Eſdr.9.a.
nus Iſrael,& principes,& ſacerdotes,& Leuitæ,& alienigenæ gẽtes,& nationes terræ immũ-
ditias ſuas à Chananæis & Hethæis & Pherezæis,& Iebuſæis & Moabitis & AEgyptiis & Idu
mæis.coniuncti enim ſunt filiabus eorum & ipſi,& filii eorum:& miſtũ eſt ſemen ſanctũ alie-
nigenis gentibus terræ,& participes erant præpoſiti,& magiſtratus iniquitatis eius ab initio
F ipſius regni.Et mox vt audiui iſta,conſcidi veſtimenta,& ſacram tunicam: & lacerans capil-
los capitis,& barbam,ſedi dolens & mœſtus.Et conuenerunt quotquot tunc mouebantur in
verbo domini dei Iſrael ad me lugẽtem ſuper iniquitatem iſtam,& ſedebam triſtis vſque ad
ſacrificium veſpertinum.Et conſurgens à ieiunio,conſciſſa habens veſtimenta,& ſacram tu-
nicam,ingeniculans,& extendens manus ad dominum, dicebam, Domine confuſus ſum,&
reueritus ſum ante faciem tuam. Peccata enim noſtra multiplicata ſunt ſuper capita noſtra,
& iniquitates noſtræ exaltatæ ſunt vſque ad cælum, quoniam à temporibus patrum noſtro-
rum ſumus in magno peccato vſque ad diem hunc.Et propter peccata noſtra,& patrum no
ſtrorum ſumus traditi cũ fratribus noſtris, & cum ſacerdotibus noſtris regibus terræ in gla-
dium & captiuitatem,& deprædationem cum confuſione vſque in hodiernum diẽ. Et nunc
quantum eſt hoc quod contigit nobis miſericordia abs te domine deus, & relinque nobis ra
dicem,& nomen in locum ſanctificationis tuæ, detegere luminare noſtrum in domo domi-
ni dei noſtri,dare nobis cibum in omni tempore ſeruitutis noſtræ. Et cum ſeruiremus, non
fuimus derelicti à domino deo noſtro:ſed conſtituit nos in gratia,ponens nobis reges Perſa-
rum dare cibũ,& clarificare templum domini dei noſtri,& ædificare deſerta Sion, dare no-
bis ſtabilitatem in Iudæa & Ieruſalem. Et nunc quid dicimus domine habentes hæc? Tranſ-
greſſi enim ſumus præcepta tua , quæ dediſti in manus puerorum tuorum prophetarum di-
cens,Quoniam terra,in quam introiſtis poſſidere hæreditatẽ eius, terra polluta eſt coinqui-
nationibus alienigenarum terræ,& immunditiæ illorum repleuerunt eam totam immundi-
G tia ſua.Et nunc filias veſtras non coniungetis filiis eorum, & filias eorum nõ accipietis filiis
veſtris,& non inquiretis pacem habere cum illis omni tempore,vt inualeſcentes manducetis
optima terræ,& hæreditatem diſtribuatis filiis veſtris vſque in æuum.Et quæ contingunt no
bis,omnia fiunt propter opera noſtra maligna,& magna peccata noſtra.Et dediſti nobis ta-
lem radicem, & rurſum reuerſi ſumus tranſgredi legitima tua, vti commiſceremur immun-
ditiæ alienigenarum gentiũ terræ huius.Nónne iraſcẽris nobis perdere nos, quoadusque nõ
relinquatur radix,& nomen noſtrum? Domine deus Iſrael verax es.Derelicta eſt enim radix
vſque in hodiernum diem. Ecce, nunc ſumus in conſpectu tuo in iniquitatibus noſtris. Non
eſt enim adhuc ſtare ante te in his.Et cum adorãdo confiteretur Eſdras flens, humi proſtra- 1.Eſdr.10.a.
tus ante templũ,congregati ſunt ante eum ex Ieruſalem turba magna valde,viri & mulieres
& iuuenes & iuuenculæ.Fletus enim erat magnus in ipſa multitudine. Et cum clamaſſet,Ie-
chonias Ieheli ex filiis Iſrael,dixit Eſdræ,Nos in dominum peccauimus quòd collocauimus
nobis in matrimoniũ mulieres alienigenas ex gentibus terræ. Et nunc es ſuper omnẽ Iſrael.

In his ergo ſit iuſiurandũ à domino expellere omnes vxores noſtras,quæ ex alienigenis ſunt
cum filiis earum.Sicut tibi decretum eſt à maioribus ſecundum legẽ domini exurgens expli
ca.Ad te enim ſpectat negotium,& nos tecũ ſumus.viriliter fac.Et exurgens Eſdras adiurauit
principes ſacerdotũ,& Leuitas,& omnẽ Iſraęl facere ſecundũ hæc,& iurauerũt. CAP. IX.
1.Eſdr.10.a. ET exurgens Eſdras ab ante atrium templi, abiit in paſtophorium Ionathæ filii Naſabi, A
& hoſpitatus illic non guſtauit panem,nec aquam bibit ſuper iniquitatem multitudinis.
Et facta eſt prædicatio in omni Iudæa , & in Ieruſalem omnibus qui erant ex captiuitate in
Ieruſalem congregati,vt quicunque non occurrerit biduo vel triduo diei ſecundum iudiciũ
aſſidentium ſeniorum,tollerẽtur facultates ſuæ,& ipſe alienus iudicaretur à multitudine ca-
ptiuitatis.Et congregati ſunt omnes qui erant ex tribu Iuda,& Beniamin in tribus diebus in
Ieruſalem.hic menſis eſt nonus,dies menſis viceſimus.Et ſedit omnis multitudo in area tẽ-
pli trementes propter hyemem præſentem.Et exurgens Eſdras dixit illis, Vos inique feciſtis
collocantes vobis in matrimoniũ vxores alienigenas,vt adderetis ad peccata Iſrael.Et nunc
date confeſſionem,& magnificentiam domino deo patrum noſtrorum:& perficite volunta- B
tem ipſius,& diſcedite à gentibus terræ,& ab vxoribus alienigenis.Et clamauit omnis mul-
titudo,& dixerunt voce magna,Sicut dixiſti,faciemus.Sed quoniam multitudo magna eſt,
& tempus hybernum,& non poſſumus inſubſidiati ſtare:& hoc opus nõ eſt nobis vnius diei,
neque bidui,multũ enim in his peccauimus:ſtent præpoſiti multitudinis, & omnes qui no-
biſcum inhabitant,& quotquot habent vxores apud ſe alienigenas,& aſſiſtant accepto tem-
pore ex omni loco preſbyteri,& iudices,vſquequo ſoluant iram domini negotii huius.Iona-
thas autem filius Ezeli,& Ozias Thecam ſuſceperunt ſecundum hæc:& Boſoramus,& Leuis,
& Sabbatheus ſimul cooperati ſunt cum illis.Et ſteterunt ſecũdum hæc omnia vniuerſi,qui
erant ex captiuitate. Et elegit ſibi viros Eſdras ſacerdos principes magnos de patribus corũ
ſecundum nomina:& conſederunt nouilunio menſis decimi examinare negotium iſtud.Et C
determinatũ eſt de viris,qui habebant vxores alienigenas,vſque ad neomeniam primi men
ſis:& inuenti ſunt ex ſacerdotibus permiſti, qui habebant alienigenas vxores.Ex filiis Ieſu fi
lii Ioſedec,& fratribus eius:Maſeas,& Eliozerus,& Ioribus,& Ioadeus,& iniecerunt manus,
vt expellerent vxores ſuas:& ad litandum in exorationem arietem pro ignorantia ſua.& ex
filiis Semmeri: Maſeas & Eſſes & Iecelech Azarias. & ex filiis Foſere:Limoſias, Hiſmaenis,&
Nathanee,Iuſſio,Reddus,& Talſas.& ex Leuitis,Iorabdus,& Semeis,& Colnis,& Calitas, &
Facteas,& Coluas,& Elionas.& ex ſacris cãtoribus,Eliaſib,Zaccarus.& ex oſtiariis,Salumus,
& Tolbanes.& ex Iſrael:ex filiis Foro,Ozi,& Remias & Geddias & Melchias & Michelus E-
leazarus & Iammebias & Bannas. & ex filiis Iolamam: Chamas & Zacharias & Iezrelus & D
Ioddius & Erimoth & Helias.& ex filiis Zathoim:Eliadas & Liaſumus,Zochias & Larimoth
& Zabdis & Tebedias.& ex filiis Zebes:Iohannes,& Amanias & Zabdias & Emens.& ex fi-
liis Banni:Olamus & Maluchus & Ieddeus & Iaſub & Aſabus & Ierimoth.& ex filiis Addin:
Naathus & Mooſias & Caleus & Raanas,Maaſeas,Mathathias & Beſeel & Bonnus & Manaſ-
ſes.& ex filiis Nuae:Noneas & Afeas & Melchias & Sameas & Simon,Beniamin & Malchus
& Marras.& ex filiis Aſom: Carianeus, Mathathias & Bannus & Eliphalach & Manaſſes &
Semei.& ex filiis Banni: Ieremias & Moadias & Abramus & Iohel & Baneas & Pelias & Io-
nas & Marimoth & Eliaſib & Mathaneus & Eliaſis & Orizas & Dielus & Semedius & Zam-
bris & Ioſephus.& ex filiis Nobei:Idelus & Mathathias & Sabadus & Zecheda,Sedmi & Ieſ- E
ſei,Baneas.omnes iſti coniunxerunt ſibi vxores alienigenas, & dimiſerunt eas cum filiis. Et
inhabitauerunt ſacerdotes,& Leuitæ:& qui erant ex Iſrael in Ieruſalem,& in tota vna regio-
ne nouilunio menſis ſeptimi.Et erant filii Iſrael in commorationibus ſuis. Et cõgregata eſt
omnis multitudo ſimul in aream,quæ eſt ab oriente portæ ſacræ:& dixerunt Eſdræ pontifi-
ci,& lectori,vt afferret legem Moyſi, quæ tradita eſt à domino deo Iſrael. Et attulit Eſdras
põtifex legem omni multitudini eorum à viro vſque ad mulierem, & omnibus ſacerdotibus
audire legem nouilunio menſis ſeptimi.Et legebat in area,quæ eſt ante ſacram portam tem
pli,à prima luce vſque ad veſperam coram viris, & mulieribus. Et dederunt omnes ſenſum
ad legem. Et ſtetit Eſdras ſacerdos, & lector legis ſuper ligneum tribunal, quod fabricatum F
erat.Et ſteterunt ad eum Mathathias,& Samus,Ananias,Azarias,Vrias, Ezechias, & balſa-
mus ad dexteram:& ad ſiniſtram Faldeus,Miſael,Malachias,Abuſthas, Sabus, Nabadias,&

Zacharias. Et aſſumpſit Eſdras librum coram omni multitudine: præſidebat enim in gloria
in conſpectu omnium. Et cum abſoluiſſet legem, omnes erecti ſteterunt: & benedixit Eſdras
dominum deum altiſſimum, deum Sabaoth omnipotentem. Et reſpondit omnis populus,
Amen. Et eleuatis ſurſum manibus procidentes in terram, adorauerunt dominũ: Ieſus & Ba-
naeus & Sarebias & Iaddimus & Accubus & Sabbatheus & Calithes & Azarias & Ioradus &
Ananias & Philias Leuitæ, qui docebant legem domini, & in multitudine legebant legẽ do-
G mini, & præferebant ſinguli eos, qui intelligebant lectionem. Et dixit Atharathes Eſdræ pon
tifici, & lectori, & Leuitis, qui docebant multitudinem, dicens, Dies hic ſanctus eſt domino.
Et omnes flebant, cum audiſſent legem. Et dixit Eſdras, Digreſſi ergo manducate pinguiſſi-
ma quæque, & bibite dulciſſima quæque, & mittite munera his qui non habẽt. Sanctus enim
eſt hic dies domini, & nolite mœſti eſſe. Dominus enim clarificabit vos. Et Leuitæ denun-
tiabãt in publico omnibus, dicẽtes: Dies hic ſanctus eſt, nolite mœſti eſſe. Et abierunt omnes
manducare, & bibere, & epulari, & dare munera his qui non habebãt, vt epulentur. Magnifice
enim ſunt exaltati verbis, quibus edocti ſunt. Et congregati ſunt vniuerſi in Ieruſalem cele-
brare lætitiam, ſecundum teſtamentum domini dei Iſrael.

Liber Eſdræ quartus, qui inter apocrypha ponitur.

A LIBER ESDRAE prophetæ ſecũdus, filii Sarei, filii Azarei, fi-
lii Helchiæ, filii Sadaniæ, filii Sadoch, filii Achitob, filii Achiæ, fi-
lii Phinees, filii Heli, filii Ameriæ, filii Aſiei, filii Marimoth, filii
Arna, filii Oziæ, filii Borith, filii Abiſei, filii Phinees, filii Eleazar,
filii Aaron ex tribu Leui, qui fuit captiuus in regione Medorum,
in regno Artaxerxis regis Perſarum. Et factum eſt verbum domi-
ni ad me, dicens, Vade, & nuntia populo meo facinora ipſorum, &
filiis eorum iniquitates, quas in me admiſerunt, vt nuntient filiis
filiorum: quia peccata parentum ipſorum in illis creuerunt. Obliti
enim mei ſacrificauerunt diis alienis. Nónne ego eduxi eos de terra AEgypti de domo ſer-
uitutis? Ipſi autem irritauerunt me, & conſilia mea ſpreuerunt. Tu autem excute comam ca
pitis tui, & proiice omnia mala ſuper illos: quoniam non obedierunt legi meæ. Populus au-
tem eſt indiſciplinatus. Vſquequo eos ſuſtinebo, quibus tanta beneficia contuli? Reges mul-
B tos propter eos ſubuerti. Pharaonem cum pueris ſuis, & omnem exercitum eius percuſſi. Om
nes gentes à facie eorũ perdidi, & in oriente prouinciarum duarum populos Tyri, & Sidonis
diſſipaui, & omnes aduerſarios eorũ interfeci. Tu verò loquere ad eos, dicens, Hæc dicit do-
minus: Nempe ego vos per mare tranſmeaui, & platéas vobis initio munitas exhibui: ducem
vobis dedi Moyſen, & Aaron ſacerdotem: lucem vobis per columnã ignis præſtiti, & magna
mirabilia feci in vobis: vos autem mei obliti eſtis, dicit dominus. Hæc dicit dominus omni-
potens: Coturnix vobis in ſigno fuit, caſtra vobis ad tutelam dedi, & illic murmuraſtis: & nõ
triumphaſtis in nomine meo de perditione inimicorũ veſtrorũ, ſed adhuc nunc vſque mur-
muraſtis. Vbi ſunt beneficia, quæ præſtiti vobis? Nónne in deſerto cum eſuriretis, proclama-
ſtis ad me, dicentes, Vt quid nos in deſertũ iſtud adduxiſti interficere nos? melius nobis fue-
rat ſeruire AEgyptiis, quàm mori in deſerto hoc. Ego dolui gemitus veſtros, & dedi vobis
manna in eſcam. Panem angelorũ manducaſtis. Nónne cum ſitiretis, petram excídi, & fluxe-
C rũt aquæ in ſaturitate? Propter æſtus foliis arborũ vos texi. Diuiſi vobis terras pingues: Cha-
nanæos, & Pherezæos, & Philiſthæos à facie veſtra proieci, quid faciã vobis adhuc, dicit domi
nus? Hæc dicit dominus omnipotens: In deſerto cũ eſſetis in flumine Amorrhæo ſitientes,
& blaſphemantes nomen meũ, non ignem vobis pro blaſphemiis dedi, ſed mittens lignũ in
aquam, dulce feci flumen. Quid tibi faciam Iacob? Noluiſti obedire Iuda. Trãſferam me ad
alias gentes, & dabo eis nomen meũ, vt cuſtodiant legitima mea. Quoniã me dereliquiſtis,

& ego vos derelinquam. Petentibus vobis à me miſericordiã, non miſerebor. Quando inuo-
cabitis me, ego non exaudiam vos. Maculaſtis enim manus veſtras ſanguine, & pedes veſtri
impigri ſunt ad committenda homicidia. Non quaſi me dereliquiſtis, ſed voſipſos dicit do-
minus. Hæc dicit dominus omnipotens: Nónne ego vos rogaui, vt pater filios, & vt mater fi
lias, & vt nutrix paruulos ſuos, vt eſſetis mihi in populum, & ego vobis in deum: & vos mihi
in filios, & ego vobis in patrem? Ita vos collegi, vt gallina pullos ſuos ſub alas ſuas. Modo au D
tem quid faciam vobis? Proiiciam vos à facie mea. Oblationem cum mihi attuleritis, auertã
faciem meam à vobis. Dies enim feſtos veſtros, & neomenias & circũciſiones repudiaui. Ego
miſi pueros meos prophetas ad vos, quos acceptos interfeciſtis, & laniaſtis corpora eorum,
quorum ſanguinem exquiram, dicit dominus. Hæc dicit dominus omnipotens: Domus ve-
ſtra deſerta eſt. Proiiciam vos ſicut ventus ſtipulam, & filii procreationem non facient: quo-
niam mandatum meum neglexerunt, & quod malum eſt corã me, fecerunt. Tradam domos
veſtras populo venienti, qui me non audientes credunt, quibus ſigna non oſtendi, facient
quæ præcepi. Prophetas non viderunt, & memorabuntur iniquitatum eorum. Teſtor populi
venientis gratiam, cuius paruuli exultant cum lætitia, me non vidẽtes oculis carnalibus, ſed
ſpiritu credentes quæ dixi. Et nunc frater aſpice, quæ gloria: & vide populum venientem ab
oriente, quibus dabo ducatum Abraham, Iſaac, & Iacob, & Oſee, & Amos, & Micheæ, & Ioel,
& Abdiæ, & Ionæ, & Naum, & Habacuc, Sophoniæ, Aggæi, Zachariæ, & Malachiæ, qui & an-
gelus domini vocatus eſt.

CAP. II.

HAEc dicit dominus: Ego eduxi populum iſtum de ſeruitute, quibus mandata dedi per A
pueros meos prophetas quos audire noluerunt, ſed irrita fecerunt mea conſilia. Mater
quæ eos generauit, dicit illis: Ite filii, quia ego vidua ſum & derelicta. Educaui vos cum læti-
tia, & amiſi vos cum luctu & triſtitia, quoniam peccaſtis coram domino deo veſtro, & quod
malũ eſt coram eo feciſtis. Modo autẽ quid faciam vobis? Ego vidua ſum, & derelicta: ite filii,
& petite à domino miſericordiã. Ego autem te pater teſtem inuoco ſuper matrẽ filiorum, qui
noluerunt teſtamentum meũ ſeruare, vt des eis confuſionẽ, & matrem eorum in direptionẽ,
ne generatio eorum fiat. Diſpergantur in gentes nomina eorum, deleantur à terra: quoniam
ſpreuerunt ſacramentum meũ. Væ tibi Aſſur, qui abſcõdis iniquos penes te. Gens mala, me-
morare quid fecerim Sodomæ & Gomorrhæ, quorum terra iacet in piceis glebis & aggeri-
bus cinerum. ſic dabo eos, qui me non audierunt, dicit dominus omnipotens. Hæc dicit do-
minus ad Eſdram, Nuntia populo meo, quoniam dabo eis regnum Ieruſalem, quod daturus
eram Iſrael. Et ſumam mihi gloriam illorum, & dabo eis tabernacula æterna, quæ præpara-
ueram illis. Lignum vitæ erit illis in odore vnguenti, & non laborabunt, neque fatigabũtur. B
Ite, & accipietis. Rogate vobis dies paucos, vt immorentur. Iam paratum eſt vobis regnum:
vigilate. Teſtare cælum & terram. Contriui enim malum, & creaui bonum, quia viuo ego di
cit dominus, Mater amplectere filios tuos, educa illos cum lætitia. Sicut columba confirma
pedes eorum: quoniã te elegi dicit dominus. Et reſuſcitabo mortuos de locis ſuis, & de mo-
numentis educam illos, quoniam cognoui nomen meum in Iſrael. Noli timere mater filio-
rum, quoniam te elegi dicit dominus. Mittam tibi adiutorium pueros meos Iſaiam & Iere-
miam, ad quorum conſiliũ ſanctificaui, & paraui tibi arbores duodecim grauatas variis fru-
ctibus, & totidem fontes fluentes lac & mel: & montes immenſos ſeptem, habentes roſam &
lilium, in quibus gaudio implebo filios tuos. Viduam iuſtifica, pupillo iudica, egenti da, or-
phanum tuere, nudum veſti, cõfractum & debilem cura, claudum irridere noli, tutare man-
cum, & cæcum ad viſionẽ claritatis meæ admitte. Senem & iuuenem intra muros tuos ſer-
ua: mortuos vbi inueneris ſignans commenda ſepulchro, & dabo tibi primam ſeſſionẽ in re-
ſurrectione mea. Pauſa & quieſce populus meus, quia veniet requies tua. Nutrix bona nutri
filios tuos, confirma pedes eorum. Seruos quos tibi dedi, nemo ex eis interiet. ego enim eos C
requiram de numero tuo. Noli fatigari. Cum enim venerit dies preſſuræ & anguſtiæ, alii plo
rabunt, & triſtes erunt: tu autem hilaris, & copioſa eris. Zelabunt gentes, & nil aduerſus te po
terunt, dicit dominus. Manus meæ tegent te, ne filii tui gehennam videant. Iucundare mater
cum filiis tuis, quia ego te eripiam, dicit dominus. Filios tuos dormientes memorare, quoniã
ego eos educam de lateribus terræ, & miſericordiam cum illis faciam: quoniam miſericors
ſum, dicit dominus omnipotens. Amplectere natos tuos vſque dũ venio, & præſtem illis mi-

ſericordiam:quoniam exuberant fontes mei,& gratia mea nō deficiet.Ego Eſdras præceptū
accepi à domino in monte Oreb,vt irem ad Iſrael:ad quos cum venirem,reprobauerūt me,
& reſpuerunt mandatum domini.Ideóque vobis dico gentes, quæ auditis & intelligitis: Ex-
pectate paſtorem veſtrum,requiem æternitatis dabit vobis:quoniam in proximo eſt ille,qui
in fine ſeculi adueniet. Parati eſtote ad præmia regni, quia lux perpetua lucebit vobis per
æternitatem tēporis.Fugite vmbram ſeculi huius:accipite iucunditatem gloriæ veſtræ. Ego
teſtor palàm ſaluatorē meum.Commendatū donum accipite & iucundamini, gratias agen-
D tes ei,qui vos ad cæleſtia regna vocauit.Surgite,& ſtate,& videte numerum ſignatorū in con
uiuio domini.Qui ſe de vmbra ſeculi tranſtulerunt,ſplendidas tunicas à domino acceperūt.
Recipe Sion numerū tuum, & conclude candidatos tuos, qui legem domini compleuerunt.
Filiorum tuorū quos optabas plenus eſt numerus. Roga imperium domini, vt ſanctificetur
populus tuus,qui vocatus eſt ab initio.Ego Eſdras vidi in mōte Sion turbam magnam, quā
numerare non potui, & omnes canticis collaudabant dominū. Et in medio eorū erat iuue-
nis ſtatura celſus,eminentior omnibus illis, & ſingulis eorum capitibus imponebat coronas,
& magis exaltabatur.Ego autem miraculo tenebar.Tunc interrogaui angelum,& dixi,Qui
ſunt hi domine?Qui reſpondens,dixit mihi,Hi ſunt,qui mortalem tunicam depoſuerunt,&
immortalē ſumpſerunt,& confeſſi ſunt nomen dei. Modo coronantur, & accipiunt palmas.
Et dixi angelo,Ille iuuenis quis eſt, qui eis coronas imponit, & palmas in manus tradit? Et
reſpondens dixit mihi.Ipſe eſt filius dei, quem in ſeculo cōfeſſi ſunt:ego autem magnificare
eos cœpi,qui fortiter pro nomine domini ſteterunt.Tunc dixit mihi angelus, Vade, annun-
tia populo meo,qualia & quanta mirabilia domini dei vidiſti.

CAP. III.

A ANno triceſimo ruinæ ciuitatis eram in Babylone, & conturbatus ſum ſuper cubiculo
meo recumbens,& cogitationes meæ aſcendebant ſuper cor meū:quoniam vidi deſer-
tionem Sion,& abundantiā eorū qui habitabant in Babylone.& ventilatus eſt ſpiritus meus
valde, & cœpi loqui ad altiſſimum verba timorata,& dixi, O dominator domine, tu dixiſti
ab initio,quando plantaſti terram,& hoc ſolus,& imperaſti populo,& dediſti Adam corpus
mortuū:ſed & ipſum figmentum manuū tuarum erat,& inſufflaſti in eum ſpiritū vitæ,& fa-
ctus eſt viuens coram te, & induxiſti eum in paradiſo, quē plantauerat dextera tua antequā
terra aduentaret.Et huic mandaſti diligere viam tuā, & præteriuit eam, & ſtatim inſtituiſti
in eo mortē,& in nationibus eius,& natæ ſunt gentes,& tribus & populi,& cognationes qua-
rum non eſt numerus.Et ambulauit vnaquæque gens in voluntate ſua,& mira agebant corā
B te,& ſpernebant præcepta tua.Iterū autem in tempore induxiſti diluuium ſuper inhabitan-
tes ſeculum,& perdidiſti eos.Et factum eſt in vnoquoque eorum,ſicut Adæ mori, ſic his di-
luuium.Dereliquiſti autem vnū ex his Noe cum domo ſua,& ex eo iuſti omnes.Et factū eſt,
cū cœpiſſent multiplicari,qui habitabant ſuper terram,& multiplicauerunt filios,& populos,
& gentes multas:& cœperunt iterato impietatem facere plus quàm priores. Et factum eſt, cū
iniquitatem facerent coram te, elegiſti tibi virum ex his cui nomen erat Abraham. Et dile-
xiſti eum,& demonſtraſti ei ſoli voluntatem tuam:& diſpoſuiſti ei teſtamentū æternum, &
dixiſti ei vt non vnquam derelinqueres ſemen eius. Et dediſti ei Iſaac,& Iſaac dediſti Iacob
& Eſau.Et ſegregaſti tibi Iacob,Eſau autem ſeparaſti.Et factus eſt Iacob in multitudine ma-
C gna.Et factum eſt,cū educeres ſemen eius ex AEgypto,adduxiſti ſuper montem Sina.Et in-
clinaſti cælos,& ſtatuiſti terram,& commouiſti orbem, & tremere feciſti abyſſos, & contur-
baſti ſeculum,& tranſiit gloria tua portas quatuor ignis & terræmotus, & ſpiritus,& gelu,vt
dares ſemini Iacob legem,& generationi Iſrael diligentiam.Et non abſtuliſti ab eis cor ma-
lignum,vt faceret lex tua in eis fructum.Cor enim malignum baiulans primus Adam tranſ-
greſſus & victus eſt,ſed & omnes qui de eo nati ſunt.Et facta eſt permanens infirmitas & lex
cum corde populi,cum malignitate radicis,& diſceſſit quod bonum eſt, & manſit malignū.
Et tranſierunt tempora,& finiti ſunt anni:& ſuſcitaſti tibi ſeruum nomine Dauid, & dixiſti
ei ædificare ciuitatem nominis tui, & offerre tibi in eadem thus & oblationes. Et factum eſt
hoc annis multis,& dereliquerunt qui habitabant ciuitatem, in omnibus facientes ſicut fecit
D Adam & omnes generationes eius.vtebantur enim & ipſi corde maligno. Et tradidiſti ciui-
tatem tuam in manibus inimicorum tuorum.Nunquid meliora faciunt,qui habitant Baby-
lone? Et propter hoc dominabitur Sion.Factum eſt, cū veniſſem huc, & vidiſſem impietates,

quarum non eſt numerus:& delinquētes multos vidit anima*mea hoc triceſimo anno,& ex-
ceſſit cor meum: quoniam vidi quomodo ſuſtines eos peccantes, & pepercisti impie agenti-
bus,& perdidiſti populum tuũ,& conſeruaſti inimicos tuos,& non ſignificaſti. Nihil memi-
ni quomodo debeat derelinqui via hæc.Nũquid meliora facit Babylon, quàm Sion? aut alia
gens cognouit te præter Iſrael? Aut quæ tribus crediderunt teſtamētis tuis,ſicut Iacob? Qua-
rum merces non comparuit,neque labor fructificauit. Pertranſiens enim pertranſiui in gen-
tibus,& vidi abundantes eas,& non memorantes mandatorum tuorum.Nunc ergo pondera
in ſtatéra noſtras iniquitates,& eorum qui habitant in ſeculo:& non inuenietur nomen tuũ,
niſi in Iſrael.Aut quando non peccauerunt in conſpectu tuo, qui habitant terram? aut quæ
gens ſic obſeruauit mandata tua? Hos quidē per nomina inuenies ſeruaſſe mandata tua,gen
tes autem non inuenies.

CAP. IIII.

ET reſpondit ad me angelus,qui miſſus eſt ad me, cui nomen Vriel,& dixit mihi, Exce- A
dens exceſſit cor tuũ in ſeculo hoc,& comprehendere cogitas viam altiſſimi. Et dixi, Ita
domine meus. Et reſpondit mihi,& dixit, Tres vias miſſus ſum oſtendere tibi,& tres ſimili-
tudines proponere corā te:de quibus mihi ſi renuntiaueris vnā ex his, & ego tibi demōſtra-
bo viam quam deſyderas videre, & docebo te vnde ſit cor malignum. Et dixi, Loquere do-
mine meus. Et dixit ad me, Vade,pondera mihi ignis pondus, aut menſura mihi flatũ ven-
ti,aut reuoca mihi diē quæ præteriit. Et reſpondi,& dixi,Quis natorum poterit facere,vt me
interroges de his? Et dixit ad me,Si eſſem interrogans te,dicens, Quantæ habitationes ſunt
in corde maris,aut quātæ venæ ſunt in principio abyſſi,aut quātæ venæ ſunt ſuper firmamē
tum,aut qui ſunt exitus paradiſi:diceres mihi fortaſſis,In abyſſum non deſcēdi,neque in in-
fernũ adhuc,neque in cælũ vnquā aſcendi.nunc autē non interrogaui te,niſi de igne,& ven-
to,& die,per quē tranſiſti,& à quibus ſeparari non potes:& non reſpōdiſti mihi de eis. Et di-
xit mihi, Tu quæ tua ſunt,tecũ coadoleſcētia, non potes cognoſcere:& quomodo poterit vas
tuũ capere altiſſimi viā, & iam exterius corrupto ſeculo intelligere corruptionē euidentē in
facie mea? Et dixi illi, Melius erat nos nō eſſe, quàm adhuc viuentes viuere in impietatibus,
& pati,& non intelligere de qua re. Et reſpondit ad me,& dixit,Proficiſcēs profectus ſum ad B
ſyluam lignorũ campi,& cogitauerunt cogitationē,& dixerunt, Venite,& eamus,& faciamus
ad mare bellũ,vt recedat corā nobis,& faciamus nobis alias ſyluas. Et ſimiliter fluctus ma-
ris & ipſi cogitauerunt cogitationē,& dixerunt, Venite aſcendentes,debellemus ſyluas cāpi,
vt & ibi cōſummemus nobiſmetipſis aliā regionē. Et factus eſt cogitatus ſyluæ in vanũ. venit
enim ignis,& conſumpſit eā. Similiter & cogitatus fluctuũ maris. ſtetit enim arena,& prohi-
buit eos. Si enim eſſes iudex horũ,quē inciperes iuſtificare, aut quē cōdemnare? Et reſpondi,
& dixi,vtique vanā cogitationē cogitauerunt. Terra enim data eſt ſyluæ, & mari locus por-
tare fluctus ſuos. Et reſpōdit ad me,& dixit,Bene tu iudicaſti,& quare non iudicaſti tibimet-
ipſi? Quēadmodũ enim terra ſyluæ data eſt,& mare fluctibus ſuis,ſic qui ſuper terrā inhabi-
tant,quæ ſunt ſuper terrā,intelligere ſolũmodo poſſunt:& qui ſuper cælos, quæ ſuper altitu-
dinē cælorũ. Et reſpondi,& dixi,Deprecor te domine,vt mihi detur ſenſus intelligendi. non
enim volui interrogare de ſuperioribus tuis,ſed de his, quæ pertranſeunt per nos quotidie,
propter quid Iſrael datus in opprobriũ gentibus,quē dilexiſti populũ datus eſt tribubus im-
piis,& lex patrũ noſtrorũ in interitũ deducta eſt,& diſpoſitiones ſcriptæ nuſquā ſunt: & per-
tranſiuimus de ſeculo,vt locuſtæ,& vita noſtra ſtupor & pauor,& nec digni ſumus miſericor C
diā conſequi. Sed quid faciet nomini ſuo quod inuocatũ eſt ſuper nos? Et de his interrogaui.
Et reſpōdit ad me,& dixit,Si fueris plurimũ ſcrutatus,frequenter miraberis: quoniā feſtinās
feſtinat ſeculũ pertranſire,& nō cupit portare quæ in futuris tēporibus iuſtis repromiſſa ſunt:
quoniam plenum iniuſtitia eſt ſeculum hoc,& infirmitatibus. De quibus autē interrogas di-
cam:Seminatum enim eſt malum,& needum venit deſtructio ipſius. Si ergo non inuerſum
fuerit quod ſeminatum eſt,& diſceſſerit locus vbi ſeminatum eſt malũ:non veniet vbi ſemi-
natum eſt bonũ. Quoniam gramen ſeminis mali ſeminatum eſt in corde Adam ab initio:&
quantum impietatis generauit vſque nunc, & generat vſque cũ veniat area? AEſtima autem
apud te gramen mali ſeminis, quantum fructum impietatis generauit: quando ſecatæ fue-
rint ſpicæ,quarum non eſt numerus, quàm magnam aream incipient facere? Et reſpondi, &
dixi, Quomodo, & quando hæc? Quare modici & mali anni noſtri? Et reſpondit ad me,&

dixit mihi,Non feſtines tu ſuper altiſſimum.Tu enim feſtinas inaniter eſſe ſuper ipſum.nam exceſſus tuus multus. Nonne de his interrogauerunt animæ iuſtorum in promptuariis ſuis, dicentes, Vſquequo ſpero ſic,& quando veniet fructus areæ mercedis noſtræ? Et reſpondit ad ea Ieremiel archangelus,& dixit,Quando impletus fuerit numerus ſeminum in vobis, quoniam in ſtatera ponderauit ſeculum,& menſura menſurauit tempora, & numero numerauit tempora,& non commouit,nec excitauit vſquedum impleatur prædicta menſura? Et reſpon
D di & dixi,O dominator domine,ſed & nos omnes pleni ſumus impietate.Et ne forte propter nos non impleantur iuſtorum areæ,propter peccata inhabitantium ſuper terram.Et reſpondit ad me,& dixit, Vade & interroga prægnantem,ſi quando impleuerit nouem menſes ſuos, adhuc poterit matrix eius retinere partum in ſemetipſa? Et dixi,Non poteſt domine.Et dixit ad me,In inferno promptuaria animarum matrici aſſimilata ſunt.Quemadmodum enim illa feſtinat quæ parit,effugere neceſſitatem partus:ſic & hæc feſtinat reddere ea quæ commendata ſunt. Ab initio tibi demonſtrabitur de his quæ concupiſcis videre. Et reſpondi, & dixi, Si inueni gratiam ante oculos tuos , & ſi poſſibile eſt, & ſi idoneus ſum, demonſtra mihi, ſi pluſquam præteritum ſit habet venire , aut plura pertranſierunt ſupra quàm futurum eſt. Quid pertranſiuit,ſcio:quid autem futurum ſit,ignoro. Et dixit ad me, Sta ſuper dexteram partem, & demonſtrabo tibi interpretationem ſimilitudinis. Et ſteti, & vidi: & ecce fornax ardens tranſiit coram me.& factum eſt,cum tranſiret flamma,vidi, & ecce ſuperauit fumus. Poſt hæc tranſiit coram me nubes plena aquæ, & immiſit pluuiam impetu multam. & cum tranſiſſet impetus pluuiæ,ſuperauerunt in ea guttæ.Et dixit ad me, Cogita tibi, ſicut creſcit pluuia amplius quàm guttæ , & ignis quàm fumus: ſic ſuperabundauit quæ tranſiuit menſura. Superauerunt autem guttæ , & fumus : & oraui , & dixi , Putas viuo vſque in diebus illis ? vel quid erit in diebus illis ? Reſpondit ad me , & dixit , De ſignis , de quibus me interrogas , ex parte poſſum tibi dicere : de vita autem tua non ſum miſſus dicere tibi, ſed neſcio.

CAP. V.

A DE ſignis autem: ecce dies venient,in quibus apprehendentur qui inhabitant terram in cenſu multo:& abſcondetur veritatis via: & ſterilis erit à fide regio: & multiplicabitur iniuſtitia ſuper hanc quam ipſe tu vides,& ſuper quam audiſti olim:& erit impoſitio veſtigio quam nunc vides regnare regionem,& videbunt eam deſertam.Si autem tibi dederit altiſſimus viuere,videbis poſt tertiam tubam, & reluceſcet ſubito ſol noctu,& luna ter in die,& de ligno ſanguis ſtillabit,& lapis dabit vocem ſuam,& populi cõmouebuntur:& regnabit,quem non ſperant qui inhabitant ſuper terram, & volatilia commigrationem facient: & mare Sodomiticum piſces reiiciet , & dabit vocem noctu, quam non nouerant multi. omnes autem audient vocem eius,& chaos fiet per loca multa,& ignis frequenter remittetur,& beſtiæ agreſtes tranſmigrabunt,& mulieres menſtruatæ parient monſtra,& in dulcibus aquis ſalſæ inuenientur,& amici omnes ſemetipſos expugnabunt: & abſcõdetur tunc ſenſus,& intellectus ſeparabitur in promptuarium ſuum:& quæretur à multis,& non inuenietur:& multiplicabitur iniuſtitia,& incontinentia ſuper terram.Et interrogabit regio proximam ſuam,& dicet,Nunquid per te pertranſiit iuſtitia iuſtum faciens? Et hoc negabit.Et erit in illo tempore,& ſperabunt homines,& non impetrabunt:laborabunt,& non dirigentur viæ eorum.Hæc ſigna dicere tibi permiſſum eſt mihi:& ſi oraueris iterum,& ploraueris,ſicut & nunc,& ieiunaueris ſeptem diebus, audies iterato horum maiora. Et euigilaui, & corpus meum horruit valde : &
B anima mea laborauit, vt deficeret: & tenuit me qui venit angelus, qui loquebatur in me, & confortauit me,& ſtatuit me ſuper pedes.Et factum eſt in nocte ſecunda,& venit ad me Salathiel dux populi,& dixit mihi, Vbi eras? & quare vultus tuus triſtis? An neſcis, quoniam tibi creditus eſt Iſrael in regione tranſmigrationis eorum? Exurge ergo , & guſta panem, & non derelinquas nos,ſicut paſtor gregem ſuum in manibus luporum malignorum.Et dixi ei, Vade à me,& non appropies ad me.Et audiuit,vt dixi:& receſſit à me.& ego ieiunaui diebus ſeptem vlulans & plorans,ſicut mihi mandauit Vriel angelus. Et factum eſt poſt dies ſeptem, & iterum cogitationes cordis mei moleſtæ erant mihi valde , & reſumpſit anima mea ſpiritum intellectus : & iterum cœpi loqui coram altiſſimo ſermones, & dixi, Dominator domine ex omni ſylua terræ, & omnibus arboribus eius, elegiſti vineam vnicam : & ex omni terra orbis,elegiſti tibi foueam vnam: & ex omnibus floribus orbis, elegiſti tibi liliũ vnum:

& ex omnibus abyſſis maris,repleſti tibi riuum vnum: & ex omnibus ædificatis ciuitatibus,
ſanctificaſti tibimetipſi Sion : & ex omnibus creatis volatilibus, nominaſti tibi columbam
vnam:& ex omnibus plaſmatis pecoribus,prouidiſti tibi ouem vnam:& ex omnibus multi-
plicatis populis,acquiſiuiſti tibi populum vnum:& ab omnibus probatã legem donaſti huic,
quem deſyderaſti populo.Et nunc domine, vt quid tradidiſti vnum pluribus? Et præparaſti C
ſuper vnam radicem alias, & diſperdidiſti vnicum tuum in multis: & conculcauerunt eum,
qui cõtradicebant ſponſionibus tuis,quíque tuis teſtamentis non credebant.Et ſi odiens odi-
ſti populum tuum,tuis manibus debet caſtigari.Et factum eſt,cum locutus eſſem ſermones,
& miſſus eſt angelus ad me,qui ante venerat ad me præterita nocte, & dixit mihi, Audi me,
& inſtruam te:& intende mihi,& adiiciam coram te.Et dixi,Loquere domine meus.Et dixit
ad me, Valde tu in exceſſu mentis factus es pro Iſrael: an plus dilexiſti eum, quàm qui eum
fecit? Et dixi ad eum,Non domine,ſed dolens locutus ſum.Torquent enim me renes mei per
omnem horam, quærentem apprehendere ſemitam altiſſimi, & inueſtigare partem iudicii
eius.Et dixit ad me,Non potes.Et dixi,Quare domine? Ad quid naſcebar,aut quare non fie
bat matrix matris meæ mihi ſepulchrum,vt non viderem laborem Iacob,& defatigationem
generis Iſrael? Et dixit ad me,Numera mihi quæ necdum venerant, & collige mihi diſperſas
guttas, & reuirida mihi aridos flores, & aperi mihi clauſa promptuaria, & produc mihi in-
cluſos in eis flatus, demonſtra mihi vocis imaginem: & tunc oſtendam tibi laborem, quem
rogas videre. Et dixi, Dominator domine, quis enim eſt,qui poteſt hæc ſcire, niſi qui cum
hominibus habitationem non habet? Ego autem inſipiens: & quomodo potero dicere de his,
quibus me interrogaſti? Et dixit ad me,Quo modo nõ potes facere vnũ de his,quæ dicta ſunt:
ſic nõ poteris inuenire iudicium meum, aut in fine charitatẽ,quam populo promiſi.Et dixi, D
Sed ecce domine,tu prope es his,qui in finem ſunt:& quid facient, qui ante me fuerunt, aut
nos,aut hi qui poſt nos? Et dixit ad me, Coronæ aſſimilabo iudicium meum. Sicut non no-
uiſſimorum tarditas, ſic nec priorum velocitas. Et reſpondi, & dixi, Nec poteras facere eos
qui facti ſunt,& qui ſunt,& qui futuri ſunt,in vnum, vt celerius iudicium tuum oſtendas? Et
reſpondit ad me,& dixit, Non poteſt feſtinare creatura ſuper creatorem, nec ſuſtinere ſecu-
lum eos qui in eo creandi ſunt,in vnum.Et dixi,Quo modo dixiſti ſeruo tuo,quoniam viui-
ficans viuificaſti à te creatam creaturam in vnum,& ſuſtinebat creatura:poterit & nunc por-
tare præſentes in vnum.Et dixit ad me, Interroga matricem mulieris, & dices ad eam, Et ſi
paris,quare per tempus? Roga ergo eam,vt det decem in vnum.Et dixi, Non vtique poterit,
ſed ſecundum tempus.Et dixit ad me,Et ego dedi matricem terræ his, qui ſeminati ſunt ſu-
per eam per tempus.Quemadmodum enim infans non parit ea,quæ ſenum ſunt:ſic ego diſ-
poſui à me creatum ſeculum. Et interrogaui,& dixi,Cum iam dederis mihi viam,loquar co
ram te:nam mater noſtra,de qua dixiſti mihi, Adhuc iuuenis eſt:iam ſenectuti appropinquat.
Et reſpondit ad me,& dixit,Interroga eam quæ parit,& dicet tibi.Dices enim ei,Quare quos
peperiſti,nunc non ſunt ſimiles his qui ante te,ſed minores ſtatura? Et dicet tibi & ipſa, Alii
ſunt,qui in iuuentute virtutis nati ſunt:& alii qui ſub tempore ſenectutis deficiente matrice
ſunt nati.Conſydera ergo & tu,quoniam minori ſtatura eſtis præ his,qui ante vos,& qui poſt
vos minori quàm vos,quaſi iam ſeneſcentes creaturæ,& fortitudinem iuuentutis prætereun-
tes.Et dixi,Rogo domine,ſi inueni gratiam ante oculos tuos,demonſtra ſeruo tuo,per quem
viſites creaturam tuam.

CAP. VI.

ET dixit ad me,Initio terreni orbis,& antequam ſtarent exitus ſeculi,& antequam ſpira- A
rent conuentiones ventorum,& antequam ſonarent voces tonitruûm,& antequam ſplen
derent nitores coruſcationum , & antequam confirmarentur fundamenta paradiſi, & ante-
quam viderentur decori flores,& antequam confirmarentur motæ virtutes,& antequam col
ligerentur innumerabiles militiæ angelorum,& antequam extollerentur altitudines aeris,&
antequam nominarentur menſuræ firmamentorum,& antequam æſtuarent camini in Sion,
& antequam inueſtigarẽtur præſentes anni, & antequã abalienarentur eorum,qui nunc pec-
cant adinuentiones , & conſignati eſſent qui fidem theſaurizauerunt: tunc cogitaui, & facta
ſunt per me ſolũ,& non per alium:& finis per me,& non per alium.Et reſpondi,& dixi,Quæ
erit ſeparatio temporum? aut quando prioris finis, & ſequentis initium? Et dixit ad me, Ab
Abraham vſque ad Iſaac , quando nati ſunt ab eo Iacob & Eſau , manus Iacob tenebat ab

initio calcaneum Eſau:finis enim huius ſeculi Eſau,& principium ſequentis Iacob.Hominis manus inter calcaneum,& manum. Aliud noli quærere Eſdra. Et reſpondi,& dixi, O dominator domine,ſi inueni gratiam ante oculos tuos,oro vt demonſtres ſeruo tuo finem ſignorum tuorum , quorum partem mihi demonſtraſti nocte præcedenti. Et reſpondit, & dixit ad me, Surge ſuper pedes tuos,& audi vocem pleniſſimam ſonitus. Et erit ſicut commotio,nec commouebitur locus,in quo ſtes ſuper eum. Ideo cum loquitur,tu non expaueas,quoniam de fine verbum & fundamentum terræ intelligitur,quoniam de ipſis ſermo tremiſcit & commo-
B uetur. Scit enim quoniam finem eorum oportet commutari. Et factum eſt,cum audiſſem,ſurrexi ſuper pedes meos,& audiui,& ecce vox loquens,& ſonus eius ſicut ſonus aquarum multarum,& dixit, Ecce dies veniunt,& erit,quādo appropinquare incipiam,vt viſitem habitantes in terra:& quando inquirere incipiam ab eis,qui iniuſti nocuerunt iniuſtitia ſua,& quando ſuppleta fuerit humilitas Sion. & cum ſuperſignabitur ſeculum quod incipiet pertranſire,hæc ſigna faciam, Libri aperientur ante faciem firmamenti, & omnes videbunt ſimul, & anniculi infantes loquentur vocibus ſuis,& prægnantes immaturos parient infantes trium & quatuor menſium,& viuent & ſuſcitabuntur. Et ſubito apparebunt ſeminata loca non ſeminata,& plena promptuaria ſubito inueniētur vacua:& tuba canet cum ſono, quam cum omnes audierint,ſubito expaueſcent. Et erit in illo tempore, debellabunt amici amicos vt inimici,& expaueſcet terra cum his:& venæ fontium ſtabunt, & non decurrent in horis tribus. & erit,omnis qui derelictus fuerit ex omnibus iſtis quibus prædixi tibi,ipſe ſaluabitur,& videbit ſalutare meum,& finem ſeculi veſtri. Et videbunt qui recepti ſunt homines, qui mortem non guſtauerunt à natiuitate ſua,& mutabitur cor inhabitantium,& conuertetur in ſenſum alium. Delebitur enim malum, & extinguetur dolus. Florebit autem fides, & vincetur corruptela,& oſtēdetur veritas quæ ſine fructu fuit diebus tantis. Et factum eſt cū loqueretur mihi,& ecce paulatim intuebar ſuper eum ante quem ſtabam, & dixit ad me hæc, Véni tibi oſtendere tempus vēturæ noctis. Si ergo iterum rogaueris, & iterum ieiunaueris ſeptem die-
C bus,iterum tibi renuntiabo horum maiora per diem quam audiui. Audita eſt enim vox tua apud altiſſimum. Vidit enim fortis directionem tuam,& prouidit pudicitiam,quam à iuuentute tua habuiſti:& propter hoc miſit me demonſtrare tibi hæc omnia,& dicere tibi: Confide,& noli timere,& noli feſtinare cum prioribus temporibus cogitare vana,vt non properes à nouiſſimis temporibus. Et factum eſt poſt hæc,& fleui iterum: & ſimiliter ieiunaui ſeptem diebus,vt ſuppleam tres hebdomadas,quæ dictæ ſunt mihi. Et factum eſt in octaua nocte, & cor meum turbabatur iterato in me,& cœpi loqui coram altiſſimo. Inflammabatur enim ſpiritus meus valde, & anima mea anxiabatur,& dixi, O domine, loquens locutus es ab initio creaturæ in primo die,dicens, Fiat cælum & terra: & tuum verbum opus perfectum. Et erat tunc ſpiritus, & tenebræ circumferebantur, & ſilentium, ſonus vocis hominis nondum erat abs te. Tunc dixiſti de theſauris tuis proferri lumen luminoſum, quo appareret opus tuum. Et die ſecundo creaſti ſpiritum firmamenti,& imperaſti ei vt diuideret & diuiſionem faceret inter aquas,vt pars quædam ſurſum recederet,pars verò deorſum maneret. Et tertia die imperaſti aquis congregari in ſeptima parte terræ:ſex verò partes ſiccaſti & conſeruaſti, vt ex his ſint coram te miniſtrantia ſeminata à deo,& culta. Verbum enim tuum proceſſit,& opus ſtatim fiebat. Proceſſit enim ſubito fructus multitudinis immenſus,& cōcupiſcentiæ guſtus multiformes, & flores colore immutabili, & odores odoramenti inueſtigabilis. & die tertia hæc
D facta ſunt. Quarta autem die imperaſti fieri ſolis ſplendorem,lunæ lumen,ſtellarum diſpoſitionem:& imperaſti eis,vt deſeruirent futuro plaſmato homini. Quinto autem die dixiſti ſeptimæ parti,vbi erat aqua congregata,vt procrearet animalia,& volatilia,& piſces:& ita fiebat.aqua muta,& ſine anima quæ dei nutu iubebantur,animalia faciebat,vt ex hoc mirabilia tua nationes enarrent. Et tunc conſeruaſti duas animas,nomen vni vocaſti Enoch,& nomen ſecundæ vocaſti Leuiathan,& ſeparaſti ea ab alterutro. Non enim poterat ſeptima pars, vbi erat aqua cōgregata,capere ea. Et dediſti Enoch vnā partem quæ ſiccata eſt tertio die,vt habitet in ea vbi ſunt montes mille. Leuiathan autem dediſti ſeptimam partem humidam,& ſeruaſti eam, vt fiat in deuorationem quibus vis, & quando vis. Sexto autem die imperaſti terræ,vt crearet corā te iumenta,& beſtias,& reptilia:& ſuper his Adam,quē conſtituiſti ducem ſuper omnibus factis quæ feciſti,& ex eo educimur nos omnes, quémq; elegiſti populū.

Hæc autem omnia dixi coram te domine,quia propter nos creaſti ſeculum.Reſiduas autem
gentes ab Adam natas dixiſti eas nil eſſe,& quoniam ſaliuæ aſſimilatæ ſunt,& quaſi ſtillici-
dium de vaſe ſimilaſti abundantiam eorum. Et nunc domine, ecce, iſtæ gentes quæ in nihi-
lum deputatæ ſunt, cœperunt dominari noſtri, & deuorare : nos autem populus tuus quem
vocaſti primogenitum vnigenitum æmulatorem tuum , traditi ſumus in manibus eorum:
& ſi propter nos creatum eſt ſeculum , quare non hæreditatem poſſidemus cum ſeculo? Vſ-
quequo hæc?

CAP. VII.

ET factum eſt,cum finiſſem loqui verba hæc, miſſus eſt ad me angelus, qui miſſus fuerat A
ad me primis noctibus,& dixit ad me,Surge Eſdra,& audi ſermones quos véni loqui ad
te.Et dixi,Loquere deus meus.Et dixit ad me,Mare poſitum eſt in ſpatioſo loco, vt eſſet al-
tum & immēſum:erit autem ei introitus in anguſto loco poſitus,vt eſſet ſimilis fluminibus.
Quis enim volens voluerit ingredi mare, & videre eum vel dominari eius: ſi non tranſierit
anguſtum,in latitudinem quomodo venire poterit?Item aliud,Ciuitas eſt ædificata,& poſita
in loco campeſtri:eſt autem plena omnium bonorum.introitus eius anguſtus & in præcipiti
poſitus, vt eſſet à dextris quidem ignis, à ſiniſtris aqua alta : ſemita autem eſt vna ſola inter
eos poſita, hoc eſt inter ignem & aquam, vt non capiat ſemita , niſi ſolummodo veſtigium
hominis.Si autem dabitur ciuitas homini in hæreditatem,ſi nunquam ante poſitum pericu-
lum pertranſierit,quomodo accipiet hæreditatem ſuam?Et dixi,Sic domine.Et dixit ad me,
Sic eſt & Iſrael pars.Propter eos enim feci ſeculum: & quando tranſgreſſus eſt Adam conſti-
tutiones meas, iudicatum eſt quod factum eſt. Et facti ſunt introitus huius ſeculi anguſti, &
dolentes,& laborioſi:pauci autem & mali, & periculorum pleni, & labore magnopere fulti.
nam maioris ſeculi introitus ſpatioſi & ſecuri , & facientes immortalitatis fructum. Si ergo
ingredientes non fuerunt ingreſſi qui viuunt,anguſta & vana hæc:non poterunt recipere quæ
ſunt repoſita.Nunc ergo quare tu conturbaris,cum ſis corruptibilis?& quid moueris tu, cum
ſis mortalis?Et quare non accepiſti in corde tuo quod eſt futurum,ſed quod in præſenti?Re-
ſpondi & dixi,Dominator domine,ecce diſpoſuiſti lege tua,quoniam iuſti hæreditabūt hæc,
impii autem peribunt:iuſti autem ferent anguſta, ſperantes ſpatioſa. qui enim impie geſſe- B
runt,& anguſta paſſi ſunt:& ſpatioſa non videbunt.Et dixit ad me,Non eſt iudex ſuper deū,
neque intelligens ſuper altiſſimum.Pereunt enim multi præſentes,quia negligitur quæ ante-
poſita eſt dei lex.Mandans enim mandauit deus venientibus,quando venerunt,quid facien-
tes viuerent,& quid obſeruantes non punirentur.Hi autem non ſunt perſuaſi,& contradixe-
runt ei,& conſtituerunt ſibi cogitamen vanitatis, & propoſuerunt ſibi circunuentiones deli-
ctorum,& ſuperdixerunt altiſſimo non eſſe,& vias eius non cognouerunt,& legem eius ſpre-
uerunt,& ſponſiones eius abnegauerunt, & in legitimis eius fidem non habuerunt, & opera
eius non perfecerunt. propter hoc Eſdra vacua vacuis, & plena plenis. Ecce tempus veniet,
& erit, quando venient ſigna quæ prædixi tibi, & apparebit ſponſa, & apparēſcens oſtende-
tur quæ nunc ſubducitur terra:& omnis qui liberatus eſt de prædictis malis, ipſe videbit mi-
rabilia mea.Reuelabitur enim filius meus I E S V S, cum his qui cum eo ſunt: & iucunda-
buntur qui relicti ſunt in annis quadringentis.Et erit poſt annos hos,& morietur filius meus
C H R I S T V S,& omnes qui ſpiramentū habent homines:& conuertetur ſeculum in anti
quum ſilentium diebus ſeptem,ſicut in prioribus iudiciis, ita vt nemo derelinquatur.Et erit
poſt dies ſeptem,& excitabitur quod nōdum vigilat ſeculum,& morietur corruptum.& terra
reddet quæ in ea dormiunt,& puluis qui in eo ſilentio habitant,& prōptuaria reddēt quæ eis
cōmendatæ ſunt animæ.Et reuelabitur altiſſimus ſuper ſedem iudicii,& pertrāſibūt miſeriæ,
& longanimitas cōgregabitur.Iudiciū autem ſolum remanebit,veritas ſtabit & fides conua-
leſcet.& opus ſubſequetur,& merces oſtendetur,& iuſtitiæ vigilabunt,& iniuſtitiæ non domi C
nabuntur.Et dixi, Primus Abraham propter Sodomitas orauit, & Moyſes pro patribus qui
in deſerto peccauerunt,& qui poſt eum pro Iſrael in diebus Achaz,& Samuelis,& Dauid pro
confractione, & Salomon pro eis qui venerunt in ſanctificationem, & Elias pro his qui plu-
uiam acceperunt, & pro mortuo vt viueret, & Ezechias pro populo in diebus Sennacherib,
& multi pro multis. Si ergo modo quando corruptibile increuit , & iniuſtitia multiplicata
eſt,& orauerunt iuſti pro impiis:quare & nunc ſic non erit?Et reſpondit ad me,& dixit,Præ-
ſens ſeculum non eſt finis,gloria in eo frequens manet,propter hoc orauerunt pro inualidis.

Dies enim iudicii erit finis temporis huius, & initium temporis futuræ immortalitatis, in
quo tranſiuit corruptela, ſoluta eſt intemperantia, abſciſſa eſt incredulitas, creuit autem iu-
ſtitia, orta eſt veritas. tunc enim nemo poterit ſaluare eum qui periit, neque demergere qui
vicit. Et reſpõdi, & dixi, Hic eſt ſermo meus primus & nouiſſimus, quoniam melius erat non
dare terram Adam, vel cum iam dediſſet coercere eum, vt non peccaret. Quid enim prodeſt
hominibus in præſenti viuere in triſtitia, & mortuos ſperare punitionem? O tu quid feciſti
Adam? Si enim tu peccaſti, non eſt factus ſolius tuus caſus, ſed & noſter qui ex te aduenimus.
Quid enim prodeſt nobis ſi promiſſum eſt nobis immortale tẽpus, nos autem mortalia ope-
ra egimus? Et quoniam prædicta eſt nobis perennis ſpes: nos verò peſſimi vani facti ſumus. Et
quoniam repoſita ſunt nobis habitacula ſanitatis & ſecuritatis: nos verò male conuerſati ſu-
mus. Et quoniam repoſita eſt gloria altiſſimi protegere eos qui tarde conuerſati ſunt: nos au-
D tem peſſimis viis ambulauimus. Et quoniam oſtendetur paradiſus, cuius fructus incorruptus
perſeuerat, in quo eſt ſecuritas & medela: nos verò non ingrediemur. in ingratis enim locis
conuerſati ſumus. Et quoniam ſuper ſtellas fulgebunt facies eorum, qui abſtinentiam habue-
runt: noſtræ autem facies ſuper tenebras nigræ. non enim cogitauimus viuentes quando ini-
quitatem faciebamus, quòd incipiemus poſt mortem pati. Et reſpondit, & dixit, Hoc eſt cogi
tamentum certaminis quod certabit, qui ſuper terram natus eſt homo, vt ſi victus fuerit, pa-
tiatur quod dixiſti: ſi autem vicerit, recipiet quod dico: quoniam hæc eſt vita quam Moyſes
dixit cum viueret, ad populum, dicens, Elige tibi vitam, vt viuas. Non crediderunt autem ei,
ſed nec poſt eum prophetis: ſed nec mihi qui locutus ſum ad eos: quoniam non eſſet triſtitia
in perditionem eorum, ſicut futurum eſt gaudium ſuper eos, quibus perſuaſa eſt ſalus. Et re-
ſpondi & dixi, Scio domine, quoniam vocatus eſt altiſſimus miſericors in eo, quòd miſerea-
tur his qui nondum in ſeculo aduenerunt, & quòd miſeretur illis qui conuerſionem faciunt
in lege eius: & longanimis eſt, quoniam longanimitatem præſtat his qui peccauerunt quaſi
ſuis operibus: & munificus eſt, quoniam quidem donare vult pro exigentiis: & multæ miſeri
cordiæ, quoniam multiplicat magis miſericordias his qui præſentes ſunt, & qui præterierũt,
& qui futuri ſunt. Si enim non multiplicauerit miſericordias ſuas, non viuificabitur ſeculum
cum his qui inhæreditabant in eo. & donat: quoniam ſi non donauerit de bonitate ſua, vt al-
leuientur hi qui iniquitatem fecerunt, de ſuis iniquitatibus, non poterit decies milleſima
pars viuificari hominum. & iudex ſi non ignouerit his qui curati ſunt verbo eius, & deleuerit
multitudinem contentionum: non fortaſſis derelinquerentur in innumerabili multitudine,
niſi pauci valde.

CAP. VIII.

A ET reſpondit ad me, & dixit, Hoc ſeculum fecit altiſſimus propter multos, futurum autem
propter paucos. Dicam autem coram te ſimilitudinem Eſdra. Quomodo autem interro-
gabis terram, & dicet tibi, quoniam dabit terram multam magis vnde fiat fictile, paruum au-
tem puluerem vnde aurũ fit: ſic & actus præſentis ſeculi. Multi quidem creati ſunt, pauci au-
tem ſaluabuntur. Et reſpondi, & dixi, Abſorbe ergo anima ſenſum, & deuora quod ſapit. con-
uenisti enim obaudire, & prophetare volens. Nec enim tibi datum eſt ſpatium, niſi ſolummo
do viuere. O domine, ſi non permittes ſeruo tuo, vt oremus coram te, & des nobis ſemen cor
di, & ſenſui culturam, vnde fructus fiat, vnde viuere poſſit omnis corruptus: qui portabit lo-
cum hominis? Solus enim es, & vna plaſmatio nos ſumus manuum tuarum, ſicut locutus es:
& quomodo nunc in matrice plaſmatum eſt corpus, & præſtas membra: conſeruatur in igne
& aqua tua creatio: & nouem menſibus patitur tua plaſmatio tuam creaturam quæ in ea
creata eſt: ipſum autem quod ſeruat, & quod ſeruatur, vtraque ſeruabuntur: ſeruatáque quan
doque iterum reddit matrix, quæ in ea creuerunt. Imperaſti enim ex ipſis membris, hoc eſt
mammillis præbere lac fructui mammillarum, vt nutriatur id quod plaſmatum eſt vſque in
tẽpus aliquod, & poſtea diſponas eum tuæ miſericordiæ, enutriſti eum tua iuſtitia, & erudiſti
eum in lege tua, & corripuiſti eum tuo intellectu: & mortificabis eum, vt tuam creaturam: &
B viuificabis eum, vt opus tuum. Si ergo perdideris eum qui tantis laboribus plaſmatus eſt:
tuo iuſſu facile eſt ordinari, vt & id quod fiebat ſeruaretur. Et nunc domine dicam: de om-
ni homine tu magis ſcis: de populo autem tuo ob quem doleo: & de hæreditate tua, pro-
pter quam lugeo: & propter Iſrael, propter quem triſtis ſum: & de Iacob, propter quem do-
leo: ideo incipiam orare coram te pro me, & pro eis: quoniam video lapſus noſtros qui

inhabitamus terram. Sed audiui celeritatem iudicis, qui futurus eſt. Ideo audi vocem meam, & intellige ſermonem meum, & loquar coram te. Initium verborum Eſdræ priuſquam aſſumeretur: & dixi, Domine, qui inhabitas ſeculum, cuius oculi eleuati in ſuperna & aere: & cuius thronus inæſtimabilis, & gloria incomprehenſibilis: cui aſtat exercitus angelorũ cum tremore, quorum ſeruatio in vento & igni conuertitur: cuius verbum verum, & dicta perſeuerantia: cuius iuſſio fortis, & diſpoſitio terribilis: cuius aſpectus areſacit abyſſos, & indignatio tabeſcere facit montes, & veritas teſtificatur: exaudi orationem ſerui tui, & auribus percipe precationem figmenti tui. Dum enim viuo, loquar: & dum ſapio, reſpondebo. Nec reſpicias populi tui delicta, ſed qui tibi in veritate ſeruiunt. Nec intendas impia gentium ſtudia, ſed qui tua teſtimonia cum doloribus cuſtodierunt. Nec cogites qui in conſpectu tuo falſè conuerſati ſunt, ſed memorare qui ex voluntate tua timorem cognouerunt. Neque volueris perdere, qui pecudum mores habuerunt: ſed reſpicias eos, qui legem tuam ſplendide docuerunt. Nec indigneris eis, qui beſtiis peiores iudicati ſunt: ſed diligas eos, qui ſemper in tua iuſtitia
confidunt, & gloria. Quoniam nos & patres noſtri talibus morbis languemus: tu autem pro- C
pter nos peccatores miſericors vocaberis. Si enim deſyderaueris vt noſtri miſerearis, tunc miſericors vocaberis, nobis autem non habentibus opera iuſtitiæ. Iuſti enim quibus ſunt opera multa repoſita, ex propriis operibus recipient mercedem. Quid eſt enim homo, vt ei indigneris: aut genus corruptibile, vt ita amarus ſis de ipſo? In veritate enim nemo de genitis eſt, qui non impie geſſit: & de confitentibus, qui non deliquit. In hoc enim annuntiabitur iuſtitia tua, & bonitas tua domine, cum miſertus fueris eis qui non habent ſubſtantiam bonorũ operum. Et reſpondit ad me, & dixit, Recte locutus es aliqua: & iuxta ſermones tuos, ſic & fiet. quoniam non verè cogitabo ſuper plaſma eorum qui peccauerunt ante mortem, ante iudicium, ante perditionem: ſed iucundabor ſuper iuſtorum figmentum, & memorabor peregrinationis quoque, & ſaluationis, & mercedis receptionis. Quo modo ergo locutus ſum, ſic & eſt. Sicut enim agricola ſerit ſuper terram ſemina multa, & plantationes multitudinis plantat, ſed non in tempore omnia quæ ſeminata ſunt, ſaluantur, ſed nec omnia quæ plantata ſunt, radicabunt: ſic & qui in ſeculo ſeminati ſunt, non omnes ſaluabuntur. Et reſpondi, & dixi, Si inueni gratiam, loquar. Quo modo ſemen agricolæ ſi non aſcenderit, aut non acceperit pluuiam tuam in tempore, aut ſi corruptum fuerit multitudine pluuiæ: ſic perit & ſimiliter homo qui manibus tuis plaſmatus eſt, & tu ei imago nominatus: quoniã ſimilatus es ei, propter quem omnia plaſmaſti, & ſimilaſti ſemini agricolæ. Non iraſcaris ſuper nos, ſed parce
populo tuo, & miſerere hæreditati tuæ. Tu autem creaturæ tuæ miſereris. Et reſpõdit ad me, D
& dixit, Quæ ſunt præſentia præſentibus, & quæ futura futuris. Multum enim tibi reſtat, vt poſſis diligere meam creaturam ſuper me: tibi autem frequenter & ipſi proximaui, iniuſtis autem nunquam. Sed & in hoc mirabilis es coram altiſſimo, quoniam humiliaſti te ſicut decet te: & non iudicaſti te, vt inter iuſtos plurimum glorificeris. Propter quod miſeriæ multæ, & miſerabiles efficientur eis, qui habitant ſeculum in nouiſſimis: quia in multa ſuperbia ambulauerunt. Tu autem pro te intellige, & de ſimilibus tuis inquire gloriam. Vobis enim apertus eſt paradiſus, plantata eſt arbor vitæ, præparatum eſt futurum tempus, præparata eſt abundantia, ædificata eſt ciuitas, probata eſt requies, perfecta eſt bonitas, & perfecta ſapientia. Radix mali ſignata eſt à vobis: infirmitas, & tinea à vobis abſconſa eſt: & in infernum fugit corruptio in obliuione. Tranſierunt dolores, & oſtẽſus eſt in fine theſaurus immortalitatis. Noli ergo adiicere inquirendo de multitudine eorum qui pereunt. Nam & ipſi accipiẽtes libertatem, ſpreuerunt altiſſimum, & legem eius contempſerunt, & vias eius dereliquerunt. Adhuc autem iuſtos eius conculcauerunt, & dixerunt in corde ſuo non eſſe deum: & quidem ſcientes quoniam moriuntur. Sicut enim vos ſuſcipient quæ prædicta ſunt: ſic eos ſitis, & cruciatus, quæ præparata ſunt. Non enim voluit hominẽ diſperdi. Sed & ipſi, qui creati ſunt, coinquinauerunt nomen eius qui fecit eos: & ingrati fuerũt ei qui præparauit eis vitam. Quapropter iudicium meum modo appropinquat. Quæ non omnibus demonſtraui, niſi tibi, & tibi ſimilibus paucis. Et reſpondi, & dixi, Ecce nunc domine demonſtraſti mihi multitudinem ſignorum, quæ incipies facere in nouiſſimis: ſed non demonſtraſti mihi quo tempore. CAP. IX.

ET reſpondit ad me, & dixit, Metiens metire tempus in ſemetipſo: & erit, cum videris, A
quando tranſierit pars quædam ſignorũ quæ prædicta ſunt, tunc intelliges quoniã ipſum

eſt tempus,in quo incipiet altiſſimus viſitare ſeculum quod ab eo factum eſt.Et quando vi-
debitur in ſeculo motio locorum, & populorũ turbatio, tunc intelliges quoniam de his erat
altiſſimus locutus à diebus, qui fuerunt ante te ab initio. Sicut enim omne quod factum eſt
in ſeculo, initium habet, pariter & conſummationem, & conſummatio eſt manifeſta: ſic &
altiſſimi tempora initia habent manifeſta in prodigiis, & in virtutibus, & conſummationes
in actu & in ſignis.Et erit,omnis qui ſaluus factus fuerit,& qui poterit effugere per opera ſua
& per fidem, in qua credidiſtis, relinquetur de prædictis periculis, & videbit ſalutare meum
in terra mea,& in finibus meis,quoniam ſanctificaui me à ſeculo.Et tunc miſerebuntur, qui
nunc abuſi ſunt vias meas:& in tormentis commorabuntur hi qui eas proiecerunt in cõtem
ptu.Qui enim non cognouerunt me,viuentes beneficia conſecuti: & qui faſtidierunt legem
meam,cum adhuc erant habentes libertatem, & cum adhuc eſſet eis apertus pœnitentiæ lo-
cus non intellexerunt,ſed ſpreuerunt: hos oportet poſt mortem in cruciamento cognoſcere.
B Tu ergo noli adhuc curioſus eſſe, quomodo impii cruciabuntur: ſed inquire quomodo iuſti
ſaluabuntur, & quorum ſeculum, & propter quos ſeculum, & quando. Et reſpondi, & dixi,
Olim locutus ſum,& nunc dico,& poſtea dicam:quoniam plures ſunt qui pereunt,quàm qui
ſaluabuntur: ſicut multiplicatur fluctus ſuper guttam. Et reſpondit ad me, & dixit, Qualis
ager, talia & ſemina:& quales flores, tales & tincturæ: & qualis operator, talis & creatio: &
qualis agricola, talis cultura: quoniam tempus erat ſeculi. Et nunc cum eſſem parans eis his
qui nunc ſunt, antequam fieret ſeculum, in quo habitarent: & nemo mihi contradixit.tunc
enim quiſque, & nunc creator in mundo hoc parato, & meſſe indeficienti, & lege inueſtiga-
bili corrupti ſunt mores eorum. Et conſyderaui ſeculum, & ecce erat periculum propter co-
gitationes quæ in eo aduenerunt.Et vidi, & peperci ei valde: & ſeruaui mihi acinum de bo-
tro,& plantationem de tribu multa.Pereat ergo multitudo,quæ ſine cauſa nata eſt,& ſerue-
tur acinus meus,& plantatio mea:quia cum multo labore perfeci.Tu autem ſi adhuc intro-
mittas ſeptem dies alios,ſed non ieiunabis in eis:ibis in campum florum,vbi domus non eſt
ædificata: & manducabis ſolummodo de floribus campi, & carnem non guſtabis, & vinum
C non bibes,ſed ſolummodo flores.deprecare altiſſimum ſine intermiſſione,& veniam, & lo-
quar tecum.Et profectus ſum,ſicut dixit mihi in campum,qui vocatur Ardath, & ſedi ibi in
floribus.Et de herbis agri manducaui, & facta eſt eſca earum mihi in ſaturitatem. Et factum
eſt poſt dies ſeptem, & ego diſcumbebam ſupra fœnum, & cor meum iterum turbabatur ſi-
cut ante.Et apertum eſt os meum, & inchoaui dicere coram altiſſimo,& dixi, O domine, te
nobis oſtendens oſtenſus es patribus noſtris in deſerto , quod non calcatur : & infructuoſo,
quando erant exeuntes de AEgypto:& dicens dixiſti, Tu Iſrael audi me, & ſemen Iacob in-
tende ſermonibus meis. Ecce enim ego ſemino in vobis legem meam, & faciet in vobis fru-
ctum,& glorificabimini in eo per ſeculum. Nam patres veſtri accipientes legem, non ſerua-
uerunt,& legitima mea non cuſtodierunt,& factus eſt fructus legis non parens:nec enim po-
terat,quoniam tuus erat.Nam qui acceperunt,perierunt,non cuſtodientes quod in eis ſemi-
natum fuerat.Et ecce,conſuetudo eſt,vt cum acceperit terra ſemen,vel nauem mare, vel vas
aliquod eſcam vel potum : cum fuerit exterminatum id, in quo ſeminatum eſt, vel in quod
D miſſum eſt:ſimul id quod ſeminatum,vel miſſum eſt,vel quæ ſuſcepta ſunt, exterminantur,
& ſuſcepta iam non manent apud nos. Sed nobis ſic non factum eſt. Nos quidem qui legem
accepimus peccantes periuimus, & cor noſtrum quod ſuſcepit eam: nam lex non periit, ſed
permanſit in ſuo labore.Et cum loquerer hæc in corde meo,reſpexi oculis meis, & vidi mu-
lierem in dextera parte.& ecce hæc lugebat, & plorabat cum voce magna, & animo dolebat
valde,& veſtimenta eius diſciſſa,& cinis ſuper caput eius.Et dimiſi cogitatus,in quibus eram
cogitans, & conuerſus ſum ad eam, & dixi ei, Vt quid fles? & quid doles animo? Et dixit ad
me,Dimitte me domine meus,vt defleam me,& adiiciam dolorem: quoniam valde amaro
ſum animo,& humiliata ſum valde.Et dixi ei,Quid paſſa es? dic mihi.Et dixit ad me,Steri-
lis fui ego famula tua,& non peperi,habens maritũ annis triginta.Ego enim per ſingulas ho-
ras,& per ſingulos dies,& annos hos triginta deprecor altiſſimum nocte,ac die.Et factum eſt,
poſt triginta annos exaudiuit me deus ancillam tuam,& vidit humilitatem meam, & attẽdit
tribulationi meæ, & dedit mihi filium: & iucundata ſum ſuper eum valde ego, & vir meus,
& omnes ciues mei, & honorificabamus valde fortem. Et nutriui eum cum labore multo.

Et factum eſt,cum creuiſſet,& veniſſet accipere vxorem,feci diem epuli.

CAP. X.

ET factum eſt,cum introiſſet filius meus in thalamo ſuo,cecidit,& mortuus eſt:& euerti- A
mus omnes lumina,& ſurrexerunt omnes ciues mei ad conſolandum me,& quieui vſque
in alium diem vſque nocte. Et factũ eſt,cum omnes quieuiſſent vt me conſolarentur vt quie-
ſcerem:& ſurrexi nocte,& fugi:& veni ſicut vides in hoc campo:& cogito iam non reuerti in
ciuitatem,ſed hic conſiſtere:& neque manducare,neque bibere, ſed ſine intermiſſione luge-
re,& ieiunare vſque dum moriar. Et dereliqui ſermones in quibus eram, & reſpõdi cum ira-
cundia ad eam,& dixi, Stulta ſuper omnes mulieres,non vides luctum noſtrum,& quæ nobis
contingunt?Quoniam Sion mater noſtra omni triſtitia contriſtatur,& humilitate humilia-
ta eſt,& luget validiſſime. Et nunc quoniam omnes lugemus,& triſtes ſumus: quoniam om-
nes contriſtati ſumus,tu autem contriſtaris in vno filio?Interroga enim terram,& dicet tibi:
quoniam hæc eſt, quæ debeat lugere caſum tantorum ſuper eam germinantium. Et ex ipſa
ab initio omnes nati,& alii venient:& ecce, penè omnes in perditionem ambulant, & exter-
minium fit multitudo eorum. Et quis ergo debet lugere magis , niſi hæc quæ tam magnam
multitudinem perdidit,quàm tu,quæ pro vno doles? Si autem dicis mihi, Quoniam non eſt
planctus meus ſimilis terræ:quoniam fructum ventris mei perdidi,quem cum mœroribus pe
peri,& cum doloribus genui:terra autem ſecundũ viam terræ,abiitque in ea multitudo præ-
ſens,quo modo euenit:& ego tibi dico,ſicut tu cum labore peperiſti, ſic & terra dat fructum
ſuum homini ab initio ei qui fecit eam. Nunc ergo retine apud temetipſam dolorem tuum,
& fortiter fer qui tibi contigerunt caſus. Si enim iuſtificaueris terminum dei,& conſiliũ ſuum B
recipies in tempore,& in talibus collaudaberis. Ingredere ergo in ciuitatem ad virum tuum.
Et dixit ad me, Non faciam,neque ingrediar ciuitatem,ſed hic moriar. Et appoſui adhuc lo-
qui ad eam,& dixi, Noli facere hunc ſermonem, ſed conſenti perſuadenti. Quot enim caſus
Sion?Conſolare propter dolorem Ieruſalem. Vides enim quoniam ſanctificatio noſtra deſer-
ta effecta eſt,& altare noſtrum demolitum eſt,& templum noſtrum deſtructum eſt,& pſalte-
rium noſtrum humiliatum eſt,& hymnus conticuit,& exultatio noſtra diſſoluta eſt,& lumen
candelabri noſtri extinctum eſt, & arca teſtamenti noſtri direpta eſt, & ſancta noſtra conta-
minata ſunt,& nomen quod inuocatum eſt ſuper nos,penè prophanatum eſt: & liberi noſtri
contumeliam paſſi ſunt,& ſacerdotes noſtri ſuccenſi ſunt,& Leuitæ noſtri in captiuitatẽ abie
runt,& virgines noſtræ coinquinatæ ſunt,& mulieres noſtræ vim paſſæ ſunt,& iuſti noſtri ra-
pti ſunt,& paruuli noſtri perditi ſunt,& iuuenes noſtri ſeruierunt,& fortes noſtri inualidi fa-
cti ſunt:& quod omnium maius ſignaculum Sion,quoniam reſignata eſt de gloria ſua. Nam
& tradita eſt in manibus eorum qui nos oderunt. Tu ergo excute tuam triſtitiam multam,&
depone abs te multitudinem dolorum,vt tibi repropitietur fortis,& requiem faciet tibi altiſ
ſimus requietionem laborum. Et factum eſt,cum loquebar ad eam,facies eius fulgebat ſubi-
to & ſpecies,coruſcus fiebat viſus eius, vt eſſem pauens valde ad eam & cogitarem quid eſſet
hoc. Et ecce,ſubito emiſit ſonitum vocis magnum timore plenum,vt commoueretur terra à
mulieris ſono.& vidi:& ecce,amplius mulier non comparebat mihi,ſed ciuitas ædificabatur, C
& locus demonſtrabatur de fundamẽtis magnis:& timui,& clamaui voce magna,& dixi, Vbi
eſt Vriel angelus, qui à principio venit ad me? quoniam ipſe me fecit venire in multitudine
in exceſſu mentis huius,& factus eſt finis meus in corruptionem, & oratio mea in imprope-
rium. Et cum eſſem loquẽs ego hæc,ecce venit ad me,& vidit me:& ecce eram poſitus vt mor
tuus,& intellectus meus alienatus erat,& tenuit dexterã meam,& cõfortauit me,& ſtatuit me
ſuper pedes meos,& dixit mihi, Quid tibi eſt?& quare cõturbatus eſt intellectus tuus, & ſen-
ſus cordis tui?& quare conturbaris? Et dixi, Quoniã dereliquiſti me,& ego quidem feci ſecun
dum ſermones tuos,& exiui in campum:& ecce vidi & video quod non poſſum enarrare. Et
dixit ad me, Sta vt vir,& cõmouebo te. Et dixi, Loquere domine meus tu in me,noli me de-
relinquere,vt non fruſtra moriar:quoniã vidi quæ non ſciebam,& audio quæ non ſcio. Aut
nunquid ſenſus meus fallitur,anima mea ſupremat? Nunc ergo deprecor te,vt demonſtres ſer
uo tuo de exceſſu hoc. Et reſpondit ad me,& dixit, Audi me,& doceam te,& dicã tibi de qui-
bus times:quoniam altiſſimus reuelauit tibi myſteria multa. Vidit rectam viam tuam, quo-
niam ſine intermiſſione contriſtabaris pro populo tuo , & valde lugebas propter Sion.
Hic ergo intellectus viſionis quæ tibi apparuit ante paululum. Quam vidiſti lugentem, in-

choaſti conſolari eam. Nunc autem iam ſpeciem mulieris nō vides,ſed apparuit tibi ciuitas
ædificari:& quoniam enarrabat tibi de caſu filii ſui,hæc abſolutio eſt.Hæc mulier quam vi-
D diſti,hæc eſt Sion:& quoniam dixit tibi quam & nunc conſpicies, vt ciuitatem ædificatam.
Et quoniam dixit tibi,quia ſterilis fuit triginta annis:propter quod erāt anni ſcilicet trigin-
ta,quando non erat in ea adhuc oblatio oblata.Et factum eſt poſt annos triginta, ædificauit
Salomon ciuitatem,& obtulit oblationes, tunc fuit quando peperit ſterilis filium. Et quod
tibi dixit,quoniam nutriuit eum cum labore,hoc erat habitatio in Ieruſalem.Et quoniā di-
xit tibi, quòd filius meus veniens in ſuo thalamo mortuus eſſet, & contigiſſet ei caſus, hoc
erat quæ facta eſt ruina Ieruſalem.Et ecce, vidiſti ſimilitudinem eius:& quoniam filium lu-
geret,inchoaſti conſolari eam:& de his quæ contigerunt, hæc erant tibi aperienda. Et nunc
videt altiſſimus,quoniam ex animo contriſtatus es,& quoniam ex toto corde pateris pro ea,
oſtendit tibi claritatem gloriæ eius,& pulchritudinem decoris eius.Propterea enim dixit ti-
bi vt maneres in campo vbi domus non eſt ædificata.Sciebam enim ego, quoniā altiſſimus
incipiebat oſtendere hæc:propterea dixi tibi vt venires in agrum vbi non eſt fundamentum
ædificii.Nec enim poterat opus ædificii hominis ſuſtineri in loco, vbi incipiebatur altiſſimi
ciuitas oſtendi.Tu ergo noli timere,neque expaueſcat cor tuum:ſed ingredere,& vide ſplen
dorem & magnitudinem ædificii,quantū capax eſt tibi viſus oculorū videre: & poſt hæc au
dies quantum capit auditus aurium tuarum audire. Tu enim beatus es præ multis,& voca-
tus es apud altiſſimum ſicut& pauci.Nocte autem quæ in craſtinum futura eſt,manebis hic:
& oſtēdet tibi altiſſimus has viſiones ſupremorū, quæ faciet altiſſimus his qui habitāt ſuper
terrā à nouiſſimis diebus.Et dormiui illā noctē & aliam,ſicut dixerat mihi. CAP. XI.
A ET vidi ſomnium,& ecce aſcendebat de mari aquila,cui erant duodecim alæ pennarum,
& capita tria.Et vidi,& ecce expandebat alas ſuas in omnem terram,& omnes venti cæ
li inſufflabant in eam,& colligebantur.Et vidi, & de pennis eius naſcebātur contrariæ pen-
næ,& ipſæ fiebant in pennaculis minutis & modicis.Nam capita eius erant quieſcētia,& di-
midium caput erat maius aliorū capitum,ſed ipſa quieſcebat cum eis. Et vidi, & ecce aqui-
la volauit in pennis ſuis, & regnauit ſuper terram, & ſuper eos qui habitant in ea. Et vidi,
quoniam ſubiecta erant ei omnia ſub cælo,& nemo illi contradicebat,neque vnus de creatu
ra quæ eſt ſuper terrā.Et vidi,& ecce ſurrexit aquila ſuper vngues ſuos, & miſit vocem pen-
nis ſuis,dicēs,Nolite omnes ſimul vigilare,dormite vnuſquiſq; in loco ſuo,& per tēpus vigi-
late. Capita autē in nouiſſimo ſeruētur.Et vidi,& ecce vox non exibat de capitibus eius,ſed
de medietate corporis eius.Et numeraui cōtrarias pennas eius,& ecce ipſæ erant octo.Et vi-
B di, & ecce à dextera parte ſurrexit vna penna, & regnauit ſuper omnem terram. Et factum
eſt cum regnaret,venit ei finis,& non apparuit locus eius:& ſequens exurrexit, & regnabat.
Ipſa multum tenuit tempus.Et factum eſt cum regnaret,& veniebat finis eius,vt non appa-
reret ſicut prior.Et ecce vox emiſſa eſt illi,dicens, Audi tu quæ tanto tempore tenuiſti terrā.
hæc annuntio tibi antequam incipias non apparere.Nemo poſt te tenebit tempus tuum,ſed
nec dimidium eius. Et leuauit tertia, & tenuit principatum ſicut & priores: & non apparuit
& ipſa.Et ſic contingebat & omnibus aliis ſingulatim principatum gerere,& iterum nuſquā
comparere.Et vidi,& ecce in tempore ſequentes pennæ erigebantur à dextera parte,vt tene-
rent & ipſæ principatū:& ex his erant quæ tenebant,ſed tamen ſtatim non compareſcebant.
Nam & aliquæ ex eis erigebantur, ſed non tenebant principatum. Et vidi poſt hæc, & ecce
non comparuerunt duodecim pennæ,& duo pennacula:& nihil ſupererat in corpore aquilæ,
C niſi duo capita quieſcentia & ſex pennacula.Et vidi,& ecce ſex pennaculis diuiſæ ſunt duæ,
& manſerunt ſub capite,quod eſt ad dexteram partem.Nam quatuor manſerūt in loco ſuo.
Et vidi,& ecce ſubalares cogitabant ſe erigere,& tenere principatus. Et vidi & ecce vna ere-
cta eſt,ſed ſtatim non comparuit.Et ſecundæ velocius,quàm priores non comparuerunt. Et
vidi, & ecce duæ quæ ſuperauerunt apud ſemetipſas cogitabāt & ipſæ regnare: & in eo cum
cogitarent,ecce vnum quieſcentium capitum quod erat medium,euigilabat. hoc enim erat
duorum capitū maius.Et vidi quoniam completa ſunt duo capita ſecum:& ecce conuerſum
eſt caput cum his qui cum eo erant, & comedit duas ſubalares quæ cogitabant regnare.Hoc
etiam caput percōterruit omnem terram, & dominabatur in ea his qui habitāt terram cum
labore multo,& potentatum tenuit orbis terrarum ſuper omnes alas quæ fuerūt.Et vidi poſt

hæc,& ecce medium caput ſubito non comparuit,& hoc ſicut alæ. Superauerunt autem duo
capita,quæ & ipſa ſimiliter regnauerunt ſuper terram,& ſuper eos qui habitant in ea. Et vi-
di,& ecce deuorauit caput à dextera parte illud quod à leua. Et audiui vocem dicentem mi-
hi,Conſpice cõtra te,& conſydera quod vides. Et vidi,& ecce ſicut leo cõcitatus de ſylua ru- D.
giens:& vidi quoniam emittebat vocem hominis ad aquilam. Et dixit dicens, Audi tu,& lo-
quar ad te,& dicet altiſſimus tibi, Nónne tu es qui ſuperaſti de quatuor animalibus,quæ fe-
ceram regnare in ſeculo meo,& vt per eos veniret finis temporũ eorũ? Et quartus veniẽs de-
uicit omnia animalia quæ tranſierũt,& potẽtatu tenuit ſeculũ cum tremore multo,& omnẽ
orbem cum labore peſſimo,& inhabitauit tot temporibus orbem terrarum cum dolo. Et iu-
dicaſti terram non cum veritate. Tribulaſti enim manſuetos,& læſiſti quieſcentes,& dilexi-
ſti mendaces,& deſtruxiſti habitationes eorum qui fructificabant: & humiliaſti muros eorũ,
qui te nõ nocuerũt. Et aſcendit cõtumelia tua vſque ad altiſſimũ, & ſuperbia tua ad fortem.
Et reſpexit altiſſimus ſuperba tempora,& ecce finita ſunt,& ſcelera eius completa ſunt. Pro-
pterea nõ appareas tu aquila,& alæ tuæ horribiles, & pẽnacula tua peſſima,& capita tua ma
ligna,& vngues tibi peſſimi, & omne corpus tuũ vanũ,vti refrigeretur omnis terra,& reuer-
tatur liberata de tua vi,& ſperet iudiciũ & miſericordiã eius qui fecit eam.

CAP. XII.

ET factum eſt,dum loqueretur leo verba hæc ad aquilam: & vidi, & ecce quod ſuperaue- A
rat caput,& non comparuerunt quatuor alæ illæ quæ ad eum tranſierunt, & erectæ ſunt
vt regnarent:& erat regnum eorum exile,& tumultu plenum. Et vidi,& ecce ipſa non appa-
rebãt,& omne corpus aquilæ incendebatur,& expaueſcebat terra valde, & ego à tumultu &
exceſſu mentis,& à magno timore vigilaui,& dixi ſpiritui meo, Ecce tu præſtitiſti mihi hoc
in eo,quod ſcrutaris vias altiſſimi. Ecce adhuc fatigatus ſum animo,& ſpiritu meo inualidus
ſum valde,& nec modica eſt in me virtus à multo timore,quam expaui nocte hac. Nũc ergo
orabo altiſſimũ,vt me confortet vſque in finem. Et dixi, Dominator domine, ſi inueni gra-
tiam ante oculos tuos,& ſi iuſtificatus ſum apud te præ multis, & ſi certè aſcendit depreca-
tio mea ante faciem tuam,conforta me,& oſtẽde ſeruo tuo mihi interpretationem & diſtin-
ctionem viſus horribilis huius, vt pleniſſime conſoleris animam meam. Dignum enim me
habuiſti oſtendere mihi temporum nouiſſima. Et dixit ad me, Hæc eſt interpretatio viſionis
huius, Aquilam quam vidiſti aſcendentem de mari,hoc eſt regnum quod viſum eſt in viſio-
ne Danieli fratri tuo. Sed non eſt illi interpretatũ,quoniam ego nunc tibi interpretor. Ecce
dies veniunt,& exurget regnum ſuper terram,& erit timor acrior omniũ regnorum quæ fue-
runt ante eum. Regnabunt autem in ea reges duodecim,vnus poſt vnũ. Nam ſecundus inci- B
piet regnare,& ipſe tenebit amplius tempus præ duodecim. Hæc eſt interpretatio duodecim
alarum quas vidiſti. Et quam audiſti vocem quæ locuta eſt, non de capitibus eius exeũtem,
ſed de medio corporis eius,hæc eſt interpretatio, quoniam poſt tempus regni illius naſcen-
tur cõtentiones nõ modicæ,& periclitabitur vt cadat:& nõ cadet tunc, ſed iterũ conſtituetur
in ſuũ initiũ. Et quoniã vidiſti ſubalares octo cohærẽtes alis eius,hæc eſt interpretatio. exur-
gent in ipſo octo reges,quorũ erunt tẽpora leuia,& anni citati, & duo quidẽ ex ipſis perient.
Appropinquãte autẽ tẽpore medio, quatuor ſeruabũtur in tẽpore, cũ incipiet appropinqua-
re tempus eius vt finiatur. duæ verò in finem ſeruabuntur. Et quoniã vidiſti tria capita qui-
eſcentia,hæc eſt interpretatio. in nouiſſimis eius ſuſcitabit altiſſimus tria regna,& reuocabit
in ea multa,& dominabuntur terram,& qui habitant in ea, cum labore multo ſuper omnes
qui fuerunt ante hos. propter hoc ipſi vocati ſunt capita aquilæ. Iſti enim erunt qui recapitu
labunt impietates eius,& qui perficient nouiſſima eius. Et quoniam vidiſti caput maius non
apparens,hæc eſt interpretatio eius. quoniam vnus ex eis ſuper lectum ſuum morietur,& ta-
men cum tormẽtis. Nam duo qui perſeuerauerint,gladius eos comedet. Vnius enim gladius C
comedet qui cum eo:ſed tamen hic gladio in nouiſſimis cadet. Et quoniã vidiſti duas ſuba-
lares traiiciẽtes ſuper caput quod eſt in dextera parte,hæc eſt interpretatio. hi ſunt quos cõ-
ſeruauit altiſſimus in finem ſuum,hoc eſt regnum exile,& turbationis plenum. Sicut vidiſti
& leonem,quem vidiſti de ſylua euigilantem,& rugientem,& loquentem ad aquilam,& ar-
guẽtem eam,& iniuſtitias ipſius per omnes ſermones eius ſicut audiſti:hoc eſt ventus quem
ſeruauit altiſſimus in finem ad eos, & impietates ipſorum, & arguet illos, & incutiet coram
ipſis diſcerptiones eorum. Statuet enim eos in iudicio viuos : & erit, cum arguerit eos, tunc

corripiet eos. nam reſiduum populum meum liberabit cum miſeria, qui ſaluati ſunt ſuper
fines meos,& iucundabit eos quoadusque veniet finis dies iudicii:de quo locutus ſum tibi ab
initio.Hoc ſomniũ quod vidiſti, & hæ interpretationes. Tu ergo ſolus dignus fuiſti ſcire al-
tiſſimi ſecretum hoc. Scribe ergo omnia iſta in libro que vidiſti, & pone ea in loco abſcon-
dito:& docebis ea ſapientes de populo tuo, quorum corda ſcis poſſe capere & ſeruare ſecreta
hæc. Tu autem adhuc ſuſtine hic alios dies ſeptem,vt tibi oſtendatur quicquid viſum fuerit
altiſſimo oſtendere tibi.Et profectus eſt à me.Et factũ eſt,cum audiſſet omnis populus quo-
D niã pertranſierũt ſeptem dies,& ego nõ fuiſſem reuerſus in ciuitatem,& cõgregauit ſe omnis
à minimo vſq; ad maximũ:& venit ad me,& dixerũt mihi dicẽtes,Quid peccauimus tibi, &
quid iniuſte egimus in te,quoniã derelinquẽs nos ſediſti in loco hoc? Tu enim nobis ſuperes
ſolus ex omnibus populis,ſicut botrus de vinea,& ſicut lucerna in loco obſcuro,& ſicut por
tus & nauis ſaluata à tẽpeſtate.Aut nõ ſufficiunt nobis mala quæ contingunt? Si ergo tu nos
dereliqueris,quanto nobis erat melius ſi eſſemus ſucceſi & nos cum incẽdio Sion?Nec enim
nos ſumus meliores eorum qui ibi mortui ſunt.Et plorauerunt voce magna. Et reſpondi ad
eos,& dixi,Confide Iſrael,& noli triſtari tu domus Iacob. Eſt enim memoria veſtri corã al-
tiſſimo,& fortis non eſt oblitus veſtri in tentatione. Ego enim non dereliqui vos, neque ex-
ceſſi à vobis:ſed veni in hunc locum,vt deprecarer pro deſolatione Sion,vt quærerem miſe-
ricordiam pro humilitate ſanctificationis veſtræ.Et nunc ite vnuſquiſque veſtrũ in domum
ſuam,& ego veniam ad vos poſt dies iſtos. Et profectus eſt populus,ſicut dixi ei,in ciuitatẽ:
ego autem ſedi in campo ſeptem diebus, ſicut mihi mandauit, & manducabam de floribus
ſolummodo agri,de herbis facta eſt eſca mihi in diebus illis. CAP. XIII.

A ET factum eſt poſt dies ſeptem,& ſomniaui ſomniũ nocte. Et ecce de mari ventus exur-
gebat,vt conturbaret omnes fluctus eius. Et vidi,& ecce conualeſcebat ille homo cum
millibus cæli: & vbi vultum ſuum vertebat vt conſyderaret, tremebant omnia quæ ſub eo
videbantur:& vbicunque exibat vox de ore eius ardeſcebãt omnes qui audiebãt voces eius,
ſicut quieſcit terra quando ſenſerit ignem. Et vidi poſt hæc, & ecce cõgregabatur multitudo
hominũ,quorũ nõ erat numerus de quatuor ventis cœli, vt debellarẽt hominem qui aſcen-
derat de mari.Et vidi,& ecce ſibimetipſi ſculpſerat montem magnum,& volauit ſuper eum.
Ego autẽ quæſiui videre regionem,vel locum vnde ſculptus eſſet mons,& non potui.Et poſt
hæc vidi,& ecce,omnes qui congregati ſunt ad eum,vt expugnarent eum,timebãt valde,ta-
men audebant pugnare.Et ecce,vt vidit impetum multitudinis venientis non leuauit manũ
ſuam, neque phramæã tenebat,neque aliquod vas bellicoſum,niſi ſolummodo vt vidi,quo-
niã emiſit de ore ſuo ſicut flatũ ignis,& de labiis eius ſpiritus flãmæ,& de lingua eius emit-
tebat ſcintillas,& tempeſtates,& cõmiſta ſunt omnia ſimul,hic flatus ignis,& ſpiritus flam-
mæ,& multitudo tempeſtatis:& cẽcidit ſuper multitudinem in impetu, quæ præparata erat
pugnare,& ſuccendit omnes,vt ſubito nihil videretur de innumerabili multitudine,niſi ſo-
lummodo puluis,& fumi odor:& vidi,& extimui.Et poſt hæc vidi ipſum hominem deſcen-
B dentem de monte, & vocantem ad ſe multitudinem aliam pacificam, & accedebat ad eum
vultus hominum multorum quorundam gaudentium, quorundam triſtantium: aliqui verò
alligati, aliqui adducentes ex eis qui offerebãtur. & ægrotaui à multitudine pauoris, & ex-
pergefactus ſum,& dixi,Tu ab initio demonſtraſti ſeruo tuo mirabilia hæc,& dignũ me ha-
buiſti vt ſuſciperes deprecationem meam: & nunc demonſtra mihi adhuc interpretationem
ſomnii huius. Sicut enim exiſtimo in ſenſu meo, væ qui derelicti fuerint in diebus illis: &
multo plus væ his qui non ſunt derelicti. Qui enim non ſunt derelicti, triſtes erãt. Intelligo
nunc quæ ſunt repoſita in nouiſſimis diebus,& occurrẽt eis,ſed & his qui derelicti ſunt.Pro-
pter hoc venerũt enim in pericula magna,& neceſſitates multas,ſicut oſtendũt ſomnia hæc.
Attamen facilius eſt periclitantem venire in hunc, quàm pertranſire, ſicut nubem à ſeculo,
& nunc videre quæ contingunt in nouiſſimo.Et reſpondit ad me, & dixit, Et viſionis inter-
pretationem dicam tibi:& de quibus locutus es,adaperiam tibi.Quoniam de his dixiſti qui
derelicti ſunt,hæc eſt interpretatio.qui aufert periculũ illo tempore,hic ſe cuſtodiuit. qui in
periculo inciderunt,hi ſunt,qui habent opera,& fidem ad fortiſſimum.Scito ergo quoniam
magis beatificati ſunt,qui derelicti ſuper eos qui mortui ſunt.Hæ interpretationes viſionis,
quia vidiſti virum aſcendentem de corde maris, ipſe eſt quem conſeruat altiſſimus multis

temporibus, qui per ſemetipſum liberabit creaturã ſuam : & ipſe diſponet, qui derelicti ſunt.
Et quoniam vidiſti de ore eius exire, vt ſpiritum, & ignem, & tempeſtatem: & quoniam non
tenebat phramæam, neque vas bellicoſum: corrupit enim impetus eius multitudinem, quæ
venerat expugnare eum, hæc eſt interpretatio. ecce dies veniunt, quando incipiet altiſſimus C
liberare eos qui ſuper terram ſunt: & veniet in exceſſu mentis ſuper eos qui inhabitant ter-
ram. Et alii alios cogitabunt debellare: ciuitas ciuitatem, & locus locũ, & gens aduerſus gen-
tem, & regnum aduerſus regnũ. Et erit, cum fient hæc, & contingẽt ſigna quæ ante oſtẽdi ti-
bi: & tunc reuelabitur filius meus, quem vidiſti, vt virum aſcendentem. Et erit quando audi-
erint omnes gentes vocem eius: & derelinquet vnuſquiſque in regione ſua bellum ſuũ, quod
habent ad alterutrum: & colligetur in vnum multitudo innumerabilis, ſicut volẽtes venire,
& expugnare eum. Ipſe autẽ ſtabit ſuper cacumen montis Sion. Sion autem veniet, & oſten-
detur omnibus parata, & ædificata: ſicut vidiſti montem ſculpi ſine manibus. Ipſe autem fi-
lius meus arguet, quæ adinuenerunt gentes, impietates eorum has, quæ tempeſtati appropin
quauerunt, propter mala cogitamenta eorum, & cruciamenta, quibus incipient cruciari: quæ
aſſimilatæ ſunt flammæ, & perdet eos ſine labore, per legem, quæ igni aſſimilata eſt. Et quo-
niam vidiſti eum colligẽtem ad ſe aliam multitudinẽ pacificam, hæ ſunt decem tribus, quæ
captiuæ factæ ſunt de terra ſua, in diebus Oſee regis, quem captiuum duxit Salmanaſar rex
Aſſyriorum: & trãſtulit eos trans flumen, & tranſlati ſunt in terrã aliam. Ipſi autem ſibi de-
derunt conſilium hoc, vt derelinquerent multitudinem gentium, & proficiſcerentur in vlte-
riorem regionem, vbi nunquam inhabitauit genus humanũ: vel ibi obſeruare legitima ſua,
quæ non fuerant ſeruãtes in regione ſua. Per introitus autem anguſtos fluminis Euphrãten
introierũt. Fecit enim eis tunc altiſſimus ſigna, & ſtatuit venas fluminis vſquequo tranſirẽt. D
Per eam enim regionem erat via multa itineris, anni vnius, & dimidii: nam regio illa voca-
tur Arſareth. Tunc inhabitauerunt ibi vſque in nouiſſimo tempore: & nunc iterum cum cœ
perint venire, iterum altiſſimus ſtatuet venas fluminis, vt poſſint tranſire: propter hæc vidi-
ſti multitudinẽ cum pace. Sed & qui derelicti ſunt de populo tuo, hi ſunt qui inueniũtur in-
tra terminum meum. Factum erit ergo, quando incipiet perdere multitudinem earum, quæ
collectæ ſunt gentes, proteget eos qui ſuperauerunt populum: & tunc oſtendet eis multa plu
rima portenta. Et dixi ego, Dominator domine, hoc mihi oſtende, propter quod vidi virum
aſcendentem de corde maris. Et dixit mihi, Sicut non potes hæc vel ſcrutari, vel ſcire, quæ
ſunt in profundo maris: ſic non poterit quiſque ſuper terrã videre filium meum, vel eos, qui
cum eo ſunt, niſi in tempore diei. Hæc eſt interpretatio ſomnii, quod vidiſti, & propter quod
illuminatus es hic ſolus. Dereliquiſti enim tuã, & circa meam vacaſti legem, & quæſiſti. Vi-
tam enim tuã diſpoſuiſti in ſapientia, & ſenſum tuum vocaſti matrem: & propter hoc oſten-
di tibi merces apud altiſſimum. erit enim, poſt alios tres dies, ad te alia loquar, & exponam
tibi grauia, & mirabilia. Et profectus ſum, & tranſii in campum, multum glorificans, & lau-
dans altiſſimum de mirabilibus, quæ per tempus faciebat: & quoniam gubernat ipſum, &
quæ ſunt in temporibus illata, & ſedi ibi tribus diebus.

CAP. XIIII.

ET factum eſt tertio die, & ego ſedebam ſub quercu. Et ecce, vox exiuit contra me de ru- A
bo, & dixit, Eſdra Eſdra. Et dixi, Ecce ego domine. Et ſurrexi ſuper pedes meos. Et dixit
ad me, Reuelans reuelatus ſum ſuper rubum, & locutus ſum Moyſi, quando populus meus
ſeruiebat in AEgypto, & miſi eum, & eduxi populum meum de AEgipto, & adduxi eum ſu-
per mõtem Sina, & detinebam eum apud me diebus multis: & enarraui ei mirabilia multa,
& oſtendi ei temporum ſecreta, & finem: & præcepi ei, dicens, Hæc in palàm facies verba, &
hæc abſcondes. Et nunc tibi dico: ſigna quæ demonſtraui, & ſomnia quæ vidiſti, & interpreta
tiones quas tu vidiſti, in corde tuo repone ea: tu enim recipieris ab omnibus, conuerteris re-
ſiduus cum conſilio meo, & cum ſimilibus tuis, vſquequo finiantur tempora. quoniam ſecu-
lum perdidit iuuentutem ſuam, & tempora appropinquant ſeneſcere. Duodecim enim par-
tibus diuiſum eſt ſeculũ, & tranſierunt eius decima, & dimidiũ decimæ partis: ſuperſunt au-
tem eius poſt medium decimæ partis. Nũc ergo diſpone domum tuam: & corripe populum B
tuum, & conſolare humiles eorum, & renuntia iam corruptelæ, & dimitte abs te mortales co
gitationes, & proiice abs te pondera humana, & exue te iam infirmam naturã: & repone in
vnam partem moleſtiſſima tibi cogitamenta, & feſtina tranſmigrare à temporibus his: quæ

enim vidiſti nunc contigiſſe mala, iterum horum deteriora facient. quantum enim inualidũ
fiet eſculum à ſenectute, tantum multiplicabuntur ſuper inhabitãtes mala. Prolõgauit enim
ſe magis veritas, & appropinquauit mendacium. Iam enim feſtinat venire, quam vidiſti vi-
ſionem. Et reſpondi, & dixi coram te domine, Ecce enim ego abibo, ſicut præcepiſti mihi, &
corripiam præſentem populum. Qui autem iterum nati fuerint, quis commonebit? Poſitum
eſt ergo ſeculum in tenebris: & qui inhabitant in eo, ſine lumine. Quoniam lex tua incenſa
eſt, propter quod nemo ſcit quæ à te facta ſunt, vel quæ incipient opera. Si enim inueni in te
gratiam, immitte in me ſpiritum ſanctũ, & ſcribam omne quod factũ eſt in ſeculo ab initio,
quæ erãt in lege tua ſcripta, vt poſſint homines inuenire ſemitam: & qui voluerint viuere in
nouiſſimis, viuant. Et reſpõdit ad me, & dixit, Vadens congrega populum, & dices ad eos vt
C non quærant te diebus quadraginta. Tu autem prepara tibi buxos multos, & accipe tecũ Sa-
ream, Dabriam, Salemiam, Echanum, & Aſiel quinque hos, qui parati ſunt ad ſcribendũ ve-
lociter: & venias huc, & ego accendã in corde tuo lucernam intellectus, quæ nõ extinguetur,
quoadusque finiantur, quæ incipies ſcribere. Et tunc perfectis quædã palàm facies, quædã ſa-
piẽtibus abſconſe trades. in craſtinũ enim hac hora incipies ſcribere. Et profectus ſum, ſicut
mihi præcepit, & cõgregaui omnẽ populũ, & dixi, Audi Iſrael verba hæc: Peregrinati ſunt pa
tres noſtri ab initio in AEgypto, & liberati ſunt inde: & acceperũt legẽ vitæ, quã nõ cuſtodie
rũt, quã & vos poſt eos tranſgreſſi eſtis: & data eſt vobis terra in ſortẽ, & terra Sion, & patres
veſtri, & vos iniquitatẽ feciſtis, & nõ ſeruaſtis vias quas præcepit vobis altiſſimus: & iuſtus iu
dex cũ ſit, abſtulit à vobis in tẽpore, quod donauerat. Et nũc vos hic eſtis, & fratres veſtri in-
trorſum veſtrũ ſunt. Si ergo imperaueritis ſenſui veſtro, & erudieritis cor veſtrũ, viui cõſer-
uati eritis, & poſt mortem miſericordiam cõſequemini. Iudiciũ enim poſt mortem veniet,
quando iterum reuiuiſcemus: & tunc iuſtorum nomina parebunt, & impiorum facta oſten-
D dentur. Ad me igitur nemo accedat nunc, neque requirat me vſque dies quadraginta. Et ac-
cepi quinque viros, ſicut mandauit mihi, & profecti ſumus in campum, & manſimus ibi. Et
factus ſum in craſtinũ, & ecce vox vocauit me, dicens, Eſdra, aperi os tuũ, & bibe quo te pota
uero. Et aperui os meũ, & ecce calix plenus porrigebatur mihi. Hoc erat plenum ſicut aqua:
color autem eius vt ignis ſimilis. Et accepi, & bibi: & in eo cum bibiſſem, cor meum crucia-
batur intellectu, & in pectus meum increſcebat ſapientia. Nam ſpiritus meus conſeruabatur
memoria. Et apertum eſt os meum, & non eſt clauſum amplius. Altiſſimus dedit intellectũ
quinque viris, & ſcripſerunt quæ dicebantur exceſſiones noctis quas non ſciebant. Nocte au-
tem manducabant panem, ego autem per diem loquebar, & per noctem non tacebam. Scri-
pti ſunt autẽ per quadraginta dies libri ducentiquatuor. Et factũ eſt cum cõpleuiſſent qua-
draginta dies, locutus eſt altiſſimus, dicẽs, Priora quæ ſcripſiſti, in palàm pone, & legãt digni
& indigni: nouiſſimos autẽ ſeptuaginta cõſeruabis, vt tradas eos ſapiẽtibus de populo tuo. In
his enim eſt vena intellectus, & ſapiẽtiæ fons, & ſciẽtiæ flumen. Et feci ſic.

CAP. XV.

A ECce loquere in aures plebis meæ ſermones prophetiæ, quos immiſero in os tuum, dicit
dominus, & fac vt in charta ſcribãtur, quoniam fideles & veri ſunt. Ne timeas à cogita-
tionibus aduerſum te, nec turbent te incredulitates dicentium, Quoniam omnis incredulus
in incredulitate ſua morietur. Ecce ego induco, dicit dominus, ſuper orbem terrarũ mala, gla
dium, & famem & mortem, & interitum: propter quod ſuperpolluit iniquitas omnem terrã,
& adimpleta ſunt opera nociua illorum. Propterea dicit dominus: Iam non ſilebo de impie-
tatibus eorum quæ irreligioſe agunt, nec ſuſtinebo in his quæ inique exercent, ecce ſanguis
innoxius & triſtis clamat ad me, & animæ iuſtorum clamant perſeueranter. Vindicans vin-
dicabo illos dicit dominus, & accipiam omnem ſanguinem innoxiũ ex illis ad me. Ecce po-
pulus meus quaſi grex ad occiſionem ducitur, iam nõ patiar illum habitare in terra AEgy-
pti: ſed educam eum in manu potenti, & brachio excelſo, & percutiam plaga ſicut prius, &
corrumpam omnem terram eius. Lugebit AEgyptus, & fundamenta eius plaga verberata, &
caſtigatione quas inducet ei deus. Lugebũt cultores operãtes terrã, quoniã deficient ſemina
eorum ab vredine & grandine, & à ſydere terribili. Væ ſeculo, & qui habitant in eo: quia ap-
propinquauit gladius & contritio eorũ, & exurget gens contra gentem ad pugnam, & rhom-
phæa in manibus eorum. Erit enim in cõſtabilitio hominibus, & alii aliis inualeſcentes non
B curabunt regem ſuum & principes, viæ geſtorum ſuorum in potẽtia ſua. Concupiſcet enim

homo in ciuitatem ire,& non poterit. Propter ſuperbiam enim eorū ciuitates turbabuntur,
domus exterentur, homines metuent. Non miſerebitur homo proximum ſuum ad irritum
faciendum domos eorum in gladium, ad diripiendas ſubſtantias eorum propter famem pa-
nis & tribulationem multam. Ecce ego conuoco,dicit deus, omnes reges terræ ad me verē-
dum,qui ſunt ab oriente,& ab auſtro,ab euro,& à Libano, ad conuertendos ad ſe,& reddere
quæ dederunt illis:ſicut faciunt vſque hodie electis meis, ſic faciam & reddam in ſinu eorū.
Hæc dicit dominus deus,Non parcet dextera mea ſuper peccatores, nec ceſſabit rhomphæa
ſuper effundentes ſanguinem innoxiū ſuper terram.Exiit ignis ab ira eius & deuorauit fun-
damenta terræ,& peccatores quaſi ſtramen incenſum. Væ eis qui peccant, & non obſeruant
mandata mea,dicit dominus.nō parcam illis. Diſcedite filii à poteſtate. Nolite contamina-
re ſanctificationem meam, quoniā nouit dominus omnes qui delinquunt in illum. propter-
ea tradidit eos in mortem,& in occiſionem. Iam enim venerunt ſuper orbem terrarum ma-
la,& manebitis in illis. non enim liberabit vos deus,propter quod peccaſtis in eum. Ecce vi-
ſio horribilis, & facies illius ab oriente. Et exient nationes draconum Arabum in curri-
bus multis, & ſicut flatus eorum numerus fertur ſuper terram, vt iam timeant & trepi-
dent omnes qui illos audient carmonii inſanientes in ira, & exient vt apri de ſylua, & adue-
nient in virtute magna, & conſtabunt in pugnam cum illis, & vaſtabunt portionem ter-
ræ Aſſyriorum. Et poſt hæc ſuperualeſcent dracones natiuitatis ſuæ memores, & conuer-
tent ſe conſpirantes in virtute magna ad perſequendos eos. Iſti turbabuntur & ſilebunt in
virtute illorum, & conuertent pedes ſuos in fugam, & à territorio Aſſyriorum ſubſeſſor
obſidebit eos,& conſumet vnum ex illis,& erit timor & tremor in exercitu illorum, & con-
tentio in reges ipſorum. Ecce nubes ab oriente,& à ſeptentrione vſque ad meridianum,& fa- C
cies earum horrida valde,plena iræ & procellæ, & collident ſe inuicem, & collident ſydus co
pioſum ſuper terram,& ſydus illorum,& erit ſanguis à gladio vſque ad ventrem,& fimus ho
minis vſque ad ſubſtramen cameli,& erit timor & tremor multus ſuper terram,& horrebunt
qui videbunt iram illam,& tremor apprehendet illos:& poſt hæc mouebūtur nimbi copioſi
à meridiano,& ſeptentrione,& portio alia ab occidente: & ſuperinualeſcent venti ab orien-
te,& recludent eam, & nubem quam ſuſcitauit in ira, & ſydus ad faciēdam exterritationem
ad orientalem ventum & occidentem violabitur:& exaltabūtur nubes magnæ & validæ ple-
næ iræ,& ſydus,vt exterreant omnem terram, & inhabitantes eam, & infundent ſuper om-
nem locum altum & eminentem ſydus terribile,ignem & grandinem,& rhomphæas volan-
tes, & aquas multas, vt etiam impleantur omnes campi, & omnes riui plenitudine aqua-
rum multarum. & demolientur ciuitates, & muros, & montes, & colles, & ligna ſyluarum,
& fœnum pratorum,& frumenta eorum. Et tranſibunt conſtantes vſque Babylonem, & ex-
terent eam:conuenient ad ipſam,& circuibunt eam,& effundent ſydus & omnem iram ſuper
eam,& ſubibit puluis & fumus vſque in cælum,& omnes in circuitu lugebūt eam:& qui ſub
ea remanſerint,ſeruient his qui exterruerunt. Et tu Aſia concors in ſpem Babylonis, & glo-
ria perſonæ eius: væ tibi miſera propter quod aſſimilaſti ei, & ornaſti filias tuas in fornica-
tione ad placendum & gloriandum in amatoribus tuis,qui tecum cupierunt ſemper fornica D
ri. Odibilem imitata es in omnibus operibus eius,& in adinuentionibus eius,propterea dicit
deus,Immittam tibi mala,viduitatem,paupertatem,& famem,& gladium,& peſtem,ad de-
uaſtandas domos tuas à violatione,& morte,& gloria virtutis tuæ. Sicut flos ſiccabitur,cum
exurget ardor qui emiſſus eſt ſuper te infirmaberis vt paupercula plagata,& caſtigata à mu-
lieribus, vt non poſſint te ſuſcipere potentes & amatores. Nunquid ego ſic zelabor te dicit
dominus,niſi occidiſſes electos meos in omni tempore, exaltans percuſſionem manuum,&
diceres ſuper mortem eorum,cum inebriata eſſes, Exorna ſpeciem vultus tui? Merces forni-
cationis tuæ in ſinu tuo,propter hoc redditionem accipies. Sicut facies electis meis, dicit do
minus,ſic faciet tibi deus,& tradet te in malum. Et nati tui fame interient: & tu rhomphæa
cades,& ciuitates tuæ conterentur,& omnes tui in campo gladio cadent. Et qui ſunt in mō-
tibus,fame peribunt, & manducabunt carnes ſuas, & ſanguinem bibent à fame panis & ſiti
aquæ. Infelix per maria venies, & rurſum accipies mala. Et in tranſitu allident ciuitatē oc-
ciſam,& exterent aliquam portionem terræ tuæ, & partem gloriæ tuæ exterminabunt,rur-
ſum reuertentes conuerſam. Et demolita eris illis pro ſtipula,& ipſi erunt tibi ignis:& deuo-

rabunt te,& ciuitates tuas,terram tuam,& montes tuos,omnes ſyluas tuas, & lignũ fructife-
rum igni comburent. Filios tuos captiuos ducent, & cenſum tuum in prædam habebũt,& glo
riam faciei tuæ exterminabunt. CAP. XVI.
A VAE tibi Babylon & Aſia, væ tibi AEgypte & Syria. Præcingite vos ſaccis & ciliciis,&
plangite filios veſtros,& dolete:quoniã appropinquauit contritio veſtra. Immiſſus eſt
vobis gladius,& quis eſt qui auertat illũ? Immiſſus eſt in vobis ignis,& quis eſt qui extinguat
illum? Immiſſa ſunt vobis mala,& quis eſt qui repellat ea? Nunquid repellet aliquis leonem
eſurientem in ſylua, aut extinguet ignem in ſtipula mox quando cœperit ardere? Nunquid
repellet aliquis ſagittam à ſagittario forti miſſam? Dominus fortis immittit mala,& quis eſt
qui repellat ea? Exiit ignis ex iracũdia eius,& quis eſt qui extinguat eum? Coruſcabit,& quis
non timebit? Tonabit,& quis non pauebit? Dominus cõminabitur,& quis non funditus con
teretur à facie ipſius? Terra tremuit & fundamẽta eius,mare fluctuat de profundo,& fluctus
eius diſturbabũtur,& piſces eius à facie domini,& à gloria virtutis eius:quoniam fortis dex-
tera eius quæ arcum tendit,ſagittæ eius acutæ quæ ab ipſo mittuntur,non deficient cum cœ
perint mitti in fines terræ. Ecce mittuntur mala,& non reuertentur,donec veniant ſuper ter
ram. Ignis ſuccenditur,& non extinguetur,donec conſumat fundamenta terræ. Quemadmo-
dum nõ redit ſagitta miſſa à valido ſagittario:ſic non reuertentur mala,quæ miſſa fuerint in
terram. Væ mihi,væ mihi:quis me liberabit in illis diebus? Initium dolorum & multi gemi-
tus, initium famis & multi interitus,initium bellorũ & formidabunt poteſtates, initiũ ma-
lorũ & trepidabũt omnes. In his quid faciã cum venerint mala? Ecce fames & plaga,& tribu-
latio,& anguſtia miſſa ſunt flagella in emendatione,& in his omnibus ſe non conuertent ab
B iniquitatibus ſuis,neq; flagellorũ memores erũt ſemper. Ecce,erit annonæ vilitas ſuper ter-
rã,ſic vt putẽt ſibi eſſe directã pacem, & tunc germinabũt mala ſuper terrã,gladius,fames,&
magna cõfuſio. A fame enim plurimi qui inhabitant terram interient,& gladius perdet cæte
ros, qui ſuperauerint à fame, & mortui ſicut ſtercora proiicientur, & nõ erit qui conſoletur
eos. Derelinquetur enim terra deſerta,& ciuitates eius deiicientur. Non derelinquetur qui
colat terrã,& qui ſeminet eã. Ligna dabũt fructus,& quis vindemiabit illa? Vua matura fiet,
& quis calcabit illam? Erit enim locis magna deſertio. Cupiet enim homo hominem videre,
vel vocem eius audire. Relinquẽtur enim de ciuitate decem,& duo de agro qui abſcõderint
ſe in denſis nemoribus,& ſciſſuris petrarum. quemadmodum dum derelinquuntur in oliue-
to,& ſingulis arboribus tres aut quatuor oliuæ:aut ſicut in vinea vindemiata racemi relin-
quũtur ab his qui diligenter vineam ſcrutantur:ſic relinquentur in diebus illis tres aut qua-
tuor ſcrutantibus domos eorum in rhomphæa. Et relinquetur terra deſerta, & agri eius in-
ueterabunt,& viæ eius & omnes ſemitæ eius germinabunt ſpinas, eò quòd non tranſient
homines per eam. Lugebunt virgines non habentes ſponſos,lugebunt mulieres non haben-
tes viros, lugebunt filiæ earum non habentes adiutorium ſponſi earum.in bello conſumen-
tur, & viri earum in fame exterentur. Audite verò iſta, & cognoſcite ea ſerui domini. Ecce
verbum domini,excipite illud:ne diis credatis,de quibus dicit dominus. Ecce appropinquãt
mala,& non tardant. Quemadmodum prægnans cum parit in nono menſe filiũ ſuũ,appro-
pinquante hora partus eius ante horas duas vel tres,dolores circumeunt ventrẽ eius,& pro-
deunte infante de ventre non tardabunt vno puncto:ſic non morabuntur mala ad prodeun-
C dum ſuper terrã,& ſeculum gemet, & dolores circumtenebunt illud. Audite verbum, plebs
mea:Parate vos in pugnam,& in malis ſic eſtote,quaſi aduenæ terræ. Qui vendit,quaſi qui
fugiat:& qui emit,quaſi qui perditurus. Qui mercatur,quaſi qui fructum non capiat:& qui
ædificat,quaſi non habitaturus. Qui ſeminat,quaſi qui non metet: ſic & qui vineam putat,
quaſi qui non vindemiaturus. Qui nubunt,ſicut quaſi filios non facturi:& qui nõ nubunt,ſic
quaſi vidui. Propter quod qui laborant,ſine cauſa laborant. Fructus enim illorũ alienigenæ
metent,& ſubſtantiã illorũ rapient, & domos euertent, & filios eorum captiuabunt,quia in
captiuitate & fame generant natos ſuos. Et qui negotiantur in rapina, quantũ diu exornant
ciuitates & domos ſuas,& poſſeſſiones & perſonas ſuas, tãto magis adzelabor eos ſuper pec-
cata ſua dicit dominus. Quo modo zelatur fornicaria mulierem idoneam & bonã valde, ſic
zelabitur iuſtitia iniquitatẽ cum exornat ſe, & accuſat eam in facie, cum venerit qui defen-
dat exquirentem omne peccatũ ſuper terram. Propterea nolite ſimilari ei,nec operibus eius:

quoniam adhuc puſillū,& tolletur iniquitas à terra,& iuſtitia regnabit in vos. nō dicat pec-
cator ſe nō peccaſſe: quoniā carbones ignis comburet ſuper caput eius qui dicit, Non pecca-
ui corā domino deo,& gloria ipſius. Ecce dominus cognoſcet omnia opera hominū,& adin
uentiones illorū,& cogitationes illorū,& corda illorū. Dixit enim, Fiat terra,& facta eſt: fiat
cælum,& factū eſt. Et in verbo illius ſtellæ fundatæ ſunt,& nouit numerū ſtellarū. Qui ſcru-
tatur abyſſum,& theſauros illarum: qui menſus eſt mare,& conceptū eius. Qui cōcluſit ma-
re in medio aquarū,& ſuſpendit terrā ſuper aquas verbo ſuo. Qui extēdit cælum quaſi came
ram, ſuper aquas fundauit eum. Qui poſuit in deſerto fontes aquarū, & ſuper verticem mō-
tium lacus ad emittendū flumina ab eminēti petra, vt potaret terram. Qui finxit hominē,& D
poſuit cor ſuum in medio corporis,& miſit ei ſpiritum, vitam,& intellectum,& ſpiramen dei
omnipotentis qui fecit omnia,& ſcrutinat omnia abſconſa in abſconſis terræ. Hic nouit ad-
inuentionē veſtrā,& quæ cogitatis in cordibus veſtris, peccātes,& volētes occultare peccata
veſtra. Propter quod dominus ſcrutinādo ſcrutinauit omnia opera veſtra,& traducet vos om
nes,& vos confuſi eritis cum proceſſerint peccata veſtra corā hominibus, & iniquitates erūt
quæ accuſatores ſtabūt in die illo. Quid facietis? aut quomodo abſcōdetis peccata veſtra co
ram deo,& angelis eius? Ecce iudex deus, timete eum. Deſinite à peccatis veſtris,& obliuiſca
mini iniquitates veſtras iam agere eas in ſempiterno,& deus educet vos,& liberabit de om-
ni tribulatione. Ecce enim incenditur ardor ſuper vos turbæ copioſæ,& rapient quoſdam ex
vobis, & cibabūt idolis occiſos:& qui conſenſerint eis, erunt illis in deriſum,& in imprope-
rium,& in conculcationem. erit enim locis locus,& in vicinas ciuitates exurrectio multa ſu-
per timentes dominū. Erunt quaſi inſani, nemini parcentes: ad diripiendū & deuaſtandū ad-
huc timentes dominū, quia deuaſtabunt & diripient ſubſtantias, & de domibus ſuis eos eii-
cient. Tunc parebit probatio electorum meorū, vt aurum quod probatur ab igne. Audite di
lecti mei, dicit dominus: Ecce adſunt dies tribulationis, & de his liberabo vos. Ne timeatis,
nec hæſitetis: quoniam deus dux veſter eſt. Et qui ſeruat mandata & præcepta mea, dicit do-
minus deus, ne præponderent vos peccata veſtra, ne ſuperleuēt ſe iniquitates veſtræ. Væ qui
conſtringuntur à peccatis ſuis,& obteguntur ab iniquitatibus ſuis, quemadmodū ager con-
ſtringitur à ſylua, & ſpinis tegitur ſemita eius per quam non tranſit homo, & excluditur,&
mittitur ad deuorationem ignis.

Hieronymus ad Chromatium & Heliodorum in Tobiam Præfatio.

MIRARI non deſino exactionis veſtræ inſtantiā. Exigitis enim vt librum Chaldæo ſermone cōſcriptū, ad Latinū ſtylum traham, librum vtique Tobiæ: quem Hebræi de catalogo diuinarum ſcripturarum ſecantes, his quæ agiographa memorāt, manciparunt. Feci ſatis deſyderio veſtro, non tamen meo ſtudio. Arguunt & nos Hebræorum ſtudia: & imputant nobis, contra ſuū canonem Latinis auribus iſta transferre. Sed melius eſſe iudicans Phariſæorū diſplicere iudicio, & epiſcoporum iuſſionibus deſeruire: inſtiti vt potui. Et quia vicina eſt Chaldæorū lingua ſermoni Hebraico, vtriuſque linguæ peritiſſimū loquacem reperiens, vnius diei laborem arripui: & quicquid ille mihi Hebraicis verbis expreſſit, hoc ego accito notario ſermonibus Latinis expoſui. Orationibus veſtris mercedem huius operis compenſabo, cum gratum vobis didicero me, quod iubere eſtis dignati, compleſſe.

Liber Tobiæ.

Tobias captiuus inter Aſſyrios viā veritatis nō deſerit.

Miſericors Tobias.

Fugit idôla, 3.reg.12.f.

TOBIAS ex tribu & ciuitate Nephthali, quæ eſt in ſuperioribus A
Galilææ ſupra Naaſſon, poſt viam quæ ducit ad occidentem, in ſi-
niſtro habens ciuitatem Sephet: cum captus eſſet in diebus Salma
naſar regis Aſſyriorum, in captiuitate tamen poſitus, viam verita-
tis non deſeruit, ita vt omnia quæ habere poterat, quotidie conca-
ptiuis fratribus, qui erant ex eius genere, impertiret. Cúmque eſſet
iunior omnibus in tribu Nephthali, nihil tamen puerile geſſit in
opere. Denique cum irēt omnes ad vitulos aureos, quos Ieroboam
fecerat rex Iſrael, hic ſolus fugiebat cōſortia omnium: & pergebat
in Ieruſalem ad templum domini, & ibi adorabat dominum deum Iſrael, omnia primitiua

ſua, & decimas ſuas fideliter offerens, ita vt in tertio anno proſelytis & aduenis miniſtraret
B omnem decimationẽ. Hæc & his ſimilia ſecundum legẽ dei puerulus obſeruabat. Cum ve- [Ducit vxorẽ Annã, ex qua Tobiã generat.]
rò factus fuiſſet vir, accepit vxorem Annam de tribu ſua: genuitque ex ea filium, nomẽ ſuum
imponens ei, quem ab infantia timere deum docuit, & abſtinere ab omni peccato. Igitur [Filiũ infantulũ docet deũ.]
cum per captiuitatem deueniſſet cum vxore ſua & filio in ciuitatem Niniuen, cum omni tri
bu ſua: & cum omnes ederent ex cibis gentilium, iſte cuſtodiuit animam ſuam, & nunquam
contaminatus eſt in eſcis eorum. Et quoniam memor fuit domini in toto corde ſuo, dedit il [Inuenit gratiã corã Salmanaſar.]
li deus gratiam in conſpectu Salmanaſar regis: & dedit illi poteſtatem quocunque vellet ire,
C habens libertatem quæcunque facere voluiſſet. Pergebat ergo ad omnes qui erant in capti-
uitate, & monita ſalutis dabat eis. Cum autem veniſſet in Rages ciuitatem Medorum, & [Succurrit Gabelo egenti.]
ex his quibus honoratus fuerat à rege, habuiſſet decem talenta argenti, & cum in multa tur-
ba generis ſui Gabelum egentẽ videret qui erat ex tribu eius, ſub chirographo dedit illi me-
moratum pondus argenti. Poſt multum verò temporis mortuo Salmanaſar rege, cum re-
gnaret Sennacherib filius eius pro eo, & filios Iſrael exoſos haberet in conſpectu ſuo, Tobias [Charitas Tobię in fratres]
quotidie pergebat per omnem cognationem ſuam, & conſolabatur eos, diuidebátque vni-
D cuique, prout poterat, de facultatibus ſuis. eſurientes alebat, nudíſque veſtimenta præbebat,
& mortuis atque occiſis ſepulturam ſolicitus exhibebat. Denique cum reuerſus eſſet rex Sen [4.re.19.g. eccli 48.d. iſa.37.g. 1.mac.7.f.& 2.mac.8.e.]
nacherib fugiens à Iudæa plagam, quam circa eum fecerat deus propter blaſphemiam ſuam,
& iratus multos occideret ex filiis Iſrael, Tobias ſepeliebat corpora eorum. At vbi nuntia-
tum eſt regi, iuſſit eum occidi, & tulit omnem ſubſtantiam eius. Tobias verò cum filio ſuo, [Tobias fugit à facie Sẽnacherib.]
& cum vxore fugiens, nudus latuit, quia multi diligebant eum. Poſt dies verò quadraginta-
quinque occiderunt regem filii ipſius, & reuerſus eſt Tobias in domum ſuam, omníſque fa- [Reuertitur.]
cultas eius reſtituta eſt ei.

CAP. II.

A POſt hæc verò cum eſſet dies feſtus domini, & factum eſſet prandium bonũ in domo To- [Tobias inuitat timentes deum ad prãdium.]
biæ, dixit filio ſuo, Vade, & adduc aliquos de tribu noſtra timentes deum, vt epulentur
nobiſcum. Cúmque abiiſſet, reuerſus nuntiauit vnum ex filiis Iſrael iugulatum iacere in pla
tea. Statímque exiliens de accubitu ſuo, relinquens prandiũ, ieiunus peruenit ad corpus: tol- [Relictis cõuiuis, tollit corpus mortuũ in domũ vt ſepeliat.]
léńſque illud portauit ad domum ſuam occultè, vt dum ſol occubuiſſet, cautè ſepeliret eum.
Cúmque occultaſſet corpus, manducauit panẽ cum luctu & tremore, memorãs illum ſermo-
B nem quem dixit dominus per Amos prophetam, Dies feſti veſtri conuertentur in lamenta- [Amos.8.c.]
tionem & luctũ. Cum verò ſol occubuiſſet, abiit, & ſepeliuit eum. Arguebant autem eum om [Arguitẽ à propinquis.]
nes proximi eius, dicentes, Iam huius rei cauſa interfici iuſſus es, & vix effugiſti mortis impe
rium, & iterũ ſepelis mortuos? Sed Tobias plus timens deum quàm regem, rapiebat corpora
occiſorũ, & occultabat in domo ſua, & mediis noctibus ſepeliebat ea. Cõtigit autẽ, vt qua- [Efficitẽ cæcus in exemplum patientiæ poſteris.]
dam die fatigatus à ſepultura, veniens in domũ ſuam, iactaſſet ſe iuxta parietẽ, & obdormiſ-
ſet: & ex nido hirundinũ dormienti illi, calida ſtercora inciderent ſuper oculos eius, fierétq;
C cæcus. Hanc autẽ tentationẽ ideo permiſit dominus euenire illi, vt poſteris daret exemplum
patientiæ eius, ſicut & ſancti Iob. Nam cũ ab infantia ſua ſemper deum timuerit, & mandata [Tobiã parentes irrident, quos icrepat.]
eius cuſtodierit, non eſt contriſtatus contra deũ quòd plaga cæcitatis euenerit ei: ſed immobi
lis in dei timore permanſit, agẽs gratias deo omnibus diebus vitæ ſuæ. Nam ſicut beato Iob
inſultabant reges: ita iſti parentes & cognati eius irridebãt vitã eius, dicẽtes, Vbi eſt ſpes tua,
pro qua eleemoſynas & ſepulturas faciebas? Tobias verò increpabat eos, dicens, Nolite ita lo
D qui, quoniã filii ſanctorũ ſumus, & vitã illam expectamus, quã deus daturus eſt his qui fidem
ſuam nunquã mutant ab eo. Anna verò vxor eius ibat ad opus textrinũ quotidie: & de la- [Vxor Tobiæ textrix.]
bore manuũ ſuarũ victum, quẽ conſequi poterat, deferebat. Vnde factũ eſt, vt hœdũ caprarũ
accipiens detuliſſet domi. Cuius cum vocem balantis vir eius audiſſet, dixit, Videte ne fortè [Innocentia Tobiæ.]
furtiuus ſit: reddite eum dominis ſuis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut cõ-
tingere. Ad hæc vxor eius irata reſpondit, Manifeſtè vana facta eſt ſpes tua, & eleemoſynæ [Vxor exprobrat ei eleemoſynas.]
tuæ modo apparuerunt. Atque his, & aliis huiuſcemodi verbis exprobrabat ei.

CAP. III.

A TVnc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lachrymis, dicens, Iuſtus es domine, & om- [Oro Tobiæ ad deum.]
nia iudicia tua iuſta ſunt: & omnes viæ tuæ miſericordia, & veritas, & iudicium. Et nũc
domine memor eſto mei, & ne vindictam ſumas de peccatis meis, neque reminiſcaris deli-
cta mea, vel parentum meorum. Quoniam non obediuimus præceptis tuis, ideo traditi ſu-

mus in direptionem,& captiuitatem,& mortem,& in fabulam,& in improperium omnibus nationibus, in quibus diſperſiſti nos. Et nunc domine magna iudicia tua, quia non egimus ſecundum præcepta tua,& non ambulauimus ſynceriter coram te. Et nunc domine ſecundũ voluntatem tuam fac mecum,& præcipe in pace recipi ſpiritum meum. Expedit enim mihi mori magis quàm viuere.

Sara filia Raguelis patit improperiũ ab ancilla patris ſui.

Eadem itaque die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipſa audiret improperium ab vna ex ancillis patris ſui quoniam tradita fuerat ſeptem viris, & dæmonium nomine Aſmodæus occiderat eos mox vt ingreſſi fuiſſent ad eam. Ergo cũ pro culpa ſua increparet puellã, reſpondit ei, dicens, Amplius ex te non videamus filium, aut filiam ſuper terram, interfectrix virorum tuorum. Nunquid & occidere me vis, ſicut iam occidiſti ſeptem viros? B

Oratio Saræ cum ieiunio, vt ab ĩproperio liberet.

Ad hanc vocem perrexit in ſuperius cubiculum domus ſuæ:& tribus diebus,& tribus noctibus non manducauit, neque bibit: ſed in oratione perſiſtens cum lachrymis deprecabatur deum, vt ab iſto improperio liberaret eam. Factũ eſt autem die tertia, dum compleret orationem, benedicens dominum, dixit. Benedictum eſt nomen tuum deus patrum noſtrorum: qui cum iratus fueris, miſericordiam facies,& in tempore tribulationis peccata dimittis his qui inuocant te. Ad te domine faciem meam conuerto, ad te oculos meos dirigo. C Peto domine vt de vinculo improperii huius abſoluas me, aut certè deſuper terram eripias me. Tu ſcis domine quia nunquam concupiui virum,& mundã ſeruaui animam meam ab omni concupiſcentia. Nunquam cum ludentibus miſcui me: neque cum his qui in leuitate ambulãt, participem me præbui. Virum autem cum timore tuo, non cũ libidine mea conſenſi ſuſcipere. Et aut ego indigna fui illis, aut illi forſitan mihi non fuerunt digni: quia forſitan viro alii conſeruaſti me. D Non eſt enim in hominis poteſtate conſilium tuũ. Hoc autẽ pro certo habet omnis qui te colit, quòd vita eius, ſi in probatione fuerit, coronabitur: ſi autem in tribulatione fuerit, liberabitur:& ſi in corruptione fuerit, ad miſericordiam tuam venire licebit. Non enim delectaris in perditionibus noſtris: quia poſt tẽpeſtatem tranquillum facis,& poſt lachrymationẽ & fletum, exultationẽ infundis. Sit nomen tuum deus Iſrael benedictũ in ſecula.

Innocentia Saræ.

Caſtitas.

Dei conſiliũ extra hoĩs poteſtatem.

¶ corruptione] vet' exempl. legit correptione

Eodẽ tẽpe exaudiunt pces Tobiæ & Saræ.

In illo tempore exauditæ ſunt preces amborum in cõſpectu gloriæ ſummi dei:& miſſus eſt angelus domini ſanctus Raphael, vt curaret eos ambos, quorum vno tẽpore ſunt orationes in conſpectu domini recitatæ.

CAP. IIII.

Exhortatio Tobiæ ad filiũ cum iã ſe moriturũ putaret. eccl. 7.c

Mater honoranda.

IGitur cum Tobias putaret orationẽ ſuam exaudiri vt mori potuiſſet, vocauit ad ſe Tobiam filium ſuum, dixitque ei, Audi fili mi verba oris mei, & ea in corde tuo quaſi fundamentũ conſtrue. A Cum acceperit deus animam meam, corpus meum ſepeli:& honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius. memor enim eſſe debes quæ & quanta pericula paſſa ſit propter te in vtero ſuo. Cum autẽ & ipſa compleuerit tempus vitæ ſuæ, ſepelias eam circa me.

De' in corde habendus.

Eleemoſyna. luc. 14. c. prouer. 3. b. eccli. 4. a & 14. b.

Omnibus autẽ diebus vitæ tuæ in mente habeto deum:& caue ne aliquãdo peccato conſentias,& prætermittas præcepta domini dei noſtri. B Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam,& noli auertere faciem tuam ab vllo paupere: ita enim fiet vt nec à te auertatur facies domini. Quomodo potueris, ita eſto miſericors. Si multum tibi fuerit, abũdanter tribue: ſi exiguum tibi fuerit, etiã exiguum libenter impertiri ſtude. Præmiũ enim bonum tibi theſaurizas in die neceſſitatis, quoniam eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram ſummo deo, eleemoſyna omnibus facientibus eam.

Eccli. 29. c.

Fornicatio.

Superbia.

Merces operarii. leui. 19. c. deu. 24. c.

Matth. 7. b.

Eſuriens.

Sepultura.

Conſilium.

Benedicẽdus deus.

Pecuniã Gabelo mutuatam ſub chirographo, indicat.

Attende tibi fili mi ab omni fornicatione: & præter vxorem tuam nunquam patiaris crimen ſcire. C Superbiam nunquam in tuo ſenſu, aut in tuo verbo dominari permittas: in ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio. Quicunque tibi aliquid operatus fuerit, ſtatim ei mercedem reſtitue, & merces mercennarii tui apud te omnino non remaneat. Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. Panem tuum cum eſurientibus,& egenis comede:& de veſtimentis tuis nudos tege. Panem tuum,& vinum tuum ſuper ſepulturam iuſti conſtitue, & noli ex eo manducare, & bibere cum peccatoribus. D Conſilium ſemper à ſapiente perquire. Omni tempore benedic deum:& pete ab eo vt vias tuas dirigat,& omnia conſilia tua in ipſo permaneant. Indico etiam tibi fili mi dediſſe me decem talenta argenti, dũ adhuc infantulus eſſes, Gabelo, in Rages ciuitate Medorum,& chirographum eius apud me habeo:& ideo perquire quomodo ad eũ peruenias,& recipias ab eo ſuprà memoratum pondus argenti,& reſtituas ei chirographum ſuum.

Paupertas cũ timore dei.

Noli timere fili mi, pauperem quidẽ vitã gerimus, ſed multa bona habebimus ſi timue-

A rimus deū,& receſſerimus ab omni peccato,& fecerimus bene. CAP. V.

TVnc reſpondit Tobias patri ſuo, & dixit, Omnia quæcunque præcepiſti mihi faciam pa
ter. Quomodo autē pecuniam hanc requiram, ignoro. ille me neſcit,& ego eum ignoro:
quod ſignum dabo ei? Sed neque viā, per quā pergatur illuc, aliquando cognoui. Tunc pater
ſuus reſpondit illi,& dixit, Chirographū quidem illius apud me habeo: quod dum illi oſten-
deris, ſtatim reſtituet. Sed perge nunc, & inquire tibi aliquē fidelem virum, qui eat tecū ſal-
ua mercede ſua: dū adhuc viuo, vt recipias eam. Tunc egreſſus Tobias, inuenit iuuenem
ſplendidū, ſtantē, præcinctum,& quaſi paratum ad ambulandum. Et ignorans quòd angelus
B dei eſſet, ſalutauit eū, & dixit, Vnde te habemus bone iuuenis? At ille reſpondit, Ex filiis Iſ-
rael. Et Tobias dixit ei, Noſti viam quæ ducit in regionem Medorum? Cui reſpondit, No-
ui,& omnia itinera eius frequenter ambulaui,& manſi apud Gabelum fratrem noſtrum, qui
moratur in Rages ciuitate Medorum, quæ poſita eſt in mōte Ecbatanis. Cui Tobias ait, Su-
ſtine me obſecro, donec hæc ipſa nuntiem patri meo. Tunc ingreſſus Tobias, indicauit
vniuerſa hæc patri ſuo. Super quæ admiratus pater, rogauit vt introiret ad eū. Ingreſſus ita-
que ſalutauit eum,& dixit, Gaudium tibi ſit ſemper. Et ait Tobias, Quale gaudiū mihi erit,
qui in tenebris ſedeo,& lumen cæli non video? Cui ait iuuenis, Forti animo eſto, in proximo
C eſt vt à deo cureris. Dixit itaque illi Tobias, Nūquid poteris perducere filium meum ad Ga-
belum in Rages ciuitatem Medorum? Et cum redieris, reſtituam tibi mercedem tuā. Et di-
xit ei angelus, Ego ducam,& reducam eum ad te. Cui Tobias reſpondit, Rogo te, indica mi-
hi de qua domo, aut de qua tribu es tu? Cui Raphael angelus dixit, Genus quæris mercenna-
rii, an ipſum mercēnarium qui cum filio tuo eat? Sed ne fortè ſolicitum te reddam, ego ſum
Azarias Ananiæ magni filius. Et Tobias reſpondit, Ex magno genere es tu. Sed peto ne ira-
ſcaris quòd voluerim cognoſcere genus tuum. Dixit autem illi angelus, Ego ſanum ducam,
& ſanum tibi reducam filium tuum. Reſpondens autē Tobias, ait, Bene ambuletis,& ſit deus
D in itinere veſtro, & angelus eius comitetur vobiſcū. Tunc paratis omnibus quæ erant in via
portanda, fecit Tobias vale patri ſuo & matri ſuæ,& ambulauerunt ambo ſimul. Cúmq;
profecti eſſent, cœpit mater eius flere,& dicere, Baculū ſenectutis noſtræ tuliſti,& trāſmiſiſti
à nobis. Nunquā fuiſſet ipſa pecunia, pro qua miſiſti eū. Sufficiebat enim nobis paupertas no
ſtra: vt diuitias cōputaremus hoc, quòd videbamus filiū noſtrū. Dixitq; ei Tobias, Noli flere,
ſaluus perueniet filius noſter,& ſaluus reuertetur ad nos,& oculi tui videbūt illū. Credo enim
quòd angelus dei bonus comitetur ei,& bene diſponat omnia quæ circa eū gerūtur, ita vt cū
gaudio reuertatur ad nos. Ad hanc vocē ceſſauit mater eius flere,& tacuit. CAP. VI.

A PRofectus eſt autem Tobias,& canis ſecutus eſt eū,& manſit prima manſione iuxta flu-
uium Tigris. Et exiuit vt lauaret pedes ſuos, & ecce piſcis immanis exiuit ad deuoran-
dum eum. Quem expaueſcens Tobias, clamauit voce magna, dicēs, Domine inuadit me. Et
dixit ei angelus, Apprehende branchiam eius,& trahe eum ad te. Quod cum feciſſet, attraxit
eum in ſiccum,& palpitare cœpit ante pedes eius. Tunc dixit ei angelus, Exentera hunc pi-
ſcem: & cor eius,& fel, & iecur repone tibi. ſunt enim hæc neceſſaria ad medicamenta vtili-
B ter. Quod cum feciſſet, aſſauit carnes eius, & ſecum tulerunt in via: cætera ſalierunt quæ ſuf-
ficerent eis, quouſque peruenirent in Rages ciuitatem Medorum. Tunc interrogauit To
bias angelum,& dixit ei, Obſecro te Azaria frater, vt dicas mihi quod remedium habebunt
iſta quæ de piſce ſeruare iuſſiſti? Et reſpondens angelus, dixit ei, Cordis eius particulam ſi ſu
per carbones ponas, fumus eius extricat omne genus dæmoniorū, ſiue à viro, ſiue à muliere,
ita vt vltra non accedat ad eos. Et fel valet ad vngendos oculos in quibus fuerit albugo,& ſa-
C nabuntur. Et dixit ei Tobias, Vbi vis vt maneamus? Reſpondénſque angelus, ait, Eſt hic
Raguel nomine, vir propinquus de tribu tua, & hic habet filiam nomine Saram: ſed neque
maſculum, neque fœminam vllam habet aliam præter eam. Tibi debetur omnis ſubſtantia
eius, & oportet eam te accipere coniugem. Pete ergo eam à patre eius, & dabit tibi eam in
vxorem. Tunc reſpondit Tobias,& dixit, Audio quia tradita eſt ſeptē viris, & mortui ſunt:
ſed & hoc audiui, quia dæmonium occidit illos. Timeo ergo, ne fortè & mihi hæc eueniant:
D & cum ſim vnicus parentibus meis, deponā ſenectutem illorum cū triſtitia ad inferos. Tunc
angelus Raphael dixit ei, Audi me,& oſtendam tibi qui ſunt quibus præualere poteſt dæmo
nium. Hi nanque qui coniugium ita ſuſcipiunt, vt deum à ſe,& à ſua mente excludant,& ſuæ

Tobias miſſus à patre in Rages ad Gabelū, quærit ſociū itineris

Occurrit ei Raphael quē ad patrē introducit.

Tobiæ patri promittit angel⁹ ſanitatē.

Angelo comite ꝓficiſcitur Tobias.

Flet mater: quā pater cōſolatur.

Tobias inuaſus à piſce, liberatur ab angelo.

Angeli monitu reſeruat ſibi cor piſcis, fel,& iecur.

Rogat⁹ angelus à Tobia ad quæ medicamenta hæc conferāt, declarat.

Hortaẗ Raphael Tobiā ad coniugiū Saræ.

Docet eū ſanctitatem nuptiarum.

libidini ita vacent,ſicut equus & mulus,quibus non eſt intellectus,habet poteſtatem dæmonium ſuper eos. Tu autē cum acceperis eam,ingreſſus cubiculum,per tres dies continens eſto ab ea,& nihil aliud,niſi orationibus vacabis cũ ea. Ipſa autē nocte, incenſo iecore piſcis,fugabitur dæmonium. Secũda verò nocte, in copulatione ſanctorum patriarcharũ admitteris. Tertia autē nocte benedictionē conſequêris,vt filii ex vobis procreentur incolumes. Tranſacta autē tertia nocte,accipies virginē cum timore domini, amore filiorũ magis quàm libidine ductus,vt in ſemine Abrahæ benedictionē in filiis conſequaris.

CAP. VII.

Ingredĩũtur Raphael & Tobias domum Raguelis,à quo benigniſſ.ſuſcipiuntur.

Tobias petit filiã Raguelis ſibi dari vxorem.

Eam tradit ei Raguel.

Nume.36.c.

Bñdictio coniugalis.

Conuiuiũ nuptiale cũ laude dei.

A INgreſſi ſunt autem ad Raguelem,& ſuſcepit eos Raguel cum gaudio.Intuénſque Tobiã Raguel,dixit Annæ vxori ſuæ,Quàm ſimilis eſt iuuenis iſte conſobrino meo. Et cũ hæc dixiſſet,ait, Vnde eſtis iuuenes fratres noſtri? At illi dixerunt, Ex tribu Nephthali ſumus, ex captiuitate Niniue. Dixítque illis Raguel,Noſtis Tobiam fratrem meum? Qui dixerunt,Nouimus. Cúmque multa bona loqueretur de eo, dixit angelus ad Raguelē,Tobias,de quo interrogas,pater iſtius eſt. B Et miſit ſe Raguel,& cum lachrymis oſculatus eſt eum,& plorans ſupra collum eius, dixit, Benedictio ſit tibi fili mi,quia boni & optimi viri filius es. Et Anna vxor eius,& Sara ipſorum filia lachrymatæ ſunt. Poſtquam autē locuti ſunt,præcepit Raguel occidi arietē,& parari conuiuium. Cúmque hortaretur eos diſcumbere ad prandiũ,Tobias dixit,Hic ego hodie non manducabo,neque bibam,niſi prius petitionem meam cõfirmes & promittas mihi dare Saram filiam tuã. C Quo audito verbo Raguel, expauit ſciēs quid euenerit illis ſeptē viris qui ingreſſi ſunt ad eã:& timere cœpit ne fortè & huic ſimiliter contingeret. Et cũ nutaret,& non daret petenti vllũ reſponſum,dixit ei angelus,Noli timere dare eam iſti,quoniã huic timenti deũ debetur coniunx filia tua:propterea alius non potuit habere illã. Tunc dixit Raguel,Non dubito quòd deus preces, & lachrymas meas in conſpectu ſuo admiſerit. Et credo quoniam ideo fecit vos venire ad me, vt iſta coniungeretur cognationi ſuæ ſecundum legem Moyſi: & nunc noli dubiũ gerere quod tibi eam tradam. D Et apprehendens dexterã filiæ ſuæ,dextræ Tobiæ tradidit,dicens,Deus Abrahã, & deus Iſaac, & deus Iacob vobiſcum ſit,& ipſe coniungat vos,impleátque benedictionem ſuam in vobis. Et accepta charta,fecerunt conſcriptionem coniugii. Et poſt hæc epulati ſunt, benedicentes deum. Vocauítque Raguel ad ſe Annam vxorem ſuam,& præcepit ei vt præpararet alterum cubiculum. Et introduxit illuc Saram filiã ſuam,& lachrymata eſt. Dixítque ei,Forti animo eſto filia mea: Dominus cæli det tibi gaudiũ pro tædio quod perpeſſa es.

CAP. VIII.

Tobias ĩtroductus ad Sarã,aſſat partē iecoris.

Raphael ligat dęmoniũ

Tobias hortaẽ Saram ad orationem.

Orõ Tobiæ.

Gene.2.b.

Coniugiũ ꝓpter prolē.

Oratio Sarę.

Raguel parat ſepulchrũ Tobiæ,quē putab..t mortuũ.

Ancilla nuntiat Tobiam incolumem.

Gratiarum actio dño Raguelis, & vxoris eius.

A POſtquam verò cœnauerunt,introduxerunt iuuenē ad eã. Recordatus itaque Tobias ſermonum angeli,protulit de caſſidili ſuo partē iecoris, poſuítque eam ſuper carbones viuos. Tunc Raphael angelus apprehendit dæmonium, & religauit illud in deſerto ſuperioris AEgypti. Tũc hortatus eſt virginem Tobias,dixítque ei, Sara,exurge,& deprecemur deum hodie,& cras,& ſecundum cras:quia his tribus noctibus deo iungimur: tertia autem trãſacta nocte,in noſtro erimus coniugio. Filii quippe ſanctorum ſumus,& non poſſumus ita coniungi ſicut gentes quæ ignorant deum. B Surgentes autem pariter, inſtanter orabant ambo ſimul, vt ſanitas daretur eis. Dixítque Tobias,Domine deus patrum noſtrorum,benedicant te cæli & terræ,maréq; & fontes,& flumina,& omnes creaturæ tuæ quæ in eis ſunt. Tu feciſti Adã de limo terræ,dediſtíque ei adiutoriũ Heuam. Et nunc domine tu ſcis quia non luxuriæ cauſa accipio ſororē meã coniugem, ſed ſola poſteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuũ in ſecula ſeculorum. Dixit itaque Sara, Miſerere nobis domine, miſerere nobis,& conſeneſcamus ambo pariter ſani. C Et factum eſt circa pullorum cantũ,accerſiri iuſſit Raguel ſeruos ſuos,& abierunt cum eo pariter,vt foderent ſepulchrum. Dicebat enim,Ne fortè ſimili modo euenerit ei,quo & cæteris illis ſeptem viris,qui ſunt ingreſſi ad eam. Cúmque paraſſent foſſam,reuerſus Raguel ad vxorem ſuam,dixit ei, Mitte vnam ex ancillis tuis,& videat ſi mortuus eſt,vt ſepeliam eum antequam illuceſcat dies. At illa miſit vnam ex ancillis ſuis. Quæ ingreſſa cubiculum,reperit eos ſaluos & incolumes,ſecum pariter dormientes. Et reuerſa,nuntiauit bonum nuntium,& benedixerunt dominũ,Raguel videlicet,& Anna vxor eius, D & dixerunt,Benedicimus te domine deus Iſrael, quia non contigit quemadmodum putabamus. Feciſti enim nobiſcum miſericordiam tuam,& excluſiſti à nobis inimicum perſequentē nos. Miſertus es autē duobus vnicis. Fac eos domine plenius benedicere te:& ſacrificiũ tibi laudis tuæ,& ſuæ ſanitatis offerre, vt cognoſcat vniuerſitas gentiũ quia tu es deus ſolus in

vniuerſa terra. Statímque præcepit ſeruis ſuis Raguel, vt replerent terra foſſam quam fe-
cerant, priuſquam eluceſceret. Vxori autem ſuæ dixit vt inſtrueret conuiuium, & præpararet
omnia quæ in cibos erant iter agentibus neceſſaria. Duas quoque pingues vaccas, & quatuor
arietes occídi fecit, & parari epulas omnibus vicinis ſuis, cũctíſq; amicis. Et adiurauit Raguel
Tobiam, vt duas hebdomadas moraretur apud ſe. De omnibus autẽ quæ poſſidebat Raguel,
dimidiam partem dedit Tobiæ, & fecit hanc ſcripturam, vt pars dimidia quæ ſupererat poſt
obitum eorum, Tobiæ dominio deueniret.

Iubet Raguel parari conuiuium.

Dimidiã partem poſſeſſionis ſuæ dat Tobiæ.

CAP. IX.

A T Vnc vocauit Tobias angelum ad ſe, quem quidem hominem exiſtimabat: dixítque ei,
Azaria frater, peto vt auſcultes verba mea: Si meipſum tradam tibi ſeruũ, non ero con-
dignus prouidentiæ tuæ. Tamen obſecro te, vt aſſumas tibi animalia ſiue ſeruitia, & vadas
ad Gabelum in Rages ciuitatẽ Medorum: reddáſque ei chirographum ſuum, & recipias ab eo
B pecuniam, & roges eũ venire ad nuptias meas. Scis enim ipſe quoniam numerat pater meus
dies: & ſi tardauero vna die plus, contriſtatur anima eius. Et certe vides quomodo adiurauit
me Raguel, cuius adiuramentum ſpernere non poſſum. Tunc Raphael aſſumens quatuor
ex ſeruis Raguelis, & duos camelos, in Rages ciuitatem Medorũ perrexit: & inueniens Gabe-
C lum, dedit ei chirographũ ſuum, & recepit ab eo omnẽ pecuniam. Indicauítque ei de Tobia
filio Tobiæ, omnia quæ geſta ſunt: fecítque eũ ſecũ venire ad nuptias. Cúmque ingreſſus
eſſet domum Raguelis, inuenit Tobiam diſcumbentem: & exiliens, oſculati ſunt ſeinuicem:
& fleuit Gabelus, benedixítque deum, & dixit, Benedicat te deus Iſrael, quia filius es optimi
D viri, & iuſti, & timentis deum, & eleemoſynas facientis: & dicatur benedictio ſuper vxorem
tuam, & ſuper parentes veſtros. & videatis filios veſtros, & filios filiorum veſtrorum, vſque
in tertiam & quartam generationẽ: & ſit ſemen veſtrum benedictum à deo Iſrael, qui regnat
in ſecula ſeculorum. Cúmque omnes dixiſſent amen, acceſſerunt ad conuiuium: ſed & cum
timore domini nuptiarum conuiuium exercebant.

Angel⁹ rogatu Tobiæ ꝑgit ad Gabelũ

Reddit Gabelo chirographũ ſuũ, & ab eodem pecuniam recipit.

Venit Gabel⁹ cũ angelo ad Tobię nuptias.

Conuiuiũ nuptiale cum timore dei.

CAP. X.

A C Vm verò moras faceret Tobias, cauſa nuptiarum, ſolicitus erat pater eius Tobias, di-
cens, Putas quare moratur filius meus, aut quare detentus eſt ibi? Putáſne Gabelus mor-
tuus eſt, & nemo reddet illi pecuniam? Cœpit autem cõtriſtari nimis ipſe & Anna vxor eius
cũ eo: & cœperũt ambo ſimul flere, eò quòd die ſtatuto minime reuerteretur filius eorũ ad
eos. Flebat igitur mater eius irremediabilibus lachrymis, atq; dicebat, Heu heu me fili mi, vt
B quid te miſimus peregrinari, lumen oculorum noſtrorum, baculum ſenectutis noſtræ, ſola-
tium vitæ noſtræ, ſpem poſteritatis noſtræ? Omnia ſimul in te vno habentes, te nõ debuimus
dimittere ire à nobis. Cui dicebat Tobias, Tace, & noli turbari, ſanus eſt filius noſter: ſatis fi
delis eſt vir ille cum quo miſimus eum. Illa autem nullo modo conſolari poterat, ſed quo-
tidie exiliens circunſpiciebat & circuibat vias omnes per quas ſpes remeandi videbatur, vt
C procul videret eum, ſi fieri poſſet, venientem. At verò Raguel dicebat ad generum ſuum,
Mane hic, & ego mittam nuntium ſalutis de te ad Tobiam patrem tuũ. Cui Tobias ait, Ego
noui quia pater meus & mater mea modo dies computant, & cruciatur ſpiritus eorum in
ipſis. Cúmque verbis multis rogaret Raguel Tobiã, & ille eũ nulla ratione vellet audire, tra-
didit ei Saram, & dimidiam partem omnis ſubſtantiæ ſuæ in pueris, in puellis, in pecudibus,
in camelis, & in vaccis, & in pecunia multa: & ſaluum atque gaudentẽ dimiſit eum à ſe, dicẽs,
D Angelus domini ſanctus ſit in itinere veſtro, perducátque vos incolumes, & inueniatis om-
nia recte circa parentes veſtros, & videant oculi mei filios veſtros priuſquam moriar. Et ap-
prehendentes parentes filiam ſuam, oſculati ſunt eam, & dimiſerunt ire: monentes eam ho-
norare ſoceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, & ſeipſam irreprehen
ſibilem exhibere.

Tobias pater cũ vxore contriſtantur ob moram filii.

Lamentatio mrĩs Tobiæ.

Solicitudo eiuſdẽ ꝑ filio.

Raguel dimittit à ſe Tobiam vnà cũ vxore.

Parẽtes Saræ docẽt eã officium vxoris probæ.

CAP. XI.

A C Vmque reuerterentur, peruenerunt ad Charan quæ eſt in medio itinere contra Nini-
uen, vndecimo die. Dixítque angelus, Tobia frater, ſcis quemadmodum reliquiſti pa-
trem tuum. Si placet itaque tibi, præcedamus, & lento gradu inſequantur iter noſtrum fami
liæ, ſimul cum coniuge tua, & cum animalibus. Cúmque hoc placuiſſet vt irẽt, dixit Raphael
ad Tobiam, Tolle tecum ex felle piſcis: erit enim neceſſarium. Tulit itaque Tobias ex felle
illo, & abierunt. Anna autẽ ſedebat ſecus viã quotidie in ſupercilio montis, vnde reſpice-
B re poterat de longinquo. Et dum ex eodẽ loco ſpecularetur aduentũ eius, vidit alonge, & ilico
agnouit venientẽ filium ſuum: curréńſque nuntiauit viro ſuo, dicens, Ecce venit filius tuus,

Tobias, familia cũ vxore relicta in medio itinere ꝑcedit cum angelo.

Anna ſpeculans aduentũ filij, tandẽ venientem agnoſcit.

Admonetur ab angelo Tobias de felle. Oſculum.

Dixítque Raphael ad Tobiam, At vbi introieris domum tuam, ſtatim adora dominum deum tuũ: & gratias agens ei, accede ad patrẽ tuum, & oſculare eũ. Statímque lini ſuper oculos eius ex felle iſto piſcis, quod portas tecũ. Scias enim quoniam mox aperientur oculi eius, & videbit pater tuus lumen cæli, & in aſpectu tuo gaudebit.

Præcurrit canis quaſi nũtius. Suſcipit Tobias filiũ cũ oſculo. Gratiarũ actio. Filius, patris oculos linit ex felle piſcis & viſum recipit. Bñdictio & laus deo.

Tunc præcucurrit canis, qui ſimul fuerat in via: & quaſi nuntius adueniens, blandimento ſuæ caudæ gaudebat. Et conſurgens cæcus pater eius, cœpit offendẽs pedibus currere: & data manu puero, occurrit obuiã filio ſuo. Et ſuſcipiẽs oſculatus eſt eũ cũ vxore ſua, & cœperunt ambo flere præ gaudio. Cúmque adoraſſent deũ, & gratias egiſſent, conſederunt. Tunc ſumens Tobias de felle piſcis, liniuit oculos patris ſui. Et ſuſtinuit quaſi dimidiã ferè horã: & cœpit albugo ex oculis eius, quaſi membrana oui, egredi. Quam apprehẽdens Tobias traxit ab oculis eius, ſtatímque viſum recepit. Et glorificabant deum, ipſe videlicet & vxor eius, & omnes qui ſciebant eum. Dicebátque Tobias, Benedico te domine deus Iſrael, quia tu caſtigaſti me, & tu ſaluaſti me:[a] & ecce, ego video Tobiam filium meum.

[a] ſaluaſti me, ſanaſti

Poſt 7 dies venit Sara. Cõgratulanẽ cõſobrini Tobiæ.

Ingreſſa eſt etiam poſt ſeptem dies Sara vxor filii eius, & omnis familia & pecora ſana, & cameli, & pecunia multa vxoris, ſed & illa pecunia quam receperat à Gabelo: & narrauit parẽtibus ſuis omnia beneficia dei quæ feciſſet circa eum per hominẽ qui eum duxerat. Venerúntque Achior & Nabath cõſobrini Tobiæ, gaudentes ad Tobiã, & congratulantes ei de omnibus bonis quæ circa illum oſtenderat deus. Et per ſeptem dies epulantes, omnes cum gaudio magno gauiſi ſunt.

CAP. XII.

Tobias filius patri commemorat beneficia à Raphaele in ſe collata.

Tunc vocauit ad ſe Tobias filium ſuum, dixítque ei, Quid poſſumus dare viro iſti ſancto, qui venit tecum? Reſpondens Tobias, dixit patri ſuo, Pater, quam mercedem dabimus ei? aut quid dignum poterit eſſe beneficiis eius? Me duxit, & reduxit ſanum, pecuniam à Gabelo ipſe recepit, vxorẽ ipſe me habere fecit, & dæmonium ab ea ipſe compeſcuit, gaudiũ parentibus eius fecit, meipſum à deuoratione piſcis eripuit, te quoque videre fecit lumen cæli, & bonis omnibus per eum repleti ſumus. Quid illi ad hæc poterimus dignũ dare? Sed peto te pater mi, vt roges eũ, ſi fortè dignabitur medietatẽ de omnibus quæ allata ſunt, ſibi aſſumere.

Tobias pater & filius eius offerunt Raphaeli dimidiã partẽ bonorũ ſuorũ. Aperit eis Raphael omnẽ geſtę rei & cõditionis ſuæ veritatem. Oratio. Ieiunium. Eleemoſyna.

Et vocantes eum, pater ſcilicet & filius, tulerunt eum in partem: & rogare cœperunt vt dignaretur dimidiam partem omnium quæ attulerant, acceptam habere. Tunc dixit eis occulte, Benedicite deum cæli, & coram omnibus viuentibus confitemini ei, quia fecit vobiſcum miſericordiam ſuam. Etenim ſacramentũ regis abſcondere, bonũ eſt: opera autẽ dei reuelare & confiteri, honorificum eſt. Bona eſt oratio cũ ieiunio: & eleemoſyna magis quàm theſauros auri recondere. quoniam eleemoſyna à morte liberat, & ipſa eſt quæ purgat peccata, & facit inuenire miſericordiã & vitam æternã. Qui autem faciunt peccatũ & iniquitatẽ, hoſtes ſunt animæ ſuæ. Manifeſto ergo vobis veritatẽ, & non abſcondam à vobis occultũ ſermonẽ. Quãdo orabas cũ lachrymis, & ſepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuũ: & mortuos abſcondebas per diẽ in domo tua, & nocte ſepeliebas eos, ego obtuli orationẽ tuam domino.

Oportet eum qui deo gratꝰ eſt, tentatiõe probari. Angelus. Pax.

Et quia acceptus eras deo, neceſſe fuit vt tentatio probaret te. Et nunc miſit me dominus vt curarem te, & Saram vxorẽ filii tui à dæmonio liberarem. Ego enim ſum Raphael angelus vnus ex ſeptem, qui aſtamus ante dominum. Cúmque hæc audiſſent, turbati ſunt, & trementes ceciderunt ſuper terrã in faciem ſuam. Dixítque eis angelus, Pax vobis, nolite timere. Etenim cũ eſſem vobiſcum, per voluntatem dei eram: ipſum benedicite, & cantate illi. Videbar quidem vobiſcum manducare, & bibere: ſed ego cibo inuiſibili, & potu, qui ab hominibus videri nõ poteſt, vtor. Tempus eſt ergo vt reuertar ad eũ qui me miſit: vos autẽ benedicite deũ, & narrate omnia mirabilia eius. Et cum hæc dixiſſet, ab aſpectu eorum ablatus eſt, & vltrà eum videre non potuerunt. Tunc proſtrati per horas tres in faciem, benedixerũt deum: & exurgentes narrauerunt omnia mirabilia eius.

CAP. XIII.

Bñdicit Tobias ſenior dominum. Deu. 32. f. 1. re. 2. a. ſapi. 16. b. Deus vnus. Peccatum. Miſericordia

Aperiens autem Tobias ſenior os ſuum, benedixit dominum, & dixit, Magnus es domine in æternum, & in omnia ſecula regnum tuum: quoniam tu flagellas, & ſaluas: deducis ad inferos, & reducis: & non eſt qui effugiat manum tuam. Confitemini domino filii Iſrael, & in conſpectu gentiũ laudate eum: quoniam ideò diſperſit vos inter gentes, quæ ignorant eum, vt vos enarretis mirabilia eius, & faciatis ſcire eos quia non eſt alius deus omnipotens præter eũ. Ipſe caſtigauit nos propter iniquitates noſtras, & ipſe ſaluabit nos propter miſericordiam ſuam. Aſpicite ergo quæ fecit nobiſcum, & cum timore & tremore confitemini illi: regémque ſeculorum exaltate in operibus veſtris. Ego autem in terra captiuitatis meæ

ᵃConuertimini] vetera exemp. legunt Confitemini.

confitebor illi: quoniam oſtendit maieſtatẽ ſuam in gentem peccatricem. Conuertimini ita-
que peccatores, & facite iuſtitiam coram deo, credentes quòd faciat vobiſcum miſericordiã
ſuam. Ego autem, & anima mea in eo lætabimur. Benedicite dominũ omnes electi eius: agi-
C te dies lætitiæ, & confitemini illi. Ieruſalẽ ciuitas dei, caſtigauit te dominus in operibus
manuũ tuarum. Cõfitere domino in bonis tuis, & benedic deum ſeculorũ, vt reædificet in te
tabernaculum ſuum, & reuocet ad te omnes captiuos, & gaudeas in omnia ſecula ſeculorũ.
Luce ſplendida fulgebis, & omnes fines terræ adorabunt te. Nationes ex longinquo ad te ve-
nient: & munera deferentes, adorabunt in te dominum, & terram tuam in ſanctificationem
habebunt. Nomen enim magnum inuocabunt in te. Maledicti erunt qui contempſerint te:
& condemnati erunt omnes qui blaſphemauerint te: benedictíque erunt qui ædificauerint
D te. Tu autem lætaberis in filiis tuis, quoniam omnes benedicentur, & congregabuntur ad do
minum. Beati omnes qui diligunt te, & qui gaudent ſuper pace tua. Anima mea benedic do-
minum, quoniam liberauit Ieruſalem ciuitatem ſuam à cunctis tribulationibus eius: domi-
nus deus noſter. Beatus ero, ſi fuerint reliquiæ ſeminis mei ad videndam claritatem Ieruſalẽ.
Portæ Ieruſalem ex ſapphiro, & ſmaragdo ædificabũtur: & ex lapide pretioſo omnis circui-
tus murorum eius. Ex lapide candido, & mundo omnes plateæ eius ſternentur: & per vicos
eius hallelu-ia cantabitur. Benedictus dominus, qui exaltauit eam, vt ſit regnum eius in ſe-
cula ſeculorum ſuper eam. Amen.

Cõuerſis miſericordia.

Eiuſdem prophetia de reducẽda captiuitate in Ieruſalem.

Apoc. 21.

CAP. XIIII.

A ET conſummati ſunt ſermones Tobiæ. Et poſtquam illuminatus eſt Tobias, vixit annis
quadragintaduobus, & vidit filios nepotum ſuorum. Cõpletis itaque annis centum duo-
bus, ſepultus eſt honorifice in Niniue. Quinquaginta nãque & ſex annorũ lumen oculorum
amiſit: ſexagenarius verò recepit. Reliquum vero vitæ ſuæ in gaudio fuit, & cum bono profe
ctu timoris dei perrexit in pace. In hora autem mortis ſuæ vocauit ad ſe Tobiam filium
B ſuum, & ſeptem iuuenes filios ſuos nepotes ſuos, dixítque eis, Prope erit interitus Niniue. nõ
enim excidit verbum domini: & fratres noſtri qui diſperſi ſunt à terra Iſrael, reuertentur ad
eam. Omnis autem deſerta terra eius replebitur, & domus dei, quæ in ea incenſa eſt, iterum
reædificabitur: ibíque reuertentur omnes timentes deum, & relinquent gentes idôla ſua, &
venient in Ieruſalem, & inhabitabunt in ea: & gaudebunt in ea omnes reges terræ, adorantes
deum Iſrael. Audite ergo filii mei patrẽ veſtrum: Seruite domino in veritate, & inquirite
C vt faciatis quæ placita ſunt illi: & filiis veſtris mandate vt faciant iuſtitias, & eleemoſynas, vt
ſint memores dei, & benedicant eũ in omni tempore in veritate, & in tota virtute ſua. Nunc
ergo filii audite me, & nolite manere hic: ſed quacunque die ſepelieritis matrem veſtrã circa
me in vno ſepulchro, ex eo dirigite greſſus veſtros vt exeatis hinc. Video enim quia iniqui-
tas eius finem dabit ei. Factum eſt autem poſt obitum matris ſuæ, Tobias abſceſſit ex Ni-
D niue cum vxore ſua, & filiis, & ᵇfiliorum filiis, & reuerſus eſt ad ſoceros ſuos. Inuenítque eos
incolumes in ſenectute bona: & curam eorum geſſit, & ipſe clauſit oculos eorum: & omnem
hæreditatem domus Raguelis ipſe percepit: vidítque quintam generationem, filios filiorum
ſuorum. Et completis annis nonagintanouem in timore domini cum gaudio ſepelierunt eũ.
Omnis autem cognatio eius, & omnis generatio eius in bona vita, & in ſancta conuerſatione
permanſit, ita vt accepti eſſent tam deo, quàm hominibus, & cunctis habitantibus in terra.

ÆEtas Tobię ſenioris.

Tobias moritur⁹, ad ſe vocat filium & nepotes: qb⁹ prædicit Niniue deſtructionẽ & Ieruſalẽ reſtaurationem.

Exhortatio ad ſeruiendũ deo.

ᵇ& filiorum filiis,] vetera exẽp. non habent hoc.

Tobias iunior poſt obitũ matris reuertitur ad ſoceros.

Moriť 99 anno ætatis ſuę

Hieronymi præfatio in librum Iudith.

APVD Hebræos, liber Iudith inter agiographa legitur: cuius authoritas ad roboranda illa quæ in contentionem veniũt, minus idonea iudicatur. Chaldæo tamen ſermone cõſcriptus: inter hiſtorias computatur. Sed quia hunc librum ſynodus Nicena in numero ſanctarum ſcripturarum legitur computaſſe, acquieui poſtulationi veſtræ, imò exactioni: & ſepoſitis occupationibus quibus vehemẽter artabar, huic vnam lucubratiunculam dedi, magis ſenſum è ſenſu, quàm ex verbo verbum transferens. Multorum codicum varietatem vitioſiſſimam amputaui: ſola ea quæ intelligentia integra in verbis Chaldæis inuenire potui, Latinis expreſſi. Accipite Iudith viduam, caſtitatis exemplum, & triumphali laude perpetuis eam præconiis declarate. Hanc enim non ſolum fœminis, ſed & viris imitabilem dedit, qui caſtitatis eius remunerator, virtutem ei talem tribuit, vt inuictum omnibus hominibus vinceret, & inſuperabilem ſuperaret.

Liber Iudith.

Arphaxad cõtra Nabuchodonoſor pugnãs, vincit.

ARPHAXAD itaque rex Medorum ſubiugauerat multas gẽtes A
imperio ſuo, & ipſe ædificauit ciuitatẽ potentiſſimam, quam appel
lauit Ecbatanis. Ex lapidibus quadratis & ſectis fecit muros eius,
in altitudinẽ cubitorum ſeptuaginta, & in latitudinẽ cubitorũ tri-
ginta: turres verò eius poſuit in altitudinẽ cubitorum centum. Per B
quadrum verò earũ latus vtrunque vicenorum pedũ ſpatio tende-
batur. poſuítque portas eius in altitudinẽ turrium. Et gloriabatur
quaſi potens in potẽtia exercitus ſui, & in gloria quadrigarũ ſuarũ.
Anno igitur duodecimo regni ſui, Nabuchodonoſor rex Aſſy-
riorum, qui regnabat in Niniue ciuitate magna, pugnauit contra Arphaxad: & obtinuit eum C
in cãpo magno, qui appellatur Ragau, circa Euphráten, & Tigrin, & Iadaſon in cãpo Erioch
regis Elicorum. Tunc exaltatum eſt regnum Nabuchodonoſor, & cor eius eleuatũ eſt: & mi-
ſit ad omnes qui habitabant in Cilicia, & Damaſco, & Libano: & ad gentes quæ ſunt in Car-
melo, & Cedar, & inhabitantes Galilæam in campo magno Eſdrelon: & ad omnes qui erãt in D
Samaria & trans flumen Iordanẽ vſque ad Ieruſalem, & omnem terrã Ieſſe, quouſque perue-
niatur ad terminos AEthiopiæ. Ad hos omnes miſit nuntios Nabuchodonoſor rex Aſſyrio-
rum, qui omnes vno animo contradixerunt, & remiſerunt eos vacuos, & ſine honore abiece-
runt. Tunc indignatus Nabuchodonoſor rex ad omnem terram illam, iurauit per thronum
& regnum ſuum, quòd defenderet ſe de omnibus regionibus his.

CAP. II.

Nabuchodonoſor totũ orbe ſibi ſubijci p Holofernẽ mandat.

ANno tertiodecimo Nabuchodonoſor regis, viceſima & ſecunda die menſis primi, factũ A
eſt verbum in domo Nabuchodonoſor regis Aſſyriorum, vt defenderet ſe. Vocauítq;
omnes maiores natu, omnéſque duces, & bellatores ſuos, & habuit cũ eis myſteriũ conſilii ſui.
Dixítque cogitationem ſuam in eo eſſe vt omnem terram ſuo ſubiugaret imperio. Quod di
ctum cum placuiſſet omnibus, vocauit Nabuchodonoſor rex Holofernem principem mili-
tiæ ſuæ, & dixit ei, Egredere aduerſum omne regnum occidentis: & contra eos præcipue qui B
contempſerunt imperium meum. Non parcet oculus tuus vlli regno, omnémque vrbem mu
nitam ſubiugabis mihi. Tunc Holofernes vocauit duces, & magiſtratus virtutes Aſſyriorum:
& dinumerauit viros in expeditionẽ, ſicut præcepit ei rex, centum viginti millia peditum pu
gnatorum, & equites ſagittarios duodecim millia. Omnémque expeditionẽ ſuam fecit præire
in multitudine innumerabilium camelorum, cũ his quæ exercitibus ſufficerent copioſe: boũ
quoque armenta, gregéſque ouium, quorum non erat numerus. Frumentum ex omni Syria C
in tranſitu ſuo parari conſtituit. Aurum verò & argentũ, de domo regis aſſumpſit multũ ni-
mis. Et profectus eſt ipſe & omnis exercitus, cũ quadrigis & equitibus, & ſagittariis, qui co-
operuerunt faciẽ terræ, ſicut locuſtæ. Cúmque pertrãſiſſet fines Aſſyriorum, venit ad magnos
mõtes Ange, qui ſunt à ſiniſtro Ciliciæ, aſcendítque omnia caſtella eorũ, & obtinuit omnem
munitionẽ. Effregit autẽ ciuitatem opinatiſſimam Melothi, prædauítque omnes filios Thar-
ſis & filios Iſmahel, qui erant contra faciem deſerti, & ad auſtrum terræ Chellon. Et trãſiuit D
Euphráten, & venit in Meſopotamiã: & fregit omnes ciuitates excelſas quæ erãt ibi, à torrẽte
Mãbre, vſquequo perueniatur ad mare: & occupauit terminos eius, à Cilicia vſq; ad fines Ia-
pheth, qui ſunt ad auſtrũ. Abduxítque omnes filios Madian, & prædauit omnẽ locupletatio-

¶opinatiſſimam) fortaſſe legend... inopinatiſſimã, ... poti⁹ opulẽtiſſimã

nem eorum, omnéſque reſiſtentes ſibi occîdit in ore gladii. Et poſt hæc deſcendit in campos
Damaſci in diebus meſſis, & ſuccendit omnia ſata, omnéſque arbores & vineas fecit incidi,
& cecidit timor illius ſuper omnes inhabitantes terram.

CAP. III.

A T Vnc miſerunt legatos ſuos vniuerſarum vrbium, ac prouinciarũ reges ac principes, Sy-
riæ ſcilicet & Meſopotamiæ, & Syriæ Sobal, & Libyæ, atque Ciliciæ, qui venientes ad
Holofernem, dixerunt, Deſinat indignatio tua circa nos. Melius eſt enim vt viuẽtes ſeruia-
B mus Nabuchodonoſor regi magno, & ſubditi ſimus tibi, quàm morientes cum interitu no-
ſtro ipſi ſeruitutis noſtræ damna patiamur. Omnis ciuitas noſtra, omníſque poſſeſſio, omnes
mõtes, & colles, & cãpi, & armenta boum, gregéſque ouiũ & caprarũ, equorúmque & came-
lorum, & vniuerſæ facultates noſtræ atq; familiæ in cõſpectu tuo ſunt. ſint omnia noſtra ſub
lege tua. Nos etiã & filii noſtri, ſerui tui ſumus. Veni nobis pacificus dominus, & vtere ſer-
uitio noſtro, ſicut placuerit tibi. Tunc deſcendit de montibus cum equitibus in virtute ma-
gna, & obtinuit omnem ciuitatẽ, & omnem inhabitantem terram. De vniuerſis autem vrbi-
C bus, aſſumpſit ſibi auxiliarios viros fortes, & electos ad bellum. Tantúſque metus prouinciis
illis incubuit, vt vniuerſarum vrbium habitatores principes & honorati ſimul cum populis
exirent in obuiam veniẽti, excipientes eum cum coronis & lampadibus ducentes choros in
tympanis & tibiis. Nec iſta tamen facientes, ferocitatẽ eius pectoris mitigare potuerũt. Nam
& ciuitates eorum deſtruxit, & lucos eorum excîdit. Præceperat enim illi Nabuchodonoſor
D rex, vt omnes deos terræ exterminaret, videlicet vt ipſe ſolus diceretur deus ab his nationi-
bus quæ potuiſſent Holofernis potentia ſubiugari. Pertranſiens autem Syriam Sobal, & om-
nem Apameam, omnémque Meſopotamiam, venit ad Idumæos in terram Gabaa, accepít-
que ciuitates eorum, & ſedit ibi per triginta dies, in quibus diebus adunari præcepit vniuer-
ſum exercitum virtutis ſuæ.

Reges ſe vltro Holoferni dedunt: attamẽ cunctarũ regionũ aras ſubuertit.

CAP. IIII.

A T Vnc audientes hæc filii Iſrael, qui habitabant in terra Iuda, timuerũt valde à facie eius.
Tremor etiam & horror inuaſit ſenſus eorum, ne hoc faceret Ieruſalem & templo do-
mini, quod fecerat cæteris ciuitatibus & templis earum. Et miſerũt in omnẽ Samariam per
circuitum vſque Iericho, & præoccupauerunt omnes vertices montium. Et muris circunde-
derunt vicos ſuos, & congregauerunt frumẽta in præparationem pugnæ. Sacerdos etiã Elia-
chim ſcripſit ad vniuerſos qui erant contra Eſdrelon, quæ eſt contra faciem campi magni,
B iuxta Dothain, & vniuerſos per quos viæ tranſitus eſſe poterat, vt obtinerent aſcenſus mon-
tium, per quos via eſſe poterat ad Ieruſalem, & illic cuſtodirent vbi anguſtum iter eſſe pote-
rat inter montes. Et fecerunt filii Iſrael ſecundũ quod cõſtituerat eis ſacerdos domini Elia-
chim. Et clamauit omnis populus ad dominũ inſtantia magna, & humiliauerũt animas ſuas
in ieiuniis & orationibus, ipſi & mulieres eorũ. Et induerũt ſe ſacerdotes ciliciis, & infantes
proſtrauerunt contra faciem templi domini, & altare domini operuerunt cilicio. Et clama-
C uerunt ad dominum deum Iſrael vnanimiter, ne darentur in prædam infantes eorũ, & vxo-
res eorum in diuiſionẽ, & ciuitates eorum in exterminium, & ſancta eorum in pollutionem,
& fierent in opprobrium gentibus. Tunc Eliachim ſacerdos domini magnus circuiuit omnẽ
Iſrael, allocutúſque eſt eos, dicens, Scitote quoniam exaudiet dominus preces veſtras, ſi ma-
nentes permanſeritis in ieiuniis, & orationibus in conſpectu domini. Memores eſtote Moyſi
D ſerui domini, qui Amalec confidentem in virtute ſua, & in potentia ſua, & in exercitu ſuo,
& in clypeis ſuis, & in curribus ſuis, & in equitibus ſuis, non ferro pugnãdo, ſed precibus ſan
ctis orando deiecit. ſic erunt vniuerſi hoſtes Iſrael, ſi perſeueraueritis in hoc opere quod cœ-
piſtis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes dominum, permanebant in conſpe-
ctu domini, ita vt etiam hi qui offerebant domino holocauſta, præcincti ciliciis offerrent ſa-
crificia domino, & erat cinis ſupra capita eorum. Et ex toto corde ſuo omnes orabant deũ,
vt viſitaret populum ſuum Iſrael.

Filii Iſrael Holofernẽ timentes, hortatu Eliachim dominum implorant.

Oratio continua in tribulatione cũ ieiunio.

Oratione victus Amalec. exo. 17. d.

CAP. V.

A N Vntiatúmque eſt Holoferni principi militiæ Aſſyriorum, quòd filii Iſrael præpararent
ſe ad reſiſtendum, ac montium itinera concluſiſſent: & furore nimio exarſit in iracun
dia magna: vocauítq; omnes principes Moab & duces Ammon, & dixit eis, Dicite mihi quis
ſit populus iſte, qui montana obſidet: aut quæ, & quales, & quantæ ſint ciuitates eorum: quæ
etiam ſit virtus eorum, aut quæ ſit multitudo eorum, vel quis rex militiæ illorum: & quare
præ omnibus qui habitant in oriente, iſti cõtempſerunt nos, & non exierunt in obuiam no-

Holofernes interrogat de progenie Iudæorum.

Achior narrat Holoferni oĩa quæ deus egerit cũ populo Iſraelitico.
Gen.11.d.

bis, vt ſuſciperẽt nos cum pace? Tunc Achior dux omnium filiorũ Ammon reſpondens,
ait, Si digneris audire domine mi, dicam veritatem in conſpectu tuo de populo iſto, qui in
montanis habitat, & nõ egredietur verbũ falſum ex ore meo. Populus iſte ex progenie Chal-
dæorum eſt. hic primũ in Meſopotamia habitauit, quoniã noluerũt ſequi deos patrum ſuo-
rum, qui erant in terra Chaldæorum. Deſerentes itaque ceremonias patrum ſuorum, quæ in B
multitudine deorum erant, vnum deum cæli coluerunt, qui & præcepit eis vt exirent inde,
& habitarent in Charan. Cúmque operuiſſet omnem terram fames, deſcenderunt in AEgy-
ptum, illícque per quadringentos annos ſic multiplicati ſunt, vt dinumerari eorum non poſ-
ſet exercitus. Cúmque grauaret eos rex AEgypti, atque in ædificationibus vrbium ſuarũ in
luto & latere ſubiugaſſet eos, clamauerunt ad dominum ſuum, & percuſſit totam terrã AE-
gypti plagis variis. Cúmque eieciſſent eos AEgyptii à ſe, & ceſſaſſet plaga ab eis, & iterũ eos
vellent capere, & ad ſuum ſeruitium reuocare, fugientibus his deus cæli mare aperuit, ita vt
hinc inde aquæ quaſi murus ſolidarẽtur, & iſti pede ſicco fundum maris perãbulando tranſ-
irent. In quo loco dum innumerabilis exercitus AEgyptiorum eos perſequeretur, ita aquis
coopertus eſt, vt non remaneret vel vnus qui factum poſteris nuntiaret. Egreſſus etiam
mare rubrum, deſerta Sina montis occupauerunt, in quibus nunquã homo habitare potuit,
vel filius hominis requieuit. Illic fontes amari obdulcati ſunt eis ad bibendum, & per annos
quadraginta annonam de cælo conſecuti ſunt. Vbicunque ingreſſi ſunt ſine arcu & ſagitta, C
& abſque ſcuto & gladio, deus eorum pugnauit pro eis, & vicit. Et non fuit qui inſultaret po-
pulo iſti, niſi quando receſſit à cultu domini dei ſui. Quotieſcunque autem præter ipſum
deum ſuum, alterum coluerunt, dati ſunt in prædam, & in gladium, & in opprobrium. Quo-
tieſcunque autem pœnituerunt ſe receſſiſſe à cultura dei ſui, dedit eis deus cæli virtutem re-
ſiſtendi. Denique Chananæum regem, & Iebuſæum, & Pherezæum, & Hethæum, & Heuæũ,
& Amorrhæum, & omnes potentes in Heſebon proſtrauerunt, & terras eorũ & ciuitates eo-
rum ipſi poſſederunt: & vſque dum non peccarent in conſpectu dei ſui, erant cum illis bona.
Deus enim illorum odit iniquitatẽ. Nam & ante hos annos cum receſſiſſent à via quam de-
derat illis deus, vt ambularent in ea, exterminati ſunt præliis à multis nationibus, & plurimi
eorum captiui abducti ſunt in terram non ſuã. Nuper autem reuerſi ad dominũ deum ſuũ,
ex diſperſione qua diſperſi fuerant, adunati ſunt, & aſcenderunt montana hæc omnia, & ite- D
rum poſſident Ieruſalem, vbi ſunt ſanctaſanctorum. Nunc ergo mi domine, perquire ſi eſt a-
liqua iniquitas eorum in conſpectu dei eorum: & aſcendemus ad illos, quoniam tradẽs tra-
det illos deus eorum tibi, & ſubiugati erunt ſub iugo potentiæ tuæ. Si verò non eſt offenſio
populi huius coram deo ſuo, non poterimus reſiſtere illis, quoniam deus eorum defendet il-
los, & erimus in opprobrium vniuerſæ terræ. Et factum eſt cum ceſſaſſet loqui Achior verba
hæc, irati ſunt omnes magnates Holofernis, & cogitabant interficere eum, dicentes ad alter-
utrũ, Quis eſt iſte, qui filios Iſrael poſſe dicat reſiſtere regi Nabuchodonoſor & exercitibus
eius, homines inermes, & ſine virtute, & ſine peritia artis pugnæ? Vt ergo agnoſcat Achior ¶ fallit] veteres exẽpl. legunt, nõ fallet
quoniam fallit nos, aſcendamus in montana: & cum capti fuerint potentes eorum, tunc cum
eiſdem gladio tranſuerberabitur: vt ſciat omnis gens quoniam Nabuchodonoſor deus ter-

Blaſphemia.

ræ eſt, & præter ipſum alius non eſt.

CAP. VI.

Iratus Holofernes iubet Achiorẽ tradi Iudæis, ꝙ deũ confeſſus fuiſſet.

FActum eſt autem cum ceſſaſſent loqui, indignatus Holofernes vehementer, dixit ad A- A
chior, Quoniam prophetaſti nobis, dicẽs, quòd gens Iſrael defendatur à deo ſuo, vt oſten-
dam tibi quoniam non eſt deus, niſi Nabuchodonoſor, cum percuſſerimus eos omnes ſicut
hominem vnum, tunc & ipſe cum illis Aſſyriorum gladio interibis, & omnis Iſrael tecũ per-
ditione diſperiet: & probabis quoniã Nabuchodonoſor dominus ſit vniuerſæ terræ. túncque
gladius militiæ meæ tranſiet per latera tua, & confixus cades inter vulneratos Iſrael, & non
reſpirabis vltrà, donec extermineris cum illis. Porrò autem ſi prophetiam tuam veram exi-
ſtimas, non concidat vultus tuus, & pallor qui faciem tuam obtinet, abſcedat à te, ſi verba B
mea hæc putas impleri non poſſe. Vt autem noueris quia ſimul cum illis hæc experieris, ecce
ex hac hora illorum populo ſociaberis: vt dum dignas mei gladii pœnas exceperint, ipſe ſi-
mul vltioni ſubiaceas. Tunc Holofernes præcepit ſeruis ſuis vt comprehenderent Achior, &
perducerent eum in Bethuliã, & traderent eum in manus filiorum Iſrael. Et accipientes eum
ſerui Holofernis, profecti ſunt per campeſtria: ſed cum appropinquaſſent ad montana, exie-

Gen.12.a.
Gen.46.a.
Exod.14.e.
Exod.16.a.

runt contra eos fundibularii. Illi autem diuertentes à latere montis, ligauerunt Achior ad
arborem manibus & pedibus,& ſic vinctum de reſtibus dimiſerũt eum,& reuerſi ſunt ad do-
minum ſuum. Porrò filii Iſrael deſcendentes de Bethulia, venerunt ad eum. Quem ſol-
uentes duxerunt ad Bethuliam, atque in medium populi illum ſtatuentes, percunctati ſunt
C quid rerum eſſet quòd illum vinctum Aſſyrii reliquiſſent. In diebus illis erãt illic principes,
Ozias filius Micha de tribu Simeon,& Charmi, qui & Gothoniel. In medio itaque ſeniorũ,
& in conſpectu omnium, Achior dixit omnia quæ locutus ipſe fuerat ab Holoferne interro-
gatus: & qualiter populus Holofernis voluiſſet propter hoc verbum interficere eum, & quẽ-
admodum ipſe Holofernes iratus iuſſerit eum Iſraelitis hac de cauſa tradi: vt dum vicerit
filios Iſrael,tunc & ipſum Achior diuerſis iubeat interire ſuppliciis,propter hoc quòd dixiſ-
ſet,Deus cæli defenſor eorum eſt.Cúmque Achior vniuerſa hæc expoſuiſſet, omnis populus
cecidit in faciem,adorantes dominum,& communi lamentatione & fletu vnanimes preces
ſuas domino effuderunt,dicentes, Domine deus cæli & terræ, intuere ſuperbiam eorum ,&
D reſpice ad noſtram humilitatem,& faciem ſanctorum tuorũ attende, & oſtende quoniã non
derelinquis præſumentes de te:& præſumentes de ſe, & de ſua virtute gloriantes, humilias.

Achior à ſeruis ligatur ad arborem.

Soluitur à Iudæis, benignéq; ab eis ſuſcipitur.

Oratio Iſraelis.

Finito itaque fletu,& per totam diem oratione populorum completa, conſolati ſunt A-
chior,dicentes,Deus patrum noſtrorum,cuius tu virtutẽ prædicaſti, ipſe tibi hanc dabit vi-
ciſſitudinem,vt eorum magis tu interitũ videas.Cum verò dominus deus noſter dederit hãc
libertatẽ ſeruis ſuis, ſit & tecũ deus in medio noſtri: vt ſicut placuerit tibi,ita cum tuis om-
nibus conuerſeris nobiſcum.Tunc Ozias,finito conſilio, ſuſcepit eum in domum ſuã, & fe-
cit ei cœnã magnã.Et vocatis omnibus preſbyteris,ſimul expleto ieiunio refecerunt. Po-
ſtea verò conuocatus eſt omnis populus,& per totam noctem intra eccleſiam orauerunt,pe-
tentes auxilium à deo Iſrael.

Orant Iudæi auxiliũ cõtra Holofernem.

CAP. VII.

A Holofernes autem altera die præcepit exercitibus ſuis vt aſcenderent contra Bethuliam.
Erant autem pedites bellatorum centum viginti millia, & equites viginti duo millia,
præter præparationes virorũ illorum quos occupauerat captiuitas,& abducti fuerant de pro-
uinciis, & vrbibus vniuerſæ iuuentutis. Omnes parauerunt ſe pariter ad pugnam contra fi-
lios Iſrael,& venerunt per crepidinem montis vſque ad apicem, qui reſpicit ſuper Dothain,
à loco qui dicitur Belma vſque ad Chelmon,qui eſt contra Eſdrelon. Filii autem Iſrael,
vt viderũt multitudinem illorum,proſtrauerunt ſe ſuper terram,mittentes cinerẽ ſuper ca-
pita ſua, vnanimes orantes vt deus Iſrael miſericordiam ſuam oſtenderet ſuper populũ ſuũ.
Et aſſumentes arma ſua bellica,ſederunt per loca quæ ad anguſti itineris tramitem dirigunt
B inter montoſa,& erant cuſtodientes ea tota die & nocte. Porrò Holofernes, dum circuit
per gyrum,reperit quòd fons qui influebat,aquæductum illorum à parte auſtrali extra ciui-
tatem dirigeret,& incîdi præcepit aquæductum illorũ.Erant tamen non longe à muris fon-
tes, ex quibus furtim videbantur haurire aquam ad refocillandum potius, quàm ad potan-
dum.Sed filii Ammon & Moab acceſſerunt ad Holofernẽ dicẽtes, Filii Iſrael non in lancea,
nec in ſagitta confidunt, ſed montes defendunt illos,& muniũt illos colles in præcipitio cõ-
ſtituti. Vt ergo ſine congreſſione pugnæ poſſis ſuperare eos, pone cuſtodes fontium, vt non
hauriant aquã ex eis,& ſine gladio interficies eos,vel certe fatigati tradent ciuitatem ſuam,
quam putant in montibus poſitam ſuperari non poſſe.Et placuerunt verba hæc coram Ho-
loferne, & coram ſatellitibus eius, & conſtituit per gyrum centenarios per ſingulos fontes.

Holofernes aſcẽdit cõtra Bethuliam.

Filii Iſrael implorant à deo auxiliũ.

Holofernes conſtituit cuſtodes fõtiũ, ne hauriãt filij Iſrael.

C Cúmque iſta cuſtodia per dies viginti fuiſſet expleta, defecerunt ciſternæ,& collectiones
aquarũ omnibus habitantibus Bethuliam,ita vt non eſſet intra ciuitatẽ vnde ſatiarentur vel
vna die,quoniam ad menſuram dabatur populis aqua quotidie.Tunc ad Oziam congregati
omnes viri,fœminæque,iuuenes,& paruuli,omnes ſimul vna voce dixerunt,Iudicet deus in-
ter nos & te,quoniã feciſti in nos mala,nolens loqui pacifice cũ Aſſyriis,& propter hoc ven-
didit nos deus in manibus eorum.Et ideo non eſt qui adiuuet,cum proſternamur ante ocu-
los eorum in ſiti,& perditione magna.Et nunc congregate vniuerſos qui in ciuitate ſunt, vt
ſpõte tradamus nos omnes populo Holofernis.Melius eſt enim vt captiui benedicamus do-
minum viuentes,quàm moriamur,& ſimus opprobrium omni carni,cum viderimus vxores
D noſtras & infantes noſtros mori ante oculos noſtros.Conteſtamur hodie cælum,& terram,&
deum patrum noſtrorum,qui vlciſcitur nos ſecundum peccata noſtra, vt iam tradatis ciui-

Ciues, Bethuliã ob ſitim Holoferni tradere volũt

Oratio vehemens cũ fletu & cõfeſſione peccati. Pſal. 105.a.

tatem in manu militiæ Holofernis,vt ſit finis noſter breuis in ore gladii, qui longior effici-
tur in ariditate ſitis. Et cum hæc dixiſſent, factus eſt fletus & vlulatus magnus in eccleſia o-
mnibus,& per multas horas vna voce clamauerunt ad deum,dicentes, Peccauimus cum pa-
tribus noſtris,iniuſte egimus,iniquitatẽ fecimus. Tu quia pius es miſerere noſtri: aut in tuo
flagello vindica iniquitates noſtras, & noli tradere confitentes te populo qui ignorat te: vt
non dicant inter gentes, Vbi eſt deus eorum? Et cum fatigati his clamoribus, & his fletibus
laſſati ſiluiſſent,exurgens Ozias,infuſus lachrymis,dixit, AEquo animo eſtote fratres,& hos
quinque dies expectemus à domino miſericordiam.Forſitan enim indignationem ſuam ab-
ſcindet,& dabit gloriam nomini ſuo.Si autem tranſactis quinque diebus non venerit adiu-
torium,faciemus hæc verba quæ locuti eſtis.

Differri per quinque dies ſuadet Ozias

CAP. VIII.

Reprehẽdit Iudith ſacerdotes quinto die ciuitatẽ tradere volentes,& miſericordiæ dei terminũ ſtatuentes.

ET factum eſt, cum audiſſet hæc verba Iudith vidua quæ erat filia Merari,filii Idox,filii A
Ioſeph, filii Oziæ, filii Elai, filii Iamnor,filii Gedeon, filii Raphaim,filii Achitob, filii
Melchiæ, filii Enan, filii Nathaniæ, filii Salathiel, filii Simeon,filii Ruben: & vir eius fuit
Manaſſes,qui mortuus eſt in diebus meſſis hordeaceæ.inſtabat enim ſuper alligantes mani-
pulos in campo,& venit æſtus ſuper caput eius,& mortuus eſt in Bethulia ciuitate ſua,& ſe-
pultus eſt illic cum patribus ſuis.Erat autẽ Iudith relicta eius vidua iam annis tribus,& men
ſibus ſex. Et in ſuperioribus domus ſuæ fecit ſibi ſecretũ cubiculum, in quo cum puellis ſuis
clauſa morabatur:& habens ſuper lumbos ſuos cilicium,ieiunabat omnibus diebus vitæ ſuæ,
præter ſabbatha, & neomenias,& feſta domus Iſrael.Erat autem eleganti aſpectu nimis,cui
vir ſuus reliquerat diuitias multas & familiam copioſam , ac poſſeſſiones armentis boum &
gregibus ouium plenas.Et erat hæc in omnibus famoſiſſima,quoniam timebat dominũ val-
de:nec erat qui loqueretur de illa verbum malum.Hæc itaque cum audiſſet quoniam Ozias
promiſiſſet quòd tranſacto quinto die traderet ciuitatem , miſit ad preſbyteros Chabri, & B
Charmi. Et venerunt ad illam,& dixit illis,Quod eſt hoc verbum,in quo conſenſit Ozias,vt
tradat ciuitatem Aſſyriis,ſi intra quinque dies non venerit vobis adiutoriũ?Et qui eſtis vos,
qui tentatis dominum?Non eſt iſte ſermo qui miſericordiam prouocet:ſed potius qui iram
excitet,& furorem accendat.Poſuiſtis vos tempus miſerationis domini, & in arbitrium ve-
ſtrum diem conſtituiſtis ei.Sed quia patiens dominus eſt,in hoc ipſo pœniteamus,& indul-
gentiam eius fuſis lachrymis poſtulemus.non enim quaſi homo,ſic deus comminabitur: ne-
que ſicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur.Et ideo humiliemus illi animas no-
ſtras:& in ſpiritu conſtituti humiliato,ſeruientes illi dicamus flentes domino, vt ſecundum
voluntatem ſuam ſic faciat nobiſcum miſericordiam ſuam:vt ſicut conturbatum eſt cor no
ſtrum in ſuperbia eorum,ita etiam de noſtra humilitate gloriemur,quoniam non ſumus ſe-
cuti peccata patrum noſtrorum qui dereliquerunt deum ſuum, & adorauerũt deos alienos:
pro quo ſcelere dati ſunt in gladium,& in rapinam, & in confuſionem inimicis ſuis.nos au- C
tem alterum deum neſcimus præter ipſum.Expectemus humiles conſolationem eius,& ex-
quiret ſanguinem noſtrum de afflictionibus inimicorum noſtrorum: & humiliabit omnes
gentes, quæcũque inſurgũt cõtra nos,& faciet illas ſine honore dominus deus noſter. Et
nunc fratres quoniam vos eſtis preſbyteri in populo dei, & ex vobis pendet anima illorum,
ad eloquium veſtrum corda eorum erigite, vt memores ſint quia tentati ſunt patres noſtri,
vt probarentur ſi vere colerent deum ſuum. Memores eſſe debent, quomodo pater noſter
Abraham tẽtatus eſt, & per multas tribulationes probatus,dei amicus effectus eſt. Sic Iſaac,
ſic Iacob, ſic Moyſes:& omnes qui placuerunt deo, per multas tribulationes tranſierunt fi-
deles. Illi autem qui tentationes non ſuſceperunt cum timore domini,& impatientiam ſuã,
& improperium murmurationis ſuæ contra dominum protulerunt, exterminati ſunt ab ex-
terminatore, & à ſerpẽtibus perierũt.Et nos ergo non vlciſcamur nos pro his quæ patimur: D
ſed reputantes peccatis noſtris hæc ipſa ſupplicia minora eſſe flagella domini , quibus quaſi
ſerui corripimur , ad emendationem, & non ad perditionem noſtram eueniſſe credamus.
Et dixerunt illi Ozias,& preſbyteri,Omnia quæ locuta es, vera ſunt, & non eſt in ſermoni-
bus tuis vlla reprehẽſio.Nunc ergo ora pro nobis , quoniam mulier ſancta es,& timens deũ.
Et dixit illis Iudith , Sicut quod potui loqui , dei eſſe cognoſcitis : ita quod facere diſpoſui,
probate ſi ex deo eſt:& orate,vt firmum faciat deus conſilium meum. Stabitis vos ad portã
nocte iſta, & ego exeam cum abra mea: & orate, vt ſicut dixiſtis, in diebus quinque reſpi-

Adhortat̃ ſacerdotes vt populum ad patiẽtiã animent exẽplo patrum. Gen. 22. a.

1. Cor. 10. b.

Cõſilium Iudith ĩ vltionẽ inimicorũ.

ciat dominus populum ſuū Iſrael. Vos autem nolo vt ſcrutemini actum meū: & vſque dum
renuntiem vobis nihil aliud fiat, niſi oratio pro me ad dominum deum noſtrum. Et dixit
ad eam Ozias princeps Iudæ, Vade in pace, & dominus ſit tecum in vltionē inimicorū no-
ſtrorum. Et reuertentes abierunt.

CAP. IX.

Intrat Iudith ſecretū cubiculū: & cilicio induta & cinere cōſperſa, deū orat, commemorās beneficia ipſius & promiſſiōes, quibus ꝓuocet ad miſericordiam.

A QVibus abſcedentibus, Iudith ingreſſa eſt oratorium ſuum: & induens ſe cilicio, poſuit
cinerem ſuper caput ſuum: & proſternens ſe domino, clamabat ad dominum dicens,
Domine Deus patris mei Simeon, qui dediſti illi gladium in defenſionem alienigenarum,
qui violatores extiterunt in coinquinatione ſua, & denudauerunt femur virginis in confu-
ſionem: & dediſti mulieres illorum in prædam, & filias illorum in captiuitatem: & omnem
prædam in diuiſionem ſeruis tuis, qui zelauerūt zelum tuum: ſubueni quæſo te domine deus
B meus mihi viduæ. Tu enim feciſti priora, & illa, pòſt illa cogitaſti: & hoc factum eſt quod
ipſe voluiſti. Omnes enim viæ tuæ paratæ ſunt, & tua iudicia in tua prouidentia poſuiſti.
Reſpice caſtra Aſſyriorum nunc, ſicut tunc caſtra AEgyptiorum videre dignatus es, quan-
do poſt ſeruos tuos armati currebant, confidentes in quadrigis, & in equitatu ſuo, & in mul-
titudine bellatorum. Sed aſpexiſti ſuper caſtra eorum, & tenebræ fatigauerunt eos. Te-
C nuit pedes eorum abyſſus, & aquæ operuerunt eos. Sic fiant & iſti domine, qui confidunt
in multitudine ſua, & in curribus ſuis, & in contis, & in ſcutis, & in ſagittis ſuis, & in lanceis
gloriantur, & neſciunt quia tuipſe es deus noſter, qui conteris bella ab initio, & dominus
nomen eſt tibi. Erige brachium tuum, ſicut ab initio: & allide virtutem illorum in virtute
tua: cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittūt ſe violare ſancta tua, & polluere ta-
bernaculum nominis tui, & deiicere gladio ſuo cornu altaris tui. Fac domine, vt gladio pro-
prio eius ſuperbia amputetur, capiatur laqueo oculorum ſuorum in me, & percuties eum
D ex labiis charitatis meæ. Da mihi in animo conſtantiam, vt contemnam illum: & virtutem,
vt euertam illum. Erit enim hoc memoriale nominis tui, cum manus fœminæ deiecerit
eum. Non enim in multitudine eſt virtus tua domine, neque in equorum viribus volun-
tas tua eſt. Nec ſuperbi ab initio placuerunt tibi: ſed humilium, & manſuetorum ſemper ti-
bi placuit deprecatio. Deus cælorum, creator aquarum, & dominus totius creaturæ, exau-
di me miſeram deprecantem, & de tua miſericordia præſumentem. Memento domine teſta-
menti tui, & da verbum in ore meo, & in corde meo conſilium corrobora, vt domus tua in
ſanctificatione tua permaneat: & omnes gentes agnoſcant quia tu es deus, & non eſt alius
præter te.

CAP. X.

Oratione abſoluta, Iudith exornat ſe, vt Holofernē vincat in dei gloriam. Pulcherr. Iudith.

A FActum eſt autem, cum ceſſaſſet clamare ad dominum, ſurrexit de loco, in quo iacuerat
proſtrata ad dominum. Vocauítque abram ſuam, & deſcendens in domum ſuam, abſtu-
lit à ſe cilicium, & exuit ſe veſtimentis viduitatis ſuæ, & lauit corpus ſuum, & vnxit ſe myr-
to optimo, & diſcriminauit crinem capitis ſui, & impoſuit mitram ſuper caput ſuum, & in-
duit ſe veſtimentis iucunditatis ſuæ, induítque ſandalia pedibus ſuis, aſſumpſítque dextra-
liola, & lilia, & inaures, & annulos, & omnibus ornamentis ſuis ornauit ſe. Cui etiam domi-
nus contulit ſplendorem: quoniam omnis iſta compoſitio non ex libidine, ſed ex virtute pen
B debat: & ideo dominus hanc in illā pulchritudinem ampliauit, vt incomparabili decōre o-
mnium oculis appareret. Impoſuit itaque abræ ſuæ aſcopam vini, & vas olei, & polentam, &
palates, & panes, & caſeum, & profecta eſt. Cúmque veniſſent ad portam ciuitatis, inuenerūt
expectantem Oziam, & preſbyteros ciuitatis. Qui cum vidiſſent eam, ſtupentes mirati ſunt
nimis pulchritudinem eius. Nihil tamen interrogantes eam, dimiſerunt tranſire, dicentes,
Deus patrum noſtrorum det tibi gratiam, & omne conſilium tui cordis ſua virtute corrobo-
ret, vt glorietur ſuper te Ieruſalem, & ſit nomen tuum in numero ſanctorum & iuſtorum. Et
C dixerunt hi qui illic erant, omnes vna voce: Fiat fiat. Iudith verò orans dominum, tranſiuit
per portas ipſa & abra eius. Factum eſt autem, cum deſcenderet montem, circa ortum
diei, occurrerunt ei exploratores Aſſyriorū, & tenuerunt eam, dicentes, Vnde venis? aut quò
vadis? Quæ reſpōdit, Filia ſum Hebræorū, ideo ego fugi à facie eorum, quoniā futurū agno-
ui quod dentur vobis in deprædationem, pro eo quòd cōtemnentes vos, noluerūt vltro tra-
dere ſeipſos, vt inuenirent miſericordiam in conſpectu veſtro. Hac de cauſa cogitaui mecū,
dicens, Vadam ad faciem principis Holofernis, vt indicem illi ſecreta illorum, & oſtendā illi
quo aditu poſſit obtinere eos: ita vt non cadat vir vnus de exercitu eius. Et cū audiſſent viri

Deprehenſa ab exploratoribus ducitur ad Holofernē

illi verba eius,conſyderabant faciem eius:& erat in oculis eorum ſtupor, quoniam pulchri-
tudinem eius mirabantur nimis. Et dixerunt ad eam, Conſeruaſti animam tuam, eò quòd D
tale reperiſti conſilium, vt deſcenderes ad dominum noſtrum. Hoc autem ſcias, quoniam
cum ſteteris in conſpectu eius,bene tibi faciet,& eris gratiſſima in corde eius.Duxerúntque
illam ad tabernaculum Holofernis, annuntiantes eam. Cúmque intraſſet ante faciem eius,
ſtatim captus eſt in ſuis oculis Holofernes.Dixerúntque ad eum ſatellites eius,Quis cõtem-
nat populum Hebræorum,qui tam decoras mulieres habent, vt non pro his merito pugna-
re contra eos debeamus? Videns itaque Iudith Holofernem ſedentẽ in conopœo, quod erat
ex purpura,& auro, & ſmaragdo,& lapidibus pretioſis intextum:& cum in faciem eius intẽ-
diſſet,adorauit eum,proſternens ſe ſuper terram.Et eleuauerunt eam ſerui Holofernis,iubẽ-
te domino ſuo.

CAP. XI.

Holofernes ad ſe adductã Iudith cõfortat, quærens quare venerit

Iudith itineris cauſam aſtute Holoferni aperiens, illi imponit.

TVnc Holofernes dixit ei, AEquo animo eſto,& noli pauere in corde tuo:quoniam ego A
nunquam nocui viro qui voluit ſeruire Nabuchodonoſor regi. Populus autem tuus ſi
non cõtempſiſſet me,non alleuaſſem lanceam meam ſuper eum. Nunc autem dic mihi, qua
ex cauſa receſſiſti ab illis, & placuit tibi vt venires ad nos? Et dixit illis Iudith, Sume ver-
ba ancillæ tuæ: quoniam ſi ſecutus fueris verba ancillæ tuæ, perfectam rem faciet dominus
tecum. Viuit enim Nabuchodonoſor rex terræ, & viuit virtus eius quæ eſt in te ad corre-
ptionem omnium animarum errantium: quoniam non ſolum homines ſeruiunt illi per
te, ſed & beſtiæ agri obtemperant illi. Nuntiatur enim animi tui induſtria vniuerſis gen- B
tibus, & indicatum eſt omni ſeculo quoniam tu ſolus bonus & potens es in omni re-
gno eius, & diſciplina tua omnibus prouinciis prædicatur. Nec hoc latet, quod locutus
eſt Achior, nec illud ignoratur quod ei iuſſeris euenire. Conſtat enim deum noſtrum ſic
peccatis offenſum, vt mandauerit per prophetas ſuos ad populum, quòd tradat eum pro
peccatis ſuis. Et quoniam ſciunt ſe offendiſſe deum ſuum filii Iſrael, tremor tuus ſuper
ipſos eſt. Inſuper etiam fames inuaſit eos, & ab ariditate aquæ iam inter mortuos compu- C
tantur. Denique hoc ordinant, vt interficiant pecora ſua, & bibant ſanguinem eorum, &
ſancta domini dei ſui,quæ præcepit deus non cõtingi,in frumento, vino,& oleo,hæc cogita-
uerunt impendere, & volunt conſumere quæ nec manibus deberent contingere. ergo quo-
niam hæc faciunt,certum eſt quòd in perditionem dabuntur. Quod ego ancilla tua cogno-
ſcens, fugi ab illis, & miſit me dominus hæc ipſa nuntiare tibi. Ego enim ancilla tua deum
colo, etiam nunc apud te:& exiet ancilla tua, & orabo deum, & dicet mihi quando eis red-
dat peccatum ſuum, & veniens nuntiabo tibi, ita vt ego adducam te per mediam Ieruſa- D
lem,& habebis omnem populum Iſrael,ſicut oues quibus non eſt paſtor, & non latrabit vel
vnus canis contra te, quoniam hæc mihi dicta ſunt per prouidentiam dei. Et quoniam ira-
tus eſt illis deus, hæc ipſa miſſa ſum nuntiare tibi. Placuerunt autem omnia verba hæc co-
ram Holoferne, & coram pueris eius,& mirabantur ad ſapientiam eius, & dicebant alter ad
alterum, Non eſt talis mulier ſuper terram in aſpectu, in pulchritudine, & in ſenſu verbo-
rum.Et dixit ad illã Holofernes, Benefecit deus, qui miſit te ante populum, vt des illum tu
in manibus noſtris. & quoniam bona eſt promiſſio tua, ſi fecerit mihi hoc deus tuus, erit &
deus meus, & tu in domo Nabuchodonoſor magna eris,& nomen tuũ nominabitur in vni-
uerſa terra.

CAP. XII.

Holofernes iubet introduci Iudith in locum theſaurorum.

TVnc iuſſit eam introire vbi repoſiti erant theſauri eius, & iuſſit illic manere eam,& cõ- A
ſtituit quid daretur illi de cõuiuio ſuo. Cui reſpondit Iudith,& dixit,Nunc non potero
manducare ex his quæ mihi præcipis tribui, ne veniat ſuper me offenſio:ex his autem quæ
mihi detuli,manducabo.Cui Holofernes ait,Si defecerint tibi iſta quæ tecum detuliſti,quid
faciemus tibi?Et dixit Iudith, Viuit anima tua domine meus, quoniam non expẽdet omnia
hæc ancilla tua,donec faciat deus in manu mea hæc quæ cogitaui. Et induxerunt illam ſer-

Petit Iudith ſibi dari facultatem nocte & ante lucẽ foris orandi.

ui eius in tabernaculũ quod præceperat. Et petiit dum introiret, vt daretur ei copia no- B
cte & ante lucem egrediẽdi foras ad orationem, & deprecandi dominum.Et præcepit cubi-
culariis ſuis,vt ſicut placeret illi,exiret & introiret ad adorandum deum ſuum per triduum.
Et exibat noctibus in vallẽ Bethuliæ,& baptizabat ſe in fonte aquæ. Et vt aſcẽdebat, orabat
ad dominum deum Iſrael, vt dirigeret viam eius ad liberationem populi ſui. Et introiens,
munda manebat in tabernaculo,vſque dum acciperet eſcam ſuam in veſpere. Et factum

C eſt in quarto die Holofernes fecit cœnam ſeruis ſuis,& dixit ad Vagao eunuchum ſuũ, Va-
[Mittitur Vagao ad Iudith vt ſuadeat ei cõſentire Holoferni.]
de,& ſuade Hebræam illam vt ſponte conſentiat habitare mecũ.Fœdum eſt enim apud Aſ-
ſyrios, ſi fœmina irrideat virũ agẽdo, vt immunis ab eo tranſeat. Tunc introiuit Vagao ad
Iudith,& dixit,Non vereatur bona puella introire ad dominum meũ, vt honorificetur ante
faciem eius,& manducet cum eo,& bibat vinum in iucunditate. Cui Iudith reſpondit,Quæ
[Venit Iudith ad Holofernẽ]
ego ſum , vt contradicam domino meo? Omne quod erit ante oculos eius bonum & opti-
mum,faciam. Quicquid autem illi placuerit, hoc mihi erit optimum omnibus diebus vitæ
D meæ. Et ſurrexit,& ornauit ſe veſtimento ſuo,& ingreſſa ſtetit ante faciem eius. Cor autem
Holofernis concuſſum eſt: erat enim ardens in concupiſcentia eius. Et dixit ad eam Holo-
fernes,Bibe nunc, & accumbe in iucunditate: quoniam inueniſti gratiam coram me. Et di-
xit Iudith,Bibam domine, quoniam magnificata eſt anima mea hodie præ omnibus diebus
meis.Et accepit,& manducauit,& bibit coram ipſo ea quæ parauerat illi ancilla eius.Et iu-
cundus factus eſt Holofernes ad eam,bibitque vinum multum nimis, quantum nũquam bi-
[Ebrius Holofernes.]
berat in vita ſua.

CAP. XIII.

A VT autem ſero factum eſt, feſtinauerunt ſerui illius ad hoſpitia ſua,& concluſit Vagao
[Holoferne ebrietate ſopito ,& puella oſtiũ obſeruante,Iudith caput ei⁹ præſcindit, & ciuib⁹ ſuis defert.]
oſtia cubiculi,& abiit.erant autem omnes fatigati à vino.Erátque Iudith ſola in cubi-
culo.Porrò Holofernes iacebat in lecto,nimia ebrietate ſopitus.Dixitque Iudith puellæ ſuæ
vt ſtaret foris ante cubiculum,& obſeruaret.Stetitque Iudith ante lectum,orãs cum lachry-
mis,& labiorum motu in ſilentio dicens,Confirma me domine deus Iſrael,& reſpice in hac
hora ad opera manuum mearum, vt ſicut promiſiſti,Ieruſalem ciuitatem tuã erigas: & hoc
quod credẽs per te poſſe fieri cogitaui,perficiam.Et cum hæc dixiſſet,acceſſit ad columnam,
quæ erat ad caput lectuli eius,& pugionem eius,qui in ea ligatus pendebat,exoluit.Cúmque
euaginaſſet illum,apprehendit comam capitis eius,& ait,Confirma me domine deus in hac
B hora.& percuſſit bis in ceruicem eius,& abſcidit caput eius,& abſtulit conopœum eius à co-
lumnis,& euoluit corpus eius truncum.Et poſt puſillum exiuit, & tradidit caput Holofernis
ancillæ ſuæ,& iuſſit vt mitteret illud in peram ſuam. Et exierunt duæ,ſecundum conſuetu-
dinem ſuam,quaſi ad orationem,& tranſierunt caſtra:& gyrantes vallem, venerunt ad por-
tam ciuitatis. Et dixit Iudith à longe cuſtodibus murorum,Aperite portas,quoniam no-
[Hortatur Iudith populũ ad laudẽ dei ob partã victoriã de Holoferne.]
biſcum eſt deus,qui fecit virtutem in Iſrael.Et factũ eſt, cum audiſſent viri vocem eius,vo-
cauerunt preſbyteros ciuitatis.Et occurrerunt ad eam omnes,à minimo vſque ad maximũ:
quoniam ſperabant eam iam non eſſe venturam. Et accendentes luminaria congyrauerunt
circa eam vniuerſi: illa autem aſcendẽs in eminentiorẽ locum iuſſit fieri ſilentiũ. Cúm-
C que omnes tacuiſſent,dixit Iudith, Laudate dominum deum noſtrum,qui non deſeruit ſpe-
rantes in ſe:& in me ancilla ſua adimpleuit miſericordiam ſuam, quam promiſit domui Iſ-
rael:& interfecit in manu mea hoſtẽ populi ſui in hac nocte.Et proferens de pera caput Ho-
lofernis,oſtendit illis,dicens,Ecce caput Holofernis principis militiæ Aſſyriorũ. Et ecce co-
nopœum illius,in quo recumbebat in ebrietate ſua,vbi per manum fœminæ percuſſit illum
dominus deus noſter. Viuit autem ipſe dominus, quoniã cuſtodiuit me angelus eius & hinc
euntem,& ibi commorantem,& inde huc reuertentem:& non permiſit me dominus ancillã
ſuam coinquinari,ſed ſine pollutione peccati reuocauit me vobis gaudẽtem in victoria ſua,
D in euaſione mea,& in liberatione veſtra.Cõfitemini illi omnes,quoniam bonus, quoniam
[Pſal.105.a.& 106.a.]
in ſeculum miſericordia eius. Vniuerſi autem adorantes dominum,dixerũt ad eã, Benedi-
xit te dominus in virtute ſua, quia per te ad nihilũ redegit inimicos noſtros. Porrò Ozias
princeps populi Iſrael,dixit ad eam,Benedicta es tu filia à domino deo excelſo,præ omni-
bus mulieribus ſuper terrã.Benedictus dominus,qui creauit cœlũ & terram,qui te direxit in
vulnera capitis principis inimicorũ noſtrorũ,quia hodie nomen tuũ ita magnificauit,vt non
recedat laus tua de ore hominũ qui memores fuerint virtutis domini in æternũ, pro quibus
non pepercisti animæ tuæ propter anguſtias & tribulationẽ generis tui, ſed ſubueniſti rui-
næ ante conſpectũ dei noſtri.Et dixit omnis populus,Fiat fiat. Porrò Achior vocatus ve-
nit, & dixit ei Iudith, Deus Iſrael cui tu teſtimonium dediſti quòd vlciſcatur ſe de inimicis
ſuis,ipſe caput omniũ incredulorũ incidit in hac nocte in manu mea. Et vt probes quia ita
eſt,ecce caput Holofernis,qui in contemptu ſuperbiæ ſuæ deum Iſrael cõtẽpſit,& tibi inter-
itum minabatur,dicẽs, Cũ captus fuerit populus Iſrael, gladio perforari præcipiã latera tua.

Videns autẽ Achior caput Holofernis, anguſtiatus præ pauore cécidit in faciẽ ſuã ſuper ter-
ram, & æſtuauit anima eius. Poſtea verò quàm reſumpto ſpiritu recreatus eſt, prócidit ad pe
des eius, & adorauit eã, & dixit, Benedicta tu à deo tuo in omni tabernaculo Iacob, quoniã
in omni gẽte quæ audierit nomẽ tuũ, magnificabitur ſuper te deus Iſrael.

CAP. XIIII.

Caput Holofernis in muro ſuſpendit.

DIxit autem Iudith ad omnẽ populum, Audite me fratres: Suſpendite caput hoc ſuper A
muros noſtros: & erit, cum exierit ſol, accipiat vnuſquiſq; arma ſua, & exite cum im-
petu: non vt deſcendatis deorſum, ſed quaſi impetũ faciẽtes. Tunc exploratores neceſſe erit
vt fugiant ad principem ſuum excitãdum ad pugnam. Cúmque duces eorum cucurrerint ad
tabernaculũ Holofernis, & inuenerint eum truncũ in ſuo ſanguine volutatũ, décidet ſuper
eos timor. Cúmque cognoueritis fugere eos, ite poſt illos ſecuri: quoniã dominus cõteret eos B

Achior relicta gentilitate, credit deo & circũcidit.

ſub pedibus veſtris. Tunc Achior videns virtutẽ quam fecit deus Iſrael, relicto gẽtilita-
tis ritu, credidit deo, & circuncîdit carnem præputii ſui, & appoſitus eſt ad populum Iſrael,
& omnis ſucceſſio generis eius vſque in hodiernum diem. Mox autẽ vt ortus eſt dies, ſu-

Iudæi, facto armorũ ſtrepitu Aſſyrios impetunt.

ſpenderũt ſuper muros caput Holofernis, accepítq; vnuſquiſq; vir arma ſua, & egreſſi ſunt cũ
grandi ſtrepitu & vlulatu. Quod videntes exploratores, ad tabernaculum Holofernis cucur-
rerunt. Porrò hi qui in tabernaculo erant venientes, & ante ingreſſum cubiculi perſtrepentes
excitandi gratia, inquietudinem arte moliebantur, vt non ab excitantibus, ſed à ſonantibus C
Holofernes euigilaret. Nullus enim audebat cubiculum virtutis Aſſyriorũ pulſando aut in-
trando aperire. Sed cum veniſſent eius duces ac tribuni, & vniuerſi maiores exercitus regis
Aſſyriorum, dixerunt cubiculariis, Intrate, & excitate illum, quoniã egreſſi mures de cauer-

Vagao Holofernem mortuum deprehendit.

nis ſuis, auſi ſunt prouocare nos ad prælium. Tunc ingreſſus Vagao cubiculum eius, ſte-
tit ante cortinã, & plauſum fecit manibus ſuis: ſuſpicabatur enim illum cum Iudith dormi-
re. Sed cum nullum motum iacentis ſenſu aurium caperet, acceſſit proximans ad cortinam, D
& eleuans eam, vidénſque cadauer abſque capite Holofernis in ſuo ſanguine tabefactum ia-
cere ſuper terram, exclamauit voce magna cum fletu, & ſcidit veſtimenta ſua. Et ingreſſus
tabernaculũ Iudith, non inuenit eã, & exiliit foras ad populũ, & dixit, Vna mulier Hebræa
fecit confuſionẽ in domo regis Nabuchodonoſor. ecce enim Holofernes iacet in terra, & ca-
put eius nõ eſt in illo. Quod cũ audiſſent principes virtutis Aſſyriorũ, ſciderũt omnes veſti-
menta ſua, & intolerabilis timor & tremor cecidit ſuper eos, & turbati ſunt animi eorũ val-
de. Et factus eſt clamor incomparabilis in medio caſtrorum eorum.

CAP. XV.

Holoferne mortuo Aſſyrii fugam capiunt.

CVmque omnis exercitus decollatum Holofernem audiſſet, fugit mens & conſilium ab A
eis, & ſolo tremore & metu agitati, fugæ præſidiũ ſumunt, ita vt nullus loqueretur cum
proximo ſuo, ſed inclinato capite, relictis omnibus euadere feſtinabant Hebræos, quos ar-
matos ſuper ſe venire audierant, fugientes per vias camporum & ſemitas collium. Viden-
tes itaque filii Iſrael fugientes, ſecuti ſunt illos. Deſcenderúntque clangentes tubis, & vlulan- B
tes poſt ipſos. Et quoniam Aſſyrii non adunati, in fugam ibant præcipites: filii autem Iſrael
vno agmine perſequẽtes, debilitabãt omnes quos inuenire potuiſſent. Miſit itaque Ozias nũ
tios per omnes ciuitates & regiones Iſrael. Omnis itaque regio omníſque vrbs, electam iu-
uentutem armatam miſit poſt eos, & perſecuti ſunt eos in ore gladii, quouſque peruenirent

Filii Iſrael ſpoliis Aſſyriorum ditãtur.

ad extremitatem finium ſuorum. Reliqui autem qui erant in Bethulia, ingreſſi ſunt caſtra
Aſſyriorum, & prædam quam fugientes Aſſyrii reliquerãt, abſtulerunt, & honeſtati ſunt val- C
de. Hi verò qui victores reuerſi ſunt ad Bethuliam, omnia quæ erant illorum abſtulerunt ſe-
cum ita vt non eſſet numerus in pecoribus, & iumentis, & vniuerſis mobilibus eorum, vt

Benedicitur Iudith à põtifice & populo

à minimo vſque ad maximum omnes diuites fierent de prædationibus eorum. Ioachim
autem ſummus pontifex de Ieruſalem, venit in Bethuliam cum vniuerſis preſbyteris ſuis,
vt videret Iudith. Quæ cum exiſſet ad illum, benedixerunt eam omnes vna voce, dicentes,
Tu gloria Ieruſalem, tu lætitia Iſrael, tu honorificentia populi noſtri, quia feciſti viriliter, D
& confortatum eſt cor tuum, eò quòd caſtitatem amaueris, & poſt virum tuum, alterum ne-
ſcieris, ideò & manus domini confortauit te, & ideo eris benedicta in æternum. Et dixit o-
mnis populus, Fiat fiat. Per dies autem triginta, vix collecta ſunt ſpolia Aſſyriorum à po-
pulo Iſrael. Porrò autem vniuerſa quæ Holofernis peculiaria fuiſſe probata ſunt, dederunt
Iudith in auro, & argento, & veſtibus, & gemmis, & omni ſupellectili, & tradita ſunt om-
nia illi à populo. Et omnes populi gaudebant cum mulieribus, & virginibus, & iuuenibus, in

A organis,& citharis.

CAP. XVI.

TVnc cantauit canticum hoc domino Iudith,dicens,

Iudith domino laudē canit ob victoriam.

Incipite domino in tympanis,cantate domino in cymbalis, modulamini illi pſalmum nouum,exultate & inuocate nomen eius.

Dominus conterens bella,dominus nomen eſt illi.

Qui poſuit caſtra ſua in medio populi ſui, vt eriperet nos de manu omnium inimicorum noſtrorum.

Venit Aſſur ex montibus ab aquilone in multitudine fortitudinis ſuæ: cuius multitudo obturauit torrentes,& equi eorum cooperuerunt valles.

Dixit ſe incenſurũ fines meos,& iuuenes meos occiſurum gladio,infantes meos dare in prædam,& virgines in captiuitatem.

Dominus autē omnipotens nocuit eum, & tradidit eum in manus fœminæ,& cōfodit eum.

B Non enim cecidit potens eorũ à iuuenibus,nec filii Titan percuſſerunt eum, nec excelſi gigantes impoſuerunt ſe illi,ſed Iudith filia Merari in ſpecie faciei ſuæ diſſoluit eum.

Exuit enim ſe veſtimento viduitatis, & induit ſe veſtimento lætitiæ in exultatione filiorum Iſrael.

Vnxit faciem ſuam vnguento,& colligauit cincinnos ſuos mitra,accepit ſtolam nouã ad decipiendum illum.

Sandalia eius rapuerunt oculos eius, pulchritudo eius captiuam fecit animam eius, amputauit pugione ceruicem eius.

Horruerunt Perſæ conſtantiam eius,& Medi audaciam eius.

Tunc vlulauerunt caſtra Aſſyriorum,quando apparuerunt humiles mei,areſcentes in ſiti.

Filii puellarũ compunxerunt eos,& ſicut pueros fugientes occiderunt eos, perierunt in prælio à facie domini dei mei.

C Hymnum cantemus domino,hymnum nouum cantemus deo noſtro.

Adonai domine magnus es tu, & præclarus in virtute tua,& quem ſuperare nemo poteſt.

Tibi ſeruiat omnis creatura tua: quia dixiſti, & facta ſunt: miſiſti ſpiritum tuum,& creata ſunt,& non eſt qui reſiſtat voci tuæ. Pſal.32.b

Montes à fundamentis mouebuntur cum aquis,petræ ſicut cera liqueſcēt ante faciem tuam.

Qui autem timent te,magni erunt apud te per omnia.

Væ genti inſurgēti ſuper genus meum: Dominus enim omnipotens vindicauit in eis, in die iudicii viſitauit illos.

Dabit enim ignem & vermes in carnes eorum,vt vrantur & ſentiant vſque in ſempiternũ.

Et factum eſt poſt hæc,omnis populus poſt victoriam venit in Ieruſalem adorare dominum:& mox vt purificati ſunt,obtulerunt holocauſta, & vota, & repromiſſiones ſuas. Porrò Iudith vniuerſa vaſa bellica Holofernis,quæ dedit illi populus,& conopœũ quod ipſa ſuſtu-

Parta victoria venit oĩs populus Ieruſalem ad adorandũ.

anathêma obliuionis.]vetera exempl. legũt, in cōſecrationem domino.

D lerat de cubili ipſius,obtulit in anathêma obliuionis. Erat autem populus iucundus ſecundũ faciem ſanctorum,& per tres menſes gaudium huius victoriæ celebratũ eſt cum Iudith. Poſt dies autē illos vnuſquiſq; rediit in domũ ſuã,& Iudith magna facta eſt in Bethulia,& præclarior erat vniuerſæ terræ Iſrael. Erat etiam virtuti caſtitas adiuncta,ita vt nō cognoſceret virum omnibus diebus vitæ ſuæ,ex quo defunctus eſt Manaſſes vir eius. Erat autem diebus feſtis procedens cum magna gloria. Manſit autē in domo viri ſui,annos centũ quinque,& dimiſit abram ſuam liberam, & defuncta eſt ac ſepulta cum viro ſuo in Bethulia. Luxitque illam omnis populus diebus ſeptem. In omni autem ſpatio vitæ eius non fuit qui perturbaret Iſrael, & poſt mortem eius annis multis. Dies autem victoriæ huius feſtiuitatis, ab Hebræis in numero ſanctorum dierum accipitur, & colitur à Iudæis ex illo tempore vſque in præſentem diem.

Iudith moritur.

Hieronymi in librum Eſther præfatio.

LIBRVM Eſther variis tranſlatoribus conſtat eſſe vitiatum: quem ego de arciuis Hebræorũ releuans, verbum è verbo expreſſius tranſtuli. Quem librum editio vulgata, lacinioſis hincinde verborum ſinibus trahit, addens ea quæ ex tempore dici poterãt, & audiri: ſicut ſolitum eſt ſcholaribus diſciplinis, ſumpto themate, excogitare quibus verbis vti potuit qui iniuriam paſſus eſt, vel qui iniuriam fecit. Vos autem ô Paula & Euſtochium, quoniam tantum bibliothecas Hebræorum ſtuduiſtis intrare, & interpretum certamina cõprobaſtis, tenentes Eſther Hebraicum librum, per ſingula verba noſtram tranſlationem aſpicite: vt poſſitis agnoſcere, me nihil etiam augmentaſſe addendo, ſed fideli teſtimonio ſimpliciter, ſicut in Hebræo habetur, hiſtoriam Hebraicam Latinæ linguæ tradidiſſe. Nec affectamus laudes hominũ, nec vituperationes expaueſcimus. deo enim placere curantes, minas hominum penitus non timemus: quoniam deus diſſipat oſſa eorum qui hominibus placere deſyderant: & ſecundũ apoſtolum, qui eiuſmodi ſunt, ſerui CHRISTI eſſe non poſſunt. Rurſum, in libro Eſther alphabetum ex minio vſque ad Teth literam fecimus diuerſis in locis, volentes ſcilicet ſeptuaginta interpretum ordinem per hoc inſinuare ſtudioſo lectori. Nos enim iuxta morem Hebraicũ, ordinem proſequi, etiam in ſeptuaginta editione maluimus.

Liber Eſther.

Aſſuerus conuiuiũ parat principibus ſuis, vt potentiã & gloriã ſuã oĩb⁹ oſtẽtaret.

IN DIEBVS Aſſueri, qui regnauit ab India vſq; AEthiopiam A
ſuper centum vigintiſeptem prouincias: quando ſedit in ſolio re-
gni ſui, Suſan ciuitas regni eius exordium fuit. Tertio igitur an-
no imperii ſui fecerat grãde conuiuiũ cunctis principibus, & pue-
ris ſuis fortiſſimis Perſarum, & Medorũ inclytis, & præfectis pro-
uinciarum coram ſe, vt oſtenderet diuitias gloriæ regni ſui, ac ma
gnitudinem, atque iactantiam potentiæ ſuæ multo tempore, cen-
tum videlicet & octoginta diebus. Cúmque implerentur dies cõ-
uiuii, inuitauit omnem populum, qui inuentus eſt in Suſan à ma
ximo vſque ad minimum: & iuſſit ſeptem diebus conuiuium præparari in veſtibulo horti, &
nemoris, quod regio cultu, & manu conſitũ erat. Et pendebant ex omni parte tentoria ærei
coloris, & charpaſini, ac hyacinthini, ſuſtẽtata funibus byſſinis, atque purpureis, qui eburneis B
circulis inſerti erant, & columnis marmoreis fulciebantur. Lectuli quoque aurei, & argentei
ſuper pauimentum, ſmaragdino, & pario ſtratum lapide diſpoſiti erant: quod mira varietate
pictura decorabat. Bibebant autem qui inuitati erãt, aureis poculis, & aliis atque aliis vaſis
cibi inferebantur. Vinum quoque, vt magnificentia regia dignum erat, abundans, & præci-
puum ponebatur. Nec erat qui nolentes cogeret ad bibendum: ſed ſicut rex ſtatuerat, præpo
nens menſis ſingulos de principibus ſuis, vt ſumeret vnuſquiſq; quod vellet. Vaſthi quo-
que regina fecit conuiuium fœminarum in palatio, vbi rex Aſſuerus manere conſueuerat.

Vaſthi regina iuſſu regis accerſita, recuſat ad eũ venire

Itaque die ſeptimo, cum rex eſſet hilarior, & poſt nimiam potationẽ incaluiſſet mero, præ-
cepit Mauman & Bazatha & Harbona & Bagatha & Abgatha & Zethar & Charchas ſeptem
eunuchis, qui in cõſpectu eius miniſtrabãt, vt introduceret reginã Vaſthi corã rege, poſito ſu
per caput eius diademate, vt oſtenderet cunctis populis, & principibus pulchritudinẽ illius: C
erat enim pulchra valde. Quæ renuit, & ad regis imperiũ, quod per eunuchos mãdauerat, ve

Vaſthi pulchra.
Rex, ſapiẽtũ conſilio eam repudiat.

nire cõtempſit. Vnde iratus rex, & nimio furore ſuccẽſus, interrogauit ſapiẽtes, *qui ex more
regio ſemper ei aderãt, & illorũ faciebat cuncta conſilio, ſcientiũ leges, ac iura maiorũ (erant
autem primi, & proximi, Charſena & Sethar & Admátha & Tharſis & Máres & Marſana &
Mamuchan, ſeptem duces Perſarum, atque Medorũ, qui videbant faciem regis, & primi poſt
eũ reſidere ſoliti erãt) cui ſentẽtiæ Vaſthi regina ſubiaceret, quæ Aſſueri regis imperiũ, quod
per eunuchos mãdauerat, facere noluiſſet. Reſpõdítq; Mamuchan audiẽte rege, atq; principi-
bus, Nõ ſolũ regẽ læſit regina Vaſthi, ſed & omnes populos, & principes, qui ſunt in cunctis
prouinciis regis Aſſueri. Egredietur enim ſermo reginæ ad omnes mulieres, vt cõtemnãt vi- D
ros ſuos, & dicãt, Rex Aſſuerus iuſſit vt regina Vaſthi intraret ad eum, & illa noluit. Atq; hoc
exemplo omnes principũ cõiuges Perſarũ, atque Medorũ paruipẽdent imperia maritorum.

ſvnde regis iuſta eſt indignatio.] vſ,propterhoc multus contemptus erit,& ira.

vnde regis iuſta eſt indignatio. Si ergo tibi placet,egrediatur edictum à facie tua,& ſcribatur iuxta legem Perſarum atque Medorum,quam præteriri illicitum eſt, vt nequaquam regina Vaſthi ingrediatur ad regem,ſed regnum illius,altera,quæ melior eſt illa,accipiat. Et hoc in omne(quod latiſſimũ eſt)prouinciarum tuarum diuulgetur imperium, vt cũctæ vxores tam maiorum quàm minorum deferant maritis ſuis honorem. Placuit conſiliũ eius regi,& principibus:fecítque iuxta cõſilium Mamuchan, & miſit epiſtolas ad vniuerſas prouincias regni ſui,vt quæque gens audire & legere poterat diuerſis linguis,& literis, eſſe viros principes, ac maiores in domibus ſuis:& hoc per cunctos populos diuulgari.

ſeſſe viros pricipes, ac maiores] vſ,vt oẽs viri dominẽtur in domibus ſuis:

Edictũ regis de dominatione virorũ in vxores.

A

CAP. II.

*ipſius

ſvel quæ paſſa eẽt:] & eius quod contra eam decretũ fuerat:

His itaque geſtis,poſtquam regis Aſſueri indignatio deferbuerat, recordatus eſt* Vaſthi, & quæ feciſſet,vel quæ paſſa eſſet:dixerúntque pueri regis,ac miniſtri eius, Quærantur regi puellæ virgines,ac ſpecioſæ,& mittãtur qui conſiderent per vniuerſas prouincias puellas ſpecioſas,& virgines:& adducant eas ad ciuitatem Suſan, & tradãt eas in domum fœminarum ſub manu Egei eunuchi,qui eſt præpoſitus & cuſtos mulierum regiarum:& accipiant mundum muliebrem,& cætera ad vſus neceſſaria.& quæcunque inter omnes oculis regis placuerit,ipſa regnet pro Vaſthi. Placuit ſermo regi:& ita vt ſuggeſſerãt,iuſſit fieri.

Quærũtur regi Aſſuero puellę,iter quas erat Eſther.

ſmũdũ muliebrẽ,] vſ,ornatum muliebrem, & infra.

►& cætera ad vſus neceſſaria.

Erat vir Iudæus in Suſan ciuitate,vocabulo Mardochæus, filius Iair, filii Semei,filii Cis,de ſtirpe Iemini,qui trãſlatus fuerat de Ieruſalem eo tempore quo Iechoniam regem Iuda Nabuchodonoſor rex Babylonis trãſtulerat,qui fuit nutritius filiæ fratris ſui Ediſſæ, quæ altero nomine vocabatur Eſther:& vtrũque parentem amiſerat:pulchra nimis,& decôra facie. Mortuíſque patre eius,ac matre,Mardochæus ſibi eam adoptauit in filiam.

Mardochæus adoptat Eſther in filiã.

ſfratris] patrui LXX,fratris patris

4.reg.24.d.

B

Pulchra Eſther.

Cúmque percrebuiſſet regis imperiũ,& iuxta mandatum illius multæ pulchræ virgines adducerentur Suſan, & Egeo traderentur eunucho:Eſther quoque inter cæteras puellas ei tradita eſt, vt ſeruaretur in numero fœminarũ. Quæ placuit ei,& inuenit gratiam in conſpectu illius. Et præcepit eunucho vt accelerarct mundum muliebrẽ, & traderet ei partes ſuas, & ſeptem puellas ſpecioſiſſimas de domo regis,& tam ipſam, quàm pediſequas eius ornaret, atq; excoleret. Quæ noluit indicare ei populum,& patriam ſuam. Mardochæus enim præceperat ei, vt de hac re omnino reticeret:qui deambulabat quotidie ante veſtibulum domus,in qua electæ virgines ſeruabãtur,curam agens ſalutis Eſther,& ſcire volens quid ei accideret.

Eſther cum cæteris pulchris puellis ſeruatur ĩ domo regis.

ſſpecioſiſſimas] dignas (.i.cõueniẽtes ad miniſtrãdum ei) ſtam ipſam,quàm pediſequas eius ornaret, atque excoleret.] mutauit ipſam & puellas ei⁹ (.i.mutauit partes ipſi⁹ & puellarũ)in bonum (ſiue vt gratã rem faceret ei)ipſa autẽ erat in domo mulierum.

ſcuram agens ſalutis] vt cognoſceret pacẽ(.i.ſciret vt valeret & ſe haberet)

C

►ad ornatũ pertinens,

ſvt eis placuerat,cõpoſitæ,] veniebant

ſfratris] patrui

Cum autẽ veniſſet tempus ſingularũ per ordinem puellarum,vt intrarent ad regem,expletis omnibus quæ ad cultũ muliebrem pertinebant, menſis duodecimus vertebatur:ita dúntaxat, vt ſex menſibus oleo vngerentur myrrhino,& aliis ſex quibuſdam pigmentis,& aromatibus vterentur. Ingredientéſque ad regem,quicquid poſtulaſſent ad ornatum pertinens,accipiebãt:& vt eis placuerat, compoſitæ,de triclinio fœminarum ad regis cubiculum tranſibant. Et quæ intrauerat veſpere,egrediebatur mane,atque inde in ſecũdas ædes deducebatur, quæ ſub manu Saſagazi eunuchi erant,qui cõcubinis regis præſidebat:nec habebat poteſtatem ad regem vltrà redeundi,niſi voluiſſet rex,& eam venire iuſſiſſet ex nomine.

Euoluto autem tempore per ordinem,inſtabat dies quo Eſther filia Abiháil fratris Mardochæi, quam ſibi adoptauerat in filiam,deberet intrare ad regem. Quæ non quæſiuit muliebrem cultum, ſed quæcũque voluit Egeus eunuchus cuſtos virginum, hæc ei ad ornatum dedit. Erat enim formoſa valde, & incredibili pulchritudine,omnium oculis gratioſa, & amabilis videbatur. Ducta eſt itaque ad cubiculũ regis Aſſueri menſe decimo,qui vocatur Tebeth, ſeptimo anno regni eius. Et adamauit eam rex plus quàm omnes mulieres, habuítque gratiam, & miſericordiam coram eo ſuper omnes mulieres, & poſuit diadema regni in capite eius, fecítque eam regnare in loco Vaſthi. Et iuſſit conuiuium præparari permagnificum cunctis principibus, & ſeruis ſuis pro coniunctione, & nuptiis Eſther. Et dedit requiem vniuerſis prouinciis, ac dona largitus eſt iuxta magnificentiam principalem.

Eſther ad regẽ introducitur:quæ præ cæteris illi placens,regina efficitur.

ſErat eñ formoſa valde,& incredibili pl̃chritudie,] Eſther

D

ſprincipalẽ.] regiã.

ſeius.] Mardochæi.

Cúmque & ſecundo quærerentur virgines, & congregarentur, Mardochæus manebat ad ianuam regis. necdum prodiderat Eſther patriam & populum ſuum,iuxta mãdatum eius. Quicquid enim ille præcipiebat, obſeruabat Eſther:& ita cuncta faciebat vt eo tempore ſolita erat quo eam paruulã nutriebat.

Eo igitur tempore quo Mardochæus ad regis ianuam morabatur,irati ſunt Bagathan,& Thares duo eunuchi regis,qui ianitores erant & in primo palatii limine præſidebant: voluerúntque inſurgere in regem,& occidere eum. Quod Mardochæum non latuit: ſtatímque nuntiauit reginæ Eſther: & illa regi ex nomine Mardochæi,qui ad ſe rem detulerat. Quæſitum eſt, & inuen-

Bagathan & & Thares inſidiãtes vitæ regis ſuſpenduntur.

tum:& appenſus eſt vterque eorum in patibulo. Mãdatúmque eſt hiſtoriis,& annalibus traditum coram rege.

CAP. III.

Aman exaltatũ à rege ſolus Mardochæus nõ adorat.

A POſt hæc rex Aſſuerus exaltauit Aman filiũ Amadathi, qui erat de ſtirpe Agag: & poſuit ſolium eius ſuper omnes principes quos habebat. Cunctiq; ſerui regis, qui in foribus palatii verſabantur, flectebant genua, & adorabant Aman: ſic enim præceperat eis imperator. ſolus Mardochæus non flectebat genu, neque adorabat eum. Cui dixerunt pueri regis, qui ad fores palatii præſidebant, Cur præter cæteros non obſeruas mandatũ regis? Cúmque hoc crebrius dicerent, & ille nollet audire, nuntiauerunt Aman, ſcire cupientes vtrum perſeueraret in ſententia. dixerat enim eis ſe eſſe Iudæum.

¶imperator. ¦rex.

Vidẽs Aman ſe cõtemptũ à Mardochęo, omniũ Iudæorũ interitũ ab Aſſuero impetrat.

B Quod cum audiſſet Aman, & experimẽto probaſſet quòd Mardochæus non flecteret ſibi genu, nec ſe adoraret, iratus eſt valde, & pro nihilo duxit in vnum Mardochæum mittere manus ſuas. audierat enim quòd eſſet gentis Iudææ. magíſque voluit omnem Iudæorum, qui erãt in regno Aſſueri, perdere nationem. Menſe primo (cuius vocabulũ eſt Niſan) anno duodecimo regni Aſſueri, miſſa eſt ſors in vrnam, quæ Hebraice dicitur phur, coram Aman, quo die & quo menſe gens Iudæorum deberet interfici: & exiuit menſis duodecimus qui vocatur Adar. Dixítque Aman regi Aſſuero, Eſt populus* per omnes prouincias regni tui diſperſus, & à ſe mutuo ſeparatus, nouis vtens legibus

¶in vrnam, quæ Hebraice dr̃ phur, ſeque dr̃ goral (.i. ſors)

*quidam

C & ceremoniis, inſuper & regis ſcita contemnens. Et optime noſti quòd non expediat regno tuo vt inſoleſcat per licentiam. ſi tibi placet, decerne vt pereat, & decem millia talentorum appendã arcariis gazæ tuæ. Tulit ergo rex annulũ quo vtebatur, de manu ſua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hoſti Iudæorum, dixítque ad eum, Argentũ quod tu polliceris, tuum ſit: de populo age quod tibi placet.

¶inſoleſcat per licentiã. ¦dimittas eos. ¶appendã arcariis gazæ tuæ. ¦argenti appendã manibus facientiũ opus, vt adducant in theſauros regis. ►Niſan ¶iudices ¦duces

D Vocatíque ſunt ſcribæ regis menſe primo Niſan, tertiadecima die eiuſdem menſis: & ſcriptum eſt vt iuſſerat Aman, ad omnes ſatrapas regis, & iudices prouinciarũ, diuerſarúmque gentiũ, vt quæque gens legere poterat & audire pro varietate linguarum ex nomine regis Aſſueri: & literæ ſignatæ ipſius annulo miſſæ ſunt per curſores regis ad vniuerſas prouincias, vt occiderent atque delerent omnes Iudæos, à puero vſq; ad ſenem, paruulos & mulieres vno die, hoc eſt tertiodecimo menſis duodecimi, qui vocatur Adar, & bona eorum diriperent. Summa autem epiſtolarum hæc fuit, vt omnes prouinciæ ſcirent & pararent ſe ad prædictam diem. Feſtinabant curſores, qui miſſi erant regis imperium explere. Statímque in Suſan pependit edictum, rege & Aman celebrante conuiuium, & cunctis qui in vrbe erant, flentibus.

¶ipſius ¦regis

CAP. IIII.

Luctus Mardochæi, ob iã paratã Iudęorum necem.

A QVæ cum audiſſet Mardochæus, ſcidit veſtimenta ſua, & indutus eſt ſacco, ſpargens cinerem capiti: & in platéa mediæ ciuitatis voce magna clamabat, oſtendens amaritudinem animi ſui, & hoc eiulatu vſque ad fores palatii gradiens. Non enim erat licitum, indutum ſacco aulam regis intrare. In omnibus quoque prouinciis, oppidis, ac locis, ad quæ crudele regis dogma peruenerat, planctus ingẽs erat apud Iudæos, ieiunium, vlulatus, & fletus, ſacco & cinere multis pro ſtratu vtẽtibus.

Petit Eſther à Mardochęo per eunuchũ cauſã luctus.

B Ingreſſæ autem ſunt puellæ Eſther & eunuchi, nuntiauerúntque ei. Quod audiens conſternata eſt: & veſtem miſit, vt ablato ſacco induerẽt eum: quam accipere noluit. Accitóque Athach eunucho*, quem rex miniſtrum ei dederat, præcepit vt iret ad Mardochæum, & diſceret ab eo cur hoc faceret. Egreſſúſque Athach, iuit ad Mardochæum ſtantem in platéa ciuitatis ante oſtium palatii. qui indicauit omnia quæ

*regis

Mardochæus ſuadet ipſi Eſther vt regem pro populo deprecetur.

C acciderãt, quomodo Aman promiſiſſet vt in theſauros regis pro Iudæorũ nece inferret argẽtũ. exemplar quoque edicti quod pendebat in Suſan, dedit ei vt reginæ oſtenderet, & moneret eam vt intraret ad regẽ, & deprecaretur eum pro populo ſuo. Regreſſúſq; Athach, nũtiauit Eſther omnia quæ Mardochæus dixerat. Quæ reſpõdit ei, & iuſſit vt diceret Mardochæo, Omnes ſerui regis, & cunctæ quæ ſub ditione eius ſunt, norunt prouinciæ, quòd ſiue vir, ſiue mulier non vocatus, interius atrium regis intrauerit, abſq; vlla cunctatione ſtatim interficiatur: niſi fortè rex aureã virgã ad eum tetẽderit pro ſigno clemẽtiæ, atq; ita poſſit viuere. Ego

¶deprecaretur ¦rogaret faciem

¶abſq; vlla cunctatione ſtatim ¦vna lex eſt vt ►pro ſigno clementiæ,

D igitur quomodo ad regẽ intrare potero, quæ triginta iã diebus nõ ſum vocata ad eũ? Quod cũ audiſſet Mardochæus, rurſum mãdauit Eſther, dicẽs, Ne putes quòd animã tuã tantũ liberes, quia in domo regis es præ cũctis Iudæis. ſi enim nũc ſilueris, per aliã occaſionẽ liberabũtur Iudæi: & tu, & domus patris tui peribitis. Et quis nouit vtrũ idcirco ad regnũ veneris, vt in tali tẽpore parareris? Rurſúmq; Eſther hæc Mardochæo verba mãdauit, Vade, & congrega omnes Iudæos, quos in Suſan repereris, & orate pro me. Non comedatis, & nõ bibatis tribus

Eſther ad regẽ ingreſſura, iubet pro ſe orari.

¶orate ¦ieiunate

diebus,& tribus noctibus:& ego cum ancillulis meis ſimiliter ieiunabo, & tunc ingrediar ad
regem,contra legem faciens non vocata,tradénſque me morti & periculo. Iuit itaque Mar-
dochæus,& fecit omnia quæ ei Eſther præceperat.

CAP. V.

ℸconſiſtorio palatii] domo palatii (LXX,in domo regali) *rex ℸoſculata eſt] tetigit

Eſther intrās ad regem,petit vt ipſe & Aman ad cōuiuiū veniāt.

A D Ic autem tertio induta eſt Eſther regalibus veſtimentis,& ſtetit in atrio domus regiæ,
quod erat interius cōtra baſilicam regis:at ille ſedebat ſuper ſoliū ſuū in cōſiſtorio pa
latii cōtra oſtiū domus.Cúmque vidiſſet Eſther* reginā ſtantem,placuit oculis eius,& extē-
dit cōtra eam virgam aureā quam tenebat manu. Quæ accedens, oſculata eſt ſummitatem
virgæ eius.Dixitq; ad eam rex,Quid vis Eſther regina?Quæ eſt petitio tua?etiā ſi dimidiam
partem regni petieris,dabitur tibi. At illa reſpondit, Si regi placet, obſecro vt venias ad me
B hodie,& Aman tecū ad conuiuiū quod paraui. Statímq; rex, Vocate,inquit, cito Aman,vt
Eſther obediat voluntati. Venerūt itaque rex & Aman ad conuiuiū quod eis regina paraue-
rat.Dixítque ei rex,poſtquam vinū biberat abundanter,Quid petis vt detur tibi?& pro qua
re poſtulas?Etiam ſi dimidiam partem regni mei petieris,impetrabis. Cui reſpondit Eſther,
Petitio mea,& preces ſunt iſtæ:Si inueni in cōſpectu regis gratiā,& ſi regi placet vt det mi-
hi quod poſtulo,& meā impleat petitionē:veniat rex & Aman ad conuiuiū quod paraui eis,
C & cras aperiam regi voluntatē meam. Egreſſus eſt itaque illo die Aman lætus & alacer.
Cúmque vidiſſet Mardochæū ſedentē ante fores palatii,& non ſolū non aſſurrexiſſe ſibi, ſed
nec motū quidem de loco ſeſſionis ſuæ,indignatus eſt valde:& diſſimulata ira reuerſus in do
mum ſuam,cōuocauit ad ſe amicos ſuos,& Zares vxorē ſuam:& expoſuit illis magnitudinē
diuitiarū ſuarum,filiorúmque turbam,& quāta cum gloria ſuper omnes principes & ſeruos
D ſuos rex eleuaſſet.Et poſt hæc ait,Regina quoq; Eſther nullū alium vocauit ad cōuiuiū cum
rege,præter me:apud quam etiā cras cum rege pranſurus ſum.Et cum hæc omnia habeā,ni-
hil me habere puto, quandiu videro Mardochæū Iudæū ſedentē ante fores regias.Reſpōde-
rúntq; ei Zares vxor eius,& cæteri amici,Iube parari excelſam trabem,habētem altitudinis
quinquaginta cubitos:& dic mane regi vt appēdatur ſuper eā Mardochæus,& ſic ibis cum re
ge lætus ad cōuiuiū.Placuítq; ei cōſiliū,& iuſſit excelſam præparari crucem.

ℸpoſtquā vinū biberat abundanter,] in conuiuio vini, Hebraiſmus eſt:aut cōuiuiū vini ſimpliciter pro conuiuio accipitur.

Rurſum petit vt craſtino die ad cōuiuiū veniāt.

Aman irat⁹ nō ſe honorari à Mardochæo,parat ipſi patibulum.

ℸpranſurus] vocat⁹

CAP. VI.

Rex annales euoluēs,fidelitatē Mardochæi īuenit.

A N Octem illam duxit rex inſomnem,iuſſítque ſibi afferri hiſtorias & annales priorū tem
porum. Quæ cum illo præſente legerentur, ventum eſt ad illum locum, vbi ſcriptum
erat,quomodo nuntiaſſet Mardochæus inſidias Bagathan & Thares eunuchorū,regē Aſſue-
rum iugulare cupientium.Quod cum audiſſet rex,ait,Quid pro hac fide honoris ac præmii
Mardochæus conſecutus eſt?Dixerunt ei ſerui illius,ac miniſtri,Nihil omnino mercedis ac-
B cepit. Statímque rex,Quis eſt,inquit,in atrio?Aman quippe interius atrium domus re-
giæ intrauerat,vt ſuggereret regi, & iuberet Mardochæum affigi patibulo quod ei fuerat præ
paratum. Reſponderunt pueri,Aman ſtat in atrio. Dixítque rex, Ingrediatur. Cúmque eſſet
ingreſſus,ait illi,Quid debet fieri viro,quem rex honorare deſyderat?Cogitans autē in corde
ſuo Aman,& reputans quòd nullū alium rex,niſi ſe,vellet honorare,reſpondit,Homo quem
rex honorare cupit,debet indui veſtibus regiis:& imponi ſuper equum qui de ſella regis eſt,
C & accipere regium diadema ſuper caput ſuum,& primus de regiis principibus ac tyrānis te-
neat equum eius:& per platéam ciuitatis incedens,clamet, & dicat, Sic honorabitur,quen-
cunque voluerit rex honorare.Dixítque ei rex,Feſtina,& ſumpta ſtola & equo,fac ita vt lo-
cutus es,Mardochæo Iudæo qui ſedet ante fores palatii. Caue ne quicquam de his quæ locu
tus es prætermittas. Tulit itaque Aman ſtolam & equū,indutúmque Mardochæū,in pla-
téa ciuitatis,& impoſitū equo præcedebat,atque clamabat,Hoc honore condignus eſt,quē-
D cunque rex voluerit honorare.Reuerſúſque eſt Mardochæus ad ianuam palatii:& Aman fe-
ſtinauit ire in domum ſuam, lugens & operto capite:narrauítque Zares vxori ſuæ,& amicis
omnia quæ eueniſſent ſibi.Cui reſponderunt ſapiētes quos ſecum habebat in cōſilio,& vxor
eius,Si de ſemine Iudæorum eſt Mardochæus,ante quem cadere cœpiſti, nō poteris ei reſi-
ſtere,ſed cades in conſpectu eius.Adhuc illis loquentibus,venerūt eunuchi regis,& cito eum
ad conuiuium quod regina parauerat,pergere compulerunt.

ℸinterius] exterius

Mardochæū iubet rex honorari in cōfuſionem Aman.

ℸqui de ſella regis eſt,] quem equitat rex,
ℸincedens,clamet,] ducat eū,& clamet,
ℸſumpta ſtola] ſumpto veſtimento & infra.
ℸclamabat,] clamabat,

Amā triſtis, p̄cepto regis honorat Mardochæum.

ℸpergere cōpulerūt.] adduxerunt.

CAP. VII.

ℸpoſtquā vino incaluerat,] in conuiuio vini, Hebraiſm⁹ eſt:aut cōuiuiū vini, nihil aliud ſignificat q̄ conuiuium,vt paulo poſt vides,de loco conuiuii.

Eſther in cōuiuio pro ſua & populi ſui vita orat.

A I Ntrauit itaque rex & Aman,vt biberent cum regina. Dixítque ei rex etiā ſecunda die
poſtquam vino incaluerat,Quæ eſt petitio tua Eſther,vt detur tibi?& quid vis tibi fie-
ri?etiam ſi dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. Ad quem illa reſpondit, Si in-
ueni gratiam in oculis tuis ô rex, & ſi placet, dona mihi animā meam pro qua rogo, & po-

pulum meum pro quo obſecro. Traditi enim ſumus ego & populus meus, vt conteramur, iugulemur, & pereamus. Atque vtinam in ſeruos & famulas venderemur: eſſet tolerabile malū, & gemens tacerem. Nunc autē hoſtis noſter eſt, cuius crudelitas redundat in regem. Reſpondenſque rex Aſſuerus ait, Quis eſt iſte: & cuius potētiæ, vt hæc audeat facere? Dixitq; Eſther, Hoſtis & inimicus noſter peſſimus iſte eſt Aman. Quod ille audiens, ilico obſtupuit, vultū regis ac reginæ ferre non ſuſtinēs. Rex autem iratus ſurrexit, & de loco conuiuii intrauit in hortum arboribus conſitum. Aman quoque ſurrexit, vt rogaret Eſther reginam pro anima ſua. intellexit enim à rege ſibi paratum malum. Qui cum reuerſus eſſet de horto nemoribus conſito, & intraſſet conuiuii locum, reperit Aman ſuper lectulum corruiſſe, in quo iacebat Eſther, & ait, Etiam reginam vult opprimere, me præſente, in domo mea. Necdum verbum de ore regis exierat, & ſtatim operuerunt faciem eius. Dixitque Harbona, vnus de eunuchis qui ſtabant in miniſterio regis: En lignum quod parauerat Mardochæo, qui locutus eſt pro rege, ſtat in domo Aman, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex, Appendite eum in eo. Suſpenſus eſt itaque Aman in patibulo quod parauerat Mardochæo: & regis ira quieuit.

Iuſſu regis ſuſpenditur Aman in patibulo quod Mardochæo parauerat.

B ¶Traditi] Venditi ¶eſſet tolerabile malū, & gemēs tacerē. Nūc autē hoſtis noſter eſt, cuius crudelitas redundat in regē.] tacuiſſem: quā quam hoſtis non ſatiſfaceret damno regis.
C ¶loco conuiuii] conuiuio vini (.i. de ipſo conuiuio) ¶arboribus cōſitū] palatii. & infra. ¶Qui cum] Reuerſum tem cum
D ¶Necdum verbū de ore regis exierat, & ſtatim operuerūt faciem eius.] Vbi hæc dixit rex, operuerūt faciem ipſi⁹ Aman.

CAP. VIII.

A Die illo dedit rex Aſſuerus Eſther reginæ domum Aman aduerſarii Iudæorum, & Mardochæus ingreſſus eſt ante faciem regis. Cōfeſſa eſt enim ei Eſther, quòd eſſet patruus ſuus. Tulitque rex annulum quem ab Aman recipi iuſſerat, & tradidit Mardochæo. Eſther autem conſtituit Mardochæum ſuper domum ſuam. Nec his contenta, prócidit ad pedes regis: fleuitque, & locuta ad eum orauit vt malitiam Aman Agagitæ, & machinationes eius peſſimas quas excogitauerat contra Iudæos, iuberet irritas fieri. At ille ex more ſceptrū aureum prætendit manu, quo ſignum clementiæ monſtrabatur. Illáque cōſurgens ſtetit ante eum, & ait, Si placet regi, & ſi inueni gratiam in oculis eius, & deprecatio mea non ei videtur eſſe contraria, obſecro vt nouis epiſtolis veteres Aman* literæ inſidiatoris & hoſtis Iudæorū, quibus eos in cunctis regis prouinciis perire præceperat, corrigātur. Quomodo enim B potero ſuſtinere necem, & interfectionem populi mei? Reſponditque rex Aſſuerus Eſther reginæ, & Mardochæo Iudæo, Domum Aman conceſſi Eſther reginæ: & ipſum iuſſi affigi cruci, quia auſus eſt manum mittere in Iudæos. Scribite ergo Iudæis, ſicut vobis placet, ex regis nomine, ſignantes literas annulo meo. Hæc enim cōſuetudo erat, vt epiſtolis quæ ex regis nomine mittebātur, & illius annulo ſignatæ erant, nemo auderet contradicere. Accitiſque ſcribis & librariis regis (erat autem tempus tertii menſis, qui appellatur Siban) viceſima & tertia die illius ſcriptæ ſunt epiſtolæ vt Mardochæus voluerat, ad Iudæos & ad principes, procuratoréſque & iudices, qui centum vigintiſeptem prouinciis ab India vſque ad AEthiopiam præſidebant, prouinciæ atque prouinciæ, populo & populo iuxta linguas & literas C ſuas, & Iudæis, prout legere poterāt, & audire. Ipſǽque epiſtolæ, quæ ex regis nomine mittebātur, annulo ipſius obſignatæ ſunt, & miſſæ per veredarios: qui per omnes prouincias diſcurrentes, veteres literas nouis nuntiis præuenirent. Quibus imperauit rex, vt conuenirent Iudæos per ſingulas ciuitates, & in vnum præciperent cōgregari, vt ſtarent pro animabus ſuis, & omnes inimicos ſuos cum cōiugibus ac liberis & vniuerſis domibus interficerēt atq; delerent. Et conſtituta eſt per omnes prouincias* vna vltionis dies, id eſt tertiadecima menſis duodecimi Adar. Summáq; epiſtolæ hæc fuit, vt in omnibus terris ac populis qui regis Aſſueri ſubiacebāt imperio, notum fieret paratos eſſe Iudæos ad capiēdam vindictam de hoſtibus D ſuis. Egreſſíque ſunt veredarii celeres nuntia perferētes, & edictum regis pependit in *Suſan. Mardochæus autem de palatio, & de conſpectu regis egrediens fulgebat veſtibus regiis, hyacinthinis videlicet & ærinis coronam auream *portans in capite, & amictus ſerico pallio atque purpureo. Omníſque ciuitas exultauit, atque lætata eſt. Iudæis autem noua lux oriri viſa eſt, gaudiū, honor, & tripudium. Apud omnes populos, vrbes, atque prouincias quocunque regis præcepta veniebant, mira exultatio, epulæ, atque conuiuia, & feſtus dies: intantum vt plures alterius gentis & ſectæ, eorum religioni & ceremoniis iungerentur. Grandis enim cunctos Iudaici nominis terror inuaſerat.

Bonis Aman traditis reginæ Eſther, Mardochæus exaltatur.

Eſther regem orat vt literæ in necem Iudæorū miſſæ ab Amā, fiāt irritæ.

Literæ noīe regis ſcribūtur ad Iudæos, vt occidāt hoſtes ſuos.

Gaudiū & lætitia Iudæorū, ob edictū regis Aſſueri

¶quòd eſſet patruus ſuus.] quid ipſa ei eſſet.
▸ex more ¶ſceptrū aureū] virgam auream ▸quo ſignū clementiæ monſtrabatur. *filii Amadathi Agagitæ

¶procuratoréſq; & iudices,] & duces & principes prouinciarū ¶prouinciæ atq; prouinciæ, populo & populo,] id eſt ſingulis prouinciis & populis ſingulis, ¶veredarios: qui per oēs prouincias diſcurrentes, veteres literas nouis nūtiis præuenirēt.] curſores equitātes equos, equitantes velociſſima animalia, mulos ex equabus genitos. & infra. ¶oēs inimicos ſuos] exercitū populi & prouinciarū qui oppugnarent eos *regis Aſſueri ¶nūtia] verbū regis *palatio ▸de palatio & ¶ærinis,] candidis *magnam ▸noua ¶& ſectæ, eorū religiōi & ceremoniis iungerētur.] Iudęos ſe facerēt (.i. ritū Iudæorū aſſumebāt)

CAP. IX.

A Igitur duodecimi menſis, quem Adar vocari antè iam diximus, tertiadecima die quando cunctis Iudæis interfectio parabatur, & hoſtes eorum inhiabant ſanguini, verſa vice

Interficiunt Iudæi inimicos ſuos.

¶quando cūctis Iudæis īterfectio parabatur, & hoſtes eorum inhiabant ſanguini,] qua peruenit verbum regis & decretum, per quod ſperabant ſe Iudæis dominaturos inimici ipſorum,

Iudæi ſuperiores eſſe cœperunt,& ſe de aduerſariis vindicare. Congregatíque ſunt per ſingu-
las ciuitates & oppida & loca, vt extenderent manum contra inimicos & perſecutores ſuos.
Nullúſque auſus eſt reſiſtere,eò quòd omnes populos magnitudinis eorum formido penetra
ret. Nam & prouinciarum iudices & duces, & procuratores, omníſque dignitas quæ ſingulis
locis ac operibus præerat,extollebant Iudæos timore Mardochæi: quem principem eſſe pa-

¶iudices & duces,& procuratores,] principes,& principes magni,& duces,

B latii,& plurimũ poſſe cognouerãt.fama quoque nominis eius creſcebat quotidie,& per cun-
ctorum ora volitabat. Itaque percuſſerunt Iudæi inimicos ſuos plaga magna, & occiderunt
eos,reddentes eis quod ſibi parauerant facere: intantum, vt etiam in Suſan quingentos vi-
ros interficerent,extra decem filios Aman Agagitæ hoſtis Iudæorum: quorum iſta ſunt no-
mina,Pharſandátha,& Delphon,& Eſphátha,& Phorátha,& Adalia,& Aridatha,& Phermé-
ſta,& Ariſai & Aridai, & Iezatha. Quos cum occidiſſent, prædas de ſubſtantiis eorum agere
noluerunt. Statímque numerus eorum qui occiſi erant in Suſan, ad regem relatus eſt. Qui
dixit reginæ, In vrbe Suſan interfecerunt Iudæi quingentos viros,& alios decẽ filios Aman:
C quantam putas eos exercere cædem in vniuerſis prouinciis? Quid vltra poſtulas,& quid vis
vt fieri iubeam? Cui illa reſpondit, Si regi placet,detur poteſtas Iudæis, vt ſicut fecerunt ho-
die in Suſan,ſic & cras faciant,& decem filii Aman in patibulis ſuſpendantur. Præcepítque
rex vt ita fieret. Statímque in Suſan pependit edictum, & decem filii Aman ſuſpenſi ſunt. Decem filii Aman ſuſpẽduntur.
Congregatis Iudæis quartadecima die menſis Adar interfecti ſunt in Suſan trecenti viri: nec
eorum ab illis direpta ſubſtantia eſt. Sed & per omnes prouincias quæ ditioni regis ſubiace-
bant,pro animabus ſuis ſteterunt Iudæi,interfectis hoſtibus ac perſecutoribus ſuis: intantum
vt ſeptuagintaquinque millia occiſorum implerentur, & nullus de ſubſtantiis eorum quic-
D quam contingeret. Dies autem tertiuſdecimus menſis Adar vnus apud omnes interfectionis
fuit,& quartadecima die cædere deſierunt. Quem conſtituerunt eſſe ſolennem,vt in eo om-
ni tempore deinceps vacarent epulis,gaudio atque cõuiuiis. At hi qui in vrbe Suſan cædem Dies celebris inſtituit̃, in memoriam liberationis.
exercuerant,tertiodecimo & quartodecimo die eiuſdem menſis in cæde verſati ſunt: quin-
todecimo autem die percutere deſierunt. Et idcirco eundem diem conſtituerunt ſolennem,
epularũ atque lætitiæ. Hi verò Iudæi qui in oppidis non muratis ac villis morabantur,quar-
tumdecimum diem menſis Adar conuiuiorum,& gaudii decreuerunt, ita vt exultent in eo,
E & mittant ſibi mutuo partes epularum & ciborum. Scripſit itaque Mardochæus omnia hæc,
& literis comprehenſa miſit ad Iudæos qui in omnibus regis prouinciis morabantur,tam in
vicino poſitis quàm procul,vt quartamdecimam & quintamdecimã diem menſis Adar pro
feſtis ſuſciperent,& reuertente ſemper anno ſolenni celebrarent honore: quia in ipſis diebus
ſe vlti ſunt Iudæi de inimicis ſuis,& luctus atque triſtitia in hilaritatem gaudiúmque cõuer-
ſi ſunt,eſſéntque dies iſti epularum atque lætitiæ,& mitterent ſibi inuicem ciborum partes,
& pauperibus munuſcula largirentur. Suſceperúntque Iudæi in ſolennem ritum cuncta,quæ
eo tempore facere cœperant,& quæ Mardochæus literis facienda mandauerat. Aman enim
filius Amadathi ſtirpis Agag,hoſtis,& aduerſarius Iudæorum,cogitauit cõtra eos malum,vt

¶noſtra lingua vertitur in ſortem.] ſignificat ſortem.

F occideret illos,atque deleret:& miſit phur, quod noſtra lingua vertitur in ſortem. Et poſtea
ingreſſa eſt Eſther ad regem, obſecrans vt conatus eius, literis regis irriti fierent: & malum
quod contra Iudæos cogitauerat, reuerteretur in caput eius. Denique & ipſum & filios eius
affixerũt cruci,atq; ex illo tẽpore dies iſti appellati ſunt phurim,id eſt ſortiũ: eò quòd phur,
id eſt ſors in vrnam miſſa fuerit. Et cuncta quæ geſta ſunt,epiſtolæ,id eſt libri huius volumi-
ne continentur: quǽque ſuſtinuerunt,& quæ deinceps immutata ſunt,ſuſceperunt Iudæi ſu-
per ſe,& ſemen ſuũ,& ſuper cunctos qui religioni eorum voluerunt copulari, vt nulli liceat
duos hos dies abſq; ſolennitate tranſigere: quos ſcriptura teſtatur,& cætera expetũt tempora

¶Et cũcta quæ geſta ſunt,epiſtolæ, id eſt libri huius volumĩe cõtinẽtur.] Idcirco ꝓpter oĩa verba epiſtolæ huius:
¶quæ deinceps ĩmutata ſunt,] viderũt: ſtatuerunt,&

G annis ſibi iugiter ſuccedẽtibus. Iſti ſunt dies,quos nulla vnquã delebit obliuio:& per ſingulas
generationes cũctæ in toto orbe prouinciæ celebrabunt: nec eſt vlla ciuitas, in qua dies phu-
rim,id eſt ſortiũ,nõ obſeruẽtur à Iudæis,& ab eorum progenie,quæ his ceremoniis obligata
eſt. Scripſerúntq; Eſther regina filia Abiháil,& Mardochæus Iudæus etiã ſecundã epiſtolã,vt
omni ſtudio dies iſta ſolẽnis ſanciretur in poſterũ. & miſerũt ad omnes Iudæos,qui in centũ
vigintiſeptẽ prouinciis regis Aſſueri verſabãtur,vt haberẽt pacem,& ſuſciperent veritatem,
obſeruãtes dies ſortium,& ſuo tẽpore cum gaudio celebrarẽt: ſicut cõſtituerãt Mardochæus
& Eſther,& illi obſeruãda ſuſceperũt à ſe,& à ſemine ſuo ieiunia,& clamores,& ſortiũ dies,&

¶ quæ his ceremoniis obligata eſt.] indeſinenter fiet cõmemoratio eorum.

¶oĩa quæ libri hui⁹, qui vocaẗ Eſther, hiſtoria cõtinẽtur. Iſ. ſermo Eſther firmauit verba fortium iſtarum: & ſcriptum eſt in libro.

omnia quæ libri huius, qui vocatur Eſther, hiſtoria continentur.

CAP. X.

REx verò Aſſuerus omnem terram, & cunctas maris inſulas fecit tributarias: cuius forti- A
tudo, & imperium, & dignitas atque ſublimitas, qua exaltauit Mardochæũ, ſcripta ſunt
in libris Medorum, atque Perſarum: & quomodo Mardochæus Iudaici generis ſecũdus à re-
ge Aſſuero fuerit: & magnus inter Iudæos, & acceptabilis plebi fratrum ſuorum, quærens bo
na populo ſuo, & loquens ea, quæ ad pacem ſeminis ſui pertinerent.

Quæ habentur in Hebræo, plena fide expreſſi. Hæc autem quæ ſequuntur, ſcripta reperi in editione vul- B
gata, quæ Græcorum lingua, & literis continentur: & interim poſt finem libri hoc capitulum ferebatur, quod
iuxta conſuetudinem noſtram obelo, id eſt veru prænotauimus.

Somnii Mardochæi enarratio.

—Dixítque Mardochæus, A deo facta ſunt iſta. Recordatus ſum ſomnii, quod videram, hæc
eadem ſignificantis: nec eorum quicquam irritum fuit. Paruus fons qui creuit in fluuium, &
in lucem, ſolémque conuerſus eſt, & in aquas plurimas redundauit: Eſther eſt, quam rex acce C
pit vxorem, & voluit eſſe reginam. Duo autem dracones: ego ſum, & Aman. Gentes quæ cõ-
uenerant: hi ſunt, qui conati ſunt delere nomen Iudæorum. Gens autem mea: Iſrael eſt, quæ
clamauit ad dominum, & ſaluum fecit dominus populum ſuum: liberauítque nos ab omni-
bus malis, & fecit ſigna magna, atque portẽta inter gentes: & duas ſortes eſſe præcepit, vnam
populi dei, & alteram cunctarum gentium. venítque vtraque ſors in ſtatutũ ex illo iam tem- D
pore diem corã deo vniuerſis gentibus: & recordatus eſt dominus populi ſui, ac miſertus eſt
hæreditatis ſuæ. Et obſeruabũtur dies iſti in menſe Adar quartadecima, & quintadecima die
eiuſdem menſis, cum omni ſtudio, & gaudio in vnum cœtum populi congregati, in cunctas
deinceps generationes populi Iſrael.

CAP. XI.

ANno quarto regnantibus Ptolemæo, & Cleopatra, attulerũt Doſitheus, qui ſe ſacerdo- A
tem, & Leuitici generis ferebat, & Ptolemæus filius eius hãc epiſtolam phurim, quam
dixerunt interpretatum eſſe Lyſimachum Ptolemæi filium in Ieruſalem.

Hoc quoque principiũ erat in editione vulgata, quod nec in Hebræo, nec apud vllum fertur interpretum. B

Somnium Mardochæi.

Anno ſecũdo, regnante Artaxerxe maximo, prima die menſis Niſan, vidit ſomniũ Mar-
dochæus filius Iairi, filii Semei, filii Cis de tribu Beniamin: homo Iudæus, qui habitabat in
vrbe Suſis, vir magnus, & inter primos aulæ regiæ. Erat autem de eo numero captiuorum,
quos trãſtulerat Nabuchodonoſor rex Babylonis de Ieruſalẽ cum Iechonia rege Iuda: & hoc
eius ſomniũ fuit, Apparuerunt voces & tumultus, & tonitrua & terræmotus, & cõturbatio ſu C
per terram: & ecce duo dracones magni, paratíque contra ſe in prælium. Ad quorum clamo-
rem cunctæ concitatæ ſunt nationes, vt pugnarent contra gentem iuſtorum. Fuítque dies il-
la tenebrarum & diſcriminis, tribulationis & anguſtiæ, & ingens formido ſuper terram. Con-
turbatáque eſt gens iuſtorum timentium mala ſua, & præparata ad mortem. Clamauerúntq; D
ad deum: & illis vociferãtibus, fons paruus creuit in fluuiũ maximum, & in aquas plurimas
redundauit. Lux & ſol ortus eſt, & humiles exaltati ſunt, & deuorauerũt inclytos. Quod cum
vidiſſet Mardochæus, & ſurrexiſſet de ſtratu, cogitabat quid deus facere vellet: & fixum ha-
bebat in animo, ſcire cupiens quid ſignificaret ſomnium.

CAP. XII.

Mardochæ⁹ ſecundo inſidias Artaxerxi ſtructas denudat.

MOrabatur autem eo tempore in aula regis, cum Bagatha & Thara eunuchis regis, qui A
ianitores erant palatii. Cúmque intellexiſſet cogitationes eorum, & curas diligentius
peruidiſſet, didicit quòd conarentur in regem Artaxerxem manus mittere: & nuntiauit ſu- B
per eo regi. Qui de vtroque habita quæſtione, confeſſos iuſſit duci ad mortem. Rex autem
quod geſtum erat, ſcripſit in commentariis: ſed & Mardochæus rei memoriam literis tradi- C
dit. Præcepítque ei rex, vt in aula palatii moraretur, datis ei pro delatione muneribus. Aman
verò filius Amadathi bugæus erat glorioſiſſimus coram rege, & voluit nocere Mardochæo, & D
populo eius pro duobus eunuchis regis, qui fuerant interfecti.

Hucuſque procemium.

Quæ ſequuntur, in eo loco poſita erant, vbi ſcriptum eſt in volumine, Et diripuerunt bona, vel ſubſtan-
tias eorum. quæ in ſola vulgata editione reperimus.

CAP. XIII.

Epiſtolæ autem hoc exemplar fuit.

Exẽplar epiſtolæ Artaxerxis cõtra Iudæos.

REx maximus Artaxerxes ab India vſque AEthiopiam, centum vigintiſeptem prouin- A
ciarum principibus, & ducibus, qui eius imperio ſubiecti ſunt, ſalutem. Cum plurimis
gẽtibus imperarem, & vniuerſum orbem meæ ditioni ſubiugaſſem, volui nequaquam abuti

potentiæ magnitudine, ſed clementia, & lenitate gubernare ſubiectos: vt abſque vllo terrore
vitam ſilentio tranſigentes, optata cunctis mortalibus pace fruerentur. Quærente autem me
à conſiliariis meis, quomodo poſſet hoc impleri, vnus qui ſapientia, & fide cæteros præcelle-
bat, & erat poſt regem ſecundus, Aman nomine, indicauit mihi in toto orbe terrarum popu-
B lum eſſe diſperſum, qui nouis vteretur legibus, & contra omnium gentium conſuetudinem
faciens, regum iuſſa contemneret, & vniuerſarum concordiam nationum ſua diſſenſione vio-
laret. Quod cum didiciſſemus, videntes vnam gentem rebellem aduerſus omne hominum ge
nus peruerſis vti legibus, noſtriſque iuſſionibus contraire, & turbare ſubiectarum nobis pro-
uinciarum pacem, atque concordiam: iuſſimus vt quoſcunque Aman, qui omnibus prouin-
ciis præpoſitus eſt, & ſecundus à rege, & quem patris loco colimus, monſtrauerit: cum coniu-
gibus ac liberis deleantur ab inimicis ſuis, nullúſq; eorum miſereatur quartadecima die duo-
decimi menſis Adar, anni præſentis: vt nefarii homines vno die ad inferos deſcendentes, red-
C dant imperio noſtro pacem, quam turbauerant.

Hucuſque exemplar epiſtolæ.

Quæ ſequuntur, poſt eum locum ſcripta reperi, vbi legitur: Pergénſque Mardochæus, fecit omnia quæ ei mandauerat Eſther. Nec tamen habetur in Hebraico, & apud nullum penitus feruntur interpretum.

Mardochæus autem deprecatus eſt dominum memor omnium operum eius, & dixit, Do- Oratio Mardochæi.
mine domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta ſunt poſita: & non eſt qui poſſit
tuæ reſiſtere voluntati, ſi decreueris ſaluare Iſrael. Tu feciſti cælum & terram, & quicquid cæ
li ambitu continetur: dominus omnium es, nec eſt qui reſiſtat maieſtati tuæ. Cuncta noſti, &
ſcis quia non pro ſuperbia & cõtumelia, & aliqua gloriæ cupiditate fecerim hoc, vt non ado
D rarem Aman ſuperbiſſimum. libenter enim pro ſalute Iſrael etiam veſtigia pedum eius deo-
ſculari paratus eſſem. ſed timui ne honorem dei mei tranſferrem ad hominem, & ne quen-
quam adorarem excepto deo meo. Et nunc domine rex deus Abraham miſerere populi tui,
quia volunt nos inimici noſtri perdere, & hæreditatem tuam delere. Ne deſpicias partem tuã
quam redemiſti tibi de AEgypto. Exaudi deprecationem meam, & propitius eſto ſorti & fu-
niculo tuo, & conuerte luctum noſtrum in gaudium, vt viuentes laudemus nomen tuum do-
mine, & ne claudas ora te canentium. Omnis quoque Iſrael pari mente & obſecratione cla-
mauit ad dominum, eo quod eis certa mors impenderet.

CAP. XIIII.

A ESther quoque regina confugit ad dominum, pauens periculum quod imminebat. Cúm- Oratio Eſther pro liberatione populi ſui
que depoſuiſſet veſtes regias, fletibus & luctui apta indumenta ſuſcepit, & pro vnguentis
variis, cinere & ſtercore impleuit caput, & corpus ſuum humiliauit ieiuniis omniáque loca
in quibus antea lætari conſueuerat, crinium laceratione compleuit. Et deprecabatur domi-
num deum Iſrael, dicens, Domine mi, qui rex noſter es ſolus, adiuua me ſolitariam, & cuius
præter te nullus eſt auxiliator alius. Periculum meum in manibus meis eſt. Audiui à patre
B meo, quòd tu domine tuliſſes Iſrael de cunctis gentibus, & patres noſtros ex omnibus retro
maioribus ſuis, vt poſſideres hæreditatem ſempiternam, feciſtique eis ſicut locutus es. Pecca-
uimus in conſpectu tuo, & idcirco tradidiſti nos in manus inimicorum noſtrorum: coluimus
enim deos eorum. Iuſtus es domine. Et nunc non eis ſufficit quòd duriſſima nos opprimunt
ſeruitute, ſed robur manuum ſuarum, idolorum potentiæ deputantes, volunt tua mutare pro-
miſſa, & delere hæreditatem tuam, & claudere ora laudantium te, atque extinguere gloriam
templi & altaris tui, vt aperiant ora gentium, & laudent idolorum fortitudinem, & prædicent
C carnalem regem in ſempiternum. Ne tradas domine ſceptrum tuum his qui non ſunt, ne ri-
deant ad ruinam noſtram: ſed conuerte conſilium eorum ſuper eos, & eum qui in nos cœpit
ſæuire, diſperde. Memento domine, & oſtende te nobis in tempore tribulationis noſtræ, & da
mihi fiduciam domine rex deorum, & vniuerſæ poteſtatis, tribue ſermonem compoſitum in
ore meo in conſpectu leonis, & tranſfer cor illius in odium hoſtis noſtri, vt & ipſe pereat &
cæteri qui ei conſentiunt. Nos autem libera in manu tua, & adiuua me ancillam tuam, nul-
lum aliud auxilium habentem, niſi te. Domine habes omnium ſcientiam, & noſti quia ode-
D rim gloriam iniquorum, & deteſter cubile incircunciſorum, & omnis alienigenæ. Tu ſcis ne-
ceſſitatem meam quòd abominer ſignũ ſuperbiæ & gloriæ meæ, quod eſt ſuper caput meum
in diebus oſtentationis meæ, & deteſter illud quaſi pannũ menſtruatæ, & non portem in die-
bus ſilentii mei, & quòd non comederim in menſa Aman, nec mihi placuerit conuiuium re-
gis, & non biberim vinum libaminum: & nunquam lætata ſit ancilla tua, ex quo huc tranſ-

lata ſum vſque in præſentem diem, niſi in te domine deus Abraham. Deus fortis ſuper om-
nes exaudi vocem eorum qui nullam aliam ſpem habent,& libera nos de manu iniquorum,
& erue me à timore meo.

Hæc quoque addita reperi in editione vulgata.

CAP. XV.

ET mandauit ei(haud dubium,quin Eſther Mardochæus)vt ingrederetur ad regem,& ro- A
garet pro populo ſuo,& pro patria ſua. Memorare (inquit)dierum humilitatis tuæ, quo-
modo nutrita ſis in manu mea,quia Aman ſecũdus à rege locutus eſt contra nos in mortem:
& tu inuoca dominum,& loquere regi pro nobis,& libera nos de morte.

Necnon & iſta quæ ſubdita ſunt.

Quo pacto Eſther ad regem intrauerit,& ad eius aſpectum territa fuerit.

Die autem tertio depoſuit veſtimenta ornatus ſui,& circundata eſt gloria ſua. Cúmque re-
gio fulgeret habitu, & inuocaſſet omnium rectorem & ſaluatorem deum, aſſumpſit duas fa- B
mulas : & ſuper vnam quidem innitebatur , quaſi præ deliciis & nimia teneritudine corpus
ſuum ferre non ſuſtinens:altera autem famularum ſequebatur dominam, defluentia in hu-
mum indumenta ſuſtentans. Ipſa autem roſeo colore vultum perfuſa,& gratis ac nitentibus
oculis triſtem celabat animum,& nimio timore contractum. Ingreſſa igitur cuncta per ordi-
nem oſtia, ſtetit contra regem, vbi ille reſidebat ſuper ſolium regni ſui, indutus veſtibus re-
giis, auróque fulgens & pretioſis lapidibus, erátque terribilis aſpectu. Cúmque eleuaſſet fa- C
ciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicaſſet, regina corruit, & in pallorem colore
mutato,laſſum ſuper ancillulam reclinauit caput. Conuertítque deus ſpiritum regis in man-
ſuetudinem,& feſtinus ac metuens exiliuit de ſolio:& ſuſtentans eam vlnis ſuis,donec redi-
ret ad ſe,his verbis blandiebatur, Quid habes Eſther? Ego ſum frater tuus,noli metuere. Non
morieris:non enim pro te,ſed pro omnibus hæc lex conſtituta eſt. Accede igitur,& tange ſce-
ptrum. Cúmque illa reticeret,tulit auream virgam, & poſuit ſuper collum eius, & oſculatus D
eſt eam,& ait, Cur mihi non loqueris? Quæ reſpondit, Vidi te domine quaſi angelum dei, &
conturbatum eſt cor meum præ timore gloriæ tuæ. Valde enim mirabilis es domine, & fa-
cies tua plena eſt gratiarum. Cúmque loqueretur, rurſus corruit, & penè exanimata eſt. Rex
autem turbabatur,& omnes miniſtri eius conſolabantur eam.

Exemplar epiſtolæ regis Artaxerxis, quam pro Iudæis ad totas regni ſui prouincias miſit, quod & ipſum in Hebraico volumine non habetur.

CAP. XVI.

REx magnus Artaxerxes,ab India vſque AEthiopiam centum vigintiſeptem prouincia- A
rum ducibus ac principibus, qui noſtræ iuſſioni obediunt,ſalutem dicit. Multi bonitate
principum & honore,qui in eos collatus eſt,abuſi ſunt in ſuperbiam: & non ſolum ſubiectos
regibus nituntur opprimere, ſed datam ſibi gloriam non ferentes, in ipſos qui dederunt mo-
liuntur inſidias. Nec contenti ſunt gratias non agere beneficiis,& humanitatis in ſe iura vio-
lare,ſed dei quoque cuncta cernentis arbitrantur ſe poſſe fugere ſentẽtiam. Et in tantum ve-
ſaniæ proruperunt, vt eos qui credita ſibi officia diligenter obſeruant,& ita cuncta agunt, vt
omnium laude digni ſint, mendaciorum cuniculis conentur ſubuertere, dum aures princi-
pum ſimplices,& ex ſua natura alios æſtimantes,callida fraude decipiunt. Quæ res & ex vete- B
ribus probatur hiſtoriis,& ex his quæ geruntur quotidie,quomodo malis quorundam ſugge-
ſtionibus regum ſtudia deprauentur. Vnde prouidendum eſt paci omnium prouinciarum.
Nec putare debetis,ſi diuerſa iubeamus,ex animi noſtri venire leuitate, ſed pro qualitate &
neceſſitate temporum,vt reipublicæ poſcit vtilitas, ferre ſententiam. Et vt manifeſtius quod
dicimus intelligatis: Aman filius Amadathi,& animo,& gente Macedo,alienúſq; à Perſarum
ſanguine,& pietatem noſtram ſua crudelitate commaculãs,peregrinus à nobis ſuſceptus eſt:
& tantam in ſe expertus humanitatem,vt pater noſter vocaretur,& adoraretur ab omnibus,
poſt regem ſecundus:qui in tantum arrogãtiæ tumorem ſubleuatus eſt, vt regno priuare nos
niteretur & ſpiritu. Nam Mardochæum,cuius fide & beneficiis viuimus, & conſortem regni C
noſtri Eſther cum omni gente ſua nouis quibuſdam atque inauditis machinis expetiuit in
mortem: hoc cogitans vt illis interfectis inſidiaretur noſtræ ſolitudini, & regnum Perſarum
transferret in Macedonas. Nos autem à peſſimo mortalium, Iudæos neci deſtinatos, in nulla
penitus culpa reperimus, ſed econtrario iuſtis vtentes legibus , & filios altiſſimi & maximi,
ſempérque viuentis dei, cuius beneficio,& patribus noſtris & nobis regnum eſt traditum, &
vſque hodie cuſtoditur. Vnde eas literas quas ſub nomine noſtro ille direxerat,ſciatis eſſe ir-
ritas. Pro quo ſcelere ante portas huius vrbis,id eſt Suſan,& ipſe qui machinatus eſt,& omnis

D cognatio eius pendet in patibulis:non nobis,ſed deo reddente ei quod meruit. Hoc autẽ edictũ quod nunc mittimus, in cũctis vrbibus proponatur,vt liceat Iudæis vti legibus ſuis.Quibus debetis eſſe adminiculo,vt eos qui ſe ad necem eorum parauerant,poſſint interficere tertiadecima die menſis duodecimi qui vocatur Adar.hanc enim diem, deus omnipotens mœroris & luctus eis vertit in gaudiũ. Vnde & vos inter cæteros feſtos dies,hanc habetote diem, & celebrate eam cum omni lætitia , vt & in poſterum cognoſcatur omnes qui fideliter Perſis obediunt dignam pro fide recipere mercedem:qui autem inſidiantur regno eorum,perire pro ſcelere.Omnis autem prouincia & ciuitas quæ noluerit ſolennitatis huius eſſe particeps, gladio & igne pereat,& ſic deleatur,vt non ſolum hominibus,ſed etiã beſtiis inuia ſit in ſempiternum,pro exemplo contemptus & inobedientiæ.

Hieronymi in librum Iob præfatio.

COGOR PER ſingulos ſcripturæ diuinæ libros aduerſariorum reſpondere maledictis: qui interpretationem meam,reprehenſionem ſeptuaginta interpretum criminantur:quaſi non & apud Græcos Aquila,Symmachus,& Theodotio,vel verbum è verbo,vel ſenſum è ſenſu, vel ex vtroque commixtum,& mediæ temperatum genus tranſlationis expreſſerint: & omnia veteris inſtrumenti volumina Origenes obelis aſteriſciſque diſtinxerit,quos vel additos,vel de Theodotione ſumptos tranſlationi antiquæ inſeruit, probans defuiſſe quod additum eſt. Diſcant igitur obtrectatores mei recipere in toto,quod in partibus ſuſceperunt: aut interpretationem meam cum aſteriſcis ſuis radere. Neque enim fieri poteſt vt quos plura intermiſiſſe ſuſceperint, non eoſdem etiam in quibuſdam erraſſe fateantur:præcipue in Iob:cui ſi ea quæ ſub aſteriſcis addita ſunt,ſubtraxeris,pars maxima detruncabitur,& hoc duntaxat apud Græcos. Cæterum apud Latinos,ante eam tranſlationem quam ſub aſteriſcis & obelis nuper edidimus,ſeptingenti fermè,aut octingenti verſus deſunt:vt decurtatus & laceratus,corroſúſque liber fœditatem ſui publice legentibus præbeat. Hæc autem tranſlatio nullum de veteribus ſequitur interpretem:ſed ex ipſo Hebraico, Arabicóque ſermone,& interdum Syro,nunc verba,nũc ſenſus,nunc ſimul vtrunque reſonabit. Obliquus enim etiam apud Hebræos totus liber fertur,& lubricus:& quod Græci rhetores vocant, ἐσχηματισμένος, dum qui aliud loquitur aliud agit:vt ſi velis anguillam vel murenulam ſtrictis tenere manibus,quanto fortius preſſeris,tanto citius elabitur. Memini me ob intelligentiam huius voluminis,Lyddæum quendam præceptorem,qui apud Hebræos primus haberi putabatur, non paruis redemiſſe nummis:cuius doctrina an aliquid profecerim,neſcio.Hoc vnum ſcio, non potuiſſe me interpretari,niſi quod ante intellexeram. A principio itaque voluminis,vſque ad verba Iob,apud Hebræos proſa oratio eſt. Porro à verbis Iob,in quibus ait,Pereat dies in qua natus ſum,& nox in qua dictum eſt,Conceptus eſt homo:vſque ad eum locum vbi ante finem voluminis ſcriptum eſt,Idcirco ipſe me reprehendo,& ago pœnitentiam in fauilla & cinere:hexametri verſus ſunt,dactylo,ſpondæóque currentes:& propter linguæ idioma,crebro recipientes & alios pedes,non earundem ſyllabarum,ſed eorundem temporum. Interdum quoque rhythmus ipſe dulcis & tinnulus fertur,numeris pedum ſolutis:quod metrici magis, quàm ſimplex lector intelligunt. A ſupradicto autem verſu vſque ad finem libri,paruum comma quod remanet,proſa oratione contexitur. Quod ſi cui videtur incredulum, metra ſcilicet eſſe apud Hebræos: & in morem noſtri Flacci, Græcíque Pindari,& Alcei,& Sapphus,vel Pſalterium,vel Lamẽtationes Ieremiæ, vel omnia fermè ſcripturarũ cantica comprehendi:legat Philonem, Ioſephum,Origenem,Cæſarienſem Euſebium,& eorum teſtimonio me verum dicere comprobabit. Audiant quapropter canes mei,idcirco me in hoc volumine laboraſſe, non vt interpretationem antiquam reprehenderem,ſed vt ea quæ in illa aut obſcura ſunt,aut omiſſa,aut certe ſcriptorum vitio deprauata, manifeſtiora noſtra interpretatione fierent, qui & Hebræum ſermonem ex parte didicimus, & in latinis penè ab ipſis cunabulis inter grammaticos & rhetores & philoſophos detriti ſumus. Quòd ſi apud Græcos poſt ſeptuaginta editionem,iam CHRISTI euangelio coruſcante, Iudæus Aquila & Symmachus ac Theodotio, Iudaizãtes hæretici ſunt recepti, qui multa myſteria ſaluatoris ſubdola interpretatione cælarunt, & tamen in hexaplis habentur apud eccleſias,& explanantur ab eccleſiaſticis viris: quantomagis ego Chriſtianus,& de parentibus Chriſtianis natus, & vexillũ crucis in mea fronte portans (cuius ſtudium fuit omiſſa repetere,deprauata corrigere, & ſacramenta eccleſiæ puro & fideli aperire ſermone) vel à faſtidioſis, vel à malignis lectoribus non debeo reprobari? Habeant qui volunt,veteres libros, vel in membranis purpureis auro argentoque deſcriptos,vel vncialibus(vt vulgo aiunt)literis onera magis exarata,quàm codices:dummodo mihi meíſque permittant pauperes habere ſchedulas,& non tam pulchros codices quàm emẽdatos. Vtraque autem editio,& ſeptuaginta iuxta Græcos,& mea iuxta Hebræos, in Latinum meo labore tranſlata eſt. Eligat vnuſquiſque quod vult:& ſtudioſum me magis,quàm maleuolum probet.

ALIA EIVSDEM PRAEFATIO.

SI AVT fiſcellam iunco texerem, aut palmarum folia complicarem, vt in ſudore vultus mei comederem panem,& ventris opus ſolicita mente pertractarem: nullus morderet, nemo reprehenderet. Nunc autem quia iuxta ſententiam ſaluatoris, volo operari cibum qui non perit,& antiquam diuinorum voluminum viam ſentibus virgultíſque purgare: error mihi geminus infigitur: corrector vitiorum, falſarius vocor, & errores non auferre, ſed ſerere. Tanta eſt enim vetuſtatis conſuetudo, vt etiam confeſſa pleriſque vitia placeant: dum magis pulchros habere volunt codices, quàm emendatos. Quapropter ò fratres dilectiſſimi, vnicum nobilitatis & humilitatis exemplar, pro flabello, calathis, ſportellíſque munuſculis monachorum, ſpiritalia hæc & manſura dona ſuſcipite: ac beatum Iob qui adhuc apud Latinos iacebat in ſtercore,& vermibus ſcatebat errorum, integrum immaculatúmque gaudete. Quo modo enim poſt probationem atque victoriam, duplicia ſunt ei vniuerſa reddita: ita ego in lingua noſtra, vt audacter loquar, feci eum habere quæ amiſerat. Igitur & vos,& vnũquenque lectorem ſolita præfatione commoneo, & in principiis librorum eadem ſemper annectens, rogo: vt vbicunque ſemper præcedentes virgulas videritis, ſciatis ea quæ ſubiecta ſunt, in Hebraicis voluminibus non haberi. porrò vbi ſtellæ imago præfulſerit: ex Hebræo in ſermone noſtro addita ſunt. Necnon & illa quæ haberi videbantur, & ita corrupta erant vt ſenſum legentibus tollerent, orantibus vobis magno labore correxi: magis vtile quid ex otio meo eccleſiis Chriſti venturum ratus, quàm ex aliorum negotio.

Argumentum in librum Iob.

IN TERRA quidem habitaſſe Iob Huſitidi in finibus Idumææ,& Arabiæ fertur: & erat ei ante nomen Iobab. Et accepit vxorem Arabiſſam: & genuit filium quem vocauit Ennon. Erat autem ipſe filius quidem Zaræ, de Eſau filiis filius: de matre verò Boſra: ita vt ſit quintus ab Abraham. Et hi ſunt reges qui regnauerunt in Edom, in qua & ipſe regnauit. ſed primus in ea regnauit Bela filius Beor: & nomen ciuitatis eiuſdem, Denába. Poſt hunc autem Bela, Iobab, qui vocatur Iob. Poſt Iob autem, Huſam, qui erat dux ex Themanorum regione. Et poſt illum regnauit Adad filius Badad, qui excîdit Madian in campo Moab: & nomen ciuitatis eius Auith. (Gen. 36 c) In hoc libro hæc quæſtio tractatur, ánne etiam probis à deo malum accidat. Hic firmiſſime perſtat Iob quod deus etiam ſine cauſa, ſolummodo in laudem ſuam puniat probos. Contra hoc opponũt ſe amici eius,& prolixis ſermonibus volunt conuincere deum eſſe iuſtum, qui non corripiat vllum probum. Si verò corripiat, neceſſario conſequi quòd ille peccauerit. Et ſic tam carnaliter ſentiunt de deo,& iuſtitia eius, ac ſi ipſe eſſet omnino quemadmodum homines ſunt, & iudicia eius ſicut iudicia illorum. Quanquam etiam Iob, vt qui in anguſtiis mortis decumberet, ex humana fragilitate nimium contra deum loquitur: & in afflictione peccat: & tamen perſtat in eo, quòd tales paſſiones non meritus ſit, ſicut etiam verum erat. Tandẽ deus iudicat, quod quæ Iob in afflictione contra deũ locutus eſt, iniuſte locutus ſit: quod vero cõtra inimicos ſuos de innocentia ſua ante afflictionem tutatus eſt, recte locutus ſit. Sic liber iſte ſolum deum iuſtum pronũtiat, quanuis etiam homo homini iuſtus ſit etiam coram deo. In conſolationem noſtri ſcriptus eſt hic liber, quod deus ſanctos ſuos permittit aliquando impingere in aduerſitate. nam antequam Iob incidat in anguſtiam mortis, laudat deum ſuper deprædatione bonorum ſuorum & morte filiorum ſuorum. Cum vero obuerſatur ob oculos mors, & ſubducit ſe deus, indicant verba eius quales cogitationes ſubeant hominem quantumuis etiam ſanctum, contra deum in anxietate mortis, videlicet homini videtur deus non eſſe deus, ſed ſolum iudex & iracundus tyrannus qui vim exerceat,& non curat cuiuſpiam bonam vitam. Hunc librum intelligunt qui experiuntur & ſentiunt quid ſit pati iram dei,& occultatam eſſe gratiam eius.

Liber Iob.

(Sãctitas Iob.) (A ¶ſimplex] vel, perfectus & infra.)

VIR ERAT IN terra Hus, nomine Iob: & erat vir ille ſimplex & rectus, ac timens deum, & recedens à malo. (Liberi eius & poſſeſſio.) Natíque ſunt ei ſeptem filii, & tres filiæ. Et fuit poſſeſſio eius ſeptem millia ouium, & tria millia camelorum, quingenta quoque iuga boum,& quingentæ aſinæ, ac familia multa nimis: erátq; vir ille magnus inter omnes oriẽtales. (¶magnus inter omnes orientales] maior omnibus orientalibus.) (Cõuiuantib⁹ filiis, Iob ſciens cõuiuiorũ impietatẽ, ꝓ eis ſolicit⁹ ſacrificat.) Et ibant filii eius,& faciebant conuiuia per domos, vnuſquiſque in die ſuo. Et mittentes vocabant tres ſorores ſuas, vt comederent,& biberent cum eis. Cúmque in orbem tranſiſſent dies conuiuii, mittebat ad eos Iob,& ſanctificabat illos: cõſurgénſq; diluculo, offerebat holocauſta per ſingulos. (¶per ſingulos] vel, ſecundum numerum ipſorum.) Dicebat enim, Ne fortè peccauerint filii mei,& benedixerint deo in cordibus ſuis. (B ¶bñdixerint] hic benedixerit, maledixerit, poſitum eſt, more Hebræo & infra.) Sic faciebat Iob cunctis diebus. (Satan, à dño expetit facultatẽ nocendi poſſeſſionib⁹ Iob. Satanæ natura.) Quadam autem die, cum veniſſent filii dei & aſſiſterẽt coram domino, affuit inter eos etiã ſatan. Cui dixit dominus, Vnde venis? Qui reſpondens, ait, Circuiui terram,& perambulaui eam. Dixítque dominus ad eum, Nunquid cõſyderaſti ſeruũ meum Iob, quòd non ſit ei ſimilis in terra, homo ſimplex & rectus, ac timens deum,& recedens à malo? Cui reſpondens ſatan, ait, Nũquid Iob fruſtra timet deum? (¶fruſtra] vel, gratis.)

Nónne tu vallaſti eum, ac domum eius, vniuerſámque ſubſtantiam eius per cir
cuitum? operibus manuum eius benedixiſti, & poſſeſſio eius creuit in terra. Sed
extende paululū manum tuam, & tange cuncta quæ poſſidet, niſi in faciem tuā
C benedixerit tibi. Dixit ergo dominus ad ſatan, Ecce, vniuerſa quæ habet, in ma
nu tua ſunt, tantum in eum ne extendas manū tuam. Egreſſúſque eſt ſatan à fa
cie domini. Cum autem quadam die filii & filiæ eius comederent, & bibe-
rent vinum in domo fratris ſui primogeniti, nuntius venit ad Iob, qui diceret,
Boues arabant, & aſinæ paſcebantur iuxta eos: & irruerunt Sabæi, tulerúntque
omnia, & pueros percuſſerunt gladio: & euaſi ego ſolus, vt nuntiarem tibi.
Cúmque adhuc ille loqueretur, venit alter, & dixit, Ignis dei cécidit è cælo,
& tactas oues pueróſque conſumpſit: & effugi ego ſolus, vt nuntiarem tibi.
Sed & illo adhuc loquente venit alius, & dixit, Chaldæi fecerūt tres turmas,
D & inuaſerunt camelos, & tulerunt eos, necnon & pueros percuſſerunt gladio: &
ego fugi ſolus, vt nuntiarem tibi. Adhuc loquebatur ille, & ecce alius intra-
uit, & dixit, Filiis tuis & filiabus veſcentibus & bibentibus vinum in domo fra-
tris ſui primogeniti, repentè ventus vehemens irruit à regione deſerti, & con-
cuſſit quatuor angulos domus, quæ corruens oppreſſit liberos tuos, & mortui
ſunt: & effugi ego ſolus, vt nuntiarem tibi. Tunc ſurrexit Iob, & ſcidit veſti-
mēta ſua, & tonſo capite corruēs in terrā, adorauit, & dixit, Nudus egreſſus ſum
de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc. Dominus dedit, dominus abſtulit
ſicut domino placuit, ita factum eſt: ſit nomen domini benedictum. In omni-
bus his non peccauit Iob, neque ſtultum quid contra deū locutus eſt. CAP. II.

A FActum eſt autem, cum quadam die veniſſent filii dei, & ſtarent coram do-
mino, veniſſet quoque ſatan inter eos, & ſtaret in conſpectu eius, vt diceret
dominus ad ſatan, Vnde venis? Qui reſpondens ait, Circuiui terram, & peram-
bulaui eam. Et dixit dominus ad ſatan, Nunquid conſyderaſti ſeruum meum
Iob, quòd non ſit ei ſimilis in terra, vir ſimplex & rectus, ac timens deum, & re-
B cedens à malo, & adhuc retinens innocentiam? Tu autem commouiſti me ad-
uerſus eum, vt affligerem eum fruſtra. Cui reſpondens ſatan, ait, Pellem pro pel-
le, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima ſua: alioquin mitte manū tuam,
& tange os eius & carnem, & tunc videbis quòd in faciem benedicat tibi. Dixit
ergo dominus ad ſatan, Ecce, in manu tua eſt, veruntamen animam illius ſerua.
C Egreſſus igitur ſatan à facie domini, percuſſit Iob vlcere peſſimo, à plāta pe-
dis vſque ad verticem eius, qui teſta ſaniem radebat, ſedens in ſterquilinio.
Dixit autem illi vxor ſua, Adhuc tu permanes in ſimplicitate tua? benedic
deo, & morere. Qui ait ad illam, Quaſi vna de ſtultis locuta es. ſi bona ſuſcepi-
mus de manu dei, mala quare non ſuſtineamus? In omnibus his non peccauit
D Iob labiis ſuis. Igitur audientes tres amici Iob omne malum quod accidiſſet
ei, venerunt ſinguli de loco ſuo, Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & So-
phar Naamathites. Condixerant enim vt pariter venientes viſitarent eum, &
conſolarentur. Cúmque eleuaſſent procul oculos ſuos, non cognouerunt eum:
& exclamantes plorauerunt, ſciſſíſque veſtibus ſparſerunt puluerem ſuper caput
ſuum in cælum. Et ſederunt cum eo in terra ſeptē diebus & ſeptem noctibus: &
nemo loquebatur ei verbū: videbant enim dolorē eſſe vehementem. CAP. III.

POſt hæc aperuit Iob os ſuum, & maledixit diei ſuo, & locutus eſt,
Pereat dies in qua natus ſum, & nox in qua dictū eſt, Cōceptus eſt homo.
Dies ille vertatur in tenebras: non requirat eum deus déſuper, & non illu-
ſtretur lumine.
Obſcurent eum tenebræ & vmbra mortis: occupet eum caligo, & inuoluatur
amaritudine.
Noctem illam tenebroſus turbo poſſideat: non computetur in diebus anni,
nec numeretur in menſibus.
Sit nox illa ſolitaria, nec laude digna: maledicant ei qui maledicunt diei, qui

Bñdictio dei.

Boues & aſinæ Iob rapiūtur à Sabæis.

Oues Iob ſuccenduntur à deo.

Camelos ipſius abigunt Chaldæi.

Pueri occidūtur impetu venti.

Fides & patiētia Iob ī aduerſis, eccēs. 5.c. 1.tim. 6.b.

Satanæ cum deo colloquiū petētis facultatem percutiendi Iob in corpore.

Satan percutit Iob vlcere

Tētatur Iob ab vxore. Et proſpera & aduerſa à deo.

Veniunt tres amici Iob vt eū cōſolenſ.

Iob derelict' à deo in tentatione ad tēp' iere. 20. d

¶paululum

¶ſicut domino placuit, ita factum eſt:
¶ſtultum] inſulſum (imprudens)

¶ſimplex] vel perfectus & infra.
¶innocentiam?] perfectionem?

¶benedicat] pro maledicat poſitum eſt, more ſcripturæ. & infra.

¶ſterquilinio.] medio cineris.

¶viſitarent eum,] condolerent ei,

¶vmbra mortis] .i. caligo & vmbroſitas
¶occupet eum] LXX, ſuperueniat in eū
¶inuoluatur amaritudine.] terreant illū (ſub. diem) amari diei (.i. qui diei maledicūt, ꝓpterea quæ illis accidunt. Alii vertunt, æſtus diei .i. vapores qui ī æſtu diei aſcēdūt, vt eius lucem prohibeant.)

parati ſunt ſuſcitare Leuiathan.
Obtenebrentur ſtellæ caligine eius:expectet lucem,& non videat,nec ortum ſurgentis auroræ,
Quia non concluſit oſtia ventris qui portauit me, nec abſtulit mala ab oculis meis.
Quare non in vulua mortuus ſum,egreſſus ex vtero non ſtatim perii?
Quare exceptus genibus?cur lactatus vberibus?
Nunc enim dormiens ſilerem,& ſomno meo requieſcerem
Cum regibus & conſulibus terræ,qui ædificant ſibi ſolitudines:
Aut cum principibus qui poſſident aurum,& replent domos ſuas argento:
Aut ſicut abortiuum abſconditum non ſubſiſterem,vel qui concepti non viderunt lucem.
Ibi impii ceſſauerunt à tumultu,& ibi requieuerunt feſſi robore,
Et quondam vincti pariter ſine moleſtia, qui non audierunt vocem exactoris.
Paruus & magnus ibi ſunt,& ſeruus liber à domino ſuo.
Quare miſero data eſt lux,& vita his qui in amaritudine animæ ſunt?
Qui expectant mortem,& non venit:quaſi effodientes theſaurum,
Gaudéntque vehementer cum inuenerint ſepulchrum,
Viro cuius abſcondita eſt via,& circundedit eum deus tenebris?
Antequam comedam,ſuſpiro: & tanquam inundantes aquæ,ſic rugitus meus:
Quia timor quem timebam euenit mihi:& quod verebar,accidit.
Nonne diſſimulaui?nónne ſilui?nónne quieui? & venit ſuper me indignatio.

CAP. IIII.

Eliphaz arguit Iob impatientiæ.

RESpondens autem Eliphaz Themanites,dixit,
Si cœperimus loqui tibi,forſitan moleſtè accipies.ſed conceptum ſermonem tenere quis poterit?
Ecce,docuiſti multos,& manus laſſas roboraſti.
Vacillantes confirmauerunt ſermones tui,& genua trementia confortaſti.
Nunc autem venit ſuper te plaga,& defeciſti:tetigit te,& conturbatus es.
Vbi eſt timor tuus,fortitudo tua,patientia tua,& perfectio viarum tuarum?
Recordare obſecro te,quis vnquã innocens periit?aut quando recti deleti ſunt?
Quin potius vidi eos qui operantur iniquitatem, & ſeminant dolores, & metunt eos,
Flante deo periſſe,& ſpiritu iræ eius eſſe conſumptos.
Rugitus leonis & vox leænæ,& dentes catulorum leonum contriti ſunt.
Tigris periit,eò quòd non haberet prædam:& catuli leonis diſſipati ſunt.
Porrò ad me dictum eſt verbum abſconditũ,& quaſi furtiuè ſuſcepit auris mea venas ſuſurrii eius.
In horrore viſionis nocturnæ,quando ſolet ſopor occupare homines,
Pauor tenuit me,& tremor,& omnia oſſa mea perterrita ſunt.
Et cum ſpiritus me præſente tranſiret,inhorruerunt pili carnis meæ.
Stetit quidam,cuius non agnoſcebam vultum,imago coram oculis meis,& vocem quaſi auræ lenis audiui,
Nũquid homo,dei comparatione iuſtificabitur, aut factore ſuo purior erit vir?
Ecce qui ſeruiunt ei,non ſunt ſtabiles,& in angelis ſuis reperit prauitatem.
Quantomagis hi,qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum,conſumentur velut à tinea?
De mane vſque ad veſperam ſuccidentur:& quia nullus intelligit, in æternum peribunt.
Qui autẽ reliqui fuerint,auferẽtur ex eis:morientur,& nõ in ſapiẽtia.

CAP. V.

VOca ergo ſi eſt qui tibi reſpondeat,& ad aliquem ſanctorum conuertere,
Verè ſtultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.
Ego vidi ſtultum firma radice,& maledixi pulchritudini eius ſtatim.

Ex afflictionibus Iob,nitit̃ Eliphaz ꝓbare eũ eſſe ĩpiũ, cõi oim carnalium argumento.

Aliud eiuſdẽ argumẽtũ à iuſtitia dei.
2.pet.2.a

Perſtat Eliphaz, nitens oſtẽdere Iob ĩpietatẽ,à ſanctorũ ĩpunitate,& ſtultorũ perditiõe.

B ¶Leuiathan.]vel luctũ ſuum.(aut ſocietatem & coniunctionem ſuam)
¶caligine eius:]quæ apparent in corpuſculo eius:
¶& nõ videat,nec] & non ſit,nec videat
¶abſtulit mala]abſcondit calamitatem (vel afflictionem:ſub.hanc)

C ¶ſilerem,]quieſcerem
¶& ſomno meo requieſcerem]dormirem & tunc requies eſſet mihi

¶vel qui concepti]ſicut paruuli qui

¶à tumultu,]ab ira(vel à terrore,i.ab efficiendo alios terrore,)
quondam
¶ſine moleſtia]requieuerunt
D ¶miſero]laboranti(vel afflicto)
¶quaſi effodientes theſaurum,]&c. runt eam,pluſquàm theſauros,
¶circundedit eũ deꝰ tenebris(texit,vel ſepiuit)deꝰ illam(viam ſcilicet.LXX. concluſit deus contra illum)

¶tãquã ĩundãtes aquæ,ſic rugitus meus] ſtillauerunt(vel effuderũt ſe)ſicut aquæ rugitus mei:
¶Nónne diſſimulaui &c.] Non habui pacẽ,nec quieui: nullã habui requiem, imò pauor venit.(Quidã interrogatiue legũt:ſic, Nónne ꝓſperabar(nónne tranquillus vacabã(nónne quieſcebam(& tamen venit iſta calamitas.)
A ¶cœperimus]tentauerit quiſpiam

¶ſuper te plaga,& defeciſti:]ſuper te ſub malũ:vel, quod timebas)& ægrotas
¶Vbi eſt timor tuus, fortitudo tua, patiẽtia tua,&]Nónne timor tuus ſuit ſpẽ tuã,& ꝓpter expectationẽ,(i.Nónne ideo timebas deũ,ſperans ab eo conſequi bona temporalia &c)
B
¶dolores]peruerſitatem(vel malam cogitationem)

¶contriti]euulſi
¶Tigris]Leo maior
¶diſſipati ſunt.]ſeparauerunt ſe.
quaſi furtiuè
¶venas ſuſurrii eius.]parum de eo.
¶In horrore viſionis nocturnæ,]Cõſyderarem viſiones nocturnas,
C ¶& vocẽ quaſi auræ lenis audiui.]ſtã(vel ſub miſſam)vocem audiui(i.loquebat quãdoq; illa imago,qñque loquebatur,ſed tacite & ſubmiſſe)
¶qui ſeruiũt ei, nõ ſunt ſtabiles,] ſeruos ſuos nõ eſt fidelis(alii,ſeruis ſuis non fidit)
¶prauitatẽ.]ſtultitiam.(alii, nec in angelis ſuis ponet lumen.)
¶velut à tinea]donec fuerit (i.ſemper.)
¶& quia nullus intelligit,]quia non eſt qui ponat cor(.i.qui ſentiat)
D ¶Qui autẽ reliqui fuerit,auferẽt ex eis] vel,nónne amotus eſt funis eorum(i. nerui,in quibus continui erãt dolores, hoc eſt diſſoluti periẽrũt. Vel,nónne dignitas & potẽtia quæ erat in illis,translata eſt & ablata()
¶& non in ſapientia.]i.non intelligentes & improuidi.
¶Voca]vel,nomina mihi,aut cita mihi vnum &c.
A ¶paruulũ]inclinãtẽ ſe(ſub.ad ea quæ videt & cõcupiſcit, qui affligit ſe q nõ ꝓſperentur viæ ſuæ, eúmque ira & dolor occidunt)
¶pulchritudini]habitaculo

Longe fient filii eius à ſalute,& conterentur in porta,& non erit qui eruat.
Cuius meſſem famelicus comedet, & ipſum rapiet armatus, & bibent ſitientes diuitias eius.
Nihil in terra ſine cauſa fit,& de humo non egredietur dolor.
B *Homo naſcitur ad laborem,& auis ad volatum.
Quam ob rem ego deprecabor deum,& deum ponam eloquium meum.
Qui facit magna,& inſcrutabilia,& mirabilia abſque numero. Argumētaiu ſtitiæ dei.
Qui dat pluuiam ſuper faciem terræ,& irrigat aquis vniuerſa.
Qui ponit humiles in ſublime,& mœrentes erigit ſoſpitate.
Qui diſſipat cogitationes malignorum, ne poſſint implere manus eorum quod cœperant.
Qui apprehendit ſapientes in aſtutia eorum,& conſilium prauorum diſſipat. 1.Cor.3.d
C Per diem incurrent tenebras:& quaſi in nocte,ſic palpabunt in meridie.
Porrò ſaluum faciet egenum à gladio oris corū,& de manu violenti pauperem.
Et erit egeno ſpes,iniquitas autem contrahet os ſuum.
Beatus homo qui corripitur à deo:increpationem ergo domini ne reprobes: Cōmendatio crucis quę homine erudit & mortificat iaco.1.b
Quia ipſe vulnerat,& medetur:percutit,& manus eius ſanabunt.
In ſex tribulationibus liberabit te,& in ſeptima non tanget te malum.
In fame,eruet te de morte:& in bello,de manu gladii.
D A flagello linguæ abſconderis:& non timebis calamitatem cum venerit.
In vaſtitate,& fame ridebis:& beſtias terræ non formidabis.
Sed cum lapidibus regionum pactum tuum:& beſtiæ terræ pacificæ erunt tibi.
Et ſcies quòd pacem habeat tabernaculum tuum : & viſitans ſpeciem tuam, non peccabis.
Et ſcies quoniam multiplex erit ſemen tuū,& progenies tua quaſi herba terræ.
Ingredìeris in abundantia ſepulchrum , ſicut infertur aceruus tritici in tempore ſuo.
Ecce,hoc vt inueſtigauimus,ita eſt:quod auditū mente pertracta. CAP. VI.

A RESpondens autem Iob dixit,
Vtinam appenderentur peccata mea,quibus iram merui:& calamitas quā patior,in ſtatera*: Pœnā culpa ſua grauiorē dicit Iob.
Quaſi arena maris hæc grauior appareret:vnde & verba mea dolore ſūt plena,
Quia ſagittæ domini in me ſunt:quarum indignatio ebibit ſpiritum meum, & terrores domini militant contra me.
Nunquid rugiet onager,cum habuerit herbam?aut mugiet bos, cum ante præſepe plenum ſteterit?
Aut poterit comedi inſulſum,quod non eſt ſale conditum?aut poteſt aliquis guſtare,quod guſtatum affert mortem?
B Quæ prius nolebat tangere anima mea,nunc præ anguſtia cibi mei ſunt.
Quis det vt veniat petitio mea:& quod expecto,tribuat mihi deus: Iob humana patitur,optādo ſibi mortē
Et qui cœpit,ipſe me conterat:ſoluat manum ſuam,& ſuccîdat me?
Et hæc mihi ſit conſolatio,vt affligens me dolore,non parcat:nec contradicam ſermonibus ſancti.
Quæ eſt enim fortitudo mea,vt ſuſtineā?aut quis finis meus, vt patiēter agam?
Nec fortitudo lapidum fortitudo mea,nec caro mea ænea eſt.
Ecce,non eſt auxilium mihi in me,& neceſſarii quoque mei receſſerunt à me. Conquerit ſe ab amicis relictū, cū pter meritum affligatur.
C Qui tollit ab amico ſuo miſericordiam,timorem domini derelinquit.
Fratres mei præterierunt me,ſicut torrens qui raptim tranſit in conuallibus.
Qui timent pruinam,irruet ſuper eos nix.
Tēpore quo fuerint diſſipati,peribunt:& vt incaluerint,ſoluentur de loco ſuo.
Inuolutæ ſunt ſemitæ greſſuum eorum:ambulabunt in vacuum,& peribunt.

¶Qui timent &c.]Qui(ſub.torrētes) denigrantꝰ propter glaciem,in eis occultatur nix. ¶fuerint diſſipati,]efferuescunt... vertunt,Tempore(ſub.hyemis)quo frigeſcent,congelabuntur.) Inuolutæ ſunt]Inclināt ſe(vł Reuerſæ ſunt)

¶ipſū rapiet armatus,& bibēt ſitiētes] vł,de ſpinis tollet eam:& abſorbebit prædo(vel latro)
¶Nihil ĩterra ſine cauſa fit,]Nō egredietur de humo ĩiquitas(vł mendacium)
¶dolor.]peruerſitas.
*Sed
¶& auis ad volatū.]vł,& ſcintillæ eleuabūt volatū.Chald.interp.& finis hoīs tā quam ſcintillæ quæ ſaltant è prunis, & eleuant ſe ac ſi volarent.
¶Quā ob rē &c.]Verūtamē ego requirā deum,& de deo faciem ſermonē meum.
¶vniuerſa.]plateas.
¶mœrētes erigit ſoſpitate.]pullati (vel pauperes)exaltati ſunt ad ſalutem.
¶malignorum,]aſtutorum,
¶diſſipat.]infatuatum eſt.
►egenum
¶violenti]forti
¶contrahet]vł, claudet
¶domini]omnipotentis
¶calamitatem,]vel vaſtitatem,
¶Sed cū lapidibꝰ regionū pactū tuum:] .i.Qui dñm cuſtode habet,& lapides cāpi cuſtodes habebit,vt aut ĩ murū cōpoſiti eum cuſtodiant, aut ne offendat ad lapidem pedem ſuum.)
¶ſpeciem tuam,]habitaculum tuum (.i.curabis domicilium tuum)
¶multiplex]multum
¶abundantia]ſenio
¶infertur]vel,exciditur
¶mente pertracta.]tu tibi nota.
¶appēderētꝰ peccata mea,quibus iram merui:]appenderetur ira mea:
¶calamitas]vł, contritio
*leuarentur ſimul:
¶Quaſi]Quia
¶dolore ſunt plena,]abſorpta ſunt, & infra.
¶domini]omnipotentis(vł, fortes)
¶quarum indignatio &c.]vł,quarum venenum ebibit ſpiritus meus,
¶cū ante &c.]iuxta pabulum ſuum?
¶aut poteſt &c.]num eſt ſapor in albumine vitelli?
¶nūc præ anguſtia &c.] vł,illa ſunt veluti ægritudines carnis meæ.
¶qui cœpit,ipſe me cōterat:]velit deus conterere me:
¶Et hæc mihi &c.] Tūc eſſet adhuc mihi cōſolatio,& obſecrarē ĩ dolore meo vt nō parceret(vł,& calefaciā me dolore,nō parcat.i.calefaciā me ĩ dolore,& ſubſiliā p̄ lætitia,ſi interfecerit me deꝰ, & nō pepercerit)quia non abſcondi ſermones ſancti.
¶vt ſuſtineam?] vt quicquam ſperem?
¶patiēter agā?]debeat patiens eſſe aīa mea?(vł,ſi ꝓlongauero vitam meam?)
¶& neceſſarii &c.]ſapientia expulſa eſt à me.
¶Qui tollit]vł, Viro flagellis diſſoluto, vt ab amico ſuo ĩpēdatꝰ mīa cōſentaneū eſt,alioqui &c. Alii, Nū pareſt,virū quē diſſoluit afflictionū multitudo,ab amico ſuo ꝓbris affici,vt dicat hæc illi cōtigiſſe quia timorē oĩpotētis reliquit?) vel, Num æquū eſt vt cōtra diſſolutum & contritum excādeſcat amicus, quia miſericordiā & timorē dei dereliquit?)
¶præterierunt]pręuaricati ſunt contra
¶raptim tranſit in conuallibus.] ſicut aqua cum impetu fluens tranſierunt.
fluxerint,(vł premeteos æſtus.)Quidā ſic
¶ambulabunt]aſcendent

Conſyderate ſemitas Thema, itinera Saba, & expectate pauliſper.
Confuſi ſunt, quia ſperaui: venerunt quoq; vſq; ad me, & pudore cooperti ſunt.
*Nunc veniſtis: & modo videntes plagam meam timetis.
Nunquid dixi, Afferte mihi, & de ſubſtantia veſtra donate mihi?
Vel, Liberate me de manu hoſtis, & de manu robuſtorum eruite me?
Docete me, & ego tacebo: & ſi quid fortè ignoraui, inſtruite me.
Quare detraxiſtis ſermonibus veritatis, cum è vobis nullus ſit, qui poſſit arguere me?
Ad increpandum tantum eloquia concinnatis, & in ventum verba profertis.
*Super pupillum irruitis, & ſubuertere nitimini amicum veſtrum.
Veruntamen quod cœpiſtis, explete: præbete aurem, & videte an mentiar.
Reſpondete obſecro abſque contentione: & loquentes id quod iuſtum eſt, iudicate:
Et non inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis ſtultitia perſonauit.

CAP. VII.

Vitā nō eſſe niſi laborem perpetuū Iob oſtendit.

Militia eſt vita hominis ſuper terram: & ſicut dies mercennarii, dies eius.
Sicut ſeruus deſyderat vmbram, & ſicut mercenarius præſtolatur finem operis ſui:
Sic & ego habui menſes vacuos, & noctes laborioſas enumeraui mihi.
Si dormiero, dicam, quando conſurgam? & rurſum expectabo veſperam, & replebor doloribus vſque ad tenebras.
Induta eſt caro mea putredine, & ſordibus pulueris: cutis mea aruit, & contracta eſt.
Dies mei velocius tranſierunt, quàm à texente tela ſucciditur, & cōſumpti ſunt abſque vlla ſpe.
Memēto quia vētus eſt vita mea, & nō reuertetur oculus meus vt videat bona,
Nec aſpiciet me viſus hominis: oculi tui in me, & non ſubſiſtam.
Sicut cōſumitur nubes, & pertranſit: ſic qui deſcēderit ad inferos non aſcendet,
Nec reuertetur vltra in domū ſuam, neque cognoſcet eum amplius locus eius.
Quapropter & ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione ſpiritus mei: confabulabor cum amaritudine animæ meæ.
Nunquid mare ego ſum, aut cetus, quia circundediſti me carcere?
Si dixero, Conſolabitur me lectulus meus, & releuabor loquens mecum in ſtratu meo:
Terrebis me per ſomnia, & per viſiones horrore concuties.
Quam ob rem elegit ſuſpendium anima mea, & mortem oſſa mea.
Deſperaui, nequaquam vltrà iam viuam: parce mihi, nihil enim ſunt dies mei.
Quid eſt homo, quia magnificas eum? aut quid apponis erga eum cor tuum?
Viſitas eum diluculo, & ſubito probas illum: vſquequo non parcis mihi, nec dimittis me vt glutiam ſaliuam meam?
Peccaui, quid faciam tibi ô cuſtos hominum? quare poſuiſti me contrarium tibi, & factus ſum mihimetipſi grauis?
Cur non tollis peccatū meum, & quare non aufers iniquitatem meā? ecce, nunc in puluere dormiam: & ſi mane me quæſieris, non ſubſiſtam.

CAP. VIII.

Baldad conatur Iob ad cōfeſſionē peccatorū & reſipiſcētiā reuocare, idq; duobus argumentis. Primū argumentū à reſipiſcētiū benedictione.

Reſpondens autem Baldad Suhites, dixit,
Vſquequo loquêris talia, & ſpiritus multiplex ſermonis oris tui?
Nunquid deus ſupplantat iudicium? aut omnipotēs ſubuertit quod iuſtum eſt?
Etiam ſi filii tui peccauerunt ei, & dimiſit eos in manu iniquitatis ſuæ:
Tu tamen ſi diluculo cōſurrexeris ad deum, & omnipotentē fueris deprecatus:
Si mundus, & rectus inceſſeris, ſtatim euigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum iuſtitiæ tuæ,
Intantum vt priora tua fuerint parua, & nouiſſima tua multiplicentur nimis.
Interroga enim generationē priſtinā, & diligēter inueſtiga patrum memoriam

¶Conſyderate] vel, Aſpiciunt
¶& expectate pauliſper.] expectant.
¶quia ſperaui.] quum ſecuri eſſent
¶ad me,] ad eas (ſubaudi ſemitas: vel ad ea itinera)
*Quoniam
D ¶plagam] fractionem (calamitatem)
¶ſi quid forte ignoraui,] in quo erraui
¶Quare detraxiſtis &c.] Quam fortia ſunt eloqa recta: & qd pōt qs ex vobis corrige[re]
¶profertis.] deſperati (.i. loquimini hæc verba vt animū meū in deſperationem adducatis)
*Etiam
¶ſubuertere nitimini] foditis (ſub... dacia) aduerſus (Alii inſidiamini amico veſtro, vel paratis aduerſus illum. Chal. interp. cogitatis aduerſus)
¶quod cœpiſtis, explete: pbete aurē,] ... quieſcite, reſpicite ī me (.i. velitis reſpi... cere in me)
¶contentione:] iniquitate:
¶& loquētes &c.] & reuertimini ad... vt iuſtificetis me ab ea (ſub. iniqt... cognoſcite me nil loqui niſi q iuſtū...)
¶ſtultitia pſonabit.] meditor prauita[tem]
A ¶Militia] vl, Tempus determinatum
¶deſyderat] reſpicit
¶finem] mercedem
¶habui] hæreditate accepi
¶vacuos,] vanos, (vel fruſtra. i. quaſi... requiem per aliquot menſes, ſed fruſtra, nam ſemper inquietus viuo)
¶enumeraui] conſtituerunt
¶expectabo veſperā,] metior (vel ... puto) quando ventura ſit veſpera,
¶dolorib⁹ vſq; ad tenebras.] cruciatibus vſque ad crepuſculū (vel noctē...)
B ¶putredine,] vermibus,
¶aruit, & cōtracta eſt.] ſcidit ſe, & ... uit ſe. (vel, deſpicabilis facta eſt)
¶à texente tela ſucciditur,] radius (vel navicula) textoris,
¶viſus hominis:] oculus videntis me
¶parcam ori meo.] prohibebo os meū
C ¶cum amaritudine] vl, de amaritudine aut, in amaritudine
¶circundediſti me carcere?] ponis ... cuſtodiam?
¶& releuabor &c.] vel, ardebit eloq... meo cubile meum:
¶oſſa mea.] quàm eſſe cum oſſib⁹ meis
¶Deſperaui,] Tædio affectus ſum,
¶parce mihi,] ceſſa à me,
D ¶nihil] vanitas
¶parcis mihi,] recedes à me,
¶grauis?] oneri?
¶ſubſiſtam.] ero.
A ¶multiplex ſermonis] fortis (vel ... ſermones (.i. quādiu tam arrogantes lo... queris?)
¶ſupplantat] peruertit
*Etiam
¶& dimiſit &c.] expulit eos è mundo propter præuaricationem eorum:
B

(Heſterni quippe ſumus, & ignoramus quoniam ſicut vmbra dies noſtri ſunt ſuper terram) Pſal.143.a.
Et ipſi docebunt te: loquentur tibi, & de corde ſuo proferent eloquia.
C Nunquid virere poteſt ſcirpus abſque humore? aut creſcere carectum ſine aqua? Secũdũ à ſubitanea hypocritarũ perditione.
Cum adhuc ſit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas areſcit:
Sic viæ omnium qui obliuiſcuntur deum, & ſpes hypocritæ peribit.
Non ei placebit vecordia ſua, & ſicut tela aranearum fiducia eius.
Innitetur ſuper domum ſuam, & non ſtabit: fulciet eam, & non conſurget.
Humectus videtur antequam veniat ſol, & in orto ſuo germen eius egredietur.

> ¶carpatur manu,] ſuccidatur,
> ¶hypocritæ] vel, impij
> ¶Non ei placebit vecordia ſua,] Cuius ſuccíditur ſpes,
> ¶conſurget.] vel, permanebit.
> ¶Humectus] vel, Viridis
> ¶germen eius] vel, ramus eius tener

D Super aceruum petrarum radices eius denſabuntur, & inter lapides commorabitur.
Si abſorbuerit eum de loco ſuo, negabit eum, & dicet, Non noui te.
Hæc eſt enim lætitia viæ eius, vt rurſum de terra alii germinentur.
* Deus non proiiciet ſimplicem, nec porriget manum malignis,
Donec impleatur riſu os tuum, & labia tua iubilo.
Qui oderunt te, induentur confuſione: & tabernaculum impiorũ non ſubſiſtet.

> ¶aceruum petrarum] fontem
> ¶denſabuntur,] vel, complicabuntur,
> ¶inter lapides cõmorabitur.] iuxta domũ lapideã cõplicabit ſe (vel, dẽſabit & intricabit ſe.)
> ¶abſorbuerit] vel, deglutiuerit eũ (ſub. ſol.)
> ¶negabit] ſub. locus.
> *Ecce
> ¶ſimplicem,] vel, perfectum,

CAP. IX.

A ET reſpondens Iob, ait,
Vere ſcio quòd ita ſit, & quòd non iuſtificetur homo compoſitus deo. Iob iuſtitiæ dei comparatione, hoĩs iuſtitiam nullã declarat.
Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei reſpondere vnum pro mille.
Sapiens corde eſt, & fortis robore: quis reſtitit ei, & pacem habuit?
Qui tranſtulit montes, & neſcierunt hi quos ſubuertit in furore ſuo.
Qui commouet terram de loco ſuo, & columnæ eius concutiuntur.
Qui præcipit ſoli, & non oritur: & ſtellas claudit quaſi ſub ſignaculo.
Qui extendit cælos ſolus, & graditur ſuper fluctus maris.
Qui facit arcturum, & Oriona, & Hyadas, & interiora auſtri.
Qui facit magna, & incomprehenſibilia, & mirabilia, quorum non eſt numerus.

> ¶reſtitit ei,] indicauit cor ſuũ ei, Heb.
> ¶interiora auſtri.] aut plagas auſtrales.

B Si venerit ad me, non videbo eum: ſi abierit, non intelligam.
Si repente interroget, quis reſpondebit ei? vel quis dicere ei poteſt, Cur ita facis?
Deus cuius iræ nemo reſiſtere poteſt, & ſub quo curuantur qui portãt orbem.
Quantus ergo ſum ego, vt reſpondeam ei, & loquar verbis meis cum eo?
Qui etiam ſi habuero quippiam iuſtum, non reſpondebo, ſed meum iudicem deprecabor.
Et cum inuocantem exaudierit me, non credo quòd audierit vocem meã.
In turbine enim conteret me, & multiplicabit vulnera mea etiam ſine cauſa.

> ¶Si venerit ad] Ecce, ſi trangreſſus fuerit
> ¶intelligam.] vel, aduertam.
> ¶repente interroget, quis reſpondebit ei?] rapuerit, quis reſtituere faciet eum?
> ¶cuius iræ &c.] eſt, nemo retractabit (vel, poteſt ſiſtere) iram eius, ſub eo curuãt ſe freti ſuperbia (aut fortitudine. vel dominatores.)
> ¶Quantus ergo &c.] Quomodo ergo reſpõderem ego ei, & eligerem (vel, inueniam) verba mea cum eo?
> ¶habuero quippiam iuſtũ,] iuſtus fuero,

C Non concedit requieſcere ſpiritum meum, & implet me amaritudinibus.
Si fortitudo quæritur, robuſtiſſimus eſt: ſi æquitas iudicii, nemo audet pro me teſtimonium dicere.
Si iuſtificare me voluero, os meum cõdemnabit me: ſi innocentem oſtendere, prauum me comprobabit.
Etiam ſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea, & tædebit me vitæ meæ.
Vnum eſt quod locutus ſum, & innocentem & impium ipſe conſumit.
Si flagellat, occidat ſemel, & non de pœnis innocentem rideat.
Terra data eſt in manibus impii, vultum iudicum eius operit. quòd ſi non

> ¶fortitudo quæritur,] ad potentiã (ſub. reſpexero, vel venero,)
> ¶æquitas iudicii,] ad iudicium, (ſub. appellauero)
> ¶nemo audet &c.] vel, quis teſtis meꝰ erit? (aut, cõuenire faciet me ad iudicium cũ deo, conſtituétque mihi tempus?)
> ¶innocentem] vel, perfectum
> ¶Etiam ſi ſimplex &c.] Etiã ſi innocẽs fuero, non audeo agnoſcere aĩo meo. i. abominor vitam meam.)
> ¶Si flagellat &c.] Si flagellauerit, occidit ſtati, q̃ ad tentationẽ (vel pœnã) innocẽtũ ridet.

illc eſt, quis ergo eſt?

Dies mei velociores fuerunt curſore: fugerunt, & non viderunt bonum.

Pertranſierunt quaſi naues poma portantes, ſicut aquila volans ad eſcam. D

Cum dixero, Nequaquam ita loquar: commuto faciem meã, & dolore torqueor.

Verebar omnia opera mea, ſciens quòd non parceres delinquenti.

Rurſum oſtẽdit neminem poſſe iudicante domino iuſtificari.

Si autem & ſic impius ſum, quare fruſtra laboraui?

Si lotus fuero quaſi aquis niuis, & fulſerint velut mũdiſſimæ manus meæ:

Tamen ſordibus intinges me, & abominabuntur me veſtimenta mea.

Neque enim viro qui ſimilis mei eſt, reſpondebo: nec qui mecum in iudicio ex æquo poſſit audiri.

Non eſt qui vtrũque valeat arguere, & ponere manum ſuam in ambobus.

Auferat à me virgam ſuam, & pauor eius non me terreat:

Loquar, & non timebo eum: nec enim poſſum metuens reſpondere.

¶ille eſt, quis ergo eſt?] eſt ſic, quomodo ergo
¶poma portantes,] vel, deſyderabiles (.i. de ſyderantes portũ. Alij inimicorũ vt piratarũ vertũt. Alii volũt Ebel eſſe nomen fluuii rapidiſſimi, naues Ebel)
¶Nequaquam &c.) Obliuiſcar eloquij mei, (vel, querelę meæ) relinquam iram meam, & confortabo cor meum,
¶Verebar oĩa opera mea,] Timui tunc oẽs dolores meos,
¶parceres delinquenti.] innocentẽ iudicabis me.
►quaſi
¶& fulſerint &c.] & mũdauero pure (vel, in fonte) manus meas:
¶ſordibus intinges] vel, in foueam demerges (ſub. à qua non eruar)
¶viro qui &c.] eſt (ſub. deus) vir, ſicut ego, cui reſpõdere poſſem, vt vnà iremus ad iudiciũ
¶qui vtrunque valeat arguere,] inter nos qui increpet (vel, arbiter)
¶poſſum metuens reſpondere.] ſic mihi cum ipſo conuenit. (vel, ſic quicquam poſſum agere cum ipſo.)

CAP. X.

Tædet Iob vitæ ſuæ.

TAEdet animã meã vitæ meæ, dimittam aduerſum me eloquiũ meũ, loquar in amaritudine animæ meæ. A

Dicam deo, Noli me condemnare: indica mihi cur me ita iudices.

Nunquid bonum tibi videtur, ſi calumnieris me & opprimas me opus manuum tuarum, & conſilium impiorum adiuues?

Nunquid oculi carnei tibi ſunt: aut ſicut videt homo, & tu videbis?

Nunquid ſicut dies hominis dies tui, & anni tui ſicut humana ſunt tempora,

Vt quæras iniquitatem meam, & peccatum meum ſcruteris?

Et ſcias quia nihil impium fecerim, cum ſit nemo qui de manu tua poſſit eruere. B

Collatione priorũ beneficiorũ & præſentis afflictiõis, nimiã ſeueritatem dei in ſe oſtẽdit.

Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me totum in circuitu: & ſic repente præcipitas me?

Memento quæſo quòd ſicut lutum feceris me, & in puluerem reduces me.

Nonne ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum me coagulaſti?

Pelle & carnibus veſtiſti me, oſſibus & neruis compegiſti me.

Vitam & miſericordiam tribuiſti mihi, & viſitatio tua cuſtodiuit ſpiritũ meum.

Licet hæc celes in corde tuo, tamen ſcio quia vniuerſorum memineris. C

Si peccaui, & ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundũ me eſſe non pateris?

Et ſi impius fuero, væ mihi eſt: & ſi iuſtus, nõ leuabo caput, ſaturatus afflictione & miſeria.

Et propter ſuperbiam quaſi leænam capies me, reuerſuſque mirabiliter me crucias.

Inſtauras teſtes tuos contra me, & multiplicas iram tuam aduerſum me, & pœnæ militant in me.

Quare de vulua eduxiſti me? qui vtinam conſumptus eſſem, ne oculus me videret. D

Fuiſſem quaſi non eſſem, de vtero tranſlatus ad tumulum.

Pœnitẽdi ſpatiũ quærit.

Nunquid non paucitas dierum meorum finietur breui? dimitte ergo me, vt plangam paululum dolorem meum

Deſcriptio mortis.

Antequam vadam, & non reuertar, ad terram tenebroſam, & opertã mortis caligine,

Terram miſeriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.

¶Tædet aĩam meã vitæ meæ,] vel, Exciſa eſt aĩa mea in vita mea (vel, abominat aĩa mea vitam meam)
¶calumnieris] vel, vim intuleris
¶opprimas] reprobes
¶adiuues?] illuſtres?
¶humana ſunt tempora,] dies viri,
¶ſic repẽte præcipitas me?] diſperdes me
¶mulſiſti] fudiſti
¶Si peccaui &c.] Si peccaui, ĩ cuſtodiã pones me, ab iniquitate mea non mundes me (ſ. Etiam ſi peccaueram, cuſtodiuiſti me, & tamen ab iniquitate mea nõ ſinis me eſſe mundum.)
¶afflictione & miſeria.] ignominia & videns afflictionem meam.
¶Et propter &c.] Et multiplicetur (ſub. ſublimitas) ſicut leo venẽris me, & cõuerſus mirabilem te geres erga me.
¶Inſtauras] Renouas
¶teſtes] .i. plagas tuas quæ teſtimoniũ dicunt contra me
¶pœnæ militant] ſuccisiones (vel, commutationes) & exercitum
¶paucitas &c.] pauci ſunt dies mei? ceſſa à me & dimitte me, & corroborabo me paululum
¶miſeriæ &c.] obſcuritatis ſicut caligo vmbræ mortis vbi nõ ſunt ordines, ſed tenebreſcit ſicut caligo (vel, ſed locus ſplẽdidus & lucens efficitur vt caligo.)

CAP. XI.

A Reſpondens autem Sophar Naamathites, dixit,
Nunquid qui multa loquitur, non & audiet? aut vir verboſus iuſtificabitur? *Sophar iniuſte Iob arguit.*
Tibi ſoli tacebunt homines? & cum cæteros irriſeris, à nullo confutaberis?
Dixiſti enim, Purus eſt ſermo meus, & mundus ſum in conſpectu tuo.
Atque vtinam deus loqueretur tecum, & aperiret labia ſua tibi,
Vt oſtenderet tibi ſecreta ſapientiæ, & quòd multiplex eſſet lex eius, & intelligeres quòd multo minora exigaris à deo, quàm meretur iniquitas tua.
B Forſitan veſtigia dei comprehendes, & vſque ad perfectum omnipotentem reperies. *Deum incõprehenſibilẽ oſtendit.*
Excelſior cælo eſt, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognoſces?
Longior terra menſura eius, & latior mari.
Si ſubuerterit omnia, vel in vnum coartauerit, quis cõtradicet ei? vel quis dicere ei poteſt, Cur ita facis?
Ipſe enim nouit hominum vanitatem, & videns iniquitatem nónne conſyderat?
C Vir vanus in ſuperbiam erigitur, & tanquam pullum onagri ſe liberum natum putat.
Tu autem firmaſti cor tuum, & expandiſti ad eum manus tuas. *Pœnitenti deum miſericordem promittit: ſimul fœlicitas pij viri deſcribitur.*
Si iniquitatem quæ eſt in manu tua abſtuleris à te, & non manſerit in tabernaculo tuo iniuſtitia,
Tunc leuare poteris faciem tuam abſque macula, & eris ſtabilis, & non timebis.
D Miſeriæ quoque obliuiſcêris, & quaſi aquarum quæ præterierunt recordaberis.
Et quaſi meridianus fulgor conſurget tibi ad veſperam: & cum te conſumptũ putaueris, orieris vt lucifer, *Leui. 26. a.*
Et habebis fiduciam propoſita tibi ſpe, & defoſſus ſecurus dormies.
Requieſces, & non erit qui te exterreat: & deprecabuntur faciem tuam plurimi.
Oculi autem impiorum deficient, & effugium peribit ab eis, & ſpes illorum abominatio animæ.

¶Nunquid &c.] vel, Nunquid verboſo non reſpondebitur?
¶Tibi ſoli tacebũt hoĩes?] vel, Mẽdacia tua (ſub. quibus te iuſtificas) homines tacere facient?
¶Purus eſt ſermo meus,] Pura eſt doctrina mea,
¶multiplex eſſet lex eius,] duplicia (.i. multo plura, ſub. meruiſti) ſecũdũ legẽ,
¶multo minora &c.) oblitus eſt tui deus propter iniquitatem tuam.
¶Forſitan veſtigia dei] Nunquid inueſtigando deum
►vel quis dicere ei poteſt, Cur ita facis?
¶nônne conſyderat?] non intelligeret?
¶Vir vanus &c.] Vir vacuus intelliget, (vel efficiet cordatꝰ) & vt pullꝰ onagri homo naſcit (.i. vt animal eſt homo tempore natiuitatis: at paulatim acceſſiõe ætatis, ſapiens efficitur & intelligens)
¶Tu autem &c.] Si direxeris cor tuũ, & extenderis ad eum manus tuas.
¶ſtabilis,] fortis,
¶recordaberis,] ſubaudiẽda eſt negatio non recordaberis,
¶Et quaſi meridianus &c.] Et pluſquàm meridies ſurget tẽpus vitæ (ſub. clariꝰ) illuſtraberis, ſicut mane eris.
¶& defoſſꝰ] & fodies (.i. fodies in circuitu ædificiorum tuorũ, & nõ erit opꝰ vt murũ per circuitũ ædifices, quia cõfidẽter dormies.)
¶abominatio] dolor (vel, triſtitia. alij vertunt exufflatio.)

CAP. XII.

A Reſpondens autem Iob, dixit, *Iob quàm ſit patiens oſtendit.*
Ergo vos eſtis ſoli homines, & vobiſcum morietur ſapientia?
Et mihi eſt cor ſicut & vobis, nec inferior veſtri ſum: quis enim hæc quæ noſtis ignorat?
Qui deridetur ab amico ſuo ſicut ego, inuocabit deum, & exaudiet eum: deridetur enim iuſti ſimplicitas. *Prouer. 14. a.*
Lampas contempta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus ſtatutum.
Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant deum, cum ipſe dederit omnia in manus eorum.
B Nimirum interroga iumenta, & docebunt te: & volatilia cæli, & indicabunt tibi. *Creatoris potẽtiã ex creaturis docet.*
Loquere terræ, & reſpondebit tibi, & narrabunt piſces maris.
Quis ignorat quòd omnia hæc manus dómini fecerit?
In cuius manu anima omnis viuentis, & ſpiritus vniuerſæ carnis hominis.
Nónne auris verba diiudicat: & fauces comedentis, ſaporem?
In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia.

¶Ergo vos eſtis ſoli hoĩes,) Vere (ſub. vidēo) ꝓ eſtis populares,
¶ſimplicitas.] vel, perfectio.
¶apud cogitationes] vel, ad decorem & puritatẽ diuitis (de ſeipſo volunt quidam Iob loqui)
¶diuitũ,] quieti (vel, pacifici hoĩs in diuitiis. aut diuitis,)
¶ad tẽpus ſtatutũ.] nutãtibus pede. (vel, ad offendiculum pedis)
¶reſpondebit tibi,] docebit te,
¶dijudicat:] probat: (vel ſentit:)
¶fauces comedentis, ſaporẽ?] palatũ cibum guſtat ſibi.
¶eſt] ſub. ſecundũ opinionẽ veſtrã, cũ reuera ſit apud deũ ſapientia.

Apud ipſum eſt & fortitudo & ſapientia, ipſe habet conſilium & intelligen-tiam.

Iſa.22.f. apoc.3.b.

Si deſtruxerit, nemo eſt qui ædificet: ſi incluſerit hominem, nullus eſt qui a-periat. C

Si continuerit aquas, omnia ſiccabuntur: & ſi emiſerit eas, ſubuertent ter-ram.

Apud ipſum eſt fortitudo & ſapientia: ipſe nouit & decipientẽ, & cum qui de-cipitur.

Mutantur ſtatus principũ vt agnoſcant dona dei.

Adducit conſiliarios in ſtultum finem, & iudices in ſtuporem.

Baltheum regum diſſoluit, & præcingit fune renes eorum.

Ducit ſacerdotes inglorios, & optimates ſupplantat, D

Commutans labium veracium, & doctrinam ſenum auferens.

Effundit deſpectionem ſuper principes: & eos qui oppreſſi fuerant, releuat.

Qui reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem vmbram mortis.

Qui multiplicat gentes & perdit eas, & ſubuerſas in integrum reſtituit.

Qui immutat cor principũ populi terræ, & decipit eos vt fruſtra incedant per inuium,

Palpabunt quaſi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quaſi ebrios.

¶ipſe nouit &c.] ipſi⁹ eſt qui errat & qui errare facit.

¶Adducit &c.] Ducit conſiliarios ſpoliatos (ſub. cogitatione ſua. Chald. interp. in prædam.) & iudices inſanire facit.

¶Baltheum] Vinculum

¶Ducit ſacerdotes &c.] Ducit principes (vel, ſacerdotes) ſpoliatos (vel, ſicut prædam) & fortes ſubuertit.

¶Commutans] Remouens

¶doctrinam] conſilium

¶& eos qui &c.] & fortitudinẽ fortium debilitat.

¶vmbrã mortis.] quidam, abſcõdita interpretati ſunt)

¶& ſubuerſas &c.] dilatat gentes, & ducit eas.

¶immutat] vel, remouet

¶& decipit &c.] & errare facit eos in ſolitudine & in inuio.

¶quaſi in tenebris & nõ in luce,] tenebras, & non lucem,

CAP. XIII.

Ex propriis ipſorũ verbis Iob amicos redarguit.

Ecce omnia hæc vidit oculus meus, & audiuit auris mea, & intellexi ſingu-la. A

Secundum ſcientiam veſtram & ego noui: nec inferior veſtri ſum.

Sed tamen ad omnipotentem loquar, & diſputare cum deo cupio:

Prius vos oſtendens fabricatores mendacii, & cultores peruerſorum dogma-tum.

Atque vtinam taceretis, vt putaremini eſſe ſapientes.

Audite ergo correptiones meas, & iudicium labiorum meorum attendite.

Nunquid deus indiget veſtro mendacio, vt pro illo loquamini dolos?

Nunquid faciem eius accipitis, & pro deo iudicare nitimini?

Aut placebit ei quem celare nihil poteſt? aut decipietur, vt homo, veſtris fraudu-lentiis? B

Ipſe vos arguet, quoniam in abſcondito faciem eius accipitis.

Statim vt ſe commouerit, turbabit vos: & terror eius irruet ſuper vos.

Memoria veſtra comparabitur cineri, & redigentur in lutum ceruices ve-ſtræ.

Tacete pauliſper, vt loquar quodcunque mihi mens ſuggeſſerit.

Quare lacero carnes meas dentibus meis, & animam meam porto in manibus meis?

Agnoſcentibus peccata ſua ſalus promittitur, hypocritis verò cõdemnatio.

Etiam ſi occiderit me, in ipſo ſperabo: veruntamen vias meas in cõſpectu eius arguam, C

Et ipſe erit ſaluator meus: non enim veniet in conſpectu eius omnis hypo-crita.

Audite ſermonem meum, & ænigmata percipite auribus veſtris.

Si fuero iudicatus, ſcio quòd iuſtus inueniar.

Quis eſt qui iudicetur mecum? Veniat: quare tacens conſumor?

Duo tantum ne facias mihi, & tunc à facie tua non abſcondar:

Manum tuam longe fac à me, & formido tua non me terreat.

Voca me, & ego reſpondebo tibi: aut certe loquar, & tu reſponde mihi.

Quantas habeo iniquitates & peccata, ſcelera mea & delicta oſtende mi-hi. D

¶ad omnipotentem &c.] quidam ſic vertunt, de omnipotente loquar, & voluntati mihi eſt inquirere de deo.

¶Prius vos &c.] Sed verè vos eſtis compoſitores mendaciorum, & medici vani eſtis omnes vos.

¶correptiones] vel, diſputationes

¶deus indiget &c.] pro deo loquemini iniquũ, & pro eo pronuntiabitis dolũ

¶accipitis,] vel, honoratis,

¶Aut placebit ei &c.] Nónne bonũ eſſet ꝙ inquireret (vel, exploraret) vos?

¶quoniam] ſi

¶Statim vt ſe commouerit, turbabit vos:] Nónne excellẽtia ei⁹ terrebit vos?

¶& redigentur &c.] corporibus luteis corpora veſtra. (ſub. aſſimilantur)

¶pauliſper,] mihi,

¶porto] pono

¶Etiã ſi occiderit me, in ipſo ſperabo] Ecce occidet me, non ſperabo (vel, non poſſum expectare)

¶Et] Etiam

¶ænigmata] narrationem (vel, explanationem)

¶Si fuero &c.] Ecce nũc pronũtiaui iudicij ſententiã, noui ꝗ ego iuſtus ſim.

¶iudicetur] iudicio contendere velit

Veniat:

¶quare tacens conſumor?] nunc enim ſi tacuero, moriar.

¶Quantas] Quot

¶Cōtra foliū quod vento rapit̃, oſtendis potētiā tuā,]Quid ē φ foliū impulſum (vel, proiectum à vento) conteris?
¶conſumere]depauperare
¶peccatis](vel, ob peccata

Cur faciem tuam abſcondis, & arbitraris me inimicum tuum?
Contra folium quod vento rapitur, oſtendis potentiam tuam, & ſtipulam ſiccā perſequeris.
Scribis enim contra me amaritudines, & conſumere me vis peccatis adoleſcentiæ meæ.

¶neruo] compede
¶veſtigia pedū meorū cōſyderaſti.]vel, ſuper radices (.i.talos,) pedū meorum, imprimetur (vel, ſtatuet̃, ſub. cōpes.)
¶Qui quaſi putredo conſumēdus ſum,] Et ipſe ego (ſub. cōſumor) vt putredo: veteraſcet. (vł, Et ipſe homo vt lignum putridum veteraſcet)

Poſuiſti in neruo pedem meū, & obſeruaſti omnes ſemitas meas, & veſtigia pedum meorum conſyderaſti.
Qui quaſi putredo conſumendus ſum, & quaſi veſtimentum quod comeditur à tinea.

CAP. XIIII.

¶multis miſeriis.]ira (vł, pauore, & inquietudine.)
¶nunquam &c.]nō perdurat.
¶dignū ducis ſuper huiuſcemodi aperire]tamen ſuper hunc aperis
¶poteſt facere &c.]dabit mundū ex iis qui omnes immundi ſunt? ne vnus quidem dabit.
¶Breues]Determinati

A HOmo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miſeriis. Miſeriā vitæ humanæ deſcribit Iob.
Qui quaſi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet.
Et dignum ducis ſuper huiuſcemodi aperire oculos tuos: & adducere eum tecū in iudicium?
Quis poteſt facere mundum de immūdo conceptum ſemine? nónne tu qui ſolus es? Pſal.50.a.
Breues dies hominis ſunt, numerus menſium eius apud te eſt: conſtituiſti terminos eius qui præteriri non poterunt.

¶paululum
¶optata veniat ſicut mercennarii dies eius.]perficiat ſicut mercennarius dies ſuos.
¶rami eius pullulant.]teneri rami eius non ceſſant.

B Recede paululum ab eo vt quieſcat, donec optata veniat ſicut mercenarii dies eius.
Lignum habet ſpem: ſi præciſum fuerit, rurſum vireſcit, & rami eius pullulant. Prophetat reſurrectionē.
Si ſenuerit in terra radix eius, & in puluere emortuus fuerit truncus illius,
Ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam quaſi cum primum plantatum eſt:
Homo verò cum mortuus fuerit, & nudatus atque conſumptus, vbi quæſo eſt?

¶nudatus]infirmatus
¶vacuefactus]exſiccatus
¶atteratur]non ſit
¶Quis mihi hoc tribuat, vt in inferno protegas me,]Vtinā in ſepulchro occultes me,
¶tempus]tempus ſtatutum
¶quibus nunc milito,]vel, tēporis mei,
¶operi manuū &c.]num opus manuū tuarū deſyderas? (ſub. perdere)
¶parces peccatis meis.]nō aduertas ad peccata mea.
¶Signaſti &c.]Obſignata eſt forti ligamine præuaricatio mea, & cōiūxiſti iniquitatē iniquitati (vel, Signata eſt velut in faſciculo pœna præuaricationis meæ, & addidiſti pœnam pœnæ.
¶Mons cadens]Vere mons eleuatus
¶excauant]contundunt
¶& alluuiōe paulatim terra conſumit̃,]diluent germina terræ vſque ad puluerē (vł, demergit collectio ei⁹ puluerē terrę)
¶& hoīes ergo ſimiliter pdes,]Expectationē autē (vel, ſpē) hoīs perdidiſti (.i. à morte non habet ſpē in hac vita.)
¶Roboraſti eū paululū, vt in perpetuū tranſiret:]fortior eo fuiſti in perpetuū (vel, omnino) ita vt abeundum ſit illi:
¶nobiles fuerint filii eius, ſiue ignobiles,]glorificati fuerint filii ei⁹, aut cōtēptibiles (vł, diuites fuerint filij ei⁹, ſiue pauperes)
¶caro eius dum viuet,] quādiu carne circundatus fuerit,
¶anima illius ſuper ſemetipſo]donec anima eius apud eū fuerit,

Quo modo ſi recedant aquæ de mari, & fluuius vacuefactus areſcat:
C Sic homo cum dormierit non reſurget, donec atteratur cælum non euigilabit, nec conſurget de ſomno ſuo.
Quis mihi hoc tribuat, vt in inferno protegas me, & abſcondas me, donec pertranſeat furor tuus, & conſtituas mihi tempus in quo recorderis mei?
Putáſne mortuus homo rurſum viuet? cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea. Expectatio ſuſtinet pios donec impetrent quod ſperant. Prouer.5.d.
Vocabis me, & ego reſpondebo tibi: operi manuum tuarum porriges dexteram.
Tu quidem greſſus meos dinumeraſti, ſed parces peccatis meis.
D Signaſti quaſi in ſacculo delicta mea, ſed curaſti iniquitatem meam.
Mons cadens defluit, & ſaxum transfertur de loco ſuo, AEternę mortis pœnę
Lapides excauant aquæ, & alluuione paulatim terra cōſumitur: & homines ergo ſimiliter perdes.
Roboraſti eum paululum, vt in perpetuum tranſiret: immutabis faciem eius, & emittes eum.
Siue nobiles fuerint filii eius, ſiue ignobiles, non intelliget.
Attamen caro eius dum viuet, dolebit, & anima illius ſuper ſemetipſo lugebit.

CAP. XV.

¶quaſi in ventum loquēs,]ſcientiā ventoſā (.i. Num ſapiētis ē loqui tumida?)
¶ardore]vēto oriētali (.i. ſcientia mendaci)

A REſpondens autem Eliphaz Themanites, dixit, Eliphaz arguit Iob de ſapiētiæ & mūditiæ arrogātia.
Nunquid ſapiens reſpondebit quaſi in ventum loquens, & implebit ardore ſtomachum ſuum?

Arguis verbis eum qui non eſt æqualis tibi,& loqueris quod tibi non expedit.
Quantum in te eſt,euacuaſti timorem,& tuliſti preces coram deo.
Docuit enim iniquitas tua os tuum,& imitaris linguam blaſphemantium.
Condemnabit te os tuum,& non ego:& labia tua reſpondebunt tibi.
Nunquid primus homo tu natus es,& ante colles formatus?
Nunquid conſilium dei audiſti,& inferior te erit eius ſapientia?
Quid noſti quod ignoremus? quid intelligis quod neſciamus?
Eccli.18.b. Et ſenes & antiqui ſunt in nobis multo vetuſtiores,quàm patres tui.
Nunquid grande eſt vt conſoletur te deus? ſed verba tua praua hoc prohibent.
Quid te eleuat cor tuum,& quaſi magna cogitans,attonitos habes oculos?
Quid tumet contra deũ ſpiritus tuus, vt proferas de ore tuo huiuſcemodi ſermones?
Quid eſt homo,vt immaculatus ſit,& vt iuſtus appareat natus de muliere?
Ecce inter ſanctos eius nemo immutabilis, & cæli nõ ſũt mũdi in cõſpectu eius:
Quãtomagis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quaſi aquas iniquitatẽ?
Oſtendam tibi,audi me:quod vidi narrabo tibi.
Sapientes confitentur,& non abſcondunt patres ſuos,
Quibus ſolis data eſt terra,& non tranſiuit alienus per eos.
Cunctis diebus ſuis impius ſuperbit, & numerus annorũ incertus eſt tyrannidis eius.
Sonitus terroris ſemper in auribus illius:& cũ pax ſit, ille inſidias ſuſpicatur.
Non credit quòd reuerti poſſit de tenebris,circunſpectans vndique gladium.
Cum ſe mouerit ad quærendum panem*, nouit quòd paratus ſit in manu eius tenebrarum dies.
Terrebit eum tribulatio,& anguſtia vallabit eum,ſicut regẽ qui præparatur ad prælium.
Tetendit enim aduerſus deũ manũ ſuam, & cõtra omnipotentẽ roboratus eſt.
Cucurrit aduerſus eum erecto collo,& pingui ceruice armatus eſt.
Operuit*faciem eius craſſitudo,& de lateribus eius aruina dependet.
Habitauit in ciuitatibus deſolatis,& in domibus deſertis,quæ in tumulos ſunt redactæ.
Non ditabitur,nec perſeuerabit ſubſtãtia eius,nec mittet in terra radicẽ ſuam.
Nõ recedet de tenebris:ramos eius areſaciet flãma,& auferetur ſpiritu oris ſui.
Non credet fruſtra errore deceptus,quòd aliquo pretio redimendus ſit.
Antequam dies eius impleantur,peribit:& manus eius areſcet.
Lædetur quaſi vinea in primo flore botrus eius, & quaſi oliua proiiciens florem ſuum.
Congregatio enim hypocritæ ſterilis, & ignis deuorabit tabernacula eorũ qui munera libenter accipiunt.
Cõcepit dolorẽ & peperit iniquitatẽ, & vterus eius præparat dolos.

Deſcribit impiorũ maledictionẽ, quanuis eã innocenti Iob falſo tribuat

Iſa.59.a.pſal.7.d.

CAP. XVI.

Auſteritate amicorũ motus Iob, ſuã calamitatem enarrando, ſe citra iniquitatẽ pati oſtẽdit.

RESpondens autem Iob,dixit,
Audiui frequenter talia: conſolatores oneroſi omnes vos eſtis.
Nunquid habebũt finẽ verba ventoſa? aut aliquid tibi moleſtũ eſt ſi loquaris?
Poterã & ego ſimilia veſtri loqui:atq; vtinã eſſet anima veſtra pro anima mea,
Conſolarer & ego vos ſermonibus,& mouerem caput meum ſuper vos.
Roborarem vos ore meo:& mouerem labia mea,quaſi parcens vobis.
Sed quid agam? Si locutus fuero,non quieſcet dolor meus:& ſi tacuero, nõ recedet à me.
Nũc autẽ oppreſſit me dolor meus, & in nihilũ redacti ſunt omnes artus mei.
Rugæ meæ teſtimoniũ dicũt contra me,& ſuſcitatur falſiloquus aduerſus faciẽ meam,contradicens mihi.
Collegit furorem ſuum in me,& comminans mihi infremuit contra me dentibus ſuis:hoſtis meus terribilibus oculis me intuitus eſt.

¶eum qui &c.] verbis inutilibus & ſermonibus non profuturis.
¶Quantũ &c.] Quia abieciſti timorẽ & prohibuiſti orationẽ coram deo(vel, detraxiſti querelis ipſi deo)
¶blaſphemãtiũ.] verſutorum.
¶reſpondebunt tibi.] teſtabunẽ cõtra te.

B ¶conſilium] ſecretum
¶inferior te erit eius ſapiẽtia?] dimi[...] ta eſt tibi ſapiẽtia?(vel, diminuet [...] uior fiet ſapientia præ te, vel, q̃ tu?)
¶ſenes & antiqui] cani & decrepiti
¶Nunquid &c.] Nónne parũ à te di[...] (.i. deberẽtne tã leues & cõtẽptę [...] mari à te) cõſolationes dei?(ſed quid [...] occultũ eſt apud te.
¶quaſi magna &c.] qd innuũt ocl[...]
¶Quid tumet] Quòd reſpõdit(vel, [...] uertit)

¶immutabilis,] fidelis(quidam vertunt [...] ſanctis ſuis non credet)
¶inutilis] contemptibilis

C

¶Sapiẽtes &c.] Quid ſapiẽtes annũtia[...] rint,& non abſcondita fuerint à patri[...] bus eorum.

¶ſuis impius ſuperbit,&c.] impius ip[...] dolet(ſub. vt parturiẽs) & numerus an[...] norũ eſt abſconditus forti(vel tyranno)
¶ille inſidias ſuſpicatẽ.] pdator obruet eũ.

¶circunſpectans] vel, expectans

*vbique
¶Cucurrit &c.] Curret(ſub. deus) contra eũ vt(ſub. percutiat eũ) in collo, in de[...] tate corpis(vel, ſummitatũ) ſcutorũ[...]
*enim
¶de lateribꝰ eius aruina depẽdet.] & fe[...] cit(ſub. impius) lumbricos in ilibus(.i. tã pinguis erat vt vermes naſcerẽt i[...] bus. Quidã vertunt, & fecit ora & rugas in ilibꝰ. præ multitudine enim pinguedinis fiebant ora & rugæ in ilibus & lumbis.)
¶redactæ.] prępáratæ(.i. quæ minantur ruinam.)
¶mittet ĩ terra radicẽ ſuam.] creſcet in terra perfectio eorum.
¶Non credet &c.] Non credet recto(ſub. verbo) ille qui errat, ſed mendaciũ [...] loco eius.(ſcilicet verbi recti, ſic que [...] dacio credet. Alij ſic, nõ credet vane e[...] rore deceptus, ꝙ inanis futura ſit [...] tudo eius.)
¶Antequam dies eius impleantur, peribit:] Tempore non ſuo ſuccidetur.
¶areſcet.] non virebit.
¶Lędetur quaſi vinea in primo flore botrus eius,] Rapietur ſicut vua im[...] ra à vite.
¶ſterilis,] manebit ſolitaria,

¶iniquitatem,] vel, mendacium,

A

¶aliquid tibi moleſtũ eſt ſi loquaris?] quid roborabit te ſi reſpõderis?(vel, quid moleſtũ eſt tibi ꝗ reſpondeas?)
¶Conſolarer & ego vos ſermonibus,] [...] mularem ſuper vos ſermones,
¶& mouerẽ labia mea, quaſi parcẽs vobis.] & motu labiorũ meorũ auerterẽ (ſub. dolorem) à vobis.
►Sed quid agam?
¶Nunc autem &c.] Veruntamen nunc defatigas me(ſub. tu deus) & deuaſtaſti omne fulcimentũ meum(vel, omnẽ congregationem meam.)
B ¶Rugæ meæ &c.] in teſtimoniũ [...] ciſti me rugoſum, & ſtetit cõtra me [...] cies faciei meæ teſtificatur contra me (propter maciem enim rugat facies.)
¶comminans mihi] odiens me
¶terribilibus oculis me intuitus eſt.] [...] cuit oculos ſuos contra me.

¶exprobrantes,]probro
¶ſatiati ſunt pœnis meis.]ſimul aduerſum me congregati ſunt.
¶Concluſit me deus apud iniquum,]vł, Tradidit me deus mēdaci(aut pbudenſo,)
¶tradidit.]vel, diuertere fecit me(ſub. à via.)
¶opulentus repentè]vel, quietus
¶ſignum.]vel, ſcopum.
¶lanceis]iaculatoribus

¶cinere carnē meā.] puluere cornu meū (.i. caput meū. Chald. interp. vertit, gloriā meā. alij, ſplendorem.)
¶intumuit]turbata eſt
¶caligauerunt.]vel, vmbroſitate plenæ ſunt.

¶conſcius]teſtis
¶Verboſi]vł, Rhetores(aut deridēt me)
¶iudicaretᷣ] diſputaret(vel, iudicio contenderet)
¶iudicatur]diſputat
¶collega]amico

¶breues anni tranſeunt:] annorum numerus venit:

¶attenuabitur,]corruptus eſt,
¶Non peccaui,& in amaritudinib⁹ moratᷣ]Niſi illuſores eſſent mihi,(ſub. non optarem diſputare cum deo)& in irritationibus moraretur
¶Libera &c.] Pone quęſo(ſub. pign⁹) fideiuſſorē da mihi tecū: qs eſt q manum meā tāgens polliceatᷣ?(vel, Etiā ſi velles ſponſorē pro me, quis pro me ſpōderet?
¶Cor eorū &c.]Quia cordi eorū occultaſti ītellectū, idcirco nō exaltabis eos.
¶Prædam]vel, Blanda
¶ſociis,&]amicis, ſed
▸quaſi
¶& exemplū ſum coram eis.] & abominatio corā ipſis ſum.(Quidā ſic vertūt, & in igne gehēnæ antea ſum .i. igni gehennę ante mortē meā adiudicat⁹ ſum, quod non contingit alijs hoīb⁹ qui poſt mortē, nō antea, gehēnæ adiudicātur.)
¶ab indignatione]vel, præ dolore
¶quaſi in nihilū redacta ſunt.]vniuerſa ſunt ſicut vmbra.
¶torquētes cor meū.] cogitationes cordis mei.
¶& rurſū poſt tenebras ſpero lucē.]lucē ꝓpinquā à facie tenebrarū(Quidā ſubaudiūt, abſorpta eſt, & legūt, lux ꝓpinqua à facie tenebrarū abſorpta eſt.)
¶Si ſuſtinuero,]Etiā ſi diu expectauero
¶Putredini]Foueæ(vel, Corruptioni)
¶patiētiam]præſtolationem
¶In ꝓfundiſſimū &c.]Ad infernū deſcēdet, & ſimul in puluere requieſcet.

¶Quid perdis animā tuā ī furore tuo?] Rapiens animā ſuam in ira ſua?
¶rupes]vel, ſaxum
¶Nōnne]Certe
¶flamma]ſcintilla
¶virtutis]vel, potētiæ(aut diuitiarum)
¶præcipitabit]proiiciet(vel, deſtituet)
¶Immiſit &c.]Miſſus enim eſt in rete pedibus ſuis, & ſuper rete ambulat.
¶exardeſcet cōtra eū ſitis.] fortificabitᷣ ſuper eū ſitiens.(ſub. rapere.)
¶inuoluent pedes eius.]diſpergent eum pedibus ſuis(.i. diſpergēt eū ē loco ſuo, vt huc atque illuc fugiat pedibus ſuis.
¶robur]vel, ſemen(.i. filii eius)
¶inedia inuadat coſtas illius.]euentus malus paretᷣ lateri eius.
¶pulchritudinem]membra
¶brachia &c.]angel⁹ mortis(vel, prima īfirmitas ex qua moriatur. Vł ꝓpoſter⁹ eſt ordo, comedat mors primogenitū filiorum eius.)
¶calcet &c.]ducet eū(ſub. cōſiliū ei⁹) ad regē terrorū(.i. conſiliū & ſpes ipſi⁹ ducet eum ad maximos terrores)

Aperuerunt ſuper me ora ſua, exprobrantes percuſſerunt maxillam meam, ſatiati ſunt pœnis meis.
Concluſit me deus apud iniquum,& manibus impiorum me tradidit.
C Ego ille quondam opulentus repentè contritus ſum: tenuit ceruicem meā, confregit me,& poſuit me ſibi quaſi in ſignum.
Circundedit me lanceis ſuis, conuulnerauit lumbos meos, & non pepercit, & effudit in terra viſcera mea.
Conſcidit me vulnere ſuper vulnus, irruit in me quaſi gigas.
Saccum conſui ſuper cutem meam,& operui cinere carnem meam.
Facies mea intumuit à fletu,& palpebræ meæ caligauerunt.
D Hæc paſſus ſum abſq; iniquitate manus meæ, cū haberē mundas ad deū preces.
Terra ne operias ſanguinē meū, neq; inueniat in te locū latendi clamor meus.
Ecce enim in cælo teſtis meus,& conſcius meus in excelſis.
Verboſi amici mei, ad deum ſtillat oculus meus.
Atque vtinam ſic iudicaretur vir cum deo, quomodo iudicatur filius hominis cum collega ſuo.
Ecce enim breues anni tranſeunt: & ſemitam per quam non reuertar ambulo.

CAP. XVII.

A Spiritus meus attenuabitur, dies mei breuiabuntur, & ſolum mihi ſupereſt ſepulchrum.
Non peccaui,& in amaritudinibus moratur oculus meus.
Libera me,& pone me iuxta te,& cuiuſuis manus pugnet contra me.
B Cor eorum longe feciſti à diſciplina, propterea non exaltabuntur.
Prædam pollicetur ſociis,& oculi filiorum eius deficient.
Poſuit me quaſi in prouerbium vulgi,& exemplum ſum coram eis.
Caligauit ab indignatione oculus meus, & membra mea quaſi in nihilum redacta ſunt.
Stupebunt iuſti ſuper hoc,& innocens contra hypocritam ſuſcitabitur.
C Et tenebit iuſtus viam ſuam,& mundus manibus addet fortitudinem.
Igitur omnes vos cōuertimini,& venite,& nō inueniā in vobis vllū ſapientem.
Dies mei tranſierunt, cogitationes meæ diſſipatæ ſunt, torquentes cor meum.
Noctem verterunt in diem,& rurſum poſt tenebras ſpero lucem.
D Si ſuſtinuero, infernus domus mea eſt, in tenebris ſtraui lectulum meum.
Putredini dixi, Pater meus es: Mater mea,& ſoror mea, vermibus.
Vbi eſt ergo nunc præſtolatio mea,& patientiam meam quis conſyderat?
In profundiſſimum infernum deſcendent omnia mea: putáſne ſaltem ibi erit requies mihi?

CAP. XVIII.

A Reſpondens autem Baldad Suhites, dixit,
Vſque ad quem finem verba iactabitis? intelligite prius, & ſic loquamur.
Quare reputati ſumus vt iumenta,& ſorduimus coram vobis?
Qui perdis animā tuam in furore tuo, nūquid propter te derelinquetur terra, & transferetur rupes de loco ſuo?
Nónne lux impii extinguetur, nec ſplendebit flamma ignis eius?
B Lux obtenebreſcet in tabernaculo illius: & lucerna quæ ſuper eum eſt, extinguetur.
Arctabuntur greſſus virtutis eius,& præcipitabit eum conſilium ſuum.
Immiſit enim in rete pedes ſuos,& in maculis eius ambulat.
Tenebitur planta eius laqueo,& exardeſcet contra eum ſitis.
Abſcondita eſt in terra pedica eius,& decipula illius ſuper ſemitam.
Vndique terrebunt eum formidines,& inuoluent pedes eius.
C Attenuetur fame robur eius,& inedia inuadat coſtas illius,
Deuoret pulchritudinem cutis eius, cōſumat brachia illius primogenita mors.
Auellatur de tabernaculo ſuo fiducia eius,& calcet ſuper eū quaſi rex interitus.

Contabeſcēdo, ſe patienter præſtolari dicit.

Baldad reprę hendit Iob ꝗ non audiat bene cōſulentes, & impij pœnas enarrat.

Habitent in tabernaculo illius ſocii eius qui non eſt, aſpergatur in tabernaculo eius ſulphur.
Deorſum radices eius ſiccentur, ſurſum autem atteratur meſſis eius.
Prouerb. 2. d. Memoria illius pereat de terra, & non celebretur nomen eius in plateis. D
Expellet eum de luce in tenebras, & de orbe transferet eum.
Non erit ſemen eius, neque progenies in populo ſuo, nec vllæ reliquiæ in regionibus eius.
In die eius ſtupebunt nouiſſimi, & primos inuadet horror.
Hæc ſũt ergo tabernacula iniqui, & iſte locus eius qui ignorat deũ. CAP. XIX.

Iob flagella ſua & miſerias deſcribit.

A Respondens autem Iob, dixit,
Vſquequo affligitis animam meam, & atteritis me ſermonibus?
En, decies confunditis me, & non erubeſcitis opprimentes me.
Nempe ſi ignoraui, mecum erit ignorantia mea.
At vos contra me erigimini, & arguitis me opprobriis meis.
Saltem nunc intelligite quia deus non æquo iudicio afflixerit me, & flagellis ſuis me cinxerit.
Ecce, clamabo vim patiẽs, & nemo exaudiet: vociferabor, & nõ eſt qui iudicet.
Semitã meã circũſepſit, & tranſire nõ poſſum, & in calle meo tenebras poſuit.
Spoliauit me gloria mea, & abſtulit coronã de capite meo.
B Deſtruxit me vndique, & pereo, & quaſi euulſæ arbori abſtulit ſpem meam.
Iratus eſt contra me furor eius, & ſic me habuit quaſi hoſtem ſuum.
Simul venerunt latrones eius, & fecerunt ſibi viam per me, & obſederũt in gyro tabernaculum meum.

Derelictus à propinquis.

Fratres meos longe fecit à me, & noti mei quaſi alieni receſſerunt à me.
Dereliquerunt me propinqui mei: & qui me nouerãt, obliti ſunt mei.
Inquilini domus meæ, & ancillæ meæ ſicut alienũ habuerũt me, & quaſi peregrinus fui in oculis eorum.
Seruum meum vocaui, & non reſpondit, ore proprio deprecabar illum.
C Halitum meum exhorruit vxor mea, & orabam filios vteri mei.
Stulti quoque deſpiciebant me: & cum ab eis receſſiſſem, detrahebant mihi.
Abominati ſunt me quondam conſiliarii mei: & quem maxime diligebam, auerſatus eſt me.
Pelli meæ cõſumptis carnibus adhæſit os meum, & derelicta ſunt tantummodo labia circa dentes meos.
Miſeremini mei, miſeremini mei, ſaltem vos amici mei, quia manus domini tetigit me.
Quare perſequimini me ſicut deus, & carnibus meis *ſaturamini?
D Quis mihi tribuat vt ſcribãtur ſermões mei? quis mihi det vt exarẽtur in libro?
Stylo ferreo, & plumbi lamina, vel certè ſculpantur in ſilice?

Vaticinium Iob de generali reſurrectione.

Scio enim quòd redẽptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum:
Et rurſum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo deum.
Quem viſurus ſum egoipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius. repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo.
Quare ergo nũc dicitis, Perſequamur eũ, & radicẽ verbi inueniamus cõtra eũ?
Fugite ergo à facie gladii, quoniam vltor iniquitatum gladius eſt, & ſcitote eſſe iudicium. CAP. XX.

Impij hypocritæ, auari, & calũniatoris iniquitates breui finiendas Sophar dicit.

A Reſpondens autem Sophar Naamathites, dixit.
Idcirco cogitationes meæ variæ ſuccedũt ſibi, & mens in diuerſa rapitur.
Doctrinam qua me arguis audiam, & ſpiritus intelligentiæ meæ reſpondebit mihi.
Hoc ſcio à principio, ex quo poſitus eſt homo ſuper terram,
Quòd laus impiorum breuis ſit, & gaudium hypocritæ ad inſtar puncti.

¶ſocij eius qui nõ eſt,] nõ ſui (.i. qui nõ ſint de familia ei⁹, ſed alieni, aut beſtiæ: id eſt deſoletur habitatio eius,)
¶atteratur,] concidatur
¶Expellet] Expellent
¶ſemen eius, neque progenies] ei filius nec nepos
¶regionibus] habitationibus
¶nouiſſimi] vel, qui poſt eum veniẽt, & eos qui ante eum ſunt
¶opprimentes] ſubſannare
¶Nẽpe &c.] Eſto q̃ vere errauerim, mecum morabitur error meus.
¶opprobrijs meis.] .i. ad opprobrium meũ, vel, q̃ iuſte probris afficiar.
¶non æquo iudicio afflixerit me, & flagellis ſuis] peruertit me, & reti ſuo
¶Ecce, clamabo vĩ patiẽs, & nemo] Etiã ſi clamauero propter iniquitatẽ, nõ
¶euulſæ arbori] lignum
¶latrones] exercitus
¶per] ſuper
¶Stulti] Iniqui
¶ab eis &c.] eis aſſurgebã, loquebantur contra me.
¶& quem &c.] & quos diligebam, verſi ſunt contra me.
¶cõſumptis carnib⁹] & carnibus meis
¶ſunt tantummodo labia] eſt tãtummodo pellis
⁻ſaltem
*non
¶exarentur] vel, ſcribantur
¶Stylo ferreo, &c.] Subaudi ex præcedẽti verſu, Quis mihi tribuat, vel Vtinam Stylo ferreo & in plũbo, vt perpetuo maneant, in petra ſculperentur.
¶Et rurſum circundabor pelle mea,] Et poſt pellẽ meã, contriuerũt & hanc (ſub vermes .i. poſt cõtritã & perforatã pellẽ meam, vermes perforauerunt carnem meam)
¶ego ipſe,] mihi,
¶repoſita eſt hæc ſpes mea] conſumpti ſunt renes
¶Quare ergo &c.] Quia dicitis, Quomodo perſequemur eũ, & radicẽ verbi (.i. occaſionẽ calũniãdi) inueniem⁹ contra ipſum? (Quidã ſic vertũt, quia vobis perſpectum erat vt diceretis, Cur (ſub. de⁹) perſequitur eum? nãquæ radix rei alicuius (ſub. iniquæ) inuenta eſt in me?)
¶Fugite ergo] Timete ergo vobis
¶vltor iniquitatũ] ira iniquitatum (.i. gladius eſt qui iniquitates vlciſcitur)
¶variæ ſuccedũt &c.] reſpondere cogunt me, & propterea feſtinatio mihi eſt.
¶Doctrinã qua me arguis] Eruditionẽ (vel correctionẽ) ignominiæ meæ
¶mihi.] pro me.
¶Hoc ſcio à principio,] An non hoc nouiſti à ſeculo,

¶ſuperbia]ſublimitas
¶in fine]in ſempiternum
¶atterent egeſtate,]vl, cogentur placare pauperes (quorũ bona rapuit impius,) B
¶ei dolorẽ ſuũ.]vl, quę vi rapuerat ipſe.
¶dulce fuerit]poſſunt hæc verba verti ĩ ꝑterito ĩpſe. indicat. etiã in ſequẽti verſu, Parcebat.
¶intrinſecus.]in medio eius.
¶videat riuos fluminis,]vl, videbit riuos, flumina,
¶Luet quæ &c.] Reſtituet laborẽ (ſubſtationis ſuæ non exultabit. aliorũ:) & nõ deglutiet: ĩ diuitiis ꝑmu-
¶cõfringẽs nudauit]vel, opprimẽs (ſub hoĩes) dereliquit eos
¶Nec eſt ſatiat⁹ vẽter eius:]vl, quietus, ſiue qui proſperatur, non agnoſcit eos q C egreſſi ſunt de ventre ſuo:
¶& cũ habuerit &c.]ꝑ deſyderabilia (vl pretioſa) ſua non liberabitur.
¶Non remanſit &c.]vl, non erit ei ſupſtes qui comedat bona eius, ꝓpterea nõ multiplicabuntur bona eius.
¶artabitur &c.] anguſtia erit ei, omniũ manuũ labor vl fatigatio veniet ei (.i. omni genere afflictionũ obruetur.)
¶Vtinam impleatur]Fiet vt impleatur
¶bellũ ſuũ.]vl ægritudines malas.
¶irruet in arcum æreum.]ꝑtranſibit eũ ſagitta arcus ærei.
¶Educt⁹, &c.]à gladio euaginato & educto de vagina, & à reſplẽdentia turbãte eũ, veniẽt ſuper eum horrores. (Alij ſic D vertũt, Eduxit iaculator ſagittam, & exiuit de corpore ei⁹, & ferrũ inſtar fulguris de felle eius exiuit: apprehendent eũ terrores)
¶in occultis ei⁹:]vl ad cælandum eũ (.i. nullę tenebrę eum abſcondere poſſunt.)
¶qui nõ ſuccẽditur:]nõ ſufflat⁹ (.i. ignis à deo accẽſus, nõ ſufflatus ꝑ hoĩes)
¶relictus]ſupſtes (.i. cuicũq; ſupſtiti in tabernaculo impij, male eueniet)
¶Apertũ &c.]Migrabit (vl abducet) fructus domus eius, erit vt aqua efflues in die furoris eius.
¶verborũ eius à dño.] (.i. quã prędixit futuram dñs.)

Si aſcenderit vſque ad cælum ſuperbia eius,& caput eius nubes tetigerit:
Quaſi ſterquilinium in fine perdetur:& qui eum viderant,dicent, Vbi eſt?
Velut ſomnium auolans non inuenietur,tranſiet ſicut viſio nocturna.
Oculus qui eum viderat,non videbit:nec vltrà intuebitur eum locus ſuus.
Filii eius atterentur egeſtate,& manus illius reddent ei dolorem ſuum.
Oſſa eius implebuntur vitiis adoleſcentiæ eius,& cũ eo in puluere dormient.
Cum enim dulce fuerit in ore eius malum,abſcondet illud ſub lingua ſua.
Parcet illi,& non derelinquet illud,& celabit in gutture ſuo.
Panis eius in vtero illius vertetur in fel aſpidum intrinſecus.
Diuitias quas deuorauit euomet,& de ventre illius extrahet eas deus.
Caput aſpidum ſuget,occidet eum lingua viperæ.
Non videat riuos fluminis,torrentes mellis,& butyri.
Luet quæ fecit omnia,nec tamen conſumetur:iuxta multitudinem adinuẽtionum ſuarum,ſic & ſuſtinebit:
Quoniam confringens nudauit pauperes: domũ rapuit, & non ædificauit eam.
Nec eſt ſatiatus venter eius:& cũ habuerit quæ cõcupierat,poſſidere nõ poterit. Eccleſ.5.e.
Non remanſit de cibo eius,& propterea nihil permanebit de bonis eius.
Cum ſatiatus fuerit,artabitur,æſtuabit,& omnis dolor irruet ſuper eum.
Vtinam impleatur venter eius, & emittat in eũ iram furoris ſui, & pluat ſuper illum bellum ſuum.
Fugiet arma ferrea,& irruet in arcum æreum.
Eductus,& egrediens de vagina ſua,& fulgurans in amaritudine ſua:vadent,& venient ſuper eum horribiles.
Omnes tenebræ abſconditæ ſunt in occultis eius: deuorabit eum ignis qui non ſuccenditur:affligetur relictus in tabernaculo ſuo.
Reuelabunt cæli iniquitatem eius,& terra conſurget aduerſus eum.
Apertum erit germen domus illius,detrahetur in die furoris dei.
Hæc eſt pars hominis impii à deo, & hæreditas verborum eius à domino.

CAP. XXI.

¶agite pœnitentiã.]vl, & ſint iſtę conſolationes veſtrę. A
‣ſi videbitur,
¶contra hominẽ diſputatio mea eſt,]ad hoĩem tantũ ſermonẽ meũ dirigo, (vl nũquid mihi cũ hoĩe eſt querela,)
¶recordatus fuero,]recordor,
‣ergo
¶ſubleuati ſunt,]ſenuerunt,
¶propinquorum turba,& nepotum]& germina eorum
B
¶Egrediuntur quaſi greges paruuli eorum,]Emiſerunt veluti pecudes paruulos ſuos,
¶Tenẽt tympanũ, & citharã,] Eleuant (vel eleuãt vocẽ) in tympano & cithara
¶Ducunt]vel, Conſumunt
¶in puncto ad inferna]cũ requie ad ſepulchrũ (.i. abſque afflictione. Alij vertunt, in monumento)
¶Veruntamen quia non ſunt in manu eorũ bona ſua,]En non perdurat bonũ eorum in manu eorum,
¶Quotiẽs]vel, O quàm
¶inundatio,]contritio eorum,
¶furoris ſui.]in ira ſua.
¶fauilla]gluma C
¶dolorẽ patris:]calamitatem ipſius:
¶interfectionem]contritionem
¶ad eũ pertinet de domo ſua poſt ſe?]& ſi cõplacentię erit in domo eius poſt ipſum?&

R Eſpondens autem Iob,dixit, Impiorũ ꝓſperitatẽ Iob enarrat.
Audite quæſo ſermones meos,& agite pœnitentiam.
Suſtinete me,vt ego loquar:& poſt mea,ſi videbitur,verba,ridete.
Nunquid contra hominẽ diſputatio mea eſt, vt merito non debeam cõtriſtari?
Attendite me,& obſtupeſcite,& ſuperponite digitum ori veſtro.
Et ego quãdo recordatus fuero,pertimeſco, & concutit carnem meã tremor.
Quare ergo impii viuunt,ſubleuati ſunt,confortatique diuitiis? Iere.12.a. abac.1.a.
Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba, & nepotum in conſpectu eorum.
Domus eorum ſecuræ ſunt,& pacatæ,& non eſt virga dei ſuper illos.
Bos eorum concepit,& non abortiuit:vacca peperit,& nõ eſt priuata fœtu ſuo.
Egrediuntur quaſi greges paruuli eorũ,& infantes eorum exultant luſibus.
Tenent tympanum,& citharam,& gaudent ad ſonitum organi.
Ducunt in bonis dies ſuos,& in puncto ad inferna deſcendunt.
Qui dixerunt deo,Recede à nobis,& ſcientiam viarum tuarum nolumus.
Quis eſt omnipotẽs,vt ſeruiamus ei?& quid nobis prodeſt ſi orauerimus illũ? Mala.3.d.
Veruntamen quia non ſunt in manu eorum bona ſua, cõſilium impiorum longe ſit à me. Eorũdẽ repẽtinũ interitũ deſcribit.
Quotiens lucerna impiorum extinguetur,& ſuperueniet eis inundatio,& dolores diuidet furoris ſui.
Erunt ſicut paleæ ante faciem venti,& ſicut fauilla quam turbo diſpergit.
Deus ſeruabit filiis illius dolorem patris:& cum reddiderit,tunc ſciet.
Videbunt oculi eius interfectionem ſuam,& de furore omnipotentis bibet.
Quid enim ad eum pertinet de domo ſua poſt ſe? & ſi numerus menſium eius

dimidietur?
Nunquid deum docebit quiſpiam ſcientiam, qui excelſos iudicat?
Iſte moritur robuſtus & ſanus, diues & felix,
Viſcera eius plena ſunt adipe, & medullis oſſa illius irrigantur:
Alius vero moritur in amaritudine animæ abſque vllis opibus:
Et tamen ſimul in puluere dormient, & vermes operient eos.
Certè noui cogitationes veſtras, & ſententias contra me iniquas*.
Dicitis enim, Vbi eſt domus principis? & vbi tabernacula impiorum?
Interrogate quēlibet de viatoribus, & hæc eadē illum intelligere cognoſcetis.
Quia in diem perditionis ſeruatur malus, & ad diem furoris ducetur.
Quis arguet coram eo viam eius? & quæ fecit, quis reddet illi?
Ipſe ad ſepulchra ducetur, & in congerie mortuorum vigilabit.
Dulcis fuit glareis cocyti, & poſt ſe omnem hominem trahet, & ante ſe innumerabiles.
Quomodo igitur conſolamini me fruſtra, cum reſponſio veſtra repugnare oſtēſa ſit veritati?

CAP. XXII.

Eliphaz arguit Iob imiſericordiæ. RESpondens autē Eliphaz Themanites, dixit,
Nunquid deo poteſt comparari homo, etiam cū perfectæ fuerit ſcientiæ?
Quid prodeſt deo ſi iuſtus fueris? aut quid ei confers ſi immaculata fuerit via tua?
Nunquid timens te, arguet te, & veniet tecum in iudicium,
Et non propter malitiam tuam plurimam, & infinitas iniquitates tuas?
Abſtuliſti enim pignus fratrum tuorum ſine cauſa, & nudos ſpoliaſti veſtibus.
Aquam laſſo non dediſti, & eſurienti ſubtraxiſti panem.
In fortitudine brachii tui poſſidebas terrā, & potentiſſimus obtinebas eam.
Viduas dimiſiſti vacuas, & lacertos pupillorum comminuiſti.
Propterea circundatus es laqueis, & conturbat te formido ſubita.
Et putabas te tenebras non viſurum, & impetu aquarum inundantium nō oppreſſum iri?
An cogitas quòd deus excelſior cælo ſit, & ſuper ſtellarum verticē ſublimetur,
Verba infideliū: in Iob tamen minime cōpetentia. Et dicis, Quid enim nouit deus? & quaſi per caliginem iudicat.
Nubes latibulum eius, nec noſtra cōſyderat, & circa cardines cæli perambulat.
Nunquid ſemitam ſeculorum cuſtodire cupis, quam calcauerunt viri iniqui?
Qui ſublati ſunt ante tempus ſuum, & fluuius ſubuertit fundamentū eorum.
Qui dicebant deo, Recede à nobis: & quaſi nihil poſſit facere omnipotens, æſtimabant eum,
Cum ille impleſſet domos eorū bonis: quorum ſententia procul ſit à me.
Pſal.106.d. Videbunt iuſti & lætabuntur, & innocens ſubſannabit eos.
Nónne ſucciſa eſt erectio eorū, & reliquias eorum deuorauit ignis?
Pœnitēti bona ꝑmittunt Acquieſce igitur ei, & habeto pacem, & per hæc habebis fructus optimos.
Suſcipe* ex ore illius legem, & pone ſermones eius in corde tuo.
Si reuerſus fueris ad omnipotentem, ædificaberis, & longe facies iniquitatem à tabernaculo tuo.
Dabit pro terra ſilicem, & pro ſilice torrentes aureos.
Eritque omnipotens contra hoſtes tuos, & argentum coaceruabitur tibi.
Tunc ſuper omnipotentem deliciis afflues, & eleuabis ad deum faciem tuam.
Rogabis eum, & exaudiet te, & vota tua reddes.
Decernes rem, & veniet tibi, & in viis tuis ſplendebit lumen.
Prouer.29.d. Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinauerit oculos ſuos, ipſe ſaluabitur.
Saluabitur innocens, ſaluabitur autē in mūditia manuū ſuarū.

CAP. XXIII.

Aſſerit Iob ſe potētiā & ſententiā iudicis vereri. RESpondens autem Iob, ait,
Nunc quoque in amaritudine eſt ſermo meus, & manus plagæ meæ aggra-

¶dimidietur?]dimidiatus eſt?

¶Viſcera ei⁹ plena ſunt adipe,]Mulctra lia eius plena ſunt lactis,
¶abſq; vllis opib⁹.]& nō comedit bonū
D *excogitaſtis.
¶Interrogate &c. Nónne quæritis (ſub. de illo īpio ſicut) trāſeuntes viā, & ſigna eorū nō agnoſcitis? (.i. vos de hoc loquimini ſicut vulgus ſolet, & nō ītelligitis ſigna quę īpiis contingunt)
¶ducetur.]vl, producetur.
¶arguet corā eo viā eius?]nuntiabit ē faciē eius viā eius? (.i. quis dicet quid mereat ipſe cum inſpicit externe? Aut quis audeat rep̄hendere vitā ipſius pro ...)
¶& in cōgerie &c.]& ſuper aceruū ſeſti- nabit: (.i. feſtinabit aggregari ad alio- ſepulchra,)
¶Dulcis fuit glareis cocyti,]Placent ei valles torrētis, (ſub. vt ibi ſepeliatur)
¶repugnare oſtenſa ſit veritati?]aſſi- ſit mendacio? (vl, p̄uaricationi, aut maneat mendax?)
A
¶Nūquid deo &c.]Nunquid deo pderit vir? (ſub. ob vitā ſuā rectā) imò ſibi ipſi profuerit intelligens. (Aliàs ſic ... poteſt, Nunquid deo æquiparabit ... æquiparabitúrne cū ipſo intelligens?)
¶Quid p̄deſt &c.]Num oīpotenti place- re putas ꝙ ſic te iuſtifices? num p̄- ei putas ſi innocentes pronuntias vias tuas?
B ¶potētiſſim⁹ obtinebas eam.]acceptor perſonarū (vl eleuat⁹ vultu) habitabas in ea.
¶Et putabas &c.]vel, Etiam tenebrę per te vt nō videas, & multitudo aquarum operuit te.
¶ſuper ſtellarū &c.]videas ſummitatē ſtellarūq; excelſę ſint,
¶& quaſi per caliginē iudicat.]nunquid per caliginem iudicabit?
¶nec noſtra cōſyderat,]& non videt
¶circa cardines]vel circuitum
¶ſemitā ſeculorum] .i. cōmunē homi- conſuetudinē, cōmunes mores vulgi
C
¶& quaſi nihil &c.]& quid faceret omnipotens eis?
¶quorū ſententia]ſed conſilium ...
¶Nónne ſucciſa &c.]Si non (.i. veri ... cto) ſuccidet ſubſtantia eorum, (vel ele- uatio eorū) & reliquias eorū deuorabit ignis.
¶Acquieſce]vel Aſſueſce
*quæſo
D ¶Dabit &c.]Reponet p̄ puluere ... & p̄ petra torrētes auri. (vel, pones ſu- per terrā munitionem aut aurum, ... ſtar petræ torrentium aurum,
¶contra hoſtes tuos, & argentū coacer- uabit tibi.]munitio tua, & argentum erit fortitudo tua.
¶deliciis afflues,]vel delectaberis
¶Qui eīm humiliatus fuerit, erit in glo- ria:]cū humiliauerint ſe impii, dices Excellens ſum. (Alii ſic, Quoniā ... miliati fuerint, magnificabuntur)
¶Saluabitur innocēs,) Eruet ... nocēs. (Alii ſic, Et liberabit vir inno- Alij ſic, Liberabit vir innocentis)
¶Nunc quoq;]Etiā hodie
A
¶manus plagę meę]man⁹ mea (vel pla- ga mea)

uata eſt ſuper gemitum meum.
Quis mihi tribuat vt cognoſcã & inueniam illum, & veniã vſque ad ſoliũ eius?
Ponam coram eo iudiciũ,& os meum replebo increpationibus,
Vt ſciam verba quæ mihi reſpondeat,& intelligam quid loquatur mihi.
Nolo multa fortitudine cõtendat mecum,nec magnitudinis ſuæ mole me premat.
Proponat æquitatem contra me,& perueniat ad victoriam iudicium meum.
Si ad orientem iero,non apparet:ſi ad occidentem,non intelligam eum.
Si ad ſiniſtram, quid agam? non apprehendam eum. ſi me vertam ad dexterã, non videbo illum.
Ipſe vero ſcit viam meã,& probabit me quaſi aurũ quod per ignem tranſit.
Veſtigia eius ſecutus eſt pes meus,viam eius cuſtodiui, & non declinaui ex ea.
A mandatis labiorum eius non receſſi,& in ſinu meo abſcondi verba oris eius.
Ipſe enim ſolus eſt, & nemo auertere poteſt cogitationem eius: & anima eius quodcunque voluit,hoc fecit.
Cumque expleuerit in me voluntatẽ ſuam,& alia multa ſimilia præſto ſunt ei.
Et idcirco à facie eius turbatus ſum:& conſyderans eum,timore ſolicitor.
Deus molliuit cor meum,& omnipotens conturbauit me.
Non enim perii propter imminentes tenebras, nec faciem meã operuit caligo.

CAP. XXIIII.

AB omnipotente non ſunt abſcondita tempora: qui autem nouerunt eum, ignorant dies illius. Deus res humanas curat
Alii terminos tranſtulerunt,diripuerunt greges,& pauerunt eos. Iob hoĩm iniquitates deſcribit.
Aſinum pupillorum abegerunt,& abſtulerunt pro pignore bouem viduæ.
Subuerterunt pauperum viam,& oppreſſerunt pariter manſuetos terræ.
Alii quaſi onagri in deſerto egrediuntur ad opus ſuum,vigilantes ad prædam: præparant panem liberis.
Agrum non ſuum demetunt: & vineam eius, quẽ vi oppreſſerint, vindemiant.
Nudos dimittunt homines,indumenta tollentes,quibus non eſt operimentum in frigore:
Quos imbres montiũ rigant:& non habentes velamen,amplexantur lapides.
Vim fecerunt deprædantes pupillos,& vulgum pauperem ſpoliauerunt.
Nudis incedentibus abſque veſtitu,& eſurientibus tulerunt ſpicas.
Inter aceruos eorum meridiati ſunt,qui calcatis torcularibus ſitiunt.
De ciuitatibus fecerunt viros gemere,& anima vulneratorum clamauit,& deus inultum abire non patitur.
Ipſi fuerũt rebelles lumini,neſcierũt vias eius:nec reuerſi ſunt per ſemitas eius.
Mane primo conſurget homicida,interficiet egenum & pauperem: per noctem vero erit quaſi fur.
Oculus adulteri obſeruat caliginem,dicens,Non me videbit oculus: & operiet vultum ſuum.
Perfodit in tenebris domos,ſicut in die condixerant ſibi,& ignorauerunt lucẽ.
Si ſubito apparuerit aurora,arbitrantur vmbram mortis:& ſic in tenebris quaſi in luce ambulant.
Leuis eſt ſuper faciẽ aquæ: maledicta ſit pars eius in terra, nec ambulet per viã vinearum. Impiorum maledictio.
Ad nimium calorem tranſeat ab aquis niuiũ,& vſque ad inferos peccatũ illius.
Obliuiſcatur eius miſericordia,dulcedo illius vermes: non ſit in recordatione, ſed conteratur quaſi lignum infructuoſum.
Pauit enim ſterilem & quæ non parit,& viduæ bene non fecit.
Detraxit fortes in fortitudine ſua:& cum ſteterit,non credet vitæ ſuæ.
Dedit ei deus locum pœnitentiæ,& ille abutitur eo in ſuperbiam: oculi autem eius ſunt in viis illius.

B
¶nec magnitudinis ſuæ mole me premat.]ſed ponat in me(ſub. vires)vt ſta re poſſim coram eo.
¶Proponat &c.]Ibi rectũ diſputet ſecũ (vl,ponat æquam rectitudinẽ ſecum) tũc liberabor in ppetuũ à iudicãte me.
¶Si ad ſiniſtrã &c.]Si ſe verterit ad ſiniſtrã, non apprehendeꝶ: ſi abſconderit ſe ad dextrã,non videbo illum. C
¶& probabit &c.]ſi ꝓbauerit me,ſicut aurum egrediar.
¶in ſinu meo]more meo (vl,plus quàm pręceptum eſt mihi)
¶nemo auertere poteſt cogitationem ei9:]quis redire faciet eum retrorſum? (vel,quis reſpondebit ei?
¶Cũmq; expleuerit &c.]Cũ reddiderit quod ſtatutũ eſt mihi(vel,quod cõgruit mihi) ecce tamen adhuc multa corã ipſo ſunt(ſub. ꝓpter quæ poſſit me affligere:aut quid ſimile) D
¶Nõ em̃ perii &c.]Nõ em̃ ſum exciſus à facie tenebrarũ,nec à facie mea occultatur caligo.(.i.tenebræ ĩfœlicitatis à me non recedunt,caligo mortis ſemper ob oculos verſans,non abit.)
¶Ab oĩpotente &c.]vl, Quare ab omnipotente nõ abſcondita eſſent tempora, & cognoſcẽtes eũ,non viderẽt dies ei9? A
¶abegerunt,]vl,duxerunt domũ ſuam,
¶Subuerterũt &c.] Deiiciunt pauperes de via,pariter abſcõdũt ſe paupes terrę.
¶vigilantes]mane ſurgentes
¶ei9,quẽ vi oppreſſerĩt,]vl ĩpi9 acq̃ſitã,
¶dimittũt hoĩes,indumẽta tollentes,] ꝑnoctare ſinũt abſque veſtimẽto, B
¶rigant:]madefaciũt:
¶Vim fecerunt &c.] Diripuerunt à mamilla pupillum,& à paupere pignus extorquent.
¶Nudis incedentib9 abſq; veſtitu,] Nudum ambulare ſinunt abſq; veſtimẽto,
¶Inter aceruos &c.] Intra muros eorũ oleũ ꝓducũt(ſub. pauperes)torcularia calcauerũt,& ſitiuerunt.
¶De ciuitatibus fecerũt viros gemere,] vel,De ciuitate viri.(.i.de ciuitate habitata)clamabunt,
¶inultum abire non patitur.] non ꝓhibuit eorum opera.(vel,non reddit quod meriti ſunt.) C
¶caliginem,]vel,crepuſculum,
¶ſicut in die condixerãt ſibi,]quaſi ĩ die ſignauerunt ſibi (vel, in die includunt ſe,ſub. ne videantur)
¶Si ſubito &c.] Quoniam ſimul mane erit eis vt vmbra mortis:agnoſcet enim terrores tenebrarũ(vel,vmbræ mortis)
¶Leuis eſt] ſubaudi ſicut
¶ambulet per viam vinearum.]nec aſpiciat viã vinearũ(.i.vt quidã volunt, viã habitabilẽ non incolat,ſed deſerta)
¶ Ad nimiũ calorem &c.]Sicut æſtus & calor abſorbent aquas nimis,ita infernus(vel ſepulchrũ) eos qui peccauerũt. D
¶miſericordia,]miſericors (vel amic9)
¶dulcedo illi9 vermes:] dulcedinem ſentiat ex eo vermis.(vel,voluptas eius vermibus ſcateat)
¶infructuoſum.]putridũ(alij vertunt, iniquus)
¶Pauit]Afflixit
¶quæ non parit,]vel,ne pareret,
¶Dedit ei deus &c.]Parat ſibi cõfidentiã cui ĩnitaꝶ,& oculi eius ſuper vias eorum.(ſub. ſubditorum.)

Eleuati ſunt ad modicũ,& non ſubſiſtent,& humiliabuntur ſicut omnia,& auferentur,& ſicut ſummitates ſpicarum conterentur.

¶humiliabũtur ſicut oĩa, & auferẽtur] pauptate cõficientur ſicut oẽs,feſtinater deficient,

Quòd ſi nõ eſt ita,quis me poteſt arguere eſſe mentitum, & ponere ante deum verba mea?

¶ante deum] ad nihilum

CAP. XXV.

Baldad probat, corã deo neminẽ eſſe mundum.

RESpondens autem Baldad Suhites,dixit, A

Poteſtas & terror apud eum eſt qui facit concordiam in ſublimibus ſuis.

Nunquid eſt numerus militum eius?& ſuper quem non ſurget lumen illius?

¶concordiã in ſublimibus ſuis.] ſ. paci inter ſupremos ſuos.
¶Nunquid &c.] i.quis poteſt numerare bellatores eius?

Nunquid iuſtificari poteſt homo comparatus deo,aut apparere mundus natus de muliere? B

¶apparere] eſſe

Ecce luna etiam non ſplendet,& ſtellæ non ſunt mundæ in conſpectu eius:

Quanto magis homo putredo,& filius hominis vermis?

¶putredo] vermis

CAP. XXVI.

Nihil deo ad iutorij eſſe ab hoie, Iob oſtendit.

RESpondens autem Iob,dixit, A

Cuius adiutor es?nunquid imbecillis, & ſuſtentas brachium eius qui non eſt fortis?

Cui dediſti conſilium? forſitan illi qui non habet ſapientiam, & prudentiã tuã oſtendiſti plurimam. B

Quem docere voluiſti?nónne eum qui fecit ſpiramentum?

Argumẽtum potẽtię dei.

Ecce gigantes gemunt ſub aquis,& qui habitant cum eis.

Perdere poteſt deus.

Nudus eſt infernus coram illo,& nullum eſt operimentum perditioni.

Quia cælos extendit.

Qui extendit aquilonem ſuper vacuum,& appendit terram ſuper nihilum.

Aquas colligit ĩ nubib⁹.

Qui ligat aquas in nubibus ſuis,vt non erumpant pariter deorſum. C

Cælum tegit nubibus.

Qui tenet vultum ſolii ſui,& expandit ſuper illud nebulam ſuam.

Termin⁹ maris.

Terminum circũndedit aquis vſque dum finiantur lux & tenebræ.

Cõmotio terræ.

Columnæ cæli contremiſcunt,& pauent ad nutum eius.

Ventis imperat.

In fortitudine illius repente maria congregata ſunt, & prudentia eius percuſſit ſuperbum. D

Spiritus eius ornauit cælos:& obſtetricante manu eius,eductus eſt coluber tortuoſus.

Ecce,hæc ex parte dicta ſunt viarũ eius: & cũ vix paruã ſtillã ſermonis eius audierimus,quis poterit tonitruũ magnitudinis illius intueri?

¶Quẽ docere &c.] Pro quo loqueris [illegible] & p quo ſpiraculum egreditur ĩ te?
¶Ecce gigantes gemunt ſub aquis,] [illegible] mina quæ ſunt ſub aquis velut [illegible] formabunt. Chal. interp. poſſibile [illegible] quòd potẽtes qui ſunt formidini [illegible] rant, ipſis exiſtentib⁹ ſub aquis?)
¶vt non &c.] & nõ rũpit nubes [illegible]
¶& pauent &c.] & admirant ab increpatione eius.
¶repente maria congregata ſunt,] [illegible] ſum eſt mare (vl. conturbatum [illegible] tempeſtuoſum eſſe incipit)
¶eius pcuſſit ſuperbũ.] ſua tranſ[illegible] titudinẽ eius (.i.tumorẽ maris, [illegible] & maiores piſces maris.)
¶obſtetricãte &c.] creauit manus [illegible] pentem vectem (vel tortuoſum [illegible] euntem ab extremo ad extremũ)
¶ex parte dicta ſunt] partes ſunt
¶vix paruã ſtillã ſermonis eius audierimus,] pu ſillũ ſit quod audiuim⁹ [illegible]
¶intueri?] intelligere?

CAP. XXVII.

Ex inſuſtẽtabili crucis onere Iob deũ accuſat.

ADdidit quoque Iob,aſſumens parabolam ſuam,& dixit, A

Viuit deus, qui abſtulit iudicium meũ,& omnipotẽs qui ad amaritudinẽ adduxit animam meam,

Quia donec ſupereſt halitus in me,& ſpiritus dei in naribus meis,

Innocẽs Iob.

Non loquentur labia mea iniquitatẽ,nec lingua mea meditabitur mendaciũ.

Abſit à me,vt iuſtos vos eſſe iudicem:donec deficiã,non recedam ab innocentia mea.

¶meditabitur mendaciũ.] loquetur [illegible]
¶recedam ab innocentia mea.] [illegible] innocentiam meam à me.

Iuſtificationem meam quam cœpi tenere,non deſeram: neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea. B

Sit vt impius inimicus meus,& aduerſarius meus quaſi iniquus.

¶Sit] vel, Erit

Afflictio impiorum.

Quæ eſt enim ſpes hypocritæ ſi auare rapiat, & non liberet deus animã eius?

¶ſi auare &c.] ſi recõdiderit (vl. [illegible] rus eſt) cum extirpaturus ſit deus animam eius?

Nunquid deus audiet clamorem eius,cum venerit ſuper eum anguſtia?

Aut poterit in omnipotente delectari,& inuocare deum omni tempore?

Docebo vos per manum dei quæ omnipotens habeat,nec abſcondam.

Ecce,vos omnes noſtis,& vt quid hæc ſine cauſa vana loquimini? C

¶per manũ &c.] quę ſunt in manu dei quod eſt cũ oĩpotẽte nõ abſcondam.
¶noſtis,] videtis (vl. prudẽtes [illegible])

Maledictiones impij.

Hæc eſt pars hominis impii apud deum, & hæreditas violentorũ,quam ab omnipotente ſuſcipient.

Si multiplicati fuerint filii eius,in gladio erunt, & nepotes eius non ſaturabuntur pane.

Qui reliqui fuerint ex eo,ſepelientur in interitu,& viduæ illius non plorabũt.

Si comportauerit quaſi terrã argentum,& ſicut lutũ præparauerit veſtimenta:

¶plorabunt.] vel, plorabuntur.
¶comportauerit] vel, coaceruauerit

Præparabit quidem,ſed iuſtus veſtietur illis,& argentum innocens diuidet. D

AEdificauit ſicut tinea domum ſuam,& ſicut cuſtos fecit vmbraculum.

¶inopia,] terror,
¶opprimet] ſurripiet
¶ventus vrens,] Subſolanus (Eurus)
¶velut turbo] turbine

¶Stringet] Plaudet (ſub. irriſor, vel, qui viderit)

Diues cũ dormierit, nihil ſecum auferet: aperiet oculos ſuos, & nihil inueniet. Pſal. 48.
Apprehendet eum quaſi aqua inopia, nocte opprimet eum tempeſtas.
Tollet eum ventus vrens, & auferet, & velut turbo rapiet eum de loco ſuo.
Et mittet ſuper eum, & non parcet, de manu eius fugiens fugiet.
Stringet ſuper eum manus ſuas, & ſibilabit ſuper illum, intuens locum eius.

CAP. XXVIII.

Cũ oĩa ĩ rerũ natura ſint ab hoĩe ꝑueſtigabilia, ſolã dei ſapientiã inſcrutabilẽ oſtẽdit.

¶Tempus] Finem
¶conſyderat,] inueſtigat, (.i. nihil in ꝓfundiſſimis tenebris latet, quod non labore inueſtiget, & in lucem educatur.)
¶Diuidet torrẽs &c.] Creuit torrens ab habitante iuxta illũ, & obliuioni traditur à pede (.i. ita creuit, vt habitari nec pedib⁹ vadari poſſit) eleuatæ ſunt (ſub. aquæ) præ hoĩe (vel ſupra hominem) & mouentur.
¶in loco ſuo &c.] & ſub ea euertit̃ (vel cruitur) ſicut ignis.
¶filij inſtitorũ,] vel, beſtiæ rapaces (aut filij ſuperbi,)

A Habet argentum, venarum ſuarum principia: & auro locus eſt in quo conflatur.
Ferrum de terra tollitur: & lapis ſolutus calore, in æs vertitur.
Tempus poſuit tenebris, & vniuerſorum finem ipſe conſyderat, lapidem quoque caliginis, & vmbræ mortis.
Diuidet torrens à populo peregrinante, eos quos oblitus eſt pes egentis hominis & inuios.
Terra de qua oriebatur panis in loco ſuo, igni ſubuerſa eſt.
B Locus ſapphiri lapides eius, & glebæ illius aurum.
Semitam ignorauit auis, nec intuitus eſt eam oculus vulturis.
Non calcauerunt eam filii inſtitorum, nec pertranſiuit per eam leæna.
Ad ſilicem extendit manum ſuam, ſubuertit à radicibus montes.
In petris riuos excidit, & omne pretioſum vidit oculus eius.

¶Profunda quoq; fluuiorũ ſcrutat⁹ eſt,] Ne ſtillarent flumina, ligauit, (vel, Perplexa fluminũ gyrauit,)
¶pretium] vel locum
¶ſuauiter
¶obrizum

Profunda quoque fluuiorum ſcrutatus eſt, & abſcondita in lucem produxit.
Sapientia vero vbi inuenitur? & quis eſt locus intelligentiæ?
Neſcit homo pretium eius, nec inuenitur in terra ſuauiter viuentium.
Abyſſus dicit, Non eſt in me: & mare loquitur, Non eſt mecum.
C Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione eius. Sapien. 7. a.

¶Non cõferetur] Non æſtimabitur auro obrizo, nec onychino pretioſo, nec ſapphiro.
¶vel vitrum,] vel adamas,
¶Excelſa & eminẽtia] Coralia & gabis (nomen lapidis pretioſi)
¶trahitur autẽ ſapiẽtia de occultis.] pretioſior eſt ſapientia margaritis.
¶tincturæ mũdiſſimæ componet̃.] lauro mũdo æſtimabitur.

Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi ſardonyco pretioſiſſimo, vel ſapphiro.
Non adæquabitur ei aurum vel vitrum, nec commutabuntur pro ea vaſa auri.
Excelſa & eminentia non memorabuntur comparatione eius: trahitur autẽ ſapientia de occultis.
Non adæquabitur ei topazius de AEthiopia, nec tincturæ mundiſſimæ componetur.
D Vnde ergo ſapientia venit? & quis eſt locus intelligentiæ?
Abſcondita eſt ab oculis omnium viuentium, volucres quoque cæli latet.
Perditio & mors dixerunt, Auribus noſtris audiuimus famam eius.
Deus intelligit viam eius, & ipſe nouit locum illius.
Ipſe enim fines mundi intuetur: & omnia quæ ſub cælo ſunt reſpicit,
Qui fecit ventis pondus, & aquas appendit in menſura.

¶procellis ſonantibus.] fulguri & tonitruis.

Quando ponebat pluuiis legem, & viam procellis ſonantibus:
Tunc vidit illam, & enarrauit, & præparauit, & inueſtigauit.
Et dixit homini, Ecce, timor domini, ipſa eſt ſapientia: & recedere à malo, intelligentia. Sapientia. Intelligentia

CAP. XXIX.

Iob vitæ ſuæ anteactę fœlicitatẽ & pia geſta recẽſet: tacite amicos calũniæ arguens, qui dicebant illũ merito pati quæ patiebatur.

A Addidit quoque Iob, aſſumens parabolam ſuam, & dixit,
Quis mihi tribuat, vt ſim iuxta menſes priſtinos, ſecundum dies quibus deus cuſtodiebat me,
Quando ſplendebat lucerna eius ſuper caput meum, & ad lumen eius ambulabam in tenebris?

¶ſecreto de⁹ erat] ſocietas (vel abſconditum) dei erat

Sicut fui in diebus adoleſcentiæ meæ, quando ſecreto deus erat in tabernaculo meo.
Quando erat omnipotens mecum: & in circuitu meo pueri mei.

¶pedes meos] v. vias meas (aut greſſus meos)

Quando lauabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi riuos olei.
B Quãdo procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedrã mihi.
Videbant me iuuenes, & abſcondebantur: & ſenes aſſurgentes ſtabant.

Principes ceſſabant loqui,& digitum ſuperponebant ori ſuo.

¶digitum]manum

Vocem ſuam cohibebant duces,& lingua eorum gutturi ſuo adhærebat.
Auris audiens beatificabat me,& oculus videns teſtimoniũ reddebat mihi,

Officiũ boni principis.

Eò quòd liberaſſem pauperem vociferantem,& pupillũ cui non eſſet adiutor.
Benedictio perituri ſuper me veniebat,& cor viduæ conſolatus ſum. C

¶conſolat⁹ ſum.]lætificabam.

Iuſtitia indutus ſum:& veſtiui me ſicut veſtimento,& diademate,iudicio meo.

¶diademate,]veſtimento,

Oculus fui cæco,& pedes claudo.
Pater eram pauperum:& cauſam quam neſciebam, diligentiſſime inueſtigabã.
Conterebam molas iniqui,& de dentibus illius auferebam prædam.
Dicebámque,In nidulo meo moriar,& ſicut palma multiplicabo dies.
Radix mea aperta eſt ſecus aquas,& ros morabitur in meſſione mea.
Gloria mea ſemper innouabitur,& arcus meus in manu mea inſtaurabitur.

¶palma]arena(vl,phœnix)
¶meſſione mea,]ramo meo.
¶ſemper]mecum
¶inſtaurabitur.]innouabitur.

Qui me audiebant, expectabant ſententiam, & intenti tacebant ad conſilium meum. D
Verbis meis addere nihil audebant,& ſuper illos ſtillabat eloquiũ meum.
Expectabant me ſicut pluuiam,& os ſuũ aperiebant quaſi ad imbrem ſerotinũ.
Siquando ridebã ad eos,nõ credebant,& lux vultus mei non cadebat in terrã.
Si voluiſſem ire ad eos,ſedebã primus: cúmque ſederem quaſi rex circunſtante exercitu,eram tamen mœrentium conſolator.

¶lux vultus &c.]lucẽ vultus mei nõ ca-derefaciebãt.(.i.nõ ſinebãt cadere, ... floccifaciebant, non ſpernebant, ſed ... etiã ridente,nõ recedebat à facie ... timor mei.)

CAP. XXX.

Quanto contemptu abhominibus, & quãta maledictione à domino tractetur, deſcribit Iob.

NVnc autem derident me iuniores tempore,quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei: A
Quorum virtus manuũ mihi erat pro nihilo,& vita ipſa putabantur indigni.
Egeſtate & fame ſteriles,qui rodebant in ſolitudine,ſqualentes calamitate & miſeria.
Et mandebant herbas,& arborũ cortices,& radix iuniperorum erat cibus eorũ.
Qui de conuallibus iſta rapientes,cum ſingula reperiſſent, ad ea cum clamore currebant.
In deſertis habitabant torrentium,& in cauernis terræ vel ſuper glaream.
Qui inter huiuſcemodi lætabantur,& eſſe ſub ſentibus delicias computabant. B
Filii ſtultorum & ignobilium,& in terra penitus non parentes.
Nunc in eorum canticum verſus ſum,& factus ſum eis in prouerbium.

¶& vita ipſa putabant indigni.]Hebraice ſic ad verbũ,cũ ipſis peribat ...
¶ſteriles,qui &c.]ſolitarij erant,qui ... giebãt ĩ ſolitudinẽ,ĩ tenebras, ... onem & deſertum.
¶Et mãdebant &c.]Qui ſuccidebãt ... bã è virgulto,& radicẽ iuniperorum ... cibũ ſuũ(vl,ad calefaciẽdũ ſe.)
¶Qui de &c.]Et cũ de medio(vl, ... ri)euulſiſſent ea,clamabant ſuper ... quaſi fur.
¶deſertis]fractura
¶ſuper glareã.]petras(aut petrarum ...)
¶huiuſcemodi &c.]arbuſta ... ſubter vrticã cõgregabantur.
¶ignobiliũ,&c.]nulli⁹ nõis,abiectiores q̃ terra.
¶prouerbium.]ſermonem.

Abominantur me,& longe fugiunt à me, & faciẽ meã conſpuere non verentur.
Pharetram enim ſuã aperuit,& afflixit me,& frenum poſuit in os meum.
Ad dexteram orientis calamitatis meæ ilico ſurrexerunt:pedes meos ſubuerterunt,& oppreſſerunt quaſi fluctibus ſemitis ſuis.
Diſſipauerunt itinera mea,inſidiati ſunt mihi: & præualuerunt, & non fuit qui ferret auxilium*.

¶Pharetrã eñ ſuã aperuit,]funẽ ... (vl,meũ)ſoluit,
¶orientis calamitatis meæ ilico]...
¶oppreſſerunt&c.]LXX, & ... me,ſemitas pditionis eorum.
¶inſidiati ſunt mihi:& præualuerunt] ... vt calamitate afficerer pmouerunt
*eis.

Quaſi rupto muro,& aperta ianua irruerunt ſuper me, & ad meas miſerias deuoluti ſunt.
Redactus ſum in nihilum:abſtuliſti quaſi ventus deſyderium meũ: & velut nubes pertranſiit ſalus mea. C
Nunc autẽ in memetipſo marceſcit anima mea,& poſſidẽt me dies afflictionis.
Nocte os meũ perforatur doloribus:& qui me comedunt,non dormiunt.
In multitudine eorũ conſumitur veſtimentũ meum, & quaſi capitio tunicæ ſuc cinxerunt me.

¶Redactus ſum ĩ nihilũ, abſtuliſti ... ſi vent⁹ deſyderium meũ:]Verſi ſunt ... me terrores, pſecuti ſunt ſicut ventus animum meũ ſpontaneũ:
¶in memetipſo marceſcit]cõtra ... tit ſe
¶os]vel,oſſa pluraliter
¶qui me &c.]pulſus mei nõ requieſcũt
¶eorum]roboris

Comparatus ſum luto, & aſſimilatus ſum fauillæ & cineri.

¶Cõparatus &c.]Proiecit me in lutum & eſt timor ſicut puluis & cinis.

Clamo ad te,& non exaudis me:ſto,& non reſpicis me.
Mutatus es mihi in crudelem,& in duritia manus tuæ aduerſaris mihi.
Eleuaſti me,quaſi ſuper ventum ponens eliſiſti me validè. D

Mors domus omnium.

Scio quia morti trades me, vbi conſtituta eſt domus omni viuenti.
Veruntamen non ad conſumptionem meã emittis manum tuam: & ſi corruerint,ipſe ſaluabis.
Flebam quondã ſuper eo qui afflictus erat,& cõpatiebatur anima mea pauperi.

⟞quaſi
¶ponens eliſiſti me validè.]equitare feciſti me ſup eum,& remouiſti à me ſapientiam.
¶ad conſumptionẽ &c.]in tumulum ſepulchri mittet manũ:nec in deſtructione eius quę euenietceis,erit clamor

Expectabam bona,& venerũt mihi mala: præſtolabar lucẽ,& eruperũt tenebræ.
Interiora mea efferbuerũt abſque vlla requie, præuenerunt me dies afflictionis.
Mœrens incedebam, ſine furore, conſurgens, in turba clamabam.
Frater fui draconum,& ſocius ſtruthionum.
Cutis mea denigrata eſt ſuper me,& oſſa mea aruerunt præ caumate.
Verſa eſt in luctũ cithara mea,& organũ meũ in vocẽ flentiũ. CAP. XXXI.

A PEpigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine.
Quam enim partem haberet in me deus deſuper,& hæreditatem omnipotens de excelſis?
Nunquid non perditio eſt iniquo,& alienatio operantibus iniuſtitiam?
Nonne ipſe conſyderat vias meas,& cunctos greſſus meos dinumerat?
Si ambulaui in vanitate, aut feſtinauit in malo pes meus:
Appendat me in ſtatera iuſta,& ſciat deus ſimplicitatem meam.
Si declinauit greſſus meus de via, & ſi ſecutus eſt oculus meus cor meũ, & ſi in manibus meis adhæſit macula:
Seram,& alius comedat,& progenies mea eradicetur.
Si deceptũ eſt cor meũ ſuper muliere:& ſi ad oſtiũ amici mei inſidiatus ſum:
Scortum alterius ſit vxor mea,& ſuper illam incuruentur alii:
B Hoc enim nefas eſt,& iniquitas maxima:
Ignis eſt vſque ad perditionẽ deuorans,& omnia eradicans genimina.
Si contempſi ſubire iudicium cum ſeruo meo,& ancilla mea, cum diſceptarent aduerſum me.
Quid enim faciam, cum ſurrexerit ad iudicandum deus?& cum quæſierit, quid reſpondebo illi?
Nunquid nõ in vtero fecit me, qui & illum operatus eſt:& formauit me in vulua vnus?
Si negaui quod volebant pauperibus,& oculos viduæ expectare feci,
Si comedi buccellam meam ſolus,& non comedit pupillus ex ea,
(Quia ab infantia mea creuit mecum miſeratio:& de vtero matris meæ egreſſa eſt mecum.)
Si deſpexi pereuntem, eò quòd non habuerit indumentum,& abſque operimẽto pauperem,
C Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus eſt:
Si leuaui ſuper pupillũ manũ meam, etiã cum viderem me in porta ſuperiorẽ,
Humerus meus à iunctura ſua cadat, & brachium meum cum ſuis oſſibus confringatur.
Semper enim quaſi tumentes ſuper me fluctus timui deum,& pondus eius ferre non potui.
Si putaui aurum robur meum:& obrizo dixi, Fiducia mea:
Si lætatus ſum ſuper multis diuitiis meis, & quia plurima reperit manus mea:
Si vidi ſolem cum fulgeret,& lunã incedentem clarè.
Et lætatum eſt in abſcondito cor meũ,& oſculatus ſum manũ meã ore meo,
Quæ eſt iniquitas maxima,& negatio contra deum altiſſimum.
D Si gauiſus ſum ad ruinam eius qui me oderat: & exultaui quòd inueniſſet eum malum:
Non enim dedi ad peccandũ guttur meũ, vt expeterẽ maledicens animã eius.
Si non dixerunt viri tabernaculi mei, Quis det de carnibus eius, vt ſaturemur?
Foris non manſit peregrinus, oſtium meum viatori patuit.
Si abſcondi quaſi homo peccatũ meũ, & celaui in ſinu meo iniquitatem meã.
Si expaui ad multitudinem nimiam,& deſpectio propinquorum terruit me:& non magis tacui, nec egreſſus ſum oſtium.
Quis mihi tribuat auditorem, vt deſyderiũ meũ audiat omnipotens:& librum

---

Marginal glosses (left):

¶ſine furore,] vł, ſine ſole,

¶caumate.] æſtu.

¶haberet in me deus] habeo à deo
¶omnipotens] ab oĩpotẽte

¶eſt] cõmodior erit ſententia ſi ſubaudias contingit aut conuenit)

¶in malo] ad dolum
¶ſimplicitatem] perfectionem
¶ſecutus eſt oculus meus cor meũ,] poſt oculos meos abijt cor meum,
¶macula:] quicquam:

¶maxima:] iudicata (vł, quæ ſententia iudicũ condemnatur) & infra.
¶genimina.] frumenta.

¶quæſierit,] viſitauerit,

¶vnus?] vł, idẽ (ſub. deꝰ q illũ formauit.
¶expectare feci,] cõtabeſcere paſſus ſum (.i. ſi nõ ſtatim ſatiſfeci ei,)

¶Quia ab &c.] Quia ab adoleſcẽtia mea enutriui (ſub. pupillum) ac ſi fuiſſem pater eius,& de ventre matris meæ cõplexus ſum (vł, duxi) eum.

¶cũ ſuis oſſibus] à calamo ſuo

¶quaſi tumẽtes ſuper me fluctus timui deũ,] timui afflictionẽ dei ſuper me,

¶lætatum eſt] ſeduxit ſe

¶vt] ne

¶& non magis] ſi
¶vt deſyderiũ &c.] vł, ecce ſignũ meum oĩpotens qui teſtificabit pro me (.i. ſcriptura qua volo iuſtificari, ẽ illud quod reſpõdebit mihi deꝰ & quod de me teſtificabit)& liber quem ſcripſit vir iudicij mei,

Marginal notes (right):

Iob recẽſet vitæ ſuæ innocentiam.

Scriptorem æternum ſ[illegible] controuerſiæ ſibi contingere optat Iob.

ſcribat ipſe qui iudicat*,
Vt in humero meo portem illum,& circundem illum quaſi coronam mihi?
Per ſingulos gradus meos pronuntiabo illum,& quaſi principi offeram eum.
Si aduerſum me terra mea clamat,& cum ipſa ſulci eius deflent,
Si fructus eius comedi abſque pecunia,& animam agricolarum eius afflixi:
Pro frumento oriatur mihi tribulus,& pro hordeo ſpina.
Finita ſunt verba Iob.

*me,
¶Vt in] vl'. Si non
¶Per ſingulos &c.] Numerū greſſuum meorū annuntiarē illi, velut princi... offerrē illi (ſub. cauſam meā libere &... ne terrore.)

CAP. XXXII. A

Eliu tacētib* cæteris, arguit illos inſipientiæ.

OMiſerunt autē tres viri iſti reſpondere Iob,eò quòd iuſtus ſibi videretur.
Et iratus, indignatúſque eſt Eliu filius Barachel Buzites, de cognatione Ram:iratus eſt autē aduerſum Iob,eò quòd iuſtum ſe eſſe diceret corā deo.
Porrò aduerſum* amicos eius indignatus eſt, eò quòd non inueniſſent reſpōſionem rationabilē,ſed tantummodo condemnaſſent Iob.
Igitur Eliu expectauit Iob loquentē:eò quòd ſeniores eſſent qui loquebantur. B
Cum autē vidiſſet quòd tres reſpondere non potuiſſent,iratus eſt vehementer.
Reſpondénſque Eliu filius Barachel Buzites,dixit,

¶iuſtum ſe &c.] iuſtā diceret eſſe animā ſuam magis quàm deum.
*tres
¶rationabilem,ſed tantummodo] qua... (vl'. & tamen)

Docet non ætatē,ſed ſpiritū dei dare prudentiam.

Iunior ſum tempore,vos autem antiquiores:idcirco demiſſo capite veritus ſum vobis indicare meam ſententiam.
Sperabam enim quòd ætas prolixior loqueretur, & annorum multitudo doceret ſapientiam.
Sed vt video,ſpiritus eſt in hominibus,& inſpiratio omnipotētis dat intelligētiā.
Non ſunt longæui ſapientes,nec ſenes intelligunt iudicium. C
Ideo dicam,audite me,oſtendam vobis etiam ego meam ſapientiam.
Expectaui enim ſermones veſtros,audiui prudentiam veſtram,donec diſceptaremini ſermonibus:
Et donec putabam vos aliquid dicere, conſyderabam: ſed vt video,non eſt qui poſſit arguere Iob,& reſpondere ex vobis ſermonibus eius:
Ne forte dicatis,Inuenimus ſapientiam,deus proiecit eum,non homo.
Nihil locutus eſt mihi, & ego non ſecundum ſermones veſtros reſpondebo illi.
Extimuerunt,nec reſponderunt vltrà,abſtulerúntque à ſe eloquia. D
Quoniā igitur expectaui,& non ſunt locuti:ſteterunt,nec vltrà reſponderunt:
Reſpondebo & ego partem meam,& oſtendam ſcientiam meam.
Plenus ſum enim ſermonibus,& coartat me ſpiritus vteri mei.
En venter meus quaſi muſtū abſque ſpiraculo,quod laguncùlas nouas diſrūpit.
Loquar,& reſpirabo paululum:aperiam labia mea,& reſpondebo.
Non accipiam perſonam viri,& deum homini non æquabo.
Neſcio enim quandiu ſubſiſtam,& ſi poſt modicum tollat me factor meus.

¶demiſſo capite] expaui &
¶longæui] magnates (nobiles)
¶ſapientiam.] vel opinionem.
¶diſceptaremini ſermonibus:] ...garetis ſermones:
¶ſcientiam] vel opinionem
¶deum hoī nō æquabo.] & hoīem ...gnominabo (.i. non vocabo ...to, nō diſſimulabo nomē tuū, ſi ...pius, noīe tuo te vocabo nō ali... re adulatorum)
¶quandiu ſubſiſtam, & ſi] ſi diſſim... nomen (vl', nomine alio ...)

CAP. XXXIII. A

Oſtēdit Eliu ī quo Iob peccauerit.

AVdi igitur Iob eloquia mea,& omnes ſermones meos auſculta.
Ecce,aperui os meum,loquetur lingua mea in faucibus meis.
Simplici corde meo ſermones mei,& ſcientiam puram labia mea loquentur.
Spiritus dei fecit me,& ſpiraculum omnipotentis viuificauit me.
Si potes,reſponde mihi,& aduerſus faciem meam conſiſte.
Ecce,& me ſicut & te fecit deus,& de eodem luto ego quoque formatus ſum.
Verūtamen miraculū meū non te terreat,& eloquentia mea nō ſit tibi grauis.
Dixiſti ergo in auribus meis,& vocem verborum tuorum audiui,
Mundus ſum ego,abſque delicto immaculatus,& non eſt iniquitas in me.
Quia querelas in me reperit,ideò arbitratus eſt me inimicum ſibi. B
Poſuit in neruo pedes meos,cuſtodiuit omnes ſemitas meas.
Hoc eſt ergo in quo non es iuſtificatus. reſpondebo tibi, quia maior ſit deus homine.

Cū deo non contendēdū, nec ei⁹ opera ſcrutanda curioſius.

Aduerſus eum contendis,quòd non ad omnia verba reſponderit tibi?
Semel loquitur deus,& ſecundo id ipſum non repetit.

¶& me ſicut & te fecit deus,] iuxta ſe... monē tuum reſpōdebo pro deo.
¶miraculū meū] frons mea (vel, formi... do mea)
¶eloquentia mea] manus mea ſuper te
¶querelas] cauſas (occaſiones)
¶Semel loquitur &c.] Quia cū ſemel de... loquiī aliqd, poſtea non vidēdū (aut ... ucſtigādū. ſub. an rectū ſit necne. Ali... vertūt, Quia ſemel (vl' vno modo) loqui... de⁹, & bis (vel duob⁹ modis) et q nō ... det illū. i. Duob⁹ modis loquiī de⁹ ho... vno cū in ſomnis indicat pctm̄, vt ſec... ipſi Abimelech, & erudijt pphetas... ro, cū flagellis corripit hoīem, quā ... reptionē afflictus nō videt, niſi ... amāter flagella ſuſcipiens.)

Per ſomnium in viſione nocturna, quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo:
Tunc aperit aures virorum,& erudiens eos,inſtruit diſciplina,
C Vt auertat hominem ab his quæ fecit,& liberet eum de ſuperbia.
Eruens animam eius à corruptione:& vitam illius,vt non tranſeat in gladiũ.
Increpat quoque per dolorem in lectulo,& omnia oſſa eius marceſcere facit.
Abominabilis ei fit in vita ſua panis, & animæ illius cibus antè deſyderabilis.
Tabeſcet caro eius,& oſſa quæ tecta fuerant,nudabuntur.
Appropinquabit corruptioni anima eius,& vita illius mortiferis.
Si fuerit pro eo angelus loquẽs vnus de millibus,vt annũtiet hominis æquitatẽ,
Miſerebitur eius,& dicet,Libera eum,vt non deſcendat in corruptionem:inueni in quo ei propitier.
D Conſumpta eſt caro eius à ſupplicijs,reuertatur ad dies adoleſcentiæ ſuæ.
Deprecabitur deum,& placabilis ei erit:& videbit faciem eius in iubilo,& reddet homini iuſtitiam ſuam.
Reſpiciet homines,& dicet,Peccaui,& verè deliqui:& vt erã dignus, nõ recepi.
Liberauit animã ſuam,ne pergeret in interitum,ſed viuens lucem videret.
Ecce,hæc omnia operatur deus tribus vicibus per ſingulos,
Vt reuocet animas eorum à corruptione,& illuminet luce viuentium.
Attende Iob,& audi me:& tace,dum ego loquor.
Si autẽ habes quod loquaris,reſpõde mihi,loquere:volo enim te apparere iuſtu.
Quòd ſi non habes,audi me:tace,& docebo te ſapientiam. CAP. XXXIIII.

A PRonuntians itaque Eliu,etiam hæc locutus eſt,
Audite ſapientes verba mea,& eruditi auſcultate me:
Auris enim verba probat,& guttur eſcas guſtu diiudicat.
Iudicium eligamus nobis,& inter nos videamus quid ſit melius,
Quia dixit Iob,Iuſtus ſum,& deus ſubuertit iudicium meum.
In iudicando enim me,mendaciũ eſt:violenta ſagitta mea abſq; vllo peccato.
Quis eſt vir vt eſt Iob,qui bibit ſubſannationem quaſi aquam,
Qui graditur cum operantibus iniquitatem,& ambulat cum viris impiis?
Dixit enim,Non placebit vir deo,etiam ſi cucurrerit cum eo.
Ideò viri cordati audite me,abſit à deo impietas,& ab omnipotente iniquitas.
Opus enim hominis reddet ei,& iuxta vias ſingulorum reſtituet eis.
B Verè enim deus non condemnabit fruſtra, nec omnipotens ſubuertet iudiciũ.
Quẽ conſtituit aliũ ſuper terrã?aut quẽ poſuit ſuper orbem quẽ fabricatus eſt?
Si direxerit ad eum cor ſuum,ſpiritum illius & flatum ad ſe trahet:
Deficiet omnis caro ſimul,& homo in cinerem reuertetur.
Si habes ergo intellectũ,audi quod dicitur,& auſculta vocem eloquii mei.
Nunquid qui non amat iudicium,ſanari poteſt? & quomodo tu eum qui iuſtus eſt,intantum condemnas,
Qui dicit regi,apoſtata:qui vocat duces impios?
Qui non accipit perſonas principum: nec cognouit tyrannum, cũ diſceptaret contra pauperem:opus enim manuum eius ſunt vniuerſi.
C Subito morientur,& in media nocte turbabũtur populi,& pertranſibunt,& auferent violentum abſque manu.
Oculi enim eius ſuper vias hominũ,& omnes greſſus eorum conſyderat.
Non ſunt tenebræ,& non eſt vmbra mortis,vt abſcondantur ibi qui operantur iniquitatem.
Neque enim vltrà in hominis poteſtate eſt,vt veniat ad deum in iudicium.
Conteret multos innumerabiles,& ſtare faciet alios pro eis.
Nouit enim opera eorum:& idcirco inducet noctem,& conterentur.
Quaſi impios percuſſit eos in loco videntium.
Qui quaſi de induſtria receſſerunt ab eo, & omnes vias eius intelligere nolue-

¶inſtruit diſciplina,] terrefacit eos,

¶& oĩa &c.]& in multitudine oſſiũ ei⁹ erit fortis dolor.

¶& oſſa &c.]vt nõ videat:& confringẽtur oſſa eius vt euaneſcant.

¶loquens]eloquens(vel mediator)

¶Conſumpta eſt caro ei⁹ à ſupplicijs,] Tenerior efficiet caro eius carne pueritię(vel,germinet caro eius ab adoleſcentia.)

¶& vt erã &c.]vel,& nõ ꝓfuit mihi.

¶In iudicando &c.](.i.cogor mẽtiri cũ ius etiã ꝓ me habeo,& afflictus ſum à ſagittis meis,etiam ſi nullum ſcelus in me ſit.)

¶placebit &c.]vel,ꝓderit viro etiã ſi cucurrerit cũ deo(.i.iuſte vixerit.)

¶Quẽ cõſtituit &c.]vel,Quis conſtituit cũ ipſo terrã?& quis poſuit orbẽ vniuerſum? Chald.interp.Quis præcepit ei vt faceret terrã? nõnne volũtate ſua fecit?Alij vertũt,Quẽ ꝑfecit ſibi (vel,pro ſe)ſuper terram?

¶ſanari poteſt?]dominabitur?

¶apoſtata:]impius es:

¶violentum abſque manu.].i.fortẽ non vi,ſed dei voluntate.

¶in hoĩs poteſtate eſt,]neceſſe eſt hoĩ,

¶multos]vł fortes

¶in loco videntiũ.](.i.coram omnibus, vt cęteri timorem habeant.)

¶Qui quaſi de induſtria]Propterea ꝙ

Eliu probat deũ nõ eſſe iniquũ iudicẽ, tũ ꝙ ſit mundi iudex, tũ ꝙ oim rerum potens admi niſtrator ſit.

Oſtẽdit ipſũ Iob etſi non merito ſuo, tamẽ iniuſtè nõ affligi aut citra cauſam.

Deut.10.d.2. pa.19.c.ſap.6. b.eccl'i.35.b. rom.2.b.gal. 2.b.eph.6.b. coloſ.3.d.act. 10.e.1.pet.1.e.

Mutatio regnorũ,opus dei eſt.

runt,

Vt peruenire facerent ad eum clamorē egeni,& audiret vocem pauperum.

Ipſo enim concedente pacem,quis eſt qui condemnet?ex quo abſconderit vultum,quis eſt qui contēpletur eū & ſuper gentes & ſuper omnes homines?

Malus magiſtratus malo ꝑpſo datur à deo.

D Qui regnare facit hominem hypocritam,propter peccata populi.

Quia ergo ego locutus ſum ad deum,te quoque non prohibebo.

Si erraui,tu doce me:ſi iniquitatem locutus ſum,vltrà non addam.

Nunquid à te deus expetet eā, quia diſplicuit tibi?tu enim cœpiſti loqui,& nō ego:quòd ſi quid noſti melius,loquere.

Viri intelligentes loquantur mihi,& vir ſapiens audiat me.

Iob autē ſtultè locutus eſt,& verba illius non ſonant diſciplinam.

Pater mi,probetur Iob vſque ad finē:ne deſinas ab homine iniquitatis.

Quia addidit ſuper peccata ſua blaſphemiam:inter nos interim conſtringatur, & tunc ad iudicium prouocet ſermonibus ſuis deum. CAP. XXXV.

Non deo, ſed hoī,vel nocet impietas vel ꝓdeſt pietas.

A IGitur Eliu hæc rurſum locutus eſt,

Nunquid æqua tibi videtur tua cogitatio,vt diceres,Iuſtior ſum deo?

Dixiſti enim, Non tibi placet quod rectū eſt: vel quid tibi proderit,ſi ego peccauero?

Itaque ego reſpondebo ſermonibus tuis,& amicis tuis tecum.

B Suſpice cælum & intuere,& contemplare æthera quòd altior te ſit.

Si peccaueris,quid ei nocebis?& ſi multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ,quid facies contra eum?

Porrò ſi iuſte egeris,quid donabis ei,aut quid de manu tua accipiet?

C Homini qui ſimilis tui eſt, nocebit impietas tua: & filium hominis adiuuabit iuſtitia tua.

Propter multitudinē calumniatorum clamabunt: & eiulabunt propter vim brachii tyrannorum.

Et non dixit, Vbi eſt deus qui fecit me,qui dedit carmina in nocte?

D Qui docet nos ſuper iumenta terræ,& ſuper volucres cæli erudit nos.

Ibi clamabunt,& non exaudiet,propter ſuperbiam malorum.

Impie ſentit caro,deū ſua non curare.

Non ergo fruſtra audiet deus,& omnipotens cauſas ſingulorum intuebitur.

Etiam cum dixeris,Non conſyderat:iudicare coram illo,& expecta eum.

Nunc enim non infert furorē ſuum,nec vlciſcitur ſcelus valde.

Ergo Iob fruſtra aperit os ſuū,& abſq; ſciētia verba multiplicat.CAP.XXXVI.

Rurſum declarat Eliu dei iuſtitiam ab operibus eius.

A ADdens quoque Eliu,hæc locutus eſt,

Suſtine me paululum, & indicabo tibi: adhuc enim habeo quod pro deo loquar.

Repetam ſcientiam meam à principio,& operatorem meū probabo iuſtum.

Verè enim abſque mendacio ſermones mei , & perfecta ſciētia probabitur tibi.

B Deus potentes non abiicit,cum & ipſe ſit potens*

Sed non ſaluat impios,& iudicium pauperibus tribuit.

Non auferet à iuſto oculos ſuos, & reges in ſolio collocat in perpetuum, & illi eriguntur.

Quare dñs corripiat aut flagellet.

Et ſi fuerint in catenis,& vinciantur funibus paupertatis,

Indicabit eis opera eorum,& ſcelera eorum,quia violenti fuerint.

C Reuelabit quoque aurem eorum,vt corripiat:& loquetur,vt reuertantur ab iniquitate.

Si audierint & obſeruauerint, complebunt dies ſuos in bono, & annos ſuos in gloria.

Si autem non audierint,tranſibunt per gladium,& conſumentur in ſtultitia.

Hypocritarū iudiciū,cōfuſio & deſperatio.

Simulatores & callidi prouocant iram dei, neque clamabunt cū vincti fuerint.

Moríetur in tempeſtate anima eorum,& vita eorum inter effœminatos.

D Eripiet de anguſtia ſua pauperem,& reuelabit in tribulatione aurem eius.

¶condēnet?]terrebit?(vl,inquietabit?)
¶propter pctā ppl'i.]ad capiendū ppl'm (vel affligendū populum.)
¶Quia ergo &c.]Quoniā de deo locut' ſum, intermittā:(ſub.ſermonē)non ad dam aliquid.
¶Si erraui,]abſq; eo quod video(.i.ſi nō apprehēdi aut attigi quæ de deo dicenda erant,)
¶locutus ſum,]feci,
¶Nunquid à te&c.]Nónne à te reſpōſio danda eſt, quoniā ſpernis(ſub.aliorum bñdicta)cum tu īcœperis(vel degeris) & nō ego?quod igitur noueris,loquere.
¶ſtultè]non cum ſcientia
¶ne deſinas],ppterea ꝙ cōuertit ſe ad viros iniquos.(vl,ppter reſponſiones ad viros iniquos)
¶blaſphemiam:]iniquitatem:
¶inter nos interim &c.]inter nos plaudit,& multiplicat ſermones ſuos contra deum(vl,inter nos concutiat̄,aut caedatur,& poſtea contendat verbis ſuis cū deo.)

¶Non tibi placet&c.]Quid proderit tibi?(vel quā vtilitatem capiam(ſub.ſi receſſero)à peccato?

¶ei nocebis?]facies ei?

¶Qui docet nos ſup &c.]Id eſt, doctiores facit quàm iumenta.)
¶Nō ergo &c.]Verūtamen mendacium eſt ꝙ nō audiat deus,& omnipotens nō intueatur illud.
¶iudicare]fac iudiciū(vl iudiciū eſt)
¶Nunc em̄ &c.] Et nūc quia paululum viſitauit (ſub.ipm̄ Iob)furor eius, nō cognouit eū in multitudine(ſub.pctōrum) ſuorū. Alij ſic vertūt, Et nūc quia diſti ꝙ fruſtra viſitauit te furor eius,quia nō cognouit multitudinē (ſub.bonorum) operū tuorum, Ideo &c.Alij ſic, Et nūc qm̄ non viſitat ira eius, & nō cognoſcit iniquitatem multam, Ideo &c.)
¶Ergo]Ideo

*corde:
–Sed

¶paupertatis,]miſeriç(vl affictionis)

¶gloria.]delectationibus.
¶conſumentur in ſtultitia.]morientur abſque cognitione.

¶tempeſtate]pueritia
¶effœminatos.]ſcortatores.

C Igitur ſaluabit te de ore anguſto latiſſime, & non habente fundamẽtum ſubter ſe:requies autem menſæ tuæ erit plena pinguedine.
Cauſa tua quaſi impii iudicata eſt,cauſam iudiciúmque recipies.
Non te ergo ſuperet ira,vt aliquẽ opprimas: nec multitudo donorũ inclinet te.
Depone magnitudinem tuã abſque tribulatione,& omnes robuſtos fortitudine.
Ne protrahas noctem,vt aſcendant populi pro eis.
Caue ne declines ad iniquitatem:hanc enim cœpiſti ſequi poſt miſeriam.
Ecce,deus excelſus in fortitudine ſua,& nullus ei ſimilis in legiſlatoribus.
Quis poterit ſcrutari vias eius?aut quis audet ei dicere, Operatus es iniquitatẽ?
D Memento quòd ignores opus eius de quo cecinerunt viri.
Omnes homines vident eum,vnuſquiſque intuetur procul.
Ecce deus magnus vincens ſcientiã noſtrã:numerus annorũ eius inæſtimabilis.
Qui aufert ſtillas pluuiæ,& effundit imbres ad inſtar gurgitum,
Qui de nubibus fluunt,quæ prætexunt cuncta déſuper.
Si voluerit extendere nubes quaſi tentorium ſuum,
Et fulgurare lumine ſuo déſuper,cardines quoque maris operiet.
Per hæc enim iudicat populos,& dat eſcas multis mortalibus.
In manibus abſcondit lucem,& præcipit ei vt rurſus adueniat.
Annuntiat de ea amico ſuo, quòd poſſeſſio eius ſit, & ad eam poſſit aſcendere.

Fideli hoĩ, cognita deĩ opera.

¶Annũtiat &c.] Annũtiabit de eo amic⁹ ei⁹,& q̃ ab eo poſſidet̃,etiã de excelſo (ſub.annũtiat. Sũt q̃ ſic vertũt,Annũtiabit eã,(ſub.pluuiã) vociferatio ei⁹,id eſt tonitruus ei⁹:qui tonitruus erit in nube aſcendente.)

CAP. XXXVII.

A SVper hoc expauit cor meum,& emotum eſt de loco ſuo.
Audite auditionẽ in terrore vocis eius,& ſonum de ore illius procedentẽ.
Subter omnes cælos ipſe conſyderat,& lumen illius ſuper terminos terræ.
Poſt eum rugiet ſonitus,tonabit voce magnitudinis ſuæ,& non inueſtigabitur, cum audita fuerit vox eius.

Ex alijs operibus probat Eliu ſapientiã dei & iudiciũ ei⁹ imꝑueſtigabile.

Tonabit deus in voce ſua mirabiliter,qui facit magna & inſcrutabilia.
Qui præcipit niui vt deſcendat ſuper terram, & hyemis pluuiis, & imbri fortitudinis ſuæ.
B Qui in manu omnium hominum ſignat,vt nouerint ſinguli opera ſua.
Ingredietur beſtia latibulum,& in antro ſuo morabitur.
Ab interioribus egredietur tempeſtas,& ab arcturo frigus.
Flante deo concreſcit gelu,& rurſum latiſſime funduntur aquæ.
Frumentum deſyderat nubes,& nubes ſpargunt lumen ſuum.
Quæ luſtrant per circuitũ quocunque eas voluntas gubernantis duxerit,ad omne quod præcepit illis ſuper faciem orbis terrarum,
C Siue in vna tribu, ſiue in terra ſua, ſiue in quocunque loco miſericordiæ ſuæ eas iuſſerit inueniri.
Auſculta hæc Iob:ſta,& conſydera mirabilia dei.
Nunquid ſcis quando præcepit deus pluuiis,vt oſtenderent lucem nubiũ eius?
Nunquid noſti ſemitas nubium magnas,& perfectas ſcientias?
Nónne veſtimenta tua calida ſunt,cum perflata fuerit terra auſtro?
Tu forſitan cum eo fabricatus es cælos,qui ſolidiſſimi quaſi ære fuſi ſunt.
Oſtende nobis quid dicamus illi:nos quippe inuoluimur tenebris.
D Quis narrabit ei quæ loquor?etiam ſi locutus fuerit homo,deuorabitur.
At nunc non vident lucem: ſubito aer cogetur in nubes, & ventus tranſiens fugabit eas.
Ab aquilone aurum venit,& ad deum formidoloſa laudatio.
Digne eum inuenire non poſſumus: magnus fortitudine,& iudicio, & iuſtitia, & enarrari non poteſt.
Ideò timebunt eum viri,& non audebunt contemplari omnes qui ſibi videntur eſſe ſapientes.

CAP. XXXVIII.

Alloquit̃ Domin⁹ Iob, oſtẽdẽs ei ſuã iuſtitiã ex ĩſcrutabilib⁹ ſuis operib⁹

A REſpondens autem dominus Iob de turbine,dixit,
Quis eſt iſte inuoluens ſententias ſermonibus imperitis?

¶requies] poſitio(.i. quod poſitum erit ſuper menſam tuam)
¶Cauſa tua &c.] Iudicium vero impij ĩples:cauſa & iudiciũ(ſub. impij)ſuſtentantur(ſub. à te.)
¶Nõ te &c.] Quoniã ira forte incitauit te in percuſſione,& multitudo munerũ (aut villarum)declinare te fecit.
¶Depone &c.] Nunquid cõſtabit potentia tua nulla tribulatione,& oĩa robora fortitudinis?(Alij ſic vertũt, Num æſtimabit opes tuas.)
¶Ne protrahas &c.] Ne deſyderes noctẽ vt extermines populos in ea.
¶cœpiſti &c.] elegiſti propter afflictionẽ.(vꝉ præ afflictione)
¶excelſus] vꝉ,eruet
¶in legiſlatorib⁹.] docens.
¶poterit ſcrutari] viſitat ſup eũ(.i.quis audeat docere eum quid agere debeat)
¶ignores] vꝉ,magnifices
¶inæſtimabilis.] vꝉ imperueſtigabilis.
¶pluuiæ,&c.] aquarũ,fundent pluuiam propter vaporem ſuum.
¶Qui de &c.] Quã ſtillabũt nubes,ſtillabunt ſup hoĩes multos.(vꝉ affluenter.)
¶Si voluerit &c.] Si ꝓpoſuerit diſpergere nubes & deponere tegumentũ ſuum,
¶Et fulgurare &c.] Ecce expãdit ſup eas lumẽ ſuũ,& radices maris tegit(.i.tegit mare,è quo potiſſimũ exhalant̃ nubes)
¶multis mortalibus.] affluenter.
¶vt rurſus adueniat.] vꝉ,ꝓpter orantem (.i.ꝓpter orões hoĩm.)
¶ipſe conſyderat,] vel,directio eius,
¶iueſtigabit̃,] retardabit ea(ſcilicet fulgur & tonitruum)
¶Qui ĩ manu oĩm hoĩm ſignat,] In manu omnes hoĩes claudet(.i.vehemẽtia tonitrui coget hoĩes fugere & occultare ſe præ timore)
¶Ab interioribus] A meridie(vꝉ, A commotione)
¶ab arcturo] à diſpergentib⁹ (.i.ventis aquilonarib⁹ diſꝑgẽtib⁹ nubes) veniet
¶Frumentum &c.] Etiã ꝓpter irrigationem(ſub.terræ)fatigabit(vꝉ aggrauabit, nẽpe de⁹)nubem:diſꝑget nubẽ pluuiæ ſuæ.
¶Quæ luſtrãt per circuitũ quocũque eas voluntas gubernantis duxerit,] Et ipſæ (ſub.nubes)voluunt ſe in circuitu, conſilijs eius,
¶vna tribu,] vel generatione,
¶ſemitas &c.] reuolutionẽ(vꝉ,diſtĩctionẽ)nubium,mirabilia pfecti ſcientijs?(vel, perfectis cognita?)
¶Nónne] Quomodo
¶perflata fuerit terra auſtro?] cũ quieſcit terra à vento meridionali?
¶ſolidiſſimi &c.] ſunt fortes ſicut ſpeculum fuſum?
¶nos quippe &c.] nos eñ nõ ꝓponemus (ſub.verba) ꝓpter tenebras.(vel,nõ ptĩgemus eò præ tenebris.)
¶ſubito aer coget̃ in nubes,] ſplendidũ eſt in nubibus,
¶aurũ venit &c.] aurum venit,(.i.claræ tempeſtates vt aurũ purum) in laudem coram terribili deo.
¶Digne eum] Omnipotens quem
¶& iudicio &c.] & iudicio,& cauſę iuſtitiæ non reſpondebit.(vel,de iure ſuo & bona cauſa non dabit rationem.)
¶& non audebunt &c.] ipſe autem nullos ſapientes corde timet.
¶inuoluens ſententias] abſcõdẽs cõſiliũ

Accinge ſicut vir lumbos tuos, interrogabo te, & reſponde mihi.
¶reſponde] demonſtra
Vbi eras quando ponebã fundamenta terræ? indica mihi, ſi habes intelligentiã.
Quis poſuit menſuras eius ſi noſti? vel quis tetendit ſuper eam lineam?
Super quo baſes illius ſolidatæ ſunt? aut quis dimiſit lapidem angularem eius,
¶ſolidatæ] vł fixæ
Cum me laudarent ſimul aſtra matutina, & iubilarent omnes filii dei?
Quis concluſit oſtiis mare, quando erumpebat quaſi de vulua procedens,
Cum ponerem nubem veſtimentum eius, & caligine illud quaſi pannis infantiæ obuoluerem?
Circũdedi illud terminis meis, & poſui vectem & oſtia,
Et dixi, Vſque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos. B
Nunquid poſt ortum tuum præcepiſti diluculo, & oſtendiſti auroræ locũ ſuum?
¶poſt ortum tuum] à diebus tuis
Et tenuiſti concutiens extrema terræ, & excuſſiſti impios ex ea?
¶Et tenuiſti cõcutiens] Vt apprehẽdat
¶excuſſiſti impios] excutiantur impii
Reſtituetur vt lutum ſignaculum, & ſtabit ſicut veſtimentum.
¶Reſtituet vt lutũ ſignaculũ,] vel, Vertet ſe (ſub. terra) ſicut lutũ ſigilli,
Auferetur ab impiis lux ſua, & brachium excelſum confringetur.
Nunquid ingreſſus es profundum maris, & in nouiſſimis abyſſi deambulaſti?
Nunquid apertæ ſunt tibi portæ mortis, & oſtia tenebroſa vidiſti?
¶tenebroſa] vł vmbræ mortis
Nunquid conſyderaſti latitudines terræ? indica mihi ſi noſti omnia,
In qua via lux habitet, & tenebrarum quis locus ſit,
Vt ducas vnumquodque ad terminos ſuos, & intelligas ſemitas domus eius?
Sciebas tunc quòd naſciturus eſſes? & numerum dierum tuorum noueras? C
¶noueras?] multorum?
Nunquid ingreſſus es theſauros niuis, aut theſauros grandinis aſpexiſti,
Quæ præparaui in tempus hoſtis, in diem pugnæ & belli?
¶hoſtis,] anguſtiæ,
Per quam viam ſpargitur lux, diuiditur æſtus ſuper terram?
¶æſtus] Eurus (ventus orientalis)
Quis dedit vehementiſſimo imbri curſum, & viam ſonantis tonitrui,
Vt plueret ſuper terram abſque homine in deſerto, vbi nullus mortalium commoratur,
Vt impleret inuiam & deſolatam, & produceret herbas virentes?
Quis eſt pluuiæ pater? vel quis genuit ſtillas roris?
De cuius vtero egreſſa eſt glacies? & gelu de cælo quis genuit?
¶gelu] pruinam
In ſimilitudinem lapidis, aquæ durantur, & ſuperficies abyſſi conſtringitur. D
Nunquid coniungere valebis micantes ſtellas Pleiades, aut gyrum arcturi poteris diſſipare?
¶coniungere valebis micãtes &c.] ligare poteris (.i. matureſcere facere) fructus delicatos Vergiliarũ: (vł, vinculis Vergilias:) aut ſerotinos fructus Orionis aperire facies?
Nunquid producis luciferũ in tempore ſuo, & veſperum ſuper filios terræ con ſurgere facis?
¶luciferum] vł planetas
¶ſuper filios terræ] cum filijs ſuis (.i. ſtellis minoribus)
Nunquid noſti ordinem cæli, & pones rationem eius in terra?
¶rationem] dominiũ (vel deſcriptionẽ & ſtatuta)
Nunquid eleuabis ad nebulam vocem tuam, & impetus aquarum operiet te?
Nunquid mittes fulgura, & ibunt: & reuertentia dicent tibi, Adſumus?
Quis poſuit in viſceribus hominis ſapientiã? vel quis dedit gallo intelligentiã?
¶gallo] Chald. interp. cordi
Quis enarrabit cælorum rationem, & concentum cæli quis dormire faciet?
¶Quis enarrabit &c.] Quis numerauit cælos in ſapiẽtia, & lagenas cæli (.i. nubes plenas aqua) deſcendere faciet?
Quando fundebatur puluis in terra, & glebæ cõpingebantur? CAP. XXXIX.
¶Quãdo &c.] Quãdo roborabatur terra in medio centri, & partes eius coniūgerentur? (vł dum foderet terram vt diſſ fortis & ad fundamentũ mũdi, &c.)

NVnquid capies leænæ prædam, & animam catulorum eius implebis, A
¶animam] congregationem
Quando cubant in antris, & in ſpecubus inſidiantur?
Pulli coruorũ nos docẽt fiduciã ĩ deũ.
Quis præparat coruo eſcam ſuam, quando pulli eius clamant ad deum, vagantes, eò quòd non habeant cibos?
Rurſus oſtendit dñs mirabilia quæ facit ĩ animãlibus.
Nunquid noſti tempus partus ibicũ in petris, vel parturiẽtes ceruas obſeruaſti?
Dinumeraſti menſes conceptus earum, & ſciſti tempus partus earum?
Incuruantur ad fœtum, & pariunt, & rugitus emittunt.
¶Incuruãtur ad fœtum & pariunt,] Incuruant ſe, in partubus ſuis diſſecant
Separantur filii earũ, pergunt ad paſtũ: egrediuntur, & non reuertũtur ad eas.
¶Separãtur] Pingueſcunt
¶pergunt ad paſtũ:] creſcunt foris
Quis dimiſit onagrum liberum, & vincula eius quis ſoluit?
Cui dedi in ſolitudine domum, & tabernacula eius in terra ſalſuginis.
Contemnit multitudinem ciuitatis, clamorem exactoris non audit. B
¶multitudinem] vł tumultum
Circunſpicit montes paſcuæ ſuæ, & virentia quæque perquirit.
¶Circunſpicit] vł Inueſtigat

Nunquid volet rhinoceros ſeruire tibi, aut morabitur ad præſepe tuum?
Nunquid alligabis rhinocerota ad arandum loro tuo? aut confringet glebas valium poſt te?
Nunquid fiduciam habebis in magna fortitudine eius, & derelinques ei labores tuos?

*ad.

Nunquid credes illi quoniã ſementem reddat tibi, & * aream tuam congreget?

¶ſimilis eſt] iucũdior eſt (Quidam hũc verſum ſic legunt, Alis pauo exultauit: nũquid pennas ſtruthioni & alas (ſub. dediſti?)

Penna ſtruthionis ſimilis eſt pennis herodii, & accipitris.
Quando derelinquit oua ſua in terra, tu forſitan in puluere calefacies ea?
Obliuiſcitur quòd pes conculcet ea, aut beſtia agri conterat.

¶Duratur ad] vel, Duriter derelinquit

C Duratur ad filios ſuos quaſi non ſint ſui, fruſtra laborauit nullo timore cogẽte.
Priuauit enim eam deus ſapientia, nec dedit illi intelligentiam.

¶Cũ tẽpus fuerit, in altum alas erigit:] vel, Tẽpore quo eleuatur & exaltatur:
¶hinnitum?] vel tremorem?
¶ſuſcitabis] terrebis
¶gloria] robur (vel ſonitus fortis)
¶Terrã vngula fodit, exultat audacter:] Fodit in ꝓfundũ (vel in valle) & lætatur in fortitudine:
¶vibrabit haſta & clypeus.] ferrum lanceæ & haſtæ.

Cum tempus fuerit, in altum alas erigit: deridet equum & aſcenſorem eius.
Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circũdabis collo eius hinnitum?
Nunquid ſuſcitabis eum quaſi locuſtas? gloria narium eius terror.
Terram vngula fodit, exultat audacter: in occurſum pergit armatis.
Contemnit pauorem, nec cedit gladio.
Super ipſum ſonabit pharetra, vibrabit haſta & clypeus.
Feruens & fremens ſorbet terram, nec reputat tubæ ſonare clangorem.

¶exhortationẽ ducũ,] cõmotionẽ principum,

Vbi audierit buccinam, dicit, Vah. procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & vlulatum exercitus.

D Nunquid per ſapientiã tuã plumeſcit accipiter, expandens alas ſuas ad auſtrũ?
Nunquid ad præceptũ tuũ eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum ſuum?

¶inacceſſis rupibus.] vel, munitionib⁹, aut turribus excelſis.

In petris manet, & in præruptis ſilicibus commoratur, atque inacceſſis rupibus.
Inde contemplatur eſcam, & delonge oculi eius proſpiciunt.
Pulli eius lambunt ſanguinem: & vbicunque cadauer fuerit, ſtatim adeſt.

Et adiecit dominus, & locutus eſt ad Iob,

¶tam facile conquieſcit?] recedet? (Alij vertunt, erudietur?)

Nunquid qui contẽdit cum deo, tam facile conquieſcit? vtique qui arguit deũ, debet reſpondere ei.

Reſpondens autem Iob domino, dixit,

¶Qui leuiter locutus ſum,] Ecce contẽptibilis ſum (vel, maledixi,)
¶Vnũ &c.] vel, Semel loquutus ſum, & non reſpondere poſſum: ꝓinde ſecũdo non adijciam vt loquar.

Qui leuiter locutus ſum, reſpõdere quid poſſum? manũ meã ponã ſuper os meũ.
Vnũ locutus ſum, quod vtinam non dixiſſem, & alterum, quibus vltrà non addam.

CAP. XL.

Collatio humanę ĩbecillitatis cũ diuina potẽtia

A Reſpondens autem dominus Iob de turbine, dixit,
Accinge ſicut vir lumbos tuos: interrogabo te, & indica mihi.
Nunquid irritum facies iudiciũ meum: & condemnabis me, vt tu iuſtificeris?
Et ſi habes brachium ſicut deus, & ſi voce ſimili tonas?
Circunda tibi decorẽ, & in ſublime erigere, & eſto glorioſus, & ſpecioſis induere veſtibus.

¶ſuperbos furore tuo,] indignationem iræ tuæ,
¶demerge in foueã:] alliga (vel obuolue) in abſcondito:

B Diſperge ſuperbos furore tuo, & reſpiciens omnem arrogantem humilia.
Reſpice cunctos ſuperbos, & confunde eos, & contere impios in loco ſuo.
Abſconde eos in puluere ſimul, & facies eorum demerge in foueam:
Et ego confitebor quòd ſaluare te poſſit dextera tua.

Behemoth, eiúſque malitia, potentia diaboli & vis deſcribitur.

Ecce, Behemoth quem feci tecum, fœnum quaſi bos comedet.
Fortitudo eius in lumbis eius, & virtus illius in vmbilico ventris eius.

¶Stringit] Velociter mouet
¶fiſtulæ æris,] vel, baculi ærei,
¶cartilago illius quaſi laminæ ferreæ.] oſſa illius (ſub. minora) ſicut virga ferrea.

Stringit caudam ſuam quaſi cedrum, nerui teſticulorum eius perplexi ſunt.
C Oſſa eius velut fiſtulæ æris, cartilago illius quaſi laminæ ferreæ.
Ipſe eſt principium viarum dei qui fecit eum, applicabit gladium eius.
Huic montes herbas ferunt: omnes beſtiæ agri ludent ibi.

¶vmbra] vel, arboribus vmbriferis
¶vmbræ] arbores vmbriferæ (vel, tegẽt eum arbores vmbriferæ vt ſint vmbra eius)
¶mirabitur:] feſtinabit:
¶In oculis &c.] Oculis ſuis capitur ipſe, laqueis perforatur ei naris.

Sub vmbra dormit in ſecreto calami, in locis humentibus.
Protegunt vmbræ vmbram eius, circũdabunt eum ſalices torrentis.
Ecce, abſorbebit fluuium, & non mirabitur: habet fiduciam quòd influat Iordanis in os eius.
In oculis eius quaſi hamo capiet eum, & in ſudibus perforabit nares eius.

An extrahere poteris Leuiathan hamo,& fune ligabis linguam eius?
Nunquid pones circulũ in naribus eius,aut armilla perforabis maxillam eius?
Nunquid multiplicabit ad te preces,aut loquetur tibi mollia?
Nunquid feriet tecũ pactum,& accipies eum ſeruum ſempiternum?
Nunquid illudes ei quaſi aui?aut ligabis eum ancillis tuis?
Concident eum amici,diuident illum negotiatores.
Nunquid implebis ſagenas pelle eius,& gurguſtium piſcium capite illius?
Pone ſuper eum manum tuam:memento belli,nec vltrà addas loqui.
Ecce,ſpes eius fruſtrabitur eũ,& videntibus cũctis præcipitabitur. CAP. XLI.

Reprehendit malitia Satanæ ſub nomine Behemoth.iere. 50.g.

NOn quaſi crudelis ſuſcitabo eum:quis enim reſiſtere poteſt vultui meo?
Quis antè dedit mihi,vt reddã ei?omnia quæ ſub cælo ſunt,mea ſunt.
Non parcam ei,& verbis potentibus,& ad deprecandum compoſitis.
Quis reuelabit faciem indumenti eius?& in medium oris eius quis intrabit?
Portas vultus eius quis aperiet?per gyrum dentium eius formido.
Corpus illius quaſi ſcuta fuſilia,compactum ſquamis ſe prementibus:
Vna vni coniungitur,& ne ſpiraculum quidem incedit per eas:
Vna alteri adhærebunt,& tenentes ſe nequaquam ſeparabuntur.
Sternutatio eius ſplendor ignis,& oculi eius vt palpebræ diluculi.
De ore eius lampades procedunt ſicut tedæ ignis accenſæ.
De naribus eius procedit fumus ſicut ollæ ſuccenſæ,atque feruentis.
Halitus eius prunas ardere facit,& flamma de ore eius egreditur.
In collo eius morabitur fortitudo,& faciem eius præcedet egeſtas.
Membra carnium eius cohærentia ſibi: mittet contra eum flumina,& ad locũ alium non ferentur.
Cor eius indurabitur tanquam lapis,& ſtringetur quaſi malleatoris incus.
Cum ſublatus fuerit,timebunt angeli,& territi purgabuntur.
Cũ apprehenderit eũ gladius,ſubſiſtere nõ poterit, neque haſta, neque thorax:
Reputabit enim quaſi paleas ferrum,& quaſi lignum putridum æs.
Non fugabit eum vir ſagittarius,in ſtipulam verſi ſunt ei lapides fundæ.
Quaſi ſtipulam æſtimabit malleum,& deridebit vibrantem haſtam.
Sub ipſo erunt radii ſolis,ſternet ſibi aurum quaſi lutum.
Ferueſcere faciet quaſi ollam profundum:mare ponet quaſi cum vnguenta bulliunt.
Poſt eum lucebit ſemita,æſtimabit abyſſum quaſi ſeneſcentem.
Non eſt ſuper terrã poteſtas quæ cõparetur ei, qui factus eſt vt nullũ timeret.
Omne ſublime videt,ipſe eſt rex ſuper vniuerſos filios ſuperbiæ. CAP. XLII.

Iob pœnitet.

REſpondens autem Iob domino,dixit,
Scio quia omnia potes,& nulla te latet cogitatio.
Quis eſt iſte qui celat conſilium abſque ſcientia? ideò inſipienter locutus ſum, & quæ vltra modum excedunt ſcientiam meam.
Audi,& ego loquar:interrogabo te,& oſtende mihi.
Auditu auris audiui te,nunc autem oculus meus videt te.
Idcirco ipſe me reprehendo,& ago pœnitentiam in fauilla & cinere.

Amici Iob reprehendunt à deo.

Poſtquam autem locutus eſt dominus verba hæc ad Iob: dixit* ad Eliphaz Themaniten,Iratus eſt furor meus in te,& in duos amicos tuos, quoniam non eſtis locuti coram me rectum,ſicut ſeruus meus Iob.Sumite ergo vobis ſeptem tauros,& ſeptem arietes,&ite ad ſeruum meum Iob,& offerte holocauſtum pro vobis:Iob autem ſeruus meus orabit pro vobis: faciem eius ſuſcipiã,vt non vobis imputetur ſtultitia:neque enim locuti eſtis corã me rectũ,ſicut ſeruus meus Iob.

Orat Iob pro amicis:cui duplicia reſtituuntur.

Abierunt ergo Eliphaz Themanites,& Baldad Suhites,& Sophar Naamathites:& fecerũt ſicut locutus fuerat dominus ad eos,& ſuſcepit dominus faciem Iob.Dominus quoque conuerſus eſt ad pœnitentiam Iob, cum oraret ille pro amicis ſuis. Et addidit dominus omnia quæcũque fuerãt Iob,duplicia. Ve-

¶armilla]ſpina
D ¶ancillis]vł puellis
¶Concident eum amici,]Cœnabunt ſuper eum ſocij,
¶Nũquid implebis &c.]Num ſeccides cultris pellem eius, & cultro piſcatorio pellẽ eius?(Chald. interp. Nunquid implebis tabernacula(ſub. quę faciũt piſcatores in ripis fluminũ)pelle eius,& vmbracula piſcatoria capite eius?)
▸loqui.
¶videntib⁹ cunctis præcipitabitur.]ad aſpectũ eius ꝓijciet(ſub.hõ,timore correptus)
A ¶Non quaſi crudelis ſuſcitabo eũ:]Non ſic crudelis erit,cũ fuerit excitatus:(vł, nõ eſt fortis qui audeat eũ ſuſcitare)
¶Non parcã &c.]Non faciẽt vt obmuteſcã,mẽbra ei⁹,nec verba potẽtia,neq; gratia diſpoſitiõis ei⁹.(vł,verba ad deprecationem compoſita.)
¶in mediũ oris]cũ duplici capiſtro(i. duplici freno in os eius poſito audeat eum circunducere?)
¶intrabit?]veniet?
¶Corpus]vł Squamæ
B ¶cõpactũ ſquamis ſe prementib⁹.]clauſæ ſunt(ſub.ſquamæ)ſignaculo arcto.
¶Sternutatio &c.]vł, Sternutationib⁹ eius accendit ignis.
¶palpebræ diluculi.]ſplẽdores auroræ
¶ſicut tedę &c.]ſcintillę ignis egredient

¶faciẽ ei⁹ præcedet egeſtas.]ante eum
C vertet in lætitiã dolor.
¶Membra]Fruſta
¶mittet contra &c.]fortia ſunt vnaquæque in eo,non mouebuntur.
¶ſtringetur &c.]forte eſt ſicut lapis molaris inferior.
¶angeli,&c.]fortes,à cõtritionib⁹ purgabũt ſe.(alij,fluctus turbabuntur.)
¶Cum apprehenderit &c.]Qui attigerit eũ gladio,nõ ſtabit,haſta,lapis manu iaculatus,& lorica.
D
¶malleũ,]tela,(vł machinã bellicã quã bombardã vocant)
¶Sub ipſo erunt &c.]Sub eo ſunt petræ acutæ teſtaceæ,ſternet quod eſt acutum ſuper lutum. (vł, reclinatur ſup clauam dentatam quaſi ſuper lutum.)

¶poteſtas quæ]quod
¶vniuerſos filios ſuperbię.]i.cetos magnos & fortes.
A
¶ideò inſipienter &c.]vł, ideo loquutus ſum,& non intellexi,mirabilia ſup me quæ neſcio.
¶oſtende]indica
B *dominus
¶vobis imputetur ſtultitia:]faciam vobiſcũ punitionẽ ob ſtultitiam veſtram
C
¶pœnitentiam]conuerſionem

¶mouerunt ſup eũ caput,]admoueȓt ſe,

¶ouem vnam,]vel numum vnum,

nerunt autẽ ad eum omnes fratres ſui,& vniuerſæ ſorores ſuæ,& cuncti qui no-
uerant eum prius:& comederunt cum eo panem in domo eius:& mouerunt ſu
per eum caput, & conſolati ſunt eum ſuper omni malo quod intulerat domi-
nus ſuper eum. Et dederunt ei vnuſquiſque ouem vnam,& inaurem aureã vnã.
D Dominus autem benedixit nouiſſimis Iob magis, quàm principio eius. Et facta Bñdictio dei Diuitiæ Iob
ſunt ei quatuordecim millia ouium,& ſex millia camelorum,& mille iuga boũ,
& mille aſinæ: Et fuerunt ei ſeptẽ filii,& tres filiæ. Et vocauit nomen vnius Diẽ,
& nomen ſecundæ Caſſiam,& nomen tertiæ Cornu ſtibii. Non ſunt autem in-
uẽtæ mulieres ſpecioſæ ſicut filiæ Iob in vniuerſa terra: deditque eis pater ſuus
hæreditatem inter fratres earum. Vixit autem Iob poſt flagella hæc, centũ
quadraginta annis,& vidit filios ſuos,& filios filiorum ſuorum, vſque ad quartã
generationem,& mortuus eſt ſenex,& plenus dierum. Moritur Iob.

¶Diem,]Iemima,
¶Caſſiam,]Ceſia,
¶Cornu ſtibij.]Cerem haphuch.

Prologus B. Hieronymi in pſalterium, QVOD SECVNDVM SEPTVAGINTA EDITIONEM CORREXIT.

Pſalterium Romæ dudum poſitus emendaram:& iuxta ſeptuaginta interpretes, licet curſim, magna tamen ex parte correxeram. Quod quia rurſum videtis ò Paula & Euſtochiũ, ſcriptorum vitio deprauatum, plúſque antiquum errorẽ, quàm nouã emendationem valere: me cogitis vt veluti quodam nouali, ſciſſum iam aruum exerceam, & obliquis ſulcis renaſcentes ſpinas eradicem: æquum eſſe dicentes, vt quod crebrò malè pullulat, crebrius ſuccidatur. Vnde cõſueta præfatione commoneo tam vos, quibus fortè labor iſte deſudat, quam eos qui exemplaria iſtiuſmodi habere voluerint, vt quæ diligenter emendaui, cũ cura & diligẽtia tranſcribantur. Notet ſibi vnuſquiſque vel iacentem lineam, vel radientia ſigna, id eſt obelos, vel aſteriſcos. Et vbicunque viderit virgulam præcedentem, ab ea vſque ad duo puncta quæ impreſſimus: ſciat in ſeptuaginta tranſlatoribus plus haberi. vbi autem perſpexerit ſtellæ ſimilitudinem: de Hebræis voluminibus additum nouerit æque vſque ad duo puncta, iuxta Theodotionis duntaxat editionẽ: qui ſimplicitate ſermonis à ſeptuaginta interpretibus nõ diſcordat. Hæc ergo & vobis & ſtudioſo cuique feciſſe me ſciẽs: non ambigo multos fore, qui vel inuidia, vel ſupercilio malint contemnere videri præclara, quàm diſcere: & de turbulento magis riuo, quàm de puriſſimo fonte potare.

Liber pſalmorum.

¶Beatus vir]vł, Beatitudines viri,(aut Beata viro, aut O quàm fœlix vir, vel Bene illi)
¶abijt]ambulauit
¶peſtilentiæ]irriſorum(verſutorum, ſuperborum)
¶voluntas eius:](.i. delectaȓ, & animũ ſuum habet in lege)
¶lignum]arbor
¶ſecus decurſus]ſuper riuos(vel ripas, ſiue diuiſiones)

BEATVS VIR qui non abiit in conſilio impiorũ, Beati viri deſcriptio.
& in via peccatorũ non ſtetit,& in cathedra peſtilen
tiæ non ſedit.
Sed in lege domini voluntas eius: & in lege eius me- Iere.17.b.
ditabitur die ac nocte.
Et erit tanquam lignum quod plãtatum eſt ſecus de-
curſus aquarum: quod fructum ſuum dabit in tem-
pore ſuo.
Et folium eius non defluet: & omnia quæcunque fa-
ciet, proſperabuntur.

¶non ſic
¶puluis]gluma(vel quiſquiliæ)
¶à facie terræ.
¶reſurgent]ſtabunt(conſiſtent)
¶concilio]vel congregatione

Non ſic impii, non ſic: ſed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ. Impiorũ & infidelium interitus.
Ideo non reſurgent impii in iudicio: neque peccatores in concilio iuſtorum.
Quoniã nouit dominus viam iuſtorũ:& iter impiorũ peribit. PSAL. II.

¶fremuerunt]tumultuantur(vł congregauerunt ſe)
¶cõueneȓt in vnũ]cõſiliũ inieȓt pariter,
¶iugum]funes

QVare fremuerunt gentes:& populi meditati ſunt inania?
Aſtiterunt reges terræ,& principes conuenerunt in vnum aduerſus domi Gentium cõ filium cõtra Chriſtum. Exponiȓ hic pſalmus in Actis,4.c.
num & aduerſus CHRISTVM eius.
Dirumpamus vincula eorum,& proiiciamus à nobis iugum ipſorum.
Qui habitat in cælis irridebit eos:& dominus ſubſannabit eos. Impiorum pœna.
Tunc loquetur ad eos in ira ſua:& in furore ſuo conturbabit eos.

Rex gentiũ Chriſtus reſuſcitatus. Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius, prædicans præceptum eius.
Húc locũ interp̃tatur B. Paulus ĩ Act. 13 e. & heb. 1. b. & 5. b. Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te.
Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.
Euangelium apoc. 2. g. c. 19. Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos.
Ad principes exhortatio. Et nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram.
Seruite domino in timore: & exultate ei cum tremore.
Apprehendite diſciplinam, nequãdo iraſcatur dominus, & pereatis de via iuſta
Beati. Cum exarſerit in breui ira eius. beati omnes qui confidunt in eo.

Pſalmus Dauid cum fugeret à facie Abſalom filii ſui. 2. reg. 15. III.

Chriſti aduerſarij. DOmine quid multiplicati ſunt qui tribulant me, multi inſurgunt aduerſum me?
Multi dicunt animæ meæ, Non eſt ſalus ipſi in deo eius.*
Fides & ſpes ĩ tribulatiõe. Tu autem domine ſuſceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum.
Voce mea ad dominum clamaui: & exaudiuit me de monte ſancto ſuo.*
Mors & reſurrectio Chri. iohan. 2. d. Ego dormiui, & ſoporatus ſum, & exurrexi: quia dominus ſuſcepit me.
Gratiarum actio. Non timebo millia populi circundantis me: exurge domine, ſaluũ me fac deus meus.
Quoniam tu percuſſiſti omnes aduerſantes mihi ſine cauſa: dentes peccatorũ contriuiſti.
Salus: Benedictio. Domini eſt ſalus: & ſuper populum tuum benedictio tua.*

In finem in carminibus, Pſalmus Dauid, IIII.

¶In finẽ] Lamnaſeah (.i. Victori vł vincenti, vel potius Præfecto cantorum) ¶in carminibus] in Neginoth (.i. inſtrumẽtis muſicis, in cãticis, inchoati...) Alij putant initium eſſe carminis ad cui⁹ modũ fuerint pſalmi cãtati, quib⁹ hæc p̃notata leguntur.

Inuocare deũ ĩ tribulatiõe. CVm inuocarẽ exaudiuit me deus iuſtitiæ meæ: in tribulatiõe dilataſti mihi. miſerere mei: & exaudi orationem meam.
Filii hominum, vſquequo graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?*
Sancti. Et ſcitote quoniam mirificauit dominus ſanctum ſuum: dominus exaudiet me cum clamauero ad eum.
Iraſci. ephe. 4. f. Iraſcimini, & nolite peccare: quæ dicitis in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris compungimini.*
Sacrificium. Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, & ſperate in domino. Multi dicunt, Quis oſtendet nobis bona?
Lumen dei. Lætitia. ſignatum eſt ſuper nos lumẽ vultus tui domine: Dediſti lætitiã in corde meo, à fructu frumenti, vini, & olei ſui multiplicati ſunt.
Pax. In pace in idipſum dormiam & requieſcam,
quoniam tu domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me.

In finem pro ea quæ hæreditatem conſequitur, Pſalmus Dauid V.

Oro Fideliũ contra perſecutores. VErba mea auribus percipe domine: intellige clamorem meum.
Intende voci orationis meæ, rex meus & deus meus.
quoniam ad te orabo: Domine mane exaudies vocem meam.
mane aſtabo tibi & videbo: Quoniam non deus volens iniquitatem tu es.
neq; habitabit iuxta te malignus: Neque permanebũt iniuſti ante oculos tuos.
odiſti omnes qui operãtur iniquitatẽ: Perdes omnes qui loquuntur mendaciũ.
virum ſanguinum & doloſum abominabitur dominus.
Miſericordia Ego autem in multitudine miſericordiæ tuæ introibo in domum tuam: adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo.
Domine deduc me in iuſtitia tua: propter inimicos meos dirige in conſpectu tuo viam meam.
Quoniam non eſt in ore eorum veritas: cor eorum vanum eſt.
3. 13. b. ro. 3. b. Sepulchrũ patens eſt guttur eorũ, linguis ſuis doloſe agebãt, Iudica illos deus. decidant à cogitationibus ſuis, ſecundum multitudinem impietatum eorũ ex-

¶cõſtitutus ſum rex ab eo] conſtitui re gem meum
¶eius,] meum,
¶ prædicans præceptum] Nũtiabo ſtatutum (vł decretum.)
¶Reges] Conteres (vel Confringes)
¶Apprehẽdite diſciplinã,] Oſculamini filiũ, (vel pure, aut electũ. i. fide & amore cõplectimini eũ, dedite vos illi)
¶dñs, &c.] & pereatis via (.i. propter ... dia veſtra.)
¶in breui] paululũ (modicum)
¶Pſalmus] vł, cantus
¶quid] quàm (vł valde)
¶dicunt animæ meæ,] vł, de aĩa mea ... cogitant,
¶eius.
*Sela. (Varie enarratur: alij in æternũ & ſemp: alij verè, veritas vertũt. Alij ... cunt eſſe ſignũ anhelantis rei euentum, vel magni & rari alicuius affectus ... quod vero ſimilius, notã vocis exaltãdæ, eóq; monitoriũ, cogitatiõis animi intendendæ)
¶ſuſceptor] clypeus
*Sela.
¶dormiui, & ſoporat⁹ ſum, & exurrexi] cubui, & dormiui, & euigilaui:
¶ſuſcepit] vł ſuſtentauit
¶circũdantis me] qui in circuitu po... runt (ſub. obſidionẽ) aduerſum me ... pugnauerunt)
¶aduerſantes mihi ſine cauſa] ... meos in maxillam:
*Sela.
Cũ ĩuocarẽ exaudiuit] cũ ĩuoco, ...
¶dilataſti] ſub. prçcordia (.i. ... deducis & conſolaris)
¶graui corde?] gloriã meã ĩ ... (ſub. vertetis?)
*Sela. 3. pſal. 4.
¶mirificauit dñs ſanctũ ſuũ] ... dñs miſericordẽ ſibi: (vel, mirificet ... cũ ſanctis ſuis, & ijs qb⁹ eſt miſeric...
¶Iraſcimini,] Pauete (vel, Si iraſcimini, nolite,)
¶quæ dicitis] dicite (loquimini, vel ... putate)
¶cõpungimini] & ſilete (vel cõgeſcite
*Sela.
¶Signatum eſt] Eleua
¶Dediſti] ſub. quo lumine
¶à fructu] à tpe quo frumẽtũ eorũ & ... ſtũ eorũ multiplicata ſũt (.i. dũ alij ... ti bonis corporis gaudent)
¶in idip̃m &c.] ſimul iacebo & dormiam
¶ſingulariter &c.] ſolũmodo ... ſtabis vt ſecure habitem.
¶in finẽ] vide titulũ pſalmi quarti.
¶p̃ ea quæ &c.] ſup Hannehiloth (.i. ... inſtrumenti muſici, quod itẽ ... hæreditates vel exercitus)
¶clamorem] locutionem
¶orationis] clamoris mei
¶aſtabo tibi & videbo:] p̃parabo ... me, vel orationẽ) tibi, & ſpeculabor
¶permanebũt ĩiuſti] ſtabunt (vel ... dent) ſtulti
¶adorabo ad] incuruabo me verſus ...
¶tuo viã meã.] meo viam tuam.
¶veritas &c.] rectũ (firmũ) intimũ eorũ prauitates. (calamitates, informitates)
¶linguis ſuis doloſe agebant,] lingu... ſuam lenificabunt,
¶Iudica] Deſola (Diſperde)
¶cogitationi] ⁹ ſuis, ſecundum ... lijs ſuis, propter

pelle eos, quoniam irritauerunt te domine.
Et lætentur omnes qui ſperant in te: in æternum exultabunt, & habitabis in eis. *Lætitia ĩ ſpe.*
& gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum: Quoniam tu benedices iuſto *Dilectio.*
domine, vt ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos. *Volũtas dei.*

In finem in carminibus Pſalmus Dauid pro octaua VI.

DOmine, ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me. *Oratio hoĩs horrores aĩæ experti.*
Miſerere mei domine, quoniam infirmus ſum: ſana me domine, quoniã conturbata ſunt oſſa mea.
Et anima mea turbata eſt valde: ſed tu domine vſquequo?
Conuertere domine, & eripe animam meã: ſaluum me fac propter miſericordiam tuam,
Quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi?
Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo.
Turbatus eſt à furore oculus meus: inueteraui inter omnes inimicos meos.
Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei. *Lætitia ob exauditã orationem. matth.7.d.25. d.lu.13.f.*
Exaudiuit dominus deprecationem meam: dominus orationem meã ſuſcepit.
Erubeſcant, & conturbentur vehementer omnes inimici mei: conuertantur & erubeſcant valde velociter.

Pſalmus Dauid quem cantauit domino pro verbis Chuſi filii Iemini. 2.reg.16.d. VII.

DOmine deus meus in te ſperaui: ſaluum me fac ex omnibus perſequentibus me, & libera me: *Oratio fidelis calũniam patientis.*
Nequando rapiat vt leo animam meam, dum non eſt qui redimat, neque qui ſaluum faciat.
Domine deus meus ſi feci iſtud, ſi eſt iniquitas in manibus meis,
Si reddidi retribuentibus mihi mala: decidam meritò ab inimicis meis inanis,
Perſequatur inimicus animã meam, & comprehendat, & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam in puluerem deducat.*
Exurge domine in ira tua: & exaltare in finibus inimicorum meorum.
& exurge domine deus meus in præcepto quod mandaſti: Et ſynagoga populorum circundabit te.
& propter hanc in altum regredere: Dominus iudicat populos.
iudica me domine ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam meã ſuper me.
Cõſumetur nequitia peccatorũ, & diriges iuſtum, ſcrutans corda & renes deus*. *1.Re.6.b. 1.pa.28.b. iere.17.c.*
Iuſtum adiutorium meum à domino, qui ſaluos facit rectos corde.
Deus iudex iuſtus, fortis, & patiens, nunquid iraſcitur per ſingulos dies? *Terret aduerſarios vt reſipiſcant.*
Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum vibrabit, arcũ ſuũ tetendit, & parauit illũ.
Et in eo parauit vaſa mortis: ſagittas ſuas ardentibus effecit.
Ecce parturiit iniuſtitiam, concepit dolorem: & peperit iniquitatem. *Impij ſibi ſunt exitio. iſa.59.a. iob.15.d.*
Lacum aperuit, & effodit eum: & incidit in foueam quam fecit.
Cõuertetur dolor eius in caput eius: & in verticẽ ipſius iniquitas eius deſcẽdet.
Confitebor domino ſecundum iuſtitiã eius: & pſallã nomini domini altiſſimi. *Gratiarum actio.*

In finem pro torcularibus, Pſalmus Dauid VIII.

DOmine dominus noſter quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra? *Dei gloria p totũ mundũ, p̃dicato euãgelio.*
quoniam eleuata eſt magnificentia tua ſuper cælos.
Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem propter inimicos tuos: vt deſtruas inimicum & vltorem. *Matth.21.b.*

¶irritauerunt te domine.] rebellauerũt contra te.
¶exultabunt,] laudabunt,
¶habitabis in eis.] operies (proteges) eos.
¶gloriabunt̃] lętabunt̃ (fac lætari)
¶bonæ voluntatis &c.] volũtate (beneplacito, vl̃ fauore tuo) coronabis eum (aut circundabis.)
¶In finem] Vide pſal.4.
¶in carminibus &c.] in Neginoth (ſiue in pſalmis. vide pſal.4.) ſuper Haſeminith) inſtrumenti muſici nomen, quod octaua interpretat̃) canticum Dauidi.
¶vſquequo?] ſub. cõteres me, aut q̃d ſiſ̃e)
¶in inferno] vl̃ in ſepulchro, fouea. & eadẽ eſt vox hebræa vbicũq; in pſal. legitur infernus.
¶confitebitur tibi?] laudabit te (& vbiq; ĩ pſal. hæc dictio ſignificat laudare, gratias agere)
¶Laboraui] Defeci (Fatigatus ſum)
¶Lauabo] Natare faciam
¶rigabo.] mollificabo (diſſoluam.)
¶Turbatus eſt à furore] Caligauit (cõtabuit, immutatus eſt) præ ira (vl̃, ob irã, ſup. tuam) deus
¶inueteraui &c.] inueterauit (dimotus eſt) propter omnes tribulantes me.
►valde
¶Pſalm⁹] Sigaion (ĩſtrumẽti muſici nomẽ q̃d ſolicitudo vel angor, aut exercitatio, ignoratio ſiue error interpretat̃.)
¶verbis] vel, facto
¶dum nõ eſt qui redimat,] laceret, & nõ ſit qui eripiat.
¶retribuẽtibus &c.] pacifice degẽti mecum malum, & ſpoliaui inimicos meos gratis (immerito, vl̃, ſine cauſa.)
*Sela.ṡ.pſal.3.
¶in finibus &c.] propter indignatiões (vel, indignans ſuper hoſtes meos)
¶exurge dñe de⁹ me⁹ in præcepto quod mandaſti:] Excita mihi iudicium quod præcepiſti (.i. reſtitue me ĩ officio quod mihi demãdaras .i. in regnũ, vt reſtituat̃ tibi populus. vel, præſta quã promiſiſti vindictam)
¶ſynagoga] congregatio
¶innocẽtiã meam ſuper me.] perfectionẽ meã quæ ſunt in me.
¶Conſumetur nequitia peccatorum & diriges] Cõſumet nunc malũ impios, (vel, finiat̃ obſecro malũ ĩpiorũ) & ſtabilies *iuſtus
¶Iuſtum adiutoriũ meũ à dño] Clypeus meus eſt deus
¶iudex iuſtus] vel, iudicat iuſtum,
►& patiens, nunquid
¶iraſcitur] vel, minatur (ſup. impio)
¶conuerſi fueritis] cõuerſus fuerit (ſub. deus, vl̃, homo)
¶vibrabit] acuet
¶in eo parauit vaſa mortis:] ei parauit vaſa (inſtrumenta, iacula) mortifera:
¶ardentibus] perſequentibus (ſub. pauperẽ .i. vt eis vterentur. vl̃, contra proſequentes pauperem)
¶dolorẽ] peruerſitatẽ (afflictionẽ, qua alios affligat)
¶iniquitatem.] mendacium.
¶dolor] peruerſitas (afflictio qua alios affligit.)
¶In finẽ] Vide titulũ quarti Pſal.
¶pro torcularib⁹] ſuper Haggithith (nomẽ inſtrumẽti muſici, quod interpret. torcularia)
¶admirabile] vel, grande (excellens)
¶q̃m eleuata eſt magnificentia tua] qui poſuiſti gloriã tuã (.i. laudãt te ĩ cęlis. vl̃, hoĩes ĩ terra laudem tuam ad aſtra tollunt.)
¶pfeciſti laudẽ] fũdaſti fortitudinẽ (vl̃, inſeruiſti robur, aut confirmaſti laudẽ)
¶deſtruas] ceſſare facias

Quoniam videbo cælos tuos opera digitorum tuorum: lunam & ſtellas quæ tu fundaſti.

Chriſto facto homini oia ſubiecta pter patrem. heb.2.a: — Quid eſt homo, quòd memor es eius? aut filius hominis, quoniã viſitas eum?

Minuiſti eum paulominus ab angelis: gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.

1.Cor.15.d. — Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius: oues & boues vniuerſas: inſuper & pecora campi,

Volucres cæli, & piſces maris qui perambulant ſemitas maris.

Domine dominus noſter, quàm admirabile eſt nomẽ tuum in vniuerſa terra.

In finem pro occultis filii, Pſalmus Dauid IX.

Gratiarum actio ob victoriã de aduerſariis. — Confitebor tibi domine in toto corde meo: narrabo omnia mirabilia tua. Lætabor & exultabo in te, pſallam nomini tuo altiſſime.

In conuertẽdo inimicũ meũ retrorſum, infirmabuntur, & peribunt à facie tua.

Quoniam feciſti iudicium meum & cauſam meam: ſediſti ſuper thronum qui iudicas iuſtitiam.

Impius. — Increpaſti gentes, & periit impius: nomen eorum deleſti in æternum & in ſeculum ſeculi.

Inimici defecerunt phrameæ in finem: & ciuitates eorum deſtruxiſti.

periit memoria eorum cum ſonitu, Et dominus in æternum permanet.

parauit in iudicio thronum ſuum: & ipſe iudicabit orbem terræ in æquitate, iudicabit populos in iuſtitia.

Refugiũ de᷑ i tribulatiõe. — Et factus eſt dominus refugium pauperi: adiutor in opportunitatibus in tribulatione.

Spes. — Et ſperent in te qui nouerunt nomen tuum: quoniam non dereliquiſti quærẽtes te domine.

Pſallite domino qui habitat in Sion: annuntiate inter gentes ſtudia eius:

Quoniam requirens ſanguinem, eorum recordatus eſt: non eſt oblitus clamorem pauperum.

Liberator deus i aduerſis. — Miſerere mei domine: vide humilitatem meam de inimicis meis,

Qui exaltas me de portis mortis, vt annũtiem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.

exultabo in ſalutari tuo: Infixæ ſunt gentes in interitu quem fecerunt.

in laqueo iſto quem abſconderunt, comprehenſus eſt pes eorum.

Peccatores. — Cognoſcetur dominus iudicia faciens: in operibus manuum ſuarum comprehenſus eſt peccator.*

Conuertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliuiſcuntur deũ.

Pauperes afflicti deo curæ. — Quoniam non in finem obliuio erit pauperis: patientia pauperum non peribit in finem.

Exurge domine non confortetur homo: iudicentur gentes in conſpectu tuo.

Conſtitue domine legiſlatorem ſuper eos: ſciãt gentes quoniã homines ſunt.*

Secũdum Hebræos hic īcipit decimus pſalmus. Oro pauperũ Chriſtianorũ ab impiis afflictorum. Impii quales. — Vt quid domine receſſiſti longe, deſpicis in opportunitatibus in tribulatione?

Dum ſuperbit impius, incenditur pauper: comprehenduntur in conſiliis quibus cogitant.

Quoniam laudatur peccator in deſyderiis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur.

exacerbauit dominum. Peccator ſecundũ multitudinem iræ ſuæ non quæret.

non eſt deus in conſpectu eius: Inquinatæ ſunt viæ illius in omni tempore.

auferuntur iudicia tua à facie eius: omnium inimicorũ ſuorum dominabitur.

Dixit enim in corde ſuo, Non mouebor à generatione in generationem ſine malo.

ꝑ 13.b.rom.3.c. — Cuius maledictione os plenũ eſt, & amaritudine, & dolo: ſub lingua eius labor

¶auferunt &c.] in altitudine(.i.procul, vel, excelſa ſunt aut ablata ſunt) iudicia tua corã eo, in oẽs inimicos ſuos ſufflabit(aut flatu proſternet) ¶ſine malo.] quia nõ malũ(ſub.eueniet mihi) ¶amaritudine] fraude ¶labor & dolor] afflictio qua alios affligat & iniquitas.

¶quæ tu fundaſti.] quas præparaſti.
¶Minuiſti eũ paulominus ab angelis] Et deficere feciſti eum paululum à deo (vel, ab angelis)
¶honore coronaſti] decore coronabis
¶cõſtituiſti] vel, dominari facies

¶vniuerſas:] vniuerſa ipſa,
¶pecora campi,] beſtias agreſtes,
¶qui perambulant] tranſeuntẽ(quicquid pertranſit)
¶admirabile] vel, grande(excellẽs)
¶In finem] Vide ſ.pſal.4.
¶pro occultis filii,] Almuth Labbẽ(nomen inſtrumẽti muſici, quod interpretatur ſuper mortẽ Labben: vel, pro iuuẽtute ſplẽdida ſiue filii: aut ſuper morte inſipiẽtis: aut incrementũ filii:)
¶tibi domine in] domino
¶In cõuertẽdo inimicũ meũ retrorſũ, infirmabuntur,] Propterea quia cõuertiſti inimicũ meũ retrorſum, & feciſti impingere,

¶Inimici &c. cũ ſonitu] vel, Inimice, finitæ(cõſumptæ) ſũt ſolitudines(deuaſtatiões, ſub. tuæ) in æternũ, & vrbes quas deſtruxiſti, periit memoria cum ipſis.
¶in iudicio] ad iudicandum

¶refugium] vel, exaltatio
¶adiutor] vel, exaltatio
¶opportunitatib⁹ in tribulatione] temporibus tribulationum.

¶ſtudia] opera(adinuentiones)

¶pauperũ] humiliũ(mitiũ, manſuetorũ)
¶humilitatẽ] afflictionem
¶de inimicis meis,] quã ab iis qui oderunt me habent, perfero,

¶interitu] foueam

¶Cognoſcetur dñs iudicia faciẽs.] Notus eſt domin⁹ propter iudiciũ qđ fecit.
*meditatio(vel, laus in ſeculũ. i. ſemper hanc ſalutẽ quæ hic ſcribit meditemur & in ea lætemur) & infra.
¶finem] æternum
¶patientia] expectatio(ſpes)

¶confortetur] roboretur
¶legiſlatorẽ] timorẽ(terrorẽ. ſed ſi Heb. מורה legat, ꝓceptorẽ & doctorẽ ſignificat)
*Sela. ſ. pſal. 3.
¶receſſiſti longe,] manes procul,
¶deſpicis in opportunitatibus in tribulatione?] abſcondis te in tẽporibus tribulationis?
¶Dũ ſuperbit impius, incẽdit pauper] Propter ſuperbiã impii, perſecutionẽ ſuſtinebit(cõburet) afflictus: (vel, impio exaltatus, inſectatur afflictum)
¶comprehenduntur] vtinã capiantur
¶Quoniã laudat &c.] Laudauit ſeipſum ſuper deſyderiũ aĩæ ſuæ, & auarus benedixit(vẽ, auar⁹ benedicit ſeipſum) Quidã ſic vertũt, Quoniã quicquid aĩo libuerit id laudat, (vel, gloriat impius cũ animi ſui cupiditates ĩpleuit: laudat pro ſe)
¶Peccator &c.] Impi⁹ ꝓt ſuperbia quã facie præ ſe fert(vẽ, cum furor illi ꝓcedit, curat neminẽ.(vel, nõ quærit, ſed deum)
¶exacerbauit] vel, flocci fecit
¶cõſpectu] omnib⁹ cogitationibus
¶Inquinatæ ſunt] vel, proſperabuntur (aut afflictionẽ inducent)

¶cũ diuitib⁹: in occultis] villarum, in la-
tibulis
¶pauperem] afflictum (oppreſſum)
¶rapere] rapiet
¶attrahit] attraxerit
¶laqueo ſuo:] rete ſuum. & iungitur fini
præcedentis verſus.
¶Humiliabit cũ, inclinabit ſe,] Cõtritũ,
humilemque ſe oſtendet,
¶cũ dominat⁹ fuerit pauperũ.] cũ forti-
bus eius (.i. illi⁹ fortitudine) congrega-
tio oppreſſorum.
¶finẽ.] æternum (ſeculum)
¶pauperũ,] humiliũ (mitiũ.)
& infra.
¶vides, qm̃ tu laborẽ & dolorẽ] vel, Sed
tu vides afflictionẽ (qua nos affligit) &
iram
¶vt tradas eos] vt tradatur (ſub. impi⁹
vel, & ꝙ dedit ſeipſum.)
¶derelict⁹ eſt] reliquet (ſub. cauſam ſuã)
¶peccatoris &c.] impii & mali: quæres
impietatem eius, non inuenies.
¶regnabit] rex
¶peribitis] perierunt
¶exaudiuit dñs:] exaudiſti domine:
¶præparationẽ &c.] præparabis cor eo-
rum, auſcultabit auris tua.
¶Iudicare &c.] Vt iudices (vel, vĩdices)
pupillũ & oppreſſum: ne vltra conterat
hoĩem de terra. (vl, ne mortalis hõ poſt-
hac audeat vim ĩferre. Aut, ne vltra for-
midet mortalis de terra.)
¶In finẽ] Vide titulũ pſalmi quarti
¶Tranſmigra in montẽ] vel, Tranſmi-
gra à monte veſtro
¶in pharetra,] ſuper neruum,
¶obſcuro] vel, caligine
¶quæ perfeciſti deſtruxerunt:] retia de-
ſtruentur: (vel, fundamẽta diruta ſunt:)

in pauperem
¶interrogant] probabũt (vel, explorant)
¶interrogat] probabit (examinat)
¶& impiũ: qui &c.] & impiũ: & diligẽtẽ
iniquitatẽ odio habuit anima eius.
¶ignis,) ignẽ. lege reliqua in accuſatiuo
¶pars &c.] vel, portio calicis eorũ (.i. ta-
lia bibẽt pro iniquitate.)
¶æquitatẽ vidit vult⁹ ei⁹.] rectũ intue-
buntur vultus eius (vel, æquitati, & ei
qui recta operat̃ eſt intẽt⁹ vult⁹ eius.)
¶In finem pro octaua,] Vide titulum
Pſal. 4. & 6.
¶Saluũ me fac] Salua (vel, Succurre)
¶ſanctus,] vel miſericors (ſanctimonia)
¶diminutæ ſunt veritates] defecerunt
(vel, imminuti ſunt) fideles
¶Vana] vel, Mendacium
¶labia doloſa,] labio blanditiarũ (vel, la-
bium adulationum,)
¶in corde &c.] .i. ore aliud ꝓmũt, aliud
corde tegunt.
¶doloſa,] blanda,
¶magnificabim⁹:] roboremus (vel, pro-
pter linguã noſtrã robuſti erimus, ea no-
bis authoritatẽ cõparamus)
¶à nobis ſunt,] nobiſcũ (penes nos ſũt,)
¶miſeriã inopũ, & gemitũ] vaſtitatem
pauperum, & clamorem
¶Ponã in ſalutari: &c.] ponã in ſalute, il-
laqueabit, (vel, dolore afficiet .i. ſeruabo
fidelẽ ab illo qui tendit ei laqueos. Alij
legũt pro illaqueabit eũ, loquetur ꝓ eo
.i. deus tuebitur cauſam pauperis. Chal.
interp. Ponã redẽptionem ꝑp̃o meo, &
impiis teſtificabor malum pro ipſis.)
¶caſta:] munda:

¶igne examinatũ, ꝓbatũ terræ,] cõflatũ à
dño terræ (vel, in vaſe ĩ quo argẽtũ excoquitur, aut terreo.)
altati fuerint (vel, ſuperbierint) viliſſimi filii hominũ (vel, cum principatum obtinent probroſi & viles inter homines.)
¶In finem] Vide Pſal. quartum.
¶finem!] æternum!

¶dolorem] anxietatem (afflictionẽ, mœ-
rorem)

& dolor.
Sedet in inſidiis cum diuitibus: in occultis vt interficiat innocentem.
Oculi eius in pauperẽ reſpiciũt: inſidiatur in abſcõdito quaſi leo in ſpelũca ſua.
Inſidiatur vt rapiat pauperem: rapere pauperem dum attrahit eum
in laqueo ſuo: Humiliabit eum, inclinabit ſe, & cadet cũ dominatus fuerit pauperum.
Dixit enim in corde ſuo, Oblitus eſt deus, auertit faciẽ ſuam ne videat in finẽ.
Exurge domine deus, exaltetur manus tua: ne obliuiſcaris pauperũm,
Propter quid irritauit impius deum? dixit enim in corde ſuo, Non requiret.
Vides, quoniam tu laborem & dolorem cõſyderas: vt tradas eos in manus tuas.
tibi derelictus eſt pauper: orphano tu eris adiutor.

Hic poſtulat ſpirit⁹ dei cõtra regnũ antichriſti pro afflictis.

Contere brachium peccatoris & maligni: quæretur peccatum illius, & non inuenietur.
Dominus regnabit in æternum & in ſeculum ſeculi: peribitis gentes de terra illius.
Deſyderium pauperum exaudiuit dominus: præparationem cordis eorum audiuit auris tua.

Prõptitudo dei ad exaudiendum afflictos,

Iudicare pupillo & humili: vt nõ apponat vltra magnificare ſe homo ſuper terram.

In finem, Pſalmus Dauid X.

Sec. Heb. 11.

IN domino confido: quomodo dicitis animæ meæ, Tranſmigra in montẽ ſicut paſſer?
Quoniam ecce peccatores intenderũt arcum: parauerunt ſagittas ſuas in pharetra, vt ſagittent in obſcuro rectos corde.

Reiicit̃ amicus diſſuadẽs ãplecti Euãg. propter perſecutiones.

Quoniam quæ perfeciſti deſtruxerunt: iuſtus autem quid fecit?
Dominus in templo ſancto ſuo, dominus in cælo ſedes eius.
oculi eius in pauperem reſpiciunt: palpebræ eius interrogant filios hominum.
Dominus interrogat iuſtum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam.

Iudex deus fidelium & infidelium. abac. 2. d.

Pluet ſuper peccatores laqueos: ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarũ, pars calicis eorum.

Infideliũ punitio.

Quoniam iuſtus dominus & iuſtitias dilexit: æquitatem vidit vultus eius.

Iuſtus deus.

In finem pro octaua, Pſalmus Dauid XI.

Sec. Hebr. 12.

SAluum me fac domine, quoniam defecit ſanctus, quoniam diminutæ ſunt veritates à filiis hominum.
Vana locuti ſunt vnuſquiſque ad proximũ ſuum: labia doloſa, in corde & corde locuti ſunt.

Fidelis petit liberari ab iniqtate regnante ſuper terram.

Diſperdat dominus vniuerſa labia doloſa, linguam magniloquam.
Qui dixerunt, Linguã noſtram magnificabimus: labia noſtra à nobis ſunt, quis noſter dominus eſt?
Propter miſeriam inopũ & gemitũ pauperũ nunc exurgam: dicit dominus.
Ponam in ſalutari: fiducialiter agam in eo.

Auxiliũ afflictorũ, à deo.

Eloquia domini, eloquia caſta: argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum.

Promiſſiões dei veraces.

Tu domine ſeruabis nos: & cuſtodies nos à generatione hac in æternum.
In circuitu impii ambulant: ſecundum altitudinem tuã multiplicaſti filios hominum.

Fiducia in ꝓmiſſiones.

¶nos: & cuſtodies nos] eos: & cuſtodies eum (.i. vnumquẽq; ipſorum) ¶ſecundũ &c.) cũ ex-

In finem, Pſalmus Dauid XII.

Sec. Heb. 13.

VSquequo domine obliuiſcẽris me in finẽ? vſquequo auertis faciem tuam à me?
Quandiu ponam conſilia in anima mea: dolorem in corde meo per diem?

Petit fidelis liberari à tentatione, & illuminari.

vſquequo exaltabitur inimicus meus ſuper me? Reſpice,& exaudi me domine deus meus.

illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte:Nequando dicat inimicus meus,Præualui aduerſus eum.

Gratiarum actio de ſupata tentatiōe.

qui tribulant me,exultabunt ſi motus fuero.Ego autē in miſericordia tua ſperaui.

exultabit cor meum in ſalutari tuo:cantabo domino qui bona tribuit mihi: & pſallam nomini domini altiſſimi.

Sec.Heb.14.

In finem, Pſalmus Dauid XIII.

Impii quales J.51.

DIxit inſipiens in corde ſuo,Non eſt deus.

corrupti ſunt,& abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis: non eſt qui faciat bonum,non eſt vſque ad vnum.

Rom.3.b.

Dominus de cælo proſpexit ſuper filios hominum : vt videat ſi eſt intelligens aut requirens deum.

Omnes declinauerunt,ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum.

I.5.c.rom.3.b. J.139.

Sepulchrum patens eſt guttur eorum:linguis ſuis doloſe agebāt, Venenum aſpidum ſub labiis eorum.

I.9.c.rom.3.c. Iſa.59.b.rom.3.c.

quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt: Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem.

J.35.

Contritio & infœlicitas in viis eorum,& viam pacis non cognouerūt: Non eſt timor dei ante oculos eorum.

Nonne cognoſcent omnes qui operātur iniquitatem, qui deuorant plebē meā ſicut eſcam panis?

dominum non inuocauerunt:Illic trepidauerūt timore vbi non erat timor.

Spes afflictorum deus.

quoniam dominus in generatione iuſta eſt,Conſilium inopis confudiſtis:quoniam dominus ſpes eius eſt.

Quis dabit ex Sion ſalutare Iſrael? cum auerterit dominus captiuitatem plebis ſuæ,exultabit Iacob & lætabitur Iſrael.

Sec.Heb.15.

Pſalmus Dauid XIIII.

Quales debēt eſſe qui de eccleſia dei ſūt.

DOmine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo?

Qui ingreditur ſine macula,& operatur iuſtitiam,

qui loquitur veritatem in corde ſuo,Qui non egit dolum in lingua ſua,

nec fecit proximo ſuo malū, & opprobriū nō accepit aduerſus proximos ſuos,

Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus,timētes autem dominum glorificat,

qui iurat proximo ſuo,& non decipit,Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram,& munera ſuper innocentem non accepit.

Qui facit hæc,non mouebitur in æternum.

Sec.Heb.16.

Tituli inſcriptio ipſi Dauid. XV.

Tutelam dei patris orat fidelis.

COnſerua me domine,quoniam ſperaui in te. Dixi domino, Deus meus es tu,quoniam bonorum meorum non eges.

Sanctis qui ſunt in terra eius mirificauit omnes voluntates meas in eis.

Reprobatio infidelium.

Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum:poſtea accelerauerunt.

non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus:nec memor ero nominū eorum per labia mea.

Hæreditas Chriſti.

Dominus, pars hæreditatis meæ & calicis mei, tu es qui reſtitues hæreditatem meam mihi.

Funes ceciderunt mihi in præclaris:etenim hæreditas mea præclara eſt mihi.

Gloriantur ſe habere deum eruditorē & adiutorem fideles.

Benedicam dominum qui tribuit mihi intellectum,inſuper & vſque ad noctem increpuerunt me renes mei.

¶præclaris: etenim]iocundis(amœnis)etiam ripuerunt,vel caſtigauerunt) me renes mei. ►mea ¶tribuit &c.] cōſuluit mihi,per noctes erudierūt(corripuerunt,vel caſtigauerunt) me renes mei.

¶in morte:]mortē(.i. moriar æterna morte:)

¶motus fuero:]lapſus fuero:(vel,nutauero:)

¶in ſalutari tuo:]in ſalute tua(.i.cum liberaueris me:)

¶qui bona tribuit mihi:]qm̄ retribuit mihi:

►& pſallam nomini domini altiſſimi.

¶In finem,]Vide Pſal.4.

¶corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis:]corruperūt(ſcil.viā ſuā)abominabile fecerunt opus:

►non eſt vſque ad vnum.

►aut

¶inutiles facti ſunt:]fœtuerūt(corrupti ſunt, vel computruerunt:)

¶vſque ad vnū.]etiam vnus.

Iſti tres verſus ſequentes nō ſunt in Hebræo,ſed neque apud LXX.

¶cognoſcent]cognouerunt

¶qui deuorant &c.] comedētes populū meū ac ſi comederēt panem

¶trepidauerūt]timuerunt

►vbi non erat timor.

¶iuſta eſt,]iuſti,

¶cum auerterit] qn̄ cōuertet(reducet)

¶egit dolum in]accuſauit(detraxit)

¶opprobriū non accepit]vel,opprobrio affecit) tulit(aut opprobrio affecit)

¶Ad nihilū deductus eſt in cōſpectu eius malign⁹,]vſ,q deſpicit ſe ī oculis ſuis, abiicit ſe(.i.nihili ſe æſtimat)

¶qui iurat proximo ſuo,& nō decipit] vel iurauit ſeipſum affligere, & nō mutauit,

¶ſuper]vel,contra

¶Tituli inſcriptio]Michthā(Quidā putāt initium eē carminis. Alii nomen inſtrumenti muſici,quod interpret. plaga integra, ſi poſtponat̄ dictioni Dauid: aut inſigne eſt,vel honor militaris,aut pauperem & ſimplicem ſignificat)

¶bonorū meorū nō eges.]bonū meū nō ſuper te.i.nō niſi à te.vel,nō cogeris mihi benefacere.vſ, bonitas mea nulla eſt apud te)

¶Sāctis qui &c.] In ſanctis qui ſunt in terra,& fortibus,(admirabilib⁹, vel,inclaris)oīs volūtas mea eſt.(vſ, iocunditas & cōplacentia.)

¶Multiplicatę ſūt &c.]Multiplicent̄ dolores eorū qui poſt alterū(ſub.deū) accelerauerūt.(vſ,alteri deo fidūt. Chald. interp. Impij multiplicant imagines ſuas,& poſtea feſtināt offerre oblationes ſuas)

¶cōgregabo conuenticula]libabo libamina(.i.nolo fieri particeps oblationū quæ ſāguīe partæ ſunt,vſ miſtæ ſāguine)

¶reſtitues]ſuſtentas(vel,conſeruas)

¶Funes]vel, Hæreditates(fortes ſiue funiculi quibus menſuratur terra)

Prouidebam dominum in conſpectu meo ſemper: quoniam à dextris eſt mihi ne commouear. Act.2.d.

Propter hoc lætatum eſt cor meũ,& exultauit lingua mea:inſuper & caro mea requieſcet in ſpe

Quoniam non derelinques animam meam in inferno: nec dabis ſanctũ tuum videre corruptionem. Reſurrectio Chriſti.act. 2.c.13.e.

Notas mihi feciſti vias vitæ:adimplebis me lætitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua vſque in finem.

Oratio Dauid. XVI. Sec.Heb.17.

Ne perſecutionibus ſuccumbat,orat Chriſtus cum ſuis ſimiliter afflictis.

EXaudi domine iuſtitiam meam:intende deprecationem meam.

auribus percipe orationem meam,non in labiis doloſis.

De vultu tuo iudicium meum prodeat:oculi tui videant æquitatem.

Probaſti cor meum,& viſitaſti nocte:igne me examinaſti, & non eſt inuẽta in me iniquitas.

vt non loquatur os meum Opera hominum, propter verba labiorum tuorum ego cuſtodiui vias duras.

Perfice greſſus meos in ſemitis tuis:vt non moueantur veſtigia mea.

Ego clamaui*quoniam exaudiſti me deus:inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea.

Mirifica miſericordias tuas,qui ſaluos facis ſperantes in te,

à reſiſtentibus dexteræ tuæ,Cuſtodi me vt pupillam oculi,

ſub vmbra alarum tuarum protege me A facie impiorũ qui me afflixerunt.

inimici mei animam meam circundederunt, Adipem ſuum concluſerũt,os eorum locutum eſt ſuperbiam.

Proiiciẽtes me,nũc circũdederunt me:oculos ſuos ſtatuerũt declinare in terrã.

Suſceperunt me ſicut leo paratus ad prædam,& ſicut catulus leonis habitans in abditis.

Exurge domine præueni eum,& ſupplãta eum:eripe animam meam ab impio, phrameam tuam. Ab inimicis manus tuæ

domine,à paucis de terra diuide eos in vita eorũ:& de abſcõditis tuis adimpletus eſt venter eorum.

ſaturati ſunt filiis:& dimiſerunt reliquias ſuas paruulis ſuis.

Ego autẽ in iuſtitia apparebo conſpectui tuo:ſatiabor cũ apparuerit gloria tua.

In finẽ puero Domini Dauid,qui locutus eſt domino verba cantici huius,in die qua eripuit eũ dominus de manu omniũ inimicorum eius, & de manu Saul,& dixit,2.Reg.22.a. XVII. Sec.Heb.18.

Gratias agit Chriſt⁹ pr̃i,q̃ de afflictiõib⁹ liberarit. Heb.2.c.

DIligam te domine fortitudo mea: Dominus firmamentum meum, & refugium meum,& liberator meus.

deus meus adiutor meus:& ſperabo in eum.

protector meus,& cornu ſalutis meæ,& ſuſceptor meus.

Laudans inuocabo dominum:& ab inimicis meis ſaluus ero.

*Circundederunt me dolores mortis,& torrẽtes iniquitatis conturbauerũt me.

Dolores inferni circundederunt me:præoccupauerunt me laquei mortis.

In tribulatione mea inuocaui dominum,& ad deum meum clamaui:

& exaudiuit de templo ſancto ſuo vocem meam, & clamor meus in conſpectu eius introiuit in aures eius.

Commota eſt & contremuit terra: & fundamenta montium conturbata ſunt, & commota ſunt,quoniam iratus eſt eis.

Aſcẽdit fumus in ira eius:& ignis à facie eius exarſit:carbones ſuccẽſi ſũt ab eo.

Inclinauit cælos,& deſcendit:& caligo ſub pedibus eius.

Et aſcendit ſuper cherubim,& volauit:volauit ſuper pennas ventorum.

Et poſuit tenebras latibulum ſuum, in circuitu eius tabernaculum eius: tenebroſa aqua in nubibus aeris.

¶Prouidebam]Poſui

¶lingua] gloria (.i.anima)
¶requieſcet in ſpe,]habitabit cõfidẽter,

¶dabis]vel,ſines(aut permittes)
¶ſanctũ tuũ]vel,miſericordẽ tuum
¶ Notas mihi &c.]Notã facies mihi ſemitã vitæ: ſaturitas lætitiarũ eſt cũ vultu tuo(.i.plenitudo & ſatietas oĩs gaudii eſt apud te)iucũditates ſunt ĩ dextera tua in ſeculum.

¶non in]quæ non(ſub.egreditur)ex
¶De vultu tuo]vel,A te
¶æquitatẽ.]rectitudines.
¶vt non loquatur os meũ]quod cogitaui,nõ trãſiuit os meum(.i. nõ plus dicã q̃ cogito.vel,propoſui vt os meum non præuaricetur)
¶Opera]Propter opera
¶duras.] diſſipatoris.(vel prædatoris .i. obſeruaui ne imitarer diſſipatores, violentos: néve quis eorũ more viueret impediui.)
¶Perfice]Suſtenta(Fulci)
*ad te
¶Mirifica] Diuide(Segrega, ſub.à reſiſtẽtibus. vel,Oſtende mirabiles)
¶protege]abſcondes
¶aĩam meã] propter aĩam meã(ſub.vt eam perdant)me
¶Adipem ſuũ cõcluſerũt,]Adipe ſuo clauſerũt (ſub. corpus vel os ſuũ, ob nimiã pinguedinẽ.Aut,cũ pinguibus ſuis concluſerunt,i.decreuerũt me perdere)
¶Proiicientes me,]In via nr̃a(vl̃,greſſibus noſtris.i.obſident itinera noſtra)
¶Statuerunt declinare]poſuerũt ad declinandum(.i.defixos habent)
¶Suſceperũt me ſicut leo parat⁹ ad prędam,]Ipſe ſimilis eſt leoni qui prædam concupiſcit,
¶ſupplanta]incurua (proſterne)
¶phrameã tuã]qui eſt gladius tuus
¶Ab inimicis manus tuæ.] A viris qui ſunt man⁹ tua(.i.flagellũ,vel plaga tua)
¶à paucis &c.]à viris de mundo, quorũ portio eſt in vita,& abſcondito tuo adimplebis ventrẽ eorum (.i.à viris mortalibus huic ſeculo addictis,qui in hac vita parte ſua fruũtur, tu enim de penu tuo,vel theſauro imples ventrẽ eorum.)
¶ſaturati ſunt] vel, ſaturabunt filii: & dimittent reſiduũ ſuum paruulis ſuis.
¶cum apparuerit gloria tua.]dum ſurrexerit ſimilitudo tua(vel, cum euigilauero ſpecie tua.)
¶In finem,]Vide titulum Pſal.4.
¶puero]vel,ſeruo

¶firmamẽtũ meum,& refugiũ meum,] petra mea,& arx mea(vel,propugnaculum meum,)
deus meus
¶adiutor meus:]petra mea:
¶protector meus,]ſcutum meum,
¶ſuſceptor meus.]eleuatio mea(exaltatio mea,vel perfugium meum.)
¶Laudans] Laudatũ(ſub.ab omnibus, vel cum laude)
*Quoniam
¶iniquitatis]Belial(vel,impietatis)
¶præoccupauerunt]præuenerũt(.i.prę-ualuerunt mihi)
¶ĩuocaui &c.]ab hoc verſu vſq; ad finẽ pſalmi, oĩa verba poſſunt transferri & in p̃terito & in futuro,& in præſenti.
ſancto

eis.

¶in ira]præ furore(vel,ex naribus)
¶à facie exarſit:]ab ore eius vorabit(cõſumet)

¶in circuitu &c.]in circuitu tabernaculi ſui tenebroſas aquas & nubes dẽſas.

Præ fulgore in conſpectu eius nubes*tranſierunt,grando,& carbones ignis.
Et intonuit de cælo dominus, & altiſſimus dedit vocem ſuam:grãdo & carbones ignis.
Et miſit ſagittas ſuas,& diſſipauit eos:fulgura multiplicauit, & cõturbauit eos.
Et apparuerunt fontes aquarum,& reuelata ſunt fundamenta orbis terrarum ab increpatione tua domine,ab inſpiratione ſpiritus iræ tuæ.
Miſit de ſummo,& accepit me:& aſſumpſit me de aquis multis.
Eripuit me de inimicis meis fortiſſimis, & ab his qui oderunt me:quoniã confortati ſunt ſuper me.
Præuenerunt me in die afflictionis meæ: & factus eſt dominus protector meus.
Et eduxit me in latitudinem:ſaluum me fecit,quoniam voluit me.
Puritas Chriſti,quæ & noſtra facta eſt. Et retribuet mihi dominus ſecundum iuſtitiam meam,& ſecundum puritatem manuum mearum retribuet mihi:
Quia cuſtodiui vias domini,nec impie geſſi à deo meo.
Quoniã omnia iudicia eius in cõſpectu meo:& iuſtitias eius non repuli à me.
Et ero immaculatus cum eo:& obſeruabo me ab iniquitate mea.
Et retribuet mihi dominus ſecundum iuſtitiam meam: & ſecũdum puritatem manuum mearum in conſpectu oculorum eius.
Miſericors deus cum ſanctis, impios autẽ punit. Cum ſancto ſanctus eris:& cum viro innocente innocens eris.
Et cum electo electus eris:& cum peruerſo peruerſus eris.
Quoniam tu populum humilẽ ſaluum facies: & oculos ſuperborũ humiliabis.
Suã puritatẽ & liberationẽ patri tribuit Chriſt⁹. Quoniam tu illuminas lucernam meam domine:deus meus illumina tenebras meas.
Quoniam in te eripiar à tentatione:& in deo meo tranſgrediar murum.
Deus meus impolluta via eius: eloquia domini igne examinata : protector eſt omnium ſperantium in ſe.
Quoniam quis deus præter dominum?aut quis deus præter deum noſtrum?
Deus qui præcinxit me virtute:& poſuit immaculatam viam meam.
Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum:& ſuper excelſa ſtatuens me:
2.Reg.22.c. Qui docet manus meas ad prælium:& poſuiſti vt arcum æreũ brachia mea.
Et dediſti mihi protectionem ſalutis tuæ:& dextera tua ſuſcepit me.
& diſciplina tua correxit me in finem,& diſciplina tua ipſa me docebit.
Iudæorũ abiectio glorificato Chriſto. Dilataſti greſſus meos ſubtus me:& non ſunt infirmata veſtigia mea.
Perſequar inimicos meos,& cõprehendã illos:& non cõuertar donec deficiant.
Confringam illos,nec poterunt ſtare:cadent ſubtus pedes meos.
Et præcinxiſti me virtute ad bellum: ſupplãtaſti inſurgentes in me ſubtus me.
Et inimicos meos dediſti mihi dorſum:& odientes me diſperdidiſti.
Clamauerunt,nec erat qui ſaluos faceret:ad dominum,nec exaudiuit eos.
Et comminuã eos vt puluerẽ ante faciem venti:vt lutum platearũ delebo eos.
Gẽtiũ electio Eripies me de contradictionibus populi:conſtitues me in caput Gentium.
populus quem non cognoui,ſeruiuit mihi:In auditu auris obediuit mihi.
filii alieni mentiti ſunt mihi,Filii alieni inueterati ſunt,& claudicauerunt à ſemitis ſuis.
Gratias agit patri Chriſt⁹ q̃ reiectis aduerſariis cõſtituerit eum in caput gentium. Viuit dominus, & benedictus deus meus,& exaltetur deus ſalutis meæ.
Deus qui das vindictas mihi,& ſubdis populos ſub me, Liberator meus de inimicis meis iracundis.
& ab inſurgentibus in me exaltabis me:à viro iniquo eripies me.
2.Reg.22.d. rom.15.b. Propterea confitebor tibi in nationibus domine:& nomini tuo pſalmũ dicã,
Magnificans ſalutes regis eius,& faciens miſericordiã CHRISTO ſuo Dauid,& ſemini eius vſque in ſeculum.

Sec. Heb.19. In finem,Pſalmus Dauid XVIII.

Pctõrũ remiſſio annũtiata oibus ab apoſtolis. CAEli enarrant gloriam dei, & opera manuũ eius annuntiat firmamentũ. Dies,diei eructat verbum:& nox nocti indicat ſcientiam.

*eius
¶fontes]profunda(inũdationes,vel decurſus aquarũ,aut valles plenæ aquis)
¶ab inſpiratione ſpiritus]à flatu venti
¶confortati ſunt ſuper me.]fuerunt robuſtiores me.
¶protector meus.]baculus meus(vel,ſuſtentaculum mihi.)
¶voluit me.)vel,illi placeo.
¶nec impie &c.]nec impi⁹ defeci à deo meo. (Chald.interp.non ambulaui in impietate coram deo meo.)
¶iuſtitias]ſtatuta
¶immaculatus]vel,perfectus
¶ſancto ſanctus]vel, miſericorde miſericors
¶innocente innocens]perfecto perfectus
¶electo electus]puro purus
¶humilem]pauperem
¶eripiar à tentatione:]cõteram exercitum(vel,percurram,perrumpam cuneũ militum)
¶impolluta]perfecta
¶protector]clypeus
¶quis deus]quis fortis(vel, q̃s creator)
¶virtute:]fortitudine:
¶immaculatã]vel,perfectam
¶Qui perfecit]Poſuit(.i.ſimiles efficit)
¶ſtatuens me:]mea ſtare me facit.
¶poſuiſti &c.]conteretur arc⁹ ære⁹ brachiis meis.
¶protectionem]ſcutum
¶ſuſcepit]fulciet(ſuſtentabit)
¶& diſciplina &c.]& mãſuetudine tua multiplicaſti me.(vel, benignitas tua hoſtib⁹ ſuperiorẽ me fecit.Quidam vertunt,cũ humilias me, magnificas me.)
¶ſũt infirmata veſtigia mea.]nutauerũt(declinauerunt.) crura mea.
¶deficiant.]conſumam eos.
¶Cõfringã]Transfigam(Vulnerabo)
¶ſtare:]ſurgere:
¶virtute]fortitudine
¶ſupplantaſti inſurgentes in me]incuruaſti inimicos meos
¶Et inimicos meos dediſti mihi dorſum:]Et inimicorũ meorũ dediſti mihi ceruicẽ(.i.conuertiſti eos in fugam)
¶diſperdidiſti.]ſuccidã.(ad internecionem perducam)
¶delebo]aceruatim ponã(vl, euacuabo Chald.interp.conculcabo)
¶cõtradictionibus]contentionibus
¶In auditu auris &c.]Statim vt audierunt,congregauerunt ſe ad me.
¶inueterati &c.]decident(vel,inueteraſcẽt)& expauẽſcent ex penetralib⁹ ſuis (vel,clauſuris vbi ſe ĩcludũt præ metu)
¶de⁹ me⁹,]fortis me⁹(vel,creator me⁹)
¶vindictas]vel,vltiones
▸iracundis.
¶nationibus]vel,gentibus
¶Magnificans].i.qui multũ & abũdantiſſime ſaluat regem ſuum.
¶In finem,]Vide Pſal.4.
¶eructat]annũtiabit(eructabit,loquet)
¶indicat]indicabit

Non ſunt loquelæ neque ſermones, quorum non audiantur voces eorum.
In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Rom.10.d.
in ſole poſuit tabernaculum ſuum: Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo,
exultauit vt gigas ad currendam viam, A ſummo cælo egreſſio eius, Luc.24.g.
& occurſus eius vſque ad ſummum eius: nec eſt qui ſe abſcondat à calore eius.
Lex domini immaculata, conuertens animas: teſtimonium domini, fidele, ſapientiam præſtans paruulis. Lex dei & Euāgeliū quale & qd pſtet.
Iuſtitiæ domini, rectæ, lætificantes corda: præceptum domini, lucidum, illuminans oculos.
Timor domini ſanctus permanens in ſeculum ſeculi: iudicia domini, vera, iuſtificata in ſemetipſa.
Deſyderabilia ſuper aurum & lapidem pretioſum multū: & dulciora ſuper mel & fauum.
Etenim ſeruus tuus cuſtodit ea, in cuſtodiendis illis retributio multa.
Delicta quis intelliget? ab occultis meis munda me: Et ab alienis parce ſeruo tuo. Oratfidelis à peccatis purgari & ſeruari, vt placeāt deo quæ faciet.
ſi mei non fuerint dominati, tūc immaculatus ero, & emūdabor à delicto maximo.
Et erunt vt complaceant eloquia oris mei: & meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſemper.
domine adiutor meus & redemptor meus.

In finem, Pſalmus Dauid, XIX. Sec.heb.20

EXaudiat te dominus in die tribulationis: protegat te nomen dei Iacob.
Mittat tibi auxilium de ſancto: & de Sion tueatur te. Imprecantur fideles proſpera Chriſto.
Memor ſit omnis ſacrificii tui: & holocauſtum tuum pingue fiat.* Sacrificium Chriſti ꝓ peccatis noſtris.
Tribuat tibi ſecundum cor tuum: & omne conſilium tuum confirmet.
Lætabimur in ſalutari tuo: & in nomine dei noſtri magnificabimur.
Impleat dominus omnes petitiones tuas: nunc cognoui quoniam ſaluum fecit dominus CHRISTVM ſuum.
exaudiet illum de cælo ſancto ſuo: in potentatibus ſalus dexteræ eius.
Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine domini dei noſtri inuocabimus. A deo ſperanda ſalus per Chriſtum.
Ipſi obligati ſunt & ceciderunt: nos autem ſurreximus & erecti ſumus.
Domine ſaluum fac regem: & exaudi nos in die qua inuocauerimus te.

In finem, Pſalmus Dauid, XX. Sec.heb.21.

DOmine in virtute tua lætabitur rex: & ſuper ſalutare tuum exultabit vehementer, Triumphus Chriſti regis per quem oīs benedictio.
Deſyderium cordis eius tribuiſti ei: & volūtate labiorū eius non fraudaſti eū.*
Quoniam præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis: poſuiſti in capite eius coronam de lapide pretioſo.
Vitā petiit à te: & tribuiſti ei longitudinem dierū in ſeculū & in ſeculū ſeculi.
Magna eſt gloria eius in ſalutari tuo: gloriā & magnū decorē impones ſuper eū.
Quoniam dabis eum in benedictionem in ſeculum ſeculi: lætificabis eū in gaudio cum vultu tuo.
Quoniā rex ſperat in domino: & in miſericordia altiſſimi non commouebitur.
Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes qui te oderunt. Vindicta in eos qui Chriſtū odientes perſequunt.
Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: dominus in ira ſua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis.
Fructum eorum de terra perdes: & ſemen eorum à filiis hominum.
Quoniam declinauerunt in te mala: cogitauerunt conſilia quæ non potuerunt ſtabilire.

¶quorum nõ &c.] vbi nõ audiatur vox eorum(.i. oẽs nationes audiuerunt.)
¶ſonus] linea(vel, funiculus, filum, veluti eſt architectorum. aut, curſus)
¶in ſole poſuit tabernaculū ſuū,] ſoli poſuit tentorium in ipſis,
¶exultauit vt gigas] vel, gaudebit vt fortis
¶occurſ⁹] reuolutio(recurſ⁹, vł circuit⁹)
¶immaculata] vel, perfecta
¶Iuſtitiæ] Præcepta
¶lucidum,] purum(mundum)
¶ſanctus] purus(vel, mundus)
¶iuſtificata ī ſemetipſa.] iuſtificata (vł, iuſta) ſimul.
¶ſuper aurū & lapidē pretioſum] magis quā aurū, & obrizum
¶fauū.] fauorū(vel, placentas melle confectas, aut fauum dulciſſimum.)
¶cuſtodit ea,] cautus(pręmonit⁹, circūſpectus) in ipſis, (ſub. ne quid cōtra ea faciat. vel, per illa caut⁹ effect⁹ eſt,)
¶Delicta] Errores(Ignorantias)
meis
¶Et ab alienis parce ſeruo tuo, ſi mei nō fuerīt dominati,] Etiā à ſupbiis(vel, ſuperbis) cōtine ſeruū tuū, ne dominentur mei,
¶immaculatus] vel, perfectus
¶vt cōplaceāt] ad voluntatē(vel, in volūtate. i. cōplacebunt, accepta erunt)
ſemper.
¶adiutor me⁹] petra mea(vł, rupes, creator, lapis meus)
¶In finē,] ſ. pſal.4.
Verba huius pſalmi poſſunt transferri in futuro indicatiui & optatiui.
¶ꝓtegat] ſubleuet(corroboret)
¶tueatur] fulciat(ſuſtentet)
¶pingue fiat.] vel, in cinerē conuertat. deus em̄ igne de cælo miſſo cōburēs holocauſtū, ſignificabat ſacrificiū ei eē acceptū. Sunt qui hic interpretant̄ impinguefcere faciat, i. vt pīguiſſimū reputet)
*Sela.
¶cōfirmet.] impleat.
¶magnificabimur.] vexillū eleuabim⁹.
¶in potētatib⁹ &c.] vel, virtute ſaluifica dexterę ſuæ. vel, per potētiam ſalutaris dexteræ ſuæ.(Alii vertūt, ſalus dexteræ eius potens eſt)
¶currib⁹,] (ſub. veniūt cōtra nos: vel, cōfidunt,)
¶in noīe &c.] vel, nominis dei nr̄i recordabimur.
¶obligati ſunt] incuruati ſunt(vel, proſtrati humi)
¶regē: & exaudi nos] rex exaudiet nos
te.
¶In finem] Vide Pſal.4.
¶in virtute] in fortitudine
¶voluntate] prolatione(.i. dediſti ei quod petijt à te)
*Sela. ſ. pſal.3.
¶dulcedinis:] boni:
¶de lapide pretioſo.] aureā(obrizi,)
¶ſalutari tuo:] ſalute tua(.i. ob ſalutem, quam feciſti ei:)
¶benedictionē] benedictiones
¶vultu tuo] .i. cū oſtēderis ei faciē tuā.)
¶vultus tui:] iræ tuæ:
¶conturbabit] diſperdet
¶ſtabilire] perficere. nā ſubaudienda eſt ſimilis dictio in Hebræo.

Quoniam pones eos dorſum: in reliquiis tuis præparabis vultum eorum.
Exaltare domine in virtute tua:cantabimus & pſallemus virtutes tuas.

·In finem pro ſuſceptione matutina,Pſalmus Dauid. XXI.

DEus* deus meus reſpice in me: quare me dereliquiſti? longe à ſalute mea verba delictorum meorum.
Deus meus clamabo per diem,& non exaudies:& nocte,& non ad inſipientiam mihi.
Tu autem in ſancto habitas,laus Iſrael.
In te ſperauerunt patres noſtri:ſperauerunt,& liberaſti eos.
Ad te clamauerunt,& ſalui facti ſunt:in te ſperauerunt,& non ſunt confuſi.
Ego autem ſum vermis & non homo:opprobriũ hominũ & abiectio plebis.
Omnes videntes me,deriſerunt me:locuti ſunt labiis,& mouerunt caput,
Sperauit in domino,eripiat eum:ſaluum faciat eum,quoniam vult eum.
Quoniam tu es qui extraxiſti me de vẽtre: ſpes mea ab vberibus matris meæ.
In te proiectus ſum ex vtero:
de ventre matris meæ deus meus es tu.Ne diſceſſeris à me:
quoniam tribulatio proxima eſt,quoniam non eſt qui adiuuet.
Circundederunt me vituli multi:tauri pingues obſederunt me.
Aperuerunt ſuper me os ſuum,ſicut leo rapiens & rugiens.
Sicut aqua effuſus ſum:& diſperſa ſunt omnia oſſa mea.
Factum eſt cor meum tanquam cera,liqueſcens in medio ventris mei.
Aruit tãquam teſta virtus mea,& lingua mea adhæſit faucibus meis:& in puluerem mortis deduxiſti me.
Quoniam circundederunt me canes multi:conſiliũ malignãtium obſedit me.
Foderunt manus meas & pedes meos,dinumerauerunt omnia oſſa mea.
ipſi vero conſyderauerunt,& inſpexerunt me:Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.
Tu autem domine ne elongaueris auxilium tuũ à me: ad defenſionem meam conſpice.
Erue à phramea animam meam:& de manu canis vnicam meam.
Salua me ex ore leonis:& à cornibus vnicornium humilitatem meam.
Narrabo nomen tuum fratribus meis:in medio eccleſiæ laudabo te.
Qui timetis deum laudate eum:vniuerſum ſemen Iacob glorificate eum.
timeat eum omne ſemẽ Iſrael: Quoniam non ſpreuit neque deſpexit deprecationem pauperis.
nec auertit faciem ſuam à me:& cum clamarem ad eum,exaudiuit me.
Apud te laus mea in eccleſia magna: vota mea reddã in cõſpectu timentiũ eũ.
Edent pauperes,& ſaturabũtur: & laudabunt dominum qui requirunt eum:viuent corda eorum in ſeculum ſeculi,
Reminiſcentur & conuertentur ad dominum vniuerſi fines terræ,
Et adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ familiæ gentium.
Quoniam domini eſt regnum:& ipſe dominabitur gentium.
Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terræ: in conſpectu eius cadẽt omnes qui deſcendunt in terram,
& anima mea illi viuet:Et ſemen meum ſeruiet ipſi.
annuntiabitur domino generatio Ventura: & annuntiabũt cæli iuſtitiam eius populo qui naſcetur,quem fecit dominus.

Pſalmus Dauid, XXII.

DOminus regit me,& nihil mihi deerit:In loco paſcuæ ibi me collocauit.
ſuper aquam refectionis educauit me:Animam meam conuertit.
deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ,propter nomen ſuum.
Nam etſi ambulauero in medio vmbræ mortis,non timebo mala:quoniam tu mecum es.

Sec.heb.22. Chriſt⁹ ſe derelictum clamat in cruce.

Deridet̃ĩ cruce. matt.27.d. marc.15.c.

Nõ ceſſat inuocare, licet clamauerit ſe derelictũ.

Anguſtia Chriſti in cruce.

Plagę Chriſti & veſtimẽta diuiſa. matt. 27.d.ioh.19.d.

Oratio & clamor vehemes in afflictiõe.

Gentium vocatio.heb.2.c. Ad timore patris & fiduciã hortat Chriſtus.

Vota quæ & laudes, prædicatio euãg. Cõuerſio peccatorũ eſurientiũ ad prædicationem euangelii.

Sec.heb.23. De paſtore Chriſto & Chriſtianis ouibus. iſa. 40. iere. 23.ezec.34. io. 10.a.1.pet.2.

¶in reliquiis &c.]neruo tuo collimabis in vultus eorum.
¶virtute]fortitudine
¶virtutes]fortitudines
¶In finem]Vide Pſal.4.
¶ p ſuſceptiõe matutina,]ſuper Aieleth Aſahar(eſt nomẽ inſtrumenti vt volunt nonnulli.Alij ſpeciẽ carminis eẽ dicũt. Quidã interpretant̃ ſid⁹ matutinũ:Alij ceruam matutinam.)
*meus
► reſpice in me:
¶longe à &c.]elongatus es à ſalute mea, & à verbis rugit⁹ mei!(vel,longe à ſalute mea verba rugitus mei.i.multũ abſum à ſalute,vt opem mihi ferat,quãtũuis clamem)
¶ad inſipientiam]eſt ſilẽtium
¶in ſctõ habitas,]vel,ſanct⁹,permanẽs,
¶ſalui facti ſunt:]euaſerũt:(erepti ſũt.)
¶abiectio plebis.]contemptus populi.
¶Sperauit in dño,]Deuoluit ad dominũ(ſub.ſpẽ vel opera ſua.i.omnia retulit ad deum)
¶vult eũ.]complacuit in eo.
¶ſpes mea]vel,qui facis me confidere
¶pingues obſederũt me.]Baſſan inſtar coronæ circundederũt me(.i.hoĩes fortes veluti erant tauri regionis Baſſan.)
¶liqueſcens &c.]vel,liqueſcit in medio viſcerum meorum.
¶virtus]fortitudo
►multi
¶dinumerauerunt]numerabo
¶auxilium tuum &c.]te.fortitudo mea, ad auxilium meum feſtina.
¶phramea]gladio
¶humilitatem meã.]exaudi me(.i.exaudiens libera me.)
¶eccleſiæ]vel,cõgregationis
¶timeat eũ]timete ab eo.
¶deſpexit deprecationẽ]abominat⁹ eſt afflictionẽ(vel,orationem)
¶Apud te]A te(vel,De te)
¶eccleſia magna:]cõgregatione multa
¶eum.]te.
¶eorum] veſtra
¶eius]tuo
Manducauerunt](.i.nutriti ſunt.)
¶adorauerũt]inclinauerũt ſe
¶cadent omnes]incuruabunt ſe
¶aĩa mea illi viuet:]qui aĩam ſuam non viuificauit(.i. q morti expoſuit aĩam.) & de Chriſto intellige. vel,quorũ nemo potuit animæ ſuæ ſeruare, vel prorogare vitam.)
►meum
¶annuntiabit̃ dño gñatio]annumerabitur dño in generationẽ(de dño prędicabitur à generatione in generationem)
¶Ventura:]Venient:
►cæli
¶quẽ fecit dñs.]quia fecit(vl̃,quã prętitit,ſub.iuſtitiã.)
¶regit &c. Quæ hic legimus in prętерito,ex hebræo in futuro leguntur.
¶regit me,]paſcit(paſtor meus,)
¶In loco paſcuę ibi]In locis herbidis (vel,virentibus & amœnis.)
¶refectiõis educau.]iſenſim ducẽt(vel, placidam)ducet
¶cõuertit.]reſtituet(vel,refocillabit.)
¶in medio]per vallem

¶baculus tuus,] pedum tuum,
¶aduerſus eos &c.] in cõſpectu (corã.i.vi dentibus tribulatorib⁹ meis nutries me.
¶inebriãs] ſaturus (inundans, irriguus)
¶Quàm præclar⁹ eſt.] Verũtamẽ bonũ
►tua
¶vt inhabitem] habitabo
►prima ſabbathi,
¶eum:] eam:
¶præparauit eum.] vł ſtabiliuit (firmauit) eam.
¶Innocens] Mundus
►proximo ſuo.
►Hic,
¶miſericordiam] iuſtitiam
¶dei] tuam
*Sela.ſ.pſal.3.
¶Attollite portas principes veſtras,] Eleuate portæ capita veſtra, & infra.
¶virtutum] exercituum
*Sela.
¶irrideant] lætentur de me
¶ſuſtinent] expectant & infra.
¶iniqua &c.] qui præuaricãt ſine cauſa.
¶demonſtra] vel, doce
¶quæ] quia
¶Delicta iuuentutis] vł, Peccata adoleſcentiæ
¶ignorantias] præuaricationes
¶Dulcis] Bonus
¶legem dabit &c.] docebit peccatores viam. (vł in via.)
¶requirentibus teſtamentum] cuſtodiẽtibus pactum (vł, fœdus)
¶propitiaberis peccato meo:] parces iniquitati meæ:
¶legem ſtatuit &c.] docebit eum viam quam eligat.
¶Firmamentũ eſt dñs] Secretũ domini (ſub. reuelatum eſt)
¶teſtamentũ &c.] pactum ſuum illis notum faciet.
¶neceſſitatibus] anguſtiis
¶humilitatẽ meã & laborẽ meum:] afflictionem meam & moleſtiam meam:
¶Innocẽtes & recti adhæſerunt mihi:] Perfectio (vł ſimplicitas) & rectitudo cuſtodient me:
¶ſuſtinui] expectaui
►In finem
¶innocentia mea ingreſſus ſum:] perfectione mea ambulaui
¶infirmabor.] deficiam. (vacillabo.)

virga tua & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt.
Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant me.
impinguaſti in oleo caput meum:& calix meus inebrians Quàm præclarus eſt.
& miſericordia tua ſubſequetur me omnibus diebus vitæ meæ:
Et vt inhabitem in domo domini, in longitudinem dierum.

Pſalmus Dauid prima ſabbathi, XXIII. Sec.Heb.24.

DOmini eſt terra, & plenitudo eius: orbis terrarum & vniuerſi qui habitant in eo. Dei ſunt oĩa. 1.cor.10.f.
Quia ipſe ſuper maria fundauit eum:& ſuper flumina præparauit eum.
Quis aſcendet in montem domini? aut quis ſtabit in loco ſancto eius? Qui habitaturi cũ deo.
Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam ſuam, nec iurauit in dolo proximo ſuo.
Hic, accipiet benedictionem à domino, & miſericordiam à deo ſalutari ſuo.
Hæc eſt generatio quærentium eum, quærentium faciem dei Iacob.*
Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales:& introibit rex gloriæ. Mãdat ſpũs, vt oĩa Chriſto cedant & pateant.
Quis eſt iſte rex gloriæ? dominus fortis & potens, dominus potens in prælio.
Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales:& introibit rex gloriæ.
Quis eſt iſte rex gloriæ? dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ*.

Pſalmus Dauid, XXIIII. Sec.Heb.25.

א AD te domine leuaui animam meam: deus meus ב In te confido non erubeſcam. Orat fidelis ne ĩ afflictionibus diſcedat à veritate
neque irrideant me inimici mei: ג Etenim vniuerſi qui ſuſtinent te, non confundentur.
confundantur omnes iniqua agentes ſuperuacue.
ד Vias tuas domine demonſtra mihi:& ſemitas tuas edoce me. Petit doceri à deo.
ה Dirige me in veritate tua, & doce me: quia tu es deus ſaluator meus, & te ſuſtinui tota die.
ז Reminiſcere miſerationum tuarum domine, & miſericordiarum tuarum quæ à ſeculo ſunt. Mĩam dei orat.
ח Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.
Secundũ miſericordiã tuam memento mei tu, propter bonitatẽ tuam domine.
ט Dulcis & rectus dominus: propter hoc legem dabit delinquentibus in via. Doctor deus.
י Diriget manſuetos in iudicio: docebit mites vias ſuas.
כ Vniuerſæ viæ domini, miſericordia & veritas requirentibus teſtamentũ eius, & teſtimonia eius. Miſericordia Veritas.
ל Propter nomen tuum domine propitiaberis peccato meo: multum eſt enim. Parcit deus.
מ Quis eſt homo qui timet dominum? legem ſtatuit ei in via quam elegit. Fruct⁹ cognitionis dei.
נ Anima eius in bonis demorabitur:& ſemen eius hæreditabit terram.
ס Firmamentum eſt dominus timentibus eum:& teſtamentum ipſius vt manifeſtetur illis.
ע Oculi mei ſemper ad dominum: quoniam ipſe euellet de laqueo pedes meos. Fidelis petit liberari ab afflictionibus.
פ Reſpice in me, & miſerere mei: quia vnicus & pauper ſum ego.
צ Tribulationes cordis mei multiplicatæ ſunt: de neceſſitatibus meis erue me.
ר Vide humilitatem meam & laborem meum:& dimitte vniuerſa delicta mea.
ר Reſpice inimicos meos, quoniã multiplicati ſunt, & odio iniquo oderunt me.
ש Cuſtodi animam meam, & erue me: non erubeſcam, quoniam ſperaui in te.
ת Innocentes & recti adhæſerunt mihi: quia ſuſtinui te.
פ Libera deus, Iſrael, ex omnibus tribulationibus ſuis.

In finem Pſalmus Dauid, XXV. Sec.Heb.26.

IVdica me domine, quoniam ego in innocentia mea ingreſſus ſum:& in domino ſperans non infirmabor. Orat Chriſt⁹ vt defendatur ab ĩiuria aduerſariorũ, ĩnocentiã ſuã obiiciens.

Proba me domine & tenta me:vre renes meos & cor meum.
Quoniam miſericordia tua ante oculos meos eſt: & complacui in veritate tua.
Non ſedi cum concilio vanitatis,& cum iniqua gerentibus non introibo.
Odiui eccleſiam malignantium:& cum impiis non ſedebo.
Lauabo inter innocentes manus meas: & circúndabo altare tuum domine,
Vt audiam vocem laudis tuæ,& enarrem vniuerſa mirabilia tua.
Domine dilexi decorem domus tuæ,& locum habitationis gloriæ tuæ.
Ne perdas cum impiis animam meam, & cum viris ſanguinum vitam meam:
In quorum manibus iniquitates ſunt:dextera eorum repleta eſt muneribus.
Ego autem in innocentia mea ingreſſus ſum:redime me,& miſerere mei.
Pes meus ſtetit in directo:in eccleſiis benedicam te domine.

Sec.Heb.27. Pſalmus Dauid priuſquam liniretur. XXVI.

Chriſti plena ĩ deũ fiducia.

DOminus illuminatio mea,& ſalus mea:quem timebo? dominus protector vitæ meæ:à quo trepidabo?
Dum appropiant ſuper me nocentes,vt edant carnes meas:
qui tribulant me * inimici mei,ipſi infirmati ſunt & ceciderunt.
Si conſiſtant aduerſum me caſtra:non timebit cor meum.
Si exurgat aduerſum me prælium:in hoc ego ſperabo.
Optat Chrſ cum mẽbris ſuis frui dei conſortio. Vnam petii à domino,hanc requiram:vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ,
vt videam voluptatem domini,& viſitem templum eius.
Quoniam abſcõdit me in tabernaculo ſuo:in die malorum protexit me in abſcondito tabernaculi ſui.
In petra exaltauit me:& nunc exaltauit caput meum ſuper inimicos meos.
circuiui , & immolaui in tabernaculo eius hoſtiam vociferationis : cantabo & pſalmum dicam domino.
Petit à patre Chriſtus, ne dereliquat in manibus aduerſariorum. Exaudi domine vocem meam qua clamaui ad te:miſerere mei,& exaudi me.
Tibi dixit cor meum,exquiſiuit te facies mea:faciem tuam domine requiram.
Ne auertas faciem tuam à me:ne declines in ira à ſeruo tuo.
Adiutor meus eſto:ne derelinquas me,neque deſpicias me deus ſalutaris meus.
Quoniã pater meus & mater mea dereliquerunt me:dominus autẽ aſſúpſit me.
Legem pone mihi domine in via tua : & dirige me in ſemita recta propter inimicos meos.
Ne tradideris me in animas tribulantium me:quoniam inſurrexerũt in me teſtes iniqui,& mentita eſt iniquitas ſibi.
Credo videre bona domini in terra viuentium.
Expectandus deus. Expecta dominum,viriliter age:& confortetur cor tuum,& ſuſtine dominum.

Sec. Heb.28. Huic Dauid, XXVII.

Petit fidelis ne pereat cũ impiis.

AD te domine clamabo, deus meus ne ſileas à me: nequando taceas à me, & aſſimilabor deſcendentibus in lacum.
Exaudi domine vocem deprecationis meæ dum oro ad te, dum extollo manus meas ad templum ſanctum tuum.
Ne ſimul trahas me cum peccatoribus:& cum operantibus iniquitatem ne perdas me:
qui loquuntur pacem cum proximo ſuo,mala autem in cordibus eorum.
Da illis ſecundum opera eorum , & ſecundum nequitiam adinuentionum ipſorum:
ſecundum opera manuũ eorum tribue illis:redde retributionem eorum ipſis.
Quoniam non intellexerunt opera domini,& in opera manuum eius: deſtrues illos & non ædificabis eos.
Grãs agit pro accepta cõſolatione ſalutis certæ. Benedictus dominus:quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ.
Dominus adiutor meus,& protector meus:& in ipſo ſperauit cor meum,& adiutus ſum.

¶vre]examina(explora,vt metalla explorantur)
¶complacui]ambulabo
¶cõcilio vanitatis,]viris mendacibus,
¶iniqua gerentibus]occultantibus ſe (ſub.vt male faciant.vl,verſutis)
¶eccleſiam]cœtum (congregationem)
¶inter ĩnocẽtes] in ĩnocẽtia (puritate)
¶circúndabo]circuibo
¶audiam]audire faciam(.i.vt te laudẽ)
¶decorem]habitaculum
¶perdas cum impiis]conſumas(vel iungas)cum peccatoribus
¶in innocentia mea ingreſſus ſum:]innocenter ambulabo(.i.viuam)
¶directo: in eccleſiis]rectitudine in cœtibus
►Pſalmus
¶Dauid]ipſi Dauidi
►priuſquam liniretur.
¶illuminatio]lux
¶protector]fortitudo(robur)
¶appropiãt ſup me nocẽtes,]appropinquauerint (vl præliabuntur)aduerſum me maligni,
*&
¶infirmati ſunt]impegerunt
¶Vnam petii à domino,hanc] Vnam petii à domino,illud
¶voluptatẽ]pulchritudinẽ(amœnitatẽ)
¶viſitẽ]quærã(vl,& ĩquirã ĩ tẽplo)
¶protexit]abſcondet
¶circuiui,] qui ſunt in circuitib9 meis,
¶Tibi dixit cor meũ,exquiſiuit te facies mea:]Propter te,cor meum dixit,requirite ô facies meæ(vl mea,ſub.dominũ)
¶declines &c.]declinare facias in iram ſeruum tuum(vl,ne per iram,aut iratus ſinas labi ſeruum tuum.)
¶deſpicias]dimittas
¶aſſumpſit]colliget
¶Legem pone mihi domine in via tua:] Doce me domine viam tuam:
¶inimicos]hoſtes
¶in animas]voluntati
¶iniqui,&c.]falſitatis(mendaces)& loquuti ſunt iniquitatem.
¶Credo &c.]Niſi credidiſſem(ſub periiſſem,aut aliquid ſimile)
¶viriliter age:& confortetur cor tuum,] robora(fortis eſto)& fortifica
¶ſuſtine]expecta
¶deus meus]petra mea
¶lacum.]ſepulchrum.
¶tẽplum] adytum (locum ſecretũ & abditum templi)
►ne perdas me:
¶adinuentionũ]operum(ſtudiorum)
¶retributionem eorum ipſis.] .i.facies quod ipſi aliis fecerunt & retribuerunt.
¶deſtrues &c.]deſtruet illos & non ædificabit eos.
¶adiutor meus,& protector meus:]fortitudo mea & ſcutum meum:

¶Et refloruit &c.]Et exultauit cor meũ, & cãtico meo cõfitebor ei(vl celebrabo illum.)
¶plebis ſuæ:]ipſorum eſt(vl ſit)
¶protector]fortitudo
¶rege]paſce

►in conſummatione tabernaculi

¶filii dei:]filios arietũ(vl ô filii fortiũ. aut, ô fortes)
►afferte domino filios arietum.
¶honorem,]fortitudinem,
¶atrio ſc̃tõ eius.]gl'ia(vl magnificẽtia) ſanctitatis.(aut adorate ſanctam maieſtatem domini)
¶maieſtatis]gloriæ
¶virtute:]potentia: & infra.
¶confringentis]confringens
¶comminuet]exilire faciet
¶Libani:& dilectus]Libanõ & Sirion:
¶intercidentis]ſuccidens
¶cõcutientis deſertũ]vl parturire faciet deſertum(.i.deſerti feras ac beſtias)
¶præparãtis ceruos,& reuelabit cõdẽſa:] parturire facit ceruas, detegit ſyluas:
¶diluuium inhabitare facit.] diluuium inhabitauit(in diluuio ſedit, ſub. vt eum immittat, vel vt ſedet)

¶ſuſcepiſti]exaltaſti(ſuſtuliſti)

¶lacum.]ſepulchrum.

¶ira in indignatione &c.]momentũ in ira ei⁹,& vita in beneuolẽtia ei⁹(vl,per momentum iraſcitur,& per beneuolentiam ſuam dat vitam)
¶demorabitur] pernoctabit (vl aderit)
¶abundantia]quiete(vl fœlicitate, opulẽtia, ꝓſperitate.i.cũ ſecũdæ res erant)
¶præſtitiſti &c.]ſtare feciſti in monte meo fortitudinem(vl tribuiſti robur monti meo.)
►à me,
¶deum meum]dominum
¶Quæ vtilitas &c.].i.quid mihi profuit vixiſſe,
¶corruptionem?]foueam?(vl ſepulchrũ)
¶Audiuit &c.]Audi domine,& miſerere mei: domine eſto adiutor mihi.
¶gaudium]chorum
¶concidiſti]ſoluiſti(.i.exuiſti me veſte lugubri)
►mea,
¶compungar:]ſileat:
¶In finem]vide pſalmum quartum.

¶in deum protectorem,]vt petra fortis,
¶refugii:]munitam:
¶fortitudo]petra
¶refugium]munitio(propugnaculum)
¶enutries]duces(vl moderaberis)
¶laqueo]reti
¶protector meus.]fortitudo mea.

¶Odiſti]odi
¶ſuperuacue]fruſtra.(vanas.)

¶humilitatem]afflictionem
¶ſaluaſti de neceſſitatibus]cognouiſti in tribulationibus
¶conturbatus eſt]computruit
¶in ira]vl præ indignatione
¶infirmata &c.]impegit(corruit)ꝓpter iniquitatem meã fortitudo mea, & oſſa mea cõputruerũt. (vl corroſa ſunt. Alii credũt legẽdũ, decidit in calamitate fortitudo mea. alii, ĩpegit præ ĩdignatione mea(vl tormento quo torquebar.)

Et refloruit caro mea:& ex voluntate mea confitebor ei.
Dominus fortitudo plebis ſuæ: & protector ſaluationum CHRISTI ſui eſt.
Saluum fac populum tuum domine,& benedic hæreditati tuæ:& rege eos & extolle illos vſque in æternum.

Pſalmus Dauid in conſummatione tabernaculi. XXVIII. Sec.Heb.29.

Exhortatio vt omnis poteſtas ſubdat verbo dei, & gloriã det deo omnipotenti

AFferte domino filii dei:afferte domino filios arietum.
afferte domino gloriam & honorem, Afferte domino gloriã nomini eius: adorate dominum in atrio ſancto eius.
Vox domini ſuper aquas,deus maieſtatis intonuit:dominus ſuper aquas multas.
Vox domini in virtute:vox domini in magnificentia.
Vox domini confringentis cedros:& confringet dominus cedros Libani,
Et cõminuet eas tanquã vitulũ Libani:& dilectus queãdmodũ filius vnicorniũ.
Vox domini intercidentis flammam ignis:vox domini concutientis deſertum, & commouebit dominus deſertum Cades.
Vox domini præparantis ceruos, & reuelabit condenſa: & in templo eius omnes dicent gloriam.
Dominus diluuium inhabitare facit:& ſedebit dominus rex in æternum.
Dominus virtutem populo ſuo dabit: dominus benedicet populo ſuo in pace.

Pſalmus cantici in dedicatione domus Dauid, XXIX. Sec.Heb.30.

Gratias agit Chriſtus prĩ ob liberationem ſui.

EXaltabo te domine, quoniam ſuſcepiſti me : nec delectaſti inimicos meos ſuper me.
Domine deus meus clamaui ad te:& ſanaſti me.
Domine eduxiſti ab inferno animã meã: ſaluaſti me à deſcẽdentibus in lacum.
Pſallite domino ſancti eius:& confitemini memoriæ ſanctitatis eius.

Exhortatio eius ad laudãdum patrem. Ira. Vita. Flet⁹. Lætitia.

Quoniam ira in indignatione eius:& vita in voluntate eius.
ad veſperum demorabitur fletus:& ad matutinum lætitia.
Ego autem dixi in abundantia mea,Non mouebor in æternum:

Nũc ꝓſpera, nũc aduerſa: nũc afflictio, nũc cõſolatio

(Domine in voluntate tua præſtitiſti decori meo virtutem)
auertiſti faciem tuam à me,& factus ſum conturbatus.
Ad te domine clamabo,& ad deum meum deprecabor.
Quæ vtilitas in ſanguine meo dum deſcendo in corruptionem?
nunquid confitebitur tibi puluis,aut annuntiabit veritatem tuam?
Audiuit dominus,& miſertus eſt mei:dominus factus eſt adiutor meus.
Conuertiſti planctum meum in gaudium mihi:concidiſti ſaccum meum,& circundediſti me lætitia:
Vt cantet tibi gloria mea, & non compungar : domine deus meus in æternum confitebor tibi.

In finem,Pſalmus Dauid XXX. Sec.Heb.31.

Vox Chrĩ & ſſdeliũ in afflictione ſe deo cõmittentiũ.

IN te domine ſperaui,non confundar in æternum:in iuſtitia tua libera me.
Inclina ad me aurem tuam:accelera vt eruas me.
Eſto mihi in deum protectorem,& in domum refugii:vt ſaluum me facias.
Quoniam fortitudo mea & refugium meum es tu:& propter nomen tuum deduces me,& enutries me.
Educes me de laqueo hoc quẽ abſconderũt mihi: quoniã tu es protector meus.
In manus tuas cõmendo ſpiritum meum: redemiſti me domine deus veritatis. Luc.23.f.
Odiſti obſeruantes vanitates ſuperuacue.
ego autem in domino ſperaui: Exultabo & lætabor in miſericordia tua,
quoniam reſpexiſti humilitatẽ meam,ſaluaſti de neceſſitatibus animã meam.
Nec concluſiſti me in manibus inimici: ſtatuiſti in loco ſpatioſo pedes meos.
Miſerere mei domine quoniã tribulor:conturbatus eſt in ira oculus meus,anima mea,& venter meus:
Quoniam defecit in dolore vita mea,& anni mei in gemitibus:
infirmata eſt in paupertate virtus mea,& oſſa mea conturbata ſunt.

Super omnes inimicos meos factus ſum opprobrium * vicinis meis valde,& ti-
mor notis meis.
qui videbãt me,foras fugerũt à me:Obliuioni datus ſum tãquã mortuus à corde.
factus ſum tãquam vas perditum: Quoniam audiui vituperationem multorum
commorantium in circuitu.
in eo dum cõuenirent ſimul aduerſum me,accipere animã meã conſiliati ſunt.
Ego autem in te ſperaui domine: dixi , Deus meus es tu , In manibus tuis ſor-
tes meæ.
eripe me de manu inimicorum meorum,& à perſequentibus me.
Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruum tuum , ſaluum me fac in miſericordia tua:
Domine non confundar,quoniam inuocaui te.
erubeſcant impii,& deducantur in infernum: Muta fiant labia doloſa
quæ loquuntur aduerſus iuſtum iniquitatem in ſuperbia & in abuſione.
Dulcedo & bonitas mię dei i afflictióib⁹. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine,quam abſcõdiſti timẽtibus te,
perfeciſti eis qui ſperant in te,in conſpectu filiorum hominum!
Abſcondes eos in abſcondito faciei tuæ à conturbatione hominum.
proteges eos in tabernaculo,à contradictione linguarum.
Benedictus dominus:quoniam mirificauit miſericordiam ſuam mihi in ciuita-
te munita.
Ego autem dixi in exceſſu mentis meæ,Proiectus ſum à facie oculorũ tuorum.
ideo exaudiſti vocem orationis meæ,dum clamarem ad te.
Exhortatio ad diligendũ deum. Diligite dominum omnes ſancti eius: quoniam veritatem requirit dominus, &
retribuet abundanter facientibus ſuperbiam.
Viriliter agite,& confortetur cor veſtrum omnes qui ſperatis in domino.

Ipſi Dauid intellectus. XXXI.

Sec Heb. 32. Qui btĩ & iuſti. rom. 4. a. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates,& quorum tecta ſunt peccata.
Beatus vir cui nõ imputauit dominus peccatũ,nec eſt in ſpiritu eius dolus.
Peccator nõ agnoſcẽs peccatũ ſuũ,afflictionibus cogitur fateri. Quoniam tacui inueterauerunt oſſa mea:dum clamarem tota die.
Quoniam die ac nocte grauata eſt ſuper me manus tua: cõuerſus ſum in ærum
na mea,dum configitur ſpina.*
Delictum meum cognitum tibi feci:& iniuſtitiam meam non abſcondi.
Iſa. 65. d Dixi,Confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino: & tu remiſiſti im-
pietatem peccati mei.*
Sctũs pro impietate ſua orãs,exaudiť, & grãs agit. Pro hac orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno.
veruntamen in diluuio aquarum multarum,ad eum non approximabunt.
Tu es refugium meum à tribulatione quæ circundedit me : exultatio mea erue
me à circundantibus me.*
Doctor nr̃ deus,viam docet. Intellectum tibi dabo, & inſtruam te in via hac qua gradieris: firmabo ſuper te
oculos meos.
Nolite fieri ſicut equus & mulus:quibus non eſt intellectus.
in chamo & freno maxillas eorum conſtringe qui non approximant ad te.
Dolor, Mĩa. Multa flagella peccatoris: ſperãtem autẽ in domino miſericordia circũdabit.
Lætitia in deo. Lætamini in domino & exultate iuſti:& gloriamini omnes recti corde.

Sec. Heb. 33. In finem, Pſalmus Dauid XXXII.

Exhortatio ad lætitiã & laudem dei. Exultate iuſti in domino:rectos decet collaudatio.
Confitemini domino in cithara: in pſalterio decem chordarũ pſallite illi.
Cantate ei canticum nouum:bene pſallite ei in vociferatione.
Quia rectum eſt verbum domini,& omnia opera eius in fide.
Iudicium & Miſericordia Verbo dei oĩa facta. Diligit miſericordiam & iudicium:miſericordia domini plena eſt terra.
Verbo domini cæli firmati ſunt:& ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.
Congregans ſicut in vtre aquas maris:ponens in theſauris abyſſos.
Ad timorem dei exhortatio. Timeat dominum omnis terra:ab eo autem commoueantur omnes inhabitan
tes orbem.

¶Super oẽs inimicos meos] p̃ cũctis aduerſariis meis (vl̃ oĩbus hoſtibus meis)
*& (vl̃ etiam)
¶fugerunt] migrauerunt
¶commorantium in circuitu.] pauor circunquaque.
‣in eo
¶conuenirent] conſultant
¶conſiliati ſunt.] cogitauerunt.
¶ſortes meæ.] tempora mea.
¶Illuſtra] vl̃, Lucere fac
¶confundar] pudore afficias
¶deducantur in infernũ:] excidantur in ſepulchro:
¶doloſa.] mendacia.
¶iniquitatem] durum (ſub. verbum)
¶abuſione.] contemptu.
¶dulcedinis] bonitatis
¶abſcondiſti] ſepoſuiſti (reſeruaſti)
¶perfeciſti] vl̃ operatus es
¶cõturbatione hoĩm.] ab elationibus viri (vl̃, à ſuperbiis viri.i. ne quid eis noceat ſuperbia hominum)
¶proteges] abſcondes
¶contradictione] contentione
¶mirificauit] vl̃ ſegregauit
¶in exceſſu mẽtis meæ, Proiectus ſum] dũ feſtinarem (vl̃ deſtituerer, aut formidarem) Exciſus ſum
¶ideo exaudiſti] vere audiſti
¶quoniam veritatem requirit] fideles (vl̃ veraces) cuſtodit
¶Viriliter agite, & cõfortet] Roborate vos, & roboretur (vl̃ obfirmet, ſub. deus)
¶intellectus] intelligentia (eruditio vel admonitio.)
¶clamarem] rugirem
¶cõuerſus ſum &c.] verſus eſt viror (vel ſuccus, aut humor) meus in ſiccitates æſtatis.
*Sela. ſ. pſal. 3.
*Sela. ſ. pſal. 3.
¶hac (ſub. remiſſiõe, vt ei remittas quẽadmodum & mihi)
¶opportuno.] inueniẽdi (.i. opportuno, commodo.)
¶veruntamẽ] quippe
¶quæ circũdedit &c.] cuſtodies me & canoribus liberatiõis circũdabis me (.i. canã & annũtiabo quòd me liberaueris)
*Sela.
¶inſtruã te ĩ via hac qua gradieris:] docebo te viam per quam ambules:
¶firmabo &c.] cõſulam tibi oculo meo.
¶qui nõ approximant] ne appropinquet (vl̃ cum non vult appropinquare)
¶Multa flagella peccatoris:] Multi dolores impio:
¶gloriamini] exultate (vl̃ laudate)
‣In finem Pſalmus Dauid
¶rectos decet collaudatio.] rectis pſalmis eſt laus (vl̃, rectis ornamento eſt dum collaudant)
¶decem chordarum] & decachordo
¶miſericordiam] iuſtitiam
¶virtus] exercitus
¶in vtre] in cumulum
¶commoueantur] paueant

Quoniam ipſe dixit,& facta ſunt:ipſe mandauit,& creata ſunt. Iudith.16.d.
Dominus diſſipat conſilia gentium: reprobat autem cogitationes populorum, Cõſilia hoĩm
& reprobat conſilia principum.
Conſilium autem domini in æternum manet:cogitationes cordis eius in gene- Conſilia dei
ratione & generationem.
Beata gens cuius eſt dominus, deus eius: populus quem elegit in hæredita- Quis beatus populus.
tem ſibi.
De cælo reſpexit dominus:vidit omnes filios hominum.
De præparato habitaculo ſuo reſpexit ſuper omnes qui habitant terram.
Qui finxit ſigillatim corda eorum:qui intelligit omnia opera eorum.
Non ſaluatur rex per multam virtutem:& gigas non ſaluabitur in multitudine Hõ ſuis viribꝰ nõ ſaluat.
virtutis ſuæ.
Fallax equus ad ſalutem:in abundantia autem virtutis ſuæ non ſaluabitur.
Ecce oculi domini ſuper metuentes eum,& in eis qui ſperant ſuper miſericor- Cura dei erga ſperãtes ĩ mĩa ipſius.
dia eius,
Vt eruat à morte animas eorum,& alat eos in fame.
Anima noſtra ſuſtinet dominum,quoniam adiutor & protector noſter eſt. Exultatio fidelium.
Quia in eo lætabitur cor noſtrum:& in nomine ſancto eius ſperauimus.
Fiat miſericordia tua domine ſuper nos quemadmodum ſperauimus in te.

Dauidi cum immutauit vultum ſuum corã Abimelech, & dimiſit eum,
& abiit.1.reg.21.d. XXXIII.

א BEnedicam dominum in omni tempore:ſemper laus eius in ore meo. Fidelis liberatꝰ,grãs agit.
ב In domino laudabitur anima mea:audiant manſueti,& lætentur.
ג Magnificate dominum mecum: & exaltemus nomen eius in idipſum. Exhortatio ad laudãdum deũ,& accedẽdũ ad ipſum.
ד Exquiſiui dominum,& exaudiuit me:& ex omnibus tribulationibus meis eri-
puit me.
הו Accedite ad eum,& illuminamini:& facies veſtræ non confundentur.
ז Iſte pauper clamauit,& dominus exaudiuit eum: & ex omnibus tribulationi- Eripit deꝰ de afflictione.
bus eius ſaluauit eum.
ח Immittet angelus domini in circuitu timentium eum:& eripiet eos.
ט Guſtate,& videte quoniam ſuauis eſt dominus:beatus vir qui ſperat in eo. Bonus deus.
י Timete dominum omnes ſancti eius:quoniã non eſt inopia timentibus eum. Spes ĩ deum.
כ Diuites eguerunt & eſurierunt:inquirentes autem dominum non minuentur Diuites inopes. Quærentes deum.
omni bono.
ל Venite filii,audite me:timorem domini docebo vos. Timor d
מ Quis eſt homo qui vult vitam,diligit dies videre bonos? 1.pet.3.b.
נ Prohibe linguam tuam à malo,& labia tua ne loquantur dolum. Linguæ cuſtodia.
ס Diuerte à malo,& fac bonum:inquire pacem,& perſequere eam. Pax quęrẽda.
ע Oculi domini ſuper iuſtos: & aures eius in preces eorum. Solicitudo dei pro afflictis.eccl'i.15.d
פ Vultus autem domini ſuper facientes mala : vt perdat de terra memoriam hebr.4.c.
eorum.
צ Clamauerunt iuſti,& dominus exaudiuit eos: & ex omnibus tribulationibus Audit deus clamorẽ afflictorum.
eorum liberauit eos.
ק Iuxta eſt dominus iis qui tribulato ſunt corde:& humiles ſpiritu ſaluabit.
ר Multæ tribulationes iuſtorum:& de omnibus his liberabit eos dominus.
ש Cuſtodit dominus omnia oſſa eorum:vnum ex his non conteretur.
ת Mors peccatorum peſſima:& qui oderunt iuſtum delinquent.
פ Redimet dominus animas ſeruorum ſuorum : & non delinquent omnes qui Liberator deus.
ſperant in eo. Spes in deo.

Huic Dauid XXXIIII.

IVdica domine nocentes me:expugna impugnantes me. Orõ cõtra veritatis aduerſarios.
Apprehende arma & ſcutum:& exurge in adiutorium mihi.
Effunde phrameam, & conclude aduerſus eos qui perſequuntur me: dic animæ

¶reprobat]prohibet(impedit)
⊳& reprobat conſilia principum.
¶manet:]ſtabit(vł durabit:)
¶De præparato habitaculo ſuo]Ex habitaculo ſeſſionis ſuæ
¶ſigillatim]pariter
¶multã virtutẽ:&c.]multũ exercitũ:potẽs nõ euadet in multitudĩe potẽtiæ ſuę.
¶virtutis ſuæ nõ ſaluabitur.]roboris ſui non eruet.
¶ſuſtinet]expectauit
¶quoniam adiutor & protector]auxiliũ noſtrum & clypeus
¶& in nomine]quia in nomine
¶vultum ſuum]verbum ſuum(ritum,rationem ſuam. i.ſtultũ ſe eſſe ſimulauit)
¶dimiſit]expulit
¶laudabitur]laudabit ſe(gloriabitur,vł oblectat ſe)
¶in idipſum.]ſimul.
¶tribulationibus]pauoribus
¶Accedite &c.]Aſpexerunt ad eũ: & illuminati ſunt:& facies eorũ nõ ſũt cõfuſæ.
¶Immittet]Caſtrametatur(Moratur)
¶ſuauis]bonus
¶Diuites eguerunt]Leunculi(.i.diuites)depauperati ſunt
¶minuentur]deficient
¶Prohibe]vł Cuſtodi
¶Vultus]vel Iræ
⊳iuſti,
¶tribulato]contrito(confracto)
¶humiles]attritos
¶Multæ tribulationes iuſtorũ:]Multa mala iuſti:
¶Mors pctõrum peſſima:]Interimet impium malitia:(vł malum quodlibet:)
¶delinquent.]deſolabuntur(deſtruentur,peccabunt.)
& infra.
¶Iudica &c.]Iudica domĩe iudices meos(vel,Cõtende dñe cũ contendẽtibus mecum.i.ſuſcipe litem meam)oppugna eos qui oppugnant me.
¶arma]clypeum
¶Effũde phrameã,& cõclude]Educ(expedi)lanceam,& claude(ſub.portam:vel viam in occurſum &c.

meæ, Salus tua ego ſum.
Confundantur & reuereantur quærentes animam meam.
Auertantur retrorſum & confundantur cogitantes mihi mala.
Fiant tanquam puluis ante faciem venti, & angelus domini coartans eos.
Fiant viæ illorum tenebræ & lubricum: & angelus domini perſequens eos.
Quoniam gratis abſconderunt mihi interitum laquei ſui: ſuperuacue exprobrauerunt animam meam.
Veniat illi laqueus quem ignorat, & captio quam abſcondit apprehendat eum: & in laqueum cadat in ipſum.
Anima autem mea exultabit in domino: & delectabitur ſuper ſalutari ſuo.
Omnia oſſa mea dicent, Domine, quis ſimilis tibi?
eripiens inopem de manu fortiorum eius: egenum & pauperem à diripientibus eum.
Surgentes teſtes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me.
Retribuebant mihi mala pro bonis: ſterilitatem animæ meæ.
Ego autem cum mihi moleſti eſſent, induebar cilicio,
humiliabam in ieiunio animam meam: & oratio mea in ſinu meo cõuertetur.
Quaſi proximum, & quaſi fratrem noſtrum, ſic complacebam: quaſi lugens & contriſtatus ſic humiliabar.
Et aduerſum me lætati ſunt, & conuenerunt: cõgregata ſunt ſuper me flagella, & ignoraui.
Diſſipati ſunt nec compuncti, tentauerunt me, ſubſannauerunt me ſubſannatione: frenduerunt ſuper me dentibus ſuis.
Domine quando reſpicies? reſtitue animam meam à malignitate eorum, à leonibus vnicam meam.
Confitebor tibi in eccleſia magna, in populo graui laudabo te.
Iohan.15.d. Non ſupergaudeant mihi qui aduerſantur mihi inique, qui oderunt me gratis, & annuunt oculis.
Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur: & in iracundia terræ loquentes, dolos cogitabant.
Et dilatauerunt ſuper me os ſuum: dixerunt, Euge, euge, viderunt oculi noſtri.
Vidiſti domine ne ſileas: domine ne diſcedas à me.
Exurge & intende iudicio meo: deus meus, & dominus meus in cauſam meam.
Iudica me ſecundum iuſtitiam tuam domine deus meus: & non ſupergaudeant mihi.
Non dicant in cordibus ſuis, Euge euge animæ noſtræ: nec dicant, Deuorabimus eum.
Erubeſcant & reuereantur ſimul qui gratulantur malis meis.
induantur confuſione & reuerentia qui magna loquuntur ſuper me.
Exhortatio ad lætitiam. Exultent & lætentur qui volunt iuſtitiam meam: & dicant ſemper, Magnificetur dominus, qui volunt pacem ſerui eius.
Iuſtitia dei. Et lingua mea meditabitur iuſtitiam tuam, tota die laudem tuam.

Sec.Heb.36. In finem, ſeruo domini Dauid XXXV.

Impiorũ cæcitas profunda. Dixit iniuſtus vt delinquat in ſemetipſo, non eſt timor dei ante oculos eius.
Quoniam doloſe egit in conſpectu eius: vt inueniatur iniquitas eius ad odium.
Verba oris eius iniquitas & dolus: noluit intelligere vt bene ageret.
Iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo: aſtitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odiuit.
Mĩa dei abũdãtiſſ. quæ etiã beſtiis oĩbus ꝓuidet. Domine in cælo miſericordia tua: & veritas tua vſque ad nubes.
Iuſtitia tua ſicut montes dei: iudicia tua abyſſus multa.
homines & iumenta ſaluabis domine: Quemadmodum multiplicaſti miſericordiam tuam deus!

¶reuereantur] erubeſcant
¶puluis] gluma
¶coartans] impellat
¶gratis] ſine cauſa (fruſtra)
¶interitũ &c.] foueã & rete ſuũ: (vł rete ſuum ad interitum) ſine cauſa foderunt (ſub. foueam) animæ meæ.
¶laqueus] contritio (calamitas)
¶captio] vł rete
¶& in laqueũ cadat in ipſum.] in ipſam contritionem cadat.
¶inopẽ de manu fortiorũ eius:] pauperem (afflictum) à fortiori eo:
¶iniqui,] mendaces,
¶cũ mihi &c.] ægrotãtibus ipſis (.i. cum quid mali eis accidiſſet) veſtiebar ſacco,
¶humiliabam] affligebam
¶ĩ ſinu meo cõuertet.] in ſinũ meũ cõuertebatͬ (.i. totus erã in precationibus)
¶Quaſi proximũ &c.] Incedebã ac ſi fuiſſet ſocius & frater: ſicut qui luget matrẽ, nigerrimus humiliatus ſum. (vł pullatꝰ, aut mœrẽs, humiliaui aut ĩclinaui me.)
¶aduerſum me] in claudicatione mea (vł confractione, aut aduerſa valetudine)
¶cõgregata &c.] cõgregati ſũt aduerſum me claudi: & neſciui (vel, quod minime putabam)
¶Diſſipati &c.] Cachinnauerũt (vł, ſcideruũt, ſub me: aut aperuerũt, ſub. os ſuũ ad irridendum) & non ceſſauerunt.
Cum ĩpiis (hypocritis) ſubſannatoribus placẽtæ (vel, ſubcineritii panis .i. vẽtri indulgentibus, paraſitis, alios obciba ĩnt dentibus) frẽduerũt ſup me dẽtibꝰ ſuis.)
¶reſtitue &c.] eripe aĩam meã à deuaſtatione eorũ, à catulis leonũ vnicã meam.
¶graui] .i. vbi multus populus
¶inique,] falſò,
¶mihi quidem pacifice loquebantur:] nõ pacem loquentur
¶iracundia terræ loquẽtes, dolos] ſceleris (.i. locis abditis terræ) verba fraudulenta (vł, cõtra humiles & mãſuetos, aut debiles qui ſunt in terra. Chal. interp. & cõtra iuſtos terræ q quieſcũt ĩ mũdo iſto)
¶Exurge & intẽde iudicio meo:] ſuſcita (vł excitare) & euigila ad iudiciũ meũ
¶ſupergaudeãt mihi.] vel, lætentͬ de me
¶animæ noſtræ:] .i. illud volebamus (vel pro voto ſucceſſit)
¶reuereantur] confundantur
¶reuerentia] erubeſcentia
¶magna loquuntur ſuper me.] magnificantes ſe (vel ſuperbe glorantes)
¶volũt iuſtitiam meã.] amantiuſtitiam meam (vel fauent innocentiæ meæ)
¶volunt pacem ſerui eius.] volũt pacem ſerui ſui.
¶meditabitur] vel, loquetur
¶In finem,] vide pſal.4.
¶Dixit ĩiuſtus &c.] Dixit ſcelꝰ de impio in medio cordis mei, Nõ eſt timor dei añ oculos eiꝰ (.i. teſtantͬ mihi ĩ aĩo meo ſcelera ĩpii, nullũ eſſe illi dei timorem.)
¶doloſe egit in cõſpectu eius:] blanditͬ (ſub. peccatũ & ſcelus) ante oculos: (vel adulatͬ aut blanditͬ ſibi ipſi ĩ oculis ſuis)
¶noluit] ceſſauit (vł deſiit)
¶odiuit.] abiecit.
¶in cælo] vſque ad cælos
¶iumenta] beſtiam (quadrupedem)
¶Quemadmodum &c.] Quàm precioſa eſt miſericordia tua deus:

¶tegmine]vmbra
¶Inebriabunť ab vbertate]Saturabũtur pinguedine(vł opulentia,vbertate)

¶Non veniat mihi pes ſuperbiæ:]vł,Ne irruant in me ſuperbi:

¶ſtare.]ſurgere.

¶Noli &c.] Noli imitari malignos, nec æmuleris faciẽtes ĩiquitatẽ.(vł,Ne iraſcaris,vel inuideas ob ꝓſperitatẽ malignorum.Alii vertunt, Noli contendere cum malignantibus)
& infra.
¶fœnum]vł,herba
¶areſcent:]ſuccidentur:
¶olera herbarum]herbarũ germẽ viride
►cito
¶paſcêris in diuitiis eius.]paſce veritatẽ.(vł,fidẽ.i.doce fiduciã in deũ. Aut viue in fide & veritate cũ ꝓximo. Alii vertũt,paſcere fide.i.fiduciã habeas in oĩ verbo domini,& roborare fide & veritate)
ta in deum.Chald.interp.Confide ĩ ver-
¶Reuela dño]Volue ſuper dñm(Cõmenda domino,aut Expone coram domino)
¶Subdit⁹ eſto dño,& ora eũ.]Tace dño & ſpera in eo.(vł Expecta dñm:& fer dolorem ꝓpter eũ.Aut, Sine agere dominũ, & expecta ipſum)
¶iniuſtitias.]abominationes(ſcelera, cogitationes.)
¶æmulari]miſcere te(vł cõtẽdere cũ eo)
¶ſuſtinentes]expectantes
¶peccator:]impius:
¶quæres]contemplaberis
¶inuenies.]erit.
¶Obſeruabit peccator iuſtum:] Cogitat impius contra iuſtum:
¶euaginauerunt]vł acuerunt
¶deiiciant]vł,cadere faciant
¶corde.]via.

¶confirmat]ſuſtentat
¶immaculatorũ:]vel perfectorum:

¶mox vt honorificati fuerĩt & exaltati:] erunt velut pretioſum agnorũ(.i.adeps)
¶Mutuatur pc̃tõr,]Mutuũ accipit ĩpius,
¶miſereť & retribuet.]donat & dat (vel liberalis eſt,aut benigne impartit)
¶benedicẽtes ei]bñdicti ab eo(ſub.dño)
¶maledicentes aũt ei,] maledicti ab eo,
¶Apud dominum]A domino
¶dirigẽtur:]paranť,(aut firmantur)
¶viã eius volet.]vel complacet ſibi ĩ via eius.(aut,viæ eius fauet.)
¶collideť:]penitus proiectus erit:
¶ſupponit manum ſuam.] ſuſtentat manum eius.(vel manu ſua.)
¶miſeretur]vel donat

►iniuſti punientur:

¶meditabitur]vel loquetur
¶ſupplãtabũť]nutabunt(cõmouebunť)
¶mortificare]interimere

¶iudicabitur illi.] iudicatus fuerit ipſe (ſub.pauper,ab ipſo impio)

filii autem hominum in tegmine alarum tuarum ſperabunt.
Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ:& torrente voluptatis tuæ potabis eos.
Quoniam apud te eſt fons vitæ:& in lumine tuo videbimus lumen.
Prætende miſericordiam tuam ſcientibus te , & iuſtitiam tuam his qui recto ſunt corde.
Non veniat mihi pes ſuperbiæ:& manus peccatoris non moueat me.
Ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem : expulſi ſunt , nec potuerunt ſtare.

Ipſi Dauid XXXVI.

א Noli æmulari in malignantibus,neque zelaueris facientes iniquitatem,
Quoniam tanquam fœnum velociter areſcent : & quemadmodum olera herbarum cito decident.
ב Spera in domino, & fac bonitatem, & inhabita terram, & paſcêris in diuitiis eius.
Delectare in domino:& dabit tibi petitiones cordis tui.
ג Reuela domino viam tuam, & ſpera in eo:& ipſe faciet.
Et educet quaſi lumen iuſtitiam tuam,& iudicium tuum tanquam meridiem:
ד Subditus eſto domino,& ora eum.
noli æmulari in eo qui proſperatur in via ſua,in homine faciente iniuſtitias.
ה Deſine ab ira,& derelinque furorem:noli æmulari vt maligneris.
Quoniam qui malignantur,exterminabuntur:ſuſtinentes autem dominum ipſi hæreditabunt terram.
ו Et adhuc puſillũ,& non erit peccator:& quæres locum eius,& non inuenies.
Manſueti autem hæreditabunt terram,& delectabuntur in multitudine pacis.
ז Obſeruabit peccator iuſtum:& ſtridebit ſuper eum dentibus ſuis.
Dominus autem irridebit eum:quoniam proſpicit quòd veniet dies eius.
ח Gladium euaginauerunt peccatores,intenderunt arcum ſuum,
vt deiiciant pauperem & inopem, vt trucident rectos corde.
Gladius eorum intret in corda ipſorum:& arcus eorum confringatur.
ט Melius eſt modicum iuſto ſuper diuitias peccatorum multas.
Quoniam brachia peccatorum conterentur: confirmat autem iuſtos dominus.
י Nouit dominus dies immaculatorum:& hæreditas eorum in æternum erit.
Non confundentur in tẽpore malo,& in diebus famis ſaturabuntur: כ Quia peccatores peribunt.
inimici verò domini mox vt honorificati fuerint & exaltati: deficientes quemadmodum fumus deficient.
ל Mutuatur peccator,& non ſoluet:iuſtus autem miſeretur & retribuet.
Quia benedicẽtes ei hæreditabunt terram:maledicentes autem ei diſperibunt.
מ Apud dominum greſſus hominis dirigentur:& viam eius volet.
Cum ceciderit,non collidetur:quia dominus ſupponit manum ſuam.
נ Iunior fui,etenim ſenui: & non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem.
Tota die miſeretur & commodat:& ſemen illius in benedictione erit.
ס Declina à malo,& fac bonum,& inhabita in ſeculum ſeculi.
Quia dominus amat iudicium:& non derelinquet ſanctos ſuos:in æternum conſeruabuntur.
iniuſti punientur:& ſemen impiorum peribit.
ע Iuſti autem hæreditabunt terrã:& inhabitabunt in ſeculum ſeculi ſuper eam.
פ Os iuſti meditabitur ſapientiam,& lingua eius loquetur iudicium.
Lex dei eius in corde ipſius:& non ſupplantabuntur greſſus eius.
צ Conſyderat peccator iuſtum:& quærit mortificare eum.
Dominus autem nõ derelinquet eum in manibus eius:nec damnabit eum cum iudicabitur illi.

Mĩam dei & iuſtitiã petit.

Sec.Heb.37.
Nõ imitandi mali & infideles.
Fides & ſpes in deum.
Nõ imitãdi qbus omnia proſpera.
Ira.
Male agẽtes, & deo fidẽtes
Manſueti. matth.5.a.
Quales infideles erga ſãctos.
Fideliũ & ĩfidelium differentia.
Deus dux & rector fideliũ
Fideles nõ derelinquunť à deo.Eccľi.2.e
Exhortatio ad oꝑa fidei.
Iſa.51.c.

Expecta dominum,& cuſtodi viam eius:& exaltabit te vt hæreditate capias terram:cum perierint peccatores videbis.

Infideles vt fumus.

ר Vidi impium ſuperexaltatum,& eleuatum ſicut cedros Libani.

Et tranſiui,& ecce non erat:quæſiui eum,& non eſt inuentus locus eius.

Exhortatio ad inocẽtiã.

ש Cuſtodi innocentiam , & vide æquitatem : quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico.

Iniuſti autem diſperibunt ſimul:reliquiæ impiorum interibunt.

ת Salus autem iuſtorum à domino: & protector eorũ in tempore tribulationis.

Et adiuuabit eos dominus,& liberabit eos:& eruet eos à peccatoribus,& ſaluabit eos:quia ſperauerunt in eo.

Sec.Hebr.38.

Pſalmus Dauid in rememoratione,die ſabbathi. XXXVII.

Chr̃s factus ꝓ nobis peccatũ & hoſtia pro pc̃tõ,cõfitet̃ cõſcientię terrorẽ,aĩ anguſtiã,& peccatum.

DOmine,ne in furore tuo arguas me,neque in ira tua corripias me.

Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi, & confirmaſti ſuper me manum tuam.

Non eſt ſanitas in carne mea à facie iræ tuæ:nõ eſt pax oſſibus meis à facie peccatorum meorum.

Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum : & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me.

Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ.

Miſer factus ſum & curuatus ſum vſque in finem : tota die contriſtatus ingrediebar.

Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus:& non eſt ſanitas in carne mea.

Afflictus ſum & humiliatus ſum nimis:rugiebam à gemitu cordis mei.

Domine , ante te omne deſyderium meum: & gemitus meus à te non eſt abſconditus.

Cor meum conturbatum eſt,dereliquit me virtus mea:& lumen oculorũ meorum & ipſum non eſt mecum.

Amici mei & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt & ſteterunt.

& qui iuxta me erant,de longe ſteterunt: Et vim faciebant qui quærebant animam meam.

Et qui inquirebant mala mihi , locuti ſunt vanitates , & dolos tota die meditabantur.

Non reſiſtit aduerſariis, ſperans ĩ pr̃e.

Ego autem tanquam ſurdus non audiebam : & ſicut mutus non aperiens os ſuum.

Et factus ſum ſicut homo non audiens,& non habens in ore ſuo redargutiones.

Quoniam in te domine ſperaui,tu exaudies me domine deus meus.

Quia dixi,Nequando ſupergaudeant mihi inimici mei: & dum commouentur pedes mei,ſuper me magna locuti ſunt.

Quoniam ego in flagella paratus ſum: & dolor meus in cõſpectu meo ſemper.

Quoniam iniquitatem meam annuntiabo:& cogitabo pro peccato meo,

Inimici autem mei viuunt,& confirmati ſunt ſuper me:& multiplicati ſunt qui oderunt me inique.

Qui retribuunt mala pro bonis , detrahebant mihi , quoniam ſequebar bonitatem.

Ne derelinquas me domine deus meus:ne diſceſſeris à me.

Intende in adiutorium meum,domine deus ſalutis meæ.

Sec Heb.39.

In finem pro Idithun canticum Dauid XXXVIII.

Fidelis calũniatoribus reſpondens.

DIxi,Cuſtodiam vias meas:vt non delinquam in lingua mea.

Poſui ori meo cuſtodiam cum conſiſteret peccator aduerſum me.

Obmutui & humiliatus ſum,& ſilui à bonis:& dolor meus renouatus eſt.

Concaluit cor meum intra me:& in meditatione mea exardeſcet ignis.

Breuitas & vanitas vitę humanæ.

Locutus ſum in lingua mea,Notum fac mihi domine finem meum,

& numerum dierum meorum quis eſt:vt ſciam quid deſit mihi.

¶ſuperexaltatũ &c.]fortẽ, & vireſcentẽ (radicatũ)ſicut laurus vireſcens.
►locus eius.
¶innocentiã &c.]integritatẽ(vł,ſimplicitatẽ)& vide quod rectũ eſt:quia nouiſſimũ viro pax. (vł,quia poſtremo pacẽ homini conciliant)
¶reliquiæ impiorum interibũt.]poſtrema impii excidium.(vł poſtremo impii ſucciduntur.)
¶protector]fortitudo

¶in rememoratione]ad memorãdũ(vł, reducendum in memoriam)
►die ſabbathi.

¶infixæ &c.]deſcenderũt in me,& deſcẽdit ſuper me manus tua.

¶ſanitas]perfectio(integrum)

¶grauatæ ſunt ſuper me.]grauiores(põderoſiores) fuerunt me,(.i.quàm ferre potuerim)

¶Miſer fact⁹ ſum & curuatus ſum vſque in finem:] Incuruatus ſum(ſub præ labore)inclinatus ſum vehementiſſime
¶cõtriſtat⁹]mœrẽs(pullat⁹,nigerrim⁹)
¶illuſionibus]ardore(combuſtione, ignominia)
¶Afflict⁹ ſum & hũiliatus ſum nimis:] Debilitatus(Diſſolutus)ſum,& attritus ſum vehementiſſime:
¶cõturbatũ eſt,]circuit(circunuoluitur, fluctuat)
¶virtus]fortitudo
¶& ipſum nõ eſt mecum.] ipſi non ſunt mecum(.i.lumen & oculi)
¶aduerſum me appropinquauerunt & ſteterũt.]e regiõe plagę meæ ſteterũt(vł, ſtabant e regione cum percuteret:)
¶qui iuxta me erant]propinqui mei
¶Et vim faciebant] Et poſuerunt tendiculam(illaqueauerunt me)
¶vanitates,]prauitates,

¶ſperaui,]vł te expectaui,
¶ſupergaudeant mihi]lætentur de me
►inimici mei.
¶magna locuti ſunt.]magnificauerunt (ſub.linguam ſuam.vel inſultant mihi)
¶flagella]claudicationem(interitum.i. vt paterer mala formatus ſum)
¶cogitabo]anxius ero(timebo)

¶inique.]falſò.

¶detrahebant]aduerſabantur

¶Intende]Feſtina
►deus
¶In finem]vide pſalmum quartum
¶pro]ipſi

¶poſui &c.]ſeruabo os meum capiſtro, dum fuerit impius coram me.
¶& humiliatus ſum,] ſilentio,(.i.diuturno ſilentio factus ſum velut mutus)
¶renouatus eſt.]turbatus eſt.
¶exardeſcet]exarſit

¶vt ſciã quid deſit mihi.]cognoſcã quàm breuis tẽporis ego(.i.quãdiu adhuc viuã)

¶menſurabiles]vt menſuram quatuor digitorum
¶ſubſtãtia mea]vl̄ ætas mea(tẽp⁹ meũ)
¶viuens]ſtans(permanẽs,vl̄,quantũlibet conſiſtere videatur)
*Sela.ſ.pſal.3.
¶in imagine ptrãſit]velut vmbra ambulat(vl̄ imaginariã vitã ducit homo)
¶mea(&c.]mea,dñe(ſpes mea in te eſt.
¶dediſti]ne ponas
¶à fortitudine]cõflictu(vulnere)
¶In increpationibus]Cum tu hominẽ propter iniquitatem corripis cũ obiurgatione:
¶araneã animam eius:]tineam, quicquid deſyderabile in eo eſt:
¶vanè conturbatur]vanitas
*Sela.ſ.pſal.3.
*& ad
¶Remitte mihi,vt refrigerer]Recede à me,& roborabor
¶In finem,]ſ.pſal.4.
¶miſeriæ,]ſonitus,(ſtrepitus,)
¶fecis.]cœni.
¶carmen]laudem
¶cuius eſt nomen dñi ſpes eius:]qui poſuit dominum ſpem ſuam:
¶in vanitates &c.]ad ſuperbos & declinantes ad mendaciũ(vl̄ ad vana.)
¶cogitationib⁹ &c.]vel, cogitationes tuas nobis,nõ eſt ordinare tibi.(.i.nõ poteſt homo recenſere & narrare quæ cogitaueris pro eo.)
¶multiplicatæ &c.]plura ſunt quàm poſſint numerari.
¶perfeciſti]fodiſti(perforaſti.vl̄,aperuiſti,ſub.vt audiam quid loquaris)
¶& legem &c.]lex tua ĩn medio inteſtinorum meorum eſt.
¶Non abſcondi]vl̄,Non negaui
& veritatem tuam
¶longe facias]prohibeas
¶ſuſceperunt]cuſtodiant
¶reſpice.]feſtina.
¶reuereantur]erubeſcant & infra.
¶reuereantur]pudore afficiantur
¶Ferant confeſtim cõfuſionem ſuam.]Deſolentur in retributionem confuſionis ſuæ,(vl̄,Vaſtentur iuxta præmium ignominiæ illorum)
¶ſalutare tuum.]ſalutem tuam.
¶mendicus]egenus
¶ſolicitus eſt mei.]cogitat pro me.
¶protector]liberator
¶In finem]vide pſalmũ quartum.
egenum &
¶tradat]tradas
¶in animam].i.voluntati

Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos: & ſubſtãtia mea tanquã nihilũ ante te.
Veruntamen vniuerſa vanitas omnis homo viuens.*
Veruntamen in imagine pertranſit homo:ſed & fruſtra conturbatur.
theſaurizat:& ignorat cui congregabit ea.
Et nunc quæ eſt expectatio mea?nónne dominus, & ſubſtãtia mea apud te eſt?
Ab omnibus iniquitatibus meis erue me:opprobrium inſipienti dediſti me.
Obmutui, & non aperui os meum, quoniã tu feciſti: Amoue à me plagas tuas.
à fortitudine enim manus tuæ ego defeci:In increpationibus propter iniquitatem,corripuiſti hominem.
& tabeſcere feciſti ſicut araneam animam eius:veruntamen vanè conturbatur omnis homo.*
Exaudi orationem meam domine,& deprecationem meam auribus percipe:* lachrymas meas
Ne ſileas:quoniam aduena ego ſum apud te, & peregrinus, ſicut omnes patres mei.
Remitte mihi,vt refrigerer priuſquam abeam,& amplius non ero.

In finem, Pſalmus Dauid XXXIX.

EXpectans expectaui dominum & intendit mihi,
& exaudiuit preces meas,Et eduxit me de lacu miſeriæ,& de luto fecis.
Et ſtatuit ſuper petram pedes meos,& direxit greſſus meos.
Et immiſit in os meum canticum nouum,carmen deo noſtro.
Videbunt multi,& timebunt:& ſperabunt in domino.
Beatus vir cuius eſt nomen domini ſpes eius:& non reſpexit in vanitates & inſanias falſas.
Multa feciſti tu domine deus meus mirabilia tua:& cogitationibus tuis nõ eſt qui ſimilis ſit tibi.
Annuntiaui & locutus ſum:multiplicatæ ſunt ſuper numerum.
Sacrificium & oblationem noluiſti:aures autem perfeciſti mihi.
holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti:Tunc dixi, Ecce venio.
in capite libri ſcriptum eſt de me Vt facerem voluntatem tuam,deus meus voluì,& legem tuam in medio cordis mei.
Annuntiaui iuſtitiam tuam in eccleſia magna ecce labia mea non prohibebo, domine tu ſciſti.
Iuſtitiam tuã non abſcondi in corde meo:veritatem tuã & ſalutare tuum dixi.
Non abſcondi miſericordiam tuam & veritatem tuam à concilio multo.
Tu autem domine ne longe facias miſerationes tuas à me: miſericordia tua & veritas tua ſemper ſuſceperunt me.
Quoniam circundederunt me mala quorum non eſt numerus : comprehenderunt me iniquitates meæ,& non potui vt viderem.
Multiplicatæ ſunt ſuper capillos capitis mei:& cor meum dereliquit me.
Complaceat tibi domine vt eruas me:domine ad adiuuandum me reſpice.
Confundantur & reuereantur ſimul,qui quærunt animam meã vt auferãt eam.
Conuertantur retrorſum & reuereantur qui volunt mihi mala.
Ferant confeſtim confuſionem ſuam,qui dicunt mihi, Euge,euge.
Exultent & lætentur ſuper te omnes quærentes te:& dicant ſemper, Magnificetur dominus,qui diligunt ſalutare tuum.
Ego autem mendicus ſum & pauper:dominus ſolicitus eſt mei.
adiutor meus & protector meus tu es:deus meus ne tardaueris.

In finem, Pſalmus Dauid XL.

BEatus vir qui intelligit ſuper egenum & pauperem : in die mala liberabit eum dominus.
Dominus conſeruet eum,& viuificet eum, & beatum faciat eum in terra:& nõ tradat eum in animam inimicorum eius.

In deo hæret
Orat peccata cõdonari ſibi
Sec.Heb.40.
Chriſti gratiarũ actio ꝑ ſui liberatõe.
Chriſtus hoſtia ꝑ peccatis noſtris. Heb.10.d.
Iuſtitiã qua peccator iuſtificat̃,& miſericordiã ꝑdicauit Chr̃s
Chriſtus afflictus putat ſe derelictum à patre.
Orat contra aduerſarios.
Exhortatio ad lætitiam.
Solicitus pro ſuis deus.
Sec.heb.41.
Beati qui ſoliciti ſunt de afflictis.

Dominus opem ferat illi ſuper lectum doloris eius: vniuerſum ſtratũ eius verſaſti in infirmitate eius.

¶opem ferat illi] fulciat (ſuſtentet) eum

Chriſt⁹ orat pro peccatis noſtris tanquam ſuis.

Ego dixi, Domine miſerere mei: ſana animam meam, quia peccaui tibi.

Inimici mei dixerunt mala mihi, Quando morietur & peribit nomen eius?

¶mihi,] de me,

Et ſi ingrediebatur vt videret, vana loquebatur cor eius: congregauit iniquitatem ſibi.

egrediebatur foras, & loquebatur: In idipſum

¶In idipſum] Simul

aduerſum me ſuſurrabant omnes inimici mei: aduerſum me cogitabant mala mihi.

Verbum iniquum conſtituerunt aduerſum me, Nunquid qui dormit non adiiciet vt reſurgat?

¶iniquum cõſtituerũt &c.] belial (impium) adhærebit ei, (.i. verba impia inter eos iactãtur. Vel, adhęſit ei aliquod ſcelus. Vel, effuſum eſt in ipſo) Et qui iacuerit, non reſurget.

Iudę perfidia matt. 26. b. mar. 14. b. luc. 22. b. iohã. 13. b act. 1. c. Reſurrectio Chriſti.

Etenim homo pacis meæ in quo ſperaui, qui edebat panes meos: magnificauit ſuper me ſupplantationem.

¶magnificauit &c.] magnificauit ſuper me calcaneum (.i. gloriatur ꝙ in me ſurrexerit. Vel, ſtrenue inſidiat⁹ eſt mihi.)

Tu autem domine miſerere mei, & reſuſcita me: & retribuam eis.

In hoc cognoui quoniam voluiſti me: quoniam non gaudebit inimicus meus ſuper me.

¶voluiſti] complacuiſti in me: (vel dilexiſti)
¶gaudebit] iubilabit (vociferabitur)

Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti: & confirmaſti me in conſpectu tuo in æternum.

¶propter innocentiã ſuſcepiſti] ꝑpter ſimplicitatem meã ſuſtẽtaſti: (vel in innocentia me ſuſtentaſti)
¶confirmaſti] ſtatuiſti

Benedictus dominus deus Iſrael à ſeculo & vſque in ſeculum: fiat, fiat.

¶fiat, fiat.] amen, amen.

In finem, intellectus filiis Core. XLI.

¶In finem,] vide ĩ. pſal. 4.
¶Intellectus] vide ĩ. pſal. 13.

Sec. heb. 42. Anima ſuſpirat ad deum in tribulatione.

QVemadmodum deſyderat ceruus ad fontes aquarum: ita deſyderat anima mea ad te deus.

¶deſyderat] vociferatur (clamat) & infra.

Sitiuit anima mea ad deum fortem, viuum: quando veniam & apparebo ante faciem dei?

¶fortem,] vel deum,

Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte: dum dicitur mihi quotidie, Vbi eſt deus tuus?

Conſolat̃ ſe ꝗ ſit vn⁹ ex eis quos ſuſcipit deus.

Hæc recordatus ſum, & effudi in me animam meam: quoniam tranſibo in locum tabernaculi admirabilis vſque ad domum dei

In voce exultationis & confeſſionis ſonus epulantis.

Quare triſtis es anima mea? & quare conturbas me?

ſpera in deo, quoniam adhuc confitebor illi: ſalutare vultus mei, & deus meus.

¶Hæc recordatus ſum, & effudi in me aĩam meã: quoniã] Hæc recordat⁹ effudi ſup me aĩam meã (.i. anguſtiã animi mei depuli) quòd
¶in locum tabernaculi admirabilis] in cõgregationẽ (vel numerũ tripudiãtiũ) incedã (vel, deducar) cum eis
¶ſonus epulantis.] in cõgregatiõe agẽtiũ diẽ feſtũ. (vel, ſaltãtiũ & tripudiãtiũ)
¶Quare triſtis &c.] Quare deiecta es anima mea, & infremis (vel, ſtrepitũ facis) in me? & infra.
¶confitebor &c.] celebrabo illi ſalutẽ vultus ſui. (vel, gratias agã de ope quã feret præſenti ſuo fauore) & infra.

Ad meipſum anima mea conturbata eſt: propterea memor ero tui de terra Iordanis, & Hermoniim à monte modico.

¶Ad meipſum anima mea conturbata eſt:] Deus meus ſup me depreſſa eſt (deiecta eſt) anima mea:

Abyſſus abyſſum inuocat in voce cataractarum tuarum.

omnia excelſa tua & fluctus tui ſuper me tranſierunt.

¶omnia excelſa tua] omnes inundationes tuæ

In die mandauit dominus miſericordiam ſuam, & nocte canticum eius

apud me, oratio deo vitæ meæ: Dicam deo, Suſceptor meus es,

quare oblitus es mei? & quare contriſtatus incedo, dum affligit me inimicus?

Dum cõfringũtur oſſa mea: exprobrauerũt mihi qui tribulãt me inimici mei.

Dum dicunt mihi per ſingulos dies, Vbi eſt deus tuus? quare triſtis es anima mea? & quare conturbas me?

ſpera in deo, quoniam adhuc confitebor illi: ſalutare vultus mei, & deus meus.

¶Suſceptor meus] Rupes mea
¶contriſtatus] mœrens
¶Dum cõfringũtur &c.] Chal. ĩterp. Tanquam occiderent oſſa mea, eſt opprobriũ illud quo afficiũt me ĩimici mei.
—qui tribulant me

Sec. heb. 43. Orat afflict⁹ illuminari cor ſuũ verbo & ꝓmiſſionibus dei.

Pſalmus Dauid XLII.

Titulus nullus apud Hebræos. cohæret autem ſententia huius pſalmi cũ pſalmo præcedenti.

IVdica me deus, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta: ab homine iniquo & doloſo erue me.

¶diſcerne] defende

Quia tu es deus fortitudo mea: quare me repuliſti? & quare triſtis incedo, dum affligit me inimicus?

¶triſtis] mœrens (pullatus. i. quare permittis mœrentem me incedere?)

Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipſa me deduxerunt & adduxerunt in montem ſanctum tuum, & in tabernacula tua.

¶deduxerũt & adduxerunt] deducãt & adducant (vel collocent)

Et introibo ad altare dei: ad deum qui lætificat iuuentutem meam.

¶Et introibo] vel, Vt introeam
¶iuuentutẽ] lætitiam (exultationem. i. qui eſt author lætitiæ meæ)

confitebor tibi in cithara deus deus meus: Quare triſtis es anima mea? & quare conturbas me?

ſpera in deo, quoniam adhuc confitebor illi: ſalutare vultus mei, & deus meus.

¶triſtis es &c.] vide verſum ſextũ pſalmi 41.

¶in finem] vide pſal.4.
¶ad intellectum] vide pſal.31.

¶Manus tua gentes diſperdidit,] Tu manu tua gentes expuliſti,

¶mandas ſalutes Iacob.] præcipis vt liberetur Iacob(vel præſtas ſalutē Iacob)
¶ſpernemus] conculcabimus

¶In deo laudabimur] Gloriamur de deo (vel, deum laudamus)
*Sela.ſ.pſal.3.
¶in virtutibus] cum exercitibus
¶Auertiſti nos retrorſum poſt iīimicos noſtros:] In fugam cōuertiſti nos corā hoſtibus:
¶ſine pretio] nullis diuitijs(.i.vili)
¶fuit multitudo] multiplicaſti propter pretia eorum(.i.nō admodū cōtendis de pretio eorū: vel, quātūuis minimū offeratur, accipis.)

¶ſimilitudinem] vel, prouerbium
¶contra] coram(vel ante oculos meos)
¶confuſio] verecundia
¶A voce] vel, Propter vocem
¶obloquētis,] blaſphemantis(cōtumelijs afficientis,)
¶inique &c.] nō mētiti ſumus in fœdere tuo,(.i.nō violauimus pactū tuum,)
¶declinaſti ſemitas noſtras] non declinauerunt greſſus noſtri
¶humiliaſti] contriuiſti
¶afflictionis:] draconis:(.i. vbi draconum ſunt cubilia)
¶cooperuit] operuiſti

¶mortificamur] occidimur
¶occiſionis.] iugulationis(.i.deſtinatæ mactationi.)
¶Exurge,] Euigila,
¶exurge:& ne repellas in finem.] expergiſcere, ne obliuiſcaris(repellas) ī æternū.
¶inopiæ] afflictionis
¶humiliata eſt in puluere] depreſſa eſt humi

¶nomen tuum.] miſericordiam tuam.
¶In finem,] vide ſupra pſal.4.
¶pro iis q cōmutabūtur,] ſup Soſanim (nomē inſtrumēti muſici, quod interpretatur lilia)
¶ad intellectū,] vide ſ.pſal.31.
¶pro dilecto.] amorū(dilectionum)
¶Eructauit &c.] vel, Cogitauit(Meditatur) cor meū aliqd boni: dico ego quod compoſui de rege.
¶lingua &c.] tu lingua mea eſto vt ſtilus ſcribæ velocis(vel, lingua mea erit vt ſtilus ſcribæ prompti)
¶ſpecie] gloria
¶Intēde &c.] Et in decore tuo pſperare, equita ſuper verbū veritatis & manſuetudinis & iuſtitiæ,& docebit te terribilia dextera tua.(.i.cū ſplendore fœliciter īgreditor,& vehere velut quadriga, fide, māſuetudine, & iuſtitia, & per oīa diriget te miranda dextera tua.)
¶directionis] rectitudinis(æquitatis)
¶iniquitatem:] impietatem:
¶cōſortibus] participibus(ſodalibus)
¶gutta] vel, aloes(ſtacten)
¶à veſtibus &c.] omnia veſtimenta tua: delectantur de te magis quàm de tēplis eburneis.(vel è palatiis eburneis vbi te exhilarant.)
¶in honore tuo.] īter honorabiles tuas, (ſub. mulieres. vel, cum ornatu tuo.)

In finem, filiis Core ad intellectum. XLIII. Sec.heb.44.
Deus auribus noſtris audiuimus: patres noſtri annuntiauerunt nobis
Opus quod operatus es in diebus eorum, in diebus antiquis.
Manus tua gentes diſperdidit,& plātaſti eos: afflixiſti populos,& expuliſti eos. Terra pmiſſionis ob ſolā dei volūtatē data fidelibus.
Nec enim in gladio ſuo poſſederunt terrā, & brachium eorum nō ſaluauit eos,
ſed dextera tua,& brachium tuum,& illuminatio vultus tui: quoniam complacuiſti in eis. In ſolo deo ſperandū, qui ſolus ſaluat propter ſeipſum.
Tu es ipſe rex meus & deus meus: qui mandas ſalutes Iacob.
In te inimicos noſtros ventilabimus cornu:& in nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nobis.
Non enim in arcu meo ſperabo:& gladius meus non ſaluabit me.
Saluaſti enim nos de affligentibus nos:& odientes nos, confudiſti.
In deo laudabimur tota die:& in nomine tuo confitebimur in ſecula.*
Nunc autē repuliſti & cōfudiſti nos:& nō egredieris deus in virtutibus noſtris: In tribulationibus à deo derelicti, etiā in deo ſperāt.
Auertiſti nos retrorſum poſt inimicos noſtros:& qui oderūt nos diripiebāt ſibi.
Dediſti nos tanquam oues eſcarum:& in gentibus diſperſiſti nos.
Vendidiſti populum tuum ſine pretio:& non fuit multitudo in commutationibus eorum.
Poſuiſti nos opprobriū vicinis noſtris, ſubſannationem & deriſum his qui ſunt in circuitu noſtro.
Poſuiſti nos in ſimilitudinem gentibus: commotionem capitis in populis.
Tota die verecundia mea contra me eſt,& confuſio faciei meæ cooperuit me
A voce exprobrantis & obloquentis, à facie inimici & perſequentis.
Hæc omnia venerunt ſuper nos, nec obliti ſumus te: & inique non egimus in teſtamento tuo,
Et non receſſit retrò cor noſtrum:& declinaſti ſemitas noſtras à via tua.
Quoniam humiliaſti nos in loco afflictionis: & cooperuit nos vmbra mortis.
Si obliti ſumus nomen dei noſtri: & ſi expandimus manus noſtras ad deum alienum,
Nónne deus requiret iſta? ipſe enim nouit abſcondita cordis.
Quoniam propter te mortificamur tota die: æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis.
Exurge, quare obdormis domine? exurge:& ne repellas in finem.
Quare faciē tuā auertis, obliuiſceris inopiæ noſtræ,& tribulationis noſtræ?
Quoniā humiliata eſt in puluere anima noſtra: conglutinatus eſt in terra venter noſter.
Exurge domine, adiuua nos:& redime nos propter nomen tuum.

In finem, pro iis qui commutabuntur, filiis Core ad intellectum, canticum pro dilecto. XLIIII. Sec.heb 45.
Eructauit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea regi. Præfatio epithalamij.
lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis.
Specioſus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis: propterea benedixit te deus in æternum. Chrs ſpōſus.
Accingere gladio tuo ſuper femur tuum, potentiſſime,
ſpecie tua & pulchritudine tua. Intende proſperè, procede,& regna, Gladius verbi euāgelii.
propter veritatem & manſuetudinē & iuſtitiam: & deducet te mirabiliter dextera tua.
Sagittæ tuæ acutæ(populi ſub te) cadent in corda inimicorum regis. Euāgelij verbū cōuertens corda īpiorū.
Sedes tua deus in ſeculum ſeculi: virga directionis virga regni tui.
Dilexiſti iuſtitiā, & odiſti iniquitatem: propterea vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Chrs vnctus ſpū ſancto in regem & ſacerdotem.
Myrrha & gutta & caſia à veſtimentis tuis, à domibus eburneis, ex quibus delectauerunt te. Filiæ regum in honore tuo, Fideles.

Sponſa. aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato, circúndata varietate.

Sponſus fidẽ requirit à ſpõſa, & abnegationem ſui. Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam: & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui.

Et concupiſcet rex decorem tuum: quoniam ipſe eſt dominus deus tuus, & adorabunt eum.

Spõſa ſeipſa, & ſua offert. Et filia Tyri, in muneribus: vultum tuum deprecabũtur omnes diuites plebis.

Omnis gloria filiæ regis abintus, in fimbriis aureis circumamicta varietatibus.

Credẽtes oẽs Adducentur regi virgines poſt eam: proximæ eius afferentur tibi.

Afferentur in lætitia & exultatione: adducentur in templum regis.

Iudæis gẽtes ſucceſſerunt. Nomẽ Chr̃i ſanctificãdũ. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii: cõſtitues eos principes ſuper omnem terrã.

Memor ero nominis tui in omni generatione & generationem.

propterea populi confitebuntur tibi in æternum, & in ſeculum ſeculi.

Sec. heb. 46.

In finem, filiis Core pro arcanis Pſalmus XLV.

Populi fidelis q̃ ciuitas dei eſt, fiducia in deum. DEus noſter refugium & virtus: adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis.

Propterea non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur mõtes in cor maris.

Sonuerũt & turbatæ ſunt aquæ eorũ: cõturbati ſunt mõtes in fortitudine eius.

Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei: ſanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus.

Deus in medio eius non commouebitur: adiuuabit eam deus mane diluculo.

Aduerſarij fideliũ conturbati. Conturbatæ ſunt gentes, & inclinata ſunt regna: dedit vocẽ ſuã, mota eſt terra.

Dominus virtutum nobiſcum: ſuſceptor noſter deus Iacob.*

Pax p̃ Chr̃m. Venite, & videte opera domini, quæ poſuit prodigia ſuper terrã: Auferens bella vſque ad finem terræ.

arcum conteret, & confringet arma: & ſcuta comburet igni.

Exhortatio ad cognoſcẽda op̃a dei. Vacate, & videte quoniam ego ſum deus: exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra.

Dominus virtutum nobiſcum: ſuſceptor noſter deus Iacob.

Sec. heb. 47.

In finem, pro filiis Core Pſalmus XLVI.

Gẽtes p̃uocãtur ad laudãdũ deũ ob miſericordiã eis factam. OMnes gentes plaudite manibus: iubilate deo in voce exultationis,

Quoniam dominus excelſus, terribilis, rex magnus ſuper omnem terrã.

Subiecit populos nobis: & gentes ſub pedibus noſtris.

Elegit nobis hæreditatem ſuam, ſpeciem Iacob quam dilexit.*

Aſcendit deus in iubilo: dominus in voce tubæ.

Pſallite deo noſtro, pſallite: pſallite regi noſtro, pſallite.

Quoniam rex omnis terræ deus: pſallite ſapienter.

Regnauit deus ſuper gentes: deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam.

Principes populorum congregati ſunt cum deo Abraham: quoniam dii fortes terræ, vehementer eleuati ſunt.

Sec. heb. 48.

Pſalmus cantici filiis Core ſecunda ſabbathi. XLVII.

Initiũ naſcẽtis eccleſiæ ĩ Ieruſalẽ deſcribitur. MAgnus dominus & laudabilis nimis in ciuitate dei noſtri, in monte ſancto eius.

Fundatur exultatione vniuerſæ terræ: mons Sion latera aquilonis, ciuitas regis magni.

Deus in domibus eius cognoſcetur: cum ſuſcipiet eam.

Cõmotio regũ in p̃dicatiõe euãgelij. Quoniam ecce reges terræ congregati ſunt: conuenerunt in vnum.

Ipſi videntes ſic admirati ſunt, conturbati ſunt, commoti ſunt: Tremor apprehendit eos

ibi, dolores vt parturientis: In ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis.

Chriſt⁹ miſſ⁹ iuxta p̃miſſionẽ patris. Sicut audiuimus ſic vidimus in ciuitate domini virtutum, in ciuitate dei noſtri: deus fundauit eam in æternum.*

Suſcepimus deus miſericordiam tuam in medio templi tui.

¶regina] vel, coniunx
¶in veſtitu deaurato,] cum maſſa (diademate) auri Ophir,
►circundata varietate.
►deus
¶adorabunt eum.] incurua te ei.
¶Omnis gloria filiæ regis abintus,] vl̃, Tota glorioſa eſt filia regis ĩtrinſec⁹.
¶in fimbriis &c.] palis aureis induta. (vl̃, ex texturis auri veſtimẽtum eius.)
¶Adducẽtur &c.] In veſtibus acu pictis adducẽtur regi, virgines poſt eam, proximæ eius adducentur tibi.
¶Afferentur] Ducentur
¶adducentur] ingredientur
¶nati ſunt tibi filii:] erunt filij tui:
¶in ſeculum ſeculi.] vltra. (vl̃ in ſempiternum.)

¶In finem,] vide pſal. quartum.
¶pro arcanis] ſup Halamoth (inſtrumẽti muſici nomen, quod occultas iuuenculas, ſiue virgines interpretatur.)
¶virtus: &c.] fortitudo: auxiliũ in tribulationib⁹ magnis quæ inuenerũt nos: (vl̃, auxilium in anguſtijs repertus eſt præſentiſſimum.)
¶turbabitur] mutabitur
¶Sonuerũt &c.] Etiã ſi ſonuerint & turbatæ fuerint aquæ eius, & cõtremuerĩt mõtes p̃pter ſublimitatẽ eius. Sela.
¶impetus lætificat] ei⁹ riui lætificabũt
¶ſanctificauit &c.] ſanctã inter habitacula altiſſimi. (vl̃ quæ ſãctior eſt inter habitacula altiſſimi. vl̃, ſacrarium habitaculorum altiſſimi)
¶mane diluculo.] reſpiciẽte mane (vel, in p̃ſpectu auroræ, ſiue mane.)
¶inclinata] mota
¶mota eſt] defluxit
¶virtutum] exercituum & infra.
¶ſuſceptor noſter] eleuatio noſtra (vel, exaltatio, aut munimentum) & infra.
*Sela. ṽ. pſal. 3.
¶quæ poſuit prodigia] qui poſuit deſolationes (mirabilia)
¶arma: & ſcuta] haſtam, plauſtra
¶Vacate, & videte] Ceſſate (Quieſcite) & cognoſcite
¶In finem,] vide pſal. quartum.
¶exultationis,] vel laudis,

¶gentes] tribus
¶ſuam.] noſtram (vel, elegit nos in hæreditatem)
¶ſpeciem] gloriam (magnificentiam)
*Sela. ṽ. pſal. 3.
►noſtro,
¶ſapienter.] intelligibiliter. (prudẽter, cum intellectu)

¶cum deo] vel, populus dei
¶dii fortes] dei ſunt ſcuta (p̃tectores
¶eleuati ſunt.] eleuatus eſt.

►ſecunda ſabbathi.
noſtri, ►in

¶Fundatur exultatiõe vniuerſæ terræ:] Pulcher termino (vel, Locus elegãs, aut pulchrũ clima ſiue regio. Alii vertunt, Formoſa nympha) exultatio
¶cum ſuſcipiet eam.] eſſe in munimentũ. (vel, eleuationẽ, aut p̃tectionem.)
►terræ
¶conuenerũt in vnũ.] trãſierũt pariter.
¶cõmoti ſunt.] præcipitati ſũt (feſtinauerunt)
¶In ſpiritu vehementi] Vento Noto (orientali)
¶Tharſis.] maris.
¶virtutum,] exercituum,
*Sela. ṽ. pſal. 3.
¶Suſcepimus] Cogitauimus

►domine.
¶complectimini] circuite
¶narrate in turribus] numerate turres
¶in virtute] ad antemurale
¶diſtribuite domos] roborate (exaltate) palatia
¶altera.] ſequēti. (vel, nouiſſima. i. apud poſteros)
¶Quoniā hic eſt] Quòd iſte
¶reget nos in ſcl'a.] ducet (diriget) nos vſq; ad mortem. (Alij in ſcl'a vertumt. Alij, ſicut ī pueritia. vel, ſicut duxit ī diebus adoleſcētiæ noſtræ. Alij, ducet nos in abſcondito.)

¶In finem,] vide pſal. quartum

¶Quique terrigenæ & filij hoīm:] Etiā filij hoīm, etiā filij viri (.i. ſimul plebeiꝰ & dominus, vel nobilis)
¶in pſalterio &c.] cum cithara ænigma meum.
¶mala? &c.] mala, cum iniquitas calcaneorū meorū (.i. inſidiantium mihi circunquaque)
¶virtute] ſubſtātia (diuitiis, fortitudīe)
¶Frater nō redimit, &c.] Cum tñ fratrē nemo redimat, nec det deo redemptionem proipſo.
¶Et pretiū &c.] Quoniā pretioſa erit (.i. magni pretij erit) redēptio animæ eorū, vt in perpetuum viuant, Et viuāt in æternum,
¶non videbit interitū,] ſepulchrū nunquam viſuri,
¶Cum viderit ſapiētes morientes:] Videbit enī ꝙ ſapiētes morientur:
¶ſepulchra] īteriora (.i. quicquid eſt in illorū domibꝰ, manet & creſcit ſemp. vel, cogitāt in interioribꝰ ſuis & corde ſuo ꝙ domus eorum permāſuræ ſint in æternum.
¶vocauerūt noīa ſua in terris.] vocauerunt nominibus ſuis terras.
¶cum in honore &c.] in honore nō manebit, ſed aſſimilatur iumentis quæ intereunt.
& infra.
¶ſcādalū &c.] ſtultitia illius, & poſteri eorū ore eorū current (.i. tale eſt ſtultorum iter, & tamen poſteri eorū præcepta illorum ſectantur.)
*Sela. pſal. 3.
¶iuſti] recti
¶auxilium eorum &c.] figura eorum vt veteraſcat, ad foueam (ſub. egrediet) ex habitaculo ſuo (vel, fortitudo eorū veteraſcet, infernus domus eorum)
*Sela. pſal. 3.
¶aīa eius &c.] aīæ ſuæ in vita ſua bñdicet: & celebrabūt te cū benefeceris tibi (vel, dum viuit aīa eiꝰ, beata dr: laudat̄ cū ei bñ eſt. vel, aīa eiꝰ in vita ſua bonis fruet̄, & laudabūt te cū bñfeceris tibi.)
¶deorum] vel, deus
¶ſpecies decoris eius, deus manifeſtè] perfectus decor dei ſplēdide apparuit. (vel, ornamēto pulchro deꝰ effulgebit.) Veniet
¶exardeſcet:] vorabit:
¶diſcernere] vt iudicet
¶illi] mihi
¶eius:] meos.
¶ordināt &c.] pepigerūt pactū meū ſup ſacrificiū. (.i. pluris faciūt pactū meū q̄ ſacrificia. vel, ſacrificijs ſanciunt fœdus meum)
*Sela. pſal. 3.
¶tibi:] per te. (.i. teſtem teipſum adhibebo quòd ego ſum deus &c.)
¶holocauſta autem &c.] nec ſup holocauſta tua ꝙ nō fuerint corā me ſemp. (vel, quæ coram me iugiter eſſe debēt.)
¶gregibus] ſeptis
¶& boues.] mille.
¶cæli:] montium:
¶pulchritudo] fera

Secundum nomen tuū deus, ſic & laus tua in fines terræ: iuſtitia plena eſt dextera tua.
Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ: propter iudicia tua domine. — Exhortatio ad lætitiam.
Circundate Sion, & complectimini eam: narrate in turribus eius.
Ponite corda veſtra in virtute eius: & diſtribuite domos eius, vt enarretis in progenie altera.
Quoniam hic eſt deus, deus noſter in æternum & in ſeculum ſeculi: ipſe reget nos in ſecula.

In finem, filiis Core Pſalmus XLVIII. — Sec. heb. 49.

AVdite hæc omnes gentes: auribus percipite omnes qui habitatis orbem, — Chriſtꝰ vocat oēs ad audiēdū verbum.
Quique terrigenæ & filii hominum: ſimul in vnum diues & pauper.
Os meum loquetur ſapientiam: & meditatio cordis mei prudentiam. — In parabolis Chrs locutꝰ.
Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in pſalterio propoſitionē meā. — Pſal. 77. matth. 13. e.
Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circundabit me, — Chrs ab auaris īpetitus.
Qui confidunt in virtute ſua: & in multitudine diuitiarum ſuarum gloriantur. — Diuitiæ.
Frater non redimit, redimet homo? non dabit deo placationem ſuam, — Chrs ſolus redemptor.
Et pretium redemptionis animæ ſuæ: & laborabit in æternum: Et viuet adhuc in finem,
non videbit interitum, Cum viderit ſapiētes morientes: ſimul inſipiens & ſtultus peribunt. — Diuites īpij.
& relinquent alienis diuitias ſuas: Et ſepulchra eorum domus illorū in æternū.
tabernacula eorum in progenie & progenie, vocauerunt nomina ſua in terris.
Et homo cum in honore eſſet non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.
Hæc via illorum ſcandalum ipſis: & poſtea in ore ſuo complacebunt.*
Sicut oues in inferno poſiti ſunt: mors depaſcet eos.
& dominabuntur eorū iuſti in matutino: & auxilium eorum veteraſcet in inferno à gloria eorum.
Veruntamen deus redimet animam meam de manu inferi cum acceperit me.* — Reſurrectio Chriſti.
Ne timueris cum diues factus fuerit homo: & cum multiplicata fuerit gloria domus eius. — Exhortatio ne pereamus cū cōfidētibꝰ in diuitijs.
Quoniā cum interierit, non ſumet omnia: neque deſcēdet cum eo gloria eius.
Quia anima eius in vita ipſius benedicetur: cōfitebitur tibi cū benefeceris ei.
Introibit vſq; in progenies patrū ſuorū: & vſque in æternū non videbit lumen.
Homo cum in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.

Pſalmus Aſaph, XLIX. — Sec. heb. 50.

DEus deorum dominus locutus eſt: & vocauit terram — Iudiciū extremū minatur propheta.
à ſolis ortu vſque ad occaſum: Ex Sion ſpecies decoris eius,
deus manifeſtè Veniet deus noſter, & non ſilebit.
ignis in conſpectu eius exardeſcet: & in circuitu eius tempeſtas valida.
Aduocauit cælum deſurſum: & terram diſcernere populum ſuum.
Congregate illi ſanctos eius: qui ordinant teſtamentum eius ſuper ſacrificia.
Et annuntiabunt cæli iuſtitiam eius: quoniam deus iudex eſt.*
Audi populus meus, & loquar: Iſrael, & teſtificabor tibi: deus deus tuus ego ſum. — Sacrificia veteris legis reiicit deus.
Non in ſacrificiis tuis arguam te: holocauſta autem tua in conſpectu meo ſunt ſemper.
Non accipiam de domo tua vitulos: neque de gregibus tuis hircos.
Quoniam meæ ſunt omnes feræ ſyluarū, iumenta in montibus & boues.
Cognoui omnia volatilia cæli: & pulchritudo agri mecum eſt.
Si eſuriero, non dicam tibi: meus eſt enim orbis terræ, & plenitudo eius.
Nunquid manducabo carnes taurorum? aut ſanguinem hircorum potabo?

Vota, quæ & laudes.
Immola deo ſacrificium laudis:& redde altiſſimo vota tua.

Inuocandus deus.
Et inuoca me in die tribulationis:eruam te,& honorificabis me.

Ab ĩpijs non vult deus ver bũ ſuũ enunciari.
Peccatori autẽ dixit deus,Quare tu enarras iuſtitias meas,& aſſumis teſtamentum meum per os tuum?
Tu verò odiſti diſciplinam:& proiecisti ſermones meos retrorſum.
Si videbas furem, currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuã ponebas.
Os tuum abundauit malitia:& lingua tua concinnabat dolos.
Sedens aduerſus fratrem tuum loquebaris,& aduerſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum:Hæc feciſti,& tacui.
exiſtimaſti inique quòd ero tui ſimilis:arguam te,& ſtatuã contra faciem tuã.
Intelligite*hæc qui obliuiſcimini deum:nequando rapiat,& nõ ſit qui eripiat.

Sacrificium laudis Sec.heb.51.
Sacrificium laudis honorificabit me:& illic iter quo oſtendam illi ſalutare dei.

In finem,Pſalmus Dauid cum venit ad eum Nathan propheta, quando intrauit ad Beth-ſabee.2.reg.12. L.

Per legem cognito peccato,fidelis inuocat dei miſericordiam.
MIſerere mei deus ſecundum magnam miſericordiam tuam,
& ſecundum multitudinem miſerationũ tuarũ dele iniquitatem meã.
Amplius laua me ab iniquitate mea:& à peccato meo munda me.
Quoniã iniquitatem meã ego cognoſco: & peccatũ meũ cõtra me eſt ſemper.
Tibi*ſoli peccaui, & malum coram te feci: vt iuſtificeris in ſermonibus tuis,& vincas cum iudicaris.
Ecce enim in iniquitatibus cõceptus ſum:& in peccatis cõcepit me mater mea.
Ecce enim veritatẽ dilexiſti:incerta & occulta ſapiẽtiæ tuæ manifeſtaſti mihi.
Aſperges me hyſſopo,& mundabor:lauabis me,& ſuper niuem dealbabor.

Pax à peccatis p Chr̃m.
Auditui meo dabis gaudium & lætitiam:& exultabunt oſſa humiliata.
Auerte faciem tuam à peccatis meis:& omnes iniquitates meas dele.

Cor & ſpiritũ ſuũ innouari petit.
Cor mundum crea in me deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis,
Ne proiicias me à facie tua,& ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me.
Redde mihi lætitiam ſalutaris tui:& ſpiritu principali confirma me.
Docebo iniquos vias tuas:& impii ad te conuertentur.
Libera me de ſanguinibus deus deus ſalutis meæ:& exultabit lingua mea iuſtitiam tuam.

Laus deo.
Domine,labia mea aperies:& os meum annuntiabit laudem tuam.
Quoniam ſi voluiſſes ſacrificiũ,dediſſem: vtique holocauſtis non delectaberis.

Sacrificium dei.
Sacrificium deo, ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum deus nõ deſpicies.

Eccleſiã dei ꝑdicatione euãgelij ædificari orat. Vituli labiorum,laudes.
Benignè fac domine in bona volũtate tua*Sion:vt ædificentur muri Ieruſalem.
Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ, oblationes & holocauſta: tunc imponent ſuper altare tuum vitulos.

1.Reg.22.b. Sec.heb.52.
In finem,intellectus Dauid, cum venit Doeg Idumæus, & annuntiauit Sauli,& dixit, Venit Dauid in domum Achimélech. LI.

Impius deſcribitur.
QVid glorIaris in malitia,qui potens es in iniquitate?
tota die iniuſtitiã Cogitauit lingua tua:ſicut nouacula acuta feciſti dolũ.
Dilexiſti malitiã ſuper benignitatẽ: iniquitatẽ magis,quàm loqui æquitatẽ.*
Dilexiſti omnia verba præcipitationis,lingua doloſa:
Propterea deus deſtruet te in finem: euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo,& radicem tuam de terra viuentium.*

Impiorũ lapſus,eruditio eſt pijs.
Videbunt iuſti & timebunt,& ſuper eum ridebũt:& dicent, Ecce homo qui nõ poſuit deum adiutorem ſuum,
ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum: & præualuit in vanitate ſua.

Pij in miſericordia dei fidunt.
Ego autẽ ſicut oliua fructifera in domo dei,ſperaui in miſericordia dei in æternum,& in ſeculum ſeculi.
Confitebor tibi in ſeculum quia feciſti:& expectabo nomen tuũ, quoniam bonum eſt in conſpectu ſanctorum tuorum.

¶ſacrificiũ laudis:]laudem:
¶Peccatori]Impio
¶iuſtitias meas,]ſtatuta mea,
¶teſtamentum]pactum
¶abundauit malitia:]miſiſti in malũ:
¶ponebas ſcãdalum:]dabas probrũ:
►inique
*obſecro(nunc)
¶rapiat,]rapiam,
¶Sacrificium laudis]Sacrificans laudẽ
¶In finem,]vide pſal. quartum.
►magnam
¶iniqtatẽ meã.]præuaricatiões meas. & infra.4.
¶Amplius]Multum(Plurimum)
¶contra]coram
*tibi
¶vt iuſtificeris]vl᷑, ꝓpterea iuſt᷑ agnoſceris(vl᷑,iuſtifica ſecundũ verbũ tuũ,& munda ſecundum æquitatem tuam)
¶vincas]mũdus appareas(purus inueniris.i.iuſtus & mundus & verax inueniris,cũ p̄ſtabis ꝓmiſſam miſericordiã quã te nõ præſtiturũ iudicant impii)
¶veritatẽ dilexiſti:incerta]veritatẽ dilexiſti in renibus:(vl᷑,in intimis.i.in intimo cordis)
¶Aſperges]Purificabis(Expiabis,Abſolues)
¶Auditui meo dabis]Audire facies me
¶humiliata.]quæ contriuiſti.
¶principali]voluntario(munifico,liberali principali)
¶iniquos]tranſgreſſores
¶impii]peccatores
¶Quoniã ſi voluiſſes ſacrificium, dediſſem:]vl᷑,Quoniã non vis ſacrificium,& dabo?
¶Sacrificium deo,]Sacrificia dei,
¶humiliatum]confractum
¶Benignè fac domine]Bene fac
*ipſi
¶vt ædificentur muri]ædifices muros
¶In finem,]vide pſal.4.
¶intellectus]vide pſal.31.
►in iniquitate?
¶tota die iniuſtitiam]miſericordia dei omni die.Prauitates.
¶malitiam ſuper benignitatẽ:iniquitatẽ]malũ magis quàm bonũ,mendaciũ
*Sela.ſ.pſal.3.
¶præcipitationis,&c.]corruptiõis(diſſipationis)linguam doloſam
¶Propterea]Etiam
¶finem:]ſeculum:
*Sela.ſ.pſal.3.
¶adiutorem ſuum,]fortitudinem ſuã,
¶præualuit in vanitate]roboratus eſt in prauitate
¶fructifera]viridis

In finem,pro Mahalath intelligentia Dauid

LII. Sec.Heb.53.

DIxit inſipiens in corde ſuo,Non eſt deus.
corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt in iniquitatibus : non eſt qui faciat bonum. Quales ſunt infideles,vide pſal.13.
Deus de cælo proſpexit ſuper filios hominũ:vt videat ſi eſt intelligens, aut requirens deum.
Omnes declinauerunt,ſimul inutiles facti ſunt:non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum.
Nónne ſcient omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam vt cibum panis?
deum non inuocauerunt: Illic trepidauerunt timore vbi non erat timor,
quoniam deus diſſipauit oſſa eorum qui hominibus placent:confuſi ſunt,quoniam deus ſpreuit eos.
Quis dabit ex Sion ſalutare Iſrael? cum conuerterit deus captiuitatem plebis ſuæ,exultabit Iacob,& lætabitur Iſrael.

In finem,in carminibus intellectus Dauid cum veniſſent Ziphæi, & dixiſſent ad Saul,Nónne Dauid abſconditus eſt apud nos? 1.Reg.23.d.

LIII. Sec.Heb.54.

DEus in nomine tuo ſaluum me fac:& in virtute tua iudica me. Inuocatio cõtra ĩpios.
Deus exaudi orationem meam:auribus percipe verba oris mei.
Quoniam alieni inſurrexerunt aduerſum me,& fortes quæſierunt animã meã: & non propoſuerunt deum ante conſpectum ſuum.*
Ecce enim deus adiuuat me:& dominus ſuſceptor eſt animæ meæ.
Auerte mala inimicis meis:& in veritate tua diſperde illos.
Voluntariè ſacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo domine quoniã bonũ eſt. Gratiarum actio.
Quoniam ex omni tribulatione eripuiſti me : & ſuper inimicos meos deſpexit oculus meus.

In finem,in carminibus intellectus Dauid

LIIII. Sec.Heb.55.

EXaudi deus orationem meam,& ne deſpexeris deprecationem meam:Intende mihi,& exaudi me. Chriſt⁹ petit liberari ab ĩimicis.
contriſtatus ſum in exercitatione mea:& conturbatus ſum A voce inimici,& à tribulatione peccatoris.
quoniam declinauerunt in me iniquitates:& in ira moleſti erant mihi.
Cor meum conturbatum eſt in me:& formido mortis cécidit ſuper me.
Timor & tremor venerunt ſuper me:& contexerunt me tenebræ:
Et dixi,Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ:& volabo & requieſcam?
Ecce elongaui fugiens:& manſi in ſolitudine.* Fugiens Iudæos,orat cõtra eos.
Expectabam eum qui ſaluũ me fecit à puſillanimitate ſpiritus, & tempeſtate.
Præcipita domine, diuide linguas eorum : quoniam vidi iniquitatem & cõtradictionem in ciuitate.
Die ac nocte circũdabit eam ſuper muros eius : iniquitas & labor in medio eius,Et iniuſtitia.
& non defecit de plateis eius vſura & dolus.
Quoniam ſi inimicus maledixiſſet mihi:ſuſtinuiſſem vtique. Conqueritur de Iuda domeſtico proditore.
Et ſi is qui oderat me, ſuper me magna locutus fuiſſet:abſcondiſſem me forſitan ab eo.
Tu verò homo vnanimis,dux meus & notus meus.
Qui ſimul mecum dulces capiebas cibos : in domo dei ambulauimus cum conſenſu.
Veniat mors ſuper illos:& deſcendant in infernum viuentes.
quoniam nequitiæ in habitaculis eorum in medio eorum.
Ego autem ad deum clamaui:& dominus ſaluabit me. Exauditur.
Veſpere,& mane,& meridie narrabo & annũtiabo, & exaudiet vocem meam.

¶In finem,]vide pſal.quartum.
¶pro Mahalath] ſup Mahalath (inſtrumentũ muſicũ,quod interpretaẽ chor⁹, congregatio,hæreditas,ſiue infirmitas) ¶Intelligentia]vide pſal.31.
¶abominabiles facti ſunt in iniquitatibus:]abominabilem fecerunt iniquitatem:
¶inutiles facti ſunt:] computruerunt (corrupti ſunt)
¶vſque ad vnum.]etiam vnus.
¶ſcient]cognouerunt(vl,cognoſcent, vt ſit admiratio)
¶vt cibum panis?]ac ſi comederent panem?
¶eorũ qui hominibus placent:] caſtrametantis contra te.(.i.exactoris tui,& oppugnantis te)
¶In finem,in carminibus intellectus] vide pſal.4.& 31.
¶virtute]fortitudine
*Sela.ĩ.pſal.3.
¶ſuſceptor eſt]inter ſuſtentatores(.i.ſuſtentat me)
¶Auerte]Reddet
¶deſpexit] vidit(ſub.vltionẽ.vl,quod volui)
¶In finem &c.]vide pſal.4. & 31.
¶deſpexeris deprecationem meã:] abſcõdas te à deprecatione mea:
¶cõtriſtatus ſum in exercitatione mea: & cõturbatus ſum] clamãtẽ in locutiõe mea,(vl,prece mea)& tumultuantem.
¶declinauerunt]fecerũt cadere(vl,labi)
¶moleſti erant]aduerſati ſunt
¶conturbatum eſt in me:]doluit in medio mei:
¶contexerunt me tenebræ:]operuit me tremor.
¶elongaui fugiens:& manſi]elongabo me tranſmigrando:& commorabor
*Sela.pſal.3.
¶Expectabã &c.]Feſtinabo eruere me à vento qui ſuſcitatur à turbine.
¶Præcipita]vl,Perime
¶labor]afflictio
¶Et iniuſtitia.]Prauitates ſunt in medio eius:
¶forſitan
¶vnanimis,]ſecundũ ordinem meũ(.i. eiuſdẽ ordinis & ſodalis me⁹. vl,quaſi æſtimatio mea.i.quem æſtimabam vt meipſum,& in honore habebam)
¶mecum dulces capiebas cibos:] dulciter fruebamur ſecreto : (vl, cui ſecreta mea ſuauiter credidi)
¶cum conſenſu.] coniunctim.(vl, cum turba & cœtu)
¶habitaculis]vl,conuenticulis
¶narrabo & annuntiabo,] loquar, & ſtrepitum faciam(vl,precabor,)

Redimet in pace animam meã ab his qui appropinquãt mihi : quoniam inter multos erant mecum.

Exaudiet deus ,& humiliabit illos ,qui eſt ante ſecula.*

Non enim eſt illis commutatio,& non timuerunt deum: Extendit manũ ſuam in retribuendo.

contaminauerunt teſtamentum eius, Diuiſi ſunt ab ira vultus eius : & appropinquauit cor illius.

molliti ſunt ſermones eius ſuper oleum:& ipſi ſunt iacula.

Sollicitudo ĩ deũ reijciẽda matth.6.d. luc.12.c.1.pet.5.b.

Iacta ſuper dominum curam tuam, & ipſe te enutriet : non dabit in æternum fluctuationem iuſto.

Tu verò deus deduces eos in puteum interitus.

Impiorũ interitus.

viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos:ego autem ſperabo in te domine.

1.Reg.21.

In finem,pro populo qui à ſanctis longè factus eſt,Dauid in tituli inſcriptione,cum tenuerunt eum Allophyli in Geth. LV.

Sec.Hebr.56.

Chr̃s cũ ſuis in tribulatiõne deo fidentes.

MIſerere mei deus, quoniam conculcauit me homo : tota die impugnans tribulauit me.

Conculcauerunt me inimici mei tota die : quoniam multi bellantes aduerſum me*

Ab altitudine diei timebo:ego verò in te ſperabo.

In deo laudabo ſermones meos, in deo ſperaui : non timebo quid faciat mihi caro.

Tota die verba mea execrabantur : aduerſum me omnes cogitationes eorum in malum.

Inhabitabunt & abſcondent:ipſi calcaneum meum obſeruabunt,

ſicut ſuſtinuerunt animam meam Pro nihilo ſaluos facies illos:in ira populos confringes

Deus,vitam meam annũtiaui tibi : poſuiſti lachrymas meas in conſpectu tuo.

ſicut & in promiſſione tua:Tunc conuertentur inimici mei retrorſum,

in quacunque die inuocauero te:ecce cognoui quoniam deus meus es.

In deo laudabo verbum, in domino laudabo ſermonem:in deo ſperaui, nõ timebo quid faciat mihi homo.

Vota ſua, quæ vocat laudem, deo reddit, laudans eum.

In me ſunt deus vota tua,quæ reddam laudationes tibi.

Quoniam eripuiſti animam meam de morte, & pedes meos de lapſu, vt placeam coram deo in lumine viuentium.

1.Reg.22. & 24.

In finem, ne diſperdas, Dauid in tituli inſcriptione, cum fugeret à facie Saul in ſpeluncam. LVI.

Sec.Heb.57.

Gloriat̃ Chriſtus ſe erutũ ex omnibus malis.

MIſerere mei deus,miſerere mei:quoniàm in te confidit anima mea. & in vmbra alarum tuarum ſperabo:donec tranſeat iniquitas.

Clamabo ad deum altiſſimum:deum qui benefecit mihi.

Miſit de cælo,& liberauit me:dedit in opprobrium conculcantes me.

miſit deus miſericordiam ſuam & veritatem ſuam, Et eripuit animam meam de medio catulorum leonum:dormiui conturbatus.

filii hominũ,dentes eorum arma & ſagittæ:& lingua eorum,gladius acutus.

Exaltare ſuper cælos deus:& in omnem terram gloria tua.

Laqueum parauerunt pedibus meis:& incuruauerunt animam meam.

foderunt ante faciem meam foueam:& inciderunt in eam.*

Paratum cor meum deus,paratum cor meum:cantabo & pſalmum dicam.

Chr̃s poſt reſurrectionẽ annũtiat peccatorũ remiſſionẽ p ſe factã iuxta ꝓmiſſionem. iohã.2.d.

Exurge gloria mea,exurge pſalterium & cithara:exurgam diluculo.

Confitebor tibi in populis domine:pſalmum dicam tibi in gentibus:

Quoniam magnificata eſt vſque ad cælos miſericordia tua, & vſque ad nubes veritas tua.

Exaltare ſuper cælos deus:& ſuper omnem terram gloria tua.

¶ab his qui appropinquãt mihi:]vl̃,à bello quod eſt contra me:
¶inter multos erant mecum.]cum multitudine aduerſum me aderant.
¶qui eſt ante ſecula.] & manẽs ab ĩitio.
*Sela.pſal.3.
¶cõmutatio]ĩmutatio (.i.nõ cõuertuntur ad deum)
¶Extẽdit &c.]Extẽdit manũ ſuã ad eos qui pacifici erãt cũ eo.vl̃, Extenderunt, ſub.impii,man⁹ ſuas ad pacificos ei⁹, vt ſit ſingulare pro plurali.)
¶contaminauerũt &c.]irritũ fecit fœdus ſuũ (vl̃,irritũ fecerũt fœdus eius,)
mitiora fuerũt magis quàm butyrum verba oris ſui:& in corde corũ bellũ.
¶iacula]gladii
¶curam tuam,]onus tuum,
¶enutriet:]feret:(tui curam geret:)
¶non dabit &c.]non dabit in æternum mutare iuſtũ. (vl̃,neq; permittet vt iuſtus vnquã loco ſuo moueatur.)

¶In finem,]vide pſal.quartum.
¶pro pp̃lo q à lõge factus eſt,]ſup columbã mutã in remotis(vl̃,de columba capta quæ inter alienigenas abierit.)
¶in tituli inſcriptione,]vide pſal.15.
¶conculcauit]abſorbuit
¶tribulauit]coartat(opprimit)

*ſupbe. vl̃,(animoſe,aut, ô altiſſime.)
¶Ab altitudine &c,]In die quo timebo, ego in te ſperabo.
¶ſermones meos,]verbũ ei⁹,(vl̃,in dei verbo glorior,)
¶execrabantur:]moleſte tulerunt:(vl̃, impugnauerunt:)
¶Inhabitabunt & abſcondẽt:]Congregantur,abſcondunt ſe(latent:)
¶ſicut ſuſtinuerũt]quum expectant(vl̃, quomodo apprehendant)
¶Pro nihilo ſaluos facies illos:]Propter iniquitatẽ euaſio eis:(.i.ſperant iniquitate ſua ſe poſſe euadere,ſed &c. Alij vertunt,Sed fruſtra,elabetur enim ab eis)
¶confringes]præcipita(deiice)
¶vitã meã annũtiaui tibi:poſuiſti]Migrationes(fugas) meas numeraſti tu:pone
¶conſpectu]vtre
¶ſicut & in ꝓmiſſiõe tua,]nónne in libro tuo ſunt?(ſub.ſcriptæ)
¶In deo laudabo verbũ, in dño laudabo ſermonẽ:]In deo laudabo verbũ,in dño laudabo verbum.(vl̃,In dei verbo glorior,in dñi verbo glorior)
¶In me ſunt de⁹ vota tua,].i.Deuotio ad te eſt in me,tibi nẽpe gratias agere.
¶&]nónne &
¶In finem,]vide pſal.quartum.
¶ne diſperdas,]Quidã verba Dauidis fuiſſe volũt,quib⁹ repreſſit ſuos ne Saulẽ occiderẽt.Alij volũt carminis cuiuſdam fuiſſe initiũ, ad cui⁹ numerũ ſcõpoſitus fuerit hic pſalmus cõpoſitus cum duobus ſequentibus.)
¶in tituli inſcriptione,]vide pſal.15.
¶tranſeat iniquitas.]prætereãt contritiones(cõtritiones.vl̃ fraudes.)
¶bñfecit]retribuit mihi(vl̃,perficit me.
¶me:dedit &c.]me ab opprobrio deglutire volentis me. *Sela.
¶miſericordiã]vl̃,bonitatem(ſiue per bonitatem)
¶Et eripuit &c.]Aĩa mea eſt inter leones,iaceo inter incendentes,
¶filii hominũ,dentes eorum,arma]inter filios hominũ, quorum dentes ſunt lanceæ
¶Laqueum]Rete
*Sela.pſal.3.
¶gloria]ſignificat cãticum vel pſalmũ quo deum laudat (quidam animã intelligi volunt)

¶In finem]vide pſal. quartum.
¶ne diſperdas,]vide pſal. præcedentē.
¶in tituli inſcriptione.]vide pſal.15.
¶Si verè &c.] Num verè, ô cōgregatio iuſtitiā loquemini, æquitates iudicabitis filij hominum?
¶iniuſtitias]prauitates
¶cōcinnāt,] appendent(æquilibrabūt .i. agunt)
¶Furor]vꝑ, Venenum
¶illis ſecundū ſimilitudinem] illorum eſt ſimilis furori
¶venefici incantantis ſapienter.] incātantis, qui ſcite nouit incantare.

¶decurrens &c.] defluēt ipſi cū intenderint ſagittas ſuas, erūt ac ſi eſſent compactæ.
¶cera quæ &c.]limax quæ liquefit, pergent, (vꝑ, defluēt) ſicut abortiuū mulieris, non videbunt ſolem.
¶intelligerēt &c.] creſcāt ſpinæ veſtræ in rhamnū, (vꝑ, ſentiāt ollæ veſtræ ſpinam, aut ignem ſpinarū ſubiectarū) tāquā quis crudas carnes eripiat, ſic ira vt turbo rapiet eos.
¶manus]plantas ſuas(pedes ſuos)
►Si
¶In finem,]vide pſal. quartum.
¶ne diſperdas]vide pſal.56.
¶in tituli inſcriptione,]vide pſal.15.

¶ceperūt animā meam,]inſidiati ſunt animæ meæ,
¶irruerunt]congregati ſunt
¶& direxi.]& inſtruxerunt ſe.
¶virtutum]exercituum
¶Intende]Euigila
*Sela. pſal.3.
¶famem patientur]tumultuabunt
¶audiuit?]audit?
¶ad nihilū deduces]ſubſannabis
¶meam]eius(.i. nō poſſum reſiſtere fortitudini aduerſarij, cōmittā eam tibi. Vel, deus qui robur es aduerſarij, te obſeruo, vt me adiuues)
¶ſuſceptor me⁹]eleuatio(ꝓtectio)mea
¶meus mīa eius]miſericordia mea
¶oſtēdit]videre faciet me(ſub. vltionē)
¶obliuiſcantur populi mei.] obliuiſcatur populus meus.
¶protector meus]clypeus noſter
¶Delictum]ſub. ob vꝑ ꝓpter. vt ſit, ob delictum. aut ſignificat, nil aliud docent ꝙ peccare.
¶execratione]contumelia
¶annuntiabūtur]annuntiabūt(.i. nihil aliud norūt, ꝙ blaſphemare veritatē, & docere mendacium.)
¶In cōſummatiōe &c.] Conſume in furore: conſume, & non ſint.
¶& ſciēt quia de⁹ dominabit̄] & cognoſcāt ꝙ deus dominator eſt.
*Sela. pſal.3.
¶famem patientur]tumultuabunt
¶ad manducandū:]vꝑ, vt cibū habeāt:
¶cantabo]vꝑ, laudabo

¶Adiutor meus]fortitudo mea

¶In finem,]vide pſal. quartum.
¶pro ijs q immutabūtur,] ſuper Suſan teſtimonium,
¶in tituli inſcriptione]vide pſal.15.
¶in doctrinā, cum ſuccēdit Syriā]quo docetur, quomodo deſolauit(vꝑ, pugnauit contra)Syriam
¶conuertit]reuerſus eſt
¶deſtruxiſti]ſcidiſti
¶miſert⁹ es nobis.] reuertere ad nos.
¶conturbaſti]ſcidiſti

In finem, ne diſperdas, Dauid in tituli inſcriptione. LVII. Sec. Hebr. 58.

SI verè vtique iuſtitiam loquimini: recta iudicate filii hominum. — *Exhortatio ad impios nolētes euāgeliū ſuſcipere.*
Etenim in corde iniquitates operamini: in terra iniuſtitias manus veſtræ concinnant.
Alienati ſunt peccatores à vulua: errauerunt ab vtero, locuti ſunt falſa.
Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis: ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas,
Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis ſapienter.
Deus conteret dentes eorū in ore ipſorum: molas leonum confringet dominus. — *Impiorum excæcatio.*
Ad nihilum deuenient tanquam aqua decurrens: intendit arcum ſuum donec infirmentur.
Sicut cera quæ fluit auferentur: ſupercecidit ignis, & non viderunt ſolem.
Priuſquam intelligerent ſpinæ veſtræ rhamnum: ſicut viuentes ſic in ira abſorbet eos.
Lætabitur iuſtus cū viderit vindictā: manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris. — *Iuſtorū gaudiū in punitione ipiorū.*
Et dicet homo, Si vtique eſt fructus iuſto? vtique eſt deus iudicās eos in terra.

In finem, ne diſperdas, Dauid in tituli inſcriptione, quando miſit Saul, & cuſtodiuit domum eius vt interficeret eum. LVIII. — *1. Reg. 19.* *Sec. Hebr. 59.*

ERipe me de inimicis meis deus meus: & ab inſurgētibus in me libera me. — *Fidelis petit auxiliū cōtra aduerſarios.*
Eripe me de operantibus iniquitatem: & de viris ſanguinum ſalua me.
Quia ecce ceperunt animam meam, irruerunt in me fortes:
neque iniquitas mea, neque peccatum meum domine. Sine iniquitate cucurri & direxi.
exurge in occurſum meum, & vide. Et tu domine deus virtutum deus Iſrael
Intende ad viſitandas omnes gentes: non miſerearis omnibus qui operātur iniquitatem.*
Conuertentur ad veſperam: & famem patientur vt canes, & circuibūt ciuitatē. — *Inimici conuerſi vt verbū audiāt, nō credūt, ſed in peccatis perſeuerant.*
Ecce loquentur in ore ſuo, & gladius in labiis eorum: quoniam quis audiuit?
Et tu domine deridebis eos: & ad nihilum deduces omnes gentes.
Fortitudinem meam ad te cuſtodiam, quia deus ſuſceptor meus es: Deus meus miſericordia eius præueniet me,
deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos, Ne occidas eos: nequando obliuiſcantur populi mei.
diſperge illos in virtute tua: & depone eos protector meus domine:
Delictum oris eorum, ſermonem labiorum ipſorum, & comprehendātur in ſuperbia ſua.
& de execratione & mendacio annuntiabuntur In conſummatione: in ira conſummationis, & non erunt.
& ſcient quia deus dominabitur Iacob, & finium terræ.*
Conuertentur ad veſperam, & famem patientur vt canes: & circuibunt ciuitatem.
Ipſi diſpergentur ad manducandum: ſi verò non fuerint ſaturati, & murmurabunt.
Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exaltabo mane miſericordiam tuā: — *Grarū actio fidelium.*
Quia factus es ſuſceptor meus, & refugium meum in die tribulationis meæ.
Adiutor meus tibi pſallam, quia deus ſuſceptor meus es: deus meus miſericordia mea.

In finem, pro iis qui immutabuntur, in tituli inſcriptione Dauid in doctrinā, cum ſuccendit Syriā Meſopotamiæ, & Syriam Soba, & conuertit Ioab, & percuſſit Idumæam in valle Salinarum duodecim millia. LIX. — *1. Reg. 8. & 10. 1. para. 18.* *Sec. Heb. 60.*

DEus repuliſti nos, & deſtruxiſti nos: iratus es, & miſertus es nobis. — *Iratus deus cōtra ppl'm.*
Cōmouiſti terrā: & cōturbaſti eā: ſana cōtritiones eius, quia cōmota eſt.

Oſtendiſti populo tuo dura: potaſti nos vino compunctionis.

Promiſſo auxilio credẽtibus Iudęis, deus ſubiecit gẽtes aduerſarias.

Dediſti metuentibus te ſignificationem: vt fugiant à facie arcus.*
Vt liberentur dilecti tui: ſaluum fac dextera tua, & exaudi me.
Deus locutus eſt in ſancto ſuo, Lætabor, & partibor Sichimam, & conuallem tabernaculorum metibor:
Meus eſt Galaad, & meus eſt Manaſſes: & Ephráim fortitudo capitis mei.
Iuda rex meus: Moab olla ſpei meæ.
in Idumæam extendam calceamentum meum: mihi alienigenæ ſubditi ſunt.
Quis deducet me in ciuitatem munitã? quis deducet me vſque in Idumæam?
Nonne tu deus qui repuliſti nos: & non egredieris deus in virtutibus noſtris?

Auxilium à deo.

Da nobis auxilium de tribulatione: quia vana ſalus hominis.
In deo faciemus virtutem: & ipſe ad nihilum deducet tribulantes nos.

Sec. Hebr. 61.

In finem, in hymnis Dauid LX.

Fideles liberati, & adepti vitã æternã promiſſam.

EXaudi deus deprecationem meam: intende orationi meæ.
A finibus terræ ad te clamaui: dum anxiaretur cor meum in petra exaltaſti me,
deduxiſti me, Quia factus es ſpes mea: turris fortitudinis à facie inimici.
Inhabitabo in tabernaculo tuo in ſecula: protegar in velamento alarũ tuarũ.*
Quoniam tu deus meus exaudiſti orationem meam: dediſti hæreditatẽ timentibus nomen tuum.

Chriſtus rex æternus.

Dies ſuper dies regis adiicies: annos eius vſque in diem generationis & generationis.
Permanet in æternum in conſpectu dei: miſericordiam & veritatem eius quis requiret?

Laudãd⁹ de⁹.

Sic pſalmũ dicã nomini tuo in ſeculũ ſeculi: vt reddã vota mea de die in diem.

Sec. Heb. 62.

In finem, pro Idithun, Pſalmus Dauid LXI.

Iuſtus ꝓijcit ſe in deum in aduerſis.

NOnne deo ſubiecta erit anima mea? ab ipſo enim ſalutare meum.
Nam & ipſe deus meus, & ſalutaris meus: ſuſceptor meus, non mouebor amplius.
Quouſque irruitis in hominem? interficitis vniuerſi vos: tanquam parieti inclinato, & maceriæ depulſæ?
Veruntamen pretium meum cogitauerunt repellere, cucurri in ſiti: ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant.*
Veruntamen deo ſubiecta eſto anima mea: quoniam ab ipſo patientia mea.
Quia ipſe deus meus & ſaluator meus: adiutor meus, non emigrabo.
In deo ſalutare meũ, & gloria mea: deus auxilii mei, & ſpes mea in deo eſt.*

Sperandũ in deo.

Sperate in eo omnis cõgregatio populi, effundite coram illo corda veſtra: deus adiutor noſter in æternum.

Vanitas hõ.

Veruntamen vani filii hominum, mendaces filii hominum in ſtatéris: vt decipiant ipſi de vanitate in idipſum.

Iniquitas. Rapina. Diuitiæ.

Nolite ſperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiſcere: diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere.

Potentia & miſericordia Matth. 16. d. ro. 2. b. 1. cor. 3. b. gal. 6. b.

Semel locutus eſt deus, duo hæc audiui, quia poteſtas dei eſt, & tibi domine miſericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera ſua.

1. Reg. 22. Sec. Heb. 63.

Pſalmus Dauid cum eſſet in deſerto Idumææ. LXII.

Gratias agit deo fidelis ꝙ nunꝗ eum deſerat.

DEus, deus meus ad te de luce vigilo.
ſitiuit in te anima mea, quemmultipliciter tibi caro mea
in terra deſerta, & inuia, & inaquoſa, Sic in ſancto apparui tibi, vt viderem virtutem tuam & gloriam tuam.
Quoniam melior eſt miſericordia tua ſuper vitas: labia mea laudabunt te.
Sic benedicam te in vita mea: & in nomine tuo leuabo manus meas.
Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea: & labiis exultationis laudabit os meum.

¶compunctionis.]ſoporatiuo (intoxicato amaro)
¶ſignificationẽ:]ſignum:(.i.verbũ promiſſionis)
¶fugiãt à facie arcus.]eleuent ſe ꝓpter veritatem (ſub. promiſſionis. vł, quod ſignum eleuent in veritate)
*Sela. ſ̃. pſal. 3.
¶in ſancto ſuo,]vł, per ſanctitatem ſuã,
¶tabernaculorum]Soccoth
¶rex]doctor (præceptor)
¶ſpei]lotionis
¶mihi alienigenæ ſubditi ſunt.]ſuper me Philiſthæa iubila. (vł, cũ plauſu ad me veni, aut iungere mihi.)
¶in virtutibus]cum exercitibus
¶virtutem:]fortitudinem:
¶ad nihilum deducet]conculcabit
¶In finem,]vide pſal. quartum.
¶in hymnis] ſup Neginath (inſtrumẽtũ muſicũ, quod hymnus, canticũ, organum interpretatur)
¶anxiaretur &c.]deficeret (angeret) cor meũ, ad petrã quæ excelſior eſt me,
¶deduxiſti me,]deduces me,
¶ꝓtegar ĩ velamẽto]ſpabo ĩ abſcõdito
*Sela. ſ̃. pſal. 3.
►meus
¶exaudiſti orationem meam:]audiſti vota mea:
¶annos eius &c.]anni eius ſicut generatio & generatio (.i. in æternũ durabit.)
¶eius quis requiret?]præpara quæ conſeruant eum.
¶In finem,]vide pſal. quartum.
¶Nónne deo ſubiecta erit]Tantũ (vł, Certe) deo ſileat
¶Nam &]Tantum (vł, Certe)
¶ſuſceptor me⁹]eleuatio (ꝓtectio) mea
¶amplius.]multum.
¶irruitis &c.]ĩſidias ſtruitis vnicuiꝗ ĩterficiemini vniuerſi vos, ſicuti paries inclinatus, & maceries ĩpulſa (vł, ſepẽ diuulſum. Sunt qui vertũt, interficitis in præſenti)
¶pretiũ meũ cogitauerũt repellere, cucurri in ſiti:]exaltationẽ ei⁹ cõſultarũt deijcere, volũt mẽdaciũ: (vł, delectãtur mendacio)
*Sela. ſ̃. pſal. 3.
¶Veruntamen deo ſubiecta]Tantũ deo tace (vł, Certe deo ſile)
¶patientia mea.]ſpes mea. (vł, quod præſtolor, expecto.)
¶Quia]Tantum (vł, Certe)
¶adiutor me⁹,]eleuatio (ꝓtectio) mea,
¶emigrabo.]mutabo.
¶ſalutare meum,]ſalus mea.
¶auxilij mei,]robur fortitudinis meæ,
*Sela ſ̃. pſal. 3.
¶omnis cõgregatio]omni tempore
¶adiutor nr̃ in æternũ.]ſpes nr̃a. Sela.
¶Verũtamẽ vani]Tãtũ (Certe) vanitas
¶in ſtatéris &c.] in ſtatéris ſi aſcẽderẽt (.i. ſi põderẽtur in altera parte ſtateræ & vanitas in altera.) ipſi magis ſimul vanitate ſunt leuiores.
¶iniquitate, & rapinas nolite cõcupiſcere:]calumnia & rapina, ne euaneſcatis: (vł, nolite vanitati vos dedere. aut, ne ianiter ſatagite)
¶duo hæc]bis hoc
¶poteſtas dei]fortitudo deo
¶Idumææ]Iudææ
¶ad te de luce vigilo.]mane te quærã,
¶quàm multipliciter tibi] deſyderauit te
¶inuía,]ſitibunda,
¶apparui tibi:]vidi te:
¶virtutem]fortitudinem
¶ſuper vitas:]quàm vita:
¶repleatur]ſatiabitur
¶exultationis]vł, laudationum

Sic memor fui tui ſuper ſtratū meum, in matutinis meditabor in te:Quia fuiſti adiutor meus.

& in velamento alarum tuarū exultabo, Adhæſit anima mea poſt te:me ſuſcepit dextera tua.

Ipſi verò in vanum quæſierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ: Tradentur in manus gladii,partes vulpium erunt.

Rex verò lætabitur in deo,laudabuntur omnes qui iurãt in eo, quia obſtructū eſt os loquentium iniqua.

In finem,Pſalmus Dauid LXIII. Sec.Hebr.64.

EXaudi deus orationem meam cum deprecor: à timore inimici eripe animam meam. Precatio contra delatores

Protexiſti me à conuentu malignantiū:à multitudine operãtium iniquitatem.

Qui exacuerunt vt gladium linguas ſuas, intenderunt arcum rem amaram: Vt ſagittent in occultis immaculatum. Delatorum ingenium.

ſubitò ſagittabunt eum,& nō timebunt: Firmauerunt ſibi ſermonem nequam:

narrauerunt vt abſconderent laqueos:dixerunt,Quis videbit eos?

Scrutati ſunt iniquitates:defecerunt ſcrutantes ſcrutinio.

accedet homo ad cor altum: Et exaltabitur deus.

Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum: Et infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum. Vltio corū.

conturbati ſunt omnes qui videbant eos: Et timuit omnis homo.

& annuntiauerunt opera dei:& facta eius intellexerunt.

Lætabitur iuſtus in domino,& ſperabit in eo:& laudabūtur omnes recti corde.

In finem,Pſalmus Dauid LXIIII. Sec.Heb.65.

TE decet hymnus deus in Sion:& tibi reddetur votum in Ieruſalem. Exaudi orationem meam:ad te omnis caro veniet. Laus ĩ eccľia Chr̄i, in qua remiſſio peccatorum.

Verba iniquorū præualuerũt ſuper nos:& impietatibus noſtris tu propitiaberis.

Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti:inhabitabit in atriis tuis.

replebimur in bonis domus tuæ : ſanctū eſt templū tuū, Mirabile in æquitate.

exaudi nos deus ſalutaris noſter:ſpes omniū finiū terræ,& in mari longe. Salus & ſpes noſtra deus.

Præparans montes in virtute tua, accinctus potentia:Qui conturbas profundū maris,ſonum fluctuum eius.

turbabuntur gentes, Et timebunt qui habitãt terminos, à ſignis tuis:exitus matutini & veſperæ delectabis. A boriẽte & & occidente vẽturi in eccleſiam, ſuper quos effundẽdus ſp̄ũs dei.

Viſitaſti terram & inebriaſti eam:multiplicaſti locupletare eam.

flumen dei repletum eſt aquis:paraſti cibum illorum : quoniam ita eſt præparatio eius.

Riuos eius inebrians,multiplica genimina eius:in ſtillicidiis eius lætabitur germinans.

Benedices coronæ anni benignitatis tuæ:& campi tui replebuntur vbertate.

Pingueſcent ſpecioſa deſerti:& exultatione colles accingentur.

Induti ſunt arietes ouium,& valles abundabunt frumento: clamabunt,etenim hymnum dicent.

In finem,Pſalmus Dauid LXV. Sec.Hebr.66.

IVbilate deo omnis terra, pſalmum dicite nomini eius : date gloriam laudi eius. Inuitatᷓ populus gentium ad laudẽ dei.

Dicite deo, Quàm terribilia ſunt opera tua domine : in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.

Omnis terra adoret te,& pſallat tibi:pſalmum dicat nomini tuo.*

Venite,& videte opera dei:terribilis in conſiliis ſuper filios hominum.

Qui couertit mare in aridã, in flumine pertrãſibũt pede:ibi lætabimur in ipſo.

Qui dominatur in virtute ſua in æternum, oculi eius ſuper gentes reſpiciunt:

¶Sic memor &c.] Cum memor ero tui in cubili meo, in vigilijs meditabor de te.
¶velamento] vmbra
¶exultabo,] vel, laudabo,
¶ſuſcepit] ſuſtentauit
¶in vanum] vel, ad perdendum
¶Tradentur in manus gladij,] Cadent in gladio,
¶laudabuntur] exultabunt
¶In finem,] vide pſal. quartum.
¶eripe animam] cuſtodi vitam
¶Protexiſti] Abſconde
¶multitudine] tumultu
¶arcum rem amaram:] ſagittam ſuam rem amarã:(cum amaritudine)
¶Firmauerunt] Roborauerunt (vel, Conſtituerunt inter ſe)
¶narrauerunt] vel, collocuti ſunt
¶defecerũt ſcrutantes ſcrutinio.] perfecerunt ſcrutatum ſcrutinium.
¶accedet homo ad cor altum:] ĩ ĩtimo vniuſcuiuſque, & corde profundo factæ ſunt plagæ eorum.
¶Et exaltabitur deus.] Et ſagittabit illos deus
¶ſagittæ paruulorũ &c.] ſagitta ſubita (ablatiuus eſt qui iungitur præcedẽti verſui) erũt plagę eorũ(.i.vulnerabũt.) Et corruere fecerũt linguam ſuã in ſeipſos (vel, Et impingere facient ſeipſos linguis ſuis)
¶conturbati ſunt] elongauerunt ſe (vel, commoti ſunt)
¶laudabuntur] gloriabuntur (vel, laudabunt ſe)
¶In finem,] vide pſal. quartum.
¶decet] expectat (vel, ſilet tibi.i. tribuit tibi laus)
in Ieruſalem.
¶Exaudi orationẽ meam:] Quia audis orationem:
¶Verba iniquorũ] Verbis (vel, reb') iniquis quæ
¶propitiaberis.] vel, ignoſces.
¶aſſumpſiſti:] vel, appropĩquare feciſti, (aut ſociauiſti)
¶replebimur in bonis] ſatiabimur bono
¶ſanctũ eſt tẽplũ tuũ,] ſancti tẽpli tui,
¶Mirabile in æquitate.] Mirabiliter cũ iuſtitia (vel, per admirabilem iuſtitiã)
¶longe.] longinquo.
¶virtute] potentia
¶cõturbas profundum] quieſcere facis fremitum
¶turbabuntur gentes,] & multitudinẽ (tumultum) populorum,
¶exitus] pluralis accuſatiuus (.i. oriẽtales & occidentales)
¶delectabis.] cantare facies (.i. totũ orbem ad confeſſionem dei perduces)
¶& inebriaſti &c.] poſtquã deſyderium dediſti ei (vel, & irrigaſti eam) abũde ditas eam.
¶flumen] riuus
¶cibum] frumentum
¶eſt præparatio eius.] præparas eam.
¶Riuos eius &c.] Sulcos eius irriga: demitte ſulcos eius, imbribus liquefac eam, germini eius benedic.
¶Benedices &c.] Corona annũ bono tuo,& ſemitæ tuæ ſtillẽt pinguedinem. ¶Pingueſcent ſpecioſa] Stillabũt habitacula (vel paſcua)
¶Induti ſunt arietes ouium,] Veſtierunt ſe paſcua pecudibus, ¶abundabunt] operient ſe
¶In finem,] vide pſal. quartum.
¶nomini eius:] gloriæ nōis eius (vel, in honorem nominis eius)
¶date gloriã laudi eius.] ponite gloriã laudem eius (.i. honorificã facite laudẽ eius. aut, reddite ei gloriã & laudem.)
¶dñe: in multitudine &c.] ꝓpter multitudinem fortitudinis tuæ negabunt te inimici tui. (vel, mentiẽtur tibi. aut, nõ ſuccedet inimicis tuis)
*Sela. ſ. pſal. 3.
¶terribilis in conſiliis] terribile opus
¶lætabimur] lætati ſumus
¶in virtute] fortitudine

qui exaſperant non exaltentur in ſemetipſis.*
Benedicite gentes deum noſtrum, & auditam facite vocem laudis eius.
Poſt tribulatiões exaltatio. Qui poſuit animam meam ad vitã: & nõ dedit in commotionem pedes meos.
Quoniam probaſti nos deus: igne nos examinaſti, ſicut examinatur argẽtum.
Induxiſti nos in laqueum, poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro: Impoſuiſti homines ſuper capita noſtra.
tranſiuimus per ignem & aquam: & eduxiſti nos in refrigerium.
Gratiarum actio ꝓ ſui liberatione. Introibo in domum tuam in holocauſtis: reddam tibi vota mea, Quæ diſtinxerunt labia mea,
& locutum eſt os meum in tribulatione mea.
Hollocauſta medullata offeram tibi cum incenſo arietum: offeram tibi boues cum hircis.*
Quomodo exaudimur. Venite, audite: & narrabo omnes qui timetis deum, quanta fecit animæ meæ.
Ad ipſum ore meo clamaui, & exaltaui ſub lingua mea.
Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo: non exaudiet dominus.
Propterea exaudiuit deus: & attendit voci deprecationis meæ.
Benedictus deus qui nõ amouit orationem meam, & miſericordiam ſuã à me.

Sec. Heb. 67. In finem, in hymnis Pſalmus cantici Dauid, LXVI.

Petit fidelis illuminari à deo & doceri. DEus miſereatur noſtri, & benedicat nobis: illuminet vultum ſuum ſuper nos, *& miſereatur noſtri:
Vt cognoſcamus in terra viam tuam: in omnibus gentibus ſalutare tuum.
Confiteantur tibi populi deus: confiteantur tibi populi omnes.
Lætentur & exultẽt gentes, quoniam iudicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis.*
Cõfiteãtur tibi populi deus, cõfiteãtur tibi populi omnes, terra dedit fructũ ſuũ.
Benedicat nos deus deus noſter, benedicat nos deus: & metuant eum omnes fines terræ.

Sec. Heb. 68. In finem, pſalmus cantici Dauid, LXVII.

In hoſtes euãgelij oratio. EXurgat deus & diſſipentur inimici eius: & fugiant qui oderunt eum, à facie eius.
Sicut deficit fumus deficiant: ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pereant peccatores à facie dei.
Exhortatio ad laudandũ Chriſtum. Et iuſti epulentur, & exultent in conſpectu dei: & delectentur in lætitia.
Cantate deo, pſalmum dicite nomini eius: iter facite ei qui aſcendit ſuper occãſum: Dominus nomen illi.
Pupilli. Viduæ. exultate in conſpectu eius, turbabuntur à facie eius, Patris orphanorum, & iudicis viduarum.
deus in loco ſancto ſuo: Deus inhabitare facit vnius moris in domo:
qui educit vinctos in fortitudine, ſimiliter eos qui exaſperant, qui habitant in ſepulchris.
Reſurrectio Chriſti. Deus cum egredereris in conſpectu populi tui, cum pertranſires in deſerto:*
Terra mota eſt, etenim cæli diſtillauerunt à facie dei* Sinai, à facie dei* Iſrael:
Spũs ſanctꝰ. Pluuiam voluntariam ſegregabis deus hæreditati tuæ: & infirmata eſt, tu verò perfeciſti eam.
Animalia tua habitabunt in ea: paraſti in dulcedine tua pauperi deus.
Prædicatores miſſi, vt peccatores à peccatis purgarentur. Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa.
Rex virtutum dilecti dilecti: & ſpeciei domus diuidere ſpolia.
Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargẽtatæ, & poſteriora dorſi eius in pallore auri.
Dum diſcernit cæleſtis reges ſuper eam, niue dealbabuntur in Selmon: mons dei mons pinguis,
Mons coagulatus mons pinguis: vt quid ſuſpicamini montes coagulatos?

¶niue dealbabũtur in Selmon] cõſpicietur alba tãquã nix quæ eſt in Selmon. (vl, niuei candoris ipſa erit in obſcuro) pinguis:] excelſus, vt mons Baſan: ¶ſuſpicamini &c.] ſaltatis (cõtenditis, inſidiamini) montes excelſi

¶qui exaſperant &c.] rebelles ne eleuẽt ſeipſos. (vl, qui ab eo deficiunt, non exaltabunt ſeipſos.)
*Sela.s̄.pſal.3.
¶gentes] populi
¶meam] noſtram
¶meos.] noſtros.
¶laqueum] rete
¶dorſo noſtro:] lumbis noſtris:
¶Impoſuiſti] Equitare feciſti
¶tranſiuimus] ingreſſi ſumus
¶refrigerium.] ſpatioſam (vberem, ſub terram)
*Sela.s̄.pſal.3.
¶quanta] quæ
¶exaltaui ſub lingua mea.] exaltatꝰ eſt per linguam meam.
¶Propterea] Verè (Certe)
¶In finem,] vide pſal. quartum.
¶in hymnis] in Neginoth (.i. inſtrumẽtis muſicis, organis)
*Sela.s̄.pſal.3.
►& miſereatur noſtri:
*Sela.s̄.pſal.3.
►deus noſter,
¶In finem,] vide pſal. quartum.
¶diſſipentur] diſpergãtur (poſſunt verba pſalmi huius legi in futuro)
¶deficit fumus deficiant:] propellitur fumus, propellas eos:
¶epulentur,] lætentur,
¶iter facite ei] (vl, exaltate eum)
¶ſuper occaſum:] ſuper cælos:
¶Dominus] I H A (id eſt exiſtens)
►turbabuntur à facie eius,
¶Patris] Pater
¶iudicis] iudex
¶vnius moris] vnicos (.i. ex vnicis perſonis, facit magnã familiã, dat domũ plenam liberis)
¶in fortitudine,] in compedibus,
¶ſimiliter &c.] veruntamen rebelles habitauerunt (permanent) in ſicco.
*Sela.s̄.pſal.3.
dei* iſtius (ſub. qui apparuit) in
*qui eſt deus
¶voluntariã ſegregabis] voluntariã (.i. tẽpeſtiuã, qualis ſolet optari. (vl, liberalitatum .i. abundãtes) eleuare facies (.i. effundes)
¶perfeciſti] vl, confirmaſti
¶animalia tua] vl, congregatio, aut armẽtũ tuũ diriges (præparabis) i bonitate tua pauperẽ (vl, bono tuo prouides afflicto)
¶euãgelizãtibꝰ virtute multa.] earũ quæ nũtiant, exercitꝰ magnus erit (.i. dabit euãgelizatrices multas. vl, renũtiatricibus exercitus magni.)
¶Rex virtutũ &c.] Reges exercituũ fugiẽt fugiẽt. ea quæ ſedit domi, diuidit ſpolia.
¶medios cleros,] chytropodes (.i. loca humilia & nigra vbi ponũtur ollæ & caldariæ) eritis ſicut
¶& poſteriora &c.] & alæ eius flauo auro tectæ.
¶diſcernit cæleſtis] diſperget (ſponet) omnipotens ¶coagulatus mons
¶pinguis,] Baſan,

Mons in quo beneplacitum eſt deo habitare in eo: etenim dominus habitabit
in finem.
Currus dei decem millibus multiplex, millia lætantium: dominus in eis in Si-
nai in ſancto.
Aſcendiſti in altum, cepiſti captiuitatem: accepiſti dona in hominibus:
etenim non credentes inhabitare dominum deum.
Benedictus dominus die quotidie: proſperum iter faciet nobis, deus ſalutariũ
noſtrorum.
Deus noſter deus ſaluos faciendi: & domini domini exitus mortis.
Veruntamen deus confringet capita inimicorum ſuorum: verticem capilli per-
ambulantium in delictis ſuis.
Dixit dominus, Ex Baſan conuertam, conuertam in profundum maris:
Vt intingatur pes tuus in ſanguine: lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipſo.
Viderunt ingreſſus tuos deus, ingreſſus dei mei, regis mei qui eſt in ſancto.
Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus, in medio iuuencularum tympa-
niſtriarum.
In eccleſiis benedicite deo, domino de fontibus Iſrael.
Ibi Beniamin adoleſcentulus in mentis exceſſu.
principes Iuda, duces eorum: principes Zabulon, principes Nephthali.
Manda deus virtuti tuæ: confirma hoc deus quod operatus es in nobis.
A templo tuo in Ieruſalem, tibi offerent reges munera.
Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in vaccis populorum: vt exclu-
dant eos qui probati ſunt argento.
diſſipa gentes quæ bella volunt. Venient legati ex AEgypto: AEthiopia præue-
niet manus eius deo.
Regna terræ cantate deo: pſallite domino*
pſallite deo Qui aſcendit ſuper cælum cæli, ad orientem.
ecce dabit voci ſuæ vocem virtutis, Date gloriã deo, ſuper Iſrael magnificentia
eius, & virtus eius in nubibus.
Mirabilis deus in ſanctis ſuis, deus Iſrael ipſe dabit virtutem & fortitudinẽ ple-
bi ſuæ: benedictus deus.

In finem, pro iis qui commutabuntur, Dauid, LXVIII.

SAluum me fac deus, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam.
Infixus ſum in limo profundi: & non eſt ſubſtantia.
veni in altitudinem maris: & tempeſtas demerſit me.
Laboraui clamans: raucæ factæ ſunt fauces meæ: defecerũt oculi mei, dum ſpe-
ro in deum meum.
Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei qui oderunt me gratis.
confortati ſunt qui perſecuti ſunt me inimici mei iniuſte: quæ non rapui, tunc
exoluebam.
Deus tu ſcis inſipientiam meam: & delicta mea à te non ſunt abſcondita.
Non erubeſcant in me qui expectant te domine: domine virtutum,
non confundantur ſuper me qui quærunt te, deus Iſrael:
Quoniam propter te ſuſtinui opprobrium: operuit confuſio faciem meam.
Extraneus factus ſum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meæ.
Quoniam zelus domus tuæ comẽdit me: & opprobria exprobrantium tibi, ce-
ciderunt ſuper me.
Et operui in ieiunio animã meã: & factum eſt in opprobrium mihi.
Et poſui veſtimentum meum cilicium: & factus ſum illis in parabolam.
Aduerſum me loquebantur qui ſedebant in porta: & in me pſallebant qui bibe
bant vinum.
Ego verò orationem meam ad te domine: tempus beneplaciti deus.
in multitudine miſericordiæ tuæ exaudi me: in veritate ſalutis tuæ:

¶finem.]ſeculum.
¶decem millibus multiplex, millia læ-
tantium:] viginti millia, millia ange-
lorum(vſ, innumerabilis, & infinitorũ
millium ſunt)
¶etenim non &c.]& etiã rebelles, vt ha
bitent cum dño deo.
►die
¶proſperũ &c.]afferet nobis de⁹ ſalutẽ
noſtrã, Sela.(vſ, portabit nos deus ſalu
tis noſtræ. Sela.)
¶Deus nr̃ deus &c.]Deus nobis eſt de⁹
ad ſalutes, & dño deo ad mortem ſunt
exitus(vſ, Deus qui nobis ſaluator eſt,
eſt dñs deus per quẽ mortẽ euadim⁹)
¶conuertam, conuertã in profundum]
reducam, reducam(redire faciam, ſub.
exercitũ tuũ cõtra te)de profundis
¶intingatur]rubeat
¶ab ipſo.]ab ipſis.
¶ingreſſus tuos]itinera tua
¶principes cõiũcti pſallẽtibus,]canto
res, poſt pſallentes,
¶de fontib⁹]vſ, qui eſtis de vena
¶adoleſcentulus in mẽtis exceſſu.] par-
uulus dominatur eis.
¶Manda de⁹ virtuti tuæ:]Præcepit de⁹
fortitudini tuæ(.i. de⁹ tuus dedit tibi
robur & fortitudinem)
¶A templo]vſ, Propter templum
¶Increpa feras &c.]vſ, Diſperde cõgre-
gationẽ arũdinis(.i. cõgregationẽ ha-
bẽtiũ arũdines ſiue lãceas) congrega-
tionem taurorũ quæ eſt ĩter populos,
qui vituli eorũ ſunt: donec vnuſquiſque
eorũ ſupplicet in fragmẽtis argenti(.i.
fiat ſupplex, & tributum penſitet)
¶legati]vſ, principes(aut pręſtãtiores)
¶præueniet &c.]curret manib⁹ ſuis ad
deũ.(Chald. interp̃. filij AEthiopiæ cur-
rũt ad expandandũ manus ſuas in ora-
tione coram deo.)
*Sela.pſal.3.
►pſallite deo
¶cęli, ad oriẽtẽ.]cęlorũ antiquorũ(ſiue
q fuerunt ab initio. & ſic Chald. interp.
¶virtutis,]fortitudinis,(.i. facit vocem
ſuam horridiſſ. ſonare.)
¶gloriam]fortitudinem
¶virtus]fortitudo
¶Mirabilis de⁹ ĩ ſãctis ſuis,]Tremẽdus
deus ĩ ſanctuarijs ſuis:(vſ, de ſanctua-
rijs ſuis)
¶virtutem]robur
¶In finem,]vide pſal. quartum.
¶ꝑ ijs qui cõmutabũtur,]vide pſal. 59.
¶ſubſtantia.]ſtabile(ſtatus.i. fundus)
¶altitudinẽ maris: & tẽpeſtas] vſ, pro-
funda aquarum & flumen
¶Laboraui]Defeci(Fatigatus ſum)
¶raucæ factæ ſunt fauces meæ:]ſiccatũ
eſt guttur meum:
¶confortati]roborati
¶perſecuti ſunt]diſperdunt
¶exoluebam.]reddam.
¶in me]propter me
¶virtutum,]exercituum,
¶cõfundãtur ſup]erubeſcant propter
¶peregrinus]vſ, incognitus
¶operui in ieiunio]fleui, & ieiunio
afflixi
¶cilicium:]ſaccum:
¶ad te] ſub. cõuerti tẽpus(vſ, ĩ tẽpore)
¶in veritate ſalutis tuæ:]vſ, ſecundum
fidele auxilium tuum:

Mons, ecclĩa
Dona data p Chrm. ephe. 4.b.
Cõgratulatio eccleſiæ q ſal uata ſit per Chriſtum.
Iudæorũ exci diũ ob cõtem ptum Chrm.
Euãgeliũ or bi reuelatũ. Gloria Chro canẽda pro pter victoriã.
Perficiat, qđ incepit deus in nobis.
Inimici euã gelij.
Gentiũ cõuer ſio.
Sec. Hebr. 69.
Chrs ĩ angu ſtia mortis inuocat deũ.
Propter pec cata nr̃a pati tur Chrs.
Precat, ne ob afflictiones ſuas auertere tur fideles à ſe.
Chrs, ſatiſfa ctio ꝑ pecca tis. ioh. 2. d. Rom. 15. a. Irriſiones Chro factæ.
Non ceſſat orare in an guſtijs.

Eripe me de luto, vt non infigar: libera me ab his qui oderũt me, & de profundis aquarum.

Non me demergat tempeſtas aquæ, neque abſorbeat me profundum: neque vrgeat ſuper me puteus os ſuum.

Exaudi me domine quoniam benigna eſt miſericordia tua: ſecundum multitudinem miſerationum tuarum reſpice me.

Et ne auertas faciem tuam à puero tuo: quoniã tribulor, velociter exaudi me.

Intende animæ meæ, & libera eam: propter inimicos meos eripe me.

Tu ſcis improperium meum, & confuſionem meam, & reuerentiam meam:

in conſpectu tuo ſunt omnes qui tribulant me, Improperium expectauit cor meum & miſeriam.

Nemo illum conſolatur.

& ſuſtinui qui ſimul contriſtaretur, & non fuit: & qui conſolaretur, & non inueni.

& dederunt in eſcam meam fel: & in ſiti mea potauerunt me aceto.

Iudæorũ ruina ob cõtemptũ Chriſtũ. roma.11.b.

Fiat menſa eorũ coram ipſis in laqueum, & in retributionem & in ſcandalum.

Obſcurentur oculi eorum ne videant: & dorſum eorum ſemper incurua.

Effunde ſuper eos iram tuam: & furor iræ tuæ comprehendat eos.

Act.1.d.

Fiat habitatio eorum deſerta: & in tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet.

Quoniam quem tu percuſſiſti, perſecuti ſunt: & ſuper dolorem vulnerũ meorum addiderunt.

Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorũ: & nõ intrent in iuſtitia tua.

Deleantur de libro viuentium: & cum iuſtis non ſcribantur.

Ego ſum pauper & dolens: ſalus tua deus ſuſcepit me.

Laudat Chr̃s patrẽ, ꝙ cruce glorificat⁹ ſit. Exhortatio ad quærendũ deum & laudandum.

Laudabo nomen dei cum cantico: & magnificabo eum in laude:

Et placebit deo ſuper vitulum nouellum cornua producentem & vngulas.

Videant pauperes & lætentur: quærite deum, & viuet anima veſtra:

Quoniam exaudiuit pauperes dominus: & vinctos ſuos non deſpexit.

Laudent illum cæli & terra, mare, & omnia reptilia in eis.

Quoniam deus ſaluam faciet Sion: & ædificabuntur ciuitates Iudæ.

Et inhabitabunt ibi, & hæreditate acquirent eam.

Et ſemen ſeruorũ eius poſſidebit eã, & qui diligũt nomen eius habitabũt in ea.

Sec. Hebr.70.

In finem, Dauid, in rememoratione, eò quòd ſaluum me fecit dominus. LXIX.

Chr̃s cũ mẽbris, exaudit̃ à patre.

Deus in adiutorium meum intende: domine ad adiuuandũ me, feſtina.

Confundantur & reuereantur qui quærunt animam meam.

Auertantur retrorſum & erubeſcant qui volunt mihi mala.

Auertantur ſtatim erubeſcentes: qui dicunt mihi, Euge euge.

Exultent & lætentur in te omnes qui quærunt te: & dicant ſemper, Magnificetur dominus, qui diligunt ſalutare tuum.

Ego verò egenus & pauper ſum: deus adiuua me.

adiutor meus & liberator meus es tu: domine ne moreris.

Sec.Heb.71.

Pſalmus Dauid, filiorũ Ionadab, & priorũ captiuorum. LXX.

Petit Chriſt⁹ liberari, vt poſtea patrẽ laudet.

In te domine ſperaui, non confundar in æternum: in iuſtitia tua libera me & eripe me.

inclina ad me aurem tuam: & ſalua me.

Eſto mihi in deum protectorem, & in locum munitũ: vt ſaluum me facias.

quoniam firmamentum meum & refugium meum es tu.

Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis & iniqui:

Quoniam tu es patientia mea domine: domine ſpes mea à iuuentute mea.

In te confirmatus ſum ex vtero: de ventre matris meæ tu es protector meus.

in te cantatio mea ſemper: Tanquam prodigium factus ſum multis, & tu adiutor meus fortis.

¶vrgeat] vł, claudat

¶puero] vł, ſeruo

¶Intende] Appropinqua

¶libera] redime

¶reuerentiam] ignominiam

¶expectauit] contriuit

¶miſeriam.] dolui. (vł, afflictus ſum.)

¶ſuſtinui] expectaui

¶in retributionem &c.] & retributiões offendiculũ. (vł, pacifici in tendiculũ.)

¶dorſum eorũ &c.] lumbos eorũ ſemper nutare (vł, vacillare) fac.

¶Fiat habitatio eorũ deſerta:] Sit palatium eorum deſolatum:

¶dolorem &c.] dolorem vulneratorum tuorum narrabũt (.i. iactant ſe affligere quos vulnerare tu iubeas. Vel, dolorem vulneratorũ tuorum addiderunt.)

¶iniquitatem] vł, punitionem

¶ſuſcepit] eleuabit

¶ſuper vitulum &c.] magis q̃ vitulus, q̃ bos cornua producens & vngulas.

¶Videant &c.] Viderunt mites (humiles) & lætati ſunt: & qui quæritis deũ, viuet cor veſtrum.

¶ædificabuntur] ædificabit

¶acquirent] accipient

¶In finem] vide pſal. quartum.

¶in rememoratione,] ad reminiſcendũ (.i. vt deus reminiſcatur)

eò quòd ſaluum me fecit dominus.

¶in adiutorium meum intende:] vt eripias me:

¶reuereantur] erubeſcant

¶ſtatim erubeſcentes] propter mercedẽ pudoris ſui (.i. propterea quòd pudefacere me conabantur)

¶diligũt ſalutare tuum.] vł, amantes te iuuari.

¶adiuua me.] feſtina ad (propter) me.

Nullus eſt titulus apud Hebræos.

¶in iuſtitia] vł, propter iuſtitiam

¶ĩ deũ ꝓtectorẽ, &c.] robuſtũ habitaculũ (in rupẽ fortitudinis) ad quod cõfugiam iugiter, præcepiſti ſaluare me.

¶firmamentũ &c.] rupes mea & munimentum meum es tu.

¶cõtra legem &c.] peruertẽtis (iniquè agẽtis) & opprimentis. (violenti.)

¶patientia] expectatio

¶confirmatus ſum] innixus ſum

¶protector] extractor

¶cantatio] laus

¶adiutor meus] fiducia mea

*tua
vt cantem gloriam tuam,
magnitudinẽ tuam.]gloria tua.
virtus]fortitudo

mihi:]aduerſum me:

reſpice.]feſtina.
detrahentes] aduerſantes

ſperabo:]expectabo:

ſalutare tuum.]ſalutem tuam.

literaturã,]numeros,(.i.nõ val... ...merare ea,ſub.iuſtitiã & ſalutẽ tuam.)
potẽtias] .i.ad prædicandũ potẽtias. (vł,fretus fortitudine dñi,veniam.)
pronuntiabo]vł,annũtiabo

omni quæ ventura eſt:]omni qui venturus eſt:
Et iuſtitiã tuã &c.]Et iuſtitia tua de⁹ vſq; in excelſum quę feciſti,magna ſũt: deus quis ſimilis tibi? (vł,& iuſtitiam tuã de⁹,qua res magnas pfeciſti,in altũ extollã: deus quis ſimilis tibi?)
Quantas]Qui
& cõuerſus viuificaſti]conuertêris,& viuificabis
iterum
tuam:]meam:
vaſis pſalmi]inſtrumentis nebel

Exultabunt]vł,Laudabunt
meditabitur]loquetur
cum cõfuſi & reueriti fuerint]quia pudore affecti ſunt,quia erubuerunt

Pſalmus
iudiciũ tuũ] iudicia tua,pł'ali nũero
Iudicare]Iudicabit(vł,vt iudicet)
pauperes] vł afflictos
Suſcipiãt]Extollent(Ferent)
pauperum:& humiliabit]pauperis:& conteret(confringet)
Et permanebit]Timebunt te
ante lunam].i.dum perſeuerabunt ſol & luna
ſtillicidia &c.] imbres(guttæ) irrorantes terram.
Orietur]Florebit
iuſtitia]iuſtus
auferatur]non ſit
AEthiopes:] vł,nautæ (aut habitãtes ſolitudinem,ſiue accolæ deſerti.)
Tharſis & inſulæ] maris & inſularũ
à potente,]à clamore(vł clamantem)
Ex vſuris]A dolo
honorabile nomẽ] pretioſus erit ſanguis
dabitur]vł,dabit
adorabũt de ipſo]orabit coram eo(vł pro eo)
benedicent ei.]benedicet ei(vł,laudabit eum.)
firmamẽtũ ĩ terra in ſummis mõtiũ, ſupextollet̃ ſup Libanũ] ex pugillo frumẽti(ſub.tanta abundãtia)in terra in ſummis mõtium,vt inſtar Libani fragorem reddat
de]in
benedictum
ante ſolem pmanet] ſub ſole pſeuerabit(perpetuabit,erit genitũ,filiabit̃ i. à natis natorũ,& iis q abeis naſcẽtur, hoc eſt,ſemper p̃dicabit̃ nomen eius. Chald.interp̃. antequã eſſet ſol,præparatum erat nomen eius)
omnes tribus terræ:
magnificabunt]beatum prædicabunt
maieſtatis]gloriæ
maieſtate]gloria
fiat,fiat.]Amen,amen.
Defecerunt]Finitæ ſunt

Repleatur os meum laude*:vt cantem gloriã tuã, tota die magnitudinẽ tuam.
Ne proiicias me in tempore ſenectutis : cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me:
Pro ſeneſcẽte eccleſia orat, in qua refrigeſcit charitas.
Quia dixerunt inimici mei mihi:& qui cuſtodiebant animam meam, conſiliũ fecerunt in vnum,
Dicentes,Deus dereliquit eum:perſequimini,& comprehendite eum:quia non eſt qui eripiat.
Deus ne elongeris à me:deus meus in auxilium meum reſpice.
Confundantur & deficiant detrahentes animæ meæ : operiantur confuſione & pudore qui quærunt mala mihi.
Ego autem ſemper ſperabo:& adiiciam ſuper omnem laudem tuam.
Cõſtantia fidei & confeſſionis.
Os meum annuntiabit iuſtitiam tuam:tota die ſalutare tuum.
quoniam non cognoui literaturam,Introibo in potẽtias domini : domine memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius.
Deus docuiſti me à iuuentute mea:& vſque nunc pronuntiabo mirabilia tua,
Et vſque in ſenectam & ſenium:deus ne derelinquas me,
Donec annuntiem brachium tuum generationi omni quæ ventura eſt:
potentiam tuam Et iuſtitiam tuam deus vſque in altiſſima quæ feciſti magnalia.deus quis ſimilis tibi?
Quantas oſtendiſti mihi tribulationes multas & malas:& conuerſus viuificaſti me:& de abyſſis terræ iterum reduxiſti me:
Tẽtationib⁹ victis, forti⁹ fidere diſcimus.
Multiplicaſti magnificentiam tuam:& conuerſus conſolatus es me.
Nam & ego cõfitebor tibi in vaſis pſalmi veritatem tuam deus:pſallam tibi in cithara ſanctus Iſrael.
Exultabunt labia mea cum cantauero tibi:& anima mea quam redemiſti.
Sed & lingua mea tota die meditabitur iuſtitiam tuam:cum confuſi & reueriti fuerint qui quærunt mala mihi.

Pſalmus Salomoni, LXXI.
Sec.Heb.72.
De regno Chr̃i,& gentiũ vocatiõe.

Deus iudicium tuum regi da:& iuſtitiam tuam filio regis,
Iudicare populum tuum in iuſtitia,& pauperes tuos in iudicio.
Suſcipiant montes pacem populo,& colles iuſtitiam.
Iudicabit pauperes populi, & ſaluos faciet filios pauperum : & humiliabit calumniatorem.
Et permanebit cum ſole & ante lunam in generatione & generationem.
Regnũ Chr̃i, æternum.
Deſcendet ſicut pluuia in vellus:& ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram.
Orietur in diebus eius iuſtitia & abundantia pacis:donec auferatur luna.
Et dominabitur à mari vſque ad mare : & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum.
Coram illo procident AEthiopes:& inimici eius terram lingent.
Reges Tharſis & inſulæ munera offerẽt:reges Arabum & Saba dona adducent.
Gẽtes Iudęis vicinæ Chr̃o credentes.
Et adorabunt eum omnes reges terræ:omnes gentes ſeruient ei.
Quia liberabit pauperem à potente,& pauperem cui non erat adiutor.
Parcet pauperi & inopi:& animas pauperum ſaluas faciet.
Peccata agno ſcẽtẽ liberat Chriſtus.
Ex vſuris & iniquitate redimet animas eorũ:& honorabile nomẽ eorũ corã illo.
Et viuet,& dabitur ei de auro Arabiæ,& adorabunt de ipſo ſemper:tota die benedicent ei.
Et erit firmamentum in terra in ſummis montium, ſuperextolletur ſuper Libanum fructus eius:& florebunt de ciuitate ſicut fœnum terræ.
Sit nomen eius benedictum in ſecula:ante ſolem permanet nomen eius.
Et benedicẽtur in ipſo omnes tribus terræ: omnes gentes magnificabunt eum.
Per Chriſtũ benedictio.
Benedictus dominus deus Iſrael,qui fecit mirabilia ſolus.
Gratiarum actio.
Et benedictum nomen maieſtatis eius in æternũ, & replebitur maieſtate eius omnis terra,fiat fiat.

Defecerunt laudes Dauid filii Ieſſe.

Sec.Heb.73. Pſalmus Aſaph, LXXII.

Grauis tentatio ſactis, ex proſperitate impiorum.

QVàm bonus Iſrael deus his qui rectò ſunt cordè.
Mei autem penè moti ſunt pedes:penè effuſi ſunt greſſus mei,
Quia zelaui ſuper iniquos,pacem peccatorum videns.
Quia non eſt reſpectus morti eorum:& firmamentum in plaga eorum.
In labore hominum non ſunt:& cum hominibus non flagellabuntur.
Ideo tenuit eos ſuperbia:operti ſunt iniquitate & impietate ſua.
Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum:tranſierunt in affectum cordis.
Cogitauerunt,& locuti ſunt nequitiam:iniquitatem in excelſo locuti ſunt,
Poſuerunt in cælum os ſuum:& lingua eorum tranſiuit in terra.
Ideo conuertetur populus meus hic:& dies pleni inuenientur in eis.
Et dixerunt,Quomodo ſcit deus,& ſi eſt ſcientia in excelſo?
Ecce ipſi peccatores & abundantes in ſeculo:obtinuerunt diuitias.
Et dixi,Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meũ:& laui inter innocẽtes manus meas:
Et fui flagellatus tota die,& caſtigatio mea in matutinis.
Si dicebam,Narrabo ſic:ecce nationem filiorum tuorum reprobaui.
Exiſtimabam vt cognoſcerem hoc:labor eſt ante me,
Donec intrem in ſanctuarium dei:& intelligam in nouiſſimis eorum.

Interitus impiorum.

Veruntamen propter dolos poſuiſti eis:deieciſti eos dum alleuarentur.
Quo modo facti ſunt in deſolationem!ſubito defecerũt:perierunt propter iniquitatem ſuam.
Velut ſomnium ſurgentium domine,in ciuitate tua imaginem ipſorum ad nihilum rediges.

Fidelẽ deus inſtruit.

Quia inflammatum eſt cor meum, & renes mei cõmutati ſunt: Et ego ad nihilum redactus ſum,& neſciui,
vt iumentum factus ſum apud te:Et ego ſemper tecum.
tenuiſti manum dexteram meã:Et in voluntate tua deduxiſti me:&*cum gloria ſuſcepiſti me.

Deus, poſſeſſio ſanctorũ.

Quid enim mihi eſt in cælo?& à te quid volui ſuper terram?
Defecit caro mea & cor meũ:deus cordis mei,& pars mea deus in æternum.

Spirituale adulterium.

Quia ecce,qui elongãt ſe à te,peribunt:perdidiſti omnes qui fornicãtur abs te.
Mihi autem adhærere deo bonum eſt:ponere in domino deo ſpem meam:
vt annuntiem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion.

¶Et in volũtate tua]Cõſilio tuo *poſtea ¶Quid]Quis ¶à te quid volui]tecũ nõ volui(.i.cum apud te ſim, nihil mihi placuit.) ¶perdidiſti]ſuccidere feciſti ¶Mihi autem adhærere deo]Et ego (ſub.noui) ꝙ appropinquare deo, mihi ra ►in portis filiæ Sion.

¶Quàm]Certe(Vtique) ¶recto]mundo ¶zelaui ſuper iniquos,]tæduit me(inuidiã habui,male me habuit)de inſanis, ¶peccatorũ]impiorũ(.i.ꝙ videam illis omnia proſpere ſuccedere) ¶eſt reſpect⁹ &c.]ſunt ligamina ĩ morte eorum(.i.ægritudines)vigens eſt robur eorum. ¶labore]fatigatione(afflictione.i.non vt alij homines affliguntur) ¶tenuit]vt torques cinxit ¶operti ſunt &c.]operiet ſe vt tollat ꝑdam ſibi(vl̄,ceu veſte amicitur violentia.aut,violẽtia amicit illis nates) ¶Prodijt &c.]Egreſſi ſunt præ adipe oculi eorũ,tranſierũt cogitationes cordis(.i.faciũt quod cogitãt:vl̄, pl⁹ affecuti ſunt quàm cogitarant) ¶Cogitauerũt,]Diffluunt,(vl̄,multis ſe legib⁹ putãt teneri. Vel,Diſſoluũt ſub. perfectos ſuis verbis) ¶iniquitatem in excelſo]calumniã de excelſo(cum vi excelſa) ¶cõuertetur &c.]reuertet̃ populus eius huc,& aquę pleni(ſub.calicis)exprimẽtur eis(.i.hic quæſtus iſtis vberrimus prouenit.) ¶ipſi peccatores]iſti impii ¶abũdãtes]beati(vl̄,pacem habentes) ►Et dixi ¶Ergo ſine cauſa iuſtificaui]Certe fruſtra mundaui ¶inter innocentes]in innocentia ¶in matutinis.]vl̄,ſingulo mane. ¶reprobaui.]præuaricat⁹ ſum (ſpreui. vl̄,generatio, ſub.dicet,ꝙ præuaricat⁹ ſum) ¶Exiſtimabã]Cogitabam(Studebam) ¶labor eſt ãte me,]id moleſtũ videbat. ¶ſanctuariũ]ſãctuaria,plurali numero. ¶in nouiſſimis]nouiſſimum ¶Verũtamen,ꝑpter dolos poſuiſti eis]Certe in locis lubricis poſuiſti eos: ¶dũ alleuarent̃:]ĩ ruinas(deſolatiões) ¶perierunt &c.]vl̄,cõſumpti ſunt à(vl̄,cum)repentinis terroribus. ¶ſurgentium]euigilantis ¶in ciuitate tua]in ciuitate(vl̄,cum cõſurges ſiue excitabis te) ¶ad nihilũ rediges.]contemnes. ¶inflãmatũ]acre vt acetum factum ¶cõmutati ſunt:]vl̄ acuuntur(perfodiũtur,acuti ſunt:) ¶ad nihilũ redact⁹ ſum,]inſipiẽs ſum, ¶deus]robur ¶prædicationes]ope ¶ponere]poſui

Sec.Heb.74. Intellectus Aſaph, LXXIII.

Dei populus deflet captiuitatẽ,ĩ quam ob pctã traditus eſt.

VT quid deus repuliſti in finẽ:iratus eſt furor tuus ſuper oues paſcuæ tuæ?
Memor eſto congregationis tuæ,quam poſſediſti ab initio.
redemiſti virgam hæreditatis tuæ:mons Sion in quo habitaſti in eo.
Leua manus tuas in ſuperbias eorum in finem:quanta malignatus eſt inimicus in ſancto!
Et gloriati ſunt qui oderunt te:in medio ſolennitatis tuæ.
poſuerunt ſigna ſua,ſigna:Et non cognouerunt ſicut in exitu ſuper ſummum.
quaſi in ſylua lignorum ſecuribus Exciderunt ianuas eius in idipſum:in ſecuri & aſcia deiecerunt eam.

4.Reg.25.c. Incenderunt igni ſanctuariũ tuũ:in terra polluerũt tabernaculum nominis tui.
Dixerunt in corde ſuo cognatio eorum ſimul,Quieſcere faciamus omnes dies feſtos dei à terra,
Signa noſtra non vidimus, iam nõ eſt propheta:& nos nõ cognoſcet amplius.
Vſquequo deus improperabit inimicus:irritat aduerſarius nomen tuũ in finẽ?
Vt quid auertis manum tuam,& dexteram tuam de medio ſinu tuo in finem?

¶cognatio eorũ &c.]depopulemur eos pariter:incẽderũt oĩa tabernacula(vl̄,oẽs ſynagogas) dei in terra. ¶nos nõ cognoſcet amplius.]nõ eſt nobiſcũ qui ſciat vſquequo(ſub.hæc duratura ſint) ¶irritat]vl̄,ſpernet(blaſphemabit) finẽ]æternũ! ¶auertis]vl̄,retrahis ¶in finem!]conſume.(vl̄,prohibe ſub.manum tuã,id eſt educ eam de ſinu tuo,& conſume aduerſarios)

¶Intellectus]vide pſal.31. ¶in finem.]in æternum: ¶iratus eſt]fumabit ¶poſſediſti]acquiſiſti ¶mons] montem ¶manus tuas &c.]pedes tuos vt vaſtes in æternum oẽm inimicũ qui corrupit ſanctuariũ.(vl̄, cõtra vaſtationes omnia perdidit hoſtis in ſanctuario) ¶Et gloriati ſunt &c.]Rugierũt hoſtes tui in medio tabernaculi tui. ¶Et nõ cognouerũt ſicut ĩ exitu ſuper ſummũ.]Nobilis erat ſicut adducẽs ad ſublime, ꝗ̃ſi ĩ ſylua lignorũ ſecurib⁹.(.i.nobilis habebat̃ qetiã ligna cædebat vt illud templũ ĩ ſylua arborũ ſecures(.i.nobilis habebat̃ ſublime pueniret. Vel,Cognoſcet̃ velut adducẽs ſuperne:in pplexitate ligni ſecures. Vel,Qui inducebat in pplexitate ligni ſecures,viſ⁹ ẽ quaſi ĩduceret ſub ædificatione,tanquã deo ſcinderet ea,alacriter operabat̃. Alij vertũt, Côteret̃ ſicut adducens ſupne in perplexitatem ligni ſecures.) ¶Exciderũt &c.]Et nũc cælaturas eius pariter bipenni & malleis cõtriuerũt.

Deus autem rex noſter ante ſecula:operatus eſt ſalutem in medio terræ. Luc.1.g.
Tu confirmaſti in virtute tua mare: contribulaſti capita draconum in aquis.
Tu confregiſti capita draconis:dediſti eum eſcam populis AEthiopum.
Tu dirupiſti fontes & torrentes:tu ſiccaſti fluuios Ethan.
Tuus eſt dies,& tua eſt nox:tu fabricatus es auroram & ſolem.
Tu feciſti omnes terminos terræ: æſtatem & ver tu plaſmaſti ea.
Memor eſto huius,inimicus improperauit domino:& populus inſipiens incitauit nomen tuum.
Ne tradas beſtiis animas confitentium tibi:& animas pauperum tuorũ ne obliuiſcaris in finem.
Reſpice in teſtamentum tuum:quia repleti ſunt,qui obſcurati ſunt terræ domibus iniquitatum.
Ne auertatur humilis factus confuſus:pauper & inops laudabunt nomen tuum.
Exurge deus,iudica cauſam tuam:memor eſto improperiorum tuorum,eorum quæ ab inſipiente ſunt tota die.
Ne obliuiſcaris voces inimicorum tuorum:ſuperbia eorum qui te oderunt aſcẽdit ſemper.

In finem ne corrumpas,Pſalmus Aſaph cantici. LXXIIII. Sec.Heb.75.

Chriſtus cum ſuis laudat patrem.

CONfitebimur tibi deus,confitebimur,& inuocabimus nomen tuum.
narrabimus mirabilia tua:Cum accepero tempus,ego iuſtitias iudicabo.
Liquefacta eſt terra,& omnes qui habitant in ea:ego cõfirmaui columnas eius.*
Dixi iniquis,Nolite inique agere:& delinquentibus, Nolite exaltare cornu,
Nolite extollere in altum cornu veſtrũ:nolite loqui aduerſus deum iniquitatẽ:
Quia neque ab oriente,neque ab occidente, neque à deſertis montibus: Quoniam deus iudex eſt.
hunc humiliat , & hunc exaltat: Quia calix in manu domini vini meri plenus miſto.
Et inclinauit ex hoc in hoc:veruntamen fex eius non eſt exinanita:bibent omnes peccatores terræ.
Ego autem annuntiabo in ſeculum:cantabo deo Iacob.
Et omnia cornua peccatorum confringam:& exaltabuntur cornua iuſti.

Extremũ iudiciũ in eos qui Chriſtum audire noluerunt.

In finem in laudibus,Pſalmus Aſaph,canticum, LXXV. Sec.Heb.76.

Iudaici ppl'i gloria, inter quos Chriſt' habitauit, & eos protexit.

NOtus in Iudæa deus: in Iſrael magnum nomen eius.
Et factus eſt in pace locus eius:& habitatio eius in Sion.
Ibi confregit potentias arcuum,ſcutum,gladium,& bellum.*
Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis: Turbati ſunt omnes inſipientes corde.
dormierunt ſomnum ſuum: & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis.
Ab increpatione tua deus Iacob dormitauerunt qui aſcenderunt equos.
Tu terribilis es,& quis reſiſtet tibi?ex tunc ira tua.
De cælo auditum feciſti iudicium:terra tremuit & quieuit
Cum exurgeret in iudicium deus:vt ſaluos faceret omnes manſuetos terræ.*
Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi:& reliquiæ cogitationis diem feſtum agent tibi.
Vouete , & reddite domino deo veſtro : omnes qui in circuitu eius affertis munera
terribili Et ei qui aufert ſpiritum principum,terribili apud reges terræ.

Exhortatio ad gratiarũ actionem.

In finem pro Idithun,Pſalmus Aſaph, LXXVI. Sec.Heb.77.

Inuehemẽti tẽtatiõe orat fidelis.

VOce mea ad dominum clamaui:voce mea ad deum,& intendit mihi.
In die tribulationis meæ deum exquiſiui,manibus meis nocte cõtra eum: & non ſum deceptus:
renuit conſolari anima mea , Memor fui dei & delectatus ſum , & exercitatus

¶noſter ante ſecula:]meus ab initio:
¶cõfirmaſti ĩ virtute] contriuiſti in fortitudine
¶contribulaſti]confregiſti
¶draconis:]leuiathan(cetorum)
¶AEthiopum.] vl',deſerta incolentibus.
¶Ethan,]Fortes.
¶fabricatus es auroram]præparaſti luminare(ſub.minus.i.lunam)
¶feciſti]ſtatuiſti
¶incitauit]blaſphemauit(ſpreuit)

¶beſtiis aĩas cõfitentiũ tibi:& aĩas]congregationi(ſub.inimicorũ)animã turturis tuæ:congregationis
¶in finem.]in æternum,(vl',perpetuo)
¶repleti&c.]repleta ſunt loca tenebroſa terræ,habitationes iniquorũ(vl' habitationibus iniquorum.Vel,tenebroſa terræ domicilia ſcelere repleta ſunt.)
¶auertatur humilis factus confuſus:]reuertatur contritus pudore affectus:
►eorum

¶ſuperbia]ſonus(vl' faſtus)

¶In finem]vide Pſal.quartum.
¶corrumpas,]diſperdas(diſſipes,)
¶cantici.]canticum.
¶inuocabimus]propinquum
¶narrabimus] iis qui narrauerunt(annuntiant)
¶tempus,]tempus definitum,in quo cõgregantur homines ad ſolennitatem,
¶iuſtitias]recta
¶cõfirmaui]direxi(ſeparaui,fixi,)
*Sela.ſ.pſal.3.
¶iniquis, Nolite inique agere: & delinquẽtib'] inſanis,Nolite ĩſanire:& ĩpiis
¶aduerſus deum iniquitatem:]collo pingui(vl' duro.i.pertinaciter)
¶deſertis mõtib':]deſerto mõtiũ(ab aqlone)exaltatio veniet(.i.qui defendat)
¶vini meri] & vino rubefactus eſt, (vl' rubuit vinum)
¶inclinauit]effudit
►in hoc
¶fex eius non eſt exinanita:]feces eius quas exprime nt

¶In finem in laudib',]vide Pſal.quartũ.

¶pace]Salem

¶potentias]ſagittas
*Sela.ſ.pſal.3.
¶Illuminans tu mirabiliter à mõtibus æternis:]Illuſtris tu es,terribilis (ô fortis)magis quàm mõtes prędæ(rapaces)
¶Turbati&c.]Spoliati fuerẽt fortes corde
¶nihil inuenerunt]non inuenerunt(ſub.vires)
¶diuitiarũ] exercitus(virtutis.i.fortes)
¶dormitauerunt &c.] ſoporatus eſt & currus & equus.
¶reſiſtet &c.]ſtabit coram te, ex eo tempore quo cœperit ira tua?
¶auditum]audire
*Sela.ſ.pſal.3.
¶cogitatio]ira.i.inſania hominis cedet tibi in gloriam
¶reliquiæ &c.]reſiduũ irarum accinges (circunligabis.i.refrenabis ne amplius noceant)
¶affertis]afferent
¶terribili]vl' timendo
¶Et ei qui aufert]Succidet
¶terribili apud reges]terribilis erit regibus
¶In finem]vide Pſal.quartum.

¶manibus meis &c.]plaga mea(vl' manus mea.aut virtus mea) nocte defluxit & non quieuit:
¶Memor fui]Memor ero
¶delectatus ſum,& exercitatus ſum:]tumultuabo,loquar,

ſum:& defecit ſpiritus meus.*
Anticipauerunt vigilias oculi mei:turbatus ſum,& non ſum locutus.
Cogitaui dies antiquos:& annos æternos In mente habui.
& meditatus ſum nocte cum corde meo : & exercitabar , & ſcopebam ſpiritum meum.
Nunquid in æternum proiiciet deus?aut non apponet vt cõplacitior ſit adhuc?
Aut in finem miſericordiam ſuam abſcindet,à generatione in generationem?
Aut obliuiſcetur miſereri deus?aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas?*

Cõſolationẽ à deo recipit fidelis.

Et dixi,Nunc cœpi:hæc mutatio dexteræ excelſi.
Memor fui operum domini:quia memor ero ab initio mirabilium tuorum.
Et meditabor in omnibus operibus tuis:& in adinuentionibus tuis exercebor.
Deus in ſancto via tua:quis deus magnus ſicut deus noſter? tu es deus qui facis mirabilia.
Notam feciſti in populis virtutẽ tuam: redemiſti in brachio tuo populũ tuum, filios Iacob & Ioſeph.*
Viderunt te aquæ deus,viderunt te aquæ:& timuerunt,& turbatæ ſunt abyſſi.
Multitudo ſonitus aquarum:vocem dederunt nubes.
Etenim ſagittæ tuæ tranſeunt:vox tonitrui tui in rota.
Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ:commota eſt & contremuit terra.
In mari via tua,& ſemitæ tuæ in aquis multis:& veſtigia tua non cognoſcẽtur.

Exod.14.e.

Deduxiſti ſicut oues populum tuum in manu Moyſi & Aaron.

Sec.Heb.78.

Intellectus Aſaph, LXXVII.

Chriſt⁹ pp^lm ſuũ alloquit̃, quẽ vult legẽ ſuam audire. Matth.13.e. Admonet vt exẽplis maiorũ docti redeant in viam.

ATtendite popule meus legem meam : inclinate aurem veſtram in verba oris mei.
Aperiam in parabolis os meum:loquar propoſitiones ab initio.
Quanta audiuimus & cognouimus ea:& patres noſtri narrauerunt nobis,
Non ſunt occultata à filiis eorum in generatione altera,
narrantes laudes domini,& virtutes eius,& mirabilia eius quæ fecit.
Et ſuſcitauit teſtimonium in Iacob:& legem poſuit in Iſrael,

Filii docẽdi.

quanta mandauit patribus noſtris nota facere ea filiis ſuis: Vt cognoſcat generatio altera,
Filii qui naſcentur,& exurgent,& narrabunt filiis ſuis,

Spes

Vt ponant in deo ſpem ſuam , & non obliuiſcantur operum dei , & mandata eius exquirant.

Rebelles Iudæi.

Ne fiant ſicut patres eorum,generatio praua & exaſperans,
Generatio quæ non direxit cor ſuum,& non eſt creditus cum deo ſpiritus eius.
Filii Ephrem intendentes & mittentes arcum:conuerſi ſunt in die belli.
Non cuſtodierunt teſtamentum dei:& in lege eius noluerunt ambulare.
Et obliti ſunt benefactorum eius:& mirabilium eius quæ oſtendit eis.
Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra AEgypti,in campo Taneos.

Exod.14.e.

Interrupit mare & perduxit eos:& ſtatuit aquas quaſi in vtre.

Exod.13. 14.e.f.

Et deduxit eos in nube diei:& tota nocte in illuminatione ignis.

Petra.pſal. 104.d.exo.17 b

Interrupit petram in eremo:& adaquauit eos velut in abyſſo multa.
Et eduxit aquam de petra:& eduxit tanquam flumina aquas.
Et appoſuerunt adhuc peccare ei:in iram excitauerunt excelſum in inaquoſo.

Tentare deũ.

Et tentauerunt deum in cordibus ſuis vt peterent eſcas animabus ſuis.

Nũe.11.a.

Et male locuti ſunt de deo: dixerunt, Nunquid poterit deus parare menſam in deſerto?

Nũe.20.b.

Quoniam percuſſit petram,& fluxerunt aquæ,& torrentes inundauerunt: nunquid & panem poterit dare,aut parare menſam populo ſuo?

Nũe.11.a.

Ideo audiuit dominus, & diſtulit: & ignis accenſus eſt in Iacob, & *ira aſcendit in Iſrael:

Credere. Sperare.

Quia non crediderunt in deo,nec ſperauerunt in ſalutari eius.

*Sela.ſ̃.pſal.3.
¶Anticipauerunt &c.]Tenuiſti vigilias oculorũ meorũ (.i.tenes eos vt vigilẽt) contritus ſum,ita vt non poſſim loqui
¶Cogitaui dies antiquos:] Supputaui: (Recogitaui)dies qui fuer̃t à principio
¶In mente habui.]Recordabor cantionis meæ
¶& meditatus &c.]& meditabor corde meo nocte,& ſcrutabit̃ ſpũs meus(vl̃,ex cutiã ſpiritum meũ.) Aut ipſe ſcrutabitur ſpiritum meum.)
¶proiiciet deus?]elõgabit(derelinquet) me dominus?
¶cõplacitior ſit]bonæ voluntatis ſit(vl̃ beneuolus)
¶finem mĩam ſuã abſcindet,]ſeculũ mĩa ei⁹ defecit?cõſumptũ eſt eloquiũ?(.i.an ſtatuit firmiter quòd nũquã velit mihi placari,nec loqui mihi amplius?)
*Sela.ſ̃.pſal.3.
¶Nunc cœpi &c.]infirmitas,(imbecillitas) mea hæc,mutationes dexteræ excelſi(.i.ſolitus eſt poſt deſperationẽ de⁹ viciſſim reddere lætitiam.Alii ſic legunt, Expectatio mea eſt,mutationes dexteræ excelſi.Alii verò ſic,Mors mea hæc,mutationes ſunt dexteræ excelſi.)
¶in adinuentionibus&c.]de operibus (ſtudiis)tuis loquar.
¶in ſancto]in ſanctitate
►noſter
¶Notam]Scire
¶virtutem]fortitudinem
►tuo
*Sela.ſ̃.pſal.3.
¶& timuerunt,& turbatæ ſunt]doluerunt,etiam commotæ ſunt
¶Multitudo ſonitus aquarum:]Inundare fecerunt aquas nubes:
¶nubes.]cæli.
¶ſagittæ].i.fulgura
¶cognoſcentur.]ſunt cognita.
¶Intellectus]vide Pſal.31.

¶propoſitiones ab initio.]ænigmata abſcondita.(vl̃ antiqua)
¶Quanta]Quæ
¶altera,]poſtera, & infra.
¶virtutes]fortitudinem
¶ſuſcitauit]vl̃, ſtatuit
¶Quanta mandauit]Quæ præcepit
►&
¶exquirant.]cuſtodiant.
¶praua & exaſperãs,]declinãs & rebellis,
¶eſt creditus]fuit fidelis
¶intendentes & mittentes arcum:]armati,ſagittas arcu iacientes:
¶benefactorum]operum
¶quaſi in vtre.]velut aceruũ.(cumulũ.)
¶diei:]per diem:
¶petram]petras(rupes)
►velut
¶inaquoſo.]ſolitudine. & infra.
¶vt peterent]petendo
¶Quoniam]Ecce
¶menſam]carnes
¶diſtulit:]iratus eſt:
*etiam

Et mandauit nubibus deſuper,& ianuas cæli aperuit,
Et pluit illis manna ad manducandum,& panem cæli dedit eis. Manna.exo. 16.c. nũe.11. b
Panem angelorum manducauit homo:cibaria miſit eis in abundantia. Iohan.6.d. 1.cor.10.a
Tranſtulit Auſtrum de cælo:& induxit in virtute ſua Africum. Nũe.11.g.
Et pluit ſuper eos ſicut puluerẽ carnes:& ſicut arenam maris volatilia pennata, Carnes.
Et ceciderunt in medio caſtrorum eorum,circa tabernacula eorum.
Et manducauerunt & ſaturati ſunt nimis,& deſyderium eorum attulit eis:Non ſunt fraudati à deſyderio ſuo.
adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum:Et ira dei aſcendit ſuper eos, Nũe.11 g.
& occidit pingues eorum,& electos Iſrael impediuit.
In omnibus his peccauerunt adhuc:& non crediderunt in mirabilibus eius. Fides.
Et defecerunt in vanitate dies eorum:& anni eorum cum feſtinatione.
Cum occideret eos quærebant eum : & reuertebantur , & diluculo veniebant ad deum. Quærere deũ
Et rememorati ſunt quia deus adiutor eſt eorum : & deus excelſus redemptor eorum eſt. Redemptor.
Et dilexerunt eum in ore ſuo,& lingua ſua mentiti ſunt ei:
Cor autem eorum non erat rectum cum eo:nec fideles habiti ſunt in teſtamento eius. Cor.
Ipſe autem eſt miſericors,& propitius fiet peccatis eorum:& non diſperdet eos. Miſericors deus.
Et abundauit vt auerteret iram ſuam:& non accendit omnem iram ſuam.
Et recordatus eſt quia caro ſunt:ſpiritus vadens & non rediens. Caro.
Quoties exacerbauerunt eum in deſerto : in iram concitauerunt eum in inaquoſo?
Et conuerſi ſunt,& tentauerunt deum:& ſanctum Iſrael exacerbauerunt.
Non ſunt recordati manus eius,die qua redemit eos de manu tribulantis,
Sicut poſuit in AEgypto ſigna ſua:& prodigia ſua in campo Taneos. Plagæ AEgypti.
Et conuertit in ſanguinem flumina eorum:& imbres eorum ne biberent. Exod.7.d
Miſit in eos cynomyiam,& comedit eos:& ranam,& diſperdidit eos. Exod.8.f.
Et dedit ærugini fructus eorum:& labores eorum locuſtæ. Exod.8.a Exod.10.c.
Et occidit in grandine vineas eorum:& moros eorum in pruina. Exod.9.a
Et tradidit grandini iumenta eorum:& poſſeſſionem eorum igni. Exod.9.e
Miſit in eos iram indignationis ſuæ:indignationem,& iram, & tribulationem: immiſſiones per angelos malos.
Viam fecit ſemitæ iræ ſuæ,& non pepercit à morte animabus eorũ:& iumenta eorum in morte concluſit.
Et percuſſit omne primogenitum in terra AEgypti:primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham. Primogenita Exod.12.d.
Et abſtulit ſicut oues populũ ſuum: & perduxit eos tãquam gregem in deſerto. Exitus ex AEgypto.
Et eduxit eos in ſpe, & non timuerunt: & inimicos eorum operuit mare. exod.14.c
Et induxit eos in montem ſanctificationis ſuæ: mõtem * quem acquiſiuit dextera eius.
Et eiecit à facie eorum gentes : & ſorte diuiſit eis terram in funiculo diſtributionis. Ioſue.13.b.
& habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Iſrael.
Et tentauerunt, & exacerbauerunt deum excelſum: & teſtimonia eius non cuſtodierunt. Rebelles & idololatræ.
Et auerterunt ſe,& non ſeruauerunt pactum:quemadmodum patres eorũ,conuerſi ſunt in arcum prauum.
In iram concitauerunt eum in collibus ſuis:& in ſculptilibus ſuis ad æmulationem eum prouocauerunt.
Audiuit deus,& ſpreuit:& ad nihilum redegit valde Iſrael.
Et repulit tabernaculum Silo,tabernaculum ſuum vbi habitauit in hominibus. 1.Reg.4.a.

¶panem]triticum(frumentum)
¶angelorũ]vł nubiũ(fortiũ,regum)
¶in abundantia.]ad ſaturitatem.
¶virtute]fortitudine
¶ceciderunt]cadere fecit
¶eorum.]valde.
¶fraudati]alienati(vł Non receſſerant)
¶impediuit.]humiliauit. (incuruauit.)
¶defecerunt]conſumpſit
¶deum.]eum.
¶adiutor]fortitudo(creator)
¶dilexerũt eum]blanditi(adulati)ſũt ei
¶habiti ſunt]vł fuerunt(permanſerunt)
¶propitius fiet peccatis]vł,remittet iniquitatem
¶abũdauit]multiplicauit (vł,multus in eo fuit.i.ſæpe auertebat)
¶exacerbauerũt.]circunſcripſerũt(ſignauerũt.i.limitauerũt potentiã eius, dicẽtes,hoc poteſt facere, illud non poteſt. Quidam vertunt,reiecerunt)
¶campo]vł, regione
¶imbres]fluenta(riuos)
¶cynomyiam,]omne genus muſcarũ, (vł beſtiarum peſſimarum miſtionem)
¶ærugini]brucho
¶moros eorum in pruina.] ſycomoros eorũ lapide grandinis(vł grandine.)
¶igni.]carbonibus ignitis(fulguri.)
¶immiſſiones p angelos malos.]legationem angelorũ nocentiũ.(vł gladiũ nuntiorum malorum)
¶Viam fecit ſemitæ]Librauit ſemitam
¶iumenta]vł,vitam
¶in ſpe,]confidenter(tuto)
¶montem]terminos
*iſtum
¶funiculo diſtributionis.] vł,portione hæreditatis.
¶in arcũ prauũ.]vt arcus doloſus.(.i.qui minatur ſagittã nec ꝓiicit,ita hypocritæ ꝓbitatẽ præ ſe ferũt,quã tamẽ nõ ꝓferũt)
¶ſpreuit:& ad nihilũ redegit]iratus eſt, & ſpreuit

Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum: & pulchritudinem eorum in manus inimici.

Et concluſit in gladio populum ſuum:& hæreditatem ſuam ſpreuit.

Iuuenes eorum comēdit ignis:& virgines eorum non ſunt lamentatæ.

Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt: & viduæ eorum non plorabantur,

Et excitatus eſt tanquam dormiens dominus: tanquā potens crapulatus à vino.

Et percuſſit inimicos ſuos in poſteriora: opprobrium ſempiternum dedit illis.

Et repulit tabernaculum Ioſeph:& tribum Ephraim non elegit:

Sed elegit tribum Iuda, montem Sion quem dilexit.

Et ædificauit ſicut vnicornium ſanctificium ſuum in terra: quam fundauit in ſecula.

Dauid electꝰ. Et elegit Dauid ſeruum ſuum, & ſuſtulit eum de gregibus ouium: De poſt fœtantes accepit eum,

paſcere Iacob ſeruum ſuum,& Iſrael hæreditatem ſuam.

Et pauit eos in innocentia cordis ſui: & in intellectibus manuum ſuarum deduxit eos.

Sec.Heb.79. Pſalmus Aſaph. LXXVIII.

Iudæorū querimonia corā deo ob destructam Ieruſalem.

DEus venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum ſanctum tuum: poſuerunt Ieruſalem in pomorum cuſtodiam.

Poſuerunt morticina ſeruorum tuorum eſcas volatilibus cæli: carnes ſanctorū tuorum beſtiis terræ.

Effunderunt ſanguinem eorum tanquam aquam in circuitu Ieruſalem: & non erat qui ſepeliret.

Facti ſumus opprobrium vicinis noſtris: ſubſannatio & illuſio his qui in circuitu noſtro ſunt.

Vſquequo domine iraſceris in finem, accendetur velut ignis zelus tuus?

Iere.10.d. Effunde iram tuam in gentes quæ te non nouerunt:& in regna quæ nomen tuū non inuocauerunt:

Quia comederunt Iacob:& locum eius deſolauerunt.

Iſa.64.d. Ne memineris iniquitatum noſtrarum antiquarum, cito anticipent nos miſericordiæ tuæ: quia pauperes facti ſumus nimis.

Adiuua nos deus ſalutaris noſter: propter gloriam nominis tui domine libera nos,& propitius eſto peccatis noſtris propter nomen tuum:

Ne forte dicant in gentibus, Vbi eſt deus eorum?& innoteſcat in nationibus coram oculis noſtris

vltio ſanguinis ſeruorum tuorum qui effuſus eſt: Introeat in conſpectu tuo gemitus compeditorum.

ſecundum magnitudinem brachii tui poſſide filios mortificatorum.

Et redde vicinis noſtris ſeptuplum in ſinu eorum: improperium ipſorum quod exprobrauerunt tibi domine.

Nos autem populus tuus & oues paſcuæ tuæ confitebimur tibi in ſeculum,

in generatione & generationem annuntiabimus laudem tuam.

In finem, pro iis qui commutabuntur, teſtimonium Aſaph,

Sec.Heb.80. Pſalmus LXXIX.

Oppreſſi Iſraelitici, ob peccata ſua in manus aduerſariorū traditi.

QVi regis Iſrael intende: qui deducis velut ouem, Ioſeph. qui ſedes ſuper cherubim, manifeſtare Coram Ephraim, Beniamin, & Manaſſe.

excita potentiam tuam,& veni vt ſaluos facias nos,

Deus conuerte nos:& oſtende faciem tuam,& ſalui erimus.

Domine deus virtutum, quouſque iraſceris ſuper orationem ſerui tui?

Cibabis nos pane lachrymarū: & potum dabis nobis in lachrymis in menſura?

Poſuiſti nos in contradictionem vicinis noſtris: & inimici noſtri ſubſannauerunt nos.

¶virtutē eorū:&c.]fortitudinē ſuam,& gloriam ſuam in manus tribulantis.

¶hæreditatem &c.]In hæreditatē ſuam iratus eſt.

¶lamentatæ.]laudatæ (.i.non fuerunt nuptui traditæ.)

¶plorabantur,]fleuerunt,

¶crapulatus à vino.]clamans(exultās) præ vino.

¶repulit]ſpreuit(abominatus eſt)

¶vnicornium ſanctificium ſuum in terra: quam]palatia excelſa, ſanctuarium ſuum, ſicut terra quam

¶gregibus]ſeptis

¶De poſt fœtantes]Euntem poſt fœtas

¶paſcere Iacob ſeruū]vt paſceret Iacob populum

¶innocentia]vꝰ, ſimplicitate

¶intellectibus]vꝰ, intelligentiis(.i.prudenter)

¶pomorum cuſtodiam.]aceruos lapidū, (vꝰ, ſolitudinem)

¶finem:]ſeculum:

¶antiquarum]vꝰ, priorum

¶pauperes facti ſumus nimis.]attenuati ſumus valde.

¶Ne forte dicant]Cur dicent

¶poſſide filios mortificatorū.]relinque (dimitte) filios mortis(.i.fac vt aduerſarii relinquant & abſoluant eos quos ad mortem adiudicarunt.)

¶In finem,]vide Pſal. quartum

¶pro iis qui commutabuntur,]vide Pſal.44.

¶regis]paſcis

¶manifeſtare]vꝰ, cum ſplendore appare

¶Corā]Qui es ante(nam hæ tribꝰ in tabernaculis erāt poſt ꝓpitiatoriū.nūc.)

¶conuerte nos:& oſtende]reduc nos,& illuſtra

¶virtutum,]exercituum,

¶iraſceris ſuper orationem]fumabis in oratione

¶Cibabis nos]Cibaſti eos

¶potum &c.]propinaſti eis lachrymas in maxima menſura.

Deus virtutum conuerte nos:& oſtende faciem tuam,& ſalui erimus.
Vineam de AEgypto tranſtuliſti:eieciſti gentes,& plantaſti eam. Vinea ꝓ populo Iſrael.
Dux itineris fuiſti in cõſpectu eius:& plantaſti radices eius,& impleuit terram.
Operuit montes vmbra eius:& arbuſta eius cedros dei.
Extendit palmites ſuos vſque ad mare:& vſque ad flumen propagines eius.
Vt quid deſtruxiſti maceriam eius : & vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam?
Exterminauit eam aper de ſylua:& ſingularis ferus depaſtus eſt eam.
Deus virtutum conuertere*:reſpice de cælo,& vide,& viſita vineam iſtam,
Et perfice eam quam plantauit dextera tua:& ſuper filium hominis quem confirmaſti tibi.
Incenſa igni & ſuffoſſa,ab increpatione vultus tui peribunt.
Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ:& ſuper filium hominis quem confirmaſti tibi. Orant vt Chr̃s auxiliator naſcatur.
Et non diſcedimus à te:viuificabis nos,& nomen tuum inuocabimus.
Domine deus virtutum conuerte nos:& oſtende faciem tuam,& ſalui erimus.

In finem pro torcularibus Pſalmus Aſaph,quinta ſabbathi. LXXX. Sec.Heb.81.

EXultate deo adiutori noſtro:iubilate deo Iacob. Adhortat̃ propheta Iſraelitas,vt feſtum agant oblibe rationem.
Sumite pſalmum,& date tympanum:pſalterium iucundum cum cithara.
Buccinate in neomenia tuba,in inſigni die ſolennitatis veſtræ,
Quia præceptum in Iſrael eſt,& iudicium deo Iacob.
Teſtimoniũ in Ioſeph poſuit illud,cum exiret de terra AEgypti:linguam quam non nouerat audiuit. Gen.41.f.
Diuertit ab oneribus dorſum eius:manus eius in cophino ſeruierunt.
In tribulatione inuocaſti me,& liberaui te,exaudiui te in abſcondito tempeſtatis:probaui te apud aquam contradictionis.* Exod.17.b.
Audi populus meus, & conteſtabor te: Iſrael ſi audieris me, non erit in te deus recens,neque adorabis deum alienum. Quideocredit,in nullo alio fidit. exod.20.a.
Ego enim ſum dominus deus tuus qui eduxi te de terra AEgypti:dilata os tuũ, & implebo illud.
Et non audiuit populus meus vocem meam:& Iſrael non intendit mihi.
Et dimiſi eos ſecundum deſyderia cordis eorum, ibunt in adinuẽtionibus ſuis. Act.14.c.
Si populus meus audiſſet me:Iſrael ſi in viis meis ambulaſſet:
Pro nihilo forſitan inimicos eorum humiliaſſem:& ſuper tribulantes eos miſiſſem manum meam. Baruc.3.b.
Inimici domini mentiti ſunt ei:& erit tempus eorum in ſecula.
Et cibauit eos ex adipe frumenti:& de petra,melle ſaturauit eos.

Pſalmus Aſaph. LXXXI. Sec.Heb.82.

DEus ſtetit in ſynagóga deorum:in medio autem deos diiudicat. Hortat̃ principes vt iuſtitiæ ſtudeant.
Vſquequo iudicatis iniquitatem:& facies peccatorum ſumitis?*
Iudicate egeno & pupillo:humilem & pauperem iuſtificate.
Eripite pauperem:& egenum de manu peccatoris liberate.
Neſcierunt neque intellexerunt,in tenebris ambulant:mouebuntur omnia fundamenta terræ. Prou.24.a.
Ego dixi,Dii eſtis,& filii excelſi omnes*
Vos autem ſicut homines moriemini:& ſicut vnus de principibus cadetis. Iſte locus exponit̃ à Chriſto,iohã.10.g.
Surge deus,iudica terram: quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus.

Canticum,Pſalmus Aſaph, LXXXII. Sec.Heb.83.

DEus quis ſimilis erit tibi?ne taceas,neque compeſcaris deus. Rogat̃ de° vt fortiter reſiſtat aduerſariis veritatis
Quoniam ecce inimici tui ſonuerunt: & qui oderunt te, extulerũt caput.
Super populum tuum malignauerunt conſilium: & cogitauerunt aduerſus ſanctos tuos.
Dixerũt, Venite,& diſperdamus eos de gẽte:& nõ memoretur nomẽ Iſrael vltrà.

¶virtutum conuerte] exercituum reduc & infra.
¶oſtende] illuſtra & infra.
¶Dux itineris fuiſti] Euacuaſti(Præparaſti,ſub.ſemitam,vl̃ locum)
¶plantaſti] radicare feciſti(extendiſti)
¶cedros dei.] cedros excelſas.(vl̃,vt cædri dei.i.altiſſimæ)
¶Extendit palmites ſuos] Miſiſti(extendiſti)ſummitates(ſurculos)eius
¶ſingularis ferus] fera agri (nomen hebraicũ eſt generale beſtiarũ ſylueſtriũ.)
¶virtutum] exercituum
*obſecro:
¶perfice eam] ſedem(ortũ,plantulam)
hominis
¶filium] vitem vocat filium,phraſi hebraica.vt Iſa.5.filio olei.i.loco pingui.)
¶confirmaſti] roboraſti & infra.
¶ſuffoſſa,] ſucciſa,
¶vultus] vl̃, iræ tuæ

¶In finem] vide Pſal.4.
¶pro torcularibus] vide Pſal.8.
Pſalmus
quinta ſabbathi,
¶Exultate] vl̃ Vociferate
¶adiutori noſtro:] fortitudini noſtræ:
¶pſalteriũ &c.] citharã iucũdã cũ nablo.
¶inſigni] tempore,in
¶veſtræ,] noſtræ,
¶præceptum] vl̃ mos(conſuetudo)
¶iudicium deo] decretũ(cõſuetudo,ius) dei
¶de terra] ſuper terram
¶nouerat,audiuit.] noueram,audiui.
¶Diuertit] Amoui
¶in cophino ſeruierunt.] .i.ab olla(vl̃ à furno)tranſierũt.i.receſſerunt.
¶tempeſtatis:] vl̃ tonitrui(.i.cum obrueris tempeſtate.)
*Sela.pſal.3.
¶conteſtabor te:] teſtificabor tibi:
¶recens,] alienus(extraneus,)

¶intendit mihi.] obtẽperauit mihi(conſenſit mihi,voluit me)
¶eos ſecundum deſyderia] cum in duritia(vl̃ obſtinatione)
¶adinuentionibus] conſiliis
¶Si populus] Vtinam populus
¶Pro nihilo forſitan] Quaſi modicum (penè.i.breui tempore)
¶miſiſſem] vertiſſem(vl̃ reduxiſſem)
¶Inimici &c.] Odio habentes dñm, fruſtrarent̃ in eo.(.i.nõ ſuccederet eis ſecundum cõſiliũ eorũ) & eſſet tẽpus eorum æternitas.
¶eos] eum
¶ſaturauit eos.] ſatiaui te.
¶ſtetit in ſynagóga deorũ:] ſtat in congregatione deorum(.i.iudicum)
¶deos] deorum
¶pc̃tõrũ ſumitis?] impiorũ ſuſcipitis?
*Sela.ĩ.pſal.3.
¶humilem] afflictum
¶mouebuntur] vl̃ nutant

*vos.

¶Vos autem ſicut homines] Certe ſicut Adam(vl̃,Veruntamen ſicut homo,

¶quis ſimilis erit tibi?] ne taceas tibi.(.i.in cauſa tua.Aut, nõ ſilentiũ meũ ad te.i.nõ diſſimulo angorẽ meũ tibi.Vl̃, ne cõtineas te,aut,ne ſit ſilentium tibi)
¶compeſcaris] quieſcas
¶ſonuerunt:] infremunt:
¶malignauerunt] callide inierunt
¶cogitauerunt &c.] conſiliati ſunt ſuper abſcõditos tuos(.i.qui ĩ fide, mũdo abſconditi viuunt,& pro impiis habent̃.)

Quoniam cogitauerunt vnanimiter:ſimul aduerſus te teſtamentum diſpoſue-
runt Tabernacula Idumæorum & Iſmahelitæ,
Moab,& Agareni,Gebal,& Ammon,& Amalec: alienigenæ cum habitantibus
Tyrum.
Etenim Aſſur vênit cum illis:facti ſunt in adiutorium filiis Lot.*
Iudic.7.f. Fac illis ſicut Madian & Siſaræ: ſicut Iabin in torrente Ciſſon.
Iudic.4.d. Diſperierunt in Endor:facti ſunt vt ſtercus terræ.
Iudic.7.g Pone principes eorum ſicut Oreb & Zeb,& Zébee,& Salmana,
omnes principes eorum , Qui dixerunt, Hæreditate poſſideamus * ſanctua-
rium dei.
Deus meus pone illos vt rotam,& ſicut ſtipulam ante faciem venti.
Sicut ignis qui comburit ſyluam,& ſicut flamma comburens montes:
Ita perſequêris illos in tempeſtate tua,& in ira tua turbabis eos.
Imple facies eorum ignominia:& quærent nomen tuum domine.
Erubeſcant & conturbentur in ſeculum ſeculi:& confundantur & pereant.
Et cognoſcant quia nomen tibi Dominus, tu ſolus altiſſimus in omni terra.

In finem pro torcularibus filiis Core Pſalmus, LXXXIII.

Sec.Heb.84. Fideles ex hac lachrymarũ valle cupiunt aſcendere in montem dei.

QVam dilecta tabernacula tua domine virtutum : Concupiſcit & deficit
anima mea in atria domini.
cor meum & caro mea exultauerunt in deum viuum.
Etenim paſſer inuênit ſibi domum:& turtur nidum ſibi,vbi ponat pullos ſuos,
Altaria tua domine virtutum:rex meus & deus meus.
Beati qui habitant in domo tua domine:in ſecula ſeculorum laudabunt te.*
Beatus vir cuius eſt auxilium abs te:aſcenſiones in corde ſuo Diſpoſuit,in val-
le lachrymarum in loco quem poſuit.
etenim benedictionem dabit legiſlator, Ibunt de virtute in virtutem:videbitur
deus deorum in Sion.
Domine deus virtutum exaudi orationem meam:auribus percipe deus Iacob.*
Protector noſter aſpice deus,& reſpice in faciem CHRISTI tui:
Quia melior eſt dies vna in atriis tuis ſuper millia.
Elegi abiectus eſſe in domo dei mei: magis quàm habitare in tabernaculis pec-
catorum.
Quia miſericordiam & veritatem diligit deus:gratiam & gloriã dabit dominus.
non priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia:Domine virtutum, beatus
homo qui ſperat in te.

In finem filiis Core Pſalmus, LXXXIIII.

Sec.Heb.85. Gratia & remiſſio pctõrũ p Chriſtũ.

BEnedixiſti domine terram tuam: auertiſti captiuitatem Iacob.
Remiſiſti iniquitatem plebis tuæ:operuiſti omnia peccata eorum.*
Mitigaſti omnem iram tuam:auertiſti ab ira indignationis tuæ.
Conuerte nos deus ſalutaris noſter:& auerte iram tuam à nobis.
Nunquid in æternum iraſceris nobis?aut extendes iram tuam à generatione in
generationem?
Deus tu conuerſus viuificabis nos:& plebs tua lætabitur in te.
Oſtende nobis domine miſericordiam tuam:& ſalutare tuum da nobis.
Mĩa & remiſſio pctõrũ,facta:vnde orit̃ pax ĩcordib⁹
Audiam quid loquatur in me dominus deus: quoniam loquetur pacem in ple-
bem ſuam,
& ſuper ſanctos ſuos,& in eos qui conuertuntur ad cor.
Veruntamen prope timentes eum ſalutare ipſius : vt inhabitet gloria in terra
noſtra.
Miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi:iuſtitia & pax oſculatæ ſunt.
Veritas de terra orta eſt:& iuſtitia de cælo proſpexit.
Etenim dominus dabit benignitatem:& terra noſtra dabit fructum ſuum.
Iuſtitia ante eum ambulabit:& ponet in via greſſus ſuos.

¶cogitauerunt vnanimiter:ſimul]conſiliati ſunt corde pariter:
¶teſtamentum diſpoſuerunt]fœdus pepigerunt
¶alienigenæ]Philiſthæi
¶vênit cũ]copulatus eſt(cõſociatus eſt)
¶adiutorium]brachium
*Sela.ſ.pſal.3.
*nobis
¶ſanctuarium]habitacula
¶in ira tua]turbine tuo
¶nomen tibi Dominus, tu ſolus altiſſimus]vł,nomen tuũ Dominus ſolum tibi,& altiſſimum
¶In finem]vide pſal.quartum.
¶pro torcularibus]vide pſal.octauum,
¶virtutum:]exercituum: & infra.
¶deficit]vł,etiam deſyderat
¶exultauerunt in]vł laudabunt
¶Etenim]Etiam
¶turtur]hirundo
*Sela.ſ.pſal.3.
¶auxilium]fortitudo
¶aſcenſiones &c.]viæ in corde eorum. Tranſeuntes per vallem fletus,fontem ponent eam:
¶etenim bñdictionem dabit legiſlator:]etiã piſcinas replebit pluuia. (vł,benedictionibus inductur doctor. Chald.interp.Bñdictionibus operiet illosquicõuerſi fuerint ad doctrinam legis eius.)
¶virtute in virtutem:]exercitu in exercitum:(fortitudine in fortitudinem)
*Sela.ſ.pſal.3.
¶Protector]Clypeus
¶abiectus eſſe]eſſe in limine
¶peccatorum.]impietatis.
¶miſericordiã & veritatem diligit de⁹:]ſol & ſcutum dominus:
¶priuabit bonis eos]auertet bonum eis
¶innocentia]vł, perfectione
¶In finem]vide pſal.quartum.
¶Benedixiſti domine terram tuam:]Beneplacitum habes dñe in terra tua:
*Sela ſ.pſal.3.
¶Mitigaſti]A bſtuliſti(Continuiſti)
¶auertiſti]cõuerſus es(vł reuocaſti ſuorem iræ tuæ:ne ſcilicet exardeſceret)
¶Conuerte]vł,Reſtitue
¶auerte]ceſſare fac
Deus]Nónne
in me
¶in eos qui conuertunt̃ ad cor.]non reuertentur ad ſtultitiam.
¶benignitatem:]bonum:

Oratio ipſi Dauid, LXXXV. Sec.Heb.86.

INclina domine aurẽ tuam,& exaudi me:quoniã inops & pauper ſum ego. Chriſtꝰ ī forma ſerui orat ex horrore īſerorū liberari.
Cuſtodi animam meam, quoniam ſanctus ſum : ſaluum fac ſeruum tuum deus meus ſperantem in te.
Miſerere mei domine, quoniam ad te clamaui tota die: lætifica animam ſerui tui,quoniam ad te domine animam meam leuaui.

¶ſuauis,& mitis,]bonus,& propitiabilis(.i.facilis es ad remittendum & condonandum peccata)

Quoniam tu domine ſuauis,& mitis,& multæ miſericordiæ omnibus inuocantibus te. Ioel.2.c.
Auribus percipe domine orationem meam: & intẽde voci deprecationis meæ.
In die tribulationis meæ clamaui ad te:quia exaudiſti me.
Non eſt ſimilis tui in diis domine:& non eſt ſecundum opera tua.
Omnes gentes quaſcunque feciſti,venient,& adorabunt corã te domine:& glorificabunt nomen tuum: Gentium vocatio.
Quoniam magnus es tu,& faciens mirabilia:tu es deus ſolus.

¶Deduc me domine in via tua,]Doce me domine viam tuam,
¶lætetur]vni(vł coge)

Deduc me domine in via tua,& ingrediar in veritate tua: lætetur cor meum vt timeat nomen tuum.
Confitebor tibi domine deus meus in toto corde meo , & glorificabo nomen tuum in æternum, Gloriať ſe liberatum.
Quia miſericordia tua magna eſt ſuper me: & eruiſti animam meam ex inferno inferiori.

¶iniqui]alieni(vł ſuperbi)

Deus iniqui inſurrexerunt ſuper me , & ſynagôga potentium quæſierunt animam meam:& non propoſuerunt te in conſpectu ſuo.

¶patiens,]longus ira(lentus furore)

Et tu domine deus miſerator & miſericors, patiens, & multæ miſericordiæ & verax,

¶imperium tuum puero tuo:]fortitudinem tuam ſeruo tuo:

Reſpice in me,& miſerere mei,da imperium tuum puero tuo: & ſaluum fac filium ancillæ tuæ.
Fac mecum ſignum in bonũ,vt videant qui oderunt me,& confundantur,quoniam tu domine adiuuiſti me,& conſolatus es me.

*Sela.ſ.pſal.3.
¶ſcientium me.]ſcientibus me(vł, vt cognoſcant me)
¶alienigenæ,]Palęſthina,
¶hi fuerũt illic.] iſte natus eſt ibi(.i.iſte populus gentilis naſcetur illic, & verbũ euangelii à Iudæis audiet)
¶Nũquid Siõ dicet,]Et ad Sion dicetur,
¶Homo,& homo] vł, Ille,& ille.i.gẽtes)
¶narrabit &c.]numerabit cũ ſcribet populos, Iſte natus eſt ibi.(aut, annũtiari facietĩ lĩguis nationũ quòd illi ibi nati ſint, gẽtiũ ſcilicet cõuerſionẽ mãifeſtãs)
*Sela.ſ.pſal.3.
¶Sicut lætantium omnium &c.]Et cantores ſicut tibicines, omnes fontes mei (.i.modulationes,è pectore,velut è fõte, ſcaturientes)in te.

Filiis Core Pſalmus cantici LXXXVI. Sec.Heb.87.

FVndamenta eius in montibus ſanctis: Diligit dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Iacob. Gr̃a euãgelii ſuper Iudęos & gẽtes ſpiritu dei regeneratos.
Glorioſa dicta ſunt de te,ciuitas dei.*
Memor ero Raab,& Babylonis ſcientium me.
ecce alienigenæ,& Tyrus,& populus AEthiopum,hi fuerunt illic.
Nunquid Sion dicet, Homo, & homo natus eſt in ea: & ipſe fundauit eam altiſſimus?
Dominus narrabit in ſcripturis populorum , & principum , horum qui fuerunt in ea.*
Sicut lætantium omnium,habitatio eſt in te.

¶in finem] vide pſal.quartum
¶pro Mahalath ad reſpõdẽdũ,ĩtellectus] ſup Mahalath(nomẽ ĩſtrumẽti eſſe quidã putãt ꝓ infirmitatẽ interp. Alii certã modulationẽ ſignificare arbitranť. Alii vertunt,propter afflictionem, ad præcinendum, erudituum ipſi)
¶precem meam.]clamorem meum.
¶repleta]ſatiata
¶adiutorio:]fortitudine:
¶liber.].i.quem nemo curat.

Canticum Pſalmi filii Core in finem pro Mahalath ad reſpondendum, intellectus Eman Ezrahitæ. LXXXVII. Sec.Heb.88.

DOmine deus ſalutis meæ,in die clamaui & nocte coram te: Fidelis in tẽtatione derelictꝰ,nulla accepta conſolatione orat.
Intret in cõſpectu tuo oratio mea:inclina aurem tuam ad precem meam.
Quia repleta eſt malis anima mea:& vita mea inferno appropinquauit.
AEſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum:factus ſum ſicut homo ſine adiutorio:Inter mortuos liber.

¶repulſi]vł, abſciſſi
¶Poſuerunt]Poſuiſti
¶vmbra mortis.]profundis.
¶Super me cõfirmatus eſt] Mihi appropinquauit(Super me ſuſtentatus eſt)
¶oẽs fluctus &c.]cunctis fluctibus tuis afflixiſti.
*Sela.ſ.pſal.3.
¶poſuerunt]poſuiſti
¶ſibi.]ipſis.
¶traditus ſum,]clauſus ſum,
¶inopia.]afflictione mea.

ſicut vulnerati dormiẽtes in ſepulchris,quorum non es memor amplius: & ipſi de manu tua repulſi ſunt.
Poſuerunt me in lacu inferiori:in tenebroſis,& in vmbra mortis.
Super me cõfirmatus eſt furor tuus:& omnes fluctus tuos induxiſti ſuper me.*
Longe feciſti notos meos à me:poſuerunt me abominationem ſibi.
traditus ſum,& non egrediebar:Oculi mei languerunt præ inopia.
clamaui ad te domine tota die:expandi ad te manus meas.

Nunquid mortuis facies mirabilia: aut medici ſuſcitabunt,& confitebũtur tibi?*
Nunquid narrabit aliquis in ſepulchro miſericordiam tuam:& veritatem tuam in perditione?
Nunquid cognoſcentur in tenebris mirabilia tua : & iuſtitia tua in terra obliuionis?
Et ego ad te domine clamaui:& mane oratio mea præueniet te.
Vt quid domine repellis orationem meam,auertis faciem tuam à me?
Pauper ſum ego, & in laboribus à iuuentute mea: exaltatus autem,humiliatus ſum & conturbatus.
In me tranſierunt iræ tuæ:& terrores tui conturbauerunt me.
Circundederunt me ſicut aqua:tota die circundederunt me ſimul.
Elongaſti à me amicum & proximum:& notos meos à miſeria.

¶medici ſuſcitabũt,] mortui reſurgent
*Sela.ĩ.pſal.3.
¶obliuionis?] LXX,obliuioni traditæ
¶orationem] animam
¶Pauper ſum] Affligor
¶exaltatus &c.] portaui timores tuos, timebo(dubitabo,attonitus ſum)
¶conturbauerũt] cõfecerũt(ſucciderũt)
¶notos meos à miſeria.] noti mei contenebratio(.i.non video eos ac ſi in tenebris eſſent, ignoti ſunt nunc.)
¶Intellectus] vide pſal.31.

Sec.Heb.89. Intellectus Ethan Ezrahitæ. LXXXVIII.

Mia & remiſſio peccatorũ promiſſa hic prædicatur.

MIſericordias domini in æternum cantabo.
in generatione & generationem annuntiabo veritatẽ tuam in ore meo.
Quoniam dixiſti,In æternum miſericordia ædificabitur:in cælis præparabitur veritas tua in eis.
2.Reg.7.c. Diſpoſui teſtamentum electis meis,iuraui Dauid ſeruo meo, Vſque in æternum præparabo ſemen tuum,
& ædificabo in generatione & generationem ſedem tuam.*
Confitebuntur cæli mirabilia tua domine : etenim veritatem tuam in eccleſia ſanctorum.
Quoniam quis in nubibus æquabitur domino,ſimilis erit deo in filiis dei?
Deus qui glorificatur in concilio ſanctorum : magnus & terribilis ſuper omnes qui in circuitu eius ſunt.
Domine deus virtutum,quis ſimilis tibi?potens es domine,& veritas tua in circuitu tuo.
Tu dominaris poteſtati maris:motum autem fluctuum eius tu mitigas.
Tu humiliaſti ſicut vulneratum, ſuperbum: in brachio virtutis tuæ diſperſiſti inimicos tuos.
Gene.1.a. Tui ſunt cæli & tua eſt terra,orbem terræ & plenitudinẽ eius tu fundaſti: aquilonem & mare tu creaſti.
Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt:tuum brachium cum potentia.
firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua: Iuſtitia & iudicium præparatio ſedis tuæ.
miſericordia & veritas præcedent faciem tuam : Beatus populus qui ſcit iubilationem.
domine in lumine vultus tui ambulabunt, Et in nomine tuo exultabunt tota die,& in iuſtitia tua exaltabuntur:
Quoniam gloria virtutis eorum tu es , & in beneplacito tuo exaltabitur cornu noſtrum.
Quia domini eſt aſſumptio noſtra,& ſancti Iſrael regis noſtri.

¶annuntiabo] vl',notam faciam tuam ►in
¶dixiſti,] dixi,
¶præparabitur] ſtabilietur(firmabitur)
¶Diſpoſui teſtamentum electis meis,] Percuſſi fœdus cum electo meo,
¶præparabo] ſtabiliam
*Sela.ĩ.pſal.3.
¶nubibus] vl',cælo
¶dei?] deorum?
¶qui glorificat in cõcilio ſanctorũ: magnus] terribilis(robuſtus) ĩ cõgregatione ſanctorum magna:
¶virtutum,] exercituum,
¶poteſtati] elationi
¶motum] eleuationem
¶humiliaſti] confregiſti
¶ſuperbum:] vl' Raab,(aut Ægyptum)
¶mare] dexteram(vl',meridiem)
¶exultabũt:] vl' laudabunt,(gloriabũt)
¶præparatio] habitaculum
¶exaltabuntur:] vl' exultabunt:
¶virtutis] fortitudinis
¶exaltabitur] vl' exaltabis
¶dñi eſt aſſumptio &c.] dñs eſt clypeus noſter,& ſanctus Iſrael rex noſter.
¶in potente:] ſuper potentem:

Vrgetur de° ſuis promiſſionibus,vt Chriſtũ pmiſſum mittat.

Tunc locutus es in viſione ſanctis tuis,& dixiſti, Poſui adiutorium in potente: & exaltaui electum de plebe mea.
1.Reg.16.c. act.13.d. Inueni Dauid ſeruum meum:oleo ſancto meo vnxi eum.
Manus enim mea auxiliabitur ei:& brachium meum confortabit eum.
Nihil proficiet inimicus in eo:& filius iniquitatis non apponet nocere ei.
Et concîdam à facie ipſius inimicos eius:& odientes eum,in fugam cõuertam.
Et veritas mea, & miſericordia mea cum ipſo : & in nomine meo exaltabitur cornu eius.
Et ponam in mari manum eius:& in fluminibus dexteram eius.
Ipſe inuocauit me,Pater meus es tu:deus meus & ſuſceptor ſalutis meæ.
Et ego primogenitum ponam illum:excelſum præ regibus terræ.

¶auxiliabitur ei:&] firma erit cũ eo:
¶confortabit] roborabit
¶Nihil proficiet inimicus ĩ eo:] Nõ ſ[illegible] net ei hoſtis(vl',nõ opprimet eũ hoſtis)
¶apponet nocere ei.] affliget eum.
¶inimicos] tribulatores
¶in fugam conuertam.] percutiam.
¶inuocauit] inuocabit
¶ſuſceptor] fortitudo(rupes)
¶Et] Vtique(Etiam)

In æternum ſeruabo illi miſericordiam meam: & teſtamẽtum meũ fidele ipſi.
Et ponam in ſeculum ſeculi ſemen eius:& thronum eius ſicut dies cæli.
Si autem dereliquerint filii eius legem meam:& in iudiciis meis non ambulauerint, Peccatores punit ſaluaturus quidẽ de⁹, ſed tãtũ ꝓpter ſuã miſericordiam.
Si iuſtitias meas prophanauerint,& mandata mea non cuſtodierint:
Viſitabo in virga iniquitates eorum,& in verberibus peccata eorum.
Miſericordiam autẽ meam nõ diſpergã ab eo, neque nocebo in veritate mea,
Neque prophanabo teſtamẽtum meum, & quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita.
Semel iuraui in ſancto meo,ſi Dauid mentiar:Semen eius in æternũ manebit. 2.Reg.7.d. iohan.12.
& thronus eius ſicut ſol in conſpectu meo, Et ſicut luna perfecta in æternum: & teſtis in cælo fidelis.*
Tu vero repuliſti & deſpexiſti:diſtuliſti CHRISTVM tuum.
Auertiſti teſtamentum ſerui tui:prophanaſti in terra ſanctuarium eius. Conqueritur eccleſia ſe abiectam.
Deſtruxiſti omnes ſepes eius:poſuiſti firmamentum eius formidinem.
Diripuerunt eum omnes tranſeuntes viam: factus eſt opprobrium vicinis ſuis.
Exaltaſti dexteram deprimentium eum:lætificaſti omnes inimicos eius.
*Auertiſti adiutorium gladii eius:& non es auxiliatus ei in bello.
Deſtruxiſti eum ab emundatione:& ſedem eius in terra colliſiſti.
Minoraſti dies temporis eius:perfudiſti eum confuſione.*
Vſquequo domine auertis in finem:exardeſcet ſicut ignis ira tua?
Memorare quæ mea ſubſtantia: nunquid enim vane conſtituiſti omnes filios hominum? Vehemens oratio in afflictione,deo ſuas promiſſiones obijciens.
Quis eſt homo qui viuet, & non videbit mortem:eruet animam ſuam de manu inferi?*
Vbi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ domine: ſicut iuraſti Dauid in veritate tua? 2.Reg.7.c.
Memor eſto domine opprobrii ſeruorum tuorum, quod cõtinui in ſinu meo, multarum gentium,
Quod exprobrauerunt inimici tui domine, quòd exprobrauerunt commutationem CHRISTI tui,
Benedictus dominus in æternum:fiat,fiat.

Oratio Moyſi hominis dei. LXXXIX. Sec.Heb.90

Domine, refugium factus es nobis à generatione in generationem. Breuitas & miſeria hui⁹ vitæ ob peccatum.
Priuſquam mõtes fierent, aut formaretur terra,& orbis:à ſeculo & vſque in ſeculum tu es deus.
Ne auertas hominem in humilitatem:& dixiſti; Conuertimini filii hominum.
Quoniam mille anni ante oculos tuos,tanquam dies heſterna quæ præteriit,
& cuſtodia in nocte:Quæ pro nihilo habentur,eorum anni erunt.
mane ſicut herba tranſeat,Mane floreat & tranſeat:veſpere decidat,induret,& areſcat.
Quia defecimus in ira tua,& in furore tuo turbati ſumus.
Poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo:ſeculum noſtrum in illuminatione vultus tui.
Quoniam omnes dies noſtri defecerunt:& in ira tua defecimus.
anni noſtri ſicut aranea meditabuntur: Dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta annis. Eccli.18.a.
ſi autem in potentatibus,octoginta anni:& amplius eorum,labor & dolor.
quoniam ſuperuenit manſuetudo: & corripiemur.
Quis nouit poteſtatem iræ tuæ:& præ timore tuo iram tuam dinumerare?
Dexteram tuam ſic notam fac:& eruditos corde in ſapientia. Cognita fragilitate vitæ humanæ,& peccato orat dei miſericordiam.
Conuertere domine,vſquequo?& deprecabilis eſto ſuper ſeruos tuos.

¶iuſtitias meas] ſtatuta mea
¶neque nocebo in veritate mea.] & non mentiar in veritate mea.(vl,non fallã fidem meam.)
¶faciam irrita.] mutabo.
¶in ſancto meo,] per ſanctitatem meã,
¶perfecta] ſtabilietur
¶fidelis.] vl,certus.
*Sela.ſ.pſal.3.
¶diſtuliſti CHRISTVM tuũ.] irat⁹ es cum vncto tuo.
¶Auertiſti] Elongaſti(Deuaſtaſti)
¶ſanctuarium] diadema(nazareum)
¶firmamentũ &c.] munitiões eius,formidinẽ(cõtritionem,confractionem. vel,munitiones eius contriuiſti.)
¶deprimentiũ] tribulantium
*Etiam
¶adiutoriũ] aciem(robur)
¶auxiliatus ei] erexiſti eum
¶Deſtruxiſti eum ab emũdatione:] Ceſſare feciſti munditiem eius:(vl,Ceſſauiſti ab ornando eo:)
¶temporis] adoleſcentiæ
*Sela.ſ.pſal.3.
¶auertis in finẽ:] abſcõdeste in ſeculũ:
¶quæ mea ſubſtãtia &c.] quãti tẽporis ego,propter quid fruſtra creaſti omnes filios hominis?
*Sela.ſ.pſal.3.
¶ſicut] quas
¶opprobrij &c.] .i.opprobrij quo vniuerſa populorũ multitudo ſeruos tuos afficit,quod ego in ſinu meo premo.
¶quod exprobrauerũt cõmutationem] quo probris affecerunt veſtigia
¶fiat,fiat] Amen,Amen.
¶refugium] habitaculum
¶Ne auertas hoĩem in humilitatem:] Reducis hoĩem donec ſit contritus:
¶Quæ ꝓ nihilo &c.] Inundaſti eos(vl, facies illos inſtar nimbi defluere) ſomnus ſunt:
¶floreat] vl,germinet
¶induret,
¶ſeculũ noſtrũ in illuminatione] errores noſtros ad lumẽ(vl,occulta noſtra, iuuentutem noſtrã, ſiue peccata iuuentutis noſtræ,in luminari)
¶& in ira tua defecim⁹.] ꝓpter irã tuã.
¶anni noſtri ſicut aranea meditabuntur:] cõſumpſimus annos noſtros ſicut ſermonem(vl, dicto citius)
¶ſi autẽ in potẽtatibus,] ſi autẽ in fortitudinib⁹ (vl, ſi qui autem viuidiores ſunt)
¶amplius eorũ &c.] faſt⁹ eorũ(vl,ipſorum excellẽtia)ærũna ſunt & moleſtia.
¶quoniã &c.] quoniã receſſit cito, & auolauim⁹.(vl,cito euellimur aut recidimur,& auolamus.)
¶poteſtatem] vl,fortitudinẽ
¶præ timore &c.] ſicut timor tuus ira tua.(.i.quãtum timeris,tantũ iraſceris vl,videtur ſæuire ira tua.)
¶Dexteram &c.] Vt numerem⁹ dies noſtros ſic notũ fac:(vl,nũerũ dierũ nr̃orũ ſcire fac:)& adducem⁹ in cor ſapientiã, vt ambulemus ſapienti corde.
¶deprecabilis eſto] cõſolare, (exorabilis eſto,placare)

Repleti ſumus mane miſericordia tua:& exultauimus & delectati ſumus omnibus diebus noſtris.
Lætati ſumus pro diebus quibus nos humiliaſti:annis quibus vidimus mala.
Reſpice in ſeruos tuos,& in opera tua:& dirige filios eorum.
Et ſit ſplendor domini dei noſtri ſuper nos, & opera manuum noſtrarum dirige ſuper nos:& opus manuum noſtrarum dirige.

¶Repleti ſumus]Satura nos ¶exultauimus & delectati ſumus]vl, laudabimus & lætabimur ¶Lætati ſumus &c.] Lætifica nos ſicut dies quibus nos afflixiſti, annos quib⁹ vidimus mala. ¶Reſpice &c.]Cōſpiciatur à ſeruis tuis opus tuū, & gloria tua à filiis eorum. ¶ſplendor]decor(ſuauitas, iucunditas) ¶dirige]confirma(ſtabili, vl, perfice) & infra.

Sec.Heb.91. Chriſt⁹, cum fidelib⁹ ſuis, ſub tegmine alarū patris tutus.

Laus cantici Dauid, XC.

Qui habitat in adiutorio altiſſimi, in protectione dei cæli commorabitur.
Dicet domino, Suſceptor meus es tu, & refugium meum, deus meus ſperabo in eum.
Quoniam ipſe liberauit me de laqueo venantium,& à verbo aſpero.
Scapulis ſuis obumbrabit tibi:& ſub pennis eius ſperabis.
ſcuto circundabit te veritas eius:Non timebis à timore nocturno,
à ſagitta volante in die, A negotio perambulāte in tenebris:ab incurſu & dæmonio meridiano.
Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis: ad te autem non appropinquabit.
Veruntamen oculis tuis conſyderabis: & retributionem peccatorum videbis.
Quoniam tu es domine ſpes mea:altiſſimum poſuiſti refugium tuum.
Non accedet ad te malum,& flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.
Angeli.matt. 4.a. luc.4.b. Quoniam angelis ſuis mandauit de te:vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis.
In manibus portabunt te:ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.
Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem,
Auxiliū ſperantib⁹ & credentibus. Quoniam in me ſperauit, liberabo eum:protegā eum, quoniam cognouit nomen meum.
Clamauit ad me,& ego exaudiam eum:cum ipſo ſum in tribulatione:eripiam eum,& glorificabo eum.
Longitudine dierum replebo eum:& oſtendam illi ſalutare meum.

¶adiutorio]abſcondito ¶protectione dei cæli]vmbra oīpotētis ¶Suſceptor meus es tu, & refugiū meū,] Spes mea, & arx mea(vel, munimētum meum)

¶me]te ¶à verbo aſpero.] de morte(peſte)cōtritionū.(prauitatū, vl, exitiali.) ¶Scapulis]Alis ¶ſperabis.]vel, defendêris(aut, tutus ages) ¶ſcuto circundabit te]ſcutū & clypeus ¶A negotio &c.]A peſte in caligine graſſante, à pernicie(vl, ægritudine repentina)deuaſtante in meridie.

¶refugium tuum.]habitaculū tuum(habitaculum refugij tui) ¶accedet]vl, fortuito cadet (occurret) ¶flagellum]vl, plaga(vulnus)

¶aſpidem]leonem ¶in me ſpauit,]dilexit(cōcupiuit)me,

¶ſalutare meū.]vl, ſalutē meā.(vl, opē meam.)

Sec. Heb.92.

Pſalmus cantici in die ſabbathi, XCI.

Laudandus deus ob miſericordiā, quā promiſſam præſtitit. Bonum eſt confiteri domino:& pſallere nomini tuo altiſſime:
Ad annuntiādum mane miſericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem
In decachordo, * pſalterio, cum cantico, in cithara.
Quia delectaſti me domine in factura tua:& in operibus manuum tuarum exultabo.
Quàm magnificata ſunt opera tua domine:nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ.
Impiorū interitus opera ſua magnificantium. Vir inſipiens non cognoſcet:& ſtultus non intelliget hæc.
Cum exorti fuerint peccatores ſicut fœnum,& apparuerint omnes qui operantur iniquitatem,
vt intereant in ſeculum ſeculi:(Tu autem altiſſimus in æternum domine)
Quoniam ecce inimici tui domine, quoniam ecce inimici tui peribunt:& diſpergentur omnes qui operantur iniquitatem.
Et exaltabitur ſicut vnicornis cornu meum: & ſenectus mea in miſericordia vberi.
Et deſpexit oculus meus*inimicos meos:&*inſurgentibus in me malignātibus, audiet auris mea.
Iuſti plātati à deo. Iuſtus vt palma florebit:ſicut cedrus Libani multiplicabitur.
Plantati in domo domini, in atriis domus dei noſtri florebunt.
Adhuc multiplicabūtur in ſenecta, vberi & bene patientes erunt: Vt annuntiēt quoniam rectus dominus deus noſter:& non eſt iniquitas in eo.

*& ¶cum cātico.]vl, ſuper Higaion(inſtrumenti muſici nomen) ¶factura tua:]vl, opere tuo:

¶nimis]valde

¶exorti fuerint peccatores ſicut fœnū, & apparuerint] germinauerīt impii ſicut herba, & floruerint

¶& ſenectus mea &c.]cōſperſ⁹ ſum oleo viridi.

¶deſpexit]videbit(ſub. vltionem) *in *de ¶multiplicabit.]vl, eminebit, aut frondeſcet. ⸗domus ¶multiplicabuntur] fructificabūt(germinabunt) ¶vberi & bene patientes]pingues & virides ¶deus noſter:]fortitudo mea:

Laus cantici Dauid in die ante ſabbathum, quando inhabitata eſt terra. XCII. Sec.Heb.93.

DOminus regnauit,decôrem indutus eſt:indutus eſt dominus fortitudinẽ, & præcinxit ſe.

Regnum dei in Chriſto deſcribit, exaltato in dextera patris.

Etenim firmauit orbem terræ,qui non commouebitur.
Parata ſedes tua deus ex tunc:à ſeculo tu es.
Eleuauerunt flumina domine,eleuauerunt flumina vocem ſuam,
eleuauerunt flumina fluctus ſuos, A vocibus aquarum multarum.
mirabiles elationes maris:mirabilis in altis dominus.
Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis: domũ tuam decet ſanctitudo domine in longitudine dierum.

Pſalmus Dauid quarta ſabbathi, XCIII. Sec.Heb.94.

DEus vltionum dominus:deus vltionum libere egit.
Exaltare qui iudicas terram:redde retributionem ſuperbis.

Orant pij cõtra impios.

Vſquequo peccatores domine,vſquequo peccatores gloriabuntur:
effabuntur,& loquentur iniquitatem:loquentur omnes qui operantur iniuſtitiam?
Populum tuum domine humiliauerunt:& hæreditatem tuam vexauerunt.
viduam & aduenam interfecerunt:& pupillos occiderunt.
Et dixerunt,Non videbit dominus:nec intelliget deus Iacob.
Intelligite inſipientes in populo:& ſtulti aliquando ſapite.

Impiorũ opa reſpicit deꝰ, tametſi aliter ſentiant.

Qui plantauit aurem,non audiet:aut qui finxit oculum,non conſyderat?
Qui corripit gentes,non arguet:qui docet hominem ſcientiam?
dominus ſcit cogitationes hominum quoniam vanæ ſunt.
Beatus homo quem tu erudieris domine,& de lege tua docueris eum,

Beatus doctꝰ à deo.

Vt mitiges ei à diebus malis:donec fodiatur peccatori fouea.
Quia non repellet dominus plebem ſuam, & hæreditatem ſuam non derelinquet:
Quoaduſque iuſtitia conuertatur in iudicium:& qui iuxta illã? omnes qui recto ſunt corde.*
Quis conſurget mihi aduerſus malignantes? aut quis ſtabit mecum aduerſus operantes iniquitatem?

Zelꝰ iuſti in peccatores.

Niſi quia dominus adiuuit me: paulominus habitaſſet in inferno anima mea.
Si dicebam,Motus eſt pes meus:miſericordia tua domine adiuuabat me.

Miſericordię dei dono, fidelis nõ perit cũ infideli.

Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam.
Nunquid adhæret tibi ſedes iniquitatis:qui fingis laborem in præcepto?
Captabunt in animam iuſti:& ſanguinem innocentem condemnabunt.

Cathedra & doctrina ſcribarũ & Phariſæorum.

Et factus eſt mihi dominus in refugium:deus meus in adiutorium ſpei meæ.
Et reddet illis iniquitatem ipſorum:& in malitia eorum diſperdet eos: diſperdet illos dominus deus noſter.

Refugiũ deꝰ i tribulatiõe.

Laus cantici ipſi Dauid XCIIII. Sec.Heb.95.

VEnite,exultemus domino,iubilemus deo ſalutari noſtro.
Præoccupemus faciem eius in confeſſione:& in pſalmis iubilemus ei.

Inuitatio ad laudãdũ deũ omnipotẽtẽ.

Quoniam deus magnus dominus:& rex magnus ſuper omnes deos:
Quia in manu eius ſunt fines terræ:& altitudines montium ipſius ſunt.
Quoniam ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud: & ſiccam manus eius formauerunt.
Venite,adoremus,& procidamus,& ploremus ante dominũ qui fecit nos:Quia ipſe eſt dominus deus noſter,

Adorare deũ.

& nos populus paſcuæ eius:& oues manus eius.
hodie ſi vocem eius audieritis,Nolite obdurare corda veſtra

Exhortatio vt euangelio credamꝰ.heb.3.b

¶Laus &c.] Nullus eſt titulus apud Hebræos.
¶regnauit,] .i.domꝰ regnũ accepit, vł, regnat.
¶decôrem] gloriã (magnificẽtiam)
¶fluctus ſuos, A vocibus] vł, cõtritionẽ ſuã (gurgites ſuos) magis quàm ſonitꝰ
¶mirabiles elationes] fortium (terribilium) fluctuum
¶mirabilis in altis] fortis (terribilis) in excelſo
¶credibilia facta ſũt nimis:] fidelia (vł, certa) ſunt valde:
¶decet] vł, decorat (ornat. quidã hũc verſum ſic legunt, Quæ tu em̃ teſtatꝰ es ſuper domo tua pulchra & ſancta, vera & firma permanebũt dñe vſq; in æternũ. Alij ſic, Teſtimonia tua certa valde domui tuæ ò dñe pulchræ, ſanctitas in lõgitudine dierum.)
¶Pſalmus &c.] Titulus nullus apud Hebræos.
¶libere egit.] cum ſplendore appare.
¶gloriabuntur:] exultabunt:
¶iniquitatem:loquentur] durum: (vetus, ſuperbum:) extollent ſe
¶humiliauerunt:] conterent:
¶vexauerunt.] affligent.
¶occiderunt.] fut.tempus.
¶aliquando ſapite.] vł, quãdo eritis prudentes?
¶conſyderat?] aſpiciet?
¶mitiges ei à diebus malis:] quietem præſtes in tempore malo:
¶Quoaduſq; iuſtitia cõuertatꝛ ĩ iudiciũ: & qui iuxta illã?] Quoniã ad iuſtitiã reuertetꝛ iudiciũ:& poſt illud (i. tãdẽ iuſte iudicabũt, & iudiciũ ſectabunꝛ &c. vel, Quia adhuc reuertetꝛ iuſtitia & iudiciũ,poſt hæc)
*Sela.vide pſal.tertium.
¶paulominus] ferè (extemplo, vł prope modum)
¶in inferno] ſucciſa (vł, in inferno, vbi ſilentium & finis omnium)
¶adiuuabat] ſuſtentabat
¶Secũdum multitudinẽ dolorũ meorũ in corde meo,] In multitudine cogitationũ mearũ, in intimo meo, (vł, internarum,)
¶adhæret] iũgetur (cõmune quid habebit tecum)
¶iniquitatis:qui fingis laborẽ in præcepto?] prauitatũ, quę inducit afflictionẽ ex more? (vł, prætextu legis?)
¶Captabunt] Cõgregabũt exercitũ cõtra
¶in refugiũ:] in munimentum:
¶in adiutoriũ ſpei meæ.] petra fiduciæ meæ.
¶Laus cantici ipſi Dauid] Titulꝰ nullꝰ eſt apud Hebræos.
¶exultemus] vel, laudemus
¶deo ſalutari noſtro.] fortitudini (rupi) ſalutis noſtræ.
¶pſalmis] vel, canticis
¶fines] explorati ões (profunda, vel penetralia)
¶altitudines] vł, fortitudines
¶ploremus] genu flectamus
▸dominus

ſicut in irritatione ſecundum diem tentationis in deſerto:
Vbi tentauerunt me patres veſtri: probauerunt,& viderunt opera mea.
Heb.4 a. Quadraginta annis offenſus fui generationi illi:& dixi, Semper hi errãt corde.
& iſti non cognouerunt vias meas: Vt iuraui in ira mea, Si introibũt in requiẽ meam.

¶irritatione ſecundũ diẽ tentationis] Meribba(.i.cõtradictione, cõtentione) ſicut in die ad Maſſam(nomen loci, qđ tentationem ſignificat.
¶offenſus fui generationi illi:]litigaui cũ generatione illa(offenſus fui à)
¶Semper hi errant]Populus qui errat
¶Vt]Quibus(Quamobrem)

Sec. Heb.96. 1.para.16.c.

Canticũ Dauid quando domus ædificabatur poſt captiuitatẽ. XCV.

¶Canticum &c.]Titulus nullus apud Hebræos.)

Exhortatio vt ſal⁹ & remiſſio pctõrũ facta p Chrm̃, annunciet oĩbus gentib⁹. Eccl1.43.d.

CAntate domino canticum nouum: cantate domino omnis terra.
Cantate domino,& benedicite nomini eius: annuntiate de die in diẽ ſalutare eius.
Annuntiate inter gentes gloriam eius: in omnibus populis mirabilia eius.
Quoniã magnus dominus,& laudabilis nimis: terribilis eſt ſuper omnes deos.
Quoniam omnes dii gentium dæmonia: dominus autem cælos fecit.
Cõfeſſio & pulchritudo in cõſpectu eius: ſanctimonia & magnificentia in ſanctificatione eius.
Afferte domino patriæ gentium, afferte domino gloriam & honorem: Afferte domino gloriam nomini eius.
tollite hoſtias,& introite in atria eius. Adorate dominum in atrio ſancto eius.
commoueatur à facie eius vniuerſa terra. Dicite in gentibus quia dominus regnauit.
etenim correxit orbem terræ qui non commouebitur: iudicabit populos in æquitate.
Lætentur cæli & exultet terra, commoueatur mare & plenitudo eius: gaudebũt campi,& omnia quæ in eis ſunt.
tunc exultabunt omnia ligna ſyluarum A facie domini, quia venit, quoniã venit iudicare terram.
Iudicabit orbem terræ in æquitate:& populos in veritate ſua.

¶nimis:]valde:
¶gentiũ dæmonia:]populorum idôla:
¶Confeſſio]Gloria(Laus)
¶ſanctimonia & magnificẽtia &c.]fortitudo & gloria in ſanctuario eius.
¶patriæ gentiũ,]familiæ populorum,
¶honorem:]fortitudinem:
¶hoſtias,]vl̃,munera,
¶commoueatur]expaueſcat
¶regnauit.]factus ſit rex.(vl̃,regnat.)
¶correxit]firmauit
¶æquitate.]rectitudine.
¶plenitudo ei⁹:] vl̃,id quo refertũ ẽ(vl̃, quicquid in eo eſt)
¶exultabunt]vel,laudabunt
¶A facie domini]Coram domino
¶æquitate:]iuſtitia:

Sec. Heb.97.

Huic Dauid quando terra eius reſtituta eſt. XCVI.

¶Huic Dauid &c.]Titulus nullus apud Hebræos.

Chriſtus regnat.

DOminus regnauit, exultet terra: lætentur inſulæ multæ.
Nubes & caligo in circuitu eius: iuſtitia & iudicium correctio ſedis eius.
Iudicium extremum. Ignis ante ipſum præcedet:& inflammabit in circuitu inimicos eius.
Alluxerunt fulgura eius orbi terræ: vidit,& commota eſt terra.
Montes ſicut cera fluxerunt à facie domini: à facie domini omnis terra.
Iuſtitia & gloria dei. Annuntiauerunt cæli iuſtitiã eius,& viderunt omnes populi gloriam eius.
Idololatræ. exo.20.a.leu.26.a.deut.5.a. Cõfundãtur omnes qui adorãt ſculptilia: & qui gloriantur in ſimulachris ſuis.
Adorãd⁹ de⁹. heb.1.c. Adorate eum omnes angeli eius: Audiuit,& læta eſt Sion.
& exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua domine:
Quoniam tu dominus altiſſimus ſuper omnem terram, nimis exaltatus es ſuper omnes deos.
Exhortatio ad opera. amos.5.d. rom.12.b. Qui diligitis dominum odite malum: cuſtodit dominus animas ſanctorũ ſuorum, de manu peccatoris liberabit eos.
Lux orta eſt iuſto:& rectis corde lætitia.
Lætamini iuſti in domino:& confitemini memoriæ ſanctificationis eius.

¶regnauit,].i.regnũ accepit, regnat, rex eſt,
¶correctio]habitaculum
¶inflammabit]vel,exuret
¶inimicos]tribulatores
¶adorãt ſculptilia:] ſeruiũt ſculptilib⁹,
¶angeli eius:]dii:
¶nimis]valde
¶deos.]angelos.

Sec. Heb.98.

Pſalmus ipſi Dauid XCVII.

— ipſi Dauid

Gratiarũ actio q̃ deus verax miſerit Chriſtũ ſaluatorem promiſſum. iſa.52.c. 63.b.

CAntate domino canticum nouum: quia mirabilia fecit.
ſaluauit ſibi dextera eius:& brachium ſanctum eius.
Notum fecit dominus ſalutare ſuum, in cõſpectu gentium reuelauit iuſtitiam ſuam.
Recordatus eſt miſericordiæ ſuæ,& veritatis ſuæ domui Iſrael:
viderunt omnes termini terræ ſalutare dei noſtri.
Inuitatio ad lætitiã ob reuelatũ Chrm̃. Iubilate deo omnis terra: cantate,& exultate,& pſallite.
Pſallite domino in cithara, in cithara & voce pſalmi: in tubis ductilibus,& voce tubæ corneæ.

¶ſibi]eũ(vl̃, ſalutẽ ſuã operat⁹ eſt dextera ſua & ſancto brachio ſuo)
¶cantate,]vociferate,
¶exultate,]vl̃,laudate,

¶plenitudo eius:]vꝰ,quicquid in eo eſt:

¶A conſpectu dñi:]Coram dño:

►Dauid,

¶iraſcãtur populi]cõtremiſcant populi
(vꝰ, conturbat populos)
¶moueaꝰ]cõtremiſcat(vꝰ, mouet terrã)
¶Confiteantur]vꝰ, Celebrabunt nomen
tuum &c.
¶quoniã terribile &]& terribili quod
¶honor] fortitudo(.i.regnũ & poteſtas
eius)
¶paraſti directiões:]vꝰ,fundaſti(ſtabi-
liſti)rectitudinem:
¶iudiciũ & iuſtitiam]Quoties iungunt
iſtæ duę dictiones, Prima, ſcilicet iu-
dicium,opus iudicij ſignificat,quo im
pius cõdemnatur & caſtigatur. Secũda
ſcilicet Iuſtitia, eſt qua iuſtus defendit
& protegitur:quod nos,recte & iuſte iu
dicare dicimus)
¶adorate]incuruate vos (vꝰ,ſupplicate,
aut incuruate vos ſcabello)
¶ſanctum]vꝰ,ſanctus
¶præceptum]ſtatutum

¶propitius fuiſti eis,]vꝰ,peperciſti,
¶in oẽs adinuẽtiones]oĩa ſtudia(opa)

¶in cõfeſſione.] vꝰ,ad celebrationem.
(aut, gratiarũ actionis.)
¶deo]domino
¶exultatione.]vel,laude.

¶hymnis]laude
¶laudate nomẽ]vel,benedicite nomini
¶ſuauis]bonus

¶intelligam in via immaculata:]vꝰ,ſa-
pienter agam in via perfecta(ſimplici,
innocente) & infra.
¶uenies]veniet
¶perambulabã]ambulabo.verba huius
pſalmi,in futuro legunt apud Hebręos.
¶iniuſtam:]impiam:(iniquam:)
¶facientes præuaricationes]factũ præ-
uaricatoris
¶mihi cor prauũ : declinantẽ à me ma-
lignũ]mihi.Cor prauũ declinabit à me:
malum
¶cognoſcebam.].i.hominẽ malum non
fero,nec ſuſtineo.
¶perſequebar.] ad internecionẽ perdu-
cam.(ſuccidam.)
¶ſuperbo &c.]elatũ oculis, & latũ (va-
ſtum)corde, ipſum non potero ferre.
¶ſuperbiam:]dolum:
¶iniqua non direxit]mendacia,non fir
mabitur(ſtabilietur)
¶In matutino]Singulo mane(vꝰ,mane
mane.i.citiſſime.Quidam vertunt,Té-
peſtiue)
¶anxiatus]vꝰ,mœſtus

¶cremiũ aruerũt.]focꝰ(titio)exuſta ſũt.
¶fœnum,]herba,

iubilate in cõſpectu regis domini:Moueatur mare & plenitudo eius:orbis terrarum,& qui habitant in eo.
flumina plaudent manu,ſimul montes exultabunt A conſpectu domini: quoniam venit iudicare terram.
iudicabit orbem terrarum in iuſtitia:& populos in æquitate.

Pſalmus Dauid, XCVIII. Sec.Heb.99.

DOminus regnauit, iraſcãtur populi,qui ſedet ſuper cherubim, moueatur terra. Regnat deus noſter magnus.
Dominus in Sion magnus:& excelſus ſuper omnes populos.
Confiteantur nomini tuo magno, quoniam terribile & ſanctum eſt: Et honor regis iudicium diligit.
tu paraſti directiones:iudicium & iuſtitiam in Iacob tu feciſti.
Exaltate dominum deum noſtrum: & adorate ſcabellum pedũ eius: quoniam ſanctum eſt.
Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius: & Samuel inter eos qui inuocant nomẽ eius. Peccatis ſanctorũ ꝓpitiꝰ deus, etſi ea quãdoque vlciſcatur.
inuocabãt dominum, & ipſe exaudiebat eos: In columna nubis loquebatur ad eos.
cuſtodiebant teſtimonia eius,& præceptum quod dedit illis.
Domine deus noſter tu exaudiebas eos:deus tu propitius fuiſti eis,& vlciſcens in omnes adinuentiones eorum.
Exaltate dominum deum noſtrum,& adorate in monte ſancto eius:quoniam ſanctus dominus deus noſter.

Pſalmus in confeſſione. XCIX. Sec.Heb.100.

IVbilate deo omnis terra: Seruite domino in lætitia. Laudemꝰ deũ memores beneficiorũ eiꝰ.
introite in conſpectu eius in exultatione.
Scitote quoniam dominus ipſe eſt deus:ipſe fecit nos,& non ipſi nos.
populus eius & oues paſcuæ eius,Introite portas eius in confeſſione: atria eius in hymnis confitemini illi.
laudate nomen eius, Quoniam ſuauis eſt dominus, in æternum miſericordia eius,& vſque in generatione & generationem veritas eius.

Pſalmus ipſi Dauid, C. Sec.Heb.101.

MIſericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Miſericordia dei & iudiciũ
pſallam,Et intelligam in via immaculata:quando venies ad me?
perambulabam in innocentia cordis mei,in medio domus meæ.
Non proponebã ante oculos meos rẽ iniuſtã: facientes præuaricationes odiui. Opera Chriſtiani.
non adhæſit mihi Cor prauum: declinãtem à me malignum non cognoſcebã.
Detrahentem ſecreto proximo ſuo:hunc perſequebar.
ſuperbo oculo & inſatiabili corde cum hoc non edebam.
Oculi mei ad fideles terræ, vt ſedeant mecum: ambulans in via immaculata, hic mihi miniſtrabit. Fideles deo curæ.
Non habitabit in medio domus meæ qui facit ſuperbiam:qui loquitur iniqua non direxit in conſpectu oculorum meorum. Impij reiecti à deo.
In matutino interficiebam omnes peccatores terræ: vt diſperderem de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem.

Oratio pauperis cum anxiatus fuerit,& coram domino effuderit precem ſuam. CI. Sec.Heb.101.

DOmine exaudi orationem meam:& clamor meus ad te veniat. Orõ afflicti ſpũs corã deo & hoibus.
Non auertas faciem tuã à me: in quacunque die tribulor inclina ad me aurem tuam.
in quacunque die inuocauero te:velociter exaudi me.
Quia defecerunt ſicut fumus dies mei:& oſſa mea ſicut cremium aruerunt.
Percuſſus ſum vt fœnũ,& aruit cor meũ:quia oblitus ſum comedere panẽ meũ.

A voce gemitus mei adhæſit os meum carni meæ.
Similis factus ſum pelicano ſolitudinis:factus ſum ſicut nycticorax in domicilio.
Vigilaui,& factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto.
Tota die exprobrabant mihi inimici mei,& qui laudabant me, aduerſum me iurabant.
Quia cinerem tanquam panẽ mãducabã, & potũ meum cum fletu miſcebam
A facie iræ indignationis tuæ:quia eleuans alliſiſti me.
Dies mei ſicut vmbra declinauerunt:& ego ſicut fœnum arui.
Petit Chriſtũ promiſſum mitti. Tu autem domine in æternum permanes: & memoriale tuum in generatione & generationem.
Tu exurgens miſereberis Sion: quia tempus miſerendi eius quia venit tempus.
Quoniam placuerunt ſeruis tuis lapides eius:& terræ eius miſerebuntur.
Et timebunt gẽtes nomen tuum domine, & omnes reges terræ gloriam tuam.
Sion, ecc'ia. Quia ædificauit dominus Sion:& videbitur in gloria ſua.
Reſpexit in orationem humilium:& non ſpreuit precem eorum.
Scribatur hæc in generatione altera:& populus qui creabitur laudabit dominũ,
Quia proſpexit de excelſo ſancto ſuo,dominus de cælo in terram aſpexit:
Vt audiret gemitus compeditorum,vt ſolueret filios interemptorum:
Vt annuntient in Sion nomen domini,& laude eius in Ieruſalem,
Gentiũ vocatio. In conueniendo populos in vnum,& reges vt ſeruiant domino.
Breuis vitæ homines. Reſpondit ei in via virtutis ſuæ,Paucitatem dierũ meorum nuntia mihi.
Deus ætern⁹. Ne reuoces me in dimidio dierum meorum: in generatione & generationem anni tui.
Heb.1.c.d. Initio tu domine terram fundaſti:& opera manuum tuarum ſunt cæli.
Ipſi peribunt,tu autem permanes:& omnes*ſicut veſtimentum veteraſcent.
& ſicut opertorium mutabis eos,& mutabũtur: Tu autem idem ipſe es: & anni tui non deficient.
Filii ſeruorum tuorum habitabunt:& ſemen eorum in ſeculum dirigetur.

Sec.Heb.103. Ipſi Dauid. CI I.

Gráũ actio de omnib⁹ beneficijs nobis à deo collatis. BEnedic anima mea domino: & omnia quæ intra me ſunt nomini ſancto eius.
Benedic anima mea domino:& noli obliuiſci omnes retributiones eius.
Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis:qui ſanat oẽs infirmitates tuas.
Qui redimit de interitu vitam tuã: qui coronat te in miſericordia & miſerationibus.
Qui replet in bonis deſyderiũ tuũ:renouabitur vt aquilæ iuuẽtus tua.
Faciens miſericordias dominus:& iudicium omnibus iniuriam patientibus.
Notas fecit vias ſuas Moyſi:filiis Iſrael voluntates ſuas.
Nũe.14.c. Miſerator & miſericors dominus:longanimis & multum miſericors.
Non in perpetuum iraſcetur:neque in æternum comminabitur.
Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis: neque ſecũdum iniquitates noſtrãs retribuit nobis.
Quoniam ſecũdum altitudinem cæli à terra:corroborauit miſericordiã ſuam ſuper timentes ſe.
Quantum diſtat ortus ab occidente:longe fecit à nobis iniquitates noſtras.
Miſericordia dei. Quomodo miſeretur pater filiorum,miſertus eſt dominus timẽtibus ſe:Quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum.
Homo puluis. recordatus eſt quoniam puluis ſumus,Homo ſicut fœnum dies eius: tanquam flos agri ſic efflorebit.
Quoniã ſpiritus pertranſibit in illo,& non ſubſiſtet: & non cognoſcet amplius locum ſuum.

¶nycticorax in domicilio.]bubo ſolitudinum.
¶qui laudabant me,]qui inſaniebant in me(vł,ſubſannatores mei,
¶aduerſum me iurabãt.]Quidã vertũt iurant per me(.i.imprecabũt ſibi talia contingere qualia mihi acciderũt. Alij ſic,in caput meum coniurant.)
¶eleuãs alliſiſti me.] eleuaſti me & proieciſti me.
¶declinauerunt:]vł,inclinata:
¶memoriale tuũ]memoria tui
¶tempus.]tempus definitũ ſignificat in quo congregantur homines ad ſolennitatem.
¶terræ]pulueris
¶humiliũ:]eorũ qui ſunt velut myrice,(vł,ſolitarii.i.derelicti,vociferantis,)
¶altera:]vł,poſtera:
¶interemptorum:]mortis(.i.morti adiudicatorum:)
¶In conueniendo &c.]Cum congregati fuerĩt populi ſimul,& regna, vt ſeruiãt domino.
¶Reſpondit &c.]Afflixit in via fortitudinem meam,abbreuiauit dies meos.
¶Ne reuoces me] Dicam, Deus mi ne ſuccidas me
¶Initio]Pridem (Olim)
*ipſi
¶opertorium]veſtimentum
¶in ſeculum dirigetur.] coram te ſtabilietur.(perſtabit.vł,ꝑſeuerabit.)
¶replet ĩ bonis deſyderiũ]ſatiat bono os
¶voluntates ſuas.]opera(ſtudia)ſua.
¶longanimis]longus ira,(vł, remotus ab ira)
¶iraſcetur:]contendet: (vł,obiurgabit
¶comminabitur.] cuſtodiet iram(vł, ſuccenſebit.)
¶figmentũ noſtrũ.]vł,quale figmentũ ſimus.
¶ſpiritus]ventus
¶ampli⁹ locũ ſuũ.]eũ ampli⁹ loc⁹ eius.

Miſericordia autem domini ab æterno & vſque in æternũ ſuper timentes eũ. & iuſtitia illius in filios filiorum: His qui ſeruant teſtamentum eius, & memores ſunt mandatorum ipſius ad faciendum ea. — *Miſericordia dei quibꝰ ꝗ.*

Dominus in cælo parauit ſedem ſuam: & regnũ ipſius omnibus dominabitur. — *Chriſto in cælis ſedeti o. ſubiecta.*

Benedicite domino omnes angeli eius: potẽtes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem ſermonum eius.

Benedicite domino omnes virtutes eius: miniſtri eius qui facitis voluntatem eius.

Benedicite domino omnia opera eius: in omni loco dominationis eius benedic anima mea domino.

Ipſi Dauid. CIII. — *Sec. Heb. 104.*

BEnedic anima mea domino: domine deus meus magnificatus es vehemẽter. — *Cõſyderatis operibꝰ dei ſi. damus ei.*

confeſſionem & decôrem induiſti: Amictus lumine ſicut veſtimento.

extendens cælum ſicut pellem: Qui tegis aquis ſuperiora eius.

qui ponis nubem aſcenſum tuum: qui ambulas ſuper pennas ventorum.

Qui facis angelos tuos ſpiritus: & miniſtros tuos ignem vrentem.

Qui fundaſti terrã ſuper ſtabilitatẽ ſuã: non inclinabitur in ſeculum ſeculi. — *Beſtiarũ creatio.*

Abyſſus ſicut veſtimentum amictus eius: ſuper montes ſtabunt aquæ. — *Abyſſus.*

Ab increpatione tua fugient: à voce tonitrui tui formidabunt.

Aſcendunt montes & deſcendunt campi in locum* quem fundaſti eis.

Terminũ poſuiſti quem non trãſgredientur: neque cõuertentur operire terrã. — *Montes.*

Qui emittis fontes in conuallibus: inter mediũ montium pertranſibunt aquæ. — *Fontes.*

Potabunt omnes beſtiæ agri: expectabunt onagri in ſiti ſua. — *Beſtiæ agri.*

Super ea volucres cæli habitabunt: de medio petrarum dabunt voces. — *Aues.*

Rigans mõtes de ſuperioribus ſuis: de fructu operum tuorum ſatiabitur terra: — *Agricultura.*

Producens fœnum iumentis, & herbam ſeruituti hominum,

vt educas panem de terra: Et vinum lætificet cor hominis: — *Panis.*

vt exhilaret faciem in oleo: & panis cor hominis confirmet. — *Vinum. Oleum.*

Saturabuntur ligna campi, & cedri Libani quas plantauit: *illic paſſeres nidificabunt. — *Arbores.*

herodii domus dux eſt eorum, montes excelſi ceruis: petra refugiũ herinaciis.

Fecit lunam in tempora: ſol cognouit occaſum ſuum. — *Luna. Sol.*

Poſuiſti tenebras, & facta eſt nox: in ipſa pertranſibunt omnes beſtiæ ſyluæ, — *Nox. Beſtiæ ſyluæ.*

Catuli leonum rugientes vt rapiant, & quærant à deo eſcam ſibi.

Ortus eſt ſol, & congregati ſunt: & in cubilibus ſuis collocabuntur.

Exibit homo ad opus ſuum: & ad operationem ſuam vſque ad veſperam.

Quàm magnificata ſunt opera tua domine: omnia in ſapientia feciſti: impleta eſt terra poſſeſſione tua.

Hoc mare magnũ, & ſpatioſum manibus: illic reptilia, quorũ nõ eſt numerus. — *Marinorum creatio.*

Animalia puſilla cum magnis: illic naues pertranſibunt.

draco iſte quem formaſti ad illudendum ei: Omnia à te expectant vt des illis eſcam in tempore*. — *De victu prouidet deꝰ beſtijs terræ.*

Dante te illis, colligent: aperiẽte te manũ tuam, omnia replebuntur bonitate.

Auertente autem te faciem, turbabuntur: auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur.

Emittes ſpiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ.

Sit gloria domini in ſeculum: lætabitur dominus in operibus ſuis. — *Cultꝰ dei, laudare eum in operibus.*

Qui reſpicit terram, & facit eam tremere: qui tangit montes & fumigant.

Cantabo domino in vita mea: pſallam deo meo quandiu ſum.

Iucundum ſit ei eloquium meum: ego verò delectabor in domino.

Deficient peccatores à terra, & iniqui, ita vt non ſint: Benedic anima mea domino.* — *Peccatores & impij.*

Glosses (left margin):

¶virtute,]fortitudine,
¶ad audiendam vocem] vt obtemperẽt voci
¶virtutes] exercitus

►ipſi Dauid.

¶confeſſionẽ] gloriã (vꝰ, celebritatem)
¶induiſti:]iduit: tert. perſ. & cætera verba vſque ad ſextum verſum.
¶pellem:]cortinam:
¶aſcenſum]currum
► &

¶ſtabilitatẽ]vꝰ, locum (baſes)
¶inclinabitur]mouebitur

¶formidabũt.]præcipites feruntur.
*iſtum

►aquæ.

¶expectabunt &c.] extinguent onagri ſitim ſuam.
¶petrarum]nemorum (frondium)

¶ſeruituti]per opus (laborem, vꝰ, ad cultum hoĩm, ſiue vt ſeruiãt homini)
¶educas]vel, educat
¶lætificet]quod lætificat
¶exhilaret]ſplendere faciat
¶ligna cãpi,]arbores domini (.i. excelſæ, vꝰ, ſylueſtres, & non plantatæ manu hominis,)
*Quoniam
¶paſſeres]vꝰ, aues
¶Herodii domus dux eſt eorum,]Ciconiæ abietes domus ſunt,
¶ceruis:]ibicibus (damis:)
¶herinacijs.]leporibus. (cuniculis.)
¶tẽpora:].i. tẽpora ad cõputãdũ feſta:

¶operationem]culturam

¶manibus:]locis,

¶draco]leuiathan
¶ad illudendum ei:]vt rideat (ludat) in ipſo:
*ſuo.
¶replebũtur bonitate.]ſatiabunt bono.

¶Emittes]vꝰ, Emittis

*Hallelu-ia (vꝰ, Laudate dñm)

Sec. Heb. 105.

Hallelu-ia. CIIII. ►Hallelu-ia.

Adhortatio ad laudē & cōfeſſionē operum dei. 1. para. 16. iſa. 12.

CONfitemini domino, & inuocate nomē eius: annuntiate inter gentes opera eius.
Cantate ei, & pſallite ei: narrate omnia mirabilia eius.
Laudamini in nomine ſancto eius: lætetur cor quærentium dominum. ¶Laudamini] Laudate vos (gl'iamini)
Quærite dominum, & confirmamini: quærite faciem eius ſemper. ¶confirmamini:] fortitudinem eius.

Beneficiorū dei recordatio.

Mementote mirabilium eius quæ fecit: prodigia eius & iudicia oris eius,
Semen Abraham, ſerui eius: filii Iacob electi eius.
Ipſe dominus deus noſter: in vniuerſa terra iudicia eius.

Promiſſā terrā Chanáan dedit de⁹ Iſraelitis. Geñ. 12. c. d.

Memor fuit in ſeculum teſtamenti ſui, verbi quod mandauit in mille generationes:
Quod diſpoſuit ad Abraham: & iuramenti ſui ad Iſaac: ¶diſpoſuit ad] pepigit cum

Præceptū pro promiſſione.

Et ſtatuit illud *Iacob in præceptum: & Iſraeli in teſtamentum æternum, *ipſi
Dicens, Tibi dabo terram Chanáan, funiculum hæreditatis veſtræ.
Cum eſſent numero breui, pauciſſimi, & incolæ eius: ¶numero breui,] viri numeri, (.i. pauci numero,)
Et pertranſierunt de gente in gentem: & de regno ad populum alterum.

Dei erga fideles ſuos cura. 1. Pa. 16. c. d. 2. reg. 1. c. Tētata fides & pſeuerans, prouidētiam dei experit. Gen. 37. f.

Non reliquit hominem nocere eis: & corripuit pro eis reges, ¶reliquit] permiſit ¶nocere] iniuriari (calumniari)
Nolite tangere chriſtos meos: & in prophetis meis nolite malignari. ¶malignari.] vl', male facere)
Et vocauit famem ſuper terram: & omne firmamentum panis contriuit. ¶omne firmamētū] omnē virgā (.i. omnia legumina, omnē plenitudinem)
Miſit ante eos virum: in ſeruum vænundatus eſt Ioſeph.
Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertranſiit animam eius, do- ¶Humiliauerūt] Afflixerunt
39. d. nec veniret verbum eius.
41. b. eloquium domini inflammauit eum: Miſit rex, & ſoluit eum: princeps populorum, & dimiſit eum. ¶inflammauit] purgauit ¶princeps] dominator & infra.
41. e. Conſtituit eum dominum domus ſuæ, & principem omnis poſſeſſionis ſuæ:
Vt erudiret principes eius ſicut ſemetipſum: & ſenes eius prudentiam doceret: ¶ſicut ſemetipſum:] ſecūdum aīam ſuā (voluntatem ſuam:)
46. a. Et intrauit Iſrael in AEgyptum: & Iacob accola fuit in terra Cham. ¶accola fuit] peregrinatus eſt
Et auxit populum ſuum vehementer: & firmauit eum ſuper inimicos eius. ¶firmauit eū ſuper inimicos eius.] roborauit eum præ tribulatorib⁹ ſuis.
Conuertit cor eorum vt odirent populum eius: & dolum facerēt in ſeruos eius.
Exod. 1. b. c. 3. c. 4. d. e. Miſit Moyſem ſeruum ſuum: Aaron quem elegit ipſum. ¶ipſum.] LXX. ſibi.
7. a. Poſuit in eis verba ſignorum ſuorum: & prodigiorum in terra Cham. ¶Poſuit] Poſuerunt
10. f. Miſit tenebras, & obſcurauit: & non exacerbauit ſermones ſuos. ¶exacerbauit ſermones ſuos.] exacerbauerunt verbum eius (rebelles fuerunt verbis eius.)
7. d. Conuertit aquas eorum in ſanguinem: & occîdit piſces eorum.
Exod. 8. b. Edidit terra eorum ranas in penetralibus regum ipſorum.
8. f. e. Dixit, & venit cynomyia, & cinifes in omnibus finibus eorum. ¶cynomyia,] congregatio miſta beſtiarū (omnimoda muſca. ſignificat omne genus volatilium venenoſorum, velut muſcas & huiuſmodi) ¶cinifes] vl', pediculi
9. e. Poſuit pluuias eorum grandinem: ignem comburentem in terra ipſorum.
Et percuſſit vineas eorum & ficulneas eorum: & cōtriuit lignum finium eorú.
10. c. d. Dixit, & venit locuſta & brucus, cuius non erat numerus:
Et comêdit omne fœnum in terra eorū: & comêdit omnē fructū terræ eorum.
12. d. Et percuſſit omne primogenitū in terra eorū: primitias omnis laboris eorum.
13. d. Et eduxit eos cum argento & auro: & non erat in tribubus eorum infirmus.
Læta eſt AEgyptus in profectione eorū: quia incubuit timor eorū ſuper eos.
Exod. 13. d. pſal. 77. b. Expandit nubem in protectionem eorum: & ignem vt luceret eis per noctem. ¶protectionē eorum:] tegumentū (tentorium)
Exod. 15. c. Petierunt, & venit coturnix: & pane cæli ſaturauit eos. ¶venit coturnix:] adduxit coturnices
Nūe. 20. c. Dirupit petram, & fluxerunt aquæ: abierunt in ſicco flumina. ¶in ſicco flumina.] in arida flumina (ſub. aquæ.)
Gen. 22. e. d. Quoniā memor fuit verbi ſancti ſui quod habuit ad Abraham puerum ſuum.
Ioſue. 3. d. Et eduxit populum ſuum in exultatione: & electos ſuos in lætitia. ¶lætitia.] vl', laude (cantico.)
Et dedit illis regiones gentium: & labores populorum poſſederunt:
Vt cuſtodiāt iuſtificationes eius: & legem eius exquirant.* ¶iuſtificationes] ſtatuta ¶exquirant.] conſeruent. *Hallelu-ia.

Sec. Heb. 106. Iudith. 13. c. Prouocamur ad ſanctificādū nomē dei, & quare. Eccl'i. 43. d.

Hallelu-ia, Hallelu-ia CV. ► Hallelu-ia.

COnfitemini domino quoniam bonus: quoniam in ſeculum miſericordia eius.
Quis loquetur potentias domini, auditas faciet omnes laudes eius?

Beati qui cuſtodiunt iudicium:& faciunt iuſtitiam in omni tempore. Beati.
Memento noſtri domine in beneplacito populi tui:viſita nos in ſalutari tuo: Fidelis ppl's, agnoſcẽs pcc
Ad videndum in bonitate electorum tuorum,ad lætandũ in lætitia gentis tuæ: catũ ſuum & patrũ,ꝙ deo
vt lauderis cum hæreditate tua. nõ crediderit petit mĩam.
Peccauimus cum patribus noſtris:iniuſte egimus,iniquitatem fecimus. Iudith.7.d.
Patres noſtri in AEgypto non intellexerunt mirabilia tua:non fuerunt memo-
res multitudinis miſericordiæ tuæ.
Et irritauerunt aſcendentes in mare,mare rubrum.
Et ſaluauit eos propter nomen ſuum:vt notam faceret potentiam ſuam.
Et increpuit mare rubrum, & exiccatum eſt : & deduxit eos in abyſſis ſicut in Exod.14.c.
deſerto.
Et ſaluauit eos de manu odientium:& redemit eos de manu inimici.
Et operuit aqua tribulantes eos:vnus ex eis non remanſit. Exod.14.g.
Et crediderunt verbis eius:& laudauerunt laudem eius.
Cito fecerunt,obliti ſunt operum eius:& non ſuſtinuerunt conſilium eius.
Et concupierunt concupiſcentiam in deſerto:& tentauerunt deũ in inaquoſo: Exod.17.a.
Et dedit eis petitionem ipſorum:& miſit ſaturitatem in animas eorum. Nũe.11.g.
Et irritauerunt Moyſem in caſtris: Aaron ſanctum domini.
Aperta eſt terra,& deglutiuit Dathan: & operuit ſuper congregationẽ Abiron. Nũe.16.e.
Et exarſit ignis in ſynagóga eorum:flamma combuſſit peccatores.
Et fecerunt vitulum in Horeb:& adorauerunt ſculptile. Exod.32.a.
Et mutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum.
Obliti ſunt deum qui ſaluauit eos,qui fecit magnalia in AEgypto,mirabilia in
terra Cham:terribilia in mari rubro.
Et dixit vt diſperderet eos:ſi non Moyſes electus eius ſtetiſſet in cõfractione in Exod.32.c.
conſpectu eius,
vt auerteret iram eius ne diſperderet eos. Et pro nihilo habuerunt terram deſy-
derabilem.
non crediderunt verbo eius. Et murmurauerunt in tabernaculis ſuis:non exau-
dierunt vocem domini.
Et eleuauit manum ſuam ſuper eos:vt proſterneret eos in deſerto, Nũe.14.e.
Et vt deiiceret ſemen eorum in nationibus,& diſpergeret eos in regionibus.
Et initiati ſunt Beel-phegor:& comederunt ſacrificia mortuorum.
Et irritauerunt eum in adinuentionibus ſuis:& multiplicata eſt in eis ruina.
Et ſtetit Phinees,& placauit:& ceſſauit quaſſatio. Nũe.25.b.
Et reputatum eſt ei in iuſtitiam in generatione & generationem,vſque in ſem-
piternum.
Et irritauerũt eum ad aquas contradictionis:& vexatus eſt Moyſes propter eos, Nume.20.a.
quia exacerbauerunt ſpiritum eius.
& diſtinxit in labiis ſuis,Non diſperdiderunt gentes quas dixit dominus illis.
Et commiſti ſunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, Et ſeruierunt ſcul-
ptilibus eorum:& factum eſt illis in ſcandalum.
Et immolauerunt filios ſuos,& filias ſuas dæmoniis.
Et effuderunt ſanguinem innocentem,ſanguinem filiorum ſuorum & filiarum
ſuarum,quas ſacrificauerunt ſculptilibus Chanáan.
& infecta eſt terra in ſanguinibus, Et contaminata eſt in operibus eorum:& for
nicati ſunt in adinuentionibus ſuis.
Et iratus eſt furore dominus in populum ſuũ:& abominatus eſt hæreditatẽ ſuã. Iudæorum abiectio, & dei erga illos miſericordia
Et tradidit eos in manus gentium:& dominati ſunt eorum qui oderunt eos.
Et tribulauerunt eos inimici eorum,& humiliati ſunt ſub manibus eorum. Sæ-
pe liberauit eos,
ipſi autem exacerbauerunt eum in conſilio ſuo:& humiliati ſunt in iniquitati-
bus ſuis.

¶noſtri]mei
¶populi tui:].i.erga populum tuum:
¶nos in ſalutari tuo:]me in ſalute tua:
¶Ad vidẽdũ in bonitate]Vt videã bonũ
¶lauderis]laudem(glorier,lauder)

¶irritauerunt aſcendentes in]rebellauerunt ſuper(iuxta)

¶ſicut]vl,ac ſi fuiſſent

¶laudauerunt]cantauerunt
¶Cito fecerunt,obliti] Feſtinauerunt, obliti(vl,cito obliti)
¶ſuſtinuerunt]expectauerunt
¶inaquoſo:]ſolitudine:
¶ſaturitatem]maciem(tenuitatem)

►ſuper
¶ſynagóga]vl,congregatione
¶peccatores.]impios.

¶vituli]bouis

¶confractione] diuiſionem(.i.niſi medius interceſſiſſet)

►eos.
¶pro nihilo habuerunt]ſpreuerunt

¶exaudierunt vocem](vl,obtemperauerunt voci)

¶in nationibus,]inter gentes,
¶initiati ſunt]coniuncti ſunt
¶adinuentionibus]operibus
¶ruina.]plaga.(peſtis,vltio.)
¶placauit:]diiudicauit,(executus eſt iuſtitiam:)
¶ceſſauit quaſſatio.]prohibitum eſt plagæ.(vl,fecit ſubſiſtere vltionem.)
¶vexatus eſt Moyſes]malũ intulit(male ceſſit)Moyſi
¶exacerbauerunt]vl,rebellare fecerunt
¶diſtinxit]protulit
¶cõmiſti ſunt]miſcuerunt ſe
¶factum eſt illis in ſcandalum.]fuerunt eis laqueus.(offendiculum)

¶contaminata eſt] contaminauerunt ſe
¶eorum:]ſuis:
¶adinuentionibus]factis(operibus)

¶humiliati ſunt in iniquitatibus ſuis.] depreſſi(confecti) ſunt propter iniquitatem ſuam.

Et vidit cum tribularentur:& audiuit orationem eorum.
Deut.30.a. Et memor fuit* teſtamenti ſui: & pœnituit eum ſecundum multitudinem miſe ricordiæ ſuæ.

¶& audiuit orationẽ eorũ.]cum audi ret ipſe clamorem eorum.
*pro eis

Et dedit eos in miſericordias in conſpectu omnium qui ceperant eos.
Saluos nos fac domine deus noſter:& congrega nos de nationibus:
vt confiteamur nomini ſancto tuo:& gloriemur in laude tua.
Benedictus dominus deus Iſrael à ſeculo & vſque in ſeculum:& dicet omnis po pulus, Fiat fiat.

¶nationibus:]gentibus:
¶gloriemur](vl', laudemus gloriã tuã)
¶dicet]vl', dicat
¶Fiat, fiat.]Amen, Hallelu-ia.

Sec. Heb.107.

Hallelu-ia. CVI.

►Hallelu-ia.

Redẽpti, quibúſq; facta ẽ remiſſio peccatorũ, inuitãtur ad gratiarũ actionem. iudith. 13.c.

Confitemini domino quoniã bonus: quoniã in ſeculum miſericordia eius.
Dicant qui redempti ſunt à domino, quos redemit de manu inimici:& de regionibus congregauit eos
à ſolis ortu & occaſu, ab aquilone & mari.
Errauerunt in ſolitudine in inaquoſo: viã ciuitatis habitaculi non inuenerunt,
Eſurientes & ſitientes: anima eorum in ipſis defecit.
Et clamauerunt ad dominum cũ tribularentur: & de neceſſitatibus eorum eripuit eos.

¶inaquoſo: viã ciuitatis habitaculi]ciuitatem habitaculi (vl', habitationem)
¶defecit.] mœrore(vl' anxietate) operiebatur.
¶neceſſitatibus]anguſtijs

Et deduxit eos in viam rectam: vt irent in ciuitatem habitationis.
Confiteantur domino miſericordiæ eius:& mirabilia eius filiis hominum.
Quia ſatiauit animam inanem:& animam eſurientem ſatiauit bonis,
Sedentes in tenebris & in vmbra mortis: vinctos in mendicitate & ferro:
Quia exacerbauerunt eloquia dei:& conſilium altiſſimi irritauerunt.
Et humiliatum eſt in laboribus cor eorũ: infirmati ſunt, nec fuit qui adiuuaret.
Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur:& de neceſſitatibus eorum liberauit eos.

¶miſericordiæ eius:]propter miſericordiam: & infra.
¶inanem:]deſyderantem:
¶vmbra mortis:]vl', caligine:
¶exacerbauerunt eloquia]defecerũt ab eloquijs(vl', rebelles fuerunt eloquijs)
¶irritauerunt.] blaſphemauerũt.(deſpexerunt.)
¶humiliatũ eſt in laboribus] humiliauit in afflictione
¶ĩfirmati ſunt,]corruerunt(ĩpegerũt,) & infra.
¶neceſſitatib⁹]anguſtijs

Et eduxit eos de tenebris & vmbra mortis:& vincula eorum diſrupit.
Confiteantur domino miſericordiæ eius:& mirabilia eius filiis hominum.
Quia contriuit portas æreas:& vectes ferreos confregit.
Suſcepit eos de via iniquitatis eorum: propter iniuſtitias enim ſuas humiliati ſunt.

¶Suſcepit eos &c.]Stulti propter viam præuaricationis ſuæ, & propter iniquitates ſuas afflicti fuerunt.

Omnem eſcam abominata eſt anima eorũ:& appropinquauerunt vſque ad portas mortis.
Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur:& de neceſſitatibus eorum liberauit eos.
Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos:& eripuit eos de interitionibus eorum.
Confiteantur domino miſericordiæ eius:& mirabilia eius filiis hominum:
Et ſacrificent ſacrificium laudis:& annuntient opera eius in exultatione.

¶ interitionibus]corruptionibus(perditionibus)
¶ſacrificium]ſacrificia
¶exultatione.]vl', cantico(laude)

Qui deſcendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis,
Ipſi viderunt opera domini, & mirabilia eius in profundo.
Dixit, & ſtetit ſpiritus procellæ:& exaltati ſunt fluctus eius.
Aſcendunt vſque ad cælos, & deſcẽdunt vſque ad abyſſos: anima eorum in malis tabeſcebat.
Turbati ſunt & moti ſunt ſicut ebrius: & omnis ſapientia eorum deuorata eſt.
Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur:& de neceſſitatibus eorũ eduxit eos.
Et ſtatuit procellam eius in auram:& ſiluerunt fluctus eius.

¶ſtetit]vl', cõmotus fuit
¶malis tabeſcebat.]malo liqueſiebat
¶Turbati ſunt]Tremuerunt
¶neceſſitatibus]anguſtijs
¶auram:]ſilentium:(trãquillitatem)

Et lætati ſunt quia ſiluerunt:& deduxit eos in portum voluntatis eorum.
Confiteantur domino miſericordiæ eius:& mirabilia eius filiis hominum:
Et exaltent eum in eccleſia plebis:& in cathedra ſeniorum laudent eum.

¶cathedra](.i. congregatione, vbi conuenitur)

Iudæorũ abiectio. Poſuit flumina in deſertum:& exitus aquarum in ſitim:
Terram fructiferam in ſalſuginem, à malitia inhabitantium in ea.
Gẽtiũ acceptio, & in opa bõa directio. Poſuit deſertum in ſtagna aquarum:& terram ſine aqua in exitus aquarum.
Et collocauit illic eſurientes:& conſtituerunt ciuitatem habitationis.

Et ſeminauerunt agros,& plantauerunt vineas: & fecerunt fructum natiuitatis.
Et benedixit eis, & multiplicati ſunt nimis: & iumenta eorum non minorauit.
Et pauci facti ſunt,& vexati ſunt à tribulatione malorum & dolore.
Effuſa eſt contentio ſuper principes:& errare fecit eos in inuio,& non in via.
Et adiuuit pauperem de inopia:& poſuit ſicut oues familias.
Videbunt recti,& lætabuntur:& omnis iniquitas oppilabit os ſuum. Iob.22.c.
Quis ſapiens,& cuſtodiet hæc:& intelliget miſericordias domini?

Canticum Pſalmus Dauid CVII. Sec.Heb.108.

PAratum cor meum deus,paratum cor meum:cantabo & pſallam in gloria mea. Pſalm⁹ Chri eſt,& Chriſtianorũ, vt vides ex pſal.56. & 59. ex quibus eſt hic cõpoſitus.
Exurge gloria mea,exurge pſalterium & cithara:exurgam diluculo.
Confitebor tibi in populis domine,& pſallam tibi in nationibus.
Quia magna eſt ſuper cælos miſericordia tua:& vſque ad nubes veritas tua.
Exaltare ſuper cælos deus,& ſuper omnem terram gloria tua: Vt liberentur dilecti tui.
ſaluum fac dextera tua,& exaudi me:Deus locutus eſt in ſancto ſuo.
exultabo,& diuidam Sichimam:& conuallem tabernaculorum dimetiar.
Meus eſt Galaad,& meus eſt Manaſſes:& Ephráim fortitudo capitis mei.
Iuda rex meus:Moab lebes ſpei meæ.
in Idumæam extendam calceamentum meũ:mihi alienigenæ amici facti ſunt.
Quis deducet me in ciuitatem munitam?quis deducet me vſque in Idumæam?
Nonne tu deus qui repuliſti nos?& non exibis deus in virtutibus noſtris?
Da nobis auxilium de tribulatione:quia vana ſalus hominis.
In deo faciemus virtutem:& ipſe ad nihilum deducet inimicos noſtros.

In finem Pſalmus Dauid CVIII. Sec. Heb.109.

DEus laudem meam ne tacueris : Quia os peccatoris & os doloſi ſuper me apertum eſt. Chrĩ o ſo con tra blaſphematores gratiæ eius.
locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa ,Et ſermonibus odii circũdederũt me: & expugnauerunt me gratis.
Pro eo vt me diligerent,detrahebant mihi:ego autem orabam.
Et poſuerunt aduerſum me mala pro bonis:& odium pro dilectione mea.
Conſtitue ſuper eum peccatorem:& diabolus ſtet à dextris eius.
Cum iudicatur,exeat condemnatus:& oratio eius fiat in peccatum.
Fiant dies eius pauci:& epiſcopatum eius accipiat alter. De Iuda ꝓditore.ioh.17.c. act.1.d.
Fiant filii eius orphani,& vxor eius vidua.
Nutantes transferantur filii eius,& mendicent:& eiiciantur de habitationibus ſuis. Pœna & iudiciũ eorũ qui gratiæ Chri detrahunt.
Scrutetur fœnerator omnem ſubſtantiam eius:& diripiant alieni labores eius.
Non ſit illi adiutor:nec ſit qui miſereatur pupillis eius.
Fiant nati eius in interitum:in generatione vna deleatur nomen eius.
In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conſpectu domini: & peccatum matris eius non deleatur.
Fiant contra dominũ ſemper,& diſpereat de terra memoria eorũ:Pro eò quòd non eſt recordatus facere miſericordiam,
Et perſecutus eſt hominem inopem & mendicum, & compunctum corde mortificare.
Et dilexit maledictionem,& veniet ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.
Et induit maledictionem ſicut veſtimentum*,& intrauit ſicut aqua in interiora eius,& ſicut oleum in oſſibus eius.
Fiat ei ſicut veſtimentum quo operitur: & ſicut zona qua ſemper præcingitur.
Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud dominũ:& qui loquuntur mala aduerſus animam meam.

¶natiuitatis.] & prouentum vꝰ,fruges. aut redditus)
¶nimis:]valde:
¶tribulatione malorum]poteſtate mala(oppreſſione mali vꝰ iniqui.Alij legunt,præ ſterilitate,noxa)
¶Effuſa eſt contentio]Effudit deſpectionem(contemptum)
¶& non in via.]vbi non eſt via.
¶adiuuit]ſubleuauit
¶poſuit ſicut oues familias.]ponit(ſubcũ)ſicut gregẽ ouiũ ĩ multas familias.
¶oppilabit]claudet(contrahet, cogetur claudere)
►paratum cor meum deus:
¶in]letiam
¶gloria] quidam vertunt, lingua mea. Alij,virili mea)
►Exurge gloria mea,
¶nationibus.]populis.
¶ ſancto ſuo.]ſanctitate ſua,(ſanctuario ſuo.)
¶tabernaculorum]Soccoth
¶rex]doctor(vꝰ,prȩceptor)
¶ſpei]ablutionis(balnei)
¶mihi alienigenæ amici facti ſunt.]ſuper Philiſthijm iubilabo.
¶repuliſti]elongaſti
¶in virtutibus noſtris?]cum exercitib⁹ noſtris?
¶ſalus](vꝰ, auxilium)
¶virtutẽ:]fortitudinem:
¶ad nihilum &c.]conculcabit tribulantes nos.
¶In finem]vide Pſal.4.
¶laudem meam]vꝰ,laudis meæ
¶peccatoris]impij
¶apertũ eſt.]aperuerunt ſe.
¶ doloſa,]mendaci,
¶expugnauerunt me gratis.]pugnauerunt mecum ſine cauſa.
¶Pro eo vt me diligerent,detrahebant] vꝰ,Pro amore meo ĩ eos,aduerſati ſunt
¶mea.](.i.qua diligebam eos)
¶peccatorẽ:]ĩpiũ:& ſatan(aduerſari⁹:)
¶condemnatus:] vꝰ,impius
¶epiſcopatũ]præfecturã(dominium, præpoſituram)
¶Nutãtes tranſferantᷣ]Mouẽdo moueãt ſe(vꝰ, Inſtabiles vagentur)
¶eijciantᷣ de habitationibus ſuis.]quærãt de ſuis deſertis(vaſtationib⁹.i.quãdiu vaſtati fuerint)
¶ Scrutetur fœnerator] Illaqueet (Perdat)fœnerator(exactor)
¶adiutor:]extendens miſericordiam:
¶Fiant nati eius]Sit nouiſſimum eius
¶vna]vꝰ altera(aut proxima)
¶eius]eorum
¶Fiant contra dñm]Sint coram dño
¶ compunctũ corde mortificare.]cõtritum corde ad interficiendum.
¶benedictionẽ,]vꝰ,benedicere(aut bonam precationem)
*ſuum
¶eorum qui detrahunt mihi apud dominum:]aduerſariorũ meorum à dño: (vꝰ,Ita fiat à dño aduerſarijs meis)

Chr̃s ex malis liberatus, pro ſe & ſuis ſimiliter tribulatis miſericordiã dei inuocat.

Et tu domine domine fac mecum propter nomen tuum:quia ſuauis eſt miſeri-
cordia tua.
libera me, Quia egenus & pauper ego ſum:& cor meũ conturbatũ eſt intra me.
Sicut vmbra cum declinat,ablatus ſum:& excuſſus ſum ſicut locuſtæ.
Genua mea infirmata ſunt à ieiunio:& caro mea immutata eſt propter oleũ.
Et ego factus ſum opprobrium illis:viderunt me,& mouerunt capita ſua.
Adiuua me domine deus meus:ſaluum me fac ſecundum miſericordiam tuã.
Et ſciant quia manus tua hæc:& tu domine feciſti eam.
Maledicent illi,& tu benedices:qui inſurgunt in me,confundantur: ſeruus au-
tem tuus lætabitur.
Induantur qui detrahunt mihi,pudore:& operiantur ſicut diploide confuſione
ſua.
Confitebor domino nimis in ore meo:& in medio multorum laudabo eum.
Quia aſtitit à dextris pauperis:vt ſaluã faceret à perſequentibus animã meam.

¶conturbatũ]abſciſſum(vulneratum)
¶ablatus ſum:]ambulaui:(declinaui:)
¶ infirmata ſunt]corruerunt(debilitata ſunt)
¶immutata eſt propter oleum.]extenuata (macruit)à pinguedine.
¶eam.] vl' hoc.
¶cõfundantur:](vl',pudore afficiētur)
¶nimis]valde
¶aſtitit]fut.temp.
¶ſaluam faceret &c.]ſaluet à iudicantibus animam eius.

Sec.Heb.110.

Pſalmus Dauid CIX.

Chr̃i regnũ poſt glorificationem.mat.22.d.1.cor.15.d.heb.1.d.10.c act.2.f.

DIxit dominus domino meo,Sede à dextris meis:
Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.
Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion: dominare in medio inimico-
rum tuorum.
Tecum principium in die virtutis tuæ in ſplendoribus ſanctorum:ex vtero an-
te luciferum genui te.

Chr̃s ſacerdos.heb.7.c.iohan.12.e.heb.5.b.

Iurauit dominus,& non pœnitebit eum:Tu es ſacerdos in æternum,ſecundum
ordinem Melchi-ſedec.

Chr̃s iudex ĩ euangelij hoſtes.

Dominus à dextris tuis:confregit in die iræ ſuæ reges.
Iudicabit in nationibus,implebit ruinas:conquaſſabit capita in terra multorũ.

Chr̃i glorificatio p paſſ.

De torrente in via bibet:propterea exaltabit caput.

¶Tecũ &c.]Popul⁹ tu⁹ ſpõtane⁹(vl',cũ oblatiõib⁹ liberalib⁹)aderit ĩ die fortitudinis tuæ,ĩ pulchritudinib⁹ ſctitatis ex vtero ab aurora ort⁹ ẽ tibi ros natiuitatis tuæ.(Vl', Popul⁹ tu⁹ q oblationes liberales eſt,aderit ĩ die exercit⁹ tui, ĩ magnificẽtijs ſanctuarij:ab vtero &c.
¶ſecundum ordinẽ]vl' iuxta ritum
¶confregit]percuſſit(tranſfixit)
¶nationibus,]gentibus,
¶ruinas:]corporibus(.i.multam cædem faciet)
¶cõquaſſabit &c.] cædet caput ſup terram multam.(.i.regnatorẽ ſuper multas terras,vl' totius orbis cædet.)

Sec.Hebr.111.

Hallelu-ia. CX.

Creatio & redemptio, dei opa, hic magnificantur.

א COnfitebor tibi domine in toto corde meo: ב in conſilio iuſtorum & con
gregatione.
ג Magna opera domini: ד exquiſita in omnes voluntates eius.
ה Confeſſio & magnificentia opus eius: ו & iuſtitia eius manet in ſeculũ ſeculi.
ז Memoriã fecit mirabilium ſuorũ, ח miſericors & miſerator dominus: ט Eſcã
dedit timentibus ſe.

Verax deus ĩ pmiſſionib⁹

י memor erit in ſeculum teſtamenti ſui, כ Virtutem operum ſuorum annũtia-
bit populo ſuo:
ל vt det illis hæreditatem gentium: מ Opera manuum eius,veritas & iudiciũ.
נ fidelia omnia mandata eius: ס Confirmata in ſeculum ſeculi, ע facta in veri-
tate & æquitate.

Prouer.1.a.& 9.c.eccli.1.b.

פ Redemptionem miſit populo ſuo: צ mandauit in æternum teſtamentũ ſuũ.
ק ſanctum & terribile nomen eius: ר Initium ſapientiæ,timor domini.
ש intellectus bonus omnibus facientibus eum: ת laudatio eius manet in ſecu-
lum ſeculi.

¶tibi domine]domino
¶iuſtorum]rectorum
¶in omnes &c.]ab oĩbus cupientibus ea.(vl',inquiſita ad oĩa bñplacita.i.in quib⁹ qui ea explorarint,inueniũt quęcunque cupiunt.)
¶Cõfeſſio & magnificentia]Gloria(pulchritudo,celebritas)& decor
¶mirabiliũ ſuorũ,]vl',mirabilib⁹ ſuis,
¶Virtutem]Fortitudinem
¶fidelia]vl',certa
¶æquitate.]rectitudine.
¶mandauit]præcepit(ſub.vt ſeruaretur)

Sec.Heb.112.

Hallelu-ia reuerſionis Aggæi & Zachariæ. CXI.

Viri timentis deũ beatitudo deſcribitur.

א BEatus vir qui timet dominum: ב in mandatis eius volet nimis.
ג Potens in terra erit ſemen eius: ד generatio rectorum benedicetur.
ה Gloria & diuitiæ in domo eius: ו & iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.
ז Exortum eſt in tenebris lumen rectis: ח miſericors & miſerator,& iuſtus.
ט Iucundus homo qui miſeretur & commodat, י diſponet ſermones ſuos in iu-
dicio:כ Quia in æternum non commouebitur.
ל in memoria æterna erit iuſtus: מ Ab auditione mala non timebit.
נ paratum cor eius ſperare in domino,ס Confirmatũ eſt cor eius:non commo-
uebitur ע donec deſpiciat inimicos ſuos.

2.cor.9.c.

פ Diſperſit dedit pauperibus: צ iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi: ק cornu

►reuerſionis Aggæi & Zachariæ.
¶in mandatis eius volet nimis.]mandata eius cupit valde(vl',in mandatis eius ſupra omnia delectatur.)
¶Iucundus homo qui miſeretur]Bonus vir donat(miſeretur)
¶diſponet ſermones ſuos]vl',diſpenſabit(gubernabit)negotia ſua
¶ſperare]fidens
¶Confirmatũ eſt cor eius:&c.]Firmatum cor eius nõ timebit, donec videat ĩ hoſtib⁹ ſuis(ſub.quod optat.i.vltionem & interitum.)

ſtabeſcet:]diſſoluetur:(liquefiet:)

eius exaltabitur in gloria.
ר Peccator videbit,& iraſcetur, ש dentibus ſuis fremet & tabeſcet: ת deſyderiū peccatorum peribit.

Hallelu-ia. CXII. Sec.Heb.113. Gratiā dei cō mēdat in peccatorib⁹, oēs ad dei laudē inuitans. Malac.1.c.

¶pueri]ſerui
¶benedictum:]vł,collaudatum:
*eius
¶in altis habitat:& humilia reſpicit]ſe-ſe in ſublime ad habitandum collocat: ac demittit ſe vt videat

LAudate pueri dominum:laudate nomen domini.
Sit nomen domini benedictum:ex hoc nunc & vſque in ſeculum.
A ſolis ortu vſque ad occaſum*:laudabile nomen domini.
Excelſus ſuper omnes gentes dominus : & ſuper cælos gloria eius.
Quis ſicut dominus deus noſter qui in altis habitat:& humilia reſpicit in cælo & in terra?
Suſcitans à terra inopem,& de ſtercore erigens pauperem:
Vt collocet eum cum principibus,cum principibus populi ſui.
Qui habitare facit ſterilem in domo:matrem filiorum lætantem.*

¶in domo:]domus(.i. familiā habētem: qui facit vt quæ ſterilis erat,familiā habeat, & ipſa materfamiliâs lætetur cū filijs:)
*Hallelu-ia(vł,Laudate dominum.)
►Hallelu-ia.
¶In exitu]Cum egrederetur
¶poteſtas eius.]i principatū ei.(vł,imperator eius.)
¶exultauerunt]ſaltauerūt(ſubſilierūt)
¶exultaſtis]ſaltauerūt(ſubſilierunt)
¶mota]contremiſce(vł,paueſcet)

Hallelu-ia. CXIII. Sec.Heb.114. Exo.13.a. Exultatio de bñficijs liberationis ex AEgypto:& ītroductiōis in terram ꝓmiſſam.

IN exitu Iſrael de AEgypto,domus Iacob de populo barbaro:
Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius,Iſrael poteſtas eius.
Mare vidit & fugit:Iordanis conuerſus eſt retrorſum.
Montes exultauerunt vt arietes:& colles ſicut agni ouium.
Quid eſt tibi mare quòd fugiſti:& tu Iordanis,quia conuerſus es retrorſum?
Montes exultaſtis ſicut arietes:& colles ſicut agni ouium.
A facie domini mota eſt terra:à facie dei Iacob.
Qui conuertit petram in ſtagna aquarum:& rupem in fontes aquarum.

¶ſup miſericordia tua & veritate tua:]ꝓpter bonitatē & veritatē tuā.
¶Nequando dicant]Vt quid dicent
*nunc
¶gentium]eorum

Non nobis domine,non nobis:ſed nomini tuo da gloriam,
ſuper miſericordia tua & veritate tua: Nequādo dicāt gētes, Vbi eſt* deus eorū? Sec.Heb.115. Verax deus ī ꝓmiſſionib⁹ dedit Iudæis terrā ꝓmiſſ.
Deus autem noſter in cælo:omnia quæcunque voluit fecit.
Simulachra gentium argentum & aurum:opera manuum hominum. Idola gentiū deſcribunt. Sapien.16.d.
Os habent,& non loquentur:oculos habent,& non videbunt.
Aures habent,& non audient:nares habent,& non odorabunt.
Manus habent,& non palpabunt,pedes habent & non ambulabunt: non clamabunt in gutture ſuo.
Similes illis fiant qui faciunt ea:& omnes qui confidunt in eis.

►Domus
¶ſperauit in dño:]fide(ſpera)dño,auxilium eorum & ſcutum eorū ipſe(& ſic lege ſequētem verſum.)
¶timent dñm ſperauerunt]timetis dominum,ſperate
¶memor fuit noſtri:& bñdixit]vł,memor noſtri,benedicet
¶Benedixit]Benedicet

Domus Iſrael ſperauit in domino:adiutor eorum & protector eorum eſt. Deus adiutor & protector ſperantiū i ſe
Domus Aaron ſperauit in domino:adiutor eorum & protector eorum eſt.
Qui timent dominū ſperauerūt in domino:adiutor eorū & protector eorū eſt.
Dominus memor fuit noſtri:& benedixit nobis,
benedixit domui Iſrael:benedixit domui Aaron.
Benedixit omnibus qui timent dominum,puſillis cum maioribus.
Adiiciat dominus ſuper vos:ſuper vos & ſuper filios veſtros. Imprecatio ſpiritus.
Benedicti vos à domino qui fecit cælum & terram.
Cælum cæli domino:terram autem dedit filiis hominum.
Non mortui laudabunt te domine:neque omnes qui deſcendunt in infernum. Baruch.2.d.
Sed nos qui viuimus,benedicimus domino ex hoc nunc & vſque in ſeculum.* Dan.2.e.

¶infernū.]ſilētiū(.i. qui in obliuionem abeunt)
¶Sed nos qui viuimus,benedicimus]Et nos benedicemus
*Hallelu-ia.
¶pericula]anguſtiæ(tribulationes)

Hallelu-ia. CXIIII. Sec.Heb.116. Fidelis ex horrenda mortis & inferorum tentatione liberatus,grās deo agit.

DIlexi,quoniam exaudiet dominus vocem orationis meæ.
Quia inclinauit aurem ſuam mihi:& in diebus meis inuocabo.
Circundederunt me dolores mortis:& pericula inferni inuenerunt me.
tribulationem & dolorem inueni:Et nomen domini inuocaui,
ô domine libera animam meam.Miſericors dominus, & iuſtus, & deus noſter miſeretur.
Cuſtodiens paruulos dominus:humiliatus ſum,& liberauit me.
Conuertere anima mea in requiem tuam:quia dominus benefecit tibi.
Quia eripuit animam meam de morte,oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapſu.

¶paruulos]ſimplices(paruulos ętate & ſenſu,inſipientes)
¶humiliatus ſum,&c.]miſer factus erā (vł attenuatus ſum)& ſaluauit me.
¶benefecit]retribuit
¶eripuit]eripuiſti

Placebo domino in regione viuorum.

¶Placebo dño in regione]Ambulabo in conſpectu domini in terris

Iſte pſalmus iungitur præcedenti apud Hebræos.

Hallelu-ia. CXV.

Fidelis afflictio ob veritatē à ſe pdicatā.2.co.4.c. Liberat⁹ ſeſe deo pmittit.

CRedidi, propter quod locutus ſum: ego autem humiliatus ſum nimis.
Ego dixi in exceſſu meo, Omnis homo mendax.
Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi?
Calicem ſalutaris accipiam: & nomen domini inuocabo.

Vota ſua, ſiue laudes domino reddit.

Vota mea domino reddam coram* omni populo eius. Pretioſa in cōſpectu domini mors ſanctorum eius.
O domine quia ego ſeruus tuus, ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ.
dirupiſti vincula mea: Tibi ſacrificabo hoſtiā laudis: & nomē domini inuocabo
Vota mea domino reddā in conſpectu omnis populi eius: In atriis domus domini, in medio tui Ieruſalem.

¶propter quod locutus ſum:]vl, quia locuta ſum, afflictus quam (ſiue, quādo locutus ſum)
¶humiliatus ſum nimis.]depauperatus (afflictus) ſum valde.
¶exceſſu meo,]præcipitatione (feſtinatione, trepidatione) mea,
¶ſalutaris]ſalutum (ſaluationum)
*nunc
¶dirupiſti]vl, ſoluiſti
*Nunc
*Hallelu-ia.
►Hallelu-ia.

Hallelu-ia. CXVI.

Sec.Heb.117. Miſericordia dei in gētes. rom.15.c. Veritas promiſſ. dei erga Iudæos. ioh.11.e.

LAudate dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi.
Quoniā confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius: & veritas domini manet in æternum.*

¶cōfirmata]roborata (vl aucta)
*Hallelu-ia.
►Hallelu-ia.

Hallelu-ia. CXVII.

Sec.Heb.118. Auxilium & mīa dei ī tribulationib⁹ magnificaī.

COnfitemini domino quoniam bonus, quoniā in ſeculū miſericordia eius.
Dicat nunc Iſrael quoniam bonus: quoniam in ſeculum miſericordia eius.
Dicat nunc domus Aaron: quoniam in ſeculum miſericordia eius.
Dicant nunc qui timent dominum: quoniam in ſeculum miſericordia eius.
De tribulatione inuocaui dominū: & exaudiuit me in latitudine dominus.
Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo.

Heb.13.a.

Dominus mihi adiutor: & ego deſpiciam inimicos meos.
Bonum eſt confidere in domino: quàm confidere in homine.
Bonum eſt ſperare in domino: quàm ſperare in principibus.
Omnes gentes circuierunt me: & in nomine domini quia vltus ſum in eos.
Circundantes circundederunt me: & in nomine domini quia vltus ſum in eos.
Circundederunt me ſicut apes, & exarſerunt ſicut ignis in ſpinis: & in nomine domini quia vltus ſum in eos.
Impulſus euerſus ſum vt caderem: & dominus ſuſcepit me.

Exo.15.a. Exo.11.a.

Fortitudo mea & laus mea dominus: & factus eſt mihi in ſalutem.
Vox exultationis & ſalutis in tabernaculis iuſtorum.
dextera domini fecit virtutem, Dextera domini exaltauit me, dextera domini fecit virtutem.
Non moriar, ſed viuam: & narrabo opera domini.
Caſtigans caſtigauit me dominus: & morti non tradidit me.
Aperite mihi portas iuſtitiæ, ingreſſus in eas confitebor domino: hæc porta domini, iuſti intrabunt in eam.
Confitebor tibi quoniam exaudiſti me: & factus es mihi in ſalutem.

Chr̄s lapis reiectus à Iudæis. matt.21.d.a.luc.20.c.act.4.b. rom.9.g.1.pe.2.a.iſa.28.d. Inuitatio ad lætitiā, ob redēptionē p Chr̄m factā.

Lapidem quē reprobauerunt ædificantes: hic factus eſt in caput anguli.
A domino factum eſt iſtud: & eſt mirabile in oculis noſtris.
Hæc eſt dies quam fecit dominus: exultemus & lætemur in ea.
O domine ſaluum me fac*, ô domine bene proſperare: Benedictus qui venit in nomine domini.
benediximus vobis de domo domini: Deus dominus, & illuxit nobis.
conſtituite diem ſolennem in condenſis: vſque ad cornu altaris.
Deus meus es tu, & confitebor tibi: deus meus es tu, & exaltabo te.
Confitebor tibi quoniam exaudiſti me: & factus es mihi in ſalutem.
Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in ſeculum miſericordia eius.

►quoniam bonus:
¶Dicat nūc domus]Dicāt nūc familia
¶mihi adiutor:]mecum eſt:
¶mihi adiutor: &c.]mecū eſt in auxiliis mihi, & ego videbo ſup inimicos meos (ſub. vltionem & interitum.)
¶Bonum].i. melius
me: ►&
¶quia vlt⁹ ſum ī eos.]ſuccidā (periment) eas. & infra.
¶exarſerunt]extincti ſunt
¶Impulſus euerſus ſum]Impellendo impuliſti me
¶ſuſcepit]adiuuit
¶exultationis]vl laudis
¶virtutem,]fortitudinem, & infra.
¶exaltauit me,]excelſa,
►me
*nunc (obſecro)
¶bene proſperare:]pſperare fac (vl, da pſperitatē ſiue ſucceſſū) nūc (obſecro)
¶conſtituite diē ſolennē in condenſis:] vl, Vincite agnum (ſacrificiū, vl pecus quod offert in ſolēnitate) funibus:
¶Cōfitebor]Iſte verſus nō eſt ī Hebræo

Hallelu-ia. Aleph ℵ CXVIII.

Sec.Heb.119. Beati qui diſcendi.

ℵ BEati immaculati in via: qui ambulant in lege domini.
ℵ Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius: in toto corde exquirunt eum.

¶immaculati]vl perfecti (innocentes, ſimplices)
¶ſcrutantur]cuſtodiunt

א Non enim qui operantur iniquitatem,in viis eius ambulauerunt.
א Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis.
א Vtinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas. Optat doceri à deo.
א Tunc non confundar,cum perſpexero in omnibus mandatis tuis.
א Confitebor tibi in directione cordis:in eo quòd didici iudicia iuſtitiæ tuæ.
א Iuſtificationes tuas cuſtodiam:non me derelinquas vſquequaque.

Beth ב

ב In quo corrigit adoleſcentior viam ſuam?in cuſtodiendo ſermones tuos.
ב In toto corde meo exquiſiui te:ne repellas me à mandatis tuis.
ב In corde meo abſcondi eloquia tua:vt non peccem tibi.
ב Benedictus es domine:doce me iuſtificationes tuas.
ב In labiis meis pronuntiaui omnia iudicia oris tui.
ב In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum,ſicut in omnibus diuitiis.
ב In mandatis tuis exercebor:& conſyderabo vias tuas.
ב In iuſtificationibus tuis meditabor:non obliuiſcar ſermones tuos.

Gimel ג

ג Retribue ſeruo tuo,viuifica me:& cuſtodiam ſermones tuos.
ג Reuela oculos meos:& conſyderabo mirabilia de lege tua,
ג Incola ego ſum in terra:non abſcondas à me mandata tua.
ג Concupiuit anima mea deſyderare iuſtificationes tuas in omni tempore.
ג Increpaſti ſuperbos:maledicti qui declinant à mandatis tuis.
ג Aufer à me opprobrium & contemptum:quia teſtimonia tua exquiſiui.
ג Etenim ſederunt principes,& aduerſum me loquebantur:ſeruus autē tuus exercebatur in iuſtificationibus tuis.
ג Nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt:& conſiliū meū iuſtificationes tuæ.

Daleth ד

ד Adhæſit pauimento anima mea:viuifica me ſecundum verbum tuum.
ד Vias meas enuntiaui,& exaudiſti me:doce me iuſtificationes tuas.
ד Viam iuſtificationum tuarum inſtrue me:& exercebor in mirabilibus tuis.
ד Dormitauit anima mea præ tædio:confirma me in verbis tuis.
ד Viam iniquitatis amoue à me:& de lege tua miſerere mei.
ד Viam veritatis elegi:iudicia tua non ſum oblitus.
ד Adhæſi teſtimoniis tuis domine:noli me confundere.
ד Viam mandatorum tuorum cucurri:cum dilataſti cor meum.

He ה

ה Legem pone mihi domine viam iuſtificationum tuarum: & exquiram eam ſemper.
ה Da mihi intellectum,& ſcrutabor legem tuam:& cuſtodiam illam in toto corde meo.
ה Deduc me in ſemita mandatorum tuorum:quia ipſam volui.
ה Inclina cor meum in teſtimonia tua,& non in auaritiam.
ה Auerte oculos meos ne videant vanitatem:in via tua viuifica me.
ה Statue ſeruo tuo eloquium tuum in timore tuo.
ה Amputa opprobrium meum quod ſuſpicatus ſum: quia iudicia tua iucunda.
ה Ecce concupiui mandata tua:in æquitate tua viuifica me.

Vau ו

ו Et veniat ſuper me miſericordia tua domine, ſalutare tuum ſecundum eloquium tuum.
ו Et reſpondebo exprobrantibus mihi verbū, quia ſperaui in ſermonibus tuis.
ו Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vſquequaque: quia in iudiciis tuis ſuperſperaui.
ו Et cuſtodiam legem tuam ſemper:in ſeculum & in ſeculum ſeculi.
ו Et ambulabam in latitudine:quia mandata tua exquiſiui.

Non enim qui]Etiam non
¶nimis.]valde.
¶dirigantur]vł, firmentur
¶iuſtificationes tuas.]ſtatuta tua.
¶in eo quòd didici]cum didicero
¶Iuſtificationes tuas]Statuta tua
¶vſquequaque.]vehemēter.(vł, vnquā.)
¶corrigit adoleſcētior]mundabit puer
¶in cuſtodiendo &c.]vt cuſtodiat iuxta verbum tuum.
¶repellas]errare facias(vł, ſinas me errare)
¶iuſtificationes tuas.]ſtatuta tua.
¶pronuntiaui]narraui
¶delectatus]vł gauiſus
¶in oībus]ſuper oībus(de,propter)
¶exercebor:]meditabor:
¶iuſtificationibus]ſtatutis
¶meditabor:]delectabor:(exultabo:)
¶viuifica me:] viuam:(.i.da mihi ſeruo tuo vt viuam:)
¶Reuela]vł, Diſcooperi(Detege)
¶Concupiuit]Confracta eſt(vł Comminuitur)
¶deſyderare iuſtificationes tuas]deſyderando iudicia tua
¶Increpaſti]vł Diſperdidiſti
¶maledicti]vł,execrabiles
¶exquiſiui.]cuſtodiui.
¶Etenim]Etiam
¶exercebatur]meditabatur
¶iuſtificationibus]ſtatutis
¶Nam &]Etiam
¶meditatio mea &c.]delectatiões meæ ſunt,viri cōſilij mei(.i.cōſiliarij mei.)
¶pauimento]pulueri(limo).
¶iuſtificationes tuas.]ſtatuta tua.
¶iuſtificationū tuarū inſtrue me: & exercebor]præceptorū tuorū fac me intelligere:& meditabor(loquar)
¶Dormitauit &c.]Stillauit(liquefacta eſt,lachrymata eſt)anima mea præ anxietate,cōfirma me ſecundū verba tua.
¶iniquitatis]mendacij(falſitatis)
¶de lege &c.]legē tuam dona mihi.
¶nō ſum oblitus.]poſui(ſub.corā me.)
¶Legē pone &c.]Doce me dñe viā ſtatutorum tuorū:& cuſtodiā eā ſemper.
¶Da mihi intellectū, & ſcrutabor] Fac me intelligere,& cuſtodiam
¶Statue]vł,Confirma
¶in timore tuo.].i.vt timeā te.(vł,qui ſe addixit timori tuo. aut,quod ipſum timoris tui admoneat.)
¶Amputa]Tranſire fac
¶ſuſpicatus ſum:]timui:
¶iucunda.]bona.
¶æquitate]iuſtitia
¶ſalutare tuum]ſalus tua
¶vſquequaq;:]vſque valde(nimium,vehementer:)
¶ambulabam]ambulabo

ו Et loquebar in teſtimoniis tuis in conſpectu regum:& non contundebar.
ו Et meditabar in mandatis tuis:quæ dilexi.
ו Et leuaui manus meas ad mãdata tua quæ dilexi: & exercebor in iuſtificatio-
nibus tuis.

Zain ז

ז Memor eſto verbi tui ſeruo tuo,in quo mihi ſpem dediſti.
ז Hæc me cõſolata eſt in humilitate mea:quia eloquium tuum viuificauit me.
ז Superbi inique agebant vſquequaque:à lege autem tua non declinaui.
ז Memor fui iudiciorum tuorum à ſeculo domine:& conſolatus ſum.
ז Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.
ז Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.
ז Memor fui nocte nominis tui domine:& cuſtodiui legem tuam.
ז Hæc facta eſt mihi quia iuſtificationes tuas exquiſiui.

Heth ח

ח Portio mea domine,dixi,cuſtodire legem tuam.
ח Deprecatus ſum faciem tuam in toto corde meo:miſerere mei ſecũdum elo-
quium tuum.
ח Cogitaui vias meas:& conuerti pedes meos in teſtimonia tua.
ח Paratus ſum,& non ſum turbatus:vt cuſtodiam mandata tua.
ח Funes peccatorum circumplexi ſunt me:& legem tuam non ſum oblitus.
ח Media nocte ſurgebam ad cõfitendum tibi ſuper iudicia iuſtificationis tuæ.
ח Particeps ego ſum omnium timentium te:& cuſtodientium mandata tua.
ח Miſericordia tua domine plena eſt terra:iuſtificationes tuas doce me.

Teth ט

ט Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo domine,ſecundum verbum tuum.
ט Bonitatem,& diſciplinam,& ſcientiam doce me: quia mandatis tuis credidi.
ט Priuſquam humiliarer ego deliqui:propterea eloquium tuum cuſtodiui.
ט Bonus es tu:& in bonitate tua doce me iuſtificationes tuas.
ט Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum: ego autẽ in toto corde meo
ſcrutabor mandata tua.
ט Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum:ego verò legem tuam meditatus ſum.
ט Bonum mihi,quia humiliaſti me:vt diſcam iuſtificationes tuas.
ט Bonum mihi lex oris tui ſuper millia auri & argenti.

Iod י

י Manus tuæ fecerunt me,& plaſmauerunt me: da mihi intellectum, vt diſcam
mandata tua.
י Qui timent te videbunt me,& lætabuntur:quia in verba tua ſuperſperaui.
י Cognoui domine quia æquitas iudicia tua,& in veritate tua humiliaſti me.
י Fiat* miſericordia tua vt conſoletur me: ſecundum eloquium tuũ ſeruo tuo.
י Veniant mihi miſerationes tuæ,& viuam:quia lex tua meditatio mea eſt.
י Confundantur ſuperbi quia iniuſte iniquitatem fecerũt in me: ego autem ex-
ercebor in mandatis tuis.
י Conuertantur mihi timentes te:& qui nouerunt teſtimonia tua.
י Fiat cor meum immaculatum in iuſtificationibus tuis,vt non confundar.

Caph כ

כ Defecit in ſalutare tuum anima mea:& in verbum tuum ſuperſperaui.
כ Defecerunt oculi mei in eloquium tuum: dicentes, Quando cõſolaberis me?
כ Quia factus ſum ſicut vter in pruina:iuſtificationes tuas non ſum oblitus.
כ Quot ſunt dies ſerui tui,quando facies de perſequentibus me iudicium?
כ Narrauerunt mihi iniqui fabulationes:ſed non vt lex tua.
כ Omnia mandata tua veritas:iniqui perſecuti ſunt me,adiuua me.
כ Paulominus conſummauerunt me in terra: ego autem non dereliqui man-
data tua.

¶loquebar]loquar
¶meditabar]delectabor
¶leuaui]leuabo
¶exercebor &c.]meditabor(loquar) in
ſtatutis tuis.
¶me conſolata eſt in humilitate]conſo-
ſolatio mea in afflictione
¶inique agebant vſquequaque:]deriſe-
runt me vehementer:
¶à ſeculo].i.ſempiternorum
¶Defectio]Terror(Tabes)
¶pro pctõrib⁹ &c.]propter impios de-
linquentes legem tuam.
¶Cantabiles mihi erant iuſtificationes
tuæ in loco]Cantica fuerunt mihi ſta-
tuta tua in domo
¶Hæc facta &c.]Hoc factum eſt mihi,
quia præcepta tua obſeruaui.
¶legem tuam.]verbum tuum.
¶Paratus ſum,& non ſum turbatus:
ſtinaui,& non tardaui:
¶Funes pctõrum circumplexi ſunt me
Congregationes(cateruæ)impiorum
prædatæ ſunt me:
¶ſurgebam]ſurgam
¶iuſtificationis]iuſtitiæ
¶Particeps]vel, Socius
¶iuſtificationes tuas]ſtatuta tua
¶Bonitatem]Bonum
¶Bonitatẽ,& diſciplinã,]Bonũ ſen-
nem(rationẽ,conſiliũ,doctrinã)
¶propterea]& nunc
¶in bonitate &c.]benefic⁹,doce me ſta-
tuta tua.
¶Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſu-
perborũ:]Concinnauerunt in me men-
dacium ſuperbi:
¶ſcrutabor]cuſtodiam
¶Coagulatum eſt ſicut lac]Impinguatum
ſe ſicut adeps
¶humiliaſti]afflixiſti
¶iuſtificationes tuas.]ſtatuta tua.
¶ſuper].i.magis quàm
¶in verba tua ſuperſperaui.]verba tua
expectaui.
¶æquitas]iuſtitia ſunt
¶humiliaſti]afflixiſti
*nunc
¶meditatio]delectatio
¶iniquitatẽ fecerũt &c.]peruerſe
luerunt me:ego autẽ meditabor
ceptis tuis.
¶mihi]ad me
¶iuſtificationibus]ſtatutis
¶Defecit in &c.]Deſyderauit(
derio defecit)ſalutem tuã anima
verbum tuum expectaui.
¶pruina:]fumo.(vapore terreno)
¶iuſtificationes tuas]ſtatutorũ tuorum
¶Narrauerunt &c.]foderunt mihi
bi foueas,quę non ſunt ſecũdũ legem
¶iniqui]falſò
¶Paulominus conſummauerunt]
(Penè)conſumpſerunt

כ Secundum miſericordiam tuam viuifica me: & cuſtodiã teſtimonia oris tui.

Lamed ל

ל In æternum domine verbum tuum permanet in cælo.
ל In generatione & generationem veritas tua:fundaſti terram,& permanet.
ל Ordinatione tua perſeuerat dies:quoniam omnia ſeruiunt tibi.
ל Niſi quòd lex tua meditatio mea eſt:tunc fortè periiſſem in humilitate mea.
ל In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas:quia in ipſis viuificaſti me.
ל Tuus ſum ego,ſaluum me fac:quoniam iuſtificationes tuas exquiſiui.
ל Me expectauerunt peccatores vt perderent me:teſtimonia tua intellexi.
ל Omnis conſummationis vidi finem:latum mandatum tuum nimis.

Mem מ

מ Quomodo dilexi legem tuam domine!tota die meditatio mea eſt.
מ Super inimicos meos prudentem me feciſti mandato tuo: quia in æternum mihi eſt.
מ Super omnes docentes me intellexi:qui teſtimonia tua meditatio mea eſt.
מ Super ſenes intellexi:quia mandata tua quæſiui.
מ Ab omni via mala prohibui pedes meos:vt cuſtodiam verba tua.
מ A iudiciis tuis non declinaui:quia tu legem poſuiſti mihi.
מ Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua ſuper mel ori meo:
מ A mandatis tuis intellexi:propterea odiui omnem viam iniquitatis.

Nun נ

נ Lucerna pedibus meis verbum tuum:& lumen ſemitis meis.
נ Iuraui & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ.
נ Humiliatus ſum vſquequaque domine: viuifica me ſecundum verbum tuum.
נ Voluntaria oris mei beneplacita fac domine:& iudicia tua doce me.
נ Anima mea in manibus meis ſemper:& legem tuam non ſum oblitus.
נ Poſuerunt peccatores laqueum mihi:& de mandatis tuis non erraui.
נ Hæreditate acquiſiui teſtimonia tua in æternum: quia exultatio cordis mei ſunt.
נ Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum:propter retributionem.

Samech ס

ס Iniquos odio habui:& legem tuam dilexi.
ס Adiutor & ſuſceptor meus es tu:& in verbum tuum ſuperſperaui.
ס Declinate à me maligni:& ſcrutabor mandata dei mei.
ס Suſcipe me ſecundum eloquium tuum,& viuam: & non cõfundas me ab expectatione mea.
ס Adiuua me,& ſaluus ero:& meditabor in iuſtificationibus tuis ſemper.
ס Spreuiſti omnes diſcedentes à iudiciis tuis:quia iniuſta cogitatio eorum.
ס Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ:ideo dilexi teſtimonia tua.
ס Confige timore tuo carnes meas:à iudiciis enim tuis timui.

Ain ע

ע Feci iudicium & iuſtitiam:non tradas me calumniantibus me.
ע Suſcipe ſeruum tuum in bonum:non calumnientur me ſuperbi.
ע Oculi mei defecerunt in ſalutare tuum:& in eloquium iuſtitiæ tuæ.
ע Fac cũ ſeruo tuo ſecundũ miſericordiam tuã: & iuſtificationes tuas doce me.
ע Seruus tuus ſum ego:da mihi intellectum,vt ſciam teſtimonia tua.
ע Tempus faciendi domine:diſſipauerunt legem tuam.
ע Ideo dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion.
ע Propterea ad omnia mandata tua dirigebar:omnem viã iniquã odio habui.

Phe פ

פ Mirabilia teſtimonia tua:ideo ſcrutata eſt ea anima mea.
פ Declaratio ſermonum tuorum illuminat:& intellectum dat paruulis.

¶Ordinatione tua perſeuerat dies:] Secundũ iudicia tua (vl',ordinationẽ tuã) ſteterunt vſq; ad hanc diem:
¶meditatio mea eſt:] delectationes meę fuiſſent:
►fortè
¶humilitate] afflictione
¶iuſtificationes tuas:] pceptorũ tuorũ:
¶iuſtificationes tuas:] præcepta tua:
¶intellexi.] conſyderabo.
¶Omnis &c.] .i.oĩa quæ facta ſunt:finẽ habitura video:at &c.
¶mandatũ tuum nimis.] præceptũ tuũ valde.

¶Quomodo] Quàm
►domine:
¶Super] .i.præ,magis quàm
¶mihi] vl' mecum
¶legem poſuiſti mihi.] docuiſti me.
¶intellexi:] intelligens reddor:
¶iniquitatis.] falſitatis.(mendacij.)

¶Humiliatus ſum vſquequaque] Afflictus ſum vehementiſſime
¶Voluntaria oris mei beneplacita fac] Oblationes liberales oris mei placeant tibi obſecro
¶acquiſiui] accepi
¶faciendas iuſtificationes tuas] faciendum ſtatuta tua
¶propter retributionẽ] vl', vſque in finem & calcem.

¶Iniquos] Cogitabũdos (.i.cogitantes cogitationes malas)
¶Adiutor &c.] Latibulum meũ,& clypeus meus es tu:verbũ tuũ expectaui.
¶ſcrutabor] cuſtodiam
¶Suſcipe] Confirma(Suſtenta)
¶Adiuua] Confirma(Suſtenta)
¶meditabor in iuſtificationibus] delectabor in ſtatutis
¶Spreuiſti] Calcaſti
¶iudicijs &c.] ſtatutis tuis,quia mendacium eſt dolus eorum.
¶Præuaricãtes reputaui] Vt ſcorias ceſſare feciſti(vl',abſtuliſti)
¶Confige timore tuo carnes meas:] Exhorruit(Horripilauit) propter timorẽ tuum caro mea:

¶tradas me calumniantibus me.] vl' derelinquas me vim inferentibus mihi.
¶Suſcipe &c.] Oblecta bono ſeruum tuũ(vl',Fidem iube in bonum p ſeruo tuo)ne vim inferant mihi ſupbi.
¶iuſtificationes tuas] ſtatuta tua
¶domine:] dño:(.i.tempus eſt vt dominus faciat:)
¶topazion.] obrizũ.(vl',gemmis.)
¶ad oĩa mãdata tua dirigebar:] oĩa pręcepta,oĩa inquam,recta agnoſco:
¶iniquam] mendacij
¶ſcrutata eſt] cuſtodiuit
¶Declaratio] Apertio(oſtiũ,principiũ .i.cũ egreditur ſermo tuus, vl',ſimul atque intelligi verba tua cœperint)
¶paruulis.] paruulis ętate & ſenſu.(inſipientibus.)

פ Os meum aperui,& attraxi ſpiritum:quia mandata tua deſyderabam.
פ Aſpice in me,& miſerere mei ſecundum iudicium diligentium nomen tuum.
פ Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum: & non dominetur mei omnis iniuſtitia.
פ Redime me à calumniis hominum: vt cuſtodiam mandata tua.
פ Faciem tuam illumina ſuper ſeruum tuum:& doce me iuſtificationes tuas.
פ Exitus aquarum deduxerunt oculi mei:quia non cuſtodierunt legem tuam.

Sade צ

צ Iuſtus es domine:& rectum iudicium tuum.
צ Mandaſti iuſtitiam teſtimonia tua:& veritatem tuam nimis.
צ Tabeſcere me fecit zelus meus:quia obliti ſunt verba tua inimici mei.
צ Ignitum eloquium tuum vehementer:& ſeruus tuus dilexit illud.
צ Adoleſcentulus ſum ego & contemptus: iuſtificationes tuas non ſum oblitus.
צ Iuſtitia tua iuſtitia in æternum:& lex tua veritas.
צ Tribulatio & anguſtia inuenerunt me:mandata tua meditatio mea eſt.
צ AEquitas teſtimonia tua in æternum:intellectum da mihi,& viuam.

Coph ק

ק Clamaui in toto corde,Exaudi me domine:iuſtificationes tuas requiram.
ק Clamaui ad te,Saluum me fac:vt cuſtodiam mandata tua.
ק Præuéni in maturitate,& clamaui:quia in verba tua ſuperſperaui.
ק Præuenerunt oculi mei ad te diluculo:vt meditarer eloquia tua.
ק Vocem meam audi ſecundum miſericordiam tuam domine:& ſecũdum iudicium tuum viuifica me.
ק Appropinquauerunt perſequentes me iniquitati: à lege autem tua longe facti ſunt.
ק Prope es tu domine:& omnes viæ tuæ veritas.
ק Initio cognoui de teſtimoniis tuis:quia in æternum fundaſti ea.

Res ר

ר Vide humilitatem meam,& eripe me:quia legem tuam non ſum oblitus.
ר Iudica iudicium meum,& redime me:propter eloquium tuum viuifica me.
ר Longe à peccatoribus ſalus:quia iuſtificationes tuas non exquiſierunt.
ר Miſericordiæ tuæ multæ domine:ſecundum iudicium tuum viuifica me.
ר Multi qui perſequuntur me, & tribulant me, à teſtimoniis tuis nõ declinaui.
ר Vidi præuaricantes,& tabeſcebam:quia eloquia tua non cuſtodierunt.
ר Vide quoniam mandata tua dilexi domine: in miſericordia tua viuifica me.
ר Principium verborum tuorum veritas: in æternũ omnia iudicia iuſtitiæ tuæ.

Sin ש

ש Principes perſecuti ſunt me gratis:& à verbis tuis formidauit cor meum.
ש Lætabor ego ſuper eloquia tua:ſicut qui inuenit ſpolia multa.
ש Iniquitatem odio habui & abominatus ſum:legem autem tuam dilexi.
ש Septies in die laudem dixi tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ.
ש Pax multa diligentibus legem tuam:& non eſt illis ſcandalum.
ש Expectabam ſalutare tuum domine:& mandata tua dilexi.
ש Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua:& dilexit ea vehementer.
ש Seruaui mãdata tua & teſtimonia tua:quia omnes viæ meæ in cõſpectu tuo.

Thau ת

ת Appropinquet deprecatio mea in conſpectu tuo domine:iuxta eloquium tuũ da mihi intellectum.
ת Intret poſtulatio mea in conſpectu tuo:ſecundum eloquium tuum eripe me.
ת Eructabunt labia mea hymnum,cum docueris me iuſtificationes tuas.
ת Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum: quia omnia mandata tua æquitas.
ת Fiat manus tua vt ſaluet me:quoniam mandata tua elegi.
ת Concupiui ſalutare tuum domine:& lex tua meditatio mea eſt.

¶attraxi ſpm̃:]vl, reſpiraui:
¶ iudiciũ] .i.conſuetudinem, ritũ, morem, vt ſoles miſereri diligentium
¶dirige]vl firma
¶iniuſtitia.]iniquitas.
¶calumnijs]oppreſſione
¶iuſtificationes tuas.]ſtatuta tua.
¶Exitus]Riuos
¶Mandaſti iuſtitiam teſtimonia tua.] Præcepiſti iuſtitiã teſtimonijs tuis.
¶nimis.]valde.
¶Tabeſcere me fecit] Succidit(Oppreſſit, vel Confecit)me
¶inimici]tribulatores
¶Ignitum]Probatum(Examinatum)
¶Adoleſcentulus]Paruulus
¶iuſtificationes tuas]præcepta tua
¶veritas.].i.firma, cõſtãs, permanens.
¶mandata tua meditatio mea eſt.]præcepta tua delectationes meæ ſunt.
¶AEquitas]Iuſtitia ſunt
¶iuſtificatiões tuas requiram.]ſtatuta tua cuſtodiam.
¶mandata]teſtimonia
¶in maturitate, &c.]cũ flatu(vl, in crepuſculo, tenebris) & clamaui: verbum tuum expectaui.
¶ad te diluculo:]vigilias:
¶pſequẽtes me iniquitati:]ſequẽtes malã cogitationẽ(vl, perſequẽtes, ſiue perſequẽtes cum mala cogitatione)
¶omnes viæ tuæ veritas.]omnia præcepta tua ſũt veritas(.i.pmanẽtia, firma)
¶Initio]vl, Antea, aut Pridem
¶humilitatem]afflictionem
¶iuſtificationes tuas]ſtatuta tua
¶tabeſcebam:]tædio affectus ſum:
¶verborũ tuorũ]verbi tui(.i.ab initio verbũ tuũ firmum & permanens eſt)
¶omnia iudicia]omne iudicium
¶gratis:]ſine cauſa:
¶Iniquitatem]Mendacium
¶ſcandalum.]vl, offenſio ſiue offendiculum.
¶Expectabam ſalutare tuum]Expectaui ſalutem tuam
¶dilexi.]feci.
¶deprecatio mea]clamor meus
¶iuſtificationes tuas.]ſtatuta tua.
¶æquitas.]iuſtitia ſunt.(.i.iuſta.)
¶vt ſaluet me:]ad auxiliandum mihi
¶meditatio mea eſt.]delectationes meæ ſunt.

ת Viuet anima mea & laudabit te:& iudicia tua adiuuabunt me.
ת Erraui ſicut ouis quæ periit:quære ſeruum tuum,quia mandata tua non ſum oblitus.

Canticum graduum, CXIX.

Sec.Heb.120.

A lingua doloſa,& oblocutrice cõtra verbũ dei, liberat̃ p deũ.

AD dominum cum tribularer clamaui,& exaudiuit me.
Domine libera animam meam à labiis iniquis & à lingua doloſa.
Quid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam?
Sagittæ potentis acutæ:cum carbonibus deſolatoriis.
Hei mihi quia incolatus meus prolongatus eſt: habitaui cum habitantibus Cedar:Multum incola fuit anima mea
cum his qui oderunt pacem.Eram pacificus: cum loquebar illis, impugnabant me gratis.

¶graduũ,]Mahaloth.Quidã putãt fuiſſe initiũ aliquod carminis, ad cuius modos ſint hi pſalmi modulati. Quidam, in excelſo interpretantur.
¶iniquis]mendacibus
¶detur tibi &c.]cõferet tibi, & quid addet tibi lingua fraudulenta?
¶deſolatorijs.]iuniperorum.
¶incolatus meus ,plõgatus eſt:]peregrinatus ſum apud Meſech(Cappadociam eſſe dicunt aliqui.alij nomen appellatiuum eſſe putant,& ſignificare diutius, ſiue longo tempore.)
¶habitantibus]vł,tabernaculis
¶incola fuit]habitauit
¶Eram pacific⁹:]Ego pax(.i.vir pacis, quærens pacẽ,vł pacem habebam:)
–illis,
¶impugnabant me gratis.]ipſi ad bellũ.(ſub.loquebant̃,vł concitabantur)

Canticum graduum, CXX.

Sec.Heb.121.

Afflictus animus leuans oc̃los ad deũ cum multa fiducia vt Ioſaphat.2.parali.20.c.

LEuaui oculos meos in montes:vnde veniet auxilium mihi.
Auxilium meum à domino:qui fecit cælum & terram.
Non det in commotionem pedem tuum:neque dormitet qui cuſtodit te.
Ecce non dormitabit neque dormiet qui cuſtodit Iſrael.
Dominus cuſtodit te,dominus protectio tua ſuper manum dexteram tuam.
Per diem ſol non vret te:neque luna per noctem.
Dominus cuſtodit te ab omni malo:cuſtodiat animam tuam dominus.
Dominus cuſtodiat introitum tuum & exitum tuum: ex hoc nunc, & vſque in ſeculum.

¶de]vł,dabit,in futuro.& ſic in verbis ſequentibus.
¶protectio]vmbra

Canticum graduum, CXXI.

Sec.Heb.122.

Eccleſia mutua charitate ſibi connexa, ĩ qua pax ob pc̃tã dimiſſa per Chriſtũ.

LAEtatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi,In domum domini ibimus.
Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Ieruſalem.
Ieruſalem quæ ædificatur vt ciuitas:cuius participatio eius in idipſum.
Illuc enim aſcenderunt tribus,tribus domini:teſtimonium Iſrael,ad confitendum nomini domini.
Quia illic ſederunt ſedes in iudicio:ſedes ſuper domum Dauid.
Rogate quæ ad pacem ſunt Ieruſalem:& abundantia diligentibus te.
Fiat pax in virtute tua:& abundantia in turribus tuis.
Propter fratres meos & proximos meos loquebar pacem de te.
Propter domum domini dei noſtri quæſiui bona tibi.

¶in his quæ dicta ſunt]cum dicentibus (vel,q̃ dictum eſt)
¶atrijs]portis
¶cuius participatio eius in idipſum.]quæ coniuncta eſt ſibiipſi ſimul.(vł,cuius ciues coeunt in vnum.)
¶Iſrael,]datiui caſus,
¶in iudicio:]ad iudicium:
¶ſuper domum]domus
¶Rogate &c.] Poſtulate pacẽ Ieruſalẽ, proſperabuntur(proſperentur)diligentes te.
¶virtute tua:&c.]antemurali(exercitu tuo:proſperitas(abundantia)in domibus tuis.
¶loquebar pacem de te.]loquar nũc pacem tibi.
¶quæſiui]quæram

Canticum graduum, CXXII.

Sec.Heb.123.

Deus ad quẽ debemus cõfugere.

AD te leuaui oculos meos:qui habitas in cælis.
Ecce ſicut oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum,
ſicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ: ita oculi noſtri ad dominum deũ noſtrum,donec miſereatur noſtri.
Miſerere noſtri domine, miſerere noſtri: quia multum repleti ſumus deſpectione,
Quia multum repleta eſt* anima noſtra:opprobrium abundantibus, & deſpectio ſuperbis.

¶in manib⁹]ad man⁹(ſub.reſpiciẽtes) & infra.
¶repleti]ſaturati
¶repleta]ſaturata
*ſibi
¶opprobrium &c.]ſubſannatione locupletũ,contemptu ſuperborũ.(vł deriſio fuimus.) abundantibus, deſpectio ſuperbis.ſub.

Canticum graduum, CXXIII.

Sec.Heb.124.

Tentatio in periculo mortis & inferorum.

NIſi quia dominus erat in nobis,dicat nunc Iſrael, Niſi quia dominus erat in nobis,
cum exurgerent homines in nos:Forte viuos deglutiſſent nos,
cum iraſceretur furor eorum in nos,Forſitan aqua abſorbuiſſet nos.
torrentem pertranſiuit anima noſtra: Forſitan pertranſiſſet anima noſtra aquã intolerabilem.
Benedictus dominus,qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.
Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium:
laqueus contritus eſt,& nos liberati ſumus.
Adiutorium noſtrum in nomine domini,qui fecit cælum & terram.

¶in nobis,].i.nobiſcum.
¶Forte]Tunc
¶Forſitan]Tunc
¶torrentẽ pertranſiuit aĩa noſtra:]torrens pertranſiſſet animam noſtram:
¶Forſitan pertrãſiſſet]Tunc tranſiſſent ſuper animã meã aquæ ſuperbæ(elatæ)
¶captionem]prædam
¶paſſer erepta eſt]auis euaſit

Sec.Heb.125.
Deus fidentes ſibi nunquã derelinquit.

Canticum graduum, CXXIIII.

QVi confidunt in domino, ſicut mons Sion non commouebitur in æternum, qui habitat in Ieruſalem,
* Montes in circuitu eius: & dominus in circuitu populi ſui, ex hoc nũc & vſque in ſeculum.

Auertit deus à peccatis.

Quia non relinquet dominus virgã peccatorum ſuper ſortem iuſtorum: vt non extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas.
Benefac domine bonis & rectis corde.
Declinantes autem in obliquationes adducet dominus cum operãtibus iniquitatem: pax ſuper Iſrael.

¶in æternũ, qui habitat in Ieruſalẽ.] in æternũ manebit. (habitabit.)
* Ieruſalẽ (.i. circũ Ieruſalẽ ſunt mõtes)
¶relinquet dñs virgã pctõrũ] requieſcet virga impietatis (vl' relinquet virgam improbitatis)
¶corde.] in cordibus ſuis.
¶obliquationes,] prauitates (deuia, tortuoſa, curua) ſuas,

Sec.Heb.126.
Liberatio ex captiuitate diaboli, peccati & mortis.

Canticum graduum, CXXV.

IN conuertendo dominus captiuitatem Sion: facti ſumus ſicut conſolati.
Tunc repletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione.
tunc dicent inter gentes, Magnificauit dominus facere cum eis.
Magnificauit dominus facere nobiſcum: facti ſumus lætantes.
Conuerte domine captiuitatem noſtram: ſicut torrens in auſtro.

Fideles ſequitur crux ducẽs ad gloriã

Qui ſeminant in lachrymis: in exultatione metent.
Euntes ibant & flebant: portantes ſemina ſua.
Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos.

¶In cõuertendo] Cum redire fecit
¶cõſolati.] ſomniantes. (corroborati.) (.i. gaudiũ tantum fuit vt vix crederimus verè nos educi, ſed eramus perinde ac ſi ſomniaremus)
¶gaudio] riſu
¶dicent] dicebant
¶Magnificauit &c.] vl', Magna fecit dominus cum eis.
¶Conuerte] (vl', Redire fac)
¶auſtro.] ſub. ſiccatur ad ardorẽ ſolis
¶exultatione] vl', laude
¶Euntes &c.] Iſte verſus & ſequens, in ſingulari legit', & ĩ futuro, Eũdo ibit &

Sec.Heb.127.
Vires hoĩs nihil ſunt ſine deo.

Canticum graduum Salomoni, CXXVI.

NIſi dominus ædificauerit domum: in vanum laborauerunt qui ædificant eam.
niſi dominus cuſtodierit ciuitatem: fruſtra vigilat qui cuſtodit eam.
Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere: ſurgite poſtquam ſederitis qui manducatis panem doloris.
cum dederit dilectis ſuis ſomnum: Ecce, hæreditas domini, filii: merces, fructus ventris.
Sicut ſagittæ in manu potentis: ita filii excuſſorum.
Beatus vir qui impleuit deſyderium ſuum ex ipſis: non confundetur cũ loquetur inimicis ſuis in porta.

¶ante lucem &c.] q maturatis ſurgere (mane, ante lucem ſurgere) q tardatis ſedere, & editis panẽ moleſtiarum.
¶cum dederit dilectis ſuis ſomnũ.] certe dabit dilectis ſuis ſomnũ (vl', ſic dabit dilectis ſuis bonorum ſatietatem cum quiete. Vl', quoniam cui ipſe vult, et dat etiã dormienti.)
¶excuſſorum.] iuuentutum.
¶deſyderium ſuum] pharetram ſuam
¶confundetur cũ loquetur] confundentur cum loquentur

Sec.Heb.128.
Beatitudo timẽtis deũ in laborib' manuum.

Canticum graduum, CXXVII.

BEati omnes qui timent dominum, qui ambulant in viis eius:
Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es, & bene tibi erit.
Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ.
Filii tui ſicut nouellæ oliuarum: in circuitu menſæ tuæ.
Ecce ſic benedicetur homo qui timet dominum.
Benedicat tibi dominus ex Sion: & videas bona Ieruſalem omnibus diebus vitæ tuæ.
Et videas filios filiorum tuorum: pacem ſuper Iſrael.

¶es,] fut. temp.
¶abundans] fructifera
¶nouellæ] plantulæ (plantationes)
¶bona] bonum

Sec.Heb.129.
Fidelis liberatus à pctõribus ĩpijs.

Canticum graduum, CXXVIII.

SAEpe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Iſrael,
Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea: etenim non potuerunt mihi.
Supra dorſum meũ fabricauerunt peccatores: prolongauerunt iniquitatẽ ſuam.
Dominus iuſtus concîdet ceruices peccatorũ: confundantur & conuertantur retrorſum omnes qui oderunt Sion.
Fiant ſicut fœnum tectorum: quod priuſquam euellatur exaruit:
De quo non impleuit manum ſuam qui metit: & ſinum ſuum, qui manipulos colligit.
Et non dixerũt qui præteribant, Benedictio domini ſuper vos: benediximus vobis in nomine domini.

¶Sæpe expugnauerunt] Multum tribulauerunt (vl', anguſtijs affecerunt) & infra
¶mihi.] aduerſum me.
¶fabricauerunt &c.] arauerunt aratores, prolongauerunt ſulcum ſuum.
¶ceruices pctõrum.] funes impiorum
¶De quo] vl', Quia

Sec.Heb.130.
Clamor cordis cõtriti in fernum ſentientis.

Canticum graduum, CXXIX.

DE profundis clamaui ad te domine: Domine exaudi vocem meam:
fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.

¶deprecationis meæ.] plu. n.

¶ſuſtinebit] ſtabit
¶apud te &c.] tecũ eſt indulgẽtia (remiſſio, propitiatio) vt timearis.
¶ſuſtinui &c.] expectaui dominum.
¶ſuſtinuit &c.] expectauit anima mea, & verbum eius expectaui. Anima mea expectauit dominum
¶à cuſtodia &c.] magis quàm cuſtodes mane, cuſtodes mane. (à vigilia matutina vſq; ad vigiliã alterã matutinã. Vſ, mane antequam ꝓdcãt cuſtodes, mane antequam ꝓdeant cuſtodes)
Expecta Iſrael dominum,

Si iniquitates obſeruaueris domine: domine quis ſuſtinebit?
Quia apud te propitiatio eſt: & propter legem tuam ſuſtinui te domine. — Fide in ꝓmiſſiones dei, … gitur.
ſuſtinuit anima mea in verbo eius: Sperauit anima mea in domino.
à cuſtodia matutina vſque ad noctem: Speret Iſrael in domino.
quia apud dominum miſericordia: & copioſa apud eum redemptio.
Et ipſe redimet Iſrael ex omnibus iniquitatibus eius.

Canticum graduum, CXXX. — Sec. Heb. 131.

¶ſuper me.] præ (à) me.
¶Si non humiliter ſentiebam, ſed exaltaui] Cum non ponebã, & ſilere faciebã
¶ſicut &c.] ſicut ablactatus à matre ſua (ſuper matrem ſuam) ſicut ablactatus, (ſub. fiebat) in me anima mea.
¶ſperet Iſrael in domino,] expecta Iſrael dominum,

Domine non eſt exaltatum cor meum: neque elati ſunt oculi mei. — Gloriatio in donis dei.
Neque ambulaui in magnis: neque in mirabilibus ſuper me.
Si non humiliter ſentiebam, ſed exaltaui animam meam: — Tẽtationib⁹ deprimitur homo.
ſicut ablactatus eſt ſuper matre ſua, ita retributio in anima mea.
Speret Iſrael in domino, ex hoc nunc & vſque in ſeculum. — Spes.

Canticum graduum, CXXXI. — Sec. Heb. 132.

¶manſuetudinis] afflictionis
¶Sicut] Qui
►votum
¶deo] potenti (… rti, robuſto)
►& requiem temporibus meis:
¶deo] forti (potenti)
¶eam] eum (ſub locũ templi dei, in tribu Beniamin vbi multæ arbores. eſt enĩ Ieruſalem in tribu Beniamin)
¶adorabimus &c.] incuruabimus nos ſcabello pedum eius.
¶ſanctificationis] fortitudinis
¶exultent.] vſ, laudent.
¶Dauid] ipſi Dauid
¶fruſtrabitur eam,] auertetur ab ea,
¶&] etiam
¶elegit] deſyderauit eã (vſ, concupiuit) & infra.
¶Viduam] Eſcæ (Cibo, Viatico)
¶ſalutari:] ſalute:
¶exultatione] vſ, laudando laudabunt
¶producam] oriri (germinare) faciam
¶Dauid,] datiui caſus,
¶ſanctificatio mea.] diadema eius. (corona eius.)

Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius, — Precatur deũ fidelis vt mittat Chr̃m ſuũ ſaluatorem à ſe ꝓmiſſum Dauidi. 2. reg. 7.
Sicut iurauit domino, votum vouit deo Iacob:
Si introiero in tabernaculum domus meæ, ſi aſcendero in lectum ſtrati mei,
Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem,
& requiem temporibus meis: Donec inueniam locum domino, tabernaculum deo Iacob.
Ecce audiuimus eam in Ephrátha: inuenimus eam in campis ſyluæ.
Introibimus in tabernaculum eius: adorabimus in loco vbi ſteterũt pedes eius.
Surge domine in requiem tuam: tu & arca ſanctificationis tuæ. — 2. Para. 6. g.
Sacerdotes tui induantur iuſtitia: & ſancti tui exultent.
Propter Dauid ſeruum tuum: non auertas faciem CHRISTI tui.
Iurauit dominus Dauid veritatẽ, & non fruſtrabitur eam, De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. — De Chr̃o promiſſio. Luc. 1. e. act. 2. c.
Si cuſtodierint filii tui teſtamentum meum: & teſtimonia mea hæc quæ docebo eos:
& filii eorum vſque in ſeculum ſedebunt ſuper ſedem tuam.
Quoniam elegit dominus Sion: elegit eam in habitationem ſibi.
Hæc requies mea in ſeculum ſeculi: hic habitabo, quoniam elegi eam.
Viduam eius benedicens benedicam: pauperes eius ſaturabo panibus.
Sacerdotes eius induam ſalutari: & ſancti eius exultatione exultabunt.
Illuc producam cornu Dauid, paraui lucernam CHRISTO meo. — Luc. 1. g. Mala. 3. a.
Inimicos eius induã confuſione: ſuper ipſum autẽ efflorebit ſanctificatio mea. — Luc. 1. b.

Canticum graduum, CXXXII. — Sec. Heb. 133.

*etiam
¶vnguentum] vſ, oleum
¶veſtimenti] veſtimentorum
¶in montem] ſuper montes

Ecce quàm bonũ & quàm iucundum habitare fratres* in vnum: — Gratia cõmunionis membrorũ Chr̃i.
Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron:
quod deſcẽdit in oram veſtimẽti eius: Sicut ros Hermon, qui deſcendit in montem Sion.
Quoniam illic mandauit dominus benedictionem, & vitam vſque in ſeculum. — Bñdictio & vita æterna.

Canticum graduum, CXXXIII. — Sec. Heb. 134.

►nunc
►in atriis domus dei noſtri.
¶in ſancta:] ad ſanctitatẽ. (ſanctuariũ:)

Ecce nunc benedicite dominum: omnes ſerui domini, — In noctibus tentationum man⁹ ad deũ leuandæ.
qui ſtatis in domo domini, in atriis domus dei noſtri,
in noctibus Extollite manus veſtras in ſancta: & benedicite dominum.
Benedicat te dominus ex Sion, qui fecit cælum & terram.

Hallelu-ia. CXXXIIII. — Sec. Heb. 135.

¶ſuaue.] vſ, iucundum.
¶Iacob] accuſatiuus eſt
¶Iſrael] accuſatiui caſus eſt
¶in poſſeſſionem ſibi.] vt ſit peculiaris ſibi.

Laudate nomen domini, laudate ſerui dominum, — Laus deo qui in cælo & in terra facit mirabilia.
Qui ſtatis in domo domini, in atriis domus dei noſtri.
Laudate dominũ, quia bonus dominus: pſallite nomini eius quoniam ſuaue.
Quoniam Iacob elegit ſibi dominus, Iſrael in poſſeſſionem ſibi.
Quia ego cognoui quòd magnus eſt dominus: & deus noſter præ omnibus diis.
Omnia quæcũque voluit dominus fecit in cælo & in terra, in mari, & in omni-

bus abyſſis.
Iere.10.c. Educens nubes ab extremo terræ:fulgura in pluuiam fecit.
Exod.12.d. qui producit vētos de theſauris ſuis:Qui percuſſit primogenita AEgypti ab homine vſque ad pecus.
¶theſauris] vł,occultis (cellis,locis in quibus aliquid abſconditur) ¶pecus.] iumentum.
Emiſit ſigna & prodigia in medio tui AEgypte:in Pharaonem,& in omnes ſeruos eius.
Nūe.21.e.g. Qui percuſſit gentes multas:& occidit reges fortes,
Sehon regem Amorrhæorum,& Og regem Baſan,& omnia regna Chanáan.
Ioſue.12.c. Et dedit terram eorum hæreditatem,hæreditatem Iſrael populo ſuo.
Deus ętern⁹. Domine nomen tuum in æternum: domine memoriale tuum in generatione & generationem.
¶memoriale tuum] memoria tui
Quia iudicabit dominus populum ſuum:& in ſeruis ſuis deprecabitur.
¶in ſeruis ſuis dep̄cabitur.] ſeruis ſuis ignoſcet(vł,in ſeruis ſuis conſolabitur. vł,pœnitebit eum ſuper ſeruos ſuos)
Idola vana. Simulachra gentium argentum,& aurum,opera manuum hominum.
Sap.15.d. Os habent,& non loquentur:oculos habent,& non videbunt.
Aures habent,& non audient:neque enim eſt ſpiritus in ore ipſorum.
Similes illis fiant qui faciunt ea:& omnes qui confidunt in eis.
Exhortatio ad dei laudē. Domus Iſrael benedicite domino:domus Aaron benedicite domino.
Domus Leui benedicite domino:qui timetis dominum,benedicite domino.
Benedictus dominus ex Sion,qui habitat in Ieruſalem.*
*Hallelu-ia.

Sec. Heb. 136. Hallelu-ia **CXXXV.**
►Hallelu-ia.

Exhortatio ad laudandam dei æternam miſericordiā,quā ſuis operib⁹ teſtatus eſt & teſtatur.

CONfitemini domino quoniam bonus: quoniam in ſeculum miſericordia eius.
Confitemini deo deorum:quoniam in æternum miſericordia eius.
Confitemini domino dominorum:quoniam in æternum miſericordia eius.
Qui facit mirabilia magna ſolus:quoniam in æternum miſericordia eius.
Gene.1. Qui fecit cælos in intellectu:quoniam in æternum miſericordia eius.
¶in intellectu:](vł,ſapienter.)
1.a. Qui firmauit terram ſuper aquas:quoniam in æternum miſericordia eius.
¶firmauit] extendit
1.b. Qui fecit luminaria magna:quoniam in æternum miſericordia eius.
Solem in poteſtatem diei:quoniam in æternum miſericordia eius.
¶poteſtatem diei:] dominiū in die:(vł, vt pręſit diei:)
Lunam & ſtellas,in poteſtatē noctis:quoniam in æternum miſericordia eius.
¶poteſtatē noctis:] dominia in nocte(vł,vt pręſit nocti:)
Exod.12.d. Qui percuſſit AEgyptum cum primogenitis eorum: quoniam in æternum miſericordia eius.
Exod.13.d. Qui eduxit Iſrael de medio eorum:quoniā in æternum miſericordia eius.
In manu potenti & brachio excelſo:quoniam in æternum miſericordia eius.
¶excelſo:] extento:
Qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones: quoniam in æternum miſericordia eius.
¶diuiſiones:] .i.duas partes
Et eduxit Iſrael per medium eius:quoniam in æternum miſericordia eius.
Exo.14.g. Et excuſſit Pharaonem & virtutem eius in mari rubro:quoniam in æternū miſericordia eius.
¶virtutem] exercitum
Qui traduxit populum ſuum per deſertum: quoniam in æternum miſericordia eius.
Qui percuſſit reges magnos:quoniam in æternum miſericordia eius.
Nume.21.e. Et occidit reges fortes:quoniam in æternum miſericordia eius.
Sehon regem Amorrhæorum:quoniam in æternum miſericordia eius.
Nume.21.g. Et Og regem Baſan:quoniam in æternum miſericordia eius.
Ioſue.12.c. Et dedit terram eorum hæreditatem:quoniam in æternum miſericordia eius.
Hæreditatem Iſrael ſeruo ſuo:quoniam in æternum miſericordia eius.
Quia in humilitate noſtra memor fuit noſtri:quoniam in æternum miſericordia eius.
¶Quia in humilitate noſtra] Q[...] deiecti iaceremus
Et redemit nos ab inimicis noſtris:quoniam in æternum miſericordia eius.
¶inimicis] tribulatoribus
Qui dat eſcam omni carni:quoniam in æternum miſericordia eius.
Confitemini deo cæli:quoniam in æternum miſericordia eius.
Confitemini domino dominorum:quoniam in æternum miſericordia eius.
¶Confitemini &c.] Iſte verſus n[...] Hebræo.

Ieremiæ. CXXXVI. Sec.Heb.137.

Iudęos capti‍uos inuitant Babylonij ad cantica.

SVper flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion.
In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus organa noſtra.
Quia illic interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos, verba cantionum:
Et qui abduxerunt nos, Hymnum cantate nobis de canticis Sion.
Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena?
Si oblitus fuero tui Ieruſalem: obliuioni detur dextera mea.
Adhæreat lingua mea faucibus meis: ſi non meminero tui.
ſi non propoſuero Ieruſalem in principio lætitiæ meæ.

Recuſant dei carmina in ĩpiorum terra canere.

Memor eſto domine filiorum Edom, in die Ieruſalem.
qui dicunt, Exinanite, exinanite vſque ad fundamentum in ea.

Idumæorum interitus.

Filia Babylonis miſera: beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuiſti nobis.

Babyloniorũ ruina.

Beatus qui tenebit & allîdet paruulos tuos ad petram.

Iſa.13.c.

Ipſi Dauid, CXXXVII. Sec.Heb.138.

Laus deo ꝑpter miam & veritatẽ promiſſionum ſuarum.

COnfitebor tibi domine in toto corde meo: quoniam audiſti verba oris mei.
in conſpectu angelorum pſallam tibi: Adorabo ad templum ſanctum tuum, & confitebor nomini tuo
ſuper miſericordia tua & veritate tua: quoniã magnificaſti ſuper omne nomen, ſanctum tuum.
In quacunque die inuocauero te, exaudi me: multiplicabis in anima mea virtutem.
Confiteantur tibi domine omnes reges terræ: quia audierunt omnia verba oris tui.
Et cantent in viis domini: quoniam magna eſt gloria domini.
Quoniam excelſus dominus: & humilia reſpicit, & alta àlonge cognoſcit.
Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me: & ſuper iram inimicorũ meorum extendiſti manum tuam, & ſaluum me fecit dextera tua.

Deus liberãs à tẽtatiõib⁹.

Dominus retribuet pro me: domine miſericordia tua in ſeculũ, opera manuũ tuarum ne deſpicias.

In finem pſalmus Dauid, CXXXVIII. Sec.Heb.139.

Prouidentia dei erga nos ab vtero matris.

DOmine probaſti me, & cognouiſti me: Tu cognouiſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam.
Intellexiſti cogitationes meas dèlonge: ſemitam meam & funiculum meum inueſtigaſti.
& omnes vias meas præuidiſti: Quia non eſt ſermo in lingua mea.
ecce tu domine cognouiſti omnia, Nouiſſima & antiqua tu formaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam.
Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me: confortata eſt, & non potero ad eam.
Quò ibo à ſpiritu tuo? & quò à facie tua fugiam?
Si aſcendero in cælum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades.

Deus vbiq;.
Amos.9.a.

Si ſumpſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris:
Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.
Et dixi, Forſitan tenebræ conculcabunt me: & nox illuminatio mea in deliciis meis.

Nemo abſcõdi põt à deo.

Quia tenebræ non obſcurabuntur à te, & nox ſicut dies illuminabitur: ſicut tenebræ eius, ita & lumen eius.
Quia tu poſſediſti renes meos: ſuſcepiſti me de vtero matris meæ.
Confitebor tibi quia terribiliter magnificatus es: mirabilia opera tua, & anima mea cognoſcet nimis.
Non eſt occultatum os meum à te quod feciſti in occulto: & ſubſtantia mea in

Ieremiæ.
tui
¶organa noſtra.]citharas noſtras.
¶interrogauerunt nos]poſtulauerunt à nobis
¶Et qui abduxerunt nos, Hymnũ]ſuſpẽſis noſtris (ſub. citharis) lætitiã: (.i. poſtulabãt à nobis vt lætaremur in citharis nr̄is quas ſuſpenderamus)
¶obliuioni detur] vł, obliuiſcatur (ſub. operationis ſuæ, vł artis ſuę)
¶faucibus meis:] (vł, palato meo:)
¶propoſuero]extulero (fecero)
¶Exinanite, exinanite] Diſcooperite, diſcooperite (Euacuate, euacuate)
¶miſera:]vł, deuaſtata: (depopulata:)
¶tenebit]apprehendet
domine
quoniam audiſti verba oris mei.
¶angelorum]vł, deorum
¶omne nomen, ſanctũ tuũ.]omnia nomen tuum, per eloquium tuum.
¶multiplicabis in anima mea virtutẽ.]roboraſti (augebis) in anima mea fortitudinem.
domine
omnia
¶humilia reſpicit, & alta]humilẽ (deſpſum) videbit, & excelſus (vł, excelſum, ſuperbum)
¶viuificabis me:] viuum ſeruabis me:
¶extendiſti]mittes
¶deſpicias.]dimittas.
¶In finem].s̄.pſal.4.
¶probaſti]inueſtigaſti & infra 22.
¶funiculũ meum inueſtigaſti.] accubitum meũ circundediſti. (.i. mecũ es quocunq; eam, & vbicunq; ſtem, operer, vł ceſſem)
¶præuidiſti:]intellexiſti: (exploraſti:)
¶ſermo &c.].i. oĩa verba mea noſti.
¶Nouiſſima & antiqua tu formaſti me,]Ante & retro tu me formaſti,
¶Mirabilis facta &c.]Mirabilior ẽ ſciẽtia me (vł, occulta ſcientia à me) excelſa eſt, nõ potero eã (ſub. aſſeq, cõphẽdere)
¶deſcendero in infernũ,] ſtrauero lectũ in inferno,
¶meas diluculo,]aurorę, (luciferi,)
¶maris:] (vł, occidentis:)
¶Forſitan tenebræ cõculcabunt] Verũ tamen tenebræ occultabunt
¶& nox illuminatio &c.]etiã nox lux erit coram me. (vł, ꝑ me, ſiue mea .i, occultabit me)
¶Quia]Etiam
¶obſcurabunt]obtenebrabũt à te, occultabunt (ſub. aliquid .i. non ita occultabunt vt non perſpicias.)
¶illuminabitur: &c.]lucebit: ſimiles ſũt tenebræ luci.
¶poſſediſti]in tua poteſtate habes
¶ſuſcepiſti me de]texiſti (opuiſti) me in
¶magnificatus es:]mirificatus ſum: (.i. mirabiliter formatus ſum:)
¶nimis.]valde.
¶eſt occultatũ &c.]fuerũt occultata oſſa mea à te, quia feciſti ĩ abſcõdito, cõtexuiſti ĩ ĩferioribus terrę (.i. ĩ vẽtre mr̄is)

inferioribus terræ.
Imperfectum meũ viderunt oculi tui,& in libro tuo omnes ſcribentur:dies formabuntur,& nemo in eis.
Amici dei ꝓuidẽtiã ipſi⁹ agnoſcentes.
Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui deus:nimis confortatus eſt principatus eorum.
Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur: exurrexi, & adhuc ſum tecum.
Impiorum mors ꝓuidẽtiam dei non agnoſcentiũ.
Si occideris deus peccatores:viri ſanguinum declinate à me.
Quia dicitis in cogitatione:accipient in vanitate ciuitates ſuas.
Nónne qui oderunt te domine,oderam:& ſuper inimicos tuos tabeſcebam?
Perfecto odio oderam illos:inimici facti ſunt mihi.
Oſo cõtra hypocriſim.
Proba me deus,& ſcito cor meum:interroga me & cognoſce ſemitas meas.
Et vide ſi via iniquitatis in me eſt:& deduc me in via æterna.

Sec.Heb.140.
In finem Pſalmus Dauid, CXXXIX.

Fidelis petit liberari ab iiſqui eũ nituntẽ à via dei abducere. ſ.13.b. Rom.3.b.

ERipe me domine ab homine malo:à viro iniquo eripe me.
Qui cogitauerunt iniquitates in corde:tota die conſtituebant prælia.
Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpentes:venenum aſpidum ſub labiis eorum.*
Cuſtodi me domine de manu peccatoris:& ab hominibus iniquis eripe me.
qui cogitauerunt ſupplantare greſſus meos: Abſconderũt ſuperbi laqueũ mihi.
& funes extenderunt in laqueũ:iuxta iter ſcandalum poſuerunt mihi.*
Dixi domino,Deus meus es tu:exaudi domine vocem deprecationis meæ.
Domine deus virtus ſalutis meæ:obumbraſti ſuper caput meum in die belli.
Ne tradas me domine à deſyderio meo peccatori: cogitauerunt contra me, ne derelinquas me,ne fortè exaltentur.
Caput circuitus eorum:labor labiorum ipſorum operiet eos.
Cadent ſuper eos carbones:in ignem deiicies eos,in miſeriis non ſubſiſtent.
Vir linguoſus non dirigetur in terra: virum iniuſtum mala capient in interitu.
Cognoui quia faciet dominus iudicium inopis:& vindictam pauperum.
Veruntamen iuſti confitebuntur nomini tuo:& habitabunt recti cũ vultu tuo.

Sec.Heb.141.
Pſalmus Dauid, CXL.

Oſo afflicti.

DOmine,clamaui ad te,exaudi me:intende voci meæ,cũ clamauero ad te.
Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in cõſpectu tuo: eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.
Pone domine cuſtodiam ori meo:& oſtium circunſtantiæ labiis meis.
Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis,
Cum hominibus operantibus iniquitatem: & non communicabo cum electis eorum.
Corripiet me iuſtus in miſericordia,& increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.
Iudiciũ ĩ prĩcipes erroris.
quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum: Abſorpti ſunt iuncti petræ iudices eorum.
audient verba mea quoniam potuerunt: Sicut craſſitudo terræ erupta eſt ſuper terram,
diſſipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernũ:Quia ad te domine,domine oculi mei, in te ſperaui,non auferas animam meam.
Orat liberari à laqueis impiorum.
Cuſtodi me à laqueo quem ſtatuerunt mihi: & à ſcandalis operantium iniquitatem.
Cadent in retiacula eius peccatores:ſingulariter ſum ego donec tranſeam.

Sec. Heb. 142.
Intellectus Dauid cum eſſet in ſpelunca oratio. CXLI.

Chr̃s liberat⁹ ex anguſtiis, & nos fide liberabimur.

VOce mea ad dominum clamaui:voce mea ad dominum deprecatus ſum.
Effundo in conſpectu eius orationem meam: & tribulationẽ meam ante ipſum pronuntio.

¶Imperfectũ meum]Informem adhuc me(vł corpus meũ informe in vtero)
¶omnes]omnia illa
¶dies]per dies(diebus multis)
¶nemo in eis.]non fuit vnũ ex eis(ſub. tibi incognitũ. aut totã iſtã ſententiã ſic lege, dies oẽs ſcripti erant in libro tuoq́ futuri erãt,& eorum nullus præſens aderat.)
¶Mihi autẽ &c.]Et mihi quàm pretioſæ fuerũt cogitationes tuæ de⁹,quàm multiplicatæ ſunt ſummæ earum.
¶eos,& ſup arenã]eas,& magis q̃ arena
¶Si occideris de⁹ pctõres:] vł, Vtinã occideres de⁹ impium:(aut, Poſtquã perdidiſti improbos:)
¶declinate]diſcedant
¶dicitis in &c.]dixerũt cõtra te abominationẽ,& hoſtes tui aſſũpſerũt ĩ vanũ (ſub.nomen tuum.vł eleuant ſe fruſtra, & ſine cauſa.)
¶tabeſcebã]tędio afficiar(vł idignor)
¶Proba]Scrutare(Inueſtiga)
¶interroga]vł proba
¶cognoſce ſemitas meas.]ſcito cogitationes meas.
¶iniquitatis &c.]irritationis(cõtriſtationis:aut moleſta & laborioſa)
¶In finem]vide pſal.quartum.
¶Eripe]Cuſtodi & infra.
¶conſtituebant]congregauerunt
*Sela.ſ.pſal.3.
¶peccatoris:]impii:
¶ſupplantare]propellere
¶funes extenderunt in laqueũ:]funibus extenderunt rete:
¶ſcandalũ]laqueos(vł tendiculas)
*Sela.ſ.pſal.3.
¶virtus]fortitudo
¶obumbraſti ſuper]operi
¶me dñe &c.]dñe deſyderia ſua impio, cogitationẽ ei⁹ ne perficias,ne exaltentur, ſe.Sela.
¶circuitus eorũ:labor]circundantium me,mendacium
¶deiicies]deiiciat
¶miſeriis non ſubſiſtent.]foueas,ne reſurgant.
¶diriget]vł, firmabitur(ſtabilietur)
¶iniuſtum mala &c.]iniquum malum venabitur ad impulſiones(.i.vt eum ꝓpellat & intereat)
¶vindictam pauperum.]iudicium mendicorum.(vł pauperum.)
¶exaudi me:]feſtina mihi:
¶incenſum](vł ſuffimentum)
¶eleuatio]vł,munus
¶oſtiũ &c.]obſeruationẽ ſuper oſtium labiorũ meorum.(vł, cuſtodi oſtiũ labiis meis.)
¶in verba &c.]ad rem malã,ad faciendum opera impia(vł,vt cogitẽ cogitationes impias,)
¶cõmunicabo cũ electis]comedã ex iucundis(.i.cibis voluptatum)
¶Corripiet]Percutiet(Percutiat)
¶oleum autẽ &c.]oleũ capitis nõ frangat caput meum(vł, vnguẽtum præcipuum non confringat caput meum)
¶in beneplacitis &c.]in malitiis eorũ (.i.dum interim ĩ malis pdurãt, ego cõtra malitias eorũ. Alii vertunt, ꝓ malitiis iſtorũ orabo.)
(Præcipitentur, Diſtrahantur)in locis petroſis iudices eorum.
¶potuerũt.]dulcuerũt:(iucũda erant)
¶Sicut craſſitudo &c.]Sicut ſcindens & findens in terra,
¶diſſipata]diſperſa
¶ſecus infernum:]vł, in ore inferni
¶auferas]vł, effundas(extrahas)
¶ſtatuerunt]tetenderunt
¶ſcandalis]laqueis(offendiculis,tendiculis)
¶peccatores:&c.]impii:ſimul ego interim (vł, perpetuo.)tranſibo.(vł,euadã)
¶Intellectus]vide pſal.32.

¶In deficiendo ex me ſpiritũ meũ: ˥ Cũ defecerit ex me (cũ mœrore operietur in me) ſpiritus meus.

¶fuga˥vł,refugium

¶deprecationẽ &c ˥ clamorẽ meũ: quia attenuatus ſum valde.
¶confortati ſunt ſuper me ˥ robuſtiores fuerunt me.
¶me expectant &c.˥in me faciẽt coronas(.i. circundabũt me) cum retribueris mihi (.i. reſtitueris, ſubleuaueris, iterum iuueris me.)
►quando eum filius ſuus perſequebat̃,
¶in veritate˥.i. propter veritatem & infra

In deficiendo ex me ſpiritum meum:& tu cognouiſti ſemitas meas.
in via hac qua ambulabam,abſconderunt laqueum mihi.
Conſiderabam ad dexteram,& videbam:& non erat qui cognoſceret me.
Periit fuga à me:& non eſt qui requirat animam meam.
Clamaui ad te domine,dixi,Tu es ſpes mea,portio mea in terra viuentium.
Intende ad deprecationem meam:quia humiliatus ſum nimis.
Libera me à perſequentibus me:quia confortati ſunt ſuper me.
Educ de cuſtodia animam meam, ad confitendum nomini tuo: me expectant iuſti,donec retribuas mihi.

Pſalmus Dauid quando eum filius ſuus perſequebatur, CXLII. Sec.Heb.143.

Domine exaudi orationem meam:auribus percipe obſecrationem meã in veritate tua,exaudi me in tua iuſtitia. Oratio in vehemẽti anguſtia.
Et non intres in iudicium cum ſeruo tuo:quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.

¶humiliauit˥confregit

Quia perſecutus eſt inimicus animam meam:humiliauit in terra vitam meã.
collocauit me in obſcuris ſicut mortuos ſeculi, Et anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus:in me turbatum eſt cor meum.
Memor fui dierũ antiquorum,meditatus ſum in omnibus operibus tuis: in factis manuum tuarum meditabar.

¶ſine aqua tibi.˥ſitiens ad te.Sela.

Expandi manus meas ad te:anima mea ſicut terra ſine aqua tibi. Recordatus miſericordiarũ dei in ſanctos,petit auxiliũ in fide.
Velociter exaudi me domine:defecit ſpiritus meus.
non auertas faciem tuam à me:& ſimilis ero deſcendentibus in lacum.

¶Auditam fac mihi˥Audire fac me

Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam:quia in te ſperaui. Petit doceri à deo.
Notam fac mihi viam in qua ambulem:quia ad te leuaui animam meam.

¶ad te confugi:˥à te coopertus ſum:(vł, apud te lateo:)

Eripe me de inimicis meis domine,ad te confugi:Doce me facere voluntatem tuam,quia deus meus es tu.

¶æquitate˥iuſtitia

ſpiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: Propter nomẽ tuum domine viuificabis me,in æquitate tua
educes de tribulatione animam meam: Et in miſericordia tua diſperdes omnes inimicos meos.
& perdes omnes qui tribulãt animam meam: quoniam ego ſeruus tuus ſum.

¶deus˥vł,fortis(rupes,lapis,creator)

Dauid aduerſus Goliath, CXLIII. Sec.Heb.144.

Benedictus dominus deus meus qui docet manus meas ad prælium,& digitos meos ad bellum. Grarũ actio ꝙ licet vilis homo tamen virtute dei fortis fuerit contra ipſos.

¶refugiũ meũ: ſuſceptor meꝰ,˥arx mea (munimentum meum) protectio mea,
¶Protector meꝰ,˥Scutum meũ,
¶ſubdit˥dilatat(expandit)
¶quia innotuiſti ei:˥ꝙ agnouiſti eum:
¶vanitati˥nihilo
¶prætereũt.˥tranſiens.
¶coruſcationẽ,˥fulgur,
¶conturbabis˥interfice(conſume)

Miſericordia mea & refugium meum:ſuſceptor meus,& liberator meus.
Protector meus,& in ipſo ſperaui:qui ſubdit populum meum ſub me.
Domine quid eſt homo quia innotuiſti ei:aut filius hominis quia reputas eũ?
Homo vanitati ſimilis factus eſt:dies eius ſicut vmbra prætereunt.
Domine inclina cælos tuos,& deſcende:tange montes,& fumigabunt.
Fulgura coruſcationẽ,& diſſipabis eos:emitte ſagittas tuas, & conturbabis eos.
Emitte manum tuam de alto,eripe me, & libera me de aquis multis, de manu filiorum alienorum.

¶vanitatem:˥vł,mendacium:
¶iniquitatis.˥mendax.
*&
¶das redemiſti˥tert.perſ.
¶vanitatem:˥vł,mendacium:
¶iniquitatis.˥vł, mendacij.
¶Quorum filij ſicut nouellæ plantationes˥Quoniam filij noſtri ſicut plantulæ creſcentes
¶filiæ eorũ &c.˥filiæ noſtræ ſicut anguli inciſi ad ſimilitudinem templi.
¶Prõptuaria &c.˥Penaria nr̃a plena, redundantia de ſpecie in ſpeciẽ(.i.omnigenis rebus)
¶oues eorũ˥greges noſtri pariẽtes mille & decẽ millia in viciniis noſtris.
¶Boues &c.˥Boues noſtri onuſti (ſub. pinguedine.vł,portantes onus.)
¶ruina macerię,neqꝫ tranſitus,˥ruptio, vł,ſterilis,nec eſt egreſſus(vł,quæ egrediatur & faciat abortiuum,)
¶eorum.˥noſtris.

Quorum os locutum eſt vanitatem:& dextera eorum dextera iniquitatis.
Deus canticum nouum cantabo tibi:in pſalterio*decachordo pſallam tibi.
Qui das ſalutem regibus: qui redemiſti Dauid ſeruum tuũ de gladio maligno. Eripe me, Salus regũ & victoria à deo.
& erue me de manu filiorum alienorum, quorum os loquutum eſt vanitatem: & dextera eorum dextera iniquitatis.
Quorum filii ſicut nouellæ plantationes in iuuentute ſua. Falſa impiorum proſperitas.
filiæ eorum compoſitæ:circumornatæ vt ſimilitudo templi.
Promptuaria eorum plena:eructantia ex hoc in illud.
oues eorum fœtoſæ,abundantes in egreſſibus ſuis:Boues eorum craſſæ.
non eſt ruina maceriæ,neque tranſitus,neque clamor in plateis eorum.

Beatū dixerunt pcpulū cui hæc ſunt:beatus populus cuius dominus deus eius.

Sec.Heb.145.

Laudatio ipſi Dauid, CXLIIII.

Laus dei,ob mirabilia ei⁹ miſericordiā & regnū miſericordiæ æternum.

א EXaltabo te deus meus rex:& benedicam nomini tuo in ſeculum,& in ſeculum ſeculi.
ב Per ſingulos dies benedicam tibi:& laudabo nomen tuū in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.
ג Magnus dominus & laudabilis nimis:& magnitudinis eius non eſt finis.
ד Generatio & generatio laudabit opera tua: & potētiam tuam pronuntiabūt.
ה Magnificentiam gloriæ ſanctitatis tuæ loquentur: & mirabilia tua narrabūt.
ו Et virtutem terribilium tuorum dicent:& magnitudinem tuam narrabunt.
ז Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt:& iuſtitia tua exultabunt.
ח Miſerator & miſericors dominus:patiens & multum miſericors.
ט Suauis dominus vniuerſis:& miſerationes eius ſuper omnia opera eius.
י Confiteantur tibi domine omnia opera tua:& ſancti tui benedicant tibi.
כ Gloriam regni tui dicent:& potentiam tuam loquentur,
ל Vt notam faciant filiis hominum potentiam tuam: & gloriam magnificētiæ regni tui.
מ Regnum tuum regnum omnium ſeculorum: & dominatio tua in omni generatione & generationem.
נ Fidelis dominus in omnibus verbis ſuis: & ſanctus in omnibus operibus ſuis.
ס Alleuat dominus omnes qui corruunt:& erigit omnes eliſos.

Prouidentia dei erga oēs, maxime circa fideles.

ע Oculi omnium in te ſperant domine:& tu das* eſcam illorum in tēpore opportuno,
פ Aperis tu manum tuam:& imples omne animal benedictione.
צ Iuſtus dominus in omnibus viis ſuis: & ſanctus in omnibus operibus ſuis.

Inuocantes deum exaudiuntur.

ק Prope eſt dominus omnibus inuocantibus eum: omnibus inuocantibus eum in veritate.
ר Voluntatem timentium ſe faciet,& deprecationem eorum exaudiet:& ſaluos faciet eos.
ש Cuſtodit dominus omnes diligentes ſe:& omnes peccatores diſperdet.

Laus deo.

ת Laudationem domini loquetur os meum : & benedicat omnis caro nomini ſancto eius in ſeculum & in ſeculum ſeculi.

¶Beatum dixerūt populū cui hęc ſunt] Beatus populus cui ſic eſt.
¶nimis:]valde.
¶finis.]inueſtigatio.(vł,exploratio.)
¶& generatio]generationi
¶pronuntiabunt.]annuntiabunt.
¶Magnificentiā gloriæ ſanctitatis &c.] Decorē gloriæ potentiæ tuæ,& res mirabiliū tuorum loquar.(meditabor.)
¶virtutem]fortitudinem
¶narrabunt.]memorabo.
¶ſuauitatis tuæ eructabunt:]bonitatiſ tuæ loquentur.
¶iuſtitia tua exultabunt.]vł, iuſtitiam tuam laudabunt.
¶patiēs & multum miſericors.] longus furore & magnus miſericordia.
¶Suauis]Bonus
¶Fidelis &c.]Iſte verſus non eſt in Hebræo.
¶Alleuat]Suſtentat
¶eliſos.]collapſos.(incuruatos.)
►domine:
*eis
¶opportuno,]ſuo,
¶imples]ſaturas
¶benedictione.] ad voluntatem.(benigna voluntate,vł dilectione.)
¶ſanctus]vł,miſericors(plenus gratia)
¶in veritate.]i.fideliter.
¶deprecationē eorū exaudiet:]clamorē eorum audiet:

Sec.Heb.146.

Hallelu-ia Aggæi & Zachariæ CXLV.

Fidelis in ſolo deo rege ſperat,non in quacunq; re huius mūdi.

LAuda anima mea dominum, laudabo dominum in vita mea,pſallam deo meo quandiu fuero.
Nolite confidere in principibus:in filiis hominum,in quibus non eſt ſalus.
Exibit ſpiritus eius & reuertetur in terram ſuam: in illa die peribūt omnes cogitationes eorum.
Beatus cuius deus Iacob adiutor eius,ſpes eius in domino deo ipſius:Qui fecit cælum & terram,mare,& omnia quæ in eis ſunt.

Act.14.c. apo.14.b.

qui cuſtodit veritatem in ſeculum , Facit iudicium iniuriam patientibus : dat eſcam eſurientibus.
dominus ſoluit compeditos:Dominus illuminat cæcos.
dominus erigit eliſos:dominus diligit iuſtos.
Dominus cuſtodit aduenas, pupillum & viduam ſuſcipiet: & vias peccatorum diſperdet.
Regnabit dominus in ſecula deus tuus Sion,in generatione & generationem.*

►Aggæi & Zachariæ
¶cuſtodit veritatē]i.ſeruat fidē in promiſſis
¶iniuriā patiētibus:]violētia affectis
¶eliſos:]curuatos:(collapſos:)
¶ſuſcipiet:]ſubleuabit:(ſuſtinebit:)
*Hallelu-ia

Sec.Heb.147.

Hallelu-ia CXLVI.

LAudate dominum quoniam bonus eſt pſalmus deo noſtro:ſit iucunda decoráque laudatio.
AEdificans Ieruſalem dominus:diſperſiones Iſraelis congregabit.
Qui ſanat contritos corde:& alligat contritiones eorum.
Qui numerat multitudinem ſtellarum:& omnibus eis nomina vocat.

►Hallelu-ia
¶bonus eſt pſalmus]bonū eſt pſallere
¶ſit]quoniam
¶diſperſiones]eiectos
¶alligat contritiones]vł, lenit angoſtris dolores
¶multitudinem]numerum

Magnus dominus noſter,& magna virtus eius:& ſapiẽtiæ eius nõ eſt numerus.
Suſcipiens manſuetos dominus:humilians autem peccatores vſque ad terram.
Præcinite domino in confeſſione: pſallite deo noſtro in cythara.
Qui operit cælum nubibus:& parat terræ pluuiam.
Qui producit in montibus fœnum & herbam ſeruituti hominum.

Prouidentia dei.

Qui dat iumentis eſcam ipſorum:& pullis coruorum inuocantibus eum.
Nõ in fortitudine equi volũtatẽ habebit: nec in tibiis viri beneplacitũ erit ei.
Beneplacitum eſt domino ſuper timentes eum: & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius.

Timẽtes deũ

Hallelu-ia CXLVII.

LAuda Ieruſalem dominum:lauda deum tuum Sion.
Quoniam confortauit ſeras portarum tuarum:benedixit filiis tuis in te.

Potẽtia verbi dei deſcribit, & regnũ dei in terris.

Qui poſuit fines tuos pacem:& adipe frumenti ſatiat te.
Qui emittit eloquium ſuum terræ:velociter currit ſermo eius.
Qui dat niuem ſicut lanam:nebulam ſicut cinerem ſpargit.
Mittit cryſtallum ſuam ſicut bucellas:ante faciem frigoris eius quis ſuſtinebit?
Emittet verbum ſuum, & liquefaciet ea:flabit ſpiritus eius,& fluent aquæ.
Qui annuntiat verbum ſuum*Iacob:iuſtitias & iudicia ſua Iſrael.
Non fecit taliter omni nationi: & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

Hallelu-ia CXLVIII.

LAudate dominum de cælis:laudate eum in excelſis.
Laudate eum omnes angeli eius:laudate eum omnes virtutes eius.

Inuitantur oẽs ad laudẽ dei.

Laudate eum ſol & luna:laudate eum omnes ſtellæ & lumen.
Laudate eũ cæli cælorũ:& aquæ quæ ſuper cælos ſunt, Laudẽt nomen domini.

Danie.3.c.

quia ipſe dixit,& facta ſunt:ipſe mandauit,& creata ſunt.
Statuit ea in æternum & in ſeculũ ſeculi:præceptum poſuit,& non præteribit.
Laudate dominum de terra:dracones & omnes abyſſi,
Ignis,grando,nix, glacies,ſpiritus procellarum:quæ faciunt verbum eius.
Montes & omnes colles:ligna fructifera,& omnes cedri.
Beſtiæ,& vniuerſa pecora,ſerpentes,& volucres pennatæ,
Reges terræ,& omnes populi,principes,& omnes iudices terræ:
Iuuenes,&*virgines,ſenes cum iunioribus; Laudent nomen domini:quia exaltatum eſt nomen eius ſolius.
confeſſio eius ſuper cælum & terram:Et exaltauit cornu populi ſui.
hymnus omnibus ſanctis eius:filiis Iſrael populo appropinquanti ſibi.*

Hallelu-ia CXLIX.

CAntate domino canticum nouum:laus eius in eccleſia ſanctorum.
Lætetur Iſrael in eo qui fecit eum:& filii Sion exultent in rege ſuo.

Laus dei ab eccleſia ob remiſſionẽ peccatorum.

Laudent nomen eius in choro:in tympano & pſalterio pſallant ei.
Quia beneplacitum eſtdomino in populo ſuo,& exaltauit mãſuetos in ſalutẽ.
Exultabunt ſancti in gloria:lætabuntur in cubilibus ſuis.
Exultationes dei in gutture eorum,& gladii ancipites in manibus eorum:
Ad faciendam vindictam in nationibus,increpationes in populis:
Ad alligandos reges eorũ in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis:
Vt faciant in eis iudicium conſcriptũ:gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius. *

Hallelu-ia CL.

LAudate dominũ in ſanctis eius:laudate eum in firmamento virtutis eius.
Laudate eum in virtutibus eius:laudate eum ſecundũ multitudinẽ magnitudinis eius.

Laus dei ex hilari per ſpiritũ ſanctum corde.

Laudate eum in ſono tubæ:laudate eum in pſalterio & cithara.
Laudate eum in tympano & choro:laudate eum in chordis & organo.
Laudate eum in cymbalis beneſonantibus,laudate eum in cymbalis iubilationis:Omnis ſpiritus laudet dominum.*

¶magna virtus eius:& ſapientiæ] multus fortitudine: intelligentiæ
¶Suſcipiens] Eleuat(Subleuat)
►& herbã ſeruituti hominum.
¶voluntatẽ habebit:] optabit(vſ,cõplacebit:aut delectatur:)
Iſte pſalmus,iungitur præcedẽti apud Hebræos.
¶cõfortauit ſeras] roborauit vectes
¶Mittit cryſtallũ ſuam] Proiicit glaciẽ ſuam
¶ſuſtinebit?] ſtabit?
* ipſi
¶iuſtitias] ſtatuta ſua
¶iudicia ſua] vſ,ſtatuta eius
¶manifeſtauit eis.] vſ,cognoſcent.
¶de cælis:] vſ,vos cæli:
¶virtutes] exercitus
¶& lumen.] vſ,luminis,luminoſæ.
► ipſe dixit,& facta ſunt:
¶præceptum] vſ,ſtatutum
¶glacies,ſpiritus procellarum:] & vapor, ventus turbinis:
¶pecora,ſerpentes,] iumenta,reptile,
*etiam
¶confeſſio] vſ,gloria(laus, decor)
¶hymnus] vſ,laus(aut laude habeãt oẽs, vſ, laus competit)
¶appropinquanti ſibi.] propinquo ei.
*Hallelu-ia.
¶pſalterio] cithara
¶exaltauit manſuetos in ſalutẽ.] glorificauit afflictos(vſ,manſuetos)ſalute.
¶lætabuntur] vſ,laudabunt
¶gladii ancipites] gladius anceps
¶gloria] vſ,decor
*Hallelu-ia.
¶ſanctis] ſanctitate(ſanctuario)
¶virtutis] fortitudinis
¶virtutibus] fortitudinibus(potẽtijs)
¶ſono tubæ:] vſ,clangore buccinæ:
¶beneſonantibus,] auditus ,(ſonoris,)
¶iubilationis:] vſ,clamoroſis(ſiue clãgoris:)
¶Oĩs ſpiritus] Omne quod ſpirat
*Hallelu-ia.

IVNGAT epiſtola quos iungit ſacerdotium: imò charta non diuidat quos CHRISTI nectit amor. Commentarios in Oſee, Amos, & Zachariam, Malachiam quoque poſcitis. ſcripſiſſem ſi licuiſſet præ valetudine. Mittitis ſolatia ſumptuum: notarios noſtros & librarios ſuſtentatis, vt vobis potiſſimũ noſtrum deſudet ingenium. Et ecce ex latere frequens turba diuerſa poſcentium: quaſi aut æquum ſit me vobis eſurientibus, aliis laborare: aut in ratione dati & accepti, cuiquam, præter vos, obnoxius ſim. Itaque lõga ægrotatione fractus, ne penitus hoc anno reticerẽ, & apud vos mutus eſſem, tridui opus nomini veſtro conſecraui, interpretationem videlicet trium Salomonis voluminum, MISLE, quod Hebræi Parabolas, vulgata autem editio Prouerbia vocat: COHELETH, quem Græce eccleſiaſten, Latine concionatorem poſſumus dicere: SIR HASIRIM, quod in lingua noſtra vertitur Canticum Canticorum. Fertur & panæretos Ieſu filii Sirach liber, & alius pſeudepigraphus, qui Sapientia Salomonis inſcribitur. Quorum priorem, hebraicum reperi, non eccleſiaſticum vt apud Latinos, ſed Parabolas prænotatum. cui iuncti erant Eccleſiaſtes & Canticum Canticorũ: vt ſimilitudinem Salomonis, non ſolum numero librorum, ſed etiam materiarum genere coæquaret. Secundus apud Hebræos nuſquam eſt. quin & ipſe ſtylus, Græcam eloquentiam redolet: & nõ nulli ſcriptorum veterum hunc eſſe Iudæi Philonis affirmãt. Sicut ergo Iudith, & Tobiæ, & Machabæorũ libros legit quidem eccleſia, ſed eos inter canonicas ſcripturas non recipit: ſic & hæc duo volumina legat ad ædificationem plebis, non ad authoritatem eccleſiaſticorum dogmatum confirmandam. Si cui ſanè ſeptuaginta interpretum magis editio placet, habet eam à nobis olim emẽdatam. Neque enim noua ſic cudimus, vt vetera deſtruamus. Et tamẽ cum diligentiſſime legerit, ſciat magis noſtra ſcripta intelligi, quæ non in tertiũ vas transfuſa coacuerint, ſed ſtatim deprelo puriſſimæ commendata teſtæ, ſuum ſaporem ſeruauerint.

Liber Prouerbiorum, quem Hebræi Miſle appellant

Vis & vſus verbi Jci.

A PARABOLAE SALOMONIS filii Dauid regis Iſrael: ad ſciendam ſapientiam & diſciplinam, ad intelligenda verba prudentiæ, & ſuſcipiendã eruditionem doctrinæ, iuſtitiam, & iudiciũ, & æquitatem: vt detur paruulis aſtutia, adoleſcenti ſcientia & intellectus. Audiens ſapiẽs, ſapiẽtior erit: & intelligẽs, gubernacula poſſidebit. Animaduertet parabolam & interpretationem, verba ſapientum, & ænigmata eorum. Timor domini, principium ſapientiæ.

Pſal. 110. d. eccli. 1. b. Illecebris peccatorũ nõ acquieſcẽdũ.

Sapiẽtiam atque doctrinam ſtulti deſpiciũt. Audi fili mi diſciplinã patris tui, & ne dimittas legẽ matris tuæ: vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Fili mi, ſi te lactauerint peccatores, ne acquieſcas. Si dixerint, Veni nobiſcum, inſidiemur ſanguini, abſcondamus tendiculas contra inſontem fruſtra: Deglutiamus eum ſicut infernus viuentem, & integrum quaſi deſcendẽtem in lacum. Omnem pretioſam ſubſtãtiam reperiemus, implebimus domos noſtras ſpoliis. Sortem* mitte nobiſcum, marſupium vnum ſit omnium noſtrum. Fili mi ne ambules* cum eis, prohibe pedem tuum à ſemitis eorum. Pedes enim illorum ad malum currunt, & feſtinant vt effundant ſanguinem. Fruſtra autem iacitur rete ante oculos pennatorum. Ipſi quoque contra ſanguinem ſuum inſidiantur, & moliuntur fraudes contra animas ſuas. Sic ſemitæ omnis auari, animas poſſidentium rapiunt.

Iſa. 59. b.

Conqueritur ſapiẽtia ſe ab omnibus cõtemni: & exitiũ contemptorum prædicit. Iſa. 65. b. iere. 7. c.

C Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem ſuam: in capite turbarũ clamitat, in foribus portarum vrbis profert verba ſua, dicens, Vſquequo paruuli diligitis infantiã, & ſtulti ea quæ ſibi ſunt noxia cupiunt, & imprudentes odibunt ſcientiam? Cõuertimini ad correptionem meã: en proferam vobis ſpiritum meum, & oſtendam vobis verba mea. Quia voca-

A ¶diſciplinam,]eruditionẽ, (correctionem,) & infra
¶prudentiæ,]vl, intelligentiæ,
¶doctrinæ,]intellectus,
¶æquitatem:]rectitudines
¶paruulis]paruulos ætate dicit & ... ſimplices, & inſipientes & infra
¶adoleſcenti]puero
¶intellectus.]cogitatio. (conſilium)
¶Audiens]Audiet
¶ſapientior erit.]& addet doctrinæ proficiet.)
¶gubernacula poſſidebit. Animaduertet]cõſilia (aſtutias) acqret, vt intelliga...
¶ænigmata eorũ.]elegãter ab eis ...
¶ſapiẽtiæ.]ſcientiæ. (vl, cognitionis)
¶vt addatᷓ gratia]quia erit cõiũctio ... tiæ (vl, vt bulla & optimus orna...)
¶te lactauerint]tibi perſuadere volu... B rint (inuitarint)
¶tendiculas]nos
¶integrum]vl, probum
¶lacum.]vl, voraginem.
*tuã (.i. cõmitte te nobiſcum fortunæ)
*in via
¶Fruſtra &c.]i. fruſtra iacitᷓ rete ... ſidiatur iis quos tuetur deus: cũ ... ſidiatores perituri ſint potius.)
¶pennatorũ.]omnis auis.
¶moliuntur fraudes contra]abſcond... ſe propter (.i. timent vitæ ſuæ ... ſuis)
C ¶auari, aĩas poſſidentium rapiũt ... re ſectãtis auaritiã, q illa aĩam ... ſuorũ capit (.i. auarus auarũ occidit ... pter diuitias.)
¶infantiã,]ſimplicitatẽ, (inſipientiã)
¶ſtulti ea quę ſibi ſunt noxia]derideo ... deriſionem
¶imprudentes]ſtulti
¶oſtendam]ſcire vos faciã (exponam)

ui,& renuiſtis:extendi manum meam, & non fuit qui aſpiceret. Deſpexiſtis o-
mne cōſilium meum,& increpationes meas neglexiſtis. Ego quoque in inter-
D itu veſtro ridebo,& ſubſannabo,cum vobis id quod timebatis aduenerit,Cum
irruerit repentina calamitas,& interitus*quaſi tempeſtas ingruerit: quādo ve-
nerit ſuper vos tribulatio & anguſtia. Tunc inuocabunt me,& non exaudiam:
mane conſurgent,& non inuenient me:eo quòd exoſam habuerint diſciplinā,
& timorem domini non ſuſceperint, nec acquieuerint conſilio meo, & detra-
xerint vniuerſæ correptioni meæ.Comedēt igitur fructus viæ ſuæ, ſuiſque cō-
ſiliis ſaturabuntur.*auerſio paruulorum interficiet eos, & proſperitas ſtultorū
perdet illos. Qui autem me audierit, abſque terrore requieſcet, & abundantia
perfruetur,timore malorum ſublato.

¶irruerit repentina calamitas,]venerit quaſi ſonitus tempeſtas,(vl,deſolatio, aut id quod timebatis,)
*veſter
¶mane conſurgēt,]vl,mane quærēt me (mane conſurgent ad me,)
¶diſciplinam,]ſcientiam,
¶ſuſceperint,]elegerint,
*Quia
¶auerſio]vl,rebellio(aut quies)
¶abſque terrore &c.]habitabit confidēter,& requieſcet à timore malo.

CAP. II.

A Fili mi,ſi ſuſceperis ſermones meos, & mandata mea abſconderis penes te,
vt audiat ſapientiam auris tua: inclina cor tuum ad cognoſcendam pru-
dentiam.Si enim ſapientiam inuocaueris,& inclinaueris cor tuum prudentiæ,
ſi quæſieris eam quaſi pecuniam, & ſicut theſauros effoderis illam: Tunc in-
telliges timorem domini,& ſcientiam dei inuenies. quia dominus dat ſapien-
B tiam,& ex ore eius prudentia & ſcientia. Cuſtodiet rectorum ſalutem,& prote
get gradientes ſimpliciter,ſeruans ſemitas iuſtitiæ,& vias ſanctorum* cuſtodi-
ens.Tunc intelliges iuſtitiam & iudicium,& æquitatem,& omnem ſemitā bo-
nam. Si intrauerit ſapientia cor tuum,& ſcientia animæ tuæ placuerit: cō-
ſilium cuſtodiet te,& prudentia ſeruabit te, Vt eruaris à via mala, ab homine
C qui peruerſa loquitur, Qui relinquunt iter rectum & ambulant per vias tene-
broſas.qui lætantur cum malefecerint,& exultant in rebus peſſimis.quorū viæ
peruerſæ ſunt,& infames greſſus eorum. Vt eruaris à muliere aliena, & ab ex-
tranea quæ mollit ſermones ſuos, & relinquit ducē pubertatis ſuæ, & pacti dei
D ſui oblita eſt.inclinata eſt enim ad mortē domus eius, & ad inferos ſemitæ ip-
ſius.omnes qui ingrediuntur ad eam,non reuertentur, nec apprehendēt ſemi-
tas vitæ. Vt ambules in via bona, & calles iuſtorū cuſtodias. Qui enim re-
cti ſunt,habitabunt in terra,& ſimplices permanebūt in ea. Impii verò de ter-
ra perdentur,& qui inique agunt auferentur ex ea.

Monet ſapiētiā amplectēdā,quæ timorem & ſcientiam domini doceat.

Sapiētia,ſciētia & intelligentia, dona dei ſunt.

Sapientia,ab impiorū via & ſcortatiōe liberat & dirigit ī viā dei

Piorū vita,& impiorū interitus. Iob.18.d.

¶ad cognoſcendam prudētiam.]intelligentiæ.(vt intelligas.)
¶inclinaueris cor tuū prudentiæ,]intelligentiæ dederis vocē tuā,(.i. eā accerſieris,)
¶effoderis]vl,inueſtigaris
¶prudentia & ſcientia.] ſciētia & intelligentia.
¶Cuſtodiet rectorū ſalutē,]Et recondet (vl, reſeruabit, cuſtodiet) rectis eſſentiā(vl,exiſtentiā.Succeſſum aliqui interpretātur.i. faciet ꝓſpere ſuccedere)
¶iuſtitiæ,]iudicii,
*ſuorum
¶placuerit:]dulcis fuerit:
¶& infames greſſus eorum.]peruerſitates(receſſiones,ſub.à via dei) ī viis ei9. (.i.quos ipſorum via arguit deſertores eſſe.)
¶eruaris] eruat te
¶inferos]mortuos
¶ſimplices]immaculati
¶qui inique agunt]præuaricatores(cōtemptores

CAP. III.

A Fili mi,ne obliuiſcaris legis meæ,& præcepta mea cor tuum cuſtodiat. lon-
gitudinem enim dierum,& annos vitæ, & pacem apponēt tibi. Miſeri-
cordia & veritas te non deſerāt, circunda eas gutturi tuo, & deſcribe in tabu-
lis cordis tui: & inuenies gratiam & diſciplinam bonā coram deo & homini-
bus. Habe fiduciam in domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudētiæ
tuæ.In omnibus viis tuis cogita illum,& ipſe diriget greſſus tuos. Ne ſis ſa-
piens apud temetipſum:Time dominum,& recede à malo.ſanitas quippe erit
vmbilico tuo, & irrigatio oſſium tuorum. Honora dominū de tua ſubſtā-
B tia,& de primitiis omnium frugum tuarum da pauperibus:& implebūtur hor-
rea tua ſaturitate,& vino torcularia tua redundabunt. Diſciplinam domi-
ni,fili mi,ne abiicias,nec deficias cum ab eo corriperis.quem enim diligit do-
minus,corripit: & quaſi pater in filio complacet ſibi. Beatus homo qui in-
uenit ſapiētiam,& qui effluit prudentiā.*melior eſt acquiſitio eius negotiatio-
ne argenti, & auro primo fructus eius. pretioſior eſt cunctis opibus: & omnia
quæ deſyderātur,huic non valent comparari.Longitudo dierū in dextera eius,
& in ſiniſtra illius diuitiæ & gloria. Viæ eius viæ pulchræ, & omnes ſemitæ il-
C lius pacificæ. Lignum vitæ eſt his qui apprehenderint eam:& qui tenuerint eā,
beati.Dominus ſapientia fundauit terram, ſtabiliuit cælos prudentia.Sapien-
tia illius eruperunt abyſſi,& nubes rore cōcreſcunt.Fili mi, ne effluant hæc ab
oculis tuis. Cuſtodi legē atque conſiliū:& erit vita animæ tuæ,& gratia fau-
cibus tuis .tunc ambulabis fiducialiter in via tua, & pes tuus non impinget. ſi
dormieris,non timebis:quieſces,& ſuauis erit ſomnus tuus. ne paueas repenti-
no terrore,& irruentes tibi ruinas impiorum*dominus enim erit in latere tuo,

Verbū affert vitā.deu.8.30. Miſericordia & veritas.

Fiducia ī deū.

Rom.12.d.

Timor dei.

Honorand9 de9.tob.4.b. luc.14.c.

Correctio dei cū lætitia ferenda.heb.12. b.apoc.3.d.

Sapientiæ laus.

Sequētibus verbū dei & eius conſiliū, oīa proſpera pollicetur.

¶deſerant,]vl,deſerent,
¶diſciplinam]intellectum
¶cogita]ſcito(agnoſce)
¶da pauperibus: Ne vetera quidē exempl. habēt hæc.
¶vino] muſto(vino nouo)
¶Diſciplinam]vel,Correctionem
¶deficias]tędio afficiaris
¶quaſi] veluti
¶effluit]vl,eduxerit in lucem
*quia
¶cūctis opibus:]margaritis:(gēmis:)
¶pulchræ,]delectabiles,
¶tenuerint]fulciunt(ſuſtentant)
¶prudentia.]intelligentia.
¶Sapientia]Scientia(Cognitione)
¶nubes rore concreſcunt.]vl,cæli ſtillabunt rorem.
¶legem]Chald.interp.ſcientiā.(quidā vertunt ſucceſſum & proſperitatē)
¶conſilium:]vl,aſtutias:
¶ne paueas]non timebis
¶irruentes tibi ruinas]à deſolatione
*quum venerit.
¶erit in latere tuo,]tuebit te,(erit fiducia tua,)

Præcepta de charitate.

& cuſtodiet pedem tuũ ne capiaris. Noli prohibere benefacere eum qui po teſt. ſi vales,& ipſe benefac. Nec dicas amico tuo, Vade,& reuertere, & cras dabo tibi:cum ſtatim poſſis dare. Ne moliaris amico tuo malum, cum ille in te habeat fiduciam. Non cõtendas aduerſus hominem fruſtra, cum ipſe tibi nihil mali fecerit. Ne æmuleris hominẽ iniuſtũ, nec imiteris vias eius: quia abominatio domini eſt omnis illuſor,& cũ ſimplicibus ſermocinatio eius.

Iniqui non imitãdi.pſal. 36.

Impiorũ maledictio & piorũ benedictio.

Egeſtas à domino in domo impii:habitacula autem iuſtorũ benedicentur. Ipſe deludet illuſores, & manſuetis dabit gratiam. Gloriam ſapientes poſſidebunt:ſtultorum exaltatio,ignominia.

CAP. IIII.

Sapientiam, eiuſque fructũ, & viam quærendam dicit.

AVdite filii diſciplinam patris,& attendite: vt ſciatis prudẽtiam. Donum bonum tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis. Nam & ego filius fui patris mei,tenellus, & vnigenitus coram matre mea:& docebat me, atque dicebat,Suſcipiat verba mea cor tuum,cuſtodi præcepta mea, & viues. Poſſide ſapientiam, poſſide prudentiam. ne obliuiſcaris , neque declines à verbis oris mei.Ne dimittas eam,& cuſtodiet te:dilige eam, & conſeruabit te. Principium ſapientiæ,poſſide ſapientiam,& in omni poſſeſſione tua acquire prudentiam.arripe illam,& exaltabit te:glorificaberis ab ea,cũ eã fueris amplexatus. dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclyta proteget te. Audi fili mi,& ſuſcipe verba mea, vt multiplicentur tibi anni vitæ . Viam ſapientiæ monſtraui tibi,& duxi te per ſemitas æquitatis: quas cum ingreſſus fueris, non artabuntur greſſus tui, & currens non habebis offendiculum. Tene diſciplinã, ne dimittas eam: cuſtodi illã,quia ipſa eſt vita tua. Ne delecteris in ſemitis impiorum,nec tibi placeat malorũ via.Fuge ab ea,nec trãſeas per illam, declina & deſere eam.non enim dormiunt niſi malefecerint:& non rapitur ſomnus ab eis niſi ſupplantauerint.*comedũt panem impietatis,& vinum iniquitatis bibũt.Iuſtorum autem ſemita,quaſi lux ſplendens, procedit & creſcit vſque ad perfectam diem. Via impiorũ tenebroſa:neſciunt vbi corruant. Fili mi,auſculta ſermones meos,& ad eloquia mea inclina aurem tuam.ne recedãt ab oculis tuis,cuſtodi ea in medio cordis tui,vita enim ſunt inuenientibus ea, & vniuerſæ carni* ſanitas. Omni cuſtodia ſerua cor tuũ :quia ex ipſo vita procedit. Remoue à te os prauum,& detrahẽtia labia ſint procul à te. Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos. Dirige ſemitas pedibus tuis,& omnes viæ tuæ ſtabiliẽtur.Ne declines ad dexteram, neque ad ſiniſtram:auerte pedem tuum à malo. Vias enim quæ à dextris ſunt,nouit dominus : peruerſæ verò ſunt quæ à ſiniſtris ſunt. Ipſe enim rectos faciet curſus tuos,itinera autem tua in pace producet.

A via impiorum declinãdum ſuadet.

De cuſtodia verbi dei.

Cor.

Os.

Oculi.

Inceſſus.

CAP.V.

Scortationẽ vitandã monet.

FIli mi,attende ad ſapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuã: vt cuſtodias cogitationes,& diſciplinam labia tua conſeruẽt. Ne intenderis fallaciæ mulieris.fauus enim diſtillãs labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius.Nouiſſima autem illius amara quaſi abſynthium, & lingua eius acuta quaſi gladius biceps.Pedes eius deſcẽdunt in mortem, & ad inferos greſſus eius penetrant.Per ſemitam vitæ non*ambulat, vagi ſunt greſſus eius & inueſtigabiles.Nunc ergo fili mi audi me,& ne recedas à verbis oris mei. Longe fac ab ea viam tuã,& ne appropinques foribus domus eius. Ne des alienis honorem tuum,& annos tuos crudeli. Ne forte impleantur extranei viribus tuis, & labores tui ſint in domo aliena, & gemas in nouiſſimis* quando conſumpſeris carnes tuas & corpus tuum,& dicas, Cur deteſtatus ſum diſciplinam, & increpationibus non acquieuit cor meum,nec audiui vocem docentiũ me,& magiſtris non inclinaui aurem meam? Penè fui in omni malo, in medio eccleſiæ & ſynagogæ.Bibe aquã de ciſterna tua,& fluenta putei tui. Deriuentur fontes tui foras , & in plateis aquas tuas diuide . Habeto eas ſolus , nec ſint alieni participes tui. Sit vena tua benedicta, & lætare cum muliere adoleſcentiæ tuæ:cerua chariſſima,& gratiſſimus hinnulus . vbera eius inebrient te in omni

Prodigalitatem ꝓhibet.

Propriis laborib⁹ vult nos viuere, eóſque aliis impertiri.

Vxor diligenda.

¶benefacere &c.]bonũ à dño ei⁹ (.i.ab eo qui debet illud habere.hoc eſt paupere)quũ fuerit facultas manui tuæ ad faciendũ.(vl, Noli denegare cuiquã bonum, cum manus tua à domino habet facultatem.)

D ¶cũ ſtatim poſſis dare.]& eſt(ſub.quod petit)apud te.

¶cum ille &c.]& ipſe habitat fiducialiter tecũ(.i.nihil abs te metuit.)

¶imiteris]eligas

¶omnis illuſor,]peruerſus(vl, deſertor, aut recedens,ſub.ab eo,)

¶ſimplicib⁹ ſermocinatio eius.]rectis ſecretum eius.

¶Egeſtas]Maledictio

¶manſuetis]vl, afflictis

¶ſtultorum &c.]vl, ſtulti exaltant quod ignominioſum eſt.

A ¶diſciplinã]eruditionẽ(caſtigationẽ)

¶prudentiam,]intelligentiam,

¶Donum bonum tribuam]Doctrinam enim bonam dedi

¶prudentiam.]intelligentiam.

B ¶prudentiam. arripe]intelligẽtiam. Exalta

¶corona inclyta proteget te.]vl, coronã decôris tradet tibi(aut corona decôris proteget te.)

¶æquitatis:]rectas:

diſciplinam,]eruditionem,

¶delecteris in ſemitis]ingrediaris ſemitam

C ¶tibi placeat]gradiaris in

¶ſupplantauerint.]ruere fecerint.

*Quia

¶creſcit]lucet

D *eius

¶pręcedant greſſus tuos.]rectæ corã

¶Dirige ſemitas pedibus tuis,]vl, ſtrue dera ſemitam pedũ tuorũ,

¶Vias enim]Hoc totum non eſt in Hebræo,nec in antiquis exempl.

A ¶prudentiæ]intelligentiæ

¶diſciplinã] ſciẽtiam(vl, agnitionem)

—Ne intenderis fallaciæ mulieris. Hoc ne in antiquis quidem latinis legitur exẽpl.

¶nitidius]leuius(mollius,vel magis lubricum)

—lingua eius

¶& ad inferos greſſus eius penetrant.]infernũ greſſus eius tenebunt.

B *directe

¶& inueſtigabiles.]& neſcies.(vl,& neſcit ipſa vbi incedat.)

¶honorẽ]vl, decorẽ(.i.facultates)

*tuis,

¶carnes tuas & corp⁹ tuũ,].i.corporis bona,

C ¶Cur deteſtatus ſum diſciplinam,]vl, Quomodo odiui eruditionem,

¶Deriuentur]vl, Diſpergantur

¶aquas tuas diuide.]riui aquarum.

¶adoleſcentiæ tuæ:].i.quã adoleſcens ducis:

¶hinnulus.]vel,ibix.

D ¶vbera eius inebriẽt te]amor illius ſaturet

tēpore,in amore eius delectare iugiter. Quare ſeducēris fili mi ab aliena,&
fouēris in ſinu alterius? Reſpicit dominus vias hominis, & omnes greſſus eius
conſyderat.Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum ſuorū con
ſtringitur.Ipſe morietur,quia non habuit diſciplinam, & in multitudine ſtul-
titiæ ſuæ decipietur. CAP. VI.

A FIli fili,ſi ſpopōderis pro amico tuo,defixiſti apud extraneum manum tuā,
illaqueatus es verbis oris tui,& captus propriis ſermonibus.Fac ergo quod
dico fili mi,& temetipſum libera,quia incidiſti in manū proximi tui.Diſcur-
re,feſtina,ſuſcita amicum tuum:ne dederis ſomnum oculis tuis,nec dormitent
palpebræ tuæ. Eruere quaſi damula de manu, & quaſi auis de manu aucupis.
Vade ad formicam ò piger,& conſydera vias eius, & diſce ſapientiam:quæ
cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æſtate ci-
bum ſibi,& congregat in meſſe quod comedat. Vſquequo piger dormies?quā-
B do conſurges è ſomno tuo?Paululum dormies, paululum dormitabis, paululū
cōſeres manus tuas vt dormias: & veniet tibi quaſi viator egeſtas, & pauperies
quaſi vir armatus.Si verò impiger fueris,veniet vt fons meſſis tua,& egeſtas lō-
ge fugiet à te. Homo apoſtata, vir inutilis,graditur ore peruerſo,annuit ocu-
lis,terit pede,digito loquitur,prauo corde machinatur malum,& omni tēpore
iurgia ſeminat.huic extēplo veniet perditio ſua,& ſubito cōteretur,nec habe-
bit vltra medicinā. Sex ſunt quæ odit dominus, & ſeptimū deteſtatur ani-
ma eius:oculos ſublimes,linguam mēdacem, manus effundentes innoxiū ſan-
C guinem,cor machinans cogitationes peſſimas, pedes veloces ad currendum in
malum,proferentem mendacia,teſtem fallacem,& eum qui ſeminat inter fra-
tres diſcordias. Conſerua fili mi præcepta patris tui,& ne dimittas legē ma-
tris tuæ.Liga ea in corde tuo iugiter,& circunda gutturi tuo. Cum ambulaue-
ris,gradiantur tecum:cum dormieris, cuſtodiāt te ,& euigilans loquere cū eis.
quia mādatum lucerna eſt,& lex lux,& via vitæ increpatio diſciplinæ, Vt cu-
ſtodiant te à muliere mala,& à blanda lingua extraneæ. Non concupiſcat
pulchritudinem eius cor tuum, ne capiaris nutibus illius. pretium enim ſcorti
D vix eſt vnius panis:mulier autem viri,pretioſam animam capit. Nunquid
poteſt homo abſcondere ignem in ſinu ſuo, vt veſtimenta illius non ardeant?
aut ambulare ſuper prunas, & non comburētur plantæ eius?ſic qui ingreditur
ad mulierem proximi ſui,non erit mundus cum tetigerit eam. Non grādis
eſt culpa cum quis furatus fuerit. furatur enim vt eſurientem impleat animā:
deprehenſus quoque reddet ſeptuplum, & omnem ſubſtātiam domus ſuæ tra-
det.Qui autem adulter eſt*propter cordis inopiam perdet animam ſuam: tur-
pitudinem & ignominiam congregat ſibi,& opprobrium illius non delebitur.
quia zelus & furor viri* non parcet in die vindictæ,nec acquieſcet cuiuſquam
precibus,nec ſuſcipiet pro redemptione dona plurima. CAP. VII.

A FIli mi,cuſtodi ſermones meos, & præcepta mea reconde tibi. Fili honora
dominum,& valebis:præter eum vero ne timueris alienum. Serua māda-
ta mea, & viues: & legem meā quaſi pupillam oculi tui. liga ea in digitis tuis,
ſcribe illa in tabulis cordis tui.Dic ſapientiæ,Soror mea es,& prudentiam vo-
ca amicam tuā,Vt cuſtodiat te à muliere extranea, & ab aliena quæ verba ſua
B dulcia facit. De feneſtra enim domus meæ per cācellos proſpexi,Et video par
uulos,conſydero*vecordem iuuenem, qui tranſit per plateas iuxta angulum*,
& prope viam domus illius graditur in obſcuro,adueſperaſcente die,in noctis
tenebris,& caligine. Et ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio, præparata
ad decipiendas animas,garrula & vaga, quietis impatiens, nec valēs in domo
conſiſtere pedibus ſuis,nūc foris,nunc in plateis,nunc iuxta*angulos inſidiās.
C Apprehenſúmque deoſculatur iuuenem,& procaci vultu blanditur dicens,Vi-
ctimas pro ſalute deuoui,hodie reddidi vota mea.idcirco egreſſa ſum in occur
ſum tuum,deſyderans te videre, & reperi.Intexui funibus lectulum meū,ſtra-

---

¶ſeducēris] delectaberis (errabis)
¶ab aliena,] in (vel, cum) aliena,
¶foueris in ſinu] amplexaberis ſinum
¶conſyderat.] ponderat. (dirigit.)

¶amico] vel, proximo
¶propriis] oris tui

¶ſuſcita] robora (vel, conforta, aut inſta proximo tuo. LXX, incita)
¶damula] vel, caprea

¶præceptorem,] præfectum,

¶cōſeres] cōplicabis
¶Si vero &c.] Hoc totū nō ē in Heb. nec in vetu. exempl.

¶apoſtata, vir inutilis,] belial, (impius, præuaricator) vir iniquus,
¶terit] annuit (loquitur)
¶loquitur,] docet,
¶huic] ideo
¶habebit vltra medicinā.] erit ſanitas (i. auxilium) ei.

¶gradiantur] vel, duces

¶nutibus illius. pretiū enim ſcorti vix eſt vnius panis:] ſplendoribus eius. Quia propter mulierē meretricē, vſque ad buccellam panis: (ſub. recidet homo. i. mendicus efficietur:)
¶mulier autem viri] i. maritata, capit vitam nobiliſſimā. Quidā, mulierem viri interpretant adulteram)
¶grandis eſt culpa, cum quis furatus fuerit. furatur enim] ſpernēt furem ſi furatus fuerit
*cum muliere
¶turpitudinem] plagam
¶zelus & furor viri] i. cū zelotypia vret
*&
¶nec acquieſcet &c.] non accipiet perſonam quæ conciliet: nec flecti ſe patietur etiam ſi multa dona offeras.
¶Fili honora &c.] Hic verſus non eſt in Hebræo, nec in antiquis latinis.

¶amicā] vel, cognatam
¶paruulos,] inter imperitos (ſtultos)
*inter pueros
¶prope] per
*eius
¶obſcuro,] crepuſculo,
¶præparata ad decipiēdas aīas, garrula & vaga, quietis impatiens,] & anxia corde (vel, fraudulēta) tumultuoſa & peruerſa,
*omnes
¶Procaci vultu blanditur,] roborauit vultū ſuum (. i. ſine pudore effecta,)
¶Victimas pro ſalute deuoui,] Victimæ pacificorum ſunt mihi,
¶deſyderans te videre,] vt quærerē vultum tuum,
¶Intexui funibus lectulum meū, ſtraui tapetibus pictis] Ornaui ornamentis lectum meum, eleuaui funibus

---

A ſcortatione dehortatur. Iob. 34. c.

Sponſorē inſtruit.

Excitatur piger ad laborem.

3. 14. d.

Arguitur ſchiſmaticus, & iurgiorū author apud deū deteſtabilis.

Oculi.
Lingua.
Manus.
Cor.
Pedes.
Teſtis falſus.

Adhortatur ad cōtemplationē verbi dei, quo retrahimur à ſcortatione.

Adultera fugienda.

Cōtagio mali.

Mœchi grauius peccāt quam famelici fures.

Exhortatio ad ſapiētiam & obſeruationē præceptorum.

Sapientiæ, verbóve dei adhærendum monet, quo technas ſcortorū vitemus, quas deſcribit.

ui tapetibus pictis ex AEgypto. aſperſi cubile meum myrrha, & aloe, & cinnamomo. veni, inebriemur vberibus, & fruamur cupitis amplexibus, donec illuceſcat dies. non eſt enim vir in domo ſua, abiit via longiſſima. ſacculum pecuniæ ſecum tulit: in die plenæ lunæ reuerſurus eſt in domum ſuam. Irretiuit eum multis ſermonibus, & blãditiis labiorum protraxit illum. Statim eam ſequitur quaſi bos ductus ad victimam, & quaſi agnus laſciuiens, & ignorat quòd ad vincula ſtultus trahatur: donec transfigat ſagitta iecur eius: velut ſi auis feſtinet ad laqueum, & neſcit quòd de periculo animæ illius agitur. Nunc ergo fili mi, audi me, & attende verbis oris mei. Ne abſtrahatur in viis illius mens tua, neque decipiaris ſemitis eius. multos enim vulneratos deiecit, & fortiſſimi quique interfecti ſunt ab ea. Viæ inferi domus eius, penetrãtes interiora mortis.

CAP. VIII.

Sapientia ſeipſam cõmẽdat.

NVnquid non ſapiẽtia clamitat, & prudentia dat vocem ſuam? In ſummis excelſiſque verticibus ſupra viã, in mediis ſemitis ſtans, iuxta portas ciuitatis in ipſis foribus loquitur, dicẽs, O viri ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum. Intelligite paruuli aſtutiam, & inſipientes animaduertite. Audite, quoniam de rebus magnis locutura ſum: & aperientur labia mea, vt recta prædicent. Veritatem* meditabitur guttur meum, & labia mea deteſtabuntur impium. Iuſti ſunt omnes ſermones mei, non eſt in eis prauũ quid, neque peruerſum. *recti ſunt intelligentibus, & æqui inuenientibus ſciẽtiam. Accipite diſciplinam meam, & nõ pecuniam: doctrinam magis, quàm aurum eligite. Melior eſt enim ſapientia cunctis pretioſiſſimis: & omne deſyderabile, ei non poteſt comparari. Ego ſapiẽtia habito in conſilio, & eruditis interſum cogitationibus. Timor domini odit malum: arrogantiam, & ſuperbiam & viam prauá, & os bilingue deteſtor. Meum eſt conſilium & æquitas, mea eſt prudentia, mea eſt fortitudo. Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernũt. Per me principes imperãt, & potentes decernũt iuſtitiã. Ego diligẽtes me, diligo: & qui mane vigilauerint ad me, inuenient me. Mecũ ſunt diuitiæ & gloria, opes ſupernæ & iuſtitia. Melior eſt enim fructus meus auro & lapide pretioſo, & genimina mea argẽto electo. In viis iuſtitiæ ambulabo, in medio ſemitarũ iudicii, vt ditẽ diligentes me, & theſauros eorũ repleã. Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quicquam faceret à principio. Ab æterno ordinata ſum, & ex antiquis antequam terra fieret. Nondum erant abyſſi: & ego iam cõcepta eram: necdum fontes aquarum eruperant. Necdum montes graui mole conſtiterant, ante colles ego parturiebar: adhuc terram non fecerat, & flumina & cardines orbis terræ. Quando præparabat cælos, aderam: quando certa lege & gyro vallabat abyſſos: quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum. quando circũdabat mari terminũ ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos: quando appẽdebat fundamenta terræ, Cum eo eram cuncta cõponens: & delectabar per ſingulos dies, ludens coram eo omni tempore: ludens in orbe terrarum: & deliciæ meæ, eſſe cum filiis hominũ. Nunc ergo filii audite me, Beati qui cuſtodiunt vias meas. Audite diſciplinam, & eſtote ſapientes, & nolite abiicere eam. Beatus homo qui audit me, qui vigilat ad fores meas quotidie & obſeruat ad poſtes oſtii mei. *Qui me inuenerit, inueniet vitam, & hauriet ſalutem à domino. qui autem in me peccauerit, lædet animam ſuam. Omnes qui me oderunt, diligunt mortem.

Sap.9.b.

CAP. IX.

Sapientia omnes ad ſe inuitat.

SApiẽtia ædificauit ſibi domum, excĩdit columnas*ſeptem. Immolauit victimas ſuas, miſcuit vinum*, & propoſuit mẽſam ſuam. Miſit ancillas ſuas vt vocarẽt ad arcem, & ad mœnia ciuitatis, Si quis eſt paruulus, veniat ad me. Et inſipiẽtibus locuta eſt, Venite, comedite panem meum, & bibite vinũ quod miſcui vobis. Relinquite infantiam, & viuite, & ambulate per vias prudentiæ. Qui erudit deriſorem, ipſe iniuriã ſibi facit: & qui arguit impiũ, ſibi maculam generat. Noli arguere deriſorem, ne oderit te. Argue ſapientem, & diliget te.

¶vberibus,]vſ, amoribus,
¶cupitis amplexibus,]amoribus,
¶in die plenæ lunæ]ad ſtatutam diem
¶Irretiuit eum multis ſermonib⁹,]De-clinare fecit multitudine dulcedinis ſermonis ſui,
D ¶agnus laſciuiens, & ignoratq; ad vin-cula ſtultus trahatur.]compedibus iectis, quibus fatui vincti
A ¶prudentia]intelligentia
¶loquitur,]clamat,
¶paruuli]ſtulti(vſ, puuli ſenſu &
*enim
¶meditabitur]loquetur
¶impium.]impietatem.
*vniuerſi ipſi
¶æqui]recti
B ¶diſciplinam]eruditionem
¶eligite.]electum.
¶cunctis pretioſiſſimis:]margaritis
¶in conſilio, & eruditis interſum cogi-tationibus.]cum aſtutia(cognitione) ſcientiam cogitationum inueni.
¶bilingue]loquens peruerſitates
¶æquitas, mea eſt prudẽtia,]ſucceſſus (.i. facio ſuccedere & proſperãtque conſului) ego ſum intelligentia,
¶legum conditores]principes
¶potentes decernũt iuſtitiã]principes omnes iudicant terram.
¶q mane vigilãt ad me,]quærẽtes me
C ¶ſupernæ]multæ(vſ, radicatæ & dura-biles)
¶lapide pretioſo,]obrizo,
¶genimina]fructus(prouentus) mei
¶ambulabo,]ambulare faciã, (ducam)
¶ditem]hæreditare faciam
¶à principio.]ex eo tẽpore eram.
¶ordinata ſum,]principatũ habui,
¶concepta]formata
¶graui mole conſtiterãt,]fundati erãt
¶parturiebar:]formata eram:
¶flumina]plateas(fines)
¶cardines orbis terræ.]præcipuas terras orbis.
D ¶certa lege & gyro vallabat abyſſos] deſcribebat circino ſuperficiẽ abyſſi
¶librabat]fortificabat
¶appendebat]deſcribebat
¶cuncta componẽs:]vſ, velut
¶diſciplinam]eruditionem
*Quoniam
¶ſalutẽ]quod voluerit(vſ, beneuol
¶lædet]expoliat
A *eius
*ſuum
¶ad arcẽ, & ad mœnia]ad ſummitates excelſorum
¶paruulus]ſtultus
▸vobis
¶prudentiæ.]intelligentiæ.
¶erudit]corripit
¶iniuriam ſibi facit:]inhonorati(ignominiam) ſibiipſi accipit.

►occaſionem
¶feſtinabit accipere.]addet doctrinam.
¶ſciētia,ſanctorū prudētia.]intelligentia eſt ſancta cognoſcere.(vl, ītellectus eſt cognitio ſanctarum rerum.)

Da ſapienti occaſionem,& addetur ei ſapientia. Doce iuſtum,& feſtinabit acci
pere. Principium ſapientiæ,timor domini:& ſcientia,ſanctorum prudentia. Timor dei. s.1.a.pſal. 110.d.
C Per me enim multiplicabūtur dies tui,& addentur tibi anni vitæ. Si ſapiens fue eccli.1.b.
ris,tibimetipſi eris:ſi autem illuſor, ſolus portabis malum. Mulier ſtulta &
clamoſa,plenáque illecebris,& nihil omnino ſciens. Sedet in foribus domus ſuæ Meretrix.
ſuper ſellam in excelſo vrbis loco,vt vocet tranſeuntes per viam & pergentes in
D itinere ſuo,Quis eſt paruulus,declinet ad me. Et vecordi locuta eſt, Aquæ furti-
uæ dulciores ſunt,& panis abſconditus ſuauior. Et ignorauit quòd ibi ſint gigan
tes,& in profundis inferni conuiuæ eius. Qui enim applicabitur illi, deſcendet
ad inferos:nam qui abſceſſerit ab ea,ſaluabitur.

¶paruulus,]ſtultus,
¶abſconditus ſuauior.].i.in abſcondito comeſtus.
¶gigantes,]mortui,
¶Qui enim &c.] Hic verſus nō eſt ī Hebræo,nec in antiquis exemplaribus.

Parabolæ Salomonis.

CAP. X.

A Filius ſapiens lætificat patrem : filius verò ſtultus mœſtitia eſt matris ſuæ.

Nil proderunt theſauri impietatis : iuſtitia verò liberabit à morte.

Non affliget dominus fame animam iuſti,& inſidias impiorum ſubuertet.

Egeſtatem operata eſt manus remiſſa:manus autem fortium,diuitias parat.

Qui nititur mendaciis , hic paſcit ventos , idem autem ipſe ſequitur aues volantes.

Qui congregat in meſſe, filius ſapiens eſt : qui autem ſtertit æſtate , filius confuſionis.

¶inſidias &c.]propter peruerſitatē impios expellet(ſub.deus.)
¶remiſſa:]vl,fraudulenta:
¶fortium,]ſolicitorū,(vl,ſedulorum,)
¶Qui nititur &c.]Hic verſus non eſt in Heb.nec in veter.exempl.
¶meſſe,]æſtate,
¶ſtertit æſtate,]dormit in meſſe,

B Benedictio ſuper caput iuſti:os autem impiorum operit iniquitas.

Memoria iuſti cum laudibus:& nomen impiorum putreſcet.

Sapiens corde præcepta ſuſcipiet:ſtultus cæditur labiis.

Qui ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter : qui autem deprauat vias ſuas, manifeſtus erit.

Qui annuit oculo,dabit dolorem:& ſtultus labiis,verberabitur.

Vena vitæ,os iuſti:os autem impiorum operit iniquitatem. Eccli.27.e.

Odium ſuſcitat rixas:& vniuerſa delicta operit charitas. 1.Pet.4.b.

In labiis ſapientis inuenitur ſapientia: & virga in dorſo eius qui indiget corde. 1.corin.13.b.

Sapientes abſcondunt ſcientiam:os autem ſtulti confuſioni proximum eſt.

C Subſtantia diuitis,vrbs fortitudinis eius:pauor pauperum,egeſtas eorum.

Opus iuſti,ad vitam:fructus autem impii ad peccatum.

Via vitæ,cuſtodienti diſciplinam:qui autem increpationes relinquit,errat.

Abſcondunt odium labia mendacia:qui profert contumeliam, inſipiens eſt.

In multiloquio non deerit peccatum:qui autem moderatur labia ſua, prudentiſſimus eſt.

Argentum electum lingua iuſti,cor autem impiorum pro nihilo.

Labia iuſti erudiunt plurimos : qui autem indocti ſunt, in cordis egeſtate morientur.

Benedictio domini diuites facit,nec ſociabitur ei afflictio.

Quaſi per riſum ſtultus operatur ſcelus:ſapientia autem eſt viro prudentia.

D Quod timet impius,veniet ſuper eum:deſyderium ſuum iuſtis dabitur.

Quaſi tempeſtas tranſiens non erit impius : iuſtus autem quaſi fundamentum ſempiternum.

Sicut acetum dentibus,& fumus oculis,ſic piger his qui miſerunt eum.

Timor domini apponet dies,& anni impiorum breuiabuntur.

Expectatio iuſtorum,lætitia:ſpes autem impiorum peribit.

¶cum laudibus:]in benedictione:
¶cæditur labiis.]labiis(vl propter labia)punietur.
¶ſimpliciter,]perfecte,
¶manifeſtus erit.]vel conteretur.
¶confuſioni]contritioni(pauori,terrori,periculo)
¶pauor]contritio(confractio.i.paupertas debilitat pauperes)
¶Opus iuſti &c.].i.iuſtus operatur vt vitam habeat: impius vtitur ſuis bonis ad peccatum.
¶contumeliam,]detractionem,
¶pro nihilo.]nihil eſt.
¶erudiunt]paſcent
¶indocti]ſtulti
¶egeſtate]defectu
¶nec ſociabitur ei afflictio.]nec apponet dolorem.(vl,citra moleſtiam)
¶prudentia.]id conſyderare.

Fortitudo ſimplicis, via domini: & pauor his qui operantur malum.
Iuſtus in æternum non commouebitur: impii autem non habitabunt ſuper terram.
Os iuſti parturiet ſapientiam, & lingua prauorum peribit.
Labia iuſti conſyderant placita: & os impiorum peruerſa.

CAP. XI.

A Statera doloſa abominatio eſt apud dominum, & pondus æquum voluntas eius.
Vbi fuerit ſuperbia, ibi erit & contumelia: vbi autē eſt humilitas, ibi & ſapiētia.
Simplicitas iuſtorum diriget eos, & ſupplantatio peruerſorum vaſtabit illos.
Eccli. 5. c. Non proderunt diuitiæ in die vltionis: iuſtitia autem liberabit à morte.
Iuſtitia ſimplicis diriget viam eius: & in impietate ſua corruet impius.
Iuſtitia rectorum liberabit eos: & in inſidiis ſuis capientur iniqui.
Sapien. 5. c. Mortuo homine impio nulla erit vltra ſpes, & expectatio ſolicitorum peribit.
Iuſtus de anguſtia liberatus eſt: & tradetur impius pro eo.
B Simulator ore decipit amicum ſuum: iuſti autem liberabuntur ſcientia.
In bonis iuſtorum exultabit ciuitas: & in perditione impiorum erit laudatio.
Benedictione iuſtorum exaltabitur ciuitas: & ore impiorum ſubuertetur.
Qui deſpicit amicum ſuum, indigens corde eſt: vir autem prudens tacebit.
Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana: qui autem fidelis eſt, cælat amici commiſſum.
Vbi non eſt gubernator, populus corruet: ſalus autem vbi multa conſilia.
Affligetur malo, qui fidē facit pro extraneo: qui autē cauet laqueos, ſecurus erit.
Mulier gratioſa inueniet gloriam, & robuſti habebunt diuitias.
C Benefacit animæ ſuæ vir miſericors: qui autem crudelis eſt, etiam propinquos abiicit.
Impius facit opus inſtabile: ſeminanti autem iuſtitiam merces fidelis.
Clementia præparat vitam: & ſectatio malorum mortem.
Abominabile domino cor prauum, & voluntas eius in his qui ſimpliciter ambulant.
Manus in manu non erit innocens malus: ſemen autem iuſtorum ſaluabitur.
Circulus aureus in naribus ſuis, mulier pulchra & fatua.
Deſyderium iuſtorum omne bonum eſt: præſtolatio impiorum furor.
D Alii diuidunt propria, & ditiores fiunt: alii rapiunt non ſua, & ſemper in egeſtate ſunt.
Anima quæ benedicit, impinguabitur: & qui inebriat, ipſe quoque inebriabitur.
Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem ſuper caput vendentium.
Bene conſurgit diluculo qui quærit bona: qui autem inueſtigator malorum eſt, opprimetur ab eis.
Qui confidit in diuitiis ſuis, corruet: iuſti autem quaſi virens foliū germinabūt.
Qui cōturbat domū ſuam, poſſidebit ventos: & qui ſtultus eſt ſeruiet ſapienti*.
Fructus iuſti lignum vitæ, & qui ſuſcipit animas ſapiens eſt.
1. Pet. 4. d. Si iuſtus in terra recipit, quanto magis impius & peccator?

CAP. XII.

A Qui diligit diſciplinam, diligit ſcientiam: qui autem odit increpationes, inſipiens eſt.
Qui bonus eſt, hauriet gratiam à domino: qui autem confidit in cogitationibus ſuis, impie agit.
Non roborabitur homo ex impietate: & radix iuſtorum non commouebitur.
Mulier diligens, corona eſt viro ſuo: & putredo in oſſibus eius, quæ confuſione res dignas gerit.
Cogitationes iuſtorum, iudicia: & conſilia impiorum, fraudulenta.
Verba impiorum inſidiantur ſanguini: os iuſtorum liberabit eos.
Verte impios, & non erunt: domus autem iuſtorum permanebit.

B Doctrina ſua noſcetur vir: qui autem vanus & excors eſt patebit contemptui.
Melior eſt pauper & ſufficiens ſibi, quàm glorioſus & indigens pane. Eccli.10.d.
Nouit iuſtus iumentorum ſuorum animas: viſcera autem impiorum crudelia.
Qui operatur terram ſuam, ſatiabitur panibus: qui autem ſectatur otium, ſtultiſſimus eſt. Eccli.20.d.
Qui ſuauis eſt in vini demorationibus, in ſuis munitionibus relinquit contumeliam.
Deſyderium impii monimentum eſt peſſimorū: radix autem iuſtorū proficiet.
Propter peccata labiorū ruina proximat malo: effugiet autē iuſtus de anguſtia.
De fructu oris ſui vnuſquiſque replebitur bonis, & iuxta opera manuū ſuarum retribuetur ei.
C Via ſtulti recta in oculis eius: qui autem ſapiens eſt audit conſilia.
Fatuus ſtatim indicat iram ſuam: qui autem diſſimulat iniuriam callidus eſt.
Qui quod nouit loquitur, iudex iuſtitiæ eſt: qui autem mentitur, teſtis eſt fraudulentus.
Eſt qui promittit, & quaſi gladio pungitur conſcientiæ: lingua autem ſapientium ſanitas eſt.
Labium veritatis firmum erit in perpetuum: qui autem teſtis eſt repentinus, cōcinnat linguam mendacii.
D Dolus, in corde cogitantium mala: qui autem pacis ineunt conſilia, ſequitur eos gaudium.
Non contriſtabit iuſtum quicquid ei acciderit: impii autem replebuntur malo.
Abominatio eſt domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei.
Homo verſutus cælat ſcientiam: & cor inſipientium prouocat ſtultitiam.
Manus fortium dominabitur: quæ autem remiſſa eſt, tributis ſeruiet.
Mœror in corde viri humiliabit illum, & ſermone bono lætificabitur.
Qui negligit damnū propter amicum, iuſtus eſt: iter autē impiorū decipiet eos.
Non inueniet fraudulentus lucrum: & ſubſtantia hominis erit auri pretium.
In ſemita iuſtitiæ, vita: iter autem deuium ducit ad mortem. CAP. XIII.

A Filius ſapiens, doctrina patris: qui autem illuſor eſt, non audit cum arguitur.
De fructu oris homo ſatiabitur bonis: anima autem præuaricatorū iniqua.
Qui cuſtodit os ſuum cuſtodit animam ſuam: qui autem inconſyderatus eſt ad loquendum, ſentiet mala.
Vult & non vult piger: anima autem operantium impinguabitur.
Verbum mendax iuſtus deteſtabitur: impius autem confundit, & confundetur.
Iuſtitia cuſtodit innocentis viam: impietas autem peccatorem ſupplantat.
Eſt quaſi diues cum nihil habeat: & eſt quaſi pauper, cum in multis diuitiis ſit.
B Redemptio animæ viri, diuitiæ ſuæ: qui autem pauper eſt, increpationem non ſuſtinet.
Lux iuſtorum lætificat: lucerna autem impiorum extinguetur.
Inter ſuperbos ſemper iurgia ſunt: qui autem agunt omnia cum conſilio, reguntur ſapientia.
Subſtantia feſtinata minuetur: quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur.
Spes quæ differtur, affligit animam: lignum vitæ deſyderium veniens.
C Qui detrahit alicui rei, ipſe ſe in futurum obligat: qui autem timet præceptum, in pace verſabitur.
Filio doloſo nihil erit boni: ſeruo autem ſapienti, proſperi erunt actus, & dirigetur via eius.
Lex ſapientis fons vitæ, vt declinet à ruina mortis.
Doctrina bona dabit gratiam: in itinere contemptorum vorago.
Aſtutus omnia agit cum conſilio: qui autem fatuus eſt aperit ſtultitiam.
Nuntius impii cadet in malum: legatus autem fidelis, ſanitas.

¶Doctrina &c.] Propter doctrinā ſuam
¶pauper & ſufficiens ſibi,] vilis (vl, qui floccipendit ſe) & ſeruiēs ſibi, (.i. faciēs ſuum officium)
¶viſcera] vl, cor (Chald. interp. miæ)
¶Qui ſuauis eſt &c.] Hic verſus non eſt in Heb. nec in veter. exempl.
¶monimentū eſt peſſimorum:] rete malorum: (vel inſequitur malum)
¶proficiet.] dabit. (ſub. fructum ſuum.)
¶peccata] præuaricationem
¶ruina ꝓximat malo:] laqueus malus:
¶opera] retributionē (.i. quod aliis retribuit)
¶ſtatim] in die Heb. pro ſtatim
¶nouit] verum eſt
¶iudex iuſtitiæ &c.] annuntiabit iuſtitiam: & teſtis mendax dolum.
¶Eſt qui promittit, & quaſi gladio pungit̄ cōſcietiæ:] Temere loqui ꝑinde eſt ac gladio confodere:
¶qui autē teſtis &c.] & ad momentum lingua mendacis. (vel, mox variat lingua mendax.)
¶cōtriſtabit iuſtū, qcquid ei acciderit:] vl, accidet iuſto dolor:
¶prouocat] prædicat
¶fortium] mercatorum ſolicitorum (negotioſorum)
¶quæ autem remiſſa eſt,] & doloſa, (.i. negligens, otioſa)
¶humiliabit] incuruabit (.i. tabefaciet & cruciabit)
¶Qui negligit dānū propter amicū, iuſtus eſt:] Melius habet iuſtus quā proximus ſuus: (vl, Iuſtus fœlicior eſt proximo ſuo:)
¶Nō inueniet fraudulentus lucrū:] Non aduret doloſus aucupiū ſuū (vl venationē ſuā .i. diuitiæ fraude conquiſitæ, cito perituræ. Solent enim aucupes auiū captarū alas adurere ne aufugiant)
¶iter autem deuium &c.] & in via ſemitæ eius non eſt mors.
¶doctrina patris:] .i. audit eruditionem patris:)
¶ſentiet mala.] terrebitur. (ſentiet correptionem & periculum.)
¶Vult & non vult piger:] Cōcupiſcit piger, & nō eſt ei quod cōcupiſcit aīa ei9:
¶operantium] ſolicitorum
¶confundetur.] pudore afficit.
¶innocentis viam:] perfectum via:
¶peccatorē ſupplātat.] adducit in pctm̄.
¶Eſt quaſi &c.] vl, Diuites quidā ſunt, tametſi nihil habeāt: pauperes alii ſūt, tametſi magnas opes habeant.
¶feſtinata] corrumpendo (prodigalitate pr̄ofundendo)
¶Qui detrahit alicui rei, ipſe ſe in futurum obligat:] Qui contemnit verbum, perdit ſeipſum:
¶Filio doloſo &c.] Hic verſus non eſt in Heb. nec in veter. exempl.
¶ruina] laqueis
¶in itinere &c.] via contemptorum dura eſt.
¶conſilio:] ſcientia: (vel iudicio:)
¶impii cadet in] impius affert

Egeſtas & ignominia ei qui deſerit diſciplinam: qui autem acquieſcit arguenti, glorificabitur.
Deſyderiū ſi cōpleatur, delectat animā: deteſtantur ſtulti eos qui fugiunt mala. D
Qui cum ſapientibus graditur, ſapiens erit: amicus ſtultorum ſimilis efficietur.
Peccatores perſequetur malum: & iuſtis retribuentur bona.
Bonus relinquet hæredes filios & nepotes: & cuſtoditur iuſto ſubſtātia peccatoris.
Multi cibi in noualibus patrum: & aliis congregantur abſque iudicio.
Qui parcit virgæ, odit filium ſuum: qui autem diligit illum, inſtanter erudit.
Iuſtus cōmedit & replet animam ſuam: venter autem impiorum inſaturabilis.

CAP. XIIII.

Iob.12.a Sapiens mulier ædificauit domum ſuam: inſipiens extructam quoque, manibus deſtruet. A
Ambulans recto itinere, & timens dominum, deſpicitur ab eo qui infami graditur via.
In ore ſtulti virga ſuperbiæ: labia autem ſapientum cuſtodiunt eos.
Vbi non ſunt boues, præſepe vacuum eſt: vbi autem plurimæ ſegetes, ibi manifeſta eſt fortitudo bouis.
Teſtis fidelis non mentietur: profert autem mendacium doloſus teſtis.
Quærit deriſor ſapientiam, & non inuenit: doctrina prudentium facilis.
Vade contra virum ſtultum, & neſcito labia prudentiæ.
Sapientia callidi, eſt intelligere viam ſuam: & imprudentia ſtultorum errans. B
Stultus illudet peccatum, & inter iuſtos morabitur gratia.
Cor quod nouit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio eius non miſcebitur extraneus.
Domus impiorum delebitur, tabernacula iuſtorum germinabunt.
Eſt via quæ videtur homini iuſta: nouiſſima autem eius deducunt ad mortem.
Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudii luctus occupabit.
Viis ſuis replebitur ſtultus, & ſuper eum erit vir bonus.
Innocens credit omni verbo: aſtutus conſyderat greſſus ſuos.
Filio doloſo nihil erit boni: ſeruo autem ſapienti proſperi erunt actus, & dirigetur via eius.
Sapiens timet, & declinat à malo: *ſtultus tranſilit & confidit.
Impatiens operabitur ſtultitiam: & vir verſutus odioſus eſt. C
Poſſidebunt paruuli ſtultitiam: & expectabunt aſtuti ſcientiam.
Iacebunt mali ante bonos: & impii ante portas iuſtorum.
Etiam proximo ſuo pauper odioſus erit: amici verò diuitum multi.
Qui deſpicit proximū ſuum, peccat: qui autem miſeretur pauperis, beatus erit.
Qui credit in domino, miſericordiam diligit.
Errant qui operantur malum: miſericordia & veritas præparant bona.
In omni opere erit abūdantia: vbi autē verba ſunt plurima, ibi frequēter egeſtas.
Corona ſapientum, diuitiæ eorum: fatuitas ſtultorum imprudentia.
Liberat animas teſtis fidelis: & profert mendacia verſipellis.
In timore domini fiducia fortitudinis, & filiis eius erit ſpes. D
Timor domini fons vitæ, vt declinet à ruina mortis.
In multitudine populi dignitas regis: & in paucitate plebis ignominia principis.
Qui patiens eſt, multa gubernatur ſapientia: qui autem impatiens eſt, exaltat ſtultitiam ſuam.
Vita carnium, ſanitas cordis: putredo oſſium, inuidia.
I.17.a. Qui calumniatur egentem, exprobrat factori eius: honorat autem eum, qui miſeretur pauperis.
In malitia ſua repelletur impius: ſperat autem iuſtus in morte ſua.
In corde prudentis requieſcit ſapientia, & indoctos quoſque erudiet.
Iuſtitia eleuat gentem: miſeros autem facit populos peccatum.

¶ei qui deſerit diſciplinam:] elongant ſe à correctione:
¶ſimilis efficietur.] conteretur. (habebit infortunium)
¶noualibus patrum:] ſulcis pauperum: (vel, in aratione magnatorum:)
¶& aliis cōgreganſ] at alii congregant
¶inſtanter erudit.] quærit illi caſtigationem.
¶Ambulans &c.] Qui timet dominum, ambulat in ſemita recta: qui autem contemnit eum, declinat à viis eius.
¶vacuum] mundum
¶vbi autē &c.] ſed multi prouentus obueniunt per robuſtum bouem.
¶doloſus] mendax
¶doctrina prudētiū] & ſciētia intelligēti
¶Vade &c.] vſ, Si incideris in ſtultum, non deprehendes labia ſcientiæ.
¶imprudentia] ſtultitia
¶illudet &c.] vſ, ridebit cū peccauerit, & īter rectos erit bñplacitū (cōplacentia)
¶Cor &c.] vſ, Dum cor angitur, non capitur ſolatiis quæ extrinſecus adhibentur
¶Riſus dolore miſcebiſ.] Etiam in riſu dolebit cor,
¶replebitur] ſaturabitur
¶Innocens] Stultus (Imperitus)
¶conſyderat] intelliget
¶Filio &c.] Hic verſus non eſt in Heb. nec in veter. exempl.
*ſed
¶Impatiens] Qui cito iraſcitur
¶verſutus odioſus eſt.] cogitās, odio habetur. (ſub. ab eo. vſ, odit id)
¶paruuli] paruuli ætate & ſtulti
¶expectabunt aſtuti ſcientiam.] aſtuti coronabuntur ſcientia.
¶Qui deſpicit &c.] vel, Peccator contemnit proximum ſuum:
¶Qui credit &c.] Hic verſus non eſt in Heb. nec in veter. exempl.
¶operantur] cogitant
¶præparant] erit cogitantibus
¶abundantia:] vel nimietas, ſuperfluitas, amplius:
¶frequenter] eſt
¶imprudentia.] nihil niſi ſtultitia.
¶profert mendacia verſipellis.] qui profert mēdacia, falleſ. (ſub. ſua voluntate)
¶fiducia fortitudinis,] ſecura fortitudo
¶vt declinet à ruina] ad recedendum à laqueis
¶exaltat] vel, oſtendit
►ſuam.
¶carnium,] vſ, corporis,
¶calumniatur] vel, iniuria afficit
¶repelletur] non perſtabit
¶indoctos &c.] in medio ſtultorum cognoſcetur (vſ, laudabitur.)
¶miſeros] perditos

Acceptus eſt regi miniſter intelligẽs:iracũdiã eius inutilis ſuſtinebit.CAP.XV.
A R Eſponſio mollis frangit iram:ſermo durus ſuſcitat furorem.
Lingua ſapientum ornat ſcientiam:os fatuorum ebullit ſtultitiam.
In omni loco oculi domini contemplantur bonos & malos.
Lingua placabilis,lignum vitæ:quæ autem immoderata eſt, conterit ſpiritum.
Stultus irridet diſciplinam patris ſui : qui autem cuſtodit increpationes , aſtutior fiet.
In abundanti iuſtitia virtus maxima eſt , cogitationes autem impiorum eradicabuntur.
Domus iuſti plurima fortitudo:& in fructibus impii conturbatio.
Labia ſapientum diſſeminabunt ſcientiam:cor ſtultorum diſſimile erit.
B Victimæ impiorum abominabiles domino:vota iuſtorum placabilia. Eccli.34.c.
Abominatio eſt domino via impii:qui ſequitur iuſtitiam,diligitur ab eo.
Doctrina mala deſerentium viam:qui increpationes odit,morietur.
Infernus & perditio coram domino:quanto magis corda filiorum hominum?
Non amat peſtilens eum qui ſe corripit,nec ad ſapientes graditur.
Cor gaudens exhilarat faciem:in mœrore animi deiicitur ſpiritus. Ĩ.17.d.
Cor ſapiens quæret doctrinam:& os ſtultorum paſcetur imperitia.
Omnes dies pauperis,mali:*ſecura mens quaſi iuge conuiuium.
Melius eſt parum cum timore domini,quam theſauri magni & inſatiabiles.
Melius eſt vocari ad olera cum charitate:quàm ad vitulum ſaginatũ cum odio.
C Vir iracundus prouocat rixas:qui patiens eſt,mitigat ſuſcitatas.
Iter pigrorum quaſi ſepes ſpinarum:via iuſtorum abſque offendiculo.
Filius ſapiens lætificat patrem:& ſtultus homo deſpicit matrem ſuam.
Stultitia gaudium ſtulto:& vir prudens dirigit greſſus ſuos.
Diſſipantur cogitationes vbi non eſt conſilium:vbi verò ſunt plures conſiliarii, confirmantur.
Lætatur homo in ſententia oris ſui:& ſermo opportunus eſt optimus.
Semita vitæ ſuper eruditum,vt declinet de inferno nouiſſimo.
Domum ſuperborum demolietur dominus:& firmos faciet terminos viduæ.
Abominatio domini cogitationes malæ : & purus ſermo pulcherrimus firmabitur ab eo.
D Conturbat domum ſuam qui* ſectatur auaritiã:qui autem odit munera, viuet.
Per miſericordiam & fidem purgãtur peccata: per timorem autem domini declinat omnis à malo. Ĩ.16.a.
Mens iuſti meditabitur ſapientiam:os impiorum redundat malis.
Longe eſt dominus ab impiis:& orationes iuſtorum exaudiet.
Lux oculorum lætificat animam,fama bona impinguat oſſa.
Auris quæ audit increpationes vitæ,in medio ſapientum commorabitur.
Qui abiicit diſciplinam,deſpicit animam ſuam: qui autem acquieſcit increpationibus,poſſeſſor eſt cordis.
Timor domini diſciplina ſapientiæ:& gloriã præcedit humilitas.CAP.XVI.
A H Ominis eſt animam præparare,& domini gubernare linguam.
Omnes viæ hominis patent oculis eius: ſpirituũ ponderator eſt dominus.
Reuela domino opera tua,& dirigentur cogitationes tuæ.
Vniuerſa propter ſemetipſũ operatus eſt dominus:impiũ quoq; ad diem malũ.
Abominatio domini eſt ómnis arrogãs*:etiam ſi manus ad manum fuerit,non erit innocens.
Initium viæ bonæ,facere iuſtitiam:accepta eſt autem apud deum magis,quàm immolare hoſtias.
Miſericordia & veritate redimitur iniquitas: & in timore domini declinatur à malo. ĩ.15.d.
Cum placuerint domino viæ hominis,inimicos quoq; eius cõuertet ad pacem.

¶iracũdiã &c.]& ira eius contra cũ qui pudore cũ afficit.(cõtra ignominioſũ)
¶placabilis,]ſana,
¶immoderata]peruerſa
¶In abundanti &c.]Hicverſus non eſt in Heb.nec in veter.exempl.
¶plurima fortitudo:]vl',ſubſtantiam magnam habet:
¶diſſimile erit.]non eſt ſic.
¶vota &c.] oratio autem rectorum voluntas eius. (vl',placet ei)
►ab eo.
¶Doctrina mala]Flagellum malum(vl' mala eſt diſciplina)
¶peſtilens]illuſor
¶animi deiicitur]cordis triſtis erit
¶imperitia.]ſtultitia.(vel verſatur cum ſtultitia)
¶pauperis,]afflicti,
*ſed
¶ſecura &c.]iocũdus corde (.i.bona cõſcientia)eſt,ac ſi eſſet in conuiuio iugi.
¶& inſatiabiles.]in quibus eſt contritio.(vel,pauor)
¶vocari ad olera cũ charitate:] conuiuium olerum in quo ſit dilectio:
¶vitulum ſaginatum]bos ſaginatus
¶iuſtorum &c.]rectorum complanata eſt.(trita eſt.)
¶ſententia]reſponſione(.i.cum datur ei reſponſum in tempore)
¶opportunus]in tempore ſuo
¶ſuper eruditum,&c.]ſuperne incedit ad faciendum prudentem: vt declinetur infernus inferior.
►firmabitur ab eo
*auare
¶Per miſericordiam]Hic verſus non eſt in Heb.nec in veter.exempl.
¶ſapiẽtiam:]quid reſpondendũ fuerit:
¶Lux oculorũ].i.amicabilis aſpectus
¶animam,]cor,
¶deſpicit]abiicit(reprobat)
¶poſſeſſor eſt cordis.].i.prudens eſt.
¶diſciplina]eruditio
¶humilitas.]labor.(ſudor.vel dolor)
¶Hominis &c.]Homo inſtituit in aĩo,à dño autẽ venit reſponſio linguæ.
¶patent &c.]mũdæ ſibi vidẽtur: at de9 impellit ſpiritus.(vel,animos.)
¶Reuela dño] Volue ad dominum. (.i. commenda & committe domino)
¶dirigentur]vel,procedent
*corde
¶etiam ſi manus ad manũ fuerit,] mox (Quidã tropum ſic interpretãtur, vt vt inter ſe conſpirent.vl', etiam ſi omnes manus coadunauerint)
¶Initium &c.]Hic verſus non eſt ĩ Heb. nec in veter.exempl.
¶redimitur]vel,expiatur

Melius eſt parum cum iuſtitia,quàm multi fructus cum iniquitate.
Cor hominis diſponit viam ſuam,ſed domini eſt dirigere greſſus eius.
Diuinatio in labiis regis,in iudicio non errabit os eius.
Pondus & ſtatera iudicia domini ſunt:& opera eius omnes lapides ſacculi.
Abominabiles regi qui agunt impie:quoniam iuſtitia firmatur ſolium.
Voluntas regum labia iuſta:qui recta loquitur,diligetur.
Indignatio regis,nuntii mortis:& vir ſapiens placabit eam.
In hilaritate vultus regis,vita:& clementia eius quaſi imber ſerotinus.
Poſſide ſapientiam,quia auro melior eſt:& acquire prudentiam,quia pretioſior eſt argento.
Semita iuſtorum declinat mala,cuſtos animæ ſuæ ſeruat viam ſuam.
Contritionem præcedit ſuperbia,& ante ruinam exaltabitur ſpiritus.
Melius eſt humiliari * cum mitibus,quàm diuidere ſpolia cum ſuperbis.
Eruditus in verbo reperiet bona:& qui ſperat in domino,beatus eſt.
Qui ſapiẽs eſt corde,appellabitur prudẽs:& qui dulcis eloquio,maiora reperiet.
Fons vitæ eruditio poſſidentis:doctrina ſtultorum,fatuitas.
Cor ſapientis erudiet os eius,& labiis eius addet gratiam.
Fauus mellis compoſita verba,dulcedo animæ & ſanitas oſſium.
ſ.14.b. Eſt via quæ videtur homini recta,& nouiſſima eius ducunt ad mortem.
Anima laborantis laborat ſibi,quia compulit eum os ſuum. Vir inſipiens fodit malum,& in labiis eius * ignis ardeſcit.
Homo peruerſus ſuſcitat lites,& verboſus ſeparat principes.
Vir iniquus lactat amicum ſuum,& ducit eum per viam non bonam.
Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens labia ſua perficiet malum.
Corona dignitatis ſenectus quæ in viis iuſtitiæ reperietur.
Melior eſt patiẽs viro forti:& qui dominatur animo ſuo,expugnatore vrbium.
Sortes mittuntur in ſinum,ſed à domino temperantur.

CAP. XVII.

Melior eſt buccella ſicca cum gaudio , quàm domus plena victimis cum iurgio.
Eccli.10.d. Seruus ſapiens dominabitur filiis ſtultis,& inter fratres hæreditatem diuidet.
Sicut igne probatur argentum,& aurum camino,ita corda probat dominus.
Malus obedit linguæ iniquæ:& fallax obtemperat labiis mendacibus.
ſ.14.d. Qui deſpicit pauperem, exprobrat factori eius: & qui in ruina lætatur alterius, non erit impunitus.
Corona ſenum,filii filiorum:& gloria filiorum,patres eorum.
Non decent ſtultum verba compoſita,nec principem labium mentiens.
Gemma gratiſſima expectatio præſtolantis:quocunque ſe vertit, prudenter intelligit.
Qui cælat delictum, quærit amicitias : qui altero ſermone repetit, ſeparat fœderatos.
Plus proficit correctio apud prudentem,quàm centum plagæ apud ſtultum.
Semper iurgia quærit malus:angelus autem crudelis mittetur contra eum.
Expedit magis vrſæ occurrere raptis fœtibus,quàm fatuo confidenti ſibi in ſtultitia ſua.
Rom.12.d. 1.pet.3.b. 1.theſ.5.d. Qui reddit mala pro bonis,non recedet malum de domo eius.
Qui dimittit aquam,caput eſt iurgiorum:& antequam patiatur contumeliam, iudicium deſerit.
Iſa.5.e. Qui iuſtificat impium , & qui condemnat iuſtum , abominabilis eſt vterque apud deum.
Quid prodeſt ſtulto habere diuitias,cum ſapientiam emere non poſſit?
Qui altam facit domũ ſuam,quærit ruinã:& qui euitat diſcere,incidet in mala.
Omni tempore diligit qui amicus eſt,& frater in anguſtiis comprobatur.
Stultus homo plaudet manibus,cum ſpoponderit pro amico ſuo.

B ¶cum iniquitate.]abſque iudicio.
¶Diuinatio]Quidã vertunt prophetia (.i.cum cognitio ſacræ ſcripturæ fuerit)
¶labia iuſta:].i.erit in hominem habentem labia iuſta:
¶clementia]voluntas(beneuolentia)
C ¶iuſtorum]rectorum
¶cuſtos &c.]vſ,qui cuſtodit viã ſuam, ſeruat animam ſuam.
¶humiliari cum mitib⁹,]humiliari ſpũ cum inopibus (vel,deiici animo cum calamitoſis)
*ſpiritu
¶Eruditus ĩ verbo]Intelligẽs rem,(vel, Qui rem ſuam prudenter agit)
¶maiora reperiet.]addet doctrinam.
¶eruditio poſſidẽtis:]eſt intelligentia dñi ſui:(vſ,Intelligẽtia fons viuus eſt illi qui habet eam)
¶erudiet os eius,]intelliget(prudens fa cit)os ſuum,
¶labiis eius]labiis ſuis
D ¶gratiam.]doctrinam.
¶compoſita]dulcia
¶laborantis &c.]afflicta,ſibiipſi moleſta eſt,quia incuruauit ſe ei os ſuum(.i. quia os ſuum eam huc perduxit)
¶inſipiens]belial(impius)
*velut
¶peruerſus]vſ,volubilis
¶verboſus]ſuſurro
¶attonitis oculis]claudit oculos ſuos (innuit oculis ſuis)
¶mordẽs labia ſua]q annuit labiis ſuis
¶patiens]vſ,tardus ad iram
¶temperant.]eſt omne iudiciũ eorum
A ¶gaudio,]pace,(vſ,& pax ſiue tranquillitas in ea. i.qua buccella contentus eſt qui habet eam)
¶ſapiens]intelligens
¶igne]conflatorio
¶obedit &c.] attendit ſermoni iniquo mendax auſcultat linguam prauam.
B ¶Gemma &c.]Vt lapis pretioſus eſt munus in oculis dñi eius:ad oẽm locum quẽ ſe verterit(ſub. q munera tribuit) pſperabit.(.i.munera oẽs placit ...)
¶altero ſermone repetit,]verò imperat aliquid(vſ,qui palàm facit)
¶fœderatos.]duces.
¶proficit]accendit(terret)
¶Semper iurgia quærit malus:angelus ... Profecto (vel,Tãtum)vir rebellis quærit malum:(vel infortunium:) ...
▸confidenti ſibi
C ¶Qui dimittit &c.].i.principium iurgiorum eſt,ſicut aqua prorumpens
¶patiatur &c.]miſceatur lis,(iurgium) dimitte eam.
¶Quid prodeſt &c.]Vt quid eſt precium in manu ſtulti vt emat ſapientiam,& non eſt cor ei?
¶Qui altam &c.]Hic verſus non eſt in Heb.nec in veter.exemp.
¶plaudet &c.] eſt qui defixit manus ... vadem ſe obtulit pro alio)& ſpondet pro proximo(amico)ſuo.

Qui meditatur diſcordias,diligit rixas:& qui exaltat oſtium,quærit ruinam.
D Qui peruerſi cordis eſt, non inueniet bonum: & qui vertit linguam, incidet in malum.
Natus eſt ſtultus in ignominiam ſuam:ſed nec pater in fatuo lætabitur.
Animus gaudens ætatem floridam facit:ſpiritus triſtis exiccat oſſa. T.15.b.
Munera de ſinu impius accipit,vt peruertat ſemitas iudicii.
In facie prudentis lucet ſapientia:oculi ſtultorum in finibus terræ. Eccl̃es.2.c.8.a
Ira patris filius ſtultus,& dolor matris quæ genuit eum.
Non eſt bonum,damnũ inferre iuſto,nec percutere principẽ qui recta iudicat.
Qui moderatur ſermones ſuos,doctus& prudẽs eſt:&pretioſi ſpiritus,vir eruditus. Iacob.1.c.
Stultus quoque ſi tacuerit, ſapiens reputabitur: & ſi compreſſerit labia ſua, intelligens.

CAP. XVIII.

A Occaſiones quærit qui vult recedere ab amico, omni tempore erit exprobrabilis.
Non recipit ſtultus verba prudentiæ,niſi ea dixeris quæ verſantur in corde eius.
Impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnit: ſed ſequitur eum ignominia & opprobrium.
Aqua profunda verba ex ore viri:& torrens redundans fons ſapientiæ.
Accipere perſonam impii non eſt bonum,vt declines à veritate iudicii.
Labia ſtulti miſcent ſe rixis,& os eius iurgia prouocat.
B Os ſtulti contritio eius,& labia ipſius ruina animæ eius.
Verba bilinguis,quaſi ſimplicia,& ipſa perueniunt vſque ad interiora ventris.
Pigrum deiicit timor:animæ autem effœminatorum eſurient.
Qui mollis & diſſolutus eſt in opere ſuo,frater eſt ſua opera diſſipantis.
Turris fortiſſima nomen domini:ad ipſam currit iuſtus,& exaltabitur.
Subſtantia diuitis vrbs roboris eius,& quaſi murus validus circundans eum.
Antequã conteratur,exaltatur cor hominis:& antequã glorificetur,humiliatur.
Qui prius reſpondet quàm audiat,ſtultũ ſe eſſe demonſtrat,& cõfuſione dignũ. Eccl̃i.11.a
C Spiritus viri ſuſtentat imbecillitatem ſuam: ſpiritum verò ad iraſcendum facilem quis poterit ſuſtinere?
Cor prudentis poſſidebit ſcientiam,& auris ſapientium quærit doctrinam.
Donum hominis dilatat viam eius,& ante principes ſpatium ei facit.
Iuſtus prior eſt accuſator ſui:venit amicus eius,& inueſtigauit eum.
Contradictiones comprimit ſors,& inter potentes quoque diiudicat.
Frater qui adiuuatur à fratre,quaſi ciuitas firma:& iudicia quaſi vectes vrbium.
De fructu oris viri replebitur venter eius , & genimina labiorum ipſius ſaturabunt eum.
D Mors & vita in manibus linguæ:qui diligunt eam,comedent fructus eius.
Qui inuenit mulierẽ bonam,inuenit bonũ, & hauriet iucunditatem à domino.
Qui expellit mulierem bonam,expellit bonum:qui autem tenet adulterã, ſtultus eſt & inſipiens.
Cum obſecrationibus loquetur pauper,& diues effabitur rigide.
Vir amicabilis ad ſocietatem magis amicus erit,quàm frater.

CAP. XIX.

A Melior eſt pauper qui ambulat in ſimplicitate ſua,quàm torquẽs labia ſua, & * inſipiens.
Vbi non eſt ſcientia,animæ non eſt bonum:& qui feſtinus eſt pedibus,offendet.
Stultitia hominis ſupplantat greſſus eius: & cõtra dominum feruet animo ſuo.
Diuitiæ addunt amicos plurimos:à paupere autem & hi quos habuit ſeparãtur.
Teſtis falſus non erit impunitus:& qui mendacia loquitur,non effugiet. Danie.13.g.
Multi colunt perſonam potentis,& * amici ſunt* dona tribuentis.
Fratres omnes pauperis oderunt eum,inſuper & amici procul receſſerunt ab eo.
B qui tantum verba ſectatur,nihil habebit:Qui autem poſſeſſor eſt mentis,diligit animam ſuam,& cuſtos prudentiæ inueniet bona.

¶Qui meditatur diſcordias,]Diligit præuaricationem qui

¶Natus eſt &c.]Qui generat ſtultum,ad triſtitiã ſuã(ſub.generauit illũ.Vl̃,Naſcitur ſtultus ad mœrorem ſibi)& nõ lætabitur pater fatui.
¶Animus]Cor
¶ætatem floridã facit.] bñ faciet vt medicina(.Chal.interp.decorabit formã.)
¶finibus]ſub.reſpicit.(.i.habet mirabiles & feros mores)
¶Ira]vl̃,Mœror

¶Qui moderatur &c.]Prohibet eloquia ſua,qui ſcit ſcientiam:pretioſus ſpiritu eſt vir ĩtelligẽtiæ.(vl̃,Qui parce loquit̃,ſapit:nec eſt futilis ſpũs hoĩ cordato.

¶Occaſiones &c.]Quem delectat facere diſcordias,is ĩ oĩ tẽpore cõmiſcet̃ (ſub. cõtẽtionib⁹.Vl̃,oĩ conatu quęrit rixas)
¶recipit &c.]delectatur ſtultus ĩ intelligẽtia,ſed in iis quæ verſant̃ĩ corde ſuo.
¶Impius &c.]Quãdo venit ĩpius:venit etiam contemptus,& cum ignominia opprobrium.

¶declines à veritate iudicii.] iuſtum à iudicio abducas.
¶iurgia]ad percuſſiones

¶ruina]laqueus

¶bilinguis, quaſi ſimplicia,] ſuſurratoris ſunt vt vulnera,
¶Pigrum]Hic verſus non eſt in Heb.nec in veter.exempl.
¶mollis & diſſolutus]remiſſus
¶ſua opera]viri
¶exaltabitur.]vl̃,protegetur.
¶validus circundans eum.] eleuatus in pictura ſua.(vl̃,imaginatione ſua.)
¶humiliatur.]affligitur.
¶ſtultum ſe &c.]ſtultitia eſt ei & ignominia.
¶Spiritus &c.].i.bonus animus alleuiat omne malum
¶ad iraſcendum facilem]mœrentem (vl̃,triſtem aut contritum)
¶prudentis]intelligens
¶prĩcipes ſpatiũ ei facit.]magnates ducet(diriget)eum.
¶accuſator ſui:]in cauſa ſua:

¶comprimit]ceſſare facit
¶potentes quoque diiudicat.]fortes (ſub.lites)diuidit.
¶firma:]fortis:
¶iudicia]lites
¶vrbium.]palatii.
¶genimina]fructus(prouentus)

⁃bonam,
¶iucunditatem] beneuolentiam (beneplacitum)
¶Qui expellit&c.]Hic verſus non eſt in Heb.nec in veter.exempl.
¶effabitur rigide.]reſpondebit dura.

¶Vir &c.] Vir amicorum ad amicitiã, eſt amicus adhærentior fratre.
¶torquẽs labia ſua,]peruerſus labiis ſuis,
*ipſe

¶ſciẽtia,].i.modeſtia,qua ſufferat vnus alterum,
¶ſupplantat greſſus] peruertet viam
¶feruet aĩo ſuo.]iraſcetur cor eius.
¶à paupere &c.] & pauper ab amico ſuo ſeparabitur.(vl̃,deſeritur.)
¶colunt perſonam potentis,]precabuntur faciem liberalis,(principis,)
*omnes
*viri
⁃autem

¶cuſtos]vl̃,intelligens

Falſus teſtis non erit impunitus:& qui loquitur mendacia peribit.
Non decent ſtultum deliciæ,nec ſeruum dominari principibus.
¶deliciæ,]delectationes,
Doctrina viri per patientiam noſcitur,& gloria eius eſt iniqua prætergredi.
¶Doctrina]Intellectus
Sicut fremitus*leonis,ita & regis ira:& ſicut ros ſuper herbã,ita & hilaritas eius.
*catuli
¶hilaritas]beneuolentia
Dolor patris filius ſtultus:& tecta iugiter perſtillantia,litigioſa mulier.
Domus & diuitiæ dantur à parẽtibus, à domino autem proprie vxor prudens.
►proprie
C ¶diſſoluta]remiſſa(otioſa)
Pigredo immittit ſoporem,& anima diſſoluta eſuriet.
Qui cuſtodit mandatũ,cuſtodit animam ſuam:qui autem negligit viam ſuam, mortificabitur.
¶mortificabitur.]morietur.
Fœneratur domino,qui miſeretur pauperis,& viciſſitudinem ſuam reddet ei.
¶Fœneratur]Mutuat
¶viciſſitudinem]retributionem
¶ne deſperes:]donec(quando) eſt ſpes
Erudi filium tuum, ne deſperes : ad interfectionem autem eius ne ponas animam tuam.
Qui enim impatiens eſt,ſuſtinebit damnum:& cum rapuerit,aliud apponet.
¶Qui enim &c.]Magna enim ira detrimentũ affert: dimitte eum,vt & deinceps corripias.
Audi conſilium,& ſuſcipe diſciplinam,vt ſis ſapiens in nouiſſimis tuis.
Multæ cogitationes in corde viri : voluntas autem domini in æternum permanebit.
¶voluntas]conſilium
►in æternum
Homo indigens miſericors eſt:& melior eſt pauper,quàm vir mendax.
D ¶Homo indigẽs miſericors eſt.]Decorat hominem beneficentia ſua:
Timor domini ad vitam : & in plenitudine commorabitur, abſque viſitatione peſſimi.
¶in plenitudine]ſaturus
Abſcondit piger manum ſuam ſub aſcella,nec ad os ſuum applicat eam.
¶ſub aſcella,]in ſinu,
J.11.b. Peſtilente flagellato ſtultus ſapientior erit: ſi autem corripueris ſapientem, intelliget ſapientiam.
¶Peſtilente]Deriſore
¶ſapientior]aſtutior
¶ſapientiã.]ſciẽtiam.(.i.callidior fiet)
Qui affligit patrem,& fugit matrem,ignominioſus erit & infœlix.
¶fugit]fugat
¶infœlix.]vſ,probro dignus.
Non ceſſes audire fili doctrinam,nec ignores ſermones ſcientiæ.
¶Nõ ceſſes &c.]Ceſſa fili mi audire erudititionem,quæ te abducit à ſermonibus ſcientiæ.
Teſtis iniquus deridet iudicium:& os impiorum deuorat iniquitatem.
Parata ſunt deriſoribus iudicia, & mallei percutientes ſtultorum corporibus.
¶mallei percutientes]percuſſiones (plagæ)

CAP. XX.

A ¶Luxurioſa res]Deriſorem efficit

LVxurioſa res vinum,& tumultuoſa ebrietas:quicunque his delectatur, non erit ſapiens.
Sicut rugitus leonis,ita & terror regis:qui prouocat eum,peccat in animã ſuam.
Honor eſt homini qui ſeparat ſe à contentionibus:omnes autem ſtulti miſcentur contumeliis.
¶ſeparat ſe]quieſcit
¶miſcentur]miſcent ſe(ſub.litibus.)
Propter frigus piger arare noluit,mendicabit ergo æſtate,& non dabitur illi.
►ergo
Sicut aqua profunda,ſic conſiliũ in corde viri:ſed homo ſapiens exhauriet illud.
¶ſapiens]intelligens
Multi homines miſericordes vocantur,virum autem fidelem quis inueniet?
Iuſtus qui ambulat in ſimplicitate ſua,beatos poſt ſe filios derelinquit.
B
Rex qui ſedet in ſolio iudicii,diſſipat omne malum intuitu ſuo.
1.Ioh.1.a.3.re. 8.e.1.pa.6.g. Eccl'es.7.c. Quis poteſt dicere,Mundum eſt cor meum,purus ſum à peccato*?
*meo
Pondus & pondus, menſura & menſura, vtrunque abominabile eſt apud dominum.
¶Pondus & pondus,].i.varia pondera
Ex ſtudiis ſuis intelligitur puer,ſi munda & recta ſint opera eius.
¶Ex ſtudiis ſuis intelligitur]Ex operibus ſuis cognoſcitur (.i.quod iuuenis conſueuit,in ſenectute facit)
Aurem audientem & oculum videntem,dominus fecit vtrunque.
Noli diligere ſomnum, ne te egeſtas opprimat : aperi oculos tuos, & ſaturare panibus.
Malum eſt,malum eſt,dicit omnis emptor: & cum receſſerit, tunc gloriabitur.
►omnis
¶gloriabitur.]laudabit.
C
Eſt aurum,& multitudo gemmarum:vas autem pretioſum labia ſcientiæ.
Tolle veſtimentum eius qui fideiuſſor extitit alieni , & pro extraneis aufer pignus ab eo.
¶pro extraneis]propter extraneum (quia pro extraneo fideiuſſit accipe pignus)
Suauis eſt homini panis mendacii,& poſtea implebitur os eius calculo.
¶calculo.]vſ,arena.
Cogitationes conſiliis roborantur,& gubernaculis tractanda ſunt bella.
¶gubernaculis]conſiliis
Ei qui reuelat myſteria, & ambulat fraudulenter, & dilatat labia ſua, ne commiſcearis.
¶myſteria,]ſecretum,
¶dilatat labia ſua,]dilatanti labia ſua (.i.fraudem facienti)
Exod.21.c. leui 20.b.matt. 15.a. Qui maledicit patri ſuo & matri,extinguetur lumen eius in mediis tenebris.

Hæreditas ad quam feſtinatur in principio, in nouiſſimo benedictione carebit.
D Ne dicas, Reddam malum: expecta dominum, & liberabit te. ſ.17.c. rom.12.d.
Abominatio eſt apud dominum pondus & pondus, ſtatêra doloſa nō eſt bona. 1.pet.3.b.
A domino dirigūtur greſſus viri. quis autem hominum intelligere poteſt viam ſuam? 1.theſſ.5.d.
Ruina eſt homini deuorare ſanctos: & pôſt, vota retractare.
Diſſipat impios rex ſapiens, & incuruat ſuper eos fornicem.
Lucerna domini ſpiraculum hominis, quæ inueſtigat omnia ſecreta ventris.
Miſericordia & veritas cuſtodiunt regem, & roboratur clementia thronus eius.
Exultatio iuuenum fortitudo eorum, & dignitas ſenum canities.
Liuor vulneris abſterget mala, & plagæ in ſecretioribus vētris. CAP. XXI.
A SIcut diuiſiones aquarum, ita cor regis in manu domini: quocunque voluerit, inclinabit illud.
Omnis via viri recta ſibi videtur: appendit autem corda dominus.
Facere iuſtitiam & iudicium magis placet domino, quàm victimæ.
Exaltatio oculorum & dilatatio cordis, lucerna impiorum peccatum.
Cogitationes robuſti ſemper in abundātia: omnis autem piger in egeſtate eſt.
Qui congregat theſauros lingua mēdacii, vanus & excors eſt, & impingetur ad laqueos mortis.
Rapinæ impiorum detrahent eos, quia noluerunt facere iudicium.
B Peruerſa via viri, aliena eſt: qui autem mundus eſt, rectum opus eius.
Melius eſt ſedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigioſa, & in domo communi. ſ.25.d.
Anima impii deſyderat malum, non miſerebitur proximo ſuo.
Mulctato peſtilente ſapientior erit paruulus: & ſi ſectetur ſapientem, ſumet ſcientiam. ſ.19.d.
Excogitat iuſtus de domo impii, vt detrahat impios à malo.
Qui obturat aurē ſuā ad clamorē pauperis, & ipſe clamabit, & nō exaudietur.
Munus abſconditum extinguit iras: & donum in ſinu indignationem maximā.
C Gaudium iuſto eſt facere iudicium: & pauor operantibus iniquitatem.
Vir qui errauerit à via doctrinæ, in cœtu gigantium commorabitur.
Qui diligit epulas, in egeſtate erit: qui amat vinum & pinguia, non ditabitur.
Pro iuſto datur impius: & pro recto iniquus.
Melius eſt habitare in terra deſerta, quàm cum muliere rixoſa & iracunda. Eccſi.25.e.
Theſaurus deſyderabilis, & oleum in habitaculo iuſti: & imprudens homo diſſipabit illud.
Qui ſequitur iuſtitiam & miſericordiam, inueniet vitam, iuſtitiam & gloriam.
Ciuitatem fortium aſcendit ſapiens, deſtruxítque robur fiduciæ eius.
D Qui cuſtodit os ſuum, & linguam ſuam, cuſtodit ab anguſtiis animam ſuam.
Superbus & arrogans vocatur indoctus, qui in ira operatur ſuperbiam.
Deſyderia occidunt pigrum: noluerunt enim quicquam manus eius operari.
Tota die concupiſcit & deſyderat: qui autem iuſtus eſt tribuet, & non ceſſabit.
Hoſtiæ impiorum abominabiles, quæ offeruntur ex ſcelere. Iſa.1.d.
Teſtis mendax peribit: vir obediens loquetur victoriam.
Vir impius procaciter obfirmat vultum ſuū: qui autē rectus eſt, corrigit viam ſuam.
Non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra dominum.
Equus paratur ad diem belli: dominus autē ſalutē tribuit. CAP. XXII.
A MElius eſt nomen bonum, quàm diuitiæ multæ: ſuper argentum enim & aurum, gratia bona. Eccſes.7.a.
Diues & pauper obuiauerunt ſibi: vtriuſque operator eſt dominus.
Callidus vidit malū, & abſcondit ſe: innocēs pertranſiit, & afflictus eſt damno.
Finis modeſtiæ timor domini, diuitiæ & gloria & vita.

¶adquam feſtinatur] feſtinata (feſtinanter acquiſita)
¶diriguntur] ſunt
¶Ruina] Laqueus
¶deuorare ſctōs:] deglutire: (vl, blaſphemare, cōtumelijs afficere) ſanctificatū:
¶retractare.] inquirere. (.i. vouere.)
¶incuruat &c.] affert rotā ſupereos.
¶ſecreta] interiora
¶roboratur clemētia thron⁹ ei⁹.] fulſit miſericordia (bonitate) ſolium ſuum.
¶Exultatio] Gloria (Laus)
¶dignitas] decor
¶abſterget mala,] eſt medicina ī malo, (.i. propellit malum, tam neceſſarium eſt affligi,)
¶ſecretioribus] interioribus
¶diuiſiones] vl, riuuli
¶appendit] vl, dirigit (aut agit)
¶dilatatio cordis,] .i. arrogans animus
¶piger] præceps (inconſyderatus)
¶vanus & excors &c.] vl, fruſtrabitur, errabit, & cadet inter quærētes mortē.
¶detrahent] diſſecabunt
¶iudicium.] vl, quod iuſtum eſt.
¶viri, aliena eſt:] alieni:
¶domatis,] tecti,
¶communi.] ampla.
¶miſerebitur ꝓximo ſuo.] erit grat⁹ in oculis eius amicus eius (.i. non fauebit proximo.)
¶peſtilente] deriſore
¶paruulus:] ſtultus:
¶ſectetur] intellexerit (vl, cum inſtruetur ſapiens)
¶Excogitat &c.] vl, Inſtruit iuſtus domum impij, reflectit impios à malo.
¶&] etiam
¶abſconditum] .i. in abſcondito datum
¶extinguit] comprimit
¶doctrinæ,] intelligentiæ,
¶gigantium] mortuorum
¶epulas,] lætitiam,
¶pinguia,] vl, oleum,
¶Pro iuſto] Pro redemptione
¶oleum] vl, pinguedo
¶iuſti:] ſapientis:
¶indoctus,] irriſor,
¶ceſſabit.] vl, comparcit.
¶quæ &c.] quia offeruntur in peccato. (vl, per ſcelus.)
¶vir obediens &c.] & vir audiēs (.i. qui admittit loquentem) ſemper loquetur. (.i. is viciſſim audietur.)
¶procaciter obfirmat vultum ſuum:] roborat faciē ſuam: (.i. pertinaciter ꝑgit)
¶corrigit] diſponet
¶Melius] Eligibilius
¶innocēs] ſtultus (vl, imprudens)
¶Finis modeſtię] Pro humilitate (vl, afflictiōe. aut, ꝓpter afflictionem, ſub.venit. Quidam ſic vertunt, penes abiectos qui deum timent, ſunt &c.)

Arma & gladii in via peruerſi: cuſtos autem animæ ſuæ longe recedit ab eis.
Prouerbium eſt, Adoleſcens iuxta viam ſuam, etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea.
Diues pauperibus imperat: & qui accipit mutuum, ſeruus eſt fœnerantis.
Qui ſeminat iniquitatem, metet mala, & virga iræ ſuæ conſummabitur.
Eccli.31.c. Qui pronus eſt ad miſericordiã, benedicetur: de panibus enim ſuis dedit pauperi.
Victoriam & honorem acquiret qui dat munera: animã autẽ aufert accipiẽtiũ.
Eiice deriſorem, & exibit cum eo iurgium, ceſſabúntque cauſæ, & contumeliæ.
Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum ſuorũ habebit amicum regem.
Oculi domini cuſtodiunt ſcientiam, & ſupplantantur verba iniqui.
Dicit piger, Leo eſt foris, in medio platearum occidendus ſum.
Fouea profunda os alienæ: cui iratus eſt dominus, incidet in eam.
Stultitia colligata eſt in corde pueri, & virga diſciplinæ fugabit eam*.
Qui calumniatur pauperẽ, vt augeat diuitias ſuas, dabit ipſe ditiori, & egebit.
Inclina aurem tuam, & audi verba ſapiẽtium: appone autem cor ad doctrinam meam. Quæ pulchra erit tibi cum ſeruaueris eam in ventre tuo, & redundabit in labiis tuis.
Vt ſit in domino fiducia tua, vnde & oſtendam tibi hodie. Ecce deſcripſi eam tibi tripliciter, in cogitationibus & ſcientia, vt oſtenderem tibi firmitatem & eloquia veritatis, reſpondere ex his illis qui miſerunt te.
Non facias violentiam pauperi, quia pauper eſt: neque conteras egenũ in porta, Quia iudicabit dominus cauſam eius, & configet eos qui confixerunt animam eius.
Noli eſſe amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioſo: Ne fortè diſcas ſemitas eius, & ſumas ſcandalum animæ tuæ.
Noli eſſe cum his qui defigunt manus ſuas, & qui vades ſe offerunt pro debitis. Si enim non habes vnde reſtituas, quid cauſæ eſt vt tollat operimentum de cubili tuo?
Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui.
Vidiſti virum velocem in opere ſuo? coram regibus ſtabit, nec erit ante ignobiles.

CAP. XXIII.

Qvando ſederis vt comedas cum principe, diligenter attende quæ poſita ſunt ante faciem tuam, Et ſtatue cultrũ in gutture tuo, ſi tamen habes in poteſtate animã tuã. Ne deſyderes de cibis eius, in quo eſt panis mẽdacii.
Noli laborare vt diteris: ſed prudentiæ tuæ pone modũ. Ne erigas oculos tuos ad opes quas non potes habere: quia facient ſibi pennas quaſi aquilæ, & volabunt in cælum.
Ne comedas cum homine inuido, & ne deſyderes cibos eius: quoniam in ſimilitudinem arioli & coniectoris æſtimat quod ignorat. Comede & bibe, dicet tibi: & mens eius nõ eſt tecum. Cibos quos comederas euomes, & perdes pulchros ſermones tuos.
In auribus inſipientium ne loquaris: quia deſpicient doctrinam eloquii tui.
Ne attingas paruulorum terminos, & agrum pupillorum ne introeas. Propinquus enim illorum fortis eſt: & ipſe iudicabit contra te cauſam illorum.
Ingrediatur ad doctrinam cor tuum, & aures tuæ ad verba ſcientiæ.
S.13.d. eccli.30.a. Noli ſubtrahere à puero diſciplinam: ſi enim percuſſeris eum virga, non morietur. Tu virga percuties eum: & animam eius de inferno liberabis.
Fili mi, ſi ſapiens fuerit animus tuus, gaudebit tecum cor meum. Et exultabunt renes mei, cum locuta fuerint rectum labia tua.
S.14.a. Non æmuletur cor tuum peccatores, ſed in timore domini eſto tota die. Quia habebis ſpem in nouiſſimo, & præſtolatio tua non auferetur.

¶Arma & gladij] Spinæ & laquei ſunt
¶Prouerbiũ eſt, Adoleſcens iuxta viam ſuam:] Imbue (erudi) puerũ in via ſua,
¶mala,] iniquitatem,
¶cõſummabitur.] conſumetur.
B ¶pronus eſt ad miſericordiã,] bon⁹ (benignus) eſt oculo, (.i. mitis homo)
¶Victoriam &c.] Hic verſus non eſt in Heb. nec in veter. exempl.
¶cauſæ,] vł, iudicium,
¶ſupplantantur] peruertet
¶occidendus ſum.] occidar.
¶alienæ.] .i. meretricis:
C *ab eo
¶calumniatur pauperem,] vi aufert à paupere,
¶doctrinam] vł, ſcientiam
¶pulchra] iucunda
¶in ventre tuo,] .i. apud te,
¶redundabit] dirigentur pariter (vł, ſimul exibunt ex)
¶vnde &c.] cõmonefacio hoc hodie (vł quotidie, vł aſſidue) tu amplectere.
¶Ecce deſcripſi &c.] Nõne ſcripſi tibi perfecta in conſilijs & ſcientia (vt ſcire facerem te veritatẽ, eloquia veritatis, ad reſpondẽdũ eloquia veritatis mittentibus te? (vł, Nónne tradidi tibi multipliciter cõſilia & ſcientiã vt docerem veritatẽ quãcertiſſimã, vt interrogantibus, vera reſpondere poſſis?)
D ¶facias violentiam pauperi,] prædaberis pauperem,
¶eius &c.] eorum, & rapiet à prædantibus eos, animam. (vł, perdet eos qui illis vim attulerunt.)
¶ſcandalum] laqueum (offendiculum)
¶cum his qui defigunt manus ſuas,] .i. inter eos qui ſpondent)
¶vt tollat &c.] vt auferat lectum tuum qui eſt ſubter te?
¶tranſgrediaris] transferas
¶ignobiles.] obſcuros.
A ¶ſi tamen &c.] ſi habueris animũ comedendi ex omnibus. (vł, ſi vis ſeruare animam tuam.)
¶in quo eſt panis] eſt enim cibus
¶ſed prudentiæ &c.] ab intelligentia (conſilio) deſine.
¶inuido,] oculũ malum habẽte (.i. eo qui odit)
¶in ſimilitudinem &c.] ſicut æſtimauit (cõiectauit) in animo ſuo, ſic eſt ſermo ei⁹. vł ſicut terriculamẽtũ incertũ eſt, vt ſunt inflammationes cturnæ volantes in quibus nõ eſt dum: in anima ſua,)
B ¶doctrinã] intellectum (prudentiam)
¶attingas paruulorũ terminos,] transferas terminum antiquum,
¶Propinquus] Redemptor (.i. vindex)
¶doctrinam] eruditionem
¶habebis ſpem in nouiſſimo,] vere erit merces,

Audi fili mi,& eſto ſapiens,& dirige in via animum tuum.
C Noli eſſe in cõuiuiis potatorum*,nec in comeſſationibus eorum qui carnes ad veſcendum conferunt: Quia vacantes potibus,& dantes ſymbola conſumẽtur,& veſtietur pannis dormitatio.
Audi patrem tuum qui genuit te:& ne contemnas cum ſenuerit mater tua.
Veritatem eme,& noli vendere:ſapientiam,& doctrinam,& intelligentiam.
Exultat gaudio pater iuſti:& qui ſapientẽ genuit,lætabitur in eo.Gaudeat pater tuus,& mater tua,& exultet quæ genuit te.
Præbe fili mi cor tuum mihi,& oculi tui vias meas cuſtodiant.
Fouea enim profunda eſt meretrix,& puteus anguſtus aliena.
Inſidiatur in via quaſi latro,& quos incautos inuenerit interficiet.
D Cui væ?cuius patri væ?cui rixæ? cui foueæ? cui ſine cauſa vulnera? cui ſuffuſio oculorum?nónne his qui cõmorantur in vino, & ſtudẽt calicibus epotandis?
Ne intuearis vinum quando flaueſcit, cum ſplenduerit in vitro color eius:ingreditur blandé,ſed in nouiſſimo*mordebit vt coluber,& ſicut regulus venena diffundet.Oculi tui videbunt extraneas,& cor tuum loquetur peruerſa.Et eris ſicut dormiens in medio mari,& quaſi ſopitus gubernator amiſſo clauo, & dices, Verberauerunt me, ſed non dolui : traxerunt me, & ego non ſenſi. Quando euigilabo,& rurſus vina reperiam?

CAP. XXIIII.

A Ne æmuleris viros malos,nec deſyderes eſſe cum eis:quia rapinas meditatur mens eorum,& fraudes labia eorum loquuntur. ſ̄.23.b.
Sapientia ædificabitur domus,& prudentia roborabitur.In doctrina replebuntur cellaria,vniuerſa ſubſtantia pretioſa & pulcherrima.
Vir ſapiens,fortis eſt:vir doctus,robuſtus & validus.
Quia cum diſpoſitione initur bellum,& erit ſalus vbi multa conſilia ſunt.
Excelſa ſtulto ſapientia, in porta non aperiet os ſuum.
Qui cogitat mala facere,ſtultus vocabitur.
Cogitatio* ſtulti peccatum eſt:& abominatio hominum detractor.
Si deſperaueris lapſus in die anguſtiæ:imminuetur fortitudo tua.
Erue eos qui ducũtur ad mortẽ : & qui trahuntur ad interitũ liberare ne ceſſes. Pſal.81.a.
B Si dixeris, Vires nõ ſuppetunt:*qui inſpector eſt cordis, ipſe intelligit & ſeruatorem animæ tuæ nihil fallit,reddétque homini iuxta opera ſua.
Comede fili mi mel,quia bonum eſt,& fauum dulciſſimum gutturi tuo. Sic & doctrina ſapientiæ, animæ tuæ:quam cum inueneris, habebis in nouiſſimis ſpem,& ſpes tua non peribit.
Ne inſidieris,& quæras impietatem in domo iuſti, neque vaſtes requiem eius. ſepties enim cadet iuſtus, & reſurget:impii autem corruent in malum.
Cum ceciderit inimicus tuus,ne gaudeas,& in ruina eius ne exultet cor tuum: ne forté videat dominus, & diſpliceat ei,& auferat ab eo iram ſuam.
C Ne contendas cum peſſimis,nec æmuleris impios,quoniam non habent futurorum ſpem mali,& lucerna impiorum extinguetur.
Time dominum fili mi,& regem:& cum detractoribus non cõmiſcearis,Quoniam repente conſurget perditio eorum:& ruinam vtriuſque quis nouit?

Hæc quoque ſapientibus,

Cognoſcere perſonam in iudicio,non eſt bonum.
Qui dicunt impio,Iuſtus es:maledicent eis populi,& deteſtabũtur eos tribus. Leui.19.d. deut.1.c. eccli.42.a.
Qui arguunt eum,laudabuntur,& ſuper ipſos veniet benedictio*.
Labia deoſculabitur,qui recta verba reſpondet.
Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum, & poſtea ædifices domum tuam.
D Ne ſis teſtis fruſtra contra proximum tuum,nec lactes quenquam labiis tuis.
Ne dicas,Quo modo fecit mihi,ſic faciam ei:reddam vnicuique ſecundũ opus ſuum. ſ̄.10.b.

¶animum tuum.]cor tuũ.(vł,bene erit, aut dirigetur in via cor tuum.)
*vini
¶vacãtes &c.]bibax & edax pauperes efficientur,& veſtibus ſciſſis induere faciet.
¶doctrinam]eruditionem
¶vias meas &c.].i.viæ meæ beneplaceãt oculis tuis.
¶Inſidiatur &c.]etiã ip̃a tanquã prædæ (prædo)inſidiabitur,& præuaricatores in hominibus cõgregat ad ſe.
¶cuius patri væ?]cui væ,vł,vbi miſeria?
¶ſuffuſio]rubor
¶ſtudẽt &c.]eunt ad quærendum vinum miſtum?
¶flaueſcit,]rubeſcit,
¶blandé,]directe,(.i.leuiter)
*ſuo
¶venena diffundet.]dolore afficiet(expãdit ſe)
¶ſopitus gubernator amiſſo clauo,& dices,]dormiẽs in capite mali nauis,
¶traxerũt]cõcuſſerũt(percuſſerũt)
¶ſenſi.]vł,cognoui(ſub.eũ q me pcuſſit.)
¶rurſus vina reperiã?]addã,quærã illud adhuc?(vł,amplius quæram?)
¶fraudes]iniquitatem(vł,infortuniũ)
¶doctrina]ſcientia
¶doctus,&c.]perit⁹ roborat vires(vł,intelligẽs melior eſt q̃ qui valet robore.)
¶cũ diſpoſitione initur]conſilijs facies
¶ſtultus vocabitur.]virum mala ſhabẽtem cogitationes vocabunt.
*mala
¶detractor.]deriſor.
¶deſperaueris]remiſſ⁹ fueris(defeceris)
¶imminuetur]anguſta
¶Vires nõ ſuppetũt:] Ecce nouim⁹ hũc:
*nônne
¶inſpector eſt cordis,]ponderat(præparat)corda,
¶ſeruatorẽ aĩæ tuæ nihil fallit,]qui cuſtodit animã tuã, ipſe cognoſcet,
¶doctrina]ſcientia(cognitio)
¶in nouiſſimis ſpem,]vł,mercedẽ,ſpem bonam,
¶& quæras impietatẽ ĩ domo]ſicut impius in habitaculo(vł,ô impie domui)
¶requiem]accubitum
¶in ruina eius]cum impegerit
¶contendas cum peſſimis,]cõmerciũ habeas,(æmuleris,ĩuideas ob peſſimos quòd,ſub.proſperentur)
¶detractoribus]vł,tumultuantibus
¶ſapiẽtibus,]ſub.dicunt,(vł,Hæc quoq; ſapientes præcipiunt,ſiue à ſapientibus veniunt,)
¶tribus.]populi.
*eum
¶laudabuntur,]eis bene erit(iucũdum erit,)
*bona
¶labia]vł,labijs
¶lactes]vł,ſeducas(decipias)

Per agrum hominis pigri tranſiui,& per vineam viri ſtulti:& ecce totum reple uerant vrticæ,operuerant ſuperficiem eius ſpinæ,& maceria lapidum*deſtru- cta erat.Quod cum vidiſſem,poſui in corde meo, & exemplo didici diſcipli- nam. Vſquequo piger dormies,vſquequo de ſomno conſurges? Parum inquã dormies,modicum dormitabis,pauxillum manus cõſeres,vt quieſcas: Et ve- niet tibi quaſi curſor egeſtas tua,& mendicitas quaſi vir armatus.

ſ.6.b.

Hæ quoque parabolæ Salomonis,

QVAS TRANSTVLERVNT VIRI EZECHIAE Regis Iuda CAP. XXV.

GLoria dei eſt cælare verbum, & gloria regum inueſtigare ſer- monem.
Cælum ſurſum,& terra deorſum,& cor regum inſcrutabile.
Aufer rubiginem de argento,& egredietur vas puriſſimũ. Au- fer impietatem de vultu regis, & firmabitur iuſtitia thronus eius.
Ne glorioſus appareas coram rege,& in loco magnorum ne ſteteris. Melius eſt enim vt dicatur tibi, Aſcende huc:quàm vt humilieris coram principe, quæ viderunt oculi tui.
Ne proferas in iurgio cito:ne poſtea emendare non poſſis,cum dehoneſtaueris amicum tuum.
Cauſam tuam tracta cum amico tuo, & ſecretum extraneo ne reueles:ne fortè inſultet tibi cum audierit,& exprobrare non ceſſet.
Gratia & amicitia liberant,quas tibi ſerua,ne exprobrabilis fias.
Mala aurea in lectis argenteis,qui loquitur verbum in tempore ſuo.
Inauris aurea,& margaritum fulgens,qui arguit ſapiẽtem & aurem obedientẽ.
Sicut frigus niuis in die meſſis, ita legatus fidelis ei qui miſerit eum, animam ipſius requieſcere facit.
Nubes & ventus,& pluuiæ non ſequẽtes, vir glorioſus,& promiſſa nõ cõplens.
ſ.15.a. Patientia lenietur princeps:& lingua mollis confringet duritiam.
Mel inueniſti,comede quod ſufficit tibi:ne forte ſatiatus euomas illud.
Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui, nequando ſatiatus*oderit te.
Iaculum,& gladius,& ſagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum ſuũ falſum teſtimonium.
Dens putridus,& pes laſſus,qui ſperat ſuper infideli in die anguſtiæ.
Et amittit pallium in die frigoris, acetum in nithro, qui cantat carmina cordi peſſimo.
Sicut tinea veſtimento,& vermis ligno,ita triſtitia viri nocet cordi.
Rom.12.d. Si eſurierit inimicus tuus,ciba illũ*:ſi ſitierit, da ei aquã bibere : prunas enim congregabis ſuper caput eius,& dominus reddet tibi.
Ventus aquilo diſſipat pluuias,& facies triſtis linguam detrahentem.
ſ.21.b. Melius eſt ſedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigioſa,& in domo communi.
Aqua frigida animæ ſitienti,& nuntius bonus de terra longinqua.
Fons turbatus pede,& vena corrupta,iuſtus cadens coram impio.
Eccſi.3.c. Sicut qui mel multum comedit,non eſt ei bonum : ſic qui ſcrutator eſt maie- ſtatis,opprimetur à gloria.
Sicut vrbs patens & abſque murorum ambitu,ita vir qui nõ poteſt in loquen- do cohibere ſpiritum ſuum.

CAP. XXVI.

QVomodo nix in æſtate,& pluuiæ in meſſe,ſic indecens eſt ſtulto gloria.
Sicut auis ad alia tranſuolans,& paſſer quò libet vadens:ſic maledictum fruſtra prolatum in quempiam*ſuperueniet.

*eius
¶& exemplo didici diſciplinã.]vidi,ac cepi eruditionem.
¶Vſquequo &c.]Hic verſus non eſt in Heb.nec in veter.exempl.
inquam
¶curſor]vl,viator
¶tranſtulerunt]tranſcripſerunt(ſiue ſeruerunt)
A ¶ſermonem.]vl,rem.
¶ſurſum,& terra deorſum,]altum,& terra profunda,
¶egredietur].i.fiet inde
¶glorioſus appareas]vl,magnifices aut iactes te)
¶quæ]quem(vl,in conſpectu tuo)
¶Ne proferas &c.]Ne egrediaris ad ... gandũ cito.nam quid facies in noui... mo eius(.i.poſtea)quando pudore af... cerit te amicus tuus?
B
¶extraneo]alterius
¶inſultet tibi]probris afficiat te
¶exprobrare]infamare
¶Gratia &c.]Hic verſus non legitur in Heb.nec in vet.exempl.
¶in lectis]cum figuris(cãcellaturis)
¶margaritũ fulgẽs,]ornamẽtũ ...
¶glorioſus,&c.]q ſe iactat de dono mẽ daci(.i.quod nõ præſtat)
¶Patientia lenietur]Longanimitate ... ctetur
C ¶duritiam.]vl,oſſa.
*de te,
¶laſſus,]vl,labens,
¶qui ſperat ſuper infideli]fiducia præ uaricatoris(vl,infidelis,indiligentis)
¶amittit pallium]remouet pallium à ſe,vl,ablata veſtis.Alij vertunt,Sicut qui laceris veſtitur)
¶in nithro,]ſup nether(quidam ... eſſe volunt,alij cretam vl nuhrum ... qua panni lauantur)
¶carmina]cantica
¶peſſimo.]vl,afflicto.(ſiue malo)
¶Sicut tinea &c.] Hic verſus non ... Heb.nec in vet.exempl.
D
*pane
¶triſtis]vl,iracunda
¶domatis,]tecti,
¶communi.]ampla.
¶vena]vl,ſcaturigo
¶ſcrutator &c.]iueſtigat grauia(ſiue ... uerſas ſcientias transferũt)obruitur
¶patens]dirupta
A
*non

Flagellum equo,& camus aſino,& virga dorſo imprudentium.
Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam,ne efficiaris ei ſimilis.
Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam,ne ſibi ſapiens eſſe videatur.
Claudus pedibus, & iniquitatem bibens, qui mittit verba per nuntiũ ſtultum.
B Quomodo pulchras fruſtra habet claudus tibias:ſic indecens eſt in ore ſtultorum parabola.
Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurii:ita qui tribuit inſipiẽti honorẽ.
Quomodo ſi ſpina naſcatur in manu temulenti:ſic parabola in ore ſtultorum.
Iudicium determinat cauſas:& qui imponit ſtulto ſilentium,iras mitigat.
Sicut canis qui reuertitur ad vomitum ſuum, ſic imprudens qui iterat ſtultitiam ſuam. 2.pet.2.d.
Vidiſti hominem ſapientem ſibi videri?magis illo ſpem habebit inſipiens.
Dicit piger, Leo eſt in via,& leæna in itineribus. Sicut oſtium vertitur in cardine ſuo,ita piger in lectulo ſuo.
C Abſcondit piger manus ſub aſcella ſua, & laborat ſi ad os ſuũ eas conuerterit. ſ.19.d.
Sapientior ſibi piger videtur ſeptem viris loquentibus ſententias.
Sicut qui apprehẽdit auribus canem, ſic qui tranſit impatiens, & commiſcetur rixæ alterius.
Sicut noxius eſt qui mittit ſagittas,& lanceas in mortem:ita vir qui fraudulẽter nocet amico ſuo,& cum fuerit deprehenſus dicit, Ludens feci.
Cum defecerint ligna, extinguetur ignis: & ſuſurrone ſubtracto iurgia conquieſcunt.
Sicut carbones ad prunas,& ligna ad ignem,ſic homo iracundus ſuſcitat rixas. Eccli.28.b.
D Verba ſuſurronis quaſi ſimplicia,& ipſa perueniunt ad intima cordis.
Quomodo ſi argẽto ſordido ornare velis vas fictile,ſic labia tumẽtia cum peſſimo corde ſociata.
Labiis ſuis intelligitur inimicus, cum in corde tractauerit dolos. quando ſubmiſerit vocem ſuam,ne credideris ei:quoniam ſeptem nequitiæ ſunt in corde illius.
Qui operit odium fraudulenter,reuelabitur malitia eius in concilio.
Qui fodit foueam,incidet in eam:& qui voluit lapidem,reuertetur ad eum. Eccle.10 b.
Lingua fallax non amat veritatem:& os lubricum operatur ruinas. eccli.27.d.

CAP. XXVII.

A NE glorieris in craſtinum,ignorans quid ſuperuentura pariat dies.
Laudet te alienus,& non os tuum:extraneus,& non labia tua. Eccli.22.b.
Graue eſt ſaxum,& oneroſa arena:ſed ira ſtulti vtroque grauior.
Ira non habet miſericordiam, nec erumpens furor: & impetum concitati ferre quis poterit?
Melior eſt manifeſta correptio,quàm amor abſconditus.
Meliora ſunt vulnera diligentis,quàm fraudulenta oſcula odientis.
Anima ſaturata calcabit fauũ:& anima eſuriens etiam amarũ pro dulci ſumet. Iob.6.b.
B Sicut auis tranſmigrans de nido ſuo,ſic vir qui derelinquit locum ſuum.
Vnguento & variis odoribus delectatur cor: & bonis amici cõſiliis anima dulcoratur.
Amicum tuum, & amicum patris tui ne dimiſeris:& domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuæ.
Melior eſt vicinus iuxta,quàm frater procul.
Stude ſapientiæ fili mi,& lætifica cor meum,vt poſſim exprobranti reſpondere ſermonem.
Aſtutus videns malũ,abſconditus eſt,paruuli tranſeuntes ſuſtinuerũt diſpẽdia.
C Tolle veſtimẽtũ eius qui ſpopõdit pro extraneo,& pro alienis aufer ei pignus. ſ.20.c.
Qui benedicit proximo ſuo voce grandi, de nocte conſurgens maledicenti ſimilis erit.

&
¶iniquitatem bibens,] vł,damnum accipiens,
¶mittit verba] vł,expedit negotiũ ſuũ
¶pulchras fruſtra habet claud⁹ tibias:] eleuatæ ſunt tibiæ claudi:(.i.inæquales ſunt)
¶lapidẽ &c.] lapidẽ p̃tioſum funda(eſt autem aceruus Mercurij,aceruus lapidũ ad diſcrimen viarum)
¶parabola] vł,ſententia
¶Iudiciũ &c.] Magiſter(.i.perit⁹ alicuius rei)oĩa recte efficit. q autẽ cõducit ſtultũ, cõducit trãſeuntẽ (.i.negligẽtẽ. Vł,Magn⁹,ſiue dñs, ſub.de⁹,creat oĩa: mercedẽ reddit ſtulto & trãſgreſſorib⁹ .i.iuſtos & iniuſtos paſcit.)
¶magis &c.] ſpes eſt magis de ſtulto,q̃ de eo.
¶manus &c.] manum ſuam in ſinu,laborat(fatigatur)reducere eã ad os ſuũ.
¶loquentibus ſententias.] .i.docẽtibus mores.
impatiens,
¶in mortẽ:] vł,& occidit:(ſiue mortiferas)
cum fuerit deprehenſus
¶iracundus] contentioſus
¶cordis.] ventris.
¶ſordido] ſcoriarũ(.i.ſpuma argenti)
¶tumẽtia] ſuccendẽtia(ſub.lites)
¶ſubmiſerit vocẽ ſuã,] vł,voce ſua blandietur,
¶nequitiæ] abominationes
¶fraudulenter,] vt damnum det,
¶veritatẽ:] humiliationẽ ſui:(vł,humiliantẽ ſe.i.corripientem.)
¶ruinas.] perditionem.
¶in craſtinum,] vł,de die craſtino,
¶Ira &c.] Crudelitas eſt in ira,& impetus in furore:& quis ſtabit corã iuidia?
¶Meliora] Fidelia magis
¶varijs odoribus] ſuffimento
¶bonis amici &c:] & amicus dulcis eſt propter conſilium animæ.
¶paruuli] ſtulti(imprudentes)
¶pro alienis] .i.quia pro extraneo ſpopõdit,vł,cum ille alienus ſit)
¶de nocte] mane

Tecta perſtillantia in die frigoris,& litigioſa mulier comparantur: qui retinet eam,quaſi qui ventum teneat,& oleum dexteræ ſuæ vocet.
Ferrum ferro exacuitur,& homo exacuit faciem amici ſui.
Qui ſeruat ficum,comedet fructus eius: & qui cuſtos eſt domini ſui,glorificabitur.
Quo modo in aquis reſplendent vultus proſpicientium,ſic corda hominũ manifeſta ſunt prudentibus.
Infernus & perditio nunquã implentur, ſimiliter & oculi hominũ inſatiabiles.
Eccli.14.b. Quo modo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum: ſic probatur homo ore laudantis.
Cor iniqui inquirit mala,cor autem rectum inquirit ſcientiam.
Si contuderis ſtultum in pila,quaſi ptiſanas feriente deſuper pilo, non auferetur ab eo ſtultitia eius.
Diligenter agnoſce vultũ pecoris tui, tuóſque greges conſydera. non enim habebis iugiter poteſtatẽ, ſed corona tribuetur in generatione & generationẽ.
Aperta ſunt prata,& aparuerũt herbæ virẽtes,& collecta ſunt fœna de mõtibus.
Agni ad veſtimentum tuum:& hœdi,ad agri pretium.
Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, & in neceſſaria domus tuæ, & ad victum ancillis tuis.

CAP. XXVIII.

Fugit impius nemine perſequente: iuſtus autem quaſi leo confidens, abſque terrore erit.
Propter peccata terræ multi principes eius:& propter hominis ſapientiã & horum ſcientiam quæ dicuntur,vita ducis longior erit.
Vir pauper calumnians pauperes, ſimilis eſt imbri vehementi in quo paratur fames.
Qui derelinquunt legem,laudant impium:qui cuſtodiunt*,ſuccenduntur contra eum.
Viri mali non cogitant iudicium:qui autem inquirunt dominum,animaduertunt omnia.
ſ.19.a. Melior eſt pauper ambulans in ſimplicitate ſua, quàm diues in prauis itineribus.
Qui cuſtodit legem,filius ſapiens eſt: qui autem comeſſatores paſcit, confundit patrem ſuum.
Qui coaceruat diuitias vſuris,& fœnore liberali,in pauperes congregat eas.
Qui declinat aures ſuas ne audiat legem,oratio eius erit execrabilis.
Qui decipit iuſtos in via mala,in interitu ſuo corruet, & ſimplices poſſidebũt bona.
Sapiens ſibi videtur vir diues: pauper autem prudens ſcrutabitur eum.
In exultatione iuſtorum multa gloria eſt: regnantibus impiis ruinæ hominum.
Qui abſcondit ſcelera ſua,non dirigetur: qui autem confeſſus fuerit,& reliquerit ea,miſericordiam conſequetur.
Beatus homo qui ſemper eſt pauidus: qui verò mẽtis eſt duræ,corruet in malũ.
Leo rugiens,& vrſus eſuriens,princeps impius ſuper populum pauperem.
Dux indigens prudẽtia,multos opprimet per calumniam: qui autem odit auaritiam,longi fient dies eius.
Hominem qui calumniatur animæ ſanguinem, ſi vſque ad lacum fugerit, nemo ſuſtinet.
Qui ambulat ſimpliciter,ſaluus erit: qui peruerſis graditur viis,concidet ſemel.
ſ.12.b. eccli.10.d. Qui operatur terram ſuam,ſatiabitur panibus: qui autẽ ſectatur otium, replebitur egeſtate.
Vir fidelis multum laudabitur: qui autem feſtinat ditari,non erit innocens.
Qui cognoſcit in iudicio faciem,non benefacit,iſte & pro buccella panis deſerit veritatem.

¶Tecta perſtillantia in die frigoris,] Stillatio aſſidua in die pluuiæ,
¶oleũ &c.] ſicut oleũ quod eſt ĩ dextera ſua clamabit.(vl,ſicut qui conat oleum manu tenere.)
¶corda &c.] cor hominis homini.
D
¶Cor iniqui &c.] Hic verſus non eſt in Heb. nec in veter. exempl.
¶pila,quaſi ptiſanas feriente deſuper pilo,] mortario,in medio farri contuſi piſtillo,
¶tuóſque &c.] pone cor tuũ ad greges
¶non enim &c.] quia non in ſeculum diuitias has tenebis, & corona(vl,gl'ia) non durabit.
¶ad agri pretiũ.] i.quib' vẽditis,ſumptus parãt in agricultura faciendi.
A
¶iuſtus] iuſti
¶leo] catulus leonis
abſque terrore erit.
¶hominis &c.] hominem intelligentem & ſcientem prolongabitur(ſub.regnũ)
¶calumnians &c.] vim inferens pauperibus,eſt vt pluuia inundans, & non panis.
*legem
B
¶fœnore liberali,in pauperes] augmento (profectu,vl,ĩmodico quæſtu) ad largiendum pauperibus
¶decipit iuſtos in via mala,] errare facit rectos per viam malam,
¶ſimplices] perfecti
¶prudens] intelligens
¶regnantibus &c.] cum ſurrexerint(vl, euchẽtur) impij,inueſtigabitur(vl,lat.) homo.
¶dirigetur:] vl,pſperabitur.
C
¶Hoĩem &c.] Homo q̃ opprimit alios & eos occidit: vſque ad ſepulchrum fugiet ne teneant eum.
¶ſimpliciter,] perfecte,
¶multũ laudabitur:] multiplicat benedictiones,(vl multum benedicetur)

D Vir qui feſtinat ditari,& aliis inuidet,ignorat quòd egeſtas ſuperueniet ei.

¶per linguæ &c.]blanditur lingua.

Qui corripit hominem, gratiam poſtea inueniet apud eum magis, quàm ille qui per linguæ blandimenta decipit.

¶homicidæ eſt.]eſt viri diſſipantis bona ſua.

Qui ſubtrahit aliquid à patre ſuo,& à matre,& dicit hoc non eſſe peccatū:particeps homicidæ eſt.

¶Qui ſe iactat & dilatat,]Lat⁹ animo, (.i.ſuperbus)
¶ſanabitur.]impiguabitur.
¶ſaluabitur.]vl̄,euadet.

Qui ſe iactat & dilatat,iurgia concitat:qui verò ſperat in domino,ſanabitur.

Qui confidit in corde ſuo, ſtultus eſt : qui autem graditur ſapienter, ipſe ſaluabitur.

¶deſpicit deprecantem,]auertit oculos,

Qui dat pauperi,non indigebit:qui deſpicit deprecātem, ſuſtinebit penuriam.

Cum ſurrexerint impii,abſcondentur homines : cum illi perierint,multiplicabuntur iuſti.

CAP. XXIX.

A Viro qui corripientem dura ceruice contemnit,repentinus ei ſuperueniet interitus,& eum ſanitas non ſequetur.

In multiplicatione iuſtorum lætabitur vulgus : cum impii ſumpſerint principatum gemet populus.

Vir qui amat ſapientiam,lætificat patrem ſuum:qui autem nutrit ſcorta,perdet ſubſtantiam. Luc.15.c.

¶Rex iuſt⁹ erigit terrā,&c.]Rex ī iudicio ſtare faciet terrā:vir autē qui ſuſcipit munera,diſſipabit eam.(vl̄, Iudicio rex ditionem firmā facit:qui donis capitur,euertit eam.)

Rex iuſtus erigit terram,vir auarus deſtruit eam.

Homo qui blandis fictiſque ſermonibus loquitur amico ſuo, rete expādit greſſibus ſuis.

B Peccantem virum iniquum inuoluet laqueus, & iuſtus laudabit atq; gaudebit.

Nouit iuſtus cauſam pauperum,impius ignorat ſcientiam.

¶peſtilentes diſſipant ciuitatem,] deriſores illaqueabūt ciuitatem.(vl̄, exitio ſunt ciuitati)

Homines peſtilentes diſſipant ciuitatem,ſapientes verò auertunt furorem.

Vir ſapiens ſi cum ſtulto contenderit,ſiue iraſcatur, ſiue rideat, non inueniet requiem.

¶ſimplicem: iuſti]perfectum: recti

Viri ſanguinum oderunt ſimplicem:iuſti autem quærunt animam eius.

Totum ſpiritum ſuum profert ſtultus:ſapiens differt & reſeruat in poſterum.

Princeps qui libenter audit verba mendacii,omnes miniſtros habet impios.

¶creditor]vir fraudulentus(vſurarum)
*oculorum

Pauper & creditor obuiauerunt ſibi:*vtriuſque illuminator eſt dominus.

Rex qui iudicat in veritate pauperes,thronus eius in æternum firmabitur.

Virga atque correctio tribuit ſapientiam.puer autem qui dimittitur voluntati ſuæ confundit matrem ſuam.

¶ſcelera,]præuaricationes,

C In multiplicatione impiorum multiplicabuntur ſcelera, & iuſti ruinas eorum videbunt.

¶refrigerabit]requieſcere faciet

Erudi filium tuum,& refrigerabit te,& dabit delicias animæ tuæ.

Cū prophetia defecerit, diſſipabitur populus:qui verò cuſtodit legē beatus ẽſt.

‣quod dicis

Seruus verbis non poteſt erudiri:quia quod dicis intelligit, & reſpondere contemnit.

¶ſtultitia &c.]ſpes eſt de ſtulto magis quàm de illo.

Vidiſti hominem velocem ad loquendum? ſtultitia magis ſperanda eſt, quàm illius correctio.

Qui delicate à pueritia ſua nutrit ſeruū ſuum,poſtea ſentiet eum cōtumacem.

¶erit ad peccata procliuior.] ſæpe præuaricatur.

D Vir iracundus prouocat rixas : & qui ad indignandum facilis eſt, erit ad peccata procliuior.

Superbum ſequitur humilitas,& humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria. Iob.22.d.

¶adiurantem]maledictionem(execrationem)

Qui cum fure partitur, odit animam ſuam:adiurantem audit, & non indicat.

Qui timet hominem,cito corruet:qui ſperat in domino,ſubleuabitur.

Multi requirunt faciem principis,& iudicium à domino egreditur ſingulorum.

Abominantur iuſti virū impiū : & abominātur impii eos qui in recta ſunt via.

¶Verbū cuſtodiēs &c.]Hic verſus nō eſt in Heb.nec in veter.exempl.

Verbum cuſtodiens filius,extra perditionem erit.

CAP. XXX.

¶Verba congregātis &c.] Verba Agur filij Iace,Prophetiā dixit vir ad Ithiel, ad Ithiel & Vthal. vl̄, Doctrina & ſermo viri Leithiel, Leithiel & Vthal. (Ex his verbis apparet has ſentētias,ab alijs quibuſdā Salomonis libello additas eſſe,quorū iſta fuerint nomina.)
¶ſapientia]intelligentia

A Verba Congregantis filii Vomentis. Viſio quam locutus eſt vir Cum quo eſt deus,& Qui deo ſecum morante Confortatus,ait,

Stultiſſimus ſum virorum,& ſapientia hominum non eſt mecum. Nō didici ſapientiam,& noui ſcientiā ſanctorū.Quis aſcendit in cælum,atque deſcendit?

quis continuit ſpiritum in manibus ſuis? quis colligauit aquas quaſi in veſti-
mēto? quis ſuſcitauit omnes terminos terræ? quod nomen eſt eius, & quod no
men filii eius, ſi noſti?

Pſal. 18. c. Deute. 4. a & 12. d.

Omnis ſermo dei ignitus, clypeus eſt ſperantibus in ſe: Ne addas quicquā ver-
bis illius, & arguaris, inueniariſque mendax.
Duo rogaui te, ne deneges mihi antequam moriar, Vanitatem, & verba men-
dacii longe fac à me. Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi: tribue tantū B
victui meo neceſſaria. ne forte ſatiatus illiciar ad negandum, & dicam, Quis
eſt dominus? aut egeſtate compulſus furer, & periurem nomen dei mei.
Ne accuſes ſeruum ad dominum ſuum, ne forte maledicat tibi, & corruas.
Generatio quæ patri ſuo maledicit, & quæ matri ſuæ non benedicit.
Generatio quæ ſibi munda videtur, & tamen non eſt lota à ſordibus ſuis.
Generatio cuius excelſi ſunt oculi, & palpebræ eius in alta ſurrectæ.
Generatio quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus ſuis, vt
comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus.
Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ, dicentes, Affer, affer.
Tria ſunt inſaturabilia, & quartum quod nunquam dicit Sufficit, Infernus, &
os vuluæ, & terra quæ non ſatiatur aqua: ignis verò nunquam dicit Sufficit. C
Oculum qui ſubſannat patrem, & qui deſpicit partum matris ſuæ, ſuffodiant
eum corui de torrentibus, & comedant eum filiæ aquilæ.
Tria ſunt difficilia mihi, & quartū penitus ignoro, Viam aquilæ in cælo, viam
colubri ſuper petram, viam nauis in medio mari, & viā viri in adoleſcentula.
Talis eſt via mulieris adulteræ, quæ comedit, & tergens os ſuum dicit, Nō ſum
operata malum.
Per tria mouetur terra, & quartum non poteſt ſuſtinere, Per ſeruum cum re-
gnauerit: per ſtultum cum ſaturatus fuerit cibo: & per odioſam mulierem
cum in matrimoniū fuerit aſſumpta: & per ancillam cum fuerit hæres domi-
næ ſuæ. D
Quatuor ſunt minima terræ, & ipſa ſunt ſapientiora ſapientibus: formicæ po-
pulus infirmus, qui præparat in meſſe cibum ſuum: lepuſculus plebs inuali-
da, qui collocat in petra cubile ſuum: regem locuſta non habet, & egreditur
vniuerſa per turmas ſuas: ſtellio manibus nititur, & moratur in ædibus regis.
Tria ſunt quæ bene gradiuntur, & quartum quod incedit fœliciter: leo fortiſſi-
mus beſtiarum, ad nullius pauebit occurſum: gallus ſuccinctus lumbos ſuos:
& aries, nec eſt rex qui reſiſtat ei.
Et qui ſtultus apparuerit poſtquam eleuatus eſt in ſublime: ſi enim intellexiſ-
ſet, ori ſuo impoſuiſſet manum. Qui autem fortiter premit vbera ad elicien-
dum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit ſanguinem: &
qui prouocat iras, producit diſcordias.

Verba Lamuelis regis. Viſio qua

ERVDIVIT EVM MATER SVA. CAP. XXXI.

QVid dilecte mi, quid dilecte vteri mei, quid dilecte votorum A
meorum? Ne dederis mulieribus ſubſtantiā tuam, & vias tuas
ad delendos reges. Noli regibus ô Lamuel, noli regibus dare
vinum: quia nullum ſecretum eſt vbi regnat ebrietas. ne for-
te bibant & obliuiſcantur iudiciorum, & mutent cauſam* fi-
liorum pauperis.
Date ſicheram mœrentibus, & vinū his qui amaro ſunt animo: bibant & obli-
uiſcantur egeſtatis ſuæ, & doloris ſui non recordentur amplius.
Aperi os tuum muto, & cauſis omnium filiorū qui pertranſeunt: aperi os tuū,
decerne quod iuſtum eſt, & vindica inopem, & pauperem.

¶ſpiritum] vſ, ventum
►quaſi
¶ignitus,] purgatus,
¶corruas.] delinquas. (vſ, pœnas des.)
►tamen
¶commandit molarib⁹ ſuis,] cultri mo lares eius,
¶partum] obedientiam (vſ, imperium)
¶difficilia mihi,] vſ, abſcondita à me,
¶adoleſcentula.] vſ, virgine.
¶mouetur] perturbatur (inquietatur)
¶meſſe] æſtate
¶lepuſculus] cuniculus (vſ, chærogryllij)
¶ſtellio manibus nititur,] aranea (vſ, ſi. mia) capiet manibus,
¶gallus] canis venatic⁹ (leporarius, leopardus)
¶nec eſt rex q reſiſtat ei.] & rex, cui nemo reſiſtit.
¶Et qui ſtultus &c.] Si cecidiſti cum te efferres, (vſ, Si per ſtultitiam eleuas te) ſi cogitas malum: manum ad os pone.
¶Qui autē fortiter p̄mit vbera ad elicie dū lac,] Quia emulſor lactis,
¶qui vehementer emungit,] emunctor naris,
¶qui prouocat iras,] emunctor (prouocator) furorum, elicit diſcordias.
¶Viſio] .i. doctrina
¶dilecte] fili & infra.
¶dilecte votorum meorū] optate fili
¶quia nullum ſecretum eſt vbi regnat ebrietas.] neque principibus ſicheram.
*omnium
¶mœrentibus,] pereunti,
¶& cauſis] ad iudicium
¶qui pertranſeunt.] mundi (.i. qui excedunt & moriuntur.)

¶procul,&c.] diſtãs à margaritis pretiũ eius. (vl, ea præſtat gemmis.) ¶ſpolijs].i. victu ¶cõſilio manuũ ſuarũ.] ſecundũ volũtatẽ manibꝰ ſuis. (vl, libenter operatᷣ manibus ſuis.) ¶prædam] cibum ¶cibaria] ſtatutum (.i. demenſum, vl, quod cõueniebat.) ¶Accinxit &c.].i. eſt operoſa in domo ¶fortia,&c.] fuſum, & manus eius ſuſtẽtauerunt colum. ¶aperuit] extendit

B

א Mulierem fortem quis inueniet? procul,& de vltimis finibus pretium eius. Aleph.
ב Confidit in ea cor viri ſui,& ſpoliis non indigebit: Beth.
ג Reddet ei bonum,& non malum, omnibus diebus vitæ ſuæ. Gimel.
ד Quæſiuit lanam,& linum,& operata eſt conſilio manuum ſuarum. Daleth.
ה Facta eſt quaſi nauis inſtitoris dèlonge portans panem ſuum. He.
ו De nocte ſurrexit, dedítque prædam domeſticis ſuis,& cibaria ancillis ſuis. Vau.
ז Conſyderauit agrum,& emit eum, de fructu manuum ſuarum plantauit vineam. Zain.
ח Accinxit fortitudine lumbos ſuos,& roborauit brachium ſuum. Heth.
ט Guſtauit quoniam bona eſt negotiatio eius, non extinguetur in nocte lucerna eius. Teth.

C

י Manum ſuam miſit ad fortia,& digiti eius apprehenderunt fuſum. Iod.
כ Manum ſuam aperuit inopi,& palmas ſuas extendit ad pauperem. Caph.
ל Non timebit domui ſuæ à frigoribus niuis, omnes enim domeſtici eius veſtiti ſunt duplicibus. Lamed.

¶Stragulatã veſtẽ] Torques (vl, Tapetia, ſiue pãnos exqſitos & pulchros qbꝰ lectus ſternitur) ¶Nobilis] Notus ¶ſenatoribus] ſenioribus ¶Chananæo.] negotiatori. ¶otioſa] pigritiæ (vl cũ pigritia.i. otioſa) *eam

מ Stragulatam veſtem fecit ſibi, byſſus & purpura indumentum eius. Mem.
נ Nobilis in portis vir eius, quando ſederit cum ſenatoribus terræ. Nun.
ס Sindonem fecit & vendidit,& cingulum tradidit Chananæo. Samech.

D

ע Fortitudo & decor indumentum eius,& ridebit in die nouiſſimo. Ain.
פ Os ſuum aperuit ſapientiæ,& lex clementiæ in lingua eius. Phe.
צ Conſyderat ſemitas domus ſuæ,& panem otioſa non comedit. Sade.
ק Surrexerunt filii eius,& beatiſſimam prædicauerunt*: vir eius,& laudauit eam. Coph.
ר Multæ filiæ congregauerunt diuitias: tu ſupergreſſa es vniuerſas. Res.
ש Fallax gratia,& vana eſt pulchritudo: mulier timens dominum ipſa laudabitur. Sin.
ת Date ei de fructu manuum ſuarum,& laudent eam in portis opera eius. Thau.

Eccleſiaſtes, qui ab Hebræis Coheleth APPELLATVR.

¶Eccleſiaſtæ] vl, concionatoris ¶amplius homo] ſuperfluitatis homo (vl, quid vtilitatis eſt homini)

A

VERBA Eccleſiaſtæ filii Dauid regis Ieruſalem. Vanitas vanitatum, dixit Eccleſiaſtes: vanitas vanitatũ, & omnia vanitas. Quid habet amplius homo de vniuerſo labore ſuo quo laborat ſub ſole? Generatio præterit, & generatio aduenit, terra autem in æternum ſtat. Oritur ſol,& occidit,& ad locum ſuum reuertitur, ibíque renaſcens, gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem, luſtrans vniuerſa in circuitu pergit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur. *Oĩa vanitas.*

¶præceſſit] fuit *ſuper ¶ſole.] cælo. ¶occupationẽ peſſimã] vl, afflictionem malam ¶afflictio] vl, cogitatio (aut cura) ¶Peruerſi &c.] Peruerſum (Curuũ) nõ poteſt dirigi, & defectus nõ poteſt numerari. ¶mens mea &c.] cor meũ vidit multitudinẽ ſapiẽtiæ & ſcientiæ. ¶prudentiã atq; doctrinã, erroréſq;] ſapientiã, & ſcientiã, & inſaniam, ¶idignatio:] vl, moleſtia: (aut ãxietas) ¶addit ſcientiã &c.] .i. qui multa experitur, multa ſuffert *nunc. ¶affluam delicijs,& fruar bonis.] tẽtabo (experiar) ĩ lætitia, (ſub. viuere. vl, affluere te faciã, ô cor, lætitijs, & videre bonũ.i. indulgẽter viuere) ¶Riſum &c.] Riſui dixi, Inſanis: (vl, Inſanire facis) & lætitiæ, Quid iſtud facis? ¶abſtrahere à vino] vt trahere in vinũ (vl, in vino.i. diu verſari & oblectare me in delicijs carnis) ¶vt aĩm meũ trãſferrem] & cor meũ aſſueſcerem

B

Omnia flumina intrãt in mare, & mare nõ redundat: ad locũ vnde exeũt flumina, reuertũtur vt iterũ fluant. Cunctæ res difficiles: nõ poteſt eas homo explicare ſermone. Non ſaturatur oculus viſu, nec auris auditu impletur. Quid eſt quod fuit? ipſum quod futurũ eſt. Quid eſt quod factũ eſt? ipſum quod faciendũ eſt. Nihil ſub ſole nouũ, nec valet quiſquã dicere, Ecce, hoc recens eſt. iam enim præceſſit in ſeculis, quæ fuerũt ante nos. Nõ eſt priorũ memoria: ſed nec eorũ quidẽ quæ poſtea futura ſunt, erit recordatio apud eos qui futuri ſunt in nouiſſimo.

C

Ego Eccleſiaſtes fui rex* Iſrael in Ieruſalẽ, & propoſui in animo meo quærere & inueſtigare ſapienter de omnibus quæ fiunt ſub ſole. Hãc occupationem peſſimã dedit deus filiis hominũ, vt occuparẽtur in ea. Vidi cuncta quæ fiunt ſub ſole,& ecce vniuerſa vanitas,& afflictio ſpiritus. Peruerſi difficile corri- *Inueſtigatio rerum vana.*

D

gũtur,& ſtultorũ infinitus eſt numerus. Locutus ſum in corde meo, dicens, Ecce magnus effectus ſum,& præceſſi omnes ſapiẽtia, qui fuerũt ante me in Ieruſalẽ,& mens mea cõtẽplata eſt multa ſapiẽter,& didici. Dedíq; cor meũ vt ſcirem prudẽtiã atq; doctrinã, erroréſq; & ſtultitiam: & agnoui quòd in his quoq; eſſet labor, & afflictio ſpiritus, eo quòd in multa ſapientia, multa ſit indignatio: & qui addit ſcientiam, addit & dolorem.

CAP. II.

A

DIxi ego in corde meo, Vadam* & affluã deliciis,& fruar bonis. Et vidi quòd hoc quoq; eſſet vanitas. Riſum reputaui errorem: & gaudio dixi, Quid fruſtra deciperis? Cogitaui in corde meo abſtrahere à vino carnem meam, vt animum meũ transferrem ad ſapiẽ- *In affluentiã deliciarũ vanitas.*

tiam,deuitarémque ſtultitiã, donec viderem quid eſſet vtile filiis hominũ, quod facto opus
AEdificia & diuitias vana eſſe. eſt ſub ſole numero dierũ vitæ ſuæ. Magnificaui opera mea,& ædificaui mihi domos,& plan
taui vineas.feci hortos & pomaria,& cõſeui ea cuncti generis arboribus. Extruxi mihi piſci-
nas aquarũ,vt irrigarem ſyluam lignorũ germinantiũ. Poſſedi ſeruos & ancillas,multámque
familiam habui:armenta quoque & magnos ouiũ greges vltra omnes qui fuerũt ante me in
Ieruſalem. Coaceruaui mihi argentum & aurum,& ſubſtantias regum & prouinciarum. Feci B
mihi cantores,& cantatrices,& delicias filiorum hominũ ſcyphos,& vrceos in miniſterio ad
vina fundenda. Et ſupergreſſus ſum opibus omnes qui ante me fuerunt in Ieruſalem. ſapien-
tia quoque perſeuerauit mecum. Et omnia quæ deſyderauerunt oculi mei, non negaui eis:
nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur,& oblectaret ſe in his quæ præpara-
ueram:& hanc ratus ſum partem meam, ſi vterer labore meo. Cúmque me conuertiſſem ad
vniuerſa opera quæ fecerant manus meæ, & ad labores in quibus fruſtra ſudaueram, vidi in
omnibus vanitatem & afflictionẽ animi,& nihil permanere ſub ſole. Tranſiui ad cõtem-
Alia vanitas, ſapientis & ſtulti vnum eſſe euẽtum. plandam ſapiẽtiam,erroréſque & ſtultitiam (Quid eſt,inquam, homo vt ſequi poſſit regem
factorem ſuum?) Et vidi quòd tantum præcederet ſapientia ſtultitiam,quantum differt lux à
ĵ.8.a. prouer. 17.d. tenebris. Sapientis oculi in capite eius:ſtultus in tenebris ambulat. Et didici quòd vnus vtri- C
uſque eſſet interitus. Et dixi in corde meo, Si vnus & ſtulti & meus occaſus erit:quid mi-
hi prodeſt quòd maiorem ſapientiæ dedi operam? Locutúſque cum mente mea,animaduer-
ti quòd hoc quoq; eſſet vanitas. Nõ enim erit memoria ſapientis ſimiliter vt ſtulti in perpe-
tuum,& futura tempora obliuione cuncta pariter operient:moritur doctus ſimiliter vt indo
ctus. Et idcirco tæduit me vitæ meæ videntem mala vniuerſa eſſe ſub ſole, & cuncta vanita-
tem & afflictionem ſpiritus. Rurſus deteſtatus ſum omnem induſtriam meam, qua ſub
ſole ſtudioſiſſimè laboraui,habiturus hæredem poſt me,quem ignoro vtrum ſapiens an ſtul-
tus futurus ſit.& dominabitur in laboribus meis quibus deſudaui & ſolicitus fui. & eſt quic-
quam tam vanũ? Vnde ceſſaui,renuntiauítque cor meum vltrà laborare ſub ſole. Nam cum D
alius laboret in ſapientia & doctrina & ſolicitudine, homini otioſo quæſita dimittit. & hoc
quoque vanitas & magnũ malum. Quid enim proderit homini de vniuerſo labore ſuo & af-
flictione ſpiritus,qua ſub ſole cruciatus eſt? Cũcti dies eius doloribus & ærumnis pleni ſunt,
nec per noctẽ mente requieſcit.& hoc nónne vanitas eſt? Nónne melius eſt comedere,&
bibere,& oſtẽdere animæ ſuæ bona de laboribus ſuis?& hoc* de manu dei eſt. Quis* ita vora-
bit & deliciis affluet vt ego? Homini* bono in cõſpectu ſuo dedit deus ſapientiã & ſcien-
tiã & lætitiã:peccatori autẽ dedit afflictionem & curã ſuperfluã,vt addat & congreget & tra-
dat ei qui placuit deo.ſed & hoc vanitas eſt & caſſa ſolicitudo mentis.

CAP. III.

Oĩa ſuo ꝑuenĩũt tpe,atq; tranſeunt. OMnia tempus habent,& ſuis ſpatiis tranſeunt vniuerſa ſub cælo. A

Tempus naſcendi,& tempus moriẽdi.
Tempus plantandi,& tempus euellẽdi quod plantatum eſt.
Tempus occidendi,& tempus ſanandi.
Tempus deſtruendi,& tempus ædificandi.
Tempus flendi,& tempus ridendi.
Tempus plangendi,& tempus ſaltandi.
Tẽpus ſpargẽdi lapides,& tẽpus colligendi*.
Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus.
Tempus acquirendi,& tempus perdendi.
Tempus cuſtodiendi, & tempus abiiciendi. B
Tempus ſcindendi, & tempus conſuendi.
Tempus tacendi,& tempus loquendi.
Tempus dilectionis,& tempus odii.
Tempus belli,& tempus pacis.

Quid habet amplius homo de labore ſuo? Vidi afflictionẽ quam dedit deus filiis hominũ,
vt diſtendãtur in ea. Cũcta fecit bona in tempore ſuo, & mundũ tradidit diſputationi eorũ, C
vt nõ inueniat homo opus,quod operatus eſt deus ab initio vſq; ad finem. Et cognoui quòd
non eſſet melius* niſi lætari,& facere bene in vita ſua. Omnis enim homo qui comedit & bi
bit,& videt bonum de labore ſuo, hoc donum dei eſt. Didici quòd omnia opera quæ fecit
deus,perſeuerent in perpetuũ. non poſſumus eis quicquã addere,nec auferre, quæ fecit deus
vt timeatur. Quod factum eſt,ipſum permanet:quæ futura ſunt,iam fuerunt:& deus inſtau-
rat quod abiit. *Vidi ſub ſole in loco iudicii impietatem,& in loco iuſtitiæ iniquitatem. D
Et dixi* in corde meo, Iuſtum & impium iudicabit deus, & tempus omni rei tunc erit.
Dixi in corde meo de filiis hominum,vt probaret eos deus, & oſtenderet ſimiles eſſe be
ſtiis. Idcirco vnus interitus eſt hominis & iumentorum, & æqua vtriuſque conditio. ſicut

¶deuitarémq;] & tenerem (poſſiderem) ¶vtile] bonum
¶multámq; familiã habui.] filiiq; dom⁹ erant mihi. Heb. ¶ſubſtãtias] peculiaria (.i.theſauros deſyderabiles, & ea quibus ſolent gloriari reges.) ¶ſcyphos & vrceos in miniſterio ad vina fundenda.] fiſtulã & cannalia per quæ aqua flueret. (Quidam vertũt, electas mulieres ex præda habui. Alij, qui mihi eſſent à poculis.) ¶& hanc ratus ſum partẽ meam, ſi vterer] & hoc fuit pars de omni ►fruſtra ¶vt ſequi poſſit regẽ factorem ſuum?] vl, qui venturus eſt poſt me regem, quod ſit facturus quod iã fecerunt alij? ¶interitus.] euẽtus. ¶occaſus] euentus
¶doctrina & ſolicitudine,] ſcientia & rectitudine, ¶otioſo] qui non laborauit in ea *vidi ego quòd *enim *enim ¶afflictionẽ] occupationem (negotium) ►& curã ſuperfluã ¶caſſa ſolicitudo mentis.] cogitatio (cura, anxietudo) ſpiritus. ¶tempus] vl, temp⁹ conſtitutum ¶ſpatijs] vl, tpibus
*lapides. ¶afflictionẽ] vl, occupationem ¶diſtẽdantur] occupẽt ſe (affligantur) ¶bona] pulchra ¶mundũ] vl, ſeculũ ¶diſputationi] inueſtigationi ¶vt nõ inueniat] vt attamen nõ attingat *in eis ¶facere bene] facere bonũ (.i. ſibi indulgere) ¶Quod factum eſt, ipſum permanet.] Quod fuit, id adhuc eſt: ¶inſtaurat qđ abiit.] regret temp⁹ pſens (.i. pteritũ tẽpus faciet eſſe pſens, & pſens præteritũ.) *Et adhuc *ego ¶& tẽpus oĩ rei tũc erit.] qa tẽpus eſt oĩ rei (vl, oĩ quod volueris ſiue ꝑpoſueris) & ſup oẽ opus ibi. ¶de filijs &c.] de ſtatu filiorũ hoĩm, quomodo eligit eos de⁹, & ſinit apparere ac ſi eſſent iumẽta ĩter ſeſe. ¶Idcirco vnus interitus] Quia vnus euentus ¶æqua vtriuſque conditio.] euentus vnus eſt eis.

moritur homo; ſic & illa moriuntur. ſimiliter ſpirant omnia, & nihil habet homo iumento
amplius. *cũcta ſubiacẽt vanitati. Et omnia pergũt ad vnũ locũ: de terra facta ſunt*, & in ter-
rã pariter reuertũtur. Quis nouit ſi ſpiritus filiorũ Adam aſcẽdat ſurſum, & ſi ſpiritus iumen-
torũ deſcẽdat deorſum? Et deprehẽdi nihil eſſe melius quàm lætari hominẽ in opere ſuo, &
hanc eſſe partem illius. Quis enim eum adducet, vt poſt ſe futura cognoſcat? CAP. IIII.

A VErti me ad alia, & vidi* calumnias quæ ſub ſole geruntur, & lachrymas innocentiũ, & Calũniæ innocentium.
neminẽ cõſolatorem: nec poſſe reſiſtere eorũ violẽtiæ, cunctorũ auxilio deſtitutos. Et
laudaui magis mortuos, quàm viuentes: & fœliciorem vtroq; iudicaui qui necdum natus eſt,
nec vidit mala quæ ſub ſole fiunt. Rurſum contemplatus ſum omnes labores hominũ, & Labores hominũ ſuperflui.
induſtrias animaduerti patêre inuidiæ proximi. & in hoc ergo vanitas, & cura ſuperflua eſt.
B Stultus cõplicat manus ſuas, & comedit carnes ſuas, dicens, Melior eſt* pugillus cum requie,
quàm plena vtraq; manus cũ labore, & afflictione animi. Cõſiderãs reperi & aliã vanitatẽ Solitarij moleſtia vana.
ſub ſole. vnus eſt, & ſecundũ nõ habet, nõ filium, nõ fratrem, & tamen laborare nõ ceſſat, nec
ſatiãtur oculi eius diuitiis: nec recogitat, dicẽs, Cui laboro, & fraudo animã meã bonis? & in
hoc quoq; vanitas eſt, & afflictio peſſima. Melius eſt ergo duos eſſe ſimul, quàm vnũ: habent
C enim emolumẽtũ ſocietatis ſuæ: ſi vnus ceciderit, ab altero fulcietur. væ ſoli: quia cũ cecide-
rit, non habet ſubleuantẽ ſe. Et ſi dormierint duo, fouebũtur mutuo: vnus quomodo calefiet?
Et ſi quiſpiã præualuerit cõtra vnũ, duo reſiſtẽt ei: funiculus triplex difficile rũpitur. Me-
lior eſt puer pauper & ſapiens, rege ſene & ſtulto, qui neſcit præuidere in poſterum. Quòd &
de carcere, cateníſque interdũ quis egrediatur ad regnũ: & alius natus in regno, inopia cõſu-
D matur. Vidi cunctos viuentes qui ambulãt ſub ſole cum adoleſcente ſecundo qui conſurget
pro eo. Infinitus numerus eſt populi omniũ qui fuerunt ante eum: & qui poſtea futuri ſunt,
non lætabuntur in eo, ſed & hoc vanitas & afflictio ſpiritus. Cuſtodi pedem tuum ingrediẽs
domum dei, & appropinqua vt audias. Multo enim melior eſt obedientia, quàm ſtultorum Obedĩetia, victimæ pferẽda 1.reg.15.e. oſee.6.c.
victimæ, qui neſciunt quid faciunt mali. CAP. V.

A NE temerè quid loquaris, neque cor tuũ ſit velox ad proferendũ ſermonem coram deo. Non temerè apud deũ pnuntiandũ.
Deus enim in cælo, & tu ſuper terrã, idcirco ſint pauci ſermones tui. *Multas curas ſe-
quuntur ſomnia, & in multis ſermonibus inuenietur ſtultitia. Si quid vouiſti deo, ne mo- Votũ. deut. 23.d.
reris reddere. diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio. ſed quodcũq; voueris redde. mul-
tóque melius eſt nõ vouere, quàm poſt votũ promiſſa non reddere. Ne dederis os tuũ vt
B peccare facias carnem tuã. neq; dicas coram angelo, Non eſt prouidẽtia: ne fortè iratus deus Dei puidentia non neganda.
cõtra ſermones tuos diſſipet cuncta opera manuũ tuarum. *Vbi multa ſunt ſomnia, plurimæ
ſunt vanitates, & ſermones innumeri: tu verò deum time. Si videris calũnias egenorũ & Nõ mirandũ de egenorum oppreſſione.
violenta iudicia, & ſubuerti iuſtitiã in prouincia, nõ mireris ſuper hoc negotio: quia excelſo
excelſior eſt alius, & ſuper hos quoq; eminẽtiores ſunt alii, & inſuper vniuerſæ terræ rex im-
perat ſeruienti. Auarus nõ implebitur pecunia: & qui amat diuitias, fructũ non capiet ex Auarus.
eis. & hoc ergo vanitas. Vbi multæ ſunt opes, multi qui comedũt eas. Et quid prodeſt poſſeſ-
C ſori, niſi quòd cernit diuitias oculis ſuis? Dulcis eſt ſomnus operãti, ſiue parum, ſiue mul- Securitas laborantis.
tum comedat: ſaturitas autẽ diuitis nõ ſinit eum dormire. Eſt & alia infirmitas peſſima, Moleſtia diuitis. iob.20.c.
quam vidi ſub ſole: diuitiæ cõſeruatæ in malũ domini ſui. Pereunt enim* in afflictione peſſi-
ma. generauit filiũ, qui in ſumma egeſtate erit. Sicut egreſſus eſt nudus de vtero matris ſuæ, Iob 1.d.
ſic reuertetur, & nihil auferet ſecum de labore ſuo. Miſerabilis prorſus infirmitas, Quomo- 1.tim.6.b.
do vênit, ſic reuertetur. Quid ergo prodeſt ei quòd laborauit in ventũ? Cunctis* diebus vitæ
D ſuæ comedit in tenebris & in curis multis, & in ærumna atq; triſtitia. Hoc itaq; viſum eſt
mihi bonũ* vt comedat quis & bibat, & fruatur lætitia ex labore ſuo quo laborauit ipſe ſub
ſole numero dierum vitæ ſuæ, quos dedit ei deus, & hæc eſt pars illius. Et omni homini cui
dedit deus diuitias, atque ſubſtantiam, poteſtatémque ei tribuit vt comedat ex eis, & fruatur
parte ſua, & lætetur de labore ſuo: hoc eſt donum dei. Non enim ſatis recordabitur dierum
vitæ ſuæ, eo quòd deus occupet deliciis cor eius. CAP. VI.

A EST & aliud malũ quod vidi ſub ſole, & quidẽ frequẽs apud homines, Vir cui dedit deus Auari diuitis calamitas.
diuitias & ſubſtantiã & honorẽ, & nihil deeſt animæ ſuæ ex omnibus quæ deſyderat: nec
tribuit ei poteſtatẽ deus vt comedat ex eo, ſed homo extraneus vorabit illud. hoc vanitas, &
B miſeria magna eſt. Si genuerit quiſpiam centũ liberos, & vixerit multos annos, & plures

*quia
*omnia
¶Adam] vl, hoĩm
¶& hãc eſſe partem illi⁹.] quia hæc pars (vl portio) eius eſt.
¶cognoſcat] vi- deat
*omnes
¶calũnias] oppreſſiones
hominum
¶iduſtrias] vl, aptitudinem opis (aut op⁹ arte & ĩduſtria factum)
¶cura ſuperflua] cogitatio
*plenus
nec recogitat, dicens, hoc additũ ab ĩterp̃te, explicãdę reĩ grã.
¶peſſima.] ſpiritus.
¶fouebunt mutuo:] calor erit eis:
¶funiculus triplex difficile] & filũ triplex non cito
¶præuidere] admonitionem videre adhuc
¶ingrediẽs] quando vadis ad
¶& appropinqua &c.] quia ppĩquior eſt ad audiẽdũ (ſub. verbũ tuũ de⁹) q̃ ad ſuſcipiendũ ſacrificiũ quod dant ſtulti: qa neſciũt facere volũtatẽ eius. (vl, veni vt audias: hoc ẽ melius q̃ ſacrificiũ ſtultorũ: qm̃ neſciũt malũ quod operãtur.)
*Quia
¶diſplicet em̃ ei ĩfidelis] quia nõ volũtas (bñplacitũ) eſt ei in ſtultis,
¶Nõ eſt puidẽtia:] q ignorat ipſe:
*Quia
¶hoc negotio &c.] volũtate: (ſub. diuina. vl ppoſitũ iſtã) qa excelſior cuſtos ſup excelſum, & adhuc celſiores ſũt ſup eos. pterea eſt rex in omni terra ad colẽdum agrum.
¶Auarus] Qui diligit argentum
*diuitiæ
¶qui in ſumma egeſtate erit.] & non remanet in manu ei⁹ quicquam.
¶prorſus] etiam hæc eſt
*etiam
¶curis] vl, moleſtijs
*& pulchrum,
¶fruatur lætitia ex] videat bonũ ex omi
¶& hæc] quia hæc
¶Et] Etiam
¶ſatis] multum
¶occupet &c.] vl, exaudit pter lætitiã cordis eius.
¶magna] mala

dies ætatis habuerit,& anima illius non vtatur bonis ſubſtãtiæ ſuæ,ſepulturáq; careat:de hoc ego pronũtio quòd melior illo ſit abortiuus.Fruſtra enim venit,& pergit ad tenebras,& obliuione delebitur nomen eius.Nõ vidit*ſolem,neq; cognouit diſtantiam boni & mali:etiam ſi C duobus milibus annis vixerit,& nõ fuerit perfruitus bonis.nónne ad vnũ locũ properãt omnia? Omnis labor hominis in ore eius:ſed anima eius nõ implebitur. Quid habet amplius ſapiẽs à ſtulto?& quid pauper,niſi vt pergat illuc,vbi eſt vita? Melius eſt videre quod D cupias,quàm deſyderare quod neſcias.ſed & hoc vanitas eſt,& præſumptio ſpiritus.Qui futurus eſt,iam vocatũ eſt nomẽ eius:& ſcitur quòd homo ſit,& nõ poſſit cõtra fortiorẽ ſe in iudicio cõtendere. Verba*ſunt plurima,multámq; in diſputãdo habẽtia vanitatẽ. CAP. VII.

Viribus ſuis maiora non quærenda.

QVid neceſſe eſt homini maiora ſe quærere,cũ ignorat quid cõducat ſibi in vita ſua nu A mero dierũ peregrinationis ſuæ,& tẽpore quod velut vmbra præterit? Aut quis ei poterit indicare quid poſt eũ futurũ ſub ſole ſit? Melius eſt nomen bonũ,quàm vnguẽta pretioſa,& dies mortis die natiuitatis. Melius eſt ire ad domũ luctus,quàm ad domũ cõuiuii. in illa enim finis cunctorũ admonetur hominũ,& viuẽs cogitat quid futurũ ſit. Melior eſt ira riſu:quia per triſtitiã vultus,corrigitur animus delinquentis. Cor ſapientiũ vbi triſtitia eſt, & cor ſtultorũ vbi lætitia. Melius eſt à ſapiente corripi,quàm ſtultorũ adulatiõe decipi:quia ſicut ſonitus ſpinarũ ardentiũ ſub olla,ſic riſus ſtulti.ſed & hoc vanitas. Calũnia B cõturbat ſapientẽ,& perdet robur cordis illius. Melior eſt finis orationis,quàm principiũ.

Prouerb. 22. a Quæ inter multa magis eligenda.

Ira vitanda.

Melior eſt patiẽs arrogãte. Ne ſis velox ad iraſcendũ:quia ira in ſinu ſtulti requieſcit.

Ne dicas,Quid putas cauſæ eſt quòd priora tẽpora meliora fuẽre quàm nũc ſunt? ſtulta enim eſt huiuſcemodi interrogatio. Vtilior eſt ſapiẽtia cum diuitiis,& magis prodeſt videntibus ſolem. Sicut enim protegit ſapiẽtia,ſic protegit pecunia.hoc autẽ plus habet eruditio & ſapiẽtia,quòd vitam tribuit poſſeſſori ſuo. Conſydera opera dei,quòd nemo poſſit corrigere,quẽ ille deſpexerit.In die bona fruere bonis,& malã diẽ præcaue.ſicut enim hanc, ſic & illã fecit deus,vt nõ inueniat homo cõtra eum iuſtas querimonias. Hæc quoq; vidi C in diebus vanitatis meæ.Iuſtus perit in iuſtitia ſua, & impius multo viuit tẽpore in malitia ſua. Noli eſſe iuſtus multũ:neq; plus ſapias,quàm neceſſe eſt,ne obſtupeſcas. Ne impie agas multũ:& noli eſſe ſtultus,ne moriaris in tẽpore nõ tuo. Bonũ eſt te ſuſtẽtare iſtũ,ſed & ab illo ne ſubtrahas manũ tuã:quia qui timet deũ,nihil negligit. Sapientia cõfortauit ſapientẽ,ſuper decem principes ciuitatis. Nõ eſt enim homo iuſtus in terra,qui faciat bonũ,& nõ peccet. Sed & cũctis ſermonibus qui dicũtur,ne accõmodes cor tuũ:ne forte audias ſeruũ tuũ maledicentẽ tibi. ſcit enim cõſcientia tua quia & tu crebro maledixiſti aliis.

Alia vanitas.

Nemo à peccato purus. 3.reg.8.e. 2.para.6.g. prou.20.b. 1.iohan.1.d.

Mulier.

Cuncta*tentaui in ſapiẽtia.Dixi,Sapiẽs efficiar:& ipſa longius receſſit à me multo magis D quàm erat:& alta profunditas,quis inueniet eam? Luſtraui vniuerſa animo meo,vt ſcirem & cõſyderarem, & quærerẽ ſapientiã & rationẽ, & vt cognoſcerem impietatẽ ſtulti,& errorẽ imprudentiũ:& inueni amariorẽ morte mulierẽ,quæ laqueus venatorũ eſt,& ſagena cor eius, vincula ſunt manus illius.qui placet deo,effugiet illã:qui autẽ peccator eſt, capietur ab illa.

Amara mulier ſola dei gr̃a vitatur.

Ecce hoc inueni,dixit Eccleſiaſtes, vnũ & alterũ, vt inuenirem rationẽ,quã adhuc quærit anima mea,& nõ inueni. Virũ de mille vnũ reperi:mulierẽ ex omnibus nõ inueni. Solũmodo hoc inueni,quòd fecerit deus hominem rectũ. & ipſe ſe infinitis miſcuerit quæſtionibus.Quis talis vt ſapiens eſt?& quis cognouit ſolutionem verbi? CAP. VIII.

Sapiẽtis cognitio. Prouerb. 17. d. Os regis obſeruandum.

SApiẽtia hominis lucet in vultu eius,& potẽtiſſimus faciẽ illius cõmutabit. Ego os re- A gis obſeruo, & præcepta iuramenti dei.Ne feſtines recedere à facie eius,neq; permaneas in opere malo:quia omne quod voluerit faciet,& ſermo illius poteſtate plenus eſt:nec dicere ei quiſquam poteſt,Quare ita facis? Qui cuſtodit præceptũ,non experietur quicquã mali. Tempus ad reſponſionem cor ſapientis intelliget.Omni enim negotio tempus eſt, & opportunitas:& multa hominis afflictio: quia ignorat præterita, & futura nullo ſcire poteſt nuntio. Non eſt in hominis poteſtate prohibere ſpiritũ, nec habet poteſtatẽ in die mor- B tis,nec ſinitur quieſcere ingruente bello,neque ſaluabit impietas impiũ. Omnia hæc cõſyderaui,& dedi cor meũ in cunctis operibus quæ fiunt ſub ſole:Interdum dominatur homo homini in malum ſuum.*Vidi impios ſepultos:qui etiã cum adhuc viuerent, in loco ſancto erãt,& laudabãtur in ciuitate quaſi iuſtorũ operum.ſed & hoc vanitas eſt. Etenim quia non profertur cito contra malos ſententia, abſque timore vllo filii hominũ perpetrant ma-

Aliæ vanitates.

¶qui etiam &c.]qui ierant & ambulauerant in loco ſancto,& obliuioni traditi ſunt in ciuitate vbi ſic fecerant. ¶abſq; timore &c.] ideoplenũ eſt cor hominis in eis ad faciendum malum.

¶vtatur]ſaturetur *etiam ¶diſtãtiam boni & mali.]requiem huic magis quàm illi.(vel requiẽ neq; hic neque alibi.) vixerit,& ¶pauper, niſi &c.] pauperi(ſub. pdeſt) ſcire ambulare corã viuẽtib⁹?(.i.iis qui bene & laute viuũt) ¶Meli⁹ &c.] Melior eſt viſio oculorũ,quàm q aĩa eat(.i.quàm aĩa inconſtans) *enim ¶multámq; ĩ diſputãdo habẽtia] multiplicantia ¶Quid neceſſe ẽ hoĩ maiora ſe quærere, cum ignorat] Quid habet amplius homo?(Quis enim ſcit ¶peregrinationis] vanitatis ¶corrigit animi⁹ delinquẽtis.]bonum fit cor. ¶ſtultorũ adulatiõe decipi:]q vir audit canticũ ſtultorum: ¶Calũnia &c.] Violẽtia inſanire facit ſapientẽ,& donum perdit cor.(Alii vertũt,& perdit cor mite.) ¶orõnis,]vel,rei, ¶hoc autẽ &c.]Sciẽtia autẽ celſior eſt quàm ſapiẽtia: q viuificat habentes ſe. ¶corrigere,]rectũ facere, ¶deſpexerit.]curuauerit. ¶malã diẽ &c.]ĩ diẽ malã vide.etiã hãc e regione illius fecit de⁹, ob id ne inueniret homo poſt illud quicquã.(.i.aliud quàm diſpoſuit ei deus.) ¶Hæc quoque]Oĩa ¶obſtupeſcas.]deſtruaſte. ¶impie agas]pauẽas:vel,occupes te ſub ĩteb⁹ (dãrib⁹,) ¶ſuſtẽtare]apprehẽdere(tenere) ¶nihil negligit.]egredieẽ(.i.euadet hæc omnia.) ¶cõfortauit]vel,roborabit ¶ſuper]magis quàm *hæc ¶quæ laqueus venatorũ eſt,]quia eſt ſicut hami(vel,retia.) ¶placet deo,]vel,eſt bonus corã deo, ¶Ecce,]Vide, ¶& potentiſſimus &c.]& fortitudo faciei illi⁹ mutabitur (.i.importun⁹ & audax,inacceptus,et grat⁹ eſt apd̃ hoĩes) ¶præceptũ]verbum ¶reſponſionẽ] iudiciũ(modũ,rationẽ, opportunitatem iudicandi) ¶afflictio:]vel,malitia ¶præterita,]futura, ¶ſinitur quieſcere ĩgruente bello,]eſt dimiſſio in prælio,(vel, nõ relinquetur liber in prælio, ¶ſaluabit]eruet *Et tunc(ibi)

C la. Attamen peccator ex eo quòd centies facit malũ,& per patiẽtiam ſuſtẽtatur, ego cognoui quòd erit bonũ timentibus deũ qui verentur faciem eius. Non ſit bonum impio, nec prolongentur dies eius, ſed quaſi vmbra tranſeant qui non timet faciem domini. Eſt & alia vanitas, quæ fit ſuper terrã. ſunt iuſti quibus mala proueniũt, quaſi opera egerint impiorũ: & ſunt impii qui ita ſecuri ſunt, quaſi iuſtorum facta habeant. ſed & hoc vaniſſimum iudico.

Laudaui igitur lætitiã, quòd non eſſet homini bonũ ſub ſole, niſi quòd comederet, & biD beret, atque gauderet: & hoc ſolũ ſecũ auferret de labore ſuo in diebus vitæ ſuæ quos dedit ei deus ſub ſole. Et appoſui cor meũ vt ſcirem ſapientiã, & intelligerem diſtentionem quæ verſatur in terra. eſt homo qui diebus & noctibus ſomnũ non capit oculis. Et intellexi quòd omniũ operum dei nullam poſſit homo inuenire rationem eorũ quæ fiunt ſub ſole: & quanto plus laborauerit ad quærendum, tanto minus inueniet. etiam ſi dixerit ſapiens ſe noſſe, non poterit reperire.

In lætitia viuendum.

Opera dei ab homine imperueſtigabilia.

CAP. IX.

A Omnia hæc tractaui in corde meo, vt curioſe intelligerem: Sunt iuſti, atque ſapientes, & opera eorũ in manu dei: & tamen neſcit homo vtrũ amore, an odio dignus ſit: ſed omnia in futurũ ſeruãtur incerta, eo quòd vniuerſa æque eueniãt iuſto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas & ſacrificia contemnenti. ſicut bonus, ſic & peccator: vt periurus, ita & ille qui verũ deierat. Hoc eſt peſſimum inter omnia quæ ſub ſole fiunt, quia eadẽ cunctis eueniunt. vnde & corda filiorũ hominũ implentur malitia, & contemptu in vita ſua, & poſt hæc ad inferos deducũtur. Nemo eſt qui ſemper viuat, & qui huius rei ha-
B beat fiduciã: melior eſt canis viuus leone mortuo. Viuẽtes enim ſciũt ſe eſſe morituros, mortui verò nihil nouerũt amplius, nec habent vltra mercedẽ: quia obliuioni tradita eſt memoria eorũ. Amor quoque, *& odium, & inuidiæ ſimul perierunt, nec habent partem in hoc ſeculo, & in opere quod ſub ſole geritur. Vade ergo, & comede in lætitia panem tuum, & bibe cum gaudio vinũ tuum: quia deo placent opera tua. Omni tempore ſint veſtimenta tua candida, & oleũ de capite tuo nõ deficiat. Perfruere vita cum vxore quã diligis cunctis diebus vitæ inſtabilitatis tuæ, qui dati ſunt tibi ſub ſole omni tempore vanitatis tuæ. hæc eſt enim pars* in vita, & in labore tuo quo laboras ſub ſole. Quodcunq; facere poteſt manus
C tua, inſtãter operare: quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos, quò tu properas. Verti me ad aliud, & vidi ſub ſole, nec velocium eſſe curſum, nec fortiũ bellum, nec ſapientium panem, nec doctorum diuitias, nec artificum gratiã: ſed tempus, caſumque in omnibus. Neſcit* homo finem ſuũ, ſed ſicut piſces capiuntur hamo*, & ſicut aues laqueo comprehenduntur: ſic capiuntur homines tempore malo, cum eis extemplo ſuperuenerit. Hanc quoque ſub ſole vidi ſapientiam, & probaui maximam: Ciuitas parua, & pauci in ea viri. venit contra eam rex magnus, & vallauit eam, extruxítque munitiones per gy-
D rum, & perfecta eſt obſidio. Inuentúſque eſt in ea vir pauper & ſapiens, & liberauit vrbẽ per ſapientiam ſuam, & nullus deinceps recordatus eſt hominis illius pauperis. Et dicebam ego, meliorem eſſe ſapientiam fortitudine: quomodo ergo ſapientia pauperis contempta eſt, & verba eius non ſunt audita? Verba ſapientium audiuntur in ſilentio, plus quàm clamor principis inter ſtultos. Melior eſt ſapientia, quàm arma bellica: & qui in vno peccauerit, multa bona perdet.

Per iuſtitiam operũ neſcit hõ an amore vel odio dignus ſit.

Viuendũ in hilaritate.

Finis hoĩs ĩſperatus.

Sapiẽtiæ cõmẽdatio.

Sapien. 6. a.

CAP. X.

A Muſcæ morientes perdunt ſuauitatẽ vnguenti. Pretioſior eſt ſapiẽtia & gloria, parua & ad tempus ſtultitia. Cor ſapiẽtis in dextera eius, & cor ſtulti in ſiniſtra illius. Sed in via ſtultus ambulans, cum ipſe inſipiens ſit, omnes ſtultos æſtimat. Si ſpiritus poteſta-
B tem habentis aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris: quia curatio faciet ceſſare peccata maxima. Eſt malum quod vidi ſub ſole, quaſi per errorem egrediens à facie principis: poſitum ſtultũ in dignitate ſublimi, & diuites ſedere deorſum. Vidi ſeruos in equis: & principes ambulantes ſuper terrã quaſi ſeruos. Qui fodit foueam, incidet in eã: & qui diſ-
C ſipat ſepem, mordebit eum coluber. Qui tranſfert lapides, affligetur in eis: & qui ſcindit ligna, vulnerabitur ab eis. Si retuſum fuerit ferrũ, & hoc non vt prius, ſed hebetatũ fuerit, multo labore exacuetur, & poſt induſtriã ſequetur ſapiẽtia. Si mordeat ſerpens in ſilẽtio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit. Verba oris ſapientis gratia: & labia inſipientis præcipitabunt eum. Initium verborum eius ſtultitia, & nouiſſimum oris illius error peſſimus.

Sapientis & ſtulti differẽtia.

Alia vanitas.

Prou. 26. d. eccſi. 27. d.

Detractor occultus cui ſimilis.

¶Attamẽ &c.] Tãetſi vł cẽties peccator malũ faciat, & ꝓlongẽtur ei dies: tñ ego cognoui &c.
¶Non ſit] vł, Nõ erit
¶itelligerẽ diſtẽtionem] viderẽ occupationes, (vł, curã, aut anxietatem)
¶curioſe ĩtelligerẽ:] vt examinarẽ (inqrerem) cuncta hæc: quòd
¶& tñ neſcit hõ vtrũ amore an odio dignus ſit: ſed oĩa in futurũ ſeruãtur ĩcerta, eo ꝙ vniuerſa æque eueniãt] Verũ tñ nemo eſt q amorem aut odium nouerit (ſub. quib⁹ de⁹ quẽpiã ꝓſequił) qualis vtriſque euẽtus eſt: euentus vnus eſt
¶periurus, ita & ille qui verũ deierat.] vt iurãs, ita & q iuramentum timet.
¶cõtemptu in vita ſua,] inſania ĩ corde ſuo quãdiu viuunt,
¶Nemo eſt q ſemꝑ viuat, & qui hui⁹ rei habeat fiduciã:] Illi eñ q ſociał ad oẽs viuentes ſpes eſt (.i. quãdiu viuitur ſpes eſt. Alij vertũt, Cuicunq; eñ electo ĩter oẽs viuẽtes, eſt ſpes) quia
*eorũ (.i. nõ ampli⁹ amãtur &c.)
¶ĩſtabilitatis] vanitatis
*tua
¶facere poteſt man⁹ tua, inſtanter operare:] inuenerit man⁹ tua ad faciendũ, ſecũdũ vires tuas fac:
¶ĩferos,] ſepulchrũ,
¶nec velocium eſſe curſum, &c.] .i. ꝙ ad curſum non cõducit velocẽ eſſe, ad bellũ, fortẽ eſſe: ad victum acquirẽdũ, ſapiẽtẽ, idoneũ eſſe: ad diuitias, prudentem eſſe. vt acceptus quis ſit, nõ cõducit ꝙ rem cõmode tractet, ſed oĩa ſunt poſita in tempore & fortuna.)
¶doctorũ] ſcientium *etiã ¶finẽ] tẽpus *malo ¶per gyrũ, & ꝑfecta eſt obſidio.] ad eã magnas.] ¶& q in vno peccauerit,] ſed vnic⁹ pctõr,
¶Muſcæ &c.] Sicut muſcæ mortuæ fœtere faciũt, & emanare faciũt vnguẽtũ aromatarij: ſic hoĩe; ꝑtioſum ſapiẽtia & gł̃ia, parua ſtultitia.
¶poteſtatẽ habẽtis] .i. vis potẽtis, dominãtis ꝓceſſerit cõtra voluntatẽ tuam, ne commouearis.)
¶curatio] vł, lenitas ſiue mãſuetudo (vł, ſanitas)
¶quaſi per errorẽ egrediẽs à facie principis] nẽpe ĩprudẽtiã (vł, errorẽ) quæ egredił à facie dominãtis (.i. quæ ĩter potẽtes admodũ frequẽs eſt) ¶& poſt induſtriã ſequetur ſapiẽtia.] & excellẽtia rectũ facere ſapientiã. (.i. ſic excellentia eſt ſapiẽtiæ ſuꝑ alia, ꝙ abſq; dolore rectum faciat hominem. Quidã ſic vertũt, ſic quoque ſequitur ſapientia ipſum ſtudium.)

Stultus verba multiplicat. Ignorat homo quid ante ſe fuerit : & quid poſt ſe futurum ſit quis
ei poterit indicare? Labor ſtultorum affliget eos: qui neſciunt in vrbem pergere. Væ
tibi terra, cuius rex puer eſt, & cuius principes mane comedunt. Beata terra, cuius rex nobi- D
lis eſt, & cuius principes veſcuntur in tempore ſuo ad reficiendũ, & non ad luxuriam. In
pigritiis humiliatur contignatio, & in infirmitate manuum perſtillabit domus. In ri-
ſu faciunt panem, & vinum vt epulentur viuentes: & pecuniæ obediunt omnia. In cogi-
tatione tua regi ne detrahas, & in ſecreto cubiculi tui nõ maledixeris diuiti: quia & auis cæli
portabit vocem, & qui habet pennas annuntiabit ſententiam.

Sub rege puero infœlicitas: ſub nobili verò, ꝓſperitas.

CAP. XI.

Doctrina ſeminanda.

MItte panem tuum ſuper tranſeuntes aquas : quia poſt tempora multa inuenies illum. A
Da partem, ſeptem, necnon & octo: quia ignoras quid futurum ſit mali ſuper ter-
ram. Si repletæ fuerint nubes, imbrem ſuper terram effundent. Si ceciderit lignum ad
auſtrum, aut ad aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Qui obſeruat ventum,
non ſeminat: & qui conſyderat nubes, nunquam metet. Quo modo ignoras quæ ſit via B
ſpiritus, & qua ratione compinguãtur oſſa in ventre prægnantis : ſic neſcis opera dei qui fa-
bricator eſt omnium. Mane ſemina ſementem tuam, & veſpere ne ceſſet manus tua: quia
neſcis quid magis oriatur, hoc an illud: & ſi vtrunque ſimul, melius erit. Dulce lumen, & C
delectabile eſt oculis videre ſolem. Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus læ-
tus fuerit, meminiſſe debet tenebroſi temporis, & dierum multorum: qui cum venerint, va-
nitatis arguentur præterita. Lætare ergo iuuenis in adoleſcentia tua, & in bono ſit cor D
tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum,
& ſcito quòd pro omnibus his adducet te deus in iudicium. Aufer iram à corde tuo, &
amoue malitiam à carne tua. Adoleſcentia enim, & voluptas vana ſunt.

Omnia committẽda diuinæ ꝓuidẽtiæ.

CAP. XII.

Cogitandus deus à teneris annis.

MEmento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis A
tuæ, & appropinquent anni, de quibus dicas, non mihi placent. antequam tenebreſcat
ſol, & lumen, & ſtellæ, & luna, & reuertantur nubes poſt pluuiam: quando commouebuntur
cuſtodes domus, & nutabunt viri fortiſſimi, & otioſæ erunt molentes in minuto numero, &
tenebreſcent videntes per foramina. Et claudent oſtia in platéa, in humilitate vocis molen- B
tis, & conſurgent ad vocem volucris, & obſurdeſcent omnes filiæ carminis. Excelſa quoque
timebunt, & formidabunt in via, florebit amygdalus, impinguabitur locuſta, & diſſipabitur
capparis (quoniam ibit homo in domum æternitatis ſuæ, & circuibunt in platéa plangentes.)
Antequam rumpatur funiculus argenteus, & recurrat vitta aurea, & conteratur hydria ſuper
fontem, & cõfringatur rota ſuper ciſternam. Et reuertatur puluis in terram ſuam vnde erat, C
& ſpiritus redeat ad deum qui dedit illum. Vanitas vanitatũ dixit Eccleſiaſtes, & omnia
vanitas. Cùmque eſſet ſapientiſſimus Eccleſiaſtes, docuit *populum, & enarrauit quæ fecerat:
& inueſtigans compoſuit parabolas multas. Quæſiuit *verba vtilia, & cõſcripſit ſermones re-
ctiſſimos, ac veritate plenos. Verba ſapientium, ſicut ſtimuli, & quaſi claui in altum de- D
fixi, quæ per magiſtrorum concilium data ſunt à paſtore vno. His amplius fili mi ne re-
quiras. Faciẽdi plures libros nullus eſt finis: frequenſque meditatio, carnis afflictio eſt. Finem
loquendi, pariter omnes audiamus. Deum time, & mandata eius obſerua: hoc eſt enim om-
nis homo. & cuncta quæ fiunt, adducet deus in iudicium pro omni abſcondito, ſiue bonum,
ſiue malum ſit.

¶reficiẽdũ, & nõ ad luxuriã.] fortitudinẽ, & nõ ꝓpter potationem. ¶humiliat] decidit ¶infirmitate] negligentia ¶In riſu] vł, Ad riſum (ſiue luxum) ¶annuntiabit ſententiã.] iudicabit verbũ.
¶Da partem, &c.] i. Diſtribue ſeptenis & octonis: ¶ſpiritus,] venti, ¶oriatur,] congruat (vł, cõueniat, aut rectum ſit,) ¶meminiſſe debet &c.] & recordet dierũ tenebrarũ, quãq multi ſunt (ſub. dies lucis) ꝗcqd euenit, iudicabit eſſe vanitatẽ (Vł ſic, ipſe tñ ſolũ recordat dierũ malorũ ꝗ tam multi ſunt, oẽ quod obuenit ei eſt malum.) ¶iram] vł, moleſtiã, irrequietudinem, tędium ¶voluptas] vł, iuuentus (ſiue pueritia) ¶veniat tẽpus afflictionis tuæ,] veniãt dies mali, ¶in minuto numero,] ꝗ tam paucæ factæ ſunt, ¶ĩ humilitate vocis molẽtis,] ob vocem molitricis depreſſã, ¶cõſurget] cõſurget ¶Excelſa] De excelſis ¶florebit amygdalus, impinguabitur locuſta,] vł, reprobabitur coitus, & onerabitur dorſum, ¶capparis] deſyderiũ (affectus, vł, voluptas) ¶rumpat] elõgetur ¶recurrat vitta aurea,] cõfringat fonticulus aureus, (vł, deficiat lẽticula aurea,) ¶ciſternã.] vł, fontẽ *cognitionem ¶enarrauit quæ fecerat:] auſcultare fecit *Eccleſiaſtes ¶vtilia,] accepta, (quæ placerent,) ¶quæ per magiſtrorum conciliũ] quæ per magiſtros cõgregationis (vł, cõmunitatis, ſub. ſcripta. vł, magiſtri congregationũ qui dati ſunt &c.) ¶ne requiras.] monitus eſto, vł, reſiduũ ab his fili mi caue. i. ab aliis hic non ſcriptis caue) ¶frequenſque meditatio,] doctrina multa (.i. multum cõcionari) ¶loquendi, pariter] ſermonis oĩs (vł, rerũ oĩm) ¶hoc eſt enim oĩs homo.] vł, quia ꝑtinet ad omnes hoĩes. ¶pro omni abſcondito,] omne abſconditum,

Canticum canticorũ Salomonis, quod hebraice dicitur Sir haſirim.

A O SCVLETVR me oſculo oris ſui: quia meliora ſunt vbera tua vino, fragrantia vnguẽtis optimis. Oleum effuſum nomen tuum: ideo adoleſcẽtulæ dilexerũt te. Trahe me: poſt te curremus. Introduxit me rex in cellaria ſua: exultabimus & lætabimur in te, memores vberum tuorũ ſuper vinũ: recti diligunt te. Nigra ſum,
B ſed formoſa filiæ Ieruſalẽ, ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis. Nolite me conſyderare quòd fuſca ſim, quia decolorauit me ſol, filii matris meæ pugnauerũt cõtra me, poſuerũt me cuſtodẽ in vineis: vineam meã non cuſtodiui. Indica mihi, quem dili-
C git anima mea, vbi paſcas, vbi cubes in meridie, ne vagari incipiã poſt greges ſodaliũ tuorũ. Si ignoras te ô pulchra inter mulieres, egredere, & abi poſt veſtigia gregum tuorum, & paſce hœdos tuos iuxta tabernacula paſtorum. Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te amica mea. Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis: collũ tuũ ſicut monilia. Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. Dum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus
D mea dedit odorem ſuũ. Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea cõmorabitur. Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis En-gaddi. Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es, oculi tui colũbarũ. Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decôrus. Lectulus noſter floridus: tigna domorũ noſtrarum cedrina, laquearia noſtra cypreſſina. CAP. II.

A EGo flos campi, & liliũ cõualliũ. Sicut liliũ inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. Sicut malus inter ligna ſyluarũ, ſic dilectus meus inter filios. Sub vmbra illius quem deſyderaueram, ſedi: & fructus eius dulcis gutturi meo. Introduxit me in cellam vinariam, ordinauit in me charitatẽ. Fulcite me floribus, ſtipate me malis: quia amore langueo. Leua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Adiuro vos filiæ Ieruſalem per capreas,
B ceruóſq; camporũ, ne ſuſcitetis, neq; euigilare faciatis dilectam, donec ipſa velit. Vox dilecti mei, ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliẽs colles. Similis eſt dilectus meus capreæ, hinnulóque ceruorũ. en ipſe ſtat poſt parietem noſtrũ reſpiciens per feneſtras, proſpiciẽs per cancellos. Et dilectus meus loquitur mihi, Surge, propera amica mea, formoſa mea, & veni.
C iam enim hyems tranſiit, imber abiit, & receſſit. Flores apparuerũt in terra, tempus putationis aduẽnit: vox turturis audita eſt in terra noſtra: ficus protulit groſſos ſuos, vineæ florentes dederũt odorem ſuũ. Surge amica mea, ſpecioſa mea, & veni. Colũba mea in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ, oſtende mihi faciem tuam, ſonet vox tua in auribus meis: vox enim
D tua dulcis, & facies tua decôra. Capite nobis vulpes paruulas quæ demoliuntur vineas. nã vinea noſtra floruit. Dilectus meus mihi, & ego illi, qui paſcitur inter lilia, donec aſpiret dies, & inclinentur vmbræ. Reuertere: ſimilis eſto dilecte mi capreæ, hinnulóque ceruorum ſuper montes Bether. CAP. III.

A IN lectulo meo per noctes quæſiui quẽ diligit anima mea: quæſiui illũ, & nõ inueni. Surgam*, & circuibo ciuitatem: per vicos & platéas quæram quem diligit anima mea. quæſiui illum, & nõ inueni. Inuenerunt me vigiles, qui cuſtodiunt ciuitatem, Num quem diligit
B anima mea, vidiſtis? Paululum cum pertranſiſſem eos, inueni quẽ diligit anima mea: tenui eum, nec dimittã, donec introducam illum in domũ matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ. Adiuro vos filiæ Ieruſalẽ per capreas, ceruóſq; camporũ, ne ſuſcitetis, neq; euigilare
C faciatis dilectã, donec ipſa velit. Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertũ, ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuerſi pulueris pigmẽtarii? En lectulũ Salomonis ſexaginta fortes ambiũt ex fortiſſimis Iſrael. omnes tenẽtes gladios, & ad bella doctiſſimi. vniuſ-
D cuiuſque enſis ſuper femur ſuũ propter timores nocturnos. Ferculum fecit ſibi rex Salomon de lignis Libani. Columnas eius fecit argenteas, reclinatoriũ aureũ, aſcenſum purpureũ: media, charitate conſtrauit propter filias Ieruſalem. Egredimini & videte, filiæ Sion, regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua in die deſponſationis illius, &

Hoc canticũ, totũ eſt myſticũ Chri erga ſponſã ſuã eccleſiam, ac rurſum ſponſæ erga Chriſtũ incõprchẽſibilis amoris pleniſſimũ.

¶vbera] vl, amores & infra.
¶fragrãtia vnguentis optimis.] vt odore percipiatur bonũ vnguẽtũ tuũ. (vl, ꝓpter odorẽ vnguentorũ tuorum)
¶cellaria] vl, conclauia
¶formoſa] deſyderabilis (accepta, vl, grata)
¶pelles] vl, cortinæ (tapetia)
¶decolorauit] aſpexit
¶pugnauerunt] irati ſunt
¶ſicut turturis:] ꝓpter thorim (ſunt ornamẽta faciei: quidã interꝑtãt margaritas)
¶ſicut] propter
¶Murenulas] thorim (ſunt ornamenta faciei, vt margaritæ & cætera.)
¶cypri, vl, cyperi] copher (ſpecies eſt aromatica, quã cãphoram vocant.)
¶laquearia noſtra cypreſſina.] trabes noſtræ abiegnæ.
¶flos cãpi,] vl, roſa ĩ Saron (.i. planitie)
¶ordinauit in me charitatẽ.] & amor vexillũ eius ſup me.
¶floribꝰ,] vl, phialis vitreis, (vinariis,)
¶ſtipate] vl, cõfortate (aut fulcite)
¶florẽtes] vuæ minutæ (.i. florẽtes, & incipientes ſe exercere & gẽmas agere)
¶foraminibꝰ] vl, ſciſſuris
¶cauerna maceriæ,] vl, abſcondito ſepiũ, graduũ aut locorum eminentium
¶decôra.] deſyderabilis. (delectabilis.)
¶vinea nr̃a floruit.] vineæ nr̃æ, vuæ minutæ ſunt (.i. gemmas agunt, ſiue ꝓducunt.)
*nunc
¶cuſtodiũt] circũeũt
¶virgula] columnæ
¶Ferculũ] Lecticam (Thalamum)
¶reclinatorium] vl, ſtratũ (opertorium)
¶aſcẽſum purpureũ: media, charitate cõſtrauit] ſellam purpuream, mediũ eius (fundus in medio eius) ſtratũ amore (.i. delectabiliter)

in die lætitiæ cordis eius.

CAP. IIII.

QVàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es! Oculi tui columbarum, abſque eo quod A
intrinſecus latet. Capilli tui ſicut greges caprarum quæ aſcenderunt de monte Galaad. Dentes tui, ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt inter eas. Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce. Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, abſque eo quod intrinſecus latet. Sicut turris Dauid B
collum tuum, quæ ædificata eſt cum propugnaculis. mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. Duo vbera tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui paſcuntur in liliis, donec aſpiret dies, & inclinentur vmbræ. Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris. Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. Veni de Libano ſponſa mea, veni de Libano, veni: coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus leo- C
num, de montibus pardorum. Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa, vulneraſti cor meum in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui. Quàm pulchræ ſunt mammæ tuæ ſoror mea ſponſa: pulchriora ſunt vbera tua vino, & odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata. Fauus diſtillans labia tua ſponſa, mel & lac ſub lingua tua: & odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris. Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus cõcluſus, fons D
ſignatus. Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorũ cum pomorum fructibus. Cypri cum nardo, nardus & crocus, fiſtula, & cinnamomum cum vniuerſis lignis Libani, myrrha & aloe cum omnibus primis vnguentis. Fons hortorum: puteus aquarum viuentiũ, quæ fluunt impetu de Libano. Surge aquilo, & veni auſter, perfla hortum meum, & fluent aromata eius.

CAP. V.

VEniat dilectus meus in hortum ſuũ, & comedat fructum pomorũ* ſuorum. Veni in A
hortum meum ſoror mea ſponſa, meſſui myrrham meã cum aromatibus meis: comedi fauum meum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo: comedite amici, & bibite, & inebriamini chariſſimi. Ego dormio, & cor meũ vigilat: vox dilecti mei pulſantis, Aperi mihi ſoror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea: quia caput meum plenum B
eſt rore, & cincinni mei guttis noctiũ. Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? lauí pedes meos, quomodo inquinabo illos? Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius. Surrexi, vt aperirem dilecto meo: manus meæ ſtillauerũt myrrhã, & digiti mei pleni ſunt myrrha probatiſſima. Peſſulũ oſtii mei aperui dilecto meo: at ille declinauerat, atque tranſierat. Anima mea liquefacta eſt vt dilectus locutus eſt: quæſiui, & non inueni illum: vocaui, & non reſpondit mihi. Inuenerunt me cuſtodes C
qui circumeunt ciuitatem: percuſſerunt me, & vulnerauerunt me, tulerunt pallium meũ mihi cuſtodes murorum. Adiuro vos filiæ Ieruſalem, ſi inueneritis dilectum meum, vt nuncietis ei quia amore langueo. Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum? Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, quia ſic adiuraſti nos? Dilectus meus candidus & rubicũdus, electus ex millibus. Caput eius aurum optimũ. Comæ eius ſicut elatæ palmarũ, nigræ quaſi coruus. Oculi eius ſicut columbæ ſuper riuulos aquarũ, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident iuxta fluenta pleniſſima. Genæ illius ſicut areolæ aromatum conſitæ à pigmentariis. D
Labia eius lilia diſtillantia myrrham primam. Manus illius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis. Venter eius eburneus, diſtinctus ſapphiris. Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas. Species eius vt Libani, electus vt cedri. Guttur illius ſuauiſſimum, & totus deſyderabilis. talis eſt dilectus meus, & iſte eſt amicus meus filiæ Ieruſalem.

Quò abiit dilectus tuus ô pulcherrima mulierũ? quò declinauit dilectus tuus, & quæremus eum tecum?

CAP. VI. A

DIlectus meus deſcendit in hortũ ſuũ ad areolam aromatũ, vt paſcatur in hortis, & lilia colligat. Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui paſcitur inter lilia. Pulchra es amica mea, ſuauis & decõra ſicut Ieruſalẽ: terribilis vt caſtrorũ acies ordinata. Auerte oculos B
tuos à me, quia ipſi me auolare fecerũt. Capilli tui ſicut grex caprarum, quæ apparuerũt de Galaad. Dentes tui ſicut greges ouium quæ aſcenderũt de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & ſterilis nõ eſt in eis. Sicut cortex mali punici, ſic genæ tuæ abſque occultis tuis. Sexaginta C
ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentularũ non eſt numerus. Vna eſt columba mea, perfecta mea: vna eſt matri ſuæ, electa genitrici ſuæ. Viderũt eã filiæ, & beatiſſimã præ-

¶Quàm] Ecce tu ¶abſque eo quod intrinſec⁹ latet.] pter comã tuã. (vl, intra crines tuos. aut pter vittam tuam.) & infra. ¶aſcẽderunt] detonſæ ſunt ¶gemellis fœtibus,] vl, gemellos ferunt, ¶vitta coccinea] filũ coccineum ¶dulce.] vl, iucũdum (delectabile.) ¶cum ppugnaculis] vl, ad docendum ¶oĩs armatura] omnes clypei ¶Veni de] Mecũ de ¶veni de] mecũ de ¶coronaberis] ſpicie ¶Vulneraſti] Abſtuliſti & infra. ¶vno crine] vna torque ¶pulchræ ſũt mãmæ tuæ] pulchri ſunt amores tui & infra. ¶thuris.] Libani. ¶hortus concluſus,] fons concluſus, ¶Emiſſiões] vl, Propagines ¶pomorũ] dulcibus ¶Cypri vl Cypri] Cepharim (ſpecies aromatica eſt.) ¶primis vnguẽtis.] præcipuis (optimis) aromatibus. *electorũ (delicatorum)

¶pleni ſunt myrrha pbatiſſima.] ſtillarũt myrrha ad peſſulum. ¶liquefacta] egreſſa ¶meũ mihi] meum quod erat ſuper me ¶ex dilecto,] præ cæteris alijs, & infra. ¶electus ex] inſignis præ decem ¶optimũ.] obrizũ ¶Comæ ei⁹ ſicut elatæ palmarũ,] Cincinni eius criſpi (accumulati) ¶primã.] fluentem ¶tornatiles &c.] ſunt annuli aurei, pleni chryſolithis (vl, hyacinthis) ¶eburneus, diſtinctus] vt candidum ebur obductum ¶aureas.] auri obryzi. ¶Spẽs] vl, Aſpectus

¶ſuauis &] ſicut Thirſa: ¶auolare] vl, inſolẽſcere (ſuperbire) ¶apparuerunt] detonſæ ſunt ¶cortex] fragmen ¶abſque occultis tuis.] intra cincinnos tuos. (aut pter vittam.)

¶ ꝓgreditř]videtur ▸conſurgens, ¶poma conuallis,] vľ virẽtia ad flumẽ, ¶cõturbauit me ꝓpter quadrigas Aminadab.] poſuit me vt ſim currus Aminadab.(.i.populi mei ſpontanei.)

¶tornatilis,]rotũd⁹, ¶poculis.]temperamento.(vľ,potu.i. ſemperplenus) ¶filiæ multitudĩs.] vľ Bath rabbim.vt ſitnomen loci. ¶Carmelus:]vľ coccinum: ¶regis iuncta canalib⁹.]vľ,regis ligata in plicas.(aut rex ligatus in canalib⁹: .i.optaret rex ligari ĩ canalib⁹ capillorũ ei⁹,prę amore illi⁹.) *Iſta ¶fructus]ramos (propagines) ¶dignũ &c.]qđ delabitĩ amicũ meũ ſuauiter(vľ leuiter,directe,cũ delectamẽto) & facit vt labia veterũ ma(fructus electi)

*tanquàm

▸deliciis affluens, ¶corrupta eſt]peperitte ¶violata eſt]peperitte ¶dura ſicut infernus,].i.firma & conſtans, ¶lampades &c.]prunæ eius,prunæ ignitæ,(.i. ardentes) & flammæ domini. (.i.vehemẽtiſſimę) ¶quaſi &c.]contemnendo contemnent eũ(.i.nihil ꝑficiet.) ¶noſtra]eſt nobis ¶propugnacula] vel palatia ¶cõpingamus illud] muniamus eam ¶turris:ex quo facta ſum] turres:tunc fui ¶Pacifico,in ea quæ habet populos:] Ipſi Salomoni in Baal hamon: ¶vir affert]vt ſinguli referrent ¶tui Pacifice,]tibi ô Salomon, ¶amici]vel ſocii

dicauerũt:reginæ & cõcubinæ,& laudauerũt eam.Quæ eſt iſta,quæ progreditur quaſi aurora
D cõſurgens,pulchra vt luna,electa vt ſol,terribilis vt caſtrorũ acies ordinata? Deſcẽdi in hortũ
nucum,vt viderem poma cõuallis,& inſpicerem ſi floruiſſet vinea,& germinaſſent mala pu-
nica.Neſciui:anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab.Reuertere, reuertere
Sulamitis:reuertere reuertere vt intueamur te.

CAP. VII.

A QVid videbis in Sulamite,niſi choros caſtrorum? Quàm pulchri ſunt greſſus tui in cal-
ceamentis,filia principis.Iuncturæ feminum tuorum,ſicut monilia quæ fabricata ſunt
manu artificis. Vmbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis. Venter tuus ſi-
cut aceruus tritici, vallatus liliis. Duo vbera tua, ſicut duo hinnuli gemelli capreæ. Collum
B tuum ſicut turris eburnea.Oculi tui ſicut piſcinæ in Heſebon,quæ ſunt in porta filiæ multi-
tudinis.Naſus tuus ſicut turris Libani, quæ reſpicit contra Damaſcum. Caput tuum vt Car-
melus: & comæ capitis tui, ſicut purpura regis iuncta canalibus.Quàm pulchra es, & quàm
decôra chariſſima in deliciis. * Statura tua aſſimilata eſt palmæ , & vbera tua botris. Dixi,
C Aſcendam in palmam, & apprehendam fructus eius: & erunt vbera tua ſicut botri vineæ : &
odor oris tui ſicut odor malorum. Guttur tuum ſicut vinum optimum, dignum dilecto meo
ad potandum,labiiſque,& dentibus illius ad ruminãdum. Ego dilecto meo,& ad me con-
uerſio eius. Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis. Mane ſurgamus
D ad vineas,videamus ſi floruit vinea,ſi flores fructus parturiunt,ſi floruerunt mala punica:ibi
dabo tibi vbera mea.Mandragoræ dederunt odorem.In portis noſtris omnia poma, noua &
vetera dilecte mi ſeruaui tibi.

loquãť(vľ,labia loquãť,pxime pterita.) ¶cõuerſio]deſyderiũ(appetitus) ¶vbera mea.]vľ,amores meos. ¶poma]poma opti

CAP. VIII.

A QVis mihi det te *fratrem meum,ſugentem vbera matris meæ,vt inueniam te foris,&
deoſculer te,etiam me nemo deſpiciat? Apprehendam te,& ducam in domum matris
meæ.Ibi me docebis, & dabo tibi poculum ex vino condito, & muſtum malorum granato-
rum meorum.Leua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Adiuro vos
B filiæ Ieruſalem,ne ſuſcitetis,neque euigilare faciatis dilectam donec ipſa velit. Quæ eſt iſta,
quæ aſcendit de deſerto,deliciis affluens,innixa ſuper dilectum ſuum?ſub arbore malo ſuſci-
taui te:ibi corrupta eſt mater tua,ibi violata eſt genitrix tua. Pone me vt ſignaculum ſu-
per cor tuum,vt ſignaculum ſuper brachium tuum:quia fortis eſt vt mors,dilectio:dura ſicut
C infernus,æmulatio:lampades eius,lampades ignis,atque flammarum. Aquæ multæ non
poterũt extinguere charitatem,nec flumina obruent illam:ſi dederit homo omnem ſubſtan-
tiã domus ſuæ pro dilectione,quaſi nihil deſpiciet eum. Soror noſtra parua,& vbera non
habet.quid faciemus ſorori noſtræ in die quando alloquenda eſt?Si murus eſt,ædificemus ſu-
per eam propugnacula argentea:ſi oſtium eſt,compingamus illud tabulis cedrinis. Ego
D murus:& vbera mea ſicut turris,ex quo facta ſum coram eo quaſi pacem reperiens. Vi-
nea fuit Pacifico,in ea quæ habet populos: tradidit eam cuſtodibus, vir affert pro fructu eius
mille argenteos. Vinea mea coram me eſt. Mille tui Pacifice,& ducenti his qui cuſto-
diunt fructus eius. Quæ habitas in hortis, amici auſcultant, fac me audire vocem tuam.
Fuge dilecte mi,& aſſimilare capreæ hinnulóque ceruorum ſuper montes aromatum.

Liber Sapientiæ.

Quõ de⁹ quęrendus, & à qb⁹ inueniat. iſa.56.a.

DILIGITE iuſtitiam, qui iudicatis terram. Sentite de domino in A
bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illum: quoniam inueni-
tur ab his qui non tentant illum: apparet autem eis qui fidem ha-
bent in illum. peruerſæ enim cogitationes ſeparant à deo: probata
autem virtus corripit inſipientes. quoniam in maleuolam animam
non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis.
Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe à co- B
gitationibus quæ ſunt ſine intellectu, & corripietur à superuenien-
te iniquitate. Benignus eſt enim ſpiritus ſapientiæ, & non liberabit
maledicum à labiis ſuis: quoniam renum illius teſtis eſt deus, & cordis illius ſcrutator eſt
verus, & linguæ eius auditor. Quoniam ſpiritus domini repleuit orbem terrarũ: & hoc quod
continet omnia, ſcientiam habet vocis. Propter hoc qui loquitur iniqua, non poteſt latere, C
nec præteriet illum corripiens iudicium. In cogitationibus enim impii interrogatio erit: ſer-
monum autem illius auditio ad deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius. Quoniam
auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non abſcõditur. Cuſtodite ergo vos
à murmuratione, quæ nihil prodeſt, & à detractione parcite linguæ. quoniam ſermo obſcurus
in vacuum non ibit: os autem quod mentitur, occîdit animam. Nolite zelare mortem in
errore vitæ veſtræ, neque acquiratis perditionem in operibus manuum veſtrarum. Quoniam
deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum. Creauit enim, vt eſſent, omnia: & D
ſanabiles fecit nationes orbis terrarum: & non eſt in illis medicamentum exterminii, nec in-
ferorum regnum in terra. Iuſtitia enim perpetua eſt, & immortalis: iniuſtitia autem, mor
tis eſt acquiſitio. impii autem manibus & verbis accerſierunt illam: & æſtimantes illam ami-
cam, defluxerunt, & ſponſiones poſuerunt ad illam: quoniam morte digni ſunt qui ſunt ex
parte illius.

De ſpiritu ſãcto. iere.4.e.

Murmuratio vitãda & detractio.

Mors.

Iuſtitia perpetua.

¶ſcientiã habet vocis.]cognitioné habet ſapientiæ.

¶ſanabiles] vt ſalutẽ conſequerentur

▸morte

CAP. II.

Verba impiorum de hominis fine.

DIxerunt enim impii cogitãtes apud ſe non recte, Exiguum, & cum tædio eſt tempus vi- A
tæ noſtræ, & non eſt refrigerium in fine hominis, & non eſt qui agnitus ſit reuerſus ab
inferis: quia ex nihilo nati ſumus, & poſt hoc erimus tanquam ſi non fuerimus: quoniam fu-
mus, afflatus eſt in naribus noſtris: & ſermo, ſcintillæ ad commouendum cor noſtrum: quia
extincta, cinis erit corpus noſtrũ, & ſpiritus diffundetur tanquam mollis aer, & tranſibit vita
noſtra tanquam veſtigium nubis, & ſicut nebula diſſoluetur, quæ fugata eſt à radiis ſolis & à
calore illius aggrauata: & nomen noſtrum obliuionem accipiet per tempus, & nemo memo- B
riam habebit operum noſtrorum. Vmbræ enim tranſitus eſt tempus noſtrum, & non eſt re-
uerſio finis noſtri: quoniam conſignata eſt, & nemo reuertitur. Venite ergo, & fruamur bonis
quæ ſunt, & vtamur creatura tanquam in iuuẽtute celeriter. Vino pretioſo, & vnguentis nos
impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos roſis, antequam marceſcant:
nullum pratum ſit quod non pertranſeat luxuria noſtra. Nemo veſtrum exors ſit luxuriæ no
ſtræ: vbique relinquamus ſigna lætitiæ: quoniam hæc eſt pars noſtra, & hæc eſt ſors noſtra.
Opprimamus pauperẽ iuſtũ, & non parcamus viduæ, nec veterani reuereamur canos multi
temporis. Sit autem fortitudo noſtra, lex iniuſtitiæ. quod enim infirmũ eſt, inutile inuenitur. C
Circumueniamus ergo iuſtum, quoniam inutilis eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris,
& improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata diſciplinæ noſtræ. Promittit ſe
ſciẽtiam dei habere, & filium dei ſe nominat. Factus eſt nobis in traductionem cogitationum
noſtrarum. Grauis eſt nobis etiam ad videndum, quoniam diſſimilis eſt aliis vita illius, & im
mutatæ ſunt viæ eius. Tanquam nugaces æſtimati ſumus ab illo, & abſtinet ſe à viis noſtris
tanquam ab immũditiis, & præfert nouiſſima iuſtorum, & gloriatur patrem ſe habere deum.
Videamus ergo ſi ſermones illius veri ſint, & tentemus quæ ventura ſunt illi, & ſciemus quæ D
erunt nouiſſima illius. Si enim eſt verus filius dei, ſuſcipiet illum, & liberabit illum de manu
contrariorum. Contumelia, & tormento interrogemus eum, vt ſciamus reuerentiam eius, &
probemus patientiam illius. Morte turpiſſima condemnemus eum: erit enim ei reſpectus ex
ſermonibus illius. Hæc cogitauerunt, & errauerunt: excæcauit enim illos malitia eorum. Et

¶ſcintillæ]ſcintilla ¶quia]qua

2.par.19.d

Iſa.56.d.

Cõſilium Iudæorũ aduerſus Chriſtũ. Matth.27.e.

Matth.27.e.

Iere.11.d.

neſcierunt ſacramenta dei, neque mercedem ſperauerunt iuſtitiæ, nec iudicauerunt honorem
animarum ſanctarum. Quoniam deus creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginem Gen.1.d.2.b.5. a.eccl.17.a.
ſimilitudinis ſuæ fecit illum. Inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum. imi- Gen.3.a.
tantur autem illum, qui ſunt ex parte illius.

CAP. III.

A IVſtorum autem animæ in manu dei ſunt, & non tanget illos tormentum mortis. Viſi Martyrũ fœlicitas. deu.33.a
ſunt oculis inſipientium mori: & exiſtimata eſt afflictio, exitus illorũ. Et ab itinere iuſto
abierunt in exterminium, & quod à nobis eſt iter exterminii: illi autem ſunt in pace. Et ſi co-
ram hominibus tormenta paſſi ſunt, ſpes illorum immortalitate plena eſt. Et in paucis vexa-
ti, in multis bene diſponẽtur: quoniam deus tentauit eos, & inuenit illos dignos ſe. Tanquam
B aurum in fornace probauit illos, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit illos, & in tempore erit
reſpectus illorum. Fulgebunt iuſti, & tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent. Iudicabunt Matt.13.f.
nationes, & dominabuntur populis, & regnabit dominus illorum in perpetuum. Qui confi-
dunt in illo, intelligent veritatem, & fideles in dilectione acquieſcent illi: quoniam donum &
pax eſt electis eius. Impii autem ſecundum quæ cogitauerunt, correptionem habebunt: qui Impiorum præmia.
C neglexerunt iuſtum, & à domino receſſerunt. Sapientiam enim, & diſciplinam qui abiicit, in-
fœlix eſt: & vacua eſt ſpes illorũ, & labores ſine fructu, & inutilia opera eorum. Mulieres eo-
rum inſenſatæ ſunt, & nequiſſimi filii illorum. Maledicta creatura eorum: quoniam fœlix eſt
ſterilis & incoinquinata quæ neſciuit thorum in delicto, habebit fructum in reſpectione ani-
marum ſanctarum, & ſpado qui non operatus eſt per manus ſuas iniquitatem, nec cogitauit
D aduerſus deum nequiſſima. dabitur enim illi fidei donum electum, & ſors in templo dei acce
ptiſſima. Bonorum enim laborum glorioſus eſt fructus, & quæ non cõcidit radix ſapientiæ.
Filii autem adulterorum in cõſummatione erunt, & ab iniquo thoro ſemen exterminabitur. *in conſummatione non initiati (vel imperfecti)
Et ſi quidem longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur, & ſine honore erit nouiſſima ſe-
nectus illorum. Et ſi celerius defuncti fuerint, non habebunt ſpem, nec in die agnitionis allo-
cutionem. Nationis enim iniquæ, diræ ſunt conſummationes.

CAP. IIII.

A O Quàm pulchra eſt caſta generatio cum claritate! immortalis eſt enim memoria illius: De caſta gñatione fideliũ.
quoniam & apud deum nota eſt, & apud homines. Cum præſens eſt, imitantur illam: &
deſyderant eam cum ſe eduxerit, & in perpetuum coronata triumphat incoinquinatorũ cer-
taminum præmium vincens. Multigena autem impiorum multitudo non erit vtilis, & adul-
terinæ plantationes non dabunt radices altas, nec ſtabile firmamentum collocabunt. Et ſi in
ramis in tempore germinauerint: infirmiter poſita, à vento commouebuntur, & à nimietate
B ventorum eradicabuntur. Confringentur enim rami inconſummati, & fructus illorum inuti-
les, & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti. Ex iniquis enim omnes filii qui naſcun-
tur, teſtes ſunt nequitiæ aduerſus parẽtes in interrogatione ſua. Iuſtus autem ſi morte præ-
occupatus fuerit, in refrigerio erit. Senectus enim venerabilis eſt non diuturna, neque anno- Non æſtimãda ſenect⁹ annorũ nũero.
rum numero cõputata. cani autem ſunt ſenſus hominis: & ætas ſenectutis, vita immaculata.
Placens deo factus dilectus, & viuens inter peccatores tranſlatus eſt. raptus eſt, ne malitia mu
C taret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius. Faſcinatio enim nugacitatis ob-
ſcurat bona. & inconſtantia concupiſcẽtiæ tranſuertit ſenſum ſine malitia. Conſummatus in
breui expleuit tẽpora multa. placita enim erat deo anima illius: propter hoc properauit edu-
cere illum de medio iniquitatum. populi autem videntes, & non intelligentes, nec ponen-
tes in præcordiis talia. Quoniam gratia dei & miſericordia in ſanctos eius, & reſpectus in ele
ctos illius. Cõdemnat autem iuſtus mortuus viuos impios, & iuuentus celerius conſummata Impiorũ cõdẽnatio, & iuſtorũ mors.
D longam vitam iniuſti. Videbunt enim finem ſapientis, & non intelligent quid cogitauerit de
illo deus, & quare munierit illum dominus. Videbunt enim, & contemnent eum: illos autem
dominus irridebit. & erunt poſt hæc decidentes ſine honore, & in contumeliã inter mortuos
in perpetuum: quoniam diſrumpet illos inflatos ſine voce, & commouebit illos à fundamen-
tis, & vſque ad ſupremum deſolabuntur: & erunt gementes, & memoria illorum periet.
Venient in cogitatione peccatorum ſuorum timidi, & traducent illos ex aduerſo iniquita-
tes ipſorum.

CAP. V.

A TVnc ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos qui ſe anguſtiauerunt, & qui abſtu- Cõſtantia iuſtorum cõtra perſecutores, & horum gemitus & pœnitentia.
lerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubita-
tione inſperatæ ſalutis, gementes præ anguſtia ſpiritus: dicentes intra ſe, pœnitentiam agẽtes,

& præ anguſtia ſpiritus gementes,dicētes, Hi ſunt quos habuimus aliquādo in deriſum,& in
ſimilitudinem improperii.Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniā, & finem illo-
rum ſine honore: ecce quomodo cōputati ſunt inter filios dei,& inter ſanctos ſors illorū eſt.
Ergo errauimus à via veritatis, & iuſtitiæ lumen non luxit nobis,& ſol intelligentiæ non eſt
ortus nobis. Laſſati ſumus in via iniquitatis , & perditionis , & ambulauimus vias difficiles, B
viam autem domini ignorauimus.Quid nobis profuit ſuperbia?aut diuitiarū iactantia quid

Spes impiorum vana.

contulit nobis?Tranſierunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nuntius percurrens: &
tanquam nauis quæ pertranſit fluctuantem aquam:cuius,cum præterierit,non eſt veſtigium
inuenire,neque ſemitam carinæ illius in fluctibus.aut tanquam auis quæ tranſuolat in aere,
cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius,ſed tantum ſonitus alarum verberans le-
uem ventum:& ſcindens per vim itineris aerem,commotis alis tranſuolauit,& poſt hoc nul-
lum ſignum inuenitur itineris illius.aut tanquam ſagitta emiſſa in locum deſtinatum:diui-
ſus aer continuo in ſe recluſus eſt,vt ignoretur tranſitus illius:ſic & nos nati continuo deſiui- C
mus eſſe, & virtutis quidē nullum ſignum valuimus oſtendere, in malignitate autem noſtra

Prouer.11.a.

conſumpti ſumus. Talia dixerunt in inferno hi qui peccauerunt:quoniā ſpes impii tanquam
lanugo eſt,quæ à vento tollitur:& tanquam ſpuma gracilis,quæ à procella diſpergitur:& tan-
quam fumus qui à vento diffuſus eſt:& tanquam memoria hoſpitis vnius diei prætereuntis.

Sanctorū beatitudo.

Iuſti autem in perpetuum viuent,& apud dominū eſt merces eorum, & cogitatio illorum
apud altiſſimum. Ideo accipient regnum decôris,& diadema ſpeciei de manu domini, quo-

Armatura Chriſti ad iudicium.

niā dextera ſua teget eos, & brachio ſancto ſuo defendet illos. Accipiet armaturā zelus illius, D
& armabit creaturam ad vltionem inimicorum.Induet pro thorace iuſtitiam,& accipiet pro
galea iudicium certum.ſumet ſcutum inexpugnabile æquitatem:acuet autem diram iram in
lanceam,& pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos. Ibūt directe emiſſiones ful-
gurum,& tanquam à bene curuato arcu nubium exterminabuntur,& ad certum locum inſi-
lient.Et à petroſa ira plenæ mittentur grandines,excandeſcet in illos aqua maris,& flumina
concurrent duriter.Contra illos ſtabit ſpiritus virtutis, & tanquam turbo venti diuidet illos:
& ad eremum perducet omnem terram iniquitas illorum, & malignitas euertet ſedes poten-
tium.

CAP. VI.

A

Magnates ad iuſtitiam & ſapientiā hortat: eccēs.9.d. Rom.13.a.

MElior eſt ſapientia quàm vires,& vir prudens,quàm fortis.Audite ergo reges,& intelli
gite,diſcite iudices finium terræ.Præbete aures vos qui cōtinetis multitudines,& pla-
cetis vobis in turbis nationum:quoniam data eſt à domino poteſtas vobis,& virtus ab altiſſi
mo,qui interrogabit opera veſtra,& cogitationes ſcrutabitur:quoniā cum eſſetis miniſtri re-
gni illius, non recte iudicaſtis, nec cuſtoditis legem iuſtitiæ,neque ſecūdum voluntatem dei
ambulaſtis.Horrende & cito apparebit vobis:quoniam iudicinm duriſſimum in his qui præ-
ſunt,fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia: potentes autem potenter tormenta patien- B

Deu.10.d. 2.pa.19.c. iob.34.b. eccli.35.b. rom.2.b. galat.2.b. ephe.6.b. coloſſ.3.d. act.10.e. 1.petr.1.c.

tur.Non enim ſubtrahet perſonam cuiuſquam deus,qui eſt omnium dominator,nec verebi-
tur magnitudinem cuiuſquam,quoniam puſillum & magnum ipſe fecit,& æqualiter cura eſt
illi de omnibus.Fortioribus autem fortior inſtat cruciatio. Ad vos ergo reges ſunt hi ſermo-
nes mei,vt diſcatis ſapientiam,& non excidatis.Qui enim cuſtodierint iuſtitiam,iuſte iudi-
cabūtur:& qui didicerint iuſta,inueniēt quid reſpōdeant.Concupiſcite ergo ſermones meos,
diligite illos,& habebitis diſciplinam.Clara eſt,& quæ nunquam marceſcit ſapientia, & faci-

Sapientia ſe offert quærētibus ſe.

le videtur ab his qui diligunt eam,& inuenitur ab his qui quærunt illam. Præoccupat qui ſe C
concupiſcunt,vt illis ſe prior oſtendat. Qui de luce vigilauerit ad illam,non laborabit: aſſi-
dentem enim illā foribus ſuis inueniet.Cogitare ergo de illa, ſenſus eſt conſummatus: & qui
vigilauerit propter illam,cito ſecurus erit.Quoniam dignos ſe,ipſa circuit quærens,& in viis
oſtendet ſe illis hilariter,& in omni prouidētia occurret illis. Initiū enim illius veriſſima eſt
diſciplinæ cōcupiſcētia.Cura ergo diſciplinæ,dilectio eſt:& dilectio,cuſtodia legū illius eſt:cu
ſtoditio autē legū, cōſummatio incorruptionis eſt:incorruptio autē, facit eſſe proximū deo. D
Concupiſcētia itaq; ſapiētiæ deducit ad regnum perpetuū.Si ergo delectamini ſedibus,& ſce-
ptris ô reges populi,diligite ſapiētiam,vt in perpetuū regnetis.diligite lumen ſapiētiæ omnes
qui præeſtis populis. Quid eſt autem ſapiētia,& quēadmodū facta ſit,referā:& non abſcon-
dam à vobis ſacramēta dei,ſed ab initio natiuitatis inueſtigabo, & ponam in lucem ſcientiā
illius,& non præteribo veritatem : neque quidē cū inuidia tabeſcente iter habebo: quoniam

talis homo non erit particeps ſapientiæ. Multitudo autem ſapientium, ſanitas eſt orbis terra-
rum: & rex ſapiens ſtabilimentum populi eſt. Ergo accipite diſciplinam per ſermones meos,
& proderit vobis. — Rex ſapiens, populi ſtabilimentum.

CAP. VII.

A SVm quidem & ego mortalis homo, ſimilis omnibus, & ex genere terreno illius qui prior — Eadẽ omniũ conditio.
factus eſt, & in ventre matris figuratus ſum caro, decem menſiũ tempore coagulatus ſum
in ſanguine, ex ſemine hominis, & delectamẽto ſomni conueniente. Et ego natus accepi com
munem aerem, & in ſimiliter factam decidi terrã, & primam vocem ſimilem omnibus emiſi
plorans. in inuolumentis nutritus ſum, & curis magnis. Nemo enim ex regibus aliud habuit
natiuitatis initiũ. Vnus ergo introitus eſt omnibus ad vitam, & ſimilis exitus. Propter hoc — Sapiẽtiæ cõmendatio.
optaui, & datus eſt mihi ſenſus: & inuocaui, & venit in me ſpiritus ſapiẽtiæ. & præpoſui illam
regnis & ſedibus, & diuitias nihi eſſe duxi in cõparatione illius. nec comparaui illi lapidem — Iob 28. c.
B pretioſum: quoniam omne aurum in comparatione illius arena eſt exigua, & tãquam lutum
æſtimabitur argentum in conſpectu illius. Super ſalutem, & ſpeciem dilexi illam, & propo-
ſui pro luce habere illam: quoniã inextinguibile eſt lumen illius. Venerunt autem mihi om- — 3. Reg. 3. b.
nia bona pariter cũ illa, & innumerabilis honeſtas per manus illius, & lætatus ſum in omni-
bus: quoniam antecedebat me iſta ſapientia, & ignorabam quoniam horum omnium mater
eſt. Quam ſine fictione didici, & ſine inuidia communico, & honeſtatem illius non abſcõdo.
Infinitus enim theſaurus eſt hominibus: quo qui vſi ſunt, participes facti ſunt amicitiæ dei,
propter diſciplinæ dona commendati. Mihi autem dedit deus dicere ex ſententia, & præſume
re digna horum, quæ mihi dantur: quoniam ipſe & ſapientiæ dux eſt, & ſapientium emenda-
tor. in manus enim illius & nos, & ſermones noſtri, & omnis ſapientia, & operum ſcientiæ di
C ſciplina. Ipſe enim dedit mihi horum quæ ſunt, ſcientiam veram, vt ſciam diſpoſitionem or-
bis terrarum, & virtutes elementorum, initium & conſummationem & medietatem tempo-
rum, viciſſitudinum permutationes, & mutationem omnium, morum mutationes, & diuiſio
nes temporum, anni curſus, & ſtellarum diſpoſitiones. naturas animalium, & iras beſtiarum,
vim ventorum, & cogitationes hominũ, differentias virgultorum, & virtutes radicum, & quæ-
cunque ſunt abſconſa & improuiſa, didici. Omnium enim artifex docuit me ſapientia. Eſt
enim in illa ſpiritus intelligentiæ, ſanctus, multiplex, vnicus, ſubtilis, diſertus, mobilis, inco-
inquinatus, certus, ſuauis, amans bonum, acutus, qui nihil vetat benefacere, humanus, beni-
gnus, ſtabilis, certus, ſecurus, omnem habens virtutem, omnia proſpiciẽs, & qui capiat omnes
D ſpiritus: intelligibilis, mundus, ſubtilis. Omnibus enim mobilibus mobilior eſt ſapientia. at-
tingit autem vbique propter ſuam mũditiam. Vapor eſt enim virtutis dei, & emanatio quæ-
dam eſt claritatis omnipotẽtis dei ſyncera: & ideo nihil inquinatum in eam incurrit. candor
eſt enim lucis æternæ, & ſpeculũ ſine macula dei maieſtatis, & imago bonitatis illius. Et cum — Heb. 1. a.
ſit vna, omnia poteſt: & in ſe permanens omnia innouat, & per nationes in animas ſanctas ſe
transfert, amicos dei & prophetas conſtituit. Neminem enim diligit deus, niſi eum qui cum
ſapientia inhabitat. Eſt enim hæc ſpecioſior ſole, & ſuper omnem diſpoſitionem ſtellarum,
luci comparata inuenitur prior. Illi enim ſuccedit nox, ſapientiam autem non vincit ma-
litia.

¶virgultorum,] ſcripta exempl. legunt arborum

CAP. VIII.

A ATtingit ergo à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Hanc amaui, & — Perſeuerat in laudibus ſapientiæ.
exquiſiui eam à iuuentute mea, & quæſiui in ſponſam mihi eam aſſumere, & amator fa
ctus ſum formæ illius. Generoſitatem illius glorificat, contubernium habens dei: ſed & om-
nium dominus dilexit illam. doctrix enim eſt diſciplinæ dei, & electrix operum illius. Et ſi
diuitiæ appetuntur in vita: quid ſapientia locupletius, quæ operatur omnia? Si autem ſenſus
operatur: quis horum quæ ſunt, magis quàm illa eſt artifex? Et ſi iuſtitiam quis diligit: labo-
B res huius magnas habent virtutes: ſobrietatem enim, & ſapientiam docet, & iuſtitiam, & vir-
tutem, quibus vtilius nihil eſt in vita hominibus. Et ſi multitudinem ſciẽtiæ deſyderat quis:
ſcit præterita, & de futuris æſtimat: ſcit verſutias ſermonum, & diſſolutiones argumẽtorum:
ſigna & monſtra ſcit antequam fiant, & euentus temporum & ſeculorum. Propoſui ergo hanc
adducere mihi ad conuiuendum: ſciens quoniam mecum communicabit de bonis, & erit al-
locutio cogitationis & tædii mei. Habebo propter hanc claritatem ad turbas, & honorẽ apud
C ſeniores iuuenis: & acutus inueniar in iudicio, & in conſpectu potentium admirabilis ero, &
facies principum mirabuntur me. tacentem me ſuſtinebunt, & loquentẽ me reſpicient, & ſer-

¶electrix] vl, inuentrix

mocinante me plura,manus ori ſuo imponent.Præterea habebo per hanc, immortalitatem:
& memoriam æternam his qui poſt me futuri ſunt relinquam. Diſponam populos: & natio-
nes mihi erunt ſubditæ.Timebunt me audientes reges horrendi:in multitudine videbor bo-
nus,& in bello fortis.Intrans in domum meam,conquieſcam cum illa.non enim habet ama-
ritudinem conuerſatio illius,nec tædium conuictus illius,ſed lætitiam & gaudium.Hæc cogi D
tans apud me, & commemorans in corde meo quoniam immortalitas eſt in cognatione ſa-
pientiæ,& in amicitia illius delectatio bona,& in operibus manuum illius honeſtas ſine de-
fectione,& in certamine loquelæ illius ſapientia,& præclaritas in cōmunicatione ſermonum
ipſius:circuibam quærens,vt mihi illam aſſumerem.Puer autem eram ingenioſus,& ſortitus
ſum animam bonam.Et cum eſſem magis bonus, veni ad corpus incoinquinatum.Et vt ſci-
ui quoniam aliter non poſſem eſſe continens,niſi deus det,& hoc ipſum erat ſumma ſapien-
tia,ſcire cuius eſſet hoc donum:adii dominum,& deprecatus ſum illum,& dixi ex totis præ-
cordiis meis,

Caſtitas non niſi à deo.

CAP. IX.

Oratio Salomonis pro ſapientia habenda.

DEus patrum meorum,& domine,miſericordiæ tuæ,qui feciſti omnia verbo tuo,& ſapiē A
tia tua conſtituiſti hominem , vt dominaretur creaturæ quæ à te facta eſt, vt diſponat
orbem terrarum in æquitate & iuſtitia, & in directione cordis iudicium iudicet: da mihi ſe-
dium tuarum aſſiſtricem ſapiētiam,& noli me reprobare à pueris tuis: quoniam ſeruus tuus
ſum ego,& filius ancillæ tuæ,homo infirmus,& exigui temporis,& minor ad intellectum iu-
dicii & legum.Et ſi quis erit conſummatus inter filios hominum,ſi ab illo abfuerit ſapientia B
tua,in nihilum computabitur.Tu elegiſti me regem populo tuo,& iudicem filiorū tuorum,
& filiarum. & dixiſti me ædificare templum in monte ſancto tuo, & in ciuitate habitationis
tuæ altare,ſimilitudinem tabernaculi ſancti tui quod præparaſti ab initio: & tecum ſapiētia
tua,quæ nouit opera tua, quæ & affuit tunc cum orbem terrarū faceres, & ſciebat quid eſſet
placitum oculis tuis, & quid directum in præceptis tuis. Mitte illam de cælis ſanctis tuis & à
ſede magnitudinis tuæ,vt mecum ſit & mecum laboret,vt ſciam quid acceptum ſit apud te. C
ſcit enim illa omnia, & intelligit, & deducet me in operibus meis ſobrie, & cuſtodiet me in
ſua potentia.Et erunt accepta opera mea,& diſponam populum tuum iuſte,& ero dignus ſe-
dium patris mei. Quis enim hominum poterit ſcire conſilium dei? aut quis poterit cogitare
quid velit deus? Cogitationes enim mortalium timidæ,& incertæ prouidentiæ noſtræ. Cor- D
pus enim quod corrumpitur,aggrauat animam:& terrena inhabitatio deprimit ſenſum mul
ta cogitantem.Et difficile æſtimamus quæ in terra ſunt: & quæ in proſpectu ſunt, inuenimus
cum labore.Quæ autem in cælis ſunt,quis inueſtigabit? Senſum autem tuum quis ſciet, niſi
tu dederis ſapientiam, & miſeris ſpiritum ſanctum tuum de altiſſimis:& ſi correctæ ſint ſemi
tæ eorum qui ſunt in terris,& quæ tibi placent didicerint homines? Nam per ſapientiam ſa-
nati ſunt,quicunque placuerunt tibi domine à principio.

1.par.28.b.
2.para.1.b.

Prouer.8.c.
iohan.1.a.

Iſa.40.d
rom.11.d.
1.cor.2.d.

CAP. X.

Sapiētiæ laus à liberatione eorū quos ab initio hucuſque ſanauit.
gen 1.d.
Gen 2.b.
Gen 4 b.
Gen.7.b.
Gen.11.a.
Gen.19.e.

HAEc,illum qui primus formatus eſt à deo pater orbis terrarum,cum ſolus eſſet creatus, A
cuſtodiuit,& eduxit illum à delicto ſuo.Et eduxit illum de limo terræ,& dedit illi virtu
tem continendi omnia. Ab hac vt receſſit iniuſtus in ira ſua, per iram homicidii fraternitatis
deperiit.Propter quod cum aqua deleret terram, ſanauit iterum ſapientia,per contemptibile
lignum iuſtum gubernans.Hæc & in conſenſu ſuperbiæ,cum ſe nationes extuliſſent,ſciuit iu
ſtum,& conſeruauit ſine querela deo,& in filiis miſericordiā fortem cuſtodiuit. Hæc,iuſtum B
à pereuntibus impiis liberauit fugientem,deſcendente igne in pentapolim:quibus in teſtimo
nium nequitiæ fumigabunda conſtat deſerta terra,& incerto tempore fructus habentes arbo
res,& incredibilis animæ memoria ſtans figmentum ſalis.Sapiētiam enim prætereuntes non
tantum in hoc lapſi ſunt vt ignorarent bona: ſed & inſipientiæ ſuæ reliquerunt hominibus
memoriam,vt in his quæ peccauerunt,nec latēre potuiſſent.Sapientia autem hos qui ſe ob-
ſeruant,à doloribus liberauit. Hæc autem,profugū iræ fratris iuſtum deduxit per vias re-
ctas,& oſtendit illi regnum dei,&dedit illi ſcientiam ſanctorū,honeſtauit illum in laboribus, C
& compleuit labores illius.In fraude circumuenientium illum affuit illi,& honeſtum fecit il-
lum.Cuſtodiuit illum ab inimicis,& à ſeductoribus tutauit illum,& certamen forte dedit illi
vt vinceret,& ſciret quoniam omniū potentior eſt ſapientia. Hæc,venditū iuſtum non de-
reliquit,ſed à peccatoribus liberauit eum:deſcēditque cum illo in foueam,& in vinculis non
dereliquit illum,donec afferret illi ſceptrum regni, & potētiam aduerſus eos qui eum depri-

Gen.28.b.

Gen.37.f.

mebant:& mendaces oſtendit qui maculauerunt illum,& dedit illis claritatẽ æternam. Hæc,
populum iuſtum,& ſemen ſine querela liberauit à nationibus quæ illum opprimebãt. Intra- Exod.1.b. Exod.3.b.
D. uit in animam ſerui dei,& ſtetit contra reges horrendos in portentis & ſignis. Et reddidit iu-
ſtis mercedem laborum ſuorum,& deduxit illos in via mirabili: & fuit illis in velamẽto diei,
& in luce ſtellarum per noctem. & tranſtulit illos per mare rubrum , & tranſuexit illos per Exod.14.c. pſal.77.b.
aquam nimiam. Inimicos autem illorum demerſit in mare,& ab altitudine inferorum eduxit
illos. Ideo iuſti tulerunt ſpolia impiorum,& decantauerunt domine nomen ſanctum tuum,& Exod.12.e. exod.15.a
victricem manum tuam laudauerunt pariter. quoniam ſapientia aperuit os mutorum, & lin-
guas infantium fecit diſertas.

CAP. XI.

A DIrexit opera eorum in manibus prophetæ ſancti. Iter fecerunt per deſerta,quæ non ha- Exod.16.a.
bitabantur:& in locis deſertis fixerunt caſas. Steterunt contra hoſtes, & de inimicis ſe Exod.17.c.
vindicauerunt. Sitierunt,& inuocauerunt te,& data eſt illis aqua de petra altiſſima,& requies Nũe.20.b.
ſitis de lapide duro. Per quæ enim pœnas paſſi ſunt inimici illorum, à defectione potus ſui:
in eis,cum abũdarent filii Iſrael,lætati ſunt. Per hæc,cum illis deeſſent, bene cum illis actum
eſt. Nam pro fonte quidem ſempiterni fluminis, humanum ſanguinem dediſti iniuſtis. Qui
cum minuerentur in traductione infantium occiſorum,dediſti illis abundantem aquam inſpe
B rate:oſtendens per ſitim quæ tunc fuit,quemadmodum tuos exaltares,& aduerſarios illorum
necares. Cum enim tentati ſunt, & quidem cum miſericordia diſciplinam accipientes, ſcie-
runt quemadmodum cum ira iudicati impii tormenta paterentur. Hos quidem tanquam pa-
ter monens probaſti:illos autem tanquam durus rex interrogans condẽnaſti. Abſentes enim,
& præſentes ſimiliter torquebãtur. Duplex enim illos acceperat tædium,& gemitus cum me-
moria præteritorum. Cum enim audirent per ſua tormenta bene ſecum agi , commemorati
ſunt dominum admirantes in fine exitus. Quem enim in expoſitione praua proiectum deri-
C ſerunt, in finem euentus mirati ſunt: non ſimiliter iuſtis faciens, pro cogitationibus autem
inſenſatis iniquitates illorum. Quòd quidam errantes colebant mutos ſerpentos,& beſtias ſu
peruacuas, immiſiſti illis multitudinem mutorum animalium in vindictam: vt ſcirent quia
per quæ peccat quis,per hæc & torquetur. Non enim impoſſibilis erat omnipotẽs manus tua,
quæ creauit orbem terrarum ex materia inuiſa, immittere illis multitudinem vrſorum, aut
audaces leones,aut noui generis ira plenas,aut ignotas beſtias,aut vaporẽ igneum ſpirantes,
aut fumi odorem proferentes,aut horrendas ab oculis ſcintillas emittentes: quarum non ſo-
lum læſura poterat illos exterminare,ſed & aſpectus per timorẽ occidere. Sed & ſine his vno
D ſpiritu poterant occidi perſecutionem paſſi ab ipſis factis ſuis,& diſpergi per ſpiritum virtu-
tis tuæ:ſed omnia in mẽſura & numero & pondere diſpoſuiſti. Multum enim valere tibi ſoli
ſupererat ſemper:& virtuti brachii tui quis reſiſtet? Quoniam tanquam momentum ſtateræ, Deus miſericors.
ſic eſt ante te orbis terrarum,& tãquam gutta roris antelucani, quæ deſcendit in terram. Sed
miſereris omnium,quia omnia potes,& diſſimulas peccata hominum propter pœnitentiam.
Diligis enim omnia quæ ſunt,& nihil odiſti eorum quæ feciſti:nec enim odiens aliquid con-
ſtituiſti aut feciſti. Quomodo autem poſſet aliquid permanere, niſi tu voluiſſes? aut quod à Nihil ſine deo ſtabile.
te vocatum non eſſet,conſeruaretur? Parcis autem omnibus: quoniam tua ſunt domine, qui
amas animas.

CAP. XII.

A O Quàm bonus,& ſuauis eſt domine ſpiritus tuus in omnibus! Ideóque eos qui exerrant Quàm ſit in omnibꝰ benignus dñs.
partibus,corripis:& de quibus peccãt,admones & alloqueris,vt relicta malitia, credant
in te domine. Illos enim antiquos inhabitatores terræ ſanctæ tuæ,quos exhorruiſti,quoniam
odibilia opera tibi faciebant per medicamina,& ſacrificia iniuſta,& filiorum ſuorum necato
res ſine miſericordia,& comeſtores viſcerum hominum,& deuoratores ſanguinis,& authores
parentes animarum inauxiliatarum perdere voluiſti à medio ſacramento tuo per manus pa-
rentum noſtrorum,vt dignam perciperẽt peregrinationem puerorum dei,quæ tibi omnium
charior eſt terra. Sed & his tãquam hominibus pepercisti,& miſiſti anteceſſores exercitus tui
B veſpas, vt illos paulatim exterminarent. Non quia impotens eras in bello ſubiicere impios
iuſtis,aut beſtiis ſæuis,aut verbo duro ſimul exterminare:ſed partibus iudicans dabas locum
pœnitentiæ, non ignorans quoniam nequam eſt natio eorum, & naturalis malitia ipſorum,
& quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum. Semen enim erat maledi-
ctum ab initio, nec timens aliquem: veniam dabas peccatis illorum. Quis enim dicet tibi, Cum deo nõ contẽdendũ.

Quid feciſti? aut quis ſtabit contra iudicium tuum? aut quis in conſpectũ tuũ veniet vindex
iniquorum hominum? aut quis tibi imputabit, ſi perierint nationes quas tu feciſti? Nec enim
2.pet.5.b. eſt alius deus quàm tu, cui cura eſt de omnibus, vt oſtendas quoniam non iniuſte iudicas iu-
dicium. Neque rex, neque tyrannus in cõſpectu tuo inquirent de his quos perdidiſti. Cum er-
go ſis iuſtus, iuſte omnia diſponis: ipſum quoque qui non debet puniri, condemnas, & exte- C
rum æſtimas à tua virtute. Virtus enim tua, iuſtitiæ initium eſt: & ob hoc quòd omnium do-
minus es, omnibus te parcere facis. Virtutem enim oſtendis tu, qui non crederis eſſe in virtu
te conſummatus, & horum qui te neſciunt, audaciam traducis. Tu autem dominator virtutis,
cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia diſponis nos. Subeſt enim tibi cum vo-
lueris, poſſe. Docuiſti autem populum tuum per talia opera, quoniam oportet iuſtum eſſe, &
Dat de⁹ locũ pœnitentiæ. humanum, & bonæ ſpei feciſti filios tuos: quoniam das locum in peccatis pœnitẽtiæ. Si enim
inimicos ſeruorum tuorum, & debitos morti, cum tanta cruciaſti attẽtione, & liberaſti, dans
tempus & locum per quæ poſſent mutari à malitia: cum quanta diligẽtia iudicaſti filios tuos, D
quorum parentibus iuramenta & conuentiones dediſti bonarum promiſſionum? Cum ergo
das nobis diſciplinam, inimicos noſtros multipliciter flagellas, vt bonitatem tuam cogitemus
iudicantes: & cum de nobis iudicatur, ſperemus miſericordiam tuam. Vnde & illis qui in vi-
ta ſua inſenſate & iniuſte vixerunt, per hæc quæ coluerunt, dediſti ſumma tormenta. Etenim
in erroris via diutius errauerũt, deos æſtimantes hæc quæ in animalibus ſunt ſuperuacua, in-
fantium inſenſatorum more viuẽtes. Propter hoc tanquam pueris inſenſatis iudicium in deri
ſum dediſti. Qui autem ludibriis increpationis non ſunt correcti: dignũ dei iudicium experti ▸quæ patiebantur, moleſte ferebant.
ſunt. in his enim quæ patiebantur, moleſte ferebant, in quibus patientes indignabantur, per
hæc quos putabant deos, in ipſis cum exterminarentur videntes, illum quem olim nega-
bant ſe noſſe, verum deum agnouerunt: propter quod & finis condemnationis eorum veniet
ſuper illos.

CAP. XIII. A

Vanos eos eſſe oſtẽdit, qui deum ex ſuis operibus non poſſũt cognoſcere. VAni autem ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia dei, & de his quæ viden-
tur bona, non potuerunt intelligere eum qui eſt, neque operibus attendentes agnoue-
runt quis eſſet artifex, ſed aut ignem, aut ſpiritũ, aut citatum aerem, aut gyrum ſtellarum, aut
nimiam aquam, aut ſolem & lunam, rectores orbis terrarũ deos putauerunt. Quorum & ſi ſpe
cie delectati deos putauerunt: ſciant quanto his dominator eorum ſpecioſior eſt. ſpeciei enim
generator hæc omnia conſtituit. Aut ſi virtutem, & opera eorum mirati ſunt: intelligant ab
Creator per creaturas cognoſcendus. rom.1.c. illis quoniam qui hæc fecit, fortior eſt illis. à magnitudine enim ſpeciei, & creaturæ: cognoſci- B
biliter poterit creator horũ videri. ſed tamen adhuc in his minor eſt querela. Et hi enim for-
taſſe errant, deum quærentes, & volentes inuenire. Etenim cum in operibus illius conuerſen
tur: inquirunt, & perſuaſum habent quoniam bona ſunt quæ videntur. Iterum autem nec his
debet ignoſci. Si enim tantum potuerunt ſcire, vt poſſent æſtimare ſeculum: quomodo huius
Infœlicitas idololatrarũ. dominũ non facilius inuenerũt? Infœlices autem ſunt, & inter mortuos ſpes illorum eſt, qui
appellauerunt deos opera manuum hominũ, aurum & argentum, artis inuentionem, & ſimi
Iſa.44.b. litudines animalium, aut lapidem inutilem opus manus antiquæ. Aut ſi quis artifex faber de C
ſylua lignum rectum ſecuerit, & huius docte eradat omnem corticem, & arte ſua vſus diligen
ter fabricet vas vtile in cõuerſationem vitæ, reliquiis autem huius operis ad præparationem
eſcæ abutatur: & reliquum horum quod ad nullum vſum facit lignum curuum, & verticibus
plenum ſculpat diligenter per vacuitatem ſuam, & per ſcientiam ſuæ artis figuret illud, & aſ-
ſimilet illud imagini hominis, aut alicui ex animalibus illud comparet, perliniens rubrica, &
rubicundum faciens fuco colorem illius, & omnem maculam quæ in illo eſt perliniens: & fa- D
ciat ei dignam habitationem, & in pariete ponens illud, & confirmans ferro, ne forte cadat
proſpiciens illi, ſciens quoniam non poteſt adiuuare ſe. imago enim eſt, & opus eſt illi adiu-
In cultores idolorum. torium. Et de ſubſtantia ſua, & de filiis ſuis, & de nuptiis votum faciens inquirit. Non erube-
ſcit loqui cum illo qui ſine anima eſt: & pro ſanitate quidem infirmum deprecatur, & pro vi-
ta rogat mortuum, & in adiutorium inutilem inuocat: & pro itinere petit ab eo qui ambula-
re non poteſt: & de acquirendo, & de operando, & de omnium rerum euentu petit ab eo qui
in omnibus eſt inutilis.

CAP. XIIII. A

ITerum alius nauigare cogitans, & per feros fluctus iter facere incipiens, ligno portante
ſe fragilius lignũ inuocat. Illud enim cupiditas acquirendi excogitauit, & artifex ſapiẽtia

fabricauit ſua. Tua autem pater prouidentia ab initio cuncta gubernat: quoniam dediſti & in Exod.14.d.
mari viam, & inter fluctus ſemitam firmiſſimam, oſtendens quoniam potens es ex omnibus
ſanare, etiam ſi ſine rate aliquis adeat mare. Sed vt non eſſent vacua ſapiētiæ tuæ opera: pro-
pter hoc etiam & exiguo ligno credunt homines animas ſuas, & tranſeuntes mare per ratem
liberati ſunt. Sed & ab initio cum perirent ſuperbi gigantes, ſpes orbis terrarum ad ratem cō
fugiens, remiſit ſeculo ſemen natiuitatis, quæ manu tua erat gubernata. Benedictum eſt enim
lignum, per quod fit iuſtitia. Per manus autem quod fit idôlum, maledictum eſt & ipſum, & Idôlũ maledictũ, & fabricator eius.
qui fecit illud: quia ille quidem operatus eſt: illud autem cum eſſet fragile, deus cognomina-
B tus eſt. Similiter autem odio ſunt deo, impius & impietas eius. Etenim quod factum eſt, cum
illo qui fecit, tormenta patietur. Propter hoc & in idôlis nationum non erit reſpectus: quo-
niam creaturæ dei in odium factæ ſunt, & in tentationem animis hominum, & in muſcipu-
lam pedibus inſipientium. Initium enim fornicationis, eſt exquiſitio idolorum: & adinuen-
tio illorum, corruptio vitæ eſt. neque enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum. Su-
peruacuitas enim hominum, aduenit in orbem terrarum: & ideò breuis illorum finis eſt in-
uentus. Acerbo enim luctu dolens pater, cito ſibi rapti filii fecit imaginem: & illum qui tunc Idôla vnde traxerint originem.
quaſi homo mortuus fuerat, nunc tanquam deum colere cœpit, & conſtituit inter ſeruos ſuos
ſacra, & ſacrificia. Deinde interueniente tempore, conualeſcente iniqua conſuetudine, hic er-
ror tanquam lex cuſtoditus eſt, & tyrannorum imperio colebantur figmenta. Et hos quos in
C palàm homines honorare non poterant, propter hoc quòd longe eſſent, è lōginquo figura eo-
rum allata, euidentem imaginem regis, quem honorare volebant, fecerunt: vt illum qui abe-
rat, tanquam præſentem colerent ſua ſolicitudine. Prouexit autem ad horum culturam & hos
qui ignorabant, artificis eximia diligentia. Ille enim volens plus placere illi qui ſe aſſumpſit,
elaborauit arte ſua, vt ſimilitudinem in melius figuraret. Multitudo autem hominum addu-
cta per ſpeciem operis, eum qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat, nunc deum
æſtimauerunt. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio, quoniam aut affectui, aut regibus deſer-
uientes homines, incommunicabile nomen lapidibus, & lignis impoſuerunt. ¶ Et non ſuffece-
rat erraſſe eos circa dei ſcientiam, ſed & in magno viuentes inſcientiæ bello, tot & tam ma-
gna mala pacem appellant. Aut enim filios ſuos ſacrificantes, aut obſcura ſacrificia faciētes, Quæ mala ꝑcedāt ex idololatria.
D aut inſaniæ plenas vigilias habentes: neque vitam, neque nuptias mundas iam cuſtodiunt, ſed
& alius alium per inuidiam occîdit, aut adulterans contriſtat: & omnia commiſta ſunt, ſan-
guis, homicidium, furtum & fictio, corruptio & infidelitas, turbatio & periuriū, tumultus bo-
norum, dei immemoratio, animarum inquinatio, natiuitatis immutatio, nuptiarum incon-
ſtantia, inordinatio mœchiæ, & impudicitiæ. Infandorum enim idolorum cultura, omnis ma
li cauſa eſt, & initium & finis. Aut enim dum lætantur, inſaniunt: aut certè vaticinantur falſa,
aut viuunt iniuſte, aut peierant cito. Dum enim confidunt in idôlis quæ ſine anima ſunt, ma
le iurantes noceri ſe non ſperant. Vtraque ergo illis euenient digne, quoniam male ſenſerunt
de deo, attendentes idôlis, & iurauerunt iniuſte in dolo contemnentes iuſtitiam. Non enim
iurantium eſt virtus, ſed peccantium pœna perambulat ſemper iniuſtorum præuaricatio-
nem.

CAP. XV.

A TV autem deus noſter, ſuauis & verus es, patiens & in miſericordia diſponens omnia. Et- Vox fideliũ qui dei mīam laudāt, cuius gratia nō ſeruiunt idôlis,
enim ſi peccauerimus, tui ſumus, ſcientes magnitudinem tuam: & ſi non peccauerimus,
ſcimus quoniam apud te ſumus computati. Noſſe enim te, conſummata iuſtitia eſt: & ſcire
iuſtitiam, & virtutem tuam radix eſt immortalitatis. Non enim in errorem induxit nos ho-
minum malæ artis excogitatio, nec vmbra picturæ labor ſine fructu, & effigies ſculpta per va
rios colores, cuius aſpectus inſenſato dat concupiſcentiam, & diligit mortuæ imaginis effigiē
B ſine anima. Malorum amatores digni ſunt morte, qui ſpem habent in talibus, & qui faciunt il
los, & qui diligunt, & qui colunt. Sed & figulus mollem terrā premens laborioſe fingit ad vſus Subſannatio Idololatrarũ. rom.9.d.
noſtros vnumquodque vas, & de eodem luto fingit quæ munda ſunt in vſum vaſa, & ſimiliter
quæ his ſunt contraria. horum autem vaſorum quis ſit vſus, iudex eſt figulus. Et cum labore
vano deum fingit de eodem luto: ille qui paulo ante de terra factus fuerat, & poſt puſillum
reducit vnde acceptus eſt, repetitus animæ debitum quam habebat. Sed cura eſt illi, non quia
laboraturus eſt, nec quoniā breuis illi vita eſt, ſed cōcertatur aurificibus & argētariis: ſed & æra
C rios imitatur, & gloriā præfert, quoniā res ſuperuacuas fingit. Cinis eſt enim cor eius, & terra

ſuperuacua ſpes illius,& luto vilior vita eius:quoniam ignorauit qui ſe finxit,& qui inſpira-
uit illi animam quæ operatur,& qui inſufflauit ei ſpiritum vitalem. Sed & æſtimauerunt lu-
ſum eſſe vitam noſtram, & conuerſationem vitæ compoſitam ad lucrum, & oportere vnde-
cunque etiam ex malo acquirere. Hic enim ſcit ſe ſuper omnes delinquere, qui ex terræ ma-
teria fragilia vaſa,& ſculptilia fingit. Omnes enim inſipientes,& infœlices ſupra modum ani
mæ ſuperbi ſunt,inimici populi tui,& imperantes illi:quoniam omnia idôla nationum deos
Pſal.113.b. & 134.d. æſtimauerunt,quibus neque oculorum viſus eſt ad videndum,neque nares ad percipiendum D
ſpiritum,neque aures ad audiendum,neque digiti manuum ad tractandum, ſed & pedes eo-
rum pigri ad ambulandum. homo enim fecit illos:& qui ſpiritum mutuatus eſt, is finxit il-
los. Nemo enim ſibi similē homo poterit deum fingere. Cum enim ſit mortalis, immortuum
fingit manibus iniquis. Melior enim eſt ipſe his quos colit:quia ipſe quidem vixit, cum eſſet
mortalis,illi autem nunquam. Sed & animalia miſerrima colunt: inſenſata enim comparata
his,illis ſunt deteriora. Sed nec aſpectu aliquis ex his animalibus bona poteſt conſpicere. Ef-
fugerunt autem dei laudem,& benedictionem eius.

CAP. XVI.

Pœna idololatrarum. PRopter hæc & his ſimilia paſſi ſunt digne tormenta,& per multitudinem beſtiarum ex- A
terminati ſunt. Pro quibus tormentis bene diſpoſuiſti populum tuum,quibus dediſti cō-
Nūe.11.g cupiſcentiam delectamenti ſui nouum ſaporem,eſcam parans eis ortygometram: vt illi qui-
dem concupiſcentes eſcam propter ea quæ illis oſtenſa & miſſa ſunt, etiam à neceſſaria con-
cupiſcentia auerterentur. Hi autem in breui inopes facti,nouam guſtauerunt eſcam. Oporte-
bat enim illis ſine excuſatione quidem ſuperuenire interitum exercentibus tyrannidem: his
autem tantum oſtendere quemadmodum inimici eorum exterminabantur. Etenim cum il-
Nūe.21.b. lis ſuperuēnit ſæua beſtiarum ira,morſibus peruerſorum colubrorum exterminabantur. Sed
non in perpetuum ira tua permanſit, ſed ad correptionem in breui turbati ſunt, ſignum ha-
bentes ſalutis ad commemorationem mandati legis tuæ. Qui enim conuerſus eſt , non per B
hoc quod videbat ſanabatur,ſed per te omnium ſaluatorem. in hoc autem oſtendiſti inimi-
Exod 10.a.8.f. apoc.9.b. cis tuis quia tu es qui liberas ab omni malo. Illos enim locuſtarum,& muſcarum occiderunt
morſus,& non eſt inuenta ſanitas animæ illorum:quia digni erant ab huiuſmodi extermina-
ri. Filios autem tuos , nec draconum venenatorum vicerunt dentes. miſericordia enim tua
adueniens ſanabat illos. In memoria enim ſermonum tuorum exterminabantur, & veloci-
ter ſanabantur,ne in altam incidentes obliuionem non poſſent tuo vti adiutorio. etenim ne-
que herba,neque malagma ſanauit eos,ſed tuus domine ſermo,qui ſanat omnia. Tu es enim
Deu.32.f.1.re.2.a.tobi.13.a domine, qui vitæ & mortis habes poteſtatem, & deducis ad portas mortis & reducis: homo
autem occidit quidem per malitiam animam ſuam, & cum exierit ſpiritus, non reuertetur,
Iudicia dei. Exod.9.e. nec reuocabit animam quæ recepta eſt. ſed tuam manum effugere impoſſibile eſt. Negantes
enim te noſſe impii,per fortitudinem brachii tui flagellati ſunt: nouis aquis, & grandinibus, C
& pluuiis perſecutionem paſſi, & per ignem conſumpti. Quod enim mirabile erat: in aqua,
quæ omnia extinguit,plus ignis valebat. vindex eſt enim orbis iuſtorum. Quodam enim tem
pore manſuetabatur ignis,ne comburerentur quæ ad impios miſſa erant animalia:ſed vt ipſi
videntes,ſcirent quoniam dei iudicio patiuntur perſecutionem. Et quodam tempore in aqua
ſupra virtutem ignis exardeſcebat vndique, vt iniquam terræ nationem exterminaret. Pro
De miſſione mannæ. exo.16.c. nūe.11.b. pſal.77.c. ioh.6.d. quibus angelorum eſca nutriuiſti populum tuum, & paratum panem de cælo præſtitiſti illis
ſine labore, omne delectamentum in ſe habentem, & omnis ſaporis ſuauitatem. Subſtantia
enim tua dulcedinem tuam quam in filios habes oſtendebat:& deſeruiens vniuſcuiuſque vo-
Exod.9.e. luntati,ad quod quiſque volebat conuertebatur. Nix autem,& glacies ſuſtinebant vim ignis, D
& non tabeſcebant:vt ſcirent quoniam fructus inimicorū exterminabat ignis ardens in gran-
dine & pluuia coruſcans. Hoc autem iterum,vt nutrirentur iuſti,ignis etiam ſuæ virtutis obli
tus eſt. Creatura enim tibi factori deſeruiens, exardeſcit in tormentum aduerſus iniuſtos: &
lenior fit ad benefaciendū pro his qui in te confidunt. Propter hoc & tunc in omnia transfi-
gurata omnium nutrici gratiæ tuæ deſeruiebant ad voluntatem eorum qui à te deſyderati
Non in ſolo pane viuit homo. deut.8.a. matth.4.a. ſunt:vt ſcirent filii tui,quos dilexiſti domine,quoniam non natiuitatis fructus paſcunt homi
nes,ſed ſermo tuus hos qui in te crediderint conſeruat. Quod enim ab igne non poterat ex-
terminari,ſtatim ab exiguo radio ſolis calefactum tabeſcebat:vt notum omnibus eſſet quo-
niam oportet præuenire ſolem ad benedictionem tuam, & ad ortum lucis te ibi adorare.

Ingrati enim ſpes tanquam hybernalis glacies tabeſcet, & diſperiet tanquam aqua ſuperua-
cua.

CAP. XVII.

A MAgna ſunt enim iudicia tua domine, & inenarrabilia verba tua, propter hoc indiſcipli
natæ animæ errauerunt. Dum enim perſuaſum habent iniqui, poſſe dominari nationi
ſanctæ: vinculis tenebrarum, & longæ noctis compediti, incluſi ſub tectis, fugitiui perpetuæ
prouidentiæ iacuerunt. Et dum putant ſe latere in obſcuris peccatis: tenebroſo obliuionis ve
lamento diſperſi ſunt, pauentes horrende, & cum admiratione nimia perturbati. Neque enim
quæ continebat illos ſpelunca, ſine timore cuſtodiebat: quoniam ſonitus deſcendens pertur-
babat illos, & perſonæ triſtes illis apparentes, pauorem illis præſtabant. Et ignis quidem nul-
la vis poterat illis lumen præbere, nec ſyderum limpidæ flammæ illuminare poterant illam
B noctem horrendam. Apparebat autem illis ſubitaneus ignis, timore plenus: & timore percuſ-
ſi illius quæ non videbatur faciei, æſtimabant deteriora eſſe quæ videbantur: & magicæ artis
appoſiti erant deriſus, & ſapientiæ gloria correptio cum contumelia. Illi enim qui promitte-
bant timores, & perturbationes expellere ſe ab anima languente, hi cum deriſu pleni timore
languebant. Nam etſi nihil illos ex monſtris perturbabat: tranſitu animalium, & ſerpentium
ſibilatione commoti, tremebūdi peribant, & aerem quem nulla ratione quis effugere poſſet,
negantes ſe videre. Frequenter enim præoccupant peſſima, redarguente conſcientia. Cum
C enim ſit timida nequitia, dat teſtimonium condemnata. ſemper enim præſumit ſæua pertur-
bata conſcientia. Nihil enim eſt timor, niſi præſumptionis adiutorium, proditio cogitationis
auxiliorum. Et dum ab intro minor eſt expectatio, maiorem computat ſententiam eius cau-
ſæ de qua tormentum præſtat. Illi autem qui impotentem verè noctem, & ab infimis & ab al
tiſſimis inferis ſuperuenientem eundem ſomnum dormientes, aliquando monſtrorum exagi-
tabantur timore, aliquando animæ deficiebant traductione. ſubitaneus enim illis, & inſpera-
tus timor ſuperuenerat. Deinde ſi quiſquam ex illis decidiſſet, cuſtodiebatur in carcere ſine
ferro recluſus. Si enim ruſticus quis erat aut paſtor, aut agri laborum operarius præoccupatus
D eſſet: ineffugibilem ſuſtinebat neceſſitatem. Vna enim catena tenebrarum omnes erant colli-
gati. Siue ſpiritus ſibilans, aut inter ſpiſſos arborum ramos auium ſonus ſuauis, aut vis aquæ
decurrentis nimium, aut ſonus validus præcipitatarum petrarum, aut ludentium anima-
lium curſus inuiſus, aut mugientium valida beſtiarum vox, aut reſonans de altiſſimis mon-
tibus Echo: deficientes faciebant illos præ timore. Omnis enim orbis terrarum limpido illu-
minabatur lumine, & non impeditis operibus continebatur. Solis autem illis ſuperpoſita
erat grauis nox, imago tenebrarum, quæ ſuperuentura illis erat. Ipſi ergo ſibi erant grauio-
res tenebris.

CAP. XVIII.

A SAnctis autem tuis maxima erat lux, & horum quidem vocem inimici audiebant, ſed figu
ram non videbant. Et quia non & ipſi eadem paſſi erant, magnificabant te: & qui antè
læſi erant, quia non lædebantur, gratias agebant tibi: & vt eſſet differentia, te deum petebant.
Propter quod ignis ardentem columnam ducem habuerunt ignotæ viæ, & ſolem ſine læſura
boni hoſpitii præſtitiſti. Digni quidem illi carere luce, & pati carcerem tenebrarum, qui in-
cluſos cuſtodiebāt filios tuos, per quos incipiebat incorruptum legis lumen ſeculo dari. Cum
cogitarent iuſtorum occidere infantes: & vno expoſito filio, ſed liberato, in traductionem il-
lorum, multitudinem filiorum abſtuliſti, & pariter illos perdidiſti in aqua valida. Illa enim
B nox antè cognita eſt à patribus noſtris: vt verè ſcientes quibus iuramentis crediderunt, ani-
mæquiores eſſent. Suſcepta eſt autem à populo tuo ſanitas quidem iuſtorum, iniuſtorum au-
tem exterminatio. Sicut enim læſiſti aduerſarios noſtros: ſic & nos prouocans magnificaſti.
Abſconſe enim ſacrificabant iuſti pueri bonorum, & iuſtitiæ legem in concordia diſpoſue-
runt: ſimiliter & bona & mala recepturos iuſtos, patrum iam decantantes laudes. Reſonabat
autem inconueniēs inimicorum vox, & flebilis audiebatur planctus ploratorum infantium.
Simili autem pœna ſeruus cum domino afflictus eſt, & popularis homo regi ſimilia paſſus.
Similiter ergo omnes vno nomine mortis mortuos habebāt innumerabiles. Nec enim ad ſe-
C peliendum viui ſufficiebant: quoniam vno momento quæ erat præclarior natio illorum, ex-
terminata eſt. De omnibus enim non credentes propter beneficia, tunc cum primum fuit ex-
terminium primogenitorum, ſpopōderunt populum dei ſe eſſe. Cum enim quietum ſilentiū
cōtineret omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus domine

De magnitudine iudiciorum dei: qui pœnis mirabilibus impios affligebat. exod. 10. f.

Exo. 7. d & 8. b

De luce Iſraelitarū eos prçcedente. exod. 10. f.

Exo. 14. c pſal. 77. b & 104. d

Afflictio impiorū AEgyptiorum.

Exod. 1. c. & 2. b.

Exod. 14. f. g.

Exod. 12. d. e.

exiliens de cælo à regalibus ſedibus, durus debellator in mediam exterminii terram proſili-
uit, gladius acutus inſimulatum imperium tuum portãs, & ſtans repleuit omnia morte, & vſ-
que ad cælum attingebat ſtans in terra. Tunc continuo viſus ſomniorum malorum turbaue-
runt illos, & timores ſuperuenerũt inſperati. Et alius alibi proiectus ſemiuiuus, propter quam
moriebatur cauſam demonſtrabat mortis. Viſiones enim quæ illos turbauerunt, hæc præmo
nebant, ne inſcii quare mala patiebantur, perirent. Tetigit autem tunc & iuſtos tentatio mor
tis, & cõmotio in eremo facta eſt multitudinis: ſed non diu permanſit ira tua. Properans enim D
homo ſine querela deprecari pro populis, proferens ſeruitutis ſuæ ſcutum orationem, & per
incenſum deprecationem alligans, reſtitit iræ, & finem impoſuit neceſſitati, oſtendens quo-
niam tuus eſt famulus. Vicit autem turbas, non in virtute corporis, nec armatura potentiæ,
ſed verbo illum qui ſe vexabat ſubiecit, iuramenta parentum, & teſtamentum commemo-
rans. Cum enim iam aceruatim cecidiſſent ſuper alterutrum mortui, interſtitit, & amputauit
impetum, & diuiſit illam quæ ad viuos ducebat viam. In veſte enim podèris, quam habebat,
totus erat orbis terrarũ: & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant ſculpta,
& magnificentia tua in diademate capitis illius ſcripta erat. His autem ceſſit qui extermina-
bat, & hæc extimuit. erat enim ſola tentatio iræ ſufficiens.

Interitus populi Iſraelitici: ꝓquo Aaron deprecatus eſt. Nũe. 16. g.

Exod. 28. d.

CAP. XIX.

De interitu AEgyptiorũ & Hebræorũ liberatione.

IMpiis autem vſque in nouiſſimum ſine miſericordia ira ſuperuenit. Præſciebat enim & A
futura illorum: quoniam cum ipſi permiſiſſent vt ſe educerent, & cum magna ſolicitudi-
ne præmiſiſſent illos, conſequebantur illos pœnitentiæ actus. Adhuc enim inter manus haben
tes luctum, & deplorantes ad monumenta mortuorum, aliam ſibi aſſumpſerũt cogitationem
inſcientiæ: & quos rogantes proiecerant, hos tanquã fugitiuos perſequebantur. ducebat enim
illos ad hunc finem digna neceſſitas: & horum quæ acciderant commemorationem amitte-
bant, vt quæ deerant tormentis, repleret punitio, & populus quidem tuus mirabiliter tranſi-
ret, illi autem nouam mortem inuenirent. Omnis enim creatura ad ſuum genus ab initio re- B
figurabatur, deſeruiens tuis præceptis, vt pueri tui cuſtodirentur illæſi. Nam nubes caſtra il-
lorum obumbrabat, & ex aqua quæ ante erat, terra arida apparuit, & in mari rubro via ſine
impedimẽto, & campus germinans de profundo nimio. per quem omnis natio tranſiuit quæ
tegebatur tua manu, videtes tua mirabilia & monſtra. Tanquã enim equi depauerunt eſcam,
& tanquam agni exultauerunt magnificantes te domine, qui liberaſti illos. Memores enim
erant adhuc eorum quæ in incolatu illorum facta fuerant, quemadmodum pro natione ani-
malium produxit terra muſcas, & pro piſcibus eructauit fluuius multitudinem ranarum. No C
uiſſime autem viderunt nouam creaturam auium, cum adducti concupiſcentia poſtulauerũt
eſcas epulationis. In allocutione enim deſyderii aſcendit illis de mari ortygometra, & vexa-
tiones peccatoribus ſuperuenerunt, non ſine illis quæ antè facta erant argumẽtis per vim ful-
minum. iuſte enim patiebantur ſecundum ſuas nequitias. Etenim deteſtabiliorem inhoſpita-
litatem inſtituerunt. alii quidem ignotos non recipiebant aduenas, alii autem bonos hoſpites
in ſeruitutem redigebant. Et non ſolum hæc, ſed & alius quidem reſpectus illorum erat: quo-
niam inuiti recipiebãt extraneos. Qui autem cum lætitia receperũt hos, qui eiſdem vſi erant
inſtitutis, ſæuiſſimis afflixerunt doloribus. Percuſſi ſunt autem cæcitate: ſicut illi in foribus D
iuſti cum ſubitaneis cooperti eſſent tenebris, vnuſquiſque tranſitum oſtii ſui quærebat. In ſe
enim elementa dum conuertuntur, ſicut in organo qualitatis ſonus immutatur, & omnia
ſuum ſonum cuſtodiunt. vnde æſtimari ex ipſo viſu certo poteſt. Agreſtia enim in aquatica
conuertebantur: & quæcunque erant natantia, in terrã tranſibant. Ignis in aqua valebat ſu-
pra ſuam virtutem, & aqua extinguentis naturæ obliuiſcebatur. Flammæ econtrario, corru-
ptibilium animalium non vexauerunt carnes coambulantium, nec diſſoluebant illam quæ
facile diſſoluebatur, ſicut glacies bonam eſcam. In omnibus enim magnificaſti populũ tuum
domine, & honoraſti, & non deſpexiſti in omni tempore, & in omni loco aſſiſtens eis.

Exo. 16. a.

Gene. 19. c.

Prologus in Eccleſiaſticum Ieſu filii Sirach.

MVltorum nobis & magnorum per legem & prophetas alióſque qui ſecuti ſunt illos, ſapientia demonſtrata eſt: in quibus oportet laudare Iſrael doctrinæ & ſapientiæ cauſa : quia non ſolum ipſos loquentes neceſſe eſt eſſe peritos,ſed etiam extraneos poſſe & diſcentes & ſcribentes doctiſſimos fieri. Auus meus Ieſus , poſtquam ſe amplius dedit ad diligentiam lectionis legis, & prophetarum, & aliorum librorum,qui nobis à parentibus noſtris traditi ſunt:voluit & ipſe ſcribere aliquid horum quæ ad doctrinam & ſapientiam pertinent: vt deſyderantes diſcere, & illorum periti fieri, magis magiſque attendant animo, & confirmentur ad legitimam vitam.Hortor itaque venire vos cum beneuolentia,& attentiori ſtudio lectionem facere: & veniam habere in illis in quibus videmur ſequentes imaginem ſapientiæ,& deficere in verborum compoſitione.Nam deficiunt & verba Hebraica quando fuerint tranſlata ad alteram linguam.Non autem ſolum hæc,ſed & ipſa lex,& prophetæ, cæteráque aliorum librorum non paruam habent differentiam quando inter ſe dicuntur. Nam in octauo & triceſimo anno tẽporibus Ptolemæi Euergetis regis,poſtquam peruéni in AEgyptum, & cum multum temporis ibi fuiſſem,inuéni ibi libros relictos non paruæ,neque contemnendæ doctrinæ. Itaque bonum & neceſſarium putaui & ipſe aliquam addere diligentiam & laborem interpretandi librum iſtum : & multa vigilia attuli doctrinam in ſpatio temporis ad illa quæ ad finem ducunt,librum iſtum dare,& illis qui volunt animum intendere, & diſcere quemadmodum oporteat inſtituere mores qui ſecundum legem domini propoſuerint vitam agere.

Eccleſiaſticus.

A OMNIS SAPIENTIA à domino deo eſt , & cum illo fuit Sapientia à deo procedit.
ſemper,& eſt ante æuum. Arena maris & pluuiæ guttas,& dies ſecu
li quis dinumerauit? Altitudinem cæli,& latitudinem terræ, & pro-
fundum abyſſi quis dimenſus eſt? Sapientiam dei præcedẽtem om-
nia,quis inueſtigauit? Prior omnium creata eſt ſapientia,& intelle-
ctus prudentiæ ab æuo. Fons ſapiẽtiæ verbum dei in excelſis, & in-
greſſus illius mandata æterna. Radix ſapientiæ,cui reuelata eſt, &
aſtutias illius quis agnouit? Diſciplina ſapientiæ cui reuelata eſt,&
manifeſtata?& multiplicationẽ ingreſſus illius quis intellexit? Vnus
B eſt altiſſimus creator omnium,omnipotens,& rex potens,& metuendus nimis, ſedens ſuper
thronum illius & dominans deus.Ipſe creauit illam in ſpiritu ſancto,& vidit,& dinumerauit,
& menſus eſt.Et effudit illam ſuper omnia opera ſua,& ſuper omnem carnem ſecundum da-
tum ſuum,& præbuit illam diligentibus ſe. Timor domini gloria,& gloriatio,& lætitia, & Timordñi.
corona exultationis.Timor domini delectabit cor, & dabit lætitiam & gaudium & longitu-
dinem dierũ.Timenti dominũ bene erit in extremis,& in die defunctionis ſuæ benedicetur.
Dilectio dei,honorabilis ſapientia.Quibus autem apparuerit in viſu,diligũt eam in viſione,
&in agnitione magnalium ſuorũ.Initium ſapientiæ,timor domini,& cum fidelibus in vulua ꝓuer.1.a.9.c. pſal.110.d
concreatus eſt,& cum electis fœminis graditur,& cũ iuſtis & fidelibus agnoſcitur.Timor do-
C mini,ſciẽtiæ religioſitas.Religioſitas cuſtodiet,& iuſtificabit cor,iucunditatẽ atque gaudium
dabit.Timenti dominum bene erit,& in diebus cõſummationis illius benedicetur.Plenitudo
ſapientiæ eſt, timere deum,& plenitudo à fructibus illius.Omnem domũ illius implebit à ge ¶replens ſl germinãs
nerationibus, & receptacula à theſauris illius. Corona ſapientiæ, timor domini, replens pa-
cem , & ſalutis fructum : & vidit, & dinumerauit eam. vtraque autem ſunt dona dei. Scien-
tiam ,& intellectum prudentiæ ſapientia compartietur:& gloriam tenentium ſe,exaltat.Ra-

dix ſapientiæ eſt, timere dominum: & rami illius longæui. In theſauris ſapientiæ intellectus,
& ſcientiæ religioſitas: execratio autem peccatoribus ſapientia. Timor domini expellit pec-
catum. nam qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari. iracundia enim animoſitatis illius,
ſubuerſio illius eſt. Vſque in tempus ſuſtinebit patiens, & poſtea redditio iucunditatis. Bo-
nus ſenſus vſque in tempus abſcondet verba illius, & labia multorum enarrabunt ſenſum il- D
lius. In theſauris ſapientiæ ſignificatio diſciplinæ: execratiò autem peccatori, cultura dei.
Fili concupiſcens ſapientiam, conſerua iuſtitiam, & deus præbebit illam tibi. Sapientia enim
& diſciplina timor domini: & quod beneplacitum eſt illi, fides & manſuetudo, & adimplebit
theſauros illius. Contumax non ſis, & incredibilis timori dei: & ne acceſſeris ad illum duplici
corde. Ne fueris hypocrita in conſpectu hominum, & non ſcandalizeris in labiis tuis. Atten-
de in illis: ne forte cadas, & adducas animæ tuæ inhonorationē, & reuelet deus abſconſa tua,
& in medio ſynagógæ elidat te: quoniam acceſſiſti maligne ad dominum, & cor tuum plenum
eſt dolo & fallacia.

CAP. II.

Seruis dei expectanda afflictio.

Filii accedens ad ſeruitutem dei, ſta in iuſtitia, & in timore, & præpara animam tuam ad A
tentationem. Deprime cor tuum, & ſuſtine: & inclina aurem tuam, & ſuſcipe verba intel-
lectus, & ne feſtines in tempus obductionis. Suſtine ſuſtentationes dei: coniungere deo, & ſu-
ſtine, vt creſcat in nouiſſimo vita tua. Omne quod tibi applicitum fuerit, accipe: & in dolore
ſuſtine, & in humilitate tua patientiam habe: quoniam in igne probatur aurum & argentum,
Fides & ſpes ī deū habēda. homines vero receptibiles in camino humiliationis. Crede deo, & recuperabit te: & dirige B
viam tuam, & ſpera in illum. Serua timorem illius, & in illo veteraſce. Metuentes dominum
ſuſtinete miſericordiam eius: & non deflectatis ab illo, ne cadatis. Qui timetis dominum, cre-
dite illi: & non euacuabitur merces veſtra. Qui timetis dominum, ſperate in illum: & in oble-
ctationem veniet vobis miſericordia. Qui timetis dominum diligite illum, & illuminabuntur
corda veſtra. Reſpicite filii nationes hominum: & ſcitote quia nullus ſperauit in domino, &
Pſal. 36. confuſus eſt. Quis enim permanſit in mādatis eius, & derelictus eſt? aut quis inuocauit eum, C
& deſpexit illum? Quoniam pius & miſericors eſt deus, & remittit in die tribulationis pecca-
ta: & protector eſt omnibus exquirentibus ſe in veritate. Væ duplici corde, & labiis ſceleſtis, &
manibus malefacientibus, & peccatori terram ingredienti duabus viis. Væ diſſolutis corde,
qui non credunt deo: & ideo non protegentur ab eo. Væ his qui perdiderunt ſuſtinentiam, &
qui dereliquerūt vias rectas, & diuerterunt in vias prauas. Et quid facietis, cum inſpicere cœ-
perit dominus? Qui timent dominum, non erunt incredibiles verbo illius: & qui diligunt D
illum, conſeruabunt vias illius. Qui timent dominum, inquirent quæ beneplacita ſunt ei: &
qui diligunt eum, replebuntur lege ipſius. Qui timent dominum præparabunt corda ſua, &
in conſpectu illius ſanctificabunt animas ſuas. Qui timent dominum, cuſtodiunt mandata
illius, & patientiam habebunt vſque ad inſpectionem illius, dicentes, Si pœnitētiam non ege-
rimus, incidemus in manus domini, & non in manus hominum. Secundum enim magnitudi-
nem ipſius, ſic & miſericordia illius cum ipſo eſt.

CAP. III.

De parētibus honorandis.

Filii ſapientiæ, eccleſia iuſtorum: & natio illorum, obedientia & dilectio. Iudicium patris A
audite filii, & ſic facite vt ſalui ſitis. Deus enim honorauit patrem in filiis: & iudicium
matris exquirens, firmauit in filios. Qui diligit deum, exorabit pro peccatis, & continebit ſe
ab illis, & in oratione dierum exaudietur. & ſicut qui theſaurizat, ita & qui honorificat ma-
trem ſuam. Qui honorat patrem ſuum, iucundabitur in filiis, & in die orationis ſuæ exaudie-
tur. Qui honorat patrem ſuum, vita viuet longiore: & qui obedit patri, refrigerabit matrem.
Qui timet dominum honorat parentes, & quaſi dominis ſeruiet his qui ſe genuerunt. In ope- B
Exo. 20. e. deu. 5. b. matth. 15. a. marc. 7. b. ephe. 6. a. re & ſermone & omni patientia honora patrem tuum, vt ſuperueniat tibi benedictio à deo, &
benedictio illius in nouiſſimo maneat. Benedictio patris firmat domos filiorum: maledictio
autem matris eradicat fundamenta. Ne glorieris in contumelia patris tui: non enim eſt tibi
gloria, ſed confuſio. gloria enim hominis ex honore patris ſui, & dedecus filii pater ſine hono-
re. Fili, ſuſcipe ſenectam patris tui, & non contriſtes eum in vita illius: & ſi defecerit ſenſu, ve-
niam da, & ne ſpernas eum in virtute tua. eleemoſyna enim patris nō erit in obliuione. Nam
pro peccato matris reſtituetur tibi bonum, & in iuſtitia ædificabitur tibi, & in die tribulatio-
nis cōmemorabitur tui, & ſicut in ſereno glacies, ſoluentur peccata tua. Quàm malæ famæ eſt

C qui derelinquit patrem: & eſt maledictus à deo, qui exaſperat matrem. Fili, in manſuetudi-
ne opera tua perfice,& ſuper hominum gloriam diligêris. Quanto magnus es, humilia te in
omnibus,& coram deo inuenies gratiam: quoniam magna potentia dei ſolius, & ab humili-
bus honoratur. Altiora te ne quæſieris,& fortiora te ne ſcrutatus fueris: ſed quæ præcepit tibi
deus, illa cogita ſemper,& in pluribus operibus eius ne fueris curioſus. non eſt enim tibi ne-
ceſſarium ea quæ abſcondita ſunt videre oculis tuis. In ſuperuacuis rebus noli ſcrutari multi-
pliciter,& in pluribus operibus eius non eris curioſus. Plurima enim ſuper ſenſum hominum
oſtenſa ſunt tibi. Multos enim ſupplantauit ſuſpicio illorum,& in vanitate detinuit ſenſus il-
D lorum. Cor durum habebit male in nouiſſimo:& qui amat periculum, in illo peribit. Cor in-
grediens duas vias, non habebit ſucceſſus,& prauum cor in illis ſcandalizabitur. Cor nequam
grauabitur in doloribus, & peccator adiiciet ad peccandum. Synagógæ ſuperborum non erit
ſanitas: frutex enim peccati eradicabitur in illis,& non intelligetur. Cor ſapientis intelligetur
in ſapientia,& auris bona audiet cum omni concupiſcentia ſapientiam. Sapiens cor,& intel-
ligibile abſtinebit ſe à peccatis,& in operibus iuſtitiæ ſucceſſus habebit. Ignem ardentem
extinguit aqua,& eleemoſyna reſiſtit peccatis:& deus proſpector eſt eius, qui reddit gratiam.
Meminit in poſterum,& in tempore caſus ſui inueniet firmamentum.

Arcana dei nō inquirenda curioſius. prouer.25.d.

Cor prauum.

Eleemoſyna. danie.4.

CAP. IIII.

A FIli, eleemoſynam pauperis ne defraudes,& oculos tuos ne trāſuertas à paupere. Animam
eſurientem ne deſpexeris,& non exaſperes pauperem in inopia ſua. Cor inopis ne afflixe-
ris,& non protrahas datum anguſtianti. Rogationem contribulati ne abiicias:& non auertas
faciem tuam ab egeno. Ab inope ne auertas oculos tuos propter iram:& non relinquas quæ-
rentibus tibi, retro maledicere. maledicentis enim tibi in amaritudine animæ exaudietur de-
precatio illius. exaudiet autem eum qui fecit illum. Congregationi pauperum affabilem te fa
cito,& preſbytero humilia animam tuam,& magnato humilia caput tuum. Declina pauperi
ſine triſtitia aurem tuam,& redde debitum tuum, & reſponde illi pacificè in manſuetudine.
B Libera eum qui iniuriam patitur, de manu ſuperbi: & non acidè feras in anima tua. In iudi-
cando eſto pupillis miſericors vt pater,& pro viro matri illorum:& eris tu velut filius altiſſi-
mi obediens,& miſerebitur tui magis quàm mater. Sapientia filiis ſuis vitam inſpirat, & ſu-
ſcipit exquirentes ſe,& præibit in via iuſtitiæ.& qui illam diligit, diligit vitam: & qui vigila-
uerint ad illam, complectentur placorem eius. Qui tenuerint illam, vitam hæreditabunt: &
quò introibit, benedicet deus. Qui ſeruiunt ei, obſequentes erunt ſancto: & eos qui diligunt
illam, diligit deus. Qui audit illam, iudicabit gentes:& qui intuetur illam, permanebit confi-
dens. Si crediderit ei, hæreditabit illam,& erunt in confirmatione creaturæ illorum: quoniam
in tentatione ambulat cum eo,& in primis eligit eum. Timorem & metum, & probationem
C inducet ſuper illum,& cruciabit illum in tribulatione doctrinæ ſuæ, donec tentet eum in co-
gitationibus ſuis,& credat animæ illius. Et firmabit illum,& iter adducet directum ad illum,
& lætificabit illum,& denudabit abſcondita ſua illi,& theſaurizabit ſuper illum ſcientiam &
intellectum iuſtitiæ. Si autem oberrauerit, derelinquet eum, & tradet eum in manus inimici
ſui. Fili, conſerua tempus, & deuita à malo. Pro anima tua ne confundaris dicere verum. eſt
enim confuſio adducens peccatum, & eſt confuſio adducens gloriam & gratiam. Ne accipias
faciem aduerſus faciem tuam, nec aduerſus animam tuam mendacium. Ne reuerearis proxi-
mum tuum in caſu ſuo: nec retineas verbum in tempore ſalutis. Non abſcondas ſapientiam
D tuam in decôre ſuo. In lingua enim ſapientia dignoſcitur:& ſenſus,& ſcientia, & doctrina in
verbo ſenſati,& firmamentum in operibus iuſtitiæ. Non contradicas verbo veritatis vllo mo
do, & de mendacio ineruditionis tuæ confundere. Non confundaris confiteri peccata tua, &
ne ſubiicias te omni homini pro peccato. Noli reſiſtere contra faciem potentis, nec coneris
contra ictum fluuii. Pro iuſtitia agonizare pro anima tua, & vſque ad mortem certa pro iu-
ſtitia, & deus expugnabit pro te inimicos tuos. Noli citatus eſſe in lingua tua: & inutilis,
& remiſſus in operibus tuis. Noli eſſe ſicut leo in domo tua, euertens domeſticos tuos, &
opprimens ſubiectos tibi. Non ſit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum col-
lecta.

Non auertendus oculus à paupere. tob. 4.b.

Iudex ſit miſericors erga pupillos.

Sapientiæ commoda.

Pro iuſtitia ad mortē vſq; certandum.

CAP. V.

A NOli attendere ad poſſeſſiones iniquas,& ne dixeris, Eſt mihi ſufficiens vita. nihil enim
proderit in tempore vindictæ & obductionis. Ne ſequaris in fortitudine tua concupi-
ſcentiam cordis tui: & ne dixeris, Quomodo potui? aut quis me ſubiiciet propter facta mea?

Diuitiis non fidendum.

Deus enim vindicans vindicabit. Ne dixeris,Peccaui,& quid mihi accidit triſte? Altiſſimus B
Prouerb.10.a enim eſt patiens redditor. De propitiato peccato noli eſſe ſine metu , neque adiicias pecca-
tum ſuper peccatum. Et ne dicas, Miſeratio domini magna eſt,multitudinis peccatorũ meo-
rum miſerebitur. Miſericordia enim, & ira ab illo cito proximant, & in peccatores reſpicit
ira illius. Non tardes conuerti ad dominum,& ne differas de die in diem.ſubito enim veniet
ira illius,& in tempore vindictæ diſperdet te. Noli anxius eſſe in diuitiis iniuſtis.non enim C
Prouer.11.a. proderunt tibi in die obductionis & vindictæ. Non ventiles te in omnem ventũ,& non eas
in omnem viam.ſic enim omnis peccator probatur in duplici lingua. Eſto firmus in via do-
mini,& in veritate ſenſus tui & ſcientia,& proſequatur te verbum pacis & iuſtitiæ. Eſto man
ſuetus ad audiendum verbũ dei,vt intelligas:& cum ſapientia profer reſponſum verum. Si
eſt tibi intellectus,reſponde proximo:ſinautem, ſit manus tua ſuper os tuum, ne capiaris in D
verbo indiſciplinato,& confundaris. Honor & gloria in ſermone ſenſati, lingua verò impru-
dẽtis ſubuerſio eſt ipſius. Non appellèris ſuſurro in vita tua,& lingua tua ne capiaris & cõ
fundaris. Super furem enim eſt confuſio , & pœnitentia , & deuotatio peſſima ſuper bilin-
guem:ſuſurratori autem odium,& inimicitia & contumelia. Iuſtifica puſillum, & magnum
ſimiliter.

CAP. VI. A

Peccatori linguæ vitium peculiare. NOli fieri pro amico inimicus proximo. improperium enim,& contumeliam malus hæ-
reditabit,& omnis peccator inuidus & bilinguis. Non te extollas in cogitatione animæ
tuæ, velut taurus: ne fortè elidatur virtus tua per ſtultitiam, & folia tua comedat, & fructus
tuos perdat,& relinquaris velut lignum aridum in eremo.anima enim nequam diſperdet qui
ſe habet,& in gaudium inimicis dat illum,& deducet in ſortem impiorũ. Verbum dulce mul
tiplicat amicos, & mitigat inimicos:& lingua gratioſa in bono homine abundat. Multi paci-
De amicitia vera. fici ſint tibi,& conſiliarius ſit tibi vnus de mille. Si poſſides amicum,in tentatione poſſide
eum,& ne facile credas ei teipſum. Eſt enim amicus ſecundum tempus ſuum,& non perma-
nebit in die tribulationis. Et eſt amicus qui conuertitur ad inimicitiam : & eſt amicus qui B
odium & rixam & conuitia denudabit. Eſt autem amicus ſocius menſæ,& non permanebit in
die neceſſitatis. Amicus ſi permanſerit fixus,erit tibi quaſi coæqualis,& in domeſticis tuis fi-
ducialiter aget. ſi humiliauerit ſe contra te, & à facie tua abſconderit ſe, vnanimem habebis
amicitiam bonam. Ab inimicis tuis ſeparare,& ab amicis tuis attende. Amicus fidelis,prote-
ctio fortis:qui autem inuenit illum,inuenit theſaurum. Amico fideli nulla eſt comparatio,&
non eſt digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius. Amicus fidelis medica
mentum vitæ,& immortalitatis:& qui metuunt dominũ, inuenient illum. Qui timet deum,
æquè habebit amicitiam bonam:quoniã ſecundum illum erit amicus illius. Fili,à iuuẽtute
Doctrinam amplectendã ſuadet. tua excipe doctrinam,& vſque ad canos inuenies ſapiẽtiam. Quaſi is qui arat,& qui ſeminat,
accede ad eam,& ſuſtine bonos fructus illius.in opere enim ipſius exiguum laborabis,& cito C
edes de generationibus illius. Quàm aſpera eſt nimium ſapientia indoctis hominibus, & non
permanebit in illa excors. Quaſi lapidis virtus probatio erit in illis, & non demorabuntur
proiicere illam. Sapientia enim doctrinæ ſecundum nomen eſt eius,& non eſt multis manife
ſta.quibus autem cognita eſt,permanet vſque ad conſpectum dei. Audi fili,& accipe conſiliũ
intellectus,& ne abiicias conſilium meum.iniice pedem tuum in cõpedes illius,& in torques acedieris illis inimicus
illius collum tuum.ſubiice humerum tuum,& porta illam,& ne acedieris vinculis eius. In om
ni animo tuo accede ad illã,& in omni virtute tua conſerua vias eius. Inueſtiga illam,& ma-
nifeſtabitur tibi,& continens factus ne derelinquas eam.in nouiſſimis enim inuenies requiem
in ea,& conuertetur tibi in oblectationem. Et erunt tibi compedes eius in protectionem for- D
titudinis,& baſes virtutis,& torques illius in ſtolam gloriæ. decor enim vitæ eſt in illa,& vin
cula illius alligatura ſalutaris. Stola gloriæ indues eam,& coronam gratulationis ſuperpones
tibi. Fili,ſi attenderis mihi,diſces:& ſi accommodaueris animum tuum, ſapiens eris. Si incli-
naueris aurem tuam, excipies doctrinam: & ſi dilexeris audire, ſapiens eris. In multitudine
preſbyterorum prudentium ſta,& ſapientiæ illorum ex corde coniungere,vt omnem narra-
tionem dei poſſis audire,& prouerbia laudis non effugiant à te. Et ſi videris ſenſatum, euigi-
la ad eum,& gradus oſtiorum illius exterat pes tuus. Cogitatum tuum habe in præceptis dei,
& in mandatis illius maxime aſſiduus eſto: & ipſe dabit tibi cor, & concupiſcentia ſapientiæ
dabitur tibi.

CAP. VII.

A NOli facere mala,& non te apprehendẽt.Diſcede ab iniquo,& deficient mala abs te.Fi-
li,nõ ſemines mala in ſulcis iniuſtitiæ, & nõ metes ea in ſeptuplum. Noli quærere ab
homine ducatum, neque à rege cathedram honoris. Non te iuſtifices ante deum, quoniam
agnitor cordis ipſe eſt:& penes regem noli velle videri ſapiens.Noli quærere fieri iudex,niſi Nemo corã deo iuſtus.
valeas virtute irrumpere iniquitates:ne fortè extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalũ
in agilitate tua.Non pecces in multitudinem ciuitatis,nec te immittas in populum,neq; alli
ges duplicia peccata: nec enim in vno eris immunis. Noli eſſe puſillanimis in animo tuo.
Exorare,& facere eleemoſynã ne deſpicias. Ne dicas, In multitudine munerũ meorũ reſpi-
B ciet deus,& offerẽte me deo altiſſimo, munera mea ſuſcipiet. Non irrideas hominẽ in ama-
ritudine animæ:eſt enim qui humiliat & exaltat,circunſpector deus.Noli arare mendacium
aduerſus fratrem tuũ:neque in amicũ ſimiliter facias.Noli velle mentiri omne mendacium: Mendacium vitandum.
aſſiduitas enim illius nõ eſt bona. Noli verboſus eſſe in multitudine preſbyterorum, & non
iteres verbum in oratione tua. Non oderis laborioſa opera, & ruſticationem creatam ab al-
tiſſimo.Non te reputes in multitudine indiſciplinatorũ. Memento iræ, quoniam nõ tarda- Laborem præcipit.
bit.Humilia valde ſpiritũ tuum:quoniam vindicta carnis impii,ignis & vermis.Noli præua-
ricari in amicũ pecuniam differentẽ,neque fratrem chariſſimũ in auro ſpreueris.Noli diſce-
C dere à muliere ſenſata & bona,quam ſortitus es in timore domini: gratia enim verecundiæ
illius ſuper aurum. Non lædas ſeruum in veritate operantem, neque mercenarium dantem
animam ſuam.Seruus ſenſatus ſit tibi dilectus quaſi anima tua,non defraudes illum liberta- Seruus.
te,neque inopem derelinquas illũ. Pecora tibi ſunt, attende illis:& ſi ſunt vtilia,perſeuerẽt
apud te.Filii tibi ſunt,erudi illos,& curua illos à pueritia eorum.Filiæ tibi ſunt,ſerua corpus
illarũ,& non oſtendas hilarem faciem tuam ad illas. Trade filiam,& grande opus feceris,& De cura liberorum.
homini ſenſato da illam. Mulier ſi eſt tibi ſecundũ animã tuam, non proiicias illam:& odi-
bili nõ credas te in toto corde tuo. Honora patrem tuũ,& gemitus matris tuæ ne obliuiſca- ſ.3.b.
ris.Memento quoniã niſi per illos natus non fuiſſes:& retribue illis,quomodo & illi tibi. In Tob.4.a.
D tota anima tua time dominũ,& ſacerdotes illius ſanctifica. In omni virtute tua dilige eum
qui te fecit:& miniſtros eius non derelinquas.Honora deum ex tota anima tua,& honorifi-
ca ſacerdotes,& propurga te cum brachiis.Da illis partem,ſicut mandatũ eſt tibi primitiarũ Leuit.2.a.
& purgationis:& de negligentia tua purga cum paucis. Datum brachiorũ tuorum & ſacrifi-
cium ſanctificationis offeres domino,& initia ſanctorũ: & pauperi porrige manum tuam,vt
perficiatur propitiatio, & benedictio tua. Gratia dati in conſpectu omnis viuentis, & mor-
tuo non prohibeas gratiam.Non deſis plorantibus in cõſolatione,& cum lugentibus ambu-
la.Non te pigeat viſitare infirmum:ex his enim in dilectione firmaberis.In omnibus operi- Afflictis ſuccurrẽdũ.mat.25.d.
bus tuis memorare nouiſſima tua,& in æternum non peccabis.

CAP. VIII.

A NOn litiges cum homine potẽte,ne fortè incidas in manus illius.Non cõtendas cum vi- Nõ litigãdũ cũ fortiori.
ro locuplete,ne fortè econtra conſtituat litem tibi.multos enim perdidit aurum & ar-
gentum, & vſque ad cor regum extendit,& conuertit. Non litiges cum homine linguato, &
nõ ſtrues in ignem illius ligna. Non communices homini indocto, ne mala de progenie tua
loquatur.Ne deſpicias hominẽ auertentem ſe à peccato,neque improperes ei. memẽto quo-
B niã omnes in corruptione ſumus.Ne ſpernas hominẽ in ſua ſenectute:etenim ex nobis ſene-
ſcũt.Noli de mortuo inimico tuo gaudere:ſciens quoniã omnes morimur,& in gaudiũ volu-
mus venire. Ne deſpicias narrationẽ preſbyterorũ ſapientiũ,& in prouerbiis eorũ conuerſa- Non gaudẽdũ ſuper inimici morte.
re.ab ipſis enim diſces ſapientiam,& doctrinam intellectus,& ſeruire magnatis ſine querela.
Non te prætereat narratio ſeniorum:ipſi enim didicerunt à patribus ſuis. quoniam ab ipſis
C diſces intellectum,& in tempore neceſſitatis dare reſponſum.Non incendas carbones pecca-
torum arguens eos,& ne incendaris flamma ignis peccatorũ illorum.Ne contra faciem ſtes
contumelioſi, ne ſedeat quaſi inſidiator ori tuo. Noli fœnerari homini fortiori te: quòd ſi
fœneraueris,quaſi perditum habe.Non ſpondeas ſuper virtutem tuam:quòd ſi ſpoponderis,
quaſi reſtituens cogita. Non iudices contra iudicem:quoniã ſecundũ quod iuſtum eſt, iudi-
D cat.Cum audace non eas in via,ne fortè grauet mala ſua in te:ipſe enim ſecundũ voluntatẽ
ſuam vadit,& ſimul cum ſtultitia illius peries.Cum iracundo nõ facias rixam,& cum auda-
ce non eas in deſertum:quoniam quaſi nihil eſt ante illum ſanguis,& vbi non eſt adiutoriũ,

elidet te.Cum fatuis conſilium non habeas. nō enim poterunt diligere,niſi quæ eis placent.
Coram extraneo non facies cōſilium:neſcis enim quid pariet. Non omni homini cor tuum
manifeſtes:ne fortè inferat tibi gratiam falſam,& conuitietur.

CAP. IX.

A

Pericula pudicitiæ vitanda monet.

NOn zeles mulierem ſinus tui,ne oſtendat ſuper te malitiā doctrinæ nequam. Non des
mulieri poteſtatem animæ tuæ,ne ingrediatur in virtute tua,& confundaris.Ne reſpi-
cias mulierem multiuolam:ne fortè incidas in laqueos illius. Cum ſaltatrice ne aſſiduus ſis:
nec audias illam,ne fortè pereas in efficacia illius. Virginem ne conſpicias, ne fortè ſcanda-
lizeris in decôre illius.Ne des fornicariis animam tuam in vllo:ne perdas te,& hæreditatem
tuam.Noli circūſpicere in vicis ciuitatis, nec oberraueris in platéis illius.Auerte faciem tuā B
à muliere compta,& ne circūſpicias ſpeciem alienam.propter ſpeciem mulieris multi perie-
runt:& ex hoc concupiſcentia quaſi ignis exardeſcit. Omnis mulier quæ eſt fornicaria,quaſi
ſtercus in via ab omnibus prætereuntibus cōculcabitur. Speciem mulieris alienæ multi ad-
mirati reprobi facti ſunt.colloquium enim illius quaſi ignis exardeſcit. Cum aliena muliere
non ſedeas omnino,nec accumbas cum ea ſuper cubitum:& non alterceris cum illa in vino,
ne fortè declinet cor tuum in illam, & ſanguine tuo labaris in perditionem. Ne derelinquas C

Amicus antiquus præferēdus.

amicum antiquū:nouus enim non erit ſimilis illi. Vinū nouum,amicus nouus:veteraſcet,&
cum ſuauitate bibes illud.Non zeles gloriam,& opes peccatoris. nō enim ſcis quæ futura ſit

Gl'ia pc̄tōrū non zelanda.

illius ſubuerſio.Non placeat tibi iniuria iniuſtorū,ſciens quoniam vſque ad inferos nō pla-
cebit impius. Longe abeſto ab homine poteſtatem habente occidendi, & non ſuſpicaberis
timorem mortis.& ſi acceſſeris ad illum,noli aliquid committere, ne fortè auferat vitā tuā. D
Communionem mortis ſcito:quoniam in medio laqueorū ingrediēris,& ſuper dolentiū ar-
ma ambulabis.Secundū virtutem tuam caue te à proximo tuo,& cum ſapientibus & prudē-

Quales cōuiuæ eſſe debeant.

tibus tracta. Viri iuſti ſint tibi conuiuæ,& in timore dei ſit tibi gloriatio, & in ſenſu ſit tibi
cogitatus dei,& omnis enarratio tua in præceptis altiſſimi. In manu artificū opera laudabū-
tur,& princeps populi in ſapientia ſermonis ſui, in ſenſu verò ſeniorum verbū. Terribilis eſt
in ciuitate ſua homo linguoſus:& temerarius in verbo ſuo odibilīs erit.

CAP. X.

A

Stabilimentū regni, rex ſapiens.

IVdex ſapiens iudicabit populū ſuū,& principatus ſenſati ſtabilis erit.Secundū iudicem
populi,ſic & miniſtri eius:& qualis rector eſt ciuitatis,tales & inhabitātes in ea.Rex in-
ſipiens perdet populū ſuū:& ciuitates inhabitabūtur per ſenſum prudentiū.In manu dei po-
teſtas terræ:& execrabilis omnis iniquitas gentiū,& vtilem rectorē ſuſcitabit in tempus ſuper
illam.In manu dei poteſtas hominis,& ſuper faciem ſcribæ imponet honorem ſuum.Omnis
iniuriæ proximi ne memineris, & nihil agas in operibus iniuriæ. Odibilis coram deo eſt &
hominibus ſuperbia:& execrabilis omnis iniquitas gentiū. Regnum à gente in gentē tranſ-
fertur propter iniuſtitias,& iniurias,& contumelias,& diuerſos dolos.Auaro autem nihil eſt B

Auaritiæ deteſtatio.

ſceleſtius.Quid ſuperbit terra & cinis? Nihil eſt iniquius, quàm amare pecuniam. hic enim
& animā ſuam venalem habet:quoniam in vita ſua proiecit intima ſua.Omnis potentatus,
breuis vita.Languor prolixior grauat medicum. Breuem languorem præcîdit medicus:ſic &
rex hodie eſt,& cras morietur.Cum enim morietur homo,hæreditabit ſerpentes,& beſtias,&

Superbia.

vermes. Initiū ſuperbiæ hominis,apoſtatare à deo: quoniā ab eo qui fecit illum, receſſit cor
eius.quoniam initium omnis peccati eſt ſuperbia:qui tenuerit illam, adimplebitur maledi-
ctis,& ſubuertet eum in finem.Propterea exhonorauit dominus conuentus malorum,& de-
ſtruxit eos vſq; in finē. Sedes ducum ſuperborū deſtruxit deus, & ſedere fecit mites pro eis. C
Radices gentium ſuperbarum areſecit deus, & plantauit humiles ex ipſis gentibus. Terras
gentiū euertit dominus, & perdidit eas vſq; ad fundamentū. Areſecit deus ex ipſis,& diſper-
didit eos,& ceſſare fecit memoriam eorum à terra. Memoriam ſuperborum perdidit deus,&
reliquit memoriam humiliū ſenſu.Non eſt creata hominibus ſuperbia:neque iracundia na-

Timor dn̄i.

tioni mulierum. Semen hominum honorabitur hoc, quòd timet deum:ſemen autē hoc ex-
honorabitur,quòd præterit mandata domini.In medio fratrum rector illorum in honore:&
qui timent dominū,erunt in oculis illius.Gloria diuitum,honoratorū,& pauperū, timor dei D
eſt:non deſpicere hominem iuſtum pauperem,& non magnificare virum peccatorem diui-

Seruus ſenſatus.pu.17.a.

tem.Magnus eſt iudex, & potens eſt in honore:& non eſt maior illo qui timet deum. Seruo
ſenſato liberi ſeruient:& vir prudens & diſciplinatus non murmurabit correptus, & inſcius
non honorabitur.Noli extollere te in faciēdo opere tuo, & noli cunctari in tēpore anguſtiæ.

Melior eſt qui operatur,& abundat in omnibus,quàm qui gloriatur,& eget pane. Fili mi,in Labor cōmēdat.prou.12.b
manſuetudine ſerua animam tuam, & da illi honorem ſecundū meritum ſuum. Peccantem
in animā ſuam quis iuſtificabit? & quis honorificabit exhonorantem animam ſuam?Pauper Gl̃ia in tribulatione.
gloriatur per diſciplinam & timorem ſuum:& eſt homo qui honorificatur propter ſubſtan-
tiam ſuam.Qui autem gloriatur in paupertate,quanto magis in ſubſtantia?Et qui gloriatur
in ſubſtantia,paupertatem vereatur.

CAP. XI.

A SApientia humiliati exaltabit caput illius, & in medio magnatorum conſedere illum fa- Nō iudicādū ſecūdū faciē.
ciet. Nō laudes virum in ſpecie ſua,neque ſpernas hominem in viſu ſuo.breuis in vola- iohan.7.c.
tilibus eſt apis,& initium dulcoris habet fructus illius.In veſtitu ne glorieris vnquam,nec in
die honoris tui extollaris:quoniam mirabilia opera altiſſimi ſolius,& glorioſa, & abſconſa,
& inuiſa opera illius. Multi tyranni ſederunt in throno, & inſuſpicabilis portauit diadema.
Multi potentes oppreſſi ſunt valide,& glorioſi traditi ſunt in manus alterorum. Priuſquam De iudicio temerario.
interroges, ne vituperes quenquam: & cum interrogaueris, corripe iuſte. Priuſquam audias Prouer.18.c.
ne reſpondeas verbum,& in medio ſermonum ne adiicias loqui.De ea re,quæ te non mole-
B ſtat,ne certeris:& in iudicio peccantium ne conſiſtas.Fili,ne in multis ſint actus tui:& ſi di-
ues fueris,non eris immunis à delicto. Si enim ſecutus fueris,nō apprehendes:& nō effugies, Diues delicto nō caret.
ſi præcucurreris.Eſt homo laborans,& feſtinans,& dolens impius,& tanto magis nō abunda-
bit.Eſt homo marcidus egens recuperatione,plus deficiens virtute,& abundans paupertate,
& oculus dei reſpexit illum in bono,& erexit eum ab humilitate ipſius,& exaltauit caput:&
mirati ſunt in illo multi, & honorauerūt deum.Bona & mala,vita & mors,paupertas & ho-
neſtas,à deo ſunt.Sapientia & diſciplina,& ſcientia legis apud deum.Dilectio,& viæ bono-
rum apud ipſum.Error & tenebræ peccatoribus concreata ſunt: qui autem exultāt in malis,
conſeneſcūt in malo.Datio dei permanet iuſtis,& profectus illius ſucceſſus habebit in æter-
nū. Eſt qui locupletatur parce agendo, & hæc eſt pars mercedis illius in eo quòd dicit,Inue- Luc.12.c.
C ni requiem mihi, & nunc manducabo de bonis meis ſolus. & neſcit quòd tempus prætereat
illum,& mors appropinquet,& relinquet omnia aliis,& morietur.Sta in teſtamēto tuo,& in
illo colloquere,& in opere mandatorū tuorū veteraſce. Ne manſeris in operibus peccatorū.
Confide autē in deo,& mane in loco tuo.Facile eſt enim in oculis dei ſubito honeſtare pau-
perem.Benedictio dei in mercedem iuſti feſtinat,& in honore veloci proceſſus illius fructifi-
cat.Ne dicas,Quid eſt mihi opus,& quæ erunt mihi ex hoc bona? Ne dicas, Sufficiens mihi
ſum:& quid ex hoc peſſimabor?In die bonorum ne immemor ſis malorum,& in die malorū J.18.d.
non immemor ſis bonorū:quoniam facile eſt coram deo in die obitus retribuere vnicuique
ſecundū vias ſuas. Malitia horæ obliuionem facit luxuriæ magnæ, & in fine hominis denu-
D datio operum illius. Ante mortem ne laudes hominem quenquam,quoniā in filiis ſuis agno
ſcitur vir.Non omnem hominem inducas in domum tuam. multæ enim ſunt inſidiæ dolo-
ſi.Sicut enim eructant præcordia fœtentiū,& ſicut perdix inducitur in caueam, & vt caprea
in laqueum:ſic & cor ſuperborum,& ſicut proſpector videns caſum proximi ſui. Bona enim
in mala conuertens inſidiatur,& in electis imponet maculam. A ſcintilla enim vna augetur
ignis,& ab vno doloſo augetur ſanguis:homo verò peccator ſanguini inſidiatur. Attēde tibi à
peſtifero, fabricat enim mala:ne fortè inducat ſuper te ſubſannationē in perpetuū. Admitte
ad te alienigenā,& ſubuertet te in turbine,& abalienabit te à tuis propriis.

CAP. XII.

A SI bene feceris,ſcito cui feceris,& erit gratia in bonis tuis multa.Benefac iuſto,& inuenies
retributionem magnam:& ſi non ab ipſo,certè à domino. Nō eſt enim ei bene qui aſſi-
duus eſt in malis,& eleemoſynas nō danti:quoniā & altiſſimus odio habet peccatores,& mi-
ſertus eſt pœnitentibus.Da miſericordi,& ne ſuſcipias peccatorem:& impiis,& peccatoribus
redde vindictam,cuſtodiens eos in diem vindictæ.Da bono,& nō receperis peccatorem.Be-
B nefac humili,& nō dederis impio:prohibe panes illi dare,ne in ipſis potentior te ſit.nam du
plicia mala inuenies in omnibus bonis,quæcunque feceris illi: quoniam & altiſſimus odio
habet peccatores,& impiis reddet vindictam. Nō agnoſcetur in bonis amicus,& nō abſcon-
detur in malis inimicus. In bonis viri, inimici illius: in triſtitia, & in malitia illius,amicus
agnitus eſt. Non credas inimico tuo in æternum.ſicut enim æramentum,æruginat nequitia
C illius.& ſi humiliatus vadat curuus, adiice animum tuum, & cuſtodi te ab illo. Non ſtatuas
illum penes te,nec ſedeat ad dexteram tuam,ne conuerſus ſtet in loco tuo:ne fortè cōuerſus

in locum tuũ, inquirat cathedram tuã, & in nouiſſimo cognoſcas verba mea, & in ſermoni-
bus meis ſtimuleris. Quis miſerebitur incãtatoris à ſerpente percuſſo, & omnibus qui appro-
piant beſtiis? ſic & qui comitatur cum viro iniquo, & obuolutus eſt in peccatis eius. Vna D
hora tecum permanebit: ſi autem declinaueris, nõ ſupportabit. In labiis ſuis indulcat inimi-
cus, & in corde ſuo inſidiatur, vt ſubuertat te in foueã. In oculis ſuis lachrymatur inimicus:
& ſi inuenerit tempus, non ſatiabitur ſanguine. & ſi incurrerint tibi mala, inuenies eum il-
lic priorem & quaſi adiuuans ſuffodiet plantas tuas. Caput ſuum mouebit, & plaudet manu,
& multa ſuſurrans commutabit vultum ſuum.

CAP. XIII.

QVi tetigerit picẽ, inquinabitur ab ea: & qui cõmunicauerit ſuperbo, induet ſuperbiã. A
Põdus ſuper ſe tollet, qui honeſtiori ſe cõmunicat. Et ditiori te ne ſocius fueris. Quid
communicabit cacabus ad ollam? quãdo enim ſe colliſerint, cõfringetur. Diues iniuſtè egit,
& fremet: pauper autẽ læſus tacebit. Si largitus fueris, aſſumet te: & ſi non habueris, derelin-
quet te. Si habes, conuiuet tecum, & euacuabit te, & ipſe non dolebit ſuper te. Si neceſſarius
illi fueris, ſupplantabit te, & ſubridens ſpem dabit narrans tibi omnia bona, & dicet, Quid
opus eſt tibi? Et cõfundet te in cibis ſuis, donec te exinaniat bis, & ter: & in nouiſſimo deride B
bit te. poſtea videns derelinquet te, & caput ſuum mouebit ad te. Humiliare deo, & expecta
manus eius. Attende, ne ſeductus in ſtultitia humilieris. Noli eſſe humilis in ſapientia tua, ne
humiliatus in ſtultitiam ſeducaris. Aduocatus à potẽtiore diſcede: ex hoc enim magis te ad-
uocabit. Ne improbus ſis, ne impinguaris: & ne longe ſis ab eo, ne eas in obliuionem. Ne re-
tineas ex æquo loqui cum illo: nec credas multis verbis illius. ex multa enim loquela tenta-
bit te, & ſubridens interrogabit te de abſcõditis tuis. Immitis animus illius cõſeruabit verba
tua: & nõ parcet de malitia, & de vinculis. Caue tibi, & attende diligẽter auditui tuo: quoniã C
cum ſubuerſione tua ambulas. Audiẽs verò verba illa, quaſi in ſomnis vide: & vigilabis. Om-
ni vita tua dilige deũ, & inuoca illũ in ſalute tua. Omne animal diligit ſimile ſibi: ſic & om-
nis homo proximũ ſibi. Omnis caro ad ſimilem ſibi coniungetur, & omnis homo ſimili ſui
ſociabitur. Si cõmunicabit lupus agno aliquando: ſic peccator iuſto. Quæ cõmunicatio ſan-
cto homini ad canem? aut quæ pars bona diuiti ad pauperem? Venatio leonis onager in ere-
mo: ſic & paſcua diuitũ, ſunt pauperes. Et ſicut abominatio eſt ſuperbo humilitas: ſic & exe-
cratio diuitis pauper. Diues commotus cõfirmatur ab amicis ſuis: humilis autem cum ceci- D
derit, expelletur & à notis. Diuiti decepto multi recuperatores: locutus eſt ſuperba, & iuſtifi-
cauerunt illum. humilis deceptus eſt, inſuper & arguitur: locutus eſt ſenſate, & non eſt datus
ei locus. Diues locutus eſt, & omnes tacuerunt, & verbum illius vſque ad nubes perducent.
pauper locutus eſt, & dicunt, Quis eſt hic? Et ſi offenderit, ſubuertunt illum. Bona eſt ſub-
ſtantia, cui nõ eſt peccatum in conſcientia, & nequiſſima paupertas in ore impii. Cor homi-
nis immutat faciem illius, ſiue in bona, ſiue in mala. Veſtigium cordis boni, & faciem bonã
difficile inuenies, & cum labore.

CAP. XIIII.

BEatus vir qui nõ eſt lapſus verbo ex ore ſuo, & non eſt ſtimulatus in triſtitia delicti. Fœ- A
lix qui non habuit animi ſui triſtitiam, & nõ excidit à ſpe ſua. Viro cupido & tenaci, ſi-
ne ratione eſt ſubſtãtia, & homini liuido ad quid aurum? Qui aceruat ex animo ſuo iniuſtè,
aliis congregat, & in bonis illius alius luxuriabitur. Qui ſibi nequam eſt, cui alii bonus erit?
& non iucundabitur in bonis ſuis. Qui ſibi inuidet, nihil eſt illo nequius, & hæc redditio eſt
malitiæ illius: & ſi bene fecerit, ignoranter, & nõ volens facit, & in nouiſſimo manifeſtat ma- B
litiam ſuam. Nequam eſt oculus liuidi, & auertens faciem ſuã, & deſpiciens animam ſuã. In-
Prouer. 17. c. ſatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis: nõ ſatiabitur, donec conſumat arefaciens animã
ſuam. Oculus malus ad mala: & non ſatiabitur pane indigens, & in triſtitia erit ſuper men-
ſam ſuam. Fili, ſi habes, bene fac tecum, & deo dignas oblationes offer. Memor eſto quoniam
mors non tardat, & teſtamentum inferorũ quia demonſtratum eſt tibi. teſtamentum enim
ſ. 4. a. tob. 4. b huius mundi morte morietur. Ante mortem benefac amico tuo, & ſecundũ vires tuas expor- C
rigens da pauperi. Non defrauderis à die bono, & particula bonæ diei nõ te prætereat. Nonne
aliis relinques dolores, & labores tuos? In diuiſione ſortis da, & accipe, & iuſtifica animam
Iſa. 40. b. iac. 1. b. 1. pet. 1. d. tuam. Ante obitum tuum operare iuſtitiã, quoniã non eſt apud inferos inuenire cibũ. Omnis
caro ſicut fœnum veteraſcet, & ſicut folium fructificans in arbore viridi. Alia generantur, &
alia deiiciuntur: ſic generatio carnis & ſanguinis, alia finitur, & alia naſcitur. Omne opus cor-

ruptibile in fine deficiet:& qui illud operatur,ibit cum illo.Et omne opus electum iuſtifica-
bitur: & qui operatur illud honorabitur in illo. Beatus vir,qui in ſapientia morabitur:& qui
D in iuſtitia ſua meditabitur,& in ſenſu ſuo cogitabit circũſpectionem dei.Qui excogitat vias
illius in corde ſuo,& in abſconſis ſuis intelligens,vadens poſt illam quaſi inueſtigator, & in
viis illius conſiſtens:qui reſpicit per feneſtras illius, & in ianuis illius audiens:qui requieſcit
iuxta domũ illius, & in parietibus illius figens palũ ſtatuet caſulã ſuã ad manus illius,& re-
quieſcet in caſula illius bona per æuũ,ſtatuet filios ſuos ſub tegmine illius,& ſub ramis eius
bona: illa: A morabitur,protegetur ſub tegmine illius à feruore,& in gloria eius requieſcet. CAP. XV.
QVi timet deum,faciet bona:& qui continens eſt iuſtitiæ,apprehendet illam,& obuia-
bit illi quaſi mater honorificata, & quaſi mulier à virginitate ſuſcipiet illum. Ciba-
bit illum pane vitæ,& intellectus,& aqua ſapientiæ ſalutaris potabit illum, & firmabitur in
illo,& non flectetur: & continebit illum, & non confundetur: & exaltabit illum apud pro-
ximos ſuos, & in medio eccleſiæ aperiet os eius, & adimplebit illum ſpiritu ſapientiæ & in-
B tellectus, & ſtola gloriæ veſtiet illum. Iucunditatem & exultationem theſaurizabit ſuper il-
lum,& nomine æterno hæreditabit illum.Homines ſtulti non apprehendent illam,& homi-
nes ſenſati obuiabunt illi. homines ſtulti non videbunt eam, longe enim abeſt à ſuperbia &
dolo:viri mendaces nõ erunt illius memores,& viri veraces inuenientur in illa,& ſucceſſum
habebunt vſque ad inſpectionem dei. Nõ eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris, quoniam à deo
C profecta eſt ſapientia.ſapientiæ enim dei aſtabit laus, & in ore fideli abundabit, & domina-
tor dabit eam illi.Non dixeris,Per deum abeſt.quæ enim odit ne feceris. Non dicas, Ille me
implanauit:non enim neceſſarii ſunt ei homines impii.Omne execramentũ erroris odit do-
minus,& non erit amabile timentibus eum. Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit
illum in manu conſilii ſui. Adiecit mandata,& præcepta ſua. ſi volueris mãdata ſeruare,cõ- Matth.19.c.
ſeruabunt te,& in perpetuũ fidem placitam ſeruare. Appoſuit tibi aquam & ignem:ad quod
D volueris,porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors,bonum & malum:quod placu- Iere.21.c.
erit ei dabitur illi:quoniã multa ſapiẽtia dei,& fortis in potẽtia,videns omnes ſine intermiſ-
ſione.Oculi domini ad timentes eum,& ipſe agnoſcit omnẽ operam hominis.Nemini man- Pſal.33.c.
dauit impie agere, & nemini dedit ſpatium peccandi. non enim concupiſcit multitudinem heb.4.c.
A filiorum infidelium & inutilium. CAP. XVI.
NE iucunderis in filiis impiis,ſi multiplicẽtur:nec oblecteris ſuper ipſos,ſi nõ eſt timor
dei in illis.Non credas vitæ illorũ,& ne reſpexeris in labores eorum. Melior eſt enim
vnus timens deum,quàm mille filii impii.Et vtile eſt mori ſine filiis,quàm relinquere filios
impios. Ab vno ſenſato inhabitabitur patria, & à tribus impiis deſeretur.Multa talia vidit
oculus meus, & fortiora his audiuit auris mea. In ſynagóga peccantiũ exardebit ignis, & in j.21.b.
gente incredibili exardeſcet ira. Non exorauerunt pro peccatis ſuis antiqui gigantes,qui de-
ſtructi ſunt confidentes ſuæ virtuti: & non pepercit peregrinationi illorum, & execratus eſt
B eos præ ſuperbia verbi illorum.Non miſertus eſt illis gentem totam perdens,& extollentem
ſe in peccatis ſuis.Et ſicut ſexcenta millia peditum qui congregati ſunt in duritia cordis ſui:
& ſi vnus fuiſſet ceruicatus,mirum ſi fuiſſet immunis. miſericordia enim & ira eſt cum illo.
Potens exoratio, & effundens iram ſecundum miſericordiam ſuam: ſic & correptio illius,
hominem ſecundum opera ſua iudicat. Non effugiet in rapina peccator, & non retardabit
ſufferentia miſericordiam facientis. Omnis miſericordia faciet locum vnicuique ſecundum
meritum operum ſuorum,& ſecundum intellectum peregrinationis ipſius.Non dicas, A deo
C abſcondar, & ex ſummo quis mei memorabitur? in populo magno non agnoſcar: quæ eſt
enim anima mea in tam immenſa creatura? Ecce, cælum, & cæli cælorum, abyſſus & vni-
uerſa terra, & quæ in eis ſunt, in conſpectu illius commouebuntur, montes ſimul, & colles
& fundamenta terræ:& cum conſpexerit illa deus, tremore concutientur. Et in omnibus his
inſenſatum eſt cor: & omne cor intelligitur ab illo: & vias illius quis intelligit, & procel-
lam quam nec oculus videbit hominis?Nam plurima illius opera ſunt in abſconſis:ſed ope-
ra iuſtitiæ eius quis enuntiabit? aut quis ſuſtinebit? Longè enim eſt teſtamentum à quibuſ-
D dam, & interrogatio omnium in conſummatione eſt. Qui minoratur corde, cogitat ina-
nia: & vir imprudens & errans cogitat ſtulta. Audi me fili, & diſce diſciplinam ſenſus, &
in verbis meis attende in corde tuo, & dicam in æquitate diſciplinam, & ſcrutabor enarrare

ſapientiam.& in verbis meis attende in corde tuo, & dico in æquitate ſpiritus virtutes quas
poſuit deus in opera ſua ab initio, & in veritate enuntio ſcientiã eius. In iudicio dei opera
eius ab initio, & ab inſtitutione ipſorũ diſtinxit partes illorũ, & initia eorũ in gentibus ſuis.
Ornauit in æternũ opera illorũ, nec eſurierũt, nec laborauerũt,& nõ deſtiterunt ab operibus
ſuis. Vnuſquiſq; proximũ ſibi non anguſtiabit vſq; in æternũ. Nõ ſis incredibilis verbo illius.
Poſt hæc deus in terrã reſpexit,& impleuit illam bonis ſuis. Anima autem omnis vitalis de-
nuntiabit ante faciem ipſius,& ipſa iterum reuerſio illorum.

CAP. XVII.

Gene.1.d.2.b. 5.a. Deus creauit de terra hominem,& ſecundũ imaginem ſuam fecit illum. Et iterum con- A
uertit illum in ipſam,& ſecundũ ſe veſtiuit illũ virtute. Numerũ dierum & tempus de-
dit illi,& dedit poteſtatẽ eorum quæ ſunt ſuper terram. Poſuit timorem illius ſuper omnem
Gen.2.d. carnem,& dominatus eſt beſtiarum & volatilium. Creauit ex ipſo adiutoriũ ſimile ſibi: con-
ſilium & linguã,& oculos,& aures, & cor dedit illis excogitandi: & diſciplina intellectus re-
pleuit illos. Creauit illis ſcientiã ſpiritus,& ſenſu impleuit cor illorum,& mala & bona oſtẽ-
dit illis. Poſuit oculum ſuum ſuper corda illorũ oſtendere illis magnalia operum ſuorum, vt
nomen ſanctificationis collaudẽt:& gloriari in mirabilibus illius, vt magnalia enarrẽt ope- B
rum eius. Addidit illis diſciplinam,& legem vitæ hæreditauit illos. Teſtamentũ æternũ con-
ſtituit cum illis,& iuſtitiã & iudicia ſua oſtendit illis. Et magnalia honoris eius vidit oculus
illorũ,& honorem vocis audierunt aures illorum,& dixit illis, Attendite ab omni iniquo. Et
mandauit illis vnicuique de proximo ſuo. Viæ illorum, coram illo ſunt ſemper, & non ſunt
abſconſæ ab oculis ipſius. In vnamquanque gentem præpoſuit rectorem:& pars dei Iſrael fa-
cta eſt manifeſta. Et omnia opera illorũ velut ſol in cõſpectu dei: & oculi eius ſine intermiſ-
ſione inſpicientes in viis eorum. Non ſunt abſconſa teſtamenta propter iniquitatẽ illorũ,& C
J.29.c. omnes iniquitates eorum in conſpectu dei. Eleemoſyna viri quaſi ſacculus cum ipſo,& gra-
tiam hominis quaſi pupillam conſeruabit:& poſtea reſurget,& retribuet illis retributionem,
vnicuique in caput ipſorum,& cõuertet in inferiores partes terræ. Pœnitẽtibus autem dedit
viam iuſtitiæ,& confirmauit deficientes ſuſtinere,& deſtinauit illis ſortem veritatis. Cõuer-
tere ad dominũ, & relinque peccata tua, precare ante faciem domini, & minue offendicula.
Reuertere ad dominũ,& auertere ab iniuſtitia,& nimis odito execrationem: & cognoſce iu- D
ſtitias & iudicia dei,& ſta in ſorte propoſitionis,& orationis altiſſimi dei. In partes vade ſæcu-
li ſancti, cum viuis & dantibus confeſſionem deo. Non demoreris in errore impiorum, ante
mortem confitere. A mortuo quaſi nihil, perit confeſſio. Confiteberis viuens, viuus & ſanus
confiteberis,& laudabis deum,& gloriaberis in miſerationibus illius. Quàm magna miſeri-
cordia domini,& propitiatio illius conuertentibus ad ſe! Nec enim omnia poſſunt eſſe in ho
minibus, quoniã nõ eſt immortalis filius hominis,& in vanitate malitiæ placuerũt. Quid lu
cidius ſole?& hic deficit. Aut quid nequius, quàm quod excogitauit caro,& ſanguis?& hoc ar
guitur. Virtutẽ altitudinis cæli ipſe cõſpicit:& omnes homines terra & cinis.

CAP. XVIII.

Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul. Deus ſolus iuſtificabitur, & manet inui- A
ctus rex in æternum. Quis ſufficit enarrare opera illius? Quis enim inueſtigabit ma-
gnalia eius? Virtutem autẽ magnitudinis eius quis enuntiabit? aut quis adiiciet enarrare mi-
ſericordiam eius? Non eſt minuere, neque adiicere, nec eſt inuenire magnalia dei. Cum con-
ſummauerit homo, tũc incipiet:& cum quieuerit, operabitur. Quid eſt homo,& quæ eſt gra-
Pſal.89.c. tia illius?& quid eſt bonum, aut quid nequam illius? Numerus dierum hominũ, vt multum B
centũ anni: quaſi guttæ aquæ maris deputati ſunt:& ſicut calculus arenæ, ſic exigui anni in
die æui. Propter hoc patiens eſt deus in illis,& effundit ſuper eos miſericordiam ſuam. Vidit
præſumptionem cordis eorũ quoniam mala eſt,& cognouit ſubuerſionem illorum quoniam
nequam eſt. ideò adimpleuit propitiationem ſuam in illis,& oſtendit eis viam æquitatis. Mi-
ſeratio hominis, circa proximũ ſuum: miſericordia autẽ dei ſuper omnem carnem. Qui mi-
ſericordiam habet, docet,& erudit quaſi paſtor gregem ſuum. Miſeretur excipientis doctrinã
miſerationis,& qui feſtinat in iudiciis eius. Fili, in bonis non des querelam, & in omni dato
non des triſtitiam verbi mali. Nónne ardorem refrigerabit ros? ſic & verbum melius, quàm C
datum. Nónne ecce verbum ſuper datum bonum?& vtraque cum homine iuſtificato. Stultus
acriter improperabit,& datus indiſciplinati tabeſcere facit oculos. Ante iudicium para iuſti-
tiam tibi,& antequam loquaris diſce. Ante languorem adhibe medicinam,& ante iudicium

interroga teipſum,& in cõſpectu dei inuenies propitiationem. Ante languorem humilia te,
& in tempore infirmitatis oſtende cõuerſationem tuam. Non impediaris orare ſemper, & ne Luc.18 a.
veterîs vſque ad mortem iuſtificari: quoniam merces dei manet in æternũ. Ante orationem 1.theſſ.5.d.
præpara animam tuam,& noli eſſe quaſi homo qui tentat deũ. Memẽto iræ in die conſum- ſ.7.b.
D mationis,& tempus retributionis in cõuerſione faciei. Memento paupertatis in tẽpore abũ- ſ.11.c.
dãtiæ, & neceſſitatem paupertatis in die diuitiarum. A mane vſque ad veſperam mutabitur
tempus,& hæc omnia citata in oculis dei. Homo ſapiẽs in omnibus metuet,& in diebus de-
lictorum attendet ab inertia. Omnis aſtutus agnoſcit ſapientiã,& inuenienti eam dabit con-
feſſionem. Senſati in verbis & ipſi ſapienter egerunt,& intellexerunt veritatem,& iuſtitiam, ¶implorauerũt ꝉ ſtillauerunt
& implorauerũt prouerbia & iudicia. Poſt cõcupiſcentias tuas nõ eas,& à volũtate tua auer- Rom.13.d.
tere. Si præſtes animæ tuæ concupiſcentias eius,faciet te in gaudiũ inimicis tuis. Ne oblecte-
ris in turbis nec immodicis: aſſidua enim eſt cõmiſſio illorũ. Ne fueris mediocris in conten-
tione ex fœnore,& nõ eſt tibi nihil in ſeculo: eris enim inuidus animæ tuæ. CAP. XIX.

A OPerarius ebrioſus non locupletabitur: & qui ſpernit modica,paulatim decidet. Vinum
& mulieres apoſtatare faciũt ſapientes, & arguent ſenſatos: & qui ſe iungit fornicariis,
erit nequam. putredo & vermes hæreditabunt illum , & extolletur in exemplum maius, &
tolletur de numero anima eius. Qui credit cito, leuis corde minorabitur : & qui delinquit
in animam ſuam, inſuper habebitur. Qui gaudet iniquitate,denotabitur : & qui odit corre-
ptionem, minuetur vita : & qui odit loquacitatem, extinguit malitiam. Qui peccat in ani-
mam ſuam,pœnitebit: & qui iucundatur in malitia,denotabitur. Ne iteres verbum nequam
B & durum,& non minoraberis. Amico & inimico noli narrare ſenſum tuum: & ſi eſt tibi deli-
ctum,noli denudare. audiet enim te,& cuſtodiet te, & quaſi defendens peccatum odiet te, &
ſic aderit tibi ſemper. Audiſti verbum aduerſus proximum tuum? commoriatur in te,fidens
quoniam non te dirumpet. A facie verbi parturit fatuus, tanquam gemitus partus infan-
tis. Sagitta infixa femori canis,ſic verbum in corde ſtulti. Corripe amicum,ne fortè non in-
tellexerit,& dicat, Non feci: aut ſi fecerit,ne iterum addat facere. Corripe proximum,ne for- Leui.19.d. matth.18.b.
C tè nõ dixerit: & ſi dixerit,ne fortè iteret. Corripe amicum: ſæpe enim fit cõmiſſio. & nõ om- luc.17.a.
ni verbo credas. Eſt qui labitur lingua ſua,ſed non ex animo. Quis eſt enim qui nõ delique- Iacob.3.a.
rit in lingua ſua? Corripe proximũ antequam cõminêris. Et da locum timori altiſſimi : quia
omnis ſapientia timor dei,& in illa timere deum,& in omni ſapientia diſpoſitio legis. Et nõ
eſt ſapientia nequitiæ diſciplina: & non eſt cogitatus peccatorum prudentia. Eſt nequitia,&
ipſa execratio: & eſt inſipiens,qui minuitur ſapientia. Melior eſt homo qui minuitur ſapiẽ-
tia,& deficiẽs ſenſu in timore dei,quàm qui abundat ſenſu, & trãſgreditur legẽ altiſſimi. Eſt
D ſolertia certa,& ipſa iniqua. Et eſt qui emittit verbũ certũ enarrans veritatẽ. Eſt qui nequi-
ter humiliat ſe,& interiora eius plena ſunt dolo. & eſt iuſtus qui ſe nimiũ ſubmittit à multa
humilitate: & eſt iuſtus qui inclinat faciem ſuam, & fingit ſe nõ videre quod ignoratum eſt:
& ſi ab imbecillitate viriũ vetetur peccare, ſi inuenerit tempus malefaciendi,malefaciet. Ex
viſu cognoſcitur vir,& ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus. Amictus corporis,& riſus den-
tiũ & ingreſſus hominis enuntiant de illo. Eſt correptio mendax in ira cõtumelioſi: & eſt iu-
dicium quod non probatur eſſe bonũ: & eſt tacens,& ipſe eſt prudens. CAP. XX.

A QVàm bonũ eſt arguere,quàm iraſci! & confitentẽ in oratione non prohibere. Cõcupi-
ſcentia ſpadonis deuirginauit iuuenculam : ſic qui facit per vim iudicium iniquum.
Quàm bonum eſt correptum manifeſtare pœnitentiam! ſic enim effugies voluntariũ pecca-
tum. Eſt tacens,qui inuenitur ſapiens: & eſt odibilis,qui procax eſt ad loquẽdum. Eſt autem
tacens,non habens ſenſum loquelæ: & eſt tacens,ſciens tempus apti temporis. Homo ſapiẽs
tacebit vſque ad tempus: laſciuus autem,& imprudens non ſeruabit tempus. Qui multis vti-
B tur verbis,lædet animam ſuam: & qui poteſtatem ſibi ſumit iniuſtè,odietur. Eſt proceſſio in
malis viro indiſciplinato,& eſt inuentio in detrimẽtum. Eſt datum quod non eſt vtile: & eſt
datũ,cuius retributio duplex. Eſt propter gloriam minoratio : & eſt qui ab humilitate leua-
bit caput. Eſt qui multa redimat modico pretio,& reſtituens ea in ſeptuplũ. Sapiens in ver-
bis ſeipſum amabilem facit : gratiæ autem fatuorum effundentur. Datus inſipientis non erit
vtilis tibi : oculi enim illius ſeptemplices ſunt. exigua dabit,& multa improperabit: & aper-
tio oris illius inflãmatio eſt. Hodie fœneratur quis, & cras expetit, & odibilis eſt homo hu-

iuſmodi. Fatuo non erit amicus,& nõ erit gratia in bonis illius. Qui enim edunt panẽ illius: C
falſæ linguæ ſunt. Quoties,& quanti irridebunt eum? Neque enim quod habendum erat, di-
recto ſenſu diſtribuit: ſimiliter & quod non erat habendum. Lapſus falſæ linguæ, quaſi qui in ¶acharis ſine gratia
pauimento cadens: ſic caſus malorũ feſtinanter venient. Homo acharis quaſi fabula vana: &
in ore indiſciplinatorum aſſidua erit. Ex ore fatui reprobabitur parabola: nõ enim dicit illã
in tẽpore ſuo. Eſt qui vetatur peccare præ inopia,& in requie ſua ſtimulabitur. Eſt qui per-
det animam ſuam præ confuſione,& ab imprudenti perſona perdet eam: perſonæ autẽ acce-
ptione perdet ſe. Eſt qui præ confuſione promittit amico,& lucratus eſt eum inimicũ gratis. D
Opprobriũ nequam in homine mẽdacium, & in ore indiſciplinatorũ aſſidue erit. Potior fur
quàm aſſiduitas viri mendacis. perditionẽ autẽ ambo hæreditabunt. Mores hominũ mẽdaciũ
ſine honore: & cõfuſio illorũ, cum ipſis ſine intermiſſione. Sapiẽs in verbis producet ſeipſum,
Proueb. 1. b. & 28. c. Exod. 23. a. deu. 16. d. J. 41. c. & homo prudens placebit magnatis. Qui operatur terram ſuam, inaltabit aceruum frugũ: &
qui operatur iuſtitiã, ipſe exaltabitur: qui verò placet magnatis, effugiet iniquitatem. Xenia
& dona excæcant oculos iudicum,& quaſi mutus in ore auertit correptiones eorũ. Sapientia
abſconſa & theſaurus inuiſus: quæ vtilitas in vtriſque? Melior eſt qui celat inſipientiã ſuam,
quàm homo qui abſcondit ſapientiam ſuam.

CAP. XXI.

J. 5. b. FIli, peccaſti? non adiicias iterum: ſed & de priſtinis deprecare vt tibi dimittantur. Quaſi A
à facie colubri fuge peccata: & ſi acceſſeris ad illa, ſuſcipient te. Dentes leonis dẽtes eius,
interficientes animas hominũ. Quaſi rõphæa bis acuta omnis iniquitas, plagæ illius nõ eſt ſa
nitas. Obiurgatio,& iniuriæ annullabũt ſubſtantiã: & domus quæ nimis locuples eſt, annulla-
bitur ſuperbia: ſic ſubſtãtia ſuperbi eradicabitur. Deprecatio pauperis ex ore vſque ad aures
eius perueniet, & iudiciũ feſtinatò adueniet illi. Qui odit correptionem, veſtigium eſt pec-
catoris: & qui timet deum, conuertetur ad cor ſuum. Notus à longe potens lingua audaci: & B
ſenſatus ſcit labi ſe ab ipſo. Qui ædificat domũ ſuã impẽdiis alienis, quaſi qui colligit lapides
J. 16. a. ſuos in hyeme. Stupa collecta ſynagôga peccantium, & conſummatio illorum flãma ignis.
Via peccantium complanata lapidibus, & in fine illorũ inferi,& tenebræ,& pœnæ. Qui cu-
ſtodit iuſtitiam, continebit ſenſum eius. Conſummatio timoris dei ſapientia & ſenſus. Non
erudietur, qui non eſt ſapiens in bono. Eſt autem inſipientia, quæ abundat in malo: & nõ eſt
ſenſus vbi abundat amaritudo. Scientia ſapientis tanquam inundatio abundabit, & conſiliũ C
illius ſicut fons vitæ permanet. Cor fatui quaſi vas confractum,& omnem ſapientiam nõ te-
nebit. Verbum ſapiens quodcunque audierit ſcius laudabit,& ad ſe adiiciet: audiuit luxurio-
ſus,& diſplicebit illi,& proiiciet illud poſt dorſum ſuum. Narratio fatui quaſi ſarcina in via.
nam in labiis ſenſati inuenietur gratia. Os prudentis quæritur in eccleſia,& verba illius cogi
tabũt in cordibus ſuis. Tanquam domus exterminata, ſic fatuo ſapientia: & ſcientia inſenſa-
ti inenarrabilia verba. Compedes in pedibus, ſtulto doctrina, & quaſi vincula manuum ſuper
manum dextram. Fatuus in riſu exaltat vocem ſuam : vir autem ſapiens vix tacitè ridebit. D
Ornamentum aureum prudenti doctrina, & quaſi brachiale in brachio dextro. Pes fatui fa-
cilis in domum proximi : & homo peritus confundetur à perſona potentis. Stultus à fe-
neſtra reſpiciet in domum : vir autem eruditus foris ſtabit. Stultitia hominis auſcultare per
oſtium : & prudens grauabitur contumelia. Labia imprudentum ſtulta narrabunt: verba au-
tem prudentium ſtatéra ponderabuntur. In ore fatuorum cor illorum: & in corde ſapiẽtium
Iudæ. 1. c. os illorum. Dum maledicit impius diabolum : maledicit ipſe animam ſuam. Suſurro coin-
quinabit animam ſuam,& in omnibus odietur: & qui permanſerit, odioſus erit: tacitus & ſen
ſatus honorabitur.

CAP. XXII.

IN lapide luteo lapidatus eſt piger,& omnes loquẽtur ſuper aſpernationẽ illius. De ſter- A
core boum lapidatus eſt piger : & omnis qui tetigerit eum, excutiet manus ſuas. Con-
fuſio patris eſt de filio indiſciplinato: filia autem fatua in deminoratione fiet. Filia prudens
hæreditas viro ſuo. nam quæ confundit, in contumeliam fit genitoris. Patrem & virum con-
fundit audax,& ab impiis non minorabitur, ab vtriſque autẽ inhonorabitur. Muſica in luctu
importuna narratio: flagella & doctrina in omni tempore ſapientia. Qui docet fatuum, qua-
ſi qui conglutinat teſtam. Qui narrat verbum nõ audienti, quaſi qui excitat dormientem de
graui ſomno. Cum dormiente loquitur, qui enarrat ſtulto ſapientiam : & in fine narrationis B
J. 38. b. dicit, Quis eſt hic? Super mortuum plora, defecit enim lux eius: & ſuper fatuum plora, deficit

enim ſenſu. Modicum plora ſupra mortuum, quoniam requieuit. Nequiſſimi enim nequiſſi-
ma vita, ſuper mortem fatui. Luctus mortui ſeptem dies: fatui autem, & impii omnes dies vi-
tæ illorum. Cum ſtulto ne multum loquaris, & cum inſenſato ne abieris. Serua te ab illo, vt Ia.12.c.
non moleſtiam habeas, & non coinquinaberis peccato illius. Deflecte ab illo, & inuenies re-
quiem, & non accediaberis in ſtultitia illius. Super plumbum grauabitur: & quod illi aliud no-
men, quàm fatuus? Arenam & ſalem, & maſſam ferri facilius eſt ferre, quàm hominem impru- Prouer.27.a.
C dentem, & fatuum, & impium. Sicut loramentum ligneum colligatum in fundamento ædifi-
cii non diſſoluetur: ſic & cor confirmatum in cogitatione conſilii. Cogitatus ſenſati in omni
tempore vel metu non deprauabitur. Sicut ornatus arenoſus in pariete limpido, & ſicut pali
in excelſis, & cæmenta ſine impenſa poſita contra faciem venti non permanebunt: ſic & cor
timidum in cogitatione ſtulti contra impetum timoris non reſiſtet. Cor trepidum in cogita-
tione fatui, omni tempore non metuet: ſic & qui in præceptis dei permanet ſemper. Pungens
oculũ, deducit lachrymas: & qui pungit cor, profert ſenſum. Mittens lapidẽ in volatilia, deii-
ciet illa: ſic & qui cõuitiatur amico, diſſoluit amicitiam. Ad amicum ſi produxeris gladium,
D non deſperes. eſt enim regreſſus ad amicũ. Si aperuerit os triſte, non timeas. eſt enim concor-
datio: excepto conuitio, & improperio & ſuperbia, & myſterii reuelatione, & plaga doloſa.
in his omnibus effugiet amicus. Fidem poſſide cum amico in paupertate illius, vt & in bonis
illius læteris. In tempore tribulationis illius permane illi fidelis, vt & in hæreditate illius co-
hæres ſis. Ante ignem camini vapor & fumus ignis inaltatur: ſic & ante ſanguinẽ maledicta,
& contumeliæ, & minæ. Amicum ſalutare nõ confundaris. A facie illius non me abſcondam:
& ſi mala mihi euenerint per illum, ſuſtinebo. Omnis qui audiet, cauebit ſe ab eo. Quis dabit
ori meo cuſtodiam, & ſuper labia mea ſignaculum certum, vt non cadam in ipſis, & lingua Pſal.140.a.
mea perdat me?

CAP. XXIII.

A DOmine pater & dominator vitæ meæ ne derelinquas me in cogitatu, & conſilio eo-
rum: nec ſinas me cadere in illa exprobratione. Quis ſuperponit in cogitatu meo fla-
gella, & in corde meo doctrinam ſapientiæ, vt ignorationibus eorum non parcant mihi, &
non appareant delicta eorum, & ne adincreſcant ignorantiæ meæ, & multiplicentur delicta
mea, & peccata mea abundent, & incidã in conſpectum aduerſariorũ meorũ, & gaudeat ini-
micus meus? Domine pater, & deus vitæ meæ, ne derelinquas me in cogitatu illorũ. Extollẽ-
tiam oculorum meorũ ne dederis mihi, & omne deſyderiũ prauum auerte à me. Aufer à me
ventris concupiſcentias & concubitus concupiſcentiæ ne apprehendant me, & animæ irreue-
renti & infrunitæ ne tradas me. Doctrinam oris odite filii: & qui cuſtodierit illam non periet
labiis, nec ſcandalizabitur in operibus nequiſſimis. In vanitate ſua apprehendetur peccator,
& ſuperbus & maledicus ſcandalizabitur in illis. Iurationi non aſſueſcat os tuum. multi enim
caſus in illa. Nominatio verò dei non ſit aſſidua in ore tuo, & nominibus ſanctorum non ad-
B miſcearis: quoniam non eris immunis ab eis. Sicut enim ſeruus interrogatus aſſiduè, à liuo-
re non minuitur: ſic omnis iurans, & nominans, in toto à peccato non purgabitur. Vir mul- Ia.47.b.
tum iurans implebitur iniquitate, & non diſcedet à domo illius plaga. Et ſi fruſtrauerit fra-
trem, delictum illius ſuper ipſum erit: & ſi diſſimulauerit, delinquet dupliciter: & ſi inuacuũ
iurauerit, non iuſtificabitur. replebitur enim retributione domus illius. Eſt & alia loquela cõ-
traria morti, non inueniatur in hæreditate Iacob. Etenim à miſericordibus omnia hæc au-
ferentur, & in delictis non volutabuntur. Indiſciplinatæ loquelæ non aſſueſcat os tuum: eſt
enim in illa verbum peccati. Memento patris & matris tuæ, in medio enim magnatorũ con-
ſiſtis: ne fortè obliuiſcatur te deus in conſpectu illorum, & aſſiduitate tua infatuatus impro-
perium patiaris, & maluiſſes non naſci, & diem natiuitatis tuæ maledicas. Homo aſſuetus in 2.reg.16.b.
verbis improperii, in omnibus diebus ſuis nõ erudietur. Duo genera abundant in peccatis, &
C tertium adducit iram, & perditionem: Anima calida quaſi ignis ardens non extinguetur,
donec aliquid glutiat: Et homo nequam in ore carnis ſuæ non deſinet donec incendat ignẽ:
Homini fornicario omnis panis dulcis, non fatigabitur tranſgrediens vſque ad finem. Om-
nis homo qui tranſgreditur lectum ſuum, contemnens animam ſuam, & dicens, Quis me vi- Iſa.29.e.
det? tenebræ circundant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circunſpicit me: quem ve-
reor? delictorũ meorum non memorabitur altiſſimus. Et non intellexit quoniã omnia videt
oculus illius, quoniã expellit à ſe timorem dei huiuſmodi hominis timor, & oculi hominum

timentes illum: & non cognouit quoniam oculi domini multo plus lucidiores ſunt ſuper ſo-
lem,circunſpicientes omnes vias hominum,& profundum abyſſi,& hominum corda intuen-
tes in abſconditas partes. Domino enim deo antequam crearentur omnia, ſunt agnita: ſic & D
poſt perfectum reſpicit omnia. Hic in platéis ciuitatis vindicabitur, & quaſi pullus equinus
fugabitur:& vbi non ſperauit,apprehendetur. Et erit dedecus omnibus,eò quòd non intelle-
xerit timorem domini. Sic & mulier omnis relinquens virum ſuum,& ſtatuens hæreditatem
ex alieno matrimonio. primò enim in lege altiſſimi incredibilis fuit: & ſecundò in virum
ſuum deliquit:tertiò in adulterio fornicata eſt,& ex alio viro filios ſtatuit ſibi. Hæc in eccle-
ſiam adducetur,& in filios eius reſpicietur. Nō tradent filii eius radices,& rami eius non da-
bunt fructum. derelinquent in maledictum memoriam eius, & dedecus illius non delebitur.
Et agnoſcent qui derelicti ſunt, quoniam nihil melius eſt, quàm timor dei: & nihil dulcius,
quàm reſpicere in mandatis domini. Gloria magna eſt ſequi dominum:longitudo enim die-
rum aſſumetur ab eo.

CAP. XXIIII.

SApientia laudabit animam ſuam,& in deo honorabitur,& in medio populi ſui gloriabi- A
tur,& in eccleſiis altiſſimi aperiet os ſuum,& in conſpectu virtutis illius gloriabitur,& in
medio populi ſui exaltabitur,& in plenitudine ſancta admirabitur,& in multitudine electo-
rum habebit laudē,& inter benedictos benedicetur,dicens, Ego ex ore altiſſimi prodiui, pri-
mogenita ante omnem creaturam. Ego feci in cælis vt oriretur lumen indeficiēs,& ſicut ne-
bula texi omnem terram. Ego in altiſſimis habitaui, & thronus meus in columna nubis. Gy-
rum cæli circuiui ſola,& profundū abyſſi penetraui,& in fluctibus maris ambulaui,& in om-
ni terra ſteti. Et in omni populo, & in omni gente primatum habui:& omnium excellentiū,
& humilium corda virtute calcaui,& in his omnibus requiem quæſiui, & in hæreditate eius
morabor. Tunc præcepit,& dixit mihi creator omnium:& qui creauit me requieuit in taber
naculo meo,& dixit mihi, In Iacob inhabita, & in Iſrael hæreditare, & in electis meis mitte
radices. Ab initio & ante ſecula creata ſum,& vſque ad futurum ſeculum non deſinam: & in B
habitatione ſancta coram ipſo miniſtraui. Et ſic in Sion firmata ſum, & in ciuitate ſanctifi-
cata ſimiliter requieui,& in Ieruſalem poteſtas mea. Et radicaui in populo honorificato,& in
partes dei mei hæreditas illius,& in plenitudine ſanctorum detentio mea. Quaſi cedrus exal-
tata ſum in Libano: & quaſi cypreſſus in monte Sion. quaſi palma exaltata ſum in Cades,&
quaſi plātatio roſæ in Iericho. Quaſi oliua ſpecioſa in campis,& quaſi platanus exaltata ſum
iuxta aquam in platéis. Sicut cinnamomum, & balſamum aromatizans odorem dedi: quaſi
myrrha electa,dedi ſuauitatem odoris:& quaſi ſtorax & galbanus,& vngula,& gutta,& qua-
ſi Libanus non inciſus vaporaui habitationem meam,& quaſi balſamum non miſtum odor
meus. Ego quaſi terebinthus extendi ramos meos, & rami mei honoris & gratiæ. Ego quaſi
vitis fructificaui ſuauitatē odoris:& flores mei fructus honoris & honeſtatis. Ego mater pul-
chræ dilectionis,& timoris,& agnitionis,& ſanctæ ſpei. In me gratia omnis vitæ & veritatis,in
me omnis ſpes vitæ & virtutis. Tranſite ad me omnes qui concupiſcitis me, & à generatio- C
nibus meis adimplemini. Spiritus enim meus ſuper mel dulcis, & hæreditas mea ſuper mel
Iohan.6.d. & fauum. Memoria mea in generationes ſeculorum. Qui edunt me,adhuc eſurient:& qui bi-
bunt me,adhuc ſitient. Qui audit me,non cōfundetur:& qui operātur in me, non peccabūt.
Qui elucidant me,vitam æternam habebunt. hæc omnia liber vitæ,& teſtamentum altiſſimi,
& agnitio veritatis. Legem mandauit Moyſes in præceptis iuſtitiarum, & hæreditatē domui
Iacob,& Iſrael promiſſiones. Poſuit Dauid puero ſuo excitare regem ex ipſo fortiſſimum, &
in throno honoris ſedentem in ſempiternum. Qui implet quaſi Phiſon ſapientiam, & ſicut
Ioſue.3.c. Tigris in diebus nouorum. Qui adimplet quaſi Euphrátes ſenſum:qui multiplicat quaſi Ior
danis in tempore meſſis. Qui mittit diſciplinam ſicut lucem, & aſſiſtens quaſi Gehon in die
vindemiæ. Qui perficit primus ſcire ipſam,& infirmior non inueſtigabit eam. A mari enim
abundabit cogitatio eius, & conſilium illius in abyſſo magna. Ego ſapientia effudi flumina. D ¶Dorix, [illegible]
Ego quaſi trames aquæ immenſæ de fluuio, ego quaſi fluuius Dorix, & ſicut aquæductus
exiui de paradiſo. Dixi, Rigabo hortum meum plantationum, & inebriabo prati mei fru-
ctum. Et ecce factus eſt mihi trames abundans, & fluuius meus appropinquauit ad mare.
quoniam doctrinam quaſi antelucanum illumino omnibus,& enarrabo illam vſque ad lon-
ginquum. Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes, & il-

luminabo omnes ſperantes in domino. Adhuc doctrinam quaſi prophetiam, effundam, &
relinquam illam quærentibus ſapientiam, & non deſinam in progenies illorum vſque in æ-
uum ſanctum. Videte quoniam non ſoli mihi laboraui, ſed omnibus exquirentibus verita- J.33.c.
tem.

CAP. XXV.

A IN tribus placitum eſt ſpiritui meo, quæ ſunt probata coram deo & hominibus, Concor-
dia fratrum: & amor proximorũ: & vir & mulier bene ſibi cõſentientes. Tres ſpecies odi-
uit anima mea, & aggrauor valde animæ illorum, Pauperem ſuperbum: & diuitem menda-
cem: & ſenem fatuum & inſenſatum. Quæ in iuuentute tua non congregaſti, quomodo in ſe-
nectute tua inuenies? Quàm ſpecioſum canitiei iudicium, & preſbyteris cognoſcere conſiliũ!
Quàm ſpecioſa veteranis ſapientia, & glorioſus intellectus, & conſilium! Corona ſenum mul
B ta peritia: & gloria illorum timor dei. Nouem inſuſpicabilia cordis magnificaui, & decimum
dicam in lingua hominibus, Homo qui iucundatur in filiis, viuens & videns ſubuerſionem
inimicorum ſuorum. Beatus qui habitat cum muliere ſenſata, & qui lingua ſua non eſt lap-
ſus, & qui non ſeruiuit indignis ſe. Beatus qui inuenit amicum verum, & qui enarrat iuſtitiã
auri audienti. Quàm magnus qui inuenit ſapientiam & ſcientiam! ſed non eſt ſuper timen-
tem dominum. Timor dei ſuper omnia ſe ſuperpoſuit. Beatus homo, cui donatum eſt habe-
re timorem dei. Qui tenet illum, cui aſſimilabitur? Timor dei initium dilectionis eius: fidei
C autem initium agglutinãdum eſt ei. Omnis plaga triſtitia cordis eſt: & omnis malitia nequi-
tia mulieris. Et omnem plagã, & non plagam videbit cordis: & omnem nequitiã, & non ne-
quitiam mulieris: & omnem obductum, & non obductum odientiũ: & omnem vindictam, &
non vindictam inimicorum. Non eſt caput nequius ſuper caput colubri: & non eſt ira ſuper
iram mulieris. Commorari leoni, & draconi placebit, quàm habitare cum muliere nequam. Prouer.21.c.
Nequitia mulieris immutat faciem eius: & obcæcabit vultum ſuũ tanquam vrſus: & quaſi ſac
cum oſtendet in medio proximorum. Ingemuit vir eius, & audiẽs ſuſpirauit modicum. Bre-
uis omnis malitia ſuper malitiam mulieris, ſors peccatorum cadat ſuper illam. Sicut aſcen-
D ſus arenoſus in pedibus veterani, ſic mulier linguata homini quieto. Ne reſpicias in mulieris
ſpeciẽ, & non concupiſcas mulierẽ in ſpecie. Mulieris ira, irreuerentia & confuſio magna. Mu
lier ſi primatũ habeat, cõtraria eſt viro ſuo. Cor humile & facies triſtis, & plaga mortis, mu-
lier nequã. Manus debiles, & genua diſſoluta mulier quæ non beatificat virum ſuũ. A muliere
initium factũ eſt peccati, & per illã omnes morimur. Non des aquæ tuæ exitum, nec modicũ: Gen.3.b.
nec mulieri nequã veniam prodeundi. Si non ambulauerit ad manũ tuã, cõfundet te in con-
ſpectu inimicorum. A carnibus tuis abſcinde illam, ne ſemper te abutatur.

CAP. XXVI.

A MVlieris bonæ beatus vir: numerus enim annorũ illorum duplex. Mulier fortis oblectat
virum ſuũ, & annos vitæ illius in pace implebit. Pars bona, mulier bona, in parte bo-
na timentium deum, dabitur viro pro factis bonis: diuitis autem, & pauperis cor bonũ, in om
ni tempore vultus illorum hilaris. A tribus timuit cor meũ, & in quarto facies mea metuit,
Delaturã ciuitatis: & collectionẽ populi: & calumniã mendacem: ſuper mortẽ omnia grauia.
B Dolor cordis, & luctus, mulier zelotypa. In muliere zelotypa flagellum linguæ, omnibus cõ-
municans. Sicut boum iugum quod mouetur, ita & mulier nequam: qui tenet illã, quaſi qui
apprehendit ſcorpionem. Mulier ebrioſa, ira magna: & contumelia, & turpitudo illius non te-
getur. Fornicatio mulieris in extollentia oculorum, & in palpebris illius agnoſcetur. In filia
non auertente ſe, firma cuſtodiam: ne inuenta occaſione vtatur ſe. Ab omni irreuerentia ocu
lorum eius caue: & ne mireris ſi te neglexerit. ſicut viator ſitiens ad fontẽ os aperiet, & ab om
C ni aqua proxima bibet, & contra omnẽ palum ſedebit, & contra omnẽ ſagittã aperiet phare-
tram, donec deficiat. Gratia mulieris ſedulæ delectabit virum ſuum, & oſſa illius impingua-
bit. Diſciplina illius datum dei eſt. Mulier ſenſata & tacita, non eſt immutatio eruditæ ani-
mæ. Gratia ſuper gratiã mulier ſancta, & pudorata. Omnis autem ponderatio non eſt digna
continentis animæ. Sicut ſol oriens mundo in altiſſimis dei, ſic mulieris bonæ ſpecies in or-
namentum domus eius. lucerna ſplendens ſuper candelabrum ſanctum, & ſpecies faciei ſuper
D ætatem ſtabilem. Columnæ aureæ ſuper baſes argenteas, & pedes firmi ſuper plantas ſtabi-
lis mulieris. Fundamenta æterna ſupra petram ſolidã, ſic mandata dei in corde mulieris ſan
ctæ. In duobus contriſtatum eſt cor meũ, & in tertio iracũdia mihi aduenit, Vir bellator defi
ciẽs per inopiam: & vir ſenſatus contemptus: & qui tranſgreditur à iuſtitia ad peccatum, deus

parauit eum ad romphæam. Duæ ſpecies difficiles & perículoſæ mihi apparuerunt, Difficile exuitur negotians à negligentia:& nõ iuſtificabitur caupo à peccatis labiorũ. CAP. XXVII. ¶ negligentia: l deceptione.

PRopter inopiam multi deliquerũt:& qui quærit locupletari, auertit oculum ſuum. Sicut A in medio compaginis lapidum palus figitur:ſic & inter medium venditionis,& emptionis anguſtiabitur peccatis. Contereтur cum delinquente delictum. Si non in timore domini tenueris te inſtanter, cito ſubuertetur domus tua. Sicut in percuſſura cribri remanebit ſtercus:ſic aporia hominis in cogitatu illius. Vaſa figuli probat fornax,& homines iuſtos tentatio tribulationis. Sicut ruſticatio de ligno oſtendit fructum illius:ſic verbum ex cogitatu cordis hominis. Ante ſermonem non laudes virum: hæc enim tentatio eſt hominum. Si ſequaris iuſtitiam, apprehendes illam: & indues quaſi poderem honoris, & inhabitabis cum ea: & B proteget te in ſempiternum,& in die agnitionis inuenies firmamentum. Volatilia ad ſibi ſimilia conueniunt:& veritas ad eos qui operantur illam, reuertetur. Leo venationi inſidiatur ſemper:ſic peccata operantibus iniquitates. Homo ſanctus in ſapientia manet ſicut ſol: nam ſtultus ſicut luna mutatur. In medio inſenſatorum ſerua verbum tempori: in medio autem cogitantium aſſiduus eſto. Narratio peccantium odioſa,& riſus illorum in delictis peccati. Lo-

ī.23.b. quela multum iurans, horripilationem capiti ſtatuet,& irreuerentia ipſius obturatio aurium. Effuſio ſanguinis in rixa ſuperborum:& maledictio illorum auditus grauis. Qui denudat arcana amici, fidem perdit,& non inueniet amicum ad animum ſuũ. Dilige proximum,& con- C iungere fide cum illo. Quòd ſi denudaueris abſconſa illius, non perſequaris poſt eum. Sicut enim homo qui perdit amicum ſuum:ſic & qui perdit amicitiam proximi ſui. Et ſicut qui dimittit auem de manu ſua:ſic dereliquiſti proximum tuum,& non eum capies. non illum ſequaris, quoniam longe abeſt:effugit enim quaſi caprea de laqueo, quoniam vulnerata eſt anima eius. vltra, eum non poteris colligare,& maledicti eſt concordatio. Denudare autem ami-

Prouer.10.b. ci myſteria, deſperatio eſt animæ infœlicis. Annuens oculo fabricat iniqua, & nemo eũ abiiciet: in conſpectu oculorum tuorum condulcabit os ſuum, & ſuper ſermones tuos admirabitur. Nouiſſime autem peruertet os ſuum,& in verbis tuis dabit ſcandalũ. Multa audiui, & nõ D coæquaui ei,& dominus odiet illum. Qui in altum mittit lapidem, ſuper caput eius cadet: &

Prouer.26.d. eccleſ.10.b. plaga doloſa doloſi diuidet vulnera. Et qui foueam fodit, incidet in eam: & qui ſtatuit lapidem proximo ſuo, offendet in eo:& qui laqueum alii ponit, peribit in illo. Facienti nequiſſimum conſilium, ſuper ipſum deuoluetur,& non agnoſcet vnde adueniat illi. Illuſio & improperium ſuperborũ,& vindicta ſicut leo inſidiabitur illi. Laqueo peribunt qui oblectãtur caſu iuſtorum, dolor autem conſumet illos antequam moriantur. Ira & furor vtraque execrabilia ſunt,& vir peccator continens erit illorum. CAP. XXVIII.

Deut.32.e. rom.12.d. Matth.6.b. marc.11.c. QVi vindicari vult, à domino inueniet vindictam,& peccata illius ſeruans ſeruabit. Re- A linque proximo tuo nocenti te:& tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Homo homini reſeruat iram: & à deo quærit medelam? In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam:& de peccatis ſuis deprecatur? Ipſe dum caro ſit, reſeruat iram: & propitiationem petit à deo? quis exorabit pro delictis illius? Memento nouiſſimorum, & deſine inimicari. Tabitudo enim, & mors imminent in mandatis eius. Memorare timorem dei, & non iraſcaris proximo. Memorare teſtamentum altiſſimi,& deſpice ignorantiam proximi. Abſtine te à li- B te, & minues peccata. homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittit inimicitiam. Secundum enim ligna ſyluæ, ſic ignis exardeſcit:& ſecundum virtutem hominis, ſic iracundia illius erit,& ſecundum ſubſtantiam ſuam exaltabit iram ſuam. Certamen feſtinatum incendit ignem: & lis feſtinans effundit ſanguinem: & lingua teſtificans adducit mortem. Si ſufflaueris, quaſi ignis exardebit: & ſi expueris ſuper illam, extinguetur. vtraque ex ore proficiſcuntur. Suſurro & bilinguis ma- C ledictus: multos enim turbauit pacem habentes. Lingua tertia multos commouit, & diſperſit illos de gente in gentem: ciuitates muratas diuitum deſtruxit, & domos magnatorum effodit. Virtutes populorum concîdit, & gentes fortes diſſoluit. Lingua tertia mulieres viratas eiecit,& priuauit illas laboribus ſuis. qui reſpicit illam, non habebit requiem, nec habitabit cum requie. Flagelli plaga liuorem fecit: plaga autem linguæ cõminuet oſſa. Multi ceciderunt in ore gladii, ſed non ſic quaſi qui interierũt per linguam ſuam. Beatus qui tectus eſt à lingua nequam, qui in iracundiã illius non tranſiuit,& qui nõ attraxit iugũ illius,& in vinculis eius

non eſt ligatus.iugum enim illius, iugũ ferreum eſt, & vinculum illius vinculum æreum eſt.
D Mors illius,mors nequiſſima:& vtilis potius inferus,quàm illa.Perſeuerantia illius nõ perma
nebit,ſed obtinebit vias iniuſtorũ:in flamma ſua non comburet iuſtos.Qui derelinquũt do
minũ incident in illam,& exardebit in illis,& non extinguetur, & immittetur in illos quaſi
leo,& quaſi pardus lædet illos.Sepi aures tuas ſpinis,& linguã nequam noli audire,& ori tuo
facito oſtia,& ſeras auribus tuis.Aurũ tuum & argentũ tuum confla,& verbis tuis facito ſta-
têram,& frenos ori tuo rectos:& attende ne fortè labaris in lingua,& cadas in conſpectu ini-
micorum inſidiantium tibi,& ſit caſus tuus inſanabilis in mortem.

CAP. XXIX.

A QVi facit miſericordiam,fœneratur proximo ſuo:& qui præualet manu,mãdata ſeruat.
Fœnerare proximo tuo in tẽpore neceſſitatis illius,& iterum redde proximo in tẽpore
ſuo. Confirma verbum,& fideliter age cum illo: & in omni tempore inuenies quod tibi ne-
ceſſarium eſt.Multi quaſi inuentionem æſtimauerunt fœnus,& præſtiterunt moleſtiã his qui
ſe adiuuerunt.Donec accipiant,oſculantur manus dantis,& in promiſſionibus humiliant vo
cem ſuam.Et in tempore redditionis poſtulabit tempus,& loquetur verba acediæ & murmu
rationũ,& tempus cauſabitur.ſi autẽ potuerit reddere, aduerſabitur ſolide,vix reddet dimi-
dium,& computabit illud quaſi inuentionem:ſinautem,fraudabit illum pecunia ſua,& poſſi
B debit illum inimicum gratis, & conuitia & maledicta reddet illi,& pro honore & beneficio
reddet illi contumeliam. Multi non cauſa nequitiæ non fœnerati ſunt, ſed fraudari gratis ti-
muerunt. Veruntamen ſuper humilem animo fortior eſto,& pro eleemoſyna non trahas il-
lum.Propter mãdatum aſſume pauperem:& propter inopiam eius ne dimittas eum vacuum.
Perde pecuniam propter fratrem,& amicum: & non abſcondas illam ſub lapide in perditio-
nem.Pone theſaurum tuum in præceptis altiſſimi,& proderit tibi magis,quàm aurum.Con- Tobiæ 4.b.
clude eleemoſynam in corde pauperis,& hæc pro te exorabit ab omni malo. Eleemoſyna vi ſ.17.c.
ri quaſi ſacculus cum ipſo,& gratiam hominis quaſi pupillam conſeruabit:& poſtea reſurget,
& retribuet illis retributionem vnicuique in caput illorum. Super ſcutum potentis, & ſuper
C lanceam,aduerſus inimicum tuum pugnabit. Vir bonus fidem facit pro proximo ſuo:& qui
perdiderit cõfuſionem,derelinquet ſibi.Gratiam fideiuſſoris ne obliuiſcaris: dedit enim pro
te animam ſuam.Repromiſſorẽ fugit peccator & immundus. Bona repromiſſoris ſibi adſcri-
bit peccator:& ingratus ſenſu, derelinquet liberantem ſe. Vir repromittit de proximo ſuo: &
cum perdiderit reuerentiã,derelinquetur ab eo. Repromiſſio nequiſſima multos perdidit di-
ligentes,& commouit illos quaſi fluctus maris. Viros potentes gyrans migrare fecit,& vaga-
ti ſunt in gentibus alienis.Peccator tranſgrediens mandatum domini, incidet in promiſſio-
nem nequam:& qui conatur multa agere, incidet in iudicium. Recupera proximum ſecun-
D dum virtutem tuam,& attende tibi ne incidas.Initium vitæ hominis, aqua & panis,& veſti- ſ.39.c.
mentum,& domus protegens turpitudinem.Melior eſt victus pauperis ſub tegmine aſſerum,
quàm epulæ ſplẽdidæ in peregrè ſine domicilio. Super minimum & magnum placeat tibi, &
improperium peregrinationis non audies. Vita nequam hoſpitandi de domo in domum: &
vbi hoſpitabitur,non fiducialiter aget,nec aperiet os. Hoſpitabitur, & paſcet, & potabit in-
gratos, & adhæc amara audiet, Tranſi hoſpes, & orna menſam, & quæ in manu habes, ciba
cæteros.Exi à facie honoris amicorum meorum: neceſſitudine domus meæ hoſpitio mihi fa-
ctus eſt frater. Grauia hæc homini habenti ſenſum. Correptio domus, & improperium fœ-
neratoris.

CAP. XXX.

A QVi diligit filium ſuum,aſſiduat illi flagella, vt lætetur in nouiſſimo ſuo, & non palpet Prouer.13.d.
proximorum oſtia. Qui docet filium ſuum, laudabitur in illo, & in medio domeſti- & 23.b.
corum in illo gloriabitur.Qui docet filium ſuum,in zelum mittit inimicum, & in medio a-
micorum gloriabitur in illo.Mortuus eſt pater eius,& quaſi non eſt mortuus. ſimilem enim
reliquit ſibi poſt ſe. In vita ſua vidit, & lætatus eſt in illo. in obitu ſuo non eſt contriſtatus,
nec confuſus eſt coram inimicis. reliquit enim defenſorem domus contra inimicos,& amicis
reddentem gratiam. Pro animabus filiorum colligabit vulnera ſua, & ſuper omnem vocem
B turbabũtur viſcera eius.Equus indomitus euadet durus,& filius remiſſus euadet præceps.La-
cta filium tuum,& pauentem te faciet:lude cũ eo,& contriſtabit te.Non corrideas illi:ne con
doleas, & in nouiſſimo obſtupeſcent dentes tui. Non des illi poteſtatem in iuuentute, & ne
deſpicias cogitatus illius.Curua ceruicem eius in iuuentute,& tunde látera eius dũ infans eſt: ſ.7.c.

ne fortè induret,& non credat tibi,& erit tibi dolor animæ. Doce filium tuum, & operare in
illo , ne in turpitudinem illius offendas . Melior eſt pauper ſanus & fortis viribus , quàm di-
ues imbecillis & flagellatus malitia. Salus animæ in ſanctitate iuſtitiæ,& melior eſt omni au C
ro & argento:& corpus validũ, quàm cenſus immenſus. Non eſt cenſus ſuper cenſum ſalutis
corporis:& non eſt oblectamentũ ſuper cordis gaudium. Melior eſt mors, quàm vita amara:
& requies æterna,quàm languor perſeuerãs. Bona abſcõdita in ore clauſo, quaſi appoſitiones
Danie.14.b. epularũ circũpoſitæ ſepulchro. Quid proderit libatio idolo? nec enim manducabit,nec odo-
rabitur. ſic qui effugatur à domino, & portãs mercedes iniquitatis. Videns oculis, & ingemi- D
ſcens, ſicut ſpado cõplectens virginẽ & ſuſpirans. Triſtitiã non des animæ tuæ, & affligas te-
metipſum in conſilio tuo. Iucunditas cordis hæc eſt vita hominis,& theſaurus ſine defectio-
ne ſanctitatis:& exultatio viri eſt lõgæuitas. Miſerere animæ tuæ placẽs deo,& contine,& cõ-
grega cor tuũ in ſanctitate eius,& triſtitiã longe expelle à te. Multos enim occîdit triſtitia,&
non eſt vtilitas in illa. Zelus & iracundia minuunt dies, & ante tẽpus ſenectã adducet cogita-
tus. Splendidũ cor,bonũ in epulis eſt:epulæ enim illius diligenter fiunt. CAP. XXXI.

Vigilia honeſtatis tabefaciet carnes,& cogitatus illius auferet ſomnũ. Cogitatus præſciẽ- A ¶honeſtatis] diuitiarum
tiæ auertit ſenſum,& infirmitas grauis ſobriã facit animam. Laborauit diues in cõgre-
gatione ſubſtãtiæ,& in requie ſua replebitur bonis ſuis. Laborauit pauper in diminutione vi-
ctus,& in fine inops fit. Qui aurum diligit,non iuſtificabitur:& qui inſequitur cõſumptionẽ,
replebitur ex ea. Multi dati ſunt in auri caſus,& facta eſt in ſpecie ipſius perditio illorum. Li-
Luc.6.d. gnum offenſionis eſt aurum ſacrificantium. væ illis qui ſectantur illud , & omnis imprudens
deperiet in illo. Beatus diues,qui inuentus eſt ſine macula:& qui poſt aurũ non abiit,nec ſpe
rauit in pecunia & theſauris. Quis eſt hic,& laudabimus eũ? Fecit enim mirabilia in vita ſua.
Quis probatus eſt in illo,& perfectus inuentus eſt,& erit illi gloria æterna? qui potuit trãſgre B
di,& non eſt trãſgreſſus, & facere mala,& non fecit. ideò ſtabilita ſunt bona illius in domino,
& eleemoſynas illius enarrabit omnis eccleſia ſanctorum. Supra menſam magnam ſediſti? nõ ¶ſimulta] vetera exẽp. legũt, ſimulata
aperias ſuper illam faucem tuã prior. Non dicas, ſimulta ſunt quæ ſuper illam ſunt. Memen
to quoniam malus eſt oculus nequam. Nequius oculo quid creatum eſt? ideò ab omni facie
ſua lachrymabitur,cum viderit. Ne extendas manum tuã prior,& inuidia contaminatus eru ▸vino
beſcas. Ne cõprimaris in conuiuio,vino. Intellige quæ ſunt proximi tui ex teipſo. Vtere quaſi
homo frugi his quæ tibi apponuntur: vt non cum mãducas multũ,odio habearis. Ceſſa prior,
cauſa diſciplinæ:& noli nimius eſſe,ne fortè offendas. Et ſi in medio multorum ſediſti, prior
illis ne extendas manum tuam:nec prior poſcas bibere. Quàm ſufficiens eſt homini erudito C
vinum exiguũ,& in dormiendo non laborabis ab illo,& non ſenties dolorem. Vigilia & cho
lera, & tortura viro infrunito: ſomnus ſanitatis in homine parco. dormiet vſque in mane,&
anima illius cum ipſo delectabitur. Et ſi coactus fueris in edendo multum, ſurge è medio,&
vome:& refrigerabit te,& non adduces corpori tuo infirmitatem. Audi me fili, & ne ſpernas
me:& in nouiſſimo inuenies verba mea. In omnibus operibus tuis eſto velox, & omnis infir-
Prouerb.22.b mitas non occurret tibi. Splendidum in panibus benedicent labia multorum, & teſtimoniũ
veritatis illius fidele. In nequiſſimo pane murmurabit ciuitas,& teſtimonium nequitiæ illius
verum eſt. Diligentes in vino noli prouocare: multos enim exterminauit vinum. Ignis pro- D
bat ferrum durum:ſic vinum corda ſuperborum arguet in ebrietate potatum. AEqua vita ho
minibus, vinum in ſobrietate: ſi bibas illud moderate, eris ſobrius. Quæ vita eſt ei qui mi-
nuitur vino? Quid defraudat vitam? Mors. Vinum in iucunditatem creatum eſt, & non in
ebrietatem,ab initio. Exultatio animæ & cordis vinum moderate potatum. Sanitas eſt ani-
mæ & corporis ſobrius potus. Vinum multum potatum,irritationem,& iram,& ruinas mul-
tas facit. Amaritudo animæ vinum multum potatum. Ebrietatis animoſitas , imprudentis
offenſio, minorans virtutem, & faciens vulnera. In conuiuio vini non arguas proximum: &
non deſpicias eum in iucunditate illius:verba improperii non dicas illi, & non premas illum
in repetendo. CAP. XXXII.

Rectorem te poſuerunt? noli extolli: eſto in illis quaſi vnus ex ipſis. Curam illorum ha- A
be,& ſic conſydera,& omni cura tua explicita recumbe:vt læteris propter illos,& orna-
mentum gratiæ accipias coronam,& dignationem conſequaris corrogationis. Loquere ma- ¶muſicã] muſica
iori natu : decet enim te. primum verbum diligenti ſcientiam, & non impedias muſicam.

Vbi auditus non eſt,non effundas ſermonē,& importune noli extolli in ſapientia tua. Gem-
mula carbunculi in ornamento auri,& comparatio muſicorum in conuiuio vini. Sicut in fa-
B bricatione auri ſignū eſt ſmaragdi: ſic numerus muſicorū in iucundo & moderato vino. Au-
di tacens,& pro reuerētia accedet tibi bona gratia. Adoleſcens loquere in tua cauſa vix cum
neceſſe fuerit. Si bis interrogatus fueris, habeat caput reſponſum tuū. In multis eſto quaſi in-
ſcius,& audi tacens ſimul & quærēs. In medio magnatorum loqui non præſumas: & vbi ſunt
ſenes,non multū loquaris. Ante tonitruū præibit coruſcatio: & ante verecundiā præibit gra-
tia,& pro reuerentia accedet tibi bona gratia. Et hora ſurgendi non te trices: præcurre autem
C prior in domū tuā,& illic auocare,& illic lude,& age conceptiones tuas, & non in delictis &
verbo ſuperbo. Super his omnibus benedicito dominū qui fecit te, & inebriantē te ab omni-
bus bonis ſuis. Qui timet dominū,excipiet doctrinam eius: & qui vigilauerint ad illū,inue-
niēt benedictionē illius. Qui quærit legē,replebitur ab ea: & qui inſidioſe agit,ſcandalizabi-
tur ab ea. Qui timent dominum,inuenient iudicium iuſtum,& iuſtitiam quaſi lumen accen
dent. Peccator homo vitabit correptionem,& ſecundū voluntatem ſuam inueniet compara-
D tionem. Vir conſilii non diſperdet intelligentiam,alienus & ſuperbus non pertimeſcet timo-
rem. etiam poſtquam fecit cum eo ſine conſilio,& ſuis inſectationibus arguetur. Fili,ſine con
ſilio nihil facias,& poſt factū non pœnitebis. In via ruinæ non eas,& non offendes in lapides:
nec credas te viæ laborioſæ,nec ponas animæ tuæ ſcandalū. Et à filiis tuis caue,& à domeſti-
cis tuis attēde. In omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ. hoc eſt enim conſeruatio mādato-
rū. Qui credit deo,attēdit mādatis: & qui confidit in illo,nō minorabitur. CAP. XXXIII.

A Timenti dominum non occurrent mala,ſed in tentatione deus illum conſeruabit,& libe
rabit à malis. Sapiens non odit mandata & iuſtitias,& nō illidetur quaſi in procella na-
uis. Homo ſenſatus credit legi dei,& lex illi fidelis. Qui interrogationem manifeſtat,parabit
verbum,& ſic deprecatus exaudietur,& conſeruabit diſciplinam,& tunc reſpōdebit. Præcor-
dia fatui quaſi rota carri: & quaſi axis verſatilis cogitatus illius. Equus emiſſarius,ſic & ami-
cus ſubſannator,ſub omni ſupraſedente hinnit. Quare dies diem ſuperat,& iterum lux lucē,
& annus annum à ſole? A domini ſcientia ſeparati ſunt facto ſole, & præceptum cuſtodiente,
per dei ſapientiam diuiduntur. Et immutauit tempora, & dies feſtos ipſorum, & in illis dies
B feſtos celebrauerunt ad horam. Ex ipſis exaltauit & magnificauit deus, & ex ipſis poſuit in
numerum dierum,& omnes homines de ſolo,& ex terra vnde creatus eſt Adam. In multitu-
dine diſciplinæ dominus ſeparauit eos,& immutauit vias eorum. Ex ipſis benedixit,& exal-
tauit,& ex ipſis ſanctificauit,& ad ſe applicauit: & ex ipſis maledixit & humiliauit, & conuer
tit illos à ſeparatione ipſorum. Quaſi lutum figuli in manu ipſius,plaſmare illud & diſpone-
re. Omnes viæ eius ſecundum diſpoſitionem eius: ſic homo in manu illius qui ſe fecit,& red-
det illi ſecundum iudicium ſuum. Contra malum bonum eſt,& contra vitam mors,ſic & cō-
tra virum iuſtum peccator. Et ſic intuere in omnia opera altiſſimi. Duo contra duo,& vnum
C contra vnum: & ego nouiſſimus euigilaui,& quaſi qui colligit acinos poſt vindemiatores. In
benedictione dei & ipſe ſperaui: & quaſi qui vindemiat, repleui torcular. Reſpicite quoniam s̄.24.b.
non mihi ſoli laboraui, ſed & omnibus exquirentibus diſciplinam. Audite me magnates, &
omnes populi,& rectores eccleſiæ auribus percipite. Filio & mulieri, fratri & amico non des
poteſtatem ſuper te in vita tua: & non dederis alii poſſeſſionem tuam: ne forte pœniteat te,&
depreceris pro illis. Dum adhuc ſuperes & aſpiras, non immutabit te omnis caro. melius eſt
enim vt filii tui te rogent, quàm te reſpicere in manus filiorum tuorum. In omnibus operi-
bus tuis præcellens eſto. Ne dederis maculam in gloriam tuam. In die conſummationis die-
rum vitæ tuæ,& in tempore exitus tui diſtribue hæreditatem tuam. Cibaria,& virga, & onus
D aſino: panis,& diſciplina,& opus ſeruo. Operatur in diſciplina,& quærit requieſcere: laxa ma-
nus illi, & quærit libertatem. Iugum & lorum curuant collum durum, & ſeruum inclinant
operationes aſſiduæ. Seruo maleuolo tortura & compedes,mitte illum in operationē, ne va-
cet. multam enim malitiam docuit otioſitas. in opera conſtitue eum: ſic enim condecet illū.
Quòd ſi non obaudierit, curua illum compedibus, & non amplifices ſuper omnem carnem.
Verum ſine iudicio nihil facias graue. Si eſt tibi ſeruus fidelis, ſit tibi quaſi anima tua, qua- s̄.7.a.
ſi fratrem ſic eum tracta: quoniam in ſanguine animæ comparaſti illum. Si læſeris eum in-
iuſte, in fugam conuertetur. & ſi extollens diſceſſerit: quem quæras, & in qua via quæras il-

lum, neſcis. CAP. XXXIIII.

VAna ſpes, & mendaciū viro inſenſato: & ſomnia extollunt imprudentes. Quaſi qui ap- A
prehendit vmbram, & perſequitur ventum: ſic & qui attendit ad viſa mendacia. hoc ſe-
cundum hoc viſio ſomniorum. Ante faciem hominis ſimilitudo alterius hominis. Ab immū
do quid mundabitur? & à mendace quid verum dicetur? Diuinatio erroris & auguria, men-
dacia & ſomnia malefacientium, vanitas eſt. Et ſicut parturientis, cor tuum phantaſias pati-
tur: niſi ab altiſſimo fuerit emiſſa viſitatio, ne dederis in illis cor tuū. multos enim errare fe-
cerunt ſomnia, & exciderunt ſperantes in illis. Sine mendacio conſummabitur verbum legis,
& ſapientia in ore fidelis complanabitur. Qui nō eſt tentatus, quid ſcit? Vir in multis exper- B
tus, cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum. Qui non eſt expertus, pauca
recognoſcit: qui autem in multis fatuus eſt, multiplicat malitiam. Qui tentatus non eſt, qua-
lia ſcit? Qui implanatus eſt, abundabit nequitia. Multa vidi errando, & plurimas verborum
conſuetudines. Aliquoties vſque ad mortem periclitatus ſum horum cauſa, & liberatus ſum
gratia dei. Spiritus timentium deum quæritur, & in conſpectu illius benedicetur. ſpes enim il
lorum in ſaluantem illos, & oculi dei in diligentes ſe. Qui timet dominum, nihil trepidabit,
& non pauebit: quoniam ipſe eſt ſpes eius. Timentis dominum beata eſt anima eius. Ad quē C
reſpicit, & quis eſt fortitudo eius? Oculi domini ſuper timentes eū, protector potentiæ, firma-
mentum virtutis, tegimen ardoris, & vmbraculum meridiani, deprecatio offenſionis, & adiu
torium caſus, exaltans animam, & illuminans oculos, dans ſanitatem, & vitam, & benedictio-
nem. Immolantis ex iniquo oblatio eſt maculata, & non ſunt beneplacitæ ſubſannationes in-
Prouerb. 15. b. iuſtorum. Dominus ſolus ſuſtinētibus ſe in via veritatis & iuſtitiæ. Dona iniquorū non pro-
bat altiſſimus, nec reſpicit in oblationes iniquorum, nec in multitudine ſacrificiorum corū
propitiabitur peccatis. Qui offert ſacrificium ex ſubſtantia pauperum, quaſi qui victimat fi- D
lium in conſpectu patris ſui. Panis egentiū, vita pauperis eſt: qui defraudat illum, homo ſan-
guinis eſt. Qui aufert in ſudore panem, quaſi qui occidit proximum ſuum. Qui effundit ſan
guinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres ſunt. Vnus ædificās, & vnus deſtruens: quid
prodeſt illis, niſi labor? Vnus orans, & vnus maledicens: cuius vocem exaudiet deus? Qui ba-
ptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lauatio illius? ſic homo qui ieiu-
nat in peccatis ſuis: & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando ſe? orationē illius quis
exaudiet? CAP. XXXV.

QVi conſeruat legem, multiplicat orationem. Sacrificium ſalutare eſt attendere man- A
datis, & diſcedere ab omni iniquitate: & propitiationem litare ſacrificiis ſuper iniu-
ſtitias: & deprecatio pro peccatis, recedere ab iniuſtitia. Retribuet gratiam, qui offert ſimila-
ginem: & qui facit miſericordiam, offert ſacrificium. Beneplacitum eſt domino recedere ab
Exo. 23. b. & 34. c. deut. 16. d iniquitate: & deprecatio pro peccatis recedere ab iniuſtitia. Non apparebis ante conſpectum
domini vacuus. Hæc enim omnia propter mādatum dei fiunt. Oblatio iuſti impinguat alta- B
re, & odor ſuauitatis eſt in conſpectu altiſſimi. Sacrificium iuſti acceptum eſt, & memoriam
eius non obliuiſcetur dominus. Bono animo gloriam redde deo: & nō minuas primitias ma-
2. Cor. 9. b. nuum tuarum. In omni dato hilarem fac vultum tuum, & in exultatione ſanctifica decimas
Tob. 4. b. tuas. Da altiſſimo ſecundum datum eius, & in bono oculo adinuentionem facito manuum
Leui. 22. c. deut. 15. d. tuarum: quoniam dominus retribuens eſt, & ſepties tantum reddet tibi. Noli offerre mune- C
ra praua, non enim ſuſcipiet illa. Et noli inſpicere ſacrificium iniuſtum, quoniam dominus
Roma. 2. b. Deut. 10. d. 2. para. 19. c. iob 34. b. ſapi. 6. b. rom. 2. b. gal. 2. b. ephe. 6. b. coloſ. 3. d. act. 10. e. 1. pet. 1. c. iudex eſt, & non eſt apud illum gloria perſonæ. Non accipiet dominus perſonam in paupe-
rem, & deprecationem læſi exaudiet. Non deſpiciet preces pupilli: nec viduam, ſi effundat lo
quelam gemitus. Nonne lachrymæ viduæ ad maxillam deſcendunt, & exclamatio eius ſu-
per deducentem eas? A maxilla enim aſcendunt vſque ad cælum, & dominus exauditor de-
lectabitur in illis. Qui adorat deum in oblectatione, ſuſcipietur: & deprecatio illius vſque D
ad nubes propinquabit. Oratio humiliātis ſe, nubes penetrabit: & donec propinquet, nō con
ſolabitur, & nō diſcedet, donec altiſſimus aſpiciat. Et dominus non elōgabit, ſed iudicabit iu
ſtos, & faciet iudicium, & fortiſſimus non habebit in illis patientiam, quouſque contribulet
dorſum ipſorū, & gentibus reddet vindictam, donec tollat plenitudinem ſuperborum, & ſce-
ptra iniquorum contribulet, donec reddat hominibus ſecūdum actus ſuos, & ſecundū opera
Adæ, & ſecūdum præſumptionē illius, donec iudicet iudicium plebis ſuæ, & oblectabit iuſtos

miſericordia ſua. Specioſa miſericordia dei: in tempore tribulationis quaſi nubes pluuiæ in tempore ſiccitatis.

CAP. XXXVI.

A Miſerere noſtri deus omnium, & reſpice nos, & oſtende nobis lucem miſerationum tuarum, & immitte timorem tuum ſuper gentes quæ non exquiſierunt te: vt cognoſcant quia non eſt deus niſi tu, vt enarrent magnalia tua. Alleua manum tuam ſuper gentes alienas, vt videant potentiam tuam. Sicut enim in conſpectu eorum ſanctificatus es in nobis, ſic in conſpectu noſtro magnificaberis in eis: vt cognoſcant te, ſicut & nos cognouimus quoniam non eſt deus præter te domine. Innoua ſigna, & immuta mirabilia. Glorifica manum, & brachium dextrum. Excita furorem, & effunde iram. Extolle aduerſarium,
B & afflige inimicum. Feſtina tempus, & memento finis, vt enarrent mirabilia tua. In ira flammæ deuoretur qui ſaluatur: & qui peſſimant plebem tuam, inueniant perditionem. Contere caput principum, & inimicorum dicentium, Non eſt alius præter nos. Congrega omnes tribus Iacob: & cognoſcant quia non eſt deus, niſi tu, vt enarrent magnalia tua: & hæreditabis eos, ſicut ab initio. Miſerere plebi tuæ, ſuper quam inuocatum eſt nomen tuum: & Iſrael, quem coæquaſti primogenito tuo. Miſerere ciuitati ſanctificationis tuæ Ieruſalem, ciuitati requiei tuæ. Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis, & gloria tua populũ tuum.
C Da teſtimonium quia ab initio creaturæ tuæ ſunt, & ſuſcita precationes quas locuti ſunt in nomine tuo prophetæ priores. Da mercedẽ ſuſtinentibus te, vt prophetæ tui fideles inueniãtur, & exaudi orationes ſeruorũ tuorum. Secundum benedictionẽ Aaron da populo tuo, & Nũe. 6. d.
dirige nos in viam iuſtitiæ: vt ſciant omnes qui habitant terram quia tu es deus conſpector ſeculorum. Omnem eſcã manducabit venter, & eſt cibus cibo melior. Fauces contingunt cibum feræ, & cor inſenſatum verba mẽdacia. Cor prauũ dabit triſtitiam, & homo peritus re-
D ſiſtet illi. Omnẽ maſculũ excipiet mulier: & eſt filia melior filia. Species mulieris exhilarat faciem viri ſui, & ſuper omnẽ concupiſcentiã hominis ſuperducit deſyderium. Si eſt lingua curationis, eſt & mitigationis, & miſericordiæ, non eſt vir illius ſecundum filios hominum. Qui poſſidet mulierẽ bonam, inchoat poſſeſſionẽ: adiutorium ſecundũ illum eſt, & columna vt requies. Vbi non eſt ſepes, diripietur poſſeſſio: & vbi non eſt mulier, ingemiſcet egens. Cui credit, qui non habet nidũ? Et deflectens vbicunque obſcurauerit, quaſi ſuccinctus latro exiliens de ciuitate in ciuitatem.

CAP. XXXVII.

A Omnis amicus dicet, Et ego amicitiam copulaui. ſed eſt amicus ſolo nomine amicus. Nonne triſtitia ineſt vſque ad mortem? Sodalis autem, & amicus ad inimicitiam cõuertentur. O præſumptio nequiſſima, vnde creata es cooperire aridam malitia, & doloſitate illius? Sodalis amico cõiucundabitur in oblectationibus, & in tempore tribulationis aduerſarius erit. Sodalis amico condolet cauſa ventris, & contra hoſtem accipiet ſcutũ. Non obliuiſcaris amici tui in animo tuo, & non immemor ſis illius in operibus tuis. Noli conſiliari cum ſocero tuo, & à zelantibus te abſconde conſilium. Omnis cõſiliarius prodit conſilium,
B ſed eſt conſiliarius in ſemetipſo. A conſiliario ſerua animam tuam. prius ſcito quæ ſit illius neceſſitas: & ipſe enim in animo ſuo cogitabit. ne fortè mittat ſudem in terrã, & dicat tibi, Bona eſt via tua. & ſtet econtrario videre quid tibi eueniat. Cum viro irreligioſo tracta de ſanctitate, & cum iniuſto de iuſtitia, & cum muliere de ea quæ æmulatur: cũ timido de bello, cum negotiatore de traiectione, cum emptore de venditione, cum viro liuido de gratiis agendis, cum impio de pietate, cum inhoneſto de honeſtate, cum operario agrario de omni opere, cum operario annuali de conſummatione anni, cum ſeruo pigro de multa operatione. non attendas his in omni conſilio. Sed cum viro ſancto aſſiduus eſto, quẽcunque cogno-
C ueris obſeruantem timorem dei, cuius anima eſt ſecundum animam tuam, qui cum titubaueris in tenebris, condolebit tibi. Et cor boni conſilii ſtatue tecum: non eſt enim tibi aliud pluris illo. Anima viri ſancti enuntiat aliquando vera, quàm ſeptem circunſpectores ſedẽtes in excelſo ad ſpeculandum. Et in his omnibus deprecare altiſſimũ, vt dirigat in veritate viã tuam. Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actũ conſilium ſtabile. Verbum nequam immutabit cor: ex quo partes quatuor oriuntur, bonum & malum, vita & mors, & dominatrix illorum eſt aſſidua lingua. Vir peritus multos erudit, & animæ ſuæ ſuauis eſt. Qui ſophiſticè loquitur, odibilis eſt: in omni re defraudabitur. non eſt enim illi data
D à domino gratia: omni enim ſapientia defraudatus eſt. Eſt ſapiens, animæ ſuæ ſapiens: & fru-

ctus ſenſus illius laudabilis. Vir ſapiens plebē ſuā erudit, & fructus ſenſus illius fideles ſunt.
Vir ſapiens implebitur benedictionibus, & videntes illum laudabunt. Vita viri in numero
dierum: dies autem Iſrael innumerabiles ſunt. Sapiens in populo hæreditabit honorē, & no-
men illius erit viuens in æternū. Fili in vita tua tenta animā tuā: & ſi fuerit nequā, non des il-
li poteſtatē. non enim omnia omnibus expediunt, & non omni animæ omne genus placet.
Noli auidus eſſe in omni epulatione, & non te effundas ſuper omnē eſcam. in multis enim
eſcis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vſque ad choleram. Propter crapulam mul-
ti obierunt: qui autem abſtinens eſt, adiiciet vitam. CAP. XXXVIII. A
HOnora medicū propter neceſſitatē. etenim illū creauit altiſſimus. A deo eſt enim om-
nis medela, & à rege accipiet donationē. Diſciplina medici exaltabit caput illius, & in
conſpectu magnatorum collaudabitur. Altiſſimus creauit de terra medicinam, & vir prudēs
Exo.15.d. non abhorrebit illam. Nónne à ligno indulcata eſt aqua amara? Ad agnitionē hominū vir-
tus illorum, & dedit hominibus ſciētiam altiſſimus, honorari in mirabilibus ſuis. In his cu-
rans mitigabit dolorem, & vnguentarius faciet pigmenta ſuauitatis, & vnctiones cōficiet ſa-
nitatis, & non conſummabūtur opera eius. Pax enim dei ſuper faciem terræ. Fili, in tua in-
firmitate ne deſpicias teipſum, ſed ora dominū, & ipſe curabit te. Auerte à delicto, & dirige
manus, & ab omni delicto munda cor tuum. Da ſuauitatem, & memoriam ſimilaginis, & im-
pingua oblationem, & da locum medico. etenim illum dominus creauit: & nō diſcedat à te, B
quia opera eius ſunt neceſſaria. Eſt enim tempus quādo in manus illorum incurras: ipſi ve-
rò dominū deprecabuntur, vt dirigat requiem eorum & ſanitatē, propter conuerſationē illo-
ſ.22.b. rum. Qui delinquit in conſpectu eius qui fecit eum, incidet in manus medici. Fili in mortuū
produc lachrymas, & quaſi dira paſſus incipe plorare, & ſecundū iudicium cōtege corpus il-
lius, & non deſpicias ſepulturam illius. Propter delaturam autem amare fer luctum illius vno
die, & conſolare propter triſtitiam, & fac luctum ſecundū meritum eius vno die vel duobus
Prouer.15.b. & 17.d. propter detractionem. A triſtitia enim feſtinat mors, & cooperit virtutem, & triſtitia cordis
flectit ceruicem. In abductione permanet triſtitia: & ſubſtantia inopis ſecundum cor eius. Ne
dederis in triſtitia cor tuum, ſed repelle eam à te: & memento nouiſſimorū, & noli obliuiſci. C
neque enim eſt conuerſio, & huic nihil proderis, & teipſum peſſimabis. Memor eſto iudicii
mei: ſic enim erit & tuum. mihi heri, & tibi hodie. In requie mortui requieſcere fac memo-
riam eius, & conſolare illum in exitu ſpiritus ſui. Sapientiā ſcribe in tempore vacuitatis: &
qui minoratur actu, ſapientiam percipiet: quia ſapientia replebitur. Qui tenet aratrum, &
qui gloriatur in iaculo, ſtimulo boues agitat, & conuerſatur in operibus eorum, & enarratio
eius in filiis taurorum. Cor ſuum dabit ad verſandos ſulcos, & vigilia eius in ſagina vaccarū.
Sic omnis faber & architectus qui noctem tanquam diē tranſigit, qui ſculpit ſignaculo ſcul-
ptilia, & aſſiduitas eius variat picturam. cor ſuum dabit in ſimilitudinē picturæ, & vigilia ſua
perficit opus. Sic faber ferrarius ſedens iuxta incudem, & cōſyderans opus ferri. Vapor ignis D
vret carnes eius, & in calore fornacis concertatur. Vox mallei innouat aurem eius, & contra
ſimilitudinem vaſis oculus eius. Cor ſuum dabit in conſummationē operū, & vigilia ſua or-
nabit imperfectionem. Sic figulus ſedens ad opus ſuum, conuertens pedibus ſuis rotam, qui
in ſolicitudine poſitus eſt ſemper propter opus ſuum, & innumera eſt omnis operatio eius.
In brachio ſuo formabit lutum, & ante pedes ſuos curuabit virtutem ſuam. Cor ſuum dabit
vt conſummet linitionem, & vigilia ſua mūdabit fornacem. Omnes hi in manibus ſuis ſpe-
rauerunt, & vnuſquiſque in arte ſua ſapiens eſt. ſine his omnibus non ædificatur ciuitas. Et
non inhabitabunt, nec inambulabunt, & in eccleſiā non tranſiliēt. Super ſellam iudicis non
ſedebūt, & teſtamentū iudicii non intelligent, neque palàm facient diſciplinā & iudiciū, & in
parabolis non inuenientur: ſed creaturam æui confirmabunt, & deprecatio illorū in opera-
tione artis accōmodantes animas ſuas, & cōquirentes in lege altiſſimi. CAP. XXXIX.
SApientiam omnium antiquorum exquiret ſapiens, & in prophetis vacabit. Narrationē A
virorum nominatorum cōſeruabit, & in verſutias parabolarum ſimul introibit. Occul-
ta prouerbiorum exquiret, & in abſconditis parabolarum cōuerſabitur. In medio magnato-
rum miniſtrabit, & in cōſpectu præſidis apparebit. In terram alienigenarū gentium pertrāſ-
iet. bona enim, & mala in omnibus tētabit. Cor ſuum tradet ad vigilandū diluculo ad do-
minum qui fecit illum, & in conſpectu altiſſimi deprecabitur. Aperiet os ſuum in oratione,

& pro delictis ſuis deprecabitur. Si enim dominus magnus voluerit,ſpiritu intelligentiæ re-
plebit illum : & ipſe tanquam imbres mittet eloquia ſapientiæ ſuæ, & in oratione confitebi-
tur domino. Et ipſe diriget conſilium eius,& diſciplinam,& in abſconditis ſuis cõſiliabitur.
B Ipſe palàm faciet diſciplinã doctrinæ ſuæ,& in lege teſtamenti domini gloriabitur. Collau-
dabunt multi ſapientiam eius,& vſque in ſeculũ non delebitur. Non recedet memoria eius,
& nomen eius requiretur à generatione in generationẽ. Sapientiã eius enarrabunt gentes, &
laudẽ eius enuntiabit eccleſia. Si permanſerit nomen eius,derelinquet plus quàm mille: & ſi
requieuerit,proderit illi. Adhuc conſiliabor,vt enarrem: vt furore enim repletus ſum. In vo-
ce dicit, Obaudite me diuini fructus,& quaſi roſa plantata ſuper riuos aquarum fructificate.
Quaſi Libanus odorem ſuauitatis habete. Florete flores,quaſi lilium,& date odorem,& fron
dete in gratiã, & collaudate canticum, & benedicite dominũ in operibus ſuis. Date nomini
C eius magnificentiam,& confitemini illi in voce labiorum veſtrorũ,& in canticis labiorum,
& citharis,& ſic dicetis in cõfeſſione, Opera domini vniuerſa bona valde. In verbo enim eius Gen.1.d. mar.7.d.
ſtetit aqua,ſicut cõgeries: & in ſermone oris illius,ſicut exceptoria aquarum: quoniã in præ-
cepto ipſius placor fit,& non eſt minoratio in ſalute ipſius. Opera omnis carnis coram illo,
& non eſt quicquam abſconditum ab oculis eius. A ſeculo vſque in ſeculum reſpicit,& nihil
eſt mirabile in conſpectu eius. Non eſt dicere, Quid eſt hoc, aut quid eſt iſtud? omnia enim
in tempore ſuo quærentur. Benedictio illius quaſi fluuius inundabit: & quo modo cataclyſ- Gen.7.d.
mus aridam inebriauit,ſic ira ipſius gẽtes quæ non exquiſierũt eum,hæreditabit. Quo mo-
do cõuertit aquas in ſiccitatem, & ſiccata eſt terra,& viæ illius viis illorum directæ ſunt: ſic Exo.14.e.
peccatoribus offenſiones in ira eius. Bona bonis creata ſunt ab initio,ſic nequiſſimis bona &
mala. Initium neceſſariæ rei vitæ hominũ,aqua,ignis,& ferrũ, ſal,lac,& panis ſimilagineus, ſ.29.d.
D & mel,& botrus vuæ,& oleum, & veſtimentum. Hæc omnia ſanctis in bona: ſic & impiis, &
peccatoribus in mala conuertentur. Sunt ſpiritus qui ad vindictam creati ſunt, & in furore
ſuo confirmauerunt tormenta ſua. & in tempore cõſummationis effundent virtutẽ: & furorẽ
eius qui fecit illos,confundent. Ignis,grando,fames,& mors,omnia hæc ad vindictam creata ſ.40.d.
ſunt. beſtiarũ dentes,& ſcorpii,& ſerpentes,& romphæa vindicans in exterminiũ impios. In
mãdatis eius epulabuntur,& ſuper terram in neceſſitate præparabũtur,& in temporibus ſuis
non præterient verbum. Propterea ab initio confirmatus ſum, & cõſiliatus ſum,& cogitaui,
& ſcripta dimiſi. Omnia opera domini bona,& omne opus hora ſua ſubminiſtrauit. Non eſt
dicere, Hoc illo nequius eſt: omnia enim in tempore ſuo comprobabũtur. Et nunc in omni
corde & ore collaudate,& benedicite nomen domini.

CAP. XL.

A OCcupatio magna creata eſt omnibus hominibus,& iugum graue ſuper filios Adã à die
exitus de ventre matris eorum,vſque in diem ſepulturæ in matrem omnium. Cogita-
tiones eorum, & timores cordis adinuentiones expectationis, & dies finitionis: à præſidente
ſuper ſedem glorioſam,vſque ad humiliatũ in terram,& cinerẽ: ab eo qui vtitur hyacintho,
& portat coronam,vſque ad eum qui operitur lino crudo. Furor, zelus,tumultus, fluctuatio
& timor mortis,iracundia perſeuerãs, & contentio, & in tempore refectionis in cubili ſom-
nus noctis immutat ſciẽtiam eius. Modicũ autem tanquam nihil in requie,& ab eo in ſom-
nis,quaſi in die reſpectus. Conturbatus eſt in viſu cordis ſui,tanquã qui euaſerit in die belli.
B In tempore ſalutis ſuæ exurrexit,& admirans ad nullũ timorem cum omni carne,ab homi-
ne vſque ad pecus,& ſuper peccatores ſeptuplum. Ad hæc mors, ſanguis,contentio, & rom- ſ.39.d.
phæa,oppreſſiones, fames, & contritio, & flagella: ſuper iniquos creata ſunt hæc omnia, & Gen.7.
propter illos factus eſt cataclyſmus. Omnia quæ de terra ſunt,in terrã conuertentur,& om- ſ.41.b.
nes aquæ in mare conuertẽtur. Omne munus,& iniquitas delebitur, & fides in ſeculũ ſtabit. Eccles.1.b.
Subſtantiæ iniuſtorum ſicut fluuius ſiccabuntur,& ſicut tonitruum magnũ in pluuia perſo-
nabunt. In aperiendo manus ſuas,lætabitur: ſic præuaricatores in conſummatione tabeſcẽt.
C Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos,& radices immũdæ ſuper cacumẽ petræ ſo-
nant. Super omnem aquam viriditas, & ad oram fluminis ante omne fœnũ euelletur. Gra-
tia ſicut paradiſus in benedictionibus,& miſericordia in ſeculo permanet. Vita ſibi ſufficiẽ-
tis operarii cõdulcabitur, & in ea inuenies theſaurum. Filii, ædificatio ciuitatis confirmabit
nomen,& ſuper hanc mulier immaculata computabitur. Vinum & muſica lætificant cor,&
ſuper vtraque dilectio ſapiẽtiæ. Tibiæ & pſalteriũ ſuaue faciunt melodiam, & ſuper vtraque

lingua ſuauis. Gratiā & ſpeciē deſyderabit oculus tuus, & ſuper hæc virides ſationes. Ami-
cus & ſodalis in tempore cōuenientes, & ſuper vtroſque mulier cū viro. Fratres in adiutoriū
in tempore tribulationis,& ſuper eos miſericordia liberabit. Aurū & argentū eſt conſtitutio D
pedum:& ſuper vtrunque conſilium beneplacitum. Facultates & virtutes exaltant cor,& ſu-
per hæc timor domini. Non eſt in timore domini minoratio,& non eſt in eo inquirere ad-
iutorium. Timor domini ſicut paradiſus benedictionis, & ſuper omnem gloriā operuerunt
illum. Fili,in tempore vitæ tuæ ne indigeas. melius eſt enim mori,quàm indigere. Vir reſpi-
ciens in mēſam alienam,non eſt vita eius in cogitatione victus. alit enim animam ſuā cibis
alienis. Vir autē diſciplinatus,& eruditus cuſtodiet ſe. In ore imprudentis cōdulcabitur ino-
pia,& in ventre eius ignis ardebit.

CAP. XLI.

O Mors quàm amara eſt memoria tua homini pacē habenti in ſubſtātiis ſuis: viro quie- A
to, & cuius viæ directæ ſunt in omnibus,& adhuc valēti accipere cibum! O mors bonū
eſt iudicium tuū homini indigenti,& qui minoratur viribus,defecto ætate, & cui de omni-
bus cura eſt,& incredibili,qui perdit ſapientiā! Noli metuere iudiciū mortis. Memento quæ
ante te fuerunt, & quæ ſuperuentura ſunt tibi: hoc iudiciū à domino omni carni. & qui ſu-
perueniēt tibi in beneplacito altiſſimi, ſiue decem,ſiue centū,ſiue mille anni. Non eſt enim B
in inferno accuſatio vitæ. Filii abominationū fiunt filii peccatorum,& qui conuerſantur ſe-
cus domos impiorum. Filiorū peccatorū periet hæreditas, & cum ſemine illorum aſſiduitas
opprobrii. De patre impio queruntur filii,quoniā propter illum ſunt in opprobrio. Væ vo-
bis viri impii,qui dereliquiſtis legem domini altiſſimi. Et ſi nati fueritis,in maledictione na-
ſ.40.b. ſcemini: ſi mortui fueritis,in maledictione erit pars veſtra. Omnia quæ de terra ſunt,in ter-
ram conuertentur: ſic impii à maledicto in perditionem. Luctus hominū in corpore ipſorū,
nomen autē impiorum delebitur. Curam habe de bono nomine. hoc enim magis permane- C
bit tibi,quàm mille theſauri pretioſi & magni. Bonæ vitæ numerus dierū: bonum autem no-
men permanebit in æuum. Diſciplinā in pace conſeruate filii. ſapientia enim abſcondita, & inuiſus,
ſ.20.d. theſaurus inuiſus,quæ vtilitas in vtriſq;? Melior eſt homo qui abſcōdit ſtultitiam ſuā, quàm
homo qui abſcondit ſapientiam ſuam. Verūtamen reuertimini in his quæ procedunt de ore
meo. Non eſt enim bonum omnē irreuerētiam obſeruare:& non omnia omnibus bene pla-
cent in fide. Erubeſcite à patre,& à matre de fornicatione: & à præſidēte & à potēte de men- D
dacio, à principe & à iudice de delicto: à ſynagóga & plebe de iniquitate: à ſocio & amico
de iniuſtitia:& de loco in quo habitas,de furto,de veritate dei,& teſtamento,de diſcubitu in
panibus,& ab obfuſcatione dati & accepti: à ſalutātibus de ſilentio: à reſpectu mulieris for-
nicariæ:& ab auerſione vultus cognati. Ne auertas faciem tuam à proximo tuo, & ab aufe-
rendo partem,& non reſtituendo. Ne reſpicias mulierem alieni viri,& ne ſcruteris ancillam
eius,neque ſteteris ad lectum eius. Caue ab amicis de ſermonibus improperii: & cum dede-
ris,ne improperes.

CAP. XLII.

NOn duplices ſermonem auditus de reuelatione ſermonis abſcōditi,& eris verè ſine cō- A
fuſione, & inuenies gratiam in cōſpectu omnium hominum: ne pro his omnibus cō-
Leui.19.c. deuter.1.c.& 16.d. prouerb.24.c. iacobi.2.a. fundaris.& ne accipias perſonam,vt delinquas. De lege altiſſimi,& teſtamēto, & de iudicio
iuſtificare impium,& de verbo ſociorum & viatorum,& de datione hæreditatis amicorum,
de æqualitate ſtatéræ & pōderum,de acquiſitione multorū & paucorum,de correptione em-
ptionis & negotiatorū,& de multa diſciplina filiorum,& ſeruo peſſimo latus ſanguinare. Su-
per mulierem nequam bonū eſt ſignum. Vbi manus multæ ſunt,claude:& quodcunque tra- B
des, numera & appēde: datum verò, & acceptū omne deſcribe. De diſciplina inſenſati & fa-
tui,& de ſenioribus qui iudicantur ab adoleſcentibus:& eris eruditus in omnibus,& proba-
bilis in conſpectu omnium virorum. Filia patris abſcondita eſt. vigilia & ſolicitudo eius au-
fert ſomnum,ne fortè in adoleſcentia ſua adultera efficiatur,& cum viro commorata odibi-
lis fiat: nequando polluatur in virginitate ſua, & in paternis ſuis grauida inueniatur,ne fortè
cum viro commorata trāſgrediatur,aut certè ſterilis efficiatur. Super filiam luxurioſam cō-
firma cuſtodiam: nequando faciat te in opprobrium venire inimicis,à detractione in ciuita- C
te,& obiectione plebis,& confundat te in multitudine populi. Omni homini noli intendere
in ſpecie:& in medio mulierū noli commorari. de veſtimentis enim procedit tinea,& à mu-
liere iniquitas viri. Melior eſt enim iniquitas viri,quàm mulier benefaciens,& mulier con-

fundens in opprobrium. Memor ero igitur operum domini, & quæ vidi annuntiabo in ſer-
monibus domini opera eius. Sol illuminans per omnia reſpexit, & gloria domini plenum
eſt opus eius. Nonne dominus facit ſanctos enarrare omnia mirabilia ſua, quæ confirmauit
dominus omnipotens ſtabiliri in gloria ſua? Abyſſum,& cor hominum inueſtigauit: & in a-
D ſtutia corū excogitauit. Cognouit enim dominus omnē ſcientiam, & inſpexit in ſinum æui,
annuntians quæ præterierunt & quæ ſuperuentura ſunt reuelans veſtigia oculorū. Nō præ-
terit illū omnis cogitatus,& non abſcondit ſe ab eo vllus ſermo. Magnalia ſapientiæ ſuæ de-
corauit: qui eſt ante ſeculum & vſque in ſeculum, neque adiectum eſt neque minuitur, & nō
eget alicuius conſilio. Quàm deſyderabilia omnia opera eius,& tāquam ſcintilla quæ eſt cō-
ſyderare. Omnia hæc viuunt,& manent in ſeculum,& in omni neceſſitate omnia obaudiunt
ei. Omnia duplicia, vnum contra vnum, & non fecit quicquam deeſſe. Vniuſcuiuſque con-
firmauit bona. Et quis ſatiabitur videns gloriam eius?

CAP. XLIII.

A ALtitudinis firmamentū pulchritudo eius eſt, ſpecies cæli in viſione gloriæ. Sol in aſpe
ctu annuntiās in exitu, vas admirabile opus excelſi. In meridiano exuret terram,& in
conſpectu ardoris eius quis poterit ſuſtinere? Fornacem cuſtodiens in operibus ardoris. Tri-
pliciter ſol exurens montes, radios igneos exufflans,& refulgens, radiis ſuis obcæcat oculos.
Magnus dominus qui fecit illum, & in ſermonibus eius feſtinauit iter. Et luna in omnibus
tempore ſuo, oſtēſio temporis,& ſignum æui. A luna ſignū diei feſti, luminare quod minui-
tur in conſummatione. Menſis ſecundū nomen eius eſt creſcens mirabiliter in conſumma-
tione. Vas caſtrorum in excelſis, in firmamento cæli reſplendens. Species cæli gloria ſtellarū
B mundū illuminans in excelſis dominus. In verbis ſanctis ſtabūt ad iudiciū, & non exarde-
ſcent in vigiliis ſuis. Vide arcum,& benedic eum qui fecit illum: valde ſpecioſus eſt in ſplen- Gen.9.b.
dore ſuo. Gyrauit cælum in circuitu gloriæ ſuæ, manus excelſi aperuerunt illū. Imperio ſuo
accelerauit niuem,& accelerat coruſcationes emittere iudicii ſui. Propterea aperti ſunt the-
ſauri,& euolauerunt nebulæ ſicut aues. In magnitudine ſua poſuit nubes,& cōfracti ſunt la-
pides grādinis. In conſpectu eius cōmouebuntur montes, & in voluntate eius aſpirauit No-
tus. Vox tonitrui eius verberauit terram, tempeſtas aquilonis, & cōgregatio ſpiritus, & ſicut
auis deponens ad ſedendum, aſpergit niuem, & ſicut locuſta demergens deſcenſus eius. Pul-
C chritudinem candoris eius admirabitur oculus,& ſuper imbrē eius expaueſcit cor. Gelu ſicut
ſalem effundet ſuper terram: & dum gelauerit, fiet tanquam acumina tribuli. Frigidus vētus
aquilo flauit,& gelauit cryſtallus ab aqua. ſuper omnem congregationē aquarū requieſcet,&
ſicut lorica induet ſe aquis. Et deuorabit montes, & exuret deſertum,& extinguet viride ſi-
cut ignem. Medicina omniū in feſtinatione nebulæ: & ros obuians ab ardore venienti humi
lem efficiet eū. In ſermone eius ſiluit ventus, & cogitatione ſua placauit abyſſum, & plātauit
illū dominus IESVS. Qui nauigāt mare, enarrant pericula eius: & audientes auribus no-
ſtris admirabimur. Illic præclara opera,& mirabilia: varia beſtiarū genera,& omnium peco-
rum,& creatura beluarū. Propter ipſum confirmatus eſt itineris finis,& in ſermone eius cō-
D poſita ſunt omnia. Multa dicemus,& deficiemus in verbis, conſummatio autē ſermonū ipſe
eſt in omnibus. Gloriātes ad quid valebimus? ipſe enim omnipotens ſuper omnia opera ſua.
Terribilis dominus,& magnus vehementer,& mirabilis potentia ipſius. Glorificantes domi- Pſal.95.a.
num quantuncunque potueritis, ſuperualebit adhuc,& admirabilis magnificentia eius. Be-
nedicentes dominum, exaltate illum quantū poteſtis. maior enim eſt omni laude. Exaltantes
eum replemini virtute. Ne laboretis, non enim comprehendetis. Quis videbit eum, & enar- Pſal.105.a.
rabit? & quis magnificabit eum ſicut eſt ab initio? Multa abſcondita ſunt maiora his: pau-
ca enim vidimus operum eius. Omnia autem dominus fecit, & pie agentibus dedit ſapien-
tiam.

CAP. XLIIII.

A LAudemus viros glorioſos,& parentes noſtros in generatione ſua. Multam gloriam fecit
dominus magnificentia ſua à ſeculo. Dominantes in poteſtatibus ſuis homines magni
virtute,& prudentia ſua prædìti nuntiantes in prophetis dignitatem prophetarum,& impe-
rantes in præſenti populo,& in virtute prudētiæ populis ſanctiſſima verba. In peritia ſua re-
quirētes modos muſicos,& narrantes carmina in ſcriptura. Homines diuites in virtute pul-
B chritudinis ſtudiū habentes: pacificantes in domibus ſuis. Omnes iſti in generationibus gen-
tis ſuæ gloriam adepti ſunt,& in diebus ſuis habentur in laudibus. Qui de illis nati ſunt, re-

liquerunt nomen narrandi laudes eorum.& ſunt quorum non eſt memoria:perierunt quaſi
qui non fuerint,& nati ſunt quaſi non nati, & filii eorum cum ipſis. Sed illi viri miſericor-
diæ ſunt, quorum pietates non defuerunt, & cum ſemine eorum permanet bona hæreditas,
& nepotum ipſorum ſemen in teſtamẽto ſtetit: & filiorum ipſorum ſemen propter illos vſ-
que in æternum manet:ſemen eorum,& gloria eorum non derelinquetur. Corpora ipſorum C
in pace ſepulta ſunt, & nomen eorum viuet in generationem & generationem. Sapientiam
Gen.5.c.heb.11.a. ipſorum narrent populi,& laudem eorũ nuntiet eccleſia. Enoch placuit deo,& tranſlatus
Gen.6.b.7.a. heb.11.b. eſt in paradiſum,vt det gentibus pœnitentiã. Noe inuentus eſt perfectus,iuſtus,& in tem-
pore iracundiæ factus eſt reconciliatio. Ideò dimiſſum eſt reliquum terræ,cum factũ eſt dilu
Gen.17.a. uium. Teſtamẽta ſeculi poſita ſunt apud illũ,ne deleri poſſit diluuio omnis caro. Abraham
magnus pater multitudinis gentium,& non eſt inuentus ſimilis illi in gloria, qui conſerua-
Gen.22.d. gala.3.b. uit legem excelſi, & fuit in teſtamento cum illo. In carne eius ſtare fecit teſtamentum, & in D
Gen.22.c. tentatione inuentus eſt fidelis. Ideò iureiurando dedit illi gloriam in gente ſua, creſcere illũ
quaſi terræ cumulum,& vt ſtellas exaltare ſemen eius,& hæreditare illos à mari vſq; ad ma-
re,& à flumine vſque ad terminos orbis terræ. Et Iſaac eodem modo fecit propter Abraham
patrem eius. Benedictionem omnium gentiũ dedit illi dominus,& teſtamentum ſuum con-
firmauit ſuper caput Iacob. Agnouit eum in benedictionibus ſuis,& dedit illi hæreditatem,
& diuiſit illi partem in tribubus duodecim. Et conſeruauit illi homines miſericordiæ inue-
nientes gratiam in oculis omnis carnis.

CAP. XLV.

Exo.11.a. Dilectus deo & hominibus Moyſes, cuius memoria in benedictione eſt. Similem illum A
fecit in gloria ſanctorum,& magnificauit eum in timore inimicorum, & in verbis ſuis
Exo.6.7.8. monſtra placauit. Glorificauit illũ in conſpectu regũ, & iuſſit illi coram populo ſuo, & oſtẽ-
Exo.16.c. dit illi gloriam ſuam. In fide & lenitate ipſius ſanctũ fecit illum, & elegit eum ex omni car-
Exo.19.b. ne. Audiuit enim eum, & vocem ipſius,& induxit illum in nubem. Et dedit illi coram præ-
cepta,& legem vitæ,& diſciplinæ docere Iacob teſtamentũ ſuum,& iudicia ſua Iſrael. Excel-
Exo.4.d. ſum fecit Aaron fratrem ſuum, & ſimilẽ ſibi de tribu Leui. Statuit ei teſtamentum æternũ,
& dedit illi ſacerdotiũ gentis,& beatificauit illum in gloria.& circumcinxit eum zona iuſti- B
Exo.28.f. tiæ,& induit ei ſtolam gloriæ,& coronauit eum in vaſis virtutis. Circumpedes & femoralia,
& humerale poſuit ei,& cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro,dare ſonitum in
inceſſu ſuo,auditum facere ſonitum in templo in memoriã filiis gentis ſuæ. Stolam ſanctam
auro & hyacintho,& purpura, opus textile, viri ſapientis iudicio & veritate præditi. Torto
cocco opus artificis, gemmis pretioſis figuratis in ligatura auri , & opere lapidarii ſculptis in
memoriam ſecundũ numerũ tribuũ Iſrael. Corona aurea ſuper mitram eius expreſſa ſigno
ſanctitatis:& gloria honoris,& opus virtutis,deſyderia oculorũ ornata. Sic pulchra ante ip-
ſum non fuerunt talia vſque ad originem. Non eſt indutus illa alienigena aliquis, ſed tantũ C
filii ipſius ſoli,& nepotes eius per omne tempus. Sacrificia ipſius cõſummata ſunt igne quo-
Leui.8.b. tidie. Cõpleuit Moyſes manus eius,& vnxit illum oleo ſancto. Factum eſt illi in teſtamẽtum
æternum,& ſemini eius ſicut dies cæli fungi ſacerdotio, & habere laudem, & glorificare po-
pulum ſuum in nomine ſuo. Ipſum elegit ab omni viuente,offerre ſacrificiũ deo, incẽſum,
& bonum odorem in memoriam placare pro populo ſuo: & dedit illi in præceptis ſuis pote-
ſtatem,in teſtamentis iudiciorum,docere Iacob teſtimonia,& in lege ſua lucem dare Iſrael.
Nũe.16.a. Quia contra illum ſteterunt alieni , & propter inuidiam circundederunt illum homines in
deſerto qui erant cum Dathan & Abiron,& congregatio Core in iracundia. Vidit dominus D
deus,& non placuit illi,& conſumpti ſunt in impetu iracundiæ. Fecit illis monſtra,& cõſum
pſit illos in flamma ignis. Et addidit Aaron gloriam, & dedit illi hæreditatem, & primitias
frugum terræ diuiſit illi. Panem ipſius in primis parauit in ſatietatẽ. nam & ſacrificia domi-
ni edent,quæ dedit illi,& ſemini eius. Cæterum inter gentes non hæreditabit,& pars non eſt
Nũe.25.c. 1.mach.2.f. illi in gente. ipſe eſt enim pars eius,& hæreditas. Phinees filius Eleazari tertius in gloria eſt,
imitando eum in timore domini:& ſtare in reuerentia gentis: in bonitate, & alacritate ani-
mæ ſuæ placuit deo Iſrael. Ideo ſtatuit illi teſtamentum pacis,principem ſanctorum & gen-
tis ſuæ, vt ſit illi & ſemini eius ſacerdotii dignitas in æternum. Et teſtamentum Dauid regi
filio Ieſſæ de tribu Iuda,hæreditas ipſi & ſemini eius,vt daret ſapientiam in cor noſtrum iu-
dicare gentem ſuam in iuſtitia:ne abolerẽtur bona ipſorum, & gloriam ipſorum in gentem

eorum æternam fecit.

CAP. XLVI.

A FOrtis in bello Ieſus Naue ſucceſſor Moyſi in prophetis, qui fuit magnus ſecundum no-
men ſuum, maximus in ſalutem electorum dei, expugnare inſurgentes hoſtes, vt conſe-
queretur hæreditatem Iſrael. Quam gloriam adeptus eſt extollendo manus ſuas, & iactan-
do cõtra ciuitates romphæas? Quis ante illum ſic reſtitit? Nam hoſtes ipſe dominus perdu-
xit. Aut non in iracundia eius impeditus eſt ſol, & vnus dies factus eſt quaſi duo? Inuocauit Ioſue.10.c.
altiſſimum potentem in oppugnando inimicos vndique, & audiuit illum magnus & ſanctus
B deus in ſaxis grandinis virtutis valde fortis. Impetum fecit cõtra gentem hoſtilem, & in de-
ſcenſu perdidit contrarios, vt cognoſcant gentes potentiam eius, quia contra deum pugnare
non eſt facile: & ſecutus eſt à tergo potentes. Et in diebus Moyſi miſericordiam fecit ipſe & Nũe.14.c.
Caleb filius Iephone, ſtare cõtra hoſtem, & prohibere gẽtem à peccatis, & perfringere mur-
mur malitiæ. Et ipſi duo conſtituti, à periculo liberati ſunt, à numero ſexcentorum millium
peditum inducere illos in hæreditatem, in terram quæ manat lac & mel. Et dedit dominus Ioſue.14.c.
ipſi Caleb fortitudinem, & vſque in ſenectutem permanſit illi virtus, vt aſcenderet in excel-
C ſum terræ locum, & ſemen ipſius obtinuit hæreditatẽ: vt viderẽt omnes filii Iſrael quia bo-
num eſt obſequi ſancto deo. Et iudices ſinguli ſuo nomine, quorum non eſt corruptum cor,
qui non auerſi ſunt à domino, vt ſit memoria illorum in benedictione, & oſſa eorum pullu-
lent de loco ſuo, & nomen eorum permaneat in æternum, permanente ad filios illorũ ſan-
ctorũ virorũ gloria. Dilectus à domino deo ſuo Samuel propheta domini, renouauit impe
rium, & vnxit principes in gẽte ſua. In lege domini congregationẽ iudicauit, & vidit domi-
nus Iacob, & in fide ſua probatus eſt propheta. Et cognitus eſt in verbis ſuis fidelis, quia vi-
D dit deum lucis, & inuocauit dominum omnipotentẽ in oppugnando hoſtes circunſtates vn-
dique, in oblatione viri inuiolati. Et intonuit de cælo dominus, & in ſonitu magno auditam 1.reg.7.c.
fecit vocem ſuam, & cõtriuit principes Tyriorum, & omnes duces Philiſthiim. Et ante tem- 1.reg.12.a.
pus finis vitæ ſuæ & ſeculi teſtimonium præbuit in conſpectu domini, & Chriſti. pecunias &
vſque ad calceamenta ab omni carne non accepit, & non accuſauit illum homo. Et poſt hæc 1.reg.25.a.
dormiuit, & notum fecit regi, & oſtendit illi finem vitæ ſuæ, & exaltauit vocem eius de ter- 1.reg.28.c.
ra in prophetia delere impietatem gentis.

CAP. XLVII.

A POſt hæc ſurrexit Nathã propheta in diebus Dauid. Et quaſi adeps ſeparatus à carne, ſic 2.reg.12.a.
Dauid à filiis Iſrael. Cum leonibus luſit quaſi cũ agnis: & in vrſis ſimiliter fecit ſicut in 1.reg.17.d.
agnis ouium in iuuentute ſua. Nunquid non occîdit gigantem, & abſtulit opprobriũ de gen- 1.reg.17.f.
te? In tollendo manum in ſaxo fundæ deiecit exultationem Goliæ, vbi inuocauit dominum
omnipotentem, & dedit in dextera eius tollere hominem fortem in bello, & exaltare cornu
gentis ſuæ. Sic in decem millibus glorificauit eũ, & laudauit eum in benedictionibus domi- 1.reg.18.b.
ni, in offerendo illi coronã gloriæ. cõtriuit enim inimicos vndique, & extirpauit Philiſthiim
contrarios vſque in hodiernum diem: cõtriuit cornu ipſorũ vſque in æternum. In omni ope-
B re dedit confeſſionem ſancto, & excelſo in verbo gloriæ. De omni corde ſuo laudauit domi-
num, & dilexit deum qui fecit illum, & dedit illi contra inimicos potentiã: & ſtare fecit can-
tores cõtra altare, & in ſono eorum dulces fecit modos. Et dedit in celebrationibus decus, &
ornauit tempora vſque in conſummationem vitæ, vt laudarent nomen ſanctum domini, &
amplificarẽt mane dei ſanctitatem. CHRISTVS purgauit peccata ipſius, & exaltauit in 2.reg.12.d.
æternum cornu eius: & dedit illi teſtamentũ regni, & ſedẽ gloriæ in Iſrael. Poſt ipſum ſur-
rexit filius ſenſatus, & propter illum deiecit omnem potentiam inimicorum. Salomon im- 3.reg.4.c.
perauit in diebus pacis, cui ſubiecit deus omnes hoſtes, vt conderet domum in nomine ſuo,
& pararet ſanctitatem in ſempiternum, quemadmodum eruditus eſt in iuuẽtute ſua. Et im-
C pletus eſt quaſi flumen ſapientia, & terram retexit anima ſua. Et repleſti in comparationi- 3.reg.4.d.
bus ænigmata, ad inſulas longe diuulgatũ eſt nomẽ tuum, & dilectus es in pace tua. In can-
tilenis & prouerbiis, & comparationibus, & interpretationibus miratæ ſunt terræ, & in no-
mine domini dei cui eſt cognomẽ, Deus Iſrael. Collegiſti quaſi aurichalcum aurũ, & vt plũ-
bum compleſti argentũ, & inclinaſti femora tua mulieribus. Poteſtatem habuiſti in corpore 3.reg.11.a.
tuo. Dediſti maculam in gloria tua, & prophanaſti ſemen tuum inducere iracundiam ad li-
beros tuos, & in cæteris ſtultitiam tuam, vt faceres imperium bipartitũ, & ex Ephráim im-
perare imperium durum. Deus autem non derelinquet miſericordiam ſuam, & non corrũ-

pet, nec delebit opera ſua, neque perdet à ſtirpe nepotes electi ſui: & ſemen eius qui diligit D
dominum, non corrumpet. Dedit autem reliquum Iacob, & Dauid de ipſa ſtirpe. Et finem
habuit Salomon cum patribus ſuis. Et dereliquit poſt ſe de ſemine ſuo gentis ſtultitiam, &
3.reg.12.c. imminutum prudentia Roboam, qui auertit gentẽ conſilio ſuo, & Ieroboam filium Nabat,
qui peccare fecit Iſrael, & dedit viam peccandi Ephráim, & plurima redundauerunt peccata
ipſorũ. Valde enim auerterunt illos à terra ſua. Et quæſiuit omnes nequitias, vſque dũ per-
ueniret ad illos defenſio, & ab omnibus peccatis liberauit eos.

CAP. XLVIII. A

3.reg.17.a. ET ſurrexit Elias propheta, quaſi ignis, & verbum ipſius quaſi facula ardebat. Qui indu-
xit in illos famem, & imitantes illum inuidia ſua, pauci facti ſunt. non enim poterãt ſu-
ſtinere præcepta domini. Verbo domini exaltauit cælũ, & deiecit à ſe ignem terræ. ſic am-
plificatus eſt Elias in mirabilibus ſuis. Et plus quis poteſt ſimiliter ſic gloriari tibi? Qui ſu-
ſtuliſti mortuũ ab inferis, de ſorte mortis, in verbo domini dei. Qui deieciſti reges ad per-
niciem, & confregiſti facile potentiam ipſorum, & glorioſos de lecto ſuo. Qui audis in Sina
3.Reg.19.c. iudicium, & in Horeb iudicia defenſionis. Qui vngis reges ad pœnitentiã, & prophetas fa- B
4.Reg.2.b. cis ſucceſſores poſt te. Qui receptus es in turbine ignis in curru equorum igneorũ. Qui in-
ſcriptus es in iudiciis temporum lenire iracundiã domini, conciliare cor patris ad filium, &
reſtituere tribus Iacob. Beati ſunt qui te viderunt, & in amicitia tua decorati ſunt. nam nos
vita viuimus tantum, poſt mortem autem non erit tale nomen noſtrum. Elias qui in turbi-
ne tectus eſt, & in Eliſæo completus eſt ſpiritus eius: in diebus ſuis nõ pertimuit principem,
4.reg.13.d. & potẽtia nemo vicit illum. Nec ſuperauit illum verbum aliquod, & mortuum prophetauit
corpus eius. In vita ſua fecit monſtra, & in morte mirabilia operatus eſt. In omnibus iſtis nõ C
pœnituit populus, & non receſſerunt à peccatis ſuis vſquedũ eiecti ſunt de terra ſua, & diſper
ſi ſunt in omnem terram, & relicta eſt gens perpauca, & princeps in domo Dauid. Quidã ip-
ſorum fecerunt quod placeret deo: alii autẽ multa commiſerunt peccata. Ezechias muni-
uit ciuitatẽ ſuam, & induxit in medium ipſius aquam, & fodit ferro rupem, & ædificauit ad
4.reg.18.d. aquam puteum. In diebus ipſius aſcendit Sennacherib, & miſit Rabſacen, & ſuſtulit manum
ſuam contra illos, & extulit manum ſuam in Sion, & ſuperbus factus eſt potentia ſua. Tunc
mota ſunt corda, & manus ipſorum: & doluerunt quaſi parturientes mulieres. Et inuocaue- D
runt dominum miſericordem, & expandentes manus ſuas, extulerunt ad cælũ: & ſanctus do-
minus deus audiuit cito vocem ipſorum. Non eſt commemoratus peccatorum illorum, ne-
4.Re.19.g. tobi 1.d. iſa.37.g. 1.mach.7.f. & 2.mach.8.e que dedit illos inimicis ſuis, ſed purgauit eos in manu Iſaiæ ſancti prophetæ. Deiecit caſtra
Aſſyriorum, & contriuit illos angelus domini. nam fecit Ezechias quod placuit deo, & forti-
ter iuit in via Dauid patris ſui, quam mandauit illi Iſaias propheta magnus & fidelis in con
4.Reg.22.a. iſa.38.a. ſpectu dei. In diebus ipſius retro rediit ſol, & addidit regi vitã. Spiritu magno vidit vltima,
& conſolatus eſt lugentes in Sion, vſque in ſempiternum. Oſtendit futura, & abſcondita an-
tequam euenirent.

CAP. XLIX. A

MEmoria Ioſiæ in compoſitione odoris facta opus pigmentarii. In omni ore quaſi mel
indulcabitur eius memoria, & vt muſica in conuiuio vini. Ipſe eſt directus diuinitus
4.Reg.23.b. in pœnitentia gentis, & tulit abominationes impietatis. Et gubernauit ad dominum cor ip-
ſius, & in diebus peccatorum corroborauit pietatem. Præter Dauid, & Ezechiam, & Ioſiam, B
omnes peccatum commiſerunt. nam reliquerunt legem altiſſimi reges Iuda, & contempſerũt
timorem dei. Dederunt enim regnum ſuum aliis, & gloriam ſuam alienigenæ genti. Incen-
derunt electam ſanctitatis ciuitatem, & deſertas fecerunt vias ipſius in manu Ieremiæ. Nam
Iere.38.b. male tractauerunt illum, qui à ventre matris conſecratus eſt propheta, euertere & eruere, &
Iere.1.b. Ezech.1. perdere, & iterũ ædificare, & renouare. Ezechiel qui vidit conſpectum gloriæ, quam oſten C
dit illi in curru cherubim. Nam commemoratus eſt inimicorum in imbre, benefacere illis
qui oſtenderunt rectas vias. Et duodecim prophetarum oſſa pullulent de loco ſuo. nam cor-
Aggæ.2.d. roborauerunt Iacob, & redemerunt ſe in fide virtutis ſuæ. Quomodo amplificemus Zoroba
Zach.3.a. 1. eſdræ 3.b. belẽnam & ipſe quaſi ſignum in dextera manu Iſrael. Et Ieſum filium Ioſedec? qui in diebus D
ſuis ædificauerunt domum, & exaltauerunt templum ſanctum domino paratum in gloriam
Nehe.7.a. ſempiternam. Et Nehemias in memoria multi temporis, qui erexit nobis muros euerſos, &
[illegible] ſtare fecit portas & ſeras, qui erexit domos noſtras. Nemo natus eſt in terra qualis Enoch. nã
Gen.50.d. & ipſe receptus eſt à terra. Et Ioſeph qui natus eſt homo, princeps fratrum, firmamentũ gen-

tis,rector fratrum, ſtabilimentum populi,& oſſa ipſius viſitata ſunt,& poſt mortem prophe-
tauerunt. Seth & Sem apud homines gloriam adepti ſunt, & ſuper omnem animam in ori-
gine Adam.

CAP. L.

A SImon Oniæ filius,ſacerdos magnus,qui in vita ſua ſuffulſit domũ, & in diebus ſuis cor-
roborauit templum. Templi etiã altitudo ab ipſo fundata eſt, duplex ædificatio,& ex-
celſi parietes templi.In diebus ipſius remanauerunt putei aquarum,& quaſi mare adimple-
ti ſunt ſupra modum.Qui curauit gentem ſuam,& liberauit eam à perditione. Qui præua-
luit amplificare ciuitatem,qui adeptus eſt gloriam in cõuerſatione gentis: & ingreſſum do-
mus,& atrii amplificauit.Quaſi ſtella matutina in medio nebulæ,& quaſi luna plena in die-
bus ſuis lucet.Et quaſi ſol refulgens,ſic ille effulſit in templo dei. Quaſi arcus refulgens in-
ter nebulas gloriæ, & quaſi flos roſarum in diebus vernis, & quaſi lilia quæ ſunt in tranſitu
aquæ,& quaſi thus redolens in diebus æſtatis. Quaſi ignis effulgens, & quaſi thus ardens in
B igne. Quaſi vas auri ſolidum ornatum omni lapide pretioſo.Quaſi oliua pullulans, & cy-
preſſus in altitudinem ſe extollens in accipiendo ipſum ſtolam gloriæ, & veſtiri eum con-
ſummatione virtutis.In aſcenſu altaris ſancti gloriã dedit ſanctitatis amictum.In accipien-
do autem partes de manu ſacerdotum,& ipſe ſtãs iuxta aram. Circa illum corona fratrum:
& quaſi plantatio cedri in monte Libano,ſic circa illũ ſteterunt quaſi rami palmæ & omnes
filii Aaron in gloria ſua.Oblatio autem domini in manibus ipſorum, coram omni ſynagó-
ga Iſrael, & cõſummationem fungens in ara, amplificare oblationem excelſi regis porrexit
manum ſuam in libatione,& libauit de ſanguine vuæ. Effudit in fundamento altaris odorẽ
C diuinum excelſo principi.Tunc exclamauerunt filii Aaron,in tubis ductilibus ſonuerunt,&
auditam fecerunt vocem magnam in memoriam coram domino . Tunc omnis populus ſi-
mul properauerunt,& ceciderunt in faciem ſuper terram adorare dominum deum ſuum, &
dare preces omnipotenti deo excelſo.Et amplificauerunt pſallẽtes in vocibus ſuis,& in ma-
gna domo auctus eſt ſonus ſuauitatis plenus . Et rogauit populus dominũ excelſum in pre-
ce vſque dum perfectus eſt honor domini,& munus ſuum perfecerũt.Tunc deſcendẽs, ma-
nus ſuas extulit in omnem congregationem filiorum Iſrael dare gloriam deo à labiis ſuis ,
& in nomine ipſius gloriari.& iterauit orationem ſuam , volens oſtendere virtutem dei. Et
D plus orauit deum omniũ,qui magna fecit in omni terra,qui auxit dies noſtros à ventre ma-
tris noſtræ,& fecit nobiſcum ſecundum ſuam miſericordiam.det nobis iucũditatem cordis,
& fieri pacem in diebus noſtris in Iſrael per dies ſempiternos:credere Iſrael nobiſcũ eſſe dei
miſericordiam, vt liberet nos in diebus ſuis. Duas gẽtes odit anima mea: tertia autem non
eſt gens,quam oderim.qui ſedent in monte Seir:& Philiſthiim:& ſtultus populus qui habi-
tat in Sichimis. Doctrinã ſapientiæ & diſciplinæ ſcripſit in codice iſto Ieſus filius Sirach
Ieroſolymita,qui renouauit ſapientiam de corde ſuo. Beatus qui in iſtis verſatur bonis. qui
ponit illa in corde ſuo, ſapiens erit ſemper.Si enim hæc fecerit: ad omnia valebit. quia lux
dei,veſtigium eius eſt.

Oratio Ieſu filii Sirach. CAP. LI.

A COnfitebor tibi domine rex,& collaudabo te deum ſaluatorem meum . Confitebor no-
mini tuo : quoniã adiutor & protector factus es mihi , & liberaſti corpus meum à per-
ditione,à laqueo linguæ iniquæ,& à labiis operantiũ mendacium, & in conſpectu aſtãtium
factus eſt mihi adiutor.Et liberaſti me ſecundum multitudinem miſericordiæ nominis tui
à rugiẽtibus præparatis ad eſcam de manibus quærentiũ animã meã,& de portis tribulatio-
num quæ circundederunt me:à preſſura flammæ,quæ circundedit me,& in medio ignis non
ſum æſtuatus.De altitudine ventris inferi,& à lingua coinquinata,& à verbo mẽdacii, à re-
ge iniquo,& à lingua iniuſta.Laudabit vſque ad mortem anima mea dominum,& vita mea
B appropinquans erat in inferno deorſum.Circundederunt me vndique,& non erat qui adiu-
uaret.Reſpiciens eram ad adiutorium hominum,& non erat.Memoratus ſum miſericordiæ
tuæ domine, & operationis tuæ quæ à ſeculo ſunt : quoniam eruis ſuſtinentes te domine , &
liberas eos de manibus gẽtium. Exaltaſti ſuper terrã habitationem meam,& pro morte de-
fluente deprecatus ſum . Inuocaui dominum patrem domini mei vt non derelinquat me in
die tribulationis meæ, & in tempore ſuperborum ſine adiutorio . Laudabo nomen tuum
aſſiduè, & collaudabo illud in confeſſione , & exaudita eſt oratio mea. Et liberaſti me de

perditione,& eruiſti me de tempore iniquo.Propterea confitebor,& laudē dicam tibi,& be-
nedicam nomini domini.Cum adhuc iunior ſum,prius quàm oberrarem,quæſiui ſapientiā
palam in oratione mea. Ante tempus poſtulabam pro illa, & vſque in nouiſſimis inquiram C
eam,& florebit tanquam præcox vua. Lætatum eſt cor meum in ea,ambulauit pes meus iter
rectum,à iuuētute mea inueſtigabam eam.Inclinaui modicè aurem meam, & excepi illam.
Multam inueni in meipſo ſapientiam,& multum profeci in ea. Danti mihi ſapientiam,da-
bo gloriam.Conſiliatus ſum enim vt facerem illam: zelatus ſum bonum,& non confundar.
Colluctata eſt anima mea in illa,& in faciendo eam confirmatus ſum.Manus meas extendi
in altum,& in ſapientia eius luxit anima mea,& ignorantias meas illuminauit. Animā meā
direxi ad illam,& in agnitione inueni eam. Poſſedi cum ipſa cor ab initio: propter hoc non
derelinquar. Venter meus conturbatus eſt quærendo illam:propterea bonam poſſidebo poſ-
ſeſſionem.Dedit enim mihi dominus linguam mercedē meam,& in ipſa laudabo eum. Ap- D
propiate ad me indocti,& congregate vos in domū diſciplinæ.quid adhuc retardatis?& quid
dicitis in his?animæ veſtræ ſitiūt vehemēter. Aperui os meū,& locutus ſum,Cōparate vobis
ſine argento,& collum veſtrum ſubiicite iugo,& ſuſcipiat anima veſtra diſciplinā. in proxi-
mo eſt enim inuenire eam. Videte oculis veſtris,quia modicū laboraui,& inueni mihi mul-
tam requiem. Aſſumite diſciplinam in multo numero argenti,& copioſum aurum poſſidete
in ea. Lætetur anima veſtra in miſericordia eius,& non confundemini in laude ipſius.Ope-
ramini opus veſtrum ante tempus, & dabit vobis mercedem veſtram in tempore ſuo.

AD PAVLAM ET EVSTOchium in tralationem Iſaiæ ex Hebraica veritate, HIERONYMI PRAEFATIO.

NEMO CVM prophetas verſibus viderit eſſe deſcriptos, metro eos exiſtimet apud Hebræos ligari, & aliquid ſimile habere de Pſalmis vel operibus Salomonis: ſed quod in Demoſthene & Tullio ſolet fieri, vt per cola ſcribantur & cōmata, qui vtique proſa & non verſibus conſcripſerūt. Nos quoque vtilitati legentiū prouidentes, interpretationem nouam, nouo ſcribendi genere diſtinximus. Ac primum de Iſaia ſciendum, quòd in ſermone ſuo diſertus ſit: quippe vt vir nobilis & vrbanæ eloquentiæ, nec habens quicquā in eloquio ruſticitatis admiſtum. Vnde accidit, vt præ cæteris, florem ſermonis eius, tranſlatio non potuerit cōſeruare. Deinde etiam hoc adiiciendum: quòd non tam propheta dicendus ſit, quàm euangeliſta. Ita enim vniuerſa CHRISTI eccleſiæque myſteria ad liquidū proſecutus eſt: vt nō putes eū de futuro vaticinari, ſed de præteritis hiſtoriā texere. Vnde coniicio noluiſſe tunc tēporis ſeptuaginta interpretes fidei ſuæ ſacramēta perſpicue Ethnicis prodere: ne ſanctū canibus, & margaritas porcis darent: quæ, cum hanc editionē legeritis, ab illis animaduertetis abſcondita. Nec ignoro quāti laboris ſit prophetas intelligere: nec facile quempiam poſſe iudicare de interpretatione, niſi intellexerit antequā legerit: nos quoque patêre morſibus plurimorū, qui ſtimulante inuidia, quod conſequi non valent, deſpiciunt. Sciens ergo & prudens in flammam mitto manum: & nihilominus hoc à faſtidioſis lectoribus precor, vt quomodo Græci poſt ſeptuaginta tranſlatores Aquilam & Symmachum, & Theodotionem legūt vel ob ſtudium doctrinæ ſuæ, vel vt ſeptuaginta magis ex collatione eorum, intelligant: ſic & iſti ſaltem vnum poſt priores habere dignentur interpretem. Legant prius, & poſtea deſpiciant, ne videantur non ex iudicio, ſed ex odii præſumptione ignorata damnare. Prophetauit autē Iſaias in Ieruſalem, & in Iudæa, necdum decem tribubus in captiuitatem ductis: ac de vtroque regno, nunc commiſtim, nunc ſeparatim texit oraculum. Et cum interdum ad præſentē reſpiciat hiſtoriam, & poſt Babyloniæ captiuitatem reditum populi ſignificet in Iudæam: tamen omnis eius cura de vocatione gētium, & aduentu CHRISTI eſt. Quē quāto plus amatis ô Paula & Euſtochiū, tāto magis ab eo petite, vt pro obtrectatione præſenti qua me indeſinēter æmuli laniant, ipſe mihi mercedem reſtituat in futuro: qui ſcit me ob hoc in peregrinæ linguæ eruditione ſudaſſe, ne Iudæi de falſitate ſcripturarum eccleſiis eius diutius inſultarent.

ARGVMENTVM IN PROPHETIAM ISAIAE.

ISAIAS IN Ieruſalem nobili genere ortus eſt, ibique prophetauit. Sub Manaſſe rege ſectus in duas partes, occubuit. Sepultúſque eſt ſub quercu Rogel, iuxta tranſitum aquarum, quas olim Ezechias rex iacto obſtruxerat puluere.

Prophetia Iſaiæ.

A VISIO ISAIAE FILII AMOS, quam vidit ſuper Iudam & Ieruſalem in diebus Oziæ, Ioatham, Achaz, & Ezechiæ regũ Iuda. Audite cæli, & auribus percipe terra, quoniã dominus locutus eſt, Filios enutriui, & exaltaui: ipſi autẽ ſpreuerunt me. Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui: Iſrael autem non cognouit, & populus meus non intellexit. Væ gẽti peccatrici,
B populo graui iniquitate, ſemini nequã, filiis ſceleratis. Dereliquerunt dominum, blaſphemauerunt ſanctum Iſrael, abalienati ſunt retrorſum. Super quo percutiam vos vltrà, addentes præuaricationem? Omne caput languidum, & omne cor mœrens. A planta pedis vſque ad verticem non eſt in eo ſanitas. Vulnus, & liuor, & plaga tumens: non eſt circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo. Terra veſtra deſerta: ciuitates veſtræ ſuccenſæ ſunt igni. Regionẽ
C veſtram corã vobis alieni deuorãt: & deſolabitur ſicut in vaſtitate hoſtili. Et derelinquetur filia Sion vt vmbraculum in vinea, & ſicut tuguriũ in cucumerario, & ſicut ciuitas quæ vaſtatur. Niſi dominus exercituum reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus, & quaſi Gomorrha ſimiles eſſemus. Audite verbum domini principes Sodomorum: percipite auribus legem dei noſtri populus Gomorrhæ. Quò mihi multitudinem victimarum veſtrarũ, dicit dominus? Plenus ſum holocauſto arietum, & adipe pinguium, & ſanguinem vitulorum
D & agnorum & hircorum nolui. Cum veneritis ante cõſpectum meum, quis quæſiuit hæc de manibus veſtris: vt ambularetis in atriis meis? Ne offeratis vltrà ſacrificium fruſtra. incẽſum abominatio eſt mihi. Neomeniam, & ſabbathum, & feſtiuitates alias non feram. iniqui ſunt cœtus veſtri. Calendas veſtras, & ſolennitates veſtras odiuit anima mea. facta ſunt mihi moleſta: laboraui ſuſtinens. Et cum extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis:
E & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Manus veſtræ ſanguine plenæ ſunt. Lauamini, mũdi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis. Quieſcite agere peruerſe, Diſcite benefacere: quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite*, & arguite me, dicit dominus. Si fuerint peccata veſtra vt coccinũ: quaſi nix dealbabuntur. & ſi fuerint rubra ſicut vermiculus: velut lana, alba erunt. Si volueritis, & audieritis, bona terræ comedetis. Quòd ſi nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis: gladius deuorabit vos, quia os domini locutum eſt. Quomodo facta eſt
F meretrix ciuitas fidelis, plena iudicii! Iuſtitia habitauit in ea, nunc autem homicidæ. Argentum tuum verſum eſt in ſcoriam: vinum tuum miſtum eſt aqua. Principes tui infideles, ſocii furum. Omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones. Pupillo non iudicant: & cauſa viduæ non ingreditur ad illos. Propter hoc ait dominus deus exercituum fortis Iſrael, Heu conſolabor ſuper hoſtibus meis, & vindicabor de inimicis meis. & cõuertam manum meam ad te, & excoquam ad purum ſcoriam tuam, & auferam omne ſtãnum tuum, & reſtituam iu-
G dices tuos vt fuerunt prius, & conſiliarios tuos ſicut antiquitus. Poſt hæc vocaberis Ciuitas iuſti, vrbs fidelis. Sion in iudicio redimetur, & reducent eam in iuſtitia. Et conteret ſceleſtos, & peccatores ſimul: & qui dereliquerunt dominum, conſumentur. Confundentur enim ab idólis quibus ſacrificauerunt: & erubeſcetis ſuper hortis quos elegeratis, cum fueritis velut quercus defluẽtibus foliis, & velut hortus abſque aqua. Et erit fortitudo veſtra vt fauilla ſtuppæ, & opus veſtrum quaſi ſcintilla: & ſuccendetur vtrunque ſimul, & non erit qui extinguat.

¶ſpreuerũt me.] defecerunt à me (vl, cõiurauerunt in me.)

¶blaſphemauerunt] irritauerunt ¶vltrà, addentes] ſ vltrà addetis ¶ſanitas.] integrũ. ¶tumens:] recens: ¶curata medicamine,] deuincta,

¶quæ vaſtatur.] deſolata. ¶ſemẽ,] ſuperſtites paucos (vl, ſuperſtites: ſtatim) ¶Plenus ſum holocauſto arietũ, & adipe] Satur ſum: holocauſta arietũ & adipem

¶cogitationum] vl, operum *nũc, (vl, obſecro) ¶arguite me,] diſceptemus,

¶antiquit⁹.] in principio. ¶reducẽt eã] captiui eius ¶Confundentur eñ ab idólis quibus ſacrificauerunt:] Pudebit vos à tilijs quibus delectati eſtis: ¶opus veſtrũ] qui faciteam

Quo tẽpore ꝓphetauerit Iſaias.

Ingratitudo Iudæorum.

Omni genere pœnarũ percuſſi Iudæi non ſunt reuerſi ad deũ.

ĩ.5.d.

Pauci apl̃i, & ii q per illos crediderũt, relicti. rom.9.f. gen.19.c.

Ceremonias & cultum Iudæorũ quib⁹ fidebant, reiicit dominus. iere.6.c. amos.5.f.

ĩ.59.a.

Verus dei cultus. 1. pet.3.b.

Pœnitẽtibus remiſſio: non pœnitentib⁹ exitium.

Deplorat peccata Ieruſalẽ.

Iere.5.g.

Ingemiſcit ſentẽtiã laturus ĩ impios: prædicitque, conſeruatis piis, Ieruſalẽ in priſtinum ſtatum reſtituendam.

CAP. II.

A VErbum quod vidit Iſaias filius Amos ſuper Iudã & Ieruſalẽ. Et erit in nouiſſimis diebus præparatus mõs domus domini in vertice montiũ, & eleuabitur ſuper colles. Et fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi, & dicent, Venite, & aſcẽdamus ad mõtem domini, & ad domũ dei Iacob, & docebit nos vias ſuas, & ambulabimus in ſemitis eius: quia de Sion exibit lex, & verbum domini de Ieruſalem. Et iudicabit gentes, & arguet
B populos multos: & conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces. Non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur vltrà ad prælium. Domus Iacob venite,

¶vomeres,] ligones,

Mons, eccl̃ia pria ĩ Ieruſalẽ. mich.4.a.

Gẽtiũ ingreſſus in eccl̃iã. Doctor Chr̃s.

Eccleſia non contendit.

Lumen dei.

Abiectio Iudæorum.

& ambulemus in lumine domini. Proiecisti enim populum tuum domũ Iacob: quia repleti ſunt vt olim, & augures habuerunt vt Philiſthiim, & pueris alienis adhæſerunt. Et repleta eſt terra eius argẽto & auro: & non eſt finis theſaurorũ eius. Et repleta eſt terra eius equis: & innumerabiles quadrigæ eius. Et repleta eſt terra eius idolis. Opus manuum ſuarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum. Et incuruauit ſe homo, & humiliatus eſt vir. Ne ergo C

¶repleti ſunt vt olim,) abũdant plus quã orietales diuitiis, ¶habuerunt) ſunt ¶pueris alienis adhæſerunt.) in pueris alienis ſuffecerũt ſibi. (vel, exercuerunt ſe multum.)

Exaltatio dei in puniendis Iudæis.

dimittas eis. Ingredere in petram, & abſcondere in foſſa humo à facie timoris domini, & à gloria maieſtatis eius. Oculi ſublimes hominis humiliati ſunt, & incuruabitur altitudo

Iudiciũ generale.

virorum: exaltabitur autem dominus ſolus in die illa. Quia dies domini exercituum ſuper omnem ſuperbum & excelſum, & ſuper omnem arrogãtem, & humiliabitur: Et ſuper omnes cedros Libani ſublimes & erectas, & ſuper omnes quercus Baſan, Et ſuper omnes mõtes excelſos, & ſuper omnes colles eleuatos, Et ſuper omnem turrim excelſam, & ſuper omnem murum munitũ, & ſuper omnes naues Tharſis, & ſuper omne quod viſu pulchrum eſt. D Et incuruabitur ſublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorũ: Et eleuabitur dominus ſolus in die illa. Et idôla penitus conterentur. Et introibunt in ſpeluncas petrarum, & in voragines terræ à facie formidinis domini, & à gloria maieſtatis eius, cum ſurrexerit percutere terram. In die illa proiiciet homo idôla argẽti ſui, & ſimulachra auri ſui, quæ fecerat ſibi vt adoraret, talpas & veſpertiliones. Et ingredietur ſciſſuras petrarũ & in cauernas ſaxorum à facie formidinis domini, & à gloria maieſtatis eius, cum ſurrexerit percutere terram.

¶humiliabitur.) vel, humilem.

Luc.23.d. oſee 10.b. apoc.9.b.

Ne Chri abiectione offendat quis.

Quieſcite ergo ab homine, cuius ſpiritus in naribus eius eſt: quia excelſus reputatus eſt ipſe.

¶excelſus reputatus eſt ipſe.) vel, in quo reputatus eſt ipſe?

CAP. III.

Excidium Ieroſolymitanum, ob Chri perſecutionẽ a Iudæis factam.

A ECce enim dominator dominus exercituũ auferet à Ieruſalem & à Iuda validum & fortẽ, omne robur panis, & omne robur aquæ: Fortem, & virum bellatorem, iudicẽ, & prophetam, & ariolum, & ſenem: Principem ſuper quinquaginta, & honorabilem vultu, & conſiliarium, & ſapientem de architectis, & prudentem eloquii myſtici. Et dabo pueros principes eorum, & effœminati dominabuntur eis. Et corruet populus, vir ad virum, & vnuſquiſque ad proximum ſuum: tumultuabitur puer contra ſenem, & ignobilis contra nobilem. Apprehendet enim vir fratrem ſuum domeſticum patris ſui, Veſtimentum tibi eſt, princeps eſto noſter, ruina autem hæc ſub manu tua. Reſpondebit in die illa, dicens, Non ſum medicus, & in domo mea non eſt panis, neque veſtimentum: nolite conſtituere me principem populi. Ruit enim Ieruſalẽ, & Iudas concidit: quia lingua eorũ, & adinuentiones eorum cõtra dominũ, vt prouocarent oculos maieſtatis eius. Agnitio vultus eorũ reſpondit eis: & peccatũ ſuum quaſi Sodoma prædicauerũt, nec abſconderunt. væ animæ eorum: quoniam reddita ſunt eis mala. Dicite iuſto quoniã bene, quoniã fructũ adinuentionũ ſuarũ comedet. Væ impio in malum: C retributio enim manuũ eius fiet ei.

¶honorabilẽ vultu.) i. authoritate venerabilem. ¶prudentẽ eloquii myſtici.) facundum (vel, oratorem) ¶effœminati) pueri ¶corruet) vim faciet (vel, affliget) ¶tumultuabit.) tenget ſe (i. inſolcſcet) ¶Reſpõdebit) leuabit ¶ſum medicus,) ero medic⁹, (vel, chirurgus. aut, non decem nabor. Chal. interp. Nõ ſum dignus vt ſim princeps.) ¶reſpõdit eis) teſtificat cõtra eos (i. gſic ſit, apparet in facie eorum.) ¶iuſto quoniã bene) quoniã iuſt⁹ ſibi erit bonus, tunc ¶in malũ) vel, malo.

Auaritia ſacerdotum & principum.

Apoc.2.b.

Populũ meum exactores ſui ſpoliauerũt, & mulieres dominatæ ſunt eius. Popule meus, qui te beatũ dicunt, ipſi te decipiũt, & viã greſſuũ tuorum diſſipant. Stat ad iudicandum dominus, & ſtat ad iudicandos populos. Dominus ad iudiciũ veniet cum ſenibus populi ſui, & principibus eius: vos enim depaſti eſtis vineã, rapina pauperis in domo veſtra. Quare atteritis populũ meũ, & facies pauperum cõmolitis, dicit dominus deus exercituũ?

¶Populũ meũ exactores ſui ſpoliauerunt.) Popli mei exactores (vel, oppreſſores) pueri ſunt ¶q te beatũ dicunt) ductores tui.

Mulierum Ieroſolymitanarũ ruina.

Et dixit dominus, Pro eo quod eleuatæ ſunt filiæ Siõ, & ambulauerunt extẽto collo, & nutibus oculorũ, ibant & plaudebãt, ambulabãt, & pedibus ſuis cõpoſito D gradu incedebant: Decaluabit dominus verticem filiarum Sion, & dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, Et mitras, & diſcriminalia, & periſcelides, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, Et annulos, & gemmas in frõte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, Et ſpecula, & ſindones, & vittas, & theriſtra. Et erit, pro ſuaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro criſpanti crine caluitium, & pro faſcia pectorali cilicium. Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & fortes tui in prælio. Et mœrebunt atque lugebunt portæ eius, & deſolata in terra ſedebit.

¶nutibus oculorũ) vel, fallacibus oculis ¶pedib⁹ ſuis cõpoſito gradu) in pedibus ſuis calceamenta habebãt ſquammata. ¶crinem) nates ¶funicul⁹) & pro crine) rupturæ excidio, & pro diſpoſitiõe capilli ¶cilicium) cingulum ſacci. ¶Pulcherrimi quoque viri) adulti (vel, pulchritudinis)

CAP. IIII.

Virorũ raritas ĩ excidio Ieroſolymitano.

A ET apprehendent ſeptẽ mulieres virum vnum in die illa, dicẽtes, Panem noſtrum comedemus, & veſtimentis noſtris operiemur: tantummodo inuocetur nomen tuum ſuper nos, aufer opprobriũ noſtrum.

Chri incarnatio, gaudiũ fidelium.

In die illa erit germen domini in magnificẽtia, & gloria, & fructus terræ ſublimis, & exultatio his qui ſaluati fuerint de Iſrael.

Sãcti quibus dimiſſa peccata.

Et erit: omnis qui relictus fuerit in Siõ, & reſiduus in Ieruſalẽ, ſanctus vocabitur, omnis qui ſcriptus eſt in vita

¶exultatio) gloria ¶in vita) vel, inter viuentes.

in Ieruſalem: Si abluerit dominus ſordem filiarum Sion,& ſanguinem Ieruſalem lauerit de medio eius in ſpiritu iudicii & ſpiritu ardoris. Et creabit dominus ſuper omnē locum montis Sion,& vbi inuocatus eſt, nubem per diem, & fumum & ſplendorem ignis flammātis in nocte. Super omnem enim gloriam protectio. Et tabernaculum erit in vmbraculum diei ab æſtu,& in ſecuritatem & abſconſionem à turbine & à pluuia.

Eccleſiæ ſecuritas.

CAP. V.

A CAntabo*dilecto meo canticum patruelis mei vineæ ſuæ: Vinea facta eſt dilecto meo in cornu filio olei. Et ſepiuit eam,& lapides elegit ex ea, & plātauit vineā electam:& ædificauit turrim in medio eius,& torcular extruxit in ea.& expectauit vt faceret vuas, & fecit labruſcas. Nunc ergo habitatores Ieruſalem, & viri Iuda, iudicate inter me & vineam meam. Quid eſt quod debui vltrà facere vineæ meæ,& non feci ei? An quòd expectaui vt faceret vuas, & fecit labruſcas? Et nunc oſtendam vobis quid ego faciam vineæ meæ, Auſe- B ram ſepem eius,& erit in direptionem: diruam maceriam eius,& erit in cōculcationem. Et ponam eam deſertam: non putabitur,& non fodietur: & aſcendēt ſuper eam vepres & ſpinæ: & nubibus mandabo ne pluat ſuper eam imbrem. Vinea enim domini exercituum, domus Iſrael eſt: & vir Iuda, germen eius delectabile. Et expectaui vt faceret iudicium, & ecce iniquitas:& iuſtitiam,& ecce clamor. Væ qui coniungitis domum ad domum,& agrum agro copulatis vſque ad terminum loci. Nūquid habitabitis vos ſoli in medio terræ? In au- C ribus meis ſunt hæc domini exercituum, Niſi domus multæ deſertæ fuerint grandes & pulchræ, abſque habitatore. Decem enim iugera vinearum facient lagūculam vnam,& triginta modii ſementis facient modios tres. Væ qui conſurgitis mane ad ebrietatem ſectandam,& potandum vſque ad veſperam, vt vino æſtuetis. Cithara,& lyra,& tympanum,& tibia,& vinum in conuiuiis veſtris: & opus domini non reſpicitis, nec opera manuū eius conſyderatis. Propterea captiuus ductus eſt populus meus, quia non habuit ſcientiam, & nobiles D eius interierunt fame,& multitudo eius ſiti exaruit. Propterea dilatauit infernus animā ſuam,& aperuit os ſuum abſque vllo termino. Et deſcendent fortes eius, & populus eius,& ſublimes glorioſique eius ad eum. Et incuruabitur homo,& humiliabitur vir,& oculi ſublimium deprimentur. Et exaltabitur dominus exercituum in iudicio,& deus ſanctus ſanctificabitur in iuſtitia. Et paſcentur agni iuxta ordinem ſuū,& deſerta in vbertatem verſa ad- E uenæ comedent. Væ qui trahitis iniquitatē in funiculis vanitatis, & quaſi vinculū plauſtri peccatum. Qui dicitis, Feſtinet,& cito veniat opus eius, vt videamus:& appropiet,& veniat conſilium ſancti Iſrael,& ſciemus illud. Væ qui dicitis malum bonum,& bonū malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarū. Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris,& coram vobiſmetipſis prudentes. Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum,& viri fortes ad miſcendam ebrietatem. Qui iuſtificatis impium pro muneribus,& iuſtitiam iuſti aufertis ab eo. Propter hoc ſicut deuorat F ſtipulam lingua ignis,& calor flammæ exurit: ſic radix eorum quaſi fauilla erit, & germen eorum vt puluis aſcendet. Abiecerunt enim legem domini exercituum,& eloquium ſancti Iſrael blaſphemauerunt. Ideò iratus eſt furor domini in populum ſuum, & extendit manum ſuam ſuper eum,& percuſſit eum: & conturbati ſunt montes, & facta ſunt morticina eorum quaſi ſtercus in medio platearum. In his omnibus non eſt auerſus furor eius, ſed adhuc manus eius extenta. Et eleuabit ſignum in nationibus procul, & ſibilabit ad eum de finibus G terræ:& ecce feſtinus velociter veniet. Non eſt deficiens neque laborans in eo: non dormitabit, neque dormiet, neque ſoluetur cingulum renum eius, nec rūpetur corrigia calceamenti eius. Sagittæ eius acutæ,& omnes arcus eius extenti. Vngulæ equorum eius vt ſilex,& rotæ eius quaſi impetus tempeſtatis. Rugitus eius vt leonis, rugiet vt catuli leonum:& frendet,& tenebit prædam,& amplexabitur, & nō erit qui eruat. Et ſonabit ſuper eum in die illa ſicut ſonitus maris: aſpiciemus in terram,& ecce tenebræ tribulationis,& lux obtenebrata eſt in caligine eius.

Parabola de Iudæis aſſūptis in populum dei. Iere. 2.d. matt. 21.d

Reiectio Iudæorum.

Vinea.

Germen.

Auaritia vineæ dei.

Ebrietas.

Captiui quare Iudæi.

Pœna ebriorum.

De⁹ ſublimis & ſanct⁹ propter iudiciū.

Paſci verbo.

Perſeuerātes in peccatis.

Verbum dei damnantes.

Sapiētes ſibi prouer. 3.a. rom. 12.d.

Ebrii.

Iniuſtitia ꝑpter munera.

Exterminatio Iudæorū ob abiectionē legis dei.

A Romanis Iudæi deſtructi,& quomodo.

CAP. VI.

A IN anno quo mortuus eſt rex Ozias, vidi dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum:& ea quæ ſub ipſo erant replebāt templum. Seraphim ſtabant ſuper illud: ſex alæ vni,& ſex alæ alteri. duabus velabant faciem eius,& duabus velabant pedes eius,& duabus volabant. Et clamabat alter ad alterum, & dicebat, Sanctus ſanctus ſanctus dominus deus exercituū, plena eſt omnis terra gloria eius. Et cōmota ſunt ſuperliminaria cardinum

Viſio qua deſcribit Iſaias mittentis ſe authoritatē.

Apoc. 4.e.

¶Si] Quando ¶ardoris.] vl, vrēte. ¶vbi inuocat⁹ eſt,] ſuper loca ei⁹, (ſub. Sion, vbi ſcilicet cōgregant̄. vl, ſup loca congregationis,) ¶ſecuritatē] tegmē (vel, protectionem)

*nunc ¶patruelis] amici ¶vineæ ſuę:] de vinea ſua: ¶cornu filio olei.] .i. in colle loco pīgui, vel, valde pingui. ¶vineā electā:] plantis vitis optimæ: ¶An quod] Cur ¶in direptionē:] ad paſcendum:

¶iniquitas:] plaga lepræ: (aut ſcabies:) ¶vſque ad terminū loci.] donec non ſit locus (ſub. aliis.) ¶In auribus meis ſunt hęc domini exercituū,] In aurib⁹ dñi exercituū, (vel, In aurib⁹ meis dñe exercituū, ſub. ſunt hęc .i. Hæc dixit mihi dñs exercituū,) ¶lagūculā vnā, &c.] bathū vnū, & ſemētis homer, facient epha. ¶qui conſurgitis] ita hæc ſententia in tertia perſona legit̄ apud Heb. illis qui conſurgunt &c. ¶nobiles eius interierunt fame,] gl'ia eius, viri famis (.i. qui eis honori erāt, famē ſuſtinent.) ¶abſque vllo termino.] præter morem. ¶fortes] decorus ¶ſublimes, glorioſique eius] opulentia ei⁹ & exultās in ea ¶ſanctificabitur] vl, apparebit ſanctus propter iuſtitiam ¶ordinē] morē (vel, verbū, ſub. paſtorū ſuorum) ¶qui trahitis &c.] .i. qui pergitis in iniquitate, & non vultis emendari ¶calor flammæ] q̄ſ. quilias flamma ¶fauilla] putredo ¶blaſphemauerūt,] contempſerunt, ¶quaſi ſtercus] ſicut exciſionem (.i. faſciculū ad incendium proiectum)

¶tribulationis, & lux] tribulatio, & lux (vl, ſol & luna) ¶caligine] cælis

¶ea quæ ſub ipſo erant] fimbriæ eius ¶faciē ei⁹,] faciem ſuam, ¶pedes eius,] pedes ſuos,

Agnoſcit pec-
catũ ꝓpheta.

Signo & ver
bo remiſſio-
nẽ peccatorũ
conſequitur.

Mittit̃ vt
annũtiet ptẽ
populi Iudai-
ci indurandã,
partẽ illumi-
nandam.
matth 13.b.
mar.4.b .lu.8.
b.ioh.12.f.act.
2.f.rom.11.b.

Vaſtati Iudęi
à Romanis.
Reliquiæ Iu
dæorũ ſaluã-
dę.

à voce clamantis,& domus repleta eſt fumo. Et dixi, Væ mihi,quia tacui,quia vir pollutus
labiis ego ſum,& in medio populi polluta labia habẽtis ego habito, & regem dominum ex-
ercituũ vidi oculis meis. Et volauit ad me vnus de Seraphim,& in manu eius calculus,quẽ
forcipe tulerat de altari. Et tetigit os meum,& dixit,Ecce,tetigit hoc labia tua,& auferetur C
iniquitas tua,& peccatum tuum mundabitur. Et audiui vocẽ domini dicentis,Quẽ mit-
tam?& quis ibit nobis? Et dixi, Ecce ego,mitte me.Et dixit, Vade,& dices populo huic, Au-
dite audientes,& nolite intelligere:& videte viſionem,& nolite cognoſcere. Excæca cor po-
puli huius,& aures eius aggraua,& oculos eius claude:ne forte videat oculis ſuis , & auribus
ſuis audiat,& corde ſuo intelligat,& cõuertatur,& ſanẽ eum. Et dixi, Vſquequo domine? D
Et dixit,Donec deſolẽtur ciuitates abſque habitatore,& domus ſine homine: & terra relin-
quetur deſerta.Et longe faciet dominus homines,& multiplicabitur quæ derelicta fuerat in
medio terræ.Et adhuc in ea decimatio,& cõuertetur,& erit in oſtenſionẽ ſicut terebinthus,
& ſicut quercus quæ expãdit ramos ſuos:ſemen ſanctũ erit id,quod ſteterit in ea.

¶& conuertetur, & erit in oſtenſionẽ &c.] Quidã ſic legunt, & cõuertet ſe,ſed depaſta:ſicut tilia & quercus,quarũ folia direpta, & manet
ſic ſtipes Iſrael eſt ſemen ſanctum. Alii ſic, vt denuo ſit paſcua:quinetiam ſicut terebinthus & quercus quod in eis ſtat abiiciunt(.i.fruct⁹ ſuos
ſemẽ ſanctũ quod ſteterit in ea(. i .fructus eius)erit.Alii vero ſic,& conuertet,& erit in exciſionẽ ſicut terebinthus,& ſicut quercus quæ eſt ĩ Sallecheth,
in eis,ſemẽ ſanctitatis ſtatio eius.

CAP. VII.

Ieruſalẽ obſi-
detur ab Ra
ſin & Phacee
4. reg.16.a.

Promittit de⁹
ſe liberaturũ
Achaz cũ po-
pulo ſuo à ti-
more regum
Raſin & Pha
cee:finẽ regni
Damaſci &
Iſrael prædi-
cens.

Admonet̃ cre
dere in ꝓmiſ
ſum à deo au
xiliũ,& huius
promiſſionis
ſignũ quære
re.
Promittitur
CHRI-
STVS.mat.
1.d.luc.1.c.
Ante Chriſtũ
natũ , regnũ
Iſrael deſtru
ctum.

Regni Iudæ
deſtructio ab
Aſſyriis.

Deſcriptio ſo
litudinis fu-
turæ.

ET factum eſt in diebus Achaz filii Ioathã, filii Oziæ regis Iuda, aſcendit Raſin rex Sy- A
riæ,& Phacee filius Romeliæ rex Iſrael,in Ieruſalem,ad præliãdum contra eam:& non
potuerunt debellare eam. Et nuntiauerunt domui Dauid, dicentes , Requieuit Syria ſuper
Ephráim,& commotum eſt cor eius,& cor populi eius:ſicut mouentur ligna ſyluarum à fa-
cie venti. Et dixit dominus ad Iſaiam, Egredere in occurſum Achaz tu,& qui derelictus
eſt Iaſub filius tuus, ad extremũ aquæductus piſcinæ ſuperioris in via agri fullonis. Et dices
ad eum, Vide vt ſileas:noli timere,& cor tuum ne formidet à duabus caudis titionum fumi
gantium iſtorum in ira furoris Raſin regis Syriæ,& filii Romeliæ:eo quod conſilium inierit B
contra te Syria in malum, Ephráim,& filius Romeliæ,dicentes, Aſcẽdamus ad Iudam,& ſu-
ſcitemus eum,& auellamus eũ ad nos,& ponamus regem in medio eius filium Tabeel.Hæc
dicit dominus deus,Non ſtabit, & non erit iſtud: Sed caput Syriæ Damaſcus,& caput Da-
maſci Raſin.Et adhuc ſexaginta & quinque anni,& deſinet Ephráim eſſe populus . & caput
Ephráim Samaria,& caput Samariæ filius Romeliæ.Si non credideritis,non permanebitis.
Et adiecit dominus loqui ad Achaz, dicens, Pete tibi ſignum à domino deo tuo in profun-
dum inferni,ſiue in excelſum ſuprá.Et dixit Achaz,Non petam, & non tẽtabo dominum.
Et dixit, Audite ergo domus Dauid,Nunquid parũ vobis eſt moleſtos eſſe hominibus, quia C
moleſti eſtis & deo meo? Propter hoc dabit dominus ipſe vobis ſignum, Ecce virgo con-
cipiet & pariet filium,& vocabitur nomen eius Emmanuel.Butyrũ & mel comedet, vt ſciat
reprobare malum & eligere bonum. Quia antequam ſciat puer reprobare malum & eli-
gere bonum, derelinquetur terra quam tu deteſtaris à facie duorũ regũ ſuorũ. Adducet do-
minus ſuper te,& ſuper populum tuum,& ſuper domum patris tui dies,qui non venerunt à
diebus ſeparationis Ephráim à Iuda cum rege Aſſyriorum. Et erit in die illa:ſibilabit do
minus muſcæ,quæ eſt in extremo fluminum AEgypti:& api, quæ eſt in terra Aſſur:& veni- D
ent,& requieſcent omnes in torrentibus vallium, & in cauernis petrarũ, & in omnibus fru-
tetis,& in vniuerſis foraminibus.In die illa radet dominus in nouacula conducta in his qui
trans flumen ſunt,in rege Aſſyriorum, caput & pilos pedum,& barbam vniuerſam. Et erit
in die illa: nutriet homo vaccam boum,& duas oues,& præ vbertate lactis comedet butyrũ:
butyrum enim & mel manducabit omnis qui relictus fuerit in medio terræ.Et erit in die il-
la:omnis locus vbi fuerint mille vites,mille argenteis,in ſpinas & in vepres erunt. Cũ ſagit-
tis & arcu ingredientur illuc:vepres enim,& ſpinæ erunt in vniuerſa terra.Et omnes montes
qui in ſarculo ſarrientur,non veniet illuc terror ſpinarum & vepriũ,& erit in paſcua bouis,
& in conculcationem pecoris.

CAP. VIII.

AnteChriſti
natiuitatem
quẽ præda-
torem & redẽ
ptorẽ noſtrũ
vocat, Iſraeli
tæ deſtructi
ab Aſſyriis.

ET dixit dominus ad me,Sume tibi librum grandem,& ſcribe in eo ſtylo hominis, Ve- A
lociter ſpolia detrahere,cito prædari.Et adhibui mihi teſtes fideles Vriam ſacerdotem,
& Zachariam filium Barachiæ:& acceſſi ad prophetiſſam,& cõcepit,& peperit filium. Et di-
xit dominus ad me, Voca nomen eius, Accelera ſpolia detrahere , feſtina prædari. Quia
antè quàm ſciat puer vocare patrem ſuum & matrem ſuam , auferetur fortitudo Damaſci,

B & ſpolia Samariæ coram rege Aſſyriorum. Et adiecit dominus loqui ad me adhuc, dicẽs, Pro eo quòd abiecit populus iſte aquas Siloe, quæ vadunt cum ſilentio, & aſſumpſit magis Raſin, & filium Romeliæ, propter hoc ecce dominus adducet ſuper eos aquas fluminis fortes & multas, regem Aſſyriorum, & omnem gloriam eius: & aſcendet ſuper omnes riuos eius, & fluet ſuper vniuerſas ripas eius, & ibit per Iudam, inundãs, & tranſiens vſque ad collum veniet. Et erit extenſio alarum eius, implens latitudinẽ terræ tuæ ò Emmanuel. Congregamini populi, & vincimini, & audite vniuerſæ procul terræ: cõfortamini & vincimini, accingite vos & vincimini: inite cõſilium, & diſſipabitur: loquimini verbum, & non fiet: quia nobiſcum deus. C Hæc enim ait dominus ad me, ſicut in manu forti, erudiuit me, ne irem in via populi huius, dicẽs, Ne dicatis, coniuratio. omnia enim quæ loquitur populus iſte, cõiuratio eſt: & timorẽ eius ne timeatis, neq; paueatis. Dominũ exercituũ ipſum ſanctificate: ipſe pauor veſter, & ipſe terror veſter: & erit vobis in ſanctificationẽ, In lapidẽ autẽ offenſionis & petram ſcandali duabus domibus Iſrael, in laqueum & in ruinã habitantibus Ieruſalem. Et offendent ex eis plurimi, & cadent, & conterentur, & irretientur, & capientur. Liga teſtimoniũ, ſigna legem in diſcipulis meis. D Et expectabo dominũ qui abſcõdit faciem ſuã à domo Iacob, & præſtolabor eum. Ecce, ego & pueri mei, quos dedit mihi dominus in ſignum, & in portẽtum Iſrael à domino exercituũ, qui habitat in monte Sion. Et cũ dixerint ad vos, Quærite à pythonibus, & à diuinis qui ſtrident in incantationibus ſuis: Nũquid non populus à deo ſuo requiret viſionem? pro viuis à mortuis? Ad legem magis, & ad teſtimonium. Quòd ſi non dixerint iuxta verbũ hoc, nõ erit eis matutina lux. Et trãſibit per eam, & corruet, & eſuriet: & cũ eſurierit, iraſcetur, & maledicet regi ſuo, & deo ſuo, & ſuſpiciet ſurſum. Et ad terram intuebitur: & ecce tribulatio & tenebræ, diſſolutio, & anguſtia, & caligo perſequens, & non poterit auolare de anguſtia ſua.

¶& non poterit auolare de anguſtia. Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon & terra Nephthali, & nouiſſimo aggrauata eſt via maris trans Iordanem Galilææ gentium.] Neque enim erit obſcurata (vel, oppreſſa) illa quæ affligetur, ſicut priore tẽpore leuiore malo afflixit (ſub. Aſſyrius.) terrã Zabulon & terrã Nephthali, & poſteriore maritima, finitima Iordanis & confiniũ gentiũ affixit.

CAP. IX.

A PRimo tẽpore alleuiata eſt terra Zabulon & terra Nephthali, & nouiſſimo aggrauata eſt via maris trans Iordanem Galilææ gentium. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnã: habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis. Multiplicaſti gẽtem, non magnificaſti lætitiam. Lætabuntur coram te, ſicut qui lætantur in meſſe, ſicut exultant victores capta præda, quando diuidũt ſpolia. Iugum enim oneris eius, & virgã humeri eius, & ſceptrum exactoris eius ſuperaſti, ſicut in die Madian. Quia omnis violenta prædatio cũ tumultu, & veſtimentũ miſtũ ſanguine, erit in combuſtionẽ & cibus ignis. P A R V V L V S B enim N A T V S eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerũ eius: & vocabitur nomẽ eius admirabilis, cõſiliarius, deus, fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis. Multiplicabitur eius imperiũ, & pacis non erit finis. Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit: vt confirmet illud, & corroboret in iudicio & iuſtitia ámodo & vſque in ſempiternum. zelus domini exercituum faciet hoc. Verbum miſit dominus in Iacob, & cecidit in Iſrael. Et ſciet omnis populus Ephráim, & habitantes Samariã in ſuperbia & magnitudine cordis, dicentes, Lateres ceciderunt, ſed quadris lapidibus ædificabimus: ſycomoros ſucciderunt, ſed cedros immutabimus. C Et eleuabit dominus hoſtes Raſin ſuper eum, & inimicos eius in tumultum vertet, Syriam ab oriente, & Philiſthiim ab occidente, & deuorabunt Iſrael toto ore. In omnibus his non eſt auerſus furor eius, ſed adhuc manus eius extenta: & populus non eſt reuerſus ad percutientem ſe, & dominum exercituum non exquiſierunt. Et diſperdet dominus ab Iſrael caput & caudam incuruantem & deprauantem die vna. Longæuus & honorabilis, ipſe eſt caput: & propheta docens mendacium, ipſe eſt cauda. Et erunt, qui beatificant populum iſtum ſeducentes, & qui beatificantur, præcipitati. Propter hoc ſuper adoleſcentulis eius non lætabitur dominus: & pupillorum eius, & viduarum non miſerebitur: D quia omnis hypocrita eſt & nequam, & vniuerſum os locutũ eſt ſtultitiam. In omnibus his non eſt auerſus furor eius, ſed adhuc manus eius extenta. Succenſa eſt enim quaſi ignis impietas, vepres & ſpinã vorabit: & ſuccẽdetur in denſitate ſaltus, & cõuoluetur in ſuperbia fumi. In ira domini exercituũ cõturbata eſt terra, & erit populus quaſi eſca ignis. Vir fratri ſuo nõ parcet, & declinabit ad dexterã, & eſuriet: & comedet ad ſiniſtrã, & non ſaturabitur. Vnuſquiſq; carnem brachii ſui vorabit: Manaſſes Ephráim, & Ephráim

¶confortamini] accingite vos

¶ſicut in manu forti,] quaſi apprehenderet me ad manũ, &

¶ſanctificationẽ,] palatium (.i. locum vt confugiat ad ipſum homo,)

¶ſtridẽt in incantationibus ſuis:] garriunt & loquuntur (vſ, qui in garritũ auiũ aduertũt) & à coniuratoribus:

visionem?

¶& corruet,] indura tus,

¶diſſolutio & anguſtia,] obſcuratio anguſtiæ (vſ, circũuolans & circunfuſa tribulatio,)

¶perſequens,] diſpa,

victores capta pda,

¶violẽta prædatio] qpugnat, pugnat

¶futuri ſeculi,] in perpetuum,

¶immutabim9.] vſ, in locũ eorũ plantabimus.

¶i tumultũ vertet,] ſimul congregabit,

¶incuruantẽ & deprauantem] ramum & iuncũ (.i. fortẽ & imbecillem)

¶beatificãt] vſ, ducunt

¶beatificantẽ,] vſ, ducti ſunt,

¶pcipitati.] perditi.

¶cõuoluẽt in ſuperbia fumi.] eleuabũt ſe ſicut eleuatur fumus.

¶cõturbata] obſcurata

Iudæ deſtructio ab Aſſyrijs.

Interitũ Aſſyriorum prędicit ꝓpheta ad conſolationẽ piorum. Fiducia ĩdeo, non in humano auxilio.

Iudæorũ ruina ob incredulitatem in Chriſtum. luc. 2. e. rom. 9. g. 1. pet. 2. b.

Auxiliũ à deo Heb 2. d.

Verbum dei interrogandum & ſequẽdum.

Pœna negligentiũ verbũ dei.

Gentes ſuſcipiunt Euangelium.

Lætitia.

Iudic. 7. f.

CHRISTVS.

Regnũ Chri.

Noia Chri.

Regnũ Chri. Pax.

Euerſionem decem tribuũ Iſrael vaticinatur Iſaias, ob ſuperbiã eorũ in deũ.

Caput & cauda.

Manaſſen,ſimul ipſi cõtra Iudam. In omnibus his non eſtauerſus furor eius,ſed adhuc manus eius extenta.

CAP. X.

Legũ cõditores iniquos alloquitur.

VAE qui condunt leges iniquas:& ſcribẽtes, iniuſtitiam ſcripſerunt: vt opprimerent in A
iudicio pauperes, & vim facerent cauſæ humilium populi mei: vt eſſent viduæ præda
eorum,& pupillos diriperent.Quid facietis in die viſitationis,& calamitatis délonge venien
tis? Ad cuius confugietis auxilium?& vbi derelinquetis gloriam veſtram,ne incuruemini ſub
vinculo,& cum interfectis cadatis? Super omnibus his non eſt auerſus furor eius, ſed adhuc
manus eius extenta. Væ Aſſur,virga furoris mei & baculus ipſe,in manu eorũ indigna- B
tio mea.Ad gentem fallacem mittam eum,& contra populũ furoris mei mãdabo illi,vt auferat ſpolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem quaſi lutum platearum.
Ipſe autem non ſic arbitrabitur,& cor eius non ita exiſtimabit: ſed ad conterẽdum erit cor
eius,& ad internecionem gẽtium non paucarum. Dicet enim, Nunquid non principes mei
ſimul reges ſunt?Nunquid non vt Charcamis,ſic Calano:& vt Arphad,ſic Emath?Nunquid
nõ vt Damaſcus,ſic Samaria?Quo modo inuẽnit manus mea regna idóli, ſic & ſimulachra
eorum de Ieruſalem & de Samaria. Nunquid non ſicut feci Samariæ & idólis eius, ſic faciã C
Ieruſalem & ſimulachris eius? Et erit:cum impleuerit dominus cuncta opera ſua in mõ-
te Sion & in Ieruſalem, viſitabo ſuper fructum magnifici cordis regis Aſſur, & ſuper gloriã
altitudinis oculorum eius. Dixit enim, In fortitudine manus meæ feci, & in ſapientia mea
intellexi: & abſtuli terminos populorũ, & principes eorum deprædatus ſum,& detraxi quaſi
potens in ſublimi reſidentes.Et inuenit quaſi nidum manus mea fortitudinẽ populorum: & D
ſicut colliguntur oua,quæ derelicta ſunt,ſic vniuerſam terrã ego congregaui:& non fuit qui
moueret pennam, & aperiret os,& ganniret. Nunquid gloriabitur ſecuris contra eũ qui ſe-
cat in ea?aut exaltabitur ſerra contra eum à quo trahitur?quomodo ſi eleuetur virga contra
eleuantem ſe,& exaltetur baculus qui vtique lignum eſt. Propter hoc mittet dominator do-
minus exercituum in pinguibus eius tenuitatẽ:& ſubtus gloriam eius ſuccenſa ardebit qua-
ſi combuſtio ignis.Et erit lumen Iſrael in ignem, & ſanctus eius in flammam. Et ſuccende- E
tur,& deuorabitur ſpina eius,& vepres in die vna.Et gloria ſaltus eius,& carmeli eius ab ani
ma vſque ad carnẽ cõſumetur, & erit terrore profugus.Et reliquiæ ligni ſaltus eius præ pau-
citate numerabũtur,& puer ſcribet eas. Et erit in die illa:non adiiciet reſiduũ Iſrael,& hi
qui fugerint de domo Iacob, inniti ſuper eo qui percutit eos : ſed innitetur ſuper dominum
ſanctum Iſrael,in veritate.Reliquiæ cõuertentur, reliquiæ inquã Iacob ad deum fortem. Si
enim fuerit populus tuus Iſrael quaſi arena maris, reliquiæ conuertentur ex eo.cõſummatio F
abbreuiata inundabit iuſtitiã.Conſummationẽ enim, & abbreuiationẽ dominus deus exer-
cituũ faciet in medio omnis terræ. Propter hoc,hæc dicit dominus deus exercituũ, Noli
timere populus meus habitator Siõ,ab Aſſur.in virga enim percutiet te, & baculũ ſuũ leua-
bit ſuper te in via AEgypti. Adhuc enim paululũ modicúmq;,& conſummabitur indignatio
& furor meus ſuper ſcelus eorũ.Et ſuſcitabit ſuper eum dominus exercituum flagellũ, iuxta
plagã Madian in Petra Oreb,& virgã ſuã ſuper mare,& leuabit eã in via AEgypti.Et erit in
die illa:auferetur onus eius de humero tuo,& iugũ eius de collo tuo, & cõputreſcet iugum à G
facie olei. Veniet in Aiath,trãſibit in Magron:apud Machmas cõmendabit vaſa ſua. Trãſ-
ierunt curſim Gaba ſedes noſtra:obſtupuit Rama,Gabaath Saulis fugit.Hinni voce tua filia
Gallim,attende Laiſa paupercula Anathoth.Migrauit Medemena:habitatores Gabim con-
fortamini.Adhuc dies eſt,vt in Nobe ſtetur:agitabit manum ſuam ſuper mõtem filiæ Sion,
collem Ieruſalem.Ecce,dominator dominus exercituum confringet laguncul am in terrore,
& excelſi ſtatura ſuccidentur,& ſublimes humiliabũtur. Et ſubuertẽtur condenſa ſaltus eius
ferro:& Libanus cum excelſis cadet.

Deus Iudæos interfecturus miniſterio Aſſyriorũ vtitur.

Aſſyriis, quibus fueratvſ⁹ vt inſtrumentis, reddit afflictionẽ, ne glorïẽt aliqd ex ſe feciſſe.

Iudæi poſt pcuſſum Aſſyrium ſoli deo confidentes. Iudæi pauci ſaluati. rom 9.f.

J.28.f.

Conſolaẽ de⁹ Iudam, ꝙ breuis futura ſit ei⁹ afflictio, perſecutoreſque ei⁹ puniendi. Iudi.7.g.

Varii rumores de aduẽtu Sẽnacherib ĩ Ieruſalem.

Interitus Sẽnacherib.

CAP. XI. A

ET egredietur virga de radice Ieſſe,& flos de radice eius aſcendet. Et requieſcet ſuper eũ
ſpiritus domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis,ſpiritus
ſcientiæ & pietatis.Et replebit eum ſpiritus timoris domini. Non ſecundum viſionem ocu-
lorum * iudicabit,neque ſecundum auditum aurium arguet:ſed iudicabit in iuſtitia paupe-
res,& arguet in æquitate pro mãſuetis terræ. Et percutiet terram virga oris ſui,& ſpiritu la- B
biorũ ſuorũ interficiet impium.Et erit iuſtitia cingulum lumborũ eius: & fides cinctorium
renum eius. Habitabit lupus cũ agno: & pardus cũ hœdo accubabit:vitulus,& leo,& ouis

Chriſt⁹ naſcitur⁹ ex radice Ieſſe. act.13.d Arma Chriſti regis. Virga. Spiritus.

2. Theſ.2.c. Iuſtitia. Fides. Opa & fruct⁹ euangelii. J.65.d.

¶Vitulus,]Vacca,
¶infans ab vbere lactens

ſimul morabuntur,& puer paruulus minabit eos. Vitulus,& vrſus paſcentur: ſimul requieſcēt
catuli eorum:& leo quaſi bos comedet paleas. Et delectabitur infans ab vbere ſuper forami-
ne aſpidis:& in cauernam reguli,qui ablactatus fuerit, manū ſuam mittet. Non nocebunt, &
non occident in vniuerſo monte ſancto meo:quia repleta eſt terra ſciētia domini, ſicut aqua — Scientia dñi.
maris operientis. In die illa radix Ieſſe,qui ſtat in ſignum populorū,ipſum gentes depre- — Vocatio gen
C cabuntur,& erit ſepulchrum eius glorioſum. Et erit in die illa:adiiciet dominus ſecundò ma- — tiū.rom.15.c.
num ſuam ad poſſidendum reſiduū populi ſui,quod relinquetur ab Aſſyriis,& ab AEgypto, — Vera redu-
& à Phethros,& ab AEthiopia,& ab AElam,& à Sennaar,& ab Emath,& ab inſulis maris. Et — ctio Iudæ & Iſraelis, à ca-
leuabit ſignum in nationes, & congregabit profugos Iſrael, & diſperſos Iuda colliget à qua- — ptiuitate ad
tuor plagis terræ. Et auferetur zelus Ephráim, & hoſtes Iuda peribunt. Ephráim non æmu- — euangelium.
D labitur Iudam, & Iudas non pugnabit contra Ephráim: & volabunt in humeros Philiſthiim — Apl̄i adducē-
per mare,ſimul prædabuntur filios orientis. Idumæa & Moab præceptum manus eorum, & — tes omnes ad
filii Ammon obedientes* erunt. Et deſolabit dominus linguā maris AEgypti,& leuabit ma- — euangelium.
num ſuā ſuper flumen in fortitudine ſpiritus ſui:& percutiet eum in ſeptem riuis,ita vt trāſ-
eant per eū calceati. Et erit via reſiduo populo meo,qui relinquetur ab Aſſyriis:ſicut fuit Iſ-
raeli in die illa qua aſcendit de terra AEgypti.

¶ſignum] vł vexillum & infra.
¶deprecabuntur,] quærent,
¶ſepulchrū eius glorioſum.] requies ei⁹ in gloria.
¶præceptum] erunt immiſſio
*eis
¶linguā] vł,oram
¶meo,] eius,

CAP. XII. — Exod.14.

A ET dices in die illa,Confitebor tibi domine,quoniā iratus es mihi:cōuerſus eſt furor tuus, — Chriſtianorū gr̄arū actio
& conſolatus es me. — pro dei mīa
Ecce deus ſaluator meus,fiducialiter agam,& nō timebo:quia fortitudo mea,& laus mea do- — per Chriſtum eis facta.
minus deus,& factus eſt mihi in ſalutem. — Exo.15.a.pſal.
B Haurietis aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris. — 117.c.
Et dicetis in die illa,Cōfitemini domino,& inuocate nomen eius:notas facite in populis ad-
inuentiones eius:mementote quoniam excelſum eſt nomen eius.
Cantate domino,quoniam magnifice fecit:annuntiate hoc in vniuerſa terra.
Exulta,& lauda habitatio Sion:quia magnus in medio tui ſanctus Iſrael.

¶fiducialiter agā,] confidam,
¶ſaluatoris:] ſalutis (vł,ſalutaribus:)
¶adinuentiōes] opa
¶magnifice fecit:annūtiate] magnificā fecit ſcientiā hanc (vł,magnifica fecit, vt ſciantur)
¶Exulta,]Exalta vocem,
¶habitatio] habitatrix

CAP. XIII.

A ONus Babylonis, quod vidit Iſaias filius Amos. Super montem caliginoſum leuate ſi- — Babylon de-
gnum,exaltate vocem,leuate manum,& ingrediantur portas duces. Ego mandaui ſan- — ſtruenda pdi-
ctificatis meis,& vocaui fortes meos in ira mea, exultantes in gloria mea. Vox multitudinis — citur.
in montibus,quaſi populorum frequentium,vox ſonitus regum gentium congregatarum:do
minus exercituum præcepit militiæ belli, Venientibus de terra procul, à ſummitate cæli:
dominus,& vaſa furoris eius,vt diſperdat omnem terram. Vlulate, quia prope eſt dies domi-
B ni:quaſi vaſtitas à domino veniet. Propter hoc omnes manus diſſoluentur, & omne cor ho-
minis contabeſcet & conteretur: torſiones & dolores tenebunt eos, quaſi parturiens dole-
bunt. Vnuſquiſque ad proximum ſuum ſtupebit, facies cōbuſtæ vultus eorum. Ecce dies do-
mini venit,crudelis,& indignationis plenus,& iræ, furoriſque ad ponendam terram in ſoli-
tudinem,& peccatores eius conterendos de ea:quoniam ſtellæ cæli, & ſplendor earū non ex-
pandent lumen ſuum. Obtenebratus eſt ſol in ortu ſuo, & luna non ſplēdebit in lumine ſuo. — Eze.32.b.ioel.
Et viſitabo ſuper orbis mala,& contra impios iniquitatem eorum,& quieſcere faciam ſuper- — 3.c.matt.24.c.
C biam infidelium,& arrogantiam fortium humiliabo. Pretioſior erit vir auro, & homo mun- — mar.13.c.luc.21.c.
do obrizo. Super hoc,cælum turbabo:& mouebitur terra de loco ſuo,propter indignationem
domini exercituum, & propter diem iræ furoris eius. Et erit quaſi damula fugiens, & quaſi
ouis:& non erit qui congreget. Vnuſquiſque ad populum ſuū conuertetur,& ſinguli ad terrā
ſuam fugient. Omnis qui inuentus fuerit, occidetur: & omnis qui ſuperuenerit, cadet in gla-
dio. Infantes eorum allidentur in oculis eorum: diripientur domus eorum, & vxores eorum — Pſal.136.b.
violabuntur. Ecce ego ſuſcitabo ſuper eos Medos,qui argentum non quærant,nec aurum ve-
D lint:ſed ſagittis paruulos interficient,& lactentibus vteri non miſerebuntur,& ſuper filios nō
parcet oculus eorum. Et erit Babylon illa glorioſa in regnis, inclyta in ſuperbia Chaldæorū,
ſicut ſubuertit dominus Sodomam & Gomorrham. Non habitabitur vſque in finem, & non — Gen.19.c.
fundabitur vſque ad generationem & generationem:nec ponet ibi tentoria Arabs,nec paſto-
res requieſcent ibi. Sed requieſcēt ibi beſtiæ,& replebuntur domus eorum draconibus:& ha-
bitabunt ibi ſtruthiones,& piloſi ſaltabunt ibi,& reſpondebūt ibi vlulæ in ædibus eius,& ſy-
renes in delubris voluptatis.

¶Onus] vł,Prophetia
¶caliginoſum] eleuatum
¶ſāctificatis meis,] .i.preparatis à me Perſis,
¶præcepit militiæ] nūerat(vł,luſtrat) exercitum
¶Venientibus] Venientes
¶infideliū,] ſuperborū,(vł,fortium,)
¶Pretioſior erit vir] Pretioſiorē faciam virum
¶mundo] auro
¶Sup hoc,] Idcirco,
¶fugiens,] vł,attonita,
¶quærant,] æſtimabunt,
¶glorioſa in regnis, inclyta in ſuperbia] gloria regnorū, gloria ſuperbiæ
¶finem,] ſeculum,
¶fundabitur] habitabitur
¶draconibus:] vł,furunculis:
¶piloſi] vł,dæmones
¶reſpondebunt] cantabunt
¶ſyrenes] dracones

CAP. XIIII. A

Reuerſio Iudæorũ ex captiuitate,& Babyloniorũ afflictio.

PRope eſt vt veniat tempus eius,& dies eius non elongabuntur. Miſerebitur enim domi-
nus Iacob,& eliget adhuc de Iſrael,& requieſcere eos faciet ſuper humum ſuam: adiun-
getur aduena ad eos,& adhærebit domui Iacob. Et tenebunt eos populi, & adducent eos in
locum ſuum:& poſſidebit eos domus Iſrael ſuper terram domini in ſeruos & ancillas:& erũt
capientes eos qui ſe ceperant,& ſubiicient exactores ſuos. Et erit in die illa: cum requiem
dederit tibi dominus à labore tuo, & à concuſſione tua, & à ſeruitute dura qua antè ſeruiſti,
ſumes parabolam iſtam cõtra regem Babylonis,& dices, Quomodo ceſſauit exactor, quieuit B
tributũ? Contriuit dominus baculum impiorũ, virgam dominantiũ, cædentẽ populos in in-
dignatione, plaga inſanabili, ſubiicientem in furore gentes, perſequentem crudeliter. Con-
quieuit & ſiluit omnis terra, gauiſa eſt & exultauit: abietes quoque lætatæ ſunt ſuper te,& ce
dri Libani. ex quo dormiſti, non aſcendit qui ſuccidat nos. Infernus ſubter cõturbatus eſt in
occurſum aduentus tui, ſuſcitauit tibi gigantes. Omnes principes terræ ſurrexerunt de ſoliis
ſuis, omnes principes nationum. Vniuerſi reſpondebunt, & dicent tibi, Et tu vulneratus es C
ſicut & nos, noſtri ſimilis effectus es. Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua, concidit cadauer
tuum: ſubter te ſternetur tinea,& operimentum tuum erunt vermes. Quomodo cecidiſti
de cælo lucifer, qui mane oriebaris? Corruiſti in terram, qui vulnerabas gẽtes: qui dicebas in
corde tuo, In cælum conſcendam, ſuper aſtra dei exaltabo ſolium meum,& ſedebo in monte
teſtamenti, in lateribus aquilonis. Aſcẽdam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſſimo.
Veruntamen ad infernum detraheris in profundum laci. Qui te viderint, ad te inclinabũtur, D
téque proſpicient, Nunquid iſte eſt vir qui conturbauit terram, qui concuſſit regna: qui po-
ſuit orbem deſertum, & vrbes eius deſtruxit, vinctis eius non aperuit carcerem? Omnes re-
ges gentium vniuerſi dormierunt in gloria, vir in domo ſua: tu autem proiectus es de ſepul-
chro tuo, quaſi ſtirps inutilis pollutus, & obuolutus cum his qui interfecti ſunt gladio & de-
ſcenderunt ad fundamenta laci, quaſi cadauer putridum. Non habebis conſortium neque cũ
eis in ſepultura: tu enim terram tuam diſperdidiſti, tu populum tuum occidiſti: non vocabi-
tur in æternum ſemen peſſimorum. Præparate filios eius occiſioni in iniquitate patrum ſuo- E
rum: non conſurgent, nec hæreditabunt terram, neque implebunt faciem orbis ciuitatum. Et
conſurgam ſuper eos, dicit dominus exercituum: & perdam Babylonis nomen,& reliquias,&
germen,& progeniem: dicit dominus. Et ponam eam in poſſeſſionem erinacii, & in paludes
aquarum,& ſcopabo eam in ſcopa terens, dicit dominus exercituũ. Iurauit dominus ex-
ercituum dicens, Si non vt putaui, ita erit: & quomodo mẽte tractaui, ſic eueniet, Vt conterã F
Aſſyrium in terra mea,& in montibus meis conculcem eum, & auferetur ab eis iugum eius,
& onus illius ab humero eorum tolletur. Hoc conſilium quod cogitaui ſuper omnem terrã,
& hæc eſt manus extenta ſuper vniuerſas gentes. Dominus enim exercituum decreuit,& quis
poterit infirmare? & manus eius extenta: & quis auertet eam? In anno quo mortuus eſt
rex Achaz, factum eſt onus iſtud, Ne læteris Philiſthæa omnis tu quoniam cõminuta eſt vir- G
ga percuſſoris tui: de radice enim colubri egredietur regulus, & ſemen eius abſorbens volu-
crem. Et paſcentur primogeniti pauperum,& pauperes fiducialiter requieſcent:& interire fa
ciam in fame radicem tuam,& reliquias tuas interficiam. Vlula porta, clama ciuitas: proſtra-
ta eſt Philiſthæa omnis: ab aquilone enim fumus veniet, & non eſt qui effugiet agmen eius.
Et quid reſpondebitur nuntiis gentis? Quia dominus fundauit Sion,& in ipſa ſperabunt pau
peres populi eius.

Plangit Nabuchodonoſor ab Iſraele & irridetur.

Mors regis Babylonis ſimilis aurorę de cælo cadẽti,& obſcuratæ.

Iuramẽto affirmat ſe perditurum Sennacherib & Aſſyrios.

Excidiũ Philiſthęorũ ſiue Palęſthinorũ ab Ezechia factum.

CAP. XV. A

Moabitarũ ruina prędicitur.

Iere.48.f.eze.7.e.

ONus Moab. quia nocte vaſtata eſt Ar-Moab, conticuit: quia nocte vaſtatus eſt murus
Moab, conticuit. Aſcendit domus & Dibon ad excelſa in planctum: ſuper Nabo,& ſu-
per Medaba, Moab vlulabit: in cunctis capitibus eius caluitiũ,& omnis barba radetur. In tri-
uiis eius accincti ſunt ſacco: ſuper tecta eius,& in plateis eius omnis vlulat, deſcendit in fle-
tum. Clamabit Heſebon & Eleale, vſque Iaſa audita eſt vox eorũ. Super hoc expediti Moab
vlulabũt, anima eius vlulabit ſibi. Cor meum ad Moab clamabit, vectes eius vſque ad Segor B
vitulam conternantem. Per aſcenſum enim Luith flens aſcendet, & in via Oronaim clamo-
rem contritionis leuabunt. Aquæ enim Nemrim deſertæ erunt, quia aruit herba, defecit ger
men, viror omnis interiit. Secundũ magnitudinẽ operis & viſitatio eorum: ad torrentẽ ſalicũ
ducent eos. Quoniã circuibit clamor terminũ Moab: vſque ad Gallim vlulatus eius, & vſque

ad puteũ Elim clamor eius. Quia aquæ Dibon repletæ ſunt ſanguine: ponam enim ſuper Dibon additamenta: his qui fugerint de Moab leonem, & reliquiis terræ.

CAP. XVI.

A EMitte agnum dominatorem terræ, de petra deſerti ad montem filiæ Sion. Et erit: ſicut auis fugiens, & pulli de nido auolantes, ſic erunt filiæ Moab in tranſcenſu Arnon. Ini cõcilium, coge conſilium: pone quaſi noctem vmbram tuam in meridie: abſconde fugientes, & vagos ne prodas. Habitabunt apud te profugi mei: Moab eſto latibulum eorum à facie vaſtatoris: finitus eſt enim puluis, conſummatus eſt miſer, defecit qui conculcabat terram. Et præ-
B parabitur in miſericordia ſolium, & ſedebit ſuper eum in veritate in tabernaculo Dauid iu dicans & quærens iudicium, & velociter reddens quod iuſtũ eſt. Audiuimus ſuperbiã Moab, ſuperbus eſt valde: ſuperbia eius & arrogãtia eius, & indignatio, pluſquam fortitudo eius. Idcirco vlulabit Moab ad Moab, vniuerſus vlulabit: his qui lætantur ſuper muros cocti lateris, loquimini plagas ſuas. Quoniam ſuburbana Heſebon deſerta ſunt, & vineam Sábama domi
C ni gentium exciderunt, flagella eius: vſque ad Iazer peruenerunt, errauerunt in deſerto, propagines eius relictæ ſunt, tranſierunt mare. Super hoc plorabo in fletu Iazer, vineam Sabama: inebriabo te lachryma mea Heſebon, & Eleale, quoniam ſuper vindemiam tuam, & ſuper meſſem tuã vox calcantiũ irruit. Et auferetur lætitia & exultatio de Carmelo, & in vineis non exultabit neque iubilabit. vinum in torculari non calcabit qui calcare conſueuerat: vocem calcantium abſtuli. Super hoc venter meus ad Moab quaſi cithara ſonabit, & viſcera
D mea ad murum cocti lateris. Et erit: cum apparuerit quod laborauit Moab ſuper excelſis ſuis, ingredietur ad ſancta ſua vt obſecret, & non valebit. Hoc verbum quod loquutus eſt dominus ad Moab extunc. Et nunc locutus eſt dominus, dicens, In tribus annis quaſi anni mercenarii auferetur gloria Moab ſuper omni populo multo, & relinquetur paruus & modicus, nequaquam multus.

¶murum cocti lateris.] Cir-hares. ¶laborauit] laſſatus fuerit ¶auferet] alleuiabit (vl. contẽptibilis & ignominioſa erit)

CAP. XVII.

A ONus Damaſci. Ecce Damaſcus deſinet eſſe ciuitas, & erit ſicut aceruus lapidum in ruina. Derelictæ ciuitates Aroer gregibus erunt, & requieſcẽt ibi, & non erit qui exterreat. Et ceſſabit adiutorium ab Ephráim, & regnum à Damaſco: & reliquiæ Syriæ, ſicut gloria filiorum Iſrael erunt, dicit dominus exercituum. Et erit in die illa: attenuabitur gloria Iacob, & pinguedo carnis eius emarceſcet. Et erit ſicut congregans in meſſe, quod reſtiterit, &
B brachium eius ſpicas leget: & erit ſicut quærẽs ſpicas in valle Raphaim. Et relinquetur in eo ſicut racemus, & ſicut excuſſio oleæ duarum vel trium oliuarũ in ſummitate rami, ſiue quatuor aut quinque in cacuminibus eius fructus eius, dicit dominus deus Iſrael. In die illa inclinabitur homo ad factorem ſuum, & oculi eius ad ſanctum Iſrael reſpicient: & non inclinabitur ad altaria quæ fecerunt manus eius, & quæ operati ſunt digiti eius: non reſpiciet lu-
C cos & delubra. In die illa erunt ciuitates fortitudinis eius derelictæ ſicut aratra, & ſegetes quæ derelictæ ſunt à facie filiorum Iſrael, & erit deſerta. Quia oblita es dei ſaluatoris tui, & fortis adiutoris tui non es recordata: propterea plantabis plantationem fidelem, & germen alienum ſeminabis. In die plantationis tuæ labruſca, & mane ſemen tuum florebit: ablata eſt meſſis in die hæreditatis, & dolebit grauiter. Væ multitudini populorũ multorum, vt mul
D titudo maris ſonantis: & tumultus turbarum, ſicut ſonitus aquarum multarũ. Sonabunt populi ſicut ſonitus aquarum inundantium, & increpabit eum, & fugiet procul: & rapietur ſicut puluis montium à facie venti, & ſicut turbo coram tempeſtate. In tẽpore veſperæ, & ecce turbatio: in matutino, & non ſubſiſtent. hæc eſt pars eorum qui vaſtauerunt nos, & ſors diripiẽtium nos.

CAP. XVIII.

A VAE terræ cymbalo alarum quæ eſt trans flumina AEthiopiæ, qui mittit in mare legatos, & in vaſis papyri ſuper aquas. Ite angeli veloces ad gentem conuulſam, & dilaceratam: ad populum terribilem, poſt quem non eſt alius: ad gentem expectantem & conculcatá, cuius diripuerunt flumina terram eius. Omnes habitatores orbis qui moramini in terra, cú
B eleuatum fuerit ſignum in montibus, videbitis, & clangorẽ tubæ audietis: quia hæc dicit dominus ad me, Ego quieſcam, & conſyderabo in loco meo ſicut meridiana lux clara eſt, & ſicut nubes roris in die meſſis. Ante meſſem enim totus effloruit, & immatura perfectio germinabit, & procidentur ramuſculi eius falcibus: & quæ derelicta fuerint, abſcindentur, & excu-

¶meridiana lux clara eſt,] aer ſerenus ꝑpter lumen (vel, ſolẽ, aut poſt pluuiã,) ¶die] æſtu ¶totus effloruit, &c.] ſtatim vt cõſummatus fuerit flos, & vua acerba maturuerit, excindet ipſe ramuſculos falcibus. & propagines auferet, atq; abſcindet.

¶puteũ Elim] Beer-elim ¶Dibon] Dimon & infra. ¶dñatorẽ] dñatori ¶& pulli de nido auolãtes,] de nido pulſa, (vl. eiecta,) ¶coge conſiliũ:] fac iudicium: ¶puluis,] emulſor, (vl. excoriator,) ¶miſer,] vaſtans,] ¶defecit qui conculcabat terram.] calcator cõſumptus eſt à terra. ¶his qui &c.] ſup dolia Cirhareſeth loquimini, verũtamẽ percuſſi. (vl. ſuper fundamẽta Cirhareſeth gemetis, verũtamẽ abiecti, aut dolore affecti.) ¶ſuburbana] arua ¶vineã] plantatiões optimas ¶flagella eius:] vites optimas eius: ¶relictę ſunt,] extenderunt ſe, ¶Super hoc] Idcirco & infra. ¶vĩdemiã tuã,] maturos fructus tuos, (vl. fructum tuum æſtiuum,) ¶vox calcantiũ] celeuſma (clamor nautarũ & aliorũ, vt militum)

¶adiutorium] munitio ¶ſicut racemꝰ, &] racemi, ¶inclinabit] aſpiciet ¶delubra.] imagines. ¶aratra,] virgultũ, ¶ſegetes quæ derelictæ ſunt] rami qui derelicti ſunt ¶fortis adiutoris tui] petræ fortitudinis tuæ ¶fidelem,] pulchram (iucundam,) ¶In die &c.] In die plantationẽ tuã creſcere facies. (vl. curabis,) & mane ſemẽ tuũ germiare facies: at eo die quo colligendus ac poſſidendus erit fructus, habebis infirmitatem & dolores lãguẽtis. ¶vt multitudo maris ſonãtis:] ſicut fremitus marium ſonabunt: ¶puluis] vl. gluma ¶ĩ matutino, &] priuſq̃ mane, ¶cymbalo alarum] inumbranti alis ¶vaſis papyri] vel, naui iuncea ¶angeli] nuntij ¶cõuulſam:] diuulſã (protractam.) ¶poſt quem non eſt alius:] ex quo fuit & vltra: & infra. ¶expectantẽ] lineatĩ (vel funiculi & funiculi. i. cuiꝰ oĩa ædificia deſtruunt) & infra.

Moab à deo punitꝰ ob ꝑfidiã, immiſericordiã & arrogantiã ſuã.

Iere. 48. c.

Iere. 48. e.

Vaſtitatẽ futurã Damaſcenis ab Aſſyrijs, prędicit, in quorũ auxilio confidebant decẽ tribus.

Cõtra decem tribꝰ Damaſcenis cõfœderatas ꝓphetat.

Calamitas cogit reuerti ad deum.

Iudæi quarę deſtructi.

Ruinã Aſſyriorum prędicit.

AEgypto vaſtitas ꝓdicit.

AEthiopes ſuſcepturi Euãgelium Chriſti.

tientur. Et relinquentur ſimul auibus montium, & beſtiis terræ: & æſtate perpetua erunt ſuper eum volucres, & omnes beſtiæ terræ ſuper illam hyemabunt. In tempore illo deferetur munus domino exercituum à populo diuulſo & dilacerato: à populo terribili, poſt quem non fuit alius à gente expectante, expectante & conculcata, cuius diripuerunt flumina terrã eius, ad locum nominis domini exercituum montem Sion.

CAP. XIX. A

AEgyptiorũ vaſtatio ab Aſſyrijs.

ONus AEgypti. Ecce dominus aſcendet ſuper nubem leuem, & ingredietur AEgyptum, & mouebũtur ſimulachra AEgypti à facie eius, & cor AEgypti tabeſcet in medio eius. Et concurrere faciam AEgyptios aduerſus AEgyptios: & pugnabit vir contra fratrem ſuum, & vir contra amicum ſuũ, ciuitas aduerſus ciuitatem, regnum aduerſus regnum. Et dirumpetur ſpiritus AEgypti in viſceribus eius, & conſiliũ eius præcipitabo: & interrogabunt ſimulachra ſua, & diuinos ſuos, & pythones & ariolos. Et tradam AEgyptum in manu dominorum crudelium, & rex fortis dominabitur eorum, ait dominus deus exercituũ. Et areſcet aqua de mari, & fluuius deſolabitur atque ſiccabitur. Et deficient flumina: & attenuabuntur, & ſiccabuntur riui aggerum. B Calamus & iuncus marceſcet, nudabitur alueus riui à fonte ſuo: & omnis ſemẽtis irrigua ſiccabitur, areſcet, & non erit. Et mœrebunt piſcatores, & lugebunt omnes mittentes in flumen hamum, & expandentes rete ſuper faciem aquarum emarceſcent. Confundentur qui operantur linum, plectentes & texentes ſubtilia. Et erunt irrigua eius flaccentia: omnes qui faciebant lacunas ad capiendos piſces.

Cõſilium humanũ contra dñm nihil poteſt.

Stulti principes Taneos, ſapientes conſiliarii Pharaonis dederunt conſilium inſipiens. quomodo dicetis Pharaoni, Filius ſapiẽtium ego, filius regum antiquorum? Vbi nunc ſunt ſapientes tui: annuntient & indicent tibi quid cogitauerit dominus exercituum ſuper AEgyptum.

In ſapientes AEgyptos.

Stulti facti ſunt principes Taneos, emarcuerunt principes Mempheos, deceperunt AEgyptum, angulum populorum eius.

Spũs mendaces.

Dominus miſcuit in medio eius ſpiritum vertiginis: & errare fecerũt AEgyptũ in omni opere ſuo, C ſicut errat ebrius & vomens. Et non erit AEgypto opus quod faciat caput & caudam incuruantem & refrenantem. In die illa erit AEgyptus quaſi mulieres, & ſtupebunt & timebunt à facie commotionis manus domini exercituum, quam ipſe mouebit ſuper eam, & erit terra Iuda AEgypto in pauorem. Omnis qui illius fuerit recordatus, pauebit à facie conſilii domini exercituum, quod ipſe cogitauit ſuper eam.

AEgyptij cõuerſi ad Chriſtum.

In die illa erũt quinque ciuitates in terra AEgypti, loquentes lingua Chanáan, & iurantes per dominum exercituum: ciuitas ſolis vocabitur vna. In die illa erit altare domini in medio terræ AEgypti, & titulus domini iuxta terminum eius: D & erit in ſignum & in teſtimonium domino exercituum in terra AEgypti. Clamabunt enim ad dominum à facie tribulantis, & mittet eis ſaluatorem & propugnatorẽ qui liberet eos.

Laudatᷣ Chrs ab ægyptijs. Crux.

Et cognoſcetur dominus ab AEgypto, & cognoſcent AEgyptii dominum in die illa, & colent eum in hoſtiis & in muneribus: & vota vouebunt domino, & ſoluẽt. Et percutiet dominus AEgyptum plaga, & ſanabit eam, & reuertentur ad dominum, & placabitur eis, & ſanabit eos.

Et in Aſſyria & in ægypto Chriſtiani. Gentes Iſraeli æquales.

In die illa erit via de AEgypto in Aſſyrios, & intrabit Aſſyrius in AEgyptum, & AEgyptius in Aſſyrios, & ſeruient AEgyptii Aſſur. In die illa erit Iſrael tertius AEgyptio & Aſſyrio: benedictio in medio terræ, cui benedixit dominus exercituum, dicens, Benedictus populus meus AEgypti, & opus manuum mearum Aſſyrius, hæreditas autem mea Iſrael.

CAP. XX. A

AEgyptiorũ & AEthiopũ captiuitas p̃dicitur.

IN anno quo ingreſſus eſt Thartan in Azótum, cum miſiſſet eum Sargon rex Aſſyriorũ, & pugnaſſet contra Azótum, & cepiſſet eam: in tempore illo locutus eſt dominus in manu Iſaiæ filii Amos, dicens, Vade, & ſolue ſaccum de lumbis tuis, & calceamenta tua tolle de pedibus tuis. Et fecit ſic vadens nudus, & diſcalceatus. Et dixit dominus, Sicut ambulauit ſeruus meus Iſaias nudus & diſcalceatus, trium annorum ſignum & portentũ erit ſuper AEgyptum & ſuper AEthiopiam: B ſic minabit rex Aſſyriorum captiuitatem AEgypti, & tranſmigrationem AEthiopiæ, iuuenem, & ſenem, nudum & diſcalceatum diſcoopertis natibus ad ignominiam AEgypti. Et timebunt, & confundentur ab AEthiopia ſpe ſua, & ab AEgypto gloria ſua. Et dicet habitator inſulæ huius in die illa, Ecce, hæc erat ſpes noſtra, ad quos confugimus in auxilium, vt liberarent nos à facie regis Aſſyriorum! & quomodo effugere poterimus nos?

CAP. XXI. A

Deſtruenda Babylõ prædicitur. Habac. 1. a.

ONus deſerti maris. Sicut turbines ab Aphrico veniunt, de deſerto venit, de terra horribili. Viſio dura nũtiata eſt mihi: qui incredulus eſt, infideliter agit: & qui depopulator

¶expectãte, expectã.] funiculi funiculi (.i. deſtructa)
¶dirũpetur] euacuabitur
¶præcipitabo:] deſtruam:
¶deſolabit᷑] areſcet
¶riui aggerũ.] flumina AEgypti.
¶marceſcet &c.] lenteſcẽt graminetaq; ſunt iuxta riuũ,
¶ſubtilia.] naſſas. (vl᷑, retia.)
¶irrigua] retia
¶flaccentia:] cõtrita:
¶dederũt conſilium inſipiens,] conſiliũ infatuatum.
¶emarcuerũt] ſtulti facti ſunt
¶vertiginis:] peruerſitatum:
¶incuruantẽ & refrenãtẽ.] iũcũ & ramũ (Alij vertũt, Deerit ægypto conſiliũ ad gerendum res, vnde potiſſimum ſit ordiendum & vbi finiendum ſiue terra ſiue mari)
¶domini] domino
¶propugnatorẽ] magnatem
¶minabit rex Aſſyriorũ captiuitatem AEgypti, & tranſmigrationem AEthiopiæ,] vl᷑, captiuos ducet rex Aſſyriæ AEgyptios & expulſos (vl᷑, exules) ex AEthiopia,
¶timebũt,] cõfringentur, (horreſcẽt,)
¶ſpe ſua,] aſpectu ſuo, (vl᷑, confidentia ſua,)
¶hæc erat ſpes nſã,] hic erat aſpectus nſ, (vl᷑, hæc erat confidentia noſtra,)
¶qui incredul⁹ &c.] inſidiãs inſidiet, vaſtãs vaſtet. (Alij vertunt, iniquus iniqua agit.)
præuaricator præuaricatoré, & deuaſtator deuaſtatorem, ſub. fueniet. LXX, præuaricãs præuaricatur, & iniquus iniqua agit.

eſt,vaſtat. Aſcẽde A Elam,obſide Mede:omnem gemitum eius ceſſare fecit. Propterea reple-
ti ſunt lumbi mei dolore,& anguſtia poſſedit me ſicut anguſtia parturientis. Corrui cum au-
direm,conturbatus ſum cum viderem. Emarcuit cor meum,tenebræ ſtupefecerunt me:Baby
B lon dilecta mea,poſita eſt mihi in miraculum. Pone menſam,contemplare in ſpecula:come-
dentes & bibentes ſurgite principes,arripite clypeum. Hæc enim dixit mihi dominus, Vade,
& pone ſpeculatorem: & quodcunque viderit annunciet. Et vidit currum duorum equitum,
aſcenſorem aſini,& aſcenſorem cameli:& contemplatus eſt diligenter multo intuitu. Et cla- Habac.2.a.
mauit leo, Super ſpeculam domini ego ſum, ſtans iugiter per diem: & ſuper cuſtodiam meã
C ego ſum,ſtans totis noctibus. Ecce,iſte venit aſcenſor vir bigæ equitum,& reſpondit, & dixit,
Cécidit cécidit Babylon,&omnia ſculptilia deorum eius contrita ſunt in terra. Tritura mea, Iere.51.a.apo.14.b.
& filius areæ meæ,quæ audiui à domino exercituum deo Iſrael,annuntiaui vobis. Onus Idumææ ruina.
Duma. Ad me clamat ex Seir,Cuſtos quid de nocte? cuſtos quid de nocte? Dixit cuſtos, Venit
mane & nox:ſi quæritis,quærite:conuertimini,& venite. Onus in Arábia. In ſaltu ad veſ- Arabũ ruina.
D peram dormietis,in ſemitis Dedanim. Occurrentes ſitienti ferte aquam,qui habitatis terram
Auſtri, cum panibus occurrite fugienti. A facie enim gladiorum fugerunt, à facie gladii im-
minentis,à facie arcus extenti,à facie grauis prælii: quoniam hæc dicit dominus ad me, Ad-
huc in vno anno,quaſi in anno mercẽnarii,& auferetur omnis gloria Cedar. Et reliquiæ nu-
meri ſagittariorum fortium de filiis Cedar imminuentur: dominus enim deus Iſrael locu-
tus eſt.

Emarcuit &c.] Errauit cor meum, tremor terruit me, crepuſculũ deſyderij mei(vl. nocte amabilẽ mihi, quaſi crepuſculũ concupitũ) poſuit mihi in terrorem. comedẽtes & bibẽtes] comedãt & bibatur. arripite] vngite. domini] dñe. quid de nocte?] i. quę hora noctis(vl. quid ſenſiſti per noctem?) quæritis,] vl. vultis inquirere, ad veſperã dormietis,] vl. in Arabia pnoctabitis, Auſtri,] Theman, quaſi ĩ anno] ſicut anni reliquiæ numeri] paruus reliquus numerus

CAP. XXII.

A O Nus vallis viſionis. Quidnam quoque tibi eſt, quia aſcendiſti & tu omnis in tecta? cla- Obſidio vrbis Ieruſalẽ à Sẽnacherib.
moris plena,vrbs frequẽs,ciuitas exultans:interfecti tui,non interfecti gladio:nec mor-
tui tui,in bello. Cuncti principes tui fugerunt ſimul, duréque ligati ſunt: omnes qui inuenti
ſunt,vincti ſunt pariter, procul fugerunt. Propterea dixi, Recedite à me,amare flebo: nolite
B incũbere vt conſolemini me ſuper vaſtitate filiæ populi mei. Dies enim interfectionis & con
culcationis,& fletuum domino deo exercituum in valle viſionis,ſcrutans murum,& magni-
ficus ſuper montem. Et A Elam ſumpſit pharetram,currum hominis equitis, & parietem nu-
dauit clypeus. Et erunt electæ valles tuæ plenæ quadrigarum, & equites ponent ſedes ſuas in
porta. Et reuelabitur operimentum Iudæ, & videbis in die illa armamentarium domus ſal-
C tus:& ſciſſuras ciuitatis Dauid videbitis,quia multiplicatæ ſunt. Et congregaſtis aquas piſci-
næ inferioris,& domos Ieruſalem numeraſtis, & deſtruxiſtis domos ad muniẽdum murum.
Et lacum feciſtis inter duos muros,ad aquam piſcinæ veteris:& nõ ſuſpexiſtis ad eum qui fe-
cerat eam,& operatorem eius délonge non vidiſtis. Et vocabit dominus deus exercituum in
D die illa ad fletum,& ad planctum,ad caluitium,& ad cingulum ſacci:& ecce,gaudium & læ-
titia occidere vitulos & iugulare arietes,comedere carnes & bibere vinũ, Comedamus & bi- Sapien.2.b.1.cor.15.d.ỹ.16.d.
bamus,cras enim moriemur. Et reuelata eſt in auribus meis vox domini exercituum, Si di-
mittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini: dicit dominus exercituum. Hæc dicit do-
minus Dominus exercituum, Vade, ingredere ad eum qui habitat in tabernaculo, ad Sob- Sobna præfectus domus Ezechię,reijcitur à deo.
E nam præpoſitum templi,& dices ad eum, Quid tu hic? aut quaſi quis hic? quia excidiſti tibi
hic ſepulchrum, excidiſti in excelſo memoriale diligenter, in petra tabernaculum tibi. Ec-
ce dominus aſportari te faciet,ſicut aſportatur gallus gallinaceus, & quaſi amictum ſic ſuble
uabit te. Coronans coronabit te tribulatione, quaſi pilam mittet te in terrã latam & ſpatio-
ſam:ibi morieris,& ibi erit currus gloriæ tuæ,ignominia domus domini tui. Et expellam te
F de ſtatione tua:& de miniſterio tuo deponam te. Et erit in die illa:vocabo ſeruũ meum Elia- Eliacim à deo vocatus ſubſtituitr in locũ Sobnę.
cim filium Helciæ, & induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eũ,& poteſtatem
tuam dabo in manus eius:& erit quaſi pater habitantibus Ieruſalem,& domui Iuda. Et dabo
clauẽ domus Dauid ſuper humerum eius:& aperiet,& non erit qui claudat:& claudet, & non Apo.3.b.iob.12.b.
G erit qui aperiat. Et figam illum paxillum in loco fideli,& erit in ſolium gloriæ domui patris
ſui. Et ſuſpendent ſuper eum omnem gloriã domus patris eius,vaſorum diuerſa genera, om-
ne vas paruulum à vaſis craterarum vſque ad omne vas muſicorũ. In die illa dicit dominus
exercituum, auferetur paxillus qui fixus fuerat in loco fideli:& frangetur, & cadet,& peribit* Paxilli ſiue Sobnæ interitus.
quod pependerat in eo,quia dominus locutus eſt.

frequens,] tumultuoſa, duréque] à iaculatoribus, ſcrutãs murum, & magnificus ſup mõtem.] diruens murũ, & clamor ad mõtẽ. currũ hoĩs eqtis,] cũ curribus equites accincti ſunt, parietem nudauit clypeus.] Cir(.i. ciuitas regis Aſſur, Cyrenæ) nudauit clypeũ. meis vox eũ qui habitat ĩ tabernaculo,] theſaurarium iſtum, quaſi quis] qs tibi excidiſti in excelſo memoriale diligenter,] ſicut qui excidit in excelſo ſepulchrũ ſuũ,& qui ſtatuit ſicut aſportat &c.] profectione viri(.i. vehementi & magna. vl. profectione ò vir.) & amiciet te amiciendo. Coronans corona bit te tribulatione:] Circũdando circundabit te circuitu(vl. In orbem circumaget te) mittet te paxillum] clauum & infra. fideli,] ſtabili, & infra. vaſorũ diuerſa genera:] filij & nepotes: onus

CAP. XXIII.

A O Nus Tyri. Vlulate naues maris, quia vaſtata eſt domus vnde venire conſueuerant:de Tyri excidiũ
terra Cethim reuelatum eſt eis. Tacete qui habitatis in inſula:negotiatio Sidônis traſ-

dom⁹,vñ venire cõſueuerãt:] ita vt nõ ſuperſit domus: nec quiſquã amplius eam adeat: negotiatio] negotiatores

fretantes mare,repleuerunt te.In aquis multis ſemen Nili, meſſis fluminis fruges eius: & fa-
cta es negotiatio gentium.Erubeſce Sidon,ait enim mare,fortitudo maris,dicens, Non par-
turiui,& non peperi,& non enutriui iuuenes,nec ad incrementum perduxi virgines.Cũ au-
ditũ fuerit in AEgypto,dolebunt cũ audierint de Tyro. Tranſite maria, vlulate qui habita-
tis in inſula:nunquid nõ veſtra hæc eſt,quæ gloriabatur à diebus priſtinis in antiquitate ſua?
ducent eam pedes ſui longe ad peregrinandum. Quis cogitauit hoc ſuper Tyrum quondam
coronatam,cuius negotiatores principes, inſtitores eius inclyti terræ? Dominus exercituum
cogitauit hoc,vt detraheret ſuperbiam omnis gloriæ,& ad ignominiam deduceret vniuerſos
inclytos terræ.Tranſi terram tuam quaſi flumen,filia maris,non eſt cingulũ vltra tibi. Ma-
num ſuam extendit ſuper mare,& conturbauit regna: dominus mãdauit aduerſus Chanáan,
vt contereret fortes eius,& dixit, Non adiicies vltrà vt glorieris, calumniam ſuſtinens virgo
filia Sidonis: in Cethim conſurgens tranſfreta, ibi quoque non erit requies tibi. Ecce, terra
Chaldæorum talis populus non fuit,Aſſur fundauit eam: in captiuitatem traduxerunt robu-
ſtos eius,ſuffoderunt domos eius, poſuerunt eam in ruinam. Vlulate naues maris,quia deua
ſtata eſt fortitudo veſtra. Et erit in die illa: in obliuione eris ô Tyre ſeptuaginta annis, ſi-
cut dies regis vnius: poſt ſeptuaginta autem annos erit Tyro quaſi canticum meretricis. Su-
me citharam,circui ciuitatem meretrix obliuioni tradita: bene cane, frequenta canticum,vt
Poſt 70 ãnos Tyri reparatio ꝑmittit. memoria tui ſit. Et erit poſt ſeptuaginta annos,viſitabit dominus Tyrum,& reducet eam
ad merces ſuas: & rurſum fornicabitur cum vniuerſis regnis ſuper faciẽ terræ. Et erunt nego
tiatio eius,& merces eius ſanctificatæ domino.non condentur,neque reponẽtur:quia his qui
habitauerint coram domino,erit negotiatio eius,vt manducent in ſaturitatem,& veſtiantur
vſque ad vetuſtatem.

CAP. XXIIII.

Deſolationẽ totius orbis deſcribit: vſ. Iudæorũ tm. Oſee.4.b.

ECce dominus diſſipabit terrã,& nudabit eam,& affliget faciẽ eius, & diſperget habitato-
res eius.Et erit ſicut populus,ſic ſacerdos:&ſicut ſeruus,ſic dominus eius:&ſicut ancilla,
ſic domina eius:ſicut emens,ſic ille qui vendit:ſicut fœnerator,ſic is qui mutuũ accipit:ſicut
qui repetit,ſic qui debet. Diſſipatione diſſipabitur terra, & direptione prædabitur. dominus
enim locutus eſt verbũ hoc.Luxit,& defluxit terra,& infirmata eſt:defluxit orbis,infirmata
eſt altitudo populi terræ.Et terra infecta eſt ab habitatoribus ſuis:quia tranſgreſſi ſunt leges,
mutauerũt ius,diſſipauerũt fœdus ſempiternũ.Propter hoc maledictio vorabit terrã,& pecca
bunt habitatores eius.ideóque inſanient cultores eius, & relinquentur homines pauci. Luxit
vindemia,infirmata eſt vitis,ingemuerunt omnes qui lætabãtur corde. Ceſſauit gaudiũ tym
panorũ,quieuit ſonitus lætantiũ,conticuit dulcedo citharæ.Cũ cantico nõ bibent vinũ,ama-
ra erit potio bibentibus illam. Attrita eſt ciuitas vanitatis, clauſa eſt omnis domus nullo in-
troeunte.Clamor erit ſuper vino in plateis:deſerta eſt omnis lætitia,tranſlatum eſt gaudium
terræ.Relicta eſt in vrbe ſolitudo,& calamitas opprimet portas. Quia hæc erũt in medio ter
ræ,in medio populorum,quo modo ſi paucæ oliuæ quæ remanſerunt,excutiantur ex olea,&
racemi cum fuerit finita vindemia. Hi leuabunt vocẽ ſuã, atque laudabunt:cum glorificatus
fuerit dominus,hinnient de mari.Propter hoc in doctrinis glorificate dominũ: in inſulis ma
ris nomen domini dei Iſrael. A finibus terræ laudes audiuimus, gloriã iuſti. Et dixi, Secretũ
meum mihi,ſecretum meũ mihi,væ mihi: præuaricantes præuaricati ſunt,& præuaricatione
Iere.48.g. trãſgreſſorum præuaricati ſunt.Formido,& fouea, & laqueus ſuper te qui habitator es terræ.
Et erit:qui fugerit à facie formidinis,cadet in foueam:& qui ſe explicauerit de fouea,tenebi-
tur laqueo:quia cataractæ de excelſis apertæ ſunt,& concutientur fundamenta terræ.Confra
ctione confringetur terra,contritione conteretur terra, commotione cõmouebitur terra:agi-
tatione agitabitur terra ſicut ebrius,& auferetur quaſi tabernaculum vnius noctis:& grauabit
eam iniquitas ſua,& corruet, & non adiiciet vt reſurgat. Et erit:in die illa viſitabit dominus
ſuper militiam cæli in excelſo:& ſuper reges terræ qui ſunt ſuper terram. Et congregabũtur
in congregatione vnius faſcis in lacum,& claudentur ibi in carcere: & poſt multos dies viſi-
tabuntur.Et erubeſcet luna,& confundetur ſol,cum regnauerit dominus exercituũ in monte
Sion,& in Ieruſalem,& in conſpectu ſenũ ſuorum fuerit glorificatus.

CAP. XXV.

Gratiis actis vaſtationem ſynagógæ & ppl'i Iudaici deſcribit propheta.

DOmine deus meus es tu,exaltabo te,& confitebor nomini tuo: quoniam feciſti mirabi-
lia,cogitationes antiquas fideles amen. Quia poſuiſti ciuitatem in tumulum, vrbẽ
fortem in ruinam,domum alienorum: vt non ſit ciuitas, & in ſempiternum non ædificetur.

Super hoc laudabit te populus fortis, ciuitas gentium robuſtarum timebit te. Quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione ſua, ſpes à turbine, vmbraculum ab æſtu. Spiritus enim robuſtorum quaſi turbo impellens parietem. Sicut æſtus in ſiti, tumultū alienorum humiliabis: & quaſi calore ſub nube torrente propaginem fortium marceſcere facies. Et faciet dominus exercituum omnibus populis in monte hoc, conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defecatæ. Et præcipitabit in mōte iſto faciem vinculi colligati ſuper omnes populos, & telam quam orditus eſt ſuper omnes nationes. Præcipitabit mortem in ſempiternum: & auferet dominus deus lachrymam ab omni facie, & opprobrium populi ſui auferet de vniuerſa terra: quia dominus locutus eſt. Et dicet in die illa, Ecce deus noſter iſte, expectauimus eū, & ſaluabit nos: iſte dominus, ſuſtinuimus eū, & exultabimus, & lætabimur in ſalutari eius. Quia requieſcet manus domini in monte iſto: & triturabitur Moab ſub eo, ſicuti teruntur paleæ in plauſtro. Et extēdet manus ſuas ſub eo, ſicut extendit natans ad natandum: & humiliabit gloriam eius cum alliſione manuum eius. Et munimenta ſublimium murorum tuorum cóncident, & humiliabuntur, & detrahentur in terram vſque ad puluerem.

ſpes] ipſi tegmen ſiti,] loco ſicco, quaſi calore ſub nu- B be torrente propagi nē fortiū marceſcere facies.] ſicut æſtus in vmbra nubis pal mitem tyrānorum putabit. (hūiliabit) vindemiæ defecatæ.] fecium expreſſa- C tum. Et p̄cipitabit &c.] Et perdet (vl̄, auferet) in mōte iſto velamen, velamē quod eſt ob faciē oīm populorū, & operimen- D tū quod operit oēs gentes. (vl̄, Et decipiet ipſe laruas oīm intricatarū viſionū, quæ ſuper omnibus populis, & optoriū quod tectum eſt ſup oēs gentes.) ſuſtinuimus] expectauimus plauſtro.] ſterquilinio. ſub eo,] in medio eius, gloriam eius &c.] ſuperbiam eius cū cubitis manuū ſuarū.

Fideles, ī ipſijs Iudæis ma- ctatis quāuis inuoluti ſint multis malis ſeruabuntur per Chr̄m. Apo. 7. d. 21. b.

I N die illa cantabitur canticum iſtud in terra Iuda, CAP. XXVI.

Vrbs fortitudinis noſtræ ſaluator, ponetur in ea murus & antemurale.
Aperite portas, & ingrediatur gens iuſta, cuſtodiens veritatem.
Vetus error abiit: ſeruabis pacem pacem, quia in te ſperauimus.
Sperastis in domino in ſeculis æternis, in domino deo forti in perpetuum.
Quia incuruabit habitantes in excelſo, ciuitatem ſublimem humiliabit: humiliabit eam vſque ad terram, detrahet eam vſque ad puluerem.
Conculcabit eam pes, pedes pauperis, greſſus egenorum.
Semita iuſti recta eſt, rectus callis iuſti ad ambulandum.
Et in ſemita iudiciorum tuorum domine ſuſtinuimus te: nomen tuum, & memoriale tuum in deſyderio animæ.
Anima mea deſyderauit te in nocte: ſed & ſpiritu meo in præcordiis meis de mane vigilabo ad te: *cum feceris iudicia tua in terra, iuſtitiam diſcent habitatores orbis.
Miſereamur impio, & non diſcet iuſtitiam facere, in terra ſanctorum iniqua geſſit: & non videbit gloriam domini.
Domine exaltetur manus tua vt non videant: videāt, & cōfundantur zelantes populi, & ignis hoſtes tuos deuoret.
Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera noſtra operatus es nobis.
Domine deus noſter poſſederunt nos domini abſque te, tantū in te recordemur nominis tui.
Morientes non viuant, gigantes non reſurgant: propterea viſitaſti & contriuiſti eos, & perdidiſti omnem memoriam eorum.
Induſiſti genti domine, indulſiſti genti: nunquid glorificatus es? elongaſti omnes terminos terræ.
Domine in anguſtia requiſierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis.
Sicut quæ concipit, cum appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus ſuis: ſic facti ſumus à facie tua domine.
Concepimus, & quaſi parturiuimus, & peperimus ſpiritum: ſalutes non fecimus in terra, ideò non ceciderunt habitatores terræ.
Viuent mortui tui, interfecti mei reſurgent: expergiſcimini, & laudate qui habitatis in puluere: quia ros lucis ros tuus, & terram gigantum detrahes in ruinam.
Vade populus meus, intra in cubicula tua, claude oſtia tua ſuper te, abſcondere modicum ad momentum, donec pertranſeat indignatio.
Ecce enim dominus egredietur de loco ſuo, vt viſitet iniquitatē habitatoris terræ contra eū: & reuelabit terra ſanguinem ſuum, & non operiet vltrà interfectos ſuos. CAP. XXVII.

noſtræ &c.] eſt no- A bis, ſalus fecit nobis muros & antemurale. (vl̄, ſalutē præſtabunt murus & antemurale.) Vet⁹ error &c.] Eū cuius deſyderiū eſt coniunctum tibi, cuſtodies in pace, ī pace inquā, quia tibi fidit. Sperastis &c.] Fide dn̄o in perpetuum, quia in deo dn̄o po- B ſitum eſt omnis mū di robur. rectus &c.] callem iuſti ponderabis. (ſub. ô deus) recte. ſuſtinuimus] expectauimus ī deſyderio] eſt deſyderium de mane vigilabo ad te:] mane quæram te: *quoniam cum feceris iudicia tua in terra, iuſtitiā diſcēt] q̄primum iudicia tua venerunt C in terram, iuſtitiam didicerunt Miſereamur ī pio,] Miſericordiam affectus eſt impius, ſanctorum] vbi debet recta facere videbit &c.] vl̄, nō reuerebitur maieſtatem dn̄i. exalteť] excelſa eſt tantum in te recordemur] ſed tamen ſolum tui memores ſumus, & Indulſiſti gēti &c.] D Addidiſti genti domine, addidiſti genti: (.i. auxiſti gentē) glorificaſti te, amplificaſti vſque ad fines terræ. in tribulatiōe &c.] effuderunt orationē quando correctio tua fuit eis. (vl̄, & correctio tua docuit orare eos.) quaſi parturiuimus, & peperimus ſpiritum:] parturiētes nihil genuimus niſi ventū. fecimus in terra, ideò] ſunt factæ terræ, & interfecti mei] cum corporibus lucis] olerū (vl̄, viridis campi) terram gigantum detrahes in ruinam.] terra proijciet mortuos. (vl̄, terram potentium proſternes.)

Eccl̄ia Chr̄i deſcribitur.

Impiorū cæcitas, flagelis nō videntiū.

Pax fidelib⁹.

Opera bona operatur de⁹ in nobis.

Tribulatiōibus cōpellit de⁹ ire ad ſe.

Cōſolatio in afflictionib⁹ & exhortatio ad patientia.

Mich. 1. a.

A I N die illa viſitabit dominus in gladio ſuo duro, & grandi & forti, ſuper leuiathan ſerpentem vectem, & ſuper leuiathan ſerpentem tortuoſum, & occīdet cetū qui in mari eſt.

Regna omia ſub aduentu Chr̄i deſtructa à Romanis, & pax p totū orbem.

In die illa vinea meri cantabit ei, Ego dominus qui ſeruo eam, repente propinabo ei: ne for-
tè viſitetur contra eam, nocte & die ſeruo eam. Indignatio non eſt mihi: quis dabit me ſpinã
& veprem in prælio: gradiar ſuper eam, ſuccendam eam pariter? An potius tenebit fortitudi- B
nem meam, faciet pacem mihi, pacem faciet mihi? Qui egrediuntur impetu à Iacob, florebit
& germinabit Iſrael, & implebunt faciem orbis ſemine. Nunquid iuxta plagam percutientis
ſe percuſſit eum? aut ſicut occidit interfectos eius, ſic occiſus eſt? In menſura contra menſurã
cum abiecta fuerit, iudicabit eam: meditatus eſt in ſpiritu ſuo duro per diẽ æſtus. Idcirco ſu-
per hoc dimittetur iniquitas domui Iacob: & iſte omnis fructus vt auferatur peccatum eius, C
cum poſuerit omnes lapides altaris ſicut lapides cineris alliſos, non ſtabunt luci & delubra.
Ciuitas enim munita deſolata erit, ſpecioſa, relinquetur & dimittetur quaſi deſertũ: ibi paſce-
tur vitulus, & ibi accubabit, & conſumet ſummitates eius. In ſiccitate meſſes illius conteren-
tur: mulieres venientes, & docentes eam: non eſt enim populus ſapiens, propterea non miſere-
bitur eius qui fecit eum: & qui formauit eum, non parcet ei. Et erit: in die illa percutiet domi- D
nus ab alueo fluminis vſque ad torrentem AEgypti, & vos congregabimini vnus & vnus fi-

Prædicatio euangelij. Fides gentiũ.

lii Iſrael. Et erit: in die illa clangetur in tuba magna, & venient qui perditi fuerant de terra
Aſſyriorum, & qui eiecti erant de terra AEgypti, & adorabunt dominum in monte ſancto
in Ieruſalem.

CAP. XXVIII.

fructus vt auferatur peccatũ] auferet omnem fructũ peccati ¶cineris] calcis ¶ſpecioſa, relinquetur] habitaculum dimiſſum erit, (vl, pulchrum æd... & indi-
mittetur, ¶ſummitates] ramos ¶In ſiccitate meſſes illius] Præ ariditate rami (propagines) eius ¶percutiet] excutiet ¶de terra] in terram

Iſraelis deſtructio ab Aſſyrijs, & Iudam cõtẽneret.

VAE coronæ ſuperbiæ, ebriis Ephráim, & flori decidenti, gloriæ exultationis eius, qui A
erant in vertice vallis pinguiſſimæ errantes à vino. Ecce validus & fortis dominus ſicut
impetus grãdinis: turbo confringens, ſicut impetus aquarum multarũ inundantium & emiſ-
ſarum ſuper terram ſpatioſam. Pedibus conculcabitur corona ſuperbiæ ebriorum Ephráim.
Et erit flos decidẽs gloriæ exultationis eius, qui eſt ſuper verticem vallis pinguium, quaſi tẽ- B
poraneum ante maturitatem autumni: quod cum aſpexerit videns, ſtatim vt manu tenuerit,
deuorabit illud. In die illa erit dominus exercituum corona gloriæ, & ſertũ exultationis reſi-
duo populi ſui: & ſpiritus iudicii ſedenti ſuper iudiciũ, & fortitudo reuertẽtibus de bello ad

In ſacerdotes & prophetas verbi dei contemptores.

portam. Verum hi quoque præ vino neſcierunt, & præ ebrietate errauerunt. Sacerdos &
propheta neſcierunt præ ebrietate, abſorpti ſunt à vino, errauerunt in ebrietate, neſcierũt vi- C
dentem, ignorauerũt iudicium. Omnes enim menſæ repletæ ſunt vomitu ſordiũmque, ita vt

In Iudæos prophetarũ ſubſannatores. Euangelij prædicatio. 1. corin. 14. d.

non eſſet vltrà locus. Quem docebit ſcientiam? & quem intelligere faciet auditum? ablactatos
à lacte, auulſos ab vberibus. Quia Manda remanda, manda remanda, expecta reexpecta, expe-
cta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi. In loquela enim labii, & lingua altera loquetur ad
populum iſtum: cui dixit, Hæc eſt requies mea, reficite laſſum, & hoc eſt meum refrigerium:

Perditio illuſorum verbi dei. Impiorũ ſecuritas.

& noluerunt audire. Et erit eis verbũ domini, Manda remanda, manda remanda, expecta re- D
expecta, expecta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi: vt vadant, & cadant retrorſum, & cõ-
terantur, & illaqueentur, & capiantur. Propter hoc audite verbũ domini viri illuſores, qui
dominamini ſuper populum meum qui eſt in Ieruſalẽ. Dixiſtis enim, Percuſſimus fœdus cũ
morte, & cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cum tranſierit, non veniet ſuper

Chriſtus credentibus ſal[9] pſal. 117. d. mat. 21. d. act. 4. b. 1. pet. 2. a. Rom. 10. c. Afflictio non recipientib[9] Chriſtum.

nos: quia poſuimus mendacium ſpem noſtrã, & mendacio protecti ſumus. Idcirco hæc dicit
dominus deus, Ecce, ego mittam in fundamentis Sion lapidẽ, lapidem probatũ, angularẽ, pre- E
tioſum, in fundamento fundatum. Qui crediderit, non feſtinet. Et ponã in pondere iudiciũ,
& iuſtitiam in menſura: & ſubuertet grando ſpem mendacii: & protectionem, aquæ inunda-
bunt. Et delebitur fœdus veſtrum cum morte, & pactum veſtrum cum inferno non ſtabit: fla-
gellum inundans cum tranſierit, eritis ei in conculcationem. Quandocunque pertranſierit,
tollet vos: quoniam mane diluculo pertranſibit in die & in nocte, & tantummodo ſola vexa-
tio intellectum dabit auditui. Coanguſtatum eſt enim ſtratum, ita vt alter decidat, & pallium F

2. Reg. 5. d. 1. paralip. 14. a. Ioſue. 10. c.

breue vtrunque operire non poteſt. Sicut enim in monte Diuiſionum, ſtabit dominus: ſicut
in valle quæ eſt in Gabaon iraſcetur: vt faciat opus ſuũ, alienum opus eius: vt operetur opus

Exhortatio ad pœnitẽtiã Saluãdi pauci. De piorũ afflictione, iter quos alij magis, alij min[9] affliguntur.

ſuum, peregrinum opus eius ab eo. Et nunc nolite illudere, ne fortè conſtringantur vincu-
la veſtra. cõſummationem enim & abbreuiationem audiui à domino deo exercituum ſuper
vniuerſam terram. Auribus percipite, & audite vocem meam, attendite & audite eloquium G
meum, Nunquid tota die arabit arans vt ſerat, proſcindet & ſarriet humum ſuam? Nonne cũ
adæquauerit faciem eius, & ſeret gith, & cyminum ſparget, & ponet triticum per ordinem,

nũ eſt op[9] ab eo. ¶cõſtrigant] fortificẽt ¶& abbreuiationẽ] vl, abbreuiatã (aut deciſã) ¶ſarriet] colet ¶gith, vitiã, ¶per ordinem...

> ¶& milium,]ſigna-tū(.i.in parte agri hordeū ferct,) ¶vitiam]ſpeltam ¶ferris]tribula

& hordeum,& milium,& vitiam in finibus ſuis? Et erudiet illum in iudicio, deus ſuus docebit illum.Nō enim in ſerris triturabitur gith,nec rota plauſtri ſuper cyminum circuibit: ſed in virga excutietur gith,& cyminum in baculo.Panis autē comminuetur:verùm non in perpetuum triturans triturabit illum,neque vexabit eum rota plauſtri, neque vngulis ſuis comminuet eum.Et hoc à domino deo exercituum exiuit,vt mirabile faceret conſiliū, & magnificaret iuſtitiam.

CAP. XXIX.

> ¶quā expugnauit]ī qua caſtra ſua poſuit ¶additus &c.]tamen etſi annū ad annum addatis,agnos iugu letis(.i.tāetſi ānuatim ſacrificetis)tamen &c.
>
> ¶Et circunuallabo]Tamen anguſtiabo ¶erit &c.].i.ſi aliam vrbē voluero affligere,ego affligam eam ſicut Ariel.
>
> ¶ventilantiū]diſpergentiū(vl, alienorū tuorum) ¶fauilla]gluma ¶dimicauerunt]dimicabūt(verba iſta legunt in futuro in Hebræo.)

> Deſtructio Ieruſalem.

A VAE Ariel, Ariel ciuitas quam expugnauit Dauid:additus eſt annus ad annum,ſolennitates euolutæ ſunt. Et circunuallabo Ariel, & erit triſtis & mœrens, & erit mihi quaſi Ariel.Et circúndabo quaſi ſphæram in circuitu tuo, & iaciam contra te aggerem, & munimenta ponam in obſidionem tuā.Humiliaberis,de terra loquêris, & de humo audietur elo-B quium tuum:& erit quaſi pythonis de terra vox tua,& de humo eloquium tuum muſſitabit. Et erit ſicut puluis tenuis multitudo ventilantium te: & ſicut fauilla pertranſiens multitudo eorum qui contra te præualuerunt:erítque repente confeſtim. A domino exercituū viſitabitur in tonitruo,& cōmotione terræ,& voce magna turbinis & tempeſtatis,& flāma ignis deuorantis.Et erit ſicut ſomniū viſionis nocturnæ multitudo omniū gentiū quæ dimicauerunt contra Ariel,& omnes qui militauerunt,& obſederunt, & præualuerunt aduerſus eā. Et ſicut C ſomniat eſuriens & comedit,cum autē fuerit expergefactus,vacua eſt anima eius:& ſicut ſomniat ſitiens & bibit,& poſtquā fuerit expergefactus laſſus adhuc ſitit, & anima eius vacua eſt: ſic erit multitudo omniū gentiū quæ dimicauerunt contra montē Sion. Obſtupeſcite,& admiramini,fluctuate & vacillate:inebriamini,& non à vino:mouemini,& non ab ebrietate: quoniam miſcuit vobis dominus ſpiritum ſoporis.Claudet oculos veſtros: prophetas & prin-D cipes veſtros qui vident viſiones,operiet.Et erit vobis viſio omnium ſicut verba libri ſignati:quem cum dederint ſcienti literas,dicent,Lege iſtum:& reſpondebit, Non poſſum, ſignatus eſt enim.Et dabitur liber neſcienti literas,dicetúrque ei, Lege:& reſpondebit,Neſcio literas. Et dixit dominus,Eò quòd appropinquat populus iſte ore ſuo,& labiis ſuis glorificat E me,cor autē eius longe eſt à me,& timuerunt me mandato hominum & doctrinis: ideò ecce ego addam vt admirationem faciam populo huic miraculo grandi & ſtupendo.peribit enim ſapientia à ſapientibus eius,& intellectus prudentium eius abſcondetur. Væ qui profundi eſtis corde,vt à domino abſcondatis conſilium, quorum ſunt in tenebris opera,& dicunt, Quis videt nos,& quis nouit nos?Peruerſa eſt hæc veſtra cogitatio: quaſi ſi lutū contra figu-F lum cogitet,& dicat opus factori ſuo,Non feciſti me.& figmentum dicat fictori ſuo, Non intelligis. Nónne adhuc in modico & in breui cōuertetur Libanus in Charmel, & Charmel in ſaltum reputabitur? Et audient in die illa ſurdi verba libri, & de tenebris & caligine oculi cæcorum videbunt. Et addent mites in domino lætitiam, & pauperes homines in ſancto Iſrael exultabunt:quoniam defecit qui præualebat, conſummatus eſt illuſor, & ſucciſi ſunt o-G mnes qui vigilabant ſuper iniquitatem, qui peccare faciebant homines in verbo, & arguentē in porta ſupplantabant,& declinauerunt fruſtra à iuſto. Propter hoc, hæc dicit dominus ad domum Iacob, qui redemit Abraham, Non modo confundetur Iacob, nec modo vultus eius erubeſcet:ſed cum viderit filios ſuos, opera manuum mearum in medio ſui ſanctificantes nomen meum,& ſanctificabunt ſanctum Iacob,& deū Iſrael prædicabunt,& ſcient errantes ſpiritu intellectum,& muſſitatores diſcent legem.

> ¶fluctuate & vacillate:]excæcati eſtis, & alios excæcatis: ¶Claudet]Clauſit

> Excęcatio Iudęorū,neqd intelligerent eorū quæ ꝑdicebāt ꝓphetę

> ¶qui profundi eſtis corde,]vobis q ꝓfūdatis(.i.in ꝓfundū abſconditis) ¶Peruerſa eſt hæc veſtra cogitatio:]Subuerſio veſtra ferè

> Iudæi reiecti doctrinas hominū māda-to dei ꝑferentes.matt.15.a. marc.7.b. 1.Corin.1.c. abdiæ.1.c.
>
> In eos qui ſe pctōres non agnoſcunt. eccſi.23.c.
>
> Regnū euangelij à Iudęis ſupbis ad gētes cęcas conuerſum.

> ¶vigilabāt]pſeuerāt(feſtinant) ¶arguentē &c.]cor-ripienti in porta laqueos ponebāt(vl, corripientē ī porta probris afficiebāt) & fruſtra declinare fecerunt iuſtum. ¶prędicabūt,]timebunt,

> Gentes ꝑdicātes gratiam Chriſti.

CAP. XXX.

> ¶ordiremini telā,](vl,tegerēt tegumentum,

> In Iudæos q ſpretis dei cōſilijs,ſuæ prudentiæ innitebant,ī creaturis ſpē habentes cōtra Sēnacherib.

A VAE filii deſertores,dicit dominus,vt faceretis conſiliū,& non ex me: & ordiremini telam,& non per ſpiritū meum, vt adderetis peccatū ſuper peccatū. qui ambulatis vt deſcendatis in AEgyptum,& os meum non interrogaſtis, ſperantes auxiliū in fortitudine Pharaonis,& habentes fiduciam in vmbra AEgypti. Et erit vobis fortitudo Pharaonis in confuſionem,& fiducia vmbræ AEgypti in ignominiā.Erant enim in Tani principes tui,& nuntii tui vſque ad Hanes peruenerunt.Omnes cōfuſi ſunt ſuper populo qui eis prodeſſe non poterat:non fuerunt in auxiliū,& in aliquam vtilitatem,ſed in confuſionē & in opprobrium.

Onus iumentorum auſtri. In terra tribulationis & anguſtiæ, leæna & leo ex eis,vipera & B regulus volans,portantes ſuper humeros iumentorum diuitias ſuas,& ſuper gibbum camelorū theſauros ſuos ad populū qui eis prodeſſe non poterit. AEgyptus enim fruſtra & vanè auxiliabitur:ideò clamaui ſuper hoc,Superbia tantū eſt, quieſce. Nunc ergo ingreſſus ſcribe ei ſuper buxum & in libro diligenter exara illud, & erit in die nouiſſimo in teſtimonium vſque

> ¶ſup hoc,&c.]ad eā, fortitudo eorū manſio,(.i.fortitudo eorū ceſſabit.Alij vertūt, Victoria illorū manere.i.vīcet quiſquis manſerit in Ieruſalē,& nō petierit auxilium ab AEgyptijs. Alij ſic, Rahab ipſa quieſcet,id eſt, Babylon fallet vos,& non poterit iuuare.)

> Iudæi auxilium petētes ab AEgyptijs,pereūt à beſtijs ī itinere.

Prophetas Iudæi phibent verbũ dei annuntiare. Pœna in reijciẽtes verbũ dei,ſperantes ab hominib⁹ auxilium.

in æternum.Populus enim ad iracundiam prouocans eſt,& filii mendaces, filii nolentes au-
dire legem dei.Qui dicunt videntibus,Nolite videre:& aſpicientibus, Nolite aſpicere nobis
ea quæ recta ſunt:loquimini nobis placentia,videte nobis errores. Auferte à me viam, decli- C
nate à me ſemitam,ceſſet à facie noſtra ſanctus Iſrael. Propterea hæc dicit ſanctus Iſrael,
Pro eo quod reprobaſtis verbum hoc,& ſperaſtis in calumnia & in tumultu, & innixi eſtis ſu
per eo:propterea erit vobis iniquitas hæc ſicut interruptio cadẽs,& requiſita in muro excel-
ſo:quoniam ſubito dum non ſperatur,veniet contritio eius:& comminuetur ſicut conteritur
lagena figuli contritione perualida: & non inuenietur de fragmentis eius teſta, in qua porte-
tur igniculus de incendio,aut hauriatur parum aquæ de fouea: quia hæc dicit dominus deus
ſanctus Iſrael,Si reuertamini & quieſcatis, ſalui eritis: in ſilentio,& in ſpe erit fortitudo ve-
ſtra.Et noluiſtis:& dixiſtis,Nequaquam,ſed ad equos fugiemus. ideò fugietis. Et ſuper velo- D
ces aſcendemus. ideò velociores erunt, qui perſequentur vos. Mille homines à facie terroris
vnius: & à facie terroris quinque,fugietis, donec relinquamini quaſi malus nauis in vertice

Promittit deus miam conuerſis ad ipſum.

montis,& quaſi ſignum ſuper collem. Propterea expectat dominus vt miſereatur veſtri:
& ideò exaltabitur parcens vobis:quia deus iudicii dominus: Beati omnes qui expectant eũ.
Populus enim Sion habitabit in Ieruſalem:plorans nequaquam plorabis,miſerans miſerebi-
tur tui: ad vocem clamoris tui ſtatim vt audierit, reſpondebit tibi. Et dabit vobis dominus E
panem arctum, & aquam breuem. Et non faciet auolare à te vltrà doctorem tuum: & erunt
oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient verbum poſt tergum monentis,
Hæc eſt via,ambulate in ea:& non declinetis neque ad dexteram,neque ad ſiniſtram.Et cõ-
taminabis laminas ſculptilium argenti tui, & veſtimentum conflatilis auri tui, & diſperges
ea ſicut immunditiam menſtruatæ.Egredere, dices ei. Et dabitur pluuia ſemini tuo vbicun-
que ſeminaueris in terra,& panis frugum terræ erit vberrimus & pinguis. paſcetur in poſſeſ-
ſione tua in die illo agnus ſpacioſe:& tauri tui,& pulli aſinorum qui operantur terram,com
miſtum migma comedent ſicut in area ventilatum eſt. Et erunt ſuper omnem montem ex- F
celſum,& ſuper omnem collem eleuatum riui currentium aquarũ in die interfectionis mul-
torum cum ceciderint turres. Et erit lux lunæ ſicut lux ſolis , & lux ſolis erit ſeptempliciter,
ſicut lux ſeptem dierum in die qua alligauerit dominus vulnus populi ſui,& percuſſuram pla

Aſſyriorũ exitiũ prędicit.

gæ eius ſanauerit. Ecce nomen domini venit de longinquo,ardens furor eius,& grauis ad
portandum:labia eius repleta ſunt indignatione,& lingua eius quaſi ignis deuorans.Spiritus
eius velut torrens inundans vſque ad mediũ colli,ad perdendas gentes in nihilũ, & frenũ er-
roris quod erat in maxillis populorum. Canticũ erit vobis ſicut nox ſanctificatæ ſolẽnitatis, G
& lætitia cordis ſicut qui pergit cum tibia vt intret in montem domini ad fortẽ Iſrael.Et au-
ditam faciet dominus gloriã vocis ſuæ,& terrorem brachii ſui oſtendet in cõminatione furo-
ris,& flamma ignis deuorantis:allîdet in turbine & in lapide grandinis.A voce enim domi-
ni pauebit Aſſur virga percuſſus.Et erit *tranſitus virgæ fundatus,quam requieſcere faciet do
minus ſuper eum in tympanis & citharis:& in bellis præcipuis expugnabit eos.Præparata eſt

Deſcribitur infernus.

enim ab heri Tophet, à rege præparata, profunda & dilatata. Nutrimenta eius ignis & ligna
multa,flatus domini ſicut torrens ſulphuris ſuccendens eam.

CAP. XXXI.

Eos qui ſpẽ deũ viuũ relicta,cõfugiũt ad humanũ auxiliũ,pituros pdicit cũ ſuo auxilio.

VAE qui deſcendunt in AEgyptum ad auxilium, in equis ſperantes, & habentes fiduciã A
ſuper quadrigis, quia multæ ſunt:& ſuper equitibus quia prævalidi nimis: & non ſunt
confiſi ſuper ſanctum Iſrael,& dominum non requiſierunt. Ipſe autem ſapiens adduxit ma-
lum,& verba ſua non abſtulit. Et conſurget contra domum peſſimorum, & contra auxilium B
operantium iniquitatem. AEgyptus,homo,& non deus: & equi eorum,caro, & non ſpiritus.
Et dominus inclinabit manum ſuam, & corruet auxiliator, & cadet cui præſtatur auxilium,
ſimúlque omnes conſumentur. Quia hæc dicit dominus ad me,Quomodo ſi rugiat leo, C
& catulus leonis ſuper prædam ſuã, cum occurrerit ei multitudo paſtorum, à voce eorũ non
formidabit,& à multitudine eorum non pauebit:ſic deſcendet dominus exercituum vt præ-
lietur ſuper mõtem Sion,& ſuper collem eius.Sicut aues volantes, ſic proteget dominus ex-

Exhortatio ad fiduciam in deum.

ercituũ Ieruſalẽ,protegens & liberans,trãſiens & ſaluans. Conuertimini ſicut in profundũ D
receſſeratis filii Iſrael. In die enim illa abiiciet vir idôla argenti ſui,& idôla auri ſui,quæ

Potentia dei cadit hoſtis, non nřis viribus.

fecerunt vobis manus veſtræ in peccatũ. Et cadet Aſſur in gladio nõ viri,& gladius nõ ho
minis vorabit eũ,& fugiet nõ à facie gladii,& iuuenes eius vectigales erunt:& fortitudo eius à

¶Auferte à me viã, declinate à me ſemitam,]Recedite de via, declinate de ſemita,
¶calumnia]vł, violentia
¶tumultu,]peruerſitate,
¶interruptio]ruptura(vł,murus ruptus aut ædificium)
¶& requiſita]quæ ſe pandit(vł,tumens)
¶Si reuertamini & quieſcatis,]In quiete & requie
¶fugietis.]ſub.oẽs.

¶arctũ,& aquã breuẽ.]anguſtiæ,& aquã oppreſſionis.

¶agnus]pecus tuũ
¶cõmiſtũ migma]pabulũ mundũ(vł, commiſtum)
¶ſicut in area ventilatũ eſt.]quod ventilatũ eſt ventilabro & vãno.
¶vulnus]cõtritionẽ

¶perdendas]cribrandum
¶gloriam]vł, potẽtiam
¶terrorem]deſcenſionem
¶allidet,]in diſperſione,
¶pauebit]vł,cõteretur
*omnis
¶præcipuis]eleuationis(.i.bellorũ cõmotione)
¶Tophet,à rege]gehenna,etiã ipſi regi

¶ſunt cõfiſi ſuper] reſpexerunt ad

¶pſtatur auxiliũ,]eſt auxilio,
¶occurrerit ei]clamauerit cõtra eũ
¶pauebit:]humiliabitur.
¶ſicut in profundum &c.]quantũ alta cogitatione immerſi eſtis,filij Iſrael.(vł,ad eũ contra quẽ profunde uerũt ſiue multiplicauerunt peruerſitatem filij Iſrael.)
¶fugiet non
¶fortitudo ei⁹ à]ad arce ſua præ(vł,ad petrã ſuam præ)

terrore tranſibit,& pauebunt fugientes principes eius:dixit dominus,cuius ignis eſt in Sion, & caminus eius in Ieruſalem.

CAP. XXXII.

A Ecce in iuſtitia regnabit rex,& principes in iudicio præerunt. Et erit vir ſicut qui abſcōditur à vento,& celat ſe à tempeſtate, ſicut riui aquarum in ſiti, & vmbra petræ prominentis in terra deſerta. Non caligabunt oculi videntium,& aures audientium diligenter auſcultabunt. Et cor ſtultorum intelliget ſcientiam, & lingua balborū velociter loquetur & plane. B Non vocabitur vltrà is qui inſipiens eſt,princeps:neque fraudulentus appellabitur maior. Stultus enim fatua loquetur,& cor eius faciet iniquitatem, vt perficiat ſimulationem, & loquatur ad dominum fraudulenter,& vacuam faciat animam eſurientis,& potum ſitienti auferat. Fraudulenti vaſa peſſima ſunt:ipſe enim cogitationes concinnauit ad perdendos mites in ſermone mendacii,cū loqueretur pauper iudicium. Princeps verò,ea quæ digna ſunt principe cogitabit,& ipſe ſuper duces ſtabit. C Mulieres opulentæ ſurgite,& audite vocem meā: filiæ confidentes percipite auribus eloquium meum. Poſt dies & annum vos conturbabimini confidentes: conſummata eſt enim vindemia, collectio vltrà non veniet. Obſtupeſcite opulentæ,conturbamini confidentes:exuite vos, & confundimini, accingite lumbos veſtros. Super vbera plangite,ſuper regione deſyderabili,ſuper vinea fertili. Super humum populi mei ſpinæ & vepres aſcendent:quanto magis ſuper omnes domos gaudii ciuitatis exultantis? Domus enim dimiſſa eſt,multitudo vrbis relicta eſt, tenebræ & palpatio factæ ſunt ſuper ſpeluncas vſque in æternum. D Gaudium onagrorum paſcua gregum,donec effundatur ſuper nos ſpiritus de excelſo:& erit deſertum in Charmel,& Charmel in ſaltum reputabitur. Et habitabit in ſolitudine iudicium, & iuſtitia in Charmel ſedebit. Et erit opus iuſtitiæ pax,& cultus iuſtitiæ ſilētium,& ſecuritas vſque in ſempiternum. Et ſedebit populus meus in pulchritudine pacis,& in tabernaculis fiduciæ,& in requie opulenta. Grando autem in deſcenſione ſaltus,& humilitate humiliabitur ciuitas. Beati qui ſeminatis ſuper omnes aquas,immittentes pedem bouis & aſini.

CAP. XXXIII.

A Vae qui prædaris,nónne & ipſe prædaberis?& qui ſpernis,nónne & ipſe ſpernêris? Cum conſummaueris deprædationem,deprædaberis:Cum fatigatus deſieris contēnere, contemnêris. Domine miſerere noſtri: te enim expectauimus. eſto brachiū noſtrum in mane, & ſalus noſtra in tempore tribulationis. A voce angeli fugerunt populi, & ab exaltatione tua diſperſæ ſunt gentes. Et congregabuntur ſpolia veſtra ſicut colligitur bruchus,velut cum foſſæ plenæ fuerint de eo. Magnificatus eſt dominus,quoniā habitauit in excelſo:impleuit Sion iudicio & iuſtitia. B Et erit fides in temporibus tuis:diuitiæ ſalutis ſapientia & ſciētia: timor domini ipſe eſt theſaurus eius. Ecce,videntes clamabunt foris,angeli pacis amarè flebunt. Diſſipatæ ſunt viæ,ceſſauit tranſiens per ſemitam,irritum factum eſt pactū,proiecit ciuitates,non reputauit homines. Luxit,& elanguit terra:confuſus eſt Libanus,& obſurduit:& factus eſt Saron ſicut deſertum:& concuſſa eſt Baſan,& Carmelus. Nunc conſurgam dicit dominus, nunc exaltabor,nunc ſubleuabor. Concipietis ardorem,& parietis ſtipulam: ſpiritus veſter vt ignis vorabit vos. Et erunt populi quaſi de incendio cinis,ſpinæ congregatæ igni comburentur. Audite qui longe eſtis,quæ fecerim, & cognoſcite vicini fortitudinem meam. Conterriti ſunt in Sion peccatores,poſſedit tremor hypocritas. C Quis poterit habitare de vobis cū igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis? Qui ambulat in iuſtitiis & loquitur veritatem, qui proiicit auaritiam ex calumnia,& excutit manus ſuas ab omni munere,qui obturat aures ſuas ne audiat ſanguinem,& claudit oculos ſuos ne videat malum. Iſte in excelſis habitabit,munimenta ſaxorum ſublimitas eius: panis ei datus eſt, aquæ eius fideles ſunt. Regem in decôre ſuo videbunt oculi eius,cernent terram délonge. Cor tuum meditabitur timorem:vbi eſt literatus? vbi eſt legis verba ponderans? vbi eſt doctor paruulorum? Populum imprudentem non videbis,populum alti ſermonis: ita vt non poſſis intelligere diſertitudinem linguæ eius, in quo nulla eſt ſapientia. D Reſpice Sion ciuitatem ſolennitatis noſtræ. Oculi tui videbunt Ieruſalem habitationem opulentam,tabernaculū quod nequaquam transferri poterit:nec auferentur claui eius in ſempiternum, & omnes funiculi eius nō rumpentur:quia ſolummodo ibi magnificus eſt dominus noſter:locus fluuiorum riui latiſſimi,& patentes:non tranſibit per eum nauis remigum,neque trieris magna transgredietur eū. Dominus enim iudex noſter,dominus legifer noſter, dominus rex noſter: ipſe ſaluabit nos.

¶alti ſermonis:] profundæ linguæ ¶diſertitudinē linguæ ei⁹,] bleſū lingua, ¶ſolūmodo ibi magnific⁹] vere ibi fortis

Right margin notes:

Quale ſit regnū Chriſti, & cōditiones regni bene inſtituti.

Iudæorū deſtructio, poſt aduētū Chriſti.

ſ.29.f.

Regnū Chriſti deſcribiť, regnū ſummæ pacis & ſecuritatis.

Iſaias prophetat aduerſus Senacherib.

Orat dei auxiliū propheta. Aſſyrii vaſtādi.

Exaltatū deū prædicat, prædicens regnum Chriſti.

Deus bellans pro Iudæis, exaltať vincēs hoſtes.

Suā potētiā oib⁹ notā eſſe vult deus. Pſal.14.a.

1.Cor.1.c.

Ieruſalē protexit deus ne à Sennacherib vaſtaretur.

Left margin glosses:

¶fugiētes] à vexillo
¶caminus] vel, clibanus
¶qui abſcōdiť] locus in quo quis ſe abſcōdit
¶ſiti,] deſerto,
¶petræ] vel, ſcopuli
¶prominētis] grauis
¶velociter loqueť & plane.] feſtinabit loqui nitida.(elegāter.)
¶priceps:] liberalis:
¶fraudulentus &c.] parcus diceť magnificus.
¶ſimulationē,] vel, impietatem,
¶fraudulenter,] errores,
¶Fraudulēti] Auari (vel, Parco)
¶cū loquereť &c.] dū alloqueť pauperē in iudicio.
¶Priceps] Liberalis
¶ſuper duces] propter liberalia facta
¶ſtabit.] vel, clarus ſurget.
¶Dom⁹] vel, Palatiū
¶tenebræ & palpatio] arx & munitio
¶ſuper] in
¶Charmel,] vel agrū cultum, & infra.
¶ſilentiū,] quies,
¶nónne &c.] & tu nō prædā paſſus: qui ſpernis,& non ſpreuerunt te.
¶noſtrum] eorum
¶&] attamen
¶angeli] multitudinis (fremitus)
¶velut cum foſſæ plenæ fuerint in eo] ſecundū inceſſum locuſtarū incedēs per eū.(i. ſicut locuſtæ ambulantes per ſegetes, illas vaſtant, ſic angeli exercituum Aſſur.)
¶habitauit] habitat
¶fides] vel, veritas (aut firmitas)
¶diuitiæ ſalutis,] vel, diuitiæ, ſalus,(aut, robur ſalutis)
¶,videntes] nuntij eorum
¶angeli] nuntij
¶factum eſt] fecit
¶confuſus eſt Libanus,& obſurduit:] deuaſtauit Libanū, & ſuccidit:
¶Sarō] vel, Planities
¶ardorē,] quiſquilias,
¶cinis,] calcis,
¶cōgregatæ] excíſæ
¶ſublimitas] eleuatio (.i. refugium)
¶ei] eius
¶fideles] ſtabiles (vel, certæ)
¶oculi ei⁹,] oculi tui,
¶literat⁹? &c.] vel ſcriba? vbi quæſtor? (vel, theſaurari⁹?) vbi numerans turres? (vel, cancellarius? (.i. eruditi, potētes,& ſapientes qui cū Sennacherib peribunt)
¶imprudētē] illū fortē

Laxati ſunt funiculi tui,ſed non præualebunt: ſic erit malus tuus, vt dilatare ſignũ nõ queas.
Tunc diuidentur ſpolia prædarum multarum : claudi diripient rapinam: nec dicet vicinus,
Elangui.Populus qui habitat in ea,auferetur ab eo iniquitas. CAP. XXXIIII. A

In eccl'ia pc̃ti remiſſio.

Poſtrema ſynagogę vaſtatio,qua trãſlatũ eſt regnũ & ſacerdotiũ hui⁹ pp'li ad eccleſiam per apoſtolos cõſtitutam.

¶Laxati] Extenſi ¶ ſic erit &c.] ſic in malo ſuo (ſub. nauis) non extenderũt velũ. (vl, ad malum ſuũ nõ extẽdẽt ſignũ ſic trepidi aufugiẽt) ¶ vicin⁹,] i. habitator

ACcedite gentes, & audite, & populi attendite: audiat terra, & plenitudo eius, orbis, &
omne germen eius.Quia indignatio domini ſuper omnes gentes,& furor ſuper vniuer
ſam militiam eorum:interfecit eos,& dedit eos in occiſionem.Interfecti eorum proiicientur,
& de cadaueribus eorum aſcendet fœtor. Tabeſcent montes à ſanguine eorum , & tabeſcet
omnis militia cælorum, & complicabuntur ſicut liber cæli: & omnis militia eorum defluet
ſicut defluit folium de vinea & de ficu:quoniam inebriatus eſt in cælo gladius meus. Ecce ſu B
per Idumæam deſcendet, & ſuper populum interfectionis meæ ad iudicium. Gladius domi-
ni repletus eſt ſanguine,incraſſatus eſt adipe, de ſanguine agnorum & hircorum, de ſangui-
ne medullatorũ arietum:victima enim domini in Boſra,& interfectio magna in terra Edom.
Et deſcendent vnicornes cum eis, & tauri cum potentibus: inebriabitur terra eorum ſangui-

Ie.63.a.

ne,& humus eorum adipe pinguium:quia dies vltionis domini, annus retributionum iudicii
Sion. Et conuertentur torrentes eius in picem, & humus eius in ſulphur: & erit terra eius in C
picem ardentem,nocte & die non extinguetur.In ſempiternum aſcendet fumus eius:à gene-
ratione in generationem deſolabitur,in ſecula ſeculorum non erit tranſiens per eam.Et poſ-
ſidebunt illam onocrotalus,& ericius:& ibis,& coruus habitabunt in ea.Et extendetur ſuper
eam menſura,vt redigatur ad nihilum,& perpendiculum in deſolationem.Nobiles eius non
erunt ibi: regem potius inuocabunt, & omnes principes eius erunt in nihilum. Et orientur
in domibus eius ſpinæ, & vrticæ, & paliurus in munitionibus eius: & erit cubile draconum
& paſcua ſtruthionum.Et occurrent dæmonia,onocentaurus,& piloſus clamabit alter ad al- D
terum:ibi cubauit lamia,& inuenit ſibi requiem.Ibi habuit foueam ericius, & enutriuit catu
los,& circunfodit,& fouit in vmbra eius:illuc congregati ſunt milui,alter ad alterum.Requi
rite diligenter in libro domini,& legite:vnum ex eis non defuit,alter alterum non quæſiuit.
quia quod ex ore meo procedit,ille mandauit,& ſpiritus eius ipſe congregauit ea.Et ipſe mi
ſit eis ſortem,& manus eius diuiſit eam illis in mẽſuram: vſque in æternum poſſidebunt eã,
in generatione & generationem habitabunt in ea. CAP. XXXV. A

¶onocrotal⁹,] vl, pelicanus, ¶ibis,] vl, vlula, ¶non erunt ibi. regẽ potius inuocabũt.] non ibi regnũ vocabunt, ¶paſcua] manſio ¶dæmonia, onocentaurus, & piloſus] vl, beſtiæ ſyluestres cũ vlulis, & ſatyri ¶habuit foueã &c.] nidulatus eſt [illegible] & peperit [illegible] & pfodit in vmbra eius. ¶alter alterum non quæſiuit.] vnũquodque cũ ſocio ſuo [illegible] defuit. ¶quod ex ore meo procedit, ille] os ipſius ¶Lætabitur deſerta & inuia,] vl, Lætabuntur ſolitudo & inuium,

Lætitia & cõſolatio pmittitur credẽtibus in Chr̃m

LÆtabitur deſerta & inuia,& exultabit ſolitudo,& florebit quaſi lilium.Germinans ger-
minabit, & exultabit lætabunda & laudans: gloria Libani data eſt ei, decor Carmeli &
Saron:ipſi videbunt gloriam domini,& decorem dei noſtri. Confortate manus diſſolutas,& B
genua debilia roborate.Dicite puſillanimis,Confortamini,nolite timere.ecce deus veſter vl-
tionem adducet retributionis:deus ipſe veniet, & ſaluabit vos. Tunc aperientur oculi cæco-
rum,& aures ſurdorum patebunt.Tunc ſaliet ſicut ceruus claudus,& aperta erit lingua mu-

Signa aduentus Chriſti. mat.15.c.

torum: quia ſciſſæ ſunt in deſerto aquæ , & torrentes in ſolitudine. Et quæ erat arida,erit in C
ſtagnum,& ſitiens in fontes aquarum.In cubilibus in quibus prius dracones habitabãt, orie-
tur viror calami & iunci.Et erit ibi ſemita & via,& via ſancta vocabitur:non tranſibit per eã
pollutus,& hæc erit vobis directa via,ita vt ſtulti non errent per eam. Non erit ibi leo,& ma D
la beſtia non aſcendet per eã,nec inuenietur ibi:& ambulabunt qui liberati fuerint. Et redẽ-
pti à domino,conuertentur & venient in Sion cũ laude,& lætitia ſempiterna ſuper caput eo-
rum:gaudium & lætitiam obtinebunt,& fugiet dolor & gemitus. CAP. XXXVI. A

Chriſtus, via ad patrem.

¶puſillanimis,] i. to riſcorde, ¶retributionis:] retribuens: ¶aperta erit] laudabit ¶& hæc erit &c.] [illegible] ipſe in eis, ambul[illegible] per eã via, etiã ſtulti non errabunt

Sennacherib minatur Ezechię.4.re.18.c. 2.para.32.a.

ET factum eſt: in quartodecimo anno regis Ezechiæ, aſcendit Sennacherib rex Aſſyrio-
rum ſuper omnes ciuitates Iuda munitas, & cepit eas. Et miſit rex Aſſyriorum Rabſa-
cen de Lachis in Ieruſalem, ad regem Ezechiam in manu graui, & ſtetit in aquæductu pi-
ſcinæ ſuperioris in via agri fullonis. Et egreſſus eſt ad eum Eliacim filius Helciæ, qui erat
ſuper domum , & Sobna ſcriba , & Ioahe filius Aſaph à commentariis. Et dixit ad eos Rab-
ſaces, Dicite Ezechiæ,Hæc dicit rex magnus,rex Aſſyriorum, Quæ eſt iſta fiducia qua con-
fidis ? aut quo conſilio vel fortitudine rebellare diſponis ? ſuper quem habes fiduciam, quia
receſſiſti à me ? Ecce confidis ſuper baculum arundineum confractum iſtum ſuper AEgy- B
ptum : cui ſi innixus fuerit homo, intrabit in manum eius, & perforabit eam: ſic Pharao rex
AEgypti omnibus qui confidunt in eo. Quòd ſi reſponderis mihi, In domino deo noſtro
confidimus : nonne ipſe eſt cuius abſtulit Ezechias excelſa & altaria , & dixit Iudæ & Ieruſa-
lem , Coram altari iſto adorabitis? Et nunc trade te domino meo regi Aſſyriorum , & dabo

¶aut quo conſilio vel fortitudine rebellare diſponis?] [illegible] (vl, Ita puto, [illegible] & vis tua ad bellum) tantũmodo [illegible] bijs tuis. ¶trade te] fidem da (vl, da [illegible]

(nec] ſi quidem (ſuſtinebis faciẽ iudicis vni⁹ loci] vertere facies faciẽ ducis vni⁹ (.i. quomodo reſiſtere poteris, & vertere in fugam vnum ex &c.)

tibi duo millia equorum, nec poteris ex te præbere aſcenſores eorum: & quomodo ſuſtine-
bis faciem iudicis vnius loci ex ſeruis domini mei minoribus? Quòd ſi confidis in AEgy-
pto, in quadriga, & in equitibus: & nunc nunquid ſine domino aſcendi ad terram iſtam vt
C diſperderem eam? Dominus dixit ad me, Aſcende ſuper terram iſtam, & diſperde eam. Et
dixit Eliacim, & Sobna, & Ioahe ad Rabſacen, Loquere ad ſeruos tuos Syra lingua: intelli-
gimus enim. ne loquaris ad nos Iudaice in auribus populi qui eſt ſuper murum. Et dixit ad
eos Rabſaces, Nunquid ad dominum tuum & ad te, miſit me dominus meus, vt loquerer

(vrinam] aquas

omnia verba iſta: & non potius ad viros qui ſedent in muro, vt comedant ſtercora ſua, & bi
bant vrinam pedum ſuorum vobiſcum? Et ſtetit Rabſaces, & clamauit voce magna Iudaice,
& dixit, Audite verba regis magni, regis Aſſyriorum. Hæc dixit rex, Non ſeducat vos Eze- Sennacherib ꝓbris afficit deũ viuentẽ.
chias, quia non poterit eruere vos: & non vobis tribuat fiduciam Ezechias ſuper domino, di-
cens, Eruens liberabit nos dominus, non dabitur ciuitas iſta in manu regis Aſſyriorum. No-
D lite audire Ezechiam. Hæc enim dicit rex Aſſyriorum, Facite mecum benedictionẽ, & egre-
dimini ad me, & comedite vnuſquiſque vineam ſuã, & vnuſquiſque ficum ſuũ: & bibite vnuſ-

(conturbet] ſinatis vt verbis eludat

quiſque aquam ciſternæ ſuæ, donec veniam & tollam vos ad terram, quæ eſt vt terra veſtra,
terram frumenti & vini, terram panum & vinearum. Nec conturbet vos Ezechias, dicens, Do
minus liberabit nos. Nunquid liberauerunt dii gentium vnuſquiſque terram ſuam de manu
regis Aſſyriorum? Vbi eſt deus Emath & Arphad? Vbi eſt deus Sepharuaim? Nunquid libera-
uerunt Samariam de manu mea? Quis eſt ex omnibus diis terrarũ iſtarum, qui eruerit terrã Blaſphemia Sẽnacherib.
ſuam de manu mea, vt eruat dominus Ieruſalem de manu mea? Et ſiluerunt, & non reſpon-
derunt ei verbum. Mandauerat enim eis rex, dicens, Ne reſpondeatis ei. Et ingreſſus eſt Elia-
cim filius Helciæ qui erat ſuper domũ, & Sobna ſcriba, & Ioahe filius Aſaph à cõmentariis,
ad Ezechiam ſciſſis veſtibus, & nuntiauerunt ei verba Rabſacis.

CAP. XXXVII.

A ET factum eſt: cum audiſſet rex Ezechias, ſcidit veſtimenta ſua, & obuolutus eſt ſacco, & Mittit nuntios Ezechias ad Iſaiam ob Sẽnacherib. 4.reg.19.a.
intrauit in domum domini. Et miſit Eliacim qui erat ſuper domum, & Sobnam ſcribã,
& ſeniores de ſacerdotibus opertos ſaccis ad Iſaiam filium Amos prophetam, & dixerunt ad
eum, Hæc dicit Ezechias, Dies tribulationis, & correptionis, & blaſphemiæ dies hæc: quia ve

(exprobrandum] arguendum (corripiendum)

nerunt filii vſque ad partum, & virtus non eſt pariendi. Si quo modo audiat dominus deus
tuus verba Rabſacis, quem miſit rex Aſſyriorum dominus ſuus ad blaſphemandum domi-
num deum viuentem, & exprobrandum ſermonibus quos audiuit dominus deus tuus: leua
B ergo orationem pro reliquiis quæ repertæ ſunt. Et venerunt ſerui regis Ezechiæ ad Iſaiam,
& dixit ad eos Iſaias, Hæc dicetis domino veſtro, Hæc dicit dominus, Ne timeas à facie ver-
borũ quæ audiſti, quibus blaſphemauerunt pueri regis Aſſyriorum me. Ecce, ego dabo ei ſpi Promittit deus victoriã Ezechiæ.
ritum, & audiet nuntium, & reuertetur ad terram ſuam, & corruere eum faciam gladio in ter
ra ſua. Reuerſus eſt autem Rabſaces, & inuenit regem Aſſyriorum præliantem aduerſus
Lobnam. Audierat enim quia profectus eſſet de Lachis, & audiuit de Tharáca rege AEthio-
piæ, dicentes, Egreſſus eſt vt pugnet contra te. Quod cum audiſſet, miſit nuntios ad Ezechiã,
C dicens, Hæc dicetis Ezechiæ regi Iudæ dicentes, Non te decipiat deus tuus, in quo tu confi-
dis dicens, Non dabitur Ieruſalem in manu regis Aſſyriorum. Ecce, tu audiſti omnia quæ fe Blaſphemia Sẽnacherib.
cerunt reges Aſſyriorum omnibus terris quas ſubuerterunt, & tu poteris liberari? Nunquid

(libros] literas

eruerunt eos dii gentium, quos ſubuerterunt patres mei Gozam & Haran, & Reſeph, & filios
Eden, qui erant in Thalaſſar? Vbi eſt rex Emath, & rex Arphad, & rex vrbis Sepharuaim, Ana
& Aua? Et tulit Ezechias libros de manu nuntiorum, & legit eos, & aſcẽdit in domum domi-
ni, & expandit eos Ezechias corã domino. Et orauit ad dominũ, dicens, Domine exercituum

(ad blaſphemandũ] vt ꝓbris afficeret

deus Iſrael, qui ſedes ſuper cherubim: tu es deus ſolus omniũ regnorũ terræ, tu feciſti cælũ & Oratio Ezechiæ.
D terram. Inclina domine aurem tuã & audi: aperi domine oculos tuos & vide, & audi omnia
verba Sennacherib, quæ miſit ad blaſphemandum deum viuentẽ. verè enim domine deſertas
fecerunt reges Aſſyriorũ terras, & regiones earũ. Et dederunt deos earũ igni: non enim erant
dii, ſed opera manuũ hominũ, lignũ & lapis, & cõminuerunt eos. Et nũc domine deus noſter
ſalua nos de manu eius: & cognoſcãt omnia regna terræ quia tu es dominus ſolus. Et mi
ſit Iſaias filius Amos ad Ezechiã, dicens, Hæc dicit dominus deus Iſrael, Pro quibus rogaſti
me de Sẽnacherib rege Aſſyriorũ, hoc eſt verbum quod locutus eſt dominus ſuper eum, De- Iſaias cõſolatur Ezechiã, victoriã prænuntians.
ſpexit te, & ſubſannauit te, virgo filia Sion: poſt te caput mouit filia Ieruſalẽ. Cui exprobraſti,

& quē blaſphemaſti,& ſuper quem exaltaſti vocē tuam,& leuaſti altitudinē oculorū tuorum?
Ad ſanctum Iſrael:in manu ſeruorum tuorum exprobraſti domino. Et dixiſti, In multitudi-
ne quadrigarum mearum ego aſcendi in altitudinem mōtium iuga Libani: & ſuccīdam ex- E
celſa cedrorū eius,& electas abietes illius,& introibo altitudinem ſummitatis eius, ſaltū Car
meli eius. Ego fodi,& bibi aquam,& exiccaui veſtigio pedis mei omnes riuos aggerum. Nū-
quid non audiſti quæ olim fecerim ei? ex diebus antiquis ego plaſmaui illud: & nūc adduxi,
& factum eſt in eradicationem collium compugnantium,& ciuitatum munitarū. Habitato-
res earum breuiata manu contremuerunt & confuſi ſunt:facti ſunt ſicut fœnum agri, & gra-
men paſcuæ,& herba tectorum quæ exaruit antequam matureſceret. Habitationem tuam,&
egreſſum tuum,& introitum tuum ego cognoui,& inſaniam tuam contra me. Cū fureres ad-
uerſum me,ſuperbia tua aſcendit in aures meas:ponam ergo circulum in naribus tuis,& fre F
num in labiis tuis,& reducam te in viam per quam veniſti. Tibi autē hoc erit ſignum, Come
de hoc anno quæ ſponte naſcuntur, & in anno ſecundo pomis veſcere: in anno autem tertio
ſeminate & metite,& plantate vineas,& comedite fructum earum. Et mittet id quod ſaluatū
fuerit de domo Iuda,& quod reliquum eſt,mittet radicem deorſum, & faciet fructū ſurſum:
quia de Ieruſalem exibunt reliquiæ,& ſaluatio de monte Sion:zelus domini exercituum fa-
ciet iſtud. Propterea hæc dicit dominus de rege Aſſyriorum, Nō intrabit ciuitatem hanc, &
non iaciet ibi ſagittam:& non occupabit eam clypeus,& non mittet in circuitu eius aggerē. G
In via qua venit,per eam reuertetur,& ciuitatē hanc non ingredietur,dicit dominus. Et pro-
tegam ciuitatem iſtam,vt ſaluem eam propter me,& propter Dauid ſeruum meum. Egreſſus
eſt autem angelus domini,& percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octogintaquinque mil-
lia. Et ſurrexerunt mane,& ecce omnes cadauera mortuorū. Et egreſſus eſt,& abiit: & reuer-
ſus eſt Sennacherib rex Aſſyriorum,& habitauit in Niniue. Et factum eſt,cum adoraret in tē
plo Neſroch deū ſuum, Adramélech,& Saráſar filii eius percuſſerunt eū gladio, fugeruntque
in terram Ararat,& regnauit Aſarhaddon filius eius pro eo.

> Angel⁹ dn̄i occidit exercitū Sennacherib. 4. reg. 19. g tob. 1. d. eccl. 48. d. 1. mach. 7. f. & 2. mach. 8. e.
> Occidit̄ Sennacherib.
> Aſarhaddon regnat p eo.

> ¶iuga] latera
> ¶aggerū.] vl, munitos.
> ¶Nūquid non &c.] Vide annotationē ī quarto libro regū cap. 19. e.
> ¶breuiata manu] i. ſine viribus
> ¶quæ ſponte naſcētur,& in anno ſecūdo pomis veſcere] decidua (vl, quod cecidit in gramine) & anno ſecūdo ſponte naſcētia, (.i. ſine curatiōe & ſemin.)

CAP. XXXVIII.

IN diebus illis ægrotauit Ezechias vſque ad mortē:& introiuit ad eum Iſaias filius Amos A
propheta,& dixit ei, Hæc dicit dominus, Diſpone domui tuæ,quia morieris tu,& nō vi-
ues. Et conuertit Ezechias faciem ſuam ad parietem,& orauit ad dominum,& dixit, Obſecro
domine,memento quæſo quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto,
& quod bonum eſt in oculis tuis fecerim. Et fleuit Ezechias fletu magno. Et factū eſt ver
bum domini ad Iſaiam,dicens, Vade,& dic Ezechiæ, Hæc dicit dominus deus Dauid patris
tui, Audiui orationem tuā,& vidi lachrymas tuas. ecce,ego adiiciam ſuper dies tuos quinde-
cim annos,& de manu regis Aſſyriorum eruam te & ciuitatem iſtam,& protegam eam. Hoc B
autem tibi erit ſignum à domino quia faciet dominus verbū hoc quod locutus eſt, Ecce ego
reuerti faciam vmbram linearū,per quas deſcenderat in horologio Achaz in ſole,retrorſum
decem lineis. Et reuerſus eſt ſol decem lineis per gradus quos deſcenderat.

> Ægrotat Ezechias. 4. re. 20. a. 2. pa. 32. f
> Accipit ſignū ſanitatis in horoſcopo.
> ¶Diſpone] Præcipe

Scriptura Ezechiæ regis Iuda cum ægrotaſſet, & conualuiſſet de infirmitate ſua.

> Canticū Ezechiæ.

Ego dixi, In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi: quæſiui reſiduum annorum
meorum.

Dixi, Non videbo dominum deum in terra viuentium, non aſpiciam hominem vltrà & ha-
bitatorem quietis.

Generatio mea ablata eſt:& conuoluta eſt à me, quaſi tabernaculum paſtorum: præciſa eſt, C
velut à texente,vita mea:dum adhuc ordirer,ſuccidit me: de mane vſque ad veſperam fi-
nies me.

Sperabam vſque ad mane, quaſi leo ſic contriuit omnia oſſa mea: de mane vſque ad veſpe-
ram finies me.

Sicut pullus hirundinis ſic clamabo, meditabor vt columba: attenuati ſunt oculi mei ſuſpi-
cientes in excelſum:domine vim patior, ſponde pro me.

Quid dicā, aut quid reſpondebit mihi, cum ipſe fecerit? recogitabo tibi omnes annos meos D
in amaritudine animæ meæ.

Domine ſi ſic viuitur,& in talibus vita ſpiritus mei,corripies me & viuificabis me.

Ecce, in pace, amaritudo mea amariſſima: tu autem eruiſti animam meam vt non periret,

> ¶Generatio] vl, tēpus habitatio
> ¶conuoluta eſt] migrauit
> ¶dū adhuc ordirer ſuccidit me] ægritudine concidit me (vl, putabā q hac ægritudine conſumeret me.)
> ¶finies] conſumes
> ¶mane,] ſub. me venturum, ſed
> ¶pullus hirundinis] grus & hirūdo
> ¶attenuati ſunt
> ¶ſponde pro me] vl, exerce ſuc
> ¶aut quid reſpondebit mihi, cū ipſe fecerit

cerit?] & dixit mihi (ſub. per prophetā)& fecit quod dixit. ¶recogitabo tibi] triſtis incedā ¶Dn̄e &c.] Domine vltra eos (ſub. 15. annos quos adiecīſti) viuent, & oīb⁹ dicā, q ī eis eſt vita ſpūs mei,& ſanabis me,& viuificabis me. (Quidā ſic vertūt, Dn̄e, pp̄ter illos & eos q in circuitu ſunt, dones mihi vitam: obdormi-
re facies me,& iterum excitabis me) ¶eruiſti] concupiſti (ſub. eruere)

¶infern⁹]vſ,illi qui ſunt in ſepulchris

proieciſti poſt tergum tuum omnia peccata mea.
Quia non infernus confitebitur tibi,neque mors laudabit te: non expectabũt qui deſcendũt
in lacum,veritatem tuam.
Viuens viuens ipſe confitebitur tibi,ſicut & ego hodie: pater filiis notã faciet veritatẽ tuam.
Domine ſaluum me fac, & pſalmos noſtros cantabimus cunctis diebus vitæ noſtræ in domo
domini.

¶cataplaſmarent ſuper vuln⁹]alligarẽt ſuper vlcus

Et iuſſit Iſaias vt tollerent maſſam de ficis,& cataplaſmarent ſuper vulnus eius, & ſanaretur.
Et dixit Ezechias,Quod erit ſignum quia aſcendam in domũ domini? CAP. XXXIX.

¶libros]literas

A IN tempore illo miſit Merodach Baladan filius Baladan rex Babylonis,libros & munera
ad Ezechiam:audierat enim quòd ægrotaſſet, & cõualuiſſet. Lætatus eſt autem ſuper eis
Ezechias,& oſtendit eis cellam aromatum,& argenti,& auri,& odoramentorum, & vnguẽti

Ezechias recipit mũera à rege Merodach.4.reg.20.c.

¶verbũ]quicquam

B optimi, & omnes apothecas ſupellectilis ſuæ, & vniuerſa quæ inuenta ſunt in theſauris eius.
Non fuit verbum quod non oſtenderet eis Ezechias in domo ſua, & in omni poteſtate ſua.
Introiuit autem Iſaias propheta ad Ezechiam regem,& dixit ei,Quid dixerunt viri iſti,
& vnde venerunt ad te? Et dixit Ezechias,De terra longinqua venerunt ad me de Babylone.
C Et dixit,Quid viderunt in domo tua? Et dixit Ezechias, Omnia quæ in domo mea ſunt, viderunt:
non fuit res quam non oſtẽderim eis in theſauris meis. Et dixit Iſaias ad Ezechiam,

Increpat ab Iſaia ob oſtẽtatos theſauros.

Audi verbum domini exercituum: Ecce dies venient, & auferentur omnia quæ in domo tua
D ſunt,& quæ theſaurizauerunt patres tui vſque ad diem hanc,in Babylonem:non relinquetur
quicquã,dicit dominus. Et de filiis tuis qui exibunt de te,quos genueris,tollent,& erunt eu-
nuchi in palatio regis Babylonis. Et dixit Ezechias ad Iſaiam,Bonum verbum domini quod
locutus eſt. Et dixit,Fiat tantum pax & veritas in diebus meis. CAP. XL.

▸tantum

¶popule meus,]populum meum,
¶ad cor].i.benigne & blande.
¶cõpleta eſt militia]vſ,cõpletũ eſt tẽpus
¶Parate]Expurgate

A COnſolamini conſolamini popule meus,dicit deus veſter. Loquimini ad cor Ieruſalem,&
aduocate eam:quoniã completa eſt militia eius, dimiſſa eſt iniquitas illius: Suſcepit de
manu domini duplicia pro omnibus peccatis ſuis. Vox clamantis in deſerto: Parate viã
domini,rectas facite in ſolitudine ſemitas dei noſtri. Omnis vallis exaltabitur,& omnis mõs
& collis humiliabitur,& erunt praua in directa,& aſpera in vias planas. Et reuelabitur gloria

Lætitia & remiſſio pctõrũ per Chrm.
Iohannes Baptiſta annunciat Chriſtũ. mat.3.a.mar.1.a.luc.3.a.iohan.1.c.

¶gloria]gratia (miſericordia)
¶fœnum]vſ,herba

B domini,& videbit omnis caro pariter quod os domini locutum eſt. Vox dicentis,Clama.
Et dixi,Quid clamabo? Omnis caro fœnum,& omnis gloria eius quaſi flos agri. Exiccatum
eſt fœnum,& cécidit flos,quia ſpiritus domini ſufflauit in eo. Verè fœnum eſt populus:exic-
catum eſt fœnum,& cécidit flos:verbum autem dei noſtri manet in æternum. Super mõ-
tem excelſum aſcende tu quæ euangelizas Sion:exalta in fortitudine vocem tuã,quæ euan-
gelizas Ieruſalem:exalta, noli timere. Dic ciuitatibus Iudæ, Ecce deus veſter: ecce dominus

Hominis fragilitas.eccſi.14.c.iac.1.b.1.pet.1.d.Iohan.12.e.
Verbum dei.
Chri aduẽt⁹.

¶portabit.]ante ſe ducet.
¶põderauit?]vſ,præparauit?
¶trib⁹ digitis molem]in menſura puluerem
¶adiuuit]direxit
¶oſtẽdit illi?]docuit eum?

C deus in fortitudine veniet,& brachium eius dominabitur. Ecce,merces eius cũ eo, & opus il-
lius coram illo. Sicut paſtor,gregem ſuũ paſcet: in brachio ſuo congregabit agnos, & in ſinu
ſuo leuabit,fœtas ipſe portabit. Quis menſus eſt pugillo aquas,& cælos palmo põderauit?
Quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes,& colles in ſtatéra?
Quis adiuuit ſpiritum domini? aut quis conſiliarius eius fuit, & oſtendit illi? Cum quo iniit
D conſilium,& inſtruxit eum,& docuit eum ſemitam iuſtitiæ,& erudiuit eum ſcientia,& viam

Paſtor,Chrs.iohan.10.b.ezec.34.f.37.f.
Dei potẽtia & benignitas Rom.11.d.1.cor.2.d.ſap.9.c.

¶mom̃etum]puluis tenuis (rubigo)
¶exiguus.]proijcient.

prudentiæ oſtendit illi? Ecce,gentes quaſi ſtilla ſitulæ,& quaſi momentum ſtatéræ reputa-
tæ ſunt:ecce,inſulæ quaſi puluis exiguus. Et Libanus non ſufficiet ad ſuccendendũ,& anima-
lia eius non ſufficiẽt ad holocauſtum. Omnes gentes quaſi non ſint,ſic ſunt coram eo,& qua-
ſi nihilũ & inane reputatæ ſunt ei. Cui ergo ſimilem feciſtis deum? aut quam imaginem po-

Gentiũ imbecillitas.

¶laminis argẽteis]catenas argẽteas ponet in eo
¶Forte lignum &]Theſaurarius q eſt ſuper oblatiões (vſ,Pauper) lignum
¶gyrũ]globũ (ſphæram)
¶nihilũ]telã (pellẽ)
¶dat ſecretorũ ſcrutatores quaſi non ſint,]in nihilũ reducit principes,

netis ei? Nunquid ſculptile conflabit faber? aut aurifex auro figurabit illud, & laminis argen-
E teis argentarius? Forte lignum & imputribile elegit: artifex ſapiens quærit quomodo ſtatuat
ſimulachrum quod non moueatur. Nunquid non ſcietis? nunquid non audietis? nunquid nõ
annuntiatum eſt vobis ab initio? nunquid non intellexiſtis fundamenta terræ? Qui ſedet ſu-
per gyrum terræ,& habitatores eius ſunt quaſi locuſtæ: qui extendit velut nihilum cælos, &
expandit eos ſicut tabernaculum ad inhabitandum. Qui dat ſecretorum ſcrutatores quaſi
F non ſint,iudices terræ velut inane fecit: equidem neque plantatos, neque ſatos, neque radi-
cato in terra trunco eorum : repente flauit in eos, & aruerunt, & turbo quaſi ſtipulam au-
feret eos. Et cui aſſimilaſtis me, & adæquaſtis, dicit ſanctus? Leuate in excelſum oculos ve-
ſtros,& videte quis creauit hæc: qui educit in numero militiã eorũ, & omnes ex nomine vo-

In idololatras. Act.17.d.

¶militiã]exercitũ

O.iiii.

Increpat eos qui dicunt ſe deo non eſſe curæ.

cat:præ multitudine fortitudinis,& roboris,virtutíſque eius neque vnũ reliquũ fuit. Qua- G
re dicis Iacob,& lóqueris Iſrael, Abſcondita eſt via mea à domino,& à deo meo iudiciũ meũ
tranſiuit? Nunquid neſcis,aut non audiſti,Deus ſempiternus dominus, qui creauit terminos
terræ,non deficiet,neque laborabit,neque eſt inueſtigatio ſapientiæ eius? Qui dat laſſo virtu
tẽ:& his qui non ſunt,fortitudinẽ,& robur multiplicat.Deficient pueri,& laborabunt,& iuue
nes in infirmitate cadent.Qui autẽ ſperant in domino,mutabunt fortitudinẽ, aſſument pen
nas ſicut aquilæ,current & non laborabunt,ambulabunt & non deficient.

¶virtutem: fortitudinem. ¶qui non ſunt, fortitudinẽ, & quib⁹ nõ eſt fortitudo, ¶Deficiẽt: laſſabuntur ¶in infirmitate cadendo ¶aſſument pennas: aſcendent alis

CAP. XLI.

Diſceptat deus cũ pplis & gẽtib⁹ de potentia & mia ſua,tãquam coram iudicibus cauſam agens.

TAceant ad me inſulæ,& gentes mutent fortitudinem:accedant,& tunc loquantur,ſimul A
ad iudicium propinquemus.Quis ſuſcitauit ab oriente iuſtum,vocauit eum vt ſequere-
tur ſe? dabit in conſpectu eius gentes,& reges obtinebit: dabit quaſi puluerem gladio eius, ſi-
cut ſtipulam vento raptam arcui eius.Perſequetur eos,tranſibit in pace,ſemita in pedibus e-
ius non apparebit.Quis hæc operatus eſt & fecit,vocans generationes ab exordio? Ego domi B
nus,primus & nouiſſimus ego ſum. Viderunt inſulæ, & timuerunt, extrema terræ obſtupue-
runt,& appropinquauerunt,& acceſſerũt. Vnuſquiſque proximo ſuo auxiliabitur, & fratri
ſuo dicet, Confortare. Confortauit faber ærarius percutiens malleo, eum qui cudebat tunc
temporis,dicens glutino,Bonum eſt:& cõfortauit eum clauis,vt non moueatur. Et tu Iſ-
rael ſerue meus,Iacob quem elegi, ſemen Abraham amici mei, in quo apprehendi te ab ex- C
tremis terræ,& à longinquis eius vocaui te,& dixi tibi,Seruus meus es tu,elegi te,& nõ abie-
ci te.Ne timeas,quia ego tecum ſum:ne declines,quia ego deus tuus:confortaui te, & auxili-
atus ſum tibi,& ſuſcepi te dextera iuſti mei.Ecce confundentur & erubeſcent omnes qui pu-
gnant aduerſum te:erunt quaſi non ſint, & peribunt viri qui contradicunt tibi. Quæres eos,
& non inuenies:viros rebelles tuos, & erũt quaſi non ſint:& veluti conſumptio,homines bel
lantes aduerſum te:Quia ego dominus deus tuus apprehendens manum tuam, dicénſque ti- D
bi,Ne timeas,ego adiuui te.Noli timere vermis Iacob,qui mortui eſtis ex Iſrael:ego auxili-
atus ſum tibi,dicit dominus,& redemptor tuus ſanctus Iſrael.Ego poſui te quaſi plauſtrũ tri-
turans nouum,habens roſtra ſerrantia:triturabis montes,& comminues:& colles quaſi pulue
rem pones. Ventilabis eos,& ventus tollet eos,& turbo diſperget eos:& tu exultabis in domi
no,& in ſancto Iſrael lætaberis.Egeni,& pauperes quærunt aquas,& non ſunt: lingua eorum E
ſiti aruit.Ego dominus exaudiam eos, deus Iſrael non derelinquã eos. Aperiam in ſupremis
collibus flumina,& in medio camporum fontes.Ponam deſertum in ſtagna aquarum,& ter
ram inuiam in riuos aquarum.Dabo in ſolitudinem cedrum,& ſpinam,& myrtum,& lignũ
oliuæ:ponam in deſerto abietem,vlmum,& buxum ſimul: Vt videant,& ſciant,& recogitẽt,
& intelligant pariter quia manus domini fecit hæc, & ſanctus Iſrael creauit illud. Prope F
facite iudicium veſtrũ,dicit dominus:afferte,ſi quid forte habetis,dixit rex Iacob. Accedant,
& nuntient nobis quæcunque ventura ſunt:priora quæ fuerunt nuntiate:& ponemus cor no-
ſtrum,& ſciemus nouiſſima eorum,& quæ ventura ſunt indicate nobis. Annuntiate quæ ven
tura ſunt in futurum,& ſciemus quia dii eſtis vos.Bene quoque aut male,ſi poteſtis,facite:&
loquamur,& videamus ſimul. Ecce, vos eſtis ex nihilo, & opus veſtrum ex eo quod non eſt:
abominatio eſt qui elegit vos. Suſcitaui ab aquilone,& veniet, ab ortu ſolis vocabit no- G
men meum , & adducet magiſtratus quaſi lutum , & velut plaſtes conculcans humum. Quis
annuntiauit ab exordio,vt ſciamus:& à principio,vt dicamus,Iuſtus es? Non eſt annuntians,
neque prædicens,neque audiens ſermones veſtros.Primus ad Sion dicet,Ecce adſum, & Ie-
ruſalem euangeliſtam dabo.Et vidi,& non erat ex iſtis quiſquam qui iniret conſilium,& in-
terrogatus reſponderet verbum.Ecce omnes iniuſti,& vana opera eorum,ventus & inane ſi-
mulachra eorum.

J.44.a.48.b. apoc.1.d.22.c Conſpiratio oĩm ad fabricandũ idôlũ.

Conſolantur pij,vt cõſtanter ferant aduerſa,p̃dicitúrq; deũ illis ĩ omnib⁹ affuturum.

Idolorũ virt⁹ in annuntiãdis futuris,irridetur à deo

Deus ſol⁹ qui futura prænũtiat,CHRISTI aduẽtũ p̃dicit,dęmonib⁹ maxime terribilem. Omnes ſunt peccatores & Chr̃o iuſtificatore egent.

CAP. XLII.

Chr̃s pr̃i placet.mat.12.b.

Lenitas Chr̃i

Deus.

Chr̃s fœdus nr̃m.J.49.b.

ECce ſeruus meus,ſuſcipiã eum:electus meus,complacuit ſibi in illo anima mea:dedi ſpi- A
ritum meũ ſuper eum, iudicium gentibus proferet. Non clamabit,neque accipiet perſo
nã,nec audietur vox eius foris.Calamũ quaſſatũ non cõteret,& linũ fumigãs non extinguet:
in veritate educet iudiciũ.Non erit triſtis,neque turbulentus,donec ponat in terra iudicium:
& legem eius inſulæ expectabunt. Hæc dicit dominus deus creans cælos,& extẽdens eos:
firmans terrã,& quæ germinant ex ea:dans flatum populo qui eſt ſuper eam,& ſpiritũ calcã-
tibus eã. Ego dominus vocaui te in iuſtitia, & apprehendi manum tuã,& ſeruaui te. Et dedi
te in fœdus populi, in lucem gentiũ: vt aperires oculos cæcorum, & educeres de concluſione

B vinctum,de domo carceris ſedentes in tenebris.Ego dominus,hoc eſt nomen meum.Gloriã
meam alteri non dabo,& laudem meam ſculptilibus.Quæ prima fuerunt,ecce venerũt:no-
ua quoque ego annuntio: antequam oriantur,audita vobis faciam. Cantate domino canti-
cum nouum,laus eius ab extremis terræ,qui deſcenditis in mare,& plenitudo eius:inſulæ,&
habitatores earum. Lætetur deſertũ,& ciuitates: in domibus habitabit Cedar: laudate habi-
tatores Petræ, de vertice mõtium clamabũt. Ponent domino gloriam,& laudem eius in in-
ſulis nuntiabunt.Dominus ſicut fortis egredietur,ſicut vir præliator ſuſcitabit zelum:voci-
ferabitur,& clamabit:ſuper inimicos ſuos confortabitur. Tacui ſemper,ſilui,patiens fui,
C ſicut parturiens loquar:diſſipabo,& abſorbebo ſimul.Deſertos faciã mõtes,& colles,& omne
gramen eorum exiccabo:& ponam flumina in inſulas,& ſtagna areſaciam. Et educã cæcos
in viam quam neſciunt:& in ſemitis quas ignorauerunt, ambulare eos faciam: ponam tene-
bras coram eis in lucem,& praua in recta.hæc verba feci eis, & non dereliqui eos. Conuerſi
ſunt retrorſum:confundantur confuſione,qui cõfidunt in ſculptili,qui dicũt conflatili,Vos
dii noſtri. Surdi audite & cæci intuemini ad videndum.Quis cæcus,niſi ſeruus meus? &
ſurdus,niſi ad quẽ nuntios meos miſi?quis cæcus,niſi qui vænundatus eſt?& quis cæcus,niſi
D ſeruus domini?Qui vides multa,nõnne cuſtodies?qui apertas habes aures,nõnne audies?Et
dominus voluit vt ſanctificaret eum,& magnificaret legem, & extolleret. Ipſe autem popu-
lus direptus, & vaſtatus: laqueus iuuenum omnes,& in domibus carcerum abſconditi ſunt:
facti ſunt in rapinã,nec eſt qui eruat:in direptionẽ, nec eſt qui dicat,Redde.Quis eſt in vo-
bis qui audiat hoc,attẽdat,& auſcultet futura?Quis dedit in direptionẽ Iacob,& Iſrael vaſtã-
tibus?nõnne dominus ipſe,cui peccauimus?Et noluerũt in viis eius ambulare, & nõ audie-
runt legẽ eius.Et effudit ſuper eum indignationẽ furoris ſui,& forte bellũ:& cõbuſſit eum in
circuitu,& non cognouit:& ſuccendit eum,& non intellexit. CAP. XLIII.

A ET nunc hæc dicit dominus creans te Iacob,& formans te Iſrael:Noli timere,quia rede-
mi te,& vocaui nomine tuo:meus es tu. Cum tranſieris per aquas, tecum ero,& flumi-
na non operiẽt te. Cum ambulaueris in igne non comburẽris,& flamma non ardebit in te:
Quia ego dominus deus tuus ſanctus Iſrael ſaluator tuus,dedi propitiationem tuam AEgy-
ptum, AEthiopiam & Saba pro te.Ex quo honorabilis factus es in oculis meis,& glorioſus:
ego dilexi te,& dabo homines pro te,& populos pro anima tua.Noli timere, quia ego tecũ
ſum:ab oriente adducam ſemen tuum,& ab occidente congregabo te.Dicam aquiloni,Da:
& auſtro,Noli prohibere,affer filios meos de longinquo,& filias meas ab extremis terræ.Et
omnem qui inuocat nomen meum,in gloriã meam creaui eum, formaui eum, & feci eum.
B Educ foras populum cæcũ,& oculos habentẽ:ſurdum,& aures ei ſunt. Omnes gentes cõ-
gregatæ ſunt ſimul,& collectæ ſunt tribus:quis in vobis annuntiet iſtud,& quæ prima ſunt,
audire nos faciet?Dent teſtes eorum,& iuſtificentur,& audiãt,& dicãt, Verè. Vos teſtes mei,
dicit dominus,& ſeruus meus quem elegi:vt ſciatis,& credatis mihi, & intelligatis quia ego
ipſe ſum. Ante me non eſt formator deus,& poſt me non erit.Ego ſum,ego ſum dominus,&
non eſt abſque me ſaluator.Ego annuntiaui,& ſaluaui: auditum feci, & non fuit in vobis a-
lienus.Vos teſtes mei,dicit dominus,& ego deus.Et ab initio ego ipſe,& non eſt qui de ma-
nu mea eruat:operabor, & quis auertet illud? Hæc dicit dominus redemptor veſter ſan-
ctus Iſrael,Propter vos emiſi in Babylonem,& detraxi vectes vniuerſos,& Chaldæos in na-
C uibus ſuis gloriantes.Ego dominus ſanctus veſter,creans Iſrael rex veſter. Hæc dicit domi-
nus,qui dedit in mari viam,& in aquis torrentibus ſemitã.Qui eduxit quadrigã & equum:
agmen,robuſtúmque,ſimul obdormierunt, nec reſurgent:contriti ſunt quaſi linũ, & extin-
cti ſunt.Ne memineritis priorũ,& antiqua ne intueamini.Ecce ego facio noua, & nũc orien
tur,vtique cognoſcetis ea:ponam in deſerto viam,& in inuio flumina. Glorificabit me be-
ſtia agri,dracones & ſtruthiones:quia dedi in deſerto aquas,flumina in inuio,vt darem po-
tum populo meo,electo meo.Populum iſtum formaui mihi,laudem meã narrabit. Non me
inuocaſti Iacob,nec laboraſti in me Iſrael.Non obtuliſti mihi arietem holocauſti tui, & vi-
D ctimis tuis non glorificaſti me: non te ſeruire feci in oblatione, nec laborem tibi præbui in
thure. Non emiſti mihi argento calamum, & adipe victimarum tuarum non inebriaſti me.
Veruntamẽ ſeruire me feciſti in peccatis tuis, præbuiſti mihi laborem in iniquitatibus tuis.
Ego ſum, ego ſum ipſe qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorũ tuorum non re-

Lætetur] Exaltet vocem
¶in domibus] villæ quas
¶confortabit.] roborabit ſe (.i. vincet inimicos.)
¶ſemper,] à ſeculo, (vel,diu,
¶intuemini] viſum recipite
¶ad quem nuntios meos] nuntius me⁹ quem
¶niſi qui vænũdat⁹ eſt?] ſicut perfectus?
¶niſi] ſicut
¶Qui vides &c.] Etiã cũ multa videris,nihil tamen obſeruas: & quanuis aperiat aures, nihil tamen exaudit.
¶Et dñs &c.] Attamẽ bene ei vult dominus ob iuſtitiã ſuã,& magnificabit & glorificabit legẽ ſuam.
¶laque⁹ &c.] qui laqueis capti ſũt oẽs in cauernis & cõclu ſi ſunt in carcerib⁹.
¶ꝓpitiationẽ tuã] pretium tuum
¶Ex quo] Et propter ea ꝙ
¶inuocat nomen meũ,] vocatur noĩe meo,
¶formator de⁹,] vł, formatũ quidpiam à deo alio, (aut, factus aliquis deus,)
¶ab initio] à die (antequam dies fieret)
¶detraxi vectes] deſcendere faciam fugitiuos
¶torrentibus] vehementibus
¶Nõ me &c.] vł, nõ ꝙ me inuocaris Iacob, vel ꝙ laboraris mihi Iſrael.

Gľia & laus, dei.ĩ.48.b.

Orientales Chriſto credẽtes.

Fidelibus in afflictiõe etiã ſi nullum appareat auxiliũ,tamen iuuantur.

Increpanť increduli Iudęi.

Auulſi à fide direpti à deo Iudæi.

Promittit Chr̃s, ſe liberatorẽ affuturum eccleſiæ ſuæ quam redemit.

Gentium vocatio in dei gloriam.

Teſtimonio oĩm populorum probat deus ſe deum verum,& idôla vana, ideóque ſibi ſoli fidendum. Oſee.13.b.

Cõmemorata reductiõe Iudęorum ex captiuitate Babylonica, redit ad libertatẽ per Chr̃m nobis partã, gentes ĩ vnã eccleſiã ſuam cõgregantẽ. 2.Cor.5.d. apo.21.b.

Cult⁹ extern⁹ fide deſtitut⁹, reiicitur.

Chr̃s fact⁹ homo per quẽ remittunť nobis peccata.

Nulla in nobis iuſtitia.

cordabor. Reduc me in memoriã, & iudicemur ſimul: narra ſi quid habes vt iuſtificeris. Pater tuus primus peccauit, & interpretes tui præuaricati ſunt in me. Et cõtaminaui principes ſanctos, & dedi ad internecionem Iacob, & Iſrael in blaſphemiam.

¶interpretes] vel, principes

CAP. XLIIII.

Dimiſſis peccatis, abundantia donorum ſpiritualium promittitur. iere. 30. g. & 46 g.

A
ET nunc audi Iacob ſerue meus, & Iſrael quẽ elegi, Hæc dicit dominus faciens & formãs te, ab vtero auxiliator tuus: noli timere ſerue meus Iacob, & rectiſſime quem elegi. Effundã enim aquas ſuper ſitientem, & fluenta ſuper aridam: effundam ſpiritum meum ſuper ſemen tuum, & benedictionem meam ſuper ſtirpem tuã. Et germinabunt inter herbas quaſi ſalices iuxta præterfluentes aquas. Iſte dicet, Domini ego ſum, & ille vocabit in nomine Iacob. Et hic ſcribet manu ſua, domino, & in nomine Iſrael aſſimilabitur.

¶ſtirpem tuã,] germina tua,

¶aſſimilabitur.] cognominabit (vel, nominabit ſe nomine Iſraelis.)

Deus prædicat ſuam potentiam. ĩ. 41. b ĩ 48. b apo. 1. d. 22. c.

Hæc dicit dominus rex Iſrael, & redemptor eius dominus exercituũ, Ego primus, & ego nouiſſimus, & abſque me non eſt deus. Quis ſimilis mei? vocet & annuntiet: & ordinem exponat mihi, ex quo conſtitui populum antiquũ: ventura & quæ futura ſunt annuntient eis. Nolite timere, neque

B
conturbemini: extunc audire te feci, & annuntiaui: vos eſtis teſtes mei. nunquid eſt deus abſque me, & formator quem ego non nouerim? Plaſtæ idóli omnes nihil ſunt, & amantiſſima eorum non proderunt eis. Ipſi ſunt teſtes eorum quia non vident neque intelligunt, vt confundantur. Quis formauit deum, & ſculptile conflauit ad nihil vtile? Ecce omnes participes eius confundentur: fabri enim ſunt ex hominibus: conuenient enim omnes, ſtabunt & paucebunt, & cõfundentur ſimul.

¶antiquũ] vel, mũdi

¶abſque] præter

¶amantiſſima] concupiſcibilia

Idolorũ nulla potentia.

Sapi. 13. c.

Faber ferrarius lima operatus eſt: in prunis, & in malleis formauit illud, & operatus eſt in brachio fortitudinis ſuæ: eſuriet & deficiet, non bibet aquam, & laſſeſcet. Artifex lignarius extẽdit normam, formauit illud in rũcina: fecit illud in angularibus, & in circino tornauit illud: & fecit imaginem viri quaſi ſpecioſum hominem habitantẽ in domo. Succidit cedros, tulit ilicem, & quercum quæ ſteterat inter ligna ſaltus. Plantauit

C
pinũ, quam pluuia nutriuit, & facta eſt hominibus in focum. ſumpſit ex eis, & calefactus eſt: & ſuccendit, & coxit panes: de reliquo autem operatus eſt deũ, & adorauit: fecit ſculptile, & curuatus eſt ante illud. Medium eius combuſſit igni, & de medio eius carnes comedit: coxit pulmentum, & ſaturatus eſt, & calefactus eſt, & dixit, Vah, calefactus ſum, vidi focum. Reliquum autẽ eius deum fecit & ſculptile ſibi: curuatur ante illud, & adorat illud, & obſecrat, dicens, Libera me: quia deus meus es tu. Neſcierũt, neque intellexerunt: obliti enim ſunt, ne videant oculi eorum, & ne intelligant corde ſuo. Non recogitãt in mente ſua, neque cognoſcunt, neque ſentiunt, vt dicant, Medietatem eius combuſſi igni, & coxi ſuper carbones eius panes: coxi carnes & comedi, & de reliquo eiús idôlum faciam, ante truncum ligni prócidã. Pars eius cinis eſt: cor inſipiens adorabit illud, & non liberabit animam ſuam: neque dicet, Fortè mendacium eſt in dextera mea.

¶laſſeſcet.] laſſ[illegible] erit (deficiet.)
¶in runcina] [illegible]
¶in angularibus, & i circino tornauit] dolabris & circino deſcripſit
¶quę ſteterat] & obfirmauit ſe vt ge[illegible] rat

¶Vah,] Euge,

¶obliti enim ſunt,] vel quia tãſunt ſtupidi vt non

¶Pars eius cinis eſt.] Paſcẽs (ſub ligno) cinerem:

Populo dei, dimiſſa pctã.

Gratiarũ actio.

Potentiam ſuam deus iculcat, & ſua beneficia cõmemorat.

D
Memento horum Iacob & Iſrael, quoniam ſeruus meus es tu. formaui te, ſeruus meus es tu Iſrael, non obliuiſcaris mei. Deleui vt nubem iniquitates tuas, & quaſi nebulã peccata tua: reuertere ad me, quoniã redemi te. Laudate cæli, quoniam fecit dominus: iubilate extrema terræ: reſonate montes laudationem, ſaltus & omne lignum eius: quoniã redemit dominus Iacob, &*Iſrael gloriabitur. Hæc dicit dominus redemptor tuus, & formator tuus ex vtero, Ego ſum dominus faciens omnia, extendens cælos ſolus, ſtabiliens terram, & nullus mecũ. Irrita faciẽs ſigna diuinorum, & ariolos in furorem vertens. Conuertens ſapientes retrorſum: & ſcientiam eorũ ſtultam faciens. Suſcitãs verbũ ſerui ſui, & conſiliũ nuntiorũ ſuorũ complens. Qui dico Ieruſalẽ, Habitaberis: & ciuitatibus Iudæ, AEdificabimini, & deſerta eius ſuſcitabo. Qui dico profundo, Deſolare, & flumina tua arefaciam. Qui dico Cyro, Paſtor meus es: & omnem voluntatem meam complebis. Qui dico Ieruſalẽ, AEdificaberis: & templo, Fundaberis.

*in

¶ſtabiliens] expandens

CAP. XLV.

De reſtituendis Iudæis p Cyrũ, prophetat Iſaias.

A
HAEc dicit dominus chriſto meo Cyro, cuius apprehẽdi dexteram, vt ſubiiciã ante faciem eius gẽtes, & dorſa regum vertam, & aperiam coram eo ianuas, & portæ nõ claudentur. Ego ante te ibo: & glorioſos terræ humiliabo: portas æreas cõteram, & vectes ferreos confringam. Et dabo tibi theſauros abſconditos, & arcana ſecretorum: vt ſcias quia ego dominus qui voco nomen tuũ deus Iſrael. propter ſeruum meũ Iacob, & Iſrael electũ meum, & vocaui te nomine tuo: aſſimilaui te, & non cognouiſti me. Ego dominus, & non eſt amplius: extra me non eſt deus: accinxi te, & non cognouiſti me: Vt ſciant hi qui ab ortu ſolis, & qui ab occidente quoniam abſque me non eſt. Ego dominus, & non eſt alter: formans lucem, & creans tenebras: faciens pacem, & creans malũ: ego dominus faciens omnia hæc. Rorate

B

¶meo] ſuo
¶dorſa regũ vertã,] lumbos regũ diſſoluam,
¶glorioſos terræ humiliabo:] tortuoſa (vel, vias obliquas) recta faciam:
¶arcana ſecretorũ] abſcondita occulta
¶aſſimilaui] cognominaui

Iudæorũ ſuſpiria ĩ captiuitate optantia remiſſionem pctõrũ.

¶Rorate] vel, Stillate

cæli deſuper,& nubes pluant iuſtum:aperiatur terra,& germinet ſaluatorem:& iuſtitia oria-
tur ſimul.ego dominus creaui eum. Væ qui cōtradicit factori ſuo, teſta de ſamiis terræ.
nunquid dicet lutum figulo ſuo,Quid facis,& opus tuū abſque manibus eſt? Væ qui dicit pa
tri, Quid generas? & mulieri, Quid parturis?Hæc dicit dominus ſanctus Iſrael plaſtes eius,
Ventura interrogate me:ſuper filios meos,& ſuper opus manuū mearū mandate mihi. Ego
feci terram:& hominem ſuper eam creaui:ego,manus meæ tetenderunt cælos,& omni mi-
litiæ eorum mandaui.Ego ſuſcitaui eum ad iuſtitiam,& omnes vias eius dirigam. Ipſe ædi-
ficabit ciuitatem meam,& captiuitatem meam dimittet,nō in pretio, neque in muneribus,
C dicit dominus deus exercituum.Hæc dicit dominus, Labor AEgypti & negotiatio AEthio-
piæ,& Sabaim viri ſublimes ad te tranſibunt,& tui erunt.Poſt te ambulabunt,vincti mani
cis pergent,& te adorabunt,téque deprecabūtur: Tantum in te eſt deus,& non eſt abſque te
deus Iſrael. Verè tu es deus abſconditus,deus Iſrael ſaluator.Confuſi ſunt,& erubuerunt
omnes:ſimul abierunt in confuſionem fabricatores errorū. Iſrael ſaluatus eſt in domino ſa-
lute æterna: non confundemini & non erubeſcetis vſque in ſeculū ſeculi: quia hæc dicit do-
minus creans cælos,ipſe deus formans terram,& faciens eam,ipſe plaſtes eius: non in vanū
creauit eam:vt habitetur formauit eam.ego dominus,& non eſt alius. Non in abſcōdito lo-
cutus ſum,in loco terræ tenebroſo.Nō dixi ſemini Iacob,Fruſtra quærite me. ego dominus
D loquens iuſtitiam,annūtians recta. Congregamini & venite, & accedite ſimul qui ſalua-
ti eſtis ex gentibus:neſcierunt qui leuant lignum ſculpturæ ſuæ,& rogant deum non ſaluan-
tem. Annuntiate & venite,& conſiliamini ſimul:quis auditū fecit hoc ab initio,extunc præ-
dixit illud? nūquid non ego dominus,& non eſt vltrà deus abſque me? Deus iuſtus & ſaluās
non eſt præter me. Cōuertimini ad me,& ſalui eritis omnes fines terræ:quia ego deus, &
non eſt alius.In memetipſo iuraui, egredietur de ore meo iuſtitiæ verbū, & non reuertetur:
quia mihi curuabitur omne genu,& iurabit omnis lingua.Ergo in domino,dicet, meæ ſunt
iuſtitiæ & imperium:ad eum venient,& confundentur omnes qui repugnant ei. In domino
iuſtificabitur & laudabitur omne ſemen Iſrael.

CAP. XLVI.

A CONfractus eſt Bel,cōtritus eſt Nabo:facta ſunt ſimulachra eorū beſtiis & iumentis,one-
ra veſtra,graui pondere vſque ad laſſitudinē.Contabuerunt,& contrita ſunt ſimul: non
potuerunt ſaluare portantem,& anima eorum in captiuitatē ibit. Audite me domus Ia-
B cob,& omne reſiduū domus Iſrael,qui portamini à meo vtero, qui geſtamini à mea vulua.
Vſque ad ſenectam ego ipſe,& vſque ad canos ego portabo: ego feci,& ego ferā: ego porta-
bo, & ſaluabo.Cui aſſimilaſtis me,& adæquaſtis & cōparaſtis me,& feciſtis ſimilē?Qui con-
fertis aurum de ſacculo,& argentū in ſtatera ponderatis:conducentes aurificē,vt faciat deū:
C & procidunt & adorant.Portāt illum in humeris geſtantes,& ponentes in loco ſuo,& ſtabit,
ac de loco ſuo non mouebitur.Sed & cum clamauerint ad eum,non audiet:de tribulatione
non ſaluabit eos.Mementote iſtud, & confundamini: redite præuaricatores ad cor. Recor-
damini prioris ſeculi,quoniā ego ſum deus,& non eſt vltrà deus,nec eſt ſimilis mei:annun
D tians ab exordio nouiſſimū,& ab initio quæ necdum facta ſunt,dicens, Conſilium meū ſta-
bit,& omnis volūtas mea fiet: Vocans ab oriente auē, & de terra longinqua virū voluntatis
meæ.Et locutus ſum,& adducā illud:creaui,& faciā illud. Audite me duri corde,qui lon-
ge eſtis à iuſtitia.Prope feci iuſtitiā meā,non elongabitur:& ſalus mea non morabitur.Da-
bo in Sion ſalutem,& in Iſrael gloriam meam.

CAP. XLVII.

A DEſcende,ſede in puluere virgo filia Babylon,ſede in terra:non eſt ſoliū filiæ Chaldæo-
rum,quia vltrà nō vocaberis mollis & tenera. Tolle molā,& mole farinā:denuda tur-
pitudinem tuā,diſcooperi humerū,reuela crura, trāſi flumina. Reuelabitur ignominia tua,
& videbitur opprobriū tuum:vltionem capiam,& nō reſiſtet mihi homo. Redēptor noſter,
Dominus exercituū nomen illius,ſanctus Iſrael.Sede tacens, & intra in tenebras filia Chal-
B dæorum:quia non vocaberis vltra domina regnorum.Iratus ſum ſuper populū meum,con-
taminaui hæreditatem meā, & dedi eos in manu tua. Non poſuiſti eis miſericordias: ſuper
ſenem aggrauaſti iugum tuū valde,& dixiſti, In ſempiternū ero domina. Non poſuiſti hæc
ſuper cor tuum,neque recordata es nouiſſimi tui.Et nunc audi hæc delicata,& habitās con-
fidenter,quæ dicis in corde tuo,Ego ſum, & non eſt præter me amplius: non ſedebo vidua,
C & ignorabo ſterilitatem . Venient tibi duo hæc ſubito in die vna, ſterilitas, & viduitas.

Marginal glosses (left):

teſta de ſamiis terræ.] teſtæ cū figulo luti.(ſub.cōtēdēti.)

non eſt abſque te deus Iſrael.] præterea non eſt de⁹ vltra.

errorū.] ſculptiliū.

quærite] quærunt

ſaluati eſtis ex gentib⁹:] abiecti gētiū.(vl,duces ſint ſaluatores gentium)

iuſtitiæ] vl,cū iuſtitia

Ergo] Vere

imperiū:] fortitudo:

venient,] veniet,

Confractus] Incuruatus

onera vr̄a,] i.quæ ſolebāt vobis oneri eē cū deferretis,nūc ſunt oneri iumētis quæ ea deferunt in Perſas,

graui pondere] graui oneri

Contabuerunt,& cōtrita] Deciderūt, incuruata ſunt

ſaluare portantē,] excutere onus,

confertis] extrahitis

confundamini:] roborate vos:

volūtatis meæ.] cō filii mei.

turpitudinē] faſciā (vl,cincinnos tuos)

humerū,] plātā pedis,

reſiſtet mihi hō.] occurrā tibi ſicut homo.

tui.] eius.

Marginal notes (right):

Impii offenſi in factis dei ꝙ popul⁹ dei affligatur. rom. 9.d. iere.18.a.

Cyrus àdeo miſſus vt reduceret captiuos Iudæos.

Cyro promittit imperiū etiā in alias gentes.

Iudæi reducendi è captiuitate.

Inſultatio in Babylonios.

Fidē requirit deus in ſuas promiſſiōes promittētes ſalutem. Rom.14.b. Philip.2.b.

Idôla Babyloniorum deſtructa.

De⁹ ad ſui cognitionem filios Iſrael vocat, vt ei omnia accepta ferant, non idólis: ꝓmittēs per Cyrū liberationē. Baruch.6.c.

Infideles ꝓmiſſæ ſaluti nō credētes.

Regni Babylonii deſtructio.

Naū.3.b.

Apoc.18.b. 3.51.f.

Vniuerſa venerunt ſuper te, propter multitudinem maleficiorum tuorum, & propter duritiam incãtatorum tuorum vehementem. Et fiduciã habuiſti in malitia tua, & dixiſti, Non eſt qui videat me. Sapientia tua & ſcientia tua hæc decepit te. Et dixiſti in corde tuo, Ego ſum, & præter me non eſt altera. Veniet ſuper te malum, & neſcies ortum eius: & irruet ſuper te calamitas, quam non poteris expiare. veniet ſuper te repente miſeria quam neſcies. Sta cum incantatoribus tuis, & cum multitudine maleficiorum tuorum in quibus laboraſti ab adoleſcentia tua, ſi fortè quid proſit tibi, & ſi poſſis fieri fortior. Defeciſti in multitudine conſiliorum tuorum: Stent & ſaluent te augures cæli, qui contemplabantur ſydera, & ſupputabant menſes, vt ex eis annuntiarent ventura tibi. Ecce facti ſunt quaſi ſtipula, ignis combuſſit eos: non liberabunt animam ſuam de manu flammæ: non ſunt prunæ quibus calefiant, nec focus, vt ſedeant ad eum. Sic facta ſunt tibi in quibuſcunque laboraueras: negotiatores tui ab adoleſcentia tua, vnuſquiſque in via ſua errauerunt, non eſt qui ſaluet te.

¶Vniuerſa] Secũdũ integritatem ſuam (.i. perfecte) ¶duritiã] fortitudinem ¶decepit] rebellare fecit ¶expiare.] remouere ¶miſeria] vl, deſolatio ¶Defeciſti] vl, Fatigata es ¶facta ſũt tibi] in quibuſcunq; laboraueras:] ſic et illis cũ quib^9 occupata fuiſti.

CAP. XLVIII.

In Iudæos hypocritas, noĩe quidem in deo gloriãtes, factis autẽ deum negantes. Iudæorũ gẽs obſtinata.

AVdite hæc domus Iacob, qui vocamini nomine Iſrael, & de aquis Iuda exiſtis, qui iuratis in nomine domini, & dei Iſrael recordamini non in veritate neq; in iuſtitia. De ciuitate enim ſancta vocati ſunt, & ſuper deum Iſrael cõſtabiliti ſunt: dominus exercituum nomen eius. Priora extunc annuntiaui, & ex ore meo exierũt, & audita feci ea: repente operatus ſum, & venerunt. Sciui enim quia durus es tu, & neruus ferreus ceruix tua, & frons tua ærea. Prædixi tibi extunc: antequam venirent indicaui tibi, ne forte diceres, Idola mea fecerunt hæc, & ſculptilia mea, & conflatilia mandauerũt iſta. Quæ audiſti, vide omnia: vos autem num annuntiaſtis? Audita feci tibi noua extunc, & cõſeruata ſunt quæ neſcis: nũc creata ſunt, & non extunc: & ante diẽ, & non audiſti ea, ne forte dicas, Ecce ego cognoui ea. Neque audiſti, neque cognouiſti, neque extunc aperta eſt auris tua. Scio enim quia præuaricãs præuaricaberis, & tranſgreſſorem ex vtero vocaui te. Propter nomen meum longe faciã furorem meum: & laude mea infrenabo te, ne intereas. Ecce excoxi te, ſed non quaſi argentum: elegi te in camino paupertatis. Propter me, propter me faciã, vt nõ blaſphemer: & gloriam meam alteri non dabo. Audi me Iacob, & Iſrael quem ego voco. Ego ipſe, ego primus, & ego nouiſſimus. Manus quoque mea fundauit terram, & dextera mea mẽſa eſt cælos: ego vocabo eos, & ſtabũt ſimul. Congregamini omnes vos, & audite: quis de eis annũtiauit hæc? Dominus dilexit eum, faciet volũtatem ſuam in Babylone, & brachiũ ſuũ in Chaldæis. Ego ego locutus ſum, & vocaui eũ: adduxi eum, & directa eſt via eius. Accedite ad me, & audite hæc: non à principio in abſcondito locutus ſum: ex tempore antequam fieret, ibi eram, & nũc dominus deus miſit me, & ſpiritus eius. Hæc dicit dominus, redẽptor tuus ſanctus Iſrael, Ego dominus deus tuus docens te vtilia, gubernans te in via qua ambulas. Vtinam attendiſſes mandata mea: facta fuiſſet ſicut flumen pax tua, & iuſtitia tua ſicut gurgites maris, & fuiſſet quaſi arena ſemen tuum, & ſtirps vteri tui vt lapilli eius: non interiſſet, & non fuiſſet attritum nomen eius à facie mea. Egredimini de Babylone, fugite à Chaldæis, in voce exultationis annuntiate: auditum facite hoc, & efferte illud vſque ad extrema terræ. Dicite, Redemit dominus ſeruum ſuum Iacob. Non ſitierunt in deſerto, cum educeret eos: aquam de petra produxit eis, & ſcidit petram, & fluxerũt aquæ. Non eſt pax impiis, dicit dominus.

Expectat nos deus ad pœnitentiã, vt glorificet ob ſeruatũ populũ. ī.41.b. ī.41.b.44.a.

Iſaiæ verba conſolantis populũ in captiuitate.

Exo.17.b. Nũe.20.b. ȷ.57.d.

¶cõſtabiliti] innixi ¶conſeruata] vl, abſcondita ¶extunc:] vel, olim ¶laude mea infrenabo te,] propter laudem meã cõtinebo me (vl, prolongabo iram meam tibi) ¶excoxi] vl purgaui ¶in camino paupertatis.] ex camino afflictionis. ¶vt non blaſphemer:] quia quomodo prophanaretur (ſub. nomẽ meũ.) ¶directa eſt] proſperabitur ¶vtilia,] vl, vt proſis, ¶gubernans] ambulare te faciens

CAP. XLIX.

Eccl'ias ex gẽtibus congregatas, ſub nomine inſularũ alloquitur Chriſtus ȷ.51.e.

AVdite inſulæ, & attendite populi delonge. Dominus ab vtero vocauit me, de ventre matris meæ recordatus eſt nominis mei. Et poſuit os meum quaſi gladium acutũ: in vmbra manus ſuæ protexit me, & poſuit me ſicut ſagittam electam. In pharetra ſua abſcondit me, & dixit mihi, Seruus meus es tu Iſrael, quia in te glorificabor. Et ego dixi, Inuacuũ laboraui, ſine cauſa, & vanè fortitudinem meam conſumpſi: ergo iudicium meum cum domino, & opus meum cum deo meo. Et nunc hæc dicit dominus, formans me ex vtero ſeruũ ſibi, vt reducam Iacob ad eum, & Iſrael non cõgregabitur: & glorificatus ſum in oculis domini, & deus meus factus eſt fortitudo mea. Et dixit, Parum eſt vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitãdas tribus Iacob, & feces Iſrael conuertendas. Dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ. Hæc dicit dominus redemptor Iſrael, ſanctus eius, ad contemptibilem animã, ad abominatã gentẽ, ad ſeruum dominorũ: Reges videbunt, & conſurgent principes, & adorabunt propter dominũ, quia fidelis eſt, & ſanctum Iſrael qui elegit te. Hæc

CHRISTVS etiã ſalus gentiũ ī.42.b. act.13.g

¶feces Iſrael conuertendas.] deſertos Iſrael vt reducas.

dicit dominus, In tempore placito exaudiui te,& in die ſalutis auxiliatus ſum tui. Et ſerua-
ui te,& dedi te in fœdus populi, vt ſuſcitares terram, & poſſideres hæreditates diſſipatas: vt
diceres his qui vincti ſunt, Exite:& his qui in tenebris, Reuelamini. Super vias paſcentur, &
D in omnibus planis paſcua eorũ. Non eſuriẽt, neque ſitient, & non percutiet eos æſtus & ſol:
quia miſerator eorũ reget eos,& ad fontes aquarũ portabit eos. Et ponã omnes mõtes meos
in viam, & ſemitæ meæ exaltabuntur. Ecce iſti delonge venient, & ecce illi ab aquilone &
mari,& iſti de terra auſtrali. Laudate cæli & exulta terra, iubilate mõtes laudem: quia con-
ſolatus eſt dominus populum ſuum,& pauperum ſuorũ miſerebitur. Et dixit Sion, Dere-
liquit me dominus,& dominus oblitus eſt mei. Nũquid obliuiſci poteſt mulier infantẽ ſuũ,
vt non miſereatur filio vteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui. Ecce,
E in manibus meis deſcripſi te: muri tui corã oculis meis ſemper. Venerunt ſtructores tui: de-
ſtruentes te & diſſipantes à te exibunt. Leua in circuitu oculos tuos & vide, omnes iſti con-
gregati ſunt, venerunt tibi. Viuo ego, dicit dominus, quia omnibus his, velut ornamẽto ve-
ſtiêris,& circũdabis tibi eos quaſi ſpõſa. Quia deſerta tua, & ſolitudines tuæ & terra ruinæ
F tuæ nunc anguſta erunt præ habitatoribus, & longe fugabuntur qui abſorbebant te. Adhuc
dicent in auribus tuis filii ſterilitatis tuæ, Anguſtus eſt mihi locus, fac ſpatium mihi vt habi-
tem. Et dices in corde tuo, Quis genuit mihi iſtos? Ego ſterilis,& non pariens, trãſmigrata &
captiua:& iſtos quis enutriuit? Ego deſtituta & ſola: & iſti vbi hic erant? Hæc dicit dominus
deus, Ecce, leuabo ad gentes manum meam,& ad populos exaltabo ſignum meum. Et affe-
rent filios tuos in vlnis,& filias tuas ſuper humeros portabunt. Et erunt reges nutritii tui, &
G reginæ nutrices tuæ. vultu in terra demiſſo adorabunt te,& puluerem pedum tuorũ lingent.
Et ſcies quia ego dominus, ſuper quo non confundentur qui expectant eũ. Nunquid tol-
letur à forti, præda? aut quod captũ fuerit à robuſto, ſaluum eſſe poterit? Quia hæc dicit do-
minus, Equidem & captiuitas à forti tolletur:& quod ablatũ fuerit à robuſto, ſaluabitur. Eos
verò qui iudicauerunt te, ego iudicabo, & filios tuos ego ſaluabo. Et cibabo hoſtes tuos car-
nibus ſuis:& quaſi muſto, ſanguine ſuo inebriabũtur. Et ſciet omnis caro quia ego dominus
A ſaluans te,& redemptor tuus fortis Iacob.

CAP. L.

HAEc dicit dominus, Quis eſt hic liber repudii matris veſtræ, quo dimiſi eam? aut quis
eſt creditor meus, cui vendidi vos? Ecce enim in iniquitatibus veſtris vẽditi eſtis, & in
ſceleribus veſtris dimiſi matrem veſtrã: quia veni,& non erat vir: vocaui,& non erat qui au-
diret. Nunquid abbreuiata & paruula facta eſt manus mea, vt non poſſim redimere? aut non
B eſt in me virtus ad liberandum? Ecce, in increpatione mea deſertum faciam mare, ponã flu-
mina in ſiccum: computreſcent piſces ſine aqua, & moriẽtur in ſiti. Induam cælos tenebris,
& ſaccum ponam operimentum eorũ. Dominus dedit mihi linguam eruditam, vt ſciam ſu-
ſtentare eum qui laſſus eſt, verbo. Erigit mane, mane erigit mihi aurẽ, vt audiam quaſi magi
ſtrum. Dominus deus aperuit mihi aurem, ego autẽ non cõtradico, retrorſum non abii. Cor-
C pus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem meã non auerti ab incre-
pantibus,& conſpuentibus. Dominus deus auxiliator meus, ideò non ſum confuſus: ideò po-
ſui faciem meam vt petram duriſſimã,& ſcio quoniam non confundar. Iuxta eſt qui iuſtifi-
cat me, quis contradicet mihi? ſtemus ſimul. quis eſt aduerſarius meus? accedat ad me. Ecce
D dominus deus, auxiliator meus: quis eſt qui condemnet me? Ecce omnes quaſi veſtimentum
conterentur, tinea comedet eos. Quis ex vobis timens dominum, audiẽs vocem ſerui ſui, qui
ambulauit in tenebris,& non eſt lumẽ ei? ſperet in nomine domini, & innitatur ſuper deum
ſuum. Ecce vos omnes accendentes ignem accincti flammis, ambulate in lumine ignis ve-
ſtri, & in flammis quas ſuccendiſtis: de manu mea factum eſt hoc vobis, in doloribus dor-
A mietis.

CAP. LI.

AVdite me qui ſequimini quod iuſtum eſt,& quæritis dominũ. Attendite ad petrã vn-
de exciſi eſtis,& ad cauernam laci de qua præciſi eſtis. Attendite ad Abraham patrem
veſtrum,& ad Saram quæ peperit vos: quia vnum vocaui eum,& benedixi ei,& multiplicaui
B eum. Conſolabitur ergo dominus Sion, & conſolabitur omnes ruinas eius: & ponet deſertũ
eius quaſi delicias,& ſolitudinem eius quaſi hortum domini. Gaudium, & lætitia inuenietur
in ea, gratiarum actio,& vox laudis. Attendite ad me popule meus,& tribus mea me audite:
quia lex à me exiet,& iudiciũ meum in lucẽ populorũ requieſcet. Prope eſt iuſtus meus,

Tẽpus aduentus Chriſti à deo cõſtitutũ, vt miſereatur populi ſui. 2.cor.6.a. Apoc.7.d.

Conqueritur eccl'iaſe à deo derelictã. quã conſolat̃ dñs, ꝓmittẽs gentiũ multitudinem. ȷ.60.a.

Eccleſia obiicit deo vim hoſtiũ: à quibus ſe eã liberaturũ ꝓmittit dominus.

Iudæi reiecti à deo, quòd Chriſtum nõ recepiſſent.

Potentia dei non minuit. ȷ.59.a.

Chriſtus diſertus.

Chriſti obedientia.

Chriſt⁹ cõſputus & alapis cæſ⁹. mat.26.g

Chriſt⁹ innocẽs, victor.

Inimicis Chriſti pœnitentibus, venia promittitur.

Fideles adhortatur deus ad fidẽ & patientiam exẽplo Abrahæ, q pu tant ſe deſertos.

Chriſt⁹ expectatio gẽtiũ.

¶Reuelamini.] Migrate. (Manifeſtate vos.)
¶planis] locis excelſis
¶fontes] ſcaturigines
¶portabit] ducet
¶exaltabuntur.] vl', calcatæ erunt. (frequẽtes erunt)
¶Et ſi illa oblita fuerit,] Iſtæ obliuiſcentur,
¶circũdabis] vl', ligabis
¶fac ſpatium mihi] appropinqua, vade vltra propter me,
¶vbi hic erant?] vnde ſunt?
¶ſignũ] vl', vexillũ
¶eum.] me.
¶quod captũ &c.] captiuitas iuſta euadet?
¶Quis eſt hic] Vbi ille eſt
¶in iniquitatib⁹ veſtris] propter iniquitates veſtras
¶quia] quare
¶deſertum] vl', ſiccare
¶ſine] eo q non ſit
¶ſuſtentare eum qui laſſus eſt, verbo.] tẽpore ſuo (tempeſtiue) loqui verbũ ſitibundo (laſſo.)
¶magiſtrũ.] doctis. (vl', peritis.)
¶increpantibus,] ignominijs,
¶aduerſari⁹ me⁹?] vl', qui habet ius in me?
¶conterentur,] veteraſcent,
¶tribus] vel, gens

egreſſus eſt ſaluator meus,& brachia mea populos iudicabunt:Me inſulæ expectabũt,& bra- ¶ſuſtinebũt.]expectabunt.
chium meum ſuſtinebunt. Leuate in cælum oculos veſtros,& videte ſub terra deorſum:quia
cæli ſicut fumus liqueſcent,& terra ſicut veſtimẽtum atteretur, & habitatores eius ſicut hæc C
Pſal.36.c. interibunt:Salus autẽ mea in ſempiternum erit, & iuſtitia mea non deficiet. Audite me ¶iuſtum,]iuſtitiã,
Aufert timorem humanũ à fidelibus. qui ſcitis iuſtum,populus meus lex mea in corde eorum: nolite timere opprobrium hominum,& blaſphemias eorũ ne metuatis.Sicut enim veſtimentũ,ſic comedet eos vermis:& ſi-
cut lanam, ſic deuorabit eos tinea:Salus autẽ mea in ſempiternũ erit, & iuſtitia mea in ge-
nerationes generationum.Conſurge conſurge,induere fortitudinem brachium domini:con D ¶in generationibus ſeculorum.]vl,& temporibus præteritis.
ſurge ſicut in diebus antiquis,in generationibus ſeculorũ. Nunquid nõ tu percuſſiſti ſuper- ¶ſuperbũ,]Rahab,(.i.AEgyptum,)
Exo.14.c. bum,vulneraſti draconem? Nunquid non tu ſiccaſti mare aquã abyſſi vehemẽtis:qui poſui- ¶draconem?]i.Pharaonem?
ſti profundum maris viam,vt trãſirent liberati? Et nunc qui redempti ſunt à domino,reuer-
tentur,& venient in Sion laudantes, & lætitia ſempiterna ſuper capita eorũ,gaudium & læ-
titiã tenebunt,fugiet dolor & gemitus.Ego egoipſe cõſolabor vos.quis tu vt timeres ab ho- E
mine mortali,& à filio hominis, qui quaſi fœnum ita areſcet? Et oblitus es domini factoris
tui,qui tetẽdit cælos,& fundauit terram: & formidaſti iugiter tota die à facie furoris eius qui ¶Cito &c.]Accelerauit incarceratus vt solueretur,& nõ eſt mortuus in fouea, nec paſſus eſt defectum ĩ cibo ſuo.(legitur & in futuro Accelerabit &c.)
te tribulabat,& parauerat ad perdendũ . vbi nunc eſt furor tribulantis? Cito veniet gradiens
ad aperiẽdum,& non interficiet vſque ad internecionem,nec deficiet panis eius. Ego autem
ſum dominus deus tuus,qui conturbo mare, & intumeſcunt fluctus eius, Dominus exerci-
ſ.49.a. tuum nomen meum.Poſui verba mea in ore tuo,& in vmbra manus meæ protexi te,vt plã- F
Docet ĩ quãta miſeria agat Ieruſalẽ, prædicturus beneficiũ liberationis ei⁹. ſ.47.b. tes cælos,& fundes terram:& dicas ad Sion,Populus meus es tu. Eleuare,eleuare,conſur-
ge Ieruſalem,quæ bibiſti de manu domini calicem iræ eius:vſque ad fundum calicis ſoporis
bibiſti,& potaſti vſque ad feces.Non eſt qui ſuſtentet eam ex omnibus filiis quos genuit: &
non eſt qui apprehendat manum eius ex omnibus filiis quos enutriuit.Duo ſunt quæ occur ¶quis cõſolabitur?]ſ quo conſolabor
rerunt tibi:quis contriſtabitur ſuper te?vaſtitas & contritio, & fames & gladius, quis conſo- ¶oryx]bos ſylueſtris
labitur te?Filii tui proiecti ſunt,dormierũt in capite omnium viarũ, ſicut oryx illaqueatus: G *nunc(obſecro)
pleni indignatione domini, increpatione dei tui.Idcirco audi* hoc paupercula & ebria nõ à ¶paupercula]vl,afflicta,
vino.Hæc dicit dominator tuus dominus,& deus tuus,qui pugnauit pro populo ſuo,Ecce tuli ¶qui pugnauit pro populo ſuo,]qui iudicabit populũ ſuũ,
de manu tua calicẽ ſoporis,fundũ calicis indignationis meæ,non adiicies vt bibas illũ vltrá. ¶humiliauerũt,]tribulauerunt,(depopulauerunt,)
Et ponã illũ in manu eorũ qui te humiliauerũt,& dixerunt animæ tuæ,Incuruare,vt trãſea-
mus:& poſuiſti vt terrã corpus tuum,& quaſi viam tranſeuntibus.

CAP. LII.

Finem tribulationis prænuntiat à falſis doctorib⁹ & prophetis, ſicut olim à capt.Babyl. Gen.46.a. CONſurge, conſurge, induere fortitudine tua Sion: induere veſtimentis gloriæ tuæ Ie- A
ruſalem ciuitas ſancti,quia non adiiciet vltrà vt pertranſeat per te incircuncifus & im-
mundus.Excutere de puluere,conſurge, ſede Ieruſalem: ſolue vincula colli tui captiua filia
Sion:quia hæc dicit dominus,Gratis venundati eſtis,& ſine argento redimemini.Quia hæc
dicit dominus deus,In AEgyptum deſcẽdit populus meus in principio, vt colonus eſſet ibi: B ¶quid mihi eſt hic,]ideſt quid cætera eos agere debeo?
& Aſſur abſque vlla cauſa calũniatus eſt eum.Et nũc quid mihi eſt hic,dicit dominus: quo- ¶inique agunt]vlulare fecerunt eum,
Ro.2.d.iere. 36.e. niam ablatus eſt populus meus gratis?Dominatores eius inique agunt, dicit dominus:& iu- ¶blaſphemat.]vl, ſpernitur.
giter tota die nomen meum blaſphematur. Propter hoc ſciet populus meus nomen meũ in
De prædicatoribus miſſis ad euangelizandum.roma.10.c.naũ.1.d. die illa:quia ego ipſe qui loquebar, ecce adſum. Quàm pulchri ſuper montes pedes an-
nuntiantis & prædicantis pacem:annuntiantis bonũ,prædicantis ſalutem,dicẽtis Sion, Re- C ¶Parauit]Denudauit
gnabit deus tuus! Vox ſpeculatorum tuorũ,leuauerunt vocẽ,ſimul laudabunt:quia oculo ad ¶tumultu]feſtinatione
Laus ob remiſſionẽ per Chriſtum. Pſal.97.a. oculum videbunt cum conuerterit dominus Sion. Gaudete & laudate ſimul deſerta Ie-
ruſalem:quia conſolatus eſt dominus populũ ſuũ,redemit Ieruſalem.Parauit dominus bra- ¶inglorius &c.]corruptus eſt præ viris aſpectus eius, & forma ei⁹ præ filiis hominũ(.i.deformior eſt aſpect⁹ eius quã filiorum hoĩm:& forma ei⁹ deformior quã filiorum hominũ.)
chium ſanctum ſuũ in oculis omnium gentium: & videbunt omnes fines terræ ſalutare dei
Opera, poſt fidẽ ĩ Chrĩm. 2.cor.6.d. noſtri. Recedite,recedite,exite inde,pollutum nolite tangere:exite de medio eius,mun- D
De Chrĩ paſſione & glorificatione. damini qui fertis vaſa domini. Quoniam nõ in tumultu exibitis,nec in fuga properabitis:
præcedet enim vos dominus,& congregabit vos deus Iſrael. Ecce intelliget ſeruus meus, ¶Iſte]Sic(vl, Vere)
exaltabitur,& eleuabitur,& ſublimis erit valde. Sicut obſtupuerunt ſuper te multi:ſic inglo- ¶continebunt]claudent
rius erit inter viros aſpectus eius,& forma eius inter filios hominũ.Iſte aſperget gentes mul- ¶contemplati ſunt.]intellexerunt.
Rom.15.e. tas,ſuper ipſum continebunt reges os ſuum:quia quibus non eſt narratum de eo,viderunt:&
qui non audierunt,contemplati ſunt.

CAP. LIII.

Quòd nõ oẽs obediũt euangelio iohan.12.f.rom.10.d QVis credidit auditui noſtro:& brachiũ domini cui reuelatũ eſt? Et aſcendet ſicut vir- A ¶aſcendet]aſcendit
gultum coram eo,& ſicut radix de terra ſitienti:non eſt ſpecies ei,neque decor:& vi-

dimus eum,& non erat aſpectus, & deſyderauimus eum:Deſpectum, & nouiſſimum virorũ,
virum dolorum & ſcientem infirmitatẽ: & quaſi abſconditus vultus eius & deſpectus, vnde
nec reputauimus eum. Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit: &
B nos reputauimus eum quaſi leproſum,& percuſſum à deo & humiliatũ. Ipſe autẽ vulnera-
tus eſt propter iniquitates noſtras,attritus eſt propter ſcelera noſtra: diſciplina pacis noſtræ
ſuper eum,& liuore eius ſanati ſumus.Omnes nos quaſi oues errauimus,vnuſquiſque in viã
ſuam declinauit:& poſuit dominus in eo iniquitatem omniũ noſtrum.Oblatus eſt quia ipſe
voluit,& non aperuit os ſuum:ſicut ouis ad occiſionẽ ducetur, & quaſi agnus coram tondẽ-
C te ſe,obmuteſcet,& non aperiet os ſuum. De anguſtia & de iudicio ſublatus eſt: generatio-
nem eius quis enarrabit?quia abſciſſus eſt de terra viuẽtium: propter ſcelus populi mei per-
cuſſi eum.Et dabit impios pro ſepultura, & diuitem pro morte ſua: eò quòd iniquitatẽ non
fecerit, neque dolus fuerit in ore eius.Et dominus voluit conterere eũ in infirmitate. Si po-
D ſuerit pro peccato animã ſuam,videbit ſemen longæuum, & voluntas domini in manu eius
dirigetur . Pro eo quòd laborauit anima eius, videbit & ſaturabitur . In ſcientia ſua iuſti-
ficabit ipſe iuſtus ſeruus meus multos , & iniquitates eorum ipſe portabit . Ideò diſpartiam
ei plurimos , & fortium diuidet ſpolia , pro eo quòd tradidit in mortem animam ſuam , &
cum ſceleratis reputatus eſt: & ipſe peccata multorũ tulit , & pro tranſgreſſoribus rogauit.

Afflictio Chriſti pro peccatorũ noſtrorum ſatisfactiõe mar.9.b Matt.8.e. 1.pet.2.d. 1.Cor.15.a.

Oẽs pctõres: oib⁹ Chriſto opus. Matth.26.f. iere.11.d.act.8.f.

Chriſti innocẽtia.1.pet.2.d.1.iohan.3.a.

Iuſtitia nr̃a Chriſtus.

Marc.15.c.luc.22.d.

ᶠaſpectus, & deſyderauimus eũ:] forma quæ faceret vt deſyderaremus eũ: ᶠDeſpectũ,&c.] Lege in nominatiuo, Deſpectus &c. ᶠ& quaſi abſconditus vultus ei⁹,&] & auertebamus facies noſtras ab eo, adeo erat ᶠquaſi leproſum,&] plaga ᶠdiſciplĩa pacis noſtræ ſup eũ,] correctio ſuper eũ vt nos haberemus pacem, ᶠOblatus eſt quia ipſe voluit,] Oppreſſus eſt & afflictus, ᶠEt dabit & c.] Et dedit cũ ĩpiis ſepulturã ei⁹,& cũ diuite inter mortuos ſuos: quãuis iniqtatẽ &c. (.i.ſepultus eſt ſicut impii & mortu⁹ ſicut diuites , quanuis &c.) ᶠpeccato] vl̃, expiatione peccati ᶠlõgæuũ,]& videbit dies(.i.diu viuet,) ᶠin manu]per manum ᶠdiſpartiã ei plurimos , & fortiũ diuidet ſpolia,] magnã multitudinẽ dabo ei pro ſpolijs , & fortes erunt ei pro præda,

CAP. LIIII.

A LAuda ſterilis quæ non paris:decanta laudem & hinni quæ non pariebas:quoniam mul-
ti filii deſertæ magis quàm eius quæ habebat virum, dicit dominus. Dilata locum ten-
torii tui,& pelles tabernaculorum tuorum extẽde,ne parcas:lõgos fac funiculos tuos, & cla-
uos tuos conſolida. Ad dexteram enim,& ad leuam penetrabis:& ſemen tuum gentes hære-
B ditabit,& ciuitates deſertas inhabitabit. Noli timere,quia non cõfunderis, neque erube-
ſces:non enim te pudebit,quia cõfuſionis adoleſcentiæ tuæ obliuiſcẽris,& opprobrii vidui-
tatis tuæ non recordaberis amplius.Quia dominabitur tui qui fecit te, Dominus exercituũ
nomen eius:& redemptor tuus ſanctus Iſrael,Deus omnis terræ vocabitur, Quia vt mulierẽ
C derelictam,& mœrentem ſpiritu vocauit te dominus, & vxorem ab adoleſcentia abiectam,
dixit deus tuus. Ad punctum in modico dereliqui te,& in miſerationibus magnis cõgrega-
bo te.In momento indignationis abſcondi faciẽ meã parumper à te,& in miſericordia ſem-
D piterna miſertus ſum tui: dixit redẽptor tuus dominus. Sicut in diebus Noe iſtud mihi eſt,
cui iuraui ne inducerem aquas Noe vltrà ſupra terram:ſic iuraui vt non iraſcar tibi, & non
increpem te.Montes enim commouebuntur,& colles contremiſcent:miſericordia autẽ mea
non recedet à te,& fœdus pacis meæ non mouebitur:dixit miſerator tuus dominus.Pauper-
E cula tempeſtate conuulſa,abſque vlla conſolatione, Ecce ego ſternam per ordinem lapides
tuos,& fundabo te in ſapphiris,& ponam iaſpidem propugnacula tua:& portas tuas in lapi-
des ſculptos , & omnes terminos tuos in lapides deſyderabiles : vniuerſos filios tuos doctos
F à domino: & multitudinem pacis filiis tuis . Et in iuſtitia fundaberis : recede procul à ca-
lumnia,quia non timebis:& à pauore, quia nõ appropinquabit tibi.Ecce,accola veniet,qui
non erat mecum, aduena quondam tuus adiungetur tibi . Ecce,ego creaui fabrum ſufflan-
G tem in igne prunas,& proferentem vas in opus ſuum,& ego creaui interfectorem ad diſper-
dendum . Omne vas quod fictum eſt contra te , non dirigetur : & omnem linguam reſiſten-
tem tibi in iudicio,iudicabis . Hæc eſt hæreditas ſeruorum domini , & iuſtitia eorum apud
me,dicit dominus.

Plures ex gentibus Chriſto credẽtes q̃ ex Iudæis. luc.23.d.gala.4.d.

Promiſſionẽ ſuã de regno Chriſti cõfirmat deus,ne qd timeam⁹ luc.1.e.

Gen.9.b.

Conſolatio qua magnificentia,ſecuritas, & fœlicitas regni Chr̃i docetur. Chriſtiani à deo docti. iohan.6.e.

ᶠpenetrabis:] dilatabiſte: ᶠdominabitur tui] maritus tuus ᶠab adoleſcentia] adoleſcentiarum(vl̃, iuuenculam) ᶠſternã per ordinẽ lapides tuos,] iácere faciã,(ſub.fundamenta) lapides tui erũt carbunculi(vl̃, conſtituã è margaritis muros tuos,) ᶠiaſpidẽ propugnacula tua:] ex cryſtallo feneſtras tuas: ᶠſculptos,] carbunculi, ᶠrecede procul] vl̃, longe eris ᶠEcce,accola &c.] Ecce,accola habitabit abſque me:q habitat tecũ, ſuper te cadet.(vl̃, Ecce,peregrinãdo peregrinabitur qui non eſt ex iis qui erant mecũ, aut, cõgregando cõgregabit ſe , ſub.ad pugnã,q non mecũ: quiſquis ille fuerit qui congregauerit ſe tecũ,cadet.) ᶠdirigetur:]proſperabitur:

CAP. LV.

A OMnes ſitientes venite ad aquas:& qui non habetis argentũ, properate,emite & come-
dite:venite, emite abſque argento, & abſque vlla commutatione vinum & lac. Quare
appenditis argentum non in panibus,& laborem veſtrum non in ſaturitate? Audite audien-
tes me,& comedite bonum,& delectabitur in craſſitudine anima veſtra.Inclinate aurem ve-
ſtram,& venite ad me:audite, & viuet anima veſtra, & feriã vobiſcum pactum ſempiternũ,
miſericordias Dauid fideles.Ecce teſtem populis dedi eum,ducẽ ac præceptorem gentibus.
B Ecce,gentem quam neſciebas, vocabis:& gentes quæ te non cognouerunt,ad te currẽt pro-
pter dominum deum tuũ,& ſanctum Iſrael: quia glorificauit te. Quærite dominũ dum
inueniri poteſt, inuocate eum dum prope eſt.Derelinquat impius viã ſuã, & vir iniquus co-

Exhortatĩad auditum verbi domini. eccl̃i.51.d.

Act.13.e.

Pœnitentia. Miſericordia

ᶠnon in panibus,] .i. pro re quæ nõ eſt panis,& tamẽ panẽ eſſe putatis. ᶠpropter] per ᶠinueniri poteſt,] inuenitur ipſe,

gitationes ſuas,& reuertatur ad dominum,& miſerebitur eius,& ad deū noſtrum, quoniam
multus eſt ad ignoſcēdum. Non enim cogitationes meæ cogitationes veſtræ: neque viæ ve- C
ſtræ,viæ meæ,dicit dominus.Quia ſicut exaltantur cæli à terra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à
viis veſtris,& cogitationes meæ à cogitationibus veſtris. Et quomodo deſcendit imber,& nix
de cælo,& illuc vltrà non reuertitur,ſed inebriat terram & infundit eam, & germinare eam
facit,& dat ſemen ſerenti, & panem comedenti:Sic erit verbum meum quod egredietur de
ore meo:non reuertetur ad me vacuum, ſed faciet quæcunque volui, & proſperabitur in his D
ad quæ miſi illud.Quia in lætitia egrediemini,& in pace deducemini: montes & colles can-
tabunt coram vobis laudē,& omnia ligna regionis plaudent manu. Pro ſaliuncula aſcendet
abies,& pro vrtica creſcet myrtus:& erit dominus nominatus in ſignum æternum,quod nō
auferetur.

CAP. LVI.

HAEc dicit dominus,Cuſtodite iudicium & facite iuſtitiam: quia iuxta eſt ſalus mea vt A
veniat,& iuſtitia mea vt reueletur.Beatus vir qui facit hoc,& filius hominis qui appre-
hendet iſtud: cuſtodiens ſabbathum ne polluat illud,cuſtodiens manus ſuas ne faciat omne
malum. Et non dicat filius aduenæ, Qui adhæret domino?dicens, Separatione diuidet
me dominus à populo ſuo. Et non dicat eunuchus, Ecce ego lignum aridū. Quia hæc dicit B
dominus eunuchis,Qui cuſtodierint ſabbatha mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint
fœdus meum:Dabo eis in domo mea,& in muris meis locum,& nomen melius à filiis & fi-
liabus:nomen ſempiternū dabo eis,quod non peribit. Et filios aduenæ qui adhærent domi-
no vt colant eum,& diligant nomen eius, vt ſint ei in ſeruos: omnem cuſtodientem ſabba- C
thum ne polluat illud,& tenentem fœdus meū:Adducam eos in montem ſanctum meum,&
lætificabo eos in domo orationis meæ:holocauſta eorum, & victimæ eorum placebunt mi-
hi ſuper altari meo:quia domus mea,domus orationis vocabitur cunctis populis.Ait domi-
nus deus qui congregat diſperſos Iſrael, Adhuc cōgregabo ad eū congregatos eius. Om-
nes beſtiæ agri venite ad deuorandū, vniuerſæ beſtiæ ſaltus. Speculatores eius cæci omnes, D
neſcierunt vniuerſi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes & amantes
ſomnia. Et canes impudentiſſimi neſcierunt ſaturitatē:ipſi paſtores ignorauerunt intelligen
tiam:omnes in viam ſuam declinauerunt,vnuſquiſque ad auaritiam ſuā, à ſummo vſque ad
nouiſſimum. Venite,ſumamus vinum,& impleamur ebrietate:& erit ſicut hodie,ſic & cras,
& multo amplius.

CAP. LVII.

IVſtus perit, & non eſt qui recogitet in corde ſuo:& viri miſericordiæ colliguntur, quia A
non eſt qui intelligat:à facie enim malitiæ collectus eſt iuſtus. Veniat pax,requieſcat in
cubili ſuo qui ambulauit in directione ſua. Vos autem accedite huc filii auguratricis, ſe-
men adulteri,& fornicariæ. Super quē luſiſtis? ſuper quem dilataſtis os, & eieciſtis linguam?
nunquid non vos filii ſceleſti, ſemen mendax? qui conſolamini in diis ſubter omne lignum B
frondoſum,immolantes paruulos in torrentibus ſubter eminentes petras? In partibus torrē-
tis pars tua,hæc eſt ſors tua:& ipſis effudiſti libamen,obtuliſti ſacrificium. nuquid ſuper his
non indignabor? Super montem excelſum & ſublimem poſuiſti cubile tuum,& illuc aſcēdi-
ſti,vt immolares hoſtias. Et poſt oſtiū, & retro poſtē poſuiſti memoriale tuū: quia iuxta me
diſcooperuiſti,& ſuſcepiſti adulterū:dilataſti cubile tuum,& pepigiſti cum eis fœdus:dilexi-
ſti ſtratum eorum manu aperta. Et ornaſti te regio vnguento,& multiplicaſti pigmenta tua: C
Miſiſti legatos tuos procul,& humiliata es vſque ad inferos. In multitudine viæ tuæ labora-
ſti:nec dixiſti,Quieſcam. Vitam manus tuæ inueniſti,propterea non rogaſti.Pro quo ſolici-
ta timuiſti,quia mentita es,& mei non es recordata, neque cogitaſti in corde tuo? quia ego
tacens,& quaſi non videns,& mei oblita es. Ego annuntiabo iuſtitiam tuam,& opera tua nō
proderunt tibi. Cum clamaueris,liberent te congregati tui,& omnes eos auferet ventus, tol-
let aura. Qui autem fiduciam habet mei,hæreditabit terram,& poſſidebit montem ſan- D
ctum meum. Et dicam, Viam facite,præbete iter,declinate de ſemita, auferte offendicula de
via populi mei. Quia hæc dicit excelſus,& ſublimis habitans æternitatem: & ſanctum nomē
eius in excelſo & in ſancto habitans, & cum contrito & humili ſpiritu, vt viuificet ſpiritum
humilium,vt viuificet cor cōtritorum. Non enim in ſempiternum litigabo, neque vſque ad
finem iraſcar:quia ſpiritus à facie mea egredietur,& flatus ego faciam. Propter iniquitatem
auaritiæ eius iratus ſum,& percuſſi eū:abſcondi,& indignatus ſum:& abiit vagus in via cor-

Verbum dei prædicatum fructificans.

Lætitia.

Adhortaẗ ad iudiciū & iuſtitiā & ſabbathiſmū. ſapi. 1.a.

Conſolaẗ propheta proſelytos,qui in numerū Iudæorum recepti, deſperabāt ſe ſaluatum iri, quia non de ſemine Abrahæ erant.

Matt. 21.b. mar. 11.c. luc. 19.g. Inuehiẗ in epiſcoporum impietatem.

Iere. 6.c.

Sapi. 2.b.

Iuſtorū finis incognitus. Pax eorum & requies. Impii vocanẗ ad iudicium, quibus multa ſcelera obiiciuntur.

Sperantibus in dño, vitæ æternæ hæreditas promittitur.

Quare mali percuſſi.

¶exaltatæ ſūt] altiores ſunt

¶infundit] generare facit

¶ſaliūcula] rubo (vl, ſpina alba)
¶dominus noīatus] dño in nomen, (vl, gloriam)

¶à filiis] vl, q̄ filiis

¶videtes vana,] dormitantes, iacentes
¶ſomnia.] dormitionem.
¶impudentiſſimi] fortes animo
¶vſque ad nouiſſimū.] leius.

¶Vitā manus tuæ] vl, Requiē viriū tuarū ¶rogaſti.] ægrotaſti. (vl, delaſſata es.) ¶quia ego &c.] an non ego ſemper tacerē, & tu nō timeres me? ...
vanitas ¶dicā,] dicet, ¶declinate de ſemita,] mūdate viā, ¶ad finē] in ſeculū ¶egredieẗ,] induet (ſub. corp⁹ vl hoīem, aut inuolu⁹ erit,)

¶Creaui fructum labiorũ pacẽ, pacem] .i. faciã vt annũtiẽt pax pax ei qui &c.

dis ſui. Vias eius vidi,& ſanaui eum,& reduxi eum,& reddidi conſolationes ipſi,& lugenti-
bus eius. Creaui fructũ labiorũ pacem, pacem ei qui longe eſt & qui prope, dixit dominus,&
ſanaui eũ. Impii autẽ quaſi mare feruẽs, quod quieſcere nõ poteſt,& redundãt fluctus eius in
conculcationem & lutum. Non eſt pax impiis, dicit dominus deus.

CAP. LVIII.

ẽ.48.d.

A CLama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuã, & annuntia populo meo ſcelera eorum,
& domui Iacob peccata eorum. Me etenim de die in diem quærunt, & ſcire vias meas
volunt: quaſi gens quæ iuſtitiam fecerit,& iudicium dei ſui non dereliquerit. Rogant me iu-
dicia iuſtitiæ,& appropinquare deo volunt. Quare ieiunauimus,& nõ aſpexiſti: humiliaui-
mus animas noſtras,& neſciſti? Ecce, in die ieiunii veſtri inuenitur volũtas veſtra, & omnes
debitores veſtros repetitis. Ecce, ad lites,& ad cõtentiones ieiunatis, & percutitis pugno im-
B pie. Nolite ieiunare ſicut vſque ad hanc diẽ, vt audiatur in excelſo clamor veſter. Nunquid
tale eſt ieiunium quod elegi, per diem affligere hominẽ animam ſuam? nunquid cõtorque-
re quaſi circulum caput ſuum,& ſaccum & cinerem ſternere? nunquid iſtud vocabis ieiuni-
um,& diem acceptabilem domino? Nónne hoc eſt magis ieiunium quod elegi? diſſolue col-
ligationes impietatis, ſolue faſciculos deprimentes, dimitte eos qui confracti ſunt liberos, &
omne onus dirumpe.* Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagóſque induc in domum
C tuam. Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris. Tunc erumpet quaſi
mane lumen tuum,& ſanitas tua citius orietur,& anteibit faciem tuam iuſtitia tua,& gloria
domini colliget te. Tunc inuocabis,& dominus exaudiet te: clamabis,& dicet, Ecce adſum.
ſi abſtuleris de medio tui catenam,& deſieris extẽdere digitum,& loqui quod non prodeſt,
Cum effuderis eſurienti animam tuã,& animam afflictam repleueris: orietur in tenebris lux
tua,& tenebræ tuæ erunt ſicut meridies. Et requiem tibi dabit dominus ſemper,& implebit
D ſplendoribus animam tuam, & oſſa tua liberabit. Et eris quaſi hortus irriguus, & ſicut fons
aquarum, cuius non deficient aquæ. Et ædificabuntur in te deſerta ſeculorum: fundamenta
generationis & generationis ſuſcitabis:& vocaberis AEdificator ſepium, auertens ſemitas in
quietẽ. Si auerteris à ſabbatho pedem tuum, facere voluntatẽ tuam in die ſancto meo,
& vocaueris ſabbathum delicatum,& ſanctum domini glorioſum,& glorificaueris eum dum
non facis vias tuas,& non inuenietur voluntas tua vt loquaris ſermonem: tunc delectaberis
ſuper domino, & ſuſtollam te ſuper altitudines terræ, & cibabo te hæreditate Iacob patris
tui. Os enim domini locutum eſt.

¶inuenitur volũtas veſtra,] inuenietis concupiſcentiã, (Alij vertũt, inuenitis quod vultis. Alij, manent ſtudia vrã eadem, nam oẽs debitores &c.) Alij, voluptatẽ capitis, pecunias veſtras exigere,) ¶debitores veſtros] ſubſtãtiã veſtrã (vl, pecunias veſtras) ¶contorquere quaſi circulũ] vl, vt curuet ſicut iugum ¶deprimẽtes,] iugi, ¶confracti] depreſſi *Nónne ¶carnẽ tuã ne deſpexeris.] ã carne tua non abſcondas te. ¶mane] aurora ¶catenam,] iugum, ¶quod nõ prodeſt,] vel, vana, ¶requiẽ tibi dabit] ducet te ¶implebit ſplendoribus] ſatiabit ſiccitatibus ¶liberabit.] impinguabit. ¶in te] ã te ¶ſeculorum:] longi tpis (vl, iueterata:) ¶AEdificator &c.] Cõpactor ruptæ ſepis,& inſtaurator ſemitarum ad habitandum. ¶facere] vt non facias,

Inſtigat prẽdicatores vt libere hypocriſim humanorũ operũ redarguant. Murmurant hypocritæ. Ieiuniũ impiorum,& ieiuniũ dei.

Zach.7.b.

Eze.18.b. mat.25.c.

Sabbathum dei.

CAP. LIX.

A ECce, non eſt abbreuiata manus domini vt ſaluare nequeat, neq; aggrauata eſt auris eius
vt non exaudiat: ſed iniquitates veſtræ diuiſerunt inter vos & deum veſtrum,& peccata
veſtra abſconderunt faciem eius à vobis ne exaudiret. Manus enim veſtræ pollutæ ſunt ſan-
guine,& digiti veſtri iniquitate: labia veſtra locuta ſunt mẽdacium, & lingua veſtra iniqui-
tatem fatur. Non eſt qui inuocet iuſtitiam, neque eſt qui iudicet verè: ſed confidunt in nihi-
li, & loquuntur vanitates: conceperunt laborem, & pepererunt iniquitatem. Oua aſpidum
ruperunt,& telas araneæ texuerunt: qui comederit de ouis eorum, morietur:& quod confo-
B tum eſt, erumpet in regulum. Telæ eorum non erunt in veſtimentũ, neque operientur ope-
ribus ſuis: opera eorum opera inutilia, & opus iniquitatis in manibus eorum. Pedes eo-
rum ad malum currunt, & feſtinant vt effundant ſanguinem innocentem. Cogitationes
eorum cogitationes inutiles: vaſtitas & contritio in viis eorum. Viam pacis neſcierunt, &
non eſt iudicium in greſſibus eorum. Semitæ eorum incuruatæ ſunt eis: omnis qui calcat in
eis, ignorat pacem. Propter hoc elongatum eſt iudicium à nobis, & non apprehendet nos
iuſtitia: expectauimus lucem,& ecce tenebræ: ſplendorem,& in tenebris ambulauimus. Pal-
pauimus ſicut cæci, parietem,& quaſi abſque oculis attrectauimus: impegimus meridie qua-
C ſi in tenebris, in caliginoſis quaſi mortui. Rugiemus quaſi vrſi omnes, & quaſi colũbæ me-
ditantes gememus. Expectauimus iudicium,& non eſt: ſalutem,& elongata eſt à nobis. Mul-
tiplicatæ ſunt enim iniquitates noſtræ coram te,& peccata noſtra reſponderunt nobis. quia
ſcelera noſtra nobiſcum,& iniquitates noſtras cognouimus, peccare & mentiri cõtra domi-
num:& auerſi ſumus ne iremus poſt tergum dei noſtri, vt loqueremur calumniam & tranſ-
greſſionẽ: concepimus,& locuti ſumus de corde verba mẽdacii. Et conuerſum eſt retrorſum
iudicium,& iuſtitia longe ſtetit: quia corruit in platéa veritas, & æquitas nõ potuit ingredi.

¶laborẽ,] peruerſitatem, ¶cõfotũ] vl, fractũ

¶Rugiem9] Clamabimus ¶meditantes gememus.] gemendo gememus. ¶reſponderunt nobis.] accuſant nos. ¶peccare & metiri contra dñm:] vl, q̃ à dño defecimus,& q̃ negauimus eũ: ¶longe] à longe ¶corruit] impegit

Noſtra culpa fit vt neq; ſaluet nos dñs, neq; exaudiat. nũe.11.e. ẽ.50.a.

Iniquitates nr̃as receſit ꝓpheta ẽ.1.d. Iob.15.d.

Prouer.1.b. rom.3.c.

Peccata cauſa ſunt excæcationis nr̃ę.

Mũdo ĩpietatib9 abũdante, memor miſericordiæ ſuæ de9, ꝓcit.

Et facta eſt veritas in obliuionẽ:& qui receſſit à malo,prædæ patuit. Et vidit dominus,& ma-
lum apparuit in oculis eius,quia non eſt iudicium. Et vidit quia nõ eſt vir: & aporiatus eſt,
quia non eſt qui occurrat:& ſaluauit ſibi brachium ſuũ, & iuſtitia eius ipſa confirmauit eũ.
Indutus eſt iuſtitia vt lorica,& galea ſalutis in capite eius. Indutus eſt veſtimẽtis vltionis, & D
opertus eſt quaſi pallio zeli. Sicut ad vindictã quaſi ad retributionẽ indignationis hoſtibus
ſuis,& viciſſitudinẽ inimicis ſuis:inſulis vicem reddet. Et timebunt qui ab occidente,nomẽ
domini:& qui ab ortu ſolis,gloriã eius:cũ venerit quaſi fluuius violetus,quẽ ſpiritus domi-
ni cogit,& venerit*Sion redemptor,& eis qui redeũt ab iniquitate in Iacob, dicit dominus.
Hoc fœdus meũ cum eis,dicit dominus,Spiritus meus qui eſt in te,& verba mea quæ poſui
in ore tuo,non recedent de ore tuo,& de ore ſeminis tui,& de ore ſeminis ſeminis tui, dicit
dominus,ámodo & vſque in ſempiternum.

CAP. LX. A

SVrge,illuminare Ieruſalẽ:quia venit lumen tuũ,& gloria domini ſuper te orta eſt. Quia
ecce tenebræ operiẽt terram,& caligo populos: ſuper te autẽ orietur dominus, & gloria
eius in te videbitur. Et ambulabunt gentes in lumine tuo,& reges in ſplẽdore ortus tui. Le-
ua in circuitu oculos tuos,& vide:omnes iſti congregati ſunt,venerunt tibi. Filii tui délonge
venient,& filiæ tuæ de látere ſurgent. Tunc videbis & afflues,& mirabitur & dilatabitur cor
tuum,quando conuerſa fuerit ad te multitudo maris,fortitudo gẽtium venerit tibi. Inunda-
tio camelorum operiet te, dromedarii Madian & Epha: omnes de Saba venient, aurum &
thus deferentes,& laudem domino annuntiantes. Omne pecus Cedar congregabitur tibi,a- B
rietes Nabaioth miniſtrabunt tibi: offerentur ſuper placabili altari meo, & domum maie-
ſtatis meæ glorificabo. Qui ſunt iſti,qui vt nubes volant,& quaſi columbæ ad feneſtras ſuas?
Me enim inſulæ expectabũt,& naues maris in principio,vt adducã filios tuos délonge:argen
tum eorũ, & aurũ eorũ cum eis nomini domini dei tui,& ſancto Iſrael, quia glorificauit te.
Et ædificabunt filii peregrinorum muros tuos, & reges eorum miniſtrabunt tibi. In indi-
gnatione enim mea percuſſi te,& in recõciliatione mea miſertus ſum tui. Et aperiẽtur por-
tæ tuæ iugiter:die ac nocte non claudentur,vt afferatur ad te fortitudo gẽtium, & reges ea-
rum adducantur. Gens enim & regnũ quod nõ ſeruierit tibi,peribit:& gentes ſolitudine va- C
ſtabuntur. Gloria Libani ad te veniet,abies & buxus & pinus ſimul,ad ornãdum locum ſan-
ctificationis meæ, & locum pedum meorum glorificabo. Et venient ad te curui filii eorum
qui humiliauerunt te, & adorabunt veſtigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi, &
vocabũt te Ciuitatem domini,Sion ſancti Iſrael. Pro eo quòd fuiſti derelicta & odio ha-
bita,& non erat qui per te trãſiret, ponam te in ſuperbiam ſeculorum, gaudium in genera-
tionem & generationem. Et ſuges lac gentium, & mamilla regũ lactaberis: & ſcies quia ego
dominus ſaluãs te, & redemptor tuus fortis Iacob. Pro ære afferam aurum, & pro ferro affe-
ram argentum:& pro lignis æs,& pro lapidibus ferrum. Et ponam viſitationem tuam pacẽ, D
& præpoſitos tuos iuſtitiam. Non audietur vltrà iniquitas in terra tua, vaſtitas & contritio
in terminis tuis,& occupabit ſalus muros tuos,& portas tuas laudatio. Nõ erit tibi amplius
ſol ad lucendum per diem,nec ſplendor lunæ illuminabit te:ſed erit tibi dominus in lucem
ſempiternã,& deus tuus in gloriam tuã. Non óccidet vltrà ſol tuus, & luna tua non minue-
tur:quia erit tibi dominus in lucem ſempiternam, & complebuntur dies luctus tui. Populus
autem tuus omnes iuſti,in perpetuum hæreditabunt terram, germen plãtationis meæ, opus
manus meæ ad glorificandum. Minimus erit in mille, & paruulus in gentem fortiſſimam:
Ego dominus in tempore eius ſubito faciam iſtud.

CAP. LXI. A

SPiritus domini ſuper me,eò quòd vnxerit dominus me:ad annuntiandũ mãſuetis miſit
me,vt mederer cõtritis corde,& prædicarẽ captiuis indulgẽtiam, & clauſis apertionem:
Vt prædicarẽ annũ placabilẽ domino,& diẽ vltionis deo noſtro:vt conſolarer omnes lugen-
tes: Vt ponerem lugentibus Sion, & darẽ eis coronã pro cinere,oleum gaudii pro luctu, pal- B
lium laudis pro ſpiritu mœroris:& vocabuntur in ea fortes iuſtitiæ,plãtatio domini ad glo-
rificandum. Et ædificabunt deſerta à ſeculo,& ruinas antiquas erigẽt, & inſtaurabũt ciuita-
tes deſertas, diſſipatas in generationem & generationem. Et ſtabunt alieni, & paſcent
pecora veſtra: & filii peregrinorum, agricolæ & vinitores veſtri erunt. Vos autem ſacerdo-
tes domini vocabimini: Miniſtri dei noſtri,dicetur vobis:fortitudinem gentium comedetis,

Ephe.6.c. 1.theſ.5.b.

Rom.11.d.

Verbũ dei in ore eccleſiæ.

Sermo ad eccleſiam quæ per prædicationẽ euãgelij in toto orbe cõgregatᷣ, & oib⁹ bonis abũdare incipit.

I.49.e.

Apo.21.g.

Docet comparatione malorũ quæ paſſa eſt eccleſia, quanta bona ſit habitura annuntiato euangelio.

Apo.21.g.22.a
Sol.
Luna.

Chriſtus ſiue vnctus miſſ⁹ ad pdicationẽ euangelij. luc.4.c.

Miniſtri verbi etiã ex gentibus.
Sacerdotes doctores.

¶vir:] vel, quiſpiam,
¶aporiatus] admiratus
¶occurrat:] qui oret: (vel, intercedat & agat cauſam eorũ:)
¶& ſaluauit &c.] cui auxiliaretur brachium eius, & quẽ ſuſtineret iuſtitia eius.
¶viciſſitudinẽ] retributionem
¶violẽt⁹,] vel, hoſtis,
*ad
¶eis] vel, ad eos
►Ieruſalem:
¶de látere ſurgent.] iuxta lat⁹ nutrientur. (LXX, ſuperhumeros portabũtur. Vetera quędam exemplaria legant lugẽt pro ſurgent)
¶afflues,] illuminaberis,
¶mirabitur] timebit
¶Inundatio] Multitudo
¶adducam] adducã
¶recõciliatione] voluntate
¶ſolitudine] vaſtando
¶curui filii eorũ] humiliauerũt te, vádo ſe demiſſi, filii eorũ qui affliǵerunt
¶detrahebant tibi,] ſpernebant te,
¶ſuperbiã ſeculorũ,] gloriã perpetuam,]
¶viſitationẽ tuã] vel, tributũ tuũ (aut, præfectis tuis qui capiunt à te tributa)
¶iniquitas] rapina
¶occupabit &c.] vocabis (ſub. ô Sion) ſalutẽ muros tuos, & portas tuas laudem (Chald. interp. euenient redẽptiões muro tuo, & ſuper portis tuis erunt laudantes.)
¶minuetur:] vel, deficiet:
¶germen] vel, virgultum
¶ad glorificandũ.] vt glorificer.
¶Minimus] vel, Parua familia
¶indulgentiã,] vel, libertatem,
¶apertionẽ:] apertionẽ carceris.
¶placabilẽ] voluntatis (vel, beneplaciti)
¶ponerẽ] ordinarẽ
¶coronam] gloriam
¶in ea fortes] arbores
¶ad glorificãdum.] vt glorificer.
¶à ſeculo,] vel, longo tẽporis, (antiquas
¶diſſipatas ĩ generationem &c] & quod deſertum eſt à generatione
¶fortitudinem] vel, ſu...

[ſuperbietis.]exaltabimini. duplici & rubore laudabũt ptẽ eorũ:] duplicia (ſub. recipietis)& p ignominia laudabũt ĩ agris ſuis.(Quidã vertũt, pro ingẽti cõfuſiõe & ignominia veſtra exultabũt ſorte ſuã vobiſcũ habere cõmunem.) quaſi ſpõſum &c.] ſicut ſpõſ⁹ magnificabit gloriã, & ſicut ſponſa quæ adornat ornatũ ſuũ(LXX, ſicut ſpõſo circũdedit mihi mitrã,& quaſi ſpõſam ornauit me mundo.)]

C & in gloria earum ſuperbietis. Pro confuſione veſtra duplici & rubore laudabunt partem eorum: propter hoc in terra ſua duplicia poſſidebunt, lætitia ſempiterna erit eis. Quia ego dominus diligens iudicium, odio habẽs rapinã in holocauſtũ: & dabo opus eorum in veritate, & fœdus perpetuum feriam eis. Et ſcietur in gentibus ſemen eorũ, & germen eorum in medio populorum: omnes qui viderint eos, cognoſcent illos, quia iſti ſunt ſemen cui benedixit

[Profect⁹ populi, gaudiũ miniſtrorũ verbi.]

D dominus. Gaudẽs gaudebo in domino, & exultabit anima mea in deo meo: quia induit me veſtimentis ſalutis: & indumento iuſtitiæ circundedit me, quaſi ſponſum decoratum corona, & quaſi ſponſam ornatam monilibus ſuis. Sicut enim terra profert germen ſuũ, & ſicut hortus ſemen ſuum germinat: ſic dominus deus germinabit iuſtitiam, & laudem coram vniuerſis gentibus.

[Exultatio eccleſiæ in ſpe promiſſionũ dei lætantis.]

CAP. LXII.

[iuſtus] iuſtitia ſaluator] ſalus iuſtũ tuũ,] iuſtitiã tuam, inclytũ tuũ:] gloriam tuam: nominabit.] declarabit. gaudebit] ſicut lætatur &gaudebit] ſic & lætabitur]

A PRopter Sion non tacebo, & propter Ieruſalem non quieſcam, donec egrediatur vt ſplẽdor iuſtus eius, & ſaluator eius vt lampas accendatur. Et videbunt gentes iuſtum tuum, & cuncti reges inclytum tuum: & vocabitur tibi nomẽ nouum, quod os domini nominabit. Et eris corona gloriæ in manu domini, & diadema regni in manu dei tui. Non vocaberis vl-

B trà Derelicta: & terra tua non vocabitur amplius Deſolata: ſed vocaberis Voluntas mea in ea, & terra tua inhabitata. quia cõplacuit domino in te: & terra tua inhabitabitur. Habitabit enim iuuenis cũ virgine, & habitabũt in te filii tui. Et gaudebit ſponſus ſuper ſpõſam, & gaudebit ſuper te deus tuus. Super muros tuos, Ieruſalẽ, cõſtitui cuſtodes: tota die & tota nocte

[Propheta nõ ceſſat propter impios ã pdicãdo Chro venturo. Eccl'ię nomẽ nouũ, in qua dei voluntas fit. Eccl'ia dilecta à deo. Epiſcopi & miniſtri vigilãtes ĩ verbo.]

C perpetuo nõ tacebũt: Qui reminiſcimini domini, ne taceatis, & ne detis ſilentiũ ei, donec ſtabiliat, & donec ponat Ieruſalẽ laudem in terra. Iurauit dominus in dextera ſua, & in brachio fortitudinis ſuæ, Si dedero triticum tuum vltrà cibum inimicis tuis: & ſi biberint filii alieni vinum tuum in quo laboraſti. Quia qui cõgregabunt illud, comedent, & laudabunt dominũ:

[Fruct⁹ verbi quod docent miniſtri.]

[comportãt] cõgregant eligite] remouete]

D & qui cõportant illud, bibent in atriis ſanctis meis. Tranſite, tranſite per portas, præparate viã populo, planum facite iter, & eligite lapides, & eleuate ſignum ad populos. Ecce dominus auditum fecit in extremis terræ, dicite filiæ Sion, Ecce ſaluator tuus venit, ecce merces eius cũ eo, & opus eius coram illo. Et vocabunt eos Populus ſanctus, redempti à domino. Tu autem vocaberis, Quæſita ciuitas, & non Derelicta.

[Chriſti aduẽtus. matth. 21. a. zach. 9. b.]

CAP. LXIII.

[tinctis] rubeis gradiens] demigrare (vl, proficiſci) faciens (ſub. Iſraelem ex omnib⁹ locis in quæ diſperſus eſt) propugnator ſum] magnus ergo vir] quiſquam quæſiui,] admiratus ſum, adiuuaret:] fulciret ſaluauit mihi] iuuit me virtutem] potẽtiã indulgentiam] miſericordiam Veruntamen] Verè non negantes:] qui non mentientur: non eſt tribulat⁹,] anxiabat etiã ipſe, faciei eius] qui coram ipſo eſt, eleuauit] geſtauit ſeculi Moyſi populi ſui:] antiquorum in quib⁹ miſit Moyſen populo ſuo: paſtorib⁹] paſtore ſancti ſui?] ſanctitatis ſuę?(vl, ſanctũ ſuum?) adduxiſti] duxiſti (direxiſti)]

A QVis eſt iſte qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra, iſte formoſus in ſtola ſua, gradiens in multitudine fortitudinis ſuæ? Ego qui loquor iuſtitiam, & propugnator ſum ad ſaluandum. Quare ergo rubrum eſt indumentum tuum, & veſtimenta tua ſicut calcantiũ in torculari? Torcular calcaui ſolus, & de gentibus non eſt vir mecum: calcaui eos in furore meo, & conculcaui eos in ira mea: & aſperſus eſt ſanguis eorũ ſuper veſtimenta mea, & omnia indumenta mea inquinaui. Dies enim vltionis in corde meo, annus redemptionis meæ venit. Circunſpexi, & non erat auxiliator: quæſiui, & non fuit qui adiuuaret: & ſaluauit mihi

[Propheta admiratur Chriſtum ſanguinolentum. Apo. 19. c. Chriſt⁹ reſpõdet ſe ſanguine inimicorũ aſpſum, quos ſolus vicit.]

B brachium meum, & indignatio mea ipſa auxiliata eſt mihi. Et conculcaui populos in furore meo, & inebriaui eos in indignatione mea, & detraxi in terram virtutem eorum. Miſerationum domini recordabor, laudem domini ſuper omnibus quæ reddidit nobis dominus, & ſuper multitudinem bonorum domui Iſrael, quæ largitus eſt eis ſecundum indulgentiam ſuam & ſecundum multitudinem miſericordiarum ſuarum. Et dixit, Veruntamen populus meus eſt filii non negantes: & factus eſt eis ſaluator. In omni tribulatione eorum non eſt tri-

[Propheta cõmemorat beneficia dei erga Iſraelem.]

C bulatus, & angelus faciei eius ſaluauit eos: in dilectione ſua, & in indulgẽtia ſua ipſe redemit eos, & portauit eos, & eleuauit eos cunctis diebus ſeculi. Ipſi autem ad iracundiam prouocauerunt, & afflixerunt ſpiritum ſanctum eius: & cõuerſus eſt eis in inimicũ, & ipſe debellauit eos. Et recordatus eſt dierũ ſeculi Moyſi populi ſui: Vbi eſt qui eduxit eos de mari cũ paſtoribus gregis ſui? vbi eſt qui poſuit in medio eius ſpiritum ſancti ſui? Qui duxit ad dexteram Moyſen brachio maieſtatis ſuæ: qui ſcidit aquas ante eos, vt faceret ſibi nomen ſempiternũ: qui eduxit eos per abyſſos, quaſi equũ in deſerto non impingentẽ. Quaſi animal in cãpo de-

[Exo. 14. e.]

[ſuper me continuerunt ſe.] vl, vindictã oſtẽderunt in me.]

D ſcẽdens, ſpiritus domini ductor eius fuit: ſic adduxiſti populũ tuũ, vt faceres tibi nomen gloriæ. Attende de cælo, & vide de habitaculo ſancto tuo & gloriæ tuæ: vbi eſt zelus tuus, & fortitudo tua, multitudo viſcerum tuorũ, & miſerationũ tuarũ? ſuper me cõtinuerunt ſe. Tu enim pater noſter, & Abrahã neſciuit nos, & Iſrael ignorauit nos: tu domine pater noſter, & redemptor noſter, à ſeculo nomen tuum. Quare errare nos feciſti domine de viis tuis: indurasti cor noſtrum, ne timeremus te? Conuertere propter ſeruos tuos, tribus hæreditatis tuæ.

[Conquerũtur Iudęi ſe à deo derelictos, & traditos ĩ errorẽ. deu. 26. d baruch. 2. d. Salutẽ precãtur.]

Quaſi nihilū poſſederunt populum ſanctum tuum: hoſtes noſtri conculcauerunt ſanctifica-
tionem tuam. Facti ſumus quaſi in principio, cum non dominareris noſtri, neque inuocare-
tur nomen tuum ſuper nos.

CAP. LXIIII.

¶ Quaſi nihilū poſſederūt populū ſanctum tuū:] Ad minimū. (vſ. Paruo tēpore, aut minimā ptē) poſſedit populus ſanctus tuus: ¶ quaſi in &c.] quaſi à principio non fuiſſes dominatus noſtri, & quaſi nunquam inuocatum fuiſſet nomē tuū ſup nos.

In luctu Iudæorū perſeuerat propheta, quo ꝑtundiſſimis deſyderijs ſuū deplorant exilium.

VTinam dirumperes cælos, & deſcenderes: à facie tua montes defluerēt, Sicut exuſtio A
ignis tabeſcerent, aquæ arderent igni, vt notum fieret nomen tuum inimicis tuis: à fa-
cie tua gentes turbarentur. Cū feceris mirabilia, non ſuſtinebimus: deſcendiſti, & à facie tua
mōtes defluxerunt. A ſeculo non audierūt, neque auribus perceperūt, oculus non vidit, deus B
abſque te, quæ præparaſti expectantibus te. Occurriſti lætanti, & facienti iuſtitiā: in viis tuis

1.Cor.2.b.
Oēs pctōres.

recordabuntur tui: ecce, tu iratus es, & peccauimus: in ipſis fuimus ſemper, & ſaluabimur. Et
facti ſumus vt immundus omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ:
& cecidimus quaſi folium vniuerſi, & iniquitates noſtræ quaſi vētus abſtulerunt nos. Nō eſt C
qui inuocet nomen tuum: qui conſurgat, & teneat te: abſcondiſti faciem tuā à nobis, & alliſi-

Orat deū ꝑpheta, vt populum ſuum nō abijciat. pſal.78.b.

ſti nos in manu iniquitatis noſtræ. Et nunc domine, pater noſter es tu, nos verò lutum: &
fictor noſter tu, & opera manuum tuarum omnes nos. Ne iraſcaris domine ſatis, & ne vltrà
memineris iniquitatis: ecce, reſpice, populus tuus omnes nos. Ciuitas ſancti tui facta eſt de- D
ſerta, Sion deſerta facta eſt, Ieruſalem deſolata eſt. Domus ſanctificationis noſtræ & gloriæ
noſtræ, vbi laudauerunt te patres noſtri, facta eſt in exuſtionem ignis, & omnia deſyderabi-
lia noſtra verſa ſunt in ruinas. Nunquid ſuper his continebis te domine, tacebis & affliges
nos vehementer?

¶ tabeſcerent, aquæ arderēt igni,] liquefaciēs, ſicut aquā bullire facit ignis. ¶ nō ſuſtinebimus:] quæ nō ſperabam⁹. ¶ abſq; te,] præterte. ¶ & peccauim⁹:] quia peccauimus: ¶ & ſaluabimur.] & tamē adiuuiſti nos. ¶ pānus mēſtruatæ] vſ. pānus fruſtorū. i. veſtis centonū & panni veteris & detriti) ¶ alliſiſti] diſſoluiſti ¶ in manu iniquitatis noſtræ.] vſ. propter iniqtates nřas. ¶ ſatis,] vſque adeo,

CAP. LXV.

Gentiū vocatio. rom.10.d

QVæſierunt me qui antè non interrogabant, inuenerunt qui non quæſierunt me. Dixi, A
Ecce ego, ecce ego, ad gentē quæ non inuocabat nomē meum. Expandi manus meas

Gētes quales

tota die ad populum incredulum, qui graditur in via non bona poſt cogitationes ſuas: Po-
pulus qui ad iracundiā prouocat me ante faciē meā ſemper: qui immolāt in hortis, & ſacrifi-
cant ſuper lateres: qui habitāt in ſepulchris, & in delubris idolorū dormiūt: qui comedūt car-
nem ſuillam, & ius prophanū in vaſis eorū. Qui dicūt, Recede à me, nō appropinques mihi,

Idololatræ puniendi.

quia immundus es. Iſti fumus erunt in furore meo, ignis ardēs tota die. Ecce ſcriptū eſt corā
me: non tacebo, ſed reddā & retribuā in ſinu eorum iniquitates veſtras, & iniquitates patrū B
veſtrorum ſimul, dicit dominus qui ſacrificauerunt ſuper montes, & ſuper colles exprobra-

Ex Iudæis reliquiæ ſaluatę, & vehemēter multiplicatæ.

uerunt mihi, & remetiar opus eorum primū in ſinu eorū. Hæc dicit dominus, Quomodo ſi
inueniatur granū in botro, & dicatur, Ne diſſipes illud, quoniā benedictio eſt: ſic faciā pro-
pter ſeruos meos, vt non diſperdam totum. Et educam de Iacob ſemen, & de Iuda poſſiden-
tem montes meos: & hæreditabunt eam electi mei, & ſerui mei habitabunt ibi. Et erūt cam-
peſtria in caulas gregū, & vallis Achor in cubile armentorū populo meo qui requiſierūt me.

Infidelib⁹ pœnas minatur. Prouer.1.c. iere.7.c.

Et vos qui dereliquiſtis dominū, qui obliti eſtis montē ſanctū meū, qui ponitis Fortunæ
mēſam, & libatis ſuper eā, Numerabo vos in gladio, & omnes in cæde corruetis: pro eo quòd
vocaui, & non reſpondiſtis: locutus ſum, & non audiſtis, & faciebatis malum in oculis meis: C

Fideliū gaudia, & ipſorū ſupplicia.

& quæ nolui, elegiſtis. Propter hoc hæc dicit dominus deus, Ecce, ſerui mei comedent, &
vos eſurietis: Ecce, ſerui mei bibēt, & vos ſitietis: Ecce, ſerui mei lætabuntur, & vos cōfunde-
mini: Ecce, ſerui mei laudabunt præ exultatione cordis: & vos clamabitis præ dolore cordis,
& præ cōtritione ſpiritus vlulabitis. Et dimittetis nomē veſtrum in iuramētum electis meis:
& interficiet te dominus deus, & ſeruos ſuos vocabit nomine alio. In quo qui benedictus eſt
ſuper terrā, benedicetur in deo amen: & qui iurat in terra, iurabit in deo amē: quia obliuio-

Quantū gaudium in eccleſia ſpiritibus per Chriſtum regeneratis. apo.21.a.

ni traditæ ſunt anguſtiæ priores, & quia abſconditæ ſunt ab oculis noſtris. Ecce enim ego
creo cælos nouos, & terrā nouā: & non erūt in memoria priora, & nō aſcēdent ſuper cor. Sed
gaudebitis & exultabitis vſque in ſempiternū in his quæ ego creo: quia ecce ego creo Ieruſa- D
lem exultationē, & populū eius gaudiū: & exultabo in Ieruſalē, & gaudebo in populo meo: &
non audietur in ea vltrà vox fletus & vox clamoris. Nō erit ibi amplius infans dierū, & ſe-
nex qui non impleat dies ſuos, quoniā puer cētum annorū morietur, & peccator centū an-
norum maledictus erit. Et ædificabunt domos, & inhabitabūt: & plātabūt vineas, & comedēt
fructū earū. Non ædificabunt, & alius habitabit: non plantabūt, & alius comedet: ſecundum
enim dies ligni, erunt dies populi mei, & opera manuum eorum inueterabunt electis meis.
Non laborabunt fruſtra, neque generabunt in conturbatione: quia ſemen benedictorum

¶ incredulum,] rebellantem, ¶ delubris idolorum dormiunt:] deſertis pernoctant: ¶ Recede à me,] Mane apud te, ¶ immundus es.] ſanctior ſum te. (vſ. ne ſanctificem te.) ¶ granum] muſtum ¶ erūt cāpeſtria] erit Saron ¶ Fortunæ] exercitui cæli, (vſ. Ioui) ¶ libatis ſup eā,] perficitis nūero ſtellarū libamē (.i. impletis vaſa eorum ad libamen nūeri ſtellarū) ¶ iuramētum] vſ. execrationem ¶ In quo &c.] Quicunque in terra illa benedicet ſibi, in deo fideliū ſibi benedicet &c. & qui iurat &c. ¶ amen:] vero (vſ. fideli:) ¶ noſtris.] meis. ¶ ligni,] arborum

domini eſt,& nepotes eorum cum eis. Eritque antequam clament,ego exaudiam:adhuc illis
loquentibus, ego audiam. Lupus & agnus paſcentur ſimul, & leo & bos comedent paleas, &
ſerpenti puluis panis eius: non nocebunt neque occident in omni monte ſancto meo, dicit
dominus.

CAP. LXVI.

A HAEc dicit dominus,Cælum ſedes mea,terra autem ſcabellum pedum meorum:quæ eſt
iſta domus quam ædificabitis mihi?& quis eſt iſte locus requietionis meæ? Omnia hæc
manus mea fecit,& facta ſunt vniuerſa iſta,dicit dominus. Ad quem autem reſpiciã, niſi ad
pauperculum,& contritum ſpiritu,& trementem ſermones meos? Qui immolat bouem,
quaſi qui interficiat virum. qui mactat pecus, quaſi qui excerebret canẽ. qui offert oblatio-
nem,quaſi qui ſanguinẽ ſuillũ offerat.qui recordatur thuris,quaſi qui benedicat idolo.Hæc
B omnia elegerunt in viis ſuis, & in abominationibus ſuis anima eorum delectata eſt. Vnde &
ego eligam illuſiones eorum:& quæ timebant,adducã eis:quia vocaui, & nõ erat qui reſpõ-
deret:locutus ſum,& non audierunt:feceruntque malum in oculis meis, & quæ nolui elege-
runt. Audite verbum domini,qui tremitis ad verbum eius:dixerunt fratres veſtri odien-
tes vos,& abiicientes propter nomen meũ:glorificetur dominus, & videbimus in lætitia ve-
ſtra:ipſi autem confundentur. Vox populi de ciuitate,vox de templo, vox domini reddẽtis
C retributionem inimicis ſuis. Antequam parturiret, peperit:antequã veniret partus eius,pe-
perit maſculum.Quis audiuit vnquam tale?& quis vidit huic ſimile? nunquid parturiet ter-
ra in die vna? aut parietur gens ſimul, quia parturiuit & peperit Sion filios ſuos? Nunquid
ego,qui alios parere facio,ipſe non pariam, dicit dominus? ſi ego qui generationem cæteris
tribuo,ſterilis ero,ait dominus deus tuus? Lætamini cum Ieruſalẽ, & exultate in ea om-
nes qui diligitis eam: gaudete cum ea gaudio vniuerſi qui lugetis ſuper eã, vt ſugatis, & re-
D pleamini ab vberibus cõſolationis eius:vt mulgeatis, & deliciis affluatis ab omnimoda glo-
ria eius.Quia hæc dicit dominus, Ecce ego declinabo ſuper eam quaſi fluuiũ pacis, & quaſi
torrentem inundantem gloriam gentiũ,quam ſugetis:ad vbera portabimini, & ſuper genua
blandientur vobis. Quo modo ſi cui mater blandiatur,ita ego conſolabor vos,& in Ieruſalẽ
conſolabimini. Videbitis,& gaudebit cor veſtrum,& oſſa veſtra quaſi herba germinabunt,&
cognoſcetur manus domini ſeruis eius,& indignabitur inimicis ſuis. Quia ecce dominus in
E igne veniet, & quaſi turbo quadrigæ eius:reddere in indignatione furorẽ ſuũ, & increpatio-
nem ſuam in flãma ignis: quia in igne dominus diiudicabit, & in gladio ſuo ad omnẽ car-
nem,& multiplicabuntur interfecti à domino.Qui ſanctificabantur,& mundos ſe putabant
in hortis poſt vnam intrinſecus,qui comedebant carnem ſuillam,& abominationẽ & murẽ:
ſimul conſumentur,dicit dominus. Ego autem opera eorum, & cogitationes eorum: ve-
nio vt congregem cum omnibus gentibus & linguis:& venient,& videbunt gloriam meam.
F Et ponam in eis ſignum,& mittam ex eis qui ſaluati fuerint,ad gentes in mare,in Aphricã,
& Lydiam tenentes ſagittam:in Italiam & Græciam,ad inſulas longe,ad eos qui non audie-
runt de me,& non viderunt gloriam meam.Et annuntiabunt gloriam meam gẽtibus,& ad-
ducent omnes fratres veſtros de cunctis gentibus donum domino, in equis, & in quadrigis,
& in lecticis, & in mulis, & in carrucis ad montem ſanctum meum Ieruſalem, dicit domi-
nus,quo modo ſi inferant filii Iſrael munus in vaſe mundo in domum domini. Et aſſumam
G ex eis in ſacerdotes,& leuitas,dicit dominus:quia ſicut cæli noui & terra noua,quæ ego facio
ſtare coram me,dicit dominus deus:ſic ſtabit ſemen veſtrum,& nomen veſtrũ.Et erit men-
ſis ex menſe,& ſabbathum ex ſabbatho:veniet omnis caro vt adoret coram facie mea, dicit
dominus. Et egredietur & videbunt cadauera virorum qui præuaricati ſunt in me:* vermis
eorum non morietur,& ignis eorum non extinguetur:& erunt vſque ad ſatietatem viſionis
omni carni.

Incitatio ad orationem. pſal.31.b.
Regnũ Chriſti pacatiſſimũ.3.11.a.
Non in manufactis templis habitat deus.act.7.f.
Sacrificia reiicit,quæ abſque miſericordia & fide.
Prouer.1.c. iere.7.c.3.65.b
Conſolatꝰ deꝰ eos qui propter eũ affliguntur.
Exhortatur ſuos ad lætitiam.
Pax in eccleſia.
Cõſolatio in tribulationibus.
Iudicium dei extremum.
In hypocritas.
Vocatio gentiũ per ꝑdicationẽ apoſtolorum.
Apo.21.a.
Perpetuæ feriæ & ſabbatha apud Chriſtianos. Mar.9.g.

recordatꝰ thuris,] ſuffumigat thus,
Hæc oĩa] Attamen illa
timebant,] timẽt,
videbimus] cõſpiciatur
Vox populi] vꝰ, Audio murmur
partus] dolor
ſimul,] vꝰ vice vna,
repleamini] ſaturemini
deliciis affluatis ab omnimoda gloria] vꝰ, oblectemini ſplendore gloriæ
pacis,] pacem,
ad vbera] ſuper latus
blandiẽtur vobis.] oblectabimini(vꝰ, riſu afficiemini.)
reddere] vt reddat ſuo ad
Qui ſanctificãtur &c.] Qui ſanctificãt ſe & qui mũdant ſe in hortis, poſt vnã (ſub. piſcinã) quæ in medio (ſub. horti eſt) q comedũt &c.
opera eorũ,] ſub. ſcio,
venio] venit (ſub. tempus)
cũ oĩbus &c.] oẽs gentes & linguas.
Et erit menſis ex menſe, & ſabbathũ ex ſabbatho: veniet &c.] Et erit de menſe in menſem, & de ſabbatho in ſabbathũ eius veniet(.i. oĩ menſe & oĩ ſabbatho veniet. Aut, erũt perpetuæ neomeniæ & perpetua ſabbatha, & veniet &c.)
* quòd
vſque ad ſatietatẽ viſiõis] opprobriũ (vꝰ, nauſea)

HIERONYMI IN IEREMIAM PRAEFATIO.

IEREMIAS PROPHETA, cui hic prologus ſcribitur, ſermone quidem apud Hebræos Iſaiæ & Oſeæ & quibuſdam aliis prophetis videtur eſſe ruſticior, ſed ſenſibus par eſt: quippe qui eodem ſpiritu prophetauerit. Porrò ſimplicitas eloquii, à loco ei in quo natus eſt, accidit. Fuit enim Anathothites, qui eſt vſque hodie viculus, tribus ab Ieroſolymis diſtans milibus, ſacerdos ex ſacerdotibus, & in matris vtero ſanctificatus: virginitate ſua euangelicum virum CHRISTI eccleſiæ dedicans. Hic vaticinari exorſus eſt puer: & captiuitatem vrbis atque Iudææ, nō ſolum ſpiritu, ſed & oculis carnis intuitus eſt: iam decem tribus Iſrael Aſſyrii in Medos tranſtulerant: iam terras earum, coloniæ gentium poſſidebant. Vnde in Iuda tantum, & in Beniamin prophetauit: & ciuitatis ſuæ ruinas quadruplici planxit alphabeto, quod nos menſuræ metri, verſibúſque reddidimus. Præterea ordinem viſionum qui apud Græcos & Latinos omnino confuſus eſt, ad priſtinam fidem correximus. Librum autem Baruch notarii eius qui apud Hebræos nec legitur, nec habetur, prætermiſimus: pro his omnibus maledicta ab æmulis præſtolantes, quibus me neceſſe eſt per ſingula opuſcula reſpondere. Et hoc patior: quia vos me cogitis. Cæterum ad compendium mali rectius fuerat modum furori eorum ſilentio meo ponere, quàm quotidie noui aliquid ſcriptitantem inuidorum inſaniā prouocare.

ARGVMENTVM IN IEREMIAM.

IEREMIAS Anathothites, qui eſt viculus, tribus à Ieroſolymis diſtans milibus, apud Thaphnas in AEgypto à populo lapidibus obrutus occubuit. Iacet verò in eo loco ſepultus, quo dudum Pharao rex habitauerat. Et quoniam poſtulatione ſua defugatis ab eodē loco ſerpentibus, AEgyptios à tactu aſpidum facit eſſe ſecuros, magna eum ibi religione AEgyptii venerantur.

Prophetia Ieremiæ.

Ieremiæ genus, & quo tēpore prophetauit.

VERBA IEREMIAE filii Helciæ, de ſacerdotibus qui fuerūt A
in Anathoth, in terra Beniamin. Quod factum eſt verbum domi-
ni ad eum in diebus Ioſiæ filii Amon regis Iuda, in tertiodecimo
anno regni eius. Et factū eſt in diebus Ioacim filii Ioſiæ regis
Iuda, vſque ad conſummationem vndecimi anni Sedeciæ filii Io-
ſiæ regis Iuda, vſque ad transmigrationem Ieruſalē, in mēſe quin-
to. Et factum eſt verbum domini ad me, dicens, Priuſquam te for- B
marem in vtero, noui te: & antequam exires de vulua, ſanctificaui
te, & prophetam in gentibus dedi te. Et dixi, A, a, a, domine deus:
ecce neſcio loqui, quia puer ego ſum. Et dixit dominus ad me, Noli dicere, Puer ſum: quo-
niam ad omnia quæ mittam te, ibis: & vniuerſa quæcūque mandauero tibi, loquêris. Ne ti-
meas à facie eorū: quia tecum ego ſum vt eruam te, dicit dominus. Et miſit dominus manū
ſuam, & tetigit os meum: & dixit dominus ad me, Ecce, dedi verba mea in ore tuo: ecce con
ſtitui te hodie ſuper gētes, & ſuper regna: vt euellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes, & ædi C
fices, & plantes. Et factum eſt verbum domini ad me, dicens, Quid tu vides Ieremia? Et
dixi, Virgam vigilantem ego video. Et dixit dominus ad me, Bene vidiſti, quia vigilabo ego
ſuper verbo meo vt faciam illud. Et factum eſt verbum domini ſecundò ad me, dicēs, Quid
tu vides? Et dixi, Ollam ſuccēſam ego video, & faciem eius à facie aquilonis. Et dixit domi-
nus ad me, Ab aquilone pādetur malum ſuper omnes habitatores terræ. quia ecce ego con-
uocabo omnes cognationes regnorum aquilonis, ait dominus: & veniēt, & ponēt vnuſquiſ- D
que ſolium ſuum in introitu portarum Ieruſalem, & ſuper omnes muros eius in circuitu, &
ſuper vniuerſas vrbes Iuda. Et loquar iudicia mea cum eis ſuper omnem malitiam eorum
qui dereliquerunt me, & libauerunt diis alienis, & adorauerunt opus manuum ſuarum. Tu
ergo accinge lūbos tuos, & ſurge, & loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tibi. Ne formi-
des à facie eorum: nec enim timere te faciā vultum eorum. Ego quippe dedi te hodie in ci-
uitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æreum ſuper omnem terram, re-
gibus Iuda, principibus eius & ſacerdotibus, & populo terræ. Et bellabunt aduerſum te, &
non præualebunt: quia ego tecum ſum, ait dominus, vt liberem te.

Ieremias ꝓpheta gētiū, cauſatur īperitiam.

Ieremias doctus à deo, & animoſus factus.

J.18.a.

Oſtendit deꝰ Ieremiæ imminentē Iudæis deſtructionem à Babylonijs.

J.4.b.

Iubetur Ieremias verba dei ſine timore nūtiare Iudæis.

¶ſanctificaui] vel, præparaui, ſecundū alios, inter quos Chald. interpres.

¶vigilātē] lex amygdalo celeriter florentem

¶vigilabo ego ſuper verbo meo] accelerabo verbū meum

¶pandetur] ſoluetur (emittetur)

¶cognationes] familias

¶nec enim &c.] ne forte cōterere te faciam ante eos.

CAP. II.

A ET factum eſt verbum domini ad me,dicens, Vade, & clama in auribus Ieruſalem,dicẽs,
Hæc dicit dominus,Recordatus ſum tui, miſerans adoleſcentiam tuã,& charitatem de-
ſponſationis tuæ,quando ſecuta es me in deſerto,in terra quæ non ſeminatur. Sanctus Iſrael
domino primitiæ frugum eius:omnes qui deuorant eum,delinquunt:mala veniẽt ſuper eos,
dicit dominus. Audite verbum domini domus Iacob, & omnes cognationes domus Iſ-
rael:hæc dicit dominus,Quid inuenerunt patres veſtri in me iniquitatis,quia elongauerunt
ſe à me,& ambulauerunt poſt vanitatem,& vani facti ſunt? Et non dixerũt, Vbi eſt dominus
B qui aſcendere nos fecit de terra AEgypti:qui traduxit nos per deſertum,per terram inhabi-
tabilem & inuiam,per terram ſitis & imaginem mortis,per terrã in qua non ambulauit vir,
neque habitauit homo? Et induxi vos in terram Carmeli,vt comederetis fructum eius & bo-
na illius: & ingreſſi contaminaſtis terram meã, & hæreditatem meam poſuiſtis in abomina-
tionem. Sacerdotes non dixerunt, Vbi eſt dominus?& tenentes legem neſcierunt me, & pa-
ſtores præuaricati ſunt in me:& prophetæ prophetauerũt in Baal,& idôla ſecuti ſunt. Pro-
pterea adhuc iudicio contendã vobiſcũ,ait dominus:& cum filiis veſtris diſceptabo. Tranſ-
C ite ad inſulas Cethim, & videte:& in Cedar mittite, & conſiderate vehementer: & videte*ſi
factum eſt huiuſcemodi, Si mutauit gens deos ſuos, & certè ipſi non ſunt dii: Populus verò
meus mutauit gloriam ſuam in idôlum. Obſtupeſcite cæli ſuper hoc,& portæ eius deſo-
lamini vehemẽter,dicit dominus. Duo enim mala fecit populus meus, Me dereliquerũt fon-
tem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas: ciſternas diſſipatas, quæ continere non valent a-
quas. Nunquid ſeruus eſt Iſrael,aut vernaculus?quare ergo factus eſt in prædam? Super eum
rugierunt leones, & dederunt vocem ſuam, poſuerunt terram eius in ſolitudinem: ciuitates
D eius exuſtæ ſunt, & non eſt qui habitet in eis. Filii quoque Mempheos & Thaphnes conſtu-
prauerũt te vſque ad verticẽ. Nunquid non iſtud factum eſt tibi,quia dereliquiſti dominum
deum tuum eo tempore quo ducebat te per viam? Et nunc quid tibi vis in via AEgypti, vt
bibas aquam turbidam? & quid tibi cum via Aſſyriorum, vt bibas aquam fluminis? Arguet
te malitia tua, & auerſio tua increpabit te. Scito & vide quia malũ & amarum eſt reliquiſ-
ſe te dominum deum tuũ, & nõ eſſe timorem mei apud te:dicit dominus deus exercituum.
A ſeculo cõfregiſti iugum meũ,rupiſti vincula mea:& dixiſti, Nõ ſeruiã. In omni enim col-
E le ſublimi,& ſub omni ligno frondoſo tu proſternebaris meretrix. Ego autem plãtaui te
vineã electã,omne ſemen verũ: quomodo ergo cõuerſa es mihi in prauũ vinea aliena? Si la-
ueris te nitro,& multiplicaueris tibi herbã borith:maculata es in iniquitate tua corã me,di-
cit dominus deus. Quomodo dicis, Non ſum polluta, poſt Baalim non ambulaui? Vide vias
tuas in conualle,ſcito quid feceris:curſor leuis explicãs vias ſuas. Onager aſſuetus in ſolitudi
ne,in deſyderio animæ ſuæ attraxit ventũ amoris ſui:nullus auertet eã:omnes qui quærũt eã
non deficiẽt:in menſtruis eius inueniẽt eam. Prohibe pedẽ tuũ à nuditate,& guttur tuũ à ſi-
F ti. Et dixiſti, Deſperaui,nequaquã faciã:adamaui quippe alienos,& poſt eos ambulabo. Quo-
modo cõfunditur fur quãdo deprehenditur, ſic confuſi ſunt domus Iſrael, ipſi & reges eorũ,
principes & ſacerdotes,& prophetæ eorũ:dicẽtes ligno, Pater meus es tu:& lapidi, Tu me ge
nuiſti. Verterunt ad me tergũ,& non faciẽ:& in tẽpore afflictionis ſuæ dicẽt, Surge, & libera
nos. Vbi ſunt dii tui quos feciſti tibi?ſurgant,& liberẽt te in tẽpore afflictionis tuæ: ſecundũ
numerum quippe ciuitatũ tuarũ erant dii tui Iuda. Quid vultis mecum iudicio contendere?
G omnes dereliquiſtis me dicit dominus. Fruſtra percuſſi filios veſtros, diſciplinã non recepe-
runt:deuorauit gladius veſter prophetas veſtros,quaſi leo vaſtator. Generatio veſtra, videte
verbum domini, Nũquid ſolitudo factus ſum Iſraeli,aut terra ſerotina?quare ergo dixit po
pulus meus, Receſſimus,non veniemus vltrà ad te? Nũquid obliuiſcetur virgo ornamẽti ſui,
aut ſponſa faſciæ pectoralis ſuæ?populus verò meus oblitus eſt mei diebus innumeris. Quid
niteris bonã oſtendere viã tuam ad quærendã dilectionẽ,quæ inſuper & malitias tuas docui-
ſti vias tuas,& in alis tuis inuentus eſt ſanguis animarum pauperum & innocentum? Non in
foſſis inueni eos,ſed in omnibus quæ ſuprà memoraui. Et dixiſti, Abſque peccato & innocẽs
ego ſum:& propterea auertatur furor tuus à me. Ecce,ego iudicio contendam tecũ, eò quòd
dixeris, Non peccaui. Quàm vilis facta es nimis,iterans vias tuas:& ab AEgypto confundẽ-
ris,ſicut confuſa es ab Aſſur. Nam & ab iſta egredieris,& manus tuæ erũt ſuper caput tuum:

Commemorat deus beneficia ſua erga Iudæos.

In ſacerdotes & prophetas dei cõtemptores.

Iudæorũ malitiã arguit aliarũ gẽtiũ cõparatione.

Deſtructi Iudæi, ob derelictũ deũ, & fornicationẽ eorũ cũ idôlis.

ĩ.3.b.

Iudęos peccatum ſuũ non cognoſcẽtes cõuincit deus peccatores eẽ hypocritas, & fornicatores. iſa.5.a. matth.21.d.

ĩ.11.c.

¶miſerans adoleſcẽtiã tuã, & charitatẽ deſpõſationis tuæ,] miſericordiæ quam præſtiti adoleſcẽtię tuæ, & dilectionis quam habui ad pulchritudinẽ tuã (vꝰ, cum deſpõdi te mihi,)

¶ſitis] arduam
¶imaginem] vmbrę

¶idôla ſecuti ſunt.] poſt ea quę non potuerunt iuuare ambulauerunt.
*diligẽtiſſime, videte

¶idôlum.] in rẽ quę auxiliari non põt.
¶portæ eiꝰ] timete
¶fontem] venam

¶conſtuprauerũt te vſque ad] confregerunt tibi

¶turbidam?] Nili?
¶Arguet] Corripiet

¶cõfregiſti &c.] confregi iugũ tuũ, rupi vincula &c.
¶frõdoſo] vꝰ, viridi
¶proſternebaris] diſcurrebas
¶prauũ vinea alienaꝰ] ſarmenta vitis alienæ?
¶maculata es in iniquitate] nihilominus deſcripta (ſignata) ẽ iniquitas
¶curſor] dromedaria
¶amoris ſui:] occaſionis ſuæ: (quidã ſic vertunt, cũ reſpirauerit ipſa, nemo poteſt ei ſedare lamentabilem expectationem eius:)

¶Generatio vr̃a:] vꝰ, Vos poſteri,
¶ſerotina?] tenebricoſa?
¶Receſſimꝰ,] Dñati ſumꝰ (.i. Sunt nobis principes & reges. Quidã Deſcendamus, vertunt,)
¶alis tuis] oris veſtimẽtorum tuorũ
¶quæ ſuprà memoraui.] iſtis.
Abſque pc̃tõ &
¶Quàm vilis facta es nimis,] Curvadis valde (vꝰ, Quare tam feſtinas,)

quoniam obtriuit dominus cõfidentiam tuam,& nihil habebis proſperũ. CAP. III.

Deus miſericors populũ ſuum à ſe reiectũ ob fornicationẽ cum idólis, reuocat ad pœnitentiam.

VUlgo dicitur, Si dimiſerit vir vxorem ſuam, & recedens ab eo,duxerit virum alterũ: A
nunquid reuertetur ad eam vltrà? nũquid non polluta,& contaminata erit mulier illa?
Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamẽ reuertere ad me,dicit dominus. Leua
oculos tuos in directum,& vide vbi non proſtrata ſis:in viis ſedebas,expectans eos quaſi la-
tro in ſolitudine, & polluiſti terrã in fornicationibus tuis,& in malitiis tuis.Quam ob rem
prohibitæ ſunt ſtillæ pluuiarum,& ſerotinus imber non fuit: frons mulieris meretricis facta
eſt tibi,& noluiſti erubeſcere.Ergo ſaltẽ ámodo voca me, Pater meus, dux virginitatis meæ B
tu es.Nunquid iraſcêris in perpetuũ,aut perſeuerabis in finem? Ecce,locuta es,& feciſti ma-

Decẽ tribus Iſrl' à deo reiectæ ob fornicationẽ cũ idólis: quas tũ imitatus eſt Iuda. 3.a.d.

la, & potuiſti. Et dixit dominus ad me in diebus Ioſiæ regis, Nunquid vidiſti quæ fece-
rit auerſatrix Iſrael? abiit ſibimet ſuper omnem montem excelſum, & ſub omni ligno fron-
doſo,& fornicata eſt ibi. Et dixi cum feciſſet hæc omnia, Ad me reuertere:& non eſt reuerſa.
Et vidit præuaricatrix ſoror eius Iuda,quia pro eo quòd mœchata eſſet auerſatrix Iſrael,di-
miſiſſem eam,& dediſſem ei libellũ repudii:& nõ timuit præuaricatrix Iuda ſoror eius, ſed C
abiit,& fornicata eſt etiam ipſa,& facilitate fornicationis ſuæ contaminauit terram,& mœ-
chata eſt cum lapide & ligno. Et in omnibus his non eſt reuerſa ad me præuaricatrix ſoror

Adhortat' Iſraelẽ ad pœnitentiã: promittẽs ei paſtores qui verã dei ſciẽtiam habeãt.

eius Iuda in toto corde ſuo, ſed in mendacio, ait dominus. Et dixit dominus ad me, Iu-
ſtificauit animam ſuam auerſatrix Iſrael,comparatione præuaricatricis Iuda. Vade, & cla-
ma ſermones iſtos contra aquilonẽ,& dices, Reuertere auerſatrix Iſrael,ait dominus: & non D
auertam faciẽ meã à vobis:quia ſanctus ego ſum,dicit dominus, & non iraſcar in perpetuũ.
Veruntamen ſcito iniquitatẽ tuam quia in dominũ deũ tuum præuaricata es: & diſperſiſti
vias tuas alienis ſub omni ligno frondoſo,& vocẽ meã non audiſti,ait dominus. Cõuertimi-
ni filii reuertentes, dicit dominus: quia ego vir veſter: & aſſumam vos vnum de ciuitate, &
duos de cognatione,& introducã vos in Sion. Et dabo vobis paſtores iuxta cor meũ, & pa-
ſcent vos ſciẽtia & doctrina. Cúmque multiplicati fueritis, & creueritis in terra in diebus il- E
lis,ait dominus:non dicent vltrà, Arca teſtamenti domini: neq; aſcẽdet ſuper cor,neque re-
cordabũtur illius,nec viſitabitur,nec fiet vltrà. In tẽpore illo vocabunt Ieruſalẽ Soliũ domi-
ni:& congregabuntur ad eam omnes gentes in nomine domini in Ieruſalem, & non ambu-
labunt poſt prauitatem cordis ſui peſſimi. In diebus illis ibit domus Iuda ad domũ Iſrael,&
venient ſimul de terra aquilonis ad terram quam dedi patribus veſtris. Ego autẽ dixi, Quo-
modo ponam te in filios,& tribuam tibi terram deſyderabilem,hæreditatẽ præclaram exer- F
cituum gentium? Et dixi,Patrem vocabis me,& poſt me ingredi non ceſſabis. Sed quo modo
ſi contemnat mulier amatorem ſuum,ſic contempſit me domus Iſrael, dicit dominus. Vox
in viis audita eſt,ploratus & vlulatus filiorum Iſrael: quoniam iniquam fecerũt viam ſuam,
obliti ſunt domini dei ſui. Cõuertimini filii reuertẽtes,& ſanabo auerſiones veſtras. Ec-

Reuerſio Iſraelis ad deũ, cõfitentis peccatum ſuum.

ce,nos venimus ad te:tu enim es dominus deus noſter. Verè mẽdaces erant colles, & mul-
titudo montium: verè in domino deo noſtro ſalus Iſrael. Confuſio comẽdit laborem patrũ G
noſtrorum ab adoleſcẽtia noſtra,greges eorum,& armenta eorum, filios eorum & filias eo-
rum. Dormiemus in confuſione noſtra,& operiet nos ignominia noſtra: quoniam domino
deo noſtro peccauimus nos,& patres noſtri ab adoleſcentia noſtra vſque ad diẽ hanc:& non
audiuimus vocem domini dei noſtri. CAP. IIII.

Vera pœnitẽtia ſiue cõuerſio ad deũ.

SI reuerteris Iſrael, ait dominus, ad me conuertere. Si abſtuleris offendicula tua à facie A
mea, non commoueberis. Et iurabis Viuit dominus, in veritate, & in iudicio, & in iu-
ſtitia: & benedicent eum gentes, ipſúmque laudabunt. Hæc enim dicit dominus viro Iuda,

Oſee.10.d. Hortat' ad circunciſionẽ ꝑputij cordis.

& Ieruſalem, Nouate vobis nouale, & nolite ſerere ſuper ſpinas: circuncidimini domino,
& auferte præputia cordium veſtrorum viri Iuda, & habitatores Ieruſalem: ne forte egre-
diatur vt ignis indignatio mea, & ſuccendatur, & non ſit qui extinguat: propter mali- B
tiam cogitationum veſtrarum. Annuntiate in Iuda, & in Ieruſalem auditum facite: lo-

Iudæ vaſtatio prædicit' propter malitiã cordis. 3.1.c.

quimini, & canite tuba in terra: clamate fortiter, & dicite, Congregamini, & ingredia-
mur ciuitates munitas,leuate ſignum in Sion. Confortamini, nolite ſtare, quia malum ego
adduco ab aquilone,& contritionem magnam. Aſcendit leo de cubili ſuo, & prædo gẽtium
ſe leuauit: egreſſus eſt de loco ſuo, vt ponat terram tuam in ſolitudinem: ciuitates tuæ va-
ſtabuntur,remanentes abſque habitatore. Super hoc accingite vos ciliciis,plãgite,& vlulate:

¶obtriuit] ſpreuit (abiecit)
¶polluta,&c.] præuaricando præuaricata eſt terra hæc? (vl', nónne etiã terra illa contaminata eſt?)
¶in directum,] ad excelſa loca,
¶latro] Arabs (vl', paſtor Arabs)
¶in finẽ?] ĩ æternũ?
¶auerſatrix] rebellis
¶cõparatione præuaricatricis] magis q̃ præuaricatrix
¶auertã faciẽ meã à vobis:] faciã cadere irã meã in vos (vl', non mutabo faciẽ meam ſuper vos:)
¶ſanct'] miſericors
¶reuertẽtes,] rebelles, & infra.
¶vir veſter:] vl', dñs tus ſũ ĩ vobis: (aut, tædio affect' ſum:)
¶teſtamẽti] fœderis
¶viis] excelſis
¶auerſiones] rebelliones
¶Verè mẽdaces erãt colles, & multitudo montiũ:] Verè mendaciũ eſt q̃ à montibus, à multitudine montiũ, (ſub. ſalus veniat:)
¶offẽdicula tua] abominationes tuas
¶cõmoueberis.] demigrabis. (expelleris.)
¶eum] ſe in eo
¶ipſúmque laudabunt.] & in eo laudabunt ſe. (vl', gloriabuntur.)
¶Nouate vobis nouale,] Arate vobis aruum,
¶cogitationũ] vel, operum
¶Cõfortamini,] Cõgregate vos,

C quia non eſt auerſa ira furoris domini à nobis. Et erit in die illa, dicit dominus, Peribit cor
regis,& cor principum:& obſtupeſcent ſacerdotes,& prophetæ conſternabuntur. Et dixi, Heu
heu heu domine deus,ergone decepiſti populum iſtum,& Ieruſalem,dicẽs,Pax erit vobis: &
ecce peruenit gladius vſque ad animam? In tempore illo dicetur populo huic, & Ieruſalem,
Ventus vrens in viis quæ ſunt in deſerto viæ filiæ populi mei,non ad ventilandũ, & ad pur-
D gandum. Spiritus plenus ex his veniet mihi:& nunc ego loquar iudicia mea cũ eis. Ecce,qua-
ſi nubes aſcendet,& quaſi tempeſtas currus eius:velociores aquilis equi illius:væ nobis,quo-
niam vaſtati ſumus. Laua à malitia cor tuũ Ieruſalem,vt ſalua fias:vſquequo morabuntur in
te cogitationes noxiæ? Vox enim annuntiantis à Dan, & notum facientis idôlum de monte
Ephraím. Dicite gẽtibus, Ecce auditum eſt in Ieruſalem cuſtodes venire de terra longinqua,
& dare ſuper ciuitates Iuda vocem ſuã. Quaſi cuſtodes agrorum facti ſunt ſuper eam in gy-
ro:quia me ad iracundiam prouocauit,dicit dominus. Viæ tuæ, & cogitationes tuæ fecerunt Sapi.1.b.
E hæc tibi:iſta malitia tua,quia amara,quia tetigit cor tuũ. Ventrem meum,ventrẽ meum Cõpatiť propheta populo præuidẽs ei⁹ vaſtationẽ.
doleo,ſenſus cordis mei turbati ſunt in me:non tacebo,quoniam vocẽ buccinæ audiuit ani-
ma mea,clamorem prælii. Contritio ſuper contritionem vocata eſt, & vaſtata eſt omnis ter-
ra:repente vaſtata ſunt tabernacula mea, ſubito pelles meæ. Vſquequo videbo fugientem,au
diam vocẽ buccinæ? Quia ſtultus populus meus me non cognouit:filii inſipientes ſunt,& ve-
cordes:ſapientes ſunt vt faciant mala,bene autem facere neſcierunt. Aſpexi terram,& ecce va
cua erat,& nihili:& cælos,& non erat lux in eis. Vidi montes, & ecce mouebantur: & omnes
F colles conturbati ſunt. Intuitus ſum,& non erat homo: & omne volatile cæli receſſit. Aſpexi,
& ecce Carmelus deſertus:& omnes vrbes eius deſtructæ ſunt à facie domini, & à facie iræ fu
roris eius. Hæc enim dicit dominus, Deſerta erit omnis terra,ſed tamen conſummationẽ non
faciam. Lugebit terra,& mœrebunt cæli déſuper,eò quòd locutus ſum. Cogitaui,& non pœni
tuit me, nec auerſus ſum ab eo. A voce equitis, & mittentis ſagittam fugit omnis ciuitas: in-
greſſi ſunt ardua,& aſcenderunt rupes:vniuerſæ vrbes derelictæ ſunt,& non habitat in eis ho
G mo. Tu autem vaſtata quid facies? cum veſtieris te coccino, cum ornata fueris monili au-
reo, & pinxeris ſtibio oculos tuos: fruſtra componêris, contempſerunt te amatores tui, ani-
mam tuam quærent. Vocem enim quaſi parturientis audiui, anguſtias vt puerperæ. Vox fi-
liæ Sion inter morientes,expandentíſque manus ſuas, Væ mihi quia defecit anima mea pro-
pter interfectos.

CAP. V.

A Circuite vias Ieruſalem,& aſpicite,& conſiderate,& quærite in platéis eius,an inueniatis In Iudęa nullus iuſtus & fidelis inuẽt⁹ tã in populo quàm i magiſtratu, ꝓpter quẽ debuerit domin⁹ parcere ciuitati.
virum facientem iudicium, & quærentem fidem:& propitius ero ei. Quòd ſi etiam Vi-
uit dominus,dixerint:& hoc falsò iurabunt. Domine oculi tui reſpiciũt fidem:percuſſiſti eos,
& non doluerunt:attriuiſti eos,& renuerunt accipere diſciplinam: indurauerũt facies ſuas ſu
pra petram,& noluerunt reuerti. Ego autem dixi, Forſitan pauperes ſunt,& ſtulti, ignorantes
viam domini,iudicium dei ſui. Ibo igitur ad optimates,& loquar eis: ipſi enim cognouerunt
B viam domini,iudicium dei ſui.& ecce,magis hi ſimul confregerunt iugum, ruperunt vincu-
la. Idcirco percuſſit eos leo de ſylua,lupus ad veſperam vaſtauit eos,pardus vigilans ſuper ci- Quare Iudęa vaſtata ſit ab Aſſyrijs.
uitates eorum:omnis qui egreſſus fuerit ex eis,capietur, quia multiplicatæ ſunt præuaricati-
ones eorum, confortatæ ſunt auerſiones eorum. Super quo propitius tibi eſſe potero? filii tui
dereliquerunt me,& iurant in his qui non ſunt dii:ſaturaui eos,& mœchati ſunt, & in domo
meretricis luxuriabantur. Equi amatores,& emiſſarii facti ſunt: vnuſquiſque ad vxorem pro- Ezec.22.c.
C ximi ſui hinniabat. Nunquid ſuper his non viſitabo,dicit dominus? & in gente tali non vlci-
ſcetur anima mea? Aſcendite muros eius,& diſſipate, conſummationem autem nolite facere:
auferte propagines eius, quia non ſunt domini. Præuaricatione enim præuaricata eſt in me
domus Iſrael,& domus Iuda,ait dominus. Negauerunt dominum,& dixerunt, Non eſt ipſe:
neque veniet ſuper nos malum:gladium,& famem non videbimus. Prophetæ fuerunt in ven-
tum locuti,& reſponſum non fuit in eis:hæc ergo euenient illis. Hæc dicit dominus deus
D exercituum, Quia locuti eſtis verbum iſtud:ecce ego do verba mea in ore tuo in ignẽ, & po- Deſcribit ferocitatẽ Chaldęorũ, à quibus paſſuri ſunt merito Iudæi.
pulum iſtum in ligna,& vorabit eos. Ecce ego adducam ſuper vos gentem de longinquo do-
mus Iſraęl,ait dominus:gentem robuſtam,gentem antiquam, gẽtem cuius ignorabis linguã,
nec intelliges quid loquatur. Pharetra eius quaſi ſepulchrũ patẽs: vniuerſi fortes. Et comedet
ſegetes tuas,& panem tuum:deuorabit filios tuos,& filias tuas:comedet gregem tuum,& ar-

¶ vrens in vijs quæ ſunt] ſiccus in excelſis lociserit
¶ Spiritus plenus ex his] Ventus vehemẽtior his (ſub. ventis qui ſunt ad ventilãdũ & purgandum)
¶ idôlũ] iniquitatẽ
¶ Ecce auditũ eſt in Ieruſalẽ] & audire facite in Ieruſalem
¶ ſenſus cordis mei turbati ſunt in me:] Parietes cordis mei (.i. latera. ſub. dolẽt mihi) reſonat in me cor meum:
¶ fugientẽ,] vexillũ,
¶ nihili:] deſolata:
¶ Carmelus] loc⁹ fertilis
¶ conſummationem non faciam.] vel, nullũ finẽ cũ ea faciam.
¶ Lugebit] Propter hoc deſolabitur
¶ ardua,] ſyluas denſas,
¶ inter moriẽtes, expandentiſq;] quæ lamentatur expandet
¶ Circuite] Scrutamini
¶ fidem:] veritatem:
¶ ignorantes] quia ignorant
magis
¶ ad veſperam] deſerta incolens
¶ auerſiones] rebelliones
¶ Sup quo &c.] Quõ ſup hoc poſſem tibi parcere?
¶ luxuriabantur.] ſociabanť turmatim.
¶ Equi amatores,& emiſſarij facti ſũt:] Vt equi ſaturati ſingulo mane erant:
¶ ꝓpagines] minas murorum
¶ in vẽtũ &c.] vt gluma ante ventũ, & nihil erit in eis.

menta tua:comedet vineam tuam,& ficum tuam:& cōteret vrbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciam,gladio. Veruntamen in diebus illis,ait dominus,non faciam vos in conſummationem. Quòd ſi dixeritis, Quare fecit nobis dominus deus noſter hæc omnia? dices ad eos,Sicut dereliquiſtis me,& ſeruiſtis deo alieno in terra veſtra,ſic ſeruietis diis alienis in terra non veſtra. Annuntiate hæc domui Iacob,& auditū facite in Iuda,dicentes, Audi popule ſtulte,qui non habes cor:qui habentes oculos non videtis:& aures,& non auditis. Me ergo non timebitis,ait dominus:& à facie mea non dolebitis? Qui poſui arenam terminum mari,præceptum ſempiternum quod non præteribit:& commouebuntur,& non poterunt:& intumeſcent fluctus eius, & non tranſibunt illud: populo autem huic factum eſt cor incredulū & exaſperans,receſſerunt & abierunt. Et non dixerunt in corde ſuo,Metuamus dominū deū noſtrum,qui dat nobis pluuiam temporaneam & ſerotinam in tempore ſuo:plenitudinē annuæ meſſis cuſtodientem nobis. Iniquitates veſtræ declinauerunt hæc: & peccata veſtra prohibuerunt bonum à vobis.quia inuenti ſunt in populo meo impii,inſidiantes quaſi aucupes, laqueos ponentes & pedicas ad capiendos viros. Sicut decipula plena auibus,ſic domus corū plenæ dolo:ideo magnificati ſunt & ditati. Incraſſati ſunt & impinguati:& præterierunt ſermones meos peſſime. Cauſam non iudicauerunt,cauſam pupilli non direxerunt,& iudicium pauperum non iudicauerunt. Nunquid ſuper his non viſitabo,dicit dominus? aut ſuper gentem huiuſcemodi non vlciſcetur anima mea? Stupor & mirabilia facta ſunt in terra:prophetæ prophetabant mendacium,& ſacerdotes applaudebant manibus ſuis:& populus meus dilexit talia:quid igitur fiet in nouiſſimo eius?

Iudæos quare afflixerit de⁹.ī 16.b.

Iſa.1.f.zac.7.c

E ¶dolebitis?]pauebitis? ¶poterūt:]præualebūt: ¶incredulum]declinans ¶plenitudinem annuæ meſſis]hebdomadas pceptorum meſſis(.i.ne pluat tēpore meſſis. Quidā vertunt,Qui conſeruat nobis meſſē ſecundū conſuetudinē iuratam. Id fuit geñ.8.d,Oībus diebus terræ criſſemētis & meſſis &c.) F ¶decipula]cauea ¶præterierunt &c.] G ſuperauerūt i malis alios viros malos. ¶non dixerūt,]&c ſperauerunt, ¶Stupor & mirabilia]Res admiratiōe digna,& turpis ¶applaudebāt]accipiebant(ſub.munera,vl,rapuerunt oīa ad ſeſe)

CAP. VI.

COnfortamini filii Beniamin in medio Ieruſalem,& in Thecua clangite buccina,& ſuper Bethacàrem leuate vexillum:quia malum viſum eſt ab aquilone,& cōtritio magna. Speciosæ & delicatæ aſſimilaui filiam Sion. Ad eam venient paſtores,& greges eorum:fixerūt in ea tentoria in circuitu:paſcet vnuſquiſque eos qui ſub manu ſua ſunt. Sanctificate ſuper eam bellum:conſurgite,& aſcendamus in meridie: væ nobis, quia declinauit dies, quia longiores factæ ſunt vmbræ veſperi. Surgite,& aſcēdamus in nocte,& diſſipemus domos eius. Quia hæc dicit dominus exercituum,Cædite lignum eius, & fundite circa Ieruſalem aggerem: hæc eſt ciuitas viſitationis,omnis calumnia in medio eius. Sicut frigidam facit ciſterna aquam ſuā: ſic frigidam fecit malitiam ſuam:iniquitas & vaſtitas audietur in ea,coram me ſemper infirmitas & plaga. Erudire Ieruſalem,ne fortè recedat anima mea à te, ne fortè ponam te deſertam terram inhabitabilem. Hæc dicit dominus exercituum, Vſque ad racemū colligent quaſi in vinea reliquias Iſrael: conuerte manum tuam, quaſi vindemiator ad cartallum. Cui loquar?& quem conteſtabor,vt audiat?ecce, incircuncisæ aures eorum, & audire non poſſunt. Ecce verbum domini factum eſt eis in opprobrium:& non ſuſcipiēt illud. Idcirco furore domini plenus ſum,& laboraui ſuſtinens: effunde ſuper paruulum foris, & ſuper concilium iuuenum ſimul:vir enim cum muliere capietur,ſenex cum pleno dierum. Et trāſibunt domus eorum ad alteros,agri & vxores pariter: quia extendam manum meam ſuper habitantes terram,dicit dominus. A minore quippe vſque ad maiorem omnes auaritiæ ſtudent:& à propheta vſque ad ſacerdotem cuncti faciunt dolum. Et curabant contritionem filiæ populi mei cū ignominia,dicentes,Pax,pax:& non erat pax. Confuſi ſunt,quia abominationē fecerūt:quin potius confuſione non ſunt confuſi,& erubeſcere neſcierūt. Quam ob rem cadent inter ruētes:in tempore viſitationis ſuæ corruent,dicit dominus. Hæc dicit dominus,State ſuper vias,& videte,& interrogate de ſemitis antiquis,quæ ſit via bona,& ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus veſtris. Et dixerunt, Non ambulabimus. Et conſtitui ſuper vos ſpeculatores,Audite vocē tubæ. Et dixerunt,Non audiemus. Ideò audite gentes,& cognoſcite cōgregatio, quanta ego faciam eis. Audi terra, Ecce ego adducā mala ſuper populum iſtū, fructum cogitationum eius:quia verba mea nō audierunt,& legem meā proiecerunt. Vt quid mihi thus de Saba affertis, & calamum ſuaue olentem de terra longinqua? Holocauſtomata veſtra non ſunt accepta, & victimæ veſtræ non placuerunt mihi. Propterea hæc dicit dominus,Ecce ego dabo in populum iſtū ruinas,& ruent in eis patres & filii ſimul, vicinus & proximus,& peribūt. Hæc dicit dominus,Ecce populus veniet de terra aquilonis,& gens magna conſurget à finibus terræ. Sagittam & ſcutū arripiet: crudelis eſt,& non miſerebitur. vox eius quaſi mare ſonabit:& ſuper equos aſcendent,præparati quaſi vir ad præliū,aduerſum te

Ironica prophetæ adhortatio ad Iudæos vt exercitui Chaldæorum occurrant.

Peccata propter quæ Ieruſalem affligitur.

Incircūciſæ aures.

Auaritia. Dolus. iſa.56.d. &.ī.8.d.

Cura dei erga populum. Matt.11.d.

Ppl'i contemptus in deū.

Sacrificia Iudæorum reiicit dominus. iſa.1.d.

Rurſum Babyloniorum aduētus prænuntiatur.

A ¶Confortamini]Fugite(vl,Cōgregamini) ¶ī medio]de medio ¶Speciosæ]vl,Mulieri quiete habitanti in domo, ¶eos,qui ſub manu ſua ſūt.]in loco ſuo.(vl,partem ſuam.) B ¶Sanctificate]Preparate ¶viſitationis,]quę viſitanda eſt, ¶frigidā]ſcaturire ¶ciſterna]fons ¶frigidā]ſcaturire ¶Vſq; ad racemum colligent quaſi in vinea]Racemando racemabunt ſicut vineā ¶cartallū.]caniſtrū C ¶cōteſtabor]vl,monebo ¶laboraui ſuſtinēs:]amplius ferre non poſſum:

D ¶dolum.]falſa.(mendacium.) ¶cum ignominia,]leui ſermone,

E ¶quanta ego faciam eis.]quæ in eis(.i.quō res eorum ſe habeat,vl,quæ iniquitates ſunt in eis.)

F

filia Sion. Audiuimus famam eius,diſſolutæ ſunt manus noſtræ: tribulatio apprehendit nos,
dolores vt parturientem.Nolite exire ad agros,& in via ne ambuletis: quoniam gladius ini-
mici pauor in circuitu.Filia populi mei accingere cilicio,& conſpergere cinere:luctũ vnige-
niti fac tibi planctum amarum, quia repente veniet vaſtator ſuper nos. Probatorē dedi te in
populo meo robuſtum:& ſcies,& probabis vias eorum.Omnes iſti principes declinãtes, am-
bulantes fraudulenter,æs & ferrum:vniuerſi corrupti ſunt.Defecit ſufflatorium,in igne con-
ſumptum eſt plumbum,fruſtra cõflauit conflator: malitiæ enim eorũ non ſunt conſumptæ.
Argentum reprobum vocate eos,quia dominus proiecit illos.

CAP. VII.

A Verbum quod factum eſt ad Ieremiam à domino,dicens,Sta in porta domus domini,&
prædica ibi verbum iſtud,& dic, Audite verbum domini omnis Iuda, qui ingredimini
per portas has vt adoretis dominum.Hæc dicit dominus exercituum deus Iſrael,Bonas faci-
te vias veſtras, & ſtudia veſtra: & habitabo vobiſcum in loco iſto. Nolite confidere in verbis
mendacii,dicentes,Templum domini,templum domini, templũ domini eſt. Quoniã ſi be-
ne direxeritis vias veſtras & ſtudia veſtra: ſi feceritis iudiciũ inter virum & proximum eius,
B aduenæ & pupillo & viduæ non feceritis calumniam,nec ſanguinem innocentem effuderitis
in loco hoc,& poſt deos alienos non ambulaueritis in malum vobiſmetipſis:habitabo vobiſ-
cum in loco iſto,in terra quam dedi patribus veſtris à ſeculo vſque in ſeculum.Ecce, vos con
fiditis vobis in ſermonibus mendacii:qui non proderunt vobis: Furari, occidere, adulterari,
iurare mendaciter, libare Baal,& ire poſt deos alienos quos ignoratis. Et veniſtis, & ſtetiſtis
coram me in domo hac,in qua inuocatum eſt nomen meum, & dixiſtis, Liberati ſumus, eò
quòd fecerimus omnes abominationes iſtas. Nunquid ergo ſpelunca latronum facta eſt do-
C mus iſta,in qua inuocatum eſt nomen meũ in oculis veſtris?Ego ego ſum:ego vidi, dicit do-
minus.Ite ad locum meũ in Silo,vbi habitauit nomen meum à principio:& videte quæ fece-
rim ei propter malitiã populi mei Iſrael. Et nunc quia feciſtis omnia opera hæc,dicit do
minus:& locutus ſum ad vos mane cõſurgens,& loquens,& non audiſtis:& vocaui vos, & nõ
reſpondiſtis : faciam domui huic in qua inuocatum eſt nomen meum, & in qua vos habetis
fiduciam:& loco quem dedi vobis, & patribus veſtris, ſicut feci Silo: & proiiciam vos à facie
mea, ſicut proieci omnes fratres veſtros vniuerſum ſemen Ephráim. Tu ergo noli orare
D pro populo hoc,nec aſſumas pro eis laudem & orationem,& non obſiſtas mihi: quia non ex-
audiam te.Nónne vides quid iſti faciunt in ciuitatibus Iuda,& in plateís Ieruſalem? Filii col
ligunt ligna,& patres ſuccendunt ignem,& mulieres conſpergunt adipem,vt faciãt placentas
reginæ cæli,& libent diis alienis,vt me ad iracundiã prouocent.Nunquid me ad iracundiam
prouocant,dicit dominus?nónne ſemetipſos,in confuſionem vultus ſui?Ideò hæc dicit domi
nus deus,Ecce furor meus,& indignatio mea conflatur ſuper locum iſtum,ſuper viros, & ſu-
E per iumenta,& ſuper lignum regionis,& ſuper fruges terræ,& ſuccendetur, & non extingue-
tur. Hæc dicit dominus exercituum deus Iſrael, Holocauſtomata veſtra addite victimis
veſtris,& comedite carnes: quia non ſum locutus cum patribus veſtris, & non præcepi eis in
die qua eduxi eos de terra AEgypti,de verbo holocauſtomatum & victimarum.ſed hoc ver-
bum præcepi eis,dicens, Audite vocem meam,& ero vobis deus, & vos eritis mihi populus:
& ambulate in omni via quam mandaui vobis,vt bene ſit vobis.Et non audierunt,nec incli-
nauerunt aurem ſuam: ſed abierunt in voluntatibus & in prauitate cordis ſui mali: factique
F ſunt retrorſum & non in antè,à die qua egreſſi ſunt patres eorum de terra AEgypti,vſque ad
diem hanc. Et miſi ad vos omnes ſeruos meos prophetas per diem, conſurgens diluculo, &
mittens. Et non audierunt me, nec inclinauerunt aurem ſuam: ſed indurauerunt ceruicem
ſuam:& peius operati ſunt,quàm patres eorũ.Et loquêris ad eos omnia verba hæc,& non au-
dient te:& vocabis eos,& non reſpondebunt tibi.Et dices ad eos,Hæc eſt gens quæ non audi
uit vocem domini dei ſui,nec recepit diſciplinam:periit fides,& ablata eſt de ore eorũ.Ton-
de capillum tuum & proiice, & ſume in directum planctum: quia proiecit dominus, & reli-
G quit generationem furoris ſui,quia fecerunt filii Iuda malum in oculis meis, dicit dominus.
Poſuerunt offendicula ſua in domo in qua inuocatum eſt nomen meum, vt polluerent eam:
& ædificauerũt excelſa Topheth,quæ eſt in valle filii Ennom:vt incenderent filios ſuos,& fi-
lias ſuas igni:quæ non præcepi nec cogitaui in corde meo. Ideò ecce dies venient,dicit domi
nus,& nõ dicetur amplius,Topheth & vallis filii Ennom,ſed Vallis interfectionis:& ſepelient

---

Probatorē] Munitionem (Turrim) robuſtum:], munitionem inquam: ambulãtes fraudulẽter,æs & ferrum:] Chald. inter. ambulãtes fraudulẽter, quẽadmodũ miſcet æs cum ferro. Defecit] Combuſtum eſt malitiæ eñ eorum nõ ſunt cõſumptæ.] mali nõ ſunt auulſi. (vl, ſordes nõ ſeparauerũt ſe ab eo.)

ſtudia] vl, opera habitabo vobiſcũ] vl, habitare faciam vos & infra.

Furari,&c.] quia furamini, occiditis &c.

Ego ego ſum: ego] Etiam ego, ecce

obſiſtas mihi:] deprecerisme:

cõſpergũt adipẽ,] miſcent maſſam, reginæ] vl, ſtellæ

conflatur] effundit

de verbo] de hac re

retrorſum & nõ in antè,] auerſi & non aduerſi, (vl, ibant retrorſum & non antrorſum,)

fides,] vl, veritas, in directum] ſuper loca excelſa

offendicula ſua] abominatiões ſuas

Iubetur Ieremias ãnũtiare populo verbũ dñi cõfidẽti ĩ externo tẽpli cultu nihil iuuante. ĩ.26.d.

Matt.21.b. mar.11.c. luc. 19.g.

Silo.

Mala euentura Iudæis ob contemptum prophetarũ.

Prouerb.1.c. Iſa.65.b. 1.Reg.4.b.

Prohibet dominus orare pro populo. ĩ.14.b.

ĩ.44.c.

Sacrificia à Iudęis nõ requirit potiſſimũ dñs, ſed vt obediant verbo eius.

Prophetæ.

ĩ.16.c.

Inuitat populũ ad planctum ob pctã ſua & imminentia mala.

Topheth.

in Topheth, eò quòd non ſit locus. Et erit morticinum populi huius in cibum volucribus
Ezec.16.c.
cæli & beſtiis terræ,& non erit qui abigat. Et quieſcere faciam de vrbibus Iuda, & de plateis
Ieruſalem vocem gaudii & vocem lætitiæ,vocem ſponſi & vocẽ ſponſæ:in deſolatione enim
erit terra.

CAP. VIII.

Iudaici ppl̃i deſtructio.
IN illo tempore,ait dominus,eiicient oſſa regis Iuda,& oſſa principum eius,& oſſa ſacer- A
dotum,& oſſa prophetarum,& oſſa eorũ qui habitauerunt Ieruſalem, de ſepulchris ſuis:
Et expandent ea ad ſolem,& lunam,& omnem militiam cæli quæ dilexerunt, & quibus ſer-
uierunt,& poſt quæ ambulauerunt,& quæ quæſierunt & adorauerunt:non colligentur,& nõ
ſepelientur:in ſterquilinium ſuper faciem terræ erunt.Et eligent magis mortem quàm vitam B
omnes qui reſidui fuerint de cognatione hac peſſima in vniuerſis locis quæ derelicta ſunt,ad
quæ eieci eos,dicit dominus exercituũ.Et dices ad eos,Hæc dicit dominus,Nunquid qui ca-
Inuitat eum dn̄s ad reſipiſcentiã,pc̃tã ei⁹ enũerans.
det,non reſurget?& qui auerſus eſt,non reuertetur?Quare ergo auerſus eſt populus iſte in Ie
ruſalem auerſione contentioſa? Apprehenderunt mendaciũ, & noluerunt reuerti. Attendi,&
auſcultaui:nemo quod bonum eſt loquitur,nullus eſt qui agat pœnitentiã ſuper peccato ſuo, C
dicens,Quid feci?Omnes conuerſi ſunt ad curſum ſuum,quaſi equus impetu vadens ad præ-
lium.Miluus in cælo cognouit tempus ſuũ:turtur,& hirundo,& ciconia cuſtodierunt tempus
Doctrinã pphetarũ & ſacerdotũ mendacẽ arguit, & eorũ auaritiam.
aduentus ſui:populus autẽ meus non cognouit iudiciũ domini. Quomodo dicitis,Sapiẽ-
tes nos ſumus,& lex domini nobiſcũ eſt? Verè mendacium operatus eſt ſtilus mendax ſcriba-
rum.Confuſi ſunt ſapientes,perterriti & capti ſunt: verbum enim domini proiecerunt, & ſa- D
Iſa.56.d.J.6.c.
pientia nulla eſt in eis.Propterea dabo mulieres eorum exteris,agros eorum hæredibus:quia
Auaritia.
à minimo vſque ad maximũ omnes auaritiam ſequũtur:à propheta vſque ad ſacerdotẽ cun-
cti faciunt mendacium.Et ſanabant contritionem filiæ populi mei ad ignominiam dicentes,
Pax,pax:cum non eſſet pax.Confuſi ſunt,quia abominationem fecerunt:quinimo confuſio-
ne non ſunt confuſi,& erubeſcere neſcierunt:idcirco cadent inter corruentes, in tempore vi- E
Tempus viſitationis prędicitur.
ſitationis ſuæ corruent,dicit dominus. Congregans congregabo eos,ait dominus:non eſt
vua in vitibus,& non ſunt ficus in ficulnea,folium defluxit:& dedi eis quæ prætergreſſa ſunt.
Quare ſedemus? conuenite & ingrediamur ciuitatem munitã, & ſileamus ibi:quia dominus
deus noſter ſilere nos fecit,& potum dedit nobis aquam fellis:peccauimus enim domino.Ex- F
J.14.d.
pectauimus pacẽ,& non erat bonum:tempus medelæ,& ecce formido. A Dan auditus eſt fre-
mitus equorum eius,à voce hinnituum pugnatorum eius commota eſt omnis terra.Et vene
runt,& deuorauerunt terram,& plenitudinem eius:vrbem & habitatores eius. Quia ecce ego
mittã vobis ſerpentes regulos,quibus non eſt incantatio:& mordebunt vos, ait dominus:do-
lor meus ſuper dolorem,in me cor meũ mœrens.Ecce,vox clamoris filiæ populi mei de ter- G
ra longinqua, Nunquid dominus non eſt in Sion:aut rex eius non eſt in ea? Quare ergo me
ad iracundiam concitauerunt in ſculptilibus ſuis,& in vanitatibus alienis? Tranſiit meſſis,fi-
In afflictione Ieruſalem videtur afflict⁹ dominus.
nita eſt æſtas:& nos ſaluati non ſumus.Super contritione filiæ populi mei cõtritus ſum & cõ
triſtatus,ſtupor obtinuit me.Nunquid reſina non eſt in Galaad?aut medicus non eſt ibi?qua-
re igitur non eſt obducta cicatrix filiæ populi mei?

CAP. IX.

Planct⁹ prophetæ ſuper ppl̃i malitia.
QVis dabit capiti meo aquam,& oculis meis fontem lachrymarum:& plorabo die ac no A
cte interfectos filiæ populi mei?Quis dabit me in ſolitudine diuerſoriũ viatorũ:& dere
linquam populum meũ,& recedã ab eis?quia omnes adulteri ſunt,& cœtus præuaricatorum.
Et extenderunt linguã ſuam quaſi arcum mendacii & non veritatis:confortati ſunt in terra,
quia de malo ad malũ egreſſi ſunt,& me non cognouerunt,dicit dominus. Vnuſquiſque ſe à B
proximo ſuo cuſtodiat,& in omni fratre ſuo non habeat fiduciam:quia omnis frater ſupplan
tans ſupplantabit,& omnis amicus fraudulenter incedet.Et vir fratrem ſuum deridebit,& ve
ritatem non loquentur:docuerunt enim linguam ſuam loqui mendacium: vt inique agerent
laborauerunt.Habitatio tua in medio doli:in dolo renuerunt ſcire me, dicit dominus. Pro-
pterea hæc dicit dominus exercituum,Ego ego conflabo & probabo eos:quid enim aliud fa C
ciam à facie filiæ populi mei? Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta eſt. In ore ſuo
Pſal.27.b.
pacem cum amico ſuo loquitur,& occultè ponit ei inſidias.Nunquid ſuper his non viſitabo,
dicit dominus?aut in gente huiuſcemodi non vlciſcetur anima mea? Super mõtes aſſumam
fletum ac lamentum,& ſuper ſpecioſa deſerti planctum:quoniam incenſa ſunt,eò quòd non
ſit vir pertranſiens:& non audierunt vocem poſſidentis: à volucre cæli vſque ad pecora trã-

¶auerſus &c.] rebellis eſt ppl̃s iſte de Ieruſalẽ rebellione for ti (aut ppetua)
¶Miluus] Ciconia
¶ciconia] grus
¶& ſapientia nulla eſt in eis.] quã ergo poſſẽt habere prudẽtiã (vl̃, quæ ergo illis ſapiẽtia reliqua eſſe poterit)
¶contritionem] vl̃, vulnus
¶ad ignominiam] leni verbo, (ad lenitatẽ, vl̃ eleuãdo)
¶Congregans cõgregabo] Conſumens conſumam
¶non eſt vua] ita q nõ remãebit vua &c.
¶dedi eis &c.] dedi eis (ſub. fructus) qui tranſierũt ab eis (i. quos inimici comederunt, non ipſi)
¶ſileam⁹] deficiam⁹
¶ſilere] deficere
¶pugnatorum] vl̃, quorum fortium
¶quibus non eſt incantatio] vl̃, qui nõ admittunt incantationem
¶dolor &c.] cũ volo roborare (vl̃, conſolari) me, nequeo, quia ſup cor meũ infirmitas (vl̃, vt reiiciar in mœſtitia & dolore cordis mei.)
¶obducta cicatrix] curata ſanitas
¶Quis dabit] i. O vtinã aliquis daret
¶Quis dabit me in ſolitudine diuerſoriũ viatorũ] O vtinã haberẽ caſulam aliquã in deſerto vbi diuerſanẽ pegrini
¶deridebit] vl̃, circumueniet, (decipiet)
¶doli] i. doloſorũ
¶à facie filiæ] vel, cũ filia
¶vulnerans] vl̃, acuta (aut tracta & intẽdens)
¶occultè] i. corde ſuo
¶ſpecioſa] habitacula (paſcua)
¶eò quòd] ita vt
¶poſſidentis] pecudum

¶eò quòd ſita vt
D migrauerunt & receſſerunt. Et dabo Ieruſalem in aceruos arenæ, & cubilia draconum: & ci-
uitates Iuda dabo in deſolationem, eò quòd nõ ſit habitator. Quis eſt vir ſapiens qui in- Quare Ieruſalem ſit deſtructa.
¶eò quòd ſita vt
telligat hoc, & ad quẽ verbum oris domini fiat vt annuntiet iſtud, quare perierit terra, & ex-
uſta ſit quaſi deſertum, eò quòd non ſit qui pertranſeat? Et dixit dominus, Quia dereliquc-
runt legem meã quam dedi eis, & non audierunt vocem meam, & non ambulauerunt in ea:
& abierunt poſt prauitatem cordis ſui, & poſt Baalim, quod didicerunt à patribus ſuis. Idcir-
E co hæc dicit dominus exercituum deus Iſrael, Ecce ego cibabo populum iſtum abſynthio, & ſ.23.c.
potum dabo eis aquam fellis. Et diſpergam eos in gentibus, quas non nouerunt ipſi & patres
eorum: & mittam poſt eos gladium donec conſumantur. Hæc dicit dominus exercituũ,
Contẽplamini, & vocate lamentatrices, vt veniant: & ad eas quæ ſapiẽtes ſunt, mittite, & pro- Inuitat eos dñs ad planctum.
perent: feſtinent, & aſſumant ſuper nos lamentum: deducant oculi noſtri lachrymas, & palpe-
bræ noſtræ defluant aquis: Quia vox lamentationis audita eſt de Sion, Quomodo vaſtati ſu
F mus & confuſi vehementer! quia dereliquimus terrã, quoniã deiecta ſunt tabernacula noſtra.
Audite ergo mulieres verbum domini, & aſſumant aures veſtræ ſermonem oris eius: & doce-
te filias veſtras lamentum, & vnaquæque proximam ſuam planctum: quia aſcendit mors per
feneſtras noſtras, ingreſſa eſt domos noſtras, diſperdere paruulos de foris, iuuenes de plateis.
¶fœnum] manipulus
Loquere, Hæc dicit dominus, Et cadet morticinũ hominis quaſi ſtercus ſuper faciem regio-
nis, & quaſi fœnum poſt tergũ metentis, & non eſt qui colligat. Hæc dicit dominus, Non glo In dei cognitione ſolum gloriandum 1.cor.1.d.2.corin.10.d.
rietur ſapiens in ſapientia ſua, & non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur diues
G in diuitiis ſuis: ſed in hoc glorietur qui gloriatur, ſcire & noſſe me quia ego ſum dominus qui
facio miſericordiã & iudiciũ & iuſtitiam in terra. hæc enim placent mihi, ait dominus. Ecce
dies venient, dicit dominus: & viſitabo ſuper omnem qui circunciſum habet præputium, ſu-
¶qui attonſi ſunt in comã] diſperſos ad extrema mundi,
per AEgyptum, & ſuper Iudam, & ſuper Edom, & ſuper filios Ammon, & ſuper Moab, & ſuper
omnes qui attonſi ſunt in comam, habitãtes in deſerto: quia omnes gentes habent præputiũ,
A omnis autem domus Iſrael incircuncisi ſunt corde. CAP. X. Incircũciſio cordis.

AVdite verbum quod locutus eſt dominus ſuper vos domus Iſrael. Hæc dicit dominus, Non eſſe metuendas ſyderum cõſtellationes.
¶diſſoluatur.] egrediatur à loco ſuo.
Iuxta vias gentiũ nolite diſcere: & à ſignis cæli nolite metuere, quæ timent gentes: quia
leges populorum vanæ ſunt: quia lignum de ſaltu præcidit opus manus artificis in aſcia. Ar- De idolorũ imbecillitate & dei potentia.
gento & auro decorauit illud: clauis & malleis compegit, vt non diſſoluatur. In ſimilitudinẽ
palmæ fabricata ſunt, & non loquentur: portata tollentur, quia incedere non valent. Nolite ſapien.14.
ergo timere ea, quia nec male poſſunt facere, nec bene. Nõ eſt ſimilis tui domine: magnus es
¶Tuũ eſt enĩ decus.] Quia tibi cõplacuit (ſub. regnũ. vl', Tibi cõuenit regnũ. aut, Tibi obediẽdũ eſt.)
tu, & magnũ nomen tuum in fortitudine. Quis non timebit te ô rex gẽtium? Tuum eſt enim Apoc.15.b.
decus. Inter cunctos ſapientes gentium, & in vniuerſis regnis eorum nullus eſt ſimilis tui. Pa-
¶probabunt.] cogũtur fieri:
B riter inſipientes & fatui probabuntur: doctrina vanitatis eorum lignũ eſt. Argentũ inuolutũ,
¶inuolutũ] extẽſum (diductum)
de Tharſis affertur, & aurum de Ophaz: opus artificis, & manus ærarii: hyacinthus & purpura
¶artificũ] ſapientũ (induſtriorum)
indumentum eorum. opus artificũ vniuerſa hæc. Dominus autem deus verus eſt: ipſe deus vi
uens, & rex ſempiternus. Ab indignatione eius cõmouebitur terra: & non ſuſtinebunt gentes
¶præparat] ſtabiliuit
cõminationem eius. Sic ergo dicetis eis, Dii qui cælos & terram non fecerunt, pereant de ter-
ra & de his quæ ſub cælo ſunt. Qui facit terram in fortitudine ſua, præparat orbem in ſapien ſ.51.b.
tia ſua, & prudentia ſua extendit cælos. Ad vocẽ ſuam dat multitudinem aquarum in cælo,
& eleuat nebulas ab extremitatibus terræ: fulgura in pluuiã facit, & educit ventũ de theſau- Pſal.134.b.
C ris ſuis. Stultus factus eſt omnis homo à ſcientia, confuſus eſt artifex omnis in ſculptili: quo-
niam falſum eſt quod conflauit, & non eſt ſpiritus in eis. Vana ſunt, & opus riſu dignum: in
¶cõfuſionem tuã,] merces tuas,
tempore viſitationis ſuæ peribunt. Non eſt his ſimilis pars Iacob: qui enim formauit omnia,
ipſe eſt: & Iſrael virga hæreditatis eius: Dominus exercituũ nomen illi. Congrega de terra cõ-
¶ita vt inueniant.] vt inueniant. (ſub. quæ pdixerim me miſſurum.)
fuſionem tuam, quæ habitas in obſidione: quia hæc dicit dominus, Ecce, ego longè proiiciam
habitatores terræ in hac vice: & tribulabo eos, ita vt inueniantur. Væ mihi ſuper con- Ieruſalẽ culpę ſuę tribuit quod patit'.
¶peſſima] indurata (vl', q̃ dolet mihi)
tritione mea, peſſima plaga mea. Ego autem dixi, Planè hæc infirmitas mea eſt, & portabo il-
lam. Tabernaculum meũ vaſtatum eſt, omnes funiculi mei dirupti ſunt: filii mei exierunt à
¶ſtultè egerunt] ſtulti facti ſunt
D me, & non ſubſiſtunt: non eſt qui extendat vltrà tentorium meũ, & erigat pelles meas. Quia
ſtultè egerunt paſtores, & dominum non quæſierunt: propterea non intellexerunt, & omnis Paſtores.
grex eorum diſperſus eſt. Vox auditionis ecce venit, & commotio magna de terra aquilonis: Grex.
vt ponat ciuitates Iuda in ſolitudinem, & habitaculum draconum. Scio domine quia non eſt Dei eſt, hoĩs viã dirigere.

Pſal.6.a. hominis via eius:nec viri eſt vt ambulet, & dirigat greſſus ſuos. Corripe me domine, verun- ¶dirigat] vt, præpa-ret
Pſal.78.b. tamen in iudicio:& non in furore tuo,ne fortè ad nihilum redigas me. Effunde indignationẽ
tuã ſuper gentes quæ non cognouerunt te,& ſuper prouincias quæ nomen tuum nõ inuoca- ¶decus] habitaculũ
uerunt:quia comederunt Iacob,& deuorauerunt eum,& conſumpſerunt illum, & decus eius
diſſipauerunt.

CAP. XI.

Maledictio corũ qui non obediũt verbo pacti diuini.
VErbum quod factum eſt à domino ad Ieremiam,dicens, Audite verba pacti huius,& lo- A
quimini ad viros Iuda,& ad habitatores Ieruſalem,& dices ad eos,Hæc dicit dominus
deus Iſrael,Maledictus vir qui non audierit verba pacti huius, quod præcepi patribus veſtris
in die qua eduxi eos de terra AEgypti,de fornace ferrea,dicens,Audite vocem meam,& fa-
cite omnia quæ præcepi vobis:& eritis mihi in populum,& ego ero vobis in deum: vt ſuſci- ¶ſuſcitem] ſtatuam (præſtem)
tem iuramentũ quod iuraui patribus veſtris daturum me eis terram fluentẽ lacte & melle,
Iubet dñs pactũ ſuum ſæpius populo inculcari. ſicut eſt dies hæc. Et reſpõdi,& dixi, Amen domine. Et dixit dominus ad me, Vociferate ¶Vociferate] Prædica
omnia verba hæc in ciuitatibus Iuda,& foris Ieruſalem, dicens, Audite verba pacti huius, &
facite illa:quia conteſtans conteſtatus ſum patres veſtros in die qua eduxi eos de terra AEgy
pti vſque ad diem hanc. Mane conſurgens conteſtatus ſum, & dixi, Audite vocem meam.& B ¶prauitate] duritiã
non audierunt,nec inclinauerunt aurem ſuam:ſed abierunt vnuſquiſque in prauitate cordis
ſui mali. Et induxi ſuper eos omnia verba pacti huius, quod præcepi vt facerent, & non fe-
Ppls Iuda patrũ veſtigia ſequut⁹, deos adorat. cerunt. Et dixit dominus ad me,Inuenta eſt coniuratio in viris Iuda,& in habitatoribus
Ieruſalem. Reuerſi ſunt ad iniquitates patrum ſuorum priores, qui noluerunt audire verba
mea. Et hi ergo abierunt poſt deos alienos,vt ſeruirent eis: irritum fecerunt domus Iſrael &
Dominus ſe nõ exauditurũ Iudæos dicit, Ieremiã etiã prohibẽs ꝓ eis orare. domus Iuda pactum meum quod pepigi cum patribus eorum. Quam ob rem hæc dicit
dominus, Ecce ego inducam ſuper eos mala,de quibus exire non poterunt: & clamabunt ad
me,& non exaudiam eos. Et ibunt ciuitates Iuda, & habitatores Ieruſalem,& clamabunt ad
deos quibus libant, & non ſaluabunt eos in tempore afflictionis eorum. Secundum numerũ C
5.2.f. enim ciuitatum tuarum erant dii tui Iuda:& ſecundum numerum viarum Ieruſalem poſui-
7.14.b. ſti aras confuſionis ad libandum Baalim. Tu ergo noli orare pro populo hoc, & ne aſſumas
pro eis laudem,& orationem: quia non exaudiam in tempore clamoris eorũ ad me,in tem-
pore afflictionis eorum. Quid eſt quòd dilectus meus in domo mea facit ſcelera multa? nun-
quid carnes ſanctæ auferent à te malitias tuas,in quibus gloriata es? Oliuam vberẽ, pulchrã,
fructiferam, ſpecioſam vocauit dominus nomen tuum. Ad vocem loquelæ, grandis exarſit
ignis in ea,& combuſta ſunt fruteta eius. Et dominus exercituum qui plãtauit te, locutus eſt
ſuper te malum:pro malis domus Iſrael & domus Iuda,quæ fecerunt ſibi ad irritandum me,
De cõſpiratione Iudæorũ in Chriſtum. iſa.53.c. Sapi.2.d. libantes Baalim. Tu autem domine demonſtraſti mihi,& cognoui: tu oſtendiſti mihi ſtudia D
corum. Et ego quaſi agnus manſuetus,qui portatur ad victimam: & non cognoui quia cogi-
tauerunt ſuper me conſilia,dicentes, Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de
7.20.c. terra viuentium, & nomen eius non memoretur amplius. Tu autem domine ſabbaoth, qui
iudicas iuſtè,& probas renes & corda,videam vltionem tuam ex eis: tibi enim reuelaui cau-
Excidium Iudæorum ob Chriſtum traditũ in man⁹ gentium. ſam meam. Propterea hæc dicit dominus ad viros Anathoth,qui quærunt animam tuã,
& dicunt,Non prophetabis in nomine domini,& non morieris in manibus noſtris. Propter-
ea hæc dicit dominus exercituum, Ecce ego viſitabo ſuper eos: iuuenes moriẽtur in gladio,
filii eorum & filiæ eorum morientur in fame,& reliquiæ non erunt ex eis:inducã enim ma-
lum ſuper viros Anathoth,annum viſitationis eorum.

¶Quid ẽ &c.] Quid faceret dilect⁹ me⁹ vltra in domo mea: cũ fecerit ipſa tam multas abominationes cũ multis? & auferet caro ſancta (.i. deo oblata) à te, ob maleficia tua, in quib⁹ exultaſti. ¶vberem,] viridem. ¶cõbuſta ſunt fruteta] cõfregeſt ramos ¶ſtudia] opera ¶manſuetus,] & velut bos, ¶portatur] ducitur ¶Mittam⁹ lignũ in panẽ eius,] Corrũpamus cibũ eius ligno, (.i. veneno, vt quidã interpretãtur) ¶ſabbaoth,] exercituum, ¶Nõ pphetabis] Ne vaticineris

CAP. XII.

Propheta impiorũ proſperitatẽ admiratur: tametſi deum iuſtũ fateat. iob.21.a. habac.1.a.
IVſtus quidem tu es domine, ſi diſputem tecum: veruntamen iuſta loquar ad te, Quare A ¶iuſta] iudicia
via impiorum proſperatur:bene eſt omnibus qui præuaricantur,& iniquè agunt? Plan-
taſti eos,& radicem miſerunt:proficiunt,& faciunt fructum:prope es tu ori eorum,& longe à
renibus eorum. Et tu domine noſti me,vidiſti me,& probaſti cor meum tecum. Cõgrega eos
Terra Iudæorum vaſtata etiã ab amicis. quaſi gregem ad victimam,& ſanctifica eos in die occiſionis. Vſquequo lugebit terra,& her-
ba omnis regionis ſiccabitur propter malitiam habitantium in ea? Cõſumptum eſt animal,
& volucre:quoniam dixerunt,Non videbit nouiſſima noſtra. Si cum peditibus currens labo- B
raſti:quomodo contendere poteris cum equis? Cum autem in terra pacis ſecurus fueris, quid
facies in ſuperbia Iordanis? Nam & fratres tui,& domus patris tui,etiam ipſi pugnauerũt ad-
uerſum te,& clamauerunt poſt te plena voce:ne credas eis,cum locuti fuerint tibi bona. Re-
Relinquunt à domino. liqui domum meam,dimiſi hæreditatem meã: dedi dilectam animam meam in manus ini-

¶Congrega] Eudi (Solue) ¶ſanctifica eos in die] Chald. interp. ꝑpara eos ad diem ¶laboraſti.] delaſſatus es: ¶ſecurus fueris,] ſedas (ſecurus agas.) ¶ſuperbia] tumore (altitudine) ¶animam meam] animæ meæ

¶auis diſcolor] ſicut auis tincta (multicolor) ¶per totum?] in circuitu ſuper eam?.i. nunquid hæreditas mea eſt ſicut auis mſticolor, circa quā aliæ congregant, vt comedant eam? Vel, Num aues tinctæ ſanguine occiſorū ſunt in circuitu hæreditatis meæ, quæ vbi ſaturatæ fuerint veniēt beſtiæ vt cōedant meā hæreditatem?) ¶oēs vias] oīa loca excelſa ¶virum] vnūquēq;

Inuehitī paſtores ppl'i ſeductores.

Vicinis gētibus Iudęā infeſtantib⁹ n inatur dominus interitū.

micorum eius. Facta eſt mihi hæreditas mea quaſi leo in ſylua: dedit contra me vocem, ideò odiui eam. Nunquid auis diſcolor hæreditas mea mihi? nunquid auis tincta per totum? venite, cōgregamini omnes beſtiæ terræ, properate ad deuorandum. Paſtores multi demoliti ſunt vineam meā, conculcauerunt partem meam: dederunt portionē meam deſyderabilem in deſertum ſolitudinis. Poſuerunt eam in diſſipationem, luxítque ſuper me. deſolatione deſolata eſt omnis terra: quia nullus eſt qui recogitet corde. Super omnes vias deſerti venerūt omnes vaſtatores terræ, quia gladius domini deuorabit ab extremo terræ vſque ad extremum eius: non eſt pax vniuerſæ carni. Seminauerunt triticum, & ſpinas meſſuerunt: hæreditatem acceperunt, & non eis proderit: confundemini à fructibus veſtris, propter iram furoris domini.

Hæc dicit dominus aduerſum omnes vicinos meos peſſimos, qui tangunt hæreditatem, quam diſtribui populo meo Iſrael: Ecce, ego euellam eos de terra ſua, & domum Iuda euellam de medio eorum. Et cum euulſero eos, conuertar, & miſerebor eorum: & reducam eos, virum ad hæreditatem ſuam, & virum in terram ſuam. Et erit: ſi eruditi didicerint vias populi mei, vt iurent in nomine meo Viuit dominus, ſicut docuerunt populū meū iurare in Baal: ædificabuntur in medio populi mei. Quòd ſi non audierint: euellam gentem illam euulſione & perditione, ait dominus.

CAP. XIII.

¶poſſide tibi lūba.] releme cingulum & infra.

Interitus Iudæorū pfiguratur, & corū diſperſio.

A HAEc dicit dominus ad me, Vade, & poſſide tibi lumbare lineum, & pones illud ſuper lūbos tuos, & in aquam non inferes illud. Et poſſedi lumbare iuxta verbum domini, & poſui circa lumbos meos. Et factus eſt ſermo domini ad me ſecundò, dicens, Tolle lūbare quod poſſediſti, quod eſt circa lumbos tuos, & ſurgens vade ad Euphráten, & abſconde ibi illud in foramine petræ. Et abii, & abſcondi illud in Euphráte, ſicut præceperat mihi dominus. Et factum eſt poſt dies plurimos, dixit dominus ad me, Surge, & vade ad Euphráten: & tolle inde lumbare, quod præcepi tibi vt abſconderes illud ibi. Et abii ad Euphráten, & fodi, & tuli lumbare de loco vbi abſconderam illud: & ecce, computruerat lumbare, ita vt nulli vſui aptū eſſet. Et factum eſt verbum domini ad me, dicens, Hæc dicit dominus, Sic computreſcere faciā B ſuperbiam Iuda, & ſuperbiam Ieruſalem multam, populum iſtum peſſimum, qui nolunt audire verba mea, & ambulant in prauitate cordis ſui: abierúntque poſt deos alienos, vt ſeruirent eis & adorarent eos: & erunt ſicut lūbare iſtud, quod nulli vſui aptum eſt. Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos viri, ſic agglutinaui mihi omnem domum Iſrael, & omnem domum Iuda, dicit dominus: vt eſſent mihi in populum, & in nomen, & in laudem, & in gloriā: & non audierunt. Dices ergo ad eos ſermonem iſtum, Hæc dicit dominus deus Iſrael, Omnis laguncula implebitur vino. Et dicent ad te, Nunquid ignoramus quia omnis laguncula implebitur vino? Et dices ad eos, Hæc dicit dominus, Ecce ego implebo omnes habitatores terræ huius, & reges qui ſedent de ſtirpe Dauid ſuper thronum eius, & ſacerdotes, & prophetas, & omnes habitatores Ieruſalem, ebrietate: & diſpergam eos virum à fratre ſuo, & patres, & filios pariter, ait dominus: non parcam, & non concedam: neque miſerebor vt non diſperdam eos. Audite, & auribus percipite, Nolite eleuari, quia dominus locutus eſt. Date domino deo veſtro gloriam, antequam contenebreſcat, & antequam offendant pedes veſtri ad mōtes caliginoſos: expectabitis lucē, & ponet eam in vmbram mortis, & in caliginem. Quòd ſi hoc non audieritis, in abſcondito plorabit anima mea à facie ſuperbiæ: plorans plorabit, & deducet oculus meus lachrymā, quia captus eſt grex domini. Dic regi & dominatrici, Humiliamini, ſedete: quoniā deſcēdet de capite veſtro corona gloriæ veſtræ. Ciuitates auſtri clauſæ ſunt, & non eſt qui aperiat: tranſlata eſt omnis Iuda tranſmigratione perfecta. Leuate oculos veſtros, & videte qui venitis ab aquilone: vbi eſt grex qui datus eſt tibi, pecus inclytum tuum? Quid dices cum viſitauerit te? Tu enim docuiſti eos aduerſum te, & erudiſti in caput tuum. Nunquid non dolores apprehendent te, quaſi mulierem parturientē? Quòd ſi dixeris in corde tuo, Quare venerunt mihi hæc? Propter multitudinem iniquitatis tuæ reuelata ſunt verecundiora tua, pollutæ ſunt plantæ tuæ. Si mutare poteſt AEthiops pellem ſuā, aut pardus varietates ſuas: & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Et diſſeminabo eos, quaſi ſtipulam quæ vento raptatur in deſerto. Hæc ſors tua párſque menſuræ tuæ à me, dicit dominus: quia oblita es mei, & confiſa es in mendacio. vnde & ego nudaui femora tua contra faciem tuā, & apparuit ignominia tua, adulteria tua, & hinnitus tuus, ſcelus fornicationis tuæ: ſuper colles in agro vidi abominationes tuas. Væ tibi Ieruſalem: non mundaberis poſt me;

¶virū à fratre ſuo,] alterum ad alterū, C

Quare aſſumptus Iſrael in populū dei, & quare reiect⁹

Prouocat ad pœnitentiā.

¶à facie ſuperbiæ:] ſuperbiā veſtram: ¶qui venitis] eosq veniunt ¶inclytum tuum?] gloriæ tuæ? ¶docuiſti] aſſuefeciſti ¶& erudiſti ī caput tuū.] vt ſint principes ſuper caput tuū. D ¶reuelata ſunt verecundiora tua, pollutæ ſunt] diſcoopertę ſunt fimbrię tuę, diſcoopertæ ſunt ¶didiceritis malū.] aſſueti ſitis malefacere.

Thren.1.a.

Cauſa pdictorum malorū. ĩ.30.c. Conſuetudo mali ídelebilis.

¶femora tua] fimbrias tuas ¶poſt me: vſquequo adhuc?] poſtquā adhuc (ſub. es immunda.)

vſquequo adhuc?

CAP. XIIII.

QVod factum eſt verbum domini ad Ieremiam de ſermonibus ſiccitatis. Luxit Iudæa,& A
portæ eius corruerunt,& obſcuratæ ſunt in terra, & clamor Ieruſalē aſcendit. Maiores
miſerunt minores ſuos ad aquam:venerunt ad hauriendum, non inuenerunt aquam, repor-
tauerunt vaſa ſua vacua:confuſi ſunt,& afflicti,& operuerunt capita ſua.Propter terræ vaſti-
tatem,quia non venit pluuia in terram,confuſi ſunt agricolæ,operuerunt capita ſua.Nam &
cerua in agro peperit,& reliquit:quia non erat herba. Et onagri ſteterunt in rupibus,traxerūt
ventum quaſi dracones,defecerunt oculi eorum, quia non erat herba. Si iniquitates no-
ſtræ reſponderint nobis: domine fac propter nomen tuum, quoniam multæ ſunt auerſiones
noſtræ,tibi peccauimus. Expectatio Iſrael,ſaluator eius in tempore tribulationis:quare quaſi B
colonus futurus es in terra, & quaſi viator declinans ad manendum? Quare futurus es velut
vir vagus,vt fortis qui non poteſt ſaluare? Tu autem in nobis es domine,& nomen tuum in-
uocatum eſt ſuper nos, ne derelinquas nos. Hæc dicit dominus populo huic, qui dilexit
mouere pedes ſuos,& non quieuit, & domino non placuit: Nunc recordabitur iniquitatum
eorū,& viſitabit peccata eorum. Et dixit dominus ad me, Noli orare pro populo iſto in bo-
num. Cum ieiunauerint,non exaudiam preces eorū:& ſi obtulerint holocauſtomata & victi-
mas,non ſuſcipiam ea:quoniā gladio,& fame,& peſte conſumam eos. Et dixi, A,a,a,do-
mine deus, Prophetæ dicunt eis, Non videbitis gladium, & fames non erit in vobis, ſed pacē
veram dabit vobis in loco iſto. Et dixit dominus ad me, Falſò prophetæ vaticinantur in no- C
mine meo:non miſi eos,& non præcepi eis,neque locutus ſum ad eos:viſionem mendacem,
& diuinationem,& fraudulentiam,& ſeductionem cordis ſui prophetant vobis. Idcirco hæc
dicit dominus de prophetis qui prophetant in nomine meo,quos ego non miſi,dicētes, Gla
dius & fames non erit in terra hac: In gladio & fame conſumentur prophetæ illi. Et populi
quibus prophetant, erunt proiecti in viis Ieruſalem præ fame & gladio, & non erit qui ſepe-
liat eos,ipſi & vxores eorum,filii & filiæ eorum,& effundam ſuper eos malum ſuum. Et dices
ad eos verbum iſtud, Deducant oculi mei lachrymam per noctē & diem, & non taceāt:quo- D
niā contritione magna contrita eſt virgo filia populi mei,plaga peſſima vehemēter. Si egreſ-
ſus fuero ad agros:ecce,occiſi gladio.& ſi introiero in ciuitatē:ecce,attenuati fame. Prophe-
ta quoque & ſacerdos abierunt in terram quam ignorabant. Nunquid proiiciens abieci-
ſti Iudam? aut Sion abominata eſt anima tua? Quare ergo percuſſiſti nos, ita vt nulla ſit ſa-
nitas? Expectauimus pacem,& non eſt bonum:& tempus curationis,& ecce turbatio. Cogno-
uimus domine impietates noſtras,iniquitates patrum noſtrorum,quia peccauimus tibi. Ne
des nos in opprobriū propter nomen tuum, neque facias nobis cōtumeliam ſolii gloriæ tuæ:
recordare,ne irritum facias fœdus tuum nobiſcum. Nunquid ſunt in ſculptilibus gētium qui
pluant? aut cæli poſſunt dare imbres? Nōnne tu es dominus deus noſter,quem expectauimus?
tu enim feciſti omnia hæc.

CAP. XV.

A
ET dixit dominus ad me, Si ſteterint Moyſes,& Samuel coram me,nō eſt anima mea ad
populum iſtum. Eiice illos à facie mea,& egrediantur. Quòd ſi dixerint ad te, Quò egre
diemur? dices ad eos, Hæc dicit dominus, Qui ad mortem, ad mortem: & qui ad gladium,ad
gladium:& qui ad famem,ad famem:& qui ad captiuitatem,ad captiuitatem. Et viſitabo ſu-
per eos quatuor ſpecies,dicit dominus, Gladium ad occiſionem,& canes ad lacerandū,& vo-
latilia cæli & beſtias terræ ad deuorandum & diſſipandum:& dabo eos in feruorem vniuerſis
regnis terræ propter Manaſſem filium Ezechiæ regis Iuda, ſuper omnibus quæ fecit in Ieru- B
ſalem. Quis enim miſerebitur tui Ieruſalem? aut quis contriſtabitur pro te? aut quis ibit
ad rogandum pro pace tua? Tu reliquiſti me, dicit dominus: retrorſum abiiſti: & extendam
manum meam ſuper te,& interficiam te:laboraui rogans. Et diſpergā eos ventilabro in por-
tis terræ:interfeci & diſperdidi populum meum,& tamen à viis ſuis non ſunt reuerſi. Multi-
plicatæ ſunt mihi viduæ eius ſuper arenam maris: induxi eis ſuper matrem adoleſcentis va-
ſtatorem meridie: miſi ſuper ciuitates repente terrorem. Infirmata eſt quæ peperit ſeptem,
defecit anima eius,occidit ei ſol,cum adhuc eſſet dies:confuſa eſt,& erubuit. Et reſiduos eius C
in gladium dabo in conſpectu inimicorum eorum, ait dominus. Væ mihi mater mea:
quare genuiſti me virum rixæ,virum diſcordiæ in vniuerſa terra? non fœneraui,nec fœnera-
uit mihi quiſquam: *omnes maledicunt mihi. Dicit dominus, Si nō reliquiæ tuæ in bonum,

De ſiccitate futura in Iudæa.

Oratio ppl'i petētis miſericordiā à domino.

Non exaudiť populus infidelis.
ȷ.7.c.
Oratio.
Ieiunia.

Falſi pphetæ ſeducētes populum.
ȷ.23.d.27.c.& 29.b.

Thre.1.f.2.f.

Rurſum orat ppl's pctā ſua agnoſcens:& deū cōmemoratione pacti ſui ad parcēdum inuitās
ȷ.8.e.

Reſpōdet dominus ſe neque Moyſen neq; Samuelē exauditurū ſi pro pplo obſecrauerit, traditur' eos ī varias calamitates.
Zach.11.b.
4.Reg.21.a.
Cauſa tātorū malorum.

Amos.8.e.

Conqueriť ſe occaſionem fuiſſe diſcordiæ.
Promittiť ei auxilium.

¶de ſermonib' ſiccitatis.)ſuper ſiccitationibus.(ſub pluuiarum) ¶hauriendū.(foſſas, ciſternas,) ¶afflicti,)erubuerūt

¶reſpōderīt nobis) teſtificatæ fuerīt contra nos. ¶auerſiones)rebelliones ¶colonus)peregrinus ¶vagus,)attonitus

¶fraudulētiā,)

¶quoque)etiam

¶facias nobis cōtumeliā ſolii)

¶anima)voluntas

ſi non occurri tibi in tempore afflictionis, & in tempore tribulationis aduerſus inimicum.
Nunquid fœderabitur ferrum ferro ab aquilone,& æs? Diuitias tuas & theſauros tuos in dire
ptionem dabo gratis in omnibus peccatis tuis,& in omnibus terminis tuis. Et adducam ini-
micos tuos de terra quam neſcis: quia ignis ſuccenſus eſt in furore meo,& ſuper vos ardebit.
Tu ſcis domine, recordare mei,& viſita me,& tuere me ab his qui perſequuntur me. No
li in patientia tua ſuſcipere me: ſcito quoniã ſuſtinui propter te opprobriũ. Inuenti ſunt ſer-
mones tui, & comedi eos, & factum eſt mihi verbum tuum in gaudium & in lætitiam cor-
D dis mei: quoniã inuocatũ eſt nomen tuum ſuper me domine deus exercituum. Non ſedi in
concilio ludẽtium, & gloriatus ſum à facie manus tuæ: ſolus ſedebam, quoniam cõminatio-
ne repleſti me. Quare factus eſt dolor meus perpetuus, & plaga mea deſperabilis renuit cu-
rari? facta eſt mihi quaſi mendacium aquarũ infidelium. Propter hoc hæc dicit dominus,
Si conuerteris, conuertã te,& ante faciem meã ſtabis: & ſi ſeparaueris pretioſum à vili, quaſi
os meum eris. conuertentur ipſi ad te, & tu non conuerteris ad eos. Et dabo te populo huic
in murum æreum, fortem: & bellabunt aduerſum te, & non præualebunt: quia ego tecũ ſum
vt ſaluem te, & eruam te, dicit dominus. Et liberabo te de manu peſſimorum, & redimam
te de manu fortium.

CAP. XVI.

A ET factum eſt verbum domini ad me, dicens, Non accipies vxorem,& non erunt tibi filii
& filiæ in loco iſto. Quia hæc dicit dominus ſuper filios & filias, qui generantur in loco
iſto: & ſuper matres eorum quæ genuerunt eos: & ſuper patres eorum, de quorum ſtirpe ſunt
nati in terra hac, Mortibus ægrotationum morientur: non plangentur,& non ſepelientur, in
ſterquilinium ſuper faciem terræ erunt. Et gladio & fame conſumentur: & erit cadauer eo-
rum in eſcam volatilibus cæli,& beſtiis terræ. Hæc enim dicit dominus, Ne ingrediaris do-
mum conuiuii, neque vadas ad plangẽdum, neque conſoleris eos: quia abſtuli pacem meam
à populo iſto, dicit dominus, miſericordiam & miſerationes. Et morientur grandes,& parui
in terra iſta: non ſepelientur neque plangentur, & non ſe incident, neque caluitium fiet pro
B eis. Et non frangent inter eos lugenti panem ad conſolandum ſuper mortuo: & non dabunt
eis potum calicis ad conſolandum ſuper patre ſuo & matre. Et domum conuiuii non ingre-
diaris, vt ſedeas cum eis,& comedas, & bibas. quia hæc dicit dominus exercituũ deus Iſrael,
Ecce ego auferam de loco iſto in oculis veſtris, & in diebus veſtris vocem gaudii, & vocem
lætitiæ, vocem ſponſi & vocem ſponſæ. Et cum annuntiaueris populo huic omnia ver-
ba hæc, & dixerint tibi, Quare locutus eſt dominus ſuper nos omne malũ grande iſtud? quæ
iniquitas noſtra? aut quod peccatũ noſtrum quod peccauimus domino deo noſtro? Dices ad
eos, Quia dereliquerunt me patres veſtri, ait dominus: & abierunt poſt deos alienos,& ſerui-
C erũt eis,& adorauerũt eos: & me dereliquerunt,& legem meam non cuſtodierunt. Sed & vos
peius operati eſtis, quàm patres veſtri. ecce enim ambulat vnuſquiſque poſt prauitatem cor-
dis ſui mali, vt me non audiat. Et eiiciam vos de terra hac, in terram quam ignoratis vos,&
patres veſtri: & ſeruietis ibi diis alienis die ac nocte, qui non dabunt vobis requiẽ. Propterea
ecce dies veniunt, dicit dominus,& non dicetur vltrà, Viuit dominus qui eduxit filios Iſrael
de terra AEgypti: ſed, Viuit dominus qui eduxit filios Iſrael de terra aquilonis,& de vniuer-
ſis terris ad quas eieci eos: & reducã eos in terrã ſuã, quam dedi patribus eorũ. Ecce ego mit-
tã piſcatores multos, dicit dominus,& piſcabuntur eos. Et poſt hæc mittã eis multos venato-
res,& venabũtur eos de omni mõte & de omni colle,& de cauernis petrarũ. Quia oculi mei
D ſunt ſuper omnes vias eorũ: nõ ſunt abſcõditæ à facie mea,& nõ fuit occultata iniquitas eorũ
ab oculis meis. Et reddã primũ duplices iniquitates & peccata eorũ: quia cõtaminauerũt ter
rã meã in morticinis idolorũ ſuorũ, & abominationibus ſuis impleuerũt hæreditatẽ meam.
Domine fortitudo mea,& robur meũ,& refugiũ meũ in die tribulationis: ad te gentes ve
nient ab extremis terræ,& dicent, Verè mendaciũ poſſederunt patres noſtri, vanitatem quæ
eis non profuit. Nunquid faciet ſibi homo deos, & ipſi non ſunt dii? Idcirco ecce ego oſten-
dam eis per vicem hanc, oſtendam eis manum meam,& virtutem meam: & ſcient quia no-
men mihi Dominus.

CAP. XVII.

A PEccatum Iuda ſcriptum eſt ſtilo ferreo in vngue adamantino, exaratum ſuper latitudi-
nem cordis eorum, & in cornibus ararum eorũ. Cum recordati fuerint filii eorum ara-
rum ſuarum,& lucorum ſuorum, lignorúmque frondẽtium in montibus excelſis, ſacrificãtes

Marginal glosses (left):

¶fœderabit ferrum ferro] putas quod ferrũ aliquod poſſit contere ferrum ¶in oibus &c.] ꝓpter oia pctã tua, & pctã quæ ſunt in oib⁹ &c. ¶Et adducã iimicos tuos de terra] Et trãſire faciã te ad iimicos tuos ĩ terrã ¶patiẽtia] lõganimitate(.i. ne differas vindictã meam) ¶concilio] cœtu ¶& gloriatus ſum] nec exultaui ¶cõminatione, vl, amaritudine] furore ¶perpetuus,] fortis, ¶facta eſt &c.] fact⁹ es mihi velut vena mẽdax, veluti aquæ quæ nõ ſunt fideles. (vl, ꝑide mecũ agis, ſicut fõs fallax, cui⁹ aquæ ſunt incertæ.) ¶fortem:] munitũ:

¶conuiuii,] luctus, ¶cõſoleris eos:] condoleas eis:

¶frangẽt ĩter eos lugẽti panẽ] vl, extendẽt ſe ſuper luctum

¶prauitatem] duritiem

¶qui nõ dabunt vobis requiẽ.] quia nõ dabo vobis miſericordiam.

¶frondentium] virentium

Marginal notes (right):

Ruſ⁹ annũtiat Iudæorũ vaſtationem. Deu.32.c. rom.10.d.

Iterũ veluti cõquerẽdo, petit liberari à ſua afflictione.

ĩ.30.c.

Reſpondens dñs, ꝓphetæ oſtendit fructũ laboris.

Iudæorũ calamitatem prædicit.

Idolorũ cultũ & legis dei cõtẽptũ, tãtæ calamitatis cauſam eſſe oſtendit. ĩ.5.e. ĩ.7.f.

Captiuitatẽ Babylonicã ꝑdicit, & populi liberationẽ ab ea. ĩ.23.b.

Vocatio gentium.

Iudæorum ꝑtinacitas.

in agro: fortitudinem tuam & omnes theſauros tuos in direptionem dabo, excelſa tua propter peccata in vniuerſis finibus tuis. Et relinquêris ſola ab hæreditate tua, quam dedi tibi, & ſeruire te faciam inimicis tuis in terra quam ignoras: quoniam ignem ſuccendiſti in furore meo: vſque in æternum ardebit.

¶relinquêris ſola] remiſſio erit ite(.i. deturbaberis ab hæreditate &c.)

Maledicti cõfidẽtes in homine. J.48.a.

Hæc dicit dominus, Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnẽ brachium ſuum, & à domino recedit cor eius. Erit enim quaſi myrycæ in deſerto, & non videbit cum venerit bonum: ſed habitabit in ſiccitate in deſerto in terra ſalſuginis & inhabitabili. B

Bñdicti quorũ dñs fiducia. pſal.1.a.

Benedictus vir qui cõfidit in domino, & erit dominus fiducia eius. Et erit quaſi lignũ quod tranſplãtatur ſuper aquas, quod ad humorem mittit radices ſuas: & non timebit cum venerit æſtus. Et erit folium eius viride, & in tempore ſiccitatis non erit ſolicitum, nec aliquando deſinet facere fructum.

¶ad humorem] ſecus riuum ¶timebit] vſ, videbit

Cor hoĩs prauum. Deus ſcrutator cordium. apo.2.f. pſal.7.c.1.reg.16.b.

Prauum eſt cor omnium & inſcrutabile: quis cognoſcet illud? Ego dominus ſcrutans cor, & probans renes: qui do vnicuique iuxta viam ſuam, & iuxta fructum adinuentionum ſuarum.* Perdix fouit quæ non peperit:* fecit diuitias, & non in iudicio: in dimidio dierum ſuorum derelinquet eas, & in nouiſſimo ſuo erit inſipiens. Solium gloriæ altitudinis à principio, locus ſanctificationis noſtræ.

¶Prauũ eſt cor oĩm & iſcrutabile] Fraudulẽtum eſt cor præ omni re, & peruerſum: ¶adinuentionũ ſuarũ] operum ſuorũ. *Sicut *ſic qui ¶altitudinis] ſublimitas ¶Expectatio] O ſpes

Orat Ieremias auxilium à deo. Derelinquere deum. Aquæ viuæ. A dño vera ſalus petenda.

Expectatio Iſrael domine, omnes qui te derelinquunt, confundentur: recedentes à te, in terra deſcribentur: quoniam dereliquerunt venam aquarum viuentium dominum. Sana me domine, & ſanabor: ſaluum me fac, & ſaluus ero: quoniam laus mea tu es. Ecce ipſi dicunt ad me, C Vbi eſt verbum domini? veniat. Et ego non ſum turbatus, te paſtorem ſequens: & diem hominis non deſyderaui, tu ſcis. Quod egreſſum eſt de labiis meis, rectũ in conſpectu tuo fuit. Non ſis tu mihi formidini, ſpes mea tu in die afflictionis. Confundantur qui me perſequuntur, & non confundar ego: paueant illi, & non paueam ego. Induc ſuper eos diem afflictionis, & duplici contritione contere eos.

¶ſum turbatus, &c.] feſtinaui (vſ, receſſi, aut elõgaui me) ne eſſem paſtor poſt te. (Chald. iterp. nõtaui ꝓpter verbum tuũ vt vaticiner illis. i. non recuſo annũtiare verbũ tuum eis) & diem doloris (vſ grauis infirmitatis aut cõtritionis) non deſyderaui, tu ſcis.

Sanctificatione ſabbathi præcipit.

Hæc dicit dominus ad me, Vade, & ſta in porta filiorum populi per quam ingrediuntur reges Iuda, & egrediuntur, & in cunctis portis Ieruſalem: & dices ad eos, Audite verbum domini reges Iuda, & omnis Iuda, cunctique habitatores Ieruſalem qui ingredimini per portas iſtas. Hæc dicit dominus, Cuſtodite animas veſtras, & nolite portare pondera in die ſabbathi: nec inferatis per portas Ieruſalem, & nolite eiicere onera de domibus veſtris in die ſabbathi, & omne opus non facietis. Sanctificate diem ſabbathi, ſicut præcepi patribus veſtris. Et non audierunt, nec inclinauerunt aurem ſuam: ſed indurauerunt ceruicem ſuam ne audirent me, & ne acciperent diſciplinam. Et erit: Si audieritis me, dicit dominus, vt non inferatis onera per portas ciuitatis huius in die ſabbathi: & ſi ſanctificaueritis diem ſabbathi ne faciatis in eo omne opus: ingredientur per portas ciuitatis huius reges & principes ſedentes ſuper ſolium Dauid, & aſcendentes in curribus & equis, ipſi & principes eorum, viri Iuda, & habitatores Ieruſalẽ: & habitabitur ciuitas hæc in ſempiternum. Et venient de ciuitatibus Iuda, & de circuitu Ieruſalem, & de terra Beniamin, & de campeſtribus, & de montuoſis, & ab auſtro, portantes holocauſtum, & victimam, & ſacrificium, & thus, & inferent oblationem in domum domini. Si autem non audieritis me, vt ſanctificetis diem ſabbathi, & ne portetis onus, & ne inferatis per portas Ieruſalem die ſabbathi: ſuccendam ignem in portis eius, & deuorabit domos Ieruſalem, & non extinguetur. D

¶oblationem] ſacrificionem (vſ, laudes)

CAP. XVIII.

Exẽplo figuli oſtẽdit de⁹ in manu ſua eẽ, cõtemptores verbi ſui poſſe ꝑdere, eoſdẽ aũt reſipiſcẽtes reædificare. Rom.9.d. iſa.45.b. J.1.b. Cõuerſis miſericordia ꝓmittitur.

VErbum quod factũ eſt ad Ieremiam à domino, dicens, Surge & deſcende in domum figuli, & ibi audies verba mea. Et deſcendi in domum figuli, & ecce, ipſe faciebat opus ſuper rotam. Et diſſipatum eſt vas quod ipſe faciebat è luto, manibus ſuis: conuerſuſque, fecit illud, vas alterum, ſicut placuerat in oculis eius vt faceret. Et factum eſt verbum domini ad me, dicens, Nunquid ſicut figulus iſte, non potero vobis facere domus Iſrael, ait dominus? Ecce, ſicut lutum in manu figuli, ſic vos in manu mea, domus Iſrael. Repente loquar aduerſum gentem & aduerſus regnum, vt eradicem & deſtruam & diſperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo quod locutus ſum aduerſus eam: agam & ego pœnitentiam ſuper malo quod cogitaui vt facerem ei: & ſubito loquar de gente & de regno, vt ædificem & plantem illud. Si fecerit malum in oculis meis, vt non audiat vocem meam: pœnitentiam agam ſuper bono quod locutus ſum vt facerem ei. A B

¶audies] audire te faciam

Iudæis obſtinatis parat dñs exitium. Ionæ 3.d. J 25 b. & 35.c.

Nunc ergo dic viro Iuda, & habitatoribus Ieruſalem, dicens, Hæc dicit dominus, Ecce ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem. Reuertatur vnuſquiſque à via ſua mala, & dirigite vias veſtras & ſtudia veſtra. Qui dixerunt, Deſperauimus: poſt cogitationes enim noſtras ibimus,

ꝑrauitatem]cogitationem

& vnuſquiſque prauitatem cordis ſui mali faciemus. Ideò hæc dicit dominus, Interrogate
C gentes,Quis audiuit talia horribilia,quæ fecit nimis virgo Iſrael? Nunquid deficiet de petra
agri nix Libani? aut euelli poſſunt aquæ erumpentes*frigidæ, & defluentes? Quia oblitus eſt
mei populus meus, fruſtra libantes, & impingentes in viis ſuis & in ſemitis ſeculi, vt ambu-
larent per eas in itinere non trito: Vt fieret terra eorum in deſolationem,& in ſibilum ſem-
piternũ.Omnis qui prætericrit per eam,obſtupeſcet,& mouebit caput ſuũ.Sicut vẽtus vrens
diſpergam eos coram inimico:dorſum,& nõ faciem oſtendam eis in die perditionis eorum.
Et dixerunt, Venite, & cogitemus contra Ieremiam*cogitationes: non enim peribit lex
à ſacerdote, neque conſilium à ſapiente, nec ſermo à propheta. venite, & percutiamus eum
lingua,& non attendamus ad vniuerſos ſermones eius. Attende domine ad me, & audi vo-
D cem aduerſariorum meorum. Nunquid reddetur pro bono malum, quia foderunt foueam
animæ meæ? Recordare quòd ſteterim in conſpectu tuo vt loquerer pro eis bonum,& auer-
terem indignationem tuam ab eis.Propterea da filios eorum in famem,& deduc eos in ma-
nus gladii:fiant vxores eorum abſque liberis,& viduæ:& viri earum interficiantur morte:iu-
uenes eorum confodiantur gladio in prælio. Audiatur clamor de domibus eorum: adduces
enim ſuper eos latronem repente:quia foderunt foueam, vt caperent me, & laqueos abſcon-
derunt pedibus meis. Tu autem domine ſcis omne conſilium eorum aduerſum me in mor-
tem:ne propitieris iniquitati eorum,& peccatum eorum à facie tua non deleatur: fiant cor-
ruentes in conſpectu tuo,in tempore furoris tui abutere eis.

*è locõ alieno

ꝑſeculi,]antiquis,
ꝑper eas in itinere nõ trito:]p ſemitas viæ non calcatæ:
ꝑvrens]vꝑ,oriẽtalis

*malas

ꝑlatronem]exercitũ

ꝑpropitieris ĩiq̃tati]' cõdones eis ĩiq̃tatẽ
ꝑabutere]fac cum

ꝑaccipe]eme
ꝑà ſeniorib⁹],& duc tecũ de ſenioribus
ꝑfictilis:]oriẽtalis:

Ĩ.19 c.49.e. & 50.c.

Conſpiratio Iudæorũ in Ieremiam.

Orõ Ieremię cõtra aduerſarios,quibus mala nõ tam imprecatur quàm prædicit.

CAP. XIX.

A HAEc dicit dominus, Vade,& accipe laguneulam figuli teſtaceam à ſenioribus populi,&
ſenioribus ſacerdotum:& egredere ad vallem filii Ennom,quæ eſt iuxta introitum por-
tæ fictilis:& prædicabis ibi verba quæ ego loquar ad te, & dices, Audite verbum domini re-
ges Iuda,& habitatores Ieruſalem: hæc dicit dominus exercituum deus Iſrael, Ecce ego in-
ducam afflictionem ſuper locum iſtum: ita vt omnis qui audierit illam,tinniant aures eius:
cò quòd dereliquerunt me, & alienum fecerunt locum iſtum: & libauerunt in eo diis alie-
B nis,quos neſcierunt ipſi, & patres eorum, & reges Iuda: & repleuerunt locum iſtum ſangui-
ne innocentũ:& ædificauerunt excelſa Baal ad comburendos filios ſuos igni in holocauſtum
Baal: quæ non præcepi, nec locutus ſum,nec aſcenderunt in cor meum. Propterea ecce
dies veniunt, dicit dominus: & non vocabitur amplius locus iſte, Topheth, & Vallis filii
Ennom,ſed Vallis occiſionis.Et diſſipabo conſilium Iuda, & Ieruſalem in loco iſto: & ſub-
uertam eos gladio in cõſpectu inimicorum ſuorum,& in manu quærentium animas eorum:
& dabo cadauera eorum eſcam volatilibus cæli,& beſtiis terræ.Et ponam ciuitatem hanc in
ſtuporem,& in ſibilum:omnis qui prætierit per eam,obſtupeſcet,& ſibilabit ſuper vniuer-
C ſa plaga eius.Et cibabo eos carnibus filiorum ſuorum,& carnibus filiarum ſuarum:& vnuſ-
quiſque carnes amici ſui comedet in obſidione & in anguſtia in qua concludent eos inimi-
ci eorum,& qui quærunt animas eorum.Et cõteres laguneulam in oculis virorum qui ibunt
tecum. Et dices ad eos, Hæc dicit dominus exercituum, Sic conteram populum iſtum,& ci-
uitatem iſtam,ſicut conteritur vas figuli quod non poteſt vltrà inſtaurari: & in Topheth ſe-
pelientur,cò quòd non ſit alius locus ad ſepeliendum. Sic faciam loco huic, ait dominus,&
habitatoribus eius:& ponam ciuitatem iſtam ſicut Topheth. Et erunt domus Ieruſalem,&
D domus regum Iuda ſicut locus Topheth immundæ:omnes domus,in quarum domatibus ſa-
crificauerunt omni militiæ cæli, & libauerunt libamina diis alienis. Vẽnit autem Iere-
mias de Topheth,quò miſerat eum dominus ad prophetandum,& ſtetit in atrio domus do-
mini,& dixit ad omnem populum,Hæc dicit dominus exercituum deus Iſrael,Ecce,ego in-
ducam ſuper ciuitatem hanc, & ſuper omnes vrbes eius vniuerſa mala quæ locutus ſum ad-
uerſum eam: quoniam indurauerunt ceruicem ſuam, vt non audirent ſermones meos.

Prædicit Ieroſolymitanũ excidium ob contẽptũ verbi dei.

Ĩ.18.c.Ĩ.49.c. & 50.c.

CAP. XX.

A ET audiuit Phaſſur filius Emmer ſacerdos, qui conſtitutus erat princeps in domo domi-
ni,Ieremiam prophetantem ſermones iſtos. Et percuſſit Phaſſur Ieremiam prophetam,
& miſit eum in neruum, quod erat in porta Beniamin ſuperiori, in domo domini.Cúm-
que illuxiſſet in craſtinum, eduxit Phaſſur Ieremiam de neruo. & dixit ad eum Iere-
mias, Non Phaſſur vocauit dominus nomen tuum, ſed Pauorem vndique: quia hæc dicit

ꝑneruum,]quod carcerem,qui & infra.

Ieremias ob verbũ dei pcutiť,& ĩ carcerẽ cõiicit.

Prædicit exilium Babylonicum.

dominus, Ecce ego dabo te in pauorem, te & omnes amicos tuos : & corruent gladio inimicorum ſuorum, & oculi tui videbunt. & omnem Iudam dabo in manum regis Babylonis:& traducet eos in Babylonem,& percutiet eos gladio. Et dabo vniuerſam ſubſtantiam ciuitatis huius,& omnem laborem eius,omnéque pretiũ,& cunctos theſauros regum Iuda dabo in manu inimicorum eorum:& diripient eos,& tollent,& ducent in Babylonem. Tu autem Phaſſur,& omnes habitatores domus tuæ ibitis in captiuitatẽ, & in Babylonem venies, & ibi morieris:ibíque ſepelieris tu,& omnes amici tui quibus propheteſti mendaciũ. B

¶te, & oẽs amicos tuos:]vl,tibi, & oĩbus diligentibus te.

¶pretiũ,]pretioſum,

Conqueritur ſe eſſe in deriſũ ob verbũ dei.

Seduxiſti me domine,& ſeductus ſum:fortior me fuiſti,& inualuiſti,factus ſum in deriſum tota die, omnes ſubſannant me, Quia iam olim loquor, vociferans iniquitatem,& vaſtitatem clamito. Et factus eſt mihi ſermo domini in opprobrium,& in deriſum tota die. Et dixi,Nõ C

Nolẽs cogitur prędicare verbum dei.

recordabor eius, neque loquar vltrà in nomine illius. & factus eſt in corde meo quaſi ignis exæſtuans,clauſúſque in oſſibus meis:& defeci, ferre non ſuſtinens. Audiui enim contumelias multorum,& terrorem in circuitu,* Perſequimini,& perſequamur eum:ab omnibus viris qui erant pacifici mei,& cuſtodientes latus meũ:ſi quo modo decipiatur,& præualeamus aduerſus eum,& conſequamur vltionem ex eo. Dominus autem mecum eſt tanquam bellator fortis:idcirco qui perſequuntur me, cadent, & infirmi erunt: confundentur vehementer, quia non intellexerunt opprobrium ſempiternum quod nunquam delebitur. Et tu domine exercituum probator iuſti, qui vides renes, & cor : videam quæſo vltionem tuam ex eis: tibi enim reuelaui cauſam meam. Cantate domino, laudate dominum:quia liberauit animã D

¶Seduxiſti me dñe, & ſeduct⁹ ſum:]Declinare feciſti (vl, Viciſti) me dñe,& declinaui:

¶iam olim loquor, vociferans]à tẽpore (vl,multo iã tpe)loquor,vociferãs(vl, ab eo quo locut⁹ ſũ, clamaui de vi & calamitate)

*dicentium,

¶Perſequimini,& perſequamur eũ:]Annũtiate de illo(ſub.mẽdaciũ)& annũtiabimus illud (ſub.regi, vl, deferte,aut deferamus illũ,ſiue indicate eum: indicabimus illum)

¶cuſtodientes latus meũ:]obſeruantes claudicationẽ meã (.i.obſeruabãt ſi caderem in aliquo)

¶itellexerũt]proſperabuntur,erit eis

¶& quaſi]qui

Fiducia pphetæ in deum.

Ier. 23.g.

Ier. 11.d.

Grarũ actio ob liberationẽ ſuam:poſt quã rurſum à tẽtatiõe ipetitur. Iob. 3.a.

pauperis de manu malorum. Maledicta dies in qua natus ſum:dies in qua peperit me mater mea,non ſit benedicta. Maledictus vir qui annuntiauit patri meo dicens, Natus eſt tibi puer maſculus:& quaſi gaudio lætificauit eum. Sit homo ille vt ſunt ciuitates quas ſubuertit dominus,& non pœnituit eum,audiat clamorem mane, & vlulatum in tempore meridiano: qui non me interfecit à vulua,vt fieret mihi mater mea ſepulchrum, & vulua eius cõceptus æternus. Quare de vulua egreſſus ſum,vt viderem laborem & dolorem, & conſumerentur in confuſione dies mei?

CAP. XXI.

Vaticinatur Sedeciam capiendũ,& vrbẽ exurendã.

VErbum quod factum eſt ad Ieremiam à domino, quando miſit ad eum rex Sedecias Phaſſur filium Melchiæ, & Sophoniam filium Maaſiæ ſacerdotem, dicens, Interroga pro nobis dominum, quia Nabuchodonoſor rex Babylonis præliatur aduerſum nos:ſi forte faciat dominus nobiſcum ſecundum omnia mirabilia ſua, & recedat à nobis. Et dixit Ieremias ad eos, Sic dicetis Sedeciæ, Hæc dicit dominus deus Iſrael, Ecce ego conuertam vaſa belli,quæ in manibus veſtris ſunt, & quibus vos pugnatis aduerſum regẽ Babylonis & Chaldæos,qui obſident vos in circuitu murorum:& congregabo ea in medio ciuitatis huius. Et debellabo ego vos in manu extenta,& in brachio forti,& in furore, & in indignatione, & in ira grandi. Et percutiam habitatores ciuitatis huius:homines & beſtiæ peſtilẽtia magna morientur. Et poſt hoc ait dominus,dabo Sedeciam regem Iuda,& ſeruos eius,& populum eius, & qui derelicti ſunt in ciuitate hac à peſte,& gladio,& fame, in manu Nabuchodonoſor regis Babylonis,& in manu inimicorum eorum,& in manu quærentium animam eorũ:& percutiet eos in ore gladii,& non flectetur,neque parcet, nec miſerebitur. Et ad populum hunc dices, Hæc dicit dominus, Ecce ego do coram vobis viam vitæ,& viam mortis. qui habitauerit in vrbe hac,morietur gladio & fame & peſte:qui autem egreſſus fuerit, & transfugerit ad Chaldæos,qui obſidẽt vos, viuet, & erit ei anima ſua quaſi ſpoliũ. Poſui enim faciem meam ſuper ciuitatem hanc in malum,& non in bonum, ait dominus:in manu regis Babylonis dabitur,& exuret eam igni. Et domui regis Iuda, Audite verbum domini. Domus Dauid, hæc dicit dominus, Iudicate mane iudiciũ, & eruite vi oppreſſum de manu calumniantis:ne fortè egrediatur vt ignis indignatio mea,& ſuccendatur, & non ſit qui extinguat propter malitiam ſtudiorũ veſtrorum. Ecce ego ad te habitatricem vallis ſolidæ atque campeſtris, ait dominus:qui dicitis, Quis percutiet nos? & quis ingredietur domos noſtras? Et viſitabo ſuper vos iuxta fructum ſtudiorum veſtrorum, dicit dominus: & ſuccẽdam ignem in ſaltu eius: & deuorabit omnia in circuitu eius.

A ¶vaſa]arma B C ¶flectetur,]ignoſcet, D ¶calũniãtis:]oppriméntis: ¶ſtudiorũ]operum & infra. ¶ſolidæ atq;]petræ ¶pcutiet nos?]cõterẽt ſup nos? (vl,deſcendet cõtra nos?)

Ier. 38.a.

Ier. 22.a.

CAP. XXII.

Regẽ Iuda adhortatur ad iudicium & iuſtitiam. Ier. 21.d.

HAEc dicit dominus: Deſcende in domum regis Iuda,& loquêris ibi verbum hoc, & dices, Audi verbum domini rex Iuda qui ſedes ſuper ſolium Dauid:tu & ſerui tui,& populus tuus, qui ingredimini per portas iſtas. Hæc dicit dominus, Facite iudicium & iuſti- A

tiam: & liberate vi oppreſſum de manu calumniatoris: & aduenam, & pupillum, & viduam
nolite contriſtare, neque opprimatis inique: & ſanguinem innocentem ne effundatis in lo-
B co iſto. Si enim facientes feceritis verbum iſtud: ingredientur per portas domus huius reges
ſedentes de genere Dauid ſuper thronum eius, & aſcendentes currus & equos, ipſi & ſerui, &
populus eorum. Quòd ſi non audieritis verba hæc: in memetipſo iuraui, dicit dominus,
quia in ſolitudinem erit domus hæc. Quia hæc dicit dominus ſuper domum regis Iuda, Ga-
laad tu mihi caput Libani: ſi non poſuero te ſolitudinem, vrbes inhabitabiles: & ſanctifica-
bo ſuper te interficientem virum & arma eius: & ſuccident electas cedros tuas, & præcipita-
C bunt in ignem. Et pertranſibūt gentes multæ per ciuitatem hanc: & dicet vnuſquiſque pro-
ximo ſuo, Quare fecit dominus ſic ciuitati huic grandi? Et reſpondebunt, Eò quòd dereli-
querint pactū domini dei ſui, & adorauerint deos alienos, & ſeruierint eis. Nolite flere mor-
tuum, neque lugeatis ſuper eum fletu: plangite eum qui egreditur, quia non reuertetur vl-
trà, nec videbit terram natiuitatis ſuæ: quia hæc dicit dominus ad Sellum filium Ioſiæ re-
gis Iuda, qui regnauit pro Ioſia patre ſuo, qui egreſſus eſt de loco iſto, Non reuertetur huc
D amplius: ſed in loco ad quem tranſtuli eum, ibi morietur, & terram iſtam non videbit am-
plius. Væ qui ædificat domū ſuam in iniuſtitia, & cœnacula ſua non in iudicio: amicum
ſuum opprimet fruſtra, & mercedem eius non reddet ei. Qui dicit, AEdificabo mihi domū
latam, & cœnacula ſpatioſa: qui aperit ſibi feneſtras, & facit laquearia cedrina, pingítque
ſinopide. Nunquid regnabis, quoniam confers te cedro? pater tuus nunquid non comedit &
bibit, & fecit iudicium & iuſtitiam tunc cum bene erat ei? Iudicauit cauſam pauperis & ege-
E ni in bonum ſuum. Nunquid non ideò quia cognouit me, dicit dominus? Tui verò oculi &
cor ad auaritiam, & ad ſanguinem innocentem fundendum, & ad calumniam, & ad curſum
mali operis. Propterea hæc dicit dominus ad Ioacim filium Ioſiæ regem Iuda, Non plan-
gēt eum, Væ frater & væ ſoror: non concrepabūt ei, Væ domine, & væ inclyte. Sepultura
aſini ſepelietur, putrefactus & proiectus extra portas Ieruſalem. Aſcende Libanum, & cla-
ma: & in Baſan da vocem tuam, & clama ad tranſeuntes quia contriti ſunt omnes amato-
F res tui. Locutus ſum ad te in abundantia tua: dixiſti, Non audiam. Hæc eſt via tua ab ado-
leſcentia tua, quia non audiſti vocem meam. Omnes paſtores tuos paſcet ventus, & amato-
res tui in captiuitatem ibunt: & tunc confunderis, & erubeſces ab omni malitia tua. Quæ ſe-
des in Libano, & nidificas in cedris, quomodo congemuiſti cum veniſſent tibi dolores, qua-
ſi dolores parturientis! Viuo ego, dicit dominus: quia ſi fuerit Iechonias filius Ioacim
regis Iuda, annulus in manu dextera mea: inde euellā eū. Et dabo te in manu quærentiū ani-
mam tuam, & in manu quorum tu formidas faciem, & in manu Nabuchodonoſor regis Ba-
G bylonis, & in manu Chaldæorum. Et mittam te & matrem tuam quæ genuit te, in terram
alienam, in qua nati non eſtis, ibíque moriemini: & in terram ad quam ipſi leuant animam
ſuam, vt reuertantur illuc, & non reuertentur. Nunquid vas fictile atque contritum vir iſte
Iechonias? Nunquid vas abſque omni voluptate? quare abiecti ſunt ipſe & ſemen eius, &
proiecti in terram quam ignorauerunt? Terra, terra, terra, audi ſermonem domini. Hæc dicit
dominus, Scribe virum iſtum ſterilem, virum qui in diebus ſuis nō proſperabitur. nec enim
erit de ſemine eius vir qui ſedeat ſuper ſolium Dauid, & poteſtatem habeat vltrà in Iuda.

CAP. XXIII.

A VAE paſtoribus qui diſperdunt & dilacerant gregem paſcuæ meæ, dicit dominus. Ideò
hæc dicit dominus deus Iſrael ad paſtores qui paſcunt populum meum, Vos diſperſi-
ſtis gregem meum, & eieciſtis eos, & non viſitaſtis eos: ecce ego viſitabo ſuper vos malitiam
ſtudiorum veſtrorum, ait dominus. Et ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus ter-
ris, ad quas eiecero eos illuc: & conuertam eos ad rura ſua, & creſcent & multiplicabuntur.
Et ſuſcitabo ſuper eos paſtores, & paſcent eos: & non formidabunt vltrà, & non pauebunt: &
nullus quæretur ex numero, dicit dominus. Ecce dies veniunt, dicit dominus: & ſuſcita-
bo Dauid germen iuſtum: & regnabit rex, & ſapiens erit: & faciet iudicium & iuſtitiam in
B terra. In diebus illius ſaluabitur Iuda, & Iſrael habitabit confidenter: & hoc eſt nomen quod
vocabunt eum, Dominus iuſtus noſter. Propter hoc ecce dies veniunt, dicit dominus: & non
dicent vltrà, Viuit dominus qui eduxit filios Iſrael de terra AEgypti: ſed, Viuit dominus
qui eduxit & adduxit ſemen domus Iſrael de terra aquilonis, & de cunctis terris, ad quas

¶cōtriſtare, neq; opprimatis īique:] opprimere, neq; rapere:

¶ſanctificabo] præparabo

Quare ſit Ieruſalē ī captiuitatē ducta. deut. 29. d. 3. reg. 9. b.

Mors Sellum filii Ioſiæ p̄dicitur.

¶amicum ſuū opprimet] p̄ximū ſuū cōducit

Prophetat cō tra Ioacim.

¶aperit] facit excindi

¶laquearia] vl̄ tabulata, aut opcrimēta

¶ſinopide.] vl̄ minio (ſiue rubrica.)

¶confers te cedro?] miſces te cum cedrino ædificio!

¶tūc cum] & tunc

¶ideò q̄a cognouit me,] hoc eſt cognoſcere me,

¶calumniā,] oppreſſionem,

¶curſum mali operis.] cōtritionem faciendum.

¶væ] ah (vl̄, heu) & infra.

¶cōcrepabūt ei,] plāgent eum,

¶iclyte.] vl̄, nobilis.

¶putrefactus] detractus

¶in abūdātia tua·] vl̄, cum adhuc haberes oēm ſaturitatē:

¶quō cōgemuiſti] q̄ gratioſa fuiſti (vl̄, quam gratiam habuiſti)

Captiuitatē Iechoniæ q & Ioacim, prædicit.

¶euellā eū.] euellā te.

¶vas fictile atq; cōtritū] vt idôlū cōtēptū, cōtrit⁹ eſt (diſperſus eſt)

¶vas abſq; oī voluntate?] vt vas cōtritū, in quo nō eſt voluntas? (.i. quod diſplicet?)

¶dilacerāt] diſp̄gūt

Inuehit̄ ī malos paſtores gregē dn̄i lacerātes. ezec. 34. a.

¶ſtudiorū] operum

¶rura] habitacula

De cōuerſiōe reliquiarum pp̄li Iudaici ad fidem.

¶nullus quæret̄ ex numero,] non deficient,

¶ſapiens erit:] p̄ſperabitur:

CHRISTI veri paſtoris aduētus prædicitur. ī. 33. c. iſa. 4. b. 40. c. 45. b. eze. 34. dani. 9. g. iohan. 1 g. Deu. 33. d. ī. 16. c.

Contra vitã pſeudoprophetarũ.

eieceram eos illuc:& habitabunt in terra ſua. Ad prophetas, Contritum eſt cor meum in
medio mei, contremuerunt omnia oſſa mea:factus ſum quaſi vir ebrius, & quaſi homo ma-
didus à vino, à facie domini & à facie verborum ſanctorum eius. Quia adulteris repleta eſt
terra, quia à facie maledictionis luxit terra, areſacta ſunt arua deſerti:factus eſt curſus eorum
malus, & fortitudo eorum diſſimilis. Propheta nanque & ſacerdos polluti ſunt: & in domo
mea inueni malum eorum, ait dominus. Idcirco via eorum erit quaſi lubricum in tenebris: C

Eorum pœna.

impellentur enim, & corruent in ea:afferam enim ſuper eos mala, annum viſitationis eorũ,
ait dominus. Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatem: prophetabant in Baal, & decipiebant
populum meum Iſrael. Et in prophetis Ieruſalem vidi ſimilitudinem, adulteriũ, & iter men-
dacii:& confortauerunt manus peſſimorum, vt non cõuerteretur vnuſquiſque à malitia ſua:
facti ſunt mihi omnes vt Sodoma, & habitatores eius quaſi Gomorrha. Propterea hæc dicit

ī.9.e.

dominus exercituum ad prophetas, Ecce ego cibabo eos abſynthio, & potabo eos felle:à pro
phetis enim Ieruſalem egreſſa eſt pollutio ſuper omnem terram. Hæc dicit dominus ex- D

Admonet̃ populus ne pſeudoprophetis credat.

ercituum, Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos:viſionẽ
cordis ſui loquuntur, non de ore domini. Dicunt his qui blaſphemãt me, Locutus eſt domi-
nus, Pax erit vobis. & omnibus qui ambulant in prauitate cordis ſui, dixerunt, Non veniet
ſuper vos malum. Quis enim affuit in conſilio domini, & vidit & audiuit ſermonem eius?

Cõtra pſeudoprophetas aſſerit Iudææ captiuitatem futuram ī.14.e.ī.27.c. & 29.c.

quis conſiderauit verbum illius & audiuit? Ecce, turbo dominicæ indignationis egredietur,
& tempeſtas erumpens: ſuper caput impiorum veniet. Non reuertetur furor domini vſque
dum faciat & vſque dum cõpleat cogitationem cordis ſui. in nouiſſimis diebus intelligetis

Propheta p̃dicãte verbũ dei, conuertit deus corda audientiũ.

conſiliũ eius. Non mittebã prophetas, & ipſi currebant:nõ loquebar ad eos, & ipſi propheta-
bãt. Si ſtetiſſent in cõſilio meo, & nota feciſſent verba mea populo meo:auertiſſem vtiq; eos E
à via ſua mala, & à cogitationibus ſuis peſſimis. Putáſne deus è vicino ego ſum, dicit domi-

Deus vbique eſt, cuncta intuens.

nus, & nõ deus delõge? Si occultabitur vir in abſconditis:& ego nõ videbo eum, dicit domi-
nus? Nũquid nõ cælũ & terrã ego impleo, dicit dominus? Audiui quæ dixerunt prophetæ,

In p̃phetas ſub noĩe dñi mẽdacia prophetantes.

prophetãtes in nomine meo mẽdaciũ, atq; dicentes, Somniaui, ſomniaui. Vſquequo iſtud eſt
in corde prophetarũ vaticinãtiũ mendaciũ, & prophetantiũ ſeductiones cordis ſui? Qui volũt
facere vt obliuiſcatur populus meus nominis mei propter ſomnia eorũ quæ narrat vnuſquiſ-
que ad proximum ſuum: ſicut obliti ſunt patres eorum nominis mei propter Baal. Prophe- F
ta qui habet ſomnium, narret ſomnium:& qui habet ſermonem meum, loquatur ſermonem
meum veré. quid paleis ad triticum, dicit dominus? Nunquid nõ verba mea ſunt quaſi ignis,
dicit dominus:& quaſi malleus cõterens petram? Propterea ecce ego ad prophetas, ait domi-
nus:qui furantur verba mea vnuſquiſque à proximo ſuo. Ecce ego ad prophetas, ait domi-

Miracula pſeudoprophetarum.

nus:qui aſſumunt linguas ſuas, & aiunt, Dicit dominus. Ecce ego ad prophetas ſomniantes
mendacium, ait dominus: qui narrauerunt ea, & ſeduxerunt populum meum in mendacio
ſuo & in miraculis ſuis:cum ego nõ miſiſſem eos, nec mãdaſſem eis:qui nihil profuerũt popu

Ironicæ pp̃li & pſeudoprophetarũ interrogationi de onere dñi, reſpondet grauitatẽ viſionis ad eos p̃tinere.

lo huic, dicit dominus. Si igitur interrogauerit te populus iſte, vel propheta, aut ſacerdos, di-
cens, Quod eſt onus domini? dices ad eos, Vt quid onus? proiiciam quippe vos, dicit domi- G
nus. Et propheta & ſacerdos & populus qui dicit, Onus domini: viſitabo ſuper virum illum,
& ſuper domum eius. Hæc dicetis vnuſquiſque ad proximum & ad fratrem ſuum, Quid re-
ſpondit dominus? & quid locutus eſt dominus? Et onus domini vltrà non memorabitur:quia
onus erit vnicuique ſermo ſuus:& peruertiſtis verba dei viuentis, domini exercituum dei no
ſtri. Hæc dices ad prophetam, Quid reſpondit tibi dominus? & quid locutus eſt dominus? Si
autẽ Onus domini dixeritis:propter hoc hæc dicit dominus, Quia dixiſtis ſermonem iſtum,
Onus domini:& miſi ad vos, dicens, Nolite dicere Onus domini: propterea ecce ego tollam
vos portans, & derelinquã vos, & ciuitatem quam dedi vobis, & patribus veſtris à facie mea:

ī.20.e.

& dabo vos in opprobrium ſempiternũ, & in ignominiam æternam, quæ nunquam obliuio-
ne delebitur.

CAP. XXIIII. A

Viſio duorũ calathorũ ficis plenorũ.

OStẽdit mihi dominus:& ecce duo calathi pleni ficis, poſiti ante tẽplũ domini:poſtquã
trãſtulit Nabuchodonoſor rex Babylonis Iechoniã filiũ Ioacim regẽ iuda, & principes
eius, & fabrũ, & incluſorẽ de Ieruſalẽ, & adduxit eos in Babylonẽ. Calathus vnus, ficus bonas B
habebat nimis:vt ſolẽt ficus eſſe primi tẽporis. & calathus vnus, ficus habebat malas nimis,
quæ comedi nõ poterãt, eò quòd eſſet malæ. Et dixit dominus ad me, Quid tu vides Ieremia?

¶à facie maledictionis luxit) vel, à p̃ter falſum iuramẽtum deſolata eſt
¶diſſimilis.) non recta (iuſta.)
¶ſimilitudinẽ,) fœda, (horribilia.)
¶pollutio) iniq̃tas
¶prauitate) duritia
¶conſilio) ſecreto
¶conſiliũ eius.) id eſt intelligẽtiã. (.i. ad uertetis eſſe vera quæ dico.)
¶conſilio) ſecreto
¶à cogitationibus) ab operibus
¶aſſumunt) vel, leniſicant
¶in miraculis) blanditiis
¶Vt quid onus?) Quid onus? vel, Quid p̃pter tiā ſigni ſignatis vos.) ¶quippe
¶tollã vos portãs, & derelinquã vos.) vel, obliuiſcar veſtri ob liuiſcendo, & tollam vos (aut, credamus onus eſſe, & abiiciã vos.)
¶primi tẽporis.) id eſt præmaturæ.

Et dixi, Ficus:ficus bonas, bonas valde: & malas, malas valde, quæ comedi non poſſunt, eò
quòd ſint malæ. Et factum eſt verbum domini ad me,dicēs,Hæc dicit dominus deus Iſ- Prima viſio ſignificat partem pp'li a captiuitate reducendam.
[ad placandum: in bonum:] C rael,Sicut ficus hæ bonæ:ſic cognoſcam tranſmigrationem Iuda,quem emiſi de loco iſto in
terram Chaldæorum,in bonum. Et ponam oculos meos ſuper eos ad placādum:& reducam
eos in terram hanc:& ædificabo eos,& non deſtruam:& plantabo eos,& non euellam. Et da-
bo eis cor vt ſciant me quia ego ſum dominus: & erunt mihi in populum, & ego ero eis in J.21.f.
deum:quia reuertentur ad me in toto corde ſuo. Et ſicut ficus peſſimæ, quæ comedi non J.29.d.
D poſſunt,eò quòd ſint malæ:hæc dicit dominus, ſic dabo Sedeciam regem Iuda, & principes Altera, Sedeciam & reliquos populi perdendos.
eius, & reliquos de Ieruſalem, qui remanſerunt in vrbe hac, & qui habitant in terra AEgy-
pti. Et dabo eos in vexationem afflictionémque omnibus regnis terræ:in opprobrium, & in
parabolam,& in prouerbiū,& in maledictionem in vniuerſis locis ad quæ eieci eos. Et mit-
tam in eis gladium,& famem, & peſtem:donec conſumantur de terra, quam dedi eis & pa-
tribus eorum.

CAP. XXV.

A VErbum quod factū eſt ad Ieremiam de omni populo Iudæ: in anno quarto Ioacim fi- Captiuitatē 70 annorum prędicit Ieremias ob verbi dei cōtemptum.
lii Ioſiæ regis Iuda,ipſe eſt annus primus Nabuchodonoſor regis Babylonis, Quod lo-
cutus eſt Ieremias propheta ad omnem populū Iuda, & ad vniuerſos habitatores Ieruſalem,
dicens, A tertiodecimo anno Ioſiæ filii Amon regis Iuda vſque ad diem hanc: iſte tertius &
viceſimus annus, factum eſt verbum domini ad me, & locutus ſum ad vos de nocte conſur-
gens & loquens:& non audiſtis. Et miſit dominus ad vos omnes ſeruos ſuos prophetas, con-
ſurgens diluculo,mitténſque:& nō audiſtis, neque inclinaſtis aures veſtras vt audiretis,cum
diceret, Reuertimini vnuſquiſque à via ſua mala,& à peſſimis cogitationibus veſtris:& habi 4.Reg.17.d.
B tabitis in terra quam dedit dominus vobis & patribus veſtris, à ſeculo & vſque in ſeculum. J.18.e.J.35.e.
Et nolite ire poſt deos alienos,vt ſeruiatis eis,adoretíſque eos:neque me ad iracūdiam pro-
uocetis in operibus manuum veſtrarum, & non affligam vos. Et non audiſtis me, dicit do-
minus: vt me ad iracundiam prouocaretis in operibus manuum veſtrarum, in malum ve-
ſtrum. Propterea hæc dicit dominus exercituum, Pro eo quòd non audiſtis verba mea, ecce
ego mittam,& aſſumam vniuerſas cognationes aquilonis,ait dominus, & Nabuchodonoſor
regem Babylonis ſeruū meum:& adducam eos ſuper terram iſtam, & ſuper habitatores eius,
C & ſuper omnes nationes quæ in circuitu illius ſunt: & interficiam eos, & ponam eos in ſtu-
porem & in ſibilum, & in ſolitudines ſempiternas. Perdámque ex eis vocem gaudii & vo-
cem lætitiæ,vocem ſponſi & vocem ſponſæ,vocem molæ & lumen lucernæ. Et erit vniuer-
ſa terra hæc in ſolitudinem & in ſtuporem: & ſeruient omnes gentes iſtæ regi Babylonis ſe- Oſtēdit poſt 70 annos, Babylonios deſtruendos.
ptuaginta annis. Cúmque impleti fuerint ſeptuaginta anni,viſitabo ſuper regem Baby-
lonis, & ſuper gentem illam, dicit dominus, iniquitatem eorum, & ſuper terram Chaldæo- J.29.c.2.pa.36.
rum:& ponam illam in ſolitudines ſempiternas. Et adducam ſuper terram illam omnia ver d.1.eſd.1.a.danie.9.a.
ba mea quæ locutus ſum contra eam,omne quod ſcriptum eſt in libro iſto,quæcunque pro- Oīm gentiū
phetauit Ieremias aduerſum omnes gentes: quia ſeruierunt eis, cum eſſent gentes multæ & deſtructio p̄dicitur.
D reges magni:& reddam eis ſecundum opera eorum,& ſecundum facta manuum ſuarū. Quia
ſic dicit dominus exercituum deus Iſrael, Sume calicem vini furoris huius de manu mea:&
propinabis de illo cunctis gentibus ad quas ego mittam te. Et bibent, & turbabūtur,& in-
ſanient:à facie gladii quem ego mittā inter eos. Et accepi calicem de manu domini,& propi-
naui cunctis gentibus ad quas miſit me dominus: Ieruſalem,& ciuitatibus Iuda, & regibus
[generaliter: promiſcue:] eius & principibus eius: vt darem eos in ſolitudinem & in ſtuporem,& in ſibilum, & in ma-
ledictionem,ſicut eſt dies iſta. Pharaoni regi AEgypti, & ſeruis eius, & principibus eius, &
E omni populo eius,& vniuerſis generaliter:cunctis regibus terræ Auſitidis: & cunctis regibus
terræ Philiſthiim,& Aſcalonis,& Gazæ,& Accaron, & reliquiis Azoti.& Idumææ, & Moab,
[qui attonſi ſunt in comā: terminis anguli mundi.] & filiis Ammon. & cunctis regibus Tyri, & vniuerſis regibus Sidônis: & regibus terræ in-
ſularum qui ſunt trans mare. & Dedan, & Thema, & Buz, & vniuerſis qui attonſi ſunt in
comam. & cunctis regibus Arabiæ: & cunctis regibus occidentis qui habitant in deſerto:
[vnicuique cōtra fratrem ſuū: quibuſcūque cū proximo ſuo: (vel, vni poſt alium)] & cunctis regibus Zambri, & cunctis regibus Elam: & cunctis regibus Medorum: cunctis
quoque regibus aquilonis déprope & délonge, vnicuique contra fratrem ſuum: & omnibus
regnis terræ, quæ ſuper faciem eius ſunt: & rex Seſach bibet poſt eos. Et dices ad eos, Hæc
dicit dominus exercituum deus Iſrael, Bibite & inebriamini, & vomite: & cadite, neque

ſurgatis, à facie gladii quem ego mittam inter vos. Cúmque noluerint accipere calicem F
de manu tua vt bibant, dices ad eos, Hæc dicit dominus exercituum, Bibentes bibetis: quia
ecce in ciuitate in qua inuocatum eſt nomen meum, ego incipio affligere: & vos quaſi innocentes, & immunes eritis? non eritis immunes. gladium enim ego voco ſuper omnes habitatores terræ, dicit dominus exercituum. Et tu prophetabis ad eos omnia verba hæc, & dices ad illos, Dominus de excelſo rugiet, & de habitaculo ſancto ſuo dabit vocem ſuá: rugiēs rugiet ſuper decórē ſuū: celeuſma quaſi calcantiū, cōcinetur aduerſus omnes habitatores terræ. Peruenit ſonitus vſque ad extrema terræ: quia iudicium domino cum gentibus: iudicatur ipſe cum omni carne, impios tradidi gladio, dicit dominus. Hæc dicit dominus exercituum, G
Ecce afflictio egredietur de gente in gentē: & turbo magnus egredietur à ſummitatibus terræ. Et erunt interfecti domini in die illa à ſummo terræ vſque ad ſummum eius: non plangētur, & non colligentur, neq; ſepelientur: in ſterquiliniū ſuper faciem terræ iacebunt. Vlulate paſtores, & clamate: & aſpergite vos cinere optimates gregis: quia completi ſunt dies veſtri, vt interficiamini: & diſſipationes veſtræ, & cadetis quaſi vaſa pretioſa. Et peribit fuga à paſtoribus, & ſaluatio ab optimatibus gregis. Vox clamoris paſtorum, & vlulatus optimatū gregis: quia vaſtauit dominus paſcua eorum, & conticuerūt arua pacis à facie iræ furoris domini. Dereliquit quaſi leo vmbraculum ſuum: quia facta eſt terra eorum in deſolationem à facie iræ columbæ, & à facie iræ furoris domini.

1.pet.4.d

Ioel.3.d. amos.1.a.

Inuitat paſtores gētiū ad planctū.

¶decòrem] habitaculum ¶celeuſma] vł, clamorem gaudii ¶iudicatur ipſe cū oī carne,] iudex eſt ipſe oīs carnis, (vł, iudicium ſubibit cum oī carne,) ¶tradidi] tradet ¶à ſummitatibus] à diuerſis lateribus ¶à ſummo] ab extremo & infra. ¶diſſipatiōes vřæ,] cōpletæ ſunt diſperſiones veſtræ, ¶peribit fuga] (.i. paſtores non poterunt effugere) ¶cōticuerūt] vł, ſuccisa ſunt ¶pacis] vł, quieta ¶à facie iræ] vł, per iram ¶à facie iræ columbæ,] per iram ſimici opprimentis,

CAP. XXVI.

A
IN principio regni Ioacim filii Ioſiæ regis Iuda, factum eſt verbum iſtud à domino, dicens, Hæc dicit dominus, Sta in atrio domus domini, & loquēris ad omnes ciuitates Iuda, de quibus veniunt vt adorent in domo domini, vniuerſos ſermones quos ego mandaui tibi vt loquaris ad eos: noli ſubtrahere verbum: ſi fortè audiant & conuertantur vnuſquiſque à via ſua mala: & pœniteat me mali quod cogito facere eis propter malitiam ſtudiorum eorū. Et dices ad eos, Hæc dicit dominus, Si nō audieritis me vt ambuletis in lege mea quam dedi vobis: vt audiatis ſermones ſeruorum meorum prophetarum, quos ego miſi ad vos de nocte conſurgens, & dirigens, & non audiſtis: dabo domum iſtam ſicut Silo, & vrbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ. B
Et audierūt ſacerdotes, & prophetæ, & omnis populus Ieremiam loquentem verba hæc in domo domini. Cúmque cōpleſſet Ieremias loquens omnia quæ præceperat ei dominus vt loqueretur ad vniuerſum populum: apprehenderunt eum ſacerdotes, & prophetæ, & omnis populus, dicens, Morte moriatur. Quare prophetauit in nomine domini? dicens, Sicut Silo erit domus hæc: & vrbs iſta deſolabitur, eò quòd non ſit habitator. C
Et congregatus eſt omnis populus aduerſus Ieremiam in domo domini. Et audierunt principes Iuda verba hæc: & aſcenderunt de domo regis in domum domini, & ſederunt in introitu portæ domus domini nouæ. Et locuti ſunt ſacerdotes, & prophetæ ad principes, & ad omnem populum dicētes, Iudiciū mortis eſt viro huic: quia prophetauit aduerſus ciuitatem iſtam, ſicut audiſtis auribus veſtris. Et ait Ieremias ad omnes principes, & ad vniuerſum populum, dicens, Dominus miſit me vt prophetarem ad domū iſtam, & D
ad ciuitatem hanc omnia verba quæ audiſtis. Nunc ergo bonas facite vias veſtras, & ſtudia veſtra, & audite vocem domini dei veſtri: & pœnitebit dominū mali quod locutus eſt aduerſum vos. Ego autem ecce in manibus veſtris ſum: facite mihi quod bonum & rectum eſt in oculis veſtris. Veruntamen ſcitote & cognoſcite quòd ſi occideritis me, ſanguinem innocentem tradetis cōtra voſmetipſos, & contra ciuitatem iſtā, & habitatores eius. in veritate enim E
miſit me dominus ad vos, vt loquerer in auribus veſtris omnia verba hæc. Et dixerunt principes, & omnis populus ad ſacerdotes & prophetas, Nō eſt viro huic iudiciū mortis: quia in nomine domini dei noſtri locutus eſt ad nos. Surrexerunt ergo viri de ſenioribus terræ: & dixerunt ad omnem cœtum populi, loquentes, Micheas de Moraſthi fuit propheta in diebus Ezechiæ regis Iuda: & ait ad omnem populum Iudæ, dicens, Hæc dicit dominus exercituum, Sion quaſi ager arabitur: & Ieruſalem in aceruum lapidum erit: & mons do- F
mus domini in excelſa ſyluarum. Nunquid morte condemnauit eum Ezechias rex Iuda, & omnis Iuda? nunquid non timuerunt dominum, & deprecati ſunt faciem domini: & pœnituit dominum mali, quod locutus fuerat aduerſum eos? Itaque nos facimus malum grande contra animas noſtras. Fuit quoque vir prophetans in nomine domini Vrias filius Semei de Cariath-iarim: & prophetauit aduerſus ciuitatem iſtam, & aduerſus terram hanc

Ieremias inuitat ppłm ad reſipiſcentiam.

¶ſtudiorū] operum

1.Reg.4.b.

Cōprehēſus à ſacerdotibus & prophetis, adducitur in iudicium.

¶Morte moriatur.] Morieris. ¶prophetauit] prophetaſti ¶eò quòd] vt

Accuſat⁹ coram principibus reſpōdit ſe verba dei tantum nuntiaſſe.

ſ.7.a.

Principes & ppł̄s abſoluūt Ieremiā, ſuitis ſacerdotib⁹ & pphetis exemplo Ezechiæ qui Micheā eādē pdicantē abſoluerat. Mich.3.d

Vrias ppheta ab Ioacim occiſus contra dei voluntatem.

G iuxta omnia verba Ieremiæ. Et audiuit rex Ioacim, & omnes potentes, & principes eius ver
ba hæc:& quæſiuit rex interficere eum. Et audiuit Vrias, & timuit, fugitque, & ingreſſus eſt
AEgyptum. Et miſit rex Ioacim viros in AEgyptum, Elnathan filium Achobor, & viros cum
co in AEgyptū. Et eduxerunt Vriam de AEgypto : & adduxerunt eum ad regem Ioacim, &
percuſſit eum gladio:& proiecit cadauer eius in ſepulchris vulgi ignobilis. Igitur manus Ahi
cam filii Saphan fuit cum Ieremia, vt non traderetur in manus populi,& interficerent eum.

¶vulgi ignobilis.] filiorum pp̄li. Heb.

CAP. XXVII.

¶vincula,] vectes (p̄ticas, virgas) ¶catenas:] vſ, iuga:

Iuſſu dn̄i Ieremias regi Iuda & vicinis regibus mittit vīcula, quib⁹ monēt ſubiici Nabuchodonoſor.

A IN principio regni Ioacim filii Ioſiæ regis Iuda, factum eſt verbum iſtud ad Ieremiam à
domino, dicens, Hæc dicit dominus ad me, Fac tibi vincula, & catenas: & pones eas in
collo tuo. Et mittes eas ad regem Edom, & ad regem Moab, & ad regem filiorum Ammon, &
ad regem Tyri, & ad regem Sidônis : in manu nuntiorum qui venerunt Ieruſalem ad Sede-
ciam regem Iuda. & præcipies eis vt ad dominos ſuos loquantur, Hæc dicit dominus exerci-
tuum deus Iſrael, Hæc dicetis ad dominos veſtros, Ego feci terrā, & homines, & iumenta, quæ
ſunt ſuper faciem terræ, in fortitudine mea magna & in brachio meo extento :& dedi eam
ei qui placuit in oculis meis. Et nunc itaque ego dedi omnes terras iſtas in manu Nabucho-
donoſor regis Babylonis ſerui mei: inſuper & beſtias agri dedi ei, vt ſeruiant illi. Et ſeruiēt ei
B omnes gentes, & filio eius, & filio filii eius: donec veniat tempus terræ eius & ipſius:& ſeruiēt
ei gentes multæ & reges magni. Gens autem & regnum quod non ſeruierit Nabuchodonoſor
regi Babylonis, & quicunque non curuauerit collum ſuum ſub iugo regis Babylonis: in gladio
& in fame & in peſte viſitabo ſuper gentem illam, ait dominus: donec conſumam eos in ma-
nu eius. Vos ergo nolite audire prophetas veſtros, & diuinos, & ſomniatores, & augures,
& maleficos qui dicunt vobis, Non ſeruietis regi Babylonis. quia mendacium prophetant vo-
bis: vt longe vos faciant de terra veſtra, & eiiciant vos, & pereatis. Porrò gens quæ ſubiecerit
ceruicem ſuam ſub iugo regis Babylonis, & ſeruierit ei: dimittam eam in terra ſua, dicit domi
nus: & colet eam, & habitabit in ea. Et ad Sedeciam regem Iuda locutus ſum ſecundum
omnia verba hæc, dicens, Subiicite colla veſtra ſub iugo regis Babylonis, & ſeruite ei, & popu
C lo eius, & viuetis. Quare moriemini tu, & populus tuus gladio, & fame, & peſte, ſicut locutus
eſt dominus ad gentem quæ ſeruire noluerit regi Babylonis? Nolite audire verba propheta-
rum dicentium vobis, Non ſeruietis regi Babylonis. quia mendacium ipſi loquuntur vobis.
Quia non miſi eos, ait dominus: & ipſi prophetant in nomine meo mendaciter: vt eiiciant
vos, & pereatis tam vos quàm prophetæ qui vaticinātur vobis. Et ad ſacerdotes, & ad omnem
populum iſtum locutus ſum, dicens, Hæc dicit dominus, Nolite audire verba prophetarū ve-
ſtrorum, qui prophetant vobis, dicentes, Ecce vaſa domus domini reuertentur de Babylone
nunc cito. mendacium enim prophetant vobis. Nolite ergo audire eos, ſed ſeruite regi Baby-
D lonis, vt viuatis. quare datur hæc ciuitas in ſolitudinem? Et ſi prophetæ ſunt, & eſt verbum do
mini in eis: occurrant domino exercituum, vt non veniant vaſa quæ derelicta fuerant in do-
mo domini, & in domo regis Iuda, & in Ieruſalem, in Babylonē. Quia hæc dicit dominus ex-
ercituum ad columnas, & ad mare, & ad baſes, & ad reliqua vaſorum, quæ remanſerunt in ci-
uitate hac: quæ non tulit Nabuchodonoſor rex Babylonis, cum transferret Iechoniam filium
Ioacim regem Iuda de Ieruſalem in Babylonē, & omnes optimates Iuda & Ieruſalem. Quia
hæc dicit dominus exercituum deus Iſrael ad vaſa quæ derelicta ſunt in domo domini, & in
domo regis Iuda & Ieruſalem: in Babylonem transferentur, & ibi erunt vſque ad diem viſita-
tionis ſuæ dicit dominus:& afferri faciam ea, & reſtitui in loco iſto.

Admonet populū & reges ne pſeudoprophetis credāt

ſ.14.c.23.d. ī.29.b.

¶occurrant domino] orent nunc dominū

4.Reg.25.a.

CAP. XXVIII.

Hananiæ p̄phetæ falſa prophetia.

A ET factū eſt in anno illo in principio regni Sedeciæ regis Iuda, in anno quarto, in men-
ſe quinto, dixit ad me Hananias filius Azur propheta de Gabaon, in domo domini corā
ſacerdotibus & omni populo, dicēs, Hæc dicit dominus exercituum deus Iſrael, Contriui iu-
gum regis Babylonis. Adhuc duo anni dierum, & ego referri faciam ad locum iſtum omnia
vaſa domus domini quæ tulit Nabuchodonoſor rex Babylonis de loco iſto, & tranſtulit ea in
Babylonem. Et Iechoniam filium Ioacim regem Iuda, & omnem tranſmigrationem Iudæ,
qui ingreſſi ſunt in Babylonem, ego conuertam ad locum iſtum, ait dominus. cōteram enim
B iugum regis Babylonis. Et dixit Ieremias propheta ad Hananiam prophetam in oculis ſa
cerdotum, & in oculis omnis populi qui ſtabat in domo domini : & ait Ieremias propheta,
Amen, ſic faciat dominus: ſuſcitet dominus verba tua quæ prophetaſti, vt referantur vaſa in

Oſtẽdit Ieremias falſã Hananiæ ꝓphetiã exemplo aliorum prophetarum.

domum domini,& omnis tranſmigratio de Babylone ad locum iſtum. Veruntamen audi ver
bum hoc quod ego loquor in auribus tuis,& in auribus vniuerſi populi,Prophetæ qui fuerunt C
ante me & ante te ab initio,& prophetauerunt ſuper terras multas,& ſuper regna magna, de
prælio & de afflictione,& de fame.Propheta qui vaticinatus eſt pacem: cum venerit verbum
eius, ſcietur propheta quem miſit dominus in veritate.Et tulit Hananias propheta catenam
de collo Ieremiæ prophetæ,& confregit eam.Et ait Hananias in conſpectu omnis populi,di-
cens,Hæc dicit dominus,Sic confringam iugum Nabuchodonoſor regis Babylonis poſt duos
annos dierum de collo omnium gentium.Et abiit Ieremias propheta in viam ſuam. Et fa
ctum eſt verbum domini ad Ieremiam, poſtquam confregit Hananias propheta catenam de

Inſpiratus à dño Ieremias ĩcrepat Hananiã,mortẽ ei prænuntiãs.

collo Ieremiæ prophetæ,dicens, Vade,& dices Hananiæ,Hæc dicit dominus,Catenas ligneas D
contriuiſti:& facies pro eis catenas ferreas. Quia hæc dicit dominus exercituum deus Iſrael,
Iugum ferreum poſui ſuper collum cunctarum gentium iſtarum,vt ſeruiant Nabuchodono-
ſor regi Babylonis,& ſeruiẽt ei:inſuper & beſtias terræ dedi ei. Et dixit Ieremias propheta ad
Hananiam prophetam,Audi Hanania:non miſit te dominus,& tu confidere feciſti populum
iſtum in mendacio. Idcirco hæc dicit dominus, Ecce ego mittam te à facie terræ: hoc anno
morièris. aduerſum enim dominum locutus es. Et mortuus eſt Hananias propheta in anno
illo,menſe ſeptimo.

CAP. XXIX.

A ¶libri quæ litterã quas

Epiſtola Ieremiç miſſa ad captiuos ĩ Babylonem.

ET hæc ſunt verba libri quæ miſit Ieremias propheta de Ieruſalem ad reliquias ſeniorũ
transmigrationis,& ad ſacerdotes,& ad prophetas,& ad omnem populum quem traduxe
rat Nabuchodonoſor de Ieruſalem in Babylonem:poſtquam egreſſus eſt Iechonias rex,& do-
mina,& eunuchi,& principes Iuda, & Ieruſalem, & faber, & incluſor de Ieruſalem: in manu
Elaſa filii Saphan, & Gamariæ filii Helciæ, quos miſit Sedecias rex Iuda ad Nabuchodono-
ſor regem Babylonis in Babylonem,dicens,Hæc dicit dominus exercituum deus Iſrael,omni
tranſmigrationi quam tranſtuli de Ieruſalem in Babylonem, AEdificate domos,& habitate: B
& plantate hortos,& comedite fructum eorum. Accipite vxores, & generate filios & filias: &
date filiis veſtris vxores,& filias veſtras date viris,& pariant filios & filias: & multiplicamini
ibi,& nolite eſſe pauci numero.Et quærite pacem ciuitatis ad quam tranſmigrare vos feci: &
orate pro ea ad dominum:quia in pace illius erit pax vobis.Hæc enim dicit dominus exerci
tuum deus Iſrael,Non vos ſeducant prophetæ veſtri qui ſunt in medio veſtrum,& diuini ve-
ſtri: & ne attendatis ad ſomnia veſtra quæ vos ſomniatis: quia falſò ipſi prophetant vobis in

¶domina, regina

ſ.14.c.
Prophetat reductionem à captiuitate poſt 70 ãnos. ſ.25.c.2. para. 36.d.1 eſd.1.a. dan.9.a.

nomine meo:non miſi eos dicit dominus. Quia hæc dicit dominus, Cum cœperint im- C
pleri in Babylone ſeptuaginta anni,viſitabo vos:& ſuſcitabo ſuper vos verbũ meum bonum,
vt reducam vos ad locum iſtum. Ego enim ſcio cogitationes,quas ego cogito ſuper vos,ait do
minus,cogitationes pacis & non afflictionis,vt dem vobis finem & patientiam. Et inuocabi-
tis me,& ibitis:& orabitis me,& ego exaudiam vos.Quæretis me,& inuenietis:cum quæſieri-
tis me in toto corde veſtro.Et inueniar à vobis,ait dominus:& reducam captiuitatem veſtrã:
& congregabo vos de vniuerſis gentibus,& de cunctis locis ad quæ expuli vos,dicit dominus:
& reuerti vos faciam de loco ad quem tranſmigrare vos feci. Quia dixiſtis, Suſcitabit nobis

Prædicit regis & populi qui remanſerant in Ieruſalem,exitiũ. ſ.24.c.

dominus prophetas in Babylone. Quia hæc dicit dominus ad regem qui ſedet ſuper ſoliũ D
Dauid,& ad omnem populum habitatorem vrbis huius,ad fratres veſtros,qui non ſunt egreſ
ſi vobiſcum in tranſmigrationem. Hæc dicit dominus exercituum, Ecce ego mittam in eos
gladiũ,& famem,& peſtem:& ponam eos quaſi ficus malas quæ comedi non poſſunt,eò quòd
peſſimæ ſint.Et perſequar eos in gladio,& in fame,& in peſtilẽtia:& dabo eos in vexationem
vniuerſis regnis terræ,in maledictionem,& in ſtuporem,& in ſibilum, & in opprobriũ cun-
ctis gentibus ad quas ego eieci eos.eò quòd non audierint verba mea,dicit dominus:quæ miſi
ad eos per ſeruos meos prophetas de nocte conſurgens & mittens:& non audiſtis,dicit domi- E
nus. Vos ergo audite verbum domini omnis tranſmigratio,quam emiſi de Ieruſalem in

Minatꝛ duobꝰ pſeudoprophetis seducẽtibus ppl̃m.

Babylonem. Hæc dicit dominus exercituum deus Iſrael ad Achab filium Coliæ, & ad Sede-
ciam filium Maaſiæ,qui prophetant vobis in nomine meo mendaciter, Ecce,ego tradam eos
in manus Nabuchodonoſor regis Babylonis:& percutiet eos in oculis veſtris. Et aſſumetur ex
eis maledictio omni tranſmigrationi Iudæ quæ eſt in Babylone dicentium,Ponat te dominus
ſicut Sedeciam,& ſicut Achab: quos frixit rex Babylonis in igne,pro eo quòd fecerint ſtulti-
tiam in Iſrael,& mœchati ſunt in vxores amicorũ ſuorum, & locuti ſunt verbum in nomine

¶ſũ iudex] ſum qui cognoſco(vł, ego id ſcio)
¶libros] literas
¶arreptitiũ] furioſũ
¶ſuper hoc] idcirco
¶librum iſtum] epiſtolam hance
¶præuaricationem] defectionem

F meo mendaciter quod non mandaui eis. ego ſum iudex & teſtis, dicit dominus. Et ad Semeiam Nehelamitem dices, Hæc dicit dominus exercituum deus Iſrael, Pro eo quòd miſiſti in nomine tuo libros ad omnem populum qui eſt in Ieruſalem, & ad Sophoniã filium Maaſiæ ſacerdotem, & ad vniuerſos ſacerdotes, dicens, Dominus dedit te ſacerdotem pro Ioiade ſacerdote: vt ſis dux in domo domini ſuper omnem virum arreptitium & prophetantem, vt mittas eum in neruum & in carcerem. Et nunc quare non increpaſti Ieremiã Anathothiten, qui prophetat vobis? Quia ſuper hoc miſit in Babylonem ad nos, dicẽs, Longum eſt: ædificate domos, & habitate: & plantate hortos, & comedite fructus eorum. Legit ergo Sophonias ſacerdos librum iſtum in auribus Ieremiæ prophetæ. Et factum eſt verbũ domini ad Ieremiam, dicens, Mitte ad omnem tranſmigrationem, dicens, Hæc dicit dominus ad Semeiam Nehelamitem, Pro eo quòd prophetauit vobis Semeias, & ego non miſi eum: & fecit vos confidere in mendacio: idcirco hæc dicit dominus, Ecce ego viſitabo ſuper Semeiam Nehelamitem, & ſuper ſemen eius: non erit ei vir ſedens in medio populi huius, & non videbit bonum quod ego faciam populo meo, ait dominus: quia præuaricationem locutus eſt aduerſus dominum.

Semei & Nehelamitæ mors prædicitur.

CAP. XXX.

¶conuerſionem] captiuitatem
¶cunctis affluet bonis,] vł, parat⁹ erit,

Reductio populi à Babylone.

A HOc verbum quod factum eſt ad Ieremiam à domino, dicens, Hæc dicit dominus deus Iſrael, dicens, Scribe tibi omnia verba quæ locutus ſum ad te, in libro. Ecce enim dies veniunt, dicit dominus: & conuertam conuerſionem populi mei Iſrael & Iuda, ait dominus: & conuertam eos ad terram quam dedi patribus eorum, & poſſidebunt eam. Et hæc verba quæ locutus eſt dominus ad Iſrael & ad Iudam, Quoniam hæc dicit dominus, Vocem terroris audiuimus: formido, & non eſt pax. Interrogate, & videte ſi generat maſculus: quare ergo vidi omnis viri manum ſuper lumbum ſuum quaſi parturientis, & conuerſæ ſunt vniuerſæ facies in auruginem? Væ, quia magna dies illa, nec eſt ſimilis eius: tempúſque tribulationis eſt Iacob, & ex ipſa ſaluabitur. Et erit in die illa, ait dominus exercituum: conteram iugum eius de

B collo tuo, & vincula eius dirumpam: & non dominabuntur ei amplius alieni: ſed ſeruient domino deo ſuo, & Dauid regi ſuo quem ſuſcitabo eis. Tu ergo non timeas ſerue meus Iacob, ait dominus, neque paueas Iſrael: quia ecce ego ſaluabo te de terra longinqua, & ſemen tuum de terra captiuitatis eorum: & reuertetur Iacob, & requieſcet, & cunctis affluet bonis, & non erit quem formidet: quoniam tecum ego ſum, ait dominus, vt ſaluem te. faciam enim cõſummationem in cunctis gentibus in quibus diſperſi te: te autem non faciam in conſummationem: ſed caſtigabo te in iudicio, vt non videaris tibi innoxius. Quia hæc dicit dominus, Inſanabilis fractura tua, peſſima plaga tua. Non eſt qui iudicet iudicium tuum ad alligandum: curationum vtilitas non eſt tibi. Omnes amatores tui obliti ſunt tui, téque non quærent. plaga enim inimici percuſſi te caſtigatione crudeli: propter multitudinem iniquitatis tuæ dura facta ſunt peccata tua. Quid clamas ſuper contritione tua? Inſanabilis eſt dolor tuus: propter multitudinẽ iniquitatis tuæ, & dura peccata tua feci hæc tibi. Propterea omnes qui comedunt te, deuorabuntur: & vniuerſi hoſtes tui in captiuitatem ducentur: & omnes qui te vaſtant, vaſtabuntur, cunctóſque prædatores tuos dabo in prædam. Obducam enim cicatricem tibi, & à vulneribus tuis ſanabo te, dicit dominus. Quia eiectam vocauerunt te Sion, Hæc eſt quæ non habebat requirentem. Hæc dicit dominus, Ecce ego conuertam cõuerſionem tabernaculorum Iacob, & tectis eius miſerebor: & ædificabitur ciuitas in excelſo ſuo, & templum iuxta ordinem ſuum fundabitur. Et egredietur de eis laus, vóxque ludentium: & multiplicabo eos, & non minuentur: & glorificabo eos, & non attenuabuntur. Et erunt filii eius ſicut à principio, & cœtus eius coram me permanebit. Et viſitabo aduerſum omnes qui tribulant eum. Et erit dux eius ex eo: & princeps de medio eius producetur: & applicabo eum, & accedet ad me. Quis enim iſte eſt, qui applicet cor ſuum, vt appropinquet mihi, ait dominus? Et eritis mihi in populũ: & ego ero vobis in deum. Ecce turbo domini furor egrediens, procella ruens: in capite impiorum conquieſcet. Non auertet iram indignationis dominus: donec faciat & cõpleat cogitationem cordis ſui. In nouiſſimo dierum intelligetis ea.

¶vt non videaris tibi innoxius.] ſuccidendo nõ ſuccidãte.
¶Inſanabilis] vł, Deſperata
¶ad alligandũ: &c.] ad ſanitatẽ: medicinæ curatiuæ non ſunt tibi.
¶dura facta] multiplicata
¶& dura] quia multiplicata ſunt
¶Obducã enim cicatricẽ tibi,] Curabo enim ſanitatẽ tibi,
¶in excelſo ſuo,] ſup tumulũ (vł cumulũ) ſuum (.i. in loco ſuo. eſt enim altior vniuerſa terra Iſrael.)
¶iuxta ordinẽ ſuũ fundabitur.] ſecũdũ diſpoſitionẽ ſuã habitabitur. (vł, ſecundum cõſuetudinem ſuam manebit.)
¶glorificabo] amplificabo
¶ruens:] ſe congregens: (vł manens)

Ioel. 2. c. amos 5. e ſopho. 1. d

Iſa. 44. a luc. 1. g

Caſtigatione ſua oſtendit deus populũ peccatorem.

5. 13. d

5. 15. d

Deſtructio inimicorum Iſraelis.

Reducẽdum Iſraelem à captiuitate, prędicit.

C

D

CAP. XXXI.

¶remãſerat gladio:] euaſerat à gladio:
¶vadet] vt pueniret
¶Longe] vł, A longo tempore

Populũ Iſraelem ſuæ fœlicitati reſtituẽdum dicit. 2. cor. 6. d

A IN tempore illo, dicit dominus, Ero deus vniuerſis cognationibus Iſrael, & ipſi erunt mihi in populum. Hæc dicit dominus, Inuenit gratiam in deſerto populus qui remãſerat gladio: vadet ad requiẽ ſuam Iſrael. Longe dominus apparuit mihi, Et in charitate perpetua dilexi te, ideò attraxi te miſerans. Rurſúmque ædificabo te, & ædificaberis virgo Iſrael: adhuc

ornaberis tympanis tuis,& egrediẽris in choro ludentium. Adhuc plantabis vineas in monti
bus Samariæ:plantabunt plantantes,& donec tempus veniat,non vindemiabũt.quia erit dies
in qua clamabunt cuſtodes in monte Ephráim,Surgite,& aſcendamus in Sion ad dominum
deum noſtrum. Quia hæc dicit dominus, Exultate in lætitia Iacob, & hinnite contra caput
gẽtium:perſonate,& canite,& dicite,Salua domine populum tuum reliquias Iſrael. Ecce ego B
adducam eos de terra aquilonis,& congregabo eos ab extremis terræ: inter quos erunt cæcus
& claudus,& prægnans & pariens ſimul,cœtus magnus reuertentium huc.In fletu venient:&
in miſericordia reducam eos.Et adducam eos per torrentes aquarum in via recta,& non im-
pingent in ea:quia factus ſum Iſraeli pater,& Ephráim primogenitus meus eſt.Audite verbũ

¶& donec tẽpus veniat,non vindemiabũt.]& pphanabũt. (.i.cõmunẽ faciẽt.) ¶hĩnite cõtra caput] exultate in capite ¶perſonate,& canite,] audiri vos facite,& laudate,

domini gentes,& annuntiate in inſulis quæ procul ſunt,& dicite,Qui diſperſit Iſrael,congre
gabit eum:& cuſtodiet eum ſicut paſtor gregem ſuum.Redemit enim dominus Iacob,& libe
rabit eum de manu potentioris.Et venient,& laudabunt in monte Sion:& confluent ad bo-
na domini ſuper frumento,& vino & oleo,& fœtu pecorum & armentorũ:eritque anima eo-
rum quaſi hortus irriguus,& vltrà non eſurient.Tunc lætabitur virgo in choro,iuuenes & ſe C
nes ſimul:& conuertam luctum eorum in gaudium, & conſolabor eos, & lætificabo à dolore
ſuo.Et inebriabo animam ſacerdotũ pinguedine: & populus meus bonis meis adimplebitur,

¶ſuper frumento,] vl,propter frumẽtũ ¶vltrà nõ eſurient] non dolebũt(vl,nõ pauebũt)amplius. ¶adimplebitur,] ſaturabitur,

Matth.2.d ait dominus.Hæc dicit dominus,Vox in excelſo audita eſt lamentationis,luctus & fletus Ra-
chel plorantis filios ſuos:& nolentis conſolari ſuper eis, quia non ſunt.Hæc dicit dominus,
Quieſcat vox tua à ploratu,& oculi tui à lachrymis: quia eſt merces operi tuo, ait dominus,
& reuertentur de terra inimici. Et eſt ſpes nouiſſimis tuis , ait dominus : & reuertentur filii
tui ad terminos ſuos.Audiens audiui Ephráim tranſmigrantem,Caſtigaſti me domine,& eru
Conuerti à peccatis eſt dei donum. ditus ſum,quaſi iuuenculus indomitus.Cõuerte me,& cõuertar:quia tu dominus deus meus. D
Poſtquam enim conuertiſti me,egi pœnitentiam:& poſtquam oſtendiſti mihi,percuſſi femur
meum.Confuſus ſum,& erubui,quoniam ſuſtinui opprobrium adoleſcentiæ meæ.Si filius ho
norabilis mihi Ephráim,ſi puer delicatus: quia ex quo locutus ſum de eo, adhuc recordabor
eius.idcirco cõturbata ſunt viſcera mea ſuper eum:miſerãs miſerebor eius, ait dominus.Sta-
tue tibi ſpeculã,pone tibi amaritudines: dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulaſti:
reuertere virgo Iſrael,reuertere ad ciuitates tuas iſtas. Vſquequo deliciis diſſoluẽris filia vaga?
Natiuitas CHRISTI prædicitur. quia creauit dominus nouum ſuper terram: FOEMINA CIRCVNDABIT VI-
R V M. Hæc dicit dominus exercituum deus Iſrael,Adhuc dicent verbum iſtud in terra Iu- E
da,& in vrbibus eius,cum conuertero captiuitatem eorum, Benedicat tibi dominus pulchri-
tudo iuſtitiæ,mons ſanctus:& habitabunt in eo Iudas,& omnes ciuitates eius ſimul: agricolæ
& minantes greges.Quia inebriaui animam laſſam:& omnem animam eſurientem ſaturaui.
Ideò quaſi de ſomno ſuſcitatus ſum:& vidi,& ſomnus meus dulcis mihi.Ecce dies veniunt,di
cit dominus: & ſeminabo domum Iſrael & domum Iuda ſemine hominum & ſemine iumen
torum.Et ſicut vigilaui ſuper eos vt euellerem,& demolirer,& diſſiparem, & diſperderem,&
affligerem: ſic vigilabo ſuper eos vt ædificem & plantem,ait dominus. In diebus illis non

¶conſolari] admittere conſolationem ¶trãſmigrantẽ,] ipſa gentem,(vl,conſolãtem ſemetipſum) ¶eruditus] caſtigatus ¶iuuenculus &c.] vitulus non aſſuetus (ſub ferre iugum) ¶Si filius honorabilis mihi Ephraim,ſi puer delicat⁹.] Nõne filius pretioſus (inclytus) eſt mihi Ephraim, nõne puer delectabilis? (vl,luſus meus.) ¶ſpeculã, pone tibi amaritudines:] titulos,(lapidẽ erectũ) pone tibi cumulos altos: ¶deliciis diſſoluẽris filia vaga?] vertẽris huc & illuc filia rebellis? ¶pulchritudo] habitaculum ¶eſurientẽ ſaturaui.] triſtem impleui. ¶vigilaui] vl,ſolicitus fui

Omnes ĩ peccato ſuo morient. eze.18.a dicent vltrà,Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obſtupuerunt. Sed vnuſ-
quiſque in iniquitate ſua morietur.omnis homo qui comederit vuam acerbam,obſtupeſcẽt
Teſtamẽtum nouum. dentes eius. Ecce dies venient,dicit dominus:& feriam domui Iſrael,& domui Iuda fœdus
nouum.non ſecundum pactum quod pepigi cum patribus veſtris in die qua apprehendi ma-
num eorum vt educerem eos de terra AEgypti:pactum quod irritum fecerunt,& ego domina
tus ſum eorum, dicit dominus. Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Iſrael poſt dies
Docti à deo Chriſtiani. heb.8 c. lu.1.g ĩ.24 c. illos dicit dominus:Dabo legem meam in viſceribus eorum,& in corde eorum ſcribam eam:
& ero eis in deum,& ipſi erunt mihi in populum.Et non docebit vltrà vir proximum ſuum,
Remiſſio peccatorum. act.10.g & vir fratrem ſuum,dicens,Cognoſcite dominum.omnes enim cognoſcẽt me à minimo eo-
rum vſque ad maximum, ait dominus: quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorum
non memorabor amplius.Hæc dicit dominus qui dat ſolem in lumine diei,ordinem lunæ & G
ſtellarum in lumine noctis:qui turbat mare & ſonant fluctus eius,Dominus exercituum no-
Promittit de⁹ ſe nõ oĩno abiecturum populum ſuum Iudaicum. men illi.Si defecerint leges iſtæ coram me,dicit dominus:tunc & ſemẽ Iſrael deficiet,vt non
ſit gens coram me cunctis diebus.Hæc dicit dominus,Si menſurari potuerint cæli ſurſum,&
inueſtigari fundamenta terræ deorſum:& ego abiiciam vniuerſum ſemen Iſrael,propter om-
De reædificatiõe Ieruſalẽ. nia quæ fecerunt,dicit dominus. Ecce dies veniunt,dicit dominus: & ædificabitur ciuitas

¶& ego dominatus ſum] vl,quamuis dominarer ¶ordinem] ſtatuta

¶& vniuerſã regionẽ mortis,⁊ſimul cũ omni Sedemoth, ¶ſanctum dñi,⁊ſanctificabitur dño,

domino à turre Hamaneel, vſque ad portam anguli. Et exibit vltra normã mẽſuræ in conſpe
ctu eius ſuper collem Gareb:& circuibit Goátha,& omnem vallem cadauerum, & cineres, &
vniuerſam regionẽ mortis, vſque ad torrentẽ Cedron & vſque ad angulum portæ equorũ oriẽ
talis: ſanctum domini, non euelletur,& non deſtruetur vltrà in perpetuum. CAP. XXXII.

Cõiicitur Ieremias ĩ carcerẽ quòd ciuitatẽ capiẽdã à rege Babylonis prophetaſſet.

A VErbum quod factum eſt ad Ieremiam à domino in anno decimo Sedeciæ regis Iuda:
ipſe eſt annus decimuſoctauus Nabuchodonoſor. Tunc exercitus regis Babylonis obſi-
debat Ieruſalem:& Ieremias propheta erat clauſus in atrio carceris, qui erat in domo regis Iu
da. Clauſerat enim eum Sedecias rex Iuda, dicens, Quare vaticinaris, dicens, Hæc dicit do-
minus, Ecce ego dabo ciuitatem iſtam in manu regis Babylonis, & capiet eam? Et Sedecias
rex Iuda non effugiet de manu Chaldæorum: ſed tradetur in manus regis Babylonis: & loque
tur os eius cum ore illius,& oculi eius oculos illius videbunt. Et in Babylonem ducet Sede-
ciam:& ibi erit donec viſitem eum, ait dominus. ſi autem dimicaueritis aduerſum Chaldæos,

¶ex propinquitate⁊ iudicio redemptionis (.i. ius & priuilegiũ tibi eſt illum redimere, quia propinquus es.) ¶tibi cõpetit hæreditas,& tu propinquus es vt poſſideas.⁊ tuus eſt iure hæreditario,& tua eſt redẽptio, eme tibi. ¶ſtateres,⁊ſiclos, ¶poſſeſſionis⁊emptionis ¶ſtipulationes,& rata,& ſigna forinſecus.⁊ acta,& ſtatuta (ſiue librũ conſuetudinum in vẽdendis & emendis) ſimul cum exemplari. ¶& librum hũc qui apertus eſt.⁊ ſimul cum exemplari: ¶Heu,heu,heu,⁊Aha ¶erit tibi difficile omne verbũ.⁊ eſt tibi abſcõditũ (vẽ, im poſſibile) quicquã, & infra. ¶incõprehenſibilis cogitatu:⁊multus opere:

Per agrũ emptum à Ieremia iuſſu dñi ſignificat̃ populũ reuerſurũ ĩ poſſeſſionẽ terræ ſuæ.

B nihil proſperum habebitis. Et dixit Ieremias, Factum eſt verbum domini ad me, dicens,
Ecce Hanameel filius Sellum patruelis tuus veniet ad te, dicens, Eme tibi agrum meum qui
eſt in Anathoth: tibi enim competit ex propinquitate vt emas. Et venit ad me Hanameel fi-
lius patrui mei ſecundũ verbũ domini ad veſtibulũ carceris,& ait ad me, Poſſide agrum meũ
qui eſt in Anathoth in terra Beniamin: quia tibi competit hæreditas, & tu propinquus es vt
poſſideas. Intellexi autem quòd verbũ domini eſſet. Et emi agrum ab Hanameel filio patrui
mei qui eſt in Anathoth:& appendi ei argentum ſeptem ſtateres,& decem argenteos. Et ſcri-
pſi in libro,& ſignaui,& adhibui teſtes:& appendi argentum in ſtatera. Et accepi librum poſ-
ſeſſionis ſignatum,& ſtipulationes,& rata,& ſigna forinſecus. Et dedi librum poſſeſſionis Ba-
C ruch filio Neri filii Maaſiæ in oculis Hanameel patruelis mei,& in oculis teſtium qui ſcripti
erant in libro emptionis, in oculis omnium Iudæorum qui ſedebant in atrio carceris. Et præ-
cepi Baruch coram eis, dicens, Hæc dicit dominus exercituum deus Iſrael, Sume libros iſtos,
librum emptionis hunc ſignatum,& librum hunc qui apertus eſt:& pones illos in vaſe fictili,
vt permanere poſſint diebus multis. Hæc enim dicit dominus exercituum deus Iſrael, Adhuc
poſſidebuntur domus,& agri,& vineæ in terra iſta. Et oraui ad dominum poſtquam tradi
di librum poſſeſſionis Baruch filio Neri, dicẽs, Heu, heu, heu, domine deus: ecce tu feciſti cæ-
lum & terram in fortitudine tua magna,& in brachio tuo extẽto: non erit tibi difficile omne
D verbum. Qui facis miſericordiã in millibus, & reddis iniquitatem patrum in ſinum filiorum
eorum poſt eos fortiſſime, magne & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus cõſi- Exod.34.a
lio,& incomprehenſibilis cogitatu: cuius oculi aperti ſunt ſuper omnes vias filiorum Adam:
vt reddas vnicuique ſecundum vias ſuas,& ſecundum fructum adinuentionum eius. Qui po-
ſuiſti ſigna & portenta in terra AEgypti vſque ad diem hanc,& in Iſrael,& in hominibus:&
feciſti tibi nomen ſicut eſt dies hæc. Et eduxiſti populum tuum Iſrael de terra AEgypti, in ſi-
gnis,& in portentis,& in manu robuſta,& in brachio extento,& in terrore magno. Et dediſti
eis terram hanc, quam iuraſti patribus eorum vt dares eis, terram fluentem lacte & melle. Et
ingreſſi ſunt,& poſſederũt eam:& non obedierunt voci tuæ, & in lege tua non ambulauerũt:

¶& in manus regis Babylonis,

E omnia quæ mandaſti eis vt facerent, non fecerunt,& euenerunt eis omnia mala hæc. Ecce mu
nitiones extructæ ſunt aduerſum ciuitatem, vt capiatur: & vrbs data eſt in manus Chaldæo-
rum,& in manus regis Babylonis, qui præliantur aduerſus eam à facie gladii,& famis,& peſti
lentiæ:& quæcunque locutus es, acciderunt, vt tuipſe cernis. Et tu dicis mihi domine deus,
Eme agrum argento,& adhibe teſtes: cum vrbs data ſit in manus Chaldæorum? Et factum
eſt verbũ domini ad Ieremiam, dicens, Ecce ego dominus deus vniuerſæ carnis: nunquid mihi
difficile erit omne verbum? Propterea hæc dicit dominus, Ecce ego tradam ciuitatem iſtam

*Nabuchodonoſor

in manus Chaldæorũ,& in manus * regis Babylonis,& capient eam:& venient Chaldæi præ-
liantes aduerſum vrbem hanc,& ſuccendent eam igni,& comburent eam,& domos, in quarũ
domatibus ſacrificabant Baal,& libabant diis alienis libamina ad irritãdum me. Erant enim
F filii Iſrael & filii Iuda iugiter facientes malum in oculis meis ab adoleſcentia ſua: filii Iſrael
qui vſque nunc exacerbant me in opere manuum ſuarum, dicit dominus. Quia in furore, &
in indignatione mea facta eſt mihi ciuitas hæc, à die qua ædificauerunt eam, vſque ad diem
iſtam, qua auferetur de conſpectu meo propter malitiam filiorum Iſrael & filiorum Iuda,
quam fecerunt ad iracundiam me prouocantes, ipſi, & reges eorum, & principes eorum, &

ſacerdotes eorum,& prophetæ eorum,viri Iuda & habitatores Ieruſalem.Et verterunt ad me ¶& nollēt īnolauerūt
terga & non facies:cum docerem eos diluculo,& erudirem,& nollent audire vt acciperent di
4.Reg.21.a. ſciplinam.Et poſuerunt idôla ſua in domo,in qua inuocatum eſt nomen meum,vt polluerēt ¶initiarent ītrāſire facerēt (ſub.p igne .i.ſacrificarent)
eam. Et ædificauerunt excelſa Baal, quæ ſunt in valle filii Ennom: vt initiarent filios ſuos &
filias ſuas Moloch:quod non mandaui eis,nec aſcendit in cor meum,vt facerent abominatio
nem hanc,& in peccatum deducerent Iudam.Et nunc propter iſta,hæc dicit dominus deus Iſ
rael ad ciuitatem hanc,de qua vos dicitis quòd tradatur in manus regis Babylonis in gladio,
& in fame,& in peſte. Ecce,ego congregabo eos de vniuerſis terris ad quas eieci eos in furore
meo,& in ira mea,& in indignatione grandi:& reducam eos ad locum iſtum, & habitare eos G
Populus dei. ezec.11.c. faciam confidenter.Et erunt mihi in populum,& ego ero eis in deum.Et dabo eis cor vnum,
& viam vnam,vt timeant me vniuerſis diebus:& bene ſit eis,& filiis eorū poſt eos. Et feriam ¶deſinā eis benefacere: lauerā me ab eis benefaciendo.
Dei donū,timor ſui,vt fugent peccata. eis pactum ſempiternum : & non deſinam eis benefacere : & timorem meum dabo in corde
corum,vt non recedant à me.Et lætabor ſuper eis,cum bene eis fecero:& plantabo eos in ter
ra iſta in veritate in toto corde meo & in tota anima mea.Quia hæc dicit dominus,Sicut ad-
duxi ſuper populum iſtum omne malum hoc grande : ſic adducam ſuper eos omne bonum
quod ego loquor ad eos. Et poſſidebuntur agri in terra iſta: de qua vos dicitis quòd deſerta ¶eò quòd ita vt
ſit,eò quòd non remanſerit homo & iumentum,& data ſit in manus Chaldæorum.Agri emen
tur pecunia,& ſcribentur in libro,& imprimetur ſignum,& teſtes adhibebūtur:in terra Ben-
iamin,& in circuitu Ieruſalem,in ciuitatibus Iuda, & in ciuitatibus montanis, & in ciuitati- ¶conuertam] reſtituā faciam
bus campeſtribus, & in ciuitatibus quæ ad auſtrum ſunt : quia conuertam captiuitatem co-
rum,ait dominus.

CAP. XXXIII. A

Monet prophetā orare pro populi liberatiōe quā ꝓmittit dñs. ET factum eſt verbum domini ad Ieremiam ſecūdò,cum adhuc clauſus eſſet in atrio car- ¶facturus &c.] facturus hoc,q abſolute (ſubaudi lit) quod cogitat,(vt fingit,)Dominus nomen eius ¶firma] fortia
ceris,dicens,Hæc dicit dominus qui facturus eſt:dominus formaturus illud,& paraturus,
Dominus nomen eius.Clama ad me,& exaudiam te:& annuntiabo tibi grādia,& firma quæ
neſcis.Quia hæc dicit dominus deus Iſrael ad domos vrbis huius,& ad domos regis Iuda quæ
deſtructæ ſunt, ad munitiones, & ad gladium venientium vt dimicent cum Chaldæis, & im-
pleant eas cadaueribus hominum , quos percuſſi in furore meo & in indignatione mea, abſ- ¶obducā eis cicatricē, & ſanitatē] ſanitatē & medicinam, ¶deprecationē] multitudinem
condens faciem meam à ciuitate hac propter omnem malitiam eorum. Ecce ego obducam
eis cicatricem, & ſanitatem,& curabo eos: & reuelabo illis deprecationem pacis,& veritatis.
Et conuertam conuerſionem Iuda,& conuerſionem Iſrael:& ædificabo eos ſicut à principio.
Remittit de⁹ peccata,& bñ facit populo, ad gloriā ſuā. Et emundabo illos ab omni iniquitate ſua,in qua peccauerunt mihi:& propitius ero cunctis B
iniquitatibus eorum in quibus deliquerunt mihi, & ſpreuerunt me. Et erit mihi in nomen, ¶exultationem] gloriam
& in gaudium,& in laudem, & in exultationem cunctis gentibus terræ quæ audierint omnia
bona quæ ego facturus ſum eis:& pauebunt,& turbabuntur in vniuerſis bonis,& in omni pa-
ce quam ego faciam eis.Hæc dicit dominus, Adhuc audietur in loco iſto(quem vos dicitis eſſe ¶foris] in plateis ¶abſque homine] ita vt non ſit homo
deſertum,eò quòd non ſit homo,nec iumentum: in ciuitatibus Iuda, & foris Ieruſalem, quæ
deſolatæ ſunt abſque homine & abſque habitatore & abſque pecore) vox gaudii & vox læti-
tiæ,vox ſponſi & vox ſponſæ,vox dicentium,Confitemini domino exercituum,quoniam bo ¶vota] confeſſionē (laudem) ¶conuerſionem] captiuitatem
nus dominus,quoniam in æternum miſericordia eius:& portantium vota in domum domi-
ni.reducam enim conuerſionem terræ ſicut à principio, dicit dominus. Hæc dicit dominus
exercituum,Adhuc erit in loco iſto deſerto abſque homine,& abſque iumento, & in cunctis C ¶accubantium] recubantium
ciuitatibus eius,habitaculum paſtorum accubantium greges.Et in ciuitatibus montuoſis, &
in ciuitatibus campeſtribus,& in ciuitatibus quæ ad auſtrum ſunt:& in terra Beniamin, & in
circuitu Ieruſalem,& in ciuitatibus Iuda adhuc tranſibunt greges ad manum numerantis,ait
De CHRISTO naſcituro.ī.23.a. dominus.Ecce dies veniēt,dicit dominus: & ſuſcitabo verbum bonum quod locutus ſum ad
domum Iſrael & ad domum Iuda.In diebus illis,& in tempore illo germinare faciam Dauid
germen iuſtitiæ:& faciet iudicium & iuſtitiam in terra.In diebus illis ſaluabitur Iuda,& Ieru ¶hoc eſt nomen quod vocabunt eam,] ſic qui vocabit eam,
ſalem habitabit confidenter: & hoc eſt nomen quod vocabunt eam, Dominus iuſtus noſter.
Quia hæc dicit dominus,Non interibit de Dauid vir,qui ſedeat ſuper thronum domus Iſrael.
Et de ſacerdotibus & leuitis non interibit vir à facie mea:qui offerat holocauſtomata, & in-
ī.23.a. cendat ſacrificium, & cædat victimas omnibus diebus. Et factum eſt verbum domini ad D
De regno xp̄i ī eccleſia nun quā finituro. Ieremiā,dicens,Hæc dicit dominus,Si irritum poteſt fieri pactum meum cum die,& pactum
meum cum nocte,vt non ſit dies & nox in tēpore ſuo: & pactum meum irritum eſſe poterit

ꝰpoſſunt ſtellæ] poteſt exercitus

cum Dauid ſeruo meo, vt nō ſit ex eo filius qui regnet in throno eius, & leuitæ & ſacerdotes
miniſtri mei. Sicut enumerari non poſſunt ſtellæ cæli, & metiri arenæ maris: ſic multiplicabo
ſemen Dauid ſerui mei, & leuitas miniſtros meos. Et factum eſt verbū domini ad Ieremiam,
dicens, Nunquid non vidiſti quid populus hic locutus ſit, dicens? Duæ cognationes, quas ele-
gerat dominus abiectæ ſunt: & populum meum deſpexerunt, eò quòd non ſit vltrà gens co-
ram eis. Hæc dicit dominus, Si pactum meum inter diem & noctem, & leges cæli & terræ non
poſui: equidem & ſemen Iacob, & Dauid ſerui mei proiiciam, vt non aſſumā de ſemine eius
principes ſeminis Abraham, Iſaac, & Iacob. reducam enim conuerſionem eorum, & miſere-
bor eis.

ꝰeò quòd] vt

ꝰconuerſionem] captiuitatem

CAP. XXXIIII.

A Verbum quod factum eſt ad Ieremiam à domino, quando Nabuchodonoſor rex Babylo
nis, & omnis exercitus eius, vniuerſáque regna terræ quæ erant ſub poteſtate manus
eius, & omnes populi bellabant contra Ieruſalem, & contra omnes vrbes eius, dicens, Hæc di
cit dominus deus Iſrael, Vade, & loquere ad Sedeciam regem Iuda: & dices ad eum, Hæc di-
cit dominus, Ecce ego tradam ciuitatem hanc in manu regis Babylonis, & ſuccēdet eam igni.
Et tu non effugies de manu eius: ſed cōprehenſione capiēris, & in manu eius tradēris: & oculi
tui oculos regis Babylonis videbūt, & os eius cum ore tuo loquetur, & Babylonem introibis.
Attamen audi verbum domini Sedecia rex Iuda, Hæc dicit dominus ad te, Non moriēris in
gladio, ſed in pace moriēris, & ſecundum combuſtiones patrum tuorum regum priorum qui
fuerunt ante te, ſic comburent te: & væ domine plangent te: quia verbum ego locutus ſum, di
B cit dominus. Et locutus eſt Ieremias propheta ad Sedeciam regem Iuda vniuerſa verba
hæc in Ieruſalem. Et exercitus regis Babylonis pugnabat contra Ieruſalem, & contra omnes
ciuitates Iuda quæ reliquæ erant contra Lachis, & cōtra Azécha: hæ enim ſupererāt de ciuita
tibus Iuda, vrbes munitæ. Verbum quod factum eſt ad Ieremiā à domino, poſtquam per-
cuſſit rex Sedecias fœdus cum omni populo in Ieruſalem, prædicans eis libertatem, Vt dimit
teret vnuſquiſque ſeruum ſuum, & vnuſquiſque ancillam ſuam, Hebræum & Hebræam libe-
ros: & nequaquam dominarentur eis, id eſt in Iudæo & fratre ſuo. Audierūt ergo omnes prin-
cipes, & vniuerſus populus, qui inierant pactum, vt dimitteret vnuſquiſque ſeruum ſuum &
vnuſquiſque ancillam ſuam liberos, & vltrà non dominarentur eis. audierunt igitur, & dimiſe
runt. Et conuerſi ſunt deinceps: & retraxerunt ſeruos ſuos & ancillas ſuas, quos dimiſerunt li-
C beros, & ſubiugauerunt in famulos & famulas. Et factum eſt verbum domini ad Ieremiam à
domino, dicēs, Hæc dicit dominus deus Iſrael, Ego percuſſi fœdus cum patribus veſtris in die
qua eduxi eos de terra AEgypti de domo ſeruitutis, dicens, Cum completi fuerint ſeptem an
ni, dimittat vnuſquiſque fratrem ſuum Hebræum, qui vēditus eſt ei, & ſeruiet tibi ſex annis:
& dimittes eum à te liberū. & non audierunt patres veſtri me, nec inclinauerūt aurem ſuam.
Et conuerſi eſtis vos hodie, & feciſtis quod rectum eſt in oculis meis, vt prædicaretis liberta-
tem vnuſquiſque ad amicum ſuum: & iniſtis pactum in conſpectu meo, in domo in qua inuo
catū eſt nomen meum ſuper eam. & reuerſi eſtis, & cōmaculaſtis nomen meum: & reduxiſtis
vnuſquiſque ſeruū ſuum, & vnuſquiſque ancillā ſuam quos dimiſeratis vt eſſent liberi & ſuæ
poteſtatis: & ſubiugaſtis eos vt ſint vobis ſerui & ancillæ. Propterea hæc dicit dominus, Vos
non audiſtis me, vt prædicaretis libertatem vnuſquiſque fratri ſuo, & vnuſquiſque amico ſuo:
D ecce ego prædico vobis libertatē, ait dominus, ad gladiū, ad peſtem, & ad famē: & dabo vos in
commotionē cunctis regnis terræ. Et dabo viros qui præuaricantur fœdus meū, & non obſer-
uauerūt verba fœderis, quibus aſſenſi ſunt in conſpectu meo, vitulū, quem conciderūt in duas
partes, & tranſierunt inter diuiſiones eius, principes Iuda & principes Ieruſalem, eunuchi & ſa
cerdotes, & omnis populus terræ, qui tranſierunt inter diuiſiones vituli: & dabo eos in manus
inimicorum ſuorum, & in manus quærentium animam eorum: & erit morticinum eorum in
eſcam volatilibus cæli & beſtiis terræ. Et Sedeciam regem Iuda & principes eius dabo in ma-
nus inimicorum ſuorum, & in manus quærentium animas eorum, & in manus exercituum re
gis Babylonis, qui receſſerunt à vobis. Ecce ego præcipio, dicit dominus: & reducam eos in ci-
uitatem hanc, & præliabuntur aduerſus eam: & capient eam, & incendent igni: & ciuitates Iu-
da dabo in ſolitudinem, eò quòd non ſit habitator.

Minat̄ ciuitatē tradēdam ī manus regis Babylonis.

Sedecias tradendus regi Babel.

ꝰvæ dñe plāgēt te:] vel, deflebēris à dicētibus, ah domine,

Cremabātur corpora.

Increpat eos qui fratres libertate donatos retrahunt in ſeruitutē.

ꝰdominarentur] vt e rentur & infra.

Exo.21.a. deu. 15.c

ꝰeò quòd] vt

CAP. XXXV.

A Verbum quod factum eſt ad Ieremiam à domino in diebus Ioacim filii Ioſiæ regis Iuda,
dicēs, Vade ad domum Rechabitarum: & loquere eis, & introduces eos in domum do-

Propoſita Iudæis Rechabitarū obedientia, eorū ſuperbiā cōfundit.

mini in vnam exedram theſaurorū, & dabis eis bibere vinum. Et aſſumpſi Iezoniam filium
Ieremiæ filii Habſaniæ,& fratres eius,& omnes filios eius, & vniuerſam domum Rechabita-
rum: & introduxi eos in domum domini, ad gazophylacium filiorum Hanan filii Iegedeliæ
hominis dei,quod erat iuxta gazophylacium principum,ſuper theſaurū Maaſiæ filii Sellum,
qui erat cuſtos veſtibuli. Et poſui coram filiis domus Rechabitarum ſcyphos plenos vino,&
calices:& dixi ad eos,Bibite vinum.Qui reſponderunt,Non bibemus vinum:quia Ionadab fi- B
Præceptū Ionadab patris Rechabitarū lius Rechab,pater noſter, præcepit nobis,dicens, Non bibetis vinum vos & filii veſtri vſque
in ſempiternum.Et domum non ædificabitis,& ſementem non ſeretis,& vineas non planta-
bitis,nec habebitis:ſed in tabernaculis habitabitis cūctis diebus veſtris,vt viuatis diebus mul
tis ſuper faciem terræ in qua vos peregrinamini.Obediuimus ergo voci Ionadab filii Rechab,
patris noſtri,in omnibus quæ præcepit nobis:ita vt non biberemus vinum cunctis diebus no
ſtris nos,& mulieres noſtræ,filii & filiæ noſtræ:& non ædificaremus domos ad habitandum:
& vineam & agrum & ſementem non habuimus,ſed habitauimus in tabernaculis,& obedien
tes fecimus iuxta omnia quæ præcepit nobis Ionadab pater noſter. Cum autem aſcendiſſet
Nabuchodonoſor rex Babylonis ad terram noſtram,diximus, Venite,& ingrediamur Ieruſa- C
lem à facie exercitus Chaldæorum,& à facie exercitus Syriæ:& manſimus in Ieruſalem. Et
factum eſt verbum domini ad Ieremiam,dicens, Hæc dicit dominus exercituum deus Iſrael,
Vade,& dic viris Iuda & habitatoribus Ieruſalem,Nunquid non recipietis diſciplinā,vt obe-
diatis verbis meis,dicit dominus?Præualuerunt ſermones Ionadab filii Rechab, quos præce-
pit filiis ſuis vt non biberent vinum: & non biberunt vſque ad diem hanc, quia obedierunt
præcepto patris ſui:ego autem locutus ſum ad vos,de mane cōſurgens,& loquens:& non obe
diſtis mihi.Miſique ad vos omnes ſeruos meos prophetas,conſurgens diluculo,mitténſque,&
I.18.b.& 25.b. dicens,Conuertimini vnuſquiſque à via ſua peſſima,& bona facite ſtudia veſtra:& nolite ſe- D
qui deos alienos,neque colatis eos,& habitabitis in terra quam dedi vobis & patribus veſtris:
& non inclinaſtis aurem veſtram, neque audiſtis me. Firmauerunt igitur filii Ionadab filii
Rechab præceptum patris ſui quod præceperat eis : populus autem iſte non obediuit mihi.
Iudæis rebellibus pœnam minatur. Idcirco hæc dicit dominus exercituū,deus Iſrael,Ecce ego adduco ſuper Iudam & ſuper om-
nes habitatores Ieruſalem vniuerſam afflictionē quam locutus ſum aduerſum illos: eò quòd
locutus ſum ad illos,& non audierunt:vocaui illos,& non reſponderunt mihi. Domui au-
Rechabitis obedientibus fœlicitatem promittit. tem Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit dominus exercituum deus Iſrael, Pro eo quòd
obediſtis præcepto Ionadab patris veſtri,& cuſtodiſtis omnia mandata eius,& feciſtis vniuer-
ſa quæ præcepit vobis:propterea hæc dicit dominus exercituum deus Iſrael,Non deficiet vir
de ſtirpe Ionadab filii Rechab,ſtans in conſpectu meo cunctis diebus.

CAP. XXXVI. A

Scribit Baruch dictante Ieremia volumen maledictionū aduerſus Iudam & Iſrael. ET factum eſt in anno quarto Ioacim filii Ioſiæ regis Iuda:factum eſt verbum hoc ad Ie-
remiam à domino,dicens, Tolle volumen libri,& ſcribes in eo omnia verba quæ locutus
ſum tibi aduerſum Iſrael & Iudam,& aduerſum omnes gentes:à die qua locutus ſum ad te ex
diebus Ioſiæ vſque ad diem hanc.ſi forte audiente domo Iuda vniuerſa mala quæ ego cogito
facere eis,reuertatur vnuſquiſque à via ſua peſſima:& propitius ero iniquitati,& peccato eo-
rum. Vocauit ergo Ieremias Baruch filiū Neriæ:& ſcripſit Baruch ex ore Ieremiæ omnes ſer-
Mittitur cum volumine ad populum. mones domini,quos locutus eſt ad eum,in volumine libri. Et præcepit Ieremias Baruch, B
dicens,Ego clauſus ſum,nec valeo ingredi domum domini.Ingredere ergo tu,& lege de volu
mine in quo ſcripſiſti ex ore meo verba domini,audiente populo in domo domini in die ie-
iunii:inſuper & audiēte vniuerſo Iuda,qui veniūt de ciuitatibus ſuis. Leges eis, ſi forte cadat
oratio eorum in conſpectu domini,& reuertatur vnuſquiſque à via ſua peſſima:quoniam ma
gnus furor & indignatio eſt, quam locutus eſt dominus aduerſus populum hunc. Et fecit Ba-
ruch filius Neriæ iuxta omnia quæ præceperat ei Ieremias propheta,legens ex volumine ſer-
Legit Baruch volumē corā omni ppl̄o. mones domini in domo domini. Factum eſt autem in anno quinto Ioacim filii Ioſiæ regis C
Iuda, in menſe nono : prædicauerunt ieiunium in conſpectu domini omni populo in Ieruſa-
lem,& vniuerſæ multitudini quæ cōfluxerat de ciuitatibus Iuda in Ieruſalē. Legitq; Baruch ex
volumine ſermones Ieremiæ in domo domini in gazophylacio Gamariæ filii Saphan ſcribæ,
in veſtibulo ſuperiori,in introitu portæ nouæ domus domini,audiēte omni populo. Cúmque
audiſſet Michæas filius Gamariæ filii Saphā omnes ſermones domini ex libro:deſcēdit in do-

¶vnā exedrā theſaurorum,] vnum cubiculis,
¶gazophylacium] cubiculum
¶theſaurū] cubiculū
¶Præualuerunt] Cuſtoditi ſunt
¶ſtudia] opera
¶gazophylacio] cubiculo & infra.

mum regis ad gazophylacium ſcribæ:& ecce,ibi omnes principes ſedebant,Eliſama ſcriba,&
Dalaias filius Semeiæ,& Elnathan filius Achobor,& Gamarias filius Saphan,& Sedecias filius
D Hananiæ,& vniuerſi principes. Et nuntiauit eis Michæas omnia verba quæ audiuit,legẽte Ba
ruch ex volumine in auribus populi. Miſerunt itaque omnes principes ad Baruch,Iudi fi-
Accerſitus ad pricipes,verba eadẽ legit coram eis.
liũ Nathaniæ filii Selemiæ filii Chuſi,dicentes, Volumen ex quo legiſti audiẽte populo,ſume
in manu tua,& veni. Tulit ergo Baruch filius Neriæ volumen in manu ſua,& venit ad eos. Et
dixerunt ad eũ,Sede,& lege hæc in auribus noſtris. Et legit Baruch in auribus eorũ. Igitur cũ
audiſſent omnia verba,obſtupuerunt vnuſquiſque ad proximum ſuũ,& dixerunt ad Baruch,
Nuntiãt prĩcipes regi verba voluminis.
Nuntiare debemus regi omnes ſermones iſtos. Et interrogauerunt eum, dicentes, Indica no-
bis quomodo ſcripſiſti omnes ſermones iſtos ex ore eius. Dixit autem eis Baruch, Ex ore ſuo
quaſi legens
E loquebatur quaſi legens ad me omnes ſermones iſtos:& ego ſcribebã in volumine,atramẽto.
Et dixerunt principes ad Baruch, Vade,& abſcõdere tu & Ieremias,& nemo ſciat vbi ſitis. Et
ingreſſi ſunt ad regẽ in atrium. Porrò volumen cõmendauerũt in gazophylacio Eliſamæ ſcri
bæ:& nuntiauerũt audiẽte rege omnes ſermones. Miſitque rex Iudi, vt ſumeret volumẽ. Qui
Iudi accepto volumine, & paucis in eo lectis illud in ignẽ ꝓijcit.
tollens illud de gazophylacio Eliſamæ ſcribæ, legit audiẽte rege, & vniuerſis principibus qui
ſtabant circa regẽ. Rex autẽ ſedebat in domo hyemali in menſe nono:& poſita erat arula co-
plena prunis.) vl, ardebat.
ram eo plena prunis. Cúmque legiſſet Iudi tres pagellas vel quatuor, ſcidit illud ſcalpello ſcri
bæ:& proiecit in ignẽ qui erat ſuper arulã:donec conſumeretur omne volumen igni qui erat
contradixerunt regi,) rogauerũt regẽ
F in arula. Et nõ timuerunt,neque ſciderunt veſtimẽta ſua rex,& omnes ſerui eius qui audierũt
vniuerſos ſermones iſtos. Veruntamen Elnathan,& Dalaias, & Gamarias cõtradixerunt regi
ne cõbureret librum:& non audiuit eos. Et præcepit rex Ieremiel filio Amélech,& Saraiæ fi-
lio Ezriel,& Selemiæ filio Abdeel,vt comprehenderent Baruch ſcribam,& Ieremiam prophe
tam. abſcondit autem eos dominus. Et factum eſt verbum domini ad Ieremiam poſt-
Iuſſu dñi aliud volumẽ ſcribitur.
quam combuſſerat rex volumen,& ſermones quos ſcripſerat Baruch ex ore Ieremiæ, dicens,
Rurſum tolle volumen aliud:& ſcribe in eo omnes ſermones priores, qui erant in primo vo
lumine, quod combuſſit Ioacim rex Iuda. Et ad Ioacim regem Iuda dices, Hæc dicit domi-
G nus, Tu combuſſiſti volumen iſtud, dicens, Quare ſcripſiſti in eo annuntians, Feſtinus ve-
niet rex Babylonis, & vaſtabit terram hanc: & ceſſare faciet ex illa hominem & iumentum?
Propterea hæc dicit dominus contra Ioacim regem Iuda, Non erit ex eo qui ſedeat ſuper ſo-
lium Dauid:& cadauer eius proiicietur ad æſtum per diẽ,& ad gelu per noctem. Et viſitabo
contra eũ,& contra ſemen eius,& contra ſeruos eius iniquitates ſuas:& adducam ſuper eos &
ſuper habitatores Ieruſalem,& ſuper viros Iuda omne malũ quod locutus ſum ad eos:& non
audierũt. Ieremias autẽ tulit volumen aliud,& dedit illud Baruch filio Neriæ ſcribæ:qui ſcri-
pſit in eo ex ore Ieremiæ omnes ſermones libri, quem combuſſerat Ioacim rex Iuda igni:&
inſuper additi ſunt ſermones multo plures,quàm antea fuerant. CAP. XXXVII.

A ET regnauit rex Sedecias filius Ioſiæ pro Iechonia filio Ioacim:quem conſtituit regẽ Na-
Succedit Sedecias Iechoniæ.
buchodonoſor rex Babylonis in terra Iuda. Et non obediuit ipſe,& ſerui eius, & populus
terræ verbis domini quæ locutus eſt in manu Ieremiæ prophetæ. Et miſit rex Sedecias Iu-
Mittit ad Ieremiã vt pro ſe oret.
chal filium Selemiæ,& Sophoniam filium Maaſiæ ſacerdotem ad Ieremiam prophetam, di-
liberè ambulabat in medio) venit, & egreſſus ẽ in mediũ
cens, Ora pro nobis dominum deum noſtrum. Ieremias autẽ liberè ambulabat in medio po-
puli. non enim miſerant eum in cuſtodiam carceris. Igitur exercitus Pharaonis egreſſus eſt de
AEgypto:& audientes Chaldæi qui obſidebant Ieruſalẽ,huiuſcemodi nuntiũ, receſſerunt ab
B Ieruſalem. Et factum eſt verbũ domini ad Ieremiam prophetã,dicens, Hæc dicit dominus
Prædicit deꝰ vrbis excidiũ
deus Iſrael, Sic dicetis regi Iuda,qui miſit vos ad me interrogãdũ:Ecce exercitus Pharaonis,
qui egreſſus eſt vobis in auxilium,reuertetur in terram ſuam in AEgyptum.& redient Chal-
dæi,& bellabunt contra ciuitatem hanc:& capient eam,& ſuccẽdent eam igni. Hæc dicit do-
diuideret ibi poſſeſſionẽ in cõſpectu ciuiũ.) vt diuideret inde,(ſub. ſeipſum,) quia erat in medio ppl'i. i. vt recederet ẽ medio populi ſui. Vel, ad partiendum iſtic cum populo. i. cognatos adijt, inter quos aliquid ꝑtiretur.)
minus, Nolite decipere animas veſtras,dicẽtes, Euntes abibunt,& recedent à nobis Chaldæi:
quia non abibunt: Sed & ſi percuſſeritis omnem exercitum Chaldæorum qui præliantur ad-
uerſum vos,& derelicti fuerint ex eis aliqui vulnerati: ſinguli de tẽtorio ſuo cõſurgent, & in-
cendent ciuitatem hanc igni. Ergo cum receſſiſſet exercitus Chaldæorum ab Ieruſalem
Proficiſcens Ieremias in terrã Bẽiamĩ comprehenditur.
C propter exercitum Pharaonis, Egreſſus eſt Ieremias de Ieruſalem vt iret in terram Benia-
min,& diuideret ibi poſſeſſionem in conſpectu ciuium. Cúmque perueniſſet ad portam Ben-
iamin, erat ibi cuſtos portæ per vices, nomine Ierias, filius Selemiæ filii Hananiæ: & appre-

hendit Ieremiam prophetam,dicens,Ad Chaldæos profugis. Et reſpondit Ieremias, Falſum
eſt,non fugio ad Chaldæos. Et non audiuit eum:ſed cõprehendit Ierias Ieremiam,& adduxit
Cæſus in carcerẽ mittiť. eum ad principes. Quam ob rem irati principes contra Ieremiam,cæſum eũ miſerunt in car
cerem qui erat in domo Ionathan ſcribæ.ipſe enim præpoſitus erat ſuper carcerẽ. Itaque in- ¶ergaſtulũ:] carcerẽ.
Liberať à rege Sedecia. greſſus eſt Ieremias in domũ laci & in ergaſtulũ:& ſedit ibi Ieremias diebus multis. Mit-
tens autem Sedecias rex tulit eum:& interrogauit eum in domo ſua abſcondite,& dixit, Pu- D ¶Putáſne] Eſtne(.i. dicitne aliqd dñs?)
táſne eſt ſermo à domino? Et dixit Ieremias, Eſt. Et ait, In manus regis Babylonis tradêris. Et ¶Et ait,] ſub. Ieremias.
dixit Ieremias ad regem Sedeciam, Quid peccaui tibi & ſeruis tuis & populo tuo, quia miſi- ¶Et dixit] Dixit prterea
ſti me in domum carceris? Vbi ſunt prophetæ veſtri qui prophetabant vobis,& dicebant, Nõ
veniet rex Babylonis ſuper vos,& ſuper terrã hanc? Nunc ergo audi obſecro,domine mi rex,
Valeat deprecatio mea in conſpectu tuo:& ne me remittas in domũ Ionathan ſcribæ,ne mo- ¶Valeat] Cadat(.i. grata ſit)
riar ibi. Præcepit ergo rex Sedecias vt traderetur Ieremias in veſtibulo carceris: & daretur ¶excepto pulmẽto,] de platea(vico) piſtorum,
ei torta panis quotidie,excepto pulmento, donec conſumerentur omnes panes de ciuitate:&
manſit Ieremias in veſtibulo carceris.

CAP. XXXVIII.

Prĩcipũ ſuaſu demittiť Ieremias in lacum. ſ.21.a. AVdiuit autem Saphatias filius Mathan,& Gedelias filius Phaſſur, & Iuchal filius Sele- A
miæ,& Phaſſur filius Melchiæ,ſermones quos Ieremias loquebatur ad omnem populũ,
dicens, Hæc dicit dominus, Quicunque manſerit in ciuitate hac, morietur gladio & fame &
peſte:qui autem profugerit ad Chaldæos,viuet,& erit anima eius ſoſpes & viuens. Hæc dicit
dominus, Tradendo tradetur ciuitas hæc in manu exercitus regis Babylonis, & capiet eam.
Et dixerunt principes regi, Rogamus vt occidatur homo iſte:de induſtria enim diſſoluit ma
nus virorum bellantium,qui remanſerunt in ciuitate hac,& manus vniuerſi populi, loquens
ad eos vniuerſa verba hæc. ſiquidẽ homo iſte non quærit pacem populo huic, ſed malum. Et B
dixit rex Sedecias, Ecce ipſe in manibus veſtris eſt: nec enim fas eſt regem vobis quicquam
negare. Tulerunt ergo Ieremiã,& proiecerunt eum in lacum Melchiæ filii Amélech qui erat
in veſtibulo carceris:& ſubmiſerunt Ieremiam in funibus:& in lacu non erat aqua, ſed lutũ. ¶deſcẽdit] infixus
Abdemélech eunuchi rogatu iubet rex Ieremiã educi è lacu. deſcendit itaque Ieremias in cœnum. Audiuit autẽ Abdemélech AEthiops vir eunuchus
qui erat in domo regis,quòd miſiſſent Ieremiam in lacum:porrò rex ſedebat in porta Benia-
min. Et egreſſus eſt Abdemélech de domo regis,& locutus eſt ad regem, dicens, Domine mi C
rex,male fecerunt viri iſti omnia quæcunque perpetrarunt contra Ieremiã prophetam, mit-
tentes eum in lacũ,vt moriatur ibi fame.non ſunt enim panes vltrà in ciuitate. Præcepit ita-
que rex Abdemélech AEthiopi,dicens, Tolle tecum hinc triginta viros,& leua Ieremiã pro-
phetam de lacu,antequam moriatur. Aſſumptis ergo Abdemélech ſecũ viris, ingreſſus eſt do ¶cellario:] theſaurũ
mum regis,quæ erat ſub cellario:& tulit inde veteres pannos,& antiqua veſtimẽta quæ com-
putruerant:& ſubmiſit ea ad Ieremiã in lacũ per funiculos. Dixítq; Abdemélech AEthiops ad
Ieremiã, Pone veteres pannos,& hæc ſciſſa & putrida ſub cubito manuum tuarũ,& ſubter fu D
nes.fecit ergo Ieremias ſic. Et extraxerunt Ieremiã funibus,& eduxerunt eum de lacu.manſit
Oſtẽdit Ieremias qua ratione poſſit euadere mortẽ rex q ipſũ conſulebat. autẽ Ieremias in veſtibulo carceris. Et miſit rex Sedecias,& tulit ad ſe Ieremiã prophetã
ad oſtiũ tertiũ quod erat in domo domini:& dixit rex ad Ieremiã, Interrogo ego te ſermonẽ,
ne abſcondas à me aliquid. Dixit autẽ Ieremias ad Sedeciã, Si annuntiauero tibi, núquid nõ
interficies me? Et ſi conſilium dedero tibi,non me audies. Iurauit ergo rex Sedecias Ieremiæ
clàm,dicens, Viuit dominus qui fecit nobis animam hanc,ſi occidero te,& ſi tradidero te in E
manus virorum iſtorum qui quærunt animam tuam. Et dixit Ieremias ad Sedeciam, Hæc di
cit dominus exercituum,deus Iſrael, Si profectus exieris ad principes regis Babylonis, viuet
anima tua, & ciuitas hæc non ſuccendetur igni: & ſaluus eris tu,& domus tua. Si autem non
exieris ad principes regis Babylonis, tradetur ciuitas hæc in manus Chaldæorum, & ſuccen- ¶Solicitus ſum] Timeo
dent eam igni:& tu non effugies de manu eorum. Et dixit rex Sedecias ad Ieremiam, Solici-
tus ſum propter Iudæos,qui tranſfugerũt ad Chaldæos:ne fortè trãdar in manus eorum,& il-
ludant mihi. Reſpondit autẽ Ieremias,& dixit ad eum, Non te tradent. audi quæſo vocẽ do- F
mini,quã ego loquor ad te,& bene tibi erit,& viuet anima tua. Quòd ſi nolueris egredi: iſte
eſt ſermo quem oſtendit mihi dominus, Ecce omnes mulieres quæ remanſerunt in domo re- ¶Seduxerũt te,] Incitauerunt te,(vel, Suaſerunt tibi.)
gis Iuda,educentur ad principes regis Babylonis: & ipſæ dicent, Seduxerunt te, & præualue-
runt aduerſum te viri pacifici tui:demerſerunt in cœno,& in lubrico pedes tuos,& receſſerũt
à te. Et omnes vxores tuæ, & filii tui educentur ad Chaldæos: & non effugies manus eorum,

ſed in manu regis Babylonis capieris: & ciuitatem hanc combu ret igni. Dixit ergo Sedecias
G ad Ieremiam, Nullus ſciat verba hæc, & non morieris. Si autem audierint principes quia lo-
cutus ſum tecum: & venerint ad te, & dixerint tibi, Indica nobis quid locutus ſis cum rege, ne
cæles nos, & non te interficiemus: & quid locutus eſt tecum rex: dices ad eos, Proſtraui ego
preces meas coram rege, ne me reduci iuberet in domum Ionathan, & ibi morerer. Venerũt
ergo omnes principes ad Ieremiam, & interrogauerunt eum: & locutus eſt eis iuxta omnia
verba quæ præceperat ei rex, & ceſſauerunt ab eo: nihil enim fuerat auditum. Manſit verò Ie-
remias in veſtibulo carceris, vſque ad diem quo capta eſt Ieruſalem: & factum eſt vt capere-
tur Ieruſalem.

CAP. XXXIX.

A ANno nono Sedeciæ regis Iuda, menſe decimo, venit Nabuchodonoſor rex Babylonis, Nabuchodonoſor obſidet Ieruſalē. 4. re. 25. a. 7 52. a.
& omnis exercitus eius ad Ieruſalem, & obſidebant eã. Vndecimo autẽ anno Sedeciæ,
menſe quarto, nona menſis aperta eſt ciuitas. Et ingreſſi ſunt omnes principes regis Babylo-
nis, & ſederunt in porta media: Neregel, Sereſer, Semegar, Nabu, Sar-ſachim, Rab-ſares, Ne-
regel, Sereſer, Reb-mag, & omnes reliqui principes regis Babylonis. Cúmque vidiſſet eos Fugit Sedecias.
Sedecias rex Iuda, & omnes viri bellatores, fugerunt: & egreſſi ſunt nocte de ciuitate per viã
horti regis, & per portam quæ erat inter duos muros, & egreſſi ſunt ad viam deſerti. Perſecu-
B tus eſt autem eos exercitus Chaldæorum: & comprehenderunt Sedeciam in campo ſolitudi- Comprehẽditur à Chaldæis.
nis Ierichontinæ, & captum adduxerunt ad Nabuchodonoſor regem Babylonis in Reblátha,
quæ eſt in terra Emath: & locutus eſt ad eum iudicia. Et occîdit rex Babylonis filios Sede- Occiduntur filij eius.
ciæ in Reblátha, in oculis eius: & omnes nobiles Iuda occîdit rex Babylonis. Oculos quoque Exoculatur.
Sedeciæ eruit: & vinxit eum compedibus, vt duceretur in Babylonem. Domum quoque re-
gis, & domũ vulgi ſuccẽderunt Chaldæi igni: & murum Ieruſalem ſubuerterunt. Et reliquias
C populi, quæ remanſerant in ciuitate, & perfugas qui transfugerant ad eum, & ſuperfluos vul-
gi qui remanſerant tranſtulit Nabuzardan magiſter militum in Babylonẽ. Et de plebe paupe
rum, qui nihil penitus habebant, dimiſit Nabuzardan magiſter militũ in terra Iuda: & dedit
eis vineas & ciſternas in die illa. Præceperat autem Nabuchodonoſor rex Babylonis de Ieremias protegitur.
Ieremia, Nabuzardan magiſtro militiæ, dicens, Tolle illum, & pone ſuper eum oculos tuos,
nihîlque ei mali facias: ſed vt voluerit, ſic facias ei. Miſit ergo Nabuzardan princeps militiæ,
& Nabuſezbaz & Rab-ſares, & Neregel, & Sereſer, & Reb-mag, & omnes optimates regis Ba-
bylonis, miſerunt, & tulerunt Ieremiã de veſtibulo carceris, & tradiderunt eum Godoliæ filio
D Ahicam filii Saphan, vt intraret in domum, & habitaret in populo. Ad Ieremiam autem Abdemélech ob fiduciam in deum liberatur à captiuitate.
factus fuerat ſermo domini, cum clauſus eſſet in veſtibulo carceris, dicens, Vade, & dic Abde-
mélech Æthiopi, dicens, Hæc dicit dominus exercituum deus Iſrael, Ecce, ego inducam ſer-
mones meos ſuper ciuitatem hanc in malum, & non in bonum: & erunt in conſpectu tuo in
die illa. Et liberabo te in die illa, ait dominus: & non traderis in manus virorum quos tu for-
midas: ſed eruens liberabo te, & gladio non cades: ſed erit tibi anima tua in ſalutẽ, quia in me
habuiſti fiduciam, ait dominus.

CAP. XL.

A SErmo qui factus eſt ad Ieremiam à domino, poſtquam dimiſſus eſt à Nabuzardan magi- Datˀ Ieremiæ facultas proficiſcendi quò velit.
ſtro militiæ de Rama, quando tulit eum vinctũ catenis in medio omnium qui migrabãt
de Ieruſalem & Iuda, & ducebantur in Babylonem. Tollens ergo princeps militiæ Ieremiam,
dixit ad eum, Dominus deus tuus locutus eſt malum hoc ſuper locum iſtum, & adduxit: & fe
cit dominus ſicut locutus eſt: quia peccaſtis domino, & non audiſtis vocem eius, & factus eſt
vobis ſermo hic. Nunc ergo ecce ſolui te hodie de catenis quæ ſunt in manibus tuis: ſi placet
tibi vt venias mecum in Babylonem, veni: & ponam oculos meos ſuper te. ſi autem diſplicet
B tibi venire mecum in Babylonem, reſide: ecce omnis terra in conſpectu tuo eſt, quod elege-
ris, & quò placuerit tibi vt vadas, illuc perge. Et mecum noli venire: ſed habita apud Godo-
liam filium Ahicam filii Saphan, quem præpoſuit rex Babylonis ciuitatibus Iudæ: habita er
go cũ eo in medio populi: vel quocunque placuerit tibi vt vadas, vade. Dedit quoque ei ma-
giſter militiæ cibaria, & munuſcula, & dimiſit eum. Venit autem Ieremias ad Godoliam Habitat Ieremias cũ pplo relicto in Ieruſalem, cui præerat Godolias.
filiũ Ahicam in Maſphath: & habitauit cum eo in medio populi qui relictus fuerat in terra.
Cúmque audiſſent omnes principes exercitus, qui diſperſi fuerãt per regiones, ipſi & ſocii eo-
rum, quòd præfeciſſet rex Babylonis Godoliam filium Ahicam terræ: & quòd commendaſ-
C ſet ei viros, & mulieres, & paruulos, & de pauperibus terræ qui non fuerant tranſlati in Ba-

¶ ſuperfluos l reſiduũ
¶ militum l vel, laniorum & infra.
¶ intraret l educerent
¶ Et mecũ noli veni. l reſed. l (qm̃ adhuc nõ reuerſus fuerat) &

bylonem:venerunt ad Godoliam in Maſphath: & Iſmahel filius Nathaniæ, & Iohanan & Io-
nathan filii Caree,& Sarcas filius Thanehumeth,& filii Ophi qui erant de Netophathi,& Ie-
zonias filius Maachathi,ipſi & viri eorū. Et iurauit eis Godolias filius Ahicam filii Saphan,
4.Reg.25.f. & comitibus eorū,dicens,Nolite timere ſeruire Chaldæis:habitate in terra,& ſeruite regi Ba-
bylonis,& bene erit vobis.Ecce ego habito in Maſphath,vt reſpondeam præcepto Chaldæo-
rum qui mittuntur ad nos:vos autē colligite vindemiam,& meſſem & oleū,& condite in va-
ſis veſtris: & manete in vrbibus veſtris quas tenetis. Sed & omnes Iudæi qui erant in Moab,
& in filiis Ammon,& in Idumæa,& in vniuerſis regionibus, audito quòd dediſſet rex Baby-
lonis reliquias in Iudæa,& quòd præpoſuiſſet ſuper eos Godoliam filiū Ahicam filii Saphan: D
reuerſi ſunt inquam omnes Iudæi de vniuerſis locis ad quæ fugerant:& venerunt in terrā Iu-
Iohanan p̄dicit Godoliæ duci mortē ſuam. da ad Godoliam in Maſphath:& collegerunt vinum,& meſſem multā nimis.Iohanan autem
filius Caree,& omnes principes exercitus,qui diſperſi fuerant in regionibus,venerunt ad Go-
doliam in Maſphath,& dixerunt ei, Scito quòd Baalim rex filiorū Ammon miſit Iſmahel fi
lium Nathaniæ percutere animā tuam. Et non credidit eis Godolias filius Ahicam.Iohanan
autē filius Caree,dixit ad Godoliam ſeorſum in Maſphath,loquens,Ibo, & percutiā Iſmahel
filiū Nathaniæ nullo ſciente:ne interficiat animā tuam,& diſſipentur omnes Iudæi qui con-
gregati ſunt ad te,& peribunt reliquiæ Iuda. Et ait Godolias filius Ahicam ad Iohanan filiū
Caree,Noli facere verbum hoc:falſum enim tu loqueris de Iſmahel.

¶comitibus) viris
¶reſpondeam præcepto Chaldæorū qui mittuntur) ſtem coram Chaldæis (vel, expectem Chaldæos qui venient)

CAP. XLI.

Iſmahel dolo occidit Godoliam & alios complures.

A
ET factum eſt in mēſe ſeptimo,venit Iſmahel filius Nathaniæ,filii Eliſama de ſemine re-
gali,& optimates regis,& decē viri cum eo,ad Godoliam filium Ahicam in Maſphath: &
comederunt ibi panes ſimul in Maſphath.Surrexit autem Iſmahel filius Nathaniæ,& decem
viri qui cum eo erant,& percuſſerunt Godoliam filium Ahicam filii Saphan gladio,& inter-
fecerunt eum,quē præfecerat rex Babylonis terræ.Omnes quoque Iudæos qui erant cum Go
dolia in Maſphath,& Chaldæos qui reperti ſunt ibi,& viros bellatores percuſſit Iſmahel. Se-
cundo autē die poſtquam occiderat Godoliam nullo adhuc ſciente, venerūt viri de Sichem,
& de Silo,& de Samaria octoginta viri:raſi barba,& ſciſſis veſtibus, & ſqualentes: & munera B
& thus habebant in manu,vt offerrent in domo domini. Egreſſus ergo Iſmahel filius Natha-
niæ in occurſum eorum de Maſphath,incedens & plorans ibat:cum autem occurriſſet eis,di-
xit ad eos, Venite ad Godoliam filiū Ahicam.Qui cum veniſſent ad mediū ciuitatis, inter-
fecit eos Iſmahel filius Nathaniæ circa medium laci,ipſi & viri qui erant cum eo. Decem au
tem viri reperti ſunt inter eos,qui dixerunt ad Iſmahel,Noli occidere nos:quia habemus the
ſauros in agro,frumenti,& hordei,& olei,& mellis.Et ceſſauit:& non interfecit eos cū fratri-
bus ſuis . Lacus autē in quē proiecerat Iſmahel omnia cadauera virorum quos percuſſit pro-
pter Godoliam,ipſe eſt quē fecit rex Aſa,propter Baaſa regem Iſrael:ipſum repleuit Iſmahel C
filius Nathaniæ occiſis.Et captiuas duxit Iſmahel omnes reliquias populi,qui erant in Maſ-
phath:filias regis,& vniuerſum populū qui remanſerat in Maſphath:quos cōmendauerat Na
buzardan princeps militiæ, Godoliæ filio Ahicam. Et cepit eos Iſmahel filius Nathaniæ: &
Iohanan pſequitur Iſmahelem. abiit,vt trāſiret ad filios Ammon. Audiuit autē Iohanan filius Caree,& omnes principes
bellatorum qui erant cum eo,omne malum quod fecerat Iſmahel filius Nathaniæ.Et aſſum-
ptis vniuerſis viris,profecti ſunt vt bellarent aduerſum Iſmahelē filium Nathaniæ:& inuene
runt eum ad aquas multas quæ ſunt in Gabaon.Cúmque vidiſſet omnis populus qui erat cum
Iſmahel,Iohanan filium Caree,& vniuerſos principes bellatorum qui erant cū eo,lætati ſunt. D
Et reuerſus eſt omnis populus,quem ceperat Iſmahel,in Maſphath: reuerſúſque abiit ad Io-
hanan filium Caree. Iſmahel autem filius Nathaniæ fugit cum octo viris à facie Iohanan, &
abiit ad filios Ammon. Tulit ergo Iohanan filius Caree, & omnes principes bellatorum qui
erant cum eo,vniuerſas reliquias vulgi,quas reduxerant ab Iſmahel filio Nathaniæ de Maſ-
phath,poſtquam percuſſit Godoliam filium Ahicam:fortes viros ad prælium, & mulieres,&
pueros,& eunuchos quos reduxerat de Gabaon.& abierunt,& ſederunt peregrinantes in Cha
maam,quæ eſt iuxta Beth-lehem: vt pergerent, & introirent AEgyptum à facie Chaldæorū,
timebant enim eos,quia percuſſerat Iſmahel filius Nathaniæ Godoliam filium Ahicam,quē
præpoſuerat rex Babylonis in terra Iuda.

¶ſqualentes) lacerati. (vel, inciſis carnes habentes.)

CAP. XLII.

Conſulūt prīcipes Ieremiā quid facere debeant.

A
ET acceſſerūt omnes principes bellatorū,& Iohanan filius Caree,& Iezonias filius Oſaiæ,
& reliquum vulgus à paruo vſque ad magnum: dixerúntque ad Ieremiam prophetam,

¶Cadat]Grata ſit, vel, ſuſcipe & audi orationē noſtrā,

Cadat oratio noſtra in cōſpectu tuo:& ora pro nobis ad dominum deum tuum pro vniuer-
ſis reliquiis iſtis,quia derelicti ſumus pauci de pluribus,ſicut oculi tui nos intuentur:& annū-
tiet nobis dominus deus tuus viam per quam pergamus,& verbum quod faciamus. Dixit au
tem ad eos Ieremias propheta,Audiui: ecce ego oro ad dominum deum veſtrum ſecundum
verba veſtra.omne verbū quodcunque reſpōderit mihi,indicabo vobis:nec celabo vos quic-
quam.Et illi dixerunt ad Ieremiam, Sit dominus inter nos teſtis veritatis & fidei,ſi non iu-
B xta omne verbum in quo miſerit te dominus deus tuus ad nos,ſic faciemus:ſiue bonum eſt,
ſiue malum,voci domini dei noſtri ad quem mittimus te,obediemus: vt bene ſit nobis cum
audierimus vocem domini dei noſtri. Cum autem completi eſſent decē dies, factum eſt
verbum domini ad Ieremiam. Vocauítque Iohanan filium Caree, & omnes principes bella-
torum,qui erant cū eo,& vniuerſum populū à minimo vſque ad maximum, & dixit ad eos,
Hæc dicit dominus deus Iſrael,ad quē miſiſtis me,vt proſternerem preces veſtras in conſpe-
ctu eius,Si quieſcentes manſeritis in terra hac,ædificabo vos,& non deſtruā:plantabo,& non
euellā:iam enim placatus ſum ſuper malo quod feci vobis. Nolite timere à facie regis Baby-
lonis,quē vos pauidi formidatis:nolite metuere eū, dicit dominus: quia vobiſcū ſum ego, vt
ſaluos vos faciam,& eruam de manu eius,& dabo vobis miſericordias, & miſerebor veſtri,&
C habitare vos faciā in terra veſtra.Si autem dixeritis vos, Non habitabimus in terra iſta, nec
audiemus vocē domini dei noſtri,dicentes,Nequaquam,ſed ad terrā AEgypti pergemus:vbi
non videbimus bellum,& clangorem tubæ non audiemus,& famem non ſuſtinebimus:& ibi
habitabimus.Propter hoc nūc audite verbum domini reliquiæ Iuda, Hæc dicit dominus ex-
ercituum deus Iſrael,Si poſueritis faciem veſtrā vt ingrediamini AEgyptum,& intraueritis
vt ibi habitetis:gladius quem vos formidatis, ibi comprehendet vos in terra AEgypti: & fa-
mes pro qua eſtis ſoliciti,adhærebit vobis in AEgypto,& ibi moriemini.Omnéſque viri,qui
poſuerunt faciem ſuā vt ingrediantur AEgyptum,vt habitent ibi,morientur gladio,& fame,
& peſte:nullus de eis remanebit, nec effugiet à facie mali quod ego afferam ſuper eos. Quia
D hæc dicit dominus exercituū,deus Iſrael,Sicut conflatus eſt furor meus,& indignatio mea ſu
per habitatores Ieruſalē:ſic conflabitur indignatio mea ſuper vos,cum ingreſſi fueritis AEgy
ptum:& eritis in iuſiurandum,& in ſtuporem,& in maledictum,& in opprobriū:& nequaquā
vltra videbitis locum iſtum. Verbū domini ſuper vos reliquiæ Iuda,Nolite intrare AEgyptū:
ſcientes ſcietis quia obteſtatus ſum vobis hodie quia decepiſtis animas veſtras. vos enim mi-
ſiſtis me ad dominū deum veſtrum,dicentes, Ora pro nobis ad dominum deum noſtrum: &
iuxta omnia quæcunque dixerit tibi dominus deus noſter,ſic annuntia nobis,& faciemus.Et
annuntiaui vobis hodie, & non audiſtis vocem domini dei veſtri ſuper vniuerſis pro quibus
miſit me ad vos.Nunc ergo ſcientes ſcietis quia gladio & fame & peſte moriemini in loco ad
quem voluiſtis intrare vt habitaretis ibi.

¶conflatus]effuſus & infra.

¶Verbū dñi]vel,Locutus eſt dominus

Monet reliquias pp̄li ne ꝓficiſcant̄ in AEgyptum.

CAP. XLIII.

A FActum eſt autem,cum compleſſet Ieremias loquens ad populum vniuerſos ſermones do
mini dei eorum,pro quibus miſerat eū dominus deus eorum ad illos, omnia verba hæc:
dixit Azarias filius Oſaiæ, & Iohanan filius Caree, & omnes viri ſuperbi, dicentes ad Iere-
miam,Mendacium tu loqueris: non miſit te dominus deus noſter, dicens, Ne ingrediamini
AEgyptum,vt habitetis illic.Sed Baruch filius Neriæ incitat te aduerſum nos, vt tradat nos
B in manus Chaldæorum vt interficiat nos,& traduci faciat in Babylonem. Et non audiuit Io-
hanan filius Caree, & omnes principes bellatorum, & vniuerſus populus, vocem domini vt
manerent in terra Iuda:ſed tollens Iohanan filius Caree,& vniuerſi principes bellatorū vni-
uerſos reliquiarum Iuda, qui reuerſi fuerant de cunctis gentibus ad quas fuerant antè diſper-
ſi,vt habitarent in terra Iuda:viros & mulieres,& paruulos,& filias regis:& omnem animam
C quam reliquerat Nabuzardan princeps militiæ cum Godolia filio Ahicam,filii Saphan:& Ie
remiam prophetam,& Baruch filium Neriæ:& ingreſſi ſunt in terrā AEgypti,quia non obe-
dierunt voci domini.Et venerunt vſque ad Taphnis. Et factus eſt ſermo domini ad Iere-
miam in Taphnis, dicens, Sume tibi lapides grandes in manu tua, & abſcondes eos in cry-
pta,quæ eſt ſub muro lateritio, in porta domus Pharaonis in Taphnis: cernentibus viris Iu-
D dæis.Et dices ad eos,Hæc dicit dominus exercituū deus Iſrael,Ecce,ego mittam,& aſſumam
Nabuchodonoſor regem Babylonis ſeruum meum: & ponam thronum eius ſuper lapides i-
ſtos quos abſcondi, & ſtatuet ſolium ſuum ſuper eos. Veniénſque percutiet terram AEgypti:

Reclamante Ieremia,Iohanā abducit reliqas pp̄li ī AEgyptum.

¶crypta,quæ eſt ſub muro lateritio,]in luto,in fornace laterum,

Ieremias ꝑdicit vaſtitatē AEgypti.

quos in morte,in mortem: & quos in captiuitate, in captiuitatem: & quos in gladio, in gla-
dium. Et ſuccendet ignem in delubris deorum AEgypti,& comburet ea, & captiuos ducet il-
los:& amicietur terra AEgypti,ſicut amicitur paſtor pallio ſuo:& egredietur inde in pace. Et
conteret ſtatuas domus Solis quæ ſunt in terra AEgypti : & delubra deorum AEgypti com-
buret igni.

CAP. XLIIII.

Arguit populum idololatriæ.

A Verbum quod factum eſt ad Ieremiã, ad omnes Iudæos qui habitabant in terra AEgy-
pti,habitantes in Magdalo,& in Taphnis,& in Memphis,& in terra Phathures,dicens,
Hæc dicit dominus exercituũ deus Iſrael, Vos vidiſtis omne malũ iſtud quod adduxi ſuper
Ieruſalẽ,& ſuper omnes vrbes Iuda:& ecce deſertæ ſunt hodie,& non eſt in eis habitator:pro-
pter malitiam quam fecerunt,vt me ad iracundiã prouocarent,& irent,& ſacrificarent,& co-
lerent deos alienos quos neſciebant & illi & vos & patres veſtri. Et miſi ad vos omnes ſeruos
meos prophetas de nocte conſurgens,mitténſque,& dicens,Nolite oro facere verbum abomi
nationis huiuſcemodi quam odiui. Et non audierunt,nec inclinauerunt aurem ſuam vt con-
uerterentur à malis ſuis,& non ſacrificarent diis alienis. Et conflata eſt indignatio mea & fu B
ror meus:& ſuccenſa eſt in ciuitatibus Iuda,& in platéis Ieruſalem: & verſæ ſunt in ſolitudi-
nem & vaſtitatem ſecundum diem hãc. Et nunc hæc dicit dominus exercituum deus Iſrael,
Quare vos facitis malũ grande hoc contra animas veſtras: vt intereat ex vobis vir & mulier,
paruulus & lactens de medio Iudæ, nec relinquatur vobis quicquam reſiduũ:prouocantes me
in operibus manuum veſtrarum,ſacrificando diis alienis in terra AEgypti, in quam ingreſſi
eſtis vt habitetis ibi:& diſpereatis,& ſitis in maledictionem & in opprobrium cunctis genti-
bus terræ? Nunquid obliti eſtis mala patrum veſtrorum, & mala regum Iuda, & mala vxorũ
eius,& mala veſtra, & mala vxorum veſtrarum, quæ fecerunt in terra Iuda & in regionibus
Ieruſalem? Non ſunt mundati vſque ad diem hanc: & non timuerunt, & non ambulauerunt C
in lege domini,& in præceptis meis,quæ dedi coram vobis & corã patribus veſtris. Ideò hæc

Minatur eis exitium. amos.9.b.

dicit dominus exercituum deus Iſrael, Ecce ego ponam faciem meam in vobis in malum:&
diſperdam omnem Iudam. Et aſſumam reliquias Iudæ,qui poſuerunt facies ſuas vt ingrede-
rentur terram AEgypti,& habitarent ibi:& conſumentur omnes in terra AEgypti:cadent in
gladio,& in fame: & conſumentur à minimo vſque ad maximum, in fame & in gladio mo-
rientur:& erunt in iuſiurandum,& in miraculum,& in maledictionem,& in opprobrium. Et
viſitabo ſuper habitatores terræ AEgypti,ſicut viſitaui Ieruſalem:in gladio,& fame, & peſte.
Et non erit qui effugiat, & ſit reſiduus de reliquiis Iudæorum qui vadunt vt peregrinẽtur in
terra AEgypti:& reuertantur in terram Iuda ad quam ipſi eleuant animas ſuas,vt reuertan D
tur & habitent ibi. non reuertentur niſi qui fugerint. Reſponderunt autẽ Ieremiæ omnes

Cõminationẽ dñi vilipẽdentes, caſtigantur.

viri ſcientes quòd ſacrificarent vxores eorum diis alienis : & vniuerſæ mulieres quarũ ſtabat
multitudo grandis:& omnis populus habitantiũ in terra AEgypti in Phathures,dicẽtes, Ser-
monem quẽ locutus es ad nos in nomine domini non audiemus ex te:ſed facientes faciemus
omne verbũ quod egredietur de ore noſtro,vt ſacrificemus reginæ cæli,& libemus ei libami
na,ſicut fecimus nos & patres noſtri,reges noſtri,& principes noſtri in vrbibus Iuda,& in pla
téis Ieruſalẽ:& ſaturati ſumus panibus,& bene nobis erat,malúmque nõ vidimus. Ex eo autẽ
tẽpore quo ceſſauimus ſacrificare reginæ cæli, & libare ei libamina, indiguimus omnibus,& E
gladio & fame conſumpti ſumus. Quòd ſi nos ſacrificamus reginæ cæli,& libamus ei libami

ſ.7.d.

na:nũquid ſine viris noſtris facimus ei placẽtas ad colendũ eã, & libandũ ei libamina? Et
dixit Ieremias ad omnẽ populũ,aduerſum viros,& aduerſum mulieres,& aduerſum vniuer-

Rurſum pœnam ei ꝓponit.

ſam plebẽ,qui reſponderant ei verbũ,dicẽs, Nũquid nõ ſacrificiũ quod ſacrificaſtis in ciuita
tibus Iuda & in platéis Ieruſalẽ vos & patres veſtri, reges veſtri & principes veſtri & populus
terræ,horum recordatus eſt dominus,& aſcendit ſuper cor eius? Et non poterat dominus vl-
trà portare propter malitiã ſtudiorum veſtrorum, & propter abominationes quas feciſtis: &
facta eſt terra veſtra in deſolationem,& in ſtuporem,& in maledictũ,eò quòd non ſit habita-
tor, ſicut eſt dies hæc. Propterea quòd ſacrificaueritis idolis, & peccaueritis domino: & non F
audieritis vocẽ domini,& in lege & in præceptis & in teſtimoniis eius non ambulaueritis:id-
circo euenerunt vobis mala hæc,ſicut eſt dies hæc. Dixit autem Ieremias ad omnẽ populum
& ad vniuerſas mulieres, Audite verbũ domini omnis Iuda, qui eſtis in terra AEgypti, Hæc
dicit dominus exercituũ deus Iſrael,dicẽs, Vos,& vxores veſtræ locuti eſtis ore veſtro,& ma-

nibus veſtris impleſtis,dicẽtes,Faciamus vota noſtra quæ vouimus,vt ſacrificemus reginæ cæ
li,& libemus ei libamina.Impleſtis vota veſtra,& opere perpetra ſtis ea. Ideò audite verbum
domini omnis Iuda,qui habitatis in terra AEgypti,Ecce ego iur aui in nomine meo magno,
ait dominus:quia nequaquã vltrà vocabitur nomen meũ ex ore omnis viri Iudæi, dicentis,

¶vigilabo] feſtino

G Viuit dominus deus,in omni terra AEgypti. Ecce ego vigilabo ſuper eos in malũ, & non in
bonũ:& conſumẽtur omnes viri Iuda,qui ſunt in terra AEgypti,gladio & fame,donec peni-
tus conſumantur.Et qui fugerint gladiũ,reuertentur de terra AEgypti in terrã Iuda viri pau
ci:& ſcient omnes reliquiæ Iuda ingredientiũ terram AEgypti, vt habitent ibi, cuius ſermo
cõpleatur,meus,an illorum.Et hoc vobis ſignum, ait dominus, quòd viſitẽ ego ſuper vos in
loco iſto:vt ſciatis quia verè complebuntur ſermones mei cõtra vos in malum. Hæc dicit do
minus, Ecce ego tradam Pharaonem Ephree regem AEgypti in manus inimicorum eius, &
in manus quærentium animam illius: ſicut tradidi Sedeciam regem Iuda in manu Nabu-
chodonoſor regis Babylonis inimici ſui,& quærentis animam eius. CAP. XLV.

A VErbum quod locutus eſt Ieremias propheta ad Baruch filium Neriæ,cum ſcripſiſſet ver
ba hæc in libro ex ore Ieremiæ,anno quarto Ioacim filii Ioſiæ regis Iuda,dicens,Hæc
dicit dominus deus Iſrael ad te Baruch,Dixiſti, Væ miſero mihi,quoniam addidit dominus
dolorem dolori meo:laboraui in gemitu meo, & requiem non inueni. Hæc dicit dominus,

Arguitur Baruch puſillanimitatis, tamen ſalus ei promittitur.

¶dolorẽ] triſtitiam

B Sic dices ad eum,Ecce quos ædificaui,ego deſtruo:& quos plantaui,ego euello,& vniuerſam
terram hanc.Et tu quæris tibi grãdia?noli quærere. quia ecce ego adducam malũ ſuper om-
nem carnem,ait dominus:& dabo tibi animam tuam in ſalutem in omnibus locis ad quæcũ
que perrexeris. CAP. XLVI.

¶in ſalutẽ] ꝑ ſpolio Heb.

A QVod factum eſt verbum domini ad Ieremiam prophetam contra gentes ad AEgyptum
aduerſum exercitum Pharaonis Nechao regis AEgypti, qui erat iuxta fluuium Eu-
phràten in Charcamis,quem percuſſit Nabuchodonoſor rex Babylonis, in quarto anno Ioa-
cim filii Ioſiæ regis Iuda.Præparate ſcutũ & clypeum,& procedite ad bellum.iungite equos,
& aſcendite equites:ſtate in galeis,polite lanceas,induite vos loricis. Quid igitur? vidi ipſos

Prædicit cladẽ AEgypti.

B pauidos & terga vertentes,fortes eorum cæſos:fugerunt cõciti,nec reſpexerunt:terror vndi-
que,ait dominus.Non fugiat velox,nec ſaluari ſe putet fortis: ad aquilonẽ iuxta flumen Eu-
phràten victi ſunt,& ruerunt.Quis eſt iſte,qui quaſi flumen aſcendit:& veluti fluuiorum in-
tumeſcũt gurgites eius?AEgyptus,fluminis inſtar aſcẽdet,& velut flumina mouebuntur flu-
ctus eius:& dicet, Aſcendens operiã terrã:perdam ciuitatẽ,& habitatores eius.Aſcẽdite equos,
& exultate in curribus,& procedant fortes, AEthiopia & Libyes tenentes ſcutum, & Lydii ar

C ripientes,& iacientes ſagittas.Dies autem ille domini dei exercituum dies vltionis,vt ſumat
vindictam de inimicis ſuis:deuorabit gladius & ſaturabitur,& inebriabitur ſanguine eorum:
victima enim domini dei exercituum in terra aquilonis iuxta flumen Euphràten.Aſcẽde in
Galaad,& tolle reſinam virgo filia AEgypti:fruſtra multiplicas medicamina, ſanitas nõ erit
tibi.Audierunt gentes ignominiam tuam, & vlulatus tuus repleuit terram: quia fortis impe-
git in fortem,ambo pariter conciderunt. Verbum quod locutus eſt dominus ad Ieremiã

D prophetam,ſuper eo quòd venturus eſſet Nabuchodonoſor rex Babylonis,& percuſſurus ter-
ram AEgypti:Annuntiate AEgypto,& auditum facite in Magdalo,& reſonet in Memphis,&
in Taphnis:dicite,Sta,& præpara te:quia deuorabit gladius ea quæ per circuitum tuum ſunt.
Quare computruit fortis tuus?non ſtetit:quoniam dominus ſubuertit eũ. Multiplicauit ruen
tes,cecidítque vir ad proximum ſuum:& dicent, Surge & reuertamur ad populum noſtrum,

¶cõputruit] propulſatus eſt ¶ſubuertit] vꝫ, ꝓpulſauit ¶nomen Pharaonis regis AEgypti tumultum,adduxit tẽpus.] illuc Pharaonẽ regẽ AEgypti regẽ multitudinis magnæ. trãſire fecit tẽpus.(.i.die quo condixerat ſe cum rege Babel congreſſurũ, non auſus eſt adeſſe & ſe ſiſtere,q ſe aliàs de multitudine exercitus iactabat.) ¶ſtimulator] excidio

E & ad terrã natiuitatis noſtræ à facie gladii columbæ. Vocate nomen Pharaonis regis AEgy-
pti tumultum,adduxit tempus.Viuo ego(inquit rex,Dominus exercituum nomen eius)quo-
niam ſicut Thabor in montibus, & ſicut Carmelus in mari, veniet. Vaſa tranſmigrationis
fac tibi habitatrix filia AEgypti:quia Memphis in ſolitudine erit,& deſeretur,& inhabitabi-
lis erit. Vitula elegans atque formoſa AEgyptus:ſtimulator ab aquilone veniet ei. Mercena-

F rii quoque eius qui verſabantur in medio eius,quaſi vituli ſaginati verſi ſunt,& fugerunt ſi-
mul,nec ſtare potuerunt: quia dies interfectionis eorum venit ſuper eos, tempus viſitationis
eorum. Vox eius quaſi æris ſonabit:quoniam cum exercitu properabũt,& cum ſecuribus ve-
nient ei,quaſi cædentes ligna.Succiderunt ſaltum eius,ait dominus,qui ſupputari nõ poteſt:
multiplicati ſunt ſuper locuſtas, & non eſt eis numerus. Confuſa eſt filia AEgypti, & tradita

in manus populi aquilonis. Dixit dominus exercituum deus Iſrael, Ecce ego viſitabo ſuper
tumultum Alexandriæ,& ſuper Pharaonem,& ſuper AEgyptum,& ſuper deos eius, & ſuper
reges eius:& ſuper Pharaonem,& ſuper eos qui confidunt in eo. Et dabo eos in manus quærẽ-
tium animam eorum,& in manus Nabuchodonoſor regis Babylonis, & in manus ſeruorum G

¶ſuper tumultũ Alexandriæ.] vel, filios No(aut ſaltum Alexandriæ,)

Promittitur Iſraeli liberatio.

eius: & poſt hæc habitabitur ſicut diebus priſtinis, ait dominus. Et tu ne timeas ſerue
meus Iacob,& ne paueas Iſrael:quia ecce ego ſaluum te faciam de longinquo,& ſemen tuum
de terra captiuitatis ſuæ:& reuertetur Iacob,& requieſcet,& proſperabitur, & nõ erit qui ex-
terreat eum. Et tu noli timere ſerue meus Iacob, ait dominus:quia tecum ego ſum, quia ego
conſumam cunctas gentes ad quas eieci te: te verò non cõſumam,ſed caſtigabo te in iudicio,
nec quaſi innocenti parcam tibi.

¶quaſi innocẽti parcã tibi.] excidendo excidam te.

CAP. XLVII.

Sermo domini contra Palæſthinos.

QVod factum eſt verbum domini ad Ieremiam prophetã contra Palæſthinos,antequam A
percuteret Pharao Gazan,Hæc dicit dominus,Ecce aquæ aſcẽdunt ab aquilone,& erũt
quaſi torrens inundans: & operient terram & plenitudinem eius, vrbem & habitatores eius. B
Clamabunt homines,& vlulabunt omnes habitatores terræ à ſtrepitu pompæ armorũ,& bel-
latorum eius, à commotione quadrigarum eius, & multitudine rotarum illius. Non reſpe-
xerunt patres filios manibus diſſolutis, pro aduentu diei in quo vaſtabuntur omnes Phili- C
ſthiim,& diſſipabitur Tyrus & Sidon cũ omnibus reliquis auxiliis ſuis. depopulatus eſt enim
dominus Palæſthinos, reliquias inſulæ Cappadociæ. Venit caluitium ſuper Gazam: conti-
cuit Aſcalon,& reliquiæ vallis earum. vſquequo conciderìs? O mucro domini, vſquequo nõ
quieſces? ingredere in vaginam tuam: refrigerare, & ſile. Quomodo quieſcet, cum dominus D
præceperit ei aduerſus Aſcalonem, & aduerſum maritimas eius regiones, ibíque condixerit
illi?

¶pompæ armorum, & bellatorum eius,] ſtrepitus vngularũ equorum fortiũ eius, ¶manibus diſſolutis,] propter debilitatem manuum, ¶cõticuit] ſucciſa eſt.

CAP. XLVIII. A

Sermo dñi contra Moabitas.

AD Moab. Hæc dicit dominus exercituũ deus Iſrael, Væ ſuper Nabo,quoniã vaſtata eſt,
& confuſa:capta eſt Cariathàim:confuſa eſt fortis,& tremuit. Non eſt vltrà exultatio in
Moab contra Heſebon:cogitauerunt malum, Venite, & diſperdamus eam de gente. Ergo ſi-
lens conticeſces, ſequetúrque te gladius. Vox clamoris de Oronáim:vaſtitas,& contritio ma-
gna. Contrita eſt Moab: annuntiate clamorem paruulis eius. Per aſcenſum enim Luith plo-
rans aſcendet in fletu:quoniam in deſcenſu Oronáim hoſtes vlulatũ contritionis audierunt,

¶fortis,] ciuitas in excelſo ſita(vel, munitio,) ¶exultatio] vel, gloriatio ¶ſilens conticeſces,] Madmen ſucciderus

I.17.a.

Fugite,ſaluate animas veſtras:& eritis quaſi myricæ in deſerto. Pro eo enim quòd habuiſti fi-
duciam in munitionibus tuis & in theſauris tuis,tu quoque capiêris: & ibit Chamos in trãſ-
migrationem,ſacerdotes eius, & principes eius ſimul. Et veniet prædo ad omnem vrbem, & B
vrbs nulla ſaluabitur:& peribunt valles,& diſſipabũtur campeſtria, quoniam dixit dominus,
Date florem Moab,quia florens egredietur: & ciuitates eius deſertæ erunt, & inhabitabiles.
Maledictus qui facit opus domini fraudulenter: & maledictus qui prohibet gladium ſuum à
ſanguine. Fertilis fuit Moab ab adoleſcentia ſua,& requieuit in fecibus ſuis:nec tranſfuſus eſt
de vaſe in vas,& in tranſmigrationem non abiit: idcirco permanſit guſtus eius in eo, & odor
eius non eſt immutatus. Propterea ecce dies veniunt, dicit dominus: & mittam ei ordinato-
res,& ſtratores laguncularum, & ſternent eum:& vaſa eius exhaurient, & lagunculas eorum

¶munitionibus] operibus (.i. pecudibus & bobus) ¶florem Moab, quia florens] alas Moab, quia volans ¶Fertilis fuit] Requieuit(vel, Pacatus fuit) ¶ordinatores,& ſtratores laguncularũ, & ſternent eum.] homines qui iuuabũt eam migrare.

3.Reg.12.g.

collident. Et confundetur Moab à Chamos,ſicut cõfuſa eſt domus Iſrael à Bethel, in qua ha- C

Iſa.16.b.

bebat fiduciam. Quomodo dicitis, Fortes ſumus, & viri robuſti ad præliandum? Vaſtata eſt
Moab,& ciuitates illius ſuccenderunt: & electi iuuenes eius deſcenderunt in occiſionem: ait
rex,Dominus exercituum nomen eius. Prope eſt interitus Moab,vt veniat:& malum eius ve
lociter accurret nimis. Conſolamini eum omnes qui eſtis in circuitu eius,& vniuerſi qui ſci-
tis nomen eius:dicite,Quomodo cõfracta eſt virga fortis,baculus glorioſus? Deſcende de glo
ria,& ſede in ſiti habitatio filiæ Dibon:quoniã vaſtator Moab aſcendet ad te,diſſipabit mu-
nitiones tuas. In via ſta,& proſpice habitatio Aroer:interroga fugientem,& ei qui euaſit,dic,
Quid accidit? Confuſus eſt Moab,quoniã victus eſt:vlulate,& clamate, annuntiate in Arnon
quoniã vaſtata eſt Moab. Et iudiciũ venit ad terram campeſtrem:ſuper Helon,& ſuper Iaſa, D
& ſuper Mephàath,& ſuper Dibon,& ſuper Nabo,& ſuper domum Deblathàim,& ſuper Ca-
riathàim,& ſuper Beth-gamul,& ſuper Beth-maon, & ſuper Carioth, & ſuper Boſra: & ſuper
omnes ciuitates terræ Moab,quæ longe & propè ſunt. Abſciſſum eſt cornu Moab:& brachiũ
eius cõtritũ eſt,ait dominus. Inebriate eũ,quoniã contra dominum erectus eſt:& allidet ma-
num Moab in vomitu ſuo,& erit in deriſum etiã ipſe. fuit enim in deriſum tibi Iſrael: quaſi

¶ſuccenderunt:] vel, ſucciderunt: ¶Conſolamini eũ] Condolete ei ¶allidet manum] plaudet(vel, vertet ſe illi tere in latus)

inter fures repeririſſes eum. propter verba ergo tua quæ aduerſum illū locutus es, captiuus du-
cêris. Relinquite ciuitates, & habitate in petra habitatores Moab: & eſtote quaſi colūba ni-
E dificans in ſummo ore foraminis. Audiuimus ſuperbiam Moab, ſuperbus eſt valde: ſublimi-
tatem eius, & arrogantiam, & ſuperbiam, & altitudinem cordis eius. Ego ſcio, ait dominus,
iactantiam eius: & quòd non ſit iuxta eam virtus eius, nec iuxta quod poterat conata ſit fa-
cere. Ideò ſuper Moab eiulabo, & ad Moab vniuerſam clamabo, ad viros muri fictilis lamē-
tantes. De planctu Iazer plorabo tibi vinea Sabama: propagines tuæ tranſierunt mare, vſque
ad mare Iazer peruenerūt: ſuper meſſem tuam, & vindemiam tuam prædo irruit. Ablata eſt Iſa.16.c.
lætitia & exultatio de Carmelo & de terra Moab: & vinum de torcularibus ſuſtuli: nequaquā
calcator vuæ ſolitum celeuſma cantabit. De clamore Heſebon vſque Eleale & Iaſa, dederūt
F vocem ſuam: à Segor vſque ad Oronáim vitulam cōternantem: aquæ quoque Nemrim peſ-
ſimæ erunt. Et auferam de Moab, ait dominus, offerentem in excelſis, & ſacrificantem diis
eius. Propterea cor meum ad Moab quaſi tibia æris reſonabit: & cor meum ad viros muri
fictilis dabit ſonitum tibiarum: quia plus fecit quàm potuit, idcirco perierunt. Omne enim
caput caluitium, & omnis barba raſa erit: in cunctis manibus colligatio, & ſuper omne dor- Iſa.15.a. ezec. 7.c.
ſum cilicium. Et ſuper omnia tecta Moab, & in plateis eius omnis plāctus: quoniam contri-
ui Moab ſicut vas inutile, ait dominus. Quomodo victa eſt, & vlulauerunt? quomodo deiecit
ceruicem Moab, & confuſus eſt? erítque Moab in deriſum, & in exemplum omnibus in cir-
cuitu ſuo. Hæc dicit dominus, Ecce quaſi aquila volabit, & extendet alas ſuas ad Moab. Ca-
G pta eſt Carioth, & munitiones comprehenſæ ſunt: & erit cor fortium Moab in die illa, ſicut
cor mulieris parturientis. Et ceſſabit Moab eſſe populus: quoniam contra dominum gloria-
tus eſt. Pauor & fouea & laqueus ſuper te ô habitator Moab, ait dominus. Qui fugerit à fa- Iſa.24.c.
cie pauoris, cadet in foueam: & qui conſcenderit de fouea, capietur laqueo. adducā enim ſu-
per Moab annum viſitationis eorum, ait dominus. In vmbra Heſebon ſteterunt de laqueo
fugientes: quia ignis egreſſus eſt de Heſebon, & flamma de medio Sion: & deuorauit partem
Moab, & verticem filiorum tumultus. Væ tibi Moab, periſti popule Chamos: quia compre-
henſi ſunt filii tui, & filiæ tuæ in captiuitatem. Et conuertam captiuitatem Moab in nouiſ-
ſimis diebus, ait dominus. Hucuſque iudicia Moab.

CAP. XLIX.

A AD filios Ammon. Hæc dicit dominus, Nunquid non filii ſunt Iſrael? aut hæres non eſt Sermo domini cōtra Ammonitas.
ei? Cur igitur hæreditate poſſedit Melchom, Gad: & populus eius in vrbibus eius habi-
tauit? Ideò ecce dies veniunt, dicit dominus: & auditum faciam ſuper Rabbath filiorū Am-
mon fremitum prælii: & erit in tumulum diſſipata, filiǽque eius igne ſuccendentur, & poſſi-
debit Iſrael poſſeſſores ſuos, ait dominus. Vlula Heſebon, quoniam vaſtata eſt Hai. clamate
filiæ Rabbath, accingite vos ciliciis: plangite, & circuite per ſepes: quoniā Melchom in trāſ-
migrationē ducetur, ſacerdotes eius, & principes eius ſimul. Quid gloriaris in vallibus? De-
fluxit vallis tua filia delicata: quæ cōfidebas in theſauris tuis, & dicebas, Quis veniet ad me?
B Ecce ego inducam ſuper te terrorem, ait dominus deus exercituum, ab omnibus qui ſunt in
circuitu tuo: & diſpergemini ſinguli à conſpectu veſtro, nec erit qui congreget fugientes. Et
poſt hæc reuerti faciam captiuos filiorum Ammon, ait dominus. Ad Idumæam. Hæc di- Contra Idumæam.
cit dominus exercituum, Nunquid non vltrà eſt ſapiētia in Theman? Periit conſiliū à filiis:
inutilis facta eſt ſapientia eorum. Fugite, & terga vertite, deſcendite in voraginē habitatores
Dedan: quoniam perditionem Eſau adduxi ſuper eum, tēpus viſitationis eius. Si vindemia-
tores veniſſent ſuper te, non reliquiſſent racemum: ſi fures in nocte, rapuiſſent quod ſuffice-
ret ſibi. Ego verò diſcooperui Eſau, reuelaui abſcondita eius, & celari non poterit: vaſtatum
C eſt ſemen eius, & fratres eius, & vicini eius, & non erit. Relinque pupillos tuos, ego faciā eos
viuere: & viduæ tuæ in me ſperabūt. Quia hæc dicit dominus, Ecce quibus non erat iudiciū
vt biberent calicem, bibentes bibent: & tu quaſi innocens relinquêris? Non eris innocens, ſed
bibens bibes. Quia per memetipſum iuraui, dicit dominus, quòd in ſolitudinē, & in oppro-
brium, & in deſertum, & in maledictionē erit Boſra: & omnes ciuitates eius erunt in ſolitu-
dines ſempiternas. Auditum audiui à domino, & legatus ad gentes miſſus eſt, Congregami- Abd.1.a.
ni, & venite contra eam, & conſurgamus in prælium. Ecce enim paruulum dedi te in genti-
bus, contemptibilem inter homines. Arrogantia tua decepit te, & ſuperbia cordis tui: qui ha-

¶captiuus ducêris.] cōdoluiſti.(vꝫ, eijceris.)
¶ſummo ore foraminis.] lateribus oris foueæ.
¶ſublimitatem] elationem
¶iactantiam] iram
¶& quòd &c.] & nō ſic: mēdacia eiꝰ, nō ſic fecerūt(.i. nō fecerūt qđ iactabant ſe poſſe facere, mētiti ſunt. vꝫ, furori eiꝰ nō reſpondēt vires eiꝰ, neque facta.)
¶muri fictilis lamētātes.] Cir Heres ingemiſcā.(garriā.)
¶De planctu Iazer plorabo tibi] Eodē plāctu quo te defleo Iazer, deflebo te
¶meſſē tuā,] vꝫ, fructus tuos æſtiuos,
¶ſolitum celeuſma] vꝫ, cātionē vīdemiæ
¶conternantē:] triēnem:
¶peſſimæ] in deſolationes
¶muri fictilis] Cir Heres
¶plꝰ fecit ꝗ potuit, idcirco] reſiduæ diuitiæ quas fecit
¶colligatio,] inciſiones,
¶oē dorſū ciliciū.] oēs lūbos ſaccus.
¶inutile,] quod non delectat,(vꝫ, placet)
¶exēplū] formidinē
¶gloriatus eſt.] magnificauit os ſuum.
¶de laqueo.] propter potentiam(à violentia. Quidā vertunt abſqꝫ fortitudine)
¶partem] fines
¶Melchom,] rex eorum,
¶filiæ] villæ
¶Melchom] rex eorum
¶delicata:] rebellis:
¶fugiētes.] vagātes.
¶inutilis facta] corrupta
¶veniſſent ſuper te, non reliquiſſent] venerit ſuper te, nō relinquent &c.
¶quaſi innocens relinquêris? Non eris innocēs,] immunis eris? Non eris immunis,
¶paruulū] abiectū

bitas in cauernis petræ,& apprehendere niteris altitudinem collis. cum exaltaueris quaſi aquila nidum tuum,inde detrahã te, dicit dominus. Et erit Idumæa deſerta:omnis qui tranſibit per eã,ſtupebit, & ſibilabit ſuper omnes plagas eius. Sicut ſubuerſa eſt Sodoma & Gomorrha,& vicinæ eius,ait dominus:non habitabit ibi vir,& non incolet eam filius hominis. Ecce quaſi leo aſcẽdet de ſuperbia Iordanis ad pulchritudinem robuſtam: quia ſubito currere faciam eum ad illam: & quis erit electus quẽ præponam ei?quis enim ſimilis mei? & quis ſuſtinebit me?& quis eſt iſte paſtor,qui reſiſtat vultui meo? Propterea audite conſilium domini quod iniit de Edom: & cogitationes eius quas cogitauit de habitatoribus Theman, Si non deiecerint eos paruuli gregis, niſi diſſipauerint cum eis habitaculum eorũ. A voce ruinæ eorum commota eſt terra:clamor in mari rubro auditus eſt vocis eius. Ecce quaſi aquila aſcendet & auolabit:& expãdet alas ſuas ſuper Boſram:& erit cor fortium Idumææ in die illa,quaſi cor mulieris parturientis. Ad Damaſcum. Confuſa eſt Emath & Arphad: quia auditum peſſimum audierunt, turbati ſunt in mari:præ ſolicitudine quieſcere non potuit. Diſſoluta eſt Damaſcus,verſa eſt in fugam,tremor apprehendit eam:anguſtia & dolores tenuerunt eam quaſi parturientem. Quomodo dereliquerunt ciuitatẽ laudabilem,vrbem lætitiæ?Ideò cadent iuuenes eius in plateis eius:& omnes viri prælii cõticeſcent in die illa, ait dominus exercituũ. Et ſuccendam ignem in muro Damaſci,& deuorabit mœnia Ben-adad.

Ad Cedar,& ad regna Aſor,quæ percuſſit Nabuchodonoſor rex Babylonis,hæc dicit dominus,Surgite,& aſcendite ad Cedar,& vaſtate filios orientis. Tabernacula eorum,& greges eorum capient:pelles eorum,& omnia vaſa eorũ,& camelos eorum tollent ſibi:& vocabunt ſuper eos formidinem in circuitu. Fugite,abite vehementer, in voraginibus ſedete qui habitatis Aſor, ait dominus: iniit enim contra vos Nabuchodonoſor rex Babylonis conſiliũ, & cogitauit aduerſum vos cogitationes. Cõſurgite,& aſcendite ad gentem quietam, & habitantem confidenter,ait dominus:non oſtia,nec vectes eis:ſoli habitant. Et erunt cameli eorum in direptionem,& multitudo iumentorum in prædam:& diſpergam eos in omnem vẽtum,qui ſunt attonſi in comã:& ex omni confinio eorum adducam interitum ſuper eos,ait dominus. Et erit Aſor in habitaculum draconũ, deſerta vſque in æternum: non manebit ibi vir,nec incolet eam filius hominis. Quod factum eſt verbum domini ad Ieremiam prophetam aduerſus AElam,in principio regni Sedeciæ regis Iuda, dicens, Hæc dicit dominus exercituum, Ecce ego confringam arcũ AElam, & ſumam fortitudinẽ eorũ. Et inducam ſuper AElam quatuor ventos à quatuor plagis cæli: & ventilabo eos in omnes ventos iſtos: & non erit gens ad quam non perueniant profugi AElam. Et pauere faciã AElam coram inimicis ſuis & in conſpectu quærentiũ animam eorũ:& adducam ſuper eos malum,iram furoris mei,dicit dominus:& mittam poſt eos gladium,donec conſumam eos. Et ponã ſoliũ meũ in AElam: & perdam inde reges & principes, ait dominus. In nouiſſimis autẽ diebus reuerti faciam captiuos AElam,dicit dominus.

CAP. L.

VErbum quod locutus eſt dominus de Babylone, & de terra Chaldæorum in manu Ieremiæ prophetæ. Annuntiate in gentibus,& auditum facite,leuate ſignum:prædicate, & nolite celare:dicite,Capta eſt Babylon,confuſus eſt Bel,victus eſt Merodach,confuſa ſunt ſculptilia eius,ſuperata ſunt idola eorum. Quoniam aſcendit contra eam gens ab aquilone, quæ ponet terram eius in ſolitudinem:& non erit qui habitet in ea,ab homine vſque ad pecus,& moti ſunt,& abierũt. In diebus illis,& in tempore illo ait dominus,veniẽt filii Iſrael, ipſi & filii Iuda ſimul: ambulantes & flentes properabũt, & dominum deum ſuum quærent. In Sion interrogabunt viam,huc facies eorum:venient,& apponentur ad dominum fœdere ſempiterno quod nulla obliuione delebitur. Grex perditus factus eſt populus meus:paſtores eorum ſeduxerunt eos,fecerúntque vagari in montibus:de monte in collem tranſierũt, obliti ſunt cubilis ſui. Omnes qui inuenerunt,comederunt eos:& hoſtes eorũ dixerunt,Non peccauimus:pro eo quòd peccauerunt domino decori iuſtitiæ,& expectationi patrũ eorum domino. Recedite de medio Babylonis, & de terra Chaldæorũ egredimini: & eſtote quaſi hœdi ante gregem. Quoniam ecce ego ſuſcito,& adducam in Babylonem,congregationem gẽtium magnarum de terra aquilonis:& præparabuntur aduerſus eam,& inde capietur:ſagitta eius quaſi viri fortis interfectoris,non reuertetur vacua. Et erit Chaldæa in prædam: omnes vaſtantes eam replebuntur,ait dominus. Quoniam exultatis,& magna loquimini, diripiẽtes

Left margin notes: Gen.19.e. — Iob.41.a. — Contra Damaſcum. — Cõtra Cedar. — Contra AElã. — Prædicit deſtructionem Babylonis & captiui Iſraelis liberationem.

Right margin notes: D — E — F — G — A — B — ¶cauernis petræ,] vł,in turribus ædificatis ſuper petrã, — ¶de ſuperbia] à tumore — ¶pulchritudinẽ robuſtam:] habitaculũ robuſtum: — ¶ſuſtinebit me] conuenire faciet me (ſub. ad tempus cõſtitutũ. vł, cõſtituet mihi tempus?) — ¶oẽm ventum,qui ſunt attonſi in comã:] in oẽ lat⁹,caluantes in angulis terræ: — ¶& ſumã &c.] principiũ fortitudinis eorũ (vł, præcipuã fortitudinẽ eorũ.) — ¶veniẽt, & apponẽtur ad dñm] venite, & adhærete dño — ¶exultatis, & magna loquimini, ... ti fuiſtis, ... exultatis,

hæreditatem meam: quoniam effuſi eſtis ſicut vituli ſuper herbam, & mugiſtis ſicut tauri.
Confuſa eſt mater veſtra nimis, & adæquata pulueri, quæ genuit vos: ecce nouiſſima erit in
C gentibus, & deſerta, inuia, & arens. Ab ira domini non habitabitur, ſed redigetur tota in
ſolitudinem: omnis qui tranſibit per Babylonem, ſtupebit, & ſibilabit ſuper vniuerſis plagis
eius. Præparamini contra Babylonem per circuitum omnes qui tenditis arcum, debellate eã,
non parcatis iaculis: quia domino peccauit. Clamate aduerſus eam, vbique dedit manũ, ce-
ciderunt fundamenta eius: deſtructi ſunt muri eius, quoniam vltio domini eſt. vltionem ac-
cipite de ea: ſicut fecit, facite ei. Diſperdite ſatorem de Babylone, & tenẽtem falcem in tem-
pore meſſis: à facie gladii columbæ vnuſquiſque ad populum ſuum conuertetur, & ſinguli
ad terram ſuam fugient. Grex diſperſus Iſrael, leones eiecerunt eum: primus comedit eum
rex Aſſur: iſte nouiſſimus exoſſauit eum Nabuchodonoſor rex Babylonis. Propterea hæc di-
cit dominus exercituum deus Iſrael, Ecce ego viſitabo regem Babylonis, & terram eius: ſicut
viſitaui regem Aſſur: & reducã Iſrael ad habitaculum ſuum: & paſcetur Carmelum & Baſan,
D & in monte Ephraim & Galaad ſaturabitur anima eius. In diebus illis & in tempore illo, ait
dominus, quæretur iniquitas Iſrael, & non erit: & peccatum Iuda, & non inuenietur: quoniã
propitius ero eis quos reliquero. Super terram dominantium aſcende, & ſuper habitatores
eius viſita, diſſipa, & interfice quæ poſt eos ſunt, ait dominus: & fac iuxta omnia quæ præce-
pi tibi. Vox belli in terra, & contritio magna. Quomodo confractus eſt, & cõtritus malleus
vniuerſæ terræ? quomodo verſa eſt in deſertum Babylon in gentibus? Illaqueaui te, & capta
es Babylon, & neſciebas: inuenta es & apprehenſa: quoniam dominum prouocaſti. Aperuit
dominus theſaurum ſuum, & protulit vaſa iræ ſuæ: quoniam opus eſt domino deo exercituũ
in terra Chaldæorum. Venite ad eam ab extremis finibus: aperite vt exeant qui conculcent
eam: tollite de via lapides, & redigite in aceruos, & interficite eam: nec ſit quicquã reliquũ.
E Diſſipate vniuerſos fortes eius, deſcẽdant in occiſionem: væ eis, quia venit dies eorum, tem-
pus viſitationis eorum. Vox fugientium, & eorum qui euaſerunt de terra Babylonis: vt an-
nuntient in Sion vltionem domini dei noſtri, vltionem templi eius. Annuntiate in Babylo-
nem plurimis omnibus qui tendunt arcum: conſiſtite aduerſus eam per gyrũ, & nullus eua-
dat: reddite ei ſecundũ opus ſuum: iuxta omnia quæ fecit, facite illi: quia contra dominum
erecta eſt, aduerſum ſanctum Iſrael. Idcirco cadent iuuenes eius in plateis eius: & omnes viri
bellatores eius conticeſcent in die illa, ait dominus. Ecce ego ad te ſuperbe, dicit dominus
deus exercituum: quia veniet dies tuus, tẽpus viſitationis tuæ. Et cadet ſuperbus, & corruet,
& non erit qui ſuſcitet eum: & ſuccendam ignem in vrbibus eius, & deuorabit omnia in cir-
cuitu eius. Hæc dicit dominus exercituum, Calumniam ſuſtinent filii Iſrael & filii Iuda ſi-
F mul: omnes qui ceperunt eos, tenent, nolunt dimittere eos. Redemptor eorũ fortis, Dominus
exercituum nomẽ eius, iudicio defendet cauſam eorum, vt exterreat terram, & commoueat
habitatores Babylonis. Gladius ad Chaldæos, ait dominus: & ad habitatores Babylonis, & ad
principes, & ad ſapiẽtes eius. Gladius ad diuinos eius, qui ſtulti erũt: gladius ad fortes illius,
qui timebunt. Gladius ad equos eius, & ad currus eius, & ad omne vulgus quod eſt in medio
eius, & erunt quaſi mulieres: gladius ad theſauros eius, qui diripientur. Siccitas ſuper aquas
eius erit, & areſcent: quia terra ſculptilium eſt, & in portẽtis gloriantur. Propterea habitabũt
dracones cũ fatuis ſicariis: & habitabunt in ea ſtruthiones: & non inhabitabitur vltra vſq; in
ſempiternum, nec extruetur vſque ad generationem & generationem. Sicut ſubuertit domi-
nus Sodomam & Gomorrham, & vicinas eius, ait dominus: non habitabit ibi vir, & non in- Gen. 19. c.
G colet eã filius hominis. Ecce populus veniet ab aquilone: & gens magna, & reges multi con-
ſurgent à finibus terræ. Arcum & ſcutum apprehẽdent: crudeles ſunt & immiſericordes: vox
eorum quaſi mare ſonabit, & ſuper equos aſcendent: ſicut vir paratus ad prælium contra te
filia Babylon. Audiuit rex Babylonis famam eorum, & diſſolutæ ſunt manus eius: anguſtia
apprehendit eum, dolor quaſi parturientem. Ecce quaſi leo aſcẽdet de ſuperbia Iordanis ad
pulchritudinem robuſtam: quia ſubito currere faciam eum ad illam: & quis erit electus quẽ
præponam ei? quis eſt enim ſimilis mei? & quis ſuſtinebit me? & quis eſt iſte paſtor, qui reſi- Iob. 41. a.
ſtat vultui meo? Propterea audite conſilium domini quod mente concepit aduerſum Baby-
lonẽ: & cogitationes eius quas cogitauit ſuper terram Chaldæorũ, Niſi detraxerint eos par-
uuli gregum, niſi diſſipatum fuerit cum ipſis habitaculũ eorum. A voce captiuitatis Babylo-

¶ effuſi eſtis ſicut vituli ſuper herbam,] multiplicati eſtis ſicut vitula herbæ (.i. quę paſcit germĩa,)
¶ adęquata pulueri] erubuit
¶ debellate] proiicite in
¶ colũbæ] opprimẽtis
¶ propitius ero] parcam
¶ dominantium] rebellantium
¶ op⁹ eſt dño deo] vl, hoc eſt negotiũ dñi dei
¶ ab extremis finibus:] cũ venerit ei⁹ finis:
¶ vt exeant &c.] penora (granaria) ei⁹: calcate eã ſicut aceruos (ſub. manipulorũ) & perdite eã, ne ſit ei reſiduum.
¶ Annuntiate in Babylonem plurimis oibus qui tẽdunt arcum:] Cõgregate cõtra Babel ſagittarios:
¶ viſitationis tuæ.] vl, quo te viſitem.
¶ Calumniam ſuſtinent] Oppreſſi ſunt
¶ exterreat] quieſcere faciat
¶ dracones cũ fatuis ſicarijs:] beſtiæ ſylueſtres cum vlulis:
¶ ſuperbia] tumore
¶ pulchritudinẽ robuſtam:] habitaculum robuſtum:
¶ ſuſtinebit me?] cõſtituet tẽpus mihi?

nis commota eſt terra,& clamor inter gentes auditus eſt.

CAP. LI.

Quomodo Babylon euertenda.

HAEc dicit dominus, Ecce ego ſuſcitabo ſuper Babylonem & ſuper habitatores eius,qui cor ſuum leuauerunt contra me: quaſi ventum peſtilentem. Et mittam in Babylonem ventilatores,& ventilabunt eam,& demolientur terram eius: quoniam venerunt ſuper eam vndique in die afflictionis eius. Non tendat qui tendit arcum ſuũ:& non aſcẽdat loricatus. nolite parcere iuuenibus eius,interficite omnem militiam eius. Et cadent interfecti in terra Chaldæorũ:& vulnerati in regionibus eius.Quoniam non fuit viduatus Iſrael & Iuda à deo ſuo domino exercituũ: terra autem eorum repleta eſt delicto à ſancto Iſrael. Fugite de medio Babylonis,& ſaluet vnuſquiſque animam ſuã.nolite tacere ſuper iniquitatẽ eius: quoniã tempus vltionis eius eſt à domino, viciſſitudinem ipſe retribuet ei.Calix aureus Babylon in manu domini,inebrians omnem terram:de vino eius biberũt gentes, & ideò cõmotæ ſunt. Subito cecidit Babylon,& contrita eſt:vlulate ſuper eam,tollite reſinam ad dolorem eius,ſi fortè ſanetur.Curauimus Babylonem,& non eſt ſanata: derelinquamus eam,& eamus vnuſquiſque in terram ſuã: quoniam peruenit vſque ad cælos iudiciũ eius, & eleuatum eſt vſque ad nubes.Protulit dominus iuſtitias noſtras:venite & narremus in Sion opus domini dei noſtri.Acuite ſagittas, & implete pharetras: ſuſcitauit dominus ſpiritum regum Medorum: & contra Babylonem mẽs eius eſt vt perdat eam,quoniã vltio domini eſt, vltio templi ſui.Super muros Babylonis leuate ſignum,augete cuſtodiã:leuate cuſtodes,præparate inſidias:quia cogitauit dominus, & fecit quæcũque locutus eſt cõtra habitatores Babylonis. Quæ habitas ſuper aquas multas,locuples in theſauris:venit finis tuus pedalis præciſionis tuæ.Iurauit dominus exercituum per animam ſuam, Quoniam replebo te hominibus quaſi brucho, & ſuper te celeuſma cantabitur.Qui fecit terram in fortitudine ſua,& præparauit orbẽ in ſapientia ſua,& prudentia ſua extendit cælos. Dante eo vocẽ multiplicantur aquæ in cælo: qui leuat nubes ab extremo terræ,fulgura in pluuiã fecit:& producit ventos de theſauris ſuis.Stultus factus eſt omnis homo à ſcientia:confuſus eſt omnis conflator in ſculptili: quia mendax eſt conflatio eius,nec eſt ſpiritus in eis. Vana ſunt opera, & riſu digna,in tempore viſitationis ſuæ peribũt.Nõ ſicut hæc,pars Iacob:quia qui fecit omnia ipſe eſt,& Iſrael ſceptrum hæreditatis eius:Dominus exercituum nomen eius.Collidis tu mihi vaſa belli,& ego collidam in te gentes,& diſperdam in te regna: & collidam in te equũ,& equitem eius:& collidam in te currum,& aſcenſorem eius:& collidam in te virum & mulierem,& collidã in te ſenem & puerum,& collidam in te iuuenem & virginem:& collidam in te paſtorem & gregem eius,& collidam in te agricolam & iugales eius,& collidam in te duces & magiſtratus.Et reddã Babyloni,& cunctis habitatoribus Chaldææ omne malum ſuũ quod fecerunt in Sion,in oculis veſtris,ait dominus.Ecce ego ad te mons peſtifer, ait dominus, qui corrũpis vniuerſam terram:& extendam manum meam ſuper te,& euoluam te de petris,& dabo te in montẽ combuſtionis:& non tollent de te lapidem in angulum,& lapidem in fundamento, ſed perditus in æternum eris,ait dominus.Leuate ſignum in terra:clangite buccina in gentibus,ſanctificate ſuper eam gentes:annuntiate contra illam regibus Ararat,Menni,& Aſcenez:numerate contra eam Taphſar,adducite equum quaſi bruchum aculeatum. ſanctificate contra eam gentes,reges Mediæ,duces eius,& vniuerſos magiſtratus eius,cunctámque terram poteſtatis eius.Et commouebitur terra,& conturbabitur: quia euigilabit contra Babylonem cogitatio domini, vt ponat terram Babylonis deſertam,& inhabitabilem. Ceſſauerunt fortes Babylonis à prælio,habitauerunt in præſidiis:deuoratum eſt robur eorũ, & facti ſunt quaſi mulieres:incenſa ſunt tabernacula eius,contriti ſunt vectes eius. Currens obuiam currẽti veniet: & nuntius obuius nuntianti: vt annũtiet regi Babylonis quia capta eſt ciuitas eius à ſummo vſque ad ſummum:& vada præoccupata ſunt, & paludes incenſæ ſunt igni,& viri bellatores cõturbati ſunt.Quia hæc dicit dominus exercituum,deus Iſrael, Filia Babylonis quaſi area, tempus trituræ eius:adhuc modicum,& veniet tempus meſſionis eius.Comedit me,deuorauit me Nabuchodonoſor rex Babylonis: reddidit me quaſi vas inane: abſorbuit me quaſi draco,repleuit ventrem ſuum teneritudine mea,& eiecit me.Iniquitas aduerſum me,& caro mea ſuper Babylonem, dicit habitatio Sion:& ſanguis meus ſuper habitatores Chaldææ dicit Ieruſalem.Propterea hæc dicit dominus, Ecce ego iudicabo cauſam tuam, & vlciſcar vltionem tuam:& deſertum faciam mare eius,& ſiccabo venã eius. Et erit Babylon in tumu-

Iſa.21.c.apoc.14.b.

Amos.4.c.

Ier.10.b.

A ¶eius, qui &c.] cordis inimicorũ meorũ(.i. ſuper illos qui habitãt in medio aduerſariorũ meorum Chaldæorum) ventum corrũpentem.

¶vulnerati in regionibus] cõfoſſi in plateis

¶à ſancto Iſrael.] propter ea quæ fecit in ſanctũ Iſraelis.

¶tacere] diſperdi

B ¶Acuite] Expolite

¶implete pharetras] congregate ſcuta:

¶leuate] ſtatuite

¶pedalis præciſionis tuæ.] menſura auaritiæ(vel, oppreſſionis & violentiæ) tuæ

¶riſu digna] opera errorum: (vel, ſtultitiæ:)

C ¶Collidis tu mihi vaſa belli,] Malleus es mihi, inſtrumenta bellica(.i. Conteris mihi arma bellica)

¶peſtifer,] qui corrũpis,(vel, noxie,)

¶perditus] deſolat

¶ſanctificate ſuper] præparate aduerſus & infra.

¶numerate cõtra eã Taphſar,] præficite cõtra eam principem,

¶aculeatum.] horripilantem.

¶euigilabit] firmata eſt(perficitur)

D ¶deuoratum eſt] vel, defecit

¶paludes] .i. portas lacuum, vel, arbores quæ ſunt iuxta paludes

¶trituræ ei9:] calcandi eam:

¶teneritudine mea,] delicijs meis,

¶Iniquitas aduerſum me,& caro mea] Rapina mea & caro mea.i. quæ mihi rapuit, & carnes eorũ qui vulnerati ſunt in me, ſunt ſuper Babel)

¶eò quòd] vt
¶excutient comas] rugient
¶potus] conuiuia
¶ſopiãtur,] exultẽt, (vl, tremãt,)
¶conſurgant:] euigilent:
¶inclyta] laus (gloria)

los, habitatio draconum: ſtupor, & ſibilus, eò quòd non ſit habitator. Simul vt leones rugiẽt:
excutiẽt comas veluti catuli leonum. In calore eorum ponam potus eorũ: & inebriabo eos,
E vt ſopiantur, & dormiant ſomnum ſempiternum, & non conſurgant: dicit dominus. Deducam eos quaſi agnos ad victimam, quaſi arietes cum hœdis. Quomodo capta eſt Seſach, & comprehenſa eſt inclyta vniuerſæ terræ! quomodo facta eſt in ſtuporem Babylon inter gentes! Aſcẽdit ſuper Babylonem mare: multitudine fluctuum eius operta eſt. Factæ ſunt ciuitates eius in ſtuporem: terra inhabitabilis & deſerta, terra in qua nullus habitet, nec tranſeat per eam filius hominis. Et viſitabo ſuper Bel in Babylone, & eiiciã quod abſorbuerat de ore eius: & non cõfluent ad eum vltrà gentes, ſiquidem & murus Babylonis corruet. Egredimini de medio eius populus meus: vt ſaluet vnuſquiſque animam ſuam ab ira furoris domini. Et ne forte molleſcat cor veſtrum, & timeatis auditũ qui audietur in terra: & veniet in anno auditio, & poſt hunc annum auditio: & iniquitas in terra, & dominator ſuper dominatorem. Propterea ecce dies veniunt, & viſitabo ſuper ſculptilia Babylonis: & omnis terra eius confundetur, & vniuerſi interfecti eius cadent in medio eius. Et laudabunt ſuper Babylonẽ cæli & terra, & omnia quæ in eis ſunt: quia ab aquilone venient ei prædones, ait dominus. Et

¶de Babylone] propter Babel

F quomodo fecit Babylon vt caderẽt occiſi in Iſrael: ſic de Babylone cadent occiſi in vniuerſa terra. Qui fugiſtis gladium, venite, nolite ſtare: recordamini procul domini, & Ieruſalẽ aſcendat ſuper cor veſtrum. Confuſi ſumus, quoniam audiuimus opprobrium: operuit ignominia facies noſtras: quia venerunt alieni ſuper ſanctificationem domus domini. Propterea ecce dies veniunt, ait dominus: & viſitabo ſuper ſculptilia eius, & in omni terra eius mugiet vulneratus. Si aſcẽderit Babylon in cælum, & firmauerit in excelſo robur ſuum: à me veniẽt vaſtatores eius, ait dominus. Vox clamoris de Babylone, & contritio magna de terra Chaldæorum: quoniam vaſtauit dominus Babylonem, & perdidit ex ea vocẽ magnã: & ſonabunt fluctus eorum quaſi aquæ multæ: dedit ſonitum vox eorum: quia venit ſuper eam, id eſt, ſuper Babylonem prædo. & apprehenſi ſunt fortes eius, & emarcuit arcus eorum: quia fortis vltor dominus reddẽs retribuet. Et inebriabo principes eius, & ſapiẽtes eius, duces eius, & magiſtratus eius, & fortes eius: & dormient ſomnum ſempiternũ, & non expergiſcentur, ait rex,

¶emarcuit] confractus eſt

¶ſuffoſſiõe ſuffodietur,] confringendo confringetur,

G Dominus exercituũ nomen eius. Hæc dicit dominus exercituũ, Murus Babylonis ille latiſſimus ſuffoſſione ſuffodietur, & portæ eius excelſæ igne comburẽtur, & labores populorum ad nihilum, & gentium in ignem erunt & diſperibũt. Verbum quod præcepit Ieremias propheta, Saraiæ filio Neriæ filii Maaſiæ, cum pergeret cum Sedecia rege in Babylonẽ, in anno quarto regni eius: Saraias autem erat princeps prophetiæ. Et ſcripſit Ieremias omne malum quod venturum erat ſuper Babylonem, in libro vno: omnia verba hæc quæ ſcripta ſunt contra Babylonem. Et dixit Ieremias ad Saraiam, Cum veneris in Babylonem, & videris, & legeris omnia verba hæc, dices, Domine tu locutus es cõtra locum iſtũ vt diſperderes eum: ne ſit qui in eo habitet ab homine vſque ad pecus, & vt ſit perpetua ſolitudo. Cúmque compleueris legere librum iſtum, ligabis ad eum lapidem, & proiicies illum in medium Euphráten, & dices, Sic ſubmergetur Babylon, & non conſurget à facie afflictionis quam ego adduco ſuper eam, & diſſoluetur. Hucuſque verba Ieremiæ.

Librũ ſuum Ieremias dat Saraiæ.

¶ꝓphetiæ.] requiei. (.i. vt aliqui volunt, regis erat amicus, q cũ rege erat quo tẽpore oĩa erãt pacata. Quidã vertũt, pacificꝰ. Alii, princeps & ꝑfectus erat oblationibus.)
¶ne ſit] vt non ſit

CAP. LII.

A Filius viginti & vnius anni erat Sedecias cum regnare cœpiſſet: & vndecim annis regnauit in Ieruſalem: & nomen matris eius Amital, filia Ieremiæ de Lobna. Et fecit malũ in oculis domini, iuxta omnia quæ fecerat Ioacim. Quoniam furor domini erat in Ieruſalẽ & in Iuda, vſquequo proiiceret eos à facie ſua: & receſſit Sedecias à rege Babylonis. Factum eſt autem in anno nono regni eius, in menſe decimo, decima die menſis: vẽnit Nabuchodonoſor rex Babylonis, ipſe, & omnis exercitus eius aduerſus Ieruſalem, & obſederunt eam, & ædificauerunt contra eam munitiones in circuitu. Et fuit ciuitas obſeſſa, vſque ad vndeci-

Repetít captionẽ Sedeciæ. 4. reg. 24. d. 2. par. 36. b.

Ieruſalẽ capitur à Chaldęis. ſ. 39. a. 4. reg. 25. a.

B mum annũ regis Sedeciæ. Menſe autem quarto, nona die menſis, obtinuit fames ciuitatẽ: & non erant alimẽta populo terræ. Et dirupta eſt ciuitas, & omnes viri bellatores eius fugerũt, exierúntque de ciuitate nocte per viam portæ, quæ eſt inter duos muros & ducit ad hortum regis (Chaldæis obſidentibus vrbem in gyro) & abierunt per viã quæ ducit in erẽmum. Perſecutus eſt autem Chaldæorum exercitus regẽ: & apprehenderunt Sedeciam in deſerto, quod eſt iuxta Iericho: & omnis comitatus eius diffugit ab eo. Cúmque comprehendiſſent regem, adduxerunt eum ad regẽ Babylonis in Reblátha, quæ eſt in terra Emath: & locutus eſt

¶& ducit ad] quę eſt iuxta

¶comitatus] exercitus

Occiſis filijs Sedeciæ corã eo, ipſe excæcatur.

ad eum iudicia. Et iugulauit rex Babylonis filios Sedeciæ in oculis eius: ſed & omnes princi C
pes Iuda occîdit in Reblâtha. Et oculos Sedeciæ eruit, & vinxit eum cõpedibus, & adduxit
eum rex Babylonis in Babylonẽ: & poſuit eũ in domo carceris vſque ad diem mortis eius.

Incenditur ciuitas.

In menſe autẽ quinto, decima mẽſis, ipſe eſt annus nonuſdecimus Nabuchodonoſor regis Babylonis: vênit Nabuzardan princeps militiæ, qui ſtabat corã rege Babylonis in Ieruſalẽ. Et incendit domum domini, & domũ regis, & omnes domos Ieruſalẽ, & omnem domũ magnam igne cõbuſſit. Et totũ murum Ieruſalem per circuitũ deſtruxit cũctus exercitus Chaldæorũ qui erat cum magiſtro militiæ. De pauperibus autẽ populi, & de reliquo vulgo quod D
remanſerat in ciuitate, & de profugis qui trãſfugerant ad regẽ Babylonis, & cæteros de multitudine: tranſtulit Nabuzardan princeps militiæ. De pauperibus verò terræ reliquit Nabuzardan princeps militiæ in vinitores, & âgricolas. Colũnas quoq; æreas, quæ erant in domo domini, & baſes, & mare æneũ quod erat in domo domini, cõfregerunt Chaldæi: & tulerunt omne æs eorũ in Babylonẽ. Et lebetes, & creagras, & pſalteria, & phialas, & mortariola, & omnia vaſa ærea quæ in miniſterio fuerant, tulerũt. Et hydrias, & thymiamateria, & vrceos, & pelues, & candelabra, & mortaria, & cyathos: quotquot aurea, aurea: & quotquot argẽtea, argentea: tulit magiſter militiæ colũnas duas, & mare vnũ, & vitulos duodecim æreos, qui erãt E
ſub baſibus quas fecerat rex Salomon in domo domini, non erat pondus æris omnium horum vaſorum. De columnis autem, decem & octo cubiti altitudinis erant in columna vna: & funiculus duodecim cubitorum circuibat eam: porrò groſſitudo eius, quatuor digitorum: & intrinſecus caua erat. Et capitella ſuper vtrâque ærea: & altitudo capitelli vnius, quinque cubitorum: & retiacula, & malogranata ſupra coronam in circuitu, omnia ærea: ſimiliter columnæ ſecundæ & malogranata. Et fuerunt malogranata nonaginta ſex dependentia: & omnia malogranata centum, retiaculis circundabantur.

Qui in Ieruſalem relicti trãſferunt in Babylonem.

Et tulit magiſter militiæ Saraiam ſacerdotem primum, & Sophoniam ſacerdotẽ ſecundum: & tres cuſtodes veſtibuli. Et de ci- F
uitate tulit eunuchum vnum, qui erat præpoſitus ſuper viros bellatores: & ſeptẽ viros de his qui videbant faciem regis, qui inuẽti ſunt in ciuitate: & ſcribam principem militũ, qui probabat tyrones: & ſexaginta viros de populo terræ, qui inuenti ſunt in medio ciuitatis. Tulit autem eos Nabuzardan magiſter militiæ: & duxit eos ad regẽ Babylonis in Reblâtha: & percuſſit eos rex Babylonis. Et interfecit eos in Reblâtha in terra Emath: & tranſlatus eſt Iuda de terra ſua. Iſte eſt populus quem trãſtulit Nabuchodonoſor, in anno ſeptimo: Iudæos tria millia, & vigintitres. In anno octauodecimo Nabuchodonoſor, tranſtulit de Ieruſalem animas octingentas trigintaduas. In anno viceſimotertio Nabuchodonoſor, trãſtulit Nabuzar- G
dan magiſter militiæ animas Iudæorum ſeptingẽtas quadragintaquinque. omnes ergo animæ, quatuor millia ſexcentæ.

Rex Ioachin captiu' ẽ carcere educit, cõſtituũtur ꝗ; ei cibaria regia.

Et factum eſt in triceſimoſeptimo anno tranſmigrationis Ioachin regis Iuda, duodecimo menſe, viceſimaquinta menſis, leuauit Euil-merodach rex Babylonis ipſo anno regni ſui, caput Ioachin regis Iudæ: & eduxit eum de domo carceris. Et locutus eſt cum eo bona: & poſuit thronum eius ſuper thronos regũ qui erant poſt ſe in Babylone. Et mutauit veſtimenta carceris eius, & comedebat panẽ coram eo ſemper cũctis diebus vitæ ſuæ. Et cibaria eius cibaria perpetua dabantur ei à rege Babylonis ſtatuta per ſingulos dies, vſque ad diem mortis ſuæ cunctis diebus vitæ eius.

¶militiæ, ꝉ laniorũ, & infra.

¶creagras ꝉ ſcopas

¶thymiamateria, ꝉ thuribula,

¶vrceos, ꝉ ollas,

¶funiculus ꝉ filum

¶coronã ꝉ capitellũ

¶probabat tyrones ꝉ militare faciebat (vl, luſtrabat) populum terræ:

Threni, id eſt lamentationes Ieremiæ,

QVAE HEBRAICE CINOTH INSCRIBVNTVR.

ET FACTVM eſt, poſtquam in captiuitatē redactus eſt Iſrael, & Ieruſalem deſerta eſt, ſedit Ieremi- Hæc verba apud LXX legunt, nō autē apud Hebræos.
as propheta flens, & planxit lamentatione hac ſuper Ieruſalem, & amaro animo ſuſpirans & eiulans dixit,

¶Princeps] Dñs ¶ſub tributo.] tributaria.

¶charis] amatorib⁹

A א QVOMODO ſedet ſola ciuitas plena populo: facta eſt quaſi Aleph.
vidua domina gentium! Princeps prouinciarū facta eſt ſub
tributo.
ב Plorās plorauit in nocte, & lachrymæ eius in maxillis eius: nō Beth.
eſt qui conſoletur eam ex omnibus charis eius: omnes amici Iere. 13. c.
eius ſpreuerunt eam, & facti ſunt ei inimici.
ג Migrauit Iudas propter afflictionem, & multitudinem ſeruitu Gimel.
tis: habitauit inter gentes, nec inuenit requiē: omnes perſecu
B tores eius apprehenderunt eum inter anguſtias.

¶ſqualidæ,] afflictę, (triſtes,) ¶locupletati ſunt:] proſperati ſunt: (vł, inimicis oīa proſpere cedunt:) ¶locut⁹ eſt ſuper] afflixit ¶faciē tribulantis.] hoſtem. ¶arietes] cerui ¶faciē ſubſequētis.] perſecutorem. ¶præuaricationis:] rebellionis: ¶inſtabilis] in deriſionem ¶ignominiā] turpitudinē (pudibūda) ¶pedibus] fimbrijs ¶finis ſui:] .i. quidei poſthac poſſit contingere: ¶depoſita] vł, deturbata ¶erect⁹ eſt] magnifi cefecit (vł, īualeſcit) ¶qa vidit gētes ingreſſas] vł, coacta ē videre ingredi ¶facta ſū vilis.] vł, deſpicior. *qui fact⁹ eſt mihi: ¶quoniā vindemiauit me, vt locut⁹ eſt) qm̄ dolore affecit me ¶erudiuit me:] dominat⁹ ē ipſe: (ſub. ignis.) ¶Vigilauit] Ligatū ¶in manu] manu ¶conuolutæ] vł, implexæ ¶Abſtulit oēs magnificos] Conculcauit oēs robuſtos ¶tēpus,] congregationem, ¶cōuertens] qeſcere faciēs (reficiens) ¶Expādit] Percuſſit (more ſcilicet lugētium)

ד Viæ Sion lugent, eò quod non ſint qui veniant ad ſolennitatem: omnes portæ eius deſtru- Daleth.
ctæ, ſacerdotes eius gementes: virgines eius ſqualidæ, & ipſa oppreſſa amaritudine.
ה Facti ſunt hoſtes eius in capite, inimici eius locupletati ſunt: quia dominus locutus eſt ſu- He.
per eam propter multitudinē iniquitatum eius: paruuli eius ducti ſunt in captiuitatem
ante faciem tribulantis.
ו Et egreſſus eſt à filia Sion omnis decor eius. Facti ſunt principes eius velut arietes non in- Vau.
C uenientes paſcua: & abierunt abſque fortitudine ante faciem ſubſequentis.
ז Recordata eſt Ieruſalē dierum afflictionis ſuæ, & præuaricationis: omnium deſyderabiliū Zain.
ſuorum quæ habuerat à diebus antiquis cū caderet populus eius in manu hoſtili, & non
eſſet auxiliator: viderunt eam hoſtes, & deriſerunt ſabbatha eius.
ח Peccatum peccauit Ieruſalem, propterea inſtabilis facta eſt: omnes qui glorificabant eam, Heth.
ſpreuerunt illā, quia viderunt ignominiā eius: ipſa autē gemēs, & cōuerſa eſt retrorſum.
ט Sordes eius in pedibus eius, nec recordata eſt finis ſui: depoſita eſt vehementer, non habēs Teth.
D conſolatorem. Vide domine afflictionem meam, quoniam erectus eſt inimicus.
י Manum ſuam miſit hoſtis ad omnia deſyderabilia eius: quia vidit gētes ingreſſas ſanctua- Iod.
rium ſuum, de quibus præceperas ne intrarent in eccleſiam tuam.
כ Omnis populus eius gemens, & quærens panem: dederūt pretioſa quæque pro cibo ad re- Caph.
focillandum animam. Vide domine & conſidera, quoniam facta ſum vilis.
ל O vos omnes qui tranſitis per viam, attendite, & videte ſi eſt dolor ſicut dolor meus*: quo- Lamed.
niam vindemiauit me, vt locutus eſt dominus in die iræ furoris ſui.
E מ De excelſo miſit ignem in oſſibus meis, & erudiuit me: expandit rete pedibus meis, cōuer- Mem.
tit me retrorſum: poſuit me deſolatam, tota die mœrore confectam.
נ Vigilauit iugum iniquitatum mearum: in manu eius conuolutæ ſunt, & impoſitæ collo Nun.
meo: infirmata eſt virtus mea: dedit me dominus in manu de qua non potero ſurgere.
ס Abſtulit omnes magnificos meos dominus de medio mei: vocauit aduerſum me tempus, Samech.
vt contereret electos meos: torcular calcauit dominus virgini filiæ Iuda.
F ע Idcirco ego plorans, & oculus meus deducens aquas: quia longe factus eſt à me conſolator Ain.
conuertens animam meam: facti ſunt filii mei perditi, quoniam inualuit inimicus. Iere. 14. c.
פ Expandit Sion manus ſuas, non eſt qui conſoletur eam: mandauit dominus aduerſum Ia- Phe.
cob, in circuitu eius hoſtes eius: facta eſt Ieruſalem quaſi polluta menſtruis inter eos.
צ Iuſtus eſt dominus, quia os eius ad iracundiam prouocaui. Audite obſecro vniuerſi popu- Sade.
li, & videte dolorem meū: virgines meæ & iuuenes mei abierunt in captiuitatem.

¶cōturbatus eſt venter meus:] viſcera mea intumuerunt: ¶amaritudīe plena ſum:] procaciter rebellis fui:

G ק Vocaui amicos meos, ipſi deceperunt me: ſacerdotes mei, & ſenes mei in vrbe conſumpti Coph.
ſunt: quia quæſierunt cibum ſibi, vt refocillarent animam ſuam.
ר Vide domine quoniam tribulor, conturbatus eſt venter meus: ſubuerſum eſt cor meum in Res.
memetipſa, quoniā amaritudine plena ſum: foris interficit gladius, & domi mors ſimi-
lis eſt.

Sin. ש Audierunt quia ingemiſco ego,& non eſt qui conſoletur me:omnes inimici mei audierũt
malum meũ,lætati ſunt,quoniam tu feciſti:adduxiſti diem conſolationis,& fient ſimi-
les mei.
Thau. ת Ingrediatur omne malum eorum coram te:& vindemia eos ſicut vindemiaſti me propter
omnes iniquitates meas:multi enim gemitus mei,& cor meum mœrens. CAP. II.
Aleph. א QVomodo obtexit caligine in furore ſuo dominus filiam Sion: proiecit de cælo in A
terrã inclytam Iſrael, & non eſt recordatus ſcabelli pedũ ſuorũ in die furoris ſui!
Beth. ב Præcipitauit dominus nec pepercit, omnia ſpecioſa Iacob: deſtruxit in furore ſuo muni-
tiones virginis Iuda,& deiecit in terram:polluit regnum,& principes eius.
Gimel. ג Confregit in ira furoris omne cornu Iſrael: auertit retrorſum dexterã ſuam à facie inimi-
ci:& ſuccendit in Iacob quaſi ignem flammæ deuorantis in gyro.
Daleth. ד Tetẽdit arcum ſuum quaſi inimicus, firmauit dexteram ſuã quaſi hoſtis: & occidit omne
quod pulchrũ erat viſu in tabernaculo filiæ Sion,effudit quaſi ignem indignationẽ ſuã. B
He. ה Factus eſt dominus velut inimicus: præcipitauit Iſrael, præcipitauit omnia mœnia eius,
diſſipauit munitiones eius,& repleuit in filia Iuda humiliatum & humiliatam.
Vau. ו Et diſſipauit quaſi ortum tentorium ſuum, demolitus eſt tabernaculum ſuum: obliuioni
tradidit dominus in Sion feſtiuitatem & ſabbathũ:& in opprobrium & in indignationẽ
furoris ſui regem & ſacerdotem.
Zain. ז Repulit dominus altare ſuũ, maledixit ſanctificationi ſuæ:tradidit in manus inimici mu- C
ros turrium eius:vocem dederunt in domo domini,ſicut in die ſolenni.
Heth. ח Cogitauit dominus diſſipare murum filiæ Sion: tetẽdit funiculũ ſuum,& non auertit ma-
num ſuam à perditione:luxitque antemurale,& murus pariter diſſipatus eſt.
Teth. ט Defixæ ſunt in terram portæ eius:.perdidit & cõtriuit vectes eius, regem eius & principes
eius in gentibus:non eſt lex,& prophetæ eius non inuenerunt viſionem à domino.
Iod. י Sederunt in terra, conticuerunt ſenes filiæ Sion: conſperſerunt cinere capita ſua, accincti
ſunt ciliciis,abiecerunt in terram capita ſua virgines Ieruſalem.
Caph. כ Defecerunt præ lachrymis oculi mei, conturbata ſunt viſcera mea: effuſum eſt in terra ie- D
cur meum ſuper contritionem filiæ populi mei, cum deficeret paruulus & lactẽs in pla-
teis oppidi.
Lamed. ל Matribus ſuis dixerunt, Vbi eſt triticum & vinum? cum deficerent quaſi vulnerati in pla-
teis ciuitatis:cum exhalarent animas ſuas in ſinu matrum ſuarum.
Mem. מ Cui comparabo te?vel cui aſſimilabo te filia Ieruſalem? cui adæquabo te, & conſolabor te E
virgo filia Sion?Magna eſt enim velut mare,contritio tua:quis medebitur tui?
Nun. נ Prophetæ tui viderunt tibi falſa & ſtulta:nec aperiebant iniquitatem tuam,vt te ad pœni-
tentiam prouocarent:viderunt autem tibi aſſumptiones falſas & eiectiones.
Samech. ס Plauſerunt ſuper te manibus omnes tranſeuntes per viam:ſibilauerunt & mouerunt capita
ſua ſuper filiam Ieruſalem, Hæccine eſt vrbs,dicẽtes, perfecti decoris,gaudium vniuer-
ſæ terræ?
Phe. פ Aperuerunt ſuper te os ſuũ omnes inimici tui:ſibilauerunt & fremuerunt dentibus,& di-
xerunt,Deuorabimus:en iſta eſt dies quã expectabamus, inuenimus,vidimus.
Ain. Leuit.26.b. deu.28.b. ע Fecit dominus quæ cogitauit, compleuit ſermonem ſuum quẽ præceperat à diebus anti-
quis: Deſtruxit,& non pepercit,& lætificauit ſuper te inimicum,& exaltauit cornu ho- F
ſtium tuorum.
Sade. Iere.14.c.& 31.f. צ Clamauit cor eorum ad dominum ſuper muros filiæ Sion,Deduc quaſi torrentem lachry-
mas per diem & noctem:non des requiem tibi,neque taceat pupilla oculi tui.
Coph. ק Conſurge, lauda in nocte in principio vigiliarum: effunde ſicut aquam cor tuum ante cõ-
ſpectum domini:leua ad eum manus tuas pro anima paruulorum tuorum qui defecerũt
in fame in capite omnium compitorum.
Res. ר Vide domine & conſidera quem vindemiaueris ita. Ergóne comedẽt mulieres fructũ ſuũ, G
paruulos ad menſuram palmæ?ſi occiditur in ſanctuario domini ſacerdos & propheta?
Sin. ש Iacuerunt in terra foris puer & ſenex: virgines meæ & iuuenes mei ceciderunt in gladio:
interfeciſti in die furoris tui:percuſſiſti,nec miſertus es.
Thau. ת Vocaſti quaſi ad diem ſolennem, qui terrerent me de circuitu, & non fuit in die furoris

¶adduxiſti diẽ cõſo lationis,] adduxiſti diẽ quẽ vocaſti,(vel, adduces & accerſes tempus in quo &c.) ¶vindemia eos ſicut vindemiaſti me] fac eis ſicut feciſti mihi
¶inclytam] gloriam
¶ſpecioſa] taberna cula
¶virginis] filiæ
¶mœnia] palatia ¶repleuit &c.] multiplicauit ĩ filia Iuda mœrorẽ & luctũ ¶diſſipauit] transtulit
¶tabernaculũ ſuũ] ſanctuariũ ſuũ (vel, cõgregationẽ ſuã, locũ vbi cõgregabat, id eſt ſanctuariũ)
¶maledixit ſanctificationi ſuæ] proiecit à corde (vel, deſtruxit, aut dereliquit) ſanctuarium ſuũ
¶luxitque] vel, deſolatúmque eſt
¶ciliciis] ſaccis
¶cõturbata ſunt] in tumuerunt ¶ſuper] propter
¶Cui cõparabo te?] Quid teſtabor tibi? (.i. Quid op⁹ eſt vt adducã tibi teſtes? Vel, quid teſtari ſoleam tibi,i.quod poſſem tibi oſtendere & teſtificari eueniſſe ĩ eis malũ propter malum tuum?)
¶aſſumptiones] prophetias
¶eiectiones.] i. quæ te expellebant à me & à via mea.)
¶ſup muros] O murus
¶lauda] clama
¶vidẽmiaueris ita.] feciſti ſic. ¶ad menſuram palmæ] vel, q educati ¶ſi occiditur] vel, occidentúrne

domini qui effugeret & relinqueretur : quos educaui & enutriui, inimicus meus conſumpſit eos.

CAP. III.

A א EGo vir videns paupertatem meam in virga indignationis eius. Aleph.
א Me minauit,& adduxit in tenebras,& non in lucem. Aleph.
א Tantum in me vertit,& conuertit manum ſuam tota die. Aleph.
ב Vetuſtam fecit pellem meam & carnem meam,contriuit oſſa mea. Beth.
ב AEdificauit in gyro meo,& circundedit me felle & labore. Beth.
ב In tenebroſis collocauit me,quaſi mortuos ſempiternos. Beth.
ג Circumædificauit aduerſum me,vt non egrediar:aggrauauit compedem meum, Gimel.
ג Sed & cum clamauero & rogauero,excluſit orationem meam. Gimel.
ג Concluſit vias meas lapidibus quadris,ſemitas meas ſubuertit. Gimel.
B ד Vrſus inſidians factus eſt mihi:*leo in abſconditis. Daleth.
ד Semitas meas ſubuertit,& confregit me,poſuit me deſolatam. Daleth.
ד Tetendit arcum ſuum,& poſuit me quaſi ſignum ad ſagittam. Daleth.
ה Miſit in renibus meis filias pharetræ ſuæ. He.
ה Factus ſum in deriſum omni populo meo,canticum eorum tota die. He.
ה Repleuit me amaritudinibus,inebriauit me abſynthio. He.
ו Et fregit ad numerum dentes meos,cibauit me cinere. Vau.
ו Et repulſa eſt à pace anima mea,oblitus ſum bonorum. Vau.
C ו Et dixi,Periit finis meus,& ſpes mea à domino. Vau.
ז Recordare paupertatis & tranſgreſſionis meæ,abſynthii & fellis. Zain.
ז Memoria memor ero,& tabeſcet in me anima mea. Zain.
ז Hæc recolens in corde meo,ideo ſperabo. Zain.
ח Miſericordiæ domini quia non ſumus conſumpti : quia non defecerunt miſerationes eius. Heth. Mia dei.
ח Noui diluculo,multa eſt fides tua. Heth.
ח Pars mea dominus,dixit anima mea:propterea expectabo eum. Heth.
ט Bonus eſt dominus ſperantibus in eum,animæ quærenti illum, Teth.
ט Bonum eſt præſtolari cum ſilentio ſalutare dei. Teth.
D ט Bonum eſt viro cum portauerit iugum ab adoleſcentia ſua. Teth. Iugum dei ferendum.
י Sedebit ſolitarius & tacebit:quia leuauit ſuper ſe. Iod.
י Ponet in puluere os ſuum,ſi fortè ſit ſpes. Iod.
י Dabit percutienti ſe maxillam,ſaturabitur opprobriis. Iod.
כ Quia non repellet in ſempiternum dominus: Caph.
כ Quia ſi abiecit,& miſerebitur ſecundum multitudinem miſericordiarum ſuarum. Caph.
כ Non enim humiliauit ex corde ſuo,& abiecit filios hominum, Caph.
ל Vt contereret ſub pedibus ſuis omnes vinctos terræ, Lamed.
E ל Vt declinaret iudicium viri in conſpectu vultus altiſſimi, Lamed.
ל Vt peruerteret hominem in iudicio ſuo,dominus ignorauit. Lamed.
מ Quis eſt iſte qui dixit vt fieret,domino non iubente? Mem. Proſpera & aduerſa à deo
מ Ex ore altiſſimi non egredientur nec mala nec bona? Mem. Iſa.45.a.
מ Quid murmurauit homo viuens,vir pro peccatis ſuis? Mem.
נ Scrutemur vias noſtras,& quæramus,& reuertamur ad dominum. Nun.
נ Leuemus corda noſtra,cum manibus ad dominum in cælos. Nun.
נ Nos inique egimus,& ad iracundiam prouocauimus:idcirco tu inexorabilis es. Nun.
ס Operuiſti in furore,& percuſſiſti nos:occidiſti,nec pepercisti. Samech.
ס Oppoſuiſti nubem tibi,ne tranſeat oratio. Samech.
ס Eradicationem & abiectionem poſuiſti me in medio populorum. Samech.
פ Aperuerunt ſuper nos os ſuum omnes inimici noſtri. Phe.
פ Formido & laqueus facta eſt nobis vaticinatio & contritio. Phe.
פ Diuiſiones aquarum deduxit oculus meus in contritione filiæ populi mei. Phe.
ע Oculus meus afflictus eſt nec tacuit,eò quòd non eſſet requies, Ain.

¶Tantũ in me vertit,] Profecto cõtra me conuerſus eſt, ¶Vetuſtam fecit] vl, Conſumpſit

*vt

¶Miſit &c.] i. Proiecit ſagittas ſuas in renes meos.

¶ad numerum] ſaxo (lapillis) ¶cibauit me cinere.] operuit me puluere. ¶finis meus,] fortitudo mea, ¶paupertatis & trãſgreſſionis meæ,] afflictionis & plãctus mei,(vl, vagationis aut hũilitatis meę,) ¶ero,] erit, ¶ſumus cõſumpti:] vl, ſunt cõſumptæ: ¶Noui &c.] Mię quolibet mane: magna eſt fides quæ ẽ de te.

¶ſalutare] ſalutem

¶abiecit,] dolore affecerit, ¶humiliauit] afflixit ¶abiecit] dolore affecit

¶dñs ignorauit.] vl, ne reſciret dñs.(aut, ac ſi neſciret dñs.) ¶vt fieret,] quod aliquid factum ſit, ¶Ex] ſub. Quis inquam dixit, quod ex &c. ¶Quid murmurauit &c.] Quo fidit homo viuẽs? ſtrennuus ſcilicet pc̃tis geſtis. (vl In quo ergo triſtabitur hõ viuẽs præter quàm in pc̃tis ſuis? ¶inexorabilis es.] non pepercisti.

¶vaticinatio] vaſtatio

¶afflictus eſt nec tacuit,] defluxit, & nõ ceſſat,

Ain. ע Donec reſpiceret & videret dominus de cælis.
Ain. ע Oculus meus deprædatus eſt animam meam in cunctis filiabus vrbis meæ.
Sade. צ Venatione ceperunt me quaſi auem inimici mei gratis.
Sade. צ Lapſa eſt in lacum vita mea,& poſuerunt lapidem ſuper me.
Sade. צ Inundauerunt aquæ ſuper caput meum:dixi,Perii.
Coph. ק Inuocaui nomen tuum domine de lacis nouiſſimis.
Coph. ק Vocem meam audiſti:ne auertas aurem tuam à ſingultu meo & clamoribus. G
Coph. ק Appropinquaſti in die quando inuocaui te:dixiſti,Ne timeas.
Res. ר Iudicaſti domine cauſam animæ meæ,redemptor vitæ meæ.
Res. ר Vidiſti domine iniquitatem illorum aduerſum me:iudica iudicium meum.
Res. ר Vidiſti omnem furorem,vniuerſas cogitationes eorum aduerſum me.
Sin. ש Audiſti opprobria eorum domine,omnes cogitationes eorum aduerſum me.
Sin. ש Labia inſurgentium mihi,& meditationes eorum aduerſum me tota die.
Sin. ש Seſſionem eorum,& reſurrectionem eorum vide,ego ſum pſalmus eorum.
Thau. ת Reddes eis vicem domine,iuxta opera manuum ſuarum.
Thau. ת Dabis eis ſcutum cordis laborem tuum.
Thau. ת Perſequêris in furore tuo,& conteres eos * ſub cælis domine.

CAP. IIII.

Aleph. א Qvomodo obſcuratum eſt aurum, mutatus eſt color optimus, diſperſi ſunt lapides ſanctuarii in capite omnium platearum! A

Beth. ב Filii Sion inclyti, & amicti auro primo : quo modo reputati ſunt in vaſa teſtea, opus manuum figuli!

Gimel. ג Sed & lamiæ nudauerunt mammá,lactauerunt catulos ſuos:filia populi mei crudelis,quaſi ſtruthio in deſerto.

Daleth. ד Adhæſit lingua lactentis ad palatum eius in ſiti: paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.

He. ה Qui veſcebantur voluptuoſè, interierunt in viis : qui nutriebantur in croceis, amplexati ſunt ſtercora.

Vau. ו Et maior effecta eſt iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorū:quæ ſubuerſa eſt in momento,& non ceperunt in ea manus.

Zain. ז Candidiores Nazarei eius niue,nitidiores lacte,rubicundiores ebore antiquo,ſapphiro pulchriores: B

Heth. ח Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum,& non ſunt cogniti in platéis:adhæſit cutis eorum oſſibus:aruit,& facta eſt quaſi lignum.

Teth. ט Melius fuit occiſis gladio,quàm interfectis fame:quoniam iſti extabuerunt conſumpti à ſterilitate terræ.

Iod. י Manus mulierum miſericordium coxerunt filios ſuos: facti ſunt cibus earum in contritione filiæ populi mei.

Caph. כ Compleuit dominus furorem ſuum, effudit iram indignationis ſuæ: & ſuccendit ignem in Sion,& deuorauit fundamenta eius.

Lamed. ל Non crediderunt reges terræ, & vniuerſi habitatores orbis quoniam ingrederetur hoſtis & inimicus per portas Ieruſalem.

Mem. מ Propter peccata prophetarum eius,& iniquitates ſacerdotum eius,qui effuderunt in medio eius ſanguinem iuſtorum. C

Nun. נ Errauerunt cæci in platéis,polluti ſunt ſanguine:cúmque non poſſent intrare,tenuerunt lacinias ſuas.

Samech. ס Recedite polluti,clamauerunt eis,recedite,abite,nolite tāgere:iurgati quippe ſunt & commoti:dixerunt inter gentes,Non addet vltrà vt habitet in eis.

Phe. פ Facies domini diuiſit eos,non addet vt reſpiciat eos:facies ſacerdotum non erubuerunt,neque ſenum miſerti ſunt.

Ain. ע Cum adhuc ſubſiſteremus defecerunt oculi noſtri ad auxilium noſtrum vanum cum reſpiceremus attenti ad gentem quæ ſaluare nos non poterat. D

Sade. צ Lubricauerunt veſtigia noſtra in itinere platearum noſtrarum , appropinquauit finis noſter,completi ſunt dies noſtri,quia venit finis noſter.

¶deprędatus eſt] dolore affecit
¶lapſa eſt in lacū vita mea,] Strinxerūt in carcere vitā meā,
¶lacis nouiſſimis.] carcere infimo,
¶iniquitatē illorū aduerſum me:] peruerſitatem meam:
¶furorem] vltionem eorum
¶vicem] vel, retributionem
¶ſcutū &c.] dolorem cordis maledictionem tuam.
*ne ſint
¶mutatus eſt color optimus,] mutauit ſe aurum optimum,
¶inclyti,] pretioſi,
¶amicti] æſtimati
¶primo:] puro:
¶lamiæ] ſerpentes
¶in croceis,] ī coccino, (vermiculo)
¶ceperunt in ea manus.] caſtrametati ſunt aduerſus eā caſtra. (vel, & tamē nemo admouebat ei manus.)
¶Candidiores] Mundiores
¶ebore &c.] corpore gēmis rubeis, ſapphirus excidio eorū (.i. ac ſi eſſent excīſi ex ſapphiro ob multam eorū puritatē:)
¶ſuper carbones] plus quàm nigredo
¶Errauerunt] Mouerunt ſe vt
¶cúmq; nō &c.] adeo vt nō poſſent, quin tāgere voluiſſent, contingere veſtimenta eorum.
¶iurgati] inquinati
¶addet &c.] habitabunt vltrà illic.
¶Facies] Ira
¶erubuerūt,] vel, non pepercerunt ſacerdotibus,
¶ſubſiſteremus] expectaremus
¶reſpiceremus attenti ad] expectaremus
¶Lubricauerūt veſtigia nr̄a ī itinere platearū nr̄arū,] Veſtigiis nr̄is ita inſidiabantur, vt non ambularemus (ſub.ſecure) in platéis nr̄is,

ק Velociores fuerunt perſecutores noſtri aquilis cæli: ſuper mõtes perſecuti ſunt nos, in de-
ſerto inſidiati ſunt nobis. Coph.

ר Spiritus oris noſtri CHRISTVS dominus captus eſt in peccatis noſtris: cui diximus, In
vmbra tua viuemus in gentibus. Res. CHRISTVS per quẽ viuimus.

ש Gaude & lætare filia Edom quæ habitas in terra Hus: ad te quoque perueniet calix, inebria
beris, atque nudaberis. Sin.

ת Completa eſt iniquitas tua filia Sion, non addet vltrà vt tranſmigret te: viſitauit iniquitatẽ
tuam filia Edom, diſcooperuit peccata tua. Thau.

ᶠoris] vultus ᶠin pc̃tis nr̃is:] in foueis quas foderunt: (vl', in retibus eorũ, aut, in perditione eorum,) ᶠcui] de quo ᶠnudaberis.] vl', vomes.

ᵃORATIO IEREMIAE.

ORATIO IEREMIAE.

CAP. V.

A RECordare domine quid acciderit nobis: intuere & reſpice opprobrium noſtrum. Hæredi-
tas noſtra verſa eſt ad alienos: domus noſtræ ad extraneos. Pupilli facti ſumus abſque pa
tre: matres noſtræ quaſi viduæ. Aquam noſtram pecunia bibimus: ligna noſtra pretio compa-
rauimus. Ceruicibus noſtris minabamur, laſſis non dabatur requies. A Egypto dedimus ma-
B num, & Aſſyriis: vt saturaremur pane. Patres noſtri peccauerunt, & non ſunt: & nos iniquitates
eorum portauimus. Serui dominati ſunt noſtri: non fuit qui redimeret de manu eorum. In
animabus noſtris afferebamus panem nobis, à facie gladii in deſerto. Pellis noſtra, quaſi cli-
banus, exuſta eſt à facie tempeſtatum famis. Mulieres in Sion humiliauerunt, & virgines in
C ciuitatibus Iuda. Principes manu ſuſpenſi ſunt: facies ſenum non erubuerunt. Adoleſcentibus
impudicè abuſi ſunt: & pueri in ligno corruerunt. Senes defecerunt de portis: iuuenes de cho-
ro pſallentium. Defecit gaudium cordis noſtri: verſus eſt in luctum chorus noſter. Cecidit coro
na capitis noſtri: væ nobis, quia peccauimus, Propterea mœſtum factum eſt cor noſtrum, ideò
D contenebrati ſunt oculi noſtri. Propter montem Sion quia diſperiit: vulpes ambulauerunt in
eo. Tu autem domine in æternũ permanebis, ſolium tuum in generatione & generationem.
Quare in perpetuum obliuiſceris noſtri? derelinques nos in longitudine dierum? Conuerte
nos domine ad te, & conuertemur: innoua dies noſtros, ſicut à principio. Sed proiiciens repu-
liſti nos, iratus es contra nos vehementer.

ᶠminabamur,] minabanẽ, (ĩminebat perſecutio,) ᶠiiquitates] pœnas iniquitatum ᶠIn aĩabus nr̃is] .i. cũ diſcrimine animarum noſtrarum, ᶠà facie tẽpeſtatũ] propter exuſtiones ᶠhumiliauerũt,] afflixerunt, ᶠerubuerunt.] glorificauerunt. ᶠAdoleſcẽtibus impudicè abuſi ſunt:] vl', Adoleſcentes ad molendum tulerũt:

Reſipiſcẽtia, donũ dei eſt.

PRAEFATIO IN LIBRVM BARVCH PROPHETAE.

LIBER iſte, qui Baruch nomine prænotatur, in Hebræo canone non habetur, ſed tantum in vulgata editione: ſimiliter & epiſtola Ieremiæ. Propter notitiam autem legentiũ hic ſcripta ſunt, quia multa de CHRISTO, nouiſſimiſque temporibus indicant.

Prophetia Baruch.

A ET HAEC VERBA libri quæ ſcripſit Baruch filius Neriæ, filii
Maaſiæ, filii Sedeciæ, filii Sedei, filii Helciæ in Babylonia, in anno
quinto, in ſeptimo die menſis, in tempore quo ceperũt Chaldæi Ie-
ruſalem, & ſuccenderunt eam igni. Et legit Baruch verba libri hu-
ius ad aures Iechoniæ filii Ioacim regis Iuda, & ad aures vniuerſi po
puli venientis ad librum: & ad aures potentium filiorum regum, &
ad aures preſbyterorum, & ad aures populi, à minimo vſque ad ma
ximum eorum omnium habitantiũ in Babylonia, ad flumen Sodi.
Qui audientes plorabant, & ieiunabant, & orabant in conſpectu do
B mini. Et collegerũt pecuniam, ſecundũ quod potuit vniuſcuiuſque manus: & miſerũt in Ieru-
ſalem ad Ioacim filiũ Helciæ filii Salom ſacerdotẽ, & ad ſacerdotes, & ad omnem populũ qui
inuenti ſunt cum eo in Ieruſalem, cum acciperet vaſa tẽpli domini quæ ablata fuerãt de tem
plo, reuocare in terrã Iuda decima die menſis Siban, vaſa argentea quæ fecit Sedecias filius
Ioſiæ rex Iuda, poſtea quàm cepiſſet Nabuchodonoſor rex Babylonis Iechoniã, & principes,
& vinctos, & potentes, & populũ terræ ab Ieruſalem, & duxit eos in Babylonem. Et dixerunt,

Baruch tẽpore quo deuaſtata eſt Ieruſalẽ ſcripſit librũ, quẽ legit coram rege Iechonia & vniuerſo pp'lo.

Mittũt Iudæi librũ cũ pecuniaĩ Ieruſalẽ ad reliquos fratres vt pro ipſis orent.

Ecce miſimus ad vos pecunias,de quibus emitte holocauſtomata,& thus,& facite manna, &
offerte pro peccato ad aram domini dei noſtri: & orate pro vita Nabuchodonoſor regis Ba-
bylonis,& pro vita Balthaſar filii eius, vt ſint dies eorum ſicut dies cæli ſuper terrá: & vt det C
dominus virtutem nobis,& illuminet oculos noſtros,vt viuamus ſub vmbra Nabuchodono-
ſor regis Babylonis,& ſub vmbra Balthaſar filii eius,& ſeruiamus eis multis diebus, & inue-
niamus gratiam in conſpectu eorum. Et pro nobiſipſis orate ad dominum deum noſtrú:quia
peccauimus domino deo noſtro,& non eſt auerſus furor eius à nobis vſque in hunc diem. Et
legite librum iſtum,quem miſimus ad vos recitari in templo domini, in die ſolenni & in die
J.1.b. opportuno:& dicetis,Domino deo noſtro iuſtitia:nobis autem cõfuſio faciei noſtræ,ſicut eſt
dies hæc,omni Iuda & habitantibus in Ieruſalem,regibus noſtris,& principibus noſtris,& ſa
Dani.9.a cerdotibus noſtris,& prophetis noſtris,& patribus noſtris. Peccauimus ante dominum deum D
noſtrum,& non credidimus,diffidentes in eum:& non fuimus ſubiectibiles illi, & non audi-
uimus vocem domini dei noſtri , vt ambularemus in mandatis eius quæ dedit nobis. A die
qua eduxit patres noſtros de terra AEgypti,vſque ad diem hanc eramus incredibiles ad domi
num deum noſtrum:& diſſipati receſſimus,ne audiremus vocem ipſius. Et adhæſerunt nobis
Deu.28.b multa mala,& maledictiones,quæ conſtituit dominus Moyſi ſeruo ſuo: qui eduxit patres no
ſtros de terra AEgypti,dare nobis terram fluentem lac & mel,ſicut hodierna die. Et non au-
diuimus vocem domini dei noſtri ſecundum omnia verba prophetarum quos miſit ad nos:
& abiuimus vnuſquiſque in ſenſum cordis noſtri maligni,operari diis alienis, facientes mala
ante oculos domini dei noſtri.

CAP. II.

Propter pc̃tã iuſtè ſe pati fatẽt Iudæi. PRopter quod ſtatuit dominus deus noſter verbum ſuum quod locutus eſt ad nos,& ad iu A
dices noſtros qui iudicauerunt in Ieruſalem, & ad reges noſtros, & ad principes noſtros,
& ad omnem Iſrael & Iuda:vt adduceret dominus ſuper nos mala magna quæ non ſunt facta
Deu.28.f. ſub cælo quemadmodum facta ſunt in Ieruſalem, ſecundum quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi,
vt manducaret homo carnes filii ſui,& carnes filiæ ſuæ. Et dedit eos ſub manu regum omniũ
qui ſunt in circuitu noſtro in improperium & in deſolationem,& in omnibus populis in qui-
bus nos diſperſit dominus. Et facti ſumus ſubtus, & non ſupra: quia peccauimus domino deo B
VeraChriſtianorũcõfeſſio. 1.1.c noſtro,non obaudiendo voci ipſius. Domino deo noſtro iuſtitia:nobis autem & patribus no-
ſtris confuſio faciei, ſicut eſt dies hæc. Quia locutus eſt dominus ſuper nos omnia mala hæc
quæ venerunt ſuper nos : & non ſumus deprecati faciem domini dei noſtri, vt reuerteremur
vnuſquiſque noſtrum à viis noſtris peſſimis. Et vigilauit dominus in malis,& adduxit ea ſu-
per nos:quia iuſtus eſt dominus in omnibus operibus ſuis quæ mandauit nobis:& non audi- C
Iram dei à ſe auerti orãt Iudæi. dani.9.d uimus vocem ipſius,vt iremus in præceptis domini quæ dedit ante faciem noſtram. Et nunc
domine deus Iſrael, qui eduxiſti populum tuum de terra AEgypti in manu valida , & in ſi-
gnis,& in prodigiis,& in virtute tua magna, & in brachio excelſo, & feciſti tibi nomen ſicut
eſt dies iſte:peccauimus,impie egimus,inique geſſimus domine deus noſter, in omnibus iu-
ſtitiis tuis. Auertatur ira tua à nobis: quia derelicti ſumus pauci inter gentes, vbi diſperſiſti
nos. Exaudi domine preces noſtras,& orationes noſtras,& educ nos propter te:& da nobis in-
uenire gratiam ante faciem eorum qui nos abduxerunt:vt ſciat omnis terra quia tu es domi- D
Deu.26.d. iſa. 63.d. Pſal.113.d. nus deus noſter,& quia nomen tuum inuocatum eſt ſuper Iſrael,& ſuper genus ipſius. Reſpi-
ce domine de domo ſancta tua in nos,& inclina aurẽ tuam,& exaudi nos. Aperi oculos tuos,
& vide:quia non mortui qui ſunt in inferno,quorũ ſpiritus acceptus eſt à viſceribus ſuis,da-
Anima eſuriens & peccatrix dat gloriam deo. bunt honorem & iuſtificationem domino:ſed anima quæ triſtis eſt ſuper magnitudinem ma
li,& incedit curua & infirma,& oculi deficientes, & anima eſuriens dat tibi gloriam & iuſti-
tiam domino. Quia non ſecundũ iuſtitias patrum noſtrorum nos fundimus preces,& petimus
miſericordiam ante conſpectũ tuum domine deus noſter:ſed quia miſiſti iram tuam,& furo- E
rem tuum ſuper nos,ſicut locutus es in manu puerorum tuorũ prophetarum,dicens, Sic di-
Vult domin⁹ nos etiã principib⁹ malis obtemperare iere.29.b. cit dominus,Inclinate humerũ veſtrum,& ceruicem veſtrã,& opera facite regi Babylonis: &
ſedebitis in terra quam dedi patribus veſtris. Quòd ſi non feceritis, nec audieritis vocem do
mini dei veſtri operari regi Babyloniæ:defectionem veſtrã faciam de ciuitatibus Iuda, & áfo
ris Ieruſalem,& auferã à vobis vocem iucunditatis,& vocem gaudii, & vocẽ ſponſi & vocem
ſpõſæ,& erit omnis terrá ſine veſtigio ab inhabitantibus eam. Et non audierunt vocẽ tuam,vt
operarentur regi Babylonis:& ſtatuiſti verba tua quæ locutus es in manibus puerorũ tuorum

F prophetarum,vt tranſferrentur oſſa regum noſtrorum,& oſſa patrum noſtrorum de loco ſuo,
& ecce proiecta ſunt in calore ſolis,& in gelu noctis: & mortui ſunt in doloribus peſſimis, in
fame & in gladio, & in emiſſione. Et poſuiſti templum, in quo inuocatum eſt nomen tuum
in ipſo,ſicut hæc dies,propter iniquitatem domus Iſrael & domus Iuda. Et feciſti in nobis do
mine deus noſter ſecundum omnem bonitatem tuam , & ſecundum omnem miſerationem
tuam illam magnam: ſicut locutus es in manu pueri tui Moyſi in die qua præcepiſti ei ſcri-
bere legem tuam coram filiis Iſrael,dicens, Si non audieritis vocem meam, multitudo hæc
magna cõuertetur in minimam inter gentes,quò ego eos diſpergam:quia ſcio quòd me non
G audiet populus.populus eſt enim dura ceruice:& conuertetur ad cor ſuum in terra captiuita-
tis ſuæ:& ſcient quia ego ſum dominus deus eorum:& dabo eis cor,& intelligent: & aures, &
audient. Et laudabũt me in terra captiuitatis ſuæ,& memores erunt nominis mei. Et auer-
tent ſe à dorſo ſuo duro,& à malignitatibus ſuis:quia reminiſcentur viam patrum ſuorũ quia
peccauerunt in me. Et reuocabo illos in terram quam iuraui patribus eorum Abraham,Iſaac
& Iacob,& dominabuntur eius:& multiplicabo eos,& non minorabuntur. Et ſtatuam illis te-
ſtamentum alterum ſempiternum,vt ſim illis in deum,& ipſi erunt mihi in populum:& non
mouebo amplius populum meum filios Iſrael à terra quam dedi illis.

Leuí.26.b. deu.28.b.

Populũ à captiuitate ſe reuocaturũ promittit dñs,illiq; teſtamentum nouũ & æternum daturum.

CAP. III.

A ET nunc domine omnipotens deus Iſrael , anima in anguſtiis , & ſpiritus anxius clamat
ad te:audi domine & miſerere,quia deus es miſericors, & miſerere noſtri: quia peccaui-
mus ante te.Quia tu ſedes in ſempiternum,& nos peribimus in æuum? Domine omnipotens
deus Iſrael audi nunc orationem mortuorum Iſrael,& filiorum ipſorum,qui peccauerũt ante
te, & non audierunt vocem domini dei ſui, & agglutinata ſunt nobis mala. Noli meminiſſe
iniquitatum patrum noſtrorum , ſed memento manus tuæ & nominis tui in tempore iſto:
quia tu es dominus deus noſter, & laudabimus te domine , quia propter hoc dediſti timo-
rem tuum in cordibus noſtris , & vt inuocemus nomen tuum, & laudemus te in captiuitate
B noſtra , quia conuertimur ab iniquitate patrum noſtrorum qui peccauerunt ante te. Et ecce
nos in captiuitate noſtra ſumus hodie , qua nos diſperſiſti in improperium , & in maledi-
ctum, & in peccatum , ſecundum omnes iniquitates patrum noſtrorum qui diſceſſerunt à te
domine deus noſter.

Pergit ppl'us in oratione iam incepta pro ſua liberatione.

Audi Iſrael mãdata vitæ:auribus percipe,vt ſciatis prudentiam.Quid
eſt Iſrael quòd in terra inimicorum es?inueteraſti in terra aliena, coinquinatus es cum mor-
tuis:deputatus es cum deſcendentibus in infernum.Dereliquiſti fontem ſapientiæ.Nam ſi in
via dei ambulaſſes,habitaſſes vtique in pace ſuper terram.Diſce vbi ſit prudentia,vbi ſit vir-
tus,vbi ſit intellectus: vt ſcias ſimul vbi ſit longiturnitas vitæ & victus, vbi ſit lumen oculo-
rum,& pax. Quis inuenit locum eius? & quis intrauit in theſauros eius? Vbi ſunt principes
C gentium,& qui dominantur ſuper beſtias quæ ſunt ſuper terram? qui in auibus cæli ludunt,
qui argentum theſaurizant & aurum in quo confidunt homines, & non eſt finis acquiſitionis
eorum?qui argentum fabricant & ſoliciti ſunt,nec eſt inuentio operum illorum?extermina-
ti ſunt,& ad inferos deſcenderunt,& alii loco eorum exurrexerunt. Iuuenes viderunt lumen,
& habitauerunt ſuper terram, viam autem diſciplinæ ignorauerunt, neque intellexerunt ſe-
mitas eius,neque filii eorum ſuſceperunt eam,à facie ipſorum longe facta eſt: non eſt audita
in terra Chanaan, neque viſa eſt in Theman. Filii quoque Agar qui exquirunt prudentiam
quæ de terra eſt,negotiatores terræ,& Theman, & fabulatores, & exquiſitores intelligentiæ,
viam autem ſapientiæ neſcierunt,neque commemorati ſunt ſemitas eius.O Iſrael quàm ma
gna eſt domus dei,& ingens locus poſſeſſionis eius! Magnus eſt, & non habet finem: excelſus
& immenſus.Ibi fuerunt gigantes nominati illi qui ab initio fuerunt,ſtatura magna, ſcientes
bellũ.Non hos elegit dominus,neque viam diſciplinæ dedit illis:propterea perierunt.Et quo-
D niam non habuerunt ſapientiam, interierunt propter ſuam inſipientiam.Quis aſcẽdit in cæ-
lum,& accepit eam,& deduxit eam de nubibus?Quis tranſfretauit mare: & inuenit illam, &
attulit illam ſuper aurum electum?Non eſt qui poſſit ſcire vias eius, neque qui exquirat ſe-
mitas eius: ſed qui ſcit vniuerſa, nouit eam, & adinuenit eam prudentia ſua: qui præparauit
terram in æterno tempore,& repleuit eam bipedibus,& quadrupedibus:qui emittit lumen,&
vadit:& vocauit illud,& obedit illi in tremore. Stellæ autẽ dederunt lumen in cuſtodiis ſuis,
& lætatæ ſunt: vocatæ ſunt, & dixerunt, Adſumus. & luxerunt ei cum iucunditate, qui fecit
illas. Hic eſt deus noſter , & non æſtimabitur alius aduerſus eum. Hic adinuenit omnem

Cõmẽdat populo prudẽtiã oſtendens ob neglectũ eius tãta mala illi obtigiſſe.

Solus deus ſapientiæ adinuentor.

De CHRISTO incarnato.

viam diſciplinæ,& tradidit illam Iacob puero ſuo,& Iſrael dilecto ſuo. Poſt hæc in terris vi-
ſus eſt,& cum hominibus conuerſatus eſt.

CAP. IIII.

Legẽ tenẽtiũ, merces: & ſpnẽtiũ, pœna.

HIc liber mandatorum dei,& lex quæ eſt in æternum:omnes qui tenent eam,peruenient A
ad vitam:qui autem dereliquerunt eam, in mortem. Conuertere Iacob, & apprehende
eam,ambula per viam ad ſplendorem eius cõtra lumen eius. Ne tradas alteri gloriam tuam,
& dignitatem tuam genti alienæ.Beati ſumus Iſrael:quia quæ deo placent,manifeſta ſunt no

Cõſolatio populi captiui.

bis. Animæquior eſto populus dei,memorabilis Iſrael. Vænundati eſtis gentibus,non in per-
ditionem: ſed propter quod in ira dei ad iracundiam prouocaſtis dominum, traditi eſtis ad- B
uerſariis. Exacerbaſtis enim eum qui fecit vos,deum æternum,immolantes dæmoniis & non
deo.Obliti enim eſtis eum qui nutriuit vos,& contriſtaſtis nutricem veſtram Ieruſalem. Vi-

Querimonia Irſem, & ſub eius typo eccleſiæ.

dit enim iracundiam à deo venientem vobis, & dixit, Audite confines Sion, adduxit enim
mihi deus luctum magnum:vidi enim captiuitatem populi mei,filiorum meorũ & filiarum,
quam ſuperduxit illis æternus. Nutriui enim illos cum iucunditate: dimiſi autem illos cum
fletu & luctu. Nemo gaudeat ſuper me viduam & deſolatam: à multis derelicta ſum propter C
peccata filiorum meorum,quia declinauerunt à lege dei.Iuſtitias autem ipſius neſcierũt, nec
ambulauerunt per vias mandatorum dei,neque per ſemitas veritatis eius cum iuſtitia ingreſ
ſi ſunt. Veniant confines Sion,& memorentur captiuitatem filiorũ & filiarum mearum,quam
ſuperduxit illis æternus. Adduxit enim ſuper illos gentem de longinquo,gentem improbam,
& alterius linguæ:qui non ſunt reueriti ſenem,neque puerorum miſerti ſunt: & adduxerunt
dilectos viduæ,& à filiis vnicam deſolauerunt. Ego autẽ quid poſſum adiuuare vos? Qui enim D

Eiuſdẽ cõſolatio ob futurã ciuiũ ſuorũ liberationẽ, q̃bus & ſalutis ſpem addit.

adduxit ſuper vos mala, ipſe vos eripiet de manibus inimicorũ veſtrorũ. Ambulate filii,am-
bulate: ego enim derelicta ſum ſola. Exui me ſtola pacis,indui autẽ me ſacco obſecrationis,
& clamabo ad altiſſimum in diebus meis. Animæquiores eſtote filii,clamate ad dominum,&
eripiet vos de manu principum inimicorum. Ego enim ſperaui in æternum ſalutem veſtrã:&
venit mihi gaudium à ſancto ſuper miſericordia quæ veniet vobis ab æterno ſalutari noſtro.
Emiſi enim vos cum luctu & ploratu:reducet autem vos mihi dominus cum gaudio & iucun E
ditate in ſempiternum. Sicut enim viderunt vicinæ Sion captiuitatem veſtram à deo, ſic vi-
debunt & in celeritate ſalutem veſtram à deo, quæ ſuperueniet vobis cum honore magno, &
ſplendore æterno. Filii patienter ſuſtinete iram,quæ ſuperuẽnit vobis: perſecutus eſt enim te
inimicus tuus,ſed cito videbitis perditionem ipſius:& ſuper ceruices ipſius aſcendes. Delicati
mei ambulauerunt vias aſperas:ducti ſunt enim vt grex direptus ab inimicis. Animæquiores
eſtote filii, & proclamate ad dominum: erit enim memoria veſtra ab eo qui duxit vos. Sicut F
enim fuit ſenſus veſter vt erraretis à deo:decies tantum iterum conuertentes requiretis eum.
Qui enim induxit vobis mala,ipſe rurſum adducet vobis ſempiternam iucunditatem cum ſa
lute veſtra. Animæquior eſto Ieruſalem:exhortatur enim te qui te nominauit. Nocentes per-
ibunt,qui te vexauerunt: & qui gratulati ſunt in tua ruina, punientur. Ciuitates quibus ſer-
uierunt filii tui,punientur,& quæ accepit filios tuos. Sicut enim gauiſa eſt in tua ruina,& læ- G
tata eſt in caſu tuo:ſic contriſtabitur in ſua deſolatione. Et amputabitur exultatio multitudi-
nis eius,& gaudimonium eius erit in luctũ. Ignis enim ſuperueniet ei ab æterno in lõgiturnis
diebus,& habitabitur à dæmoniis in multitudine tẽporis. Circunſpice Ieruſalẽ ad oriẽtem, &

I.5.b.

vide iucunditatẽ à deo tibi venientẽ. Ecce enim veniũt filii tui quos dimiſiſti diſperſos:veniũt
collecti ab oriẽte vſque ad occidentem,in verbo ſancti gaudẽtes in honorem dei.

CAP. V.

Inuitatur Ieruſalẽ ad lætitiã ob reditũ ſui populi, & ſub illi⁹ typo eccleſia.

EXue te Ieruſalem ſtola luctus & vexationis tuæ: & indue te decôre & honore, quæ à deo A
tibi eſt ſempiterna gloria. Circundato te diploide à deo iuſtitiæ,& impone mitram capiti
tuo honoris æterni. Deus enim oſtendet ſplendorẽ ſuum in te,qui ſub cælo eſt. Nominabitur B
enim tibi nomen tuum à deo in ſempiternũ,Pax iuſtitiæ & honor pietatis. Exurge Ieruſalẽ,
& ſta in excelſo:& circunſpice ad orientem, & vide collectos filios tuos ab oriente ſole vſque

I.4.g.

ad occidentem, in verbo ſancti gaudentes dei memoria. Exierunt enim abs te pedibus ducti C
ab inimicis:adducet autem illos dominus ad te portatos in honorem ſicut filios regni. Con-
ſtituit enim deus humiliare omnem montem excelſum,& rupes perennes,& cõualles replere
in æqualitatem terræ:vt ambulet Iſrael diligenter in honorem dei. Obumbrauerũt autem & D
ſyluæ,& omne lignum ſuauitatis Iſrael mandato dei. Adducet enim deus Iſrael cum iucundi
tate in lumine maieſtatis ſuæ cum miſericordia & iuſtitia quæ eſt ex ipſo.

EXEMPLVM epiſtolæ quam miſit Ieremias ad abducendos captiuos in Babyloniam à rege Babylonio rum,vt annuntiaret illis ſecundum quod præceptum eſt illi à deo.

CAP. VI.

A PRopter peccata quæ peccaſtis ante deum , abducemini in Babyloniam captiui à Nabu- Sap.13.14
chodonoſor rege Babyloniorum. Ingreſſi itaque in Babylonem,eritis ibi annis plurimis
& temporibus longis vſque ad generationes ſeptem : poſt hoc autem educam vos inde cum
pace. Nunc autem videbitis in Babylonia deos aureos & argenteos, & lapideos & ligneos in Iſa.44.b
humeris portari,oſtentantes metum gentibus. Videte ergo ne & vos ſimiles efficiamini factis
alienis,& metuatis,& metus vos capiat in ipſis. Viſa itaque turba de retro & ab ante adoran-
tes,dicite in cordibus veſtris, Te oportet adorari domine. Angelus autem meus vobiſcum eſt:
ipſe autem exquiram animas veſtras. Nam ligna ipſorum polita à fabro,ipſa etiam inaurata
& inargentata falſa ſunt:& non poſſunt loqui. Et ſicut virgini amanti ornamenta:ita accepto
auro fabricati ſunt. Coronas certè aureas habent ſuper capita ſua dii illorum:vnde ſubtrahũt
ſacerdotes ab eis aurum & argentũ,& erogant illud in ſemetipſis. Dant autem & ex ipſo pro-
ſtitutis,& meretrices ornant:& iterum cum receperint illud à meretricibus, ornãt deos ſuos.
B Hi autem non liberantur ab ærugine & tinea. Opertis autem illis veſte purpurea, extergunt
faciem ipſorum propter puluerem domus,qui eſt plurimus inter eos. Sceptrum autem habet
vt homo,ſicut iudex regionis qui in ſe peccantem non interficit. Habet etiam in manu gla-
dium & ſecurim:ſe autem de bello,& à latronibus non liberat. Vnde vobis notũ ſit quia non
ſunt dii. Non ergo timueritis eos. Sicut enim vas hominis confractum inutile efficitur: tales
ſunt & dii illorum. Conſtitutis illis in domo,oculi eorum pleni ſunt puluere à pedibus intro-
euntium. Et ſicut alicui qui regem offendit,circunſeptæ ſunt ianuæ, aut ſicut ad ſepulchrum
adductum mortuum:ita tutantur ſacerdotes oſtia clauſuris & ſeris,ne à latronibus expolien-
tur. Lucernas accẽdunt illis,& quidem multas:ex quibus nullã videre poſſunt, ſunt autem ſi-
cut trabes in domo. Corda verò eorum dicunt elingere ſerpentes qui de terra ſunt,dum com-
edunt eos & veſtimentum ipſorum,& non ſentiunt. Nigræ fiunt facies eorum à fumo, qui in
C domo fit. Supra corpus eorum, & ſupra caput eorum volant noctuæ, & hirundines , & aues
etiam,ſimiliter & cattæ. Vnde ſciatis quia non ſunt dii. Ne ergo timueritis eos. Aurum etiam
quod habent,ad ſpeciem eſt.niſi aliquis exterſerit æruginem,non fulgebũt:neque enim dum
conflarentur ſentiebant. Ex omni pretio empta ſunt,in quibus ſpiritus non ineſt ipſis. Sine Iſa.46.b
pedibus in humeris portantur,oſtentantes ignobilitatẽ ſuam hominibus. Cõfundantur etiam
qui colunt ea. Propterea ſi ceciderint in terram, à ſemetipſis non conſurgunt: neque ſi quis
eum ſtatuerit rectum,per ſemetipſum ſtabit,ſed ſicut mortuis humeri illis apponentur. Ho-
ſtias illorum vendunt ſacerdotes ipſorum,& abutuntur:ſimiliter & mulieres eorum decerpen
tes,neque infirmo, neque mendicanti aliquid impertiunt, de ſacrificiis eorum fœtæ & men-
ſtruatæ contingunt. Scientes itaque ex his quia non ſunt dii,ne timeatis eos. Vnde enim vo-
cantur dii? Quia mulieres apponunt diis argenteis,& aureis, & ligneis: & in domibus eorum
ſacerdotes ſedent, habentes tunicas ſciſſas, & capita, & barbam raſam, quorum capita nuda
D ſunt. Rugiunt autem clamantes contra deos ſuos, ſicut in cœna mortui. Veſtimenta eorum
auferunt ſacerdotes,& veſtiunt vxores ſuas & filios ſuos. Neque ſi quid mali patiuntur ab ali-
quo, neque ſi quid boni, poterunt retribuere : neque regem conſtituere poſſunt, neque au-
ferre. Similiter neque dare diuitias poſſunt,neque malum retribuere. Si quis illis votum vo-
uerit,& non reddiderit: neque hoc requirunt. Hominem à morte non liberant, neque infir-
mum à potentiori eripiunt. Hominem cæcum, ad viſum non reſtituunt: de neceſſitate ho-
minem non liberabunt. Viduæ non miſerebuntur,neque orphanis benefacient. Lapidibus de
monte ſimiles ſunt dii illorum, lignei & lapidei, & aurei & argentei. Qui autem colunt ea,
confundentur. Quomodo ergo æſtimandum eſt, aut dicendum illos eſſe deos? Adhuc enim
ipſis Chaldæis non honorantibus ea: qui cum audierint mutum non poſſe loqui, offerunt il-
lud ad Bel,poſtulantes ab eo loqui: quaſi poſſint ſentire qui non habent motum. & ipſi cum
intellexerint, relinquent ea : ſenſum enim non habent ipſi dii illorum. Mulieres autem cir-
E cundatæ funibus, in viis ſedent, ſuccendentes oſſa oliuarum. Cum autem aliqua ex ipſis at-
tracta ab aliquo tranſeunte dormierit cum eo, proximæ ſuæ exprobrat quòd ea non ſit di-
gna habita ſicut ipſa , neque funis eius diruptus ſit. Omnia autem quæ illis fiunt, falſa ſunt.

†timueritis eos.] quædã exẽpl. legunt reuereamini eos.

Quomodo æſtimandum aut dicendum eſt illos eſſe deos? A fabris autem & ab aurificibus fa-
cta ſunt. Nihil aliud erunt, niſi id quod volunt eſſe ſacerdotes. Aurifices etiam ipſi qui ea fa-
ciunt, non ſunt multi temporis. Nunquid ergo poſſunt ea quæ fabricata ſunt ab ipſis, eſſe dii?
Reliquerunt autem falſa & opprobrium poſtea futuris. Nam cum ſuperuenerit illis prælium,
& mala: cogitant ſacerdotes poſt ſe, vbi ſe abſcondant cum illis. Quomodo ergo ſentiri de-
beant quoniam dii ſunt, qui nec de bello ſe liberant, neque de malis ſe eripiunt? Nam cum
ſint lignea, & inaurata, & inargentata, ſcietur poſtea quia falſa ſunt, ab vniuerſis gentibus &
regibus: quæ manifeſta ſunt quia non ſunt dii, ſed opera manuum hominum, & nullum dei
opus cum illis. Vnde ergo notum eſt quia non ſunt dii, ſed opera manuum hominum, &
nullum dei opus in ipſis eſt. Regem regioni non ſuſcitant, neque pluuiam hominibus da-
bunt. Iudicium quoque non diſcernent, neque regiones liberabunt ab iniuria: quia nihil F
poſſunt, ſicut corniculæ inter medium cæli & terræ. Etenim cum inciderit ignis in domum
deorum ligneorum, & argenteorum, & aureorum, ſacerdotes quidem ipſorum fugient, & libe
rabuntur: ipſi verò ſicut trabes in medio comburentur. Regi autem & bello non reſiſtent.
Quomodo ergo exiſtimandum eſt, aut recipiendum quia dii ſunt? Non à furibus, neque à la
tronibus ſe liberabunt dii lignei, & lapidei, & inaurati, & inargentati, quibus iniqui fortiores
ſunt. Aurum & argentum, & veſtimentum quo operti ſunt, auferent illis, & abibunt, nec ſibi
auxilium ferent. Itaque melius eſt eſſe regem oſtentantem virtutem ſuam: aut vas in domo
vtile, in quo gloriabitur qui poſſidet illud: vel oſtium in domo, quod cuſtodit quæ in pace
ſunt: quàm falſi dii. Sol quidem & luna, ac ſydera, cum ſint ſplendida & emiſſa ad vtilitates,
obaudiunt. Similiter & fulgur cum apparuerit, perſpicuum eſt: idipſum autem & ſpiritus in
omni regione ſpirat. Et nubes quibus cum imperatū fuerit à deo perambulare in vniuerſum
orbem, perficiunt quod imperatum eſt eis. Ignis etiam miſſus déſuper vt conſumat montes &
ſyluas, facit quod præceptum eſt ei. Hæc autem, neque ſpeciebus, neque virtutibus vni eorum
ſimilia ſunt. Vnde neque exiſtimandum eſt, neque dicendum illos eſſe deos, quādo non poſ- a
ſunt neque iudicium iudicare, neque quicquam facere hominibus. Scientes itaque quia non
ſunt dii, ne ergo timueritis eos. Neque enim regibus maledicent, neque benedicent. Signa
etiam in cælo gentibus non oſtendunt, neque vt ſol lucebunt, neque illuminabunt vt luna.
Beſtiæ meliores ſunt illis, quæ poſſunt fugere ſub tectum, ac prodeſſe ſibi. Nullo itaque modo
nobis eſt manifeſtum quia ſunt dii: propter quod ne timeatis eos. Nam ſicut in cucumerario
formido nihil cuſtodit: ita ſunt dii illorum lignei, & argentei, & inaurati. Eodem modo & in
horto ſpina alba, ſupra quam omnis auis ſedet. Similiter & mortuo proiecto in tenebris ſimi
les ſunt dii illorum lignei, & inaurati, & inargentati. A purpura quoque & marmore, quæ ſu-
pra illos teneant, ſcietis itaque quia non ſunt dii. Ipſi etiam poſtremo comeduntur, & erit
opprobrium in regione. Melior eſt homo iuſtus qui non habet ſimulachra: nam erit longe ab
opprobriis.

marmore,] quæ [illegible] exēpl. legūt, murice.

HIERONYMI IN EZECHIELEM PRAEFATIO.

EZECHIEL propheta cum Ioacim rege Iuda captiuus ductus eſt in Babylonem: ibíque his qui cum eo captiui fuerant, prophetauit, pœnitentibus quòd ad Ieremiæ vaticiniū ſe vltrò aduerſariis tradidiſſent, & viderent adhuc vrbem Ieroſolymam ſtare, quam ille caſurā eſſe prædixerat. Triceſimo autē ætatis ſuæ anno, & captiuitatis quīto, exorſus eſt ad cōcaptiuos loqui. Et eodē tēpore, licet poſterior, hic in Chaldæa, Ieremias in Iudæa prophetauerunt. Sermo eius nec ſatis diſertus, nec admodū ruſticus eſt: ſed ex vtroque, medie temperatus. Sacerdos & ipſe fuit, ſicut Ieremias: principia voluminis & finem magnis habens obſcuritatibus inuoluta. Sed & vulgata eius editio non multum diſtat ab Hebraico. Vnde ſatis miror quid cauſæ extiterit, vt ſi eoſdem in vniuerſis libris habemus interpretes: in aliis eadē, in aliis diuerſa trāſtulerint. Legite igitur & hunc iuxta tranſlationem noſtram: quoniam per cola ſcriptus & commata, manifeſtiorem legentibus ſenſum tribuit. Si autem amici mei & hunc ſubſannauerint: dicite eis quòd nemo eos compellat vt ſcribant. Sed vereor ne illud eis eueniat quod græce ſignificantius dicitur, vt vocentur philolœdori.

Prophetia Ezechielis.

A ET factū eſt in triceſimo anno, in quarto, in quinta mēſis: cū eſſem Quo tpe ꝓphetauerit Ezechiel, & quo loco.
in medio captiuorū iuxta fluuiū Chobar, aperti ſunt cæli, & vidi vi
ſiones dei. In quinta menſis, ipſe eſt annus quintus trāſmigrationis
regis Ioachin, factū eſt verbū domini ad Ezechielē filiū Buzi ſacer- Ezechielis genus & officium.
dotē in terra Chaldæorū, ſecus flumen Chobar: & facta eſt ſuper eū
¶manus] i. ꝓphetia
ibi manus domini. Et vidi, & ecce vētus turbinis veniebat ab aqui- Viſio quatuor aīaliū.
B lone: nubes magna, & ignis inuoluens, & ſplendor in circuitu eius:
& de medio eius quaſi ſpecies electri, id eſt de medio ignis. Et ex
medio eius ſimilitudo quatuor animaliū: & hic aſpectus eorum, ſi-
¶candentis.] politi.
militudo hominis in eis. Et quatuor facies vni: & quatuor pennæ vni. Et pedes eorum pedes
recti, & planta pedis eorum quaſi planta pedis vituli, & ſcintillæ quaſi aſpectus æris canden-
tis. Et manus hominis ſub pennis eorum in quatuor partibus: & facies & pennas per quatuor
¶ante faciem ſuam gradiebatur.] i. directe procedebat. & infra.
partes habebant. Iunctǽque erant pennæ eorum alterius ad alterum. non reuertebantur cum
C incederēt: ſed vnūquodque ante faciem ſuā gradiebatur. Similitudo autem vultus eorum, fa
cies hominis: & facies leonis à dextris ipſorū quatuor: facies autem bouis, à ſiniſtris ipſorum
quatuor: & facies aquilæ ipſorū quatuor. Et facies eorū, & pennæ eorū extentæ déſuper: duæ
¶vbi erat impet⁹ ſpiritus,] quocunqꝫ ꝓpellebat eos ventus,
pēnæ ſingulorū iungebātur, & duæ tegebāt corpora eorū. Et vnūquodq; eorū coram facie ſua
ambulabat: vbi erat impetus ſpiritus, illuc gradiebātur: nec reuertebātur cū ambularēt. Et ſi-
►viſio
militudo animaliū, & aſpectus eorū quaſi carbonū ignis ardentiū, & quaſi aſpectus lampada-
rū. hæc erat viſio diſcurrēs in medio animaliū ſplendor ignis, & de igne fulgur egrediens. Et
D animalia ibant, & reuertebātur in ſimilitudinem fulguris coruſcantis. Cúmque aſpicerem Viſio rotarū
¶quaſi viſio maris:] apparebat ſicut lapis Tharſis: (vꝰ, ſicut hyacinthus:) ¶Statura] Dorſum ¶totū corpus oculis plenū] dorſa earum plena erant oculis
animalia, apparuit rota vna ſuper terram iuxta animalia, habens quatuor facies. Et aſpectus
rotarum, & opus earum, quaſi viſio maris: & vna ſimilitudo ipſarum quatuor: & aſpectus ea-
rum & opera, quaſi ſit rota in medio rotæ. Per quatuor partes earum euntes ibant: & non re-
uertebātur cum ambularent. Statura quoque erat rotis, & altitudo, & horribilis aſpectus: & to
tum corpus oculis plenum in circuitu ipſarum quatuor. Cúmque ambularent animalia, am-
bulabant pariter & rotæ iuxta ea: & cum eleuarentur animalia de terra, eleuabantur ſimul
¶ſpūs eñ vitæ] vꝰ, volūtas eñ animalis (aut, ſpūs eñ animalis) & infra.
E & rotæ. Quocunque ibat ſpiritus, illuc eunte ſpiritu, & rotæ pariter eleuabantur, ſequen-
tes eum. ſpiritus enim vitæ erat in rotis. Cum euntibus ibant, & cum ſtantibus ſtabant: &
cum eleuatis à terra, pariter eleuabantur & rotæ, ſequentes ea: quia ſpiritus vitæ erat in
¶firmamenti,] erat inſtar firmamenti, ¶aſpectus] color ¶extēti] extēta erat ¶ſublimis dei] oīpotentis
rotis. Et ſimilitudo ſuper capita animaliū, firmamēti, quaſi aſpectus cryſtalli horribilis, &
extenti ſuper capita eorum déſuper. Sub firmamento autē pennæ eorū rectæ alterius ad alte-
rum: vnūquodque duabus alis velabat corpus ſuum, & alterū ſimiliter velabatur. Et audiebā
ſonum alarum, quaſi ſonum aquarum multarum, quaſi ſonum ſublimis dei cum ambularēt,
¶quaſi ſonus erat multitudinis,] vocē loquelæ (vꝰ, magnū tumultum.) ¶ſimilitudo throni:] vꝰ, ſimilis throno:
F quaſi ſonus erat multitudinis vt ſonus caſtrorum. cúmque ſtarent, demittebantur pennæ eo-
rum. Nam cum fieret vox ſuper firmamentum quod erat ſuper caput eorum, ſtabant, & ſub-
mittebant alas ſuas. Et ſuper firmamentum quod erat imminens capiti eorum, quaſi aſpe- Viſio throni & imaginis ſup thronū.
ctus lapidis ſapphiri ſimilitudo throni: & ſuper ſimilitudinem throni, ſimilitudo quaſi aſpe-

ctus hominis déſuper. Et vidi quaſi ſpeciem electri, velut aſpectum ignis intrinſecus eius per G
circuitum: à lumbis eius & déſuper, & à lumbis eius vſque deorſum, vidi quaſi ſpeciem ignis
ſplendentis in circuitu. Velut aſpectum arcus cum fuerit in nube in die pluuiæ, hic erat aſpe-
ctus ſplendoris per gyrum. Hæc viſio ſimilitudinis gloriæ domini.

¶quaſi ſpeciem] tanquam colorem

CAP. II.

Mittitur propheta ad reuocādū populū ab errore.

ET vidi, & cecidi in faciem meam: & audiui vocem loquentis. Et dixit ad me, Fili homi- A
nis ſta ſuper pedes tuos, & loquar tecum. Et ingreſſus eſt in me ſpiritus poſtquam locu-
tus eſt mihi, & ſtatuit me ſupra pedes meos: & audiui loquentem ad me, & dicentem, Fili ho
minis mitto ego te ad filios Iſrael, ad gentes apoſtatrices, quæ receſſerunt à me: ipſi & pa- B
tres eorum præuaricati ſunt pactum meum vſque ad diem hanc. Et filii dura facie & indo-
mabili corde ſunt, ad quos ego mitto te: & dices ad eos, Hæc dicit dominus deus, Si fortè vel
ipſi audiant, & ſi fortè quieſcant, quoniā domus exaſperans eſt: & ſcient quia propheta fue-
rit in medio eorum. Tu ergo fili hominis ne timeas eos, neque ſermones eorū metuas: quo- C
niam increduli & ſubuerſores ſunt tecum, & cum ſcorpionibus habitas. verba eorum ne ti-
meas, & vultus eorum ne formides: quia domus exaſperans eſt. Loquêris ergo verba mea ad
eos, ſi fortè audiant, & quieſcant: quoniam irritatores ſunt. Tu autem fili hominis audi quæ-
cunque loquor ad te: & noli eſſe exaſperans ſicut domus exaſperatrix eſt: aperi os tuum, & D
comede quæcunque ego do tibi. Et vidi, & ecce manus miſſa ad me, in qua erat inuolutus li-
ber: & expandit illum coram me, qui erat ſcriptus intus & foris: & ſcriptæ erant in eo lamen-
tationes, & carmen, & væ.

¶apoſtatrices,] rebelles, ¶indomabili] durum ¶Si fortè vel ipſi audiāt, & ſi fortè quieſcāt, qm̄ domus exaſperās eſt: & ſcient] Et ecce, ſi audierint, & ceſſauerint (quādo m⁹ rebellis eſt) ſcient ¶increduli & ſubuerſores] rebelles & ſpinæ ¶ſcorpionibus] vel, tribulis ¶irritatores] rebelles ¶exaſperās ſicut domus exaſperatrix] rebellis, ſicut dom⁹ rebellis ¶carmen] gemitus

CAP. III.

Propheta paſtus verbo dei & cōſtātia ſpirit⁹ accepta, ad Iſrael in trāſmigrationem mittit̄.

ET dixit ad me, Fili hominis quodcunque inueneris comede: comede volumen iſtud, & A
vadens loquere ad filios Iſrael. Et aperui os meum, & cibauit me volumine illo, & dixit
ad me, Fili hominis venter tuus comedet, & viſcera tua complebuntur volumine iſto, quod
ego do tibi. Et comedi illud: & factum eſt in ore meo ſicut mel dulce. Et dixit ad me, Fi-
li hominis vade ad domum Iſrael, & loquêris verba mea ad eos. Non enim ad populum
profundi ſermonis, & ignotæ linguæ tu mitteris, ad domum Iſrael: neque ad populos mul- B
tos profundi ſermonis & ignotæ linguæ quorū non poſſis audire ſermones: & ſi ad illos mit-
tereris, ipſi audirent te. Domus autē Iſrael nolunt audire te: quia nolunt audire me. omnis
quippe domus Iſrael attrita fronte eſt, & duro corde. Ecce, dedi faciem tuam valentiorem fa-
ciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum. Vt adamantem & vt ſilicem dedi
faciē tuā: ne timeas eos, neque metuas à facie eorū: quia domus exaſperans eſt. Et dixit ad
me, Fili hominis omnes ſermones meos quos ego loquor ad te, aſſume in corde tuo, & auri- C
bus tuis audi: & vade, ingredere ad transmigrationem ad filios populi tui, & loquêris ad eos,
& dices eis, Hæc dicit dominus deus: ſi fortè audiant & quieſcant. Et aſſumpſit me ſpiri-
tus, & audiui poſt me vocem commotionis magnæ, Benedicta gloria domini de loco ſuo. &
vocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram, & vocem rotarum ſequentiū
animalia, & vocem cōmotionis magnæ. Spiritus quoque leuauit me, & aſſumpſit me: & abii
amarus in indignatione ſpiritus mei: manus enim domini erat mecū cōfortans me. Et ve- D
ni ad tranſmigrationem ad aceruum nouarū frugū, ad eos qui habitabāt iuxta flumen Cho
bar: & ſedi vbi illi ſedebant: & manſi ibi ſeptem diebus mœrens in medio eorum. Cum autē
pertranſiſſent ſeptem dies factum eſt verbum domini ad me, dicēs, Fili hominis ſpeculato-
rem dedi te domui Iſrael: & audies de ore meo verbum, & annuntiabis eis ex me. Si dicente
me ad impium, Morte morieris: nō annuntiaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via
ſua impia, & viuat: ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autē eius de manu tua E
requiram. Si autem tu annuntiaueris impio, & ille non fuerit conuerſus ab impietate ſua, &
à via ſua impia: ipſe quidem in impietate ſua morietur, tu autem animā tuam liberaſti. Sed
& ſi conuerſus iuſtus à iuſtitia ſua fuerit, & fecerit iniquitatem: ponam offendiculum coram
eo, ipſe morietur: quia non annuntiaſti ei, in peccato ſuo morietur, & non erunt in memoria
iuſtitiæ eius quas fecit: ſanguinem verò eius de manu tua requiram. Si autem tu annūtiaue-
ris iuſto vt non peccet iuſtus, & ille non peccauerit: viuēs viuet, quia annuntiaſti ei, & tu ani F
mam tuam liberaſti. Et facta eſt ſuper me manus domini, & dixit ad me, Surgens egrede
re in campum, & ibi loquar tecum. Et ſurgens egreſſus ſum in campum: & ecce ibi gloria do
mini ſtabat, quaſi gloria quam vidi iuxta fluuium Chobar: & cecidi in faciem meam. Et in-
greſſus eſt in me ſpiritus, & ſtatuit me ſuper pedes meos: & locutus eſt mihi, & dixit ad me,

Ȝ 33. b

Pœna paſtoris nō annūtiātis pp̄ſo ſua peccata.

Iuſſu dn̄i in cāpū egreſſ⁹ videt gloriā dei. ʒ. 1. a.

¶comedet, & viſcera tua cōplebūtur] vt, comedat, & viſcera tua compleantur ¶dulce.] præ dulcedine. ¶profundi ſermonis, & ignotæ] vt, multiplicis linguæ & difficilis (au- ſubmiſſe loquatur & qui habeat grauem linguam) ¶poſſis audire] vel, intelligas ¶attrita] dura ¶exaſperans] rebellis

¶mecum cōfortans me.] ſup me fortis. ¶ad aceruū nouarū frugū,] Thelabib, ¶mœrēs] admirans

G Ingredere,& includere in medio domus tuæ. Et tu fili hominis ecce data ſunt ſuper te vincu Captiuitas ſi guratur.
la,& ligabunt te in eis:& non egredieris in medio eorum. Et linguam tuam adhærere faciam
palato tuo,& eris mutus,nec quaſi vir obiurgans:quia domus exaſperans eſt. Cum autem lo-
cutus fuero tibi,aperiam os tuū,& dices ad eos, Hæc dicit dominus deus, Qui audit,audiat:
& qui quieſcit,quieſcat:quia domus exaſperans eſt. CAP. IIII.

A ET tu fili hominis ſume tibi laterem,& pones eum coram te:& deſcribes in eo ciuitatem Vrbis Ieruſalem obſidio ſignificatur.
Ieruſalem. Et ordinabis aduerſus eam obſidionem,& ædificabis munitiones,& compor
tabis aggerem, & dabis contra eam caſtra, & pones arietes in gyro. Et tu ſume tibi ſartagi-
nem ferream, & pones eam murum ferreum inter te & inter ciuitatem:& obfirmabis faciem
tuam ad eam,& erit in obſidionem,& circundabis eam:ſignū eſt domui Iſrael. Et tu dor- Diuturnitas captiuitatis Iſrael & Iuda.
mies ſuper latus tuum ſiniſtrum, & pones iniquitates domus Iſrael ſuper eo:numero die-
rum quibus dormies ſuper illud & aſſumes iniquitates eorum. Ego autem dedi tibi annos
B iniquitatis eorum,numero dierum trecentos & nonaginta dies: & portabis iniquitatem do-
mus Iſrael. Et cum compleueris hæc,dormies ſuper latus tuum dextrum ſecundo:& aſſumes
iniquitatem domus Iuda quadraginta diebus. diem pro anno, diem inquam pro anno dedi Nume.14.f.
tibi. Et ad obſidionem Ieruſalem conuertes faciem tuam,& brachium tuum erit exertum:&
prophetabis aduerſus eam. Ecce,circundedi te vinculis: & non te conuertes à latere tuo in
latus aliud,donec compleas dies obſidionis tuæ. Et tu ſume tibi frumentum, & hordeū, Prædicitur fames futura i captiuitate.
& fabam,& lentem,& milium,& vitiam:& mittes ea in vas vnum,& facies tibi panes nume
C ro dierum quibus dormies ſuper latus tuum:trecentis & nonaginta diebus comedes illud. Ci
bus autem tuus quo veſcêris,erit in pondere viginti ſtateres in die:à tempore vſque ad tem-
pus comedes illud. Et aquam in menſura bibes,ſextā partem hin: à tempore vſque ad tem-
pus bibes illud. Et quaſi ſubcineritium hordeaceum comedes illud: & ſtercore quod egredi-
tur de homine, operies illud in oculis eorum. Hæc dicit dominus, Sic comedent filii Iſrael
panem ſuum pollutum inter gentes ad quas eiiciam eos. Et dixi, A, a, a, domine deus, ecce
anima mea non eſt polluta, & morticinum & laceratum à beſtiis non comedi ab infantia
D mea vſque nunc, & non eſt ingreſſa in os meum omnis caro immunda. Et dixit ad me, Ec-
ce dedi tibi fimum boum pro ſtercoribus humanis: & facies panem tuum in eo. Et dixit ad
me, Fili hominis,ecce conteram baculū panis in Ieruſalem:& comedent panem ſuū in pon- ĩ.5.d.& 14.d.
dere,& in ſolicitudine:& aquā in menſura,& in anguſtia bibēt. vt deficiētibus pane & aqua,
corruat vnuſquiſque ad fratrem ſuum,& contabeſcat in iniquitatibus ſuis. CAP. V.

A ET tu fili hominis ſume tibi gladium acutum, radentem pilos: & aſſumes eum, & duces AEnigma pilorum quo ſignificatur vaſtatio ppl'i.
per caput tuum, & per barbam tuam: & aſſumes tibi ſtatêram ponderis,& diuides eos.
Tertiam partem igni combures in medio ciuitatis,iuxta completionem dierum obſidionis:
& aſſumes tertiam partem, & concides gladio in circuitu eius: tertiam verò aliam diſperges
in ventum, & gladium nudabo poſt eos. Et ſumes inde paruum numerum: & ligabis eos in
ſummitate pallii tui. Et ex eis rurſum tolles,& proiicies eos in medio ignis,& combures eos
igni:& ex eo egredietur ignis in omnem domum Iſrael. Hæc dicit dominus deus, Iſta eſt Cauſa iræ dei in ppl'm ſuū.
Ieruſalem,in medio gentium poſui eam,& in circuitu eius terras. Et cōtempſit iudicia mea,
B vt plus eſſet impia quàm gētes:& præcepta mea vltrà quàm terræ quæ in circuitu eius ſunt.
iudicia enim mea proiecerunt,& in præceptis meis non ambulauerunt. Idcirco hæc dicit do
minus deus, Quia ſuperaſtis gētes quæ in circuitu veſtro ſunt,& in præceptis meis nō ambu-
laſtis,& iudicia mea non feciſtis, & iuxta iudicia gentiū quæ in circuitu veſtro ſunt non eſtis
operati:ideò hæc dicit dominus deus, Ecce ego ad te,& ipſe ego faciam in medio tui iudicia
in oculis gentium: & faciam in te quæ non feci, & quibus ſimilia vltrà non faciam propter
omnes abominationes tuas. Ideò patres comedent filios in medio tui, & filii comedent pa-
tres ſuos: & faciam in te iudicia, & ventilabo vniuerſas reliquias tuas in omnem ventum.
C Idcirco viuo ego dicit dominus deus, Niſi pro eo quòd ſanctum meum violaſti in omnibus
offenſionibus tuis,& in cunctis abominationibus tuis: ego quoque confringam, & non par-
cet oculus meus,& nō miſerebor. Tertia pars tui peſte morietur, & fame conſumetur in me- AEnigma pilorū ediſſerit dominus.
dio tui:& tertia pars tui in gladio cadet in circuitu tuo:tertiam verò partem tuam in omnem
ventum diſpergam, & gladium euaginabo poſt eos. Et complebo furorem meum, & requi-
eſcere faciam indignationem meam in eis,& conſolabor:& ſcient quia ego dominus locutus

¶ & aſſumes] portabis
¶ aſſumes] portabis
¶ exertum:] diſcoopertum:
¶ A,a,a,] Ah ah,
¶ radentem pilos:] nouaculā tōſoriam:
¶ in omnem ventū.] vel, in omne latus.
¶ offenſionibus] contaminationibus

ſum in zelo meo, cum impleuero omnem indignationem meam in eis. Et dabo te in deſertum & in opprobrium gentibus quæ in circuitu tuo ſunt, in conſpectu omnis prætereuntis. Et eris opprobrium & blaſphemia, exemplum & ſtupor in gẽtibus quæ in circuitu tuo ſunt, cum fecero in te iudicia in furore & in indignatione, & in increpationibus iræ: ego dominus locutus ſum. quando miſero ſagittas famis peſſimas in eos, quæ erunt mortiferæ, ad quas mittam vt diſperdam vos: & famem congregabo ſuper vos, & conteram in vobis baculũ panis. Et immittã in vos famem & beſtias peſſimas vſque ad interneccionem: & peſtilẽtia & ſanguis tranſibũt per te, & gladium inducam ſuper te. ego dominus locutus ſum.

ſ.4.d.ſ.14.d

CAP. VI.

Propter peccatũ idololatriæ pp'l'm pcutiẽdũ prædicit. ſ.36.a.

ET factus eſt ſermo domini ad me, dicens, Fili hominis pone faciem tuam ad montes Iſrael: & prophetabis ad eos, & dices, Mõtes Iſrael audite verbum domini dei: hæc dicit dominus deus montibus & collibus, rupibus & vallibus, Ecce ego inducam ſuper vos gladium, & diſperdam excelſa veſtra, & demoliar aras veſtras, & cõfringentur ſimulachra veſtra: & deiiciam interfectos veſtros ante idòla veſtra. Et dabo cadauera filiorum Iſrael ante faciem ſimulachrorum veſtrorum: & diſpergam oſſa veſtra circa aras veſtras in omnibus habitationibus veſtris. Vrbes deſertæ erunt, & excelſa demolientur & diſſipabuntur: & interibunt aræ veſtræ, & confringentur: & ceſſabunt idòla veſtra, & conterentur delubra veſtra, & delebuntur opera veſtra. Et cadet interfectus in medio veſtri: & ſcietis quia ego ſum dominus.

Pœnitẽtiã reliquiarũ pp'li pphetat, & liberationem.

Et relinquam in vobis eos qui fugerint gladium in gentibus, cum diſperſero vos in terras. Et recordabuntur mei liberati veſtri in gentibus ad quas captiui ducti ſunt: quia contriui cor eorum fornicans & recedens à me, & oculos eorum fornicantes poſt idòla ſua: & diſplicebunt ſibimet ſuper malis quæ fecerant in vniuerſis abominationibus ſuis, & ſcient quia ego dominus non fruſtra locutus ſum vt facerem eis malum hoc.

Obſtinatorũ interit⁹ prædicitur.

Hæc dicit dominus deus, Percute manu tua, & allîde pedem tuum, & dic Heu, ad omnes abominationes malorum domus Iſrael: quia gladio, fame, & peſte ruituri ſunt. Qui longe eſt, peſte morietur: qui autem propè, gladio corruet: & qui relictus fuerit & obſeſſus, fame morietur: & complebo indignationem meam in eis. Et ſcietis quia ego dominus, cum fuerint interfecti veſtri in medio idolorum veſtrorum in circuitu ararum veſtrarum, in omni colle excelſo, & in cunctis ſummitatibus montium, & ſubtus omne lignum nemoroſum, & ſubtus vniuerſam quercum frondoſam, locum vbi accenderunt thura redolentia vniuerſis idòlis ſuis. Et extendam manũ meam ſuper eos: & faciam terram deſolatam & deſtitutam à deſerto Deblátha in omnibus habitationibus eorum: & ſcient quia ego dominus.

CAP. VII.

Finis totius terræ Iſrael repẽte venturus.

ET factus eſt ſermo domini ad me, dicens, Et tu fili hominis hæc dicit dominus deus terræ Iſrael, Finis venit, venit finis ſuper quatuor plagas terræ. Nunc finis ſuper te, & immittam furorem meum in te: & iudicabo te iuxta vias tuas: & ponam contra te omnes abominationes tuas. Et non parcet oculus meus ſuper te, & non miſerebor: ſed vias tuas ponam ſuper te, & abominationes tuæ in medio tui erunt: & ſcietis quia ego dominus. Hæc dicit dominus deus, Afflictio vna, afflictio ecce venit: finis venit, venit finis, euigilabit aduerſum te: ecce venit. Venit contritio ſuper te, qui habitas in terra: venit tempus, prope eſt dies occiſionis, & non gloriæ montium. Nunc de propinquo effundam iram meam ſuper te, & complebo furorem meum in te: & iudicabo te iuxta vias tuas, & imponam tibi omnia ſcelera tua, Et non parcet oculus meus, nec miſerebor: ſed vias tuas imponam tibi, & abominationes tuæ in medio tui erunt: & ſcietis quia ego ſum dominus percutiens.

Excidii eius cauſa.

Ecce dies, ecce venit: egreſſa eſt contritio, floruit virga, germinauit ſuperbia. Iniquitas ſurrexit in virga impietatis: non ex eis, & non ex populo, neque ex ſonitu eorum: & non erit requies in eis. Venit tempus, appropinquauit dies: qui emit, non lætetur: & qui vendit, non lugeat: quia ira ſuper omnem populum eius. Quia qui vendit, ad id quod vendidit non reuertetur: & adhuc in viuentibus vita eorum. viſio enim ad omnem multitudinem eius non regredietur: & vir in iniquitate vitæ ſuæ non confortabitur.

Oĩ pſidio deſtituẽt pp'ls, vt nõ poſſit aduerſariis reſiſtere.

Canite tuba, præparentur omnes, & non eſt qui vadat ad prælium: ira enim mea ſuper vniuerſum populum eius. Gladius foris: & peſtis & fames intrinſecus. Qui in agro eſt, gladio morietur: & qui in ciuitate, peſtilentia & fame deuorabuntur. Et ſaluabuntur qui fugerint ex eis: & erunt in mõtibus quaſi columbæ conuallium omnes trepidi, vnuſquiſque in iniquitate ſua. Omnes manus diſſoluentur, & omnia genua fluent aquis. Et accingent ſe ciliciis, & operiet eos formido: & in omni facie confuſio, & in

Iſa.15.a. iere. 48.f.

vniuerſis capitibus eorum caluitium. Argentum eorum foris proiicietur,& aurum eorum in — Prou.11.a.
ſterquilinium erit. Argentum eorum & aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris — ſoph.1.d. eccl.5.c.
domini. Animam ſuam non ſaturabunt,& ventres eorum non implebuntur:quia ſcandalum
iniquitatis eorum factum eſt. Et ornamentum monilium ſuorum in ſuperbiam poſuerunt,
& imagines abominationum ſuarum & ſimulachrorum fecerunt ex eo : propter hoc dedi eis
illud in immūditiam: & dabo illud in manus alienorum ad diripiendum, & impiis terræ in
prædam,& contaminabunt illud. Et auertam faciem meam ab eis,& violabunt arcanū meū:
& introibunt in illud emiſſarii, & contaminabunt illud. Fac concluſionem : quoniā terra ple — Iubet ꝓpheta ſummā imminentiū malorū annuntiare.
G na eſt iudicio ſanguinum, & ciuitas plena iniquitate. Et adducam peſſimos de gentibus, &
poſſidebunt domos eorum:& quieſcere faciam ſuperbiam potentium, & poſſidebūt ſanctua
ria eorum. Anguſtia ſuperueniente requirent pacem,& non erit. Conturbatio ſuper contur
bationem veniet, & auditus ſuper auditum: & quærent viſionem de propheta, & lex peribit
à ſacerdote, & conſilium à ſenioribus. Rex lugebit, & princeps inductur mœrore, & manus
populi terræ conturbabuntur. Secundum viam eorum faciam eis,& ſecundum iudicia eorū
iudicabo eos : & ſcient quia ego dominus. CAP. VIII.

¶ſcādalū &c.] ruina hæc ꝓpter iniquitatem eorum fit.
¶arcanū] adytū(.i. ſanctū ſanctorum)
¶emiſſarii,] diruentes,
¶cōcluſionem:] catenam:
¶poſſidebūt] polluētur
¶Anguſtia] Præciſione
¶Conturbatio ſuper cōturbationē] Contritio ſuper contritionem

A ET factum eſt in anno ſexto,in ſexto menſe,in quinta mēſis:ego ſedebam in domo mea, — Apparitio ſimilitudinis dei.
& ſenes Iuda ſedebant coram me, & cécidit ibi ſuper me manus domini dei. Et vidi, &
ecce ſimilitudo quaſi aſpectus ignis:ab aſpectu lumborum eius & deorſum,ignis:& à lumbis
eius & ſurſum,quaſi aſpectus ſplendoris,vt viſio electri. Et emiſſa ſimilitudo manus appre- — Ezechiel ſpiritu adduct⁹ eſt in Ieruſalē.dan.15.e.
hendit me in cincinno capitis mei:& eleuauit me ſpiritus inter terram & cælum : & adduxit
B me in Ieruſalem in viſione dei,iuxta oſtiū interius quod reſpiciebat ad Aquilonem,vbi erat
ſtatutum idolum zeli ad prouocandum æmulationem. Et ecce ibi gloria dei Iſrael ſecundū — Oſtēdit dñs ꝓphetæ abominationes idololatriæ dom⁹ Iſrael, & maxime ſacerdotum.
viſionem quam videram in campo. Et dixit ad me, Fili hominis leua oculos tuos ad viam
Aquilonis. Et leuaui oculos meos ad viā Aquilonis: & ecce ab Aquilone portæ altaris idolū
zeli in ipſo introitu. Et dixit ad me, Fili hominis putáſne vides tu quid iſti faciant abomi-
C nationes magnas,quas domus Iſrael facit hic,vt procul recedam à ſanctuario meo? & adhuc
conuerſus videbis abominationes maiores. Et introduxit me ad oſtium atrii:& vidi,& ecce
foramen vnum in pariete. Et dixit ad me, Fili hominis fode parietem. Et cum perfodiſſem
parietem,apparuit oſtium vnum. Et dixit ad me,Ingredere,& vide abominationes peſſimas,
quas iſti faciunt hic. Et ingreſſus vidi,& ecce omnis ſimilitudo reptilium,& animalium ab-
D ominatio, & vniuerſa idola domus Iſrael depicta erant in pariete in circuitu per totum. Et
ſeptuaginta viri de ſenioribus domus Iſrael, & Iezonias filius Saphan ſtabat in medio eorū, — Iezonias.
ſtantium ante picturas:& vnuſquiſque habebat thuribulum in manu ſua:& vapor nebulæ de
thure conſurgebat. Et dixit ad me,Certè vidiſti fili hominis quæ ſeniores domus Iſrael fa-
ciunt in tenebris, vnuſquiſque in abſcondito cubilis ſui : dicunt enim, Non videt dominus — Vox infidelium.
E nos, dereliquit dominus terram. Et dixit ad me, Adhuc conuerſus videbis abominationes
maiores quas iſti faciunt. Et introduxit me per oſtium portæ domus domini,quod reſpicie-
bat ad Aquilonem:& ecce ibi mulieres ſedebant plangentes Adonidem. Et dixit ad me,Cer
tè vidiſti fili hominis : adhuc conuerſus videbis abominationes maiores his. Et introduxit
F me in atrium domus domini interius:& ecce in oſtio templi domini inter veſtibulum & al-
tare,quaſi vigintiquinque viri dorſa habentes contra templum domini,& facies ad oriētem:
& adorabant ad ortum ſolis. Et dixit ad me,Certè vidiſti fili hominis : nunquid leue eſt hoc
domui Iuda,vt facerent abominationes iſtas quas fecerunt hic:quia replentes terram iniqui
G tate,conuerſi ſunt ad irritandum me? & ecce applicant ramum ad nares ſuas. Ergo & ego fa-
ciam in furore:nō parcet oculus meus,nec miſerebor:& cum clamauerint ad aures meas vo-
ce magna,non exaudiam eos. CAP. IX.

¶manus] .i. ꝓphetiæ ſpiritus
¶viſione] viſionib⁹
¶iuxta oſtiū iteri⁹] ad oſtiū portæ atrii interioris
¶æmulationē] .i. ad iram
¶abſcōdito cubilis ſui:] cubiculis ſuis pictis:
¶Adonidem.] Thammuz (nomē idoli)
¶ramum] fœtorem

A ET clamauit in auribus meis voce magna,dicens, Appropinquauerunt viſitationes vrbis, — Idololatrarū interit⁹ & iuſtorū ſalus.
& vnuſquiſque vas interfectionis habet in manu ſua. Et ecce ſex viri veniebāt de via por
tæ ſuperioris, quæ reſpicit ad Aquilonē: & vniuſcuiuſq; vas interitus in manu eius:vir quo-
que vnus in medio eorum veſtitus erat lineis,& atramentariū ſcriptoris ad renes eius : & in-
greſſi ſunt,& ſteterunt iuxta altare æreum. Et gloria domini Iſrael aſſumpta eſt de che-
rub,quæ erat ſuper eum ad limen domus : & vocauit virum qui indutus erat lineis, & atra-
mentarium ſcriptoris habebat in lumbis ſuis. Et dixit dominus ad eum,Tranſi per mediam

¶viſitatiōes] vl', ꝑfecti(.i. q cōſtituti ſūt ad deſtruendam ciuitatem.)
¶vas interfectiōis] inſtrumentum ad perdendum & infra.
¶aſſumpta eſt de] receſſit à

Seruandi ſignãtur. exod. 12. e. apoc. 7. a. Occiduntur nõ ſignati.

ciuitatem in medio Ieruſalem:& ſigna thau ſuper frontes virorum gementium & dolentium B
ſuper cunctis abominationibus quæ fiũt in medio eius. Et illis dixit audiẽte me, Trãſite
per ciuitatem ſequentes eum,& percutite:non parcat oculus veſter, neque miſereamini.Se-
nem, adoleſcẽtulũ & virginem, paruulũ & mulieres interficite vſque ad internecionem:om-
nem autẽ ſuper quẽ videritis thau,ne occidatis,& à ſanctuario meo incipite.Cœperunt ergo C
à viris ſenioribus,qui erant ante faciem domus. Et dixit ad eos, Contaminate domũ,& im-
plete atria interfectis:egredimini.Et egreſſi ſunt,& percutiebant eos qui erant in ciuitate.Et
cæde completa remanſi ego:ruíque ſuper faciem meam,& clamans aio,Heu,heu,heu domi-
ne deus,ergóne diſperdes omnes reliquias Iſrael,effundens furorem tuum ſuper Ieruſalem?
Et dixit ad me,Iniquitas domus Iſrael & Iuda magna eſt nimis valde,& repleta eſt terra ſan- D
guinibus,& ciuitas repleta eſt auerſione:dixerunt enim, Dereliquit dominus terram,& do-
minus non videt.Igitur & meus non parcet oculus,neque miſerebor:viam eorum ſuper ca-
put eorum reddam. Et ecce vir qui erat indutus lineis, qui habebat atramentarium in dor-
ſo ſuo,reſpondit verbum,dicens,Feci ſicut præcepiſti mihi.

Querimonia ꝓphetæ ob cędẽ ppl̃i: cui⁹ cauſam reddit ei dñs.

(thau] ſignum & infra. — dorſo ſuo,] lumbis ſuis,)

CAP. X.

De viro ẽ medio rotarũ & cherubim prunas accipiẽte in ſignũ exuſtionis vrbis Ieruſalem.

ET vidi,& ecce in firmamento quod erat ſuper caput cherubim, quaſi lapis ſapphirus,& A
quaſi ſpecies ſimilitudinis ſolii,apparuit ſuper ea.Et dixit ad virum qui indutus erat li-
neis,& ait, Ingredere in medio rotarum quæ ſunt ſubtus cherubim:& imple manum tuam
prunis ignis quæ ſunt inter cherubim,& effunde ſuper ciuitatem.ingreſſúſque eſt in conſpe-
ctu meo:cherubim autem ſtabant à dextris domus cum ingrederetur vir, & nubes impleuit
atrium interius.Et eleuata eſt gloria domini déſuper cherub ad limen domus:& repleta eſt
domus nube,& atriũ repletũ eſt ſplendore gloriæ domini.Et ſonitus alarũ cherubim audie-
batur vſque ad atrium exterius, quaſi vox dei omnipotentis loquentis. Cúmque præcepiſſet B
viro qui indutus erat lineis, dicens, Sume ignem de medio rotarum quæ ſunt inter cheru-
bim:ingreſſus ille ſtetit iuxta rotam. Et extẽdit cherub manũ de medio cherubim,ad ignem
qui erat inter cherubim:& ſumpſit, & dedit in manus eius qui indutus erat lineis:qui acci-
piens egreſſus eſt.Et apparuit in cherubim ſimilitudo manus hominis ſubtus pennas eorum.
& vidi,& ecce quatuor rotæ iuxta cherubim:rota vna iuxta cherub vnum, & rota alia iuxta
cherub vnũ:ſpecies autẽ rotarũ erat quaſi viſio lapidis chryſolithi.& aſpectus earum ſimili- C
tudo vna quatuor:quaſi ſit rota in medio rotæ.Cúmque ambularent,in quatuor partes gra-
diebãtur:& nõ reuertebantur ambulantes:ſed ad locum ad quem ire declinabat quæ prima
erat,ſequebantur & cæteræ,nec reuertebantur. Et omne corpus earum,& colla,& manus,&
pẽnæ,& circuli plena erãt oculis,in circuitu quatuor rotarũ.Et rotas iſtas vocauit volubiles,
audiente me.Quatuor autem facies habebat vnum:facies vna,facies cherub:& facies ſecun-
da,facies hominis:& in tertio facies leonis:& in quarto facies aquilæ.Et eleuata ſunt cheru-
bim:ipſum eſt animal quod videram iuxta fluuium Chobar. Cúmque ambularent cheru- D
bim:ibant pariter & rotæ iuxta ea:& cum eleuarent cherubim alas ſuas,vt exaltarẽtur de ter
ra,non reſidebant rotæ,ſed & ipſæ iuxtà erant.Stantibus illis,ſtabant:& cum eleuatis eleua-
bãtur.ſpiritus enim vitæ erat in eis. Et egreſſa eſt gloria domini à limine tẽpli:& ſtetit ſuper
cherubim.Et eleuãtia cherubim alas ſuas,exaltata ſunt à terra corã me:& illis egrediẽtibus,
rotæ quoque ſubſecutæ ſunt:& ſtetit in introitu portæ domus domini oriẽtalis,& gloria dei
Iſrael erat ſuper ea. Ipſum eſt animal quod vidi ſubter deum Iſrael iuxta fluuium Chobar:
& intellexi quia cherubim eſſent.Quatuor,quatuor vultus vni,& quatuor alæ vni:& ſimili-
tudo manus hominis ſub alis eorum. Et ſimilitudo vultuũ eorum, ipſi vultus quos videram
iuxta fluuium Chobar,& intuitus eorum,& impetus ſingulorum ante faciem ſuam ingredi.

Repetitio viſiõis rotarũ,

ſ. 1. c.

Animalium.

Cherubim.

ſ. 1. c.

(viſio] color chryſolithi,] vel, tharſis. — volubiles,] rotas, corbes.) — vnũ:] vnũquodque cherub: — reſidebãt] auertebant ſe — ſpiritus enim vitæ] ventus enim animalis — & impetus ſingulorũ ante faciẽ ſuã ingredi.] & vnumquodque contra faciem ſuã ibat. (vel, quorſum quodlibet directe procedebat.))

CAP. XI.

Qui ppl̃m Ieruſalem ſeducebant.

ET eleuauit me ſpiritus,& introduxit me ad portã domus domini orientalem,quæ reſpi- A
cit ad ſolis ortũ:& ecce in introitu portæ vigintiquinq; viri:& vidi in medio eorum Ie-
zoniam filium Azur,& Pheltiam filiũ Banaiæ,principes populi.Dixítque ad me, Fili homi-
nis,hi ſunt viri qui cogitant iniquitatem,& tractant conſilium peſſimum in vrbe iſta:dicen-
tes,Nónne dudum ædificatæ ſunt domus?hæc eſt lebes,nos autem carnes. Idcirco vaticina-
re de eis,vaticinare fili hominis. Et irruit in me ſpiritus domini, & dixit ad me, Loquere,
Hæc dicit dominus,Sic locuti eſtis domus Iſrael,& cogitationes cordis veſtri ego noui.Plu- B
rimos occidiſtis in vrbe hac, & impleſtis vias eius interfectis. Propterea hæc dicit dominus

Cõtra hos vaticinatur,ꝓdicẽs eorum diſperſionẽ.

(Nónne dudũ ædificatæ ſunt domus?] Nondũ in ꝓpinquo (ſub. eſt deſtructio quã ꝓdicit Ezechiel.) ædificemus domos.)

deus, Interfecti veſtri, quos poſuiſtis in medio eius, hi ſunt carnes, & hæc eſt lebes: & educam
vos de medio eius. Gladium metuiſtis, & gladium inducam ſuper vos, ait dominus deus. Et
eiiciam vos de medio eius, dabóque vos in manu hoſtium, & faciam in vobis iudicia. Gla-
dio cadetis: in finibus Iſrael iudicabo vos, & ſcietis quia ego dominus. Hæc non erit vobis in
lebetem, & vos non eritis in medio eius in carnes: in finibus Iſrael iudicabo vos. Et ſcietis
quia ego dominus: quia in præceptis meis nõ ambulaſtis, & iudicia mea non feciſtis, ſed iu-
xta iudicia gentium, quæ in circuitu veſtro ſunt, eſtis operati. Et factum eſt, cum prophe- Mors Pheltiæ ob quam reliqui populi timet exitium.
tarem, Pheltias filius Banaiæ mortuus eſt: & cecidi in faciem meam clamans voce magna, &
C dixi, Heu, heu, heu domine deus: conſummationem tu facis reliquiarum Iſrael. Et factum eſt
verbum domini ad me, dicens, Fili hominis fratres tui fratres tui viri propinqui tui, & om- Futur ã captiuorũ reductionẽ audit à domino.
nis domus Iſrael vniuerſi, quibus dixerunt habitatores Ieruſalem, Longe recedite à domi-
no: nobis data eſt terra in poſſeſſionem. Propterea hæc dicit dominus deus, Quia longe fe-
ci eos in gentibus, & quia diſperſi eos in terris: ero eis in ſanctificationem modicam in ter- ⁽ero ſui
ris ad quas venerunt. Propterea loquere, Hæc dicit dominus deus, Congregabo vos de popu-
lis, & adunabo de terris in quibus diſperſi eſtis: dabóque vobis humum Iſrael. Et ingredien-
tur illuc, & auferent omnes offenſiones cunctáſque abominationes eius de illa. Et dabo eis ⁽offenſiones⁾ contaminationes & infra. Cordis innouatio à deo, vt in pceptis eius ambulemus. iere. 23. f. ĩ. 36. f.
cor vnum, & ſpiritum nouum tribuam in viſceribus eorum: & auferam cor lapideum de car-
D ne eorum, & dabo eis cor carneum: vt in præceptis meis ambulent, & iudicia mea cuſtodiãt,
faciántque ea: & ſint mihi in populum, & ego ſim eis in deum. Quorum autem cor poſt of-
fendicula & abominationes ſuas ambulat, horum viam in capite ſuo ponam, dicit dominus Propriis cõſiliis innitẽtibus minatur.
deus. Et eleuauerũt cherubim alas ſuas, & rotæ cum eis: & gloria dei Iſrael erat ſuper ea. Recedit gl'ia dei de Ieruſalem, & pheta ĩ ſpũ reuertitur in Chaldæam.
Et aſcendit gloria domini de medio ciuitatis, ſtetitque ſuper montem qui eſt ad orientem
vrbis. Et ſpiritus leuauit me: adduxítque in Chaldæam ad tranſmigrationem, in viſione in
ſpiritu dei: & ſublata eſt à me viſio quam videram. Et locutus ſum ad trãſmigrationem om-
A nia verba domini quæ oſtenderat mihi. ⁽exaſperantis⁾ rebellis & infra.

CAP XII.

ET factus eſt ſermo domini ad me, dicens, Fili hominis in medio domus exaſperantis tu Parabola vaſorũ tranſmigrationis.
habitas: qui oculos habent ad videndum, & non vident: & aures ad audiendum, & non
audiunt: quia domus exaſperans eſt. Tu ergo fili hominis fac tibi vaſa tranſmigrationis, &
tranſmigrabis per diem coram eis: tranſmigrabis autem de loco tuo ad locum alterũ in con
ſpectu eorum, ſi fortè aſpiciant: quia domus exaſperans eſt. Et efferes foras vaſa tua quaſi va-
B ſa tranſmigrantis per diem in conſpectu eorum: tu autem egredieris veſpere coram eis, ſicut ⁽portaberis,⁾ portabis, (vl. efferes,) ⁽efferêris:⁾ efferes:
egreditur migrans. Ante oculos eorum perfode tibi parietem: & egredieris per eum. In con-
ſpectu eorum in humeris portaberis, in caligine efferêris: faciem tuam velabis, & non vide-
bis terram: quia portentum dedi te domui Iſrael. Feci ergo ſicut præceperat mihi dominus:
vaſa mea protuli quaſi vaſa tranſmigrantis per diem: & veſpere perfodi mihi parietem ma-
nu: in caligine egreſſus ſum, & in humeris portatus in conſpectu eorum. Et factus eſt ſer- Expoſitio parabolæ qua Sedeciæ regis captio ſignificatur.
C mo domini mane ad me, dicens, Fili hominis nunquid non dixerunt ad te domus Iſrael do-
mus exaſperãs, Quid tu facis? Dic ad eos, Hæc dicit dominus deus, Super ducem onus iſtud,
qui eſt in Ieruſalem: & ſuper omnem domum Iſrael, quæ eſt in medio eorum. Dic, Ego por-
tentum veſtrum: quomodo feci, ſic fiet illis: in tranſmigrationem, & in captiuitatem ibunt. ⁽portabitur,⁾ portabit,
& dux qui eſt in medio eorũ, in humeris portabitur, in caligine egredietur: parietem perfo-
dient, vt educant eum: facies eius operietur, vt non videat oculis terram. Et extendam rete ĩ. 17. f. & 32. a
D meum ſuper eum, & capietur in ſagena mea: & adducam eum in Babylonem in terram
Chaldæorum: & ipſam non videbit, ibique morietur. Et omnes qui circa eum ſunt, præſi-
dium eius, & agmina eius diſpergam in omnem ventum: & gladium euaginabo poſt eos.
Et ſcient quia ego dominus, quando diſperſero illos in gentibus, & diſſeminauero eos in ter-
ris. Et relinquam ex eis viros paucos à gladio, & fame, & peſtilentia: vt narrent omnia ſce-
lera eorum in gentibus ad quas ingredietur: & ſcient quia ego dominus. Et factus eſt ſer- ⁽cõturbatione⁾ vl. tremore ⁽feſtinatiõe & mœrore⁾ cõmotione & tremore ⁽multitudine ſua,⁾ plenitudine ſua, (vl. copiis ſuis,) Alia parabola qua anguſtia famis & ſitis ſignificatur.
E mo domini ad me, dicens, Fili hominis panem tuum in conturbatione comede: ſed & aquã
tuam in feſtinatione & mœrore bibe. Et dices ad populum terræ, Hæc dicit dominus deus
ad eos qui habitant in Ieruſalem in terra Iſrael, Panem ſuũ in ſolicitudine comedẽt, & aquã
ſuam in deſolatione bibent: vt deſoletur terra à multitudine ſua, propter iniquitatẽ omniũ

qui habitant in ea. Et ciuitates quæ nunc habitantur, deſolatæ erunt, terráque deſerta:& ſci-
etis quia ego dominus. Et factus eſt ſermo domini ad me, dicens, Fili hominis quod eſt F
prouerbium iſtud vobis in terra Iſrael? dicentium, In longum differentur dies, & peribit om-
nis viſio. Ideò dic ad eos, Hæc dicit dominus deus, Quieſcere faciam prouerbium iſtud, ne-
que vulgò dicetur vltrà in Iſrael. Et loquere ad eos quòd appropinquauerint dies, & ſermo
omnis viſionis. Nõ enim erit vltrà omnis viſio caſſa, neque diuinatio ambigua in medio fi-
liorum Iſrael. Quia ego dominus loquar: quodcunque locutus fuero verbum, & fiet: nõ pro- G
longabitur amplius: ſed in diebus veſtris domus exaſperans loquar verbum, & faciam illud di
cit dominus deus. Et factus eſt ſermo domini ad me, dicens, Fili hominis, ecce domus Iſrael
dicentiũ, Viſio quam hic videt, in dies multos: & in tempora longa iſte prophetat. Propterea
dic ad eos, Hæc dicit dominus deus, Nõ prolongabitur vltrà omnis ſermo meus: verbũ quod
locutus fuero, complebitur, dicit dominus deus.

> Prædictorũ malorũ acceleratio prædicitur. 2. pe. 1. a

CAP. XIII.

ET factus eſt ſermo domini ad me, dicẽs, Fili hominis vaticinare ad prophetas Iſrael, qui A
prophetant:& dices prophetantibus de corde ſuo, Audite verbum domini, Hæc dicit do-
minus deus, Væ prophetis inſipientibus: qui ſequuntur ſpiritum ſuum, & nihil vident. Qua-
ſi vulpes in deſertis, prophetæ tui Iſrael erant. Non aſcendiſtis ex aduerſo, neque oppoſui-
ſtis murũ pro domo Iſrael: vt ſtaretis in prælio in die domini. Vident vana, & diuinant men-
dacium, dicentes, Ait dominus: cum dominus non miſerit eos: & perſeuerauerunt confirma-
re ſermonem. Nunquid non viſionem caſſam vidiſtis, & diuinationem mendacem locuti
eſtis? & dicitis, Ait dominus: cum ego non ſim locutus. Propterea hæc dicit dominus deus,
Quia locuti eſtis vana, & vidiſtis mendacium: ideò ecce ego ad vos, dicit dominus deus: Et B
erit manus mea ſuper prophetas qui vident vana & diuinant mendacium: in concilio popu-
li mei non erunt, & in ſcriptura domus Iſrael non ſcribentur, nec in terram Iſrael ingredien
tur: & ſcietis quia ego dominus deus: eò quòd deceperint populum meum, dicentes, Pax, &
non eſt pax: & ipſe ædificabat parietem, illi autem liniebant eum luto abſque paleis. Dic ad
eos qui liniunt abſque temperatura quòd caſurus ſit: erit enim imber inundans, & dabo lapi
des prægrandes déſuper irruentes, & ventum procellæ diſſipantem: Siquidem ecce cécidit pa
ries. Nunquid non dicetur vobis, Vbi eſt litura quam liniſtis? Propterea hæc dicit dominus
deus: Et erumpere faciam ſpiritum tempeſtatum in indignatione mea, & imber inundans in
furore meo erit: & lapides grandes in ira in conſumptionem. Et deſtruam parietem quem li- C
niſtis abſque temperamento: & adæquabo eum terræ, & reuelabitur fundamentum eius: &
cadet, & conſumetur in medio eius: & ſcietis quia ego ſum dominus. Et complebo indigna-
tionem meam in pariete, & in his qui liniunt eum abſque temperamento, dicámque vobis,
Non eſt paries, & non ſunt qui liniunt eum. Prophetæ Iſrael qui prophetant ad Ieruſalem, &
vident ei viſionem pacis: & non eſt pax, ait dominus deus. Et tu fili hominis pone fa-
ciem tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde ſuo: & vaticinare ſuper eas, &
dic, Hæc dicit dominus deus, Væ quæ conſuunt puluillos ſub omni cubito manus: & faciunt
ceruicalia ſub capite vniuerſæ ætatis ad capiendas animas: & cum caperent animas populi
mei, viuificabant animas eorum. Et violabant me ad populum meum, propter pugillũ hor- D
dei & fragmen panis, vt interficerent animas quæ non moriuntur, & viuificarent animas
quæ non viuunt, mentientes populo meo credenti mendaciis. Propter hoc hæc dicit domi-
nus deus, Ecce ego ad puluillos veſtros quibus vos capitis animas volantes: dirumpam eos
de brachiis veſtris: & dimittam animas quas vos capitis, animas ad volandum. Et dirumpam
ceruicalia veſtra, & liberabo populum meum de manu veſtra, neque erunt vltrà in manibus
veſtris ad prædandum: & ſcietis quia ego dominus. Pro eo quòd mœrere feciſtis cor iuſti
mendaciter, quem ego non contriſtaui: & confortaſtis manus impii, vt non reuerteretur à
via ſua mala, & viueret: propterea vana non videbitis, & diuinationes non diuinabitis am-
plius, & eruam populum meum de manu veſtra: & ſcietis quia ego dominus.

> Sermo dñi cõtra pſeudoprophetas ppřm docentes cõſilia cordis ſui. Ȝ. 14. c.

> Sermo domini cõtra prophetiſſas mẽdaces.

CAP. XIIII.

ET venerunt ad me viri ſeniorum Iſrael, & ſederunt coram me. Et factus eſt ſermo domi- A
ni ad me, dicens, Fili hominis viri iſti poſuerunt immunditias ſuas in cordibus ſuis, &
ſcandalũ iniquitatis ſuæ ſtatuerunt contra faciem ſuã: nunquid interrogatus reſpondebo eis?

> Propter pctã dñs populo verbũ ſuũ denegat.

¶Homo hō] Quicūque

Propter hoc loquere eis,& dices ad eos,Hæc dicit dominus deus,Homo homo de domo Iſ- Cōtemptores verbi ſui decipit interdū dn̄s per pſeudoprophetas
B racl,qui poſuerit immunditias ſuas in corde ſuo,& ſcandalum iniquitatis ſuæ ſtatuerit con
tra faciem ſuam,& venerit ad prophetam interrogans per eum me: ego dominus reſpōdebo
ei in multitudine immūditiarum ſuarum: Vt capiatur domus Iſrael in corde ſuo quo receſ-
ſerunt à me in cunctis idòlis ſuis.Propterea dic ad domum Iſrael, Hæc dicit dominus deus,
Conuertimini,& recedite ab idòlis veſtris,& ab vniuerſis contaminationibus veſtris auerti-
C te facies veſtras.Quia homo homo de domo Iſrael,& de proſelytis quicunque aduena fuerit
in Iſrael,ſi alienatus fuerit à me, & poſuerit idòla ſua in corde ſuo, & ſcandalum iniquitatis
ſuæ ſtatuerit contra faciem ſuam, & venerit ad prophetam vt interroget per eum me: ego
dominus reſpondebo ei per me. Et ponam faciem meam ſuper hominem illum, & faciam
eum in exemplum & in prouerbium,& diſperdam eum de medio populi mei: & ſcietis quia
ego dominus. Et propheta cum errauerit,& locutus fuerit verbum:ego dominus decepi pro- ī.12.a.
D phetam illum:& extendam manum meam ſuper illum,& delebo eum de medio populi mei
Iſrael. Et portabunt iniquitatem ſuam: iuxta iniquitatem interrogantis, ſic iniquitas pro-
phetæ erit. vt non erret vltra domus Iſrael à me,neque polluatur in vniuerſis præuaricatio-
nibus ſuis: ſed ſint mihi in populum, & ego ſim eis in deum,ait dominus exercituum. Et Iuſti nō liberabūt īpios à malis immiſſis, ſed ipi iuſti tantum in ſua iuſtitia ſaluabuntur. ī.4.d.5.d.
factus eſt ſermo domini ad me dicens, Fili hominis,terra cum peccauerit mihi, vt præuari-
E cetur præuaricans, extendam manum meam ſuper eam, & conteram* virgam panis eius: &
immittam in eam famem,& interficiam de ea hominem & iumentum. Et ſi fuerint tres viri
iſti in medio eius, Noe, Daniel, & Iob:ipſi iuſtitia ſua liberabunt animas ſuas,ait dominus
exercituum. Quòd ſi & beſtias peſſimas induxero ſuper terram, vt vaſtem eam:& fuerit in-
uia,eò quòd non ſit pertranſiens propter beſtias: Tres viri iſti ſi fuerint in ea,viuo ego dicit
dominus deus, quia nec filios nec filias liberabunt: ſed ipſi ſoli liberabuntur, terra autē de-
F ſolabitur. Vel ſi gladium induxero ſuper terram illam, & dixero gladio, Tranſi per terram:
& interfecero de ea hominem & iumentum: Et tres viri iſti fuerint in medio eius: viuo ego
dicit dominus deus,non liberabunt filios neque filias:ſed ipſi ſoli liberabūtur. Si autē & pe-
ſtilentiam immiſero ſuper terram illā,& effudero indignationē meam ſuper eam in ſangui-
ne,vt auferā ex ea hominem & iumentum:Et Noe, & Daniel, & Iob fuerint in medio eius:
viuo ego,dicit dominus deus,quia filium & filiam non liberabunt: ſed ipſi iuſtitia ſua libe-
G rabunt animas ſuas. Quoniā hæc dicit dominus deus,Quòd & ſi quatuor iudicia mea peſſi- Cōſolatio eorū qui in Babylonē tranſmigrauerāt.
ma,gladium,& famem,ac beſtias malas,& peſtilentiam immiſero in Ieruſalem,vt interficiā
de ea hominem & pecus: Tamen relinquetur in ea ſaluatio educentium filios & filias: ecce
ipſi egredientur ad vos, & videbitis viam eorum & adinuentiones eorum: & conſolabimini
ſuper malo quod induxi in Ieruſalem,in omnibus quæ importaui ſuper eam.Et conſolabū-
tur vos, cum videritis viam eorum & adinuentiones eorum:& cognoſcetis quòd non fruſtra
feceri m omnia quæ feci in ea,ait dominus deus. CAP. XV.

¶ei

¶recedite] vl, cōuertite facite alios
¶homo homo] ſi qſpiam
¶pſelytis] pegrinis
¶exemplum] ſignū
¶adinuētiones] opa

A ET factus eſt ſermo domini ad me,dicens, Fili hominis quid fiet de ligno vitis ex omni- Vt lignū vitis īutile igni tradit̄, ſic Ieruſalē exurendam dicit.
bus lignis nemorum,quæ ſunt inter ligna ſyluarum?Nūquid tolletur de ea lignū, vt fiat
opus,aut fabricabitur de ea paxillus,vt dependeat in eo quodcunque vas? Ecce,igni datū eſt
in eſcam,vtranque partem eius conſumpſit ignis,& medietas eius redacta eſt in fauillā:nun-
quid vtile erit ad opus?Etiam cum eſſet integrum,non erat aptū ad opus:quanto magis cum
B illud ignis deuorauerit,& combuſſerit, nihil ex eo fiet operis? Propterea hæc dicit dominus
deus,Quo modo lignum vitis inter ligna ſyluarum quod dedi igni ad deuorandum, ſic tra-
didi habitatores Ieruſalem.Et ponam faciem meam in eos:de igne egredientur,& ignis con
ſumet eos.Et ſcietis quia ego dominus cum poſuero faciē meam in eos,& dedero terrā inuiā
& deſolatam: eò quòd præuaricatores extiterint,dicit dominus deus. CAP. XVI.

¶nemorū, quæ ſūt] palmite inquā qui eſt (vl, propagine inquam vitis quæ eſt)
¶in eſcam,] ad conſumendum,

A ET factus eſt ſermo domini ad me,dicens,Fili hominis notas fac Ieruſalem abominatio- Abominationes Ieruſalē enarraturus, primū beneficia dei ergā eā commemorat.
nes ſuas, & dices,Hæc dicit dominus deus Ieruſalem, Radix tua & generatio tua de ter-
ra Chanáan: pater tuus Amorrhæus, & mater tua Chetæa. Et quando nata es, in die ortus
tui non eſt præciſus vmbilicus tuus,& in aqua non es lota in ſalutem, nec ſale ſalita,nec in-
uoluta pannis. Non pepercit ſuper te oculus, vt faceret tibi vnum de his, miſertus tui: ſed
proiecta es ſuper faciem terræ in abiectione animæ tuæ in die qua nata es.Tranſiens autem

¶Radix tua] Habitationes tuæ

per te, vidi te cōculcari in ſanguine tuo:& dixi tibi cum eſſes in ſanguine tuo, Viue.dixi in-
quam tibi, In ſanguine tuo viue. Multiplicatam quaſi germen agri dedi te:& multiplicata es,
& grādis effecta, & ingreſſa es,& perueniſti ad mūdum muliebrem: vbera tua intumuerunt,
& pilus tuus germinauit: & eras nuda, & confuſione plena. Et tranſiui per te, & vidi te: &
ecce tempus tuum, tempus amantium:& expandi amictum meum ſuper te, & operui igno-
miniam tuam. Et iuraui tibi,& ingreſſus ſum pactū tecum, ait dominus deus: & facta es mi-
hi. Et laui te aqua,& emundaui ſanguinem tuum ex te:& vnxi te oleo. Et veſtiui te diſcolo-
ribus,& calceaui te hyacintho:& cinxi te byſſo,& indui te ſubtilibus. Et ornaui te ornamen- B
to, & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum. Et dedi inaurem ſuper
os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decōris in capite tuo. Et ornata es auro & ar-
gento,& veſtita es byſſo,& polymito,& multis coloribus:ſimilam,& mel, & oleum comedi-
ſti, & decora facta es vehementer nimis: & profeciſti in regnum. Et egreſſum eſt nomen tuū
in gentes propter ſpeciem tuam: quia perfecta eras in decore meo quem poſueram ſuper te,
Arguit ingratitudinis ob fornicationē ſuā cū idolis. dicit dominus deus. Et habens fiduciam in pulchritudine tua fornicata es in nomine tuo:&
expoſuiſti fornicationem tuam omni tranſeunti, vt eius fieres. Et ſumens de veſtimētis tuis,
feciſti tibi excelſa hinc inde conſuta:& fornicata es ſuper eis, ſicut non eſt factum, neque fu-
turum eſt. Et tuliſti vaſa decōris tui, de auro meo atque argento meo, quæ dedi tibi:& feci-
ſti tibi imagines maſculinas,& fornicata es in eis. Et ſumpſiſti veſtimenta tua multicoloria,
& operuiſti illas:& oleum meum, & thymiama meum poſuiſti coram eis. Et panem meum
quem dedi tibi, ſimilam & oleum & mel quibus enutriui te, poſuiſti in conſpectu eorum in C
odorem ſuauitatis,& factum eſt, ait dominus deus. Et tuliſti filios tuos & filias tuas quas ge-
neraſti mihi:& immolaſti eis ad deuorandum. Nunquid parua eſt fornicatio tua? Immola-
ſti filios meos, & dediſti illos conſecrans eis. Et poſt omnes abominationes tuas & fornica-
tiones tuas non es recordata dierum adoleſcentiæ tuæ, quando eras nuda & confuſione ple-
na, cōculcata in ſanguine tuo. Et accidit poſt omnē malitiam tuam (væ væ tibi: ait dominus
deus) & ædificaſti tibi lupanar,& feciſti tibi proſtibulum in cunctis plateis. Ad omne caput
viæ ædificaſti ſignū proſtitutionis tuæ:& abominabilē feciſti decōrē tuum: & diuiſiſti pedes
tuos omni tranſeunti,& multiplicaſti omnes fornicationes tuas. Et fornicata es cū filiis AE-
gypti vicinis tuis magnarū carniū: & multiplicaſti fornicationē tuā ad irritandum me. Ecce
ego extendā manum meā ſuper te,& auferam ius tuū:& dabo te in animas odientiū te filia-
rum Palæſthinarū, quæ erubeſcūt in via tua ſcelerata. Et fornicata es in filiis Aſſyriorum, eò
quòd necdū fueris expleta:& poſtquā fornicata es, nec ſic es ſatiata. Et multiplicaſti fornica- D
tionē tuā in terra Chanáan cū Chaldæis: & nec ſic ſatiata es. In quo mūdabo cor tuū, ait do-
minus deus: cū facias omnia hæc opera mulieris meretricis & procacis? Quia fabricaſti lupa-
nar tuū in capite omnis viæ,& excelſum tuū feciſti in omni platea: nec facta es quaſi mere-
trix faſtidio augēs pretiū, ſed quaſi mulier adultera quæ ſuper virū ſuū inducit alienos. Om-
nibus meretricibus dātur mercedes: tu autē dediſti mercedes cūctis amatoribus tuis,& dona-
bas eis vt intrarēt ad te vndiq; ad fornicandū tecū. Factúmq; eſt in te cōtra conſuetudi-
nem mulierū in fornicationibus tuis,& poſt te non erit fornicatio: in eo enim quòd dediſti
mercedes,& mercedes non accepiſti, factū eſt in te contrarium. Propterea meretrix audi
Minat ei pœnam. verbū domini. Hæc dicit dominus deus, Quia effuſum eſt æs tuū, & reuelata eſt ignominia
tua in fornicationibus tuis ſuper amatores tuos,& ſuper omnia idola abominationū tuarū in
ſanguine filiorū tuorū quos dediſti eis: ecce ego cōgregabo omnes amatores tuos quibus cō-
miſta es,& omnes quos dilexiſti cū vniuerſis quos oderas:& cōgregabo eos ſuper te vndiq;&
I.23.b. nudabo ignominiā tuā coram eis,& videbunt omnē turpitudinē tuam. Et iudicabo te iudi-
ciis adulterarū & effundentiū ſanguinē: & dabo te in ſanguinē furoris & zeli. Et dabo te in
manus eorū,& deſtruent lupanar tuum, & demolientur proſtibulū tuum: & denudabunt te E
veſtimentis tuis,& auferēt vaſa decōris tui:& derelinquēt te nudā plenámque ignominia. Et
adducent ſuper te multitudinē,& lapidabunt te lapidibus,& trucidabūt te gladiis ſuis. Et cō-
4.Reg.25.a. burent domos tuas igni,& faciēt in te iudicia in oculis mulierū plurimarū: & deſines forni-
cari,& mercedes vltra nō dabis. Et requieſcet indignatio mea in te & auferetur zelus meus à
te,& quieſcā, nec iraſcar amplius. Eò quòd nō fueris recordata dierū adoleſcētiæ tuæ, & pro-
uocaſti me in omnibus his: quapropter & ego vias tuas in capite tuo dedi, ait dominus deus,

¶ cū eſſes in ſanguine tuo, Viue.] In ſanguine tuo viue.
¶ Multiplicatā quaſi germē agri dedi te:] vl, Educaui te ſicut virgultū campi, vt creſceres:
¶ mūdū muliebrē:] ornamētū ornamētorum:
¶ confuſione plena,] diſcooperta.
¶ ſubtilibus.] ſerico.
¶ inaurem ſuper os tuū,] circulū naribus tuis,(vl, frontalia ſuper faciē tuā,)
¶ in noīe tuo:] propter famam tuam:
¶ vt eius fieres.] erga eum deſyderiū tuū. (vl, & obſecuta es voluntati eius.)
¶ hinc inde cōſuta:] multicoloria:
¶ ſuauitatis:] quietis:(ſuauem:)
¶ conſecrans eis.] ad ducendū per ignē.
¶ confuſione plena,] diſcooperta,
¶ lupanar] excelſa & infra.
¶ proſtibulū] excelſū
¶ ſignū proſtitutionis tuæ:] excelſum tuum:
¶ auferā ius tuū:] diminuā ſtatutū cibū tibi:
¶ in animas] vl, voluntati
¶ In quo mundabo] Quàm imbecille (debile) eſt
¶ & procacis] [illegible]
¶ faſtidio augens pretiū,] [illegible]
¶ effuſum eſt æs tuū,] [illegible]
¶ cōmiſta] [illegible]
¶ plenámque ignominia.] & diſcooperta.

& non feci iuxta ſcelera tua in omnibus abominationibus tuis. Ecce, omnis qui dicit vulgò prouerbiũ, in te aſſumet illud, dicens, Sicut mater, ita & filia eius. Filia matris tuæ es tu, quæ proiecit virum ſuum, & filios ſuos: & ſoror ſororum tuarũ es tu, quæ proiecerũt viros ſuos & filios ſuos: mater veſtra Chetæa, & pater veſter Amorrhæus. Et ſoror tua maior, Samaria, ipſa & filiæ eius quæ habitãt ad ſiniſtram tuam: ſoror autem tua minor te, quæ habitat à dextris tuis, Sodoma & filiæ eius. Sed nec in viis earum ambulaſti, neque ſecundum ſcelera earũ feciſti pauxillum minus: penè ſceleratiora feciſti illis in omnibus viis tuis. Viuo ego, dicit dominus deus quia nõ fecit Sodoma ſoror tua ipſa, & filiæ eius, ſicut feciſti tu & filiæ tuæ. Ec-
F ce hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, Superbia, ſaturitas panis & abundantia, & otium ipſius & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebãt. Et eleuatæ ſunt, & fecerunt abominationes coram me: & abſtuli eas ſicut vidi. Et Samaria dimidium peccatorum tuorũ non peccauit: ſed viciſti eas ſceleribus tuis, & iuſtificaſti ſorores tuas in omnibus abominationibus tuis quas operata es. Ergo & tu porta confuſionem tuam, quæ viciſti ſorores tuas peccatis tuis, ſceleratius agens ab eis: iuſtificatæ ſunt enim à te: ergo & tu confundere, & porta ignominiam tuam, quæ iuſtificaſti ſorores tuas. Et conuertam reſtituens eas conuerſione Sodomorum cum filiabus ſuis, & conuerſione Samariæ & filiarum eius: & conuertam reuerſionem tuam in medio earum, vt portes ignominiam tuam, & cõfundaris in omnibus quæ feciſti, conſolans eas. Et ſoror tua Sodoma, & filiæ eius reuertẽtur ad antiquitatẽ ſuam:
G & Samaria, & filiæ eius reuertentur ad antiquitatem ſuam: & tu, & filiæ tuæ reuertemini ad antiquitatem veſtram. Non fuit autem Sodoma ſoror tua audita in ore tuo, in die ſuperbiæ tuæ, antequam reuelaretur malitia tua: ſicut hoc tempore in opprobrium filiarum Syriæ, & cunctarum in circuitu tuo filiarum Palæſthinarum, quæ ambiũt te per gyrum. Scelus tuum, & ignominiam tuam tu portaſti, ait dominus deus. Quia hæc dicit dominus deus, Et faciam tibi ſicut deſpexiſti iuramentum, vt irritum faceres pactum: & recordabor ego pacti mei * tecum in diebus adoleſcentiæ tuæ: & ſuſcitabo tibi pactum ſempiternum. Et recordaberis viarum tuarum, & confunderis: cum receperis ſorores tuas te maiores cum minoribus tuis: & dabo eas tibi in filias, ſed non ex pacto tuo. Et ſuſcitabo ego pactum meum tecum: & ſciẽs quia ego dominus, vt recorderis & confundaris, & non ſit tibi vltrà aperire os præ confuſione tua, cum placatus tibi fuero in omnibus quæ feciſti, ait dominus deus.

CAP. XVII.

A ET factus eſt ſermo domini ad me, dicens, Fili hominis propone ænigma, & narra parabolam ad domũ Iſrael, & dices, Hæc dicit dominus deus, Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorũ ductu, plena plumis & varietate venit ad Libanum, & tulit medullam cedri. Summitatem frondium eius auulſit: & tranſportauit eam in terram Chanaan, in vrbe negotiatorum poſuit illã. Et tulit de ſemine terræ, & poſuit illud in terra pro ſemine:
B vt firmaret radicem ſuper aquas multas, in ſuperficie poſuit illud. Cùmque germinaſſet, creuit in vineam latiorem, humili ſtatura, reſpicientibus ramis eius ad eam: & radices eius ſub illa erant. facta eſt ergo vinea, & fructificauit in palmites, & emiſit propagines. Et facta eſt aquila altera grandis, magnis alis, multiſque plumis: & ecce vinea iſta quaſi mittens radices
C ſuas ad eam, palmites ſuos extendit ad illam, vt irrigaret eam de areolis germinis ſui. In terra bona ſuper aquas multas plantata eſt: vt faciat frondes, & portet fructum, vt ſit in vineam grandem. Dic, Hæc dicit dominus deus, Ergóne proſperabitur? nónne radices eius euellet, & fructus eius diſtringet, & ſiccabit omnes palmites germinis eius, & areſcet: & non in brachio grandi, neq; in populo multo, vt euelleret eam radicitus? Ecce plantata eſt: ergóne proſperabitur? nónne cum tetigerit eã ventus vrens ſiccabitur, & in areis germinis ſui areſcet? Et
D factum eſt verbum domini ad me, dicens, Dic ad domum exaſperantem, Neſcitis quid iſta ſignificent? Dic, Ecce, venit rex Babylonis in Ieruſalem: & aſſumet regem, & principes eius, & adducet eos ad ſemetipſum in Babylonem. Et tollet de ſemine regni, feriétque cum eo fœdus, & ab eo accipiet iuſiurandum. ſed & fortes terræ tollet: vt ſit regnum humile, & non eleuetur, ſed cuſtodiat pactum eius, & ſeruet illud. Qui recedens ab eo, miſit nuntios ad AEgyptum, vt daret ſibi equos, & populum multum. Nunquid proſperabitur, vel conſequetur
E ſalutem, qui fecit hæc? & qui diſſoluit pactũ, nũquid effugiet? Viuo ego dicit dominus deus, quoniam in loco regis qui conſtituit eum regem, cuius fecit irritum iuramentum, & ſoluit

T.ii.

---

feci iuxta ſcelera tua in] feciſti cogitationem ſuper (.i. nõ fuiſti ſollicita vel triſtis propter abominationes tuas) dicit vulgò ꝓuerbiũ, in te aſſumet illud,] parabolice loquitur, ſuper te parabolice loquetur, penè] imò

abũdãtia, & otiũ] abundantia otij

reſtituens &c.] captiuitatẽ (vel, ꝑuaricationẽ) earum, captiuitatem ſcilicet Sodomorum & villarum eius, & captiuitatẽ Samariæ & villarum eius, & captiuitatẽ captiuitatũ tuarum in medio earum (vel, ꝑuaricationem tuã cũ ꝑuaricatione earum) vt portes &c. ambiunt te] contẽnunt te

* quod pepigi

aperire os præ cõfuſiõe tua,] vel, excuſatio ꝓpter pudorẽ tuum,

lõgo mẽbrorũ ductu,] longis alis, frondiũ] nouellarũ plãtationum (vel, ramorum) vt firmaret radicem] tulit illud in ſuꝑficie poſuit illud.] ſalicẽ poſuit illud (.i. vt ſalix vilis ponitur, poſuit illud.) quaſi mittens] congregauit (miſit, aut extendit) areolis germinis ſui.] vel, lineis ſulcorum plãtatiõis ſuę.

areis] lineis (ſulcis) exaſperantem,] rebellem,

recedens ab eo,] rebellans cõtra eum, cõſequetur ſalutẽ,] euadet,

Scelera aliarũ gentiũ iuſtificat cõparatiõe pctõrũ Ieruſalem.

Cauſa abominationum in quas inciderũt Sodomitæ. Gene.19.f.

Miſericordia pœnitenti ꝓmittitur.

Parabola duarũ aquilarũ ſignificat Sedeciã, contra iuſiurãdũ relicta amicitia Nabuchodonoſor, ſe ad regẽ AEgypti tráſtuliſſe, & ideò periiſſe.

Expoſitio parabolæ.

pactum quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur. Et non in exercitu grandi, ne-
que in populo multo faciet contra eum Pharao prælium: in iactu aggeris, & in extructione
vallorum, vt interficiat animas multas. Spreuerat enim iuramẽtum, vt ſolueret fœdus, & ec-
ce dedit manum ſuam. & cum omnia hæc fecerit, non effugiet. Propterea hæc dicit dominus
deus, Viuo ego, quoniam iuramentum quod ſpreuit, & fœdus quod præuaricatus eſt, ponam F
ī.12.d.J.32.a. in caput eius. Et expandam ſuper eum rete meum, & comprehendetur in ſagena mea: & ad- ¶in præuaricatiõe] propter præuaricationem
ducam eum in Babylonem, & iudicabo eum ibi in præuaricatione qua deſpexit me. Et om-
nes profugi eius cum vniuerſo agmine ſuo, gladio cadent: reſidui autem in omnem ventum
Prophetia de CHRISTO. diſpergentur: & ſcietis quia ego dominus locutus ſum. Hæc dicit dominus deus, Et ſu-
mam ego de medulla cedri ſublimis, & ponam: de vertice ramorum eius tenerum diſtrin- ¶medulla] ſummitate
gam, & plantabo ſuper montem excelſum & eminentem. In monte ſublimi Iſrael plantabo G ¶eminentẽ] Vel, inſtar cumuli eleuati.
illud, & erumpet in germen, & faciet fructum, & erit in cedrum magnam: & habitabunt
ſub eo omnes volucres & vniuerſum volatile, ſub vmbra frondium eius nidificabit. Et ſcient
omnia ligna regionis quia ego dominus humiliaui lignum ſublime, & exaltaui lignum hu-
mile: & ſiccaui lignum viride, & frondere feci lignum aridum. Ego dominus locutus ſum,
& feci.

CAP. XVIII.

A ¶parabolã vertitis in prouerbiũ iſtud] parabolice loquimini parabolã iſtam ¶parabola hæc in prouerbiũ] vt parabolice loquamini parabolam iſtam.

Ab vnoquoq; pœnã pcti ſui eſſe portandã denuntiat. Iere.31.e. ET factus eſt ſermo domini ad me, dicens, Quid eſt quod inter vos parabolam vertitis in
prouerbium iſtud in terra Iſrael? dicentes, Patres comederunt vuam acerbam, & dẽtes fi-
liorum obſtupuerunt. Viuo ego dicit dominus deus, ſi erit vltrà vobis parabola hæc in pro-
uerbium in Iſrael. Ecce omnes animæ, meæ ſunt: vt anima patris ita & anima filii, mea eſt:
Iuſtus. anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Et vir ſi fuerit iuſtus, & fecerit iudicium & iuſtitiam, in
montibus non comederit, & oculos ſuos non leuauerit ad idôla domus Iſrael: & vxorẽ pro- B ¶hoĩem non contriſtauerit] quẽpiã nõ oppreſſerit,
ximi ſui non violauerit, & ad mulierem menſtruatam non acceſſerit, & hominem non con-
Iſa.58.b.mat. 25.c. triſtauerit, pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, panẽ ſuum eſurienti dederit, &
nudum operuerit veſtimento, ad vſuram non commodauerit & amplius non acceperit, ab
iniquitate auerterit manum ſuam, & iudiciũ verum fecerit inter virum & virum: & in præ-
ceptis meis ambulauerit, & iudicia mea cuſtodierit, vt faciat veritatem: hic iuſtus eſt, vita vi-
uet, ait dominus deus. Quòd ſi genuerit filium latronem effundẽtem ſanguinẽ, & fecerit
vnũ de iſtis: & hæc quidẽ omnia non facientẽ, ſed in montibus comedentẽ, & vxorẽ proximi C ¶contriſtantẽ] opprimentem,
ſui pollueutẽ: egenum & pauperẽ contriſtantem, rapientẽ rapinas, pignus non reddentem, &
ad idôla leuantem oculos ſuos, abominationẽ facientẽ: ad vſuram dantem & amplius acci-
pientem: nunquid viuet? Non viuet: cũ vniuerſa hæc deteſtanda fecerit, morte morietur, ſan-
guis eius in ipſo erit. Quòd ſi genuerit filiũ, qui videns omnia peccata patris ſui quæ fe- ¶virũ nõ contriſtauerit] quẽquam nõ oppreſſerit,
cit, timuerit, & non fecerit ſimile eis: ſuper montes non comederit, & oculos ſuos non leua- D
uerit ad idôla domus Iſrael, & vxorẽ proximi ſui non violauerit, & virũ non contriſtauerit,
pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit, panẽ ſuum eſuriẽti dederit, & nudũ operue-
rit veſtimento: à pauperis iniuria auerterit manum ſuam, vſuram & ſuperabundantiam non
acceperit, iudicia mea fecerit, & in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniqui-
tate patris ſui, ſed vita viuet. Pater eius quia calumniatus eſt, & vim fecit fratri, & malũ ope-
ratus eſt in medio populi ſui: ecce mortuus eſt in iniquitate ſua. Et dicitis, Quare nõ por- E
tabit filius iniquitatem patris? Videlicet quia filius iudicium & iuſtitiam operatus eſt, om-
Deu.24.c. 4.re.4.b.2.pa. 25.b. nia præcepta mea cuſtodiuit & fecit illa, viuet vita. Anima quæ peccauerit, ipſa morietur: fi-
lius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii: iuſtitia iuſti ſu-
Reſipiſcenti ſalus promittitur. per eum erit, & impietas impii erit ſuper eũ. Si autẽ impius egerit pœnitentiã ab omni-
bus peccatis ſuis quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium &
iuſtitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus eſt, non re-
Pſal.29.a. J.33.c. cordabor: in iuſtitia ſua quam operatus eſt, viuet. Nunquid volũtatis meæ eſt mors impii, di- F
Iuſto ſe à via recta auertenti mors p̃dicitur. cit dominus deus, & non vt conuertatur à viis ſuis, & viuat? Si autem auerterit ſe iuſtus à
iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem ſecundũ omnes abominationes quas operari ſolet impius, ¶præuaricatione] propter præuaricationem
nũquid viuet? Omnes iuſtitiæ eius quas fecerat, nõ recordabũtur: in præuaricatione qua præ-
J.33.d. uaricatus eſt, & in peccato ſuo quod peccauit, in ipſis morietur. Et dixiſtis, Non eſt æqua
via domini. Audite ergo domus Iſrael, Nunquid via mea nõ eſt æqua, & nõ magis viæ veſtræ
prauæ ſunt? Cum enim auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatẽ, morietur in eis:

G in iniuſtitia quã operatus eſt morietur. Et cum auerterit ſe impius ab impietate ſua quã operatus eſt, & fecerit iudicium & iuſtitiam: ipſe animam ſuam viuificabit. Conſyderans enim, & auertens ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis quas operatus eſt, vita viuet & non morietur. Et dicunt filii Iſrael, Non eſt æqua via domini. Nũquid viæ meæ non ſunt æquæ domus Iſrael, & non magis viæ veſtræ prauæ? Idcirco vnumquenque iuxta vias ſuas iudicabo domus Iſrael, ait dominus deus. Conuertimini, & agite pœnitẽtiam ab omnibus iniquitatibus veſtris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes præuaricationes veſtras in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum: & quare moriemini domus Iſrael? Quia nolo mortem morientis, dicit dominus deus: reuertimini, & viuite.

Viæ dei. Viæ hoĩs.

Ad pœnitentiam hortaẽ. matth. 3. a.

Benignitas dei ĩ pc̃tõres. ĩ. 33. c.

CAP. XIX.

A ET tu aſſume planctum ſuper principes Iſrael, & dices, Quare mater tua leæna inter leones cubauit: in medio leunculorum enutriuit catulos ſuos. Et eduxit vnum de leunculis ſuis, leo factus eſt: & didicit capere prædam, hominémque comedere. Et audierũt de eo gentes, & non abſque vulneribus ſuis ceperunt eum: & adduxerunt eum in catenis in terrã AEgypti.
B Quæ cum vidiſſet quoniam infirmata eſt, & periit expectatio eius: tulit vnũ de leunculis ſuis, leonem cõſtituit eum. Qui incedebat inter leones, & factus eſt leo: & didicit prædam capere, & homines deuorare: didicit viduas facere, & ciuitates eorum in deſertum adducere: & deſolata eſt terra & plenitudo eius à voce rugitus illius. Et conuenerunt aduerſus eum gentes vndique de prouinciis, & expanderunt ſuper eum rete ſuum, in vulneribus earũ
C captus eſt. Et miſerunt eum in caueam, in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis: miſerúntque eum in carcerem, ne audiretur vox eius vltrà ſuper montes Iſrael. Mater tua quaſi vinea in ſanguine tuo ſuper aquam plantata eſt: fructus eius, & frondes eius creuerunt ex aquis multis. Et factæ ſunt ei virgæ ſolidæ in ſceptra dominantium, & exaltata eſt ſtatura eius inter frondes: & vidit altitudinem ſuam in multitudine palmitum ſuorum. Et euulſa
D eſt in ira, in terrámque proiecta: & ventus vrens ſiccauit fructum eius: marcuerunt, & arefactæ ſunt virgæ roboris eius, ignis comẽdit eam. Et nunc tranſplantata eſt in deſertum, in terra inuia, & ſitienti. Et egreſſus eſt ignis de virga ramorum eius, qui fructum eius comẽdit: & non fuit in ea virga fortis, ſceptrum dominantium. Planctus eſt, & erit in planctum.

Captiuitas Ioachaz & Ioacim p leũculos & leonẽ ſignificatur.

Præteritã vrbis Ieruſalẽ fœlicitatẽ deſcribit, & prę ſentẽ calamitatem.

Oſee. 13. d.

¶ & non abſque vulneribus ſuis] retib⁹ ſuis

¶ infirmata eſt,] diu expectaſſet,

¶ vulnerib⁹] retibus

¶ caueam,] cõpedes, (vł, catenas ferreas,)

¶ carcerem,] vł, munitiones,

¶ vidit altitudinem ſuã] conſpecta eſt in altitudine ſua

¶ Plãct⁹ &c.] vł, Hoc eſt lamẽtabile, & dignum lamentatiõe.

CAP. XX.

A ET factum eſt in anno ſeptimo, in quinto, in decima menſis: venerunt viri de ſenioribus Iſrael vt interrogarent dominum, & ſederunt coram me. Et factus eſt ſermo domini ad me, dicens, Fili hominis loquere ſenioribus Iſrael, & dices ad eos, Hæc dicit dominus deus, Nunquid ad interrogandum me vos veniſtis? Viuo ego quia non reſpondebo vobis, ait dominus deus. Si iudicas eos, ſi iudicas fili hominis? abominationes patrum eorum oſtende eis. Et dices ad eos, Hæc dicit dominus deus, In die qua elegi Iſrael, & leuaui manum meam pro ſtirpe domus Iacob: & apparui eis in terra AEgypti, & leuaui manum meam pro eis, dicens, Ego dominus deus veſter: in die illa leuaui manum meam pro eis, vt educerem eos de terra AEgypti, in terram quam prouideram eis, fluentem lacte & melle, quæ eſt egregia inter omnes terras. Et dixi ad eos, Vnuſquiſque offenſiones oculorum ſuorũ abiiciat, & in idólis AE-
B gypti nolite pollui: ego dominus deus veſter. Et irritauerunt me, noluerúntque me audire: vnuſquiſque abominationes oculorum ſuorum non proiecit, nec idóla AEgypti reliquerũt: & dixi vt effunderem indignationẽ meam ſuper eos, & implerem iram meam in eis, in medio terræ AEgypti. Et feci propter nomen meum, vt non violaretur coram gentibus, in quarum medio erãt, & inter quas apparui eis, vt educerem eos de terra AEgypti. Eieci ergo eos de terra AEgypti, & eduxi eos in deſertum. Et dedi eis præcepta mea, & iudicia mea oſtendi eis, quæ faciẽs homo, viuet in eis. Inſuper & ſabbatha mea dedi eis, vt eſſet ſignum inter me & eos: & ſcirent quia ego dominus ſanctificans eos. Et irritauerunt me domus Iſrael in deſerto, in præceptis meis non ambulauerunt, & iudicia mea proiecerunt, quæ faciẽs homo viuet in eis: & ſabbatha mea violauerunt vehementer. dixi ergo vt effunderem furorem meum ſuper eos in deſerto, & conſumerem eos. Et feci propter nomen meum, ne violaretur corã gẽ-
C tibus de quibus eieci eos in conſpectu earum. Ego igitur leuaui manum meam ſuper eos in deſerto, ne inducerem eos in terram quam dedi eis fluentem lacte & melle, præcipuã terrárum omniũ: quia iudicia mea proiecerũt, & in præceptis meis non ambulauerũt, & ſabbatha

Dñs negat ſe reſponſurum rogãtibus, ob peccatũ igratitudinis qđ hic obijcit.

Leui. 18. a. rom. 10. a.

Sabbathum, exo. 20. b. 31. c. deu. 5. b.

Exo. 16. f.

¶ Si iudicas eos, ſi iudicas] Nũquid iudicabis eos, nũquid iudicabis

¶ egregia] deſyderabilis

¶ irritauerunt me,] rebellauerunt cõtra me, & infra.

¶ oſtẽdi eis,] ſcire feci eos,

¶ præcipuã terrarũ oĩm:] deſyderabilioręẽ oĩb⁹ alijs terris:

mea violauerunt:poſt idôla enim cor eorũ gradiebatur. Et pepercit oculus meus ſuper eos,
vt non interficerem eos: nec conſumpſi eos in deſerto. Dixi autem ad filios eorum in ſoli-
tudine, In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere, nec iudicia eorum cuſtodiatis, nec
in idôlis eorum polluamini.Ego dominus deus veſter, in præceptis meis ambulate, & iudi-
cia mea cuſtodite,& facite ea.Et ſabbatha mea ſanctificate, vt ſit ſignum inter me & vos: &
ſciatis quia ego ſum dominus deus veſter.Et exacerbauerũt me filii,& in præceptis meis nõ
ambulauerunt:& iudicia mea non cuſtodierunt,vt facerent ea:quæ cum fecerit homo,viuet
in eis:& ſabbatha mea violauerunt.& comminatus ſum vt effunderem furorem meum ſuper
eos,& implerem iram meam in eis in deſerto.Auerti autem manum meam, & feci propter D
nomen meum vt non violaretur coram gẽtibus,de quibus eieci eos in oculis earum. Iterum
leuaui manum meam in eos in ſolitudine,vt diſpergerem illos in nationes, & ventilarem in
terras:eò quòd iudicia mea nõ feciſſent,& præcepta mea reprobaſſent, & ſabbatha mea vio-
Præcepta nõ bona.
laſſent,& poſt idôla patrum ſuorum fuiſſent oculi eorum.Ergo & ego dedi eis præcepta non
bona, & iudicia in quibus non viuent: & pollui eos in muneribus ſuis cum offerrent omne
quod aperit vuluam,propter delicta ſua:& ſcient quia ego dominus. Quam ob rem loquere
ad domũ Iſrael fili hominis:& dices ad eos, Hæc dicit dominus deus, Adhuc & in hoc blaſ-
phemauerunt me patres veſtri,cum ſpreuiſſent me contemnentes:& induxiſſem eos in terrã
ſuper quam leuaui manum meam vt darem illam eis: viderunt omnem collem excelſum,
& omne lignum nemoroſum, & immolauerunt ibi victimas ſuas: & dederunt ibi irritationẽ
oblationis ſuæ,& poſuerunt ibi odorem ſuauitatis ſuæ,& libauerunt libationes ſuas. Et dixi E
Excelſum.
ad eos , Quid eſt excelſum ad quod vos ingredimini? Et vocatum eſt nomẽ eius Excelſum,
vſque ad hanc diem.Propterea dic ad domum Iſrael,Hæc dicit dominus deus, Certe in via
patrum veſtrorum vos polluimini, & poſt offendicula eorum vos fornicamini. Et in obla-
tione donorum veſtrorum cum traducitis filios veſtros per ignem , vos polluimini in om-
nibus idôlis veſtris vſque hodie: & ego reſpondebo vobis domus Iſrael? Viuo ego dicit do-
minus deus,quia non reſpondebo vobis.Neque cogitatio mentis veſtræ fiet,dicẽtium, Eri-
Reditũ à captiuitate ꝓmittit dominus populo.
mus ſicut gentes, & ſicut cognationes terræ, vt colamus ligna & lapides. Viuo ego dicit
dominus deus,quoniam in manu forti,& in brachio extento ,& in furore effuſo regnabo ſu-
per vos.Et educam vos de populis:& cõgregabo vos de terris,in quibus diſperſi eſtis: in ma-
nu valida & in brachio extẽto,& in furore effuſo regnabo ſuper vos. Et adducam vos in de-
ſertum populorum,& iudicabor vobiſcum ibi facie ad faciem. Sicut iudicio cõtendi aduer- F
ſum patres veſtros in deſerto terræ AEgypti: ſic iudicabo vos, dicit dominus deus. Et ſubii-
ciam vos ſceptro meo, & inducam vos in vinculis fœderis. Et eligam de vobis tranſgreſſores
& impios , & de terra incolatus eorum educam eos & in terram Iſrael non ingredientur: &
ſcietis quia ego dominus.Et vos domus Iſrael,hæc dicit dominus deus,Singuli poſt idôla ve
ſtra ambulate & ſeruite eis. Quòd ſi & in hoc non audieritis me, & nomen meum ſanctum
pollueritis vltrà in muneribus veſtris & in idôlis veſtris:in monte ſancto meo, in monte ex-
celſo Iſrael,ait dominus deus, ibi ſeruiet mihi omnis domus Iſrael,omnes inquã in terra in
qua placebunt mihi:& ibi quæram primitias veſtras,& initium decimarũ veſtrarum in om-
nibus ſanctificationibus veſtris. In odorem ſuauitatis ſuſcipiam vos, cũ eduxero vos de po-
pulis, & congregauero vos de terris in quas diſperſi eſtis: & ſanctificabor in vobis in oculis
nationum.Et ſcietis quia ego dominus,cum induxero vos ad terram Iſrael,in terrã pro qua G
leuaui manum meam vt darem eam patribus veſtris.Et recordabimini ibi viarũ veſtrarum,
& omnium ſcelerum veſtrorum , quibus polluti eſtis in eis: & diſplicebitis vobis in conſpe-
ctu veſtro in omnibus malitiis veſtris quas feciſtis.Et ſcietis quia ego dominus,cum benefe-
cero vobis propter nomen meum,& non ſecundum vias veſtras malas,neque ſecundum ſce-
Perſaltũ exurendum,incẽdiũ vrbis ſignificatur.
lera veſtra peſſima domus Iſrael, ait dominus deus. Et factus eſt ſermo domini ad me,di-
cens,Fili hominis,pone faciem tuam contra viam auſtri,& ſtilla ad Aphricũ,& propheta ad
ſaltum agri meridiani.Et dices ſaltui meridiano, Audi verbum domini: hæc dicit dominus
deus, Ecce ego ſuccendam in te ignem, & comburam in te omne lignum viride,& omne li-
gnum aridum:non extinguetur flamma ſuccenſionis: & comburetur in ea omnis facies ab
Auſtro vſque ad Aquilonẽ. Et videbit vniuerſa caro quia ego dominus ſuccendi eã,nec ex-
tinguetur.Et dixi, A,a,a,domine deus:ipſi dicũt de me, Nunquid non per parabolas loqui-

¶in quibus] vl, propter quæ
¶offerrent oẽ quod aperit vuluã,] trãſire facerẽt per ignẽ om̃ia primogenita eorũ, vt ẽ affligerẽt eos
¶offẽdicula] abominationes
▸regnabo ſup vos
¶iudicabor vobiſcum] .i. ſtabo ad iudicium vobiſcum & infra.
¶iudicabo vos,] iudicabor vobiſcum
¶initiũ decimarũ veſtrarũ] primitias munerũ veſtrorum

tur iſte?

CAP. XXI.

A ET factus eſt ſermo domini ad me,dicens,Fili hominis,pone faciem tuam ad Ieruſalem,
& ſtilla ad ſanctuaria,& propheta contra humum Iſrael. Et dices terræ Iſrael, Hæc dicit
dominus deus,Ecce ego ad te,& eiiciam gladium meum de vagina ſua,& occîdam in te iu-
ſtum & impium. Pro eo autem quòd occidi in te iuſtū & impiū, idcirco egredietur gladius
meus de vagina ſua ad omnē carnem ab auſtro vſque ad aquilonē: vt ſciat omnis caro quia
ego dominus eduxi gladium meū de vagina ſua irreuocabilem.Et tu fili hominis ingemiſce
B in contritione lumborū,& in amaritudinibus ingemiſce coram eis. Cûmque dixerint ad te,
Quare tu gemis?dices,Pro auditu,quia venit, & tabeſcet omne cor, & diſſoluentur vniuerſæ
manus,& infirmabitur omnis ſpiritus,& per cuncta genua fluent aquæ:ecce venit,& fiet,ait
dominus deus. Et factus eſt ſermo domini ad me,dicens,Fili hominis,propheta,& dices,
Hæc dicit dominus deus,Loquere,Gladius gladius exacutus eſt, & limatus. Vt cædat victi-
mas exacutus eſt,vt ſplendeat limatus eſt:qui moues ſceptrum filii mei, ſuccidiſti omne li-
C gnum.Et dedi eum ad leuigandum,vt teneatur manu:iſte exacutus eſt gladius, & iſte lima-
tus eſt,vt ſit in manu interficientis.Clama & vlula fili hominis,quia hic factus eſt in populo
meo,hic in cunctis ducibus Iſrael qui fugerant:gladio traditi ſunt cum populo meo,idcirco
plaude ſuper femur.quia probatus eſt,& hoc cum ſceptrum ſubuerterit,& non erit:dicit do-
minus deus.Tu ergo fili hominis propheta, & percute manu ad manum, & duplicetur gla-
dius,ac triplicetur gladius interfectorum:hic eſt gladius occiſionis magnæ, qui obſtupeſce-
D re eos facit,& corde tabeſcere,& multiplicat ruinas.In omnibus portis eorum dedi cōturba-
tionem gladii acuti & limati ad fulgendum,amicti ad cædem.Exacuere, vade ad dexteram
ſiue ad ſiniſtram , quocunque faciei tuæ eſt appetitus . Quin & ego plaudam manu ad ma-
num , & implebo indignationem meam: ego dominus locutus ſum. Et factus eſt ſermo
domini ad me,dicens,Et tu fili hominis pone tibi duas vias,vt veniat gladius regis Babylo-
nis:de terra vna egredientur ambæ.Et manu capiet coniecturam,in capite viæ ciuitatis con-
E iiciet.Viam pones,vt veniat gladius ad Rabbath filiorum Ammon, & ad Iudam in Ieruſa-
lem munitiſſimam. Stetit enim rex Babylonis in biuio, in capite duarū viarum, diuinatio-
nem quærens,commiſcens ſagittas:interrogauit idôla, exta conſuluit.Ad dexteram eius fa-
cta eſt diuinatio ſuper Ieruſalem,vt ponat arietes, vt aperiat os in cæde, vt eleuet vocem in
vlulatu,vt ponat arietes contra portas,vt comportet aggerem,vt ædificet munitiones. Erít-
que quaſi conſulens fruſtra oraculum in oculis eorum, & ſabbathorum otium imitans: ipſe
F autem recordabitur iniquitatis ad capiendum.Idcirco hæc dicit dominus deus,Pro eo quòd
recordati eſtis iniquitatis veſtræ,& reuelaſtis præuaricationes veſtras,& apparuerunt pecca-
ta veſtra in omnibus cogitationibus veſtris: pro eo inquā quòd recordati eſtis, manu capie-
mini. Tu autem prophane impie dux Iſrael,cuius venit dies in tēpore iniquitatis præfi-
nita:hæc dicit dominus deus, Aufer cidarim,tolle coronā: nónne hæc eſt quæ humilē ſuble-
uauit,& ſublimem humiliauit?Iniquitatem,iniquitatē,iniquitatem ponam eam: & hoc non
factum eſt,donec veniret cuius eſt iudicium,& tradam ei. Et tu fili hominis,propheta, &
G dic,Hæc dicit dominus deus ad filios Ammon,& ad opprobrium eorū:& dices, Mucro mu-
cro euagina te ad occidendum,lima te vt interficias,& fulgeas.Cum tibi viderentur vana,&
diuinarentur mendacia,vt dareris ſuper colla vulneratorum impiorum,quorum veniet dies
in tempore iniquitatis præfinita.Reuertere ad vaginam tuam in locum in quo creatus es:in
terra natiuitatis tuæ iudicabo te,& effundam ſuper te indignationem meam: in igne furoris
mei ſufflabo in te,dabóq; te in manus hominū inſipiētium & fabricantiū interitū.Igni eris
cibus,ſanguis tuus erit in medio terræ,obliuioni traderis:quia ego dominus locutus ſum.

CAP. XXII.

A ET factum eſt verbum domini ad me,dicēs, Et tu fili hominis,nónne iudicas,nónne iu-
dicas ciuitatem ſanguinum,& oſtendes ei omnes abominationes ſuas?Et dices,Hæc di-
cit dominus deus,Ciuitas effundens ſanguinē in medio ſui,vt veniat tempus eius:& quæ fe-
cit idôla contra ſemetipſam,vt pollueretur.In ſanguine tuo quià te effuſus eſt, deliquiſti: &
in idôlis tuis quæ feciſti, polluta es: & appropinquare feciſti dies tuos , & adduxiſti tempus
B annorum tuorum:propterea dedi te opprobrium gentibus,& irriſionē vniuerſis terris.Quæ

Minatur gladium,.hoc eſt cladē vrbi Ieroſolymitanę.

Dediuinatione regis Babylonis.

Deiectionem Sedeciæ regis oſtēdit.

Deſtructionē filiorum Ammon iubetur prophetare.

Poſt aliorum cædem, tādē ipſi Nabuchodonoſor minat̄ dominus interitum.

Sermo dñi cōtra Ieruſalē propter homicidiū & parētibus negatū honorē, aliáſque ſcelera.

¶infirmabitur] anguſtijs afficietur ¶limatus] terſus ¶qui moues ſceptrū filij mei, ſuccidiſti omne lignum.]quomodo gauderemus (ſub. de hoc gladio) tribum filiorū (ſub. Iſrael) abijciēte, & om̄e lignū ! (quidā ſic vertunt, quomodo! gauderemus eo! quādoquidē nullū lignum quicquā valet ad virgā filij mei .i. oīm gentiū correptiones leues erunt ad correptionē Iſraelitarum.) ¶qui fugerāt:gladio traditi ſunt cum populo meo,]pauores gladii fuerūt in populo meo, ¶plaude]percute ¶quia probatus eſt, &c.]quia probatio, & quid erit ſi etiam tribum abiiciēs nō erit! (vl, quia ad probationem. ſub. eductus eſt: & quid erit ſi etiam tribum nō abiecerit, dicit dñs de9 ! .i. qd erit hæc probatio ſi etiā tribū filiorū meorum nō reprobauerit excidendo illā!) ¶qui obſtupeſcere &c.] q percutiet eos in penetralibus (cubiculis) vt liqueſcat cor, & multiplicet offendicula. ¶acuti & limati ad fulgēdum, amicti] heu quàm refulgēs eſt, compactus ¶Exacuere,] Vnite, (vl, Secede, aut ſis ſolitarius in aliquo loco,) ¶Et manu &c.] Et locū elige, caput viæ ciuitatis elige (vl, eliget ſibi locū, in capite viæ eliget ſibi locum.) ¶commiſcens] terſit (vt ſcilicet ſplenderēt, & in eis diuinaret ſicut quidam in pollice ſplendido.) Quidā vertūt, iecit ſagittas i aera vt videret in quā partē caderēt, ſup Ammonitas an ſup Ierl'm) ¶arietes,] duces, ¶Eritq; &c.] Et erit eis cū diuinauerint fruſtra in oculis eorū, ac ſi eis iuraſſent iuramentis & hoc recordari facit iniquitatis, vt capiatur. ¶cogitationib9] operibus

¶in tēpore iniquitatis præfinita:]in tēpore iniquitatis propter quā venit finis:(vl, cū finiet ſe dies malefactorū:) & infra. ¶Aufer &c.] Auferā cidarim, tollā coronam:& quæ modo eſt nō erit:humilē ſubleuabo & ſuperbū humiliabo. (vl, Aufer inſulā & depone coronā:quoniā neq; hoc neque illud manebit: infimus vult ſe exaltare, cum tamen neceſſe ſit humiliari exaltatum.) ¶Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem] Subuerſionem, ſubuerſio-nem, ſubuerſionē ¶Reuertere &c.] vl, Etiamſi iterum inderetur vaginæ, ego tamē in terra &c. ¶& fabricantiū interitum.] artificum ad deſtructionem.

¶ſanguinū,] i. effundentem ſanguinem innoxiū (vl, aut ſitientē ſanguinem,)

iuxta ſunt & quæ procul à te,triumphabunt de te:ſordida,nobilis,grãdis interitu.Ecce prin-
cipes Iſrael ſinguli in brachio ſuo fuerunt in te,ad effundendum ſanguinem. Patrem & ma-
trem contumeliis affecerũt in te,aduenam calumniati ſunt in medio tui, pupillum & viduã
contriſtauerũt apud te: Sãctuaria mea ſpreuiſtis, & ſabbatha mea polluiſtis. Viri detractores C
fuerunt in te ad effundẽdum ſanguinem,& ſuper montes comederũt in te,ſcelus operati ſunt

Iere.5.e.

in medio tui. Verecundiora patris diſcooperuerũt in te,immũditiam menſtruatæ humilia-
uerunt in te.Et vnuſquiſque in vxorem proximi ſui operatus eſt abominationẽ,& ſocer nu-
rum ſuam polluit nefarie,frater ſororem ſuam filiam patris ſui oppreſſit in te.Munera acce-
perunt apud te ad effundendum ſanguinem:vſuram & ſuperabundantiam accepiſti,& auare
proximos tuos calumniabaris: meíque oblita es , ait dominus deus . Ecce,comploſi manus D
meas ſuper auaritiam tuã quam feciſti, & ſuper ſanguinẽ qui effuſus eſt in medio tui. Nun-
quid ſuſtinebit cor tuum , aut præualebunt manus tuæ in diebus quos ego faciam tibi? ego
dominus locutus ſum,& faciã. Et diſpergam te in nationes,& ventilabo te in terras, & defi-
cere faciam immunditiam tuam à te . Et poſſidebo te in cõſpectu gentium: & ſcies quia ego

Deprauatione populi Iſrael oſtendit.

dominus. Et factum eſt verbum domini ad me,dicẽs,Fili hominis, verſa eſt mihi domus
Iſrael in ſcoriam:omnes iſti æs,& ſtannum, & ferrum,& plumbum in medio fornacis, ſcoria E
argenti facti ſunt.Propterea hæc dicit dominus deus,Eo quòd verſi eſtis omnes in ſcoriam,
propterea ecce ego congregabo vos in medio Ieruſalẽ congregatione argenti,& æris, & ſtã-
ni,& ferri,& plumbi in medio fornacis: vt ſuccendam in ea ignem ad conflandum. ſic con-
gregabo in furore meo & in ira mea, & requieſcam: & conflabo vos. Et congregabo vos, &
ſuccendam vos in igne furoris mei, & conflabimini in medio eius. Vt conflatur argentum
in medio fornacis,ſic eritis in medio eius:& ſcietis quia ego dominus, cum effuderim indi-

De ipſa pſeudoprophetarũ & ſacerdotũ doctrina & eorũ inexplebili auaritia.

gnationem meam ſuper vos. Et factus eſt ſermo domini ad me,dicens, Fili hominis, dic F
ei, Tu es terra immunda, & non compluta in die furoris. Coniuratio prophetarũ in medio
eius:ſicut leo rugiens capiénſque prædam,animas deuorauerunt,opes & pretiũ acceperunt,
viduas eius multiplicauerunt in medio illius.Sacerdotes eius contẽpſerunt legẽ meã,& pol-
luerũt ſanctuaria mea: inter ſanctum & prophanũ non habuerunt diſtantiã: & inter pollutũ
& mundũ nõ intellexerũt:& à ſabbathis meis auerterũt oculos ſuos, & coinquinabar in me- G

Principũ tyrannis. mich.3.d. ſoph.3.d.

dio eorum.Principes eius in medio illius quaſi lupi rapiẽtes prædã:ad effundendũ ſanguinẽ,
& ad perdendas animas, & auare ſectanda lucra. Prophetæ autẽ eius liniebãt eos abſq; tem-
peramento videntes vana,& diuinantes eis mendaciũ,dicentes,Hæc dicit dominus deus: cũ

Populi flagitia.

dominus non ſit locutus.Populi terræ calumniabantur calumniã, & rapiebãt violenter: ege-
num & pauperem affligebant,& aduenam opprimebant calumnia abſque iudicio.Et quæſi-
ui de eis virum qui interponeret ſepem,& ſtaret oppoſitus contra me pro terra, ne diſſiparẽ
eam:& non inueni.Et effudi ſuper eos indignationẽ meam, in igne iræ meæ conſumpſi eos:
viam eorum in caput eorum reddidi,ait dominus deus.

CAP. XXIII. A

De fornicatione, id eſt idololatria Samariæ & Ieruſalẽ ſub nomine Oollæ, & Oolibæ.

ET factus eſt ſermo domini ad me, dicens, Fili hominis,duæ mulieres filiæ matris vnius
fuerunt. Et fornicatæ ſunt in AEgypto,in adoleſcẽtia ſua fornicatæ ſunt:ibi ſubacta ſunt
vbera earum,& fractæ ſunt mammæ pubertatis earum.Nomina autem earum Oolla maior:
& Ooliba ſoror eius:& habui eas, & pepererunt filios,& filias.Porrò earum nomina, Sama-
ria Oolla, & Ieruſalem Ooliba . Fornicata eſt igitur ſuper me Oolla,& inſaniuit in amato-
res ſuos , in Aſſyrios propinquantes , veſtitos hyacintho principes , & magiſtratus , iuuenes
cupidinis vniuerſos, equites, aſcenſores equorum. Et dedit fornicationes ſuas ſuper eos ele-
ctos filios Aſſyriorum vniuerſos:& in omnibus in quos inſaniuit, in immũditiis eorum pol-
luta eſt. Inſuper & fornicationes ſuas quas habuerat in AEgypto, non reliquit: nam & illi B
dormierunt cum ea in adoleſcentia eius,& illi confregerunt vbera pubertatis eius,& effude-
runt fornicationem ſuam ſuper eam. Propterea tradidi eam in manus amatorum ſuorum,

T.18.e.

in manus filiorum Aſſur, ſuper quorum inſaniuit libidine.Ipſi diſcooperuerũt ignominiam
eius, filios & filias eius tulerunt, & ipſam occiderunt gladio: & factæ ſunt famoſæ mulie-

Cõparatione Samariæ, fornicationẽ Ieruſalẽ ipudẽtiorẽ oſtẽdit.

res, & iudicia perpetrauerunt in ea. Quod cum vidiſſet ſoror eius Ooliba, plus quàm il-
la inſaniuit libidine: & fornicationem ſuam ſuper fornicationem ſororis ſuæ ad filios Aſſy-
riorum præbuit impudenter, ducibus & magiſtratibus ad ſe venientibus indutis veſte va-
ria, equitibus qui vectabantur equis, & adoleſcentibus forma cunctis egregia. Et vidi quòd

¶triumphabũt] vel, ridebunt
¶ſordida, nobilis] ſordida nomine (vel, quę famę malę es)
¶contriſtauerũt] oppreſſerunt
¶detractores] fraudulenti
¶ſcelus] fœda
¶Verecũdiora] Turpitudinem
¶immunditiã menſtruatæ] immundã menſtruæ
¶humiliauerunt] afflixerunt
¶auare proximos tuos calũniabaris] fraudabas pximos tuos cũ oppreſſiõe
¶ſuſtinebit] ſtabit (conſiſtet)
¶poſſidebo te] eris capiẽs hæreditatẽ in te (.i. nõ amplius eris hæreditas mea, ſed tibi ipſi hæreditas eris)
¶cõgregatiõe argenti] .i. queadmodũ cõgregat argentũ &c.
¶pretiũ] gloriam
¶abſque tẽperamento] luto abſq; firmitate
¶calumniabant calumniã] occupabãt occupationẽ (.i. aliena bona occupabant,)
¶ſtaret oppoſitus] ſtaret ſe in ruptura
¶pubertatis] virginitatis & infã.
¶inſaniuit] adamauit & infã.
¶cupidinis] deſyderabiles

C polluta eſſet:via vna ambarum. Et auxit fornicationes ſuas:cúmque vidiſſet viros depictos in
pariete,imagines Chaldæorum expreſſas coloribus,& accinctos balteis renes, & tiaras tinctas
in capitibus eorum,formam ducum omnium,ſimilitudinem filiorũ Babylonis terræque Chal
dæorum in qua orti ſunt:inſaniuit ſuper eos concupiſcentia oculorum ſuorum,& miſit nun-
tios ad eos in Chaldæam. Cúmque veniſſent ad eam filii Babylonis ad cubile mammarũ,pol
luerunt eã ſtupris ſuis,& polluta eſt ab eis,& ſaturata eſt anima eius ab illis. Denudauit quo-
que fornicationes ſuas:& diſcooperuit ignominiam ſuã:& receſſit anima mea ab ea, ſicut re-
ceſſerat anima mea à ſorore eius. Multiplicauit enim fornicationes ſuas, recordans dies ado-
leſcentiæ ſuæ, quibus fornicata eſt in terra AEgypti. Et inſaniuit libidine ſuper concubitum
eorũ, quorum carnes ſunt vt carnes aſinorũ: & ſicut fluxus equorũ fluxus eorum. Et viſitaſti
ſcelus adoleſcentiæ tuæ,quando ſubacta ſunt in AEgypto vbera tua,& confractæ ſunt mam-
D mæ pubertatis tuæ. Propterea Ooliba,hæc dicit dominus deus,Ecce ego ſuſcitabo omnes Vaſtatio Ieruſalem prædicitur.
amatores tuos contra te,de quibus ſatiata eſt anima tua:& cõgregabo eos aduerſum te in cir
cuitu, filios Babylonis,& vniuerſos Chaldæos,nobiles, tyrannóſque & principes omnes filios
Aſſyriorum,iuuenes forma egregia,duces & magiſtratus vniuerſos,principes principũ,& no-
minatos aſcenſores equorum. Et venient ſuper te inſtructi curru & rota multitudo populorũ:
lorica & clypeo & galea armabuntur contra te vndique:& dabo coram eis iudicium, & iudi-
cabunt te iudiciis ſuis. Et ponam zelum meum in te,quem exercent tecum in furore: naſum
tuũ & aures tuas præcídent:& quæ remanſerint,gladio cóncident:ipſi filios tuos & filias tuas
capient,& nouiſſimũ tuum deuorabitur igni. Et denudabunt te veſtimentis tuis, & tollẽt va-
ſa gloriæ tuæ. Et requieſcere faciã ſcelus tuũ de te, & fornicationem tuam de terra AEgypti:
E nec leuabis oculos tuos ad eos,& AEgypti non recordaberis amplius. Quia hæc dicit domi-
nus deus,Ecce ego tradam te in manus eorũ quos odiſti, in manus de quibus ſatiata eſt ani-
ma tua,& agent tecum in odio:& tollent omnes labores tuos,& dimittent te nudam & igno-
minia plenã, & reuelabitur ignominia fornicationum tuarum, ſcelus tuum & fornicationes
tuæ. Fecerunt hæc tibi quia fornicata es poſt gentes, inter quas polluta es in idólis earum. In
via ſororis tuæ ambulaſti, & dabo calicem eius in manu tua. Hæc dicit dominus deus, Calicẽ
ſororis tuæ bibes profundum & latũ:eris in deriſum & in ſubſannationẽ quæ eſt capaciſſima.
Ebrietate & dolore repleberis:calice mœroris & triſtitiæ,calice ſororis tuæ Samariæ. Et bibes
illum,& potabis vſque ad feces, & fragmenta eius deuorabis, & vbera tua lacerabis: quia ego
locutus ſum,ait dominus deus. Propterea hæc dicit dominus deus, Quia oblita es mei,& pro-
F ieciſti me poſt corpus tuum,tu quoque porta ſcelus tuũ, & fornicationes tuas. Et ait do- Vtriuſq; meretricis adulterii repetit.
minus ad me,dicens, Fili hominis,nunquid iudicas Oollam & Oolibam,& annuntias eis ſce-
lera earum? quia adulteratæ ſunt, & ſanguis in manibus earum, & cum idólis ſuis fornicatæ
ſunt:inſuper & filios ſuos quos genuerunt mihi,obtulerunt eis ad deuorãdum. Sed & hoc fe-
cerunt mihi, Polluerunt ſanctuarium meũ in die illa,& ſabbatha mea prophanauerunt. Cúm-
que immolarent filios ſuos idólis ſuis, & ingrederentur ſanctuarium meum in die illa vt pol
luerent illud:etiam hæc fecerunt in medio domus meæ.*Miſerunt ad viros venientes délon-
ge,ad quos nuntios miſerant,itaque ecce venerunt:quibus te lauiſti,& circúliniſti ſtibio ocu
los tuos,& ornata es mundo muliebri. Sediſti in lecto pulcherrimo, & menſa ornata eſt ante
te:thymiama meum,& vnguentum meum poſuiſti ſuper eam. Et vox multitudinis exultan-
tis erat in ea:& in viris qui de multitudine hominum adducebantur & veniebant de deſerto,
G poſuerũt armillas in manibus eorum,& coronas ſpecioſas in capitibus eorum. Et dixi ei quæ
attrita eſt in adulteriis, Nunc fornicabitur in fornicatione ſua etiam hæc. Et ingreſſi ſunt ad
eam quaſi ad mulierem meretricem: ſic ingrediebantur ad Oollam & ad Oolibam mulieres
nefarias. Viri ergo iuſti ſunt:hi iudicabunt eas iudicio adulterarum,& iudicio effundentium
ſanguinem: quia adulteræ ſunt, & ſanguis in manibus earum. Hæc enim dicit dominus Earũ exitiũ.
deus, Adduc ad eas multitudinem,& trade eas in tumultũ & in rapinam: & lapidẽtur lapidi-
bus populorum,& confodiantur gladiis eorum:filios & filias earum interficient,& domus ea-
rum igne ſuccendent. Et auferam ſcelus de terra,& diſcent omnes mulieres ne faciant ſecun-
dum ſcelus earum. Et dabunt ſcelus veſtrum ſuper vos, & peccata idolorum veſtrorum por-
tabitis:& ſcietis quia ego dominus deus.

¶polluta eſſet:via vna ambarum.] polluerãt ſe eodem modo ambæ.

¶mammarum,] vl, amorum,

¶ſaturata ẽ] receſſit

¶viſitaſti ſcelus] recordata es fœditatis

pubertatis

¶ſatiata eſt] receſſit & infra.

¶ignominia plenã,] diſcoopertam,

¶quæ eſt capaciſſima.] magnus(ſub. calix) ad capiendũ. (ſub. multũ vini.)

¶mœroris & triſtitiæ,] ſolitudinis & deſolationis,

¶& ingrederentur] ingrediebantur

¶etiã hæc] ecce ſic

*Etiam

¶quibus] vl, propter quos

¶exultantis] pacificæ(quietæ)

¶& veniebãt] Sabæi (ſub. AEthiopici)

¶attrita] inueterata

¶nefarias.] fœdas.

ſunt:hi

¶Adduc] vl, Adducã

¶tumultum] cõmotionem

¶populorũ,] à multitudine,

¶peccata idolorum veſtrorũ] vl, pœnas ꝓpter idóla veſtra

CAP. XXIIII.

Per ollam liquefactã incẽdiũ Ieruſalẽ probat.

ET factum eſt verbum domini ad me in anno nono, in menſe decimo, decima menſis, di- A
cens, Fili hominis, ſcribe tibi nomen diei huius, in qua confirmatus eſt rex Babylonis ad-
uerſum Ieruſalem hodie. Et dices per prouerbium ad domũ irritatricẽ parabolam, & loquê-
ris ad eos, Hæc dicit dominus deus, Pone ollam: pone inquam, & mitte in eam aquam. Con-
gere fruſta eius in eam, omnẽ partem bonam, femur & armũ, electa & oſſibus plena. Pinguiſ-
ſimũ pecus aſſume, cõpone quoq; ſtrues oſſiũ ſub ea: efferbuit coctio eius, & diſcocta ſunt oſſa B
illius in medio eius. Propterea hæc dicit dominus deus, Væ ciuitati ſanguinũ, ollæ cuius ru-
bigo in ea eſt, & rubigo eius non exiuit de ea: per partes & per partes ſuas eiice eã, nõ cecidit
ſuper eã ſors. Sanguis enim eius in medio eius eſt, ſuper limpidiſſimã petram effudit illũ: non
effudit illum ſuper terrã, vt poſſit operiri puluere. Vt ſuperinducerẽ indignationem meã, &
vindicta vlciſcerer: dedi ſanguinẽ eius ſuper petrã limpidiſſimã, ne operiretur. Propterea hæc C
dicit dominus deus, Væ ciuitati ſanguinum, cuius ego grandem faciam pyram. Congere oſſa

Nahũ.3.c. hab.2.c.

quæ igne ſuccendam: conſumentur carnes, & concoquetur vniuerſa compoſitio, & oſſa tabe-
ſcent. Pone quoque eam ſuper prunas vacuã, vt incaleſcat & liquefiat æs eius: & conflетur in
medio eius inquinamentum eius, & conſumatur rubigo eius. Multo labore ſudatum eſt, &
non exiuit de ea nimia rubigo eius, neque per ignem. Immunditia tua execrabilis: quia mũ- D
dare te volui, & nõ es mundata à ſordibus tuis: ſed nec mundaberis prius, donec quieſcere fa-
ciam indignationem meam in te. Ego dominus locutus ſum, Venit, & faciam: non tranſeam,
nec parcam, nec placabor: iuxta vias tuas, & iuxta adinuentiones tuas iudicabo te, dicit domi-
nus.

Parabola de vxore Ezechielis mortua.

Et factum eſt verbum domini ad me, dicens, Fili hominis, ecce ego tollo à te deſyde-
rabile oculorum tuorum in plaga: & nõ planges, neque plorabis, neque fluent lachrymæ tuæ. E
Ingemiſce tacens, mortuorum luctum non facies: corona tua circũligata ſit tibi, & calceamẽ-
ta tua erunt in pedibus tuis, nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes. Locutus
ſum ergo ad populum mane, & mortua eſt vxor mea veſpere: fecique mane ſicut præcepe-
rat mihi. Et dixit ad me populus, Quare non indicas nobis quid iſta ſignificent quæ tu facis?

Parabolam ediſſerit propheta.

Et dixi ad eos, Sermo domini factus eſt ad me, dicens, Loquere domui Iſrael: Hæc dicit do-
minus deus, Ecce ego polluam ſanctuarium meum, ſuperbiam imperii veſtri, & deſyderabile F
oculorum veſtrorũ, & ſuper quo pauet anima veſtra: & filii veſtri & filiæ veſtræ quas reliqui-
ſtis, gladio cadent. Et facietis ſicut feci, Ora amictu non velabitis, & cibos lugentium nõ com-
edetis. coronas habebitis in capitibus veſtris, & calceamenta in pedibus: nõ plãgetis neque fle-
bitis, ſed tabeſcetis in iniquitatibus veſtris, & vnuſquiſque gemet ad fratrem ſuum. Eritque
Ezechiel vobis in portẽtum: iuxta omnia quæ fecit, facietis cum venerit iſtud: & ſcietis quia G
ego dominus deus. Et tu fili hominis, ecce in die qua tollam ab eis fortitudinem eorũ, & gau-
dium dignitatis, & deſyderium oculorum eorum ſuper quo requieſcunt animæ eorum, filios
& filias eorũ: in die illa cum venerit fugiens ad te, vt annunciet tibi: in die inquã illa aperie-
tur os tuum cum eo qui fugit, & loquêris, & non ſilebis vltrà: eriſque eis in portentum, & ſcie-
tis quia ego dominus.

CAP. XXV. A

Sermo domini contra filios Ammon qui ſuper ruina Ieruſalem ſunt lætati.

ET factus eſt ſermo domini ad me dicens, Fili hominis, pone faciem tuã contra filios Am-
mon: & prophetabis de eis. Et dices filiis Ammon, Audite verbum domini dei: Hæc dicit
dominus deus, Pro eo quòd dixiſti euge euge ſuper ſanctuarium meum, quia pollutum eſt: &
ſuper terram Iſrael, quoniam deſolata eſt: & ſuper domum Iuda, quoniam ducti ſunt in capti-
uitatem: idcirco ecce ego tradam te filiis orientalibus in hæreditatem, & collocabunt caulas
ſuas in te, & ponent in te tentoria ſua: ipſi comedent fruges tuas, & ipſi bibent lac tuum. Da- B
boque Rabbath in habitaculum camelorum, & filios Ammon in cubile pecorũ: & ſcietis quia
ego dominus. Quia hæc dicit dominus deus, Pro eo quòd plauſiſti manu, & percuſſiſti pede,
& gauiſa es ex toto affectu ſuper terram Iſrael: idcirco ecce ego extendam manum meam ſu-
per te, & tradam te in direptionem gentium, & interficiam te de populis, & perdam de ter-
ris, & conteram: & ſcies quia ego dominus.

Cõtra Moab & Seir.

Hæc dicit dominus deus, Pro eo quòd dixerũt
Moab & Seir, Ecce ſicut omnes gentes, domus Iuda: idcirco ecce ego aperiam humerũ Moab
de ciuitatibus, de ciuitatibus inquam eius, & de finibus eius inclytas terræ Beth-ieſimoth, & C
Bêel-meon, & Cariathâim, filiis orientis cum filiis Ammon, & dabo eam in hæreditatem: vt
non ſit vltrà memoria filiorum Ammon in gentibus. Et in Moab faciã iudicia: & ſcient quia

¶ cõfirmatus eſt] approprinquauit
¶ electa & oſſib⁹ plena.] electis oſſibus imple.
¶ efferbuit &c.] vl, ebullire fac ebullitiones eius, & etiã coquẽte oſſa eius in medio eius.
¶ rubigo in ea eſt, &] rubigo] ſpuma in ea eſt, & ſpuma
¶ cecidit] cadat
¶ limpidiſſimã] eminentem & infra.
¶ ne] vt
¶ cõcoquet &c.] cõdi cõdimentũ aromatibus, & oſſa comburantur.
¶ æs] fundum
¶ rubigo] ſpuma
¶ Multo labore ſudatum eſt,] Mendaciis laborare fecit ſe ipſã,
¶ rubigo] ſpuma
¶ neque per ignem] igni cõſumetur ſpuma eius.
¶ trãſeam,] retraham bo,
¶ placabor:] pœnitebit me:
¶ adinuẽtiones tuas iudicabo] operata iudicabunt
¶ corona] mitra & infra.
¶ lugentiũ] hominũ (vl, luct⁹) & ſic infra.
¶ ſup quo pauet anima veſtra:] indulgẽtiam animæ veſtræ (vl, cui ex animo parcitis:)
¶ ad fratrẽ ſuũ.] vl, alter ad alterum.
¶ dignitatis,] gloriæ eorum,
¶ fugiens] euaſor
¶ vt annunciet tibi] ad auditum auris. Heb.
¶ humerũ &c.] latus Moab, ciuitatibus, ciuitatibus inquam eius, quæ ſunt in extremo eius, quæ ſũt deſyderabiles terræ eius, ipſi Beth-ieſimoth, & Beel-meon, & Cariathâim, verſus orientales, veniant (vl, bellum gerant) contra filios Ammõ, & dabo &c.

ego dominus. Hæc dicit dominus deus, Pro eo quòd fecit Idumæa vltionem vt ſe vindi- Contra Idumæam.
caret de filiis Iuda, peccauítque delinquens,& vindictã expetiuit de eis: idcirco hæc dicit do-
minus deus, Extendam manum meam ſuper Idumæam,& auferam de ea hominẽ & iumen-
D tum,& faciam eam deſertam ab Auſtro:& qui ſunt in Dedan, gladio cadent. Et dabo vltionẽ
meam ſuper Idumæam per manum populi mei Iſrael: & facient in Edom iuxta iram meam
& furorem meum:& ſcient vindictam meã, dicit dominus deus. Hæc dicit dominus deus, Contra Palæſthinos.
Pro eo quòd fecerunt Palæſthini vindictam, & vlti ſe ſunt* toto animo, interficientes & im-
plentes inimicitias veteres: propterea hæc dicit dominus deus, Ecce ego extendam manum
meam ſuper Palæſthinos,& interficiam interfectores,& perdam reliquias maritimæ regionis:
faciámque in eis vltiones magnas arguens in furore:& ſcient quia ego dominus, cum dedero
vindictam meam ſuper eos.

¶ab Auſtro:& q ſunt in Dedan,] à Theman & Dedan, *cum contemptu ¶interficientes & implentes inimicitias veteres:] ad deuaſtationem inimicitijs ppetuis (vl, vt emittèrent virus inueteratæ inimicitiæ:) ¶interfectores,] Cheretæos, ¶maritimæ regionis:] portus maris:

CAP. XXVI.

A ET factum eſt in vndecimo anno, prima menſis, factus eſt ſermo domini ad me, dicens, Fi- Tyrũ euertẽdã prædicit, quòd inſultauerit deſtructæ Ieruſalẽ.
li hominis, pro eo quòd dixit Tyrus de Ieruſalem, Euge, confractæ ſunt portæ populorũ,
conuerſa eſt ad me: implebor, deſerta eſt. propterea hæc dicit dominus deus, Ecce ego ſuper
te Tyre,& aſcendere faciam ad te gentes multas, ſicut aſcendit mare fluctuans. Et diſſipabũt
muros Tyri,& deſtruent turres eius:& radam puluerem eius de ea,& dabo eam in limpidiſ-
ſimam petram. Siccatio ſagenarum erit in medio maris, quia ego locutus ſum, ait dominus
deus:& erit in direptionem gentibus. Filiæ quoque eius quæ ſunt in agro, gladio interficien-
B tur:& ſcient quia ego dominus. Quia hæc dicit dominus deus, Ecce ego adducam ad Tyrũ
Nabuchodonoſor regem Babylonis ab aquilone regẽ regum, cum equis,& curribus, & equi-
tibus,& cœtu, populóque magno. Filias tuas quæ ſunt in agro, gladio interficiet:& circúnda-
bit te munitionibus,& comportabit aggerem in gyro:& eleuabit contra te clypeũ. Et vineas
& arietes tẽperabit in muros tuos,& turres tuas deſtruet in armatura ſua. Inundatione equo-
rum eius operiet te puluis eorum: à ſonitu equitum & rotarum & curruum mouebuntur mu-
ri tui, cum ingreſſus fuerit portas tuas quaſi per introitum vrbis diſſipatæ. Vngulis equorum
ſuorum conculcabit omnes platéas tuas: populum tuum gladio cædet, & ſtatuæ tuæ nobiles
in terram corruent. Vaſtabunt opes tuas, diripient negotiationes tuas. Et deſtruent muros
C tuos,& domos tuas præclaras ſubuertẽt:& lapides tuos,& ligna tua & puluerem tuum in me-
dio aquarum ponent. Et quieſcere faciam multitudinem canticorum tuorum, & ſonitus ci-
thararũ tuarum nõ audietur amplius. Et dabo te in limpidiſſimam petram, ſiccatio ſagena- Iere. 7. g.
rum eris, nec ædificaberis vltrà: quia ego dominus locutus ſum, ait dominus deus. Hæc
dicit dominus deus Tyro, Nunquid non à ſonitu ruinæ tuæ & gemitu interfectorum tuorum
cum occiſi fuerint, in medio tui cõmouebuntur inſulæ, & deſcendent de ſedibus ſuis omnes Admiratio & ſtupor negotiatorũ ſuper vaſtatione Tyri.
principes maris:& auferent exuuias ſuas,& veſtimenta ſua varia abiicient, & induentur ſtu-
pore, in terra ſedebunt,& attoniti ſuper repentino caſu tuo admirabuntur? Et aſſumentes ſu-
D per te lamentum, dicent tibi, Quomodo periſti quæ habitas in mari, vrbs inclyta, quæ fuiſti
fortis in mari cum habitatoribus tuis, quos formidabant vniuerſi? Nunc ſtupebunt naues in
die pauoris tui:& turbabuntur inſulæ in mari, eò quòd nullus egrediatur ex te. Quia hæc di-
cit dominus deus, Cum dedero te vrbem deſolatam ſicut ciuitates quæ nõ habitantur:& ad-
duxero ſuper te abyſſum,& operuerint te aquæ multæ:& detraxero te cum his qui deſcẽdunt
in lacum ad populum ſempiternum,& collocauero te in terra nouiſſima ſicut ſolitudines ve
teres cum his qui deducuntur in lacum, vt non habitêris, porrò cum dedero gloriam in terra
viuentium: in nihilum redigam te,& non eris, & requiſita non inueniêris vltrà in ſempiter-
num, dicit dominus deus.

¶radam] verram ¶in limpidiſſimam petrã.] vt eſt ſummitas petræ. ¶Siccatio] Extenſio ¶Filiæ quoq; eius] vl, Et habitatores villarũ ei9 & infra. ¶vineas & arietes tẽperabit] baliſtas cõtra eam ponet, ¶tuæ nobiles] fortitudinis tuæ ¶Vaſtabũt] vl, Prædabuntur ¶in limpidiſſimam petrã,] vt ſummitas petræ, ¶ſiccatio] expanſio ¶inclyta,] quæ laudabaris, ¶naues in die pauoris tui:] habitatores inſularũ i die ruinæ: ¶lacum] ſepulchrum & infra. ¶ſempiternũ,] vl, q mortu9 eſt à ſeculo, ¶nouiſſima] inferiori ¶veteres] quæ fuerũt à ſeculo

CAP. XXVII.

A ET factum eſt verbum domini ad me, dicens, Tu ergo fili hominis, aſſume ſuper Tyrũ la- Inuitat̃ ꝓpheta ad planctũ ob Tyri deſolationem. Tyri celebritatem ex frequentia & varietate negotiatorum deſcribit.
mentum:& dices Tyro, quæ habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad inſu-
las multas, Hæc dicit dominus deus, O Tyre, tu dixiſti, Perfecti decôris ego ſum, & in corde
maris ſita. Finitimi tui qui te ædificauerunt, impleuerunt decôrem tuum: abietibus de Sanir
extruxerunt te cũ omnibus tabulatis maris: cedrum de Libano tulerunt, vt facerent tibi ma-
lum: quercus de Baſan dolauerunt in remos tuos: & tranſtra tua fecerunt tibi ex ebore Indi-
co,& prætoriola de inſulis Italiæ. Byſſus varia de AEgypto texta eſt tibi in velum, vt pone-
B retur in malo: hyacinthus & purpura de inſulis Eliſa, facta ſunt operimentum tuum. Habi-
tatores Sidõnis & Aradii fuerunt remiges tui: ſapientes tui Tyre facti ſunt gubernatores tui.

¶negotiationi] negotiatrici ¶extruxerunt te] vl, ædificauerunt tibi naues ¶malũ:] malum nauis: ¶Indico,& prætoriola] filia (.i. congregatio) Aſſyriorum

Senes Giblii & prudentes eius habuerunt nautas ad miniſteriū variæ ſupellectilis tuæ:omnes
naues maris & nautæ earū fuerunt in populo negotiationis tuæ. Perſæ,& Lydi & Libyes erāt
in exercitu tuo viri bellatores tui:clypeū & galeā ſuſpenderunt in te pro ornatu tuo.Filii Ara
dii cum exercitu tuo erant ſuper muros tuos in circuitu: ſed & Pigmæi qui erant in turribus
tuis,pharetras ſuas ſuſpenderunt in muris tuis per gyrum:ipſi compleuerūt pulchritudinem
tuam.Carthaginenſes negotiatores tui,à multitudine cunctarum diuitiarum:argento, ferro, C
ſtanno,plumbóque repleuerunt nundinas tuas. Græcia, & Thubal,& Moſoch, ipſi inſtitores
tui:mancipia,& vaſa ærea adduxerunt populo tuo.De domo Thógormæ,equos,& equites,&
mulos adduxerunt ad forum tuum.Filii Dedan negotiatores tui:inſulæ multæ negotiatio ma
nus tuæ:dentes eburneos & hebeninos commutauerunt in pretio tuo. Syrus negotiator tuus
propter multitudinem operum tuorum,guttam,& purpuram,& ſcutulata, & byſſum,& ſeri-
cum,& chodchod propoſuerunt in mercatu tuo. Iuda & terra Iſrael ipſi inſtitores tui in fru- D
mento primo:balſamū, & mel, & oleum, & reſinam propoſuerunt in nundinis tuis. Dama-
ſcenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, in multitudine diuerſarū opum, in
vino pingui,in lanis coloris optimi.Dan,& Græcia, & Mozel in nundinis tuis propoſuerunt
ferrum fabrefactum:ſtacten,& calamus in negotiatione tua.Dedan inſtitores tui in tapetibus
ad ſedendum.Arabia & vniuerſi principes Cedar,ipſi negotiatores manus tuæ:cum agnis,& E
arietibus,& hœdis venerunt ad te negotiatores tui. Venditores Saba & Reema ipſi negotia-
tores tui:cum vniuerſis primis aromatibus,& lapide pretioſo & auro, quod propoſuerunt in
mercatu tuo.Haran,& Chenne,& Eden negotiatores tui Saba:Aſſur, & Chelmad venditores
tui.Ipſi negotiatores tui multifariam,inuolucribus hyacinthi,& polymitorum,gazarúmque
pretioſarum,quæ obuolutæ & aſtrictæ erant funibus:cedros quoque habebant in negotiatio-
nibus tuis.Naues maris,principes tui in negotiatione tua:& repleta es,& glorificata nimis in
corde maris. In aquis multis adduxerunt te remiges tui:ventus Auſter contriuit te in corde F
maris.Diuitiæ tuæ,& theſauri tui,& multiplex inſtrumentum tuum,nautæ tui,& gubernato-
res tui qui tenebant ſupellectilem tuā,& populo tuo præerant: viri quoque bellatores tui qui
erant in te,cum vniuerſa multitudine tua quæ eſt in medio tui: cadent in corde maris in die
ruinæ tuæ.A ſonitu clamoris gubernatorum tuorum conturbabuntur claſſes, & deſcēdent de
nauibus ſuis omnes qui tenebant remum: nautæ & vniuerſi gubernatores maris in terra ſta-
bunt,& eiulabunt ſuper te voce magna,& clamabunt amaré:& ſuperiacient puluerem capiti- G
bus ſuis,& cinere conſpergentur. Et radent ſuper te caluitium, & accingentur ciliciis:& plo-
rabunt te in amaritudine animæ ploratu amariſſimo. Et aſſument ſuper te carmen lugubre,
& plangent te,Quæ eſt vt Tyrus,quæ obmutuit in medio maris? Quæ in exitu negotiationū
tuarum de mari,impleſti populos multos:in multitudine diuitiarum tuarum, & populorum
tuorum ditaſti reges terræ:Nunc cōtrita es à mari,in profundis aquarum opes tuæ, & omnis
multitudo tua quæ erat in medio tui,ceciderunt. Vniuerſi habitatores inſularum obſtupue-
rūt ſuper te:& reges earū omnes tēpeſtate percuſſi mutauerūt vultus. Negotiatores populorū
ſibilauerunt ſuper te:ad nihilū deducta es,& non eris vſque in perpetuū.

Subita Tyri deſtructio.

Plāctus ſuper eandem.

CAP. XXVIII. A

Sermo dñi cō tra regē Tyri ob ei⁹ ſupbiā

ET factus eſt ſermo domini ad me,dicens,Fili hominis dic principi Tyri:Hæc dicit domi
nus deus,Eò quòd eleuatum eſt cor tuum,& dixiſti,Deus ego ſum,& in cathedra dei ſedi
in corde maris:cū ſis homo & non deus:& dediſti cor tuum quaſi cor dei. Ecce ſapientior es
tu Daniele: omne ſecretum non eſt abſconditū à te. In ſapientia tua & prudentia tua feciſti
tibi fortitudinem:& acquiſiſti aurum & argentum in theſauris tuis.In multitudine ſapientiæ B
tuæ,& in negotiatione tua multiplicaſti tibi fortitudinem:& eleuatum eſt cor tuum in robo-
re tuo.Propterea hæc dicit dominus deus,Eò quòd eleuatum eſt cor tuū quaſi cor dei: idcir-
co ecce ego adducam ſuper te alienos robuſtiſſimos gentium:& nudabunt gladios ſuos ſuper
pulchritudinem ſapientiæ tuæ,& polluent decôrem tuū.Interficient & detrahent te:& morie
ris in interitu occiſorum in corde maris.Nunquid dicens loquêris,Deus ego ſum,coram in-
terficientibus te,cum ſis homo & non deus, in manu occidentiū te? Morte incircunciſorum C
morîeris in manu alienorum:quia ego locutus ſum,ait dominus deus. Et factus eſt ſermo
domini ad me,dicens,Fili hominis,leua planctum ſuper regē Tyri:& dices ei, Hæc dicit do-
minus deus. Tu ſignaculum ſimilitudinis plenus ſapientia,& perfectus decôre.In deliciis pa-
radiſi dei fuiſti:omnis lapis pretioſus operimentum tuum:ſardius,topazius,& iaſpis,chryſo-

Daniel.

Inuitatur ꝓpheta ad plāgendum regem Tyri.

¶habuerunt nautas ad miniſteriū variæ ſupellectilis tuæ:] inſtaurauerūt interi- mas tuas:
¶populo &c.] te,ad exercendam negotiationem tuam.
¶pharetras ſuas] ſcuta ſua
¶Carthaginenſes] Tharſenſes
¶hebeninos] pauones
¶cōmutauerūt &c.] reddiderūt in donū tuum.
¶guttā,] carbūculū,
¶ſcutulata,] veſtes diuerſorū colorum,
¶ſericū,] coralia,
¶chodchod] vniones
¶primo:] terræ Minith:
¶balſamū,] Phanag (nomen loci)
¶pingui,] Helbon, (.i.pingui, electo & optimo.)
¶coloris optimi.] albis.
¶fabrefactum:] nitidum:(purum:)
¶in tapetibus ad ſedendum.] in veſtib⁹ libertatis.(.i.ꝓtioſis, quæ liberū hominē decent.)
¶multipharian,] in multis generibus,
¶inuolucrib⁹] in palliis
¶gazarúmq; pretioſarū,] & in theſauris (capſis) pretioſarū veſtium,
¶cedros] torques
¶principes tui] pariter ad te ambulātes
¶theſauri tui,&c.] nundinæ tuæ,& negotiatio tua,remiges tui,& nautæ tui, inſtauratores ſiſſurarū tuarū,& exercentes negotiationē tuam:viri &c.
¶gubernatorū] nautarum
¶claſſes,] ſuburbana
¶ciliciis,] ſaccis,
¶obmutuit] ſuccisa eſt
¶ꝓpulorū tuorū] negotiationū tuarum
¶opes tuæ,] negotiatio tua,
¶oēs &c.] formidauerūt formidine, indignati ſunt vultu (.i.ꝓ ſe tulerūt indignationem.)
¶ad nihilū deducta es,] terror fuiſti,

lithus,& onyx,& beryllus, ſapphirus, & carbunculus, & ſmaragdus: aurum opus decôris tui,
& foramina tua, in die qua conditus es præparata ſunt. Tu cherub extentus & protegens, &
D poſui te in monte ſancto dei, in medio lapidum ignitorum ambulaſti. Perfectus in viis tuis à
die conditionis tuæ: donec inuenta eſt iniquitas in te. In multitudine negotiationis tuæ reple
ta ſunt interiora tua iniquitate, & peccaſti: & eieci te de mõte dei, & perdidi te ô cherub, pro-
tegens de medio lapidum ignitorũ. Et eleuatum eſt cor tuum in decôre tuo: perdidiſti ſapiẽ-
tiam tuam in decôre tuo, in terram proieci te: ante faciem regum dedi te, vt cernerent te. In
E multitudine iniquitatum tuarum, & iniquitate negotiationis tuæ polluiſti ſanctificationem
tuam: producam ergo ignem de medio tui qui comedat te, & dabo te in cinerem ſuper terrá
in conſpectu omnium videntium te. Omnes qui nouerint te in gentibus, obſtupeſcent ſuper
te: nihili factus es, & non eris in perpetuum. Et factus eſt ſermo domini ad me, dicens, Fi-
li hominis pone faciem tuam contra Sidônem: & prophetabis de ea, & dices, Hæc dicit domi
F nus deus, Ecce ego ad te Sidon, & glorificabor in medio tui: & ſcient quia ego dominus cum
fecero in ea iudicia, & ſanctificatus fuero in ea. Et immittam ei peſtilentiam & ſanguinem in
plateis eius: & corruent interfecti in medio eius gladio per circuitum: & ſcient quia ego do-
minus. Et non erit vltrà domui Iſrael offendiculum amaritudinis, & ſpina dolorem inferens,
vndique per circuitum eorum qui aduerſantur eis: & ſcient quia ego dominus deus. Hæc
G dicit dominus deus, Quando congregauero domum Iſrael de populis in quibus diſperſi ſunt,
ſanctificabor in eis coram gentibus: & habitabunt in terra ſua quam dedi ſeruo meo Iacob.
Et habitabunt in ea ſecuri: & ædificabunt domos, & plantabunt vineas, & habitabunt confi-
denter, cum fecero iudicia in omnibus qui aduerſantur eis per circuitum: & ſciẽt quia ego do
minus deus eorum.

CAP. XXIX.

A IN anno decimo, decimo menſe, duodecima die menſis, factum eſt verbũ domini ad me,
dicens, Fili hominis pone faciem tuam contra Pharaonem regem AEgypti: & propheta-
bis de eo, & de AEgypto vniuerſa. Loquere, & dices, Hæc dicit dominus deus, Ecce ego ad te
Pharao rex AEgypti draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum: & dicis, Meus eſt
fluuius, & ego feci memetipſum. Et ponam frenum in maxillis tuis: & agglutinabo piſces flu-
minum tuorum ſquamis tuis: & extraham te de medio fluminum tuorum, & vniuerſi piſces
tui ſquamis tuis adhærebunt. Et proiiciam te in deſertum, & omnes piſces fluminis tui: ſuper
B faciem terræ cades, non colligêris, neque congregaberis: beſtiis terræ, & volatilibus cæli dedi
te ad deuorandum. Et ſciẽt omnes habitatores AEgypti quia ego dominus: pro eo quòd fui-
ſti baculus arundineus domui Iſrael. Quando apprehenderunt te manu, & cõfractus es, & la-
ceraſti omnem humerum eorum: & innitentibus eis ſuper te, comminutus es, & diſſoluiſti o-
mnes renes eorum. Propterea hæc dicit dominus deus, Ecce ego adducã ſuper te gladiũ:
& interficiam de te hominem & iumentum. Et erit terra AEgypti in deſertum & in ſolitudi
nem: & ſcient quia ego dominus: pro eo quòd dixerit, Fluuius meus eſt, & ego feci eum. Idcir-
co ecce ego ad te, & ad flumina tua: daboque terram AEgypti in ſolitudinem gladio diſſipa-
tam, à turre Syenes, vſque ad terminos AEthiopiæ. Non pertranſibit eam pes hominis, neq;
C pes iumenti gradietur in ea: & nõ habitabitur quadraginta annis. Daboque terram AEgypti
deſertam in medio terrarum deſertarum, & ciuitates eius in medio vrbium ſubuerſarum, &
erunt deſolatæ quadraginta annis: & diſpergam AEgyptios in nationes, & vẽtilabo eos in ter-
ras. Quia hæc dicit dominus deus, Poſt finem quadraginta annorum congregabo AEgy-
ptum de populis in quibus diſperſi fuerant. Et reducam captiuitatem AEgypti, & collocabo
eos in terra Phathures, in terra natiuitatis ſuæ: & erunt ibi in regnum humile. Inter cætera re
gna erit humillima, & nõ eleuabitur vltrà ſuper nationes, & imminuam eos ne imperent gẽ-
tibus. Neque erunt vltrà domui Iſrael in confidentia, docentes iniquitatem, vt fugiant & ſe-
D quantur eos: & ſcient quia ego dominus deus. Et factum eſt in viceſimo & ſeptimo anno,
in primo, in vna menſis: factum eſt verbum domini ad me, dicens, Fili hominis, Nabuchodo
noſor rex Babylonis ſeruire fecit exercitum ſuum ſeruitute magna aduerſus Tyrum: omne
caput decaluatum, & omnis humerus depilatus eſt: & merces non eſt reddita ei, neque exerci-
tui eius de Tyro, pro ſeruitute qua ſeruiuit mihi aduerſus eam. Propterea hæc dicit dominus
deus, Ecce ego dabo Nabuchodonoſor regem Babylonis in terra AEgypti: & accipiet multi-
tudinem eius, & deprædabitur manubias eius, & diripiet ſpolia eius: & erit merces exercitui

¶decôris tui, & foramina tua,] tympanorum tuorum & tibiarũ tuarũ in te,

¶eieci] prophanabo (occidam)

¶in decôre tuo:] ꝓpter decôrẽ tuum:

¶nihili fact⁹ es,] terror fuiſti,

¶offendiculũ amaritudinis,] ſpina pungens,

¶aduerſantur eis:] ſpernũt (diripiunt) eos:

¶vndique] ex oĩbus

¶ſecuri:] vl, confidẽter:

¶draco] cete

¶frenum] hamum

¶diſſoluiſti] ſtatues (ſtare facies)

¶natiuitatis ſuę:] habitationis eorum:

Sermo dñi cõtra Sidonẽ

Promittit dominus filios Iſrael ſe congregaturum.

Prophetat cõtra Pharaonem.

AEgypti deſolationẽ ꝓdicit, & AEgyptiorũ diſperſionem.

Poſt 40 ãnos ſe reſtituturũ AEgyptũ pollicetur dñs.

AEgyptus, merces regis Nabuchodonoſor ob laborem quem ſubiit aduerſus Tyrum.

illius. Et operi quo ſeruiuit aduerſus eam, dedi ei terram AEgypti: pro eo quod laborauerunt
mihi, ait dominus deus. In die illo pullulabit cornu domui Iſrael, & tibi dabo apertum os in
medio eorum: & ſcient quia ego dominus.

CAP. XXX.

Plangitur deſtructio AEgypti & vrbium eius.

ET factum eſt verbum domini ad me, dicens, Fili hominis, propheta & dic, Hæc dicit do- A
minus deus, Vlulate, væ væ diei: quia iuxta eſt dies, & appropinquabit dies domini: dies
nubis, tempus gentium erit. Et veniet gladius in AEgyptum: & erit pauor in AEthiopia, cum
ceciderint vulnerati in AEgypto, & ablata fuerit multitudo illius, & deſtructa fundamenta e-
ius. AEthiopia, & Libya, & Lydi, & omne reliquum vulgus, & Chub, & filii terræ fœderis: cum B
eis gladio cadent. Hæc dicit dominus deus, Et corruent fulcientes AEgyptum, & deſtructur
ſuperbia imperii eius: à turre Syenes gladio cadent in ea, ait dominus deus exercituum. &
diſſipabuntur in medio terrarum deſolatarum, & vrbes eius in medio ciuitatum deſertarum
erunt. Et ſcient quia ego dominus, cum dedero ignem in AEgypto, & attriti fuerint omnes
auxiliatores eius. In die illa egredietur nuntii à facie mea in trieribus ad conterendã AEthio
piæ confidentiam, & erit pauor in eis in die AEgypti: quia abſque dubio veniet. Hæc dicit do C
minus deus, Et ceſſare faciam multitudinem AEgypti in manu Nabuchodonoſor regis Baby
lonis. Ipſe & populus eius cum eo fortiſſimi gentium adducentur ad diſperdendam terram: &
euaginabunt gladios ſuos ſuper AEgyptum, & implebũt terram interfectis. Et faciam alueos
fluminum aridos, & tradam terram in manus peſſimorum: & diſſipabo terram, & plenitudi-
nem eius in manu alienorum. ego dominus locutus ſum. Hæc dicit dominus deus, Et diſper- D
dam ſimulachra, & ceſſare faciam idôla de Memphis: & dux de terra AEgypti non erit am-
plius: & dabo terrorem in terra AEgypti. Et diſperdam terram Phathures, & dabo ignem in
Taphnis, & faciam iudicia in Alexandria. Et effundam indignationem meam ſuper Peluſiũ
robur AEgypti, & interficiam multitudinem Alexandriæ. Et dabo ignem in AEgypto: qua-
ſi parturiens dolebit Peluſium, & Alexandria erit diſſipata, & in Memphis anguſtiæ quotidia E
næ. Iuuenes Heliopoleos, & Pu-báſti gladio cadent, & ipſæ captiuæ ducentur. Et in Taphnis
nigreſcet dies, cum contriuero ibi ſceptra AEgypti, & defecerit in ea ſuperbia potentiæ eius:
ipſam nubes operiet, filiæ autem eius in captiuitatem ducentur. Et iudicia faciam in AEgy-
pto: & ſcient quia ego dominus. Et factum eſt in vndecimo anno, in primo mẽſe, in ſepti
ma menſis, factum eſt verbum domini ad me, dicens, Fili hominis, brachium Pharaonis re- F
gis AEgypti confregi: & ecce non eſt obuolutum, vt reſtitueretur ei ſanitas, vt ligaretur pan-
nis, & faſciretur linteolis, & recepto robore poſſit tenere gladium. Propterea hæc dicit domi-
nus deus, Ecce ego ad Pharaonem regem AEgypti: & cõminuam brachium eius forte, ſed cõ-
fractum: & deiiciam gladium de manu eius. Et diſpergam AEgyptum in gentibus, & venti-
labo eos in terris. Et confortabo brachia regis Babylonis, daboque gladium meum in ma- G
nu eius: & confringam brachia Pharaonis, & gement gemitibus interfecti coram facie eius. Et
confortabo brachia regis Babylonis, & brachia Pharaonis concident: & ſcient quia ego do-
minus, cum dedero gladium meum in manu regis Babylonis, & extenderit eum ſuper ter-
ram AEgypti. Et diſpergam AEgyptum in nationes, & ventilabo eos in terras: & ſcient quia
ego dominus.

Zac. 13. 2.

¶ conterendam. l. terendam

¶ quaſi parturiens. l. dolendo

¶ quotidianæ. l. ſc.

¶ filiæ. l. habitationes villarum eius

CAP. XXXI.

Comparatio fœlicitatis Pharaonicæ cũ fœlicitate Aſſyriorum.

ET factum eſt in anno vndecimo, tertio menſe, vna menſis, factum eſt verbum domini ad A
me, dicens, Fili hominis dic Pharaoni regi AEgypti, & populo eius, Cui ſimilis factus es
in magnitudine tua? Ecce Aſſur quaſi cedrus in Libano pulcher ramis, & frondibus nemoro-
ſus, excelſúſque altitudine, & inter condenſas frondes eleuatum eſt cacumen eius. Aquæ nu-
trierunt illum, abyſſus exaltauit illum: flumina eius manabant in circuitu radicum eius, & ri B
uos ſuos emiſit ad vniuerſa ligna regionis. Propterea eleuata eſt altitudo eius ſuper omnia li
gna regionis: & multiplicata ſunt arbuſta eius, & eleuati ſunt rami eius præ aquis multis.
Cúmque extendiſſet vmbram ſuam, in ramis eius fecerunt nidos omnia volatilia cæli, & ſub
frondibus eius genuerunt omnes beſtiæ ſaltuum, & ſub vmbraculo illius habitabat cœtus gẽ-
tium plurimarum. Erátque pulcherrimus in magnitudine ſua, & in dilatatione arbuſtorum C
ſuorum: erat enim radix illius iuxta aquas multas. Cedri non fuerunt altiores illo in paradíſo
dei, abietes non adæquauerunt ſummitatẽ eius, & platani non fuerunt æquæ frondibus illius:
omne lignum paradíſi dei non eſt aſſimilatum illi, & pulchritudini eius, quoniam ſpecioſum
feci eum, & multis condenſíſque frondibus: & æmulata ſunt eum omnia ligna voluptatis, quæ

¶ regionis. l. campi. & infra.

¶ præ aquis multis. l. propter aquas multas.

erant in paradiſo dei. Propterea hæc dicit dominus deus, Pro eo quòd ſublimatus eſt in
D altitudine,& dedit ſummitatē ſuam virentē atque condenſam,& eleuatum eſt cor eius in al-
titudine ſua:tradidi eum in manus fortiſſimi gentiū,faciens faciet ei iuxta impietatem eius.
Eieci eum,& ſuccident eum alieni & crudeliſſimi nationū,& proiicient eum ſuper montes,&
in cunctis conuallibus corruent rami eius, & confringentur arbuſta eius in vniuerſis rupibus
E terræ,& recedent de vmbraculo eius omnes populi terræ,& relinquent eum. In ruina eius ha
bitauerunt omnia volatilia cæli,& in ramis eius fuerunt vniuerſæ beſtiæ regionis. Quam ob
rem non eleuabuntur in altitudine ſua omnia ligna aquarum, nec ponent ſublimitatem ſuā
inter nemoroſa atque frondoſa, nec ſtabunt in ſublimitate ſua omnia quæ irrigantur aquis:
quia omnes traditi ſunt in mortem ad terrā vltimam in medio filiorū hominum ad eos qui
F deſcendunt in lacum. Hæc dicit dominus deus, In die quando deſcendit ad inferos indu-
xi luctum,operui eum abyſſo:& prohibui flumina eius,& coercui aquas multas: contriſtatus
eſt ſuper eum Libanus, & omnia ligna agri concuſſa ſunt. A ſonitu ruinæ eius cōmoui gen-
tes,cum deducerē eum ad infernum cū his qui deſcendebāt in lacū: & conſolata ſunt in terra
infima omnia ligna voluptatis egregia atq; præclara in Libano,vniuerſa quæ irrigātur aquis.
G Nam & ipſi cum eo deſcendent ad infernum ad interfectos gladio: & brachium vniuſcuiuſ-
que ſedebit ſub vmbraculo eius in medio nationum eius. Cui aſſimilatus es ô inclyte atque
ſublimis inter ligna voluptatis? Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram vltimam:in
medio incircunciſorum dormies,cum eis qui interfecti ſunt gladio. ipſe eſt Pharao, & omnis
multitudo eius:dicit dominus deus.

CAP. XXXII.

A ET factum eſt:duodecimo anno,in menſe duodecimo,in vna menſis,factum eſt verbū do
mini ad me,dicens,Fili hominis aſſume lamentum ſuper Pharaonem regem AEgypti,&
dices ad eum,Leoni gentiū aſſimilatus es,& draconi qui eſt in mari:& vētilabas cornu in flu-
minibus tuis,& conturbabas aquas pedibus tuis,& conculcabas flumina eorū. Propterea hæc
dicit dominus deus, Expandam ſuper te rete meū in multitudine populorum multorū,& ex-
traham te in ſagena mea. Et proiiciam te in terrā,ſuper faciē agri abiiciam te:& habitare fa-
ciam ſuper te omnia volatilia cæli, & ſaturabo de te beſtias vniuerſæ terræ. Et dabo carnes
B tuas ſuper montes, & implebo colles tuos ſanie tua. Et irrigabo terram fœtore ſanguinis tui
ſuper montes,& valles implebuntur ex te. Et operiam cum extinctus fueris,cælos:& nigreſce-
re faciā ſtellas eius:ſolem nube tegam,& luna non dabit lumen ſuum. Omnia luminaria cæ-
li mœrere faciā ſuper te: & dabo tenebras ſuper terrā tuam, dicit dominus deus. Et irritabo
cor populorū multorum,cum induxero contritionē tuam in gētibus ſuper terras quas neſcis.
Et ſtupeſcere faciā ſuper te populos multos, & reges eorum horrore nimio formidabūt ſuper
te cum volare cœperit gladius meus ſuper facies eorū: & obſtupeſcent repēte ſinguli pro ani-
C ma ſua in die ruinæ tuæ. Quia hæc dicit dominus deus, Gladius regis Babylonis veniet
tibi,in gladiis fortium deiiciā multitudinē tuam,inexpugnabiles omnes gentes hæ: & vaſta-
bunt ſuperbiam AEgypti, & diſſipabitur multitudo eius. Et perdā omnia iumenta eius quæ
erant ſuper aquas plurimas: & non conturbabit eas pes hominis vltrà, neque vngula iumen-
torum turbabit eas. Tunc puriſſimas reddam aquas eorum,& flumina eorum quaſi oleū ad-
ducam,ait dominus deus, cum dedero terram AEgypti deſolatam. Deſeretur autem terra à
plenitudine ſua,quando percuſſero omnes habitatores eius:& ſcient quia ego dominus. Plan
ctus eſt,& plangent eum:filiæ gentium plangent eū,ſuper AEgyptum,& ſuper multitudinem
D eius plangēt eum,ait dominus deus. Et factum eſt in duodecimo anno,in quintadecima
menſis,factum eſt verbū domini ad me, dicens, Fili hominis cane carmē lugubre ſuper mul
titudinem AEgypti:& detrahe eā ipſam,& filias gentium robuſtarum ad terram vltimam cū
his qui deſcendunt in lacum. Quo pulchrior es?deſcende, & dormi cum incircunciſis. In me-
dio interfectorum gladio cadent:gladius datus eſt,attraxerunt eā,& omnes populos eius. Lo-
quentur ei potentiſſimi robuſtorum de medio inferni,qui cum auxiliatoribus eius deſcende
runt,& dormierunt incircunciſi,interfectique gladio. Ibi Aſſur,& omnis multitudo eius:
E in circuitu illius ſepulchra eius:*omnes interfecti, & qui ceciderunt gladio. Quorū data ſunt
ſepulchra in nouiſſimis laci: & facta eſt multitudo eius per gyrum ſepulchri eius vniuerſi in-
terfecti, cadentéſque gladio, qui dederant quondam formidinem ſuā in terra viuentium. Ibi
AElam, & omnis multitudo eius per gyrum ſepulchri illius. omnes hi interfecti, ruentéſque

virentē atq; condēſam,] inter cōdēſa,
crudeliſſimi nationum,] fortes gētiū,
arbuſta] rami & infra.
vltimā] infimā
lacum.] ſepulchrū.
cōtriſtatus eſt] obtenebratus
concuſſa] feſſa
voluptatis egregia] Eden electa & infra.
draconi] cete
ventilabas cornu in fluminib9 tuis,] educebas flumina tua,
ſanie] celſitudine
fœtore ſanguinis tui] inūdantem ſanguine tuo
volare] coruſcare
inexpugnabiles] fortes
puriſſimas reddā] in profundū deſcendere faciam
Plāctus eſt,] vel,Lamentabile eſt,
filias] i. villas
gladius datus eſt,] gladio dati ſunt,
incircūciſi,interfectiq;] cū incircūciſis,interfectiſq; & infra.
* qui ſunt
qui
nouiſſimis laci:] lateribus ſepulchri: (vel,infimo foueæ:)

Vt excellentiā Pharaōis cū Aſſyriorū ſublimitate cōtulit,ita ſimilē ei9 interitum prædicit.
Iubet ꝓpheta plangere Pharaonem regem AEgypti.
3.12.d.& 17.f.
Iſa.13.b.ioel.3 c.mat.24.c.
Vaſtationē AEgypto à rege Babylonis venturā prædicit.
Planctus ſup deſcenſu eius ad inferos.
Qui cū AEgypto deſcenderit ad īferos.

gladio,qui deſcenderunt incircunciſi ad terram vltimã: qui poſuerunt terrorẽ ſuum in terra
viuentiũ,& portauerunt ignominiam ſuã cum his qui deſcẽderunt in lacum. In medio inter-
fectorũ poſuerũt cubile eius in vniuerſis populis eius: in circuitu eius ſepulchrũ illius.omnes
hi incircunciſi interfectique gladio. dederunt enim terrorẽ ſuum in terra viuentiũ, & porta- F
uerunt ignominiam ſuã cum his qui deſcendunt in lacum,in medio interfectorũ poſiti ſunt.
Ibi Moſoch,& Thubal,& omnis multitudo eius:in circuitu eius ſepulchra illius.omnes hi in-
circunciſi interfectique,& cadentes gladio:quia dederunt formidinẽ ſuam in terra viuentiũ.
Et non dormient cum fortibus,cadentibuſque, & incircunciſis qui deſcenderunt ad infernũ
cum armis ſuis: & poſuerunt gladios ſuos ſub capitibus ſuis, & fuerunt iniquitates eorum in
oſſibus eorum:quia terror fortium facti ſunt in terra viuentiũ. Et tu ergo in medio incircun-
ciſorum contereris,& dormies cum interfectis gladio.Ibi Idumæa,reges eius,& omnes duces
eius,qui dati ſunt cũ exercitu ſuo cum interfectis gladio:& qui cum incircunciſis dormierũt, G
& cum his qui deſcendunt in lacum.Ibi principes aquilonis omnes,& vniuerſi venatores:qui
deducti ſunt cũ interfectis,pauentes,& in ſua fortitudine confuſi: quia dormierunt incircun-
ciſi cum interfectis gladio,& portauerunt confuſionem ſuã cum his qui deſcẽdunt in lacum.
Vidit eos Pharao, & conſolatus eſt ſuper vniuerſa multitudine ſua, quæ interfecta eſt gladio
Pharao & omnis exercitus eius, ait dominus deus: quia dedi terrorem ſuum in terra viuen-
tium,& dormiuit in medio incircunciſorum cum interfectis gladio Pharao & omnis multi-
tudo eius:ait dominus deus.

CAP. XXXIII.

A
Euãgelici paſtoris officiũ deſcribit.
ET factum eſt verbum domini ad me, dicens, Fili hominis loquere ad filios populi tui, &
dices ad eos , Terra cum induxero ſuper eam gladium , & tulerit populus terræ virum
vnum de nouiſſimis ſuis,& conſtituerit eum ſuper ſe ſpeculatorem:& ille viderit gladium ve
nientem ſuper terram,& cecinerit buccina, & annuntiauerit populo:audiens autem quiſquis
ille eſt, ſonitum buccinæ, & non ſe obſeruauerit, veneritque gladius , & tulerit eum: ſanguis
ipſius ſuper caput eius erit.Sonum buccinæ audiuit,& nõ ſe obſeruauit, ſanguis eius in ipſo
erit:ſi autem ſe cuſtodierit, animam ſuam ſaluabit. Quòd ſi ſpeculator viderit gladium ve- B
nientem, & non inſonuerit buccina: & populus ſe non cuſtodierit, veneritque gladius, & tu-
lerit de eis animam:ille quidem in iniquitate ſua captus eſt,ſanguinem autem eius de manu
ſ.3.d. ſpeculatoris requiram.Et tu fili hominis ſpeculatorem dedi te domui Iſrael:audiens ergo ex
ore meo ſermonẽ,annuntiabis eis ex me.Si me dicente ad impium,Impie, morte morieris:
non fueris locutus vt ſe cuſtodiat impius à via ſua:ipſe impius in iniquitate ſua morietur,ſan
guinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annũtiante te ad impium vt à viis ſuis
conuertatur,non fuerit cõuerſus à via ſua:ipſe in iniquitate ſua morietur. porrò tu animam
tuã liberaſti. Tu ergo fili hominis dic ad domum Iſrael, Sic locuti eſtis,dicẽtes,Iniqui- C
tates noſtræ,& peccata noſtra ſuper nos ſunt,& in ipſis nos tabeſcimus: quomodo ergo viue-
re poterimus? Dic ad eos, Viuo ego,dicit dominus deus,nolo mortem impii,ſed vt cõuerta-
tur impius à via ſua,& viuat.Conuertimini conuertimini à viis veſtris peſſimis:& quare mo-
riemini domus Iſrael? Tu itaque fili hominis dic ad filios populi tui,Iuſtitia iuſti non li-
berabit eum in quacunque die peccauerit: & impietas impii nõ nocebit ei in quacunque die
conuerſus fuerit ab impietate ſua:& iuſtus non poterit viuere in iuſtitia ſua in quacunque die
peccauerit.Etiam ſi dixero iuſto quòd vita viuat,& confiſus in iuſtitia ſua fecerit iniquitatẽ:
omnes iuſtitiæ eius obliuioni tradentur,& in iniquitate ſua quam operatus eſt, in ipſa mori- D
etur.Si autem dixero impio,Morte morieris:& egerit pœnitentiã à peccato ſuo,feceritque iu
dicium & iuſtitiam,& pignus reſtituerit ille impius,rapinámque reddiderit, in mandatis vi-
tæ ambulauerit,nec fecerit quicquam iniuſtum: vita viuet, & non morietur.Omnia peccata
eius quæ peccauit,non imputabuntur ei:iudicium & iuſtitiã fecit,vita viuet. Et dixerunt filii
populi tui,Non eſt æqui ponderis via domini:& ipſorum via iniuſta eſt.Cum enim receſſerit
iuſtus à iuſtitia ſua,feceritque iniquitates:morietur in eis.Et cum receſſerit impius ab impie-
tate ſua,feceritque iudiciũ & iuſtitiam:viuet in eis. Et dicitis,Nõ eſt recta via domini. Vnũ- E
ſ.18.g. quenque iuxta vias ſuas iudicabo de vobis domus Iſrael. Et factum eſt in duodecimo an-
no, in decimo menſe, in quinta menſis tranſmigrationis noſtræ, venit ad me qui fugerat de
Ieruſalem,dicens, Vaſtata eſt ciuitas.Manus autem domini facta fuerat ad me veſpere ante-
quam veniret qui fugeret:aperuítque os meum donec veniret ad me mane,& aperto ore meo

Deſperantes cõfirmat & promiſſione miſericordiæ dei erigit. ſ.18.g.

Vt iuſto ſi ad peccandũ ſe addixerit,nihil proſunt priores iuſtitiæ: ita impio reſipiſcẽti,anteacta peccata non imputantur.

Excidiũ Ieruſalẽ factũ nũtiatur.

¶incircũciſi] vl, cũ incircunciſis
¶vltimã] inferiorẽ
¶iniquitates] pœnæ
¶venatores] Sidonij
¶in iniquitate ſua] propter iniquitatẽ ſuam
¶qui põderis]

non ſilui amplius. Et factum eſt verbũ domini ad me, dicens, Fili hominis, qui habitãt in rui- *Sermo dñi cõtra reliquias populi.*
noſis his, ſuper humum Iſrael loquentes aiunt, Vnus erat Abrahã, & hæreditate poſſedit ter-
ram: nos autẽ multi ſumus, nobis data eſt terra in poſſeſſionẽ. Idcirco dices ad eos, Hæc dicit
dominus deus, Qui in ſanguine comeditis, & oculos veſtros leuatis ad immunditias veſtras,
F & ſanguinẽ funditis: nunquid terrã hæreditate poſſidebitis? Stetiſtis in gladiis veſtris, feciſtis
abominationes, & vnuſquiſque vxorẽ proximi ſui polluit: & terram hæreditate poſſidebitis?
Hæc dices ad eos, Sic dicit dominus deus, Viuo ego quia qui in ruinoſis habitant, gladio ca
dent: & qui in agro eſt, beſtiis tradetur ad deuorandũ: qui autẽ in præſidiis & ſpeluncis ſunt,
peſte morietur. Et dabo terrã in ſolitudinem & in deſertũ, & deficiet ſuperba fortitudo eius:
& deſolabuntur montes Iſrael, eò quòd nullus ſit qui per eos tranſeat. Et ſcient quia ego do-
G minus, cũ dedero terram eorum deſolatã & deſertam propter vniuerſas abominationes ſuas
quas operati ſunt. Et tu fili hominis: filii populi tui qui loquuntur de te iuxta muros, & in *In deriſores verborũ prophetæ.*
oſtiis domorũ: & dicunt vnus ad alterũ, vir ad proximum ſuum loquentes, Venite, & audia-
mus quis ſit ſermo egrediens à domino. Et veniunt ad te, quaſi ſi ingrediatur populus, & ſe-
dent corã te populus meus: & audiunt ſermones tuos, & non faciunt eos: quia in canticũ oris
ſui vertunt illos, & auaritiã ſuam ſequitur cor eorum. Et es eis quaſi carmen muſicum, quod
ſuaui dulcíque ſono canitur: & audient verba tua, & non facient ea. Et cũ venerit quod præ-
dictũ eſt (ecce enim venit) tunc ſcient quòd prophetes fuerit inter eos. CAP. XXXIIII.

¶ nobis data eſt] vel, idcirco procuIdubio dabitur nobis hæc
¶ in ſanguine] de ſanguine
¶ immũditias] idôla
¶ in canticũ oris ſui vertũt illos,] ſubſannationes ore ſuo faciunt,

A ET factum eſt verbum domini ad me, dicens, Fili hominis propheta de paſtoribus Iſrael: *In paſtores qui neglecto grege Chriſti quæ ſua ſunt quærunt. Iere. 23. a.*
propheta, & dices paſtoribus, Hæc dicit dominus deus, Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcebãt
ſemetipſos: nónne greges à paſtoribus paſcuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini: &
quod craſſum erat, occidebatis: gregem autem meũ non paſcebatis. Quod infirmum fuit non
conſolidaſtis, & quod ægrotũ non ſanaſtis, quod confractum eſt non alligaſtis, & quod abiectũ
eſt non reduxiſtis, & quod perierat non quæſiſtis: ſed cum auſteritate imperabatis eis, & cum
B potentia. Et diſperſæ ſunt oues meæ, eò quòd non eſſet paſtor: & factæ ſunt in deuorationem
omnium beſtiarum agri, & diſperſæ ſunt. Errauerunt greges mei in cunctis montibus, & in
vniuerſo colle excelſo: & ſuper omnem faciem terræ diſperſi ſunt greges mei, & non erat qui
requireret, non erat inquam qui requireret. Propterea paſtores audite verbum domini, *Dicit dñs ſe viſitaturum oues ſuas diſſipatas, & eas cõgregaturũ.*
Viuo ego, dicit dominus deus, quia pro eo quòd facti ſunt greges mei in rapinã, & oues meæ
in deuorationẽ omnium beſtiarum agri, eò quòd non eſſet paſtor (neque enim quæſierunt pa
ſtores mei gregẽ meum: ſed paſcebant paſtores ſemetipſos, & greges meos non paſcebant) pro
C pterea paſtores audite verbũ domini, Hæc dicit dominus deus, Ecce ego ipſe ſuper paſtores,
requirã gregem meũ de manu eorũ, & ceſſare eos faciã vt vltrà non paſcant gregẽ, nec paſcãt
amplius paſtores ſemetipſos: & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit vltrà eis in
eſcã. Quia hæc dicit dominus deus, Ecce ego ipſe requirã oues meas, & viſitabo eas. Sicut viſi
tat paſtor gregẽ ſuum in die quando fuerit in medio ouium ſuarum diſſipatarum: ſic viſitabo
oues meas, & liberabo eas de omnibus locis in quibus diſperſæ fuerant in die nubis & caligi-
nis. Et educam eas de populis, & cõgregabo eas de terris, & inducã eas in terrã ſuam: & paſcã
D eas in montibus Iſrael, in riuis, & in cunctis ſedibus terræ. In paſcuis vberrimis paſcam eas, &
in mõtibus excelſis Iſrael erunt paſcua earũ: ibi requieſcent in herbis virentibus, & in paſcuis
pinguibus paſcẽtur ſuper montes Iſrael. Ego paſcã oues meas: & ego eas accubare faciam, di-
cit dominus deus. Quod perierat, requiram: & quod abiectum erat, reducam: & quod con-
fractum fuerat, alligabo: & quod infirmum fuerat, conſolidabo: & quod pingue & forte, cuſto-
diam: & paſcam illas in iudicio. Vos autem greges mei, hæc dicit dominus deus, Ecce ego *Arguit quorũdã ex grege malitiam.*
iudico inter pecus & pecus, arietum & hircorum, Nónne ſatis vobis erat paſcua bona depaſci?
E inſuper & reliquias paſcuarum veſtrarum conculcaſtis pedibus veſtris: & cum puriſſimã aquã
biberetis, reliquam pedibus veſtris turbabatis. Et oues meæ his quæ conculcata pedibus ve-
ſtris fuerant, paſcebantur: & quæ pedes veſtri turbauerant, hæc bibebant. Propterea hæc dicit
dominus deus ad vos, Ecce, ego ipſe iudico inter pecus pingue & macilentum. Pro eo quòd
lateribus, & humeris impingebatis, & cornibus veſtris ventilabatis omnia infirma pecora, do *Verum paſtorem CHRISTVM promittit, & cũ eo pacẽ. Ioh. 10. b. 1. g. Iſa. 40. c. 45. b. Dan. 9. g.*
nec diſpergerentur foras: ſaluabo gregem meum, & non erit vltrà in rapinam, & iudicabo
F inter pecus & pecus. ET SVSCITABO SVPER EA PASTOREM vnũ, qui paſcat
ea, ſeruum meum Dauid: ipſe paſcet ea, & ipſe erit eis in paſtorem. Ego autem dominus ero

¶ viſitabo] quæram & infra.
¶ ſedibus] vel, habitationibus
¶ cuſtodiã:] quidam vertunt, diſperdã:
¶ arietũ & hircorũ.] arietes & hircos.
¶ ventilabatis oĩa infirma pecora,] cornu petebatis omnes infirmas,

eis in deum:& ſeruus meus Dauid princeps in medio eorũ:ego dominus locutus ſum. Et fa-
ciam cum eis pactũ pacis,& ceſſare faciã beſtias peſſimas de terra:& qui habitant in deſerto,
ſecuri dormient in ſaltibus. Et ponã eos in circuitu collis mei benedictionẽ:& deducam im-
brem in tempore ſuo,pluuiæ benedictionis erunt. Et dabit lignum agri fructum ſuum,& ter-
ra dabit germen ſuum,& erunt in terra ſua abſque timore:& ſcient quia ego dominus,cũ cõ- G
triuero catenas iugi eorũ,& eruero eos de manu imperantiũ ſibi. Et non erunt vltrà in rapi-
nam gentibus,neque beſtiæ terræ deuorabunt eos:ſed habitabunt cõfidenter abſque vllo ter-
rore. Et ſuſcitabo eis germen nominatum:& non erunt vltrà imminuti fame in terra,neque
portabunt amplius opprobria gentiũ. Et ſcient quia ego dominus deus eorũ cum eis,& ipſi
Iohan.10.b. populus meus domus Iſrael:ait dominus deus. Vos autẽ greges mei, greges paſcuæ meæ ho-
mines eſtis:& ego dominus deus veſter,dicit dominus deus.

¶ catenas iugi] vincula

CAP. XXXV. A

Futura montis Seir,hoc ẽ Idumæorum deſtructio, quòd pplm dñi afflixerit

ET factus eſt ſermo domini ad me,dicens, Fili hominis pone faciem tuã aduerſum mon-
tem Seir,& prophetabis de eo,& dices illi,Hæc dicit dominus deus,Ecce ego ad te mons
Seir,& extendam manum ſuper te,& dabo te deſolatum atque deſertum. Vrbes tuas demo-
liar,& tu deſertus eris:& ſcies quia ego dominus. Eò quòd fueris inimicus ſempiternus,& cõ-
cluſeris filios Iſrael in manus gladii in tempore afflictionis eorum, in tẽpore iniquitatis ex- B
tremæ:propterea viuo ego,dicit dominus deus,quoniã ſanguini tradam te,& ſanguis te per-
ſequetur:& cum ſanguinem oderis,ſanguis perſequetur te. Et dabo montem Seir deſolatum
atque deſertum:& auferam de eo euntem & redeuntem. Et implebo montes eius occiſorum
ſuorum:in collibus tuis,& in vallibus tuis,atque in torrentibus interfecti gladio cadent. In ſo
litudines ſempiternas tradam te,& ciuitates tuæ non habitabuntur:& ſcietis quia ego domi- C
nus deus. Eò quòd dixeris, Duæ gentes,& duæ terræ meæ erunt,& hæreditate poſſidebo eas:
cum dominus eſſet ibi: propterea viuo ego dicit dominus deus,quia faciam iuxta iram tuã,
& ſecundum zelum tuum quem feciſti odio habens eos:& notus efficiar per eos cum te iu-
dicauero. Et ſcies quia ego dominus, audiui vniuerſa opprobria tua quæ locutus es de mon- D
tibus Iſrael, dicens, Deſerti: nobis ad deuorandum dati ſunt. Et inſurrexiſtis ſuper me ore
veſtro,& derogaſtis aduerſum me verba veſtra:ego audiui. Hæc dicit dominus deus, Lætan-
te vniuerſa terra, in ſolitudinem te redigam. Sicuti gauiſus es ſuper hæreditatem domus Iſ-
rael,eò quòd fuerit diſſipata,ſic faciã tibi:diſſipatus eris mons Seir,& Idumæa omnis:& ſciẽt
quia ego dominus deus.

¶ iniquitatis extremæ] quo pp̄ter iniquitatem eorũ venit finis:(vel, quo finita fuit iniquitas eorũ)

¶ derogaſtis] multiplicaſtis

CAP. XXXVI. A

Promittit Iſraeli liberationem à gentibus.ĩ.6.a.

TV autem fili hominis propheta ſuper montes Iſrael,& dices,Montes Iſrael audite verbũ
domini,Hæc dicit dominus deus,Eò quòd dixerit inimicus de vobis,Euge,altitudines
ſempiternæ in hæreditatem datæ ſunt nobis:propterea vaticinare,& dic,Hæc dicit dominus
deus,Pro eo quòd deſolati eſtis,& conculcati per circuitum,& facti in hæreditatẽ reliquis gẽ-
tibus,& aſcendiſtis ſuper labium linguæ,& opprobrium populi: propterea montes Iſrael au-
dite verbum domini dei,Hæc dicit dominus deus montibus,& collibus,torrẽtibus,vallibúſ-
que,& deſertis,parietinis,& vrbibus derelictis, quæ depopulatæ ſunt & ſubſannatæ à reliquis B
gentibus per circuitũ. Propterea hæc dicit dominus deus, Quoniam in igne zeli mei locutus
ſum de reliquis gentibus,& de Idumæa vniuerſa:quæ dederunt terram meã ſibi in hæredita-
tem cũ gaudio,& toto corde,& ex animo:& eiecerunt eam,vt vaſtarent:idcirco vaticinare ſu-
per humum Iſrael,& dices montibus & collibus, iugis & vallibus, Hæc dicit dominus deus,
Ecce ego in zelo meo,& in furore meo locutus ſum,eò quòd confuſionem gentium ſuſtinue-
ritis. Idcirco hæc dicit dominus deus,Ego leuaui manum meam,vt gẽtes quæ in circuitu ve-
ſtro ſunt, ipſe confuſionem ſuã portent. Vos autem mõtes Iſrael ramos veſtros germinetis,&
fructũ veſtrũ afferatis populo meo Iſrael:prope enim eſt vt veniat. Quia ecce ego ad vos,& cõ- C
uertar ad vos,& arabimini,& accipietis ſementẽ. Et multiplicabo in vobis homines,omném-
que domum Iſrael:& habitabuntur ciuitates,& ruinoſa inſtaurabuntur. Et replebo vos homi-
nibus & iumentis:& multiplicabuntur,& creſcent:& habitare vos faciã ſicut à principio, bo-
níſque donabo maioribus quàm habuiſtis ab initio:& ſcietis quia ego dominus. Et adducam
ſuper vos homines populũ meum Iſrael,& hæreditate poſſidebunt te:& eris eis in hæredita-
tẽ,& non addes vltrà vt abſque eis ſis. Hæc dicit dominus deus, Pro eo quòd dicũt de vobis, D
Deuoratrix hominũ es,& ſuffocans gentem tuam:propterea homines non comedes amplius,
& gentem tuam non necabis vltrà,ait dominus deus:nec auditam faciam in te amplius con-

¶ iugis] torrentibus

fuſionem gentium, & opprobriū populorum nequaquam portabis, & gentem tuā non amit-
tes amplius ait dominus deus. Et factum eſt verbū domini ad me, dicens, Fili hominis, do
mus Iſrael habitauerunt in humo ſua, & polluerunt eā in viis ſuis, & in ſtudiis ſuis: iuxta im-
munditiā menſtruatæ facta eſt via eorum corā me. Et effudi indignationem meam ſuper eos
pro ſanguine quē fuderunt ſuper terrā, & in idolis ſuis polluerunt eam. & diſperſi eos in gen-
tes, & ventilati ſunt in terras: iuxta vias eorum, & adinuētiones eorū iudicaui eos. Et ingreſ-
ſi ſunt ad gentes ad quas introierunt, & polluerunt nomen ſanctum meum cum diceretur de
E cis, Populus domini iſte eſt, & de terra eius egreſſi ſunt. Et peperci nomini ſancto meo, quod
polluerat domus Iſrael in gentibus ad quas ingreſſi ſunt. Idcirco dices domui Iſrael, Hæc
dicit dominus deus, Nō propter vos ego faciā domus Iſrael: ſed propter nomen ſanctum meū
quod polluiſtis in gentibus ad quas intraſtis. Et ſanctificabo nomen meū magnum, quod pol
lutū eſt inter gentes, quod polluiſtis in medio earum: vt ſciant gentes quia ego dominus, ait
dominus exercituum, cum ſanctificatus fuero in vobis coram eis. Tollam quippe vos de gen
tibus, & congregabo vos de vniuerſis terris, & adducam vos in terrā veſtram. Et effundam ſu
per vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & ab vniuerſis
F idolis veſtris mundabo vos. Et dabo vobis cor nouū, & ſpiritum nouum ponam in medio ve
ſtri: & auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum. Et ſpiritum meum
ponam in medio veſtri: & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis
& operemini. Et habitabitis in terra quam dedi patribus veſtris: & eritis mihi in populum, &
ego ero vobis in deū. Et ſaluabo vos ex vniuerſis inquinamentis veſtris: & vocabo frumentū,
& multiplicabo illud, & non imponā vobis famem. Et multiplicabo fructum ligni, & genimi-
na agri: vt non portetis vltrà opprobriū famis in gentibus. Et recordabimini viarum veſtra-
rum peſſimarum, ſtudiorúmque non bonorū: & diſplicebunt vobis iniquitates veſtræ & ſce-
lera veſtra. Non propter vos ego faciam, ait dominus deus, notum ſit vobis: confundimini &
erubeſcite ſuper viis veſtris domus Iſrael. Hæc dicit dominus deus, In die qua mūdauero vos
ex omnibus iniquitatibus veſtris, & inhabitari fecero vrbes, & inſtaurauero ruinoſa: & terra
deſerta, fuerit exculta, quæ quondā erat deſolata in oculis omnis viatoris: dicet, Terra illa in-
culta, facta eſt vt hortus voluptatis: & ciuitates deſertæ, & deſtructæ atq; ſubfoſſæ, munitæ ſe-
derunt. Et ſcient gentes quæcunq; derelictæ fuerint in circuitu veſtro, quia ego dominus ædi-
ficaui diſſipata, plantauíque inculta, ego dominus locutus ſim & fecerim. Hæc dicit dominus
deus, Adhuc in hoc inuenient me domus Iſrael, vt faciā eis: Multiplicabo eos ſicut gregē ho-
minum, vt gregem ſanctum, vt gregem Ieruſalē in ſolennitatibus eius: Sic erunt ciuitates de-
ſertæ, plenæ gregibus hominum: & ſcient quia ego dominus. CAP. XXXVII.

A FActa eſt ſuper me manus domini, & eduxit me in ſpiritu domini: & dimiſit me in medio
campi qui erat plenus oſſibus, & circunduxit me per ea in gyro: erant autē multa valde
ſuper faciē campi, ſiccáque vehementer. Et dixit ad me, Fili hominis putáſne viuēt oſſa iſta?
Et dixi, Domine deus tu noſti. Et dixit ad me, Vaticinare de oſſibus iſtis: & dices eis, Oſſa
arida audite verbū domini. Hæc dicit dominus deus oſſibus his, Ecce ego intromittā in vos
B ſpiritum, & viuetis: & dabo ſuper vos neruos, & ſuccreſcere faciam ſuper vos carnes, & ſuper-
extēdam in vobis cutē: & dabo vobis ſpiritum, & viuetis: & ſcietis quia ego dominus. Et pro-
phetaui ſicut præceperat mihi: factus eſt autem ſonitus prophetante me, & ecce commotio: &
acceſſerunt oſſa ad oſſa, vnumquodque ad iuncturam ſuam. Et vidi, & ecce ſuper ea nerui, &
carnes aſcenderunt: & extenta eſt in eis cutis deſuper, & ſpiritum non habebant. Et dixit ad
C me, Vaticinare ad ſpiritum, vaticinare fili hominis, & dices ad ſpiritum, Hæc dicit dominus
deus, A quatuor ventis veni ſpiritus: & inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reuiuiſcant. Et pro-
phetaui, ſicut præceperat mihi: & ingreſſus eſt in ea ſpiritus, & reuixerunt: ſteterúntque ſuper
pedes ſuos exercitus grandis nimis valde. Et dixit ad me, Fili hominis oſſa hæc vniuerſa, do-
mus Iſrael eſt: ipſi dicunt, Aruerunt oſſa noſtra, & periit ſpes noſtra, & abſciſſi ſumus. Propter-
ea vaticinare, & dices ad eos, Hæc dicit dominus deus, Ecce ego aperiam tumulos veſtros, &
D educam vos de ſepulchris veſtris populus meus: & inducam vos in terrā Iſrael. Et ſcietis quia
ego dominus, cū aperuero ſepulchra veſtra, & eduxero vos de tumulis veſtris popule meus: &
dedero ſpiritū meum in vobis, & vixeritis, & requieſcere vos faciam ſuper humum veſtrā: &
ſcietis quia ego dominus locutus ſum, & feci, ait dominus deus. Et factus eſt ſermo do-

V.ii.

¶vias] vl, mores ¶adinuentiones] vl, opera

Iſa.52.c.rom.2.d.

Bñficia in Iudæos collata, miſericordię dei tribuēda, non eorū meritis.

Innouat de⁹ cor noſtrum, vt in p̄ceptis ei⁹ poſſimus ambulare. 5.11.d.

¶ diſplicebunt &c.] vl, ꝙ ſuccisiōe digni eſtis iudicabitis in conſpectu veſtro ꝓpter iniquitates veſtras & abominationes veſtras.

¶voluptatis:] Eden: ¶ſederunt.] māſerūt.

Reductionē populi captiui ꝓphetat.

Decē tribuū cū duab⁹ vnionem oſtēdit

mini ad me, dicens, Et tu fili hominis ſume tibi lignum vnū: & ſcribe ſuper illud, Iudæ & fi- E
liorum Iſrael ſociorū eius. & tolle lignum alterū, & ſcribe ſuper illud, Ioſeph lignū Ephráim,
& cunctæ domus Iſrael, ſociorúmque eius. Et adiunge illa, vnum ad alterum tibi in lignum
vnum: & erunt in vnionem in manu tua. Cum autem dixerint ad te filii populi tui loquētes,
Nónne indicas nobis quid in his tibi velis? loquêris ad eos, Hæc dicit dominus deus, Ecce ego
aſſumam lignum Ioſeph, quod eſt in manu Ephráim, & tribus Iſrael quæ ſunt ei adiunctæ: &
dabo eas pariter cum ligno Iuda, & faciam eas in lignum vnum, & erunt vnum in manu eius.
Erunt autem ligna ſuper quæ ſcripſeris in manu tua, in oculis eorum. Et dices ad eos, Hæc di- F
cit dominus deus, Ecce ego aſſumā filios Iſrael de medio nationum ad quas abierunt: & con-
gregabo eos vndique, & adducam eos ad humum ſuam. Et faciam eos in gentem vnā in ter-
Iohan. 10. b. ra in montibus Iſrael, & rex vnus erit omnibus imperans: & non erunt vltrà duæ gentes, nec
diuidentur amplius in duo regna. Neque polluentur vltrà in idólis ſuis & abominationibus
ſuis, & cunctis iniquitatibus ſuis: & ſaluos eos faciā de vniuerſis ſedibus ſuis in quibus pecca-
Chriſtꝰ vniꝰ populi Chriſtiani rex & paſtor vnus atq; æternꝰ. ſ 34. f. ioh. 1. g. 10. b. iſa. 40. c. iere. 23. a. dan. 9. g. Iohā. 11. e. pſ. 109. b. 116. a. uerunt, & emūdabo eos: & erunt mihi populus, & ego ero eis deus. Et ſeruus meus Dauid rex
ſuper eos, & paſtor vnus erit omnium eorum: in iudiciis meis ambulabunt, & mandata mea G
cuſtodient, & facient ea. Et habitabunt ſuper terram quam dedi ſeruo meo Iacob, in qua ha-
bitauerunt patres veſtri: & habitabunt ſuper eam ipſi, & filii eorum, & filii filiorum eorū, vſ-
que in ſempiternum: & Dauid ſeruus meus princeps eorum in perpetuum. Et percutiam illis
fœdus pacis, pactum ſempiternum erit eis: & fundabo eos, & multiplicabo, & dabo ſanctifica-
tionem meā in medio eorum in perpetuū. Et erit tabernaculum meum in eis: & ero eis deus,
& ipſi erunt mihi populus. Et ſcient gentes quia ego dominus ſanctificator Iſrael cum fuerit
ſanctificatio mea in medio eorum in perpetuum.

CAP. XXXVIII.

Vaticinatur Gog & Magog vēturos cū inſtructo exercitu ī terrā pmiſſiōis. apoc. 10. c. ET factus eſt ſermo domini ad me, dicens, Fili hominis pone faciem tuā contra Gog terrā A
Magog, principē capitis Moſoch & Thubal: & vaticinare de eo, & dices, Hæc dicit domi-
nus deus, Ecce ego ad te Gog principem capitis Moſoch & Thubal, & circumagam te, & po-
nam frenum in maxillis tuis: & educam te & omnem exercitum tuum, equos & equites veſti-
tos loricis vniuerſos, multitudinem magnam haſtam & clypeum arripientiū & gladium. Per-
ſæ, Aethiopes, & Libyes cum eis: omnes ſcutati & galeati. Gomer, & vniuerſa àgmina eius, do B
mus Thogorma látera Aquilonis, & totum robur eius: populíque multi tecū. Præpara & in-
ſtrue te & omnem multitudinē tuam quæ coaceruata eſt ad te: & eſto eis in præceptum. Poſt
dies multos viſitaberis: in nouiſſimo annorum venies ad terrā quæ reuerſa eſt à gladio & con
gregata eſt de populis multis, ad montes Iſrael, qui fuerunt deſerti iugiter: hæc de populis edu
cta eſt, & habitabunt in ea confidenter vniuerſi. Aſcendens autem quaſi tempeſtas venies & C
quaſi nubes, vt operias terram tu & omnia agmina tua, & populi multi tecum. Hæc dicit do
Eorū conatꝰ. minus deus, In die illa aſcendent ſermones ſuper cor tuum, & cogitabis cogitationem peſſi-
mam: & dices, Aſcendam ad terram abſque muro: veniam ad quieſcentes habitantéſque ſe-
curé: hi omnes habitant ſine muro, vectes & portæ non ſunt eis. Vt diripias ſpolia, & inuadas D
prædā, vt inferas manum tuam ſuper eos qui deſerti fuerant & poſtea reſtituti, & ſuper popu-
lum qui eſt congregatus ex gentibus, qui poſſidere cœpit & eſſe habitator vmbilici terræ. Sa-
ba, & Dedan, & negotiatores Tharſis, & omnes leones eius dicent tibi, Nunquid ad ſumenda
ſpolia tu venis? ecce ad diripiendam prædam congregaſti multitudinem tuam, vt tollas argē-
Repetit Gog aduentū à pphetis iam olim prænūtiatum. tum & aurum, & auferas ſupellectilē atque ſubſtantiā, & diripias manubias infinitas. Pro- E
pterea vaticinare fili hominis, & dices ad Gog, Hæc dicit dominus deus, Nunquid non in die
illo, cum habitauerit populus meus Iſrael confidenter, ſcies? Et venies de loco tuo à lateribus
Aquilonis tu & populi multi tecum, aſcenſores equorum vniuerſi, cœtus magnus, & exerci-
tus vehemens. Et aſcendes ſuper populum meum Iſrael quaſi nubes, vt operias terram. In no
uiſſimis diebus eris, & adducam te ſuper terram meam: vt ſciant gentes me, cū ſanctificatus
fuero in te in oculis eorum ô Gog. Hæc dicit dominus deus, Tu ergo ille es de quo locutus F
ſum in diebus antiquis in manu ſeruorum meorum prophetarum Iſraél, qui prophetauerunt
in diebus illorum temporum, vt adducerem te ſuper eos. Et erit in die illa: in die aduentus
Gog ſuper terrā Iſrael; ait dominus deus, aſcendet indignatio mea in furore meo. Et in zelo
meo, in igne iræ meæ locutus ſum quia in die illa erit cōmotio magna ſuper terram Iſrael:
Matth. 24. c. luc. 21. e. & commouebuntur à facie mea piſces maris, & volucres cæli, & beſtiæ agri, & omne reptile

¶Ioſephi datiuꝰ eſt, Ioſepho: aut genitiuus, Ioſephi.
¶fundabo eos, (vſ, ſic faciam eis)
¶circumagā
¶frenum
¶loricis
¶reuerſa
¶abſque muro
¶reſtituti

¶ſepes,]gradus,

quod mouetur ſuper humum, cunctíque homines qui ſunt ſuper faciem terræ: & ſubuerten-
G tur montes,& cadent ſepes,& omnis murus corruet in terram. Et conuocabo aduerſus eũ
in cunctis montibus meis gladium,ait dominus deus:gladius vniuſcuiuſque in fratrem ſuum
dirigetur. Et iudicabo eum peſte, & ſanguine, & imbre vehementi, & lapidibus immenſis:
ignem,& ſulphur pluam ſuper eum,& ſuper exercitum eius,& ſuper populos multos qui ſunt
cum eo. Et magnificabor & ſanctificabor,& notus ero in oculis multarum gentium:& ſcient
quia ego dominus.

Eiuſdẽ'interitus.

CAP. XXXIX.

¶circũagam]cõterã ¶educã te,]relinquã ſextã partẽ ex te(vl', deſolare faciam te. Chald.interp.errare ſiue ſeduci faciam te)

Rurſum oſtẽdit deſtructionem Gog & Magog. apo. 20.c.

A TV autem fili hominis vaticinare aduerſum Gog,& dices,Hæc dicit dominus deus,Ecce
ego ſuper te Gog principem capitis Moſoch & Thubal:& circumagam te,& educam te,
& aſcendere te faciam de lateribus Aquilonis:& adducam te ſuper montes Iſrael.Et percutiã
arcum tuum in manu ſiniſtra tua:& ſagittas tuas de manu dextera tua deiiciam. Super mõ-
tes Iſrael cades tu,& omnia agmina tua,& populi tui qui ſunt tecum:feris, auibus, omníque
volatili,& beſtiis terræ dedi te ad deuorãdum.Super faciem agri cades:quia ego locutus ſum,
B ait dominus deus. Et immittã ignem in Magog,& in his qui habitant in inſulis confidenter:
& ſcient quia ego dominus. Et nomen ſanctum meũ notum faciam in medio populi mei Iſ-
rael, & non polluã nomen ſanctum meũ amplius: & ſcient gentes quia ego dominus ſanctus
Iſrael. Ecce venit & factum eſt,ait dominus deus:hæc eſt dies de qua locutus ſum.Et egrediẽ-
tur habitatores de ciuitatibus Iſrael,& ſuccendent & comburent arma,clypeum & haſtas,ar-
cum & ſagittas,& baculos manuũ,& contos: & ſuccendent ea igni ſeptem annis. Et non por-
C tabunt ligna de regionibus, neque ſuccident de ſaltibus: quoniam arma ſuccendent igne, &
deprædabuntur eos quibus prædæ fuerant,& diripiẽt vaſtatores ſuos,ait dominus deus. Et
erit in die illa: dabo* Gog locum nominatũ ſepulchrũ in Iſrael: vallem viatorum ad orientẽ
maris,quæ obſtupeſcere faciet prætereũtes:& ſepelient ibi Gog, & omnẽ multitudinem eius,
& vocabitur Vallis multitudinis Gog. Et ſepelient eos domus Iſrael, vt mundent terram ſe-
ptem menſibus. Sepeliet autẽ eum omnis populus terræ,& erit eis nominata dies in qua glo-
D rificatus ſum, ait dominus deus. Et viros iugiter conſtituent luſtrantes terrã qui ſepeliant,&
requirant eos qui remanſerant ſuper faciem terræ,vt emundent eam: poſt menſes autem ſe-
ptem quærere incipient. Et circuibunt peragrantes terram: cúmque viderint os hominis,ſta-
tuent iuxta illud titulum, donec ſepeliant illud pollinctores in valle multitudinis Gog. No-
men autem ciuitatis Amona,& mundabunt terram. Tu ergo fili hominis hæc dicit do-
minus deus,Dic omni volucri,& vniuerſis auibus cunctíſque beſtiis agri,Conuenite, prope-
E rate,concurrite vndique ad victimã meam quam ego immolo vobis,victimã grandem ſuper
montes Iſrael:vt comedatis carnem, & bibatis ſanguinẽ. Carnes fortiũ comedetis,& ſangui-
nem principũ terræ bibetis:arietũ,agnorum,& hircorũ,taurorúmque,& altilium, & pinguiũ
omniũ. Et comedetis adipem in ſaturitatem, & bibetis ſanguinem in ebrietatem, de victima
quam ego immolaui vobis:& ſaturabimini ſuper menſam meã de equo, & equite forti,& de
vniuerſis viris bellatoribus,ait dominus deus. Et ponam gloriã meam in gentibus:& videbũt
omnes gentes iudiciũ meum quod fecerim,& manũ meã quam poſuerim ſuper eos. Et ſcient
F domus Iſrael quia ego dominus deus eorum à die illa & deinceps. Et ſcient gentes quo-
niam in iniquitate ſua capta ſit domus Iſrael:eò quòd dereliquerint me, & abſconderim fa-
ciem meã ab eis,& tradiderim eos in manus hoſtium,& ceciderint in gladio vniuerſi. Iuxta
immunditiã eorum & ſcelus feci eis, & abſcondi faciẽ meam ab illis. Propterea hæc dicit
dominus deus, Nunc reducam captiuitatem Iacob,& miſerebor omnis domus Iſrael: & aſſu-
mam zelum pro nomine ſancto meo. Et portabunt confuſionẽ ſuam,& omnem præuaricati-
G onem qua præuaricati ſunt in me, cum habitauerint in terra ſua confidenter neminẽ formi-
dantes,& reduxero eos de populis,& congregauero de terris inimicorum ſuorũ,& ſanctifica-
tus fuero in eis in oculis gentiũ plurimarum. Et ſcient quia ego dominus deus eorũ, eò quòd
tranſtulerim eos in nationes,& congregauerim eos ſuper terram ſuam, & non dereliquerim
quenquam ex eis ibi. Et non abſcondam vltrà faciem meã ab eis, eò quòd effuderim ſpiritũ
meum ſuper omnem domum Iſrael,ait dominus deus.

¶contos:]lanceas:

*ipſi ¶viatorũ]tranſeũtiũ (vl',p quẽ itur) ¶quæ obſtupeſcere faciet prætereũtes: &]quæ obturare faciet ipſa tranſeũtes (.i. nemo poterit p eã ambulare qm ſepelient &c.) ¶qui ſepeliant,& requirant]vl',vt requirant,& ſepeliant ¶pollinctores] vl',ſepelientes

Sepulchrum Gog & eius exercitus.

Ipſum cum ſuis à volucribus & beſtijs deuorandum prædicit.

¶in iniquitate ſua]ppter iniquitatem ſuam

Quare dom' Iſrael vaſtata

¶neminẽ formidantes,]& non eſſet qui exterreret,

Reductio à captiuitate ꝓmittitur.

Σ.36.e.

CAP. XL.

Prophetæ oſtenditur futura reſtauratio ciuitatis & templi.

A IN viceſimoquinto anno tranſmigrationis noſtræ,in exordio anni,decima menſis,quar-
todecimo anno,poſtquã percuſſa eſt ciuitas:in ipſa hac die facta eſt ſuper me manus do-
mini,& adduxit me illuc. In viſionibus dei adduxit me in terrã Iſrael,& dimiſit me ſuper mõ

tem excelſum nimis: ſuper quē erat quaſi ædificium ciuitatis vergentis ad Auſtrū. Et introdu
xit me illuc:& ecce vir, cuius erat ſpecies quaſi ſpecies æris, & funiculus lineus in manu eius,
& calamus mēſuræ in manu eius: ſtabat autē in porta. Et locutus eſt ad me idem vir, Fili ho-
minis vide oculis tuis, & auribus tuis audi, & pone cor tuum in omnia quæ ego oſtēdam tibi:
quia vt oſtendantur tibi adductus es huc: annuntia omnia quæ tu vides, domui Iſrael. Et ec-
ce murus forinſecus in circuitu domus vndique, & in manu viri calamus menſuræ ſex cubi-
torum & palmo:& menſus eſt latitudinem ædificii calamo vno, altitudinem quoque calamo
vno. Et venit ad portam quæ reſpiciebat viam orientalem, & aſcendit per gradus eius:& men B
ſus eſt limen portæ calamo vno latitudinem, id eſt, limen vnum calamo vno in latitudine:&
thalamum vno calamo in longum, & vno calamo in latum:& inter thalamos, quinque cubi-
tos:& limen portæ iuxta veſtibulum portæ intrinſecus, calamo vno. Et menſus eſt veſtibulū
portæ octo cubitorū, & frontem eius duobus cubitis: veſtibulum autē portæ erat intrinſecus.
Porrò thalami portæ ad viam orientalem, tres hinc & tres inde: menſura vna trium, & men-
ſura vna frontium ex vtraque parte. Et menſus eſt latitudinē liminis portæ decem cubitorū:
& longitudinem portæ tredecim cubitorum. & marginem ante thalamos cubiti vnius: & cu-
bitus vnus finis vtrinque. thalami autem, ſex cubitorū erant hinc & inde. Et menſus eſt portā
à tecto thalami, vſque ad tectum eius, latitudinem vigintiquinque cubitorum: oſtium contra
oſtium. Et fecit frōtes per ſexaginta cubitos:& ad frontem atrium portæ vndique per circui- C
tum. Et ante faciem portæ quæ pertingebat vſque ad faciem veſtibuli portæ interioris, quin-
quaginta cubitos. Et feneſtras obliquas in thalamis & in frontibus eorū quæ erant intra por-
tam vndique per circuitum: ſimiliter autem erant & in veſtibulis feneſtræ per gyrum intrin-
ſecus, & ante frontes pictura palmarum cælata. Et eduxit me ad atrium exterius, & ecce
gazophylacia, & pauimētum ſtratum lapide in atrio per circuitum: triginta gazophylacia in
circuitu pauimenti. Et pauimentum in fronte portarum ſecundum longitudinem portarum
erat inferius. Et menſus eſt latitudinem à facie portæ inferioris vſque ad frontē atrii interio-
ris extrinſecus, centum cubitos ad orientem & ad aquilonem. Portam quoque quæ reſpicie-
bat viā Aquilonis atrii exterioris, menſus eſt tam in longitudine quàm in latitudine. Et tha-
lamos eius tres hinc & tres inde:& frontem eius & veſtibulum eius ſecundum menſurā portæ
prioris: quinquaginta cubitorum lōgitudinem eius, & latitudinem vigintiquinque cubitorū.
Feneſtræ autem eius, & veſtibulum, & ſculpturæ ſecundum menſuram portæ quæ reſpiciebat D
ad orientē:& ſeptem graduū erat aſcenſus eius, & veſtibulū ante eam. Et porta atrii interioris
contra portam Aquilonis, & orientalē: & menſus eſt à porta vſque ad portā centum cubitos.
Et eduxit me ad viam Auſtralē, & ecce porta quæ reſpiciebat ad Auſtrum: & menſus eſt
frontē eius, & veſtibulum eius iuxta menſuras ſuperiores. Et feneſtras eius & veſtibula in cir-
cuitu, ſicut feneſtras cæteras: quinquaginta cubitorum longitudine, & latitudine vigintiquin-
que cubitorum. Et in gradibus ſeptē aſcendebatur ad eam:& veſtibulū ante fores eius:& cæ-
latæ palmæ erant, vna hinc, & altera inde in frōte eius. Et porta atrii interioris in via Auſtra-
li:& mēſus eſt à porta vſque ad portā in via Auſtrali, centū cubitos. Et introduxit me in atriū
interius ad portā Auſtralē:& menſus eſt portā iuxta menſuras ſuperiores. Thalamum eius, &
frontē eius, & veſtibulū eius hiſdē menſuris:& feneſtras eius, & veſtibulū eius in circuitu quin
quaginta cubitos longitudinis, & latitudinis vigintiquinque cubitos. Et veſtibulum per gyrū
longitudine vigintiquinque cubitorum, & latitudine quinque cubitorum. Et veſtibulum eius E
ad atrium exterius, & palmas eius in fronte:& octo gradus erant quibus aſcendebatur per eā.
Et introduxit me in atriū interius per viam orientalē:& menſus eſt portā ſecundū menſuras
ſuperiores. Thalamū eius, & frontē eius, & veſtibulum eius, ſicut ſuprà:& feneſtras eius, & ve-
ſtibula in circuitu, longitudine quinquaginta cubitorū, & latitudine vigintiquinque cubito-
rū. Et veſtibulum eius, id eſt atrii exterioris: & palmæ cælatæ in fronte eius hinc & inde:& in
octo gradibus aſcenſus eius. Et introduxit me ad portā quæ reſpiciebat ad Aquilonē:& men-
ſus eſt ſecundū menſuras ſuperiores. Thalamū eius, & frontem eius, & veſtibulū eius, & fene-
ſtras eius per circuitū, longitudine quinquaginta cubitorū, & latitudine vigintiquinque cubi
torum. Et veſtibulum eius reſpiciebat ad atrium exterius: & cælatura palmarum in fronte e-
ius hinc & inde:& in octo gradibus aſcenſus eius. Et per ſingula gazophylacia oſtium in fron F
tibus portarum: ibi lauabunt holocauſtum. Et in veſtibulo portæ duæ menſæ hinc, & duæ

¶limen portæ] poſtē portæ
¶id eſt, limen vnū] & poſtem alterum
¶frontem] poſtes
¶frontiū] poſtibus
¶liminis] hoſtij
¶marginem] vſ, terminum
¶finis] vſ, marginis (aut, termini)
¶frōtes per ſexaginta cubitos:] poſtes ſexaginta cubitorū
¶ad frōtē atrii] ſtatuit cuiq; poſti atrij
¶ante faciem] vſ, à latitudo
¶faciē] vſ, principiū
¶obliquas] anguſtas forinſecus
¶gazophylacia,] tabicula,
¶in fronte] ad latus
¶facie] limine
¶frontem] poſtes
¶veſtibulū,] teſtudines, & infra.
¶frontem] poſtes

menſæ inde: vt immoletur ſuper eas holocauſtum, & pro peccato, & pro delicto. Et ad la-
tus exterius quod aſcendit ad oſtium portæ quæ pergit ad Aquilonem, duæ menſæ: & ad la-
tus alterum ante veſtibulum portæ, duæ menſæ. Quatuor menſæ hinc, & quatuor menſæ in-
de: per látera portæ octo menſæ erant ſuper quas immolabunt. Quatuor autem menſæ ad ho
locauſtũ, de lapidibus quadris extructæ: longitudine cubiti vnius & dimidii, & latitudine cu-
biti vnius & dimidii, & altitudine cubiti vnius: ſuper quas ponent vaſa in quibus immolatur
holocauſtum & victima. Et labia earum palmæ vnius, reflexa intrinſecus per circuitum: ſuper
menſas autem, carnes oblationis. Et extra portam interiorem gazophylacia cantorũ in atrio
G interiori, quod erat in látere portæ reſpicientis ad aquilonem: & facies eorum contra viã au-
ſtralem, vna ex látere portæ orientalis quæ reſpiciebat ad viã Aquilonis. Et dixit ad me, Hoc
gazophylacium quod reſpicit viam meridianã, eſt ſacerdotum qui excubant in cuſtodiis tem
pli. Porrò gazophylacium quod reſpicit ad viam Aquilonis, ſacerdotum erit qui excubant ad
miniſterium altaris. iſti ſunt filii Sadoc, qui accedunt de filiis Leui ad dominũ, vt miniſtrent
ei. Et menſus eſt atriũ longitudine centum cubitorum, & latitudine centum cubitorum per
quadrum: & altare ante faciem templi. Et introduxit me in veſtibulum templi: & menſus eſt
veſtibulum quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde: & latitudinem portæ trium cubi-
torum hinc, & trium cubitorum inde. Longitudinem autem veſtibuli, viginti cubitorũ: & la-
titudinem vndecim cubitorum, & octo gradibus aſcendebatur ad eum. Et columnæ erant in
frontibus: vna hinc, & altera inde.

CAP. XLI.

A ET introduxit me in templum, & menſus eſt frontes ſex cubitos latitudinis hinc, & ſex cu
bitos latitudinis inde, latitudinem tabernaculi. Et latitudo portæ, decem cubitorũ erat: &
látera portæ quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde: & menſus eſt longitudinem eius
quadraginta cubitorum, & latitudinem viginti cubitorum. Et introgreſſus intrinſecus, men-
ſus eſt in fronte portæ duos cubitos: & portam, ſex cubitorum: & latitudinem portæ, ſeptẽ cu-
bitorum. Et menſus eſt longitudinem eius viginti cubitorum, & latitudinem viginti cubito-
rum, ante faciem templi: & dixit ad me, Hoc eſt ſanctum ſanctorum. Et menſus eſt parietem
domus ſex cubitorum: & latitudinem láteris, quatuor cubitorum vndique per circuitum do-
mus. Látera autem, latus ad latus, bis trigintatria: & erãt eminentia quæ ingrederẽtur per pa-
B rietem domus, in lateribus per circuitum, vt continerent, & non attingerent parietem tem-
pli. Et platéa erat in rotundum, aſcendens ſurſum per cochleam, & in cœnaculum templi de-
ferebat per gyrum: idcirco latius erat templum in ſuperioribus: & ſic de inferioribus aſcende-
batur ad ſuperiora, in medium. Et vidi in domo altitudinem per circuitũ, fundata látera ad
menſuram calami ſex cubitorum ſpatio: & latitudinem per parietem láteris forinſecus quin-
que cubitorum: & erat interior domus in lateribus domus. Et inter gazophylacia latitudinẽ
viginti cubitorum in circuitu domus vndique. Et oſtium láteris ad orationem: oſtium vnũ
ad viam Aquilonis, & oſtium vnũ ad viam Auſtralem: & latitudinem loci ad orationẽ, quin-
que cubitorum in circuitu. Et ædificium quod erat ſeparatum verſũmque ad viam reſpicien
C tem ad mare, latitudinis ſeptuaginta cubitorum. paries autem ædificii, quinque cubitorũ la-
titudinis per circuitum: & longitudo eius, nonaginta cubitorum. Et menſus eſt domus lon-
gitudinem, centum cubitorum: & quod ſeparatum erat ædificium, & parietes eius, longitudi-
nis centum cubitorum. Latitudo autem ante faciem domus: & eius quod erat ſeparatum cõ-
tra orientem, centum cubitorum. Et menſus eſt longitudinem ædificii cõtra faciẽ eius quod
erat ſeparatum ad dorſum, ethecas ex vtraque parte cẽtum cubitorum: & templum interius,
& veſtibula atrii. Limina & feneſtras obliquas, & ethecas in circuitu per tres partes, cõtra vni-
uſcuiuſque limen, ſtratũmque ligno per gyrum in circuitu: terra autem vſque ad feneſtras, &
feneſtræ clauſæ ſuper oſtia. Et vſque ad domum interiorem, & forinſecus: & omnem parietem
in circuitu intrinſecus, & forinſecus, ad menſuram. Et fabrefacta cherubim & palmæ: & pal-
D ma inter cherub & cherub, duáſque facies habebat cherub. Faciem hominis iuxta palmam ex
hac parte, & faciem leonis iuxta palmam ex alia parte: expreſſam per omnem domum in cir-
cuitu. De terra vſque ad ſuperiora portæ, cherubim & palmæ cælatæ erant in pariete templi.
Limen, quadrangulum: & facies ſanctuarii, aſpectus contra aſpectum. Altaris lignei triũ cubi-
torum altitudo: & longitudo eius, duorum cubitorum: & anguli eius, & longitudo eius, & pa-
rietes eius lignei. Et locutus eſt ad me, Hæc eſt menſa coram domino. Et duo oſtia erant in

Marginal notes:

¶ labia] vncini ferrei (ſub. quibus ſuſpendebantur carnes) ¶ reflexa] reflexi ¶ gazophylacia] cubicula & infra.

¶ in frõtibus:] iuxta poſtes: ¶ frontes] poſtes & infra.

¶ láteris,] vniuſcuiuſque cubiculi ¶ Látera &c.] Trabes aũt, trabs ſuper trabẽ triũ & triginta pedũ ingrediẽtes parietẽ domus &c. ¶ Et platéa &c.] Et dilatabatur iterſtitiũ muri, ſup quod erãt capita trabiũ, & circuibat ſiue aſcendebat ſurſum, per &c. ¶ in mediũ.] per medium. ¶ in domo] domus ¶ fundata látera] fundamẽtũ cubiculorũ ¶ láteris] cubiculi ¶ & erat &c.] & interſtitiũ derelictum domus cubiculorum quod erat extrĩſec⁹. ¶ gazophylacia] cubicula ¶ oſtiũ láteris ad orationẽ,] oſtia cubiculorũ tendebãt ad interſtitiũ relictũ (vł, nudã planitiem,) ¶ ad orationem,] relicti, ¶ ſeparatũ] corã ſolario (vł cubiculo, qđ ſcilicet erat ſeparatũ à domo) & infra. ¶ ethecas] & thalamos (cubicula) ¶ obliquas,] extrínſecus latas, & intrinſecus ſtrictas, & ĩfra. ¶ ethecas] thalamos (cubicula) ¶ clauſæ ſup oſtia.] opertę (obductę) déſuper. ¶ facies &c.] aſpect⁹ (ſub. vtriuſq; poſtis oſtij) ſãctuarij, erat ſicut aſpectus (ſub. poſtis templi.) ¶ menſa] ſub. quæ ſtare debet, vł, quę fuit

Diſpoſitio reædificandi tẽpli, & ad id pertinentiũ.

templo,& in ſanctuario. Et in duobus oſtiis ex vtraque parte bina erant oſtiola, quæ in ſein-
uicem plicabantur: bina enim oſtia erant ex vtraque parte oſtiorum. Et cælata erant in ipſis
oſtiis templi cherubim,& ſculptura palmarũ,ſicut in parietibus quoque expreſſa erant: quam
ob rem & groſſiora erant ligna in veſtibuli fronte forinſecus. Super quæ feneſtræ obliquæ,&
ſimilitudo palmarũ hinc atque inde in humerulis veſtibuli: ſecundum latera domus, latitudi
némque parietum.

¶humerulis] lateribus

CAP. XLII.

De gazophylacijs, cæteriſque ad vſũ ſacrorum reparandis.

ET eduxit me in atriũ exterius per viã ducentem ad aquilonem, & introduxit me in ga- A
zophylacium, quod erat contra ſeparatũ ædificium & contra ædem vergentem ad aqui-
lonem. In facie longitudinis, centum cubitos oſtii aquilonis: & latitudinis quinquaginta cu-
bitos: contra viginti cubitos atrii interioris,& contra pauimentum ſtratum lapide atrii exte-
rioris, vbi erat porticus iuncta porticui triplici. Et ante gazophylacia deambulatio decem cu
bitorũ latitudinis, ad interiora reſpiciens viæ cubiti vnius. Et oſtia eorum ad aquilonem: vbi
erant gazophylacia in ſuperioribus humiliora: quia ſupportabant porticus quæ ex illis emi-
nebant de inferioribus,& de mediis ædificii. Triſtega enim erant,& non habebant columnas,
ſicut erant columnæ atriorũ: propterea eminebant de inferioribus, & de mediis à terra cubi- B
tis quinquaginta. Et peribolus exterior, ſecundũ gazophylacia, quæ erant in via atrii exterio-
ris ante gazophylacia: longitudo eius, quinquaginta cubitorum. Quia longitudo erat gazo-
phylaciorum atrii exterioris, quinquaginta cubitorum: & longitudo ante faciem templi, cen
tum cubitorum. Et erat ſubter gazophylacia hæc introitus ab oriente ingredientium in ea de
atrio exteriori: in latitudine periboli atrii, quod erat contra viam orientalem, in faciem ædi
ficii ſeparati. Et erant ante ædificium gazophylacia: & via ante faciem eorum iuxta ſimilitu-
dinem gazophylaciorum, quæ erant in via aquilonis: ſecundũ longitudinem eorum, ſic & la-
titudo eorum: & omnis introitus eorum,& ſimilitudines, & oſtia eorum ſecundum oſtia ga- C
zophylaciorum quæ erant in via reſpiciente ad Notũ: oſtium in capite viæ, quæ via erat ante
veſtibulum ſeparatũ per viam orientalẽ ingredientibus. Et dixit ad me, Gazophylacia Aqui-
lonis,& gazophylacia Auſtri, quæ ſunt ante ædificium ſeparatum: hæc ſunt gazophylacia ſan
cta, in quibus veſcuntur ſacerdotes qui appropinquant ad dominum in ſancta ſanctorum. ibi
ponent ſancta ſanctorum,& oblationẽ pro peccato,& pro delicto: locus enim ſanctus eſt. Cum
autem ingreſſi fuerint ſacerdotes, non egredientur de ſanctis in atrium exterius: & ibi repo-
nent veſtimenta ſua in quibus miniſtrãt, quia ſancta ſunt: veſtientúrque veſtimentis aliis, &
ſic procedent ad populum. Cúmque compleſſet menſuras domus interioris, eduxit me per D
viam portæ quæ reſpiciebat ad viam orientalem: & menſus eſt eam vndique per circuitum.
Menſus eſt autem contra ventum orientalem calamo menſuræ: quingentos calamos in cala
mo menſuræ per circuitum. Et menſus eſt contra ventum aquilonis quingentos calamos, in
calamo menſuræ per gyrum. Et ad ventum auſtralem menſus eſt quingentos calamos, in ca-
lamo menſuræ per circuitum. Et ad ventum occidentalem mẽſus eſt quingentos calamos, in
calamo menſuræ. Per quatuor ventos menſus eſt murum eius vndique per circuitum, longi-
tudinem quingentorum cubitorum,& latitudinem quingentorum cubitorum, diuidentẽ in-
ter ſanctuarium & vulgi locum.

¶ſeparatum ædificium] ſolarium (cubiculum)

¶ gazophylacia] cubicula

¶humiliora:] vl, breuiora:

¶peribolus] paries & infra.

¶ingredientiũ] dum ingreditur

¶ſeparati.] & ſolarij.

CAP. XLIII.

Videt gloriã dei templum ingredientẽ, à quo antè receſſerat.
ſ.9.a.
ſ.1.a.

ET duxit me ad portam quæ reſpiciebat ad viã orientalem. Et ecce gloria dei Iſrael ingre A
diebatur per viam orientalẽ: & vox erat ei quaſi vox aquarum multarũ, & terra ſplende-
bat à maieſtate eius. Et vidi viſionẽ ſecundum ſpeciem quam videram, quando venit vt diſ-
perderet ciuitatem: & ſpecies ſecundum aſpectum quẽ videram iuxta fluuium Chobar: & cé-
cidi ſuper faciem meã. Et maieſtas domini ingreſſa eſt templum per viam portæ quæ reſpi-
ciebat ad orientem. Et eleuauit me ſpiritus,& introduxit me in atrium interius: & ecce reple-
ta erat gloria domini domus. Et audiui loquentem ad me de domo, & vir ſtabat iuxta me. B
Et dixit ad me, Fili hominis, locus ſolii mei,& locus veſtigiorum pedum meorum, vbi habi-
to in medio filiorum Iſrael in æternum: & non polluent vltrà domus Iſrael nomen ſanctum
meum, ipſi,& reges eorum in fornicationibus ſuis, & in ruinis regum ſuorum, & in excelſis.
Qui fabricati ſunt limen ſuum iuxta limen meum, & poſtes ſuos iuxta poſtes meos: & mu-
rus erat inter me & eos: & polluerunt nomen ſanctum meum in abominationibus quas fece-
runt: propter quod conſumpſi eos in ira mea. Nunc ergo repellant procul fornicationẽ ſuã, & C
ruinas regum ſuorũ à me: & habitabo in medio eorũ ſemper. Tu autem fili hominis oſtende

¶maieſtate] gloria & infra.

¶ſpeciẽ] viſionem & infra.

Idololatriã filiorũ Iſrael cõmemorat, ꝓpter quã cõſumpti ſunt.

¶in ruinis] cadaueribus

Iubet eos reuocare ad pœnitentiam.

ſabricã,]exẽplar,

domui Iſrael templum,& cõfundantur ab iniquitatibus ſuis:& metiantur fabricam, & eru-
beſcant ex omnibus quæ fecerũt. Figuram domus,& fabricæ eius exitus & introitus,& om-
nem deſcriptionem eius,& vniuerſa præcepta eius, cunctúmque ordinem eius, & omnes le-
ges eius oſtende eis,& ſcribes in oculis eorum: vt cuſtodiãt omnes deſcriptiones eius, & præ-
cepta illius,& faciãt ea. Iſta eſt lex domus, In ſummitate montis omnis finis eius, in circui-
D tu ſanctum ſanctorum eſt. hæc eſt ergo lex domus. Iſtæ autem menſuræ altaris in cubito — Deſcriptio altaris.

ſinu] i. medio & infra. ſoſſa] altitudo

veriſſimo, qui habebat cubitum & palmum: in ſinu eius erat cubitus, & cubitus in latitudi-
ne:& definitio eius vſque ad labiũ eius, in circuitu palmus vnus. hæc quoque erat foſſa alta-
ris. Et de ſinu terræ vſque ad crepidinem nouiſſimã duo cubiti, & latitudo cubiti vnius: & à
crepidine minore vſque ad crepidinem maiorẽ quatuor cubiti,& latitudo cubiti vnius. Ipſe

Ipſe autem ariel] Ipſum autẽ altare. ariel] altari & infra. crepido] atrium. corona] vl, clauſura

E autem ariel quatuor cubitorũ: & ab ariel vſque ſurſum, cornua quatuor. Et ariel duodecim
cubitorum in longitudine per duodecim cubitos latitudinis: quadrangulatum æquis lateri-
bus. Et crepîdo quatuordecim cubitorum longitudinis per quatuordecim cubitos latitudi-
nis in quatuor angulis eius:& corona in circuitu eius dimidii cubiti, & ſinus eius vnius cu-
biti per circuitum: gradus autem eius verſi ad orientem. Et dixit ad me, Fili hominis — Ritus ſacrificandi.
hæc dicit dominus deus, Hi ſunt ritus altaris, in quacunque die fuerit fabricatum: vt offera-
tur ſuper illud holocauſtum, & effundatur ſanguis. Et dabis ſacerdotibus Leuitis, qui ſunt
F de ſemine Sadoc, qui accedunt ad me, ait dominus deus, vt offerant mihi vitulum de ar-

crepidinis,] loci vbi offerunt, ſeparato loco] ſecũdum præceptum. immaculatũ] perfectum (ſine vitio) & infra.

mento pro peccato. Et aſſumens de ſanguine eius pones ſuper quatuor cornua eius, & ſuper
quatuor angulos crepidinis, & ſuper coronã in circuitu: & mundabis illud & expiabis. Et
tolles vitulum qui oblatus fuerit pro peccato: & combures eum ſeparato loco domus extra
ſanctuarium. Et in die ſecunda offeres hircum caprarum immaculatum pro peccato: & ex-
piabunt altare, ſicut expiauerunt in vitulo. Cúmque compleueris expians illud, offeres vi-
G tulum de armento immaculatum, & arietem de grege immaculatum. Et offeres eos in con-
ſpectu domini: & mittent ſacerdotes ſuper eos ſal, & offerent eos in holocauſtum domino.
Septem diebus facies hircum pro peccato quotidie: & vitulum de armento,& arietẽ de pe-

eius.] vl, ſuam.

coribus immaculatos offerent. Septem diebus expiabunt altare, & mundabunt illud: & im-
plebunt manum eius. Expletis autem ſeptem diebus, in die octaua & vltrà, facient ſacerdo-
tes ſuper altare holocauſta veſtra,& quæ pro pace offerunt:& placatus ero vobis, ait dominus
deus.

CAP. XLIIII.

A ET conuertit me ad viam portæ ſanctuarii exterioris, quæ reſpiciebat ad oriẽtem:& erat — Quę porta tẽpli ſit clauſa oſtendit.
clauſa. Et dixit dominus ad me, Porta hæc, clauſa erit: non aperietur,& vir non tranſiet
per eam: quoniam dominus deus Iſrael ingreſſus eſt per eam, eritque clauſa principi. Prin-
ceps ipſe ſedebit in ea, vt comedat panem coram domino: per viam portæ veſtibuli ingre-
dietur:& per viam eius egredietur. Et adduxit me per viam portæ aquilonis in cõſpectu do-
mus:& vidi, & ecce impleuit gloria domini domum domini: & cécidi in faciẽ meam. Et — Reddit dñs prophetã attentum.

ceremonijs] ſtatutis. exaſperantem me] rebellem. eò quòd īducitis] cũ induxeritis

B dixit ad me dominus, Fili hominis pone cor tuũ,& vide oculis tuis,& auribus tuis audi om-
nia quæ ego loquor ad te de vniuerſis ceremoniis domus domini,& de cunctis legibus eius:
& pones cor tuum in viis templi, per omnes exitus ſanctuarii. Et dices ad exaſperantem me — Iubetur pp̄ħo exprobrare ſua ſcelera.
domum Iſrael, Hæc dicit dominus deus, Sufficiant vobis omnia ſcelera veſtra domus Iſrael:
eò quòd inducitis filios alienos incircunciſos corde & incircũciſos carne, vt ſint in ſanctua- — Incircũciſus corde & carne.
C rio meo,& polluant domum meã:& offertis panes meos, adipem & ſanguinem:& diſſoluitis
pactum meũ in omnibus ſceleribus veſtris. Et non ſeruaſtis præcepta ſanctuarii mei: & po-
ſuiſtis cuſtodes obſeruationũ mearũ in ſanctuario meo vobiſmetipſis. Hæc dicit dominus — Qui admittẽdi ad miniſtẽriũ templi, & qui ab illo reijciendi.
deus, Omnis alienigena incircunciſus corde & incircunciſus carne non ingredietur ſanctua-
rium meũ, omnis filius alienus qui eſt in medio filiorum Iſrael. Sed & Leuitæ qui longè re-
ceſſerunt à me in errore filiorum Iſrael, & errauerũt à me poſt idôla ſua,& portauerunt ini-

æditui,] miniſtri,

D quitatem ſuam: erũt in ſanctuario meo æditui,& ianitores portarum domus, & miniſtri do-
mus: ipſi mactabunt holocauſta,& victimas populi:& ipſi ſtabunt in cõſpectu eorum, vt mi-
niſtrent eis. Pro eo quòd miniſtrauerũt illis in conſpectu idolorum ſuorum, & facti ſunt do-
mui Iſrael in offendiculum iniquitatis: idcirco leuaui manum meam ſuper eos, ait dominus
deus,& portauerunt iniquitatem ſuam. Et non appropinquabũt ad me, vt ſacerdotio fungã-
tur mihi, neque accedent ad omne ſanctuarium meum iuxta ſancta ſanctorum: ſed portabũt

confuſionem ſuam,& ſcelera ſua quæ fecerunt. Et dabo eos ianitores domus in omni mini-

Quos ex ſacerdotib⁹ velit admitti in ſanctuarium ſuũ pſcribit, ſimul & eorũ officium.

ſterio eius, & in vniuerſis quæ fient in ea. Sacerdotes autem Leuitæ filii Sadoc, qui cu-
ſtodierunt ceremonias ſanctuarii mei,cum errarent filii Iſrael à me:ipſi accedent ad me, vt E
miniſtrent mihi:& ſtabunt in conſpectu meo,vt offerant mihi adipem & ſanguinem,ait do-
minus deus.Ipſi ingredientur ſanctuarium meum,& ipſi accedẽt ad menſam meam, vt mi-
niſtrent mihi,& cuſtodiant ceremonias meas. Cúmque ingredientur portas atrii interioris,
veſtibus lineis induentur: nec aſcendet ſuper eos quicquam laneum , quando miniſtrant in
portis atrii interioris & intrinſecus. Vittæ lineæ erũt in capitibus eorum , & feminalia linea
erunt in lumbis eorum, & non accingentur in ſudore. Cúmque egredientur atrium exterius
ad populum, exuent ſe veſtimẽtis ſuis in quibus miniſtrauerant, & reponent ea in gazophy- F
lacio ſanctuarii,& veſtient ſe veſtimentis aliis:& non ſanctificabunt populũ in veſtibus ſuis.
Caput autem ſuum non radent, neque comam nutrient:ſed tondentes attondent capita ſua.

¶ceremonias] cuſtodiã (præcepta) & infra.

Vinum. Vxores. leui.21.c.

Et vinum non bibet omnis ſacerdos, quando ingreſſurus eſt atrium interius. Et viduam, &
repudiatam non accipiẽt vxores, ſed virgines de ſemine domus Iſrael:ſed & viduã,quæ fue-
rit vidua à ſacerdote,accipient. Et populum meum docebũt quid ſit inter ſanctũ & pollutũ:
& inter mundum & immundũ oſtendent eis.Et cum fuerit controuerſia, ſtabunt in iudiciis
meis,& iudicabunt:leges meas,& præcepta mea in omnibus ſolẽnitatibus meis cuſtodiẽt, &
ſabbatha mea ſanctificabunt. Et ad mortuum hominẽ non ingredientur, ne polluantur:niſi
ad patrem & matrẽ,& filium & filiam,& fratrem & ſororem quæ alterum virum nõ habuit: G
in quibus contaminabuntur.Et poſtquam fuerit emundatus,ſeptem dies numerabuntur ei.
Et in die introitus ſui in ſanctuarium ad atriũ interius vt miniſtret mihi in ſanctuario,offe-

Hæreditas ſacerdotũ. deu.18.a. nũe.18.c.

ret pro peccato ſuo, ait dominus deus. Erit autẽ eis hæreditas,ego hæreditas eorũ: & poſſeſ-
ſionem non dabitis eis in Iſrael, ego enim poſſeſſio eorũ. Victimã & pro peccato & pro de-

Exo.22.d.

licto ipſi comedẽt:& omne votum in Iſrael,ipſorum erit. Et primitiua omnium primogeni-
torum,& omnia libamenta ex omnibus quæ offeruntur,ſacerdotũ erunt:& primitiua ciborũ

Leui.22.b.

veſtrorũ dabitis ſacerdoti,vt reponat benedictionẽ domui tuæ.Omne morticinũ,& captum
à beſtia de auibus & de pecoribus,non comedent ſacerdotes.

¶votũ] dedicatum ¶libamenta] ſponta nee oblata ¶ciborum veſtrorũ] paſtarum veſtrarũ

CAP. XLV.

Ex tota terra promiſſionis ſeparantᷣ quatuor portiones, quarum prima ſacerdotib⁹ & templo deputatᷣ.

CVmque cœperitis terrã diuidere ſortito, ſeparate primitias domino ſanctificatum de A
terra longitudine vigintiquinque millia, & latitudine decem millia: ſanctificatum erit
in omni termino eius per circuitũ. Et erit ex omni parte ſanctificatũ quingẽtos per quingẽ-
tos,quadrifariam per circuitum: & quinquaginta cubitis in ſuburbana eius per gyrum. Et à
menſura iſta menſurabis lõgitudinem vigintiquinque millium,& latitudinẽ decem milliũ,
& in ipſo erit templũ, ſanctũmque ſanctorũ. Sanctificatum de terra erit ſacerdotibus mini- B
ſtris ſanctuarii,qui accedunt ad miniſteriũ domini:& erit eis locus in domos, & in ſanctua-

¶quingẽtos per quingẽtos, quadrifariã] quingenti in longitudine,cũ quingentis ĩ latitudine, quadratum

Altera Leuitis. Tertia ciuitati.

rium ſanctitatis. Vigintiquinque autem millia longitudinis & decẽ millia latitudinis erunt
Leuitis qui miniſtrant domui:ipſi poſſidebunt viginti gazophylacia.Et poſſeſſionẽ ciuitatis
dabitis quinque millia latitudinis,& longitudinis vigintiquinque millia, ſecundum ſepara-

Quarta principi.

tionem ſanctuarii,omni domui Iſrael.Principi quoque hinc & inde,in ſeparationẽ ſanctua- C
rii,& in poſſeſſionem ciuitatis,contra faciem ſeparationis ſanctuarii, & cõtra faciem poſſeſ-
ſionis vrbis:à látere maris vſque ad mare, & à látere orientis vſque ad orientẽ: longitudinẽ
autem iuxta vnamquanque partem à termino occidentali vſque ad terminum orientalem.
De terra erit ei poſſeſſio in Iſrael:& non depopulabuntur vltra principes populum meũ: ſed D

¶gazophylacia.] lecubicula. ¶ſeparationẽ] oblationẽ ſpontaneam ¶in ſeparationem] iuxta oblationem ¶in poſſeſſionẽ] iuxta poſſeſſionem ¶cõtra faciẽ ſeparatiõis] ãte oblationẽ ſanctitatis &c.(.i. principi dari debet ab vtroq; látere ſanctuarij & ciuitatis quicquid ſitũ eſt cõtra ſanctuarium, & ciuitatẽ,&c.) ¶ſed] & ¶confinia] tributa

Exhortatio ad principes Iſrael. De æquitate ponderis & menſuræ.

terram dabunt domui Iſrael ſecundum tribus eorum. Hæc dicit dominus deus, Sufficiat
vobis principes Iſrael:iniquitatem & rapinas intermittite,& iudicium & iuſtitiam facite,ſe-
parate confinia veſtra à populo meo,ait dominus deus.Statera iuſta,& ephi iuſtum,& batus
iuſtus erit vobis.Ephi & batus æqualia,& vnius menſuræ erunt:vt capiat decimã partem co

Siclus. exo.30.b. leu.27.c. nũe.3.g. Mna. De primitijs.

ri batus,& decimã partẽ cori ephi:iuxta menſuram cori erit æqua libratio eorum.Siclus au-
tem, viginti obolos habet. Porrò viginti ſicli,& vigintiquinq; ſicli,& quindecim ſicli:mnam
faciunt. Et hæ ſunt primitiæ quas tolletis:ſextam partẽ ephi de coro frumenti,& ſextam E
partem ephi de coro hordei.Menſura quoque olei,Batus olei,decima pars cori eſt: & decem
bati, eorum faciũt:quia decem bati implent corum. Et arietem vnũ de grege ducentorũ de
his quæ nutriũt Iſrael in ſacrificium, & in holocauſtũ, & in pacifica, ad expiandum pro eis,
ait dominus deus . Omnis populus terræ tenebitur primitiis his principi in Iſrael . Et ſuper

¶ſup principẽ erũt] principis erit offerre

F principem erũt holocauſta,& ſacrificiũ,& libamina in ſolẽnitatibus,& in calendis,& in ſab-
bathis,& in vniuerſis ſolennitatibus domus Iſrael.ipſe faciet pro peccato ſacrificium, & ho-
locauſtum,& pacifica:ad expiãdum pro domo Iſrael. Hæc dicit dominus deus,In primo De oblationib⁹ primi mẽſis.
menſe,vna menſis ſumes vitulũ de armento immaculatum;& expiabis ſanctuariũ. Et tollet
ſacerdos de ſanguine quod erit pro peccato:& ponet in poſtibus domus,& in quatuor angu-
lis crepidinis altaris, & in poſtibus portæ atrii interioris. Et ſic facies in ſeptima menſis pro
G vnoquoque qui ignorauit,& errore deceptus eſt,& expiabitis pro domo. In primo menſe, De oblatiõibus paſchæ.
quartadecima die mẽſis erit vobis paſchæ ſolennitas: ſeptem diebus azyma comedentur. Et
faciet princeps in die illa pro ſe & pro vniuerſo populo terræ,vitulum pro peccato.Et in ſe-
ptem dierũ ſolennitate faciet holocauſtũ domino ſeptẽ vitulos,& ſeptẽ arietes immaculatos
quotidie ſeptẽ diebus:& pro peccato hircum caprarũ quotidie. Et ſacrificiũ ephi per vitulũ, Scenopegiæ.
& ephi per arietem faciet:& olei hin per ſingula ephi.Septimo menſe,quintadecima die mẽ-
ſis in ſolẽnitate faciet ſicut ſuprà dicta ſunt per ſeptem dies: tam pro peccato, quàm pro ho-
A locauſto,& in ſacrificio,& in oleo.

CAP. XLVI.

HAEc dicit dominus deus,Porta atrii interioris,quæ reſpicit ad orientem,erit clauſa ſex Sacrificia ſabbathi & calendarum.
diebus in quibus opus fit:die autem ſabbathi aperietur,ſed & in die calendarũ aperie-
tur.Et intrabit princeps per viam veſtibuli portæ deforis,& ſtabit in limine portæ:& facient
ſacerdotes holocauſtum eius,& pacifica eius:& adorabit ſuper limẽ portæ,& egredietur:por-
B ta autem non claudetur vſque ad veſperã. Et adorabit populus terræ ad oſtium portæ illius
in ſabbathis & in calendis coram domino. Holocauſtum autem hoc offeret princeps do- Oblatio principis.
mino:in die ſabbathi ſex agnos immaculatos, & arietem immaculatum: & ſacrificium ephi
per arietem:in agnis autem ſacrificiũ quod dederit manus eius:& olei hin, per ſingula ephi.
In die autem calendarum vitulũ de armẽto immaculatum:& ſex agni, & arietes immacula-
ti erunt.Et ephi per vitulum,ephi quoque per arietem faciet ſacrificium: de agnis autem,ſi-
C cut inuenerit manus eius:& olei hin, per ſingula ephi. Cúmque ingreſſurus eſt princeps, per Per quas portas tẽplũ ingredi & exegredi oporteat.
viam veſtibuli portæ ingrediatur, & per eãdem viã exeat. Et cum intrabit populus terræ in
conſpectu domini in ſolennitatibus:qui ingredietur per portã aquilonis,vt adoret, egredia-
tur per viam portæ meridianæ: porro qui ingredietur per viã portæ meridianæ, egrediatur
per viam portæ Aquilonis: nõ reuertetur per viam portæ per quam ingreſſus eſt,ſed eregio-
ne illius egredietur.Princeps autem in medio eorum cum ingrediẽtibus ingredietur: & cum
D egredientibus egredietur.Et in nundinis,& in ſolennitatibus erit ſacrificium ephi per vitu-
lum,& ephi per arietẽ: in agnis autem erit ſacrificiũ ſicut inuenerit manus eius: & olei hin,
per ſingula ephi. Cum autem fecerit princeps ſpontaneũ holocauſtum,aut pacifica volũ- De ſpõtaneo principis holocauſto.
taria domino:aperietur ei porta quæ reſpicit ad orientem,& faciet holocauſtum ſuum,& pa
cifica ſua, ſicut fieri ſolet in die ſabbathi: & egredietur, claudetúrque porta poſtquã exierit.
E Et agnum eiuſdem anni,immaculatum,faciet holocauſtum quotidie domino:ſemper mane
faciet illud.Et faciet ſacrificium ſuper eo cata mane mane ſextam partẽ ephi:& de oleo tertiã
partem hin,vt miſceatur ſimilæ:ſacrificium domino legitimum,iuge atque perpetuũ. Faciet
agnũ & ſacrificium,& oleũ cata mane mane: holocauſtum ſempiternũ. Hæc dicit domi- De donis eiuſdẽ hæreditarijs.
nus deus,Si dederit princeps donum alicui de filiis ſuis: hæreditas eius, filiorum ſuorũ erit,
poſſidebunt eam hæreditarie. Si autem dederit legatum de hæreditate ſua vni ſeruorũ ſuo-
F rum:erit illius vſque ad annum remiſſionis,& reuertetur ad principem: hæreditas autẽ eius
filiis eius erit. Et non accipiet princeps de hæreditate populi per violentiam, & de poſſeſſio-
ne eorum:ſed de poſſeſſione ſua hæreditatẽ dabit filiis ſuis:vt non diſpergatur populus meus
vnuſquiſq; à poſſeſſione ſua. Et introduxit me per ingreſſum qui erat ex latere portæ in Coquinæ ſacerdotum.
gazophylacia ſanctuarii ad ſacerdotes, quæ reſpiciebant ad Aquilonẽ: & erat ibi locus*ver-
gens ad occidentem.Et dixit ad me,Iſte eſt locus vbi coquẽt ſacerdotes pro peccato, & pro
G delicto:vbi coquent ſacrificium,vt non efferant in atrium exterius, & ſanctificetur populus.
Et eduxit me in atrium exterius, & circunduxit me per quatuor angulos atrii:& ecce,atrio-
lum erat in angulo atrii,atriola ſingula per angulos atrii.In quatuor angulis atrii atriola diſ
poſita: quadraginta cubitorum per longum, & triginta per latum: menſuræ vnius quatuor
erat.Et paries per circuitum ambiẽs quatuor atriola: & culinæ fabricatæ erant ſubter porti-
cus per gyrum.Et dixit ad me, Hæc eſt domus culinarũ in qua coquent miniſtri domus do-

Marginal variants: ᵗpro domo.ˡdomũ. ˢnundinis,ˡfeſtiuitatibus, ᵗeiuſdem anni,ˡanniculum, ˢſemper ſingulo ᵗcata mane mane ˡſingulo mane & infra. *ad latus,

mini victimas populi.

CAP. XLVII.

Viſio aquarũ è templo manantium.

ET conuertit me ad portam domus, & ecce aquæ egrediebantur ſubter limen domus ad A
orientem: facies enim domus reſpiciebat ad orientem: aquæ autem deſcendebant in latus templi dextrum ad meridiem altaris. Et eduxit me per viam portæ aquilonis, & conuertit me ad viam foras portam exteriorem, viam quæ reſpiciebat ad oriẽtem: & ecce aquæ redundantes à látere dextro. Cum egrederetur vir ad orientem, qui habebat funiculum in manu ſua, & menſus eſt mille cubitos: & traduxit me per aquã vſque ad talos. Rurſúmque menſus eſt mille, & traduxit me per aquã vſque ad genua: & menſus eſt mille, & traduxit me per aquam vſque ad renes. Et menſus eſt mille, torrentem quem non potui pertranſire: quoniã intumuerant aquæ profundi torrentis qui non poteſt tranſuadari. Et dixit ad me, Certe vidiſti fili hominis. Et eduxit me, & conuertit ad ripam torrentis. Cúmque me cõuertiſſem, ecce in ripa torrentis ligna multa nimis ex vtraq; parte. Et ait ad me, Aquæ iſtæ quæ egrediun- B
tur ad tumulos ſabuli orientalis, & deſcendũt ad plana deſerti, intrabunt mare, & exibunt, & ſanabuntur aquæ. Et omnis anima viuens quæ ſerpit, quocunque venerit torrens, viuet: & erunt piſces multi ſatis poſtquam venerint illuc aquæ iſtæ, & ſanabuntur: & viuẽt omnia ad quæ venerit torrens. Et ſtabunt ſuper illa piſcatores, ab En-gaddi vſque ad En-agallim ſiccatio ſagenarum erit: plurimæ ſpecies erunt piſcium eius, ſicut piſces maris magni, multitudinis nimiæ: in litoribus autem eius, & in paluſtribus non ſanabuntur, quia in ſalinas dabũtur. Et ſuper torrentem orietur in ripis eius ex vtraque parte omne lignum pomiferum: non C
defluet folium ex eo, & non deficiet fructus eius: per ſingulos menſes afferet primitiua, quia aquæ eius de ſanctuario egrediẽtur: & erunt fructus eius in cibũ, & folia eius ad medicinam.

Baptiſmi gratia.

¶ ꝓfundi &c.] natatiõis (.i. aquæ adeò eleuatæ erant, vt pedepertrãſiri nõ poſſent, ſed opus eſſet natare.)
¶ tumulos ſabuli orientalis] Gelila antiquã (vel, oriẽtalẽ)
¶ in litorib⁹ autem eius, & in paluſtribus] cœnoſa autem eius & paluſtria
¶ omne lignũ pomiferum:] oẽs fructiferæ arbores:

Termini terræ pmiſſiõis, & ei⁹ diuiſio per tribus Gene. 48. d.

Hæc dicit dominus deus, Hic eſt terminus in quo poſſidebitis terrã in duodecim tribubus Iſrael: quia Ioſeph duplicem funiculũ habet. Poſſidebitis autem eam ſinguli æque vt frater ſuus: ſuper quam leuaui manum meam vt darẽ patribus veſtris: & cadet terra hæc vobis in poſſeſſionem. Hic eſt autem terminus terræ: ad plagam ſeptentrionalẽ, à mari magno via Hethalon, venientibus Sedáda, Emath, Berotha, Sabarim, quæ eſt inter terminũ Damaſci & cõfinium Emath, domus Thichon quæ eſt iuxta terminum Auran. Et erit terminus à mari vſque ad atriũ Enon terminus Damaſci, & ab Aquilone ad Aquilonẽ, & terminus Emath: plaga autem ſeptentrionalis. Porrò plaga orientalis de medio Auran & de medio Damaſci, D
& de medio Galaad, & de medio terræ Iſrael, Iordanis diſterminãs ad mare orientale, metiemini etiam plagam orientalem. Plaga autem Auſtralis meridiana, à Thamar vſque ad aquas contradictionis Cades: & torrens vſque ad mare magnum: & hæc eſt plaga ad meridiem Auſtralis. Et plaga maris, mare magnum à confinio per directum, donec venias Emath: hæc eſt plaga maris. Et diuidetis terram iſtam vobis per tribus Iſrael: & mittetis eam in hæreditatem vobis, & aduenis qui acceſſerint ad vos, qui genuerint filios in medio veſtrum: & erũt vobis ſicut indigenæ inter filios Iſrael: vobiſcum diuident poſſeſſionem in medio tribuum Iſrael. In tribu autem quacunque fuerit aduena, ibi dabitis poſſeſſionem illi, ait dominus deus.

CAP. XLVIII.

Sortes ſeptẽ tribuum.

ET hæc nomina tribuum à finibus Aquilonis iuxta viam Hethalon pergentibus Emath A
atriũ Enan terminus Damaſci ad Aquilonem iuxta viã Emath. Et erit ei plaga oriẽtalis mare, Dan vna. Et à termino Dan, à plaga orientali vſque ad plagã maris, Aſer vna: & ſuper terminum Aſer, à plaga orientali vſque ad plagam maris, Nephthali vna. Et ſuper terminũ Nephthali, à plaga orientali vſque ad plagam maris, Manaſſe vna. Et ſuper terminũ Manaſſe, à plaga orientali vſque ad plagam maris, Ephráim vna. Et ſuper terminũ Ephráim, à plaga orientali vſque ad plagam maris, Ruben vna. Et ſuper terminum Ruben à plaga orientali vſque ad plagam maris, Iuda vna. Et ſuper terminum Iuda, à plaga orientali vſque ad plagam maris, erunt primitiæ quas ſeparabitis vigintiquinque millibus latitudinis & longitudinis, ſicuti ſingulæ partes à plaga orientali vſque ad plagam maris: & erit ſanctuariũ in medio eius. Primitiæ quas ſeparabitis domino: lõgitudo vigintiquinq; millibus, & latitudo B
decem millibus. Hæ autem erunt primitiæ ſanctuarii ſacerdotum: ad Aquilonem longitudinis vigintiquinque millia, & ad mare latitudinis decem millia, ſed & ad orientem latitudinis decem millia, & ad meridiem longitudinis vigintiquinque millia: & erit ſanctuarium domini in medio eius. Sacerdotibus ſanctuarium erit de filiis Sadoc, qui cuſtodierunt cere-

¶ ſuper] iuxta

Repetuntur partes poſſeſſiõis ſacerdotum & tẽpli.

¶ceremonias meas,] cuſtodias meas, (vl, præcepta mea,)

monias meas, & non errauerunt cum errarent filii Iſrael, ſicut errauerunt & Leuitæ. Et erũt
eis primitiæ de primitiis terræ ſanctum ſanctorũ, iuxta terminum Leuitarum. Sed & Leuitis Leuitarum,
ſimiliter iuxta fines ſacerdotum vigintiquinque millia longitudinis, & latitudinis decẽ mil-
lia. Omnis longitudo viginti & quinque millium, & latitudo decem millium. Et non vænũ-
dabunt ex eo, neque mutabunt, neque transferetur primitiæ terræ, quia ſanctificatæ ſunt do
mino. Quinque millia autẽ quæ ſuperſunt in latitudine per vigintiquinque millia, propha- Ciuitatis,
na erunt vrbis in habitaculum, & in ſuburbana: & erit ciuitas in medio eius. Et hæ menſuræ
eius: Ad plagam ſeptentrionalem, quingẽta & quatuor millia: & ad plagam meridianã, quin-
genta & quatuor millia: & ad plagam orientalẽ, quingẽta & quatuor millia: & ad plagã occi-
C dentalẽ, quingenta & quatuor millia. Erũt autẽ ſuburbana ciuitatis, ad Aquilonẽ ducẽta quin
quaginta, & ad meridiẽ ducẽta quinquaginta, & ad orientẽ ducẽta quinquaginta millia, & ad
mare ducenta quinquaginta. Quod autem reliquũ fuerit in lõgitudine ſecundum primitias
ſanctuarii, decẽ millia in orientẽ, & decẽ millia in occidentẽ, erunt ſicut primitiæ ſanctuarii:
& erunt fruges eius panes his qui ſeruiunt ciuitati. Seruiẽtes autẽ ciuitati, operabũtur ex o-
mnibus tribubus Iſrael. Omnes primitiæ vigintiquinq; milliũ, per vigintiquinque millia in
quadrum, ſeparabuntur in primitias ſanctuarii, & poſſeſſionẽ ciuitatis. Quod autẽ reliquum Principis.
fuerit, principis erit ex omni parte primitiarum ſanctuarii, & poſſeſſionis ciuitatis eregione
vigintiquinque millium primitiarum vſque ad terminum orientalem: ſed & à mari eregio-
ne vigintiquinque millium vſque ad terminum maris, ſimiliter in partibus principis erit: &
erunt primitiæ ſanctuarii, & ſanctuarium templi in medio eius. De poſſeſſione autẽ Le-
uitarum & de poſſeſſione ciuitatis in medio partium principis erit: inter terminum Iuda, &
inter terminum Beniamin, & ad principẽ pertinebit. Et reliquis tribubus, A plaga orien-
tali, vſque ad plagam occidentalẽ, Beniamin vna. Et contra terminũ Beniamin, à plaga oriẽ- Sortes reliquarum tribuum.
D tali vſque ad plagam occidentalẽ, Symeon vna. Et ſuper terminum Symeonis à plaga orien
tali vſque ad plagam occidentalem, Iſſachar vna. Et ſuper terminum Iſſachar, à plaga orien-
tali vſque ad plagam occidẽtalem, Zabulon vna. Et ſuper terminum Zabulon, à plaga orien
tali vſque ad plagam maris, Gad vna. Et ſuper terminũ Gad, ad plagã Auſtri in meridiem:
& erit finis de Thamar, vſque ad aquas contradictionis Cades, hæreditas contra mare ma-
gnum. Hæc eſt terra quam mittetis in ſortem tribubus Iſrael: & hæ partitiones earũ ait do-
minus deus. Et hi egreſſus ciuitatis: A plaga ſeptẽtrionali quingentos & quatuor millia men- Portæ ciuitatis.
ſurabis. Et portæ ciuitatis in nominibus tribuũ Iſrael: portæ tres à ſeptẽtrione, porta Ruben
vna, porta Iuda vna, porta Leui vna. Et ad plagam oriẽtalem, quingentos & quatuor millia:
& portæ tres, porta Ioſeph vna, porta Beniamin vna, porta Dan vna. Et ad plagam meridia-
nã, quingentos & quatuor millia metiẽris: & portæ tres, porta Symeonis vna, porta Iſſachar
vna, porta Zabulon vna. Et ad plagam occidentalem, quingentos & quatuor millia: & portæ
eorum tres, porta Gad vna, porta Aſer vna, porta Nephthali vna. Per circuitum, decem &
octo millia: & nomen ciuitatis ex illa die, Dominus ibidem.

¶ſecundũ primitias ſanctuarij,] eregiõe ſanctuarij,
¶erũt ſicut primitię ſanctuarij: &] quæ ſunt eregione oblatiõis ſãctitatis (vl, ſanctuarij)
¶primitias] oblationem & infra.

¶contra] iuxta
¶ſuper] iuxta

DANIELEM prophetam iuxta ſeptuaginta interpretes domini ſaluatoris eccleſiæ nõ legunt, vtentes Theodotionis editione:& hoc cur acciderit, neſcio. Siue enim quia ſermo Chaldaicus eſt,& quibuſdam proprietatibus à noſtro eloquio diſcrepat, noluerunt ſeptuaginta interpretes eaſdẽ linguæ lineas in tranſlatione ſeruare: ſiue ſub nomine eorũ ab alio neſcio quo non ſatis Chaldæã linguã ſciente, editus eſt liber: ſiue aliud quid cauſæ extiterit ignorãs: hoc vnũ affirmare poſſum, quòd multũ à veritate diſcordet, & recto iudicio repudiatus ſit. Sciendũ quippe eſt Danielẽ maxime & Eſdram Hebraicis quidẽ literis, ſed Chaldæo ſermone cõſcriptos: & vnam Ieremiæ pericopen: Iob quoque cum Arabica lingua plurimã habere ſocietatẽ. Denique & ego adoleſcentulus poſt Quintiliani & Tullii lectionẽ ac flores rhetoricos, cum me in linguæ huius piſtrinũ recluſiſſem: & multo ſudore, multóque tempore vix cœpiſſem anhelãtia ſtridẽtiáque verba reſonare, & quaſi per cryptam ambulans, rarum déſuper lumen aſpicerẽ, impegi nouiſſime in Danielem: & tanto tædio affectus ſum, vt deſperatione ſubita omnem laborem veterẽ voluerim contemnere. Verùm adhortante me quodam Hebræo, & illud mihi crebrius in ſua lingua ingerente, Labor improbus omnia vincit: qui mihi videbar ſciolus, inter Hebræos cœpi rurſus diſcipulus eſſe Chaldaicus. Et vt verum fatear, vſque ad præſentẽ diem magis poſſum ſermonem Chaldaicum legere & intelligere, quàm ſonare. Hæc idcirco refero, vt difficultatem vobis Danielis oſtenderem: qui apud Hebræos nec Suſannæ habet hiſtoriam, nec hymnum triũ puerorũ, nec Belis draconiſque fabulas: quas nos, quia in toto orbe diſperſæ ſunt, veru antepoſito, eáſque iugulante ſubiecimus: ne videremur apud imperitos magnam partem voluminis detrũcaſſe. Audiui ego quendam de præceptoribus Iudæorum, cum Suſannæ derideret hiſtoriam, & à Græco neſcio quo eam diceret eſſe cõfictam: illud opponere quod Origeni quoque Africanus oppoſuit, etymologias has ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι, & ἀπὸ τοῦ πρίνου πρίσαι, de Græco ſermone deſcendere. Cuius rei nos intelligentiam noſtris hanc poſſumus dare: vt verbi gratia, dicamus de arbore ilice dixiſſe eum, ilico pereas: & à lentiſco, in lentem te comminuat angelus: vel non lente pereas, aut lentus, id eſt flexibilis ducaris ad mortem: ſiue aliud quid ad arboris nomen cõueniens. Deinde tantum fuiſſe otii tribus pueris cauillabatur, vt in camino æſtuantis incendii metro luderent: & per ordinem ad laudem dei omnia elementa prouocarent. aut quod miraculum diuinæque aſpirationis indiciũ, vel draconem interfectum offa picis, vel ſacerdotum Belis machinas deprehẽſas: quæ magis prudentia ſolertis viri, quàm prophetali eſſent ſpiritu perpetrata? Cum verò ad Habacuc veniret, & de Iudæa in Chaldæam raptum diſcophorum lectitaret, quærebat exemplũ vbi legiſſemus in toto veteri teſtamento quenquam ſanctorum graui volaſſe corpore, & in puncto horæ tanta terrarum ſpatia tranſiſſe. Cui cum quidam è noſtris ſatis ad loquendum promptulus, Ezechielem adduxiſſet in medium, & diceret eum de Chaldæa in Iudæam fuiſſe tranſlatum: deriſit hominem, & ex ipſo volumine demonſtrauit Ezechielem in ſpiritu ſe vidiſſe tranſpoſitũ. Denique & apoſtolum noſtrum videlicet vt eruditũ virum, & qui legem ab Hebræis didiciſſet, non fuiſſe auſum affirmare ſe raptum in corpore, ſed dixiſſe, Siue in corpore, ſiue extra corpus: neſcio, deus ſcit. His & talibus argumentis apocryphas in libro eccleſiæ fabulas arguebat. Super qua re lectoris arbitrio iudiciũ derelinquẽs, illud admoneo, non haberi Danielẽ apud Hebræos inter prophetas: ſed inter eos qui agiographa conſcripſerũt. In tres ſiquidem partes omnis ab eis ſcriptura diuiditur: in legem, in prophetas, & in agiographa: id eſt in quinque, & octo, & in vndecim libros: de quo non eſt huius temporis diſſerere. Quæ autẽ ex hoc propheta, imò contra hunc librũ Porphyrius obiiciat: teſtes ſunt Methodius, Euſebius, & Apollinaris: qui multis verſuum millibus eius veſaniæ reſpondentes, neſcio an curioſo lectori ſatiſfecerint. Vnde obſecro vos O Paula & Euſtochium, fundatis pro me ad dominum preces: vt quandiu in hoc corpuſculo ſum, ſcribam aliquid gratum vobis, vtile eccleſiæ, dignum poſteris. Præſentium quippe iudiciis oblatrantium non ſatis moueor: qui in vtranque partem, aut amore labuntur, aut odio.

Danielis Prophetia.

Captiuitatẽ Ioacim regis Iuda refert propheta.

De filijs captiuis iubet rex eligi, qui doceant lr̃as & linguam Chaldæorum.

¶tyrãnorũ principũ

¶cautos ſcientia, & doctos diſciplina, 1 vſ, ingenioſos & intelligentes,

ANNO TERTIO REGNI Ioacim regis Iuda, venit Na- A
buchodonoſor rex Babylonis in Ieruſalẽ,& obſedit eã. Et tradidit
dominus in manu eius Ioacim regem Iudæ, & partem vaſorũ do-
mus dei:& aſportauit ea in terram Sennaar, in domum dei ſui, &
vaſa intulit in domum theſauri dei ſui. Et ait rex Aſphenez præ-
poſito eunuchorũ, vt introduceret de filiis Iſrael, & de ſemine re-
gio,& tyrannorũ pueros in quibus nulla eſſet macula, decoros for-
ma,& eruditos omni ſapientia, cautos ſcientia, & doctos diſcipli-
na,& qui poſſent ſtare in palatio regis: vt doceret eos literas,& lin-
guam Chaldæorum. Et conſtituit eis rex annonam per ſingulos dies de cibis ſuis, & de vi-

Annona regia eis cõſtituitur.

no vnde bibebat ipſe: vt enutriti tribus annis, poſtea ſtarent in conſpectu regis. Fuerunt B
ergo inter eos de filiis Iudæ, Daniel, Ananias, Miſael,& Azarias. Et impoſuit eis præpoſitus
eunuchorum, nomina: Danieli, Baltaſſar: Ananiæ, Sidrach: Miſaeli, Miſach:& Azariæ, Abde-
nago. Propoſuit autẽ Daniel in corde ſuo ne pollueretur de menſa regis, neque de vino po-

Daniel abſtinet à cibis regis Babyloniorum.

tus eius:& rogauit eunuchorum præpoſitum ne contaminaretur. Dedit autem deus Danieli
gratiam & miſericordiam in conſpectu principis eunuchorum. Et ait princeps eunuchorum
ad Danielem, Timeo ego dominum meum regem qui cõſtituit vobis cibum & potum: qui
ſi viderit vultus veſtros macilentiores præ cæteris adoleſcentibus coæuis veſtris, cõdemna-
C bitis caput meum regi. Et dixit Daniel ad Malaſar, quem conſtituerat princeps eunuchorũ
ſuper Danielem, Ananiam, Miſaelem, & Azariam, Tēta nos obſecro ſeruos tuos diebus de-
cem, & dentur nobis legumina ad veſcendum, & aqua ad bibendum: & contemplare vultus
noſtros, & vultus puerorum qui veſcuntur cibo regio: & ſicut videris, facies cum ſeruis tuis.
Qui audito ſermone huiuſcemodi, tentauit eos diebus decem. Poſt dies autem decem appa-
ruerunt vultus eorum meliores & corpulentiores præ omnibus pueris qui veſcebantur cibo
regio. Porrò Malaſar tollebat cibaria, & vinum potus eorum: dabátque eis legumina. Pueris
D autē his dedit deus ſcientiã & diſciplinam in omni libro & ſapientia: Danieli autē intelligen
tiam omniũ viſionũ & ſomniorũ. Completis itaque diebus, poſt quos dixerat rex vt intro-
ducerentur: introduxit eos præpoſitus eunuchorum in cõſpectu Nabuchodonoſor. Cúmque
eis locutus fuiſſet rex, nõ ſunt inuenti tales de vniuerſis, vt Daniel, Ananias, Miſael, & Aza-
rias: & ſteterũt in conſpectu regis. Et omne verbum ſapientiæ & intellectus quod ſciſcitatus
eſt ab eis rex, inuenit in eis decuplum ſuper cunctos ariolos & magos qui erant in vniuerſo
regno eius. Fuit autem Daniel vſque ad annum primum Cyri regis.

¶audito ſermõe huiuſmodi,] morem geſſit eis in hoc, &

Horũ puerorum ſcientia & diſciplina.

CAP. II.

j.6.g.

A IN anno ſecundo regni Nabuchodonoſor vidit Nabuchodonoſor ſomnium: & conter-
ritus eſt ſpiritus eius, & ſomnium eius fugit ab eo. Præcepit autem rex vt conuocarētur
arioli, & magi, & malefici, & Chaldæi: vt indicarent regi ſomnia ſua. Qui cum veniſſent ſte-
terunt coram rege: & dixit ad eos rex, Vidi ſomnium: & mente confuſus ignoro quid vide-
rim. Reſponderúntque Chaldæi regi Syriace, Rex in ſempiternum viue: dic ſomnium ſeruis
tuis, & interpretationem eius indicabimus. Et reſpondens rex ait Chaldæis, Sermo receſſit à
me: niſi indicaueritis mihi ſomnium & coniecturam eius, peribitis vos, & domus veſtræ pu-
blicabuntur. Si autem ſomnium & coniecturam eius narraueritis: præmia & dona, & honorē
multum accipietis à me. ſomnium igitur, & interpretationem eius indicate mihi. Reſpon-
derunt ſecundò, atque dixerunt, Rex ſomniũ dicat ſeruis ſuis, & interpretationem illius in-
B dicabimus. Reſponditque rex: & ait, Certè noui quòd tempus redimitis, ſcientes quòd receſ-
ſerit à me ſermo. Si ergo ſomnium non indicaueritis mihi, vna eſt de vobis ſententia, quòd
interpretationem quoque fallacem & deceptione plenam compoſueritis vt loquamini mihi
donec tempus pertranſeat. Somniũ itaque dicite mihi, vt ſciam quòd interpretationē quoq;
eius veram loquamini. Reſpondentes ergo Chaldæi coram rege, dixerũt, Non eſt homo ſu-
per terram, qui ſermonem tuũ, rex, poſſit implere: ſed neque regũ quiſquam magnus & po-
tens, verbũ huiuſcemodi ſciſcitatur ab omni ariolo, & mago, & Chaldæo. Sermo enim quē
tu quæris, rex, grauis eſt: nec reperietur quiſquam qui indicet illũ in cõſpectu regis: exceptis
diis, quorũ non eſt cum hominibus conuerſatio. Quo audito, rex in furore & in ira ma-
gna præcepit vt perirent omnes ſapientes Babylonis. Et egreſſa ſententia, ſapiētes interficie-
C bantur: quærebatúrque Daniel & ſocii eius, vt perirent. Tunc Daniel requiſiuit de lege
atque ſententia ab Arioch principe militiæ regis, qui egreſſus fuerat ad interficiēdos ſapiē-
tes Babylonis. Et interrogauit eum qui à rege poteſtatem acceperat, quã ob cauſam tam cru
delis ſententia à facie regis eſſet egreſſa. Cũ ergo rem indicaſſet Arioch Danieli, Daniel in-
greſſus rogauit regem vt tempus daret ſibi ad ſolutionem indicandam regi. Et ingreſſus eſt
domum ſuã: Ananiæque & Miſaeli, & Azariæ ſociis ſuis, indicauit negotiũ: vt quærerent mi-
ſericordiam à facie dei cæli ſuper ſacramento iſto, & non perirent Daniel & ſocii eius, cum
cæteris ſapientibus Babylonis. Tunc Danieli myſterium per viſionem nocte reuelatum eſt:
& benedixit Daniel deum cæli, & locutus ait, Sit nomen domini benedictum à ſeculo & vſ-
que in ſeculum: quia ſapientia & fortitudo eius ſunt. Et ipſe mutat tempora & ætates: tranſ-
D fert regna atque conſtituit: dat ſapientiam ſapientibus, & ſcientiam intelligentibus diſcipli-
nam. Ipſe reuelat profunda & abſcondita: & nouit in tenebris conſtituta: & lux cum eo eſt.
Tibi deus patrum meorũ confiteor, téque laudo: quia ſapientiam & fortitudinē dediſti mi-
hi: & nunc oſtendiſti mihi quæ rogauimus te, quia ſermonem regis aperuiſti nobis. Poſt
hæc Daniel ingreſſus ad Arioch quem conſtituerat rex vt perderet ſapientes Babylonis, ſic

¶Sermo] Res & infra.
¶peribitis] in fruſta ponemini
¶publicabũtur.] in latrinas (lutũ) ponentur.

¶implere:] indicare:

¶principe militiæ] principe interficiē. tium (.i. executore)

¶ſacramēto] ſecreto & infra.
¶myſteriũ] ſecretũ

¶diſciplinã.] ſcientiam.

Sõniũ Nabuchodonoſor.

Accerſitis magis, quęrit ab eis & ſomniũ & eius interpretationem.

Reſpondēt ſe nõ poſſe indicare.

Iubet rex oēs ſapientes Babylõis interfici.

Petit Daniel tēpus ſibi dari ad quæſtionem diſſoluendam.

Danieli reuelat myſteriũ dñs. pſal. 113. d Grarũ actio.

Confiteri, & laudare.

Introducitur Daniel ad regem.

ei locutus eſt, Sapientes Babylonis ne perdas: introduc me in conſpectu regis, & ſolutionem
regi narrabo. Tunc Arioch feſtinus introduxit Danielẽ ad regẽ, & dixit ei, Inueni hominẽ
de filiis tranſmigrationis Iudæ, qui ſolutionẽ regi annũtiet. Reſpondit rex: & dixit Danieli
cuius nomen erat Baltaſſar, Putáſne verè potes mihi indicare ſomnium quod vidi, & inter-

Regi ſomniũ idicat Daniel, & ei⁹ interpretationem.

pretationem eius? Et reſpondens Daniel coram rege, ait, Myſteriũ quod rex interrogat, ſa-
pientes, magi, & arioli, & aruſpices nequeũt indicare regi: ſed eſt deus in cælo reuelãs myſte-
ria, qui indicauit tibi rex Nabuchodonoſor, quæ vẽtura ſunt in nouiſſimis tẽporibus. Som- E
nium tuũ, & viſiones capitis tui in cubili tuo, huiuſcemodi ſunt, Tu rex cogitare cœpiſti in
ſtratu tuo quid eſſet futurum poſt hæc: & qui reuelat myſteria, oſtendit tibi quæ vẽtura ſunt.
Mihi quoque non in ſapientia quæ eſt in me plus quàm in cunctis viuentibus, ſacramentum

¶in ſapientia] propter ſapientiam

hoc reuelatum eſt: ſed vt interpretatio regi manifeſta fieret, & cogitationes mẽtis tuæ ſcires.
Tu rex videbas, & ecce quaſi ſtatua vna grandis: ſtatua illa magna & ſtatura ſublimis ſtabat
contra te, & intuitus eius erat terribilis. Huius ſtatuæ caput, ex auro optimo erat: pectus autẽ
& brachia, de argento: porrò venter & femora ex ære. Tibiæ autem, ferreæ. Pedũ quædã pars
erat ferrea, quædã autẽ fictilis. Videbas ita, donec abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus:
& percuſſit ſtatuam in pedibus eius ferreis & fictilibus, & comminuit eos. Tunc cõtrita ſunt
pariter ferrum, teſta, æs, argentum & aurũ, & redacta quaſi in fauillam æſtiuæ areæ, quæ ra-
pta ſunt vento: nullúſque locus inuẽtus eſt eis: lapis autem qui percuſſerat ſtatuam, factus eſt

¶fauillam] quiſquilias

mons magnus, & impleuit vniuerſam terram. hoc eſt ſomnium. Interpretationem quoq; F
eius dicemus coram te, rex. Tu rex regum es: & deus cæli regnum & fortitudinẽ & imperiũ
& gloriã dedit tibi: & omnia in quibus habitãt filii hominum & beſtiæ agri, volucres quo-
que cæli dedit in manu tua, & ſub ditione tua vniuerſa conſtituit. tu es ergo caput aureũ. Et
poſt te conſurget regnum aliud minus te: & regnum tertium aliud æreum, quod imperabit
vniuerſæ terræ: & regnũ quartum erit velut ferreũ. Quomodo ferrum comminuit & domat
omnia: ſic comminuet & cõteret omnia hæc. Porrò quia vidiſti pedum & digitorum partem
teſteam figuli, & partem ferream: regnum diuiſum erit, quod tamen de plantario ferri orie-
tur, ſecũdum quod vidiſti ferrum miſtum teſtæ ex luto. Et digitos pedum ex parte ferreos &
ex parte fictiles: ex parte regnum erit ſolidum, & ex parte contritum. Quòd autẽ vidiſti fer-
rum miſtum teſtæ ex luto, commiſcebuntur quidem humano ſemine, ſed non adhærebũt ſi-

De regno CHRISTI æterno.

bi, ſicuti ferrum miſceri non poteſt teſtæ. In diebus autem regnorum illorũ ſuſcitabit deus G
cæli regnum quod inæternum non diſſipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur:

Lapis Chriſtus.

comminuet autem & conſumet vniuerſa regna hæc: & ipſum ſtabit inæternũ. Secundũ quod
vidiſti quòd de monte abſciſſus eſt lapis ſine manibus, & cõminuit teſtam, & ferrum, & æs,
& argentum & aurum, deus magnus oſtendit regi quæ vẽtura ſunt poſtea. & verum eſt ſom-

Daniel à rege exaltatur.

nium, & fidelis interpretatio eius. Tunc rex Nabuchodonoſor cécidit in faciem ſuam, &
Danielem adorauit: & hoſtias, & incenſum præcepit vt ſacrificarent ei. Loquens ergo rex, ait
Danieli, Vere deus veſter, deus deorum eſt, & dominus regum, reuelãs myſteria: quoniam tu

¶Danielem adorauit:] Danieli incuruauit ſe:

potuiſti aperire hoc ſacramentum. Tunc rex Danielem in ſublime extulit, & munera multa

¶ſacramentũ.] ſecretum.

& magna dedit ei: & conſtituit eum principem ſuper omnes prouincias Babylonis, & præfe-
ctum & magiſtrum ſuper cunctos ſapientes Babylonis. Daniel autem poſtulauit à rege: & cõ-
ſtituit ſuper opera prouinciæ Babylonis, Sidrach, Miſach, & Abdenago: ipſe autem Daniel
erat in foribus regis.

¶erat in foribus regis.] i. manebat in curia apud regem.

CAP. III.

Erigit̃ à rege aurea ſtatua, quam adorari præcipit.

NAbuchodonoſor rex fecit ſtatuam auream altitudine cubitorum ſexaginta, latitudine A
cubitorum ſex, & ſtatuit eam in campo Dura prouinciæ Babylonis. Itaque Nabucho-
donoſor rex miſit ad congregandos ſatrapas, magiſtratus & iudices, duces & tyrãnos, & præ-
fectos, omnéſque principes regionum, vt conuenirent ad dedicationem ſtatuæ quam erexe-
rat Nabuchodonoſor rex. Tunc congregati ſunt ſatrapæ, magiſtratus & iudices, duces & ty-
ranni, & optimates qui erant in poteſtatibus conſtituti, & vniuerſi principes regionum, vt
conuenirent ad dedicationem ſtatuæ quam erexerat Nabuchodonoſor rex. Stabant autem
in conſpectu ſtatuæ quam poſuerat Nabuchodonoſor rex, & præco clamabat valenter, Vo-
bis dicitur populis, tribubus & linguis, In hora qua audieritis ſonitum tubæ & fiſtulæ & ci-
tharæ, ſambucæ, & pſalterii & ſymphoniæ & vniuerſi generis muſicorum, cadentes adorate
ſtatuam auream quam conſtituit Nabuchodonoſor rex. Si quis autem non proſtratus ado-

rauerit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Poſt hæc igitur ſtatim vt audierunt omnes populi ſonitum tubæ, fiſtulæ, & citharæ, ſambucæ & pſalterii, ſymphoniæ & omnis generis muſicorum: cadentes omnes populi, tribus, & linguæ adorauerunt ſtatuam auream quam conſtituerat Nabuchodonoſor rex. Statímque & in ipſo tempore accedentes viri Chaldæi accuſauerunt Iudæos: dixerúntque Nabuchodonoſor regi, Rex inæternum viue. tu rex poſuiſti decretum vt omnis homo qui audierit ſonitum tubæ, fiſtulæ, & citharæ, ſambu-

Accuſant Sidrach, Miſach, & Abdenago, quòd decretũ regiũ cõtẽpſerint.

B cæ & pſalterii, & ſymphoniæ, & vniuerſi generis muſicorum, proſternat ſe, & adoret ſtatuam auream: ſi quis autem non prócidens adorauerit, mittatur in fornacem ignis ardentis. Sunt ergo viri Iudæi, quos conſtituiſti ſuper opera regionis Babyloniæ, Sidrach, Miſach, & Abdenago: viri iſti contempſerunt, rex, decretum tuum: deos tuos non colunt, & ſtatuam auream quam erexiſti non adorant. Tunc Nabuchodonoſor rex in furore & in ira præcepit vt adducerentur Sidrach, Miſach, & Abdenago: qui confeſtim adducti ſunt in cõſpectu regis. Pronũtiánſque Nabuchodonoſor rex, ait eis, Veréne Sidrach, Miſach, & Abdenago deos meos non colitis, & ſtatuam auream quam cõſtitui non adoratis? Nunc ergo ſi eſtis parati, quacunque hora audieritis ſonitum tubæ, fiſtulæ, citharæ, ſambucæ & pſalterii & ſymphoniæ, omniſque generis muſicorum, proſternite vos, & adorate ſtatuam quam feci: quòd ſi non adoraueritis, eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis: & quis eſt deus qui eripiet vos de manu mea? Reſpondẽtes Sidrach, Miſach, & Abdenago, dixerũt regi Nabuchodonoſor, Non oportet nos de hac re reſpondere tibi. Ecce enim deus noſter quem colimus, poteſt eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô rex, liberare. Quòd ſi noluerit, notũ ſit tibi, rex, quia deos tuos non colimus, & ſtatuam auream quam erexiſti non adoramus. Tunc Nabuchodonoſor repletus eſt furore: & aſpectus faciei illius immutatus eſt ſuper Sidrach, Miſach, & Abdenago. Et præcepit vt ſuccenderetur fornax ſeptuplum quàm ſuccendi conſueuerat. Et viris fortiſſimis de exercitu ſuo iuſſit vt ligatis pedibus Sidrach, Miſach, & Abdenago mitte-

Hi ad regem adducti, ſtatuã adorare iubentur.

Recuſant.

Mittũtur in fornacem.

C rent eos in fornacem ignis ardentis. Et confeſtim viri illi vincti cum braccis ſuis, & tiaris, & calceamentis & veſtibus, miſſi ſunt in medium fornacis ignis ardentis. nam iuſſio regis vrgebat: fornax autem ſuccenſa erat nimis. Porrò viros illos qui miſerant Sidrach, Miſach & Abdenago, interfecit flamma ignis. Viri autem hi tres, id eſt Sidrach, Miſach, & Abdenago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colligati.

calceamentis] palliis

Quæ ſequuntur, in Hebræis voluminibus non reperi.

Et ambulabant in medio flammæ laudantes deum, & benedicentes domino. Stans autẽ Azarias orauit ſic, aperiénſque os ſuum in medio ignis ait, Benedictus es domine deus patrũ noſtrorum, & laudabile & glorioſum nomen tuum in ſecula: quia iuſtus es in omnibus quæ feciſti nobis, & vniuerſa opera tua vera, & viæ tuæ rectæ, & omnia iudicia tua vera. Iudicia enim vera feciſti iuxta omnia quæ induxiſti ſuper nos, & ſuper ciuitatem ſanctam patrũ noſtrorũ Ieruſalem: quia in veritate & in iudicio induxiſti omnia hæc propter peccata noſtra. Peccauimus enim & inique egimus recedentes à te: & deliquimus in omnibus. & præcepta tua nõ audiuimus, nec obſeruauimus, nec fecimus ſicut præceperas nobis vt bene nobis eſſet. omnia ergo quæ induxiſti ſuper nos, & vniuerſa quæ feciſti nobis, in vero iudicio feciſti: &

Azariæ oro fidei, & humilitatis plena.

D tradidiſti nos in manibus inimicorum noſtrorum iniquorum & peſſimorũ, præuaricatorúmque, & regi iniuſto & peſſimo vltra omnem terram. Et nunc non poſſumus aperire os: confuſio, & opprobrium facti ſumus ſeruis tuis, & his qui colunt te. Ne, quæſumus, tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne diſſipes teſtamẽtum tuum, neque auferas miſericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruũ tuum, & Iſrael ſanctum tuum: quibus locutus es, pollicens quòd multiplicares ſemen eorum ſicut ſtellas cæli, & ſicut arenã quæ eſt in litore maris: quia domine imminuti ſumus plus quàm omnes gẽtes, ſumúſq; humiles in vniuerſa terra hodie propter peccata noſtra. Et non eſt in tempore hoc princeps, & dux, & propheta, neq; holocauſtũ, neque ſacrificiũ, neq; oblatio, neque incenſum, neque locus primitiarũ corã te, vt poſſimus inuenire miſericordiã tuã: ſed in anima cõtrita, & ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur. Sicut in holocauſto arietũ & taurorũ, & ſicut in millibus agnorũ pinguiũ: ſic fiat ſacrificiũ noſtrũ in cõſpectu tuo hodie, vt placeat tibi: quoniã nõ eſt cõfuſio

confidētibus in te. Et nūc ſequimur te in toto corde,& timemus te,& quærimus faciem tuā.
Ne confundas nos: ſed fac nobiſcum iuxta manſuetudinem tuam, & ſecundum multitudinē
miſericordiæ tuæ. Et erue nos in mirabilibus tuis & da gloriam nomini tuo domine:& con-
fundantur omnes qui oſtendunt ſeruis tuis mala, confundantur in omni potentia, & robur
eorum conteratur:& ſciant quia tu es dominus deus ſolus,& glorioſus ſuper orbem terrarū.
Et non ceſſabant qui miſerant eos miniſtri regis ſuccendere fornacem, naphtha & ſtuppa &
pice & malleolis,& effundebatur flamma ſuper fornacem cubitis quadragintanouem:& eru- B
pit, & incendit quos reperit iuxta fornacem de Chaldæis. Angelus autem domini deſcendit
Ab igne intacti deum laudant. cum Azaria & ſociis eius in fornacem: & excuſſit flammā ignis de fornace, & fecit medium
fornacis quaſi ventum roris flantem,& non tetigit eos omnino ignis, neque contriſtauit,nec
quicquam moleſtiæ intulit. Tunc hi tres quaſi ex vno ore laudabant & glorificabant & be-
nedicebant deum in fornace: dicentes,

Benedictus es domine deus patrum noſtrorum,& laudabilis & ſuperexaltatus in ſecula:& benedictum nomen gloriæ tuæ ſanctum & laudabile & ſuperexaltatum in omnibus ſeculis.

Benedictus es in templo ſancto gloriæ tuæ,& ſuperlaudabilis & ſupergloriosus in ſecula.

Benedictus es in throno regni tui,& ſuperlaudabilis & ſuperexaltatus in ſecula.

Benedictus es qui intueris abyſſos, & ſedes ſuper cherubim, & laudabilis & ſuperexaltatus in ſecula.

Benedictus es in firmamento cæli,& laudabilis & glorioſus in ſecula.

Benedicite omnia opera domini domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite angeli domini domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Pſal.148.a Benedicite cæli domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite aquæ omnes quæ ſuper cælos ſunt domino, laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite omnes virtutes domini domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite ſol & luna domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite ſtellæ cæli domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite omnis imber & ros domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite omnis ſpiritus dei domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite ignis & æſtus domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite frigus & æſtas domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite rores & pruina domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite gelu & frigus domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite glacies & niues domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite noctes & dies domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula. F

Benedicite lux & tenebræ domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite fulgura & nubes domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicat terra dominum,laudet & ſuperexaltet eum in ſecula.

Benedicite montes & colles domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite vniuerſa germinantia in terra domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite fontes domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite maria & flumina domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite cete, & omnia quæ mouentur in aquis domino, laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite omnes volucres cæli domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite omnes beſtiæ & pecora domino, laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite filii hominum domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicat Iſrael dominum,laudet & ſuperexaltet eum in ſecula.

Benedicite ſacerdotes domini domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite ſerui domini domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite ſpiritus & animæ iuſtorum domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite ſancti & humiles corde domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite Anania, Azaria, Miſael domino,laudate & ſuperexaltate eum in ſecula: quia eruit.

nos de inferno,& ſaluos fecit de manu mortis,& liberauit nos de medio ardentis flammæ, & de medio ignis eruit nos.
Confitemini domino,quoniam bonus,quoniam in ſeculum miſericordia eius.
Benedicite omnes religioſi domino deo deorum,laudate,& cõfitemini ei, quia in omnia ſecula miſericordia eius.

Hucuſque in Hebræo non habetur:& quæ poſuimus,de Theodotionis editione tranſlata ſunt.

Fide in deũ,liberantur Sidrach,Miſach,& Abdenago ab igne.

Tunc Nabuchodonoſor rex obſtupuit,& ſurrexit propere,& ait optimatibus ſuis,Nónne tres viros miſimus in medium ignis compeditos? Qui reſpondentes regi dixerunt, Verè
G rex.Reſpõdit rex,& ait,Ecce ego video quatuor viros ſolutos, & ambulãtes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis eſt,& ſpecies quarti ſimilis filio dei. Tunc acceſſit Nabuchodonoſor ad oſtium fornacis ignis ardentis,& ait, Sidrach,Miſach,& Abdenago ſerui dei excelſi, egredimini,& venite.Statímque egreſſi ſunt Sidrach, Miſach, & Abdenago de medio ignis. Et congregati ſatrapæ,& magiſtratus, & iudices,& potentes regis, contemplabantur viros illos,quoniam nihil poteſtatis habuiſſet ignis in corporibus eorum, & capillus capitis eorum non eſſet aduſtus,etiam ſarabala eorum non fuiſſent immutata, & odor ignis non tranſiſſet per eos.Et erumpens Nabuchodonoſor,ait,Benedictus deus eorũ,Sidrach videlicet,Miſach, & Abdenago,qui miſit angelum ſuum,& eruit ſeruos ſuos qui crediderunt in eum: & verbũ regis immutauerunt,& tradiderunt corpora ſua ne ſeruirent & ne adorarent omnem deum, excepto deo ſuo. A me ergo poſitum eſt hoc decretũ,vt omnis populus,tribus,& lingua quæcunque locuta fuerit blaſphemiã contra deũ Sidrach, Miſach & Abdenago, diſpereat, & domus eius vaſtetur. neque enim eſt alius deus qui poſſit ita ſaluare. Tunc rex promouit Sidrach,Miſach,& Abdenago in prouincia Babylonis. NABVCHODONOSOR rex, omnibus populis,gentibus,& linguis, qui habitant in vniuerſa terra, pax vobis multiplicetur. Signa & mirabilia fecit apud me deus excelſus. Placuit ergo mihi prædicare ſigna eius, quia magna ſunt:& mirabilia eius,quia fortia:& regnum eius,quia regnum ſempiternum,& poteſtas eius in generatione & generationem.

¶ſarabala] veſtimenta

Nabuchodonoſor cõfitet potentiã dei, viſo miraculo.

¶vaſtetur.] in latrinas(vel,lutum)ponatur.
¶promouit] magnificauit

CAP. IIII.

ĵ.7.d.

Rurſum ſomniat Nabuchodonoſor.

A EGo Nabuchodonoſor quietus eram in domo mea,& florens in palatio meo.ſomniũ vidi quod perterruit me: & cogitationes meæ in ſtratu meo, & viſiones capitis mei conturbauerunt me. Et per me propoſitum eſt decretum,vt introducerentur in conſpectu meo cuncti ſapientes Babylonis,& vt ſolutionem ſomnii indicarent mihi. Tunc ingrediebantur arioli,magi,Chaldæi,& aruſpices,& ſomniũ narraui in conſpectu eorum:& ſolutionem eius non indicauerunt mihi.donec collega ingreſſus eſt in conſpectu meo Daniel,cui nomen Baltaſſar ſecũdum nomen dei mei qui habet ſpiritum deorum ſanctorum in ſemetipſo:& ſomniũ coram ipſo locutus ſum. Baltaſſar princeps ariolorum, quoniam ego ſcio quòd ſpiritum ſanctorum deorum habeas in te,& omne ſacramentum non eſt impoſſibile tibi:viſiones ſomni-
B orum meorum quas vidi,& ſolutionem earum narra. Viſio capitis mei in cubili meo, Videbam,& ecce arbor in medio terræ,& altitudo eius nimia.Magna arbor & fortis:& proceritas eius contingens cælum:aſpectus illius erat vſque ad terminos vniuerſæ terræ. Folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius:& eſca vniuerſorũ in ea. ſubter eam habitabant animalia & beſtiæ,& in ramis eius conuerſabantur volucres cæli:& ex ea veſcebatur omnis caro. Videbam in viſione capitis mei ſuper ſtratum meum, & ecce vigil & ſanctus de cælo deſcendit: clamauit fortiter, & ſic ait, Succidite arborem, & præcidite ramos eius: excutite folia eius, & diſpergite fructus eius: fugiant beſtiæ quæ ſubter eam ſunt,& volucres de ramis eius. Veruntamen germen radicum eius in terra ſinite, & alligetur vinculo ferreo & æreo in her-
C bis quæ foris ſunt, & rore cæli tingatur, & cum feris pars eius in herba terræ. Cor eius ab humano commutetur, & cor feræ detur ei:& ſeptem tempora mutentur ſuper eum.In ſententia vigilum decretum eſt,& ſermo ſanctorum,& petitio:donec cognoſcant viuentes quoniam dominatur excelſus in regno hominum, & cuicunque voluerit, dabit illud, & humillimum hominem conſtituerit ſuper eum. Hoc ſomnium vidi ego Nabuchodonoſor rex: tu ergo Baltaſſar interpretationem narra feſtinus: quia omnes ſapientes regni mei non queunt ſolutionem edicere mihi: tu autem potes, quia ſpiritus deorum ſanctorum in te eſt.

¶collega] demum

¶quæ foris ſunt,] agri,
¶In ſententia &c.] In decreto vigilũ, verbũ:& in ſermone ſanctorũ petitio:vt cognoſcãt &c.(i.taliter in colloquio vigilum & ſanctorũ angelorũ quæſitũ & cõcluſum eſt:vt cognoſcant &c.)

Somniũ regis Danielĩterp̃tatur, de amiſſione regni, & habitatione ei⁹ cum beſtiis, ac tandem eius ĩ regnum reſtitutione.

Tunc Daniel, cuius nomen Baltaſſar, cœpit intra ſemetipſum tacitus cogitare quaſi vna
hora: & cogitationes eius conturbabant eum. Reſpondens autem rex ait, Baltaſſar, ſomnium
& interpretatio eius non cõturbent te. Reſpondit Baltaſſar, & dixit, Domine mi, ſomniũ his D.
qui te oderunt: & interpretatio eius hoſtibus tuis ſit. Arborem quam vidiſti ſublimem atque
robuſtam, cuius altitudo pertingit ad cælum, & aſpectus illius in omnem terrã, & rami eius
pulcherrimi, & fructus eius nimius, & eſca omnium in ea, ſubter eam habitantes beſtiæ agri,
& in ramis eius commorantes aues cæli: tu es rex, qui magnificatus es, & inualuiſti: & ma-
gnitudo tua creuit, & peruenit vſque ad cælum, & poteſtas tua in terminos vniuerſæ terræ.
Quòd autem vidit rex vigilem, & ſanctum deſcendere de cælo, & dicere, Succidite arbo-
rem, & diſſipate illam, attamen germen radicum eius in terra dimittite, & vinciatur ferro &
ære in herbis foris, & rore cæli conſpergatur, & cum feris ſit pabulum eius, donec ſeptem
tempora mutentur ſuper eum: hæc eſt interpretatio ſententiæ altiſſimi, quæ peruenit ſuper E
dominum meum regem, Eiicient te ab hominibus, & cum beſtiis feríſque erit habitatio
tua, & fœnum vt bos comedes, & rore cæli infundêris: ſeptem quoque tempora mutabun-

¶foris,]agri, ¶pabulum]pars, ¶ſententiæ]& decretum ¶quæ]quod ¶feríſque]agri

Ĩ.5.f.

tur ſuper te, donec ſcias quòd dominetur excelſus ſuper regnum hominum, & cuicunque vo
luerit det illud. Quòd autem præcepit vt relinqueretur germen radicum eius, id eſt, arbo-
ris: regnum tuum tibi manebit poſtquam cognoueris poteſtatem eſſe cæleſtem. Quam ob

¶præcepit]dixerunt

Eccl̃i.3.d.

rem, rex, conſilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates
tuas miſericordiis pauperum: forſitan ignoſcet deus delictis tuis. Omnia hæc venerunt ſuper
Nabuchodonoſor regem. Poſt finem menſiũ duodecim, in aula Babylonis deambulabat.

¶eleemoſynis]iuſtitia ¶ignoſcet deus delictis tuis.]prolongabit tibi pacem tuã. (ſub. deus.)

Nabuchodonoſorè regno eiicitur, & cũ beſtiis comedit.

Reſpõdítque rex, & ait, Nónne hæc eſt Babylon ciuitas magna quam ego ædificaui in domũ F
regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decôris mei? Cúmque ſermo adhuc eſſet in ore
regis, vox de cælo ruit, Tibi dicitur Nabuchodonoſor rex, Regnum tuũ tranſibit à te, & ab
hominibus eiicient te, & cum beſtiis & feris erit habitatio tua: fœnum quaſi bos comedes, &
ſeptem tempora mutabuntur ſuper te: donec ſcias quòd dominetur excelſus in regno homi-
num, & cuicunque voluerit det illud. Eadem hora ſermo completus eſt ſuper Nabuchodono
ſor, & ex hominibus abiectus eſt, & fœnum vt bos comedit, & rore cæli corpus eius infectum
eſt: donec capilli eius in ſimilitudinem aquilarum creſcerent, & vngues eius quaſi auium.

¶& feris]agri

Nabuchodonoſor confitetur potentiã ſoli⁹ dei, & in regnum reſtituitur. Ĩ.7.d

Igitur poſt finem dierum ego Nabuchodonoſor oculos meos ad cælum leuaui, & ſenſus
meus redditus eſt mihi: & altiſſimo benedixi, & viuentem in ſempiternũ laudaui, & glorifica G
ui: quia poteſtas eius poteſtas ſempiterna, & regnum eius in generatione & generationem: &
omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati ſunt. Iuxta voluntatem enim ſuam fa
cit tam in virtutibus cæli quàm in habitatoribus terræ: & non eſt qui reſiſtat manui eius, &
dicat ei, Quare feciſti? In ipſo tẽpore ſenſus meus reuerſus eſt ad me, & ad honorẽ regni mei,
decorémq; perueni: & figura mea reuerſa eſt ad me: & optimates mei, & magiſtratus mei re-
quiſierũt me, & in regno meo reſtitutus ſum: & magnificẽtia amplior addita eſt mihi. Nũc
igitur ego Nabuchodonoſor laudo, & magnifico, & glorifico regẽ cæli: quia omnia opera eius
vera, & omnes viæ eius iudicia, & gradientes in ſuperbia poteſt humiliare.

¶ſenſus meus redditus]cognitio mea reddita & infra. ¶in nihilũ]tanquã nihilum ¶virtutib⁹]exercitibus ¶perueni:]reuerſus ſum:

CAP. V.

Balſaſar rex Babylonis, abutẽs vaſis templi, videt manũ ſcribẽtẽ ad parietẽ

Balſaſar rex fecit grande conuiuium optimatibus ſuis mille: & vnuſquiſque ſecundum A
ſuam bibebat ætatem. Præcepit ergo iam temulentus vt afferrentur vaſa aurea & argen
tea quæ aſportauerat Nabuchodonoſor pater eius de templo quod fuit in Ieruſalem: vt bi-
berent in eis rex & optimates eius, vxoréſque eius & cõcubinæ. Tunc allata ſunt vaſa aurea
quæ aſportauerat de templo quod fuerat in Ieruſalẽ: & biberunt in eis rex & optimates eius,
vxores & concubinæ illius. Bibebant vinũ, & laudabant deos ſuos aureos & argenteos, æreos,
ferreos, ligneóſque & lapideos. In eadem hora apparuerunt digiti, quaſi manus hominis ſcri
bentis contra candelabrum in ſuperficie parietis aulæ regiæ: & rex aſpiciebat articulos ma- B
nus ſcribentis. Tunc facies regis commutata eſt, & cogitationes eius conturbabant eum: &
compages renum eius ſoluebantur, & genua eius ad ſeinuicem collidebãtur. Exclamauit ita-

¶mille &c.]LXX, millenariis, & corã mille vinũ bibebat. ¶iam temulẽtus]in dulcedine vini (vſ, inſtinctu vini & temulentus) ¶cõpages]cingula

Accerſiti à rege magi, non valẽt ſcripturã ediſſerere.

que rex fortiter vt introducerent magos, Chaldæos, & aruſpices. Et proloquens rex ait ſapi-
entibus Babylonis, Quicunque legerit ſcripturam hãc, & interpretationem eius manifeſtam
mihi fecerit, purpura veſtietur, & torquem auream habebit in collo, & tertius in regno meo
erit. Tunc ingreſſi omnes ſapientes regis non potuerunt nec ſcripturam legere, nec inter-
pretationem eius indicare regi. Vnde rex Balſaſar ſatis cõturbatus eſt, & vultus illius immu-

C tatus eſt:ſed & optimates eius turbabantur. Regina autem pro rē quæ acciderat regi & opti-
matibus eius, domum conuiuii ingreſſa eſt:& proloquens ait, Rex inæternū viue: non te cō-
turbet cogitationes tuæ, neque facies tua immutetur. Eſt vir in regno tuo, qui ſpiritum deo-
rum ſanctorū habet in ſe:& in diebus patris tui ſcientia & ſapientia inuentæ ſunt in eo: nam
& rex Nabuchodonoſor pater tuus principem magorum, incantatorum, Chaldæorum, & aru
ſpicum conſtituit eum, pater inquam tuus ô rex: quia ſpiritus amplior, & prudentia, intelli-
gentiáque, & interpretatio ſomniorum, & oſtenſio ſecretorum, ac ſolutio ligatorum inuentæ
D ſunt in eo, hoc eſt in Daniele: cui rex poſuit nomen Baltaſſar. nunc itaque Daniel vocetur, Vocatur Daniel.
& interpretationē narrabit. Igitur introductus eſt Daniel coram rege. Ad quem præfatus
rex ait, Tu es Daniel de filiis captiuitatis Iudæ, quem adduxerat pater meus rex de Iudæa?
Audiui de te quoniam ſpiritū deorū habeas:& ſcientia, intelligentiáque ac ſapientia amplio
res inuentæ ſunt in te. Et nunc introgreſſi ſunt in conſpectu meo ſapientes magi, vt ſcriptu-
ram hanc legerent, & interpretationem eius indicarent mihi: & nequiuerunt ſenſum huius
ſermonis edicere. Porrò ego audiui de te quòd poſſis obſcura interpretari, & ligata diſſolue-
re: ſi ergo vales ſcr pturam legere, & interpretationem eius indicare mihi, purpura veſtiêris,
¶domus tuæ] tua E & torquem auream circa collum tuū habebis, & tertius in regno meo princeps eris. Ad quæ Scripturā legit, & interpretatur: regē videlicet ē regno deturbandum.
reſpondens Daniel, ait coram rege, Munera tua ſint tibi, & dona domus tuæ alteri da: ſcriptu
ram autem legam tibi, rex, & interpretationem eius oſtendam tibi. O rex, deus altiſſimus re-
gnum & magnificentiam, gloriam & honorem dedit Nabuchodonoſor patri tuo: & propter
magnificentiā quā dederat ei, vniuerſi populi, tribus & linguæ tremebāt, & metuebant eum.
Quos volebat, interficiebat:& quos volebat, percutiebat:& quos volebat, exaltabat:& quos vo
lebat, humiliabat. Quādo autē eleuatū eſt cor eius, & ſpiritus illius obfirmatus eſt ad ſuperbiā,
¶onagris] ferigregibus F depoſitus eſt de ſolio regni ſui, & gloria eius ablata eſt:& à filiis hominū eiectus eſt, ſed & cor
eius cum beſtiis poſitū eſt, & cum onagris erat habitatio eius, fœnū quoque vt bos comede-
bat, & rore cæli corpus eius infectum eſt: donec cognoſceret quòd poteſtatem haberet altiſſi- 5.4.e.
mus in regno hominū, & quencunque voluerit ſuſcitabit ſuper illud. Tu quoque filius eius
Balſaſar, non humiliaſti cor tuum, cum ſcires hæc omnia: ſed aduerſum dominatorem cæli
eleuatus es:& vaſa domus eius allata ſunt coram te:& tu, & optimates tui, & vxores tuæ, &
concubinæ tuæ vinum bibiſtis in eis: deos quoque argenteos, & aureos, & æreos, ferreos, li-
gneóſque, & lapideos qui non vident, neque audiunt, neque ſentiunt, laudaſti: porrò deum
*mane, מנא מנא תקל פרסין G qui habet flatum tuum in manu ſua & omnes vias tuas, non glorificaſti. Idcirco ab eo miſ-
ſus eſt articulus manus, qui ſcripſit hoc quod exaratum eſt. Hæc eſt autē ſcriptura quæ dige-
ſta eſt: Mane,* thecel, phares. Et hæc eſt interpretatio ſermonis. Mane: numerauit deus regnū
tuum, & compleuit illud. Thecel: appenſus es in ſtatera, & inuentus es minus habens. Pha-
res: diuiſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis & Perſis. Tunc iubente rege indutus eſt
Daniel purpura, & circūndata eſt torques aurea collo eius: & prædicatum eſt de eo quòd ha Interfecto Balſaſar, ſuccedit Darius Medus. iere. 50.a.
beret poteſtatem tertius in regno ſuo. Eadem nocte interfectus eſt Balſaſar rex Chaldæus. Et
Darius Medus ſucceſſit in regnum, annos natus ſexagintaduos. CAP. VI.

A PLacuit Dario, & cōſtituit ſuper regnum ſatrapas centumviginti, vt eſſent in toto regno Daniel cōſtituitur à rege princeps ſup ſatrapas.
ſuo. Et ſuper eos, principes tres, ex quibus Daniel vnus erat: vt ſatrapæ illis redderent ra
tionem, & rex non ſuſtineret moleſtiam. Igitur Daniel ſuperabat omnes principes & ſatra-
pas: quia ſpiritus dei amplior erat in illo. Porrò rex cogitabat conſtituere eum ſuper omne
regnum: vnde principes & ſatrapæ quærebant occaſionem vt inuenirent Danieli ex látere re
¶ſuſpicionē] corruptelam ¶culpa & ſuſpicio] error & corruptela ¶ſurripuerunt] ſuaſerunt gni: nullámque cauſam, & ſuſpicionem reperire potuerunt, eò quòd fidelis eſſet, & omnis
B culpa & ſuſpicio non inueniretur in eo. Dixerunt ergo viri illi, Non inueniemus Danieli Edicti excogitatio aduerſus Danielē.
huic aliquam occaſionem, niſi forte in lege dei ſui. Tunc principes & ſatrapæ ſurripuerunt
regi, & ſic locuti ſunt ei, Dari rex, inæternum viue: conſilium inierunt omnes principes re-
gni tui, magiſtratus & ſatrapæ, ſenatores & iudices, vt decretum imperatorium exeat, & edi-
ctum, Vt omnis qui petierit aliquam petitionem à quocunque deo & homine, vſque ad tri-
C ginta dies, niſi à te, rex, mittatur in lacum leonum. Nunc itaque rex confirma ſententiam, &
ſcribe decretū: vt non immutetur quod ſtatutum eſt à Medis & Perſis, nec præuaricari cui- Edicti pmulgatio, cuius tā quā violator Daniel accuſatur apud regem.
quam liceat. Porrò rex Darius propoſuit edictum, & ſtatuit. Quod cum Daniel comperiſ-
ſet, id eſt cōſtitutā legem, ingreſſus eſt domū ſuam:& feneſtris apertis in cœnaculo ſuo, cōtra

Ieruſalem tribus temporibus in die flectebat genua ſua, & adorabat, confitebatúrque coram
deo ſuo ſicut & antè facere conſueuerat. Viri ergo illi curioſius inquirentes, inuenerunt Da-
nielem orantem, & obſecrantem deum ſuũ. Et accedentes locuti ſunt regi ſuper edicto, Rex,
nunquid non conſtituiſti vt omnis homo qui rogaret quenquam de diis & hominibus vſque
ad dies triginta, niſi te, rex, mitteretur in lacum leonum? Ad quos reſpondens rex ait, Verus D
eſt ſermo iuxta decretum Medorum atque Perſarum, quod præuaricari non licet. Tunc re-
ſpondentes dixerunt coram rege, Daniel de filiis captiuitatis Iudæ, non curauit de lege tua
& de edicto quod cõſtituiſti: ſed tribus temporibus per diẽ orat obſecratione ſua. Quod ver- ¶ſatis cõtriſtat⁹ eſt:] multũ diſplicuit ei:
bum cum audiſſet rex, ſatis contriſtatus eſt: & pro Daniele poſuit cor vt liberaret eum, & vſ- ¶poſuit cor] LXX, contendebat
que ad occaſum ſolis laborabat vt erueret illum. Viri autem illi intelligentes regem, dixerũt ¶intelligẽtes regẽ,] cõgregati ad regem,
ei, Scito, rex, quia lex Medorũ atque Perſarum eſt, vt omne decretum quod conſtituerit rex, E (vl', pſuadẽtes regi)
Iuſſu regis mittit' in lacũ leonum. non liceat immutari. Tunc rex præcepit, & adduxerũt Danielem, & miſerunt eum in lacum
leonum. Dixítque rex Danieli, Deus tuus quem colis ſemper, ipſe liberabit te. Allatúſque eſt
lapis vnus, & poſitus eſt ſuper os laci: quem obſignauit rex annulo ſuo, & annulo optimatum
ſuorũ, ne quid fieret cõtra Danielem. Et abiit rex in domum ſuam, & dormiuit incœnatus,
cibíque non ſunt allati corã eo, inſuper & ſomnus receſſit ab eo. Tunc rex primo diluculo cõ
ſurgens, feſtinus ad lacum leonum perrexit: appropinquãnſque lacui, Danielem voce lachry
mabili inclamauit, & affatus eſt eum, Daniel ſerue dei viuentis, deus tuus cui tu ſeruis ſem-
per, putáſne valuit te liberare à leonibus? Et Daniel regi reſpondens ait, Rex inæternũ viue, F
1.Mach.2.f. Deus meus miſit angelum ſuum, & concluſit ora leonum, & non nocuerunt mihi: quia co-
Eius liberatio, quæ fidei in deum tribuitur. ram eo iuſtitia inuenta eſt in me: ſed & coram te, rex, delictum non feci. Tunc vehementer
rex gauiſus eſt ſuper eo, & Danielem præcepit educi de lacu: eductúſq; eſt Daniel de lacu, &
Accuſatores Danielis exponũtur leonib⁹ dilaniãdi. nulla læſio inuẽta eſt in eo, quia credidit deo ſuo. Iubente autẽ rege adducti ſunt viri illi qui
accuſauerũt Danielem: & in lacum leonũ miſſi ſunt, ipſi & filii, & vxores eorũ: & nõ perue-
nerũt vſque ad pauimentũ laci, donec arriperẽt eos leones, & omnia oſſa eorũ cõminuerũt. G
Darius decreti publicatione deũ Danielis prędicat. Tunc Darius rex ſcripſit vniuerſis populis, tribubus, & linguis habitãtibus in vniuerſa terra,
PAX vobis multiplicetur. A me conſtitutum eſt decretum, vt in vniuerſo imperio & re-
gno meo tremiſcant, & paueant deum Danielis. Ipſe eſt enim deus viuens & æternus in ſecu
la: & regnũ eius nõ diſſipabitur, & poteſtas eius vſque in æternũ. Ipſe liberator atq; ſaluator, ¶perſeuerauit] proſperatus eſt
faciens ſigna & mirabilia in cælo & in terra: qui liberauit Danielem de lacu leonum. Porrò
5.1.d. Daniel perſeuerauit vſque ad regnum Darii, regnúmque Cyri Perſæ. CAP. VII. A

Viſio quatuor beſtiarũ Danieli oſtẽditur. ANno primo Balſaſar regis Babylonis, Daniel ſomnium vidit: viſio autem capitis eius
in cubili ſuo: & ſomnium ſcribens, breui ſermone comprehendit, ſummatímque per-
ſtringens, ait, Videbam in viſione mea nocte, & ecce quatuor venti cæli pugnabant in mari ¶leæna,] leo,
magno. Et quatuor beſtiæ grandes aſcendebant de mari diuerſæ inter ſe. Prima quaſi leæna,
& alas habebat aquilæ: aſpiciebam donec euulſæ ſunt alæ eius, & ſublata eſt de terra, & ſuper
pedes quaſi homo ſtetit, & cor hominis datũ eſt ei. Et ecce beſtia alia ſimilis vrſo in parte ſte B
tit: & tres ordines erant in ore eius, & in dentibus eius, & ſic dicebant ei, Surge, comede car-
nes plurimas. Poſt hæc aſpiciebam, & ecce alia quaſi pardus, & alas habebat quaſi auis, qua-
tuor ſuper ſe: & quatuor capita erant in beſtia, & poteſtas data eſt ei. Poſt hæc aſpiciebã in vi
ſione noctis, & ecce beſtia quarta terribilis atque mirabilis, & fortis nimis: dentes ferreos ha
bebat magnos, comedens atque comminuens, & reliqua pedibus ſuis conculcans: diſſimilis
autẽ erat cæteris beſtiis quas videram ante eam, & habebat cornua decem. Conſiderabã cor- C
nua, & ecce cornu aliud paruulũ ortum eſt de medio eorum: & tria de cornibus primis euulſa
ſunt à facie eius. & ecce oculi, quaſi oculi hominis erant in cornu iſto, & os loquens ingentia. ¶poſiti ſunt,] allati ſunt,
Aſpiciebam, donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit: veſtimentum eius candidum
quaſi nix, & capilli capitis eius quaſi lana munda: thronus eius, flãmæ ignis: rotæ eius, ignis
Apo.5.d. accenſus. Fluuius igneus rapidúſque egrediebatur à facie eius: millia milliũ miniſtrabant ei,
& decies millies centena millia aſſiſtebant ei: iudicium ſedit, & libri aperti ſunt. Aſpiciebam D ¶quoniam] donec
propter vocem ſermonum grandium, quos cornu illud loquebatur: & vidi quoniam interfe-
cta eſſet beſtia, & periſſet corpus eius, & traditum eſſet ad comburendum igni. aliarum quo-
que beſtiarum ablata eſſet poteſtas: & tempora vitæ conſtituta eſſent eis vſque ad tempus &
tẽpus. Aſpiciebã ergo in viſione noctis, & ecce cũ nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat,

& vſque ad antiquum dierum peruenit:& in conſpectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei po-
teſtatem,& honorem,& regnum:& omnes populi, tribus, & linguæ ipſi ſeruiẽt:poteſtas eius,
poteſtas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. Horruit ſpiritus
E meus,ego Daniel territus ſum in his,& viſiones capitis mei conturbauerunt me. Acceſſi
ad vnum de aſſiſtentibus, & veritatem quærebam ab eo de omnibus his. Qui dixit mihi in-
terpretationem ſermonũ, & docuit me, Hæ quatuor beſtiæ magnæ:quatuor ſunt regna,quæ
conſurgent de terra. Suſcipient autem regnum ſancti dei altiſſimi:& obtinebunt regnũ vſque
in ſeculũ & in ſeculum ſeculorum. Poſt hoc volui libenter diſcere de beſtia quarta, quæ erat
diſſimilis valde ab omnibus,& terribilis nimis:dẽtes* & vngues eius ferrei:comedebat & cõ-
minuebat,& reliqua pedibus ſuis conculcabat.& de cornibus decem quæ habebat in capite:
F & de alio quod ortum fuerat ante quod ceciderant tria cornua:& de cornu illo quod habe-
bat oculos,& os loquẽs grandia,& maius erat cæteris. Aſpiciebam:& ecce cornu illud facie-
bat bellum aduerſus ſanctos,& præualebat eis:donec venit antiquus dierum,& iudiciũ dedit
ſanctis excelſi,& tempus aduenit,& regnũ obtinuerunt ſancti. Et ſic ait,Beſtia quarta,regnũ
quartum erit in terra,quod maius erit omnibus regnis,& deuorabit vniuerſam terram,& cõ
culcabit,& comminuet eam. Porrò cornua decem ipſius regni, decem reges erunt:& alius cõ
ſurget poſt eos,& ipſe potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit. Et ſermones contra
G excelſum loquetur,& ſanctos altiſſimi conteret:& putabit quòd poſſit mutare tempora & le-
ges,& tradentur in manu eius vſque ad tempus & tempora & dimidium temporis. Et iudi-
cium ſedebit,vt auferatur potentia,& conteratur,& diſpereat vſque in finem. Regnum autẽ,
& poteſtas,& magnitudo regni quæ eſt ſubter omne cælum,detur populo ſanctorũ altiſſimi:
cuius regnum,regnum ſempiternum eſt,& omnes reges ſeruient ei & obedient. Hucuſque fi-
nis verbi. Ego Daniel multum cogitationibus meis conturbabar,& facies mea mutata eſt in
me,verbum autem in corde meo conſeruaui. CAP. VIII.

A Nno tertio regni Balſaſar regis,viſio apparuit mihi,ego Daniel,poſt id quod videram
in principio. Vidi in viſione mea,cum eſſem in Suſan caſtro quod eſt in AElam regio
ne: vidi autem in viſione eſſe me ſuper portam Vlai. Et leuaui oculos meos, & vidi: & ecce
aries vnus ſtabat ante paludem,habẽs cornua excelſa,& vnum excelſius altero atque ſuccre-
ſcens. Poſtea vidi arietem cornibus ventilantem contra occidentem, & cõtra Aquilonem, &
contra meridiem:& omnes beſtiæ non poterant reſiſtere ei, neque liberari de manu eius:fe-
B cítque ſecundum voluntatem ſuam,& magnificatus eſt. Et ego intelligebam:ecce autem hir-
cus caprarum veniebat ab occidente ſuper faciem totius terræ,& non tangebat terram:por-
rò hircus habebat cornu inſigne inter oculos ſuos. Et venit vſque ad arietem illum cornutũ,
quem videram ſtantem ante portam,& cucurrit ad eum in impetu fortitudinis ſuæ. Cúmque
appropinquaſſet prope arietem,efferatus eſt in eum, & percuſſit arietem : & comminuit duo
cornua eius,& non poterat aries reſiſtere ei:cúmque eum miſiſſet in terram, conculcauit, &
C nemo quibat liberare arietem de manu eius. Hircus autem caprarum magnus factus eſt ni-
mis:cúmque creuiſſet, fractum eſt cornu magnum, & orta ſunt quatuor cornua ſubter illud
per quatuor ventos cæli. De vno autem ex eis egreſſum eſt cornu vnum modicum:& factum
eſt grande contra meridiem,& cõtra orientem,& contra fortitudinem. Et magnificatum eſt
vſque ad fortitudinem cæli:& deiecit de fortitudine & de ſtellis, & conculcauit eas. Et vſque
ad principem fortitudinis magnificatum eſt:& ab eo tulit iuge ſacrificium,& deiecit locum
D ſanctificationis eius. Robur autem datum eſt ei contra iuge ſacrificium propter peccata : &
proſternetur veritas in terra,& faciet,& proſperabitur. Et audiui vnum de ſanctis loquẽtem:
& dixit vnus ſanctus alteri neſcio cui loquenti, Vſquequo viſio,& iuge ſacrificium,& pecca-
tum deſolationis quæ facta eſt: & ſanctuarium,& fortitudo conculcabitur? Et dixit ei, Vſque
ad veſperam & mane,dies duo milia trecenti:& mundabitur ſanctuarium. Factum eſt au
tem cum viderem ego Daniel viſionem, & quærerem intelligentiam: ecce ſtetit in conſpe-
E ctu meo quaſi ſpecies viri. Et audiui vocem viri inter Vlai:& clamauit,& ait,Gabriel fac in-
telligere iſtam viſionem. Et venit,& ſtetit iuxta vbi ego ſtabam:cúmque veniſſet,pauẽs cor-
rui in faciem meã,& ait ad me,Intellige fili hominis,quoniã in tempore finis cõplebitur vi-
ſio. Cúmque loqueretur ad me, collapſus ſum pronus in terrã:& tetigit me, & ſtatuit me in
gradu meo,dixítq; mihi,Ego oſtẽdam tibi quæ futura ſunt in nouiſſimo maledictionis:quo-

¶his,] medio corporis,

¶Suſcipiẽt autẽ regnũ ſancti dei altiſſimi:] Vſquequo ſupremi ſancti potiẽtur regno:(vel, Suſcipiẽt autẽ regnũ ſanctorũ altiſſimorũ:)
*eius ferrei,
¶ferrei:] ærei:

¶excelſi,] altiſſimis, & infra.
¶conculcabit,] turbabit,

¶reges] vel, poteſtates

¶caſtro quod] regia quæ(vel, vrbe capitali,quæ)
¶regione:] prouincia:
¶portam] flumen
¶ante paludem,] iuxta flumen,

¶intelligebam:] animaduertebam:

¶inſigne] viſibile
¶portam,] fluuium,
¶efferatus] eleuatus

¶cõtra fortitudinẽ.] ad terrã deſyderabilem(vel, iucũdam.i. Iſraelem.)
¶magnificatum eſt] creuit
¶fortitudinem] exercitum
¶fortitudine] exercitu
¶fortitudinis] exercitus
¶iuge] vel, diurnum
¶Robur] Tempus
¶peccatũ deſolationis quæ facta eſt:] præuaricatio deſolans(vel, ſtupenda & admiranda,)
¶dixit ei] dixit ad me
¶iſtam] iſtũ(hunc)
¶in tempore finis] vel, in vltimo tẽpore,
¶gradu] loco

Lu.1.c. mich. 4.c.5.3.g.4.g.

Viſio interpretaẽ de quatuor mundi regnis.

De potentia & incremẽto Antichriſti.

De regno CHRISTI ęterno. luc.1.c

Viſio pugnæ inter arietem & hircum.

Viſionis intelligẽtia de cõflictu regis Perſarũ & regis Græcorũ. 3.9.f.

niam habet tempus finem ſuum. Aries quem vidiſti habere cornua, rex Medorum eſt atque F
Perſarum. Porrò hircus caprarum: rex Græcorum eſt. & cornu grande quod erat inter oculos
eius: ipſe eſt rex primus. Quòd autem fracto illo ſurrexerũt quatuor pro eo: quatuor reges de
gente eius conſurgent, ſed non in fortitudine eius. Et poſt regnum eorum cum creuerint ini-
quitates, conſurget rex impudens facie, & intelligens propoſitiones. & roborabitur fortitudo
eius, ſed non in viribus ſuis: & ſupra quàm credi poteſt, vniuerſa vaſtabit, & proſperabitur, &
faciet. Et interficiet robuſtos, & populum ſanctorum ſecundum voluntatem ſuam, & dirige- G
tur dolus in manu eius: & cor ſuum magnificabit, & in copia rerum omnium occidet pluri-
mos: & contra principem principum conſurget, & ſine manu conteretur. Et viſio veſpere &
mane, quæ dicta eſt, vera eſt: tu ergo viſionẽ ſigna, quia poſt multos dies erit. Et ego Daniel
langui, & ægrotaui per dies: cúmque ſurrexiſſem, faciebam opera regis, & ſtupebam ad viſio-
nem, & non erat qui interpretaretur.

De rege impudẽti Antichriſto.

¶nõ ĩ fortitudĩe ei⁹.] vł, nõ tam potẽtes quàm ipſe.
¶impudẽs] fortis (vł inuerecundus)
¶ꝓpoſitiones.] ænigmata.
¶in viribus ſuis:] ex viribus ſuis ꝓpriis:
¶copia rerũ oĩm] vł, dolo (aut pace, ſiue cum pax ſperabit. Quidã vertũt, ꝓſperitate)
¶manu] fortitudine
¶lãgui,] cõtrit⁹ ſum,

CAP. IX.

IN anno primo Darii filii Aſſueri de ſemine Medorum, qui imperauit ſuper regnũ Chal- A
dæorum: Anno vno regni eius, ego Daniel intellexi in libris numerum annorũ, de quo
factus eſt ſermo domini ad Ieremiam prophetam, vt complerentur deſolationis Ieruſalem
ſeptuaginta anni. Et poſui faciem meam ad dominũ deum meum rogare & deprecari in ie-
iuniis, ſacco & cinere. Et oraui dominum deum meum, & confeſſus ſum, & dixi, Obſecro do-
mine deus magne & terribilis, cuſtodiens pactum & miſericordiam diligentibus te & cuſto-
dientibus mandata tua. Peccauimus, iniquitatem fecimus, impie egimus, & receſſimus: & de-
clinauimus à mandatis tuis ac iudiciis. Nõ obediuimus ſeruis tuis prophetis qui locuti ſunt
in nomine tuo regibus noſtris, principibus noſtris, patribus noſtris, omníque populo ter- B
ræ. Tibi domine iuſtitia: nobis autem confuſio faciei, ſicut eſt hodie viro Iuda, & habitatori-
bus Ieruſalem & omni Iſrael, his qui prope ſunt, & his qui procul in vniuerſis terris ad quas
eieciſti eos propter iniquitates eorũ, in quibus peccauerunt in te domine. Nobis confuſio fa-
ciei, regibus noſtris, principibus noſtris, & patribus noſtris qui peccauerunt: tibi autem domi
no deo noſtro miſericordia & propitiatio, quia receſſimus à te, & non audiuimus vocem do-
mini dei noſtri vt ambularemus in lege eius quam poſuit nobis per ſeruos ſuos prophetas.
Et omnis Iſrael præuaricati ſunt legem tuam, & declinauerũt ne audirent vocem tuã: & ſtil-
lauit ſuper nos maledictio & deteſtatio quæ ſcripta eſt in libro Moyſi ſerui dei, quia pecca- C
uimus ei. Et ſtatuit ſermones ſuos quos locutus eſt ſuper nos & ſuper principes noſtros qui
iudicauerunt nos, vt ſuperinduceret in nos magnum malum quale nunquam fuit ſub omni
cælo, ſecundũ quod factum eſt in Ieruſalem. Sicut ſcriptum eſt in lege Moyſi, omne malum
hoc venit ſuper nos: & non rogauimus faciem tuam domine deus noſter, vt reuerteremur ab
iniquitatibus noſtris, & cogitaremus veritatem tuam. Et vigilauit dominus ſuper malitiam,
& adduxit eam ſuper nos: * iuſtus dominus deus noſter in omnibus operibus ſuis quæ fecit,
non enim audiuimus vocem eius. Et nunc domine deus noſter qui eduxiſti populum tuum
de terra AEgypti in manu forti, & feciſti tibi nomen ſecundum diem hanc, peccauimus, ini- D
quitatem fecimus. Domine in omnem iuſtitiam tuã auertatur obſecro ira tua, & furor tuus
à ciuitate tua Ieruſalẽ, & à monte ſancto tuo. Propter peccata enim noſtra, & iniquitates pa-
trum noſtrorũ, Ieruſalem & populus tuus in opprobriũ ſunt omnibus per circuitum noſtrũ.
Nunc ergo exaudi deus noſter orationem ſerui tui, & preces eius: & oſtende faciem tuã ſuper
ſanctuarium tuũ quod deſertum eſt propter temetipſum. Inclina deus meus aurem tuã & au
di: aperi oculos tuos, & vide deſolationem noſtrã, & ciuitatem ſuper quam inuocatum eſt no
men tuum. neq; enim in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam, ſed
in miſerationibus tuis multis. Exaudi domine, placare domine: attẽde & fac, ne moreris pro- E
pter temetipſum deus meus: quia nomen tuum inuocatũ eſt ſuper ciuitatem & ſuper populũ
tuũ. Cúmq; adhuc loquerer, & orarem, & cõfiterer peccata mea & peccata populi mei Iſ-
rael, vt proſternerẽ preces meas in cõſpectu dei mei, pro monte ſancto dei mei: adhuc me lo-
quẽte in oratione mea, ecce vir Gabriel quẽ viderã in viſione à principio, cito volans tetigit
me in tempore ſacrificii veſpertini. Et docuit me, & locutus eſt mihi, dixítque, Daniel, nunc
egreſſus ſum vt docerem te, & intelligeres. Ab exordio precũ tuarũ egreſſus eſt ſermo: ego au F
tẽ veni vt indicarem tibi, quia vir deſyderiorũ es: tu ergo animaduerte ſermonẽ, & intellige
viſionem. Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populũ tuũ & ſuper vrbem ſanctã

Daniel poſtulat impleri à deo quod ꝓmiſit de reditu ppłi ab exilio Babylonico. iere. 25. c & 29. c. 2. Eſd. 1. b.

Vera cõfeſſio Baruch. 1. c.

Deute. 27. c.

Baruch. 1. c. Exod. 15. c.

Exaudiť Danielis oratio.

Gabriel. ſ. 8. e.

Viſionem 70 Hebdomadũ ediſſerit ei angelus. mat. 24 b. iohan. 1. g.

¶deteſtatio quæ ſcripta] iuſiurãdũ quod ſcriptum
¶ſtatuit] vł, ĩpleuit
¶cogitaremus] ĩtelligeremus
¶vigilauit] feſtinauit
*quoniam
¶in oẽm iuſtitiam tuã] ſecundũ oẽs iuſtitias tuas
¶oſtende] illuſtra (lucere fac)
¶temetipſm.] dñm.
¶abbreuiatæ] deſinitæ (determinatæ)

ˁeius ppl's q eũ negaturus eſt.] lei. (ſub. populo Ir'l'em verus ſacerdos, iudex, vl' rex) ˁcũ duce vẽturo:] ducis vẽturi: (vl', princeps veniẽs. Aut, magnificus adueniẽs:) ˁerit ĩ tẽplo abominatio deſolationis:] ſuper extẽſionẽ abominationũ admirari faciet (ſub. eos qui illas videbũt: vl', admirabit' hõ. Alii vertũt, ſup alã abominationes deſolationis. i. ſtatim vt videritis abomiationẽ affigi in porticu tẽpli, ſcitote adeſſe initia calamitatũ. Alii, malorũ dæmoniorũ præſidio aderit q vaſtat. Alii, ꝓpter abominationes, quia Chriſtũ occiderunt.) ˁfortitudo magna:] tẽpus longum eſt: ˁintelligentia &c.] & aĩaduertit quid ſibi vellet ea viſio.

tuam, vt conſumetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio & prophetia: & vngatur ſanctus ſanctorum. Scito ergo & animaduerte: ab exitu ſermonis vt iterum ædificetur Ieruſalem, vſque ad CHRISTVM ducem, hebdomades ſeptem & hebdomades ſexaginta duæ erunt: & rurſum ædificabitur platêa, & muri in anguſtia temporum. Et poſt hebdomades ſexagintaduas occidetur CHRISTVS: & non erit eius populus qui eum negaturus eſt. Et ciuitatem & ſanctuariũ diſſipabit populus cum duce venturo: & finis eius vaſtitas, & poſt finem belli ſtatuta deſolatio. Confirmabit autem pactum multis hebdomada vna: & in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia & ſacrificium: & erit in templo abominatio deſolationis: & vſque ad cõſummationem & finem perſeuerabit deſolatio.

Vnctio CHRISTI. Reædificatio Ieruſalẽ ſub Nehemia. CHRISTI mors. Abiectio impiorũ Iudæorum. Matth. 24. b

CAP. X.

A ANno tertio Cyri regis Perſarum, verbum reuelatum eſt Danieli cognomento Baltaſſar, & verbum verum, & fortitudo magna: intellexítque ſermonem, intelligentia enim eſt opus in viſione. In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarũ diebus, panem deſyderabilem non comedi, & caro & vinum non introierũt in os meum, ſed neque vnguento vnctus ſum: donec complerentur trium hebdomadarũ dies. Die autem viceſima & quarta menſis primi eram iuxta fluuium magnum, qui eſt Tigris. Et leuaui oculos meos, & vidi: & ecce vir vnus veſtitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo: & corpus eius quaſi chryſolithus, & facies eius velut ſpecies fulguris, & oculi eius vt lampas ardẽs, & brachia eius: & quæ deorſum ſunt, vſque ad pedes, quaſi ſpecies æris candẽtis: & vox ſermonum eius vt vox multitudinis. B Vidi autem ego Daniel ſolus viſionem: porrò viri qui erant mecum non viderunt, ſed terror nimius irruit ſuper eos, & fugerunt in abſconditum. Ego autem relictus ſolus vidi viſionem grandẽ hanc: & non remanſit in me fortitudo, ſed & ſpecies mea immutata eſt in me, & emarcui, nec habui quicquam virium. Et audiui vocem ſermonum eius: & audiens iacebam conſternatus ſuper faciem meam, & vultus meus hærebat terræ. Et ecce manus tetigit me, & erexit me ſuper genua mea, & ſuper articulos manuum mearum. Et dixit ad me, Daniel vir deſyderiorũ intellige verba quæ ego loquor ad te, & ſta in gradu tuo: nũc enim ſum miſſus ad te. Cúmque dixiſſet mihi ſermonẽ iſtum, ſteti tremens. Et ait ad me, Noli metuere Daniel: quia C ex die primo quo poſuiſti cor tuum ad intelligendũ, vt te affligeres in conſpectu dei tui, exaudita ſunt verba tua, & ego veni propter ſermones tuos. Princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi viginti & vno diebus: & ecce Michael vnus de principibus primis venit in adiutoriũ meum, & ego remanſi ibi iuxta regem Perſarũ. Veni autem vt docerem te quæ ventura ſunt populo tuo in nouiſſimis diebus: quoniam adhuc viſio in dies. Cúmque loqueretur mihi huiuſcemodi verbis, deieci vultum meum ad terram, & tacui. Et ecce quaſi ſimilitudo filii hominis tetigit labia mea: & aperiens os meum locutus ſum, & dixi ad eum qui ſtabat contra me, Domine mi in viſione tua diſſolutæ ſunt compages meæ, & nihil in me remãſit virium. D Et quomodo poterit ſeruus domini mei loqui cum domino meo? nihil enim in me remanſit virium, ſed & halitus meus intercluditur. Rurſum ergo tetigit me quaſi viſio hominis, & confortauit me, & dixit, Noli timere vir deſyderiorũ, pax tibi: cõfortare, & eſto robuſtus. Cúmque loqueretur mecum, conualui, & dixi, Loquere domine mi, quia confortaſti me. Et ait, Nunquid ſcis quare venerim ad te? & nunc reuertar, vt prælier aduerſum principem Perſarum. Cum enim egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens. Veruntamen annuntiabo tibi quod expreſſum eſt in ſcriptura veritatis: & nemo eſt adiutor meus in omnibus his, niſi Michael princeps veſter.

Apparet Danieli vir lineis veſtibus indutus. Quare ad eũ miſſus ſit declarat.

ˁquæ deorſum ſunt, vſque ad pedes,] pedes eius, ˁſpecies] vis ˁdiſſolutę ſunt compages meę] conuerſi ſunt dolores mei in me, ˁmei] illius ˁmeo?] illo? ˁintercludit'.] non remanſit in me. ˁadiutor meus] qui mecum maneat

CAP. XI.

A EGo autem ab anno primo Darii Medi ſtabam vt confortaretur & roboraretur. Et nunc veritatem annuntiabo tibi. Ecce adhuc tres reges ſtabunt in Perſide, & quartus ditabitur opibus nimiis ſuper omnes: & cum inualuerit diuitiis ſuis, concitabit omnes aduerſum regnũ Græciæ. Surget vero rex fortis, & dominabitur poteſtate multa: & faciet quod placuerit ei. Et cum ſteterit, conteretur regnum eius, & diuidetur in quatuor ventos cæli: ſed non in poſteros eius, neque ſecundum potentiam illius qua dominatus eſt. Lacerabitur enim regnum eius etiã in externos, exceptis his. Et confortabitur rex Auſtri, & de principibus eius: præualebit ſuper eum, & dominabitur ditione. multa enim dominatio eius. Et poſt finem annorum fœderabuntur: filiáque regis Auſtri veniet ad regem Aquilonis facere amicitiam, & non obtinebit fortitudinẽ brachii, nec ſtabit ſemen eius: & tradetur ipſa, & qui adduxerunt eam,

Vaticinium de regibus Perſarum. De regno Græciæ. De regno AEgypti, & fœdere eius & bello cum regno Syriæ.

ˁfacere amicitiã,] vt faciat rectitudines,

adoleſcentes eius,& qui confortabant eam in temporibus. Et ſtabit de germine radicum eius B
plantatio:& veniet cum exercitu,& ingredietur prouinciam regis Aquilonis:& abutetur eis,
& obtinebit. Inſuper & deos eorum,& ſculptilia,vaſa quoque pretioſa auri & argenti,captiua
ducet in AEgyptum: ipſe præualebit aduerſus regem Aquilonis. Et intrabit in regnum rex
Auſtri,& reuertetur ad terram ſuam. Filii autem eius prouocabuntur, & cõgregabunt multi-
tudinem exercituum plurimorum:& veniet properans & inundans: & reuertetur & concita-
bitur,& congredietur cum robore eius. Et prouocatus rex Auſtri egredietur, & pugnabit ad-
uerſus regem Aquilonis,& præparabit multitudinem nimiam,& dabitur multitudo in manu
eius. Et capiet multitudinem,& exaltabitur cor eius,& deiiciet multa millia: ſed non præua-
lebit. Conuertetur enim rex Aquilonis, & præparabit multitudinem multo maiorem quàm C
prius:& in fine temporum annorúmque veniet properans cum exercitu magno & opibus ni-
miis. Et in temporibus illis multi conſurgent aduerſus regem Auſtri:filii quoque præua
ricatorum populi tui extollẽtur vt impleant viſionem,& corruent. Et veniet rex Aquilonis,
& comportabit aggerem,& capiet vrbes munitiſſimas: & brachia Auſtri non ſuſtinebunt, &
conſurgẽt electi eius ad reſiſtendum,& non erit fortitudo. Et faciet veniens ſuper eum iuxta
placitum ſuum,& non erit qui ſtet contra faciem eius:& ſtabit in terra inclyta,& conſumetur
in manu eius. Et ponet faciem ſuam vt veniat ad tenendum vniuerſum regnum eius, & recta
faciet cum eo:& filiam fœminarum dabit ei,vt euertat illud:& non ſtabit, nec illius erit. Et
conuertet faciem ſuam ad inſulas,& capiet multas: & ceſſare faciet principem opprobrii ſui,
& opprobrium eius conuertetur in eum. Et conuertet faciem ſuam ad imperium terræ ſuæ,& D
impinget & corruet, & non inuenietur. Et ſtabit in loco eius viliſſimus, & indignus decore
regio: & in paucis diebus conteretur, non in furore nec in prælio. Et ſtabit in loco eius de-
ſpectus, & non tribuetur ei honor regius: & veniet clàm, & obtinebit regnum in fraudu-
lentia. Et brachia pugnantis expugnabuntur à facie eius, & conterentur: inſuper & dux fœ-
deris. Et poſt amicitias, cum eo faciet dolum: & aſcendet,& ſuperabit in modico populo. Et
abundantes & vberes vrbes ingredietur: & faciet quæ non fecerunt patres eius, & patres pa-
trum eius: rapinas & prædam & diuitias eorum diſſipabit, & contra firmiſſima cogitatio-
nes inibit: & hoc, vſque ad tempus. Et concitabitur fortitudo eius & cor eius aduerſum re-
gem Auſtri in exercitu magno:& rex Auſtri prouocabitur ad bellum multis auxiliis & forti- E
bus nimis:& non ſtabunt, quia inibunt aduerſus eum cõſilia. Et comedentes panem cum eo,
conterent illum,exercitúſque eius opprimetur:& cadent interfecti plurimi. Duorum quoque
regum cor erit vt malefaciant,& ad menſam vnam mendacium loquentur,& non proficient:
quia adhuc finis in aliud tempus. Et reuertetur in terram ſuam cum opibus multis:& cor eius
aduerſum teſtamentum ſanctum,& faciet,& reuertetur in terram ſuam. Statuto tempore re-
uertetur,& veniet ad Auſtrum:& non erit priori ſimile nouiſſimũ. Et venient ſuper eum trie-
res,& Romani,& percutietur, & reuertetur, & indignabitur contra teſtamentum ſanctuarii,
& faciet:reuertetúrque,& cogitabit aduerſum eos qui dereliquerunt teſtamentum ſanctuarii.
Et brachia ex eo ſtabunt,& pollüent ſanctuarium fortitudinis,& auferent iuge ſacrificium:& F
dabunt abominationem in deſolationem. Et impii in teſtamẽtum ſimulabunt fraudulenter:
populus autem ſciens deum ſuum,obtinebit & faciet. Et docti in populo docebunt plurimos:
& ruent in gladio & in flamma & in captiuitate & in rapina dierum. Cúmq; corruerint,ſuble-
uabuntur auxilio paruulo:& applicabuntur eis plurimi fraudulenter. Et de eruditis ruent, vt
conflentur:& eligantur & dealbentur vſque ad tempus præfinitum: quia adhuc aliud tempus
erit. Et faciet iuxta voluntatem ſuam rex, & eleuabitur & magnificabitur aduerſus omnem
deum:& aduerſus deum deorum loquetur magnifica,& dirigetur, donec compleatur iracun-
dia. perpetrata quippe eſt definitio. Et deum patrum ſuorum non reputabit: & erit in concu-
piſcentiis fœminarum,nec quenquam deorum curabit:quia aduerſum vniuerſa conſurget.
Deum autem Maozim in loco ſuo venerabitur:& deum quem ignorauerunt patres eius colet G
auro,& argento,& lapide pretioſo,rebúſque pretioſis. Et faciet vt muniat Maozim cum deo
alieno quem cognouit,& multiplicabit gloriam:& dabit eis poteſtatem in multis,& terrã di-
uidet gratuito. Et in tempore præfinito præliabitur aduerſus eum rex Auſtri:& quaſi tempe
ſtas veniet cõtra illum rex Aquilonis in curribus & in equitibus & in claſſe magna:& ingre-
dietur terras, & conteret & pertranſiet. Et introibit in terram glorioſam, & multi corruent:

De Iudęis ad regem AEgypti confugiẽtib⁹, quos rex Syriæ Antiochus pſequit̃, nobis Antichriſtũ p̃figurans. Iſa 19.c.

Antiochi elatio.

¶adoleſcẽtes ei⁹:] & genitor ei⁹, (vl̃, qui educauit eam:)
¶plãtatio:] ſuper baſim eius: (vl̃, in locum eius:)
¶prouinciam] munitionem
¶ſculptilia] prĩcipes
¶ipſe præualebit] & ipſe p annos ſtabit (vl̃, pluribus annis ſtabit quàm rex Aquilonis)
¶& congrediet̃ &c.] vſque ad munitionẽ eius.

¶inclyta,] deſyderabili (.i. ĩ terra Iſrl̃,)

¶principẽ &c.] princeps opprobriũ ſuũ illi, vt ne probrũ ſuũ ſibi obiiciat. (vl̃, p ſibi afficiẽtẽ, ſub. bris afficiẽtẽ, ſub. deũ: nequiſpiã probrũ ſuũ inferat ei. Quidã ſic vertũt, q̃dã princeps deſtruet eũ, vt exhibeat ei cõtumeliã ſuper contumeliam, quæ aliàs ei obuentura eſt.)
¶viliſſimus, & indignus decore regio:] exigẽs gloriã regni: (vl̃, furibũdus tyrãnus ĩ honore regni)
¶in fraudulent.a.] blanditiis.
¶pugnãtis expugnabũtur à facie ei⁹,] ĩ inundatione inundabunt̃ à facie ei⁹, (vl̃, inundatione inundabũt coram illo,)
¶firmiſſima cogitatiões inibit:] munitiones cogitabit cogitationes:
¶trieres, & Romani] naues Cithiim, (.i. Græcorum)
¶teſtamẽtũ ſanctuarii,] fœdus ſanctum, & infra.
¶impii in teſtamentũ ſimulabũt fraudulenter:] prçuaricatores pacti ſimulare faciet blãditiis: (vl̃, fœdifragis adulabit̃ verbis blandis)
¶dierũ.] diebus multis.
¶eligant̃] mũdentur

¶perpetrata &c.] quia deciſio (concluſio) facta eſt.

¶gratuito.] pretio. (vl̃, p vili tributo.)

¶glorioſã,] deſyderabilẽ (.i. Iſraeliticã)

hæ autem ſolæ ſaluabuntur de manu eius, Edom, & Moab, & principium filiorum Ammon.
Et mittet manũ ſuam in terras: & terra AEgypti non effugiet. Et dominabitur theſaurorum
auri, & argenti, & in omnibus pretioſis AEgypti: per Libyam quoque, & AEthiopiam tranſi-
[ſuum Apadno] palatii ſui] bit. Et fama turbabit eum ab oriente & ab Aquilone: & veniet in multitudine magna vt con
terat & interficiat plurimos. Et figet tabernaculum ſuum Apadno inter maria, ſuper mõtem
inclytum & ſanctũ: & veniet vſque ad ſummitatem eius, & nemo auxiliabitur ei. CAP. XII.

CAP. XII.

[*anguſtiæ] A IN tempore autem illo conſurget Michael princeps magnus, qui ſtat pro filiis populi tui: [Prophetat mortuorũ reſurrectionẽ.]
& veniet tempus * quale non fuit ab eo ex quo gentes eſſe cœperunt vſque ad tempus il-
lud. Et in tempore illo ſaluabitur populus tuus, omnis qui inuentus fuerit ſcriptus in libro. Et
[ſvt videāt ſemper.] adcontẽptum ſempiternum.] multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alii in vitam æternam, alii in oppro [Matth. 24. c.]
brium vt videant ſemper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & [Doctorum claritas.]
B qui ad iuſtitiã erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Tu autem Daniel clau
[ſmultiplex erit] multiplicabitur] de ſermones, & ſigna librum vſque ad tempus ſtatutum: plurimi pertranſibunt, & multiplex [Prophetici hu iꝰ obſcuritas.]
[▸quaſi] erit ſcientia. Et vidi ego Daniel, & ecce quaſi duo alii ſtabant: vnus hinc ſuper ripam flumi-
nis, & alius inde ex altera ripa fluminis. Et dixit viro qui erat indutus lineis, qui ſtabat ſuper
aquas fluminis, Vſquequo finis horum mirabilium? Et audiui virum qui indutus erat lineis, [Apoc. 10. a]
C qui ſtabat ſuper aquas fluminis, cum eleuaſſet dexteram & ſiniſtram ſuam in cælum, & iuraſ
ſet per viuẽtem in æternum, quia in tempus & tempora, & dimidium temporis. Et cum com
pleta fuerit diſperſio manus populi ſancti, complebuntur vniuerſa hæc. Et ego audiui, & non
[ſEligẽtur] Purificabuntur] intellexi. Et dixi, Domine mi quid erit poſt hæc? Et ait, Vade Daniel: quia clauſi ſunt, ſigna-
[▸quaſi ignis] tique ſermones vſque ad præfinitũ tempus. Eligentur & dealbabuntur, & quaſi ignis probabũ-
D tur multi: & impie agent impii, neque intelligent omnes impii, porrò docti intelligent. Et à
tempore cum ablatum fuerit iuge ſacrificium, & poſita fuerit abominatio in deſolationem:
[ſad præfinitum:] ad finem: (vꝭ, vſquequo finiatur:)] dies mille, ducenti nonaginta. Beatus qui expectat & peruenit vſque ad dies mille trecentos
trigintaquinque. Tu autem Daniel vade ad præfinitum: & requieſces, & ſtabis in ſorte tua, in
finem dierum.

Hucuſque Danielem in Hebræo volumine legimus.

Quæ ſequuntur vſque ad finem libri, de Theodotionis editione tranſlata ſunt.

CAP. XIII.

A ET erat vir habitans in Babylone, & nomen eius Ioacim: & accepit vxorem nomine Su- [Ioacim ducit vxorẽ Suſãnã filiã Helciæ.]
ſannam filiam Helciæ, pulchram nimis, & timentem deum. Parentes enim illius cum eſ-
ſent iuſti, erudierunt filiam ſuam ſecundum legem Moyſi. Erat autem Ioacim diues valde, &
erat ei pomarium vicinum domui ſuæ: & ad ipſum confluebant Iudæi, eò quòd eſſet honora-
bilior omnium. Et conſtituti ſunt duo ſenes iudices in illo anno, de quibus locutus eſt domi-
nus, Quia egreſſa eſt iniquitas de Babylone à ſenioribus iudicibus, qui videbantur regere po-
pulum. Iſti frequẽtabant domum Ioacim, & veniebant ad eum omnes qui habebant iudicia.
Cum autem populus reuertiſſet per meridiem, ingrediebatur Suſanna, & deambulabat in po
mario viri ſui. Et videbant eam ſenes quotidie ingredientem, & deambulantem: & exarſerũt [Eam concupiſcũt duo preſbyteri.]
B in concupiſcentiam eius. & euerterunt ſenſum ſuum, & declinauerunt oculos ſuos vt non vi-
derent cælum, neque recordarentur iudiciorum iuſtorum. Erant ergo ambo vulnerati amore
eius, nec indicauerunt ſibi viciſſim dolorem ſuum: erubeſcebant enim indicare ſibi concupi-
ſcentiam ſuam, volentes concumbere cum ea. & obſeruabant quotidie ſolicitius videre eam.
Dixítque alter ad alterum, Eamus domum, quia hora prandii eſt. Et egreſſi receſſerunt à ſe.
Cúmque reuertiſſent venerunt in vnum: & ſciſcitantes ab inuicem cauſam, confeſſi ſunt con
cupiſcentiam ſuam: & tunc in communi ſtatuerunt tempus quando eam poſſent inuenire ſo-
lam. Factum eſt autem, cum obſeruarent diem aptum, ingreſſa eſt aliquando ſicut heri & nu-
diuſtertius, cum duabus ſolis puellis, voluítq; lauari in pomario. æſtus quippe erat: & non erat
ibi quiſquam, præter duos ſenes abſconditos, & contemplãtes eam. Dixit ergo puellis, Affer-
C te mihi oleum, & ſmigmata, & oſtia pomarii claudite, vt lauer. Et fecerunt ſicut præceperat:
clauſerúntque oſtia pomarii, & egreſſæ ſunt per poſticum vt afferrent quæ iuſſerat. neſciebát-
que ſenes intus eſſe abſconditos. Cum autem egreſſæ eſſent puellæ, ſurrexerunt duo ſenes, & [Ab eis inuaditur.]
accurrerunt ad eam, & dixerunt, Ecce oſtia pomarii clauſa ſunt, & nemo nos videt, & nos in
concupiſcentia tui ſumus: quam ob rem aſſentire nobis, & commiſcere nobiſcum. quod ſi no-

lueris, dicemus contra te teſtimonium quòd fuerit tecum iuuenis,& ob hanc cauſam emiſe-
Oppreſſa ingemiſcit & exclamat.
ris puellas à te.Ingemuit Suſanna,& ait, Anguſtiæ ſunt mihi vndique.ſi enim hoc egero,mors
mihi eſt:ſi autem non egero,non effugiam manus veſtras. Sed melius eſt mihi abſque opere
incidere in manus veſtras,quàm peccare in conſpectu domini.Et exclamauit voce magna Su
ſanna: exclamauerunt autẽ ſenes aduerſus eam.Et cucurrit vnus ad oſtia pomarii,& aperuit.
Cum ergo audiſſent clamorem famuli domus in pomario,irruerunt per poſticum,vt viderẽt
Accuſatᵣ adulterii à ſenib⁹.
quidnam eſſet.Poſtquam autẽ ſenes locuti ſunt,erubuerunt ſerui vehementer:quia nunquam
dictus fuerat ſermo huiuſcemodi de Suſanna. Et facta eſt dies craſtina. Cúmq; veniſſet po- D
pulus ad Ioacim virum eius,venerũt & duo preſbyteri pleni iniqua cogitatione aduerſus Su
Iuſſu eorum adducitur coram populo.
ſannam,vt interficerent eam.Et dixerunt coram populo,Mittite ad Suſannam filiam Helciæ
vxorẽ Ioacim.Et ſtatim miſerunt.Et venit cum parentibus,& filiis,& vniuerſis cognatis ſuis.
porrò Suſanna erat delicata nimis,& pulchra ſpecie. At iniqui illi iuſſerunt vt diſcooperire-
tur(erat enim cooperta)vt vel ſic ſatiarentur decore eius.Flebant igitur ſui,& omnes qui no-
Falſum preſbyterorum teſtimonium ĩ Suſannam.
uerant eam.Conſurgentes autem duo preſbyteri in medio populi,poſuerunt manus ſuas ſuper
caput eius. Quæ flens ſuſpexit ad cælum. erat enim cor eius fiduciam habens in domino. Et
dixerũt preſbyteri,Cum deambularemus in pomario ſoli,ingreſſa eſt hæc cum duabus puel-
lis:& clauſit oſtia pomarii,& dimiſit à ſe puellas. Venitque ad eam adoleſcens qui erat abſcõ
ditus,& concubuit cum ea.Porrò nos cum eſſemus in angulo pomarii, videntes iniquitatem
cucurrimus ad eos,& vidimus eos pariter commiſceri. Et illum quidem non quiuimus com- E
prehendere,quia fortior nobis erat, & aperto oſtio exiliuit: hanc autem cum apprehendiſſe-
mus, interrogauimus quiſnam eſſet adoleſcens, & noluit indicare nobis. huius rei teſtes ſu-
Morti adiudicatur. Oratio eius ad deum.
mus.Credidit eis multitudo quaſi ſenibus & iudicibus populi,& condẽnauerunt eam ad mor-
tem.Exclamauit autem voce magna Suſanna,& dixit,Deus æterne,qui abſconditorum es co
gnitor,qui noſti omnia antequam fiant, tu ſcis quoniam falſum teſtimonium tulerunt con-
tra me:& ecce morior,cum nihil horum fecerim quæ iſti malitioſè compoſuerunt aduerſum
Suſcitatᵣ ſpiritus Danielis qui Suſannã liberat.
me.Exaudiuit autem dominus vocem eius. Cúmque duceretur ad mortẽ,ſuſcitauit domi-
nus ſpiritum ſanctũ pueri iunioris,cuius nomen Daniel:& exclamauit voce magna,Mundus
ego ſum à ſanguine huius.Et conuerſus omnis populus ad eum,dixit,Quis eſt iſte ſermo quẽ
tu locutus es?Qui cum ſtaret in medio eorum,ait,Sic fatui filii Iſrael,non iudicantes,neque
quod verum eſt cognoſcentes,condemnaſtis filiam Iſrael?Reuertimini ad iudicium,quia fal-
ſum teſtimonium locuti ſunt aduerſus eam.Reuerſus eſt ergo populus cum feſtinatione,& di F
xerũt ei ſenes,Veni,& ſede in medio noſtrum,& indica nobis: quia tibi deus dedit honorem
ſenectutis.Et dixit ad eos Daniel, Separate illos ab inuicem procul, & diiudicabo eos. Cum
ergo diuiſi eſſent alter ab altero,vocauit vnum de eis,& dixit ad eum,Inueterate dierum ma-
lorum,nunc venerunt peccata tua quæ operabaris prius, iudicans iudicia iniuſta, innocentes
Exod.23.a.
opprimens & dimittens noxios, dicente domino, Innocentẽ & iuſtum non interficies.Nunc
ergo ſi vidiſti eam,dic ſub qua arbore videris eos colloquentes ſibi.Qui ait, Sub ſchino.Di-
xit autem Daniel,Rectè mentitus es in caput tuum:ecce enim angelus dei accepta ſententia
ab eo,ſcindet te medium.Et amoto eo iuſſit venire alium,& dixit ei,Semen Chanáan,& non
Iuda,ſpecies decepit te,& concupiſcentia ſubuertit cor tuum:ſic faciebatis filiabus Iſrael,& il-
læ timentes loquebantur vobis: ſed filia Iuda non ſuſtinuit iniquitatem veſtram. Nũnc ergo
dic mihi ſub qua arbore comprehenderis eos loquentes ſibi.Qui ait,Sub prino.Dixit autem G
ei Daniel, Rectè mentitus es & tu in caput tuum: manet enim angelus domini,gladium ha-
Suſannę calũniatores à Daniele cõuicti, lege talionis plectuntur.
bens,vt ſecet te medium,& interficiat vos. Exclamauit itaque omnis cœtus voce magna,&
benedixerunt deum qui ſaluat ſperantes in ſe. Et conſurrexerunt aduerſus duos preſbyteros
(conuicerat enim eos Daniel ex ore ſuo falſum dixiſſe teſtimonium)fecerúntque eis ſicut ma
Deut.19.d.
le egerant aduerſus proximam,vt facerent ſecundum legem Moyſi:& interfecerunt eos,& ſal
uatus eſt ſanguis innoxius in die illa.Helcias autem,& vxor eius laudauerunt deum pro filia
ſua Suſanna cum Ioacim marito eius, & cognatis omnibus: quia non eſſet inuenta in ea res
turpis.Daniel autẽ factus eſt magnus in conſpectu populi à die illa,& deinceps.Et rex Aſtya-
ges appoſitus eſt ad patres ſuos,& ſuſcepit Cyrus Perſes regnum eius. CAP. XIIII.

De idôlo Bel & cibo eius, quẽ ſacerdotes vorabãt.

ERat autẽ Daniel conuiua regis,& honoratus ſuper omnes amicos eius.Erat quoque idô- A
lum apud Babylonios nomine Bel: & impendebantur in eo per dies ſingulos, ſimilæ ar-

tabæ duodecim,& oues quadraginta, viníque amphoræ ſex. Rex quoque colebat eum,& ibat
per ſingulos dies adorare eum : porrò Daniel adorabat deum ſuum. Dixítque ei rex, Quare
non adoras Bel? Qui reſpondens ait ei, Quia non colo idôla manufacta, ſed viuentem deum
qui creauit cælum & terram,& habet poteſtatem omnis carnis. Et dixit rex ad eum , Nónne
B videtur tibi eſſe Bel viuens deus? An non vides quanta comedat & bibat quotidie? Et ait Da-
niel arridens, Ne erres rex. Iſte eſt enim intrinſecus luteus,& forinſecus æreus, neque come-
dit aliquando. Et iratus rex vocauit ſacerdotes eius,& ait eis, Niſi dixeritis mihi quis eſt iſte
qui comedat impenſas has, moriemini. Si autem oſtenderitis quoniam Bel comedat hæc, mo
rietur Daniel, quia blaſphemauit in Bel. Et dixit Daniel regi, Fiat iuxta verbum tuum. Erant
autem ſacerdotes Bel ſeptuaginta, exceptis vxoribus & paruulis & filiis. Et venit rex cum Da
niele in templum Belis. Et dixerũt ſacerdotes Belis, Ecce nos egrediemur foras:& tu rex pone
eſcas,& vinum miſce,& claude oſtium,& ſigna annulo tuo:& cum ingreſſus fueris mane, niſi
C inueneris omnia comeſta à Bel, morte moriemur, vel Daniel qui mentitus eſt aduerſum nos.
Contẽnebant autem, quia fecerãt ſub menſa abſconditũ introitum,& per illũ ingrediebantur
ſemper,& deuorabant ea. Factũ eſt igitur poſtquã egreſſi ſunt illi,& rex poſuit cibos ante Bel,
præcepit Daniel pueris ſuis,& attulerũt cinerem,& cribrauit per totum templũ coram rege:&
egreſſi clauſerunt oſtium:& ſignantes annulo regis abierunt. Sacerdotes autẽ ingreſſi ſunt no
cte iuxta conſuetudinẽ ſuam,& vxores,& filii eorum:& comederunt omnia,& biberunt. Sur
D rexit autẽ rex primo diluculo,& Daniel cũ eo. Et ait rex, Saluáne ſunt ſignacula Daniel? Qui
reſpõdit, Salua rex. Statímque cum aperuiſſet oſtium, intuitus rex menſam, exclamauit voce
magna, Magnus es Bel,& non eſt apud te dolus quiſquã. Et riſit Daniel: & tenuit regẽ, ne in-
grederetur intrò, & dixit, Ecce pauimentũ, animaduerte cuius veſtigia ſunt hæc. Et dixit rex,
Video veſtigia virorũ,& mulierum,& infantium. Et iratus eſt rex. Tunc apprehendit rex ſa-
cerdotes,& vxores & filios eorum:& oſtenderunt ei abſcondita oſtiola per quæ ingredieban-
tur,& cõſumebant quæ erant ſuper mẽſam. Occîdit ergo illos rex,& tradidit Bel in poteſtatẽ
Danielis: qui ſubuertit eum , & templũ eius. Et erat draco magnus in loco illo,& colebant
cũ Babylonii. Et dixit rex Danieli, Ecce nunc non potes dicere quia iſte non ſit deus viuens.
E adora ergo eum. Dixítque Daniel regi, Dominum deum meum adoro: quia ipſe eſt deus vi-
uens: iſte autem non eſt deus viuens. Tu autem rex da mihi poteſtatem,& interficiam draco
nem abſque gladio & fuſte. Et ait rex, Do tibi. Tulit ergo Daniel picem, & adipem,& pilos,
& coxit pariter: fecítque maſſas,& dedit in os draconis,& diruptus eſt draco. Et dixit Daniel,
Ecce quem colebatis. Quod cum audiſſent Babylonii, indignati ſunt vehementer:& congre-
gati aduerſum regem, dixerunt, Iudæus factus eſt rex: Bel deſtruxit, draconem interfecit,& ſa
cerdotes occîdit. Et dixerunt cum veniſſent ad regem, Trade nobis Danielem, alioquin inter
F ficiemus te,& domum tuam. Vidit ergo rex quòd irruerent in eum vehementer:& neceſſita-
te compulſus tradidit eis Danielem. Qui miſerunt eum in lacum leonum, & erat ibi diebus
ſex. Porrò in lacu erant leones ſeptem,& dabantur eis duo corpora quotidie,& duæ oues : &
tunc non data ſunt eis, vt deuorarent Danielem. Erat autem Habacuc propheta, in Iudæa,
& ipſe coxerat pulmentum, & intriuerat panes in alueolo: & ibat in campum vt ferret meſ-
ſoribus. Dixítque angelus domini ad Habacuc , Fer prandium quod habes, in Babylonem
Danieli, qui eſt in lacu leonum. Et dixit Habacuc, Domine Babylonem non vidi, & lacum
G neſcio. Et apprehẽdit eum angelus domini in vertice eius,& portauit eum capillo capitis ſui,
poſuítque eum in Babylonem ſuper lacum in impetu ſpiritus ſui. Et clamauit Habacuc, di-
cens, Daniel ſerue dei, tolle prandium quod miſit tibi deus. Et ait Daniel, Recordatus es mei
deus,& non dereliquiſti diligentes te. Surgénſque Daniel comedit. Porrò angelus domini re-
ſtituit Habacuc confeſtim in loco ſuo. Venit ergo rex die ſeptimo vt lugeret Danielem:& ve
nit ad lacum,& introſpexit,& ecce Daniel ſedens in medio leonum. Et exclamauit voce ma-
gna rex dicens, Magnus es domine deus Danielis. Et extraxit eum de lacu leonum. Porrò il-
los qui perditionis eius cauſa fuerant, intromiſit in lacum , & deuorati ſunt in momento co-
ram eo.

Monit⁹ à Daniele Rex, pactum iniit cũ ſacerdotibus, eorúmq; dolum deprehẽdit.

Contẽnebãt] Quędã exẽplaria legunt, Confidebant

Detecta eorũ fraude, occiduntur cum vxoribus & filiis.

Daniel Bel euertit,& draconẽ iterficit

Cõiicitur in lacum leonũ.

Paſcit eũ Habacuc.

Eze.8.b.

Rex inueniens eum à leonib⁹ intactũ, iubet è lacu educi.

HIERONYMI IN XII PROPHETAS PRAEFATIO.

NON IDEM ordo eſt duodecim prophetarum apud Hebræos, qui eſt apud nos. Vnde ſecũdum id quod ibi legitur, hic quoque diſpoſiti ſunt. Oſee commaticus eſt, & quaſi per ſententias loquens. Ioel planus in principiis: in fine obſcurior. Et vſque ad Malachiam, habẽt ſinguli proprietates ſuas: quem Eſdram ſcribam, legiſque doctorem Hebræi autumant. Et quia longum eſt nunc de omnibus dicere: hoc tantum vos ô Paula & Euſtochium admonitas volo, vnum librum eſſe duodecim prophetarum: Et Oſee ſynchronum Iſaiæ: Malachiam verò Aggæi & Zachariæ fuiſſe temporibus. In quibus autem tempus non præfertur in titulo: ſub illis eos regibus prophetaſſe ſub quibus & hi qui ante eos habent titulos, prophetauerunt.

ALIVS PROLOGVS.

REGVLAE SVNT hæ ſub quibus ſignificationibus nominum, ad quas tribus per prophetas ſermo domini dirigatur. Quotieſcunque ad decem tribus tenditur prophetia, ſub his nominibus deſignantur, id eſt Ephráim, Samaria, Iſrael, Ioſeph, Iezrahel, Bethel, Beth-auen, & interdum Iacob. Quando autem ad duas loquitur tribus, ſub his nominibus ſermo profertur: id eſt Iuda, Ieruſalem, Beniamin, Domus Dauid: & interdum Iacob. Aliquoties Iſrael ad totas duodecim tribus refertur. Duplex eſt apud Hebræos ſentẽtia de his quatuor verſibus, qui in capite ſunt prænotati. Plerique enim dicunt quòd ab Eſdra ſcriba in omnibus prophetis ſic fuerit titulatum: vt præſcripto vniuſcuiuſque nomine, prophetia cuius ſit ſequens, noſcatur. Ipſe eſt autem Eſdras qui vltimus prophetarum, Malachiæ nomine ſcribitur. Alii verò dicunt quòd ab ipſis prophetis per ſpiritum ſanctum, vt cætera, ſunt conſcripta.

PRAEFATIO HIERONYMI IN OSEE PROPHETAM.

TEMPORIBVS OSIAE, & Ioatham, Achaz, & Ezechiæ regum Iuda, & Ieroboam filii Ioas regis Iſrael: Oſee filius Beeri, ad prophetiam dicendam, ſpiritu ſancto repletus eſt. De memorato itaque numero regum, Achaz rex Iuda, & Ieroboam rex Iſrael, dominum derelinquentes, vt hiſtoriæ regum & Paralípoménon indicant: etiam Iſrael idololatriæ crimen imperio ac poteſtate ſua admittere coegerunt. Propter quod deus ad Oſee hæc locutus eſt, dicens, Accipe tibi vxorem fornicariam ſiue fornicationum: & fac tibi filios fornicationis. Fornicariam itaque, non elocati corporis meretricem, ſed gentilem deum ignorantẽ, appellat: quæ dei creatoris ſui amore contempto, ſimulachrorum ſe ſubiecit deſyderiis. Sed cum dei præcepto propheta in hac re paruiſſet, conceptum ex ea filium, Iezrahel præcepit nominare: deo pollicente, poſt breue tempus ſanguinem Iezrahel in domo Iehu vindicare. cuius promiſſionis hæc cauſa eſt: Iehu per Eliſeum in regem inuncto ad defendendum ſanguinem Naboth ciuis Iezrahel, quæ tunc temporis metropolis erat, quem Iezabel Achab regis Iſrael vxor interemerat, ſicut regum hiſtoria exponit: is cum grauiter iuxta diuinum præceptum vindicandi ſanguinis cauſa, in omnem memorati domum deſæuiſſet, hoc peracto dominum dereliquiſſe inuenitur. cuius pronepote Ieroboam (qui lectione comprehenſus eſt) originis ſuæ facta imitante, ac contra dei præcepta & religionem cum populo Iſrael agente: ſanguis Naboth, qui in loco certe Iezrahel fuerat profuſus, in domo Iehu patris memorati Ieroboam pro peccato redundaturus ſignificatur. Hinc factum eſt vt ira dei in populo Iſrael per denuntiationem prophetæ, proceſſura diceretur. Domui autem Iudæ miſericordia lectione comprehenſa, ob hoc promiſſa eſt, quia Ezechias rex Iuda filius Achaz ſublatis idolis quæ tam pater eius quàm cæteri reges conſecrauerant, templum dei purgaſſe & purificaſſe monſtratur.

Liber Oſee prophetæ.

Quotẽpore Oſee prophetauerit.

Oſee accepta vxore fornicaria, idololatriam populi ſignificat.

Iehu poſteritatis, & Iſraelitarũ exitiũ prædicitur.

¶Principiũ &c. Iuſ. Hac prima vice locutus eſt dñs ad Oſee,

VERBVM DOMINI quod factũ eſt ad Oſee filiũ Beeri in die- A
bus Oziæ, Ioatham, Achaz, Ezechiæ regum Iuda, & in diebus Iero-
boam filii Ioas regis Iſrael. Principium loquendi domini in Oſee:
& dixit dominus ad Oſee, Vade, ſume tibi vxorẽ fornicationum,
& fac tibi filios fornicationis: quia fornicás fornicabitur terra à do
mino. Et abiit, & accepit Gomer filiã Debeláim: & cõcepit, & pe- B
perit ei filium. Et dixit dominus ad eum, Voca nomen eius Iezra-
hel: quoniam adhuc modicum, & viſitabo ſanguinem Iezrahel ſu-
per domum Iehu, & quieſcere faciam regnum domus Iſrael. Et in
illa die conteram arcum Iſrael in valle Iezrahel. Et cõcepit adhuc, & peperit filiam. Et dixit
ei, Voca nomen eius abſque miſericordia: quia non addam vltrà miſereri domui Iſrael, ſed C
obliuione obliuiſcar eorum. Et domui Iuda miſerebor, & ſaluabo eos in domino deo ſuo: &
non ſaluabo eos in arcu & gladio & in bello & in equis & in equitibus. Et ablactauit eam quæ

erat abſque miſericordia. Et concepit, & peperit filiū. Et dixit, Voca nomen eius, Non po- *Iudæ abie-ctio.*
D pulus meus: quia vos non populus meus, & ego non ero veſter. Et erit numerus filiorum Iſ-
rael quaſi arena maris quæ ſine menſura eſt, & non numerabitur. Et erit: in loco vbi dicetur *Gentium vo catio. rom. 9. e*
eis, Non populus meus vos: dicetur eis, Filii dei viuentis. Et congregabuntur filii Iuda, & filii *Vtriuſq; ppl'i coniūctio ad caput vnum Chriſtum.*
Iſrael pariter: & ponent ſibimet caput vnum, & aſcendent de terra: quia magnus dies Iezra-
hel.

CAP. II.

¶Iudicate] vl', Corripite (aut, Contendite cū matre veſtra, contendite:)

A DIcite fratribus veſtris, Populus meus: & ſorori veſtræ, Miſericordiam conſecuta. Iudica- *Cōuerſo ppl'o præcipit vt ī-piā ſynagogā ad pœnitentiam vocet.*
te matrem veſtram, iudicate: quoniam ipſa non vxor mea, & ego non vir eius. Auferat
fornicationes ſuas à facie ſua, & adulteria ſua de medio vberum ſuorum: ne forte expoliem
eam nudam, & ſtatuam eam ſecundum diem natiuitatis ſuæ: & ponam eam quaſi ſolitudinē,
& ſtatuam eam velut terram inuiam, & interficiam eam ſiti. Et filiorum illius nō miſerebor: *Fornicatiōes eius recenſet, additis minis*
quoniam filii fornicationum ſunt, quia fornicata eſt mater eorum, confuſa eſt quæ concepit
eos, quia dixit, Vadam poſt amatores meos qui dant panes mihi & aquas meas, lanam meam
& linum meum, oleum meum & potum meum. Propter hoc ecce ego ſepiam viam tuam ſpi
B nis, & ſepiam eam maceria: & ſemitas ſuas non inueniet. Et ſequetur amatores ſuos, & non
apprehendet eos: & quæret eos, & non inueniet: & dicet, Vadam & reuertar ad virum meum
priorem: quia bene mihi erat tunc magis quàm nunc. Et hæc neſciuit quia ego dedi ei fru-
mentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicaui ei, & aurum quæ fecerunt Baal.
Idcirco conuertar, & ſumam frumentum meum in tempore ſuo, & vinum meum in tempo-
re ſuo, & liberabo lanam meam & linum meum, quæ operiebant ignominiam eius. Et nunc
reuelabo ſtultitiam eius in oculis amatorum eius: & vir non eruet eam de manu mea. &
C ceſſare faciam omne gaudium eius, ſolennitatem eius, neomeniam eius, ſabbathum eius, &
omnia feſta tempora eius. Et corrumpam vineam eius, & ficum eius: de quibus dixit, Mer-
cedes hæ meæ ſunt, quas dederunt mihi amatores mei. Et ponam eam in ſaltum, & come-
det eam beſtia agri. Et viſitabo ſuper eam dies Baalim, quibus accendebat incenſum, & or-
nabatur inaure ſua & monili ſuo, & ibat poſt amatores ſuos, & mei obliuiſcebatur, dicit
dominus. Propter hoc, ecce ego lactabo eam & ducam eam in ſolitudinem: & loquar ad cor *Vltimā eiuſdē cōuerſionē prænuntiat.*
eius. Et dabo ei vinitores eius ex eodem loco, & vallem Achor ad aperiendam ſpem: & canet
ibi iuxta dies iuuentutis ſuæ & iuxta dies aſcenſionis ſuæ de terra AEgypti. Et erit in die illa,
ait dominus: vocabit me Vir meus, & non vocabit me vltrà Baalim. Et auferam nomina Baa-
D lim de ore eius, & non recordabitur vltrà nominis eorum. Et percutiam cum eis fœdus in die
illa cum beſtia agri, & cum volucre cæli, & cum reptili terræ: & arcum, & gladium, & bellum *Pax in regno Chriſti.*
conteram de terra: & dormire eos faciam fiducialiter. Et ſponſabo te mihi in ſempiternum:
& ſponſabo te mihi in iuſtitia & iudicio, & in miſericordia, & in miſerationibus. Et ſponſabo *Iuſtitia. Iudicium. Miſericordia. Fides.*
te mihi in fide: & ſcies quia ego dominus. Et erit in die illa, exaudiā dicit dominus, exaudiam
cælos, & illi exaudient terram. Et terra exaudiet triticum & vinum, & oleum: & hæc exaudiēt
Iezrahel. Et ſeminabo eam mihi in terram, & miſerebor eius quæ fuit abſque miſericordia. *Gentiū cōuerſionē repetit rom. 9. e. 1. pet. 2. b.*
Et dicam Non populo meo, Populus meus es tu: & ipſe dicet, Deus meus es tu.

CAP. III.

A ET dixit dominus ad me, Adhuc vade, & dilige mulierem dilectam amico & adulterā: ſi- *Dei erga Iſraelitas peccatores amor.*
cut diligit dominus filios Iſrael, & ipſi reſpiciunt ad deos alienos, & diligunt vinacia vua
rū. Et fodi eam mihi quindecim argēteis, & coro hordei, & dimidio coro hordei. Et dixi ad
B eā, Dies multos expectabis me: nō fornicaberis, & non eris viro: ſed & ego expectabo te. quia *Eorum abiectio, & tandē ad Chriſtum reuerſio.*
dies multos ſedebūt filii Iſrael ſine rege, & ſine principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari, & ſine
ephod, & ſine theraphim. Et poſt hæc reuertētur filii Iſrael, & quærent dominū deum ſuum, &
Dauid regem ſuū: & pauebunt ad dominū, & ad bonū eius in nouiſſimo dierum.

CAP. IIII.

A AVdite verbum domini filii Iſrael, quia iudicium domino cum habitatoribus terræ: non *Pctā populi Iſraelitici recenſentur.*
eſt enim veritas, & non eſt miſericordia, & non eſt ſcientia dei in terra. Maledictum &
mendacium & homicidium & furtum & adulterium inundauerunt, & ſanguis ſanguinem te-
tigit. Propter hoc lugebit terra, & infirmabitur omnis qui habitat in ea, in beſtia agri, & in vo
B lucre cæli: ſed & piſces maris congregabuntur. Veruntamen vnuſquiſque non iudicet, & non
arguatur vir: populus enim tuus ſicut hi qui contradicunt ſacerdoti. Et corrues hodie, & cor-
ruet etiam propheta tecum: nocte tacere feci matrem tuam. Conticuit populus meus, eò quòd
non habuerit ſcientiam: quia tu ſcientiam repuliſti, repellam te, ne ſacerdotio fungaris mihi:

¶liberabo] auferam
¶vir] quiſquam

¶lactabo eā] declinare faciā eā (vl', pſuadebo illi)
¶ad aperiendā ſpē:] in oſtiū (vl', aditū) ſpei.

¶vinacia] dolia (.i. lagenas plenas vino)
¶fodi] comparaui
¶expectabis &c.] expecta me, ne forniceris, & ne ſis viri alterius: & etiā ego ad te (ſub. non ingrediar. vl', non expectabo te.)
¶ad bonū ei⁹] vl', ad bonitatē ei⁹ (ſub. reuertēt. Aut, pauebūt dñm, bonitatémq;)
¶iundauerūt] deſtruxerūt (ſub. maceriam vel cuſtodiā legis,)
¶infirmabitur] vl', ſuccidetur
¶in beſtia &c.] vnà cū beſtiis agri, & volucrib⁹ cæli, etiā piſces maris moriēt.
¶vnuſquiſq; non] ne mo alterum
¶cōtradicunt ſacerdoti.] contendunt cum ſacerdote.

¶nocte tacere feci] ſicut corruit quis nocte, & ſuccidam *¶Conticuit] Succiſus eſt*

& oblita es legis dei tui, obliuiſcar filiorum tuorum & ego. Secundum multitudinẽ eorum ſic peccauerunt mihi: gloriam eorum in ignominiam commutabo. Peccata populi mei comedent, & ad iniquitatem eorum ſubleuabunt animas eorum. Et erit ſicut populus, ſic ſacerdos: & viſitabo ſuper eum vias eius, & cogitationes eius reddam ei. Et comedent, & non ſaturabũtur: fornicati ſunt, & non ceſſauerunt: quoniam dominum dereliquerunt in non cuſtodiendo.

Fornicatio. Vinum. Cor.

Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor. Populus meus in ligno ſuo interrogauit, & baculus eius annuntiauit ei: ſpiritus enim fornicationum decepit eos, & fornicati ſunt à deo ſuo. Super capita montium ſacrificabant, & ſuper colles accendebant thymiama: ſubtus quercum & populum & terebinthum, quia bona erat vmbra eius: ideò fornicabũtur filiæ veſtræ, & ſponſæ veſtræ adulteræ erunt. Non viſitabo ſuper filias veſtras cum fuerint fornicatæ, & ſuper ſpõſas veſtras cum adulterauerint: quoniam ipſi cum meretricibus conuerſabantur, & cum effœminatis ſacrificabant, & populus non intelligẽs vapulabit.

Adhortatᷣ Iudã, ne vitia Iſraelis ſequatᷣ.

Si fornicaris tu Iſrael, non delinquat ſaltem Iuda: & nolite ingredi in Galgala, & ne aſcenderitis in Beth-áuen: neque iuraueritis, Viuit dominus. Quoniam ſicut vacca laſciuiens declinauit Iſrael: nunc paſcet eos dominus quaſi agnum in latitudine. Particeps idolorum Ephráim, dimitte eum. Separatum eſt conuiuiũ eorum, fornicatione fornicati ſunt: dilexerunt afferre ignominiam protectores eius. Ligauit eum ſpiritus in alis ſuis, & confundentur à ſacrificiis ſuis.

CAP. V.

Iſraelitas increpat: & maxime ſacerdotes & principes.

AVdite hoc ſacerdotes, & attendite domus Iſrael, & domus regis auſcultate: quia vobis iudicium eſt, quoniam laqueus facti eſtis ſpeculationi, & ſicut rete expanſum ſuper Thabor. Et victimas declinaſtis in profundum: & ego eruditor omniũ eorum. Ego ſcio Ephráim, & Iſrael non eſt abſconditus à me: quia nunc fornicatus eſt Ephráim, cõtaminatus eſt Iſrael. Non dabunt cogitationes ſuas vt reuertantur ad deum ſuum: quia ſpiritus fornicationum in medio eorum, & dominum non cognouerũt. Et reſpondebit arrogantia Iſrael in facie eius: & Iſrael & Ephráim ruent in iniquitate ſua, ruet etiam Iudas cum eis.

Eorum punitio. Carnaliũ ſacrificia ſubſannat.

In gregibus ſuis & in armentis ſuis vadent ad quærendum dominum, & non inuenient: ablatus eſt ab eis. In dominum præuaricati ſunt, quia filios alienos genuerũt: nunc deuorabit eos menſis cum partibus ſuis.

Iſraelis deſtructio.

Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama: vlulate in Beth-áuen, poſt tergum tuum Beniamin. Ephráim in deſolatione erit in die correptionis: in tribubus Iſrael oſtendi fidem. Facti ſunt principes Iuda quaſi aſſumentes terminum: ſuper eos effundam quaſi aquam iram meam. Calumniam patiens eſt Ephráim, fractus iudicio: quoniam cœpit abire poſt ſordes. Et ego quaſi tinea * Ephráim: & quaſi putredo domui Iuda.

Auxilia hominũ vana aduerſus manũ dei.

Et vidit Ephráim languorem ſuum, & Iudas vinculum ſuum: & abiit Ephráim ad Aſſur, & miſit ad regem vltorem: & ipſe non poterit ſanare vos, nec ſoluere poterit à vobis vinculũ. Quoniã ego quaſi leæna Ephráim, & quaſi catulus leonis domui Iuda: ego ego capiam & vadã: tollam, & non eſt qui eruat. Vadens reuertar ad locum meum: donec deficiatis, & quæratis faciem meam.

¶ſordes.] præceptum (ſub. Ieroboam) *ipſi ¶vinculũ ſuum:] plagã ſuam: & infra. ¶vltorẽ:] Iareb: ¶ſoluere] ſanare

CAP. VI.

Afflictio ducit ad deum. 1. Cor. 15. a

IN tribulatione ſua mane conſurgent ad me, Venite & reuertamur ad dominum: quia ipſe cepit, & ſanabit nos: percutiet, & curabit nos. Viuificabit nos poſt duos dies: in die tertia ſuſcitabit nos, & viuemus in conſpectu eius. Sciemus, ſequemúrque, vt cognoſcamus dominum: quaſi diluculum præparatus eſt egreſſus eius, & veniet quaſi imber nobis temporaneus & ſerotinus terræ.

Cõqueritᷣ deᵒ, ꝙ Iſrael plagis nõ emendetur. Miſericordia Matt. 9. b. 12. a Scire deum. eccẽs. 4. d 1. reg. 15. e

Quid faciam tibi Ephráim? quid faciam tibi Iuda? miſericordia veſtra quaſi nubes matutina, & quaſi ros mane pertranſiens. Propter hoc dolaui in prophetis, occidi eos in verbis oris mei: & iudicia tua quaſi lux egredientur. Quia miſericordiam volui, & non ſacrificium: & ſcientiam dei plus quàm holocauſta. Ipſi autem ſicut Adam tranſgreſſi ſunt pactum, ibi præuaricati ſunt in me. Galaad ciuitas operantium idôlum, ſupplantata ſanguine. Et quaſi fauces virorum latronum, particeps ſacerdotum, in via interficientium pergentes de Sichem: quia ſcelus operati ſunt. In domo Iſrael vidi horrendum: ibi fornicationes Ephráim, contaminatus eſt Iſrael. Sed & Iuda pone meſſem tibi, cum conuertero captiuitatem populi mei.

cõmunẽ.) quia abominationẽ fecerũt. ¶pone &c.] poſuit plãtariũ (ramũ, aut meſſẽ) tibi, (ſub. ô Baal) cum captiuitatem tatẽ populi mei (.i. cũ vellẽ reſtituere captiuitatẽ Iſraelis, hoc eſt eã à peccatis corrigere, ne in captiuitatem Iudam etiam ipſum Baal colere.

CAP. VII.

Iſraelis pctã.

CVm ſanare vellem Iſrael, reuelata eſt iniquitas Ephráim & malitia Samariæ quia operati ſunt mendaciũ: & fur ingreſſus eſt ſpolians, latrunculus foris. Et ne fortè dicant in cordibus ſuis omnem malitiam eorum me recordatum: nunc circundederunt eos adinuentiones

C ¶Pctã ppl'i mei comedẽt,] .i. ſacrificia quæ ppl's offert pro pctis, comedũt, non curantes conuerſionem populi. ¶ſubleuabũt aĩas eorũ.] leuauerunt animam ſuam. ¶cogitationes] opa ¶ceſſauerũt:] multiplicati ſunt: (fructificauerunt:) ¶dñm &c.] omiſerũt cuſtodire (vl', reſpectũ habere ad) dñm.
D ¶vapulabit.] corruet ¶laſciuiens] peruerſa (vl', rebellis) ¶Separatũ eſt cõuiuiũ eorum,] Fœtuit vinum eorum, ¶afferre &c.] afferte (ſub. dicere:) ignominia eſt protectoribus eius.

A ¶ſpeculationi,] ipſi Miſpha (nomen mõtis) ¶Et victimas &c.] Et ad iugulandũ declinãtes (.i. ĩmolãtibᵒ ipĩ Baal) in pfũdũ poſuerũt laqueũ.
B (ne ſcilicet tranſeũtes viderent. Vel, Et declinãtes, ſub. à via dei, & colẽtes Baal, multiplicauerũt declinationẽ iugulando & ſacrificando idólis. Vel, Qui de-
C clinãt, in profundo poſuerũt laqueũ, ad iugulãdũ & capiẽdũ ſub. innocentes) ¶eruditor] corrector ¶dabũt cogitatiões ſuas,] vl', adhibẽt diligẽtiam (aut, ſinẽt opera eorum)
D ¶ablatᵒ ẽ] ſepauit ſe ¶vlulate] iubilate (taratantarizate) ¶fidẽ.] certitudinẽ. ¶quaſi aſſumẽtes] tã quam tranſferentes ¶Calumniam] Vim ¶cepit] rapuit

A ¶dolaui ĩ pphetis,] metaphorica locutio, propter multos ſermones quos locutus eſt eis per pro-
B phetas, ac ſi pcuſſiſſet ipſos prophetas verbis ſuis. Quidam vertunt fodi per pphetas)
C ¶ſupplantata ſãguine.] fœdata ſanguie. (vl', inſidioſa & calida ad effundẽdum ſanguinem.)
D ¶Et quaſi &c.] Et ſicut latrones qui expectãt aliquẽ, ſic cõgregatio ſacerdotũ ĩ via interficiebãt cõſenſu vno. (vl', humero vno. aut, ĩ prædã vellẽ reducere captiui ducere tur, ecce video

A ¶ne fortè dicant] non cogitarunt

¶adinuẽtiones] opa

ſuæ,corã facie mea factæ ſunt.In malitia ſua lætificauerunt regem:& in mendaciis ſuis prin- Mendacia, Adulteria.
B cipes.Omnes adulterantes,quaſi clibanus ſucceſus à coquente: quieuit paululũ ciuitas à cõ-
miſtione fermenti,donec fermentaretur totum. Die regis noſtri cœperunt principes furere à Ebrietas.
vino:extẽdit manũ ſuã cum illuſoribus.Quia applicauerunt quaſi clibanũ,cor ſuũ,cum in-
ſidiaretur eis:tota nocte dormiuit coquens eos,mane ipſe ſuccenſus quaſi ignis flãmæ.Om-
nes calefacti ſunt quaſi clibanus,& deuorauerunt iudices ſuos: omnes reges eorũ ceciderunt,
non eſt qui clamet in eis ad me.Ephráim in populis ipſe commiſcebatur:Ephráim factus eſt Punitio.
C ſubcineritius panis,qui non reuerſatur.Comederunt alieni robur eius, & ipſe neſciuit:ſed &
cani effuſi ſunt in eo, & ipſe ignorauit. Et humiliabitur ſuperbia Iſrael in facie eius: nec Iſraelitæ nõ ex corde conuerſi ad deũ, à creaturis auxiliũ ſperãt.
reuerſi ſunt ad dominũ deũ ſuũ, & nõ quæſierũt eum in omnibus his.Et factus eſt Ephráim
quaſi colũba ſeducta,non habens cor: AEgyptum inuocabãt,ad Aſſyrios abierũt. Et cũ pro-
fecti fuerint,expandã ſuper eos rete meũ:quaſi volucrem cæli detrahã eos,cædam eos ſecun
dum auditionẽ cœtus eorum. Væ eis,quoniã receſſerunt à me:vaſtabuntur,quia præuaricati
D ſunt in me:& ego redemi eos,& ipſi locuti ſunt contra me mendacia.Et non clamauerũt ad
me in corde ſuo,ſed vlulabant in cubilibus ſuis: ſuper triticũ & vinum ruminabant, receſſe-
runt à me.Et ego erudiui eos,& confortaui brachia eorũ:& in me cogitauerunt malitiã.Re-
uerſi ſunt,vt eſſent abſq; iugo: facti ſunt quaſi arcus doloſus: cadẽt in gladio principes eorũ,
à furore linguæ ſuæ.iſta ſubſannatio eorum in terra AEgypti.

CAP. VIII.

A IN gutture tuo ſit tuba quaſi aquila ſuper domum domini: pro eo quòd tranſgreſſi ſunt Iſrael & Iuda deſtruendi,ꝑpter idolorũ cultum.
fœdus meũ,& legem meã præuaricati ſunt.Me inuocabunt,Deus meus cognouimus te,
Iſrael.Proiecit Iſrael bonũ,inimicus perſequetur eum. Ipſi regnauerũt, & non ex me:prin-
cipes extiterunt,& non cognoui:aurum ſuum,& argentum ſuum fecerũt ſibi idola, vt inter-
B irent:proiectus eſt vitulus tuus Samaria, iratus eſt furor meus in eos. vſquequo non poterũt
emundari? Quia ex Iſrael & ipſe eſt:artifex fecit illũ, & non eſt deus: quoniã in aranearum
telas erit vitulus Samariæ.Quia ventũ ſeminabunt,& turbinẽ metent: culmus ſtans non eſt
in eo,germen non faciet farinam:quòd & ſi fecerit, alieni comedẽt eã. Deuoratus eſt Iſrael:
C nunc factus eſt in nationibus quaſi vas immundum.Quia ipſi aſcẽderunt ad Aſſur,* onager
ſolitarius ſibi:Ephráim munera dederunt amatoribus ſuis. Sed & cum mercede cõduxerint
nationes,nunc congregabo eos:& quieſcent pauliſper ab onere regis & principũ.Quia mul-
tiplicauit Ephráim altaria ad peccandum:factæ ſunt ei aræ in delictum.Scribam ei multipli
D ces leges meas quæ velut alienæ cõputatæ ſunt.Hoſtias offerent, immolabũt carnes,& com-
edent, & dominus non ſuſcipiet eas:nunc recordabitur iniquitatis eorum, & viſitabit pec-
cata eorum, ipſi in AEgyptum conuertentur. Et oblitus eſt Iſrael factoris ſui, & ædificauit
delubra:& Iudas multiplicauit vrbes munitas,& mittam ignem in ciuitates eius, & deuora-
bit ædes illius.

CAP. IX.

A NOli lætari Iſrael,noli exultare ſicut populi:quia fornicatus es à deo tuo, dilexiſti mer- Famẽ Iſraeli ꝑdicit, & captiuitatẽ.
cedẽ ſuper omnes areas tritici. Area & torcular non paſcet eos:& vinum mẽtietur eis.
Non habitabũt in terra domini: reuerſus eſt Ephráim in AEgyptum, & in Aſſyriis pollutũ
comẽdit.Non libabũt domino vinũ,& non placebũt ei:ſacrificia eorũ quaſi panis lugentiũ.
Omnes qui comedẽt eum,contaminabuntur:quia panis eorũ animæ ipſorũ, non intrabit in
domum domini.Quid facietis in die ſolenni, in die feſtiuitatis domini? Ecce enim profecti
B ſunt à vaſtitate:AEgyptus congregabit eos, Memphis ſepeliet eos:deſyderabile argentũ eo-
rum vrtica hæreditabit, lappa in tabernaculis eorum . Venerunt dies viſitationis, venerunt
dies retributionis : ſcitote Iſrael ſtultum prophetam , inſanum virum ſpiritualem , propter
multitudinẽ iniquitatis tuæ, & multitudinem amentiæ.Speculator Ephráim cum deo meo:
propheta laqueus ruinæ factus eſt ſuper omnes vias eius, inſania in domo dei eius . Profun-
C de peccauerunt , ſicut in diebus Gabaa: recordabitur iniquitatis eorum, & viſitabit peccata 1.Reg.8.a.
eorum.Quaſi vuas in deſerto inueni Iſrael:quaſi prima poma ficulneæ in cacumine eius vi-
di patres eorum: ipſi autem intrauerunt ad Beel-phegor, & abalienati ſunt in confuſionem,
& facti ſunt abominabiles ſicut ea quæ dilexerunt.Ephráim quaſi auis auolauit, gloria eorũ
à partu,& ab vtero,& à cõceptu.Quòd ſi & enutrierint filios ſuos, abſque liberis eos faciam

¶paululum &c.] ab incitando, à coagitãdo farinę miſturã, donec fermẽtetẽ ipã. ¶Die] In die (quo ſcilicet regẽ conſtituebant) ¶furere] ægrotare ¶cũ illuſoribus.] ad illuſores. ¶applicauerũt &c.] id eſt cor eorũ calefactũ eſt in inſidiis eorũ, ſicut cliban9. ¶coquẽs eos,] piſtor eorum, ¶cædam &c.] caſtigabo eos quẽadmodum audiuit cõgregatio eorum. ¶ruminabãt,] collegerunt ſe (.i. habitauerũt apũd frumẽtũ) ¶vt eſſent abſque iugo:] nõ ad excelſum: (.i. nõ ſunt conuerſi ad deũ, ſed ad Baal:) ¶à furore].i. propter linguã eorũ minatricem.

¶In gutture &c.] .i. Clama quãtũ potes & annuntia hoſtẽ, ſicut aquilã imminere domui dei. ¶Me &c.] Me inuocabũt Iſrael, De9 &c. ¶regnauerũt,] reges conſtituerunt, ¶extiterunt,] conſtituerunt, ¶emũdari?] innocẽtiã (ſub. cuſtodire?) ¶ipſe] ſub. vitulus ¶aranearum telas] fragmenta ¶immundũ.] in quo non eſt cõplacẽtia. (vel, in quo nihil expetendum.) *vt ¶munera &c.] cõduxit ſibi amatores. ¶mercede conduxerint] ſub. nõ ꝓderit (aut verte, narratũ fuerit inter) ¶quieſcent] dolebũt ¶ab onere] ꝓpt on9 ¶Scribã &c.] Scripſi ei honorabilia, vel, magna, ſcilicet verba legis meæ: ſicut aliena reputata ſunt ab eo. ¶offerent,] oblationum mearum,

¶ſuper] pluſquam ¶mentietur] .i. deſtituentur vino. ¶animæ] .i. qui attinet ad eos ipſos ¶deſyderabile argẽtũ] vel, expetibile repoſitoriũ argenti ¶ſcitote] ſcient ¶ſpiritualẽ,] ſpirit9, (vel, ventoſum,) ¶amentiæ.] inimicitiarum. (vel, odiorum.) ¶Speculator Ephráim] Speculatorem ipſe Ephráim (ſub. poſuit) ¶propheta laqueus ruinę] prophetã qui laqueus ad quẽ impingerent ¶inſania] odium ¶Profunde peccauerunt,] Multiplicauerũt (ſub. auerſionẽ) corruperunt ſe, ¶prima poma ficulneæ] primitias fic9 ¶patres eorum:] patres veſtros;

in hominibus:ſed & væ eis, cũ receſſero ab eis. Ephráim(vt vidi) Tyrus erat fundata in pulchritudine:& Ephráim educet ad interfectorẽ filios ſuos. Da eis domine.Quid dabis eis? Da eis vuluam ſine liberis,& vbera arentia.Omnes nequitiæ eorũ in Galgal,quia ibi exoſos habui eos:propter malitiam adinuentionum eorum de domo mea eiiciam eos:non addam vt diligam eos,omnes principes eorum recedentes.Percuſſus eſt Ephráim,radix eorum exiccata eſt, fructũ nequaquã facient. Quòd & ſi genuerint,interficiã amãtiſſima vteri eorũ. Abiiciet eos deus meus,quia non audierunt eum:& erunt vagi in nationibus.

D ¶in hoĩbus:] vt non ſint hoĩes:(vt nõ puenîant ad virilem ætatem:)

CAP. X.

Ingratitudo Iſraelis. Ei⁹ interit⁹.

Plagis non emendatur.

Vitulus quẽ colebat,in Aſſyrios trãſlatus.

Iſa.2.d.apoc.9.b.luc.23.d. iudic.20.a.b.

Iere.4.a.

Exitiũ decem tribuũ repetit. Iudic.8.c.

VItis frondoſa Iſrael,fructus adæquatus eſt ei: ſecundũ multitudinem fructus ſui multiplicauit altaria, iuxta vbertatẽ terræ ſuæ exuberauit ſimulachris . Diuiſum eſt cor eorum,nunc interibunt:ipſe confringet ſimulachra eorum,depopulabitur aras eorũ. Quia nũc dicent,Non eſt rex nobis:non enim timemus dominum:& rex quid faciet nobis? Loquimini verba viſionis inutilis,& ferietis fœdus: & germinabit quaſi amaritudo iudiciũ ſuper ſulcos agri. * Vaccas Betháuen coluerunt habitatores Samariæ:quia luxit ſuper eũ populus eius,& æditui eius ſuper eum exultauerunt in gloria eius,quia migrauit ab eo. Siquidem & ipſe in Aſſur delatus eſt,munus regi vltori confuſio Ephráim capiet,& confundetur Iſrael in voluntate ſua. Tranſire fecit Samaria regem ſuum quaſi ſpumam ſuper faciem aquæ. Et diſperdentur excelſa idóli,peccatum Iſrael:lappa & tribulus aſcendet ſuper aras eorum:& dicẽt mõtibus, Operite nos:& collibus,Cadite ſuper nos. Ex diebus Gabaa peccauit Iſrael,ibi ſteterunt:non comprehendet eos in Gabaa prælĩu ſuper filios iniquitatis. Iuxta deſyderiũ meũ corripiã eos:congregabuntur ſuper eos populi,cũ corripientur propter duas iniquitates ſuas. Ephráim vitula docta diligere trituram,& ego trãſiui ſuper pulchritudinem colli eius:aſcendam ſuper Ephráim,arabit Iudas,cõfringet ſibi ſulcos Iacob. Seminate vobis in iuſtitia, & metite in ore miſericordiæ, innouate vobis nouale: tempus autem requirendi dominum, cum venerit qui docebit vos iuſtitiam. Araſtis impietatem,iniquitatem meſſuiſtis, comediſtis frugem mendacii:quia confiſus es in viis tuis,in multitudine fortium tuorum. Conſurget tumultus in populo tuo: & omnes munitiones tuæ vaſtabuntur ſicut vaſtatus eſt Salmana à domo eius qui vindicauit Baal in die prælii,matre ſuper filios alliſa. Sic fecit vobis Bethel, à facie malitiæ nequitiarum veſtrarum.*

A ¶frondoſa] vacua ¶adæquatus eſt] vl', mentietur ¶exuberauit ſimulachris.] mltiplicauit ſtatuas. ¶Loqmini &c.] Locuti ſunt verba iurando mendaciter, feriẽdo fœd⁹, & germinabit &c. B ¶amaritudo] cicuta *Ob ¶coluerũt] timebũt ſibi ¶æditui] ſacerdotes ¶vltori:] Iareb: ¶in voluntate ſua.] propter cõſiliũ ſuũ. C ¶Tranſire fecit] Succidit ¶idóli,] Auen, ¶peccauit] peccaſti ¶ibi ſteterunt: &c.] vl', tum quoq; quieſcebãt,& nõ poterãt vĩcere p̃lio audaces filios in Gabaa. D ¶docta diligere] aſſueta diligens ¶aſcẽdã ſup Ephráim,] equitare faciã Ephráim, ¶ſulcos] glebas ¶in iuſtitia] ad iuſtitiam, ¶in ore miſericordiæ,] ſecundum miſericordiam, ¶innouate vobis nouale:] arate vobis arationem: ¶cũ venerit] donec veniat ¶vaſtatus eſt Salmana à domo ei⁹ qui vindicauit Baal] vaſtauit Salman(.i.Salmanaſſar)ipſam Bethiabel(id eſt Samariam) ¶fecit] faciet *in aurora excidendo excidetur rex Iſrael.

CAP. XI.

Deus beneficia ſua erga Iſraelẽ cõmemorat. Matth.2.c.

Ingrati populi captiuitas.

Eiuſdem liberatio. Gen.19.e.

SIcut mane,tranſiit pertranſiit rex Iſrael . Quia puer Iſrael,& dilexi eum:& ex AEgypto vocaui filium meum. Vocauerunt eos, ſic abierunt à facie eorum:Baalim immolabant, & ſimulachris ſacrificabant. Et ego quaſi nutritius Ephráim,portabam eos in brachiis meis: & neſcierũt quòd curarem eos. In funiculis Adam trahã eos,in vinculis charitatis:& ero eis quaſi exaltans iugum ſuper maxillas eorum:& declinaui ad eum vt veſceretur. Non reuertetur in terrã AEgypti,& Aſſur ipſe rex eius:quoniam noluerunt cõuerti. Cœpit gladius in ciuitatibus eius,& cõſumet electos eius,& comedet capita eorũ. Et populus meus pendebit ad reditũ meũ:iugum autem imponetur eis ſimul, quod nõ auferetur. Quo modo dabo te Ephráim, protegã te Iſrael?quo modo dabo te ſicut Adama,ponã te vt Seboim? Cõuerſum eſt in me cor meũ,pariter conturbata eſt pœnitudo mea. Non faciã furorẽ iræ meæ:non cõuertar vt diſperdam Ephráim:quoniã deus ego,& non homo:in medio tui ſanctus,& nõ ingrediar ciuitatẽ. Poſt dominũ ambulabunt, quaſi leo rugiet:quia ipſe rugiet, & formidabũt filii maris. Et auolabũt quaſi auis ex AEgypto,& quaſi colũba de terra Aſſyriorũ:& collocabo eos in domibus ſuis,dicit dominus. Circundedit me in negatione Ephráim,& in dolo domus Iſrael: Iudas autẽ teſtis deſcendit cum deo,& cum ſanctis fidelis.

A ¶ Sicut mane, tranſiit pertrãſiit] In aurora excidendo excidetur(iſtud eſt finis præcedẽtis capitis) ¶quaſi nutriti⁹ Ephráim,] ambulare feci ſuper pedes ip̃m, B Ephráim(.i.paulatim tãquã puerulũ, duxi eos per deſerta ſine labore) ¶curarẽ] vl', ſanarẽ ¶Adã] hoĩm(qui ſcilicet amore trahuntur,nõ vi,vt animalia) C ¶quaſi exaltãs iugũ ſup maxillas eorũ:] vl', ſicut q aufert iugum à ceruice eorũ: D ¶vt veſceretur.] pabulũ(.i.nutriui eũ.) ¶Cœpit] Cadet(vel, Manebit) ¶electos] ſurculos (vl', ramos.i.villas,aut fortes) ¶& comedet &c.] propter conſilia eius. ¶pendebit &c.] ſuſpenſus eſt propter auerſionẽ,(vl', dubitat an ſe velit conuertere ad me)& ad altiſſimũ vocauerũt eũ(ſub.prophetę)& ne vnus quidẽ exaltauit.(ſub.caput.i.nullus id curat) ¶protegam] vel, tradam ¶cõturbata] inualuit(i. cenſa eſt, vl', reuoluit ſe) ¶maris.] ab occidẽte.(.i. filii qui venerunt ad AEgyptũ quæ eſt ab occidente) ¶auolabunt] vl', formidabunt ¶negatione] vl', mẽdaciis ¶teſtis deſcendit] adhuc dominatur(vel regnat,aut potens eſt)

CAP. XII.

Vanã Iſraelis fiduciã deſcribit.

Exemplũ Iacob ꝓponit, vt cõuertant. gen.25.c. gen.32.f.

EPhráim paſcit ventum, & ſequitur æſtum: tota die mendacium & vaſtitatem multiplicat: & fœdus cum Aſſyriis iniit, & oleum in AEgyptum ferebat . Iudicium ergo domini cum Iuda, & viſitatio ſuper Iacob:iuxta vias eius, & iuxta adinuentiones eius reddet ei. In vtero ſupplãtauit fratrem ſuum:& in fortitudine ſua directus eſt cum angelo. Et inualuit ad angelum, & confortatus eſt: fleuit, & rogauit eum:in Bethel inuenit eũ,& ibi locutus eſt

A ¶æſtum:] Eurũ:(ventũ orientalem:) ¶ſupplãtauit fratrẽ ſuũ:] ten uit plantã fratris ſui: ¶directus eſt cũ] pręualuit B ¶cõfortatus eſt:] pręualuit:

nobiſcum. Et dominus deus exercituum, dominus memoriale eius. Et tu ad deum tuum cõ-
uertẽris: miſericordiã & iudicium cuſtodi, & ſpera in deo tuo ſemper. Chanáan in manu eius Iniquitatem eoru m dãnat
C ſtatera doloſa, calumniam dilexit. Et dixit Ephráim, Veruntamen diues effectus ſum, inue-
ni idôlum mihi: omnes labores mei non inuenient mihi iniquitatem quam peccaui. Et ego Pacẽ ꝓmittit.
dominus deus tuus ex terra AEgypti, adhuc ſedere te faciam in tabernaculis, ſicut in diebus
feſtiuitatis. Et locutus ſum ſuper prophetas, & ego viſionem multiplicaui, & in manu pro- Idololatriam Galaad & Galgal carpit.
D phetarum aſſimilatus ſum. Si Galaad idôlum, ergo fruſtra erant in Galgal bobus immolan-
tes: nam & altaria eorum quaſi aceruí ſuper ſulcos agri. Fugit Iacob in regionem Syriæ, Beneficia ĩ Iacob collata.
& ſeruiuit Iſrael in vxorẽ, & in vxorem ſeruauit. In propheta autem eduxit dominus Iſrael gen. 28. a. exo. 14. e.
de AEgypto: & in propheta ſeruatus eſt. Ad iracundiam me prouocauit Ephráim in amari- Impietatem eorũ repetit & pœnam.
tudinibus ſuis, & ſanguis eius ſuper eũ veniet, & opprobrium eius reſtituet ei dominus ſuus.

¶Galaad idôlum, ꝗ Nõnne Galaad incœpit iniquitatẽ? veruntamẽ (Quidam ſic vertunt, Quòd Galaad in nihilũ redigitur, inde eſt ꝙ vani erãt &c.) ¶in vxorẽ ſeruauit.] (ſub. pecudes.) ¶In ꝓpheta] Per prophetam ¶in amaritudinibus ſuis,] i. vnde amaritudines ſentiet,)

CAP. XIII.

A LOquente Ephráim, horror inuaſit Iſrael: & deliquit in Baal, & mortuus eſt. Et nunc ad- Abominationes Iſraelis oſtendit.
diderunt ad peccandum: fecerúntque ſibi conflatile de argẽto ſuo quaſi ſimilitudinem
idolorum, factura artificum totum eſt. his ipſi dicunt, Immolate homines vitulos adorãtes.
Idcirco erunt quaſi nubes matutina, & ſicut ros matutinus præteriens, ſicut puluis turbine
B raptus ex area, & ſicut fumus de fumario. Ego autem dominus deus tuus ex terra AEgy- Exitiũ minatur ob ingratitudinẽ. iſa. 43. b.
pti: & deum abſque me neſcies, & ſaluator non eſt præter me. Ego cognoui te in deſerto, in
terra ſolitudinis. Iuxta paſcua ſua adimpleti ſunt, & ſaturati ſunt: & eleuauerunt cor ſuum, &
obliti ſunt mei. Et ego ero eis quaſi leæna, ſicut pardus in via Aſſyriorum. Occurram eis qua-
ſi vrſa raptis catulis, & dirumpam interiora iecoris eorum: & conſumam eos ibi quaſi leo, be
C ſtia agri ſcindet eos. Perditio tua Iſrael: tantummodo in me auxilium tuum. * Vbi eſt Auxiliũ à deo
rex tuus? maxime nunc ſaluet te in omnibus vrbibus tuis: & iudices tui, de quibus dixiſti, Rex. 1. Reg. 8. a.
Da mihi regem & principes. Dabo tibi regem in furore meo, & auferã in indignatione mea.
Colligata eſt iniquitas Ephráim, abſconditum peccatum eius. Dolores parturientis venient
ei: ipſe filius non ſapiens. nunc enim non ſtabit in contritione filiorum. De manu mortis li- Victoria mortis & inferni p Chriſtũ. 1. cor. 15. g. hebræ. 2. d. Eze. 19. d.
D berabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua ô mors, morſus tuus ero inferne, conſola-
tio abſcõdita eſt ab oculis meis. Quia ipſe inter fratres diuidet: adducet vrentem ventũ do-
minus de deſerto aſcendentem, & ſiccabit venas eius, & deſolabit fontem eius, & ipſe diri-
piet theſaurum omnis vaſis deſyderabilis.

CAP. XIIII.

A PEreat Samaria, quoniam ad amaritudinẽ concitauit deum ſuum: in gladio pereant, par- Samariæ interitus.
uuli eorum elidantur, & fœtæ eius diſcindantur. Conuertere Iſrael ad dominũ deum Ad reſipiſcentiam vocat.
tuum: quoniam corruiſti in iniquitate tua. Tollite vobiſcum verba, & conuertimini ad do-
minum: dicite ei, Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum: & reddemus vitulos labiorum Vituli labiorum.
B noſtrorum. Aſſur non ſaluabit nos, ſuper equos non aſcendemus: nec dicemus vltrà, Dii no-
ſtri opera manuum noſtrarum: quia eius qui in te eſt, miſereberis pupilli. Sanabo contritio-
nes eorum, & diligam eos ſpontaneè: quia auerſus eſt furor meus ab eis. Ero quaſi ros Iſ- Miſericordiã promittit dominus.
C raeli, germinabit ſicut lilium: & erumpet radix eius vt Libani. Ibunt rami eius, & erit quaſi
oliua gloria eius: & odor eius vt Libani. Conuertentur ſedentes in vmbra eius: viuẽt tritico,
& germinabunt quaſi vinea: memoriale eius ſicut vinum Libani. Ephráim quid mihi vltrà
D idôla? ego exaudiam, & dirigam eum ego vt abietem virentem: ex me fructus tuus inuentus
eſt. Quis ſapiens, & intelliget iſta: intelligens, & ſciet hæc? quia rectæ viæ domini, & iuſti am-
bulabunt in eis: præuaricatores verò corruent in eis.

PROLOGVS IN IOEL PROPHETIAM.

Ex principio commentariorum Hieronymi in Ioel.

SANCTVS IOEL apud Hebræos poſt Oſee ponitur. Et ſicut ibi ſub nomine Ephráim, ad decem tribus cō fertur vaticinium, quæ vel Samaria, vel Iſrael ſæpe memorantur: ſic in hoc propheta omne quod dicitur, ad tribum Iuda & ad Ieruſalem pertinere credendū eſt: & nullam omnino Iſraelis, id eſt decem tribuū, in hoc fieri mētionem. Tempora quoque quibus prophetauit, eadem debemus accipere quæ in Oſee legimus, In diebus Oziæ, Ioatham, & Achaz, & Ezechiæ regū Iuda, & in diebus Ieroboam filii Ioas regis Iſrael. Porrò factum eſſe ſermonem domini, ad meritum eius refertur cui fit, non ad conditionē illius qui fieri dicitur, vt alibi legimus, Dominus factus eſt mihi in ſalutē. Auditus autem in ſcripturis ſanctis, nō eſt iſte qui ad aures ſonat, ſed qui in corde percipitur: iuxta illud quod dominus loquitur in Euangelio, Qui habet aures audiendi, audiat. Quod autem dicitur Hebraice HAAZINV, Græce ἐνωτίσασθε, Latine ſonat, auribus percipite: proprie non aure, ſed corde percipitur. Qui ſenes ſunt & cæleſtes, audiunt ſpiritualiter: qui autem habitant in terra, appellantúrque terreni, auribus percipiunt. Vbicunque autem hæc duo verba iuncta ponuntur: non ad ſimplicem tantum verborum ſonum, ſed ad reconditam quoque dictorum intelligentiam pertinere intelligēdum eſt. In Geneſi Lamech loquitur ad vxores ſuas Ada & Sella, Audite verba mea vxores Lamech: auribus percipite ſermones meos: quia virum occidi in vulnus meum, & iuuenem in liuorem meū. Et Iſaias, Audite cæli, & auribus percipe terra.

Prophetia Ioel.

Ioel parabola propoſita, deſtructionē Ieruſalē prædicit.

VERBVM DOMINI quod factum eſt ad Ioel filium Pha- A
thuel. Audite hæc ſenes, & auribus percipite omnes habitatores ter-
ræ: ſi factū eſt iſtud in diebus veſtris, aut in diebus patrum veſtro-
rum. Super hoc filiis veſtris narrate, & filii veſtri filiis ſuis, & filii
eorum generationi alteræ. Reſiduum erucæ comedit locuſta, &
reſiduum locuſtæ comedit bruchus, & reſiduū bruchi comedit ru-
bigo. Expergiſcimini ebrii, & flete, & vlulate omnes qui bibitis vi- B
num in dulcedine: quoniam periit ab ore veſtro. Gens enim aſcen-
dit ſuper terram meam, fortis & innumerabilis: dētes eius vt den-
tes leonis: & molares eius vt catuli leonis. Poſuit vineam meam in deſertum, & ficum meam
decorticauit: nudans ſpoliauit eam & proiecit, albi facti ſunt rami eius. Plāge quaſi virgo ac-
cincta ſacco ſuper virum pubertatis ſuæ. Periit ſacrificium & libatio de domo domini: luxe-
runt ſacerdotes miniſtri domini. Depopulata eſt regio, luxit humus: quoniam deuaſtatū eſt C
triticum, confuſum eſt vinum, elanguit oleum. Confuſi ſunt agricolæ, vlulauerunt vinitores
ſuper frumento, & hordeo, quia periit meſſis agri. Vinea confuſa eſt, & ficus elanguit: malo-
granatum, & palma, & malus, & omnia ligna agri aruerunt: quia confuſum eſt gaudium à fi-
liis hominum. Accingite vos, & plangite ſacerdotes, vlulate miniſtri altaris: ingredimini,
cubate in ſacco miniſtri dei mei: quoniam interiit de domo dei veſtri ſacrificium & liba-
tio. Sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate ſenes, omnes habitatores terræ in do-
mum domini dei veſtri: & clamate ad dominum, A, a, a, diei: quia prope eſt dies domini, & D
quaſi vaſtitas à potente veniet. Nunquid non coram oculis veſtris alimenta perierūt de do-
mo dei noſtri, lætitia & exultatio? Cōputruerunt iumenta in ſtercore ſuo, demolita ſunt hor-
rea, diſſipatæ ſunt apothecæ: quoniam confuſum eſt triticum. Quid ingemuit animal, mu-
gierunt greges armenti? Quia non eſt paſcua eis: ſed & greges pecorum diſperierunt. Ad
te domine clamabo: quia ignis comēdit ſpecioſa deſerti, & flamma ſuccendit omnia ligna
regionis. Sed & beſtiæ agri quaſi area ſitiēs imbrem, ſuſpexerunt ad te: quoniā exiccati ſunt
fontes aquarum, & ignis deuorauit ſpecioſa deſerti.

Adhortat̃ ſacerdotes ad orōnē & ieiuniū, ob inſtātē calamitatē ꝗ.i.d.

Planctus prophetæ.

CAP. II.

Aduentū hoſtiū prędicat, & crudelitatem.

CAnite tuba in Sion, vlulate in monte ſancto meo, cōturbentur omnes habitatores ter- A
ræ: Quia venit dies domini, quia prope eſt dies tenebrarum & caliginis, dies nubis &
turbinis: quaſi mane expanſum ſuper montes populus multus & fortis: ſimilis ei non fuit
à principio, & poſt eum non erit vſque in annos generationis & generationis. Ante faciem
eius ignis vorans, & poſt eum exurens flamma: quaſi hortus voluptatis terra corā eo, & poſt

¶rubigo.]haſil.(alterum locuſtæ genus.) ¶in dulcedine,]propter vinū nouū(vel, muſtum,)

¶luxit]deſolata eſt ¶cōfuſum eſt]aruit ¶confuſa eſt,]aruit, ¶elanguit:]ſucciſa eſt: ¶interijt de]phibitum eſt(vel, ablatum eſt) à ¶A,a,a,]Ah, ¶à potēte]ab omnipotente ¶iumēta in ſtercore ſuo,]grana ſub pulueribus(vel, glebis) ſuis, ¶diſſipatæ ſunt apothecæ:]deſolati ſunt theſauri: ¶cōfuſum eſt]aruit ¶mugierūt]confuſi ſunt ¶quaſi area ſitiens imbrē, ſuſpexerūt]clamabunt ¶ſpecioſa]paſcua

¶vlulate]taratantarizate(vel, clamorē bellicum incipite) ¶turbinis.]tenebroſitatis. ¶mane expanſum]aurora expanſa ¶voluptatis]Eden

eum ſolitudo deſerti:neque eſt qui effugiat eũ. Quaſi aſpectus equorum, aſpectus eorum: &
B quaſi equites ſic current. Sicut ſonitus quadrigarum ſuper capita montium exiliet, ſicut ſo-
nitus flammæ ignis deuorantis ſtipulam, velut populus fortis præparatus ad præliũ. A facie
eius cruciabuntur populi: omnes vultus redigentur in ollam. Sicut fortes current: quaſi viri
bellatores aſcendent murum: viri in viis ſuis gradientur, & non declinabunt à ſemitis ſuis.
Vnuſquiſque fratrem ſuum non coartabit, ſinguli in calle ſuo ambulabunt: ſed & per fene-
ſtras cadent, & non demolientur. Vrbem ingredientur, in muro current:domos conſcendẽt,
per feneſtras intrabunt quaſi fur. A facie eius cõtremuit terra, moti ſunt cæli: ſol & luna ob-
C tenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum. Et dominus dedit vocem ſuam ante
faciem exercitus ſui:quia multa ſunt nimis caſtra eius, quia fortia, & facientia verbum eius.
magnus enim dies domini, & terribilis valde:& quis ſuſtinebit eũ? Nunc ergo, dicit do-
minus, conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & in fletu & in planctu. Et ſcin-
dite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra, & cõuertimini ad dominum deum veſtrum:quia
benignus & miſericors eſt, patiens & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia. Quis
ſcit ſi conuertatur, & ignoſcat, & relinquat poſt ſe benedictionem, ſacrificiũ & libamen do-
D mino deo veſtro? Canite tuba in Sion, ſanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate po-
pulum, ſanctificate eccleſiam, coadunate ſenes:congregate paruulos, & ſugentes vbera: egre-
diatur ſponſus de cubili ſuo, & ſponſa de thalamo ſuo. Inter veſtibulum & altare plorabunt
ſacerdotes miniſtri domini:& dicent, Parce domine, parce populo tuo: & ne des hæredita-
tem tuam in opprobrium, vt dominentur eis nationes. quare dicunt in populis, Vbi eſt deus
eorum? Zelatus eſt dominus ſuper terram ſuam, & pepercit populo ſuo. Et reſpõdit do-
minus, & dixit populo ſuo, Ecce ego mittam vobis frumentum, & vinum, & oleũ, & replebi-
E mini eo:& non dabo vos vltrà opprobrium in gentibus. Et eum qui ab Aquilone eſt, procul
faciam à vobis:& expellam eum in terram inuiam & deſertã, faciem eius cõtra mare orien-
tale, & extremum eius vſque ad mare nouiſſimum: & aſcendet fœtor eius, & aſcendet putre-
do eius, quia ſuperbe egit. Noli timere terra, exulta & lætare: quoniam magnificauit domi-
nus vt faceret. Nolite timere animalia regionis: quia germinauerunt ſpecioſa deſerti, quia
lignum attulit fructum ſuum, ficus & vinea dederunt virtutem ſuam. Et filii Sion exul-
tate, & lætamini in domino deo veſtro:quia dedit vobis doctorem iuſtitiæ, & deſcendere fa-
F ciet ad vos imbrem matutinum & ſerotinum ſicut in principio. Et implebũtur areæ frumẽ-
to, & redũdabunt torcularia vino & oleo. Et reddam vobis annos quos comẽdit locuſta, bru-
chus, & rubigo, & eruca:fortitudo mea magna, quam miſi in vos. Et comedetis veſcentes, &
ſaturabimini:& laudabitis nomen domini dei veſtri qui fecit mirabilia vobiſcũ, & non con
fundetur populus meus in ſempiternum. Et ſcietis quia in medio Iſrael ego ſum: & ego do-
minus deus veſter, & non eſt amplius:& non confundetur populus meus inæternum. Et
erit poſt hæc: effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem: & prophetabũt filii veſtri &
G filiæ veſtræ:ſenes veſtri ſomnia ſomniabunt, & iuuenes veſtri viſiones videbunt. Sed & ſu-
per ſeruos meos & ancillas in diebus illis effundam ſpiritum meũ. Et dabo prodigia in cæ-
lo, & in terra, ſanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras, & luna in
ſanguinem: antequam veniat dies domini magnus & horribilis. Et erit: omnis qui inuoca-
uerit nomen domini, ſaluus erit: quia in monte Sion, & in Ieruſalem erit ſaluatio, ſicut di-
xit dominus, & in reſiduis quos dominus vocauerit.

CAP. III.

A QVia ecce in diebus illis & in tempore illo cum cõuertero captiuitatem Iuda & Ieruſa-
lem:congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Ioſaphat:& diſceptabo cum
eis ibi ſuper populo meo, & hæreditate mea Iſrael, quos diſperſerunt in nationibus, & ter-
ram meam diuiſerunt. Et ſuper populum meum miſerunt ſortem: & poſuerunt puerum in
proſtibulo, & puellam vẽdiderunt pro vino vt biberent. Verum quid vobis & mihi Tyrus &
Sidon, & omnis terminus Palæſthinorum? nunquid vltionem vos redditis mihi? & ſi vlci-
ſcimini vos cõtra me, cito velociter reddam viciſſitudinem vobis ſuper caput veſtrum. Ar-
B gentum enim meum & aurum tuliſtis:& deſyderabilia mea & pulcherrima intuliſtis in de-
lubra veſtra. Et filios Iuda, & filios Ieruſalem vendidiſtis filiis Græcorum, vt longe faceretis
eos de finibus ſuis. Ecce ego ſuſcitabo eos de loco in quo vendidiſtis eos: & conuertam re-
tributionem veſtrã in caput veſtrũ. Et vẽdam filios veſtros & filias veſtras in manibus filio-

redigẽtur in ollã.] nigreſcẽt vt olla. viri] vi, vnuſquiſque (aut ſinguli) per feneſtras &c.] ſuper gladium deijciẽt ſe, & nõ lædenť. Vrbẽ ingredienť,] Per vrbẽ incedent, nimis] valde

benignus] miſerator preſtabilis ſup malitia.] pœnitebit eũ mali. ignoſcat,] pœniteat eũ mali, ſanctificate eccleſiam,] præparate cõmunitatem, plorabunt] plorẽt dicent,] dicant,

rubigo,] haſſ (locuſtæ genus)

meos

vaporem] colũnas

in proſtibulo,] pro cibo, vltionem] retributionem vlciſcimini vos cõtra me,] retributionẽ ob mei cauſam facitis, viciſſitudinẽ] retributionem pulcherrima] optima

Mat.13.c.marci 13.c.luc.21.e. ezec.32.b. iſa. 13.b. Ie.30.b.amos 5.e.ſoph.1.d.

Adhortatio ad conuerſionem.

Pſal.85.a.ionæ 4.a. Ionæ 3.d. 5.1.c.

Oratio.

Amor dei in populũ ſuũ.

Doctor eccleſiæ Chriſtus.

Laus.

Miſſio ſpiritus ſãcti. act. 2.c.iſa.44.a.

Mat.24. e.luc. 21.e.

Inuocare deũ rom.10.c.

Promittit dominus ſe iudicaturũ hoſtes populi ſui.

rum Iuda, & vænundabunt eos Sabæis genti longinquæ, quia dominus locutus eſt. Clamate hæc in gentibus, ſanctificate bellum, ſuſcitate robuſtos: accedāt, aſcendant omnes viri bellatores. Concidite aratra veſtra in gladios, & ligones veſtros in lanceas. Infirmus dicat, Quia fortis ego ſum. C Erumpite, & venite omnes gentes de circuitu, & congregamini: ibi occūbere faciet dominus robuſtos tuos. Conſurgant, & aſcendant gentes in vallem Ioſaphat: quia ibi ſedebo, vt iudicem omnes gētes in circuitu. Mittite falces, quoniam maturauit meſſis: venite & deſcendite, quia plenum eſt torcular, exuberant torcularia: quia multiplicata eſt malitia eorum. Populi populi in valle conciſionis: quia iuxta eſt dies domini in valle conciſionis. Sol & luna obtenebrati ſunt: & ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum. Et dominus de Sion rugiet, & de Ieruſalem dabit vocem ſuam: & mouebuntur cæli & terra, & dominus ſpes populi ſui & fortitudo filiorū Iſrael. Et ſcietis quia ego dominus deus veſter habitās in Sion D in monte ſancto meo: & erit Ieruſalem ſancta, & alieni non tranſibunt per eam amplius. Et erit in die illa: ſtillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte: & per omnes riuos Iuda ibunt aquæ: & fons de domo domini egredietur, & irrigabit torrentem ſpinarum. Aegyptus in deſolationem erit, & Idumæa in deſertū perditionis: pro eo quòd inique egerint in filios Iuda, & effuderint ſanguinem innocētem in terra ſua. Et Iudæa in æternum habitabitur, & Ieruſalem in generationem & generationē. Et mūdabo ſanguinem eorum, quos nō mundaueram: & dominus commorabitur in Sion.

Vocātur oēs gentes ad hoc iudicium.

Apoc. 14. d.

ſ. 2. g. Prædicatio verbi dei è Sion, p apoſtolos Iudæos ra iere. 15. f. amos. 1. a.

Amos. 9. d.

Eccleſiæ æternitas.

¶ ſanctificate] pręparate
¶ aratra veſtra] bidentes
¶ Erumpite,] Cōgregate vos,
¶ dulcedinē,] muſtū,
¶ & dn̄s] vt, cū dn̄s

Præfatio in Amos prophetiam.

OZIAS REX cum dei religionem ſolicite æmularetur: nimio religionis amore prouocatus, contra præceptum legis Moyſi arrepto thuribulo (vt in hiſtoria libri ſecundi Paralipoménon oſtenditur) ſacerdotale officium præſumere conatus eſt. Ob eam rem terræmotum in templo dei exortum cōſtat, cuius etiam Zacharias propheta meminit. Ante hunc itaque terræmotum Amos propheta temporibus prædicti regis, & temporibus Ieroboam filii Ioas regis Iſrael: in eas gentes quæ lectione comprehenſæ ſunt, iram dei ob eas cauſas quas memorauit, affuturam denuntiat. Et quia idem propheta in ſequētibus ait, Super tribus impietatibus & ſuper quatuor non cōuertam eum: tertio peccatorum indulgentiam deum dare poſſe ſignificat: quā quarto eadem peccata admittentibus, nec pœnitentiam nec indulgentiam daturum annuntiat. Nam per ignis ſimilitudinem, quem in prædictas gentes immittendum prædixit: grauem atque irreuocabilē dei iram ad euerſionem earundem ciuitatum proceſſuram voluit demonſtrare.

ALIA PRAEFATIO.

Ex principio commentariorum Hieronymi in Amos.

HIC AMOS propheta & paſtor qui ſequitur Ioelem, & eſt tertius duodecim prophetarum, non fuit pater Iſaiæ prophetæ: quanquam & ille, propheta extiterit. Nam aliis literis ille, aliis iſte apud Hebræos ſcribitur: quæ differentia literarum apud Latinos non habetur: & ille fortis vel robuſtus, hic vero populus auulſus interpretatur: quia loquitur contra decem tribus, quæ per idololatriam à cultu dei, & à regno Dauid erāt auulſæ. Fuit autem cognatio eius ex oppido Thecue, quod ſex milliaribus diſtat à Beth-lehem: curam gerens pecorum in latitudine camporum qui ſunt proximi oppido Thecue, in quibus humo arida atque arenoſa nihil omnino frugum gignitur, ſed vberrimis paſcuis abundant: & ideo cuncta ſunt plena paſtoribus, & ſterilitas terræ compenſatur pecorum multitudine. Ex hoc numero paſtorum fuit Amos, imperitus ſermone, ſed non ſcientia. Prophetauit autem eiſdem temporibus quibus Ioel, Nahum, Ionas, Oſee, Iſaias. Sed aliquantulum exorſus eſt prophetare antequam Iſaias. Maxime autem contra decem tribus locutus eſt: pauca de duabus interſerens. Hunc ablatum de numero paſtorum miſit dominus, vt in Samaria prophetaret: quem Amaſias ſacerdos frequenter plagis afflixit: tandem filius eius Ozias vecte per tempora tranſfixit. Poſt hæc ſemiuiuus in terram ſuam euectus, poſt aliquot dies dolore vulneris expirauit: ſepultúſque eſt cum patribus ſuis.

Prophetia Amos.

¶i paſtorib⁹].i.maior inter paſtores (vl̄,vn⁹ è paſtorib⁹)
¶luxerunt ſpecioſa] vl̄,diſpdent paſcua
¶cōuertã eũ:] parcã ei: (vl̄, ſuſcipiã eũ:) & infra.

Amos conditio,& ei⁹ prophetiæ tẽp⁹. Zac.14.a. ier. 25.f. ioel.3.c.

Sermo domini cõtra Damaſcum.

A VERBA AMOS, qui fuit in paſtoribus Thecue: quæ vidit ſuper Iſrael in diebus Oziæ regis Iuda,& in diebus Ieroboã filii Ioas regis Iſrael,ante duos annos terræmotus. Et dixit,Dominus de Siõ rugiet,& de Ieruſalem dabit vocẽ ſuam: & luxerunt ſpecioſa paſtorum,& exiccatus eſt vertex Carmeli. Hæc dicit dominus, Super tribus ſceleribus Damaſci,& ſuper quatuor non cõuertam eum:eò quòd triturauerint in plauſtris ferreis Galaad. Et mittam ignem in
B domum Azael, & deuorabit domos Ben-adad. Et cõteram vectem Damaſci: & diſperdam habitatorẽ de campo idóli,& tenẽtem ſceptrum de domo voluptatis:& transferetur populus Syriæ Cyrenen, dicit dominus. Hæc dicit dominus, Super tribus ſceleribus Gazæ,& ſuper quatuor non conuertam eum:eò quòd tranſtulerint captiuitatem perfectam,vt concluderent eam in Idumæa. Et mittam ignem in murum Gazæ,& deuorabit ædes eius. Et diſperdam habitatorem de Azoto, & tenẽtem ſce-
C ptrum de Aſcalone: & conuertam manum meam ſuper Accaron, & peribunt reliqui Philiſthinorum,dicit dominus deus. Hæc dicit dominus, Super tribus ſceleribus Tyri, & ſuper quatuor non cõuertam eum:eò quòd concluſerint captiuitatem perfectam in Idumæa, & non ſint recordati fœderis fratrum. Et mittam ignem in murum Tyri, & deuorabit ædes eius. Hæc dicit dominus,Super tribus ſceleribus Edom, & ſuper quatuor non cõuertam eum:eò quòd perſecutus ſit in gladio fratrem ſuum, & violauerit miſericordiam eius, & te-
D nuerit vltrà furorem ſuum, & indignationem ſuam ſeruauerit vſque in finem. Mittam ignẽ in Theman,& deuorabit ædes Boſræ. Hæc dicit dominus, Super tribus ſceleribus filiorũ Ammon, & ſuper quatuor non conuertam eum: eò quòd diſſecuerit prægnantes Galaad ad dilatandum terminum ſuum. Et ſuccendam ignem in muro Rabbath:& deuorabit ædes eius in vlulatu in die belli, & in turbine in die cõmotionis. Et ibit Melchom in captiuitatẽ ipſe, & principes eius ſimul,dicit dominus.

¶campo idóli,] valle Auen,
¶domo voluptatis:] Betheden:
¶perfectam,].i.vniuerſalẽ, & infra.
¶miſericordiã ei⁹,] miſericordias ſuas,
¶vltra] in ſeculũ (ſẽper, vl̄,lõgum)
¶in finé.] i ppetuũ.
¶prægnãtes] mõtes

Contra Philiſthæos.

Cõtra Tyrũ.

Cõtra Idumæam.

Contra filios Ammon.

CAP. II.

¶cõuertã eũ,] parcã ei: (vl̄, ſuſcipiã eũ:) & infra.
¶vſque ad cinerem.] in calcem.
¶deceperunt enim] errare eũ fecerunt

Prophetat aduerſũ Moab.

Aduerſum Iudã,hoc eſt, regnũ duarum tribuum.

Aduerſum Iſrael,hoc eſt, regnũ decem tribuum.

A HAEc dicit dominus,Super tribus ſceleribus Moab,& ſuper quatuor non cõuertam eũ: eò quòd incẽderit oſſa regis Idumææ vſque ad cinerem. Et mittam ignem in Moab, & deuorabit ædes Carioth: & morietur in ſonitu Moab,in clãgore tubæ:& diſperdam iudicem de medio eius & omnes principes eius interficiam cum eo,dicit dominus. Hæc dicit dominus,Super tribus ſceleribus Iuda,& ſuper quatuor non conuertam eum:eò quòd abiecerit legem domini,& mandata eius non cuſtodierit. deceperunt enim eos idóla ſua, poſt quæ a-
B bierant patres eorum. Et mittam ignem in Iudam,& deuorabit ædes Ieruſalem. Hæc dicit dominus,Super tribus ſceleribus Iſrael,& ſuper quatuor nõ conuertam eum:pro eo quòd vendiderit pro argento iuſtum, & pauperem pro calceamentis. Qui conterunt ſuper puluerem terræ capita pauperum, & viam humilium declinant: & filius ac pater eius ierunt ad puellam, vt violarent nomen ſanctum meum. Et ſuper veſtimentis pignoratis accubuerunt
C iuxta omne altare: & vinum damnatorum bibebant in domo dei ſui. Ego autem exterminaui Amorrhæum à facie eorum: cuius altitudo cedrorum, altitudo eius, & fortis ipſe quaſi quercus: & contriui fructum eius deſuper, & radices eius ſubter. Ego ſum qui aſcendere vos feci de terra AEgypti: & duxi vos in deſertum quadraginta annis, vt poſſideretis terram Amorrhæi. Et ſuſcitaui de filiis veſtris in prophetas, & de iuuenibus veſtris nazaræos. num-
D quid non ita eſt filii Iſrael,dicit dominus? Et propinabatis nazaræis vinũ:& prophetis mandabatis,dicentes,Ne prophetetis. Ecce ego ſtridebo ſubter vos, ſicut ſtridet plauſtrum onuſtum fœno. Et peribit fuga à veloce, & fortis non obtinebit virtutem ſuam, & robuſtus non ſaluabit animam ſuam:& tenens arcum non ſtabit, & velox pedibus ſuis non ſaluabitur, & aſcenſor equi non ſaluabit animam ſuam: & robuſtus corde inter fortes nudus fugiet in illa die,dicit dominus.

¶pignoratis] in pignus acceptis
¶dei ſui.] deorũ ſuorum.
¶duxi vos in deſertum] ambulare vos feci per deſertum
¶ſtridebo &c.] arctabo (anguſtiabo, vl̄, affligam) vos in loco vr̃o, ſicut arctatũ plauſtrũ manipulis onuſtũ. (Chald. interp. Ecce ego adduco ſuper vos ãguſtiã, & anguſtijs afficiet vos i loco veſtro, ſicut anguſtijs afficitũ plauſtrum quod eſt onuſtũ manipulis.)

Nũe.21.e.deu.2.f.

Exo.14.e.

CAP. III.

Domũ Iſrael ingratitudinis arguit, æquiſſima i eã flagella prænuntians.

A AVdite verbum quod locutus eſt dominus ſuper vos filii Iſrael:ſuper omnem cognationem quam eduxi de terra AEgypti,dicens,Tantũmodo vos cognoui ex omnibus co-

gnationibus terræ:idcirco viſitabo ſuper vos omnes iniquitates veſtras.Nũquid ambulabũt
duo pariter,niſi conuenerit eis?Nunquid rugiet leo in ſaltu,niſi habuerit prædam? nunquid
dabit catulus leonis vocem de cubili ſuo,niſi aliquid apprehenderit?Nunquid cadet auis in
laqueum terræ,abſque aucupe?nunquid auferetur laqueus de terra, antequam quid ceperit? B ¶aucupe] laqueo,
Si clanget tuba in ciuitate,& populus non expaueſcet?ſi erit malum in ciuitate,quod domi-
nus non fecerit? Quia non faciet dominus deus verbũ, niſi reuelauerit ſecretum ſuũ ad ſer-
uos ſuos prophetas.Leo rugiet,quis non timebit?dominus deus locutus eſt, quis nõ prophe-
Inuitanť alienigenæ vt videant æquitatem iudiciorũ dei aduerſus Iſraelem.
tabit? Auditum facite in ædibus Azoti,& in ædibus terræ AEgypti:& dicite,Cõgregami- C
ni ſuper montes Samariæ,& videte inſanias multas in medio eius, & calumniam patiẽtes in
penetralibus eius.Et neſcierũt facere rectum dicit dominus:theſaurizantes iniquitatẽ,& ra-
pinas in ædibus ſuis. Propterea hæc dicit dominus deus, Tribulabitur & circuietur terra: &
detrahetur ex te fortitudo tua,& diripietur ædes tuæ.Hæc dicit dominus,Quomodo ſi eruat
paſtor de ore leonis duo crura,aut extremũ auriculæ:ſic eruentur filii Iſrael qui habitant in D
Samaria,in plaga lectuli & in Damaſci grabbato.Audite, & cõteſtamini in domo Iacob,di-
cit dominus deus exercituum:quia in die cum viſitare cœpero præuaricationes Iſrael,ſuper
eum viſitabo & ſuper altaria Bethel:& amputabuntur cornua altaris,& cadent in terram.Et
percutiam domum hyemalem cum domo æſtiua:& peribunt domus eburneæ,& diſſipabun-
tur ædes multæ,dicit dominus.

¶Auditũ facite] Audire facite id ¶inſanias] cõtritiones (occiſiones) ¶penetralib⁹] vl̃, medio ¶theſaurizantes] recondentes ¶plaga] angulo ¶Damaſci grabbato.] angulo grabbati. (Quidã vertunt, ſic diripuerũt pedẽ lectiſternij, in Damaſco vero diripuerũt inde lectulũ. hoc eſt, q vt plurimũ habitabant in Damaſco ſub rege ex Syria quę eos ſubdiderat ſibi. 2. reg. 13.)

CAP. IIII.

Sub typo vaccarũ pinguiũ i primates inuehiť, eorum pœnas prędicens.
AVdite verbum hoc vaccæ pingues,quæ eſtis in monte Samariæ: quæ calumniam faci- A
tis egenis,& confringitis pauperes:quæ dicitis dominis veſtris,Afferte & bibemus. Iu-
rauit dominus deus in ſancto ſuo, quia ecce dies veniẽt ſuper vos, & leuabũt vos in contis,
& reliquias veſtras in ollis feruẽtibus.Et per aperturas exibitis altera cõtra alteram,& proii-
Eorũ idololatriã ſubſãnať.
ciemini in Armon,dicit dominus. Venite ad Bethel,& impie agite: ad Galgalam,& mul
tiplicate præuaricationẽ: & offerte mane victimas veſtras,tribus diebus decimas veſtras. Et B
Laus.
ſacrificate de fermentato laudẽ:& vocate voluntarias oblationes,& annuntiate, ſic enim vo-
Fame percuſſi,nõ ſunt conuerſi ad deũ.
luiſtis filii Iſrael, dicit dominus deus. Vnde & ego dedi vobis ſtuporem dentiũ in cũctis
vrbibus veſtris,& indigentiã panum in omnibus locis veſtris:& non eſtis reuerſi ad me,dicit
dominus.Ego quoque prohibui à vobis imbrem,cum adhuc tres mẽſes ſupereſſent vſque ad
meſſem:& plui ſuper vnam ciuitatẽ,& ſuper alteram ciuitatem non plui:pars vna compluta
eſt,& pars ſuper quam non plui,aruit. Et venerunt duæ & tres ciuitates ad vnam ciuitatẽ vt C
biberent aquam,& non ſunt ſatiatæ:& non rediſtis ad me,dicit dominus.Percuſſi vos in vẽ-
to vrente & in aurugine, multitudinem hortorum veſtrorum, & vinearum veſtrarum, oli-
ueta veſtra & ficeta veſtra comẽdit eruca: & non rediſtis ad me, dicit dominus. Miſi in vos
mortem in via AEgypti, percuſſi in gladio iuuenes veſtros, vſque ad captiuitatem equo-
rum veſtrorum:& aſcendere feci putredinẽ caſtrorum veſtrorum in nares veſtras: & non re-
Gen.19.e.
diſtis ad me, dicit dominus. Subuerti vos, ſicut ſubuertit deus Sodomam & Gomorrham, D
Adhortatio ad fiduciã in deũ poſt perpeſſa mala.
& facti eſtis quaſi torris raptus ab incendio: & non rediſtis ad me dicit dominus. Qua-
propter hæc faciam tibi Iſrael: poſtquam autem hæc fecero tibi, præparare in occurſum dei
tui Iſrael.Quia ecce formans montes, & creans ventum,& annuntians homini eloquiũ ſuũ,
faciens matutinam nebulam,& gradiens ſuper excelſa terræ:Dominus deus exercituum no-
men eius.

¶pingues,] Baſan, ¶leuabũt &c.] tollet vos (ſub. inimicus) in ſpinis, & poſteritatẽ veſtrã hamis piſcatorijs. (Chald. interp. & eleuabunt vos popl̃i ĩ clypeis, & filios & filias ĩ nauiculis piſcatorũ.) ¶tribus diebus] poſt tres annos ¶voluntarias oblatiões, & ãnũtiate,] (ſub. ad ſolẽnitatẽ) ſponte oblata cógregare facite: ¶ſtuporẽ] mũditiã ¶ciuitatẽ] ſub eã ſuper quã pluere feci ¶mortẽ] peſtilentiã ¶putredinẽ] fœtorẽ ¶eloquiũ] opus ¶matutinã nebulã,] auroram, tenebras, (vl̃, auroram & tenebras,)

CAP. V.

Caſum Iſraelis luget.
AVdite verbum iſtud quod ego leuo ſuper vos planctũ domus Iſrael.Cecidit,& nõ adii- A
ciet vt reſurgat virgo Iſrael:proiecta eſt in terrã ſuam,& non eſt qui ſuſcitet eam.Quia
hæc dicit dominus deus, Vrbs de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centum: & de
Ad reſipiſcentiam vocat.
qua egrediebantur cẽtum, relinquentur in ea decem in domo Iſrael. Quia hæc dicit do-
minus deus domui Iſrael,Quærite me,& viuetis.Et nolite quærere Bethel,& in Galgalã no- B
lite intrare, & in Berſa-bee non trãſibitis:quia Galgala captiua ducetur,& Bethel erit inuti-
lis.Quærite dominum,& viuite:ne fortè comburatur domus Ioſeph vt ignis:& deuorabit, &
non erit qui extinguat Bethel.Qui conuertitis in abſynthium iudicium,& iuſtitiam in terra
relinquitis.Facientem arcturum,& orionem, & conuertentem in mane tenebras, & diem in
I.9.b.
noctem mutantem:qui vocat aquas maris,& effundit eas ſuper faciẽ terræ: Dominus nomen
eſt eius.Qui ſubridet vaſtitatem ſuper robuſtum, & depopulationem ſuper potentem affert. C

¶inutilis,] ĩ nihilũ. ¶cõburať domus Ioſeph vt ignis:] ſindat ſicut ignis, domum Ioſeph: ¶Facientẽ] (ſub. Inquirite poſt dominũ) Qui facit ¶mutantẽ:] tenebreſcere facit: ¶ſubridet vaſtitatẽ] roborat vaſtatorem ¶depopulationem &c.] vaſtator ſuper munitionẽ veniet.

Odio habuerunt corripientem in porta:& loquẽtem perfectè abominati ſunt. Idcirco,pro
eo quòd diripiebatis pauperem,& prædam electã tollebatis ab eo:domos quadro lapide ædi-
ficabitis,& non habitabitis in eis:vineas plantabitis amantiſſimas,& non bibetis vinum earũ.
D Quia cognoui multa ſcelera veſtra,& fortia peccata veſtra: hoſtes iuſti accipientes munus,&
pauperes deprimẽtes in porta. Ideò prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum eſt.
Quærite bonũ, & non malum,vt viuatis: & erit dominus deus exercituum vobiſcum,ſi-
cut dixiſtis. Odite malum,& diligite bonum,& conſtituite in porta iudicium:ſi forte miſere-
E atur dominus deus exercituum reliquiis Ioſeph. Propterea hæc dicit dominus deus exercituũ
dominator,In omnibus platéis planctus:& in cunctis quæ foris ſunt,dicetur væ væ:& vocabũt
agricolam ad luctum,& ad planctum eos qui ſciunt plangere. Et in omnibus vineis erit plan
ctus: quia pertranſibo in medio tui, dicit dominus. Væ deſyderantibus diem domini: ad
quid eã vobis? dies domini iſta,tenebræ,& non lux. Quomodo ſi fugiat vir à facie leonis oc-
F currat ei vrſus:& ingrediatur domum,& innitatur manu ſua ſuper parietem,& mordeat eum
coluber. Nunquid non tenebræ dies domini,& nõ lux:& caligo,& non ſplẽdor in ea? Odi
& proieci feſtiuitates veſtras:& nõ capiam odorẽ cœtuum veſtrorũ. Quòd ſi obtuleritis mihi
holocauſtomata,& munera veſtra,non ſuſcipiã:& vota pinguium veſtrorum non reſpiciam.
G Aufer à me tumultũ carminum tuorum:& cantica lyræ tuæ nõ audiam. Et reuelabitur quaſi
aqua iudiciũ,& iuſtitia quaſi torrens fortis. Nunquid hoſtias & ſacrificium obtuliſtis mihi in
deſerto quadraginta annis,domus Iſrael? Et portaſtis tabernacula Moloch veſtro, & imaginẽ
idolorum veſtrorũ,ſydus dei veſtri: quæ feciſtis vobis. Et migrare vos faciã trans Damaſcum,
dicit dominus, Deus exercituum nomen eius.

CAP. VI.

A VAE vobis qui opulenti eſtis in Sion,& confiditis in monte Samariæ: optimates capita
populorum, ingredientes pompatice domum Iſrael. Tranſite in Chalanne, & videte,
& ite inde in Emath magnam: & deſcendite in Geth Palæſthinorum, & ad optima quoque
regna horum: ſi latior terminus eorum termino veſtro eſt. Qui ſeparati eſtis in diem ma-
lum: & appropinquatis ſolio iniquitatis. Qui dormitis in lectis eburneis, & laſciuitis in ſtra-
B tis veſtris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti. Qui canitis ad vo-
cem pſalterii:ſicut Dauid putauerunt ſe habere vaſa cantici. Bibentes vinũ in phialis, & opti
mo vnguento delibuti: & nihil patiebantur ſuper contritione Ioſeph. Quapropter nunc mi-
grabunt in capite tranſmigrantium:& auferetur factio laſciuientiũ. Iurauit dominus deus
C in anima ſua,dicit dominus deus exercituum,Deteſtor ego ſuperbiam Iacob, & domos eius
odi, & tradam ciuitatem cum habitatoribus ſuis. Quòd ſi reliqui fuerint decẽ viri in domo
vna:& ipſi morientur. Et tollet eum propinquus ſuus,& comburet eum, vt efferat oſſa de do-
mo:& dicet ei qui in penetralibus domus eſt,Nunquid adhuc eſt penes te? Et reſpondebit,Fi
nis eſt. Et dicet ei, Tace,& non recorderis nominis domini. Quia ecce dominus mandauit,&
D percutiet domum maiorem ruinis,& domum minorem ſciſſionibus. Nunquid currere queũt
in petris equi, aut arari poteſt in bubalis, quoniam conuertiſtis in amaritudinem iudicium,
& fructum iuſtitiæ in abſynthium? Qui lætamini in nihili:qui dicitis, Nunquid non in forti-
tudine noſtra aſſumpſimus nobis cornua? Ecce enim ſuſcitabo ſuper vos domus Iſrael, dicit
dominus deus exercituum,gentem:& conterent vos ab introitu Emath, vſque ad torrentem
deſerti.

CAP. VII.

A HAEc oſtendit mihi dominus deus:& ecce fictor locuſtæ in principio germinantium ſe-
rotini imbris,& ecce ſerotinus poſt tonſionem regis. Et factum eſt: cum conſummaſſet
comedere herbã terræ,dixi,Domine deus propitius eſto obſecro: quis ſuſcitabit Iacob, quia
paruulus eſt? Miſertus eſt dominus ſuper hoc: Non erit,dicit dominus. Hæc oſtendit mi-
hi dominus deus:& ecce vocabat iudicium ad ignẽ dominus deus,& deuorauit abyſſum mul-
tam,& comedit ſimul partem. Et dixi,Domine deus, quieſce obſecro: quis ſuſcitabit Iacob,
B quia paruulus eſt? Miſertus eſt dominus ſuper hoc: Sed & iſtud non erit, dicit dominus deus.
Hæc oſtendit mihi:& ecce dominus ſtans ſuper murum litum,& in manu eius trulla cæ-
mentarii. Et dixit dominus ad me,Quid tu vides Amos? Et dixi, Trullam cæmentarii. Et di-
xit dominus, Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Iſrael: non adiiciam vltrà ſuper-

---

Odiũ populi in ꝓphetas, ob quod, & pauperũ oppreſſionẽ,ei⁹ infœlicitatẽ prænuntiat. ſoph.1.c.

Exhortatio ad opa bona. Roma.12.b. pſal.96.d.

Diei dñi mala deſcribit. Iere.30.b.ioel 2.c.ſoph.1.d.

Feſtiuitates & ſacrificia eorũ abijcit. iſa.1.d.mala.1.d.2.c.

Act.7.e.

Aduerſus optimates Iſrael ꝓphetat. luc.6.d.

Iurat dñs ſe impleturum quæ cõtra Iſrael ꝓpoſuit. iere.51.b.J.8.b

Per locuſtã vidẽs Amos toti⁹ Iſraelis abſũptionẽ, oratione ſua eam auertit. Alia plaga quam itidem reuocat.

Abiectio populi p trullã cæmentarij deſignata.

‹prædã electã› cibũ electũ(.i.frumentũ) ‹pauperes deprimẽtes› mẽdicos(.i.mẽdicorũ iudiciũ) peruertentes

‹vota› pacificũ(.i.ſacrificia pacificorũ) ‹tumultum› vl, multitudinem ‹reuelabitur› voluet ſe ‹tabernacula Moloch vrõ,› Sicchuth (nomẽ idóli) regẽ veſtrum, ‹imaginem› placentam

‹opulenti› quieti ‹optimates &c.› nominati à principio gentiũ, & venerunt ad eos dom⁹ Iſrael. ‹& ad optima &c.› nunqd meliores ſũt regnis iſtis? num ãplior ẽ termin⁹ eorum termino vrõ? ‹ſeparati eſtis in› longinquũ putant ‹appropinquatis ſolio› propinquã cogitant ſedem ‹laſciuitis› extenditis vos ‹armẽti.› ſaginarij. ‹canitis ad vocem pſalterij:› particularia habent cãtica ſecundũ muſicũ iſtrumentum Nebel. ‹vaſa cãtici.› vl, ſciẽtiã inſtrumentorũ muſicorum. ‹nihil patiebantur› non condolebant ‹auferetur &c.› lap. propinquabit luct⁹ extẽdentiũ ſe in lectis ‹propinquus ſuus, & comburet eũ,› patruus eius,& auũculus eius,(vl, comburens eũ,ſcilicet propter fœtorẽ,) ‹adhuc eſt› ſub. aliquis mortu⁹ ‹& non recorderis &c.› quia non(ſub.ſum⁹ aſſueti) cõmemorare nomẽ dñi.(vl, noluerunt ꝙ commemoratio tantũ fieret nominis dñi.) ‹amaritudinem› vl, venenum(aut fel)

‹germinantiũ &c.› quo aſcendebat(vl, germiabat) herba ſerotina,& ecce herba ſerotina aſcendebat poſt tõſiões herbarũ quas exciderat rex. ‹ꝓpiti⁹ eſto› parce ‹Miſert⁹ eſt dñs› Pœnituit dñm & infra. ‹iudiciũ ad ignem› ad iudiciũ cũ igne ‹litum,&c.› perpendiculi(.i.perpendiculo ſtãneo cõſtructũ) & in manu ei⁹ perpendiculũ ſtãneum. ‹Trullã cęmẽtarii.› Perpendiculum, & infra.

Obſiſtit Amaſias ꝓphetæ dei.

¶ſuperinducere] vt pertranſeam(.i.puniam eum) ¶ſanctificationes] ſanctuaria

inducere eum. Et demolientur excelſa idóli,& ſanctificationes Iſrael deſolabuntur:& conſurgam ſuper domum Ieroboam in gladio. Et miſit Amaſias ſacerdos Bethel ad Ieroboam regem Iſrael,dicens,Rebellauit contra te Amos in medio domus Iſrael:non poterit terra ſuſtinere vniuerſos ſermones eius. Hæc enim dicit Amos, In gladio morietur Ieroboam, & Iſrael captiuus migrabit de terra ſua. Et dixit Amaſias ad Amos, Qui vides, gradere, fuge in terram Iuda:& comede ibi panem,& prophetabis ibi. Et in Bethel non adiicies vltrà vt prophetes:quia ſanctificatio regis eſt,& domus regni eſt.Reſponditque Amos, & dixit ad Amaſiam,Non ſum propheta, & non ſum filius prophetæ: ſed armentarius ego ſum vellicans ſycomoros.Et tulit me dominus cum ſequerer gregem:& dixit dominus ad me,Vade,propheta ad populum meũ Iſrael.Et nunc audi verbũ domini,Tu dicis, Nõ prophetabis ſuper Iſrael,& non ſtillabis ſuper domũ idóli.Propter hoc hæc dicit dominus,Vxor tua in ciuitate fornicabitur,& filii tui & filiæ tuæ in gladio cadent,& humus tua funiculo metietur: & tu in terra polluta morieris,& Iſrael captiuus migrabit de terra ſua.

C ¶Rebellauit] Coniurauit

Amos de ſe teſtimonium reddit, ꝓphetans aduerſũ Amaſiã & populi captiuitatem prænũtians.

¶ſanctificatio] palatium ¶vellicans ſycomoros.] vl. colligens D ſylueſtres ficus.

CAP. VIII.

Finis regni Iſrael oſtendit.

A ¶vncinus pomorũ.] caniſtrum plenũ fructibus æſtatis. & infra. ¶ſtridebũt cardines] in vlulatũ vertentur cantica ¶conteritis] abſorbetis

HAEc oſtendit mihi dominus deus: & ecce vncinus pomorum. Et dixit, Quid tu vides Amos? Et dixi, Vncinum pomorum. Et dixit dominus ad me, Venit finis ſuper populũ meum Iſrael:non adiiciã vltrà vt pertranſeam eum. Et ſtridebunt cardines templi in die illa, dicit dominus deus:multi morientur in omni loco,proiicietur ſilentium. Audite hoc qui conteritis pauperẽ,& deficere facitis egenos terræ,dicentes, Quando tranſibit menſis,& vænundabimus merces:& ſabbathum,& aperiemus frumentum: vt imminuamus menſuram,& augeamus ſiclum,& ſupponamus ſtatéras doloſas,vt poſſideamus in argento egenos & pauperes pro calceamentis,& quiſquilias frumenti vendamus? Iurauit dominus in ſuperbiã Iacob, Si oblitus fuero vſque in finem omnia opera eorum. Nunquid ſuper iſto nõ commouebitur terra,& lugebit omnis habitator eius: & aſcendet quaſi fluuius vniuerſus, & eiicietur, & defluet quaſi riuus AEgypti? Et erit in die illa dicit dominus deus,óccidet ſol in meridie,& tenebreſcere faciã terrã in die luminis.& conuertã feſtiuitates veſtras in luctũ,& omnia cantica veſtra in planctum: & inducam ſuper omne dorſum veſtrum ſaccum,& ſuper omne caput caluitium:& ponam eam quaſi luctum vnigeniti,& nouiſſima eius quaſi diem amarum.

In pauperũ oppreſſores.

B ¶deficere facitis] cogitantes ſuccidere (ſub. è mundo) ¶menſurã,] epha, ¶poſſideamus] vendamus ¶in ſuperbiã] per celſitudinem ſuã(ſub. C quæ nota eſt in) ¶defluet &c.] vl. abſorbebitur veluti fluuius AEgypti?

ſ.6.c.

Acerbitatem calamitatis Iſraeliticæ deſcribit. ier. 15.b. tobię 2.b 1.mac.1.e.

Famẽ verbi dei ꝓphetat.

D

Et ecce,dies veniunt,dicit dominus:& emittam famem in terrã:non famem panis,neque ſitim aquæ,ſed audiendi verbũ domini.Et cõmouebuntur à mari vſque ad mare,& ab Aquilone vſque ad orientem:circuibunt quærentes verbũ domini,& non inuenient.In die illa deficient virgines pulchræ,& adoleſcentes in ſiti.Qui iurant in delicto Samariæ,& dicunt, Viuit deus tuus Dan,& viuit via Ber-ſabee.& cadent,& non reſurgent vltrá.

CAP. IX.

Duarum tribuũ & templi euerſionem prænuntiat. Manũ dei nemo põt euadeř. pſal. 138.a

A ¶cardinem,] ſuperliminare, ¶ſuperliminaria:] poſtes: ¶auaritia enim in capite omniũ,] & in fruſta cõcidam eos in capite oẽs ipſos,

VIdi dominum ſtantem ſuper altare: & dixit, Percute cardinem, & commoueantur ſuperliminaria: auaritia enim in capite omnium, & nouiſſimum eorum in gladio interficiam: non erit fuga eis qui fugient: & non ſaluabitur ex eis qui fugerit. Si deſcenderint vſque ad infernum, inde manus mea educet eos:& ſi aſcenderint vſque ad cælum, inde detraham eos.Et ſi abſconditi fuerint in vertice Carmeli,inde ſcrutãs auferam eos: & ſi celauerint ſe ab oculis meis in profundo maris,ibi mandabo ſerpenti, & mordebit eos.Et ſi abierint in captiuitatem coram inimicis ſuis,ibi mandabo gladio,& occídet eos: & ponam oculos meos ſuper eos in malum,& non in bonum.Et dominus deus exercituum qui tangit terram, & tabeſcet:& lugebunt omnes habitantes in ea:& aſcendet ſicut riuus omnis, & defluet ſicut fluuius AEgypti.Qui ædificat in cælo aſcenſionem ſuam,& faſciculum ſuum ſuper terram fundauit:qui vocat aquas maris,& effundit eas ſuper faciẽ terræ,Dominus nomen eius. Núquid non vt filii AEthiopum vos eſtis mihi filii Iſrael,ait dominus?nunquid non Iſrael aſcẽdere feci de terra AEgypti:& Palæſthinos de Cappadocia, & Syrios de Cyrene? Ecce oculi domini dei ſuper regnum peccans,& conteram illud à facie terræ:veruntamen conterens nõ conteram domum Iacob,dicit dominus.Ecce enim mandabo ego,& cõcutiam in omnibus gentibus domum Iſrael,ſicut concutitur in cribro: & non cadet lapillus ſuper terram. In gladio morientur omnes peccatores populi mei:qui dicunt,Non appropinquabit,& non veniet ſuper nos malum. In die illa ſuſcitabo tabernaculum Dauid, quod cécidit: & reædificabo aperturas murorum eius,& ea quæ corruerant inſtaurabo:& reædificabo eum ſicut in diebus antiquis.Vt poſſideant reliquias Idumææ,& omnes nationes, eò quòd inuocatum ſit nomen meum ſuper eos:dicit dominus faciens hæc.Ecce dies veniunt,dicit dominus:& cõprehendet

Iere.44.e.

B ¶defluet] pfundum erit(demergetur)

ſ.5.c.

Iſraelis ĩgratitudinẽ carpit.

C ¶concutiã] cõmouere faciam

Eccleſiæ inſtauratio. act.15.c.

¶eò quòd inuocatũ ſit nomen meũ ſup D eos:] ſuper quas inuocatũ eſt nomẽ meũ:

¶comprehendet ara tor meſſorē, & calca tor vuæ mittentem ſemen:] accedet ara tor cū meſſore, & cal cator vuarū cū por. tante ſemen: ¶dulcedinē,] muſtū, ¶culti erūt.] fluent.

arator meſſorem, & calcator vuæ mittentem ſemen: & ſtillabunt mõtes dulcedinem, & omnes colles culti erunt. Et cõuertam captiuitatem populi mei Iſrael: & ædificabunt ciuitates deſertas, & inhabitabunt: & plantabunt vineas, & bibent vinũ earum: & facient hortos, & comedẽt fructus eorum. Et plantabo eos ſuper humum ſuam: & non euellam eos vltrà de terra ſua quã dedi eis, dicit dominus deus tuus. Ioel 3.d.

PROLOGVS IN ABDIAE PROPHETIAM.

IACOB patriarcha habuit fratrem Eſau: qui ob coctionem rufam, propter quam vendidit primogenita, Edom Hebræa lingua appellatus eſt, quod latine rufus dicitur. Is memoratum fratrem ſuum, qui Iſrael nomen acceperat, graui odio commotus interimere conatus eſt. Qua de cauſa omnes qui populum Iſrael, id eſt filios patriarchæ Iacob, prædicti Eſau odium imitati, perſecuti ſunt: Eſau & Edom appellati ſunt. Et quia populus Iſrael de captiuitate Chaldæorum per Cyrum regem Perſarum nutu dei reuocatus in Ieruſalem, ab alio regno grauiter afflictus atque oppreſſus eſt: ideò hoc regnum, quod more Eſau, prædictum populum perſecutum eſt, per denuntiationem Abdiæ prophetæ increpatur, quod non dei indignatione, ſed ſua virtute populum ſuperatum gloriabatur. de quo regno olim per Dauid in pſalmo centeſimo trigeſimo ſexto dictum eſt, Memorare domine filiorum Edom in die Ieruſalem. Nam reliqua lectione comprehenſa, futurum in gentes iudicium ob cauſas lectione comprehenſas: regnúmque dei in populo Iſrael ſignificatur. Hebræi hunc dicunt eſſe, qui ſub rege Samariæ Achab, & impiiſſima Iezabel, pauit centum prophetas in ſpecubus, qui non curuauerunt genu ante Baal: & de ſeptem millibus erat, quos Elias arguitur ignoraſſe. Sepulchrum quoque eius vſque hodie cum mauſoleo Eliſei prophetæ & Baptiſtæ Iohannis, in Sebaſte venerationi habetur, quæ olim Samaria dicebatur. Hanc Herodes rex Iudææ, Antipatri filius, in honorem Auguſti Cæſaris Græco nomine vocauit Auguſtam. Hic igitur quia centum prophetas pauerat, accepit gratiam prophetalem: & de duce exercitus, fit dux eccleſiæ. Tunc in Samaria paruũ gregẽ pauerat: nunc in toto orbe CHRISTI paſcit eccleſias. & φερωνύμως, ſicut in Actis apoſtolorum Stephanus martyrio coronatus: ita & hic, ſeruus appellatus eſt domini.

Iſtud ex principio cõmentariorũ Hieronymi in Abdiam.

Prophetia Abdiæ.

¶ſciſſuris] vel, munitionibus ¶exaltātē ſoliũ tuũ: q̄ dicis ī corde tuo,] Vetera exēplaria cõſentiētibus Hebręis legunt, ſuper excelſa ſede ſua: qui dicit in corde ſuo, ¶Si fures &c.] Cũ nocte ſuper te venient fures & p̄datores, ô quàm opprimêris tu: certe ipſi furabũtur, donec ſatis habeãt. Si vero veniãt videmiatores ad te, certe non relinquẽt racemũ reſiduum. ¶inſidias] plagam ¶à meridie,] ô Theman, ¶deſpicies] aſpicere debebas (ſic verte ſequentia verba futuri temporis) ¶peregrinationis] alienationis ¶emittêris aduerſus exercitũ eius] mittere debebas (ſub. manus tuas) in ſubſtantiã eius (vel, & mittere aliquẽ contra exercitum eius) ¶ſtabis in exitib9,] ſtar̄ debebas ī biuio, ¶eos qui ſe poſſederant.] poſſeſſiones ſuas.

A VISIO ABDIAE. Hæc dicit dominus deus ad Edom, Auditum
audiuimus à domino, & legatum ad gentes miſit, ſurgite, & conſur
gamus aduerſus eum in prælium. Ecce paruulum dedi te in genti-
bus: contemptibilis tu es valde. Superbia cordis tui extulit te, habi-
tantem in ſciſſuris petrarum, exaltantem ſolium tuum: qui dicis in
B corde tuo, Quis detrahet me in terram? Si exaltatus fueris vt aqui-
la, & ſi inter ſydera poſueris nidum tuum: inde detraham te, dicit
dominus. Si fures introiſſent ad te, ſi latrones per noctem: quomo-
do conticuiſſes? nónne furati eſſent ſufficientia ſibi? ſi vindemiato-
C res introiſſent ad te, nũquid ſaltem racemum reliquiſſent tibi? Quomodo ſcrutati ſunt Eſau:
inueſtigauerunt abſcondita eius? Vſque ad terminum emiſerunt te omnes viri fœderis tui: il
luſerunt tibi. Inualuerunt aduerſum te viri pacis tuæ: qui comedunt tecum, ponent inſidias
ſubter te: non eſt prudentia in eo. Nunquid non in die illa dicit dominus, perdã ſapientes de
Idumæa, & prudentiam de monte Eſau? Et timebunt fortes tui à meridie, vt intereat vir de
D monte Eſau. Propter interfectionem, & propter iniquitatem in fratrem tuum Iacob, operiet
te confuſio, & peribis in æternum. In die cum ſtares aduerſus eum, quando capiebant alieni
exercitum eius, & extranei ingrediebantur portas eius, & ſuper Ieruſalem mittebant ſortem:
tu quoque eras quaſi vnus ex eis. Et nõ deſpicies in die fratris tui, in die peregrinationis eius:
E & non lætaberis ſuper filios Iuda, in die perditionis eorum: & non magnificabis os tuum in
die anguſtiæ. Neque ingredieris portam populi mei in die ruinæ eorum: neque deſpicies & tu
in malis eius in die vaſtitatis illius: & non emittêris aduerſus exercitum eius in die vaſtitatis
illius. Neque ſtabis in exitibus, vt interficias eos qui fugerint: & non concludes reliquos eius
F in die tribulationis. Quoniam iuxta eſt dies domini ſuper omnes gentes: ſicut feciſti, fiet ti-
bi, retributionem tuam conuertet in caput tuum. Quomodo enim bibiſtis ſuper mõtem ſan-
ctum meum, bibent omnes gentes iugiter: & bibent & abſorbebunt, & erunt quaſi non ſint. Et
in monte Sion erit ſaluatio, & erit ſanctus: & poſſidebit domus Iacob eos qui ſe poſſederant.

Abdias accipit legationẽ à domino aduerſus Edom iere. 49.c.

Cõtra fiduciã ei9 ī diuitias iere. 49.d.

In amicos.

In prudentiã carnis. iſa. 29. e. 1. cor. 1. c.

Euerſiõis Edom cauſa p̄cipua.

Prophetia de Chriſto & eccleſia.

Deſtruitur Eſau ab Iſraelitis.

¶ſuccendent in eis,] ſuccendent eos,

Et erit domus Iacob ignis,& domus Ioſeph flamma, & domus Eſau ſtipula: & ſuccendentur
in eis,& deuorabunt eos:& non erunt reliquiæ domus Eſau,quia dominus locutus eſt.Et hæ- G
reditabunt hi qui ad Auſtrum ſunt,montem Eſau,& qui in campeſtribus Philiſthiim:& poſ-
ſidebunt regionem Ephráim & regionem Samariæ:& Beniamin poſſidebit Galaad.Et tranſ-
migratio exercitus huius filiorum Iſrael, omnia loca Chananæorum vſque ad Sarépthan:&
tranſmigratio Ieruſalem,quæ in Boſphoro eſt,poſſidebit ciuitates Auſtri.Et aſcendent ſalua-
tores in montem Sion iudicare montem Eſau:& erit domino regnum.

¶tranſmigratio] vſ, qui expulſi ſunt de ¶Boſphoro] vſ, Hiſpania

PROLOGVS IN PROPHETIAM IONAE.

Ex procemio commentariorum Hieronymi in Ionam.

IONAM ſanctum Hebræi affirmant filium fuiſſe mulieris viduæ Sareptanæ,quem Elias propheta mortuum ſuſcitauit:matre poſtea dicente ad eum,Nunc cognoui quia vir dei es tu:& verbum dei in ore tuo veritas eſt.Ob hanc etiam cauſam ipſum puerum ſic vocauit, Amathi. Amathi enim in noſtra lingua, veritatem ſonat.Et ex eo quod verum Elias locutus eſt:ille qui ſuſcitatus eſt, filius eſſe dicitur veritatis.Ideo de veritate columba naſcitur:quia Ionas columbam ſonat.In condemnationem autem Iſrael Ionas ad gentem mittitur: quòd Niniue agente pœnitentiam, illi in malitia perſeuerant. Temporibus quippe Ieroboam filii Ioas regis Iſrael,qui deo derelicto,cum populo ſuo in Samaria idólis ſacrificabat,Ionam prophetam fuiſſe, quartus liber regũ indicat.Is cum prophetia illuminante peccatores ciuitatis Niniue dei miſericordiã conſecuturos videret:ne falſa prædicare videretur,ad denuntiandum interitum eiuſdem ciuitatis ire nolebat.Nam ſicut deus ad Abrahã de impietate Sodomorum & Gomorrhæorũ locutus eſt, Clamor Sodomorum & Gomorrhæorũ peruenit ad me:Ita & de Niniue dicitur, Eò quòd aſcenderit clamor malitiæ eius ad deum. Et quia ſententia dei de Sodomis facta,minime reuocata eſt:ita & Ionas aduerſum Niniuen prolatam ſentẽtiam reuocari nolebat: diuinæ diſpenſationis ignarus,qui ſalutem hominum ad ſe conuertentium magis vult,quàm interitum.Hoc illi acciderat quod & ſancto Eliſeo,qui filium Sunamítidis mulieris, mortuũ ignorauit.Ideò à conſpectu dei fugere ſe Ionas putabat, humanum aliquid paſſus, dicente Dauid, Quò ibo à ſpiritu tuo: & à facie tua quò fugiam?

Ionæ prophetia.

Ionas miſſus in Niniuen ad prophetãdum,fugit.

Orta tẽpeſtate ob ei⁹ inobedientiã, in mare præcipitatur.

ET FACTVM EST verbum domini ad Ionam filium Ama- A
thi,dicens,Surge,& vade in Niniuen ciuitatem grandem,& prædi-
ca in ea quia aſcendit malitia eius corã me.Et ſurrexit Ionas, vt fu
geret in Tharſis à facie domini, & deſcendit in Ioppen, & inuenit
nauem euntẽ in Tharſis:& dedit naulum eius,& deſcendit in eã,vt
iret cum eis in Tharſis à facie domini. Dominus autem miſit
ventum magnum in mare: & facta eſt tempeſtas magna in mari, & B
nauis periclitabatur cõteri. Et timuerunt nautæ,& clamauerũt vi-
ri ad deum ſuum:& miſerunt vaſa quæ erãt in naui in mare,vt al-
leuiaretur ab eis:& Ionas deſcendit ad interiora nauis,& dormiebat ſopore graui. Et acceſſit
ad eum gubernator,& dixit ei,Quid tu ſopore deprimeris?ſurge,inuoca deum tuum, ſi fortè
recogitet deus de nobis,& nõ pereamus.Et dixit vir ad collegam ſuum, Venite,& mittamus
ſortes,& ſciamus quare hoc malum ſit nobis.Et miſerunt ſortes:& cecidit ſors ſuper Ionam. C
Et dixerunt ad eum,Indica nobis cuius cauſa malum iſtud ſit nobis:quod eſt opus tuum? *&
quæ terra tua?& quò vadis?vel ex quo populo es tu?Et dixit ad eos, Hebræus ego ſum, & do-
minum deũ cæli ego timeo,qui fecit mare & aridam.Et timuerunt viri timore magno,& di-
xerunt ad eũ, Quid hoc feciſti? Cognouerũt enim viri quòd à facie domini fugeret:quia in-
dicauerat eis.Et dixerunt ad eũ,Quid faciemus tibi,& ceſſabit mare à nobis?quia mare ibat,
& intumeſcebat ſuper eos.Et dixit ad eos,Tollite me,& mittite in mare,& ceſſabit mare à vo D
bis:ſcio enim ego quoniam propter me tempeſtas hæc grandis venit ſuper vos.Et remigabãt
viri,vt reuerterẽtur ad aridã,& nõ valebant:quia mare ibat, & intumeſcebat ſuper eos.Et cla
mauerunt ad dominũ,& dixerunt,Quæſumus domine,ne pereamus in anima viri iſtius,& ne
des ſuper nos ſanguinẽ innocentem:quia tu domine,ſicut voluiſti,feciſti.Et tulerunt Ionam,
& miſerunt in mare:& ſtetit mare à feruore ſuo.Et timuerunt viri timore magno dominum,

¶miſit] proiecit

¶periclitabatur] putabatur

¶ſopore deprimeris] ſoporates

¶recogitet deus de] vſ, placetur deus

¶vir ad collegam] vnuſquiſque ad proximum

*& vnde venis

‣& quò vadis

& immolauerunt hoſtias domino,& vouerunt vota.

Hoſtiæ. Vota.

CAP. II.

Ionas à piſce abſorptus. matt.12.c.16.a luc.11.d.1.cor.15.a. Eiuſdẽ cãticũ pſal.119.a.

A ET præparauit dominus piſcem grandẽ,vt deglutiret Ionam: & erat Ionas in ventre piſcis
tribus diebus & tribus noctibus. Et orauit Ionas ad dominum deum ſuum de vtero pi-
ſcis.Et dixit,
Clamaui de tribulatione mea ad dominum,& exaudiuit me:de ventre inferi clamaui, & ex-
B audiſti vocem meam.
Et proieciſti me in profundum in corde maris,& flumen circũdedit me:omnes gurgites tui,
& fluctus tui ſuper me tranſierunt.
Et ego dixi, Abiectus ſum à conſpectu oculorum tuorum:veruntamen rurſus videbo templũ
C ſanctum tuum.
Circundederunt me aquæ vſque ad animã,abyſſus vallauit me,pelagus operuit caput meum.
Ad extrema montium deſcendi, terræ vectes concluſerunt me in æternum: & ſubleuabis de
corruptione vitam meam,domine deus meus.
D Cum anguſtiaretur in me anima mea,domini recordatus ſum:vt veniat ad te oratio mea ad
templum ſanctum tuum.
Qui cuſtodiunt vanitates fruſtra,miſericordiam ſuam derelinquent.
Ego autem in voce laudis immolabo tibi:quæcunque voui reddam pro ſalute domino.
Et dixit dominus piſci:& euomuit Ionam in aridam.

(videbo] aſpiciã ad

(pelagus operuit caput meũ.] vl. alga alligata ẽ capiti meo.

(anguſtiaretur] deficeret

(vt veniat] & venit

(miſericordiam] i. votum quod ſe facturos vouerãt cum eſſentĩ periculo maris, vt eſt in fine primi capitis)

Pſal.68.a.

Iubente dño euomuit piſcis Ionam. Rurſum iubetur prædicare Niniuitis.

CAP. III.

A ET factum eſt verbum domini ad Ionam ſecundò,dicens,Surge,& vade in Niniuen ciui-
tatem magnam:& prædica in ea prædicationẽ quam ego loquor ad te. Et ſurrexit Ionas,
& abiit in Niniuen iuxta verbum domini:& Niniue erat ciuitas magna itinere trium dierũ.
B Et cœpit Ionas introire ciuitatem itinere diei vnius:& clamauit,& dixit, Adhuc quadragin-
ta dies,& Niniue ſubuertetur.Et crediderunt viri Niniuitæ in dominum:& prædicauerũt ie-
iunium,& veſtiti ſunt ſaccis à maiore vſque ad minorem.Et peruenit verbum ad regẽ Nini-
C ue:& ſurrexit de ſolio ſuo,& abiecit veſtimentum ſuũ à ſe, & indutus eſt ſacco, & ſedit in ci-
nere.Et clamauit,& dixit in Niniue ex ore regis & principũ eius,dicens,Homines,& iumen-
ta,& boues,& pecora non guſtent quicquam:nec paſcantur,& aquam non bibant.Et operian
tur ſaccis homines & iumenta,& clament ad deum in fortitudine:& conuertatur vir à via ſua
D mala & ab iniquitate quæ eſt in manibus eorum . Quis ſcit ſi conuertatur, & ignoſcat deus:
& reuertatur à furore iræ ſuæ , & non peribimus? Et vidit deus opera eorum quia conuerſi
ſunt de via ſua mala: & miſertus eſt deus ſuper malitia quam locutus fuerat vt faceret eis , &
non fecit.

Eius prędicatio. Niniuitarũ reſipiſcẽtia. matt.12.d. luc.11.e.

(vir] vnuſquiſque

(ignoſcat deus:] vl. pœniteat deum:

(miſertus eſt deus] pœnituit

Iere.18.b.ioel 2.c. Miam conſequuntur.

CAP. IIII.

A ET afflictus eſt Ionas afflictione magna,& iratus eſt:& orauit ad dominũ, & dixit,Obſe-
cro domine,nunquid non hoc eſt verbum meum,cum adhuc eſſem in terra mea?propter
hoc præoccupaui vt fugerem in Tharſis.ſcio enim quia tu deus clemens & miſericors es, pa-
tiens & multæ miſerationis,& ignoſcens ſuper malitia.Et nunc domine tolle quæſo animam
B meam à me: quia melior eſt mihi mors quàm vita. Et dixit dominus, Putáſne bene iraſceris
tu?Et egreſſus eſt Ionas de ciuitate,& ſedit contra orientẽ ciuitatis:& fecit ſibimet vmbracu-
lum ibi,& ſedebat ſubter illud in vmbra,donec videret quid accideret ciuitati. Et præpa
rauit dominus deus hederam,& aſcendit ſuper caput Ionæ,vt eſſet vmbra ſuper caput eius,&
C protegeret eum,laborauerat enim:& lætatus eſt Ionas ſuper hedera,lætitia magna.Et parauit
deus vermem aſcenſu diluculi in craſtinum:& percuſſit hederã,& exaruit. Et cum ortus fuiſ-
ſet ſol,præcepit dominus vento calido & vrenti:& percuſſit ſol ſuper caput Ionæ,& æſtuabat:
& petiuit animæ ſuæ vt moreretur,& dixit,Melius eſt mihi mori,quàm viuere.Et dixit deus
D ad Ionam,Putáſne bene iraſceris tu ſuper hederam?Et dixit,Bene iraſcor ego vſque ad mor-
tem.Et dixit dominus,Tu doles ſuper hederam,in qua non laboraſti,neque feciſti vt creſce-
ret,quæ ſub vna nocte nata eſt & ſub vna nocte periit:& ego non parcam Niniue ciuitati ma
gnæ, in qua ſunt pluſquam centum viginti millia hominum, qui neſciunt quid ſit inter de-
xteram & ſiniſtram ſuam,& iumenta multa?

(afflictus eſt Ionas afflictiõe] diſplicuit Ionæ diſplicentia

(Putáſne &c.] vl. Nõnne vehemẽs ira eſt tibi? & infra.

(hederã] cucurbitã (quidam dicunt eſſe genus herbæ maxima folia habentis.)

(& ꝓtegeret eum, laborauerat enim:] vt erueret eum à malo eius:

(aſcenſu diluculi in craſtinũ:] aſcendẽte aurora ĩ craſtinum:

(doles ſup hederã,] cupis parci cucurbitæ,

Affligitur Ionas quòd ſermo ei⁹ cõtra Niniuẽ non fuerit ĩplet⁹. Pſal.85.a. ioel.2.c.

Increpatur à domino.

Per hederã, iniuſtã eius iracundiam oſtendit dñs.

TEMPORIBVS Ioatham & Achaz & Ezechiæ regum Iuda, Michæam prophetam ad hanc prophetiam ſpiritu ſancto repletum fuiſſe, lectio ipſa demonſtrat. Sed de ſupradicto numero regum, Ioatham & Ezechiam deo ob religionem placuiſſe, hiſtoria libri quarti Regum, & ſecundi Paralipomēnon indicat. Achaz verò relicto deo, idôla Samariæ, quibus etiã filios ſuos in ſacrificium igni concremandos obtulerat: coluiſſe conſtat. Quam ob rem, deus Samariam, quæ reges Iſrael & Iuda memoratorum ſimulachrorum ſuperſtitione fefellerat, increpans, indignationem ſuam in eam proceſſuram comminatus eſt. Populo etiam Iſrael præuaricatori, & principibus eius, qui eundem populum fallaci ſuaſione ad colenda idôla impulerant, verbis in ſequētibus, captiuitatem & interitum affuturum denuntiat.

Michææ Prophetia.

Quo tēpore ꝓphetarit Michæas.

Cōminatio ĩ regnũ Iſraeliticũ & Iudaicũ. iſa. 26. d.

VERBVM DOMINI quod factũ eſt ad Michæam Moraſthitem, in diebus Ioatham, Achaz, & Ezechiæ regum Iuda: quod vidit ſuper Samariam & Ieruſalē. Audite populi omnes: & attendat terra & plenitudo eius: & ſit dominus deus vobis in teſtem, dominus de templo ſancto ſuo. Quia ecce dominus egreditur de loco ſuo: & deſcendet, & calcabit ſuper excelſa terræ. Et conſumentur montes ſubtus eum: & valles ſcindentur ſicut cera à facie ignis, ſicut aquæ quæ decurrunt in præceps. In ſcelere Iacob omne iſtud, & in peccatis domus Iſrael. Quod ſcelus Iacob? nónne Samaria? Et quæ excelſa Iudæ? nónne Ieruſalem? Et ponam Samariam quaſi aceruum lapidum in agro cum plantatur vinea: & detraham in vallem lapides eius, & fundamenta eius reuelabo. Et omnia ſculptilia eius concidentur, & omnes mercedes eius comburentur igne, & omnia idôla eius ponã in perditionem: quia de mercedibus meretricis congregata ſunt, & vſque ad mercedem meretricis reuertentur. Super hoc plangam, & vlulabo: vadam ſpoliatus & nudus: faciam planctũ velut draconum, & luctum quaſi ſtruthionum: quia deſperata eſt plaga eius, quia venit vſque ad Iudam, tetigit portam populi mei vſque ad Ieruſalem. In Geth nolite annuntiare, lachrymis ne ploretis: in domo pulueris puluere vos cõſpergite. Et tranſite vobis habitatio pulchra, confuſa ignominia: non eſt egreſſa, quæ habitat in exitu: planctum domus vicinæ accipiet ex vobis, quæ ſtetit ſibimet. Quia infirmata eſt in bonum quæ habitat in amaritudinibus: quia deſcendit malum à domino in portam Ieruſalem. Tumultus quadrigæ ſtuporis habitanti Lachis: principiũ peccati eſt filiæ Sion, quia in te inuenta ſunt ſcelera Iſrael. Propterea dabit emiſſarios ſuper hæreditatem Geth: domos mendacii in deceptionem regibus Iſrael. Adhuc hæredem adducam tibi quæ habitas in Mareſa: vſque ad Odollam veniet gloria Iſrael. Decaluare, & tondēre ſuper filios deliciarum tuarum: dilata caluitium tuũ ſicut aquila: quoniam captiui ducti ſunt ex te.

In Philiſthæos.

CAP. II.

Peccata ꝓpl̃i recenſet, ob quæ flagella prænuntiat.

VAE qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus veſtris: in luce matutina faciunt illud, quoniam contra deum eſt manus eorum. Et concupierunt agros, & violenter tulerunt, & rapuerunt domos: & calũniabantur virum & domum eius, virum & hæreditatē eius. Idcirco hæc dicit dominus, Ecce ego cogito ſuper familiam iſtam malum: vnde non auferetis colla veſtra, & non ambulabitis ſuperbi, quoniam tempus peſſimum eſt. In die illa ſumetur ſuper vos parabola, & cantabitur canticum cum ſuauitate, dicentium, Depopulatione vaſtati ſumus: pars populi mei commutata eſt: quomodo recedet à me, quum reuertatur qui regiones noſtras diuidat? Propter hoc non erit tibi mittens funiculum ſortis in cœtu domini. Ne loquamini loquentes, Non ſtillabit ſuper iſtos, non comprehendet confuſio. Dicit domus Iacob, Nũquid abbreuiatus eſt ſpiritus domini, aut tales ſunt cogitationes eius? Nónne verba mea bona ſunt cum eo qui rectè graditur? Et econtrario populus meus in aduerſarium conſurrexit. Déſuper tunicam pallium ſuſtuliſtis: & eos qui tranſibant ſimpliciter, con

A ¶cõſumentur] liqueſcent ¶In ſcelere] Propter præuaricationem ¶Quod ſcel⁹ Iacob?] vl̃, Quis fuit cauſa ꝑuaricatiõis Iacob? ¶quæ excelſa] vl̃, qs fuit cauſa excelſorũ ¶quaſi] in ¶in domo pulueris] propter domos ipſi⁹ Aphra (.i. ꝓpter domos villarũ quæ ſũt extra vrbē, quæ fuerunt ipſi Aphra, quę ſunt hodie deſolatę)

B ¶tranſite &c.] tranſi habitatrix (vl̃, geta) Saphir, cũ denudatis pudendis: nõ eſt egreſſa habitatrix Saanan ad planctũ Bethaeſel, vnicuiq; veſtrum auferet manſionē ſuam. (vl̃, accipiet, ſub. inimicus, C mercedē à vobis, eo quòd ſtetit, ſubaudi, in obſidione veſtri.) ¶Quia infirmata eſt in bonũ quæ habitat in amaritudinibus:] Quia doluit ꝓpter bonũ (ſub. quo priuata eſt) habitatrix Maroth: ¶Tumultus quadrigæ ſtuporis habitãti] Liga quadrigas D ad equos velociſſimos, ô habitatrix ¶dabit emiſſarios ſuper hæreditatē] dabit dona ipſi Moreſeth ¶domos mendacij] dom⁹ Achziberunt

A ¶inutile,] iniquitatem, ¶contra deũ eſt manus] eſt facultas in manibus ¶calũniabantur] opprimebant ¶cantabitur &c.] lamētabunt lamentũ: B in lamēto dicetur, ¶recedet &c.] remouit à nobis (quos ſperabamus nobis reſtitui, diuiſit ſibi (ſub. hoſtis) agros noſtros. vl̃, quõ rediret ea mihi ab ipſo, vt potiremur iterũ agris noſtris, quos diuiſit ipſe? ¶Ne lo-

quamini &c.] Ipſi ſtillabant (.i. dicebãt, ſub. Iſraelitæ) Ne ſtilletis (.i. nolite ꝓphetare nobis.) ꝓpterea nõ ſtillabũt iſtis, ne cõprehendat eos ignominia. C ¶Dicit] O dicta ¶tales ſunt cogitationes] talia ſunt opera ¶bona ſunt cum eo] benefaciunt ei ¶econtrario] vl̃, heri ¶in aduerſariũ cõſurrexit.] in ĩimicũ ſtabat. (.i. vt inimicus, alter cõtra alterũ ſtabat. Vl̃, econtrà, ꝓpl̃s me⁹ me ſibi facit inimicũ.) ¶Déſup &c.] Econtra, eos qui ſine cura (cõfidenter) tranſibant, exuiſtis tunica & pallio, ac ſi effugiſſent ex prælio.

ᶠlaudē meā] gloriā meā (vſ, ornamentū meum) ᶠputredīe peſſima.] corruptiōe forti valde. ᶠVtinam nō eſſem &c.] Si fuerit quiſpiā qui ambulet per viā venti. (.i. inania & leuia annuntiet) & mendaciū mentitus fuerit, dicendo, Stillabo (id eſt prophetabo) tibi de vino & ebrietate: talis erit conueniens ſtillans (.i. ppheta) populo iſti. ᶠpādēs iter] deſtructor (fractor)

uertiſtis in bellum. Mulieres populi mei eieciſtis de domo deliciarum ſuarum: à paruulis earum tuliſtis laudem meam in perpetuum. Surgite, & ite, quia nō habetis hic requiem: propter immunditiam eius corrumpetur putredine peſſima. Vtinam non eſſem vir habens ſpiritum, & mendacium potius loquerer: ſtillabo tibi in vinum, & in ebrietatem: & erit ſuper quē
D ſtillatur populus iſte. Congregatione congregabo Iacob totum te: in vnum conducā reliquias Iſrael, pariter ponam illum quaſi gregem in ouili, quaſi pecus in medio caularum, tulmultuabuntur à multitudine hominum. Aſcendet enim pandens iter ante eos: diuidet, & tranſibunt portam, & egredientur per eam: & tranſibit rex eorum coram eis, & dominus in capite eorum.

CAP. III.

Cōtra principum tyrānidem.

A ET dixi, Audite principes Iacob, & duces domus Iſrael, Nunquid non veſtrum eſt ſcire iudicium, qui odio habetis bonum, & diligitis malum: qui violēter tollitis pelles eorum déſuper eis, & carnem eorum déſuper oſſibus eorum? Qui comederunt carnē populi mei, & pellem eorum déſuper excoriauerunt: & oſſa eorum confregerunt, & conciderunt ſicut in lebete, & quaſi carnem in medio ollæ. Tunc clamabunt ad dominum, & non exaudiet eos: & abſcō-
B det faciem ſuam ab eis in tēpore illo, ſicut nequiter egerunt in adinuentionibus ſuis. Hæc dicit dominus ſuper prophetas qui ſeducunt populum meum: qui mordent dentibus ſuis, & prædicant pacem: & ſi quis non dederit in ore eorum quippiam, ſanctificant ſuper eum prælium. Propterea nox vobis pro viſione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione: & occūbet ſol ſuper prophetas, & obtenebrabitur ſuper eos dies. Et confundentur qui vident viſiones, & cō-
C fundentur diuini: & operient omnes vultus ſuos, quia non eſt reſponſum dei. Verūtamen ego repletus ſum fortitudine ſpiritus domini, iudicio & virtute: vt annuntiē Iacob ſcelus ſuū, & Iſrael peccatum ſuum. Audite hæc principes domus Iacob, & iudices domus Iſrael: qui abominamini iudicium, & omnia recta peruertitis. Qui ædificatis Sion in ſanguinibus, & Ieru-
D ſalem in iniquitate. Principes eius in muneribus iudicabant, & ſacerdotes eius in mercede docebant, & prophetæ eius in pecunia diuinabant: & ſuper dominum requieſcebant, dicentes, Nunquid non dominus in medio noſtrum? non venient ſuper nos mala. Propter hoc, cauſa veſtri, Sion quaſi ager arabitur, & Ieruſalem quaſi aceruus lapidum erit, & mons tēpli in excelſa ſyluarum.

ᶠadinuentionibus] vſ, operibus ᶠſanctificāt] pparāt ᶠconfundentur diuini] erubeſcēt diuini ᶠreſponſum] vſ, verbum ᶠſuper dnm requieſcebāt,] dño innitebantur,

Contra pſeudoprophetas

Prophetę dei authoritas.

Rurſū in primatū ſcelera.

Eze.22.f. ſoph.3.a.

Ieruſalē deſtructio. iere. 26.f.

CAP. IIII.

Prophetia de Chriſto, eccleſia, & verbo dei. iſa.2.a.

A ET erit: in nouiſſimo dierū erit mōs domus domini præparatus in vertice montiū, & ſublimis ſuper colles: & fluent ad eum populi. Et properabunt gentes multæ, & dicent, Venite, aſcendamus ad montem domini & ad domum dei Iacob: & docebit nos de viis ſuis, & ibimus in ſemitis eius: quia de Sion egredietur lex, & verbum domini de Ieruſalem. Et iudicabit inter populos multos, & corripiet gentes fortes vſque in longinquū: & concident gladios ſuos
B in vomeres, & haſtas ſuas in ligones: non ſumet gens aduerſus gentem gladium, & nō diſcēt vltrà belligerare. Et ſedebit vir ſubtus vineam ſuam, & ſubtus ficum ſuam, & nō erit qui deterreat: quia os domini exercituum locutum eſt. Quia omnes populi ambulabunt vnuſquiſq; in nomine dei ſui: nos autem ambulabimus in nomine domini dei noſtri in æternū & vltrà.
In die illa dicit dominus, congregabo claudicantem: & eam quam eieceram, colligam, & quam afflixeram. Et ponam claudicantem, in reliquias: & eam quæ laborauerat, in gentē ro-
C buſtam: & regnabit dominus ſuper eos in mōte Sion, ex hoc nunc & vſque in æternum. Et tu turris gregis nebuloſa filia Sion vſque ad te veniet: & veniet poteſtas prima regnum filiæ Ieruſalem. Nunc quare mœrore contraheris? nunquid rex non eſt tibi, aut cōſiliarius tuus periit, quia comprehendit te dolor ſicut parturientem? Dole, & satage filia Sion quaſi parturiēs: quia nunc egredieris de ciuitate, & habitabis in regione, & venies vſque ad Babylonem, ibi liberaberis: ibi redimet te dominus de manu inimicorum tuorum. Et nunc congregatæ ſunt
D ſuper te gentes multæ: quæ dicunt, Lapidetur. & Aſpiciat in Sion oculus noſter. Ipſi autem non cognouerunt cogitationes domini, & non intellexerunt cōſilium eius: quia congregauit eos quaſi fœnum areæ. Surge, & tritura filia Sion: quia cornu tuum ponam ferreum, & vngulas tuas ponam æreas: & comminues populos multos, & interficies domino rapinas eorum, & fortitudinem eorum domino vniuerſæ terræ.

ᶠſublimis ſuper colles:] vſ, altior erit collibus: ᶠvir] vnuſquiſque ᶠlaborauerat,] eiecta fuerat, ᶠnebuloſa] , arx ᶠpoteſtas prima] vſ, dominiū primum ᶠmœrore contraheris?] vociferabis vociferationem? ᶠſatage] ingemiſce ᶠLapidetur.] Peccauit. ᶠaſpiciat] aſpiciet (.i. iucūdū ſpectaculū videbim° ī Siō.) ᶠfœnū areæ.] manipulū ad aream. ᶠrapinas] deſyderiū

Iſraelitarum vocatio in regnū Chriſti. ſoph.3.d. Luc.1.c. dan.7

Eccleſiæ confirmatio aduerſus hoſtes

CAP. V.

Imminēs vrbis Ieruſalē vaſtatio.

A NVnc vaſtaberis filia latronis: obſidionē poſuerunt ſuper nos, in virga percutiēt maxillā iudicis Iſrael. ET TV BETH-LEHEM Ephrátha, paruulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur qui ſit dominator in Iſrael: & egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis.

CHRISTVS dux, matth.2.a. iohan.7.f.

ᶠvaſtaberis filia latronis:] cōiunges te exercitui filia exercitus: (.i. veniet aduerſum te exercitus:)

Propter hoc dabit eos vſque ad tẽpus, in quo parturiẽs pariet: & reliquiæ fratrum eius conuer tentur ad filios Iſrael. Et ſtabit, & paſcet in fortitudine domini, in ſublimitate nominis domi ni dei ſui: & conuertẽtur, quia nunc magnificabitur vſque ad terminos terræ. Et erit iſte pax: B Aſſyrius quum venerit in terram noſtram, & quando calcauerit in domibus noſtris: & ſuſcitabimus ſuper eum ſeptem paſtores, & octo primates homines. Et paſcent terram Aſſur in gladio, & terram Nemrod in lanceis eius: & liberabit ab Aſſur, quum venerit in terram noſtram, & quum calcauerit in terminis noſtris.

Reliqarũ Iſraelexaltatio

Et erunt reliquiæ Iacob in medio populorum multorum quaſi ros à domino, & quaſi ſtillæ ſuper herbam quæ non expectat virum & non præſtolatur filios hominum. C Et erunt reliquiæ Iacob in gentibus in medio populorum multorũ, quaſi leo in iumentis ſyluarũ, & quaſi catulus leonis in gregibus pecorum: qui cum tranſierit, & conculcauerit, & ceperit, non eſt qui eruat. Exaltabitur manus tua ſuper hoſtes tuos, & omnes inimici tui interibunt.

A vero Iſraele aufert deus omnẽ carnis fiduciam.

Et erit in die illa, dicit dominus: auferã equos tuos de medio tui, & diſperdam quadrigas tuas. D Et perdam ciuitates terræ tuæ, & deſtruam omnes munitiones tuas, & auferam maleficia de manu tua, & diuinationes non erunt in te. Et perire faciam ſculptilia tua, & ſtatuas tuas de medio tui: & non adorabis vltrà opera manuum tuarũ. Et euellam lucos tuos de medio tui: & conteram ciuitates tuas. Et faciam in furore & in indignatione vltionem in omnibus gentibus quæ non audierunt.

¶conuertentur,]manebunt, ¶ſuſcitabimus]vl, mittemus ¶paſcẽt]confringẽt ¶lanceis eius:]gladijs ſuis: ¶auferam]ſuccidere faciam

CAP. VI.

Adhortatio ad audiendũ dei iudicium aduerſus ingratũ Iſraelẽ

A Vdite* quæ dominus loquitur, Surge, contende iudicio aduerſum montes, & audiant colles vocẽ tuã. Audiant montes iudiciũ domini, & fortia fundamenta terræ: quia iudicium domini cũ populo ſuo, & cum Iſrael diiudicabitur. Popule meus quid feci tibi, aut quid moleſtus fui tibi? reſponde mihi. Quia eduxi te de terra AEgypti, & de domo ſeruientiũ liberaui te: & miſi ante faciẽ tuã Moyſen, & Aaron, & Mariã. Popule meus memento quæſo quid cogitauerit contra te Balach rex Moab: & quid reſponderit ei Balaã filius Beor, de Setim vſque ad Galgalã, vt cognoſceres iuſtitias domini.

Exo.15.c.

Nũe.22.a.23.b

Quæ ſacrificia requirat dominus.

B Quid dignum offeram domino? curuabo genu deo excelſo? nũquid offerã ei holocauſtomata, & vitulos anniculos? Nunquid placari poteſt dominus in millibus arietũ, aut in multis millibus hircorũ pinguiũ? Nunquid dabo primogenitum meũ pro ſcelere meo, fructũ ventris mei pro peccato animæ meæ? Indicabo tibi ô homo quid ſit bonũ, & quid dominus requirat à te, Vtique facere iudiciũ, & diligere miſericordiã, & ſolicitum ambulare cũ deo tuo. C Vox domini ad ciuitatẽ clamat, & ſalus erit timẽtibus nomen tuũ: audite tribus, & quis approbabit illud?

Iſraelis ĩpietates arguit.

Adhuc ignis in domo impii theſauri iniquitatis, & menſura minor iræ plena. Nunquid iuſtificabo ſtateram impiã, & ſacculi pondera doloſa? in quibus diuites eius repleti ſunt iniquitate, & habitãtes in ea loquebantur mendaciũ, & lingua eorum fraudulenta in ore eorũ. D Et ego ergo cœpi percutere te perditione ſuper peccatis tuis. Tu comedes & non ſaturaberis, & humiliatio tua in medio tui. Et apprehendes, & nõ ſaluabis: & quos ſaluaueris in gladium dabo. Tu ſeminabis, & non metes: tu calcabis oliuam, & non vngêris oleo: & muſtũ, & non bibes vinũ: & cuſtodiſti præcepta Amri, & omne opus domus Achab: & ambulaſti in voluntatibus eorũ, vt darem te in perditionẽ & habitantes in ea in ſibilum, & opprobrium populi mei portabitis.

Deut.28.d. agg.1.b.

*quæſo ¶contende iudicio aduerſum montes,] vl, oſtende iudiciũ montibus, ¶dijudicabit.]vult diſputare. ¶Quid dignũ offerã dño?] Quo p̃occupabo dñm? (vl, Cum quo veniam coram dño?) ¶placari poteſt]delectabitur ¶hircorũ pinguiũ?] torrẽtium (riuorũ) olei? ¶ſolicitũ]humiliare ſe, ambulando ¶ſalus erit timentibus]vir ſapiens timebit ¶tribus, & quis approbabit illud?]quę ſit virga, & quis cõſtituit eam. ¶Adhuc ignis]vl, Nónne adhuc ¶mẽſura minor iræ plena.]epha paruũ (vl, modius tenuis) deteſtabile. (ſub. domino.) ¶in quibus diuites eius]cuius (ſub. ciuitatis) diuites ¶cœpi percutere te perditione]ægrotare feci te percutiendo te, deſolando ¶Et apprehendes, & nõ ſaluabis:]Etiã ſi inſequêris, neminẽ poteris eripere: (Quidã vertũt, Et tanges, ſub. vxorẽ tuã ad cõceptionẽ: & non eijciet, ſub. conceptum.) ¶& quos &c.]vl, & quẽ eiecerit (vl, pepererit vxor) gladio dabo.

CAP. VII.

Impiorum multitudinẽ & vere piorũ luget paucitatem.

A VAE mihi, quia factus ſum ſicut qui colligit in Autũno racemos vindemiæ: non eſt botrus ad comedendum, præcoquas ficus deſyderauit anima mea. Periit ſanctus de terra, & rectus in hominibus nõ eſt: omnes in ſanguine inſidiantur, vir fratrem ſuũ ad mortẽ venatur. Malum manuũ ſuarum dicunt bonum: princeps poſtulat, & iudex in reddendo eſt: & magnus locutus eſt deſyderiũ animæ ſuæ, & conturbauerunt eam. Qui optimus in eis eſt, quaſi paliurus: & qui rectus, quaſi ſpina de ſepe. B Dies ſpeculationis tuæ, viſitatio tua venit: nũc erit vaſtitas eorum.

Cõtra veritatem ne p̃pinquiſſimis q̃dẽ acquieſcẽdũ. mat.10.c. Suã in deũ fiduciã oſtẽdit in pſona ſanctorum.

Nolite credere amico: & nolite confidere in duce: ab ea quæ dormit in ſinu tuo cuſtodi clauſtra oris tui. Quia filius contumeliã facit patri, & filia conſurget aduerſus matrẽ ſuam, nurus aduerſus ſocrum ſuã: & inimici hominis domeſtici eius. Ego autẽ ad dominũ aſpiciam, expectabo deum ſaluatorẽ meum: audiet me deus meus. Ne læteris inimica mea ſuper me, quia cécidi: conſurgam quũ ſedero in tenebris, dominus lux mea eſt. Iram domini portabo, quoniã peccaui ei: donec cauſam meã iudicet, & faciat iudiciũ meum: C educet me in lucẽ, videbo iuſtitiã eius. Et aſpiciet inimica mea, & operietur cõfuſione, quæ dicit

¶qui colligit ĩ autũno racemos]fructus æſtatis (.i. ſicut fructus qui colligunt̃ à paupib⁹ in æſtate) ſicut racemi ¶præcoquas ficus]primitiuũ fructum ¶ſanctus]vl, probus (aut miſericors) ¶ad mortẽ]cum reti ¶Malũ manuũ ſuarũ dicunt bonũ:]Reputant q̃ bona ei debẽt fieri, p̃pter malitiã manuũ ſuarũ: ¶in reddendo eſt:]in dicat propter retributionẽ: (.i. iudicat ad voluntatẽ principis vt retribuat ei.) ¶deſyderiũ &c.]vl, cõtritionẽ aĩæ ſuæ, & iſtud poſtea intricãt. ¶paliurus:]ſpina: ¶Dies &c.]vl, Viſitatio tua veniet tibi in die qua ſpeculabaris (.i. ſperabas tibi bonũ) ¶ad dominum aſpiciã,]dominum expectabo, (vl, in domino ſperabo)

ad me, Vbi eſt dominus deus tuus? Oculi mei videbunt in eã: nunc erit in cõculcationẽ, vt lutum platearum. Dies vt ædificentur maceriæ tuæ: in die illa longe fiet lex. In die illa & vſque ad te veniet* Aſſur, & vſque ad ciuitates munitas: & à ciuitatibus munitis vſque ad flumen, & ad mare de mari, & ad montem de monte. Et terra erit in deſolationem propter habitatores ſuos, & propter fructum cogitationũ eorum.

D Paſce populum tuũ in virga tua, gregẽ hæreditatis tuæ, habitantes ſolos in ſaltu, in medio Carmeli: paſcẽtur Baſan & Galaad iuxta dies antiquos. Secundum diẽ egreſſionis tuæ de terra AEgypti oſtendam ei mirabilia. Videbunt gentes, & confundentur ſuper omni fortitudine ſua: ponent manum ſuper os, aures eorũ ſurdæ erunt. Lingent puluerẽ ſicut ſerpẽtes, velut reptilia terræ proturbabuntur de ædibus ſuis: dominum deũ noſtrum deſyderabunt, & timebunt te. Quis deus ſimilis tui, qui aufers iniquitatem, & tranſfers peccatum reliquiarum hæreditatis tuæ? non immittet vltrà furorem ſuum, quoniam volens miſericordiam eſt. Reuertetur, & miſerebitur noſtri, deponet iniquitates noſtras: & proiiciet in profundum maris omnia peccata noſtra. Dabis veritatem Iacob, miſericordiam Abraham: quæ iuraſti patribus noſtris à diebus antiquis.

[Margin: maceriæ tuæ:] parietes: (vl, muri:) | lex] tributũ. Chal. interp. ceſſabunt ſtatuta populorum. | * de | de mari,] vl occidentale, | habitãtes ſolos in ſaltu, in medio Carmeli: paſcent] qui habitas confidenter in ſylua in medio Carmeli: paſcent (vl vt aliqui vertunt, vt in ſylua æque poſſint quieſcere, ac in medio aruorũ: vt ipſi paſcantur) | proturbabũtur] mouebunt ſe | deſyderabunt,] formidabunt, | immittet] tenet (vl, reſeruat) | deponet] ſubijciet]

[Margin: Eccleſiæ proſperitas. | Spe promiſſionum dei eam confirmat. act. 10. g.]

PROLOGVS IN PROPHETIAM NAHVM.
Ex proœmio commentariorum Hieronymi in Nahum.

NAHVM prophetam ante aduentum regis Aſſyriorum, qui populum Iſrael captiuũ in ſuam regionem tranſtulerat, fuiſſe, Hebræorũ traditio confirmat. Siquidem in fine huius lectionis, prædicti regis aduentum, idem propheta annuntiare monſtratur. Sed cum habitatores Niniue, Iona interitum ciuitatis prædicante, ne diuina ira denuntiatum interitum ſuſtinerent, peccatorum & impietatis pœnitentiam egiſſent, accepta dei miſericordia, grauioribus ſe criminibus implicuerũt. Qua de cauſa memoratus propheta ſpirituſancto plenus, iudicium dei annuntians, ita locutus eſt, Deus zelans, & vlciſcẽs dominus eſt &c. Iam enim decem tribus ab Aſſyriis deductæ fuerant in captiuitatem ſub Ezechia rege Iuda: ſub quo etiam nũc in cõſolationẽ populi tranſmigrati aduerſum Niniuen viſio cernitur. Nec erat parua conſolatio, tam his qui iam Aſſyriis ſeruiebãt, quàm reliquis qui ſub Ezechia de tribu Iuda & Beniamin ab eiſdem hoſtibus obſidebantur, vt audirent Aſſyrios quoque à Chaldæis eſſe capiendos: ſicut in ſequentibus libri huius demonſtrabitur. Sciendum autem eſt quòd Niniue in noſtra lingua de Hebræo, ſpecioſam ſonat. Specioſus autẽ, hic mundus dicitur. Vnde & apud Græcos κόσμος ab ornatu nomen accepit. Et quicquid nunc aduerſum Niniuen dicitur: de mundo figuraliter prædicari ſentiamus. Quam ob cauſam & aſſumptio quam ſeptuaginta interpretantur λῆμμα, & Aquila ἄρμα interpretatus eſt: apud Hebræos מַשָּׂא ponitur, id eſt graue onus: eò quòd eam aduerſus quam videtur, premat, nec ſinat eleuare ceruicem. Simúlque hoc attendendum, quòd hæc ipſa vel aſſumptio, vel onus, vel pondus prophetæ, viſio ſit. Non enim loquitur propheta in ἐκστάσει, vt Mõtanus & Priſca, Maximilláque delyrãt: ſed quod prophetat, liber eſt viſionis intelligentis vniuerſa quæ loquitur: & pondus hoſtium facientis ſuo populo viſionem. De conſummatione itaque mundi ſecundum ἀναγωγὴν, ô Paula & Euſtochium, in conſolationem ſanctorum prophetia texitur: vt quæcunque in mundo vident, quaſi prætereuntia & caduca contemnant, & præparent ſe ad iudicii diem, vbi vltor aduerſum veros Aſſyrios affuturus eſt dominus.

Prophetia Nahum.

A ONVS NINIVE. Liber viſionis Nahum Elceſæi. Deus æmulator, & vlciſcẽs dominus, vlciſcẽs dominus & habens furorẽ: vlciſcens dominus in hoſtes ſuos, & iraſcens ipſe inimicis ſuis. Dominus patiens, & magnus fortitudine, & mundans non faciet innocentẽ: dominus in tempeſtate & turbine viæ eius, & nebulæ puluis pedũ eius.
B Increpans mare & exiccans illud: & omnia flumina ad deſertũ deducẽs. Infirmatus eſt Baſan, & Carmelus: & flos Libani elãguit. Mõtes commoti ſunt ab eo, & colles deſolati ſunt: & contremuit terra à facie eius, & orbis, & omnes habitantes in eo. Ante faciẽ indignationis eius quis ſtabit? & quis reſiſtet in ira furoris eius? indignatio eius effuſa eſt vt ignis: & petræ diſſolutæ ſunt ab eo. Bonus dominus, & confortans in die tribulationis: & ſciens ſperantes in ſe. Et in diluuio prætereunte conſummationem faciet loci eius: & inimicos eius per-
C ſequentur tenebræ. Quid cogitatis contra dominum? conſummationem ipſe faciet: non con-

[Margin: iraſcens ipſe] iram reſeruans | mũdans nõ faciet innocẽtẽ:] i. qui nemini parcit. Vl, puniens oſtendit nemi nẽ eſſe innocentẽ. | Infirmatus] Deſolatus | reſiſtet] ſtabit | confortãs] fortitudo]

[Margin: Prædicat Nahum dei vindictã in Aſſyrios, & bonitatem in Iudæos.]

ſurget duplex tribulatio. Quia ſicut ſpinæ ſeinuicem complectuntur: ſic conuiuium eorum pariter potantium, conſumentur quaſi ſtipula ariditate plena. Ex te exibit cogitans cõtra dominum malitiam: mente pertractans præuaricationẽ. Hæc dicit dominus, Si perfecti fuerint: & ita plures, ſic quoque attondentur, & pertranſibit: afflixi te, & non affligam te vltrà. Et nunc conteram virgam eius de dorſo tuo, & vincula tua diſrumpam. Et præcipiet ſuper te dominus, non ſeminabitur ex nomine tuo amplius: de domo dei tui interficiam ſculptile & conflatile, ponam ſepulchrum tuum, quia inhonoratus es. Ecce ſuper montes pedes euangelizantis & annuntiantis pacẽ: celebra Iuda feſtiuitates tuas, & redde vota tua: quia non adiiciet vltrà vt pertranſeat in te belial, vniuerſus interiit.

Liberationẽ ab Aſſyriis ꝓmittit. Iſa. 52. b. Rom. 10. c.

CAP. II.

Victoriam Chaldæorũ aduerſum Aſſyrios deſcribit.

AScendit qui diſpergat corã te, qui cuſtodit obſidionẽ: contemplare viam, conforta lumbos, robora virtutẽ valdè. Quia reddidit dominus ſuperbiã Iacob, ſicut ſuperbiã Iſrael: quia vaſtatores diſſipauerunt eos, & propagines eorũ corruperunt. Clypeus fortium eius ignitus, viri exercitus in coccineis: igneæ habenæ currus in die præparationis eius, & agitatores cõſopiti ſunt. In itineribus conturbati ſunt, quadrigæ colliſæ ſunt in plateis: aſpectus eorũ quaſi lampades, quaſi fulgura diſcurrentia. Recordabitur fortium ſuorum, ruent in itineribus ſuis: velociter aſcendent muros eius, & præparabitur vmbraculum. Portæ fluuiorum apertæ ſunt, & tẽplum ad ſolũ dirutum. Et miles captiuus abductus eſt: & ancillæ eius minabantur, gementes vt colũbæ, murmurantes in cordibus ſuis. Et Niniue quaſi piſcina aquarũ aquæ eius: ipſi verò fugerunt. State ſtate: & nõ eſt qui reuertatur. Diripite argentũ, diripite aurũ: & non eſt finis diuitiarũ ex omnibus vaſis deſyderabilibus. Diſſipata eſt, & ſciſſa, & dilacerata: & cor tabeſcens, & diſſolutio geniculorũ, & defectio in cunctis renibus: & facies omniũ eorũ ſicut nigredo ollæ. Vbi eſt habitaculũ leonũ, & paſcua catulorũ leonũ: ad quã iuit leo, vt ingrederetur illuc: catulus leonis, & non eſt qui exterreat? Leo cepit ſufficienter catulis ſuis, & necauit leænis ſuis: & impleuit præda ſpeluncas ſuas, & cubile ſuũ rapina. Ecce ego ad te dicit dominus exercituũ, & ſuccendã vſque ad fumũ quadrigas tuas, & leunculos tuos comedet gladius: & exterminabo de terra prædam tuã, & non audietur vltrà vox nuntiorũ tuorum.

Eorũ ſuꝑbiã irridet. Iſa. 13. b.

percutiẽtes corda ſua. ¶aquæ eius:] à dieb⁹: (.i. multo tẽpore:) ¶ex oĩbus &c.] gloria præ oĩ vaſe deſyderabili. (ꝑtioſo.) ¶Diſſipata &c.] Sic euacuabitur & deueſtabitur, ꝗ deficient corda, & genua collidentur, & erit dolor in cunctis &c. ¶vt ingrederetur illuc:] & leæna:

CAP. III.

Niniuẽ vrbẽ ſanguinum euertẽdã ꝓdicit. Ezec. 24. b. Abac. 2. c.

VAE ciuitas ſanguinum, vniuerſa mendacii dilaceratione plena: non recedet à te rapina. Vox flagelli, & vox impetus rotæ, & equi fremẽtis, & quadrigæ feruentis, & equitis aſcẽdentis: & micantis gladii, & fulgurantis haſtæ, & multitudinis interfectæ, & grauis ruinæ: nec eſt finis cadauerũ, & corruent in corporibus ſuis. Propter multitudinẽ fornicationũ meretricis ſpecioſæ, & gratæ, & habentis maleficia, quæ vendidit gentes in fornicationibus ſuis, & familias in maleficiis ſuis: Ecce ego ad te dicit dominus exercituum: & reuelabo pudenda tua in facie tua, & oſtendam in gẽtibus nuditatem tuam, & regnis ignominiam tuã. Et proiiciam ſuper te abominationes, & contumeliis te afficiam, & ponam te in exemplum. Et erit: omnis qui viderit te, reſiliet à te, & dicet, Vaſtata eſt Niniue: quis commouebit ſuper te caput? vnde quæram conſolatorẽ tibi? Nunquid melior es Alexandria populorum, quæ habitat in flu minibus? aquæ in circuitu eius: cuius diuitiæ, mare: aquæ, muri eius. Aethiopia fortitudo eius, & Aegyptus, & non eſt finis: Aphrica & Libyes fuerunt in auxilio tuo. Sed & ipſa in trãſmigrationem ducta eſt in captiuitatẽ: paruuli eius eliſi ſunt in capite omniũ viarum, & ſuper inclytos eius miſerunt ſortem, & omnes optimates eius confixi ſunt in compedibus. Et tu ergo inebriaberis, & eris deſpecta: & tu quæres auxilium ab inimico. Omnes munitiones tuæ ſicut ficus cũ groſſis ſuis: ſi concuſſæ fuerint, cadent in os comedentis. Ecce populus tuus mulieres in medio tui: inimicis tuis ad apertionem pandentur portæ terræ tuæ, deuorabit ignis vectes tuos. Aquam propter obſidionẽ hauri tibi, extrue munitiones tuas: intra in lutũ & calca, ſubigens tene laterẽ. Ibi comedet te ignis: peribis gladio, deuorabit te vt bruchus: cõgregare ergo vt bruchus, multiplicare vt locuſta. Plures feciſti negotiationes tuas, quàm ſtellæ ſint cæli: bruchus expanſus eſt, & auolauit. Cuſtodes tui quaſi locuſtæ: & paruuli tui quaſi locuſtæ locuſtarum quæ conſidunt in ſepibus in die frigoris: ſol ortus eſt & auolauerunt, & non eſt cognitus locus earum vbi fuerint. Dormitauerunt paſtores tui rex Aſſur, ſepelientur principes tui: latitauit populus tuus in montibus, & non eſt qui congreget. Non eſt obſcura contritio tua, peſſima eſt plaga tua: omnes qui audierunt auditionem tuam, compreſſerunt manum ſuper te: quia ſuper quem non tranſiit malitia tua ſemper?

Iſa. 47. c.

Huius vaſtationẽ confirmãdo repetit propoſito exemplo Alexãdriæ.

Vires carnis quibus innitebatur, ſubſannat.

¶duplex] bis ¶ſicut ſpinæ ſeinuicẽ cõplectunt: ſic conuiuiũ eorũ pariter potantiũ,] vſque ad ſpinas cõplexas (ſub. venient:) & cũ inebriati fuerint ebrii, ¶Si perfecti fuerint: & ita plures, ſic quoque attõdent,] Non D erũt ĩ pace: & quãto plures fuerint, tanto magis excindentur, ¶virgam] iugum ¶ſeminabit] vocabitur ſemen ¶inhonoratus] nihil reputatus ¶belial,] impius,

A ¶diſpergat] conterit diſpergendo ¶ignit⁹,] rubefact⁹, ¶exercitus] vł, roboris (.i. fortes) ¶in coccineis:] intincti coccino: B ¶igneæ habenæ] ſicut faces ignis ¶agitatores cõſopiti] abietes pauefactæ ſunt (.i. lanceæ vł ſagittæ abiegnæ. aut potentes & magnates, qui cõparantur C cedris & abietibus) ¶cõturbati ſũt &c.] inſaniẽt aſcenſores equorum, feſtinãter ambulabunt per plateas: ¶vmbraculũ] operi D mẽtũ (ſub. è tabulis, pellibuſq; cõfectũ.) ¶miles captiuus abductus eſt:] Huſſab (nomen reginæ) captiua ducta eſt, iuſſa eſt aſcẽdere: ¶murmurãtes &c.]

¶mendacii dilacera A tione plena:] mendacio & rapinis plena: ¶feruẽtis,] ſaltãtis, ¶grauis ruinæ:] multitudinis ĩterfectæ: ¶familias] ꝓpłos ¶pudenda tua] fimbrias tuas ¶nuditatẽ] turpitudinem ¶in exemplũ.] tãquã B inquinamentum. (ſordes.) ¶cõmouebit ſup te caput?] condolebit ei? ¶populorũ,] vł, quæ multos habet ꝓpłos, ¶diuitiæ,] antemurale, ¶confixi] alligati ¶deſpecta:] abſcondita: C ¶auxiliũ ab inimico.] munitionẽ fortem ꝓpter inimicũ. ¶ad apertionem] aperiendo ¶extrue] fortifica ¶ſubigens tene laterẽ.] robora fornacẽ. ¶expãſus] vł, graſſatus D ¶Cuſtodes] Maiores (vł, Domini) ¶paruuli] præfecti (principes) ¶ſepelientur principes] quieſcẽt fortes ¶latitauit] diſpſus ẽ ¶obſcura &c.] curata contritio tua, infirmata ẽ plaga tua: ¶auditionẽ tuã, compreſſerũt manũ] id dici dete, oẽs &c. ¶auditio] comploſerunt manus

PROLOGVS IN PROPHETIAM HABACVC.

Ex procemio commentariorum Hieronymi in Habacuc.

QVATVOR prophetæ in duodecim prophetarũ volumine cõtinentur: è quibus tres in principio λῆμμα id eſt pondus titulum habent, Nahum, Habacuc, & Malachias. Porrò Zacharias, in medio & circa finem duos huiuſcemodi ponit titulos: è quibus vnus eſt, Onus verbi domini in terra Adrach & Damaſci requiei eius. alter in fine, Onus verbi domini ſuper Iſrael. De Nahum, orationibus tuis iã liber editus eſt: de Zacharia & Malachia, ſi vita comes fuerit, diſſeretur. Nunc Habacuc habemus in manibus, qui vel ex eo quòd amabilis domini eſt, vocatur amplexatio. vel quòd in certamen & luctam & (vt ita dicam) amplexum cum deo congreditur: amplexantis, id eſt luctantis, ſortitus eſt nomen. Nullus enim tam audaci voce auſus eſt deum ad diſceptationem iuſtitiæ prouocare, & dicere ei, Cur in rebus humanis, & in mundi iſtius πολιτέα tanta rerum verſatur iniquitas? Vociferabor ad te vim patiens: & non ſaluabis? Quare oſtendiſti mihi iniquitatem & laborem videre? Lacerata eſt lex, & nõ peruenit vſque ad finem iudicium: quia impius præualet aduerſum iuſtum: ideò egreditur iudicium peruerſum. Vides quòd temeraria vox ſit, & quodammodo blaſphemantis creatorem ſuũ ad iudicium prouocare: & vas fragile aduerſus figulum, cur tale vel tale factum ſit, diſputare? Necnon & hoc animaduertendũ, quòd aſſumptio vel põdus, quæ grauia eſſe iã diximus, prophetæ viſio eſt: & aduerſum Montani dogma peruerſum, intelligit quod videt: nec vt amens loquitur: nec more inſanientiũ fœminarũ dat ſine mẽte ſonum. Vnde & apoſtolus iubet vt ſi prophetantibus aliis, alii fuerit reuelatũ, taceant qui prius loquebã tur. Et ſtatim, Non eſt inquit diſſenſionis deus, ſed pacis. Ex quo intelligitur, cũ quis voluntate reticet, & alteri locum dat ad loquendum, poſſe & loqui & tacere cum velit. Qui autem in ἐκστάσει, id eſt inuitus loquitur: nec tacere nec loqui in ſua poteſtate habet. Illud quoque diſce (quia ſemel à me violẽter exigis, vt quaſi quoſdam gradus & ſcalas ad altiora nitenti, hiſtoriam tibi interpreter) prophetiam eſſe contra Babylonem & Nabuchodonoſor regem Chaldæorũ: vt quomodo prior propheta Nahum, quem Habacuc ſequitur, vaticinium habuit contra Niniuen & Aſſyrios, qui vaſtauerunt decem tribus, quæ vocantur Iſrael: ita Habacuc prophetiam habeat aduerſus Babylonem & Nabuchodonoſor: à quibus Iuda & Ieruſalem, templúmque ſubuerſa ſunt. Et vt ſcias eo tempore fuiſſe Habacuc, quo iam duæ tribus quæ vocabantur Iudas, ductæ erãt in captiuitatem, Daniel docere te poterit: ad quem in lacum leonũ Habacuc cum prandio mittitur: quanquam apud Hebræos hæc ipſa non legatur hiſtoria. Igitur ſiue quis recipiat ſcripturam illam, ſiue non recipiat: vtrunque pro nobis eſt. Aut enim recipit: & iam poſt factam rem liber Habacuc texitur: aut non recipit, & quaſi propheta ſcribit quæ ventura cognoſcit. Interim ſecundũ literam cauſatur aduerſum deũ propheta: cur Nabuchodonoſor templum dei vaſtet & Iudam: cur Ieruſalem quondam vrbs domini, deſtruatur: quare clamet populus, & non exaudiatur, vociferetur ad dominum oppreſſus à Chaldæis, & non ſaluetur? quare etiam ipſe propheta vel populus, ex cuius perſona nunc loquitur, ad hoc vixerit, & hucuſque perductus ſit, vt iniquitatem hoſtium & ſuum laborem videat, cur iniuſtitia præualeat aduerſum ſe. Et hoc dicit præ mentis anguſtia, neſciens aurum in igne conflari, & tres pueros de camino ignis puriores exiſſe quàm intrauerãt. Sed & hoc generaliter accipere poſſumus, quòd ex perſona humanæ impatientiæ loquatur: vt in querulam vocẽ & plenam doloris erũpat, dicens, Quare reſpicis contemptores, & taces conculcante impio iuſtiorem ſe? Hæc autem loquitur, neſciens iudicia dei inueſtigabilia, & profundum diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ eius, quòd non ita videat deus, vt videt homo. Homo tantũ præſentia reſpicit, deus futura & æterna cognoſcit. Et quomodo ſi ægrotus & æſtuans febribus aquam frigidam poſtulet, & dicat ad medicũ, Vim patior, crucior, vror, exanimor, vſquequo medice clamabo, & non exaudies? Et reſpondeat ei ſapientiſſimus ac clementiſſimus medicus, Scio quo tẽpore dare debeam quod poſtulas: & nõ miſereor modo, quia miſericordia iſta crudelitas eſt, & voluntas tua cõtra te petit. Ita & deus noſter ſciens clementiæ ſuæ pondera atque menſuras, interdũ non exaudit clamantẽ: vt eũ probet, & magis prouocet eũ ad rogandũ, & quaſi igne excoctum iuſtiorem & puriorem faciat. Quod intelligens Apoſtolus ſecundũ id quòd miſericordiã conſecutus eſt à domino, ait, Sed nõ deficimus in tribulationibus. Et benedicit dominũ in omni tempore. Et ſcit quòd qui perſeuerauerit vſque in finẽ, hic ſaluus erit: & gloriatur in labore & dolore, Et cũ Ieremia dicit, Tribulationem & miſeriã inuocabo: vt quomodo alius inuocat deũ, ſic ſanctus vir & bellator inuictus ad exercẽdum ſe & probandum, tribulationem & miſeriam venire deſyderat.

Iſtud ex principio cõmentariorũ Hieronymi ĩ Habacuc.

Prophetia Habacuc.

ONVS QVOD vidit Habacuc propheta. Vſquequo domine clamabo, & non exaudies? vociferabor ad te vim patiẽs, & non ſaluabis? Quare oſtendiſti mihi iniquitatem & laborem, videre prædam & iniuſtitiam contra me: & factum eſt iudicium & contradictio potentior? Propter hoc lacerata eſt lex, & non peruenit vſque ad finẽ iudicium: quia impius præualet aduerſus iuſtum, propterea egreditur iudicium peruerſum. Aſpicite in gentibus & videte, & admiramini, & obſtupeſcite: quia opus factum eſt in diebus veſtris, quod nemo credet cum narrabitur. Quia ecce ego ſuſcitabo Chaldæos, gentem amaram & velocem, ambulantem ſuper latitudinem terræ, vt poſſideat

In pſona ſanctorũ pie conqueritur propheta, ꝙ mali iuſtos perſequantur.

Chaldæos ſuſcitatos eſſe à dño oſtendit ad iuſtorum correptionẽ. act. 13. f.

A ¶vim patiens,] propter iniquitatẽ (vl, violentiam,) ¶laborem,] peruerſitatem, ¶videre &c.] & pateris me videre vaſtationẽ & iniquitatẽ ex aduerſo mihi: (vl coram me) & eſt qui litem & contentionem ſuſtẽtet. (vl, cõ-

B tentio & rixa in altum ſe tollit.) ¶lacerata] debilitata ¶finẽ] ſeculũ (.i. perfectionem) ¶præualet aduerſus] corona cingit

tabernacula nõ ſua.Horribilis & terribilis eſt:ex ſemetipſa iudicium & onus eius egredietur.
Leuiores pardis equi eius,& velociores lupis veſpertinis,& diffundentur equites eius: equites
nanque eius délonge veniẽt, volabunt quaſi aquila feſtinans ad comedendũ.Omnes ad præ-
dam venient,facies eorum ventus vrens:& cõgregabit quaſi arenam,captiuitatem.Et ipſe de
regibus triumphabit,& tyranni ridiculi eius erunt:ipſe ſuper omnem munitionem ridebit,&
Eorũ ruina. comportabit aggerem,& capiet eam. Tunc mutabitur ſpiritus,& pertranſibit,& corruet:
hæc eſt fortitudo eius dei ſui.Nunquid non tu à principio domine deus meus,ſancte meus,&
non moriemur?Domine in iudicium poſuiſti eũ:& fortem vt corriperes,fundaſti eum.Mun
Querelã repetit. di ſunt oculi tui,ne videas malum,& reſpicere ad iniquitatem non poteris.Quare non reſpi-
cis ſuper iniqua agentes,& taces deuorãte impio iuſtiorem ſe? Et facies homines quaſi piſces
maris,& quaſi reptile non habens principem.Totum in hamo ſubleuauit,traxit illud in ſage
na ſua,& congregauit in rete ſuum.Super hoc lætabitur & exultabit,propterea immolabit ſa
genæ ſuæ,& ſacrificabit reti ſuo:quia in ipſis incraſſata eſt pars eius,& cibus eius electus.Pro-
pter hoc ergo expandit ſagenã ſuam,& ſemper interficere gentes non ceſſat.

CAP. II.

Reſponſionẽ expectat à domino.iſa.21.c SVper cuſtodiam meam ſtabo,& figam gradum ſuper munitionem:& contẽplabor,vt vi-
deam quid dicatur mihi,& quid reſpondeam ad arguentem me.Et reſpondit mihi domi-
Iubetur conſiderare. nus,& dixit,Scribe viſum,& explana eum ſuper tabulas:vt percurrat qui legerit eũ.Quia ad-
huc viſus procul,& apparebit in finem,& non mẽtietur.ſi moram fecerit,expecta illum:quia
Fidei efficacia.iſa.28.a. iohan.3.d. ro.1.b.heb.10.g.gal.3.b. veniens veniet,& non tardabit.Ecce qui incredulus eſt,non erit recta anima eius in ſemetip-
ſo:iuſtus autem in fide ſua viuet.Et quo modo vinum potantem decipit:ſic erit vir ſuperbus,
& non decorabitur:qui dilatauit quaſi infernus animam ſuam:& ipſe quaſi mors,& non ad-
Supbia ipios confundit. impletur:& congregabit ad ſe omnes gentes,& coaceruabit ad ſe omnes populos.Nũquid nõ
omnes iſti ſuper eum parabolam ſument,& loquelam ænigmatum eius:& dicetur,Væ ei qui
multiplicat non ſua?vſquequo & aggrauat contra ſe denſum lutũ?Nunquid non repente con
ſurgent,qui mordeant te:& ſuſcitabuntur lacerantes te,& eris in rapinam eis?Quia tu ſpolia-
ſti gentes multas,ſpoliabunt te omnes qui reliqui fuerint de populis: propter ſanguinem ho-
Auaritia. minis,& iniquitatem terræ ciuitatis,& omnium habitantiũ in ea. Væ qui congregat aua-
ritiam malã domui ſuæ,vt ſit in excelſo nidus eius,& liberari ſe putat de manu mali.Cogita
ſti confuſionem domui tuæ,concidiſtis populos multos,& peccauit anima tua.Quia lapis de
Ezec.24.b. nahum.3.a. pariete clamabit:& lignũ quod inter iuncturas ædificiorum eſt, reſpondebit.Væ qui ædificat
ciuitatem in ſanguinibus,& præparat vrbem in iniquitate.Nunquid non ſunt hæc à domino
exercituũ?Laborabunt enim populi in multo igne:& gentes in vacuũ,& deficiẽt.Quia reple-
Ebrietas. bitur terra,vt cognoſcant gloriã domini,quaſi aquæ operientes mare. Væ qui potum dat
amico ſuo,mittẽs fel ſuũ,& inebriãs: vt aſpiciat nuditatẽ eius.Repletus es ignominia pro glo
ria:bibe tu quoque,& conſopire:circũdabit te calix dexteræ domini,& vomitus ignominiæ
ſuper gloriã tuã.Quia iniquitas Libani operiet te,& vaſtitas animaliũ deterrebit eos de ſan-
Cõtra idolorũ cultum. guinibus hominis & iniquitate terræ,& ciuitatis & omniũ habitantium in ea. Quid prodeſt
ſculptile,quia ſculpſit illud fictor ſuus?cõflatile,& imaginẽ falſam: quia ſperauit in figmento
fictor eius vt faceret ſimulachra muta? Væ qui dicit ligno,Expergiſcere:Surge,lapidi tacenti.
nũquid ipſe docere poterit?ecce iſte coopertus eſt auro & argẽto: & omnis ſpiritus non eſt in
Pſal.10.b. viſceribus eius.Dominus autem in templo ſancto ſuo:ſileat à facie eius omnis terra.

ORATIO HABACVC PRO IGNORANTIIS. CAP. III.

Ex cõcepto timore,ꝓphetiæ ſuæ magnitudinẽ oſtẽdit Habac.

DOmine audiui auditionem tuam,& timui.domine opus tuum in medio annorum, vi-
uifica illud:in medio annorum notum facies: cum iratus fueris, miſericordiæ recor-
daberis.

CHRISTI aduẽt⁹, & victoria aduerſus peccatũ, mortẽ & infernum.

Deus ab Auſtro veniet,& ſanctus de monte Pharan ſemper:operuit cælos gloria eius,& laudis
eius plena eſt terra.
Splendor eius vt lux erit,cornua in manibus eius:ibi abſcondita eſt fortitudo eius.
Ante faciem eius ibit mors,& egredietur diabolus ante pedes eius.
Stetit,& menſus eſt terram:aſpexit,& diſſoluit gentes,& contriti ſunt montes ſeculi:incurua-
ti ſunt colles mundi,ab itineribus æternitatis eius.
Pro iniquitate vidi tentoria AEthiopiæ,turbabuntur pelles terræ Madian.

¶velociores] acutiores(acriores) ¶prædam] rapinam ¶facies eorũ ventus
C vrens:] vel, contra facies eorũ erũt vt vẽtus orientalis(q eſt vehemẽs ventus) ¶triumphabit,] ridebit, ¶tyranni] principes ¶corruet:] deliquet:

D Quare ►non

¶electus.] pinguis. ¶Propter hoc &c.] Nunquid propterea euacuabit ſagenam ſuã,& ſemper interficere gẽtes non parcet?
A ¶percurrat &c.] vel, ſtatim legi poſſit. ¶apparebit] loquet (.i.in fine vẽtura ẽ) ¶qui incredulus eſt] ſuperbi ¶Et quo modo &c.] Veruntñ potator vini qui præuaricatur qui eſt vir ſuperbus, nõ pmanebit: q &c. ¶loquelam] interpretationem
B ¶lacerantes] mouentes(conturbantes) ¶iniquitatẽ terræ] rapinas(vel violentias)quas exercuiſti erga terram ¶concidiſtis] vel, concidendo ¶lignum quod inter iũcturas ædificiorũ eſt,] tignũ arboris ei ¶in vacuũ,&] p multam inanitatem
C ¶fel] furorem ¶Repletus es ignominia ꝓ] Satiat⁹ es ignominia pocorũ ignominia potius q̃ ¶cõſopire:] vel, ſis diſcoopert⁹:(aut apparebit pręputiũ tuũ:) ¶circũdabit] conuertet ſe ad ¶iniquitas Libani] rapina quam exercuiſti erga Libanũ
D ¶vaſtitas &c.] ſicut conterent aĩalia ob rapinas, propter ſãguinẽ hoĩm & rapinam terræ, & ciuitatis &c. ¶imaginẽ falſam:] docẽs mendacium:

¶auditionem] vel, famam
A ¶ſemper:] Sela:(vide pſalmũ tertium) ¶cornua in manib⁹ ei⁹:] ſplẽdores de loco ei⁹ ꝓcedebant: ¶mors,] peſtis, ¶diabolus] peſtis ¶diſſoluit] vel, tranſire fecit ¶ſeculi:] æterni:(longi temporis:)
B ¶mũdi,] lõgi tpis, ¶turbabunt pelles] mouerũt ſe(vel, tremuerũt)cortinæ(.i. tẽtoria quę fiunt expanſis cortinis)

¶in fluminibus] contra flumina & ĩfra. ¶aſcendes] aſcẽdiſti ¶ſaluatio?] ad ſalutẽ?(vl,vt adiuuares nos?) ¶Suſcitans &c.] Manifeſtatione manifeſtabitur arcus tuus, ſecũdũ ſermonẽ quẽ iuraſti tribub⁹, Sela: fluuios ſcidiſti terrę ¶manus ſuas] vl, locum ſuum ¶fremitu &c.] ira calcaſti terrã, in ira triturâſti gentes. ¶ſemper.] Sela. ¶Maledixiſti &c.] vl, Perfodiſti baculis eius caput exercituum eius. ¶luto] aceruo ¶ingrediatur] vl, ingreſſa eſt ¶ſcateat:] expaueſcã (vl, expaui:) ¶vt requieſcam &c.] quòd deberem expectare diẽ tribulationis,& aſcendere ad populũ qui contra nos bellaturus eſt. ¶mẽtiet̃ op⁹ oliuę,] vl, labor oleę fruſtraneus erit, ¶ieſu meo.] ſalute mea. ¶victor,&c.] vt triũphem in muſicis inſtrumentis.

Nunquid in fluminibus iratus es domine? aut in fluminibus furor tuus? vel in mari indignatio tua, quia aſcendes ſuper equos tuos,& quadrigæ tuæ ſaluatio?
Suſcitans ſuſcitabis arcum tuum, iuramenta tribubus quæ locutus es: fluuios ſcindes terræ.
C Viderunt te,& doluerunt montes, gurges aquarum tranſiit, dedit abyſſus vocem ſuam, altitudo manus ſuas leuauit.
Sol & luna ſteterunt in habitaculo ſuo, in luce ſagittarum tuarum ibunt, in ſplendore fulgurantis haſtæ tuæ.
In fremitu conculcabis terram,& in furore obſtupefacies gentes.
Egreſſus es in ſalutem populi tui, in ſalutẽ cum CHRISTO tuo.
Percuſſiſti caput de domo impii, denudaſti fundamentum vſque ad collum, ſemper.
Maledixiſti ſceptris eius, capiti bellatorum eius, venientibus vt turbo ad diſpergendũ me: exultatio eorum, ſicut eius qui deuorat pauperem in abſcondito.
D Viam feciſti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum.
Audiui,& conturbatus eſt venter meus, à voce contremuerunt labia mea: ingrediatur putredo in oſſibus meis,& ſubter me ſcateat: vt requieſcam in die tribulationis, vt aſcendam ad populum accinctum noſtrum. Rurſum, quã magna ſint quę audiuit, docet.
Ficus enim non florebit,& non erit germen in vineis: mentietur opus oliuæ,& arua non afferent cibum: abſcindetur de ouili pecus,& non erit armentum in præſepibus.
Ego autem in domino gaudebo,& exultabo in deo ieſu meo.
Deus dominus fortitudo mea,& ponet pedes meos quaſi ceruorum: & ſuper excelſa mea deducet me victor, in pſalmis canentem.

PROLOGVS IN SOPHONIAE PROPHETIAM.

Ex principio commentariorum Hieronymi in Sophoniam.

TRADVNT Hebræi, cuiuſcunque prophetæ pater aut auus ponatur in titulo, ipſos quoque prophetas fuiſſe. Vnde & Amos vnus de duodecim prophetis qui dixerat, Nõ ſum propheta, nec filius prophetæ, ſed paſtor caprarũ vellicans ſycomoros: patris nomen in titulo non habet. Hoc ſi verum eſt, Sophonias propheta, nomine (vt ita dicam) prophetico,& glorioſa maiorũ ſuorum ſtirpe generatus eſt: habuit enim patrem Chuſi, auum Godoliam, proauum Amariam, attauum Ezechiã:& talem quadrigam ipſe velut extremus auriga compleuit. Nomen Sophoniæ, alii ſpeculam: alii arcanum domini tranſtulerunt. Siue igitur ſpecula, ſiue abſconditum domini interpretetur: vtrunque prophetæ conuenit. Dicitur enim ad Ezechielem, Fili hominis ſpeculatorem te poſui domui Iſrael. Iſte ergo propheta qui erat in ſpecula & in ſublimibus conſtitutus, & nouerat myſteria domini: filius erat Chuſi qui interpretatur humilitas. Habebat quoque auum Godoliã, qui dicitur magnitudo domini:& proauũ Amariam, qui & ipſe vertitur in ſermonẽ domini: & attauum Ezechiam, qui ſonat fortitudo domini. De fortitudine itaque domini natus eſt ſermo domini:& de ſermone domini, nata eſt magnitudo domini:& de magnitudine nata eſt humilitas: vt cũ peruenerit aliquis ad perfectum, dicat, Quia non ſum dignus vocari apoſtolus. Et illud in pſalmis, Domine non eſt exaltatũ cor meũ: neque elati ſunt oculi mei. Ioſiam regem Iudæ cuius tẽporibus Sophonias prophetaſſe inuenitur, deo præ omnibus regibus Iudæ placuiſſe, hiſtoria quarti libri regũ & ſecũdi paralipomenõ demõſtrat. Ioſias ſimulachra quæ pater ſuus Amõ, vel auus Manaſſes in templo dei collocauerat, deiecta cõminuiſſe monſtratur. In quibus etiã ſerpentem æreũ à Moyſe factum: quem errori inductus populus, ſuperſtitione idolorum detentus, admiſerat. Idem cuſtodiſſe paſcha:& intermiſſis tẽporibus multis ſolus celebraſſe monſtratur. Ideò deus per prophetã temporibus memorati regis quæ prouentura erant oſtendens gentibus quidem lectione cõprehenſis affuturũ iudiciũ: populo verò Iſrael ſalutem:& ciuitati Ieruſalem reſtaurationem tunc temporis tribuendã textu lectionis denuntiauit.

Sophoniæ prophetia.

¶Congregans cõgregabo] Deficiẽdo deficere faciã & ĩfra. ¶ruinæ] vl, offendicula

¶æditiuorũ] Chemarim (peculiare gen⁹ ſacerdotũ Baal, monachi ab Hebręis dicti, qui nigris induebantur veſtibus)

A VERBVM DOMINI quod factum eſt ad Sophoniam filium Chuſi, filii Godoliæ, filii Amariæ, filii Ezechiæ, in diebus Ioſiæ filii Amon regis Iudæ. Cõgregans cõgregabo omnia à facie terræ, dicit dominus: congregans hominem & pecus, congregans volatilia cæli & piſces maris:& ruinæ impiorum erunt:& diſperdam homines à facie terræ, dicit dominus. Et extendam manum meam ſuper Iudam & ſuper omnes habitãtes Ieruſalem:& diſperdam de loco hoc reliquias Baal, & nomina æditiuorum cum ſacerdotibus: & eos qui adorant ſuper tecta militiam cæli,& adorant,& iurant in domino, & iurant in Melchom: & qui auertuntur de poſt tergum domini, & qui non quæſierunt dominum, nec inueſtigauerunt eum. Silete à facie domini dei: quia iuxta eſt dies domini, quia

De rerũ oĩm conſummatione ꝓphetat.

B Cõminat̃ Iudæ ob idololatriam.

præparauit dominus hoſtiam,ſanctificauit vocatos ſuos. Et erit:in die hoſtiæ domini viſitabo
ſuper principes,& ſuper filios regis,& ſuper omnes qui induti ſunt veſte peregrina:& viſitabo
ſuper omnem qui arroganter ingreditur ſuper limen in die illa,qui complent domum domi
ni ſui iniquitate & dolo. Et erit in die illa,dicit dominus,vox clamoris à porta piſciũ, & vlu- C
latus à Secunda, & contritio magna à collibus. Vlulate habitatores pilæ:cõticuit omnis popu
lus Chanáan,diſperierunt omnes inuoluti argento. Et erit in tempore illo: ſcrutabor Ieruſalẽ
in lucernis,& viſitabo ſuper viros defixos in fecibus ſuis:qui dicunt in cordibus ſuis, Non fa
ciet bene dominus,& non faciet male. Et erit fortitudo eorum in direptionẽ,& domus eorum
Amos 5.c. in deſertum:& ædificabunt domos,& non habitabunt:& plantabunt vineas,& non bibent vi
De die dñi. num earũ. Iuxta eſt dies domini magnus,iuxta eſt & velox nimis:vox diei domini ama- D
Iere.30.a.ioel 2.c.amos 5.e. ra,tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & anguſtiæ, dies calamitatis &
miſeriæ,dies tenebrarum & caliginis,dies nebulæ & turbinis:dies tubæ & clangoris ſuper ci-
uitates munitas & ſuper angulos excelſos. Et tribulabo homines,& ambulabunt vt cæci, quia
domino peccauerunt: & effundetur ſanguis eorum ſicut humus, & corpora eorum ſicut ſter-
Eze.7.e. cora. Sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ domini: in
3.3.b. igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia conſummationem cum feſtinatione faciet cun-
ctis habitantibus terram.

CAP. II.

Oẽs gẽtes ad reſipiſcentiã vocat. CONuenite,congregamini gens nõ amabilis:priuſquã pariat iuſſio quaſi puluerem tranſ- A
euntem diẽ, antequam veniat ſuper vos ira furoris domini, antequam veniat ſuper vos
dies indignationis domini. Quærite dominũ omnes manſueti terræ, qui iudicium eius eſtis
operati:quærite iuſtum,quærite manſuetum:ſi quo modo abſcondamini in die furoris domi
Prophetat aduerſum Philiſthæos. ni. Quia Gaza deſtructa erit,& Aſcalon in deſertum, Azotum in meridie eiicient,& Accaron
eradicabitur. Væ qui habitatis funiculum maris,gens perditorum: verbum domini ſuper vos B
Chanáan terra Philiſthinorum,& diſperdã te,ita vt non ſit inhabitator. Et erit funiculus ma
ris requies paſtorum & caulæ pecorũ: & erit funiculus eius qui remanſerit de domo Iuda,ibi
paſcentur:in domibus Aſcalonis ad veſperã requieſcent:quia viſitabit eos dominus deus eo-
Aduerſũ Moabitas & filios Ammon. rum,& auertet captiuitatẽ eorum. Audiui opprobrium Moab, & blaſphemias filiorũ Am
mon:quæ exprobrauerunt populo meo, & magnificati ſunt ſuper terminos eorum. Propter-
ea viuo ego dicit dominus exercituũ deus Iſrael:quia Moab vt Sodoma erit, & filii Ammon C
quaſi Gomorrha,ſiccitas ſpinarum & aceruí ſalis, & deſertum vſque in æternum:reliquiæ po
puli mei diripient eos,& reſidui gẽtis meæ poſſidebũt illos. Hoc eis eueniet pro ſuperbia ſua:
quia blaſphemauerunt,& magnificati ſunt ſuper populum domini exercituũ. Horribilis do-
minus ſuper eos,& attenuabit omnes deos terræ:& adorabunt eũ viri de loco ſuo,omnes in-
Aduerſus AEthiopes, Aſſyrios & Niniuen. Iſa.34.c. ſulæ gentium. Sed & vos AEthiopes interfecti gladio meo eritis. Et extendet manum ſuã
ſuper Aquilonem,& perdet Aſſur:& ponet ſpecioſam in ſolitudinem & in inuium & quaſi de- D
ſertum. Et accubabunt in medio eius greges,omnes beſtiæ gentium: & onocrotalus & ericius
in liminibus eius morabuntur:vox cantantis in feneſtra,coruus in ſuperliminari, quoniã at-
tenuabo robur eius. Hæc eſt ciuitas glorioſa habitãs in confidẽtia: quæ dicebat in corde ſuo,
Ego ſum,& extra me non eſt alia amplius:quomodo facta eſt in deſertum cubile beſtiæ? Om
nis qui tranſit per eam,ſibilabit,& mouebit manum ſuam.

CAP. III.

Totã Ieroſolymã arguit, & pcipue rectores eius. Eze.22.f. mich 3.d. VAE prouocatrix & redempta ciuitas,columba. Non audiuit vocẽ,& non ſuſcepit diſci- A
plinã:in domino non eſt confiſa,ad deum ſuum non appropinquauit. Principes eius in
medio eius quaſi leones rugientes:iudices eius lupi veſpere,non relinquebant in mane. Pro-
phetæ eius veſani,viri infideles:ſacerdotes eius polluerunt ſanctum,iniuſte egerunt contra le
gem. Dominus iuſtus in medio eius non faciet iniquitatẽ:mane mane iudicium ſuũ dabit in
lucem,& non abſcõdetur:neſciuit autem iniquus confuſionem. Diſperdidi gentes,& diſſipati
ſunt anguli earũ:deſertas feci vias eorũ,dum non eſt qui tranſeat: deſolatæ ſunt ciuitates eo- B
rum,non remanẽte viro,neque vllo habitatore. Dixi, Attamen timebis me,ſuſcipies diſcipli-
nam:& non peribit habitaculũ eius,propter omnia in quibus viſitaui eã: veruntamen dilucu
Vltima Iſraelis cõuerſio poſt gentiũ plenitudinẽ. 3.c.d. lo ſurgentes corruperunt omnes cogitationes ſuas. Quapropter expecta me dicit dominus,in
die reſurrectionis meæ in futurũ,quia iudicium meum vt congregẽ gentes,& colligã regna:&
effundam ſuper eos indignationẽ meã,omnem iram furoris mei:in igne enim zeli mei deuo-
rabitur omnis terra. Quia tunc reddam populis labium electum, vt inuocent omnes in no-

¶oẽs cogitatiões ſuas.]oĩa opa ſua. ¶i die reſurrectiõis meæ in futurũ,]ad diẽ quo exurgã in ppetuũ,(vl,ad ſpolia,aut,ad cõgregãdũ,)

¶ſanctificauit]vl,parauit
¶vocatos]vl,inuitatos
¶domini ſui]dominorum ſuorum
¶Secũda,]vl,ſchola,
¶pilæ:]Machthes:(.i.viri mercatorij)
¶cõticuit]ſucciſus ẽ
¶inuoluti argẽto.]ferentes argentum.
¶fortitudo]ſubſtãtia
¶tribulabit]clamat (vociferabitur)
¶angulos excelſos.]turres excelſas.
¶Cõuenite,]Conquirẽtes cõquirite,
¶amabilis:]vl,deſyderata:
¶pariat iuſſio quaſi puluerẽ tranſeũtem diẽ,]exeat decretum in quo vos eritis vt gluma quę claro die abit,
¶mãſueti]vl,hũiles
¶iuſtum,]iuſtitiã,
¶mãſuetũ]hũilitatẽ
¶funiculũ]cõfinium
¶pditorũ:]Cerethęorũ:(Philiſthęi erant militiæ dediti)
¶requies]habitatio
¶funicul9]regio(cõfinium,riuus)
¶magnificati ſunt]magnificauerunt os ſuum(vl,ſupbe locuti ſunt) & infra.
¶ſiccitas ſpinarum]exitus vrticę,(.i.ibi ob deſolationẽ & ariditatẽ germiabũt vrticæ aut cardui.)
¶blaſphemauerũt,]probris affecerunt,
¶ſpecioſã]Niniue
¶ericius]vl,noctua
¶vox cãtantis]auis cantabit
¶coruus &c.]deſolatio erit ĩ limine,qm̃ cedrũ eius nudauit.(vl,tabulata diripiẽtur,aut nudata erũt tigna.)
¶glioſa]quæ exultabat,
¶puocatrix &c.]fœdatę & inquinatę ciuitati quæ ſpoliat.(vl,quæ ſimilis erat columbæ.)
¶audiuit vocẽ,]vl,attendit,
¶veſpere,]veſptini,
¶nõ relinquebãt]nihil reliquũ faciebãt
¶mane mane]ſingulo mane,vl quotidie
¶& nõ abſcõdet &c.]nõ ceſſat: prauus tñ neſcit erubeſcere.
¶dũ nõ eſt]vt non ſit quiſquam
¶ppter oĩa in qbus viſitaui eã:]nec oẽ malum quod ſtatui (ſub.veniet) ſup eã:
¶reddam]dabo

mine domini,& ſeruiãt ei humero vno. Vltra flumina AEthiopiæ, inde ſupplices mei filii di
ſperſorũ meorum deferent munus mihi. In die illa non cõfunderis ſuper cunctis adinuẽtioni
C bus tuis, quibus præuaricata es in me: quia tunc auferã de medio tui magniloquos ſuperbiæ
tuæ,& nõ adiicies exaltari amplius in monte ſancto meo. Et derelinquã in medio tui populũ
pauperẽ & egenum:& ſperabunt in nomine domini. Reliquiæ Iſrael nõ facient iniquitatem,
nec loquentur mendacium,& non inuenietur in ore eorũ lingua doloſa: quoniã ipſi paſcẽtur
& accubabunt,& nõ erit qui exterreat. Lauda filia Sion,iubila Iſrael:lætare,& exulta in omni corde filia Ieruſalẽ. Abſtulit dominus iudicium tuum, auertit inimicos tuos:rex Iſrael dominus in medio tui,non timebis malũ vltrá. In die illa dicetur Ieruſalẽ,Noli timere:Sion,nõ
D diſſoluantur manus tuæ. Dominus deus tuus in medio tui fortis,ipſe ſaluabit:gaudebit ſuper
te in lætitia,ſilebit in dilectione tua, & exultabit ſuper te in laude. Nugas qui à lege receſſerant,cõgregabo,quia ex te erant:vt nõ vltrà habeas ſuper eis opprobriũ. Ecce ego interficiam
omnes qui afflixerunt te in tẽpore illo:& ſaluabo claudicantẽ,& eã quæ eiecta fuerat cõgregabo:& ponã eos in laudẽ& in nomen,in omni terra confuſionis eorum: In tẽpore illo quo adducã vos,& in tẽpore quo congregabo vos: dabo enim vos in nomen, & in laudem omnibus populis terræ,cum conuertero captiuitatem veſtram coram oculis veſtris,dicit dominus.

(Marginal notes: ¶humero] vl̃,cõſenſu ¶inde ſupplices mei filii] cũ filia (vl̃ Athatai filia. Quidã vertũt,adoratores mei,& filia) ¶magniloquos ſuperbiæ tuæ,] exultantẽ ſuperbiã tuã (vl̃,eos qui exultant in ſuperbia tua,) ¶diſſoluantur] debilitentur ¶in dilectione tua,] propter amorẽ ſuũ, (ſub.in te,) ¶Nugas qui à lege receſſerant,cõgregabo,] Afflictos de cœtu auferam,(dolore affectos propter tẽpus cõgregaui,) ¶vt non &c.] onus fuit ſuper eã opprobrij.(vl̃,vt libereris ẽis ꝑpter quos cogebaris opprobrium ferre.(aut,remouebunt abs te qui te opprobrio afficiebãt) — Michææ 4.b.)

PROLOGVS IN PROPHETIAM AGGAEI.

IEREMIAS propheta ob cauſam periurii Sedeciæ regis(vt hiſtoria libri ſecũdi Paralipoménon indicat)qui fidẽ promiſſam Nabuchodonoſor regi Chaldæorũ non ſeruauerat, populũ Iſrael refert cũ memorato rege Ieruſalẽ,expugnata Ieruſalẽ,captiuũ in Babylonẽ fuiſſe perductum. Sed cũ memoratus populus multis temporibus idólis ſeruiendo , & effuſione ſanguinis innocentum ſe grauiter impiaſſet: volens deus generationem vniuerſam eiuſdẽ populi ob cauſas memoratas penitus deperire,ſeptuaginta annorũ captiuitatem eundem populum in regno Chaldæorum ſtatuit ſuſtinere: hac ratione,vt completo numero annorum,nouus populus à memoratis peccatis immunis ad renouationem Ieruſalem perueniret. Sexageſimo itaque ſecundo anno,regno Chaldæorum ſubuerſo,cui adhuc octo anni reſtabant ad regnandũ,quod etiam ſexta viſio Danielis oſtẽdit:cum propter cauſam ſacrilegii,quod in eadẽ viſione continetur,fuiſſet extinctum, Darius qui Medis imperabat,vt ſeptima viſio Danielis oſtendit,memoratorum regno ſucceſſit. Cuius primo anno regni,vt decima viſio Danielis manifeſtat, Daniel ſupputatis annis videns appropinquare tempus reuerſionis,quæ per Ieremiam fuerat promiſſa,orans tam pro ſe,quàm pro populo,eandẽ promiſſionem à deo poſtulabat impleri. Cui per Gabrielem archangelũ in eadem viſione iuxta preces eiuſdem,vniuerſa completa eſſe,deus dixit. Nam moriente ſupradicto Dario rege Medorum,& ſuccedente in regno,Cyro rege Perſarum: promiſſione dei completa,per eundem regẽ populum Iſrael in Ieruſalẽ reductum,hiſtoria ſecundi libri Paralipoménon,& initiũ Eſdræ prophetæ confirmant. Cúmque à populo Iſrael & ſenioribus templum dei ædificari cœpiſſet: mortuo Cyro rege,ac regnante Dario rege Perſarum,qui memorato Cyro ſucceſſerat: vicinæ gentes ciuitatis Ieruſalẽ,(vt idem Eſdras refert)reſtaurationẽ templi & ciuitatis reſiſtendo impedire cœperunt. Qua ratione deterritus populus Iſrael,reparationem ſupradicti tẽpli domini necdum iuxta promiſſionẽ conceſſam eſſe credebat. Propter quod in ſecundo anno regni memorati Darii regis Perſarum, Aggæus propheta à deo miſſus, Zorobabel qui de tribu erat Iuda,qui poteſtatẽ regni ſuſcepturus erat,& Ieſum filiũ Ioſedec ſummum ſacerdotẽ admonet, vt credant completo numero annorum tẽpus reſtaurationis Ieruſalem aduenisse: hoc etiã addito,ne incredulitatem populi vellent imitari,de quo deus per eum dixit, Populus hic dicit, Nondum venit tẽpus vt ædificetur domus dei. Omnia autẽ quæ textu huius prophetiæ continentur,reuerſionẽ populi,ædificationem templi,renouationem ciuitatis,obſeruantiam ſacerdotalem,& interitum regnorum gentium exterarum ſignificant.

Aggæi prophetia.

A IN ANNO SECVNDO Darii regis, in menſe ſexto,in die
vna menſis: factum eſt verbum domini in manu Aggæi prophetæ
ad Zorobabel filium Salathiel ducẽ Iuda, & ad Ieſum filium Ioſedec ſacerdotem magnum,dicens, Hæc ait dominus exercituum,dicens, Populus iſte dicit, Nondum venit tempus domus domini ædificandæ. Et factum eſt verbum domini in manu Aggæi prophetæ,
B dicens, Nunquid tẽpus vobis eſt vt habitetis in domibus veſtris laqueatis, & domus iſta deſerta? Et nunc hæc dicit dominus exercituũ, Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras. Seminaſtis multũ & intuliſtis parum: comediſtis, & non eſtis ſatiati: bibiſtis, & non eſtis inebriati: operuiſtis vos, &

(Marginal notes: Increpat Aggæus Iudæos, qui neglecto tẽplo, ꝓpria ædificia curabãt. 1.eſd.6.a. — ¶Ponite corda &c.] i. Opus vobis iniũctũ alacri corde perficere ſtudete. — Incommoda eorũ ob dilationẽ opis receſſet. deut.28.d. mich.6.d.)

¶ mercedes cógregauit,\] vl, ſe locauit mercede,

non eſtis calefacti:& qui mercedes congregauit,miſit eas in ſacculũ pertuſum. Hæc dicit do-
minus exercituũ,Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras,aſcendite in montem, portate ligna,
& ædificate domũ:& acceptabilis mihi erit,& glorificabor dicit dominus. Reſpexiſtis ad am-
plius,& ecce factum eſt minus:& intuliſtis in domum,& exufflaui illud:quam ob cauſam,di- C
cit dominus exercituũ? quia domus mea deſerta eſt,& vos feſtinatis vnuſquiſque in domum
ſuam. Propter hoc ſuper vos prohibiti ſunt cæli ne darent rorẽ,& terra prohibita eſt ne daret
germen ſuũ:& vocaui ſiccitatem ſuper terrã,& ſuper montes,& ſuper triticum, & ſuper vinũ,
& ſuper oleũ,& quæcunque profert humus,& ſuper homines,& ſuper iumenta,& ſuper omnẽ

Zorobabel & Ieſus ſacerdos, excitati à dño, op⁹ aggrediuntur.

laborẽ manuũ. Et audiuit Zorobabel filius Salathiel,& Ieſus filius Ioſedec ſacerdos ma-
gnus, & omnes reliquiæ populi vocẽ domini dei ſui,& verba Aggæi prophetæ, ſicut miſit eũ D
dominus deus eorũ ad eos:& timuit populus à faciẽ domini. Et dixit Aggæus nuntius domi-
ni de nuntiis domini,populo dicens, Ego vobiſcum ſum dicit dominus. Et ſuſcitauit domi-
nus ſpiritum Zorobabel filii Salathiel ducis Iuda,& ſpiritum Ieſu filii Ioſedec ſacerdotis ma
gni,& ſpiritum reliquorum de omni populo:& ingreſſi ſunt,& faciebant opus in domo domi
ni exercituum dei ſui.

CAP. II.

Futurũ dicit, vt gloria ſecũdi tẽpli maior ſit, q̃ fuerit prioris ob CHRISTI aduentum.

IN die viceſima & quarta menſis,in ſexto mẽſe,in anno ſecundo Darii regis. In ſeptimo A
menſe, viceſima & prima menſis:factum eſt verbũ domini in manu Aggæi prophetæ,di-
cens, Loquere ad Zorobabel filiũ Salathiel ducem Iuda,& ad Ieſum filium Ioſedec ſacerdo-
tem magnum, & ad reliquos populi,dicens, Quis in vobis eſt derelictus, qui vidit domũ iſtã
in gloria ſua prima?& quid vos videtis hanc nunc?nunquid non ita eſt, quaſi non ſit in ocu-
lis veſtris? Et nunc confortare Zorobabel,dicit dominus:& confortare Ieſu fili Ioſedec ſacer-
dos magne,& confortare omnis populus terræ,dicit dominus exercituũ:& facite(quoniã ego
vobiſcum ſum, dicit dominus exercituum) verbum quod pepigi vobiſcũ cum egrederemini
de terra AEgypti:& ſpiritus meus erit in medio veſtrum:nolite timere. Quia hæc dicit domi

¶ quid\] qualem

Heb.11.g.

nus exercituum, Adhuc vnum modicũ eſt,& ego cõmouebo cælum & terram,& mare,& ari- B
dam. Et mouebo omnes gentes, ET VENIET DESYDERATVS cunctis genti-
bus:& implebo domum iſtã gloria,dicit dominus exercituũ. Meum eſt argentũ,& meũ eſt au
rum,dicit dominus exercituũ. Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ plus quàm primæ,

Sacrificia eorũ, & opera oĩa polluta adſerit.

dicit dominus exercituũ:& in loco iſto dabo pacẽ,dicit dominus exercituũ. In viceſima
& quarta noni menſis,in anno ſecundo Darii regis, factum eſt verbum domini ad Aggæum
prophetã,dicens, Hæc dicit dominus deus exercituum, Interroga ſacerdotes legem,dicens, Si
tulerit homo carnẽ ſanctificatam in ora veſtimẽti ſui, & tetigerit de ſummitate eius panem,
aut pulmentum,aut vinum,aut oleum,aut omnem cibum:nunquid ſanctificabitur? Reſpon- C
dentes autẽ ſacerdotes dixerunt, Non. Et dixit Aggæus, Si tetigerit pollutus in anima, ex om
nibus his,nunquid contaminabitur? Et reſponderunt ſacerdotes,& dixerunt, Cõtaminabitur.
Et reſpondit Aggæus,& dixit, Sic populus iſte,& ſic gens iſta ante faciẽ meã,dicit dominus,

Vt opus templi negligẽtibus erant aduerſa oĩa: ita reſtaurãtib⁹ ſe benedictũ rũ pmittit dominus.
Exo.10.c.9.e.

& ſic omne opus manuum eorum:& omnia quæ obtulerunt ibi,contaminata erunt. Et nunc
ponite corda veſtra, à die hac & ſuprà antequam poneretur lapis ſuper lapidẽ in templo do-
mini, Cum accederetis ad aceruum viginti modiorum,& fierent decẽ:& intraretis ad torcu-
lar vt exprimeretis quinquaginta lagenas,& fiebãt viginti: Percuſſi vos vento vrẽte,& aurugi-
ne,& grandine omnia opera manuũ veſtrarũ:& non fuit in vobis qui reuerteretur ad me di- D
cit dominus. Ponite corda veſtra ex die iſta & in futurum, à die viceſima & quarta noni mẽ-
ſis:à die qua fundamenta iacta ſunt tẽpli domini,ponite ſuper cor veſtrum, Nunquid iam ſe-
men in germine eſt:& adhuc vinea,& ficus, & malogranatum & lignum oliuæ nõ floruit? ex

¶ Cum accederetis &c.\] Clarius ſic vertetur, Cum accederet quiſpiã ad aceruum frumenti quẽ putabat redditurum viginti modios,& reddebat tantum decem:&c.
¶ viginti modiorũ,\] .i. ad aceruũ ex quo putabatur ꝙ deberent exire viginti modij,
¶ germine\] horreo

Prophetia de Chr̃o ſub typo Zorobabel.

die iſta benedicã. Et factum eſt verbum domini ſecundò ad Aggæum,in viceſima & quar
ta menſis,dicens, Loquere ad Zorobabel ducem Iuda,dicens, Ego moueo cælum pariter &
terram. Et ſubuertã ſolium regnorum, & conteram fortitudinẽ regni gentium: & ſubuertam
quadrigã & aſcenſorem eius:& deſcendent equi,& aſcenſores eorum, vir in gladio fratris ſui.

Eccli.49.c.

In die illa dicit dominus exercituum,aſſumã te Zorobabel fili Salathiel ſerue meus,dicit do
minus:& ponã te quaſi ſignaculum,quia te elegi,dicit dominus exercituum.

PROLOGVS IN ZACHARIAE PROPHETIAM.

SECVNDO anno Darii regis Medorum Aggæum & Zachariam prophetaſſe, lectiones eorũdem declarant. Sed hac de cauſa Aggæus Zachariæ in ordine prophetarũ prælatus eſſe videtur, quòd eum duobus menſibus, vt prædictorum lectiones oſtendunt, in prophetia præceſſiſſe inuenitur, & ad reparationem templi præcepto dei populum animaſſe, vt Eſdras refert, dicens, In ſecundo anno Darii regis Perſarum prophetauerunt Aggæus & Zacharias filius Addo prophetæ, ſuper Iudæos qui erant in Iuda & Ieruſalẽ, ſuper Iſrael in nomine dei Iſrael ſuper eos. Tunc ſurrexerunt Zorobabel filius Salathiel, & Ieſus filius Ioſedec, & principes eius: inchoauerúntque ædificare domũ dei, quæ eſt in Ieruſalem. Quibus cũ adeſſent prophetæ, exhortatione ſua adiuuerunt eos. Nam & populum Iſrael ab imitatione paternorum delictorum, per ſuam admonitionem idem propheta cupiens reuocare, verbis lectione comprehenſis vſus eſt, Vidi nocte: & ecce vir aſcenderat ſuper equum rubeum &c. Vidit propheta virum equo rubeo ſedentem, & ſtantem in medio myrteti vmbroſi: cuius viſionis hæc ſolutio eſt: Vir aſcendens equum rubeum: licet angelus intelligatur, tamen quia prædicti coloris equum conſcendere viſus eſt, vindictam ſanguinis in eam gentem ſignificat afferendam, quæ populum Iſrael in captiuitatem redegerat. Nam & Iſaias propheta, per ruborem veſtimentorum, inter gentes vindictam cum ſanguine à deo proferendam demõſtrans, his verbis vſus eſt, dicens, Quis eſt iſte qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra &c. Stantem verò in medio myrteti vmbrantis quòd dixit: lætitiam populo affuturã, per myrteti ſignificationem voluit deſignari. Eius ligni Moyſes in Leuitico cum faceret mentionem, ait, Accipietis die prima fructus ligni ſpecioſi, vt lætitiam populi, per bene olentis ligni & ſpecioſi vmbraculum demonſtraret. Sed hanc viſionem quæ liberationem populi, & vindictam de aduerſariis affuturã demonſtrat, ob hoc noctu propheta ſe vidiſſe memorauit, quia populũ Iſrael in prima liberatione de terra AEgypti, noctu diſceſſiſſe conſtabat: cuius exempli quia præſens populus aliquam partem in ſe retinere videbatur, liberatio eiuſdem ac reditus captiuitatis de terra Chaldæorum per noctem prophetæ eſt reuelata.

Prophetia Zachariæ.

A IN MENSE OCTAVO, in anno ſecũdo Darii, factum eſt verbum domini ad Zachariam filium Barachiæ filii Addo prophetam, dicens, Iratus eſt dominus ſuper patres veſtros iracundia. Et dices ad eos, Hæc dicit dominus exercituum, Cõuertimini ad me, ait dominus exercituũ: & conuertar ad vos dicit dominus exercituum. Ne ſitis ſicut patres veſtri, ad quos clamabãt prophetæ priores, dicentes, Hæc dicit dominus exercituũ, Cõuertimini de viis veſtris malis, & de cogitationibus veſtris peſſimis: & non audierũt, neque attenderunt ad me dicit dominus. Patres veſtri vbi

Monet populũ vt cõuertatur ad dñm, & parẽtũ ſcelera vitet.

Iſa.21.c.31.c. 45.d.iere.3.e. eze.18.g.20.a. 33.c.oſee.14.a. ioel.2.c.

¶cogitationibus] operibus

¶legitima] ſtatuta

B ſunt? & prophetæ nũquid in ſempiternũ viuent? Veruntamẽ verba mea & legitima mea quæ mãdaui ſeruis meis prophetis, nũquid non cõprehenderunt patres veſtros, & cõuerſi ſunt, & dixerunt, Sicut cogitauit dominus exercituũ facere nobis ſecundũ vias noſtras, & ſecundum adinuẽtiones noſtras fecit nobis. In die viceſima & quarta vndecimi menſis Sabat: in anno ſecũdo Darii, factũ eſt verbũ domini ad Zachariã filium Barachiæ filii Addo prophetã, dicẽs, Vidi per noctẽ, & ecce vir aſcẽdens ſuper equũ rufum, & ipſe ſtabat inter myrteta quæ erant in profundo: & poſt eum equi rufi, varii, & albi. Et dixi, Quid ſunt iſti, domine mi? Et dixit ad me angelus qui loquebatur in me, Ego oſtendam tibi quid ſint hæc. Et reſpõdit vir qui ſtabat inter myrteta, & dixit, Iſti ſunt quos miſit dominus, vt perambulent terram. Et

Chriſtũ pfigurat & apſos.

¶Sabat:] eſt menſis Ianuarij:

¶Quid] vſ, Qui

¶quid ſint hæc.] qui ſint hi:

C reſponderũt angelo domini, qui ſtabat inter myrteta, & dixerunt, Perambulauimus terram, & ecce omnis terra habitatur & quieſcit. Et reſpondit angelus domini, & dixit, Domine exercituum vſquequo tu non miſereberis Ieruſalem & vrbium Iuda, quibus iratus es, iſte iam ſeptuageſimus annus eſt? Et reſpõdit dominus angelo qui loquebatur in me verba bona, verba conſolatoria. Et dixit ad me angelus qui loquebatur in me, Clama, dicens, Hæc dicit dominus exercituum, Zelatus ſum Ieruſalem & Sion zelo magno. Et ira magna ego iraſcor ſuper gentes opulentas: quia ego iratus ſum parum, ipſi verò adiuuerunt in malum. Propterea hæc dicit dominus, Reuertar ad Ieruſalem in miſericordiis: domus mea ædificabitur in

Iudæorũ liberationẽ pmittit.ĩ.8.a.

¶opulẽtas:] quietas:

D ea, ait dominus exercituum: & perpẽdiculum extendetur ſuper Ieruſalem. Adhuc clama dicens, Hæc dicit dominus exercituum, Adhuc affluent ciuitates meæ bonis: & cõſolabitur adhuc dominus Sion, & eliget adhuc Ieruſalem. Et leuaui oculos meos, & vidi: & ecce quatuor cornua. Et dixi ad angelum qui loquebatur in me, Quid ſunt hæc? Et dixit ad me, Hæc

In aduerſarios populi dei

¶affluent] diſpergẽtur

¶bonis:] præ multitudine bonorũ:

ſunt cornua quæ ventilauerunt Iudam,& Iſrael,& Ieruſalem. Et oſtẽdit mihi dominus qua-
tuor fabros. Et dixi, Quid iſti veniunt facere? Qui ait, dicens, Hæc ſunt cornua quæ ventila-
uerunt Iudam per ſingulos viros, & nemo eorum leuauit caput ſuum:& venerunt iſti deter-
rere ea, vt deiiciant cornua gentium quæ leuauerunt cornu ſuper terram Iuda vt diſperge-
rent eam.

¶p ſingulos viros, & nemo eorũ leuauit] ita q; nemo audebat leuare ¶ea,] eos,

CAP. II.

Inſtauratio Ieruſalẽ promittitur.

ET leuaui oculos meos,& vidi:& ecce vir, & in manu eius funiculus menſorum. Et dixi, A
Quò tu vadis? Et dixit ad me, Vt metiar Ieruſalem,& videam quanta ſit longitudo eius,
& quanta latitudo eius. Et ecce angelus qui loquebatur in me, egrediebatur, & angelus alius
egrediebatur in occurſum eius. Et dixit ad eum, Curre, loquere ad puerum iſtũ, dicẽs, Abſ- B
que muro habitabitur Ieruſalem præ multitudine hominum & iumentorum in medio eius.
Et ego ero ei, ait dominus, murus ignis in circuitu:& in gloria ero in medio eius. O, ô, fu-
gite de terra Aquilonis, dicit dominus: quoniã in quatuor ventos cæli diſperſi vos, dicit do-
minus. O Sion fuge quæ habitas apud filiã Babylonis, quia hæc dicit dominus exercituum, C
Poſt gloriam miſit me ad gentes quæ ſpoliauerunt vos: qui enim tetigerit vos, tangit pupillã
oculi eius: quia ecce ego leuo manum meam ſuper eos,& erunt prædæ his qui ſeruiebãt ſibi:
& cognoſcetis quia dominus exercituum miſit me. Lauda & lætare filia Sion: quia ecce
ego venio,& habitabo in medio tui, ait dominus. Et applicabuntur gentes multæ ad do- D
minum in die illa,& erũt mihi in populum, & habitabo in medio tui:& ſcies quia dominus
exercituum miſit me ad te. Et poſſidebit dominus Iudam partem ſuam in terra ſanctificata:
& eliget adhuc Ieruſalem. Sileat omnis caro à facie domini: quia conſurrexit de habitaculo
ſancto ſuo.

Diſperſi reuocantur.

¶fuge] eruete

¶Poſt gloriã] vl, Vt potiant̃ gloria (aut Poſt gloriã, ſub. vobis pollicitam)

Aduentus CHRISTI, & gentiũ ingreſſio in eccleſiam.

CAP. III.

De ignominia & gloria Chriſti ſub typo Ieſu ſacerdotis.

ET oſtẽdit mihi Ieſum ſacerdotem magnum ſtantem coram angelo domini:& ſatan ſta- A
bat à dextris eius, vt aduerſaretur ei. Et dixit dominus ad ſatan, Increpet dominus in te
ſatan:& increpet dominus in te, qui elegit Ieruſalem: nũquid non iſte torris, erutus de igne?
Et Ieſus erat indutus veſtibus ſordidis: & ſtabat ante faciem angeli. Qui reſpondit, & ait ad B
eos qui ſtabãt coram ſe, dicens, Auferte veſtimẽta ſordida ab eo. Et dixit ad eum, Ecce, abſ-
tuli à te iniquitatem tuã, & indui te mutatoriis. Et dixit, Ponite cidarim mũdam ſuper ca-
put eius. Et poſuerunt cidarim mundam ſuper caput eius,& induerunt eum veſtibus: & an-
gelus domini ſtabat. Et conteſtabatur angelus domini Ieſum, dicens, Hæc dicit dominus ex- C
ercituum, Si in viis meis ambulaueris, & cuſtodiã meã cuſtodieris: tu quoque iudicabis do-
mum meam, & cuſtodies atria mea, & dabo tibi ambulantes de his qui nunc hic aſſiſtunt.
Audi Ieſu ſacerdos magne, tu & amici tui qui habitant coram te, quia viri portenden-
tes ſunt. ecce enim ego ADDVCAM SERVVM MEVM ORIENTEM. D
Quia ecce lapis quem dedi coram Ieſu: ſuper lapidem vnum ſeptem oculi ſunt. ecce ego ce-
labo ſculpturam eius, ait dominus exercituum: & auferam iniquitatem terræ illius in die
vna. In die illa dicit dominus exercituum, vocabit vir amicum ſuum ſubter vineam & ſub-
ter ficum.

¶ambulãtes de his] vias (trãſitũ) inter illos ¶portendentes] vel, portenti ¶ORIENTEM] GERMEN. ¶celabo ſculpturã] celabo celaturã (vl, aperiã aperturã (q. dam vertunt, ſoluã impedimenta)

De CHRISTO pphetia luc. 1. g.

CAP. IIII.

Viſio cãdelabri aurei.

ET reuerſus eſt angelus qui loquebatur in me:& ſuſcitauit me, quaſi virum qui ſuſcitatur A
de ſomno ſuo. Et dixit ad me, Quid tu vides? Et dixi, Vidi,& ecce candelabrum aureum
totum,& lampas eius ſuper caput ipſius:& ſeptem lucernæ eius ſuper illud: & ſeptem infuſo-
ria lucernis quæ erant ſuper caput eius. & duæ oliuæ ſuper illud: vna à dextris lampadis, &
vna à ſiniſtris eius. Et reſpondi, & aio ad angelum qui loquebatur in me: dicens, Quid ſunt B
hæc domine mi? Et reſpondit angelus qui loquebatur in me,& dixit ad me, Nunquid neſcis
quid ſunt hæc? Et dixi, Non domine mi. Et reſpõdit, & ait ad me, dicens, Hoc eſt verbũ do-
mini ad Zorobabel, dicens, Non in exercitu, nec in robore: ſed in ſpiritu meo, dicit domi-
nus exercituũ. Quis tu mõs magne coram Zorobabel in planum? & educet lapidem prima- C
rium,& exæquabit gratiam gratiæ eius. Et factum eſt verbum domini ad me, dicens, Ma-
nus Zorobabel fundauerunt domum iſtam,& manus eius perficient eam: & ſcietis quia do-
minus exercituũ miſit me ad vos. Quis enim deſpexit dies paruos? & lætabuntur,& videbũt
lapidẽ ſtanneum in manu Zorobabel. Septẽ iſti: oculi ſunt domini, qui diſcurrũt in vniuer- D
ſam terram. Et reſpondi,& dixi ad eum. Quid ſunt duæ oliuæ iſtæ ad dexteram candelabri,
& ad ſiniſtram eius? Et reſpondi ſecundo,& dixi ad eum, Quid ſunt duæ ſpicæ oliuarũ, quæ
ſunt iuxta duo roſtra aurea, in quibus ſunt ſuffuſoria ex auro? Et ait ad me, dicens, Nunquid

Ei⁹ expoſitio, in qua multa de Chriſto & eccleſia habẽtur.

¶lampas] lenticula ¶lãpadis,] lẽticulę ¶exæquabit gratiã gratiæ eius.] Ioẽs dicẽt, Gratia gratia illi (vl, hei quàm pulcher eſt ille.) ¶paruos] paruarum (ſub. cõſolationum. Vel, paruitatis. i. cũ adhuc parua eſſet) ¶lapidẽ ſtanneũ] .i. perpendiculum ¶Septem iſti: oculi ſunt dñi, qui diſcurrunt] ſeptẽ illis (vl, ſepties maiorẽ:) oculi domini ipſi perluſtrant ¶iuxta duo roſtra aurea,] ĩ medio duarũ fiſtularũ aureaurum, ¶in quib⁹ ſunt ſuffuſoria ex auro?] quæ euacuãt à ſe aurum (.i. oleũ purũ inſtar auri. Vl, exprimentium ſuper ea aurũ (Chald. interp. quæ euacuant ex ſeipſis oleum pro lucernis aureis.)

neſcis quid ſunt hæc? Et dixi, Nō,domine mi. Et dixit, Iſti ſunt duo filii olei,qui aſſiſtūt dominatori vniuerſæ terræ.

CAP. V.

Viſio libri volãtis, maledictionẽ furũ & dei noĩe abutentiũ ſignificantis.

A ET conuerſus ſum,& leuaui oculos meos:& vidi,& ecce volumen volans. Et dixit ad me, Quid tu vides? Et dixi, Ecce ego video volumen volans: longitudo eius viginti cubitorum,& latitudo eius decē cubitorũ. Et dixit ad me, Hæc eſt maledictio quæ egreditur ſuper faciē omnis terræ: quia omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt,iudicabitur:& omnis iurans,ex hoc

¶iudicabitur:] ſuccidetur: & infra.

B ſimiliter iudicabitur. Educam illud,dicit dominus exercituum:& veniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter:& commorabitur in medio domus eius, & conſumet eam,& ligna eius & lapides eius. Et egreſſus eſt angelus qui loquebatur in me:

Viſio amphoræ qua Iudæ trãſlatio i Babylonem deſignatur.

¶ãphora] epha (mẽſuræ genus) & infra.

C & dixit ad me, Leua oculos tuos,& vide:quid eſt hoc quod egreditur? Et dixi, Quidnam eſt? Et ait, Hæc eſt amphora egrediens. Et dixit, Hæc eſt oculus eorum in vniuerſa terra. Et ecce talentum plumbi portabatur,& ecce mulier vna ſedens in medio amphoræ. Et dixit, Hæc eſt impietas. Et proiecit eam in medio amphoræ, & miſit maſſam plumbeam in os eius. Et le-

¶milui:] ciconiæ:

D uaui oculos meos,& vidi:& ecce duæ mulieres egredientes,& ſpiritus in alis earum,& habebant alas quaſi alas milui:& leuauerunt amphoram inter terram & cælum. Et dixi ad angelum qui loquebatur in me, Quò iſtæ deferunt amphoram? Et dixit ad me, Vt ædificetur ei domus in terra Sennáar,& ſtabiliatur,& ponatur ibi ſuper baſem ſuam.

CAP. VI.

Per quatuor quadrigas, quatuor regnorũ ſucceſſionẽ deſcribit.

A ET conuerſus ſum,& leuaui oculos meos,& vidi: & ecce quatuor quadrigæ egredientes de medio duorum montium:& montes,montes ærei. In quadriga prima equi rufi,in quadriga ſecūda equi nigri,in quadriga tertia equi albi, & in quadriga quarta equi varii & fortes. Et reſpōdi,& dixi ad angelū qui loquebatur in me, Quid ſunt hæc domine mi? Et reſpōdit angelus,& ait ad me, Iſti ſunt quatuor vēti cæli,qui egrediuntur vt ſtent coram domina-

¶vt ſtent] à loco vbi ſteterunt

B tore omnis terræ. In qua erant equi nigri,egrediebātur in terrã Aquilonis:& albi egreſſi ſunt poſt eos:& varii egreſſi ſunt ad terram Auſtri: qui autem erant robuſtiſſimi,exierūt,& quærebant ire & diſcurrere per omnem terram. Et dixit, Ite, perambulate terram.& perambulauerunt terram. Et vocauit me,& locutus eſt ad me,dicēs, Ecce qui egrediūtur in terrã Aquilonis,requieſcere fecerunt ſpiritum meum in terra Aquilonis. Et factum eſt verbum do-

Figura regni & ſacerdotij Chriſti.

C mini ad me,dicēs, Sume à tranſmigratione ab Holdai, & à Tobia,& ab Idaia:& venies tu in die illa,& intrabis domum Ioſiæ filii Sophoniæ,qui venerunt de Babylone. Et ſumes aurum & argētum, & facies coronas:& pones in capite Ieſu filii Ioſedec ſacerdotis magni,& loquēris ad eum,dicēs, Hæc ait dominus exercituū,dicens, ECCE VIR ORIENS NOMEN EIVS:& ſubter eum orietur,& ædificabit templū domino. Et ipſe extruet templū

Luc.1.g.

¶ORIENS] GERMEN

¶orietur,] germinabit,

D domino:& ipſe portabit gloriam,& ſedebit,& dominabitur ſuper ſolio ſuo. Et erit ſacerdos ſuper ſolio ſuo,& conſilium pacis erit inter illos duos. Et coronæ erunt Helem,& Tobiæ, & Idaiæ,& Hen filio Sophoniæ, memoriale in templo domini. Et qui procul ſunt, venient, & ædificabūt in templo domini,& ſcietis quia dominus exercituum miſit me ad vos. Erit autem hoc,ſi auditu audieritis vocem domini dei veſtri.

CAP. VII.

Quæſtio proponitur ſacerdotib⁹ ſuper ieiunio & planctu.

A ET factum eſt in anno quarto Darii regis,factum eſt verbum domini ad Zachariam, in quarta menſis noni, qui eſt Caſleu. Et miſerunt ad domum dei Saráſar & Rogom-mélech,& viri qui erant cum eo,ad precandum faciem domini:vt dicerent ſacerdotibus domus domini exercituum & prophetis,loquentes, Nunquid flēdum eſt mihi in quinto menſe, vel ſanctificare me debeo:ſicut iam feci multis annis? Et factum eſt verbum domini exercituum

¶ſanctificare] vel, ſeparare (ſub. à cibis)

Reſpōdet domin⁹ per Zachariã ieiunia abſq; operibus miæ nihil eſſe. Iſa. 58.a.

B ad me,dicens, Loquere ad omnem populum terræ,& ad ſacerdotes dicens, Cum ieiunaretis, & plangeretis in quinto & ſeptimo per hos ſeptuaginta annos: nunquid ieiunium ieiunaſtis mihi? & cum comediſtis & bibiſtis: nunquid non vobis comediſtis,& vobiſmetipſis bibiſtis? Nunquid non ſunt verba quæ locutus eſt dominus in manu prophetarum priorum,cum ad-

¶opulenta,] vel, quieta,

C huc Ieruſalem habitaretur,& eſſet opulēta,ipſa,& vrbes in circuitu eius, & ad Auſtrum & in campeſtribus habitaretur? Et factum eſt verbum domini ad Zachariã,dicens, Hæc ait dominus exercituū, dicēs, Iudiciū verū iudicate: & miſericordiã & miſerationes facite vnuſquiſque cū fratre ſuo. Et viduã & pupillum,& aduenam,& pauperem nolite calumniari: & malū vir fratri ſuo nō cogitet in corde ſuo. Et noluerunt attendere, & auerterūt ſcapulã recedētes:

Iudicium. Miſericordia. Exo.22.d. Iſa.1.f. Ier.6.g.

¶calūniari:] opprimere:

D & aures ſuas aggrauauerunt,ne audirent. Et cor ſuū poſuerunt vt adamantem,ne audirēt legem & verba quæ miſit dominus exercituū in ſpiritu ſuo per manū prophetarū priorum: &

facta eſt indignatio magna à domino exercituū. Et factum eſt ſicut locutus eſt,& non audie-
runt:ſic clamabunt, & nō exaudiam,dicit dominus exercituū. Et diſperſi eos per omnia re-
gna quæ neſciunt:& terra deſolata eſt ab eis,eò quòd non eſſet tranſiens & reuertēs:& poſue
runt terram deſyderabilem in deſertum.

¶ab eis,] poſt eos,
¶eò quòd] itaq;

CAP. VIII.

De reditu Iſraelitici pp̄li in Ieruſalem, cui proſpera multa ꝓmittit.

ET factum eſt verbum domini exercituum ad me,dicens, Hæc dicit dominus exercituū, A
Zelatus ſum Sion zelo magno, & indignatione magna zelatus ſum eam. Hæc dicit do-
minus exercituum,Reuerſus ſum ad Sion:& habitabo in medio Ieruſalem: & vocabitur Ie-
ruſalem Ciuitas veritatis,& Mons domini exercituum,mons ſanctificatus. Hæc dicit domi-
nus exercituum, Adhuc habitabunt ſenes,& anus in plateis Ieruſalem:& viri baculus in ma-
nu eius præ multitudine dierum. Et plateæ ciuitatis complebuntur infantibus & puellis lu-
dentibus in plateis eius. Hæc dicit dominus exercituum, Si videbitur difficile in oculis reli-
quiarum populi huius in diebus illis, nūquid in oculis meis difficile erit, dicit dominus ex-
ercituum? Hæc dicit dominus exercituum, Ecce ego ſaluabo populum meum de terra orie- B
tis,& de terra occaſus ſolis. Et adducā eos, & habitabunt in medio Ieruſalem: & erūt mihi in
populum,& ego ero eis in deum in veritate & in iuſtitia. Hæc dicit dominus exercituū, Cō-
fortentur manus veſtræ, qui auditis in his diebus ſermones iſtos per os prophetarum in die
qua fundata eſt domus domini exercituū, vt templum ædificaretur. Siquidem ante dies il-
los merces hominum non erat,nec merces iumentorum erat,neque introeunti neque exeū-
ti erat pax præ tribulatione: & dimiſi omnes homines vnūquenque contra proximū ſuum.
Nunc autem non iuxta dies priores ego faciam reliquiis populi huius,dicit dominus exerci-
tuum,ſed ſemen pacis erit:vinea dabit fructum ſuum, & terra dabit germē ſuum, & cæli da-
bunt rorem ſuum:& poſſidere faciam reliquias populi huius vniuerſa hæc. Et erit:ſicut era- C
tis maledictio in gentibus,domus Iuda & domus Iſrael, ſic ſaluabo vos, & eritis benedictio:
nolite timere,cōfortentur manus veſtræ. Quia hæc dicit dominus exercituum, Sicut cogita-
ui vt affligerem vos,cum ad iracundiam prouocaſſent patres veſtri me,dicit dominus, & nō
ſum miſertus:ſic conuerſus cogitaui in diebus iſtis vt benefaciam domui Iuda & Ieruſalem:

Præcepta ſanctiſſima.eph.4.f.

nolite timere. Hæc ſunt ergo verba quæ facietis, Loquimini veritatem vnuſquiſque cum
proximo ſuo: veritatem & iudicium pacis iudicate in portis veſtris. Et vnuſquiſque malum
contra amicum ſuū ne cogitetis in cordibus veſtris: & iuramentum mēdax ne diligatis. om-
nia enim hæc ſunt quæ odi, dicit dominus. Et factum eſt verbum domini exercituū ad me,
dicēs, Hæc dicit dominus exercituum, Ieiunium quarti,& ieiuniū quinti, & ieiuniū ſeptimi, D
& ieiunium decimi erit domui Iudæ in gaudiū & in lætitiā & in ſolennitates præclaras: veri

Cōcurſus gentium ad Chriſtum.

tatem tantum & pacem diligite. Hæc dicit dominus exercituum, Vſquequo veniant po-
puli,& habitent in ciuitatibus multis,& vadant habitatores vnus ad alterū dicentes, Eamus,
& deprecemur faciē domini,& quæramus dominū exercituum, vadam etiā ego. Et venient
populi multi,& gentes robuſtæ ad quærendum dominū exercituū in Ieruſalem, & deprecan
dam faciem domini. Hæc dicit dominus exercituum, In diebus illis, in quibus apprehendēt
decem homines ex omnibus linguis gentium,& apprehendent fimbriam viri Iudæi, dicen-
tes, Ibimus vobiſcum: audiuimus enim quoniam deus vobiſcum eſt.

¶Vſquequo &c.] Adhuc tempus quo venient populi & habitatores vrbiū magnarū:& ibūt habitatores &c.

CAP. IX.

Gentium conuerſio.

ONus verbi domini in terra Hadrach & Damaſci requiei huius:quia domini eſt oculus A
hominis,& omnium tribuū Iſrael. Emath quoque in terminis eius,& Tyrus,& Sidon:
aſſumpſerunt quippe ſibi ſapientiam valde. Et ædificauit Tyrus munitionem ſuam, & coa-
ceruauit argentum quaſi humum,& aurū vt lutum platearum. Ecce dominus poſſidebit eā,
& percutiet in mari fortitudinem eius,& hæc igni deuorabitur. Videbit Aſcalon,& timebit:
& Gaza, & dolebit nimis: & Accaron,quoniam confuſa eſt ſpes eius: & peribit rex de Gaza,
& Aſcalon nō habitabitur. Et ſedebit ſeparator in Azoto,& diſperdam ſuperbiam Philiſthi-
norum. Et auferam ſanguinem eius de ore eius,& abominationes eius de medio dentiū eius: B
& relinquetur etiam ipſe deo noſtro,& erit quaſi dux in Iuda,& Accaron quaſi Iebuſæus. Et
circūdabo domū meam ex his qui militant mihi euntes & reuertentes,& non tranſibit ſu-
per eos vltra exactor:quia nunc vidi in oculis meis. Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Ie-

CHRISTI aduent⁹ ſedētis ſuper aſinā. matt.21.a. iſa.62.d.

ruſalem: ECCE REX TVVS veniet tibi iuſtus & ſaluator: ipſe pauper & aſcendens
ſuper aſinam & ſuper pullum filium aſinæ. Et diſperdā quadrigam ex Ephraim,& equum de
Ieruſalē,& diſſipabitur arcus belli: & loquetur pacem gentibus, & poteſtas eius à mari vſque C

¶dn̄i eſt] ad dominū reſpiciet
¶poſſidebit] expellet
¶ſeparator] ſpurius (alienus)
¶circūdabo &c.] lero caſtrū domui meæ contra exercitū tranſeuntē & reuertētē:
¶pauper] humilis
¶aſinam] aſinum

ad mare,& à fluminibus vſque ad fines terræ. Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui: emi-
ſiſti vinctos tuos de lacu,in quo non eſt aqua.Conuertimini ad munitionem vincti ſpei:ho-
die quoque annuntians duplicia reddam tibi. Quoniam extẽdi mihi Iudam quaſi arcũ,im-
pleui Ephráim:& ſuſcitabo filios tuos Sion ſuper filios tuos Græcia,& ponam te quaſi gladiũ
fortium.Et dominus deus ſuper eos videbitur, & exibit vt fulgur iaculum eius: & dominus
D deus in tuba canet,& vadet in turbine Auſtri.Dominus exercituum proteget eos:& deuora-
bunt,& ſubiicient lapidibus fundæ:& bibentes inebriabuntur quaſi à vino, & replebuntur vt
phialæ,& quaſi cornua altaris. Et ſaluabit eos dominus deus eorũ in die illa, vt gregẽ populi
ſui:quia lapides ſancti eleuabuntur ſuper terrã eius.Quid enim bonum eius eſt,& quid pul-
chrũ eius,niſi frumentũ electorum,& vinum germinans virgines?

Tu quoque] ſub. ſaluaberis
emiſiſti] emiſi
victi ſpei:] captiui ſpei (.i. qui iacetis in magna expectatione:)
impleui Ephráim:] .i. extẽdi ſicut ſagittã ipſum Ephráim:
in turbĩe Auſtri.] vt turbo venti Auſtralis.
inebriabuntur] tumultuabunt
ſancti] pretioſi
Quid em &c.] Quæ bonitas eius & quæ pulchritudo eius (frumentum iuuenes, & vinum nouũ creſcere faciẽs virgines.(vꝫ, O quam bonum & pulchrũ erit id frumentũ quod lætos faciet iuuenes, & vinum nouum virgines.)

CAP. X.

niues,] coruſcationes,(nubes,)

Monetur popul⁹ doctrinã veritatis petere à dño.

A PEtite à domino pluuiã in tempore ſerotino,& dominus faciet niues, & pluuiam imbris
dabit eis,ſingulis herbam in agro. Quia ſimulachra locuta ſunt inutile, & diuini vide-
runt mendacium, & ſomniatores locuti ſunt fruſtra, & vane conſolabantur: idcirco abducti
ſunt quaſi grex,affligẽtur,quia non eſt eis paſtor. Super paſtores iratus eſt furor meus,&
B ſuper hircos viſitabo: quia viſitauit dominus exercituũ gregem ſuũ domum Iuda , & poſuit
eos quaſi equum gloriæ ſuæ in bello. Ex ipſo angulus,ex ipſo paxillus, ex ipſo arcus prælii,
ex ipſo egredietur omnis exactor ſimul.Et erunt quaſi fortes,conculcantes lutum viarum in
prælio:& bellabunt,quia dominus cum eis:& confundentur aſcenſores equorum. Et confor-
tabo domum Iuda, & domum Ioſeph ſaluabo: & conuertam eos, quia miſerebor eorum : &
C erunt ſicut fuerunt quando non proieceram eos:ego enim dominus deus eorum, & exaudiã
eos.Et erunt quaſi fortes Ephráim, & lætabitur cor eorum quaſi à vino: & filii eorum vide-
bunt,& lætabuntur,& exultabit cor eorum in domino.Sibilabo eis,& cõgregabo illos, quia
redemi eos:& multiplicabo eos ſicut ante fuerãt multiplicati.Et ſeminabo eos in populis, &
délonge recordabuntur mei:& viuent cũ filiis ſuis,& reuertẽtur.Et reducã eos de terra AE-
D gypti,& de Aſſyriis congregabo eos:& ad terram Galaad,& Libani adducã eos: & non inue-
nietur eis locus.Et tranſibit in maris freto,& percutiet in mari fluctus,& confundentur om-
nia profunda fluminis:& humiliabitur ſuperbia Aſſur,& ſceptrum AEgypti recedet.Confor
tabo eos in domino,& in nomine eius ambulabunt:dicit dominus.

Domũ Iuda & Iſrael ſe viſitaturũ promittit dñs & cõfortaturũ.

poſuit eos &c.] vꝫ, ipſos tã honorabiles faciet ſicut equũ in prælio.
exactor] vꝫ, pfect⁹
délonge] vꝫ, in longinquis locis poſiti
Confortabo] Roborabo

CAP. XI.

ſucciſus eſt] deſcẽdit (cecidit)

Deſtructionẽ tẽpli per Romanos prænuntiat.

A APeri Libane portas tuas,& comedet ignis cedros tuas. Vlula abies,quia cécidit cedrus,
quoniam magnifici vaſtati ſunt: vlulate quercus Baſan,quoniã ſucciſus eſt ſaltus mu-
nitus.Vox vlulatus paſtorũ, quia vaſtata eſt magnificẽtia eorum: vox rugitus leonũ,quoniã
vaſtata eſt ſuperbia Iordanis. Hæc dicit dominus deus meus,Paſce pecora occiſionis, quæ
qui poſſederant,occidebant, & non dolebant:& vendebant ea,dicentes,Benedictus dominus
B diuites facti ſumus:& paſtores eorum non parcebant eis. Et ego non parcam vltrà ſuper ha-
bitantes terram,dicit dominus:ecce ego tradam homines, vnumquenque in manu proximi
ſui,& in manu regis ſui:& concídent terram, & non eruam de manu eorum. Et paſcam pe-
cus occiſionis propter hoc ô pauperes gregis:& aſſumpſi mihi duas virgas,vnam vocaui De-
côrem,& alteram vocaui Funiculum:& paui gregem. Et ſuccídi tres paſtores in menſe vno,
& cõtracta eſt anima mea in eis:ſiquidem & anima eorũ variauit in me. Et dixi,Non paſcã
C vos:quod moritur,moriatur:& quod ſucciditur,ſuccidatur: & reliqui deuorent vnuſquiſque
carnem proximi ſui.Et tuli virgam meam,quæ vocabatur Decus,& abſcidi eam:vt irritum
facerem fœdus meum quod percuſſi cum omnibus populis. Et in irritum deductũ eſt in die
illa:& cognouerunt ſic pauperes gregis qui cuſtodiunt mihi,quia verbum domini eſt. Et di-
xi ad eos, Si bonum eſt in oculis veſtris,afferte mercedem meam:& ſi non,quieſcite.Et ap-
penderunt mercedẽ meã triginta argẽteos.Et dixit dominus ad me, Proiice illud ad ſtatua-
rium decôrum pretium quo appretiatus ſum ab eis.Et tuli triginta argenteos:& proieci illos
D in domo domini,ad ſtatuarium.Et præſcidi virgam meam ſecundã,quæ appellabatur Funi-
culus,vt diſſoluerem germanitatem inter Iudã & Iſrael. Et dixit dominus ad me, Adhuc
ſume tibi vaſa paſtoris ſtulti. Quia ecce ego ſuſcitabo paſtorẽ in terra, qui derelicta non vi-
ſitabit,diſperſum non quæret,& contritum non ſanabit,& id quod ſtat non enutriet, & car-
nes pinguium comedet,& vngulas eorum diſſoluet. O paſtor & idôlum, derelinquens gregẽ:

dolebãt:] delinquebant (.i. dicebant ſe non peccare.)
Decôrem,] vꝫ, Iucunditatem: & infra.
Funiculũ:] Deuaſtatorem: (Diſſipãtes:)
contracta] afflicta
variauit ĩ me.] abominabilis fuit mihi.
mihi,] me,
ſtatuariũ decôrũ pretium quo] figulũ (theſaurariũ) ad magnificẽtiam gloriæ qua (vꝫ, pretiũ decôris quo)
ſtatuariũ.] figulũ. (vꝫ, theſaurarium.)
Funiculus,] Corrũpentes (Diſſipãtes)
germanitatẽ] fraternitatem
derelicta] ſucciſa (perdita)
diſperſum] paruũ (vꝫ, nouellũ agnũ)

Fideliũ cura Chriſto a pr̃e commiſſa.

Viſio grauis in Iſraele & Iudam.

Iere.15.a.

Matth.27.a.

Chriſtus trigita argẽteis æſtimatur.

De paſtore Antichriſto.

gladius ſuper brachium eius,& ſuper oculum dextrum eius:brachium eius ariditate ſiccabitur,& oculus dexter eius tenebreſcens obſcurabitur.

CAP. XII.

De vaſtatiõe ac reſtitutiõe Ieruſalem.

A ¶ſuperliminare crapulæ] calicẽ ſoporiferum(.i. vnde oẽs qui biberint titubabunt) ¶cõciſione lacerabũtur,] incidendo incidentur,

ONus verbi domini ſuper Iſrael.Dixit dominus extendens cælum,& fundans terram,& fingens ſpiritum hominis in eo, Ecce ego ponam Ieruſalẽ ſuperliminare crapulæ omnibus populis in circuitu:ſed & Iuda erit in obſidione cõtra Ieruſalẽ.Et erit in die illa, ponã Ieruſalẽ lapidẽ oneris cunctis populis:omnes qui leuabunt eũ,conciſione lacerabũtur & colligentur aduerſus eã omnia regna terræ. In die illa dicit dominus, percutiã omnem equũ in ſtuporem,& aſcenſorẽ eius in amentiã:& ſuper domũ Iuda aperiam oculos meos, & omnem equum populorũ percutiã cæcitate.Et dicent duces Iuda in corde ſuo,Cõfortentur mihi habitatores Ieruſalem in domino exercituũ deo eorũ. In die illa ponam duces Iuda ſicut caminum ignis in lignis,& ſicut faciem ignis in fœno: & deuorabũt ad dexteram & ad ſiniſtrã omnes populos in circuitu:& habitabitur Ieruſalẽ rurſus in loco ſuo in Ieruſalem.Et ſaluabit dominus tabernacula Iuda, ſicut in principio: vt non magnifice glorietur domus Dauid, & gloria habitantiũ Ieruſalẽ contra Iudam. In die illa proteget dominus habitatores Ieruſalẽ: & erit qui offenderit ex eis in die illa,quaſi Dauid: & domus Dauid quaſi dei,ſicut angelus domini in conſpectu eorũ. Et erit in die illa:quæram conterere omnes gentes quæ veniũt contra Ieruſalẽ.Et effundã ſuper domũ Dauid, & ſuper habitatores Ieruſalẽ ſpiritũ gratiæ & precum: & aſpiciẽt ad me,quẽ confixerunt: & plangent eum plãctu quaſi ſuper vnigenitum, & dolebunt ſuper eum vt doleri ſolet in morte primogeniti.In die illa magnus erit planctus in Ieruſalem,ſicut planctus Adadremmon in campo Mageddon.Et planget terra,familiæ & familiæ ſcorſum:familiæ domus Dauid ſeorſum,& mulieres eorum ſeorſum:familiæ domus Nathan ſeorſum,& mulieres eorum ſeorſum:familiæ domus Leui ſeorſum,& mulieres eorũ ſeorſum:familiæ Semei ſeorſum,& mulieres eorũ ſeorſum.Omnes familiæ reliquæ, familiæ & familiæ ſeorſum,& mulieres eorum ſeorſum.

B ¶Confortent mihi] Roborabunt me ¶faciẽ ignis in fœno:] lampadẽ ardẽtem ſub fœno:(vel, inter manipulos,) ¶magnifice glorie.] magnificet gloria

C ¶offenderit ex eis] infirm⁹ fuerit ex eis ¶dei,] vl, dii,

De effuſione ſpũſcti ĩ Iudæos,& eorũ conuerſione. Iohan.19.g. 2.Par.35.d.

D ¶familię & familię] familiæ ſingulæ & infra.

CAP. XIII.

De fonte gratiæ & veritate Chrõ. De ablatione idolorum & pſeudoprophetarũ.eze. 30.d.

A ¶fons] vl, vena ¶peccatoris & menſtruatæ.] peccati & menſtrui.(vl, aſperſionem.)

IN die illa erit fons patens domui Dauid & habitantibus Ieruſalem: in ablutionẽ peccatoris & mẽſtruatæ. Et erit in die illa,dicit dominus exercituum,Diſperdam nomina idolorum de terra,& non memorabuntur vltrà:& pſeudoprophetas, & ſpiritũ immũdum auferam de terra.Et erit:cum prophetauerit quiſpiam vltrà, dicẽt ei pater eius & mater eius qui genuerunt eum,Non viues:quia mendacium locutus es in nomine domini. & configent eum pater eius & mater eius genitores eius cum prophetauerit. Et erit:in die illa confundẽtur prophetæ vnuſquiſq; ex viſione ſua cum prophetauerint, nec operientur pallio ſaccino, vt mentiantur:ſed dicet,Non ſum propheta, homo agricola ego ſum: quoniã Adam exemplum meum ab adoleſcẽtia mea. Et dicetur ei,Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum? Et dicet,His plagatus ſum in domo eorum qui diligebãt me. Phramea ſuſcitare ſuper paſtorem meum,& ſuper virum cohærentem mihi, dicit dominus exercituum: percute paſtorem,& diſpergentur oues: & conuertam manum meam ad paruulos. Et erunt in omni terra,dicit dominus, partes duæ in ea diſpergẽtur & deficiẽt: & tertia pars relinquetur in ea. Et ducã tertiam partem per ignem, & vram eos ſicut vritur argentum: & probabo eos ſicut probatur aurum.Ipſe vocabit nomen meum, & ego exaudiam eũ. Dicam,Populus meus es. & ipſe dicet,Dominus deus meus.

B

¶ſaccino,] piloſo,(horrido,) ¶exẽplũ meũ] vt eſſẽ paſtor docuit me

De paſſione CHRISTI matth. 26.c. mar.14.c.

C ¶Phramea ſuſcitare] O gladius,ſurge ¶cohęrẽtem mihi,] vl, ſocium meum,

D ¶diſpergentur] ſuccidentur(diſperdent) ¶vram eos ſicut vritur] conflabo eos ſicut conflatur

De probatiõe electorum.

CAP. XIIII.

Eccl'ię vaſtatio ſub typo Ieruſalem.

A ¶auferetur] ſuccidet

ECce dies domini venit,dicit dominus:& diuidentur ſpolia tua in medio tui.Et cõgregabo omnes gẽtes ad Ieruſalẽ in præliũ,& capietur ciuitas,& vaſtabũtur domus,& mulieres violabuntur.Et egredietur media pars ciuitatis in captiuitatẽ,& reliquũ populi non auferetur ex vrbe.Et egredietur dominus,& præliabitur cõtra gẽtes illas:ſicut præliatus eſt in die certaminis.Et ſtabunt pedes eius in die illa ſuper montem oliuarum qui eſt contra Ieruſalẽ ad orientẽ:& ſcindetur mons oliuarum ex media parte ſui ad orientẽ & ad occidentẽ præruptu grãdi valde,& ſeparabitur medium mõtis ad Aquilonẽ,& mediũ eius ad meridiẽ. Et fugietis ad vallẽ montium eorũ,quoniã cõiungetur vallis montiũ vſque ad proximũ:& fugietis ſicut fugiſtis à facie terræmotus in diebus Oziæ regis Iuda: & veniet dominus deus meus omnéſq; ſancti cum eo.Et erit in die illa:non erit lux,ſed frigus & gelu. Et erit dies vna quæ nota eſt domino,non dies neque nox:& in tẽpore veſperi erit lux. Et erit in die illa: exibunt aquæ viuæ de Ieruſalem:mediũ earum ad mare oriẽtale, & medium earũ ad mare nouiſſimum:in æſtate,& in hyeme erunt. Et erit dominus rex ſuper omnem terrã:in die il-

Huius propugnator Chriſtus.

¶præruptu grandi] vallis magna ¶proximum:] Aſal:

B ¶ſed frig⁹ & gelu.] pretioſa (.i. ſplendẽs.)& nox coagulata (.i. tenebroſa.)

2.pa.36.d. amos 1.a. De die iudicij ſoli deo nota. De viuo dei verbo ex eccleſia manãte. Rex vn⁹ & domin⁹ Chriſt⁹.

reuertetur] in circuitu erit
vſque ad deſertū,] velut planities,

la erit dominus vnus,& erit nomen eius vnum. Et reuertetur omnis terra vſque ad deſertū,de
colle Remmon ad Auſtrum Ieruſalē:& exaltabitur,& habitabitur in loco ſuo,à porta Benia-
min vſque ad locū portæ prioris & vſque ad portā angulorū:& à turre Hananeel vſq; ad tor-
C cularia regis. Et habitabunt in ea,& anáthema nō erit amplius: ſed ſedebit Ieruſalē ſecura.

anáthema] occiſio
ſedebit &c.] habitabitur Ieruſalē cōfidenter.

Et hæc erit plaga qua percutiet dominus omnes gētes quæ pugnauerūt aduerſus Ieruſalē, De plagis hoſtiū eccleſiæ.
Tabeſcet caro vniuſcuiuſq; ſtantis ſuper pedes ſuos,& oculi eius cōtabeſcent in foraminibus
ſuis,& lingua eorū contabeſcet in ore ſuo. In die illa erit tumultus domini magnus in eis: &
apprehendet vir manum proximi ſui,& conſeretur manus eius ſuper manū proximi ſui. Sed
& Iudas pugnabit aduerſus Ieruſalem,& cōgregabuntur diuitiæ omnium gentium in circui-
tu, aurum & argentum & veſtes multæ ſatis. Et ſic erit ruina equi & muli & cameli & aſini,
& omnium iumentorū quæ fuerint in caſtris illis:ſicut ruina hæc. Et omnes qui reliqui De aſcēſu gētiū ad eccleſiam.
fuerint de vniuerſis gentibus quæ venerūt contra Ieruſalem,aſcēdent ab anno in annū,vt a-
D dorent regem dominū exercituum, & celebrent feſtiuitatem tabernaculorū. Et erit: qui non
aſcenderint de familiis terræ ad Ieruſalē, vt adorent regē dominū exercituum, non erit ſu-
per eos imber. Quòd & ſi familia AEgypti non aſcenderit,& non venerit:nec ſuper eos erit,
ſed erit ruina qua percutiet dominus omnes gentes quæ non aſcenderint ad celebrādam fe-
ſtiuitatem tabernaculorum. Hoc erit peccatum AEgypti, & hoc peccatum omnium gētium
quæ non aſcenderint ad celebrandam feſtiuitatem tabernaculorum. In die illa erit quod Oīa ſancta ī eccl'ia dei.
ſuper frenum equi eſt ſanctum domino: & erunt lebetes in domo domini quaſi phialæ corā
altari. Et erit omnis lebes in Ieruſalem & in Iuda ſanctificatus domino exercituū:& venient
omnes immolantes,& ſumēt ex eis,& coquent in eis.& non erit mercator vltrà in domo do- Impij ex eccleſia pellēdi.
mini exercituum in die illo.

tumultus dñi magnus] cōtritio dñi magna

Hoc erit peccatū] Hæc erit pœna peccati
quod ſuper frenū equi eſt] frōtale equi (vl, ornamētum in frenis equorum.)
phialæ] vl, pelues
mercator] vl, Chananæus

PROLOGVS IN MALACHIAE PROPHETIAM.

DEVS per Moyſen populo Iſrael præceperat,ſacerdotes tabernaculi ſui omni corporali vitio liberos,hoſtias omni vitio vacuas ſibi offerre. Quibus legem ſuam ad regendum populum ob hoc dederat,vt per ſacrificiorum oblationem,internuntii dei & hominum facti,populum præceptis cæleſtibus facerent obedire. Vnde ſacerdotes angelos dei eſſe,hoc in loco ſcriptura teſtatur. Sed quia tanti muneris gratiam contemnētes,ſupradictus populus ac ſacerdotes ſacrificia vitio deturpata ipſi criminibus atque impietatibus maculati deo offerre cœperunt: Ideò per Malachiam prophetam deus populum ſuum Iſrael increpans,ait, Dilexi vos,dicit dominus. Et dixiſtis, In quo dilexiſti nos? Nónne frater erat Eſau Iacob dicit dominus:& dilexi Iacob, Eſau autem odio habui? Eſau autem fratrem Iacob non iniqua aut ſpontanea voluntate odio habitum à deo,vel ſine meriti gratia Iacob dilectum,manifeſtum eſt:cum ſecundum præſcientiam ſuam Eſau quidem effuſionē fraterni ſanguinis concupiſcere, Iacob autem in ſui cognitione obſeruādam legem deſyderare cognoſceret. Cuius rei gratia,ſupradicto vſus eſt exemplo,dicens, Dilexi Iacob: Eſau autem odio habui. Quāuis ex operibus memoratorum(quorum liber Geneſeos meminit) in quo vnuſquiſque eorum futurus erat propoſito, manifeſte conſtaret,vt ſcriptum eſt, Creuerunt pueri:& erat Eſau homo agreſtis,ſciens venari: Iacob autem homo ſimplex,manens in tabernaculo. Nam reliqua quæ lectione comprehenſa ſunt, præuaricationem populi Iſrael in obſeruandis ſacrificiis dei,increpationémque in eundem,quòd deos alienos coluerit,ſignificant.

Prophetia Malachiæ.

prophetæ
* ipſi

A ONVS VERBI domini ad Iſrael in manu Malachiæ prophe- De electione Iacob, & reprobatione Eſau. Rom.9.c.
tæ,Dilexi vos dicit dominus:& dixiſtis,In quo dilexiſti nos? Nónne frater erat Eſau * Iacob, dicit dominus, & dilexi Iacob? Eſau
autem odio habui,& poſui montes eius in ſolitudinem,& hæreditatem eius in dracones deſerti. Quòd ſi dixerit Idumæa, Deſtructi
ſumus, ſed reuertentes ædificabimus quæ deſtructa ſunt: hæc dicit
dominus exercituū, Iſti ædificabunt,& ego deſtruā:& vocabuntur
B termini impietatis, & populus cui iratus eſt dominus vſque in æternum. Et oculi veſtri videbunt: & vos dicetis, Magnificetur dominus ſuper terminum Iſrael. Filius honorat patrem, & ſeruus dominum ſuum: ſi ergo De honore & timore dñi.

Deſtructi] Pauperes facti
cui iratus eſt] quē deteſtatus eſt

In ſacerdotes nominis dei cõtemptores.

pater ego ſum, vbi eſt honor meus? & ſi dominus ego ſum, vbi eſt timor meus: dicit dominus exercituum ad vos ô ſacerdotes, qui deſpicitis nomen meum, & dixiſtis, In quo deſpeximus nomen tuum? Offertis ſuper altare meum panem pollutum: & dicitis, In quo polluimus te? In eo quod dicitis, Menſa domini deſpecta eſt. Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum eſt? & ſi offeratis claudum & languidum, nónne malũ eſt? offer illud duci tuo, ſi placuerit ei, aut ſi ſuſceperit faciem tuam, dicit dominus exercituum. Et nũc deprecamini* vultum dei, vt miſereatur veſtri (de manu enim veſtra factum eſt hoc) ſi quo modo ſuſcipiat facies veſtras, dicit dominus exercituum. Quis eſt in vobis qui claudat oſtia, & incendat altare meum gratuito? non eſt mihi volũtas in vobis, dicit dominus exercituum: & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Ab ortu enim ſolis vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meũ in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo* oblatio munda: quia magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit dominus exercituum. Et vos polluiſtis illud in eo quod dicitis, Menſa domini contaminata eſt: & quod ſuperponitur, cõtemptibile eſt cum igne qui illud deuorat. Et dixiſtis, Ecce de labore, & exufflaſtis illud, dicit dominus exercituum, & intuliſtis de rapinis claudum & languidum, & intuliſtis munus. nunquid ſuſcipiã illud de manu veſtra, dicit dominus? Maledictus doloſus, qui habet in grege ſuo maſculum, & votum faciens immolat debile domino: quia rex magnus ego, dicit dominus exercituum, & nomen meum horribile in gentibus.

Eorũ auaritia.

De mũda electorũ ex gẽtibus hoſtia. pſal. 112. a.

Amos 5. f.

CAP. II.

Sacerdotibus reſipiſcere nolẽtibus cõminat. leui. 26. b. deut. 28. b.

Eorũ officiũ iuxta pactũ dei cũ Leuitis.

ET nunc ad vos mandatum hoc ô ſacerdotes. Si nolueritis audire, & ſi nolueritis ponere ſuper cor vt detis gloriã nomini meo, ait dominus exercituum: mittam in vos egeſtatẽ, & maledicam benedictionibus veſtris, & maledicam illis: quoniam non poſuiſtis ſuper cor. Ecce ego proiiciam vobis brachium, & diſpergam ſuper vultum veſtrum ſtercus* ſolennitatum veſtrarum, & aſſumet vos ſecum. Et ſcietis quia miſi ad vos mandatum iſtud: vt eſſet pactum meum cum Leui, dicit dominus exercituum. Pactum meum fuit cum eo vitæ & pacis: & dedi ei* timorẽ: & timuit me, & à facie nominis mei pauebat. Lex veritatis fuit in ore eius, & iniquitas non eſt inuenta in labiis eius. in pace & in æquitate ambulauit mecum, & multos auertit ab iniquitate. Labia enim ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus domini exercituum eſt. Vos autem receſſiſtis de via, & ſcandalizaſtis plurimos in lege: irritum feciſtis pactum Leui, dicit dominus exercituum. Propter quod & ego dedi vos contẽptibiles, & humiles omnibus populis, ſicut nõ ſeruaſtis vias meas, & accepiſtis faciem in lege.

Proximorũ cõtemptores increpat, & eos qui alienigenas vxores ducebãt. eph. 4. b.

Nunquid non pater vnus omniũ noſtrũ? Nunquid non deus vnus creauit nos? Quare ergo deſpicit vnuſquiſq; veſtrum fratrẽ ſuũ, violãs pactũ patrũ noſtrorũ? Tranſgreſſus eſt Iuda, & abominatio facta eſt in Iſrael & in Ieruſalẽ: quia contaminauit Iudas ſanctificationẽ domini, quã dilexit, & habuit filiã dei alieni. Diſperdet dominus virũ qui fecerit hoc, magiſtrum & diſcipulum de tabernaculo Iacob, & offerẽtem munus domino exercituum.

Sacrificiorũ reprobatio ob violatũ ab eis coniugij fœdus. amos 5. f.

Et hoc rurſum feciſtis, Operiebatis lachrymis altare domini, fletu & mugitu, ita vt non reſpiciam vltra ad ſacrificium, nec accipiã placabile quid de manu veſtra. Et dixiſtis, Quam ob cauſam? Quia dominus teſtificatus eſt inter te & vxorẽ pubertatis tuæ, quã tu deſpexiſti: & hæc particeps tua, & vxor fœderis tui. Nónne vnus fecit, & reſiduum ſpiritus eius eſt? Et quid vnus quærit, niſi ſemen dei? Cuſtodite ergo ſpiritum veſtrum, & vxorẽ adoleſcentiæ tuæ noli deſpicere. Cum odio habueris, dimitte, dicit dominus deus Iſrael. operiet autem iniquitas veſtimentum eius, dicit dominus exercituum. Cuſtodite ſpiritum veſtrum, & nolite deſpicere. Laborare feciſtis dominum in ſermonibus veſtris. Et dixiſtis, In quo eũ fecimus laborare? In eo quod dicitis, Omnis qui facit malum, bonus eſt in cõſpectu domini, & tales ei placent: aut certe vbi eſt deus iudicii?

CAP. III.

De Iohanne baptiſta pcurſore Chriſti. matth. 11. b. mar. 1. a. lu. 1. b & 7. d. pſal. 131. De purgatiõe fideliũ & eorũ ſacrificijs.

ECce ego mitto angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam. Et ſtatim veniet ad templum ſuum dominator quem vos quæritis, & angelus teſtamenti, quem vos vultis. Ecce venit, dicit dominus exercituum: & quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis ſtabit ad videndum eum? Ipſe enim quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum: & ſedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quaſi aurum & quaſi argentum, & erunt domino offerentes ſacrificia in iuſtitia. Et placebit domino ſacrificium Iuda & Ieruſalem ſicut dies ſeculi & ſicut anni antiqui.

De iudicio Chriſti aduerſus impios.

Et accedam ad vos in iudicio, & ero teſtis velox maleficis & adulteris & periuris, & qui calumniantur mercedem

C ¶deſpecta] vl, vilis
*quæſo
¶veſtri:] noſtri:
¶ſi quo &c.] nũquid recipiet ex vobis facies? (vl, putatisq; ipſe inſpecturus ſit perſonã veſtrã?) dicit &c.
¶, & incendat &c.] ? & nõ incendetis ignẽ ſuper altare meũ gratis.
¶ſacrificatur, & offertur] incenſum offertur
*&
D ¶quod ſuperponit, &c.] fructus eius cõtẽptibilis eſt ad mãducandũ. (vl, ſermo eius, cõtẽptibilis eſt cibus eius. aut, & dicitis, cõtemptibilis eſt cibus eius.)
¶de labore, & exufflaſtis illud,] qualis labor, (vl, quàm fatigatus ſum) quam tñ, ſub. hoſtiam, flatu poteratis deijcere,

A ¶egeſtatẽ,] maledictionem,
¶maledicam illis:] etiam maledixi eis,
¶proijciã vobis brachiũ,] corrumpã vobis ſemen,
*, ſtercus
*eas ob
B
C ¶veſtrum] noſtrum
¶habuit] vl, connubio aſſumpſit ſibi
¶Operiebatis] Operiunt vxores veſtræ
¶placabile quid] hoſtiã placentem
D ¶particeps] vl, ſocia
¶vnus] ſub. Abrahã
¶reſiduũ &c.] excellens ſpiritus fuit illi? (vl, abũdãtior ſpiritus fuit illi?)
¶quærit, niſi ſemen dei (1? ſub. fecit? quæſiuit ſemen dei.
¶aut certe] vl, alioqui
¶angelum] nuntiũ
A ¶præparabit] expurgabit
¶teſtamenti,] fœderis,
¶cogitare] ferre
¶ad videndũ eum?] cum apparuerit?
¶herba] borith (herba eſt, vt nõnulli volunt. alij ſaponẽ cẽ dicũt terrã qua vtũtur fullones)
B ¶colabit] conflabit

humiliant] opprimunt

à legitimis] ab inſtitutis

Si affigit &c.] Debétne rapere homo quæ dei ſunt, quòd vos capitis mea? Et dixiſtis, In quo rapuimus tua? In decimis &c.

cõfigitis] deprædamini

Et in penuria] Propterea maledictiõe

horreum:] domũ theſauri:

*exercituum

vſq; ad abũdãtiã,] donec ſufficiat,

tentauerunt] vel, probauerunt

mercenarii,& humiliant viduas & pupillos,& opprimunt peregrinum,nec timuerunt me,di-
cit dominus exercituum.Ego enim dominus,& non mutor,& vos filii Iacob non eſtis cõſum
pti. A diebus enim patrum veſtrorum receſſiſtis à legitimis meis, & non cuſtodiſtis. Re-
uertimini ad me,& reuertar ad vos,dicit dominus exercituum.Et dixiſtis,In quo reuertemur? Zacha.1.a.
C Si affigit homo deum,quia vos configitis me? Et dixiſtis,In quo confiximus te? In decimis,& Hypocritarũ cæcitas: nunq̃ peccata ſua agnoſcẽtium.
in primitiis.Et in penuria vos maledicti eſtis, & me vos configitis gens tota. Inferte omnem
decimam in horreum : & ſit cibus in domo mea , & probate me ſuper hoc dicit dominus*,
ſi non aperuero vobis cataractas cæli , & effudero vobis benedictionem vſque ad abundan-
tiam, & increpabo pro vobis deuorantem , & non corrumpet fructum terræ veſtræ : nec erit
ſterilis vinea in agro,dicit dominus exercituũ,& beatos vos dicent omnes gentes.eritis enim
vos terra deſyderabilis,dicit dominus exercituum. Inualuerunt ſuper me verba veſtra,di Blaſphemia impiorũ in deũ. Iob.21.b
D cit dominus.Et dixiſtis,Quid locuti ſumus cõtra te? Dixiſtis, Vanus eſt qui ſeruit deo:& quod
emolumentum quia cuſtodiuimus præcepta eius,& quia ambulauimus triſtes coram domino
exercituum? Ergo nunc beatos dicimus arrogantes,ſiquidem ædificati ſunt facientes impieta
tem,& tentauerũt deum,& ſalui facti ſunt. Tunc locuti ſunt timẽtes dominũ vnuſquiſque Sermo fideliũ de cura dei erga ſeruos ſuos.
cum proximo ſuo.Et attendit dominus,& audiuit: & ſcriptus eſt liber monimenti coram eo
timentibus dominum & cogitantibus nomen eius.Et erunt mihi,ait dominus exercituum,in
die qua ego facio,in peculium:& parcam eis,ſicut parcit vir filio ſuo ſeruienti ſibi.Et conuer Peculiũ dei. Parcit deus.
temini,& videbitis quid ſit inter iuſtum & impium: & inter ſeruientem deo, & non ſeruien-
tem ei.

CAP. IIII.

caminus:] cliban⁹:

germen.] ramum.

ſalietis] creſcetis (impinguabimini)

de armento.] ſaginati.

mittam] mitto

anathemate.] occiſione.

A Ecce enim dies veniet ſuccenſa quaſi caminus:& erunt omnes ſuperbi,& omnes facientes De die aduẽtus domini.
impietatem ſtipula:& inflammabit eos dies veniẽs,dicit dominus exercituum, quæ non
derelinquet eis radicem & germen. Et orietur vobis timentibus nomen meum ſol iuſtitiæ, & Luc.1.g.
ſanitas in pennis eius:& egrediemini,& ſalietis ſicut vituli de armento. Et calcabitis impios,
B cum fuerint cinis ſub planta pedum veſtrorum in die qua ego facio,dicit dominus exercituũ.
Mementote legis Moyſi ſerui mei, quam mandaui ei in Horeb ad omnem Iſrael præce- Exod.20.a.
pta & iudicia. Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies domini De Iohanne baptiſta i ſpiritu Eliæ venturo. matt.17.b. marc.9.c. luc.1 b.
magnus & horribilis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: ne
forte veniam,& percutiam terram anathemate.

PRAEFATIO IN LIBROS MACHABAEORVM.

MACHABAEORVM libri licet non habeantur in canone Hebræorum,tamen ab eccleſia inter diuinorum voluminum annotantur hiſtorias. Notant autem prælia inter Hebræorum duces, genteſque Perſarum,pugnam quoque ſabbathorum, & nobiles Machabæi triumphos. fœdus quoque amicitiarum cum Romanorum ducibus,atque legationum. Machabæi,ſeptem fratres ab vna matre Machabæa nomine geniti,cuſtodientes legem,patris traditionem, non manducantes carnem porcinam: ob hoc ab Antiocho rege ſæuiſſimo in Antiochia martyrii gloria coronati ſunt cum matre ſua: atque ſepulti cum magna veneratione , ibi quieſcunt.

Liber primus Machabæorum.

A ET FACTVM EST poſtquam percuſſit Alexander Philippi Alexãdro Macedone mortuo,regnũ ſuſcipit Antiochus.
Macedo,qui exiuit de terra Cethim,& percuſſit Dariũ regem Per-
ſarum & Medorum : & regnauit in loco eius primus in Græcia , &
conſtituit prælia multa, & obtinuit munitiones, & interfecit reges
terræ:& pertranſiit vſque ad fines terræ,& accepit ſpolia multitudi
nis gentium:& ſiluit terra in conſpectu eius,& exaltatum eſt & ele
uatum cor eius. Et congregauit virtutẽ,& exercitum fortem ni-
mis: & obtinuit regiones gentium, & tyrannos : & facti ſunt illi in
tributum.Et poſt hæc decidit in lectũ,& cognouit quia moreretur.
Et vocauit pueros ſuos nobiles , qui ſecum erant nutriti à iuuentute : & diuiſit illis regnum
ſuum , cum adhuc viueret. Et regnauit Alexander annis duodecim, & mortuus eſt. Et obti-

nuerunt pueri eius regnum, vnuſquiſque in loco ſuo : & impoſuerunt omnes ſibi diadema- B
ta poſt mortem eius , & filii eorum poſt eos annis multis , & multiplicata ſunt mala in ter-
ra. Et exiit ex eis radix peccati Antiochus illuſtris , filius Antiochi regis qui fuerat Romæ
obſes : & regnauit in anno centeſimo triceſimoſeptimo regni Græcorum. In diebus il-

Multi ex filiis Iſrael pactū ineunt cū gē-tibus.

lis exierunt ex Iſrael filii iniqui , & ſuaſerunt multis , dicentes , Eamus , & diſponamus te-
ſtamentum cum gentibus quæ circa nos ſunt: quia ex quo receſſimus ab eis, inuenerunt nos
multa mala. Et bonus viſus eſt ſermo in oculis eorum. Et deſtinauerunt aliqui de popu-
lo, & abierunt ad regem : & dedit illis poteſtatem vt facerent iuſtitiam gentium. Et ædifica-
uerunt gymnaſium in Ieroſolymis ſecundum leges nationum : & fecerunt ſibi præputia, &
receſſerunt à teſtamento ſancto, & iuncti ſunt nationibus, & vænundati ſunt vt facerent ma-

Antioch⁹ AEgyptū & Ieruſalem ſuæ ſubiicit ditiōi.

lum. Et paratū eſt regnū in conſpectu Antiochi,& cœpit regnare in terra AEgypti,vt re- C
gnaret ſuper duo regna. Et intrauit in AEgyptum in multitudine graui,in curribus & elephā
tis,& equitibus,& copioſa nauium multitudine:& cōſtituit bellum aduerſus Ptolemæum re-
gem AEgypti,& veritus eſt Ptolemæus à facie eius,& fugit, & ceciderunt vulnerati multi. Et
comprehēdit ciuitates munitas in terra AEgypti:& accepit ſpolia terræ AEgypti.Et cōuertit
Antiochus,poſtquā percuſſit AEgyptum in centeſimo & quadrageſimo tertio anno:& aſcen
dit ad Iſrael , & aſcendit Ieroſolymam in multitudine graui. Et intrauit in ſanctificationem
cum ſuperbia,& accepit altare aureum,& candelabrum luminis,& vniuerſa vaſa eius,& mē
ſam propoſitionis,& libatoria,& phialas,& mortariola aurea,& velum,& coronas,& ornamē
tum aureum quod in facie templi erat: & comminuit omnia. Et accepit argentum & aurum
& vaſa concupiſcibilia: & accepit theſauros occultos quos inuenit: & ſublatis omnibus abiit
in terram ſuam. Et fecit cædem hominū,& locutus eſt in ſuperbia magna. Et factus eſt plan- D
ctus magnus in Iſrael,& in omni loco eorum:& ingemuerunt principes & ſeniores,& iuuenes
& virgines infirmati ſunt,& ſpecioſitas mulierum immutata eſt. Omnis maritus ſumpſit la-
mentum:& quæ ſedebant in thoro maritali,lugebant:& commota eſt terra ſuper habitantes

Ieruſalē exuſta,proprias leges cōdit,& dei legem ſeruari vetat.

in ea,& vniuerſa domus Iacob induit cōfuſionem. Et poſt duos annos dierū miſit rex prin
cipem tributorum in ciuitates Iuda, & venit Ieruſalem cum turba magna. Et locutus eſt ad
eos verba pacifica in dolo:& crediderunt ei.Et irruit ſuper ciuitatem repēte,& percuſſit eam
plaga magna,& perdidit populum multum ex Iſrael.Et accepit ſpolia ciuitatis: & ſuccendit
eam igni,& deſtruxit domos eius,& muros eius in circuitu:& captiuas duxerunt mulieres,&
natos,& pecora poſſederunt. Et ædificauerunt ciuitatem Dauid muro magno,& firmo, & tur
ribus firmis,& facta eſt illis in arcem:& poſuerunt illic gentem peccatricem viros iniquos,& E
conualuerunt in ea.& poſuerunt arma,& eſcas,& congregauerunt ſpolia Ieruſalem, & repo-
ſuerunt illic:& facti ſunt in laqueum magnum. Et factū eſt hoc ad inſidias ſanctificationi,&
in diabolum malum in Iſrael:& effuderunt ſanguinem innocentem per circuitum ſanctifica
tionis,& contaminauerunt ſanctificationem. Et fugerunt habitatores Ieruſalem propter eos,
& facta eſt habitatio exterorum, & facta eſt extera ſemini ſuo, & nati eius reliquerunt eam.
Sanctificatio eius deſolata eſt ſicut ſolitudo, dies feſti eius conuerſi ſunt in luctum, ſabbatha
eius in opprobrium,honores eius in nihilum.Secundum gloriam eius multiplicata eſt igno-
minia eius:& ſublimitas eius conuerſa eſt in luctū.Et ſcripſit rex Antiochus omni regno ſuo,
vt eſſet omnis populus,vnus:& relinquerent vnuſquiſque legem ſuam. Et conſenſerunt om-
nes gentes ſecundum verbum regis Antiochi:& multi ex Iſrael conſenſerunt ſeruituti eius,&
ſacrificauerunt idólis,& coinquinauerunt ſabbathum. Et miſit rex libros per manus nuntio- F
rum in Ieruſalem & in omnes ciuitates Iudæ:vt ſequerentur leges gentium terræ,& prohibe-
rent holocauſta,& ſacrificia,& placationes fieri in templo dei,& prohiberent celebrari ſabba
thum,& dies ſolennes.& iuſſit coinquinari ſancta,& ſanctum templum Iſrael. Et iuſſit ædifi-
cari aras,& templa,& idôla,& immolari carnes ſuillas,& pecora cōmunia. & relinquere filios
ſuos incircūciſos,& coinquinari animas eorū in omnibus immūditiis & abominationibus,ita
vt obliuiſcerentur legem,& immutarent omnes iuſtificationes dei.Et quicūque non feciſſent
ſecūdum verbū regis Antiochi,morerentur.Secundum omnia verba hæc ſcripſit omni regno
ſuo:& præpoſuit principes populo qui hæc fieri cogerent.Et iuſſerunt ciuitatibus Iudæ ſacrifi
care.Et cōgregati ſunt multi de populo ad eos qui dereliquerant legē domini:& fecerunt ma
la ſuper terrā:& effugauerunt populum Iſrael in abditis,& in abſconditis fugitiuorum locis.

G Die quintadecima menſis Caſleu,quinto & quadrageſimo & centeſimo anno,ædificauit rex
Antiochus abominandum idôlum deſolationis ſuper altare dei,& per vniuerſas ciuitates Iu-
dæ in circuitu ædificauerunt aras:& ante ianuas domorum,& in platéis incendebant thura,&
ſacrificabant.& libros legis dei combuſſerunt igni,ſcindentes eos: & apud quencunque inue-
niebantur libri teſtamenti domini,& quicunque obſeruabat legem domini,ſecundum edictũ
regis trucidabant eum in virtute ſua. Secundum hæc faciebant populo Iſrael qui inuenieba-
tur in omni menſe & menſe in ciuitatibus. Et quinta & viceſima die menſis ſacrificabant ſu-
per aram,quæ erat cõtra altare.Et mulieres quæ circunciderant filios ſuos, trucidabantur ſe-
cundum iuſſum: & ſuſpendebant pueros à ceruicibus per vniuerſas domos eorum: & eos qui
circunciderant illos,trucidabant.Et multi de populo Iſrael definierunt apud ſe vt non man-
ducarent immunda: & elegerunt magis mori, quàm cibis coinquinari immundis: & nolue-
runt infringere legem dei ſanctam, & trucidati ſunt.& facta eſt ira magna ſuper populum Iſ-
rael valde.

Idôlũ erigit Antiochus ſuper altare dei.

cõtra] quædã exemplaria legũt, ſupra

CAP. II.

A IN diebus illis ſurrexit Mathathias filius Iohannis filii Simeonis,ſacerdos ex filiis Ioarim
ab Ieruſalẽ, & conſedit in monte Modin:& habebat filios quinque,Iohãnem, qui cogno-
minabatur Gaddis: & Simônem, qui cognominabatur Thaſſi:& Iudam, qui vocabatur Ma-
chabæus:& Eleazarũ,qui cognominabatur Abaron:& Ionathã,qui cognominabatur Apphus.
hi viderunt mala quæ fiebãt in populo Iuda & in Ieruſalem.Et dixit Mathathias, Væ mihi,vt
quid natus ſum videre contritionem populi mei,& contritionem ciuitatis ſanctæ,& ſedere il-
lic,cum datur in manibus inimicorum?Sancta in manu extraneorum facta ſunt: tẽplum eius
ſicut homo ignobilis. Vaſa gloriæ eius captiua abducta ſunt: trucidati ſunt ſenes eius in pla-
téis,& iuuenes eius ceciderunt in gladio inimicorum.Quæ gens non hæreditauit regnũ eius,
& non obtinuit ſpolia eius?Omnis compoſitio eius ablata eſt.Quæ erat libera,facta eſt ancil-
B la.Et ecce ſancta noſtra, & pulchritudo noſtra, & claritas noſtra deſolata eſt,& coinquinaue-
runt ea gentes.Quo ergo nobis adhuc viuere?Et ſcidit veſtimẽta ſua Mathathias,& filii eius:
& operuerũt ſe ciliciis,& planxerũt valde. Et venerũt illuc qui miſſi erant à rege Antiocho,
vt cogerent eos qui confugerant in ciuitatem Modin,immolare, & accendere thura, & à lege
dei diſcedere.Et multi de populo Iſrael cõſentientes acceſſerunt ad eos: ſed Mathathias & fi-
lii eius conſtanter ſteterunt.Et reſpondentes qui miſſi erant ab Antiocho,dixerũt Mathathiæ,
Princeps & clariſſimus & magnus es in hac ciuitate, & ornatus filiis, & fratribus. ergo accede
prior,& fac iuſſum regis,ſicut fecerunt omnes gentes,& viri Iuda,& qui remanſerunt in Ieru-
ſalem:& eris tu,& filii tui inter amicos regis,& amplificati auro,& argẽto, & muneribus mul
tis.Et reſpõdit Mathathias,& dixit magna voce, Etſi omnes gẽtes regi Antiocho obediunt,vt
diſcedant vnuſquiſque à ſeruitute legis patrum ſuorum,& conſentiant mandatis eius: ego &
C filii mei,& fratres mei obediemus legi patrum noſtrorum . propitius ſit nobis deus : non eſt
nobis vtile relinquere legem,& iuſtitias dei. non audiemus verba regis Antiochi, nec ſacrifi-
cabimus,tranſgredientes legis noſtræ mandata,vt eamus altera via. Et vt ceſſauit loqui ver-
ba hæc,acceſſit quidam Iudæus in omniũ oculis ſacrificare idólis ſuper aram in ciuitate Mo-
din ſecundum iuſſum regis:& vidit Mathathias,& doluit,& cõtremuerunt renes eius,& accen
ſus eſt furor eius ſecundum iudicium legis, & inſiliẽs trucidauit eum ſuper aram:ſed & virum
quem rex Antiochus miſerat,qui cogebat immolare,occîdit in ipſo tempore:& aram deſtru-
xit,& zelatus eſt legẽ, ſicut fecit Phinees Zamri filio Salomi. Et exclamauit Mathathias voce
magna in ciuitate,dicens,Omnis qui zelum habet legis ſtatuens teſtamentum,exeat poſt me.
Et fugit ipſe, & filii eius in montes, & reliquerunt quæcunque habebãt in ciuitate.Tunc de-
D ſcenderunt multi quærentes iudicium,& iuſtitiam in deſertum:& ſederũt ibi ipſi,& filii eius,
& mulieres eorum,& pecora eorum:quoniam inundauerunt ſuper eos mala. Et renũtiatum
eſt viris regis,& exercitui qui erat in Ieruſalem ciuitate Dauid, quoniã diſceſſiſſent viri qui-
dam,qui diſſipauerunt mandatũ regis in loca occulta in deſerto, & abiiſſent poſt illos multi.
Et ſtatim perrexerunt ad eos , & conſtituerunt aduerſus eos prælium in die ſabbathorũ,& di-
xerunt ad eos,Reſiſtitis & nunc adhuc? exite,& facite ſecundum verbum regis Antiochi,& vi
uetis.Et dixerũt,Non exibimus,neque faciemus verbũ regis,vt polluamus diem ſabbathorũ.
Et concitauerunt aduerſus eos prælium.Et non reſpõderunt eis,nec lapidem miſerunt in eos,
nec oppilauerunt loca occulta:dicẽtes,Moriamur omnes in ſimplicitate noſtra:& teſtes erunt

Plãct⁹ Mathathiæ & filiorũ eius ob deſolationẽ ciuitatis ſãctæ.

Iuſſi idólis ſacrificare recuſant.

Zelus Mathathiæ pro lege dei.

Nume.25.b.

Die ſabbathí repugnare nolẽtes interimuntur.

ſuper nos cælum & terra quòd iniuſte perditis nos. Et intulerunt illis bellũ ſabbathis:& mor-
tui ſunt ipſi & vxores eorum,& filii eorum,& pecora eorum vſque ad mille animas hominũ.

Conſiliũ Iudæorũ in defenſionẽ ſuã aduerſus hoſtes.

Et cognouit Mathathias & amici eius,& luctũ habuerũt ſuper eos valde. Et dixit vir proxi- E
mo ſuo, Si omnes fecerimus ſicut fratres noſtri fecerunt,& non pugnauerimus aduerſus gen-
tes pro animabus noſtris & iuſtificationibus noſtris: nunc citius diſperdent nos à terra. Et co-
gitauerunt in die illa, dicentes, Omnis quicunque venerit ad nos in bello die ſabbathorum,
pugnemus aduerſus eum:& nõ moriemur omnes, ſicut mortui ſunt fratres noſtri in occultis.
Tunc congregata eſt ad eos ſynagôga Aſidæorum fortis viribus ex Iſrael, omnis voluntarius
in lege:& omnes qui fugiebant à malis, additi ſunt ad eos,& facti ſunt illis ad firmamentum.
Et collegerunt exercitum,& percuſſerunt peccatores in ira ſua,& viros iniquos in indignatio
ne ſua:& cæteri fugerũt ad nationes, vt euaderẽt. Et circuiuit Mathathias, & amici eius,& de-
ſtruxerunt aras:& circunciderunt pueros incircunciſos quotquot inuenerunt in finibus Iſrael
in fortitudine. Et perſecuti ſunt filios ſuperbiæ,& proſperatum eſt opus in manibus eorum:&
obtinuerunt legem de manibus gentium,& de manibus regum:& non dederunt cornu pecca-

Moriturus Mathathias filios legẽ dei tueri iubet exemplo patrũ.

tori. Et appropinquauerũt dies Mathathiæ moriẽdi,& dixit filiis ſuis, Nũc cõfortata eſt ſu- F
perbia,& caſtigatio,& tempus euerſionis,& ira indignationis. Nunc ergo ô filii, æmulatores
eſtote legis,& date animas veſtras pro teſtamento patrum veſtrorum,& mementote operum
patrum, quæ fecerunt in generationibus ſuis: & accipietis gloriam magnam, & nomen æter-
num. Abraham nónne in tentatione inuentus eſt fidelis,& reputatum eſt ei ad iuſtitiam? Io-
ſeph in tempore anguſtiæ ſuæ cuſtodiuit mandatum:& factus eſt dominus AEgypti. Phinees
pater noſter, zelando zelum dei, accepit teſtamentum ſacerdotii æterni. Ieſus dum impleuit
verbum, factus eſt dux in Iſrael. Caleb dum teſtificatur in eccleſia, accepit hæreditatem. Da-
uid in ſua miſericordia conſecutus eſt ſedem regni in ſecula. Elias dum zelat zelum legis, re-
ceptus eſt in cælum. Ananias & Azarias & Miſael, credentes, liberati ſunt de flamma. Daniel G
in ſua ſimplicitate liberatus eſt de ore leonum. Et ita cogitate per generationem & generatio
nem: quia omnes qui ſperant in eum, non infirmantur. Et à verbis viri peccatoris ne timueri-
tis: quia gloria eius, ſtercus & vermis eſt: hodie extollitur,& cras non inuenietur: quia conuer
ſus eſt in terram ſuam,& cogitatio eius periit. Vos ergo filii confortamini,& viriliter agite in
lege: quia cum feceritis quæ vobis præcepta ſunt in lege à domino deo veſtro, in ipſa glo-
rioſi eritis. Et ecce Simon frater veſter, ſcio quòd vir conſilii eſt: ipſum audite ſemper, & ipſe
erit vobis pater. Et Iudas Machabæus fortis viribus à iuuentute ſua, ſit vobis princeps mili-
tiæ,& ipſe aget bellum populi. Et vos adducetis ad vos omnes factores legis:& vindicate vin-
dictam populi veſtri. Retribuite retributionem gentibus, & intendite in præceptum legis. Et
benedixit eos, & appoſitus eſt ad patres ſuos. Et defunctus eſt anno centeſimo & quadrageſi-
moſexto: & ſepultus eſt à filiis ſuis in ſepulchris patrum ſuorum in Modin, & planxerunt
eum omnis Iſrael planctu magno.

Gen.22.c. Gen.41.e Nume.25.c. eccli.45.d Ioſue 1.a. Num.14.b Ioſue 14.d 2.Reg.2.a 4.Reg.2.d Dan.3.c Dan.6.f.

CAP. III.

Iudas Iudæis præfectus, Apollonium & Seron Syriæ principem interficit.

ET ſurrexit Iudas qui vocabatur Machabæus filius eius pro eo:& adiuuabant eum omnes A
fratres eius,& vniuerſi qui ſe coniunxerant patri eius,& præliabantur prælium Iſrael cum
lætitia. Et dilatauit gloriam populo ſuo, & induit ſe loricam ſicut gigas, & ſuccinxit ſe arma
bellica ſua in præliis,& protegebat caſtra gladio ſuo. Similis factus eſt leoni in operibus ſuis,
& ſicut catulus leonis rugiens in venatione. Et perſecutus eſt iniquos perſcrutans eos: & qui
conturbabant populum ſuum, omnes ſuccendit flammis:& repulſi ſunt inimici eius præ timo
re eius,& omnes operarii iniquitatis conturbati ſunt:& directa eſt ſalus in manu eius. Et exa
cerbabat reges multos, & lætificabat Iacob in operibus ſuis, & in ſeculum memoria eius in
benedictione. Et perambulabat ciuitates Iuda,& perdidit impios ex eis,& auertit iram ab Iſ-
rael. Et nominatus eſt vſque ad nouiſſimum terræ, & congregauit pereuntes. Et congregauit
Apollonius gentes, & à Samaria virtutem multã & magnam, ad bellandum contra Iſrael. Et B
cognouit Iudas,& exiit obuiam illi:& percuſſit,& occîdit illum:& ceciderũt vulnerati multi,
& reliqui fugerunt.& accepit ſpolia eorum: & gladiũ Apollonii abſtulit Iudas, & erat pugnãs
in eo omnibus diebus. Et audiuit Seron princeps exercitus Syriæ quòd congregauit Iudas
congregationem fidelium & eccleſiam ſecum, & ait, Faciam mihi nomen, & glorificabor in
regno,& debellabo Iudam,& eos qui cum ipſo ſunt, qui ſpernebãt verbũ regis. Et præparauit
ſe:& aſcenderunt cum eo caſtra impiorũ fortes auxiliarii, vt facerent vindictã in filios Iſrael.

Et appropinquauerunt vſque ad Beth-horon: & exiuit Iudas obuiam illis cum paucis. Vt autem viderunt exercitum venientem ſibi obuiam,dixerunt Iudæ,Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem hanc tantam & tam fortem, & nos fatigati ſumus ieiunio hodie? Et ait Iudas,Facile eſt concludi multos in manu paucorum:& non eſt differentia in con- *Fiducia Iudę in deum.*
C ſpectu dei cæli liberare in multis & in paucis:quoniam non in multitudine exercitus victoria belli,ſed de cælo fortitudo eſt.Ipſi veniunt ad nos in multitudine contumaci & ſuperbia, vt diſperdant nos,& vxores noſtras,& filios noſtros,& vt ſpolient nos.nos verò pugnabimus pro animabus noſtris,& legibus noſtris:& ipſe dominus cõteret eos ante faciem noſtram.vos autem ne timueritis eos. Vt ceſſauit autẽ loqui,inſiluit in eos ſubito:& contritus eſt Seron,& exercitus eius in conſpectu ipſius:& perſecutus eſt eum in deſcenſu Beth-horon vſque in campum,& ceciderunt ex eis octingenti viri,reliqui autem fugerunt in terram Philiſthiim.Et cecidit timor Iudæ ac fratrum eius,& formido ſuper omnes gentes in circuitu eorum:& peruẽnit ad regem nomen eius,& de prælijs Iudæ narrabãt omnes gentes. Vt audiuit autem rex Antiochus ſermones iſtos,iratus eſt animo:& miſit,& congregauit exercitum vniuerſi regni ſui,caſtra fortia valde:& aperuit ærarium ſuum,& dedit ſtipendia exercitui in annum,& man- *Contra Lyſiã ab Antiocho exercitui pręfectũ pugnare ſtatuit Iudas.*
D dauit illis vt eſſent parati ad omnia.Et vidit quòd defecit pecunia de theſauris ſuis,& tributa regionis modica propter diſſenſionem & plagam quam fecit in terra,vt tolleret legitima quæ erant à primis diebus.& timuit ne non haberet vt ſemel & bis in ſumptus & donaria quæ dederat antè larga manu:& abundauerat ſuper reges,qui ante eum fuerant.Et conſternatus erat animo valde,& cogitauit ire in Perſidem,vt acciperet tributa regionum,& congregaret argẽtum multũ.Et reliquit Lyſiam hominem nobilem de genere regali,ſuper negotia regia,à flumine Euphrâte vſque ad flumen AEgypti:& vt nutriret Antiochum filium ſuum,donec rediret.Et tradidit ei medium exercitũ & elephantos:& mandauit ei de omnibus quæ volebat, & de inhabitantibus Iudæam & Ieruſalẽ:& vt mitteret ad eos exercitum ad conterendã & extirpandam virtutẽ Iſrael,& reliquias Ieruſalem,& auferendam memoriã eorum de loco:& vt
E cõſtitueret habitatores filios alienigenas in omnibus finibus eorũ,& ſorte diſtribueret terram eorum. Et rex aſſumpſit partem exercitus reſidui, & exiuit ab Antiochia ciuitate regni ſui anno cẽteſimo & quadrageſimoſeptimo:& tranſfretauit Euphrâten flumen,& perambulabat ſuperiores regiones. Et elegit Lyſias Ptolemæũ filium Dorymini, & Nicanorẽ & Gorgiam viros potẽtes ex amicis regis:& miſit cum eis quadraginta millia virorũ,& ſeptẽ millia equitum:vt venirent in terrã Iuda,& diſperderent eam ſecundum verbũ regis.Et proceſſerũt cum vniuerſa virtute ſua,& venerunt:& applicuerunt Emmaum in terra campeſtri. Et audierunt mercatores regionum nomen eorum:& acceperunt argentũ & aurum multũ valde,& pueros, & venerunt in caſtra,vt acciperent filios Iſrael in ſeruos,& additi ſunt ad eos exercitus Syriæ, & terræ alienigenarũ. Et vidit Iudas & fratres eius quia multiplicata ſunt mala,& exercitus applicabãt ad fines eorũ,& cognouerunt verba regis quæ mandauit populo facere in interitũ
F & conſummationẽ:& dixerunt vnuſquiſque ad proximũ ſuum,Erigamus deiectionem populi noſtri,& pugnemus pro populo noſtro,& ſanctis noſtris.Et congregatus eſt conuentus,vt eſſent parati in prælium:& vt orarent & peterent miſericordiã,& miſerationes.Et Ieruſalẽ non habitabatur,ſed erat ſicut deſertum:non erat qui ingrederetur & egrederetur de natis eius: & ſanctum cõculcabatur:& filii alienigenarũ erant in arce,ibi erat habitatio gentiũ:& ablata eſt voluptas à Iacob,& defecit ibi tibia & cithara. Et cõgregati ſunt,& venerũt in Maſpha cõtra Ieruſalẽ:quia locus orationis erat in Maſpha antè in Iſrael.Et ieiunauerunt illa die,& induerunt ſe ciliciis,& cinerẽ impoſuerũt capiti ſuo:& diſciderunt veſtimẽta ſua, & expãderunt libros legis,de quibus ſcrutabãtur gentes ſimilitudinẽ ſimulachrorũ ſuorum:& attulerũt ornamenta ſacerdotalia, & primitias,& decimas,& ſuſcitauerũt Nazaræos,qui impleuerãt dies, & clamauerũt voce magna in cælũ,dicẽtes,Quid faciemus iſtis,& quò eos ducemus? & ſancta tua *Oratio Nazaræorum.*
G cõculcata ſunt,& cõtaminata ſunt,& ſacerdotes tui facti ſunt in luctũ & in humilitatẽ:& ecce nationes cõuenerunt aduerſum nos,vt nos diſperdãt,tu ſcis quæ cogitãt in nos.Quomodo poterimus ſubſiſtere ante faciẽ eorũ,niſi tu deus adiuues nos? Et tubis exclamauerũt voce magna.Et poſt hæc cõſtituit Iudas duces populi,tribunos,& cẽturiones,& pentacõtarchos,& decuriones.Et dixit his qui ædificabãt domos,& ſponſabãt vxores,& plantabãt vineas,& formidoloſis,vt redirent vnuſquiſq; in domũ ſuam ſecundũ legem.Et mouerũt caſtra,& collocaue- *Deut 20.a iudic.7.a.*

libros] quędã exẽplaria legũt librum

runt ad Auſtrum Emmaum. Et ait Iudas, Accingimini,& eſtote filii potentes,& eſtote parati in mane: vt pugnetis aduerſus nationes has quæ conuenerunt aduerſus nos diſperdere nos & ſancta noſtra: quoniam melius eſt nos mori in bello, quàm videre mala gentis noſtræ & ſanctorum. Sicut autem fuerit voluntas in cælo, ſic fiat.

CAP. IIII.

Inſidiãti Gorgiæ occurrit Iudas.

ET aſſumpſit Gorgias quinque millia virorum, & mille equites electos: & mouerunt caſtra nocte, vt applicarent ad caſtra Iudæorum, & percuterent eos ſubito. & filii qui erant ex arce, erant illis duces. Et audiuit Iudas, & ſurrexit ipſe & potentes percutere virtutem exercituũ regis, qui erant in Emmaum. Adhuc enim diſperſus erat exercitus à caſtris. Et venit Gorgias in caſtra Iudæ noctu, & neminem inuenit, & quærebat eos in montibus: quoniam dixit, Fugiunt hi à nobis. Et cum dies factus eſſet, apparuit Iudas in campo cum tribus millibus virorum tantum: qui tegumenta & gladios non habebant vt volebant. & viderunt caſtra gentium valida, & loricatos, & equitatus in circuitu eorũ, & hi docti ad prælium. Et ait Iudas viris qui ſecum erant, Ne timueritis multitudinem eorum, & impetum eorum ne formidetis. Mementote qualiter ſalui facti ſunt patres noſtri in mari rubro, cum ſequeretur eos Pharao cum exercitu multo. Et nunc clamemus in cælum: & miſerebitur noſtri dominus, & memor erit teſtamenti patrum noſtrorum, & conteret exercitum iſtum ante faciem noſtram hodie: & ſcient omnes gẽtes quia eſt qui redimat & liberet Iſrael. Et eleuauerũt alienigenæ oculos ſuos, & viderunt eos venientes ex aduerſo. Et exierunt de caſtris in prælium, & tuba cecinerunt hi qui erant cum Iuda. Et cõgreſſi ſunt: & contritæ ſunt gentes, & fugerunt in campum. Nouiſſimi autem omnes ceciderunt in gladio, & perſecuti ſunt eos vſque Gezeron, & vſque in campos Idumææ, & Azoti, & Iamniæ: & ceciderunt ex illis vſque ad tria millia virorum. Et reuerſus eſt Iudas, & exercitus eius, ſequens eum. Dixítque ad populum, Non concupiſcatis ſpolia: quia bellum contra nos eſt, & Gorgias & exercitus eius prope nos in mõte: ſed ſtate nunc contra inimicos noſtros, & expugnate eos, & ſumetis poſtea ſpolia ſecuri. Et adhuc loquente Iuda hæc, ecce apparuit pars quædam proſpiciens de monte. Et vidit quòd in fugam conuerſi ſunt, & ſuccenderunt caſtra. fumus enim qui videbatur, declarabat quod factum eſt.

Exod. 14. b. — A — B — Gorgiã & exercitũ eius in fugã adigit. — C

Quibus illi cõſpectis timuerũt valde, aſpicientes ſimul & Iudam & exercitũ in campo paratum ad prælium. Et fugerunt omnes in campum alienigenarum: & Iudas reuerſus eſt ad ſpolia caſtrorum, & acceperunt aurum multum, & argentum, & hyacinthum & purpuram marinam, & opes magnas. Et conuerſi hymnum canebant, & benedicebant deum in cælum quoniam bonus eſt, quoniam in ſeculum miſericordia eius. Et facta eſt ſalus magna in Iſrael in die illa. Quicunque autem alienigenarum euaſerunt, venerunt, & nuntiauerunt Lyſiæ vniuerſa quæ acciderant. Quibus ille auditis conſternatus animo deficiebat: quia non qualia voluit, talia contigerunt in Iſrael, & qualia mandauit rex. Et ſequenti anno cõgregauit Lyſias virorum electorum ſexaginta millia, & equitum quinque millia, vt debellaret eos. Et venerunt in Iudæam, & caſtra poſuerunt in Beth-horon, & occurrit illis Iudas cum decem millibus viris. Et viderunt exercitum fortem, & orauit, & dixit, Benedictus es ſaluator Iſrael, qui contriuiſti impetum potẽtis in manu ſerui tui Dauid, & tradidiſti caſtra alienigenarum in manu Ionathæ filii Saul, & armigeri eius. Conclude exercitum iſtum in manu populi tui Iſrael, & cõfundatur in exercitu ſuo & equitibus. Da illis formidinem, & tabefac audaciam virtutis eorum, & commoueantur contritione ſua. Deiice illos gladio diligentium te: & collaudent te omnes qui nouerunt nomen tuum in hymnis. Et commiſerunt prælium: & ceciderunt de exercitu Lyſiæ quinque millia virorum. Videns autem Lyſias fugam ſuorũ, & Iudæorum audaciam, & quòd parati ſunt aut viuere aut mori fortiter, abiit Antiochiam, & elegit milites, vt multiplicati rurſus venirent in Iudæam. Dixit autẽ Iudas, & fratres eius, Ecce cõtriti ſunt inimici noſtri: aſcendamus nunc mundare ſancta, & renouare. Et congregatus eſt omnis exercitus, & aſcenderunt in montem Sion. Et viderunt ſanctificationem deſertam, & altare prophanatũ, & portas exuſtas, & in atriis virgulta nata ſicut in ſaltu vel in mõtibus, & paſtophoria diruta. Et ſciderunt veſtimenta ſua, & planxerunt planctu magno, & impoſuerunt cinerem ſuper caput ſuum: & ceciderunt in faciem ſuper terram, & exclamauerunt tubis ſignorum, & clamauerũt in cælum. Tunc ordinauit Iudas viros, vt pugnarent aduerſus eos qui erant in arce, donec emundarent ſancta. Et elegit ſacerdotes ſine macula, voluntatem habentes in lege dei: & mundauerunt ſancta, & tulerunt lapides contaminationis in locum immundum.

Iudęam inuadit Lyſias, quẽ & debellat Iudas. — D — ¶ Iudæã, ¶ Idumæã, ¶ Beth-horõ, ¶ Bethſoris, — 1. Reg. 17. f — 1. Reg. 14. b. — Iudas tẽplũ purificat, & altare dedicat. — B

Et cogitauit de altari holocauſtorum quod prophanatum erat, quid de eo faceret. Et incidit
illi conſilium bonum, vt deſtruerent illud: ne fortè illis eſſet in opprobrium, quia contamina
F uerunt illud gentes, & demoliti ſunt illud. Et repoſuerunt lapides in monte domus in loco
apto, quoadusque veniret propheta, & reſponderet de eis. Et acceperunt lapides integros ſe-
cundum legem, & ædificauerunt altare nouum ſecundum illud quod fuit prius: & ædificaue-
runt ſancta, & quæ intra domum erant intrinſecus: & ædem, & atria ſanctificauerunt. Et fece-
runt vaſa ſancta noua, & intulerunt candelabrum, & altare incenſorum, & menſam in tem-
plum. Et incenſum poſuerunt ſuper altare, & accenderunt lucernas quæ ſuper candelabrum
erant: & lucebant in templo. Et poſuerunt ſuper menſam panes, & appenderunt vela, & con-
ſummauerunt omnia opera quæ fecerant. Et ante matutinum ſurrexerũt quinta & viceſima
die menſis noni (hic eſt menſis Caſleu) centeſimi quadrageſimioctaui anni: & obtulerunt ſa-
crificium ſecundum legem ſuper altare holocauſtorum nouum, quod fecerunt. Secundũ tem-
pus & ſecundum diem in qua contaminauerunt illud gentes, in ipſa renouatum eſt in canti-
G cis, & citharis, & cinyris, & cymbalis. Et cécidit omnis populus in faciem, & adorauerũt & be-
nedixerunt in cælum eum qui proſperauit eis. Et fecerunt dedicationem altaris diebus octo,
& obtulerunt holocauſta cum lætitia, & ſacrificium ſalutaris & laudis. Et ornauerunt faciem
templi coronis aureis & ſcutulis: & dedicauerunt portas & paſtophoria, & impoſuerunt eis ia-
nuas. Et facta eſt lætitia in populo magna valde, & auerſum eſt opprobrium gentium. Et ſta- Inſtitutio Enceniorum. iohan.10.e
tuit Iudas & fratres eius & vniuerſa eccleſia Iſrael, vt agatur dies dedicationis altaris in tem-
poribus ſuis ab anno in annum per dies octo à quinta & viceſima die menſis Caſleu, cum læ
titia & gaudio. Et ædificauerunt in tempore illo montem Sion, & per circuitum muros altos
& turres firmas: nequando venirent gentes, & conculcarent eum ſicut antea fecerunt. Et collo
cauit illic exercitum, vt ſeruarent eum, & muniuit eum ad cuſtodiendam Beth-ſuram, vt ha-
beret populus munitionem contra faciem Idumææ.

CAP. V.

A ET factum eſt, vt audierunt gentes in circuitu quia ædificatum eſt altare & ſanctuariũ ſi- Iudas finitimas gẽtes Iſraelẽ perdere tentantes percutit auxiliãtib⁹ fratrib⁹ Simône & Ionatha.
cut prius, iratæ ſunt valde: & cogitabant tollere genus Iacob qui erãt inter eos, & cœpe-
runt occidere de populo, & perſequi. Et debellabat Iudas filios Eſau in Idumæa, & eos qui
erant in Arabathane: quia circunſedebant Iſraelitas. Et percuſſit eos plaga magna, *Et recor- *& accepit ſpolia eorum.
datus eſt malitiam filiorum Bean, qui erant populo in laqueum & in ſcandalum, inſidiantes ei
in via: & concluſi ſunt ab eo in turribus, & applicuit ad eos, & anathematizauit eos, & incen-
dit turres eorum igni cum omnibus qui in eis erant. Et tranſiuit ad filios Ammon, & inuenit
manum fortem, & populum copioſum, & Timótheum ducem ipſorum: & commiſit cum eis
prælia multa, & contriti ſunt in conſpectu eorum, & percuſſit eos, & cepit Gazer ciuitatem, &
filias eius, & reuerſus eſt in Iudæam. Et congregatæ ſunt gentes quæ ſunt in Galaad, aduerſus
Iſraelitas qui erant in finibus eorum, vt tollerent eos: & fugerunt in Datheman munitionem,
B & miſerunt literas ad Iudam & fratres eius, dicentes, Congregatæ ſunt aduerſum nos gentes
per circuitum, vt nos auferant: & parant venire, & occupare munitionem in quam confugi-
mus: & Timótheus eſt dux exercitus eorum. Nunc ergo veni, & eripe nos de manibus eorum,
quia cecidit multitudo de nobis. Et omnes fratres noſtri qui erant in locis Tubin, interfecti
ſunt: & captiuas duxerunt vxores eorum, & natos, & ſpolia, & peremerunt illic fere mille vi-
ros. Et adhuc epiſtolæ legebantur, & ecce alii nuntii venerunt de Galilæa cõſciſſis tunicis, nun
tiantes ſecundum verba hæc: dicentes conueniſſe aduerſum ſe à Ptolemaida, & Tyro, & Sido
ne: & repleta eſt omnis Galilæa alienigenis vt nos conſumant. Vt audiuit autem Iudas & po-
pulus ſermones iſtos, conuenit eccleſia magna cogitare quid facerent fratribus ſuis qui in tri-
bulatione erant, & expugnabantur ab eis. Dixitque Iudas Simóni fratri ſuo, Elige tibi viros,
& vade, & libera fratres tuos in Galilæa: ego autem & frater meus Ionathas ibimus in Galaa-
ditim. Et reliquit Ioſephum filium Zachariæ, & Azariam duces populi cum reſiduo exercitu
in Iudæa ad cuſtodiam: & præcepit illis, dicens, Præſtote populo huic: & nolite bellum com-
C mittere aduerſum gentes, donec reuertamur. Et partiti ſunt Simóni viri tria millia, vt iret in
Galilæam: Iudæ autem octo millia in Galaaditim. Et abiit Simon in Galilæam, & commiſit
prælia multa cum gentibus: & contritæ ſunt gentes à facie eius, & perſecutus eſt eos vſque ad
portam Ptolemaidis. & ceciderunt de gentibus ferè tria millia virorum, & accepit ſpolia eo-
rum. & aſſumpſit eos qui erant in Galilæa & in Arbatis cum vxoribus & natis & omnibus

quæ erant illis , & adduxit in Iudæam cum lætitia magna. Et Iudas Machabæus & Ionathas
frater eius tranſierunt Iordanem,& abierunt viam trium dierum per deſertum. Et occurrerūt
eis Nabuthæi, & ſuſceperunt eos pacifice, & narrauerunt eis omnia quæ acciderant fratribus
eorum in Galaaditide,& quia multi ex eis comprehenſi ſunt in Baraſa,& Boſor,& in Alimis,
& in Caſphor,& Mageth,& Carnain.hæ omnes ciuitates munitæ,& magnæ. Sed & in cæteris
ciuitatibus Galaaditidis tenentur comprehenſi,& in craſtinum conſtituerunt admouere exer
citum ciuitatibus his,& comprehendere,& tollere eos in vna die. Et conuertit Iudas & exer-
citus eius viam in deſertum Boſor repente,& occupauit ciuitatem:& occîdit omnem maſcu- D
lum in ore gladii,& accepit omnia ſpolia eorum, & ſuccendit eam igni. Et ſurrexerunt inde
nocte,& ibant vſque ad munitionē. Et factum eſt diluculo,cum eleuaſſent oculos ſuos,& ecce
populus multus, cuius non erat numerus, portantes ſcalas & machinas vt comprehenderent
munitionem: & expugnabant eos. Et vidit Iudas quia cœpit bellum, & clamor belli aſcendit
ad cælum ſicut tuba,& clamor magnus de ciuitate:& dixit exercitui ſuo. Pugnate hodie pro
fratribus veſtris. Et venit tribus ordinibus poſt eos,& exclamauerunt tubis,& clamauerunt in
oratione. Et cognouerunt caſtra Timóthei quia Machabæus eſt, & refugerunt à facie eius: &
percuſſerunt eos plaga magna,& ceciderunt ex eis in die illa ferè octo millia virorum. Et di-
uertit Iudas in Maſpha,& expugnauit,& cepit eam: & occîdit omnem maſculum eius, & aſ-
ſumpſit ſpolia eius,& ſuccendit eam igni. Inde perrexit,& cepit Caſbon,& Mageth,& Boſor,
& reliquas ciuitates Galaaditidis. Poſt hæc autem verba, congregauit Timótheus exercitum
alium,& caſtra poſuit contra Raphon trans torrentem. Et miſit Iudas ſpeculari exercitum:&
renuntiauerunt ei,dicentes, Quia conuenerunt ad eum omnes gentes quæ in circuitu noſtro
ſunt,& exercitus multus nimis, & Arabas conduxerunt in auxilium ſibi, & caſtra poſuerunt E
trans torrentem,parati ad te venire in prælium. Et abiit Iudas obuiam illis. Et ait Timótheus
principibus exercitus ſui,Cum appropinquauerit Iudas & exercitus eius ad torrentem aquæ:
ſi tranſierit ad nos prior, non poterimus ſuſtinere eum: quia potens poterit aduerſum nos. ſi
verò timuerit tranſire,& poſuerit caſtra extra flumen,tranſfretemus ad eos,& poterimus ad-
uerſus illum. Vt autem appropinquauit Iudas ad torrentem aquæ,ſtatuit ſcribas populi ſecus
torrentem, & mandauit eis, dicens, Neminem hominum reliqueritis, ſed veniant omnes in
prælium. Et tranſfretauit ad illos prior,& omnis populus poſt eum.& contritæ ſunt omnes gē
tes à facie eorum, & proiecerunt arma ſua,& fugerunt ad phanum quod erat in Carnaim. Et
occupauit ipſam ciuitatem,& phanum ſuccendit igni cum omnibus quæ erant in ipſo:& op-
preſſa eſt Carnaim,& non potuit ſuſtinere contra faciē Iudæ. Et congregauit Iudas vniuer-
ſos Iſraelitas qui erant in Galaaditide,à minimo vſque ad maximum,& vxores eorum,& na
Ciuitatē Ephron euertit Iudas ob denegatum trāſitum.
tos,& vaſa,& exercitum magnum valde,vt venirent in terrā Iudæ. Et venerūt vſque Ephron:
& hæc ciuitas magna in ingreſſu poſita, munita valde.& non erat declinare ab ea dextera vel
ſiniſtra,ſed per medium iter erat. Et incluſerunt ſe qui erant in ciuitate,& obſtruxerunt por- F
tas lapidibus:& miſit ad eos Iudas verbis pacificis,dicens, Tranſeamus per terram veſtram,vt
eamus in terram noſtram:& nemo vobis nocebit,tantum pedibus trāſibimus.& nolebant eis
aperire. Et præcepit Iudas prædicari in caſtris vt applicarent vnuſquiſque in quo erat loco.&
applicuerunt ſe viri virtutis,& oppugnauit ciuitatem illam tota die & tota nocte,& tradita eſt
ciuitas in manu eius:& peremerunt omnem maſculum in ore gladii,& eradicauit eam,& ac-
cepit ſpolia eius,& tranſiuit per totam ciuitatem ſuper interfectos. Et tranſgreſſi ſunt Iorda-
nem in campo magno,contra faciem Beth-ſan. Et erat Iudas congregans extremos,& exhor-
tabatur populum per totam viam,donec venirent in terram Iuda:& aſcenderunt in montem
Sion cum lætitia & gaudio,& obtulerunt holocauſta,quòd nemo ex eis cecidiſſet donec reuer
Ioſephi & Azariæ temeritas.
terētur in pace. Et in diebus quibus erat Iudas & Ionathas in terra Galaad,& Simon frater
eius in Galilæa contra faciē Ptolemaidis,audiuit Ioſephus Zachariæ filius,& Azarias princi-
pes virtutis res benè geſtas,& prælia quæ facta ſunt,& dixit,Faciamus & ipſi nobis nomen,&
eamus pugnare aduerſus gētes quæ in circuitu noſtro ſunt. Et præcepit his qui erāt in exercitu G
ſuo,& abierunt Iamniam. Et exiuit Gorgias de ciuitate, & viri eius obuiam illis in pugnā. Et
¶plaga] quædā exēplaria legunt fuga
fugati ſunt Ioſephus & Azarias vſque in fines Iudææ:& ceciderunt illa die de populo Iſrael ad
duo millia viri,& facta eſt plaga magna in populo:quia non audierūt Iudā,& fratres eius,exi-
ſtimantes fortiter ſe facturos.ipſi autē non erant de ſemine virorū illorū,per quos ſalus facta

eſt in Iſrael. Et vir Iuda & fratres eius magnificati ſunt valde in cõſpectu omnis Iſrael, & gen
tium omnium vbi audiebatur nomen eorum. Et conuenerunt ad eos fauſta acclamãtes. Et
exiuit Iudas & fratres eius, & expugnabãt filios Eſau in terra quæ ad Auſtrum eſt, & percuſ-
ſit Chebron, & filias eius: & muros eius & turres ſuccendit igni in circuitu. Et mouit caſtra,
vt iret in terram alienigenarum, & perambulabat Samariam. In die illa ceciderunt ſacerdo-
tes in bello, dum vult fortiter facere, dum ſine conſilio exit in prælium. Et declinauit Iudas
in Azotum in terram alienigenarum, & diruit aras eorum, & ſculptilia deorum ipſorum ſuc-
cendit igni: & cepit ſpolia ciuitatum, & reuerſus eſt in terram Iuda.

Filios Eſau expugnat Iudas.

Idôla gentiũ ſuccendit.

CAP. VI.

A ET rex Antiochus perambulabat ſuperiores regiones, & audiuit eſſe ciuitatem Elymaidẽ
in Perſide nobiliſſimam, & copioſam in argento & auro, templúmque in ea locuples val-
de. & illic velamina aurea, & loricæ, & ſcuta, quæ reliquit Alexander Philippi rex Macedo
qui regnauit primus in Græcia. Et venit, & quærebat capere ciuitatem, & deprædari eam, &
non potuit: quoniam innotuit ſermo his qui erant in ciuitate. & ſurrexerunt in prælium, & fu
git inde, & abiit cum triſtitia magna, & reuerſus eſt in Babyloniam. Et venit qui nuntiaret ei
in Perſide, Quia fugata ſunt caſtra quæ erant in terra Iuda: & quia abiit Lyſias cum virtute
forti in primis, & fugatus eſt à facie Iudæorum, & inualuerũt armis & viribus, & ſpoliis mul-
tis quæ ceperunt de caſtris quæ exciderunt: & quia diruerunt abominationem quam ædifica-
uerant ſuper altare quod erat in Ieruſalem: & ſanctificationem, ſicut prius circundederũt mu
ris excelſis: ſed & Bethſuram ciuitatem ſuam. Et factum eſt, vt audiuit rex ſermones iſtos, ex-
pauit, & commotus eſt valde: & décidit in lectum, & incidit in languorem præ triſtitia, quia
B non factum eſt ei ſicut cogitabat. Et erat illic per dies multos: quia renouata eſt in eo triſti-
tia magna, & arbitratus eſt ſe mori. Et vocauit omnes amicos ſuos, & dixit illis, Receſſit ſom
nus ab oculis meis, & cóncidi & corrui corde præ ſolicitudine: & dixi in corde meo, In quan-
tam tribulationem deueni, & in quos fluctus triſtitiæ in qua nunc ſum: qui iucundus eram,
& dilectus in poteſtate mea? Nunc verò reminiſcor malorum quæ feci in Ieruſalem, vnde &
abſtuli omnia ſpolia aurea & argentea quæ erant in ea, & miſi auferre habitantes Iudæam,
ſine cauſa. Cognoui ergo quia propterea inuenerunt me mala iſta: & ecce pereo triſtitia ma-
gna in terra aliena. Et vocauit Philippum vnum de amicis ſuis, & præpoſuit eum ſuper vni-
uerſum regnum ſuum: & dedit ei diadema, & ſtolam ſuam, & annulum, vt adduceret Antio-
chum filium ſuum, & nutriret eum, & regnaret. Et mortuus eſt illic Antiochus rex anno cen-
teſimo quadrageſimo nono. Et cognouit Lyſias quoniã mortuus eſt rex, & cõſtituit regna-
re Antiochum filium eius, quem nutriuit adoleſcentem: & vocauit nomen eius Eupatorem.
C Et hi qui erant in arce, concluſerant Iſrael in circuitu Sanctorum: & quærebant eis mala ſem
per & firmamentum gentium. Et cogitauit Iudas diſperdere eos: & conuocauit vniuerſum
populum, vt obſiderent eos. Et conuenerunt ſimul, & obſederunt eos anno centeſimo quin-
quageſimo, & fecerunt baliſtas & machinas. Et exierunt quidã ex eis qui obſidebantur: & ad-
iunxerunt ſe illis aliqui impii ex Iſrael, & abierunt ad regem, & dixerunt, Quouſque non fa-
cis iudiciũ & vindicas fratres noſtros? Nos decreuimus ſeruire patri tuo, & ambulare in præ-
ceptis eius, & obſequi edictis eius: & filii populi noſtri propter hoc alienabant ſe à nobis. &
quicunque inueniebantur ex nobis, interficiebantur, & hæreditates noſtræ diripiebantur. Et
non ad nos tantum extenderunt manum, ſed & in omnes fines noſtros. & ecce applicuerunt
hodie ad arcem in Ieruſalem occupare eam, & munitionem in Beth-ſuram munierunt. & ni
ſi præueneris eos velocius, maiora quàm hæc facient, & nõ poteris obtinere eos. Et iratus eſt
rex vt hæc audiuit: & conuocauit omnes amicos ſuos, & principes exercitus ſui, & eos qui ſu-
D per equites erant. ſed & de regnis aliis, & de inſulis maritimis venerunt ad eum exercitus cõ
ductitii. Et erat numerus exercitus eius, centum millia peditum, & viginti millia equitum, &
elephanti triginta duo docti ad prælium. Et venerunt per Idumæam, & applicuerũt ad Beth-
ſuram, & pugnauerunt dies multos, & fecerunt machinas: & exierunt, & ſuccẽderunt eas igni,
& pugnauerunt viriliter. Et receſſit Iudas ab arce, & mouit caſtra ad Beth-zacharam contra
caſtra regis. Et ſurrexit rex ante lucẽ, & concitauit exercitus in impetum contra viam Beth-
zacharam: & cõparauerunt ſe exercitus in prælium, & tubis cecinerunt: & elephantis oſtende
runt ſanguinem vuæ & mori, ad acuendos eos in prælium. & diuiſerunt beſtias per legiones:
& aſtiterunt ſingulis elephantis mille viri in loricis concatenatis, & galeæ æreæ in capitibus

Antiochus Elymaidẽ vrbẽ volens deprædari, à ciuibus propellitur.

Incidit in morbum.

Moritur.

Conſtituitur rex filius eius Antiochus Eupator.

Obſidio arcis Sion.

Antiochi aduentus in Iudæam cũ numeroſo exercitu.

eorum:& quingenti equites ordinati vnicuique beſtiæ electi erant. Hi ante tẽpus vbicunque erat beſtia, ibi erant:& quocunque ibat, ibant, & non diſcedebant ab ea. Sed & turres ligneæ ſuper eos firmæ protegentes ſuper ſingulas beſtias:& ſuper eas machinæ:& ſuper ſingulas, viri virtutis trigintaduo, qui pugnabant deſuper: & intus magiſter beſtiæ. Et reſiduum equitatum hinc & inde ſtatuit in duas partes, tubis exercitum commouere, & perurgere conſtipatos in legionibus eius. Et vt refulſit ſol in clypeos aureos & æreos, reſplenduerunt montes ab eis, & reſplenduerunt ſicut lampades ignis. Et diſtincta eſt pars exercitus regis per mõtes excelſos, & alia per loca humilia:& ibant caute & ordinate. Et commouebantur omnes inhabitantes terram à voce multitudinis eorum, & inceſſu turbæ, & colliſione armorum. erat enim exercitus magnus valde & fortis. Et appropiauit Iudas, & exercitus eius in prælium: & ceciderunt de exercitu regis ſexcẽti viri. Et vidit Eleazar filius Saura, vnam de beſtiis loricatam loricis regis, & erat eminens ſuper cæteras beſtias. & viſum eſt ei quòd in ea eſſet rex: & dedit ſe vt liberaret populum ſuum, & acquireret ſibi nomen æternum. Et cucurrit ad eam audacter in medio legionis interficiens à dextris & à ſiniſtris, & cadebant ab eo huc atque illuc. Et iuit ſub elephantum, & ſuppoſuit ſe ei, & occidit eum:& cecidit in terrã ſuper ipſum, & mortuus eſt illic. Et videntes virtutem regis, & impetum exercitus eius, diuerterunt ſe ab eis. Caſtra autem regis aſcenderunt contra eos in Ieruſalem, & applicuerunt caſtra regis ad Iudæam & montem Sion. Et fecit pacem cum his qui erant in Beth-ſura: & exierunt de ciuitate, quia non erant eis ibi alimenta concluſis, quia ſabbatha erant terræ. Et comprehẽdit rex Beth-ſuram, & conſtituit illic cuſtodiam ſeruare eam. Et cõuertit caſtra ad locũ ſanctificationis dies multos:& ſtatuit illic baliſtas, & machinas, & ignis iacula, & tormenta ad lapides iactãdos, & ſpicula, & ſcorpios ad mittendas ſagittas & fundibula. Fecerunt autẽ & ipſi machinas aduerſus machinas eorum, & pugnauerunt dies multos. Eſcæ autem non erant in ciuitate, eò quòd ſeptimus annus eſſet: & qui remanſerant in Iudæa de gentibus, cõſumpſerant reliquias eorũ quæ repoſitæ fuerant. Et remanſerũt in ſanctis viri pauci, quoniã obtinuerat eos fames:& diſperſi ſunt vnuſquiſque in locũ ſuũ. Et audiuit Lyſias quòd Philippus quem cõſtituerat rex Antiochus cum adhuc viueret, vt nutriret Antiochum filium ſuum, & regnaret, reuerſus eſt à Perſide & Media, & exercitus qui abierat cũ ipſo, & quia quærebat ſuſcipere regni negotia: & feſtinauit ire, & dicere ad regem & duces exercitus, Deficimus quotidie, & eſca nobis modica eſt, & locus quem obſidemus eſt munitus, & incumbit nobis ordinare de regno. Nũc itaque demus dextras hominibus iſtis, & faciamus cum illis pacem, & cum omni gente eorũ: & conſtituamus illis vt ambulent in legitimis ſuis ſicut prius. propter legitima enim ipſorum, quæ deſpeximus, irati ſunt, & fecerunt omnia hæc. Et placuit ſermo in cõſpectu regis & principum:& miſit ad eos pacem facere:& ceperunt illam. Et iurauit illis rex & principes: & exierunt de munitione. Et intrauit rex mõtem Sion, & vidit munitionem loci:& rupit citius iuramentum quod iurauit, & mandauit deſtruere murum in gyro. Et diſceſſit feſtinanter, & reuerſus eſt Antiochiam, & inuenit Philippum dominantem ciuitati: & pugnauit aduerſus eũ, & occupauit ciuitatem.

Eleazari magnanimitas. *Saura, vnam] græca legũt auaran vnã.* *Rex ſuadente Lyſia init pacẽ cũ Iuda* *Rex fœd⁹ violat.*

CAP. VII.

Anno cẽteſimo quinquageſimoprimo exiit Demetrius Seleuci filius ab vrbe Roma, & aſcẽdit cum paucis viris in ciuitatem maritimam, & regnauit illic. Et factum eſt: vt ingreſſus eſt domũ regni patrum ſuorum, comprehẽdit exercitus Antiochum & Lyſiam, vt adducerent eos ad eum. Et res ei innotuit:& ait, Nolite mihi oſtendere faciem eorum. Et occidit eos exercitus. Et ſedit Demetrius ſuper ſedẽ regni ſui, & venerunt ad eum viri iniqui & impii ex Iſrael:& Alcimus, dux eorum, qui volebat fieri ſacerdos. Et accuſauerunt populum apud regem, dicentes, Perdidit Iudas & fratres eius omnes amicos tuos, & nos diſperdidit de terra noſtra. Nunc ergo mitte virum cui credis, vt eat & videat exterminium omne quod fecit nobis & regionibus regis: & puniat omnes amicos eius & adiutores eorũ. Et elegit rex ex amicis ſuis Bacchidem, qui dominabatur trans flumen magnum in regno, & fidelem regi: & miſit eũ. & Alcimum impium conſtituit in ſacerdotium, & mandauit ei facere vltionẽ in filios Iſrael. Et ſurrexerunt, & venerunt cũ exercitu magno in terram Iuda:& miſerunt nũtios, & locuti ſunt ad Iudã & ad fratres eius verbis pacificis in dolo. Et non intenderunt ſermonibus eorũ: viderunt enim quia venerunt cum exercitu magno. Et conuenerũt ad Alcimum & Bacchidem congregatio ſcribarum requirere quæ iuſta ſunt:& primi, Aſſidæi qui erant in fi-

Occiſis Antiocho & Lyſia Demetri⁹ regnat. *Rex impiorum conſilio mittens Bacchidem & Alcimum in Iudæam, filios Iſrael affligit.*

liis Iſrael:& exquirebant ab eis pacem. Dixerunt enim, Homo ſacerdos de ſemine Aaron ve
nit, non decipiet nos. Et locutus eſt cũ eis verba pacifica:& iurauit illis, dicens, Nõ inferemus
vobis malum, neque amicis veſtris. Et crediderunt ei. Et cõprehendit ex eis ſexaginta viros,
C & occidit eos in vna die ſecundum verbũ quod ſcriptũ eſt, Carnes ſanctorum tuorum, & ſan- Pſal. 78. a
guinem ipſorũ effuderunt in circuitu Ieruſalẽ, & non erat qui ſepeliret. Et incubuit timor &
tremor in omnẽ populũ: quia dixerũt, Non eſt veritas & iudicium in eis: trãſgreſſi ſunt enim
conſtitutũ, & iuſiurandum quòd iurauerũt. Et mouit Bacchides caſtra ab Ieruſalem, & appli-
cuit in Bethzecha: & miſit, & cõprehendit multos ex eis qui ad ſe refugerant, & quoſdã de po-
pulo mactauit, & in puteũ magnum proiecit. Et cõmiſit regionem Alcimo, & reliquit cũ eo
auxilium in adiutoriũ ipſi. Et abiit Bacchides ad regem: & ſatis agebat Alcimus pro prin-
cipatu ſacerdotii ſui. & cõuenerunt ad eum omnes, qui perturbabant populum ſuum, & ob-
tinuerunt terram Iuda, & fecerunt plagã magnam in Iſrael. Et vidit Iudas omnia mala quæ
D fecit Alcimus & qui cum eo erant, filiis Iſrael, multo plus quàm gẽtes: & exiit in omnes fines
Iudææ in circuitu, & fecit vindictã in viros deſertores, & ceſſauerũt vltrà exire in regionem.
Vidit autem Alcimus quòd præualuit Iudas & qui cum eo erant: & cognouit quia nõ poteſt
ſuſtinere eos, & regreſſus eſt ad regẽ, & accuſauit eos multis criminibus. Et miſit rex Nica Poſt reditum Bacchidis & Alcimi mittit rex Nicanorẽ. 2. mach 15. a
norem, vnũ ex principibus ſuis nobilioribus, qui erat inimicitias exercens cõtra Iſrael: & mã
dauit ei euertere populũ. Et venit Nicanor in Ieruſalẽ cum exercitu magno, & miſit ad Iudã
& ad fratres eius verbis pacificis cum dolo, dicens, Non ſit pugna inter me & vos: veniã cum
viris paucis, vt videam facies veſtras cum pace. Et venit ad Iudam, & ſalutauerunt ſeinuicem
pacifice: & hoſtes parati erant rapere Iudã. Et innotuit ſermo Iudæ quoniam cum dolo vene
E rat ad eum: & conterritus eſt ab eo, & amplius noluit videre faciem eius. Et cognouit Nica-
nor quoniam denudatum eſt conſiliũ eius: & exiuit obuiam Iudæ in pugnam iuxta Caphar-
ſalama. Et ceciderunt de Nicanoris exercitu, ferè quinque milia viri, & fugerunt in ciuitatem
Dauid. Et poſt hæc verba aſcendit Nicanor in montẽ Sion: & exierunt de ſacerdotibus* popu
li ſalutare eum in pace, & demonſtrare ei holocauſtomata quæ offerebantur pro rege. Et ir-
ridens, ſpreuit eos, & polluit: & locutus eſt ſuperbe, & iurauit cũ ira, dicens, Niſi traditus fue-
rit Iudas, & exercitus eius in manus meas: continuo cũ regreſſus fuero in pace, ſuccendã do-
mum iſtam. Et exiit cũ ira magna: & intrauerunt ſacerdotes, & ſteterũt ante faciem altaris Oratio ſacerdotum aduerſus Nicanorem.
& templi: & flentes dixerunt, Tu domine elegiſti domũ iſtam ad inuocandum nomen tuum
F in ea, vt eſſet domus orationis & obſecrationis populo tuo: fac vindictam in homine iſto, &
exercitu eius, & cadant in gladio: memẽto blaſphemias eorũ, & ne dederis eis vt permaneãt.
Et exiit Nicanor ab Ieruſalẽ, & caſtra applicuit ad Beth-horon: & occurrit illi exercitus Sy Iudas, oratione facta, Nicanorẽ interficit. 4. regũ 19. g. tobiæ 1. d eccl. 48. d. iſa. 37. g
riæ. Et Iudas applicuit in Adarſa cum tribus millibus viris: & orauit Iudas, & dixit, Qui miſ
ſi erant à rege Sennacherib, domine, quia blaſphemauerunt te, exiit angelus, & percuſſit ex
eis centum octogintaquinque millia: ſic contere exercitum iſtum in conſpectu noſtro hodie,
& ſciant cæteri quia male locutus eſt ſuper ſancta tua, & iudica illũ ſecundum malitiã illius.
Et cõmiſerunt exercitus prælium tertiadecima die menſis Adar: & contrita ſunt caſtra Nica
noris, & cecidit ipſe primus in prælio. Vt autem vidit exercitus eius quia cecidiſſet Nicanor,
G proiecerunt arma ſua, & fugerunt: & perſecuti ſunt eos viam vnius diei ab Adazer, vſquequo
veniatur in Gazara, & tubis cecinerunt poſt eos cum ſignificationibus. & exierunt de omni-
bus caſtellis Iudææ in circuitu, & ventilabant eos cornibus, & conuertebantur iterum ad eos.
& ceciderunt omnes gladio, & non eſt relictus ex eis nec vnus. Et acceperũt ſpolia eorum &
prædam: & caput Nicanoris amputauerunt, & dextram eius quam extenderat ſuperbe, & at-
tulerunt, & ſuſpenderunt contra Ieruſalem. Et lætatus eſt populus valde, & egerunt diem illã
in lætitia magna. Et conſtituit agi omnibus annis diem iſtam tertiadecima die mẽſis Adar.
Et ſiluit terra Iuda dies paucos.

CAP. VIII.

A ET audiuit Iudas nomen Romanorum quia ſunt potentes viribus, & acquieſcunt ad om Iudas Romanorũ res bene geſtas cõſiderans, pacem cum eis init.
nia quæ poſtulantur ab eis: & quicunque acceſſerunt ad eos, ſtatuerunt cum eis amicitias,
& quia ſunt potentes viribus. Et audierunt prælia eorum, & virtutes bonas quas fecerunt in
Galatia, quia obtinuerunt eos & duxerunt ſub tributum: & quanta fecerunt in regione Hiſpa
niæ, & quòd in poteſtatẽ redegerunt metalla argenti & auri quæ illic ſunt, & poſſederunt om
nem locũ conſilio ſuo & patientia: locáque quæ longe erant valde ab eis, & reges qui ſuper-

quinq; milia viri, quingenti viri, * ex ſanctis & à ſenioribus

uenerãt eis ab extremis terræ,contriuerunt,& percuſſerũt eos plaga magna: cæteri autẽ dant eis tributũ omnibus annis. Et Philippũ & Perſen Cæthæorum regẽ,& cæteros qui aduerſum eos arma tulerãt contriuerunt in bello,& obtinuerunt eos. & Antiochũ magnum regẽ Aſiæ, qui eis pugnã intulerat,habens centũ viginti elephantes,& equitatũ,& currus,& exercitũ magnum valde,contritũ ab eis:& quia ceperunt eum viuũ,& ſtatuerunt ei vt daret ipſe & qui regnarent poſt ipſum,tributũ magnum,& daret obſides,& conſtitutũ & regionẽ Indorũ,& Medos,& Lydos de optimis regionibus eorũ:& acceptas eas ab eis,dederũt Eumeni regi.& quia qui erant apud Helladã,voluerunt ire,& tollere eos:& innotuit ſermo his,& miſerunt ad eos ducem vnũ,& pugnauerunt contra illos,& ceciderunt ex eis multi,& captiuas duxerunt vxores eorũ,& filios,& diripuerunt eos,& terrã eorum poſſederũt,& deſtruxerunt muros eorũ,& in ſeruitutẽ illos redegerunt vſque in hunc diẽ:& reſidua regna,& inſulas quæ aliquando reſtiterant illis,exterminauerunt,& in poteſtatẽ redegerunt. Cũ amicis autẽ ſuis,& qui in ipſis requiẽ habebant, conſeruauerunt amicitiã, & obtinuerunt regna quæ erant proxima,& quæ erant lõge:quia quicunque audiebant nomen eorũ,timebant eos. Quibus verò vellent auxilio eſſe vt regnarent,regnabant:quos autẽ vellent, regno deturbabant.& exaltati ſunt valde. Et in omnibus iſtis nemo portabat diadema, nec induebatur purpura, vt magnificaretur in ea. Et quia curiã fecerunt ſibi, & quotidie cõſulebant trecentos viginti conſiliũ agentes ſemper de multitudine,vt quæ digna ſunt,gerant. Et cõmittunt vni homini magiſtratũ ſuum per ſingulos annos dominari vniuerſæ terræ ſuæ:& omnes obediunt vni,& nõ eſt inuidia neque zelus inter eos. Et elegit Iudas Eupolemũ filiũ Iohannis filii Iacob, & Iaſonem filiũ Eleazari,& miſit eos Romã conſtituere cũ illis amicitiam & ſocietatẽ: & vt auferrent ab eis iugũ Græcorũ, quia viderũt quòd in ſeruitutẽ premerent regnum Iſrael. Et abierunt Romã viam multã valde,& introierunt curiã,& dixerunt,Iudas Machabæus,& fratres eius,& populus Iudæorũ miſerunt nos ad vos ſtatuere vobiſcum ſocietatẽ & pacem, & cõſcribere nos ſocios & amicos veſtros. Et placuit ſermo in cõſpectu eorũ. Et hoc reſcriptũ eſt,quod reſcripſerũt in tabulis æreis:& miſerunt in Ieruſalẽ,vt eſſet apud eos ibi memoriale pacis & ſocietatis. B E NE SIT ROMANIS & genti Iudæorũ in mari & in terra inæternum: gladiúſque, & hoſtis procul ſit ab eis. Quòd ſi inſtiterit bellum Romanis prius,aut omnibus ſociis eorũ in omni dominatione eorũ:auxilium feret gens Iudæorũ,prout tẽpus dictauerit,corde pleno.& præliantibus nõ dabunt,neque ſubminiſtrabunt triticũ,arma,pecuniã,naues,ſicut placuit Romanis:& cuſtodiẽt mandata eorum, nihil ab eis accipiẽtes. Similiter autẽ & ſi genti Iudæorũ prius acciderit bellũ,adiuuabunt Romani ex animo,prout eis tẽpus permiſerit: & adiuuantibus nõ dabitur triticũ,arma,pecunia,naues,ſicut placuit Romanis:& cuſtodient mãdata eorũ abſque dolo. ſecundũ hæc verba cõſtituerunt Romani populo Iudæorũ. Quòd ſi poſt hæc verba hi aut illi addere,aut demere ad hæc aliquid voluerint,faciẽt ex propoſito ſuo:& quæcũque addiderint vel dẽpſerint,rata erunt. Sed & de malis quæ Demetrius rex fecit in eos,ſcripſimus ei,dicẽtes,Quare grauaſti iugũ tuũ ſuper amicos noſtros,& ſocios Iudæos? Si ergo iterũ adierint nos aduerſum te,faciemus illis iudiciũ,& pugnabimus tecũ mari terráq;. CAP. IX.

Reſcriptum Romanorũ ad Iudæos.

INterea vt audiuit Demetrius quia cecidit Nicanor & exercitus eius in prælio, appoſuit & Bacchidẽ & Alcimum rurſum mittere in Iudæã,& dextrum cornu cũ illis. Et abierunt viã quæ ducit in Galgala,& caſtra poſuerũt in Maſaloth,quæ eſt in Arbellis: & occupauerũt eam,& peremerunt animas hominũ multas. In menſe primo anni cẽteſimi & quinquageſimiſecundi applicuerunt exercitũ ad Ieruſalẽ:& ſurrexerunt,& abierũt in Berean viginti millia virorũ,& duo millia equitũ. Et Iudas poſuerat caſtra in Laiſa, & tria millia viri electi cũ eo:& viderunt multitudinẽ exercitus quia multi ſunt,& timuerunt valde:& multi ſubtraxerunt ſe de caſtris,& non remanſerunt ex eis niſi octingenti viri. Et vidit Iudas quòd defluxit exercitus ſuus,& bellũ perurgebat eũ, & confractus eſt corde: quia nõ habebat tẽpus congregandi eos,& diſſolutus eſt. Et dixit his qui reſidui erant, Surgamus, & eamus ad aduerſarios noſtros,ſi poterimus pugnare aduerſus eos. Et auertebant eũ,dicẽtes. Nõ poterimus,ſed liberemus animas noſtras modo,& reuertamur ad fratres noſtros, & tunc pugnabimus aduerſus eos:nos autẽ pauci ſumus. Et ait Iudas, Abſit iſtã rem facere, vt fugiamus ab eis:& ſi appropiauit tẽpus noſtrũ,moriamur in virtute propter fratres noſtros, & nõ inferamus crimẽ gloriæ noſtræ. Et mouit exercitus de caſtris,& ſteterunt illis obuiã:& diuiſi ſunt equites in duas

Nicanore mortuo, rurſum mittit Demetrius Bacchidẽ & Alcimũ contra Iudam.

partes,& fundibularii & ſagittarii præibant exercitum,& primi certaminis omnes potentes.
Bacchides autē erat in dextro cornu, & proximauit legio ex duabus partibus, & clamabant
tubis:exclamauerunt autē & hi qui erant ex parte Iudæ etiā ipſi,& commota eſt terra à voce
exercituum: & cōmiſſum eſt prælium à mane vſque ad veſperā. Et vidit Iudas quòd firmior
eſt pars exercitus Bacchidis in dextris,& conuenerunt cū ipſo omnes conſtantes corde:& cō-
trita eſt dextera pars ab eis,& perſecutus eſt eos vſque ad montē Azoti. Et qui in ſiniſtro cor
nu erant viderunt quòd contritū eſt dextrum cornu,& ſecuti ſunt poſt Iudam & eos qui cum
ipſo erant à tergo:& ingrauatū eſt prælium,& ceciderunt vulnerati multi ex his & ex illis. Et
Iudas cecidit,& cæteri fugerūt. Et Ionathas,& Simon tulerunt Iudā fratrem ſuum,& ſepelie- Iudas interficitur.
C runt eum in ſepulchro patrū ſuorum in ciuitate Modin. Et fleuerunt eū omnis populus Iſrael
planctu magno:& lugebant dies multos,& dixerunt, Quomodo cecidit potens, qui ſaluū fa-
ciebat populum Iſrael! Et cætera verba bellorū Iudæ,& virtutum quas fecit, & magnitudinis
eius nō ſunt deſcripta. multa enim erāt valde. Et factū eſt: poſt obitū Iudæ emerſerunt ini-
qui in omnibus finibus Iſrael, & exorti ſunt omnes qui operabātur iniquitatē. In diebus illis Impii affligētes Iudā.
facta eſt fames magna valde,& tradidit ſe Bacchidi omnis regio eorū cū ipſis. Et elegit Bac-
chides viros impios,& cōſtituit eos dominos regionis:& exquirebāt & perſcrutabantur ami-
cos Iudæ,& adducebāt eos ad Bacchidē,& vindicabat in illos, & illudebat. Et facta eſt tribu-
latio magna in Iſrael, qualis nō fuit ex die qua nō eſt viſus propheta in Iſrael. Et congregati Ionathan fratri ſubſtituūt Iudæi.
ſunt omnes amici Iudæ,& dixerunt Ionathæ, Ex quo frater tuus Iudas defunctus eſt, vir ſimi-
lis ei non eſt qui exeat cōtra inimicos, Bacchidē,& eos qui inimici ſunt gentis noſtræ. Nunc
itaque te hodie eligimus eſſe pro eo nobis in principē & ducē ad bellandum bellum noſtrum.
Et ſuſcepit Ionathas tēpore illo principatū,& ſurrexit loco Iudæ fratris ſui. Et cognouit Bac-
chides,& quærebat eum occidere. Et cognouit Ionathas & Simon frater eius,& omnes qui cū
D eo erant:& fugerunt in deſertū Thecuæ, & conſederunt ad aquā lacus Aſphar. Et cognouit
Bacchides:& die ſabbathorum venit ipſe & omnis exercitus eius trans Iordanem:& Ionathas
miſit fratrē ſuum ducē populi,& rogauit Nabuthæos amicos ſuos, vt cōmodarent illis appa-
ratum ſuū qui erat copioſus. Et exierunt filii Iambri ex Madaba,& cōprehenderunt Iohannē
& omnia quæ habebat,& abierūt habentes ea. Poſt hæc verba renuntiatū eſt Ionathæ & Si
mōni fratri eius quia filii Iambri faciunt nuptias magnas, & ducunt ſpōſam ex Madaba filiā
vnius de magnis principibus Chanáan cū ambitione magna. Et recordati ſunt ſanguinis Io-
hannis fratris ſui:& aſcēderunt,& abſconderunt ſe ſub tegumēto montis. Et eleuauerunt ocu
los ſuos,& viderunt:& ecce tumultus,& apparatus multus.& ſpōſus proceſſit,& amici eius,&
fratres eius obuiā illis cum tympanis,& muſicis,& armis multis. Et ſurrexerunt ad eos ex in-
ſidiis,& occiderunt eos, & ceciderunt vulnerati multi, & reſidui fugerūt in mōtes: & accepe-
runt omnia ſpolia eorum,& cōuerſæ ſunt nuptiæ in luctū,& vox muſicorum ipſorū in lamē-
tum. Et vindicauerunt vindictā ſanguinis fratris ſui:& reuerſi ſunt ad ripā Iordanis. Et audi Cōflictus Ionathę & Bacchidis.
E uit Bacchides,& venit die ſabbathorū vſque ad oram Iordanis in virtute magna. Et dixit ad
ſuos Ionathas, Surgamus,& pugnemus cōtra inimicos noſtros. non eſt enim hodie ſicut heri,
& nudiuſtertius. ecce enim bellū ex aduerſo, aqua verò Iordanis hinc & inde,& ripæ,& palu-
des,& ſaltus:& nō eſt locus diuertendi. Nunc ergo clamate in cælum, vt liberemini de manu
inimicorum veſtrorum. Et cōmiſſum eſt bellum. Et extendit Ionathas manum ſuā percutere
Bacchidē,& diuertit ab eo retro:& diſſiliit Ionathas & qui cum eo erant in Iordanē, & tranſ-
natauerunt ad eos Iordanē,& ceciderunt de parte Bacchidis die illa mille viri: & reuerſi ſunt
in Ieruſalē,& ædificauerunt ciuitates munitas in Iudæa, munitionē quæ erat in Iericho,& in
Ammaū, & in Beth-horon, & in Bethel,& Thamnatha,& Phara,& Thopo muris excelſis &
portis & ſeris. Et poſuit cuſtodiā in eis, vt inimicitias exercerent in Iſrael:& muniuit ciuitatē
Beth-ſuram,& Gazaram,& arcē,& poſuit in eis auxilia,& apparatum eſcarū: & accepit filios
principum regionis obſides,& poſuit eos in arce in Ieruſalē in cuſtodiā. Et anno cēteſimo
F quinquageſimotertio, menſe ſecundo præcepit Alcimus deſtrui muros domus ſanctæ inte-
rioris, & deſtrui opera prophetarum: & cœpit deſtruere. In tempore illo percuſſus eſt Alci- Alcimus paralyſi diſſolutus interijt.
mus:& impedita ſunt opera illius, & occluſum eſt os eius, & diſſolutus eſt paralyſi, nec vltra
potuit loqui verbum & mandare de domo ſua. Et mortuus eſt Alcimus in tempore illo cum Reuertitur ad regē Bacchides.
tormēto magno. Et vidit Bacchides quoniam mortuus eſt Alcimus:& reuerſus eſt ad regē,

Bacchides Impiorum ſuaſu Ionathan aggreſſus vincitur.

& ſiluit terra Iuda annis duobus. Et cogitauerunt omnes iniqui,dicentes,Ecce Ionathas & qui cum eo ſunt,in ſilentio habitant confidenter.nunc ergo adducamus Bacchidem, & comprehendet eos omnes vna nocte.Et abierunt,& conſilium ei dederunt. Et ſurrexit vt veniret cum exercitu multo:& miſit occulte epiſtolas ſociis ſuis qui erant in Iudæa, vt comprehenderent Ionathan & eos qui cum eo erant,ſed non potuerunt,quia innotuit eis conſilium eorum.Et apprehendit de viris regionis,qui principes erant malitiæ quinquaginta viros, & occîdit eos.& ſeceſſit Ionathas, & Simon, & qui cum eo erant in Beth-beſſen, quæ eſt in deſerto:& extruxit diruta eius,& firmauerunt eam.Et cognouit Bacchides,& congregauit vniuer- G
ſam multitudinem ſuam:& his qui de Iudæa erant denuntiauit.Et venit,& caſtra poſuit deſuper Beth-beſſen:& oppugnauit eam dies multos,& fecit machinas.Et reliquit Ionathas Simonem fratrem ſuum in ciuitate,& exiit in regionẽ, & venit cum numero,& percuſſit Odaren & fratres eius, & filios Phaſeron in tabernaculis ipſorũ, & cœpit cedere & creſcere in virtutibus.Simon verò,& qui cum ipſo erant,exierunt de ciuitate,& ſuccenderunt machinas,& pugnauerunt contra Bacchidem,& contritus eſt ab eis,& afflixerunt eum valde, quoniã conſilium eius & congreſſus eius erat inanis. Et iratus contra viros iniquos qui ei conſilium dederant vt veniret in regionem ipſorum,multos ex eis occîdit: ipſe autem cogitauit cum reliquis abire in regionẽ ſuã.

Fœdus Ionathæ cum Bacchide.

Et cognouit Ionathas:& miſit ad eum legatos componere pacem cum ipſo,& reddere ei captiuitatem.Et libenter accepit,& fecit ſecundum verba eius,& iurauit ſe nihil facturum ei mali omnibus diebus vitæ eius.Et reddidit ei captiuitatẽ quam prius erat prædatus de terra Iuda:& conuerſus abiit in terram ſuam,& non appoſuit amplius venire in fines eius.Et ceſſauit gladius ex Iſrael: & habitauit Ionathas in Machmas, & cœpit Ionathas ibi iudicare populum,& exterminauit impios ex Iſrael.

CAP. X.

Cupit Demetrius inire pactũ cũ Ionatha, qui id refellens Alexãdro adhæret

ET anno centeſimo ſexageſimo aſcendit Alexander Antiochi filius,qui cognominatus eſt A
Nobilis:& occupauit Ptolemaidã,& receperunt eum,& regnauit illic. Et audiuit Demetrius rex,& congregauit exercitum copioſum valde,& exiuit obuiam illi in prælium. Et miſit Demetrius epiſtolam ad Ionathan verbis pacificis,vt magnificaret eum:dixit enim, Anticipemus facere pacem cum eo,priuſquam faciat cum Alexandro aduerſum nos:recordabitur enim omnium malorum quæ fecimus in eum,& in fratrem eius,& in gentem eius.Et dedit ei poteſtatem congregandi exercitum,& fabricare arma,& eſſe ipſum ſocium eius, & obſides qui erãt in arce iuſſit tradi ei.Et venit Ionathas in Ieruſalem, & legit epiſtolas in auditu omnis populi & eorum qui in arce erant.Et timuerunt timore magno,quoniam audierũt quòd dedit ei rex poteſtatem congregandi exercitum.Et traditi ſunt Ionathæ obſides,& reddidit eos parentibus ſuis: & habitauit Ionathas in Ieruſalem , & cœpit ædificare & innouare ciuitatem.Et dixit facientibus opera, vt extruerent muros, & montem Sion in circuitu lapidibus quadratis ad munitionem:& ita fecerunt.Et fugerunt alienigenæ qui erant in munitionibus quas Bacchides ædificauerat:& reliquit vnuſquiſque locum,& abiit in terram ſuam: tantum in Beth-ſura remanſerũt aliqui ex his qui reliquerant legẽ & præcepta dei.erat enim hæc eis ad refugium. Et audiuit Alexãder rex promiſſa quæ promiſit Demetrius Ionathæ: B
& narrauerũt ei prælia,& virtutes quas ipſe fecit,& fratres eius, & labores quos laborauerũt, & ait,Nunquid inueniemus aliquem virum talem?& nunc faciemus eum amicum,& ſocium noſtrum.Et ſcripſit epiſtolam,& miſit ei ſecundum hæc verba,dicens,REX Alexander fratri Ionathæ ſalutem.Audiuimus de te quòd vir potẽs ſis viribus,& aptus es vt ſis amicus noſter:& nunc conſtituimus te hodie ſummum ſacerdotem gentis tuæ, vt amicus vocẽris regis (& miſit ei purpuram,& coronam auream)& quæ noſtra ſunt ſentias nobiſcum, & conſerues amicitias ad nos.Et induit ſe Ionathas ſtola ſancta ſeptimo menſe,anno centeſimo ſexageſimo in die ſolenni ſcenopegiæ:& cõgregauit exercitũ,& fecit arma copioſa. Et audiuit Demetrius verba iſta,& contriſtatus eſt nimis,& ait,Quid hoc fecimus,quòd præoccupauit nos Alexander apprehendere amicitiam Iudæorum ad munimen ſui? Scribam & ego illis verba deprecatoria,& dignitates,& dona:vt ſint mecum in adiutorium. Et ſcripſit eis in hæc verba,REX Demetrius genti Iudæorum ſalutem.Quoniam ſeruaſtis ad nos pactum,& manſiſtis in amicitia noſtra,& non acceſſiſtis ad inimicos noſtros, audiuimus,& gauiſi ſumus. Et nunc perſeuerate adhuc conſeruare ad nos fidem , & retribuemus vobis bona pro his quæ fe- C
ciſtis nobiſcũ.Et remittemus vobis præſtationes multas,& dabimus vobis donationes.Et nũc

abſoluo vos & omnes Iudæos à tributis,& pretia ſalis indulgeo,& coronas remitto, & tertias
ſeminis:& dimidiam partẽ fructus ligni quod eſt portionis meæ, relinquo vobis ex hodierno
die & deinceps , ne accipiatur à terra Iuda & à tribus ciuitatibus quæ additæ ſunt illi ex Sa-
maria & Galilæa ex hodierna die & in totum tempus.& Ieruſalẽ ſit ſancta & libera cum fini-
bus ſuis:& decimæ & tributa,ipſius ſint. Remitto etiam poteſtatẽ arcis quæ eſt in Ieruſalem:
& do eam ſummo ſacerdoti,vt cõſtituat in ea viros quoſcũque ipſe elegerit, qui cuſtodiãt eã.
Et omnem animam Iudæorũ , quæ captiua eſt à terra Iuda in omni regno meo relinquo libe-
ram gratis,vt omnes à tributis ſoluantur,etiam pecorum ſuorum.Et omnes dies ſolennes, &
ſabbatha,& neomeniæ,& dies decreti,& tres dies ante diem ſolennem, & tres dies poſt diem
ſolennem ſint omnes immunitatis & remiſſionis omnibus Iudæis qui ſunt in regno meo: &
nemo habebit poteſtatem agere aliquid,& mouere negotia aduerſus aliquem illorum in om
ni cauſa. Et aſcribantur ex Iudæis in exercitu regis ad triginta millia virorum , & dabuntur
illis copiæ vt oportet omnibus exercitibus regis, & ex eis ordinabuntur qui ſint in munitio-
nibus regis magni.& ex his conſtituentur ſuper negotia regni quæ aguntur ex fide,& princi-
D pes ſint ex eis,& ambulent in legibus ſuis, ſicut præcepit rex in terra Iuda. Et tres ciuitates
quæ additæ ſunt Iudææ ex regione Samariæ, cum Iudæa reputentur: vt ſint ſub vno , & non
obediant alienæ poteſtati,niſi ſummo ſacerdoti:Ptolemaida & confines eius,quas dedi donũ
ſanctis qui ſunt in Ieruſalem ad neceſſarios ſumptus ſanctorũ.Et ego do ſingulis annis quin-
decim millia ſiclorum argenti de rationibus regis,quæ me cõtingunt: & omne quod reliquũ
fuerit,quod non reddiderant qui ſuper negotia erant annis prioribus,ex hoc dabunt in ope-
ra domus. Et ſuper hæc quinque millia ſiclorum argenti, quæ accipiebant de ſanctorum ra-
tione per ſingulos annos:& hæc ad ſacerdotes pertineant, qui miniſterio funguntur. Et qui-
cunque confugerint in templum quod eſt Ieroſolymis,& in omnibus finibus eius,obnoxii re
gi in omni negotio dimittantur,& vniuerſa quæ ſunt eis in regno meo libera habeant.Et ad
ædificanda vel reſtauranda opera ſanctorum ſumptus dabuntur de ratione regis: & ad extruẽ
dos muros in Ieruſalem & communiendos in circuitu , ſumptus dabuntur de ratione regis,
& ad conſtruendos muros in Iudæa. Vt audiuit autem Ionathas & populus ſermones iſtos,nõ
crediderunt eis,nec receperunt eos:quia recordati ſunt malitiæ magnæ quam fecerat in Iſra-
el,& tribulauerat eos valde. Et complacuit eis in Alexandrum,quia ipſe fuerat eis princeps
ſermonum pacis, & ipſi auxilium ferebant omnibus diebus . Et congregauit rex Alexander
exercitum magnum,& admouit caſtra contra Demetrium.Et cõmiſerunt prælium duo reges,
& fugit exercitus Demetrii,& inſecutus eſt eum Alexander,& incubuit ſuper eos. Et inualuit
prælium nimis,donec occidit ſol: & cecidit Demetrius in die illa. Et miſit Alexander ad Pto
E lemæum regem AEgypti legatos ſecundũ hæc verba dicens, QVONIAM regreſſus ſum
in regnum meum,& ſedi in ſede patrum meorum,& obtinui principatum, & contriui Deme
trium,& poſſedi regionem noſtram,& cõmiſi pugnam cum eo,& contritus eſt ipſe, & caſtra
eius à nobis,& ſedemus in ſede regni eius:& nunc ſtatuamus adinuicem amicitiam:& da mi-
hi filiã tuam vxorem, & ego ero gener tuus,& dabo tibi dona, & ipſi dignitatẽ. Et reſpondit
rex Ptolemæus,dicens,FOELIX dies in qua reuerſus es ad terrã patrum tuorũ,& ſediſti in
ſede regni eorum.Et nunc faciam tibi quod ſcripſiſti: ſed occurre mihi Ptolemaidam, vt vi-
deamus inuicẽ nos,& ſpondeam tibi ſicut dixiſti. Et exiuit Ptolemæus de AEgypto,ipſe &
Cleopatra filia eius, & venit Ptolemaidam anno centeſimo ſexageſimoſecundo. Et occurrit
ei Alexander rex,& dedit ei Cleopatram filiam ſuam: & fecit nuptias eius Ptolemaidæ, ſicut
reges in magna gloria. Et ſcripſit rex Alexãder Ionathæ, vt veniret obuiam ſibi.Et abiit cũ
gloria Ptolemaidam,& occurrit ibi duobus regibus,& dedit illis argentum multum, & aurũ,
& dona:& inuenit gratiam in conſpectu eorum. Et conuenerunt aduerſus eum viri peſtilen-
tes ex Iſrael,viri iniqui interpellantes aduerſus eum:& non intendit ad eos rex. Et iuſſit ſpo-
liari Ionathan veſtibus ſuis,& indui eum purpura:& ita fecerunt. Et collocauit eum rex ſede-
F re ſecum.Dixitque principibus ſuis,Exite cum eo in medium ciuitatis,& prædicate vt nemo
aduerſus eum interpellet de vllo negotio,nec quiſquam ei moleſtus ſit de vlla ratione. Et fa-
ctum eſt vt viderunt qui interpellabant gloriam eius quæ prædicabatur,& opertum eum pur
pura,fugerunt omnes:& magnificauit eum rex,& ſcripſit eum inter primos amicos,& poſuit
eum ducem,& participẽ principatus. Et reuerſus eſt Ionathas in Ieruſalem cum pace & læ-

Bellũ cõmittit Alexander cũ Demetrio

Demetrius interimitur.

Amicitiã interſe ſtatuũt Ptolemæus & Alexander.

Occurrẽs eis Ionathas,ſũmo afficitur honore.

titia. In anno centeſimo ſexageſimoquinto, venit Demetrius filius Demetrii à Creta in terrã patrum ſuorum. Et audiuit Alexander rex, & contriſtatus eſt valde, & reuerſus eſt Antiochiã.

Apollonius dux exercit⁹ Demetrii cũ Ionatha congreſſus, ab eodem deuincitur.

Et conſtituit Demetrius rex Apollonium ducẽ, qui præerat Cœleſyriæ: & congregauit exercitum magnum, & acceſſit ad Iamniam: & miſit ad Ionathan ſummum ſacerdotem, dicens, Tu ſolus reſiſtis nobis: ego autem factus ſum in deriſum, & in opprobrium, propterea quia tu poteſtatem aduerſum nos exerces in montibus. Nunc ergo ſi cõfidis in virtutibus tuis, deſcende ad nos in campum, & comparemus illic inuicem: quia mecum eſt virtus bellorum. Interroga & diſce quis ſum ego & cæteri qui auxilio ſunt mihi, qui & dicunt quia nõ poteſt ſtare pes veſter ante faciem noſtram, quia bis in fugam conuerſi ſunt patres tui terram ſuam: & nunc quomodo poteris ſuſtinere equitatum & exercitum tantum in campo, vbi nõ eſt lapis, neque ſaxum, neque locus fugiendi? Vt audiuit autẽ Ionathas ſermones Apollonii, motus eſt animo: & elegit decem millia virorum, & exiit ab Ieruſalem, & occurrit ei Simon frater eius in adiutorium: & applicuerunt caſtra in Ioppen, & excluſit eum à ciuitate: quia cuſtodia Apollonii Ioppe erat, & oppugnauit eam. Et exterriti qui erant in ciuitate, aperuerunt ei, & G
obtinuit Ionathas Ioppen. Et audiuit Apollonius, & admouit tria millia equitũ, & exercitum multum. Et abiit Azotum tanquam iter faciens, & ſtatim exiit in campum: eò quòd haberet multitudinem equitum, & confideret in eis. Et inſecutus eſt eum Ionathas in Azotum, & commiſerunt prælium. Et reliquit Apollonius in caſtris mille equites poſt eos occulte. Et cognouit Ionathas quoniam inſidiæ ſunt poſt ſe, & circuierunt caſtra eius, & iecerunt iacula in populum à mane vſque ad veſperam. Populus autem ſtabat, ſicut præceperat Ionathas: & laborauerunt equi eorum. Et eiecit Simon exercitum ſuum, & commiſit contra legionem. equites enim fatigati erant, & contriti ſunt ab eo, & fugerunt. Et qui diſperſi ſunt per campũ, fugerunt in Azotum, & intrauerunt in Beth-dagon idolum ſuum, vt ibi ſe liberarent. Et ſuccendit Ionathas Azotum, & ciuitates quæ erant in circuitu eius, & accepit ſpolia eorum, & templum Dagon: & omnes qui fugerunt in illud, ſuccendit igni. Et fuerunt qui ceciderunt gladio cum his qui ſuccenſi ſunt, ferè octo millia virorum. Et mouit inde Ionathas caſtra, & applicuit ea Aſcalonem: & exierunt de ciuitate obuiam illi in magna gloria. Et reuerſus eſt Ionathas in Ieruſalem cum ſuis, habẽtibus ſpolia multa. Et factum eſt: vt audiuit Alexander rex ſermones iſtos, addidit adhuc glorificare Ionathan. Et miſit ei fibulam auream, ſicut conſuetudo eſt dari cognatis regum. Et dedit ei Accaron & omnes fines eius in poſſeſſionem.

CAP. XI.

Diſſidiũ inter Ptolemęũ & Alexandrũ generum ſuũ.

ET rex AEgypti congregauit exercitum, ſicut arenam quæ eſt circa oram maris, & naues A
multas: & quærebat obtinere regnum Alexandri dolo, & addere illud regno ſuo. Et exiit in Syriam verbis pacificis, & aperiebant ei ciuitates, & occurrebant ei: quia mandauerat Alexander rex exire ei obuiam, eò quòd ſocer ſuus eſſet. Cum autem introiret ciuitatem Ptolemæus, ponebat cuſtodias militum in ſingulis ciuitatibus. Et vt appropiauit Azoto, oſtenderunt ei templum Dagon ſuccenſum igni, & Azotum, & cætera eius demolita, & corpora proiecta, & eorum qui cæſi erant in bello tumulos quos fecerant ſecus viam. Et narrauerunt regi quia hæc fecit Ionathas: vt inuidiam facerent ei. & tacuit rex. Et occurrit Ionathas regi in Ioppen cum gloria, & inuicem ſe ſalutauerunt, & dormierunt illic. Et abiit Ionathas cum rege vſque ad fluuium qui vocabatur Eleutherus: & reuerſus eſt in Ieruſalem. Rex autem Ptolemæus obtinuit dominium ciuitatum vſque Seleuciam maritimam, & cogitabat in Alexandrum conſilia mala. Et miſit legatos ad Demetriũ, dicens, VENI componamus inter nos B
pactũ, & dabo tibi filiã meam quam habet Alexãder, & regnabis in regno patris tui. pœnitet enim me, quòd dederim illi filiã meã: quæſiuit enim me occidere. Et vituperauit eũ, propterea quòd concupierat regnũ eius. Et abſtulit filiã ſuam, & dedit eã Demetrio, & alienauit ſe ab Alexãdro, & manifeſtatæ ſunt inimicitiæ eius. Et intrauit Ptolemæus Antiochiã, & impoſuit duo diademata capiti ſuo, AEgypti & Aſiæ. Alexãder autẽ rex erat in Cilicia illis tẽporibus: quia rebellabãt qui erãt in locis ſuis. Et audiuit Alexãder, & venit ad eũ in bellũ: & produxit Ptolemæus rex exercitũ, & occurrit ei in manu valida, & fugauit eũ. Et fugit Alexander in Arabiam, vt ibi protegeretur: rex autem Ptolemæus exaltatus eſt. Et abſtulit Zabdiel Arabs caput Alexãdri, & miſit Ptolemæo. Et rex Ptolemæus mortuus eſt in die tertia: & qui erant in munitionibus, perierunt ab his qui erant intra caſtra. Et regnauit Demetrius anno

Ptolemæo mortuo regnat Demetrius, qui cũ Ionatha fœdus cõfirmãs Iudæã liberã permittit.

centeſimo ſexageſimoſeptimo. In diebus illis congregauit Ionathas eos qui erant in Iudæa,
vt expugnarent arcē quæ eſt in Ieruſalem:& fecerunt contra eam machinas multas. Et abie-
runt quidā qui oderāt gentē ſuam viri iniqui ad regem Demetriū, & renuntiauerūt ei quòd
Ionathas obſideret arcē. Et vt audiuit, iratus eſt:& ſtatim venit ad Ptolemaidā,& ſcripſit Io-
nathæ ne obſideret arcē,ſed occurreret ſibi ad colloquiū feſtinato. Vt audiuit autē Ionathas
C iuſſit obſidere:& elegit de ſenioribus Iſrael,& de ſacerdotibus,& dedit ſe periculo. Et accepit
aurum & argentum,& veſtem,& alia xenia multa,& abiit ad regem Ptolemaidam,& inuenit
gratiam in conſpectu eius. Et interpellabant aduerſus eum quidā iniqui ex gēte ſua. Et fecit
ei rex ſicut fecerant ei qui ante eum fuerant: & exaltauit eum in conſpectu omnium amico-
rum ſuorum,& ſtatuit ei principatum ſacerdotii,& quæcunque alia habuit prius pretioſa,&
fecit eum principem amicorū. Et poſtulauit Ionathas à rege vt immunē faceret Iudæam,
& tres toparchias,& Samariā,& confines eius:& promiſit ei talenta trecenta. Et cōſenſit rex:
& ſcripſit Ionathæ epiſtolas de his omnibus,hunc modum continētes. REX Demetrius fra
tri Ionathæ,ſalutem & genti Iudæorū. Exemplū epiſtolæ, quam ſcripſimus Laſtheni parenti
noſtro de vobis,miſimus ad vos vt ſciretis: Rex Demetrius Laſtheni parenti ſalutem. Genti
Iudæorum amicis noſtris,& cōſeruantibus quæ iuſta ſunt apud nos, decreuimus benefacere,
propter benignitatem ipſorum quam erga nos habent. Statuimus ergo illis omnes fines Iu-
D dææ,& tres ciuitates,Lydam & Ramathæ,quæ additæ ſunt Iudææ ex Samaria,& omnes cō-
fines earum ſequeſtrari omnibus ſacrificantibus in Ieroſolymis pro his quæ ab eis prius ac-
cipiebat rex per ſingulos annos, & pro fructibus terræ & pomorum. Et alia quæ ad nos per-
tinebant decimarum & tributorū,ex hoc tēpore remittimus eis:& areas ſalinarum, & coro-
nas quæ nobis deferebātur, omnia ipſis cōcedimus.& nihil horū irritū erit ex hoc & in om-
ne tempus. Nunc ergo curate facere horum exēplū,& detur Ionathæ,& ponatur in mōte ſan
cto,& in loco celebri. Et videns Demetrius rex quod ſiluit terra in cōſpectu ſuo,& nihil ei
reſtitit,& dimiſit totū exercitū ſuū, vnumquenq; in locū ſuū, excepto peregrino exercitu quē
traxit ab inſulis gentiū:& inimici erāt ei omnes exercitus patrū eius. Tryphon autē erat qui-
dam partiū Alexandri prius:& vidit quoniā omnis exercitus murmurauit contra Demetriū,
& iuit ad Emalchuel Arabem,qui nutriebat Antiochum filiū Alexādri:& aſſidebat ei,vt tra-
deret eum ipſi,vt regnaret loco patris ſui: & enuntiauit ei quanta fecit Demetrius, & inimi-
E citias exercituū eius aduerſus illum. Et māſit ibi diebus multis. Et miſit Ionathas ad De-
metrium regem vt eiiceret eos qui in arce erant in Ieruſalem, & qui in præſidiis erant: quia
impugnabant Iſrael. Et miſit Demetrius ad Ionathan,dicens, Non hæc tantum faciā tibi &
genti tuæ,ſed gloria illuſtrabo te & gentē tuam cū fuerit opportunū. Nunc ergo rectè feceris,
ſi miſeris in auxiliū mihi viros: quia diſceſſit omnis exercitus meus. Et miſit ei Ionathas
tria millia virorum fortium Antiochiam:& venerunt ad regē,& delectatus eſt rex in aduētu
eorū. Et conuenerunt qui erant de ciuitate,centum viginti millia virorū, & volebant interfi
cere regē. Et fugit rex in aulā:& occupauerunt qui erant de ciuitate,itinera ciuitatis,& cœpe
runt pugnare. Et vocauit rex Iudæos in auxiliū,& conuenerunt omnes ſimul ad eum,& diſ-
perſi ſunt omnes per ciuitatem:& occiderunt in illa die centum millia hominum,& ſuccen-
derunt ciuitatem,& ceperunt ſpolia multa in die illa,& liberauerūt regem. Et viderūt qui
erant de ciuitate quòd obtinuiſſent Iudæi ciuitatem ſicut volebant: & infirmati ſunt mente
F ſua,& clamauerunt ad regem cum precibus, dicētes, Da nobis dextras, & ceſſent Iudæi op-
pugnare nos & ciuitatem. Et proiecerunt arma ſua, & fecerunt pacem: & glorificati ſunt Iu-
dæi in conſpectu regis & in conſpectu omnium qui erant in regno eius, & nominati ſunt in
regno:& regreſſi ſunt in Ieruſalē,habentes ſpolia multa. Et ſedit Demetrius rex in ſede re-
gni ſui:& ſiluit terra in conſpectu eius. Et mentitus eſt omnia quæcunque dixit, & abaliena-
uit ſe à Ionatha,& non retribuit ei ſecundū beneficia quæ ſibi tribuerat,& vexabat eū valde.
Poſt hæc autē reuerſus eſt Tryphon,& Antiochus cū eo puer adoleſcēs:& regnauit,& impo
ſuit ſibi diadema. Et congregati ſunt ad eum omnes exercitus quos diſperſerat Demetrius,&
pugnauerunt cōtra eum: & fugit,& terga vertit. Et accepit Tryphon beſtias,& obtinuit An-
tiochiam:& ſcripſit Antiochus adoleſcens Ionathæ,dicens, Conſtituo tibi ſacerdotium,& cō
ſtituo te ſuper quatuor ciuitates,vt ſis de amicis regis. Et miſit illi vaſa aurea in miniſteriū,
& dedit ei poteſtatem bibendi in auro, & eſſe in purpura, & habere fibulā aureā: & Simônē

Vidēs Demetrius oīa pacata, dimittit exercitum. in ipſū ſuſcitat Tryphon Antiochū Alexādri filium.

Per Ionathā liberatur.

Liberat⁹ Demetrius ictū fœdus violat.

Expulſo Demetrio regnat Antiochus.

Bellũ Ionathæ aduerſus alienigenas.

fratrem eius conſtituit ducẽ à terminis Tyri vſq; ad fines AEgypti. Et exiit Ionathas,& perambulabat trans flumen ciuitates: & cõgregatus eſt ad eũ omnis exercitus Syriæ in auxiliũ, & venit Aſcalonẽ,& occurrerũt ei honorifice de ciuitate. Et abiit inde Gazã:& cõcluſerunt ſe qui erant Gazæ,& obſedit eã,& ſuccẽdit quæ erant in circuitu ciuitatis, & prædatus eſt eã. Et rogauerunt Gazenſes Ionathã,& dedit illis dextram:& accepit filios eorũ obſides, & miſit illos in Ieruſalẽ,& perambulauit regionem vſque Damaſcum. Et audiuit Ionathas quòd G præuaricati ſunt principes Demetrii in Cades quæ eſt in Galilæa cũ exercitu multo, volẽtes eum remouere à negotio regni:& occurrit illis, fratrẽ autẽ ſuũ Simònem reliquit intra prouinciã. Et applicuit Simon ad Beth-ſuram,& expugnabat eam diebus multis,& cõcluſit eos. Et poſtulauerunt ab eo dextras accipere,& dedit illis:& eiecit eos inde,& cepit ciuitatẽ,& poſuit in ea præſidiũ. Et Ionathas & caſtra eius applicuerunt ad aquam Geneſar,& ante lucẽ vigilauerunt in campo Aſor:& ecce caſtra alienigenarũ occurrebãt ei in campo, & tendebãt ei inſidias in mõtibus:ipſe autem occurrit ex aduerſo. Inſidiæ verò exurrexerũt de locis ſuis, & commiſerunt præliũ. Et fugerunt qui erãt ex parte Ionathæ,omnes: & nemo relictus eſt ex eis, niſi Mathathias filius Abſolomi, & Iudas filius Calphi princeps militiæ exercitus. Et ſcidit Ionathas veſtimenta ſua,& poſuit terram in capite ſuo,& orauit. Et reuerſus eſt Ionathas ad eos in prælium,& conuertit eos in fugã,& pugnauerunt. Et viderũt qui fugiebant partis illius, & reuerſi ſunt ad eum, & inſequebantur cum eo omnes vſque Cades ad caſtra ſua, & peruenerunt vſque illuc.& ceciderunt de alienigenis in die illa tria millia virorum:& reuerſus eſt Ionathas in Ieruſalem.

*pugnauerũt. ſugerunt.

CAP. XII.

Cõfirmãdi fœderis gratia, legatos Romã & ad Spartiatas mittit Ionathas.

A ET vidit Ionathas quia tempus eum iuuat,& elegit viros,& miſit eos Romam ſtatuere & renouare cum eis amicitiã: & ad Spartiatas,& ad alia loca miſit epiſtolas ſecũdum eandem formam.& abierunt Romam,& intrauerunt curiam,& dixerunt, Ionathas ſummus ſacerdos,& gens Iudæorum miſerunt nos, vt renouaremus amicitiam & ſocietatem ſecundum priſtinum. Et dederunt illis epiſtolas ad ipſos per loca, vt deducerent eos in terrã Iuda cum pace. Et hoc eſt exemplum epiſtolarũ, quas ſcripſit Ionathas Spartiatis. IONATHAS ſummus ſacerdos,& ſeniores gentis,& ſacerdotes, & reliquus populus Iudæorum, Spartiatis fratribus ſalutem. Iampridem miſſæ erant epiſtolæ ad Oniam ſummũ ſacerdotẽ à Dario qui regnabat apud vos,quoniam eſtis fratres noſtri,ſicut ſcriptum continet quod ſubiectum eſt.

B Et ſuſcepit Onias virum qui miſſus fuerat,cũ honore:& accepit epiſtolas,in quibus ſignificabatur de ſocietate & amicitia. Nos enim cum nullo horũ indigeremus, habẽtes ſanctos libros qui ſunt in manibus noſtris, maluimus mittere ad vos renouare fraternitatem & amicitiam,ne fortè alieni efficiamur à vobis:multa enim tempora trãſierunt, ex quo miſiſtis ad nos. Nos ergo in omni tẽpore ſine intermiſſione in diebus ſolennibus,& cæteris quibus oportet, memores ſumus veſtri in ſacrificiis quæ offerimus, & in obſeruationibus ſicut fas eſt & decet meminiſſe fratrũ. Lætamur itaque de gloria veſtra. Nos autem circũdederũt multæ tribulationes,& multa prælia,& impugnauerunt nos reges qui ſunt in circuitu noſtro. Noluimus ergo vobis moleſti eſſe, neque cæteris ſociis, & amicis noſtris in his præliis. habuimus C enim de cælo auxiliũ,& liberati ſumus nos, & humiliati ſunt inimici noſtri. Elegimus itaq; Numenium Antiochi filium,& Antipatrẽ Iaſonis filium,& miſimus ad Romanos renouare cum eis amicitiã & ſocietatẽ priſtinã. Mãdauimus itaque eis vt veniant etiam ad vos,& ſalutent vos,& reddant vobis epiſtolas noſtras de innouatione fraternitatis noſtræ. Et nũc benefacietis reſpõdentes nobis ad hæc. Et hoc reſcriptũ eſt epiſtolarũ,quod miſit Onias REX Spartiatarũ Onias,Ionathæ ſacerdoti magno ſalutẽ. Inuentũ eſt in ſcriptura de Spartiatis & Iudæis quoniã ſunt fratres,& quòd ſunt de genere Abrahã. Et nũc ex quo hæc cognouimus, benefacitis ſcribentes nobis de pace veſtra. Sed & nos reſcripſimus vobis, Pecora noſtra, & poſſeſſiones noſtræ,veſtræ ſunt:& veſtræ noſtræ. mãdauimus itaque hæc nuntiari vobis. Et D audiuit Ionathas quoniam regreſſi ſunt principes Demetrii cum exercitu multo ſupra quàm prius,pugnare aduerſus eum:& exiit ab Ieruſalem, & occurrit eis in Amathite regione: non enim dederat eis ſpatium vt ingrederẽtur regionem eius. Et miſit ſpeculatores in caſtra eorum:& reuerſi renuntiauerũt quòd conſtituũt ſuperuenire illis nocte. Cũ occidiſſet autẽ ſol, præcepit Ionathas ſuis vigilare & eſſe in armis paratos ad pugnã tota nocte, & poſuit cuſtodes per circuitum caſtrorum. Et audierunt aduerſarii quod paratus eſt Ionathas cum ſuis in

Fugat Ionathas prĩcipes Demetrij.

bello:& timuerunt & formidauerunt in corde ſuo,& accenderunt focos in caſtris ſuis. Iona-
thas autem & qui cum eo erant,non cognouerunt vſque mane:videbant autē luminaria ar-
dentia,& ſecutus eſt eos Ionathas,& non comprehendit eos,tranſierunt enim flumen Eleu-
therum.Et diuertit Ionathas ad Arabas,qui vocabantur Zabadæi: & percuſſit eos,& accepit
E ſpolia eorum.Et iunxit,& venit Damaſcum,& perambulabat omnem regionē illā.Simō au-
tem exiit,& venit vſque ad Aſcalonē, & ad proxima præſidia:& declinauit in Ioppen, & oc-
cupauit eam.(audiuit enim quòd vellent præſidiū tradere partibus Demetrii) & poſuit ibi cu
ſtodes,vt cuſtodirent eam.Et reuerſus eſt Ionathas:& conuocauit ſeniores populi, & cogita-
uit cum eis ædificare præſidia in Iudæa, & ædificare muros in Ieruſalem, & exaltare altitu-
dine magna inter mediū arcis & ciuitatē, vt ſepararet eam à ciuitate, vt eſſet ipſa ſingulari-
ter,& neque emāt,neq; vendāt.Et cōuenerūt vt ædificarēt ciuitatē: & cecidit murus qui erat
ſuper torrentē ab ortu ſolis,& reparauit eū qui vocatur Caphetetha:& Simō ædificauit Adia-
da in Sephela,& muniuit eā,& impoſuit portas & ſeras. Et cū cogitaſſet Tryphon regnare Ionathā dolo circūuētū cōprehēdit Tryphon.
Aſiæ & aſſumere diadema,& extendere manū in Antiochum regē: timens ne fortè non per-
F mitteret eum Ionathas,ſed pugnaret aduerſus eum,quærebat cōprehēdere eum,& occidere.
Et exurgens abiit in Beth-ſan.Et exiuit Ionathas obuiā illi cum quadraginta millibus virorū
electorū in præliū,& venit Beth-ſan.Et vidit Tryphon quia venit Ionathas cū exercitu mul
to,vt extēderet in eum manus:& timuit.& accepit eum cum honore, & cōmendauit eū om-
nibus amicis ſuis,& dedit ei munera:& præcepit exercitibus ſuis vt obedirent ei ſicut ſibi.Et
dixit Ionathæ, Vt quid vexaſti vniuerſum populū,cum bellū nobis non ſit?Et nunc remitte
eos in domos ſuas:elige autem tibi viros paucos qui tecum ſint,& veni mecum Ptolemaidā,
& tradam eam tibi, & reliqua præſidia & exercitum & vniuerſos præpoſitos negotii, & con-
uerſus abibo, propterea enim veni. Et credidit ei, & fecit ſicut dixit: & dimiſit exercitum,
& abierunt in terram Iuda. retinuit autem ſecum tria millia virorum: ex quibus remiſit in
G Galilæam duo millia,mille autem venerunt cum eo. Vt autē intrauit Ptolemaidā Ionathas,
clauſerunt portas ciuitatis Ptolemenſes:& comprehenderunt eum,& omnes qui cū eo intra-
uerant gladio interfecerunt. Et miſit Tryphon exercitū & equites in Galilæā, & in campum
magnum, vt perderent omnes ſocios Ionathæ. At illi cum cognouiſſent quia comprehenſus
eſt Ionathas,& periit,& omnes qui cum eo erant:hortati ſunt ſemetipſos,& exierūt parati in
prælium.Et videntes hi qui inſequuti fuerant,quia pro anima res eſt illis,reuerſi ſunt:illi au
tem venerunt omnes cum pace in terram Iuda.Et planxerunt Ionathan,& eos qui cum ipſo
erant valde: & luxit Iſrael luctu magno. Et quæſierunt omnes gentes quæ erant in circuitu
eorum, conterere eos.dixerunt enim,Non habent principem & adiuuantem: nunc ergo ex-
pugnemus illos,& tollamus de hominibus memoriam eorum.

CAP. XIII.

A ET audiuit Simō quòd cōgregauit Tryphon exercitum copioſum,vt veniret in terrā Iu- Capto Ionatha Simō dux eligit, à quo Tryphon pro Ionathæ redēptione liberos ei⁹ & argētū accipiens, ipſum cū liberis iterimit.
da,& attereret eā. Videns quia in tremore populus eſt & in timore,aſcēdit Ieruſalem,&
congregauit populū:& adhortans dixit, Vos ſcitis quanta ego,& fratres mei, & domus patris
mei fecimus pro legibus & pro ſanctis prælia, & anguſtias quales vidimus:horū gratia perie-
runt fratres mei omnes propter Iſrael,& relictus ſum ego ſolus. Et nunc non mihi contingat
parcere animæ meæ in omni tēpore tribulationis:non enim melior ſum fratribus meis. Vin-
dicabo itaque gentem meā,& ſancta,natos quoque noſtros, & vxores: quia congregatæ ſunt
vniuerſæ gentes conterere nos inimicitiæ gratia.Et accenſus eſt ſpiritus populi ſimul vt au-
B diuit ſermones iſtos:& reſponderūt voce magna dicentes,Tu es dux noſter loco Iudæ & Io-
nathæ fratris tui.pugna præliū noſtrum:& omnia quæcūque dixeris nobis,faciemus.Et con-
gregans omnes viros bellatores,accelerauit conſummare vniuerſos muros Ieruſalem,& mu-
niuit eam in gyro.Et miſit Ionathan filium Abſolomi, & cum eo exercitū nouū in Ioppen,
& eiectis his qui erant in arce,remanſit illic ipſe.Et mouit Tryphon à Ptolemaida cum ex-
ercitu multo,vt veniret in terram Iuda,& Ionathas cum eo in cuſtodia:Simon autem appli-
cuit in Addus contra faciem cāpi. Et vt cognouit Tryphon quia ſurrexit Simon loco fratris
C ſui Ionathæ:& quia commiſſurus eſſet cum eo præliū, miſit ad eū legatos dicēs,Pro argento
quod debebat frater tuus Ionathas in ratione regis,propter negotia quæ habuit,detinuimus
eum.Et nunc mitte argēti talenta centum,& duos filios eius obſides, vt non dimiſſus fugiat
à nobis:& remittemus eū.Et cognouit Simon quia cum dolo loqueretur ſecum,iuſſit tamen

dari argentum, & pueros:ne inimicitiã magnã ſumeret ad populũ Iſraël,dicentem, Quia nõ
miſit ei argentũ & pueros,propterea periit.Et miſit pueros,& centũ talenta: & mentitus eſt,
& non dimiſit Ionathan.Et poſt hæc venit Tryphõ intra regionẽ, vt cõtereret eam, & gyra-
uerunt per viã quæ ducit Ador,& Simon & caſtra eius ambulabant in omnẽ locũ quocũque
ibant.Qui autẽ in arce erant, miſerũt ad Tryphonẽ legatos, vt feſtinaret venire per deſertũ,
& mitteret illis alimonias.Et parauit Tryphon omnem equitatum,vt veniret illa nocte:erat
autem nix multa valde,& non venit in Galaaditim.Et cum appropinquaſſet Baſchama, oc- D

Sepulchrum Ionathæ.

cidit Ionathan, & filios eius illic.Et cõuertit Tryphon, & abiit in terrã ſuã.Et miſit Simon,
& accepit oſſa Ionathæ fratris ſui,& ſepeliuit ea in Modin ciuitate patrum eius.Et planxerũt
eum omnis Iſrael planctu magno, & luxerunt eum dies multos. Et ædificauit Simon ſuper
ſepulchrum patris ſui & fratrum ſuorum ædificium altum viſu,lapide polito retro & ante:&
ſtatuit ſeptem pyramidas,vnam contra vnã patri & matri, & quatuor fratribus: & his circũ-
poſuit columnas magnas: & ſuper columnas arma, ad memoriã æternam:& iuxta arma na-
ues ſculptas,quæ viderentur ab hominibus nauigantibus mare.hoc eſt ſepulchrum,quod fe-

Occiſo Antiocho regnum occupat Tryphon.

cit in Modin vſque in hunc diẽ. Tryphon autem cum iter faceret cum Antiocho rege ado
leſcente,dolo occidit eum.Et regnauit loco eius, & impoſuit ſibi diadema Aſiæ,& fecit pla- E
gam magnam in terra. Et ædificauit Simon præſidia Iudææ, muniẽs ea turribus excelſis,
& muris magnis,& portis & ſeris:& poſuit alimenta in munitionibus.Et elegit Simon viros,
& miſit ad Demetrium regem vt faceret remiſſionẽ regioni.quia actus omnes Tryphonis per

Pacẽ init Demetrius cum Simõne.

direptionem fuerant geſti.Et Demetrius rex ad verba iſta reſpondit ei, & ſcripſit epiſtolam
talem,R E X Demetrius Simóni ſummo ſacerdoti & amico regũ,& ſenioribus, & genti Iu-
dæorum ſalutem.Coronam auream,& bahem quam miſiſtis,ſuſcepimus:& parati ſumus fa-
cere vobiſcum pacem magnam,& ſcribere præpoſitis regis remittere vobis quæ indulſimus.
Quæcunque enim conſtituimus,vobis cõſtant.Munitiones quas ædificaſtis,vobis ſint.remit-
timus quoque ignorantias,& peccata vſque in hodiernum diem, & coronam quam debeba-
tis.Et ſiquid aliud erat tributarium in Ieruſalem,iam non ſit tributarium.Et ſiqui ex vobis
apti ſunt conſcribi inter noſtros,cõſcribantur,& ſit inter nos pax. Anno cẽteſimo ſeptua- F
geſimo ablatum eſt iugum gentiũ ab Iſrael.Et cœpit populus Iſrael ſcribere in tabulis & ge-
ſtis publicis,anno primo ſub Simõne ſummo ſacerdote,magno duce,& principe Iudæorum.

Simon Gazã expugnat.

In diebus illis applicuit Simon ad Gazam,& circũdedit eam caſtris: & fecit machinas & ap-
plicuit ad ciuitatem,& percuſſit turrem vnã,& comprehendit eam.Et qui eruperãt,erant in-
tra machinam, in ciuitatem:& factus eſt motus magnus in ciuitate. Et aſcenderunt qui erãt
in ciuitate cum vxoribus & filiis ſupra murũ ſciſſis tunicis ſuis,& clamauerunt voce magna,
poſtulantes à Simõne dextras ſibi dari, & dixerunt, Non nobis reddas ſecundum malitias
noſtras,ſed ſecundum miſericordias tuas.Et flexus Simon non debellauit eos: eiecit tamen
eos de ciuitate,& mundauit ædes in quibus fuerant ſimulachra,& tunc intrauit in eam cum
hymnis benedicens dominum. & eiecta ab ea omni immunditia, collocauit in ea viros qui G

Arcem Sion occupat

legem facerent: & muniuit eam, & fecit ſibi habitationem. Qui autem erant in arce Ieruſa-
lem, prohibebantur egredi & ingredi regionem, & emere & vendere: & eſurierunt valde, &
multi ex eis fame perierunt, & clamauerunt ad Simõnem vt dextras acciperet.& dedit illis:
& eiecit eos inde, & mundauit arcem à contaminationibus, & intrauerunt in eam tertia &
viceſima die ſecundi menſis,anno centeſimo ſeptuageſimo primo, cum laude & ramis pal-
marum,& cinnyris,& cymbalis,& nablis, & hymnis,& canticis, quia contritus eſt inimicus
magnus ex Iſrael. Et conſtituit vt omnibus annis agerentur dies hi cum lætitia. Et muniuit

Iohannẽ filiũ ducem conſtituit.

montẽ templi, qui erat ſecus arcem,& habitauit ibi ipſe, & qui cum eo erant. Et vidit Si-
mon Iohannem filium ſuum,quòd vir prælii eſſet:& poſuit eum ducem virtutum vniuerſa-
rum,& habitauit in Gazaris.

CAP. XIIII.

Demetrius ab Arſace deuincitur.

ANno centeſimo ſeptuageſimoſecundo congregauit rex Demetrius exercitum ſuum, & A
abiit in Mediam ad contrahenda ſibi auxilia, vt expugnaret Tryphonem. Et audiuit
Arſaces rex Perſidis & Mediæ, quia intrauit Demetrius confines ſuos, & miſit vnũ de prin-
cipibus ſuis,vt comprehẽderet eum viuum.Et abiit,& percuſſit caſtra Demetrii: & cõprehen-

Simõne duce ſumma in Iſrael quies.

dit eũ, & duxit eũ ad Arſacem, & poſuit eũ in cuſtodiã.Et ſiluit omnis terra Iuda omnibus
diebus Simõnis,& quæſiuit bona genti ſuæ, & placuit illis poteſtas eius & gloria eius omni-

bus diebus. Et cum omni gloria ſua accepit Ioppen in portũ, & fecit introitũ in inſulis ma-
B ris. Et dilatauit fines gẽtis ſuæ, & obtinuit regionem. Et cõgregauit captiuitatem multam, & dominatus eſt Gazaræ & Beth-ſuræ, & arci: & abſtulit immunditias ex ea, & nõ erat qui reſiſteret ei. Et vnuſquiſque colebat terram ſuam cum pace: & terra Iuda dabat fructus ſuos, & ligna camporum fructum ſuum. Seniores in plateis ſedebãt omnes, & de bonis terræ tractabant, & iuuenes induebant ſe gloriam, & ſtolas belli. Et ciuitatibus tribuebat alimonias, & conſtituebat eas vt eſſent vaſa munitionis quoadusque nominatũ eſt nomẽ gloriæ eius vſque ad extremum terræ. Fecit pacem ſuper terram, & lætatus eſt Iſrael lætitia magna. Et ſedit vnuſquique ſub vite ſua, & ſub ficulnea ſua: & nõ erat qui eos terreret. Defecit impugnãs eos ſuper terram: reges contriti ſunt in diebus illis. Et confirmauit omnes humiles populi ſui, & legem exquiſiuit, & abſtulit omnem iniquum & malum: ſancta glorificauit, & multiplicauit vaſa ſanctorũ.
C Et auditum eſt Romæ quia defunctus eſſet Ionathas, & vſq; in Spartiatas: & contriſtati ſunt valde. Vt audierunt autem quòd Simon frater eius factus eſſet ſummus ſacerdos loco eius, & ipſe obtineret omnem regionem, & ciuitates in ea, ſcripſerunt ad eum in tabulis æreis, vt renouarent amicitias & ſocietatem quam fecerant cum Iuda & cum Ionatha fratribus eius. Et lectæ ſunt in conſpectu eccleſiæ in Ieruſalem. Et hoc exẽplum epiſtolarum quas Spartiatæ miſerunt. SPARTIANORVM principes & ciuitates Simóni ſacerdoti magno, & ſenioribus, & ſacerdotibus, & reliquo populo Iudæorum fratribus ſalutẽ. Legati qui miſſi ſunt ad populũ noſtrum, nuntiauerũt nobis de veſtra gloria, & honore & lætitia: & gauiſi ſumus in introitu eorum. Et ſcripſimus quæ ab eis erant dicta in conciliis populi, ſic, Numenius Antiochi, & Antipater Iaſonis filius legati Iudæorũ, venerunt ad nos, renouantes nobiſcum amicitiã priſtinam. Et placuit populo excipere viros glorioſe, & ponere
D exẽplum ſermonũ eorũ in ſegregatis populi libris, vt ſit ad memoriã populo Spartiatarum. Exemplũ autẽ horũ ſcripſimus Simóni magno ſacerdoti. Poſt hæc autẽ miſit Simon Numeniũ Romã, habentẽ clypeũ aureũ magnũ, põdo mnarũ mille ad ſtatuendã cũ eis ſocietatem. Cum autem audiſſet populus Romanus ſermones iſtos, dixerũt, Quã gratiarũ actionem reddemus Simóni & filiis eius? Reſtituit enim ipſe fratres ſuos, & expugnauit inimicos Iſrael ab eis, & ſtatuerunt ei libertatẽ, & deſcripſerũt in tabulis æreis, & poſuerunt in titulis in mõte Sion. Et hoc eſt exemplũ ſcripturæ, OCTAVADECIMA die mẽſis Elul, anno cẽteſimo ſeptuageſimo ſecundo, anno tertio ſub Simône ſacerdote magno in Aſaramel, in cõuentu magno ſacerdotũ, & populi, & principũ gẽtis, & ſeniorũ regionis, nota facta ſunt hæc, Quoniã frequenter facta ſunt prælia in regione noſtra: Simon autẽ Mathathiæ filius ex filiis
E Iarib, & fratres eius dederunt ſe periculo, & reſtiterunt aduerſariis gentis ſuæ, vt ſtarẽt ſancta ipſorũ & lex, & gloria magna glorificauerũt gentẽ ſuã. Et congregauit Ionathas gentẽ ſuã, & factus eſt illis ſacerdos magnus, & appoſitus eſt ad populũ ſuũ. Et voluerũt inimici eorũ calcare & atterere regionẽ ipſorũ, & extendere manus in ſancta ſanctorũ. Tunc reſtitit Simon, & pugnauit pro gente ſua, & erogauit pecunias multas, & armauit viros virtutis gẽtis ſuæ, & dedit illis ſtipendia: & muniuit ciuitates Iudææ, & Bethſurã quæ erat in finibus Iudææ, vbi erãt arma hoſtiũ antea: & poſuit illic præſidium viros Iudæos. Et Ioppen muniuit quæ erat ad mare: & Gazarã quæ eſt in finibus Azoti, in qua hoſtes antea habitabãt, & collocauit illic Iudæos: & quæcunque apta erant ad correptionẽ eorũ, & poſuit in eis. Et vidit populus actũ Simônis, & gloriã quam cogitabat facere genti ſuæ, & poſuerunt cũ ducẽ ſuum, & principem
F ſacerdotũ, eò quòd ipſe fecerit hæc omnia, & iuſtitiã, & fidẽ quam conſeruauit genti ſuæ, & exquiſiuit omni modo exaltare populũ ſuum. Et in diebus eius proſperatum eſt in manibus eius vt tollerentur gentes de regione ipſorũ, & qui in ciuitate Dauid erant in Ieruſalẽ in arce, de qua procedebant, & contaminabant omnia quæ in circuitu ſanctorum ſunt, & inferebant plagam magnã caſtitati: & collocauit in ea viros Iudæos ad tutamentũ regionis & ciuitatis, & exaltauit muros in Ieruſalẽ. Et rex Demetrius ſtatuit illi ſummũ ſacerdotium. Secũdum hæc fecit eum amicũ ſuum, & glorificauit eum gloria magna. Audiuit enim quòd appellati ſunt Iudæi à Romanis amici, & ſocii, & fratres, & quia ſuſceperunt legatos Simônis glorioſe: & quia Iudæi & ſacerdotes eorũ conſenſerunt eum eſſe ducẽ ſuum & ſummũ ſacer-
G dotẽ inæternum, donec ſurgat propheta fidelis: & vt ſit ſuper eos dux, & vt cura eſſet illi pro ſanctis, & vt conſtitueret præpoſitos ſuper opera eorum & ſuper regionẽ & ſuper arma & ſu-

Renouatĩ fœdus cũ Spartiatis & Romanis.

per præſidia:& cura ſit illi de ſanctis:& vt audiatur ab omnibus, & ſcribatur in nomine eius omnes conſcriptiones in regione:& vt operiatur purpura & auro:& ne liceat vlli ex populo & ex ſacerdotibus irritum facere aliquid horum,& cõtradicere his quæ ab eo dicũtur,aut conuocare conuẽtum in regione ſine ipſo: & veſtiri purpura,& vti fibula aurea.qui autem fecerit extra hæc,aut irritũ fecerit aliquid horũ:reus erit. Et cõplacuit omni populo ſtatuere Simõnẽ,& facere ſecundũ verba iſta.Et ſuſcepit Simon,& placuit ei vt ſummo ſacerdotio fungeretur:& eſſet dux & princeps gentis Iudæorũ & ſacerdotũ,& præeſſet omnibus.Et ſcripturam iſtã dixerunt ponere in tabulis æreis, & ponere eas in peribolo ſanctorum,in loco celebri.exemplum autem eorũ ponere in ærario,vt habeat Simon & filii eius. CAP. XV.

Antioch⁹ cũ Simõe fœd⁹ ferit,& Tryphonẽ perſequitur.

ET miſit rex Antiochus filius Demetrii epiſtolas ab inſulis maris Simóni ſacerdoti, & principi gentis Iudæorum,& vniuerſæ genti:& erant continentes hunc modum, REX Antiochus Simóni ſacerdoti magno,& genti Iudæorum ſalutẽ. Quoniam quidam peſtilentes obtinuerunt regnum patrum noſtrorum,volo autem vendicare regnum, & reſtituere illud,ſicut erat antea:& electã feci multitudinem exercitus,& feci naues bellicas. Volo autem procedere per regionem,vt vlciſcar in eos qui corruperũt regionem noſtram, & qui deſolauerũt ciuitates multas in regno meo. Nunc ergo ſtatuo tibi omnes oblationes quas remiſerunt tibi ante me omnes reges,& quæcunque alia dona remiſerunt tibi:& permitto tibi facere percuſſuram proprii numiſmatis in regione tua: Ieruſalem autem ſanctã eſſe, & liberam: B & omnia arma,quæ fabricata ſunt,& præſidia quæ conſtruxiſti, quæ tenes,maneant tibi. Et omne debitum regis,& quæ futura ſunt regi,ex hoc & in totum tempus remittuntur tibi.Cũ autem obtinuerimus regnum noſtrum,glorificabimus te,& gentem tuam, & templum gloria magna,ita vt manifeſtetur gloria veſtra in vniuerſa terra. Anno centeſimo ſeptuageſimo quarto exiit Antiochus in terram patrum ſuorum, & conuenerũt ad eum omnes exercitus, ita vt pauci relicti eſſent cum Tryphone. Et inſecutus eſt eum Antiochus rex,& venit Dorã fugiens per maritimam. ſciebat enim quòd cõgregata ſunt mala in eum, & reliquit eum exercitus.& applicuit Antiochus ſuper Doram cum centũ viginti millibus virorum belligeratorum,& octo millibus equitum.& circuiuit ciuitatem,& naues à mari acceſſerunt: & vexabant ciuitatem à terra & mari,& neminẽ ſinebant ingredi vel egredi. Venit autẽ Numenius,& qui cum eo fuerant,ab vrbe Roma, habentes epiſtolas regibus,& regionibus ſcriptas, in quibus continebãtur hæc,LVCIVS conſul Romanorum,Ptolemæo regi ſalutẽ.Legati Iudæorum venerunt ad nos amici noſtri,renouantes priſtinam amicitiam & ſocietatẽ, miſſi à Simóne principe ſacerdotum,& populo Iudæorũ. Attulerunt autem & clypeũ aureũ mnarum mille.Placuit itaque nobis ſcribere regibus,& regionibus,vt non inferant illis mala,neque impugnent eos,& ciuitates eorum,& regiones eorum: & vt non ferant auxilium pugnãtibus aduerſus eos. Viſum autẽ eſt nobis accipere ab eis clypeũ.Siqui ergo peſtilẽtes fugerint de regione ipſorũ ad vos, tradite eos Simóni principi ſacerdotũ, vt vindicet in eos ſecundũ legẽ ſuam. Hæc eadẽ ſcripta ſunt Demetrio regi, & Attalo,& Arabæ, & Arſaci,& in omnes regiones,& Sampſamæ & Spartiatis & Delo & Mydo & Sicioni & Cariæ,& Samũ & Pãphiliam & Lyciam & Alicarnaſſum & Rhodũ & Phaſelida & Coo & Siden & Arado & Cortynã & Cnidum & Cyprũ & Cyrenen. Exemplũ autem eorũ ſcripſerũt Simóni principi ſacerdotum. Antiochus autẽ rex applicuit caſtra in Dorã ſecundo, admouẽs ei ſemper manus, & machinas faciens:& concluſit Tryphonẽ,ne procederet, & miſit ad eum Simon duo millia virorũ electorũ in auxiliũ,& argentũ, & aurum,& vaſa copioſa:& noluit ea accipere,ſed rupit omnia quæ pactus eſt cũ eo antea, & alienauit ſe ab eo. Et miſit ad eũ Athenobiũ vnum de amicis ſuis,vt tractaret cum ipſo,dicens, Vos tenetis Ioppen,& Gazarã,& arcẽ quæ eſt in Ieruſalẽ ciuitates regni mei:fines earũ deſolaſtis,& feciſtis plagã magnã in terra,& dominati eſtis per loca multa in regno meo. Nunc ergo tradite ciuitates,quas occupaſtis: & tributa locorũ in quibus dominati eſtis extra fines Iudææ.ſinautem, date pro illis quingenta talenta argenti,& exterminii quod exterminaſtis, & tributorũ ciuitatũ alia talenta quingẽta: ſin autẽ,veniemus & expugnabimus vos. Et venit Athenobius amicus regis in Ieruſalẽ,& vidit gloriam Simónis,& claritatem in auro & argẽto,& apparatum copioſum,& obſtupuit:& retulit ei verba regis. Et reſpondit ei Simon,& dixit ei, Neque alienam terram ſumpſimus, neque alienam detinemus:ſed hæreditatem patrum noſtrorum, quæ iniuſtè ab inimicis no-

Mittunt Romani epiſtolas ad reges& regiões ad Iudæorum protectionem.

Miſſum à Simóne auxiliũ recuſans Antioch⁹, pactũ rumpit.

ſtris aliquo tempore poſſeſſa eſt. Nos verò tempus habentes, vendicamus hæreditatem patrũ
noſtrorum. Nam de Ioppe & Gazara quæ expoſtulas, ipſi faciebãt in populo plagam magnã,
& in regione noſtra: horum damus talenta centum. Et non reſpondit ei Athenobius verbum.
G Reuerſus autem cum ira ad regem, renuntiauit ei verba iſta, & gloriam Simônis, & vniuerſa
quæ vidit: & iratus eſt rex ira magna. Tryphon autem fugit naui in Orthoſiada. Et conſtituit
rex Cendebæum ducem maritimum, & exercitum peditum & equitum dedit illi. Et manda-
uit illi mouere caſtra contra faciem Iudææ: & mandauit ei ædificare Cedronem, & obſtruere
portas ciuitatis, & debellare populum. Rex autem perſequebatur Tryphonẽ. Et peruenit Cen
debæus Iamniam, & cœpit irritare plebem, & cõculcare Iudæam, & captiuare populum, & in-
terficere: & ædificare Cedronem. Et collocauit illic equites, & exercitum: vt egreſſi perambu-
larent viam Iudææ, ſicut conſtituit ei rex.

CAP. XVI.

A ET aſcendit Iohannes de Gazaris, & nuntiauit Simóni patri ſuo quæ fecit Cendebæus. Et
vocauit Simon duos filios ſuos ſeniores, Iudam & Iohannẽ, & ait illis, Ego & fratres mei,
& domus patris mei expugnauimus hoſtes Iſrael ab adoleſcentia vſque in hunc diem: & pro-
ſperatum eſt in manibus noſtris liberare Iſrael aliquoties. Nunc autem ſenui, ſed eſtote loco
meo, & fratris mei, & egreſſi pugnate pro gente noſtra: auxilium verò de cælo vobiſcum ſit.
Et elegit de regione viginti millia virorum belligeratorum, & equites, & profecti ſunt ad Cen
debæum: & dormierunt in Modin. Et ſurrexerunt mane, & abierunt in campum: & ecce ex-
ercitus copioſus in obuiam illis peditum & equitum, & fluuius torrens erat inter medium i-
pſorum. Et admouit caſtra contra faciẽ eorum ipſe & populus eius, & vidit populũ trepidan-
B tem ad tranſfretandum torrentem, & trãſfretauit primus. & viderunt eum viri, & tranſierunt
poſt eum. Et diuiſit populum, & equites in medio peditũ. erat autem equitatus aduerſariorũ
copioſus nimis. Et exclamauerunt ſacris tubis: & in fugam conuerſus eſt Cendebæus, & caſtra
eius. & ceciderunt ex eis multi vulnerati: reſidui autem in munitionem fugerunt. Tunc vul-
neratus eſt Iudas frater Iohannis: Iohannes autem inſecutus eſt eos, donec venit Cedronẽ quã
ædificauit: & fugerunt vſque ad turres quæ erant in agris Azoti, & ſuccendit eas igni. Et ceci-
derunt ex illis duo millia virorum, & reuerſus eſt in Iudæã in pace: & Ptolemæus filius Abobi
conſtitutus erat dux in campo Iericho, & habebat argentum & aurum multum. erat enim ge-
ner ſummi ſacerdotis. Et exaltatum eſt cor eius, & volebat obtinere regionem, & cogitabat
C dolum aduerſus Simônem & filios eius vt tolleret eos. Simon autem perambulans ciuitates
quæ erant in regione Iudææ, & ſolicitudinem gerens earũ, deſcendit in Iericho ipſe & Mata-
thias filius eius, & Iudas anno centeſimo ſeptuageſimoſeptimo, menſe vndecimo, hic eſt men
ſis Sabat. Et ſuſcepit eos filius Abobi in munitiũculam, quæ vocatur Doch, cum dolo, quam
ædificauit: & fecit eis conuiuium magnum, & abſcondit illic viros. Et cum inebriatus eſſet Si
mon & filii eius, ſurrexit Ptolemæus cum ſuis, & ſumpſerunt arma ſua, & intrauerunt in con
uiuium, & occiderunt eum, & duos filios eius, & quoſdam pueros eius. & fecit deceptionẽ ma
gnam in Iſrael, & reddidit mala pro bonis. Et ſcripſit hæc Ptolemæus, & miſit regi vt mitteret
ei exercitum in auxilium, & traderet ei regionem, & ciuitates eorum, & tributa. Et miſit alios
D in Gazaram tollere Iohannem, & tribunis miſit epiſtolas, vt venirent ad ſe, & daret eis argen
tum, & aurum, & dona. Et alios miſit occupare Ieruſalem, & montem templi. Et præcurrens
quidã, nuntiauit Iohanni in Gazara quia periit pater eius, & fratres eius, & quia miſit te quo-
que interfici. Vt audiuit autem, vehementer expauit: & comprehendit viros qui venerãt per-
dere eum, & occîdit eos: cognouit enim quia quærebant eum perdere. Et cætera ſermonũ Io-
hannis, & bellorum eius, & bonarum virtutum quibus fortiter geſſit, & ædificii murorũ quos
extruxit, & rerum geſtarum eius: ecce hæc ſcripta ſunt in libro dierũ ſacerdotii eius, ex quo
factus eſt princeps ſacerdotum poſt patrem ſuum.

Cẽdebæ⁹ dux exercitus Antiochi, à filijs Simônis ꝓfligatur.

Ptolemæ⁹ Abobi fili⁹, Simônem cum duobus filijs in conuiuio interficit.

Iohannes vitæ ſuę īſidiãtes ĩterimit.

Liber ſecundus Machabæorum.

Epiſtola Iudæorũ habitantiũ Ieroſolymis ad eos qui in AEgypto, qua ſup morte Antiochi deo gratias agere eos adhortantur.

FRATRIBVS qui ſunt per AEgyptum Iudæis, ſalutem dicunt A
fratres qui ſunt in Ieroſolymis Iudæi,& qui in regione Iudæa,& pa
cem bonã. Benefaciat vobis deus,& meminerit teſtamenti ſui quod
locutus eſt ad Abraham,& Iſaac,& Iacob ſeruorum ſuorum fideliũ,
& det vobis cor omnibus vt colatis eum, & faciatis eius voluntatẽ
corde magno & animo volenti. Adaperiat cor veſtrum in lege ſua,
& in præceptis ſuis, & faciat pacem. Exaudiat orationes veſtras,& B
reconcilietur vobis,nec vos deſerat in tempore malo. Et nunc hic
ſumus orantes pro vobis. Regnãte Demetrio anno centeſimo ſexa-
geſimo nono nos Iudæi ſcripſimus vobis in tribulatione & impetu qui ſuperuenit nobis in
iſtis annis,ex quo receſſit Iaſon à ſancta terra & à regno. Portam ſuccenderunt,& effuderunt
ſanguinẽ innocentem.& orauimus ad dominum,& exauditi ſumus,& obtulimus ſacrificiũ &
ſimilaginẽ,& accendimus lucernas,& propoſuimus panes. Et nunc frequentate dies ſcenope-
giæ menſis Caſleu. Anno centeſimo octogeſimooctauo, populus qui eſt in Ieroſolymis, & in
Iudæa, ſenatúſque & Iudas, Ariſtobolo magiſtro Ptolemæi regis qui eſt de genere chriſtorũ C
ſacerdotum,& his qui in AEgypto ſunt Iudæis, ſalutem & ſanitatem. De magnis periculis à
deo liberati magnifice gratias agimus ipſi, vtpote qui aduerſus talem regem dimicauimus.
Ipſe enim ebullire fecit de Perſide eos qui pugnauerunt contra ſanctam ciuitatem. Nam cũ
in Perſide eſſet dux ipſe & cum ipſo immenſus exercitus, cécidit in templo Naneæ, conſilio
deceptus ſacerdotum Naneæ. etenim cum ea habitaturus venit ad locum Antiochus & ami-
ci eius,& vt acciperent pecunias multas dotis nomine. Cúmque propoſuiſſent eas ſacerdotes
Naneæ,& ipſe cum paucis ingreſſus eſſet intra ambitum phani, clauſerunt templum. Cum au D
tem intraſſet Antiochus, apertóque occulto aditu templi, mittentes lapides percuſſerunt du-
cem,& eos qui cum eo erant,& diuiſerunt membratim,& capitibus amputatis foras proiece-
rũt. Per omnia benedictus deus,qui tradidit impios. Facturi igitur quinta & viceſima die mẽ-
ſis Caſleu,purificationẽ templi,neceſſarium duximus ſignificare vobis: vt & vos quoque aga-
tis diem ſcenopegiæ,& diem ignis,qui datus eſt quando Nehemias ædificato templo & alta-

De igne ĩ puteo recõdito.

ri obtulit ſacrificia. Nam cũ in Perſidẽ ducerentur patres noſtri,ſacerdotes qui tunc cul-
tores dei erant,acceptum ignem de altari occultè abſconderunt in valle vbi erat puteus altus
& ſiccus:& in eo contutati ſunt eum, ita vt omnibus ignotus eſſet locus. Cum autẽ præteriſ- E
ſent anni multi, & placuit deo vt mitteretur Nehemias à rege Perſidis: nepotes ſacerdotũ il-
lorum qui abſconderant,miſit ad requirendum ignem:& ſicut narrauerunt nobis,non inue-
nerunt ignem,ſed aquam craſſam. Et iuſſit eos haurire,& afferre ſibi:& ſacrificia,quæ impo-
ſita erant,iuſſit ſacerdos Nehemias aſpergi ipſa aqua, & ligna,& quæ erãt ſuperpoſita. Vtque
hoc factum eſt,& tempus affuit quo ſol refulſit qui prius erat in nubilo,accenſus eſt ignis ma
gnus,ita vt omnes mirarentur. Orationem autẽ faciebant omnes ſacerdotes, dum cõſumma-
retur ſacrificium,Ionatha inchoante,cæteris autem reſpondentibus. Et Nehemiæ erat oratio F
hunc habens modũ, DOMINE deus omniũ creator,terribilis & fortis,iuſtus & miſericors,
qui ſolus es bonus rex,ſolus præſtãs,ſolus iuſtus,& omnipotens,& æternus, qui liberas Iſrael
de omni malo,qui feciſti patres electos,& ſanctificaſti eos: accipe ſacrificiũ pro vniuerſo po-
pulo tuo Iſrael,& cuſtodi partem tuã, & ſanctifica. Congrega diſperſionẽ noſtram, libera eos
qui ſeruiunt gentibus,& contemptos & abominatos reſpice: vt ſciant gẽtes quia tu es deus no
ſter. Afflige opprimẽtes nos & contumeliam facientes in ſuperbia. Conſtitue populum tuum

Deut.30.a.

in loco ſancto tuo,ſicut dixit Moyſes. Sacerdotes autẽ pſallebant hymnos,vſquequo conſum- G
ptum eſſet ſacrificium. Cum autẽ conſumptũ eſſet ſacrificiũ,ex reſidua aqua Nehemias iuſſit
lapides maiores perfundi. Quod vt factũ eſt,ex eis flamma accenſa eſt:ſed & ex lumine quod
refulſit ab altari,conſumpta eſt. Vt verò manifeſtata eſt res, renuntiatũ eſt regi Perſarũ quòd
in loco in quo ignẽ abſconderãt hi qui tranſlati fuerant ſacerdotes,aqua apparuit,de qua Ne-
hemias & qui cum eo erant,purificauerunt ſacrificia. Conſiderans autem rex,& rem diligen-

ter examinans,fecit ei templum vt probaret quod factum erat:& cum probaſſet,ſacerdotibus
donauit multa dona,& alia atque alia munera,& accipiens manu ſua,tribuebat eis. Appella-
uit autem Nehemias hunc locum Nephthar, quod interpretatur purificatio. Vocatur autem
apud plures Nephi.

CAP. II.

A INuenitur autẽ in deſcriptionibus Ieremiæ prophetæ,quòd iuſſit eos ignem accipere qui *Quo pacto occultarit Ieremias tabernaculũ, arcẽ, & altare in monte.*
tranſmigrabantur,vt ſignificatum eſt & vt mandauit tranſmigratis. Et dedit illis legẽ ne
obliuiſcerentur præcepta domini,& vt non exerrarent mentibus videntes ſimulachra aurea,
& argentea,& ornamenta eorum. Et alia huiuſmodi dicens,hortabatur ne legem amouerent
à corde ſuo. Erat autem in ipſa ſcriptura quomodo tabernaculũ & arcam iuſſit propheta di-
uino reſponſo ad ſe facto comitari ſecum, vſquequo exiit in montem, in quo Moyſes aſcen- *Deu.34.a.*
B dit,& vidit dei hæreditatem. Et veniens ibi Ieremias inuenit locũ ſpeluncæ:& tabernaculum,
& arcam,& altare incenſi intulit illuc,& oſtium obſtruxit. Et acceſſerunt quidam ſimul, qui
ſequebãtur, vt notarent ſibi locum:& non potuerunt inuenire. Vt autem cognouit Ieremias,
culpans illos,dixit,Quòd ignotus erit locus,donec congreget deus congregationem populi,&
propitius fiat. Et tunc dominus oſtendet hæc, & apparebit maieſtas domini, & nubes erit ſi-
cut & Moyſi manifeſtabatur, & ſicut cũ Salomon petiit vt locus ſanctificaretur magno deo,
manifeſtabat hæc. Magnifice etenim ſapientiam tractabat:& vt ſapientiam habens,obtulit ſa *3.Reg.8.b. 2.par.6.c.*
C crificium dedicationis, & conſummationis templi. Sicut & Moyſes orabat ad dominum,& *Leui.9.d.*
deſcendit ignis de cælo,& conſumpſit holocauſtum:ſic & Salomon orauit, & deſcendit ignis *Leui.10.d.*
de cælo,& conſumpſit holocauſtũ. Et dixit Moyſes,eò quòd non ſit comeſtum quod erat pro *2.Par.7.a.*
peccato,& conſumptum eſt. Similiter & Salomon octo diebus celebrauit dedicationem. Infe
rebantur autẽ in deſcriptionibus & cõmentariis Nehemiæ hæc eadem,& qualiter conſtruens
bibliothecam congregauit de regibus libros & prophetarum & Dauid, & epiſtolas regum, &
D de donariis. Similiter autẽ & Iudas ea quæ deciderant per bellum quod nobis acciderat, con
gregauit omnia,& ſunt apud nos. Si ergo deſyderatis hæc,mittite qui perferant vobis. Acturi
itaque purificationem ſcripſimus vobis: bene ergo facietis ſi egeritis hos dies. Deus autẽ qui
liberauit populum ſuum,& reddidit hæreditatẽ omnibus, & regnum & ſacerdotium, & ſan-
ctificationem,ſicut promiſit in lege,ſperamus quòd cito noſtri miſerebitur,& congregabit de *Deu.30.a.*
ſub cælo in locum ſanctum. Eripuit enim nos de magnis periculis,& locum purgauit. De Iu-
da verò Machabæo,& fratribus eius,& de templi magni purificatione,& de aræ dedicatione:
E ſed & de præliis quæ pertinent ad Antiochum Nobilem,& filium eius Eupatorem: & de illu-
minationibus quæ de cælo factæ ſunt ad eos qui pro Iudæis fortiter fecerũt,ita vt vniuerſam
regionem cũ pauci eſſent,vindicarent,& barbaram multitudinem fugarent,& famoſiſſimum
in toto orbe templum recuperarent, & ciuitatem liberarent, & vt leges quæ abolandæ erant *De quinq; libris Iaſonis in vnũ volumen digeſtis.*
reſtituerentur,domino cum omni tranquillitate propitio facto illis. Itémque ab Iaſone Cyre-
næo,quinque libris compreheſa,tentauimus nos vno volumine breuiare. Conſiderãtes enim
multitudinẽ librorũ,& difficultatem volentibus aggredi narrationes hiſtoriarũ propter mul-
F titudinem rerum:curauimus volentibus quidem legere,vt eſſet animi oblectatio:ſtudioſis ve
rò,vt facilius poſſint memoriæ cõmendare:omnibus autem legentibus vtilitas conferatur. Et
nobis quidẽ ipſis,qui hoc opus breuiandi cauſa ſuſcepimus,non facilẽ laborem,imò verò ne-
gotium plenum vigiliarum,& ſudoris aſſumpſimus. Sicut hi qui præparãt conuiuiũ, & quæ-
runt aliorum voluntati parẽre,propter multorum gratiam,libenter laborem ſuſtinemus:ve-
ritatem quidem de ſingulis authoribus concedentes,ipſi autem ſecundũ datam formam bre-
G uitati ſtudentes. Sicut enim nouæ domus architecto de vniuerſa ſtructura curandũ eſt:ei ve-
rò qui pingere curat,quæ apta ſunt ad ornatũ exquirenda ſunt:ita æſtimandũ eſt & in nobis.
Etenim intellectũ colligere,& ordinare ſermonẽ, & curioſius partes ſingulas quaſque diſqui-
rere,hiſtoriæ congruit authori:breuitatem verò dictionis ſectari,& executiones rerum vitare,
breuianti concedendũ eſt. Hinc ergo narrationẽ incipiemus:de præfatione tantũ dixiſſe ſuffi-
ciat. ſtultũ etenim eſt ante hiſtoriã effluere:in ipſa autẽ hiſtoria ſuccingi.

CAP. III.

A IGitur cum ſancta ciuitas habitaretur in omni pace,leges etiam adhuc optime cuſtodirẽ- *De honore tẽpli à regibus exhibito.*
tur propter Oniæ pontificis diſpoſitionẽ & pietatem, & animos odio habentes mala,fie-
bat vt & ipſi reges & principes locum ſummo honore dignum ducerẽt,& templum maximis
muneribus illuſtrarent: ita vt Seleucus Aſiæ rex de redditibus ſuis præſtaret omnes ſumptus

Simon tẽpli theſauros ꝓdit.

ad miniſterium ſacrificiorũ pertinentes. Simon autẽ de tribu Beniamin præpoſitus tẽpli
conſtitutus,contendebat obſiſtente ſibi principe ſacerdotũ, iniquum aliquid in ciuitate mo-
liri. Sed cum vincere Oniam non poſſet, venit ad Apollonium Tharſææ filium, qui eo tem-
pore erat dux Cœleſyriæ,& Phœnicis: & nuntiauit ei pecuniis innumerabilibus plenum eſſe
ærarium Ieroſolymis,& communes copias immenſas eſſe,quæ non pertinent ad rationem ſa
crificiorum:eſſe autẽ poſſibile, ſub poteſtate regis cadere vniuerſa. Cúmque retuliſſet ad regẽ B
Apollonius de pecuniis quæ delatæ erant,ille accitum Heliodorũ qui erat ſuper negotia eius,

Mittitᷣ Heliodorus vt eos auferat.

miſit cum mandatis,vt prædictam pecuniã tranſportaret. Statímque Heliodorus iter eſt ag-
greſſus, ſpecie quidẽ quaſi per Cœleſyriam & Phœnicem ciuitates eſſet peragraturus, re vera
autem regis propoſitum perfecturus.Sed cum veniſſet Ieroſolymã, & benigne à ſummo ſacer
dote in ciuitate eſſet acceptus,narrauit de dato indicio pecuniarum,& cuius rei gratia adeſſet
aperuit:interrogabat autẽ ſi verè hæc ita eſſent.Tunc ſummus ſacerdos oſtendit depoſita eſſe
hæc victualia viduarum & pupillorum: quædam verò eſſe Hyrcani Tobiæ viri valde emi-
nẽtis,in his quæ detulerat impius Simon: vniuerſa autẽ argenti talenta eſſe quadringenta,&
auri ducenta:decipi verò eos qui crediſſent loco & templo, quod per vniuerſum mundum C
honoratur, pro ſui veneratione & ſanctitate omnino impoſſibile eſſe. At ille pro his quæ ha-
bebat in mandatis à rege,dicebat omni genere regi ea eſſe deferẽda. Conſtituta autẽ die
intrabat de his Heliodorus ordinaturus.Non modica verò per vniuerſam ciuitatem erat tre-
pidatio.Sacerdotes autem ante altare cum ſtolis ſacerdotalibus iactauerunt ſe,& inuocabant
de cælo eum qui de depoſitis legem poſuit,vt his qui depoſuerant ea,ſalua cuſtodiret. Iã ve-
rò qui videbat ſummi ſacerdotis vultum,mente vulnerabatur: facies enim & color immuta-
tus declarabat internum animi dolorẽ. circumfuſa enim erat mœſtitia quædam viro, & hor-
ror corporis: per quæ manifeſtus aſpicientibus dolor cordis eius efficiebatur.Alii etiã grega-
tim de domibus confluebant:publica ſupplicatione obſecrantes, pro eo quòd in cõtemptum D
locus eſſet venturus. Accinctǽque mulieres ciliciis pectus,per platéas confluebant. ſed & vir-
gines quæ concluſæ erant procurrebant ad Oniam,aliæ autẽ ad muros, quædam verò per fe-
neſtras aſpiciebant:vniuerſæ autẽ protendentes manus in cælũ,deprecabantur. erat enim mi-
ſera commiſtæ multitudinis, & magni ſacerdotis in agone conſtituti expectatio. Et hi quidẽ
inuocabant omnipotentem deum, vt credita ſibi, his qui crediderant, cum omni integritate
conſeruarentur.Heliodorus autem,quod decreuerat,perficiebat eodem loco ipſe cum ſatelli-

Heliodorus ꝑcutitᷣ à deo.

tibus circa ærarium,præſens.Sed ſpiritus omnipotentis dei magnam fecit ſuæ oſtẽſionis eui-
dentiam,ita vt omnes qui auſi fuerant parêre ei,ruentes dei virtute, in diſſolutionem & for-
midinem conuerterentur.Apparuit enim illis quidam equus terribilem habens ſeſſorẽ, opti- E
mis operimentis adornatus: íſque cum impetu Heliodoro priores calces eliſit. qui autẽ ei ſe-
debat, videbatur arma habere aurea. Alii etiã apparuerunt duo iuuenes virtute decóri, opti-
mi gloria,ſpecioſíque amictu:qui circunſteterunt eum, & ex vtraque parte flagellabant, ſine
intermiſſione multis plagis verberantes.Subito autem Heliodorus cóncidit in terram, eúm-
que multa caligine circunfuſum rapuerunt, atque in ſella geſtatoria poſitum eiecerunt. Et is
qui cum multis curſoribus & ſatellitibus prædictum ingreſſus eſt ærarium, portabatur nullo
ſibi auxilium ferẽte,manifeſta dei cognita virtute: & ille quidem per diuinam virtutem iace-
bat mutus,atque omni ſpe & ſalute priuatus.Hi autem dominũ benedicebant,quia magnifi- F
cauerat locum ſuum: & templum quod paulo ante timore ac tumultu erat plenum,apparẽte
omnipotẽte domino,gaudio & lætitia impletũ eſt. Tunc verò ex amicis Heliodori quidã

Sanatur ad Oniæ orationem.

rogabant confeſtim Oniam,vt inuocaret altiſſimum vt vitam donaret ei qui in ſupremo ſpi-
ritu erat conſtitutus. Conſiderans autem ſummus ſacerdos ne fortè rex ſuſpicaretur malitiã
aliquam ex Iudæis circa Heliodorum conſummatam, obtulit pro ſalute viri hoſtiam ſaluta-
rem.Cúmque ſummus ſacerdos exoraret,iidem iuuenes eiſdem veſtibus amicti, aſtantes He-
liodoro dixerũt,Oniæ ſacerdoti gratias age: nam propter eum dominus tibi vitam donauit.
tu autem à deo flagellatus, nuntia omnibus magnalia dei & poteſtatem.Et his dictis,non cõ- G
paruerunt.Heliodorus autẽ hoſtia deo oblata,& votis magnis promiſſis ei qui viuere illi con-
ceſſit,& Oniæ gratias agens,recepto exercitu repedabat ad regem. Teſtabatur autẽ omnibus
ea quæ ſub oculis ſuis viderat opera magni dei.Cum autem rex interrogaſſet Heliodorũ quis
eſſet aptus adhuc ſemel Ieroſolymam mitti,ait, Si quem habes hoſtem, aut regni tui inſidia-

torem,mitte illuc,& flagellatum eum recipies,ſi tamen euaſerit: eò quòd in loco ſit verè dei quædam virtus. Nam ipſe qui habet in cælis habitationem, viſitator & adiutor eſt loci illius, & venientes ad malefaciendum,percutit ac perdit.Igitur de Heliodoro & ærarii cuſtodia ita res ſe habet.

CAP. IIII.

A SImon autem prædictus pecuniarum & patriæ delator, male loquebatur de Onia, tanquā ipſe Heliodorum inſtigaſſet ad hæc,& ipſe fuiſſet inuentor malorum:prouiſorémque ciuitatis ac defenſorem gentis ſuæ,& æmulatorem legis dei audebat inſidiatorē regni dicere.Sed cum inimicitiæ intantū procederent, vt etiam per quoſdam Simōnis neceſſarios homicidia fierent:conſiderans Onias periculum contentionis,& Apollonium inſanire,vtpote ducē Cœles ſyriæ,& Phœnicis,ad augendā malitiam Simōnis ad regem ſe contulit,non vt ciuium accuſator,ſed communē vtilitatem apud ſemetipſum vniuerſæ multitudinis cōſiderans. videbat enim ſine regali prouidentia impoſſibile eſſe pacē rebus dari, nec Simōnem poſſe ceſſare à ſtultitia ſua.Sed poſt Seleuci vitæ exceſſum,cum ſuſcepiſſet regnum Antiochus, qui Nobilis appellabatur, ambiebat Iaſon frater Oniæ ſummum ſacerdotiū: adito rege promittens ei

B argenti talenta trecenta ſexaginta,& ex redditibus aliis talenta octoginta.ſuper hoc promittebat & alia centum quinquaginta,ſi poteſtati eius concederetur gymnaſium & ephebiam ſibi cōſtituere,& eos qui in Ieroſolymis erant Antiochenos ſcribere. Quod cū rex annuiſſet, & obtinuiſſet principatum,ſtatim ad gentilem ritū contribules ſuos transferre cœpit:& amotis his quæ humanitatis cauſa Iudæis à regibus fuerant conſtituta,per Iohannem patrem Eupolemi,qui apud Romanos de amicitia & ſocietate functus eſt legatione legitima, ciuium iura deſtituens,praua inſtituta ſanciebat.Etenim auſus eſt ſub ipſa arce gymnaſium conſtituere, & optimos quoſque epheborum in lupanaribus ponere.Erat autem hoc non initium, ſed incrementum quoddam,& profectus gētilis,& alienigenæ conuerſationis,propter impii & nō ſacerdotis Iaſonis nefarium & inauditum ſcelus: ita vt ſacerdotes iam non circa altaris officia dediti eſſent,ſed contempto templo,& ſacrificiis neglectis, feſtinarent participes fieri palæſtræ,& præbitionis eius iniuſtæ,& in exercitiis diſci.& patrios quidem honores nihil habē-

C tes,Græcas glorias optimas arbitrabantur: quarū gratia periculoſa eos contentio habebat,& eorū inſtituta æmulabātur,ac per omnia his cōſimiles eſſe cupiebant,quos hoſtes & peremptores habuerant.In leges enim diuinas impie agere impune non cedit: ſed hoc tempus ſequens declarabit. Cum autē quinquennalis agon Tyro celebraretur,& rex præſens eſſet,miſit Iaſon facinoroſus ab Ieroſolymis viros peccatores, portantes argenti didrachmas trecētas in ſacrificium Herculis,quas poſtulauerunt hi qui aſportauerant ne in ſacrificiis erogarētur,quia non oporteret,ſed in alios ſumptus eas deputari.ſed hæc oblata ſunt quidem ab eo qui miſerat in ſacrificium Herculis:propter præſentes autem datæ ſunt in fabricam nauium triremiū. Miſſo autem in AEgyptum Apollonio Mneſthei filio propter primates Ptolemæi Philometoris regis. Cum cognouiſſet Antiochus alienū ſe à negotiis regni effectum, propriis vtilitatibus conſulens,profectus inde venit Ioppen,& inde Ieroſolymam.Et magnifice ab Iaſone &

D ciuitate ſuſceptus,cū facularum luminibus,& laudibus ingreſſus eſt:& inde in Phœnicem exercitum conuertit. Et poſt triennii tempus miſit Iaſon Menelaum ſupradicti Simōnis fratrē portantem pecunias regi, & de negotiis neceſſariis reſponſa perlaturum.At ille commēdatus regi,cum magnificaſſet faciem poteſtatis eius,in ſemetipſum retorſit ſummū ſacerdotiū, ſuperponens Iaſoni talenta argenti trecenta.Acceptiſque à rege mandatis venit, nihil quidē habens dignū ſacerdotio:animos verò crudelis tyrāni,& feræ beluæ iram gerēs. Et Iaſon quidem qui proprium fratrem captiuauerat,ipſe deceptus profugus in Ammanitem expulſus eſt regionem.Menelaus autē principatum quidem obtinuit:de pecuniis verò regi promiſſis, nihil agebat,cum exactionē faceret Soſtratus qui arci erat præpoſitus.nam ad hunc exactio ve-

E ctigalium pertinebat: quam ob cauſam vterque ad regem ſunt euocati. Et Menelaus amotus eſt à ſacerdotio,ſuccedente Lyſimacho fratre ſuo:Soſtratus autem prælatus eſt Cypriis.Et cū hæc agerentur, contigit Tharſenſes & Mallotas ſeditionem mouere, eò quòd Antiochi regis concubinæ dono eſſent dati. Feſtinanter itaque rex venit ſedare illos, relicto ſuffecto vno ex comitibus ſuis Andronico.Ratus autem Menelaus accepiſſe ſe tempus opportunū,aurea quædam vaſa è templo furatus donauit Andronico,& alia vendiderat Tyro,& per vicinas ciuitates.Quod cum certiſſime cognouiſſet Onias, arguebat eum,ipſe in loco tuto ſe cōtinens An-

Oniæ Simō calūniatur.

Ambiens Iaſon ſacerdotiū,regē muneribus corrumpit.

Peruerſa Iaſonis inſtitutio.

Expulſo Iaſone ſacerdotiū occupat Menelaus.à quo itidē deturbatur ſuccedēte Lyſimacho.

Menelai ſuaſu Andronicus Oniam dolo interficit.

tiochiæ ſecus Daphnem. Vnde Menelaus accedens ad Andronicum, rogabat vt Oniam inter-
ficeret. Qui cum veniſſet ad Oniam, & datis dextris cum iureiurando (quamuis eſſet ei ſuſpe-
ctus) ſuaſiſſet de aſylo procedere, ſtatim eum perēmit, non veritus iuſtitiam. Ob quam cauſam
non ſolum Iudæi, ſed etiam aliæ quoque nationes indignabantur, & moleſte ferebant de ne-
ce tanti viri iniuſta. Sed regreſſum regem de Ciliciæ locis adierunt Iudæi apud Antiochiam,

Antiochi iuſſu occiditur Andronicus.

ſimul & Græci: cōquerentes de iniqua nece Oniæ. Cōtriſtatus itaque eſt animo Antiochus
propter Oniam, & flexus ad miſericordiam, lachrymas fudit, recordatus defuncti ſobrietatē F
& modeſtiam. accenſíſque animis Andronicum, purpura exutum, per totam ciuitatem iubet
circunduci: & in eodem loco in quo in Oniam impietatem commiſerat, ſacrilegum vita pri

Lyſimachū populus opprimit.

uari, domino illi condignam retribuente pœnā. Multis autem ſacrilegiis in templo à Lyſi-
macho cōmiſſis Menelai conſilio, & diuulgata fama, congregata eſt multitudo aduerſum Ly-
ſimachum multo iam auro exportato. Turbis autem inſurgentibus, & animis ira repletis, Ly-
ſimachus armatis ferè tribus millibus iniquis manibus vti cœpit, duce quodam tyranno, æta-
te pariter & dementia prouecto. Sed vt intellexerunt conatū Lyſimachi, alii lapides alii fuſtes
validos arripuēre: quidam verò cinerem in Lyſimachum iecēre. Et multi quidem vulnerati,
quidam autē & proſtrati, omnes verò in fugam conuerſi ſunt: ipſum etiam ſacrilegum ſecus G

Accuſatus Menelaus corrupto Ptolomæo abſoluitur.

ærarium interfecerunt. De his ergo cœpit iudiciū aduerſus Menelaū agitari. Et cū veniſſet
rex Tyrum, ad ipſum negotiū detulerunt miſſi tres viri à ſenioribus. Et cum ſuperaretur Me-
nelaus, promiſit Ptolemæo multas pecunias dare ad ſuadendū regi. Itaq; Ptolemæus in quo-
dam atrio poſitum, quaſi refrigerandi gratia regem adiit, & deduxit à ſententia: & Menelaū
quidem vniuerſæ malitiæ reum criminibus abſoluit: miſeros autem qui etiam ſi apud Scy-
thas cauſam dixiſſent, innocentes iudicarentur, hos morte damnauit. Cito ergo iniuſtam pœ
nam dederūt, qui pro ciuitate, & populo, & ſacris vaſis cauſam proſecuti ſunt. Quam ob rem
Tyri quoque indignati, erga ſepulturam eorum liberaliſſimi extiterunt. Menelaus autē pro-
pter eorum qui in potentia erant, auaritiam, permanebat in poteſtate, creſcens in malitia ad
inſidias ciuium.

CAP. V.

Signa Ieroſolymis viſa in cæleſtibus.

EOdem tempore Antiochus ſecundā profectionem parauit in AEgyptum. Cōtigit autem A
per vniuerſam Ieroſolymorū ciuitatē videri diebus quadraginta per aera equites diſcur-
rentes, auratas ſtolas habentes, & haſtas quaſi cohortes armatas, & curſus equorum per ordi-
nes digeſtos, & congreſſiones fieri cominus, & ſcutorum motus, & galeatorum multitudinem
gladiis diſtrictis, & telorum iactus, & aureorū armorū ſplēdorem, omníſque generis loricarū.
Quapropter omnes rogabant in bonū mōſtra cōuerti. Sed cū falſus rumor exiſſet, tanquā

Iaſon ciues ſuos pſequēs tandem exul perimitur.

vita exceſſiſſet Antiochus, aſſumptis Iaſon non minus mille viris, repente aggreſſus eſt ciuita-
tem: & ciuibus ad murū conuolantibus, ad vltimū apprehenſa ciuitate, Menelaus fugit in ar-
cem: Iaſon verò non parcebat in cæde ciuibus ſuis, nec cogitabat proſperitatē aduerſum co-
gnatos malum eſſe maximum, arbitrans hoſtium & non ciuium ſe trophæa capturū. Et prin- B
cipatum quidem non obtinuit, finem verò inſidiarum ſuarum confuſionē accepit, & profu-
gus iterum abiit in Ammaniten. Ad vltimū in exitium ſui concluſus ab Areta Arabum ty-
ranno, fugiens de ciuitate in ciuitatem, omnibus odioſus vt refuga legum & execrabilis, vt pa
triæ & ciuium hoſtis, in AEgyptū extruſus eſt: & qui multos de patria ſua expulerat, peregre
periit, Lacedemonas Profectus, quaſi pro cognatione ibi refugium habiturus: & qui inſepultos
multos abiecerat, ipſe & illamentatus, & inſepultus abiicitur: ſepultura neque peregrina vſus,

Perſecutio Iudæorū p Antiochum.

neque patrio ſepulchro participās. His itaque geſtis, ſuſpicatus eſt rex ſocietatē deſerturos
Iudæos: & ob hoc profectus ex AEgypto efferatis animis, ciuitatem quidē armis cepit. Iuſſit
autē militibus interficere, nec parcere occurſantibus, & per domos aſcendentes trucidare. Fie-
bant ergo cædes iuuenum ac ſeniorum, & mulierum & natorum exterminia virginúmque &
paruulorum neces. Erant autem toto triduo octingenta millia interfecti: quadraginta millia C

Tēpli ſpoliatio per eūdē.

vincti, non minus autē venūdati. Sed nec iſta ſufficiunt: auſus eſt etiam intrare templum
vniuerſa terra ſanctius, Menelao ductore, qui legum & patriæ fuit proditor: & ſceleſtis mani-
bus ſumens ſancta vaſa quæ ab aliis regibus & ciuitatibus erant poſita ad ornatū loci & glo-
riam, contrectabat indigne & contaminabat. Ita alienatus mente Antiochus, non conſidera-
bat quòd propter peccata habitantiū ciuitatem modicum deus fuerat iratus: propter quod &
accidit circa locū deſpectio. alioquin, niſi contigiſſet eos multis peccatis eſſe inuolutos: ſicut

Heliodorus qui miſſus eſt à Seleuco rege ad expoliandum ærarium, etiã hic ſtatim adueniẽs ẽ.3.e.
flagellatus,& repulſus vtique fuiſſet ab audacia. Verùm non propter locum,gentem:ſed pro-
pter gentem,locũ deus elegit.Ideóque & ipſe locus particeps factus eſt populi malorum, poſt-
ea autem fiet ſocius bonorum.& qui derelictus in ira dei omnipotentis eſt, iterum in magni
D dei recõciliatione cũ ſumma gloria exaltabitur. Igitur Antiochus mille & octingẽtis abla-
tis de templo talentis, velociter Antiochiam regreſſus eſt, exiſtimans ſe præ ſuperbia terram
ad nauigandum,pelagus verò ad iter agendũ,deducturum propter mẽtis elationem. Reliquit
autem & præpoſitos ad affligendam gentem: Ieroſolymis quidem Philippum genere Phrygẽ,
moribus crudeliorem eo ipſo à quo conſtitutus eſt:in Garizim autem Andronicum & Mene-
laũ,qui grauius quàm cæteri imminebant ciuibus. Cúmque appõſitus eſſet contra Iudæos,
miſit odioſum principem Apollonium cum exercitu viginti & duobus millibus, præcipiẽs ei
omnes perfectæ ætatis interficere,mulieres ac iuuenes vẽdere. Qui cum veniſſet Ieroſolymã,
pacẽ ſimulans,quieuit vſque ad diem ſanctũ ſabbathi:& tunc feriatis Iudæis,arma capere ſuis
præcepit. Omnéſque ſimul qui ad ſpectaculum proceſſerant, trucidauit: & ciuitatem cum ar-
matis diſcurrens,ingentẽ multitudinẽ peremit. Iudas autẽ Machabæus,qui decimus fuerat,
ſeceſſerat in deſertum locum,ibíque inter feras vitã in montibus cum ſuis agebat:& fœni ci-
bo veſcentes,demorabantur,ne participes eſſent coinquinationis.

CAP. VI.

A SEd non poſt multũ tẽporis miſit rex ſenem quendã Antiochenum,qui cõpelleret Iudæos
vt ſe transferrent à patriis & dei legibus:cõtaminare etiã quod in Ieroſolymis erat tem-
plũ,& cognominare Iouis Olympii:& in Garizim,prout erant hi qui locum inhabitabant,Io
uis hoſpitalis. Peſſima autẽ & vniuerſis grauis erat malorũ incurſio.nam templum luxuria &
comeſſationibus gentiũ erat plenũ,& ſcortantiũ cum meretricibus,ſacratíſque ædibus muli-
eres ſe vltrò ingerebant,intrò ferentes ea quæ non licebat. Altare etiã plenũ erat illicitis,quæ
B legibus prohibebantur. Neque autẽ ſabbatha cuſtodiebãtur,neque dies ſolennes patrii ſerua-
bãtur,nec ſimpliciter Iudæũ ſe eſſe quiſquã cõfitebatur. Ducebãtur autẽ cũ amara neceſſi-
tate in die natalis regis ad ſacrificia.& cũ Liberi ſacra celebrarentur, cogebãtur hedera coro-
nati Libero circuire. Decretũ autẽ exiit in proximas gentilium ciuitates, ſuggerẽtibus Ptole-
mæis,vt pari modo & ipſi aduerſus Iudæos agerẽt,vt ſacrificarẽt:eos autẽ qui nollent tranſire
ad inſtituta gẽtiliũ,interficerẽt.erat ergo videre miſeriã. Duæ enim mulieres delatæ ſunt na
tos ſuos circũcidiſſe:quas infantibus ad vbera ſuſpẽſis,cũ publice per ciuitatẽ circũduxiſſent,
C per muros præcipitauerunt. Alii verò ad proximas coeũtes ſpeluncas,& latẽter ſabbathi diem
celebrãtes, cũ indicati eſſent Philippo,flãmis ſuccẽſi ſunt:eò quòd verebãtur propter religio-
nẽ & obſeruãtiã,manu ſibimet auxiliũ ferre. Obſecro autẽ eos,qui hũc librũ lecturi ſunt ne
abhorreſcant propter aduerſos caſus,ſed reputẽt ea quæ acciderũt,nõ ad interitũ,ſed ad cor-
reptionẽ eſſe generis noſtri. Etenim multo tẽpore non ſinere peccatoribus ex ſententia agere,
ſed ſtatim vltiones adhibere:magni beneficii eſt indicium. Nõ enim ſicut in aliis nationibus
dominus patienter expectat,vt eas cum iudicii dies aduenerit, in plenitudine peccatorũ pu-
D niat:ita & in nobis ſtatuit,vt peccatis noſtris in finem deuolutis,ita demum in nos vindicet.
Propter quod nunquã quidem à nobis miſericordiam ſuã amouet: corripiens verò in aduer-
ſis populũ ſuũ,non derelinquit. Sed hæc nobis ad cõmonitionẽ legentiũ dicta ſint paucis. Iã
autẽ veniendũ eſt ad narrationem. Igitur Eleazarus vnus de primoribus ſcribarũ,vir ætate
prouectus,& vultu decõrus,aperto ore hians cõpellebatur carnẽ porcinã mãducare. At ille glo
rioſiſſimã mortẽ magis quàm odibilẽ vitã cõplectens, voluntarie præibat ad ſuppliciũ. Intuẽs
autẽ queãdmodũ oporteret accedere patienter ſuſtinẽs,deſtinauit non admittere illicita pro-
E pter vitæ amorẽ. Hi autẽ qui aſtabant, iniqua miſeratione cõmoti,propter antiquam viri
amicitiã,tollentes eum ſecreto rogabant afferri carnes,quibus veſci ei licebat, vt ſimularetur
manducaſſe, ſicut rex imperauerat de ſacrificii carnibus: vt hoc facto à morte liberaretur. &
propter veterẽ viri amicitiã hanc in eo faciebant humanitatẽ. At ille cogitare cœpit ætatis ac
ſenectutis ſuæ eminentiã dignã,& ingenitæ nobilitatis canitiẽ,atque à puero optimæ conuer-
ſationis actus,& ſecundũ ſanctæ & à deo conditæ legis cõſtituta:reſpõdit cito,dicens præmit-
ti ſe velle in infernũ. Non enim ætati noſtræ dignum eſt,inquit,fingere:vt multi adoleſcẽtes,
F arbitrantes Eleazarũ nonaginta annorũ tranſiſſe ad vitã alienigenarũ,& ipſi propter meã ſi-
mulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tẽpus decipiantur, & per hoc maculam

Iudæi legem dei relinquere cõpelluntur. Templũ violatur.

Monent lectores ne aduerſa, qb⁹ dñs filios affligit, abhorreſcãt.

Eleazari paſſio. Leui.11.a.

atque execrationem meæ ſenectuti cõquiram. Nam etſi in præſenti tempore ſuppliciis ho-
minũ eripiar, ſed manũ omnipotentis nec viuus, nec defunctus effugiã. Quã ob rem fortiter
vita excedendo, ſenectute quidem dignus apparebo: adoleſcentibus autem exemplum forte
relinquã, ſi prompto animo, ac fortiter pro grauiſſimis ac ſanctiſſimis legibus honeſta morte
perfungar. His dictis confeſtim ad ſuppliciũ trahebatur. Hi autẽ qui eũ ducebant, & paulo G
antè fuerant mitiores, in iram conuerſi ſunt propter ſermones ab eo dictos, quos illi per arro
gantiam prolatos arbitrabãtur. Sed cum plagis perimeretur, ingemuit, & dixit, Domine qui
habes ſanctam ſciẽtiam, manifeſtè tu ſcis quia cũ à morte poſſem liberari, duros corporis ſu-
ſtineo dolores: ſecundũ animã verò propter timorẽ tuũ libẽter hæc patior. Et iſte quidẽ hoc
modo vita deceſſit, non ſolum iuuenibus, ſed & vniuerſæ gẽti memoriam mortis ſuæ ad ex-
emplum virtutis & fortitudinis derelinquens.

CAP. VII.

Septẽ fratrũ matriſq; eorũ ſupplicia.

Contigit autem ſeptem fratres vnà cũ matre ſua apprehenſos, cõpelli à rege edere contra A
fas carnes porcinas, flagris & taureis cruciatos. Vnus autẽ ex illis qui erat primus, ſic ait,
Quid quæris, & quid vis diſcere à nobis? parati ſumus mori magis quàm patrias dei leges
præuaricari. Iratus itaque rex iuſſit ſartagines & ollas æneas ſuccendi. Quibus ſtatim ſuccẽ-
ſis, iuſſit ei qui prior fuerat locutus, amputari linguã: & cute capitis abſtracta, ſummas quoq;
manus & pedes ei præſcindi, cæteris eius fratribus & matre inſpiciẽtibus. Et cũ iam per o-
mnia inutilis factus eſſet, iuſſit ignẽ admoueri, & adhuc ſpirantẽ torreri in ſartagine: in qua
cum diu cruciaretur, cæteri vnà cũ matre inuicẽ ſe hortabãtur mori fortiter, dicẽtes, Domi- B
nus deus aſpiciet veritatẽ, & cõſolabitur in nobis, quẽadmodũ in proteſtatione cãtici decla
Deut. 32. f. rauit Moyſes: & in ſeruis ſuis cõſolabitur. Mortuo itaque illo primo hoc modo, ſequentẽ de-
ducebãt ad illudendũ: & cute capitis eius cũ capillis abſtracta, interrogabãt ſi mãducaret pri-
us quàm toto corpore per mẽbra ſingula puniretur. At ille reſpõdens patria voce, dixit, Non
faciã. Propter quod & iſte ſequẽti loco primi tormẽta ſuſcepit: & in vltimo ſpiritu cõſtitutus,
ſic ait, Tu quidẽ ſceleſtiſſime in præſenti vita nos perdis: ſed rex mũdi defunctos nos pro ſuis
legibus, in æternæ vitæ reſurrectione ſuſcitabit. Poſt hũc tertius illuditur, & linguã poſtu- C
latus cito protulit, & manus conſtanter extendit: & cum fiducia ait, E cælo iſta poſſideo, ſed
propter dei leges nũc hæc ipſa deſpicio, quoniã ab ipſo me ea recepturum ſpero. ita vt rex, &
qui cũ ipſo erãt, mirarentur adoleſcẽtis animũ, quòd tanquã nihilũ duceret cruciatus. Et hoc
ita defuncto, quartũ vexabãt ſimiliter torquentes. Et cũ iam eſſet ad mortẽ, ſic ait, Potius eſt
ab hominibus morti datos ſpẽ expectare à deo, iterũ ab ipſo reſuſcitãdos. tibi enim reſurre-
ctio ad vitã nõ erit. Et cũ admouiſſent quintũ, vexabant eũ. At ille reſpiciens in eũ, dixit, Po
teſtatẽ inter homines habẽs, cũ ſis corruptibilis, facis quod vis: noli autẽ putare genus noſtrũ
à deo eſſe derelictũ. tu autẽ patienter ſuſtine, & videbis magnã poteſtatẽ ipſius, qualiter te & D
ſemen tuũ torquebit. Poſt hũc ducebãt ſextũ, & is mori incipiens, ſic ait, Noli fruſtra erra
re: nos enim propter noſmetipſos hoc patimur, peccãtes in deũ noſtrũ, & digna admiratione
facta ſunt in nobis. tu autẽ ne exiſtimes tibi impune futurũ, quòd contra deũ pugnare tenta-
ueris. Supra modũ autẽ mater mirabilis, & bonorũ memoria digna, quæ pereuntes ſeptẽ fi-
lios ſub vnius diei tẽpore cõſpiciens, bono animo ferebat propter ſpem quã in deo habebat.
ſingulos illorũ hortabatur voce patria fortiter, repleta ſapientia: & fœmineæ cogitationi ma-
ſculinũ animũ inſerens, dixit ad eos, Neſcio qualiter in vtero meo apparuiſtis: neque enim
ego ſpiritũ & animã donaui vobis & vitã, & ſingulorum mẽbra nõ ego ipſa cõpegi, ſed enim E
mundi creator, qui formauit hominis natiuitatẽ, quique omniũ inuenit originẽ, & ſpiritũ vo
bis iterũ cũ miſericordia reddet & vitã, ſicut nunc voſmetipſos deſpicitis propter leges eius.
Antiochus autẽ contemni ſe arbitratus, ſimul & exprobrantis voce deſpecta, cũ adhuc ado-
leſcentior ſupereſſet, nõ ſolũ verbis hortabatur, ſed & cũ iuramento affirmabat ſe diuitem &
beatũ facturũ, & tranſlatũ à patriis legibus amicũ habiturũ, & res neceſſarias ei præbiturum.
Sed ad hæc cũ adoleſcens nequaquã inclinaretur, vocauit rex matrẽ, & ſuadebat ei vt adole-
ſcenti fieret in ſalutẽ. Cũ autẽ multis eam verbis eſſet hortatus, promiſit ſuaſurã ſe filio ſuo.

Itaque inclinata ad illũ, irridẽs crudelẽ tyrannũ, ait patria voce, Fili mi miſerere mei, quæ F
te in vtero nouẽ menſibus portaui, & lac triennio dedi & alui, & in ætatẽ iſtam perduxi. Peto
nate, vt aſpicias ad cælũ & terrã, & ad omnia quæ in eis ſunt: & intelligas quia ex nihilo fecit
illa deus & hominũ genus: ita fiet vt non timeas carnificẽ iſtũ, ſed dignus fratribus tuis effe-

ctus,ſuſcipe mortem,vt in illa miſeratione cum fratribus tuis te recipiam. Cum hæc illa ad-
huc diceret,ait adoleſcẽs,Quem ſuſtinetis?non obedio præcepto regis,ſed præcepto legis,quæ
data eſt nobis per Moyſen. Tu verò qui inuentor omnis malitiæ factus es in Hebræos,non ef
fugies manum dei. Nos enim pro peccatis noſtris hæc patimur. Et ſi nobis propter increpatio
nem,& correptionem dominus deus noſter modicum iratus eſt:ſed iterum recõciliabitur ſer
uis ſuis. Tu autem ô ſceleſte & omnium hominum flagitioſiſſime, noli fruſtra extolli vanis
ſpebus in ſeruos eius inflammatus. nondum enim omnipotentis dei & omnia inſpicientis iu
dicium effugiſti. Nam fratres mei modico nunc dolore ſuſtentato,ſub teſtamento æternæ vi-
G tæ effecti ſunt:tu verò iudicio dei iuſtas ſuperbiæ tuæ pœnas exolues. Ego autem ſicut & fra-
tres mei animam & corpus meum trado pro patriis legibus, inuocans deum maturius genti
noſtræ propitium fieri,téque cum tormentis & verberibus confiteri quòd ipſe eſt deus ſolus.
In me verò & in fratribus meis deſinet omnipotentis ira, quæ ſuper omne genus noſtrum iu-
ſtè ſuperducta eſt. Tunc rex accenſus ira, in hunc ſuper omnes crudelius deſæuit, indigne fe-
rens ſe deriſum. Et hic itaque mundus obiit,per omnia in domino confidens. Nouiſſime au-
tem, poſt filios & mater conſumpta eſt. Igitur de ſacrificiis, & de nimiis crudelitatibus ſatis
dictum eſt.

CAP. VIII.

A IVdas verò Machabæus,& qui cum illo erãt,introibant latẽter in caſtella:& conuocantes *Iudas exercitum colligit.*
cognatos,& eos qui permãſerant in Iudaiſmo aſſumẽtes, eduxerunt ad ſe ſex millia vi-
rorũ. Et inuocabant dominũ vt reſpiceret in populũ qui ab omnibus calcabatur,& miſerere-
tur tẽplo quod cõtaminabatur ab impiis:miſereretur etiam exterminio ciuitatis,quæ eſſet il-
lico cõplananda,& vocem ſanguinis ad ſe clamantis audiret: memoraretur quoque iniquiſſi-
mas mortes paruulorum innocentum,& blaſphemias nomini ſuo illatas, & indignaretur ſu-
per his. At Machabæus congregata multitudine,intollerabilis gẽtibus efficiebatur. ira enim do
B mini in miſericordiã conuerſa eſt. Et ſuperueniens caſtellis & ciuitatibus improuiſus,ſuccen
debat eas:& opportuna loca occupans,non paucas hoſtium ſtrages dabat:maxime autem no-
ctibus ad huiuſcemodi excurſus ferebatur,& fama virtutis eius vbique diffundebatur. Vidẽs *Mittitꝰ Nicanor aduerſus Iudam.*
autem Philippus paulatim virum ad profectum venire, ac frequentius res ei cedere proſpere,
ad Ptolemæum ducem Cœleſyriæ & Phœnicis ſcripſit vt auxiliũ ferret regiis negotiis. At ille
velociter miſit Nicanorẽ Patrocli de primoribus amicum, datis ei de permiſtis gentibus, ar-
matis non minus viginti millibus,vt vniuerſum Iudæorum genus deleret,adiuncto ei & Gor-
gia viro militari,& in bellicis rebus experientiſſimo. Cõſtituit autem Nicanor, vt regi tribu-
C tum quod Romanis erat dandum,duo millia talentorum de captiuitate Iudæorum ſuppleret:
ſtatímque ad maritimas ciuitates miſit, conuocans ad coemptionẽ Iudaicorum mancipiorũ,
promittens ſe nonaginta mancipia talento diſtracturũ,non reſpiciens ad vindictam quæ eum
ab omnipotente eſſet conſecutura. Iudas autem vbi cõperit, indicauit his qui ſecum erant *Iudas ſuos hortatur ad conſtantiã.*
Iudæis,Nicanoris aduentum. Ex quibus quidam formidãtes, & non credentes dei iuſtitiæ, in
fugam vertebantur:alii verò ſi quid eis ſupererat vendebant,ſimúlque dominum deprecaban
tur vt eriperet eos ab impio Nicanore,qui eos prius quàm cominus veniret, vendiderat. & ſi
D non propter eos,propter teſtamentum tamen quod erat ad patres eorum, & propter inuoca-
tionẽ ſancti & magnifici nominis eius ſuper ipſos. Conuocatis autem Machabæus ſeptẽ milli-
bus,qui cum ipſo erant,rogabat ne hoſtibus recõciliarentur,neque metuerent iniquam veniẽ
tium aduerſum ſe hoſtiũ multitudinem,ſed fortiter cõtenderent:ante oculos habẽtes cõtume
liam quæ loco ſancto ab his iniuſte eſſet illata,itémque & ludibrio habitæ ciuitatis iniuriam,
adhuc etiam veterũ inſtituta conuulſa. Nam illi quidẽ armis confidunt,ait:ſimul & audacia:
nos autẽ in omnipotente domino qui poteſt & veniẽtes aduerſum nos, & vniuerſum mundũ
E vno nutu delere,cõfidimus. Admonuit autẽ eos & de auxiliis dei, quæ facta ſunt erga parẽtes:
& quòd ſub Sennacherib centũ octogintaquinque millia perierũt:& de prælio quod eis aduer *4.reg.19.g.tobiæ 1 d.eccli.48.d.iſa.37.g.*
ſus Galatas fuit in Babylonia, vt omnes vbi ad rem ventũ eſt,Macedonibus ſociis hæſitanti-
bus,ipſi ſex millia ſoli peremerũt centũ viginti millia,propter auxiliũ illis datum de cælo, &
beneficia pro his plurima cõſecuti ſunt. His verbis cõſtãtes effecti ſunt,& pro legibus & patria
mori parati. Conſtituit itaque fratres ſuos duces vtrique ordini,Simonẽ,& Ioſephũ,& Iona. *Vincitur Nicanor.*
than,ſubiectis vnicuique millenis & quingentenis. Ad hoc etiam ab Eſdra lecto illis ſancto li-
bro,& dato ſigno adiutorii dei,in prima acie ipſe dux commiſit cum Nicanore. Et facto ſibi

adiutore omnipotente interfecerũt ſuper nouem millia hominũ:maiorem autẽ partem exer-
citus Nicanoris vulneribus debilẽ factam fugere cõpulerũt.Pecuniis verò eorũ qui ad emptio
nem ipſorũ venerant,ſublatis,ipſos vſquequaq; perſecuti ſunt,ſed reuerſi ſunt ora cõcluſi.nam F
erat ante ſabbathũ:quam ob cauſam non perſeuerauerunt inſequentes. Arma autẽ ipſorũ

Profligatis hoſtib⁹ agũt gr̃as Iudæi, ſpolia orphanis & viduis diuidentes.

& ſpolia cõgregantes,ſabbathũ agebant:benedicẽtes dominũ qui liberauit eos in iſto die,mi-
ſericordiæ initiũ ſtillans in eos.Poſt ſabbathũ verò debilibus,& orphanis,& viduis diuiſerunt
ſpolia:& reſidua ipſi cum ſuis habuere.His itaque geſtis,& cõmuniter ab omnibus facta obſe-
cratione,miſericordẽ dominũ poſtulabãt vt in finẽ ſeruis ſuis recõciliaretur.Et ex his qui cum
Timótheo & Bacchide erant cõtra ſe cõtendentes,ſuper viginti millia interfecerũt, & muni-
tiones excelſas obtinuerũt:& plures prædas diuiſerũt,æquã portionẽ debilibus,pupillis & vi-
duis,ſed & ſenioribus faciẽtes. Et cũ arma eorũ diligẽter collegiſſent,omnia cõpoſuerunt in G
locis opportunis,reſidua verò ſpolia Ieroſolymã detulerũt:& Philarchem qui cum Timótheo
erat,interfecerũt virũ ſceleſtum,qui in multis Iudæos afflixerat.Et cum epinicia agerẽt in Ie-
roſolymis,eos qui ſacras ianuas incẽderunt,id eſt Calliſthenẽ, cum in quoddam domiciliũ re

Fugit ad Antiochum Nicanor.

fugiſſent,incẽderũt,digna eis mercede pro impietatibus ſuis reddita. Facinoroſiſſimus autẽ
Nicanor,qui mille negotiãtes ad Iudæorũ vẽditionẽ adduxerat,humiliatus auxilio domini ab
his quos nullos exiſtimauerat,depoſita veſte gloriæ,per mediterranea fugiẽs,ſolus venit Antio
chiã, ſummã infœlicitatẽ de interitu ſui exercitus conſecutus. Et qui promiſerat Romanis ſe
tributũ reſtituere de captiuitate Ieroſolymorũ,prædicabat nunc protectorẽ deum habere Iu-
dæos,& ob ipſum inuulnerabiles eſſe,eò quòd ſequerẽtur leges ab ipſo conſtitutas.

CAP. IX.

A

Antioch⁹ Perſepolim expoliare volẽs, in fugam vertit̃.

EOdem tẽpore Antiochus inhoneſte reuertebatur de Perſide.Intrauerat enim in eam quæ
dicitur Perſepolis,& tentauit expoliare templũ, & ciuitatem opprimere: ſed multitudine
ad arma cõcurrente,in fugam verſi ſunt,& ita cõtigit,vt Antiochus poſt fugam turpiter redi-

Iudæos perſequẽs à domino percutit̃.

ret. Et cum veniſſet circa Ecbatanam recognouit quæ erga Nicanorem & Timótheũ geſta
ſunt.Elatus autẽ in ira,arbitrabatur ſe iniuriã illorũ qui ſe fugauerãt,poſſe in Iudæos retorque
re:ideóque iuſſit agitari currum ſuũ,ſine intermiſſione agens iter,cæleſti eum iudicio perur-
gẽte,eò quòd ita ſuperbe locutus eſt ſe venturũ Ieroſolymã, & cõgeriem ſepulchri Iudæorum

2.par.16.c

eam facturũ.Sed qui vniuerſa cõſpicit dominus deus Iſrael,percuſſit eum inſanabili & inuiſi
bili plaga.Vt enim finiuit hunc ipſum ſermonem,apprehẽdit eũ dolor dirus viſcerũ,& amara
internorũ tormenta:& quidẽ ſatis iuſtè,quippe qui multis & nouis cruciatibus aliorũ torſerat
viſcera,licet ille nullo modo à ſua malitia ceſſaret.Super hoc autẽ ſuperbia repletus,ignem ſpi B
rans animo in Iudæos,& præcipiens accelerari negotiũ,contigit illum impetu euntẽ de curru
cadere,& graui corporis colliſione mẽbra vexari.Iſque qui ſibi videbatur etiã fluctibus maris
imperare,ſupra humanũ modum ſuperbia repletus,& montiũ altitudines in ſtatera appẽdere,
nunc humiliatus ad terrã in geſtatorio portabatur,manifeſtã dei virtutem in ſemetipſo cõte-
ſtans:ita vt de corpore impii,vermes ſcaturirẽt, ac viuẽtes in doloribus carnes eius effluerẽt,
odore etiã illius & fœtore exercitus grauaretur. & qui paulo ante ſydera cæli cõtingere ſe ar-

Simulata Antiochi pœnitentia.

bitrabatur,eũ nemo poterat propter intolerantiã fœtoris portare. Hinc igitur cœpit ex gra-
ui ſuperbia deductus ad agnitionẽ ſui venire,diuina admonitus plaga, per momenta ſingula
doloribus ſuis augmenta capiẽtibus.& cum nec ipſe iam fœtorẽ ſuũ ferre poſſet,ita ait,Iuſtum
eſt ſubditũ eſſe deo,& mortalẽ non paria deo ſentire.Orabat autẽ hic ſceleſtus dominũ, à quo
non eſſet miſericordiã cõſecuturus.Et ciuitatẽ ad quam feſtinans veniebat vt eam ad ſolũ de- C
duceret,ac ſepulchrũ congeſtorũ faceret,nunc optat liberã reddere:& Iudæos quos nec ſepul-
tura quidẽ ſe dignos habiturũ,ſed auibus ac feris diripiẽdos traditurũ,& cum paruulis exter-
minaturũ dixerat, æquales nunc Atheniẽſibus facturũ pollicetur:templũ etiam ſanctũ, quod
prius expoliauerat,optimis donis ornaturũ,& ſancta vaſa multiplicaturũ,& pertinẽtes ad ſacri
ficia ſumptus de redditibus ſuis præſtaturũ:ſuper hæc & Iudæum ſe futurũ, & omnem locum
terræ perambulaturũ,& prædicaturũ dei poteſtatẽ.Sed non ceſſantibus doloribus(ſuperuene-
rat enim in eum iuſtum dei iudiciũ)deſperans ſcripſit ad Iudæos in modũ deprecationis epi
ſtolam hæc continẽtem,OPTIMIS ciuibus Iudæis plurimã ſalutem,& bene valere,& eſſe
fœlices,rex & princeps Antiochus.Si bene valetis,& filii veſtri,& ex ſentẽtia vobis cũcta ſunt,
maximas agimus gratias.Et ego in infirmitate conſtitutus,veſtri autẽ memor benigne reuer-
ſus de Perſidis locis,& in infirmitate graui apprehenſus, neceſſarium duxi pro communi vti-

litate curam habere: non deſperãs memetipſum, ſed ſpem multam habens effugiẽdi infirmita
D tem. Reſpiciẽs autem quòd & pater meus, quibus tẽporibus in locis ſuperioribus ducebat exer
citum, oſtẽdit qui poſt ſe ſuſciperet principatũ: vt ſi quid contrariũ accideret, aut difficile nũ-
tiaretur, ſciẽtes hi qui in regionibus erãt, cui eſſet rerum ſumma derelicta, non turbarẽtur. Ad
hæc, cõſiderans de proximo potentes quoſque & vicinos tẽporibus inſidiantes & euentũ expe
ctantes, deſignaui filium meum Antiochum regem, quem ſæpe recurrens in ſuperiora regna
multis veſtrum commendabam: & ſcripſi ad eum quæ ſubiecta ſunt. Oro itaque vos, & peto
memores beneficiorum publice & priuatim, vt vnuſquiſque cõſeruet fidem ad me & ad filium
meum. Confido enim eum modeſte & humane acturum, & ſequentem propoſitum meum, &
communem vobis fore. Igitur homicida, & blaſphemus peſſime percuſſus, & vt ipſe alios tra Moritur Antiochus.
ctauerat, peregre in montibus, miſerabili obitu vita functus eſt. Transferebat autem corpus
Philippus collactaneus eius: qui metuens filium Antiochi, ad Ptolemæum Philometorem in
AEgyptum abiit.

CAP. X.

A MAchabæus autẽ & qui cum eo erant, domino ſe protegẽte, templũ quidem & ciuitatem Iudas Machabæus ciuitatẽ recipit & templum.
recepit: aras autem quas alienigenæ per plateas extruxerãt, itémque delubra demolitus
eſt. & purgato tẽplo, aliud altare fecerũt: & de ignitis lapidibus igne concepto ſacrificia obtule
runt poſt biennium, & incenſum & lucernas & panes propoſitionis poſuerunt. Quibus geſtis,
rogabãt dominũ proſtrati in terrã, ne amplius talibus malis inciderent: ſed & ſiquãdo peccaſ-
ſent, vt ab ipſo mitius corriperẽtur, & non barbaris ac blaſphemis hominibus traderẽtur. Qua
die autẽ templum ab alienigenis pollutum fuerat, cõtigit eadem die purificationẽ fieri, viceſi
B maquinta mẽſis, qui fuit Caſleu. & cũ lætitia diebus octo egerunt in modũ tabernaculorũ: re-
cordãtes quòd ante modicũ temporis diem ſolennẽ tabernaculorũ in mõtibus, & in ſpeluncis
more beſtiarũ egerant. Propter quod thyrſos, & ramos virides, & palmas præferebãt ei qui pro-
ſperauit mũdare locum ſuum. Et decreuerũt cõmuni præcepto & decreto, vniuerſæ genti Iu-
dæorum omnibus annis agere dies iſtos. Et Antiochi quidẽ, qui appellatus eſt Nobilis, vitæ
exceſſus ita ſe habuit. Nũc autẽ de Eupatore Antiochi impii filio, quæ geſta ſũt narrabimus, Eupatoris geſta narrare incipit.
breuiãtes mala quæ in bellis geſta ſunt. Hic enim ſuſcepto regno, cõſtituit ſuper negotia regni
Lyſiã quendã Phœnicis & Syriæ militiæ principẽ. Nam Ptolemæus, qui dicebatur Macer, iuſti
C tenax erga Iudæos eſſe cõſtituit, & præcipue propter iniquitatẽ quæ facta erat in eos, & pacifi-
ce agere cum eis. Sed ob hoc accuſatus ab amicis apud Eupatorẽ, cum frequẽter proditor au-
diret, eò quòd Cyprũ creditã ſibi à Philometore deſeruiſſet, & ad Antiochũ Nobilem trãſla-
tus etiã ab eo receſſiſſet, veneno vitã finiuit. Gorgias autẽ cum eſſet dux locorũ, aſſumptis ad-
uenis frequẽter Iudæos debellabat. Iudæi verò qui tenebãt opportunas munitiones, fugatos ab
Ieroſolymis ſuſcipiebãt, & bellare tentabãt. Hi verò qui erant cũ Machabæo per orationes do Pugnãt Iudæi aduerſus Idumæos.
minũ rogãtes vt eſſet ſibi adiutor, impetũ fecerunt in munitiones Idumæorum: multáque vi
D inſiſtẽtes, loca obtinuerũt, occurrentes interemerũt, & omnes ſimul non minus vigintiquinq;
millibus trucidauerũt. Quidã autẽ cum cõfugiſſent in duas turres valde munitas, omnem ap-
paratũ ad repugnandũ habẽtes: Machabæus ad eorũ expugnationem, relicto Simone & Ioſe-
pho, itémque Zacchæo, eiſque qui cum ipſis erãt ſatis multis, ipſe ad eas quæ amplius perur-
gebãt, pugnas, cõuerſus eſt. Hi verò qui cum Simone erãt, cupiditate ducti, à quibuſdam qui in
turribus erãt, ſuaſi ſunt pecunia: & ſeptuaginta millibus didrachmis acceptis, dimiſerũt quoſ-
dam effugere. Cum autẽ Machabæo nuntiatũ eſſet quod factũ eſt, principibus populi cõgrega
E tis accuſauit quòd pecunia fratres vẽdidiſſent, aduerſariis eorũ dimiſſis. Hos igitur proditores
factos interfecit, & cõfeſtim duas turres occupauit. Armis autem ac manibus, omnia proſpere
agẽdo, in duabus munitionibus, plus quàm viginti millia peremit. Et Timótheus, qui prius Iudæã inuadit Timótheus, cũ quo p̃lium committit Iudas.
à Iudæis fuerat ſuperatus, cõuocato exercitu peregrinæ multitudinis, & congregato equitatu
Aſiano aduenit, quaſi armis Iudæam capturus. Machabæus autẽ & qui cum ipſo erant, appro-
pinquante illo, deprecabãtur dominũ, caput terra aſpergẽtes, lumbóſque ciliciis præcincti, ad
altaris crepidinem prouoluti, vt ſibi propitius, inimicis autem eorum eſſet inimicus, & aduer
ſariis aduerſaretur, ſicut lex dicit. Et ita poſt orationem ſumptis armis, lõgius de ciuitate pro-
F cedentes, & proximi hoſtibus effecti, reſederunt. Primo autem ſolis ortu vtrique commiſerũt:
iſti quidem victoriæ & proſperitatis ſponſorem cum virtute dominũ habentes: illi autem du- Apparẽt è cælo viri quinq; in auxiliũ Iudæorum.
cem belli animũ habebant. Sed cum vehemens pugna eſſet, apparuerunt aduerſariis de cælo

viri quinque in equis,frenis aureis decóri,ducatum Iudæis præſtantes:ex quibus duo Machabæum medium habentes,armis ſuis circunſeptum incolumem conſeruabant: in aduerſarios autem tela,& fulmina iaciebant,ex quo & cæcitate confuſi,& repleti perturbatione cadebāt. Interfecti ſunt autem viginti millia quingenti, & equites ſexcenti. Timótheus verò confugit in Gazaram præſidiū munitum,cui præerat Chæreas.Machabæus autem,& qui cum eo erat, lætantes obſederunt præſidium diebus quatuor. At hi qui intus erant, loci firmitate confiſi, G
ſupra modum maledicebant,& ſermones nefandos iactabant. Sed cum dies quinta illuceſceret,viginti iuuenes,ex his qui cum Machabæo erant, accēſi animis propter blaſphemiam,viriliter acceſſerunt ad murum,& feroci animo incedentes aſcendebant:ſed & alii ſimiliter aſcēdentes,turres,portáſque ſuccendere aggreſſi ſunt,atque ipſos maledicos viuos concremare.

Timótheus interimitur.

Per continuum autem biduum præſidio vaſtato,Timótheum occultantē ſe in quodam repertum loco peremerunt: & fratrem illius Chæream, & Apollophanem occiderunt. Quibus geſtis,in hymnis & confeſſionibus benedicebant dominum,qui magna fecit in Iſrael,& victoriam dedit illis.

CAP. XI.

A

Conatur Lyſias Iudæos expugnare.

SEd paruo poſt tempore,Lyſias procurator regis,& propinquus, ac negotiorū præpoſitus, grauiter ferens de his quæ acciderant:congregatis octoginta millibus & equitatu vniuerſo veniebat aduerſus Iudæos, exiſtimans ſe ciuitatem quidem captam gentibus habitaculum facturum,templum verò in pecuniæ quæſtum,ſicut cætera delubra gētium habiturum,& per ſingulos annos venale ſacerdotium:nuſquam recogitans dei poteſtatem,ſed mente effrenatus in multitudine peditum,& in millibus equitum,& in octoginta elephantis confidebat.Ingreſſus autem Iudæam,& appropians Bethſuræ, quæ erat in anguſto loco, ab Ieroſolyma interuallo quinque ſtadiorum,illud præſidium expugnabat. Vt autem Machabæus & qui cum eo B
erant,cognouerunt expugnari præſidia,cum fletu & lachrymis rogabant dominum,& omnis turba ſimul,vt bonum angelum mitteret ad ſalutem Iſrael.Et ipſe primus Machabæus ſumptis armis, cæteros adhortatus eſt ſimul ſecum periculum ſubire , & ferre auxilium fratribus ſuis.Cúmque pariter prompto animo procederent,Ieroſolymis apparuit præcedens eos eques in veſte candida,armis aureis haſtam vibrans.Tunc omnes ſimul benedixerūt miſericordem dominum,& conualuerunt animis: non ſolum homines, ſed & beſtias ferociſſimas, & muros ferreos parati penetrare. Ibant igitur prompti , de cælo habentes adiutorem , & miſerantem C
ſuper eos dominum.Leonum autem more impetu irruentes in hoſtes,proſtrauerūt ex eis vndecim millia peditum,& equitum mille ſexcentos:vniuerſos autem in fugam verterunt,plures autem ex eis vulnerati nudi euaſerunt. Sed & ipſe Lyſias turpiter fugiens euaſit. Et quia non inſenſatus erat,ſecum ipſe reputans factam erga ſe diminutionem,& intelligens inuictos eſſe Hebræos,omnipotentis dei auxilio innitentes,miſit ad eos: promiſitque ſe conſenſurum omnibus quæ iuſta ſunt,& regem compulſurū amicum fieri. Annuit autem Machabæus precibus Lyſiæ, in omnibus vtilitati conſulens: & quæcunque Machabæus ſcripſit Lyſiæ de Iu- D
dæis,ea rex conceſſit.Nam erant ſcriptæ Iudæis epiſtolæ,à Lyſia ſiquidem,hunc modum con-

Iudæis cælitꝰ adiutor mittiť,quo duce Lyſiā ī fugā vertūt, & pactū inirecompellunt.

Lyſiæ epiſtola ad Iudæos.

tinentes,LYSIAS populo Iudæorum ſalutem.Iohannes & Abeſalom qui miſſi fuerāt à vobis,tradentes ſcripta,poſtulabant vt ea quæ per illos ſignificabantur, implerem. Quæcunque igitur regi potuerunt perferri,expoſui:& quæ res permittebat, conceſſit. Si igitur in negotiis fidem cōſeruaueritis,etiam deinceps bonorum vobis cauſa eſſe tentabo. De cæteris autem per ſingula verba mandaui & iſtis & his qui à me miſſi ſunt colloqui vobiſcum. Bene valete. Anno centeſimo quadrageſimooctauo menſis Dioſcori,die viceſima & quarta. Regis autē epi- E

Regis Antiochi epiſtola ad Lyſiam.

ſtola,iſta continebat,REX Antiochus Lyſiæ fratri ſalutem.Patre noſtro inter deos tranſlato,nos volentes eos qui ſunt in regno noſtro ſine tumultu agere,& rebus ſuis adhibere diligētiam,audiuimus Iudæos non conſenſiſſe patri meo vt transferrentur ad ritum Græcorum,ſed tenēre velle ſuum inſtitutum,ac propterea poſtulare à nobis cōcedi ſibi legitima ſua. Volentes igitur hanc quoque gentē quietam eſſe,ſtatuētes iudicauimus templū reſtitui illis,vt agerēt ſecundū ſuorum maiorū cōſuetudinē.Bene igitur feceris,ſi miſeris ad eos,& dexterā dederis:vt cognita noſtra volūtate,bono animo ſint,& vtilitatibus propriis deſeruiāt. Ad Iudæos verò F

Eiuſdē epiſtola ad Iudęos.

regis epiſtola talis erat,REX Antiochus ſenatui Iudæorum,& cæteris Iudæis ſalutem.Si valetis,ſic eſtis vt volumus:ſed & ipſi bene valemus.Adiit nos Menelaus dicens velle vos deſcendere ad veſtros qui ſunt apud nos.His igitur qui cōmeant vſque ad diem triceſimum menſis

Xanthici,damus dextras ſecuritatis,vt Iudaicis vtantur cibis,& legibus ſuis,ſicut & prius: &
nemo eorum vllo modo moleſtiā patiatur de his quæ per ignorantiā geſta ſunt. Miſimus au-
tem & Menelaum,qui vos alloquatur. Valete. Anno cēteſimo quadrageſimooctauo,Xanthi-

Romanorū epiſtola ad populum Iudæorum.

G ci mēſis quintadecima die. Miſerūt autē etiam Romani epiſtolā ita ſe habentē,Q. VIN-
TVS Memmius, & Titus Manilius legati Romanorū, populo Iudæorū ſalutē. De his quæ
Lyſias cognatus regis conceſſit vobis,& nos conceſſimus. De quibus autē ad regem iudicauit
referendum,confeſtim aliquem mittite,diligentius inter vos conferentes: vt decernamus, ſi-
cut congruit vobis.nos enim Antiochiā accedimus.Ideóque feſtinate reſcribere, vt nos quo-
que ſciamus cuius eſtis voluntatis.Bene valete.Anno centeſimo quadrageſimooctauo, quin-
tadecima die menſis Xanthici.

CAP. XII.

Iudæos infeſtat Timótheus.

A HIs factis pactionibus Lyſias pergebat ad regem,Iudæi autē agriculturæ operā dabāt. Sed
hi qui reſederant Timótheus & Apollonius Gennæi filius,ſed & Hieronymus,& Demo
phon,ſuper hos & Nicanor Cypriarches,nō ſinebant eos in ſilētio agere,& quiete. Ioppitæ

Ioppitarū facinus in Iudæos.

vero tale quoddam flagitium perpetrarunt.rogauerunt Iudæos cum quibus habitabant, aſcē
dere ſcaphas,quas parauerant,cum vxoribus,& filiis,quaſi nullis inimicitiis inter eos ſubia-
centibus.Secundum commune itaque decretum ciuitatis, & ipſis acquieſcentibus, paciſque
cauſa nihil ſuſpectum habentibus: cum in altum proceſſiſſent ſubmerſerunt non minus du-
centos. Quam crudelitatem Iudas in ſuæ gentis homines factam vt cognouit, præcepit viris

Iudas in eos vlciſcitur.

qui erant cum ipſo:& inuocato iuſto iudice deo,venit aduerſus interfectores fratrum, & por
B tum quidem nocte ſuccendit,ſcaphas exuſſit, eos autem qui ab igne refugerant, gladio pere-
mit.Et cum hæc ita egiſſet,diſceſſit quaſi iterū reuerſurus,& vniuerſos Ioppitas eradicaturus.
Sed cum cognouiſſet & eos qui erant Iamniæ,velle pari modo facere habitātibus ſecū Iudæ-
is,Iamnitis quoque nocte ſuperuenit, & portū cum nauibus ſuccēdit, ita vt lumen ignis appa
reret Ieroſolymis à ſtadiis ducentis quadraginta. Inde cū iā abiſſent nouē ſtadiis,& iter fa-

In quos pugnauerit Machabæus cum Timotheum inſequeretur

cerēt ad Timótheum,cōmiſerunt cū eo Arabes quinq; millia viri,& equites quingēti. Cúm-
que pugna valida fieret,& auxilio dei proſpere ceſſiſſet,reſidui Arabes victi, petebant à Iuda
dextras ſibi dari,promittentes ſe paſcua daturos,& in cæteris profuturos. Iudas autem arbi-
tratus verè in multis eos vtiles, promiſit pacē: dextríſque acceptis, diſceſſere ad tabernacula
ſua. Aggreſſus eſt autem & ciuitatem quandam firmam pontibus muríſque circūſeptam,quæ
C à turbis habitabatur gentium promiſcuarum,cui nomen Caſpin.Hi verò qui intus erāt con
fidentes in ſtabilitate murorum & apparatu alimoniarum, remiſſius agebant, maledictis la-
ceſſentes Iudam,ac blaſphemantes,ac loquentes quæ fas non eſt.Machabæus autem inuoca-

Ioſue 6.c.

to magno mundi principe,qui ſine arietibus & machinis temporibus Ieſu præcipitauit Ieri-
cho,irruit ferociter muris:& capta ciuitate per domini voluntatem innumerabiles cædes fe-
cit,ita vt adiacens ſtagnum ſtadiorum duorum latitudinis ſanguine interfectorum fluere vi
deretur.Inde diſceſſerunt ſtadia ſeptingēta quinquaginta, & venerunt in Characa ad eos qui
dicuntur Tubianæi,Iudæos:& Timótheum quidem in illis locis non comprehenderunt,nul-
lóque negotio perfecto regreſſus eſt, relicto in quodam loco firmiſſimo præſidio. Doſitheus
autem & Soſipater,qui erāt duces cum Machabæo,peremerunt à Timótheo relictos in præ-
D ſidio, decem millia viros. At Machabæus ordinatis circum ſe ſex millibus, & conſtitutis per
cohortes,aduerſus Timótheum proceſſit, habentem ſecum centum viginti millia peditum,
equitúmque duo millia quingentos. Cognito autē Iudæ aduentu Timótheus præmiſit mu-
lieres & filios & reliquum apparatum, in præſidium quod Carnion dicitur. erat enim inex-
pugnabile, & acceſſu difficile propter locorum anguſtias. Cúmque cohors Iudæ prima appa-
ruiſſet, timor hoſtibus incuſſus eſt, ex præſentia dei qui vniuerſa conſpicit, & in fugā verſi
ſunt alius ab alio, ita vt magis à ſuis deiicerentur, & gladiorum ſuorum ictibus debilitaren-
tur. Iudas autem vehementer inſtabat puniens prophanos, & proſtrauit ex eis triginta mil-

Capitur Timótheus & dimittitur illæſus.

lia virorum.Ipſe verò Timótheus incidit in partes Doſithei & Soſipatris: & multis precibus
poſtulabat vt viuus dimitteretur,eò quòd multorum ex Iudæis parentes haberet, ac fratres,
E quos morte eius decipi eueniret. Et cum fidem dediſſet reſtituturum ſe eos ſecundum con-
ſtitutum,illæſum eum dimiſerunt,propter fratrum ſalutē.Iudas autem regreſſus eſt à Carni-
on, interfectis vigintiquinque millibus. Poſt horum fugam & necem, mouit exercitum ad

Ephron ciuitatẽ munitã, in qua multitudo diuerſarum gẽtium habitabat: & robuſti iuuenes
pro muris conſiſtentes fortiter repugnabant:in hac autẽ machinæ multæ, & telorum erat ap-
paratus. Sed cũ omnipotentẽ inuocaſſent, qui poteſtate ſua vires hoſtiũ cõfringit, ceperunt ci
uitatẽ: & ex eis qui intus erant, vigintiquinq; millia proſtrauerũt. Inde ad ciuitatẽ Scytharũ
abierũt,quæ ab Ieroſolymis ſexcentis ſtadiis aberat.Cõteſtantibus autẽ his qui apud Scytho
politas erãt Iudæis,quòd benigne ab eis haberẽtur,etiã tẽporibus infœlicitatis quòd modeſte
ſecum egerint:gratias agentes eis,& exhortati etiã de cætero erga genus ſuũ benignos eſſe,ve F
nerunt Ieroſolymã die ſolẽni ſeptimanarũ inſtante. Et poſt pentecoſtẽ abierũt cõtra Gorgiã

Gorgiam perſequiẗ Iudas.

præpoſitũ Idumææ. Exiuit autẽ cũ peditibus tribus millibus,& equitibus quadringentis. Qui
bus cõgreſſis,cõtigit paucos ruere Iudæorũ. Doſitheus verò quidã de Bacenoris eques,vir for-
tis,Gorgiã tenebat:& cũ vellet illum capere viuũ,eques quidã de Thracibus irruit in eum,hu
merũmque eius ãputauit:atque ita Gorgias effugit in Mareſa. At illis qui cũ Eſdrin erãt,diu-
tius pugnãtibus & fatigatis,inuocauit Iudas dominũ adiutorẽ,& ducem belli fieri:incipiẽs vo
ce patria,& cũ hymnis clamorẽ extollens,fugã Gorgiæ militibus incuſſit. Iudas autẽ collecto
exercitu venit in ciuitatẽ Odollã.& cũ ſeptima dies ſuperueniret,ſecundũ conſuetudinẽ puri
ficati,in eodẽ loco ſabbathũ egerunt. Et ſequẽti die venit cũ ſuis Iudas,vt corpora proſtrato-
rũ tolleret,& cũ parẽtibus poneret in ſepulchris paternis. Inuenerũt autem ſub tunicis interfe

Deu.7.d.

ctorũ de donariis idolorũ,quæ apud Iamniã fuerunt,à quibus lex prohibet Iudæos: omnibus G
ergo manifeſtũ factum eſt ob hãc cauſam eos corruiſſe. Omnes itaque benedixerunt iuſtũ iudi
ciũ domini,qui occulta fecerat manifeſta. Atque ita ad preces cõuerſi, rogauerũt vt id quod
factũ erat delictũ,obliuioni traderetur. At verò fortiſſimus Iudas hortabatur populũ cõſerua-

Iudas,oblato pro mortuis ſacrificio,ſpẽ reſurrectionis oſtendit.

re ſe ſine peccato,ſub oculis vidẽtes quæ facta ſunt pro peccatis eorũ qui proſtrati ſunt. Et fa-
cta collatione,duodecim millia drachmas argenti miſit Ieroſolymã offerri pro peccatis mor
tuorũ ſacrificiũ,bene & religioſe de reſurrectione cogitãs.(Niſi enim eos qui ceciderãt,reſur-
recturos ſperaret,ſuperfluũ videretur & vanũ orare pro mortuis)& quia cõſiderabat quòd hi
qui cum pietate dormitionem acceperant,optimã haberent repoſitã gratiam. Sancta ergo &
ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare,vt à peccatis ſoluantur.

CAP. XIII. A

Eupatoris aduentus in Iudæam.

ANno centeſimo quadrageſimonono,cognouit Iudas Antiochũ Eupatorẽ venire cũ mul
titudine aduerſus Iudæã,& cum eo Lyſiã procuratorẽ & præpoſitũ negotiorũ,ſecum ha
bentẽ peditum centũ decem millia,& equitũ quinq; millia, & elephãtos vigintiduos, currus

Menelai interitus.

cũ falcibus trecentos. Cõmiſcuit autem ſe illis & Menelaus:& cũ multa fallacia deprecabatur
Antiochum,nõ pro patria ſalute,ſed ſperans ſe cõſtitui in principatũ. Sed rex regũ ſuſcitauit B
animos Antiochi in peccatorẽ:& ſuggerẽte Lyſia hunc eſſe cauſam omniũ malorum,iuſſit(vt
eis eſt cõſuetudo) apprehenſum in eodẽ loco necari. Erat autẽ in eodẽ loco turris quinquagin
ta cubitorũ,aggeſtũ vndique habens cineris:hæc proſpectũ habebat in præceps.inde in cinerẽ
deiici iuſſit ſacrilegũ, omnibus eũ propellentibus ad interitũ. Et tali lege præuaricatorẽ legis
cõtigit mori,nec terræ dari Menelaũ. Et quidem ſatis iuſte.nã quia multa erga arã dei delicta C
cõmiſit,cuius ignis & cinis erat ſanctus:ipſe in cineris morte dãnatus eſt. Sed rex mente effre

Machabæus pugnaturus aduerſus Eupatorẽ,ſuos ad orationẽ hortatur.

natus veniebat,nequiorẽ ſe patre ſuo Iudæis oſtẽſurus. Quibus Iudas cognitis,præcepit po-
pulo vt die ac nocte dominũ inuocarẽt,quo ſicut ſemper,& nũc adiuuaret eos: quippe qui le-
ge & patria,ſanctóſque tẽplo priuari vererẽtur,ac populũ qui nuper paululũ reſpiraſſet, ne ſi-
neret blaſphemis rurſus nationibus ſubdi. Omnibus itaque ſimul id faciẽtibus, & petẽtibus à D
domino miſericordiã cum fletu & ieiuniis per triduum cõtinuum proſtratis, hortatus eſt eos
Iudas vt ſe præpararent.ipſe verò cum ſenioribus cogitauit prius quàm rex admoueret exer-
citum ad Iudæã,& obtineret ciuitatem,exire, & domini iudicio cõmittere exitum rei. Dans
itaque poteſtatẽ omnium deo mundi creatori,& hortatus ſuos vt fortiter dimicarẽt, & vſque
ad mortem pro legibus,templo,ciuitate,patria,& ciuibus ſtarent:circa Modin exercitum cõ-

Quatuordecim hominũ millia interficit in caſtris Antiochi.

ſtituit. Et dato ſigno ſuis dei victoriæ,iuuenibus fortiſſimis electis,nocte aggreſſus aulã regiã,
in caſtris interfecit viros quatuordecim millia,& maximũ elephantorũ cũ his qui ſuperpoſiti E
fuerãt:ſummóq; metu ac perturbatione hoſtiũ caſtra repleuerunt,rebúſq; proſpere geſtis abie-
runt. Hoc autẽ factũ eſt die illuceſcẽte,adiuuãte eũ domini protectione. Sed rex accepto gu-
ſtu audaciæ Iudæorũ,arte difficultatẽ locorum tentabat:& Bethſuræ quæ erat Iudæorũ præ-
ſidiũ munitum, caſtra admouebat:ſed fugabatur,impingebat, minorabatur. His autem qui

F intus erãt,Iudas neceſſaria mittebat. Enuntiauit autẽ myſteria hoſtibus Rhodocus quidã de
Iudaico exercitu,qui requiſitus cõprehenſus eſt,& cõcluſus.Iterũ rex ſermonẽ habuit ad eos
qui erãt in Beth-ſuris. dextrã dedit.accepit.abiit.cõmiſit cũ Iuda:ſuperatus eſt. Vt autẽ co
gnouit rebellaſſe Philippũ Antiochiæ,qui relictus erat ſuper negotia, mente conſternatus Iu
dæos deprecans,ſubditúſque eis iurat de omnibus quibus iuſtũ viſum eſt:& reconciliatus ob-
G tulit ſacrificiũ, honorauit tẽplum, & munera poſuit.Machabæũ amplexatus eſt, & fecit cũ à
Ptolemaide vſque ad Gerrenos ducẽ & principem. Vt autẽ venit Ptolemaidã, grauiter fere-
bant Ptolemenſes amicitiæ conuentionem, indignantes ne forte fœdus irrumperent. Tunc
aſcendit Lyſias tribunal,& expoſuit rationẽ,& populum ſedauit, regreſſúſque eſt Antiochiã:
& hoc modo regis profectio & reditus proceſſit.

Rhodoc⁹ Iudęorũ proditor cõprehenditur.

Antioch⁹ cũ Iudæis redit in gratiam.

CAP. XIIII.

A SEd poſt triẽnii tẽpus cognouit Iudas & qui cũ eo erant,Demetriũ Seleuci cum multitudi
ne valida,& nauibus per portũ Tripolis aſcẽdiſſe ad loca opportuna, & tenuiſſe regiones
aduerſus Antiochũ & ducem eius Lyſiã.Alcimus autẽ quidã,qui ſummus ſacerdos fuerat,ſed
voluntarie coinquinatus eſt tẽporibus cõmiſtionis, conſiderans nullo modo ſibi eſſe ſalutẽ,
neque acceſſum ad altare,venit ad regẽ Demetriũ centeſimo quinquageſimo anno, offerens
ei coronã aureã,& palmã, ſuper hæc & talos qui tẽpli eſſe videbãtur. Et ipſa quidẽ die ſiluit.
Tempus autẽ opportunũ dementiæ ſuæ nactus,cõuocatus à Demetrio ad cõſilium, & inter-
rogatus quibus rebus & conſiliis Iudæi niterentur:reſpõdit,Ipſi qui dicuntur Aſſidæi Iudæo-
rum,quibus præeſt Iudas Machabæus,bella nutriũt, & ſeditiones mouẽt, nec patiuntur regnũ
B eſſe quietũ. nã & ego defraudatus parẽtum gloria(dico autẽ ſummo ſacerdotio)huc veni:pri-
mò quidẽ vtilitatibus regis fidẽ ſeruans,ſecundò autẽ etiam ciuibus conſulens. nã illorũ pra-
uitate vniuerſum genus noſtrũ non minime vexatur.Sed his ſingulis ô rex cognitis,& regio
ni,& generi ſecundũ humanitatẽ tuam promulgatam omnibus proſpice.nã quandiu supereſt
Iudas,impoſſibile eſt pacẽ eſſe negotiis. Talibus autẽ ab hoc dictis, & cæteri amici hoſtiliter
ſe habentes aduerſus Iudã,inflãmauerunt Demetriũ.Qui ſtatim Nicanorẽ præpoſitũ elephã-
torum ducẽ miſit in Iudæã:datis mãdatis vt ipſum quidem Iudã caperet,eos verò qui cũ illo
erãt,diſpergeret,& cõſtitueret Alcimũ maximi tẽpli ſummũ ſacerdotẽ. Tunc gentes quæ de
Iudæa fugerãt Iudam,cõgregatim ſe Nicanori miſcebãt,miſerias & clades Iudæorũ,proſperi-
C tates rerum ſuarũ exiſtimantes.Audito itaq; Iudæi Nicanoris aduentu, & cõuentu nationũ,
cõſperſi terra rogabãt eum qui populũ ſuum cõſtituit,inæternũ cuſtodiret,quiq; ſuã portionẽ
ſignis euidentibus protegit. Imperãte autẽ duce,ſtatim inde mouerũt,cõuenerũtque ad ca
ſtellum Deſſau.Simon verò frater Iudæ cõmiſerat cũ Nicanore:ſed cõterritus eſt repẽtino ad
uentu aduerſariorũ.Nicanor tamẽ audiens virtutẽ comitũ Iudæ, & animi magnitudinẽ quã
pro patriæ certaminibus habebãt,ſanguine iudiciũ facere metuebat. Quã ob rẽ præmiſit Po-
ſidoniũ,& Theodotiũ,& Mathiã,vt darent dextras atque acciperent.Et cũ diu de his conſiliũ
ageretur,& ipſe dux ad multitudinẽ retuliſſet:omnium vna fuit ſententia amicitiis annuere.
Itaque diem cõſtituerunt qua ſecreto inter ſe agerẽt: & ſingulis ſellæ prolatæ ſunt & poſitæ.
D Præcepit autẽ Iudas armatos eſſe locis opportunis, ne fortè ab hoſtibus repente mali aliquid
oriretur:& cõgruum colloquiũ fecerunt. Morabatur autẽ Nicanor Ieroſolymis, nihilq; iniq;
agebat,gregéſque turbarũ quæ cõgregatæ fuerãt,dimiſit. Habebat autẽ Iudã ſemper charum
ex animo,& erat viro inclinatus.Rogauítque eũ ducere vxorẽ,filióſq; procreare. Nuptias fe-
cit:quiete egit, comitérque viuebant. Alcimus autem videns charitatem illorum adinuicem
& conuentiones,venit ad Demetrium,& dicebat Nicanorem rebus alienis aſſentire, Iudám-
que regni inſidiatorem ſucceſſorem ſibi deſtinaſſe.Itaque rex exaſperatus, & peſſimis huius
criminationibus irritatus,ſcripſit Nicanori,dicens grauiter quidem ſe ferre de amicitiæ con-
uentione, iubere tamen Machabæum citius vinctũ mittere Antiochiã. Quibus cognitis Ni-
E canor cõſternabatur,& grauiterferebat,ſi ea quæ cõuenerant irrita faceret,nihil læſus à viro.
ſed quia regi reſiſtere non poterat,opportunitatem obſeruabat qua præceptum perficeret.At
Machabæus videns ſecũ auſterius agere Nicanorẽ, & cõſuetum occurſum ferocius exhiben-
tem,intelligens nõ ex bono eſſe auſteritatem iſtã, paucis ſuorum cõgregatis occultauit ſe à
Nicanore. Quod cum ille cognouit fortiter ſe à viro præuentũ, venit ad maximum & ſan-
ctiſſimũ templũ: & ſacerdotibus ſolitas hoſtias offerentibus,iuſſit ſibi tradi virũ.quibus cum
iuramento dicentibus neſcire ſe vbi eſſet qui quærebatur,extendens manũ ad templũ, iura-

Inſtinctu domini Demetrius Nicanorẽ ad interficiendũ Iudæos mittit.

Nicanor pactũ init cum Iudęis: quod tamen rege impellẽte ſoluit.

uit dicens, Niſi Iudā mihi vinctum tradideritis, iſtud dei phanū in planitiem deducam, & altare effodiam, & tēplum hoc Libero patri cōſecrabo. Et his dictis abiit. Sacerdotes autē protendentes manus in cælū, inuocabant eum qui ſemper propugnator eſſet gentis ipſorum, hæc dicentes, Tu domine vniuerſorum, qui nullius indiges, voluiſti tēplum habitationis tuæ fieri in nobis. Et nunc ſancte ſanctorum omniū domine, conſerua inæternum impollutā domum iſtam, quæ nuper mūdata eſt. Razias autē quidam de ſenioribus ab Ieroſolymis delatus eſt Nicanori, vir amator ciuitatis, & bene audiens: qui pro affectu, Pater Iudæorū appellabatur. Hic multis tēporibus continentiæ propoſitum tenuit in Iudaiſmo, corpúſque & animā tradere contentus pro perſeuerantia. Volens autē Nicanor manifeſtare odiū quod habebat in Iudæos, miſit milites quingentos, vt eum cōprehenderent. putabat enim ſi illum decepiſſet, ſeſe cladem Iudæis maximā illaturum. Turbis autē irruere in domum eius, & ianuam diſrūpere atque ignē admouere cupientibus, cū iam comprehenderetur, gladio ſe petiit: eligēs nobiliter mori, potius quàm ſubditus fieri peccatoribus, & contra natales ſuos indignis iniuriis agi. Sed cū per feſtinationem non certo ictu plagā dediſſet, & turbæ intra oſtia irrūperent, recurrens audacter ad murū præcipitauit ſemetipſum viriliter in turbas. quibus velociter locum dantibus caſui eius, venit per mediā ceruicem. & cum adhuc ſpiraret, accenſus animo, ſurrexit: & cum ſanguis eius magno fluxu deflueret, & grauiſſimis vulneribus eſſet ſaucius, curſu turbam pertranſiit. & ſtans ſupra quandā petram præruptam, & iam exanguis effectus, cōplexus inteſtina ſua, vtriſque manibus proiecit ſuper turbas, inuocans dominatorem vitæ ac ſpiritus vt hæc illi iterum redderet: atque ita vita defunctus eſt. F G

Raziam iubet Nicanor cōprehendi.

Raziæ magnanimitas.

CAP. XV.

NIcanor autē vt comperit Iudā eſſe in locis Samariæ, cogitauit cū omni impetu die ſabbathi cōmittere bellum. Iudæis verò qui illum per neceſſitatē ſequebantur dicentibus, Ne ita ferociter & barbare feceris, ſed honorē tribue diei ſanctificationis, & honora eum qui vniuerſa conſpicit: ille infœlix interrogauit ſi eſt potens in cælo qui imperauit agi diem ſabbathorū. Et reſpondentibus illis, Eſt dominus vnus ipſe in cælo potens, qui iuſſit agi ſeptimā diem. At ille ait, Et ego potens ſum ſuper terrā, qui impero ſumi arma, & negotia regis impleri. Tamē nō obtinuit vt conſiliū perficeret. Et Nicanor quidē cum ſumma ſuperbia erectus, cogitauerat cōmune trophæū ſtatuere de Iuda. Machabæus autē ſemper confidebat cum omni ſpe auxiliū ſibi à deo affuturū, & hortabatur ſuos ne formidarent ad aduentū nationum, ſed in mēte haberent adiutoria ſibi facta de cælo, & nunc ſperarent ab omnipotente ſibi affuturam victoriā. Et allocutus eos de lege & prophetis, admonēs etiam certamina quæ fecerant prius, prōptiores conſtituit eos: & ita animis corū erectis ſimul oſtendebat gentiū fallaciam, & iuramentorū præuaricationem. Singulos autē illorum armauit, non clypei & haſtæ munitione, ſed ſermonibus optimis, & exhortationibus, expoſito digno fide ſomnio, per quod vniuerſos lætificauit. Erat autē huiuſcemodi viſus: Oniā qui fuerat ſummus ſacerdos, virū bonum & benignum, verecundū viſu, modeſtū moribus, & eloquio decōrū, & qui à puero in virtutibus exercitatus ſit, manus protendentē, orare pro omni populo Iudæorum. Poſt hoc apparuiſſe & alium virum ætate & gloria mirabilem, & magni decōris habitudinē circa illum. Reſpondentem verò Oniā dixiſſe, Hic eſt fratrū amator, & populi Iſrael: hic eſt qui multū orat pro populo & vniuerſa ſancta ciuitate, Ieremias propheta dei. Extendiſſe autē Ieremiam dextrā, & dediſſe Iudæ gladiū aureū, dicentē, Accipe ſanctū gladium munus à deo, in quo deiicies aduerſarios populi mei Iſrael. Exhortati itaque Iudæ ſermonibus bonis valde, de quibus extolli poſſet impetus, & animi iuuenum confortari, ſtatuerunt dimicare & confligere fortiter: vt virtus de negotiis iudicaret, eò quòd ciuitas ſancta, & templum periclitarentur. erat enim pro vxoribus, & filiis, itémque pro fratribus & cognatis minor ſolicitudo: maximus verò & primus pro ſanctitate timor erat templi. ſed & eos qui in ciuitate erant, non minima ſolicitudo habebat pro his qui congreſſuri erant. Et cum iam omnes ſperarent iudiciū futurū, hoſteſque adeſſent, atque exercitus eſſet ordinatus, beſtiæ equiteſque opportuno in loco compoſiti, conſiderans Machabæus aduentum multitudinis, & apparatum varium armorum, & ferocitatem beſtiarum, extendens manus in cælum, prodigia facientem dominum inuocauit, qui non ſecundū armorum potentiam, ſed prout ipſi placet, dat dignis victoriam. Dixit autē inuocans hoc modo, Tu domine qui miſiſti angelum tuum ſub Ezechia rege Iuda, & interfeciſti de caſtris Sennacherib centum octogintaquinque millia: & nunc dominator cælorum A B C D E

Nicanor die ſabbathi Iudam aggredi tentat.

Eius blaſphemiæ.

Machabæus viſione Iudæ is expoſita, animos corū confortat.

Oratio Machabæi.
4.reg 19.g. tobiæ 1.d. eccſi. 8.d. iſa. 5f g

mitte angelum tuum bonū ante nos in timore, & tremore magnitudinis brachii tui, vt me-
tuant qui cum blaſphemia veniūt aduerſus ſanctum populum tuum. Et hic quidem ita per-
orauit. Nicanor autē, & qui cum ipſo erant, cum tubis & canticis admouebant. Iudas verò,
& qui cum eo erant inuocato deo, per orationes congreſſi ſunt: manu quidē pugnantes, ſed
dominum cordibus orantes, proſtrauerunt non minus trigintaquinque millia, præſentia dei
F magnifice delectati. Cúmque ceſſaſſent, & cum gaudio redirēt, cognouerunt Nicanorem ruiſ-
ſe cum armis ſuis. Facto itaque clamore, & perturbatione excitata, patria voce omnipotentē
dominum benedicebāt. Præcepit autē Iudas qui per omnia corpore & animo mori pro ci-
uibus paratus erat, caput Nicanoris, & manū cum humero abſciſſam, Ieroſolymam perferri.
Quò cum perueniſſet, conuocatis contribulibus, & ſacerdotibus ad altare, accerſiit & eos qui
in arce erant. Et oſtenſo capite Nicanoris, & manu nefaria quā extenderat contra domum
ſanctam omnipotentis dei, magnifice gloriatus eſt. Linguā etiam impii Nicanoris præciſam
iuſſit particulatim auibus dari: manum autem dementis contra tēplum ſuſpendi. Omnes
igitur cæli benedixerunt dominum, dicentes, Benedictus qui locum ſuum incontaminatum
G ſeruauit. Suſpendit autem Nicanoris caput in ſumma arce, vt euidens eſſet, & manifeſtū ſi-
gnum auxilii dei. Itaque omnes communi conſilio decreuerunt nullo modo diem iſtū abſq;
celebritate præterire: habere autē celebritatē tertiadecima die menſis Adar, quæ dicitur vo-
ce Syriaca, pridie Mardochæi diei. Igitur his erga Nicanorē geſtis, & ex illis tēporibus ab
Hebræis ciuitate poſſeſſa, ego quoque in his faciam finem ſermonis. Et ſi quidem bene, & vt
hiſtoriæ competit, hoc & ipſe velim: ſi autē minus digne, cōcedendum eſt mihi. Sicut enim
vinum ſemper bibere aut ſemper aquam, contrarium eſt, alternis autē vti delectabile: ita le-
gentibus ſi ſemper exactus ſit ſermo, non erit gratus. Hic ergo erit conſummatus.

Proſtrato Nicanoris exercitu, Machabæus caput eius cū manibus pſcīdi iubet, & linguā particulatī auibus dari.

ſ.14.e.

Hieronymi in euangeliſtas ad Damaſum præfatio.

NOVVM OPVS me facere cogis ex veteri: vt poſt exemplaria ſcripturarum toto orbe diſperſa, quaſi quidam arbiter ſedeam: & quia inter ſe variant, quæ ſint illa quæ cum græca conſentiant veritate, decernam. Pius labor, ſed periculoſa præſumptio, iudicare de cæteris, ipſum ab omnibus iudicandum: ſenis mutare linguã, & caneſcentem iam mundum, ad initia retrahere paruulorum. Quis enim doctus pariter vel indoctus, cum in manus volumen aſſumpſerit, & à ſaliua quam ſemel imbibit viderit diſcrepare quod lectitat: non ſtatim erumpat in vocem, me falſarium, me clamitãs eſſe ſacrilegum, qui audeam aliquid in veteribus libris addere, mutare, corrigere? Aduerſus quam inuidiam duplex cauſa me conſolatur: quòd & tu qui ſummus ſacerdos es, fieri iubes: & verum non eſſe quod variat, etiam maledicorũ teſtimonio comprobatur. Si enim latinis exemplaribus fides eſt adhibenda: reſpondeant quibus: tot enim ſunt exemplaria pene quot codices. Sin autem veritas eſt quærenda de pluribus: cur non ad græcam originem reuertentes, ea quæ vel à vitioſis interpretibus male reddita: vel à præſumptoribus imperitis emendata peruerſius: vel à librariis dormitantibus aut addita ſunt aut mutata, corrigimus? Neque verò ego de veteri diſputo inſtrumento: quod à Septuaginta ſenioribus in græcam linguam verſum, tertio gradu ad nos vſque peruenit. Non quæro quid Aquila, quid Symmachus ſapiant: quare Theodotion inter nouos & veteres medius incedat. Sit illa vera interpretatio, quam Apoſtoli probauerunt. De nouo nunc loquor teſtamento: quod græcum eſſe non dubium eſt: excepto apoſtolo Matthæo: qui primus in Iudæa euangelium CHRISTI Hebraicis literis edidit. Hoc certe cum in noſtro ſermone diſcordat, & in diuerſos riuulorũ tramites ducit: vno de fonte quærendum. Prætermitto eos codices quos à Luciano & Eſychio nuncupatos, paucorum hominum aſſerit peruerſa contentio: quibus vtique nec in toto veteri inſtrumento poſt Septuaginta interpretes emendare quid licuit, nec in nouo profuit emendaſſe: cum multarum gentium linguis ſcriptura ante tranſlata, doceat falſa eſſe quæ addita ſunt. Igitur hæc præſens præfatiuncula pollicetur, quatuor tantum euangelia, quorum ordo eſt iſte, Matthæus, Marcus, Lucas, Iohannes: codicum Græcorum emendata collatione, ſed & veterum, nec quæ multum à lectionis latinæ conſuetudine diſcreparent. Ita calamo temperauimus, vt his tantum quæ ſenſum videbantur mutare, correctis, reliqua manere pateremur vt fuerant.

ALIA HIERONYMI PRAEFATIO. Ex procœmio commentariorũ, quos ſcripſit in Matthæum.

PLVRES FVISSE qui euangelia ſcripſerunt, & Lucas euangeliſta teſtatur, dicens, Quoniamquidem multi conati ſunt ordinare narrationem rerum quæ in nobis completæ ſunt: ſicut tradiderunt nobis qui ab initio ipſi viderunt ſermonem, & miniſtrauerunt ei: & perſeuerantia vſque in præſens tempus monimenta declarant, quæ à diuerſis authoribus edita, diuerſarum hæreſeon fuêre principia: vt eſt illud iuxta AEgyptios & Thomam & Matthiam & Bartholomæum, duodecimque apoſtolorum, & Baſilidis atque Apellis ac reliquorum, quos enumerare longiſſimum eſt: cum tantum impræſentiarum hoc neceſſe ſit dicere, extitiſſe quoſdam qui ſine ſpiritu & gratia dei conati ſunt magis ordinare narrationem, quàm hiſtoriæ texere veritatem. Quibus iure poteſt illud propheticum coaptari, Væ qui prophetant de corde ſuo: qui ambulant poſt ſpiritum ſuum: qui dicunt, dicit dominus: & dominus non miſit eos. De quibus & ſaluator in euangelio Iohannis loquitur, Omnes qui ante me venerũt, fures & latrones fuerunt. Qui venerũt, non qui miſſi ſunt. Ipſe enim ait, Veniebant, & ego non mittebam eos. In venientibus enim præſumptio temeritatis, in miſſis obſequium ſeruitutis eſt. Eccleſia autem quæ ſupra petram, domini voce fundata eſt: quam introduxit rex in cubiculum ſuum, & ad quam per foramen deſcenſionis occultæ miſit manum ſuam, ſimilis damulæ hinnulóque ceruorum: quatuor flumina paradiſi inſtar eructans: quatuor angulos & annulos habet, per quos quaſi arca teſtamenti & cuſtos legis domini, lignis immobilibus vehitur. Primus omnium Matthæus eſt publicanus, cognomento Leui: qui euangeliũ in Iudæa Hebræo ſermone edidit: ob eorũ vel maxime cauſam, qui in IESVM crediderãt ex Iudæis, & nequaquam legis vmbram, ſuccedente euangelii veritate ſeruabant. Secundus Marcus, interpres apoſtoli Petri, & Alexandrinæ eccleſiæ primus epiſcopus, qui dominum quidem ſaluatorem ipſe non vidit, ſed ea quæ magiſtrum audierat prædicantem, iuxta fidem magis geſtorum narrauit quàm ordinem. Tertius Lucas medicus, natione Syrus Antiochenſis: cuius laus in euangelio, qui & ipſe diſcipulus apoſtoli Pauli, in Achaiæ Bœotiæque partibus volumen condidit, quædam altius repetens: & vt ipſe in procœmio confitetur, audita magis quam viſa deſcribens. Vltimus Iohannes apoſtolus & euangeliſta, quem IESVS amauit plurimum: qui ſupra pectus domini recumbens, puriſſima doctrinarum fluenta potauit: & qui ſolus de cruce meruit audire, Ecce mater tua. Is cum eſſet in Aſia, & iam tunc hæreticorum ſemina pullularent Cherinti, Hebionis, & cæterorum qui negant CHRISTVM in carne veniſſe, quos & ipſe in epiſtola ſua antichriſtos vocat, & apoſtolus Paulus frequenter percutit: coactus eſt ab omnibus pene tunc Aſiæ epiſcopis & multarum eccleſiarum legationibus de diuinitate ſaluatoris altius ſcribere, & ad ipſum (vt ita dicam) dei verbũ, non tam audaci quàm fœlici temeritate prorumpere. Vnde & eccleſiaſtica narrat hiſtoria, cum à fratribus cogeretur vt ſcriberet, ita facturum ſe reſpondiſſe, ſi indicto ieiunio in commune omnes deum deprecarentur: quo expleto, reuelatione ſaturatus, illud procœmium è cælo veniens eructauit, In principio erat verbum: & verbum erat apud deum: & deus erat verbum: hoc erat in principio apud deum. Hæc igitur quatuor euangelia multo antè prædicta, Ezechielis quoque volumen probat: in quo prima viſio ita contexitur, Et in medio ſicut ſimilitudo quatuor animalium, & vultus eorum facies hominis, & facies leonis, & facies vituli, & facies aquilæ. Prima hominis facies, Matthæum ſignificat: qui quaſi de homine exorſus eſt ſcribere, Liber generationis IESV CHRISTI filii Dauid filii Abraham. Secũda Marcum, in qua vox leonis in eremo rugientis auditur, Vox clamantis in deſerto, parate viam domini, rectas facite ſemitas eius. Tertia vituli, quæ euangeliſtam Lucam à Zacharia ſacerdote ſumpſiſſe initium præfigurat. Quarta Iohannem euangeliſtam, qui aſſumptis pennis aquilæ, & ad altiora feſtinans, de verbo dei diſputat. Cætera quæ ſequũtur, in eundem ſenſum proficiunt, Crura eorum recta, & pennati pedes: & quocunque ibat ſpiritus, ibant, & non reuertebantur: & dorſa corũ plena oculis: & ſcintillæ ac lãpades in medio diſcurrẽtes, & rota in rota, & in ſingulis quatuor facies. Vnde & Apocalypſis Iohãnis, poſt expoſitionẽ vigintiquatuor ſeniorũ, qui tenentes citharas & phialas, adorant agnũ dei, introducit fulgura & tonitrua & ſeptem ſpiritus diſcurrentes, & mare vitreum, & quatuor animalia plena oculis, dicens, Animal primũ ſimile leoni, & ſecũdum ſimile vitulo, & tertium ſimile homini, & quartum ſimile aquilæ volanti. Et poſt paululũ, Plena erant (inquit) oculis, & requiem non habebant, die ac nocte dicẽtia, Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus deus omnipotens, qui erat, & qui eſt, & qui venturus eſt. Quibus cunctis perſpicue oſtenditur quatuor tantum debere euangelia ſuſcipi, & omnes apocryphorum nænias mortuis magis hæreticis quàm eccleſiaſticis viuis canendas.

MATTHAEVS qui & Leui, ex publicano apoſtolus, primus in Iudæa propter eos qui ex circunciſione crediderant, euangelium CHRISTI Hebraicis literis verbiſque compoſuit. Quod quis poſtea in Græcum tranſtulerit, non ſatis certum eſt. Porrò ipſum Hebraicum habetur vſque hodie in Cæſarienſi bibliotheca, quam Pāphilus martyr ſtudioſiſſime confecit. Mihi quoque à Nazaræis, qui in Bœrea vrbe Syriæ hoc volumine vtuntur, deſcribendi facultas fuit. In quo animaduertendum, quòd vbicunque Euangeliſta, ſiue ex perſona ſua, ſiue ex perſona domini ſaluatoris, veteris ſcripturæ teſtimoniis vtitur, non ſequatur Septuaginta tranſlatorum authoritatem, ſed Hebraicam. è quibus illa duo ſunt, Ex AEgypto vocaui filium meum. Et, Quoniam Nazaræus vocabitur.

Sanctum IESV Chriſti euangelium ſecundum Matthæum.

Quod Ieſus Chriſtus ſit ille promiſſus ſaluator patribus. luc.3.e Gen.11.e.25.d. Gen.29.g.38.g 1.Par.1.a

LIBER GENERATIONIS IESV CHRISTI filii A
Dauid filii Abraham. Abraham genuit Iſaac. Iſaac autem genuit
Iacob. Iacob autem genuit Iudam & fratres eius. Iudas autē genuit
Phares & Zaram de Thamar. Phares autē genuit Eſron. Eſron autem genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naaſſon. Naaſſon autem genuit Salmon. Salmon autem genuit Booz de Raab. Booz autē genuit Obed ex Ruth. Obed
autem genuit Ieſſe. Ieſſe autem genuit Dauid regem. Dauid autē
rex, genuit Salomonem ex ea quæ fuit Vriæ. Salomon autem genuit Roboam. Roboam autē genuit Abiam. Abia autē genuit Aſa. Aſa autem genuit Ioſa- B
phat. Ioſaphat autem genuit Ioram. Ioram autem genuit Oziam. Ozias autem genuit Ioatham. Ioatham autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezeciam. Ezecias autem genuit
Manaſſem. Manaſſes autem genuit Amon. Amon autem genuit Ioſiam. Ioſias autem *genuit
Iechoniam & fratres eius in tranſmigratione Babylonis. Et poſt tranſmigrationem Babylonis, Iechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel. Zorobabel autem genuit
Abiud. Abiud autem genuit Eliacim. Eliacim autem genuit Azor. Azor autē genuit Sadoc.
Sadoc autem genuit Achim. Achim autem genuit Eliud. Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Mathan. Mathan autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Ioſeph virum
MARIAE, de qua natus eſt IESVS qui vocatur CHRISTVS. Omnes itaque ge C
nerationes ab Abraham vſque ad Dauid, generationes quatuordecim. & à Dauid vſque ad
tranſmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim. & à tranſmigratione Babylonis,
vſque ad CHRISTVM, generationes quatuordecim. CHRISTI autem generatio
ſic erat. Cum eſſet deſpōſata mater eius MARIA, Ioſeph, antequam cōuenirent, inuenta eſt
in vtero habens de ſpiritu ſancto. Ioſeph autem vir eius cum eſſet iuſtus & nollet eam traducere: voluit occulte dimittere eam. Hæc autem eo cogitante, ecce angelus domini apparuit in
ſomnis ei, dicens, Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere MARIAM cōiugem tuam. quod D
enim in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt. pariet autem filium: & vocabis nomen eius IESVM. ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. (Hoc autem totum factum
eſt vt adimpleretur quod dictum eſt à domino per prophetam dicentem, Ecce virgo in vtero
habebit, & pariet filium: & vocabunt nomen eius Emmanuel, quod eſt interpretatum nobiſcum deus) Exurgens autem Ioſeph à ſomno, fecit ſicut præcepit ei angelus domini, & accepit
coniugem ſuam. Et non cognoſcebat eam donec peperit filium ſuum primogenitum: & vocauit nomen eius IESVM.

Ruth 4.d 2.Reg.11.f 1.Par.3.b 1. Par.36.a.b 1.Par.3.c

*genuit Ioacim. Ioacim autem ⁋in trāſmigratione Babylonis.] in exilio Babylonico (vſ; poſteaquā demigratū erat Babylonē.) & infra.

Chriſti generatio ſecūdū carnem.

⁋generatio] vſ, natiuitas ⁋inuēta eſt in vtero habēs] deprehenſa eſt grauida. Heb. ⁋traducere:] vel inf. mare:

⁋natum] vſ conceptū (aut genitum)

IESVS quare ſic vocat?. luc.1.c. Emmanuel. Iſa.7.c

⁋in vtero habebit] erit prægnans ⁋Exurgens] vel, Excitatus ⁋accepit] vel, adiunxit

Naſcit Chriſtus. IESVS. Gētes adducit ad fidē ſalutis ſuæ deus, quarum hi magi primitiæ fuerunt.

CAP. II.

CVm ergo natus eſſet IESVS in Beth-lehē Iudæ in diebus Herodis regis, ecce Magi ab A
oriente venerunt Ieroſolymā dicentes, Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorū? vidimus enim

venimus] vel, acceſſimus

ſtellam eius in oriente,& vénimus adorare eum. Audiens autem Herodes rex, turbatus eſt,& omnis Ieroſolyma cum illo. Et congregans omnes principes ſacerdotum & ſcribas populi, ſciſcitabatur ab eis vbi CHRISTVS naſceretur. At illi dixerunt ei, In Beth-lehem Iudææ. ſic enim ſcriptum eſt per prophetam, Et tu Beth-lehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet dux qui regat populum meum Iſrael. Tunc Herodes clàm vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tẽpus ſtellæ quæ apparuit eis.& mittens illos in Beth-

Mich.5.a.ioan.7.f

exiet] mihi proditurus
diligenter didicit] accurate perquiſiuit
tẽpus ſtellæ quę apparuit eis.] vl, quo tempore ſtella apparuiſſet eis.

B lehem, dixit, Ite,& interrogate diligenter de puero:& cum inueneritis, renuntiate mihi, vt & ego veniens adorem eum. Qui cum audiſſent regem, abierunt.& ecce ſtella quam viderant in oriente, antecedebat eos, vſquedum veniens ſtaret ſupra vbi erat puer. Videntes autem ſtellam, gauiſi ſunt gaudio magno valde. Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum MARIA matre eius.& procidentes adorauerunt eum:& apertis theſauris ſuis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham. Et reſponſo accepto in ſomnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam.

Pſal.71.b.

reſpõſo accepto] oraculo accepto (vl, moniti) & infra.

Qui cum receſſiſſent, ecce angelus domini ap-

Monitu dei fugit Ioſeph cũ IESV & matre.

C paruit in ſomnis Ioſeph, dicens, Surge,& accipe puerum & matrem eius,& fuge in AEgyptũ: & eſto ibi vſquedum dicam tibi. Futurum eſt enim vt Herodes quærat puerũ ad perdendum eum. Qui conſurgens accepit puerum & matrem eius nocte:& ſeceſſit in AEgyptum. Et erat ibi vſque ad obitum Herodis: vt adimpleretur quod dictum eſt à domino per prophetam dicentem, Ex AEgypto vocaui filium meum.

conſurgens] vel excitatus

Oſee 11.a

Tunc Herodes videns quoniam illuſus eſſet à Magis, iratus eſt valde:& mittens occidit omnes pueros qui erant in Beth-lehem & in omnibus finibus eius, à bimatu & infra, ſecundũ tempus quod exquiſierat à Magis. Tunc adimpletum eſt quòd dictum eſt per Ieremiam prophetam dicentem, Vox in Rama audita eſt,*

Herodes, vt Chriſtum occidat, pueros occidit.

Iere.31.c

eius,] id eſt, Beth-lehemiticis,
exquiſierat] exactè cognouerat
*lamentatio,
vlulatus] vel, fletus

D ploratus & vlulatus multus, Rachel plorans filios ſuos,& noluit conſolari, quia non ſunt.

Dei monitu reuertitur Ioſeph ex AEgypto.

Defuncto autem Herode, ecce angelus domini apparuit in ſomnis Ioſeph in AEgypto, dicens, Surge,& accipe puerum & matrem eius, & vade in terram Iſrael. defuncti ſunt enim qui quærebant animam pueri. Qui conſurgens, accepit puerum & matrem eius, & vénit in terram Iſrael. Audiens autem quòd Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre ſuo, timuit illò ire:& * admonitus in ſomnis, ſeceſſit in partes Galilææ. Et veniens habitauit in ciuitate quæ vocatur Nazareth : vt adimpleretur quod dictum eſt per prophetas, Quoniam Nazaræus vocabitur.

*oraculo

CAP. III.

Ioh. bapt pœnitentiã prædicat,& Chriſtũ veniſſe. mar.1.a.luc.3.a

Pœnitẽtiã agite:] Reſipiſcite (vl, ad mentem redite)

A IN diebus autem illis venit Iohannes Baptiſta prædicans in deſerto Iudææ,& dicens, Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum. Hic eſt enim de quo dictum eſt per Iſaiam prophetam dicentem, Vox clamantis in deſerto, Parate viam domini, rectas facite ſemitas eius.

Iſa.11.c.31.c.45.d.zach.1.a. Iſa.40.a.io.1.c

Ipſe autem Iohannes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos: eſca autem eius erat locuſtæ & mel ſylueſtre.

Victus Iohã. mar.1.a.

Tunc exibat ad

B eum Ieroſolyma & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem: & baptizabantur ab eo in Iordane confitentes peccata ſua. Videns autem multos phariſæorum & ſadducæorum venientes ad baptiſmum ſuum, dixit eis, Progenies viperarum, quis demõſtrauit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. Et ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham. dico enim vobis quoniã potens eſt deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abra-

Baptizat Phariſæorũ hypocriſis luc.3.b

Fides ex deo Minatur Iohannes.

fructum dignum pœnitẽtiæ.] fructus q deceãt pœnitẽtiã.
velitis] videamini (vl, ne ſitis in hac opiniõe vt dicatis)
Abrahæ.] datiuus caſus eſt.
excideẽ, & in ignẽ mitteẽ.] excidiẽ & in ignẽ mittitur. & ſic legũt vetera exẽpl.

C hæ. Iam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Omnis ergo arbor quæ non facit fructũ bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam: qui autem poſt me venturus eſt, fortior me eſt, cuius non ſum dignus calceamenta portare, ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni. Cuius ventilabrum in manu ſua,& permundabit aream ſuam:& congregabit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextin-

Ducit ad Chriſtũ cõferentẽ ſpm ſctm. Luc.3.d.

debeo] op⁹ habeo

D guibili. Tunc venit IESVS à Galilæa in Iordanẽ, ad Iohannem: vt baptizaretur ab eo. Iohannes autem prohibebat eum, dicens, Ego à te debeo baptizari,& tu venis ad me? Reſpõdens autem IESVS, dixit ei, Sine modo. ſic enim decet nos implere omnẽ iuſtitiam. Tunc dimiſit eum. Baptizatus autem IESVS, confeſtim aſcendit de aqua. & ecce aperti ſunt ei cæli:& vidit ſpiritum dei deſcendentem ſicut columbam,& venientem ſuper ipſum. Et ecce vox de cælis dicens, Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi complacui.

Chriſtus baptizaẽ à Iohãne marc.1.b. luc.3.d.

complacui.] bene placui.

CAP. IIII.

A TVnc IESVS ductus eſt in deſertum à ſpiritu, vt tentaretur à diabolo. Et cum ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit. Et accedens tentator,

Tẽtaẽ Chriſt⁹ marc.1.b.luc.4.a

dixit ei, Si filius dei es, dic vt lapides iſti panes fiant. Qui reſpondens dixit, Scriptum eſt,
Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore dei. Tunc aſſumpſit
eum diabolus in ſanctã ciuitatem,& ſtatuit eum ſuper pinnaculũ templi, & dicit ei, Si filius
dei es,mitte te deorſum.Scriptum eſt enim,Quia angelis ſuis mandabit de te,& in manibus
tollent te,ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi I E S V S, Rurſum ſcriptũ eſt,
Non tentabis dominũ deum tuum.Iterum aſſumpſit eum diabolus in mõtem excelſum val- B
de:& oſtendit ei omnia regna mundi,& gloriã eorũ,& dicit ei,Hæc omnia tibi dabo,ſi cadẽs
adoraueris me.Tunc dicit ei I E S V S,Vade retro ſatana:ſcriptum eſt enim,Dominũ deum
tuum adorabis:& illi ſoli ſeruies.Tunc reliquit eum diabolus:& ecce angeli acceſſerũt,& mi-
niſtrabant ei. Cum autem audiſſet I E S V S quòd Iohãnes traditus eſſet,ſeceſſit in Gali-
læam:& relicta ciuitate Nazareth, vẽnit & habitauit in ciuitate Capharnaum maritima, in
finibus Zabulon & Nephthali,vt adimpleretur quod dictum eſt per Iſaiam prophetam, Ter- C
ra Zabulon & terra Nephthali,via maris trans Iordanem Galilææ gentiũ:populus qui ambu
labat in tenebris,vidit lucem magnã:& ſedentibus in regione vmbræ mortis,lux orta eſt eis.
Exinde cœpit I E S V S prædicare,& dicere,Pœnitentiam agite:appropinquauit enim regnũ
cælorum. Ambulans autẽ I E S V S iuxta mare Galilææ,vidit duos fratres,Simônem qui
vocatur Petrus,& Andreã fratrem eius,mittẽtes rete in mare(erant enim piſcatores)& ait il-
lis, Venite poſt me: & faciam vos fieri piſcatores hominum.At illi continuo relictis retibus
ſecuti ſunt eum.Et procedens inde,vidit alios duos fratres, Iacôbum Zebedæi & Iohannem D
fratrem eius in naui cum Zebedæo patre eorum reficientes retia ſua: & vocauit eos. Illi au-
tem ſtatim relictis retibus & patre, ſecuti ſunt eum. Et circuibat I E S V S totam Gali-
læam,docens in ſynagógis eorum,& prædicans euangelium regni:& ſanans omnem languo-
rem & omnem infirmitatem in populo. Et abiit opinio eius in totam Syriam.& obtulerunt
ei omnes male habentes,variis languoribus & tormentis comprehenſos,& qui dæmonia ha-
bebãt,& lunaticos,& paralyticos,& curauit eos:& ſecutæ ſunt eum turbæ multæ de Galilæa,
& Decapoli,& Ieroſolymis,& de Iudæa,& trans Iordanem.

CAP. V.

VIdens autem I E S V S turbas,aſcendit in montẽ:& cum ſediſſet,acceſſerũt ad eum di- A
ſcipuli eius,& aperiẽs os ſuum docebat eos,dicens,Beati pauperes ſpiritu:quoniã ipſo-
rum eſt regnũ cælorum.Beati mites:quoniã ipſi poſſidebunt terrã.Beati qui lugent:quoniam
ipſi conſolabuntur.Beati qui eſuriunt,& ſitiunt iuſtitiam: quoniam ipſi ſaturabuntur.Beati
miſericordes:quoniam ipſi miſericordiã cõſequentur. Beati mundo corde: quoniã ipſi deum
videbũt.Beati pacifici:quoniã filii dei vocabũtur.Beati qui perſecutionem patiuntur propter
iuſtitiã: quoniã ipſorum eſt regnũ cælorum. Beati eſtis cum maledixerint vobis homines,&
perſecuti vos fuerint,& dixerint omne malũ * aduerſum vos mẽtientes,propter me.gaudete B
& exultate:quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis.ſic enim perſecuti ſunt prophetas qui
fuerũt ante vos. Vos eſtis ſal terræ. Quòd ſi ſal euanuerit,in quo ſalietur?ad nihilum va-
let vltrà,niſi vt mittatur foras,& cõculcetur ab hominibus. Vos eſtis lux mundi. Non poteſt
ciuitas abſcondi ſupra montẽ poſita.neque accendunt lucernã,& ponunt eam ſub modio,ſed
ſuper candelabrũ,vt luceat omnibus qui in domo ſunt.Sic luceat lux veſtra corã hominibus:
vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrũ qui in cælis eſt. Nolite putare
quoniã veni ſoluere legem aut prophetas.non veni ſoluere:ſed adimplere. Amen quippe dico C
vobis,donec tranſeat cælum & terra,iota vnũ aut vnus apex non præteribit à lege donec om
nia fiant.Qui ergo ſoluerit vnum de mãdatis iſtis minimis,& docuerit ſic homines:minimus
vocabitur in regno cælorũ.qui autem fecerit & docuerit:hic magnus vocabitur in regno cæ-
lorũ. Dico autẽ vobis quia niſi abũdauerit iuſtitia veſtra plus quàm ſcribarũ & phariſæorũ,
non intrabitis in regnũ cælorũ. Audiſtis quia dictũ eſt antiquis,Non occides.qui autẽ occi
derit ,reus erit iudicio.Ego autẽ dico vobis quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo*,reus erit iudi
cio.qui autẽ dixerit fratri ſuo,rhaca,reus erit cõcilio. qui autẽ dixerit,fatue:reus erit gehẽnæ
ignis.Si ergo offers munus tuum ad altare,& ibi recordatus fueris quia frater tuus habet ali- D
quid aduerſũ te:relinque ibi munus tuũ ante altare,& vade,prius recõciliare fratri tuo:& tũc
veniẽs offer munus tuũ.Eſto conſentiens aduerſario tuo cito dum es in via cũm eo: ne fortè
tradat te aduerſarius iudici,& iudex tradat te miniſtro,& in carcerẽ mittaris. Amẽ dico tibi,
non exies inde donec reddas nouiſſimum quadrantem. Audiſtis quia dictũ eſt antiquis,

Scripturis cõuincit diabolum. deu.8.a
Pſal.90.c.
Deu.6.c.
Tẽtare deũ.
Adorare. Deu.6.c.10.d.
Angeli.
CHR. prædicat pœnitentiã, & ſe aduenïſſe ſaluatorẽ. mar.1.c. lu.4.c. iohã.4.f
Iſa.9.a
Vocat Petrũ & Andreã Iacobũ & Iohãnem, piſcatores ad prædicãdum euãgelium. mar.1.a luc.5.a
Prædicat Galilæis euangelium.
Sanat infirmos
Docet turbas
Pauperes ſpiritu. luc.6.d.
Mites.
Lugentes.
Eſurientes.
Miſericordes
Mũdi corde.
Pacifici.
Afflictis propter ſe, promittit mercedẽ. 1.pe.3.c.
Sal & lux mundi ap̃li euang. prædic. mar.9 g. luc.14.g
Marc.4.c. luc. 8.c.& 11 e
Opera.
Lex & ꝓphetæ implendi.
Luc.16.d
Mandata dei etiã in ſpiritu complenda.
Iacob.2.b.
Occidere qd. Exo.19.c. deu. 5.b.
Recõciliatio ſacrificiis pręponitur.
Luc.12.g

¶viuit] viuet ſic exẽpl. vetera legunt.
¶ne forte] nequãdo
¶via] iuxta viam
¶Galilææ] Galilæa
¶ãbulabat] ſedebat
¶in regiõe vmbræ] in regione & vmbra
►fieri
¶opinio] fama ſic legũt ſcripta exempl.
¶tormentis] tormi-nibus
¶poſſidebunt] hæreditabunt
¶cõſolabunt.] conſolationem accipiet.
*verbum
¶euanuerit,] infatuatus (vł, inſipid⁹) fuerit,
¶vt luceat] & luceat
¶autem] enim
¶reus] obnoxius & infra.
*temere (vł, ſine cauſa)
¶cõcilio] conceſſui
¶cõſentiẽs] bñuolẽs

ſmœchaberis.] committes adulterium. ſmœchatus eſt eã] adulterium commiſit cum ea ſſcandalizat te,] obſtaculo tibi fuerit, & infra.

Mœchus quis Exo.20.c.ĩ.13.b.mar.9.g Oculi erutio. Man⁹ abſciſſio.

Non mœchaberis. Ego autem dico vobis quia omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Quòd ſi oculus tuus dexter ſcãdalizat te, erue
E cum, & proiice abs te. expedit enim tibi vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam. Et ſi dextra manus tua ſcandalizat te, abſcinde eam, & proiice abs te: expedit enim tibi vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in gehennam.

ſeat] mittatur

ſadulterat.] adulterium committit.

Vxor deu.24.a ĩ.19.b.mar.10.b.luc.16.d.1.cor.7.b Non iurãdũ. leui.19.c.exo.20.b.deu.5.b.

Dictum eſt autem, Quicũque dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellum repudii. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari: & qui dimiſſam duxerit, adulterat. Iterũ audiſtis quia dictũ eſt antiquis, Non periurabis: reddes autem domino iuramenta tua. Ego autem dico vo-
F bis non iurare omnino. neque per cælum: quia thronus dei eſt. neque per terram: quia ſcabellum eſt pedum eius. neque per Ieroſolymã: quia ciuitas eſt magni regis. neque per caput tuũ iurauer is: quia non potes vnum capillũ album facere aut nigrum. Sit autem ſermo veſter, eſt eſt, non non. quod autem his abundantius eſt, à malo eſt.

ſeſt eſt,] etiã etiam, ſhis abũdãtius eſt,] vltra hæc adiũgit, ſpercuſſerit] alapa ceciderit

ſangariauerit] adegerit ſmille paſſus,] miliarium vnum, ſvolenti &c.] cupientẽ mutuũ accipere ne auerſeris. ſcalumniantibus] offendentibus

Iaco.5.c. Iniuria ferenda. exod.21.c. deu.19.d. leui.24.d. Luc.6.e. 1.cor.6.b.

Audiſtis quia dictum eſt, Oculũ pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram. & ei qui vult tecum in iudicio cõtendere, & tunicam tuam tollere: dimitte ei & pallium. & quicũque te angariauerit mille paſ-
G ſus, vade cum illo & alia duo. Qui autem petit à te, da ei: & volẽti mutuare à te, ne auertaris.

Inimici diligẽdi & quare Leui.19.d. Orandũ pro pſequẽtibus. luc.6.d. Luc.6.e. Perfecti vt deus.

Audiſtis quia dictum eſt, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniãtibus vos: vt ſitis filii patris veſtri qui in cælis eſt, qui ſolem ſuũ oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habetis? nónne & publicani hoc faciunt? Et ſi ſalutaueritis fratres veſtros tantum, quid amplius facitis? nónne & ethnici hoc faciunt? Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

ſcæleſtis] qui in cælis eſt ſiuſtitiam] eleemoſynam ſhabebitis] habetis

Bona opera ꝑpter ſolum deũ faciẽda.

CAP. VI.

A Ttendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem veſtrum qui in cælis eſt. Cum ergo facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynagógis & in vicis, vt honorificentur ab hominibus. amen dico vobis receperunt mercedem ſuam. Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua: vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito, & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi *.

*in propatulo. (vł, in manifeſto)

Orãdi modus

Et cum oratis, non eritis ſicut hypocritæ qui amant in ſynagógis & in angulis platearum ſtantes orare, vt videantur ab hominibus. amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora patrem tuum in abſcondito: & pater tuus qui videt in
B abſcondito reddet tibi *. Orantes autem nolite multum loqui, ſicut ethnici faciunt: putant enim quòd in multiloquio ſuo exaudiantur. Nolite ergo aſſimilari eis. ſcit enim pater veſter quid opus ſit vobis, antè quàm petatis eum. Sic ergo vos orabitis, Pater noſter qui es in cælis, ſanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, ſicut in cælo, & in terra. Panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie. Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Et ne nos inducas in tentationẽ. Sed libera nos à malo. *Amen.

*in propatulo. ſmultũ loqui,] balbutire,

Orõ breuis. Quid orandũ luc.11.a.

ſſuperſubſtantialẽ] quotidianũ (vł, ſupeſſentialem, aut aduenientem) ſdimitte] remitte & infra. *quia tuũ eſt regnũ & potentia in ſecula ſeculorum. ſpctã] errata (lapſus ſdelicta veſtra *delicta ſua ſexterminãt] obſcurant (demoliuntur) *in propatulo.

Cõdonandũ ffi. mar.11.c. eccłi.28.a Ieiunium.

Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum: dimittet & vobis pater veſter cæleſtis delicta veſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus*: nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Cum autẽ ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. extermi-
C nant enim facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis quia receperũt mercedem ſuam. Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua: ne videaris hominibus ieiunãs, ſed patri tuo qui eſt in abſconſo: & pater tuus qui videt in abſcõſo reddet tibi*.

Theſauri nõ congregandi luc.12.d. Pauperibus ſubueniendũ. Mens diuitiis quærẽdis ne ĩmergat. luc.11.e.

ſtui. oculus tuus.

Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra: vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur. Theſaurizate autem vobis theſauros in cælo: vbi neque ærugo neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt nec furantur. Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum. Lucerna corporis tui, eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex: totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam: totum corpus tuum tenebroſum erit. Si ergo lumen quod in te eſt, tenebræ ſunt: ipſæ tenebræ quantæ erunt?

ſvnũ ſuſtinebit,] huic adhærebit,

Deo & diuitiis nõ poſſumus ſeruire. luc.16.c.

Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget: aut vnum ſuſtinebit, & alterum contemnet. Non poteſtis deo ſeruire, & mammonæ.

Solicitudo de victu & veſtitu tollenda. luc.12.c.t.pe.5.b.pſal.54.d. Etiã beſtiis terræ deus prouidet.

*& quid bibituri ſitis,

Ideo dico vobis,ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis*,neq; corpori veſtro quid D
induamini.Nónne anima plus eſt quàm eſca:& corpus plus quàm veſtimentũ? Reſpicite vo-
latilia cæli quoniam non ſerunt neque metunt, neque congregant in horrea: & pater veſter
cæleſtis paſcit illa. Nónne vos magis pluris eſtis illis? Quis autem veſtrum cogitans, poteſt
adiicere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum? Et de veſtimento quid ſoliciti eſtis? Conſiderate
lilia agri quomodo creſcũt:non laborant neque nent. Dico autẽ vobis quoniã nec Salomon
in omni gloria ſua coopertus eſt ſicut vnũ ex iſtis. Si enim fœnũ agri quod hodie eſt, & cras
in clibanũ mittitur, deus ſic veſtit:quãto magis vos modicæ fidei? Nolite ergo ſoliciti eſſe,di
centes,Quid manducabimus,aut quid bibemus,aut quo operiemur? hæc enim omnia gentes
inquirunt.Scit enim pater veſter * quia his omnibus indigetis.Quærite ergo primũ regnum
dei & iuſtitiam eius : & hæc omnia adiicientur vobis. Nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinum.
craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibiipſi.ſufficit diei malitia ſua.

¶magis pluris eſtis] magis præſtatis ¶cogitãs,] ſolicitus exiſtens,

*cæleſtis

Regnũ dei, euangelium quærendũ, & ipſi⁹ iuſtitia.

¶malitia] afflictio

CAP. VII.

Non iudicãdũ de proximo.luc.6.f rom.2.a Mar.4.c.lu.6.f

NOlite iudicare,& non iudicabimini.nolite condemnare,& non condẽnabimini. In quo A
enim iudicio iudicaueritis,iudicabimini:& in qua mẽſura mẽſi fueritis,remetietur vo-
bis.Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui:& trabẽ in oculo tuo non vides? Aut quo-
modo dicis fratri tuo,Frater,ſine eiiciã feſtucam de oculo tuo:& ecce trabs eſt in oculo tuo?
Hypocrita,eiice primũ trabẽ de oculo tuo,& tunc videbis eiicere feſtucã de oculo fratris tui.

►nolite cõdẽnare, & nõ cõdẽnabimini Ne vetera quidem exempl.legunt. ¶remetietur] menſurabitur ¶vides] aĩaduertis ►Frater,

Verbum dei nõ prædicãd. cõtẽptoribus Orõ cõtinua J.21.c.mar.11.c luc.11.b.iohã.24.b.16.e.iac.1.a.

Nolite dare ſanctũ canibus:neque mittatis margaritas veſtras ante porcos,ne forte cõcul
cent eas pedibus ſuis,& conuerſi dirumpant vos. Petite,& dabitur vobis:quærite,& inue-
nietis:pulſate,& aperietur vobis.Omnis enim qui petit,accipit:& qui quærit,inuenit:& pul- B
ſanti aperietur.Aut quis eſt ex vobis homo,quem ſi petierit filius ſuus panẽ,nunquid lapidẽ
porriget ei? Aut ſi piſcem petierit: nunquid ſerpẽtem porriget ei? Si ergo vos cum ſitis mali,
noſtis bona data dare filiis veſtris:quanto magis pater veſter qui in cælis eſt, dabit bona pe-
tentibus ſe? Omnia ergo quæcunque vultis vt faciãt vobis homines:ita & vos facite illis.
Hæc eſt enim lex & prophetæ. Intrate per anguſtã portam:quia lata porta,& ſpatioſa via
eſt quæ ducit ad perditionẽ,& multi ſunt qui intrant per eam. Quàm anguſta porta & arcta
via eſt quæ ducit ad vitã:& pauci ſunt qui inueniũt eam! Attendite à falſis prophetis,qui C
veniũt ad vos in veſtimẽtis ouium,intrinſecus autẽ ſunt lupi rapaces.à fructibus eorũ cogno
ſcetis eos.Nunquid colligũt de ſpinis vuas,aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona,fructus
bonos facit:mala autẽ arbor,malos fructus facit.Non poteſt arbor bona,malos fructus facere:
neque arbor mala,bonos fructus facere.Omnis arbor quæ non facit fructum bonũ excidetur,
& in ignem mittetur.Igitur ex fructibus eorũ cognoſcetis eos. Non omnis qui dicit mihi,
Domine domine,intrabit in regnũ cælorũ:ſed qui facit voluntatẽ patris mei qui in cælis eſt,
ipſe intrabit in regnũ cælorũ.Multi dicẽt mihi in illa die,Domine domine,nónne in nomine D
tuo prophetauimus,& in nomine tuo dæmonia eiecimus,& in nomine tuo virtutes multas fe
cimus? Et tũc cõfitebor illis,Quia nunquã noui vos:diſcedite à me omnes qui operamini ini
quitatẽ. Omnis ergo qui audit verba mea hæc,& facit ea:aſſimilabitur viro ſapiẽti qui ædi
ficauit domũ ſuã ſuper petrã,& deſcẽdit pluuia,& venerũt flumina,& flauerũt vẽti,& irruerũt
in domũ illã,& non cecidit.fundata enim erat ſuper petrã. Et omnis qui audit verba mea hæc,
& nõ facit ea:ſimilis erit viro ſtulto qui ædificauit domũ ſuã ſuper arenã,& deſcẽdit pluuia &
venerũt flumina,& flauerũt vẽti,& irruerũt in domũ illã,& cecidit,& fuit ruina illius magna.

Sũma ſcripturæ.luc.6.e.tobiæ.4.c. Via lata, & arcta.luc.13.e

Cauẽdũ à falſis prædicatoribus. luc.6.f.g

Ex operibus cognoſcitur fidelis. Qui ſine operibus ẽ,Chriſti non eſt.

Impii miracula operãtes reiiciuntur. luc.13.e.f Pſal.6.e.J.25.d luc.13.f. Verbũ cũ fiducia ſuſcipiens,iuxta illud operaẽ. luc.6.g. rom.2.b. iacob.1.d

¶data] dona

¶Quàm] Quoniam

¶mala] putris(marcida) & infra. ¶excidet,& in ignẽ mittetẽ] exciditur,& in ignem mittitur.

►ipſe intrabit ĩ regnum cælorum.

¶aſſimilabitur] aſſimilabo eum

¶ſimilis erit] aſſimilabitur

Chr.cũ poteſtate p̃dicat. mar.1.c.lu.4.e

Et factũ eſt:cum cõſummaſſet I E S V S verba hæc,admirabãtur turbæ ſuper doctrina eius.
Erat enim docẽs eos ſicut poteſtatẽ habens,& non ſicut ſcribæ eorũ & phariſæi.

►eorũ & phariſæi.

CAP. VIII.

Lepros⁹,Chriſti potẽtiã cõfeſſus,ſanaẽ. mar.1.d.lu.5.c

CVm autẽ deſcendiſſet de monte,ſecutæ ſunt eum turbæ multæ: & ecce leproſus veniẽs, A
adorabat eum,dicens,Domine ſi vis, potes me mundare. Et extendens I E S V S ma-
num,tetigit eum,dicens, Volo.Mundare.Et cõfeſtim mundata eſt lepra eius.Et ait illi I E-
S V S,Vide nemini dixeris:ſed vade,oſtende te ſacerdoti,& offer munus tuum quod præce-
pit Moyſes in teſtimonium illis. Cum autem introiſſet Capharnaum,acceſſit ad eum cen
turio,rogans eum,& dicens,Domine,puer meus iacet in domo paralyticus, & male torque-
tur.Et ait illi I E S V S,Ego veniã,& curabo eum.Et reſpondens centurio,ait,Domine,non
ſum dignus vt intres ſub tectum meum:ſed tantum dic verbo,& ſanabitur puer meus. Nam
& ego homo ſum ſub poteſtate, habens ſub me milites: & dico huic, vade, & vadit: & alio,
veni, & venit:& ſeruo meo, fac hoc, & facit. Audiens autem I E S V S, miratus eſt : & ſe-

Leui.14.a Cẽturionis fides in Chriſti verbo.luc.7.a

¶Mundare.] vel, Mũdus eſto.

¶puer] famulus

¶ſub poteſtate] vel, alterius poteſtati ſubditus,

B quentibus ſe dixit, Amen dico vobis non inueni tantam fidem in Iſrael. Dico autem vobis quòd multi ab oriente & occidente venient,& recumbent cum Abraham & Iſaac & Iacob in regno cælorũ:filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores.ibi erit fletus & ſtridor dentium. Et dixit I E S V S centurioni, Vade:& ſicut credidiſti fiat tibi.Et ſanatus eſt puer ex illa hora.* Et cum veniſſet I E S V S in domum Petri,vidit ſocrum eius iacentem & febricitantem:& tetigit manũ eius,& dimiſit eam febris,& ſurrexit & miniſtrabat eis. Veſpere autem facto,obtulerunt ei multos dæmonia habentes:& eiiciebat ſpiritus verbo.& omnes male habentes curauit,vt adimpleretur quod dictum eſt per Iſaiam prophetã,dicentem, Ipſe infirmitates noſtras accepit:& ægrotationes noſtras portauit. Videns autem I E S V S turbas multas circum ſe,iuſſit diſcipulos ire trans fretum.Et accedens vnus ſcriba,ait illi, Magi-
C ſter,ſequar te quocunque ieris. Et dicit ei I E S V S, Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos:filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet. Alius autem de diſcipulis eius ait illi,Domine permitte me primum ire,& ſepelire patrem meum.I E S V S autem ait illi,Sequere me,& dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. Et aſcendente eo in nauiculam,ſecuti ſunt eum diſcipuli eius: & ecce motus magnus factus eſt in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus,ipſe vero dormiebat.Et acceſſerunt ad eum diſcipuli eius,& ſuſcitauerũt eum dicentes,Domine ſalua nos,perimus. Et dicit eis I E S V S, Quid timidi eſtis modicæ fidei? Tunc ſurgens imperauit ventis & mari,& facta eſt tranquillitas magna.Porrò homines mirati ſunt dicentes,Qualis eſt hic,quia venti & mare obediunt ei? Et cum veniſſet I E-
D S V S trans fretum in regionem Geraſenorũ,occurrerunt ei duo habentes dæmonia,de monumentis exeuntes,ſæui nimis,ita vt nemo poſſet tranſire per viam illam.Et ecce clamauerunt dicentes,Quid nobis & tibi I E S V fili dei? Veniſti huc ante tempus torquere nos? Erat autem non longe ab illis grex multorum porcorum paſcens.Dæmones autem rogabant eum dicentes, Si eiicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. Et ait illis,Ite. At illi exeuntes, abierunt in porcos, & ecce, magno impetu abiit totus grex per præceps in mare : & mortui ſunt in aquis.Paſtores autem fugerunt:& venientes in ciuitatem, nuntiauerunt hæc omnia, & de iis qui dæmonia habuerant. Et ecce tota ciuitas exiit obuiam I E S V.Et viſo eo,rogabant eum vt tranſiret à finibus eorum.

CAP. IX.

A ET aſcendens in nauiculam,tranſfretauit: & venit in ciuitatem ſuam. Et ecce offerebant ei paralyticum iacẽtem in lecto.Et videns I E S V S fidem illorũ,dixit paralytico,Confide fili,remittuntur tibi peccata tua.Et ecce quidam de ſcribis dixerunt intra ſe,Hic blaſphemat.Et cum vidiſſet I E S V S cogitationes eorum,dixit,Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris? Quid eſt facilius,dicere,Dimittuntur tibi peccata tua:an dicere,Surge & ambula? Vt autem ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata:(tunc ait paralytico,)Surge,tolle lectum tuum,& vade in domum tuam. Et ſurrexit: & abiit in domum ſuam.Videntes autem turbæ timuerunt,& glorificauerunt deum qui dedit poteſtatem talem hominibus. Et cum tranſiret inde I E S V S, vidit hominem ſedentem in telonio, Mat-
B thæum nomine.Et ait illi,Sequere me.Et ſurgens,ſecutus eſt eum.Et factum eſt: diſcumbẽte eo in domo,ecce multi publicani & peccatores venientes,diſcumbebant cum I E S V & diſcipulis eius.Et videntes phariſæi,dicebant diſcipulis eius,Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magiſter veſter? At I E S V S audiens,ait, Non eſt opus valentibus medico, ſed male habentibus.euntes autem diſcite quid eſt,Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Non enim veni vocare iuſtos,ſed peccatores*. Tunc acceſſerunt ad eum diſcipuli Iohannis,dicentes,Quare nos & phariſæi ieiunamus frequenter diſcipuli autem tui non ieiunant? Et ait illis I E S V S, Nunquid poſſunt filii ſponſi lugere quandiu cum illis eſt ſponſus? Veniunt autem dies cum auferetur ab eis ſponſus : & tunc ieiunabunt. Nemo autem immit-
C tit commiſſuram panni rudis in veſtimentum vetus. tollit enim plenitudinem eius à veſtimento:& peior ſciſſura fit.Neque mittunt vinum nouum in vtres veteres.alioquin rumpuntur vtres & vinum effunditur , & vtres pereunt. Sed vinum nouum in vtres nouos mittunt: & ambo conſeruantur. Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps vnus acceſſit , & adorabat eum , dicens, Domine filia mea modo defuncta eſt : ſed veni , impone manum tuam ſuper eam , & viuet. Et ſurgens I E S V S, ſequebatur eum , & diſcipuli eius. Et ecce mulier quæ ſanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, acceſſit retro, & tetigit fimbriam

ex illa] in illa
*Et reuerſus centurio in domũ ſuam, ĩ illa hora inuenit famulum ſuũ ſanum.
trans fretum.] in vlteriorem ripam. & infra.
timuerunt,] admiratæ ſunt,
*ad pœnitentiam
ſponſi] thalami nuptialis
cõmiſſurã] aſſumẽtum
rudis] impexi (vel, impoliti)
plenitudinẽ] plenitudo (ſupplementũ)

Gentiũ vocatio.
Iudæorũ abiectio.
Fides.
Socrus Petri ſanatur.mar.1.c.luc.4.f.
Mar.1.d. l.4.g Iſa.53.b.1.petri 2.d.
Scriba terrenũ xp̄i regnũ ſpectas.lu.9.g
Chriſti paupertas.
Vocatus ad prædicãdũ,aliud nõ curet.
Tẽtatis ĩ mari diſcipulis, & ĩuocãtib⁹ adeſt Chriſt⁹. ma.4.d.lu.8.d
Dæmoniaci ſanãtur. mar.5.a.luc.8.d
Dæmones.
Gadareni affliguntur.
Paralyticus fide ſanatur à corporis ĩfirmitate, & à pc̄tis.mar.2.a luc.5.d.
Per Chriſtum remiſſio peccatorum.
Matthęi vocatio.mar.2.b luc.5.f.
Cũ peccatorib⁹ manducat Chriſtus.
Miſericordia oſe.6.c.ĩ.12.a
Peccatores. 1.tim.1.c.
Ieiunia & afflictiões.mar.2.c.luc.5.f.g.
Sponſus.
Pannus.
Vinũ nouũ.
Principis filia mortua ſuſcitatur.mar.5.b.luc.8.f
Fide ſanatur mulier à fluxu ſanguinis

veſtimenti eius. Dicebat enim intra ſe, Si tetigero tantum veſtimentum eius: ſalua ero. At I E S V S conuerſus & videns eam, dixit, Confide filia, fides tua te ſaluam fecit. Et ſalua facta

Tibicines.

eſt mulier ex illa hora. Et cum veniſſet I E S V S in domum principis, & vidiſſet tibicines &

Dormire.

turbam tumultuantem, dicit illis, Recedite: non eſt enim mortua puella, ſed dormit. Et deridebant eum. Et cum eiecta eſſet turba, intrauit: & tenuit manum eius, & dixit, Puella, ſurge.

▸& dixit, Puella ſurge. Ne ſcripta quidem exemp. hæc habent.

Cæci duo, fide in Chriſtũ ſanantur.

Et ſurrexit puella. Et exiit fama hæc in vniuerſam terram. Et tranſeunte inde I E S V, ſecuti ſunt eum duo cæci clamantes & dicentes, Miſerere noſtri fili Dauid. Cum autem veniſſet domum, acceſſerunt ad eum cæci. Et dicit eis I E S V S, Creditis quia hoc poſſum facere vobis? Dicunt ei, Vtique domine. Tunc tetigit oculos eorum, dicens, Secundum fidem veſtram fiat vobis. Et aperti ſunt oculi eorum, & comminatus eſt illis I E S V S, dicens, Videte ne quis ſciat. Illi autẽ exeuntes diffamauerũt eum in tota terra illa. D

¶diffamauerũt eũ] diuulgauerũt famã ei⁹

Mutus & dæmoniacus ſanatur. ℑ. 12. b. ma. 3. c. lu. 11. b

Blaſphemia.

Egreſſis autẽ illis, ecce obtulerũt ei hominẽ mutum, dæmoniũ habentẽ. Et eiecto dæmonio, locutus eſt mutus, & miratæ ſunt turbæ, dicẽtes, Nunquã apparuit ſic in Iſrael. Phariſæi autem dicebant, In principe dæmoniorũ eiicit dæmones.

Prędicat Chriſtus euãgel. & ſanat īfirmos marc. 6. e. luc. 10. a.

Meſſis.

Operarii.

Et circuibat I E S V S omnes ciuitates, & caſtella, docens in ſynagógis eorum, & prædicans euangelium regni, & curans omnem languorem & omnem infirmitatem*. Videns autem turbas, miſertus eſt eis: quia erant vexati & iacentes ſicut oues non habentes paſtorem. Tunc dicit diſcipulis ſuis, Meſſis quidẽ multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum meſſis vt eiiciat operarios in meſſem ſuam.

*in populo

¶iacentes] diſperſi

CAP. X

Apl̃is datur gr̃a ſanitatũ. marc. 3. b. luc. 6. b. c.

Apl̃i qui.

ET conuocatis duodecim diſcipulis ſuis, dedit illis poteſtatem ſpirituum immundorum vt eiicerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem. Duodecim autem apoſtolorum nomina ſunt hæc: Primus, Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius, Philippus & Bartholomæus, Iacôbus Zebedæi, & Iohannes frater eius, Thomas & Matthæus publicanus, & Iacôbus Alphæi & * Thaddæus, Simon Cananæus, & Iudas Iſcariotes, qui & tradidit eum. A

¶ſpirituũ imũdorũ] aduerſus ſpiritus immundos

*Lebbæus, qui cognominatus eſt

Apl̃i mittũt ad p̃d. euang. marc. 6. a. luc. 9. a. & 10. a.

Gentes.

Iſraelitæ.

Aurũ. Argentum.

Hos duodecim miſit I E S V S: præcipiens eis, dicens, In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: ſed potius ite ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Euntes autem prædicate, dicentes, Quia appropinquauit regnum cælorum. Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eiicite. gratis accepiſtis, gratis date. Nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris: non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgã. dignus enim eſt operarius cibo ſuo. B

Apl̃i ingreſſi domũ. luc. 10. c. 1. tim. 5. c.

Pax.

In reiicientes euãgeliũ.

Excutere puluerẽ de pedibus. act. 13. g. Luc. 10. a.

In quancunque autem ciuitatem aut caſtellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus ſit: & ibi manete donec exeatis. Intrantes autem in domum, ſalutate eam, dicentes, Pax huic domui. Et ſi quidem fuerit domus digna, veniet pax veſtra ſuper eam. ſi autem non fuerit digna: pax veſtra reuertetur ad vos. Et quicunque non receperit vos, neque audierit ſermones veſtros: exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus veſtris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorũ & Gomorrhæorũ in die iudicii, quàm illi ciuitati.

¶veniet] veniat

¶reuertet.] reuertat.

Prudens.

Simplex.

Afflictio.

Luc. 12. b.

Loqui.

Spũs ſanctus

Frater i fratrẽ

Ecce ego mitto vos, ſicut oues in medio luporum. Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Cauete autẽ ab hominibus. Tradent enim vos in cõciliis, & in ſynagógis ſuis flagellabunt vos: & ad præſides & reges ducemini propter me, in teſtimonium illis & gentibus. Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. C

¶ſimplices] vel, ſynceri

¶nolite cogitare] ne ſitis ſoliciti

Perſeuerare.

Fuga.

Diſcipulus.

Magiſter. luc. 6. f. iohã. 13. b. & 15. c

Pr̃familiãs.

Marc. 4. c. luc. 8. c & 12. a.

Timor.

Tradet autẽ frater fratrem in mortem, & pater filium: & inſurgent filii in parentes, & morte eos afficient, & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Cum autem perſequentur vos in ciuitate iſta: fugite in aliam. amen dico vobis, non conſummabitis ciuitates Iſrael donec veniat filius hominis. Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuum. ſufficit diſcipulo vt ſit ſicut magiſter eius: & ſeruo, ſicut dominus eius. Si patremfamiliãs Beel-zebub vocauerunt: quãtomagis domeſticos eius? Ne ergo timueritis eos. Nihil enim eſt opertũ, quod non reueletur: & occultũ, quod non ſciatur. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta. Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potius timete eum qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam. D

¶perſeuerauerit] ſuſtinuerit

¶cõſummabitis] vſ. non perãbulaueritis

Paſſeres duo.

Prouidentia dei.

Capilli.

Nónne duo paſſeres aſſe væneunt: & vnus ex illis non cadet ſuper terram ſine patre veſtro? Veſtri autem & capilli capitis omnes numerati ſunt. Nolite ergo timere: multis paſſeribus meliores eſtis vos.

¶paſſeres] paſſerculi

¶meliores eſtis] pręſtatis

Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre
meo qui in cælis eſt. qui autem negauerit me coram hominibus: negabo & ego eum coram
patre meo qui in cælis eſt. Nolite arbitrari quia pacem venerim mittere in terram. non
veni pacem mittere: ſed gladium. veni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuũ, & filiã
aduerſus matrem ſuam, & nurum aduerſus ſocrum ſuam: & inimici hominis, domeſtici eius.
Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus. & qui amat filium aut
filiam ſuper me, non eſt me dignus. Et qui non accipit crucem ſuã, & ſequitur me: nõ eſt me
dignus. Qui inuenit animã ſuam: perdet illam. & qui perdiderit animã ſuam propter me: in-
ueniet eam. Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me miſit. Qui
recipit prophetã in nomine prophetæ: mercedẽ prophetæ accipiet. & qui recipit iuſtũ in no-
mine iuſti: mercedẽ iuſti accipiet. Et quicũq; potũ dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ
frigidæ, tantũ in nomine diſcipuli: amen dico vobis nõ perdet mercedẽ ſuam. CAP. XI.
A ET factum eſt: cum cõſummaſſet IESVS præcipiens duodecim diſcipulis ſuis, tranſiit
inde, vt doceret & prædicaret in ciuitatibus eorum. Iohannes autem cum audiſſet in
vinculis opera CHRISTI: mittens duos de diſcipulis ſuis, ait illi, Tu es qui venturus es,
an aliũ expectamus? Et reſpõdens IESVS ait illis, Euntes renũtiate Iohãni quæ audiſtis &
vidiſtis: cæci vident, claudi ambulãt, leproſi mundãtur, ſurdi audiũt, mortui reſurgũt, paupe-
res euangelizantur. & beatus eſt qui non fuerit ſcandalizatus in me. Illis autem abeun-
tibus, cœpit IESVS dicere ad turbas de Iohanne, Quid exiſtis in deſertum videre? arundi
nem vento agitatam? Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus* veſtitum? Ecce qui molli-
B bus veſtiuntur, in domibus regum ſunt. Sed quid exiſtis videre? prophetã? Etiam dico vobis,
& pluſquã prophetã. Hic eſt enim de quo ſcriptum eſt, Ecce ego mitto angelum meum ante
faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Amen dico vobis, non ſurrexit inter natos
mulierum maior Iohanne Baptiſta. qui autem minor eſt in regno cælorum, maior eſt illo.
A diebus autem Iohannis Baptiſtæ vſque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti ra-
piunt illud. Omnes enim prophetæ & lex, vſque ad Iohannem prophetauerũt: & ſi vultis re-
cipere, ipſe eſt Elias qui venturus eſt. Qui habet aures audiendi, audiat. Cui autem ſimi-
lem æſtimabo generationem iſtam? Similis eſt pueris ſedentibus in foro: qui clamantes coæ-
C qualibus ſuis, dicunt, Cecinimus vobis, & non ſaltaſtis: lamẽtauimus*, & non planxiſtis. Vẽ-
nit enim Iohannes neque manducans neque bibens: & dicunt, Dæmoniũ habet. Vẽnit filius
hominis manducãs & bibens: & dicũt, Ecce homo vorax & potator vini, publicanorũ & pec-
catorum amicus. Et iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis. Tunc cœpit exprobrare ciuitati-
bus, in quibus factæ ſunt plurimæ virtutes eius, quia non egiſſent pœnitentiam. Væ tibi Co-
rozaim, væ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro & Sidõne factæ eſſent virtutes quæ factæ ſunt in
vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. Veruntamen dico vobis: Tyro & Si-
dóni remiſſius erit in die iudicii, quàm vobis. Et tu Capharnaum, nunquid vſque in cæ-
lum exaltaberis? vſque in infernũ deſcẽdes. quia ſi in Sodomis factæ fuiſſent virtutes quæ fa-
D ctæ ſunt in te, forte manſiſſent vſque in hanc diem. Veruntamen dico vobis quia terræ So-
domorũ remiſſius erit in die iudicii, quàm tibi. In illo tempore reſpõdens IESVS di-
xit, Confiteor tibi pater domine cæli & terræ quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & pruden-
tibus, & reuelaſti ea paruulis. Ita pater: quoniã ſic fuit placitum ante te. Omnia mihi tra-
dita ſunt à patre meo. Et nemo nouit filiũ, niſi pater: neq; patrẽ quis nouit, niſi filius, & cui
voluerit filius reuelare. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis: & ego reficiã
vos. Tollite iugum meũ ſuper vos, & diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde: & inue-
nietis requiẽ animabus veſtris. Iugũ enim meũ, ſuaue eſt: & onus meũ, leue. CAP. XII.
A IN illo tempore abiit IESVS per ſata, ſabbatho: diſcipuli autem eius eſurientes cœ-
perunt vellere ſpicas, & manducare. Phariſæi autem videntes, dixerunt ei, Ecce, diſcipu
li tui faciunt quod non licet eis facere ſabbathis. At ille dixit eis, Non legiſtis quid fecerit
Dauid quãdo eſuriit ipſe, & qui cum eo erãt: quomodo intrauit in domũ dei, & panes propo
ſitionis comẽdit, quos non licebat ei edere, neque his qui cum eo erant, niſi ſolis ſacerdoti-
bus? Aut non legiſtis in lege quia ſabbathis ſacerdotes in templo ſabbathum violant, & ſine
crimine ſunt? Dico autem vobis, quia templo maior eſt hic. Si autem ſciretis quid eſt, Miſe-
ricordiam volo, & non ſacrificium: nunquam condemnaſſetis innocentes. dominus enim eſt

---

Cõfiteri Chriſtum. mar. 8. d. luc. 9. c. & 12. b. 2. tim. 2. b
Pax. Gladi⁹. luc. 12. f.
Diſſidia. mic. 7. b.
Amor. luc. 14. f.
Crux. ĩ 16. d. l. 9. c. 14. f. 17. g
Perdere animã. iohã. 12. d
Recipere euãgeliſtã. luc. 10. c. iohã 13. c.
Mar. 9. f.
Prædicat Chriſt⁹, vbi ꝑdicauerãt apoſtoli.
Iohãnes Baptiſta mittit ſuos diſcipulos ad Chriſtũ, vt ſcirẽt Meſſiã veniſſe. luc. 7. c.
Teſtimoniũ Chriſti de Iohãne.
Mala. 3. a.
Luc. 16. d.
Lex & Prophetæ.
Elias. mala. 4. b.
Luc. 7. e.
Teſtimoniũ ppl̃i de Iohãne & Chriſto
Exprobrat Chriſt⁹ ciuitatibus quæ nõ crediderẽt luc. 10. e.
Corozaim Bethſaida.
Capharnaũ.
Sodomæ.
Paruulis cognitũ euãg. luc. 10. d.
Iugũ Chriſti.
Iere. 6. a.
1. Iohan. 5. a.
Diſcipuli eſurientes, ſpicas in ſabbatho vellũt. mar. 2. d. luc. 6. a.
1. Reg. 21. b.
Nume. 28. a.
Miſericordia Sacrificium. oſee 6. c.

ſeparare] diſſidere facere
ex minimis] è puſillis (vl̃, paruis)
in vinculis] in carcere
es,] erat,
audiſtis & vidiſtis.] auditis & videtis.
euãgelizantur.] vl̃, lætũ accipiũt euangelii nuntium.
ſcandalizatus in me.] vl̃, offenſus per me.
*veſtibus
pluſquam prophetã.] excellentiorem propheta.
angelum] nuntiũ
eſt.] erat.
coæqualibus] vl̃, ſodalibus
lamentauim⁹,] vl̃, lugubria cecinim⁹,
*vobis
vorax] edax
cilicio] ſacco
nunquid vſque in cælũ exaltaberis?] quæ es vſq; ad cælũ exaltata,
Cõfiteor] vel, Gratias ago
placitum] bona voluntas
reficiam] recreabo (refocillabo)
ſuaue] cõmodum (vel blandum)
eis
ſine crimine ſũt?] vl̃, nihil eis imputatur?
hic] aduerbium loci eſt.
inocẽtes.] inoxios.

Sabbathum. Arida man⁹ ſanatur in ſabbatho. mar.3.a.luc.6.b. Ouis. Sabbathis bñfacere.

*erat ibi

filius hominis etiam ſabbathi. Et cum inde tranſiſſet,venit in ſynagôgam eorum. Et ecce
homo*manum habens aridam,& interrogabāt eum dicentes,Si licet ſabbathis curare?vt ac-
cuſarent eum. Ipſe autem dixit illis, Quis erit ex vobis homo qui habeat ouem vnam:&
ſi ceciderit hæc ſabbathis in foueam,nonne tenebit & leuabit eam?Quanto magis melior eſt
homo oue?Itaque licet ſabbathis benefacere. Tunc ait homini,Extende manū tuam. Et ex-
tendit:& reſtituta eſt ſanitati ſicut altera. Exeuntes autem Phariſæi, conſilium faciebāt ad-
uerſus eum quomodo perderent eum. I E S V S autem ſciens,ſeceſſit inde:& ſecuti ſunt B
eum multi,& curauit eos omnes.& præcepit eis ne manifeſtū eum facerent. Vt adimpleretur
quod dictum eſt per Iſaiam prophetam,dicētem,Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus
in quo bene cōplacuit animæ meæ.Ponam ſpiritū meū ſuper eum,& iudiciū gentibus nun-
tiabit.Non contendet neque clamabit: neq; audiet aliquis in plateis vocem eius.arundinem
quaſſatā non confringet,& linū fumigans non extinguet,donec eiiciat ad victoriā iudiciū:&
in nomine eius gentes ſperabunt. Tunc oblatus eſt ei dæmoniū habēs,cæcus & mutus:&
curauit eū,ita vt loqueretur & videret. Et ſtupebant omnes turbæ,& dicebant,Nunquid hic
eſt filius Dauid?Phariſæi autem audientes,dixerūt,Hic non eiicit dæmones niſi in Beel-ze-
bub principe dæmoniorū. I E S V S autem ſciens cogitationes eorū,dixit eis,Omne regnū
diuiſum contra ſe,deſolabitur:& omnis ciuitas vel domus diuiſa contra ſe, non ſtabit. Et ſi
ſatanas ſatanam eiicit,aduerſus ſe diuiſus eſt.quomodo ergo ſtabit regnum eius?Et ſi ego in
Beel-zebub eiicio dæmones:filii veſtri in quo eiiciunt?Ideo ipſi,iudices veſtri erunt. Si autē
ego in ſpiritu dei eiicio dæmones: igitur peruênit in vos regnum dei. aut quomodo poteſt
quiſquam intrare in domum fortis,& vaſa eius diripere:niſi prius alligauerit fortem,& tunc
domum illius diripiet? Qui nō eſt mecum, contra me eſt: & qui non congregat mecū, ſpar- C
git.Ideo dico vobis:omne peccatū & blaſphemia remittetur hominibus, ſpiritus autē blaſ-
phemia nō remittetur*. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis,remittetur ei:
qui autem dixerit contra ſpiritum ſanctum,non remittetur ei neque in hoc ſeculo neque in
futuro. Aut facite arborem bonam,& fructum eius bonum:aut facite arborem malam, & fru
ctum eius malum.ſiquidem ex fructu arbor agnoſcitur. Progenies viperarū,quomodo pote-
ſtis bona loqui,cum ſitis mali?ex abundantia enim cordis os loquitur. Bonus homo,de bo-
no theſauro profert bona:& malus homo de malo theſauro profert mala. Dico autem vobis
quoniam omne verbū otioſum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die
iudicii. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis,& ex verbis tuis condemnaberis. Tunc reſpon-
derunt ei quidam de ſcribis & phariſæis,dicentes, Magiſter,volumus à te ſignū videre. Qui
reſpondens ait illis, Generatio mala & adultera ſignum quærit: & ſignum nō dabitur ei, niſi
ſignū Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus:
ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Viri Niniuitæ ſurgent
in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam:quia pœnitentiam egerūt in prædi-
catione Ionæ,& ecce plus quàm Ionas hic. Regina auſtri ſurget in iudicio cum generatione D
iſta,& condemnabit eam:quia vênit à finibus terræ audire ſapientiā Salomonis, & ecce plus
quàm Salomon hic. Cum autem immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per lo-
ca arida quærens requiem,& non inuenit. Tunc dicit, Reuertar in domū meam vnde exiui.
Et veniens,inuenit eam vacantem,ſcopis mundatam,& ornatam. Tunc vadit,& aſſumit ſe-
ptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe, & intrantes habitant ibi:& fiunt nouiſſima hominis
illius peiora prioribus. Sic erit & generationi huic peſſimæ. Adhuc eo loquēte ad turbas,
ecce mater eius & fratres ſtabant foris,quærentes loqui ei. Dixit autem ei quidam, Ecce ma
ter tua & fratres tui foris ſtant,quærentes te alloqui. At ipſe reſpondens dicēti ſibi,ait, Quæ
eſt mater mea,& qui ſunt fratres mei? Et extendens manū in diſcipulos ſuos,dixit, Ecce ma-
ter mea & fratres mei. Quicunque enim fecerit voluntatem patris mei qui in cælis eſt:ipſe,
meus frater,ſoror,& mater eſt.

Sanat infirmos Chriſt⁹.

Iſa.42.a.

¶multi,]turbæ multæ,
¶præcepit]intermi-natus eſt

Gentiū ſpes Chriſtus.

Dæmoniac⁹ ſanatur.mar.3.c.luc.11.b.

Blaſphemia.

Regnum diuiſum.

Spiritus dei. Regnū dei.

¶peruênit in]præuenit ad

Mar.3.d.luc.11.b. Peccatum. Blaſphemia.

¶ſpiritus autē blaſphemia]at cōuitiū in ſpiritum
*hominibus.
¶hoc]præſenti

Arbor bona, aut mala. Luc.6.g.

Viperæ. Verba bona ex bono corde.

Otioſum verbum.

Verba teſtantur hominē.

Signa quærunt Iudæi. luc.11.d.

Reſurrectiōis ſignū, Ionas. Ionæ.2.a.

Niniuitæ. ionæ.3.b.

¶hic.]aduerbium loci eſt. & infra.

Regīa Saba. 3.reg.10.a. 2.para.9.a.

Spūs īmūd⁹. Iudæi fide puri, poſſeſſi rurſum à diabolo.

2.Pet.2.d

Chriſtū vult mater alloq. mar.3.d.luc.8.c.

Mater Chrī. Frater. Soror.

CAP. XIII.

A

Parabola ſeminantis. mar.4.a. luc.8.a.

¶ſeminat,]ſeminabat,

IN illo die exiens I E S V S de domo, ſedebat ſecus mare. Et congregatæ ſunt ad eum
turbæ multæ,ita vt in nauiculam aſcendēs ſederet:& omnis turba ſtabat in litore,& lo-
cutus eſt eis multa in parabolis,dicens, Ecce,exiit qui ſeminat, ſeminare. Et dum ſeminat,
quædam ceciderunt ſecus viam,& venerunt volucres cæli & comederunt ea. Alia autem ce-
ciderunt in petroſa,vbi non habebāt terram multam,& cōtinuo exorta ſunt, quia nō habe-

¶altitudinem]profunditatem

bant altitudinem terræ. ſole autem orto æſtuauerunt: & quia non habebant radicem, arue-
runt. Alia autem ceciderunt in ſpinas: & creuerunt ſpinæ, & ſuffocauerunt ea. Alia autem ce-
ciderunt in terram bonam: & dabant fructum aliud centeſimum, aliud ſexageſimũ, aliud tri

¶centeſimum,]centuplum, & infra. ¶ſexageſimũ,]ſexagecuplum, ¶triceſimum.]trigecuplum.

B ceſimum. Qui habet aures audiendi, audiat. Et accedentes diſcipuli dixerũt ei, Quare in
parabolis loqueris eis? Qui reſpondens, ait illis, Quia vobis datum eſt noſſe myſteria regni
cælorũ: illis autẽ non eſt datum. Qui enim habet, dabitur ei & abundabit: qui autẽ nõ habet,
& quod habet auferetur ab eo. Ideò in parabolis loquor eis: quia vidẽtes nõ vident, & audiẽ-
tes non audiunt, neq; intelligũt. & adimpletur in eis prophetia Iſaiæ dicentis, Auditu audie-
tis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis. Incraſſatũ eſt enim cor populi
huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos ſuos clauſerũt: nequando videant oculis, & au-
ribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & ſanem eos. Veſtri autẽ beati oculi quia
vident, & aures veſtræ quia audiunt. Amen quippe dico vobis quia multi prophetæ & iuſti
C cupierunt videre quæ videtis & non viderunt, & audire quæ auditis & nõ audierunt. Vos
ergo audite parabolam ſeminantis. Omnis qui audit verbũ regni & non intelligit, venit ma-
lus, & rapit quod ſeminatum eſt in corde eius: hic eſt qui ſecus viam ſeminatus eſt. Qui au-
tem ſuper petroſa ſeminatus eſt: hic eſt qui verbum audit, & continuo cum gaudio accipit
illud, non autem habet in ſe radicem, ſed eſt temporalis. facta autem tribulatione & perſe-
cutione propter verbum, continuo ſcandalizatur. Qui autem ſeminatus eſt in ſpinis, hic eſt
qui verbum dei audit, & ſolicitudo ſeculi iſtius & fallacia diuitiarum ſuffocat verbum, & ſi-
ne fructu efficitur. Qui verò in terram bonam ſeminatus eſt: hic eſt qui audit verbum, &
intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centeſimum, aliud ſexageſimum, aliud ve-
D ro triceſimum. Aliam parabolam propoſuit illis, dicens, Simile factum eſt regnum cæ-
lorum homini qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo. cum autem dormirent homines, vẽ-
nit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici, & abiit. Cum autem creuiſſet
herba, & fructum feciſſet: tunc apparuerunt & zizania. Accedentes autem ſerui patriſſami-
liâs, dixerunt ei, Domine, nónne bonũ ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo habet ziza-
nia? Et ait illis, Inimicus homo hoc fecit. Serui autẽ dixerũt ei, Vis igitur imus, & colligimus
ea? Et ait, Non: ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum. Sinite vtra-
que creſcere vſque ad meſſem: & in tempore meſſis dicam meſſoribus, Colligite primum zi-
zania, & alligate ea in faſciculos ad comburendũ, triticum autem cõgregate in horreũ meũ.

¶videbitis.]perſpicietis (cognoſcetis.)

Quare in parabolis Chriſtus locutus.

J.25.c.

Iſa.6.c.mat.4.b.lu.8.b.iohã.12.f.act.28.f.rom.11.b.

Prophetæ.

Iuſti deſyderantes Chriſtũ.luc 10.d.

Expoſitio parabolæ ſeminãtis.mar.4.b.luc.8.b.

Perſecutio.

Solicitudo.

Diuitiæ.

Parabola zizaniorum.

¶imus, & colligimus]eamus, & colligamus

E Aliam parabolam propoſuit eis, dicens, Simile eſt regnum cælorum grano ſinapis, quod
accipiens homo ſeminauit in agro ſuo: quod minimũ quidem eſt omnibus ſeminibus: cum
autem creuerit, maius eſt omnibus oleribus, & fit arbor, ita vt volucres cæli veniant, & habi-
tent in ramis eius. Aliam parabolam locutus eſt eis. Simile eſt regnum cælorum fermen-
to, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentatum eſt totum.
Hæc omnia locutus eſt I E S V S in parabolis ad turbas: & ſine parabolis non loqueba-
tur eis, vt impleretur quod dictũ eſt per prophetam dicẽtem, Aperiam in parabolis os meũ,
eructabo abſcondita à cõſtitutione mundi. Tunc dimiſſis turbis vẽnit in domũ: & acceſ-
F ſerunt ad eum diſcipuli eius, dicentes, Ediſſere nobis parabolam zizaniorũ agri. Qui reſpon-
dens ait illis, Qui ſeminat bonũ ſemen: eſt filius hominis. Ager autẽ: eſt mundus. Bonũ verò
ſemen: hi ſunt filii regni. Zizania autem: filii ſunt nequam. Inimicus autẽ qui ſeminauit ea:
eſt diabolus. Meſſis verò, cõſummatio ſeculi eſt. Meſſores autem: angeli ſunt. Sicut ergo col-
liguntur zizania, & igni comburuntur: ſic erit in conſummatione ſeculi*. mittet filius homi-
nis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem:
& mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & ſtridor dentium. Tunc iuſti fulgebunt ſi-
cut ſol in regno patris eorum. Qui habet aures audiendi audiat. Simile eſt regnũ cælo-
rum theſauro abſcondito in agro: quem qui inuẽnit homo, abſcõdit, & præ gaudio illius va-
G dit, & vendit vniuerſa quæ habet, & emit agrum illum. Iterum ſimile eſt regnum cælorũ
homini negotiatori, quærenti bonas margaritas. Inuenta autẽ vna pretioſa margarita, abiit,
& vendidit omnia quæ habuit, & emit eam. Iterum ſimile eſt regnum cælorum ſagenæ
miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti. quam, cum impleta eſſet, educentes,
& ſecus litus ſedentes, elegerunt bonos in vaſa, malos autem foras miſerunt. Sic erit in con-
ſummatione ſeculi. exibunt angeli, & ſeparabũt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in

¶habitent]nidificent

*huius

¶ſagenæ miſſæ]vl, verriculo iacto

Granum ſinapis, mar.4.d.luc.13.d.

Fermenti parabola.luc.13.e.

In parabolis quare locut⁹ Ieſ⁹.mar.4.d.

Pſal.77.a.

Exponiť parabola zizaniorum.

Apoc.14.c.d.

Sapien.3.b.

Theſaurus abſconſus in agro.

Margarita.

Sagenæ miſſæ ĩ mare parabola exponitur.

caminũ ignis. ibi erit fletus & ſtridor dentiũ.* Intellexiſtis hæc omnia? Dicũt ei, Etiã domi-
*Ait illis Ieſus,
¶in regnum] vſ, ad regnum

Doctus ad regnũ cælorũ.
ne. Ait illis, Ideò omnis ſcriba doctus in regnũ cælorũ, ſimilis eſt homini patriſamiliâs, qui
Chriſti p̄dicatio nõ ſuſcipitur à ſuis Nazaræis. mar. 6.a. luc. 4.e. iohan. 4.f. Iohan. 6.e.
profert de theſauro ſuo noua & vetera. Et factum eſt: cum conſummaſſet I E S V S para
bolas iſtas, tranſiit inde. Et veniens in patriam ſuam, docebat eos in ſynagógis eorum, ita vt
mirarentur, & dicerẽt, Vnde huic ſapientia hæc, & virtutes? Nónne hic eſt fabri filius? Nónne
mater eius dicitur M A R I A: & fratres eius, Iacôbus & Ioſeph, & Simon & Iudas? & ſorores
eius, nónne omnes apud nos ſunt? Vnde ergo huic omnia iſta? Et ſcandalizabãtur in eo. I E-
S V S autem dixit eis, Non eſt propheta ſine honore, niſi in patria ſua & in domo ſua. Et
non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorum.

CAP. XIIII.

Herodis iudiciũ de Chriſto. mar. 6.b. luc. 9.a. Iohãnes quare vict⁹. mar. 6.c. luc. 3.d.
¶pueris] famulis

I N illo tẽpore audiuit Herodes tetrarcha famam I E S V: & ait pueris ſuis, Hic eſt Io- A
hannes Baptiſta: ipſe ſurrexit à mortuis, & ideòvirtutes operantur in eo. Herodes enim
tenuit Iohannem, & alligauit eum: & poſuit in carcerem propter Herodiadem vxorem* fra-
tris ſui. Dicebat enim illi Iohannes, Non licet tibi habere eam. Et volens illum occidere, ti-
muit populum: quia ſicut prophetam eum habebant. Die autem natalis Herodis ſalta-
¶tenuit] tenuerat
¶alligauit] alligauerat
¶poſuit] poſuerat
*Philippi
¶Die autẽ natalis] Cum autem agerentur natalitia

J. 11.c.
Caput amputatur Iohanni Bapt.
uit filia Herodiadis in medio: & placuit Herodi. Vnde cum iuramento pollicitus eſt ei dare
quodcunque poſtulaſſet ab eo. At illa præmonita à matre ſua, Da mihi, inquit, hic in diſco
caput Iohannis Baptiſtæ. Et contriſtatus eſt rex: propter iuramentum autem & eos qui pari-
ter recumbebant, iuſſit dari. Miſítque, & decollauit Iohannem in carcere. Et allatum eſt ca-
put eius in diſco: & datum eſt puellæ, & illa attulit matri ſuæ. Et accedẽtes diſcipuli eius, tu- B

Sepelitur Iohannes.
Ieſus in deſertis. luc. 9.b. mar. 6.d.e. iohan. 6.a.
lerunt corpus eius, & ſepelierunt illud: & venientes nuntiauerũt I E S V. Quod cum au-
diſſet I E S V S, ſeceſſit inde in nauicula, in locum deſertum ſeorſum. & cum audiſſent tur-
bæ, ſecutæ ſunt eum pedeſtres de ciuitatibus. Et exiens vidit turbam multam: & miſertus eſt
eis, & curauit languidos eorũ. Veſpere autem facto acceſſerunt ad eum diſcipuli eius dicẽ-

Quinque panibus, & duobus piſcib⁹ ſaturant̃ 5000
tes, Deſertus eſt locus, & hora iam præteriit: dimitte turbas, vt euntes in caſtella, emant ſibi
eſcas. I E S V S autem dixit eis, Non habent neceſſe ire: date illis vos mãducare. Responde-
runt ei, Non habemus hic niſi quinque panes & duos piſces. Qui ait eis, Afferte mihi illos
huc. Et cum iuſſiſſet turbam diſcumbere ſuper fœnum: acceptis quinque panibus & duobus C

Grãrũ actio.
piſcibus, aſpiciẽs in cælum benedixit & fregit, & dedit diſcipulis panes, diſcipuli autem tur-
bis. Et manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt. Et tulerunt reliquias duodecim cophinos fra-
gmentorum, plenos. Manducantium autem fuit numerus, quinque millia virorum, exceptis
mulieribus & paruulis. Et ſtatim compulit I E S V S diſcipulos aſcendere in nauiculã,

Mar. 6.f. iohã. 6.b.
Orat in monte Chriſtus.
Ap̃li iactati fluctibus.
& præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas. Et dimiſſa turba, aſcendit in mon-
tem ſolus orare. Veſpere autem facto ſolus erat ibi. nauicula autem in medio mari iactaba-
tur fluctibus. erat enim contrarius ventus. Quarta autem vigilia noctis, vênit ad eos ambu-
lans ſuper mare. Et vidẽtes eum* ſuper mare ambulantem, turbati ſunt, dicentes, Quia phan
*diſcipuli

Fides.
taſma eſt. Et præ timore clamauerũt. Statímq; I E S V S locutus eſt eis, dicens, Habete fidu-

Petrus infidelis demergit̃ in mari.
ciam: ego ſum, nolite timere. Reſpondens autem Petrus dixit illi, Domine ſi tu es, iube me D
ad te venire ſuper aquas. At ipſe ait, Veni. Et deſcendens Petrus de nauicula, ambulabat ſu-
per aquam vt veniret ad I E S V M. Videns verò ventum validum, timuit: & cum cœpiſſet
mergi, clamauit dicens, Domine, ſaluum me fac. Et continuo I E S V S extendens manum,

Fides.
apprehẽdit eum: & ait illi, Modicæ fidei quare dubitaſti? Et cum aſcendiſſent in nauiculam,
ceſſauit ventus. Qui autem in nauicula erant, venerũt, & adorauerũt eum dicẽtes, Verè filius

Mar. 6.g.
dei es. Et cum tranſfretaſſent, venerunt in terrã Geneſar. Et cum cognouiſſent eum viri loci
illius, miſerũt in vniuerſam regionẽ illã, & obtulerũt ei omnes male habẽtes: & rogabãt eum
¶quicũq;] quotquot
¶ab] qui ab

Fimbria veſtimenti.
vt vel fimbriã veſtimẽti eius tangerẽt. Et quicunq; tetigerũt, ſalui facti ſunt.

CAP. XV.

Quôd man⁹ nõ lauent, reprehẽduntur ap̃li. mar. 7. a.b.
T Vnc acceſſerunt ad eum ab Ieroſolymis ſcribæ & phariſæi, dicẽtes, Quare diſcipuli tui A
tranſgrediuntur traditionem ſeniorum? non enim lauant manus ſuas cum panem man
ducant. Ipſe autẽ reſpondens ait illis, Quare & vos tranſgredimini mandatũ dei propter tra-

Mãdata hoĩ). Exo. 20.c. deu. 5.b. eph. 6.a.
ditionẽ veſtrã? Nã deus dixit, Honora patrẽ & matrem. &, Qui maledixerit patri, vel matri,
morte moriatur. Vos autem dicitis, Quicunque dixerit patri vel matri, Munus quodcunque

Exo. 21.c. leui. 20.b. pu. 20.c.
eſt ex me, tibi proderit. & non honorificabit patrem ſuum aut matrem ſuam, & irritum fe-
ciſtis mandatum dei propter traditionem veſtram. Hypocritæ, bene prophetauit de vobis

Iſa. 29.d.
Iſaias, dicens, Populus hic, labiis me honorat: cor autem eorũ longe eſt à me. Sine cauſa au-
¶dixit,] præcepit.
¶Munus quodcunq; eſt ex me,] vſ, Quicquid doni à me profecturum erat, (ſub. in templum)
¶Populus hic,] Appropiquat mihi populus hic ore ſuo, &

B tem colunt me,docentes doctrinas & mandata hominum. Et conuocatis ad ſe turbis,di-
xit eis, Audite & intelligite.Non quod intrat in os,coinquinat hominem:ſed quod procedit
ex ore,hoc coinquinat hominē. Tunc accedētes diſcipuli eius dixerūt ei,Scis quia Pha-
riſæi,audito verbo hoc ſcandalizati ſunt.At ille reſpondens,ait,Omnis plantatio quam non
plantauit pater meus cæleſtis eradicabitur.Sinite illos:cæci ſunt,& duces cæcorū.cæcus au-
tem ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadent. Reſpondens autem Petrus dixit
ei,Ediſſere nobis parabolā iſtam.At ille dixit, Adhuc & vos ſine intellectu eſtis?Non intelli-
gitis quia omne quod in os intrat, in ventrē vadit,& in ſeceſſum emittitur?Quæ autē proce-
dunt de ore,de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. de corde enim exeunt cogitatio-
nes malæ, homicidia, adulteria,fornicationes,furta,falſa teſtimonia, blaſphemiæ. hæc ſunt
quæ coinquinant hominem.Non lotis autem manibus manducare,non coinquinat hominē.
C Et egreſſus inde I E S V S ſeceſſit in partes Tyri & Sidônis. Et ecce mulier Chananæa
à finibus illis egreſſa clamauit, dicens ei, Miſerere mei domine fili Dauid:filia mea male à
dæmonio vexatur.Qui non reſpondit ei verbum. Et accedentes diſcipuli eius, rogabāt eum
dicentes,Dimitte eam:quia clamat poſt nos.Ipſe autem reſpōdens,ait,Non ſum miſſus niſi
ad oues quæ perierūt domus Iſrael.At illa venit,& adorauit eum dicēs,Domine adiuua me.
Qui reſpondens,ait,Non eſt bonū ſumere panem filiorum,& mittere canibus.At illa dixit,
Etiam domine: nam & catelli edunt de micis quæ cadūt de mēſa dominorū ſuorum. Tunc
reſpōdens I E S V S,ait illi,O mulier,magna eſt fides tua:fiat tibi ſicut vis. Et ſanata eſt fi-
lia eius ex illa hora. Et cum tranſiſſet inde I E S V S,venit ſecus mare Galilææ:& aſcē-
dens in montem,ſedebat ibi.Et acceſſerūt ad eum turbæ multæ,habentes ſecum mutos,cæ-
D cos,claudos,debiles,& alios multos:& proiecerūt eos ad pedes eius,& curauit eos,ita vt tur-
bæ mirarentur videntes mutos loquentes,*claudos ambulantes,cæcos videntes, & magnifi-
cabant deum Iſrael. I E S V S autem conuocatis diſcipulis ſuis, dixit, Miſereor turbæ:
quia triduo iam perſeuerant mecum,& non habent quod manducent:& dimittere eos ieiu-
nos nolo,ne deficiāt in via. Et dicunt ei diſcipuli, Vnde ergo nobis in deſerto panes tantos,
vt ſaturemus turbam tantā? Et ait illis I E S V S,Quot habetis panes? At illi dixerūt,Septē,
& paucos piſciculos. Et præcepit turbæ vt diſcumberent ſuper terrā.Et accipiēs ſeptē panes,
& piſces,& gratias agens fregit,& dedit diſcipulis ſuis,& diſcipuli dederunt populo.Et com-
ederunt omnes,& ſaturati ſunt.Et quod ſuperfuit de fragmētis tulerunt,ſeptem ſportas ple-
nas.Erant autem qui manducauerūt,quatuor millia hominū, extra paruulos & mulieres. Et
dimiſſa turba,aſcendit in nauiculam:& vênit in fines Magedan.

CAP. XVI.

A ET acceſſerunt ad eum phariſæi & ſadducæi tentantes:& rogauerūt eum vt ſignum de cæ
lo oſtenderet eis.At ille reſpondēs,ait illis,Facto veſpere dicitis,Serenum erit,rubicun-
dum eſt enim cælum. Et mane, Hodie tempeſtas,rutilat enim triſte cælū.* Faciem ergo cæ-
li diiudicare noſtis:ſigna autē temporū non poteſtis?Generatio mala & adultera ſignū quæ-
rit:& ſignum nō dabitur ei,niſi ſignū Ionæ prophetæ.Et relictis illis,abiit. Et cum veniſ-
ſent diſcipuli eius trans fretum,obliti ſunt panes accipere.Qui dixit illis,Intuemini & caue-
te à fermēto phariſæorum & ſadducæorum. At illi cogitabant inter ſe,dicentes,Quia panes
B non accepimus. Sciens autem I E S V S, dixit illis, Quid cogitatis inter vos modicæ fidei,
quia panes non habetis? Nondū intelligitis,neque recordamini quinque panum,& quinque
millium hominum, & quot cophinos ſumpſiſtis? neque ſeptem panum, & quatuor millium
hominū,& quot ſportas ſumpſiſtis?Quare non intelligitis quia non de pane dixi vobis,Ca-
uete à fermento phariſæorum & ſadducæorum?Tunc intellexerunt quia non dixerit cauen-
dū à fermēto panum,ſed à doctrina phariſæorū & ſadducæorum. Vênit autē I E S V S in
C partes Cæſareæ Philippi:& interrogabat diſcipulos ſuos,dicēs,Quem me dicūt homines eſſe
filium hominis? At illi dixerunt, Alii Iohannem Baptiſtam,alii autem Eliam,alii verò Iere-
miā,aut vnū ex prophetis. Dicit illis I E S V S, Vos autem quem me eſſe dicitis?Reſpondēs
Simon Petrus dixit,Tu es C H R I S T V S filius dei viui.Reſpondens autem I E S V S di
xit ei,Beatus es Simon Bar-iona:quia caro & ſanguis non reuelauit tibi,ſed pater meus qui
in cælis eſt.Et ego dico tibi quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiā meā,
& portæ inferi nō præualebunt aduerſus eam.Et tibi dabo claues regni cælorū. Et quodcūq;
ligaueris ſuper terrā,erit ligatū & in cælis:& quodcūque ſolueris ſuper terrā,erit ſolutū & in

Left margin notes:
- Non] Nondum
- blaſphemiæ.] vſ, conuitia.
- canibus.] catellis.
- debiles,] mutilos,
- *mutilos] incolumes, ſic vetera exempl.
- magnificabāt] vſ, glorificabant
- tantos] tot
- extra] præter
- Magedan.] Magdala.
- rubicūdū eſt] rutilat(vſ,rubeſcit)
- *Hypocritæ
- ergo] quidem
- Intuemini] Videte
- inter ſe,] vſ,intra ſe, & infra.
- habetis?] accepiſtis?
- Quare] Quomodo

Right margin notes:
- Doctr.hoīm
- Impurū red-dētia hoīem mar.7.c.
- Scandalum.
- Plātatio quæ eradicatur. iohan.15.a.
- Cæci cæcos ducētes.lu.6.f Mar.7.c.
- Impurū red-dētia hoīem.
- Cor.
- Chananææ filia ſanatur. mar.7.c.
- Chriſtus propter quos miſſus.
- Panis filiorū Canes.
- Fides.
- Sedēs ī mōte ſanat de⁹ īfirmos.mar.7.d
- Iſa.35.b.
- Satiat 4000 hominum ſeptē panibus. marc.8.a
- Grarū actio.
- Signū de cælo petūt phariſæi.mar.8.b luc.12.g.
- Ionæ 2.a.
- A fermento phariſæorū cauendum. mar.8.b. Luc.12.a.
- Fermētū pro doctrina.
- Opinio populi de Chriſto. mar.8.c.luc. 9.c.
- Apl'i cōfitent' Ieſū eē Chriſtū ꝓmiſſum iohan.6.g.
- Fides à deo.
- Petra.
- Claues.
- Ligare.
- Soluere.

cælis. Tunc præcepit diſcipulis ſuis vt nemini dicerent quia ipſe eſſet I E S V S CHRI-
S T V S. Exinde cœpit I E S V S oſtendere diſcipulis ſuis quia oporteret eum ire Iero-
ſolymã,& multa pati à ſenioribus & ſcribis & principibus ſacerdotum,& occidi, & tertia die
reſurgere. Et aſſumens eum Petrus,cœpit increpare illum,dicens, Abſit à te domine:nõ erit
tibi hoc. Qui conuerſus,dixit Petro, Vade poſt me ſatana, ſcandalum es mihi:quia nõ ſapis
ea quæ dei ſunt,ſed ea quæ hominum. Tunc I E S V S dixit diſcipulis ſuis, Si quis vult
poſt me venire,abneget ſemetipſum,& tollat crucem ſuam,& ſequatur me.Qui enim volu-
erit animam ſuam ſaluam facere,perdet eam.qui perdiderit animam ſuam propter me,inue
niet eam. Quid enim prodeſt homini,ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ de-
trimentũ patiatur? Aut quam dabit homo cõmutationem pro anima ſua? Filius enim homi-
nis venturus eſt in gloria patris ſui cum angelis ſuis:& tunc reddet vnicuique ſecundũ opera
eius. Amen dico vobis, ſunt quidam de hic ſtantibus qui non guſtabunt mortem,donec
videant filium hominis venientem in regno ſuo.

Ap°tis p̄dicit Chriſt' mortem ſuam.

Abnegatio ſui & crux. 3.10.d.mar.8. d.luc.9.g.14.f. 17.g.ioh.12.d. Perdere aĩa;.

Chriſtus iudex.rom.2.a. mar.9.a.luc. 9.c.

D ¶Abſit à te] Propitius tibi ſis ¶Vade] Abi ¶ſatana] aduerſarie

CAP. XVII.

ET poſt dies ſex,aſſumpſit I E S V S Petrum & Iacobũ & Iohannem fratrem eius,& du-
cit illos in montem excelſum ſeorſum:& transfiguratus eſt ante eos. Et reſplẽduit facies
eius ſicut ſol:veſtimenta autem eius facta ſunt alba ſicut nix. Et ecce apparuerũt illis Moy-
ſes & Elias cum eo loquentes. Reſpondens autem Petrus dixit ad I E S V M,Domine,bonũ
eſt nos hic eſſe:ſi vis,faciamus hic tria tabernacula,tibi vnum,& Moyſi vnum, & Eliæ vnũ.
Adhuc eo loquente,ecce nubes lucida obumbrauit eos. Et ecce vox de nube, dicens, Hic eſt
filius meus dilectus in quo mihi bene complacui:ipſum audite. Et audientes diſcipuli,ceci-
derunt in faciem ſuam, & timuerunt valde. Et acceſſit I E S V S, & tetigit eos:dixítque eis,
Surgite,& nolite timere. Leuantes autẽ oculos ſuos, neminem viderũt,niſi ſolũ I E S V M.
Et deſcendentibus illis de monte præcepit illis I E S V S, dicens, Nemini dixeritis viſionẽ:
donec filius hominis à mortuis reſurgat. Et interrogauerunt eum diſcipuli eius,dicẽtes,
Quid ergo ſcribæ dicunt quòd Eliam oporteat primùm venire? At ille reſpondens, ait eis,
Elias quidem venturus eſt*,& reſtituet omnia.dico autem vobis quia Elias iam vênit, & nõ
cognouerunt eum,ſed fecerunt in eo quæcũque voluerunt. Sic & filius hominis paſſurus eſt
ab eis. Tunc intellexerunt diſcipuli quia de Iohanne Baptiſta dixiſſet eis. Et cum veniſ-
ſet ad turbam,acceſſit ad eum homo genibus prouolutus ante eum,dicens,Domine miſere-
re filio meo,quia lunaticus eſt, & male patitur. nã ſæpe cadit in ignem, & crebro in aquam.
& obtuli eum diſcipulis tuis:& non potuerũt curare eum. Reſpondens autem I E S V S,ait,
O generatio incredula & peruerſa,quouſque ero vobiſcum? vſquequo patiar vos? Afferte huc
illum ad me. Et increpauit illum I E S V S:& exiit ab eo dæmonium, & curatus eſt puer ex
illa hora. Tunc acceſſerunt diſcipuli ad I E S V M ſecreto, & dixerunt, Quare nos non
potuimus eiicere illum? Dixit illis I E S V S,Propter incredulitatem veſtram. Amen quippe
dico vobis,ſi habueritis fidẽ ſicut granũ ſinapis,dicetis monti huic,tranſi hinc illuc:& tranſ-
ibit,& nihil impoſſibile erit vobis. Hoc autem genus non eiicitur niſi per orationem & ieiu-
nium. Conuerſantibus autem eis in Galilæa,dixit illis I E S V S,Filius hominis traden-
dus eſt in manus hominum:& occident eum,& tertia die reſurget. Et contriſtati ſunt vehe-
menter. Et cum veniſſent Capharnaum,acceſſerunt qui didrachma accipiebãt,ad Petrũ,
& dixerunt ei, Magiſter veſter non ſoluit didrachma? Ait, Etiam. Et cum intraſſet in domũ,
præuênit eum I E S V S,dicens,Quid tibi videtur Simon? reges terræ à quibus accipiũt tri-
butum vel cenſum? à filiis ſuis, an ab alienis? Et ille dixit, Ab alienis. Dixit illi I E S V S,
Ergo liberi ſunt filii. Vt autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum:&
eum piſcem qui primus aſcenderit tolle, & aperto ore eius, inuenies ſtatêrem: illum ſumẽs,
da eis pro me & te.

Transfiguratio Chriſti.

Mar.9.a.luc. 9.d.

Chriſtus dilectus,audiendus.2.Pet.1.d

De Elia vẽturo, id eſt Iohanne Bap. mar.9.b. Mala.4.b.

Lunatic° ſanat.mar.9.c. luc.9.e.

Infidelitas ap°rũ repḧẽditur.

Fidei virtus. luc.17.b. Oratio & ieiunium. Paſſionẽ ſuã p̄dicit.mar. 9.e.luc.9.e. Tributũ ſoluit Chriſtus.

Filii.

A ¶ducit] ſubducit

¶nix.] lux. ¶apparuerunt] viſi ſunt

B

*primùm(vl,pri°) ¶vênit,] p̄teritũ eſt, ¶in eo] ei

¶veniſſet] veniſſent

¶genib° p̄uolutus] genua flectens

C

¶peruerſa,] diſtorta,

¶ſecreto,] ſeorſum, ¶illum?] illud?(ſub. dæmonium)

¶eiicit] egreditur

D

¶Et ille dixit,] Dicit ei Petrus,

C A P. X V I I I.

IN illa hora acceſſerunt diſcipuli ad I E S V M,dicentes, Quiſputas maior eſt in regno
cælorũ? Et aduocans I E S V S paruulũ,ſtatuit eum in medio eorum,& dixit, Amen di-
co vobis, niſi conuerſi fueritis,& efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorũ.
Quicunque ergo humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte: hic eſt maior in regno cælorum. Et qui
ſuſceperit vnũ paruulum talem in nomine meo:me ſuſcipit. qui autem ſcandalizauerit vnũ
de puſillis iſtis qui in me credunt,expedit ei vt ſuſpẽdatur mola aſinaria in collo eius, & de-
mergatur in profundum maris. Væ mundo à ſcandalis. Neceſſe eſt enim vt veniãt ſcan-

Quis maximus i regno dei.mar.9.e. luc.9.f. Puellos nos eſſe oportet. Humilitas. Suſcipere puellum. Scãdalizare. mar.9.f.luc. 17.a. Scandala.

A ¶Quiſputas] Quiſnam ¶paruulũ,] puellũ, & infra.

dala:veruntamen væ homini illi per quem ſcandalū venit.Si autem manus tua,vel pes tuus
ſcandalizat te:abſcinde eum,& proiice abs te:bonū tibi eſt ad vitā ingredi debilē vel claudū,
B quàm duas manus vel duos pedes habentē mitti in ignem æternū.Et ſi oculus tuus ſcandali-
zat te,erue eum,& proiice abs te:bonū tibi eſt vnū oculū habentē in vitā intrare,quàm duos
oculos habentē mitti in gehennam ignis. Videte ne contemnatis vnū ex his puſillis:dico
enim vobis quia angeli eorū in cælis ſemper vident faciem patris mei qui in cælis eſt. Vênit
enim filius hominis ſaluare quod perierat. Quid vobis videtur?ſi fuerint alicui centū oues,&
errauerit vna ex eis:nónne relinquit nonagintanouē in mōtibus,& vadit quærere eā quæ er-
rauit? & ſi contigerit vt inueniat eam : amen dico vobis quia gaudet ſuper eam magis quàm
ſuper nonaginta nouē quæ nō errauerūt. Sic nō eſt voluntas ante patrem veſtrū qui in cælis
eſt vt pereat vnus de puſillis iſtis. Si autem peccauerit in te frater tuus, vade,& corripe
eum inter te & ipſum ſolum.ſi te audierit:lucratus eris fratrem tuum.ſi autem te nō audie-
rit:adhibe tecum adhuc vnū vel duos,vt in ore duorū vel trium teſtium ſtet omne verbum.
C Quòd ſi non audierit eos:dic eccleſiæ. ſi autem eccleſiam nō audierit: ſit tibi ſicut ethnicus
& publicanus.Amen dico vobis,quæcunque alligaueritis ſuper terram,erunt ligata & in cæ-
lo:& quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Iterum dico vobis quia
ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram,de omni re quamcunque petierint,fiet illis à patre
meo qui in cælis eſt. Vbi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in me-
dio eorum. Tunc accedens Petrus ad eum,dixit,Domine, quoties peccabit in me frater
meus,& dimittam ei?vſque ſepties?Dixit illi I E S V S, Non dico tibi vſque ſepties:ſed vſq;
ſeptuagies ſepties. Ideò aſſimilatum eſt regnum cælorum homini regi, qui voluit rationem
ponere cum ſeruis ſuis.Et cum cœpiſſet rationem ponere,oblatus eſt ei vnus qui debebat ei
decem millia talenta.Cum autem non haberet vnde redderet, iuſſit eum dominus eius væ-
nundari & vxorem eius & filios,& omnia quæ habebat,& reddi. Prócidēs autem ſeruus ille,
orabat eum,dicens,*Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Miſertus autem domi-
D nus ſerui illius,dimiſit eum,& debitum dimiſit ei.Egreſſus autem ſeruus ille,inuênit vnum
de cōſeruis ſuis qui debebat ei centū denarios:& tenens ſuffocabat eum,dicens,Redde quod
debes. Et prócidens conſeruus eius*, rogabat eum dicens, Patientiam habe in me,& omnia
reddam tibi.Ille autem noluit:ſed abiit,& miſit eum in carcerem,donec redderet debitum.
Videntes autem conſerui eius quæ fiebant:contriſtati ſunt valde,& venerunt, & narrauerūt
domino ſuo omnia quæ facta fuerant.Tunc vocauit illum dominus ſuus:& ait illi,Serue ne-
quam,omne debitum dimiſi tibi,quoniā rogaſti me: nónne ergo oportuit & te miſereri cō-
ſerui tui,ſicut & ego tui miſertus ſum?Et iratus dominus eius,tradidit eum tortoribus,quo-
adúſque redderet ei vniuerſum debitū.Sic & pater meus cæleſtis faciet vobis,ſi non remiſeri
tis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris*.

CAP. XIX.

A ET factum eſt cum conſummaſſet I E S V S ſermones iſtos, migrauit à Galilæa, & vênit
in fines Iudææ trans Iordanē,& ſecutæ ſunt eum turbæ multæ:& curauit eos ibi. Et
acceſſerunt ad eum phariſæi tentantes eum, & dicentes, Si licet homini dimittere vxorem
ſuam quacunque ex cauſa? Qui reſpondens,ait eis, Non legiſtis quia qui fecit ab initio, ma-
ſculum & fœminā fecit eos? Et dixit, Propter hoc, dimittet homo patrem & matrem,& ad-
hærebit vxori ſuæ:& erunt duo in carne vna.itaque iam nō ſunt duo:ſed vna caro.Quod er-
go deus coniunxit,homo non ſeparet.Dicunt illi,Quid ergo Moyſes mandauit dari libellū
repudii,& dimittere? Ait illis,Quoniam Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis di
B mittere vxores veſtras:ab initio autē non fuit ſic.Dico autē vobis quia quicunque dimiſerit
vxorē ſuā,niſi ob fornicationē,& aliam duxerit: mœchatur.& qui dimiſſam duxerit:mœcha
tur.Dicūt ei diſcipuli eius,Si ita eſt cauſa hominis cum vxore,nō expedit nubere.Qui dixit
illis,Non omnes capiunt verbum iſtud,ſed quibus datum eſt.Sunt enim eunuchi qui de ma
tris vtero ſic nati ſunt:& ſunt eunuchi qui facti ſunt ab hominibus:& ſunt eunuchi qui ſe-
ipſos caſtrauerunt propter regnū cælorū. Qui poteſt capere capiat. Tunc oblati ſunt ei
paruuli,vt manus eis imponeret,& oraret. Diſcipuli autē increpabāt eos. I E S V S verò ait
eis,Sinite paruulos,& nolite eos prohibere ad me venire. talium eſt enim regnum cælorū.
Et cum impoſuiſſet eis manus, abiit inde. Et ecce vnus accedens,ait illi,Magiſter bone,
quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei, Quid me interrogas de bono?

Left margin:

¶debilem]mancum

¶errauit?]errabat?

¶ſtet]conſiſtat

70
7
490

¶reddi.]ſolutionem fieri.
*Domine,
¶debitum]mutuum
*ad pedes eius
¶rogabat]obſecrabat

*delicta eorum.

¶i carne vna.]i carnem vnam.

¶nubere.]ducere vxorem.
¶capiunt verbum iſtud,] capaces ſunt huius dicti, & infra.

¶interrogas de bono?]dicis bonum?

Right margin:

De manu & pede abſcindendo.ſ.5.e. mar.9.g.
Oculi erutio.
Puelli docendi Chriſtū.
Angeli.
Chriſtꝰ quare venit.luc.19.b.
Luc.15.a.
Correptio. luc.17.a.leui.19.d.eccl'i.19.b.iacob.5.d. Deut 19.b.2.cor.13.a.heb.10.e.ioh.8.c.
Excōicatio. Iohan.20.f.
Orātes reſipiſcēdi gratiā fratri.
Fratri reſipiſcēti ſemper parcendum. luc.17.a.
Sanant infirmi.mar.10.a.
Vxor ob ſolā fornicationē dimittenda. Gene.1.d.
Gene.2.d. ephe.5.g. 1.cor.6.d.
Libellꝰ repudii.deu.24.a.
ſ.5.e. mar.10.b.luc.16.d.1.cor.7.b.
Eunuchi.
Manuū īpoſitio cū orone. mar.10.b.luc.18.c.
Paruuli.
Vitæ æternæ poſſeſſio. mar.10.b.luc.18.d.

Mādata ſeruāda.exo.20.c.

Vnus eſt bonus, deus. Si autē vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Dicit illi, Quæ? I E S V S C
autem dixit, Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Nō falſum teſti-
monium dices, Honora patrem tuū & matrem tuā, Diliges proximū tuū ſicut teipſum. Di-
cit illi adoleſcens, Omnia hæc cuſtodiui à iuuētute mea: quid adhuc mihi deeſt? Ait illi I E-
S V S, Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis the-
ſaurū in cælo: & veni, ſequere me. Cum audiſſet autē adoleſcens verbū, abiit triſtis: erat enim
habens multas poſſeſſiones. I E S V S autem dixit diſcipulis ſuis, Amen dico vobis quia di-
ues difficile intrabit in regnum cælorū. Et iterum dico vobis, facilius eſt camelum per fora-
men acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Auditis autē his, diſcipuli mi- D
rabantur valde, dicentes, Quis ergo poterit ſaluus eſſe? Aſpiciēs autem I E S V S, dixit illis,
Apud homines hoc impoſſibile eſt: apud deum autem omnia poſſibilia ſunt. Tunc re-
ſpondens Petrus, dixit ei, Ecce, nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te: quid ergo erit no-
bis? I E S V S autem dixit illis, Amen dico vobis quòd vos qui ſecuti eſtis me in regenera-
tione, cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duode-
cim, iudicātes duodecim tribus Iſrael. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſoro-
res, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: cen-
tuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Multi autem erunt primi, nouiſſimi: & nouiſ-
ſimi, primi.

Perfectus. Venderepoſſeſſionem. Theſaurus

Diues.

Quòd ſaluemur, poteſtatis dei eſt.

Relinquere oīa, & Chriſtum ſequi.

Mar.10.d. luc.13.f.

CAP. XX. A

Operarii cōducuntur in vineam.

SImile* eſt regnum cælorum homini patrifamiliâs qui exiit primo mane conducere ope-
rarios in vineam ſuam. Conuentione autem facta cum operariis ex denario diurno, mi-
ſit eos in vineam ſuam. Et egreſſus circa horam tertiam, vidit alios ſtantes in foro otioſos, &
dixit illis, Ite & vos in vineam meam: & quod iuſtum fuerit, dabo vobis. Illi autem abierūt.
Iterum autem exiit circa ſextam & nonam horam: & fecit ſimiliter. Circa vndecimam vero*
exiit, & inuēnit alios ſtantes, *& dicit illis, Quid hic ſtatis tota die otioſi? Dicūt ei, Quia ne-
mo nos conduxit. Dicit illis, Ite & vos in vineam meam*. Cum ſero autem factum eſſet, dicit
dominus vineæ procuratori ſuo, Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouiſſi
mis vſque ad primos. Cum veniſſent ergo qui circa vndecimam horam venerant, acceperūt B
ſingulos denarios. Venientes autē & primi, arbitrati ſunt quòd plus eſſent accepturi: accepe-
runt autem & ipſi ſingulos denarios. Et accipientes murmurabant aduerſus patremfamiliâs,
dicentes, Hi nouiſſimi vna hora fecerunt: & pares illos nobis feciſti qui portauimus pondus
diei & æſtus? At ille reſpondens, vni eorū dixit, Amice non facio tibi iniuriam: nónne ex de-
nario cōueniſti mecum? Tolle quod tuum eſt, & vade: volo autem & huic nouiſſimo dare ſi-
cut & tibi. Aut non licet mihi quod volo, facere*? an oculus tuus nequam eſt quia ego bonus
ſum? Sic erunt nouiſſimi, primi: & primi, nouiſſimi. multi enim ſunt vocati: pauci verò electi.

Et aſcendēs I E S V S Ieroſolymam, aſſumpſit duodecim diſcipulos ſecretò*, & ait illis, C
Ecce aſcendimus Ieroſolymā, & filius hominis tradetur principibus ſacerdotum & ſcribis, &
condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendum & flagellandum, & cru-
cifigendū, & tertia die reſurget. Tunc acceſſit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis
ſuis, adorās & petens aliquid ab eo. Qui dixit ei, Quid vis? Ait illi, Dic vt ſedeant hi duo filii
mei, vnus ad dexterā tuam, & vnus ad ſiniſtram in regno tuo. Reſpondens autem I E S V S,
dixit, Neſcitis quid petatis. Poteſtis bibere calicē quem ego bibiturus ſum?* Dicūt ei, Poſſu-
mus. Ait illis, Calicem quidem meū bibetis*: ſedere autem ad dexteram meam & ſiniſtram,
non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à patre meo. Et audiētes decem, indignati D
ſunt de duobus fratribus. I E S V S autem vocauit eos ad ſe: & ait, Scitis quia principes gen
tium dominantur eorū: & qui maiores ſunt, poteſtatē exercent in eos. Non ita erit inter vos.
ſed quicūque voluerit inter vos maior fieri, ſit veſter miniſter. & qui voluerit inter vos pri-
mus eſſe, erit veſter ſeruus: ſicut filius hominis non vēnit miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare
animā ſuam in redemptionē pro multis. Et egredientibus illis ab Iericho, ſecuta eſt eum
turba multa: & ecce duo cæci ſedentes ſecus viam, audierunt quia I E S V S tranſiret: & cla-
mauerunt, dicentes, Domine, miſerere noſtri, fili Dauid. Turba autem increpabat eos vt ta-
cerēt. At illi magis clamabāt, dicētes, Domine, miſerere noſtri, fili Dauid. Et ſtetit I E S V S,
& vocauit eos, & ait, Quid vultis vt faciā vobis? Dicunt illi, Domine, vt aperiantur oculi no-
ſtri. Miſertus autem eorum I E S V S, tetigit oculos eorum. Et confeſtim viderunt: & ſecuti

Left margin notes:

Ī.19.d.mar.10 d.luc.13.f. Paſſionē ſuā p̄dicit apl̄is Chriſt⁹. mar. 10. luc.18.e.

Zebedæi vxor petit, filios ſuos ſedere à dextris Chriſti. mar. 10.e.

Mar.10.g. luc.22.c.

Miniſter noſter Chriſtus. Redemptor. Cæci duo fide ſanantur. mar.10.g. lu. 18.f.g.

Right margin notes:

¶Vnus eſt bonus,] Nullus eſt bon⁹, niſi vnus.

►omnia

triſtis:] triſtitia affectus:

*enim

¶primo mane] vl, ipſo ſtatim diluculo

¶diurno:] in diem:

¶quod] quodcunque

*horam

*otioſos,

*: & quodcunq; fuerit iuſtū, accipietis.

¶ſingulos denarios.] ſinguli denarium. & infra.

¶æſtus?] æſtum?

¶Aut] An

*in iis quæ mea ſunt?

¶ſecretò,] ſeorſum

*in via,

¶calicem] poculum

¶bibitur⁹ ſū?] bibo?

* aut baptiſmate quo ego baptizor, baptizari?

*& baptiſmate quo ego baptizor baptizabimini:

¶eorum:] earum:

¶maiores] magni

¶eos.] eas.

¶ſit] erit

¶miniſtrari,] vt ſibi miniſtraretur,

¶viderunt:] viſum receperunt oculi, eorum:

ſunt eum.

CAP. XXI.

A ET cum appropinquaſſent Ieroſolymis,& veniſſent Beth-phage ad montem oliueti,tunc
IESVS miſit duos diſcipulos,dicens eis, Ite in caſtellum quod cõtra vos eſt,& ſtatim
inuenietis aſinam alligatam & pullum cum ea:ſoluite,& adducite mihi. & ſi quis vobis ali-
quid dixerit:dicite quia dominus his opus habet: & confeſtim dimittet eos. Hoc autem*fa-
ctum eſt,vt adimpleretur quod dictum eſt per prophetam,dicentem,Dicite filiæ Sion,Ecce
rex tuus venit tibi manſuetus,ſedens ſuper aſinam & pullum filium ſubiugalis. Euntes au-
tem diſcipuli fecerunt ſicut præcepit illis IESVS. Et adduxerũt aſinam & pullum:& im-
poſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua,& eum déſuper ſedere fecerunt.Plurima autẽ turba ſtra-
uerunt veſtimenta ſua in via:alii autem cædebant ramos de arboribus,& ſternebant in via.
turbæ autẽ quæ præcedebant & quæ ſequebãtur,clamabant,dicentes, Hoſanna filio Dauid:
benedictus qui venit in nomine domini:hoſanna in altiſſimis. Et cum intraſſet Ieroſoly-
mã,cõmota eſt vniuerſa ciuitas,dicens,Quis eſt hic? Populi autẽ dicebãt, Hic eſt IESVS
B propheta à Nazareth Galilææ. Et intrauit IESVS in templum dei:& eiiciebat omnes
vendentes & ementes in templo,& menſas numulariorum & cathedras vendentium colum-
bas euertit,& dicit eis,Scriptum eſt,Domus mea,domus orationis vocabitur:vos autem fe-
ciſtis illam,ſpeluncam latronum. Et acceſſerunt ad eum cæci,& claudi in templo:& ſanauit
eos.Videntes autem principes ſacerdotum & ſcribæ mirabilia quæ fecit, & pueros clamãtes
in templo & dicentes,Hoſanna filio Dauid:indignati ſunt,& dixerunt ei,Audis quid iſti di-
cunt?IESVS autem dicit eis, Vtique.nunquam legiſtis, Quia ex ore infantiũ & lactentiũ
perfeciſti laudem? Et relictis illis,abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam:ibique man-
ſit.Mane autem reuertens in ciuitatem,eſuriit.Et videns fici arborem vnam ſecus viam,ve-
nit ad eam:& nihil inuẽnit in ea niſi folia tantũ, & ait illi, Nunquam ex te fructus naſcatur
in ſempiternum. Et areſacta eſt continuo ficulnea. Et videntes diſcipuli,mirati ſunt dicen-
tes,Quomodo continuo aruit*?Reſpondens autem IESVS ait eis,Amen dico vobis,ſi ha
bueritis fidem,& non hæſitaueritis,non ſolum de ficulnea facietis,ſed & ſi monti huic dixe-
ritis,Tolle & iacta te in mare:fiet.Et omnia quæcunque petieritis in oratione credentes,ac-
C cipietis. Et cum veniſſet in templum, acceſſerunt ad eum docentem, principes ſacerdo-
tum & ſeniores populi,dicentes,In qua poteſtate hæc facis?& quis tibi dedit hanc poteſtatẽ?
Reſpondens autem IESVS,dixit eis,Interrogabo vos & ego vnum ſermonem:quem ſi di
xeritis mihi, & ego vobis dicam in qua poteſtate hæc facio. Baptiſmus Iohannis vnde erat:
è cælo,an ex hominibus? At illi cogitabant inter ſe,dicentes, Si dixerimus è cælo:dicet no-
bis, Quare ergo non crediſtis illi? Si autem dixerimus ex hominibus: timemus turbam.
omnes enim habent Iohannem ſicut prophetam. Et reſpondentes IESV,dixerunt, Neſci-
mus. Ait illis & ipſe, Nec ego dico vobis in qua poteſtate hæc facio. Quid autem vobis
videtur? Homo quidam habebat duos filios : & accedens ad primum dixit, Fili, vade,hodie
operare in vinea mea. Ille autem reſpondens, ait, Nolo. Poſtea autem pœnitentia motus,
abiit. Accedens autem ad alterum,dixit ſimiliter. At ille reſpondens,ait,Eo domine.Et non
iuit.Quis ex duobus fecit voluntatem patris?Dicunt ei,Primus. Dicit illis IESVS, Amen
dico vobis quia publicani & meretrices præcedunt vos in regnum dei. Venit enim ad vos
Iohannes in via iuſtitiæ:& non crediſtis ei. publicani autem,& meretrices crediderunt ei:
D vos autem videntes nec pœnitentiam habuiſtis poſtea, vt crederetis ei. Aliam parabo-
lam audite.Homo erat paterfamiliàs qui plantauit vineam,& ſepem circundedit ei, & fodit
in ea torcular,& ædificauit turrim,& locauit eam agricolis:& peregre profectus eſt.Cum au-
tem tempus fructuum appropinquaſſet, miſit ſeruos ſuos ad agricolas vt acciperent fructus
eius.Et agricolæ apprehenſis ſeruis eius,alium ceciderunt,alium occiderunt, alium verò la-
pidauerunt. Iterum miſit alios ſeruos plures prioribus : & fecerunt illis ſimiliter. Nouiſſimè
autem miſit ad eos filium ſuum,dicens, Verebuntur filium meum. Agricolæ autẽ videntes
filium,dixerũt intra ſe,Hic eſt hæres,venite,occidamus eum,& habebimus hæreditatẽ eius.
Et apprehenſum eum eiecerunt extra vineam:& occiderunt.Cum ergo venerit dominus vi-
neæ,quid faciet agricolis illis? Aiunt illi,Malos male perdet:& vineã ſuam locabit aliis agri-
colis,qui reddẽt ei fructũ tẽporibus ſuis. Dicit illis IESVS,Nunquã legiſtis in ſcriptu-
ris,Lapidem quem reprobauerũt ædificãtes,hic factus eſt in caput anguli,A domino factum

BB.i.

ʿoliueti,]oliuarũ,
ʿcaſtellum]pagum
ʿdimittet]vꝰ,mittit
*totum
ʿfiliæ]datiuꝰ caſus eſt.
ʿdéſuper]ſuper illa
הושיעה נא Hoſiah na
ʿfilio Dauid:] datiuus caſus eſt (ſic erat vertendum, Saluum fac obſecro filium Dauid)
ʿPopuli]Turbæ
ʿmanſit.] diuerſatus eſt.
ʿſecus viã,]in via,
ʿNunquam] Non vltra
*ficus
ʿde ficulnea] id quod accidit ficui
ʿTolle & iacta te] Tollere & iactare
ʿinter ſe,]apud ſeſe,
ʿEo]vꝰ, Ego
ʿpœnitentiã habuiſtis poſtea,]pœnitẽtia moti fuiſtis,
ʿhabebimus] occupemus

Chriſtꝰ aſinę inſidẽs, ĩgreditᷓ Ieruſalẽ. mar.11.a.luc. 19.e.
Iſa.62.d.zach 9.b.ioh.12.b.
Pſal.117.d.
Mar.11.b.luc. 19.g.
Vendentes eiiciuntur è templo.
Orõnis domus.iſa.56.c. Iere.7.b.
Pueri ꝓſpera Chriſto optãtes.
Pſal.8.b.
Ficꝰ areſacta mar.11.b.
Mar.11.e.
Fides ĩ orõne ĩ.7.a.ioh.15.a
Interrogatur Chriſtꝰ de potentia ſua. mar.11.d.luc. 20.a.
Baptiſmus Iohannis.
ĩ.14.a.
Qui voluntate dei faciũt.
Publicani. Meretrices.
Iudæi,Iohãni nõ credentes.
Vinea dei,Iudæi,q Chrm occiderunt. mar.12.a.luc. 20.b.iſa.5.a. iere.2.d.
Agricolæ.
Filiꝰ occiſus ab agricolis.
Lapis angularis.pſal.117. d.act.4.b. roma.9.g.1.per. 2.a.

Iudæi reiecti & aſſūptę gentes. Iſa.28.d.

eſt iſtud:& eſt mirabile in oculis noſtris. Ideò dico vobis quia auferetur à vobis regnum dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur:ſuper quem verò ceciderit, conteret eum. Et cum audiſſent principes ſacerdotum & phariſæi parabolas eius:cognouerunt quòd de ipſis diceret. Et quærentes eum tenere,timuerunt turbas:quoniam ſicut prophetam eum habebant.

CAP. XXII.

Nuptiarum parabola.luc. 14.d.apo.19.b

A ET reſpondens I E S V S dixit iterum in parabolis eis,dicens, Simile factum eſt regnum cælorū homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo. Et miſit ſeruos ſuos vocare inuitatos ad nuptias:& nolebant venire. Iterū miſit alios ſeruos,dicens, Dicite inuitatis, Ecce prandium meū paraui,tauri mei & altilia occiſa ſunt, & omnia parata:venite ad nuptias. Illi autē neglexerūt:& abierūt,alius in villam ſuā, alius verò ad negotiationē ſuam:reliqui verò tenuerunt ſeruos eius,& cōtumeliis affectos occiderūt. Rex autem*cum audiſſet,iratus eſt:& miſſis exercitibus ſuis perdidit homicidas illos,& ciuitatem illorū ſuccēdit. Tunc ait ſeruis ſuis, Nuptiæ quidem paratæ ſunt:ſed qui inuitati erant,non fuerunt digni. ite ergo ad exitus viarum: & quoſcunque inueneritis, vocate ad nuptias. Et egreſſi ſerui eius in vias, congregauerunt omnes quos inuenerunt,malos & bonos:& impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentium. Intrauit autem rex vt videret diſcumbentes:& vidit ibi hominem non veſtitum veſte nuptiali. Et ait illi, Amice,quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex miniſtris, Ligatis manibus & pedibus eius mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & ſtridor dentium. Multi enim ſunt vocati: pauci verò electi. B Tunc abeuntes phariſæi, conſilium inierunt vt caperent eum in ſermone. Et mittunt ei diſcipulos ſuos cum Herodianis, dicentes, Magiſter, ſcimus quia verax es, & viam dei in veritate doces,& non eſt tibi cura de aliquo,nō enim reſpicis perſonam hominū: dic ergo nobis quid tibi videtur,licet cenſum dare Cæſari,an non? Cognita autem I E S V S nequitia eorū,ait,Quid me tentatis hypocritæ? oſtendite mihi numiſma cenſus. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis I E S V S. Cuius eſt imago hæc,& ſuperſcriptio? Dicunt ei,Cæſaris. Tunc ait illis, Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris,Cæſari:& quæ ſunt dei,deo. Et audientes mirati ſunt,& relicto eo abierunt. C In illo die acceſſerūt ad eum ſadducæi,qui dicunt nō eſſe reſurrectionē: & interrogauerunt eum,dicentes, Magiſter, Moyſes dixit, Si quis mortuus fuerit non habens filium,vt ducat frater eius vxorem illius, & ſuſcitet ſemen fratri ſuo. Erant autem apud nos ſeptem fratres: & primus vxore ducta defunctus eſt. & non habens ſemen, reliquit vxorem ſuam fratri ſuo. Similiter ſecundus & tertius vſque ad ſeptimum. Nouiſſime autem omniū & mulier defuncta eſt. In reſurrectione ergo,cuius erit de ſeptem,vxor? omnes enim habuerunt eam. Reſpondens autem I E S V S,ait illis, Erratis neſcientes ſcripturas, neque virtutē dei. In reſurrectione enim neque nubent, neque nubentur: ſed ſunt ſicut angeli dei in cælo. De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis quod dictum eſt à deo dicente vobis, Ego ſum deus Abraham,& deus Iſaac,& deus Iacob? Non eſt deus*mortuorum, ſed viuentiū. D Et audientes turbæ,mirabantur in doctrina eius. Phariſæi autem audientes quòd ſilentium impoſuiſſet ſadducæis, conuenerunt in vnum: & interrogauit eum vnus ex eis legis doctor, tentans eum,*Magiſter,quod eſt mandatum magnum in lege? Ait illi I E S V S, Diliges dominū deum tuum ex toto corde tuo,& in tota anima tua,& in tota mēte tua. Hoc eſt maximum & primū mandatū. Secundū autē ſimile eſt huic, Diliges proximū tuū ſicut teipſum. In his duobus mādatis vniuerſa lex pendet & prophetæ. Cōgregatis autem phariſæis, interrogauit eos I E S V S, dicens, Quid vobis videtur de C H R I S T O? Cuius filius eſt? Dicūt ei, Dauid. Ait illis, Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum dominū? dicēs, Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos ſcabellū pedum tuorū. Si ergo Dauid vocat eum dominū: quomodo filius eius eſt? & nemo poterat ei reſpōdere verbū: neque auſus fuit quiſquā ex illa die eum amplius interrogare.

Gentium vocatio.

Veſtis nuptialis,fides.

Tentat Chriſtus à phariſæis, de cenſu Cęſaris.mar. 12.b.c.lu.20.d.

Rom.13.c.

De reſurrectiōe Chrīm interrogant Sadducæi. mar.12.b.luc. 20.d.act.23.b. Deut.25.b.

Exod.3.b. De⁹ viuētiū.

Mādatū maximum.mar. 12.c.luc 10.c.

Dilectio dei. deu.6.a.

Dilectio pximi.leui.19.d. mar.12.c.

Interrogat Chriſt⁹ phariſęos de Meſſia.mar.12.d. luc.20.d. Pſal.109 a.

¶occiſa] immolata

¶in villā ſuam,] in proprium agrū (in ſuum rus,)

*ille

¶quoſcunque] quotquot

¶diſcumbentium.] diſcumbentibus.

¶mittite eum] tollite eum & iacite

¶caperent] illaquearent

¶nequitia] malitia, (verſutia)

¶nubent, neque nubentur:] ducūt vxores,neque nuptum dantur.

*deus

¶mirabantur] ſtupebant

¶ſilentiū impoſuiſſet] os occluſiſſet, (os obturaſſet)

*& dicens,

¶maximū] magnū

CAP. XXIII.

Scribę & phariſæi,docētes pp̄ī m legem Moyſi,ſ qēs. Onera grauia.luc.11.g.

Opera.

Fimbriæ. Mar.12.d.luc. 11.f.& 20.g.

A TVnc I E S V S locutus eſt ad turbas & ad diſcipulos ſuos, dicēs, Super cathedrā Moyſi ſederunt ſcribæ & phariſæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis*, ſeruate & facite: ſecundū opera verò eorum nolite facere. dicunt enim & non faciunt. Alligant autem onera grauia & importabilia,& imponūt in humeros hominum: digito autem ſuo nolunt ea mouere. Omnia verò opera ſua faciunt vt videantur ab hominibus. dilatant enim philacteria ſua,& magnificant fimbrias*. Amant autem primos recubitus in cœnis,& primas cathedras

*ſeruare

¶importabilia,] difficilia portatu,

*veſtimentorum ſuorum

in ſynagógis,& ſalutationes in foro,& vocari ab hominibus rabbi*. Vos autem nolite vo
cari rabbi.vnus eſt enim magiſter veſter:omnes autẽ vos, fratres eſtis. Et patrem nolite
B vocare vobis ſuper terrã:vnus eſt enim pater veſter qui in cælis eſt. Nec vocemini magi
ſtri:quia magiſter veſter,vnus eſt,C H R I S T V S.Qui maior eſt veſtrum,erit miniſter ve-
ſter.Qui autẽ ſe exaltauerit,humiliabitur:& qui ſe humiliauerit, exaltabitur. Væ autem
vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ:quia clauditis regnũ cælorũ ante homines.vos enim non
intratis:nec introeũtes ſinitis intrare. Væ vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ:quia com-
editis domos viduarum, oratione longa orantes. propter hoc amplius accipiẽtis iudicium.
Væ vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ: quia circuitis mare & aridam, vt faciatis vnum
proſelytum:& cum fuerit factus,facitis eum filiũ gehennæ duplo quàm vos. Væ vobis du
ces cæci,qui dicitis,Quicunque iurauerit per templũ,nihil eſt:qui autẽ iurauerit in auro tẽ-
pli,debitor eſt.Stulti & cæci,quod enim maius eſt,aurũ,an templũ quod ſanctificat aurũ?Et
quicunque iurauerit in altari, nihil eſt: quicũque autem iurauerit in dono quod eſt ſuper il-
lud,debet.Cæci,quod enim maius eſt,donũ,an altare quod ſanctificat donum? Qui ergo iu-
C rat in altari:iurat in eo & in omnibus quæ ſuper illud ſunt. & quicunque iurauerit in tẽplo:
iurat in illo & in eo qui habitat in ipſo. & qui iurat in cælo, iurat in throno dei & in eo qui
ſedet ſuper eum. Væ vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ:quia decimatis mentam & ane-
thum & cyminum,& reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis, iudicium,& miſericordiã,& fidem.
hæc oportuit facere,& illa non omittere.Duces cæci,excolantes culicem,camelum autẽ glu-
tiẽtes. Væ vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ:quia mũdatis quod déforis eſt calicis & pa-
ropſidis,intus autem pleni eſtis rapina & immunditia.Phariſæe cæce,munda prius quod in-
tus eſt calicis & paropſidis,vt fiat & id quod déforis eſt,mundũ. Væ vobis ſcribæ & pha-
riſæi hypocritæ:quia ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis,quæ foris parent hominibus ſpecioſa,
intus verò plena ſunt oſſibus mortuorũ, & omni ſpurcitia. ſic & vos à foris quidem paretis
hominibus iuſti:intus autem pleni eſtis hypocriſi & iniquitate. Væ vobis ſcribæ & phari-
ſæi hypocritæ:quia ædificatis ſepulchra prophetarũ,& ornatis monumẽta iuſtorũ,& dicitis,
D Si fuiſſemus in diebus patrum noſtrorũ,non eſſemus ſocii eorum in ſanguine prophetarum.
itaque teſtimonio eſtis vobiſmetipſis quia filii eſtis eorum qui prophetas occiderunt.Et vos
implete menſuram patrum veſtrorum. Serpentes genimina viperarum:quomodo fugietis à
iudicio gehennæ?Ideò dico vobis,Ecce ego mitto ad vos prophetas & ſapientes & ſcribas,&
ex illis occidetis & crucifigetis,& ex eis flagellabitis in ſynagógis veſtris,& perſequemini de
ciuitate in ciuitatem:vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus qui effuſus eſt ſuper terram,
à ſanguine Abel iuſti vſque ad ſanguinem Zachariæ filii Barachiæ,quem occidiſtis inter tẽ-
plum & altare. Amen dico vobis : venient hæc omnia ſuper generationem iſtam. Ieruſalem
Ieruſalem,quæ occîdis prophetas,& lapidas eos qui ad te miſſi ſunt,quoties volui congrega
re filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Ecce relin-
quetur vobis domus veſtra deſerta. Dico enim vobis, non me videbitis ámodo donec dica-
tis,Benedictus qui venit in nomine domini.

CAP. XXIIII.

A ET egreſſus I E S V S de templo,ibat.Et acceſſerunt diſcipuli eius vt oſtenderent ei ædi-
ficationes templi.Ipſe autem reſpondens,dixit illis,* Videtis hæc omnia? Amen dico vo
bis,non relinquetur hic lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur.Sedente autẽ eo ſuper mon-
tem olįueti,acceſſerunt ad eum diſcipuli ſecreto, dicentes, Dic nobis, quando hæc erunt? &
quod ſignum aduentus tui,& conſummationis ſeculi? Reſpondens I E S V S, dixit eis,
Videte ne quis vos ſeducat.multi enim veniẽt in nomine meo,dicentes, Ego ſum C H R I-
S T V S:& multos ſeducent. Audituri enim eſtis prælia & opiniones præliorum. Vide-
te ne turbemini.oportet enim*hæc fieri:ſed nondum eſt finis. cõſurget enim gens in gentẽ,
& regnum in regnum:& erunt peſtilentiæ,& fames,& terræmotus per loca.hæc autẽ omnia,
initia ſunt dolorum. Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos:& eritis odio om-
nibus gentibus propter nomen meum.Et tunc ſcandalizabuntur multi:& inuicem tradẽt,&
odio habebunt inuicem. Et multi pſeudoprophetæ ſurgent : & ſeducent multos.Et quoniam
B abundabit iniquitas:refrigeſcet charitas multorum.qui autem perſeuerauerit vſq; in finem,
hic ſaluus erit.Et prædicabitur hoc euãgeliũ regni in vniuerſo orbe:in teſtimoniũ omnibus
gentibus:& tũc veniet cõſummatio. Cum ergo videritis abominationẽ deſolationis,quæ

BB.ii.

*rabbi.
ªamplius] abũdantius
ªduplo quàm] duplo magis
ªpleni eſtis] plena ſunt
ªimmunditia.] iniuſtitia.
ªdealbatis,] calce illitis,
ªparent] apparent
ªeſſemus] fuiſſemus
ªgenimina] germina (progenies)
*Nônne
ªolįueti,] oliuarũ.
ªſecreto,] ſeorſum, (priuatim.)
ªopiniones] rumores
*omnia
ªcõſũmatio.] finis.

Salutatiões.
Rabbi.iacob 3.a
Fratres.
Pater.
Magiſter nr̃.
Miniſter.luc. 14.c.18.c.
Claudere regnũ cælorũ.
Comedentes domos viduarũ.mar.12.d. luc.20.g.
Proſelytus.
Iurare per tẽplum.
Decimare mentã.lu.11.f.
Iudicium.
Miſericordia
Fides.
Mundãtes calices.
Sepulchra dealbata.
AEdificare ſepulchra prophetarum.
Serpentes.
Viperæ.
Prophetæ occiſi à Iudæis.
Gen.4.b.heb. 11.a.2.pa.24.f.
Luc.13.g.
Gallina. 4.eſd.1.c.
Deſtructio Iudæorum.
Deſtructio Iudæorum. mar.13.a.luc. 21.b.
Luc.19.g.
De aduentu Chr̃i.eph.5.b. coloſ.2.d.
Signa cõſummationis ſeculi.
Ioh.15.c.16.a. ꝫ.10.c.
Iniquitas.
Charitas.
Perſeuerãtia.
Euãgelii prędicatio.
Deſtructio Iudæorum. mar.13.b.luc, 21.d.

Dani.9.g.
dicta eſt à Daniele propheta, ſtantem in loco ſancto (qui legit intelligat) tunc qui in Iudæa
ſunt,fugiant ad montes.& qui in tecto:non deſcendat tollere aliquid de domo ſua. & qui in
agro: non reuertatur tollere tunicam ſuam. Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis
diebus. Orate autem vt non fiat fuga veſtra in hyeme vel ſabbatho. erit enim tunc tribula-
tio magna,qualis non fuit ab initio mundi vſque modo, neque fiet. Et niſi breuiati fuiſſent

Cauẽdum ab iis q ſe falſò Chriſtos dicũt. mar.13.c. luc.17.e.
dies illi,nõ fieret ſalua omnis caro:ſed propter electos breuiabũtur dies illi. Tunc ſi quis
vobis dixerit,Ecce hic eſt CHRISTVS,aut illic:nolite credere.ſurgẽt enim pſeudochri-
ſti & pſeudoprophetæ:& dabunt ſigna magna & prodigia,ita vt in errorem inducãtur(ſi fieri
poteſt)etiã electi.Ecce prædixi vobis.Si ergo dixerint vobis,Ecce in deſerto eſt:nolite exire.
ecce in penetralibus:nolite credere.Sicut enim fulgur exit ab oriente, & paret vſque in occi
dentem:ita erit & aduentus filii hominis. Vbicunque*fuerit corpus, illuc congregabuntur &

Signa cõſummationis ſeculi.mar.13.c. luc.21.e.eze.32.b.iſa.13.b. ioe.3.c. Apoc.1.b.
aquilæ. Statim autem poſt tribulationem dierum illorum ſol obſcurabitur, & luna non
dabit lumen ſuũ,& ſtellæ cadent de cælo,& virtutes cælorum commouebuntur:& tunc pare-
bit ſignum filii hominis in cælo.& tunc plangẽt omnes tribus terræ:& videbũt filium homi-
nis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maieſtate. Et mittet angelos ſuos cum

Angeli.
tuba & voce magna:& congregabunt electos eius à quatuor ventis,à ſummis cælorum vſque

Ficus.
ad terminos eorum.Ab arbore autem fici diſcite parabolam.cum iam ramus eius tener fue-
rit & folia nata,ſcitis quia propè eſt æſtas.ita & vos,cũ videritis hæc omnia, ſcitote quia pro
pè eſt in ianuis.Amen dico vobis quia non præteribit generatio hæc donec hæc omnia fiãt.

Verbũ dei verax.mar.13.d.
Cælum & terra tranſibunt:verba autem mea non præteribunt.De die autem illa & hora ne-

Tẽpora Noe luc.17.f. Gene.7.b.
mo ſcit,neque angeli cælorũ, niſi ſolus pater*. Sicut autem in diebus Noe:ita erit & ad-
uẽtus filii hominis. ſicut enim erant in diebus ante diluuiũ comedentes & bibentes,nuben-
tes & nuptui tradentes,vſque ad eum diem quo intrauit Noe in arcam, & non cognouerunt

Diluuium. luc.17.g.
donec vẽnit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus filii hominis. Tunc duo erunt in
agro:vnus aſſumetur,& vnus relinquetur.duæ molentes in mola:vna aſſumetur,& vna relin

Vigilandum mar.13.d.
quetur.duo in lecto:vnus aſſumetur, & vnus relinquetur. Vigilate ergo:quia neſcitis qua ho
ra dominus veſter venturus ſit.Illud autem ſcitote quoniam ſi ſciret paterfamiliâs qua hora

Fur in nocte. luc.12.e.
fur venturus eſſet, vigilaret vtique, & non ſineret perfodi domum ſuam. Ideò & vos eſto-

Seru⁹ fidelis. luc.12.e.
te parati:quia qua neſcitis hora filius hominis venturus eſt. Quiſputas eſt fidelis ſeruus &
prudens,quem conſtituit dominus ſuus ſuper familiam ſuam,vt det illis cibum in tempore?

Apo.16.c.
Beatus ille ſeruus,quem,cum venerit dominus eius,inuenerit ſic facientẽ.amen dico vobis,

Malus ſeru⁹.
quoniã ſuper omnia bona ſua conſtituet eum.Si autẽ dixerit malus ſeruus ille in corde ſuo,
Morã facit dominus meus venire:& cœperit percutere cõſeruos ſuos, mãducet autẽ & bibat
cum ebrioſis:veniet dominus ſerui illius in die qua nõ ſperat,& hora quã ignorat,& diuidet

Hypocritæ.
eum,partémq; eius ponet cũ hypocritis.illic erit fletus & ſtridor dentium. CAP. XXV.

Virgines expectãtes ſpõſum.
TVnc ſimile erĩt regnum cælorum decem virginibus:quæ accipientes lampades ſuas ex-
ierunt obuiã ſponſo & ſponſæ. Quinque autem ex eis erãt fatuæ, & quinque prudẽtes.
ſed quinque fatuæ,acceptis lampadibus,non ſumpſerũt oleum ſecum : prudentes verò acce-
perunt oleum in vaſis ſuis cum lampadibus*.Moram autem faciente ſponſo,dormitauerunt
omnes ac dormierunt.Media autem nocte clamor factus eſt,Ecce ſponſus venit,exite obuiã
ei.Tunc ſurrexerunt omnes virgines illæ:& ornauerunt lampades ſuas.Fatuæ autem ſapien-
tibus dixerunt,Date nobis de oleo veſtro:quia lampades noſtræ extinguntur.Reſponderunt
prudentes, dicentes, Ne fortè non ſufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & emite
vobis.Dum autem irent emere,vẽnit ſponſus:& quæ paratæ erant,intrauerũt cum eo ad nu-
ptias,& clauſa eſt ianua. Nouiſſime verò veniunt & reliquæ virgines,dicentes, Domine,do-

Vigilandũ.
mine,aperi nobis. At ille reſpondens,ait,Amen dico vobis neſcio vos. Vigilate itaque:quia

Homo pegre pficiſcẽs,ſeruis talẽta tradit.luc.19.b.
neſcitis diem neq; horam*. Sicut enim homo peregre proficiſcẽs,vocauit ſeruos ſuos,&
tradidit illis bona ſua.Et vni dedit quinque talenta,alii autẽ duo,alii verò vnum,vnicuique
ſecundũ propriam virtutem:& profectus eſt ſtatim. Abiit autem qui quinque talenta accepe
rat,& operatus eſt in eis,& lucratus eſt alia quinque.Similiter & qui duo acceperat,lucratus
eſt alia duo.Qui autem vnum acceperat,abiens,fodit in terrã, & abſcondit pecuniã domini
ſui.Poſt multũ verò tẽporis venit dominus ſeruorũ illorũ,& poſuit rationem cum eis.Et ac-
cedẽs qui quinq; talẽta acceperat,obtulit alia quinque talẽta,dicens, Domine, quinq; talen-

Marginal notes (right margin):

¶aliquid de domo ſua.]res ſuas domeſticas.
¶tunicam ſuam.]veſtimenta ſua.

C ¶paret]apparet
*enim
¶corpus,]cadauer,
¶parebit]apparebit
¶virtute multa & maieſtate.]poteſtate multa & gloria.
¶tuba & voce magna:]tuba vocis magnæ:
¶terminos]extrema
¶parabolam.]ſimilitudinẽ.(collationem.)

D *meus.
¶nubentes]ducẽtes vxores
¶mola:]piſtrino:
⊢duo in lecto:vnus aſſumetur, & vnus relinquetur. Ne vetera qdẽ ſcripta hæc habent.
¶hora]cuſtodia
¶neſcitis]non expectatis
¶ſperat]expectat
¶diuidet]diſſecabit

A ⊢& ſponſæ
¶ſed quĩque fatuæ]quæ fatuæ
*ſuis
¶Nouiſſime]Poſterius(vl,Deinde)

B *in qua filius hominis veniet.
¶virtutem:]potentiam:(vires)

[ᶠEuge] Bene (vſ Recte) & infra.] ta tradidiſti mihi: ecce alia quinque ſuperlucratus ſum. Ait illi dominus eius, Euge ſerue bo-
ne & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam: intra in gaudium do-
mini tui. Acceſſit autem & qui duo talenta acceperat, & ait, Domine, duo talenta tradidiſti
mihi: ecce alia duo ſuperlucratus ſum. Ait illi dominus eius, Euge ſerue bone & fidelis, quia
[ᶠſcio] noui te] ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam: intra in gaudium domini tui. Accedens [Seru⁹ nequã.]
C autem & qui vnum talentum acceperat, ait, Domine, ſcio quia homo durus es, metis vbi nõ
ſeminaſti, & congregas vbi non ſparſiſti, & timens abii, & abſcondi talentum tuum in terra:
[ᶠſemino,] ſeminaui,] ecce habes quod tuũ eſt. Reſpondens autem dominus eius, dixit ei, Serue male & piger, ſcie-
bas quia meto vbi non ſemino, & congrego vbi non ſparſi: oportuit ergo te committere pe-
cuniam meam numulariis, & veniẽs ego recepiſſem vtique quod meum eſt cum vſura. Tol-
[ᶠvidetur habere] habet] lite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decem talẽta. omni enim habenti dabitur, & [ſ.13.b.mar.4. c.luc.8.c.19.d.]
abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere auferetur ab eo. Et inutilem ſer-
[ᶠmaieſtate] gloria *ſancti] uum eiicite in tenebras exteriores. illic erit fletus & ſtridor dentium. Cum autem vene- [Extremũ iudiciũ quale.]
rit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes* angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maie-
ſtatis ſuæ: & congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos abinuicem, ſicut pa-
ſtor ſegregat oues ab hœdis: & ſtatuet oues quidẽ à dextris ſuis, hœdos autẽ à ſiniſtris. Tunc [Oues. Hœdi.]
dicet rex his qui à dextris eius erunt, Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis [Benedicti.]
regnũ à conſtitutione mundi. eſuriui enim: & dediſtis mihi manducare. ſitiui: & dediſtis mi- [Opa miſericordię. Iſa.58.]
D hi bibere. hoſpes eram: & collegiſtis me. nudus: & operuiſtis me. infirmus: & viſitaſtis me. in [b.eze.18.b. Eccl.7.d.]
carcere eram: & veniſtis ad me. Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes, Domine, quando te vi-
dimus eſurientem, & pauimus: ſitientem, & dedimus tibi potum? quando autem te vidimus
hoſpitem, & collegimus te: aut nudum, & cooperuimus te? aut quãdo te vidimus infirmum,
aut in carcere: & venimus ad te? Et reſpondens rex, dicet illis, Amen dico vobis, quandiu fe-
ciſtis vni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Tunc dicet & his qui à ſiniſtris erunt,
Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. eſuriui [Maledicti. Pſal.6.c.ſ.7.d. luc.13.f.]
enim: & non dediſtis mihi manducare. ſitiui: & non dediſtis mihi potum. hoſpes eram: & nõ
collegiſtis me. nudus: & non operuiſtis me. infirmus, & in carcere: & non viſitaſtis me. Tunc
[ᶠminoribus] minimis] reſpondebunt ei & ipſi, dicentes, Domine, quando te vidimus eſurientem, aut ſitientem, aut
hoſpitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere: & non miniſtrauimus tibi? Tunc reſpon
debit illis, dicens, Amen dico vobis quandiu non feciſtis vni de minoribus his, nec mihi fe-
ciſtis. Et ibunt hi, in ſuppliciũ æternũ: iuſti autem, in vitam æternam. CAP. XXVI. [Iohan.5.e.]

A ET factum eſt: cum conſummaſſet IESVS ſermones hos omnes, dixit diſcipulis ſuis, [Mors Chriſti mar.14.a.luc. 22.a.]
[*& ſcribæ] Scitis quia poſt biduum paſcha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Tunc [Cõſiliũ ſacerdotũ contra Chriſtum.]
congregati ſunt principes ſacerdotum* & ſeniores populi in atrium principis ſacerdotũ, qui
dicebatur Caiphas: & conſilium fecerunt vt IESVM dolo tenerent, & occiderent. Dicebãt
autem, Non in die feſto, ne fortè tumultus fieret in populo. Cum autem IESVS eſſet [Chriſto pedes vngũtur à muliere. iohan.12.a. mar.14.a.]
[ᶠVt quid] Ad quid *vnguentum] in Beth-ania in domo Simonis Leproſi, acceſſit ad eum mulier habens alabaſtrum vnguen-
ti pretioſi, & effudit ſuper caput ipſius recumbẽtis. Videntes autem diſcipuli eius, indigna-
ti ſunt dicentes, Vt quid perditio hæc? potuit enim iſtud* vænundari multo, & dari paupe-
ribus. Sciens autem IESVS, ait illis, Quid moleſti eſtis huic mulieri? opus enim bonum
operata eſt in me. nam ſemper pauperes habetis vobiſcum: me autem non ſemper habetis. [Pauperes]
[ᶠeius.] fœmininum eſt.] Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum: ad ſepeliendum me, fecit. Amen dico
vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc euangeliũ in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit
B in memoriã eius. Tunc abiit vnus de duodecim qui dicebatur Iudas Iſcariotes, ad prin- [Iudas vendit Chriſtũ. mar. 14.b.luc 22.a.]
cipes ſacerdotum: & ait illis, Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi conſti-
tuerunt ei triginta argenteos. Et exinde quærebat opportunitatem vt eum traderet. Pri- [Mittunt apl̃i paraturi paſcha. mar.14. b.luc 22.a.]
ma autem die azymorum acceſſerunt diſcipuli ad IESVM, dicentes, Vbi vis paremus ti-
bi comedere paſcha? At IESVS dixit, Ite in ciuitatem ad quendam: & dicite ei, Magiſter
dicit, Tempus meũ prope eſt, apud te facio paſcha cum diſcipulis meis. Et fecerunt diſcipu-
li ſicut conſtituit illis IESVS: & parauerunt paſcha. Veſpere autem facto, diſcumbe- [Paſcha comedit Chriſt⁹. mar 14.b.luc. 22.b.ioh.13.b.]
[ᶠparopſide,] catino,] bat cum duodecim diſcipulis ſuis. Et edẽtibus illis, dixit, Amen dico vobis quia vnus veſtrũ
me traditurus eſt. Et contriſtati valde, cœperunt ſinguli dicere, Nunquid ego ſum domine?
At ipſe reſpõdens, ait, Qui intingit mecum manũ in paropſide, hic me tradet. Filius quidem

Pſal.42.c. hominis vadit,ſicut ſcriptum eſt de illo: væ autem homini illi per quem filius hominis tra-
ditur. bonum erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille. Reſpondens autem Iudas qui tradidit C ¶tradidit⁊tradebat
1.Cor.11.e. eum,dixit,Nunquid ego ſum rabbi? Ait illi,Tu dixiſti. Cœnantibus autem eis,accepit I E-
S V S panem,& benedixit,ac fregit:dedítq; diſcipulis ſuis, & ait, Accipite & comedite:hoc ¶benedixit,⁊gratias egit,
eſt corpus meum.Et accipiẽs calicem,gratias egit:& dedit illis,dicens, Bibite ex hoc omnes.
Remiſſio peccatorũ. Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti,qui pro multis effundetur in remiſſionem pecca
torum. Dico autem vobis,non bibam ámodo de hoc genimine vitis vſque in diem illum
cum illud bibam vobiſcum nouum in regno patris mei. Et hymno dicto, exierunt in mon- ¶olíueti.⁊oliuarũ.
Ap̃li ſcãdali-zati.mar.14.c luc.22.d.iohã. 16.a.18.a. tem oliueti. Tunc dicit illis I E S V S,Omnes vos ſcandalũ patiemini in me,in iſta no-
Zac.13.c. cte. Scriptum eſt enim, Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Poſtquam autem
Mar.14.c.16.b reſurrexero,præcedam vos in Galilæam.Reſpondens autem Petrus,ait illi,Et ſi omnes ſcan
dalizati fuerint in te,ego nunquam ſcandalizabor.Ait illi I E S V S,Amen dico tibi,quia in
Petri negatio.ioh.13.d. hac nocte antequàm gallus cantet,ter me negabis. Ait illi Petrus,Etiã ſi oportuerit me mo-
ri tecum,nõ te negabo.Similiter & omnes diſcipuli dixerũt. Tunc venit I E S V S cum D ¶villam⁊prædium
Chriſt⁹ ĩ orto mar.14.d.luc. 22.d. illis in villam quæ dicitur Geth-ſemani:& dixit diſcipulis ſuis,Sedete hic, donec vadam il-
luc & orem. Et aſſumpto Petro & duobus filiis Zebedæi, cœpit contriſtari & mœſtus eſſe. ¶Triſtis⁊Mœſta ¶ſuſtinete⁊manete
TriſtisChr̃s. Tunc ait illis, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem:ſuſtinete hic, & vigilate mecum. Et
Or̃o Chriſti. progreſſus puſillum,prócidit in faciem ſuam,orans,& dicens, Pater mi,ſi poſſibile eſt,tranſ-
Dormientes diſcipuli. eat à me calix iſte.veruntamen non ſicut ego volo,ſed ſicut tu. Et venit ad diſcipulos ſuos,
Vigilia. & inuenit eos dormientes:& dicit Petro,Sic non potuiſtis vna hora vigilare mecum? Vigila-
Oratio. Spũs.Caro. te,& orate vt nõ intretis in tentationem.ſpiritus quidem promptus eſt,caro autem infirma.
Iterum ſecundò abiit:& orauit dicens, Pater mi,ſi nõ poteſt hic calix tranſire*niſi bibam il- *à me
lum:fiat voluntas tua. Et venit, & iterum inuenit eos dormientes. erant enim oculi eorum
grauati. Et relictis illis,iterum abiit:& orauit tertiò,eundem ſermonem dicens. Tunc venit ¶iam⁊de cætero
ad diſcipulos,& dicit illis,Dormite iam,& requieſcite:ecce appropinquauit hora,& filius ho
minis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus : ecce appropinquauit qui me tradet. E
Iudas oſculo Chriſtũ ꝓdit mar.14.e.luc. 22.e.ioh.18.a. Adhuc eo loquente,ecce Iudas vnus de duodecim vênit,& cum eo turba multa cum gla
diis & fuſtibus, miſſi à principibus ſacerdotũ & ſenioribus populi. Qui autem tradidit eum,
dedit illis ſignum,dicens,Quencunque oſculatus fuero,ipſe eſt:tenete eum. Et cõfeſtim ac-
Oſculum. cedens ad I E S V M,dixit, Aue rabbi.Et oſculatus eſt eum.Dixítque illi I E S V S,Amice, ¶veniſti?⁊ades?
ad quid veniſti? Tunc acceſſerunt, & manus iniecerunt in I E S V M:& tenuerunt eum. Et
Auricula ſeruo pontificis amputata. ecce vnus ex his qui erãt cum I E S V, extendens manum, exemit gladium ſuum:& percu-
tiens ſeruum principis ſacerdotum,amputauit auriculam eius.Tunc ait illi I E S V S,Con-
Gladio pituri.gen.9.a. apoca.13.c. uerte gladium tuum in locum ſuum. omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.
An putas quia non poſſum*rogare patrem meum:& exhibebit mihi modo plus quàm duo- *modo ▸modo
Scripturę implẽdę.iſa.53.c decim legiones angelorum? Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ quia ſic oportet fieri?
In illa hora dixit I E S V S turbis, Tãquam ad latronem exiſtis cum gladiis & fuſtibus
comprehendere me?quotidie apud vos ſedebam docens in templo:& non me tenuiſtis.Hoc F
Thre.4.d. autem totum factum eſt,vt adimplerẽtur ſcripturæ prophetarum. Tunc diſcipuli omnes,re-
Ad Caipham ducit.mar.14. f.luc.22.f.iohan.18.c. licto eo fugerunt. At illi tenentes I E S V M,duxerunt ad Caipham principem ſacerdo-
tum,vbi ſcribæ & ſeniores cõuenerant. Petrus autem ſequebatur eum álonge,vſque in atriũ
Petr⁹ ſeqtur. principis ſacerdotũ.Et ingreſſus intrò,ſedebat cum miniſtris:vt videret finem.Principes au-
Falſi teſtes. tem ſacerdotum & omne concilium quærebãt falſum teſtimoniũ contra I E S V M, vt cum
morti traderent:& non inuenerunt,cum multi falſi teſtes acceſſiſſent. Nouiſſime autem ve- ¶poſt triduum⁊per triduum
Iohan.2.d. nerunt duo falſi teſtes:& dixerũt,Hic dixit,Poſſum deſtruere templum dei,& poſt triduũ re-
ædificare illud.Et ſurgẽs princeps ſacerdotũ,ait illi,Nihil reſpondes ad ea quæ iſti aduerſum
Tacet Ieſus. te teſtificantur? I E S V S autem tacebat. Et princeps ſacerdotum ait illi, Adiuro te per deũ
Adiurare. Ieſus fatetur ſe eẽ Chriſtũ. viuũ,vt dicas nobis ſi tu es C H R I S T V S filius dei.Dicit illi I E S V S,Tu dixiſti.verũ-
tamen dico vobis, ámodo videbitis filiũ hominis ſedentẽ à dextris virtutis dei, & venientẽ
in nubibus cæli.Tunc princeps ſacerdotũ ſcidit veſtimẽta ſua,dicẽs, Blaſphemauit:quid ad- G *eius,
huc egemus teſtibus? ecce nũc audiſtis blaſphemiã*quid vobis videtur? At illi reſpõdentes di
Conſpuitur, & alapis cæditũ.iſa.50.c. xerunt, Reus eſt mortis.Tunc expuerũt in faciẽ eius:& colaphis eũ ceciderunt,alii autẽ pal-
mas in faciẽ eius dederũt,dicentes, Prophetiza nobis CHRISTE, quis eſt qui te percuſſit?

Petrus verò ſedebat foris, in atrio: & acceſſit ad eum vna ancilla, dicens, Et tu cum I E-
S V Galilæo eras. At ille negauit coram omnibus, dicens, Neſcio quid dicis. Exeunte autem
illo ianuam, vidit eum alia ancilla: & ait his qui erant ibi, Et hic erat cum I E S V Nazare-
no. Et iterum negauit cum iuramento, Quia non noui hominem. Et poſt puſillum acceſſe-
runt qui ſtabant: & dixerunt Petro, Verè & tu ex illis es: nam & loquela tua manifeſtum te
facit. Tunc cœpit deteſtari & iurare quia non nouiſſet hominē. Et continuo gallus cantauit.
Et recordatus eſt Petrus verbi I E S V qui dixerat illi, Prius quàm gallus cantet, ter me ne-
gabís. Et egreſſus foras, fleuit amaré.

Petrus negat Chriſtū. mar 14.g. luc. 22.f. iohan. 18.c. Mar. 14.g. luc 22.f.g.10.18.e

ianuam,] in veſtibulum,

CAP. XXVII.

A MAnc autem facto conſilium inierunt omnes principes ſacerdotum & ſeniores popu-
li aduerſus I E S V M: vt eum morti traderent. Et vinctū adduxerunt eum: & tradide
runt Pontio Pilato præſidi. Tunc videns Iudas qui eum tradidit, quòd damnatus eſſet:
pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus ſacerdotum & ſenioribus, dicens,
Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum. At illi dixerunt, Quid ad nos? tu víderis. Et proiectis ar-
genteis in templo, receſſit: & abiens, laqueo ſe ſuſpendit. Principes autem ſacerdotum acce-
ptis argenteis, dixerunt, Non licet eos mittere in corbanam: quia pretium ſanguinis eſt. Con
ſilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, in ſepulturam peregrinorum. Propter hoc vo
catus eſt ager ille, Hacel-dema, hoc eſt ager ſanguinis, vſque in hodiernum diem. Tunc im-
pletum eſt quod dictum eſt per Ieremiam prophetam, dicentem, Et acceperunt triginta ar-
genteos pretium appretiati quem appretiauerunt à filiis Iſrael: & dederunt eos in agrum fi-
B guli, ſicut cōſtituit mihi dominus. I E S V S autē ſtetit ante præſidē: & interrogauit eum
præſes, dicēs, Tu es rex Iudæorū? Dicit illi I E S V S, Tu dicis. Et cum accuſaretur à princi-
pibus ſacerdotū & ſenioribus, nihil reſpōdit. Tūc dicit illi Pilatus, Nō audis quāta aduerſum
te dicūt teſtimonia? Et nō reſpondit ei ad vllū verbū: ita vt miraretur præſes vehemēter. Per
diem autē ſolennem cōſueuerat præſes populo dimittere vnū vinctū quē voluiſſent: habebat
autē tunc vinctū inſignē, qui dicebatur Barabbas. Cōgregatis ergo illis, dixit Pilatus, Quem
vultis dimittā vobis: Barabban, an I E S V M qui dicitur C H R I S T V S? Sciebat enim
quòd per inuidiā tradidiſſent eum. Sedēte autē illo pro tribunali, miſit ad eum vxor eius, di-
cens, Nihil tibi & iuſto illi. multa enim paſſa ſum hodie per viſum propter eum. Principes
autem ſacerdotum & ſeniores, perſuaſerunt populo vt peterent Barabban, I E S V M verò
C perderent. Reſpondens autem præſes, ait illis, Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi
dixerunt, Barabban. Dicit illis Pilatus, Quid igitur faciam de I E S V qui dicitur C H R I-
S T V S? Dicūt omnes, Crucifigatur. Ait illis præſes, Quid enim mali fecit? At illi magis cla
mabant, dicētes, Crucifigatur. Videns autem Pilatus quia nihil proficeret, ſed magis tumul-
tus fieret: accepta aqua, lauit manus coram populo dicens, Innocēs ego ſum à ſanguine iuſti
huius: vos videritis. Et reſpōdēs vniuerſus populus, dixit, Sāguis eius ſuper nos, & ſuper filios
noſtros. Tūc dimiſit illis Barabban: I E S V M autē flagellatū tradidit eis vt crucifigeretur.

Pilato vinct⁹ Chriſt⁹ traditur. mar. 15.a. luc. 23.a. iohā. 18.e.

Iudas ſuſpendit ſeipſum.

Act. 1.c.

Zac. 11.c.

Pilato fateē ſe eſſe regem Chriſt⁹. mar. 15.a. luc. 23.a. iohan. 18.f.

Barabban petūt Iudæi ſibi dimitti.

Vxor Pilati.

Mar. 15.b. luc. 23.b. iohā. 18.g & 19.c.

Pilatus lauat man⁹, tāquā innocens.

iuſtū.] innocētem.
víderis.] videbis.

חקל דמא Hacel-dema, hoc eſt

quanta] quot

Nihil tibi & iuſto illi.] vℓ, Ne quid rei tibi ſit cū iuſto illo.
per viſum] ī ſõnis
de

víderitis.] videbitis.

Tunc milites præſidis ſuſcipientes I E S V M in prætorio, congregauerunt ad eum vni-
uerſam cohortem. & exuentes eum, chlamydem coccineā circundederūt ei: & plectentes co-
D ronam de ſpinis, poſuerunt ſuper caput eius, & arundinem in dextra eius. Et genu flexo ante
eum, illudebant ei, dicentes, Aue rex Iudæorū. Et expuentes in eum, acceperunt arundinem,
& percutiebant caput eius. Et poſtquam illuſerunt ei, exuerunt eum chlamydem: & induerūt
eum veſtimentis eius, & duxerunt eum vt crucifigerent. Exeuntes autē, inuenerunt ho-
minem Cyrenæum, nomine Simônem: hunc angariauerunt vt tolleret crucem eius. Et ve-
nerunt in locum qui dicitur Golgoltha, quod eſt* Caluariæ locus. Et dederunt ei vinum bi-
bere cum felle miſtum. Et cum guſtaſſet, noluit bibere. Poſtquam autem crucifixerunt
eum, diuiſerunt veſtimenta eius ſortem mittentes: vt impleretur quod dictum eſt per pro-
phetam dicentem, Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea: & ſuper veſtem meam miſerunt ſor-
E tem. Et ſedentes ſeruabāt eum. Et impoſuerūt ſuper caput eius cauſam ipſius ſcriptam, Hic
eſt I E S V S rex Iudæorum. Tunc crucifixi ſunt cum eo duo latrones: vnus à dextris;
& vnus à ſiniſtris. Prætereuntes autem blaſphemabant eum: mouentes capita ſua, & dicen-
tes, Vah qui deſtruis templum dei, & in triduo illud reædificas: ſalua temetipſum: ſi filius
dei es deſcende de cruce. Similiter & principes ſacerdotum illudentes cum ſcribis & ſenio-

Coronaē ſpinis Chriſtus, illuditur & conſpuitur. marc. 15.b. iohan. 19.a.

Simon Cyrenæus. mar. 15.b. luc. 23.d.

Mar. 15.b. luc. 23.d. iohā. 19.d

Crucifigitur. mar. 15.b. luc. 23.e. iohā. 19.d

Pſal 21.d.

Latrones crucifixi cū Ieſu.

Blaſphemiæ in Chriſtum Iohan. 2.d.

angariauerūt] adegerunt
* interpretatum
גולגולתא
vinum] acetum
vt impleret quod dictū eſt p ꝓphetā dicētē, Diuiſerūt ſibi veſtimenta mea. & ſup veſtē meā miſerunt ſortem.

Sapien. 2. d. ribus,* dicebant, Alios ſaluos fecit: ſeipſum non poteſt ſaluum facere: ſi rex Iſrael eſt, de- *& phariſæis,
Pſal 21. c. ſcendat nunc de cruce, & credemus ei. confidit in deo: liberet nunc eum ſi vult*: dixit enim, *eum
Sapien. 2. c. Quia filius dei ſum. Idipſum autē & latrones qui crucifixi erant cum eo, improperabāt ei. A
Tenebræ. ſexta autem hora, tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terrā, vſque ad horam nonam. Et cir- אלי אלי למה שבקתני
Pſal. 21. a. Oro Chriſti in cruce. ca horam nonam clamauit I E S V S voce magna, dicens, Eli, eli, lāma ſabacthani? hoc eſt, Sabacthani dictio
Deus meus, deus meus, vt quid dereliquiſti me? Quidam autem illic ſtantes & audientes, di- F Chaldæa eſt: ſiue Syra.
cebant, Eliam vocat iſte. Et continuo currens vnus ex eis, acceptam ſpongiam impleuit ace-
Acetum. to: & impoſuit arundini, & dabat ei bibere. Cæteri verò dicebant, Sine, videamus an ve-
Moritur. niat Elias liberans eum. I E S V S autem iterum clamans voce magna, emiſit ſpiritum. Et
Velū tēpli. ecce velum templi ſciſſum eſt in duas partes, à ſummo vſque deorſum. & terra mota eſt,
Petræ ſciſſæ. & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt: & multa corpora ſanctorum qui dormie-
Reſurrectio. rant, ſurrexerunt. Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius, venerunt in ſanctā
ciuitatem: & apparuerunt multis. Centurio autem & qui cum eo erant cuſtodientes I E-
S V M, viſo terræmotu & his quæ fiebant, timuerunt valde, dicētes, Verè filius dei erat iſte. ¶fiebant,] facta fue rant,
Mulieres quę Chriſto miniſtrauerant. Erant autem ibi mulieres multæ àlonge*, quæ ſecutæ erant I E S V M à Galilæa, miniſtrā- *ſpectantes
tes ei: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi & Ioſeph mater, & mater filiorum
Ioſeph ſepelit Chriſtum mar. 15. d. luc. 23. g. iohā. 19. g Zebedæi. Cum autem ſero factum eſſet, vēnit quidam homo diues ab Arimathæa, nomi- G ¶ſero factū eſſet,] ſe rum fieret,
ne Ioſeph, qui & ipſe diſcipulus erat I E S V. hic acceſſit ad Pilatū, & petiit corpus I E S V.
Tunc Pilatus iuſſit reddi corpus. Et accepto corpore, Ioſeph inuoluit illud in ſindone mun-
da: & poſuit illud in monumento ſuo nouo quod exciderat in petra. Et aduoluit ſaxum ma-
gnum ad oſtium monumenti, & abiit. Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, ſe-
Sepulchrum Chriſti cuſtoditur à militibus. dentes contra ſepulchrum. Altera autem die, quæ eſt poſt paraſceuen, conuenerunt prin-
cipes ſacerdotū & phariſæi ad Pilatum, dicentes, Domine recordati ſumus quia ſeductor ille
dixit adhuc viuens, Poſt tres dies reſurgam. Iube ergo cuſtodiri ſepulchrū vſque in diem ter- ¶cuſtodiri] muniri
tium: ne forte veniant diſcipuli eius & furentur eum, & dicant plebi, Surrexit à mortuis. &
erit nouiſſimus error peior priore. Ait illis Pilatus, Habetis cuſtodiā: ite, cuſtodite ſicut ſci- ¶Habetis] Habete ¶ſignantes] ſigillantes
tis. Illi autē abeuntes, munierūt ſepulchrū: ſignātes lapidē cū cuſtodibus. C A P. X X V I I I.
Mulieres viſitāt ſepulchrū mar. 15. b iohan. 20. c. V Eſpere autem ſabbathi quæ luceſcit in prima ſabbathi, vēnit Maria Magdalene, & al- A ¶ſabbathi] ſabbathorum & infra.
tera Maria videre ſepulchrū. Et ecce: terræmotus factus eſt magnus. angelus enim do- ¶quæ] qui
Angelus mini deſcendit dè cælo: & accedens, reuoluit lapidē*, & ſedebat ſuper eum. erat autē aſpectus *ab oſtio
eius, ſicut fulgur: & veſtimētum eius*, ſicut nix. Præ timore autem eius, exterriti ſunt cuſto- ¶aſpectus] ſpecies (forma) *album
Surrexit Chriſtus. des, & facti ſunt velut mortui. Reſpondēs autē angelus, dixit mulieribus, Nolite timere vos.
ſcio enim quòd I E S V M qui crucifixus eſt, quæritis. nō eſt hic: ſurrexit enim, ſicut dixit*. B *vobis
venite, & videte locum vbi poſitus erat dominus. Et cito euntes, dicite diſcipulis eius quia
ſurrexit*: & ecce præcedit vos in Galilæam. ibi eum videbitis. ecce prædixi vobis. Et exie- *à mortuis
Chriſtus conſpicitur à mulieribus. runt cito de monumento cum timore & gaudio magno, currentes nuntiare diſcipulis eius.
Et* ecce I E S V S occurrit illis, dicens, Auete. Illæ autem acceſſerunt, & tenuerūt pedes eius, *dum ibant vt renuntiarent diſcipulis eius,
Fratres. & adorauerunt eum. Tunc ait illis I E S V S, Nolite timere. ite, nuntiate fratribus meis vt
Reſurrexiſſe Chriſtū non credunt Iudæi. eant in Galilæam, ibi me videbunt. Quæ cum abiiſſent, ecce quidam de cuſtodibus vene C
runt in ciuitatem, & nuntiauerunt principibus ſacerdotum omnia quæ facta fuerant. Et con-
gregati cum ſenioribus, conſilio accepto, pecuniam copioſam dederunt militibus, dicentes,
Dicite, Quia diſcipuli eius nocte venerunt, & furati ſunt eum nobis dormientibus. Et ſi hoc
auditū fuerit à præſide, nos ſuadebimus ei, & ſecuros vos faciemus. At illi accepta pecunia, ¶à præſide,] ſub præſide, (.i. ſi res apud illum iudicem agatur,)
fecerunt ſicut erant edocti. Et diuulgatum eſt verbum iſtud apud Iudæos, vſque in hodiernū
Chriſtus ī Galilæa, adoratꝰ ab apꝉis. diem. Vndecim autem diſcipuli abierunt in Galilæam, in montem vbi conſtituerat illis D ¶ſuadebimus ei,] perſuadebimus ei (vel, placabimus eum)
I E S V S. Et videntes eum adorauerunt, quidam autē dubitauerunt. Et accedens I E S V S ¶ſecuros vos faciemus.] vel, liberabimus vos omni ſolicitudine.
Mittit apoſtolos ad prędicandum. mar. 16. d. locutus eſt eis, dicēs, Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. euntes ergo docete om
nes gentes: baptizantes eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti, docentes eos ſeruare
omnia quæcunque mandaui vobis. & ecce ego vobiſcū ſum omnibus diebus, vſque ad cō-
ſummationem ſeculi.

HIERONYMVS IN CATALOGO SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM.

MARCVS diſcipulus & interpres Petri, iuxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romæ à fratribus breue ſcripſit euangelium. Quod cum Petrus audiſſet, probauit, & eccleſiæ legendum ſua authoritate edidit, ſicut Clemens in ſexto ὑποτυπώσεων libro ſcribit. Et Papias Ieroſolymitanus epiſcopus meminit huius Marci: & Petrus in epiſtola prima, ſub nomine Babylonis, figuraliter Romam ſignificans, Salutat vos quæ in Babylone coelecta, & Marcus filius meus. Aſſumpto itaque euangelio quod ipſe confecerat, perrexit AEgyptum, & primus Alexandriæ CHRISTVM annuntians, conſtituit eccleſiam, tantæ doctrinæ & vitæ continētia, vt omnes ſectatores CHRISTI ad exemplum ſui cogeret. Denique Philo diſertiſſimus Iudæorum, videns Alexandriæ primam eccleſiam adhuc Iudaizantem, quaſi in laudem gentis ſuæ librum ſuper eorum conuerſatione ſcripſit. & quomodo Lucas narrat Ieroſolymæ credentes omnia habuiſſe communia: ſic ille quod Alexandriæ ſub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Mortuus eſt autem octauo Neronis anno, & ſepultus Alexandriæ, ſuccedente ſibi Aniano.

Sanctum IESV Chriſti Euangelium ſecundum Marcum.

¶ Iſaia propheta,] in prophetis,

INITIVM euangelii IESV CHRISTI filii dei. Sicut ſcri Mat.3.a.
ptū eſt in Iſaia propheta, Ecce ego mitto angelū meum ante faciē Malac.3.a
A tuam, qui præparabit viam tuam ante te, Vox clamātis in deſer- Iſa.40.a.ioh.1.c.luc.3.a
to, Parate viam domini, rectas facite ſemitas eius: fuit Iohannes in
deſerto baptizans, & prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſ- Baptiſm⁹ pœnitentiæ.
ſionem peccatorum. Et egrediebatur ad eum omnis Iudææ regio, Matth.3.a.
& Ieroſolymitæ vniuerſi: & baptizabātur* ab illo in Iordanis flu- Confeſſio.

*omnes

mine confitentes peccata ſua. Et erat Iohānes veſtitus pilis ca- Veſtitus & victus Iohānis.
meli, & zona pellicea circa lumbos eius: & locuſtas & mel ſylue-
ſtre edebat. Et prædicabat, dicens, Venit fortior me poſt me: cuius non ſum dignus pro- Mat.3.c.l.3.c.
cumbens ſoluere corrigiam calceamentorum eius. Ego baptizaui vos aqua: ille verò baptiza iohan.1.d.act.1.a.2.a.11.c.19.a.
bit vos ſpiritu ſancto. Et factū eſt: in diebus illis vênit IESVS à Nazareth Galilææ: & Baptizat̃ Ieſ⁹
baptizatus eſt à Iohanne in Iordane. Et ſtatim aſcendens de aqua, vidit cælos apertos, & ſpiri Mat.3.d.luc.3.d.iohā.1.e.
tum ſanctum tanquam columbam deſcendentem & manentem in ipſo. Et vox facta eſt de cæ

¶ apertos,] ſindi,
¶ & manentem in ipſo] in ipſum
¶ in te complacui.] in quo mihi bene complacitum eſt.

B lis, Tu es filius meus dilectus, in te cōplacui. Et ſtatim ſpiritus expulit eum in deſertum. Et Chriſtus tētatur ī deſerto.
erat in deſerto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus: & tentabatur à ſatana. erátque mat.4.a.l.4.a
cum beſtiis: & angeli miniſtrabant illi. Poſtquam autem traditus eſt Iohannes, venit IE- Angeli.
SVS in Galilæam, prædicans euangelium regni dei, & dicens, Quoniam impletum eſt tem- Prædicatio Chriſti. mat.4.b.luc.4.e.iohan.4.f.
pus, & appropinquauit regnum dei: pœnitemini, & credite euangelio. Et præteriens ſecus
mare Galilææ, vidit Simônem & Andream fratrem eius, mittentes retia in mare (erant enim Simon & Andreas vocãt. mat.4.c.l.5.a.
piſcatores) & dixit eis IESVS, Venite poſt me, & faciam vos fieri piſcatores hominum. Et Piſcatores hominum.
protinus relictis retibus, ſecuti ſunt eum. Et progreſſus inde puſillum, vidit Iacôbum Zebe- Iacob⁹ & Iohannes.
dæi & Iohannem fratrem eius, & ipſos componentes retia in naui: & ſtatim vocauit illos. Et
relicto patre ſuo Zebedæo in naui cum mercenariis, ſecuti ſunt eum. Et ingrediuntur Ca

¶ pœnitemini,] pœniteat vos (vel, reſipiſcite)
¶ eius,] Simonis,
¶ cōponētes] reficiētes (ſarcientes)

pharnaum: & ſtatim ſabbathis ingreſſus in ſynagôgam, docebat eos. Et ſtupebant ſuper do- Docet CH. in ſynagogis. mat.4.b.l.4.e
ctrina eius. erat enim docens eos quaſi poteſtatem habens, & non ſicut ſcribæ. Et erat in Mat.7.d.l.4.e
C ſynagóga eorum homo in ſpiritu immūdo: & exclamauit, dicens, *Quid nobis & tibi IESV Dæmoniacus ſanat̃. lu.4.e.
Nazarene? veniſti perdere nos? ſcio quòd ſis ſanctus dei. Et comminatus eſt ei IESVS, di-
cens, Obmuteſce, & exi de homine. Et diſcerpens eum ſpiritus immundus, & exclamans voce
magna, exiit ab eo. Et mirati ſunt omnes: ita vt conquirerent inter ſe, dicentes, Quidnam eſt

¶ quaſi] tanquam
* Ah,
* etiam

hoc? quænā doctrina hæc noua: quia in poteſtate *ſpiritibus immundis imperat, & obediunt Doctrina noua.
ei? Et proceſſit rumor eius ſtatim in omnem regionem Galilææ. Et protinus egredientes Socrus Petri ſanatur à febre. mat.8.b.luc.4.f
de ſynagóga, venerunt in domum Simônis & Andreæ cum Iacóbo & Iohanne. Decumbebat

¶ oēm regionē] totā circūiacētē regionē

autem ſocrus Simônis febricitans:& ſtatim dicunt ei de illa. Et accedens eleuauit eam appre-
Sanat Chriſtus īfirmos. henſa manu eius:& continuo dimiſit eam febris,& miniſtrabat eis. Veſpere autem facto,
cum occidiſſet ſol, afferebant ad eum omnes male habentes,& dæmonia habentes:& erat om D
Dæmonibus cognitus xp̄s nis ciuitas congregata ad ianuam. Et curauit multos qui vexabātur variis langoribus: & dæ-
monia multa eiiciebat,& non ſinebat ea loqui, quoniā ſciebāt eum*. Et diluculo valde ſur- *Chriſtum eſſe. ¶diluculo] valde ma ne, crepuſculo admodum
Orat Chriſt⁹. gens, egreſſus abiit in deſertum locū: ibique orabat. Et proſecutus eſt eum Simon,& qui cum
Prædicat. illo erant. Et cum inueniſſent eum, dixerunt ei, Quia omnes quærunt te. Et ait illis, Eamus
in proximos vicos & ciuitates, vt & ibi prædicem: ad hoc enim véni. Et erat prædicās in ſyn- ¶proximos vicos & ciuitates,] proxima municipia (oppida)
agogis eorum,& in omni Galilæa: & dæmonia eiiciens. Et venit ad eum leproſus depre-
Leproſus ſanatur. mat. 8.a. luc.5.c cans eum: & genu flexo, dicit ei, Si vis, potes me mundare. I E S V S autem miſertus eius,
extendit manum ſuam:& tangens eum, ait illi, Volo, Mundare. Et cum dixiſſet, ſtatim diſceſ
ſit ab eo lepra,& mūdatus eſt. Et comminatus eſt ei, ſtatímque eiecit illum:& dicit ei, Vide, *quicquam
Leuit.14. nemini * dixeris: ſed vade, oſtende te principi ſacerdotum,& offer pro emundatione tua quæ ¶principi ſacerdotum,] ſacerdoti,
Luc.4.g. præcepit Moyſes in teſtimonium illis. Et egreſſus cœpit prædicare & diffamare ſermonem: ita ¶diffamare] diuulgare
vt iam non poſſet manifeſte introire in ciuitatem, ſed foris in deſertis locis eſſe. & conuenie
bant ad eum vndique.

CAP. II.

Paralyticus ſanatur. mat. 9.a. luc.5.d. ET iterum intrauit Capharnaum poſt dies: & auditum eſt quòd in domo eſſet, & confe- A ¶poſt dies:] per dies (vel, poſt dies aliquot,)
ſtim conuenerunt multi, ita vt non * caperent neque ad ianuam, & loquebatur eis ver- *amplius ¶neque ad ianuā,] ne ea quidem quæ ad ianuam,
bum. Et venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur. Et cum non poſ-
ſent offerre eum illi præ turba, nudauerunt tectum vbi erat:& patefacientes ſubmiſerunt gra ¶offerre eum] appropinquare
batum in quo paralyticus iacebat. Cum autem vidiſſet I E S V S fidem illorum, ait paraly- ¶patefacientes] perfodientes
Dimittere peccata. tico, Fili, dimittuntur tibi peccata tua. Erant autem illic quidam de ſcribis ſedentes: & cogi- ¶loqᵗ blaſphemat.] loqᵗ blaſphemias?
tantes in cordibus ſuis, Quid hic ſic loquitur? blaſphemat. Quis poteſt dimittere peccata, niſi
ſolus deus? Quo ſtatim cognito I E S V S ſpiritu ſuo quia ſic cogitarent intra ſe, dixit illis,
Quid iſta cogitatis in cordibus veſtris? Quid eſt facilius, dicere paralytico, Dimittuntur tibi
Pc̄tā remittit Chriſtus. peccata: an dicere, Surge, tolle grabatum tuum & ambula? Vt autem ſciatis quia filius homi- B
nis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata (ait paralytico) tibi dico ſurge, tolle graba-
tum tuum,& vade in domum tuam. Et ſtatim ſurrexit ille: & ſublato grabato abiit inde co- ¶mirarentur] ſtuperent ¶honorificarent] glorificarent
ram omnibus, ita vt mirarentur omnes,& honorificarent deum, dicentes, Quia nunquam ſic
vidimus. Et egreſſus eſt rurſus ad mare: omníſque turba veniebat ad eum,& docebat eos.
Matthæi vocatio. mat.9. a. luc.5.f Et cum præteriret, vidit Leui Alphæi ſedentem ad telonium:& ait illi, Sequere me. Et ſurgēs
ſecutus eſt eum. Et factum eſt: cum accumberet in domo illius, multi publicani & peccatores ¶qui & ſequebātur] & ſecuti fuerant
ſimul diſcūbebant cum I E S V & diſcipulis eius. erant enim multi qui & ſequebantur eum.
Et ſcribæ & phariſæi videntes quia manducaret cum publicanis & peccatoribus: dixerunt di C
ſcipulis eius, Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit magiſter veſter? Hoc ¶neceſſe] opus
Peccatores 1.tim.1.c. audito I E S V S ait illis, Non neceſſe habent ſani, medico: ſed qui male habent. non enim *ad pœnitentiam.
Ieiunia & afflictiōes prædicit Chriſt⁹ apſ̄os paſſuros poſt aſcēſionem. mat. 9.b. luc.5.f.g. veni vocare iuſtos, ſed peccatores*. Et erant diſcipuli Iohannis & phariſæorum ieiunan-
tes:& veniunt,& dicunt illi, Quare diſcipuli Iohannis & phariſæorum ieiunant: tui autem di ¶quandiu] quo tempore
ſcipuli n'on ieiunant? Et ait illis I E S V S, Nunquid poſſunt filii nuptiarum quandiu ſponſus
cum illis eſt, ieiunare? Quanto tempore habent ſecum ſponſum, non poſſunt ieiunare. Ve- ¶auferetᵘ] ablatus fuerit
Sponſus. nient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus:& tunc ieiunabunt in illis diebus. Nemo aſſu ¶aſſumentum] vel, immiſſuram
Pannus impolitus. mentum panni rudis aſſuit veſtimento veteri: alioquin aufert ſupplementum * nouum à ve- D ¶rudis] nondum à fullone curati
Vinū nouū. teri,& maior ſciſſura fit. Et nemo mittit vinum nouum in vtres veteres: alioquin dirumpet *eius ¶maior] deterior
vinum * vtres,& vinum effundetur,& vtres peribunt. ſed vinum nouum in vtres nouos mitti *nouum
Sabbatho euellunt diſcipuli ſpicas. mat.12.a. l.6.a debet. Et factum eſt iterum cum ſabbathis ambularet per ſata, & diſcipuli eius cœperunt ⁻iterum
progredi & vellere ſpicas. Phariſæi autē dicebant ei, Ecce, quid faciunt diſcipuli tui ſabbathis
Dauid.1.reg. 21.b. quod nō licet? Et ait illis, Nunquā legiſtis quid fecerit Dauid, quādo neceſſitatē habuit & eſu
riit ipſe & qui cum eo erant? quomodo introiuit in domū dei ſub Abiathar principe ſacerdo ¶eis &] etiam iis
Panes ꝑpoſ. tum,& panes propoſitionis māducauit quos non licebat manducare niſi ſolis ſacerdotibus,&
Sabbathum. dedit eis & qui cum eo erant? Et dicebat eis, Sabbathū propter hominē factum eſt: & non ho
mo propter ſabbathum. Itaque dominus eſt filius hominis, etiam ſabbathi.

CAP. III. A

Arida manus ſanatur. mat. 12.a. luc.6.b. ET introiuit iterum in ſynagôgam:& erat ibi homo habens manum aridam. Et obſerua- *eum
bant eum ſi ſabbathis curaret*: vt accuſarent illū. Et ait homini habenti manum aridam,

ˀperdere?ˀoccidere? Surge in medium. Et dicit eis, Licet ſabbathis benefacere, an male? animam ſaluam facere,
ˀilli.ˀillius ſana vt altera. an perdere? At illi tacebant. Et circunſpiciens eos cum ira, contriſtatus ſuper cæcitate cordis Ira.
eorum, dicit homini, Extende manum tuam. Et extēdit:& reſtituta eſt manus illi. Execun Cōſilium cōtra Chriſtū.
ˀquomodoˀvt tes autem phariſæi, ſtatim cum Herodianis conſilium faciebāt aduerſus eum quomodo eum
perderent. I E S V S autem cum diſcipulis ſuis ſeceſſit ad mare : & multa turba à Galilæa &
Iudæa ſecuta eſt eum, & ab Ieroſolymis & ab Idumæa & trans Iordanem. & qui circa Tyrū
B & Sidônem multitudo magna audientes quæ faciebat, venerunt ad eum. Et dixit I E S V S Tactu chriſti ſanantur infirmi.
diſcipulis ſuis vt nauicula ſibi deſeruiret propter turbam, ne cōprimerent eum. multos enim
ſanabat, ita vt irruerent in eum vt illum tangerent quotquot habebant plagas. Et ſpiritus im Dæmones.
mundi cum illum videbant, procidebant ei:& clamabant dicentes, Tu es filius dei. Et vehe-
menter comminabatur eis ne manifeſtarent illum. Et aſcendens in montem, vocauit ad Mittit apoſtolos ad prædicādū. mat. 10.a.luc.6.b.c.
ˀcum illo:ˀſecum: ſe quos voluit ipſe: & venerunt ad eum. Et fecit vt eſſent duodecim cum illo: & vt mitteret
eos prædicare. Et dedit illis poteſtatem curandi infirmitates, & eiiciendi dæmonia. Et impo-
ſuit Simôni nomen Petrus. & Iacôbum Zebedæi & Iohānem fratrem Iacobi: & impoſuit eis
C nomina Boanerges, quod eſt, filii tonitrui. & Andream & Philippum & Bartholomæum & Boanerges.
Matthæum & Thomam & Iacôbum Alphæi, & Thaddæum & Simônem Cananæum, & Iu-
dam Iſcariotem qui & tradidit illum. Et veniunt ad domum: & conuenit iterum turba, Mat.9.d.12.b luc.11.b.
ˀQuoniamˀHas dictiones, Quoniā & Quia, ſi omiſiſſet īterpres, clarior fuiſſet ſententia ī multis locis Noui Teſt.) ita vt non poſſent neque panem manducare. Et cūm audiſſent ſui, exierunt tenere eum: dice-
bant enim Quoniam in furorem verſus eſt. Et ſcribæ qui ab Ieroſolymis deſcenderant, dice- Furor.
bant, Quoniam Beel-zebub habet. & Quia in principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Et con Blaſphemia.
uocatis eis, in parabolis dicebat illis, Quomodo poteſt ſatanas ſatanam eiicere? Et ſi regnum Satanas. Regnum diuiſum.
in ſe diuidatur, non poteſt regnum illud ſtare. Et ſi domus ſuper ſemetipſam diſpartiatur: non
poteſt domus illa ſtare. Et ſi ſatanas conſurrexerit in ſemetipſum: diſpartitus eſt, & non pote-
D rit ſtare, ſed finem habet. Nemo poteſt vaſa fortis ingreſſus in domū eius diripere, niſi prius
fortem alliget, & tunc domum eius diripiet. Amen dico vobis quoniam omnia dimittentur Blaſphemia ī ſpiritū ſctm. mat.12.c.luc.12.b.
ˀdelicti:ˀiudicii: filiis hominum peccata & blaſphemiæ quibus blaſphemauerint. qui autem blaſphemauerit
in ſpiritum ſanctum, non habebit remiſſionem in æternum, ſed reus erit æterni delicti: quo-
niam dicebant, Spiritum immundum habet. Et veniunt mater eius & fratres:& foris ſtan Mater, ſoror, & frater xpi. mat.12.d.l.8.c
tes miſerunt ad eum vocantes eum. Et ſedebat circa eum turba:& dicunt ei, Ecce mater tua &
fratres tui foris quærunt te. Et reſpondens eis, ait, Quæ eſt mater mea & fratres mei? Et circū-
ſpiciens eos qui in circuitu eius ſedebant, ait, Ecce mater mea & fratres mei. Qui enim fece-
ˀadˀiuxta rit voluntatem dei: hic, frater meus & ſoror mea & mater eſt. CAP. IIII.

A ET iterum cœpit docere ad mare:& cōgregata eſt ad eum turba multa, ita vt nauim aſcen Mat.13.a.l.8.a
dens ſederet in mari, & omnis turba circa mare ſuper terram erat:& docebat eos in para-
ˀdum ſeminat:ˀfactū eſt dū ſeminaret: bolis multa, & dicebat illis in doctrina ſua, Audite. Ecce, exiit ſeminans ad ſeminandum. Et Parabola ſeminantis.
dum ſeminat, aliud cecidit circa viam, & venerunt volucres cæli & comederunt illud. Aliud
verò cecidit ſuper petroſa vbi non habuit terram multam:& ſtatim exortum eſt, quoniā non
habebat altitudinem terræ:& quando exortus eſt ſol, exæſtuauit, & eò quòd non habebat ra-
dicem, exaruit. Et aliud cecidit in ſpinas:& aſcenderunt ſpinæ, & ſuffocauerunt illud, & fructū
non dedit. Et aliud cecidit in terram bonam:& dabat fructum aſcendentem & creſcentem, &
ˀvnūtrigeſimū &c.ˀvl, in triginta, & in ſexaginta, & in centū.(aut, tricena, ſexagena, & centena,) & infra. afferebat vnum trigeſimum, & vnum ſexageſimum, & vnum centeſimū. Et dicebat, Qui ha-
B bet aures audiendi audiat. Et cum eſſet ſingularis, interrogauerunt eum hi qui cū eo erant Donū dei, cognitio euangelii.
ˀſingularis,ˀſolitarius, duodecim, parabolam. Et dicebat eis, Vobis datum eſt noſſe myſterium regni dei: illis autem Parabolæ.
ˀqui cū eo erātˀqui circū illum erāt cum (vl, diſcipuli eius, parabolā &c.) qui foris ſunt, in parabolis omnia fiunt, vt videntes videant & non videant, & audientes au- Iſa.6.c.mat.13.b.luc.8.b.
diant & non intelligant, nequando conuertantur, & dimittantur eis peccata. Et ait illis, Ne- iohā.12.f.act.28.f.rom.11.b.
ˀqui foris ſunt,ˀexterius, ſcitis parabolam hanc?& quomodo omnes parabolas cognoſcetis? Qui ſeminat: verbum ſemi Expoſitio parabolæ ſeminantis.
nat. Hi autem ſunt qui circa viam: vbi ſeminatur verbum, & cum audierint, confeſtim venit
ſatanas, & aufert verbum quod ſeminatum eſt in cordibus eorum. Et hi ſunt ſimiliter qui ſu-
ˀtemporalesˀtemporarii per petroſa ſeminantur: qui cum audierint verbum, ſtatim cum gaudio accipiūt illud:& non
habent radicem in ſe, ſed temporales ſunt: deinde orta tribulatione vel perſecutione propter
ˀerumnæˀcuræ verbum, confeſtim ſcandalizantur. Et alii ſunt qui in ſpinis ſeminantur: hi ſunt qui verbum Spinæ.
huius audiunt, & erumnæ ſeculi & deceptio diuitiarum & circa reliqua concupiſcentiæ introeun- Diuitiæ. Cōcupiſcētiæ
C tes ſuffocant verbum, & ſine fructu efficitur. Et hi ſunt qui ſuper terrā bonam ſeminati ſunt:

qui audiunt verbum & ſuſcipiunt, & fructificant, vnum trigeſimum, vnum ſexageſimum, & vnum centeſimum.

Lucerna. mat.5 b.luc. 8.c.& 11.e Mat.10.c.l.8.c

Et dicebat illis, Nunquid venit lucerna vt ſub modio ponatur, aut ſub lecto? Nónne vt ſuper candelabrũ ponatur? Non eſt enim aliquid abſconditũ quod non manifeſtetur: nec factũ eſt occultũ, quod non veniat in palám. Si quis habet aures audiendi, audiat.

¶palàm.] propatulũ.

Mẽſura. mat. 7.a.luc.6.f. Mat.13.b.25.c. luc.8.c.19.d

Et dicebat illis, Videte quid audiatis. In qua mẽſura menſi fueritis, remetietur vobis, & adiicietur vobis*. Qui enim habet, dabitur illi: & qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo.

¶remetietur] menſurabitur
*qui auditis.

Semẽtis iacta in terram.

Et dicebat, Sic eſt regnum dei, quemadmodum ſi homo iaciat ſementem in terram, & dormiat, & exurgat nocte & die, & ſemen germinet & increſcat dum neſcit ille. Vltrò enim terra fructificat, primùm herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica. Et cum ex ſe produxerit fructus: ſtatim mittit falcem, quoniam adeſt meſſis.

¶icreſcat] producat

Granũ ſinapis. mat.13.e. luc.13.d.

Et dicebat, Cui aſſimilabimus regnum dei? aut cui parabolæ comparabimus illud? Sicut granum ſinapis: quod cum ſeminatum fuerit in terra, minus eſt omnibus ſeminibus quæ ſunt in terra: & cum ſeminatum fuerit aſcendit in arborem, & fit maius omnibus oleribus, & facit ramos magnos, ita vt poſſint ſub vmbra eius aues cæli habitare. Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterant audire: ſine parabola autem non loquebatur eis. ſeorſum autem, diſcipulis ſuis diſſerebat omnia.

D ¶cui parabolæ] qua parabola
¶habitare.] nidificare.
¶diſſerebat] apiebat

Ventis imperat Chriſtus. mat.8.c.l.8.d.

Et ait illis in illa die, cum ſero eſſet factum, Tranſeamus contrà. Et dimittẽtes turbam aſſumunt eum ita vt erat in naui: & aliæ naues erant cum illo. Et facta eſt procella magna venti, & fluctus mittebat in nauim, ita vt impleretur nauis.

¶contra.] in vlteriorem ripam.
¶naues] nauiculæ
¶mittebat] irruebãt

Dormit Chriſtus ſuper ceruical.

Et erat ipſe in puppi ſuper ceruical dormiens: & excitant eum, & dicũt illi, Magiſter, non ad te pertinet quia perimus? Et exurgens comminatus eſt vento, & dixit mari, Tace, obmuteſce. Et ceſſauit ventus: & facta eſt tranquillitas magna.

Fides.

Et ait illis, Quid timidi eſtis? necdum habetis fidem? Et timuerunt timore magno: & dicebant ad alterutrum, Quiſputas eſt iſte, quia & ventus & mare obediunt ei!

¶necdum] quomodo non
¶Quiſputas] Quiſnam

CAP. V.

A ¶trans fretũ] in vlteriorem ripam
¶Geraſenorũ.] Gadarenorum.

Dæmoniacus ſanatur mat. 8.d.luc.8.d.

ET venerunt trans fretum maris in regionem Geraſenorum. Et exeunti ei de naui, ſtatim occurrit de monumentis homo in ſpiritu immundo, qui domicilium habebat in monumentis. & neque catenis iam quiſquam poterat eum ligare: quoniam ſæpe compedibus & catenis vinctus, dirupiſſet catenas, & compedes comminuiſſet: & nemo poterat eum domare. & ſemper die ac nocte in monumentis & in montibus erat, clamans & concidens ſe lapidibus.

Dæmõ agnoſcẽs Chriſtũ.

Videns autem I E S V M à longe, cucurrit, & adorauit eum: & clamans voce magna dixit, Quid mihi & tibi I E S V fili dei altiſſimi? adiuro te per deum ne me torqueas. Dicebat enim illi, Exi ſpiritus immunde ab homine iſto. Et interrogabat eum, Quod tibi nomen eſt?

Legio.

Et dicit ei, Legio mihi nomen eſt: quia multi ſumus. Et deprecabatur eum multum, ne ſe expelleret extra regionem. Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus, paſcens in agris.

¶circa] iuxta
B ¶ſpiritus,] oẽs dæmones,

Dæmonia in porcos itrant

Et deprecabantur eum ſpiritus, dicentes, Mitte nos in porcos, vt in eos introeamus. Et conceſſit eis ſtatim I E S V S. Et exeuntes ſpiritus immundi, introierunt in porcos: & magno impetu grex præcipitatus eſt in mare, ad duo millia, & ſuffocati ſunt in mari. Qui autem paſcebant eos, fugerunt, & nuntiauerunt in ciuitatem & in agros. Et egreſſi ſunt videre quid eſſet factum: & venerunt ad I E S V M. & vident illum qui à dæmonio vexabatur, ſedentem, veſtitum, & ſanæ mentis*: & timuerunt. Et narrauerunt illis, qui viderant, qualiter factum eſſet ei qui dæmonium habuerat: & de porcis. Et rogare cœperunt eum vt diſcederet de finibus eorum. Cúmque aſcẽderet nauim, cœpit illum deprecari qui à dæmonio vexatus fuerat vt eſſet cum illo: & non admiſit eum, ſed ait illi, Vade in domum tuam ad tuos, & annũtia illis quanta tibi dominus fecerit, & miſertus ſit tui.

*eum qui habuerat legionem

Annuntiare miam dei.

Et abiit, & cœpit prædicare in Decapoli quanta ſibi feciſſet I E S V S: & omnes mirabantur.

C ¶tranſcendiſſet] traieciſſet

Iairi filia ſanatur. matth. 9.c.luc.8.f.

Et cum tranſcendiſſet I E S V S in naui rurſum trans fretum, conuênit turba multa ad eum, & erat circa mare. Et venit quidam de archiſynagógis nomine Iairus: & vidẽs eum prócidit ad pedes eius, & deprecabatur eum multum, dicens, Quoniam filia mea in extremis eſt, Veni, impone manum tuam ſuper eam, vt ſalua ſit & viuat. Et abiit cum illo: & ſequebatur eum turba multa, & comprimebant eum.

Mulier à profluuio ſanguinis ſanatur. Medici.

Et mulier quæ erat in profluuio ſanguinis annis duodecim, & fuerat multa perpeſſa à compluribus medicis, & erogauerat omnia ſua, nec quicquam profecerat, ſed magis deterius habebat: cum audiſſet de I E S V, vênit in turba retró, & tetigit veſtimentum eius. dicebat enim, Quia ſi vel veſtimentum eius tetigero, ſalua ero. Et cõfeſtim ſiccatus eſt fons ſanguinis eius: & ſenſit corpore quia ſanata eſſet à plaga. Et ſtatim I E S V S in ſemetipſo cognoſcẽs virtu-

¶erogauerat] expenderat
¶profecerat,] adiumenti ſenſerat,
¶ſenſit] cognouit

⁋de illo, ꝉ de ſe,

tem quæ exierat de illo, conuerſus ad turbam aiebat, Quis tetigit veſtimenta mea? Et dice-
bant ei diſcipuli ſui, Vides turbam comprimentem te: & dicis, Quis me tetigit? Et circunſpi-
ciebat videre eam quæ hoc fecerat. Mulier verò timens & tremens, ſciens quod factum eſſet
in ſe: vênit & prócidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem. Ille autem dixit ei, Filia, fides Fides.
D tua te ſaluam fecit: vade in pace, & eſto ſana à plaga tua. Adhuc eo loquente veniunt nun
tii ab archiſynagógo, dicentes, Quia filia tua mortua eſt: quid vltrà vexas magiſtrū? I E S V S
autem audito verbo quod dicebatur, ait archiſynagógo, Noli timere: tantummodo crede. Et Fides.
non admiſit quenquam ſe ſequi, niſi Petrum & Iacobum & Iohannem fratrem Iacóbi. Et ve
niunt in domum archiſynagógi, & vidit tumultum, & flentes, & eiulantes multum. Et ingreſ
ſus ait illis, Quid turbamini & ploratis? puella non eſt mortua, ſed dormit. Et irridebāt eum. Dormire.
Ipſe verò eiectis omnibus, aſſumit patrem & matrem puellæ, & qui ſecum erant, & ingrediū-
tur vbi puella erat iacens. Et tenens manum puellæ, ait illi, Talitha cumi, quod eſt interpre-
tatum, Puella (tibi dico) ſurge. Et confeſtim ſurrexit puella: & ambulabat. erat autem annorū
duodecim. Et obſtupuerunt ſtupore magno. Et præcepit illis vehementer vt nemo id ſciret: &
iuſſit dari illi manducare.

⁋turbamini ꝉ tumultuamini

טליתא קומי

CAP. VI.

A ET egreſſus inde, abiit in patriam ſuam: & ſequebantur eum diſcipuli ſui. Et facto ſabba- Prædicās xp̄s in patria ſua, non ſuſcipit. mat.13.g.luc.4.c.iohā.4.f.
tho cœpit in ſynagóga docere: & multi audientes admirabantur in doctrina eius, dicen-
tes, Vnde huic hæc omnia? & quæ eſt ſapientia quæ data eſt illi, & virtutes tales quæ per ma-
nus eius efficiuntur? Nónne hic eſt faber filius M A R I AE frater Iacóbi & Ioſeph & Iudæ &
Simônis? nónne & ſorores eius hic nobiſcum ſunt? Et ſcandalizabantur in illo. Et dicebat illis Scādalizare.
I E S V S, Quia non eſt propheta ſine honore, niſi in patria ſua, & in domo ſua, & in cogna- Propheta.
tione ſua. Et non poterat ibi virtutem vllam facere, niſi paucos infirmos impoſitis manibus Incredulitas Nazaræorū.
curauit: & mirabatur propter incredulitatem eorum, & circuibat caſtella in circuitu, docens.
Et vocauit duodecim: & cœpit eos mittere binos, & dabat illis poteſtatem ſpirituum im- Mittunī apl̄i mat.10.a.l.9.a
B mundorum. Et præcepit eis ne quid tollerent in via, niſi virgam tantum: non peram, non pa Virga.
nem, neque in zona æs, ſed calceatos ſandaliis, & ne induerentur duabus tunicis. Et dice-
bat eis, Quocunque introieritis in domum, illic manete donec exeatis inde. & quicūque non Pulueris excuſſ. act.13.g.
receperint vos, nec audierint: exeuntes inde, excutite puluerem de pedibus veſtris in teſtimo
nium illis.* Et exeuntes prædicabant vt pœnitentiam agerent: & dæmonia multa eiiciebant, Pœnitentia. Oleum.
& vngebant oleo multos ægros, & ſanabantur. Et audiuit rex Herodes (manifeſtum enim Iudiciū Herodis de Chriſto mat.14.a.l.9.a
factum eſt nomen eius) & dicebat, Quia Iohannes Baptiſta reſurrexit à mortuis: & propterea
virtutes operantur in illo. Alii autem dicebāt, Quia Elias eſt. Alii verò dicebant, Quia pro-
pheta eſt, quaſi vnus ex prophetis. Quo audito, Herodes ait, Quem ego decollaui Iohannem, Mat.14.a.l.3.d
C hic * à mortuis reſurrexit. Ipſe enim Herodes miſit ac tenuit Iohannem, & vinxit eum in car Iohānes quare īcarcerat⁹ Herodias.
cere propter Herodiadem vxorem Philippi fratris ſui, quia duxerat eam. Dicebat enim Io-
hannes Herodi, Non licet tibi habere vxorem fratris tui. Herodias autem inſidiabatur illi: &
volebat occidere eum, nec poterat. Herodes autem metuebat Iohannem, ſciens eum virum Herodes metuit Iohānē.
iuſtum & ſanctum: & cuſtodiebat eum, & audito eo multa faciebat: & libenter eum audiebat.
Et cum dies opportunus accidiſſet,* Herodes natalis ſui cœnam fecit principibus & tribunis
& primis Galilææ. Cúmque introiſſet filia ipſius Herodiadis, & ſaltaſſet, & placuiſſet Herodi, Saltare.
ſimúlque recumbentibus: rex ait puellæ, Pete à me quod vis: & dabo tibi. & iurauit illi, Quia
quicquid petieris dabo tibi, licet dimidiū regni mei. Quæ cum exiſſet, dixit matri ſuæ, Quid
D petam? At illa dixit, Caput Iohannis Baptiſtæ. Cúmque introiſſet ſtatim cum feſtinatione ad Caput Iohāni amputatū datī ſaltatrici
regem, petiuit dicens, Volo vt protinus des mihi in diſco caput Iohannis Baptiſtæ. Et contri-
ſtatus eſt rex. Propter iuſiurandum & propter ſimul diſcumbentes noluit eam contriſtare: ſed
miſſo* ſpiculatore præcepit afferri caput eius in diſco, & decollauit eum in carcere. Et attulit
caput eius in diſco: & dedit illud puellæ, & puella dedit matri ſuæ. Quo audito, diſcipuli eius Sepelitur Iohannes.
venerunt, & tulerunt corpus eius: & poſuerunt illud in monumento. Et conuenientes apo Apl̄ī reuerſi à prædicatiōe. mat.14.b.l.9.b
ſtoli ad I E S V M, renuntiauerūt ei omnia quæ egerant & docuerant. Et ait illis, Venite ſeor
ſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum. Erant enim qui veniebant & redibant mul-
ti: & nec ſpatium manducandi habebant. Et aſcendentes in nauim, abierunt in deſertum lo-
E cum ſeorſum. Et viderunt eos abeuntes, & cognouerunt multi: & pedeſtres de omnibus ciui-
tatibus concurrerunt illuc, & præuenerunt eos*. Et exiens vidit turbam multam I E S V S: & Docet turbas in deſerto. mat.9.d.

⁋admirabantur ꝉ obſtupeſcebant

⁋nobiſcū ꝉ apud nos

⁋ſine honore, ꝉ ī nullo pretio habitus,

⁋ī cognatione ſua. ꝉ inter cognatos.

⁋ſpirituū īmūdorū. ꝉ aduerſus ſpirit⁹ immundos.

Quocunq; ꝉ Vbicūq;

⁋de ꝉ qui eſt ſub

*Amen dico vobis, tolerabilius erit Sodomis aut Gomorrhæis ī die iudicii, quàm illi ciuitati.

*eſt ipſe

⁋cuſtodiebat ꝉ obſeruabat

*quando

⁋natalis ſui ꝉ in natalitiis ſuis

⁋licet ꝉ vſque ad

⁋ſed ꝉ & protinus

*rex

⁋redibant ꝉ abibant

⁋aſcendentes in nauim

⁋abierunt ꝉ abiit

*, & conuenerunt ad illum,

miſertus eſt ſuper eos, quia erant ſicut oues non habētes paſtorē, & cœpit illos docere multa.

Panib⁹ quinq;, & duobus piſcibus ſaturāt 5000 hoīes. mat. 14. b. luc. 9. b. ioh. 6. a.

Et cum iam hora multa fieret, acceſſerunt * diſcipuli eius, dicētes, Deſertus eſt locus hic, & iam hora præteriit: dimitte illos, vt euntes in proximas villas & vicos, emāt ſibi cibos quos manducent. Et reſpondens ait illis, Date illis manducare. Et dixerunt ei, Euntes emamus ducentis denariis panes: & dabimus illis mãducare. Et dicit eis, Quot panes habetis? ite, & videte. Et cum cognouiſſent, dicunt, Quinque: & duos piſces. Et præcepit illis vt accumbere facerent omnes ſecundum contubernia ſuper viride fœnum. Et diſcubuerunt in partes per centenos & quinquagenos. Et acceptis quinque panibus, & duobus piſcibus: intuens in cælum benedixit, & fregit panes, & dedit diſcipulis ſuis vt ponerent ante eos: & duos piſces diuiſit omnibus. Et manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt. Et ſuſtulerunt reliquias fragmentorũ duodecim cophinos plenos, & de piſcibus. Erant autem qui manducauerunt*, quinque millia virorum. F

Mat. 14. c. ioh. 6. b.

Et ſtatim coegit diſcipulos ſuos aſcendere nauim, vt præcederent eum trans fretum ad Beth-ſaidam: dum ipſe dimitteret populum. Et cum dimiſiſſet eos, abiit in montem orare. Et cum ſero eſſet, erat nauis in medio mari, & ipſe ſolus in terra. Et videns eos laborantes in remigando (erat enim ventus contrarius eis) & circa quartam vigiliam noctis vēnit ad eos ambulans ſupra mare: & volebat præterire eos. At illi vt viderunt eum ambulantem ſupra mare, putauerunt phantaſma eſſe: & exclamauerunt. Omnes enim viderũt eum: & conturbati ſunt. Et ſtatim locutus eſt cum eis: & dixit eis, Confidite, ego ſum: nolite timere. Et aſcendit ad illos in nauim: & ceſſauit ventus. Et plus magis intra ſe ſtupebant*. non enim intellexerũt de panibus. erat enim cor eorum obcæcatum. G

Apl̄is contrarius ventus ī mari.

Phantaſma.

Fides.

Sananť infirmi tactu veſtimēti Chriſti. matth. 14. d.

Et cum tranſfretaſſent, venerunt in terram Genezareth: & applicuerunt*. Cúmque egreſſi eſſent de naui, continuo agnouerunt eum: & percurrentes vniuerſam * regionem illam, cœperunt in grabatis eos qui ſe male habebāt circunferre vbi audiebant eum eſſe. Et quocunque introibat in vicos vel in villas aut ciuitates, in platéis ponebāt infirmos, & deprecabãtur eum vt vel fimbriam veſtimenti eius tangerent, & quotquot tangebant eum, ſalui fiebant.

CAP. VII.

Manibus nō lotis comedētes apl̄i, reprehenduntur. matt. 15. a

Doctrina hominum, de lotionibus.

ET conueniunt ad eum phariſæi & quidam de ſcribis, venientes ab Ieroſolymis. Et cum vidiſſent quoſdam ex diſcipulis eius communibus manibus, id eſt non lotis, manducare panes, vituperauerunt. Phariſæi enim & omnes Iudæi, niſi crebro lauerint manus non manducant, tenentes traditionem ſeniorum: & à foro, niſi baptizentur, non comedunt. & alia multa ſunt quæ tradita ſunt illis ſeruare, baptiſmata calicum & vrceorum & æramentorum & lectorum. Et interrogabãt eum phariſæi & ſcribæ, Quare diſcipuli tui non ambulant iuxta traditionem ſeniorum, ſed communibus manibus manducant panem? At ille reſpondens dixit eis, Bene prophetauit Iſaias de vobis hypocritis, ſicut ſcriptum eſt, Populus hic, labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt à me. in vanum autem me colunt, docētes doctrinas & præcepta hominum. Relinquentes enim mãdatum dei, tenetis traditiones hominum, baptiſmata vrceorum & calicũ: & alia ſimilia his facitis multa. Et dicebat illis, Bene irritum feciſtis præceptum dei, vt traditionē veſtram ſeruetis. Moyſes enim dixit, Honora patrem tuum & matrem tuam: &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur: Vos autem dicitis, Si dixerit homo patri vel matri, Corban, quod eſt donum, quodcunque ex me, tibi profuerit: & vltrà non dimittitis eum quicquam facere patri ſuo aut matri, reſcindentes verbum dei per traditionem veſtram quam tradidiſtis. & ſimilia huiuſmodi multa facitis. A B

Hypocritæ. Iſa. 29. d.

Præcepta hominũ, præceptis dei præferētes Iudæi.

Parētes. exo. 20. c. deut. 5. b. ephe. 6. a.

Exo. 21. c. leui. 20. b. pu. 20. c.

Coinquinantia hominē. matt. 15. b.

Imprudens.

Cor.

Et aduocans iterum turbam, dicebat illis, Audite me omnes, & intelligite. Nihil eſt extra hominem introiens in eum, quod poſſit eum coinquinare. ſed quæ de homine procedunt, illa ſunt quæ communicãt hominem. Si quis habet aures audiendi, audiat. Et cum introiſſet in domum à turba, interrogabant eum diſcipuli eius parabolam. Et ait illis, Sic & vos imprudentes eſtis? Non intelligitis quia omne extrinſecus introiens in hominem, non poteſt eum cõmunicare: quia non intrat in cor eius, ſed in ventrem vadit, & in ſeceſſum exit, purgans omnes eſcas? Dicebat autem quoniam quæ de homine exeunt, illa communicant hominem. Abintus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, auaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus malus, blaſphemia, ſuperbia, ſtultitia. Omnia hæc mala abintus procedunt, & communicant hominem. C

Chananæa orat p dæmoniaca filia. matt. 15. c.

Et inde ſurgens abiit in fines Tyri & Sidônis: & ingreſſus domũ, neminem voluit ſcire, & non potuit latēre. mulier enim ſtatim vt audiuit de eo, cuius filia habebat ſpiritum immundum, intrauit, & prócidit ad pedes eius. Erat

¶ fieret.] facta eſſet. * ad eum ¶ præteriit:] multa: ¶ proximas] circumiacentes ¶ quos manducent.] quid enim manducent, non habent. ¶ ſecũdum cõtubernia] per cõuiuia (vl. diſtributis cõuiuiis) ¶ viride fœnũ.] viridem herbam. ¶ in partes] per areolas * panes ferè

¶ plus magis] valde ſupra modum * & admirabantur. * in portum. * circum iacentem ¶ platéis] foris

¶ cõmunibus] inquinatis & infra. ¶ vituperauerunt.] incuſauerunt. ¶ baptizentur,] abluti fuerint, ¶ tradita ſunt illis ſeruare, baptiſmata] acceperunt tenēda, ablutiones ¶ longe eſt] procul abeſt. ¶ his] huiuſmodi ¶ irritum feciſtis] reiicitis

¶ reſcindentes] vl. abrogantes ¶ iterum] totam ¶ communicant] coinquinant & infra. ¶ parabolam.] de parabola. ¶ imprudentes] ſine intelligentia

enim mulier gentilis, Syrophœniſſa genere. Et rogabat eum vt dæmonium eiiceret de filia
eius. Qui dixit illi, Sine prius ſaturari filios. non eſt enim bonum ſumere panem filiorum, & [Filii. Canes.]
[ᶠcanibus.]catellis.] D mittere canibus. At illa reſpondit, & dicit illi, Vtique domine. nam & catelli comedunt ſub
menſa de micis puerorum. Et ait illi, Propter hunc ſermonem vade, exiit dæmonium à filia
tua. Et cum abiiſſet domū ſuam inuenit puellam iacentem ſupra lectum, & dæmoniū exiiſſe.
Et iterum exiens de finibus Tyri, venit per Sidônem ad mare Galilææ inter medios fi- [Surdus mut⁹ ſanaṫ. matth. 15.c.]
[ᶠ& mutum:]impeditæ linguæ:] nes Decapoleos. Et adducunt ei ſurdum & mutū: & deprecabantur eum vt imponeret illi ma
num. Et apprehēdens eum de turba ſeorſum, miſit digitos ſuos in auriculas eius: & expuens,
[הפתח] tetigit linguam eius. & ſuſpiciens in cælum, ingemuit: & ait illi, Hephethah, quod eſt adape-
rire. Et ſtatim apertæ ſunt aures eius: & ſolutum eſt vinculum linguæ eius, & loquebatur re-
[ᶠplus]abundantius] ctè. Et præcepit illis ne cui dicerent. Quanto autem eis præcipiebat, tanto magis plus prædi-
[ᶠadmirabantur,]ſtupebant,] cabant, & eo amplius admirabantur, dicentes, Bene omnia fecit: & ſurdos fecit audire, & [Gen. 1. d. eccli. 39. c.]
mutos loqui.

CAP. VIII.

[*IESVS ᶠſuſtinent me,]manent apud me,] A IN diebus illis iterum cum turba multa eſſet, nec haberent quod manducarent: conuoca- [Panibus ſeptem ſatiātur 4000 hominū matth. 15. d.]
tis * diſcipulis, ait illis, Miſereor ſuper turbam: quia ecce iam triduo ſuſtinēt me, nec ha-
bent quod manducent. & ſi dimiſero eos ieiunos in domum ſuam, deficient in via. quidam
enim ex eis delonge venerunt. Et reſponderūt ei diſcipuli ſui, Vnde iſtos quis poterit hic ſa-
turare panibus in ſolitudine? Et interrogauit eos, Quot panes habetis? Qui dixerunt, Septem.
Et præcepit turbæ diſcumbere ſuper terram. Et accipiens ſeptem panes, gratias agens fregit:
& dabat diſcipulis ſuis vt apponerent, & appoſuerunt turbæ. Et habebant piſciculos paucos:
& ipſos benedixit, & iuſſit apponi. Et manducauerunt & ſaturati ſunt: & ſuſtulerunt quod ſu-
[ᶠaſcēdēs]ingreſſus] perauerat de fragmentis ſeptem ſportas. Erant autem qui manducauerant, quaſi quatuor
B millia: & dimiſit eos. Et ſtatim aſcendens nauim cum diſcipulis ſuis, vēnit in partes Dal- [Signa quæřt Iudæi. matt. 16. a. luc. 12. g.]
manutha. Et exierunt phariſæi, & cœperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo ſignum de
cælo, tentantes eum. Et ingemiſcens ſpiritu, ait, Quid generatio iſta ſignum quærit? Amen di
co vobis, ſi dabitur generationi iſti ſignum. Et dimittens eos, aſcendit iterum nauim: & [A fermēto ſiue doctrina phariſæorū cauendum. matth. 16. a.]
abiit trans fretum. Et obliti ſunt panem ſumere: & niſi vnum panem non habebant ſecum in
[ᶠcogitabāt ad alterutrū,]diſputabant inter ſe,] naui. Et præcipiebat eis, dicens, Videte, & cauete à fermento phariſæorum, & fermento Hero-
dis. Et cogitabant ad alterutrum, dicentes, Quia panes non habemus. Quo cognito, ait illis
IESVS, Quid cogitatis quia panes non habetis? nōdum cognoſcitis nec intelligitis? adhuc
cæcatum habetis cor veſtrum? oculos habentes non videtis? & aures habētes non auditis? Nec [Iohan. 6. b.]
recordamini quando quinque panes fregi in quinque millia, & quot cophinos fragmentorū
[*plenas] C plenos ſuſtuliſtis? Dicunt ei, Duodecim. Quando & ſeptē panes in quatuor millia, quot ſpor-
tas * fragmentorum tuliſtis? Et dicunt ei, Septem. Et dicebat eis, Quomodo nondum intelli-
gitis? Et veniunt Beth-ſaidam: & adducunt ei cæcum, & rogabant eum vt illum tangeret. [Cæcus ſanaṫ.]
Et apprehenſa manu cæci, eduxit eum extra vicum: & expuens in oculos eius impoſitis ma-
nibus ſuis, interrogauit eum ſi quid videret. Et aſpiciens ait, Video homines velut arbores,
[ᶠcœpit videre,]fecit eum reſpicere,] ambulantes. Deinde iterū impoſuit manus ſuper oculos eius: & cœpit videre, & reſtitutus eſt,
ita vt clarè videret omnia. Et miſit illum in domum ſuam, dicens, Vade in domum tuam: &
ſi in vicum introieris, nemini dixeris. Et egreſſus eſt IESVS & diſcipuli eius in caſtella [Ppři opinio de Chriſto. mat. 16. b. l. 9. c]
Cæſareæ Philippi: & in via interrogabat diſcipulos ſuos, dicens eis, Quem me dicunt eſſe ho-
mines? Qui reſponderunt illi, dicentes, Iohannem Baptiſtam, alii Eliam, alii verò quaſi vnum
D de prophetis. Tunc dicit illis, Vos verò, quem me eſſe dicitis? Reſpondens Petrus ait ei, Tu es [Apřorum de Chriſto, confeſſio.]
CHRISTVS. Et cōminatus eſt eis ne cui dicerent de illo. Et cœpit docere eos quo- [De paſſione ſua prędmonet Chriſt⁹ apřos.]
niam oportet filium hominis pati multa, & reprobari à ſenioribus & à ſummis ſacerdotibus
& ſcribis, & occidi: & poſt tres dies reſurgere. Et palàm verbum loquebatur. Et apprehendēs
eum Petrus, cœpit increpare eum. Qui conuerſus & videns diſcipulos ſuos, comminatus eſt
Petro, dicēs, Vade retro me ſatana, quoniam non ſapis quæ dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum. [Satan.]
[ᶠdeneget]abneget] Et conuocata turba cum diſcipulis ſuis, dixit eis, Si quis vult me ſequi, deneget ſemetip- [Sequi Chriſtū. matt. 16. d 10. d. l. 9. c. 14. f. & 17. g.]
[ᶠQui]Quicunque] ſum: & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere, [Crux.]
perdet eam: qui autem perdiderit animam ſuam propter me & euangeliū, ſaluam faciet eam. [Iohan. 12. d.]
[ᶠdetrimētū]iacturā ᶠme cōfuſus fuerit & verba mea]erubuerit de me & de verbis meis] Quid enim proderit homini, ſi lucretur mundum totum: & detrimentum animæ ſuæ faciat? [Animā pdere]
Aut quid dabit homo commutationis pro anima ſua? Qui enim me confuſus fuerit & verba [Erubeſcere de Chřo. matt. 10 d. luc. 9. c. 12. b.]

mea in generatione iſta adultera & peccatrice:& filius hominis confundetur eum cum vene-
rit in gloria patris ſui cum angelis ſanctis.

(¶confundetur eum] erubeſcet de eo)

CAP. IX. A

(Mat.16.d.l.9.c)

ET dicebat illis, Amen dico vobis, quia ſunt quidam de hic ſtantibus qui non guſtabunt
mortem, donec videāt regnum dei veniens in virtute. Et poſt dies ſex aſſumpſit I E-

(Transfiguratio Chr̄i. mat. 17.a. luc.9.d)

S V S Petrum & Iacôbum & Iohannem: & ducit illos in montem excelſum ſeorſum ſolos,
& transfiguratus eſt coram ipſis. Et veſtimenta eius facta ſunt ſplendentia & candida nimis
velut nix, qualia fullo non poteſt ſuper terram candida facere. Et apparuit illis Elias cum
Moyſe:& erant loquentes cum I E S V. Et reſpondens Petrus, ait I E S V, Rabbi, bonum eſt
nos hic eſſe:& faciamus tria tabernacula, tibi vnum, & Moyſi vnū, & Eliæ vnum. Non enim
ſciebat quid diceret. erant enim timore exterriti. & facta eſt nubes obumbrans eos: & vênit

(¶veniens] veniſſe — ¶trāſfiguratus] trāſformatus — ¶apparuit] viſus eſt)

(Audiendus Chriſtus. Matth.17.b.)

vox de nube, dicens, Hic eſt filius meus chariſſimus: audite illum. Et ſtatim circunſpicientes, B
neminem amplius viderunt niſi I E S V M tantū ſecum. Et deſcendentibus illis de mon-
te, præcepit illis ne cuiquam quod vidiſſent, narrarent: niſi cum filius hominis à mortuis re-
ſurrexit. Et verbum continuerunt apud ſe: conquirentes quid eſſet, Cum à mortuis reſurrexe

(De Elia, Iohāne baptiſta. mala.4.b. Iſa.53.b. Mala.14.b)

rit. Et interrogabant eum dicentes, Quid ergo dicunt phariſæi & ſcribæ quia Eliam opor
teat venire primum? Qui reſpondens, ait illis, Elias cum venerit primo, reſtituet omnia: &
quomodo ſcriptum eſt in filium hominis, vt multa patiatur & contemnatur. Sed dico vobis
quia & Elias vênit(& fecerunt illi quæcunque voluerunt) ſicut ſcriptum eſt de eo. Et ve-

(¶in filium] de filio)

(Spiritū mutū habēs, ſanat. mat.17.c.l.9.e)

niens ad diſcipulos ſuos, vidit turbam magnā circa eos, & ſcribas conquirentes cum illis. Et
cōfeſtim omnis populus videns I E S V M, ſtupefactus eſt, & expauerūt:& accurrentes ſaluta C

(Salutatio.)

bāt eum. Et interrogauit eos, Quid inter vos cōquiritis? Et reſpōdens vnus de turba, dixit, Ma
giſter, attuli filiū meum ad te habentem ſpiritū mutum: qui vbicunq; eum apprehenderit, al
lidit illum, & ſpumat, & ſtridet dentibus ſuis, & areſcit.& dixi diſcipulis tuis vt eiiceret illū,

(¶allidit] lacerat)

(Corripit apoſtolos īcredulos Chriſtus.)

& non potuerūt. Qui reſpōdens eis, dixit, O generatio incredula, quandiu apud vos ero? quā-
diu vos patiar? afferte illū ad me. Et attulerunt eum. Et cum vidiſſet eum, ſtatim ſpiritus con-
turbauit illum:& eliſus in terram, volutabatur ſpumans. Et interrogauit patrem eius, Quan-
tum temporis eſt, ex quo ei hoc accidit? At ille ait, Ab infantia: & frequenter eum in ignem
& in aquam miſit vt eum perderet. ſed ſi quid potes, adiuua nos, miſertus noſtri. I E S V S au D

(¶eum.] illū ad eum. — ¶conturbauit] diſcerpſit — ¶eliſus] cadens (lapſus))

(Fides.)

tem ait illi, Si potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti. Et continuo exclamans pater
pueri, cum lachrymis aiebat, Credo domine: adiuua incredulitatem meam. Et cum vidiſſet
I E S V S concurrentem turbam, cōminatus eſt ſpiritui immundo, dicens illi, Surde & mute
ſpiritus, ego præcipio tibi exi ab eo, & amplius ne introeas in eum. Et exclamans & multum
diſcerpens eum, exiit ab eo:& factus eſt ſicut mortuus, ita vt multi dicerent, Quia mortuus
eſt. I E S V S autem tenens manum eius, eleuauit eum: & ſurrexit. Et cum introiſſet in do-

(Oratio cum ieiunio.)

mum, diſcipuli eius ſecreto interrogabant eum, Quare nos non potuimus eiicere eum? Et di
xit illis, Hoc genus in nullo poteſt exire, niſi in oratione & ieiunio. Et inde profecti præ-

(Præmonet Chriſt⁹ apl̄os paſſiōis ſuæ. mat.17.d.l.9.e)

tergrediebantur Galilæam: nec volebat quenquam ſcire. Docebat autem diſcipulos ſuos: & E
dicebat illis, Quoniam filius hominis tradetur in manus hominum, & occident eum, & occi-
ſus tertia die reſurget. At illi ignorabant verbum: & timebant interrogare eum. Et vene-

(►At illi ignorabāt verbū:& timebāt interrogare eum. — *inter vos ipſos — ¶tractabatis] diſputabatis? — ¶nouiſſimus,] vltimus,)

(Quis maior inter apl̄os. mat.18.a.l.9.f.)

runt Capharnaum. Qui cum domi eſſet, interrogabat eos, Quid in via* tractabatis? At illi ta-
cebant. ſiquidem in via inter ſe diſputauerant quis eorū maior eſſet. Et reſidens vocauit duo-
decim:& ait illis, Si quis vult primus eſſe, erit omnium nouiſſimus, & omnium miniſter. Et

(Puerū cōplectit Chriſtus.)

accipiēs puerum, ſtatuit eum in medio eorum. quem cum complexus eſſet, ait illis, Quiſquis
vnum ex huiuſmodi pueris receperit in nomine meo: me recipit.& quicunque me ſuſceperit:
non me ſuſcipit, ſed eum qui miſit me. Reſpondit illi Iohannes, dicens, Magiſter, vidimus F

(*, quia non ſequitur nos)

(Eiiciens dæmonia ī noīe Chriſti. 1.cor.12.a)

quendam in nomine tuo eiicientem dæmonia qui non ſequitur nos, & prohibuimus eum*.
I E S V S autem ait, Nolite prohibere eum. nemo eſt enim qui faciat virtutem in nomine

(Aquā ī noīe Chriſti dare. matth.10.d.)

meo, & poſſit cito male loqui de me. qui enim non eſt aduerſum vos, pro vobis eſt. Quiſquis
enim potum dederit vobis calicem aquæ in nomine meo quia C H R I S T I eſtis: amen di-

(Scādalizare credētē. mat. 18.a. luc.17.a.)

co vobis non perdet mercedem ſuam. Et quiſquis ſcandalizauerit vnū ex his puſillis cre
dentibus in me: bonum eſt ei magis ſi circundaretur mola aſinaria collo eius, & in mare mit-

(¶mola aſinaria] lapis molaris — ¶debilem] mancum (vl, mutilum))

(Manus & pedis abſciſſio. matth.18.b.)

teretur. Et ſi ſcādalizauerit te manus tua, abſcinde illam. bonum eſt tibi debilem introire
in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam in ignem inextinguibilem, vbi ver-

mis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Et ſi pes tuus te ſcandalizat, amputa il- Vermis.iſa. 66.g.
lum.bonum eſt tibi claudũ introire in vitam æternam,quàm duos pedes habentem mitti in
gehennam ignis inextinguibilis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.
Quòd ſi oculus tuus ſcandalizat te, eiice eum. bonum eſt tibi luſcum introire in regnũ dei, Oculi erutio.
quàm duos oculos habentem, mitti in gehennam ignis, vbi vermis eorum non moritur, &
ignis non extinguitur. Omnis enim igne ſalietur: & omnis victima ſale ſalietur. Bonum Sal.
eſt ſal.quòd ſi ſal inſulſum fuerit: in quo illud condietis? Habete in vobis ſal,& pacem habete Matt.5.b.luc. 14.g.
inter vos. Pax.

CAP. X.

per locum qui eſt A E T inde exurgens,venit in fines Iudææ vltra Iordanem: & cõueniunt iterũ turbæ ad eũ. Mat.19.a.
& ſicut conſueuerat,iterum docebat illos.Et accedentes phariſæi interrogabant eum,Si Vxor ob ſolã fornicatione dimittenda.
licet viro vxorem dimittere?tentantes eum.At ille reſpondens dixit eis,Quid vobis præce-
pit Moyſes?Qui dixerunt, Moyſes permiſit libellum repudii ſcribere,& dimittere. Quibus Deu.24.a.
¶creaturę] creatiõis reſpondens I E S V S ait, Ad duritiam cordis veſtri ſcripſit vobis præceptum iſtud.ab ini- Libellus repudii.
¶in carne vna.] vna caro.(vł, in carnem vnam.) tio autem creaturæ maſculum & fœminam fecit eos deus. Propter hoc,relinquet homo pa- Gen.1.d. Gen.2.d.
trem ſuum & matrem:& adhærebit ad vxorem ſuam,& erunt duo in carne vna.Itaque iam 1.corint.6.d. ephe.5.g.
non ſunt duo, ſed vna caro. Quod ergo deus coniunxit, homo non ſeparet. Et in domo 1.Cor.7.b.
B iterum diſcipuli eius de eodem interrogauerunt eum. Et ait illis,Quicũque dimiſerit vxo-
¶ſuper] in(vł, aduerſus rem ſuam,& aliam duxerit:adulterium committit ſuper eam.Et ſi vxor dimiſerit virũ ſuũ,
¶paruulos] puellos & alii nupſerit mœchatur. Et offerebant illi paruulos, vt tangeret illos.Diſcipuli autem Paruuli Chrõ offerũt.matt. 19.b.luc.18.b.
¶cõminabanť] increpabant comminabãtur offerentibus.Quos cũ videret I E S V S indigne tulit,& ait illis,Sinite par-
uulos venire ad me:& ne prohibueritis eos. talium enim eſt regnum dei. Amen dico vobis: Regnũ dei, paruulorum.
quiſquis non receperit regnum dei velut paruulus,non intrabit in illud.Et complexans eos, Impoſitio manuum.
& imponens manus ſuper illos, benedicebat eos. Et cum egreſſus eſſet in viam, procur- Vita æterna quõ poſſideatuř.mat.19.b. luc.18.d.
¶percipiam?] hæreditate poſſidebo? C rens quidam genu flexo ante eum,rogabat eum dicens, Magiſter bone,quid faciã vt vitam
æternam percipiam?I E S V S autẽ dixit ei,Quid me dicis bonum?Nemo bonus,niſi vnus, Bonus, deus.
deus.Præcepta noſti,Ne adulteres,Ne occidas,Ne fureris,Ne falſum teſtimoniũ dixeris,Ne Exo.20.c.
fraudem feceris,Honora patrem tuum & matrem. At ille reſpondens ait illi, Magiſter,hæc
omnia obſeruaui à iuuentute mea.I E S V S autẽ intuitus eum,dilexit eum,& dixit ei, Vnũ Diligere.
*tollens crucem. tibi deeſt:vade,quæcunque habes vende, & da pauperibus,& habebis theſaurum in cælo: & Vendere oĩa.
veni ſequere me*.Qui contriſtatus in verbo,abiit mœrens.erat enim habens multas poſſeſ-
ſiones.Et circunſpiciens I E S V S ait diſcipulis ſuis, Quàm difficile qui pecunias habẽt, in Diuites.
regnum dei introibunt!Diſcipuli autem obſtupeſcebant in verbis eius. At I E S V S rurſus
reſpondens ait illis,Filioli, quàm difficile eſt confidentes in pecuniis, in regnum dei intro- Confidentes in pecuniis.
¶magis admirabãtur:] amplius ſtupebant: ire! Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum dei.
D Qui magis admirabantur,dicentes ad ſemetipſos,Et quis poteſt ſaluus fieri? Et intuẽs illos Vita æterna, dei donum.
I E S V S ait,Apud homines impoſſibile eſt:ſed non apud deũ.omnia enim poſſibilia ſunt
apud deum. Et poſt hæc cœpit ei Petrus dicere, Ecce,nos dimiſimus omnia,& ſecuti ſu- Relinquẽtes omnia ꝑpter euangelium. matt.19.d.
*aut vxorem, mus te.Reſpondens I E S V S ait, Amen dico vobis, nemo eſt qui reliquerit domũ,aut fra-
tres,aut ſorores,aut patrem,aut matrem,*aut filios,aut agros propter me & propter euange
lium:qui non accipiat centies tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres,& ſorores, &
matres,& filios,& agros cum perſecutionibus,& in ſeculo futuro vitam æternam. Multi au- Perſecutio. Matth.19.d.
E tem erunt primi,nouiſſimi: & nouiſſimi,primi. Erant autem in via aſcendentes Ieroſo- Mortẽ ſuã ꝓnuntiat diſcipulis Chriſtꝰ.
lymam:& præcedebat illos I E S V S,& ſtupebant:& ſequentes timebant.Et aſſumens iterũ matt.20.b.lu. 18.e.
duodecim,cœpit illis dicere quæ eſſent ei vẽtura,Quia ecce aſcendimus Ieroſolymã,& filius
hominis tradetur principibus ſacerdotum & ſcribis & ſenioribus,& damnabũt eum morte,
& tradẽt eum gentibus,& illudẽt ei,& cõſpuent eum,& flagellabunt eũ,& interficiẽt eum,&
tertia die reſurget. Et accedunt ad eum Iacobus & Iohannes filii Zebedæi,dicentes,Ma- Zebedęi filii petũt ſedere à dextris Chriſti.mat. 20.c.
giſter volumus vt quodcunque petierimus facias nobis.At ille dixit eis, Quid vultis vt faciã
vobis? Et dixerunt, Da nobis vt vnus ad dexteram tuam,& alius ad ſiniſtram tuã ſedeamus
F in gloria tua.I E S V S autem ait eis, Neſcitis quid petatis. poteſtis bibere calicem quẽ ego Calix. Baptiſmus
bibo:aut baptiſmo quo ego baptizor,baptizari? At illi dixerunt ei, Poſſumus.I E S V S au-
tem ait eis,Calicem quidem quem ego bibo bibetis,& baptiſmo quo ego baptizor baptiza-
bimini:ſedere autem ad dexteram meã vel ad ſiniſtram non eſt meũ dare vobis, ſed quibus

paratũ eſt. Et audientes decem, indignati ſunt de Iacóbo & Iohanne. I E S V S autem vocans eos ait illis, Scitis quia hi qui videntur principari gentibus, dominantur eis:& principes eorum poteſtatẽ habent ipſorum. Non ita eſt autẽ in vobis, ſed quicunque voluerit fieri maior, erit veſter miniſter:& quicunque voluerit in vobis primus eſſe, erit omniũ ſeruus. Nam & filius hominis nõ venit vt miniſtraretur ei, ſed vt miniſtraret,& daret animã ſuam in redemptionem pro multis. Et veniũt Ierícho:& proficiſcente eo de Iericho, & diſcipulis eius & plurima multitudine, filius Timæi Bartimæus cæcus, ſedebat iuxta viã mẽdicãs. Qui cũ audiſſet quia I E S V S Nazarenus eſt:cœpit clamare & dicere, I E S V fili Dauid, miſerere mei. Et cõminabãtur ei multi vt taceret. At ille multo magis clamabat, Fili Dauid, miſerere mei. Et ſtãs I E S V S præcepit illũ vocari. Et vocãt cæcum dicẽtes ei, Animæquior eſto, ſurge vocat te. Qui proiecto veſtimẽto ſuo exiliẽs, vênit ad eũ. Et reſpõdẽs I E S V S dixit illi, Quid tibi vis faciam? Cæcus autẽ dixit ei, Rabboni vt videã. I E S V S autem ait illi, Vade, fides tua te ſaluum fecit. Et confeſtim vidit,& ſequebatur eum in via. CAP. XI.

Luc.22.c.
Miniſter.
Redemptor Chriſtus.
Cæc⁹ viſum recipit.matt.20 d.lu.18.f.g.
Fides.

¶indignati ſũt] cœperunt indignari
¶principari] imperare
G
¶Animæqor eſto,] Confide(vl, Bono animo eſto,)
¶eum.] I E S V M.
¶videã.] viſum recipiam.

ET cum appropinquarent Ieroſolymæ & Beth-aniæ ad mõtem oliuarum, mittit duos ex diſcipulis ſuis,& ait illis, Ite in caſtellum quod contra vos eſt,& ſtatim introeũtes illuc, inuenietis pullum ligatum, ſuper quem nemo adhuc hominum ſedit:ſoluite illum & adducite. Et ſi quis vobis dixerit, Quid facitis*? dicite quia domino neceſſarius eſt:& cõtinuo illum dimittet huc. Et abeuntes inuenerunt pullum ligatum ante ianuã foris in biuio: & ſoluunt eum. Et quidam de illic ſtantibus dicebant illis, Quid facitis ſoluẽtes pullum? Qui dixerunt eis ſicut præceperat illis I E S V S: & dimiſerunt eos. Et duxerunt pullum ad I E S V M:& imponunt illi veſtimenta ſua, & ſedit ſuper eum. Multi autem veſtimẽta ſua ſtrauerunt in via. alii autem frõdes cædebant de arboribus, & ſternebant in via. Et qui præibãt, & qui ſequebantur clamabant dicentes, Hoſanna, benedictus qui venit in nomine domini. benedictum quod venit regnũ* patris noſtri Dauid, hoſanna in excelſis. Et introiuit Ieroſolymam in templũ:& circũſpectis omnibus cum iam veſperæ eſſet hora, exiit in Beth-aniam cum duodecim. Et alia die cum exirent à Beth-ania, eſuriit. Cúmque vidiſſet à lõge ficum habẽtem folia, vênit, ſi quid forte inueniret in ea. Et cum veniſſet ad eam, nihil inuênit præter folia. non enim erat tempus ficorum. Et reſpondens* dixit ei, Iam non amplius in æternum ex te fructum quiſquam manducet. Et audiebant diſcipuli eius. Et veniunt Ieroſolymam. Et cum introiſſet in templum, cœpit eiicere vendentes & ementes in templo, & menſas numulariorum & cathedras vendentium columbas euertit.& non ſinebat vt quiſquam transferret vas per templum: & docebat, dicens eis, Nónne ſcriptum eſt, Quia domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus? Vos autem feciſtis eam ſpeluncã latronum. Quo audito, principes ſacerdotum & ſcribæ quærebant quomodo eum perderent. timebant enim eum: quoniã vniuerſa turba admirabatur ſuper doctrina eius. Et cum veſpera facta eſſet:egrediebatur de ciuitate. Et cũ mane tranſirent, viderũt ficũ aridã factam à radicibus. Et recordatus Petrus dixit ei, Rabbi, ecce ficus cui maledixiſti, aruit. Et reſpondens I E S V S ait illis, Habete fidẽ dei. amen dico vobis quia quicũque dixerit huic mõti, Tollere & mittere in mare,& non hæſitauerit in corde ſuo, ſed crediderit quia quodcunque dixerit, fiat:fiet ei. Propterea dico vobis, omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis,& eueniẽt vobis. Et cũ ſtabitis ad orandũ, dimittite ſi quid habetis aduerſus aliquẽ:vt & pater veſter qui in cælis eſt dimittat vobis peccata veſtra. Quòd ſi vos nõ dimiſeritis:nec pater veſter qui in cælis eſt dimittet vobis peccata veſtra. Et veniũt rurſus Ieroſolymã. Et cum ambularet in tẽplo, accedunt ad eũ ſummi ſacerdotes & ſcribæ & ſeniores, & dicũt ei, In qua poteſtate hæc facis?& quis dedit tibi hãc poteſtatẽ vt iſta facias? I E S V S autẽ reſpõdens ait illis, Interrogabo vos & ego vnum verbũ, & reſpõdete mihi:& dicã vobis in qua poteſtate hæc faciã. Baptiſmus Iohãnis, de cælo erat, an ex hominibus? Reſpõdete mihi. At illi cogitabãt ſecũ, dicentes, Si dixerimus de cælo, dicet nobis, Quare ergo non credidiſtis ei? Si dixerimus ex hominibus, timemus populum. omnes enim habebãt Iohannẽ quia verè propheta eſſet. Et reſpondentes dicunt I E S V, Neſcimus. Et reſpondens I E S V S ait illis, Neque ego dico vobis in qua poteſtate hæc faciam. CAP. XII.

Ingreditur Chriſt⁹ Ieruſalẽ.mat.21.a. luc.19.e.
Iohan.12.b.
Chriſt⁹ in tẽplo.mat.21.b. luc.19.g.
Maledicit̃ ficus ĩfructuoſa.matt.21.b.
Eiiciunt̃ vendẽtes & emẽtes.
Domus orõnis.iſa.56.c. Iere.7.b.
Ficus arida. mat.21.c.
Fides dei.
In orõne fides.mat.7.a. 21.c.luc.11.b.
Remittenda p̃cta fratri. mat.6.b.eccl. 28.a.
Tentat̃ Chriſtus à Phariſæis.matt.21. c.luc.20.a.
Baptiſmus Iohannis.

A
¶& Beth aniæ] ad Beth-phage & Bethaniam
*hoc
¶dño neceſſari⁹ ẽ] dñs eo opus habet
B
הושיעה נא
*in noĩe domini,
¶excelſis.] altiſſimis.
¶forte] vtique
*I E S V S
¶Iam nõ amplius] Ne poſthac
C
D

ET cœpit illis in parabolis loqui, Vineã paſtinauit homo,& circũdedit ſepẽ,& fodit lacũ, & ædificauit turrim,& locauit eã agricolis: & peregre profectus eſt. Et miſit ad agrico-

Vinea locata agricolis Iudæis, q Chriſt ĩ occiderũt. mat.21.d.luc. 20.b. iſa.5.a. iere.2.d.

A ¶paſtinauit] plantauit

las in tempore ſeruũ,vt ab agricolis acciperet de fructu vineæ.Qui apprehenſum eum cæci-
derunt:& dimiſerunt vacuum.Et iterum miſit ad illos alium ſeruum:& illum in capite vul-
nerauerunt,& contumeliis affecerunt.Et rurſum alium miſit,& illum occiderunt: & plures
alios,quoſdam cædentes,alios vero occidentes.Adhuc ergo vnum habens filiũ chariſſimũ*:
& illum miſit ad eos nouiſſimum,dicens,Quia reuerebuntur filium meum.Coloni autẽ di-
xerunt adinuicẽ,Hic eſt hæres:venite,occidamus eum:& noſtra erit hæreditas.Et apprehen-
dentes eum occiderunt:& eiecerũt extra vineam.Quid ergo faciet dominus vineæ? Veniet,
& perdet colonos:& dabit vineã aliis. Nec ſcripturã hanc legiſtis? Lapidem quem repro-
bauerunt ædificantes,hic factus eſt in caput anguli:A domino factum eſt iſtud, & eſt mira-
bile in oculis noſtris.Et quærebant eum tenere:& timuerunt turbã.cognouerunt enim quo-
niam ad eos parabolam hanc dixerit. Et relicto eo,abierũt.Et mittunt ad eum quoſdam
B ex phariſæis & Herodianis:vt eum caperent in verbo.Qui venientes,dicũt ei,Magiſter,ſci-
mus quia verax es,& non curas quenquam: nec enim vides in faciem hominum, ſed in ve-
ritate viam dei doces.licet dare tributum Cæſari:*an non dabimus?Qui ſciẽs verſutiam il-
lorum,ait illis,Quid me tentatis?afferte mihi denarium vt videam. At illi obtulerunt ei.Et
ait illis,Cuius eſt imago hæc,& inſcriptio?Dicunt ei,Cæſaris.Reſpondẽs autem I E S V S,
dixit illis,Reddite igitur quæ ſunt Cæſaris, Cæſari:& quæ ſunt dei, deo. Et mirabantur ſu-
per eo. Et venerũt ad eum ſadducæi qui dicunt reſurrectionem non eſſe:& interrogabãt
eum dicentes,Magiſter, Moyſes nobis ſcripſit, vt ſi cuius frater mortuus fuerit, & dimiſerit
vxorem,& filios non reliquerit: accipiat frater eius vxorem ipſius, & reſuſcitet ſemen fratri
ſuo.Septem ergo fratres erant:& primus accepit vxorem,& mortuus eſt non relicto ſemine.
Et ſecundus accepit eam,& mortuus eſt:& nec iſte reliquit ſemen.Et tertius ſimiliter.Et ac-
ceperunt eam ſimiliter ſeptem: & non reliquerunt ſemen. Nouiſſima omnium defuncta eſt
& mulier. In reſurrectione ergo cum reſurrexerint, cuius de his erit vxor? ſeptem enim ha-
buerunt eam vxorem.Et reſpondens I E S V S ait illis,Nonne ideo erratis,non ſciẽtes ſcri-
pturas neque virtutem dei?Cum enim à mortuis reſurrexerint,neque nubent neque nuben-
C tur,ſed ſunt ſicut angeli dei in cælis. De mortuis autem quòd reſurgãt, non legiſtis in libro
Moyſi, ſuper rubum quomodo dixerit illi deus, inquiens, Ego ſum deus Abraham, & deus
Iſaac,& deus Iacob?Non eſt deus mortuorum, ſed viuorum. Vos ergo multũ erratis. Et
acceſſit vnus de ſcribis qui audierat illos conquirentes. & videns quoniam bene illis reſpon-
derit,interrogauit eum quod eſſet primũ omniũ mandatũ. I E S V S autẽ reſpondit ei quia
primũ omnium mandatũ eſt, Audi Iſrael,Dominus deus tuus,deus vnus eſt. Et diliges do-
minum deũ tuũ ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex tota mente tua,& ex tota vir-
tute tua.Hoc eſt primũ mandatũ. Secundũ autẽ ſimile eſt illi, Diliges proximũ tuũ tanquã
teipſum.Maius horũ aliud mandatũ nõ eſt. Et ait illi ſcriba, Bene magiſter in veritate dixi-
ſti,quia vnus eſt deus,& non eſt alius præter eũ.Et vt diligatur ex toto corde, & ex toto in-
tellectu,& ex tota anima,& ex tota fortitudine, & diligere proximũ tanquã ſeipſum: maius
eſt omnibus holocauſtomatibus & ſacrificiis.I E S V S autẽ vidẽs quòd ſapiẽter reſpõdiſſet,
dixit illi,Nõ es lõge à regno dei.Et nemo iam audebat eũ interrogare. Et reſpõdẽs I E-
D S V S dicebat,docẽs in tẽplo,Quomodo dicũt ſcribæ C H R I S T V M filium eſſe Dauid?
Ipſe enim Dauid dicit in ſpiritu ſancto, Dixit dominus domino meo, Sede à dextris meis,
Donec ponã inimicos tuos ſcabellũ pedũ tuorũ. Ipſe ergo Dauid dicit eũ dominũ: & vnde
eſt filius eius? Et multa turba eũ libẽter audiuit. Et dicebat eis in doctrina ſua, Cauete à
ſcribis,qui volũt in ſtolis ambulare,& ſalutari in foro,& in primis cathedris ſedere in ſyna-
gógis,& primos diſcubitus in cœnis:qui deuorant domos viduarũ ſub obtentu prolixæ ora-
tionis:hi accipiẽt prolixius iudiciũ. Et ſedens I E S V S cõtra gazophylaciũ, aſpiciebat
quomodo turba iactaret æs in gazophylaciũ,& multi diuites iactabãt multa.Cũ veniſſet au-
tem vidua vna pauper,miſit duo minuta,quod eſt quadrans. Et conuocans diſcipulos ſuos,
ait illis, Amen dico vobis quoniam vidua hæc pauper plus omnibus miſit qui miſerunt in
gazophylaciũ. Omnes enim ex eo quod abundabat illis,miſerunt: hæc verò de penuria ſua
omnia quæ habuit miſit,totum victum ſuum. CAP. XIII.
A ET cũ egrederetur de tẽplo,ait illi vnus ex diſcipulis ſuis,Magiſter aſpice quales lapides,
& quales ſtructuræ.Et reſpondens Ieſus,ait illi, Vides has omnes magnas ædificationes?

Left margin:
dimiſerũt] remiſerunt
illũ in capite vulnerauerunt, & contumeliis affecerũt.] illi iactis lapidibꝰ caput contuderũt & remiſerũt contumelia affectum.
*ſuum
Coloni] Agricolæ
caperẽt] captarẽt
*an non] dabimus,
verſutiã] hypocriſin (ſimulationem)
filios] liberos
nubẽt, neq; nubentur,] ducunt vxores, neque nuptũ danť,
ſuper rubũ] ĩ rubo
cõquirẽtes.] ſimul diſputantes.
tuus, deus] noſter, dominus
vt diligatur] diligere ipſum
ſub obtentu prolixæ orationis:] prætextu prolixe orantes:
prolixius] abũdãtius
contra gazophylaciũ,] ex aduerſo gazophylacii,
cõuocãs] aduocãs

Right margin:
Lapis reprobatꝰ à Iudæis Chriſtꝰ. pſal. 117.d. iſa.28.d. act.4.b. rom. 9.g. 1.pet.2.a.
De tributo Cæſari reddendo. matt. 22.b. luc.20.d.
Rom.13.c.
De reſurrectiõe. matth. 22.c. luc.20.d.
Deu.25.b.
Exo.3.b.
Primũ præceptũ. matt.22.d. luc.10.e.
Dilectio dei. Deu.6.a.
Dilectio proximi. Leui.19.d. matt.22.d. ro.13.c. gal.5.c. iac.2.b.
Dilectio dei præponiť ſacrificiis.
Chriſtꝰ filius Dauid. matt. 22.d. luc.20.g.
Pſal.109.a.
A phariſæis cauẽdũ. mat. 23.a. luc.11.f. & 20.g.
Domus viduarum.
Vidua quadrãtẽ mittẽs in gazophylacium.
Deſtructio Ieruſalem. matt.24.a. lu. 19.g. & 21.b.

Non relinquetur lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur. Et cum ſederet in mõte oliuarum contra templũ, interrogabant eum ſeparatim Petrus & Iacobus & Iohannes & Andreas, Dic nobis, quando iſta fient? & quod ſignum erit quando hæc omnia incipient conſummari? Et reſpondens IESVS, cœpit dicere illis, Videte ne quis vos ſeducat. multi enim veniẽt in nomine meo dicentes quia ego ſum: & multos ſeducent. Cum audieritis autẽ bella & opiniones bellorum, ne timueritis. oportet enim hæc fieri: ſed nondum finis. Exurget enim gẽs contra gentem, & regnum ſuper regnum: & erunt terræmotus per loca & fames. Initiũ dolorum, hæc. Videte autem voſmetipſos. Tradent enim vos in cõciliis, & in ſynagogis vapulabitis, & ante præſides & reges ſtabitis propter me in teſtimonium illis. Et in omnes gentes primùm oportet prædicari euangelium. Et cum duxerint vos tradentes, nolite præcogitare quid loquamini: *ſed quod datum vobis fuerit in illa hora, id loquimini. non enim vos eſtis loquentes: ſed ſpiritus ſanctus. Tradet autem frater fratrem in mortẽ, & pater filium: & conſurgent filii in parentes, & morte afficient eos. Et eritis odio omnibus, propter nomen meũ. Qui autem ſuſtinuerit in finem, hic ſaluus erit. Cum autem videritis abominationẽ deſolationis *ſtantẽ vbi non debet (qui legit, intelligat) tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant in montes. & qui ſuper tectum: ne deſcendat in domum, nec introeat vt tollat quid de domo ſua. & qui in agro erit: non reuertatur retro tollere veſtimentum ſuum. Væ autem prægnãtibus & nutrientibus in illis diebus. Orate verò vt hyeme non fiant. Erunt enim dies illi tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ quam cõdidit deus vſque nunc, neque fient. Et niſi breuiaſſet dominus dies, non fuiſſet ſalua omnis caro: ſed propter electos quos elegit, breuiauit dies. Et tunc ſi quis vobis dixerit, Ecce, hic eſt CHRISTVS, ecce illic: ne credideritis. Exurgent enim pſeudochriſti & pſeudoprophetæ: & dabunt ſigna & portenta ad ſeducendos, ſi fieri poteſt, etiam electos. Vos ergo videte. ecce prædixi vobis omnia. Sed in illis diebus poſt tribulationem illam ſol cõtenebrabitur, & luna non dabit ſplendorẽ ſuum, & ſtellæ cæli erunt decidẽtes, & virtutes quæ in cælis ſunt, mouebuntur. Et tunc videbũt filium hominis venientẽ in nubibus cũ virtute multa & gloria. Et tunc mittet angelos ſuos, & cõgregabit electos ſuos à quatuor ventis, à ſummo terræ vſque ad ſummũ cæli. A ficu autem diſcite parabolã. Cum iam ramus eius tener fuerit, & nata fuerint folia: cognoſcitis quia in proximo ſit æſtas. ſic & vos cũ videritis hæc fieri, ſcitote quòd in proximo ſit in oſtiis. Amen dico vobis quoniã non tranſibit generatio hæc, donec omnia iſta fiant. Cælum & terra trãſibũt: verba autẽ mea non tranſibunt. De die autẽ illo vel hora nemo ſcit neque angeli in cælo, neq; filius: niſi pater. Videte, vigilate, & orate. neſcitis enim quando tẽpus ſit.

Sicut homo qui peregre profectus reliquit domum ſuam: & dedit ſeruis ſuis poteſtatem cuiuſque operis, & ianitori præcepit vt vigilet. Vigilate ergo (neſcitis enim quãdo dominus domus veniat: ſero, an media nocte, an gallicantu, an mane) ne cum venerit repẽte, inueniat vos dormiẽtes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate.

CAP. XIIII.

Erat autẽ paſcha & azyma poſt biduũ: & quærebãt ſummi ſacerdotes & ſcribæ quomodo eum dolo tenerent & occiderent. Dicebant autem, Non in die feſto: ne forte tumultus fieret in populo. Et cum eſſet Beth-aniæ in domo Simonis Leproſi, & recumberet, vênit mulier habens alabaſtrũ vnguenti nardi piſticæ pretioſi: & fracto alabaſtro effudit ſuper caput eius. Erant autem quidam indignè ferentes intra ſemetipſos, & dicentes, Vt quid perditio iſta vnguenti facta eſt? Poterat enim vnguentum iſtud vænundari plus quàm trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam. IESVS autem dixit, Sinite eam: quid illi moleſti eſtis? Bonum opus operata eſt in me. ſemper enim pauperes habetis vobiſcum, & cum volueritis poteſtis illis benefacere: me autem non ſemper habetis. Quod habuit, hæc fecit: præuênit vngere corpus meum in ſepulturam. Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit euangelium iſtud in vniuerſo mundo, & quod fecit hæc narrabitur in memoriam eius. Et Iudas Iſcariotes vnus de duodecim abiit ad ſummos ſacerdotes, vt proderet eum illis. Qui audientes gauiſi ſunt: & promiſerunt ei pecuniam ſe daturos. Et quærebat quomodo illum opportune traderet. Et primo die azymorum quando paſcha immolabant, dicũt ei diſcipuli, Quò vis eamus, & paremus tibi vt manduces paſcha? Et mittit duos ex diſcipulis ſuis: & dicit eis, Ite in ciuitatem: & occurret vobis homo lagenã aquæ baiulans, ſequimini eum: & quocunq; introierit, dicite domino domus quia magiſter dicit,

Signa pcedẽtia aduẽtum Chriſti. Dicentes ſe Chriſtũ eſſe & ſaluatorẽ.

Perſecutiões propter euangelium. Euãgelium. Matth. 10. b. Loqui.

Spirit⁹ ſãct⁹.

Deſtructio Ieruſalẽ. matt. 24. b. lu. 21. d. Dani. 9. g.

Falſorũ prophetarũ miracula ad ſeducẽdũ electos. Matt. 24. b. lu. 21. b. e. Ezec. 32. b. iſa. 13. b. ioel. 3. c. Aduẽt⁹ Chriſti in iudiciũ.

Verbũ dei.

Vigilandũ. Orandum. Matth. 24. d. Vigilãdum.

Conſilium ſacerdotum in Chriſtum. matt. 26. a. lu. 22. a. Caput Chriſti vngitur à muliere. matt. 26. a. iohan. 12. a.

Bonũ opus. Pauperes.

Iudas prodit Chriſtũ. mat. 26. b. lu. 22. a. Paſchæ præparatio. mat. 26. b. lu. 22. a.

¶ cõtra tẽplum,] ex aduerſo tẽpli (vel, e regione templi,
¶ incipient conſummari] cõſummãda ſunt?
¶ opiniones] rumores
¶ timueritis.] turbemini.
B ¶ Initium] Initia
¶ Videte aũt voſmet ipſos.] Cauete autẽ vos vobiſipſis.
¶ ante] apud
¶ ſtabitis] ſtatuemini
¶ nolite præcogitare] ne ante ſoliciti ſitis, (vel anxii)
* neq; meditemini:
¶ odio] odio habiti ab
¶ ſuſtinuerit] perſeuerauerit
C * quæ dicta ẽ à Daniele propheta,
¶ debet] oportet
¶ nutrientib⁹] lactãtibus
¶ fiant.] fiat fuga veſtra.
¶ breuiaſſet] decurtaſſet
¶ hic] aduerbium
¶ mouebunt.] quatientur. (vl, concutientur.)
D ¶ parabolã.] ſimilitudinem.
¶ in cælo,] qui in cælo ſunt,
¶ cuiuſq; operis,] & vnicuiq; opus ſuũ,
A
¶ piſticę] fidelis, (vl, probatæ)
¶ intra ſemetipſos,] apud ſeſe,
¶ Vt] Ad
¶ eius.] ſeruminimini
B eſt.
¶ proderet] traderet
¶ lagenam] vas fictile (vel, aqualem fictilem)

Vbi eſt refectio mea, vbi paſcha cum diſcipulis meis mãducem? Et ipſe vobis demonſtrabit
cœnaculum grande ſtratum*:& illic parate nobis. Et abierunt diſcipuli eius, & venerunt in
ciuitatem:& inuenerunt ſicut dixerat illis, & parauerunt paſcha. Veſpere autẽ facto ve-
nit cum duodecim. Et diſcumbentibus eis & manducantibus, ait I E S V S, Amen dico vo-
bis quia vnus ex vobis tradet me qui manducat mecum. At illi cœperunt contriſtari,& di-
C cere ei ſingulatim, Nunquid ego?*Qui ait illis, Vnus ex duodecim, qui intingit mecum ma-
num in catino.& filius quidem hominis vadit ſicut ſcriptum eſt de eo: væ autem homini il-
li per quem filius hominis traditur. bonum erat ei ſi non eſſet natus homo ille. Et man-
ducantibus illis accepit I E S V S panem:& benedicens fregit,& dedit eis,& ait illis, Sumi-
te,*hoc eſt corpus meum. Et accepto calice, gratias agens dedit eis.& biberũt ex illo omnes.
Et ait illis, Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur. Amen dico vo-
bis quia iam non bibam de genimine vitis vſque in diem illum cum illud bibam nouum in
regno dei. Et hymno dicto exierunt in montem oliuarum. Et ait eis I E S V S, Omnes
ſcandalizabimini in me in nocte iſta: quia ſcriptum eſt, Percutiam paſtorem:& diſpergentur
oues. Sed poſtquam reſurrexero, præcedam vos in Galilæam. Petrus autẽ ait illi, Et ſi om-
nes ſcandalizati fuerint: ſed non ego. Et ait illi I E S V S, Amen dico tibi, quia tu hodie in
D nocte hac priuſquam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus. At ille amplius loque-
batur, Et ſi oportuerit me ſimul commori tibi, non te negabo. Similiter autẽ & omnes di-
cebant. Et veniũt in prædium cui nomen Geth-ſemani. Et ait diſcipulis ſuis, Sedete hic
donec orem. Et aſſumit Petrum & Iacobum & Iohannem ſecum: & cœpit pauere & tædere.
Et ait illis, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. ſuſtinete hic, & vigilate. Et cum pro-
ceſſiſſet paululum, procidit ſuper terram: & orabat vt ſi fieri poſſet tranſiret ab eo hora, &
dixit, Abba pater, omnia tibi poſſibilia ſunt: transfer calicem hunc à me. ſed non quod ego
volo, ſed quod tu. Et venit, & inuenit eos dormientes. Et ait Petro, Simon, dormis? non
potuiſti vna hora vigilare? Vigilate, & orate vt non intretis in tentationem. ſpiritus qui-
dem promptus eſt: caro verò, infirma. Et iterum abiens orauit, eundem ſermonem dicens.
Et reuerſus, denuo inuenit eos dormientes (erant enim oculi eorum grauati)& ignorabant
E quid reſponderent ei. Et venit tertiò,& ait illis. Dormite iam,& requieſcite. Sufficit, ve-
nit hora, ecce filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus. ecce, qui me
tradet, prope eſt. Et*adhuc eo loquẽte venit Iudas Iſcariotes vnus de duodecim, & cum
eo turba multa cum gladiis & lignis, à ſummis ſacerdotibus & ſcribis & ſenioribus. Dede-
rat autẽ traditor eius ſignum eis, dicens, Quencunque oſculatus fuero, ipſe eſt: tenete eum,
& ducite caute. Et cum veniſſet, ſtatim accedens ad eum, ait, Aue rabbi.& oſculatus eſt
eum. At illi, manus iniecerũt in I E S V M: & tenuerunt eum. Vnus autem quidam de cir-
cunſtantibus, educens gladium percuſſit ſeruum ſummi ſacerdotis:& amputauit illi auricu-
lam. Et reſpondens I E S V S, ait illis, Tanquam ad latronem exiſtis cum gladiis & lignis
comprehendere me? quotidie eram apud vos in templo docens, & non me tenuiſtis. Sed vt
impleantur ſcripturæ. Tunc diſcipuli eius relinquentes eum, omnes fugerunt. Adoleſcẽs au-
tem quidam ſequebatur eum amictus ſindone ſuper nudo: & tenuerunt eum*. At ille reie-
F cta ſindone, nudus profugit ab eis. Et adduxerunt I E S V M ad ſummum ſacerdotem:
& conuenerunt * omnes * ſacerdotes & ſcribæ & ſeniores. Petrus autem àlonge ſecutus eſt
eum vſque intrò in atrium ſummi ſacerdotis: & ſedebat cum miniſtris ad ignem, & calefa-
ciebat ſe. Summi verò ſacerdotes & omne concilium quærebant aduerſus I E S V M teſti-
monium, vt eum morti traderent: nec inueniebant. Multi autem teſtimonium falſum di-
cebant aduerſus eum: & conuenientia teſtimonia non erant. Et quidam ſurgentes, falſum
teſtimonium ferebant aduerſus eum dicentes, Quoniam nos audiuimus eum dicentem, Ego
diſſoluam templum hoc manufactum,& poſt triduum aliud non manufactum ædificabo. Et
non erat conueniens teſtimonium illorum. Et exurgẽs ſummus ſacerdos in medium, inter-
rogauit I E S V M, dicens, Non reſpondes quicquam ad ea quæ tibi obiiciuntur ab his? Ille
autẽ tacebat:& nihil reſpondit. Rurſum ſummus ſacerdos interrogabat eũ:& dixit ei, Tu es
G C H R I S T V S filius dei benedicti? I E S V S autẽ dixit illi, Ego ſum:& videbitis filiũ ho
minis ſedẽtẽ à dextris virtutis,& venientẽ cũ nubibus cæli. Sũmus autẽ ſacerdos ſcindẽs veſti
mẽta ſua, ait, Quid adhuc deſyderamus teſtes? Audiſtis blaſphemiã. quid vobis videtur? Qui

ᶠrefectio mea,] diuerſorium,
*,paratum
*& alius, Nunquid ego?
*comedite,
ᵐin nocte iſta.
Et] imò
ᶠpauere, & tędere.] expaueſcere & grauiter angi.
ᶠſuſtinete] manete
ᶠtradetur] traditur
ᶠtradet,] tradit,
*continuo
ᶠſignum] ſymbolũ
ᶠcaute.] tuto. (ſecure.)
ᶠAue rabbi.] Rabbi rabbi.
ᶠAdoleſcẽs] Adoleſcentulus
*adoleſcentuli
*ad eum
*ſummi
ᶠcalefaciebat ſe.] caleſiebat ad lucem.
ᶠautem] enim
ᶠcõuenientia] æqua (ſufficientia, aut bona) & infra.
ᶠpoſt] per
ᶠnon] ne ſic quidẽ
ᶠad ea quæ tibi obiiciũtur ab his?] ! Quid iſti aduerſũ te teſtantur!
ᶠdeſyderamus teſtes?] opus habem⁹ teſtibus!

De Iuda pditore. matt. 26. b. luc. 22. b. 10. 13. c.
Pſal. 40. c.
Paſchæ manducatio. 1. cor. 11. c.
Corpus.
Sanguis.
Nouũ teſtamentum.
Grarũ actio.
Scandalizati apl'i. iohan. 16. g.
Zach. 13. c.
Petrus.
Chriſt⁹ orto. matt. 26. d. lu. 22. d.
Oro Chriſti.
Vigilare.
Orare.
Spiritus.
Caro.
Oſculo Iudas Chriſtũ tradit Iudæis. matt. 26. e. lu. 22. e. iohã. 18. a
Auricula amputata.
Thre. 4. d.
Fugiũt apl'i.
Chriſt⁹ corã Caipha. mat. 26. f. luc. 22. f. iohan. 18. c.
Falſum teſtimonium in Chriſtum.
Iohan. 2. d.
Tacet Chriſtus.
Se Chriſtũ ſi ue Meſſiã eſſe fatetur.

omnes condẽnauerunt eum eſſe reũ mortis. Et cœperunt quidã conſpuere eum,& velare faciem eius,& colaphis eum cædere,& dicere ei, Prophetiza.& miniſtri alapis eum cædebant. Et cum eſſet Petrus in atrio deorſum,venit vna ex ancillis ſummi ſacerdotis.& cũ vidiſſet Petrum calefaciẽtem ſe,aſpiciens illum,ait,Et tu cum I E S V Nazareno eras? At ille negauit,dicens,Neque ſcio,neque noui quid dicas.Et exiit foras ante atrium:& gallus cãtauit.Rurſus autem cum vidiſſet illum ancilla,cœpit dicere circunſtantibus, Quia hic ex illis eſt.At ille iterum negauit. Et poſt puſillum rurſus qui aſtabant dicebant Petro, Verè ex illis es.nam & Galilæus es*. Ille autẽ cœpit anathematizare & iurare, Quia neſcio hominẽ iſtum quẽ dicitis.Et ſtatim gallus iterũ cãtauit. Et recordatus eſt Petrus verbi quod dixerat ei I E S V S,Prius quàm gallus cantet bis,ter me negabis.Et cœpit flere. CAP. XV.

ET confeſtim, mane conciliũ faciẽtes ſummi ſacerdotes cum ſenioribus & ſcribis & vniuerſo concilio,vincientes I E S V M,duxerũt & tradiderunt Pilato. Et interrogauit eũ Pilatus,Tu es rex Iudæorum? At ille reſpondens,ait illi,Tu dicis. Et accuſabant eum ſummi ſacerdotes in multis.Pilatus autẽ rurſum interrogauit eum,dicens,Non reſpondes quicquam? vide in quantis te accuſant.I E S V S autem amplius nihil reſpõdit: ita vt miraretur Pilatus. Per diem autem feſtũ ſolebat dimittere illis vnum ex vinctis quẽcunque petiſſent. Erat autem qui dicebatur Barabbas, qui cũ ſeditioſis erat vinctus, qui in ſeditione fecerant homicidium.Et cum aſcendiſſet turba,cœpit rogare,ſicut ſemper faciebat illis. Pilatus autẽ reſpondit eis,& dixit, Vultis dimittam vobis regem Iudæorum? Sciebat enim quòd per inuidiam tradidiſſent eum ſummi ſacerdotes.Pontifices autem concitauerunt turbam vt magis Barabbam dimitteret eis.Pilatus autem iterum reſpondens,ait illis,Quid ergo vultis faciam regi Iudæorum? At illi iterum clamauerunt, Crucifige eum. Pilatus vero dicebat illis, Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant,Crucifige eum.Pilatus autem volens populo ſatiſfacere, dimiſit illis Barabbam:& tradidit I E S V M flagellis cæſum vt crucifigeretur.

Milites autem duxerunt eum in atrium prætorii, & conuocant totam cohortem: & induunt eum purpura,& imponunt ei plectentes ſpineam coronam. Et cœperunt ſalutare eũ, Aue rex Iudæorum. Et percutiebant caput eius arundine: & conſpuebant eum. & ponentes genua,adorabant eum.Et poſtquam illuſerunt ei, exuerunt illum purpura, & induerũt eum veſtimentis ſuis:& educũt illum vt crucifigerẽt eum. Et angariauerunt prætereuntẽ quempiam Simonem Cyrenæum venientem de villa, patrem Alexandri & Rufi:vt tolleret crucẽ eius.Et perducunt illum in Golgoltha locum:quod eſt interpretatũ, Caluariæ locus. Et dabant ei bibere myrrhatum vinum:& non accepit. Et crucifigentes eum diuiſerũt veſtimenta eius,mittentes ſortem ſuper eis quis quid tolleret.Erat autem hora tertia: & crucifixerunt eum.Et erat titulus cauſæ eius inſcriptus,Rex Iudæorum. Et cum eo crucifigũt duos latrones:vnum à dextris,& alium à ſiniſtris eius.Et impleta eſt ſcriptura quæ dicit, Et cum iniquis reputatus eſt.Et prætereuntes blaſphemabant eũ,mouẽtes capita ſua,& dicẽtes, Vah qui deſtruis templũ dei, & in tribus diebus reædificas: ſaluum fac temetipſum deſcendẽs de cruce.Similiter & ſummi ſacerdotes illudentes,ad alterutrũ cũ ſcribis dicebãt, Alios ſaluos fecit,ſeipſum non poteſt ſaluũ facere. C H R I S T V S rex Iſrael deſcẽdat nunc de cruce: vt videamus & credamus.Et qui cũ eo crucifixi erãt,cõuitiabantur ei.Et facta hora ſexta,tenebræ factæ ſunt per totã terrã vſq; in horã nonã. Et hora nona exclamauit I E S V S voce magna,dicẽs, Eloi,eloi lamma-ſabacthani? quod eſt interpretatũ,Deus meus,deus meus,vt quid dereliquiſti me? Et quidã de circunſtãtibus audiẽtes dicebãt,Ecce,Eliã vocat. Currens autẽ vnus,& implens ſpõgiã aceto,circũponẽnſq; calamo,potũ dabat ei,dicẽs, Sinite: videamus ſi veniat Elias ad deponendũ eũ. I E S V S autẽ emiſſa voce magna expirauit. Et velũ tẽpli ſciſſum eſt in duo , à ſummo vſq; deorſum. Vidẽs autẽ cẽturio qui ex aduerſo* ſtabat, quia ſic clamãs expiraſſet: ait, Verè hic homo,filius dei erat.Erant autẽ & mulieres dè longe aſpiciẽtes: inter quas erat Maria Magdalene,& Maria Iacobi minoris & Ioſeph mater,& Salome, quæ, cũ eſſet in Galilæa, ſequebãtur eũ, & miniſtrabãt ei,& aliæ multæ quæ ſimul cũ eo aſcẽderant Ieroſolymã. Et cum iam ſero eſſet factũ (quia erat paraſceue quod eſt ante ſabbathũ) vẽnit Ioſeph ab Arimathæa nobilis decurio, qui & ipſe erat expectans regnũ dei. Et audacter introiuit ad Pilatum , & petiit corpus I E S V. Pilatus autem mirabatur ſi iam obiiſſet. Et accerſito centurione, interrogauit eum ſi iam mortuus eſſet. Et cum cognouiſſet

A B C D

Cõſpuitur & cædit Chriſt⁹

Petrus negat Chriſtum. mat.26.g.luc.22.f.iohã.18.c.

Mat.26.g.luc.22.f.g.io.18.e.

Chriſt⁹ corã Pilato. matt.27.a.luc.22.g.iohan.18.e.

Chriſtus rex Iudæorum. Mat.27.b.luc.23.a.iohã.18.f.

Tacet Chr̃s.

Barabbas.

Pilat⁹ Chr̃m tradit Iudęis crucifigẽdũ.

Inuidia.

Mat.27.c.luc.23.b.io.18.g.& 19.c.

Coronat̃ ſpinis Chriſtus. mat.27.c.iohan.19.a.

Conſpuitur, & irridetur.

Simon Cyrenæus. Matth.27.d.luc.23.d.

Mat.27.d.lu.23.d.io.19.d.

Crucifigitur Chriſt⁹. matt.27.d.luc.23.c.iohan.19.d.

Latrones. Iſa.53.d.

Conuitia in Chriſtum. Iohan.2.d.

Tenebræ:

Pſal.21.a..

Aceto potat̃

Centuriõis fides.

Mulieres quę Chriſto miniſtrauerant victum.

Ioſeph ſepelit Chriſtum. matt.27.g.lu.23.g.io.19.g.

¶Neque ſcio, neq; noui] Neque noui, neque ſcio

¶ante atriũ:] in veſtibulum atrii.

*,& loquela tua ſimilis.(vel,cõuenit.)

¶anathematizare] deteſtari,(deuouere)

¶neſcio] non noui

¶ſtatim] ſecũdo(iterum)

¶cœpit flere.] prorupit in fletum.

¶in quantis te accuſant.] quanta aduerſum te teſtantur.

¶aſcendiſſet] acclamaſſet

¶per] propter

¶magis] potius

¶regi] ei quẽ dicitis regem

¶magis] abundãti⁹

¶prętorii,] quod eſt prætorium,

¶imponũt] circũponunt

¶ſuis:] propriis:

גולגולתא

¶titulus] inſcriptio

¶per] ſuper

אלי אלי למה שבקתני

*illius

¶ſero eſſet factum] ſerum inſtaret

¶nobilis decurio,] honeſtus conſul,

¶iam mortuus] dudum mortuus

*ipſi

à centurione: donauit corpus* Ioſeph. Ioſeph autem mercatus ſindonem, & deponens eum
inuoluit ſindone, & poſuit eum in monumento quod erat exciſum de petra, & aduoluit
lapidem ad oſtiũ monumenti. Maria autem Magdalene & Maria Ioſeph aſpiciebant vbi po-
neretur.

CAP. XVI.

A ET cum tranſiſſet ſabbathum, Maria Magdalene & Maria Iacobi & Salome emerunt aro
mata, vt veniẽtes vngerent IESVM. Et valde mane vna ſabbathorũ, veniunt ad mo-
numentum: orto iam ſole. Et dicebant adinuicem, Quis reuoluet nobis lapidem ab hoſtio
monumenti? Et reſpicientes, viderunt reuolutum lapidem. Erat quippe magnus valde. Et
introeuntes in monumentum, viderunt iuuenem ſedentem in dextris, coopertum ſtola can-
B dida: & obſtupuerunt. Qui dicit illis, Nolite expaueſcere: IESVM quæritis Nazarenum,
crucifixum: ſurrexit, non eſt hic, ecce locus vbi poſuerunt eum. Sed ite, dicite diſcipulis eius
& Petro quòd præcedit vos in Galilæam: ibi eum videbitis, ſicut dixit vobis. At illæ exeun-
tes, fugerunt de monumẽto. inuaſerat enim eas tremor & pauor: & nemini quicquam dixe-
runt. timebãt enim. Surgẽs autẽ IESVS mane prima ſabbathi, apparuit primo Mariæ
C Magdalenæ, de qua eiecerat ſeptẽ dæmonia. Illa vadens, nuntiauit his qui cum eo fuerãt, lu-
gentibus & flẽtibus. Et illi audiẽtes quia viueret & viſus eſſet ab ea, nõ crediderũt. Poſt-
hæc autem duobus ex his ambulantibus oſtenſus eſt in alia effigie, euntibus in villam. & illi
euntes nuntiauerunt cæteris: nec illis crediderunt. Nouiſſime autem recumbentibus illis
vndecim apparuit: & exprobrauit incredulitatem eorum & duritiam cordis, quia his qui vi-
derant eum reſurrexiſſe, non crediderunt. Et dixit eis, Euntes in mundum vniuerſum,
D prædicate euãgelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit: ſaluus erit. qui ve-
ro non crediderit: condemnabitur. Signa autem eos qui crediderint, hæc ſequentur, In no-
mine meo dæmonia eiicient, Linguis loquentur nouis, Serpentes tollent, Et ſi mortiferum
quid biberint non eis nocebit, Super ægros manus imponent: & bene habebunt. Et do-
minus quidem IESVS poſtquam locutus eſt eis, aſſumptus eſt in cælum: & ſedit à dextris
dei. Illi autem profecti, prædicauerunt vbique: domino cooperante, & ſermonem confirmã-
te ſequentibus ſignis.

Margin notes (left): ¶iuuenẽ] adoleſcentulum. ¶coopertũ] indutũ. ¶effigie,] forma, ¶Nouiſſime] Poſtea. ¶ſequẽtib⁹ ſignis.] per ſubſequentia ſigna.

Margin notes (right): Mulieres accedunt ad ſepulchrum. luc. 24. a. Iohan. 20. a. Angelus mulieres alloquitur. mat. 28. a. ioh. 20. c. Matth. 26. c. ſ. 14. c. Chriſt⁹ apparet M. Magd. Infidelitas. Peregrinis apparet. lu. 24. b. Apl'i increduli luc. 24. f. io. 20. e. Mittit eos ad prædicandũ. mat. 28. d. Fides. Baptiſmus. Miracula. Aſſumptio Chriſti. luc. 24. g. Cooperator deus.

HIERONYMVS IN CATALOGO SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM.

LVCAS medicus Antiochenſis, vt eius ſcripta indicant, Græci ſermonis non ignarus fuit, ſectator apoſtoli Pauli, & omnis peregrinationis eius comes, ſcripſit euangelium, de quo idem Paulus, Miſimus, inquit, cum illo fratrem, cuius laus eſt in euangelio per omnes eccleſias. Et ad Coloſſenſes, Salutat vos Lucas medicus chariſſimus. Et ad Timotheum, Lucas eſt mecum ſolus. Aliud quoque edidit volumen egregium, quod titulo πράξεις ἀποςόλων prænotatur, cuius hiſtoria vſque ad bienniũ Romæ commorantis Pauli peruenit, id eſt vſque ad quartum Neronis annum. Ex quo intelligimus in eadem vrbe librum eſſe compoſitum. Igitur περιόδους Pauli, & Theclæ, & totã baptizati Leonis fabulam, inter apocryphas ſcripturas cõputamus. Quale enim eſt, vt indiuiduus comes apoſtoli, inter cæteras eius res, hoc ſolum ignorauerit? Sed & Tertullianus vicinus eorum temporum, refert preſbyterum quendã in Aſia σπουδαςὴν apoſtoli Pauli, conuictum apud Iohannem, quòd author eſſet libri, & confeſſum ſe hoc Pauli amore feciſſe, & ob id excidiſſe quidam ſuſpicantur, quotienſcunque in epiſtolis ſuis Paulus dicit, Iuxta euangelium meum, de Lucæ ſignificare volumine. & Lucam non ſolum ab apoſtolo Paulo didiciſſe euãgelium, qui cum domino in carne non fuerat, ſed à cæteris apoſtolis: quod ipſe quoque in principio ſui voluminis declarat, dicens, Sicut tradiderunt nobis qui à principio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis. Igitur euangelium ſicut audierat, ſcripſit. Acta vero apoſtolorum ſicut viderat, compoſuit. Vixit octoginta & quatuor annos, vxorem non habens. Sepultus eſt Conſtantinopoli, ad quam vrbem viceſimo Conſtantini anno, oſſa eius cum reliquiis Andreæ apoſtoli tranſlata ſunt de Achaia.

Sanctum Ieſu Chriſti Euangelium ſecundum Lucam.

QVONIAMQVIDEM MVLTI CONATI ſunt ordinare narrationẽ quæ in nobis completæ ſunt rerum, ſicut tradiderunt nobis qui ab initio ipſi viderunt & miniſtri fuerunt ſermonis: viſum eſt & mihi aſſequuto omnia, à principio diligẽter ex ordine tibi ſcribere optime Theophile, vt cognoſcas eorũ verborum de quibus eruditus es, veritatem.

¶Quoniãquidem] Quandoquidem ¶conati] aggreſſi ¶completæ] pleniſſime ſcitæ ¶ aſſequuto] aſſecto ¶diligẽter] exacte

A

Fuit in diebus Herodis regis Iudææ, ſacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia: & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Eliſábeth. Erant autẽ iuſti ambo ante deũ, incedẽtes in omnibus mandatis & iuſtificationibus domini ſine querela, & non erat illis filius: eò quòd eſſet Eliſábeth ſterilis, & ambo proceſſiſſent in diebus ſuis. Factum eſt autem: cum ſacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis ſuæ ante deum, ſecundũ cõſuetudinẽ ſacerdotii, ſorte exiit vt incenſum poneret ingreſſus in templum domini. & omnis multitudo populi erat orãs foris hora incenſi. Apparuit autem illi angelus domini, ſtans à dextris altaris incẽſi. Et Zacharias turbatus eſt, videns: & timor irruit ſuper eum. Ait autẽ ad illum angelus, Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita eſt deprecatio tua: & vxor tua Eliſábeth pariet tibi filium, & vocabis nomẽ eius Iohannem: & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. erit enim magnus coram domino: & vinum & ſiceram non bibet: & ſpiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ: & multos filiorum Iſrael conuertet ad dominũ deum ipſorum. & ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Eliæ: vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iuſtorum, parare domino plebem perfectam. Et dixit Zacharias ad angelum, Vnde hoc ſciam? ego enim ſum ſenex: & vxor mea proceſſit in diebus ſuis. Et reſpondens angelus, dixit ei, Ego ſum Gabriel qui aſto ante deum: & miſſus ſum loqui ad te, & hæc tibi euangelizare. Et ecce, eris tacens & non poteris loqui vſque in diem quo hæc fiant: pro eo quòd non credidiſti verbis meis, quæ implebuntur in tempore ſuo.

Zacharias. Eliſábeth. Leui.16.d. B Zachariæ ꝓmittitur fili⁹ Iohannes. Iohãnes qualis futurus. Pſal.131.d. mala.3.a Mala.4.b. Incredul⁹ Zacharias mut⁹ efficitur. Gabriel.

¶ſine querela, irreprehenſibiles, ¶filius:] proles: ¶forte exiit] ſortitus eſt ¶perfectã.] apparatã. (diſpoſitam.) ¶Vnde hoc ſciam?] In quo cognoſcam? ¶pro

C

Et erat plebs expectãs Zachariã: & mirabãtur quòd tardaret ipſe in tẽplo. Egreſſus autem non poterat loqui ad illos: & cognouerũt quòd viſionẽ vidiſſet in tẽplo. Et ipſe erat innuẽs illis: & permãſit mutus. Et factum eſt: vt impleti ſunt dies officii eius, abiit in domũ ſuã.

¶officij] miniſterij

Poſt hos autem dies concepit Eliſábeth vxor eius: & occultabat ſe menſibus quinque, di
cens, Quia ſic fecit mihi dominus in diebus quibus reſpexit auferre opprobrium meum in-
ter homines. In menſe autē ſexto miſſus eſt angelus Gabriel à deo in ciuitatem Galilææ
cui nomen Nazareth, ad virginē deſponſatam viro cui nomen erat Ioſeph, de domo Dauid:
& nomen virginis M A R I A. Et ingreſſus angelus, ad eam dixit, Aue gratia plena, dominus
tecum, benedicta tu in mulieribus. Quæ cum audiſſet, turbata eſt in ſermone eius, & cogita-
bat qualis eſſet iſta ſalutatio. Et ait angelus ei, Ne timeas M A R I A, inueniſti enim gratiā
apud deum. ecce concipies in vtero, & paries filiū: & vocabis nomen eius I E S V M. hic erit
magnus: & filius altiſſimi vocabitur, & dabit illi dominus deus ſedē Dauid patris eius: & re-
gnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Dixit autē M A R I A ad an-
gelum, Quomodo fiet iſtud: quoniam virum non cognoſco? Et reſpondens angelus, dixit ei,
Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Ideóque & quod naſce
tur ex te ſanctum, vocabitur filius dei. Et ecce Eliſábeth cognata tua, & ipſa concepit filium
in ſenectute ſua: & hic mēſis, ſextus eſt illi quæ vocatur ſterilis: quia nō erit impoſſibile apud
deum omne verbum. Dixit autem M A R I A, Ecce ancilla domini, fiat mihi ſecundum ver
bum tuum. Et diſceſſit ab illa angelus. Exurgens autem M A R I A in diebus illis, abiit
in montana cum feſtinatione in ciuitatem Iuda: & intrauit in domum Zachariæ, & ſaluta-
uit Eliſábeth. Et factum eſt: vt audiuit ſalutationem M A R I AE Eliſábeth, exultauit infans
in vtero eius. & repleta eſt ſpiritu ſancto Eliſábeth: & exclamauit voce magna, & dixit, Bene-
E dicta tu inter mulieres, & benedictus fructus vētris tui. Et vnde hoc mihi vt veniat mater do
mini mei ad me? Ecce enim vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gau
dio infans in vtero meo. & beata quæ credidiſti: quoniam perficientur ea quæ dicta ſunt ti-
bi à domino. Et ait M A R I A,
Magnificat anima mea dominum.
Et exultauit ſpiritus meus in deo ſalutari meo.
Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ, ecce enim ex hoc* beatam me dicent omnes gene-
rationes,
Quia fecit mihi magna qui potens eſt: & ſanctum nomen eius.
Et miſericordia eius à progenie in progenies, timentibus eum.
Fecit potentiam in brachio ſuo: diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.
Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles.
Eſurientes impleuit bonis: & diuites dimiſit inanes.
F Suſcepit Iſrael puerum ſuum, memorari miſericordiæ ſuæ,
Sicut locutus eſt ad patres noſtros, Abraham & ſemini eius in ſecula.
Manſit autem M A R I A cū illa quaſi menſibus tribus: & reuerſa eſt in domū ſuam. Eli
ſábeth autem impletum eſt tempus pariendi: & peperit filium. Et audierunt vicini & cogna-
ti eius quia magnificauit dominus miſericordiam ſuam cum illa, & congratulabantur ei. Et
factum eſt: in die octauo venerunt circuncidere puerum, & vocabant eum nomine patris ſui,
Zachariam. Et reſpondens mater eius dixit, Nequaquam, ſed vocabitur Iohannes. Et dixerūt
ad illam, Quia nemo eſt in cognatione tua qui vocetur hoc nomine. Innuebāt autem patri
eius quem vellet vocari eū. Et poſtulans pugillarem, ſcripſit, dicens, Iohānes eſt nomen eius.
Et mirati ſunt vniuerſi. Apertum eſt autem ilico os eius, & lingua eius, & loquebatur bene-
dicens deum. Et factus eſt timor ſuper omnes vicinos eorum: & ſuper omnia mōtana Iudææ
diuulgabātur omnia verba hæc: & poſuerūt omnes qui audierant in corde ſuo dicētes, Quiſ-
putas puer iſte erit? Etenim manus domini erat cum illo. Et Zacharias pater eius repletus eſt
G ſpiritu ſancto: & prophetauit, dicens,
Benedictus dominus deus Iſrael: quia viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ.
Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui,
Sicut locutus eſt per os ſanctorum qui à ſeculo ſunt prophetarum eius,
Salutem ex inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos,
Ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris: & memorari teſtamenti ſui ſancti,
Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, daturum ſe nobis,
Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati ſeruiamus illi

---

Left margin notes:

plena,] repleta,
in mulierib⁹.] īter mulieres.
audiſſet,] vidiſſet, D
in domo] ſuper domum
exultauit] ſubſilijt (ſubſultauit) & infra.
credidiſti:] credidit:
tibi] ei
humilitatē] paruitatē (exiguitatē, ſiue nihilitatem. hic eñ nō ſignificat virtutem animi)
*nunc
magna] magnalia
mēte] cogitatione
Depoſuit potētes de ſede,] Detraxit primores de ſedib⁹
dimiſit] emiſit
memorari] vt recordaretur
congratulabātur] congaudebant
quem] quid
ſup oīa montana] ī tota mōtana (ſub. regione)
eius,] ſuorum,
memorari] ad recordandum

Right margin notes:

Concipit Eliſabeth ſterilis.
Angelus ſalutata Maria, annuntiat Chriſti natiuitatem.
Iſa. 7. c.
IESVS.
3. 2. c.
Dani. 7. d. g.
mich. 4. c.
Filius dei.
Maria viſitat ipſam Eliſabeth.
Salutatio.
Canticū Mariæ, quo Chriſto ꝑmiſſum veniſſe canit
Chr̄s venit.
Iſa. 41. b 30. d.
54. b. iere. 31. a.
d. pſal. 131. c.
gen. 22. c.
Naſcit̄ Iohānes baptiſta.
Canticū Zachariæ, ī quo Chriſtum ꝑmiſſum veniſſe nūtiat.
Pſal. 73. c. 131. d
iere. 23. a. 30. b
Iere. 31. f. gen. 22. c.

In ſanctitate & iuſtitia coram ipſo omnibus diebus noſtris.

¶noſtris.]vitæ nſę.

Iohãnis officium, docere ppl̃m Chr̃m veniſſe in remiſſionẽ peccatorum. Mala.4.a. zacha.3.d.

Et tu puer, propheta altiſſimi vocaberis: præibis enim ante faciem domini parare vias eius,
Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, in remiſſionem peccatorum eorum
Per viſcera miſericordiæ dei noſtri, in quibus viſitauit nos oriens ex alto
Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent, ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis.
Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu, & erat in deſertis vſque in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.

¶ſcientiam]cognitionem
¶oriens]ſubſtãtiuũ hic eſt.i.exortus ſolis, hoc eſt Chriſtus
¶Illuminare]Vt illuceſceret
¶confortabatur]potens fiebat

CAP. II.

Cenſetur vniuerſus orbis à C. Auguſto.

FActum eſt autem, in diebus illis exiit edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuer A
ſus orbis. Hæc deſcriptio prima, facta eſt à præſide Syriæ Cyrino. Et ibant omnes vt pro-
fiterentur, ſinguli in ſuam ciuitatem. Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa de ciuitate Naza-
reth, in Iudæam, in ciuitatẽ Dauid quæ vocatur Beth-lehem: eo quòd eſſet de domo & familia
Dauid, vt profiteretur cum MARIA deſponſata ſibi vxore, prægnante. Factum eſt autem:

Naſcit̃ Chr̃s.

cũ eſſent ibi, impleti ſunt dies vt pareret. Et peperit filium ſuũ primogenitum, & pãnis eum

Vigilantib⁹ paſtorib⁹ nũtiatur Chriſtus natus.

inuoluit, & reclinauit eum in præſepio: quia non erat ei locus in diuerſorio. Et paſtores
erant in regione eadẽ vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum. Et ecce, B
angelus domini ſtetit iuxta illos, & claritas dei circũfulſit illos, & timuerunt timore magno.
Et dixit illis angelus, Nolite timere: ecce enim euangelizo vobis gaudium magnũ quod erit

¶vigilãtes,]in agro pernoctantes,
¶vigilias]cuſtodias
¶claritas]gloria

Saluator.

omni populo: quia natus eſt vobis hodie ſaluator qui eſt CHRISTVS dominus in ciui
tate Dauid. Et hoc vobis ſignum, Inuenietis infantem pannis inuolutum: & poſitum in præ-

Angelorũ cãticum.

ſepio. Et ſubito facta eſt cum angelo multitudo militiæ cæleſtis, laudantium deum & dicen-
tium, Gloria in altiſſimis deo: & in terra, pax* hominibus bonæ voluntatis. Et factum
eſt: vt diſceſſerunt ab eis angeli in cælum, paſtores loquebantur adinuicem, Tranſeamus vſ-
que Beth-lehẽ, & videamus hoc verbũ quod factũ eſt, quod fecit dominus & oſtẽdit nobis. Et
venerunt feſtinantes: & inuenerunt MARIAM & Ioſeph, & infantem poſitũ in præſepio. C
Videntes autem cognouerunt de verbo quod dictũ erat illis de puero hoc. Et omnes qui au-
dierant, mirati ſunt: & de his quæ dicta erant à paſtoribus ad ipſos. MARIA autem conſer
uabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo. Et reuerſi ſunt paſtores, glorificantes & lau-

*:in
¶bonæ voluntatis.] bona voluntas. (beneplacitum.)
¶oſtẽdit]notũ fecit
¶cognouerũt]diuulgauerunt
¶in]ſuper

Circũciditur Chriſtus. leui.12.a. IESVS. ſ.1.c. mat.1.c. Puerperæ Marię purgatio. leui.12.a. Exo.13.a. numeri 8.c. Leui.12.c. Simeon ſuſcipit Chriſtũ.

dantes deũ in omnibus quæ audierant & viderant: ſicut dictum eſt ad illos. Et poſtquam
conſummati ſunt dies octo vt circũcideretur puer: vocatum eſt nomen eius IESVS, quod
vocatum eſt ab angelo prius quàm in vtero conciperetur. Et poſtquam impleti ſunt dies
purgationis eius ſecundũ legẽ Moyſi, tulerunt illum in Ieruſalẽ, vt ſiſterent eũ domino, ſicut
ſcriptũ eſt in lege domini, Quia omne maſculinũ adaperiens vuluam, ſanctũ domino voca- D
bitur. & vt darẽt hoſtiam ſecundũ quod dictũ eſt in lege domini, par turturũ, aut duos pullos
columbarũ. Et ecce: homo erat in Ieruſalẽ, cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus & ti-
moratus, expectans conſolationẽ Iſrael: & ſpiritus ſanctus erat in eo. Et reſponſum acceperat
à ſpiritu ſancto, non viſurũ ſe mortem, niſi prius videret CHRISTVM domini. Et vẽ-
nit in ſpiritu in templũ. Et cum inducerent puerũ IESVM parentes eius, vt facerent ſecũ-
dum conſuetudinem legis pro eo: & ipſe accepit eũ in vlnas ſuas, & benedixit deum, & dixit,

¶timoratus,]pius religioſus,

Canticum Simeonis.

Nunc dimittis ſeruum tuum domine, ſecundum verbum tuum, in pace:
Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum, E
Quod paraſti ante faciem omnium populorum,
Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael.

Ruina & reſurrectio Chriſtus. iſa.8.c. ro.9. g.1.pet.2.b. Anna prophetiſſa.

Et erat pater eius & mater eius mirantes ſuper his quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis
Simeon: & dixit ad MARIAM matrem eius, Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurre
ctionem multorum in Iſrael, & in ſignum cui cõtradicetur. Et tuam ipſius animam pertrãſ-
ibit gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna propheteſſa, fi-
lia Phanuel, de tribu Aſer: hæc proceſſerat in diebus multis, & vixerat cum viro ſuo annis ſe-
ptem à virginitate ſua. Et hæc vidua vſque ad annos octogintaquatuor: quæ non diſcedebat
de templo, ieiuniis & obſecrationibus ſeruiens nocte ac die. Et hæc ipſa hora ſuperueniens,* F
confitebatur domino: & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Iſrael.

¶contradicetur.]cõtradicitur.
¶ipſi⁹]fœmininum
¶ſuperueniẽs,]aſſiſtens,
*viciſſim
¶Iſrael.]i Ieruſalẽ.

Puer Chr̃s.

Et vt perfecerunt omnia ſecundũ legem domini, reuerſi ſunt in Galilæam, in ciuitatem
ſuam Nazareth. Puer autem creſcebat, & confortabatur: plenus ſapientia, & gratia dei erat in

¶cõfortabat̃.]corroborabatur ſpiritu.

illo. Et ibant parẽtes eius per omnes annos in Ieruſalem, in die ſolenni paſchæ. Et cum
factus eſſet annorum duodecim, aſcendentibus illis Ieroſolymam ſecundum cõſuetudinem
diei feſti, conſummatíſque diebus cum redirent, remanſit puer I E S V S in Ieruſalẽ, & non
cognouerunt parentes eius. Exiſtimantes autem illum eſſe in comitatu, venerunt iter diei, &
requirebant eum inter cognatos & notos. Et non inuenientes eũ, regreſſi ſunt in Ieruſalẽ: re-
G quirentes eum. Et factum eſt: poſt triduum inuenerunt illum in templo, ſedentem in medio
doctorum, audientem illos, & interrogantẽ eos. Stupebant autem omnes qui eum audiebant,
ſuper prudentia & reſponſis eius. Et videntes* admirati ſunt. Et dixit mater eius ad illũ, Fi-
li, quid feciſti nobis ſic? Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illos, Quid
eſt quod me quærebatis? neſciebatis quia in his quæ patris mei ſunt, oportet me eſſe? Et ipſi
non intellexerunt verbum quod locutus eſt ad eos. Et deſcendit cum eis, & vênit Nazareth:
& erat ſubditus illis. Et mater eius conſeruabat omnia verba hæc in corde ſuo. Et I E S V S
proficiebat ſapientia & ætate & gratia apud deum & homines.

ˢparentes] Ioſeph & mater
ˢprudentia] intelligentia
*eum,
ˢadmirati] attoniti

Ieſus cum doctorib⁹ diſputat.
Chriſti pueritia.

CAP. III.

A ANno autem quintodecimo imperii Tyberii Cæſaris, procurante Pontio Pilato Iudæã,
tetrarcha autẽ Galilææ Herode, Philippo autẽ fratre eius tetrarcha Iturææ & Tracho-
nitidis regionis, & Lyſania Abilinæ tetrarcha, ſub principibus ſacerdotum Anna & Caipha:
factum eſt verbũ domini ſuper Iohannem Zachariæ filium, in deſerto. Et vênit in omnẽ re-
gionem Iordanis, prædicans baptiſmũ pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum: ſicut ſcriptũ
eſt in libro ſermonum Iſaiæ prophetæ*, Vox clamantis in deſerto, Parate viam domini, re-
B ctas facite ſemitas eius. omnis vallis implebitur: & omnis mons & collis humiliabitur. & erũt
praua in directa: & aſpera, in vias planas. & videbit omnis caro ſalutare dei. Dicebat er-
go ad turbas quæ exibant vt baptizarentur ab ipſo, Genimina viperarum, quis oſtendit vobis
fugere à ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ. & ne cœperitis dicere*, Patrem
habemus Abraham. Dico enim vobis quia potens eſt deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios*
Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Omnis ergo arbor non faciens fru-
C ctum bonum, exciditur, & in ignem mittitur. Et interrogabant eũ turbæ, dicentes, Quid
ergo faciemus? Reſpondens autem dicebat illis, Qui habet duas tunicas, det non habenti: &
qui habet eſcas, ſimiliter faciat. Venerunt autem & publicani vt baptizarentur: & dixerũt ad
illum, Magiſter, quid faciemus? At ille dixit ad eos, Nihil amplius quàm quod conſtitutum
eſt vobis, faciatis. Interrogabant autem eum & milites, dicentes, Quid faciemus & nos? Et ait
illis, Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: & contenti eſtote ſtipendiis veſtris.
D Exiſtimante autem populo & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de Iohanne, ne for
te ipſe eſſet C H R I S T V S: reſpondit Iohannes dicens omnibus, Ego quidem aqua bap-
tizo vos: venit autem fortior me, cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamentorum
eius: ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni. cuius ventilabrum in manu eius, & purga-
bit aream ſuam: & congregabit triticum in horreum ſuum, palleas autem comburet igni in-
extinguibili. Multa quidem & alia exhortans euangelizabat populo. Herodes autem te-
trarcha cum corriperetur ab illo de Herodiade vxore fratris ſui, & de omnibus malis quæ fe
E cit Herodes: adiecit & hoc ſuper omnia, & incluſit Iohannem in carcerem. Factum eſt au
tem cum baptizaretur omnis populus, & I E S V baptizato & orante, apertum eſt cælum: &
deſcendit ſpiritus ſanctus corporali ſpecie ſicut columba in ipſum: & vox de cælo facta eſt,*
Tu es filius meus dilectus: in te complacui mihi. Et ipſe I E S V S erat incipiens quaſi an-
norum triginta: vt putabatur filius Ioſeph, qui fuit Heli, qui fuit Matthat, qui fuit Leui, qui
fuit Melchi, qui fuit Ianne, qui fuit Ioſeph, qui fuit Matthathiæ, qui fuit Amos, qui fuit Naũ,
F qui fuit Heſli, qui fuit Nagge, qui fuit Mahath, qui fuit Matthathiæ, qui fuit Semei, qui fuit
Ioſeph, qui fuit Iuda, qui fuit Iohanna, qui fuit Reſa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel,
qui fuit Neri, qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Coſam, qui fuit Elmadan, qui fuit Her,
qui fuit Ieſu, qui fuit Eliézer, qui fuit Iorim, qui fuit Matthat, qui fuit Leui, qui fuit Simeon,
qui fuit Iuda, qui fuit Ioſeph, qui fuit Iona, qui fuit Eliacim, qui fuit Melcha, qui fuit Menna,
qui fuit Matthatha, qui fuit Nathan, qui fuit Dauid, qui fuit Ieſſe, qui fuit Obed, qui fuit Bo-
G oz, qui fuit Salmon, qui fuit Naaſſon, qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Eſron, qui
fuit Phares, qui fuit Iudæ, qui fuit Iacob, qui fuit Iſaac, qui fuit Abraham, qui fuit Thare,
qui fuit Nachor, qui fuit Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale,

ˢprincipibus] principe
ˢIordanis,] circa Iordanem,
*dicentis
ˢpraua in directa:] obliqua in directã (ſub. viam)
*in vobiſmetipſis
*ipſi
ˢdet] cõmunicet (impertiatur)
ˢfaciatis.] exigatis.
ˢExiſtimante] Expectante (Sperãte)
*dicens,

Iohãnes hortatũ ad reſipiſcẽtiã, docẽs Chriſtũ veniſſe.
Mat.3.a. marci 1.a.
Iſa.40.a. iohã.1.c.
Salus dei.
Mat.3.b.c.
Viperæ.
Opera reſipiſcentium.
Abrahæ filij à deo.
Securis.
Tunica.
Eſcæ.
Publicani.
Milites.
Teſtioniũ Iohãnis d Chriſto. Mat.3.c. mar.1.b. ioh.1.d. act.1.a.2.a 11.c.19.a.
Bapt. ſpũſſ.
Mat.3.e.
Triticum.
Palea.
Herodes ĩcarcerat Iohãnẽ matth.14.a. marci 6.c.
Baptizatur Chrs. mat.3.d. mar.1.b. iohan.1.e.
Genealogia Chriſti.

qui fuit Cainan,qui fuit Arphaxad,qui fuit Sem,qui fuit Noe,qui fuit Lamech,qui fuit Ma-
thuſala, qui fuit Enoch,qui fuit Iared, qui fuit Malaleel, qui fuit Cainan, qui fuit Enos, qui
fuit Seth,qui fuit Adam,qui fuit Dei.

CAP. IIII.

Chrs tẽtatur in deſerto. Mat.4.a. mar.1.b.

IESVS autem plenus ſpiritu ſancto,regreſſus eſt à Iordane:& agebatur in ſpiritu in de- A
ſertum,diebus quadraginta,& tentabatur à diabolo.Et nihil manducauit in diebus illis:
& conſummatis illis* eſuriit. Dixit autem illi diabolus, Si filius dei es,dic lapidi huic vt pa-
*poſtea
Vita ĩ verbo dei. Deu.8.a.
nis fiat. Et reſpondit ad illum IESVS, Scriptum eſt, Quia non in pane ſolo viuet homo,
ſed in omni verbo dei. Et duxit illum diabolus in montem excelſum, & oſtendit illi omnia
regna orbis terræ in momento temporis: & ait illi, Tibi dabo poteſtatem hanc vniuerſam,
¶momẽto] puncto
Adorare. Seruire. Deut.6.c. & 10.d.
& gloriam illorum:quia mihi tradita ſunt,& cui volo do illa.Tu ergo procidens ſi adoraue- B
¶illa.] illam.(ſub. gloriam.)
ris coram me,erunt tua omnia. Et reſpondens IESVS,dixit illi,* Scriptum eſt,Dominum
¶erunt tua oĩa.] erit tua omnis.
*Abi poſt me ſatana.
deum tuũ adorabis: & illi ſoli ſeruies.Et duxit illum in Ieruſalem, & ſtatuit eum ſuper pin-
Pſal.90.c.
nam templi:& dixit illi,Si filius dei es: mitte te hinc deorſum.Scriptum eſt enim quòd An-
¶mãdauit] mãdabit
gelis ſuis mandauit de te, vt conſeruent te:& quia in manibus tollent te,ne forte offendas ad
Tẽtare deũ. Deu.6.c.
lapidem pedem tuum.Et reſpondens IESVS,ait illi, Dictum eſt,Non tentabis dominum
Ieſus docet ꝓphetias de ſe,eſſe impletas. mat.4.b. mar.1.b.ioh.4.f.
deum tuũ.Et conſummata omni tentatione diabolus receſſit ab illo vſque ad tempus. Et C
*finitimam
regreſſus eſt IESVS in virtute ſpiritus in Galilæam: & fama exiit per vniuerſam* regionẽ
¶magnificabatur] glorificabatur
de illo.Et ipſe docebat in ſynagógis eorum: & magnificabatur ab omnibus. Et venit Naza-
¶ſabbathi] ſabbathorum
Mat.13.g.marci 6.a. 10.4.f.
reth vbi erat nutritus:& intrauit ſecundum conſuetudinem ſuã die ſabbathi in ſynagôgam,
¶reuoluit] explicuit
& ſurrexit legere.Et traditus eſt illi liber Iſaiæ prophetæ.Et vt reuoluit librum,inuênit locũ
Iſa.61.a.
vbi ſcriptum erat,Spiritus domini ſuper me,propter quod vnxit me, euangelizare pauperi-
bus miſit me,ſanare contritos corde,prædicare captiuis remiſſionem,& cæcis viſum, dimit-
tere confractos in remiſſionẽ,prædicare annum domini acceptũ,& diem retributionis.Et cũ D
plicuiſſet librũ reddidit miniſtro, & ſedit.Et omnium in ſynagóga oculi erant intẽdentes in
eum. Cœpit autem dicere ad illos, Quia hodie impleta eſt hæc ſcriptura in auribus veſtris.
Nazaræi ſcãdalizãtur in Chriſto.
Et omnes teſtimoniũ illi dabant:& mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebãt de ore
¶Vtique] Omnino
ipſius,& dicebant,Nónne hic eſt filius Ioſeph? Et ait illis, Vtique dicetis mihi hanc ſimilitu-
dinem,Medice,cura teipſum:quanta audiuimus facta in Capharnaũ,fac & hic in patria tua.
*autem
Prophetæ. Ad viduã miſſus Elias. 3.Reg.17.a b. iacobi 5.d.
Ait autem,Amen dico vobis quia nemo propheta acceptus eſt in patria ſua.In veritate* di-
co vobis:multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Iſrael quando clauſum eſt cælum annis tribus E
& menſibus ſex, cum facta eſſet fames magna in omni terra: & ad nullam illarum miſſus eſt
Leproſ⁹ Naaman.4. Reg.5.d.
Elias,niſi in Sarepta Sidónis,ad mulierem viduã. Et multi leproſi erant in Iſrael ſub Eliſeo
propheta: & nemo eorum mũdatus eſt niſi Naaman Syrus.Et repleti ſunt omnes in ſynagó-
ga,ira,hæc audientes.Et ſurrexerunt,& eiecerunt illum extra ciuitatem: & duxerunt illũ vſ-
Docet Chrs ſabbathis. Mat.4.b.marci 1.c. Mat.7.d.marci 1.c.
que ad ſupercilium montis ſuper quẽ ciuitas illorum erat ædificata, vt præcipitarent eũ.Ip-
ſe autem tranſiens per medium illorum,ibat. Et deſcendit in Capharnaum ciuitatem Ga
lilææ:ibique docebat illos ſabbathis.Et ſtupebant in doctrina eius:quia in poteſtate erat ſer- F
¶dæmoniũ immundũ:] ſpm̃ dæmonij immundi:
Dæmoniac⁹ ſanat̃.Mar.1.c.
mo ipſius. Et in ſynagóga erat homo habens dæmonium immundum:& exclamauit vo-
¶Sine,] Eia(Age)
ce magna,dicens,Sine,quid nobis & tibi IESV Nazarene? veniſti perdere nos? ſcio te quia
ſis ſanctus dei.Et increpauit illum IESVS,dicens,Obmuteſce, & exi ab eo.Et cum proie-
ciſſet illum dæmonium in medium,exiit ab illo,nihílque illum nocuit.Et factus eſt pauor in
¶Quod eſt hoc verbũ,] Quis ſermo hic, Heb.pro,quid hoc, ꝙ &c.
omnibus,& colloquebantur adinuicẽ dicẽtes,Quod eſt hoc verbum,quia in poteſtate & vir-
Socrus Petri ſanat̃ à febre. Mat.8.b.marci 1.c.
tute imperat immundis ſpiritibus,& exeunt? Et diuulgabatur fama de illo in omnẽ locum re
gionis. Surgens autem IESVS de ſynagóga,introiuit in domum Simônis.Socrus au- G
¶imperauit febri:] increpauit febrem:
tem Simônis tenebatur magnis febribus:& rogauerunt illum pro ea.Et ſtans ſuper illam im
Sanantur infirmi.
¶occidiſſet,] occideret,
perauit febri:& dimiſit illam.Et continuo ſurgens miniſtrabat illis. Cum autem ſol occi-
¶qui] quotquot
diſſet, omnes qui habebant infirmos variis languoribus,ducebant illos ad eum.At ille ſingu
lis manus imponens curabat eos . Exibant autem dæmonia à multis clamantia & dicentia,
*Chriſtus
Dæmones cõfitent̃ Chr̃m. Mar.1.d.
Quia tu es* filius dei . & increpans non ſinebat ea loqui, quia ſciebant ipſum eſſe CHRI-
STVM.Facta autem die,egreſſus ibat in deſertum locum:& turbæ requirebant eum,& ve-
¶ideò] ad hoc
Chriſt⁹ quare miſſus.
nerunt vſque ad ipſum:& detinebant illum ne diſcederet ab eis.Quibus ille ait,Quia & aliis
ciuitatibus oportet me euangelizare regnum dei: quia ideò miſſus ſum.Et erat prædicans in
ſynagógis Galilææ.

CAP. V.

A F Actum eſt autem: cum turbæ irruerent in eum vt audirent verbum dei, & ipſe ſtabat ſe- Chr̄s docet de naui. mat.
cus ſtagnum Geneſareth. Et vidit duas naues ſtantes ſecus ſtagnū: piſcatores autē deſcen 4.c. marc. 1.b.
ex illis derant, & lauabant retia. Aſcendens autem in vnam nauim quæ erat Simônis, rogauit eum
à terra reducere puſillum. Et ſedens, docebat de nauicula turbas. Vt ceſſauit autem loqui, di- Piſcatores
xit ad Simônem, Duc in altum, & laxate retia veſtra in capturam. Et reſpondens Simon, di- Petrus, cū ſocijs Iacobo
Præceptor] Præfecte xit illi, Præceptor per totam noctē laborantes nihil cepimus, in verbo autem tuo laxabo rete. & Iohanne.
B Et cum hoc feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem copioſam. rumpebatur autem re-
te eorum. Et annuerunt ſociis qui erant in alia naui vt venirent & adiuuarent eos. Et vene- Piſcium multitudo.
runt, & impleuerunt ambas nauiculas: ita vt penè mergerentur. Quod cū videret Simon Pe-
trus, prócidit ad genua I E S V, dicens, Exi à me domine: quia homo peccator ſum. Stupor Peccator.
enim circundederat eum & omnes qui cū illo erant, in captura piſcium quam ceperant. Si-
militer autem Iacôbum & Iohannē filios Zebedæi, qui erant ſocii Simônis. Et ait ad Simô-
ex hoc iam] ex hoc nūc (vel, poſthac) nem I E S V S, Noli timere: ex hoc iam, hómines eris capiens. Et ſubductis ad terram naui-
capiens.] viuos capiens. C bus, relictis omnibus ſecuti ſunt eum. Et factum eſt: cū eſſet in vna ciuitatum, & ecce vir Leproſus ſanatur. mat. 8.
plenus lepra, & videns I E S V M, & prócidens in faciem ſuā, rogauit eum, dicens, Domine, a. mar. 1. d.
ſi vis, potes me mundare. Et extendens manum, tetigit eum, dicens, Volo. Mundare. Et con-
feſtim lepra diſceſſit ab illo. & ipſe præcepit illi vt nemini diceret: ſed, Vade, oſtende te ſacer-
*abeo doti, & offer pro emūdatione tua ſicut præcepit Moyſes in teſtimonium illis. Perambulabat Leui. 14. a.
autem magis ſermo de illo. & conueniebant turbæ multæ vt audirent, & curarentur* ab in-
firmitatibus ſuis. Ipſe autem ſecedebat in deſertum, & orabat. Et factum eſt in vna die- In deſerto orat Chr̄s.
D rum, & ipſe ſedebat docens. Et erant phariſæi ſedentes & legis doctores qui venerant ex om- Paralyticus ſanat̄. mat. 9.
ni caſtello Galilææ & Iudææ & Ieruſalem: & virtus domini erat ad ſanandum eos. Et ecce vi- a. mar. 2. a.
ri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus: & quærebant eum inferre, & ponere an-
ſubmiſerūt] demiſerunt te eum. Et non inuenientes qua parte illum inferrent præ turba, aſcenderūt ſupra tectum, &
per tegulas ſubmiſerūt eum cum lecto in medium ante I E S V M. Quorum fidem vt vidit, Fides.
dixit, Homo, remittuntur tibi peccata tua. Et cœperunt cogitare ſcribæ & phariſæi, dicentes, Remiſſio peccatorum.
E Quis eſt hic qui loquitur blaſphemias? quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus deus? Vt co-
gnouit autē I E S V S cogitationes eorum, reſpondens dixit ad illos, Quid cogitatis in cor-
dibus veſtris? Quid eſt facilius, dicere, Dimittuntur tibi peccata: an dicere, Surge & ambula? Chr̄s peccata remittit.
Vt autem ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata (ait para-
magnificans] glorificans lytico) Tibi dico, ſurge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. Et confeſtim conſurgens
coram illis, tulit lectum in quo iacebat: & abiit in domum ſuam, magnificans deum. Et ſtu-
mirabilia] inopinabilia (incredibilia) por apprehendit omnes: & magnificabant deum. Et repleti ſunt timore, dicentes, Quia vidi-
F mus mirabilia hodie. Et poſt hæc exiit, & vidit publicanum nomine Leui, ſedentem ad Vocatio Matthæi. mat. 9. a.
telonium, & ait illi, Sequere me. Et relictis omnibus, ſurgens ſecutus eſt eum. & fecit ei con- mar. 2. b.
uiuium magnum Leui in domo ſua: & erat turba multa publicanorum & aliorum qui cum
illis erant diſcumbentes. Et murmurabant phariſæi & ſcribæ eorum, dicentes ad diſcipulos
eius, Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis? Et reſpondens I E S V S, Sani.
dixit ad illos, Non egent qui ſani ſunt, medico: ſed qui male habent. Non veni vocare iuſtos, Iuſti.
ſed peccatores ad pœnitentiam. At illi dixerunt ad eum, Quare diſcipuli Iohannis ieiu- Peccatores.
ſponſi] thalami nuptialis, G nant frequenter, & obſecrationes faciunt, ſimiliter & phariſæorum: tui autem edunt & bibūt? Ieiunia & afflictiōes apoſtolorū poſt aſcēſionem. mat. 9. b. marci 2. c.
Quibus ipſe ait, Nunquid poteſtis filios ſponſi, dum cum illis eſt ſponſus, facere ieiunare? Ve-
nient autem dies: & cum ablatus fuerit ab illis ſponſus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Dice- Sponſus.
bat autem & ſimilitudinem ad illos, Quia nemo commiſſuram à veſtimento nouo immittit Cōmiſſura.
in veſtimentum vetus: alioquin & nouum rumpit, & veteri non cōuenit commiſſura à nouo.
Et nemo mittit vinū nouū in vtres veteres: alioquin rumpet vinum nouum vtres, & vinū ef- Vinū nouū.
melius] ſuauius fundetur, & vtres peribunt. ſed vinum nouū in vtres nouos mittendū eſt: & vtraque conſeruā-
tur. Et nemo bibens vetus, ſtatim vult nouum. dicit enim, Vetus melius eſt. CAP. VI.

A F Actum eſt autem in ſabbatho ſecundoprimo, cum tranſiret per ſata, vellebant diſcipuli Sabbatho diſcipuli vellūt ſpicas. matt. 12. a. mar. 2. d.
*facere eius ſpicas, & manducabant confricantes manibus. Quidam autem phariſæorum dicebāt
illis, Quid facitis quod non licet* in ſabbathis? Et reſpōdens I E S V S ad eos dixit, Nec hoc
legiſtis quod fecit Dauid, cum eſuriſſet ipſe & qui cum illo erant: quomodo intrauit in domū Dauid. 1. reg. 21. g.

dei,& panes propoſitionis ſumpſit,& manducauit,& dedit* his qui cum ipſo erant,quos non licet manducare niſi tantum ſacerdotibus? Et dicebat illis,Quia dominus eſt filius hominis, etiam ſabbathi. Factum eſt autem & in alio ſabbatho vt intraret in ſynagogam, & doce- B ret. Et erat ibi homo,& manus eius dextera erat arida. Obſeruabant autem ſcribæ & phariſæi ſi in ſabbatho curaret:vt inuenirent vnde accuſarent eum. Ipſe vero ſciebat cogitationes eorum:& ait homini qui habebat manum aridam, Surge,& ſta in mediũ. Et ſurgens ſtetit. Ait autem ad illos I E S V S, Interrogo vos,ſi licet ſabbathis benefacere an male: animam ſaluã facere,an perdere? Et circunſpectis omnibus dixit homini, Extende manũ tuam. Et extendit: & reſtituta eſt manus eius*. Ipſi autem repleti ſunt inſipientia:& colloquebantur adinuicem quidnã facerent I E S V. Factum eſt autem: in illis diebus exiit in montem orare,& erat pernoctans in oratione dei. Et cum dies factus eſſet,vocauit diſcipulos ſuos: & elegit duode- C cim ex ipſis quos & apoſtolos nominauit: Simônem quẽ cognominauit Petrum,& Andream fratrẽ eius, Iacôbum & Iohannem, Philippum & Bartholomæum, Matthæum & Thomã, Iacôbum Alphæi & Simônẽ qui vocatur Zelotes,& Iudam Iacôbi,& Iudam Iſcarioten qui fuit proditor. Et deſcendens cũ illis,ſtetit in loco campeſtri,& turba diſcipulorũ eius,& multitudo copioſa plebis ab omni Iudæa & Ieruſalem:& maritima Tyri & Sidônis,qui venerãt vt audirent eũ, & ſanarentur à languoribus ſuis. Et qui vexabantur à ſpiritibus immundis curabãtur. Et omnis turba quærebat eũ tangere:quia virtus de illo exibat, & ſanabat omnes.

Et ipſe eleuatis oculis in diſcipulos ſuos,dicebat, Beati pauperes: quia veſtrũ eſt regnum dei. Beati qui nunc eſuritis:quia ſaturabimini. Beati qui nunc fletis: quia ridebitis. Beati eritis cum vos oderint homines,& cum ſeparauerint vos & exprobrauerint,& eiecerint nomen veſtrũ tanquam malũ propter filiũ hominis. Gaudete in illa die & exultate:ecce enim merces D veſtra multa eſt in cælo. ſecundũ hæc enim faciebant prophetis patres eorum. Verũtamen væ vobis diuitibus,qui habetis cõſolationem veſtram. Væ vobis qui ſaturati eſtis: quia eſurietis. Væ vobis qui ridetis nunc:quia lugebitis & flebitis. Væ cum benedixerint vobis omnes homines. ſecundũ hæc enim faciebant pſeudoprophetis patres eorum. Sed vobis dico qui auditis, Diligite inimicos veſtros:benefacite his qui oderunt vos. Benedicite maledicentibus vobis:& orate pro calumniantibus vos. Et qui te percutit in maxillam, præbe illi & alteram. Et ab eo qui aufert tibi veſtimentum,etiã tunicam noli prohibere. Omni autẽ petenti te,tribue:& qui aufert quæ tua ſunt,ne repetas. Et prout vultis vt faciant vobis homines & vos facite illis ſimiliter. Et ſi diligitis eos qui vos diligunt:quæ vobis eſt gratia? nã & peccatores,diligẽtes ſe,diligunt. Et ſi benefeceritis his qui vobis benefaciunt:quæ vobis eſt gratia? ſiquidẽ E & peccatores hoc faciunt. Et ſi mutuũ dederitis his à quibus ſperatis recipere:quæ gratia eſt vobis? nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia. Veruntamen diligite inimicos veſtros: benefacite & mutuũ date,nihil inde ſperantes:& erit merces veſtra multa,& eritis filii altiſſimi,quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos. Eſtote ergo miſericordes ſicut & pater veſter miſericors eſt. Nolite iudicare:& non iudicabimini. nolite condemnare,& non condemnabimini. Dimittite,& dimittemini. Date,& dabitur vobis. Menſuram bonam & confertam & coagitatam & ſupereffluentẽ dabunt in ſinum verbũ. Eadẽ quippe menſura qua menſi fueritis,remetietur vobis. Dicebat autẽ illis & ſimilitudinẽ, Nunquid poteſt cæcus cæcum ducere? nónne ambo in foueam cadunt? Non eſt diſcipulus ſu- F per magiſtrum: perfectus autẽ omnis erit ſi ſit ſicut magiſter eius. Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui:trabem autẽ quæ in oculo tuo eſt,non conſyderas? Aut quomodo potes dicere fratri tuo, Frater, ſine eiiciam feſtucam de oculo tuo: ipſe in oculo tuo trabẽ nõ vides? Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo: & tunc perſpicies vt educas feſtucã de oculo fratris tui. Non eſt enim arbor bona quæ facit fructus malos:neque arbor mala,faciens fructum bonũ. Vnaquæque enim arbor de fructu ſuo cognoſcitur. Neque enim de ſpinis colligunt ficus:neque de rubo vindemiant vuã. Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bonũ:& malus homo de malo theſauro* profert malum. Ex abundantia enim cordis G os loquitur. Quid autem vocatis me Domine domine:& non facitis quæ dico? Omnis qui venit ad me,& audit ſermones meos & facit eos:oſtendam vobis cui ſimilis ſit. ſimilis eſt homini ædificanti domũ,qui fodit in altum, & poſuit fundamentũ ſupra petram. inundatione autem facta illiſum eſt flumen domui illi,& non potuit eam mouere: fundata enim erat ſu-

Arida man⁹ ſanat. mat. 12. a. mar. 3. a.

Cogitatiões nouit Chrs.

Sabbathis benefaciendũ.

In orone pernoctat Ieſus.

Apl'i. mat. 10. a. mar. 3. b.

Sanantur infirmi.

Pauperes. matth. 5. a. Eſurientes. Flentes. Afflicti propter Chriſtũ. Merces.

Diuites. amos 6. a. eccl'. 31. a. Saturati. Ridentes. Benedicere. Diligẽdi inimici. mat. 5. g Percuſſa maxilla. mat. 5. f. Iniuria ferẽda. 1. cori. 6. b. Mat. 7. b. tob. 4. c. Mat. 5. g.

Mutuũ dare. matth. 5. g. deut. 15. b.

Filij dei. Miſericors. Iudicare. mat. 7. a. Remittere. Dare. Menſura. mat. 7. a. marci 4. c. Cæcus. mat. 15. b. Diſcipulus. matt. 10. c. iohan. 13. b. Feſtuca. mat. 7. a.

Arbor ex fructu nota. mat. 7. c. Mat. 12. c. Cor ex operibus notum.

Facientes volũtatem dei. mat. 7. d. ro. 2. b. iacob. 1. d.

*etiam

¶perdere?] occidere?

*ſana vt altera.

¶ĩſipiẽtia:] amẽtia:

¶cognominauit] & nominauit

¶exprobrauerint,] probris affecerint,

¶veſtimẽtũ,] palliũ,

¶fœnerantur,] mutuum dant,

¶cõfertã & coagitatam] preſſam & concuſſam

¶fructus malos:] fructum marcidum:

*cordis ſui

ˀ ædificanti] ædificauit
ˀ ruina] fractura

pra petram. Qui autem audit & non facit: ſimilis eſt homini ædificanti domum ſuam ſupra
terram ſine fundamento. in quam illiſus eſt fluuius: & continuo cecidit, & facta eſt ruina do-
mus illius magna.

CAP. VII.

A Vm autem impleſſet omnia verba ſua in aures plebis, intrauit Capharnaū. Centurionis — Centurionis ſeruus ſanat. mat. 8. a.
autem cuiuſdā ſeruus male habens, erat moriturus: qui illi erat pretioſus. Et cum audiſ-
ſet de I E S V, miſit ad eū ſeniores Iudæorum, rogans eū vt veniret, & ſaluaret ſeruum eius.

ˀ ſolicite,] ſtudioſe, (ſedulo,)
ˀ dignus] idoneus (ſufficiens)

At illi cum veniſſent ad I E S V M, rogabant eū ſolicite, dicentes ei, Quia dignus eſt vt hoc
illi præſtes. diligit enim gentem noſtrā: & ſynagôgam ipſe ædificauit nobis. I E S V S autem
ibat cum illis. Et cū iam non longe eſſet à domo, miſit ad eum centurio amicos, dicens, Do- — Fides Centurionis.
mine, noli vexari. Non enim ſum dignus vt ſub tectū meum intres. propter quod & meipſum
non ſum dignum arbitratus vt venirem ad te: ſed dic verbo, & ſanabitur puer meus. nam &

ˀ Quo audito,] Quibus auditis,
* eum

B ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites: & dico huic, vade, & vadit:
& alio, veni, & venit: & ſeruo meo, fac hoc, & facit. Quo audito, I E S V S miratus eſt*: & cō-
uerſus, ſequentibus ſe turbis dixit, Amen dico vobis, nec in Iſrael tantam fidē inueni. Et re-

* multi
ˀ vnicus] vnigenitꝰ

uerſi qui miſſi fuerant, domū: inuenerunt ſeruum qui languerat, ſanum. Et factum eſt: de- — Filius viduæ ſuſcitatur in Naim.
inceps ibat I E S V S in ciuitatem quæ vocatur Naim: & ibant cū eo diſcipuli eius* & turba
copioſa. Cū autē appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius vnicus ma-
tri ſuæ: & hæc, vidua erat: & turba ciuitatis multa cū illa. Quam cū vidiſſet dominus, miſeri- — Miſericordia

ˀ Adoleſcens,] Adoleſcentule,

cordia motus ſuper eam, dixit illi, Noli flere. Et acceſſit, & tetigit loculū. Hi autem qui por-
tabant ſteterunt. Et ait, Adoleſcens, tibi dico, ſurge. Et reſedit qui erat mortuus, & cœpit lo-

ˀ circa] circūiacētē

C qui. Et dedit illum matri ſuæ. Accepit autem omnes timor: & magnificabant deum, dicētes,
Quia propheta magnus ſurrexit in nobis: & quia deus viſitauit plebem ſuā. Et exiit hic — Propheta.
ſermo in vniuerſam Iudæā de eo, & in omnē circa regionē. Et nuntiauerunt Iohanni diſcipu — Iohānes mittit diſcipl'os ſuos ad Chriſtū. mat. 11. a.

ˀ es:] erat: & īfra.

li eius de omnibus his. Et cōuocauit duos de diſcipulis ſuis Iohannes: & miſit ad I E S V M,
dicens, Tu es qui venturus es: an aliū expectamus? Cum autē veniſſent ad eum viri, dixerunt,

ˀ plagis,] flagellis,

Iohannes baptiſta miſit nos ad te, dicens, Tu es qui venturus es: an aliū expectamus? In ipſa
autem hora multos curauit à languoribus ſuis & plagis, & ſpiritibus malis: & cæcis multis do
nauit viſum. Et reſpōdens dixit illis, Euntes renūtiate Iohanni quæ audiſtis & vidiſtis, Quia
cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes — Pauperes.
euangelizantur: & beatus eſt quicunque non fuerit ſcandalizatus in me. Et cum diſceſſiſ- — Beatus. Teſtimoniū Chriſti de Iohanne.
D ſent nuntii Iohannis cœpit de Iohanne dicere ad turbas, Quid exiſtis in deſertū videre? arū-
dinem vento agitatam? Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtimentis indutū? Ec-

ˀ plusquā ꝓphetā.] excellentiorem propheta.
* ego

ce qui in veſte pretioſa ſunt & deliciis, in domibus regū ſunt. Sed quid exiſtis videre? prophe
tam? Vtique dico vobis & pluſquam prophetā. hic eſt de quo ſcriptum eſt, Ecce* mitto ange- — Mala. 3. a.
lum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuā ante te. Dico enim vobis, maior in-
ter natos mulierum propheta Iohanne Baptiſta nemo eſt. qui autem minor eſt in regno dei,
maior eſt illo. Et omnis populus audiēs & publicani, iuſtificauerunt deū, baptizati baptiſmo — Iuſtificare deum.
Iohannis. Phariſæi autem & legis periti, conſilium dei ſpreuerunt in ſemetipſos, nō baptizati

ˀ loquentibus] acclamantibus
* vobis
ˀ autem] enim
ˀ deuorator] edax

E ab eo. Ait autē dominus, Cui ergo ſimiles dicam homines generationis huius, & cui ſi- — Mat. 11. b.
miles ſunt? Similes ſunt pueris ſedentibus in foro, & loquentibus adinuicē, & dicentibus, Can
tauimus vobis tibiis, & non ſaltaſtis: lamentauimus*, & non ploraſtis. Vēnit autem Iohannes
Baptiſta neque manducans panē, neque bibens vinū: & dicitis, Dæmonium habet. Vēnit filius — Iohannes nō bibens.
hominis mādúcans & bibens: & dicitis, Ecce homo deuorator & bibēs vinū, amicus publica- — Chrs bibens.
norum & peccatorū. Et iuſtificata eſt ſapientia ab omnibus filiis ſuis. Rogabat autem il- — Chrs manducat cum Simone.
lum quidā de phariſæis vt manducaret cum illo. Et ingreſſus domū phariſæi diſcubuit. Et ec — Peccatrix rigat pedes Ieſu.

* flens

ce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quòd I E S V S accubuit in domo pha
riſæi, attulit alabaſtrum vnguenti: & ſtans retro ſecus pedes eius*, lachrymis cœpit rigare pe

ˀ fœneratori:] creditori:
ˀ Quis ergo] Vter
ˀ Quis ergo eū plus diligit?] Horū ergo, dic vter eum plus diliget?
ˀ Æſtimo] Exiſtimo

F des eius, & capillis capitis ſui tergebat, & oſculabatur pedes eius, & vnguento vngebat. Vidēs
autem phariſæus qui vocauerat eū, ait intra ſe, dicens, Hic ſi eſſet propheta, ſciret vtique quæ
& qualis eſt mulier quæ tangit eum, quia peccatrix eſt. Et reſpondens I E S V S dixit ad il-
lum, Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait, Magiſter, dic. Duo debitores erant cuidam — Debitores duo.
fœneratori: vnus debebat denarios quingētos, & alius quinquaginta. Non habētibus illis vn-
de redderēt, donauit vtriſq;. Quis ergo eū plus diligit? Et reſpondens Simon dixit, Æſtimo

quia is cui plus donauit. At ille dixit ei, Rectè iudicaſti. Et conuerſus ad mulierem dixit Si-
móni, Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dediſti: hæc
autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis ſuis terſit. Oſculum mihi non dediſti: hæc au-
tem ex quo intraui, non ceſſauit oſculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxiſti: hæc au-
tem vnguento vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi, Remittũtur ei peccata multa: quo-
niam dilexit multũ. Cui autẽ minus dimittitur, minus diligit. Dixit autem ad illã, Remittũ-
tur tibi peccata. Et cœperunt qui ſimul accũbebant, dicere intra ſe, Quis eſt hic qui etiã pec-
cata dimittit? Dixit autẽ ad mulierem, Fides tua te ſaluam fecit: vade in pace. CAP. VIII.

Oſculum. Oleo vngere. Fides: Dilectio. Remiſſio peccatorum.

¶ſuis] capitis ſui ¶ei] eius ¶minus] parum ¶tibi] tua

ET factum eſt deinceps, & ipſe iter faciebat per* ciuitates & caſtella prædicans & euange- A
lizans regnũ dei: & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ quæ erant curatæ à ſpiritibus
malignis & infirmitatibus, Maria quæ vocatur Magdalene, de qua ſeptem dæmonia exierãt,
& Iohanna vxor Chuſæ procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ quæ miniſtrabant ei
de facultatibus ſuis. Cum autem turba plurima conueniret, & de* ciuitatibus properarent
ad eum: dixit per ſimilitudinẽ, Exiit qui ſeminat ſeminare ſemen ſuũ. & dum ſeminat, aliud
cecidit ſecus viam, & conculcatum eſt, & volucres cæli comederunt illud. Et aliud cecidit ſu-
pra petram: & natum aruit, quia nõ habebat humorem. Et aliud cecidit inter ſpinas: & ſimul
exortæ ſpinæ ſuffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam: & ortum, fecit fructum B
centuplum. Hæc dicens clamabat, Qui habet aures audiendi, audiat. interrogabant autem eũ
diſcipuli eius quæ eſſet hæc parabola. Quibus ipſe dixit, Vobis datũ eſt noſſe myſteriũ regni
dei, cæteris autem in parabolis, vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Eſt
autẽ hæc parabola, Semen: eſt verbum dei. Qui autem ſecus viam: hi ſunt qui audiunt, dein-
de venit, diabolus & tollit verbum de corde eorum, ne credẽtes ſalui fiant. Nam qui ſupra pe-
tram: qui cum audierint, cum gaudio ſuſcipiunt verbũ. & hi radices non habent: quia ad tem
pus credunt, & in tẽpore tentationis recedunt. Quod autem in ſpinas cecidit: hi ſunt qui au-
dierunt, & à ſolicitudinibus & diuitiis & voluptatibus vitæ euntes ſuffocantur, & non referunt
fructum. Quod autem in bonam terram: hi ſunt qui in corde bono & optimo audientes ver-
bum retinent, & fructum afferunt in patientia. Nemo autem lucernam accendens, operit
eam vaſe, aut ſubtus lectum ponit: ſed ſupra candelabrum ponit, vt intrantes videant lumen. C
Non eſt enim occultum quod non manifeſtetur: nec abſconditum quod non cognoſcatur &
in palàm veniat. Videte ergo quid audiatis. Qui enim habet, dabitur illi: & quicunque nõ ha
bet, etiã quod putat ſe habere auferetur ab illo. Venerunt autẽ ad illum mater & fratres
eius: & non poterant adire eum præ turba. Et nuntiatũ eſt illi, Mater tua & fratres tui ſtant fo
ris, volentes te videre. Qui reſpondens dixit ad eos, Mater mea & fratres mei: hi ſunt qui ver
bum dei audiunt & faciunt. Factum eſt autem in vna dierum: & ipſe aſcendit in nauicu-
lam, & diſcipuli eius: & ait ad illos, Tranſfretemus trans ſtagnũ. Et aſcenderunt. Et nauigan-
tibus illis obdormiuit: & deſcendit procella venti in ſtagnum, & complebantur, & periclita- D
bantur. Accedentes autem ſuſcitauerunt eum dicentes, Præceptor, perimus. At ille ſurgẽs in-
crepauit ventum & tempeſtatem aquæ: & ceſſauit, & facta eſt tranquillitas. Dixit autem illis,
Vbi eſt fides veſtra? Qui timentes mirati ſunt adinuicem dicentes, Quiſputas hic eſt, quia &
ventis & mari imperat, & obediunt ei? Et nauigauerunt ad regionem Geraſenorum, quæ
eſt contra Galilæam. Et cum de naui egreſſus eſſet ad terram, occurrit illi vir quidã* qui ha-
bebat dæmonium iam tẽporibus multis, & veſtimento non induebatur, neque in domo ma
nebat, ſed in monumentis. Is vt vidit I E S V M, prócidit ante illum: & exclamans voce ma-
gna dixit, Quid mihi & tibi eſt I E S V fili dei altiſſimi? obſecro te ne me torqueas. Præci-
piebat enim ſpiritui immundo vt exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat il-
lum, & vinciebatur catenis, & compedibus cuſtoditus: & ruptis vinculis agebatur à dæmonio E
in deſerta. Interrogauit autẽ illum I E S V S dicens, Quod tibi nomen eſt? At ille dixit, Le-
gio. quia intrauerant dæmonia multa in eũ. Et rogauerunt illũ ne imperaret illis vt in abyſ-
ſum irent. Erat autem ibi grex porcorum multorum paſcentiũ in mõte: & rogabant eum vt
permitteret eis in illos ingredi. Et permiſit illis. Exierunt ergo dæmonia ab homine, & intra-
uerunt in porcos: & impetu abiit grex per præceps in ſtagnum, & ſuffocatus eſt. Quod vt vi-
derunt factũ qui paſcebant, fugerunt: & nuntiauerunt in ciuitatẽ & in villas. Exierunt autem
videre quod factũ eſt: & venerunt ad I E S V M. & inuenerunt hominẽ ſedentẽ à quo dæmo-

Docet Chrs regnum dei. Mulieres miniſtrantes Chro de facultatib' ſuis.

Parabola ſeminantis. mat. 13. a. marci 4. a.

Apſis data cognitio euãg. Iſa. 6. c. matt. 13. b. mar. 4. b. iohã. 12. f. act. 20. f. ro. 11. b.

Tentatio. Solicitudo. Diuitiæ. Voluptates.

Lucerna. mat. 5. b. marci 4. c. Mat. 10. c. marci 4. c. Mat. 13. b. 25. a mar. 4. c.

Mater & fratres Chriſti. matth. 12. d. mar. 3. d.

Chrs vẽtis ĩperat. mat. 8. mar. 4. d.

Dæmoniac' ſanat. mat. 8. d. mar. 5. a.

*ſingulas *ſingulis ¶ſeminat,] ſeminabat, ¶myſterium] myſteria ¶palàm] propatulũ (apertum) ¶quid] quomodo ¶aſcẽderunt.] receſſerunt. ¶ſurgẽs] experrectꝰ ¶mari] aquæ *è ciuitate,

nia exierant, veſtitum, ac ſana mente ad pedes eius, & timuerunt. Nuntiauerunt autē illis &
qui viderant, quomodo ſanus factus fuiſſet à legione. Et rogauerunt illū omnis multitudo re-
F gionis Geraſenorū vt diſcederet ab ipſis: quia magno timore tenebantur. Ipſe autē aſcendens
nauim, reuerſus eſt. Et rogauit illū vir à quo dæmonia exierant, vt cū eo eſſet. Dimiſit autem
eū I E S V S dicens, Redi in domū tuā, & narra quanta tibi fecit deus. Et abiit per vniuerſam
ciuitatē, prædicans quanta illi feciſſet I E S V S. Factū eſt autē: cum rediiſſet I E S V S,
excepit illū turba. erant autē omnes expectantes eū. Et ecce vênit vir cui nomen Iairus, & ip-
ſe princeps ſynagógæ erat: & cécidit ad pedes I E S V, rogans eū vt intraret in domum eius,
quia vnica filia erat ei ferè annorū duodecim, & hæc moriebatur. Et contigit: dum iret, à
turbis cōprimebatur. Et mulier quædam erat in fluxu ſanguinis ab annis duodecim, quæ in
medicos erogauerat omnē ſubſtantiā ſuam, nec ab vllo potuit curari: acceſſit retro, & tetigit
fimbriā veſtimēti eius: & cōfeſtim ſtetit fluxus ſanguinis eius. Et ait I E S V S, Quis eſt qui
me tetigit? Negantibus autē omnibus dixit Petrus, & qui cū illo erāt, Præceptor, turbæ te cō-
G primunt & affligūt: & dicis, Quis me tetigit? Et dixit I E S V S, Tetigit me aliquis. nā & ego
noui virtutē de me exiiſſe. Videns autē mulier quia nō latuit, tremens vênit, & prócidit ante
pedes eius: & ob quā cauſam tetigerit eū, indicauit corā omni populo, & queādmodū confe-
ſtim ſanata ſit. At ipſe dixit ei, Filia, fides tua ſaluā te fecit. vade in pace. Adhuc illo loquē-
te, venit quidā ad principē ſynagógæ, dicens ei, Quia mortua eſt filia tua, noli vexare illum.
I E S V S autē audito hoc verbo, reſpōdit patri puellæ, Noli timere: crede tantū, & ſalua erit.
Et cū veniſſet domū, non permiſit intrare ſecū quēquam, niſi Petrum & Iacôbum & Iohan-
nem, & patrem & matrem puellæ. Flebant autem omnes, & plangebant illam. At ille dixit,
Nolite flere: non eſt mortua puella, ſed dormit. Et deridebant eum, ſcientes quòd mortua eſ-
ſet. Ipſe autem* tenens manū eius clamauit dicens, Puella, ſurge. Et reuerſus eſt ſpiritus eius:
& ſurrexit continuo. Et iuſſit illi dare manducare. Et ſtupuerunt parentes eius: quibus præce-
pit ne alicui dicerent quod factum erat.

CAP. IX.

A Conuocatis autē I E S V S duodecim apoſtolis, dedit illis virtutē & poteſtatē ſuper om-
nia dæmonia, & vt languores curarēt. Et miſit illos prædicare regnū dei: & ſanare infir-
mos. Et ait ad illos, Nihil tuleritis in via, neque virgā, neque peram, neque panē, neque pe
cuniam: neque duas tunicas habeatis. Et in quācunque domū intraueritis, ibi manete, & inde
exeatis. Et quicūque nō receperint vos, exeuntes de ciuitate illa, etiā puluerē pedum veſtrorū
excutite in teſtimoniū ſupra illos. Egreſſi autē circuibant per caſtella euāgelizantes & curātes
vbique. Audiuit autē Herodes tetrarcha omnia quæ fiebāt ab eo: & hæſitabat eò quòd di
ceretur à quibuſdā, Quia Iohannes ſurrexit à mortuis. à quibuſdā verò, Quia Elias apparuit.
ab aliis autē, Quia propheta vnus de antiquis ſurrexit. Et ait Herodes, Iohannē ego decolla-
ui: quis eſt autē iſte de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum. Et reuerſi apoſtoli,
narrauerunt illi quæcunque fecerunt: & aſſumptis illis ſeceſſit ſeorſum in locū deſertum, qui
B eſt Beth-ſaidæ. Quod cū cognouiſſent turbæ, ſecutæ ſunt illū: & excepit eos, & loquebatur il-
lis de regno dei, & eos qui cura indigebant ſanabat. Dies autē cœperat declinare. Et acceden-
tes duodecim, dixerūt illi, Dimitte turbas, vt eūtes in caſtella villáſque quæ circa ſunt, diuer
tant, & inueniāt eſcas: quia hic in loco deſerto ſumus. Ait autē ad illos, Vos date illis mandu
care. At illi dixerūt, Non ſunt nobis plus quàm quinq; panes & duo piſces: niſi fortè nos ea-
mus & emamus in omnē hanc turbā eſcas. Erant autē ferè viri quinq; millia. Ait autē ad diſci
pulos ſuos, Facite illos diſcūbere per cōuiuia quinquagenos. Et ita fecerunt. Et diſcubuerunt
omnes. Acceptis autē quinq; panibus & duobus piſcibus, ſuſpexit in cælū, & benedixit illis: &
fregit, & diſtribuit diſcipulis ſuis vt ponerēt ante turbas. Et māducauerunt omnes: & ſaturati
ſunt. Et ſublatū eſt quod ſuperfuit illis, fragmentorū cophini duodecim. Et factū eſt: cum
C ſolus eſſet orās, erāt cū illo & diſcipuli: & interrogauit illos dicēs, Quē me dicunt eſſe turbæ?
At illi reſpōderunt & dixerunt, Iohannē Baptiſtā, alii autē Eliā, alii verò quia vnus propheta
de prioribus ſurrexit. Dixit autē illis, Vos autē quem me eſſe dicitis? Reſpondens Simon Pe-
trus dixit, CHRISTVM dei. At ille increpās illos, præcepit ne cui dicerēt hoc, dicēs, Quia
oportet filiū hominis multa pati, & reprobari à ſenioribus & principibus ſacerdotū & ſcribis,
& occidi, & tertia die reſurgere. Dicebat autē ad omnes, Si quis vult poſt me venire, abne
get ſemetipſum, & tollat crucē ſuā quotidie, & ſequatur me. Qui enim voluerit animā ſuam

Left margin:
legiōe.] dæmonijs agitatus.
à turbis cōprimebatur.] turbæ ſuffocabant eum.
quædam] quæ
erogauerat] in ſum pſerat
ad principē] à principe
illum.] magiſtrū.
* eiectis foras oīb9
reuerſus] cōuerſus
virtutē & poteſtatē] poteſtatē & authoritatem
via,] viam,
qui eſt Beth-ſaidę.] ciuitatis quę vocat̃ Beth-ſaida.
eſcas:] cōmeatum:
cōuiuia] diſcubit9
diſcubuerūt] fecerūt diſcumbere.
ſolus] ſolitariè
prioribꝰ] antiquis
increpās illos,] interminatus illis,

Right margin:
Geraſeni Chriſtū reijciunt.
Bñficia dei erga nos, narranda.
Iairi filia ſanat̃. mat. 9. c. mar. 5. b.
Mulier à fluxu ſanguinis ſanatur.
Fides.
Fides.
Fletus ī mortuis.
Dormire.
Apl̃os mittit ad p̃dicandū Chr̃s. mat. 10. a. mar. 3. b.
Matth. 10. a. mar. 6. a b.
Intrare domum.
Puluis pedū. act. 13. g.
Pp̃li de Chr̃o opinio. mat. 14. a. mar. 6. b.
Satiat̃ 5000. hoīes quinq; panib9. mat. 14. b. mar. 6. d.
Iohan. 6. a.
Vulgi opinio de Chr̃o. matth. 16. b. mar. 8. c.
Cōfeſſio apoſtolorum. Matth. 17. d. mar. 8. e.
Abnegare ſeipſum. Crux. mat. 10. d. 16. d mar. 8. d. J. 14. f 17. g. ioh. 12. d.

ſaluã facere: perdet illam. nã qui perdiderit animã ſuam propter me: ſaluam faciet illam. quid
enim proficit homo, ſi lucretur vniuerſum mundũ, ſeipſum autẽ perdat & detrimentũ ſui fa-
ciat? Nã qui me erubuerit & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet cũ venerit in ma
ieſtate ſua & patris & ſanctorũ angelorũ. Dico autẽ vobis verè, ſunt aliqui hic ſtantes, qui
non guſtabunt mortẽ donec videant regnũ dei. Factum eſt autẽ poſt hæc verba ferè dies D
octo, & aſſumpſit Petrum & Iacobũ & Iohannem, & aſcendit in montẽ vt oraret. Et facta eſt
dum oraret, ſpecies vultus eius, altera: & veſtitus eius, albus & refulgens. Et ecce duo viri lo-
quebantur cum illo. erant autẽ Moyſes & Elias, viſi in maieſtate: & dicebant exceſſum eius,
quẽ completurus erat in Ieruſalẽ. Petrus verò & qui cum illo erant grauati erant ſomno. Et
euigilantes, viderũt maieſtatẽ eius, & duos viros qui ſtabant cum illo. Et factũ eſt: cum diſce
derent ab illo, ait Petrus ad I E S V M, Præceptor, bonum eſt nos hic eſſe: & faciamus tria ta
bernacula, vnum tibi, & vnũ Moyſi, & vnũ Eliæ. neſciens quid diceret. Hæc autẽ illo loquen
te, facta eſt nubes, & obumbrauit eos: & timuerunt intrantibus illis in nubem. Et vox facta eſt
de nube dicens, Hic eſt filius meus dilectus: ipſum audite. Et dum fieret vox, inuẽtus eſt I E-
S V S ſolus. Et ipſi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quicquam ex his quæ vide- E
rant. Factum eſt autem: in ſequenti die, deſcendentibus illis de monte, occurrit illi turba
multa. Et ecce vir de turba exclamauit dicens, Magiſter, obſecro te, reſpice in filium meum,
quia vnicus eſt mihi: & ecce ſpiritus apprehendit eũ, & ſubito clamat, & elidit & diſſipat eum
cum ſpuma, & vix diſcedit* dilanians eũ. & rogaui diſcipulos tuos vt eiicerent illud: & non
potuerunt. Reſpondens autẽ I E S V S dixit, O generatio infidelis & peruerſa, vſquequo ero
apud vos & patiar vos? Adduc huc filiũ tuum. Et cum accederet, eliſit illum dæmoniũ, & diſ-
ſipauit. Et increpauit I E S V S ſpiritũ immundum, & ſanauit puerum: & reddidit illum pa-
tri eius. Stupebant autẽ omnes in magnitudine dei: omnibúſque mirãtibus in omnibus quæ
faciebat*, dixit ad diſcipulos ſuos, Ponite vos in cordibus veſtris ſermones iſtos, Filius enim
hominis futurũ eſt vt tradatur in manus hominum. At illi ignorabant verbum iſtud, & erat F
velatum ante eos vt non ſentirent illud: & timebant eum interrogare de hoc verbo. In-
trauit autem cogitatio in eos quis eorum maior eſſet. At I E S V S videns cogitationes cor-
dis illorũ, apprehendit puerum: & ſtatuit illum ſecus ſe, & ait illis, Quicũque ſuſceperit pue-
rum iſtũ in nomine meo, me recipit. & quicunque me receperit, recipit eũ qui me miſit. Nã
qui minor eſt inter vos omnes, hic maior eſt. Reſpõdens autẽ Iohannes dixit, Præceptor,
vidimus quendam in nomine tuo eiicientem dæmonia, & prohibuimus eũ, quia non ſequi-
tur nobiſcũ. Et ait ad illum I E S V S, Nolite prohibere. qui enim non eſt aduerſum vos, pro
vobis eſt. Factum eſt autẽ dum complerentur dies aſſumptionis eius, & ipſe faciem ſuam
firmauit vt iret in Ieruſalẽ. Et miſit nuntios ante conſpectum ſuũ: & euntes intrauerunt in ci G
uitatem Samaritanorum vt pararent illi. Et non receperunt eum: quia facies eius erat euntis
in Ieruſalẽ. Cum vidiſſent autẽ diſcipuli eius Iacôbus & Iohannes, dixerunt, Domine, vis di-
camus vt ignis deſcendat de cælo, & conſumat illos*? Et cõuerſus increpauit illos, dicens, Ne-
ſcitis cuius ſpiritus eſtis. Filius hominis nõ venit animas perdere, ſed ſaluare. Et abierunt in
aliud caſtellũ. Factũ eſt autẽ: ambulantibus illis in via, dixit quidã ad illũ, Sequar te quo-
cunque ieris*. Dicit illi I E S V S, Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autem
hominis non habet vbi caput ſuũ reclinet. Ait autẽ ad alterum, Sequere me. Ille autẽ di-
xit, Domine, permitte mihi primũ ire, & ſepelire patrẽ meum. Dixítque ei I E S V S, Sine vt
mortui ſepeliant mortuos ſuos: tu autẽ vade, & annuntia regnũ dei. Et ait alter, Sequar te
domine: ſed permitte mihi primùm renuntiare his qui domi ſunt. Ait ad illũ I E S V S, Ne-
mo mittens manũ ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno dei.

CAP. X.

A
POſt hæc autem deſignauit dominus & alios ſeptuagintaduos: & miſit illos binos ante fa-
ciem ſuam in omnem ciuitatem & locum quò erat ipſe venturus. Et dicebat illis, Meſ-
ſis quidem, multa: operarii autem pauci. Rogate ergo dominum meſſis vt mittat operarios
in meſſem ſuam. Ite: ecce ego mitto vos ſicut agnos inter lupos. Nolite portare ſac-
culum, neque peram, neque calceamenta: & neminem per viam ſalutaueritis. In quancũ-
que *domũ intraueritis, primùm dicite, Pax huic domui. & ſi ibi fuerit filius pacis, requieſcet B
ſuper illum pax veſtra: ſin autem, ad vos reuertetur. In eadem autem domo manete edentes
& bibentes quæ apud illos ſunt. dignus eſt enim operarius mercede ſua. Nolite trãſire de do-

Perdere animam.
Erubeſcere Chr̃m. matt. 10.d. mar.8.d 2.timo 2.b.
Matth.16.d. mar.9.a.
Transfiguratio Chriſti. mat.17.a. mar.9.a.
Audiendus Chriſtus.
Lunaticus ſanatur. mat.17 d. mar 9.e.
Infidelitas apoſtolorum.
De morte ſua p̃monet apoſtolos Chr̃s.
De primatu cõtẽtio ap̃ſorũ. mat.18.a. mar.9.e.
Pueri.
Eiiciens dęmonia in nomine Chr̃i.
Samaritani nolũt Chr̃m ſuſcipere.
Vindicta.
Chriſtus ſaluator.
Sequẽs Chr̃m ob diuitias. mat.8.c.
Sequẽs Chriſti ĩ euãgeliſta oĩa reliquat.
Man⁹ ad aratrum.
Reſpicere retro.
Diſcipuli 70.
Meſſis. Operarij. mat.9.d
Agni. Lupi. matth.10.a. mar.6.a & b.
Saccus.
Salutare. 4.reg.4.e.
Pax domui.
Operarius.
Merces. Cib⁹ mat.10.b. 1.timo.5.c.

¶ maieſtate] gloria & infra.
¶ refulgens.] effulgurans.
¶ erant autẽ] q erãt
¶ exceſſum] exitum
¶ fieret] facta eſſet
¶ dixerũt] renuntiauerunt
► & elidit
* abeo
¶ dilanians] cõterẽs
¶ peruerſa,] diſtorta,
¶ magnitudine] magnificentia (maieſtate)
* I E S V S,
¶ cordib⁹ veſtris] aures veſtras
¶ ante eos] ab eis
¶ puerum:] puellum & infra.
¶ ſecus] iuxta
¶ maior] magnus
¶ euntis] recta
* ſicut & Elias fecit
* domine. Et
¶ ire,] abire,
¶ renũtiare] vt valedicam
► duos:
¶ mittat] extrudat
* autem

mo in domum. Et in quācunque ciuitatem intraueritis,& ſuſceperint vos,mãducate quæ
apponūtur vobis:& curate infirmos qui in illa ſunt,& dicite illis, Appropinquauit in vos re-
gnum dei. In quancunque autem ciuitatem intraueritis, & non ſuſceperint vos, exeuntes in
platéas eius dicite, Etiam puluerem qui adhæſit nobis de ciuitate veſtra, extergimus in vos.
tamen hoc ſcitote quia appropinquauit regnum dei. Dico vobis quia Sodomis in die illa re-
miſſius erit,quàm illi ciuitati. Væ tibi Chorozaim, væ tibi Beth-ſaida: quia ſi in Tyro & Si-
C dóne factæ fuiſſent virtutes quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere ſedentes pœni-
terent. Veruntamen Tyro & Sidóni remiſſius erit in iudicio, quàm vobis. Et tu Capharnaū
vſque ad cælum exaltata: vſque ad infernum demergêris. Qui vos audit,me audit:& qui
vos ſpernit, me ſpernit. Qui autem me ſpernit: ſpernit eum qui miſit me. Reuerſi ſunt
autem ſeptuagintaduo cum gaudio dicentes, Domine, etiam dæmonia ſubiiciūtur nobis in
nomine tuo. Et ait illis, Videbam ſatanam ſicut fulgur de cælo cadētem. Ecce dedi vobis po-
teſtatem calcandi ſupra ſerpentes & ſcorpiones,& ſuper omnem virtutē inimici: & nihil vo-
D bis nocebit. Veruntamen in hoc nolite gaudere quia ſpiritus vobis ſubiiciuntur: gaudete au
tem quòd nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis. In ipſa hora exultauit in ſpiritu ſancto, & di-
xit, Confiteor tibi pater, domine cæli & terræ quòd abſcondiſti hæc à ſapientibus & pruden-
tibus,& reuelaſti ea paruulis. Etiam pater, quoniam ſic placuit ante te. *Omnia mihi tra-
dita ſunt à patre meo. Et nemo ſcit quis ſit filius, niſi pater:& quis ſis pater, niſi filius, & cui
voluerit filius reuelare. Et conuerſus ad diſcipulos ſuos dixit, Beati oculi qui vident quæ
vos videtis. Dico enim vobis quòd multi prophetæ & reges voluerunt videre quæ vos vide-
E tis,& non viderunt:& audire quæ auditis,& non audierunt. Et ecce quidam legis peritus
ſurrexit, tentans illum, & dicens, Magiſter, quid faciendo vitam æternam poſſidebo? At il-
le dixit ad eum, In lege quid ſcriptum eſt? quomodo legis? Ille reſpondens dixit, Diliges do-
minum deum tuum ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex omnibus viribus tuis,& ex
omni mente tua:& proximum tuum ſicut teipſum. Dixitque illi, Rectè reſpondiſti: hoc fac,
& viues. Ille autē volens iuſtificare ſeipſum dixit ad I E S V M, Et quis eſt meus proximus?
F Suſcipiēs autem I E S V S dixit, Homo quidam deſcendebat ab Ieruſalem in Iericho, & in-
cidit in latrones, qui etiam deſpoliauerunt eum: & plagis impoſitis abierunt ſemiuiuo reli-
cto. Accidit autem vt ſacerdos quidam deſcenderet eadem via:& viſo illo præteriuit. Simi-
liter & leuita, cum eſſet ſecus locum & videret eum, pertranſiit. Samaritanus autem quidam
iter faciens, vênit ſecus eum: & videns eum, miſericordia motus eſt. Et appropians, alligauit
vulnera eius, infundens oleum & vinum: & imponens illum in iumentum ſuum duxit in ſta
bulum,& curam eius egit. Et altera die*protulit duos denarios:& dedit ſtabulario,& ait, Cu-
ram illius habe:& quodcunque ſupererogaueris, ego cum rediero reddam tibi. Quis*horum
G trium videtur tibi proximus fuiſſe illi qui incidit in latrones? At ille dixit, Qui fecit miſeri-
cordiam in illum. Et ait illi I E S V S, Vade,& tu fac ſimiliter. Factū eſt autem dū irent,
& ipſe intrauit in quoddam caſtellum:& mulier quædam Martha nomine, excepit illum in
domum ſuā,& huic erat ſoror nomine Maria. quæ etiam ſedens ſecus pedes domini, audie-
bat verbum illius. Martha autē ſatagebat circa frequens miniſterium. quæ ſtetit,& ait, Domi
ne, nō eſt tibi curæ quòd ſoror mea reliquit me ſolā miniſtrare? dic ergo illi vt me adiuuet.
Et reſpōdēs dixit illi dominus, Martha Martha, ſolicita es, & turbaris erga plurima. Porrò,
vnū eſt neceſſarium: Maria optimam partē elegit, quæ non auferetur ab ea. CAP. XI.

A ET factum eſt: cum eſſet in quodam loco orans, vt ceſſauit, dixit vnus ex diſcipulis eius ad
eum, Domine, doce nos orare, ſicut docuit Iohannes diſcipulos ſuos. Et ait illis, Cū ora-
tis dicite, Pater, ſanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum.* Panem noſtrum quo-
tidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis peccata noſtra, ſiquidem & nos dimittimus om-
ni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem.* Et ait ad illos, Quis veſtrum habe-
bit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi, Amice, commoda mihi tres panes,
quoniam amicus meus vênit de via ad me, & non habeo quod ponam ante illum: & ille dé-
intus reſpondens dicat, Noli mihi moleſtus eſſe, iam oſtium clauſum eſt, & pueri mei me-
cum ſunt in cubili: non poſſum ſurgere & dare tibi. Et ſi ille perſeuerauerit pulſans: dico vo-
B bis, etſi non dabit illi ſurgēs eò quòd amicus eius ſit, propter improbitatē tamen eius ſurget,
& dabit illi quotquot habet neceſſarios. Et ego dico vobis, Petite, & dabitur vobis: quærite,

Left margin: remiſſius] tolerabilius · pœniterent.] pœnituiſſent. · ſancto, · prudentibus,] intelligentibus, · paruulis.] infantibus. (inſipientibus.) · placuit] fuit bona voluntas · *Et cōuerſus ad diſcipulos ſuos, dixit · Suſcipiens] vel Excipiens (i. ſuccedēs inuicē reſpondēdi) · ſemiuiuo] ſemimortuo · ſtabulū,] hoſpitiū, · *egrediens · ſtabulario,] hoſpiti, · *igitur · in illum.] cū illo. · ſatagebat] diſtrahebatur · frequens miniſterium.] multam miniſtrationem. · optimam] bonam · *Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra. · hodie.] quotidie. · ſiquidem & nos] quia & ipſi · *Sed libera nos à malo. · improbitatē] impudentiam (inuerecūdiam)

Right margin: Ciuitatē ingreſſi diſcipuli. · Puluis. · Sodomæ. Mat.11.c. · Chorozaim Tyrus. Sidō. · Capharnaū. · Audire. mat. 10.d. Iohan.13.c. · Satan ſubiectus apoſtolis. · Gaudere. Noīa ſcripta in cælis. · Prudentes. Paruuli. mat.11.d. · Beatus. mat. 13.b. · Vita æterna quomō poſſideatr. mat.22.d. mar.12.c. · Dilectio dei. deut.6.a. · Iuſtificare ſeipſum. · Proxim⁹ qs. · Miſericordia · Chrs ſuſcipitr à Martha. · Maria ſoror Marthæ audit verbū dei. · Docet chriſt⁹ apl'os orare. Mat.6.b. · Perſeuerādū in oratione. · Petendus bonus ſpiritus mat.7.a.21.c. mar.11.c. ioh. 14.b.16.e. iacob.1.a.

& inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit inuenit, & pulſanti aperietur. Quis autē ex vobis patrem petit* panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut piſcem: nūquid pro piſce ſerpentē dabit illi? Aut ſi petierit ouum: nunquid porriget illi ſcorpionem? Si ergo vos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris: quāto magis pater veſter cæleſtis dabit ſpiritum bonum petentibus ſe? Et erat eiiciens dæmoniū: & illud erat mutum. Et cum eieciſſet dæmonium, locutus eſt mutus: & admiratæ ſunt turbæ. Quidam autem ex eis dixerunt, In Beel-zebub principe dæmoniorū eiicit dæmonia. Et alii tentantes, ſi- C
gnū de cælo quærebant ab eo. Ipſe autem vt vidit cogitationes eorum dixit eis, Omne regnū in ſe diuiſum, deſolabitur: & domus ſupra domū cadet. Si autē & ſatanas in ſeipſum diuiſus eſt: quomodo ſtabit regnū eius, quia dicitis in Beel-zebub me eiicere dæmonia? Si autem ego in Beel-zebub eiicio dæmonia: filii veſtri in quo eiiciūt? Ideo ipſi, iudices veſtri erunt. Porrò ſi in digito dei eiicio dæmonia: profectò peruenit in vos regnū dei. Cū fortis armatus cuſtodit atrium ſuū: in pace ſunt ea quæ poſſidet. Si autē fortior illo ſuperueniens vicerit eū: vniuerſa arma eius auferet in quibus cōfidebat, & ſpolia eius diſtribuet. Qui nō eſt mecū, cōtra me eſt: & qui nō colligit mecū, diſpergit. Cū immundus ſpiritus exierit de homine, perambulat per loca inaquoſa, quærens requiem. Et non inueniēs dicit, Reuertar in domū meā vnde exiui. D
Et cum venerit, inuenit eam ſcopis mūdatam*. Tunc vadit, & aſſumit ſeptē alios ſpiritus ſecum nequiores ſe: & ingreſſi habitant ibi. Et fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus.

Factum eſt autē: cum hæc diceret, extollens vocem quædā mulier de turba dixit illi, Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti. At ille dixit, Quinimmò beati qui audiūt verbum dei, & cuſtodiunt illud. Turbis autem concurrentibus cœpit dicere, Generatio hæc, generatio nequā eſt: ſignū quærit, & ſignū non dabitur ei, niſi ſignū Ionæ prophetæ. Nā ſicut fuit Ionas ſignum Niniuitis: ita erit & filius hominis generationi iſti. Regina auſtri ſurget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit illos: quia vēnit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis. & ecce plus quàm Salomon hic. Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cū generatione hac, & condemnabunt illam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. E
& ecce plus quàm Iona hic. Nemo lucernam accendit, & in abſcondito ponit, neque ſub modio: ſed ſupra candelabrum, vt qui ingrediuntur lumen videant. Lucerna corporis tui, eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. ſi autem nequā fuerit, etiam corpus tuum tenebroſum erit. Vide ergo ne lumen quod in te eſt, tenebræ ſint. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum: erit lucidum totum, & ſicut lucerna fulgoris illuminabit te. Et cum loqueretur, rogauit illum quidam phariſæus vt pranderet apud ſe. IESVS autem ingreſſus recubuit. Phariſæus au- F
tem cœpit intra ſe reputans dicere quare non baptizatus eſſet ante prandium. Et ait dominus ad illum, Nunc vos phariſæi quod deforis eſt calicis & catini mundatis: quod autē intus eſt veſtrū, plenū eſt rapina & iniquitate. Stulti, nónne qui fecit quod deforis eſt, etiā id quod deintus eſt, fecit? Veruntamen quod ſupereſt, date eleemoſynam: & ecce omnia munda ſunt vobis. Sed væ vobis phariſæis, quia decimatis mentam & rutā & omne olus: & præteritis iudicium & charitatem dei. hæc autē oportuit facere, & illa non omittere. Væ vobis phariſæis: quia diligitis primas cathedras in ſynagógis, & ſalutationes in foro. Væ vobis* quia eſtis vt monumenta quæ non parent, & homines ambulantes ſupra, neſciunt. Reſpondēs autem quidam ex legis peritis, ait illi, Magiſter, hæc dicens etiam contumeliam nobis facis. At ille ait, Et vobis legis peritis væ: quia oneratis homines oneribus quæ portare nō poſſunt, G
& ipſi vno digito veſtro non tangitis ſarcinas. Væ vobis, quia ædificatis monumēta prophetarum: patres autem veſtri occiderunt illos. profectò teſtificamini quòd conſentitis operibus patrum veſtrorū: quoniam ipſi quidē eos occiderunt, vos autē ædificatis eorum ſepulchra. Propterea & ſapientia dei dixit, Mittam ad illos prophetas & apoſtolos, & ex illis occident & perſequentur: vt inquiratur ſanguis omnium prophetarum, qui effuſus eſt à conſtitutione mundi à generatione iſta, à ſanguine Abel, vſque ad ſanguinē Zachariæ qui periit inter altare & ædem. Ita dico vobis, requiretur ab hac generatione. Væ vobis legis peritis quia tuliſtis clauem ſcientiæ: ipſi non introiſtis, & eos qui introibant prohibuiſtis. Cum autē hæc ad illos diceret, cœperunt phariſæi & legis periti grauiter inſiſtere, & os eius opprimere de multis, inſidiantes ei, & quærentes aliquid capere ex ore eius, vt accuſarent eum.

Mat.7.b.
Dæmoniū eiicit. matt.9.d. 12.b. mar.3.c.
Blaſphemia.
Digitus dei.
Beati.
Signa petūt Iudæi. matt. 12.c. Ionæ.2.a.
Regia Saba. 3.reg.10.a. 2.para.9.a.
Niniuitæ. Ionæ.3.b.
Lucerna. mat.5.b. marci 4.c.
Oculus ſimplex. mat.6.c.
Chrſ illotus manducat cū phariſæo.
Mat.23.c Rapina. Iniquitas.
Decima rutę
Iudicium. Charitas. Salutatiōes. ℐ.10.g. matt. 23.a. mar.12.d
Legiſperitus mat.23.a.
Onera ppſi.
Sapiētia dei
Gene.4.b. 2.Para.24.f.
Clauis ſcientiæ.

*filius
¶dabit] porriget
¶data] dona
¶filijs] liberis
¶bonum] ſanctum
¶eieciſſet] exiiſſet
¶deſolabit.] deſolat.
¶cadet.] cadit.
¶peruēnit in vos] præuenit ad vos
¶auferet] aufert
¶diſtribuet.] diſtribuit.
*& ornatam.
¶priorib᷒.] primis.
¶concurrentib᷒,] cōglobatis,
¶hic.] aduerbiū loci. & infra.
¶Si] Quando igit
¶tenebrarum:] tenebroſam:
¶& ſicut lucerna fulgoris illūinabit te.] vt quū lucerna fulgore illuminabit te.
¶cœpit intra ſe reputās dicere quare nō baptizatus eſſet] cū vidiſſet admiratus eſt ꝙ non prius lot᷒ eſſet
¶iniquitate.] malignitate.
¶Stulti,] Imprudentes,
¶quod ſupereſt,] quę adſunt,
¶primas cathedras] præſidentiam
*ſcribæ & phariſæi hypocritæ,
¶parent] apparent
¶ꝙ cōſentitis operibus] & cōprobatis opera
¶inquirat.] requirat.
¶Ita] Profecto
¶os ei᷒ opprimere] os eius tentare (vel, percōtari eum)
¶capere] venari

CAP. XII.

A MVltis autem turbis concurrentibus ita vt ſeinuicē conculcarent,cœpit dicere ad diſci
pulos ſuos, Attendite* à fermento phariſæorum quod eſt hypocriſis. Nihil enim oper
tum eſt,quod non reueletur: neque abſconditum quod non ſciatur. Quoniam quæ in tene-
bris dixiſtis,in lumine dicentur:& quod in aurē locuti eſtis in cubiculis, prædicabitur in te-
ctis. Dico autem vobis amicis meis, Ne terreamini ab his qui occidūt corpus,& poſt hæc
non habent amplius quid faciant. Oſtendam autē vobis quem timeatis: timete eum qui poſt-
quam occiderit,habet poteſtatem mittere in gehennam. ita dico vobis, hunc timete. Nonne
quinque paſſeres væneunt dipōdio:& vnus ex illis nō eſt in obliuione corā deo? Sed & capil-
B li capitis veſtri omnes numerati ſunt. Nolite ergo timere: multis paſſeribus pluris eſtis vos.
Dico autē vobis, omnis quicunque cōfeſſus fuerit me corā hominibus,& filius hominis con-
fitebitur illum coram angelis dei. qui autē negauerit me coram hominibus, negabitur coram
angelis dei. Et omnis qui dicit verbum in filium hominis, remittetur illi: ei autem qui in
ſpiritum ſanctum blaſphemauerit, non remittetur. Cum autē inducent vos in ſynagógas,
& ad magiſtratus & poteſtates, nolite ſoliciti eſſe qualiter aut quid reſpondeatis, aut quid di
catis. Spiritus enim ſanctus docebit vos in ipſa hora quid oporteat vos dicere. Ait autem
ei quidam de turba, Magiſter, dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem. At ille dixit ei,
Homo, quis me conſtituit iudicem aut diuiſorem ſuper vos? Dixítque ad illos, Videte & ca-
uete ab omni auaritia: quia non in abundantia cuiuſquam vita eius eſt ex his quæ poſſidet.
C Dixit autem ſimilitudinē ad illos dicens, Hominis cuiuſdam diuitis vberes fructus ager at-
tulit:& cogitabat intra ſe dicens, Quid faciam: quia non habeo quò cōgregem fructus meos?
Et dixit, Hoc faciam, Deſtruam horrea mea,& maiora faciam:& illuc cōgregabo omnia quæ
nata ſunt mihi & bona mea,& dicam animæ meæ, Anima habes multa bona poſita in annos
plurimos: requieſce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi deus, Stulte, hac nocte animā tuā
repetūt à te: quæ autē paraſti, cuius erunt? Sic eſt qui ſibi theſaurizat,& non eſt in deū diues.
Dixítq; ad diſcipulos ſuos, Ideò dico vobis, nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ quid mâduce-
tis: neque corpori, quid induamini. Anima plus eſt quàm eſca:& corpus plus quàm veſtimē-
tū. Conſyderate coruos, quia non ſeminant neque metunt, quibus non eſt cellariū neque hor
reū,& deus paſcit illos. Quanto magis vos pluris eſtis illis? Quis autē veſtrū cogitando poteſt
D adiicere ad ſtaturā ſuam cubitū vnū? Si ergo neque quod minimū eſt poteſtis: quid de cæte-
ris ſoliciti eſtis? Conſyderate lilia quomodo creſcunt: non laborant neque nent. dico autē vo
bis neq; Salomon in omni gloria ſua veſtiebatur ſicut vnū ex iſtis. Si autē fœnum quod ho-
die eſt in agro,& cras in clibanum mittitur, deus ſic veſtit: quanto magis vos, puſillæ fidei?
Et vos nolite quærere quid manducetis, aut quid bibatis:& nolite in ſublime tolli. hæc autē
omnia gentes mundi quærunt. Pater autē veſter ſcit quoniā his indigetis. Veruntamen quæ-
rite primum regnum dei & iuſtitiam eius:& hæc omnia adiiciētur vobis. Nolite timere
puſillus grex, quia complacuit patri veſtro dare vobis regnum. Vendite quæ poſſidetis,&
date eleemoſynam. Facite vobis ſacculos qui non veteraſcūt, theſaurum nō deficientē in cæ-
E lis: quò fur non appropiat, neque tinea corrūpit. Vbi enim theſaurus veſter eſt, ibi & cor ve-
ſtrū erit. Sint lūbi veſtri præcincti,& lucernæ ardentes in manibus veſtris.& vos, ſimiles
hominibus expectantibus dominū ſuū quando reuertatur à nuptiis: vt cū venerit,& pulſaue-
rit, confeſtim aperiant ei. Beati ſerui illi, quos cū venerit dominus, inuenerit vigilantes. amen
dico vobis quòd præcinget ſe,& faciet illos diſcūbere,& tranſiens miniſtrabit illis. Et ſi vene
rit in ſecūda vigilia,& ſi in tertia vigilia venerit,& ita inuenerit: beati ſunt ſerui illi. Hoc
autē ſcitote quoniā ſi ſciret paterfamiliâs qua hora fur veniret, vigilaret vtique,& nō ſineret
perfodi domum ſuam. Et vos eſtote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis veniet.
Ait autē ei Petrus, Domine, ad nos dicis hanc parabolam: an & ad omnes? Dixit autē do-
F minus, Quiſputas eſt fidelis diſpenſator & prudens, quem conſtituit dominus ſupra familiā
ſuā, vt det illis in tempore, tritici mēſuram? Beatus ille ſeruus, quem, cū venerit dominus, in-
uenerit ita facientē. verè dico vobis quoniam ſupra omnia quæ poſſidet, cōſtituet illū. Quòd
ſi dixerit ſeruus ille in corde ſuo, Morā facit dominus meus venire:& cœperit percutere ſer-
uos & ancillas,& edere & bibere & inebriari: veniet dominus ſerui illius in die qua non ſpe-
rat,& hora qua neſcit,& diuidet eum, partémq; eius cū infidelibus ponet. Ille autē ſeruus

¶Multis autē turbis ꝉ concurrētibꝰ ꝉ Cum autē conueniſſet innumera turbæ multitudo
*vobiſipſis
¶enim ꝉ autem
¶dicentur: ꝉ audienť:
¶cubiculis, ꝉ penetralibus,
¶paſſeres ꝉ paſſerculi
¶dipōdio: ꝉ aſſiculis duobus:
¶pluris eſtis ꝉ pręſtatis
¶reſpōdeatis, ꝉ reſpōſuri ſitis,
¶epulare. ꝉ lętare.
¶Stulte, ꝉ Imprudēs,
¶cogitando ꝉ ſolicitudine
¶fœnū quod ꝉ herbā quæ
¶nolite in ſublime tolli. ꝉ ne ſublimia curetis.
¶puſillus grex, ꝉ parue gregule,
¶in manibus vſīs.
¶vigilia, ꝉ cuſtodia,
¶tritici menſurā? ꝉ demenſum?
¶diuidet ꝉ diſſecabit

Fermētū phariſæorū. mat. 10. c. mar. 4. c. Matth. 16. a. marc. 8. b.
Amici.
Quis timendus.
Paſſeres deo curæ.
Cōfiteri Chriſtū. mat 10. d. marc. 8. d. 2. timo. 2. b.
Blaſphemia. matth. 12. c. marc. 3. d.
Afflictiones. matth. 10. b. marc. 13. b.
Hęreditas diuidenda.
Auaritia.
Eccſi. 11. c.
Diues ī deo.
Solicitudo de victu & veſtitu deponēda. matt. 6. c. 1. pe 5. b. pſal. 54. d.
Corui.
Lilia.
Gētes mūdi.
Regnū dei.
Iuſtitia.
Vita æterna.
Eleemoſyna. matth. 6. c.
Theſaurus.
Lumbi.
Lucernæ.
Expectare ſponſum.
Vigilare.
Fur in nocte. mat. 14. d.
Diſpenſator fidelis.
Apo. 16. c.
Seruus malꝰ.
Seruꝰ cognoſcēs voluntatem dñi.

qui cognouit voluntatẽ domini ſui,& non ſe præparauit,& non fecit ſecũdũ voluntatẽ eius:
vapulabit multis.qui autem non cognouit,& fecit digna plagis: vapulabit paucis.Omni au-
tem cui multum datum eſt,multum quæretur ab eo:& cui cõmendauerunt multum,plus pe-
tent ab eo. Ignem veni mittere in terram:& quid volo niſi vt accendatur? Baptiſma autẽ
habeo baptizari:& quomodo coartor,vſquedũ perficiatur? Putatis quia pacem veni mit-
tere in terram,Non dico vobis:ſed ſeparationem.erunt enim ex hoc, quinque in domo vna G
diuiſi,tres in duos,& duo in tres: diuidentur pater in filium & filius in patrem ſuum, mater
in filiã & filia in matrem,ſocrus in nurum ſuã & nurus in ſocrum ſuam. Dicebat autẽ ad
turbas,Cum videritis nubem orientẽ ab occaſu,ſtatim dicitis,Nimbus venit:& ita fit.& cum
auſtrum flantem:dicitis,Quia æſtus erit:& fit.Hypocritæ,faciem cæli & terræ noſtis proba-
re:hoc autẽ tempus quomodo non probatis? Quid autem & à vobiſipſis non iudicatis quod
iuſtum eſt? Cum autem vadis cum aduerſario tuo ad principem, in via da operã liberari
ab illo:ne fortè trahat te ad iudicem,& iudex tradat te exactori,& exactor mittat te in carce-
rem.Dico tibi,non exies inde,donec etiam nouiſſimum minutum reddas. CAP. XIII.

ADerant autem quidam ipſo in tempore,nuntiantes illi de Galilæis,quorum ſanguinem A
Pilatus miſcuit cum ſacrificiis eorum.Et reſpondens* dixit illis,Putatis quòd hi Gali-
læi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint,quia talia paſſi ſunt? Nõ,dico vobis:ſed niſi pœ-
nitentiam habueritis,omnes ſimiliter peribitis.Sicut illi decẽ & octo ſuper quos cecidit tur-
ris in Siloe, & occidit eos:putatis quia & ipſi debitores fuerint præter omnes homines habi-
tantes in Ieruſalem? Non,dico vobis:ſed ſi pœnitentiam nõ habueritis, omnes ſimiliter per-
ibitis. Dicebat autẽ & hãc ſimilitudinẽ,Arborem fici habebat quidam plantatã in vinea B
ſua:& vẽnit quærens fructũ in illa,& non inuenit.Dixit autẽ ad cultorẽ vineæ,Ecce anni tres
ſunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac:& non inuenio.Succide ergo illa:vt quid
etiam terram occupat? At ille reſpondens dicit illi,Domine, dimitte illã & hoc anno vſque-
dum fodiam circa illam & mittam ſtercora.& ſi quidẽ fecerit fructum:ſin autem,in futurum
ſuccides eam. Erat autem docens in ſynagóga eorum ſabbathis. Et ecce mulier quæ ha-
bebat ſpiritum infirmitatis annis decẽ & octo:& erat inclinata, nec omnino poterat ſurſum C
reſpicere.Quam cum videret IESVS vocauit eã ad ſe, & ait illi,Mulier, dimiſſa es ab in-
firmitate tua.Et impoſuit illi manus,& confeſtim erecta eſt,& glorificabat deum. Reſpõ-
dens autem archiſynagogus,indignans quia ſabbatho curaſſet IESVS dicebat turbæ, Sex
dies ſunt in quibus oportet operari.in his ergo venite & curamini:& nõ in die ſabbathi.Reſ-
pondens autem ad illum dominus dixit,Hypocritæ,vnuſquiſque veſtrum ſabbatho non ſol-
uit bouem ſuum aut aſinum à præſepio,& ducit adaquare:hanc autem filiam Abrahæ quam D
alligauit ſatanas ecce decẽ & octo annis,non oportuit ſolui à vinculo iſto die ſabbathi? Et cũ
hæc diceret,erubeſcebant omnes aduerſarii eius:& omnis populus gaudebat in vniuerſis quæ
glorioſe fiebãt ab eo. Dicebat ergo,Cui ſimile eſt regnũ dei, & cui ſimile æſtimabo illud?
Simile eſt grano ſinapis,quod acceptũ homo miſit in ortũ ſuũ,& creuit:& factũ eſt in arborẽ
magnã, & volucres cæli requieuerunt in ramis eius. Et iterũ dixit, Cui ſimile æſtimabo E
regnũ dei? Simile eſt fermento quod acceptũ mulier abſcondit in farinæ ſata tria, donec fer-
mentaretur totũ. Et ibat per ciuitates & caſtella docẽs,& iter faciens in Ieruſalẽ. Ait autẽ
illi quidã,Domine,ſi pauci ſunt qui ſaluãtur? Ipſe autẽ dixit ad illos,Contendite intrare per
anguſtam portã:quia multi dico vobis,quærent intrare,& non poterunt. Cũ autem intraue-
rit paterfamiliãs & clauſerit oſtium,& incipietis foris ſtare,& pulſare oſtiũ dicentes,Domine
aperi nobis:& reſpondẽs dicet vobis,Neſcio vos vnde ſitis: tũc incipietis dicere, Mãducaui- F
mus corã te & bibimus,& in plateis noſtris docuiſti.Et dicet vobis,Neſcio vos vnde ſitis,di-
ſcedite à me omnes operarii iniquitatis. Ibi erit fletus & ſtridor dẽtiũ:cũ videritis Abrahã &
Iſaac & Iacob,& omnes prophetas in regno dei,vos autẽ expelli foras.Et veniẽt ab oriente &
occidẽte & aquilone & auſtro:& accũbent in regno dei.Et ecce,ſunt nouiſſimi qui erant pri-
mi,& ſunt primi qui erant nouiſſimi. In ipſa die acceſſerunt quidã phariſæorũ dicẽtes il-
li, Exi & vade hinc:quia Herodes vult te occidere.Et ait illis,Ite,& dicite vulpi illi,Ecce eii- G
cio dæmonia & ſanitates perficio hodie & cras,& tertia die conſummor. Verũtamen oportet
me hodie & cras & ſequẽti die ambulare:quia nõ capit prophetã perire extra Ieruſalẽ. Ie-
ruſalem Ieruſalem quæ occídis prophetas & lapidas eos qui mittuntur ad te, quoties volui

Ignis.
Baptiſma, paſſio Chri.
Diſſidia ob verbũ euãgelij. mat.10.d.
Tẽpus Chri. matth.16.a. mar.8.b.
Aduerſari⁹ in via.matt.5.d.
Crudelitate Pilati narrata,Chriſtus ad pœnitentiã & conuerſionẽ hortat.
Ficus ſucciſa q nõ ferat fructum.
Mulier inclinata ſanatur in ſabbatho.
Sabbatho licet bñfacere.
Satan.
Granũ ſinapis.mat.13.d. marc.4.c.
Fermentum. matt.13.e.
An pauci ſaluandi.
Anguſta porta.mat.7.b. Clauſũ oſtiũ. mat.7.d.
Pſal.6.c.mat.7.b.& 25 d. Regnũ dei.
Matt.19.d.20.b.mar.10.d. Herodẽ vocat Chrs vulpẽ.
Ieruſalẽ deſtructio ob cõtẽptũ Chriſtũ.mat.23.d.

¶multis.]ſub.plagis
¶mittere]dare
¶niſi vt accendat?]ſi iam accenſus eſt?
¶Nimbus]Imber
¶Quid autem & à] Cur autem & ex
¶autem]enim
*IESVS
¶pœnitentiã habueritis,]reſipueritis, & infra.
¶Sicut]Aut
¶præter omnes]præ omnibus
¶ficulnea]ficu
¶occupat?]onerat?
¶ſin autẽ,]ſin minus (alioqui,)
¶ſynagóga]vna ſynagogarum
¶inclinata,]deflexa (contracta,)
¶ſurſum reſpicere.]reflecti. (erigere caput.)
¶autem]igitur
¶cõſummor.]cõſummo.(finio.)
¶non capit]nõ cõtigit (fieri nõ poteſt)

congregare filios tuos quemadmodum auis nidum ſuum ſub pennis,& noluiſti? Ecce,relin-
quetur vobis domus veſtra deſerta. Dico autem vobis quia nõ videbitis me donec veniat cũ
dicetis,Benedictus qui venit in nomine domini.

CAP. XIIII.

A ET factum eſt:cum introiſſet IESVS in domum cuiuſdam principis phariſæorum ſab-
batho manducare panẽ,& ipſi obſeruabant eum. Et ecce homo quidam hydropicus erat
ante illum. Et reſpondens IESVS dixit ad legis peritos & phariſæos dicens, Si licet ſabba
tho curare? At illi tacuerunt. Ipſe verò apprehenſum ſanauit eum:ac dimiſit. Et reſpondens
ad illos dixit,Cuius veſtrũ aſinus aut bos in puteum cadet:& non continuo extrahet illũ die
B ſabbathi? Et non poterãt ad hæc* reſpondere illi. Dicebat autẽ & ad inuitatos parabolã,
intẽdens quomodo primos accubitus eligerent,dicens ad illos,Cum inuitatus fueris* ad nu-
ptias,non diſcumbas in primo loco,ne fortè honoratior te ſit inuitatus ab illo:& veniens is
qui te & illum vocauit,dicat tibi,Da huic locum. & tunc incipias cum rubore nouiſſimũ lo-
cum tenere.ſed cum vocatus fueris,vade,recumbe in nouiſſimo loco:vt cũ venerit qui te in-
C uitauit,dicat tibi,Amice, aſcende ſuperius. Tunc erit tibi gloria coram ſimul diſcumbenti-
bus.quia omnis qui ſe exaltat,humiliabitur:& qui ſe humiliat,exaltabitur. Dicebat autẽ
& ei qui ſe inuitauerat,Cum facis prandium aut cœnam,noli vocare amicos tuos,neque fra-
tres tuos,neque cognatos,neque vicinos diuites:ne fortè te & ipſi reinuitent,& fiat tibi retri-
butio.ſed cum facis conuiuium,voca pauperes,debiles,claudos,& cæcos: & beatus eris, quia
non habent retribuere tibi,retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorum. Hæc cũ au-
D diſſet quidã de ſimul diſcumbentibus,dixit illi,Beatus qui manducabit panẽ in regno dei. At
ipſe dixit ei,Homo quidã fecit cœnam magnã:& vocauit multos. Et miſit ſeruum ſuum ho-
ra cœnæ dicere inuitatis vt venirent: quia iam parata ſunt omnia. Et cœperunt ſimul omnes
excuſare. Primus dixit ei, Villam emi:& neceſſe habeo exire & videre illam. rogo te habe me
excuſatũ. Et alter dixit,Iuga boum emi quinque:& eo probare illa, rogo te habe me excuſa-
E tum. Et alius dixit, Vxorem duxi: & ideò non poſſum venire. Et reuerſus ſeruus*, nuntiauit
hæc domino ſuo. Tũc iratus paterfamiliâs dixit ſeruo ſuo,Exi cito in platéas & vicos ciuita-
tis:& pauperes ac debiles & cæcos & claudos introduc huc. Et ait ſeruus,Domine,factũ eſt vt
imperaſti: & adhuc locus eſt. Et ait dominus ſeruo,Exi in vias & ſepes:& cõpelle intrare,vt
impleatur domus mea. Dico autẽ vobis quòd nemo virorũ illorum qui vocati ſunt,guſtabit
cœnam meã.* Ibant autẽ turbæ multæ cũ eo:& conuerſus dixit ad illos, Si quis venit ad
F me,& non odit patrẽ ſuũ & matrẽ,& vxorẽ & filios,& fratres & ſorores, adhuc autẽ & animã
ſuã:non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et qui non baiulat crucẽ ſuam & venit poſt me: non po-
teſt meus eſſe diſcipulus. Quis enim ex vobis volens turrim ædificare,non prius ſedens com-
putat ſumptus qui neceſſarii ſunt, ſi habeat ad perficiendũ: ne poſtea quàm poſuerit funda-
mentũ,& non potuerit perficere,omnes qui vident incipiãt illudere ei dicentes,Quia hic ho
G mo cœpit ædificare,& non potuit conſummare? Aut quis rex iturus cõmittere bellũ aduerſus
alium regẽ,non ſedens prius cogitat ſi poſſit cum decẽ millibus occurrere ei qui cum viginti
millibus venit ad ſe? alioquin adhuc illo longe agente,legationem mittens rogat ea quæ pa-
cis ſunt. Sic ergo omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus
eſſe diſcipulus. Bonũ eſt ſal. Si autẽ ſal euanuerit:in quo condietur? Neque in terram,neq;
in ſterquiliniũ vtile eſt,ſed foras mittetur. Qui habet aures audiendi audiat.

CAP. XV.

A ERant autem appropinquantes ei* publicani & peccatores vt audirent illũ. Et murmura-
bant phariſæi & ſcribæ dicentes,Quia hic peccatores recipit,& manducat cũ illis. Et ait
ad illos parabolã iſtam dicens, Quis ex vobis homo qui habet centum oues: & ſi perdiderit
vnam ex illis,nónne dimittit nonagintanouem in deſerto,& vadit ad illam quæ perierat,do
nec inueniat eam? Et cum inuenerit eam, imponit in humeros ſuos gaudens: & veniens do-
B mum conuocat amicos & vicinos,dicens illis,Congratulamini mihi,quia inueni ouem meã
quæ perierat. Dico vobis quòd ita gaudiũ erit in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiã agen-
te,quàm ſuper nonagintanouem iuſtis qui non indigent pœnitentia. Aut quæ mulier ha
bens drachmas decem:ſi perdiderit drachmam vnam,nónne accendit lucernã,& euertit do-
mum,& quærit diligenter,donec inueniat eam? Et cum inuenerit,conuocat amicas & vicinas
C dicens,Congratulamini mihi,quia inueni drachmam quam perdideram. Ita dico vobis gau-
dium erit coram angelis dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Ait autem,Homo

*contra
*ab aliquo
loco,]accubitu,
rubore]pudore
ſimul diſcumbẽti-bus.]accumbentib⁹ tecum.
habẽt]poſſunt
vt venirent:]. Venite:
ſimul]ſimiliter
*ille
*multi eñ ſunt vocati,pauci vero electi.
cõmittere bellum] vt cõgrediat̃ i bello
cogitat]conſultat
ad]contra
agente,]exiſtente,
pacis ſunt.]ad pacem.
renũtiat oĩbus]dicto vale dimittit oĩa
euanuerit:]ifatuatum fuerit:(i.ſulſum fuerit:)
vtile]aptũ(accommodum)
mittet.]mittunt.
*omnes
Congratulamini]Cõgaudete & ifra.
euertit]verrit (euerrit)

Hydropicus ſanatur.
Sabbatho licet bñfacere.
In nuptijs quo loco accũbendum.
Prou.25.a.
I.18.c. matth.23.b.
Pauperes ad conuiuiũ inuitãdi.tob.4.b.prouer.3.b.
Inuitati ad cœnam & fidẽ in Chr̃m Iudęi,renuũt matth 22.a. apoc.19.b.
Gẽtes cõpulſæ accedunt ad fidẽ Chr̃i.
Odio habere parẽtes propter Chriſtũ. mat.10.d.
Crux.mat.10.d.16.d. marci 8.d.
Turrim ædificaturus.
Cõgreſſurus cum hoſte.
Renuntiare omnibus quæ poſſidemus.
Sal. mat.5.b. marc.9.g.
Pc̃tõres audiũt Chr̃m.
Ouis perdita Mat.18.b.
Gaudiũ in cęlo,ob peccatorẽ cõuerſũ.
Drachma pdita.
Angeli

De filio, q̄ cōſumptis oīb⁹ bonis reuertitur ad patrē.

quidam habuit duos filios:& dixit adoleſcentior ex illis patri, Pater, da mihi portionem ſubſtantiæ quæ me contingit. Et diuiſit illis ſubſtantiā. Et poſt non multos dies congregatis omnibus adoleſcentior filius peregre profectus eſt in regionē longinquam:& ibi diſſipauit ſubſtantiam ſuā viuendo luxurioſe. Et poſtquam omnia conſummaſſet, facta eſt fames valida in regione illa,& ipſe cœpit egere. Et abiit,& adhæſit vni ciuium regionis illius. Et miſit illum in villam ſuā vt paſceret porcos. Et cupiebat implere ventrē ſuum de ſiliquis quas porci mā-

Pœnitētia & conuerſio.

ducabant:& nemo illi dabat. In ſe autem reuerſus dixit, Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus:ego autē hic fame pereo! Surgam,& ibo ad patrem meum,& dicā ei, Pater, peccaui in cælum & coram te:iam non ſum dignus vocari filius tuus:fac me ſicut vnū

Miſericordia dei inexplicabilis erga peccatores conuerſos.

de mercenariis tuis. Et ſurgens vênit ad patrem ſuum. Cum autē adhuc longe eſſet, vidit illū pater ipſius,& miſericordia motus eſt,& accurrens cecidit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eum. Dixitque ei filius, Pater, peccaui in cælum & coram te, iam non ſum dignus vocari filius tuus. Dixit autem pater ad ſeruos ſuos, Cito proferte ſtolam primam,& induite illum,& date anulum in manū eius,& calceamenta in pedes eius:& adducite vitulum* ſaginatum,& occidite,& māducemus & epulemur, quia hic filius meus mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus eſt. Et cœperunt epulari. Erat autē filius eius ſenior in agro. & cū veniret & appropinquaret domui, audiuit ſymphoniā & chorū:& vocauit vnū de ſeruis, & interrogauit quid hæc eſſent. Iſque dixit illi, Frater tuus vênit:& occidit pater tuus vitulum ſaginatū, quia ſaluum illū recepit. Indignatus eſt autē:& nolebat introire. Pater ergo illius egreſſus cœpit rogare illū. At ille reſpondēs dixit patri ſuo, Ecce tot annis ſeruio tibi:& nūquā mandatū tuū præteriui:& nunquā dediſti mihi hœdū vt cum amicis meis epularer: ſed poſtquā filius tuus hic qui deuorauit ſubſtantiā ſuam cum meretricibus, vênit, occidiſti illi vitulum ſaginatum. At ipſe dixit illi, Fili, tu ſemper mecū es,& omnia mea tua ſunt. epulari autē & gaudere oportebat, quia frater tuus hic, mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus eſt.

¶me contingit.]mihi euenit.(ad me ptinet.) D

¶conſummaſſet,]expendiſſet,(conſumpſiſſet,)

¶Quanti]Quot

E ¶iam]poſthac

¶eſſet,]abeſſet,

F *illum
¶occidite,]imolate,(mactate,)
¶epulemur,]lætemur, & infra.
¶chorum:]choros:

G ¶Indignat⁹] Iratus
¶cœpit rogare]rogabat (adhortabatur)

CAP. XVI.

De diſpenſatore delato ad dominū.

Dicebat autem & ad diſcipulos ſuos, Homo quidam erat diues qui habebat villicum:& hic diffamatus eſt apud illum, quaſi diſſipaſſet bona ipſius. Et vocauit illum, & ait illi, Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris villicare. Ait autē villicus intra ſe, Quid faciam, quia dominus meus aufert à me villicationem? fodere nō valeo, mendicare erubeſco. Scio quid faciā: vt cum amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos ſuas. Conuocatis itaque ſingulis debitoribus domini ſui, dicebat primo, Quantum debes domino meo? At ille dixit, Centum cados olei. Dixitque illi, Accipe cautionē tuam:& ſede, cito ſcribe quinquaginta. Deinde alio dixit, Tu vero quantum debes? Qui ait, Centum coros tritici. Ait illi, Accipe literas tuas,& ſcribe octoginta. Et laudauit dominus villicū iniquitatis quia prudenter feciſſet: quia filii huius ſeculi, prudentiores filiis lucis in generatione ſua ſunt. Et ego vobis dico, facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt cū defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Qui fidelis eſt in minimo,& in maiori fidelis eſt:& qui in modico iniquus eſt,& in maiori iniquus eſt. Si ergo in iniquo mâmona fideles nō fuiſtis: quod verū eſt quis credet vobis? Et ſi in alieno fideles nō fuiſtis: quod veſtrū eſt quis dabit vobis? Nemo ſeruus poteſt duobus dominis ſeruire. aut enim vnū odiet,& alterū diliget: aut vni adhærebit,& alterum contēnet. nō poteſtis deo ſeruire & mâmonæ. Audiebāt autē omnia hæc phariſæi qui erant auari:& deridebant illum. Et ait illis, Vos eſtis qui iuſtificatis vos corā hominibus: deus autē nouit corda veſtra. quia quod hominibus altū eſt, abominatio eſt ante deū. Lex & prophetæ, vſque ad Iohannē. ex eo regnum dei euangelizatur,& omnis in illud vim facit. Facilius eſt autē cælū & terrā præterire, quàm de lege vnū apicem cadere. Omnis qui dimittit vxorem ſuā,& alterā ducit, mœchatur:&* qui dimiſſam à viro ducit, mœchatur. Homo quidam erat diues qui induebatur purpura & byſſo: & epulabatur quotidie ſplendide. Et erat quidā mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius, vlceribus plenus: cupiens ſaturari de micis quæ cadebant de menſa diuitis,& nemo illi dabat. ſed & canes veniebant: & lingebant vlcera eius. Factum eſt autē vt moreretur mēdicus,& portaretur ab angelis in ſinū Abrahæ. Mortuus eſt autē & diues:& ſepultus eſt in inferno. Eleuans autē oculos ſuos cum eſſet in tormentis, vidit Abraham âlonge,& Lazarum in ſinu eius:& ipſe clamans dixit, Pater Abraham, miſerere mei,& mitte Lazarum vt intingat extremum digiti ſui in aquam, vt refrigeret linguam meā, quia crucior in hac flamma.

Filij ſeculi.
Amici de mā mona īiquitatis.
Fidelis ī diſpenſandis diuitijs.

Duob⁹ dominis ſeruire. mat.6.c.
Auari phariſæi.
Iuſtificare ſe corā hoībus.
Lex & pphetæ. matt.11.b.
Lex. mat.5.c.
Vxor. mat.5.e. mar.10.b. 1.cor.7.b.
Diues in inferno.

A ¶villicum:]œconomū:(diſpēſatorē:)
¶diffamatus]delat⁹
¶quaſi diſſipaſſet bona]veluti diſſipans facultates
¶villicationis]œconomiæ (diſpēſationis)
¶iam]poſthac

B ¶Scio]Noui
¶cados]batos
¶cautionē]literam

C ¶iniquitatis:]iniuſtitiæ:
¶maiori]multo
¶modico]minimo

D ¶vni adhærebit,] vnū amplectetur,
¶deridebāt]ſubſannabant

¶ex eo]extūc (ex eo tempore)

E *omnis

¶iacebat ad ianuā] porrect⁹ erat vadeſtibulum
& nemo illi dabat

F ¶in inferno. Eleuās autem] Et in inferno eleuans

¶in his oĩb⁹,] ſuper hæc omnia, ¶chaos] hiatus (vorago)

Et dixit illi Abrahã, Fili, recordare quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter ma-
G la: nunc autem hic cõſolatur, tu verò cruciaris. & in his omnibus, inter nos & vos chaos ma-
gnum firmatum eſt, vt hi qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſint, neque inde huc tranſ-
meare. Et ait, Rogo ergo te pater vt mittas eum in domũ patris mei. habeo enim quinque
fratres, vt teſtetur illis, ne & ipſi veniant in hunc locum tormentorum. Et ait illi Abraham, Moyſes & prophetæ audiendi.
Habent Moyſen & prophetas: audiant illos. At ille dixit, Non, pater Abraham: ſed ſi quis ex Mortui.
mortuis ierit ad eos, pœnitẽtiam agent. Ait autem illi, Si Moyſen & prophetas non audiũt,
neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent.

CAP. XVII.

¶vtilius eſt] expedit ¶lapis molaris] mola aſinaria

¶pœnitẽtiã egerit,] reſipuerit,

¶Adauge] Adiice

¶moro,] ſycamino (ſycomoro)

A ET ait ad diſcipulos ſuos, Impoſſibile eſt vt non veniant ſcãdala: væ autem illi per quem Scãdala. matt. 18. a. marc. 9. f.
veniunt. vtilius eſt illi ſi lapis molaris imponatur circa collũ eius, & proiiciatur in ma-
re, quàm vt ſcandalizet vnum de puſillis iſtis. Attendite vobis. Si peccauerit in te frater Peccanti in nos fratri remittendum. matt. 18. b. le. 19. d. eccl̃i. 19. b Matth. 18. c.
tuus, increpa illum: & ſi pœnitentiam egerit, dimitte illi. & ſi ſepties in die peccauerit in te,
B & ſepties in die conuerſus fuerit ad te dicens, Pœnitet me: dimitte illi. Et dixerunt apo-
ſtoli domino, Adauge nobis fidem. Dixit autem dominus, Si habueritis fidẽ ſicut granũ ſi- Fides. matth. 17. c.
napis, diceretis huic arbori moro, Eradicare & trãſplantare in mare: & obediet vobis. Quis Serui inutiles ſumus.
autem veſtrum habens ſeruum arantem aut paſcentem boues, qui regreſſo de agro dicat il-
li, Statim tranſi, & recumbe: & non dicit, Para quod cœnem, & præcinge te & miniſtra mihi
C donec manducem & bibam, & poſt hæc tu manducabis & bibes? Nunquid gratiã habet ſer-
uo illi, quia fecit quæ ei imperauerat? Non puto. Sic & vos cum feceritis omnia quæ præce-
pta ſunt vobis, dicite, Serui inutiles ſumus: quod debuimus facere, fecimus. Et factum eſt: Leproſi decẽ ſanantur.
dum iret in Ieruſalem, *tranſibat per mediam Samariam & Galilæam. Et cum ingrederetur
quoddam caſtellum, occurrerunt ei decem viri leproſi. qui ſteterunt alonge: & leuauerũt vo-
D cem, dicentes, IESV præceptor, miſerere noſtri. Quos vt vidit, dixit, Ite, oſtẽdite vos ſacer-
dotibus. Et factum eſt: dum irent, mundati ſunt. Vnus autem ex illis vt vidit quia mũdatus Samaritanus ſanatus gr̃as agit deo.
eſt: regreſſus eſt cum magna voce magnificãs deum, & cecidit in faciem ante pedes eius, gra-
tias agens ei. & hic erat Samaritanus. Reſpondẽs autem IESVS, dixit, Nonne decẽ mun-
dati ſunt? & nouem vbi ſunt? Non eſt inuẽtus qui rediret, & daret gloriam deo, niſi hic alie- Fides.
E nigena. Et ait illi, Surge, vade: quia fides tua te ſaluum fecit. Interrogatus autem à phari- Regnum dei quomodo vẽturum.
ſæis quando venit regnum dei, reſpondens eis dixit, Non veniet regnũ dei cum obſeruatio-
ne: neque dicent, Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnũ dei intra vos eſt. Et ait ad di- Regnũ dei intra nos.
ſcipulos ſuos, Venient dies quando deſyderetis videre vnum diem filii hominis: & non vi-
debitis. Et dicent vobis, Ecce hic & ecce illic. Nolite ire, neque ſectemini. nã ſicut fulgur coru Falſi Chriſti. matth. 24. b. marc. 13. c.
ſcans de *ſub cælo, in ea quæ ſub cælo ſunt fulget: ita erit filius hominis in die ſua. Primum
F autem oportet illum multa pati, & reprobari à generatione hac. Et ſicut factum eſt in die- Dies Chriſti matth. 24. d. Gene. 7. b.
bus Noe: ita erit & in diebus filii hominis. Edebant & bibebant, vxores ducebant & daban- Noe.
tur ad nuptias vſque in diem qua intrauit Noe in arcam: & venit diluuium & perdidit om Diluuium.
nes. Similiter ſicut factum eſt in diebus Lot, Edebant & bibebant, emebant & vendebant, Lot, & de vxore ei⁹. ge. 19. c.
plantabant & ædificabãt: qua die autem exiit Lot à Sodomis, pluit ignem & ſulphur de cæ-
lo, & omnes perdidit. ſecundum hæc erit qua die filius hominis reuelabitur. In illa die qui
G fuerit in tecto, & vaſa eius in domo: ne deſcendat tollere illa. & qui in agro: ſimiliter non re-
deat retro. Memores eſtote vxoris Lot. Quicunque quæſierit animam ſuam ſaluam facere, i. 9. c. matt. 10. d. marc. 8. d. iohan. 12. d.
perdet illam. & quicunque perdiderit illam, viuificabit eam. Dico vobis, in illa nocte erunt
duo in lecto vno: vnus aſſumetur, & alter relinquetur. duæ erunt molentes in vnum: vna aſ- Matth. 24. d.
ſumetur, & altera relinquetur. duo in agro: vnus aſſumetur, & alter relinquetur. Reſponden
tes dicunt illi, Vbi domine? Qui dixit illis, Vbicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur
& aquilæ.

*ea regiõe quæ ¶ea quæ ſub cælo ſunt,] alterã quę ſub cælo eſt

¶retro.] ad ea quæ retro ſunt. ¶viuificabit] viuam generabit

*duo in agro: vnus aſſumetur, & alter relinquetur.

*& ipſe

¶irent] abirent ¶mundat⁹] ſanatus ¶magnificãs] glorificans

CAP. XVIII.

¶quoniã] ad hoc ꝙ (vel, huc ſpectãtẽ ꝙ) ¶deficere,] ſegneſcere, (defatigari,)

¶per multũ tẽpus.] ad tẽpus. (aliquandiu.)

¶in nouiſſimo] in fine (tandem) ¶ſugillet] vituperet

A DIcebat autẽ & parabolam ad illos quoniã oportet ſemper orare & non deficere, dicẽs, Orandũ ſemper. eccl̃i 18. c. 1. theſ. 5. d.
Iudex quidam erat in quadã ciuitate, qui deum nõ timebat, & hominem non reuere-
batur. Vidua autem quædã erat in ciuitate illa: & veniebat ad eum dicẽs, Vindica me de ad-
uerſario meo. Et nolebat per multum tempus. Poſt hæc autem dixit intra ſe, Etſi deũ non
timeo, nec hominem reuereor: tamen quia moleſta eſt mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne
in nouiſſimo veniens ſugillet me. Ait autem dominus, Audite quid iudex iniquitatis dicit.
B Deus autem non faciet vindictam electorum ſuorũ clamantium ad ſe die ac nocte: & patiẽ- Vindicta electorum dei.

tiam habebit in illis?Dico vobis quia cito faciet vindictam illorũ. Veruntamen filius homi- ¶& patientiã habebit in illis?] etiã lõganimis exiſtẽs ſuper illis?
Fides. Cõfidentes in ſua iuſtitia. nis veniens,putas inueniet fidem in terra? Dixit autẽ & ad quoſdã qui in ſe cõfidebant tan- ¶tanquam] ꝙ eſſent
quam iuſti,& aſpernabantur cæteros,parabolam iſtam,dicens, Duo homines aſcendebãt in
templum vt orarẽt:vnus phariſæus,& alter publicanus. Phariſæus ſtans,hæc apud ſe orabat, ¶velut etiã] vel, etiã vt
Phariſ ęi oro. Deus gratias ago tibi quia non ſum ſicut cæteri hominum, raptores, iniuſti,adulteri, velut C
etiam hic publicanus.ieiuno bis in ſabbatho:decimas do omnium quæ poſſideo.Et publica-
nus àlonge ſtans nolebat nec oculos ad cælum leuare: ſed percutiebat pectus ſuum, dicens, ¶ab illo.] magis certe q̃ ille.
Oratio publicani. Deus propitius eſto mihi peccatori.Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuã ab
Humilitas ĩ. 14.e.mat.23.b. illo. quia omnis qui ſe exaltat humiliabitur:& qui ſe humiliat,exaltabitur. Afferebãt au-
Puerorũ ẽ regnũ cælorũ. matth.19.b. marc.10.b. tem ad illũ & infantes,vt eos tangeret.Quod cum viderent diſcipuli,increpabant illos.I E- ¶cõuocãs] aduocãs
S V S autem conuocans illos dixit,Sinite pueros venire ad me: & nolite vetare eos. talium D ¶pueros] puellos
eſt enim regnum dei. Amen dico vobis quicunque non acceperit regnum dei ſicut puer, nõ
Vita ęterna à quibus poſſidetur. matth.19.b.mar.10.b Exo.20.c. intrabit in illud. Et interrogauit eum quidam princeps,dicẽs,Magiſter bone,quid faciẽs
vitam æternam poſſidebo? Dixit autem ei I E S V S,Quid me dicis bonũ?nemo bonus niſi
ſolus deus.Mandata noſti,Non occides,Non mœchaberis, Non furtum facies, Non falſum ¶ſolus] vnus
teſtimonium dices,Honora patrem tuum & matrem.Qui ait,Hæc omnia cuſtodiui à iuuẽ-
Vendere oĩa & dare pauperibus. tute mea.Quo audito I E S V S ait ei,Adhuc vnum tibi deeſt:omnia quæcunque habes vẽ- ¶da] diſtribue
de,& da pauperibus,& habebis theſaurum in cælo:& veni,ſequere me.His ille auditis cõtri-
ſtatus eſt:quia diues erat valde. Videns autem I E S V S illum triſtem factum dixit, Quàm E
difficile qui pecunias habent,in regnum dei intrabunt!Facilius eſt enim camelum per fora-
Diues. Salus à deo. men acus tranſire,quàm diuitem intrare in regnum dei.Et dixerunt qui audiebant,Et quis
poteſt ſaluus fieri? Ait illis, Quæ impoſſibilia ſunt apud homines, poſſibilia ſunt apud deũ.
Sequentes Chriſtũ relictis oibus. Ait autem Petrus, Ecce,nos dimiſimus omnia, & ſecuti ſumus te. Qui dixit eis, Amen
dico vobis, nemo eſt qui reliquit domum aut parentes aut fratres aut vxorẽ aut filios pro-
pter regnum dei,& non recipiat multo plura in hoc tempore,& in ſeculo futuro vitam æter- F
Mortẽ ſuam p̃dicit Chriſt' apoſtolis matth.20.b. marc.10.c. nam. Aſſumpſit autem I E S V S duodecim,& ait illis,Ecce aſcendimus Ieroſolymam,
& conſummabuntur omnia quæ ſcripta ſunt per prophetas de filio hominis. tradetur enim ¶flagellabitur,] contumeliis afficietur,
gentibus,& illudetur,& flagellabitur, & conſpuetur: & poſtquam flagellauerint occidẽt eũ,
& tertia die reſurget. Et ipſi nihil horum intellexerunt. & erat verbum iſtud abſconditũ ab
Cæcus viſum recipit.matt.20.d.mar.10.g eis,& non intelligebant quæ dicebantur. Factum eſt autẽ: cum appropinquaret Iericho, G
cæcus quidam ſedebat ſecus viam,mendicans.Et cum audiret turbam prætereuntem, inter- ¶Dixerunt] Renunciauerunt
rogabat quid hoc eſſet. Dixerunt autem ei quòd I E S V S Nazarenus tranſiret. Et clama-
uit, dicens, I E S V fili Dauid miſerere mei. Et qui præibant, increpabant eum vt tace-
ret.Ipſe vero multo magis clamabat,Fili Dauid miſerere mei. Stans autem I E S V S iuſſit
illum adduci ad ſe. Et cum appropinquaſſet interrogauit illum, dicens, Quid tibi vis fa-
Fides. ciam? At ille dixit, Domine vt videam. Et I E S V S dixit illi, Reſpice: fides tua te ſaluum ¶magnificãs] glorificans
Laus deo. fecit.Et confeſtim vidit:& ſequebatur illum magnificans deum.Et omnis plebs vt vidit,de-
dit laudem deo.

CAP. XIX.

Cũ Zacchęo publicano manet Chrs. ET ingreſſus perãbulabat Iericho. Et ecce vir nomine Zacchæus: & hic princeps erat pu- A
blicanorũ,& ipſe diues.& quærebat videre I E S V M quis eſſet:& non poterat præ tur- ¶ſycomorum] ſycomoræã (ficũ Aegyptiam)
ba,quia ſtatura puſillus erat.Et præcurrens aſcendit in arborem ſycomorum vt videret eũ: ¶inde] illac
quia inde erat tranſiturus.Et cum veniſſet ad locũ, ſuſpiciens I E S V S vidit illum,& dixit
ad eum,Zacchæe,feſtinans deſcẽde:quia hodie in domo tua oportet me manere.Et feſtinãs
deſcendit:& excepit illum gaudens. Et cum viderent omnes,murmurabant, dicentes quòd B ¶diuertiſſet.] ingreſſus eſſet ad diuertẽdum.
AEqtas Zacchæi. ad hominem peccatorem diuertiſſet. Stans autem Zacchæus dixit ad dominũ, Ecce dimi-
Salus. dium bonorũ meorũ domine do pauperibus: & ſi quid aliquem defraudaui,reddo quadru- ¶ipſe filius] vel, ipſa filia
Fili' Abrahę. matth.18.b. plum. Ait I E S V S ad eum,Quia hodie ſalus domui huic facta eſt:eò quòd & ipſe filius ſit
Homo profectus ad accipiedũ ſibi regnũ.mat.25.b Abrahæ. Venit enim filius hominis quærere & ſaluũ facere quod perierat. Hæc illis au-
dientibus adiiciens dixit parabolã,eò quòd eſſet prope Ieruſalem, & quia exiſtimaret quòd
confeſtim regnum dei manifeſtaretur.Dixit ergo, Homo quidam nobilis abiit in regionem
Mnæ ſeruis datæ. longinquam accipere ſibi regnum, & reuerti. Vocatis autem decem ſeruis ſuis dedit eis de- C ¶dum venio.] donec veniam.
cem mnas,& ait ad illos,Negotiamini dum venio.Ciues autem eius oderant eũ:& miſerunt
legationem poſt illum,dicentes, Nolumus hunc regnare ſuper nos. Et factum eſt vt rediret

*adſe ⸢quātū quiſq; ⸣ quis quid — accepto regno:& iuſſit vocari*ſeruos quibus dedit pecuniam,vt ſciret quantum quiſque ne-
gotiatus eſſet. Vênit autem primus dicens,Domine,mna tua decem mnas acquiſiuit.Et ait
⸢modico⸣ minimo — illi, Euge bone ſerue,quia in modico fuiſti fidelis, eris poteſtatem habens ſupra decem ciui-
tates.Et alter vênit dicens,Domine,mna tua fecit quinq; mnas.Et huic ait, Et tu eſto ſuper
quinque ciuitates.Et alter vênit dicens , Domine, ecce mna tua quam habui repoſitā in ſu- Mna recondita à ſeruo nequam.
dario.timui enim te,quia homo auſterus es: tollis quod non poſuiſti,& metis quod non ſe-
D minaſti.Dicit ei,De ore tuo te iudico ſerue nequam. ſciebas quòd ego homo auſterus ſum,
tollens quod non poſui,& metēs quod non ſeminaui : & quare non dediſti pecuniam meam
⸢illud⸣ illam — ad menſam,& ego veniens cum vſuris vtique exegiſſem illud? Et aſtantibus dixit, Auferte ab
illo mnam,& date illi qui decem mnas habet. Et dixerunt ei, Domine, habet decem mnas.
⸢& abundabit — Dico autem vobis quia omni habenti dabitur & abundabit: ab eo autem qui non habet, & ſ.8.c.mat.13.b 25.c.mar.4.c.
quod habet auferetur ab eo. Veruntamen inimicos meos illos qui noluerūt me regnare ſu- Inimici Chr̄i interficiunt.
⸢īterficite⸣ iugulate — per ſe,adducite huc:& interficite ante me. Et his dictis præcedebat aſcendēs Ieroſolymā. I E S V S ingreditur Ieruſalem. matt. 21.a.mar.11.a.
E Et factum eſt:cum appropinquaſſet ad Beth-phage & Beth-aniam, ad montem qui vocatur
⸢Olíueti,⸣ Olíuarū, ⸢cōtra vos⸣ è regiōe — Olíueti,miſit duos diſcipulos ſuos, dicens,Ite in caſtellum quod contra vos eſt: in quod in-
troeuntes inuenietis pullū aſinæ alligatum, cui nemo vnquam hominū ſedit:ſoluite illum,
⸢operam ei⸣ deſyderat.⸣ eo opus habet. & infra — & adducite.Et ſi quis vos interrogauerit,Quare ſoluitis? ſic dicetis ei,Quia dominus operā
eius deſyderat. Abierunt autē qui miſſi erant:& inuenerūt ſicut dixit illis, ſtantem pullum.
⸢iactantes⸣ cum iniecillent — Soluentibus autem illis pullum,dixerunt domini eius ad illos, Quid ſoluitis pullum? At illi
dixerunt,Quia dominus eum neceſſarium habet.Et duxerunt illum ad I E S V M.Et iactā- Iohan.12.b.
F tes veſtimenta ſua ſupra pullū, impoſuerunt I E S V M. Eunte autem illo ſubſternebāt ve-
⸢diſcentiū⸣ diſcipulorum — ſtimenta ſua in via.Et cum appropinquaret iam ad deſcēſum montis Olíueti,cœperūt om-
nes turbæ diſcentium gaudētes laudare deum voce magna ſuper omnibus quas viderāt vir-
tutibus,dicentes,Benedictus qui venit rex in nomine domini,pax in cælo,& gloria in excel- Pax.
ſis. Et quidam phariſæorum de turbis dixerunt ad illum,Magiſter,increpa diſcipulos tuos. Gloria. Lapides.
Quibus ipſe ait,Dico vobis quia ſi hi tacuerint,lapides clamabunt. Et vt appropinqua- Flēs Chr̄s p̄dicit deſtructionē Ieruſalē.
⸢illam⸣ illa — uit,videns ciuitatem, fleuit ſuper illam dicens, Quia ſi cognouiſſes & tu, & quidem in hac
G die tua,quæ ad pacem tibi.nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis.Quia venient dies in ī.21.b. matth. 24.a.mar.13.a.
te:& circundabunt te inimici tui vallo,& circūdabunt te,& coanguſtabunt te vndique,& ad
⸢ad terrā p̄ſternēt⸣ ſolo æquabunt — terram proſternent te,& filios tuos qui in te ſunt.& non relinquent in te lapidem ſuper lapi- Viſitationis tempus.
dem:eò quòd non cognoueris tempus viſitationis tuæ. Et ingreſſus in templū cœpit eii- Vendentes matth.21.b.
cere vendentes & ementes,dicens illis,Scriptum eſt,Quia domus mea,domus orationis eſt, marc.11.b.
⸢Principes⸣ Primi (Primates) — Vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronū. Et erat docens quotidie in tēplo. Principes Iſa.56.c. Ier.7.b.
⸢ſuſpēſus erat,⸣ pendebat, — autē ſacerdotū & ſcribæ & principes plebis quærebant illum perdere:& non inueniebāt quid
*illorum — facerent illi.Omnis enim populus ſuſpenſus erat,audiens illum. CAP. XX.

A ET factum eſt:in vna dierum* docente illo populum in templo & euangelizante, conue- De poteſtate interrogant Chriſtū Phariſæi. matth. 21.c.mar.11.d.
nerunt principes ſacerdotum & ſcribæ cum ſenioribus, & aiunt dicentes ad illum, Dic
nobis,in qua poteſtate hæc facis? aut quis eſt qui dedit tibi hanc poteſtatē? Reſpondens au-
tem I E S V S dixit ad illos,Interrogabo vos & ego vnū verbum.Reſpondete mihi,Baptiſ- Baptiſm⁹ Iohannis.
mus Iohānis de cælo erat,an ex hominibus? At illi cogitabant intra ſe,dicentes,Quia ſi di-
⸢certi ſunt enim,⸣ perſuaſa eſt, — xerimus de cælo:dicet, Quare ergo non credidiſtis illi? Si autem dixerimus ex hominibus:
B plebs vniuerſa lapidabit nos: certi ſunt enim Iohannem prophetam eſſe.Et reſponderunt ſe
neſcire vnde eſſet. Et I E S V S ait illis, Neque ego dico vobis in qua poteſtate hæc facio. Vinea locata agricolis.
Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hāc,Homo quidam plantauit vineam, & lo- matth.21.d.
cauit eam colonis:& ipſe peregre fuit multis tēporibus. Et in tempore miſit ad cultores ſer- mar.12.a. iſa.
uum,vt de fructu vineæ darent illi.Qui cæſum dimiſerunt eum inanem.Et addidit alterum 5.a.iere.2.d.
ſeruum mittere.Illi autem hunc quoque cædentes & afficiētes contumelia, dimiſerūt inanē.
Et addidit tertium mittere:qui & illum vulnerantes eiecerūt.Dixit autem dominus vineæ,
*venite, — C Quid faciam?mittam filiū meum dilectum:forſitan cum hunc viderint,verebuntur.Quē cū Filius hæres Chriſtus occiditur.
vidiſſent coloni cogitauerūt intra ſe dicētes, Hic eſt hæres,* occidamus illum, vt noſtra fiat
hæreditas. Et eiectum illum extra vineā,occiderunt . Quid ergo faciet illis dominus vineæ? Lapis Chr̄s reprobatus à
veniet,& perdet colonos iſtos,& dabit vineam aliis.Quo audito dixerunt illi, Abſit.Ille au- Iudæis. pſal. 117.d.act. 4.b.
tem aſpiciēs eos,ait, Quid eſt ergo hoc quod ſcriptū eſt, Lapidem quem reprobauerūt ædi- rom.9.g.1.pe 2.a.iſa. 28.d.

ficantes,hic factus eſt in caput anguli? Omnis qui ceciderit ſuper illum lapidẽ, conquaſſabi-
Sacerdotes cupiũt Chriſtũ occidere.
tur:ſuper quem autem ceciderit,comminuet illũ. Et quærebant principes ſacerdotũ & ſcri-
bæ mittere in illum manus illa hora:& timuerunt populũ.cognouerunt enim quòd ad ipſos
Tributũ Cæſari reddendũ.mat.22.b. marc.12.b.
dixerit ſimilitudinem hanc. Et obſeruantes miſerunt inſidiatores qui ſe iuſtos ſimula- D
rent:vt caperẽt eum in ſermone,vt traderent illum principatui & poteſtati præſidis. Et in-
¶caperent eũ in ſermone,]caperent ei' ſermonem,
terrogauerunt eum dicentes,Magiſter,ſcimus quia rectè dicis & doces:& non accipis perſo-
nam,ſed viam dei in veritate doces.licet nobis tributum dare Cæſari,an non?Conſyderans
autem dolum illorum dixit ad eos,Quid me tẽtatis?oſtendite mihi denarium.Cuius habet
¶dolum] aſtutiam
imaginẽ & inſcriptionẽ?Reſpondẽtes dixerunt ei,Cæſaris.Et ait illis, Reddite ergo quæ ſunt
Rom.13.c.
Cæſaris,Cæſari:& quæ ſunt dei,deo. Et non potuerunt verbum eius reprehendere corã ple-
De reſurrectione Chrm interrogant Sadducæi. matth.22.c. marc.12.b. Deut.25.b.
be:& mirati in reſponſo eius,tacuerunt. Acceſſerũt autẽ quidã ſadducæorũ qui negãt eſſe E
reſurrectionẽ,& interrogauerũt eũ,dicẽtes,Magiſter, Moyſes ſcripſit nobis, Si frater alicu-
ius mortuus fuerit habẽs vxorẽ,& hic ſine liberis*fuerit,vt accipiat eã frater eius vxorẽ,& ſu
*mortuus
ſcitet ſemẽ fratri ſuo. ſeptẽ ergo fratres erãt: & primus accepit vxorẽ, & mortuus eſt ſine fi-
¶ſequens] ſecundus
liis.Et ſequẽs accepit illã:& ipſe mortuus eſt ſine filio.Et tertius accepit illã.Similiter & om-
nes ſeptẽ:& nõ reliquerũt ſemen,& mortui ſunt.Nouiſſime omniũ mortua eſt & mulier. In
reſurrectione ergo,cuius eorũ erit vxor?ſiquidẽ ſeptem habuerũt eam vxorẽ.Et*ait illis I E- F
*reſpondens
S V S,Filii huius ſeculi nubũt, & tradũtur ad nuptias:illi verò qui digni habebuntur ſeculo
¶nubũt,]ducũt vxores,
illo & reſurrectione ex mortuis,neque nubẽt,neque ducẽt vxores,neque vltrà mori poterũt.
¶nubẽt neq; ducẽt vxores,] ducũt vxores, neq; nuptum dant,
Reſurgunt mortui. exo.3.b.
æquales enim angelis ſunt:& filii ſunt dei,cum ſint filii reſurrectionis.Quòd vero reſurgant
¶æquales] pares
mortui,& Moyſes oſtendit ſecus rubum,ſicut dicit dominum,deũ Abraham,& deũ Iſaac,&
¶ſicut] cum
deum Iacob.Deus autem non eſt mortuorum ſed viuorum. omnes enim viuunt ei. Reſpõ-
dentes autem quidam ſcribarum dixerunt ei,Magiſter,bene dixiſti. Et amplius non aude-
Chriſt' filius Dauid.matt.22.d.mar.12.d Pſal.109.a.
bant eum quicquã interrogare. Dixit autẽ ad illos,Quomodo dicũt C H R I S T V M, G
filium eſſe Dauid:& ipſe Dauid dicit in libro Pſalmorum,Dixit dominus domino meo,ſe-
de à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum? Dauid ergo do-
Scribæ quales ſ.11.f.mat.23.a.mar.12.d.
minum illum vocat:& quomodo filius eius eſt? Audiente autẽ omni populo dixit diſci-
pulis ſuis,Attẽdite à ſcribis qui volunt ambulare in ſtolis,& amãt ſalutationes in foro & pri-
mas cathedras in ſynagogis, & primos diſcubitus in cõuiuiis.qui deuorant domos viduarũ:
ſimulantes longã orationem.Hi accipient damnationem maiorem.

CAP. XXI.

Viduæ ſupra vires liberalitas.mar.12.d.
RESpiciens autem vidit eos qui mittebant munera ſua in gazophylacium diuites. Vidit A
*illuc
autem & quãdam viduam pauperculã mittentem* æra minuta duo.Et dixit, Verè dico
vobis quia vidua hæc pauper,plus quã omnes miſit.nam omnes hi,ex abundanti ſibi miſe-
¶eo quod deeſt illi,] penuria ſua,
runt in munera dei:hæc autem ex eo quod deeſt illi,omnem victum ſuum quem habuit mi-
¶victũ] ſubſtãtiam
Matth.24.a. marc.13.a. ſ.19.g.
ſit.* Et quibuſdam dicẽtibus de templo quòd bonis lapidibus & donis ornatum eſſet,di- B
*hæc dicens clamabat, Qui habet aures audiẽdi audiat
xit,Hæc quæ videtis,venient dies in quibus non relinquetur lapis ſuper lapidem qui nõ de-
¶deſtruatur.]diſſoluatur.
Signa præcedetia cõſummationẽ ſeculi. Saluatores, & Chri falſi.
ſtruatur.Interrogauerunt autem illum,dicentes,Præceptor,quãdo* hæc erunt:& quod ſignũ
*igitur
cũ fieri incipient?Qui dixit,Videte ne ſeducamini.multi enim venient in nomine meo di-
¶fieri ĩcipiẽt?]hæc futura ſunt?
centes quia ego ſum: & tẽpus appropinquauit, nolite ire poſt eos.Cum autẽ audieritis præ-
¶nondum]non
lia & ſeditiones,nolite terreri:oportet primùm hæc fieri,ſed nondum ſtatim finis. Tunc di- C
cebat illis,Surget gens contra gentem,& regnũ aduerſus regnum:& terræmotus magni erũt
¶terroréſque,]terriculamenta,
Afflictiones propter Chriſtum.
per loca,& peſtilentiæ & fames,terroréſque, & ſigna de cælo magna erũt. Sed ante hæc om-
¶tradẽtes] cum ducemini
nia iniicient vobis manus ſuas:& perſequentur tradentes in ſynagogas & cuſtodias,trahen-
tes ad reges & præſides propter nomen meũ.continget autem vobis in teſtimonium. Ponite
¶quẽadmodũ reſpõdeatis.] defenſionẽ.
ergo in cordibus veſtris non præmeditari quemadmodũ reſpondeatis. ego enim dabo vobis
os & ſapientiam:cui non poterunt contradicere & reſiſtere omnes aduerſarii veſtri. Trade- D
mini autem à parentibus & fratribus & cognatis & amicis:& morte afficiẽt ex vobis.& eri-
*habiti ab
Patientia.
tis odio*omnibus propter nomen meũ.& capillus de capite veſtro non peribit. In patientia
¶patiẽtia] tolerãtia
Deſtructio Ieruſalem. matth.24.b. mar.13.b.dan.9.g.
veſtra poſſidebitis animas veſtras. Cum autem videritis circundari ab exercitu Ieruſalẽ:
tunc ſcitote quia appropinquauit deſolatio eius.tunc qui in Iudæa ſunt , fugiant a montes:
& qui in medio eius,diſcedãt:& qui in regionibus,non intrent in eam: quia dies vltionis hi
¶nutrientibus] lactantibus
ſunt,vt impleantur omnia quæ ſcripta ſunt. Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis E
¶populo huic.] in populo hoc.
diebus.erit enim preſſura magna ſuper terram,& ira populo huic.Et cadent in ore gladii:&

captiui ducentur in omnes gentes.& Ieruſalem calcabitur à gentibus:donec impleantur tē-
pora nationum. Et erunt ſigna in ſole & luna & ſtellis: & in terris preſſura gentium præ
confuſione ſonitus maris & fluctuum , areſcentibus hominibus præ timore & expectatione
*quæ ſuperuenient vniuerſo orbi.nam virtutes cælorum mouebuntur:& tunc videbunt filiū
F hominis venientē in nube cum poteſtate magna & maieſtate.His autem fieri incipientibus,
ſuſpicite & leuate capita veſtra:quoniam appropinquat redemptio veſtra.Et dixit illis ſimi-
litudinem, Videte ficulneam & omnes arbores: cum producunt iam ex ſe fructū,ſcitis quo-
niam propè eſt æſtas.Ita & vos cum videritis hæc fieri,ſcitote quoniam propè eſt regnū dei.
Amen dico vobis quia non præteribit generatio hæc,donec omnia fiāt.Cælum & terra trāſi-
G bunt:verba autem mea non tranſibunt. Attendite autem vobis ne forte grauentur corda
veſtra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ:& ſuperueniat in vos repētina dies illa.tan-
quam laqueus enim ſuperueniet in omnes qui ſedēt ſuper faciem omnis terræ. Vigilate ita-
que,omni tēpore orātes vt digni habeamini fugere iſta omnia quæ futura ſunt, & ſtare ante
filiū hominis. Erat autē diebus docens in tēplo: noctibus verò exiēs, morabatur in mōte
qui vocatur Olineti.Et omnis populus mane ibat ad eū in tēplo audire eū. CAP. XXII.
A APpropinquabat autē dies feſtus azymorum, qui dicitur paſcha:& quærebant principes
ſacerdotum & ſcribæ quomodo eum interficerēt: timebant verò plebem. Intrauit
autem ſatanas in Iudam qui cognominabatur Iſcariotes,vnum de*duodecim:& abiit,& lo-
cutus eſt cum principibus ſacerdotum & magiſtratibus quemadmodum illum traderet eis .
Et gauiſi ſunt: & pacti ſunt pecuniam illi dare. Et ſpopondit . Et quærebat opportunitatē vt
traderet illum ſine turbis. Vēnit autem dies azymorū,in qua neceſſe erat occídi paſcha.
Et miſit Petrum & Iohannē,dicens,Euntes parate nobis paſcha,vt manducemus. At illi di-
xerunt,Vbi vis paremus? Et dixit ad eos, Ecce introeuntibus vobis in ciuitatē occurret vo-
bis homo amphorā aquæ portās:ſequimini eum in domum in quam intrat, & dicetis patri-
B familiâs domus,Dicit tibi magiſter, Vbi eſt diuerſoriū vbi paſcha cum diſcipulis meis man
ducem? Et ipſe oſtendet vobis cœnaculum magnū ſtratū:& ibi parate. Euntes autem inue-
nerunt ſicut dixit illis:& parauerūt paſcha. Et cum facta eſſet hora, diſcubuit,& duode-
cim apoſtoli cum eo,& ait illis,Deſyderio deſyderaui hoc paſcha manducare vobiſcum,an-
tequam patiar. Dico enim vobis quia ex hoc non manducabo illud donec impleatur in re-
gno dei.Et accepto calice gratias egit,& dixit,Accipite*& diuidite inter vos. dico enim vo-
bis quòd non bibam de generatione vitis, donec regnū dei veniat. Et accepto pane gratias
egit & fregit:& dedit eis,dicens,Hoc eſt corpus meū,quod pro vobis datur.hoc facite in meā
commemorationem.Similiter & calicem poſtquam cœnauit,dicēs, Hic eſt calix nouum te-
ſtamentum in ſanguine meo,qui pro vobis fundetur. Veruntamen ecce manus tradētis me,
C mecum eſt in menſa.Et quidem filius hominis ſecundum quod definitum eſt,vadit: verun-
tamen væ homini illi per quem tradetur. Et ipſi cœperunt quærere inter ſe quis eſſet ex eis
qui hoc facturus eſſet. Facta eſt autem & contentio inter eos , quis eorum videretur eſſe
maior.Dixit autem eis,Reges gentium dominantur eorum:& qui poteſtatem habent ſuper
eos,benefici vocantur. Vos autem non ſic:ſed qui maior eſt in vobis,fiat ſicut iunior: & qui
præceſſor eſt,ſicut miniſtrator.Nam quis maior eſt:qui recūbit,an qui miniſtrat?nónne qui
recumbit? Ego autem in medio veſtrum ſum ſicut qui miniſtrat.vos autem eſtis qui permā-
ſiſtis mecum in tentationibus meis . Et ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi pater meus ,
regnum:vt edatis & bibatis ſuper mēſam meam in regno meo,& ſedeatis ſuper thronos iu-
dicantes duodecim tribus Iſrael. Ait autem dominus Simóni,Simon:ecce ſatanas expe-
D tiuit vos vt cribraret ſicut triticum: ego autem rogaui pro te vt non deficiat fides tua: & tu
aliquando conuerſus,confirma fratres tuos.Qui dixit ei, Domine, tecum paratus ſum & in
carcerem & in mortem ire. Et ille dixit,Dico tibi Petre,non cātabit hodie gallus,donec ter
abneges noſſe me. Et dixit eis,Quādo miſi vos ſine ſacculo & pera & calceamentis:nun-
quid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt,Nihil.Dixit ergo eis, Sed nunc qui habet ſacculū
tollat:ſimiliter & peram.& qui non habet,vendat tunicā ſuā,& emat gladiū.Dico enim vo-
bis quoniā adhuc hoc quod ſcriptū eſt oportet impleri in me,Et cum iniquis deputatus eſt.
Etenim ea quæ ſunt de me,finē habent. At illi dixerūt, Domine,ecce duo gladii hic. At il-
le dixit eis,Satis eſt. Et egreſſus ibat ſecundum cōſuetudinem in montē Oliuarū. Secu-

ꝰnationū.ˡgentiū.
ꝰpreſſuraˡ coartatio(anxietates)
ꝰpræ confuſione ſonitusˡin perplexitate(vl,p deſperationem)reſonātis
*eorum
ꝰmaieſtate.ˡgl'ia.
ꝰficulneamˡficum
ꝰproducūt ex ſe fructū,ˡiam gemmauerint,
ꝰne forteˡnequādo
ꝰſupueniatˡīgruat
ꝰhabeaminiˡreddamini
ꝰmorabaturˡdiuerſabatur.
ꝰOliueti.ˡOliuarū.
*numero
ꝰmagiſtratibꝰˡ ducibus
ꝰoccidiˡimmolari
ꝰamphorāˡvas fictile(fideliam)
ꝰex hoc nō manducabo illudˡpoſthac nō edā vltra ex eo
*hoc,
ꝰgeneratioˡgenimine(germine)
ꝰin meā commemorationē.ˡad renouādam mei memoriā.
ꝰeorum:ˡearum:
ꝰeos,ˡeas,
ꝰpræceſſorˡdux
ꝰin regno meo,
ꝰSimóni, Simon,ˡSimon,Simon,
ꝰiniquisˡex legibꝰ

Extremū iudiciū. matth. 24.c.mar.13.c. iſa 13.b. ezec. 32.b.ioel.3.e.
Redēptio. rom.8.d.
Ficus.
Regnū dei.
Verbū dei verax.rom.13.d.
Crapula.
Ebrietas.
Curæ.
Oratio.
Docet Chr̄s ī templo.
Azymorum dies,paſcha. matth.26.a. mar.14.a.
Iudas vēdit Chriſtū.mat. 26.b.mar.14.b
Paſcha parāt ap̄li.matt.26. b.marc.14.b.
Paſcha comeditur. matth. 26 b marc.14. b.1.cor.11.e.
Calix.
Panis.
Nouū teſtamentum.
De Iuda proditore . matt. 26.b.marc.14. b.iohan.13.c. Pſal.40.c.
Quis maior inter ap̄los. matth 20.d. marc.10.f.
Miniſter Chriſtus.
A ſatana expetiti ap̄li.
Orō Chriſti ꝑ fide Petri.
Matt.26.e. mar.14.c.
Apoſtolis nihil defuit.
Sacculus.
Pera.
Gladius.
Scripturę implēdæ.iſa.53.
Chr̄s in orto. matth. 26.c. mr.14.c. io.13

Matth.26.d. marc.14.d.
ti ſunt autem illũ & diſcipuli. Et cum perueniſſet ad locum, dixit illis, Orate ne intretis in
tẽtationem.Et ipſe auulſus eſt ab eis quãtum iactus eſt lapidis: & poſitis genibus orabat, di- ¶quãtũ iactus eſt lapidis:] ferme ad iactum lapidis:
Orõ Chriſti.
cens,Pater,ſi vis transfer calicem iſtum à me. Veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat. E
Sudat ſanguinem Chriſt⁹.
Apparuit autem illi angelus de cælo confortans eum.Et factus in agonia, prolixius orabat.
Et factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terrã.Et cum ſurrexiſſet ab ora- ¶decurrẽtis] decurrentes.
tione,& veniſſet ad diſcipulos ſuos,inuẽnit eos dormiẽtes præ triſtitia.Et ait illis,Quid dor
Iudas oſculo Chriſtũ tradit.matth.26.e.mar.14.e.iohan.18.a.
mitis?ſurgite,orate ne intretis in tentationem.Adhuc eo loquente,ecce turba: & qui voca-
batur Iudas,vnus de duodecim,antecedebat eos, & appropinquauit I E S V vt oſcularetur
eum.I E S V S autem dixit illi, Iuda,oſculo filium hominis tradis? Videntes autem hi qui
circa ipſum erant quod futurum erat,dixerunt ei,Domine,ſi percutimus in gladio?Et per- ¶ſi percutim⁹] num percutiemus
Auriculã Malcho amputatam Chriſt⁹ ſanat.
cuſſit vnus ex illis ſeruum principis ſacerdotum:& amputauit auriculã eius dexterã.Reſpõ-
dens autem I E S V S,ait,Sinite vſque huc.Et cum tetigiſſet auriculã eius,ſanauit eum.di- F
xit autẽ I E S V S ad eos qui venerant ad ſe,principes ſacerdotum & magiſtratus templi &
ſeniores,Quaſi ad latronẽ exiſtis cum gladiis & fuſtibus?Cum quotidie vobiſcum fuerim in
Petrus negat Chriſtũ.mat.26.f.mar.14.f.iohan.18.e. Matth.26.g. marc.14.g.iohan.18.c. Matth.26.g. marc.14.g.iohan.18.e.
templo,non extendiſtis manus in me.ſed hæc eſt hora veſtra,& poteſtas tenebrarũ. Cõ- *& induxerunt
prehendentes autem eum,duxerunt*ad domum principis ſacerdotum:Petrus vero ſequeba- ¶atrii,] aulæ, ¶erat] ſedebat
tur eum àlonge.Accenſo autem igne in medio atrii,& circunſedentibus illis, erat Petrus in
medio eorum.Quem cum vidiſſet ancilla quædam ſedẽtem ad lumen, & cum fuiſſet intui-
ta,dixit,Et hic cum illo erat.At ille negauit eum,dicẽs,Mulier,non noui illum. Et poſt pu-
ſillum alius videns eũ,dixit,Et tu de illis es.Petrus verò ait,O homo,non ſum. Et interual-
lo facto,quaſi horæ vnius,alius quidam affirmabat dicens, Verè & hic cum illo erat.nam &
Galilæus eſt.Et ait Petrus,Homo,neſcio quid dicis.Et continuo adhuc illo loquente cãtauit G
Inſpicit Petrum Chriſt⁹. Flet Petrus.
gallus. Et conuerſus dominus reſpexit Petrum. Et recordatus eſt Petrus verbi domini ſicut ¶ſicut dixerat,] quomodo dixerat ipſi,
dixerat,Quia prius quàm gallus cãtet,ter me negabis. Et egreſſus foras Petrus fleuit amare.
Illuditur & cædit̃ Chriſt⁹
Et viri qui tenebant I E S V M,illudebant ei cædentes.Et velauerunt eũ,& percutiebãt
faciẽ eius,& interrogabant eum,dicentes,Prophetiza,quis eſt qui te percuſſit?Et alia multa
Matth.27.a. marc.15.a.iohan.18.e.
blaſphemantes dicebant in eũ. Et vt factus eſt dies,conuenerunt ſeniores plebis & prin- ¶cõuenerunt ſeniores] congregatus eſt ſenatus
cipes ſacerdotum & ſcribæ,& duxerũt illum in concilium ſuum dicentes,Si tu es C H R I- ¶conciliũ] cõceſſũ
S T V S dic nobis. Et ait illis, Si vobis dixero, non credetis mihi: ſi autem & interroga- ▸mihi
uero, non reſpondebitis mihi, neque dimittetis. ex hoc* autem erit filius hominis ſedens à *nunc
Chriſtus ſe filiũ dei fatet̃.
dextris virtutis dei. Dixerũt autem omnes, Tu ergo es filius dei?Qui ait*, Vos dicitis,quia *ad ipſos
ego ſum. At illi dixerunt,Quid adhuc deſyderamus teſtimonium?ipſi enim audiuimus de ¶adhuc deſyderamus teſtimoniũ] num teſtimoniũ ſuper op⁹ habemus teſtimonio?
ore eius.

CAP. XXIII.

Accuſat̃ Chriſt⁹ corã Pilato.
ET ſurgens omnis multitudo eorum,duxerunt illum ad Pilatum. Cœperũt autem illum A
accuſare,dicentes,Hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram, & prohibẽtem tri-
Matth.22.c. mar.12.b. Chriſtus rex Iudæorum. matth.27.b. marc.15.a.iohan.18.f. Chriſt⁹ à Pilato mittitur ad Herodem.
buta dare Cæſari, & dicentem ſe C H R I S T V M regem eſſe. Pilatus autem interrogauit
eum,dicens,Tu es rex Iudæorum?At ille reſpondens ait,Tu dicis.Ait autẽ Pilatus ad prin-
cipes ſacerdotum & turbas,Nihil inuenio cauſæ in hoc homine. At illi inualeſcebãt dicen-
tes,Commouet populum docens per vniuerſam Iudæã,incipiẽs à Galilæa vſque huc. Pi- ¶incipiens] orſus
latus autem audiens Galilæam,interrogauit ſi homo, Galilæus eſſet.Et vt cognouit quòd de
Herodis poteſtate eſſet,remiſit eum ad Herodẽ,qui & ipſe Ieroſolymis erat illis diebus.He- ¶poteſtate] ditione
Herodes vult ſigna videre.
rodes autem viſo I E S V,gauiſus eſt valde.erat enim cupiens ex multo tempore videre eũ, B
eo quòd audiret multa de eo:& ſperabat ſignũ aliquod videre ab eo fieri. Interrogabat au-
Tacet Chr̃s.
tem eum multis ſermonibus.At ipſe nihil illi reſpondebat. Stabant autem principes ſacer- ¶cõſtanter] intente (acriter)
dotum & ſcribæ conſtanter accuſantes eum. Spreuit autẽ illum Herodes cum exercitu ſuo: ¶alba,] ſplẽdida,
& illuſit indutum veſte alba,& remiſit ad Pilatum.Et facti ſunt amici Pilatus & Herodes in *inter ſeſe
Pilatus vult Chriſtũ liberare.matt.27.c.mar.15.b.iohan.18.g.& 19.c.
ipſa die*. nam antea inimici erant adinuicem. Pilatus autem conuocatis principibus ſa-
cerdotum & magiſtratibus & plebe,dixit ad illos, Obtuliſtis mihi hunc hominem, quaſi a- C
uertentem populum:& ecce,ego coram vobis interrogans,nullam cauſam inuenio in homi
ne iſto ex his in quibus eum accuſatis.Sed neque Herodes. nam remiſi vos ad illũ: & ecce,
nihil dignum morte actum eſt ei.Emendatum ergo illum dimittam. Neceſſe autem habe- ¶Emẽdatũ] Correptũ (Caſtigatũ)
bat dimittere eis per diem feſtum,vnum. Exclamauit autem ſimul vniuerſa turba, dicens, ¶per diẽ feſtũ,] ſingulis feſtis,
Barabbã, crucifixo Chr̃o, volũt liberari Iudæi.
Tolle hunc,& dimitte nobis Barabban. qui erat propter ſeditionem quandam factam in ci-

uitate & homicidium, miſſus in carcerẽ.Iterũ autẽ Pilatus locutus eſt ad eos,volens dimitte-
re I E S V M. At illi ſucclamabãt,dicẽtes, Crucifige, crucifige eũ.Ille autẽ tertiò dixit ad il-
los,Quid enim mali fecit iſte? nullã cauſam mortis inuenio in eo.corripiã ergo illũ,& dimit
*& principũ ſacerdotum.
D tam.At illi inſtabãt vocibus magnis poſtulãtes vt crucifigeretur:& inualeſcebãt voces eorũ.
*Et Pilatus adiudicauit fieri petitionẽ eorũ.Dimiſit autẽ illis eum qui propter homicidiũ & Chriſt⁹ mort: adiudicatur.
ſeditionẽ miſſus fuerat in carcerem,quẽ petebant: I E S V M verò tradidit voluntati eorum.
villa:] agro:(vl, è rure)
Et cum ducerẽt eum, apprehenderũt Simonẽ quendam Cyrenenſem venientẽ de villa: Simon Cyrenenſis. matt.27.d.mar.15.b
portare] vt portaret
& impoſuerunt illi crucem portare poſt I E S V M.Sequebatur autem illũ multa turba po- Mulieres plãgẽtes Chrm.
puli & mulierũ: quæ plangebant & lamentabant eum. Conuerſus autem ad illas I E S V S
dixit, Filiæ Ieruſalem, nolite flere ſuper me:ſed ſuper voſipſas flete, & ſuper filios veſtros. Deſtructio Ieruſalẽ.iſa.54. a.galat.4.d.
quoniam ecce venient dies in quibus dicent, Beatæ ſteriles,& ventres qui non genuerunt, &
vbera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, Cadite ſuper nos: & collibus, Iſa.2.d.oſee. 10.b.apo.9.b.
viridi] humido
E Operite nos.Quia ſi in viridi ligno hæc faciunt:in arido quid fiet? Ducebãtur autem & alii
nequam] malefici
duo nequam cum eo, vt interficerentur. Et poſtquam venerũt in locũ qui vocatur Cal- Crucifigitur Chriſt⁹.mat. 27.d.marc.15. b.iohan.19.d.
latrones,] maleficos,
uariæ,ibi crucifixerunt eum:& latrones,vnum à dextris,& alterum à ſiniſtris. I E S V S au-
tem dicebat,Pater, dimitte illis.non enim ſciunt quid faciunt. Diuidentes vero veſtimenta Orõ Chriſti.
expectãs,] ſpectãs,
eius,miſerunt ſortes.Et ſtabat populus expectans, & deridebant eum principes cum eis, di-
centes, Alios ſaluos fecit,ſe ſaluum faciat, ſi hic eſt C H R I S T V S dei electus. Illudebant Deridetur Chriſtus.
autem ei & milites accedentes & acetum offerentes ei,& dicentes,Si tu es rex Iudæorũ, ſal-
uum te fac. Erat autẽ & ſuperſcriptio ſcripta ſuper eũ literis Græcis & Latinis & Hebraicis,
Hic eſt rex Iudæorum. Vnus autem de his qui pẽdebant latronibus;blaſphemabat eum di- Latro blaſphemãs Chriſtum.
F cens,Si tu es C H R I S T V S:ſaluum fac teipſum & nos.Reſpondens autem alter,increpa-
Neque tu times] Ne times quidẽ tu
bat eum dicens,Neque tu times deum,quòd in eadem damnatione es? Et nos quidem iuſtè:
mali] abſurdi
nã digna factis recipimus.hic verò nihil mali geſſit.Et dicebat ad I E S V M, Domine,me- Latro fidelis ſaluatur.
mento mei cum veneris in regnum tuũ. Et dixit illi I E S V S, Amen dico tibi, hodie me-
in] ſuper
cum eris in paradiſo.Erat autem ferè hora ſexta:& tenebræ factæ ſunt in vniuerſam terram
vſque in horam nonam.Et obſcuratus eſt ſol: & velum templi ſciſſum eſt medium. Et cla- Morit̃ Chrs.
mans voce magna I E S V S,ait, Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Et hæc Pſal.30.a.
aderãt] aduenerãt
G dicens expirauit. Videns autem Centurio quod factum fuerat,glorificauit deum dicens, Centurio glorificãs deum.
Verè,hic homo iuſtus erat. Et omnis turba eorum qui ſimul aderãt ad ſpectaculum iſtud &
videbãt quæ fiebant, percutientes pectora ſua reuertebantur. Stabãt autem omnes noti eius Pœnitẽtia.
decurio,] conſul,
àlonge:& mulieres quæ ſecutæ eum erant à Galilæa hæc vidẽtes. Et ecce,vir nomine Io- Sepelit̃ Chriſtus.matt.27 g.marc.15.d. iohan.19.g.
ſeph qui erat decurio, vir bonus & iuſtus, hic non conſenſerat conſilio & actibus eorum, ab
Arimathæa ciuitate Iudææ, qui expectabat & ipſe regnũ dei. hic acceſſit ad Pilatum,& pe-
tiit corpus I E S V:& depoſitum inuoluit ſindone, & poſuit illud in monumento exciſo, in
quo nõdum quiſquam poſitus fuerat. Et dies erat paraſceues, & ſabbathũ illuceſcebat.
reuertẽtes] reuerſę
Subſecutæ autem mulieres quæ cum eo venerant de Galilæa,viderunt monumentũ,& quẽ- Mulieres.
ſiluerũt] quieuerũt
admodum poſitum erat corpus eius. Et reuertentes parauerunt aromata & vnguẽta:& ſab-
batho quidem ſiluerunt ſecundum mandatum.

CAP. XXIIII.

ſabbathi] ſabbathorum
valde] profundo
*& quædã cũ ipſis,
mẽte conſternatę] perplexæ
fulgẽti.] fulgurãti.
timerẽt autẽ] territę autem eſſent
A VNa autem ſabbathi valde diluculo venerunt ad monumentum, portãtes quæ paraue- Mulieres viſitantes ſepulchrum .mar. 16.a.ioh.20.a.
rant aromata,*& inuenerunt lapidem reuolutum à monumento.Et ingreſſæ,non in-
uenerunt corpus domini I E S V. Et factum eſt:dum mente conſternatæ eſſent de iſto, ecce
duo viri ſteterunt ſecus illas in veſte fulgenti.Cum timerent autem, & declinarent vultũ in Angeli alloquuntur mulieres.
terram,dixerunt ad illas,Quid quæritis viuentem cum mortuis?non eſt hic,ſed ſurrexit.re-
cordamini qualiter locutus eſt vobis, cum adhuc in Galilæa eſſet dicens, Quia oportet fi- Matth.17.d. mar.9.e.&.9.e.
lium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi:& die tertia reſurgere. Et
B recordatæ ſunt verborum eius. Et regreſſæ à monumento,nuntiauerunt hæc omnia illis Mulieres nũtiant apſis, Chriſtũ reſurrexiſſe.
vndecim,& cæteris omnibus. Erat autem Maria Magdalene, & Iohanna, & Maria Iacobi,
iſta,] ipſarum,
& cæteræ quæ cũ eis erãt,quæ dicebant ad apoſtolos hæc.Et viſa ſunt ante illos ſicut delira-
mentum verba iſta,& non crediderunt illis. Petrus autem ſurgens cucurrit ad monumentũ: Petr⁹ currit ad ſepulchrũ
procũbẽs] demiſſo capite proſpiciens
poſita,] iacentia
& procumbens vidit linteamina ſola poſita, & abiit ſecum mirans quod factũ fuerat. Et
ecce duo ex illis ibant ipſa die in caſtellum quod erat in ſpatio ſtadiorum ſexaginta ab Ie- Cum peregrinis proficiſcitur Chriſtus. mar.16.c.
ruſalem,nomine Emmaus: & ipſi loquebantur adinuicem de his omnibus quæ acciderant.

Et factum eſt:dum fabularentur & ſecũ quærerent, & ipſe I E S V S appropinquans ibat cũ C
Colloquẽtib⁹ de Chr̃o peregrinis adeſt Chriſtus.
illis.oculi autem illorum tenebantur ne eum agnoſcerẽt.Et ait ad illos, Qui ſunt hi ſermo-
nes quos confertis adinuicem,ambulantes,& eſtis triſtes?Et reſpõdens vnus cui nomẽ Cleo-
phas,dixit ei,Tu ſolus:peregrinus es in Ieruſalem, & non cognouiſti quæ facta ſunt in illa,
his diebus?Quibus ille dixit,Quæ?Et dixerũt, De I E S V Nazareno,qui fuit vir propheta,
potens in opere & ſermone coram deo & omni populo. Et quomodo eum tradiderũt ſum-
mi ſacerdotes & principes noſtri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. nos autem
ſperabamus quia ipſe eſſet redempturus Iſrael: & nunc ſuper hæc omnia, tertia* dies eſt ho-
die quòd hæc facta ſunt.Sed & mulieres quædam ex noſtris, terruerunt nos,quæ ante lucem D
fuerunt ad monumentum,& non inuento corpore eius, venerunt dicẽtes ſe etiam viſionem
angelorum vidiſſe qui dicunt eum viuere. Et abierunt quidam ex noſtris ad monumẽtum:
Infidelitas reprehendit.
& ita inuenerunt ſicut mulieres dixerunt, ipſum verò non inuenerũt.Et ipſe dixit ad eos, O
ſtulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti ſunt prophetæ! nónne hæc opor-
Chriſt⁹ interpretatur ſcripturas peregrinis.
tuit pati C H R I S T V M,& ita intrare in gloriam ſuam? Et incipiens à Moyſe, & omni-
bus prophetis,interpretabatur illis in omnibus ſcripturis quæ de ipſo erãt.Et appropinqua-
uerunt caſtello quo ibant:& ipſe ſe finxit longius ire. Et coegerunt illum,dicẽtes, Mane no- E
biſcum,quoniam adueſperaſcit,& inclinata eſt iam dies.Et intrauit cum illis.Et factum eſt:
dum recumberet cum eis,accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti
ſunt oculi eorum,& cognouerunt eum:& ipſe euanuit ex oculis eorum.Et dixerunt adinui-
cem,Nónne cor noſtrum ardens erat in nobis,dum loqueretur*in via,& aperiret nobis ſcri-
Chriſt⁹ ſurrexit.
pturas?Et ſurgentes eadem hora regreſſi ſunt in Ieruſalem:& inuenerunt congregatos vnde-
cim,& eos qui cum illis erant,dicẽtes,Quòd ſurrexit dominus verè, & apparuit Simóni. Et
Apoſtoli non credũt Chriſtũ ſurrexiſſe. marc.16.c. iohan.20.e. Spiritus.
ipſi narrabant quæ geſta erant in via:& quomodo cognouerũt eũ in fractione panis. Dũ F
autẽ hæc loquuntur,ſtetit* I E S V S in medio eorum, & dicit eis,Pax vobis:ego ſum, noli-
te timere.Conturbati verò & conterriti, exiſtimabant ſe ſpiritum videre.Et dixit eis, Quid
turbati eſtis,& cogitationes aſcẽdũt in corda veſtra? Videte manus meas & pedes*, quia ego
ipſe ſum.palpate & videte: quia ſpiritus carnẽ & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Et
cum hoc dixiſſet,oſtendit eis manus & pedes.Adhuc autem illis non credentibus & miran-
tibus præ gaudio dixit, Habetis hic aliquid quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem
piſcis aſſi,& fauum mellis. Et cum manducaſſet coram eis, ſumens reliquias dedit eis.Et di-
Scripturę impletæ: quorũ intelligẽtia ẽ a Chriſto. Pſal.18.b.
xit ad eos,Hæc ſunt verba quæ locutus ſum ad vos cum adhuc eſſem vobiſcum,quoniã ne-
ceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi & prophetis & pſalmis de me. Tunc G
aperuit illis ſenſum,vt intelligerent ſcripturas, & dixit eis, Quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic
oportebat C H R I S T V M pati, & reſurgere à mortuis tertia die: & prædicari in nomine
Pœnitentia. Remiſſ.pecc. Teſtes ap̃li. Spirit⁹ ſctũs. act.1.a.10.15 d Aſcẽdit Chr̃s in cælũ. act.1.a.marc.16.d.
eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Ieroſoly-
ma. Vos autem teſtes eſtis horum.Et* ego mittam promiſſum patris mei in vos:vos autẽ ſe-
dete in ciuitate*, quoadvſque induamini virtute ex alto. Eduxit autẽ eos foras*in Beth-
aniam:& eleuatis manibus ſuis benedixit eis.Et factum eſt:dum benediceret illis,receſſit ab
eis,& ferebatur in cælum.Et ipſi adorantes regreſſi ſunt in Ieruſalem cum gaudio magno:&
Laus.
erant ſemper in templo laudantes & benedicentes deum. Amen.

¶ſecum quærerẽt,] ſimul quærerent, (diſputarent,)
¶triſtes?] vultu triſti?
¶peregrin⁹] aduena
¶redẽptur⁹] qui redempturus eſſet
¶& nunc] atqui
*hæc
¶noſtris,] nobis,
¶terruerunt] ſtupefecerunt
¶ante lucẽ fuerunt] diluculo puenerũt
¶noſtris] iis qui erant nobiſcum
¶inuenerunt.] viderunt.
¶ſtulti] amentes
¶euanuit] diſparuit
*nobis
¶cognouerũt eũ] agnitus fuiſſet ipſis
*ipſe
¶ego ſum, nolite timere.
¶Cõturbati] Stupefacti
*meos
¶fauũ mellis.] de apiario fauo.
¶manducaſſet] accepiſſet
¶ſumens reliquias dedit eis.] manducauit.
¶illis ſenſum,] illorum mentem,
*ecce
*Ieruſalem
*vſque

HIERONYMVS IN CATALOGO SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM.

IOHANNES apoſtolus, quem IESVS amauit plurimum, filius Zebedæi, frater Iacobi apoſtoli, quem Herodes poſt paſſionem domini decollauerat, nouiſſimus omnium ſcripſit euangelium, rogatus ab Aſiæ epiſcopis aduerſus Cerinthum alióſque hæreticos, & maxime tunc Ebionitarum dogma conſurgens, qui aſſerunt CHRISTVM ante MARIAM non fuiſſe. Vnde & compulſus eſt diuinam eius natiuitatem edicere. Sed & aliam cauſam huius ſcripturæ ferunt, quòd cùm legiſſet Matthæi, Marci & Lucæ volumina, probauerit quidem textum hiſtoriæ, & vera eos dixiſſe firmauerit, ſed vnius tantum anni, in quo & paſſus eſt poſt carcerem Iohannis, hiſtoriam texuiſſe. Prætermiſſo itaque anno, cuius acta à tribus expoſita fuerant, ſuperioris temporis antequam Iohannes clauderetur in carcerem, geſta narrauit: ſicut manifeſtum eſſe poterit his qui diligenter quatuor euangeliorum volumina legerint. Quæ res, etiam διαφωνίαν, quæ videtur Iohannis eſſe cum cæteris, tollit. Scripſit autem & vnam epiſtolam, cuius exordium eſt, Quod fuit ab initio, quod audiuimus & vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus & manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ. quæ ab vniuerſis eccleſiaſticis & eruditis viris probatur. Reliquæ autem duæ, quarum principium eſt, Senior electæ dominæ & natis eius. & ſequentis, Senior Caio chariſſimo, quem ego diligo in veritate: Iohannis preſbyteri aſſeruntur, cuius & hodie alterum ſepulchrũ apud Epheſum oſtenditur, & nonnulli putant duas memorias eiuſdem Iohannis Euangeliſtæ eſſe. ſuper qua re cum per ordinem ad Papiam auditorem eius ventum fuerit, diſſeremus. Quartodecimo igitur anno, ſecundam poſt Neronem perſecutionem mouente Domitiano, in Patmos inſulam relegatus, ſcripſit Apocalypſin: quam interpretantur Iuſtinus martyr & Hirenæus. Interfecto autem Domitiano, & actis eius ob nimiam crudelitatem à ſenatu reſciſſis, ſub Pertinace principe redit Epheſum. ibíque vſque ad Traianum principem perſeuerans, totas Aſiæ fundauit, rexítque eccleſias. & confectus ſenio, ſexageſimooctauo poſt paſſionem domini anno, mortuus iuxta eandem vrbem ſepultus eſt.

Sanctum IESV Chriſti Euangelium ſecundum Iohannem.

ᵃverbũ, λόγος, ſermo, & infra.
ᵇnihil] ne vnũ qdẽ
ᶜlumine] luce
ᵈillum.] ipſum (ſub. lucem vel verbum)
ᵉpropria] ſua
ᶠeum] ipſum
ᵍnomine] nomen
ʰvidimus] ſpectauimus
ⁱquaſi] tanquam
ᵏfactus eſt: λόγος, fuit:

A IN PRINCIPIO erat verbum, & verbum erat apud deum, & — Chriſtus deus per quem omnia facta.
deus erat verbum. Hoc erat in principio apud deum. Omnia per
ipſum facta ſunt: & ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt. In
ipſo vita erat, & vita erat lux hominum: & lux in tenebris lucet, — Vita. Lux.
& tenebræ eam non comprehenderunt. Fuit homo miſſus à — Iohãnes teſtatur lucẽ Chriſtum veniſſe. mat.3.a. mar.1.a.
deo, cui nomen erat Iohannes. Hic vênit in teſtimonium vt teſti-
monium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum. non
erat ille lux: ſed vt teſtimoniũ perhiberet de lumine. Erat lux ve- — Lux Chriſtus
B ra quæ illuminat omnem hominem veniẽtem in hunc mundum.
in mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognouit. In propria vê-
nit: & ſui eum non receperunt. quotquot autem receperũt eum, dedit eis poteſtatem filios dei — Filii dei qui Chrõ credũt Fides à deo.
fieri, his qui credunt in nomine eius. qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, ne-
que ex voluntate viri, ſed ex deo nati ſunt. Et verbum caro factum eſt: & habitauit in nobis — Mat.1.c. l.2.d.
(& vidimus gloriam eius gloriam quaſi vnigeniti, à patre) plenum gratiæ & veritatis. Io- — Iohãnis teſtimonium de Chriſto.
hannes teſtimoniũ perhibet de ipſo, & clamat, dicens, Hic erat quem dixi, Qui poſt me ven-
turus eſt, ante me factus eſt: quia prior me erat. Et de plenitudine eius nos omnes accepi- — 1.Tim.6.d.
C mus, & gratiam pro gratia: quia lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per IESVM — Gratia.
CHRISTVM facta eſt. Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris — Deus 1. iohã. 4.c. 1.tim.6.c.
ipſe enarrauit. Et hoc eſt teſtimonium Iohannis, quando miſerunt Iudæi ab Ieroſolymis — Iohãnes teſtatur ſe non eſſe Chriſtum.
ſacerdotes & leuitas ad eum, vt interrogarent eum, Tu quis es? Et confeſſus eſt, & non nega-
uit. Et confeſſus eſt, Quia non ſum ego CHRISTVS. Et interrogauerunt eum, Quid
ergo? Elias es tu? Et dixit, Non ſum. Propheta es tu? Et reſpondit, Non. Dixerunt ergo ei,
Quis es, vt reſponſum demus his qui miſerunt nos? quid dicis de teipſo? Ait, Ego vox cla- — Iſa.40.a. mat. 3.a. marc.1.a. luc.3.a.
mantis in deſerto, dirigite viam domini, ſicut dixit Iſaias propheta. Et qui miſſi fuerant,
D erant ex phariſæis. Et interrogauerunt eum, & dixerunt ei, Quid ergo baptizas, ſi tu non es
CHRISTVS, neque Elias, neque propheta? Reſpõdit eis Iohannes, dicens, Ego baptizo

Mat.3.c.mar.1.b.luc.3.c.act.1.a.2.a.11.c.19.a
Agnus dei Chriſtus.

in aqua:medius autem veſtrum ſtetit quem vos neſcitis.Ipſe eſt qui poſt me venturus eſt,qui
ante me factus eſt: cuius ego non ſum dignus vt ſoluam eius corigiam calceamenti. Hæc in
Beth-abara facta ſunt trans Iordanem,vbi erat Iohannes baptizans. Altera die vidit Io- ¶Altera]Poſterā
hannes I E S V M venientē ad ſe,& ait,Ecce agnus dei,ecce qui tollit peccata mundi.Hic eſt ¶peccata]peccatum
de quo ego dixi,Poſt me venit vir,qui ante me factus eſt, quia prior me erat. & ego neſcie-

Iohannes docebat Chriſtum veniſſe.
Mat.3.d.mar.1.b.luc.3.d.
Vnde cognouit Iohannes Ieſum eſſe Chriſtum.

bam eum.ſed vt manifeſtetur in Iſrael,propterea veni ego in aqua baptizans. Et teſtimoniũ
perhibuit Iohannes dicens, Quia vidi ſpiritum deſcendentem quaſi columbam de cælo , & E
mãſit ſuper eum.Et ego neſciebam eum:ſed qui miſit me baptizare in aqua,ille mihi dixit, ¶neſciebam]non noueram
Super quem videris ſpiritum deſcendentem & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in
ſpiritu ſancto.Et ego vidi:& teſtimonium perhibui quia hic,eſt filius dei. Altera die ite- ¶Altera]Poſtera
rum ſtabat Iohannes, & ex diſcipulis eius duo. Et reſpiciens I E S V M ambulantem, dicit,

Agnus dei.
Diſcipuli Iohãnis ſequuntur Chriſtum

Ecce agnus dei.Et audierunt eum duo diſcipuli loquentem,& ſecuti ſunt I E S V M.Conuer
ſus autem I E S V S,& videns eos ſequentes ſe,dicit eis,Quid quæritis?Qui dixerunt ei,Rab-
bi(quod dicitur interpretatum,magiſter) vbi habitas?Dicit eis, Venite,& videte. Venerunt,& F
viderunt vbi maneret:& apud eum manſerunt die illo. hora autem erat quaſi decima. Erat

Andreas.

autem Andreas frater Simõnis Petri vnus ex duobus qui audierant à Iohanne, & ſecuti fue-

Meſſias venit

tant eum. Inuenit hic primùm,fratrē ſuum Simonē,& dicit ei,Inuenimus M E S S I A M,
quod eſt interpretatum C H R I S T V S.Et adduxit eum ad I E S V M.Intuitus autem eum

Simon.
Petrus.
Philippi vocatio.

I E S V S,dixit,Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.
In craſtinum voluit * exire in Galilæam:& inuenit Philippum.Et dicit ei I E S V S, Se- *I E S V S

Nathanael.
Geñ.49 b. deut.18.c. iſa.40.c.45.b. ier.23.a. eze.34.f.37.f. dani.9.f.

quere me.Erat autem Philippus à Beth-ſaida,ciuitate Andreæ & Petri.Inuenit Philippus Na
thanael,& dicit ei,Quem ſcripſit Moyſes in lege,& prophetæ:inuenimus I E S V M filium G
Ioſeph à Nazareth.Et dixit ei Nathanael,A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe?Dicit ei Phi-
lippus, Veni & vide.Vidit I E S V S Nathanael venientem ad ſe:& dicit de eo, Ecce verè Iſ-
raelita in quo dolus non eſt.Dicit ei Nathanael, Vnde me noſti?Reſpondit I E S V S, & di-
xit ei,Prius quàm te Philippus vocaret,cum eſſes ſub ficu vidi te.Reſpondit ei Nathanael,&

Fides Nathanaelis.

ait,Rabbi,tu es filius dei,tu es rex Iſrael.Reſpondit I E S V S,& dixit ei.Quia dixi tibi, Vidi ¶maius]maiora
te ſub ficu,credis:maius his videbis.Et dicit ei, Amen amen dico vobis,* videbitis cælũ aper *poſthac
tum,& angelos dei aſcendentes & deſcendentes ſupra filium hominis.

CAP. II.

In nuptiis aquam in vinũ cõuertit Chriſtus.

ET die tertia nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ:& erat mater I E S V ibi. Vocatus eſt au- A
tem & I E S V S,& diſcipuli eius ad nuptias. Et deficiente vino dicit mater I E S V ad
eum, Vinum non habent.Et dicit ei I E S V S, Quid mihi & tibi eſt mulier? nondum venit
hora mea.Dicit mater eius miniſtris ,Quodcunque dixerit vobis,facite. Erant autem ibi la-
pideæ hydriæ ſex poſitæ ſecundum purificationem Iudæorum, capiētes ſingulæ metretas bi-
nas vel ternas.Dicit eis I E S V S, Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vſque ad ſum-
mum.Et dicit eis I E S V S,Haurite nunc,& ferte architriclino.Et tulerunt. Vt autem guſta- B
uit architriclinus aquam vinum factam,& non ſciebat vnde eſſet,miniſtri autem ſciebant qui ¶primùm]prius
hauſerant aquam:vocat ſponſum architriclinus,& dicit ei,Omnis homo primùm,bonum vi-
num ponit:& cum inebriati fuerint,tunc id quod deterius eſt. Tu autem ſeruaſti bonum vi- ¶adhuc]nunc
num vſque adhuc. Hoc fecit initium ſignorum I E S V S in Cana Galilææ : & manifeſtauit

Gloria Chri.
Chriſtus cum matre & diſcipulis in Capharnaum.
Vendētes de tēplo eiiciũt.

gloriam ſuam,& crediderunt in eum diſcipuli eius. Poſt hæc deſcendit Capharnaum ipſe
& mater eius,& fratres eius,& diſcipuli eius:& ibi manſerũt non multis diebus.Et prope erat C
paſcha Iudæorum,& aſcendit I E S V S Ieroſolymam:& inuenit in templo vendentes oues & ►quaſi
boues & columbas,& numularios ſedentes.Et cum feciſſet quaſi flagellum de funiculis, om- ¶æs,]pecuniam minutulam,
nes eiecit de templo,oues quoque & boues,& numulariorum effudit æs,& menſas ſubuertit. ¶negotiationis.]ēporii.(mercat?.)

Dom⁹ orōis.

Et his qui columbas vendebant,dixit, Auferte iſta hinc: & nolite facere domum patris mei,

Pſal.68.b

domum negotiationis.Recordati ſunt verò diſcipuli eius quia ſcriptum eſt,Zelus domus tuæ

Tēplũ, ſiue corpus Chriſti ſoluēdum à Iudæis.
mat.26.f.27.e mar.14.f.15.c.

comēdit me.Reſponderunt ergo Iudæi,& dixerunt ei,Quod ſignum oſtendis nobis quia hæc
facis?Reſpondit I E S V S,& dixit eis,Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo il- D
lud.Dixerunt ergo Iudæi,Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc:& tu in tri- ¶reſurrexiſſet]excitatus fuiſſet
bus diebus excitabis illud?Ille autem dicebat de templo corporis ſui.Cum ergo reſurrexiſſet

Pſal.3 b.56.c.
Credũt Chriſto multi propter miracula.

à mortuis,recordati ſunt diſcipuli eius quia hoc dicebat,& crediderunt ſcripturæ,& ſermoni
quem dixit I E S V S.Cum autem eſſet Ieroſolymis in paſcha in die feſto, multi crediderunt

in nomine eius, vidẽtes ſigna eius quæ faciebat. Ipſe autem IESVS non credebat ſemetipſum eis: eò quòd ipſe noſſet omnes, & quia opus ei non erat vt quis teſtimonium perhiberet de homine. Ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.

Hominẽ nouit Chriſtus.

CAP. III.

A Erat autem homo ex phariſæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorũ. Hic venit ad IESVM nocte, & dixit ei, Rabbi, ſcimus quia à deo veniſti magiſter. nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit deus cum eo. Reſpondit IESVS, & dixit ei, Amen amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit denuo, non poteſt videre regnum dei. Dicit ad eum Nicodemus, Quomodo poteſt homo naſci cum ſit ſenex? nunquid poteſt in ventrem matris ſuæ iterato introire & renaſci? Reſpondit IESVS, Amen amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum dei. Quod natum eſt ex carne, caro eſt: & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Non mireris quia dixi tibi, Oportet vos naſci denuo. Spiritus vbi vult ſpirat: & vocem eius audis, ſed neſcis vnde veniat aut quò vadat: ſic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu. Reſpõdit Nicodemus, & dixit ei, Quomodo poſſunt hæc B fieri? Reſpondit IESVS, & dixit ei, Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras? Amen amen dico tibi quia quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur, & teſtimonium noſtrum non accipitis. Si terrena dixi vobis & non creditis: quomodo ſi dixero vobis cæleſtia, credetis? Et nemo aſcendit in cælum niſi qui deſcendit de cælo, filius hominis qui eſt in cælo. Et ſicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto: ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Sic enim deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Non enim miſit deus filium ſuum in mundum vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Qui credit in eum, non iudicatur. qui autem non credit, iam iudicatus eſt: quia non credidit in nomine vnigeniti filii dei. Hoc eſt autem iudiciũ: quia lux venit in mundum, C & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. erant enim eorum mala opera. Omnis enim qui mala agit, odit lucem: & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifeſtentur opera eius, quia in deo ſunt facta.

ᶠmagiſter.] nominatiuus eſt.
ᶠrenatus fuerit denuo,] vľ, genitꝰ fuerit deſuper,
ᶠiterato] vľ ſecundo
ᶠaut] &
ᶠin Iſrael,] Iſraelis,
ᶠnomine] nomen

Nicodemus noctu accedit ad Chriſtum vt doceatur. Naſci denuo. Naſci ex aqua & ſpiritu ſancto. Caro. Spiritus. Magiſter. Aſcendens in cælum. Serpẽs in deſerto. nũe. 21. c. Vita æterna 1. iohan. 4. b. Dilectio. Fides. Salus. Fides ĩ Chr̃m. Iudicium. Tenebræ. Lux. Opera.

Poſt hæc venit IESVS & diſcipuli eius in Iudæam terram: & illic morabatur cum eis & baptizabat. Erat autẽ & Iohannes baptizans in AEnon iuxta Salim: quia aquæ multæ erant illic, & veniebant & baptizabantur. Nondum enim miſſus fuerat Iohannes in carcerem. Facta eſt autem quæſtio ex diſcipulis Iohannis cum Iudæis de purificatione. Et venerunt ad Iohannem, & dixerunt ei, Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Reſpondit Iohannes, & dixit, Non poteſt homo D accipere quicquam, niſi fuerit ei datum de cælo. Ipſi vos mihi teſtimonium perhibetis quòd dixerim, Non ſum ego CHRISTVS: ſed quia miſſus ſum ante illum. Qui habet ſponſam, ſponſus eſt: amicus autem ſponſi qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Hoc ergo gaudium meum impletum eſt. Illum oportet creſcere: me autem minui. Qui de ſurſum venit, ſuper omnes eſt. Qui eſt de terra, de terra eſt, & de terra loquitur: qui de cælo venit, ſuper omnes eſt. Et quod vidit & audiuit, hoc teſtatur: & teſtimonium eius nemo accipit. Qui autem accepit eius teſtimonium, ſignauit quia deus verax eſt. Quem enim miſit deus, verba dei loquitur. non enim ad menſuram dat deus ſpiritum. Pater diligit filium: & omnia dedit in manu eius. Qui credit in filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus eſt filio, non videbit vitam, ſed ira dei manet ſuper eum.

ᶠſignauit] vľ, ſigno confirmauit
ᶠmanet] manebit

Chriſtus in Iudæa. Iohannes baptizat. Purificatio. Iohãnes docet diſcipulos ſuos ſe nõ eſſe Chriſtũ. ſ. 1. c. Sponſus. Deus verax. rom. 3. a. Fides vita ęterna. 1. ioh. 5. b. Ira dei.

CAP. IIII.

A Vt ergo cognouit IESVS quia audierunt phariſæi quòd IESVS plures diſcipulos facit & baptizat quàm Iohannes (quanquam IESVS* non baptizaret, ſed diſcipuli eius) reliquit Iudæam, & abiit iterum in Galilæam. oportebat autem eum tranſire per Samariam. Venit ergo in ciuitatẽ Samariæ quæ dicitur Sichar: iuxta prædiũ quod dedit Iacob, Ioſeph filio ſuo. Erat autem ibi fons Iacob. IESVS autem fatigatus ex itinere, ſedebat ſic ſupra fontem. Hora autem erat quaſi ſexta. Venit autem mulier de Samaria haurire aquã. Dicit ei IESVS, Da mihi bibere. Diſcipuli enim eius abierant in ciuitatẽ vt cibos emerẽt. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana, Quomodo tu Iudæus cũ ſis, bibere à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana? non enim coutũtur Iudæi Samaritanis. B Reſpondit IESVS, & dixit ei, Si ſcires donũ dei, & quis eſt qui dicit tibi, Da mihi bibere: tu forſitã petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquã viuã. Dicit ei mulier, Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus eſt: vnde ergo habes aquã

*ipſe
ᶠcoutuntur] cõmercium habent
ᶠforſitan] vtique

Baptizant diſcipuli Chr̃i. Geñ. 48. d. Potum laſſus Chriſtus petit à Samaritana. Aqua viua.

viuam? Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipſe ex eo bibit, & filii eius, & pecora eius? Reſpondit I E S V S, & dixit ei, Omnis qui bibit ex aqua hac, ſitiet iterum: qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum, ſed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Dicit ad eum mulier, Domine, da mihi hanc aquam: vt non ſitiam, neque veniam huc haurire. Dicit ei I E S V S, Vade, voca virum tuum, & veni huc. Reſpondit mulier, & dixit, Non habeo virum. Dicit ei I E S V S, Bene dixiſti, Quia non habeo virum. Quinque enim viros habuiſti: & nunc quem habes, non C
eſt tuus vir. hoc verè dixiſti. Dicit ei mulier, Domine, video quia propheta es tu. Patres noſtri in monte hoc adorauerunt: & vos dicitis quia Ieroſolymis eſt locus vbi adorare oportet. Dicit ei I E S V S, Mulier, crede mihi quia veniet hora quando neque in monte hoc, neque in Ieroſolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quod neſcitis: nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt. Sed venit hora & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate. nam & pater tales quærit, qui adorēt eum. Spiritus eſt deus: & eos qui adorāt eū, in ſpiritu & veritate oportet adorare. Dicit ei mulier, Scio quia M E S S I A S venit, qui dicitur C H R I S T V S. cum ergo venerit, ille annuntiabit nobis omnia. Dicit ei I E S V S, D
Ego ſum qui loquor tecum. Et continuo venerunt diſcipuli eius: & mirabantur quia cum muliere loquebatur. nemo tamen dixit, Quid quæris, aut quid loqueris cum ea? Reliquit ergo hydriam ſuam mulier: & abiit in ciuitatem, & dicit illis hominibus, Venite, & videte hominem qui dixit mihi omnia quæcunque feci. nunquid ipſe eſt C H R I S T V S? Exierunt ergo de ciuitate, & veniebant ad eum. Interea rogabant eum diſcipuli dicentes, Rabbi, manduca. Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo mādúcare quem vos neſcitis. Dicebant ergo diſcipuli adinuicem, Nunquid aliquis attulit ei manducare? Dicit eis I E S V S, Meus cibus eſt vt faciam voluntatē eius qui miſit me: vt perficiam opus eius. Nónne vos dicitis quòd adhuc qua- E
tuor mēſes ſunt, & meſſis venit? Ecce dico vobis, leuate oculos veſtros, & videte regiones quia albæ ſunt iam ad meſſem. Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitā æternam: vt & qui ſeminat, ſimul gaudeat & qui metit. in hoc enim eſt verbū verū: quia alius eſt qui ſeminat, & alius eſt qui metit. Ego miſi vos metere quod vos non laboraſtis. alii laborauerunt: & vos in labores eorum introiſtis. Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris teſtimonium perhibentis, Quia dixit mihi omnia quæcunque feci. Cum veniſſent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum vt ibi maneret. Et F
manſit ibi duos dies. Et multo plures crediderūt in eum propter ſermonē eius. Et mulieri dicebāt, Quia iam nō propter tuam loquelā credimus. ipſi enim audiuimus, & ſcimus quia hic eſt verè ſaluator mundi*. Poſt duos autem dies exiit inde: & abiit in Galilæam. Ipſe enim I E S V S teſtimonium perhibuit quia propheta in ſua patria honorem non habet. Cum ergo veniſſet in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, cum omnia vidiſſent quæ fecerat Ieroſolymis in die feſto: & ipſi enim venerant ad diem feſtum. Venit ergo iterum * in Cana Galilææ, vbi G
fecit aquam vinum. Et erat quidam regulus cuius filius infirmabatur Capharnaum. Hic cum audiſſet quia I E S V S adueniret à Iudæa in Galilæam, abiit ad eum: & rogabat eum vt deſcenderet & ſanaret filium eius. incipiebat enim mori. Dixit ergo I E S V S ad eum, Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Dicit ad eum regulus, Domine, deſcende prius quàm moriatur filius meus. Dicit ei I E S V S, Vade, filius tuus viuit. Credidit homo ſermoni quem dixit ei I E S V S, & ibat. Iam autē eo deſcendente, ſerui* occurrerunt ei: & nuntiauerunt dicentes quia filius eius viueret. Interrogabat ergo horam ab eis in qua melius habuerit. Et dixerunt ei, Quia heri hora ſeptima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater quia illa hora erat in qua dixit ei I E S V S, Filius tuus viuit. & credidit ipſe & domus eius tota. Hoc iterū ſecundum ſignum fecit I E S V S, cum veniſſet à Iudæa in Galilæam.

CAP. V.

POſt hæc erat dies feſtus Iudæorum: & aſcendit I E S V S Ieroſolymam. Eſt autem Ieroſo- A
lymis, in Probatica, piſcina quæ cognominatur Hebraice Beth-eſda, quinque porticus habens. In his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Angelus autem domini deſcendebat ſecundum tempus in piſcinam: & mouebatur aqua. Et qui primus deſcendiſſet in piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat à quacunque detinebatur infirmitate. Erat autem quidam homo ibi, triginta & octo annos habēs in infirmitate ſua. Hunc cum vidiſſet I E S V S iacentem, & cogno-

Adoratio vera.
Salus ex Iudæis.
2.Cor.3.d.
Ieſus, ſe eſſe Meſſiam fatetur Samaritanæ.
Samaritana annūtiat ſuis Chrm̄ veniſſe
Cibus Chrī.
Meſſis.
Regiones albæ ad meſſē.
Metere.
Seminare.
Samaritani Chriſto credunt.
Saluator.
Matth.13.g. mar.6.a. luc.4.c.
Chriſt' à Galilæis ſuſcipitur. matt.4.b. mar.1.b. l.4.c
Filius reguli ſanatur.
Signa petunt Iudæi.
Fides.
Piſcina in Ieruſalem.
Angelus.
In ſabbatho ſanatur infirmus.

¶verè] verum
¶venit] ventura eſt
¶continuo] interim
¶ibi] apud ipſos
¶eius.] ipſius (ſub. Chriſti.)
*CHRISTVS.
*I E S V S
¶regulus] regius (vel regalis, qui erat generis regii. vel magiſtratu munerique regio fungebatur.)
¶incipiebat enim mori.] erat eni moriturus.
¶filius] puerulus
*eius
¶melius] cōmodius
¶in] ſuper (ad)
¶piſcina] natatoriā
בתאשדה
¶mouebatur aqua.] turbabat aquam.
¶habens in infirmitate ſua.] morbo detentus.

uiſſet quia iam multum tempus haberet:dicit ei, Vis ſanus fieri? Reſpondit ei languidus,Do
B mine, hominem non habeo vt cum turbata fuerit aqua mittat me in piſcinam. dum venio
enim ego,alius ante me deſcendit.Dicit ei I E S V S,Surge,tolle grabatum tuum & ambula.
Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille:& ſuſtulit grabatum ſuum,& ambulabat.Erat autem ſab
bathum in die illo. Dicebant ergo Iudæi,illi qui ſanatus fuerat, Sabbathum eſt,non licet — Sabbathum.
tibi tollere grabatum tuum.Reſpondit eis,Qui me ſanum fecit,ille mihi dixit, Tolle graba-
tum tuum,& ambula.Interrogauerunt ergo eum,Quis eſt ille homo,qui dixit tibi, Tolle gra
batum tuum & ambula? Is autem qui ſanus fuerat effectus,neſciebat quis eſſet.I E S V S enim
C declinauit à turba cõſtituta in loco. Poſtea inuenit eum I E S V S in templo,& dixit illi,
Ecce ſanus factus es:iam noli peccare,ne deterius tibi aliquid cõtingat. Abiit ille homo:& nũ — Infirmitas ob peccata.
tiauit Iudæis quia I E S V S eſſet qui fecit eum ſanum. Propterea perſequebantur Iudæi I E-
& quærebãt ipſum interficere, — S V M, quia hæc faciebat in ſabbatho. I E S V S autem reſpondit eis, Pater meus vſque — Chriſtus filiꝰ dei.
modo operatur:& ego operor. Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere: quia
non ſolum ſoluebat ſabbathum, ſed & patrem ſuum dicebat deum, æqualem ſe faciens deo.
Reſpondit itaque I E S V S, & dixit eis, Amen amen dico vobis, non poteſt filius à ſe facere — Chriſtus oĩa patri tribuit.
D quicquam,niſi quod viderit patrem facientem.quæcunque enim ille facit,hæc & filius ſimili
ter facit.Pater enim diligit filium,& omnia demonſtrat ei quæ ipſe facit,& maiora his demõ-
ſtrabit ei opera, vt vos miremini. Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & viuificat : ſic & filius — Suſcitare. Viuificare.
quos vult viuificat.Neque enim pater iudicat quenquam: ſed omne iudicium dedit filio, vt — Iudicium.
omnes honorificent filium,ſicut honorificant patrem.qui non honorificat filium,non hono- — Honorificare Chriſtum.
rificat patrem qui miſit illum. Amen amen dico vobis quia qui verbum meum audit & cre- — Fides. Vita æterna.
¶nõ venit:]non venturus eſt: — dit ei qui miſit me,habet vitam æternam.& in iudicium non venit:ſed tranſiit à morte in vi
tam. Amen amen dico vobis quia venit hora & nunc eſt,quando mortui audient vocem filii — Mortui.
E dei:& qui audierint,viuent.Sicut enim pater habet vitam in ſemetipſo: ſic dedit & filio ha-
bere vitam in ſemetipſo,& poteſtatem dedit ei iudicium facere.Quia filius hominis eſt, no- — Iudicium Chriſti.
lite mirari hoc: quia venit hora in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem filii
¶procedẽt]pdibũt — dei.& procedent qui bona fecerunt,in reſurrectionem vitæ:qui verò mala egerunt,in reſurre- — Matt.25.d Reſurrect. vitæ.
*patris — ctionem iudicii.Non poſſum ego à meipſo facere quicquam.Sicut audio,iudico:& iudicium
meum,iuſtum eſt.quia non quæro voluntatem meam,ſed voluntatem eius qui miſit me*.Si — Voluntas.
ego teſtimoniũ perhibeo de me ipſo,teſtimoniũ meum non eſt verum. Alius eſt qui teſtimo — Teſtimoniũ pr̃is de Chr̃o.
F nium perhibet de me:& ſcio quia verũ eſt teſtimoniũ eius quod perhibet de me. Vos miſiſtis — matt.3.d.
ad Iohannem:& teſtimonium perhibuit veritati. Ego autem non ab homine teſtimoniũ ac- — 5.1.c
¶Iohãne.] Iohãnis. (ſub.teſtimonio.) — cipio:ſed hæc dico vt vos ſalui ſitis.Ille erat lucerna ardens & lucens. Vos autem voluiſtis ad — Lucerna, Iohannes.
horam exultare in luce eius.Ego autem habeo teſtimoniũ maius Iohanne.Opera enim quæ — Opa Chriſti.
dedit mihi pater vt perficiam ea : ipſa opera quæ ego facio , teſtimonium perhibent de me
quia pater miſit me.& qui miſit me pater,ipſe teſtimonium perhibuit de me. neque vocem — Matth.3.d.
eius vnquam audiſtis, neque ſpeciem eius vidiſtis. & verbum eius non habetis in vobis ma-
nens:quia quem miſit ille, huic vos non creditis. Scrutamini ſcripturas: quia vos putatis in — Fides. Scripturæ.
¶Claritatẽ]Gloriã — G ipſis vitam æternam habere. Et illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me:& non vultis ve
nire ad me vt vitam habeatis. Claritatem ab hominibus non accipio. Sed cognoui vos quia — Dilectio dei.
dilectionem dei non habetis in vobis.Ego veni in nomine patris mei,& non accepiſtis me.ſi
alius venerit in nomine ſuo,illum accipietis.Quomodo vos poteſtis credere,qui gloriam ab — Fides. Gloria.
inuicem accipitis:& gloriam quæ à ſolo deo eſt,non quæritis? Nolite putare quia ego accuſa — Moyſes accuſator.
¶forſitan]vtique — turus ſum vos apud patrem.eſt qui accuſat vos,Moyſes in quo vos ſperatis.Si enim credere- — Moyſes de Chriſto ſcripſit.
tis Moyſi,crederetis forſitan & mihi.de me enim ille ſcripſit. Si autem illius literis non cre-
ditis:quomodo verbis meis credetis?

CAP. VI.

*eius — A POſt hæc abiit I E S V S trans mare Galilææ,quod eſt Tiberiadis:& ſequebatur eum mul — Miracula. matt.14.b. marci 6.e. luc.9.b.
titudo magna,quia videbant * ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirmabantur.Subiit er-
¶Erat autem proximum]Appropinquabat autem — go in montem I E S V S: & ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis. Erat autem proximum paſcha, — Q̃uinque panibus & duobꝰ piſcibus ſaturantur 5000.
¶ad eum,]ad ſe, — dies feſtus Iudæorum.Cum ſubleuaſſet ergo oculos I E S V S, & vidiſſet quia multitudo ma-
xima venit ad eum,dicit ad Philippum, Vnde ememus panes vt manducent hi? Hoc autem
*eorum — dicebat tentans eum. ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Reſpondit ei Philippus , Du-
centorum denariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſque * modicum quid accipiat.

Dicit ei vnus ex diſcipulis eius, Andreas, frater Simônis Petri, Eſt puer vnus hic, qui habet B
quinque panes ordeaceos & duos piſces:ſed hæc quid ſunt inter tantos? Dicit ergo I E S V S,
Facite homines diſcumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Diſcubuerunt ergo viri, nu
mero quaſi quinque millia. Accepit ergo I E S V S panes:& cum gratias egiſſet, diſtribuit* diſ
cumbentibus. ſimiliter & ex piſcibus quantum volebant. Vt autem impleti ſunt, dixit diſci-
pulis ſuis, Colligite quæ ſuperauerunt fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergo, & impleuerũt
duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus ordeaceis quæ ſuperfuerunt his qui
Miracula q̃d faciant. — manducauerant. Illi ergo homines cum vidiſſent quod I E S V S fecerat ſignum, dicebant,
Diſcipuli vẽto agitati in mari. matt. 14. c. mar. 6. f. — Quia hic eſt verè propheta qui venturus eſt in mundum. I E S V S ergo cum cognouiſſet
quia venturi eſſent vt raperent eum & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipſe ſo-
lus. vt autem ſero factum eſt, deſcenderunt diſcipuli eius ad mare. Et cum aſcẽdiſſent nauim,
venerunt trans mare in Capharnaum. & tenebræ iam factæ erant: & non venerat ad eos I E- C
S V S. Mare autem, vento magno flante, exurgebat. Cum remigaſſent ergo quaſi ſtadia vigin
Timor. — tiquinque aut triginta, vident I E S V M ambulantem ſupra mare, & proximum naui fieri, &
timuerunt. Ille autem dicit eis, Ego ſum, nolite timere. Voluerunt ergo accipere eum in na-
Regem cõſtituere volũt Iudæi Chriſtũ. — uim:& ſtatim nauis fuit ad terram in quam ibant. Altera die, turba quæ ſtabat trans ma-
re vidit quia nauicula alia non erat ibi niſi vna, * & quia non introiſſet cum diſcipulis ſuis
I E S V S in nauim, ſed ſoli diſcipuli eius abiiſſent: aliæ verò ſuperuenerunt naues à Tiberia-
de iuxta locum vbi manducauerãt panem, gratias agentes deo. Cum ergo vidiſſet turba quia
I E S V S non eſſet ibi neque diſcipuli eius, aſcenderunt * in nauiculas & venerunt Caphar-
naum quærentes I E S V M. Et cum inueniſſent eum trans mare, dixerunt ei, Rabbi, quando
Vt ſaturentẽ quærũt Chr̃m. — huc veniſti? Reſpondit eis I E S V S, & dixit, Amen amen dico vobis, quæritis me non quia vi
Operari cibũ — diſtis ſigna, ſed quia mãducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis. Operamini non cibum qui perit,
ſed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis. hunc enim pater ſigna D
Op⁹ dei, fides — uit deus. Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus vt operemur opera dei? Reſpondit I E S V S
Miracula petũt. 1. ioh. 3. d. — & dixit eis, Hoc eſt opus dei, vt credatis in eum quem miſit ille. Dixerunt ergo ei, Quod er-
go tu facis ſignum, vt videamus & credamus tibi? quid operaris? Patres noſtri manducauerũt
Manna. exod. 16. c. nume. 11. b. pſal. 77. c. ſap. 16. c. — manna in deſerto, ſicut ſcriptum eſt, Panem de cælo dedit eis manducare. Dixit ergo eis I E-
S V S, Amen amen dico vobis, non Moyſes dedit vobis panem de cælo, ſed pater meus dat
Panis verus, Chriſtus. — vobis panem de cælo verum. Panis enim verus eſt qui de cælo deſcẽdit, & dat vitam mundo.
Venire ad Chriſtũ. eccl̃i. 24. c. — Dixerũt ergo ad eum, Domine, ſemper da nobis panem hunc. Dixit autem eis I E S V S, Ego
Credere Chriſto. — ſum panis vitæ. qui venit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet in æternum. Sed
Fides à deo. — dixi vobis quia & vidiſtis me, & non creditis. Omne quod dat mihi pater, ad me veniet:& eũ
qui venit ad me non eiiciam foras. quia deſcendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, E
Volũtas dei. — ſed voluntatem eius qui miſit me. Hæc eſt enim voluntas eius qui miſit me, patris: vt omne
quod dedit mihi non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die. Hæc eſt autem vo
Fides. Vita. — luntas patris mei qui miſit me: vt omnis qui videt filium & credit in eum, habeat vitã æter-
Scãdalizãtur in Chriſto. Matt. 13. g. — nam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia di-
xiſſet, Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi:& dicebant, Nónne hic eſt * filius Ioſeph, cu
ius nos nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo dicit hic, Quia de cælo deſcẽdi? Reſpon
Fides in Chriſtũ, à patre. — dit ergo I E S V S, & dixit eis, Nolite murmurare in inuicem. nemo poteſt venire ad me, niſi
pater qui miſit me traxerit eum, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Eſt ſcriptũ in pro-
Doceri à deo Iſa. 54. c. — phetis, Et erunt omnes docibiles dei. Omnis * qui audiuit à patre & didicit: venit ad me. Non
Fides. — quia patrẽ vidit quiſquam, niſi is qui eſt à deo, hic vidit patrẽ. Amen amen dico vobis, qui cre F
Vita. Panis vitæ. exod. 16. c. — dit in me, habet vitã æternã. Ego ſum panis vitæ. Patres veſtri mãducauerũt manna in deſerto:
& mortui ſunt. Hic eſt panis de cælo deſcẽdens: vt ſi quis ex ipſo mãducauerit, non moriatur.
Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcẽdi. Si quis mãducauerit ex hoc pane, viuet in æternũ.
Caro Chriſti. — & panis quẽ ego dabo, caro mea eſt* pro mũdi vita. Litigabãt ergo Iudæi adinuicẽ, dicentes,
Quomodo poteſt hic nobis carnẽ ſuã dare ad mãducãdũ? Dixit ergo eis I E S V S, Amẽ amen
dico vobis, niſi mãducaueritis carnẽ filii hominis, & biberitis eius ſanguinẽ, non habebitis vi
Manducare carnẽ Chriſti, & bibere ſanguinẽ. 1. cor. 11. f. — tam in vobis. Qui mãducat meã carnem & bibit meũ ſanguinẽ, habet vitã æternã, & ego re-
ſuſcitabo eũ in nouiſſimo die. Caro enim mea, verè eſt cibus:& ſanguis meus, verè eſt potus.
qui manducat meã carnem & bibit meũ ſanguinẽ, in me manet, & ego in illo. Sicut miſit me

¶tantos] tot (tam multos)
¶fœnũ] herba (gramen)
*diſcipulis: diſcipuli vero
¶ne pereant.] vl̃, ne quid pereat.
¶fragmentorum] fragmentis
¶fugit iterum] ſeceſſit
¶proximum naui fieri,] appropiquare naui,
¶fuit] venit
¶Altera] Poſtero
*illa quam ingreſſi ſunt diſcipuli eius,
¶nauim,] nauiculã,
¶gratias agentes deo.] cum gratias egiſſet dominus.
*ipſi
¶ſignauit] ſigillauit (obſignauit. vt intelligatur Chriſtus authoritate patris ac teſtimonio comprobatus)
¶verus] dei
¶in æternũ.] vnquã.
¶enim] autem
►viuus
*I E S V S
¶in inuicem.] inter vos.
¶docibiles dei.] dociles dei. (vl̃, docti à deo.)
*ergo
¶ſi quis ex ipſo mãducauerit.] quis ex ipſo edat, &
*quam ego dabo
¶Litigabant] Decertabant
¶habebitis] habetis

viuens pater,& ego viuo propter patrem:& qui manducat me, & ipſe viuet propter me. Hic
eſt panis qui de cælo deſcẽdit.Non ſicut manducauerũt patres veſtri manna: & mortui ſunt.
Qui mãducat hunc panem, viuet in æternũ.Hæc dixit in ſynagóga docens in Capharnaum.
G Multi ergo audientes ex diſcipulis eius,dixerunt,Durus eſt hic ſermo,& quis poteſt eum
audire? Sciens autem I E S V S apud ſemetipſum quia murmurarent de hoc diſcipuli eius,
dixit eis, Hoc vos ſcandalizat? Si ergo videritis filium hominis aſcendentem vbi erat prius?
Spiritus eſt qui viuificat:caro non prodeſt quicquam.verba quæ ego locutus ſum vobis,ſpi-
ritus & vita ſunt.Sed ſunt quidam ex vobis qui non credunt.Sciebat enim ab initio I E S V S
qui eſſent credentes,& quis traditurus eſſet eum.Et dicebat,Propterea dixi vobis quia nemo
poteſt venire ad me,niſi fuerit ei datum à patre meo. Ex hoc multi diſcipulorum eius abie-
runt retró:& iam non cum illo ambulabant.Dixit ergo I E S V S ad duodecim,Nunquid &
vos vultis abire?Reſpondit ergo ei Simon Petrus, Domine ad quem ibimus?verba vitæ æter
næ habes.& nos credimus & cognouimus quia tu es C H R I S T V S filius dei*. Reſpondit
eis I E S V S,Nónne ego vos duodecim elegi:& ex vobís vnus diabolus eſt?Dicebat autẽ de
Iuda Simônis Iſcariote:hic enim erat traditurus eum,cũ eſſet vnus ex duodecim.C A P. VII.
A POſt hæc autem ambulabat I E S V S in Galilæam.non enim volebat in Iudæa ambulare:
quia quærebant eum Iudæi interficere.Erat autem in proximo dies feſtus Iudæorum,ſce-
nopegia.Dixerunt autem ad eum fratres eius,Tranſi hinc,& vade in Iudæam,vt & diſcipuli
tui videant opera tua quæ facis.Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipſe in palàm
eſſe.ſi hæc facis,manifeſta teipſum mundo.Neque enim fratres eius credebant in eum. Di-
xit ergo eis I E S V S, Tempus meum nondum aduenit: tempus autem veſtrum ſemper eſt
paratum.Non poteſt mundus odiſſe vos. me autem odit:quia ego teſtimonium perhibeo de
B illo quòd opera eius mala ſunt. Vos aſcendite ad diem feſtum hunc.ego enim non aſcendam
ad diem feſtum iſtum:quia meum tempus nondum impletũ eſt.Hæc cum dixiſſet,ipſe man-
ſit in Galilæa. Vt autem aſcenderunt fratres eius, tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtũ non
manifeſte,ſed quaſi in occulto.Iudæi ergo quærebant eum in die feſto,& dicebant, Vbi eſt il
le?Et murmur multum erat in turba de eo.Quidam enim dicebant,Quia bonus eſt. Alii au-
tem dicebant,Non, ſed ſeducit turbas. Nemo tamen palàm loquebatur de illo, propter me-
tum Iudæorum. Iam autem die feſto mediante aſcendit I E S V S in templum,& docebat.
C Et mirabantur Iudæi dicentes, Quomodo hic literas ſcit , cum non didicerit? Reſpondit eis
I E S V S & dixit,Mea doctrina non eſt mea,ſed eius qui miſit me.Si quis voluerit volunta-
tem eius facere:cognoſcet de doctrina, vtrum ex deo ſit, an ego à meipſo loquar. Qui à ſe-
metipſo loquitur,gloriam propriam quærit.qui autem quærit gloriã eius qui miſit eum: hic
verax eſt,& iniuſtitia in illo non eſt.Nónne Moyſes dedit vobis legem:& nemo ex vobis fa-
cit legem?Quid me quæritis interficere?Reſpondit turba & dixit, Dæmonium habes: quis te
quærit interficere?Reſpondit I E S V S & dixit eis, Vnum opus feci:& omnes miramini.Pro-
D pterea Moyſes dedit vobis circuncisionem:non quia ex Moyſe eſt,ſed ex patribus.& in ſab-
batho circunciditis hominem. Si circunciſionem accipit homo in ſabbatho vt non ſoluatur
lex Moyſi:mihi indignamini quia totum hominem ſanum feci in ſabbatho?Nolite iudicare
ſecundum faciem:ſed iuſtum iudicium iudicate. Dicebant ergo quidam ex Ieroſolymis,
Nónne hic eſt quem quærunt interficere? Ecce,palàm loquitur, & nihil ei dicunt. Nunquid
verè cognouerũt principes quia hic eſt * C H R I S T V S?Sed hunc ſcimus vnde ſit:C H R I-
S T V S autem cum venerit,nemo ſcit vnde ſit. Clamabat ergo I E S V S in templo docens,
& dicẽs,Et me ſcitis,& vnde ſim ſcitis:& à meipſo non veni,ſed eſt verus qui miſit me quem
vos neſcitis.Ego ſcio eũ:& ſi dixero quia neſcio eum,ero ſimilis vobis mendax.ſed ſcio eum:
E quia ab ipſo ſum,& ipſe me miſit.Quærebant ergo eum apprehendere: & nemo miſit in il-
lum manus,quia nondum venerat hora eius. De turba autem multi crediderunt in eum,
& dicebant,C H R I S T V S cum venerit,nũquid plura ſigna* faciet quàm quæ hic facit? Au-
dierunt phariſæi turbam murmurantẽ de illo hæc:& miſerunt principes & phariſæi miniſtros
vt apprehenderẽt I E S V M.Dixit ergo eis I E S V S, Adhuc modicũ tempus vobiſcũ ſum: &
vado ad eũ qui me miſit.Quæretis me,& nõ inuenietis:& vbi ego ſum, vos nõ poteſtis veni-
re.Dixerunt ergo Iudæi ad ſemetipſos,Quò hic iturus eſt, quia non inueniemus eum? nun-
quid in diſperſionem gentium iturus eſt,& docturus gentes? Quis eſt hic ſermo quem dixit,

Left margin:
¶Ex hoc] ſub.tẽpore.
¶retró:] ad ea quæ retro.
*viuentis
¶diabolus] delator (calumniator)
¶ambulabat Ieſus ĩ Galilæam.] verſabatũ Ieſus in Galilæa.
¶ambulare:] verſari:
¶palàm] libertate
¶non aſcendã] nondum aſcendo
¶,ipſe] illis,
¶palàm] libere
¶die feſto mediãte,] circa feſti medium,
¶Ieroſolymis,] Ieroſolymitis,
¶faciem:] aſpectũ:
¶palàm] libere
*verè
¶& ſi dixero quia neſcio eũ,ero ſimilis vobis mendax.] ſed ſcio eum,
*iis
¶quàm
¶principes & phariſæi] phariſæi & principes ſacerdotum

Right margin:
Scandalum.
Spiritus.
Caro.
Fides.
Pater trahit ad Chriſtum.
Diſcipuli ſcãdalizati, recedũt à Chriſto
Verba vitæ.
Confeſſio apoſtolorum. matth.16.c.
Diabolus Iudas.
Ieſus fugit Iudæos homicidas.
Scenopegia.
Affines Chriſti, infideles.
Chriſt⁹ quare odio habitus
Iudiciũ pp'li de Chriſto.
Chr̄s docet.
Patri oĩa tribuit.
Blaſphemia.
In ſabbatho licet bona operari.
Leui.12.a.
Iudicare. deu.1.c.
Mendax.
Hora.
Credũt Chr̄o
Sacerdotes iubent Chr̄m cõprehendi.
J.13.d.
Gentes.

Quæretis me & non inuenietis : & vbi ſum ego vos non poteſtis venire? In nouiſſimo F
autem die magno feſtiuitatis ſtabat I E S V S:& clamabat,dicens,Si quis ſitit:veniat ad me,
& bibat.Qui credit in me,ſicut dicit ſcriptura:flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.Hoc
autem dixit de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum. nondum enim erat ſpiritus
datus:quia I E S V S nondum erat glorificatus.Ex illa ergo turba cum audiſſent hos ſermo-
nes eius,dicebant,Hic eſt verè propheta.Alii dicebant,Hic eſt C H R I S T V S.Quidā au-
tem dicebant,Nunquid à Galilæa venit C H R I S T V S?Nónne ſcriptura dicit quia ex ſe-
mine Dauid & de Beth-lehem caſtello vbi erat Dauid,venit C H R I S T V S?Diſſenſio ita- G
que facta eſt in turba propter eum.Quidam autem ex ipſis volebant apprehendere eum: ſed
nemo miſit ſuper eum manus. Venerunt ergo miniſtri ad pontifices & phariſæos. Et di-
xerunt eis illi,Quare non adduxiſtis illum?Reſponderunt miniſtri,Nunquam ſic locutus eſt
homo,ſicut hic homo.Reſponderunt ergo eis phariſæi,Nunquid & vos ſeducti eſtis?nunquid
ex principibus aliquis credidit in eum,aut ex phariſæis? Sed turba hæc quæ non nouit legē,
maledicti ſunt. Dixit Nicodemus ad eos, ille qui vênit ad eum nocte,qui vnus erat ex ipſis,
Nunquid lex noſtra iudicat hominem , niſi prius audierit ab ipſo & cognouerit quid faciat?
Reſponderunt,& dixerunt ei, Nunquid & tu Galilæus es? Scrutare ſcripturas,& vide, quia à
Galilæa propheta non ſurgit.Et reuerſi ſunt vnuſquiſque in domum ſuam. C A P. V I I I. A

I E S V S autem perrexit in montem Olíueti:& diluculo iterum vênit in tēplum, & om-
nis populus vênit ad eum , & ſedens docebat eos. Adducunt autem ſcribæ & phariſæi *
mulierem in adulterio deprehenſam:& ſtatuerunt eam in medio,& dicunt ei,Magiſter, hæc
mulier modo deprehenſa eſt in adulterio.In lege autem* Moyſes mandauit nobis huiuſmo-
di lapidare.Tu ergo quid dicis*?Hoc autē dicebant tentantes eum: vt poſſent accuſare eum.
I E S V S autem inclinans ſe deorſum, digito ſcribebat in terram. Cum ergo perſeuerarent
interrogantes eum:erexit ſe,& dixit eis, Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam lapi-
dem mittat. Et iterum ſe inclinans ſcribebat in terram. Audientes autem hæc, * vnus poſt
vnum exibant,incipiētes à ſenioribus*:& remanſit ſolus I E S V S, & mulier in medio ſtans.
Erigens autem ſe I E S V S,*dixit ei,Mulier vbi ſunt qui te accuſabant?nemo te condemna- B
uit?Quæ dixit,Nemo domine.Dixit autem I E S V S,Nec ego te cōdemnabo. Vade,& iam
amplius noli peccare. Iterum ergo locutus eſt eis I E S V S,dicens,Ego ſum lux mundi.
qui ſequitur me,non ambulat in tenebris,ſed habebit lumen vitæ. Dixerūt ergo ei phariſæi,
Tu de teipſo teſtimonium perhibes:teſtimonium tuum non eſt verum.Reſpondit I E S V S,
& dixit eis,Et ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, verum eſt teſtimonium meum: quia
ſcio vnde veni,& quò vado:vos autem neſcitis vnde venio,aut quò vado. Vos ſecundum car
nem iudicatis:ego non iudico quenquam.& ſi iudico ego,iudicium meum verum eſt:quia ſo
lus non ſum,ſed ego & qui miſit me,pater.Et in lege veſtra ſcriptum eſt, Quia duorum ho-
minum teſtimonium verum eſt.Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo: & teſtimo-
nium perhibet de me qui miſit me,pater.Dicebāt ergo ei, Vbi eſt pater tuus?Reſpondit I E-
S V S,Neque me ſcitis,neque patrem meum.ſi me ſciretis:forſitan & patrem meum ſciretis. C
Hæc verba locutus eſt I E S V S in gazophylacio,docens in tēplo:& nemo apprehendit eum,
quia necdum venerat hora eius. Dixit ergo iterum eis I E S V S,Ego vado: & quæretis
me,& in peccato veſtro moriemini.Quò ego vado, vos non poteſtis venire. Dicebant ergo
Iudæi,Nunquid interficiet ſemetipſum,quia dicit,Quò ego vado,vos non poteſtis venire?Et
dicebat eis, Vos deorſum eſtis,ego de ſupernis ſum. Vos de mundo hoc eſtis:ego non ſum de
hoc mūdo.Dixi ergo vobis quia moriemini in peccatis veſtris. ſi enim non credideritis quia
ego ſum,moriemini in peccato veſtro.Dicebāt ergo ei, Tu quis es? Dixit eis I E S V S,Prin-
cipiū qui & loquor vobis.Multa habeo de vobis loqui & iudicare.ſed qui me miſit,verax eſt:
& ego quæ audiui ab eo,hæc loquor in mundo. Et non cognouerunt quia patrē eis dicebat
deum. Dixit ergo eis I E S V S,Cū exaltaueritis filiū hominis,tunc cognoſcetis quia ego D
ſum,& à meipſo facio nihil,ſed ſicut docuit me pater hæc loquor.& qui me miſit,mecū eſt:&
non reliquit me ſolū,quia ego quæ placita ſunt ei,facio ſemper.Hæc illo loquente multi cre-
diderunt in eum.Dicebat ergo I E S V S ad eos qui crediderūt ei, Iudæos,S*vos manſeritis
in ſermone meo, verè diſcipuli mei eritis : & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos.
Reſponderunt ei, Semen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquam:quomodo tu dicis,

Fides.1.par.16.c
Flumina.
Spirituſſ.
Diſſenſio in turba ob Chriſtum.
Micheæ 5.a. matth.2.a.
Miniſtri ſacerdotū conuerſi ad Chriſtum.
Phariſæorū ſupercilium.
Nicodemus. Iohan.3.a.
Docet Chr̄s populum in templo.
Mulieri in adulterio dep̄henſę condonant̄ peccata.
Leui.20.a.
Deu.17.b.
Lux Chriſtus 1.iohan.1.b
Teſtimoniū.
Iudicare.
Deut.19.b. matth.18.b. 2 cor.13.a. heb.10.e.
Hora.
Chriſtus de⁹.
Mundus.
Fides.
Mors.
Deus,pr̄ Chriſti.rom.3.a.
Crucifigēd⁹ Chriſtus.
Credunt Iudæi aliquot.
Veritas.
Liberare.

¶datus:]ſanctus:
¶Olíueti:] Oliuarū
*ad ipſum
¶adulterio.]ipſo ſerto cū adulteraretur.
*noſtra
¶huiuſmodi]eaſque ſunt eiuſmodi
*de illa?
*cum à conſcientia redarguerentur,
*vſq; ad poſtremos
¶remāſit] relict⁹ eſt
*& cum nemine videſſet p̄ter mulierē,
¶condemnabo.]condemno.
¶ābulat]ambulabit
¶forſitan] vtique
¶deorſum] ex iis que deorſū (ex infernis)
¶peccato vr̄o.]peccatis veſtris.
¶Principiū qui]Principiū quia (.i.originē & primordiū rerū. Vel, Principio ego .i.ſum id quod à principio dixi vobis)
¶habeo]poſſum
¶patrem eis dicebat deum.]de patre eis locutus eſſet.
¶eritis:]eſtis:
¶liberabit vos.]liberos vos facitet.

Liberi eritis? Reſpondit eis I E S V S, Amen amen dico vobis quia omnis qui facit pecca-
tum,ſeruus eſt peccati.ſeruus autem non manet in domo in æternum: filius manet in æter-
E num. ſi ergo vos filius liberauerit: verè liberi eritis. Scio quia filii Abrahæ eſtis: ſed quæ-
ritis me interficere, quia ſermo meus non capit in vobis. Ego quod vidi apud patrem*, lo-
quor:& vos*quæ vidiſtis apud patrem veſtrum,facitis.Reſponderunt,& dixerũt ei, Pater no
ſter, Abraham eſt.Dicit eis I E S V S,Si filii Abrahæ eſtis,opera Abrahæ facite. Nunc autẽ
quæritis me interficere hominem qui veritatem vobis locutus ſum, quam audiui à deo.hoc
Abraham non fecit.Vos facitis opera patris veſtri. Dixerunt itaque ei,Nos ex fornicatione
non ſumus nati.vnũ patrem habemus deum. Dixit ergo eis I E S V S, Si deus,pater veſter
eſſet:diligeretis vtique me.ego enim ex deo proceſſi, & veni. neque enim à meipſo veni:ſed
ille me miſit.Quare loquelam meam non cognoſcitis?Quia non poteſtis audire ſermonem
F meum. Vos ex patre diabolo eſtis:& deſyderia patris veſtri vultis facere. ille,homicida erat
ab initio,& in veritate non ſtetit:quia nõ eſt veritas in eo. cum loquitur mendaciũ,ex pro-
priis loquitur,quia mendax eſt & pater eius.Ego autem ſi veritatem dico,non creditis mihi.
Quis ex vobis arguet me de peccato?Si veritatem dico:quare non creditis mihi?Qui ex deo
eſt, verba dei audit.Propterea vos nõ auditis quia ex deo non eſtis. Reſponderunt ergo Iu-
dæi, & dixerunt ei,Nónne bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?
Reſpondit I E S V S,Ego dæmonium non habeo:ſed honorifico patrem meum,&vos inho-
noraſtis me.Ego autem non quæro gloriam meam: eſt qui quærat & iudicet.Amen amen di
co vobis,ſi quis ſermonem meum ſeruauerit,mortem non videbit in æternum. Dixerũt er-
go Iudæi,Nũc cognouimus quia dæmonium habes.Abraham mortuus eſt & prophetæ:& tu
G dicis,Si quis ſermonem meum ſeruauerit,non guſtabit mortem in æternũ.Nunquid tu ma-
ior es patre noſtro Abrahã, qui mortuus eſt & prophetæ mortui ſunt? Quem teipſum facis?
Reſpondit I E S V S, Si ego glorifico meipſum,gloria mea nihil eſt. eſt pater meus qui glo
rificat me,quem vos dicitis, Quia deus noſter eſt: & non cognouiſtis eum, ego autem noui
eum.Et ſi dixero quia non ſcio eum:ero ſimilis vobis,mendax. Sed ſcio eum, & ſermonem
eius ſeruo. Abraham pater veſter exultauit vt videret diem meum:& vidit & gauiſus eſt.Di
xerunt ergo Iudæi ad eum, Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti? Dixit
eis I E S V S, Amen amen dico vobis, antequã Abrahã fieret,ego ſum. Tulerũt ergo lapides
vt iacerent in eum.I E S V S autem abſcondit ſe,& exiuit de templo*.

CAP. IX.

A ET præteriens I E S V S vidit hominem cæcũ à natiuitate: & interrogauerunt eum diſci-
puli eius*,Rabbi,quis peccauit,hic,aut parentes eius,vt cæcus naſceretur? Reſpõdit I E-
S V S, Neque hic peccauit, neque parentes eius : ſed vt manifeſtentur opera dei in illo. Me
oportet operari opera eius qui miſit me,donec dies eſt.venit nox,quando nemo poteſt ope-
rari.quandiu ſum in mundo,lux ſum mundi. Hoc cum dixiſſet,expuit in terram,& fecit lu-
tum ex ſputo,& liniuit lutũ ſuper oculos eius,& dixit ei, Vade,laua in natatoria Silóe,quod
B interpretatur miſſus. Abiit ergo & lauit:& venit videns. Itaque vicini & qui viderãt eum
prius quia mendicus erat,dicebant,Nónne hic eſt qui ſedebat & mendicabat? Alii dicebant,
Quia hic eſt. Alii autem,Nequaquam,ſed ſimilis eſt ei.Ille verò dicebat,Quia ego ſum.Di
cebant ergo ei,Quomodo aperti ſunt tibi oculi?Reſpõdit*,Ille homo qui dicitur I E S V S,
lutum fecit:& vnxit oculos meos.& dixit mihi, Vade ad natatoriam Silóe:& laua.Et abii,&
laui,& video.Et dixerunt ei, Vbi eſt ille? Ait, Neſcio. Adducunt ad phariſæos eum qui*
C cæcus fuerat. Erat autem ſabbathum quando lutum fecit I E S V S, & aperuit oculos eius.
Iterum ergo interrogabant eum phariſæi quomodo vidiſſet.Ille autem dixit eis, Lutum mi-
hi poſuit ſuper oculos,& laui:& video.Dicebant ergo ex phariſæis quidam,Non eſt hic ho-
mo à deo,qui ſabbathum non cuſtodit.Alii autem dicebant,Quomodo poteſt homo pecca
tor hæc ſigna facere?Et ſchiſma erat inter eos. Dicũt ergo cæco iterum,Tu quid dicis de il-
lo qui aperuit oculos tuos?Ille autem dixit,Quia propheta eſt.Non crediderunt ergo Iudæi
D de illo quia cæcus fuiſſet & vidiſſet:donec vocauerũt parentes eius qui viderat, & interroga-
uerunt eos,dicentes, Hic eſt filius veſter, quem vos dicitis quia cæcus natus eſt? Quomodo
ergo nunc videt? Reſponderunt eis parentes eius, & dixerunt, Scimus quia hic eſt filius no-
ſter,& quia cæcus natus eſt:quomodo autẽ nũc videat neſcimus,aut quis eius aperuit oculos
nos neſcimus.ipſum interrogate:ætatẽ habet,ipſe de ſe loquatur.Hæc dixerunt parẽtes eius,

filij] ſemen
capit] habet locum
*meum
*igitur
eſtis,] eſſetis,
facite.] faceretis vtique.
ſi] quia
inhonoraſtis] inhonoratis
noſter] veſter
*trãſiẽs p mediũ illorũ,& pterijt ſic.
*dicentes
liniuit] illinit
eius,] cæci,
natatoria] piſcina (lauacro natatorio) & infra.
mendicus] cæcus
Nequaquam,ſed
*,& dixit
Et abij, & laui, & video.] Vt autẽ abij & laui,viſũ recepi.
*dudum
vidiſſet.] viſum recepiſſet. & infra.
qui] quia
loquatur.] loquetr.

Seru⁹ peccati rom.6.c.2.petri.2.d.
Filius.
Abrahæ filij.
Abrahæ filij.
Fornicatio.
Pater Iudæorum deus.
Diabolus pater.1.ioh.3.b.
Mendacium.
Verbum dei audire.1.ioh.4.a.
Blaſphemia in Chriſtum.
Seruare ſermonem dei.
Mors.
Abraham. Prophetæ.
Abrahã vidit diem Chri.
Cæco nato reſtituitur viſus.
Cæc⁹ ad gloriam dei.
Operari.
Lux mundi.
Cæcus interrogatꝰ à phariſæis.
Sabbathum.
Peccator.
Increduli phariſæi.
Parẽtes cæci timent excõmunicatiões phariſæorũ.

Excõmunicẽtur q Chriſto credunt. quoniam timebant Iudæos.iam enim conſpirauerant Iudæi, vt ſi quis eum confiteretur eſſe E
C H R I S T V M,extra ſynagôgam fieret. Propterea parentes eius dixerunt,Quia ætatem
habet,ipſum interrogate. Vocauerunt ergo rurſum hominem qui fuerat cæcus,& dixerũt ei,
Gloria deo. Da gloriam deo.nos ſcimus quia hic homo,peccator eſt.Dixit ergo eis ille,Si peccator eſt,
neſcio:vnũ ſcio,quia cæcus cum eſſem,modo video.Dixerunt ergo illi,Quid fecit tibi?quo-
modo aperuit tibi oculos?Reſpõdit eis,Dixi vobis iam,& audiſtis:quid iterum vultis audi-
re?nunquid & vos vultis diſcipuli eius fieri?Maledixerunt ergo ei:& dixerunt,Tu diſcipulus F ¶Maledixerunt]Cõuitiati ſunt ¶ſis:]es:
Moyſi diſcipuli. illius ſis:nos autem Moyſi diſcipuli ſumus.Nos ſcimus quia Moyſi locutus eſt deus:hũc au-
tem neſcimus vnde ſit. Reſpondit ille homo, & dixit eis,In hoc enim mirabile eſt quia vos
Peccator. neſcitis vnde ſit, & aperuit meos oculos. ſcimus autem quia peccatores deus non audit:ſed
ſi quis dei cultor eſt & voluntatem eius facit,hunc exaudit. A ſeculo nõ eſt auditũ quia quis
aperuit oculos cæci nati.Niſi eſſet hic à deo,non poterat facere quicquam. Reſponderunt,&
Sũpbia phariſaica. dixerunt ei, In peccatis natus es totus : & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras. Audiuit G
Cæc⁹ à Chr̃o doct⁹, credit in ipſum. I E S V S quia eiecerunt eum foras:& cum inueniſſet eum,dixit ei, Tu credis in filium dei?
Reſpondit ille,& dixit,Quis eſt domine,vt credam in eum?Et dixit ei I E S V S, Et vidiſti
Adorare. eum:& qui loquitur tecum,ipſe eſt. At ille ait,Credo domine. Et prócidẽs adorauit eum.Et
Iudiciũ Chr̃i dixit ei I E S V S,In iudicium ego in hunc mundum veni:vt qui non vident videant,& qui
vident cæci fiant. Et audierunt quidã ex phariſæis qui cum ipſo erant:& dixerunt ei, Nun-
Cæci. quid & nos cæci ſumus?Dixit eis I E S V S,Si cæci eſſetis,non haberetis peccatum. nunc ve *ergo
rò dicitis,Quia videmus.Peccatum*veſtrum manet.

CAP. X.

Oſtium. Ouile. Latro. Paſtor. AMen amen dico vobis,qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcẽdit aliunde: A
ille fur eſt & latro.ˈQui autem intrat per oſtium:paſtor eſt ouium. Huic oſtiarius ape-
rit:& oues vocem eius audiunt:& proprias oues vocat nominatim & educit eas. Et cum pro-
prias oues emiſerit,ante eas vadit:& oues illum ſequuntur, quia ſciunt vocem eius. Alienũ
autem non ſequuntur,ſed fugiunt ab eo:quia non nouerunt vocem alienorum.Hoc prouer- ¶ſequunt̃,ſed fugiũt] ſequent̃,ſed fugiẽt.
bium dixit eis I E S V S.Illi autem non cognouerũt quid loqueretur eis. Dixit ergo eis ite- ¶quid]quæ eſſent
Oſtium. rum I E S V S, Amen amen dico vobis quia ego ſum oſtium ouium. Omnes quotquot ve- B quæ
Latrones. nerũt*, fures ſunt & latrones:ſed non audierũt eos oues. Ego ſum oſtium.Per me ſi quis in- *ante me
troierit,ſaluabitur:& ingredietur & egredietur,& paſcua inueniet.Fur non venit niſi vt fure-
Vita. tur & mactet & perdat.Ego veni vt vitam habeant,& abundantius habeant. Ego ſum paſtor
Paſtor. iſa.40.c.ezec.34.f.g. & 37.f. bonus.Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis. Mercenarius autem & qui nõ eſt pa
ſtor,cuius non ſunt oues propriæ,videt lupum veniẽtem,& dimittit oues & fugit: & lupus ra C
Mercenari⁹. pit,& diſpergit oues. mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt:& nõ pertinet ad eum ¶pertinet ad eum de ouibus.]eſt illi cura ouium.
de ouibus.Ego ſum paſtor bonus:& cognoſco meas, & cognoſcunt me meæ. Sicut nouit me
Gentes Chr̃o crediture. eze.37.f. pater,& ego agnoſco patrem : & animam meam pono pro ouibus meis. Et alias oues habeo
quæ non ſunt ex hoc ouili:& illas oportet me adducere,& vocem meam audient,& fiet vnũ ¶vnum ouile]vnus grex
Chr̃s ſpõte ſe tradidit pro ouibus. ouile & vnus paſtor.Propterea me diligit pater:quia ego pono animam meam,vt iterum ſu-
mam eam.nemo tollit eam à me : ſed ego pono eam à meipſo. poteſtatem habeo ponendi D
eam : & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Hoc mandatũ accepi à patre meo.Diſſen- *igitur
Diſſenſio ꝓpter Chr̃m. ſio*iterum facta eſt inter Iudæos propter ſermones hos.Dicebant autem multi ex ipſis, Dæ-
monium habet & inſanit:quid eum auditis? Alii dicebant, Hæc verba non ſunt dæmonium
Interrogatur Ieſus an ſit Chr̃s.1. Mach.4.f.g. habentis.nunquid dæmonium poteſt cæcorum oculos aperire? Facta ſunt autem encænia
in Ieroſolymis:& hyems erat.Et ambulabat I E S V S in templo,in porticu Salomonis.Cir-
cundederunt ergo eum Iudæi,& dicebant ei,Quouſque animã noſtrã tollis?ſi tu es C H R I- E
S T V S,dic nobis palám.Reſpondit eis I E S V S,Loquor vobis:& non creditis. opera quæ ¶palám.]libere. ¶Loquor]Dixi
Iudæi quare non crediderint. ego facio in nomine patris mei, hæc teſtimoniũ perhibent de me : ſed vos non creditis, quia *quemadmodũ dixi vobis.
Oues Chr̃i. non eſtis ex ouibus meis*. Oues meæ vocẽ meã audiũt:& ego cognoſco eas, & ſequũtur me.
& ego vitam æternam do eis:& non peribunt in æternum,& non rapiet eas quiſquam de ma
nu mea. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus eſt : & nemo poteſt rapere de manu ¶quod dedit mihi, maius]qui dedit mihi,maior
Lapidare. patris mei. Ego & pater vnum ſumus.Suſtulerũt ergo*lapides Iudæi,vt lapidarẽt eum.Reſpõ- F *rurſum
Opera Chr̃i oſtẽdebant eũ eſſe deũ. dit eis I E S V S,Multa bona opera oſtendi vobis ex patre meo:propter quod eorũ opus me
lapidatis? Reſponderũt ei Iudæi, De bono opere nõ lapidamus te,ſed de blaſphemia,& quia
tu homo cum ſis,facis teipſum deũ.Reſpõdit eis I E S V S,Nónne ſcriptũ eſt in lege veſtra,

Ego dixi, dii eſtis? Si illos dixit deos ad quos ſermo dei factus eſt, & non poteſt ſolui ſcriptu- Dij. Pſal.81.b.
ra: quē pater ſanctificauit & miſit in mundū, vos dicitis, Quia blaſphemas: quia dixit filius
*vultis credere, ł credi-tis, G dei ſum? Si non facio opera patris mei: nolite credere mihi. Si autem facio: & ſi mihi nō vul-
*ergo ł rurſus tis credere, operibus credite, vt cognoſcatis & credatis quia pater in me eſt, & ego in patre.
Quærebant ergo eum apprehendere: & exiuit de manibus eorum. Et abiit iterum trans Credunt multi.
Iordanem in eum locum vbi erat Iohannes baptizans primùm: & manſit illic. & multi vene
*ibi runt ad eum, & dicebant, Quia Iohannes quidem ſignum fecit nullum. Omnia autem quæ-
cunque dixit Iohannes de hoc, vera erant. Et multi *crediderunt in eum. CAP. XI.
*languēs ł q̃ infirma-batur A ERat autem quidam languens Lazarus à Bethania, de caſtello Mariæ & Marthæ ſororum Lazarus infirmus.
eius. Maria autem erat quæ vnxit dominum vnguēto, & exterſit pedes eius capillis ſuis: Maria ſoror Marthæ.
cuius frater Lazarus infirmabatur. Miſerunt ergo ſorores eius ad eum dicentes, Domine, ec-
ce quem amas infirmatur. Audiēs autē I E S V S dixit eis, Infirmitas hæc nō eſt ad mortē, Infirmitas ad gloriam dei.
ſed pro gloria dei: vt glorificetur filius dei per eam. Diligebat autem I E S V S Martham, &
*eodem ł quo erat ſororem eius Mariam, & Lazarum. Vt ergo audiuit quia infirmabatur, tunc quidē man-
ſit in eodem loco duobus diebus, deinde poſt hæc dicit diſcipulis ſuis, Eamus in Iudæā ite-
rum. Dicunt ei diſcipuli, Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare: & iterum vadis illuc? Re-
B ſpondit I E S V S, Nónne duodecim ſunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, nō offendit: Horæ diei duodecim.
quia lucem huius mundi videt. ſi autem ambulauerit in nocte, offendit: quia lux non eſt in
eo. Hæc ait: & poſt hæc dicit eis, Lazarus amicus noſter dormit: ſed vado vt à ſomno exuſci- Dormire.
tem eum. Dixerunt ergo diſcipuli eius, Domine, ſi dormit, ſaluus erit. Dixerat autem I E-
S V S de morte eius: illi autem putauerunt quia de dormitione ſomni diceret. Tunc ergo
*condiſcipulos, ł diſcipulos, I E S V S dixit eis manifeſte, Lazarus mortuus eſt: & gaudeo propter vos vt credatis, quoniā
*& moriamur ł vt moriamur non eram ibi. ſed eamus ad eum. Dixit ergo Thomas qui dicitur Didymus, ad condiſcipu- Thomas.
C los, Eamus & nos, & moriamur cum eo. Vēnit itaque I E S V S: & inuēnit eum quatuor
dies iam in monumento habentem. Erat autem Bethania iuxta Ieroſolymam quaſi ſtadiis
quindecim. Multi autem ex Iudæis venerant ad Martham & Mariam, vt conſolarētur eas de Luctus ꝓpter Lazarū mortuum.
fratre ſuo. Martha ergo vt audiuit quia I E S V S venit, occurrit illi: Maria autem domi ſe-
debat. Dixit ergo Martha ad I E S V M, Domine, ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mor- Martha infidelis.
tuus. ſed & nunc ſcio quia quæcunque popoſceris à deo, dabit tibi deus. Dicit illi I E S V S,
Reſurget frater tuus. Dicit ei Martha, Scio quia reſurget in reſurrectione in nouiſſimo die.
Dixit ei I E S V S, Ego ſum reſurrectio & vita. qui credit in me: etiam ſi mortuus fuerit, vi- Reſurrectio. Vita. Fides.
*veniſti. ł venturus erat. D uet. & omnis qui viuit & credit in me: non morietur in æternum. Credis hoc? Ait illi, Vtique Fides & confeſſio Marthæ.
*ſilentio, ł clanculū, domine, ego credidi quia tu es C H R I S T V S filius dei viui qui in hunc mundum veni-
ſti. Et cum hæc dixiſſet, abiit & vocauit Mariam ſororem ſuam ſilentio, dicens, Magiſter Maria plorās currit ad Chriſtum.
adeſt, & vocat te. Illa vt audiuit, ſurgit cito, & venit ad eum. nondū enim venerat I E S V S
in caſtellū: ſed erat adhuc in illo loco vbi occurrerat ei Martha. Iudæi ergo qui erāt cum ea
in domo, & conſolabantur eam, cum vidiſſent Mariam quia cito ſurrexit & exiit, ſecuti ſunt
eam, dicentes, Quia vadit ad monumentum vt ploret ibi. Maria ergo cum veniſſet vbi erat
E I E S V S, videns eum, cecidit ad pedes eius, & dicit ei, Domine, ſi fuiſſes hic, non eſſet mor-
tuus frater meus. I E S V S ergo vt vidit eam plorantem, & Iudæos qui venerāt cum ea plo Chrs triſtis lachrymatur ob infidelitatē Iudæorū.
rantes, infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum, & dixit, Vbi poſuiſtis eum? Dicunt ei, Domi-
ne, veni & vide. Et lachrymatus eſt I E S V S. Dixerunt ergo Iudæi, Ecce quomodo amabat
*& eum. Quidam autem ex ipſis dixerunt, Non poterat hic qui aperuit oculos cæci nati, facere
vt *hic non moreretur? I E S V S ergo rurſum fremens in ſemetipſo venit ad monumentum. Suſcitatur Lazarus.
erat autē ſpelūca: & lapis ſuperpoſitus erat ei. Ait I E S V S, Tollite lapidē. Dicit ei Martha
vbi erat is q mortuus fuerat poſit. ſoror eius qui mortuus fuerat, Domine, iā fœtet, quatriduanus eſt enim. Dicit ei I E S V S, Fides.
F Nónne dixi tibi quoniā ſi credideris, videbis gloriam dei? Tulerūt ergo lapidem*. I E S V S Gloria dei.
autem eleuatis ſurſum oculis dixit, Pater, gratias ago tibi quoniam audiſti me. ego autē ſcie Orō Chrī.
bam quia ſemper me audis, ſed propter populum qui circunſtat, dixi: vt credant quia tu me Fides.
*inſtitis, ł faſciis ſepulchralibus, miſiſti. Hæc cum dixiſſet, voce magna clamauit, Lazare, veni foras. Et ſtatim prodiit qui fu-
erat mortuus, ligatus manus & pedes inſtitis, & facies illius ſudario erat ligata. Dixit eis I E-
S V S, Soluite eum, & ſinite abire. Multi ergo ex Iudæis qui venerāt ad Mariā & Martham, Credūt Chro.
& viderāt quæ fecit I E S V S: crediderūt in eum. quidā autē ex ipſis abierūt ad phariſæos, &

dixerunt eis quæ fecit I E S V S. Collegerunt ergo pontifices & phariſæi concilium,& di-
cebant,Quid facimus?quia hic homo multa ſigna facit. Si dimittimus eum ſic, omnes cre-
dent in eum:& venient Romani, & tollent noſtrum locum & gentem. Vnus autem ex ipſis
Caiphas nomine,cum eſſet pontifex anni illius,dixit eis, Vos neſcitis quicquã nec cogitatis:
quia expedit nobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.Hoc autẽ à G
ſemetipſo non dixit:ſed cum eſſet pontifex anni illius,prophetauit quòd I E S V S moritu-
rus erat pro gente:& non tantũ pro gente , ſed vt filios dei qui erant diſperſi, congregaret in
vnum. Ab illo ergo die cogitauerunt vt interficerent eum. I E S V S ergo iam nõ in pa-
làm ambulabat apud Iudæos, ſed abiit* in regionem iuxta deſertum in ciuitatem quæ dici-
tur Ephrem,& ibi morabatur cum diſcipulis ſuis. Proximum autem erat paſcha Iudæorum:
& aſcenderunt multi Ieroſolymam de regione ante paſcha,vt ſanctificarent ſeipſos.Quære-
bant ergo I E S V M:& colloquebantur adinuicem, in tẽplo ſtantes,Quid putatis quia non
vênit ad diem feſtum iſtum? Dederant autem pontifices & phariſæi mandatũ, Vt ſi quis co-
gnouerit vbi ſit,indicet,vt apprehendant eum.

CAP. XII.

I E S V S ergo ante ſex dies paſchæ vênit Bethaniã, vbi Lazarus fuerat mortuus quem A
ſuſcitauit*I E S V S.Fecerunt autem ei cœnam ibi:& Martha miniſtrabat,Lazarus ve-
rò vnus erat ex diſcumbentibus cum eo. Maria ergo accepit libram vnguenti nardi piſticæ
pretioſi, & vnxit pedes I E S V, & extersit pedes eius capillis ſuis : & domus impleta eſt ex
odore vnguenti.Dixit ergo vnus ex diſcipulis eius Iudas*Iſcariotes,qui erat eum traditurus,
Quare hoc vnguentum non væniit trecentis denariis,& datum eſt egenis?Dixit autem hoc,
non quia de egenis pertinebat ad eum:ſed quia fur erat, & loculos habens ea quæ mitteban-
tur portabat.Dixit ergo I E S V S,Sine illam,in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud.Pauperes B
enim ſemper habetis vobiſcum:me autẽ non ſemper habetis. Cognouit ergo turba mul-
ta ex Iudæis quia illic eſt:& venerunt non propter I E S V M tantum,ſed vt Lazarum vide-
rent quem ſuſcitauit à mortuis. Cogitauerunt autem principes ſacerdotum vt & Lazarũ in-
terficerent:quia multi propter illum abibant ex Iudæis,& credebant in I E S V M. In cra
ſtinum autem turba multa quæ venerat ad diem feſtũ, cum audiſſent quia venit I E S V S
Ieroſolymam:acceperũt ramos palmarũ,& proceſſerunt obuiam ei, & clamabant,Hoſanna,
benedictus qui venit in nomine domini,rex Iſrael.Et inuênit I E S V S aſellum:& ſedit ſu-
per eum, ſicut ſcriptum eſt, Noli timere filia Sion : ecce rex tuus venit ſedens ſuper pullum C
aſinæ. Hæc non cognouerunt diſcipuli eius primùm:ſed quando glorificatus eſt I E S V S,
tunc recordati ſunt quia hæc erant ſcripta de eo,& hæc fecerunt ei. Teſtimonium ergo per-
hibebat turba quæ erat cum eo quando Lazarum vocauit de monumento, & ſuſcitauit
eum à mortuis. Propterea & obuiam venit ei turba:quia audierunt eum feciſſe hoc ſignum.
Phariſæi ergo dixerunt ad ſemetipſos, Videtis quia nihil proficimus ? ecce mundus totus
poſt eum abiit. Erant autem quidam gentiles ex his qui aſcenderant vt adorarent in die
feſto.Hi ergo acceſſerunt ad Philippum qui erat à Beth-ſaida Galilææ:& rogabant eum, di-
centes,Domine,volumus I E S V M videre. Venit Philippus,& dicit Andreæ,Andreas rur- D
ſum & Philippus dixerunt I E SV. I E S V S autem reſpõdit eis,dicens, Vênit hora vt cla-
rificetur filius hominis. Amen amen dico vobis,niſi granum frumenti cadens in terrã,mor-
tuum fuerit:ipſum ſolum manet.ſi autem mortuum fuerit,multũ fructum affert. Qui amat
animam ſuam,perdet eam:& qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cu-
ſtodit eam. Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur : & vbi ſum ego, illic & miniſter meus erit.
Si quis mihi miniſtrauerit, honorificabit eum pater meus. Nunc anima mea turbata eſt. Et
quid dicam? Pater, ſaluifica me ex hac hora. Sed propterea vêni in horam hanc. Pater, cla-
rifica nomen tuum. Vênit ergo vox de cælo dicens, Et clarificaui,& iterum clarificabo. Tur- E
ba ergo quæ ſtabat & audierat,dicebat tonitruum eſſe factum. Alii autem dicebant, Angelus
ei locutus eſt.Reſpondit I E S V S,& dixit,Non propter me hæc vox vênit,ſed propter vos.
Nunc iudiciũ eſt mundi:nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Et ego ſi exaltatus fue-
ro à terra,omnia traham ad meipſum.hoc autem dicebat,ſignificans qua morte eſſet mori-
turus.Reſpondit ei turba,Nos audiuimus ex lege qui C H R I S T V S manet in æternum:
& quomodo tu dicis, Oportet exaltari filium hominis? & quis eſt iſte filius hominis? Dixit
ergo eis I E S V S,Adhuc modicũ,lumen in vobis eſt. Ambulate dum lucem habetis,vt nõ

Cõſiliũ phariſæorũ cõtra Chriſtum.
Romani.
Caiphas prophetat Chr̄m moriendũ.
Ieſus fugit Iudæos.
Ephrem.
Sanctificare ſe.
Sacerdotes iubẽt Chr̄m cõprehendi.
Chr̄s cœnat apud Marthã cum Lazaro. matth.26.a. marci 14.a.
Maria ſoror Marthæ vnxit pedes Ieſu.
Iudæ auaritia.
Pauperes.
Lazarũ occidere cõſultãt Iudæi.
Ieſus aſinæ ĩſidẽs, ingreditur Ieruſalem.
Mat.21.a.marci 14.a.lu.19.f Zach.9.b.
Credentes ob Lazarũ ſuſcitatum.
Gentiles volũt Chriſtum videre.
Granum frumenti.
Amare vel odire aĩam.
Miniſtrare Chr̄o.mat.10.d.16.d.mar 8.d.lu.9.c.17.g
Or̄o Chr̄i.
Tonitruum.
Angelus.
Iudicium.
Chr̄s crucifigendus.
Pſal.109.b.115 a.iſa.40.c.ezechie.37.g.
Lumen.

¶pontifices] principes ſacerdotum. & infra.
¶cogitauerunt] conſultauerunt
¶apud] inter
*illinc
¶putatis] videtur vobis
*à mortuis
¶autem] igitur
*Simonis
¶pertinebat ad eũ] cura eſſet illi:
¶loculos] marſupiũ
¶ſeruet] ſeruabit
¶Cogitauerunt] Cõſultauerunt
¶In craſtinũ autẽ] Poſtero die
הושיעה נא
¶gentiles] Græci
¶clarificetur] glorificetur & infra.
¶cuſtodit] cuſtodiet
¶omnia] omnes
¶modicũ] modicũ tempus,(modico tẽpore,)

F vos tenebræ comprehendant. & qui ambulat in tenebris, neſcit quò vadat. Dum lucem ha-
betis, credite in lucem, vt filii lucis ſitis. Hæc locutus eſt I E S V S:& abiit, & abſcondit ſe ab
eis. Cum autẽ tanta ſigna feciſſet coram eis, nõ credebant in eum: vt ſermo Iſaiæ* implere
tur quem dixit, Domine, quis credidit auditui noſtro? & brachium domini cui reuelatũ eſt?
Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Iſaias, Excæcauit oculos eorum, & indu-
rauit cor eorum: vt non videant oculis, & nõ intelligant corde, & cõuertantur, & ſanem eos.
Hæc dixit Iſaias quando vidit gloriam eius, & locutus eſt de eo. Veruntamen & ex principi-
bus multi crediderunt in eum: ſed propter phariſæos non confitebãtur, vt è ſynagôga nõ eii-
cerentur. dilexerunt enim gloriam hominum magis quàm gloriam dei. I E S V S autem
G clamauit, & dixit, Qui credit in me, non credit in me, ſed in eum qui miſit me. Et qui videt
me, videt eum qui miſit me. Ego lux in mundũ veni: vt omnis qui credit in me, in tenebris
non maneat. Et ſi quis audierit verba mea & non cuſtodierit: ego non iudico eum. nõ enim
veni vt iudicem mundum, ſed vt ſaluificem mundum. Qui ſpernit me, & non accipit verba
mea: habet qui iudicet eum. ſermo quem locutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſſimo die.
Quia ego ex meipſo nõ ſum locutus: ſed qui miſit me pater, ipſe mihi mandatũ dedit quid
dicam & quid loquar. Et ſcio quia mandatum eius vita æterna eſt. Quæ ergo ego loquor: ſi-
cut dixit mihi pater, ſic loquor.

CAP. XIII.

A ANte diem feſtum paſchæ, ſciens I E S V S quia vênit hora eius vt trãſeat ex hoc mũ-
do ad patrem: cum dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Et cœna fa
cta, cum diabolus iam miſiſſet in cor vt traderet eum Iudas Simônis Iſcariotes: ſciens quia
omnia dedit ei pater in manus, & quia à deo exiuit & ad deum vadit, ſurgit à cœna, & ponit
veſtimenta ſua. & cum accepiſſet linteũ, præcinxit ſe. Deinde miſit aquam in peluim, & cœ-
pit lauare pedes diſcipulorum & extergere linteo quo erat præcinctus. Venit ergo ad Si-
mônem Petrum. Et dicit ei Petrus, Domine, tu mihi lauas pedes. Reſpondit I E S V S, & di-
xit ei, Quod ego facio, tu neſcis modo: ſcies autem poſtea. Dicit ei Petrus, Non lauabis mihi
pedes in æternum. Reſpondit ei I E S V S, Si non lauero te, non habebis partem mecũ. Di-
cit ei Simon Petrus, Domine, non tantum pedes meos, ſed & manus & caput. Dicit ei I E-
B S V S, Qui lotus eſt, nõ indiget niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus. Et vos mundi eſtis,
ſed non omnes. Sciebat enim quiſnam eſſet qui traderet eum. propterea dixit, Non eſtis mũ-
di omnes. Poſtquam ergo lauit pedes eorum, accepit veſtimenta ſua: & cum recubuiſſet
iterũ, dixit eis, Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me magiſter & domine: & bene dicitis.
ſum etenim. Si ergo ego laui pedes veſtros, dominus & magiſter: & vos debetis alter alterius
lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos facia-
tis. Amen amen dico vobis, non eſt ſeruus maior domino ſuo, neque apoſtolus maior eo qui
miſit illum. Si hæc ſcitis: beati eritis ſi feceritis ea. Nõ de omnibus vobis dico: ego ſcio quos
elegerim. Sed vt adimpleatur ſcriptura, Qui mãducat mecũ panẽ, leuauit cõtra me calcaneũ
C ſuũ. Amodo dico vobis, prius quàm fiat: vt cum factũ fuerit, credatis quia ego ſum. Amen
amen dico vobis, qui accipit ſi quẽ miſero, me accipit: qui autẽ me accipit, accipit eũ qui me
miſit. Cum hæc dixiſſet I E S V S, turbatus eſt ſpiritu: & proteſtatus eſt, & dixit, Amen
amen dico vobis quia vnus ex vobis tradet me. Aſpiciebant ergo adinuicem diſcipuli, hæſi-
tantes de quo diceret. Erat ergo recumbens vnus ex diſcipulis eius in ſinu I E S V quem di
ligebat I E S V S. Innuit ergo huic Simon Petrus, & dixit ei, Quis eſt de quo dicit? Itaq; cum
recubuiſſet ille ſupra pectus I E S V, dixit ei, Domine, quis eſt? Reſpõdit I E S V S, Ille eſt,
cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxiſſet panem, dedit Iudæ Simônis Iſcario-
tæ. Et poſt buccellã, introiuit in eũ ſatanas. Et dicit ei I E S V S, Quod facis, fac citius. Hoc
autem nemo ſciuit diſcumbentiũ ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant, quia loculos
D habebat Iudas, quòd dixiſſet ei I E S V S, Eme ea quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum: aut
egenis vt aliquid daret. Cum ergo accepiſſet ille buccellã, exiuit continuo. Erat autem nox.
Cum ergo exiſſet, dixit I E S V S, Nunc clarificatus eſt filius hominis: & deus clarifica-
tus eſt in eo. Si deus clarificatus eſt in eo, & deus clarificabit eum in ſemetipſo: & continuo
clarificabit eum. Filioli, adhuc modicum vobiſcum ſum. Quæretis me: & ſicut dixi Iudæis,
Quò ego vado, vos non poteſtis venire: & vobis dico modo. Mandatum nouum do vo
bis, Vt diligatis inuicem: ſicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicẽ. In hoc cognoſcẽt omnes

Left margin notes:
tanta] tot
*prophetæ
cuſtodierit:] credi-
derit:
vt traderet eũ Iudas Simônis Iſcariotes:] Iudæ Simônis Iſcariotæ, vt eũ traderet:
indiget] op⁹ habet
apoſtolus] miſſus (legatus)
eritis] eſtis
proteſtatus] teſtat⁹
panem,] buccellã, (offulam)
loculos] marſupiũ
clarificatus] glorificatus & infra.

Right margin notes:
Tenebræ, Fides.
Abſcondit ſe Chriſtus.
Iudæi quare nõ credebãt.
Iſa.53.a.rom.10.d.
Iſa.6.c.matt.13.b.mar.4.b.lu.8.b.act.28.f.rom.11.b.
Principes credẽtes timẽt excõicari.
Gl'ia hoim.
Lux. Tenebræ.
Spernens Chriſtum.
Vita æterna.
Chr̃s lauat pedes ap'lorũ. mat.26.a.luc.22.a.mar.14.a
Petr⁹ nõ vult ſibi lauari pedes à Chr̃o.
Lauat Chr̃s.
Mundi ap'li.
Magiſter. Dominus.
Lauarepedes
Seruus.ĩ.15.c.mat.10.c.luc.6.f.
Iudas pſal.40.c.
Accipere miſſum a Chr̃o. mat 10.d.luc.10.c.
Proditorem ſuũ Iudã indicat Chr̃s. matth.26.b.mar.14.b.luc.22.b.
Iohannes
Satan.
Iudas adit phariſæos.
Filioli ĩ.7.e.
Dilectio. 1.iohan.2.b.ĩ.15.b.

Diſcip̄li Chr̄i vnde cognoſcuntur.

quia diſcipuli mei eſtis,ſi dilectionem habueritis adinuicem. Dicit ei Simon Petrus,Do-
mine,quò vadis?Reſpondit I E S V S,Quò ego vado,nō potes me modo ſequi,ſequêris au-
tem poſtea. Dicit ei Petrus,* Quare non poſſum te ſequi modo? animam meam pro te po-
nam.Reſpondit ei I E S V S,Animam tuam pro me pones? Amen amen dico tibi,non can-
tabit gallus,donec ter me neges.

*Domine

Petrus negaturus Chr̄m. matth.26.d. mar.14.c.luc.22.c.

CAP. XIIII.

Chr̄i diuinitas. Per Chriſtū vita æterna.

A ►Et ait diſcipulis ſuis, ¶Creditis in deū,& in me credite.]vl̄,Credite in deū,& in me creditis. vl̄,Credite in deū,& in me credite.vl̄,Creditis i deū,& ī me creditis. ¶Si quo min⁹:]Sin minus:(Alioqui:) ¶venio]vētur⁹ ſum

ET ait diſcipulis ſuis,Non turbetur cor veſtrum.Creditis in deū,& in me credite. In do-
mo patris mei manſiones multæ ſunt. Si quo minus:dixiſſem vobis, Quia vado parare
vobis locum.Et ſi abiero & præparauero vobis locum:iterum venio & accipiam vos ad me-
ipſum,vt vbi ſum ego,& vos ſitis.Et quò ego vado ſcitis,& viam ſcitis. Dicit ei Thomas,
Domine, neſcimus quò vadis:& quomodo poſſumus viā ſcire? Dicit ei I E S V S, Ego ſum
via,& veritas,& vita.nemo venit ad patrē niſi per me.Si cognouiſſetis me,& patrē meū vtiq;
cognouiſſetis:& ámodo cognoſcitis eum,& vidiſtis eum. Dicit ei Philippus,Domine,oſtēde
nobis patrem,& ſufficit nobis. Dicit ei I E S V S,Tanto tempore vobiſcum ſum,& non co-
gnouiſti me Philippe? qui videt me,videt & patrem. Quomodo tu dicis,Oſtende nobis pa- B
trem? Nō credis quia ego in patre,& pater in me eſt? Verba quæ ego loquor vobis,à meipſo
non loquor.pater autem in me manens,ipſe facit opera.Non creditis quia ego in patre,& pa
ter in me eſt? Alioquin propter opera ipſa credite*.Amen amē dico vobis,qui credit in me,
opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horū faciet,quia ego ad patrem vado.Et quod-
cunque petieritis patrem in nomine meo,hoc faciā:vt glorificetur pater in filio. Si quid pe-
tieritis me in nomine meo,hoc faciam. Si diligitis me:mandata mea ſeruate. Et ego ro-
gabo patrem,& alium paraclêtum dabit vobis,vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritū ve-
ritatis,quem mundus non poteſt accipere,quia non videt eum,nec ſcit eum.vos autē cogno
ſcetis eum:quia apud vos manebit, & in vobis erit. Non relinquam vos orphanos:veniā C
ad vos.Adhuc modicum:& mundus me iam non videt. Vos autem videtis me:quia ego vi-
uo & vos viuetis. In illo die vos cognoſcetis quia ego ſum in patre meo, & vos in me,&
ego in vobis. Qui habet mandata mea & ſeruat ea:ille eſt qui diligit me. qui autem diligit
me,diligetur à patre meo:& ego diligā eum, & manifeſtabo ei meipſum. Dicit ei Iudas,
non ille Iſcariotes,Domine,quid factū eſt quia manifeſtaturus es nobis teipſum,& nō mun-
do? Reſpondit I E S V S, & dixit ei, Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater
meus diliget eum,& ad eum veniemus,& manſionē apud eum faciemus.qui non diligit me:
ſermones meos nō ſeruat.Et ſermonem quem audiſtis,non eſt meus:ſed eius qui miſit me, D
patris.Hæc locutus ſum vobis,apud vos manens.Paraclêtus autē ſpiritus ſanctus quem mit-
tet pater in nomine meo,ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixe-
ro vobis. Pacem relinquo vobis:pacem meam do vobis.non quomodo mundus dat,ego
do vobis.Non turbetur cor veſtrum,neque formidet. Audiſtis quia ego dixi vobis, Vado &
venio ad vos.Si diligeretis me,gauderetis vtique quia*vado ad patrem.quia pater maior me
eſt.Et nunc dixi vobis prius quàm fiat:vt cum factū fuerit,credatis.Iam nō multa loquar vo
biſcū.venit enim princeps mūdi huius,& in me nō habet quicquā.Sed vt cognoſcat mūdus
quia diligo patrē:& ſicut mādatū dedit mihi pater,ſic facio.Surgite,eamus hinc.

Via. Veritas. Vita.

Pater & Chriſtus,idem.

Fides. Opera. Petēdū ī nomine Chr̄i. 7.16.e.f. matt.7.a.mar.11.c. Dilectio. Opera. Spūs ſanct⁹ conſolator. Chr̄s cū ſuis. Orphanus.

Dilectio. Opera.

Dilectio. Opera.

Spūs ſanctus doctor nr̄.

Pax Chr̄i.

Gaudium.

Prīceps hui⁹ mundi.

¶videt me,videt]vidit me,vidit Sic exēpl.vet. ►Non ¶creditis]credite *mihi

¶paraclêtum]conſolatorem ¶cognoſcetis]cognoſcitis ¶manebit,]manet,

¶manifeſtabo]inſinuabo & infra.

¶audiſtis,]auditis,

¶ſuggeret]vl̄, ſubmonebit ¶dixero]dixi

¶Vado]Abeo

*dixi

CAP. XV.

Vitis. Agricola. Palmes. Opera à deo. Fides purgat

A ¶tollet]tollit ¶purgabit]purgat

EGo ſum vitis vera:& pater meus agricola eſt.Omnem palmitem in me non ferētem fru-
ctum,tollet eum:& omnem qui fert fructum, purgabit eum,vt fructus plus afferat. Iam
vos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis.Manete in me: & ego in vobis.
Sicut palmes nō poteſt ferre fructum à ſemetipſo,niſi manſerit in vite:ſic nec vos niſi in me
manſeritis.Ego ſum vitis:vos,palmites.qui manet in me, & ego in eo:hic fert fructum mul-
tum,quia ſine me nihil poteſtis facere. Si quis in me non manſerit:mittetur foras ſicut pal-
mes,& areſcit,& colligent eum,& in ignem mittunt & ardent.Si manſeritis in me, & verba
mea in vobis manſerint:quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis. In hoc clarificatus eſt
pater meus:vt fructum plurimum afferatis,& efficiamini mei diſcipuli. Sicut dilexit me B
pater,& ego dilexi vos. Manete in dilectiōe mea.Si præcepta mea ſeruaueritis,manebitis in
dilectione mea:ſicut & ego præcepta patris mei ſeruaui,& maneo in eius dilectione.Hæc lo-
cutus ſum vobis:vt gaudium meum in vobis ſit,& gaudium veſtrum impleatur. Hoc eſt
præceptū meum vt diligatis inuicem,ſicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionem nemo ha-
bet,quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ

Opera nulla ſine fide. Petēdū ī nomine Chr̄i. mat.21.e.1.iohan.3.d. Dilectio Chr̄i erga nos. Gaudium. ſ.13.d.eph.5.a.1.theſ.4.b.c. Dilectio. 1.io.3.c.d.4.d. Amici Chr̄i.

¶colligent eū,]colligūt eos(ſub.palmites) ¶clarificatus]glorificatus

ᶠIam⌉Poſthac ᶠdicam⌉dico — ego præcipio vobis. Iam non dicam vos ſeruos:quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius. Seruus
C Vos autem dixi amicos:quia omnia quæcunque audiui à patre meo,nota feci vobis. Nō
vos me elegiſtis,ſed ego elegi vos : & poſui vos vt eatis & fructum afferatis, & fructus veſter Electio Petere
maneat,vt quodcunque petieritis patrē in nomine meo,det vobis. Hæc mando vobis,vt Afflictiones ꝑpter Chr̄m
ᶠpriorē vobis⌉pri⁹ q̄ vos — diligatis inuicem.Si mundus vos odit:ſcitote quia me priorē vobis odio habuit.Si de mun- ī.10.3.b.d.4.d
do fuiſſetis:mundus quod ſuum erat,diligeret. quia vero de mundo non eſtis, ſed ego elegi
vos de mundo:propterea odit vos mundus.Mementote ſermonis mei,quem ego dixi vobis,
Non eſt ſeruus maior domino ſuo. Si me perſecuti ſunt : & vos perſequentur. ſi ſermonem ī.13.b.matth. 10.c.
meum ſeruauerunt:& veſtrum ſeruabūt. Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meū: Mat.24.a.
D quia neſciunt eum qui miſit me.Si non veniſſem & locutus fuiſſem eis:peccatum non habe
ᶠexcuſationem⌉prætextum — rent.nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Qui me odit : & patrem meum
odit.Si opera non feciſſem in eis quæ nemo alius fecit:peccatū non haberent.nunc autem &
viderunt,& oderunt & me & patrem meum.Sed vt adimpleatur ſermo qui in lege eorū ſcri-
ptus eſt,Quia odio habuerunt me gratis.Cum autem venerit paraclētus, quem ego mittam Pſal.24.c. Luc.24.g.
vobis à patre ſpiritum veritatis qui à patre procedit: ille teſtimonium perhibebit de me. & Spūs ſanct⁹.
vos teſtimonium perhibebitis:quia ab initio mecum eſtis.

CAP. XVI.

ᶠAbſq; ſynagógis⌉Alienos à ſynagóga ᶠvenit⌉ventura eſt ᶠinterficit⌉interfecerit ᶠobſequiū⌉cultum
A HAEc locutus ſum vobis,vt non ſcandalizemini. Abſque ſynagógis facient vos: ſed ve- Afflictiones euāgelizātiū.
nit hora,vt omnis qui interficit vos, arbitretur obſequium ſe præſtare deo.& hæc faciēt
vobis:quia non nouerūt patrem,neque me.Sed hæc locutus ſum vobis,vt cum venerit hora,
eorum reminiſcamini,quia ego dixi vobis.Hæc autem vobis ab initio nō dixi : quia vobiſ-
cum eram. Et nunc vado ad eum qui miſit me:& nemo ex vobis interrogat me,Quò vadis?
Sed quia hæc locutus ſum vobis,triſtitia impleuit cor veſtrum. Sed ego veritatem dico vo- Triſtitia
bis,expedit vobis vt ego vadam. ſi enim non abiero, paraclētus non veniet ad vos:ſi autem Spūs ſanct⁹.
ᶠcrediderūt⌉credūt — abiero,mittam eum ad vos.Et cum venerit,ille arguet mundum de peccato,& de iuſtitia,& Peccatum. Iuſtitia.
de iudicio.de peccato quidem:quia non crediderunt in me. de iuſtitia veró : quia ad patrem Iudicium.
B vado,& iam non videbitis me. de iudicio autem: quia princeps huius mundi iam iudicatus
ᶠdocebit vos⌉ducet vos in — eſt. Adhuc multa habeo vobis dicere:ſed non poteſtis portare modo. Cum autem vene-
ᶠaudiet⌉audierit — rit ille ſpiritus veritatis,docebit vos omnē veritatē.non enim loquetur à ſemetipſo:ſed quæ- Spūs ſanct⁹ doctor.
ᶠclarificabit:⌉glorificabit: — cunque audiet loquetur,& quæ ventura ſunt annuntiabit vobis.Ille me clarificabit:quia de
ᶠiam⌉amplius — meo accipiet,& annuntiabit vobis. Omnia quæcunq; habet pater,mea ſunt. Propterea dixi,
ᶠergo⌉autem — Quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Modicum,& iam non videbitis me: & iterum
modicum,& videbitis me:quia vado ad patrem. Dixerūt ergo ex diſcipulis eius adinui- De aſcēſione ſua ad patrē
cem,Quid eſt hoc quod dicit nobis,Modicum,& nō videbitis me:& iterum modicum,& vi- poſt reſurrectionem loq̄tur apoſtolis Chriſtus.
debitis me,& quia vado ad patrem?Dicebant ergo,Quid eſt hoc quod dicit,Modicum?neſci
C mus quid loquitur. Cognouit autem I E S V S quia volebant eum interrogare:& dixit eis,
ᶠflebitis⌉lamentabimini — De hoc quæritis inter vos quia dixi, Modicum,& non videbitis me:& iterum modicū,& vi-
debitis me. Amen amen dico vobis quia plorabitis & flebitis vos,mūdus autē gaudebit:vos Afflictiones in prædicādo euangelio.
autem contriſtabimini,ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium. Mulier cum parit,triſtitiam Mulier pariens.
habet,quia venit hora eius.cum autem pepererit puerū, iam non meminit preſſuræ propter
gaudium,quia natus eſt homo in mundū. Et vos igitur, nunc quidem triſtitiam habetis ite-
ᶠſi quid⌉q̄ quæcunque ᶠSed — rum autem videbo vos,& gaudebit cor veſtrum:& gaudium veſtrum nemo tollet à vobis.Et
in illo die me nō interrogabitis quicquā. Amen amen dico vobis, ſi quid petieritis patrē in Petēdū ī nomine Chr̄i.
nomine meo,dabit vobis.* Vſque modo nō petiſtis quicquam in nomine meo.Petite,& ac- ī.14.b.matth. 7.a.21.c.mar.
D cipietis:vt gaudiū veſtrū ſit plenum.Hæc in prouerbiis locutus ſum vobis. Venit hora cum 11.c.luc.11.b. iac.1.a.
iam non in prouerbiis loquar vobis,ſed palàm de patre annuntiabo vobis. in illo die in no-
mine meo petetis:& non dico vobis quia ego rogabo patrem de vobis.ipſe enim pater amat Fides.
vos,quia vos me amaſtis,& credidiſtis quia à deo exiui.Exiui à patre & veni in mundū:ite- Dilectio.
rum relinquo mundum,& vado ad patrem.Dicunt ei diſcipuli eius,Ecce nunc palàm loque Aſcenſurus Chriſtus ad patrem.
ris,& prouerbium nullum dicis. nunc ſcimus quia ſcis omnia, & non opus eſt tibi vt quis te
interroget.in hoc credimus quòd à deo exiſti.Reſpondit eis I E S V S, Modo creditis?Ecce
venit hora,& iam vênit,vt diſpergamini vnuſquiſque in propria:& me ſolum relinquatis:& Mat.26.c.marci 14.c.
non ſum ſolus,quia pater mecū eſt.Hæc locutus ſum vobis,vt in me pacem habeatis.In mū- Pax ī Chr̄o. Afflictiones.
do preſſuram habebitis:ſed confidite,ego vici mundum.

CAP. XVII.

*ſuis ¶clarifica]glorifica & infra.

Oro Chr̄i ad patrem.

HAEc locutus eſt I E S V S:& ſubleuatis oculis*in cælum dixit,Pater,venit hora,clari- A
fica filiũ tuũ,vt filius tuus clarificet te,ſicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis.vt om-
Vita p Chr̄m omnibus. Vita æterna vñcõſequat̃. Opus Chr̄i.
ne quod dediſti ei,det eis vitam æternam.Hæc eſt autẽ vita æterna, Vt cognoſcant te,ſolum
deum verum,& quem miſiſti I E S V M C H R I S T V M. Ego te clarificaui ſuper terrá:
opus cõſummaui,quod dediſti mihi vt faciã.& nunc clarifica me tu pater apud temetipſum,
claritate quam habui prius quàm mundus fieret, apud te. Manifeſtaui nomen tuũ homini-
Apoſtoli.
bus quos dediſti mihi de mundo.tui erãt:& mihi eos dediſti,& ſermonem tuum ſeruauerũt.
Verba Chr̄i quæ dedit apoſtolis.
Nunc cognouerũt quia omnia quæ dediſti mihi, abs te ſunt.quia verba quæ dediſti mihi,de- B
di eis:& ipſi acceperũt,& cognouerũt verè quia à te exiui,& crediderunt quia tu me miſiſti.
Orat Chriſt⁹ pro apl̄is.
Ego pro eis rogo.Nõ pro mũdo rogo,ſed pro his quos dediſti mihi,quia tui ſunt.Et mea om
nia,tua ſunt:& tua,mea ſunt.& clarificatus ſum in eis.Et iã nõ ſum in mundo:& hi in mũdo
ſunt,& ego ad te venio.Pater ſancte,ſerua eos in nomine tuo quos dediſti mihi:vt ſint vnum *in mundo
Iudas periit.
ſicut & nos.Cum eſſem cũ eis*, ego ſeruabã eos in nomine tuo. Quos dediſti mihi,ego cuſto
Pſal.108.b.
diui:& nemo ex eis periit,niſi filius perditionis,vt ſcriptura impleatur.Nũc autẽ ad te venio: C
Gaudium Chriſti.
& hæc loquor in mundo:vt habeant gaudiũ meũ impletũ in ſemetipſis. Ego dedi eis ſermo-
Ap̄li odio habiti à mũdo.
nẽ tuũ:& mũdus eos odio habuit,quia non ſunt de mundo,ſicut & ego nõ ſum de mũdo. Nõ
rogo vt tollas eos de mũdo,ſed vt ſerues eos à malo.De mũdo nõ ſunt:ſicut & ego nõ ſum de *tua
Sanctificare.
mũdo. Sanctifica eos in veritate*.Sermo tuus,veritas eſt.Sicut tu me miſiſti in mundũ:ita &
Sanctitas Chr̄i,nr̄a.
ego miſi eos in mũdũ.Et pro eis ego ſanctifico meipſum:vt ſint & ipſi ſanctificati in verita-
Or̄o Chriſti pro nobis.
te.Nõ pro eis autẽ rogo tantũ,ſed & pro eis qui credituri ſunt per verbũ eorũ in me: vt om-
nes vnũ ſint,ſicut tu pater in me & ego in te,vt & ipſi in nobis vnũ ſint:vt credat mũdus quia
tu me miſiſti.Et ego claritatẽ quã tu dediſti mihi,dedi eis:vt ſint vnũ ſicut & nos vnũ ſumus. D
Ego in eis & tu in me:vt ſint conſummati in vnum, & cognoſcat mundus quia tu me miſi-
ſti, & dilexiſti eos ſicut & me dilexiſti. Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ſum ego,& illi
ſint mecum: vt videant claritatem meam quam dediſti mihi, quia dilexiſti me ante conſti-
tutionem mundi.Pater iuſte,mundus te non cognouit.ego autem te cognoui:& hi cognoue
runt quia tu me miſiſti.Et notum feci eis nomen tuum,& notum faciam:vt dilectio qua di-
lexiſti me,in ipſis ſit,& ego in ipſis.

CAP. XVIII.

Chr̄s ĩ horto. matth.26.c. mar.14.c.luc. 22.d.

HAEc cum dixiſſet I E S V S, egreſſus eſt cum diſcipulis ſuis trans torrentem Cedron, A
vbi erat ortus,in quem introiuit ipſe & diſcipuli eius.Sciebat autem & Iudas qui trade-
bat eum,locum:quia frequenter I E S V S conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis. Iudas er-
Iudas prodit Chriſtũ.mat. 26.e.mar.14.e luc.22.e.
go cum accepiſſet cohortem,& à pontificibus & phariſæis miniſtros:venit illuc cum laternis
& facibus & armis. I E S V S itaq; ſciens omnia quæ ventura erãt ſuper ſe, proceſſit & dixit
eis, Quem quæritis? Reſponderunt ei,I E S V M Nazarenum.Dicit eis I E S V S,Ego ſum.
Stabat autẽ & Iudas qui tradebat eum,cum ipſis. Vt ergo dixit eis, Ego ſum:abierunt retror-
ſum,& ceciderunt in terram.Iterũ ergo interrogauit eos,Quem quæritis? Illi autẽ dixerunt,
I E S V M Nazarenum. Reſpondit I E S V S, Dixi vobis quia ego ſum. ſi ergo me quæ- B
ſ.17.c.
ritis,ſinite hos abire. Vt impleretur ſermo quem dixit, Quia quos dediſti mihi non perdidi
Auricula Malcho abſciſſa.
ex eis quenquam.Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum:& percuſſit põtificis ſer-
uum,& abſcidit auriculam eius dexteram.Erat autẽ nomen ſeruo,Malchus. Dixit ergo I E-
S V S Petro,Mitte gladium tuũ in vaginam.Calicem quem dedit mihi pater,non bibã illũ?
Chr̄s ducitur ad Annam. Caiphas.
Cohors autẽ & tribunus & miniſtri Iudæorũ comprehenderunt I E S V M, & ligauerũt
eum:& adduxerunt eum ad Annam primúm.erat enim ſocer Caiphæ,qui erat pontifex anni
ſ.11.f.
illius.Erat autẽ Caiphas qui conſilium dederat Iudæis, Quia expedit vnum hominem mori C
Petrus Iohãnem ſequitur ad domum Annæ. Matth.26.g. mar.14.g.luc. 22.f.
pro populo. Sequebatur autem I E S V M Simon Petrus,& alius diſcipulus.Diſcipulus
autẽ ille erat notus pontifici, & introiuit cum I E S V in atrium pontificis:Petrus autẽ ſta-
bat ad oſtium foris.Exiuit ergo diſcipulus alius qui erat notus pontifici, & dixit oſtiariæ: &
introduxit Petrum.Dicit ergo Petro ancilla oſtiaria,Nunquid & tu ex diſcipulis es hominis
iſtius? Dicit ille,Non ſum. Stabant autem ſerui & miniſtri ad prunas, quia frigus erat:& ca-
Annas interrogat Chr̄m.
lefaciebant ſe.erat autẽ cum eis & Petrus, ſtans, & calefaciens ſe. Pontifex ergo interro-
gauit I E S V M de diſcipulis ſuis & de doctrina eius.Reſpondit ei I E S V S,Ego palàm lo D
cutus ſum mundo,ego ſemper docui in ſynagóga & in templo quò omnes Iudæi cõueniunt:

¶põtificibus]principibus ſacerdotum ¶laternis]lucernis

¶autem]igitur

¶mori]perdi

& in occulto locutus ſum nihil. Quid me interrogas? interroga eos qui audierunt quid locu-
tus ſum ipſis. ecce, hi ſciunt quæ dixerim ego. Hæc autem cum dixiſſet, vnus aſſiſtens mini-
ſtrorū dedit alapam I E S V, dicens, Sic reſpondes pontifici? Reſpondit ei I E S V S, Si ma-
le locutus ſum, teſtimodiū perhibe de malo: ſi autem bene, quid me cædis? Et miſit eum
Annas ligatū ad Caipham pontificē. Erat autē Simon Petrus ſtans & calefaciens ſe. Dixerunt
E ergo ei, Nūquid & tu ex diſcipulis eius es? Negauit ille & dixit, Nō ſum. Dicit ei vnus ex ſer-
uis pōtificis, cognatus eius cuius abſcidit Petrus auriculā, Nónne ego te vidi in orto cum il-
lo? Iterū ergo negauit Petrus: & ſtatim gallus cantauit. Adducunt ergo I E S V M à Cai-
pha in prætoriū. Erat autē mane: & ipſi nō introierūt in prætoriū, vt non cōtaminarētur, ſed
vt manducarēt paſcha. Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit, Quā accuſationē affertis ad-
uerſus hominē hunc? Reſponderūt & dixerūt ei, Si nō eſſet hic malefactor, nō tibi tradidiſſe-
F mus eum. Dixit ergo eis Pilatus, Accipite eū vos, & ſecundū legē veſtrā iudicate eum. Dixe-
runt ergo ei Iudæi, Nobis nō licet interficere quenquā. Vt ſermo I E S V impleretur quem
dixit, ſignificās qua morte eſſet moriturus. Introiuit ergo iterum in prætoriū Pilatus: & voca
uit I E S V M, & dixit ei, Tu es rex Iudæorū? Reſpōdit I E S V S, A temetipſo hoc dicis, an
alii tibi dixerūt de me? Reſpōdit Pilatus, Nunquid ego Iudæus ſum? Gens tua & pontifices,
tradiderūt te mihi. Quid feciſti? Reſpondit I E S V S, Regnū meum nō eſt de hoc mundo. ſi
ex hoc mūdo eſſet regnum meū, miniſtri mei vtique decertarent vt nō traderer Iudæis. nunc
G autē regnū meum non eſt hinc. Dixit itaque ei Pilatus, Ergo rex es tu? Reſpōdit I E S V S,
Tu dicis: quia rex ſum ego. Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundū: vt teſtimonium
perhibeam veritati: omnis qui eſt ex veritate, audit vocem meā. Dicit ei Pilatus, Quid eſt ve
ritas? Et cum hoc dixiſſet, iterum exiuit ad Iudæos, & dicit eis, Ego nullā inuenio in eo cau-
ſam. Eſt autem conſuetudo vobis vt vnum dimittam vobis in paſcha. vultis ergo dimittam
vobis regem Iudæorum? Clamauerunt rurſum omnes dicentes, Non hunc, ſed Barabban.
Erat autem Barabbas, latro.

CAP. XIX.

A TVnc ergo apprehendit Pilatus I E S V M, & flagellauit. Et milites plectētes coronā de
ſpinis, impoſuerunt capiti eius: & veſte purpurea circundederunt eum. Et veniebant ad
eum, & dicebāt, Aue rex Iudæorū, & dabant ei alapas. Exiuit ergo iterū Pilatus, & dicit eis,
Ecce adduco vobis eum foras, vt cognoſcatis quia in eo nullam inuenio cauſam. Exiuit ergo
I E S V S foras portans coronam ſpineam, & purpureū veſtimentū. Et dicit eis, Ecce homo,
Cum ergo vidiſſent eum pontifices & miniſtri, clamabant dicentes, Crucifige, crucifige eum.
B Dicit eis Pilatus, Accipite eum vos: & crucifigite. ego enim non inuenio in eo cauſam. Re-
ſponderūt ei Iudæi, Nos legē habemus: & ſecundū legem * debet mori, quia filiū dei ſe fecit.
Cum ergo audiſſet Pilatus hunc ſermonē, magis timuit. Et ingreſſus eſt prætoriū iterū: &
dicit ad I E S V M; Vnde es tu? I E S V S autē reſpōſum nō dedit ei. Dixit ergo ei Pilatus,
Mihi non loqueris? neſcis quia poteſtatem habeo crucifigere te, & poteſtatem habeo dimit-
tere te? Reſpondit I E S V S, Non haberes poteſtatem aduerſum me vllam, niſi tibi datum
eſſet déſuper. Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Et exinde quærebat Pi-
C latus dimittere eum. Iudæi autem clamabant, dicentes, Si hunc dimittis, non es amicus Cæ-
ſaris. omnis enim qui ſe regem facit, contradicit Cæſari. Pilatus autem cum audiſſet hos ſer-
mones, adduxit foras I E S V M: & ſedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithoſtrotos, He-
braice autē Gabbatha. Erat autē paraſceue paſchæ hora quaſi ſexta: & dicit Iudæis, Ecce rex
veſter. Illi autē clamabant, Tolle tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus, Regem veſtrū cruci-
figam? Reſponderūt pontifices, Nō habemus regem, niſi Cæſarem. Tunc ergo tradidit eis il-
lum, vt crucifigeretur. Suſceperunt autē I E S V M: & eduxerunt eum. Et baiulans ſibi
D crucem exiuit in eum qui dicitur Caluariæ locum, Hebraice autem Golgoltha: vbi crucifixe
runt eum, & cū eo alios duos hinc & hinc, mediū autē I E S V M. Scripſit autē & titulū Pi-
latus: & poſuit ſuper crucem. Erat autē ſcriptū, I E S V S Nazarenus rex Iudæorū. Hunc ergo
titulū multi Iudæorum legerūt: quia prope ciuitatem erat locus vbi crucifixus eſt I E S V S.
Et erat ſcriptum Hebraice, Græce, & Latine. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudæorū, Noli
ſcribere rex Iudæorū: ſed quia ipſe dixit, Rex ſum Iudæorū. Reſpōdit Pilatus, Quod ſcripſi,
E ſcripſi. Milites ergo cum crucifixiſſent eum, acceperūt veſtimenta eius (& fecerunt qua-

Alapa cæſus Chrs quid reſponderit.
Chrs ducitur ad Caipham. mat.26.f.mr.14.f.luc.22.f.
Petrus negat Chr3.matth.26.g.mar.14.g.luc.22.f.g.
Chrs coram Pilato. matt.27.a.mar.15.a luc.22.g.
Matth.20.c.
Chrs rex Iudæorū. matt.27.b.mar.14.a luc.23.a.
Regnū Chri.
Rex Chrs.
Veritas.
Barabban petunt Iudæi. matth.27.c. mar.15.b.luc.23.b.
Flagellatur Chrs, & coronatur ſpinis, matth.27.c. mar.15.b.
Iudæi petūt Chrm crucifigi.
Pilat⁹ timēs interrogat Chrm.
Poteſtas à deo.
Peccatum Iudæ.
Chrs crucifigēdus tradit Iudæis. Matth.27.d. mar.15.b. luc.23.e.
Titulus crucis Chriſti.
Veſtimenta Chri diuidūtur. mat.27.d. mar.15.b.luc.23.c.

Et veniebant ad eum,
nostram
Et exinde] Ex eo (ſub tempore)
dimittis,] dimiſeris,
ſibi] ſuam

tuor partes:vnicuique militi partem)& tunicam.Erat autem tunica inconſutilis,déſuper cõ- ¶déſuper] à ſummis
texta per totum.Dixerunt ergo adinuicem,Non ſcindamus eam,ſed ſortiamur de illa cuius
Pſal.21.e. ſit.Vt ſcriptura impleretur,dicens,Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi:& in veſtem meam mi-
ſerunt ſortem.Et milites quidem hæc fecerunt. Stabãt autem iuxta crucem I E S V ma-
ter eius,& ſoror matris eius,Maria Cleophæ,& Maria Magdalene.Cũ vidiſſet ergo I E S V S
matrem & diſcipulum ſtantem quem diligebat,dicit matri ſuæ,Mulier,ecce filius tuus.De- ¶ſtantem] aſtantem
Matrẽ cõmẽdat Iohanni Chriſtus. inde dicit diſcipulo,Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam diſcipulus*in ſua. Poſtea *ille ¶i ſua.] i.in ſuũ ius.
ſciẽs I E S V S quia omnia iam cõſummata ſunt,vt cõſummaretur ſcriptura dicit,Sitio. Vas F
Potat⁹ aceto Chr̃s morit. Pſal.68.e. autem erat poſitum aceto plenum. Illi autem ſpongiam plenam aceto, hyſſópo circumpo- ¶autem] igitur ¶plenam] impletã
nentes,obtulerunt ori eius. Cum ergo accepiſſet I E S V S acetum,dixit,Conſummatũ eſt.
Crura latronibus franguntur. Et inclinato capite tradidit ſpiritũ. Iudæi ergo (quoniã paraſceue erat)vt non remanerẽt
in cruce corpora ſabbatho(erat enim magnus dies ille ſabbathi)rogauerunt Pilatum,vt fran-
gerentur eorum crura & tollerentur. Venerunt ergo milites:& primi quidem fregerunt cru-
ra,& alterius qui crucifixus eſt cum eo. Ad I E S V M autem cum veniſſent,vt viderũt eum ¶aperuit,] pupugit,
Lat⁹ Chr̃i lãcea aperitur. iam mortuum,non fregerunt eius crura:ſed vnus militum lancea latus eius aperuit,& conti-
nuo exiuit ſanguis & aqua. Et qui vidit,teſtimonium perhibuit:& verum eſt teſtimonium
Exod.12.g. nume.9.b. eius.Et ille ſcit quia vera dicit:vt & vos credatis. Facta ſunt enim hæc vt ſcriptura implere- G
Zach.12.c. tur,Os non comminuetis ex eo.Et iterum alia ſcriptura dicit, Videbunt in quem tranſfixe ¶tranſfixerunt.] pupugerunt.
Ioſeph ab Arimathæa. runt. Poſt hæc autem rogauit Pilatum Ioſeph ab Arimathæa, (eò quòd eſſet diſcipulus ¶eò quòd] cum
matth.27.g. mar.15.d.luc.23.g. I E S V,occultus autem propter metum Iudæorum) vt tolleret corpus I E S V. Et permiſit
Pilatus. Vẽnit ergo,& tulit corpus I E S V. Vẽnit autem & Nicodemus qui venerat ad I E- ►Vẽnit ergo & tulit corpus I E S V.
Nicodemus. I.3.a. S V M nocte primum,ferens mixturam myrrhæ & aloes quaſi libras centum.Acceperũt au-
Sepelit̃ Chr̃s. tem corpus I E S V,& ligauerunt illud linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepeli-
re.Erat autem in loco vbi crucifixus eſt,ortus:& in orto monumẽtum nouũ,in quo nondum
quiſquam poſitus erat. Ibi ergo propter paraſceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumen-
tum,poſuerunt I E S V M.

CAP. XX.

Maria Magdalene ad ſepulchrum. mar.16.a.luc.24.a. VNa autem ſabbathi Maria Magdalene venit mane cum adhuc tenebræ eſſent ad mo- A ¶ſabbathi] ſabbathorum
numentum:& vidit lapidem ſublatũ à monumento.Cucurrit ergo,& venit ad Simô-
nem Petrum,& ad alium diſcipulum quem amabat I E S V S:& dicit illis,Tulerunt domi-
Petrus & Iohãnes currũt ad ſepulchrũ. num de monumento,& neſcimus vbi poſuerunt eum. Exiit ergo Petrus & ille alius diſci-
pulus,& venerunt ad monumẽtum.Currebant autem duo ſimul:& ille alius diſcipulus præ-
cucurrit citius Petro, & vẽnit primus ad monumentum. Et cum ſe inclinaſſet, videt poſita B ¶primus] prior
linteamina:non tamen introiuit.Venit ergo Simon Petrus ſequens eum,& introiuit in mo-
numentum, & vidit linteamina poſita, & ſudarium quod fuerat ſuper caput eius, non cum
linteaminibus poſitum,ſed ſeparatim inuolutũ in vnum locum. Tunc ergo introiuit & ille
diſcipulus qui venerat primus ad monumentũ:& vidit & credidit.nondũ enim ſciebant ſcri-
Ap̃ſi ignorãtes reſurrectionem. pturam quia oporteret eum à mortuis reſurgere. Abierunt ergo iterum diſcipuli ad ſemet- C
M.Magdalene plorat ad ſepulchrum. matth.28.a. mar.16.b. ipſos. Maria autem ſtabat ad monumentum, foris plorans. Dum ergo fleret,inclinauit
ſe & proſpexit in monumentum:& vidit duos angelos in albis ſedentes,vnũ ad caput & vnũ
ad pedes vbi poſitũ fuerat corpus I E S V.Dicunt ei illi,Mulier,quid ploras?Dicit eis,Quia
Angeli. tulerunt dominũ meũ:& neſcio vbi poſuerũt eum. Hæc cum dixiſſet cõuerſa eſt retrorſum,
Ieſus Magdalenã alloquitur. & vidit I E S V M ſtantem:& nõ ſciebat quia I E S V S eſt.Dicit ei I E S V S,Mulier,quid D
ploras?quem quæris? Illa exiſtimãs quia ortulanus eſſet, dicit ei, Domine,ſi tu ſuſtuliſti eũ, ¶ſuſtuliſti] aſportaſti
dicito mihi vbi poſuiſti eum:& ego eum tollã. Dicit ei I E S V S,Maria. Cõuerſa illa dicit
Reſurrexit Chriſtus. ei,Rabboni,quod dicitur magiſter.Dicit ei I E S V S,Noli me tãgere:nondũ enim aſcẽdi ad
patrẽ meũ. Vade autẽ ad fratres meos,& dic eis,Aſcẽdo ad patrẽ meũ & patrẽ veſtrũ,deũ meũ
& deũ veſtrũ.Venit Maria Magdalene annuntiãs diſcipulis,Quia vidi dominũ, & hæc dixit E
Chr̃s cõſpicitur ab ap̃ſis. mar.16.c.luc.24.f. mihi. Cum ergo ſero eſſet die illo,vna ſabbathorũ,& fores eſſent clauſæ, vbi erãt diſcipu
li cõgregati propter metũ Iudæorũ:vẽnit I E S V S, & ſtetit in medio,& dicit eis, Pax vobis.
1.Cor.15.a. Et cũ hæc dixiſſet,oſtẽdit eis manus & latus.Gauiſi ſunt ergo diſcipuli viſo domino. Dixit
Ap̃ſis datur ſp̃us ſanctus, & claues. ergo eis iterũ,Pax vobis:ſicut miſit me pater,& ego mitto vos.Hæc cũ dixiſſet,inſufflauit:&
Mat.18.c. dicit eis, Accipite ſpiritũ ſanctũ:quorũ remiſeritis peccata, remittũtur eis:& quorũ retinue- F ¶Didymus] Gemellus
Thomas. ritis,retẽta ſunt. Thomas autẽ vnus ex duodecim qui dicitur Didymus,nõ erat cum eis

quando venit I E S V S. Dixerunt ergo ei alii diſcipuli, Vidimus dominum. Ille autem di-
¶fixuram] veſtigiũ ¶locum] veſtigium
xit eis, Niſi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum
clauorum, & mittam manum meam in latus eius: non credam. Et poſt dies octo, iterum — Thomas corripit à Chřo
erant diſcipuli eius intus: & Thomas cum eis. Venit I E S V S ianuis clauſis, & ſtetit in me-
G dio, & dixit eis, Pax vobis. Deinde dicit Thomæ, Infer digitum tuum huc, & vide manus
¶incredulus,] infidelis,
meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meũ: & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Reſpon-
dit Thomas, & dixit ei, Dominus meus, & deus meus. Dicit ei I E S V S, Quia vidiſti me
Thoma, credidiſti: beati qui non viderunt & crediderunt. Multa quidem & alia ſigna fe- — Credere.
cit I E S V S in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. Hæc au-
tem ſcripta ſunt, vt credatis quia I E S V S eſt C H R I S T V S filius dei: & vt credentes, vi- — I E S V S eſt Chriſtus vita æterna.
tam habeatis in nomine eius.

CAP. XXI.

*diſcipulis ¶Didymus,] Gemellus,
A Poſtea manifeſtauit ſe iterum I E S V S * ad mare Tiberiadis. Manifeſtauit autem ſic, — Piſcantibus Petro & aliis apparet Chriſtus.
Erant ſimul Simon Petrus & Thomas qui dicitur Didymus, & Nathanael qui erat à Ca
na Galilææ, & filii Zebedæi, & alii ex diſcipulis eius duo. Dicit eis Simon Petrus, Vado pi-
*ſtatim
ſcari. Dicunt ei, Venimus & nos tecum. Et exierunt, & aſcenderunt in nauim*: & illa nocte
*iam
nihil prendiderunt. Mane autem* facto ſtetit I E S V S in litore: nõ tamen cognouerunt di-
¶nunqd] num quod
ſcipuli quia I E S V S eſt. Dicit ergo eis I E S V S, Pueri, nunquid pulmentarium habetis?
*Ille autem ¶dexterã] dexteras partes
Reſponderunt ei, Non.* Dixit eis, Mittite in dexteram nauigii rete: & inuenietis. Miſerunt
ergo: & iam non valebant illud trahere præ multitudine piſcium. Dicit ergo diſcipulus ille — Piſciũ multitudo.
B quem diligebat I E S V S, Petro, Dominus eſt. Simon Petrus cum audiſſet quia dominus — Petrus.
¶tunica] ſupindumento (pallio) ¶quaſi] circiter
eſt: tunica ſuccinxit ſe (erat enim nudus) & miſit ſe in mare. Alii autẽ diſcipuli nauigio vene-
runt (non enim longe erant à terra, ſed quaſi cubitis ducentis) trahentes rete piſcium. Vt er-
¶viderunt] vident
go deſcenderunt in terram, viderunt prunas poſitas, & piſcem ſuperpoſitum & panem. Di-
cit eis I E S V S, Afferte de piſcibus quos prendidiſtis nunc. Aſcendit Simon Petrus, & tra-
¶tanti] tot
xit rete in terram, plenum magnis piſcibus, cẽtum quinquaginta tribus. Et cum tanti eſſent,
¶diſcentium] diſcipulorum
non eſt ſciſſum rete. Dicit eis I E S V S, Venite, prandete. Et nemo audebat diſcentium in-
terrogare eum, Tu quis es? ſcientes quia dominus eſt. Et venit I E S V S, & accepit panem
¶Hoc iã tertio] Hac iam tertia vice
& dabat eis, & piſcem ſimiliter. Hoc iam tertio manifeſtatus eſt I E S V S diſcipulis ſuis
C cum ſurrexiſſet à mortuis. Cum ergo prendiſſent, dicit Simoni Petro I E S V S, Simon — Amor ĩ Chř; paſtori euãgelico neceſſarius.
¶Iohannis] Iona & infra. ¶iterum,] rurſum, (ſecundo,) ¶Paſce agnos meos.] Rege oues meas.
Iohannis diligis me plus his? Dicit ei, Etiam domine, tu ſcis quia amo te. Dicit ei, Paſce
agnos meos. Dicit ei iterũ, Simon Iohãnis diligis me? Ait illi, Etiã domine: tu ſcis quia amo
te. Dicit ei, Paſce agnos meos. Dicit ei tertio, Simon Iohannis amas me? Contriſtatus eſt Pe-
trus quia dixit ei tertio, amas me: & dixit ei, Domine, tu omnia ſcis: tu ſcis quia amo te. Di- — Petri mors pdicit̃. 2. pet. 1. c.
¶vbi] quò
cit ei, Paſce oues meas. Amen amen dico tibi, cum eſſes iunior cingebas te, & ambulabas vbi
volebas. cum autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non
¶clarificatur?] glorificaturus
vis. Hoc autem dixit, ſignificans qua morte clarificaturus eſſet deum. Et cum hoc dixiſſet, di
D cit ei, Sequere me. Cõuerſus Petrus vidit illum diſcipulũ quem diligebat I E S V S, ſe- — Iohannes.
¶recubuit] recidit (procubuit)
quentẽ, qui & recubuit in cœna ſuper pectus eius, & dixit, Domine quis eſt qui tradet te? Hũc
ergo cum vidiſſet Petrus, dicit I E S V, Domine, hic autem quid? Dicit ei I E S V S, Si eum
¶Exiuit ergo ſermo] vꝰ, Permanauit ergo rumor
volo manere donec veniam: quid ad te? tu me ſequere. Exiuit ergo ſermo iſte inter fratres
quia diſcipulus ille non moritur. Et non dixit ei I E S V S, Non moritur. ſed, Si eum vo-
lo manere donec veniam, quid ad te? Hic eſt diſcipulus ille qui teſtimonium perhibet de his,
& ſcripſit hæc: & ſcimus quia verum eſt teſtimonium eius. Sunt autem & alia multa quæ
¶capere poſſe] capturum ¶ſunt] forent
fecit I E S V S: quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe
eos qui ſcribendi ſunt, libros.

Acta Apoſtolorum.

PRIMVM quidem ſermonem feci de omnibus, ô Theophile, A
quæ cœpit IESVS facere & docere, vſq; in diem qua præcipiens
apoſtolis per ſpiritum ſanctũ, quos elegit, aſſumptus eſt: quibus &
præbuit ſeipſum viuũ poſt paſſionem ſuam in multis argumentis,
per dies quadraginta apparẽs eis, & loquens de regno dei. Et cõue-
ſcens, præcepit eis, ab Ieroſolymis ne diſcederent, ſed expectarent
promiſſionem patris, Quam audiſtis (inquit) per os meũ: quia Io-
hannes quidẽ baptizauit aqua, vos autẽ baptizabimini ſpiritu ſan
cto nõ poſt multos hos dies. Igitur qui cõuenerant, interroga- B
bant eum, dicẽtes, Domine, ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſrael? Dixit autẽ eis, Nõ eſt
veſtrum noſſe tempora vel momenta, quæ pater poſuit in ſuaipſius poteſtate: ſed accipietis
virtutẽ ſuperuenientis ſpiritus ſancti in vos, & eritis mihi teſtes in Ieruſalẽ, & in omni Iudæa,
& Samaria, & vſq; ad vltimũ terræ. Et cum hæc dixiſſet, vidẽtibus illis eleuatus eſt: & nu-
bes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Cúmque intuerentur in cælum, euntem illũ: ecce duo viri
aſtiterũt iuxta illos in veſtibus albis, qui & dixerũt, Viri Galilæi, quid ſtatis aſpiciẽtes in cæ-
lum? hic IESVS qui aſſumptus eſt à vobis in cælũ, ſic veniet quemadmodũ vidiſtis eum
euntem in cælum. Tunc reuerſi ſunt Ieroſolymam à monte qui vocatur Oliueti, qui eſt
iuxta Ieruſalem, ſabbathi habens iter. Et cum introiſſent, in cœnaculũ aſcenderũt vbi mane- C
bat Petrus & Iohannes, & Iacôbus & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus & Mat-
thæus, Iacôbus Alphæi & Simon Zelotes, & Iudas Iacóbi. hi omnes erant perſeuerantes vna-
nimiter in oratione*cũ mulieribus & MARIA matre IESV, & fratribus eius. In die-
bus his exurgens Petrus in medio fratrũ, dixit (Erat autẽ turba nominũ ſimul, ferè centũ vi-
ginti) Viri fratres, oportet impleri ſcripturam* quam prædixit ſpiritus ſanctus per os Dauid
de Iuda qui fuit dux eorũ qui comprehenderunt IESVM: qui cõnumeratus erat in nobis,
& ſortitus erat ſortem miniſterii huius. Et hic quidem poſſedit agrũ de mercede iniquitatis,
& ſuſpenſus crepuit medius: & diffuſa ſunt omnia viſcera eius. Et notum factum eſt omnibus
habitantibus Ieruſalem: ita vt appellaretur ager ille, lingua eorum, Hacel-dema, hoc eſt, ager D
ſanguinis. Scriptum eſt enim in libro Pſalmorum, Fiat commoratio eorũ deſerta : & non ſit
qui inhabitet in ea. Et epiſcopatum eius accipiat alter. Oportet ergo ex his viris qui nobiſcũ
ſunt congregati in omni tempore quo intrauit & exiuit inter nos dominus IESVS, inci-
piens à baptiſmate Iohannis vſque in diem qua aſſumptus eſt à nobis, teſtem reſurrectionis
eius nobiſcum fieri vnũ ex iſtis. Et ſtatuerunt duos, Ioſeph, qui vocabatur Barſabas, qui co-
gnominatus eſt Iuſtus: & Mathiam. Et orantes dixerũt, Tu domine qui corda noſti omniũ,
oſtende quem elegeris ex his duobus vnum, accipere locum miniſterii huius & apoſtolatus,
de quo præuaricatus eſt Iudas vt abiret in locum ſuum. Et dederunt ſortes eis: & cecidit ſors
ſuper Mathiam, & annumeratus eſt cum vndecim apoſtolis.

CAP. II.

ET cum cõplerentur dies pentecoſtes, erant omnes pariter in eodem loco: & factus eſt re- A
pente de cælo ſonus, tanquã aduenientis ſpiritus vehementis, & repleuit totam domũ vbi
erant ſedẽtes. Et apparuerũt illis diſpertitæ linguæ tanquã ignis, ſeditque ſuper ſingulos eo-
rum: & repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto, & cœperunt loqui variis linguis prout ſpiritus ſan-
ctus dabat eloqui illis. Erant autem in Ieruſalem habitãtes Iudæi, viri religioſi ex omni
natione quæ ſub cælo eſt. Facta autem hac voce conuenit multitudo, & mente confuſa eſt,
quoniã audiebat vnuſquiſque lingua ſua illos loquentes. Stupebãt autẽ omnes, & miraban- B
tur, *dicentes, Nónne ecce omnes iſti qui loquuntur, Galilæi ſunt? & quomodo nos audiui-
mus vnuſquiſq; linguã noſtrã, in qua nati ſumus? Parthi, & Medi, & AElamitæ, & qui habitãt
Meſopotamiã, Iudæã, & Cappadociã, Pontum, & Aſiam, Phrygiã, & Pamphiliã, AEgyptum,
& partes Libyæ quæ eſt circa Cyrenen, & aduenæ Romani, Iudæi quoque & Proſelyti, Cre-
tes, & Arabes: audimus eos loquentes noſtris linguis magnalia dei. Stupebant autẽ omnes, &
mirabãtur, adinuicem dicentes, Quidnam vult hoc eſſe? Alii autẽ irridentes dicebãt, Muſto
pleni ſunt iſti. Stans autẽ Petrus cum vndecim, leuauit vocem ſuã, & locutus eſt eis, Viri C
Iudæi, & qui habitatis Ieruſalem vniuerſi, hoc vobis notum ſit, & auribus percipite verba

---

Luc. 24. g. Bapt. ſpiritus ſancti. mat. 3. c. mar. 1. b. luc. 3. c. io. 1. d. ĩ. 2. a. 11. c. 19. a.

Tempus.

Teſtes Chr̃i ap̃ri.

Aſcẽſio Chr̃i in cælũ. luc. 24. g.

Ap̃ri in Ieruſalẽ expectãt ſpũm ſanctũ.

Maria.

Or̃o Petri ad ap̃os vt pro Iuda ſubſtituerẽt aliq̃s. Pſal. 40. c. Iohan. 13. a.

Iudas ſuſpenſus. mat. 27. a.

Pſal. 68. c.

Pſal. 108. b.

Or̃o ap̃orũ.

Sors.

Mathias.

Spũs ſanctus miſſus ĩ apoſtolos.

Mat. 3. c. mar. 1. b. luc. 3. c. io. 1. d. ſ. 1. a. ĩ. 11. b. 19. a.

Ap̃i, ebrij ex iſtimanẽ, accepto ſpiritu ſancto.

Prædicãte Petro, cõuerſi ad Chr̃m multi.

¶Primum] priorem (.i. Superiore quidẽ volumine diximus)
¶qua p̃cipiẽs ap̃lis p ſpũm ſãctũ: quos elegit,]vel, quo poſtq̃ impartit' ĩ hoc ipſm ſpm̃ ſanctũ mãdata dediſſet, quos delegerat apoſtolis.
¶argumentis,]vel, ſignis,
¶cõueſcens,]vel, conuerſans,
¶qui cõuenerãt,]vbi illi conueniſſent,
¶ſi] num
¶Iſrael? Iſraeli?
¶momenta,]articulos, (vel, opportunitates,)
¶virtutẽ] robur (fortitudinem)
*& obſecratione.
¶fratrum,]diſcipulorum,
¶oportet] oportebat
*hanc
¶ſortem] partem
¶eorum,]illius vernacula,
¶congregati] verſati
¶vnum ex iſtis.]vnũ quempiam.
¶orãtes,]cũ oraſſẽt,
¶locum] ſortem
¶præuaricatus eſt] p̃uaricatus excidit
¶annumerat' &c.] ſuffragiis addit' eſt ad numerum vndecim apoſtolorum.
¶cõplerentur] complerentur
¶pariter] vnanimiter
¶diſpertitæ] diuiſæ (diſſectæ)
¶variis] aliis
¶ſanctus] ille
*inter ſeſe
¶audiuim' vnuſq̃ſque linguã noſtrã,] audimus eos p̃pria quiſque lingua,
¶magnalia] magnifica

æſtimatis,|exiſtimatis, — mea. Non enim,ſicut vos æſtimatis, hi ebrii ſunt, cum ſit hora diei tertia:ſed hoc eſt quod
dictũ eſt per prophetam Ioel, Et erit in nouiſſimis diebus, dicit dominus: effundã de ſpiritu — Ioel.2.g.
meo ſuper omnem carnem:& prophetabunt filii veſtri & filiæ veſtræ,& iuuenes veſtri viſio-
nes videbunt,& ſeniores veſtri ſomnia ſomniabũt. Et quidem ſuper ſeruos meos,& ſuper an-
cillas meas in diebus illis effundam de ſpiritu meo,& prophetabunt:& dabo prodigia in cæ-
*ille — lo ſurſum, & ſigna in terra deorſum,ſanguinem & ignem & vaporem fumi. Sol conuertetur
in tenebras, & luna in ſanguinem,antequam veniat dies* domini magnus & manifeſtus. Et — Salus.
approbatum|exhibitum(deſignatũ) in vobis|erga vos — D erit:omnis quicũque inuocauerit nomẽ domini,ſaluus erit. Viri Iſraelitæ audite verba hæc, — Rom.10.c. Chr̃s à deo datus nobis in ſalutem.
IESVM Nazarenum,virum approbatũ à deo in vobis virtutibus & prodigiis & ſignis quæ
fecit deus per illum in medio veſtri,ſicut vos ſcitis:hunc definito conſilio & præſcientia dei
affligẽtes,|cum accepiſſetis, crucifixũ — traditum,per manus iniquorũ affligentes, interemiſtis. quem deus ſuſcitauit ſolutis dolori- — Reſurrectio.
iuxta quod|quatenus — bus inferni,iuxta quod impoſſibile erat teneri illũ ab eo.Dauid enim dicit in eum,Prouide — Pſal.15.c.
in eum,|de eo, — bam dominũ in conſpectu meo ſemper:quoniã à dextris eſt mihi ne cõmouear.propter hoc
lætatum eſt cor meũ,& exultauit lingua mea:inſuper & caro mea requieſcet in ſpe. Quoniã
dabis|ſines — nõ derelinques animã meam in inferno,nec dabis ſanctum tuũ videre corruptionem. Notas
mihi feciſti vias vitæ:replebis me iucunditate cum facie tua. Viri fratres,liceat audẽter dice-
E re ad vos de patriarcha Dauid quoniã & defunctus eſt, & ſepultus eſt: & ſepulchrum eius eſt — Dauid. 3.reg.2.b.
apud nos,vſque in hodiernũ diem.Propheta igitur cũ eſſet, & ſciret quia iureiurãdo iuraſſet — Pſal.131.c.
*futurum vt — illi deus*de fructu lumbi eius ſedere ſuper ſedem eius:prouidens locutus eſt de reſurrectione
ſedere|quãtum ad carnem Chr̃s exoriretur,ac ſederet — CHRISTI quia neque derelictus eſt in inferno,neq; caro eius vidit corruptionem.Hunc — Pſal.15.c. J.13.e.
prouidẽs|præſcius *donum — IESVM reſuſcitauit deus,cuius nos omnes teſtes ſumus. Dextera igitur dei exaltatus, &
promiſſione ſpiritus ſancti accepta à patre,effudit hoc donũ quod vos videtis & auditis. Nõ
enim Dauid aſcẽdit in cælum:dicit autem ipſe, Dixit dominus domino meo, ſede à dextris — Pſal.109.a.
meis,Donec ponã inimicos tuos ſcabellũ pedum tuorũ. Certiſſime ſciat ergo omnis domus
Iſrael quia & dominũ eum, & chriſtum fecit deus, hunc IESVM, quem vos crucifixiſtis. — Ieſus,ẽChr̃s.
F His autem auditis compuncti ſunt corde,& dixerũt ad Petrũ & ad reliquos apoſtolos, Quid — Pœnitentia.
faciemus viri fratres?Petrus autẽ ad illos,Pœnitentiam(inquit)agite,& baptizetur vnuſquiſ- — Baptiſmus.
que veſtrum in nomine IESV CHRISTI in remiſſionem peccatorũ veſtrorũ:& acci- — Remiſſio peccatorũ.
pietis donũ ſpiritus ſancti. Vobis enim eſt repromiſſio,& filiis veſtris, & omnibus qui longe — Promiſſiões de Chro Iudæis & gentibus.
*libenter — ſunt,quoſcũque aduocauerit dominus deus noſter. Aliis etiã verbis plurimis teſtificatus eſt,
& exhortabatur eos,dicens,Saluamini à generatione iſta praua.Qui ergo* receperũt ſermo-
nem eius,baptizati ſunt:& appoſitæ ſunt in die illa animæ circiter tria millia. Erant au-
tem perſeuerãtes in doctrina apoſtolorum, & communicatione,fractione panis & orationi- — Oratio.
*in Ieruſalem,& metus erat magnus in vniuerſis. — G bus. Fiebat autem omni animæ timor:multa quoque prodigia & ſigna per apoſtolos fiebant
in Ieruſalem,& metus erat magnus in vniuerſis. Omnes etiam qui credebant,erant pariter,
& habebant omnia communia.Poſſeſſiones & ſubſtantias vendebant,& diuidebant illa om- — Communia omnia.
circa|per ſingulos — nibus,prout cuique opus erat. Quotidie quoque perdurantes vnanimiter in templo,& fran- — Vnanimitas
gentes circa domos panem,ſumebant cibum cum exultatione & ſimplicitate cordis,collau- — Panis. Cordis ſimplicitas.
in idipſum.|in cõgregatione. *ſimul — dantes deum,& habẽtes gratiam ad omnem plebem.Dominus autem augebat qui ſalui fie- — Fides à deo.
rent quotidie in idipſum.

CAP. III.

A PEtrus autem & Iohannes*aſcendebant in templum,ad horam orationis nonam.Et qui- — Claudus ſanatur in noĩe Chriſti.
dam vir qui erat claudus ex vtero matris ſuæ, baiulabatur:quem ponebant quotidie ad
incipiẽtes introire|ingreſſuros — portam templi,quæ dicitur Specioſa, vt peteret eleemoſynam ab introeũtibus in templum.
Is cum vidiſſet Petrũ & Iohannẽ incipientes introire in templũ, rogabat vt eleemoſynã ac-
ciperet. Intuens autem in eum Petrus cum Iohanne, dixit, Reſpice in nos. At ille intende-
bat in eos,ſperãs ſe aliquid accepturũ ab eis.Petrus autẽ dixit, Argentũ & aurũ non eſt mi- — Argentum Aurum.
baſes eius & plantæ.|plantæ illius actali. — hi:quod autẽ habeo,hoc tibi do:In nomine IESV CHRISTI Nazareni ſurge,& am-
bula. Et apprehenſa manu eius dextra, alleuauit eum, & protinus conſolidatæ ſunt baſes
eius & plantæ.Et exiliens ſtetit,& ambulabat: & intrauit cum illis in templum ambulans,
Cognoſcebant|Agnouerunt ſtupore& extaſi|admiratione & ſtupore *qui ſanatus fuerat claudus — B & exiliens,& laudans deum.Et vidit omnis populus eum ambulantem,& laudantem deum. — Laus deo.
Cognoſcebant autem illum quòd ipſe erat qui ad eleemoſynam ſedebat ad Specioſam,
portam templi: & impleti ſunt ſtupore & extaſi in eo quod contigerat illi. Cum tene-
ret autem* Petrum & Iohannem, cucurrit omnis populus ad eos ad porticum quæ appella-

tur Salomonis,ſtupẽtes. Videns autẽ Petrus,reſpondit ad populũ, Viri Iſraelitæ quid mira-
mini in hoc,aut nos quid intuemini, quaſi noſtra virtute aut poteſtate fecerimus hunc am-
bulare? Deus Abraham,& deus Iſaac,& deus Iacob,deus patrum noſtrorũ glorificauit filium
ſuũ I E S V M,quem vos quidẽ tradidiſtis & negaſtis ante faciem Pilati,iudicãte illo dimit- C
[Matth.27.c. mar.15.b.luc. 23.c.iohã.18.g]
ti. Vos autẽ ſanctũ & iuſtum negaſtis,& petiſtis virum homicidã donari vobis: authorẽ verò
[Teſtes.]
vitæ interfeciſtis,quem deus ſuſcitauit à mortuis,cuius nos teſtes ſumus. Et in fide nominis
[Fides.]
eius,hũc quẽ vos videtis & noſtis, cõfirmauit nomen eius: & fides quæ per eum eſt,dedit illi
[Ignorantes Iudæi.]
integrã ſanitatem iſtam in conſpectu omniũ veſtrũ. Et nunc fratres ſcio quia per ignorantiã
[Scripturæ impletæ.]
feciſtis,ſicut & principes veſtri. Deus autem quæ prænuntiauit per os omniũ prophetarum*
[Pœnitentia.]
pati C H R I S T V M ſuũ,impleuit ſic. Pœnitemini igitur & cõuertimini, vt deleãtur pec-
cata veſtra: vt cum venerint tempora refrigerii à cõſpectu domini,& miſerit eum qui*prædi
catus eſt vobis I E S V M C H R I S T V M,quem oportet quidem cælum ſuſcipere vſque D
in tempora reſtitutionis omniũ quæ locutus eſt deus per os ſanctorũ ſuorũ à ſeculo prophe-
[Moyſi de Chr̃o ꝓphetia.deu.18.c.]
tarũ. Moyſes quidem*dixit,Quoniã prophetam ſuſcitabit vobis dominus deus veſter de fra-
tribus veſtris tanquã me: ipſum audietis iuxta omnia quæcunq; locutus fuerit vobis. Erit au-
[Audiendus Chriſtus.]
tem: omnis anima quæ nõ audierit prophetã illũ,exterminabitur de plebe. Et omnes prophe
tæ à Samuel,& deinceps qui locuti ſunt,etiam annuntiauerunt dies iſtos. Vos eſtis filii pro-
[Gen.22.c.]
phetarũ & teſtamenti quod diſpoſuit deus ad patres noſtros, dicens ad Abrahã, Et in ſemi-
ne tuo benedicentur omnes familiæ terræ. Vobis primùm deus ſuſcitans filium ſuum * miſit
[Pœnitentia.]
eum benedicentem vobis: vt conuertat ſe vnuſquiſque à nequitia ſua.

CAP. IIII.

[Petrus cũ Iohãne incarceratur.]
LOquentibus autem illis ad populum,ſuperuenerunt*ſacerdotes & magiſtratus templi & A
ſadducæi dolentes quòd docerent populũ,& annuntiarẽt in* I E S V reſurrectionem ex
mortuis:& iniecerunt in eos manus,& poſuerunt eos in cuſtodiam in craſtinum. erat autem
[Fides.]
iam veſpera. Multi autem eorum qui audierant verbũ,crediderunt:& factus eſt numerus vi-
[Petrus & Iohãnes cõfitẽtur Chr̃, eſſe ſolũ ſaluatorem.]
rorũ quaſi quinque millia. Factum eſt autem in craſtinũ vt cõgregarentur principes eo-
rum,& ſeniores,& ſcribæ in Ieruſalem,& Annas princeps ſacerdotũ,& Caiphas,& Iohannes,
& Alexander, & quotquot erant de genere ſacerdotali. Et ſtatuentes eos in medio, interro- B
gabant, In qua virtute aut in quo nomine feciſtis hoc vos? Tunc Petrus repletus ſpiritu ſan-
cto dixit ad eos, Principes populi & ſeniores Iſrael, ſi nos hodie diiudicamur in benefacto
hominis infirmi,in quo iſte ſaluus factus eſt,notũ ſit omnibus vobis & omni plebi Iſrael,quòd
in nomine domini noſtri I E S V C H R I S T I Nazareni quẽ vos crucifixiſtis, quem deus
[Lapis reprobatus.pſal. 117.d. mat.21.d.marci 12.a.lu.20.c iſa.28.d.1.pet. 2.a.rom.9.g.]
ſuſcitauit à mortuis,in hoc iſte aſtat coram vobis ſanus. Hic eſt lapis qui reprobatus eſt à vo C
bis ædificantibus,qui factus eſt in caput anguli:& nõ eſt in alio aliquo ſalus. Nec enim aliud
nomen eſt ſub cælo datum hominibus,in quo oporteat nos ſaluos fieri. Videntes autem
Petri*conſtantiam & Iohannis,comperto quòd homines eſſent ſine literis & idiotæ,admira-
[Inhibet Petro & Iohanni ne Ieſum prædicent.]
bantur,& cognoſcebant eos quoniam cum I E S V fuerant: hominem quoque videntes ſtan
tem cum eis qui curatus fuerat,nihil poterant contradicere. Iuſſerunt autem eos foras extra
concilium ſecedere:& conferebant adinuicem dicentes,Quid faciemus hominibus iſtis? quo- D
niam quidem notum ſignum factum eſt per eos omnibus habitantibus Ieruſalem. manife-
ſtum eſt:& non poſſumus negare. Sed ne amplius diuulgetur in populum,comminemur eis,
ne vltrà loquantur in nomine hoc vlli hominum. Et vocantes eos,denuntiauerunt ne omni-
no loquerẽtur neque docerẽt in nomine I E S V. Petrus verò & Iohãnes reſpondẽtes dixe-
runt ad eos, Si iuſtum eſt in conſpectu dei,vos potius audire quàm deum,iudicate. nõ enim
poſſumus quæ vidimus & audiuimus nõ loqui. At illi cõminantes,dimiſerunt eos: nõ inue- E
niẽtes quomodo punirẽt eos,propter populũ,quia omnes clarificabãt id quod factũ fuerat in
eo quod acciderat. Annorũ enim erat amplius quadraginta homo in quo factũ fuerat ſignũ
iſtud ſanitatis. Dimiſſi autẽ venerũt ad ſuos:& annuntiauerũt eis quanta ad eos principes
ſacerdotum & ſeniores dixiſſent. Qui cum audiſſent,vnanimiter leuauerũt vocem ad deum,
[Oro apoſtolorum.]
& dixerunt, Domine,tu es* qui feciſti cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt,qui
[Locus exponitur.pſal.2.a]
ſpiritu ſancto per os patris noſtri Dauid pueri tui dixiſti,Quare fremuerunt gentes,& popu-
li meditati ſunt inania? Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduerſus F
dominũ,& aduerſus C H R I S T V M eius. Conuenerunt enim verè in ciuitate iſta aduer-
ſus ſanctũ puerũ tuũ I E S V M quem vnxiſti,Herodes,& Pontius Pilatus,cum gentibus &

[¶virtute aut poteſta te] potẽtia aut religione(pietate)
[¶iudicãte illo dimitti.] cum iudicaſſet eſſe abſoluendum.
[¶confirmauit] conſolidauit
[*ſuorum]
[¶refrigerij] refrigerationis
[*ante]
[*ad patres]
[¶tanquam me] mei ſimilem:
[¶qui] quotquot
[¶diſpoſuit] teſtatus eſt
[*I E S V M]
[*illis]
[*nomine]
[¶in craſtinũ] poſtero die,
[¶virtute] potentia
[¶diiudicamur] examinamur
[¶in quo] qua ratiõe
[¶in hoc] per hunc
[¶reprobat⁹] reiect⁹
[*in dicendo]
[¶cõſtantiam] audaciam(libertatem)
[¶cognoſcebãt] agnoſcebant
[¶cõminemur] minaciter interminemur
[¶denuntiauerunt] præceperunt
[¶Si iuſtum eſt] An iuſtum ſit
[¶clarificabãt id qđ factũ fuerat] glorificabant deum
[¶quanta] quæcunq;
[*deus]
[spiritu ſancto]
[patris noſtri]
[in ciuitate iſta]
[¶puerum] filium

populis Iſrael facere quæ manus tua & conſilium tuum* decreuerunt fieri. Et nunc domine
reſpice in minas eorum, & da ſeruis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum, in eo quòd
manum tuam extendas ad ſanitates & ſigna & prodigia fieri per nomen ſancti filii tui I E-
S V. Et cum oraſſent, motus eſt locus in quo erant congregati: & repleti ſunt omnes ſpiritu
ſancto. & loquebātur verbū dei cum fiducia. Multitudinis autem credētium erat cor vnū
& anima vna: nec quiſquā eorum quæ poſſidebat, aliquid ſuū eſſe dicebat, ſed erant illis om-
G nia communia. Et virtute magna reddebant apoſtoli teſtimonium reſurrectionis I E S V
C H R I S T I domini noſtri: & gratia magna erat in omnibus illis. Neque enim quiſquam
egens erat inter illos. Quotquot enim poſſeſſores agrorum aut domorū erant, vendentes af-
ferebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes apoſtolorum. Diuidebatur au
tem ſingulis prout cuique opus erat. Ioſeph autem qui cognominatus eſt Barnabas ab apo-
ſtolis, (quod eſt interpretatū, filius cōſolationis) Leuites, Cyprius genere, cum haberet agrū,
vendidit eum, & attulit pretium, & poſuit ante pedes apoſtolorum.

CAP. V.

A VIr autem quidam nomine Ananias cum Sapphira vxore ſua vendidit agrum, & frauda
uit de pretio agri, conſcia vxore ſua: & afferens partem quandā, ad pedes apoſtolorum
poſuit. Dixit autem Petrus ad Ananiam, Anania, cur tentauit ſatanas cor tuum mentiri te
ſpiritui ſancto, & fraudare de pretio agri? Nónne manens tibi manebat, & venúndatū in tua
erat poteſtate? Quare poſuiſti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, ſed deo.
Audiens autē Ananias hæc verba, cécidit & expirauit. Et factus eſt timor magnus ſuper om-
B nes qui audierunt. Surgentes autem iuuenes amouerūt eum, & efferentes ſepelierunt. Fa-
ctum eſt autem quaſi horarum trium ſpatium, & vxor ipſius, neſciens quod factum fuerat,
introiuit. Dixit autē ei Petrus, Dic mihi mulier, ſi tanti agrū vēdidiſtis? At illa dixit, Etiā, tā-
ti. Petrus autem ait ad eam, Quid vtique conuenit vobis tentare ſpiritum domini? Ecce pe-
des eorum qui ſepelierunt virum tuum ad oſtium: & efferent te. Confeſtim cécidit ante pe-
des eius, & expirauit. Intrantes autem iuuenes, inuenerunt illam mortuam: & extulerunt &
ſepelierunt ad virum ſuum. Et factus eſt timor magnus in vniuerſa eccleſia, & in omnes qui
C audierunt. Per manus autem apoſtolorū fiebant ſigna & prodigia multa in plebe. Et erāt
vnanimiter omnes in porticu Salomonis. Cæterorum autem nemo audebat ſe cōiungere il-
lis: ſed magnificabat eos populus. Magis autem augebatur credentium in domino, multitu-
do virorū ac mulierum: ita vt in platéas eiicerēt infirmos, & ponerent in lectulis ac grabba-
tis, vt veniente Petro ſaltem vmbra illius obumbraret quenquā illorum, & liberarentur om-
nes ab infirmitatibus ſuis. Concurrebat autem & multitudo vicinarū ciuitatum Ieruſalem,
afferentes ægros & vexatos à ſpiritibus immundis: qui curabantur omnes. Exurgens autē
D princeps ſacerdotū & omnes qui cum illo erant, quæ eſt hæreſis ſadducæorū, repleti ſunt ze-
lo: & iniecerūt manus in apoſtolos, & poſuerūt eos in cuſtodia publica. Angelus autē do-
mini per noctem aperiens ianuas carceris, & educēs eos dixit, Ite: & ſtantes loquimini in tē-
plo plebi omnia verba vitæ huius. Qui cum audiſſent, intrauerunt diluculo in templū, & do
cebant. Adueniens autem princeps ſacerdotum & qui cum eo erant, conuocauerūt cōcilium
& omnes ſeniores filiorū Iſrael: & miſerunt ad carcerem vt adducerētur. Cum autē veniſſent
miniſtri, & aperto carcere nō inueniſſent illos: reuerſi nuntiauerūt dicentes, Carcerē quidem
E inuenimus clauſum cum omni diligētia, & cuſtodes* ſtantes ante ianuas: aperientes autē, ne-
minem intus inuenimus. Vt autē audierunt hos ſermones * magiſtratus templi & principes
ſacerdotum, ambigebāt de illis quidnā fieret. Adueniens autem quidam nuntiauit eis, Quia
ecce viri quos poſuiſtis in carcerē, ſunt in templo ſtantes, & docentes populū. Tunc abiit
magiſtratus cum miniſtris, & adduxit illos ſine vi. timebant enim populū ne lapidarentur.
Et cum adduxiſſent illos, ſtatuerunt in concilio. Et interrogauit eos princeps ſacerdotū, di-
cens, Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine iſto: & ecce repleſtis Ieruſalem
doctrina veſtra, & vultis inducere ſuper nos ſanguinē hominis iſtius. Reſpondens autem Pe-
F trus & apoſtoli, dixerūt, Obedire oportet deo magis, quàm hominibus. Deus patrū noſtrorū
ſuſcitauit I E S V M, quem vos interemiſtis ſuſpendētes in ligno. Hunc principem & ſalua-
torem deus exaltauit dextera ſua, ad dandam pœnitentiā Iſraeli, & remiſſionem peccatorū.
& non ſumus teſtes horum verborū, & ſpiritus ſanctus quem dedit deus omnibus obedienti-
bus ſibi. Hæc cum audiſſent, diſſecabātur: & cogitabāt interficere illos. Surgēs autē quidā

Left margin:
facere quæ] ad faciendū quæcunq;.
*prius
fiducia] audacia & infra.
virtute] potentia
tentauit] impleuit
mētiri te] vt mentireris
manens tibi manebat,] i. prorſus tibi manebat,
Quid vtique conuenit vobis tentare] Cur cōſpiraſtis inter vos vt tentaretis
audierunt.] audiebant hæc.
eijcerent] exportarent
& liberarētur oēs ab infirmitatibus ſuis.
hæreſis] ſecta
zelo:] æmulatione:
*foris
*ſummus ſacerdos,
magiſtrat⁹] vel, dux

Right margin:
Iudæi cōſilio dei occiderunt Chrm.
Miracula.
Spūs ſanct⁹.
Communia omnia.
Reſurrectio.
Egens nullus inter primos Chriſtianos.
Vēdere poſſeſſiones.
Barnabas.
Ananias moritur ob mendacium.
Mentiri.
Vxor Ananiæ moritur ꝓpter mēdacium.
Miracula.
Vmbra Petri.
Incarcerātur apoſtoli.
Angelus aperit eis ianuas
Verba vitæ.
Cōprehendūtur apl'i docētes.
Obedire deo.
Saluator Chriſtus.
Pœnitentia.
Remiſſio peccatorū.
Teſtes.
Spūs ſanct⁹.

Gamalielis conſilium.

¶honorabilis vniuerſæ plebi,] in pretio habitus apud totũ populum,
¶foras ad breue homines fieri:] vt paulisper ſecederent foras apoſtoli:
¶conſenſit] adhæſit.
¶profeſſionis,] vel, deſcriptionis,
*multum

in concilio phariſæus nomine Gamaliel, legis doctor, honorabilis vniuerſæ plebi, iuſſit foras
ad breue homines fieri: dixitque ad illos, Viri Iſraelitæ, attendite vobis ſuper hominibus iſtis
Theudas.
quid acturi ſitis. Ante hos enim dies extitit Theudas, dicens ſe eſſe aliquem, cui conſenſit
numerus virorum circiter quadringentorum, qui occiſus eſt: & omnes qui credebant ei, diſ- G
Iudas Galilæus.
ſipati ſunt, & redacti ad nihilum. Poſt hunc extitit Iudas Galilæus in diebus profeſſionis, &
auertit populum* poſt ſe, & ipſe periit: & omnes quotquot conſenſerunt ei, diſperſi ſunt. Et
nunc dico vobis, diſcedite ab hominibus iſtis, & ſinite illos: quoniã ſi eſt ex hominibus con-
ſilium hoc aut opus, diſſoluetur: ſi verò ex deo eſt, nõ poteritis diſſoluere, ne fortè & deo re-

¶ne fortè] ne quãdo
¶videamini.] reperiamini.

Cæſos ſe apoſtoli gaudẽt propter Ieſum.
pugnare videamini. Conſenſerũt autẽ illi. Et conuocantes apoſtolos, cæſis denuntiauerũt
ne omnino loquerẽtur in nomine I E S V, & dimiſerũt eos. Et illi quidem ibant gaudẽtes à
conſpectu concilii, quia digni habiti ſunt pro nomine I E S V contumeliam pati. Omni au-
tem die non ceſſabant in templo & circa domos docentes & euangelizantes I E S V M
C H R I S T V M.

¶circa domos] in ſingulis domibus

CAP. VI.

Diacones cõſtituũtur, qui viduis miniſtrarẽt, dum apoſtoli prædicarent.

¶Cõuocantes autem duodecim] Cæterũ duodecim illi cum iuſſiſſent adeſſe
¶æquum,] placitum (vel, gratum,)
¶boni teſtimonii] teſtimonio comprobatos
¶ſuper hoc opus.] in hoc negotio. (vel, ſup hãc neceſſitatem.
¶inſtantes erimus.] incumbemus.
¶aduenã] proſelytũ

IN diebus autẽ illis creſcente numero diſcipulorũ, factum eſt murmur Græcorũ aduer- A
ſus Hebræos, eò quòd deſpicerentur in miniſterio quotidiano viduæ eorum. Conuocan-
tes autem duodecim multitudinem diſcipulorũ dixerũt, Nõ eſt æquũ, nos derelinquere ver-
bum dei, & miniſtrare menſis. Conſyderate ergo fratres, viros ex vobis boni teſtimonii ſe-
ptem, plenos ſpiritu ſancto & ſapientia, quos cõſtituamus ſuper hoc opus. Nos verò, oratio- B
ni & miniſterio verbi inſtantes erimus. Et placuit ſermo coram omni multitudine. Et elege-
Stéphanus
runt Stéphanũ virũ plenũ fide & ſpiritu ſancto, & Philippũ, & Prochorũ, & Nicanorem, & Ti-
Oſo.
monem, & Parmenã, & Nicolaum aduenã Antiochenũ. Hos ſtatuerũt ante cõſpectũ apoſto
Impoſitio manuum.
lorũ: & orantes impoſuerũt eis manus. Et verbum dei creſcebat, & multiplicabatur numerus
Sacerdotes obediũt fidei.
diſcipulorum in Ieruſalem valde: multa etiã turba ſacerdotum obediebat fidei. Stépha-
nus autẽ plenus gratia & fortitudine faciebat prodigia & ſigna magna in populo. Surre- C
Stephani ſpiritus.
Falſi teſtes cõtra Stephanũ
xerũt autẽ quidã de ſynagóga, quæ appellatur Libertinorũ, & Cyrenenſiũ, & Alexandrinorũ,
& eorũ qui erãt à Cilicia & Aſia, diſputãtes cum Stéphano: & nõ poterãt reſiſtere ſapientiæ &

¶ſubmiſerũt] ſubornarunt
¶concurrentes] inuadentes
*cõtumelioſa

ſpiritui qui loquebatur. Tũc ſubmiſerũt viros, qui dicerẽt ſe audiuiſſe eũ dicentẽ verba blaſ-
phemiæ in Moyſen & deũ. Cõmouerũt itaq; plebẽ, & ſeniores, & ſcribas: & cõcurrẽtes rapue-
rũt eũ, & adduxerũt in cõciliũ, & ſtatuerũt falſos teſtes qui dicerẽt, Homo iſte nõ ceſſat loqui D
verba* aduerſus locũ ſanctũ & legẽ. audiuimus enim eum dicentẽ quoniã I E S V S Naza-
renus hic, deſtruet locũ iſtũ, & mutabit traditiones quas tradidit nobis Moyſes. Et intuẽtes eũ
Facies Stephani.
omnes qui ſedebant in cõcilio, viderũt faciem eius tanquã faciem angeli.

CAP. VII.

Concio & reſponſio Stephani aduerſus falſos teſtes.
Gen. 12. a.
Gen. 11. d.

DIxit autem princeps ſacerdotum, Si hæc ita ſe habent? Qui ait, Viri fratres & patres au- A
dite. Deus gloriæ apparuit patri noſtro Abrahæ cum eſſet in Meſopotamia, prius quàm
moraretur in Charan, & dixit ad illum, Exi de terra tua, & de cognatione tua, & veni in ter-
ram quam monſtrauero tibi. Tũc exiit de terra Chaldæorũ, & habitauit in Charan. Et inde,
poſtquã mortuus eſt pater eius, trãſtulit illũ in terrã iſtam, in qua nũc vos habitatis. Et nõ de
dit illi hæreditatẽ in ea nec paſſum pedis: ſed repromiſit dare illi eam in poſſeſſionẽ, & ſemi-
Gen. 15. c.
ni eius poſt ipſum, cum nõ haberet filiũ. Locutus eſt autẽ ei deus, Quia erit ſemen eius acco-

¶accola] inquilinũ

la in terra aliena, & ſeruituti eos ſubiicient, & male tractabũt eos annis quadringẽtis: & gen-
tem cui ſeruierint, iudicabo ego, dicit dominus. & poſt hæc exibunt, & ſeruient mihi in loco
Circunciſio.
Gen. 17. b.
iſto. Et dedit illi teſtamentũ circũciſionis, & ſic genuit Iſaac, & circũcidit eum die octauo: &
Gen. 21. a.
Gen. 25. c.
Iſaac, Iacob: & Iacob, duodecim patriarchas. Et patriarchæ æmulantes, Ioſeph vendiderũt

¶æmulantes,] inuidia moti,

Gen. 29. f. g. 30 a. 35. c.
Ioſeph.
in AEgyptũ. & erat deus cum eo: & eripuit eum ex omnibus tribulationibus eius, & dedit ei B
Gen. 37. f.
gratiam & ſapientiam in conſpectu Pharaonis regis AEgyptiorum, & conſtituit eum præpo
Gen. 41. e.
ſitum ſuper AEgyptum & ſuper omnem domum ſuam. Venit autem fames in vniuerſam
Gen. 42. a.
AEgyptum & Chanáan, & tribulatio magna: & non inueniebãt cibos patres noſtri. Cum au-
Gen. 45. a.
diſſet autem Iacob eſſe frumentum in AEgypto, miſit patres noſtros primùm: & in ſecundo

¶in ſecundo cognitus] cum iterum miſiſſet eos, agnitus
¶manifeſtatum eſt] innotuit

cognitus eſt Ioſeph à fratribus ſuis, & manifeſtatum eſt Pharaoni genus eius. Mittens autem
Ioſeph, accerſiuit Iacob patrem ſuum, & omnem cognationem ſuam in animabus ſeptuagin
Gen. 46. a
taquinque. Et deſcendit Iacob in AEgyptum: & defunctus eſt ipſe & patres noſtri. Et tranſ-
Gen. 49. d
Gen. 50. b
lati ſunt in Sichem, & poſiti ſunt in ſepulchro quod emit Abraham pretio argẽti à filiis He-
Gen. 23. a.
mor filii Sichem. Cum autem appropinquaret tempus promiſſionis, quã confeſſus erat

¶quã cõfeſſus erat] de qua iurauerat

¶ſciebat] nouerat C deus Abrahæ, creuit populus & multiplicatus eſt in AEgypto, quoadusque ſurrexit alius rex Exod.1.d
in AEgypto, qui non ſciebat Ioſeph. Hic circũueniens genus noſtrum, afflixit patres noſtros:
vt exponerent infantes ſuos, ne viuificarentur. Eodem tempore natus eſt Moyſes, & fuit gra- Moyſes.
tus deo, qui nutritus eſt tribus mẽſibus in domo patris ſui. Expoſito autem illo, ſuſtulit eum Exod.2.a
¶in filium.] vl, vice filii. filia Pharaonis, & nutriuit eum ſibi in filium. Et eruditus eſt Moyſes omni ſapientia AEgy-
ptiorum: & erat potens in verbis & in operibus ſuis. Cum autem impleretur ei quadraginta
annorum tempus, aſcẽdit in cor eius vt viſitaret fratres ſuos filios Iſrael. Et cum vidiſſet quen
dam iniuriam patientem, vindicauit illum: & fecit vltionem ei qui iniuriam ſuſtinebat per-
*ſuos cuſſo AEgyptio. Exiſtimabat autem intelligere fratres * quoniam deus per manũ ipſius da-
ret ſalutem illis: at illi non intellexerunt. Sequenti verò die apparuit illis litigantibus: & re- Exod.2.e.
conciliabat eos in pace, dicens, Viri, fratres eſtis: vt quid nocetis alterutrum? Qui autem iniu-
D riam faciebat proximo, repulit eum dicens, Quis te conſtituit principẽ & iudicem ſuper nos?
nunquid interficere me tu vis, quemadmodum interfeciſti heri AEgyptiũ? Fugit autem Moy
ſes in verbo iſto: & factus eſt aduena in terra Madian, vbi generauit filios duos. Et expletis
¶in igne flãmæ] dñi in flamma ignis annis quadraginta, apparuit illi in deſerto montis Sina angelus in igne flammæ rubi. Moyſes Apparet angelus Moyſi ĩ
¶conſyderaret,] at-tenderet, & infra. autem videns, admiratus eſt viſum. Et accedente illo vt conſyderaret, facta eſt ad eum vox do rubo.exo.3.a.
mini, dicens, Ego ſum deus patrum tuorum, deus Abraham, deus Iſaac, & deus Iacob. Tre-
mefactus autem Moyſes, non audebat conſyderare. Dixit autem illi dominus, Solue calcea-
mentum pedum tuorum: locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. Videns vidi afflictionem po Terra ſancta.
puli mei qui eſt in AEgypto, & gemitum eorum audiui, & deſcendi liberare eos. Et nunc ve-
nito, & mittam te in AEgyptum. Hunc Moyſen quem negauerunt, dicentes, Quis te conſti-
E tuit principem & iudicem? hunc deus principem & redemptorẽ miſit, cum manu angeli qui Exo.7.8.9.10.11.14.
apparuit illi in rubo. Hic eduxit illos faciens prodigia & ſigna in terra AEgypti, & in rubro Exod.16.a.
*veſter, mari, & in deſerto annis quadraginta. Hic eſt Moyſes qui dixit filiis Iſrael, Prophetam ſuſci- Deut.18.c. Exod.19.a.
¶tanquam me:] ſimilem mei: tabit vobis deus * de fratribus veſtris tanquam me: ipſum audietis. Hic eſt qui fuit in eccleſia
¶eccleſia] congregatione in ſolitudine cum angelo qui loquebatur ei in monte Sina: & cum patribus noſtris, qui acce-
¶dare] vt daret pit verba vitæ dare nobis. Cui noluerunt obedire patres noſtri: ſed repulerunt & auerſi ſunt
cordibus ſuis in AEgyptum, dicentes ad Aaron, Fac nobis deos qui præcedant nos: Moyſi Idololatrę Iudæi.exo.32.a.
enim huic qui eduxit nos de terra AEgypti, neſcimus quid factum ſit ei. Et vitulum fecerũt
¶ſeruire militiæ] vt colerent militiam in diebus illis, & obtulerunt hoſtiam ſimulachro, & lætabantur in operibus manuum ſuarũ.
Conuertit ſe autem deus, & tradidit eos ſeruire militiæ cæli, ſicut ſcriptum eſt in libro pro-
F phetarum, Nunquid victimas & hoſtias obtuliſtis mihi annis quadraginta in deſerto, domus Amos 5.g.
¶adorare] ad adorandum Iſrael? Et ſuſcepiſtis tabernaculum Moloch & ſydus dei veſtri Rempham, figuras quas feci- Moloch.
ſtis, adorare eas. Et trãſferam vos trans Babylonem. Tabernaculum teſtimonii fuit patribus
noſtris in deſerto, ſicut diſpoſuit illis deus, loquens ad Moyſen vt faceret illud ſecundum for- Exod.25.d heb.8.b
¶ſuſcipiẽtes] qui ſucceſſerunt mam quam viderat. Quod & induxerunt, ſuſcipientes patres noſtri cum Ieſu in poſſeſſionem Ioſue.3.c.d
gentium, quas expulit deus à facie patrum noſtrorum vſque in diebus Dauid, qui inuenit gra Dauid. 1.re.16.c. pſal.
tiam ante deum, & petiit vt inueniret tabernaculum deo Iacob. Salomon autem ædificauit 131.a.1.par.17.c 3.Reg.6.a.
illi domum. Sed excelſus, non in manufactis habitat, ſicut per prophetam dicit, Cælum mihi Vbi habitet
ſedes eſt: terra autem, ſcabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit do- deus.ȷ̃.17.f.iſa. 66.a.
minus? aut quis locus requietionis meæ eſt? Nónne manus mea fecit hæc omnia? Dura cer
uice, & incircuncisi cordibus & auribus, vos ſemper ſpiritui ſancto reſtitiſtis: ſicut patres ve- Incircũciſus corde.
G ſtri, & vos. Quem prophetarum non ſunt perſecuti patres veſtri? Et occiderunt eos qui præ-
nuntiabant de aduentu iuſti, cuius vos nunc proditores & homicidæ fuiſtis: qui accepiſtis le-
gem in diſpoſitione angelorum, & non cuſtodiſtis. Audientes autem hæc, diſſecabantur cor-
dibus ſuis, & ſtridebant dentibus in eum. Cum autem eſſet plenus ſpiritu ſancto, intendens in Stephanus vídet gloriã &
cælum, vidit gloriã dei, & IESVM ſtantem à dextris dei. Et ait, Ecce video cælos apertos, Chriſtũ dei.
& filium hominis ſtantem à dextris dei. Exclamantes autem voce magna, continuerunt au-
res ſuas, & impetum fecerunt vnanimiter in eum. Et eiicientes eum extra ciuitatem, lapida-
bant: & teſtes depoſuerunt veſtimenta ſua ſecus pedes adoleſcentis, qui vocabatur Saulus. Et
lapidabant Stéphanum inuocantem, & dicentem, Domine IESV, ſuſcipe ſpiritum meum. Lapidatᷣ Stéphanus.
Poſitis autem genibus, clamauit voce magna, Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum. Et cum Orat pro inimicis.
hoc dixiſſet, obdormiuit. Saulus autem erat conſentiens neci eius. Saulus.

CAP. VIII.

Affligitur eccleſia Chriſti. Planctus in morte Stéphani. Saulus perſequitur Chriſtianos. Philipp' prædicat Chriſtũ Samaritanis

¶in eccleſia,ǁ aduerſus eccleſiam, *ſingulas

FActa eſt autem in illa die perſecutio magna in eccleſia, quæ erat Ieroſolymis, & omnes A
diſperſi ſunt per regiones Iudææ & Samariæ , præter apoſtolos. Curauerunt autem
Stéphanum viri timorati,& fecerunt planctum magnum ſuper eum. Saulus autem deua-
ſtabat eccleſiam,per * domos intrans:& trahens viros ac mulieres,tradebat in cuſtodiam.Igi
tur qui diſperſi erant,pertranſibant,euangelizantes verbum dei. Philippus autem deſcen
dens in ciuitatem Samariæ,prædicabat illis CHRISTVM. Intendebant autem turbæ his
quæ à Philippo dicebantur,vnanimiter audientes,& videntes ſigna quæ faciebat. Multorum
enim habentium,ſpiritus immundi clamantes voce magna,exibant.Multi autem paralytici B
& claudi curati ſunt.Factum eſt ergo gaudium magnum in illa ciuitate. Vir autem qui-
dam nomine Simon,qui ante fuerat in ciuitate magus,ſeducens gentem Samariæ,dicens ſe
eſſe aliquem magnum:cui auſcultabant omnes à minimo vſque ad maximum dicentes,Hic,
eſt virtus dei,quæ vocatur magna.Attendebant autem eum,propterea quòd multo tempore
magicis ſuis dementaſſet eos.Cum verò credidiſſent Philippo euangelizanti de regno dei: in
nomine IESV CHRISTI baptizabantur viri ac mulieres.Tunc Simon & ipſe credidit:
& cum baptizatus eſſet, adhærebat Philippo. Videns etiam ſigna & virtutes maximas fieri, C
ſtupens admirabatur.Cum autẽ audiſſent apoſtoli qui erant in Ieroſolymis, quòd recepiſſet
Samaria verbum dei: miſerunt ad eos Petrum & Iohannem. Qui cum veniſſent, orauerunt
pro ipſis,vt acciperent ſpiritum ſanctum.Nondum enim in quenquam illorum venerat, ſed
baptizati tantum erant in nomine domini IESV. Tunc imponebant manus ſuper illos,
& accipiebant ſpiritum ſanctum. Quum vidiſſet autem Simon quia per impoſitionem ma-
nus apoſtolorum daretur ſpiritus ſanctus,obtulit eis pecuniam,dicens,Date & mihi hanc po
teſtatem,vt cuicunque impoſuero manus,accipiat ſpiritum ſanctum. Petrus autem dixit ad D.
eum, Pecunia tua tecum ſit in perditionem: quoniam donum dei exiſtimaſti pecunia poſſi-
deri.Non eſt tibi pars,neque ſors in ſermone iſto.cor enim tuum non eſt rectum coram deo.
Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua:& roga deum,ſi fortè remittatur tibi hæc cogi-
tatio cordis tui.In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te eſſe. Reſpon-
dens autem Simon,dixit,Precamini vos pro me ad dominũ vt nihil veniat ſuper me horum
quæ dixiſtis. Et illi quidem teſtificati & locuti verbum domini,redibant Ieroſolymam,& E
multis regionibus Samaritanorũ euangelizabant. Angelus autem domini locutus eſt ad Phi
lippum,dicens,Surge,& vade contra meridiem, ad viam quæ deſcendit ab Ieruſalem in Ga-
zam:hæc eſt deſerta.Et ſurgens abiit.Et ecce,vir AEthiops,eunuchus,potens Candaces regi-
næ AEthiopum, qui erat ſuper omnes gazas eius:venerat adorare in Ieruſalem:& reuerteba-
tur ſedens ſuper currum ſuum,legénſque Iſaiam prophetam.Dixit autem ſpiritus Philippo,
Accede, & adiunge te ad currum iſtum. Accurrens autem Philippus, audiuit eum legentem
Iſaiam prophetam,& dixit,Putáſne intelligis quæ legis?Qui ait,Et quomodo poſſum,ſi non
aliquis oſtenderit mihi?Rogauítque Philippum vt aſcenderet,& ſederet ſecum.Locus autem F
ſcripturæ quam legebat,erat hic, Tanquam ouis ad occiſionem ductus eſt: & ſicut agnus co-
ram tondente ſe ſine voce,ſic non aperuit os ſuum. In humilitate * iudicium eius ſublatum
eſt.Generationem eius quis enarrabit?quoniam tolletur de terra vita eius. Reſpõdens autem
eunuchus Philippo,dixit,Obſecro te,de quo propheta dicit hoc?de ſe,an de alio aliquo? Ape-
riens autem Philippus os ſuum, & incipiens à ſcriptura iſta, euangelizauit illi IESVM. Et
dum irent per viam,venerunt ad quandam aquam:& ait eunuchus,Ecce aqua, quid prohibet G
me baptizari?Dixit autem Philippus,Si credis ex toto corde,licet. Et reſpondens ait, Credo
filium dei eſſe IESVM CHRISTVM.Et iuſſit ſtare currum:& deſcenderunt vterque in
aquam,Philippus & eunuchus,& baptizauit eum.Cum autem aſcẽdiſſent de aqua,ſpiritus do
mini rapuit Philippum,& amplius non vidit eum eunuchus.Ibat autem per viam ſuam gau-
dens.Philippus autem inuentus eſt in Azoto: & pertranſiens euangelizabat ciuitatibus cun-
ctis,donec veniret Cæſaream.

Margin notes (left): Gaudium. Simõ magus qualis. — Simõ magus baptizatur. — Baptizantur Samaritani. Oratio. Spũs ſanctus — Impoſitio manuum. — Donum dei pecunia non poſſidetur. — Philippus annũtiat Chr̃m eunucho Candaces reginę. — Spũs ſanctus — Iſa 53.c. — Fides eunuchi. Baptizatur eunuchus. — Lętitia fidei.

Margin notes (right): ¶Multorũ enim habẽtiũ,ſpũs immundi ǁ Spũs enim immundi è multisqui illos habebant, — ¶ſeducẽs ǁ dementás — ¶venerat, ǁ illapſus fuerat, — ¶ſermone iſto. ǁ vł, ratione hac. — ¶obligatione ǁ vł colligatione — ¶regionibus ǁ vicis — ¶potens, ǁ prefectus, — ¶Putáſne ǁ nunquid — ¶oſtẽderit ǁ dux viæ fuerit — *ipſius

CAP. IX.

SAulus autem adhuc ſpirãs minarum & cædis in diſcipulos domini,acceſſit ad principem A
ſacerdotum,& petiit ab eo epiſtolas in Damaſcũ ad ſynagógas: vt ſi quos inueniſſet hu-
ius viæ viros ac mulieres,vinctos perduceret in Ieruſalem. Et cum iter faceret,contigit vt
appropinquaret Damaſco:& ſubito circunfulſit eum lux de cælo.Et cadẽs in terram,audiuit

Margin notes (left): Saulus incarcerat Chriſtianos. galat. 1. c. — Saulem conuertit Chriſtus ad ſe.

Margin notes (right): ¶minarũ & cædis ǁ minas & cædes — ¶circunfulſit ǁ vł, circunfulgurauit

ille, dñs dixit,

vocem dicentem ſibi, Saule Saule quid me perſequeris? Qui dixit, Quis es domine? Et ille, 1.Cor.15.b. 2.cor.12.a
Ego ſum I E S V S, quem tu perſequeris. durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare. Et tre-
mens ac ſtupens dixit, Domine, quid me vis facere? Et dominus ad eum, Surge, & ingredere
B ciuitatem, & dicetur tibi quid te oporteat facere. Viri autem illi qui comitabantur cum illo,
ſtabant ſtupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes. Surrexit autem Sau-
lus de terra, apertiſque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt
Damaſcum. Et erat ibi tribus diebus non videns, & non manducauit neque bibit. Erat au- Ananias.
tem quidam diſcipulus Damaſci, nomine Ananias: & dixit ad illum in viſu dominus, Ana-
nia. At ille ait, Ecce ego domine. Et dominus ad eum, Surge, & vade in vicum qui vocatur
Rectus: & quære in domo Iudæ Saulum nomine, Tharſenſem. ecce enim orat. Et vidit virũ Oratio.
Ananiam nomine, introeuntem & imponentem ſibi manus vt viſum recipiat. Reſpondit au-
C tem Ananias, Domine, audiui à multis de viro hoc, quanta mala fecerit ſanctis tuis in Ieru- Ananias timet ſibi à Paulo.
ſalem. & hic habet poteſtatem à principibus ſacerdotum alligandi omnes qui inuocant no-
men tuum. Dixit autem ad eum dominus, Vade, quoniam vas electionis eſt mihi iſte, vt por- Vas electum Paulus.
tet nomen meum coram gentibus & regibus & filiis Iſrael. ego enim oſtendam illi quanta Afflictiones.
oporteat eum pro nomine meo pati. Et abiit Ananias, & introiuit in domum: & imponens
ei manus, dixit, Saule frater, dominus miſit me I E S V S, qui apparuit tibi in via qua venie-
bas: vt videas, & implearis ſpiritu ſancto. Et confeſtim ceciderunt ab oculis eius tanquã ſqua- Baptizatur Paulus.
mæ, & viſum recepit. & ſurgens baptizatus eſt. Et cum accepiſſet cibum , confortatus eſt.

nihil neminem — Ad manus autẽ illi trahẽtes, Sed manu ducentes illum, — hic Vſ, hoc loco — electionis electũ — videas viſum recipias — confortatus corroboratus

Fuit autem cum diſcipulis qui erant Damaſci, per dies aliquot. Et continuo ingreſſus in Paulus prędicat Ieſum eſſe Chriſtum.
D ſynagógas, prædicabat I E S V M quoniam hic eſt filius dei. Stupebant autẽ omnes qui eum
audiebant, & dicebant, Nónne hic eſt qui expugnabat in Ieruſalem eos qui inuocabant no-
men iſtud: & huc ad hoc vénit vt vinctos illos duceret ad principes ſacerdotum? Saulus autem
multo magis conualeſcebat, & confundebat Iudæos qui habitabant Damaſci, affirmans quo-
niam hic eſt C H R I S T V S. Cum autem implerentur dies multi, conſilium fecerunt in Inſidiæ Paulo tenduntur 2.cor.11.g
vnum Iudæi vt eum interficerent. Notæ autem factæ ſunt Saulo inſidiæ eorum. Cuſtodiebãt
autem & portas die ac nocte, vt eum interficerent. Accipientes autem eum diſcipuli eius no-
cte, per murum demiſerunt eum, ſubmittentes in ſporta. Cum autem * veniſſet in Ieruſa- Non creditur Paulus eſſe Chriſti diſcipulus.
E lem, tentabat ſe iungere diſcipulis: & omnes timebant eum, non credentes quòd eſſet diſcipu-
lus. Barnabas autem apprehenſum illum duxit ad apoſtolos: & narrauit illis quomodo in via
vidiſſet dominum, & quòd locutus eſt ei, & quomodo in Damaſco fiducialiter egerit in no-
mine I E S V. Et erat cum illis intrans & exiens in Ieruſalem, fiducialiter agens in nomine
domini. Loquebatur quoque gentibus: & diſputabat cum Græcis: illi autem quærebant occi- Paulus diſputat cũ gẽtibꝰ
dere eum. Quod cum cognouiſſent fratres, deduxerunt eum Cæſaream, & dimiſerunt Thar-
ſum. Eccleſia quidem per totam Iudæam, & Galilæam & Samariam habebat pacem, & Pax.
ædificabatur ambulans in timore domini, & conſolatione ſancti ſpiritus replebatur. Fa- Timor dei.
ctum eſt autem, vt Petrus dum tranſiret vniuerſos, deueniret ad ſanctos qui habitabant Lyd- Sancti.
F dæ. Inuenit autem ibi hominem quendam, nomine AEneam, ab annis octo iacentẽ in grab- AEneas paralyticus ſanat.
bato, qui erat paralyticus. Et ait illi Petrus, AEnea, ſanet te dominus I E S V S C H R I-
S T V S: ſurge, & ſterne tibi. Et continuo ſurrexit. Et viderunt eum omnes qui habitabant
Lyddæ, & Saronæ: qui conuerſi ſunt ad dominum. In Ioppe autem fuit quædam diſcipu- Chriſtiani in Lyddæ, & Sarona.
la nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis & elee- Tabitha ſuſcitatur.
moſynis quas faciebat. Factum eſt autem in diebus illis vt infirmata moreretur. Quam cum Opera.
lauiſſent, poſuerunt eam in cœnaculo. Cum autem propè eſſet Lydda ab Ioppe, diſcipuli au- Eleemoſynę.
G dientes quòd Petrus eſſet in ea, miſerunt duos viros ad eum, rogantes, Ne pigriteris venire vſ-
que ad nos. Exurgens autem Petrus venit cum illis. Et cum aduenisset, duxerũt illum in cœ-
naculũ: & circunſteterunt illum omnes viduæ flentes, & oſtendentes ei tunicas & veſtes quas
faciebat illis Dorcas. Eiectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua orauit: & conuerſus Oratio.
ad corpus, dixit, Tabitha, ſurge. At illa aperuit oculos: & viſo Petro reſedit. Dans autem illi
manum, erexit eam. Et cum vocaſſet ſanctos & viduas, aſſignauit eam viuam. Notum autem
factum eſt per vniuerſam Ioppen : & crediderunt multi in dominũ. Factum eſt autem vt
dies multos moraretur in Ioppe, apud Simónem quendam coriarium. Petrus apud coriariũ habitat.

*Saulus — fiducialiter Vſ. liberè, aut cũ fiducia — agens loquens — Dorcas. Caprea. — pigriteris grauere — illis cũ eſſet cum ipſis — aſſignauit exhibuit

CAP. X.

Cornelii centurionis integritas.

VIr autem quidam erat in Cæſarea, nomine Cornelius, centurio cohortis quæ dicitur Ita- A
lica, religioſus & timens deum cum omni domo ſua, faciens eleemoſynas multas plebi,
& deprecans deum ſemper. Is vidit in viſu manifeſte, quaſi hora diei nona, angelum dei in-
troeuntem ad ſe, & dicentem ſibi, Corneli. At ille intuens eum, timore correptus dixit, Quis
es domine? Dixit autem illi, Orationes tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in
conſpectu dei. Et nunc mitte viros in Ioppen, & accerſe Simônem quendam qui cognomina-
tur Petrus. hic hoſpitatur apud Simônem quendam coriarium, cuius eſt domus iuxta mare.
hic dicet tibi quid te oporteat facere. Et cum diſceſſiſſet angelus qui loquebatur illi, vocauit
duos domeſticos ſuos, & militem metuẽtem dominum ex his qui illi parebant. Quibus cum B
narraſſet omnia, miſit illos in Ioppen. Poſtera autem die iter illis facientibus, & appro-
pinquantibus ciuitati, aſcendit Petrus in ſuperiora*, vt oraret circa horã ſextam. Et cum eſu-
riret, voluit guſtare. Parantibus autem illis, cecidit ſuper eum mentis exceſſus: & vidit cælum
apertum, & deſcendens vas quoddam velut linteum magnum, quatuor initiis * ſubmitti de
cælo in terram, in quo erant omnia quadrupedia & ſerpentia terræ, & volatilia cæli. Et facta
eſt vox ad eum, Surge Petre: occîde & manduca. Ait autem Petrus, Abſit domine: quia nun-
quam manducaui omne commune & immundum. Et vox iterum ſecundò ad eum, Quod
deus purificauit, tu commune ne dixeris. Hoc factum eſt per ter. Et ſtatim receptum eſt vas C
in cælum. Et dum intra ſe hæſitaret Petrus quidnam eſſet viſio quam vidiſſet, ecce, viri
qui miſſi erant à Cornelio, inquirentes domum Simônis, aſtiterunt ad ianuam. Et cum vo-
caſſent, interrogabant ſi Simon qui cognominatur Petrus, illic haberet hoſpitium. Petro au-
tem cogitante de viſione, dixit ſpiritus ei, Ecce viri tres quærunt te. Surge itaque, & deſcẽde,
& vade cum eis, nihil dubitans: quia ego miſi illos. Deſcendens autem Petrus ad viros*, dixit,
Ecce, ego ſum quem quæritis. quæ cauſa eſt propter quam veniſtis? Qui dixerunt, Cornelius
centurio, vir iuſtus & timens deum, & teſtimonium habens ab vniuerſa gente Iudæorum, re-
ſponſum accepit ab angelo ſancto accerſire te in domum ſuam, & audire verba abs te. Intro- D
ducens ergo eos, recepit hoſpitio. Sequenti autem die ſurgens, profectus eſt cum illis: & qui-
dam ex fratribus ab Ioppe comitati ſunt eum. Altera autem die introiuit Cæſaream. Cor
nelius verò expectabat illos, conuocatis cognatis ſuis & neceſſariis amicis. Et factum eſt, cum
introiſſet Petrus, obuius venit ei Cornelius: & prócidens ad pedes eius adorauit eum. Petrus
verò eleuauit eum, dicens, Surge, & ego ipſe homo ſum. Et loquens cum illo, intrauit, & inue
nit multos qui conuenerant: dixítque ad illos, Vos ſcitis quomodo abominatum ſit viro Iu-
dæo coniungi, aut accedere ad alienigenam: ſed mihi oſtendit deus, neminem cõmunem aut E
immundum dicere hominem. propter quod ſine dubitatione veni accerſitus. Interrogo ergo,
quam ob cauſam accerſiſtis me? Et Cornelius ait, Dic ab hinc quarto, vſque ad hanc horam*,
orans eram hora nona in domo mea, & ecce vir ſtetit ante me in veſte candida, & ait, Corne-
li, exaudita eſt oratio tua, & eleemoſynæ tuæ commemoratæ ſunt in conſpectu dei. Mitte er-
go in Ioppen, & accerſe Simônem qui cognominatur Petrus: hic hoſpitatur in domo Simô-
nis coriarii iuxta mare.* Confeſtim ergo miſi ad te, & tu bene feciſti veniendo. Nunc ergo
omnes nos in conſpectu tuo adſumus audire omnia quæcunque tibi præcepta ſunt à domi-
no. Aperiens autem Petrus os ſuum, dixit, In veritate comperio quia non eſt perſonarum ac- F
ceptor deus: ſed in omni gente, qui timet eum & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. Verbum
miſit deus filiis Iſrael, annũtians pacem per IESVM CHRISTVM: hic eſt omnium
dominus. Vos ſcitis quod factum eſt verbum per vniuerſam Iudæam: incipiens enim à Gali-
læa poſt baptiſmum quod prædicauit Iohannes: IESVM à Nazareth quomodo vnxit eum
deus ſpiritu ſancto & virtute, qui pertranſiit benefaciendo & ſanando omnes oppreſſos à dia-
bolo, quoniam deus erat cum illo. Et nos teſtes ſumus omnium quæ fecit in regione Iudæo-
rum & Ieruſalem, quem occiderunt ſuſpendentes in ligno. Hunc deus ſuſcitauit tertia die, &
dedit eum manifeſtũ fieri non omni populo, ſed teſtibus præordinatis à deo, nobis qui man- G
ducauimus & bibimus cum illo poſtquam reſurrexit à mortuis. Et præcepit nobis prædicare
populo & teſtificari quia ipſe eſt qui cõſtitutus eſt à deo iudex viuorum & mortuorum. Huic
omnes prophetæ teſtimonium perhibent, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius
omnes qui credunt in eum. Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit ſpiritus ſanctus ſuper

Oratio. Eleemoſynæ. Iuſſu dei, Cornelius accerſit Petrum.

Petro oſtendit gentes fide i Chr̃m purificatas eſſe.

Purificatæ gentes.

Petrus deſcẽdit ad Cornelium.

Petrus non vult ſibi flecti genu.

Mundi oẽs Iudæi & gẽtes per Chriſtũ.

Prædicat Petrus Chriſtũ. Deute. 10. d. 2. pa. 19. c. iob. 34 b. ſapien. 6. b. eccli. 35. b. ro. 2. b. galat. 2. b. eph. 6. b. coloſ. 3. d. 1. pet. 1. c.

Teſtes. Iudex Chr̃s. Prophetę. ier. 31. f. mich. 7. d. Remiſſ. peccatorum. Fides. Sp̃s ſanctus ſuper gentes.

¶domeſticos] famulos
¶metuentẽ dñm] religioſum (pium)
¶parebãt.] inſeruiebãt. (adhærebant.)
*domus
*ligatum

¶p ter.] tertio. (ter.)
¶ſtatim] rurſum

►tres
*qui miſſi erant à Cornelio ad ipſum

¶ſurgens,] Petrus,
¶Altera] Poſtera

¶ſine dubitatione] ſine cõtradictione (incunctanter)
*ſedebam ieiunus
¶cãdida,] ſplẽdida,

¶commemoratæ] in memoria habitæ

*qui vbi aduenerit, loquetur tibi.
¶in conſpectu tuo] teſte deo

¶dedit eũ manifeſtũ fieri] exhibuit eũ vt manifeſtus fieret
¶præordinatis] delectis

omnes qui audiebant verbum. Et obſtupuerunt ex circunciſione fideles qui venerant cum
Petro, quia & in nationes gratia ſpiritus ſancti effuſa eſt. Audiebant enim illos loquentes lin
guis, & magnificantes deum. Tunc reſpondit Petrus, Nunquid aquam quis prohibere poteſt,
vt non baptizentur hi qui ſpiritum ſanctum acceperunt ſicut & nos? Et iuſſit eos baptizari
in nomine domini IESV CHRISTI. Tunc rogauerunt eum vt maneret apud eos ali-
quot diebus.

CAP. XI.

A AVdierunt autem apoſtoli & fratres qui erant in Iudæa, quoniam & gentes receperunt
verbum dei. Cum autem aſcendiſſet Petrus Ieroſolymam, diſceptabant aduerſus illum
qui erant ex circunciſione, dicentes, Quare introiſti ad viros præputium habentes, & mandu-
caſti cum illis? Incipiens autem Petrus exponebat illis ordinem, dicens, Ego eram in ciuitate
Ioppe orans, & vidi in exceſſu mentis meæ viſionem, deſcēdens vas quoddam velut linteum
magnum, quatuor initiis ſummitti de cælo, & venit vſque ad me. In quod intuens, conſydera
bam & vidi quadrupedia terræ & beſtias & reptilia & volatilia cæli. Audiui autem & vocem
dicentem mihi, Surge Petre, occide & manduca. Dixi autem, Nequaquam domine: quia *com
mune aut immundum nunquam introiuit in os meum. Reſpondit autem vox ſecundò, de
B cælo, Quæ deus mundauit, tu ne commune dixeris. Hoc autem factum eſt per ter: & recepta
ſunt omnia rurſum in cælum. Et ecce, viri tres confeſtim aſtiterūt in domo in qua eram, miſ
ſi à Cæſarea ad me. Dixit autem ſpiritus mihi vt irem cum illis, nihil hæſitans. Venerunt au-
tem mecum & ſex fratres iſti: & ingreſſi ſumus in domum viri. Narrauit autem nobis quomo
do vidiſſet angelum in domo ſua, ſtantem & dicentem ſibi, Mitte in Ioppen, & accerſe Simô-
nem qui cognominatur Petrus, qui loquetur tibi verba in quibus ſaluus eris tu, & vniuerſa do
mus tua. Cum autem cœpiſſem loqui, cecidit ſpiritus ſanctus ſuper eos, ſicut & in nos in ini-
tio. Recordatus ſum autem verbi domini ſicut dicebat, Iohānes quidem baptizauit aqua, vos
autem baptizabimini ſpiritu ſancto. Si ergo eandem gratiam dedit illis deus, ſicut & nobis
C qui credidimus in dominum IESVM CHRISTVM: ego quis eram qui poſſem pro-
hibere deum? His auditis tacuerunt: & glorificauerunt deum, dicentes, Ergo & gentibus pœni
tentiam dedit deus ad vitam. Et illi quidem qui diſperſi fuerant à tribulatione quæ facta fue-
rat ſub Stéphano, perambulauerunt vſque Phœnicen & Cyprum & Antiochiam, nemini lo-
quentes verbum, niſi ſolis Iudæis. Erant autem quidam ex eis viri Cyprii & Cyrenæi, qui
cum introiſſent Antiochiam, loquebantur & ad Græcos, annuntiantes dominum IESVM.
Et erat manus domini cum eis: multúſque numerus credentium conuerſus eſt ad dominum.
Peruenit autem ſermo ad aures eccleſiæ quæ erat Ieroſolymis, ſuper iſtis: & miſerunt Barna-
bam vſque ad Antiochiam. Qui cum perueniſſet, & vidiſſet gratiam dei, gauiſus eſt: & horta-
D batur omnes in propoſito cordis permanere in domino. quia erat vir bonus, & plenus ſpiritu
ſancto & fide. Et appoſita eſt multa turba domino. Profectus eſt autem * Tharſum vt quære-
ret Saulum: quem cum inueniſſet, perduxit Antiochiam. Et annum totum conuerſati ſunt ibi
in eccleſia: & docuerunt turbam multam, ita vt cognominarentur primùm Antiochiæ diſci-
puli, CHRISTIANI. In his autem diebus ſuperuenerunt ab Ieroſolymis prophetæ
Antiochiam: & ſurgens vnus ex eis nomine Agabus, ſignificabat per ſpiritū famem magnam
futuram in vniuerſo orbe terrarum, quæ facta eſt ſub Claudio. Diſcipuli autem prout quiſque
habebat, propoſuerunt ſinguli eorum in miniſteriū mittere habitantibus in Iudæa fratribus:
quod & fecerunt, mittentes ad ſeniores per manus Barnabæ & Sauli.

CAP. XII.

A EOdem autem tempore miſit Herodes rex manus, vt affligeret quoſdā de eccleſia. Occî-
dit autem Iacôbum fratrem Iohannis gladio. Videns autem quia placeret Iudæis, ap-
poſuit apprehendere & Petrum. Erant autem dies azymorum. Quem cum apprehēdiſſet, mi-
ſit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum ad cuſtodiendum eum, volens poſt
paſcha producere eum populo. Et Petrus quidem ſeruabatur in carcere. Oratio autem fiebat
ſine intermiſſione ab eccleſia ad deum pro eo. Cum autem producturus eum eſſet Herodes,
in ipſa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus: & cuſtodes ante
oſtium cuſtodiebant carcerē. Et ecce, angelus domini aſtitit, & lumen refulſit in habitaculo:
percuſſóque latere Petri, excitauit eum, dicens, Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de ma-
B nibus eius. Dixit autem angelus ad eum, Præcingere, & calcea te caligas tuas. Et fecit ſic. Et
dicit illi, Circunda tibi veſtimentū tuum, & ſequere me. Et exiens ſequebatur eum, & neſcie-

Left margin notes:
qui] quotquot
nationes] gentes
gratia] donum
in exceſſu] raptu
*omne (nihil)
per
qui credidimus] cū credidiſſemus
prohibere deum?] obſiſtere deo?
ſub Stéphano,] ob Stephanum,
Barnabas
ſinguli eorum
miniſterium] ſubſidium
qa placeret] quòd gratum eſſet
calcea te caligas tuas.] ſubliga ſandalia tua.

Right margin notes:
Baptizantur gentes.
Corrept⁹ Petrus ab apl'is q̄ gētib⁹ Chriſtū annūtiaſſet, oſtēdit gētibus factam eſſe miam.
Salus.
Baptizari ſpiritu ſancto. ſ. 1. a. matt. 3. c. mar. 1. b. l. 3. c. ioh. 1. d. 7. 19. a.
Pœnitētia & cōuerſio gentibus data.
Antiochenſibus annūtiat Chriſtus.
Barnabas hortatur Antiochenſes ad fidem.
Chriſtiani primi.
Agabus. Fames. Chriſtiani pauperes.
Herodes occîdit Iacobum.
Petrus coniicit in carcerē ab Herode.
Orat eccleſia pro Petro.
Ab angelo liberat Petrus.

bat quia verum eſt quod fiebat per angelum:exiſtimabat autem ſe viſum videre. Tranſeun-
tes autem primam & ſecundam cuſtodiam, venerunt ad portam Ferream quæ ducit ad ciui-
tatem, quæ vltrò aperta eſt eis. Et exeuntes proceſſerũt vicum vnum:& continuo diſceſſit an-
Petrus narrat ſe liberatũ de manu Herodis. gelus ab eo. Et Petrus ad ſe reuerſus dixit, Nunc ſcio verè quia miſit dominus angelum
ſuum,& eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Iudæorum. Conſyde-
ránſque, venit ad domum Mariæ matris Iohannis, qui cognominatus eſt Marcus, vbi erant C ¶puella] ancillula
multi congregati & orantes. Pulſante autem eo ad oſtium ianuæ, proceſſit puella ad viden- ¶ianuæ] veſtibuli, & infra.
Rhode. dum, nomine Rhode. Et vt cognouit vocem Petri, præ gaudio non aperuit ianuam, ſed intrò
currens nuntiauit ſtare Petrum ante ianuam. At illi dixerũt ad eam, Inſanis. Illa autem affir-
Angelus. mabat ſic ſe habere. Illi autem dicebant, Angelus eius eſt. Petrus autem perſeuerabat pulſans.
Cum autem aperuiſſent oſtium, viderunt eum:& obſtupuerunt. Annuens autem eis manu vt
tacerent, narrauit quomodo dominus eduxiſſet eum de carcere:dixítque, Nuntiate Iacobo &
fratribus hæc. Et egreſſus, abiit in alium locum. Facta autem die, erat non parua turbatio
inter milites quidnam factum eſſet de Petro. Herodes autem cum requiſiſſet eum,& non in- D ¶inquiſitione facta] examinatis
ueniſſet, inquiſitione facta de cuſtodibus, iuſſit eos duci:deſcendénſque à Iudæa in Cæſaream, *Herodes
ibi cõmoratus eſt. Erat autem* iratus Tyriis & Sidoniis. At illi vnanimes venerunt ad eum, ¶iratus] infenſus
& perſuaſo Blaſto, qui erat ſuper cubiculum regis, poſtulabant pacem, eò quòd alerẽtur regio
Herodes cõſumitur à vermibus. nes eorum ab illo. Statuto autem die Herodes veſtitus veſte regia, ſedit pro tribunali, &
concionabatur ad eos. Populus autem acclamabat, Dei voces,& non hominis. Confeſtim au- ¶honorem] gloriam
Angelus. tem percuſſit eum angelus domini, eò quòd non dediſſet honorem deo:& conſumptus à ver-
Gloria deo. Verbum dei. mibus, expirauit. Verbum autem domini creſcebat & multiplicabatur. Barnabas autem ¶Saulus] Paulus
Iohannes Marcus. & Saulus reuerſi ſunt ab Ieroſolymis expleto miniſterio, aſſumpto Iohanne qui cognomina-
tus eſt Marcus.

CAP. XIII.

Paulus & Barnabas ſegregantur in prædicationem. ERant autem in eccleſia quæ erat Antiochiæ, prophetæ & doctores, in quibus Barnabas & A ¶collactaneus] vſ, ſimul cũ illo educat[us]
Simon qui vocabatur Niger,& Lucius Cyrenenſis,& Manahem qui erat Herodis tetrar- ¶Miniſtrãtibus] Sacrificantibus
chæ collactaneus,& Saulus. Miniſtrantibus autem illis domino,& ieiunantibus, dixit illis ſpi ¶aſſumpſi] acceſſiui (aduocaui)
ritus ſanctus, Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod aſſumpſi eos. Tunc ieiu-
Ieiunium. Oratio. Salamina. nantes & orantes, imponentéſque eis manus, dimiſerunt illos. Et ipſi quidem miſſi à ſpi-
ritu ſancto, abierunt Seleuciam,& inde nauigauerũt Cyprum. Et cum veniſſent Salaminam,
prædicabant verbum dei in ſynagógis Iudæorum. Habebant autem & Iohannem in miniſte- ¶Barieu] Barieſu,
rio. Et cum perambulaſſent vniuerſam inſulam vſque ad Paphum, inuenerunt quendam
Barieu mag[us] cæcus efficit. Sergius Paul[us] credit Chriſto. virum magum pſeudoprophetam Iudæum, cui nomen erat Barieu, qui erat cum proconſule B
Sergio Paulo viro prudente. Hic accerſitis Barnaba & Saulo, deſyderabat audire verbum dei.
Reſiſtebat autem illis Elymas magus (ſic enim interpretatur nomen eius) quærens auertere
Saulus qui & Paulus. proconſulem à fide. Saulus autem qui & Paulus, repletus ſpiritu ſancto, intuens in eum, dixit,
O plene omni dolo & omni fallacia fili diaboli, inimice omnis iuſtitiæ, non deſinis ſubuerte
re vias domini rectas. Et nunc ecce manus domini ſuper te,& eris cæcus, non videns ſolem vſ
que ad tempus. Et confeſtim cecidit in eum caligo & tenebræ, & circumiens quærebat qui ei
manum daret. Tunc proconſul cum vidiſſet factũ credidit, admirans ſuper doctrina domini.

Iohannes Marcus. Et cum à Papho nauigaſſet Paulus & qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphiliæ. Io-
Antiochia. hannes autem diſcedens ab eis reuerſus eſt Ieroſolymam. Illi verò pertrãſeuntes Pergen, C
Lectio legis & ꝓphetarũ. venerunt Antiochiam Piſidiæ:& ingreſſi ſynagôgam die ſabbathorum, ſederunt. Poſt lectio-
nem autem legis & prophetarum, miſerunt principes ſynagógæ ad eos dicentes, Viri fratres,
Prædicat Paulus. ſi quis eſt in vobis ſermo exhortationis ad plebem, dicite. Surgens autem Paulus,& manu ſi-
lentium indicens, ait, Viri Iſraelitæ,& qui timetis deum, audite, Deus plebis Iſrael elegit pa- ¶per] circiter
Exod.1.a. tres noſtros,& plebẽ exaltauit cum eſſent incolæ in terra AEgypti,& in brachio excelſo edu- ¶, quaſi poſt quadringẽtos & quinquaginta ãnos:& poſt hæc annis
Exod.13.d. Exod.16.a xit eos ex ea, & per quadraginta annorum tempus mores eorum ſuſtinuit in deſerto. Et de-
Ioſu.14.a. ſtruens gentes ſeptem in terra Chanáan, ſorte diſtribuit eis terram eorum, quaſi poſt quadrin Et poſt hæc annis circiter quadringentis quinquaginta
Iudic.3.b 1.Reg.8.a. gentos & quinquaginta annos:& poſt hæc dedit iudices, vſque ad Samuel prophetã. Et exin-
1.Re.9.c.10.a. de poſtulauerunt regem:& dedit illis Saul filium Cis, virum de tribu Beniamin annis quadra D ¶regem:] vt eſſet rex
Dauid. Pſal.88.b. ginta. Et amoto illo ſuſcitauit illis Dauid regem : cui teſtimonium perhibens dixit, Inueni
1.reg.16.c. Iſa.11.a. Dauid filium Ieſſe, virum ſecundum cor meum, qui faciet omnes voluntatẽs meas. Huius ex
Matth.3.a. mar.1.a.l.3.a ſemine deus ſecundum promiſſionem eduxit Iſraeli ſaluatorem IESVM, prædicante Io-

hanne ante faciem aduentus eius, baptiſmum pœnitentiæ omni populo Iſrael. Cum impleret autem Iohannes curſum ſuum dicebat, Quem me arbitramini eſſe non ſum ego: ſed ecce venit poſt me, cuius non ſum dignus calceamenta pedũ ſoluere. Viri fratres, filii generis Abraham, & qui in vobis timent deum, vobis verbum ſalutis huius miſſum eſt. Qui enim habitabant Ieruſalem, & principes eius hunc ignorantes, & voces prophetarum quæ per omne ſabbathum leguntur, iudicantes impleuerunt: & nullam cauſam mortis inuenientes in eo, petie-

E runt à Pilato vt interficerent eum. Cúmque conſummaſſent omnia quæ de eo ſcripta erant, deponentes eum de ligno, poſuerunt eum in monumento. Deus autem ſuſcitauit eum à mortuis tertia die: qui viſus eſt per dies multos his qui ſimul aſcenderant cum eo de Galilæa in Ieruſalem, qui vſque nunc ſunt teſtes eius ad plebem. Et nos vobis annuntiamus eam quæ ad patres noſtros repromiſſio facta eſt: quoniam hanc deus adimpleuit filiis veſtris reſuſcitans IESVM, ſicut & in pſalmo ſecundo ſcriptum eſt, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quòd autem ſuſcitauit eum à mortuis, amplius iam non reuerſurum in corruptionem, ita dixit, Quia dabo vobis ſancta Dauid fidelia. Ideóque & aliàs dicit, Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Dauid enim in ſua generatione cum adminiſtraſſet voluntati dei, dor-

F miuit, & appoſitus eſt ad patres ſuos, & vidit corruptionem. Quem verò deus ſuſcitauit à mortuis, non vidit corruptionem. Notum igitur ſit vobis viri fratres, quòd per hunc vobis remiſſio peccatorum annuntiatur, * ab omnibus quibus non potuiſtis in lege Moyſi iuſtificari. In hoc omnis qui credit iuſtificatur. Videte ergo ne ſuperueniat vobis quod dictum eſt in prophetis, Videte contemptores, & admiramini & diſperdimini: quia opus operor ego in diebus veſtris, opus quod non credetis ſi quis enarrauerit vobis. Exeũtibus autem illis rogabant * vt ſequenti ſabbatho loquerentur ſibi verba hæc. Cúmque dimiſſa eſſet ſynagôga, ſecuti ſunt multi Iudæorum, & colentium deum aduenarum, Paulum & Barnabam: qui loquentes ſuadebant eis vt permanerẽt in gratia dei. Sequenti verò ſabbatho penè vniuerſa ci-

G uitas conuenit audire verbum dei. Videntes autem turbas Iudæi, repleti ſunt zelo, & contradicebant his quæ à Paulo dicebantur, blaſphemantes. Tunc conſtanter Paulus & Barnabas dixerunt, Vobis oportebat primùm loqui verbum dei: ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ: ecce conuertimur ad gentes. ſic enim præcepit nobis dominus, Poſui te in lucem gentium, vt ſis in ſalutem vſque ad extremum terræ. Audientes autem gẽtes gauiſæ ſunt, & glorificabant verbum domini: & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam. Diſſeminabatur autem verbum domini per vniuerſam regionem. Iudæi autem concitauerunt mulieres religioſas & honeſtas, & primos ciuitatis, & excitauerũt perſecutionẽ in Paulum & Barnabam: & eiecerunt eos de finibus ſuis. At illi excuſſo puluere pedum in eos, venerunt Iconiũ. Diſcipuli quoque replebãtur gaudio & ſpiritu ſancto. CAP. XIIII.

A Factum eſt autem in Iconio vt ſimul introirent ſynagôgam Iudæorum, & loquerentur ita vt crederet Iudæorum & Græcorum copioſa multitudo. Qui verò increduli fuerũt Iudæi, ſuſcitauerunt & ad iracundiam concitauerunt animas gentium aduerſus fratres. Multo igitur tempore demorati ſunt fiducialiter agentes in domino, teſtimonium perhibente verbo gratiæ ſuæ, dante ſigna & prodigia fieri per manus eorum. Diuiſa eſt autem multitudo ciuitatis: & quidam quidem erant cum Iudæis, quidam vero cum apoſtolis. Cum autem factus eſſet impetus gentilium & Iudæorum cum principibus ſuis, vt contumeliis afficerent & lapidarent eos, intelligentes confugerunt ad ciuitates Lycaoniæ Lyſtram & Derben, & vniuerſam

B in circuitu regionem, & ibi euangelizantes erant. Et commota eſt omnis multitudo in doctrina eorum. Paulus autem & Barnabas morabantur Lyſtris. Et quidam vir Lyſtris infirmus pedibus ſedebat, claudus ex vtero matris ſuæ: qui nunquam ambulauerat. Hic audiuit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, & videns quia fidem haberet vt ſaluus fieret, dixit magna voce, *Surge ſuper pedes tuos rectus. Et exiliit: & ambulabat. Turbæ autem cum vidiſſent quod fecerat Paulus, leuauerunt vocem ſuam, Lycaonice dicentes, Dii ſimiles facti hominibus, deſcenderunt ad nos. Et vocabant Barnabam, Iouem: Paulum vero, Mercurium, quoniam ipſe erat dux verbi. Sacerdos quoque Iouis, qui erat ante ciuitatem, tauros & coronas ante ianuas

C afferens, cum populis volebat ſacrificare. Quod vbi audierunt apoſtoli Barnabas & Paulus, conſciſſis tunicis ſuis exilierunt in turbas, clamantes & dicentes, Viri, quid hæc facitis? & nos mortales ſumus, ſimiles vobis homines, annuntiantes vobis ab his vanis conuerti ad deum

Left margin:

►tertia die

¶veſtris] illorum

¶in ſua generatiõe cum adminiſtraſſet volũtati dei,] cũ ſuæ ætati inſeruiſſet, cõſilio dei

*&

¶diſperdimini:] euaneſcite:

¶illis] è ſynagoga (vl, è cœtu) Iudæis,

*gentes

¶dimiſſa eſſet ſynagôga,] ſolutus eſſet cœtus,

¶colentiũ deũ aduenarũ,] religioſi proſelyti,

¶conſtanter] ſumpta fiducia

¶fiducialiter] fortiter

¶cõtumeliis afficerẽt] vim adferrent

¶intelligentes] re intellecta

¶vniuerſã] finitimã

►Et cõmota eſt oĩs multitudo in doctrina eorũ. Paulus autẽ & Barnabas morabantur Lyſtris. Ne ſcripta quidẽ exempl. hæc habent.

*Tibi dico in noĩe domini IESV CHRISTI

¶ſimiles facti hominib⁹,] ĩ ſpecie hoĩm,

¶mortales ſumus, ſimiles vobis] iiſdem quibus vos, obnoxii malis ſumus

Right margin:

Ioh. 1. c. mar. 1. a.

Matth. 27. c. mar. 5. b. luc. 23. c. ioh. 19. c. Matt. 28. mar. 16. luc. 24. iohan. 20.

Promiſſiões patrib⁹ factę: quõ implentę.

Reſurrectio

Pſal. 2. b. heb. 1. b.

Iſa. 55. b

Pſal. 15. d

Dauid.

3. Reg. 2. b.

Remiſſio peccatorum.

Fides.

Iuſtitia.

Cõtemptores

abac. 1. b.

Gratia.

Iudæi cõtradicũt Paulo.

Iudæi.

Æterna vita

Gentibus prędicat Paulus.

Iſa. 49. b.

Gentes pręordinatę credũt

Perſecutio à Iudæis.

Matth. 10. b. mar. 6. b. l. 9. a

Gaudium.

Iudæi & Gẽtes cõuerſi ad Chriſtum.

Infideles Iudæi.

Miracula.

Afflictio.

Fugit Paulus in Lyſtram.

Claudus ſanatur.

Fides.

Paulo & Barnabæ volunt Lyſtrenſes ſacrificare.

Vana.

Pſal.145.a. apo.14.b. Pſal 80.c. Gẽtibus etiã bñfecit de⁹ añ conuerſionẽ.

viuum qui fecit cælum & terram & mare & omnia quæ in eis ſunt: qui in præteritis genera-
tionibus dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas. Et quidem non ſine teſtimonio ſemetipſum
reliquit, bene faciens de cælo*, dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo & lætitia cor
da eorum. Et hæc dicentes, vix ſedauerunt turbas ne ſibi immolarent. Superuenerunt au-

Lapidatur Paulus. 2.cor.11.f.

tem quidam ab Antiochia & Iconio Iudæi: & perſuaſis turbis lapidantes Paulum, traxerunt D
extra ciuitatem, exiſtimantes eum mortuum eſſe. Circundantibus autem eum diſcipulis, ſur-
gens intrauit ciuitatem: & poſtera die profectus eſt cum Barnaba in Derben. Cúmque euan-
gelizaſſent ciuitati illi, & docuiſſent multos, reuerſi ſunt Lyſtram & Iconium, & Antiochiã,*

Fides. Tribulatio.

confirmantes animas diſcipulorum, exhortantéſque vt permanerent in fide, & quoniam per
multas tribulationes oportet nos intrare in regnũ dei. Et cum conſtituiſſent illis per ſin-
gulas eccleſias preſbyteros, & oraſſent cum ieiuniis, commendauerunt eos domino in quem
crediderunt. Tranſeuntéſque Piſidiam, venerunt in Pamphiliam. & loquentes verbũ do-

Antiochia. ſ.13.a

mini in Perge, deſcenderunt in Attaliam: & inde nauigauerunt Antiochiam, vnde erant tra-
diti gratiæ dei in opus quod compleuerunt. Cum autem veniſſent & cõgregaſſent eccleſiam,

Oſtium fidei apertum gentibus.

retulerunt quanta feciſſet deus cum illis, & quia aperuiſſet gentibus oſtium fidei. Morati ſunt
autem tempus non modicum cum diſcipulis.

CAP. XV.

Falſi fratres docẽtes circũciſionẽ neceſſariã Chriano gal.5.a.

A ET quidam deſcendentes de Iudæa, docebant fratres, Quia niſi circuncidamini ſecundum
morem Moyſi, non poteſtis ſaluari. Facta ergo ſeditione * non minima Paulo & Barna-
bæ aduerſus illos, ſtatuerunt vt aſcenderent Paulus & Barnabas & quidam alii ex aliis ad apo
ſtolos & preſbyteros in Ieruſalem, ſuper hac quæſtione. Illi ergo deducti ab eccleſia, per-

Gentium cõuerſio.

tranſibant Phœnicem & Samariam, narrantes conuerſionem gentium: & faciebant gaudium
magnum omnibus fratribus. Cum autem veniſſent Ieroſolymam, ſuſcepti ſunt ab eccle-
ſia & ab apoſtolis & ſenioribus, annuntiantes quanta deus feciſſet cum illis. Surrexerunt au- B
tem quidam de hæreſi phariſæorum, qui crediderunt, dicentes, Quia oportet circuncidi eos,
præcipere quoque ſeruare legem Moyſi. Conuenerúntque apoſtoli & ſeniores videre de ver-

Petri oſo ad apſos.ſ.10. Gentes à deo electæ. Spũs ſanctus Fides purificans corda.

bo hoc. Cum autem magna conquiſitio fieret, ſurgens Petrus dixit ad eos, Viri fratres, vos ſci
tis, quoniam ab antiquis diebus deus in nobis elegit per os meum audire gentes verbũ euan-
gelii, & credere. Et qui nouit corda deus, teſtimonium perhibuit, dans illis ſpiritum ſanctum
ſicut & nobis, & nihil diſcreuit inter nos & illos, fide purificans corda eorum. Nunc ergo quid

Iugum legis

tentatis deum, imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum: quod neque nos, neque patres C

Gratia. Salus.

noſtri portare potuimus? Sed per gratiam domini IESV CHRISTI credimus ſaluari,
quemadmodum & illi. Tacuit autem omnis multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum
narrantes quanta deus feciſſet ſigna & prodigia in gentibus per eos. Et poſtquam tacue-

Iacobi oſo ad apoſtolos.

runt, reſpondit Iacôbus dicens, Viri fratres audite me, Simon narrauit quemadmodum pri-

Prophetia de gentibus ſaluãdis. amos. 9.c.

mùm deus viſitauit ſumere ex gentibus populum nomini ſuo. Et huic cõcordant verba pro-
phetarum, ſicut ſcriptum eſt, Poſt hæc reuertar, & reædificabo tabernaculũ Dauid, quod deci-
dit, & diruta eius reædificabo, & erigam illud: vt requirant cæteri hominũ dominum, & om- D
nes gentes ſuper quas inuocatum eſt nomen meum, dicit dominus faciens hæc. Notum à ſe-
culo eſt domino opus ſuum. Propter quod ego iudico, non inquietari eos qui ex gentibus cõ-
uertuntur ad deum, ſed ſcribere ad eos vt abſtineant ſe à contaminationibus ſimulachrorum,

Lex Moyſi ſabbathis lecta.

& fornicatione, & ſuffocatis, & ſanguine. Moyſes enim à tẽporibus antiquis habet in ſingulis
ciuitatibus qui eum prædicent in ſynagógis, vbi per omne ſabbathum legitur. Tunc pla-
cuit apoſtolis & ſenioribus cum omni eccleſia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam
cum Paulo & Barnaba, Iudam, qui cognominabatur Barſabas, & Silam viros primos in fratri E

Literæ apoſtolorum.

bus, ſcribentes per manus eorum*. APOSTOLI & ſeniores fratres, his qui ſunt Antio-
chiæ & Syriæ & Ciliciæ fratribus ex gentibus, ſalutem. Quoniam audiuimus quòd quidam
ex nobis exeuntes, turbauerunt vos verbis, euertentes animas veſtras, *quibus non mandaui-
mus: placuit nobis collectis in vnum, eligere viros, & mittere ad vos cum chariſſimis noſtris
Barnaba & Paulo, hominibus qui tradiderũt animas ſuas pro nomine domini noſtri IESV
CHRISTI. Miſimus ergo Iudam & Silam, qui & ipſi vobis verbis referent eadem. Viſum
eſt enim ſpiritui ſancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris quàm hæc neceſſaria: vt F
abſtineatis vos ab immolatis ſimulachrorũ, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione, à quibus
cuſtodientes vos, bene agetis. Valete. Illi ergo dimiſſi deſcenderunt Antiochiam: & con-

*nobis
¶eorum. ł noſtra.
*denuo
¶conſtituiſſent ł ſuffragiis delegiſſent
*& diſceptatione
¶aliis ł illis
¶hæreſi ł ſecta
¶videre de verbo hoc. ł vt diſpicerent de hoc negotio.
¶conquiſitio ł diſceptatio
¶inquietari eos ł obturbandum eſſe illis
¶eis, ł ſeſe,
*hæc
¶euertentes ł labefactantes
*iubentes vos circuncidi, & ſeruetis legẽ
¶in vnum, ł vnanimiter,

gregata multitudine tradiderunt epiſtolam.Quam cum legiſſent,gauiſi ſunt ſuper conſola-
tione.Iudas autem & Silas & ipſi cum eſſent prophetæ,verbo plurimo cōſolati ſunt fratres, Prophetæ.
& confirmauerunt.Facto autem ibi aliquanto tempore,dimiſſi ſunt cum pace à fratribus ad
eos qui miſerāt illos. Viſum eſt autem Silæ ibi remanere: Iudas autē ſolus abiit Ieruſalem: Paulus prædicat Antiochiæ.
Paulus autem & Barnabas demorabantur Antiochiæ, docentes, & euangelizantes cum aliis
pluribus verbum domini. Poſt aliquot autem dies dixit ad Barnabam Paulus, Reuertē-
G tes viſitemus fratres per vniuerſas ciuitates in quibus prædicauimus verbū domini,quomo- Diſſidiū Pauli & Barnabę.
do ſe habeant.Barnabas autē volebat ſecum aſſumere & Iohannē,qui cognominabatur Mar-
cus.Paulus autem rogabat,eum(vt qui diſceſſiſſet ab eis de Pamphilia, & nō iſſet cum eis in
opus)non debere recipi.Facta eſt autem diſſenſio,ita vt diſcederent ab inuicem,& Barnabas
quidem aſſumpto Marco nauigaret Cyprum: Paulus verò electo Sila profectus eſt, traditus
gratiæ dei à fratribus.Perambulabat autem Syriam & Ciliciam,confirmans eccleſias:præci-
piens cuſtodire præcepta apoſtolorum & ſeniorum.

¶eos qui miſerāt illos.⌉apoſtolos. ▸Iudas autē ſolus abiit Ieruſalem: Ne vetera quidem exempl.hoc habēt. ¶volebat⌉ cōſulebat ¶rogabat, ⌉ cēſebat, ¶diſceſſiſſet⌉ deſciuiſſet(defeciſſet) ¶diſſenſio⌉exacerbatio,(diſceptatio,) ▸præcipiens cuſtodire præcepta apoſtolorū & ſeniorū. Ne ſcripta quidem latina exempl.hæc habent.

CAP. XVI.

A PEruenit autem in Derben & Lyſtram. Et ecce, diſcipulus quidam erat ibi nomine Ti- Timótheus circūciditur, & quare.
mótheus,filius mulieris Iudææ fidelis,patre gētili. Huic teſtimoniū benū reddebāt qui
in Lyſtris erāt & Iconio fratres.Hunc voluit Paulus ſecum proficiſci: & aſſumens circūcidit
eum propter Iudæos qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quòd pater eius erat gēti-
lis. Cum autē pertranſirent ciuitates tradebant eis cuſtodire dogmata quæ erant decreta Timótheus Pauli comes.
ab apoſtolis & ſenioribus qui erant Ieroſolymis.Et eccleſiæ quidem confirmabantur fide, & Fides.
abundabant numero quotidie. Tranſeūtes autē Phrygiam & Galatiæ regionē,vetati ſunt In Aſia vetatͤ Paulus à ſpū euāgelizare.
B à ſpiritu ſancto loqui verbū dei in Aſia.Cū veniſſent autē in Myſiā, tentabant ire in Bithy-
niam:& non permiſit eos ſpiritus I E S V. Cum autē pertrāſiſſent Myſiam, deſcēderunt
Troadē:& viſio per noctē Paulo oſtenſa eſt: Vir Macedo quidā erat ſtans & deprecans eū,& Viſio Pauli vt Macedonibus euangelizet.
dicēs,Tranſiens in Macedoniā adiuua nos.Vt autē viſum vidit,ſtatim quæſiuimus profici-
ſci in Macedoniā,certi facti quòd vocaſſet nos deus euangelizare eis.Nauigātes autē à Tro-
ade,recto curſu venimus Samothracen,& ſequenti die Neapolim:& inde Philippos:quæ eſt
prima partis Macedoniæ ciuitas colonia.Eramus autē in hac vrbe diebus aliquot conſiſten-
C tes.Die autem ſabbathorū egreſſi ſumus foras portā iuxta flumen,vbi videbatur oratio eſſe:
& ſedentes loquebamur mulieribus quæ conuenerāt. Et quædā mulier nomine Lydia purpu Mulierib⁹ euāgelizat Paul⁹
raria ciuitatis Thyatirorū,colens deū, audiuit: cuius dominus aperuit cor intēdere his quæ Aperire cor.
dicebātur à Paulo.Cum autē baptizata eſſet,& domus eius,deprecata eſt dicēs, Si iudicaſtis Lydia baptizatur.
me fidelē domino eſſe,introite in domū meā,& manete.Et coegit nos. Factū eſt autē eū-
tibus nobis ad orationē, puellā quandā habentē ſpiritum pythonē obuiare nobis: quæ quæ- Pythonē ſpiritum habēs puella ſanatͤ. Diuinare.
ſtum magnū præſtabat dominis ſuis diuinādo.Hæc ſubſecuta Paulū & nos, clamabat dicēs,
D Iſti homines,ſerui dei excelſi ſunt,qui annūtiant vobis viā ſalutis. Hoc autē faciebat multis
diebus. Dolens autem Paulus & conuerſus,ſpiritui dixit, Præcipio tibi in nomine I E S V
C H R I S T I exire ab ea.Et exiit eadē hora. Vidētes autē domini eius quia exiuit ſpes Paulus cū Sila cæduntur virgis, & incarcerantur.
quæſtus eorū,apprehendentes Paulū & Silam perduxerūt in forū ad principes:& offerentes
eos magiſtratibus dixerūt,Hi homines cōturbant ciuitatē noſtrā,cum ſint Iudæi:& annun-
tiant morē quē non licet nobis ſuſcipere neque facere cum ſimus Romani.Et cucurrit plebs
aduerſus eos:& magiſtratus ſciſſis tunicis ſuis,iuſſerunt eos virgis cædi. Et cū multas plagas 2.cor.11.f.
E eis impoſuiſſent,miſerūt eos in carcerē,præcipientes cuſtodi vt diligēter cuſtodiret eos.Qui
cum tale præceptū accepiſſet,miſit eos in interiorē carcerē,& pedes eorū ſtrinxit ligno.Me- Paulus cum Sila laudant deum in carcere.
dia autē nocte Paulus & Silas adorantes laudabāt deū. Et audiebāt eos qui in cuſtodia erāt.
Subito verò terræmotus factus eſt magnus,ita vt mouerentur fundamēta carceris.Et ſtatim Terræmot⁹.
aperta ſunt omnia oſtia: & vniuerſorū vincula ſoluta ſunt. Expergefactus autē cuſtos carce- Cuſtos carceris Chriſto credit cū tota familia.
ris,& vidēs ianuas apertas carceris euaginato gladio volebat ſe interficere, exiſtimās fugiſſe
vinctos.Clamauit autem Paulus voce magna dicēs,Nihil tibi mali feceris:vniuerſi enim hic
F ſumus.Petitóque lumine introgreſſus eſt: & tremefactus prócidit Paulo & Silæ ad pedes: &
producens eos foras ait,Domini,quid me oportet facere vt ſaluus fiam? At illi dixerūt,Cre-
de in dominum I E S V M: & ſaluus eris tu,& domus tua.Et locuti ſunt ei verbum domi-
ni cum omnibus qui erant in domo eius. Et tollens eos in illa hora noctis, lauit plagas eo- Baptiſmus. Lætitia & cōuiuium.
rum: & baptizatus eſt ipſe, & omnis domus eius continuo. Cúmque perduxiſſet eos in do-

¶dogmata⌉decreta ¶decreta⌉vl,ordinata

¶conſiſtentes.⌉commorantes. ¶foras portā⌉e ciuitate ¶videbatur⌉ ſolebat ¶purpuraria⌉purpurarum venditrix

¶adorantes⌉ orātes

¶introgreſſ⁹ eſt:⌉ irrupit;

mum ſuam, appoſuit eis menſam, & lætatus eſt*cũ omni domo ſua credens deo. Et cum
Paul⁹ Romanũ ſe iactat i tempore.
dies factus eſſet, miſerunt magiſtratus lictores dicẽtes, Dimitte homines illos. Nuntiauit au- G
tem cuſtos carceris verba hæc Paulo, Quia miſerũt magiſtratus vt dimittamini. nunc igitur
exeuntes, ite in pace. Paulus autem dixit eis, Cæſos nos publice, indẽnatos homines Roma-
nos miſerunt in carcerem, & nunc occultè nos eiiciunt? Non ita: ſed veniant ipſi, & nos eii-
ciant. Nuntiauerunt autem magiſtratibus lictores verba hæc. Timuerúntque audito quòd
Romani eſſent: & venientes deprecati ſunt eos, & educẽtes rogabant vt egrederentur de vr-
be. Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam: & viſis fratribus, conſolati ſunt eos,
& profecti ſunt.

*quòd
credens] crediſſet
indemnatos hoĩes Romanos] indicta cauſa cũ ſim⁹ Romani
eiiciant.] educant.

CAP. XVII.

Theſſalonicẽſibus annuntiat Paul⁹ Ieſum eſſe Chriſtum.

CVm autem perambulaſſent Amphipolim & Apolloniam, venerũt Theſſalonicam, vbi A
erat ſynagóga Iudæorum. Secundum conſuetudinem autem*Paulus introiuit ad eos: &
per ſabbatha tria diſſerebat eis de ſcripturis, adaperiens & inſinuãs quia CHRISTVM
oportuit pati & reſurgere à mortuis: & quia hic, eſt CHRISTVS, IESVS quem ego
Credentes. Mulieres. Iudæi infideles volũt Paulũ occidere. Iaſõ ſuſcipit Paulum.
annuntio vobis. Et quidam ex eis crediderunt, & adiuncti ſunt Paulo & Silæ, & de colenti-
bus gentilibus multitudo magna, & mulieres nobiles non paucæ. Zelantes autem Iudæi*, aſ- B
ſumentéſque de vulgo viros quoſdam malos, & turba facta, concitauerũt ciuitatẽ: & aſſiſtẽ-
tes domui Iaſonis, quærebant eos producere in populum. Et cum non inueniſſent eos, trahe
bant Iaſonem & quoſdam fratres ad principes ciuitatis clamantes, Quoniam hi qui orbem
concitant, & huc venerunt, quos*ſuſcepit Iaſon, & hi omnes contra decreta Cæſaris faciunt,
regem alium dicentes eſſe, IESVM. Concitauerũt autẽ plebẽ & principes ciuitatis, audiẽ-
tes hæc. Et accepta ſatiſfactione à Iaſone & à cæteris, dimiſerũt eos. Fratres verò confe-
Nobiles viri Theſſ. ſcripturas ſcrutãtur.
ſtim per noctem dimiſerunt Paulũ & Silam in Berrhœã. Qui cũ veniſſent, in ſynagógam Iu- C
dæorũ introierunt. Hi autẽ erãt nobiliores eorũ qui ſunt Theſſalonicæ, qui ſuſceperunt ver-
bum cum omni auiditate, quotidie ſcrutãtes ſcripturas, ſi hæc ita ſe haberent. Et multi qui-
Mulieres fideles. Tribulationem fugiens Paul⁹ proficiſcĩt Athenas.
dem crediderunt ex eis, & mulierum gentiliũ honeſtarũ, & viri non pauci. Cum autem
cognouiſſent in Theſſalonica Iudæi, quia & Berrhœæ prædicatũ eſt à Paulo verbũ dei, vene-
runt & illuc, commouẽtes & turbantes multitudinem. Statímque tunc Paulũ dimiſerũt fra-
tres, vt iret vſque ad mare: Silas autem & Timotheus remanſerunt ibi. Qui autem deduce- D
bant Paulum, perduxerunt eum vſque ad Athenas. & accepto mandato ab eo ad Silã & Ti-
Athenieſib⁹ annũtiat Paulus Chriſtum ſaluatorem.
mótheum vt quamceleriter venirent ad ſe: profecti ſunt. Paulus autem cum Athenis eos ex-
pectaret, incitabatur ſpiritus eius in ipſo, videns idololatriæ deditã ciuitatẽ. Diſputabat igi-
tur in ſynagóga cũ Iudæis & colẽtibus, & in foro per omnes dies ad eos qui* aderant. Qui-
dam autẽ Epicurei & Stoici philoſophi diſſerebant cum eo: & quidam dicebant, Quid vult
ſeminiuerbius hic dicere? Alii verò, Nouorũ dæmoniorũ videtur annuntiator eſſe. quia IE- E
SVM & reſurrectionẽ annuntiabat eis. Et apprehenſum eũ, ad Areopagũ duxerũt, dicẽtes,
Poſſumus ſcire quæ eſt hæc noua quæ à te dicitur, doctrina? noua enim quædam infers auri-
bus noſtris. Volumus ergo ſcire quidnam velint hæc eſſe. Athenienſes autem omnes, & ad-
uenæ hoſpites, ad nihil aliud vacabant, niſi aut dicere aut audire aliquid noui. Stans autem
Paulus in medio Areopagi, ait, Viri Athenienſes, per omnia quaſi ſuperſtitioſiores vos vi-
deo. Præteriẽs enim & vidẽs ſimulachra veſtra, inueni & arã in qua ſcriptum erat IGNO-
TO DEO. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis. Deus qui fecit mundũ F
Deus qualis & quõ adorãdus. i. 7. f.
& omnia quæ in eo ſunt, hic cæli & terræ cum ſit dominus, nõ in manufactis templis habi-
tat, nec manibus humanis colitur, indigens aliquo, cum ipſe det omnibus vitam & inſpira-
tionem & omnia: fecítque ex vno*omne genus hominũ inhabitare ſuper vniuerſam faciem
terræ, definiẽs ſtatuta tẽpora & terminos habitationis eorũ, quærere deum ſi forte attrectẽt
eum aut inueniãt, quamuis non longe ſit ab vnoquoque noſtrum. In ipſo enim viuimus &
Aratus. Iſa. 40. e.
mouemur & ſumus, ſicut & quidam veſtrorum poetarum dixerunt, Ipſius enim & genus ſu- G
mus. Genus ergo cum ſimus dei, non debemus exiſtimare auro & argẽto, aut lapidi ſculptu-
ræ artis & cogitationis hominis, diuinũ eſſe ſimile. Et tẽpora quidẽ huius ignorantiæ deſpi-
Pœnitentia. Iudicium. Fides.
ciens deus, nunc annuntiat hominibus vt omnes vbique pœnitentiã agant, eò quòd ſtatuit
diem in quo iudicaturus eſt orbẽ in æquitate in viro in quo ſtatuit, fidem præbẽs omnibus,
ſuſcitans eum à mortuis. Cũ audiſſent autem reſurrectionẽ mortuorum, quidam quidẽ irri-
debant, quidam verò dixerunt, Audiemus te de hoc iterum. Sic Paulus exiuit de medio eo-
Dionyſius.
rum. Quidam verò viri adhærẽtes ei, crediderũt: in quibus & Dionyſius Areopagita, & mu-

* ſuam
de colentibus gentilibus] religioſorũ Græcorum
nobiles] primariæ
Zelãtes autẽ] Zelo autem commoti
* ii qui nõ credebãt
de vulgo] circũforaneos
aſſiſtẽtes domui] adorti domum
*clanculum
nobiliores eorũ] vel, ſummo gñe nati inter eos
auiditate,] ai prõptitudine,
vſque] velut
incitabat] irritabatur
colẽtib⁹,] religioſis, (vel, diuino cultui deditis,)
*forte
ſeminiuerbius] ſpermologus(, i. verbiſator, qui nouos rumores ſpargit in vulgus)
Areopagum] Martiam viam & infra
aduenæ] qui illic verſabantur
quaſi] ferè
*ſanguine
quærere] vt quærerent
veſtrorũ] veſtratiũ
genus] progenies
ſculpturæ artis & cogitationis] arte ſculpto, & inuento
deſpiciens] cũ hactenus diſſimularit

lier nomine Damaris,& alii cum eis.

CAP. XVIII.

A POſt hæc*egreſſus ab Athenis,venit Corinthũ. & inueniens quendam Iudæum, nomine Aquilã,Ponticum genere,qui nuper venerat ab Italia,& Priſcillam vxorẽ eius,eò quòd præcepiſſet Claudius diſcedere omnes Iudæos à Roma: acceſſit ad eos.Et quia eiuſdem erat artis,manebat apud eos,& operabatur.erant autẽ ſcenofactoriæ artis.Et diſputabat in ſyna-
B góga per omne ſabbathũ,interponens nomen domini I E S V:ſuadebátque Iudæis & Græcis.Cum veniſſent autẽ de Macedonia Silas & Timótheus,inſtabat verbo Paulus,teſtificans Iudæis eſſe C H R I S T V M,I E S V M.Contradicentibus autẽ eis & blaſphemãtibus,excutiens veſtimẽta ſua,dixit ad eos,Sanguis veſter ſuper caput veſtrũ:mundus ego,ex hoc ad gentes vadam. Et migrans inde,intrauit in domũ cuiuſdã,nomine Titi Iuſti,colẽtis deũ,
C cuius domus erat coniuncta ſynagógæ. Criſpus autẽ archiſynagógus credidit domino, cum omni domo ſua:& multi Corinthiorum audiẽtes credebant,& baptizabantur. Dixit autem dominus nocte per viſionẽ Paulo,Noli timere:ſed loquere,& ne taceas,propterea quòd ego ſum tecum:& nemo apponetur tibi vt noceat te,quoniã populus eſt mihi multus in hac ciuitate.Sedit autem ibi annum & ſex menſes,docens apud eos verbũ dei. Gallione autẽ
D proconſule Achaiæ,inſurrexerunt vno animo Iudæi in Paulũ, & adduxerunt eum ad tribunal,dicentes,Contra legẽ hic perſuadet hominibus colere deũ.Incipiente autẽ Paulo aperire os,dixit Gallio ad Iudæos,Si quidem eſſet iniquum aliquid,aut facinus peſſimum,ô viri Iudæi,rectè vos ſuſtinerem.ſi verò quæſtiones ſunt de verbo & nominibus legis veſtræ,voſipſi videritis. iudex ego horũ nolo eſſe. Et minauit eos à tribunali. Apprehendentes autẽ omnes
E Soſthenẽ principẽ ſynagógæ,percutiebant eũ ante tribunal:& nihil eorũ Gallioni curæ erat.

Paulus verò cũ adhuc ſuſtinuiſſet dies multos,fratribus valefaciẽs,nauigauit in Syriã, & cũ eo Priſcilla & Aquila,qui ſibi totõderat in Cẽchreis caput.habebat enim votũ.Deuenitq; Epheſum,& illos ibi reliquit.Ipſe verò ingreſſus ſynagógam,diſputabat cũ Iudæis.Rogantibus autẽ eis vt ampliori tẽpore maneret*, nõ cõſenſit,ſed valefaciẽs,& dicẽs,*Iterũ reuertar
F ad vos,deo volente:profectus eſt ab Epheſo. Et deſcendens Cæſareã aſcendit,& ſalutauit eccleſiã:& deſcendit Antiochiã.Et facto ibi aliquanto tẽpore profectus eſt,perambulans ex ordine Galatiã regionẽ & Phrygiã,cõfirmans omnes diſcipulos. Iudæus autẽ quidã, Apollos nomine,Alexãdrinus genere,vir eloquens,deuenit Epheſum,potẽs in ſcripturis.Hic erat edoctus viã domini:& feruens ſpiritu loquebatur,& docebat diligenter ea quæ ſunt I E S V,
G ſciẽs tantũ baptiſma Iohannis.Hic ergo cœpit fiducialiter agere in ſynagóga.Quẽ cũ audiſſent Priſcilla & Aquila,aſſumpſerunt eũ,& diligentius expoſuerunt ei viã domini.Cum autem vellet ire Achaiam,exhortati fratres,ſcripſerunt diſcipulis vt ſuſciperent eum.Qui cum veniſſet,contulit multum his qui crediderant*. Vehementer enim Iudæos reuincebat publice,oſtendens per ſcripturas,eſſe C H R I S T V M , I E S V M.

CAP. XIX.

A FActum eſt autem cum Apollos eſſet Corinthi , vt Paulus peragratis ſuperioribus partibus veniret Epheſum,& inueniret quoſdam diſcipulos: dixitque ad eos, Si ſpiritũ ſanctum accepiſtis credentes? At illi dixerunt ad eum,Sed neque ſi ſpiritus ſanctus eſt, audiuimus.Ille verò ait,In quo ergo baptizati eſtis? Qui dixerunt,In Iohannis baptiſmate. Dixit autem Paulus,Iohannes baptizauit baptiſmo pœnitentiæ populum,dicens,in eum qui venturus eſſet poſt ipſum vt crederent, hoc eſt,in I E S V M.His auditis baptizati ſunt in nomi-
B ne domini I E S V. Et cum impoſuiſſet illis manus Paulus,venit ſpiritus ſanctus ſuper eos, & loquebantur linguis,& prophetabant.Erant autem omnes viri ferè duodecim.Introgreſſus autem ſynagógam,cum fiducia loquebatur per tres mẽſes,diſputans & ſuadens de regno dei.Cum autẽ quidã indurarentur & non crederent,maledicẽtes viam domini corã multitudine,diſcedens ab eis, ſegregauit diſcipulos, quotidie diſputans in ſchola Tyranni cuiuſdã. Hoc autem factum eſt per bienniũ,ita vt omnes qui habitabãt in Aſia,audirẽt verbũ domi-
C ni*,Iudæi atque Gẽtiles. Virtuteſque non quaſlibet faciebat deus per manũ Pauli:ita vt etiã ſuper languidos deferrentur à corpore eius ſudaria & ſemicinctia,& recedebant ab eis lãguores,& ſpiritus nequã egrediebantur. Tentauerunt autẽ quidam & de circumeuntibus Iudæis exorciſtis inuocare ſuper eos qui habebant ſpiritus malos, nomen domini I E S V,dicentes, Adiuro vos per I E S V M quem Paulus prædicat. Erant autẽ cuiuſdam Iudæi,nomine Sceuæ, principis ſacerdotum ſeptem filii, qui hoc faciebant.Reſpondens autẽ ſpiritus

*Paulus

ſcenofactoriæ artis.]erat autẽ ars illorum texere tabernacula.

interponẽs nomẽ domini I E S V:

inſtabat verbo]coartabatur ſpiritu

ex hoc] poſthac

apponet tibi] adorietur te

noceat] affligat

iniquũ aliquid,] iniuria aliqua,

rectè] merito

minauit] abegit

adhuc ſuſtinuiſſet] deinde cõmoratus fuiſſet

*apud ſe

*Oportet omnino me feſtũ quod iſtat, agere in Ieruſalem, ſed

fiducialiter agere] libere loqui

*per gratiam.

credentes?] poſtea quàm credidiſtis?

cum fiducia] vl, libere

maledicentes viã] male loquentes de via

*I E S V

quaſlibet] vl, vulgares

Damaris.

Cum Aquila & Priſcilla manet Paul', docens Corinthios Ieſum eſſe Chriſtũ.

Titus Iuſt'.

Criſpus.

Corinthii.

Corã Gallione accuſatur Paulus.

Soſthenes percutitur.

Votum.

Aquila & Priſcilla morant Epheſi.

Apollos ſcripturis docet Ieſũ eẽ Chriſtum.

Baptiſm' Iohannis.

Paulus docet Epheſi.

Spiritus ſanctus.

Baptiſma Iohannis. mat. 3.c. marc. 1. b. luc. 3.c. ioh. 1. d.3.a.2.a.11.c

Baptiſmus Chriſti.

Spũs ſanct'.

Increduli.

Miracula.

Exorciſtę Iudæi occiſi à diabolo.

nequam dixit eis, I E S V M noui, & Paulũ ſcio: vos autẽ qui eſtis? Et inſiliens in eos homo
in quo erat dæmoniũ peſſimũ, & dominatus amborũ, inualuit contra eos, ita vt nudi & vul-
nerati effugerent de domo illa. Hoc autẽ notũ factum eſt omnibus Iudæis atq; gẽtilibus qui D
habitabant Epheſi: & cecidit timor ſuper omnes illos, & magnificabatur nomen domini I E-
S V. Multiq; credentiũ veniebãt cõfitẽtes & annuntiãtes actus ſuos. Multi autem ex eis
qui fuerãt curioſa ſectati, contulerũt libros, & cõbuſſerũt eos corã omnibus. & cõputatis pre-
tiis illorũ, inuenerũt pecuniã denariorũ quinquaginta milliũ. Ita fortiter creſcebat verbum
dei, & confirmabatur. His autẽ expletis propoſuit Paulus in ſpiritu, trãſita Macedonia &
Achaia, ire Ieroſolymã dicẽs, Poſtquã fuero ibi, oportet me & Romã videre. Mittens autem
in Macedoniã duos ex miniſtrantibus ſibi, Timotheũ & Eraſtũ, ipſe remanſit ad tempus in E
Aſia. Facta eſt autẽ illo tẽpore turbatio non minima de via domini. Demetrius enim quidã
nomine, argẽtarius, faciens ædes argẽteas Dianæ, præſtabat artificibus non modicũ quæſtũ:
quos conuocans & eos qui huiuſmodi erãt opifices, dixit, Viri, ſcitis quia de hoc artificio eſt
nobis acquiſitio: & videtis & auditis quia non ſolum Epheſi, ſed penè totius Aſiæ Paulus hic
ſuadens auertit multã turbã dicens, Quoniã non ſunt dii qui manibus fiunt. Non ſolũ autẽ
hæc periclitabitur nobis pars in redargutionẽ venire, ſed & magnæ Dianæ templũ in nihilũ
reputabitur, & deſtrui incipiet maieſtas eius, quã tota Aſia & orbis colit. His auditis reple- F
ti ſunt ira, & exclamauerũt dicẽtes, Magna Diana Epheſiorũ. Et impleta eſt ciuitas tota cõ-
fuſione, & impetũ fecerũt vno animo in theatrũ, rapto Caio & Ariſtarcho Macedonibus co
mitibus Pauli. Paulo autẽ volente intrare in populũ, non permiſerũt diſcipuli. Quidã autem
& de Aſiæ principibus qui erant amici eius, miſerũt ad eum, rogantes ne ſe daret in theatrũ.
alii autem aliud clamabãt. Erat enim eccleſia confuſa: & plures neſciebant qua ex cauſa cõ-
ueniſſent. De turba autem detraxerũt Alexandrũ propellentibus eum Iudæis. Alexander au
tem manu ſilentio poſtulato, volebat reddere rationẽ populo. Quem vt cognouerũt Iudæũ
eſſe, vox facta vna eſt omniũ quaſi per horas duas clamantiũ, Magna Diana Epheſiorum! Et G
cum ſedaſſet ſcriba turbas dixit, Viri Epheſii, quis enim eſt hominum qui neſciat Epheſio-
rum ciuitatẽ cultricẽ eſſe magnæ Dianæ Iouiſque prolis? Cum ergo his contradici non poſ-
ſit, oportet vos ſedatos eſſe, & nihil temerè agere. Adduxiſtis enim homines iſtos, neque ſa-
crilegos, neque blaſphemãtes deam veſtrã. Quòd ſi Demetrius & qui cũ eo ſunt artifices, ha
bent aduerſus aliquem cauſam, conuẽtus forenſes aguntur, & proconſules ſunt, accuſent in-
uicem. Si quid autẽ alterius rei quæritis: in legitima eccleſia poterit abſolui. Nam & pericli-
tamur argui ſeditionis hodiernæ: cum nullus obnoxius ſit de quo poſſimus reddere rationẽ
concurſus iſtius. Et cum hæc dixiſſet, dimiſit eccleſiam.

CAP. XX.

POſtquã autẽ ceſſauit tumultus, vocatis Paulus diſcipulis, & exhortatus eos, valedixit, & A
profectus eſt vt iret in Macedoniã. Cũ autẽ perambulaſſet partes illas, & exhortatus eos
fuiſſet multo ſermone, venit ad Græciã: vbi cum fuiſſet menſes tres, factæ ſunt illi inſidiæ à
Iudæis nauigaturo in Syriã: habuitque conſilium vt reuerteretur per Macedoniã. Comita-
tus eſt autẽ eũ *Soſipater Pyrrhi Berrhœenſis, Theſſalonicenſiũ verò Ariſtarchus, & Secun-
dus, & Caius Derbeus, & Timotheus, Aſiani verò Tychicus & Trophimus. Hi cũ præceſſiſ- B
ſent, ſuſtinuerũt nos Troade: nos verò nauigauimus poſt dies azymorũ à Philippis, & veni-
mus ad eos Troadẽ in diebus quinq;, vbi demorati ſumus diebus ſeptẽ. Vna autẽ ſabbathi
cũ cõueniſſemus ad frangendũ panẽ, Paulus diſputabat cũ eis profecturus in craſtinũ, protra
xitq; ſermonẽ vſq; in mediã noctẽ. Erant autẽ lãpades copioſæ in cœnaculo vbi eramus cõ-
gregati. Sedẽs autẽ quidã adoleſcẽs nomine Eutychus, ſuper feneſtrã, cũ mergeretur ſomno
graui, diſputãte diu Paulo, ductus ſomno cecidit de tertio cœnaculo deorſum, & ſublatus eſt
mortuus. Ad quẽ cum deſcendiſſet Paulus incubuit ſuper eũ: & complexus dixit, Nolite tur- C
bari: anima enim ipſius in ipſo eſt. Aſcendens autem, frangẽſque panẽ & guſtans, ſatiſque
allocutus vſque in lucem, ſic profectus eſt. Adduxerunt autem puerũ viuentem, & conſolati
ſunt non minime. Nos autem aſcendentes nauem, nauigauimus in Aſſon, inde ſuſceptu-
ri Paulum. ſic enim diſpoſuerat, ipſe per terram iter facturus. Cum autem conueniſſemus in
Aſſon, aſſumpto eo venimus Mytilenem. Et inde nauigantes, ſequenti die venimus contra
Chium. & alia die applicuimus Samum: & *ſequẽti die venimus Miletum. propoſuerat enim
Paulus tranſnauigare Epheſum, ne qua mora illi fieret in Aſia. Feſtinabat enim, ſi poſſibile D

Confeſſio. Libri impii combuſti.

Paul⁹ ĩ Aſia.

Demetri⁹ argentarius. Diana.

Caius. Ariſtarchus.

Alexander.

Macedonia. Græcia.

Totã noctem diſputat Paulus φ Ieſus ſit Chriſtus.

Eutych⁹ ſuſcitatur.

¶amborum, leis,
¶fuerant curioſa ſectati,]curioſas artes ſectati fuerant,
¶domini.]hac.
¶hęc periclitabitur &c.]hęc pars nobis in periculũ veniet ne reprobet, verũ etiã ne magnæ deæ Dianæ tẽplũ pro nihilo habeat, futurumq; ſit vt etiã deſtruat maieſtas &c.
¶detraxerũt]protraxerũt (vl, pri⁹ inſtruxerunt)
¶Iouiſq; prolis!]& à Ioue delapſi ſimulachri!
¶temerè]præcipitater
¶eccleſia poterit abſolui.]cõcione dirimetur.
¶piclitamur argui]periculũ ẽ ne ſiam⁹ rei
¶obnoxius ſit]ſit in culpa
¶eccleſiã.]cõcionẽ.
¶exhortat⁹]cõplex⁹
▸valedixit, &
*vſque ad Aſiam
¶Soſipater]Sopater
¶ſuſtinuerunt]expectarunt
¶ſabbathi,] die ſabbathorum
¶conueniſſemus]cõueniſſent diſcipuli
¶in craſtinum,]poſtridie,
¶ductus]magis depreſſus
¶conſolati ſunt nõ minime.]refocillati ſunt non mediocriter.
* commorati Trogyllii,
¶alia die]poſtridie
¶ſequenti]proximo
¶tranſnauigare]ſpter nauigare
¶ qua mora illi fieret]tempus tereret

ſibi eſſet,vt diem pentecoſten faceret Ieroſolymis. A Mileto autẽ mittẽs Epheſum,voca-
uit maiores natu eccleſiæ. Qui cum veniſſent ad eum, & ſimul eſſent, dixit eis, Vos ſcitis à
prima die qua ingreſſus ſum in Aſiam,qualiter vobiſcũ per omne tẽpus fuerim,ſeruiens do-
mino cum omni* humilitate & lachrymis, & tentationibus quæ mihi acciderunt ex inſidiis
Iudæorum: quomodo nihil ſubtraxerim vobis vtiliũ, quominus annuntiarem vobis & do-
cerem vos publice & per domos teſtificans Iudæis atque gentilibus in deum pœnitentiã, &
E fidem in dominũ noſtrũ I E S V M C H R I S T V M. Et nunc ecce ego alligatus ſpiritu,
vado in Ieruſalem:quæ in ea ventura ſunt mihi ignorans,niſi quòd ſpiritus ſanctus per om-
nes ciuitates mihi proteſtatur, dicẽs quoniam vincula & tribulationes Ieroſolymis me ma-
nent.Sed nihil horum vereor:nec facio animam meam pretioſiorem quàm me, dummodo
conſummem curſum meum & miniſterium verbi quod accepi à domino I E S V,teſtificari
euangelium gratiæ dei.Et nunc ecce ego ſcio quia amplius non videbitis faciem meam vos
omnes per quos tranſiui prædicans regnũ dei. Quapropter conteſtor vos hodierna die quòd
F mundus ſum à ſanguine omnium.Non enim ſubterfugi,quo minus annuntiarem omne cõ-
ſilium dei vobis. Attendite*vobis & vniuerſo gregi,in quo vos ſpiritus ſanctus poſuit epiſco
pos regere eccleſiam*dei,quã acquiſiuit ſanguine ſuo.Ego ſcio quoniã intrabunt poſt diſceſ
ſionẽ meã lupi rapaces in vos,non parcentes gregi. Et ex vobiſipſis exurgent viri loquentes
peruerſa,vt abducãt diſcipulos poſt ſe. Propter quod vigilate,memoria retinẽtes quoniã per
trienniũ nocte & die non ceſſaui cum lachrymis monere vnũquenque veſtrũ.Et nũc cõmen
do vos*deo & verbo gratiæ ipſius,qui potens eſt ædificare,& dare hæreditatẽ in ſanctificatis
omnibus. Argentũ & aurũ,aut veſtẽ nullius cõcupiui.Sicut ipſi ſcitis quoniã ad ea quæ mi-
G hi opus erant,& his qui mecum ſunt miniſtrauerunt manus iſtæ.Omnia oſtẽdi vobis, quo-
niã ſic laborãtes oportet ſuſcipere infirmos,ac meminiſſe verbi domini I E S V,quoniã ipſe
dixit,Beatius eſt magis dare,quàm accipere. Et cum hæc dixiſſet,poſitis genibus ſuis orauit
cum omnibus illis. Magnus autẽ fletus factus eſt omnium:& procumbẽtes ſuper collũ Pau-
li oſculabantur eum, dolentes maxime in verbo quod dixerat, quoniam amplius faciẽ eius
non eſſent viſuri. Et deducebant eum ad nauem.

CAP. XXI.

A CVm autẽ factũ eſſet vt nauigaremus abſtracti ab eis, recto curſu venimus Coum, & ſe-
quenti die Rhodum,& inde Pataram. Et cum inueniſſemus nauẽ trãſfretantẽ in Phœ-
nicen:aſcendentes nauigauimus. Cum apparuiſſemus autẽ Cypro,relinquentes eã ad ſi-
niſtram,nauigauimus in Syriã,& venimus Tyrũ.ibi enim nauis expoſitura erat onus. Inuẽ
tis autem diſcipulis,manſimus ibi diebus ſeptẽ: qui Paulo dicebant per ſpiritũ ne aſcende-
ret Ieroſolymam. Et expletis diebus profecti ibamus, deducẽtibus nos omnibus cũ vxo-
B ribus & filiis vſque foras ciuitatẽ:& poſitis genibus in litore,orauimus. Et cũ valefeciſſemus
inuicẽ aſcendimus nauẽ,illi autẽ redierunt in ſua. Nos verò nauigatione expleta, à Ty-
ro deſcendimus Ptolemaidam: & ſalutatis fratribus,mãſimus die vna apud illos. Alia au
tem die profecti, venimus Cæſaream. Et intrantes domum Philippi euangeliſtæ, qui erat
vnus de ſeptem,manſimus apud eum.Huic autem erant quatuor filiæ virgines,prophetan-
tes.Et cũ moraremur per dies aliquot, ſuperuenit quidã vir à Iudæa propheta,nomine Aga-
bus.Is cum veniſſet ad nos, tulit zonã Pauli:& alligans ſibi pedes & manus dixit, Hæc dicit
C ſpiritus ſanctus:virum cuius eſt zona hæc,ſic alligabunt in Ieruſalẽ Iudæi, & tradẽt in ma-
nus gentium.Quod cum audiſſemus,rogabamus nos & qui loci illius erant,ne aſcẽderet Ie-
roſolymã. Tunc reſpõdit Paulus,& dixit,Quid facitis flentes & affligẽtes cor meũ? Ego au-
tem non ſolũ alligari, ſed & mori in Ieruſalẽ paratus ſum propter nomen domini I E S V.
Et cum ei ſuadere nõ poſſemus,quieuimus dicẽtes,Domini voluntas fiat. Poſt dies autẽ
iſtos præparati,aſcendebamus in Ieruſalẽ. Venerũt autẽ* quidã ex diſcipulis à Cæſarea no-
biſcũ,adducẽtes ſecũ(apud quem hoſpitaremur)Iaſonem quendã Cypriũ,antiquũ diſcipulũ.
Et cum veniſſemus Ieroſolymã, libenter exceperunt nos fratres. Sequẽti autẽ die introibat
D Paulus nobiſcũ ad Iacobũ,omnẽſque collecti ſunt ſeniores.Quos cũ ſalutaſſet,narrabat per
ſingula quæ deus feciſſet in gentibus per miniſterium ipſius. At illi cum audiſſent,magnifi-
cabant deum,dixerũntque ei, Vides frater quot millia ſunt in Iudæis qui crediderunt:& o-
mnes æmulatores ſunt legis. Audierunt autem de te quia diſceſſionem doceas à Moyſe, eo-
rum qui per gentes ſunt Iudæorum , dicens non debere eos circuncidere filios ſuos , neque

*animi
ſubtraxerim vobis vtiliũ,] ſuffugerim eorũ quæ eſſent in rem veſtram,
proteſtatur,] teſtificatur,
vereor:]curo:(vel, me mouet:
facio aĩam meam pretioſiorem quàm me,]vita mea chara eſt mihiipſi,
verbi
teſtificari]ad teſtificandum
*igitur
*domini &
rapaces]graues
*fratres
ædificare,]ſuperſtruere,
in ſanctificatis oĩbus.] inter ſanctificatos omnes.
Sicut]Imo
apparuiſſem9 autẽ Cypro,] autẽ cœpiſſet nobis apparere Cyprus,
cũ valefeciſſemus inuicẽ,]cõplexi ali9 aliũ(vl, conſalutatione mutua facta)
Alia autẽ die profecti,]Poſtridie verò nos qui eramus cum Paulo,
ſuadere] pſuadere
pparati,]vl, ſublatis ſarcinis,
*vnà
magnificabãt]glorificabant
æmulatores]ſtudioſi ſectatores

Pentecoſte.
Hortat Paul9 preſbyteros Epheſiorum.
Humilitas.
Lachrymæ.
Afflictiones.
Pœnitentia
Fides.
Afflictiones Pauli.
Miniſterium Pauli.
Conſiliũ dei.
Grex.
Epiſcopi.
Lupi.
Vigilare.
Monere cum lachrymis.
Laborat manibus Paulus epiſcopus.
1.cor.4.c.
1.theſ.2.b.
2.theſ.3.b.
Dare.
Accipere.
Oratio.
Oſcula.
Oſo ĩ litore.
Philippus euangeliſta.
ſ.6.b.
Virgines,prophetantes.
Agabus.
Paulus libẽs patitur propter Chrm.
Iaſon.
Iacobi cõſilio Paul9 purificat ſe more Iudaico,cum quatuor aliis

ſecundum conſuetudinem ingredi. Quid ergo eſt? Vtique oportet cōuenire multitudinē: au-
Votum.
dient enim te ſuperueniſſe. Hoc ergo fac quod tibi dicimus, Sunt nobis viri quatuor, votum
habētes ſuper ſe. His aſſumptis ſanctifica te cum illis: & impende in illis, vt radāt capita: &
ſcient omnes quia quæ de te audierūt, falſa ſunt, ſed ambulas & ipſe cuſtodiens legē. De his E
autem qui crediderunt ex gentibus nos ſcripſimus, iudicantes vt abſtineant ſe ab idolis im-
molato, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione. Tunc Paulus aſſumptis viris poſtera die pu
rificatus cū illis intrauit in templū, annuntiās expletionem dierū purificationis, donec offer-
retur pro vnoquoq; eorū oblatio. Dum autē ſeptē dies conſummarentur, hi qui de Aſia erāt
Cōprehendiſ Paulus.
Iudæi, cum vidiſſent eum in tēplo, concitauerūt omnē populū, & iniecerūt ei manus, clamā-
tes, Viri Iſraelitæ, adiuuate: hic eſt* homo qui aduerſus populū & legem & locū hunc, omnes
vbique docens, inſuper & gentiles induxit in tēplum & violauit ſanctū locum iſtū. Viderāt
Trophimus.
enim Trophimū Epheſiū in ciuitate cum ipſo, quē exiſtimauerunt quoniā in tēplum intro- F
duxiſſet Paulus. Cōmotáque eſt ciuitas tota: & facta eſt concurſio populi. Et apprehendentes
Paulum, trahebant eum extra tēplum: & ſtatim clauſæ ſunt ianuæ. Quærentibus autē* eū oc-
cidere, nuntiatū eſt tribuno cohortis, Quia tota confunditur Ieruſalē. Qui ſtatim aſſumptis
Paulus vinct⁹ catenis a tribuno.
militibus & cēturionibus, decurrit ad illos. Qui cum vidiſſent tribunum & milites, ceſſauerūt
percutere Paulū. Tunc accedens tribunus apprehendit eum, & iuſſit alligari catenis duabus:
& interrogabat quis eſſet, & quid feciſſet. Alii autē aliud clamabāt in turba. Et cum nō poſſet
certū cognoſcere præ tumultu, iuſſit duci eū in caſtra. Et cū veniſſet ad gradus, cōtigit vt por G
taretur a militibus propter vim populi. Sequebatur enim multitudo populi clamans, Tolle
eum. Et cū cœpiſſet induci in caſtra Paulus, dicit tribuno, Si licet mihi loqui aliquid ad te?
Qui dixit ei, Græce noſti? Nónne tu es* AEgyptius qui ante hos dies tumultum concitaſti, &
eduxiſti in deſertū quatuor millia virorum ſicariorum? Et dixit ad eum Paulus, Ego homo
ſum quidē Iudæus à Tharſo Ciliciæ, non ignotæ ciuitatis municeps. Rogo autē te, permitte
mihi loqui ad populū. Et cum ille permiſiſſet, Paulus ſtans in gradibus, annuit manu ad ple
bem. & magno ſilentio facto, allocutus eſt lingua Hebræa, dicēs.

CAP. XXII.

Paul⁹ narrat Iudæis quomodo conuerſus eſſet ad Chriſtum.
Viri, fratres & patres, audite quam ad vos nūc reddo rationē. Cum audiſſent autē quòd A
Hebræa lingua loqueretur ad illos, magis præſtiterūt ſilentium. Et dicit, Ego ſum vir
Iudæus, natus Tharſo Ciliciæ, nutritus autē in iſta ciuitate ſecus pedes Gamalielis, eruditus
Gamaliel pceptor Pauli.
iuxta veritatē paternæ legis, æmulator legis ſicut & vos omnes eſtis hodie: qui hāc viā perſe
ī.9.a.
cutus ſum vſque ad mortē, alligās & tradens in cuſtodias viros ac mulieres, ſicut princeps ſa-
ī.9.a.
cerdotū mihi teſtimoniū reddit, & omnes maiores natu: à quibus & epiſtolas accipiēs ad fra- B
tres, Damaſcū pergebam, vt adducerē inde vinctos in Ieruſalē, vt punirētur. Factū eſt au-
tem eunte me & appropinquāte Damaſco media die, ſubito de cælo circunfulſit me lux co-
pioſa: & decidēs in terram, audiui vocem dicentem mihi, Saule Saule, quid me perſequeris?
Ego autem reſpondi, Quis eſt domine? Dixítque ad me, Ego ſum IESVS Nazarenus quē
tu perſequeris. Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt,* vocem autem non audierunt C
eius qui loquebatur mecum. Et dixi, Quid faciā domine? Dominus autem dixit ad me, Sur-
gens vade Damaſcum: & ibi tibi dicetur de omnibus quæ te oporteat facere. Et cum nō vi-
derem præ claritate luminis illius, ad manū deductus à comitibus* veni Damaſcū. Ananias
Ananias.
autem quidam, vir timoratus, ſecundū legē teſtimoniū habens ab omnibus cohabitantibus
Iudæis, veniens ad me & ſtans, dixit mihi, Saule frater, reſpice. Et ego eadē hora reſpexi in D
eū. At ille dixit, Deus patrū noſtrorū præordinauit te vt cognoſceres voluntatē eius, & vide-
Teſtis Chriſti Paul⁹ electus.
res iuſtū, & audires vocē ex ore eius: quia eris teſtis illius ad omnes homines, eorū quæ vidi-
ſti & audiſti. Et nūc quid moraris? Exurge & baptizare, & ablue peccata tua inuocato nomi-
ne ipſius. Factū eſt autē reuertēti mihi in Ieruſalem & oranti in tēplo, fieri me in ſtupo- E
re mentis, & videre illū dicentē mihi, Feſtina & exi velociter ex Ieruſalem, quoniā non reci-
pient teſtimoniū tuum de me. Et ego dixi, Domine, ipſi ſciūt quia ego erā cōcludens in car-
ī.7.g.
cerem, & cædēs per ſynagógas eos qui credebāt in te: & cū funderetur ſanguis Stéphani te-
ſtis tui, ego aſtabam & cōſentiebā, & cuſtodiebam veſtimēta interficientiū illū. Et dixit ad
Paulus, gentiū apoſtol⁹.
me, Vade, quoniam ego in nationes lōge mittam te. Audiebant autē eum vſque ad hoc
verbum, & leuauerunt vocē ſuam, dicentes, Tolle de terra huiuſmodi: non enim fas eſt eum F
viuere. Vociferantibus autem eis, & proiicientibus veſtimenta ſua, & puluerem iactantibus

¶conſuetudinem ingredi.] cōſuetudines ambulare.
¶Vtique] Omnino
¶ſanctifica] purifica
¶iudicantes] decernētes ne quid huiuſmodi obſeruēt, niſi vt
*ille
*illis
*ille
¶rationē.] defenſionē. (excuſationē.)
¶eruditus iuxta veritatem paternæ legis, æmulator legis] inſtitutus accurate in patria lege, ſectator dei
¶media die,] circiter meridiem,
*& exterriti ſunt,
¶claritate] gloria
*qui erant mecum
¶timorat⁹] pius (vl, religioſus)
*Damaſci
¶reſpice.] recipe viſum.
*recepto viſu
¶præordinauit] pparauit
¶ipſius.] domini.
¶fieri me in ſtupore mentis,] vt raperer extra me,
¶conſentiebam,] cōprobabam interfectionem eius,

ˤcædi & torqueri eũ:]examinari:
Cædit̃ Paul⁹

in aerem, iuſſit tribunus induci eũ in caſtra, & flagellis cædi, & torqueri eum: vt ſciret pro-
pter quam cauſam ſic acclamarẽt ei. Et cum aſtrinxiſſent eũ loris, aſtanti ſibi cẽturioni Pau-
lus dixit, Si hominem Romanũ & indemnatum licet vobis flagellare? Quo audito, centurio

►ciuis
Paul⁹ cõtẽdit ſe Romanũ nõ debere cædi.

G acceſſit ad tribunũ, & nuntiauit ei dicens, Quid acturus es? Hic enim homo, ciuis Romanus
eſt. Accedẽs autem tribunus dixit illi, Dic mihi, ſi tu Romanus es? At ille dixit, Etiã. Et re-
ſpondit tribunus, Ego multa ſumma ciuilitatẽ hanc conſecutus ſum. Et Paulus ait, Ego autẽ
& natus ſum. Protinus ergo diſceſſerunt ab illo qui eum torturi erant. Tribunus quoque ti-
muit poſtquã reſciuit quia ciuis Romanus eſſet, & quia alligaſſet eum. Poſtera autẽ die volẽs
ſcire diligentius qua ex cauſa accuſaretur à Iudæis, ſoluit eum, & iuſſit ſacerdotes conueni-
re & omne concilium: & producens Paulum, ſtatuit inter illos.

ˤcõſecutus ſum.] comparaui. ˤtorturi] examinaturi ˤdiligẽtius,]certũ, ˤſacerdotes]principes ſacerdotũ ˤinter illos.]coram illis.

CAP. XXIII.

Paulus defendit ſe. Ananias iubet percuti Paulum. Paries dealbatus.

A INtendens autem in concilium Paulus ait, Viri fratres, ego omni conſcientia bona cõ-
uerſatus ſum ante deum vſque in hodiernũ diem. Princeps autẽ ſacerdotum Ananias,
præcepit aſtantibus ſibi percutere os eius. Tunc Paulus dixit ad eum, Percutiet te deus, pa-
ries dealbate. Et tu ſedens iudicas me ſecundũ legẽ, & contra legem iubes me percuti. Et qui
aſtabant dixerunt, Summum ſacerdotem dei maledicis? Dixit autem Paulus, Neſciebã fra-
tres quia princeps eſt ſacerdotum. Scriptũ eſt enim, Principem populi tui non maledices. Exod.22.d.

Paulus pharifæus. Philip.3.b. Sadduceį q̃d credũt. matt. 22 c. Phariſæi.

B Sciens autem Paulus quia vna pars eſſet ſadducæorum, & altera phariſæorum, exclama-
uit in cõcilio, Viri fratres ego phariſæus ſum filius phariſæi: de ſpe & reſurrectione mortuo-
rum ego iudicor. Et cũ hæc dixiſſet, facta eſt diſſenſio inter phariſæos & ſadducæos, & ſoluta
eſt multitudo. Sadducæi autẽ dicũt non eſſe reſurrectionẽ mortuorũ, neque angelum, neque
ſpiritum: Phariſæi autẽ vtraq; confitentur. Factus eſt autẽ clamor magnus. Et exurgentes qui-
dam phariſæorũ, pugnabãt dicẽtes, Nihil mali inuenimus in homine iſto. quid ſi ſpiritus lo-

ˤquidã]ſcribæ de ſecta ˤquid]quod *, ne repugnem⁹ deo

C cutus eſt ei, aut angelus*? Et cũ magna diſſenſio facta eſſet, timens tribunus ne diſcerperetur
Paulus ab ipſis, iuſſit milites deſcẽdere & rapere eũ de medio eorũ, ac deducere eũ in caſtra.

ˤConſtans eſto.]Bono aĩo eſto Paule.
Conſolatur Paulũ deus. Coniuratio cõtra Paulũ.

Sequẽti autẽ nocte aſſiſtens ei dominus ait, Conſtãs eſto. ſicut enim teſtificatus es de me
in Ieruſalẽ, ſic te oportet & Romæ teſtificari. Facta autẽ die collegerunt ſe quidã ex Iu-
dæis, & deuouerũt ſe, dicẽtes neque manducaturos, neque bibituros donec occiderẽt Paulũ.
Erãt autẽ plus quàm quadraginta viri, qui hanc cõiurationẽ fecerant: qui acceſſerũt ad prin-

*cras ˤad vos,]ad nos, ˤcogniturі] cognituros

D cipem ſacerdotũ & ſeniores, & dixerunt, Deuotione deuouimus nos, nihil guſtaturos, donec
occidamus Paulũ. Nunc ergo vos notũ facite tribuno cũ cõcilio, vt* producat illũ ad vos, tã-
quam aliquid certius cogniturі de eo. Nos verò, prius quàm appropinquet, parati ſumus in-
terficere illũ. Quod cũ audiſſet filius ſororis Pauli inſidias, venit & intrauit in caſtra, nũtia-
uitq; Paulo. Vocãs autẽ Paulus ad ſe vnũ ex cẽturionibus ait, Adoleſcentẽ hũc abduc ad tri-
bunũ: habet enim aliquid indicare illi. Et ille quidẽ aſſumẽs eũ, duxit ad tribunũ, & ait, Vin-
ctus Paulus rogauit me, hunc adoleſcentẽ perducere ad te, habentẽ aliquid loqui tibi. Appre-

Coniuratio Paulo detecta.

ˤIudæis cõuenit rogare]Iudæi conſpirarunt vt rogarent ˤcrediderіs]morem geſſeris

E hendẽs autẽ tribunus manũ illius, ſeceſſit cũ eo ſeorſum, & interrogauit illũ, Quid eſt quod
habes indicare mihi? Ille autẽ dixit, Iudæis cõuenit rogare te, vt craſtina die producas Pau-
lũ in cõciliũ, quaſi aliquid certius inquiſituri ſint de illo. tu verò ne credideris illis. inſidiã-
tur enim ei ex eis viri amplius quàm quadraginta: qui ſe deuouerũt non mãducare neq; bi-
bere, donec interficiãt eũ: & nunc parati ſunt expectãtes promiſſum tuũ. Tribunus igitur di-
miſit adoleſcẽtẽ, præcipiẽs ei ne cui loqueretur quoniã hæc nota ſibi feciſſet. Et vocatis

Paulus perducitur ad Felicẽ præſidem.

ˤpræparate:]p̃bete: ˤperducerẽt]perducant ►(Timuit enim ne fortè raperent eum Iudæi & occiderẽt, & ipſe poſtea calũniã ſuſtineret, tãquã accepturus pecuniã) Conſentiũt ſcripta exẽpl. Græcis codicibus. ˤperlatũ] indicatũ *Iudæi *quæ habent aduerſus eum

F duobus cẽturionibus dixit illis, Parate milites ducẽtos, vt eãt vſq; Cæſarеã, & equites ſeptua-
ginta, & lãcearios ducẽtos, à tertia hora noctis: & iumẽta præparate: vt imponẽtes Paulum,
ſaluũ perducerẽt ad Felicẽ præſidẽ, (Timuit enim ne fortè raperẽt eũ Iudæi & occiderent, &
ipſe poſtea calũniã ſuſtineret, tãquã accepturus pecuniã) ſcribẽs ei epiſtolam cõtinẽtem hæc,
CLAVDIVS Lyſias optimo præſidi Felici ſalutẽ. Virũ hũc cõprehẽſum à Iudæis: & inci-
pientẽ interfici ab eis, ſuperueniẽs cũ exercitu, eripui, cognito quòd Romanus eſt, volénſque
ſcire cauſam quã obiiciebãt illi, deduxi eũ in cõciliũ eorũ. Quẽ inueni accuſari de quæſtio-
G nibus legis ipſorũ: nihil verò dignũ morte aut vinculis habẽtem crimẽ. Et cũ mihi perlatum
eſſet de inſidiis quas parauerãt illi*, miſi eũ ad te, denũtiãs & accuſatoribus vt* dicãt apud te.
Vale. Milites verò, ſecundũ præceptũ ſibi aſſumentes Paulũ, duxerũt per noctem in An-

*præſes,

tipatridẽ. Et poſtera die dimiſſis equitibus vt cũ eo irẽt, reuerſi ſunt ad caſtra. Qui cum ve-
niſſent Cæſarеã, & tradidiſſent epiſtolã præſidi, ſtatuerũt ante illũ & Paulũ. Cũ legiſſet autẽ*,

& interrogaſſet de qua prouincia eſſet:& cognoſcens quia de Cilicia; Audiam te,inquit,cum
accuſatores tui venerint.Iuſſitque in prætorio Herodis cuſtodiri eum. CAP. XXIIII.

POſt quinque autem dies deſcendit princeps ſacerdotum Ananias, cum ſenioribus qui- A
buſdam & Tertullo quodam oratore qui adierunt præſidem aduerſus Paulum.Et cita-
Tertulli oratoris orõ cõtra Paulum.
to Paulo cœpit accuſare Tertullus dicẽs, Cũ in multa pace agamus per te,& multa corrigã-
tur per tuam prouidentiam:ſemper & vbique ſuſcipimus, optime Felix,cum omni gratiarũ B
actione.Ne diutius autem te protrahã,oro,breuiter audias nos pro tua clemẽtia.Inuenimus
hunc hominem peſtiferum & concitantem ſeditionem omnibus Iudæis in vniuerſo orbe, &
authorem ſeditionis ſectæ Nazarenorũ, qui etiã templum violare conatus eſt, quẽ & appre-
henſum voluimus ſecundũ legem noſtram iudicare.Superueniens autẽ tribunus Lyſias,cum
vi magna eripuit eũ de manibus noſtris, iubens accuſatores eius ad te venire, à quo poteris C
ipſe iudicans de omnibus iſtis cognoſcere,de quibus nos accuſamus eum. Adiecerũt autẽ &
Paulus dicit cauſam ꝓ ſe contra Tertullum.
Iudæi,dicentes hæc ita ſe habere. Reſpondit autẽ Paulus,annuẽte ſibi præſide dicere.Ex
multis annis te eſſe iudicẽ genti huic ſciens,bono animo pro me ſatiſfaciã. Potes enim co-
gnoſcere quia non plus ſunt mihi dies quã duodecim,ex quo aſcendi adorare in Ieruſalẽ. &
neque in templo inuenerunt me cũ aliquo diſputantẽ,aut concurſum facientem turbæ,neq; D
in ſynagogis,neque in ciuitate.neque probare poſſunt tibi de quibus nũc me accuſant. Cõ-
Fides & opera Pauli.
fiteor autem hoc tibi quòd ſecundũ ſectã,quã dicunt hæreſim,ſic deſeruio patrio deo meo,
credens omnibus quæ in lege & prophetis ſcripta ſunt: ſpem habẽs in deũ,quã & hi ipſi ex-
pectant,reſurrectionẽ futurã iuſtorũ & iniquorũ.In hoc & ipſe ſtudeo ſine offendiculo con-
Conſcientia.
ſcientiã habere ad deũ & ad homines ſemper. Poſt annos autẽ plures, eleemoſynas facturus E
Ĩ.21.e.
in gentẽ meã veni,& oblationes,& vota in quibus inuenerũt me purificatũ in tẽplo:nõ cum
turba neque cũ tumultu.Et apprehenderũt me clamantes,& dicentes, Tolle inimicũ noſtrũ.
Quidam autẽ ex Aſia Iudæi,quos oportebat apud te præſto eſſe & accuſare,ſi quid haberent
aduerſum me:aut hi ipſi dicãt ſi quid inuenerũt in me iniquitatis, cum ſtem in cõſilio,niſi
Ĩ.23.b.
de vna hac ſolũmodo voce,qua clamaui inter eos ſtans; Quoniã de reſurrectione mortuorũ F
ego iudicor hodie à vobis.Diſtulit autẽ illos Felix,certiſſime ſciens de via hac,dicẽs,Cũ tri-
Felicis beneuolẽtia erga Paulum.
bunus Lyſias deſcenderit,audiã vos. Iuſſitque centurioni cuſtodire eũ,& habere requiẽ, nec
Felici & vxori annuntiat Paul⁹ Chrm.
quenquã de ſuis prohibere miniſtrare ei*. Poſt aliquot autẽ dies veniens Felix cũ Dru-
ſilla vxore ſua,quæ erat Iudæa,vocauit Paulum, & audiuit ab eo fidem quæ eſt in CHRI- G
STVM IESVM. Diſputãte autẽ illo de iuſtitia & caſtitate & de iudicio futuro,treme-
factus Felix reſpondit,Quod nunc attinet,vade:tẽpore autem opportuno accerſam te.ſimul
& ſperans quòd pecunia ei daretur à Paulo,*propter quod & frequenter accerſens eũ,loque-
Porti⁹ Feſt⁹.
batur cum eo. Biẽnio autem expleto accepit ſucceſſorem Felix Portium Feſtum. Volens au-
tem gratiam præſtare Iudæis Felix,reliquit Paulum vinctum. CAP. XXV. A

FEſtus ergo cum veniſſet in prouinciam, poſt triduum aſcendit Ieroſolymam à Cæſarea.
Adierúntque eum principes ſacerdotum,& primi Iudæorum aduerſus Paulum:& roga-
bant eum poſtulantes gratiam aduerſus eũ,vt iuberet perduci eum in Ieruſalem,inſidias in-
tendentes vt interficerent eũ in via.Feſtus autem reſpondit, ſeruari quidem Paulum in Cæ-
ſarea:ſe autẽ maturius profecturũ. Qui ergo in vobis(ait)potentes ſunt,deſcẽdentes ſimul,ſi B
Paulus corã Feſto cauſam dicit.
quod eſt in viro crimen,accuſent eũ. Demoratus autẽ inter eos dies non amplius quàm
octo aut decẽ,deſcendit Cæſareã,& altera die ſedit pro tribunali:& iuſſit Paulũ adduci.Qui
cum perductus eſſet, circũſteterũt eũ qui ab Ieroſolyma deſcẽderãt Iudæi, multas & graues
cauſas obiiciẽtes,quas non poterãt probare,Paulo rationẽ reddẽte, Quoniã neque in legem
Iudæorũ,neque in tẽplum:neque in Cæſarem quicquã peccaui.Feſtus autem volens gratiam C
præſtare Iudæis,reſpondẽs Paulo dixit, Vis Ieroſolymã aſcẽdere, & ibi de his iudicari apud
me?Dixit autem Paulus, Ad tribunal Cæſaris ſto,ibi me oportet iudicari.Iudæis non nocui,
ſicut tu melius noſti.Si enim nocui,aut dignum morte aliquid feci,non recuſo mori.ſi verò
Paulus Cæſarẽ appellat. Feſtus cũ Agrippa & Bernice negotiũ Pauli tractat
nihil eſt eorum quæ hi accuſant me: nemo poteſt me illis donare. Cæſarem appello. Tunc
Feſtus cum cõſilio locutus reſpõdit,Cæſarem appellaſti?ad Cæſarem ibis. Et cũ dies ali- D
quot tranſacti eſſent, Agrippa rex & Bernice deſcẽderunt Cæſareã ad ſalutandũ Feſtũ. Et cũ
dies plures ibi morarentur,Feſtus regi indicauit de Paulo dicens, Vir quidam eſt derelictus
à Felice vinctus,de quo cum eſſem Ieroſolymis,adierũt me principes ſacerdotum & ſeniores

corrigantur] recte geratur in populo hoc
ſuſcipimus,] vſ, cõprobamus,
breuiter] paucis
ſeditionis
violare] ꝓphanare
iudicans] inquiſitione facta
ſatiſfaciã.] vſ, cauſam dicam.
ſecũdum ſectam,] iuxta viam,
& vota
Et apprehenderũt me clamantes,& dicentes, Tolle inimicum noſtrum.
Diſtulit autẽ] Auditis autem his, diſtulit
audiã vos.] pernoſcam cauſam veſtrã
requiẽ,] relaxationem,
*aut adire eum.
caſtitate] cõtinẽtia
Quod nunc attinet,] In præſenti,
*vt ſolueret ipſum
cũ veniſſet in prouinciã,] ſuſcepta prouincia,
Adierũntque eũ] Significarũntque illi
aduerſus Paulum:] de Paulo:
maturi⁹] breui illò
altera] poſtero
ibi] vbi
nõ nocui,] nullam iniuriã feci,
quæ] de quibus
adierunt me] ſignificauerunt mihi

Iudæorũ poſtulantes aduerſus illũ damnationẽ. Ad quos reſpondi, Quia non eſt Romanis cõ
E ſuetudo* donare aliquẽ hominẽ* prius quàm is qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores,
locúmque defendendi accipiat ad abluenda crimina quæ ei obiiciuntur. Cũ ergo huc conue-
niſſent, ſine vlla dilatione in ſequenti die ſedens pro tribunali iuſſi adduci virũ. De quo cum
ſtetiſſent accuſatores, nullã cauſam deferebant de quibus ego ſuſpicabar malũ: quæſtiones ve
rò quaſdam de ſua ſuperſtitione habebant aduerſus eum, & de quodã I E S V defuncto, quẽ
affirmabat Paulus viuere. Hæſitans autem ego de huiuſmodi quæſtione dicebã, ſi vellet ire
F Ieroſolymam, & ibi iudicari de iſtis. Paulo autem appellante vt ſeruaretur Auguſti cogniti-
oni, iuſſi ſeruari eum, donec mitterẽ eum ad Cæſarem. Agrippa autem dixit ad Feſtum, Vo-
lebam & ipſe hominem audire. Cras (inquit) audies eum. Altera autem die cum veniſſet
Agrippa & Bernice cum multa ambitione, & introiſſent in auditorium cum tribunis & viris
principalibus ciuitatis, iubente Feſto adductus eſt Paulus. Et dicit Feſtus, Agrippa rex, & o-
G mnes qui ſimul adeſtis nobiſcũ viri, videtis hunc hominẽ, de quo omnis multitudo Iudæo-
rum interpellauit me Ieroſolymis, petentes & acclamantes non oportere eũ viuere amplius.
Ego vero comperi, nihil dignũ morte eum admiſiſſe. Ipſo autem hoc appellante ad Auguſtũ,
iudicaui mittere. De quo quid certũ ſcribam domino, non habeo. Propter quod produxi eũ
ad vos, & maxime ad te rex Agrippa, vt interrogatione facta, habeã quod ſcribã. Sine ratione
enim mihi videtur, mittere vinctum, & cauſas eius non ſignificare.

CAP. XXVI.

A AGrippa verò ad Paulum ait, Permittitur tibi loqui pro temetipſo. Tũc Paulus extenta
manu cœpit rationem reddere. De omnibus quibus accuſor à Iudæis rex Agrippa, ex-
iſtimo me beatum, apud te cũ ſim defenſurus me hodie, maxime te ſciente omnia quæ apud
Iudæos ſunt, cõſuetudines & quæſtiones. propter quod obſecro, patienter me audias. Et qui-
dem vitam meã à iuuentute, quæ ab initio fuit in gente mea in Ieroſolymis, nouerunt om-
B nes Iudæi præſcientes me ab initio (ſi velint teſtimoniũ perhibere) quoniam ſecundũ certiſſi-
mam ſectã noſtræ religionis, vixi phariſæus. Et nunc in ſpe quæ ad patres noſtros repromiſ-
ſionis facta eſt à deo, ſto iudicio ſubiectus, in quam duodecim tribus noſtræ* nocte & die de-
ſeruientes, ſperant deuenire. De qua ſpe accuſor à Iudæis rex*. Quid incredibile iudicatur a-
pud vos, ſi deus mortuos ſuſcitat? Et ego quidẽ exiſtimaueram me aduerſus nomen I E S V
C Nazareni debere multa cõtraria agere: quod & feci Ieroſolymis, & multos ſanctorum ego in
carceribus incluſi, à principibus ſacerdotum poteſtate accepta: & cũ occiderentur, detuli ſen-
tentiam. Et per omnes ſynagógas frequenter puniens eos, compellebam blaſphemare: & am-
plius inſaniens in eos, perſequebar vſque in exteras ciuitates. In quibus dum irem Damaſcũ
cũ poteſtate & permiſſu principũ ſacerdotũ, die media, in via, vidi rex, de cælo ſupra ſplendo-
rem ſolis circũfulſiſſe me lumen, & eos qui mecum ſimul erant. Omnéſque nos cum decidiſ-
D ſemus in terram, audiui vocem loquentem mihi hebraica lingua, Saule Saule, quid me per-
ſequeris? durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare. Ego autẽ dixi, Quis es domine? Domi-
nus autem dixit, Ego ſum I E S V S quem tu perſequeris. Sed exurge & ſta ſuper pedes tuos.
Ad hoc enim apparui tibi vt conſtituam te miniſtrum & teſtem eorum quæ vidiſti & eorum
in quibus apparebo tibi, eripiens te de populis & gentibus in quas nunc ego mitto te aperire
E oculos eorum, vt conuertantur à tenebris ad lucem, & de poteſtate ſatanæ ad deum, vt acci-
piant remiſſionẽ peccatorum, & ſortem inter ſanctos per fidem quæ eſt in me. Vnde, rex A-
grippa, non fui incredulus cæleſti viſioni: ſed his qui ſunt Damaſci primùm, & Ieroſolymis,
& in omnem regionem Iudææ, & gentibus annuntiabam vt pœnitentiam agerent, & cõuer-
terentur ad deum, digna pœnitentiæ opera facientes. Hac ex cauſa me Iudæi cũ eſſem in tẽ-
plo, comprehenſum tentabant interficere. Auxilio autem adiutus dei, vſque in hodiernũ diẽ
F ſto, teſtificans minori atque maiori, nihil extrà dicens quàm ea quæ prophetæ locuti ſunt fu-
tura eſſe, & Moyſes, ſi paſſibilis C H R I S T V S, ſi primus ex reſurrectione mortuorũ, lumẽ
annuntiaturus eſt populo & gentibus. Hæc loquente eo & rationem reddente, Feſtus ma-
gna voce dixit, Inſanis Paule: multæ te literæ ad inſaniam conuertunt. Et Paulus, Non inſa-
nio (inquit) optime Feſte: ſed veritatis & ſobrietatis verba loquor. Scit enim de his rex, ad quẽ
G conſtanter loquor. latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in angulo quicquam
horum geſtum eſt. Credis rex Agrippa prophetis? Scio quia credis. Agrippa autem ad Paulũ,
In modico ſuades me Chriſtianum fieri. Et Paulus, Opto apud deum & in modico, & in ma-

*obgratiam
*vt pereat,

nullã cauſam deferebãt de quibus ego ſuſpicabar malum: nullũ crimen intendebãt ſuper hiſce rebus de quibus ego ſuſpicabar:

multa ambitiõe, multo apparatu,

Sine ratione, vel Iniquum
cauſas eius, vel, crimina de quibus accuſatur

cœpit rationẽ reddere, ipſe dicebat.

præſciẽtes, q prius nouerant
certiſſimã, exactiſſimam (diligentiſſimam)
in ſpe, de ſpe (vel, fretus ſpe)
*inſtanter
*Agrippa.
Quid, Cur
debere multa contraria agere, multa repugnãdo facturũ:
In quib⁹, vel, Quarũ rerũ ſtudio (aut, In his verſans, & hæc agens)

ſanctos, vel, eos q ſanctificati ſunt
incredulus, inobediens

ſi paſſibilis, an paſſurus fuerit
cõſtãter, vel, libere
In modico ſuades, Parum abeſt quin pſuadeas (vel, Modica ex parte perſuades)
&in modico, & in magno, non ſolum modica ex parte, verũetiam magna:

Paulus pducitur coram Agrippa. Feſt⁹ nõ vult Paulum, indicta cauſa condemnare.

Paulus ſe defendit cõtra Iudæos corã Agrippa.

Phariſç⁹ Paulus.

Spes.

Reſurrectio. 5.8.a.
Paulus pſecutor ante conuerſionem.
Conuerſio Pauli.

Miniſter.
Teſtis.
Apire ocl'os.
Conuerſio.
Tenebræ.
Lux.
Remiſſ. pecc.

5.13. & 14.
Pœnitentia.
Opera.
5.21.e.
Scripturas ĩpletas pdicat Paulus.
Lumen.

Inſanus iudicatur Paulus.

Prophetæ.

gno:non tantũ te,ſed etiam omnes qui audiunt, hodie fieri tales qualis & ego ſum, exceptis
vinculis his. Et exurrexit rex & præſes & Bernice & qui aſſidebant eis. Et cum ſeceſſiſſent,lo-
quebãtur adinuicẽ dicẽtes,Quia nihil morte aut vinculis dignũ quid fecit homo iſte. Agrip-
pa autẽ Feſto dixit,Dimitti poterat homo hic,ſi non appellaſſet Cæſarem. CAP. XXVII.

Paul⁹ Romã proficiſcitur. 2.cor.11.f.

¶iudicatũ] decretũ ¶cuſtodijs] vinctis

VT autẽ iudicatum eſt nauigare eum in Italiam,& tradi Paulum cum reliquis cuſtodiis A
centurioni nomine Iulio,cohortis Auguſtæ,aſcendentes nauem Adrumetinã incipien-
tem nauigare circa Aſiæ loca,ſuſtulimus,perſeuerante nobiſcũ Ariſtarcho Macedone Theſ-
ſalonicenſi. Sequenti autem die venimus Sidonem.Humane autem tractans Iulius Pau-
lum,permiſit ad amicos ire,& curam ſui agere. Et inde cum ſuſtuliſſemus, ſubnauigaui-
mus* Cyprũ:propterea quòd eſſent venti contrarii. Et pelagus Ciliciæ & Pamphiliæ na-
uigantes,venimus Lyſtram,quæ eſt Lyciæ:& ibi inueniens centurio nauem Alexandrinã na- B
uigantem in Italiam,tranſpoſuit nos in eam. Et cum multis diebus tarde nauigaremus,
& vix deueniſſemus contra Cnidum prohibente nos vento,adnauigauimus Cretæ iuxta Sal-
monem:& vix iuxta nauigantes,venimus in locum quendã qui vocatur Boni portus, cui iu-
xta erat ciuitas Thalaſſa. Multo autẽ tempore peracto,& cum iam non eſſet tuta nauiga-
tio,eò quòd ieiunium iam præteriiſſet,cõſolabatur eos Paulus,dicens eis, Viri, video quoniã
cum iniuria & multo damno,non ſolum oneris & nauis,ſed etiam animarum noſtrarum in-
cipit eſſe nauigatio. Centurio autem gubernatori & nauclero magis credebat, quàm his quæ C
à Paulo dicebantur. Et cum aptus portus non eſſet ad hyemandum,plurimi ſtatuerunt conſi
lium nauigare inde,ſi quo modo poſſent deuenientes Phœnicem hyemare,portũ Cretæ reſpi
cientem ad Africum & ad Chorum. Aſpirante autem Auſtro æſtimantes propoſitum ſe te-
nere,cum ſuſtuliſſent de Aſſon,legebant Cretam. Non poſt multum autem miſit ſe cõtra ip-
ſam ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo. Cúmque arrepta eſſet nauis, & non poſſet
conari in ventum,data naue flatibus ferebamur. In inſulam autẽ quandam decurrentes,quæ
vocatur Clauda,potuimus vix obtinere ſcaphã. Qua ſublata adiutoriis vtebantur,accingen- D
tes nauem,timentes ne in Syrtim inciderent, ſubmiſſo vaſe ſic ferebantur. Valida autem no
bis tẽpeſtate iactatis,ſequenti die iactum fecerunt:& tertia die ſuis manibus armamenta na-
uis proiecerunt. Neque autem ſole,neq; ſyderibus apparentibus per plures dies,& tempeſtate
non exigua imminente, iam ablata erat ſpes omnis ſalutis noſtræ. Et cum multa ieiunatio
fuiſſet,tunc ſtans Paulus in medio eorũ dixit,Oportebat quidem,ô viri,audito me non tol-
lere à Creta,lucríque facere iniuriam hanc & iacturã. Et nunc ſuadeo vobis bono animo eſ-
ſe. amiſſio enim nullius animæ erit ex nobis,præterquam nauis. Aſtitit enim mihi hac nocte
angelus dei cuius ſum ego,& cui deſeruio dicens,Ne timeas Paule,Cæſari te oportet aſſiſte- E
re:& ecce donauit tibi deus omnes qui nauigant tecum. Propter quod bono animo eſtote vi-
ri:credo enim deo quia ſic erit quemadmodum dictum eſt mihi. In inſulam autem quandã
oportet nos deuenire. Sed poſteaquam quartadecima nox ſuperuenit,nauigantibus no-
bis in Adria circa mediam noctẽ,ſuſpicabantur nautæ apparere ſibi aliquam regionem. Qui
& ſubmittentes bolidem,inuenerunt paſſus viginti:& puſillum inde ſeparati, inuenerũt paſ-
ſus quindecim. Timentes autem ne in aſpera loca incideremus, de puppi mittentes ancoras
quatuor optabant diem fieri. Nautis verò quærentibus fugere de naui, cum miſiſſent ſcaphã F
in mare,ſub obtentu quaſi inciperent à prora ancoras extendere, dixit Paulus centurioni &
militibus,Niſi hi in naui manſerint, vos ſalui fieri non poteſtis. Tunc abſciderũt milites fu-
nes ſcaphæ:& paſſi ſunt eam excidere. Et cũ lux inciperet fieri,rogabat Paulus omnes ſume-
re cibum dicens, Quartadecima die hodie expectantes ieiuni permanetis, nihil accipientes.
Propter quod rogo vos accipere cibum pro ſalute veſtra:quia nullius veſtrum capillus de ca-
pite peribit. Et cum hæc dixiſſet,ſumens panem gratias egit deo in conſpectu omnium: & cũ
fregiſſet,cœpit manducare. Animæquiores autẽ facti omnes,& ipſi ſumpſerunt cibũ. Eramus
verò vniuerſæ animæ in naui ducentæ ſeptuaginta ſex. Et ſatiati cibo alleuiabant nauem,ia- G
ctantes triticũ in mare. Cum autẽ dies factus eſſet, terram non agnoſcebant: ſinũ verò quen-
dam conſyderabant habentẽ litus,in quẽ cogitabant,ſi poſſent eiicere nauem. Et cum anco-
ras ſuſtuliſſent,cõmittebant ſe mari,ſimul laxantes iuncturas gubernaculorũ: & leuato arte-
mone ſecundũ auræ flatũ,tendebant ad litus. Et cũ incidiſſemus in locũ dithalaſſum, impe-
gerunt nauẽ.& prora quidẽ fixa,manebat immobilis:puppis verò ſoluebatur à vi maris. Mi-

Ariſtarchus.

¶ ſuſtulimus,] ſolui-mus, & infra.

¶& curã ſui agere] vt ab illis curarẽt. *iuxta

¶Lyſtram,] Myram,

¶Boni] Pulchri

Periculoſam nauigationẽ præmonenti Paulo nõ creditur.

¶ieiuniũ iam præterijſſet,] vltra tẽp⁹ ſuſtinuiſſet inediã, ¶conſolabatur] ad-monebat

¶deueniẽtes] puecti ¶portũ Cretæ reſpi-cientẽ] is eſt portus Cretæ,reſpiciens

¶decurrentes,] deue-cti,

¶ieiunatio] inedia

Paulus hortatur ad fidem in ꝓmiſſum à deo auxiliũ

¶lucríq; facere] nec accerſere nobis ¶ſuadeo] hortor

Angelus.

Fides.

¶ſeparati,] digreſſi, rurſumq; demiſſa bolide,

¶obtentu quaſi inciperẽt à prora ancoras extendere,] pretextu velut è prora ancoras extenſuri, ¶rogabat] hortabat

Hortat̃ Paul⁹ naufragium paſſuros.

¶rogo] hortor

Grarũ actio.

¶Animæquiores autem facti oẽs,] Animis iã recreatis omnium,

Naufragiũ.

¶ſecundũ] vt, ad ¶dithalaſſum,] bimarium, ¶maris.] vndarum.

¶cuſtodias] vinctos ¶phibuit fieri:] cõpeſcuit eos à cõſilio. ¶ferebãt: quoſdã ſuper ea quę de naui erãt.] alios in qbuſdã nauis fragmentis.

litum autem conſiliũ fuit vt cuſtodias occiderent: ne quis cum enataſſet, effugeret. Centurio
autem volens ſeruare Paulũ, prohibuit fieri: iuſſitque eos qui poſſent natare, emittere ſe pri-
mos, & euadere, & ad terram exire: & cæteros alios in tabulis ferebant: quoſdam ſuper ea quæ
de naui erant. Et ſic factum eſt vt omnes animæ euaderent ad terram.

CAP. XXVIII.

¶modicã] vulgarem ¶reficiebãt] recipiebant

Barbarorum hũanitas erga Paulum.

A ET cum euaſiſſemus, tũc cognouimus quia Melite, inſula vocabatur. Barbari verò præſta-
bant non modicam humanitatẽ nobis. Accenſa enim pyra reficiebant nos omnes, pro-
pter imbrem qui imminebat, & frigus. Cũ congregaſſet autem Paulus ſarmentorũ aliquãtam
multitudinem, & impoſuiſſet ſuper ignem, vipera à calore cum proceſſiſſet, inuaſit manum
eius. Vt verò viderunt Barbari pendentem beſtiam de manu eius, adinuicem dicebant, Vti-
que homicida eſt homo hic, qui cum euaſit de mari, vltio non ſinit eum viuere. Et ille quidẽ
B excutiens beſtiam in ignẽ, nihil mali paſſus eſt. At illi exiſtimabant eum in tumorẽ conuer-
tendum, & ſubito caſurum & mori. Diu autem illis expectantibus & vidẽtibus nihil mali in
eo fieri, conuertentes ſe, dicebant eum eſſe deum. In locis autem illis erãt prædia princi-
pis inſulæ, nomine Publii, qui nos ſuſcipiens, triduo benignè habuit. Contigit autem patrem
Publii febribus & dyſenteria vexatum iacere. Ad quẽ Paulus intrauit. & cum oraſſet & impo-
C ſuiſſet ei manus, ſaluauit eum. Quo facto, omnes qui in inſula habebant infirmitates, accede-
bant, & curabantur: qui etiam multis honoribus nos honorauerunt, & nauigãtibus impoſue-
runt quæ neceſſaria erant. Poſt menſes autẽ tres, nauigauimus in naui Alexandrina, quæ
in inſula hyemauerat, cui erat inſigne Caſtorum. Et cũ veniſſemus Syracuſas, manſimus ibi
triduo. Inde circũlegentes deuenimus Rhegium: & poſt vnũ diem flante Auſtro, ſecunda die
venimus Puteolos, vbi inuentis fratribus rogati ſumus manere apud eos dies ſeptẽ: & ſic ve-
D nimus Romam. Et inde cum audiſſent fratres*, occurrerunt nobis vſque ad Appii forum,
ac Tres tabernas. Quos cum vidiſſet Paulus, gratias agens deo, accepit fiduciam. Cum autem
veniſſemus Romã,* permiſſum eſt Paulo permanere ſibimet cũ cuſtodiẽte ſe milite. Poſt
tertium autem diem conuocauit primos Iudæorum. Cúmque veniſſent dicebat eis, Ego vi-
ri fratres, nihil aduerſus plebem faciens, aut morẽ paternum, vinctus ab Ieroſolymis traditus
ſum in manus Romanorum. qui cum interrogationẽ de me habuiſſent, voluerunt me dimit
E tere, eò quòd nulla eſſet cauſa mortis in me. Contradicentibus autem Iudæis, coactus ſum ap
pellare Cæſarem: non quaſi gentẽ meã habens aliquid accuſare. Propter hanc igitur cauſam
rogaui vos videre & alloqui. Propter ſpem enim Iſrael, catena hac circũdatus ſum. At illi di
xerunt ad eũ, Nos neque literas accepimus de te à Iudæa, neque adueniens aliquis fratrũ nũ-
tiauit, aut locutus eſt quid de te malum. Rogamus autem à te audire quæ ſentis. nam de ſecta
hac notũ eſt nobis quia vbique ei contradicitur. Cum conſtituiſſent autẽ illi diem, venerunt
F ad eũ in hoſpitium plurimi: quibus exponebat teſtificans regnũ dei, ſuadénſq; eis de IESV
ex lege Moyſi & prophetis, à mane vſque ad veſperam. Et quidã credebant his quæ diceban-
tur: quidã verò non credebant. Cúmque inuicẽ non eſſent conſentientes, diſcedebant, dicẽte
Paulo vnũ verbũ, Quia bene ſpiritus ſanctus locutus eſt per Iſaiam prophetam ad patres no
ſtros dicens, Vade ad populum iſtum, & dic, Aure audietis & non intelligetis, & videntes vi-
debitis, & non perſpicietis. Incraſſatum eſt enim cor populi huius, & auribus grauiter audie-
G runt, & oculos ſuos compreſſerunt: ne fortè videant oculis, & auribus audiant, & corde intelli
gant, & conuertantur, & ſanem eos. Notum ergo ſit vobis quoniam gentibus miſſum eſt hoc
ſalutare dei, & ipſi audient. Et cum hæc dixiſſet, exierunt ab eo Iudæi, multam habentes in-
ter ſe quæſtionem. Manſit autem biennio toto in ſuo conducto. & ſuſcipiebat omnes qui in-
grediebantur ad eũ, prædicans regnum dei, & docens quæ ſunt de domino IESV CHRI-
STO, cum omni fiducia ſine prohibitione.

Vipera non nocet Paulo.

¶Vtique] Omnino

¶eũ in tumorem cõuertendũ,] futurũ vt incenderetur, ¶cõuertentes ſe,] vẽ, mutata mente, ¶habuit.] vẽ, tractauit.

A febrib⁹ ſanatur pater Publij.

¶ſaluauit] ſanauit

¶Cáſtorum.] Caſtor & Pollux.

*de nobis,

Paulo occurrũt fratres.

*centurio tradidit vinctos principi exercitus, & ¶ſibimet] apud ſemetipſum (.i. ſolũ & ſine reliquis captiuis)

Exponit Paulus Iudæis quare Romã pductus ſit.

¶interrogationẽ de me habuiſſent,] examinaſſent,

¶rogaui] aduocaui

Spes

¶Rogamus] Volumus

Annuntiat Paul⁹ regnũ dei & Ieſum, ſecundũ ſcripturas.

Iſa. 6. c. matt. 13. b. mar. 4. b. luc. 8. f. ioh. 12. f. rom. 11. b.

Gẽtibus miſſus Chriſtus.

Prędicit Paulus Chrm oĩbus accedentibus.

HIERONYMVS IN CATALOGO SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM.

PAVLVS apoſtolus, qui antè Saulus, extra numerum duodecim apoſtolorũ, de tribu Benia[illegible]in & oppido Iudææ Giſchalis fuit: quo à Romanis capto, cum parentibus ſuis Tharſum Ciliciæ commigrauit. à quibus ob ſtudia legis miſſus Ieroſolymam, à Gamaliele viro doctiſſimo, cuius Lucas meminit, eruditus eſt. Cũ autẽ interfuiſſet neci martyris Stéphani, & acceptis à pontifice tẽpli epiſtolis, ad perſequendos eos qui CHRISTO crediderant, Damaſcum pergeret, reuelatione compulſus ad fidem, quæ in actibus apoſtolorum ſcribitur, in vas electionis de perſecutore tranſlatus eſt. Cúmque primùm ad prædicationem eius Sergius Paulus proconſul Cypri credidiſſet, ab eo quòd eum CHRISTI fidei ſubegerat, ſortitus eſt nomen Paulus: & iuncto ſibi Barnaba, multis vrbibus peragratis, reuerténſque Ieroſolymam, à Petro Iacobóque & Iohanne, gentium apoſtolus ordinatur. Et quia in actibus apoſtolorum pleniſſime de eius conuerſatione ſcriptum eſt, hoc tantum dicam, quòd poſt paſſionem domini viceſimoquinto anno, id eſt ſecundo Neronis, eo tempore quo Feſtus procurator Iudææ ſucceſſit Felici, Romam vinctus mittitur, & biennium in libera manẽs cuſtodia, aduerſus Iudæos de aduentu CHRISTI quotidie diſputauit. Sciendum autem in prima ſatiſfactione, necdũ Neronis imperio roborato, nec in tanta erumpente ſcelera, quanta de eo narrant hiſtoriæ, Paulum à Nerone dimiſſum, vt euangelium CHRISTI, in occidentis quoque partibus prædicaret, ſicut ipſe ſcribit in ſecunda epiſtola ad Timótheum, eo tempore quo & paſſus eſt, de vinculis dictat epiſtolã, In prima mea ſatiſfactione, nemo mihi affuit, ſed omnes me dereliquerunt: non eis imputetur. Dominus autem mihi affuit, & confortauit me, vt per me prædicatio compleretur, & audirent omnes gentes, & liberatus ſum de ore leonis. Manifeſtiſſime leonem propter crudelitatem, Neronem ſignificans. Et in ſequentibus, Liberatus ſum de ore leonis. Et ſtatim, Liberauit me dominus ab omni opere malo, & ſaluauit me in regnum ſuum cæleſte. quòd ſcilicet præſens ſibi ſentiret imminere martyrium. Nam & in eadem epiſtola præmiſerat, Ego enim iam immolor, & tempus reſolutionis meæ inſtat. Hic ergo decimoquarto Neronis anno, eodem die quo Petrus, Romæ pro CHRISTO capite truncatus, ſepultúſque eſt in via Oſtienſi, anno poſt paſſionẽ domini triceſimoſeptimo. Scripſit autẽ decẽ ad ſeptẽ eccleſias epiſtolas, ad Romanos vnã, ad Corinthios duas, ad Galatas vnã, ad Epheſios vnã, ad Philippenſes vnã, ad Coloſſenſes vnã, ad Theſſalonicenſes duas. Præterea ad diſcipulos ſuos, Timótheo duas, Tito vnam, Philemoni vnam. Epiſtola autem quæ fertur ad Hebræos, nõ eius creditur, propter ſtili ſermoníſque diſtantiam: ſed vel Barnabæ iuxta Tertulianum, vel Lucæ euangeliſtæ iuxta quoſdam: vel Clemẽtis Romanæ poſtea eccleſiæ epiſcopi, quem aiunt ſentẽtias Pauli proprio ordinaſſe & ornaſſe ſermone. vel certe quia Paulus ſcribebat ad Hebræos, & propter inuidiam ſui apud eos nominis, titulum in principio ſalutationis amputauerat, ſcripſerat vt Hebræus Hebræis hebraice, id eſt ſuo eloquio diſertiſſime, vt ea quæ eloquenter ſcripta fuerant in Hebræo, eloquentius verterentur in Græcum. & hanc cauſam eſſe, quòd à cæteris Pauli epiſtolis diſcrepare videatur. Legunt quidam & ad Laodicenſes, ſed ab omnibus exploditur.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM PAVLI AD ROMANOS.

ROMANI, ſunt partis Italiæ. Hi præuenti ſunt à falſis apoſtolis: & ſub nomine domini noſtri IESV CHRISTI, in legem & prophetas erant inducti. Hos reuocat apoſtolus ad veram & Euangelicam fidem, ſcribens eis à Corintho, per Phœben miniſtram eccleſię Cenchreenſis.

Epiſtola Pauli apoſtoli ad Romanos.

A PAVLVS SERVVS IESV CHRISTI, vocatus apoſtolus, ſegregatus in euangeliũ dei quod antè promiſerat per prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnẽ, qui prædeſtinatus eſt filius dei in virtute, ſecundum ſpiritum ſanctificationis, ex reſurrectione mortuorum IESV CHRISTI domini noſtri, per quem accepimus gratiam & apoſtolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius, in quibus eſtis & vos vocati IESV CHRISTI: omnibus qui ſunt Romæ dilectis dei, vocatis ſanctis, gratia vobis & pax à deo patre & domino noſtro IESV CHRISTO. B Primùm quidẽ gratias ago deo meo per IESVM CHRISTVM pro omnibus vobis quia fides veſtra annuntiatur in vniuerſo mundo. Teſtis enim mihi eſt deus, cui ſeruio in ſpiritu meo in euangelio filii eius, quòd ſine intermiſſione memoriam veſtri facio, ſemper in orationibus meis obſecrans, ſi quo modo tandem aliquando proſperum iter habeam in voluntate dei, veniẽdi ad vos. Deſydero enim videre vos, vt aliquid impertiar vobis gratiæ ſpiritualis, ad confir-

Euangeliũ.

Chriſtus.

Paul⁹ miſſus vt doceret fidẽ in Chr̄m.

Vocati.

Sancti.

Fides Romanorum.

Optat Paul⁹ videre Romanos.

¶ apoſtolus, [illegible] ad munus apoſtolicũ. ¶ ei ¶ prædeſtinatus eſt, declaratus fuit (demonſtratus fuit) ¶ virtute, [illegible] potentia, & infra. ¶ mortuorũ [illegible] à mortuis ¶ IESV CHRISTI dñi noſtri, [illegible] dam vertũt IESV CHRISTO, vt [illegible] gatur, de filio ſuo IESV CHRISTO. Alij legunt IESVS CHRISTVS dñs noſt. ¶ pro nõie [illegible] de nõie (vl, ſup nõie, i. fidei quę eſt vt credatur in IESVM. vl, pro nomine, id eſt loco Chr̄i, ſicut & ad Corinth. pro Chr̄o legatione fungimur) ¶ vocati [illegible] nomen eſt non participium. & infra. ¶ ſunt [illegible] eſtis ¶ cui ſeruio in ſpũ quem colo ſpiritu ¶ in voluntate [illegible] per voluntatem ¶ aliquid impertiar vobis gr̄æ ſpũalis, [illegible] aliquod impertiar vobis donũ ſpũale

mandos vos: id eſt ſimul conſolari in vobis per eam quæ inuicem eſt, fidem veſtram atque meam. Nolo autem vos ignorare fratres quia ſæpe propoſui venire ad vos,& prohibitus ſum vſque adhuc, vt aliquem fructum habeam in vobis, ſicut & in cæteris gentibus. Græcis ac barbaris, ſapientibus & inſipientibus debitor ſum: ita quod in me promptū eſt,& vobis qui Romæ eſtis euangelizare. Non enim erubeſco euangelium*. Virtus enim dei eſt, in ſalutem omni credenti, Iudæo primùm & Græco. Iuſtitia enim dei in eo reuelatur ex fide in fidem: ſicut ſcriptum eſt, Iuſtus autē ex fide viuit. Reuelatur enim ira dei de cælo ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam hominum eorum qui veritatem dei in iniuſtitia detinent: quia quod notum eſt dei, manifeſtum eſt in illis. deus enim illis manifeſtauit. Inuiſibilia enim ipſius: à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt intellecta, conſpiciuntur: ſempiterna quoque eius virtus & diuinitas: ita vt ſint inexcuſabiles. Quia cum cognouiſſent deum, non ſicut deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, ſed euanuerūt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Et mutauerūt gloriam incorruptibilis dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentium. Propter quod tradidit illos deus in deſyderia cordis eorum in immūditiam: vt contumeliis afficiant corpora ſua in ſemetipſis. qui commutauerunt veritatem dei in mendaciū: & coluerunt & ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori, qui eſt benedictus in ſecula. Amen. Propterea tradidit illos deus in paſſiones ignominiæ. Nā fœminæ eorū immutauerunt naturalem vſum, in eum vſum qui eſt contra naturam. Similiter autem & maſculi, relicto naturali vſu fœminæ, exarſerunt in deſyderiis ſuis in inuicem, maſculi in maſculos turpitudinem operantes,& mercedem (quam oportuit) erroris ſui in ſemetipſis recipientes. Et ſicut non probauerunt deum habere in notitia: tradidit illos deus in reprobū ſenſum, vt faciant ea quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, ſuſurrones, detractores, deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, inſipientes, incompoſitos, ſine affectione, abſque fœdere, ſine miſericordia. Qui cum iuſtitiam dei cognouiſſent, non intellexerunt quoniā qui talia agunt, digni ſunt morte: non ſolum qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.

¶malignitate,] malis ꝑditos morib⁹, ¶deo odibiles,] dei oſores, ¶inſipiētes,] expertos ītelligētiæ, ¶incōpoſitos,] pactorū haudquaq̄ tenaces, ¶ſine affectiōe,] alieni à charitatis affectu, ¶abſq; fœdere,] fœdifragi, ►nō intellexerūt ſolū►qui etiā►qui

CAP. II.

PRopter quod inexcuſabilis es ò homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipſum condemnas. eadem enim agis quæ iudicas. Scimus enim quoniam iudicium dei eſt ſecundum veritatem in eos qui talia agunt. Exiſtimas autem hoc ò homo qui iudicas eos qui talia agunt & facis ea: quia tu effugies iudicium dei? An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autē duritiam tuam & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicii dei, qui reddet vnicuique ſecundum opera eius. iis quidem qui ſecundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt: vitam æternam. iis autem qui ſunt ex contentione & qui non acquieſcunt veritati, credunt autē iniquitati: ira & indignatio. Tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm & Græci: gloria autem & honor & pax omni operanti bonū, Iudæo primùm & Græco. non enim eſt acceptio perſonarum apud deum. Quicunque enim ſine lege peccauerunt, ſine lege & peribunt.& quicunque in lege peccauerunt: per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis iuſti ſunt apud deum: ſed factores legis iuſtificabuntur. Cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt: eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex: qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddēte illis conſcientia ipſorum,& inter ſe inuicem cogitationibus accuſantibus aut etiam defendentibus, in die cum iudicabit deus occulta hominum ſecundum euangelium meū per IESVM CHRISTVM. Si autē tu Iudæus cognominaris,& requieſcis in lege,& glorians in deo,& noſti voluntatem eius,& probas vtiliora inſtructus per legē, confidis teipſum eſſe ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris ſunt, eruditorem inſipientium, magiſtrum infantium, habentem formam ſcientiæ & veritatis in lege. Qui ergo alium doces, teipſum nō doces: qui prædicas non furandum, furaris: qui dicis non mœchādum, mœcharis: qui abominaris idola, ſacrilegium facis: qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis deum inhono-

Left margin:

¶ſimul cōſolari ī vobis ꝑ eā quę inuicē eſt,] vt cōmunem capiā conſolationē in vobis per mutuā,
¶ꝓhibit⁹ ſum vſq; adhuc,] īpedit⁹ fuerim ad hūc vſq; diē,
¶ſapiētib⁹ & īſipiētibus] eruditis pariter ac rudibus C
¶ꝙ ī me prōptū ē,] quantum in me eſt, paratus ſum,
*CHRISTI.
¶in eo reuelaŧ] ꝑ illā patefit & infra.
¶viuit.] victurus eſt.
¶notum eſt dei,] de deo cognoſci pōt,
¶creatura] creatiōe
¶ꝑ ea quę facta ſunt intellecta, cōſpiciūtur:] dū per opera ītelliguntŧ, puidenŧ:
¶virtus] potentia
¶ita vt] in hoc vt
¶euanuerunt] vani facti ſunt
¶dicentes eñ] cum ſe crederent D
¶incorruptibilis] vł immortalis
¶ſerpētiū.] reptiliū.
¶contumelijs] ignominia
¶in ſemetipſis.] īter ſe mutuo.
¶poti⁹ quàm creatori,] vltra eum qui cōdidit,
¶benedictus] vł, laudandus
¶paſſiones] cupiditates (affectus)
¶in deſyderijs ſuis in inuicē,] per appetentiā ſui, ali⁹ ī aliū,
¶reprobū ſenſum,] reprobam mentem,
¶In quo eñ] Nā hoc ipſo quòd A
¶quæ] qui
¶patiētię] tolerātię
¶lōganimitatis] vł, lenitatis
¶adducit?] vł, inuitat?
¶Secundū autē] Sed iuxta
¶theſaurizas] vł, colligis B
¶eius.] ſua.
¶ſecundū patientiā boni operis,] pſeuerātes in bñfaciendo
¶ex contentione] cōtentioſi
¶acquieſcūt] obtemperant
¶iuſtificabunŧ.] iuſti habebuntur. C
¶eiuſmodi] eæ
¶defendentibus,] excuſantibus,
¶Si] Ecce
¶vtiliora inſtruct⁹ per legē,] eximia īſtitutus in lege,
¶ſcientiæ &] cognitionis ac D
¶mœchandum, mœcharis:] adulterādū, adulteraris:

Right margin:

Euangeliū.
Iuſtitia.
Abac.2.a heb.10.g.gala.3.b.
Ira dei.
Gētes eē peccatores ꝓbat
Ephe.4.e.
Iudæos oēs eſſe peccatores oſtendit. Mat.7.a.
Ad pœnitentiā iuitat de⁹ ſua tolerātia.
Opera. Matth.16.d.
Deut.10.d. 2.paral.19.c. iob.37.b.act.10.e. Mat.7.d.iac.1.d.

Iſa.52.b.ezec. 36.c.
Circuncíſio Iudæi.
Præputium Gentes.
Iudæus.
Circūciſio.

ras. Nomen enim dei per vos blaſphematur inter gentes, ſicut ſcriptum eſt. Circuncíſio quidē prodeſt, ſi legem obſerues: ſi autē præuaricator legis ſis, circūciſio tua præputium facta eſt. Si igitur præputium, iuſtitias legis cuſtodiat: nónne præputium illius in circuncíſionē reputabitur? & iudicabit id quod ex natura eſt præputium, legem conſummans, te qui per literam & circuncíſionem præuaricator legis es? Non enim qui in manifeſto, Iudæus eſt. neque quæ in manifeſto in carne, eſt circuncíſio. ſed qui in abſcondito: Iudæus eſt. & circuncíſio: cordis in ſpiritu, non litera. cuius laus non ex hominibus, ſed ex deo eſt.

CAP. III.

Iudæos gētibus nō eſſe excellentiores.
2.Timo.2.c.
Verax deus.
iohan.3.d.
Pſal.115.a.
Pſal.50.

A Qvid ergo amplius Iudæo eſt? aut quæ vtilitas circuncíſionis? Multum per omnem modum. Primùm quidem quia credita ſunt illis eloquia dei. Quid enim, ſi quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas illorum fidem dei euacuauit? Abſit. Eſt autem deus verax: omnis autem homo mēdax, ſicut ſcriptum eſt, Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis: & vincas cum iudicaris. Si autem iniquitas noſtra iuſtitiam dei commendat, quid dicemus? Nunquid iniquus eſt deus qui infert iram? ſecūdum hominem dico. Abſit. alioquin quomodo iudicabit deus hunc mundum? Si enim veritas dei in meo mendacio abundauit in gloriā

B ipſius: quid adhuc & ego tanquā peccator iudicor, & non (ſicut blaſphemamur, & ſicut aiunt quidam nos dicere) faciamus mala, vt veniant bona? quorum damnatio iuſta eſt. Quid ergo? præcellimus eos? Nequaquam. Cauſati enim ſumus Iudæos & Græcos, omnes ſub peccato eſſe: ſicut ſcriptū eſt, Quia non eſt iuſtus quiſquam, nō eſt intelligens, non eſt requirens deū. Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum. Sepulchrum patens eſt guttur eorum, linguis ſuis doloſe agebant: Venenum aſpidum ſub labiis eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt: Veloces pedes eorū

C ad effundendum ſanguinem. Contritio & infœlicitas in viis eorum, & viam pacis non cognouerunt: non eſt timor dei ante oculos eorum. Scimus autem quoniam quæcunque lex loquitur: iis qui in lege ſunt, loquitur. vt omne os obſtruatur, & ſubditus fiat omnis mundus deo: quia ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati. Nunc autem ſine lege iuſtitia dei manifeſtata eſt: teſtificata à lege & prophetis. Iuſtitia autem dei per fidem IESV CHRISTI in omnes & ſuper omnes qui credunt in eum. non enim eſt diſtinctio. Omnes enim peccauerunt: & egent gloria dei. iuſtificati gratis

D per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in CHRISTO IESV, quem propoſuit deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius, ad oſtēſionem iuſtitiæ ſuæ, propter remiſſionem præcedentium delictorum, in ſuſtentatione dei, ad oſtenſionem iuſtitiæ eius in hoc tempore. vt ſit ipſe iuſtus, & iuſtificans eum qui eſt ex fide IESV CHRISTI. Vbi eſt ergo gloriatio tua? Excluſa eſt. Per quam legem? factorum? Non: ſed per legem fidei. Arbitramur enim iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis. An Iudæorum deus tantum? Nónne & gentium? Imò & gentium. quoniam quidem vnus eſt deus qui iuſtificat circuncíſionem ex fide: & præputium per fidem. Legem ergo deſtruimus per fidem? Abſit: ſed legem ſtatuimus.

Iudæi pctōres ſicut & gētes.
galat.3.d.
Pſal.13.a.
Pſal.5.c.13.b.
Pſal.139.a.
Pſal.9.c.
Iſa.59.b.
prouerb.1.b.
Pſal.35.
Galat.2.d.
Opera.
Iuſtificatio.
Lex.
Iuſtitia dei.
Pctōres oēs.
Iuſtificatio.
Redemptio.
Remiſſio peccatorū.
Iuſtus.
Iuſtificatio.
Fides.
Deus, Iudæorū & Gentiū.
Lex.

CAP. IIII.

Abrahā fide iuſtificatus.
Gen.15.b. gal. 3.a. iacob.2.d
Opera.
Fides.
Beatitudo.
Pſal.31.a.
Circūciſio.
Gen.17.b.
Pater credentiū, Abrahā.
Lex.
Promiſſio.
Fidei iuſtitia

A Qvid ergo dicemus inueniſſe Abraham patrem noſtrum ſecundum carnem? Si enim Abraham ex operibus iuſtificatus eſt: habet gloriam, ſed non apud deum. Quid enim dicit ſcriptura? Credidit Abraham deo: & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Ei autem qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Ei vero qui non operatur, credenti autem in eū qui iuſtificat impium: reputatur fides eius ad iuſtitiam ſecundum propoſitum gratiæ dei. Sicut & Dauid dicit beatitudinem hominis, cui deus accepto fert

B iuſtitiam ſine operibus, Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Beatus vir, cui non imputauit dominus peccatū. Beatitudo ergo hæc, in circuncíſione tantum manet, an etiam in præputio? Dicimus enim quia reputata eſt Abrahæ fides ad iuſtitiam. Quomodo ergo reputata eſt? in circuncíſione, an in præputio? Non in circūciſione: ſed in præputio. Et ſignum accepit circuncíſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei quæ eſt in præputio: vt ſit pater omnium credentium per præputium, vt reputetur & illis ad iuſtitiam: & ſit pater circuncíſionis, non iis tantū qui ſunt ex circūciſione, ſed & iis qui ſectantur veſtigia fidei quæ

C eſt in præputio patris noſtri Abrahæ. Non enim per legem promiſſio Abrahæ aut ſemini eius vt hæres eſſet mundi: ſed per iuſtitiam fidei. Si enim qui ex lege, hæredes ſunt: exinanita eſt fides, abolita eſt promiſſio. Lex enim iram operatur. Vbi enim non eſt lex: nec præua-

¶ p vos blaſphemat] ppter vos male audit (blaſphemijs aſficitur)
¶ iuſtitias] iuſtificationes
¶ in circūciſionē] p circuncíſione
¶ legē cōſūmās,] ſi legē ſeruauerit,
¶ ampli⁹ Iudęo eſt] habet in quo præcellat Iudęus?
¶ credita ſunt illis eloquia] cōmiſſa ſūt illis oracula
¶ euacuauit] facit irritam?
¶ iniquitas] iniuſtitia
¶ ſecundū hoīem dico.] vſ, humano more loquor.
► hunc
¶ in meo mendacio abundauit] per meū mendaciū excellat
¶ adhuc] poſthac
¶ blaſphemamur,] de nobis male loquuntur,
¶ Cauſati eñ ſumus] Nā antè cauſis reddidimus oſtendimus,
¶ quiſquā,] ne vnus quidem,
¶ maledictione] exeratione
¶ infœlicitas] calamitas
► in eum.
¶ iuſtificati] iuſtificantur autem
¶ propitiatorem] reconciliatorem
¶ præcedentiū] præteritorum
¶ in ſuſtētatiōe dei,] quæ tolerauit deus,
¶ factorū] operū?
¶ deſtruimus] irritá facimus
¶ ſtatuimus.] ſtabilimus.
¶ gloriam,] quod glorietur,
¶ reputatū] imputatum & infra.
► ſecundū propoſitum gratiæ dei.
¶ accepto fert] vſ, imputat
¶ in circūciſiōe &c] in pręputiū tantū, an & in circūſionē (ſub. deuenit?)
¶ eſt] fuerat
¶ eſt] fuit
¶ qui ex lege] vſ, qui ad legē pertinent,
¶ exinanita] inanis facta
¶ abolita] irrita facta

ricatio. Ideò ex fide:vt ſecundum gratiam firma ſit promiſſio omni ſemini, non ei qui ex le-
ge eſt ſolum, ſed & ei qui ex fide eſt Abrahæ qui pater eſt omnium noſtrum, ſicut ſcriptum
eſt,Quia patrem multarum gentium poſui te ante deũ, cui credidiſti, qui viuificat mortuos: Gen.17.a. Abrahã quõ fide iuſtus.
& vocat ea quæ non ſunt,tanquam ea quæ ſunt.qui cõtra ſpem in ſpem credidit: vt fieret pa
ter multarum gentium ſecundum quod dictum eſt ei, Sic erit ſemen tuum ſicut ſtellæ cæli Gen.15.b.
D & arena maris.Et non infirmatus eſt in fide: nec conſyderauit corpus ſuum emortuum, cum
iam ferè centum eſſet annorum,& emortuã vuluam Saræ.In repromiſſione etiam dei nõ hæ-
ſitauit diffidentia:ſed confortatus eſt fide,dans gloriam deo: pleniſſime ſciens quia quæcun-
que promiſit deus,potens eſt & facere.Ideò & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Non eſt au
tem ſcriptum tãtum propter ipſum,Quia reputatum eſt illi ad iuſtitiam:ſed & propter nos,
quibus reputabitur credentibus in eum qui ſuſcitauit IESVM CHRISTVM domi-
num noſtrum à mortuis, qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtifi- Mors Chrĩ. Reſurrectio.
cationem noſtram.

viuificat] vitæ reſtituit
tanquam ea quæ ſunt.] tanquã ſint.
cõtra ſpem in ſpẽ] præter ſpem ſub ſpe
vt] q
ſicut ſtellæ cæli,& arena maris.
In repromiſſione] vl, Ad ꝓmiſſionem
confortatus] robuſtus factus
pleniſſime ſciens] certus factus

CAP. V.

A IVſtificati ergo ex fide, pacem habeamus ad deum per dominum noſtrum IESVM Fides. Pax.
CHRISTVM:per quem habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam,in qua ſta- Gratia. Ephe.2.d.
mus & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum dei.Non ſolum autem: ſed & gloriamur in tribula- Gloria ĩ affl. iacob.1.a.
tionibus,ſcientes quòd tribulatio patientiam operatur,patiẽtia autem probationem, proba- Patientia. Probatio.
tio vero ſpem.ſpes autem non confundit:quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spes. Charitas dei.
ſpiritum ſanctũ qui datus eſt nobis. Vt quid enim CHRISTVS, cum adhuc infirmi eſ- Heb.9.d.1.pe-
ſemus,ſecundum tempus pro impiis mortuus eſt? Vix enim pro iuſto quis moritur.nam pro tri 3.c.
B bono forſitan quis audeat mori.Commendat autem charitatem ſuam deus in nobis: quoniã
cum adhuc peccatores eſſemus, ſecundum tempus CHRISTVS pro nobis mortuus eſt.
Multo igitur magis nũc iuſtificati in ſanguine ipſius, ſalui erimus ab ira per ipſum.Si enim Iuſtificari. Ira.
cum inimici eſſemus,reconciliati ſumus deo per mortem filii eius:multo magis reconciliati, Mors Chrĩ. Vita.
ſalui erimus in vita ipſius. Non ſolum autem: ſed & gloriamur in deo per dominum noſtrũ Glriari ĩdeo.
IESVM CHRISTVM, per quem nunc reconciliationem accepimus. Propterea Adã & Chrs conferuntur.
ſicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit,& per peccatũ mors:& ita in Mors.
C omnes homines mors pertranſiit in quo omnes peccauerunt. Vſque ad legem enim peccatũ
erat in mundo:peccatum autem non imputabatur, cum lex non eſſet. Sed regnauit mors ab
Adam vſque ad Moyſen, etiam in eos qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuaricatio- Adã ſecũdus.
nis Adæ,qui eſt forma futuri.Sed non ſicut delictum,ita & donũ. ſi enim vnius delicto mul- Donũ,& gratia dei.
ti mortui ſunt:multo magis gratia dei & donũ,in gratia vnius hominis IESV CHRISTI
in plures abundauit.Et non ſicut per vnũ peccatũ,ita & donum. nã iudicium quidẽ ex vno,
in condemnationem:gratia autem ex multis delictis, in iuſtificationem. Si enim vnius deli-
D cto mors regnauit per vnum : multomagis abundantiam gratiæ & donationis & iuſtitiæ ac-
cipientes,in vita regnabunt per vnum IESVM CHRISTVM. Igitur ſicut per vnius Regnare.
delictum,in omnes homines in condemnationem:ſic & per vnius iuſtitiam,in omnes homi- Iuſtitia Chriſti.
nes in iuſtificationem vitæ.Sicut enim per inobedientiam vnius hominis,peccatores conſti-
tuti ſunt multi:ita & per vnius obeditionem,iuſti conſtituentur multi. Lex autem ſubintra- Obedientia. Lex.
uit vt abundaret delictum. Vbi autem abundauit delictum,ſuperabundauit & gratia.vt ſicut Peccatum. Gratia.
regnauit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per iuſtitiam in vitam æternam per IE- Vita æterna.
SVM CHRISTVM dominum noſtrum.

habeamus] vl, habemus
filiorum
confundit:] pudefacit:
Vt quid enĩ] Nam
in nobis:] erga nos:
ſecundũ tempus
hunc
in quo] vl, quaten⁹ (ſiue inquantum)
imputabatur,] imputatur,
eſſet.] eſt.
peccatum,] qui peccauit,
iudiciũ] cõdẽnatio

CAP. VI.

A QVid ergo dicemus? Manebimus in peccato vt gratia abundet? Abſit. Qui enim mor- Nõ ſeruiendũ peccato.
tui ſumus peccato,quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis fratres quia quicun-
que baptizati ſumus in CHRISTO IESV,in morte ipſius baptizati ſumus?Conſepul- Baptiſmus. galat.3.d.
ti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem:vt quo modo CHRISTVS ſurrexit Reſurrectio.
à mortuis per gloriam patris,ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.Si enim complãtati fa- Nouitas vitę heb.12.a.1.pe-
cti ſumus ſimilitudini mortis eius:ſimul & reſurrectionis erimus.hoc ſcientes quia vetus ho tri 2.a.ephe.4.e.coloſ.3 b.
mo noſter ſimul crucifixus eſt,vt deſtruatur corpus peccati, vt vltrà non ſeruiamus peccato. Vetus homo
B Qui enim mortuus eſt:iuſtificatus eſt à peccato.Si autẽ mortui ſumus cũ CHRISTO:cre Mori pctõ. Viuere deo.
dimus quia ſimul etiã viuemus cum CHRISTO.ſciẽtes quòd CHRISTVS reſurgens ex
mortuis iã nõ moritur,mors illi vltrà nõ dominabitur.Quòd enim mortuus eſt peccato,mor
tuus eſt ſemel:quòd autẽ viuit,viuit deo.Ita & vos exiſtimate,vos mortuos quidẽ eſſe pecca-

adhuc] poſthac
CHRISTO IESV,in morte] CHRISTVM IESVM,in mortẽ
dominabitur.] dãnatur.

Non regnet peccatum. Membra.

to:viuentes autẽ deo in CHRISTO IESV*. Nõ ergo regnet peccatũ in veſtro mor
tali corpore vt obediatis concupiſcentiis eius. Sed neque exhibeatis mẽbra veſtra, arma ini-
quitatis peccato: ſed exhibete vos deo, tanquam ex mortuis viuẽtes: & membra veſtra, arma
iuſtitiæ deo. Peccatum enim vobis non dominabitur. non enim ſub lege eſtis, ſed ſub gratia. C

Lex. Gratia. Iohan. 8. d. 1. pet. 2. d. Serui pc̃ti.

Quid ergo? Peccabimus, quoniam non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia? Abſit. An neſcitis
quoniam cui exhibetis vos ſeruos ad obediendũ: ſerui eſtis eius cui obeditis, ſiue peccati ad
mortem, ſiue obeditionis ad iuſtitiam? Gratia autem deo quòd fuiſtis ſerui peccati, obedi-
ſtis autem ex corde in eam formam doctrinæ in quam traditi eſtis. Liberati autem à peccato

Serui iuſtitiæ. Membra ſeruiant deo. Liberi iuſtitiæ.

ſerui facti eſtis iuſtitiæ. Humanum dico, propter infirmitatem carnis veſtræ. ſicut enim exhi- D
buiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati, ad iniquitatẽ: ita nunc exhibete mẽ-
bra veſtra ſeruire iuſtitiæ, in ſanctificationem. Cum enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iu
ſtitiæ. Quem ergo fructum habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illo-

Mors. Serui dei. Vita æterna.

rum, mors eſt. Nunc verò liberati à peccato, ſerui autem facti deo, habetis fructum veſtrũ in
ſanctificationem, finem verò vitã æternam. Stipendia enim peccati, mors: gratia autem dei,
vita æterna in CHRISTO IESV domino noſtro.

CAP. VII.

Mulier mortuo marito, libera à iure viri. 1. cor. 7. g

AN ignoratis fratres (ſcientibus enim legem, loquor) quia lex in homine dominatur quã- A
to tempore viuit? Nam quæ ſub viro eſt mulier: viuẽte viro alligata eſt legi. ſi autẽ mor
tuus fuerit vir eius: ſoluta eſt à lege viri. Igitur viuẽte viro vocabitur adultera ſi fuerit cũ alio
viro. ſi autem mortuus fuerit vir eius, liberata eſt à lege viri: vt non ſit adultera ſi fuerit cum

Liberati à lege ſeruiunt deo in ſpũ.

alio viro. Itaque fratres mei & vos mortificati eſtis legi per corpus CHRISTI: vt ſitis al-
terius qui ex mortuis reſurrexit, vt fructificetis deo. Cũ enim eſſemus in carne, paſſiones pec
catorum quæ per legem erant, operabantur in membris noſtris, vt fructificarent morti. nunc
autem ſoluti ſumus à lege mortis in qua detinebamur: ita vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus, B

Per legẽ, cognitio pc̃ti. Exod. 20. c. deu. 5. b.

& non in vetuſtate literæ. Quid ergo dicemus? Lex peccatum eſt? Abſit. Sed peccatũ non
cognoui: niſi per legem. nam concupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret, Non concupiſces.
Occaſione autem accepta, peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcẽ
tiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem viuebam ſine lege aliquando. Sed
cum veniſſet mandatum: peccatum reuixit. Ego autem mortuus ſum: & inuentum eſt, mihi
mandatum quod erat ad vitam, hoc eſſe ad mortem. Nam peccatum, occaſione accepta per

1. Tim. 1. b.

mandatum, ſeduxit me, & per illud occîdit. Itaque lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum C
& iuſtum & bonum. Quod ergo bonum eſt, mihi factum eſt mors? Abſit. Sed peccatum
vt appareat peccatum, per bonum operatum eſt mihi mortem: vt fiat ſupra modum peccans

Lex ſpũalis.

peccatum per mandatum. Scimus enim quia lex ſpiritualis eſt: ego autẽ carnalis ſum, vænũ-
datus ſub peccato. Quod enim operor, non intelligo. non enim quod volo bonum, hoc ago:
ſed quod odi malum, illud facio. Si autem quod nolo, illud facio: conſentio legi quoniã bo-

Peccatum.

na eſt. Nunc autem iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Scio enim
quia non habitat in me, hoc eſt in carne mea, bonum. Nam velle adiacet mihi: perficere autẽ
bonum, non inuenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio: ſed quod nolo malũ, hoc ago. D
Si autem quod nolo, illud facio: iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatũ.

Internus hõ. Lex membrorũ, ſiue pc̃ti. Lex mentis.

Inuenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adiacet. Condele-
ctor enim legi dei ſecundum interiorẽ hominem: video autem aliã legem in membris meis
repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati quæ eſt in membris meis.
Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per IESVM

Mens. Caro.

CHRISTVM dominum noſtrum. Igitur ego ipſe mente ſeruio legi dei: carne autem, le
gi peccati.

CAP. VIII.

Damnatio. Libertas.

NIhil ergo nunc damnationis eſt iis qui ſunt in CHRISTO IESV: qui non ſecun A
dum carnem ambulant*. Lex enim ſpiritus vitæ in CHRISTO IESV, liberauit
me à lege peccati & mortis. Nam quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnẽ:
deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum
in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed

Carnales. Spirituales. Pax. Caro.

ſecundum ſpiritum. Qui enim ſecundum carnem ſunt: quæ carnis ſunt ſapiunt. qui verò ſe- B
cundum ſpiritum ſunt: quæ ſunt ſpiritus ſentiunt. Nam prudentia carnis, mors eſt: prudentia
autẽ ſpiritus, vita & pax. quoniã ſapientia carnis, inimica eſt deo: legi enim dei nõ eſt ſubie-

*domino noſtro.
¶traditi] traducti
¶ſeruire] ſerua ipſi
¶gratia] donum
¶ſub] obnoxia
¶vocabit] iudicabit
¶paſſiones] affectus
¶operabantur] vi, vt gebant
¶mortis] mortui
►ita
¶operatũ eſt] genuit
¶aliquãdo] quondã
¶operatũ eſt] operatum
¶peccãs] vt, ſceleſtũ
¶adiacet] adeſt
¶legẽ, vt, per legẽ
¶de corpore mortis huius] lex hoc corpore morti obnoxio
¶Gratia dei] Gratias ago deo
*ſed ſecundũ ſpiritum
¶in quo infirmabatur] ea parte qua imbecillis erat
¶in ſimilitudinem carnis peccati] vt, ſub ſpecie carnis peccato obnoxiæ
¶prudentia] affectus & infra.

cta,nec enim poteſt.Qui autē in carne ſunt, deo placere non poſſunt. Vos autē in carne non
eſtis,ſed in ſpiritu:ſi tamen ſpiritus dei habitat in vobis.Si quis autem ſpiritū CHRISTI
non habet:hic non eſt eius.Si autē CHRISTVS in vobis eſt: corpus quidem mortuū eſt
propter peccatum,ſpiritus verò viuit propter iuſtificationem.Quòd ſi ſpiritus eius qui ſuſci-
tauit IESVM à mortuis, habitat in vobis: qui ſuſcitauit IESVM CHRISTVM à
mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, propter inhabitantem ſpiritū eius in vobis.

Spūs Chri in nobis.

C Ergo fratres,debitores ſumus:non carni,vt ſecundum carnem viuamus.Si enim ſecundū
carnem vixeritis: moriemini.ſi autē ſpiritu, facta carnis mortificaueritis:viuetis.Quicunque
enim ſpiritu dei aguntur:ii ſunt filii dei. Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in
timore:ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorū,in quo clamamus abba,pater.Ipſe enim ſpi
ritus,teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quòd ſumus filii dei.Si autem filii:& hæredes. hære
des quidem dei:cohæredes autē CHRISTI:ſi tamen compatimur,vt & conglorificemur.
D Exiſtimo enim quòd non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ
reuelabitur in nobis.Nam expectatio creaturæ,reuelationem filiorum dei expectat. Vanitati
enim creatura ſubiecta eſt,non volens, ſed propter eum qui ſubiecit eam in ſpe: quia & ipſa
creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis,in libertatem gloriæ filiorum dei. Scimus enim
quòd omnis creatura ingemiſcit,&* parturit vſque adhuc.Non ſolū autem illa,ſed & noſip-
ſi primitias ſpiritus habentes & ipſi intra nos gemimus adoptionem filiorū dei, expectantes
redēptionē corporis noſtri.Spe enim ſalui facti ſumus.Spes autem quæ videtur: non eſt ſpes.
E nam quod videt quis:quid ſperat?Si autem quod non videmus,ſperamus:per patientiam ex
pectamus.Similiter autem & ſpiritus adiuuat infirmitatem noſtram.nam quid oremus ſicut
oportet,neſcimus:ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.Qui autem
ſcrutatur corda,ſcit quid deſyderet ſpiritus: quia ſecūdum deum poſtulat pro ſanctis.Scimus
autem quoniā diligentibus deum,omnia cooperantur in bonum,iis qui ſecundum propoſi-
tum vocati ſunt ſancti.Nā quos præſciuit:& prædeſtinauit conformes fieri imaginis filii ſui,
F vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Quos autē prædeſtinauit: hos & vocauit.& quos
vocauit:hos & iuſtificauit.quos autē iuſtificauit:illos & magnificauit. Quid ergo dicemus ad
hæc?Si deus pro nobis:quis contra nos?Qui etiam proprio filio ſuo non pepercit,ſed pro no
bis omnibus tradidit illum:quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Quis accu-
ſabit aduerſus electos dei?Deus qui iuſtificat?Quis eſt qui cōdemnet?CHRISTVS IE-
SVS qui mortuus eſt,imò qui & reſurrexit,qui & eſt ad dexteram dei, qui etiam interpel-
lat pro nobis?Quis ergo nos ſeparabit à charitate CHRISTI?Tribulatio?an anguſtia?an
G fames?an nuditas?an periculum?an perſecutio?an gladius?ſicut ſcriptum eſt,Quia propter te
mortificamur tota die:æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. Sed in his omnibus ſuperamus
propter eum qui dilexit nos.Certus ſum enim quia neque mors, neque vita, neq; angeli,ne-
que principatus,neque virtutes,neque inſtantia,neque futura,neque fortitudo,neque altitu-
do,neque profundū,neq; creatura alia poterit nos ſeparare à charitate dei,quæ eſt in CHRI
STO IESV domino noſtro.

Non ſecundū carnē viuēd. Spūs ſctūs in filijs dei. 2.Timo.1.b. Gala.4.a. Hæredes. Cohęredes. Tribulatio. Gloria. Creatura. Adoptio filiorum. Redemptio corporis. Spes. Orare. Spūs ſanct⁹. Cor. Sancti. Diligere deū Vocati. Prædeſtinatio. Vocatio. Iuſtificatio. Glorificatio. Donatus nobis Chrs. Orat Chrs ꝓ nobis. Dilectio dei erga nos propter Chrm. Pſal.43.d.

¶Ipſe enim] Idem
¶condignæ] pares
¶in nobis.] erga nos.
*ſimul nobiſcum
¶adhuc.] ad hoc tempus.
▸filiorum dei,
¶vocati] nomen eſt, non participium
▸ſancti
¶magnificauit.] glorificauit.
¶donauit?] donabit?
¶mortificamur] morti tradimur
¶propter eū] per eū
¶virtutes,] poteſtates,

CAP. IX.

A Veritatem dico in CHRISTO IESV,non mentior,teſtimonium mihi perhibente
conſcientia mea in ſpiritu ſancto, quoniam triſtitia mihi magna eſt & cōtinuus dolor
cordi meo. Optabam enim ego ipſe anáthema eſſe à CHRISTO pro fratribus meis qui
ſunt cognati mei ſecundum carnem,qui ſunt Iſraelitæ,quorum adoptio eſt filiorum, & glo-
ria,& teſtamentum & legiſlatio,& obſequiū,& promiſſa,quorū patres,ex quibus eſt CHRI-
STVS ſecundum carnem,qui eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula.Amen. Non au
B tem quòd exciderit verbum dei.Non enim omnes qui ex Iſrael ſunt,ii ſunt Iſraelitæ: neque
qui ſemen ſunt Abrahæ,omnes filii:ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemen:id eſt,non qui filii car
nis,hi filii dei:ſed qui filii ſunt promiſſionis,æſtimantur in ſemine.Promiſſionis enim verbū
hoc eſt,Secundum hoc tempus veniam: & erit Saræ filius. Non ſolum autem illa: ſed & Re-
becca ex vno concubitu habens,Iſaac patris noſtri.Cum enim nondum nati fuiſſent,aut ali-
quid boni egiſſent aut mali,vt ſecundum electionem propoſitum dei maneret: nō ex operi-
C bus,ſed ex vocante dictum eſt ei,Quia maior ſeruiet minori,ſicut ſcriptum eſt,Iacob dilexi,
Eſau autē odio habui.Quid ergo dicemus?Nunquid iniquitas apud deū?Abſit. Moyſi enim
dicit,Miſerebor cuius miſereor:& miſericordiā præſtabo cuius miſerebor. Igitur nō volētis,

Optat Paul⁹ Iudęos ſaluari. Iſraelitæ. Abrahæ filij. Gen.21.b. Filij ꝓmiſſionis.gal.4.d. Gen.18.b. Gen.25.c. Iacob. Eſau. Gen.25.c. mala.1.a. Miſericordia dei.exo.33.d.

¶Optabam] Optaui (vſ,Optarim)
▸filiorum,
¶qui] quia
¶Secundū hoc tēp⁹] In tempore hoc
¶concubitu habēs,] concubitum habēs, (vſ,cōceperat ex Iſaac patre noſtro)

neque currentis,ſed miſerẽtis eſt dei.Dicit enim ſcriptura Pharaoni, Quia in hoc ipſum ex- D
citaui te,vt oſtendã in te virtutem meã: & vt annuntietur nomen meũ in vniuerſa terra. Er-
go cui vult miſeretur:& quẽ vult indurat. Dicis itaque mihi,Quid adhuc queritur?volũ-
tati enim eius quis reſiſtit?O homo,tu quis es qui* reſpondeas deo? Nunquid dicit figmentũ
ei qui ſe finxit,Quid me feciſti ſic? An non habet poteſtatem figulus luti,ex eadem maſſa fa-
cere aliud quidẽ vas in honorem,aliud verò in contumeliam?Quòd ſi deus volens oſtendere E
iram,& notam facere potentiã ſuam,ſuſtinuit in multa patientia,vaſa iræ aptata in interitũ,
vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ quæ præparauit in gloriam. Quos
& vocauit,nos:non ſolum ex Iudæis, ſed etiam ex gentibus, ſicut in Oſee dicit, Vocabo non
plebem meã,plebem meã:& non dilectam,dilectã:& non miſericordiã cõſecutam,miſericor-
diam conſecutã.Et erit:in loco vbi dictum eſt eis, Nõ plebs mea vos:ibi vocabuntur filii dei F
viui. Iſaias autẽ clamat pro Iſrael, Si fuerit numerus filiorũ Iſrael tanquam arena maris,
reliquiæ ſaluæ fient. Verbum autẽ conſummans,& abbreuians in æquitate:quia verbum bre-
uiatum faciet dominus ſuper terrã. Et ſicut prædixit Iſaias,Niſi dominus ſabbaoth reliquiſ-
ſet nobis ſemen: ſicut Sodoma facti eſſemus,& ſicut Gomorrha ſimiles fuiſſemus. Quid G
ergo dicemus?Quòd gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiã, iuſtitiã
autem quæ ex fide eſt:Iſrael verò ſectando legem iuſtitiæ,in legẽ iuſtitiæ non peruênit.Qua-
re? Quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus*: offenderunt enim in lapidem offenſionis,ſicut
ſcriptum eſt,Ecce pono in Sion lapidem offenſionis,& petram ſcandali:& omnis qui credit
in eum,non confundetur.

CAP. X. A

FRatres,* voluntas quidem cordis mei & obſecratio ad deum, fit pro illis in ſalutem. Te-
ſtimonium enim perhibeo illis quòd æmulationem quidẽ dei habent,ſed non ſecundum
ſcientiam.Ignorantes enim iuſtitiam dei,& ſuã quærentes ſtatuere:iuſtitiæ dei non ſunt ſub-
iecti.Finis enim legis, CHRISTVS: ad iuſtitiam omni credenti. Moyſes enim ſcripſit,
quoniam iuſtitiã quæ ex lege eſt Qui fecerit homo,viuet in ea.Quæ autẽ ex fide eſt iuſtitia,
ſic dicit,Ne dixeris in corde tuo,Quis aſcendet in cælum?id, eſt CHRISTVM deduce- B
re. Aut quis deſcendet in abyſſum? hoc, eſt CHRISTVM à mortuis reuocare. Sed quid
dicit ſcriptura?Propè eſt verbum in ore tuo,& in corde tuo.hoc, eſt verbum fidei quod præ-
dicamus.Quia ſi cõfitearis in ore tuo dominum IESVM,& in corde tuo credideris quòd
deus illum ſuſcitauit à mortuis:ſaluus eris.Corde enim creditur ad iuſtitiam:ore autem con-
feſſio fit ad ſalutem.Dicit enim ſcriptura,Omnis qui credit in illum,non confundetur.Non
enim eſt diſtinctio Iudæi & Græci:nam idem dominus omnium,diues in omnes qui inuocãt C
illum.Omnis enim quicunque inuocauerit nomen domini, ſaluus erit. Quomodo ergo in-
uocabunt eum in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei quẽ non audierũt?Quo-
modo autẽ audient ſine prædicante?Quomodo verò prædicabunt niſi mittantur?ſicut ſcri-
ptum eſt,Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium pacem,euangelizantium bona. Sed non
omnes obediũt euãgelio.Iſaias enim dicit,Domine,quis credidit auditui noſtro? Ergo fides, D
ex auditu:auditus autẽ,per verbum CHRISTI. Sed dico,Nunquid nõ audierunt?Et
quidẽ in omnem terrã exiuit ſonus eorũ:& in fines orbis terræ verba eorũ. Sed dico,Nũ-
quid Iſrael non cognouit?Primus Moyſes dicit,Ego ad æmulationẽ vos adducã in non gen-
tem:in gentẽ inſipientẽ,in iram vos mittã.Iſaias autẽ audet & dicit,Inuentus ſum à nõ quæ-
rentibus me:palàm apparui iis qui me non interrogabant.Ad Iſrael autẽ dicit, Tota die ex-
pandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem.

CAP. XI. A

DIco ergo,Nunquid deus repulit populum ſuũ? Abſit.Nam & ego Iſraelita ſum,ex ſemi-
ne Abraham,de tribu Beniamin.Non repulit deus plebẽ ſuam quã præſciuit.An neſci-
tis in Elia quid dicit ſcriptura:quemadmodum interpellat deum aduerſum Iſrael? Domine,
prophetas tuos occiderunt,& altaria tua ſuffoderunt:& ego relictus ſum ſolus,& quærunt ani-
mam meam.Sed quid dicit illi diuinum reſponſum? Reliqui mihi ſeptẽ millia virorum, qui
non curuauerunt genua ante Baal.Sic ergo & in hoc tẽpore,reliquiæ ſecundũ electionẽ gra-
tiæ factæ ſunt.Si autẽ gratia:iam nõ ex operibus.Alioquin gratia iã non eſt gratia*.Quid er- B
go? Quod quærebat Iſrael, hoc non eſt conſecutus: electio autem conſecuta eſt, cæteri verò
excæcati ſunt:ſicut ſcriptum eſt,Dedit illis deus ſpiritum compunctionis:oculos, vt non vi-
deant:& aures,vt non audiant vſque in hodiernum diem.Et Dauid dicit,Fiat menſa eorum

---

Pharao. exo. 9.d.
Miſereri. Indurare. Iſa.45.b.iere. 18.a. Figulus.ſapi. 15.b. Vas.
Gentiũ vocatio.oſee.2.d. 1.pet.2.b.
Oſee 1.d.
Pauci ex Iudæis ſaluati. Iſa.10.e.
Iſa.1.c.
Gentes ſuſceptæ in pp̃m dei,Iudęis abiectis,& quare.
Iſa.8.c.28.d. 1.pet.2.b.
Orat Paulus pro Iudęis.
Iuſtitia duplex. Leui.18.a. ezech.20.b. Iuſtitia fidei deu.30.c.
Deu.30.e.
Confeſſio. Fides. Salus. Iſa.28.d. Inuocare deum. Ioel.2.g. act.2.c. Inuocare. Audire. Prædicare. Mitti. Iſa.52.b. naum.1.d. Iſa.53.a.ioh. 12.f.
Pſal.18.a. Iudęis reiectis,gentes ſuſceptæ. Deu.32.c. Iſa.65.a. Iſa.65.a.
Non oẽs Iudæi abiecti.
3.Reg.19.d.
3.Reg.19.d.
Gratia. Opera. Electi Iudæi ſaluati. Iſa.6.c.matt. 13.b.ioh.12.f. act.28.f. Pſal.68.c.

¶virtutẽ] potentiã
¶ queritur] vl, conqueritur] (aut incuſat] ſub. deus.)
*ex aduerſo
¶aptata] apparati
►& non miſericordiã conſecutã,miſericordiã conſecutã
¶cõſummãs,] perficiens,
¶ in æquitate] cum iuſtitia:
¶ſimiles] aſſimilati
*legis
¶offenderunt] impegerunt
¶ſcandali:] offenſionis:
¶cõfundetur.] pudore afficietur.
*bona
►ſcriptura ſ
¶confundetur.] pudefiet.
¶in nõ gentem] vl, per gentem quę nõ eſt gens:
¶mittã.] cõmouebo.
Ad] Aduerſus
¶præſciuit.] ante agnouerat.
¶in] de
¶ſuffoderũt.] vl, ſubuerterunt:
*Si n ex operib9, nõ iam eſt gratia: q̃ſ dem opus iã non eſt opus.

¶ſcandalū] offendiculum

¶æmulentur.] ad æmulandū ꝓuocaret.

corā ipſis in laqueum & in captionem & in ſcandalum & in retributionem illis. Obſcurētur oculi eorum ne videant:& dorſum eorum ſemper incurua. Dico ergo, Nunquid ſic offenderunt vt caderent? Abſit. Sed illorū delicto, ſalus eſt gentibus: vt illos æmulētur. Quòd ſi delictum illorum diuitiæ ſunt mundi, & diminutio eorum diuitiæ gētium: quanto magis plenitudo eorum? Vobis enim dico gentibus, Quandiu quidē ego ſum gentium apoſtolus, miniſterium meum honorificabo, ſi quomodo ad æmulandum prouocem carnem meam, & ſaluos faciam aliquos ex illis. Si enim amiſſio eorum, reconciliatio eſt mundi: quæ aſſumptio, niſi vita ex mortuis? Quòd ſi delibatio ſancta eſt: & maſſa. & ſi radix ſancta: & rami. Quòd ſi aliqui ex ramis fracti ſunt, tu autem cum oleaſter eſſes, inſertus es in illis, & ſocius radicis & pinguedinis oliuæ factus es, noli gloriari aduerſus ramos. Quòd ſi gloriaris: non tu radicem portas, ſed radix te. Dicis ergo, Fracti ſunt rami, vt ego inſerar. Bene: propter incredulitatem fracti ſunt, tu autē fide ſtas: noli altum ſapere, ſed time. Si enim deus naturalibus ramis non pepercit: ne fortè nec tibi parcat. Vide ergo bonitatem & ſeueritatem dei: in eos quidē qui ceciderunt, ſeueritatem: in te autem bonitatem dei, ſi permanſeris in bonitate, alioquin & tu excidêris. Sed & illi, ſi nō permāſerint in incredulitate: inſerentur. potens eſt enim deus iterum inſerere illos. Nam ſi & tu ex naturali exciſus es oleaſtro, & contra naturam inſertus es in bonam oliuam: quanto magis ii qui ſecundum naturam, inſerentur ſuæ oliuæ? Nolo enim vos ignorare fratres myſterium hoc, vt non ſitis vobiſipſis ſapientes, quia cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo gentium intraret: & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret, ſicut ſcriptum eſt, Veniet ex Sion, qui eripiat & auertat impietatem à Iacob. Et hoc illis à me teſtamentum: cū abſtulero peccata eorum. Secundum euangeliū quidē, inimici propter vos: ſecundum electionem autē chariſſimi propter patres. Sine pœnitentia enim ſunt dona & vocatio dei. Sicut enim aliquando & vos non credidiſtis deo, nunc autem miſericordiā conſecuti eſtis propter incredulitatē illorum: ita & iſti nunc non crediderunt in veſtram miſericordiam: vt & ipſi miſericordiam cōſequantur. Concluſit enim deus omnia in incredulitate: vt omnium miſereatur. O altitudo diuitiarū ſapientiæ & ſcientiæ dei: quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius! Quis enim cognouit ſenſum domini? Aut quis conſiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniā ex ipſo, & per ipſum & in ipſo ſunt omnia: ipſi honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

Iudæi abiecti, & Gētiles aſſumpti.

Pauli charitas erga Iudæos.

¶amiſſio] reiectio
¶delibatio ſctā eſt:] primitiæ ſanctæ ſūt: C

Gētes ne glorientur aduerſus Iudæos, ſed timeant.
Oleaſter.
Oliua.

¶ſtas.] conſtitiſti.
¶noli altū ſapere.] ne efferaris animo:

Seueritas dei
Bonitas dei.

¶vobiſipſis ſapientes,] apud voſmetipſos ſuperbi, D

De cęcitate Iſraelis, & ſui ſuſceptione.

Iſa.59.d.

¶Sine pœnitentia &c.] vl, Dona quidē & vocatio dei eiuſmodi ſunt, vt eorū illum pœnitere non poſſit.
¶propter] per
¶in veſtrā] per veſtri
¶omnia] omnes
¶altitudo] ꝓfunditatem
¶inueſtigabiles] inperueſtigabiles

Dona.
Vocatio.

Increduli omnes.

Sapi.9.c. iſa. 40.d.1.cor.2.d

CAP. XII.

¶rationabile] rationalem cultum A
¶reformamini ī nouitate ſenſus veſtri,] trāſformemini p renouationē mentis veſtræ,
¶bona, & bñplacēs, & pfecta.] quod bonū eſt, acceptúmq; & perfectum. B
¶ſapere] ſentire de ſe & infra.
¶ad ſobrietatē,] moderate,
¶ſecundū rationē] iuxta portionem
¶tribuit] impertit
¶ſolicitudine,] diligentia, C
¶domino] vl, tēpori
¶Gaudere] Gaudete
¶flere] flete
¶Idipſum inuicem ſentientes.] Eodem animo alij in alios affecti. (vl, Eſtote vnius animi & affectus.)
¶conſentientes.] accōmodātes. (obſecūdantes.) D
¶prudētes] arrogantes
¶bona] honeſta
¶nō tātū corā deo, ſed etiam
¶vindictam:] vltio: A

OBſecro itaque vos fratres per miſericordiam dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiā viuentem, ſanctam, deo placentem, rationabile obſequium veſtrum. Et nolite conformari huic ſeculo: ſed reformamini in nouitate ſenſus veſtri, vt probetis quæ ſit voluntas dei bona, & beneplacens, & perfecta. Dico enim per gratiā quæ data eſt mihi, omnibus qui ſunt inter vos, Nō plus ſapere quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem, & vnicuique ſicut deus diuiſit menſuram fidei. Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem mēbra non eundē actum habent: ita multi vnum corpus ſumus in CHRISTO, ſinguli autē alter alterius mēbra: habentes donationes, ſecundum gratiā quæ data eſt nobis, differentes, ſiue prophetiam ſecundum rationē fidei, ſiue miniſterium in miniſtrando, ſiue qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in ſimplicitate, qui præeſt in ſolicitudine, qui miſeretur in hilaritate. Dilectio ſine ſimulatione: odiētes malum, adhærētes bono: charitatē fraternitatis inuicem diligentes, honore inuicē præuenientes, ſolicitudine non pigri, ſpiritu feruentes, domino ſeruientes, ſpe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi inſtantes, neceſſitatibus ſanctorum communicātes: hoſpitalitatem ſectantes. Benedicite perſequentibus vos. benedicite, & nolite maledicere. Gaudere cū gaudentibus, flere cum flentibus. Idipſum inuicē ſentientes. Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes. Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos. Nulli malum pro malo reddentes. Prouidentes bona non tantum coram deo, ſed etiam corā omnibus hominibus. Si fieri poteſt, quod in vobis eſt, cū omnibus hominibus pacem habentes. Non voſmetipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ. ſcriptum eſt enim, Mihi vindictam: ego retribuam, dicit dominus. Sed ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potū da illi. hoc enim faciens carbones ignis congeres ſuper caput eius. Noli vinci à malo: ſed vince in bono malum.

Hoſtia deo placens.
philip.4.d.
Ephe.5.d.
1.theſ.4.a.
Sapere.
1.Cor.12.b.
ephe.4.b.

Corpus vnū Chriſtiani.

Amos.5.d.
Dilectio.
Ephe.4.a.1.petri 2.c.
1.Pet.5.b.
Heb.13.a.1.petri 4.c.

Prouerb.3.a.
iſa.5.c.
1.Pet.3.d.
2.cor.8.d.
Heb.12.d.

Eccli.28.a.
mat.5.g.
Deu.32.c.
heb.10.c.
Prouerb.25.c.

CAP. XIII.

OMnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas niſi à deo. quæ autē ſunt: à deo ordinatæ ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati: dei ordinationi reſiſtit.

Magiſtratib⁹ obediendum
1.pet.2.c.
Sapi.6.a.

¶acqrũt.] accipiẽt.

Qui autem reſiſtunt,ipſi ſibi damnationem acquirunt.nam principes non ſunt timori boni
operis,ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem?Bonum fac:& habebis laudem ex illa.dei
enim miniſter eſt tibi in bonum. Si autem malum feceris:time. non enim ſine cauſa gladiũ
portat.dei enim miniſter eſt: vindex in iram, ei qui malum agit. Ideóque neceſſitati ſubditi B
eſtote: non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Ideò enim & tributa præ-
ſtatis.miniſtri enim dei ſunt:in hoc ipſum ſeruientes. Reddite ergo omnibus debita:cui
tributum,tributũ:cui vectigal,vectigal:cui timorẽ,timorẽ:cui honorem,honorẽ. Nemini
quicquam debeatis: niſi, vt inuicem diligatis. qui enim diligit proximum, legem impleuit. C
Nam,Non adulterabis,Non occides,Nõ furaberis,Non falſum teſtimoniũ dices, Non con-
cupiſces,& ſi quod eſt aliud mandatum:in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum tuum
ſicut teipſum.Dilectio proximi, malum non operatur. Plenitudo ergo legis eſt dilectio. Et
hoc ſcientes tempus quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. Nunc enim propior eſt noſtra D
ſalus,quàm cum credidimus.Nox præceſſit:dies autẽ appropinquauit. Abiiciamus ergo ope-
ra tenebrarum,& induamur arma lucis.Sicut in die,honeſte ambulemus:non in comeſſatio-
nibus & ebrietatibus , non in cubilibus & impudicitiis , non in contentione & æmulatione:
ſed induimini dominum IESVM CHRISTVM,& carnis curam ne feceritis in deſy-
deriis.

Tributum. matth.22.c.
Dilectio.
Exo.20.c.deute.5.b. Leui.19.c. matth.22.c. mar.12.c.gal.5.c.iacob.2.b
Somnus. Nox. Dies. Opera. Luc.21.f.
InduereChriſtũ.gala.5.c. 1.pet.2.c.

¶neceſſitati ſubditi eſtote:] oportet eſſe ſubditos:
¶ſeruientes.] incũbentes.
¶verbo inſtaurat.] ſermõe ſummatim comprehenditur,
¶Plenitudo] Cõſummatio
¶cũ credidimus.] quã cũ credebamus.

CAP. XIIII.

De infirmis in cibis & ratiõe dierũ. De cibis
Iacob.4.d.
Dies.

¶in diſceptationib⁹ cogitationum.] ad dijudicatiões diſceptationum.
¶ſe manducare oĩa] veſcendum eſſe quibuſlibet:
¶ſtatuere illũ.] efficere vt ſtet.
¶inter] iuxta
¶in ſuo ſenſu abundet.] propriæ menti ſatiſfaciat.

A INfirmum autẽ in fide,aſſumite:nõ in diſceptationibus cogitationũ. Alius enim credit ſe
manducare omnia:qui autẽ infirmus eſt,olus manducat.Is qui manducat: non mandu-
cantem non ſpernat.& qui non manducat:manducantẽ non iudicet.deus enim illum aſſum
pſit.Tu quis es,qui iudicas alienum ſeruum?Domino ſuo ſtat aut cadit.ſtabit autẽ: potẽs eſt
enim deus ſtatuere illum.Nam alius iudicat diem inter diem:alius autem iudicat omnẽ diẽ.
Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet.Qui ſapit diem:domino ſapit.Et qui manducat:domino
manducat.gratias enim agit deo.Et qui non mãducat:domino nõ manducat, & gratias agit B
deo.Nemo enim noſtrum ſibi viuit:& nemo ſibi moritur.Siue enim viuimus,domino viui-
mus:ſiue morimur,domino morimur. Siue ergo viuimus, ſiue morimur: domini ſumus. In
hoc enim CHRISTVS mortuus eſt,& reſurrexit:vt & viuorum & mortuorum domine-
tur.Tu autem quid iudicas fratrem tuum? aut tu,quare ſpernis fratrem tuum? Omnes enim
ſtabimus ante tribunal CHRISTI.ſcriptum eſt enim, Viuo ego dicit dominus,quoniam
mihi flectetur omne genu: & omnis lingua confitebitur deo. Itaque vnuſquiſque noſtrũ pro C
ſe rationem reddet deo.Non ergo amplius inuicẽ iudicemus.ſed hoc iudicate magis, ne po-
natis offendiculũ fratri vel ſcandalũ . Scio & confido in domino IESV quia nihil commu-
ne per ipſum: niſi ei qui exiſtimat quid cõmune eſſe, illi cõmune eſt. Si enim propter cibum
frater tuus contriſtatur:iam non ſecundum charitatem ambulas.Noli cibo tuo illum perdere
pro quo CHRISTVS mortuus eſt.Non ergo blaſphemetur bonum noſtrũ.Nõ eſt enim
regnum dei eſca & potus: ſed iuſtitia,& pax,& gaudiũ in ſpiritu ſancto. qui enim in hoc ſer-
uit CHRISTO,placet deo,& probatus eſt hominibus.Itaque quæ pacis ſunt,ſectemur:& D
quæ ædificationis ſunt,inuicem cuſtodiamus. Noli propter eſcam deſtruere opus dei.omnia
quidẽ ſunt munda:ſed malũ eſt homini qui per offendiculum manducat.Bonũ eſt non man-
ducare carnẽ & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur aut ſcandalizatur aut
infirmatur.Tu fidẽ habes penes temetipſum,habe corã deo.Beatus qui non iudicat ſemetip-
ſum in eo quod probat.Qui autem diſcernit ſi manducauerit,damnatus eſt: quia non ex fi-
de.Omne autẽ quod non eſt ex fide,peccatum eſt.

Viuere. Mori.
1.Cor.5.b.
Iſa.45.d. philip.2.b.
1.Cor.8.d.
Regnũ dei.
Scandalum.
Tit.1.d. 1.cor.8.d.

¶ſtabimus] ſtatuemur
¶ſcandalum.] lapſus occaſionem.
¶confido in dño] p̃ſuaſum habeo per dominum
¶noſtrũ.] vl̃, veſtrũ.

CAP. XV.

Infirmi ferẽdi.
Proximo placendum.
Pſal.68.b.
Scripturarũ vſus.
1.Cor.1.b.
Chr̃s impleuit p̃miſſiões Iudęis factas Gẽtib⁹ facta miſericordia

¶imbecillitates] infirmitates
¶idipſum ſapere in alterutrũ] idem mutuo iter vos ſentire
¶vos] nos
¶honorare] glorificet

A DEbemus autẽ nos firmiores,imbecillitates infirmorum ſuſtinere, & non nobis placere.
Vnuſquiſque veſtrũ proximo ſuo placeat in bonum,ad ædificationẽ.Etenim CHRI-
STVS non ſibi placuit:ſed ſicut ſcriptum eſt, Improperia improperantium tibi, ceciderũt
ſuper me.Quæcunque enim ſcripta ſunt,ad noſtram doctrinã ſcripta ſunt:vt per patientiam
& conſolationẽ ſcripturarum,ſpem habeamus. Deus autem patientiæ & ſolatii det vobis id-
ipſum ſapere in alterutrum ſecundum IESVM CHRISTVM:vt vnanimes, vno ore B
honorificetis deum & patrẽ domini noſtri IESV CHRISTI.Propter quod ſuſcipitę in-
uicẽ:ſicut & CHRISTVS ſuſcepit vos in honorem dei. Dico enim CHRISTVM
IESVM,miniſtrum fuiſſe circumciſionis propter veritatem dei, ad confirmãdas promiſſio-
nes patrum: Gentes autem ſuper miſericordia honorare deum, ſicut ſcriptum eſt, Propterea

confitebor tibi in gẽtibus domine,& nomini tuo cãtabo. Et iterũ dicit, Lætamini gentes cũ
C plebe eius. Et iterũ, Laudate omnes gentes dominũ:& magnificate eũ omnes populi. Et rur-
ſus Iſaias ait, Erit radix Ieſſæ:& qui exurget regere gentes, in eo gẽtes ſperabunt. Deus au
tem ſpei repleat vos omni gaudio & pace in credendo: vt abundetis in ſpe, in virtute ſpiritus
ſancti. Certus ſum autẽ fratres mei & egoipſe de vobis, quoniam & ipſi pleni eſtis dilectione,
repleti omni ſcientia, ita vt poſſitis alterutrum monere. Audacius autẽ ſcripſi vobis fra-
D tres ex parte, tanquam in memoriã vos reducens: propter gratiam quæ data eſt mihi à deo,
vt ſim miniſter CHRISTI IESV in gentibus, ſanctificans euangeliũ dei, vt fiat oblatio
gentiũ accepta & ſanctificata in ſpiritu ſancto. Habeo igitur gloriam in CHRISTO IE-
SV ad deum. Non enim audeo aliquid loqui eorũ quæ per me nõ effecit CHRISTVS
in obedientiam gentium, verbo & factis, in virtute ſignorum & prodigiorum, in virtute ſpi-
E ritus ſancti: ita vt ab Ieruſalẽ per circuitum vſque ad Illyricũ repleuerim euangeliũ CHRI-
STI. Sic autem prædicaui euangelium hoc, non vbi nominatus eſt CHRISTVS, ne ſu
per alienum fundamentum ædificarem: ſed ſicut ſcriptum eſt, Quibus non eſt annuntiatum
de eo, videbunt:& qui non audierunt de eo, intelligent. Propter quod & impediebar plurimũ
venire ad vos:& prohibitus ſum vſque adhuc. Nunc verò vlterius locum non habẽs in his re-
gionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis iam præcedentibus annis: cũ
F in Hiſpaniam proficiſci cœpero, quòd præteriens videam vos, & à vobis deducar illuc, ſi vo-
bis primùm ex parte fruitus fuero. Nunc igitur proficiſcor in Ieruſalem miniſtrare ſanctis.
Probauerũt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes ſanctos qui
ſunt in Ieruſalem. Placuit enim eis:& debitores ſunt eorum. Nam ſi ſpiritualium eorum par-
ticipes facti ſunt gentiles: debent & in carnalibus miniſtrare illis. Hoc igitur cum conſumma
uero,& aſſignauero eis fructum hunc: per vos proficiſcar in Hiſpaniam. Scio autem quoniam
G veniens ad vos, in abundantia benedictionis euangelii CHRISTI veniam. Obſecro ergo
vos fratres per dominum noſtrum IESVM CHRISTVM, & per charitatem ſancti
ſpiritus, vt* adiuuetis me in orationibus pro me ad deum, vt liberer ab infidelibus qui ſunt
in Iudæa,& obſequii mei oblatio accepta fiat in Ieruſalem ſanctis, vt veniam ad vos in gau-
dio per voluntatem dei, vt refrigerer vobiſcum. Deus autem pacis ſit cum omnibus vobis.
Amen.

CAP. XVI.

A Commendo autem vobis Phœben ſororem noſtram, quæ eſt in miniſterio eccleſiæ quæ
eſt in Cenchreis: vt eã ſuſcipiatis in domino digne ſanctis: & aſſiſtatis ei in quocunque
negotio veſtri indiguerit. etenim ipſa quoque aſtitit multis, & mihi ipſi. Salutate Priſcam &
Aquilam adiutores meos in CHRISTO IESV (qui pro anima mea, ſuas ceruices ſup-
poſuerunt: quibus non ſolus ego gratias ago, ſed & cunctæ eccleſiæ gentium)& domeſticã ec-
cleſiam eorum. Salutate Epænetum dilectum mihi: qui eſt primitiuus Achaiæ in CHRI-
STO IESV. Salutate Mariam, quæ multum laborauit in nobis. Salutate Andronicum &
B Iuniã cognatos & concaptiuos meos: qui ſunt nobiles in apoſtolis, qui & ante me fuerunt in
CHRISTO. Salutate Ampliatũ dilectiſſimũ mihi in domino. Salutate Vrbanũ adiutorẽ
noſtrum in CHRISTO IESV,& Stachin dilectum meum. Salutate Apellen probũ in
CHRISTO. Salutate eos qui ſunt ex Ariſtoboli domo. Salutate Herodionem cognatum
meũ. Salutate eos qui ſunt ex Narciſſi domo, qui ſunt in domino. Salutate Tryphænam &
Tryphoſam: quæ laborant in domino. Salutate Perſidem chariſſimã, quæ multum laborauit
in domino. Salutate Rufum electum in domino,& matrem eius & meam. Salutate Aſyncri-
tum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen:& qui cum eis ſunt, fratres. Salutate Philo-
C logum & Iuliam, Nereum & ſororem eius & Olympiadem: & omnes qui cum eis ſunt, ſan-
ctos. Salutate inuicem in oſculo ſancto. Salutant vos omnes eccleſiæ CHRISTI. Ro-
go autem vos fratres vt obſeruetis eos qui diſſenſiones & offendicula præter doctrinam quã
vos didiciſtis, faciunt: & declinate ab illis. Huiuſmodi enim CHRISTO domino noſtro
non ſeruiunt, ſed ſuo vẽtri:& per dulces ſermones & benedictiones ſeducũt corda innocẽtiũ.
Veſtra enim obediẽtia, in omni loco diuulgata eſt. Gaudeo igitur in vobis. Sed volo vos ſa-
piẽtes eſſe in bono:& ſimplices in malo. Deus autẽ pacis cõterat ſatanã ſub pedibus veſtris ve
lociter. Gratia domini noſtri IESV CHRISTI vobiſcũ. Salutat vos Timótheus adiutor
D meus:& Lucius,& Iaſon,& Soſipater cognati mei. Saluto vos ego Tertius qui ſcripſi epiſtolã

HH.iii.

Marginal notes (left):

dilectione,] bonitate,
ſanctificãs] adminiſtrans
gloriam] quod glorier
ad deũ.] in ijs quæ ad deum ſunt.
plurimum] ſæpe
& phibitus ſum vſque adhuc.
Probauerũt enim Macedonia & Achaia] Viſum eſt enĩ Macedoniæ & Achaiæ
collationẽ] cõmunicationem
*laborantem
obſequij mei oblatio accepta fiat] miniſterium hoc meũ quod exhibebo, acceptum ſit
refrigerer] refocil-ler
domino] Chr̃o
eccleſiam] congregationem
ĩ nobis.] erga nos.
nobiles in apoſtolis,] inſignes inter apoſtolos,
probum] probatũ
domo.] familiaribus. & infra.
Hermen:] Mercurium:
præter] contra
dulces ſermones & bñdictiones,] blãdiloquẽtiã & aſſentationem,
innocentium.] ſimplicium.
ſimplices] ſynceros
velociter.] breui.

Marginal notes (right):

Pſal.17.d. 2. regum 22.d.
Pſal.116.a.
Iſa.11.c.
Miniſter gentium, Paulus
Iſa.52.d.
1.Cor.9.b.
Oratiões fratrum petit.
Priſca. Aquila. act.18.a.g.
Oſculum. Philip.4.d.
Propter ventrẽ prædicãtes.
Obedientia. Sapiens.
Act.16.a.

in domino. Salutat vos Caius hoſpes meus & vniuerſæ eccleſiæ. Salutat vos Eraſtus arcarius ciuitatis, & Quartus frater. Gratia domini noſtri IESV CHRISTI cũ omnibus vobis. Amen. Ei autem qui potens eſt vos confirmare iuxta euangelium meum & prædicationem IESV CHRISTI, ſecũdum reuelationem myſterii, tẽporibus æternis taciti (quod nunc patefactum eſt per ſcripturas prophetarum ſecundum præceptum æterni dei ad obeditionem fidei) in cũctis gentibus cogniti, ſoli ſapienti deo per IESVM CHRISTVM, cui honor & gloria in ſecula ſeculorum. AMEN.

Euangelium. Myſterium. Scripturæ. Fides.

¶ vniuerſæ] totius ¶ arcarius] quæſtor ærarius ¶ cogniti,] patefacti, honor &

*

*

Ad Romanos. Miſſa fuit à Corintho per Phœben miniſtram Cenchreenſis eccleſiæ.

ARGVMENTVM IN PRIMAM EPISTOLAM PAVLI AD CORINTHIOS.

CORINTHII, ſunt Achaici. & hi ſimiliter ab apoſtolo audierunt verbum veritatis: & ſubuerſi ſunt multifarie à falſis apoſtolis. quidam à philoſophiæ verboſa eloquentia: alii ſecta legis Iudaicæ inducti ſunt. Hos reuocat apoſtolus ad veram fidem, & euangelicam ſapientiam: ſcribens eis ab Epheſo per Timótheum diſcipulum ſuum.

Epiſtola Pauli ad Corinthios prima.

A

PAVLVS vocatus apoſtolus IESV CHRISTI, per voluntatem dei, & Soſthenes frater: eccleſiæ dei quæ eſt Corinthi, ſanctificatis in CHRISTO IESV, vocatis ſanctis, cum omnibus qui inuocant nomen domini noſtri IESV CHRISTI in omni loco ipſorum & noſtro, gratia vobis & pax à deo patre noſtro & domino IESV CHRISTO. Gratias ago deo meo ſemper pro vobis, in gratia dei quæ data eſt vobis in CHRISTO IESV, quòd in omnibus diuites facti eſtis in illo, in omni verbo & in omni ſcientia, (ſicut teſtimoniũ CHRISTI confirmatum eſt in vobis) ita vt nihil vobis deſit in vlla gratia, expectantibus reuelationem domini noſtri IE- B
SV CHRISTI, qui & confirmabit vos vſque in finem ſine crimine, in die aduentus domini noſtri IESV CHRISTI. Fidelis deus: per quẽ vocati eſtis in ſocietatẽ filii eius IESV CHRISTI domini noſtri. Obſecro autẽ vos fratres, per nomen domini noſtri IESV CHRISTI, vt idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata: ſitis autem perfecti in eodem ſenſu, & in eadem ſententia. Significatum eſt enim mihi de vobis fratres mei, ab iis qui ſunt Chloes, quòd contentiones ſunt inter vos. Hoc autẽ dico quod vnuſquiſque veſtrum dicit, Ego quidem ſum Pauli, ego autẽ Apollo, ego verò Cephæ: ego autem CHRISTI. Diuiſus eſt CHRISTVS? Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Gratias ago deo meo quòd neminẽ veſtrũ baptizaui, niſi Criſ- C
pum & Caium: ne quis dicat quòd in nomine meo baptizati eſtis. Baptizaui autẽ & Stéphanæ domum. Cæterum, neſcio ſi quem alium veſtrũ baptizauerim. Non enim miſit me CHRISTVS baptizare, ſed euangelizare: non in ſapientia verbi, vt non euacuetur crux CHRISTI. Verbum enim crucis, pereũtibus quidẽ ſtultitia eſt. iis autẽ qui ſalui fiunt, id eſt nobis, dei virtus eſt. Scriptũ eſt enim, Perdam ſapientiã ſapientium: & prudentiã prudẽtium reprobabo. Vbi ſapiens? vbi ſcriba? vbi inquiſitor huius ſeculi? Nónne ſtultam fecit deus ſapientiã huius mundi? Nam quia in dei ſapientia non cognouit mundus per ſapientiam deum: placuit deo per ſtultitiam prædicationis, ſaluos facere credentes. Quoniam & Iudæi ſigna petũt, & Græci ſapientiam quærunt, nos autem prædicamus CHRISTVM crucifixum, Iudæis D
quidem ſcandalum, gentibus autẽ ſtultitiam, ipſis autẽ vocatis Iudæis atque Græcis CHRISTVM dei virtutem & dei ſapientiam. quia quod ſtultum eſt dei, ſapiẽtius eſt hominibus: & quod infirmum eſt dei, fortius eſt hominibus. Videte enim vocationem veſtram fratres, quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: ſed quæ

Sãctificatio. Inuocare Chriſtum. Gratia per Chriſtum. Reuelatio Chriſti. 1. Theſ. 5. d. Vocatio & fides à deo. Sectæ inter Corinthios gloriãtes in hoĩbus, non in Chr̃o. 10. 15. b. Act. 18. f. Baptiſmus. Euãgelizare. Crux. Stultitia. Dei virtus. Sapiẽtia mũdi reijcitur. Iſa. 29. e. abd. 1. c. Iſa. 33. c. Sapiẽtia dei. Iudæi. Gentes. Quales vocauerit Chr̃us.

¶ in Chr̃o Ieſu,] per Chriſtum Ieſum, & infra. ¶ in gratia] de gratia ¶ ſicut] quibus rebus (vt, quemadmodũ) ¶ nihil vobis deſit in vlla gratia,] nõ deſtituamini in vllo dono, ¶ ſine crimine,] inculpatos, aduentus ¶ idipſum] idem ¶ ſchiſmata:] diſſidia: ¶ perfecti in eodem ſenſu,] integrũ corpus eadem mente, ¶ ab ijs qui ſunt] à familiaribus ¶ baptizati eſtis.] baptizauerim. veſtrum ¶ euacuetur] inanis reddatur ¶ ijs autẽ qui ſalui fiunt, id eſt nobis,] nobis autẽ qui ſalutem conſequimur, ¶ virtus] potentia ¶ inquiſitor] diſputator ¶ quia] poſtquam ¶ nobiles:] claro genere nati:

ſtulta ſunt mundi elegit deus, vt cōfundat ſapientes: & infirma mundi elegit deus, vt confun
dat fortia: & ignobilia mundi & contēptibilia elegit deus, & ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt
deſtrueret: vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius. Ex ipſo autē vos eſtis in CHRI-
STO IESV, qui factus eſt nobis ſapientia & iuſtitia & ſanctificatio & redēptio: vt quem-
admodum ſcriptum eſt, Qui gloriatur, in domino glorietur. CAP. II.
A ET ego cum veniſſem ad vos fratres, veni nō in ſublimitate ſermonis aut ſapientiæ annū-
tians vobis teſtimoniū CHRISTI. Non enim iudicaui me ſcire aliquid inter vos: ni-
ſi IESVM CHRISTVM, & hunc crucifixū. Et ego in infirmitate & timore & tremore
multo fui apud vos: & ſermo meus & prædicatio mea nō in perſuaſibilibus humanæ ſapiētiæ
verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis: vt fides veſtra non ſit in ſapientia hominū, ſed in
B virtute dei. Sapientiā autē loquimur inter perfectos. ſapientiam verò, non huius ſeculi, neque
principū huius ſeculi, qui deſtruuntur: ſed loquimur dei ſapientiā in myſterio, quæ abſcōdi-
ta eſt, quam prædeſtinauit deus ante ſecula in gloriam noſtrā, quam nemo principum huius
ſeculi cognouit. ſi enim cognouiſſent: nūquam dominū gloriæ crucifixiſſent. Sed ſicut ſcrip-
C ptum eſt, Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderūt quæ præ-
parauit deus iis qui diligunt illum: nobis autē reuelauit deus per ſpiritū ſuum. ſpiritus enim
omnia ſcrutatur: etiam profunda dei. Quis enim hominum ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiri
tus hominis qui in ipſo eſt? Ita & quæ dei ſunt nemo cognouit niſi ſpiritus dei. Nos autem
non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt: vt ſciamus quæ à deo do-
nata ſunt nobis. quæ & loquimur non in doctis humanæ ſapientiæ verbis: ſed in doctrina ſpi
D ritus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes. Animalis autem homo non percipit ea quæ ſunt
ſpiritus dei. ſtultitia enim eſt illi, & nō poteſt intelligere: quia ſpiritualiter examinatur. Spiri
tualis autē iudicat omnia: & ipſe à nemine iudicatur, Sicut ſcriptum eſt, Quis enim cognouit
ſenſum domini? aut quis inſtruxit eū? Nos autē ſenſum CHRISTI habemus. CAP. III.
A ET ego fratres non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, tanquā par-
uulis in CHRISTO. Lac vobis potū dedi, non eſcā: nondum enim poteratis, ſed nec
nunc quidē poteſtis, adhuc enim carnales eſtis. Cū enim ſit inter vos zelus & contētio,* nōn-
ne carnales eſtis, & ſecundū hominē ambulatis? Cum enim quis dicat, Ego quidē ſum Pauli,
alius autē, Ego Apollo: nónne homines eſtis? Quid igitur eſt Apollo? quid verò Paulus? Mini-
B ſtri eius cui crediſtis, & vnicuiq; ſicut dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit: ſed deus
incrementū dedit. Itaque neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat: ſed qui incremētum
dat, deus. Qui autem plantat & qui rigat: vnum ſunt. Vnuſquiſque autē propriā mercedē ac-
cipiet ſecundū ſuum laborem. Dei enim ſumus adiutores: dei agricultura eſtis, dei ædificatio
eſtis. Secundū gratiam dei quæ data eſt mihi, vt ſapiens architectus fundamentū poſui: alius
autē ſuperædificat. Vnuſquiſque autē videat quo modo ſuperædificet. Fundamentum enim
aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt: quod eſt CHRISTVS IESVS.
C Si quis autē ſuperædificat ſuper fundamentū hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna,
fœnum, ſtipulam: vniuſcuiuſque opus manifeſtum erit. Dies enim domini declarabit, quia in
igne reuelabitur: & vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit. Si cuius opus manſerit quod
ſuperædificauit: mercedē accipiet. Si cuius opus arſerit, detrimentū patietur: ipſe autē ſaluus
erit, ſic tamen quaſi per ignē. Neſcitis quia templū dei eſtis: & ſpiritus dei habitat in vo-
bis? Si quis autē templū dei violauerit: diſperdet illū deus. Templum enim dei ſanctum eſt:
D quod eſtis vos. Nemo ſe ſeducat: Si quis videtur inter vos ſapiēs eſſe in hoc ſeculo, ſtultus fiat,
vt ſit ſapiens. Sapientia enim huius mundi, ſtultitia eſt apud deum. Scriptum eſt enim, Com
prehendā ſapientes in aſtutia eorū. Et iterum, Dominus nouit cogitationes ſapientium quo-
niam vanæ ſunt. Nemo itaque glorietur in hominibus. Omnia enim veſtra ſunt: ſiue Paulus,
ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura. omnia
enim veſtra ſunt: vos autem CHRISTI, CHRISTVS autē dei. CAP. IIII.
A SIc nos æſtimet homo vt miniſtros CHRISTI, & diſpēſatores myſteriorū dei. Hic iam
quæritur inter diſpenſatores vt fidelis quis inueniatur. Mihi autem pro minimo eſt vt à
vobis iudicer, aut ab humano die: ſed neque meipſum iudico. Nihil enim mihi cōſcius ſum:
ſed non in hoc iuſtificatus ſum. qui autem iudicat me, dominus eſt. Itaque nolite ante tēpus
iudicare: quoadúſque veniat dominus, qui & illuminabit abſcōdita tenebrarū, & manifeſta-

mūdi] ſcdm mūdū & infra.
Ex ipſo] Ex eodem
ſublimitate] eminentia
perſuaſibilib9] perſuaſorijs
virtutis:] potētiæ:
prædeſtinauit] pfinierat
Quod] Quæ
à deo] à CHRISTO
in doctis humanæ ſapiētiæ verbis: ſed in doctrina] vl, ſermonib9 quos docet humana ſapientia, ſed quos docet
examinatur.] dijudicatur.
iudicat] dijudicat
inſtruxit eū?] conſilium dedit ei?
ſenſum] mentem
habemus.] tenem9
quaſi] loquēdum fuit vt
zelus] vl, æmulatio
*& factiones,
hoīes] carnales
Quid] Quis
Miniſtri] niſi miniſtri
vnicuique ſicut] vt cuique
adiutores:] cooparij:
domini
quia in igne reuelabit:] quod in igne reuelatur:
arſerit,] exuſtū fuerit,
quaſi] tanquam
Cōprehēdam] Qui comprehendit
Hic iā quærit īter diſpēſatores] Quod ſupeſt autē illud requiritur in diſpenſatoribus
die:] vl, iudicio:
illuminabit] illuſtraturus eſt

Sapientia. Iuſtitia. Sāctificatio. Redemptio. Iere.9.g. 2.cor.10.d.
Paulus non vtitur eloquētia in prędicando.
Sapientiam dei prędicat Paulus.
Iſa.64.b.
Spūs dei, doctor noſter.
2.Pet.1.c.
Iſa.40.d. ſap.9.c. rom.11.d.
Carnales. Paruuli in Chriſto. Lac.
Sectas inſectatur Paulus.
Miniſtri.
Pſal.61.d. gal.6.b.
Agricolatio. Ædificatio dei.
Fundamentū eccleſiæ.
Ignis.
Templū dei. Spūs ſctūs. J.6.d. 2.corin.6.c.
Stultus. Sapiens. Iob.5.c. Pſal.93.b.
Gloriari.
Miniſtri. 2. corinth.6.a.
Iudicare.

bit conſilia cordium:& tunc laus erit vnicuique à deo. Hæc autem fratres trãſfiguraui in B
me & Apollo,propter vos:vt in nobis diſcatis,ne ſupra quàm ſcriptũ eſt,vnus aduerſus alte-
rum infletur pro alio.Quis enim te diſcernit?Quid autẽ habes quod non accepiſti?Si autem
accepiſti,quid gloriaris quaſi non acceperis?Iam ſaturati eſtis,iam diuites facti eſtis:ſine no-
bis regnatis:& vtinam regnetis, vt & nos vobiſcum regnemus. Puto enim quòd deus nos
apoſtolos nouiſſimos oſtendit,tanquam morti deſtinatos:quia ſpectaculum facti ſumus mũ-
do,& angelis, & hominibus. Nos ſtulti propter CHRISTVM: vos autem prudentes in C
CHRISTO.nos infirmi:vos autẽ fortes.vos nobiles: nos autem ignobiles. Vſque in hanc
horam & eſurimus,& ſitimus,& nudi ſumus,& colaphis cædimur, & inſtabiles ſumus,& labo
ramus operãtes manibus noſtris.maledicimur:& benedicimus.perſecutionẽ patimur:& ſuſti-
nemus.blaſphemamur:& obſecramus. tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus, om-
niũ peripſema vſque adhuc. Non vt confundam vos, hæc ſcribo: ſed vt filios meos chariſſi-
mos moneo. Nam ſi decem millia pædagogorum habeatis in CHRISTO: ſed non mul-
tos patres.Nam in CHRISTO IESV,per euangelium ego vos genui. Rogo ergo vos, D
imitatores mei eſtote,ſicut & ego CHRISTI.Ideò miſi ad vos Timótheum,qui eſt filius
meus chariſſimus & fidelis in domino: qui vos cõmonefaciet vias meas quæ ſunt in CHRI
STO IESV, ſicut vbique in omni eccleſia doceo. Tanquã non venturus ſim ad vos,
ſic inflati ſunt quidam. Veniam autẽ ad vos cito,ſi dominus voluerit: & cognoſcam nõ ſer-
monẽ eorũ qui inflati ſunt,ſed virtutem.Non enim in ſermone eſt regnũ dei:ſed in virtute.
Quid vultis? In virga veniã ad vos:an in charitate,& ſpiritu manſuetudinis?

CAP. V.

Omnino auditur inter vos fornicatio:& talis fornicatio,qualis nec inter gẽtes,ita vt vxo A
rem patris ſui aliquis habeat. Et vos inflati eſtis: & non magis luctum habuiſtis,vt tol-
latur de medio veſtrũ qui hoc opus fecit. Ego quidẽ abſens corpore, præſens autem ſpiritu,iã
iudicaui vt præſens,eũ qui ſic operatus eſt,in nomine domini noſtri IESV CHRISTI, B
congregatis vobis & meo ſpiritu,cũ virtute domini noſtri IESV tradere huiuſmodi homi-
nem ſatanæ in interitum carnis,vt ſpiritus ſaluus ſit in die domini noſtri IESV CHRI-
STI. Non eſt bona gloriatio veſtra. Neſcitis quia modicum fermentum, totam maſſam
corrumpit? Expurgate* vetus fermentum,vt ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis azymi. Etenim C
paſcha noſtrum* immolatus eſt CHRISTVS. Itaque epulemur: non in fermento veteri,
neque in fermento malitiæ & nequitiæ,ſed in azymis ſynceritatis & veritatis. Scripſi vo
bis in epiſtola, Ne commiſceamini fornicariis. non vtique fornicariis huius mundi, aut aua-
ris,aut rapacibus,aut idólis ſeruientibus:alioquin debueratis de hoc mundo exiſſe. Nunc au D
tem ſcripſi vobis non commiſceri ſi is qui frater nominatur inter vos, eſt fornicator,aut aua
rus,aut idólis ſeruiens,aut maledicus,aut ebrioſus,aut rapax: cũ eiuſmodi nec cibum ſume-
re. Quid enim mihi de iis qui foris ſunt iudicare? Nónne de iis qui intus ſunt vos iudicatis?
nam eos qui foris ſunt,deus iudicabit. Auferte malum ex vobiſipſis.

CAP. VI.

Audet aliquis veſtrum habens negotiũ aduerſus alterum, iudicari apud iniquos & non A
apud ſanctos? An neſcitis quoniam ſancti de hoc mundo iudicabunt? Et ſi in vobis iu-
dicabitur mundus: indigni eſtis qui de minimis iudicetis? Neſcitis quoniam angelos iudica-
bimus? quanto magis ſecularia? Secularia igitur iudicia ſi habueritis: contemptibiles qui ſunt
in eccleſia, illos conſtituite ad iudicandũ. Ad verecundiam veſtrã dico. Sic non eſt inter vos B
ſapiens quiſquã,qui poſſit iudicare inter fratrẽ ſuũ*? Sed frater cũ fratre iudicio contendit: &
hoc apud infideles? Iam quidẽ omnino delictum eſt in vobis, quòd iudicia habetis inter vos.
Quare non magis iniuriã accipitis? quare non magis fraudẽ patimini? Sed vos iniuriã facitis
& fraudatis:& hoc fratribus? An neſcitis quia iniqui regnũ dei non poſſidebũt? Nolite errare.
Neque fornicarii,neque idólis ſeruientes,neque adulteri, neque molles, neque maſculorum
cõcubitores,neque fures,neque auari,neque ebrioſi,neque maledici,neque rapaces regnũ dei C
poſſidebũt. Et hæc quidã fuiſtis: ſed abluti eſtis,ſed ſanctificati eſtis,ſed iuſtificati eſtis in no-
mine domini noſtri IESV CHRISTI,& in ſpiritu dei noſtri. Omnia mihi licẽt: ſed nõ
omnia expediũt. Omnia mihi licẽt: ſed ego ſub nullius redigar poteſtatẽ. Eſca ventri,& vẽter
eſcis: deus autẽ & hũc & has deſtruet. corpus autem nõ fornicationi, ſed domino:& dominus
corpori. Deus verò & dominũ ſuſcitauit:& nos ſuſcitabit per virtutem ſuã. Neſcitis quoniam D
corpora veſtra, mẽbra ſunt CHRISTI? Tollẽs ergo mẽbra CHRISTI, faciã mẽbra me-

Oĩa accepta à deo. Ingrati Corĩthij. Pericula apoſtolorũ ĩ p̃dicando euangelio. Laborat manibus Paul⁹. act. 20. g. 1. theſſ. 2. b. 2. theſſ. 3. b. Correptiõis modus. Pædagogus. Patres. Imitatores. Sermo. Virtus ſiue potentia. Fornicariũs excõmunicatur. Coloſ. 2. a. Excõicatio. Fermentum abijciendũ. gala. 5. b. Paſcha nr̃m, Chriſtus. Qui excõmunicandi. De iudicijs forenſibus. Iniuria & dãna Chr̃ianis ferẽda. mat. 5. f. luc. 6. e. rom. 12. d. Regnum dei qui non accepturi. Sanctificari. Iuſtificari. Scortatio fugienda. ĩ 10. e. eccl̃i. 37. d. Mẽbra Chri.

¶ſupra quàm &c.] quid ſupra id quod ſcriptũ eſt, ſentiretis (ſub. de vobis) vt ne hic illi⁹, ille hui⁹ nomine infleminiali⁹ aduerſus alium. ¶ diſcernit?] dijudicat? ¶regnatis:] regnum adepti eſtis: ¶in Chr̃o.] p Chr̃m. ¶infirmi:] ĩbecilles ¶nobiles:] clari: ¶ignobiles.] cõtẽpti ¶inſtabiles ſumus,] ĩcertis vagamur ſedibus, ¶peripſema] reiectamentum ¶decẽ millia pædagogorũ] vl̃, innumeros p̃ƒdagogos ¶Rogo] Adhortor ►ſicut & ego Chr̃i. ¶vos cõmonefaciet] vobis in memoriã reducet

¶maſſam corrũpit?] vl̃, conſperſionẽ fermentat? *itaque ¶azymi.] infermentati. *pro nobis ¶epulemur:] feſtum celebremus: ¶azymis ſynceritatis & veritatis.] panibus fermento carẽtib⁹, hoc eſt ſynceritate & veritate. ¶nõ vtiq;] ac nõ oĩo ¶mihi] ad me attinet ¶Auferte malũ] Etiã auferte iſtum qui malus eſt

¶in vobis] per vos ¶quãto magis ſecularia?] non tantum quæ ad vitæ vſum pertinent? ¶Secularia igit. iudicia] Proinde de iis quæ ad vitæ vſum pertinent *& fratrem ¶iudicia] lites ¶accipitis?] patimini? ¶fraudatis:] damno afficitis: ¶Oĩa mihi licent:] Omnium mihi poteſtas eſt: ¶ventri,] ſub. deſtinata eſt,

retricis? Abſit. An neſcitis quoniam qui adhæret meretrici, vnũ corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autẽ adhæret domino: vnus ſpiritus eſt. Fugite fornicationẽ. Omne enim peccatũ quodcũque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. An neſcitis quoniam membra veſtra, templum eſt ſpiritus ſancti qui in vobis eſt, quem habetis à deo, & non eſtis veſtri? Empti enim eſtis pretio magno. Glorificate & portate deum in corpore veſtro.

Gen.2.d.mat.19.a.mar.10.a.ephe.5.g. Tẽplum ſpũs ſancti.3.3.d.2.corin.6.c. 3.7.d.1.pe.1.d.

CAP. VII.

A D E quibus autem ſcripſiſtis mihi, Bonum eſt homini mulierẽ non tãgere. propter fornicationem autẽ vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæque ſuũ virum habeat. Vxori vir debitum reddat: ſimiliter autem & vxor viro. Mulier, ſui corporis poteſtatẽ non habet: ſed vir. Similiter autem & vir, ſui corporis poteſtatem non habet: ſed mulier. Nolite fraudare inuicẽ, niſi forte ex conſenſu ad tempus, vt vacetis* orationi: & iterum reuertimini in idipſum, ne tentet vos ſatanas propter incontinentiam veſtram. Hoc autẽ dico ſecũdum indulgentiã, non ſecundum imperiũ. Volo autem omnes homines eſſe ſicut meipſum:

Decõiugatis. 1.Pet.3.b.

B ſed vnuſquiſque propriũ donũ habet ex deo, alius quidẽ ſic, alius verò ſic. Dico autẽ non nuptis & viduis: bonũ eſt illis, ſi ſic permanſerint ſicut & ego. Quòd ſi non ſe continent: nubant. melius eſt enim nubere, quàm vri. Iis autem qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio, nõ ego, ſed dominus, Vxorem à viro non diſcedere: quòd ſi diſceſſerit, manere innuptã, aut viro ſuo recõciliari. Et vir vxorẽ non dimittat. Nam cæteris, ego dico, non dominus, Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo: non dimittat illam. Et ſi

De innuptis & viduis. Matt.5.c.19.b.mar.10.b.luc.16.d.

C qua mulier habet virum infidelem, & hic conſentit habitare cum illa: non dimittat virũ. ſanctificatus eſt enim vir infidelis per mulierẽ fidelem: & ſanctificata eſt mulier infidelis per virum fidelem. alioquin filii veſtri immundi eſſent: nunc autem ſancti ſunt. Quòd ſi infidelis diſcedit: diſcedat. non enim ſeruituti ſubiectus eſt frater aut ſoror in huiuſmodi. in pace autem vocauit nos deus. Vnde enim ſcis mulier, ſi virum ſaluũ facies? aut vnde ſcis vir, ſi mulierem ſaluam facies? niſi vnicuique ſicut diuiſit dominus, vnũquenque ſicut vocauit deus, ita ambulet, & ſicut in omnibus eccleſiis doceo. Circũciſus aliquis vocatus eſt? non adducat præputium. In præputio aliquis vocatus eſt? non circuncidatur. Circunciſio nihil eſt, & præ-

Pax. Vocatio. Præputium. Circunciſio. Ephe.4.a.

D putium nihil eſt: ſed obſeruatio mandatorũ dei. Vnuſquiſque in qua vocatione vocatus eſt: in ea permaneat. Seruus vocatus es? non ſit tibi curæ. ſed & ſi potes fieri liber: magis vtere. Qui enim in domino vocatus eſt ſeruus: libertus eſt domini. Similiter qui liber vocatus eſt: ſeruus eſt CHRISTI. Pretio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum. Vnuſquiſque ergo in quo vocatus eſt, fratres, in hoc maneat apud deum. De virginibus autem præceptum domini non habeo: conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſecutus à domino, vt ſim fidelis. Exiſtimo enim hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem, quoniam bonum

3.6.d.1.pe.1.d. De virginib⁹

E eſt homini ſic eſſe. Alligatus es vxori? noli quærere ſolutionẽ. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorem. Si autem acceperis vxorem: non peccaſti. Et ſi nupſerit virgo: non peccauit. tribulationem tamen carnis habebũt huiuſmodi. Ego autem vobis parco. Hoc itaque dico fratres, tempus breue eſt: reliquum eſt vt & qui habent vxores, tanquam non habentes ſint. & qui flent: tanquam non flentes. & qui gaudent: tanquam non gaudentes. & qui emunt: tanquam non poſſidentes. & qui vtuntur hoc mundo: tanquam non vtantur. præterit enim figura huius mundi. Volo autẽ vos ſine ſolicitudine eſſe. Qui ſine vxore eſt: ſolicitus eſt quæ do-

F mini ſunt, quomodo placeat deo. Qui autẽ cum vxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori: & diuiſus eſt. Et mulier innupta & virgo, cogitat quæ domini ſunt: vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu. Quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi: quomodo placeat viro. Porrò hoc ad vtilitatẽ veſtram dico: non vt laqueum vobis iniiciã, ſed ad id quod honeſtum eſt, & quod facultatem præbeat ſine impedimento dominũ obſecrandi. Si quis autem turpem ſe videri exiſtimat ſuper virgine ſua, quòd ſit ſuperadulta, & ita oportet fieri:

G quod vult faciat. non peccat, ſi nubat. Nam qui ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habẽs ſuæ volũtatis, & hoc iudicauit in corde ſuo, ſeruare virginem ſuam: bene facit. Igitur & qui matrimonio iũgit virginem ſuam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Mulier alligata eſt legi quanto tempore vir eius viuit. quòd ſi dormierit vir eius: liberata eſt. cui autem vult nubat: tantum in domino. Beatior autẽ erit ſi ſic permanſerit ſecundum meum conſilium. Puto autem quòd & ego ſpiritum dei habeam.

Roma.7.a.

magno
¶& portate &c.] iã deum in corpe vr̃o, & in ſpiritu veſtro quæ ſunt dei.
¶mulierem] vxorẽ
¶virũ] vl̃, maritum & infra.
¶debitũ] debitã beneuolentiam
¶Mulier,] vl̃, Vxor, & infra.
*ieiunio &
¶in idipſũ,] in vnũ,
¶incontinentiã] intemperantiam
¶Volo autem] Nã velim
¶nubant.] cõtrahãt matrimonium. & infra.
¶diſcedere:] ſepari: & infra.
¶ſicut] ſic
¶doceo.] ordino.
¶adducat] vl̃, acerſat
¶magis] potius
¶enim] igitur
¶inſtantẽ] præſentẽ
¶ſolutionem.] vl̃, diuortium.
¶tribulationem] vl̃, afflictionem
¶breue] cõtractum (vl̃, breuiatum)
¶figura] habit⁹ (vel, ſtatus)
¶ſine vxore eſt:] vel, cœlebs eſt:
¶cũ vxore eſt,] vl̃, duxit vxorem,
¶:& diuiſus eſt. Et mulier innupta & virgo, cogitat] Diuiſa ẽ mulier & virgo. Innupta curat ea
¶ad id] vt id
¶facultatẽ &c.] decorũ eſt, ſequamini, & adhæreatis dño abſque vlla diſtractione.
¶turpẽ ſe videri exiſtimat ſup virgine ſua, quòd ſit ſuperadulta,] indecorum virgini ſuæ putat, ſi prætereat nubendi tempus,
¶ſi nubat.] iũgatur matrimonio.
¶iudicauit] decreuit
¶legi] vl̃, matrimonio
¶ſecundũ meũ conſiliũ.] iuxta meã ſententiam.

CAP. VIII. A

DE iis autem quæ idólis immolantur,ſcimus quòd omnes ſcientiã habemus.Sciẽtia in-
flat:charitas verò ædificat.Si quis autem ſe exiſtimat ſcire aliquid, nondum cognouit
quemadmodum oporteat eum ſcire. Si quis autem diligit deum: hic cognitus eſt ab eo. De
eſcis autem quæ idólis immolantur,ſcimus quia nihil eſt idólum in mundo, & quòd nullus B
eſt deus niſi vnus.Nam & ſi ſunt qui dicantur dii,ſiue in cælo,ſiue in terra (ſiquidẽ ſunt dii
multi,& domini multi)nobis tamen vnus deus pater, ex quo omnia & nos in illum, & vnus
dominus IESVS CHRISTVS per quem omnia,& nos per ipſum:ſed non in omni-
bus eſt ſcientia.Quidam autem cum conſcientia vſque nunc idóli,quaſi idolothytum man C
ducant:& conſcientia ipſorum cum ſit infirma, polluitur. Eſca autem nos non commendat
deo.Neque enim ſi manducauerimus,abundabimus:neque ſi non mãducauerimus, deficie-
mus. Videte autem,ne forte hæc licentia veſtra,offendiculum fiat infirmis.Si quis enim vi-
derit eum qui habet ſcientiã,in idolio recumbẽtem: nónne conſcientia eius cum ſit infirma D
ædificabitur ad manducandum idolothyta? Et peribit infirmus in tua ſcientia frater, pro-
pter quem CHRISTVS mortuus eſt? Sic autẽ peccãtes in fratres,& percutiẽtes cõſcien-
tiam eorũ infirmã:in CHRISTVM peccatis. Quapropter ſi eſca ſcãdalizat fratrẽ meũ:
non manducabo carnem in æternum,ne fratrem meum ſcandalizem.

Left margin: Idólis immolata. — Scientia. — Charitas. — Vnus deus. — Vn⁹ CHRISTVS. — Eſca. — Scandala in cibis. — Roma.14.c. — Rom.14.d.

Right margin:
- ¶autem] igitur
- ¶nihil eſt idólũ] nullum eſt ſimulachrũ
- ¶autem] vero
- ¶quaſi idolothytũ] tanquã ſimulachris immolatum & infra.
- ¶abundabimus:] aliqd nobis ſupereſt:
- ¶licẽtia] vl, facultas
- ¶idolio] epulo ſimulachrorum
- ¶cũ ſit infirma] qui infirmus eſt
- ¶percutientes] vulnerantes

CAP. IX. A

NOn ſum liber?non ſum apoſtolus? nónne CHRISTVM IESVM dominũ no-
ſtrum vidi? Nónne opus meũ vos eſtis in domino?Et ſi aliis nõ ſum apoſtolus:ſed ta-
men vobis ſum.nam ſignaculũ apoſtolatus mei vos eſtis in domino.Mea defenſio apud eos
qui me interrogãt,hæc eſt, Nũquid non habemus poteſtatẽ mãducandi & bibendi? Nũquid
non habemus poteſtatẽ mulierẽ ſororẽ circunducendi, ſicut & cæteri apoſtoli & fratres do-
mini,& Cephas? Aut ego ſolus & Barnabas,non habemus poteſtatem hoc operãdi?Quis mi-
litat ſuis ſtipendiis vnquã?Quis plantat vineam:& de fructu eius non edit? Quis paſcit gre-
gem:& de lacte gregis non manducat?Nunquid ſecundũ hominem hæc dico? An & lex hæc
non dicit?Scriptum eſt enim in lege Moyſi,Non alligabis os boui trituranti.Nũquid de bo- B
bus cura eſt deo? An propter nos vtique hoc dicit?Nam propter nos ſcripta ſunt.quoniã de-
bet in ſpe qui arat,arare:& qui triturat*,in ſpe fructus percipiẽdi.Si nos vobis ſpiritualia ſe-
minauimus: magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus? Si alii poteſtatis veſtræ participes
ſunt:quare non potius nos?Sed non vſi ſumus hac poteſtate:ſed omnia ſuſtinemus,ne quod
offendiculum demus euangelio CHRISTI.Neſcitis quoniã qui in ſacrario operãtur:quæ
de ſacrario ſunt edunt?& qui altario deſeruiunt:cum altario participant?Ita & dominus or-
dinauit iis qui euangelium annuntiant, de euangelio viuere. Ego autem nullo horum vſus C
ſum.Non autem ſcripſi hæc vt ita fiant in me: bonum eſt enim mihi magis mori, quàm vt
gloriam meam quis euacuet.Nam & ſi euangelizauero,non eſt mihi gloria: neceſſitas enim
mihi incumbit:væ enim mihi eſt ſi non euangelizauero.Si enim volens hoc ago:mercedem
habeo.ſi autẽ inuitus:diſpenſatio mihi credita eſt.Quæ eſt ergo merces mea? Vt euangeliũ
prædicans,ſine ſumptu ponam euangeliũ,vt non abutar poteſtate mea in euãgelio. Nam cũ
liber eſſem ex omnibus,omnium me ſeruum feci:vt plures lucrifacerẽ. Et factus ſum Iudæis
tanquam Iudæus:vt Iudæos lucrarer.iis qui ſub lege ſunt:quaſi ſub lege eſſem(cum ipſe non
eſſem ſub lege)vt eos qui ſub lege erant,lucrifacerem.iis qui ſine lege erant, tanquã ſine le- D
ge eſſem(cum ſine lege dei non eſſem*:ſed in lege eſſem CHRISTI)vt lucrifacerẽ eos qui
ſine lege erãt.Factus ſum infirmis infirmus: vt infirmos lucrifacerẽ. Omnibus omnia factus
ſum:vt omnes facerẽ ſaluos. Omnia autẽ facio propter euangeliũ: vt particeps eius efficiar.
Neſcitis quòd ii qui in ſtadio currunt,omnes quidẽ currunt: ſed vnus accipit brauium? Sic
currite vt comprehendatis.Omnis autẽ qui in agone cõtendit:ab omnibus ſe abſtinet.& illi
quidẽ vt corruptibilem coronã accipiãt: nos autẽ incorruptã.Ego igitur ſic curro, non qua-
ſi in incertum:ſic pugno, non quaſi aerem verberãs: ſed caſtigo corpus meum & in ſeruitu-
tem redigo,ne* cum aliis prædicauerim,ipſe reprobus efficiar.

Left margin: Prædicatoribus euãgelii vict⁹ & veſtitus debetur. — Opus Pauli. — Deu.25.a. 1.tim.5.c. — Rom.15.f. — Deu.18.a — Gratis Paul⁹ euãgelizauit ne oneri eſſet Chriſtianis. — Seru⁹ Paul⁹. — Prẽmiũ propoſitum.

Right margin:
- ¶ſignaculũ] ſigillũ
- ¶defenſio] vl, reſpõſio
- ¶An & lex hæc non] An non & lex eadẽ
- *ſub ſpe
- ¶in ſpe fructus percipiendi.] q ſpei ſuę particeps eſſe debeat.
- ¶veſtræ] erga vos
- ¶ſacrario] ſacris
- ¶autem] tamen
- ¶Non autem] Q quam
- ¶gloriã] gloriationem
- ¶euacuet.] inanem reddat.
- ¶credita] commiſſa
- ¶ſine ſũptu ponã] gratuitum efficiã
- (cũ ip ſe nõ eſſem ſub lege)
- *deo
- ¶in lege eſſem] eſſem obnoxius legi
- ¶oẽs] oĩo aliquos
- ¶brauium?] pmiũ
- ¶in agone cõtẽdit:] certat:
- ¶caſtigo] ſubiicio
- *quo modo fiat vt

CAP. X. A

NOlo enim vos ignorare fratres quoniam patres noſtri omnes ſub nube fuerunt,& om-
nes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari. & omnes
eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt,& omnes eundem potũ ſpiritualem biberũt(bi-
bebant autem de ſpirituali, conſequente eos,petra: petra autem erat CHRISTVS) ſed

Left margin: Nũe.9.d. exo.13.d. — Exo.14.e. — Exo.16.d. — Petra. exo.17. b.nume.20.b.

Right margin:
- ¶conſequente eos,] quæ illos comitabatur,

non in pluribus eorū,beneplacitum eſt deo. nam proſtrati ſunt in deſerto.Hæc autem in fi- Cōcupiſcētia nūe.26.g.
B gura facta ſunt noſtri,vt non ſimus concupiſcentes malorum,ſicut & illi concupierunt. Ne-
que idololatræ efficiamini,ſicut quidam ex ipſis: quemadmodum ſcriptum eſt,Sedit popu- Idololatræ. exo.32.b.
lus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. Neque fornicemur,: ſicut quidam ex ipſis Fornicatio. nūe.25. b.
fornicati ſunt,& ceciderunt vna die vigintitria millia. Neque tentemus CHRISTVM: Tentare deū. nūe.21.b.
ſicut quidam eorū tentauerūt,& à ſerpentibus perierūt.Neque murmuraueritis: ſicut quidā Murmurare.
C eorū murmurauerunt,& perierūt ab exterminatore. Hæc autē omnia in figura contingebant nūe.14.f.iudi. 8.c.
illis:ſcripta ſunt autem ad correptionem noſtrā,in quos,fines ſeculorū deuenerunt. Ita-
que qui ſe exiſtimat ſtare,videat ne cadat. Tentatio vos non apprehēdat,niſi humana.fide- Tentatio.
lis autem deus eſt,qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis: ſed faciet etiam cum
tentatione prouentum, vt poſſitis ſuſtinere. Propter quod chariſſimi mihi, fugite ab idolo- Idololatria fugienda.
D rum cultura. Vt prudentibus loquor: vos ipſi iudicate quod dico. Calix benedictionis cui Calix.
benedicimus: nónne communicatio ſanguinis CHRISTI eſt? & panis quem frangimus, Panis.
nónne participatio corporis domini eſt?Quoniam vnus panis, & vnū corpus multi ſumus.
omnes quidem de vno pane & de vno calice participamus. Videte Iſrael ſecūdum carnem:
Nónne qui edunt hoſtias,participes ſunt altaris?Quid ergo?dico quòd idólis immolatum,ſit
E aliquid?aut quòd idólum ſit aliquid?Sed quòd quæ immolant gentes: dæmoniis immolant,
& non deo.Nolo autem vos ſocios fieri dæmoniorum.Non poteſtis calicem domini bibere,
& calicē dæmoniorum: non poteſtis menſæ domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum.

An æmulamur dominum? Nunquid fortiores illo ſumus? Omnia mihi licent, ſed non De cibis.
omnia expediunt.omnia mihi licent,ſed non omnia ædificant.Nemo quod ſuum eſt quæ-
F rat: ſed quod alterius. Omne quod in macello vænit, manducate: nihil interrogantes pro- ꝫ.6.c.eccſi.37. d.
pter conſcientiā. domini enim eſt terra,& plenitudo eius.Si quis vocat vos infideliū ad cœ Pſal.25.a.
nam,& vultis ire:omne quod vobis apponitur manducate,nihil interrogantes propter con-
ſcientiam. Si quis autem dixerit, Hoc immolatum eſt idólis: nolite manducare propter il-
lum qui indicauit, & propter conſcientiam:* conſcientiam autem dico non tuam, ſed alte-
G rius. Vt quid enim libertas mea iudicatur ab alia conſcientia? Si ego cum gratia participo:
quid blaſphemor pro eo quòd gratias ago? Siue ergo manducatis,ſiue bibitis,vel aliud quid Coloſ.3.c.
facitis:omnia in gloriā dei facite. Sine offenſione eſtote Iudæis & gentibus, & eccleſiæ dei: Offendiculū.
ſicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi vtile eſt, ſed quod multis:

CAP. XI.

vt ſalui fiant.

A IMitatores mei eſtote:ſicut & ego CHRISTI. Laudo autē vos fratres,quòd per om- Imitari deū.
nia mei memores eſtis: & ſicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Volo autē vos ſci-
re quòd omnis viri caput,CHRISTVS eſt.caput autē mulieris:vir.caput verò CHRI- Caput viri. ephe.5.e.
STI:deus. Omnis vir orans aut prophetans velato capite:deturpat caput ſuum.Omnis au- Vir quare nō velat caput.
tem mulier orans aut prophetās non velato capite:deturpat caput ſuum. vnum enim eſt ac Mulier velata & comata.
B ſi decaluetur. Nam & ſi non velatur mulier,tondeatur.Si verò turpe eſt mulieri tonderi aut
decaluari:velet caput ſuum. Vir quidem non debet velare caput ſuum:quoniā imago & glo
ria dei eſt,mulier autem gloria viri eſt.Non enim vir ex muliere eſt,ſed mulier ex viro.Et- Gen.2.d.
enim nō eſt creatus vir propter mulierem: ſed mulier propter virū. Ideò debet mulier vela-
men habere ſupra caput ſuum,& propter angelos. Veruntamen neq; vir ſine muliere: neque
C mulier ſine viro in domino.Nam ſicut mulier de viro,ita & vir per mulierem:omnia autem
ex deo. Voſipſi iudicate:decet mulierem non velatā orare deum?Nec ipſa natura docet vos,
quòd vir quidem ſi comam nutriat, ignominia eſt illi: mulier vero ſi comā nutriat, gloria
eſt illi?quoniā capilli pro velamine ei dati ſunt.Si quis autē videtur cōtentioſus eſſe:nos ta- Eccleſia dei non contentioſa.
lem conſuetudinē non habemus,neque eccleſia dei. Hoc autem præcipio: non laudans,
D quòd non in melius,ſed in deterius cōuenitis. Primùm quidē conuenietibus vobis in eccle- De cœna dñi.
ſiā,audio ſciſſuras eſſe inter vos,& ex parte credo.Nam oportet & hæreſes eſſe:vt & qui pro-
bati ſunt, manifeſti fiāt in vobis. Cōuenientibus ergo vobis in vnum,iam non eſt domini-
cam cœnam manducare. Vnuſquiſque enim ſuam cœnam præſumit ad manducandum. Et
alius quidem eſurit:alius autem ebrius eſt. Nunquid domos non habetis ad manducandū &
E bibendum?aut eccleſiam dei contemnitis:& confunditis eos qui non habent?Quid dicā vo-
bis? Laudo vos? In hoc non laudo. Ego enim accepi à domino quod & tradidi vobis, quoniā

fines ſeculorū] termini ætatum
apprehēdat,] apprehendit,
Calix] Poculum & infra.
participatio] communicatio
& de vno calice.
æmulamur] prouocamus
expediūt.] conducunt.
ad cœnam,
* dñi ſiquidē eſt terra & plenitudo ei9.
blaſphemor] maledicor
Sine offenſione eſtote] Tales eſtote vt nullū præbeatis offendiculum
deturpat] probro afficit (dehoneſtat) & infra.
decaluetur.] raſa eſſet.
ſuum, &
Veruntamē] Alioqui
decet] num decorū eſt
comā nutriat,] comatus fuerit, & infra.
hæreſes] ſectas
iam non eſt] nō licet
præſumit] occupat (anticipat)

dominus I E S V S in qua nocte tradebatur, accepit panẽ: & gratias agẽs fregit & dixit, Ac- ¶tradetur:] frangitur.
Matth.26.c. marc.14.c. lu.22.b. cipite,& manducate,hoc eſt corpus meum quod pro vobis tradetur:hoc facite in meam cõ-
memorationẽ. Similiter & calicem,poſtquam cœnauit,dicens,Hic calix,nouũ teſtamentum F
eſt in meo ſanguine.hoc facite, quotieſcũque biberitis,in meã cõmemorationem. Quotieſ- ¶calicem] de poculo hoc
cunque enim mãducabitis panem hunc,& calicẽ bibetis:mortẽ domini annũtiabitis, donec
Iohan 6.f. veniat. Itaque quicunque mãducauerit panẽ hunc,& biberit calicẽ domini indigne: reus erit
1.Corint.13.b. corporis & ſanguinis domini. Probet autem ſeipſum homo:& ſic de pane illo edat,& de ca-
lice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne:iudicium ſibi manducat & bibit,non diiu- G
dicans corpus domini. Ideò inter vos multi infirmi & imbecilles,& dormiunt multi. Quòd
Iudicari à domino. ſi noſmetipſos diiudicaremus:non vtique iudicaremur. Dum iudicamur autem: à domino
corripimur,vt non cum hoc mundo damnemur. Itaque fratres mei,cum conuenitis ad man ¶in iudicium] ad condemnationem
ducandum,inuicem expectate. Si quis eſurit,domi manducet:vt non in iudicium conuenia-
tis. Cætera autem,cum venero,diſponam.

CAP. XII.

DE ſpiritualibus autem,nolo vos ignorare fratres. Scitis autẽ quoniam cum gentes eſſe- A
tis,ad ſimulachra muta prout ducebamini euntes. Ideò notum vobis facio, quòd nemo
Mar.9.f. Spiritus ſctũs in ſpiritu dei loquẽs,dicit anathema I E S V. Et nemo poteſt dicere,dominus I E S V S:ni-
Opera. ſi in ſpiritu ſancto. Diuiſiones verò gratiarũ ſunt:idem autẽ ſpiritus. Et diuiſiones miniſtra-
Donorum diſtributio. tionũ ſunt:idem autẽ dominus. Et diuiſiones operationũ ſunt,idẽ verò deus,qui operatur o-
mnia in omnibus. Vnicuiq; autẽ datur manifeſtatio ſpiritus,ad vtilitatẽ. Alii quidẽ per ſpiri
tum datur ſermo ſapiẽtiæ, alii autẽ ſermo ſciẽtiæ ſecundũ eundẽ ſpiritũ: alteri fides in eodẽ
ſpiritu. alii gratia ſanitatũ,in vno ſpiritu. alii operatio virtutũ, alii prophetia, alii diſcretio B
Rom.12.a. ephe.4.b. Membra varia ì vno corpore. ſpirituũ,alii genera linguarũ,alii interpretatio ſermonũ. Hæc autẽ omnia operatur vnus at-
que idem ſpiritus,diuidẽs ſingulis prout vult. Sicut enim corpus vnũ eſt,& mẽbra habet mul
ta,omnia autẽ mẽbra corporis cũ ſint multa,vnũ tamẽ corpus ſunt:ita & C H R I S T V S.
Etenim in vno ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue Genti-
les,ſiue ſerui,ſiue liberi: & omnes in vno ſpiritu potati ſumus. Nam & corpus non eſt vnũ
membrum,ſed multa. Si dixerit pes,Quoniã non ſum manus,non ſum de corpore:nõ ideò
non eſt de corpore? Et ſi dixerit auris, Quoniam non ſum oculus,non ſum de corpore: non
ideò non eſt de corpore? Si totum corpus oculus:vbi auditus? Si totũ auditus:vbi odoratus? C
Nunc autem poſuit deus mẽbra vnumquodque corũ in corpore ſicut voluit. Quòd ſi eſſent
omnia vnum membrum,vbi corpus? Nunc autem multa quidem membra: vnum autẽ cor-
pus. Non poteſt autem oculus dicere manui,Opera tua non indigeo. aut iterum caput pedi-
bus,Non eſtis mihi neceſſarii. ſed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora
eſſe,neceſſariora ſunt.& quæ putamus ignobiliora membra eſſe corporis:his honorem abũ-
dantiorem circundamus.& quæ inhoneſta ſunt noſtra:abundantiorem honeſtatem habent.
Honeſta autem noſtra,nullius egent:ſed deus temperauit corpus,ei cui deerat abundantio-
rem tribuendo honorẽ:vt non ſit ſchiſma in corpore, ſed in idipſum pro inuicẽ ſolicita ſint D
membra. Et ſi quid patitur vnum membrum:compatiuntur omnia membra. ſiue gloriatur
Chriſti corpꝰ eccleſia. vnum membrum:congaudent omnia mẽbra. Vos autem eſtis corpus C H R I S T I,& mẽ-
Ephe.4.c. bra de mẽbro. Et quoſdam quidem poſuit deus in eccleſia primùm apoſtolos,ſecundò pro-
phetas,tertiò doctores,deinde virtutes,exinde gratias curationum, opitulationes,guberna-
tiones, genera linguarũ, interpretationes ſermonum. Nunquid omnes apoſtoli? nunquid
omnes prophetæ? nunquid omnes doctores? nunquid omnes virtutes? nunquid omnes gra-
tiam habent curationum? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretan-
tur? A Emulamini autem chariſmata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis de-
monſtro.

CAP. XIII.

Charitas. SI linguis hominum loquar & angelorũ, charitatem autem non habeam: factus ſum ve- A
lut æs ſonans,aut cymbalum tinniens. Et ſi habuero prophetiã, & nouerim myſteria o-
mnia,& omnem ſcientiam,& ſi habuero omnem fidem ita vt montes transferam,charitatẽ B
autem non habuero: nihil ſum. Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas,
& ſi tradidero corpus meum ita vt ardeam,charitatem autem non habuero:nihil mihi pro-
deſt. Charitas patiens eſt,benigna eſt. Charitas non æmulatur, non agit perperã, non infla- C
tur,non eſt ambitioſa,non quærit quæ ſua ſunt,non irritatur,non cogitat malum:non gau-

¶prout] vtcunque ¶euntes.] ſequẽtes. (vel, adducti.) ¶in ſpũ] p ſpiritum & infra. ¶anáthema I E S V.] anáthema I E S V M (.i. maledicit & execrat Ieſum.) ¶gratiarũ] vel, donorum ¶miniſtrationũ] vel, miniſteriorum ¶vtilitatẽ.] id quod cõfert (vel, expedit.) ¶operatio virtutũ,] efficaciæ potẽtiarũ, ¶ſermonũ.] vel, linguarum.

¶in vno ſpũ potati ſumus.] vnũ ſpiritũ hauſimus.

¶odoratꝰ] olfactꝰ ¶corũ] ſingulatim

¶infirmiora] vel, imbecilliora ¶ignobiliora] minꝰ honeſta ¶circundamꝰ.] expo nimus. ¶noſtra:] noſtri: & infra. ¶ſchiſma] diſſidiũ ¶in idipſum] idem ¶gloriatur] glorificat.(honorificatur) ¶de mẽbro.] ex parte (.i. aliqua pars membrorum. ¶virtutes,] poteſtates, & infra. ¶opitulatiões,] ſubſidia,

¶A Emulamini autẽ chariſmata meliora.] Sectemini vero dona potiora. ¶cibos] alimonia ¶ita vt ardeam,] vt comburar, ¶æmulat,] inuidet, ¶non agit perperã,] charitas nõ eſt procax,(vel, nõ adulatur aut oſtentat ſeſe) ¶eſt ãbitioſa,] agit inhoneſte,(vel, eſt faſtidioſa .i. nihil ſibi indecorũ putat, ſi tumuis humile offi cium,)

det ſuper iniquitate,congaudet autem veritati:omnia ſuffert,omnia credit,omnia ſperat, o-
mnia ſuſtinet.Charitas nũquam excidit:ſiue prophetiæ euacuabuntur,ſiue linguæ ceſſabũt,
ſiue ſcientia deſtruetur. Ex parte enim cognoſcimus,& ex parte prophetamus.Cum au-
D tem venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Cum eſſem paruulus:loque- Paruulus.
bar vt paruulus,ſapiebam vt paruulus,cogitabam vt paruulus.Quando autẽ factus ſum vir: Vir.
euacuaui quæ erant paruuli. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate:tunc autem facie ad
faciẽ.Nunc cognoſco ex parte:tunc autẽ cognoſcã ſicut & cognitus ſum. Nunc autẽ manẽt,
fides,ſpes,charitas,tria hæc:maior autem horum eſt charitas. CAP. XIIII.
A Sectamini charitatem,æmulamini ſpiritualia:magis autem vt prophetetis.Qui enim lo- Charitas. Prophetia.
quitur lingua, non hominibus loquitur, ſed deo: nemo enim audit, ſpiritu autem lo- Loqui ligua.
quitur myſteria. nam qui prophetat: hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortatio-
nem, & conſolationem. Qui loquitur lingua: ſemetipſum ædificat: qui autem prophetat,
eccleſiam ædificat. Volo autem omnes vos loqui linguis: magis autem prophetare. Nam
maior eſt qui prophetat,quàm qui loquitur linguis: niſi forte interpretetur vt eccleſia ædifi-
B cationem accipiat. Nunc autem fratres, ſi venero ad vos linguis loquens: quid vobis prode-
ro,niſi vobis loquar aut in reuelatione,aut in ſcientia,aut in prophetia,aut in doctrina? Ta-
men quæ ſine anima ſunt vocem dantia,ſiue tibia ſiue cithara:niſi diſtinctionem ſonituum
dederint, quomodo ſcietur id quod * canitur, aut quod citharizatur? Etenim ſi incertam
vocem det tuba: quis parabit ſe ad bellum? Ita & vos per linguam niſi manifeſtum ſermo-
nem dederitis: quomodo ſcietur id quod dicitur? Eritis enim in aera loquentes. Tam mul-
C ta vtputa genera linguarum ſunt in hoc mũdo:& nihil ſine voce eſt. Si ergo neſciero virtu-
tem vocis,ero ei cui loquar barbarus:& qui loquitur,mihi barbarus.Sic & vos, quoniã æmu
latores eſtis ſpirituum: ad ædificationem eccleſiæ quærite vt abundetis. Et ideò qui loqui-
tur lingua:oret vt interpretetur.Nam ſi orem lingua,ſpiritus meus orat,mens autẽ mea ſine Orare. Benedicere.
fructu eſt.Quid ergo eſt?Orabo ſpiritu,orabo & mente:pſallam ſpiritu,pſallã & mente. Cæ-
terum ſi benedixeris ſpiritu: qui ſupplet locum idiotæ, quomodo dicet AMEN ſuper tuã
D benedictionem?quoniam quid dicas,neſcit.nam tu quidẽ bene gratias agis:ſed alter nõ ædi-
ficatur.Gratias ago deo meo,quòd omniũ veſtrũ linguis loquor. Sed in eccleſia volo quinq;
verba ſenſu meo loqui,vt & alios inſtruã:quàm decem millia verborũ in lingua. Fratres, Pueri malitia.
nolite pueri effici ſenſibus,ſed malitia paruuli eſtote, ſenſibus autem perfecti eſtote. In lege
enim ſcriptum eſt, Quoniam in aliis linguis & labiis aliis loquar populo huic: & nec ſic ex- Iſa.28.c.
audiẽt me,dicit dominus. Itaq; linguæ in ſignũ ſunt non fidelibus, ſed infidelibus: prophe-
E tiæ autem,non infidelibus,ſed fidelibus.Si ergo conueniat vniuerſa eccleſia in vnum,& o-
mnes linguis loquantur,intrent autem idiotæ aut infideles:nónne dicent quòd inſanitis? Si
autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota: conuincitur ab omnibus,
diiudicatur ab omnibus.occulta enim cordis eius manifeſta fiunt:& ita cadens in faciẽ ado-
rabit deũ,pronuntiãs quòd verè deus in vobis ſit. Quid ergo eſt fratres? Cum conueni-
tis, vnuſquiſq; veſtrũ pſalmum habet, doctrinam habet, apocalypſin habet,linguam habet,
F interpretationem habet:omnia ad ædificationem fiant. Siue lingua quis loquitur: ſecũdum
duos,aut vt multum tres,& per partes,& vnus interpretetur.Si autẽ non fuerit interpres: ta-
ceat in eccleſia, ſibi autem loquatur & deo. Prophetæ autem duo aut tres dicant, & cæteri
diiudicent. Quòd ſi alii reuelatum fuerit ſedenti:prior taceat. Poteſtis enim omnes per ſin-
gulos prophetare:vt omnes diſcant,& omnes exhortentur.& ſpiritus prophetarum, prophe-
tis ſubiecti ſunt.Non enim eſt diſſenſionis deus,ſed pacis:ſicut & in omnibus eccleſiis ſan- 1.Timo.2.d.
G ctorum doceo. Mulieres in eccleſiis taceãt.non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas Gẽn 3.c.
eſſe:ſicut & lex dicit.Si quid autẽ volũt diſcere,domi viros ſuos interrogent.Turpe eſt enim
mulieri,loqui in eccleſia.An à vobis verbum dei proceſſit?aut in vos ſolos peruenit? Si quis
videtur propheta eſſe,aut ſpiritualis,cognoſcat quæ ſcribo vobis, quòd domini ſunt mãda-
ta. Si quis autẽ ignorat,ignorabitur. Itaque fratres æmulamini prophetare:& loqui linguis
nolite prohibere. Omnia autẽ honeſte & ſecundum ordinẽ fiant in vobis. CAP. XV.
A Notum autẽ vobis facio fratres euangeliũ quod prædicaui vobis, quod & accepiſtis, in Euãgelium à Paulo prædicatum.galat.1.b.
quo & ſtatis,per quod & ſaluamini,qua ratione prædicauerim vobis ſi tenetis,niſi fru-
ſtra crediſtis, Tradidi enim vobis in primis quod & accepi: quòd CHRISTVS mor-

euacuabũtur,] abolebuntur, & infra.
euacuaui] abolevi
maior autẽ horũ] maxima ex his
eccleſiã] congregationem
Tamen] Quin (Etiam)
*tibia
manifeſtũ] ſignificantem
vtputa] verbi grã
linguarũ] vocum
virtutem] vim
cui loquar] qui loquitur
æmulatores] ſectatores
abundetis.] excellatis.
Cæterũ] Alioqui
benedixeris] .i. laudes & celebres deũ.
idiotæ,] indocti,
oim veſtrũ] magis q̃ omnes vos
ſenſu meo] mente mea
idiotæ] indocti & infra.
conuincitur] coarguitur
pſalmũ] vP, canticum
apocalypſin] reuelationem
ſecundũ duos,] ſiat per binos,
vt multũ] ad ſummum
per partes,] viciſſim,
per ſingulos] ſingulatim
exhortentur.] conſolationẽ accipiãt.
diſſenſionis deus] cõfuſionis author
docco.
ignorabitur.] vP, ignorat.
honeſte] vP, decenter
in vobis.
qua ratione] quo pacto

Iſa.53.b. Ionę.2.a.oſee 9.a. Iohan.20.e.

tuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum ſcripturas.& quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit ter-
tia die,ſecundum ſcripturas: & quia viſus eſt Cephæ:& poſt hoc vndecim . Deinde viſus eſt
plus quàm quingentis fratribus ſimul: ex quibus multi manent vſque adhuc,quidam autem

Paulo viſus Chrs. act.9.a. Ephe.3.b.

dormierunt.Deinde viſus eſt Iacobo:deinde apoſtolis omnibus.Nouiſſime autẽ omniũ tan- B
quam abortiuo,viſus eſt & mihi.Ego enim ſum minimus apoſtolorum:qui non ſum dignus
vocari apoſtolus,quoniã perſecutus ſum eccleſiam dei.Gratia autem dei ſum id quod ſum:&
gratia eius in me,vacua non fuit,ſed abũdantius illis omnibus:laboraui non ego autem, ſed
gratia dei mecum. Siue enim ego,ſiue illi: ſic prædicauimus, & ſic crediſtis. Si autem

¶vacua] inanis
¶enim] igitur

Chriſtus primus reſurrexit, & oẽs p ipſum reſurgent.

CHRISTVS prædicatur quòd reſurrexit à mortuis: quomodo quidam dicunt in vobis
quoniam reſurrectio mortuorum non eſt? Si autem reſurrectio mortuorum non eſt: neque
CHRISTVS reſurrexit.Si autem CHRISTVS non reſurrexit,inanis eſt prædica-
tio noſtra,inanis eſt & fides veſtra.inuenimur autem & falſi teſtes dei:quoniam teſtimoniũ C
diximus aduerſus deum,quòd ſuſcitauerit CHRISTVM, quem nõ ſuſcitauit ſi mortui
non reſurgunt. Nam ſi mortui non reſurgunt: neque CHRISTVS reſurrexit. Quòd ſi
CHRISTVS non reſurrexit: vana eſt fides veſtra ,adhuc enim eſtis in peccatis veſtris.
Ergo & qui dormierunt in CHRISTO:perierũt. Si in hac vita tantũ,in CHRISTO
ſperantes ſumus: miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Nunc autem CHRISTVS

¶aduerſus deũ] de deo,

Coloſ.1.c.apocalip.1.b.

reſurrexit à mortuis,primitiæ dormientium. quoniã quidẽ per hominẽ mors: & per homi-
nem reſurrectio mortuorum. Et ſicut in Adam omnes moriuntur: ita & in CHRISTO

1.Theſ.4.d.

omnes viuificabũtur. Vnuſquiſque autem in ſuo ordine:primitiæ CHRISTVS:deinde
ii qui ſunt CHRISTI, qui in aduentum eius crediderũt.Deinde finis:cum tradiderit re- D

Pſal.109.a. heb.1.d.10.c.

gnum deo & patri, cum euacuauerit omnem principatum & poteſtatem & virtutẽ. Oportet
autem illum regnare:donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius.Nouiſſime autem ini-

Pſal.8.c.heb.2.d.

mica deſtruetur mors.Omnia enim ſubiecit ſub pedibus eius.Cum autẽ dicat,Omnia ſubie-
cta ſunt ei:ſine dubio præter eum qui ſubiecit ei omnia. Cum autem ſubiecta fuerint illi o-
mnia:tunc & ipſe filius ſubiectus erit ei qui ſubiecit ſibi omnia,vt ſit deus omnia in omni-

¶qui in aduentum eius crediderunt] in aduentu ipſius.
¶euacuauerit] abſtulerit
¶ponat] poſuerit
¶eius.] ſuos.
¶Nouiſſime] Nouiſſima
¶ſine dubio præter] vt, palàm eſt excipiendum

Baptizari p mortuis.

bus. Alioquin quid facient qui baptizãtur pro mortuis,ſi omnino mortui non reſurgũt?
vt quid & baptizantur pro illis? Vt quid & nos periclitamur omni hora? Quotidie morior,
propter veſtram gloriam fratres,quam habeo in CHRISTO IESV domino noſtro.

¶propter veſtrã gloriã] per noſtrã gloriationem

Iſa.22.a.ſapien.2.b. Menander.

Si(ſecundum hominem)ad beſtias pugnaui Epheſi:quid mihi prodeſt, ſi mortui non reſur- E
gunt?manducemus & bibamus,cras enim moriemur.Nolite ſeduci. Corrumpũt mores bo-
nos colloquia mala.Euigilate iuſte:& nolite peccare.ignorantiam enim dei quidã habẽt.Ad

¶reuerẽtiã] pudorẽ

Quomodo reſurgũt mortui.

reuerentiam vobis loquor. Sed dicit aliquis, Quomodo reſurgunt mortui? quali autem
corpore venient?Inſipiẽs tu, quod ſeminas non viuificatur,niſi prius moriatur. Et quod ſe-
minas:non corpus quod futurum eſt ſeminas, ſed nudum granũ, vtputa tritici, aut alicuius
cæterorum. Deus autem dat illi corpus ſicut vult: & vnicuique ſeminum proprium corpus.
Non omnis caro,eadem caro: ſed alia hominũ,alia pecorum,alia autẽ volucriũ,alia piſciũ.
Et corpora cæleſtia,& corpora terreſtria.ſed alia quidem cæleſtium gloria:alia autem terre- F
ſtrium. Alia claritas ſolis,alia claritas lunæ,& alia claritas ſtellarũ.Stella enim à ſtella differt
in claritate:ſic & reſurrectio mortuorũ.Seminatur in corruptione: ſurget in incorruptione.
Seminatur in ignobilitate:ſurget in gloria.Seminatur in infirmitate:ſurget in virtute.Semi
natur corpus animale:ſurget corpus ſpirituale.Si eſt corpus animale:eſt & corpus ſpirituale,

¶vtputa] exempli cauſa
¶claritas] vl, gloria & infra.
¶ignobilitate] ignominia:
¶virtute.] potentia.

Gen.2.b. Adã duplex.

ſicut ſcriptũ eſt, Factus eſt primus homo Adam in animam viuentem:nouiſſimus Adam in

Primus & ſecund9 homo.

ſpiritum viuificãtem.Sed non prius quod ſpirituale eſt,ſed quod animale:deinde quod ſpi-
rituale.Primus homo de terra,terrenus:ſecũdus homo*de cælo,cæleſtis. Qualis terrenus:ta-
les & terreni. & qualis cæleſtis: tales & cæleſtes. Igitur ſicut portauimus imaginem terreni: G
portemus & imaginem cæleſtis.Hoc autem dico fratres: quia caro & ſanguis regnũ dei poſ-
ſidere non poſſunt:neque corruptio,incorruptelam poſſidebit.Ecce myſterium vobis dico.
Omnes quidem reſurgemus:ſed non omnes immutabimur.In momẽto,in ictu oculi,in no-
uiſſima tuba(canet enim tuba)& mortui reſurgent incorrupti:& nos immutabimur.Oportet
enim corruptibile hoc,induere incorruptionẽ: & mortale hoc,induere immortalitatẽ. Cum

*ipſe dominus
cæleſtis
¶Oẽs quidem &c.] Nõ oẽs quidẽ dormiemus: oẽs tamẽ immutabimur.
*corruptibile hoc induerit incorruptibilitatem, &
¶victoria.] victoriã.
¶eſt mors &c.] tuus mors aculeus? vbi tua ĩferne victoria?

Mors. Oſee.13.d. hebr.2.d.

autem*mortale hoc induerit immortalitatem:tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt, Abſorpta eſt
mors in victoria. Vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors ſtimulus tuus? Stimulus autẽ mor-

ᶠvirtus] potentia

tis,peccatum eſt:virtus verò peccati,lex. Deo autem gratias qui dedit nobis victoriā per do- Peccatum. Victoria. 1.Iohan.5.a.
minum noſtrum I E S V M C H R I S T V M. Itaque fratres mei dilecti,ſtabiles eſtote &
immobiles:abundātes in opere domini ſemper, ſcientes quòd labor veſter non eſt inanis in Opera.

CAP. XVI.

domino.

ᶠcollectis] collationibus

A D E collectis autem quæ fiunt in ſanctos ſicut ordinaui eccleſiis Galatiæ, ita & vos faci- Collectæ in pauperes ſanctos.
te. Per vnam ſabbathi vnuſquiſque veſtrum apud ſe ſeponat, recondens quod ei bene
placuerit:vt non cum venero,tunc collectæ fiant. Cum autem præſens fuero:quos probaue-
ritis per epiſtolas,hos mittam perferre gratiam veſtram in Ieruſalem. Quòd ſi dignum fue-
rit vt ego eam:mecum ibunt. Veniam autē ad vos,cum Macedoniā pertranſiero: nam Ma-
cedoniam pertranſibo. Apud vos autem forſitan manebo vel etiam hyemabo:vt vos me de-
B ducatis quocunque iero. Nolo enim vos modo in tranſitu videre.ſpero enim me aliquantu-
lum temporis manere apud vos: ſi dominus permiſerit. Permanebo autem Epheſi vſque ad
pentecoſten. Oſtium enim mihi apertum eſt magnum & euidens: & aduerſarii multi. Si Timótheum commendat Paulus.
autem venerit Timótheus: videte vt ſine timore ſit apud vos. opus enim domini operatur,
ſicut & ego. Ne quis ergo illum ſpernat.deducite autem illum in pace:vt veniat ad me.expe-
cto enim illum cum fratribus. De Apollo autem fratre,vobis notum facio quoniā mul- Apollo.
C tum rogaui eum vt veniret ad vos cum fratribus: & vtique non fuit volūtas eius vt nunc ve-
niret. veniet autem cum ei vacuum fuerit. Vigilate,ſtate in fide,viriliter agite,& confor Vigilare. Fides. Charitas.
tamini:omnia veſtra in charitate fiāt. Obſecro autem vos fratres,noſtis domum Stépha-
næ & Fortunati & Achaici quoniam ſunt primitiæ Achaiæ,& in miniſterium ſanctorum or- Stephani familia.
dinauerunt ſeipſos:vt & vos ſubditi ſitis eiuſmodi,& omni cooperanti & laboranti. Gaudeo
autem in præſentia Stéphanæ & Fortunati & Achaici, quoniam id quod vobis deerat, ipſi
ſuppleuerunt. refecerunt enim & meum ſpiritum & veſtrum. Cognoſcite ergo qui eiuſmo-
D di ſunt. Salutant vos omnes eccleſiæ Aſiæ. Salutant vos in domino multum, Aquila & Oſculum.
Priſcilla cum domeſtica ſua eccleſia,apud quos & hoſpitor. Salutant vos omnes fratres. Sa-
lutate inuicem in oſculo ſancto. Salutatio:mea manu Pauli. Si quis non amat dominū no-
ſtrum I E S V M C H R I S T V M, ſit anáthema:maran atha. Gratia domini noſtri I E-
S V C H R I S T I vobiſcum. Charitas mea cum omnibus vobis in C H R I S T O I E-
S V. A M E N.

*

ᶠbeneplacuerit:] cōmodum fuerit:
ᶠgratiā] magnificētiam
ᶠdignū] operæ pretium
ᶠeuidens:] efficax:
ᶠvobis notū facio quoniam
ᶠrogaui] hortatus ſum
ᶠei vacuum fuerit.] opportunitatē erit nactus.
ᶠ& Fortunati & Achaici
ᶠin præſentia] de aduentu
ᶠvobis] mihi veſtri
ᶠrefecerunt] refocillauerunt
ᶠapud quos & hoſpitor.

מרן אתא id eſt, dn̄s noſter venit.

*Ad Corīthios prior. Miſſa fuitè Philippis p Stephanā & Fortunatū & Achaicum & Timótheum.

ARGVMENTVM IN SECVNDAM EPISTOLAM PAVLI AD CORINTHIOS.

POST actam à Corinthiis pœnitentiam,conſolatoriam ſcribit eis epiſtolam apoſtolus à Troade per Titum. Et collaudans eos,hortatur ad meliora:contriſtatos quidem eos,ſed emendatos oſtendens.

Epiſtola Pauli ad Corinthios ſecunda.

A P A V L V S apoſtolus I E S V C H R I S T I per voluntatē dei &
Timótheus frater:eccleſiæ dei quæ eſt Corinthi cū omnibus ſan-
ctis qui ſunt in vniuerſa Achaia, gratia vobis & pax à deo patre Sancti.
noſtro,& domino I E S V C H R I S T O. Benedictus deus & Grarū actio. ephe.1 a.1. pe.1.a.
pater domini noſtri I E S V C H R I S T I,pater miſericordiarū
& deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribula- Conſolator deus in tribulationibus.
tione noſtra: vt poſſimus & ipſi cōſolari eos qui in omni preſſura
ſunt, per exhortationem qua exhortamur & ipſi à deo, quoniam
ſicut abūdāt paſſiones C H R I S T I in nobis:ita & per C H R I-
S T V M abundat & conſolatio noſtra. Siue autem tribulamur pro veſtra exhortatione &
B ſalute, ſiue conſolamur pro veſtra cōſolatione & ſalute, quæ operatur tolerantiam earundē
paſſionum quas & nos patimur:*& ſpes noſtra firma eſt pro vobis: ſcientes quòd ſicut ſocii
paſſionum eſtis,ſic eritis & cōſolationis. Non enim volumus ignorare vos fratres, de tribu- Afflictus Paulus in Aſia.

ᶠexhortationē qua exhortamur] conſolationē qua conſolamur
ᶠpaſſiões] afflictiones
ᶠveſtra exhortatione] vſi conſolatiōe
ᶠſiue conſolamur pro veſtra conſolatione & ſalute,
*ſiue conſolationē accipim⁹ pro vſi cōſolatione ac ſalute,

lationе noſtra quæ facta eſt in Aſia, quoniam ſupra modum grauati ſumus ſupra virtutem,
Fidendum in deo. ita vt tæderet nos etiam viuere. Sed ipſi in nobiſipſis reſponſum mortis habuimus, vt non
ſimus fidentes in nobis, ſed in deo qui ſuſcitat mortuos, qui de tantis periculis nos eripuit &
Orationes. eruit: in quem ſperamus quoniam & adhuc eripiet, adiuuãtibus & vobis in oratione pro no-
bis: vt ex multarum perſonis facierum, eius quæ in nobis eſt donationis, per multos gratiæ C
Synceritas Pauli in prędicando euangelio. agantur pro nobis. Nam gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſciẽtiæ noſtræ, quòd in ſim-
plicitate cordis & ſynceritate dei, & non in ſapientia carnali, ſed in gratia dei conuerſati ſu-
mus in hoc mundo: abundantius autem ad vos. Non enim alia ſcribimus vobis, quàm quæ
Gloria Pauli. legiſtis & cognoſcitis. Spero autẽ quòd vſque in finem cognoſcetis: ſicut & cognouiſtis nos
ex parte, quòd gloria veſtra ſumus, ſicut & vos noſtra in die domini noſtri IESV CHRI-
Cur Paul⁹ nõ redierit Corinthum. STI. Et hac cõfidentia volui prius venire ad vos, vt ſecundã gratiã haberetis: & per vos
trãſire in Macedoniã, & iterũ à Macedonia venire ad vos, & à vobis deduci in Iudæã. Cũ er-
go hoc voluiſſem, nũquid leuitate vſus ſum? Aut quæ cogito, ſecũdũ carnẽ cogito, vt ſit apud D
me EST & NON? Fidelis autẽ deus, quia ſermo noſter qui fuit apud vos, non eſt in illo
EST & NON, ſed eſt in illo EST. Dei enim filius IESVS CHRISTVS, qui in vo
bis per nos prædicatus eſt per me & Syluanũ & Timótheũ, non fuit in illo EST & NON,
ſed EST in illo fuit. Quotquot enim promiſſiones dei ſunt: in illo EST: ideo & per ipſum
Confirmatio. Vnctio. Signum. Spirit⁹ ſctũs. deo AMEN ad gloriã noſtrã. Qui autẽ cõfirmat nos vobiſcũ in CHRISTVM, & qui
vnxit nos, deus: qui & ſignauit nos, & dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris. Ego autẽ teſtẽ
deũ inuoco in animã meam, quòd parcens vobis, nõ veni vltra Corinthũ. non quia domi-
namur fidei veſtræ: ſed adiutores ſumus gaudii veſtri: nam fide ſtatis.

CAP. II.

A
DeCorĩthio ecclesiæ consensu eiecto: qui reſipiſcẽs receptus eſt. STatui autem hoc ipſum apud me ne iterum in triſtitia venirẽ ad vos. Si enim ego con-
triſto vos: & quis eſt qui me lætificet, niſi qui cõtriſtatur ex me? Et hoc ipſum ſcripſi vo-
bis: vt non cum venero, triſtitiam ſuper triſtitiam habeam de quibus oportuerat me gaude-
Lachrymæ Pauli. re: confidens in omnibus vobis quia meum gaudium, omnium veſtrum eſt. Nã ex multa tri-
bulatione & anguſtia cordis ſcripſi vobis per multas lachrymas: non vt contriſtemini, ſed vt B
ſciatis quam charitatem habeam abundantius in vobis. Si quis autem contriſtauit me: non
me cõtriſtauit, ſed ex parte, vt non onerem omnes vos. Sufficit illi qui eiuſmodi eſt, obiur-
gatio hæc quæ fit à pluribus: ita vt econtrario magis donetis & conſolemini, ne fortè abun-
dãtiori triſtitia abſorbeatur qui eiuſmodi eſt. Propter quod obſecro vos vt cõfirmetis in il-
lum charitatem. Ideò enim & ſcripſi vobis vt cognoſcam experimentũ veſtrum an in om-
nibus obedientes ſitis. Cui autem aliquid donaſtis: & ego. Nam & ego quod donaui, ſi quid C
donaui, propter vos, in perſona CHRISTI, vt non circumueniamur à ſatana. non enim
ignoramus cogitationes eius. Cum veniſſem autẽ Troaden propter euangeliũ CHRI-
STI, & oſtium mihi apertum eſſet in domino: non habui requiẽ ſpiritui meo, eò quòd non
Titus. inuenerim Titũ fratrem meũ, ſed valefaciens eis profectus ſum in Macedoniã. Deo autem
gratias, qui ſemper triũphat nos in CHRISTO IESV, & odorẽ notitiæ ſuæ manife- D
Odor vitæ & mortis. ſtat per nos in omni loco. quia CHRISTI bonus odor ſumus deo, in iis qui ſalui fiunt, &
in iis qui pereunt. aliis quidẽ odor mortis in mortẽ: aliis autem odor vitæ in vitã. Et ad hæc
Cauponari verbũ dei. quis tam idoneus? Non enim ſumus (ſicut plurimi) adulterantes verbum dei, ſed *ex ſynceri-
tate, ſicut ex deo coram deo, in CHRISTO loquimur.

CAP. III.

A
INcipimus iterum noſmetipſos commendare? Aut nũquid egemus (ſicut quidam) com-
mendatitiis epiſtolis ad vos, aut ex vobis? Epiſtola noſtra vos eſtis, ſcripta in cordibus
Corĩthii, epiſtola Chriſti erant. noſtris, quæ ſcitur & legitur ab omnibus hominibus: manifeſtati quòd epiſtola eſtis CHRI
STI, miniſtrata à nobis, & ſcripta non atramento, ſed ſpiritu dei viui: non in tabulis lapi-
Hebre. 4. d. Cogitatio etiã à deo. deis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Fiduciam autẽ talem habemus per CHRISTVM
ad deum: non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficien- B
tia noſtra ex deo eſt. qui & idoneos nos fecit miniſtros noui teſtamenti: non literæ, ſed ſpiri-
Litera. tus. litera enim occidit: ſpiritus autem viuificat. Quòd ſi miniſtratio mortis literis deforma-
ta in lapidibus, fuit in gloria, ita vt non poſſent intendere filii Iſrael in faciẽ Moyſi, propter
Spiritus. Lex. Euangelium. gloriam vultus eius quæ euacuatur: quomodo non magis miniſtratio ſpiritus erit in gloria?
Nam ſi miniſtratio damnationis, in gloria eſt: multo magis abũdat miniſterium iuſtitiæ in C
gloria. Nam nec glorificatũ eſt quod claruit in hac parte, propter excellẽtem gloriã. Si enim

¶tæderẽt nos etiam viuere.] vl, deſperauerim⁹ etiã de vita.
¶reſponſum] ſententiam
¶multarũ perſonis facierũ, eius quæ in nobis ẽ dõnatiõis:] multis perſonis p dono ĩ nos collato
¶gloria] gloriatio
▸cordis
¶ad vos.] erga vos.
¶legiſtis] legitis
¶ſecundã gratiã haberetis:] vl, geminã apud vos inirẽ gratiam:
¶voluiſſem,] in aĩo verſarem,
¶EST & NON?] quod eſt etiã, etiã. & quod non, non?
¶eſt in illo EST & NON, ſed ẽ in illo EST. Dei] fuit etiã & non. Dei
¶in illo EST & NON, ſed EST] etiã & non, ſed etiã
¶in illo EST: ideo & per] per ipſum ſunt etiã, & per
¶noſtrã.] per nos.
¶pignus] vl, arram
¶non veni vltrà] vl, nondum veni
▸ſuper triſtitiam
¶confidens in oib⁹ vobis] fiduciã hanc habẽs erga vos oẽs
¶onerem] grauem
¶donetis & cõſolemini,] cõdonare debeatis & conſolari,
¶vt cõfirmetis &c.] efficite vt in illũ valeat charitas.
¶experimentum veſtrum] probationẽ veſtri
¶pſona] vl, cõſpectu
¶circũueniamur] occupemur (vſurpemur)
¶in dño:] per dñm:
¶valefaciẽs] dimiſſis
¶nos] per nos
▸tam
¶adulterantes] cauponantes
*velut
¶ſicut] ſed velut
¶ſcitur] intelligitur
¶manifeſtati] dum declaratis
¶carnalib⁹] carneis.
¶euacuat:] aboletur & infra.
¶abũdat] excellit
¶claruit] glorificatũ fuit

per gloriã eſt:]fuit in gloria:
fiducia]libertate]
vtimur:]vl, vtamur:
faciem]vel, finem
obtuſi]obcæcati
nõ reuelatum] nec tollitur
cõuerſus fuerit]cõuerſi fuerint
ſpeculantes:] .i. veluti ſpeculum exprimẽtes vel referẽtes:
claritate ĩ claritatẽ,]glia in gloriã,

quod euacuatur, per gloriã eſt: multo magis quod manet, in gloria eſt. Habentes igitur talẽ
ſpem, multa fiducia vtimur: & nõ ſicut Moyſes ponebat velamen ſuper faciem ſuã, vt nõ in-
D tenderent filii Iſrael in faciem eius quod euacuatur, ſed obtuſi ſunt ſenſus eorum. Vſque in
hodiernum enim diem, idipſum velamen in lectione veteris teſtamenti manet non reuelatũ
(quod in CHRISTO euacuatur) ſed vſque in hodiernum diẽ, cũ legitur Moyſes, velamen
poſitum eſt ſuper cor eorum. Cum autẽ conuerſus fuerit ad dominũ: auferetur velamen. Do-
minus autem, ſpiritus eſt. Vbi autem ſpiritus domini: ibi libertas. Nos verò omnes, reuelata
facie gloriam domini ſpeculantes: in eandem imaginem tranſformamur à claritate in cla-
ritatem, tanquam à domini ſpiritu.

Velamẽ Moyſi. exo. 34. d.
Obcæcati Iudæi.
Spirit⁹ deus iohan. 4. c.

CAP. IIII.

deficimus,]vl, degeneramus (aut ſegneſcimus)
abdicam⁹ occulta] reiecimus occultamenta
adulterantes]dolo tractantes

A IDeo habentes hanc miniſtrationẽ: iuxta quod miſericordiã conſecuti ſumus, non defi-
cimus, ſed abdicamus occulta dedecoris, non ambulãtes in aſtutia, neque adulterantes
verbum dei, ſed in manifeſtatione veritatis commendantes noſmetipſos ad omnẽ conſcien-
tiam hominum coram deo. Quòd ſi etiam opertum eſt euangeliũ noſtrum: in iis qui pereũt
eſt opertum, in quibus deus huius ſeculi excæcauit mẽtes infidelium, vt non fulgeat illis il-
B luminatio euangelii gloriæ CHRISTI, qui eſt imago dei. Non enim noſmetipſos prædi-
camus, ſed IESVM CHRISTVM dominũ noſtrum: nos autẽ, ſeruos veſtros per IE-
SVM. quoniã deus qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris
ad illuminationem ſcientiæ claritatis dei, in facie CHRISTI IESV. Habemus autem
theſaurum iſtũ in vaſis fictilibus: vt ſublimitas ſit virtutis dei, & nõ ex nobis. In omnibus tri
bulationem patimur, ſed non anguſtiamur: aporiamur, ſed non deſtituimur: perſecutionem
C patimur, ſed non derelinquimur: deiicimur, ſed non perimus: ſemper mortificationem IE-
SV CHRISTI in corpore noſtro circũferentes, vt & vita IESV manifeſtetur in cor-
poribus noſtris. Semper enim nos qui viuimus, in mortem tradimur propter IESVM: vt &
vita IESV manifeſtetur in carne noſtra mortali. Ergo mors in nobis operatur, vita autem
in vobis. Habentes autem eundẽ ſpiritũ fidei, ſicut ſcriptũ eſt, Credidi, propter quod locutus
ſum: & nos credimus, propter quod & loquimur: ſcientes quoniã qui ſuſcitauit* IESVM,
D & nos cũ IESV ſuſcitabit & conſtituet vobiſcum. Omnia enim propter vos: vt gratia abũ-
dans, per multos in gratiarũ actione, abundet in gloriã dei. Propter quod non deficimus: ſed
licet is qui foris eſt noſter homo corrũpatur, tamen is qui intus eſt renouatur de die in diẽ.
Id enim quod in præſenti eſt momẽtaneũ & leue tribulationis noſtræ: ſupra modũ in ſubli-
mitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ viden-
tur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur,
æterna ſunt.

Pure euãgelium prædicat Paulus.
Euangelium quare qbuſdam incognitum.
Prædicare Chriſtum.
Seruus.
Cognitio euãgelii à deo.
Afflictiones.
Mortificatio Chriſti.
Pſal. 115. a.
Internus, Externus homo.

ſciẽtiæ claritatis] cognitionis glorię
ſublimitas ſit virtutis] virtutis eminentia ſit
anguſtiamur:] anxii reddimur:
aporiamur,]laboram⁹, (vl, tædio vincimur, aut contriſtamur ſupramodũ)
IESV CHRISTI] domini IESV
*dominum
cũ IESV]per IESVM
per multos in gratiarum actiõe,]pluribus gratias agentibus,
abundet] exuberet
Id enim &c.]Nã momentanea leuitas afflictionis noſtræ mire ſupramodum æternum pondus gloriæ parit nobis dum non ſpectamus ea quæ videntur &c.
temporalia]temporaria

CAP. V.

A SCimus enim quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quòd
ædificationem ex deo habemus, domum non manufactam æternam in cælis. Nam & in
hoc ingemiſcimus: habitationem noſtram quæ de cælo eſt, ſuperindui cupientes: ſi tamẽ ve-
ſtiti, & non nudi inueniamur. Nam & qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus grauati:
eò quòd nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur quod mortale eſt, à vita. Qui
autem efficit nos in hoc ipſum: deus, qui dedit nobis pignus ſpiritus. Audentes igitur ſem-
B per, & ſciẽtes quoniã dum ſumus in hoc corpore, peregrinamur à domino (Per fidem enim
ambulamus, & nõ per ſpeciẽ) audemus autẽ & bonam voluntatẽ habemus magis peregrinari
à corpore, & præſentes eſſe ad dominũ. Et ideo contẽdimus, ſiue abſentes, ſiue præſentes pla
cere illi. Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal CHRISTI: vt referat vnuſ-
quiſque propria corporis prout geſſit, ſiue bonũ ſiue malũ. Sciẽtes ergo timorẽ domini,
C hominibus ſuademus: deo autẽ manifeſti ſumus. Spero autẽ & in conſcientiis veſtris mani-
feſtos nos eſſe. Non iterũ commẽdamus nos vobis: ſed occaſionẽ damus vobis gloriandi pro
nobis: vt habeatis ad eos qui in facie gloriãtur, & non in corde. Siue enim mẽte excedimus,
deo: ſiue ſobrii ſumus, vobis. Charitas enim CHRISTI vrget nos: æſtimantes hoc, quo-
niã ſi vnus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt. & pro omnibus mortuus eſt
CHRISTVS: vt & qui viuũt, iam nõ ſibi viuãt, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt, & reſur-
rexit. Itaque nos, ex hoc neminẽ nouimus ſecundũ carnẽ. Et ſi cognouimus ſecundũ carnem

Domus terreſtris.
Corpus ſpirituale.
Apo. 16. c.
Colluctatio ſpirit⁹ & carnis.
Fides.
Placere deo.
Rom. 14. b.
Mors Chriſti.
Viuere Chrõ.

grauati:]onerati:
efficit]parauit
pignus]vl, arrabonem
Audẽtes]Cõfidentes & infra
bonã voluntatem habemus]probam⁹
propria corporis prout geſſit,]ea quę fiũt per corp⁹, iuxta id quod fecit,
timorẽ]terrorem illum
mente excedim⁹,] inſanim⁹, (vl, rapti ſumus extra nos,)
ex hoc]poſthac

CHRISTVM: ſed nūc iam nō nouimus. Si qua ergo in CHRISTO noua creatura: D
vetera trāſierūt,ecce facta ſunt omnia noua. Omnia autē ex deo,qui nos recōciliauit ſibi per
CHRISTVM:& dedit nobis miniſteriū reconciliationis. Quoniā quidem deus erat in
CHRISTO mundū reconcilians ſibi:non reputans illis delicta ipſorū,& poſuit in nobis
verbū recōciliationis.Pro CHRISTO ergo legatione fungimur, tanquā deo exhortāte per
nos.Obſecramus pro CHRISTO, recōciliamini deo.Eum qui non nouerat peccatū,pro
nobis peccatū fecit:vt nos efficeremur iuſtitia dei in ipſo.

CAP. VI.

ADiuuantes autem exhortamur, Ne in vacuum gratiā dei recipiatis. Ait enim, Tēpo- A
re accepto exaudiui te: & in die ſalutis adiuui te. Ecce nunc tempus acceptabile: ecce
nunc dies ſalutis.Nemini dantes vllam offenſionem, vt non vituperetur miniſteriū noſtrū:
ſed in omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut dei miniſtros, in multa patientia,in tribula-
tionibus,in neceſſitatibus,in anguſtiis,in plagis,in carceribus, in ſeditionibus, in laboribus, B
in vigiliis,in ieiuniis,in caſtitate,in ſcientia,in lōganimitate, in ſuauitate, in ſpiritu ſancto,
in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute dei,per arma iuſtitiæ à dextris & à ſini-
ſtris,per gloriam & ignobilitatē,per infamiam & bonā famam:vt ſeductores,& veraces:ſicut
qui ignoti,& cogniti:quaſi morientes,& ecce viuimus:vt caſtigati, & non mortificati: quaſi
triſtes,ſemper autē gaudentes:ſicut egentes,multos autē locupletantes:tanquam nihil habē- C
tes,& omnia poſſidentes. Os noſtrum patet ad vos ō Corinthii,cor noſtrum dilatatū eſt.
Non anguſtiamini in nobis:anguſtiamini autem in viſceribus veſtris.Eandem autem habē-
tes remunerationem(tanquam filiis dico,)dilatemini & vos.Nolite iugum ducere cum infi-
delibus.Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? Aut quæ ſocietas luci ad tenebras?
Quæ autem cōuentio CHRISTO ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? Quis au- D
tem conſenſus templo dei cū idolis? Vos enim eſtis templum dei viui:ſicut dicit deus,Quo-
niam inhabitabo in illis:& inambulabo inter eos.& ero illorum deus: & ipſi erunt mihi po-
pulus.Propter quod exite de medio eorum:& ſeparamini dicit dominus. & immundum ne
tetigeritis: & ego recipiam vos.& ero vobis in patrem:& vos eritis mihi in filios & filias,di-
cit dominus omnipotens.

CAP. VII.

HAs ergo habentes promiſſiones chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamēto car- A
nis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore dei.Capite nos,Neminem læſi-
mus, neminem corrupimus, neminem circunuenimus. Non ad condemnationem veſtram
dico. prædiximus enim quòd in cordibus noſtris eſtis ad commoriendum & ad conuiuen-
dum.Multa mihi fiducia eſt apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis:repletus ſum conſo-
latione: ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra. Nam & cum veniſſemus in B
Macedoniam, nullam requiem habuit caro noſtra, ſed omnem tribulationem paſſi ſumus:
foris, pugnæ: intus,timores. Sed qui conſolatur humiles,conſolatus eſt nos,deus,in aduen-
tu Titi. Non ſolum autem in aduentu eius, ſed etiam in conſolatione qua conſolatus eſt in
vobis, referens nobis veſtrum deſyderium,veſtrum fletum, veſtram æmulationem pro me,
ita vt magis gauderem. Quoniam etſi contriſtaui vos in epiſtola,non me pœnitet:etſi pœ-
niteret,videns quòd epiſtola illa(etſi ad horam)vos contriſtauit.Nunc gaudeo:non quia cō- C
triſtati eſtis,ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitētiam.Contriſtati enim eſtis ſecundū deum,*
vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim ſecūdum deum triſtitia eſt,pœni-
tentiam in ſalutem ſtabilem operatur: ſeculi autem triſtitia, mortem operatur. Ecce enim
hoc ipſum, ſecundum deum contriſtari vos: quantam in vobis operatur ſolicitudinem, ſed
defenſionem,ſed indignationem,ſed timorem,ſed deſyderium,ſed æmulationem, ſed vin-
dictam.in omnibus exhibuiſtis vos,incōtaminatos eſſe negotio.Igitur etſi ſcripſi vobis,non D
propter eum qui fecit iniuriā, nec propter eum qui paſſus eſt:ſed ad manifeſtādam ſolicitu-
dinem noſtram quam habemus pro vobis coram deo,ideò conſolati ſumus. In cōſolatione
autē noſtra,abundātius magis gauiſi ſumus ſuper gaudio Titi,quia refectus eſt ſpiritus eius
ab omnibus vobis.Et ſi quid apud illum de vobis gloriatus ſum,non ſum confuſus:ſed ſicut
omnia vobis in veritate locuti ſumus, ita & gloriatio noſtra quæ fuit ad Titum, veritas fa-
cta eſt. & viſcera eius abundantius in vobis ſunt, reminiſcentis omnium veſtrum obedien-
tiam,quomodo cum timore & tremore excepiſtis illum. Gaudeo quòd in omnibus confido

Iſa.43.e.apoc.21.b. Recōciliauit nos ſibi deus. Legatus Chriſti Paulus. Peccatum. Iuſtitia dei. Exhortatio ad opera. Tempus acceptū iſa.49.c. 1.Cor.4.a. Miniſtri dei. Idololatræ fugiendi. Tēplū dei. 1.cor.3.d.6.d. Leui.26.b. Iſa.52.c. Pater deus. iere.31.a. Filii dei. Mūdare ſeipſum & Sāctificationē pficere. Afflictiones Paulo in Macedonia. Titus. Contriſtati Corinthii ad pœnitentiā. 2.Pet.2.c. Titus ſuſceptus à Corinthiis.

iam] amplius. qua ergo] CHRISTO noua creatura: quiſquis ē in CHRISTO, noua creatura eſt: reputans] imputās. exhortāte] rogāte. exhortamur,] obſecramus, vituperet] reprehendatur. anguſtiis,] anxietatibus, caſtitate] puritate. lōganimitate,] animi lenitate, ſuauitate,] benignitate,(vſ, comitate,) ignobilitatem,] ignominiam, infamiā & bonā famā:] conuitia & laudes: mortificati:] occiſi: patet] apertum eſt. Non anguſtiamini &c.] Non coārtamini in nobis,ſed coārtamini in cordibus veſtris(.i. in veſtris affectibus & trepidis obſeruationibus ceremoniarum legis.) Quæ em participatio] Quod em conſortium. cōuētio] cōcordia. Capite nos,] Capaces eſtote noſtri, circunuenimus.] fraudauimus. requiem] vſ, relaxationem. veſtrā æmulationē] veſtrum ſtudiū. *ita. ſtabilē operat.] nō pœnitendā parit. operat.] vſ, affert. ſecundū deū contriſtari vos:] vſ, q ſecundum deū contriſtati eſtis: ſed defenſionem,] imò ſatiſfactionē,(vſ, inſuper excuſationē & purgationem,) exhibuiſtis] vſ, cōmendaſtis (aut pſtitiſtis) incontaminatos eſſe] q incōtaminati ſitis. paſſus eſt,] læſus fuerat, cōſolati ſumus. In conſolatione autem noſtra] cōſolationē accepimus ex conſolatione veſtri. refect9 eſt] refocillatus ſit. quæ fuit ad] qua vſus eram apud.

in vobis.

CAP. VIII.

A Otam autē facimus vobis fratres gratiā dei quæ data eſt in eccleſiis Macedoniæ: quòd Hortaẽ Paul⁹ Corinthios ad cōferendā eleemoſynā in vſus eccl'iç Iudaicæ, exēplo Macedonum.
in multo experimēto tribulationis abundantia gaudii ipſorū fuit,& altiſſima pauper-
tas eorū abundauit in diuitias ſimplicitatis eorū.quia ſecūdum virtutē(teſtimoniū illis red-
do)& ſupra virtutē voluntarii fuerunt,cum multa exhortatione obſecrātes nos*gratiā & cō-
municationē miniſterii quod fit in ſanctos*. Et non ſicut ſperauimus,ſed ſemetipſos dede-
runt.primùm domino,deinde nobis per voluntatē dei:ita vt rogaremus Titum,vt quemad-
modū cœpit,ita & perficiat in vobis etiam gratiam iſtā. Sed ſicut in omnibus abundatis fi-
B de,& ſermone,& ſcientia,& omni ſolicitudine,inſuper & charitate veſtra in nos,vt & in hac
gratia abundetis.Non quaſi imperans dico:ſed per aliorū ſolicitudinē,etiā veſtræ charitatis
ingenuū bonum cōprobans. Scitis enim gratiā domini noſtri IESV CHRISTI,quo- Pauper Chriſtus.
niam propter vos egenus factus eſt,cū eſſet diues:vt illius inopia,vos diuites eſſetis. Et cōſi-
liū in hoc do: hoc enim vobis vtile eſt,qui nō ſolū facere,ſed & velle cœpiſtis ab anno prio-
re:nunc verò & facto perficite:vt quemadmodū promptus eſt animus volūtatis,ita ſit & per-
C ficiendi ex eo quod habetis.Si enim*voluntas prōpta eſt:ſecundū id quod habet,accepta eſt,
non ſecūdum id quod non habet.Non enim vt aliis ſit remiſſio,vobis autem tribulatio: ſed
ex æqualitate.In præſenti tempore,veſtra abundantia,illorū inopiam ſuppleat:vt & illorum
abundantia,veſtræ inopiæ ſit ſupplementū,vt fiat æqualitas,ſicut ſcriptum eſt,Qui multum Exo.16.d.
non abundauit:& qui modicū,non minorauit. Gratias autē ago deo, qui dedit eandē ſolici-
tudinē pro vobis in corde Titi,quoniā exhortationē quidē ſuſcepit: ſed cum ſolicitior eſſet,
ſua volūtate profectus eſt ad vos. Miſimus etiam cum illo fratrem noſtrum,cuius laus eſt in Luc.*.
D euāgelio per omnes eccleſias:non* ſolum autem,ſed & ordinatus eſt ab eccleſiis comes per-
egrinationis noſtræ,in hanc gratiam quæ miniſtratur à nobis ad domini gloriā,& deſtinatā
voluntatem noſtram.deuitātes hoc,ne quis nos vituperet in hac plenitudine quæ miniſtra-
tur à nobis in domini gloriā.Prouidemus enim bona non ſolum coram deo,ſed etiam corā Rom.12.d.
hominibus.Miſimus autem cum illis & fratrem noſtrum,quem probauimus in multis ſæpe
ſolicitum eſſe:nunc autem multo ſolicitiorem,cōfidentia multa in vos,ſiue pro Tito qui eſt
ſocius meus & in vobis adiutor,ſiue fratres noſtri,apoſtoli eccleſiarū, gloria CHRISTI.
Oſtenſionem ergo quæ eſt charitatis veſtræ & noſtræ gloriæ pro vobis, in illos oſtendite in
facie eccleſiarum.

secundū virtutem] pro viribus
virtutem] vires
voluntarii] prōpti
*vt
*,ſuſciperemus
in vobis] erga vos
gratiā] beneficētiā
Sed] Imò
aliorū] erga alios
ingenuū bonū] ingenuitatē(vl, ſynceritatem)
priore:] ſuperiore:
*prius
remiſſio,] relaxatio,
tribulatio:] anguſtia:
ſit ſupplementū,] ſuccurrat,
nō minorauit.] nihilo minus habuit.
*id
deſtinatā voluntatē] promptitudinē animi
plenitudine] exuberantia(abundātia)
in domini gloriā.
cōfidentia multa] ob multā fiduciam quam habeo
fratres noſtri, apoſtoli] pro fratrib⁹ noſtris, qui ſunt ap'ſi
proinde

CAP. IX.

A Am de miniſterio quod fit in ſanctos: ex abūdanti eſt mihi ſcribere vobis. Scio enim Pergit Paul⁹ hortari Corinthios, vt eleemoſynas conferant in pauperes Chr'ianos Iudæos.
prōptum animū veſtrū:pro quo de vobis glorior apud Macedones,Quoniā & Achaia
parata eſt ab anno præterito.& veſtra æmulatio prouocauit plurimos.Miſimus autē*fratres:
vt ne quod gloriamur de vobis,euacuetur in hac parte,vt(quemadmodū dixi)parati ſitis:ne
cum venerint Macedones mecū, & inuenerint vos imparatos, erubeſcamus nos,vt nō dica-
B mus vos in hac ſubſtantia.Neceſſariū ergo exiſtimaui rogare fratres vt præueniāt ad vos,& Benedictio ꝑ eleemoſyna.
præparent repromiſſam benedictionē hanc paratā eſſe ſic,quaſi benedictionē,non tanquam
auaritiam.Hoc autē dico,Qui parce ſeminat,parce & metet:& qui ſeminat in benedictioni-
bus,de benedictionibus & metet. Vnuſquiſque provt deſtinauit in corde ſuo :non ex triſti-
tia aut ex neceſſitate.hilarē enim datorē diligit deus.Potēs eſt autē deus omnē gratiā abun- Eccl'i.35.b.
C dare facere in vobis:vt in omnibus ſemper omnē ſufficientiā habētes,abundetis in omne o-
pus bonū,ſicut ſcriptū eſt,Diſperſit dedit pauperibus: iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Pſal.3.b.
Qui autē adminiſtrat ſemē ſeminanti:& panē ad manducandū præſtabit,& multiplicabit ſe-
men veſtrū,& augebit incrementa frugū iuſtitiæ veſtræ: vt in omnibus locupletati abūdetis
in omnē ſimplicitatē,quæ operatur per nos gratiarū actionem deo.Quoniā miniſterium hu
D ius officii, non ſolū ſupplet ea quæ deſunt ſanctis, ſed etiā abundat per multas gratiarum a-
ctiones in domino,per probationē miniſterii huius glorificantes deū in obedientia cōfeſſio-
nis veſtræ in euangelio CHRISTI,& ſimplicitate communicationis veſtræ in illos,& in
omnes,& in ipſorum obſecratione pro vobis,deſyderantiū vos propter eminentem gratiam
dei in vobis.Gratias ago deo ſuper inenarrabili dono eius.

miniſterio quod] miniſtratione quæ
ex abundanti] ſuperuacuum
veſtra æmulatio] vl, vr̄m exemplum
*hos
euacuet'] inanis fiat
dicamus &c.] dicā vos, in hoc argumē to gloriationis.
paratā eſſe &c.] vt ea ſit in prōptu ſic, veluti ſit benedictio & non tanquā auaritia.
in benedictionib⁹ &c.] vl, libenter ac benigne largiendo, copioſe meſſur⁹ eſt.
operatur &c.] per nos efficit vt gratię agant deo.
miniſteriū huius officii,] fūctio hui⁹ miniſterii,
per multas &c.] in hoc,ꝙ per multos agantur gratiæ deo, quiper probationē miniſterii hui⁹ glorificāt deū ſup obediētia cōfeſſ⁹ vr̄i in euāgeliū Chriſti, & de ſimplicitate &c

CAP. X.

A Pſe autē ego Paulus obſecro vos per māſuetudinem & modeſtiā CHRISTI qui in fa- Cauendos pſeudapoſtolos monet,& ſimplicitatē euangelii cuſtodiendam.
cie quidē humilis ſum inter vos,abſens autē confido in vobis.Rogo autē vos,ne præſens

manſuetudinem] lenitatem
modeſtiā] manſuetudinem
cōfido] vl, audax ſū

audeam per eam confidentiam qua exiſtimor audere in quoſdam:qui arbitrantur nos tan-
quam ſecundū carnē ambulemus. In carne enim ambulantes, non ſecundū carnem milita- B
mus. Nam arma militiæ noſtræ nō carnalia ſunt:ſed potentia deo ad deſtructionē munitio-
num,conſilia deſtruentes, & omnem altitudinē extollentem ſe aduerſus ſcientiam dei, & in
captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium CHRISTI, & in prōptu ha-
bentes vlciſci omnem inobedientiā, cum impleta fuerit veſtra obedientia. Quæ ſecundum
faciem ſunt videte. Si quis confidit ſibi, CHRISTI ſe eſſe: hoc cogitet iterum apud ſe,
quòd ſicut ipſe CHRISTI eſt,ita & nos. Nam & ſi amplius aliquid gloriatus fuero de po C
teſtate noſtra quā dedit nobis dominus in ædificationē & nō in deſtructionē veſtrā:non eru
beſcā. Vt autē non exiſtimer tanquam terrere vos per epiſtolas(quoniā quidem epiſtolæ,in-
quiunt,graues ſunt & fortes: præſentia autē corporis infirma,& ſermo cōtemptibilis)hoc co-
gitet qui eiuſmodi eſt,quia quales ſumus verbo per epiſtolas abſentes,tales & præſentes in fa
cto.Non enim audemus inſerere aut comparare nos quibuſdā,qui ſeipſos commendant:ſed
ipſi in nobis noſmetipſos metiētes,& cōparantes noſmetipſos nobis.Nos autem non in im- D
menſum gloriabimur:ſed ſecundum menſuram regulæ qua menſus eſt nobis deus mēſuram
pertingēdi vſque ad vos.Non enim quaſi non pertingētes ad vos,ſuperextendimus nos. Vſ-
que ad vos enim peruenimus in euāgelio CHRISTI:non in immenſum gloriantes in a-
lienis laboribus: ſpem autē habentes creſcentis fidei veſtræ, in vobis magnificari ſecundum
regulam noſtrā in abundantia, etiā in illa quæ vltra vos ſunt euangelizare,nō in aliena regu
la,in iis quæ præparata ſunt gloriari. Qui autem gloriatur:in domino glorietur.Non enim
qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt:ſed quem deus commendat.

CAP. XI.

A VTinam ſuſtineretis modicum quid inſipientiæ meæ: ſed & ſupportate me. AEmu-
lor enim vos dei æmulatione. Deſpondi enim vos vni viro virginem caſtam exhibe-
re CHRISTO. Timeo autem ne ſicut ſerpens Heuam ſeduxit aſtutia ſua: ita corrum-
pantur ſenſus veſtri, & excidant à ſimplicitate quæ eſt in CHRISTO. Nam ſi is qui ve-
nit, alium CHRISTVM prædicat quem non prædicauimus, aut alium ſpiritum acci-
pitis quem non accepiſtis, aut aliud euangelium quod non recepiſtis:rectè pateremini. Ex- B
iſtimo enim nihil me minus feciſſe à magnis apoſtolis.Nam etſi imperitus ſermone,ſed non
ſcientia: in omnibus autem * manifeſtus ſum vobis. Aut nunquid peccatum feci, meip-
ſum humilians, vt vos exaltemini: quoniam gratis euangelium dei euangelizaui vobis? a-
lias eccleſias expoliaui, accipiens ſtipendia ad miniſterium veſtrum? Et cum eſſem apud
vos,& egerem:nulli onerosus fui.nam quod mihi deerat,ſuppleuerunt fratres qui venerunt C
à Macedonia: & in omnibus ſine onere me vobis ſeruaui, & ſeruabo. Eſt veritas CHRI-
STI in me, quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaiæ. Quare?
quia non diligo vos? Deus ſcit. Quod autem facio: & faciam, vt amputem occaſionem eo-
rum qui volunt occaſionem: vt in quo gloriantur, inueniantur ſicut & nos. Nam eiuſmodi
pſeudapoſtoli, ſicut operarii ſubdoli, transfigurantes ſe in apoſtolos CHRISTI. Et non
mirū:ipſe enim ſatanas transfigurat ſe in angelum lucis.nō eſt ergo magnum ſi miniſtri eius D
transfigurētur velut miniſtri iuſtitiæ:quorum finis erit ſecundū opera ipſorū. Iterū dico,
ne quis me putet inſipientē eſſe: alioquin velut inſipientem accipite me, vt & ego modicū
quid glorier.Quod loquor,nō loquor ſecundū deū,ſed quaſi in inſipiētia,in hac ſubſtantia
gloriæ.Quoniā multi gloriantur ſecundū carnē: & ego gloriabor. Libēter enim ſuffertis in-
ſipientes:cū ſitis ipſi ſapiētes.Suſtinetis enim ſi quis vos in ſeruitutē redigit,ſi quis deuorat, E
ſi quis accipit,ſi quis extollitur,ſi quis in faciē vos cædit. Secundum ignobilitatē dico,quaſi
nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audet(in inſipientia dico) audeo & ego. He-
bræi ſunt:& ego.Iſraelitæ ſunt:& ego.Semē Abrahæ ſunt:& ego.miniſtri CHRISTI ſunt,
(vt minus ſapiens dico) plus ego:in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis
ſupra modum,in mortibus frequenter. A Iudæis quinquies quadragenas,vna minus accepi. F
Ter virgis cæſus ſum,ſemel lapidatus ſum, ter naufragiū feci, nocte & die in profundo ma-
ris fui,in itineribus ſæpe,periculis fluminū, periculis latronū, periculis ex genere, periculis
ex gentibus,periculis in ciuitate, periculis in ſolitudine, periculis in mari, periculis in falſis
fratribus,in labore & ærūna,in vigiliis multis,in fame & ſiti,in ieiuniis multis, in frigore &

In carne ambulare.

Poteſtas Pauli in ædificationē eccleſiæ.

Ephe.4.d.

Gloriandū in deo.1.cor.1.d. ier.9.g.

Virgo Chri.

Heua.gen.3.a.

Paulus oīa pdicauit prędicanda.

Paulus non eſt oneri iis quibus prædicat.

Pſeudapſi.

Gloriať Paul⁹ cōtra pſeudapoſtolos ſe Chriſti miniſtrum.

Act.16.e.
Act.14.c.
Act.17.a.

¶potētia deo] i. valida per deum
¶cōſilia] cogitationes
¶ſcientiam] cognitionem
¶intellectū in obſequiū CHRISTI,] cogitationē ad obediēdū CHRISTO,
¶videte.] videtis.
¶audemus] ſuſtinemus (vl, poſſum⁹ inducere aīm vt inſeramus &c.)
¶ſed ipſi &c.] ſed ipſi non intelligunt quòd ipſi inter ſeſe ſeipſos metiūtur, & comparant ſeipſos ſibiipſis.
¶menſus] partitus
¶ſuperextendimus nos.] extēdim⁹ noſ ipſos ſupra modū.
¶creſcentis fidei veſtræ,] vl, creſcēte fide veſtra,
¶etiā in illa &c.] vt iis quoque regionibus quæ vltra vos ſunt euangelizē:nō per alienā regulā, vt de iis quæ parata ſunt gloriemur.
¶quid inſipientiæ meę:] me in inſipiētia:
¶ſupportate] vl, ſupportatis
¶AEmulor enī vos] Zelotyp⁹ ſum erga vos
¶Deſpondi] Adiūxi
¶virginē caſtā exhibere] vt virginē caſtam exhiberetis
¶eſt ī CHRISTO] erat erga CHRISTVM.
¶pateremini.] Suſtinuiſſetis. (ſub. pſeudapoſtolos.)
¶nihil me minus feciſſe à magnis] me nihilo inferiorem fuiſſe excellentibus
* vbique
¶vobis.] erga vos.
¶ad miniſteriū veſtrū?] quo vobis inſeruirem?
¶hac ſubſtantia gloriæ.] vl, hoc argumento gloriationis.
¶Secundū ignobilitatē dico:] Iuxta cōtumeliā loquor.
►in hac parte.
¶vt min⁹ ſapiēs dico] deſipiēs loquor
¶ærūna,] moleſtia,

¶ſunt:]vł,accidunt: ¶inſtantia &c.]incumbẽs mihi quotidiana cura oĩm eccleſiarum. ¶ſcandalizatur,] offenditur, ¶benedict⁹]vł,laudandus ¶cuſtodiebat ciuitatẽ] excubias poſuerat in vrbe ¶Si gloriari oportet(nõ expedit quidẽ)] Gloriari ſanè non expedit mihi

nuditate. præter illa quæ extrinſecus ſunt:inſtantia mea quotidiana,ſolicitudo omnium ec-
G clesiarum. Quis infirmatur:& ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non vror? Si
gloriari oportet:quæ infirmitatis meæ ſunt, gloriabor. Deus & pater domini noſtri IESV
CHRISTI,qui eſt benedictus in ſecula,ſcit quòd non mẽtior. Damaſci præpoſitus gen- Act.9.d.
tis Aretæ regis, cuſtodiebat ciuitatẽ Damaſcenorum vt me cõprehenderet:& per feneſtra in
ſporta demiſſus ſum per murum,& ſic effugi manus eius.

CAP. XII.

A SI gloriari oportet(nõ expedit quidẽ)veniã autẽ ad viſiones & reuelationes domini. Scio Reuelatiões Paulo fact...
hominẽ in CHRISTO ante annos quatuordecim(ſiue in corpore,ſiue extra corpus, Act.9.a.
neſcio:deus ſcit)raptũ huiuſmodi vſque ad tertium cælũ. Et ſcio huiuſmodi hominẽ(ſiue in
corpore,ſiue extra corpus,neſcio:deus ſcit)quoniam raptus eſt in paradiſum:& audiuit arca-
B na verba,quæ non licet homini loqui. Pro huiuſmodi gloriabor:pro me autem nihil,niſi in
infirmitatibus meis. Nam & ſi voluero gloriari,non ero inſipiens:veritatẽ enim dicã. Parco

¶me exiſtimet] de me cogitet ¶magnitudo] excellentia ¶carnis meæ angelus ſatanæ,]carni,[?] angelus ſatan, ¶colaphizet.]colaphis cæderet. *ne extollar. *meã

autem:ne quis me exiſtimet ſupra id quod videt in me,aut aliquid audit ex me. Et ne ma- Stimul⁹ Paulo datus.
gnitudo reuelationũ extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ angelus ſatanæ, vt me
C colaphizet.*Propter quod ter dominũ rogaui,vt diſcederet à me:& dixit mihi, Sufficit tibi
gratia mea.nam virtus*,in infirmitate perficitur. Libẽter igitur gloriabor in infirmitatibus Gloriat̃ Paulus ĩ afflict.onibus.
meis:vt inhabitet in me virtus CHRISTI. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus
meis,in cõtumeliis,in neceſſitatibus,in perſecutionibus,in anguſtiis pro CHRISTO. Cũ
D enim infirmor:tunc potẽs ſum. Factus ſum inſipiens:vos me coegiſtis. Ego enim à vobis

¶nihil enim minus &c.]nulla eñ in re inferior fui ſũmis apoſtolis: tametſi ¶virtutibus.] potẽtibus factis.(potentiis) ¶quod min⁹ habuiſtis præ]in quo inferiores fuiſtis ¶grauis] oneroſus ¶ſuperimpendar] expendar ¶circũueni]vł,fraudaui ¶Nunquid Tit⁹ vos circunuenit?]vel, Numquid Titus à vobis extorſit? ¶Olim]Rurſum

debui cõmendari.nihil enim minus feci ab iis qui ſunt ſupra modum apoſtoli:tametſi nihil
ſum. Signa tamẽ apoſtoli facta ſunt ſuper vos in omni patientia,in ſignis & prodigiis & vir- Signa apoſtolorũ miracula.
tutibus. Quid eſt enim quod minus habuiſtis præ cæteris eccleſiis:niſi quòd ego ipſe nõ Paulus nõ accipit tẽporalia ab iis quibus prędic..t
E grauaui vos? Donate mihi hanc iniuriã. Ecce tertio hoc paratus ſum venire ad vos:& nõ ero
grauis vobis. Non enim quæro quæ veſtra ſunt: ſed vos. Nec enim debent filii parentibus
theſaurizare:ſed parẽtes filiis. Ego autẽ libentiſſime impendã & ſuperimpendar ipſe pro a-
nimabus veſtris:licet plus vos diligens minus diligar. Sed eſto.ego vos non grauaui: ſed cum Aſtutia Pauli
eſſem aſtutus,dolo vos cepi. Nunquid per aliquem eorũ quos miſi ad vos,circũueni vos? Ro
F gaui Titum:& miſi cum illo fratrem. Nunquid Titus vos circunuenit? nõnne eodem ſpiritu
ambulauimus? nõnne iiſdẽ veſtigiis? Olim putatis quòd excuſemus nos apud vos? Corã deo,
in CHRISTO loquimur: omnia enim chariſſimi propter ædificationẽ veſtram. Timeo

¶aĩoſitates,diſſenſiones,]iræ, concertationes,

enim ne forte cum venero,non quales volo,inueniam vos:& ego inueniar à vobis,qualẽ nõ
G vultis.ne forte cõtentiones,æmulationes,animoſitates,diſſenſiones,detractiones,ſuſurratio-
nes,inflationes,ſeditiones ſint inter vos.ne iterum cum venero humiliet me deus apud vos:
& lugeam multos ex iis qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiã ſuper immũditia
& fornicatione & impudicitia quam geſſerunt.

CAP. XIII.

¶ſtabit]vł, cõſtituet̃ ⁊enim ¶vobis, & nunc]abſens cum eſſem, iterum ita & abſens nunc ſcribo

A ECce tertio hoc venio ad vos. In ore duorum vel triũ teſtiũ ſtabit omne verbum. Prædixi Minatur Paul⁹ Corinthiis. ni reſipuerit,
enim & prædico vt præſens vobis, & nunc abſens iis qui ante peccauerunt & cæteris o- deu.19.b mat.
mnibus,quoniã ſi venero iterum,nõ parcã. An experimentũ quæritis eius qui in me loqui- 18.b.iohan.8.
tur CHRISTVS:qui in vobis non infirmatur, ſed potẽs eſt in vobis? Nã etſi crucifixus c.heb.10.c.
B eſt ex infirmitate:ſed viuit ex virtute dei. Nam & nos infirmi ſumus in illo: ſed viuemus cũ
eo ex virtute dei in vobis. Voſmetipſos tentate ſi eſtis in fide:ipſi vos probate. An non co- Fides. 1.Cor.11.f.
gnoſcitis voſmetipſos quia CHRISTVS IESVS in vobis eſt? niſi forte reprobi eſtis.

¶quoniã nos &c.]cũ nos infirmi fuerimus, vos autẽ validi fueritis. ¶cõſummationẽ.] vł,perfectionem & integritatem. ¶De cætero] Quod ſupereſt ¶gaudete,]vł,valete, ¶exhortamini,]conſolationẽ habete, ¶idipſum ſapite;] vnanimes ſitis:

Spero autẽ quòd cognoſcetis quia nos nõ ſumus reprobi. Oramus autẽ deũ vt nihil mali fa-
C ciatis:nõ vt nos probati appareamus,ſed vt vos quod bonum eſt faciatis,nos autẽ vt reprobi
ſimus. Nõ enim poſſumus aliquid aduerſus veritatẽ: ſed pro veritate. Gaudemus enim quo-
niã nos infirmi ſumus:vos autẽ potentes eſtis. Hoc & oramus,veſtram conſummationẽ. Ideò
hæc abſens ſcribo:vt non præſens durius agam ſecundum poteſtatẽ quã dominus dedit mihi
D in ædificationẽ,& nõ in deſtructionẽ. De cætero fratres,gaudete:perfecti eſtote:exhorta-
mini:idipſum ſapite: pacẽ habete,& deus pacis & dilectionis erit vobiſcum. Salutate inuicẽ
in oſculo ſancto. Salutant vos omnes ſancti. Gratia domini noſtri IESV CHRISTI,
& charitas dei,& communicatio ſancti ſpiritus ſit cum omnibus vobis. AMEN.

*Ad Corinthios ſecunda. Miſſa à Philippis Macedoniæ per Titum & Lucam.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM AD GALATAS.

GALATAE, ſunt Græci. Hi verbum veritatis primùm ab apoſtolo acceperunt, ſed poſt diſceſſum eius, tentati ſunt à falſis apoſtolis vt in legem & circuncißionem verterentur. Hos apoſtolus reuocat ad fidem veritatis: ſcribens eis ab Epheſo.

Epiſtola Pauli ad Galatas.

Paulus miſſ⁹ à deo ad prædicandum.

PAVLVS apoſtolus non ab hominibus, neque per hominē, ſed A
per IESVM CHRISTVM, & deum patrem qui ſuſcitauit
eum à mortuis, & qui mecū ſunt omnes fratres: eccleſiis Galatiæ
gratia vobis & pax à deo patre noſtro & domino IESV CHRI
STO, qui dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris, vt eriperet nos

Peccata per Chriſtum dimiſſa.

de præſenti ſeculo nequam, ſecūdum volūtatem dei & patris no-
ſtri: cui eſt gloria in ſecula ſeculorum. AMEN.
Miror quòd ſic tam cito transferimini ab eo qui vos vocauit B
in gratiā CHRISTI, in aliud euangeliū: quod nō eſt aliud, ni-

¶Miror &c.] vel, Miror quòd à CHRISTO qui vocauit vos per gratiā, adeò cito transferamini in aliud euangeliū &c.

Galatæ abducti à fide per pſeudapoſtolos.
Euangelium. Angelus. Paulus.

ſi ſunt aliqui qui vos conturbant, & volūt conuertere euangeliū CHRISTI. Sed licet nos
aut angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anáthema
ſit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico, Si quis vobis euangelizauerit præter id quod ac-

Placere hoībus.

cepiſtis, anáthema ſit. Modo enim hominibus ſuadeo, an deo? An quæro hominibus place-
re? Si adhuc hominibus placerē: CHRISTI ſeruus non eſſem. Notum enim vobis facio

Paulus doct⁹ à deo. 1. cor. 15. a.

fratres euangelium quod euangelizatum eſt à me, quia non eſt ſecundum hominem. neque C
enim ego ab homine accepi illud, neque didici: ſed per reuelationē IESV CHRISTI.

Paulus qualis ante conuerſionem.

Audiſtis enim conuerſationē meā aliquando in Iudaiſmo, quoniam ſupra modum perſe
quebar eccleſiam dei, & expugnabam illam, & proficiebam in Iudaiſmo ſupra multos coæ-
taneos meos in genere meo, abundantius æmulator exiſtens paternarum mearum traditio-

¶expugnabā] depopulabar
¶abundantius &c.] cū vehemēter eſſem ſtudioſus à maioribus meis traditorū inſtitutorum.

Paul⁹ doct⁹ à deo euangelium, vbi prędicauit.

num. Cum autem placuit ei qui me ſegregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam
ſuam, vt reuelaret filium ſuum in me, vt euangelizarem illum in gentibus: continuo non ac-
quieui carni & ſanguini. Neque veni Ieroſolymā ad anteceſſores meos apoſtolos: ſed abii in D

¶ei] deo
¶acquieui carni & ſanguini.] cōtuli cū carne & ſanguine. (.i. cum Petro, Iacobo & Iohāne.)

Arabia.

Arabiam, & iterum reuerſus ſum Damaſcū. Deinde poſt annos tres veni Ieroſolymā videre

Petrus.

Petrum: & manſi apud eum diebus quindecim. Alium autem apoſtolorum vidi neminē: niſi

Iacobus.

Iacôbum fratrem domini. Quæ autē ſcribo vobis: ecce coram deo quia non mentior. Dein-

Syria. Cilicia.

de veni in partes Syriæ & Ciliciæ. Eram autem ignotus facie eccleſiis Iudææ, quæ erant in
CHRISTO: tantum autem auditum habebāt, Quoniā qui perſequebatur nos aliquādo,
nūc euāgelizat fidē, quā aliquando expugnabat. & in me clarificabāt deum.

¶veni] redij & infra.
¶auditum habebāt,] hic rumor apud illos erat,

CAP. II.

Paulus cōfert ſuā doctrinā cū apoſtolis.

DEinde poſt annos quatuordecim, iterum aſcendi Ieroſolymam cum Barnaba, aſſum- A
pto & Tito. Aſcendi autem ſecundum reuelationem: & contuli cum illis euangelium
quod prædico in gentibus, ſeorſum autem iis qui videbantur aliquid eſſe: ne fortè in vanum

¶ſeorſum autem iis qui videbantur aliquid eſſe:] ſed priuatim cū iis qui erant in pretio:

Titus gētilis quare nō circuncisus.
Libertas.
Seruitus.

currerem aut cucurriſſem. Sed neque Titus qui mecum erat, cum eſſet gētilis, compulſus eſt
circuncidi: ſed propter ſubintroductos falſos fratres qui ſubintroierūt explorare libertatem
noſtram quam habemus in CHRISTO IESV, vt nos in ſeruitutem redigerent. Qui- B
bus neque ad horam ceſſimus ſubiectioni: vt veritas euangelii permaneat apud vos. Ab iis

¶ſed propter ſubintroductos] propter obiter ingreſſos
¶ſubiectioni:] per ſubiectionem:

Deu. 10. d. 2. para. 19. c. iob. 34. b. ſapien. 6. b. eccſi. 35. b. ro. 2. b. eph. 6. b. col. 3. d. act. 10. e. 1. pet. 1. c.
Paul⁹ gentiū doctor.
Petr⁹ Iudæorū apoſtol⁹.

autem qui videbantur eſſe aliquid (quales aliquando fuerint, nihil mea intereſt. Deus enim
perſonam hominis non accipit) Mihi enim qui videbantur eſſe aliquid, nihil contulerunt.
Sed contrà cum vidiſſent quòd creditum eſt mihi euangelium præputii, ſicut & Petro cir-
cuncißionis (qui enim operatus eſt Petro in apoſtolatum circuncißionis: operatus eſt & mi-
hi inter gentes) & cum cognouiſſent gratiam quæ data eſt mihi, Iacôbus & Cephas & Iohan-
nes qui videbantur columnæ eſſe, dextras dederunt mihi & Barnabæ, ſocietatis: vt nos in
gentes, ipſi autem in circuncißionem: tantum vt pauperum memores eſſemus. quod etiam

¶operatus eſt] efficax fuit (vel, vim ſuam oſtēdit in Petro) & infra.
¶gentes,] ſub. apoſtolatu fūgeremur,

¶in faciem] palàm
¶reprehenſibilis] reprehenſus
*ab illis,
¶ſimulationi eius cõſenſerũt] vl, ſimulabant vnà cũ illo
¶rectè] recto pede
¶quomodo] cur

Petrus à Paulo corripitur.

ſolicitus fui hoc ipſum facere. Cum autem veniſſet Cephas Antiochiam: in faciem ei re-
C ſtiti, quia reprehenſibilis erat. Prius enim quàm venirent quidam à Iacobo: cum gentibus
edebat. Cum autem veniſſent: ſubtrahebat & ſegregabat ſe *, timens eos qui ex circunci-
ſione erant. Et ſimulationi eius conſenſerunt cæteri Iudæi: ita vt & Barnabas duceretur ab Barnabas.
eis in illam ſimulationẽ. Sed cum vidiſſem quòd non rectè ambularent ad veritatẽ euãgelii,
dixi Cephæ coram omnibus, Si tu cum Iudæus ſis, gẽtiliter viuis, & non Iudaice: quomodo
gẽtes cogis Iudaizare? Nos natura Iudæi: & non ex gẽtibus peccatores. Sciẽtes autẽ quòd nõ Iuſtificatio. Opera.
iuſtificatur homo ex operibus legis niſi per fidẽ IESV CHRISTI: & nos in CHRI- Fides.
D STO IESV credidimus, vt iuſtificemur ex fide CHRISTI, & non ex operibus legis:
propterea quod ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro. Quòd ſi quærẽtes iuſtificari Rom.3.c.
in CHRISTO, inuẽti ſumus & ipſi peccatores: nũquid CHRISTVS peccati miniſter
eſt? Abſit. Si enim quæ deſtruxi, iterum hæc ædifico: præuaricatorẽ me conſtituo. Ego enim
per legem, legi mortuus ſum, vt deo viuam: CHRISTO cõfixus ſum cruci. Viuo autem, Lex. Crucifigi cũ Chriſto.
iam nõ ego: viuit verò in me CHRISTVS. Quòd autem nunc viuo in carne: in fide vi- Viuere i fide.
uo filii dei, qui dilexit me & tradidit ſemetipſum pro me. Non abiicio gratiam dei. Si enim Gratia dei.
per legem iuſtitia, ergo gratis CHRISTVS mortuus eſt.

¶deo] Chriſto
¶gratis] fruſtra

CAP. III.

¶Inſenſati] Stulti
¶proſcript⁹ eſt,] præſcriptus fuit (vl, ante fuit depictus,)
¶in vobis] inter vos
¶auditu] vl, prædicatione & infra.
¶ſine cauſa.] fruſtra. & infra.
¶Prouidens] Præuidens
¶prænũtiauit] pri⁹ rẽ lætam nuntiauit
¶ſub maledicto ſunt.] execrationi ſunt obnoxii. & infra.
¶viuit.] viuet.

A O Inſenſati Galatæ, quis vos faſcinauit nõ obedire veritati, ante quorũ oculos IESVS
CHRISTVS proſcriptus eſt, & in vobis crucifixus? Hoc ſolum à vobis volo diſce-
re, Ex operibus legis ſpiritum accepiſtis, an ex auditu fidei? Sic ſtulti eſtis, vt cum ſpiritu Spũs ſanct⁹.
cœperitis, nunc carne conſummamini? Tanta paſſi eſtis ſine cauſa? ſi tamen ſine cauſa. Qui Opera legis.
ergo tribuit vobis ſpiritum, & operatur virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fi- Geñ.15.b.
dei? Sicut ſcriptum eſt, Abraham credidit deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Cogno- rom.4.a. iacob.2.d.
ſcite ergo quia qui ex fide ſunt, ii ſunt filii Abrahæ. Prouidẽs autẽ ſcriptura quia ex fide Filii Abrahę.
iuſtificat gentes deus: prænuntiauit Abrahæ, Quia benedicentur in te omnes gentes. Igitur Ex fide iuſtitia.
B qui ex fide ſunt: benedicentur cum fideli Abraham. Quicunque enim ex operibus le- Gen.12.a. eccl'i.44.d.
gis ſunt: ſub maledicto ſunt. Scriptum eſt enim, Maledictus omnis qui non permanſerit in Maledicti.
omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea. Quòd autem in lege nemo iuſtificatur Deut.27.d.
apud deum, manifeſtum eſt: quia iuſtus ex fide viuit. Lex autem non eſt ex fide: ſed Qui Abac.2.a. rom.1.b.
fecerit ea homo, viuet in illis. CHRISTVS nos redemit de maledicto legis, factus Leui.18.a.
pro nobis maledictum (quia ſcriptum eſt, Maledictus omnis qui pendet in ligno) vt in gen- Chriſtus liberat de maledicto. deut.21.d.
tibus benedictio Abrahæ fieret in CHRISTO IESV: vt pollicitationem ſpiritus acci- Fides.
C piamus per fidem. Fratres (ſecundum hominem dico) tamen hominis confirmatum te- Heb.9.d.
ſtamentum nemo ſpernit, aut ſuperordinat. Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones: & ſemini eius.
Non dicit, Et ſeminibus, quaſi in multis: ſed quaſi in vno, Et ſemini tuo, qui eſt CHRI- Semen Abrahæ Chriſtus.
STVS. Hoc autem dico, teſtamentũ confirmatũ à deo*: quæ poſt quadringentos & trigin Pactum dei.
ta annos facta eſt lex, non irritum facit ad euacuandam promiſſionem. Nam ſi ex lege hære-
ditas, iam non ex promiſſione. Abrahæ autem per repromiſſionẽ donauit deus. Quid igi Lex.
tur lex? Propter tranſgreſſionem poſita eſt, donec veniret ſemẽ cui promiſerat: ordinata per
D angelos in manu mediatoris. Mediator autẽ vnius non eſt: deus autẽ vnus eſt. Lex ergo ad-
uerſus promiſſa dei? Abſit. Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuificare: verè ex lege eſſet iu-
ſtitia. Sed cõcluſit ſcriptura omnia ſub peccato: vt promiſſio ex fide IESV CHRISTI Rom.3.b. Fides.
daretur credẽtibus. Prius autẽ quàm veniret fides: ſub lege cuſtodiebamur concluſi, in eam Lex, pædagogus.
fidẽ quæ reuelãda erat. Itaque lex, pædagogus noſter fuit in CHRISTO: vt ex fide iuſti-
ficemur. At vbi venit fides: iam nõ ſumus ſub pædagogo. Omnes enim filii dei eſtis per fidẽ Filii dei.
quæ eſt in CHRISTO IESV. Quicunq; enim in CHRISTO baptizati eſtis: CHRI- Rom.6.a.
STVM induiſtis. Non eſt Iudæus neque Græcus, non eſt ſeruus neque liber, non eſt maſcu- Chriſtum induere.
lus neque fœmina. Omnes enim vos vnum eſtis in CHRISTO IESV. Si autem vos
CHRISTI: ergo ſemen Abrahæ eſtis, ſecundum promiſſionem hæredes. Semẽ Abrahæ.

¶ſecundũ hoĩem dico] vl, humano more loquor
¶ſpernit,] reiicit,
¶confirmatũ] ante comprobatum
*erga CHRISTVM
¶ad euacuãdam] vt abroget
¶in CHRISTO:] ad CHRISTVM.
¶per fidem quæ eſt] vl, eo q̃ credidiſtis, eſtis i CHRISTO

CAP. IIII.

¶venit plenitudo temporis,] vl, impletũ fuit tempus,
¶adoptionẽ] vl, adoptione eius

A DIco autem, quanto tempore hæres paruulus eſt, nihil differt à ſeruo, cum ſit dominus Hæres paruulus.
omnium, ſed ſub tutoribus & actoribus eſt vſque ad præfinitum tempus à patre: ita
& nos, cum eſſemus paruuli, ſub elementis mundi eramus ſeruientes. At vbi venit pleni- Elemẽta mũdi.
tudo temporis, miſit deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege: vt eos qui ſub
lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem eſtis filii Adoptati in filios dei per Chriſtum.

Spũs ſanctꝰ.
dei:miſit deus ſpiritum filii ſui in corda veſtra clamantem abba, pater. Itaque iam non eſt
Galatæ per Chriſtũ reuocati ab idololatria.
ſeruus:ſed filius. Quòd ſi filius:& hæres per deum. Sed tunc quidem ignorãtes deum,iis
qui natura non ſunt dii,ſeruiebatis. Nunc autem cum cognoueritis deum, imò cogniti ſitis B
Cognoſci à deo.
à deo: quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo ſeruire
Elemẽta mũdi.
vultis? Dies obſeruatis & mẽſes,& tẽpora,& annos. Timeo vos,ne forte ſine cauſa laboraue-
Affectus Galatarum erga Paulum.
rim in vobis. Eſtote ſicut ego,quia & ego ſicut vos:fratres obſecro vos. Nihil me læſiſtis. Sci
tis autem quòd per infirmitatem carnis euangelizaui vobis iampridem: & tentationem ve-
ſtram in carne mea non ſpreuiſtis neque reſpuiſtis,ſed ſicut angelum dei accepiſtis me,ſicut
CHRISTVM IESVM. Vbi eſt ergo beatitudo veſtra? Teſtimoniũ enim perhibeo
vobis quia ſi fieri poſſet,oculos veſtros eruiſſetis, & dediſſetis mihi. Ergo inimicus vobis fa-
ctus ſum verum dicens vobis? AEmulantur vos non bene:ſed excludere vos volunt, vt illos C
æmulemini. Bonum autem æmulamini in bono ſemper:& non tantum cum præſens ſum a-
Filioli Pauli, Galatę.
pud vos. Filioli mei,quos iterum parturio, donec formetur CHRISTVS in vobis.
Vellem autem eſſe apud vos modo,& mutare vocem meã:quoniam cõfundor in vobis. Di-
Gen.16.d. Abrahæ duo filii.
cite mihi qui ſub lege vultis eſſe,legem non legiſtis? Scriptum eſt enim, Quoniam Abraham
duos filios habuit:vnum de ancilla,& vnum de libera. Sed qui de ancilla:ſecundum carnem
Gene.21.a.
natus eſt. qui autẽ de libera:per repromiſſionẽ:quæ ſunt per allegoriã dicta. Hæc enim ſunt
Agar. Sina.
duo teſtamenta. Vnum quidem in monte Sina, in ſeruitutem generans:quæ eſt Agar(Sina D
Ieruſalem.
enim,mons eſt in Arabia:qui coniunctus eſt ei,quæ nunc eſt Ieruſalem)& ſeruit cũ filiis ſuis.
Iſa.54.a.luc.23.d.
Illa autem quæ ſurſum eſt Ieruſalem, libera eſt: quæ eſt mater noſtra. Scriptum eſt enim,
Lætare ſterilis,quæ non paris,erũpe & clama,quæ non parturis:quia multi filii deſertæ,ma-
Iſaac. rom.9.b.
gis quàm eius quæ habet virum. Nos autem fratres ſecundũ Iſaac promiſſionis filii ſumus.
Carnalis ſpiritualem perſequitur.
Sed quemadmodum tunc is qui ſecundũ carnẽ natus fuerat, perſequebatur eum qui ſecun-
dum ſpiritum:ita & nunc. Sed quid dicit ſcriptura? Eiice ancillã & filium eius. non enim hæ-
Gen.21.a.
res erit filius ancillæ cum filio liberæ. Itaque fratres, non ſumus ancillæ filii,ſed liberæ: qua

CAP. V.

libertate CHRISTVS nos liberauit. A

Circunciſio. act.15.a.
STate:& nolite iterum iugo ſeruitutis contineri. Ecce ego Paulus dico vobis quoniam ſi
circũcidamini, CHRISTVS vobis nihil proderit. Teſtificor autem rurſus omni ho-
mini circuncidenti ſe,quoniã debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ. Euacuati eſtis à CHRI-
Ex fide iuſtitia nõ ex lege.
STO,qui in lege iuſtificamini:à gratia excidiſtis. Nos enim ſpiritu ex fide ſpẽ iuſtitiæ ex-
pectamus. Nam in CHRISTO IESV neque circũciſio aliquid valet, neq; præputium:
ſed fides quæ per charitatem operatur. Currebatis bene:quis vos impediuit veritati non B
1.Cor.5.b.
obedire? Nemini cõſenſeritis. Perſuaſio hæc,non eſt ex eo qui vocat vos. Modicũ fermentũ,
totã maſſam corrũpit. Ego cõfido in vobis in domino,quòd nihil aliud ſapietis. qui autem
conturbat vos:portabit iudiciũ,quicunque eſt ille. Ego autem fratres,ſi circunciſionẽ adhuc
prædico:quid adhuc perſecutionẽ patior? Ergo euacuatũ eſt ſcãdalũ crucis. Vtinã & abſcin-
Libertas.
dantur qui vos cõturbant. Vos enim in libertatẽ vocati eſtis fratres:tantũ ne libertatem
Dilectio. Leui.19.d.
in occaſionem detis carnis, ſed per charitatem ſpiritus ſeruite inuicem. Omnis enim lex in C
matth.22.d. marc.12.e. rõ.13.c. iacob.2.b.
vno ſermone impletur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Quòd ſi inuicem mordetis
& comeditis:videte ne ab inuicem cõſumamini. Dico autem in CHRISTO:ſpiritu am-
Spiritu ambulãdũ. rom.13.d.1.petr.2.c.
bulate,& deſyderia carnis non perficietis. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum:ſpiritus
Caro. Spiritus.
autem aduerſus carnem. hæc enim ſibi inuicẽ aduerſantur: vt non quæcunque vultis:illa fa-
ciatis. Quòd ſi ſpiritu ducimini: non eſtis ſub lege. Manifeſta ſunt autem opera carnis,
Opera carnis
quæ ſunt,*fornicatio,immunditia,impudicitia,luxuria,idolorum ſeruitus,veneficia,inimi- D
citiæ,cõtentiones,æmulationes,iræ,rixæ,diſſenſiones,ſectæ, inuidiæ,homicidia, ebrietates,
comeſſationes,& his ſimilia. quæ prædico vobis ſicut prædixi,quoniã qui talia agunt,regnũ
Fructus ſpiritus.
dei non conſequentur. Fructus autẽ ſpiritus eſt:charitas,gaudium,pax,patientia, lõganimi-
tas,bonitas,benignitas,mãſuetudo,fides, modeſtia,cõtinentia,caſtitas. Aduerſus huiuſmo-
di non eſt lex. Qui autem ſunt CHRISTI,carnẽ ſuam crucifixerunt cum vitiis & concu
Gl̃ia inanis.
piſcentiis. Si ſpiritu viuimus:ſpiritu & ambulemus. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi in-

CAP. VI.

uicem prouocantes,inuicem inuidentes. A

Peccãtes quomodo corripiendi.
FRatres & ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis,huiuſ-
modi inſtruite in ſpiritu lenitatis, conſyderans teipſum, ne & tu tenteris. Alter alterius

¶per deum.] dei per CHRISTVM.
¶imò] magis autẽ
¶denuo] rurſum ab initio
¶vos,ne forte ſine cauſa] de vobis,ne fruſtra
¶iampridem:] priꝰ.
¶tentationẽ veſtrã in carne mea] vł, experimẽtũ mei quod erat in carne
¶Vbi eſt] Quæ eſt
¶AEmulantur] Ambiunt
¶ſed] imò
¶æmulamini] vł, eſt æmulari
¶confundor] cõſilii inops (vł, perplexꝰ) ſum
¶legiſtis?] audiſtis?
¶in monte] à monte
¶quæ eſt] qui eſt
¶coniunctus] confinis
¶qua libertate CHRISTVS nos liberauit. State:] In libertate igitur qua CHRISTVS nos liberauit ſtate: iungitur finis capitis cum ſequenti:
¶Euacuati eſtis à CHRISTO,] CHRISTVS vobis factus eſt otioſus,(vł, nihil vobis prodeſt)
►Nemini conſenſeritis.
¶maſſã corrũpit.] cõſperſionẽ fermentat.
¶euacuatũ eſt ſcandalũ] abolitum eſt offendiculum
¶conturbant.] labefactant.
►ſpiritus
►i CHRISTO
*adulterium,
¶vitiis] affectibus
¶inſtruite] inſtaurate (reficite)

onera portate:& ſic adimplebitis legē C H R I S T I. Nā ſi quis exiſtimat ſe aliquid eſſe cum
nihil ſit:ipſe ſe ſeducit. Opus autē ſuū probet vnuſquiſque, & ſic in ſemetipſo tantum gloriā
B habebit,& non in altero. Vnuſquiſque enim onus ſuum portabit.   Communicet autem is
qui catechizatur verbo,ei qui ſe catechizat,in omnibus bonis. Nolite errare: deus nō irride-
tur. Quæ enim ſeminauerit homo:hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in carne ſua:de car-
ne & metet corruptionem. qui autem ſeminat in ſpiritu:de ſpiritu metet vitam æternā. Bonū
autem facientes,non deficiamus. tempore enim ſuo metemus non deficientes. Ergo dum tē-
C pus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domeſticos fidei.   Videte
qualibus literis ſcripſi vobis mea manu. Quicunque enim volunt* placere in carne: hi cogūt
vos circuncidi, tantum vt crucis C H R I S T I perſecutionem non patiantur. Neque enim
qui circunciduntur,legem cuſtodiunt. ſed volunt vos circuncidi:vt in carne veſtra gloriētur.
Mihi autem abſit gloriari,niſi in cruce domini noſtri I E S V C H R I S T I:per quem mi-
D hi mundus crucifixus eſt,& ego mundo. In C H R I S T O enim I E S V,neque circūciſio ali
quid valet,neque præputium: ſed noua creatura. Et quicunque hanc regulam ſecuti fuerint,
pax ſuper illos,& miſericordia,& ſuper Iſrael dei. De cætero nemo mihi moleſtus ſit. Ego e-
nim ſtigmata domini I E S V in corpore meo porto. Gratia domini noſtri I E S V C H R I
S T I cum ſpiritu veſtro fratres. A M E N.

*

Left margin: ¶catechizat̄ verbo,] .i.qui docet̄ myſteria religionis Chriſtianæ.i.fidē ī Chriſtū:quod verbo fiebat,non ſcripto) — ¶qualib⁹ literis] vl̄, q̄ āta vobis ep̄la — *iuxta faciem — ¶ſtigmata] notas īpreſſas — * Ad Galatas. Miſſa fuit è Roma.

Right margin: Onera fratrū portanda. — Prędicatores euāgelij alendi.1.cor.3.b. — 2.Theſ.3.c. Opari bonū. — Domeſtici fidei. — Circunciſio. — Gloriat̄ in afflictionibus ꝓpter Chr̄m. — Regula Chriſtianorum.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM PAVLI AD EPHESIOS.

E P H E S I I, ſunt Aſiani. Hi accepto verbo veritatis perſtiterunt in fide. Hos collaudat apoſtolus: ſcribens eis ab vrbe Roma de carcere per Tychicum diaconum.

Epiſtola Pauli ad Epheſios.

A P A V L V S apoſtolus I E S V C H R I S T I per volūtatē dei:om
nibus ſanctis qui ſunt Epheſi, & fidelibus in C H R I S T O I E-
S V, gratia vobis & pax à deo patre noſtro, & domino I E S V
C H R I S T O.   Benedictus deus & pater domini noſtri I E S V
C H R I S T I, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali
in cæleſtibus in C H R I S T O:ſicut elegit nos in ipſo ante mun-
di conſtitutionē, vt eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius
in charitate. Qui prædeſtinauit nos in adoptionē filiorū per I E-
S V M C H R I S T V M in ipſum:ſecundum propoſitum volun
B tatis ſuæ,in laudem gloriæ gratiæ ſuæ,in qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo. In quo ha-
bemus redemptionem per ſanguinem eius: remiſſionem peccatorum ſecundum diuitias gra
tiæ eius,quæ ſuperabundauit in nobis in omni ſapientia & prudentia, vt notum faceret no-
bis ſacramentum voluntatis ſuæ,ſecundum beneplacitū eius,quod propoſuit in eo,in diſpē-
ſatione plenitudinis tēporū inſtaurare omnia in C H R I S T O, quæ in cælis & quæ in ter-
ra ſunt in ipſo. In quo etiam & nos ſorte vocati ſumus: prædeſtinati ſecundum propoſitum
C eius,qui operatur omnia ſecundum conſilium volūtatis ſuæ. vt ſimus in laudem gloriæ eius
nos,qui antè ſperauimus in C H R I S T O, in quo & vos, cum audiſſetis verbum veritatis,
euangeliū ſalutis veſtræ: in quo & credentes ſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt
pignus hæreditatis noſtræ in redemptionem acquiſitionis in laudem gloriæ ipſius.   Pro-
pterea & ego audiens fidem veſtram quæ eſt in C H R I S T O I E S V,& dilectionē in om
nes ſanctos:non ceſſo gratias agens pro vobis, memoriam veſtri faciens in orationibus meis,
vt deus(domini noſtri I E S V C H R I S T I pater)gloriæ, det vobis ſpiritū ſapientiæ & re-
D uelationis,in agnitionem eius,illuminatos oculos cordis veſtri, vt ſciatis quæ ſit ſpes vocati-
onis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in ſanctis, & quæ ſit ſupereminens magni-
tudo virtutis eius in nos qui credimus ſecundum operationem potentiæ virtutis eius, quam
operatus eſt in C H R I S T O, ſuſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam

Left margin: ¶in C H R I S T O:] vl̄,ipſi C H R I S T O: — ¶immaculati] irreprehenſibiles — ¶in adoptionem filiorū] vt adoptaret in filios — ¶in ipſum] vl̄ in ſeſe — ¶ꝓpoſitū] bn̄placitū — ¶gratificauit] charos nos reddidit — ¶quæ ſuperabundauit in nobis] de qua nobis vbertim impertiuit — ¶ſacramentū] arcanum — ¶eius,] ſuæ, — ¶in eo, in diſpēſatione] in ſeipſo, vſque ad diſpenſationem — ¶inſtaurare] vt ſummatim inſtauraret — ¶ſorte vocati] in ſortē(vl̄,hæreditatem) aſciti — ¶cōſiliū] vl̄ decretū — ¶pignus] vl̄,arrabo — ¶in agnitionē ei⁹,] per agnitionē ſui, — ¶vocationis ei⁹,] ad quam ille vocauit,

Right margin: Gratiarum actio.2.cor.1. a.1.pet.1.a. — Benedictio. — Electio. — Sancti. — Filij. — Laus. — Redemptio. — Volūtas dei. — Prædeſtinatio. — Laus gloriæ dei. — Verbū veritatis,euāg. — Spūs ſanct⁹. — Fides. — Dilectio. — Gr̄arū actio. — Fides à deo. — Chr̄s ſuſcitatus à p̄re eſt ī dextera p̄ris.

in cæleſtibus, ſupra omnem principatum & poteſtatem & virtutem & dominationem, & om-
ne nomen quod nominatur non ſolum in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro. Et omnia ſubiecit
ſub pedibus eius: & ipſum dedit caput ſupra omnem eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius, & ple-
nitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

CAP. II.

ET vos cũ eſſetis mortui delictis & peccatis veſtris, in quibus aliquando ambulaſtis ſecun- A
dum ſeculũ mundi huius, ſecundum principẽ poteſtatis aeris huius ſpiritus qui nũc ope-
ratur in filios diffidentiæ, in quibus & nos omnes aliquando conuerſati ſumus in deſyderiis
carnis noſtræ, facientes voluntatem carnis & cogitationum, & eramus natura filii iræ ſicut &
cæteri: Deus autem qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam qua dile-
xit nos, & cum eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos CHRISTO, cuius gratia eſtis
ſaluati, & conreſuſcitauit & cõſedere fecit in cæleſtibus in CHRISTO IESV, vt oſtẽde- B
ret in ſeculis superuenĩẽtibus abũdantes diuitias gratiæ ſuæ in bonitate ſuper nos in CHRI-
STO IESV. Gratia enim eſtis ſaluati per fidem: & hoc non ex vobis. Dei enim donũ eſt:
nõ ex operibus, vt ne quis glorietur. Ipſius enim ſumus factura: creati in CHRISTO IE-
SV in operibus bonis, quæ præparauit deus vt in illis ambulemus. Propter quod memo-
res eſtote quòd aliquando vos eratis gentes in carne, qui dicebamini præputium ab ea quæ
dicitur circuncisio in carne manufacta: quòd eratis illo in tempore ſine CHRISTO, alie- C
nati à conuerſatione Iſrael, & hoſpites teſtamentorum, promiſſionis ſpem non habentes, & ſi-
ne deo in hoc mundo. Nunc autẽ in CHRISTO IESV vos qui aliquando eratis lõge,
facti eſtis prope in ſanguine CHRISTI. Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum,
& mediũ parietem maceriæ ſoluens, inimicitias in carne ſua: legẽ mandatorũ decretis, eua-
cuans: vt duos condat in ſemetipſo in vnum nouum hominẽ, faciens pacẽ, vt reconciliet am-
bos in vno corpore, deo per crucẽ, interficiens inimicitias in ſemetipſo. Et veniens euangeli-
zauit pacẽ vobis qui lõge fuiſtis, & pacem iis qui propé. quoniã per ipſum habemus acceſſum D
ambo in vno ſpiritu, ad patrem. Ergo iam non eſtis hoſpites & aduenæ: ſed eſtis ciues ſan-
ctorum & domeſtici dei, ſuperædificati ſuper fundamentum apoſtolorum & prophetarum,
ipſo ſummo angulari lapide IESV CHRISTO: in quo omnis ædificatio conſtructa,
creſcit in templum ſanctum in domino, in quo & vos coædificamini in habitaculũ dei in ſpi-
ritu ſancto.

CAP. III.

HVius rei gratia ego Paulus vinctus CHRISTI IESV, pro vobis gentibus: ſi tamẽ A
audiſtis diſpenſationem gratiæ dei quæ data eſt mihi in vobis: quoniam ſecundum re-
uelationem notum mihi factũ eſt ſacramentũ, ſicut ſuprà ſcripſi in breui: prout poteſtis legẽ-
tes intelligere prudentiam meã in myſterio CHRISTI, quod aliis generationibus nõ eſt
agnitum filiis hominum, ſicuti nunc reuelatum eſt ſanctis apoſtolis eius & prophetis in ſpiri-
tu, gentes eſſe cohæredes & concorporales & cõparticipes promiſſionis eius in CHRISTO B
IESV per euangelium, Cuius factus ſum ego miniſter ſecundum donũ gratiæ dei, quæ da-
ta eſt mihi ſecundum operationem virtutis eius. Mihi enim omnium ſanctorũ minimo, da-
ta eſt gratia hæc, In gentibus euangelizare inueſtigabiles diuitias CHRISTI, & illumina-
re omnes quæ ſit diſpenſatio ſacramenti abſcõditi à ſeculis in deo, qui omnia creauit*: vt in-
noteſcat principibus & poteſtatibus in cæleſtibus, per eccleſiam, multiformis ſapiẽtia dei, ſe- C
cundum præfinitionẽ ſeculorum, quam fecit in CHRISTO IESV domino noſtro, In
quo habemus fiduciam & acceſſum in confidentia, per fidem eius. Propter quod peto, ne
deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quæ eſt gloria veſtra. Huius rei gratia flecto ge-
nua mea ad patrem domini noſtri IESV CHRISTI, ex quo omnis paternitas in cælis
& in terra nominatur, vt det vobis ſecundum diuitias gloriæ ſuæ, virtutẽ corroborari per ſpi- D
ritum eius in interiori homine: CHRISTVM habitare per fidem in cordibus veſtris, in
charitate radicati & fundati, vt poſſitis comprehẽdere cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo,
& lõgitudo, & ſublimitas, & profundũ, ſcire etiã ſupereminẽtẽ ſciẽtiæ charitatẽ CHRISTI,
vt impleamini in omnẽ plenitudinẽ dei. Ei autẽ qui potẽs eſt omnia facere ſuperabundã-
ter quàm petimus aut intelligimus, ſecundũ virtutẽ quæ operatur in nobis: ipſi gloria in ec-
cleſia, & in CHRISTO IESV in omnes generationes ſeculi ſeculorũ. Amen.

CAP. IIII.

OBſecro itaq; vos ego vinctus in domino, vt digne ambuletis vocatione qua vocati eſtis, A
cum omni humilitate & manſuetudine, cum patientia, ſupportantes inuicem in chari-

---

Caput eccl'iæ. pſal. 8. c.
Corp⁹ Chr̃i.
Peccata gentiũ. coloſ. 2. d.
Miſericordia dei à pc̃tis liberat gẽtes.
Gr̃a dei, ſal⁹.
Fides.
Donum dei.
Opera.
Gẽtes quales
Præputium.
Circunciſio.
Sãguis Chr̃i.
Pax Chriſt⁹.
Nouus hõ.
Per Chriſtũ acceſſus. rom. 5. a.
Domeſtici dei, gentes.
Fundamentũ apoſtolorum Chriſtus.
Templũ dei.
Paulus, gentiũ apoſtol⁹.
Gentes, Chriſti populus.
Paulus, gentiũ apoſtol⁹. 1. cor. 15. b.
Diuitiæ Chriſti.
Myſteriũ abſconditum.
Sapiẽtia dei.
Fides,
Orat Paulus, vt Epheſij cõfirmentũ fide.
Gr̃arũ actio.
Hortat̃ Paul⁹ ad opera. 1. corinth. 7. d.

¶ſupra omnẽ eccleſiam, l ſuper oĩa, ipſi eccleſiæ,
¶plenitudo l complementum
¶adimpletur. l v℥, implet.
¶poteſtatis aeris huius ſpũs l cui poteſtas eſt aeris, qui eſt ſpiritus
¶filios diffidentiæ, l filiis contumacibus (vℓ, inobedientiæ,)
¶nimiã l multam
¶& cum l etiam cum
¶in cæleſtibus l v℥, inter cæleſtes
¶factura: l vℓ opus
¶in operib⁹ bonis, l ad opera bona,
¶conuerſatione l republica
¶hoſpites teſtamentorũ, l extranei à teſtamentis,
¶mediũ parietẽ maceriæ ſoluẽs, l interſitiũ maceriæ diruẽs,
¶inimicitias in carne ſua: l ſimultatem per carnem ſuam:
¶decretis, l in decretis ſitam,
¶aduenæ: l incolæ:
¶ciues l conciues
¶ſancto.
¶ſacramẽtum, l myſterium,
¶in breui: l paucis:
¶prudentiam l cognitionem
¶in ſpiritu, l p ſpm,
¶operationẽ virtutis l efficaciam potẽtiæ
¶inueſtigabiles l imperueſtigabiles
¶illumiare oẽs quæ ſit diſpenſatio ſacramenti l in lucem proferã oĩbus quæ ſit cõmunio myſterij
*per IESVM CHRISTVM
¶multiformis l vehementer varia
¶fiduciã l audaciam
¶in tribulationibus meis l ob afflictiões meas quas tollero
¶paternitas l familia (vℓ, à cõmuni patre cognatio)
¶CHRISTVM habitare l vt inhabitet CHRISTVS
¶ſuperabundanter l cumulate vltra
¶intelligimus, l cogitamus,
¶&
¶Obſecro l Hortor
¶humilitate l ſubmiſſione

tate,ſoliciti ſeruare vnitatē ſpiritus in vinculo pacis. Vnum corpus,& vnus ſpiritus:ſicut vo-
cati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ. Vnus dominus,vna fides,vnum baptiſma. Vnus deus
& pater omnium, qui ſuper omnes & per omnia & in omnibus nobis. Vnicuique autem
B noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis CHRISTI.Propter quod dicit,
Aſcendens in altum,captiuam duxit captiuitatem:dedit dona hominibus.Quòd autē aſcen-
dit:quid eſt,niſi quia & deſcendit primum in inferiores partes terræ? Qui deſcendit, ipſe eſt
& qui aſcendit ſupra omnes cælos,vt impleret omnia.Et ipſe dedit quoſdam quidem apoſto-
los,quoſdam autem prophetas,alios verò euangeliſtas,alios autem paſtores & doctores ad cō
C ſummationem ſanctorum in opus miniſterii in ædificationem corporis CHRISTI: do-
nec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filii dei,in virum perfectum, in men-
ſuram ætatis plenitudinis CHRISTI:vt iam non ſimus paruuli,fluctuantes, & circunfe-
ramur omni vento doctrinæ in nequitia hominum,in aſtutia ad circūuentionem erroris:ve-
ritatē autē facientes in charitate,creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput, CHRISTVS:
D ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis,ſe-
cundum operationem in menſuram vniuſcuiuſque membri,augmentū corporis facit in ædi
ficationem ſui in charitate. Hoc igitur dico & teſtificor in domino:vt iam non ambule-
tis ſicut &* gentes ambulant in vanitate ſenſus ſui, tenebris obſcuratum habentes intellectū,
alienati à vita dei per ignorantiam quæ eſt in illis propter cæcitatē cordis ipſorum. qui de-
E ſperantes,ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ,in operationem immunditiæ omnis in auari-
tiam. Vos autem non ita didiciſtis CHRISTVM:ſi tamen illum audiſtis & in ipſo edo-
cti eſtis,ſicut eſt veritas in IESV,deponere vos ſecundum priſtinam conuerſationem vete-
rem hominem,qui corrumpitur ſecundum deſyderia erroris. Renouamini autē ſpiritu men-
tis veſtræ: & induite nouum hominem qui ſecundum deum creatus eſt in iuſtitia, & ſancti-
F tate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnuſquiſque
cum proximo ſuo:quoniam ſumus inuicem membra. Iraſcimini,& nolite peccare:ſol nō
occidat ſuper iracundiam veſtram.Nolite locum dare diabolo. Qui furabatur, iam non
furetur:magis autem laboret, operando manibus ſuis quod bonū eſt, vt habeat vnde tribuat
neceſſitatem patienti. Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat: ſed ſi quis bonus
G ad ædificationem fidei,vt det gratiam audientibus.Et nolite contriſtare ſpiritum ſanctū dei:
in quo ſignati eſtis in die redemptionis.Omnis amaritudo,& ira,& indignatio, & clamor,&
blaſphemia tollatur à vobis cum omni malitia.Eſtote autem inuicem benigni,miſericordes,
donantes inuicem ſicut & deus in CHRISTO donauit vobis. CAP. V.

A ESTote ergo imitatores dei,ſicut filii chariſſimi:& ambulate in dilectione, ſicut & CHRI
STVS dilexit nos,& tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam deo in odo
rem ſuauitatis.Fornicatio autem & omnis immūditia,aut auaritia nec nominetur in vobis,
ſicut decet ſanctos:aut turpitudo,aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas,quæ ad rem nō pertinet:
ſed magis gratiarum actio.Hoc enim ſcitote intelligentes,quòd omnis fornicator,aut immū
B dus,aut auarus(quod eſt idolorum ſeruitus) non habet hæreditatem in regno CHRISTI
& dei. Nemo vos ſeducat inanibus verbis . propter hæc enim venit ira dei in filios diffi-
dentiæ.Nolite ergo effici participes eorum.Eratis enim aliquando tenebræ: nunc autem lux
in domino. Vt filii lucis ambulate(Fructus enim lucis,eſt in omni bonitate,& iuſtitia, & ve-
C ritate) probātes quid ſit beneplacitum deo: & nolite communicare operibus infructuoſis te-
nebrarum, magis autem redarguite. Quæ enim in occulto fiunt ab ipſis, turpe eſt & dicere.
Omnia autem quæ arguuntur:à lumine manifeſtātur. omne enim quod manifeſtatur: lumē
eſt. Propter quod dicit, Surge qui dormis, & exurge à mortuis: & illuminabit te CHRI-
D STVS.Videte itaque fratres quomodo caute ambuletis.non quaſi inſipientes,ſed vt ſapiē-
tes:redimentes tempus,quoniam dies mali ſunt.Propterea nolite fieri imprudentes:ſed intel
ligentes quæ ſit voluntas dei. Et nolite inebriari vino in quo eſt luxuria,ſed impleamini
ſpiritu ſancto,loquentes vobiſmetipſis in pſalmis,hymnis,& canticis ſpiritualibus,cantantes
& pſallentes in cordibus veſtris domino:gratias agentes ſemper pro omnibus, in nomine do
E mini noſtri IESV CHRISTI deo & patri. Subiecti inuicē:in timore CHRISTI.
Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint,ſicut domino:quoniā vir,caput eſt mulieris:ſicut CHRI-
STVS caput eſt eccleſiæ.ipſe, ſaluator corporis eius. Sed ſicut eccleſia ſubiecta eſt CHRI-

¶in vinculo] per vinculum
¶cōſummationem] inſtaurationem
¶occurramus] pueniamus
¶plenitudinis] plene adultæ
¶in nequitia] p verſutiam
¶i aſtutia ad circūuentionē erroris:] per aſtutiā qua nos adoriunt̄ vt īponāt nobis,(vl̄,ī aſtutia ad iſidias īpoſturę)
¶compactum] vl̄,cōſtructum
¶opationē] vl̄ actū
¶in menſuram] in menſura
¶charitate.] p charitatem.
¶in dñō:] per dñm:
¶iam] poſthac
*reliquæ
¶per] propter
¶deſperantes,] vl̄, poſteaq̄ dolere deſierunt,
¶in auaritiā.] ī auaritia.(vl̄ cū auiditate.aut,in abundātia.)
¶malus] ſpurcus(vitioſus)
¶fidei,] vl̄, opportunitatis(.i. quoties opus eſt)
¶blaſphemia] maledicentia
¶benigni,] vl̄ comes,
¶ſcurrilitas,] vrbanitas(facetia,aut lepos,)
¶ad rem nō ptinet:] non conueniunt:
¶quod ē idolorū ſeruitus,] qui eſt idolorum cultor,
¶diffidētiæ.] inobedientiæ.
¶lucis,] ſpiritus,
¶Surge] Expgiſcere
¶caute] circūſpecte
¶quaſi] vt
¶tempus,] vl̄ occaſionem,(aut opportunitatem,)
¶luxuria,] luxus,
¶CHRISTI.] dei.

Rom.12.c. 1.cor.12.b.
Corpus.
Spiritus.
Pater vnus. mala.2.b.
Dona varia. rom.12.a. 1.cor.12.b. 2.cor.10.d.
Pſal.67.d.
Apl̄i.1 cor.12.
Prophetæ.
Doctores ad qd cōſtituti.
Caput,Chr̄s.
Corpus,eccleſia
Nō ambulandū vt gentes. rom.1.c.
Vetus homo. coloſ.3.b.
Nouus h[illegible] rom.6.a.coloſ.3.b.heb.12. a.1.petr.2.4.a.
Mendacium. zach.8.c.
Iraſci. Pſal.4.b.
Furari. iaco.4.d.
Sermo vitioſus.
Coloſ.3.g.
Imitatores dei.
Dilectio. Ioh.13.d.& 15. b.1.ioh.4.d.
Verbaqualia coloſ.3.a.
2.Theſ.2.a. matt.24.a. mar.13.a. luc.21.b.
Tenebrę.
Lux.
Opera tenebrarum.
Coloſ.4.a.
Rom.12.a. 1.theſ.4.a.
Ebrietas.
Spūs ſanct[illegible].
Grarū actio in corde.
Vxores. 1.Cor.11.a. Coloſ.3.c. 1.pet.3.a.

S T O:ita & mulieres viris ſuis in omnibus. Viri,diligite vxores veſtras,ſicut & C H R I
S T V S dilexit eccleſiam,& ſeipſum tradidit pro ea:vt illam ſanctificaret, mundans eam la- F
uacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam eccleſiam non habentem maculā
aut rugam aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata.Ita & viri debent diligere
vxores ſuas vt corpora ſ[illegible]a.Qui ſuam vxorē diligit:ſeipſum diligit.Nemo enim vnquam car
nem ſuam odio habuit:ſed nutrit & fouet eam,ſicut & C H R I S T V S eccleſiam.quia mē- G
bra ſumus corporis eius:de carne eius & de oſſibus eius.Propter hoc relinquet homo patrem
& matrem ſuam: & adhærebit vxori ſuæ.& erunt duo in carne vna. Sacramentū hoc magnū
eſt.ego autem dico in C H R I S T O & in eccleſia. Veruntamen & vos ſinguli vnuſquiſque
vxorem ſuam ſicut ſeipſum diligat:vxor autem timeat virum ſuum. CAP. VI. A

Filii,obedite parentibus veſtris in domino.hoc enim iuſtum eſt.Honora patrem tuum &
matrem tuam:quod eſt mādatum primum in promiſſione, vt bene ſit tibi,& ſis longæ-
uus ſuper terram. Et vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios veſtros:ſed educa-
te illos in diſciplina & correptione domini. Serui obedite dominis carnalibus, cū timo-
re & tremore,in ſimplicitate cordis veſtri ſicut C H R I S T O:non ad oculū ſeruientes,qua-
ſi hominibus placentes, ſed vt ſerui C H R I S T I,facientes voluntatem dei ex animo: cum B
bona voluntate ſeruientes , ſicut domino & non hominibus . ſcientes quoniam vnuſquiſque
quodcunque fecerit bonum,hoc recipiet à domino,ſiue ſeruus, ſiue liber. Et vos domini ea-
dem facite illis,remittentes minas,ſcientes quòd & illorum & veſter dominus,eſt in cælis:&
perſonarum acceptio non eſt apud eum. De cætero fratres,confortamini in domino,& in
potentia virtutis eius.Induite vos armaturam dei: vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli.
quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem : ſed aduerſus principes &
poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cæle- C
ſtibus.Propterea accipite* armaturam dei:vt poſſitis reſiſtere in die malo,& in omnibus per-
fecti ſtare.State ergo ſuccincti lumbos veſtros in veritate,& induti loricam iuſtitiæ,& calcea-
ti pedes in præparationem euangelii pacis:in omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſi-
tis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere.& galeam ſalutis aſſumite:& gladiū ſpiritus,quod
eſt verbum dei. Per omnem orationem & obſecrationem orātes omni tempore in ſpiri-
tu:& in ipſo vigilantes in omni inſtantia, & obſecratione pro omnibus ſanctis:& pro me, vt D
detur mihi ſermo in apertione oris mei cum fiducia,notum facere myſterium euangelii,pro
quo legatione fungor in catena,ita vt in ipſo audeam,prout oportet me,loqui. Vt autem
& vos ſciatis quæ circa me ſunt, quid agam: omnia vobis nota faciet Tychicus, chariſſimus
frater & fidelis miniſter in domino:quem miſi ad vos in hoc ipſum, vt cognoſcatis quæ cir-
ca nos ſunt,& conſoletur corda veſtra. Pax fratribus & charitas cum fide à deo patre no-
ſtro,& domino I E S V C H R I S T O. Gratia cum omnibus qui diligūt dominum noſtrū
I E S V M C H R I S T V M in incorruptione. A M E N.

*

Mariti. coloſ.3.c.
Eccleſiā ſuā mūdat Chrs.
Gen.2.d.mat.19.a.mar.10.a 1.cor.6.d.
Filij.coloſ.3.d
Exod.20.c. deu.5.c.eccſi.3.b.matt.15.a. marc.7.d.
Patres.
Serui.coloſ.3.d.tit.2.c.1.petri 2.c.
Domini.
Deut.10.d.2.pa.19.c.iob.34.b.ſap.6.b.eccſi.35.b. rom.2.b.gal.2.b.coloſ.3.d. act.10.e.1.pet.1.c.
Armatura dei.
1.Theſ.5.b. iſa.59.c.
Oratio. Coloſ.4.a. 2.theſ.3.a.
Petit Paulus orones fratrū
Tychicus.
Pax. Charitas. Fides.

¶in verbo vitę,] per verbum,
¶immaculata.] irreprehenſibilis.
¶in carne vna.] in carnē vnā. (vl,è duob⁹ fiet vna caro.)
¶Sacramentū] Myſterium
¶timeat] vl,reuereatur
¶quaſi hoībus placētes,] velut hoīb⁹ placere ſtudentes,
¶bona volūtate] beneuolentia
¶De cætero] Quod ſupereſt
¶confortamini ī domino,] ſitis fortes per Chriſtum,
¶inſidias] aſſultus
¶rectores tenebrarū harū,] dños,rectores tenebrarū ſeculi huius,
¶ſpūalia nequitiæ] ſpūales nequitias
*vniuerſam
¶in oīb⁹ pfecti] oīb⁹ perfectis
¶loricam] toracem
¶in præparationem euangelij] vt parati ſitis ad euangelium
¶in ipſo] in hoc ipſū
¶inſtātia] ſedulitate
¶fiducia,] libertate,
¶notū facere] vt notum faciam
¶circa me ſunt,] ad me pertinent,
¶quæ circa nos ſūt,] de rebus noſtris,
¶incorruptione.] vl, ſynceritate.

*Miſſa fuit è Roma ad Epheſios per Tychicum.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM PAVLI AD PHILIPPENSES.

PHILIPPENSES, ſunt Macedones. Hi accepto verbo veritatis, perſtiterunt in fide, nec receperunt falſos apoſtolos. Hos collaudat apoſtolus, ſcribens eis à Roma de carcere, per Epaphroditum.

Epiſtola Pauli ad Philippenſes.

A P AVLVS & Timótheus ſerui IESV CHRISTI: omnibus Sancti.
ſanctis in CHRISTO IESV, qui ſunt Philippis cum epiſco-
pis & diaconis, gratia vobis & pax à deo patre noſtro, & domino
IESV CHRISTO.
Gratias ago deo meo in omni memoria veſtri ſemper in cun- Gratias agẽs Paulus, orat pro Philippẽſibus.
ctis orationibus meis pro omnibus vobis: cum gaudio deprecatio-
nem faciens ſuper communicatione veſtra in euangelio CHRI-
STI à prima die vſque nunc. confidens hoc ipſum quia qui cœpit Opus bonũ, fides à deo data.
in vobis opus bonũ, perficiet vſque in diẽ CHRISTI IESV:
ſicut eſt mihi iuſtu hoc ſentire pro omnibus vobis: eò quòd habeã vos in corde, & in vinculis
B meis, & in defenſione, & confirmatione euangelii, ſocios gaudii mei omnes vos eſſe. Teſtis
enim mihi eſt deus quomodo cupiã omnes vos in viſceribus IESV CHRISTI. Et hoc Charitas.
oro, vt charitas veſtra magis ac magis abũdet in omni ſcientia & in omni ſenſu: vt probetis
potiora, vt ſitis ſynceri & ſine offenſa in diem CHRISTI, repleti fructu iuſtitiæ per IE-
SVM CHRISTVM, in gloriã & laudẽ dei. Scire autẽ vos volo fratres, quòd quæ cir- Vincula Pauli.
ca me ſunt, magis ad profectũ venerũt euãgelii: ita vt vincula mea manifeſta fierẽt in CHRI
STO in omni prætorio & in cæteris omnibus, vt plures è fratribus in domino cõfidentes in
vinculis meis, abundantius auderent ſine timore verbum dei loqui. Quidam quidem & pro- Chr̃s annuntiat᷒ à varijs.
pter inuidiam & contentionem: quidam autem & propter bonã volũtatem CHRISTVM
prædicant. Quidam ex charitate: ſcientes quoniam in defenſionem euangelii poſitus ſum.
C Quidam autẽ ex contentione CHRISTVM annuntiant non ſyncere: exiſtimantes preſ-
ſuram ſe ſuſcitare vinculis meis. Quid enim? Dum omni modo ſiue per occaſionem ſiue per
veritatẽ CHRISTVS annuntietur: & in hoc gaudeo, ſed & gaudebo. Scio enim quia hoc
mihi proueniet ad ſalutẽ, per veſtrã orationem & ſubminiſtrationẽ ſpiritus IESV CHRI-
STI, ſecundum expectationem & ſpem meam, quòd in nullo confundar, ſed in omni fidu-
cia ſicut ſemper, & nũc magnificabitur CHRISTVS in corpore meo, ſiue per vitam, ſi-
ue per mortem. Mihi enim viuere CHRISTVS eſt: & mori lucrũ. Quòd ſi viuere in car Cupit mori Paulus, & manere propter fratres.
ne: hic mihi fructus operis eſt. & quid eligam ignoro. Coartor autem è duobus: deſyderiũ ha-
bẽs diſſolui & eſſe cum CHRISTO, multo magis melius: permanere autem in carne, ne-
D ceſſarium propter vos. Et hoc confidens, ſcio quia manebo & permanebo omnibus vobis ad
profectum veſtrum & gaudium fidei: vt gratulatio veſtra abũdet in CHRISTO IESV
in me, per meum aduentum iterum ad vos. Tantum digne euangelio CHRISTI con- Cõuerſatio.
uerſemini: vt ſiue cum venero & videro vos, ſiue abſens, audiam de vobis quia ſtatis in vno
ſpiritu, vnanimes, collaborantes fidei euangelii. Et in nullo terreamini ab aduerſariis, quæ il
lis eſt cauſa perditionis: vobis autem ſalutis, & hoc à deo. quia vobis donatũ eſt pro CHRI- Pati p Chr̃o, donum dei.
STO, non ſolum vt in eum credatis, ſed vt etiam pro illo patiamini, idem certamen haben-
tes quale & vidiſtis in me, & nunc auditis de me.

CAP. II.

A SI qua ergo conſolatio in CHRISTO, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpi- Ad cõcordiã ĩuitat Paul᷒.
ritus, ſi qua viſcera miſerationis: implete gaudium meum, vt idem ſapiatis, eandem cha-
ritatem habentes, vnanimes, idipſum ſentientes. nihil per contentionem neque per inanem Contentio. Gloria ĩanis.
gloriam: ſed in humilitate, ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes. non quæ ſua ſunt ſinguli con-
ſyderantes: ſed ea quæ aliorum. Hoc enim ſentite in vobis quod & in CHRISTO IESV, Chr̃s humilis cõſyderand᷒.
qui cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed ſemetipſum
exinaniuit formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt Heb. 2. b.
B homo. Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortẽ: mortem autẽ crucis. Propter

diaconis: miniſtris
ſuper cõmunicatione veſtra in euãgelio Chr̃i: quòd veneritis in cõmunionem euangelij.
confidens: perſuaſum habens
ſocios gaudij mei oẽs vos ſitis: cũ ſitis oẽs mihi conſortes gratiæ.
ſenſu: intelligẽtia:
potiora: præſtantia.
ſyncere: pure:
ſuſcitare: vel, addere
fiducia: libertate
hic: ea res
cõfidẽs: exploratũ habens.
collaborantes: concertantes
ſocietas: cõmunio
ſapiatis: ſentiatis, (i. ſitis concordes.)
Hoc eñ ſentite in vobis, quod: Is eñ affectus ſit i vobis, qui fuit
habitu: figura

quod & deus exaltauit illum:& donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen: vt in nomi
ne I E S V omne genu flectatur,cæleſtium, terreſtrium, & infernorũ:& omnis lingua confi-
teatur quia dominus, I E S V S C H R I S T V S in gloriam eſt dei patris. Itaque cha-
riſſimi mei,ſicut ſemper obediſtis:non vt in præſentia mea tantum, ſed multo magis nũc in
abſentia mea,cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini.Deus eſt enim qui operatur
in vobis & velle & perficere, pro bona volũtate.Omnia autem facite ſine murmurationibus
& hæſitationibus: vt ſitis ſine querela, & ſimplices filii dei, ſine reprehenſione in medio na-
tionis prauæ & peruerſæ.inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo: verbum vitæ continē- C
tes ad gloriam meam in diem C H R I S T I,quia non in vacuum cucurri, neque in vacuũ
laboraui.Sed etſi immolor ſupra ſacrificium & obſequium fidei veſtræ:gaudeo,& congratu-
lor omnibus vobis.Idipſum autem & vos gaudete,& congratulamini mihi. Spero autem
in domino I E S V,Timótheum me cito mittere ad vos: vt & ego bono animo ſim, cogni-
tis quæ circa vos ſunt.Neminē enim habeo tam vnanimem,qui ſyncera affectione pro vobis
ſolicitus ſit. Omnes enim quæ ſua ſunt quærunt: non quæ ſunt I E S V C H R I S T I. Ex-
perimentum autem eius cognoſcite, quia ſicut patri filius,mecũ ſeruiuit in euangelio.Hunc
igitur ſpero me mittere ad vos, mox vt videro quæ circa me ſunt. Cõfido autem in domino
quoniã & ipſe veniam ad vos cito.Neceſſarium autem exiſtimaui,Epaphroditum fratrem& D
cooperatorem & cõmilitonem meũ,veſtrum autē apoſtolum,& miniſtrum neceſſitatis meæ,
mittere ad vos.quoniam quidem omnes vos deſyderabat:& mœſtus erat, propterea quòd au
dieratis illum infirmatum.Nam & infirmatus eſt vſque ad mortē:ſed deus miſertus eſt eius:
non ſolum autem eius,verumetiam & mei, ne triſtitiam ſuper triſtitiam haberem. Feſtinan-
tius ergo miſi illum:vt viſo eo, iterum gaudeatis, & ego ſine triſtitia ſim.Excipite itaque il-
lum cum omni gaudio in domino: & eiuſmodi cum honore habetote. quoniã propter opus
C H R I S T I,vſque ad mortem acceſſit:tradens animam ſuam,vt impleret id quod ex vo-
bis deerat erga meum obſequium.

CAP. III.

D E cætero fratres mei,gaudete in domino.Eadem vobis ſcribere,mihi quidē non pigrũ: A
vobis autem neceſſarium.videte canes,videte malos operarios, videte conciſionē. Nos
enim ſumus circunciſio, qui ſpiritu ſeruimus deo: & gloriamur in C H R I S T O I E S V,
& non in carne fiduciam habentes,quanquam & ego habeam confidentiam in carne.Si quis
alius videtur confidere in carne:ego magis,circunciſus octauo die,ex genere Iſrael, de tribu
Beniamin,Hebræus ex Hebræis,ſecundũ legem phariſæus, ſecundum æmulationē perſequēs
eccleſiã dei,ſecundum iuſtitiam quæ in lege eſt conuerſatus ſine querela. Sed quæ mihi fue- B
runt lucra,hæc arbitratus ſum propter C H R I S T V M detrimenta.Veruntamen exiſtimo
omnia detrimentũ eſſe propter eminentē ſcientiã I E S V C H R I S T I domini mei: pro-
pter quē omnia detrimentũ feci,& arbitror vt ſtercora, vt C H R I S T V M lucrifaciam, vt
& inueniar in illo non habens meam iuſtitiã quæ ex lege eſt, ſed illã quæ ex fide eſt C H R I-
S T I,quæ ex deo eſt iuſtitia in fide: ad cognoſcendum illum, & virtutē reſurrectionis eius,&
ſocietatē paſſionum illius:cõfiguratus morti eius, ſi quo modo occurram ad reſurrectionem
quæ eſt ex mortuis.Non quòd iam acceperim,aut iam perfectus ſim:ſequor autē,ſi quo mo- C
do comprehendam in quo & comprehenſus ſum à C H R I S T O I E S V.Fratres, ego me
non arbitror comprehendiſſe. Vnum autem: quæ quidem retro ſunt obliuiſcens, ad ea verò
quæ ſunt priora extendens meipſum,ad deſtinatum perſequor,ad brauium ſupernæ vocatio-
nis dei in C H R I S T O I E S V.Quicunque ergo perfecti ſumus,hoc ſentiamus:& ſi quid
aliter ſapitis, & hoc vobis deus reuelabit. Veruntamen ad quod peruenimus, vt idem ſapia-
mus,in eadē permaneamus regula. Imitatores mei eſtote fratres:& obſeruate eos qui ita D
ambulant ſicut habetis formam nos. Multi enim ambulant quos ſæpe dicebam vobis(nũc au
tem & flens dico)inimicos crucis C H R I S T I:quorũ finis interitus:quorũ deus,venter eſt:
& gloria in confuſione ipſorum qui terrena ſapiunt. Noſtra autē conuerſatio in cælis eſt: vn-
de etiam ſaluatorem expectamus dominum noſtrum I E S V M C H R I S T V M,qui re-
formabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ, ſecundũ operationē
virtutis ſuæ qua etiam poſſit ſubiicere ſibi omnia.

CAP. IIII.

I Taque fratres mei chariſſimi & deſyderatiſſimi,gaudium meum & corona mea:ſic ſtate A
in domino chariſſimi. Euodiã rogo & Syntychen deprecor, idipſum ſapere in domino.

Left margin notes:

I E S V S. Rom.14.b. iſa.45.d.

Velle & perficere dat de⁹. Murmuratio 1.pet.4.c. Filij dei.

Luminaria.

Timótheus qualis. act.16.a.

1.Cor.15.b.

Gaudere in deo.

Circunciſio.

Præter cognitionē vnius Chr̄i, oĩa nihilifacit Paulus. act.23.b.

Imitandus Paulus.

Rom.16.c.

Conuerſatio in cælis.

Right margin notes:

¶peruerſę.]tortuoſę.

¶ad gloriã meam] vł, vt glriari poſſim

¶obſequiũ]hoſtiam

¶Experimentũ]Probationem

¶cognoſcite,]cognoſcitis,

¶quę circa me ſũt.] vł, mea negotia.

¶neceſſitatis meæ,] in neceſſitate mea,

¶Feſtinãtius]vł, Studioſius

¶ſine triſtitia ſim.] magis vacē dolore.

¶cũ honore] in p̄tio

¶tradens aĩam ſuã,] vł, non habita ratione vitæ,

¶De cætero]Quod ſupereſt

¶mihi quidē non pigrũ:]me quidē haud piget:

¶neceſſariũ.]tutũ.

¶videte]cauete & infra.

¶Verũtamen]Quin etiam

¶ſequor]ſector

¶autē:]ſub. ago,

¶deſtinatũ]pręfixũ ſignũ(ſcopum)

¶brauium]palmam (præmium)

¶ſapitis,]ſentitis,

¶ſapiamus,]ſentiamus,

¶reformabit]vł, transfigurabit

¶hũilitatis noſtræ] noſtrũ humile(abiectum)

¶configuratum]vt fiat conforme

¶idipſum ſapere]vł, vt ſint concordes

Etiam rogo & te germane compar, adiuua illas quæ mecū laborauerunt in euangelio cū Clemente,& cæteris adiutoribus meis,quorū nomina ſunt in libro vitæ. Gaudete in domino ſemper:iterum dico gaudete. Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus. Dominus prope eſt. Nihil ſoliciti ſitis:ſed in omni oratione & obſecratione cū gratiarū actione petitiones veſtræ innoteſcant apud deū. Et pax dei quæ exuperat omnē ſenſum, cuſtodiat corda veſtra & intelligentias veſtras in CHRISTO IESV. De cætero fratres,quæcunque ſunt vera, quæcunq; pudica,quæcunque iuſta,quæcūque ſancta,quæcunque amabilia,quæcunque bonæ famæ,ſi qua virtus,ſi qua laus diſciplinæ,hæc cogitate. Quæ & didiciſtis,& accepiſtis,& audiſtis,& vidiſtis in me:hæc agite,& deus pacis erit vobiſcū. Gauiſus ſum autē in domino vehementer quoniā tandē aliquādo refloruiſtis pro me ſentire,ſicut & ſentiebatis:occupati autē eratis. Non quaſi propter penuriā dico. ego enim didici,in quibus ſum, ſufficiens eſſe. Scio & humiliari:ſcio & abundare,vbiq; & in omnibus inſtitutus ſum:& ſatiari,& eſurire,& abundare,& penuriam pati. omnia poſſum in eo qui me confortat. Veruntamen bene feciſtis communicantes tribulationi meæ. Scitis autem & vos Philippenſes,quòd in principio euangelii, quando profectus ſum à Macedonia, nulla mihi eccleſia communicauit in ratione dati & accepti,niſi vos ſoli. quia & Theſſalonicam,ſemel & bis in vſum mihi miſiſtis. Non quòd quæro datum:ſed requiro fructum abundantem in rationē veſtram. Habeo autē omnia, & abundo:repletus ſum,acceptis ab Epaphrodito quæ miſiſtis,in odorem ſuauitatis,hoſtiā acceptā, placentem deo. Deus autem meus impleat omne deſyderium veſtrum, ſecundū diuitias ſuas in gloria, in CHRISTO IESV. Deo autem & patri noſtro gloria in ſecula ſeculorum. Amen. Salutate omnem ſanctum in CHRISTO IESV. Salutant vos qui mecum ſunt,fratres. Salutant vos omnes ſancti:maxime autem qui de Cæſaris domo ſunt. Gratia domini noſtri IESV CHRISTI cum ſpiritu veſtro. AMEN.

Left margin notes: ᶠgermane compar,ˡ cōpar germana(vl', ingenua coniunx,) — B ᶠſenſum,ˡitellectū, ᶠDe cætero ˡQuod reliquum eſt, ᶠpudica,ˡhoneſta,(vl',verecunda,) ᶠſctā,ˡpura(caſta) ᶠamabilia,ˡaccommoda, ᶠbonæ famæ,ˡlaudabilia(vl', boni ominis, ►diſciplinæ, — C ᶠquoniā tandē &c.ˡ qiā tandē reuiguit veſtra ꝑ me ſolicitudo,in eo ī quo & ſolliciti eratis:verum deerat opportunitas. ᶠſufficiensˡ cōtētus ᶠin eo qui me cōfortat.ˡper CHRISTVM q me corroborat. — D ᶠdati & accepti,ˡ dādi & accipiendi, ᶠbis in vſumˡ iterū ad egeſtatem ᶠdatū:ˡmunus:(donum:) ᶠplacentēˡ vl', gratā ᶠoē deſyderium veſtrū,ˡoēm neceſſitatem(vl',indigentiā) veſtram, ᶠſpiritu veſtro.ˡ omnibus vobis. *Scripta eſt è Roma,ꝑ Epaphroditū.

Right margin notes: Gaudium. Modeſtia. Solicitudo. Oratio. Pax. Cogitatiões. Miniſtrāt tēporalia Philippēſes Paulo neceſſitatē patienti. Hoſtia accepta. Rom.12.a. Sancti.

*

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM PAVLI AD COLOSSENSES.

COLOSSENSES, & hi, ſicut Laodicenſes, ſunt Aſiani. Et ipſi præuenti erant à pſeudapoſtolis. Nec ad hos acceſſit ipſe apoſtolus : ſed & hos per epiſtolam corrigit. Audierant enim verbum ab Archippo: qui & miniſterium in eos accepit. Ergo apoſtolus iam ligatus,ſcribit eis ab Epheſo per Tychicum diaconum, & Oneſium acolythum.

Epiſtola Pauli ad Coloſſenſes.

PAVLVS apoſtolus IESV CHRISTI per voluntatem dei, & Timótheus frater:iis qui ſunt Coloſſis ſanctis & fidelibus fratribus in CHRISTO IESV,gratia vobis & pax à deo patre noſtro*.

Gratias agimus deo & patri domini noſtri IESV CHRISTI,ſemper pro vobis orantes:audientes fidē veſtrā in CHRISTO IESV,& dilectionē quam habetis in ſanctos omnes, propter ſpem quæ repoſita eſt vobis in cælis, quā audiſtis in verbo veritatis euangelii,quod peruenit ad vos, ſicut & in vniuerſo mundo eſt,& fructificat,& creſcit,ſicut & in vobis ex ea die qua audiſtis & cognouiſtis gratiam dei in veritate, ſicut didiciſtis ab Epaphra chariſſimo conſeruo noſtro, qui eſt fidelis pro vobis miniſter CHRISTI IESV,qui etiam manifeſtauit nobis dilectionem veſtram in ſpiritu. Ideò & nos ex qua die audiuimus,non ceſſamus pro vobis orantes & poſtulantes vt impleamini agnitione voluntatis eius in omni ſapientia & intellectu ſpirituali:vt ambuletis digne deo,per omnia placentes,in omni opere bono fructificātes,& creſcentes in ſcientia dei,in omni virtute confortati ſecundū potentiam claritatis eius, in omni patientia & longanimitate: cū gaudio gratias agentes deo patri qui dignos nos fecit in partē ſortis ſanctorum in lumine,qui eripuit nos de poteſtate tenebrarū,& tranſtulit in regnum filii dilectionis ſuæ,in quo habemus redemptionem*,& remiſſionē peccatorum, qui eſt imago

Left margin notes: A *& domino IESV CHRISTO. ᶠꝑ vobis orantes:ˡ de vobis cū oram⁹: ᶠquā audiſtis in verbo veritatisˡde qua prius audieratis per ſermonem veracem ►& creſcit, ᶠin veritate,ˡ per veritatem, — B ᶠſciētiaˡ agnitione ᶠvirtute confortatiˡ robore corroborati ᶠdignosˡidoneos ᶠin partemˡad participationem ᶠdilectionis ſuæ,ˡ .i.ſibi dilecti, *p ſanguinē ipſius ►,& — C

Right margin notes: Gratiarum actio ob fidē & dilectionē Coloſſ. Epaphras. Orat Paulus ꝑ Coloſſ. Beneficia dei erga nos per Chriſtum.

dei inuiſibilis,primogenitus omnis creaturæ,quoniam in ipſo condita ſunt vniuerſa in cælis
& in terra,viſibilia & inuiſibilia,ſiue throni,ſiue dominationes,ſiue principatus, ſiue pote-
ſtates,omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt,& ipſe eſt ante omnes,& omnia in ipſo cōſtāt.
Et ipſe eſt caput corporis eccleſiæ,qui eſt principium,primogenitus ex mortuis: vt ſit in om
nibus ipſe primatum tenens.quia in ipſo complacuit omnem plenitudinē inhabitare: & per
eum reconciliare omnia in ipſum,pacificans per ſanguinem crucis eius ſiue quæ in terris,ſi-
ue quæ in cælis ſunt. Et vos cū eſſetis aliquando alienati & inimici ſenſu,in operibus ma-
lis:nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem,exhibere vos ſanctos & im-
maculatos & irreprehenſibiles coram ipſo: ſi tamen permanetis in fide fundati & ſtabiles,
& immobiles à ſpe euangelii quod audiſtis, quod prædicatū eſt in vniuerſa creatura quæ ſub
cælo eſt,cuius factus ſum ego Paulus miniſter.Qui nunc gaudeo in paſſionibus* pro vobis,&
adimpleo ea quæ deſunt paſſionum CHRISTI, in carne mea pro corpore eius quod eſt
eccleſia.Cuius factus ſum ego miniſter ſecūdum diſpēſationem dei quæ data eſt mihi in vo-
bis,vt impleam verbum dei,myſterium quod abſconditū fuit à ſeculis & generationibus,nūc
autem manifeſtatum eſt ſanctis eius,quibus voluit deus notas facere diuitias gloriæ ſacramē
ti huius in gentibus,quod eſt CHRISTVS,in vobis ſpes gloriæ, quem nos annūtiamus,
corripientes omnem hominem,& docentes omnem hominem in omni ſapientia,vt exhibe-
amus omnem hominem perfectum in CHRISTO IESV.in quo & laboro, certādo ſe-
cundum operationem eius quam operatur in me in virtute.

Caput eccl'ię, Chr's 1.cor.15. c.apoc.1.b.

Sancti & mū di p Chr'm

Fides mūdās.

Spes.

Afflictiones Pauli.

Myſteriū dei reuelatū ſanctis.

¶in ipſo]per illum

¶in ipſum,]erga ſe,

¶ſenſu,]mente,

¶eius]ſuæ

¶exhibere]vt exhiberet

¶immaculatos]in-

D culpatos

*meis

¶adimpleo ea quæ deſunt paſſionum] ſuppleo quod deeſt afflictionibus

¶notas facere diuitias]notum facere quæ ſint diuitiæ

¶ſacramenti]myſterij(arcani)

¶in quo & laboro,] ad quod etiā enitor,

¶in virtute.]per virtutem.

CAP. II.

A

VOlo enim vos ſcire qualem ſolicitudinem habeam pro vobis & pro iis qui ſunt Laodi-
ceæ,& quicunque non viderunt faciem meam in carne: vt conſolentur corda ipſorum,
inſtructi in charitate,& in omnes diuitias plenitudinis intellectus in agnitionem myſterii dei
& patris & CHRISTI IESV, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſcon-
diti.Hoc autem dico,vt nemo vos decipiat in ſublimitate ſermonum.Nam etſi corpore ab-
ſens ſum:ſed ſpiritu vobiſcum ſum,gaudens,& videns ordinem veſtrum,& firmamentū eius
quæ in CHRISTO eſt, fidei veſtræ. Sicut ergo accepiſtis IESVM CHRISTVM
dominum,in ipſo ambulate,radicati & ſuperædificati in ipſo,& confirmati in fide ſicut & di
diciſtis,abundantes in illo in gratiarum actione. Videte ne quis vos decipiat per philoſophiā
& inanē fallaciam:ſecundum traditionē hominum,ſecundū elementa mundi, & non ſecun-
dum CHRISTVM. quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: &
eſtis in illo repleti,qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis:in quo & circuncīſi eſtis cir-
cunciſione nō manufacta in expoliatione corporis carnis,ſed in circūciſione CHRISTI,
conſepulti ei in baptiſmo.in quo & *reſurrexiſtis per fidem operationis dei,qui ſuſcitauit il-
lum à mortuis. Et vos cum mortui eſſetis in delictis & præputio carnis veſtræ,conuiuifi-
cauit cum illo:donās vobis omnia delicta,delens quod aduerſus nos erat, chirographum de-
creti,quod erat contrarium nobis. & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci: & expolians
principatus & poteſtates traduxit confidenter palám,triumphans illos in ſemetipſo. Ne-
mo ergo vos iudicet in cibo aut in potu,aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut ſabbatho-
rum:quæ ſunt vmbra futurorum,corpus autem CHRISTI. Nemo vos ſeducat volens: in
humilitate & religione angelorum,quæ nō vidit ambulans, fruſtra inflatus ſenſu carnis ſuæ,
& non tenens caput ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones ſubminiſtratum & cō-
ſtructū creſcit in augmentum dei. Si ergo mortui eſtis cū CHRISTO ab elemētis huius
mundi:quid adhuc tanquam viuētes in mundo decernitis,Ne tetigeris,neque guſtaueris,ne-
que contrectaueris?quæ ſunt omnia in interitu ipſo vſu,ſecundum præcepta & doctrinas ho-
minum.quæ ſunt rationem quidē habentia ſapientiæ in ſuperſtitione & humilitate,& nō ad
parcendum corpori,non in honore aliquo ad ſaturitatem carnis.

Hortatur Coloſſenſes,ne verbis elegātib⁹ abducātur à fide in Chriſtum.

1.Cor.5.b.

Circunciſio.

De cibis,feſtis,& conſtitutionib⁹ hominum. Mat.24.a.

¶inſtructi]cōpacti (connexi)

¶plenitudinis]certę perſuaſionis

¶in ſublimitate]probabilitate

¶firmamentum]ſoliditatem

¶radicati & ſuperædificati in ipſo,& con

B firmati]ſic vt radices habeatis in illo fixas,& in illo ſuperſtruamini, cōfirmeminique

¶decipiat]deprędetur(in prędam abducat)

¶in expoliatiōe corporis carnis,ſed in circunciſione],dum exuiſtis corpus peccatorum carnis per

C circunciſionem

¶ei]ſimul cum illo

*ſimul

¶in delictis & præputio]per delicta & prępucium

¶decreti, quod erat contrarium nobis.] quod erat contrariū nobis per decreta.

¶traduxit cōfiden-

D ter]oſtētauit

¶illos]de illis

¶neomeniæ,]nouilunij,

¶ſeducat volēs:]pręmiū intercipiat(vſ, ſcopū trāſponat)ſata opera:

¶religione]ſuperſtitione

¶ſenſu]à mente

¶cōſtructū]cōpactū

¶in augmentū dei.]vſ,ad magnitudinē quā deus det. ►huius ¶decernitis,]decretis tenemini,(decretis oneramini,) ¶ſunt omnia in īteritu ipſo vſu,] oīa ipſo pereunt abuſu, ¶quæ ſunt &c.]quæ ſermonē quidē habent ſapientiæ(vſ,quæ verbo tenus quidē habēt ſpeciē ſapientiæ)per ſuperſtitionem,ac humilitatē animi & læſionē corporis,non per honorē aliquē ad expletionē carnis.

CAP. III.

A

IGitur ſi conſurrexiſtis cū CHRISTO: quæ ſurſum ſunt quærite, vbi CHRISTVS
eſt in dextera dei ſedens.quæ ſurſum ſunt ſapite: nō quæ ſuper terrā. Mortui enim eſtis:
& vita veſtra eſt abſcondita cum CHRISTO in deo . Cum autem CHRISTVS ap-
paruerit,vita veſtra:tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria. Mortificate ergo membra
veſtra quæ ſunt ſuper terram,fornicationem,immunditiam,libidinem,concupiſcētiam ma-

Cæleſtia quęrenda.

Mortificāda membra. ephe.5.a.

¶quæ ſurſum ſunt] ſuperna & infera.

¶ſapite:]curate:

¶quę ſuper terram.] terreſtria.

¶libidinem,]mollitiem,

lam,& auaritiã quæ eſt ſimulachrorũ ſeruitus. propter quæ,venit ira dei ſuper filios incredu
litatis.in quibus ambulaſtis aliquando,cum viueretis in illis.Nunc autẽ deponite & vos om-
B nia:iram,indignationem,malitiam,blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro. Nolite
mentiri inuicem:expoliãtes vos veterem hominem cum actibus ſuis,& induentes nouũ eum
qui renouatur in agnitionem,ſecundum imaginem eius qui creauit illum. vbi non eſt gen-
tilis & Iudæus, circunciſio & præputium,barbarus & Scytha,ſeruus & liber: ſed omnia & in
omnibus CHRISTVS.Induite vos ergo ſicut electi dei, ſancti, & dilecti viſcera miſeri-
cordiæ,benignitatem,humilitatem,modeſtiam,patientiam.ſupportantes inuicem:& donan
tes vobiſmetipſis ſi quis aduerſus aliquem habet querelam. ſicut & dominus donauit vobis:
C ita & vos.Super omnia autẽ hæc,charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis. & pax
CHRISTI exultet in cordibus veſtris,in quã & vocati eſtis in vno corpore:& grati eſto-
te.Verbum CHRISTI habitet in vobis abundanter,in omni ſapientia:docentes & com
monẽtes voſmetipſos,in pſalmis,hymnis & canticis ſpiritualibus,in gratia cantãtes in cor-
dibus veſtris deo.Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere:omnia in nomine domi-
ni noſtri IESV CHRISTI,gratias agẽtes deo & patri per ipſum. Mulieres,ſubditæ
eſtote*viris,ſicut oportet,in domino. Viri,diligite vxores veſtras:& nolite amari eſſe ad
D illas. Filii,obedite parentibus per omnia.hoc enim placitũ eſt in domino. Patres,no
lite ad indignationem prouocare filios veſtros:vt non puſillo animo fiant. Serui,obedi-
te per omnia dominis carnalibus,non ad oculum ſeruientes quaſi hominibus placentes,ſed
in ſimplicitate cordis,timentes deum. Quodcunque facitis,ex animo operamini ſicut domi
no & non hominibus:ſcientes quòd à domino accipietis retributionem hæreditatis. Domi-
no*CHRISTO ſeruite. qui enim iniuriam facit:recipiet id quod inique geſſit, & nõ eſt
perſonarum acceptio apud deum.

CAP. IIII.

A DOmini,quod iuſtum eſt & æquum,ſeruis præſtate:ſcientes quòd & vos dominũ habetis
in cælo. Orationi inſtate:vigilãtes in ea in gratiarum actione. orantes ſimul & pro
nobis,vt deus aperiat nobis oſtium ſermonis ad loquendum myſterium CHRISTI(pro-
pter quod etiã vinctus ſum)vt manifeſtem illud ita vt oportet me loqui. In ſapientia am-
bulate ad eos qui foris ſunt:tẽpus redimentes. Sermo veſter ſemper in gratia ſale ſit con-
B ditus:vt ſciatis quomodo oporteat vos vnicuique reſpondere.Quæ circa me ſunt,omnia vo-
bis nota faciet Tychicus chariſſimus frater,& fidelis miniſter,& cõſeruus in domino:quem
miſi ad vos ad hoc ipſum vt cognoſcat quæ circa vos ſunt, & conſoletur corda veſtra cum
Oneſimo chariſſimo & fideli fratre qui ex vobis eſt:qui omnia quæ hic aguntur,nota facient
vobis. Salutat vos Ariſtarchus concaptiuus meus,& Marcus cõſobrinus Barnabæ(de quo
C accepiſtis mandata,Si venerit ad vos,ſuſcipite illum) & Ieſus qui dicitur Iuſtus:qui ſunt ex
circunciſione.hi ſoli ſunt adiutores mei in regno dei:qui mihi fuerũt ſolatio. Salutat vos
Epaphras qui ex vobis eſt,ſeruus CHRISTI IESV,ſemper ſolicitus pro vobis in ora-
tionibus,vt ſtetis perfecti & pleni in omni voluntate dei. Teſtimonium enim illi perhibeo
quòd habet multum laborem pro vobis,& pro iis qui ſunt Laodiceæ,& qui Hierapoli. Salu-
D tat vos Lucas medicus chariſſimus, & Demas. Salutate fratres qui ſunt Laodiceæ: & Nym-
pham,& quæ in domo eius eſt eccleſiam.Et cum lecta fuerit apud vos epiſtola hæc,facite vt
& in Laodicenſium eccleſia legatur: & ea quæ Laodicenſium eſt, vt vobis legatur. Et dicite
Archippo, Vide miniſterium quod accepiſti in domino,vt illud impleas. Salutatio: mea
manu Pauli. Memores eſtote vinculorũ meorũ.Gratia domini noſtri IESV CHRI-
STI vobiſcum.AMEN.

*

Marginal glosses (left):

¶incredulitatis.] incredulos.(inobediẽtes)
¶in quibus] vl, inter quos(ſub.filios incredulos)
¶blaſphemiã,] maledicentiam,
¶expoliantes] poſteaquam exuiſtis
¶in agnitionẽ,ſecũdũ] ad agnitionẽ,&
¶benignitatẽ,humilitatẽ,modeſtiã, patiẽtiã.] comitatem, modeſtiã, mãſuetudinem,lenitatem.
¶dñs] CHRISTVS
¶exultet] pmij loco detur (cõtingat,aut palmã ferat)
¶voſmetipſos,] voſ inuicem,
*proprijs
¶amari] amarulenti
¶i dño.] vl, domino.
ad indignationẽ
¶puſillo aĩo fiãt.] deſpõdeãt animũ.(vl, aĩo deijciantur)
*enim
¶ſeruite.] vl, ſeruitis.
¶iiuriã facit:] iniuſte agit:
¶acceptio apđ deũ.] reſpectus.
¶tempus] opportunitatem
¶adiutores] cooperarij
¶ſolicitus] anxie laborans
¶pleni] completi
¶eccleſiã.] vl, cõgregationem.
¶lecta] recitata & infra.
¶ea quæ Laodicẽſiũ eſt,] ea quæ ſcripta eſt ex Laodicea,
dñi noſtri IESV CHRISTI.
*Miſſa è Roma per Tychicũ & Oneſimum.

Marginal references (right):

Roma.6.a. ephe.4.e.heb. 12.a.1.pet.2.a. & 4.a.
Vet⁹ homo.
Nou⁹ homo.
Indumenta Chrĩanorũ. ephe.6.b.
Oĩa propter Chrm facienda.1 cor.10.g.
Vxores.eph.5 e.1.pet.3.a.
Mariti.
Filii.ephe.6.a
Patres.
Ephe.6.a.tit.2.c.1.pet.2.c.
Sapien.6.b. roma.2.b.
Domini.
Orõ luc.18.a. 1.theſ.5.d.
Ephe.6.c. 2.theſ.3.a.
Sapientia. ephe.5.d.
Sermo.
Ariſtarchus.
Marcus.
Ieſus Iuſtus.
Epaphras.
Lucas. 2.tim.4.e.
Archippus.

ARGVMENTVM IN PRIMAM EPISTOLAM PAVLI AD THESSALONICENSES.

THESSALONICENSES, ſunt Macedones. Hi in CHRISTO IESV accepto verbo veritatis, perſtiterunt in fide: etiam in perſecutione ciuium ſuorum. Præterea nec receperunt falſos apoſtolos, nec ea quæ à falſis apoſtolis dicebãtur. Hos collaudat apoſtolus: ſcribens eis ab Athenis per Tychicum diaconũ, & Oneſimum acolythum.

Epiſt. Pauli ad Theſſalonicenſes prima.

A

PAVLVS & Siluanus & Timótheus eccleſiæ Theſſalonicenſium in deo patre noſtro & domino IESV CHRISTO gratia vobis & pax*.

Gratias agimus deo ſemper pro omnibus vobis: memoriã veſtri facientes in orationibus noſtris ſine intermiſſione, memores operis fidei veſtræ & laboris, & charitatis, & ſuſtinentiæ ſpei domini noſtri IESV CHRISTI, ante deum & patrem noſtrum. B

Gratiarũ actio ꝑpter fidem à deo datam Theſſ.

Scientes fratres dilecti, à deo electionem veſtram: quia euangeliũ noſtrũ non fuit ad vos in ſermone tantũ, ſed & in virtute, & in ſpiritu ſancto, & in plenitudine multa, ſicut ſcitis quales fuerimus in vobis propter vos. C

Electi Theſſalon.

Et vos imitatores noſtri facti eſtis, & domini: excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio ſpiritus ſancti: ita vt facti ſitis forma omnibus credentibus in Macedonia & in Achaia. D A vobis enim diffamatus eſt ſermo domini: non ſolum in Macedonia & in Achaia, ſed & in omni loco fides veſtra quæ eſt ad deũ, profecta eſt, ita vt non ſit nobis neceſſe quicquam loqui. Ipſi enim de nobis annuntiant, qualem introitum habuerimus ad vos: & quomodo cõuerſi eſtis ad deum à ſimulachris ſeruire deo viuo & vero, & expectare filiũ eius de cælis (quem ſuſcitauit ex mortuis) IESVM, qui eripuit nos ab ira ventura.

Euangelium cũ afflictionibus ſuſceptũ. Theſſalonicẽſes prædicãt Chriſtum.

Fides Theſſ.

Pœnitentia.

CAP. II.

A

NAm & ipſi ſcitis fratres introitum noſtrũ ad vos quia nõ inanis fuit: ſed antè paſſi multa & contumeliis affecti (ſicut ſcitis) in Philippis, fiduciam habuimus in deo noſtro loqui ad vos euangeliũ dei in multa ſolicitudine. Exhortatio enim noſtra non de errore, neque de immũditia, neque in dolo: ſed ſicut probati ſumus à deo vt crederetur nobis euangelium, ita loquimur. non quaſi hominibus placentes, ſed deo qui probat corda noſtra. B Neque enim aliquãdo fuimus in ſermone adulationis, ſicut ſcitis: neque in occaſione auaritiæ, deus teſtis eſt: nec quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab aliis. Cum poſſemus vobis oneri eſſe, vt CHRISTI apoſtoli: ſed facti ſumus paruuli in medio veſtri, tanquam ſi nutrix foueat filios ſuos: Ita deſyderantes vos cupide, volebamus tradere vobis nõ ſolũ euangeliũ dei, ſed etiam animas noſtras: quoniã chariſſimi nobis facti eſtis. Memores enim eſtis fratres laboris noſtri & fatigationis. nocte & die operãtes, ne quem veſtrum grauaremus: prædicauimus in vobis euangeliũ dei. C Vos teſtes eſtis & deus, quàm ſanctè & iuſtè & ſine querela vobis qui crediſtis, affuimus: ſicut ſcitis qualiter vnũquenq; veſtrum (ſicut pater filios ſuos) deprecantes vos & conſolantes, teſtificati ſumus vt ambularetis digne deo, qui vocauit vos in ſuum regnũ & gloriam. Ideò & nos gratias agimus deo ſine intermiſſione: quoniã cum accepiſſetis à nobis verbum auditus dei, accepiſtis illud nõ vt verbũ hominũ, ſed (ſicut eſt verè) verbũ dei, qui operatur in vobis qui crediſtis. vos enim imitatores facti eſtis fratres, eccleſiarũ dei quæ ſunt in Iudæa, in CHRISTO IESV: quia eadẽ paſſi eſtis & vos à contribulibus veſtris, ſicut & ipſi à Iudæis, qui & dominũ occiderũt IESVM, & prophetas, & nos perſecuti ſunt, & deo nõ placent, & omnibus hominibus aduerſantur. D prohibẽtes nos gentibus loqui, vt ſalui fiant, vt impleãt peccata ſua ſemper. peruẽnit enim ira dei ſuper illos vſque in finem. Nos autẽ fratres deſolati à vobis ad tempus horæ, aſpectu, non corde: abũdantius feſtinauimus faciem veſtram videre cum multo deſyderio. quoniã voluimus venire ad vos, ego quidem Paulus, & ſemel & iterum: ſed impediuit nos ſatanas. Quæ eſt enim noſtra ſpes, aut gaudiũ, aut corona gloriæ? Nónne vos ante dominũ noſtrũ IESVM CHRISTVM eſtis in aduentu eius? vos enim eſtis gloria noſtra & gaudium.

In tribul. ꝓdicat Paulus Theſſ.

Puritas Pauli in prædicãdo euangelio Theſſ.

Laborat Paulus manibus. act. 20. g. 1. cor. 4. c. 2. theſſ. 3. b.

Theſſ. afflicti.

Iudæi perſecutores Pauli.

Satan.

*à deo patre nõ, & domino IESV CHRISTO. ¶proīde ¶operis fidei &c.] veſtri, ꝑpter opꝰ fidei, ac laborẽ charitatis & q̄ pmãſiſtis ſpe dñi noſtri &c. ¶plenitudine] certitudine (vſ certa perſuaſione) ¶forma] exemplo ¶diffamat⁹] ꝑſonuit (ebuccinatus eſt) ¶profecta eſt] diuulgata (peruenit) ¶ſeruire] vt ſeruiatis ¶fiduciã habuimus] vſ audacter egimus ¶loqui] ad loquẽdũ ¶multa ſolicitudine] multo certamine (vſ labore aut periculo) ¶errore] impoſtura ¶fuimus] verſati ſumus ¶vobis oneri eſſe] vſ, i authoritate eſſe ¶paruuli] placidi (mites & minime auſteri) ¶qualiter] vt (ſicut) fuerimus affecti erga ¶audit⁹ dei] ſermõis (vſ, quo deum diſcebatis) ¶ꝓhibẽtes nos gẽtibus loqui] obſiſtẽtes nobis ne loquamur gentibus ¶finẽ] vſ, æternũ ¶deſolati à] orbati ¶horæ] vſ, breue ¶feſtinauimus] ſtuduimus ¶quoniã] quapropter ¶gloriæ] gloriationis

CAP. III.

¶ſuſtinētes]ferētes
¶ſolis.]ſoli.
*,cooperariū nr̄m
¶exhortādos] vt cō-ſolaretur
¶veſtra:]noſtra:
¶ſuſtinens,]ferens,
¶Nunc]Nuper

Timotheus nūtiat Paulo fidē & charitatem Theſſ. act.16.a

A PRopter quod nō ſuſtinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis,ſolis. & miſimus
Timótheū fratrem noſtrū & miniſtrum dei*in euāgelio CHRISTI,ad cōfirmandos
vos & exhortādos pro fide veſtra:vt nemo moueatur in tribulationibus iſtis.ipſi enim ſcitis
quòd in hoc poſiti ſumus.Nā & cum apud vos eſſemus, prædicebamus vobis paſſuros nos tri
B bulationes,ſicut & factū eſt,& ſcitis.Propterea & ego amplius nō ſuſtinens,miſi ad cognoſcē
dam fidem veſtrā:ne fortè tentauerit vos is qui tentat,& inanis fiat labor noſter. Nunc autē
veniente Timótheo ad nos à vobis,& annuntiāte nobis fidem & charitatem veſtram,& quia
memoriā noſtri habetis bonam ſemper,deſyderātes nos videre,ſicut & nos quoque vos:ideò
C conſolati ſumus,fratres,in vobis in omni neceſſitate & tribulatione noſtra per fidem veſtrā.
quoniā nunc viuimus,ſi vos ſtatis in domino.Quam enim gratiarū actionem poſſumus deo
retribuere pro vobis,in omni gaudio quo gaudemus propter vos ante deum noſtrū,nocte ac
die abundātius orātes vt videamus faciē veſtrā,& cōpleamus ea quæ deſunt fidei veſtræ? Ipſe
D autē deus & pater noſter & dominus IESVS CHRISTVS dirigat viā noſtrā ad vos.
Vos autē dominus multiplicet,& abūdare faciat charitatem veſtram in inuicem & in omnes:
quemadmodum & nos in vobis ad confirmanda corda veſtra ſine querela, in ſanctitate ante
deum & patrem noſtrum,in aduentu domini noſtri IESV CHRISTI cū omnibus ſanctis
eius. Amen.

¶in vobis]per vos
¶neceſſitate] afflictione

Orat Paulus videre Theſſ.
Charitas.

CAP. IIII.

¶De cætero]Quod ſupereſt
*noſtrum
¶in paſſione deſyderii,]cum affectu cōcupiſcentiæ,
¶ſupergrediatr neque circūueniat] opprimat ac fraudet

Ambulare & placere deo.
Volūtas dei. rom.12.a. ephe.5.d.
Fornicatio.
Decipere fratrem.

A DE cætero ergo fratres,rogamus vos & obſecramus in domino IESV:vt quemadmodū
accepiſtis à nobis quomodo oporteat vos ambulare & placere deo, ſic & ambuletis, vt
abundetis magis. Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per dominū*IESVM. Hæc
eſt enim volūtas dei,ſanctificatio veſtra:vt abſtineatis vos à fornicatione.vt ſciat vnuſquiſq;
veſtrum vas ſuū poſſidere in ſanctificatione & honore:nō in paſſione deſyderii,ſicut & gen-
tes quæ ignorant deum.Et ne quis ſupergrediatur neque circunueniat in negotio fratrē ſuū:
B quoniā vindex eſt dominus de his omnibus,ſicut prædiximus vobis, & teſtificati ſumus.nō
enim vocauit nos deus in immunditiā: ſed in ſanctificationem. Itaque qui hæc ſpernit, non
hominem ſpernit,ſed deum,qui etiā dedit ſpiritum ſuum ſanctum in nobis. De charitate
autem fraternitatis non neceſſe habemus ſcribere vobis:ipſi enim vos à deo didiciſtis vt di-
ligatis inuicem. Etenim illud facitis in omnes fratres in vniuerſa Macedonia. Rogamus autē
C vos fratres vt abūdetis magis:& operam detis vt quieti ſitis, & vt veſtrum negotiū agatis, &
operemini manibus veſtris, ſicut præcepimus vobis.& vt honeſte ambuletis ad eos qui foris
ſunt:& nullius aliquid deſyderetis. Nolumus autē vos ignorare fratres de dormientibus:
vt nō cōtriſtemini,ſicut & cæteri qui ſpem nō habēt. Si enim credimus quòd IESVS mor
tuus eſt & reſurrexit:ita & deus eos qui dormierūt per IESVM,adducet cū eo. Hoc enim
D vobis dicimus in verbo domini,quia nos qui viuimus,qui reſidui ſumus in aduētū domini,
nō præueniemus eos qui dormierūt.Quoniā ipſe dominus in iuſſu & in voce archāgeli & in
tuba dei deſcēdet de cælo:& mortui qui in CHRISTO ſunt,reſurgēt primi. Deinde nos
qui viuimus qui relinquimur:ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiā domino in aera,&
ſic ſemper cum domino erimus. Itaque conſolamini inuicem in verbis iſtis.

Vocatio.
Spnere Paulum.
Dilectio. iohan.13.d. & 15.b.1.iohan. 2.b.& 4.d.
Quietus.
Operari manibus.
De dormientibus & reſurrectione.
1.Cor.15.d.

¶nullius &c.]nulla re vobis ſit opꝰ. (vl̄, curate ne implorādū ſit vobis alienū auxilium.)
¶viuimus]poſſunt hæc verba verti in futuro.
¶in iuſſu]vl̄,cū hortatu
¶relinquimur:]reliqui erimus:

CAP. V.

¶momētis]vl̄ articulis (aut opportunitatibus temporū)
¶ſecuritas:]vl̄,tuta omnia:
¶habētis,]habenti,

Vltimꝰ Chr̄i aduentus. 2.pet.3.c.apocalip.3.a.16.c.
Hortatur ad opera.

A DE temporibus autem & momentis fratres,non indigetis vt ſcribamus vobis. Ipſi enim
diligenter ſcitis quia dies domini,ſicut fur in nocte,ita veniet.cum enim dixerint,pax
& ſecuritas : tunc repentinus eis ſuperueniet interitus, ſicut dolor in vtero habentis,& non
effugient. Vos autem fratres, non eſtis in tenebris:vt vos dies illa tanquam fur compre-
hendat.omnes enim vos,filii lucis eſtis,& filii diei:non ſumus noctis neque tenebrarum. Igi-
B tur non dormiamus ſicut & cæteri:ſed vigilemus & ſobrii ſimus. Qui enim dormiunt:nocte
dormiunt.& qui ebrii ſunt:nocte ebrii ſunt.Nos autē qui diei ſumus,ſobrii ſimus,induti lo-
ricam fidei & charitatis,& galeam ſpem ſalutis.quoniam non poſuit nos deus in iram:ſed in
acquiſitionē ſalutis per dominū noſtrū IESVM CHRISTVM, qui mortuus eſt pro
nobis:vt ſiue vigilemus,ſiue dormiamus, ſimul cum illo viuamus.Propter quod conſolami-
ni inuicem: & ædificate alterutrum,ſicut & facitis. Rogamus autem vos fratres vt noue-
C ritis eos qui laborant inter vos,& præſunt vobis in domino & monent vos:vt habeatis illos
abundantius in charitate propter opus illorū.pacem habete cum eis. Rogamus autē vos
fratres,corripite inquietos,conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos,patientes eſtote ad

Dormire.
Vigilare.
Ebrietas.
Sobrietas.
Fides
Iſa.59.c.ephe, 6.c.

¶in iram:ſed in acquiſitionē ſalutis]vl̄,vt irā nobis cōcitemꝰ, ſed vt ſalutem conſequamur
¶cōſolamini]hortemini
¶abūdātius in charitate]in ſūmo ꝑtio per charitatem
¶inquietos,]inordinatos,
¶ſuſcipite]ſubleuate (fulcite)

ꝓuer.17.c.ro. 12.d.1.pet.3.b. Eccl̃i.18.c.lu. 18.a.coloſ.4.a

omnes. Videte ne quis malũ pro malo alicui reddat: ſed ſemper quod bonũ eſt ſectamini inuicem, & in omnes. Semper gaudete. Sine intermiſſione orate. In omnibus gratias agite. hæc eſt enim voluntas dei in CHRISTO IESV in omnibus vobis. Spiritum D nolite extinguere. Prophetias nolite ſpernere. Omnia autẽ probate: quod bonũ eſt, tenete. Ab omni ſpecie mala abſtinete vos. Ipſe autẽ deus pacis ſanctificet vos per omnia: vt integer ſpiritus veſter & anima & corpus ſine querela, in aduentu domini noſtri IESV CHRISTI cõſeruetur. Fidelis eſt qui vocauit vos: qui etiam faciet. Fratres orate pro nobis. Salutate fratres omnes in oſculo ſancto. Adiuro vos per dominum vt legatur epiſtola hæc omnibus ſanctis fratribus. Gratia domini noſtri IESV CHRISTI vobiſcum. AMEN.

¶per omnia] vſ. tos, &

1.Cor.1.b.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM SECVNDAM AD THESSALONICENSES.

AD THESSALONICENSES ſecundam ſcribit epiſtolam apoſtolus: & notum facit eis de temporibus nouiſſimis, & de aduerſarii deiectione. Scribit hanc epiſtolam ab Athenis per Titum diaconum, & Oneſimum acolytum.

Epiſt. Pauli ad Theſſalonicẽſes ſecũda.

A

PAVLVS & Siluanus & Timótheus: eccleſiæ Theſſalonicenſiũ in deo patre noſtro & domino IESV CHRISTO, gratia vobis & pax à deo patre noſtro, & domino IESV CHRISTO.

Fides. Charitas. Theſſ. in tribulationib⁹.

Gratias agere debemus ſemper deo pro vobis fratres, ita vt dignũ eſt, quoniã ſupercreſcit fides veſtra, & abũdat charitas vniuſ- B cuiuſq; veſtrũ in inuicem: ita vt & nosipſi in vobis gloriemur in eccleſiis dei, pro patiẽtia veſtra, & fide in omnibus perſecutionibus veſtris & tribulationibus, quas ſuſtinetis in exẽplũ iuſti iudicii dei, vt digni habeamini in regno dei, pro quo & patimini. ſi tamẽ C iuſtũ eſt apud deũ retribuere tribulationẽ iis qui vos tribulãt: & vobis qui tribulamini requiẽ nobiſcũ in reuelatione domini IESV de cælo cũ angelis virtutis eius in flãma ignis, dantis vindictã iis qui nõ nouerũt deũ, & qui nõ obediũt euãgelio domini noſtri IESV CHRISTI. qui pœnas dabũt in interitu æternas à facie domini & à gloria virtutis eius: cum venerit glorificari in ſanctis ſuis, & admirabilis fieri in omnibus qui crediderũt quia creditum D eſt teſtimoniũ noſtrũ ſuper vos in die illo. In quo etiã oramus ſemper pro vobis, vt dignetur vos vocatione ſua deus noſter, & impleat omnem voluntatem bonitatis ſuæ, & opus fidei in virtute, vt clarificetur nomen domini noſtri IESV CHRISTI in vobis, & vos in illo, ſecundum gratiam dei noſtri, & domini IESV CHRISTI.

¶exemplũ] vſ. documentum (aut oſtenſionem) ¶ſi tamen] ſiquidem ¶virtutis eius] potentiæ ſuæ

Pœna incredulis euangelio.

¶quia creditũ eſt teſtimoniũ noſtrũ ſuper vos] q fides habita ſit teſtimonio noſtro erga vos ¶In quo] Ad quod ¶omnem volũtatẽ] omne bonum propoſitum

Orõ Pauli ꝓ Theſſ.

CAP. II.

A

ROgamus autẽ vos fratres per aduẽtũ domini noſtri IESV CHRISTI, & noſtræ cõgregationis in ipſum: vt nõ cito moueamini à veſtro ſenſu, neq; terreamini neq; per ſpiritũ neq; per ſermonẽ neq; per epiſtolã tanquã per nos miſſam, quaſi inſtet dies domini. Ne quis vos ſeducat vllo modo. quoniam niſi venerit diſceſſio primũ, & reuelatus fuerit homo* peccati, filius perditiõis, qui aduerſatur & extollitur ſupra omne quod dicitur deus, aut quod B colitur, ita vt in tẽplo dei ſedeat oſtendẽs ſe tanquã ſit deus. Num retinetis quòd cum adhuc eſſem apud vos, hæc dicebã vobis? Et nũc quid detineat ſcitis: vt reueletur in ſuo tẽpore. Nã myſteriũ iam operatur iniquitatis: tantũ vt qui tenet nũc teneat, donec de medio fiat. Et tũc reuelabitur ille iniquus: quem dominus IESVS interficiet ſpiritu oris ſui: & deſtruet illuſtratione aduẽtus ſui eũ, cuius eſt aduẽtus ſecundũ operationẽ ſatanæ, in omni virtute & ſi- C gnis & prodigiis mẽdacibus, & in omni ſeductione iniquitatis iis qui pereũt, eò quòd charitatẽ veritatis nõ receperũt vt ſalui fierẽt. Ideò mittet illis deus operationẽ erroris, vt credant mẽdacio: vt iudicẽtur omnes qui nõ crediderũt veritati, ſed cõſenſerũt iniquitati. Nos autẽ debemus gratias agere deo ſemper pro vobis fratres dilecti à deo, quòd elegerit nos deus D primitias in ſalutẽ, in ſanctificatione ſpiritus, & in fide veritatis. Ad quod & vocauit vos per euãgeliũ noſtrũ, in acquiſitionẽ gloriæ domini noſtri IESV CHRISTI. Itaque fratres

Signa ꝓcedẽtia aduentũ Chr̃i. ephe.5.b

Antichriſt⁹.

Iſa.11.a.

Odiẽtib⁹ veritatẽ quale iudicium.

Electi & vocati Theſſ.

¶veſtro ſẽſu] mẽte, ¶terreamini] turbemini ¶dñi.] CHRISTI ¶qm̃] ſub. non adueniet ¶diſceſſio primũ] defectio prius, *ille ¶oſtẽdẽs] oſtentans ¶operat̃] vſ. agit ¶nunc] vſ. impræſentia ¶fiat.] tollatur ¶virtute] potentia ¶operationem erroris,] efficaciã ſeductionis, ¶cõſenſerũt iniquitati.] placuit eis iniquitas. ¶primitias] ab initio

ſtate:& tenete traditiones quas didiciſtis,ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtrã. Ipſe autem dominus noſter I E S V S C H R I S T V S & deus & pater noſter qui dilexit nos,& dedit cõſolationem æternam, & ſpem bonam in gratia:exhortetur corda veſtra,& confirmet in omni opere & ſermone bono.

CAP. III.

A D E cætero fratres,orate pro nobis,vt ſermo dei currat & clarificetur, ſicut & apud vos:& vt liberemur ab importunis & malis hominibus. non enim omniũ eſt fides.Fidelis autem dominus eſt,qui cõfirmabit vos & cuſtodiet à malo. Cõfidimus autẽ de vobis fratres in domino,quòd quæcũque præcipimus,& facitis & facietis. Dominus autem dirigat corda veſtra in charitate dei & patientia C H R I S T I. Denuntiamus autẽ vobis fratres in no-
B mine domini noſtri I E S V C H R I S T I,vt ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulãte inordinate,& nõ ſecundũ traditionem quam acceperũt à nobis.Ipſi enim ſcitis quemadmodũ oporteat imitari nos:quoniã nõ inquieti fuimus inter vos,neq; gratis panem mãducauimus ab aliquo,ſed in labore & in fatigatione nocte & die operantes,ne quem veſtrũ grauaremus. Nõ quaſi non habuerimus poteſtatẽ: ſed vt noſmetipſos formã daremus vobis ad imitandũ
C nos.Nam & cum eſſemus apud vos,hoc denuntiabamus vobis, Quoniã ſi quis nõ vult operari,nec manducet. Audiuimus enim inter vos quoſdam ambulantes inquiete, nihil operantes,ſed curioſe agentes.Iis autem qui eiuſmodi ſunt denuntiamus & obſecramus in domino I E S V,vt cum ſilentio operãtes,ſuũ panem manducent. Vos autẽ fratres nolite deficere benefacientes.Quòd ſi quis non obedit verbo noſtro per epiſtolã,hunc notate:& ne cõmiſcea-
D mini cum illo,vt confundatur:& nolite quaſi inimicum exiſtimare,ſed corripite vt fratrem.

Ipſe autẽ deus pacis det vobis pacem ſempiternã in omni loco. Dominus ſit cum omnibus vobis. Salutatio,mea manu Pauli:quod eſt ſignũ in omni epiſtola.ita ſcribo. Gratia domini noſtri I E S V C H R I S T I cum omnibus vobis. A M E N.

ingratia:]vl, per gratiam:
exhortetur]cõſolet
De cætero]Quod ſupereſt
importunis]abſurdis(vl, pdigioſis)
patiẽtia]in expectationem
Denũtiamus]Præcipimus
inquieti fuim⁹]inordinate geſſimus nos
inquiete,]inordinate,
notate:]indicate:
corripite]admonete
loco.]modo.

Oſo.ephe.6. c.coloſ.4.a.
In eos q̃ non laborant manibus.
Laborat manib⁹ Paulus. act.20.g. 1.cor.4.c. 1.theſ.2.b.
Gala.6.c. Excõicatio.

ARGVMENTVM IN PRIMAM EPISTOLAM PAVLI AD TIMOTHEVM.

TIMOTHEVM inſtruit & docet de ordinatione epiſcopatus & diaconii & omnis eccleſiaſticæ diſciplinæ:ſcribens ei à Laodicea per Tychicum diaconum.

Epiſtola Pauli ad Timotheum prima.

A PAVLVS apoſtolus I E S V C H R I S T I ſecundũ imperium dei ſaluatoris noſtri,& C H R I S T I I E S V ſpei noſtræ: Timotheo dilecto filio in fide, gratia & miſericordia, & pax à deo patre & C H R I S T O I E S V domino noſtro.

Sicut rogaui te vt remaneres Epheſi cum irem in Macedoniã, vt denũtiares quibuſdã ne aliter docerẽt,neq; intenderent fabulis
B & genealogiis interminatis: quæ quæſtiones præſtãt magis quàm ædificationem dei,quæ eſt in fide.Finis autẽ præcepti,eſt charitas de corde puro & cõſcientia bona & fide non ficta.A quibus quidã aberrantes,conuerſi ſunt in vaniloquium,volẽtes eſſe legis doctores,non intelligentes neque quæ loquuntur neque de quibus affirmant.Scimus autẽ quia bona eſt lex,ſi quis ea legitime vtatur:ſciens hoc,quia lex iuſto non eſt poſita,ſed iniuſtis & nõ ſubditis, impiis & peccatoribus,ſceleratis & cõtaminatis,patricidis & matricidis,homicidis,fornicariis,maſculorũ cõ-
C cubitoribus,plagiariis,mendacibus,& periuris,& ſi quid aliud ſanæ doctrinæ aduerſatur,quæ eſt ſecundũ euãgeliũ gloriæ beati dei,quod creditũ eſt mihi. Gratias ago ei qui me cõfortauit in C H R I S T O I E S V domino noſtro quia fidelẽ me exiſtimauit,ponẽs in miniſterio,qui prius blaſphemus fui & perſecutor & cõtumelioſus.ſed miſericordiã dei cõſecutus ſum,quia ignorãs feci in incredulitate.Superabũdauit autẽ gratia domini noſtri cum fide & dilectione,quæ eſt in C H R I S T O I E S V. Fidelis ſermo & omni acceptione dignus:quòd C H R I S T V S I E S V S vẽnit in hunc mundũ peccatores ſaluos facere, quorũ primus
D ego ſum.Sed ideò miſericordiã cõſecutus ſum: vt in me primo oſtẽderet C H R I S T V S

imperium]delegationem (iniunctionem)
dilecto]germano (ingenuo)
aliter]diuerſa
nõ ſubditis,]inobſequẽtibus,(qui non ſubdi)
cõtaminatis,]prophanis,(vl, à ſacris arcendis)
cõfortauit in]potẽtem reddidit
contumelioſus.]Violentus.
Fidelis]Certus

Act.16.a.
Fabulæ.
Genealogiæ.
AEdificatio dei.
Charitas.
Rom.7.c.
Lex.
Paulus cõfitetur peccata ſua,& poſtea dei miſericordiam.
Chr̃s ſaluator mat.9.b. mar.2.c.

I E S V S omnem patientiam, ad informationem eorum qui credituri ſunt illi in vitā æter-
nam. Regi autem ſeculorum immortali, inuiſibili, ſoli * deo honor & gloria in ſecula ſeculo-
rum. Amen. Hoc præceptum commendo tibi fili Timóthee: ſecundū præcedentes in te
prophetias, vt milites in illis bonam militiam, habens fidem & bonam conſcientiam quam
quidam repellētes, circa fidem naufragauerunt. ex quibus eſt Hymenæus & Alexander: quos
tradidi ſatanæ, vt diſcant non blaſphemare.

Fides. Conſcientia. Hymenæ⁹ & Alexāder excōmunicati. Orōnes ꝑ quibus faciēdæ.

CAP. II.

A O Bſecro igitur primùm omniū fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum
actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in ſublimitate cōſtituti
ſunt: vt quietam & tranquillā vitam agamus in omni pietate & caſtitate. hoc enim bonū eſt
& acceptū coram ſaluatore noſtro deo: qui omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionē B
veritatis venire. Vnus enim deus, vnus & mediator dei & hominū, homo C H R I S T V S
I E S V S: qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus: cuius teſtimoniū temporibus
ſuis confirmatū eſt: in quo poſitus ſum ego prædicator & apoſtolus (veritatem dico, nō men-
tior) doctor gentiū in fide & veritate. Volo ergo viros orare in omni loco: leuantes puras C
manus, ſine ira & diſceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato: cum verecundia
& ſobrietate ornantes ſe, nō in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veſte pretioſa, ſed
quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona. Mulier in ſilentio diſcat, cum
omni ſubiectione. Docere autem, mulieri non permitto, neque dominari in virum: ſed eſſe D
in ſilentio. Adam enim primus formatus eſt: deinde Heua. & Adam non eſt ſeductus: mulier
autem ſeducta in præuaricatione fuit. Saluabitur autem per filiorum generationem: ſi per-
manſerit in fide & dilectione & ſanctificatione cum ſobrietate.

Mediator Chr̄s & ſaluator. Doctor gentiū Paulus. 2.tim.1.a. Oratio. Mulierū ornat⁹. 1.pet.3.a 1.Cor.14.f. Gene.1.d. Gene.3.b.

CAP. III.

A F Idelis ſermo. Si quis epiſcopatū deſyderat: bonū opus deſyderat. Oportet enim epiſcopū
irreprehenſibilē eſſe: vnius vxoris virū, ſobrium, prudentem, ornatū, pudicum, hoſpitalē,
doctorem, non vinolentū, nō percuſſorem: ſed modeſtū, non litigioſum, non cupidū, *ſed ſuæ
domui bene præpoſitū, filios habentē ſubditos cum omni caſtitate. Si quis autē domui ſuæ B
præeſſe neſcit: quomodo eccleſiæ dei diligentiā habebit? Nō neophytū: ne in ſuperbiā elatus
in iudiciū incidat diaboli. Oportet autē illū & teſtimoniū habere bonū ab iis qui foris ſunt:
vt nō in opprobriū incidat & in laqueū diaboli. Diaconos ſimiliter pudicos, nō bilingues,
nō multo vino deditos, nō turpe lucrū ſectantes: habētes myſteriū fidei in cōſcientia pura. Et C
hi autē probētur primùm: & ſic miniſtrēt, nullū crimen habētes. Mulieres ſimiliter pudi-
cas, non detrahentes, ſobrias, fideles in omnibus. Diaconi ſint vnius vxoris viri: qui filiis ſuis
bene præſint, & ſuis domibus. Qui enim bene miniſtrauerint: gradū bonum ſibi acquirēt, &
multā fiduciā in fide quæ eſt in C H R I S T O I E S V. Hæc tibi ſcribo fili Timóthee: D
ſperās me ad te venire cito. ſi autē tardauero: vt ſcias quomodo oporteat te in domo dei cō-
uerſari, quæ eſt eccleſia dei viui, columna & firmamentū veritatis. Et manifeſte magnum eſt
pietatis ſacramentū quod manifeſtatū eſt in carne, iuſtificatū eſt in ſpiritu, apparuit angelis,
prædicatū eſt gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria.

Epiſcopi quales eſſe debeant. tit.1.b. Diaconi. Vxores diaconorum. Domus dei.

CAP. IIII.

A S Piritus autem manifeſte dicit quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide,
attendentes ſpiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi loquētium menda-
cium, & cauteriatam habentium ſuam conſcientiam, prohibentium nubere, abſtinere à cibis
quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus & iis qui cognouerunt B
veritatem, Quòd omnis creatura dei bona eſt, & nihil reiiciendum quod cum gratiarū actio-
ne percipitur. ſanctificatur enim per verbum dei & orationem. Hæc proponens fratribus, bo-
nus eris miniſter C H R I S T I I E S V, enutritus verbis fidei & bonæ doctrinæ quam aſſe-
cutus es. Ineptas autem & aniles fabulas deuita: exerce teipſum ad pietatem. Nam corpora-
lis exercitatio, ad modicum vtilis eſt: pietas autem, ad omnia vtilis eſt, promiſſionem habens
vitæ quæ nunc eſt, & futuræ. Fidelis ſermo, & omni acceptione dignus. In hoc enim labo C
ramus & maledicimur, quia ſperamus in deum viuum qui eſt ſaluator omnium hominum,
maxime fidelium. Præcipe hæc & doce. Nemo adoleſcentiam tuam contemnat: ſed exē-
plū eſto fideliū in verbo, in cōuerſatione, in charitate, * in fide, in caſtitate. Dū venio, attēde
lectioni, exhortationi, doctrinæ. Noli negligere gratiam quæ in te eſt: quæ data eſt tibi per D
prophetiam, cum impoſitione manuum preſbyterii. Hæc meditare, in his eſto: vt profectus
tuus manifeſtus ſit omnibus. Attende enim tibi & doctrinæ: inſta in illis. Hoc enim faciens,

De vltimis tpib⁹ 2.tim.3.a. 2.pet.3.a. iudæ 1.f. Cibi. Fabulæ. 1.timo.3.b. tit.3.c Pietas. Spes ī Chr̄m. Preſbyteri quales eſſe debeant.

¶patiētiā,]clemētiā (longanimitatem,)
¶ad informationē eorū]ad exprimēdū exemplar iis
*ſapienti
¶in te]vſ, de te
¶Obſecro]Adhortor
¶caſtitate.]honeſtate.
¶mediator]conciliator
¶redēptionē]ꝑtiū redemptionis
►cuius
►confirmatum eſt
¶prædicator]præco
¶ornato:]modeſto
¶promittentes]profitentes
¶dominari]authoritatem vſurpare
¶in præuaricatione fuit.]vſ, trāſgreſſa ē.
¶ꝑmāſerit]ꝑmāſerint plur. numero
¶ſobrietate.]caſtitate.
¶Fidelis]Indubitatus
¶bonū]honeſtum
¶ornatū,] cōpoſitū, (ſiue bñ moratum)
¶doctorē,]docibilē (vſ, appoſitū ad docendum,)
►ſed modeſtum
¶nō cupidū,]abhorrēti cupiditate alienum,
*ſed æquū, alienū à pugnis, alienum ab auaritia:
¶caſtitate]reuerētia
¶nullū crimen habētes.]ſic vt nemo poſſit illos criminari.
¶pudicas,]vſ, modeſtas,
¶firmamētum]ſtabilimentum
¶manifeſte]citra controuerſiam
¶ſacramentum]myſterium
¶quod manifeſtatū]deus manifeſtatus
¶manifeſte]certo
¶erroris]impoſtoribus
¶nubere,]matrimoniū contrahere,
¶Hæc ꝑponens fratrib⁹,]De his ſi cōmonefeceris fratres,
¶deuita:]reiice
¶Fidelis]Indubitatus
¶adoleſcentiam]iuuentutem
*in ſpiritu,
¶Dum venio,]Donec venero,
¶preſbyterii.]vſ, authoritate ſacerdotii.

& teipſum ſaluum facies,& eos qui te audiunt.

CAP. V.

A SEniorem ne increpaueris:ſed obſecra vt patrem.iuuenes:vt fratres.anus:vt matres.iuuẽ-
culas:vt ſorores in omni caſtitate. Viduas honora:quæ verè viduæ ſunt. Si qua autẽ Viduæ.
vidua filios aut nepotes habet:diſcãt primùm domũ ſuã regere, & mutuã vicem reddere pa-
rẽtibus.hoc enim acceptũ eſt coram deo. Quæ autẽ verè vidua eſt & deſolata:ſperat in deo,
& inſtat obſecrationibus & orationibus nocte & die.Nã quæ in deliciis eſt:viuẽs mortua eſt.
Et hoc præcipe:vt irreprehẽſibiles ſint. Si quis autem ſuorũ & maximè domeſticorũ curam
B non habet:fidẽ negauit,& eſt infideli deterior. Vidua deligatur nõ minus ſexaginta annorũ,
quæ fuerit vnius viri vxor,in operibus bonis teſtimoniũ habens,ſi filios educauit,ſi hoſpitio
recepit,ſi ſanctorũ pedes lauit, ſi tribulationem patiẽtibus ſubminiſtrauit, ſi omne opus bo-
nũ ſubſecuta eſt. Adoleſcẽtiores autẽ viduas deuita.Cum enim luxuriatæ fuerint in CHRI-
S T O,nubere volũt:habẽtes damnationem,quia primã fidem irritam fecerũt.ſimul autẽ &
otioſæ diſcũt circuire domos:nõ ſolũ otioſæ,ſed & verboſæ,& curioſæ,loquẽtes quæ nõ opor
tet. Volo ergo iuniores nubere:filios procreare,matreſfamiliâs eſſe:nullã occaſionẽ dare ad-
C uerſario maledicti gratia.Iã enim quædã cõuerſæ ſunt retrò poſt ſatanã.Si quis fidelis*habet
viduas,ſubminiſtret illis,vt nõ grauetur eccleſia:vt iis quæ verè viduæ ſunt ſufficiat. Qui Preſbyteri pdicãtes euangelium.
bene præſunt preſbyteri,duplici honore digni habeãtur:maxime qui laborãt in verbo & do
ctrina.Dicit enim ſcriptura,Nõ alligabis os boui triturãti. Et,Dignus eſt operarius mercede Deu.25.a.1.corin.9.a.
ſua. Aduerſus preſbyterum accuſationem noli recipere : niſi ſub duobus aut tribus teſtibus. Mat.10.b. luc.10.b.
Peccãtes, coram omnibus argue:vt & cæteri timorem habeant. Teſtor coram deo &
D CHRISTO IESV & electis angelis, vt hæc cuſtodias ſine præiudicio, nihil faciens in
alteram partem declinando. Manus cito nemini impoſueris,neque cõmunicaueris pecca
tis alienis. Teipſum caſtum cuſtodi. Noli adhuc aquam bibere:ſed modico vino vte-
re propter ſtomachum tuũ,& frequentes tuas infirmitates. Quorundam hominũ pecca-
ta * manifeſta ſunt,præcedentia ad iudiciũ:quoſdam autem & ſubſequuntur. Similiter & fa-
cta bona,manifeſta ſunt:& quæ aliter ſe habent,abſcondi non poſſunt.

CAP. VI.

A QVicunque ſunt ſub iugo ſerui,dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur:ne no- Serui.
men domini & doctrina blaſphemetur. Qui autẽ fideles habent dominos, non con-
temnant quia fratres ſunt,ſed magis ſeruiãt quia fideles ſunt & dilecti,qui beneficii partici-
pes ſunt. Hæc doce, & exhortare. Si quis aliter docet, & nõ acquieſcit ſanis ſermonibus In queſtionarios.
domini noſtri IESV CHRISTI,& ei quæ ſecundũ pietatẽ eſt,doctrinæ:ſuperbus eſt,ni
hil ſciens,ſed languẽs circa quæſtiones & pugnas verborũ, ex quibus oriũtur inuidiæ,cõten-
tiones,blaſphemiæ,ſuſpiciones malæ,*cõflictatiões hominũ mẽte corruptorũ & qui veritate
B priuati ſunt,exiſtimantiũ quæſtũ eſſe pietatẽ.* Eſt autẽ quæſtus magnus,pietas cum ſuffi- Pietas. Sufficientia.
ciẽtia.Nihil enim intulimus in hũc mũdũ:haud dubiũ quòd nec auferre quid poſſumus.Ha- Iob.1.d. eccſi.5.c.
bentes autẽ alimenta & quibus tegamur,his cõtenti ſimus.Nã qui volũt diuites fieri,incidũt Victus. Veſtitus.
in tentationem & in laqueũ diaboli,& deſyderia multa inutilia,& nociua,quæ mergũt homi
nes in interitũ & perditionem. Radix enim omniũ malorũ eſt cupiditas:quam quidã appe- Auaritia,
tentes errauerũt à fide,& inſeruerũt ſe doloribus multis. Tu autẽ ô homo dei,hæc fuge:ſe
ctare verò iuſtitiã, pietatẽ,fidẽ,charitatẽ,patientiã,manſuetudinẽ. Certa bonũ certamen fi- Fides. Vita æterna.
C dei:apprehẽde vitã æternã, in quam vocatus es & cõfeſſus bonã cõfeſſionem corã multis te-
ſtibus. Præcipio tibi coram deo qui viuificat omnia, & CHRISTO IESV qui teſti-
moniũ reddidit ſub Pontio pilato bonã confeſſionẽ:vt ſerues mandatũ,ſine macula,irrepre- Iohan.18.g.
hẽſibile vſq; in aduentũ domini noſtri IESV CHRISTI.quem ſuis tẽporibus oſtendet
beatus & ſolus potẽs,rex regũ & dominus dominantiũ,qui ſolus habet immortalitatẽ,& lu- Apo.17.d.19.c Iohan.1.b.
cẽ inhabitat inacceſſibilẽ,quẽ nullus hominũ vidit,ſed nec videre poteſt.cui honor & impe- 1.iohan.1.c. Diuites ſcli.
D riũ ſempiternũ. Amen. Diuitibus huius ſeculi præcipe nõ ſublime ſapere,neq; ſperare in Luc.12.b. Iohan.1.b.
incerto diuitiarũ,ſed in deo viuo(qui præſtat nobis omnia abunde ad fruendũ)bene agere,di
uites fieri in bonis operibus,facile tribuere,* cõmunicare,theſaurizare ſibi fundamẽtũ bonũ
in futurũ,vt apprehendãt veram vitam. O Timóthee,depoſitũ cuſtodi:deuitãs prophanas Quæſtiones vitandæ,
vocũ nouitates,& oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ, quam quidã promittẽtes, circa fidem
exciderunt. Gratia tecum. AMEN.

ſincrepaueris:]ſæui? obiurges:
ſobſecra]adhortare
ſregere,]pietracta-re,
ſquis]qua
ſoẽ opus bonũ ſubſecuta eſt.]in oĩ ope bono fuit aſſidua.
ſdeuita.] reijce.(refuta.)
ſluxuriatæ fuerĩt in CHRISTO,]laſciuire cœperint aduerſus CHRISTVM,
ſverboſæ,]nugaces,(ineptæ,loquaces,)
ſmatreſfamiliâs eſſe]domum admini-ſtrare:
ſmaledicti gratia.]vt habeat maledicẽdi cauſam.
ſcõuerſæ ſunt retrò poſt]deflexerunt ſecutæ
*aut ſi qua fidelis
ſpræiudicio,]præcipitatione iudicij,
ſin alterã partẽ declinãdo.]vl,iuxta pẽſionem animi.
ſcaſtum]purum
ſadhuc]poſthac
*ante
ſblaſphemetur.]male audiat.
ſlanguẽs]inſaniẽs
ſverborũ,]vl,diſputationum,
ſblaſphemiæ,]maledicentia,
*ſuperuacaneæ
*Abſtine à talibus.
ſſufficiẽtia.]vl,aĩo ſua ſorte contento,
hunc
diaboli
ſcupiditas:]ſtudiũ pecuniæ(auaritia:)
ſconfeſſionem]pfeſſionem
ſteſtimoniũ reddidit]teſtificatus eſt
ſpotens,]princeps,
ſincerto diuitiarũ,]diuitijs incertis,
*libenter
ſnouitates,]vl,inanitates,
ſfalſi noĩs]falſò nominatæ
ſpmittẽtes,]pfitentes,
*Miſſa fuit ex Laodicea,quę eſt metropolis Phrygiæ Pacatianæ.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM PAVLI SECVNDAM AD TIMOTHEVM.

ITEM Timótheo ſcribit de exhortatione martyrii, & de omni regula veritatis, & quid futurum ſit temporibus nouiſſimis,& de ſua paſſione: ſcribens ei ab vrbe Roma.

Epiſtola Pauli ad Timotheum ſecunda.

PAVLVS apoſtolus IESV CHRISTI per volũtatem dei, A
Vita p Chr̃m ſecundũ promiſſionem vitæ quæ eſt in CHRISTO IESV:
Timótheo chariſſimo filio, gratia & miſericordia, & pax à deo patre noſtro, & CHRISTO IESV domino noſtro.
Gratias ago deo meo, cui ſeruio à progenitoribus meis in conſcientia pura, quòd ſine intermiſſione habeã tui memoriã in orationibus meis, nocte ac die deſyderans te videre, memor lachrymarum tuarũ, vt gaudio implear recordationẽ accipiẽs eius fidei B
Fides Timothei. quæ eſt in te non ficta, quæ & habitauit primùm in auia tua Loide, & matre tua Eunice, certus ſum autẽ quòd & in te. Propter quã cauſam admoneo te,
Impoſitio manuum. vt reſuſcites gratiã dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuũ mearũ. Non enim dedit no-
Spũs.rom. 8.c. bis deus ſpiritũ timoris: ſed virtutis, & dilectionis, & ſobrietatis. Noli itaque erubeſcere teſtimoniũ domini noſtri, neque me vinctum eius: ſed collabora euãgelio ſecundũ virtutẽ dei, C
Vocatio. Tit.3.b. qui nos liberauit & vocauit vocatione ſancta, nõ ſecundũ opera noſtra, ſed ſecundũ propoſi-
Opera. Salus ante tẽpora æterna. tum ſuũ & gratiã quæ data eſt nobis in CHRISTO IESV ante tempora ſecularia. Manifeſtata eſt autẽ nunc per illuminationẽ ſaluatoris noſtri IESV CHRISTI, qui deſtruxit quidem mortem, illuminauit autẽ vitam & incorruptionem per euãgelium: in quo poſi-
Vinct⁹ Paulus.1.tim.2.b. tus ſum ego prædicator & apoſtolus & magiſter gentium. Ob quam cauſam etiã hæc patior: ſed non cõfundor. Scio enim cui credidi, & certus ſum quia potens eſt depoſitũ meũ ſeruare D
in illũ diem. Formam habe ſanorum verborũ, quæ à me audiſti in fide & in dilectione in CHRISTO IESV. Bonum depoſitũ cuſtodi per ſpiritũ ſanctum, qui habitat in nobis.
Scis enim hoc, quòd auerſi ſunt à me omnes qui in Aſia ſunt: ex quibus eſt Phygellus &
Oneſiphor⁹. Hermogenes. Det miſericordiã dominus Oneſiphori domui: quia ſæpe me refrigerauit, & catenam meam non erubuit. ſed cum Romã veniſſet: ſollicitè me quæſiuit, & inuenit. Det illi dominus inuenire miſericordiam à deo in illa die. Et quãta Epheſi miniſtrauit mihi: tu melius noſti.

CAP. II.

TV ergo fili mi, confortare in gratia quæ eſt in CHRISTO IESV: & quæ audiſti A
à me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios
Miles dei. docere. Labora ſicut bonus miles CHRISTI IESV. Nemo militãs deo, implicat ſe negotiis ſecularibus: vt ei placeat cui ſe probauit. Nam & qui certat in agone: non coronabitur niſi legitime certauerit. Laborantẽ agricolã oportet primùm de fructibus accipere. Intelli-
Quare victus Paulus. ge quæ dico: dabit enim tibi dominus in omnibus intellectũ. Memor eſto, dominũ IESVM CHRISTVM reſurrexiſſe à mortuis ex ſemine Dauid, ſecundũ euangeliũ meũ, in quo B
laboro vſq; ad vincula, quaſi male operãs: ſed verbũ dei nõ eſt alligatũ. Ideò omnia ſuſtineo
Salus. propter electos: vt & ipſi ſalutẽ cõſequantur, quæ eſt in CHRISTO IESV, cum gloria cæleſti. Fidelis ſermo. Nã ſi cõmortui ſumus: & cõuiuemus. ſi ſuſtinebimus: & cõregnabi-
Matth.10.d. mar 8.c. Rom 3.a. mus. ſi negauerimus: & ille negabit nos. ſi nõ credimus: ille fidelis permanet, negare ſeipſum nõ poteſt. Hæc cõmone: teſtificãs coram domino. Noli cõtendere verbis. ad nihil enim vtile
Prædicandũ pure. eſt, niſi ad ſubuerſionẽ audientiũ. Solicite autẽ cura, teipſum probabilẽ exhibere deo, operariũ incõfuſibilẽ, rectè tractantẽ verbũ veritatis. Prophana autẽ & vaniloquia deuita. multũ C
Hymenæus & Philetus hæretici. enim proficiẽt ad impietatẽ: & ſermo eorũ vt cancer ſerpit. ex quibus eſt Hymenæus & Philetus: qui à veritate exciderunt, dicentes reſurrectionem eſſe iam factã, & ſubuerterunt quorundam fidem. Sed firmũ fundamentum dei ſtat, habens ſignaculũ hoc, Cognouit dominus qui ſunt ſui. &, Diſcedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen domini. In magna autem

tem: & ſermo &c. ¶ſerpit.⁊paſtionem habebit (vł, circum ſe vorat)

¶ſecundũ.i.ad prędicandã pmiſſionẽ
¶pgenitoribus⁊maioribus
¶recordationẽ accipiẽs⁊vbi cõmonefactus fuero
¶virtutis,⁊potẽtis,
¶collabora euãgelio ſecũdũ virtutẽ dei,⁊eſto particeps afflictionũ quæ euangeliũ comitãtur iuxta potentiam dei,
¶ſecularia.⁊æterna.
¶illuminationẽ⁊apparitionem
¶deſtruxit⁊aboleuit
¶illuminauit autẽ vitã⁊vitam autẽ in lucem produxit
¶confundor.⁊erubeſco.
¶cui credidi, & certus ſum q͞a⁊certuſq; ſũ, q͞ꝛ is cui credidi
¶enim
¶refrigerauit,⁊vł, recreauit, focillauit,
¶confortare⁊fortis eſto
¶in⁊per
¶Labora⁊Feras igitur afflictionem
¶ſecularibus⁊vitæ, (vł, nõ eſt ſolicitus de victu:)
¶cui ſe pbauit.⁊qui ſe militẽ delegit(.i. cui⁹ ſpũ aſcript⁹ eſt adhanc militiam.)
¶in agone:
¶dabit⁊det
¶laboro⁊mala affligor
¶Fidelis⁊Certus(.i. certe verum eſt q͞ſi &c.)
¶ſuſtinebimus⁊ſufferimus:
¶Noli cõtẽdere verbis.⁊,ne verborũ pugnas ſectentur
¶incõfuſibilẽ,⁊q; nõ erubeſcat,
¶Prophana autẽ &c.⁊Prophanas autẽ vocũ inanitates prętermitto: ad maiorẽ enim pficiũt impietatẽ
¶dñi.⁊CHRISTI.

D domo, non ſolum ſunt vaſa aurea & argentea, ſed & lignea & fictilia: & quædam quidem in
honorem, quædam autem in contumeliam. Si quis ergo emundauerit ſe ab iſtis: erit vas in
honorem ſanctificatum & vtile domino, ad omne opus bonum paratum. Iuuenilia autem
deſyderia fuge: ſectare verò iuſtitiam, fidem, ſpem, & charitatem, & pacem cum iis qui inuo-
cant dominum de corde puro. Stultas autem & ſine diſciplina quæſtiones deuita: ſciens
quia generant lites. Seruum autem domini non oportet litigare: ſed manſuetum eſſe ad om-
nes, docibilem, patientem, cum modeſtia corripientem eos qui reſiſtunt veritati: nequando
deus det illis pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcāt à diaboli laqueis, à quo
captiui tenentur ad ipſius voluntatem. CAP. III.

A HOc autem ſcito, quia in nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa: & erunt homi
nes ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati,
ſceleſti, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, immites, ſine benignitate, pro-
ditores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores magis quàm dei: habentes ſpeciem quidem
B pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Et hos deuita. ex his enim ſunt qui penetrant do-
mos: & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis deſyderiis: ſem-
per diſcentes, & nunquam ad ſcientiam veritatis peruenientes. Quemadmodum autem Ian-
nes & Mambres reſtiterunt Moyſi: ita & hi reſiſtunt veritati, homines corrupti mente, repro-
bi circa fidem. ſed vltrà non proficient. inſipientia enim eorum manifeſta erit omnibus, ſicut
C & illorum fuit. Tu autem aſſecutus es meam doctrinam, inſtitutionem, propoſitū, fidem,
longanimitatem, dilectionem, patientiam, perſecutiones, paſſiones: qualia mihi facta ſunt An
tiochiæ, Iconii, Lyſtris: quales perſecutiones ſuſtinui. & ex omnibus eripuit me dominus. Et
omnes qui pie volunt viuere in CHRISTO IESV: perſecutionem patientur. Mali autem
homines & ſeductores proficient in peius: errantes, & in errorem mittentes. Tu verò per-
D mane in iis quæ didiciſti, & credita ſunt tibi: ſciens à quo didiceris, & quòd ab infantia ſacras
literas noſti, quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutem, per fidem quæ eſt in CHRISTO IESV.
Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiēdum,
ad erudiēdum in iuſtitia: vt perfectus ſit homo dei ad omne opus bonū inſtructus. CAP. IIII.

A TEſtificor * coram deo & IESV CHRISTO qui iudicaturus eſt viuos & mortuos per
aduentum ipſius, & regnum eius: prædica verbum. inſta opportune, importune: argue,
obſecra, increpa in omni patientia & doctrina. Erit enim tempus cum ſanam doctrinam non
ſuſtinebunt: ſed ad ſua deſyderia coaceruabunt ſibi magiſtros, prurientes auribus, & à verita-
te quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Tu verò vigila, in omnibus
B labora, opus fac euangeliſtæ, miniſterium tuum imple. Sobrius eſto. Ego enim iam delibor:
& tempus reſolutionis meæ inſtat. Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſer-
uaui. In reliquo, repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die, iu-
ſtus iudex: non ſolum autem mihi, ſed & iis qui diligunt aduentum eius. Feſtina ad me
venire cito. Demas enim me reliquit, diligens hoc ſeculum, & abiit Theſſalonicam: Creſcens
in Galatiam, Titus in Dalmatiam. Lucas eſt mecum ſolus. Marcum aſſume, & adduc tecum:
C eſt enim mihi vtilis in miniſterio. Tychicum autem miſi Epheſum. Penulam quam reliqui
Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros, maxime autem membranas. Alexander
ærarius multa mala mihi oſtendit. reddat illi dominus ſecundum opera eius: quem & tu deui
ta. valde enim reſtitit verbis noſtris. In prima mea defenſione nemo mihi affuit, ſed om-
nes me dereliquerunt: non illis imputetur. Dominus autem mihi aſtitit, & confortauit me, vt
D per me prædicatio impleatur, & audiāt omnes gentes. & liberatus ſum de ore leonis. Libera-
uit me dominus ab omni opere malo: & ſaluum faciet in regnum ſuum cæleſte. cui gloria in
ſecula ſeculorum. AMEN. Saluta Priſcillam & Aquilam, & Oneſiphori domum. Eraſtus
remanſit Corinthi. Trophimum autem reliqui infirmum Mileti. Feſtina ante hyemem veni-
re. Salutant te Eubulus & Pudens & Linus & Claudia, & fratres omnes. Dominus IESVS
CHRISTVS cum ſpiritu tuo. Gratia vobiſcum. AMEN.

*

Vaſa ī honorē
Vaſa in contumeliam.

Iuuenilia deſyderia.

Quæſtiones ſtultę vitādę. 1. timo 1. c. tit. 3. c.

Qualia futura nouiſſima tēpora. 1. tim. 4. a. 2. pet. 3. a. iudæ. 1. f.

Exod. 7. b. Iannes. Mambres.

Perſecutiões ſequentibus Chriſtum.

Ab infantia diſcit ſacras literas Timótheus.

2. Pet. 1. d.

In eos qui ad fabulas conuertuntur.

Coloſ. 4. d.

Alexander.

Paulus corā Cæſare.

5. 1. d.

¶emundauerit]vł, expurgarit
¶iſtis:] i. huiuſmodi hoībus impiis:
¶vtile dño,]accōmodū vſibus domini,
¶ſine diſciplina] ineruditas
¶deuita:]reſpue:
¶māſuetū]placidū
¶docibilem,]propēſum ad docendum,
¶patiētē, cum modeſtia]tolerātē malos (vł mala) cū māſuetudine,
¶corripientem]erudientem
►veritati:
¶cupidi,]auari,
¶ſine pace,]neſcii fœderis,
¶ſine benignitate,]negligētes bonorū, (vł, bonorū īimici)
¶proterui,]temerarii,
¶virtutem]vim
¶deuita.]auerſare.
¶aſſecutus es] affectatus es (.i. à principio ad finē affuiſti, & teſtis es oīm)
¶perfectus] integer
*igitur
¶per aduentū ipſi⁹, & regnū eius:] ī apparitione ſua, & regno ſuo:
¶opportune, importune:]tempeſtiue, intempeſtiue.
¶obſecra, increpa in omni patientia] increpa, exhortare cū omni lenitate
¶ad ſua deſyderia] iuxta concupiſcentias ſuas
¶labora,]obdura in afflictionibus,
¶imple.]vł, ad plenū probatum reddito.
►Sobrius eſto.
¶delibor:] īmolor:
¶In reliquo,] Quod ſupereſt,
¶Feſtina] Da operā & infra.
¶diligēs]vł āplexus
¶ærarius]faber ærarius
¶oſtendit.]vł, fecit.
¶deuita.]caue.
¶confortauit]corroborauit
¶Liberauit]Liberabit
¶Priſcillam]Priſcā
¶infirmū]lāguentē
*Scripta ē Roma, ad Timótheū ſecunda, cū Paulus iterū ſiſteretur Cæſari Neroni.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM PAVLI
AD TITVM.

TITVM commonefacit & inſtruit de conſtitutione preſbyterii, & de ſpirituali conuerſatione, & hæreticis vitandis qui in traditionibus Iudaicis credunt: ſcribens ei à Nicopoli.

Epiſtola Pauli ad Titum.

Vita æterna ꝓmiſſa ante mundi creationem.

PAVLVS ſeruus dei, apoſtolus autem IESV CHRISTI ſe- A
cundum fidem electorum dei & agnitionem veritatis: quæ ſecun-
dum pietatẽ eſt in ſpem vitæ æternæ, quam promiſit qui non men
titur deus ante tempora ſecularia, manifeſtauit autem temporibus
ſuis verbum ſuum in prædicatione quæ credita eſt mihi ſecũdum
præceptum ſaluatoris noſtri dei: Tito dilecto filio ſecundum com B
munem fidem, gratia* & pax à deo patre & CHRISTO IESV
ſaluatore noſtro.

Preſbyteri ſiue epiſcopi quales conſtituendi. 1.tim.3.a.

Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ deſunt corrigas, & cõ
ſtituas per ciuitates preſbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi, Si quis ſine crimine eſt, vnius vxo
ris vir, filios habens fideles, non in accuſatione luxuriæ, aut non ſubditos. Oportet enim epi-
ſcopum ſine crimine eſſe, ſicut dei diſpenſatorem: non ſuperbum, non iracundum, non vino- C
lentum, non percuſſorem, non turpis lucri cupidum: ſed hoſpitalem, benignum, prudentem,
ſobrium, iuſtum, ſanctum, continentem: amplectentem eum qui ſecundum doctrinam eſt, fi-
delem ſermonem, vt potens ſit exhortari doctrina ſana, & eos qui contradicunt arguere. Sunt
enim multi etiam inobedientes, vaniloqui & ſeductores, maxime qui de circunciſione ſunt:
quos oportet redargui. qui vniuerſas domos ſubuertunt, docentes quæ non oportet, turpis lu-
cri gratia. Dixit quidam ex illis proprius ipſorum propheta, Cretenſes ſemper mendaces, ma- D
læ beſtiæ, ventres pigri. Teſtimonium hoc, verum eſt. Quam ob cauſam increpa illos dure, vt
ſani ſint in fide, non attendentes Iudaicis fabulis, & mandatis hominum auerſantium ſe à ve
ritate. Omnia munda mundis: coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mundum, ſed inqui
natæ ſunt eorum & mens & conſcientia. Confitentur ſe noſſe deum: factis autem negant, cum
ſint abominati & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.

Epimenides. Cretenſes.

Iudaicæ fabulæ. Mandata hominum. Rom.14.d. Fides. Opera.

CAP. II.

TV autem loquere quæ decent ſanam doctrinam. Senes, vt ſobrii ſint, pudici, prudentes, A
ſani in fide, in dilectione, in patientia. Anus ſimiliter, in habitu ſancto, non crimina-
trices, non multo vino ſeruientes: bene docentes, vt prudentiam doceant Adoleſcentulas, vt B
viros ſuos ament, filios ſuos diligant, prudentes, caſtas, ſobrias, domus curam habentes, beni-
gnas, ſubditas viris ſuis, vt non blaſphemetur verbum dei. Iuuenes ſimiliter hortare vt ſo
brii ſint. In omnibus teipſum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integrita-
te, in grauitate: verbum ſanum, irreprehenſibile. vt is qui ex aduerſo eſt vereatur, nihil habẽs C
malum dicere de nobis. Seruos dominis ſuis ſubditos eſſe, in omnibus placentes. non con
tradicentes: non fraudantes, ſed in omnibus fidem bonam oſtendentes: *doctrinam ſaluatoris
noſtri dei ornent in omnibus. Apparuit enim gratia dei ſaluatoris noſtri omnibus homi-
nibus: erudiens nos vt abnegantes impietatem & ſecularia deſyderia, ſobrie, & iuſte, & pie vi- D
uamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem & aduentum gloriæ magni dei & ſaluatoris
noſtri IESV CHRISTI, qui dedit ſemetipſum pro nobis vt nos redimeret ab omni ini
quitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum. Hæc loquere
& exhortare: & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

Senes. Anus. Adoleſcẽtulæ

Serui ephe.6.a. coloſſ.3.d. 1.pet.2.c. Chriſtus redẽptor nř ſecundũ promiſſiones venit.

Fide mundatos opera ſequuntur.

CAP. III.

ADmone illos principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire, ad omne opus bo- A
num paratos eſſe, neminẽ blaſphemare, non litigioſos eſſe, ſed modeſtos: omnem oſten-
dentes manſuetudinem ad omnes homines. Eramus enim aliquando & nos inſipientes, in- B
creduli, errantes, ſeruientes deſyderiis & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes,
odibiles, odientes inuicem. Cum autem benignitas & humanitas apparuit ſaluatoris noſtri
dei: non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos

Peccatores ſaluati p mĩam Chriſti, vt operentur bona.

Opera. 2.tim.1.c. Miſeri. or lia

A ¶ſecundum] i. ad prædicandum ¶ſecũdũ pietatẽ eſt] vſ, quæ ad pietatem ducit ¶ſecularia,] æterna, ¶præceptũ] delegationẽ (iniũctionẽ) ¶dilecto] germano *, miſericordia
B ¶non in accuſatiõe luxuriæ,] vel, nõ obnoxios crimini luxᵘ ¶ſuperbũ,] præfractũ (.i. durũ & ſui ſẽſus plᵒ ſatis tenacẽ) ¶benignũ] ſtudioſũ bonarũ rerum (aut, amantem bonos) ►prudentem, ¶cõtinentem:] temperantem:
C ¶amplectẽtẽ eũ &c.] tenacẽ eius qui &c. ¶arguere.] cõuicere ¶inobediẽtes,] intractabiles (.i. qui ĩ ordinẽ cogi nõ poſſũt) ¶quos oportet redargui.] quibus oportet obturare os. (vſ, interdicere ſilentium.)
D ¶dure,] ſeueriter,

¶Cõfitent̃] Profitentᵘ ¶icredibiles] icreduli ¶pudici,] graues (.i. honeſtatem præſeferentes)
A ¶prudẽtes,] moderati (ſiue modeſti,) ¶in habitu ſancto,] .i. eo amictu & inceſſu qui deceat matronas deo dicatas)
B ¶bene] honeſta ¶vt prudentiam doceant] vt ſobrias reddant ¶caſtas, ſobrias,] vt ſobriæ ſint, puræ,
C ¶blaſphemetur] male audiat ¶cõtradicẽtes:] reſponſatores: ¶fraudantes,] ſuffurantes,
D *vt ¶dei ſaluatoris noſtri] vſ, dei ſalutiferi ¶aduentũ] vel apparitionem ¶acceptabilem,] peculiarem,
A ¶dicto] magiſtratui ¶neminem blaſphemare,] nec de quoq maledicant,
B ¶odibiles,] odioſi ¶humanitas] erga homines amor

fecit per lauacrum regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti quem effudit in nos abundè
per I E S V M C H R I S T V M ſaluatorem noſtrum: vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſi-
C mus ſecundum ſpem, vitæ æternæ. Fidelis ſermo eſt: & de his volo te confirmare: vt curent bo
nis operibus præeſſe, qui credunt deo. Hæc ſunt bona & vtilia hominibus. Stultas autem
quæſtiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis deuita. ſunt enim inutiles & vanæ.
Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita: ſciens quia ſubuer-
D ſus eſt qui eiuſmodi eſt, & delinquit cum ſit proprio iudicio condemnatus. Cum miſero
ad te Arteman aut Tychicum, feſtina ad me venire Nicopolim. ibi enim ſtatui hyemare. Ze-
nam legiſperitum & Apollo ſolicite præmitte, vt nihil illis deſit. Diſcant autem & no-
ſtri bonis operibus præeſſe ad vſus neceſſarios: vt non ſint infructuoſi. Salutant te, qui me-
cum ſunt omnes. Saluta eos qui nos amant in fide. Gratia dei cũ omnibus vobis. A M E N.

*

Fidelis] Indubitat⁹. deuita.] omitte. Hæreticũ] Sectarũ authorẽ (vel, Defectorem) deuita:] reiice: proprio iudicio] per ſe

*Scripta ex Nicopoli Macedoniæ.

Opera. Stultæ quæſtiões. 1. tim. 1. b. 2. tim. 2. d. Hæreticus. Opera.

A R G V M E N T V M IN EPISTOLAM PAVLI AD PHILEMONEM.

P H I L E M O N I familiares literas facit pro Oneſimo ſeruo eius: ſcribens ei ab vrbe Roma de carcere per ſupraſcriptum Oneſimum.

Epiſtola Pauli ad Philemonem.

A P A V L V S vinctus C H R I S T I I E S V & Timótheus frater:
Philemoni dilecto & adiutori noſtro, & Apphiæ ſorori chariſſimæ,
& Archippo commilitoni noſtro, & eccleſiæ quæ in domo tua
eſt, gratia vobis & pax à deo patre noſtro, & domino I E S V
C H R I S T O.
Gratias ago deo meo, ſemper memoriam tui faciens in orationi
B bus meis, audiens charitatem tuam & fidem quam habes in domi
no I E S V & in omnes ſanctos: vt communicatio fidei tuæ eui-
dẽs fiat in agnitione omnis operis boni in vobis in C H R I S T O
I E S V. Gaudium enim magnum habui & conſolationem in charitate tua: quòd viſcera ſan
ctorum requieuerunt per te frater. Propter quod multam fiduciam habens in C H R I S T O
I E S V imperandi tibi quod ad rem pertinet: propter charitatem magis obſecro, cum ſis ta-
lis vt Paulus ſenex, nunc autem & vinctus I E S V C H R I S T I. Obſecro te pro meo filio
C quem genui in vinculis, Oneſimo: qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem & mihi & tibi
vtilis, quem remiſi tibi. Tu autem illum, id eſt, mea viſcera, ſuſcipe. quem ego volueram me-
cum detinere, vt pro te mihi miniſtraret in vinculis euangelii: ſine conſilio autem tuo nihil
volui facere, vti ne velut ex neceſſitate bonum tuum eſſet, ſed voluntarium. Forſitan enim
ideò diſceſſit ad horam à te, vt æternum illum reciperes: iam non vt ſeruum, ſed pro ſeruo
chariſſimum fratrem, maxime mihi, quanto autem magis tibi & in carne & in domino? Si er-
D go habes me ſocium: ſuſcipe illum ſicut me. Si autem aliquid nocuit tibi aut debet: hoc mihi
imputa. Ego Paulus ſcripſi mea manu: ego reddam: vt non dicam tibi quòd & teipſum mihi
debes. ita frater ego te fruar in domino. Refice viſcera mea in C H R I S T O. Confidens in
obedientia tua ſcripſi tibi: ſciens quoniam & ſuper id quod dico facies. Simul & para mihi ho
ſpitium. nam ſpero per orationes veſtras donari me vobis. Salutat te Epaphras concaptiuus
meus in C H R I S T O I E S V, Marcus, Ariſtarchus, Demas & Lucas adiutores mei. Gratia
domini noſtri I E S V C H R I S T I cum ſpiritu veſtro. A M E N.

*

adiutori] collegæ. euidens] efficax operis. requieuerũt] refocillata ſunt. ad rem pertinet:] eſt decens: (conueniens) ſis] ſim. cõſilio autẽ tuo] ſententia autem tua. pro ſeruo] vl', ſupra ſeruum.

*E Roma miſſa fuit per Oneſimum ſeruum.

Charitas. Fides. Opera. Oneſimus doctus à Paulo Chriſtum.

Epiſtola Pauli apoſtoli ad Hebræos.

MVLTIPHARIAM multiſque modis olim deus loquens pa- A
tribus in prophetis:nouiſſime diebus iſtis locutus eſt nobis in filio,
quem conſtituit hæredem vniuerſorum , per quem fecit & ſecula.
qui cum ſit ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius, portánſque
omnia verbo virtutis ſuæ,*purgationem peccatorum faciens,ſedet B
ad dexteram maieſtatis in excelſis: tanto melior angelis effectus,
quanto differentius præ illis nomen hæreditauit. Cui enim dixit
aliquando angelorum,Filius meus es tu,ego hodie genui te?Et rur
ſum,Ego ero illi in patrem:& ipſe erit mihi in filium. Et cum ite-
rum introducit primogenitum in orbem terræ,dicit,Et adorēt eum omnes angeli dei. Et ad C
angelos quidem dicit,Qui facit angelos ſuos ſpiritus:& miniſtros ſuos flammam ignis. Ad fi
lium autem, Thronus tuus deus in ſeculum ſeculi: virga æquitatis, virga regni tui. Dilexiſti
iuſtitiam & odiſti iniquitatem:propterea vnxit te deus,deus tuus oleo exultationis præ par-
ticipibus tuis. Et, Tu in principio domine terram fundaſti : & opera manuum tuarum ſunt D
cæli.Ipſi peribunt,tu autem permanebis:& omnes vt veſtimentum veteraſcent.Et velut ami
ctum mutabis eos & mutabuntur:tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient.Ad quem
autem angelorum dixit aliquando, Sede à dextris meis, Quoadusque ponam inimicos tuos
ſcabellum pedum tuorum?Nónne omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus:in miniſterium miſſi
propter eos qui hæreditatem capient ſalutis?

CAP. II.

PRopterea abundantius oportet obſeruare nos ea quæ audiuimus: ne fortè pereffluamus. A
Si enim qui per angelos dictus eſt ſermo,factus eſt firmus,& omnis præuaricatio & inobe
dientia accepit iuſtam mercedis retributionem:quomodo nos effugiemus ſi tantam neglexe-
rimus ſalutem?quæ cum initium accepiſſet enarrari per dominum: ab eis qui audierunt, in
nos confirmata eſt , conteſtante deo ſignis & portentis & variis virtutibus , & ſpiritus ſancti
diſtributionibus ſecundum ſuam voluntatem. Non enim angelis ſubiecit deus orbem ter B
ræ futurum,de quo loquimur. Teſtatus eſt autem in quodam loco quis,dicens, Quid eſt ho-
mo quòd memor es eius:aut filius hominis quoniam viſitas eum?Minuiſti eum paulominus
ab angelis:gloria & honore coronaſti eum,& conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.
Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius.In eo enim quòd omnia ei ſubiecit:nihil dimiſit non ſub-
iectum ei. Nunc autem needum videmus omnia ſubiecta ei. Eum autem qui modico quàm C
angeli,minoratus eſt,videmus IESVM propter paſſionem mortis gloria & honore corona
tum:vt gratia dei, pro omnibus guſtaret mortem. Decebat enim eum propter quem omnia
& per quem omnia,qui multos filios in gloriam adduxerat:authorem ſalutis eorum,per paſ-
ſionem conſummari.Qui enim ſanctificat & qui ſanctificantur:ex vno omnes.Propter quam
cauſam non confunditur fratres eos vocare:dicens,Nuntiabo nomen tuum fratribus meis:in
medio eccleſiæ laudabo te.Et iterum,Ego ero fidens in eum.Et iterū, Ecce ego & pueri mei: D
quos dedit mihi deus.Quia ergo pueri communicauerunt carni & ſanguini: & ipſe ſimiliter
participauit eiſdem.vt per mortem deſtrueret eum qui habebat mortis imperium,id eſt dia-
bolum:& liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erāt ſeruituti. Nuſquam
enim angelos apprehendit:ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per omnia fratribus
ſimilari:vt miſericors fieret & fidelis pontifex ad deum,vt repropitiaret delicta populi. In eo
enim in quo paſſus eſt ipſe & tentatus:potens eſt & eis qui tentantur auxiliari.

CAP. III.

VNde fratres ſancti, vocationis cæleſtis participes conſyderate apoſtolum & pontificem A
confeſſionis noſtræ IESVM: qui fidelis eſt ei qui præfecit illum, ſicut & Moyſes in
omni domo eius. Amplioris enim gloriæ iſte præ Moyſe dignus eſt habitus: quanto amplio-
rem honorem habet domo qui fabricauit illam.Omnis nanque domus fabricatur ab aliquo.
qui autem omnia creauit:deus eſt.Et Moyſes quidem fidelis erat in tota domo eius tanquam

Per pphetas locutus deus Iudæis.
Per Chriſtū.
Hæres.
Sapi.7.d.
Purgatio peccatorum.
Chriſtus maior angelis.
Pſal.2.b.
2.Reg.7.b.
Pſal.96.c.
Pſal.103.a.
Pſal.44.b
Pſal.101.d
Pſal.109.a.
1.cor.15.d.
Angeli,dei miniſtri.
Chriſtus audiēdus,ne pu niamur.
Miracula,cōfirmatio doctrinæ.
Chriſto oīa ſubiecta.
Pſal.8.c.
1.Cor.15.d
Philip.2.b.
Mortu9 Chriſtus pro oīb9
Sāctificator.
Fratres Chrī.
Pſal.21.c
Pſal.17.a
Iſa.8.d.
Oſee 13.d 1.corin.15.g.
Diabolus.
Pōtifex Chrs.
Tētat9 Chrs.
Apoſtolus noſter,Chriſtus.
PōtifexChrs.
Nūe.12.b
Moyſes.

¶figura]expreſſa imago
¶portánſque]moderetúrque
*per ſemetipſum
¶melior]vē,pſtātior
¶differentius] excellentius
¶hæreditauit.]ſortitus eſt.
¶præ participibus tuis.]vltra conſortes tuos.
¶mutabis]circunuolues(vertes)
¶pereffluamus.]perfluamus.
¶initiū accepiſſet] primum cœperit
¶authorē] principē
¶conſummari.]vē,perfectum reddi.
¶cōfundit]erubeſcit
¶cōmunicauerūt carni & ſanguini:]commerciū habēt cum carne & ſanguine.
¶apprehendit.]aſſumit:
¶ſimilari:] ſimilis fieri:
¶ad deū,]in his quæ ad deum pertinent,
¶præfecit] cōſtituit
¶Amplioris eni gloriæ]Amplioris enim gloria
¶domo qui fabricauit illā.]is qui conſtruxit domū,quàm ipſa domus.

B famulus, in teſtimonium eorum quæ dicenda erant: CHRISTVS verò tanquam filius in
domo ſua: quæ domus, ſumus nos, ſi fiduciam & gloriam ſpei vſque ad finem, firmam retinea-
mus. Quapropter ſicut dicit ſpiritus ſanctus, Hodie ſi vocē eius audieritis: nolite obdura-
re corda veſtra ſicut in exacerbatione ſecundum diem tentationis in deſerto, vbi tentauerunt
me patres veſtri: probauerunt & viderunt opera mea. Quadraginta annis propter quod infen-
C ſus fui generationi huic: & dixi, Semper errant corde. Ipſi autem non cognouerūt vias meas.
quibus iuraui in ira mea, Si introibunt in requiem meam. Videte fratres, nequando ſit in
aliquo veſtrum cor malum incredulitatis diſcedendi à deo viuo: ſed adhortamini voſmetip-
ſos per ſingulos dies, donec HODIE cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia
peccati. Participes enim CHRISTI effecti ſumus: ſi tamen initium ſubſtantiæ eius vſque
D ad finem firmum retineamus, dum dicitur, Hodie ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare
corda veſtra quemadmodum in illa exacerbatione. Quidam enim audientes, exacerbauerūt:
ſed non vniuerſi qui profecti ſunt ab AEgypto per Moyſen. Quibus autem infenſus eſt qua-
draginta annis? Nonne illis qui peccauerūt, quorum cadauera proſtrata ſunt in deſerto? Qui-
bus autem iurauit non introire in requiem ipſius: niſi illis qui increduli fuerunt? Et videmus
quia non potuerunt introire propter incredulitatem.

CAP. IIII.

A Timeamus ergo ne fortè relicta pollicitatione introeundi in requiem eius, exiſtimetur ali
quis ex nobis deeſſe. Etenim & nobis nuntiatum eſt, quemadmodum & illis. ſed non
profuit illis ſermo auditus non admiſtus fidei ex iis quæ audierunt. Ingrediemur enim in re-
quiem qui credidimus: quemadmodū dixit, Sicut iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem
meam: & quidem operibus ab inſtitutione mundi perfectis. Dixit enim in quodam loco
B de die ſeptima ſic, Et requieuit deus die ſeptima ab omnibus operibus ſuis. Et in iſto rurſum,
Si introibūt in requiem meam. Quoniam ergo ſupereſt introire quoſdam in illam, & ii qui-
bus prioribus annuntiatū eſt non introierunt propter incredulitatem: iterum terminat diem
quendam, hodie, in Dauid dicendo, poſt tantum temporis, ſicut ſupradictum eſt, Hodie ſi
vocem eius audieritis: nolite obdurare corda veſtra. Nam ſi eis Ieſus requiem præſtitiſſet:
C nunquam de alia loqueretur poſthac die. Itaque relinquitur ſabbathiſmus populo dei. Qui
enim ingreſſus eſt in requiem eius: etiam ipſe requieuit ab operibus ſuis, ſicut & à ſuis deus.
Feſtinemus ergo ingredi in illam requiem: vt ne in idipſum quis incidat incredulitatis
exemplum. Viuus eſt enim ſermo dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & per-
tingens vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, compagum quoque ac medullarum, & diſcre
tor cogitationum & intentionum cordis. Et non eſt vlla creatura inuiſibilis in cōſpectu eius.
D omnia autem nuda & aperta ſunt oculis eius, ad quem nobis ſermo. Habentes ergo pon-
tificem magnum qui penetrauit cælos IESVM filium dei: teneamus ſpei noſtræ confeſſio-
nem. Non enim habemus pontificem qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris: tenta-
tum autem per omnia pro ſimilitudine abſque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad
thronum gratiæ eius: vt miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio op-
portuno.

CAP. V.

A Omnis nanque pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in iis quæ
ſunt ad deum: vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis. qui condolere poſſit iis qui igno
rant & errant: quoniam & ipſe circundatus eſt infirmitate. & propterea debet, quemadmodū
pro populo, ita etiam & pro ſemetipſo offerre pro peccatis. Nec quiſquam ſumit ſibi ho-
B norem: ſed qui vocatur à deo, quemadmodum & Aaron. Sic & CHRISTVS non ſemetip-
ſum clarificauit vt pontifex fieret: ſed qui locutus eſt ad eum, Filius meus es tu: ego hodie ge-
nui te. Quemadmodum & in alio loco dicit, Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem
Melchiſedec. Qui in diebus carnis ſuæ, preces, ſupplicationeſque ad eum qui poſſit illum
C ſaluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens exauditus eſt pro ſua reue-
rentia. Et quidem cum eſſet filius dei, didicit ex iis quæ paſſus eſt, obedientiam: & conſumma
tus, factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi, cauſa ſalutis æternæ, appellatus à deo pontifex
D iuxta ordinem Melchiſedec. De quo nobis grandis ſermo & ininterpretabilis ad dicendum:
quoniam imbecilles facti eſtis ad audiendū. Etenim cum deberetis magiſtri eſſe propter tem-
pus: rurſum indigetis vt vos doceamini quæ ſint elementa exordii ſermonum dei: & facti eſtis
quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo. Omnis enim qui lactis eſt particeps: expers eſt ſermo-

¶ſua.] ipſius.
¶fiduciā & gloriā] audaciā & gloriationem
¶ſecundū diē] in die
¶exiſtimetur] videatur
¶deeſſe.] fuiſſe fruſtratus.
¶auditus] auditiōis
¶ex iis quæ] iis qui
¶in idipſum &c.] vel, quis eodē concidat icredulitatis exēplo
¶inuiſibilis] occulta
¶ſpei noſtræ
¶pro ſimilitudine] iuxta ſimilitudinē
¶cōdolere poſſit iis] vel, moderate ferre valeat eos
¶propterea] propter hanc
¶ſumit] vel vſurpat
¶clarificauit] glorificauit
¶pro ſua reuerētia.] .i. vel, quòd deum in honore habebat.
¶quidē cū] quāquā
¶cōſummatus,] perfectus redditus,
¶ininterpretabilis] īterpretatu difficilis
¶imbecilles] ſegnes auribus
¶expers eſt] inexpertus (rudis)

Domus dei.
Pſal. 94. c.
Exhortatio ad fidem in Chriſtū, ne pereamus exemplo Iudæorū.
Nūe. 14. f.
Fides in verbum dei.
Pſal. 94. d
Sabbathū & Requies dei.
Gen. 2. a.
Infidelitas.
5. 3. b.
Ioſue veram requiē nō præſtitit Iudæis.
Sermo dei.
Eccli. 15. d.
pſal. 33. c.
Exhortatur vt accedamus ad Chriſtum pōtificem.
2. cor. 3. b.
Pōtificis officium.
Chrūs pōtifex conſtitutus à pr̄e. 1. par. 23. b
Pſal. 2. b.
Pſal. 109. b.
Chriſtus orās, exauditur.
Salus Chriſtus obedientibus.
Elementa.
Lac.

Solid' cibus.

nis iuſtitiæ. paruulus enim eſt. Perfectorum autem eſt ſolidus cibus: eorum qui pro ipſa con-
ſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni ac mali.

CAP. VI.

¶paruulus] infans ¶pro ipſa conſuetudine] propter aſſuetudinem ¶intermittētes inchoationis Chriſti ſermonē,] omiſſo, qui in Chrō rudes inchoat, ſermone,

A Quapropter intermittentes inchoationis CHRISTI ſermonem, ad perfectionem fe-
ramur, non rurſum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis & fidei
ad deum, baptiſmatum, doctrinæ, impoſitionis quoque manuum, ac reſurrectionis mortuo-
rum, & iudicii æterni. Et hoc faciemus: ſi quidem permiſerit deus. Impoſſibile enim eſt eos

1. Pet. 1. d. Deficientes à fide, nulla hoſtia alia expiātur, quàm Chriſti.

qui ſemel ſunt illuminati, guſtauerunt etiam donum cæleſte, & participes facti ſunt ſpiritus
ſancti, guſtauerunt nihilominus bonum dei verbum, virtutéſque ſeculi venturi, & prolapſi B
ſunt: rurſus renouari ad pœnitentiam, rurſum crucifigētes ſibimetipſis filium dei, & oſtentui

¶rurſum] abītegro ¶oſtentui] ludibrio

Terra benedicta & maledicta.

habentes. Terra enim ſæpe venientem ſuper ſe bibens imbrem, & germinans herbam oppor-
tunam illis à quibus colitur: accipit benedictionem à deo. proferens autem ſpinas ac tribu-
los: reproba eſt, & maledicto proxima, cuius cōſummatio in combuſtionem. Confidimus
autem de vobis dilectiſſimi meliora & viciniora ſaluti: tametſi ita loquimur. Non enim in-
iuſtus deus, vt obliuiſcatur operis veſtri & dilectionis quam oſtendiſtis in nomine ipſius, qui
miniſtraſtis ſanctis & miniſtratis. Cupimus autem vnumquenque veſtrum eandem oſtentare C
ſolicitudinem, ad expletionem ſpei vſque in finem: vt non ſegnes efficiamini, verum imitato-

¶cōſummatio in cōbuſtionē.] exit⁹ huc tendit vt exuratur. ¶dilectiōis] laboris ex charitate ſuſcepti ¶expletionē ſpei vſque in finē:] plenam ſpei certitudinē, vſq ad perfectionem:

Iuramēto promiſit deus ſalutē, vt ſimus certi. Gen. 22. c. Iuramentum

res eorum qui fide & patientia hæreditabūt promiſſiones. Abrahæ nanque promittens deus:
quoniam neminem habuit per quem iuraret maiorem, iurauit per ſemetipſum, dicens, Niſi
benedicens benedicam te: & multiplicans multiplicabo te. Et ſic longanimiter ferens, adeptus
eſt repromiſſionem. Homines enim per maiorem ſe iurant: & omnis controuerſiæ eorum fi-
nis ad confirmationem, eſt iuramentum. In quo abundantius volens deus oſtendere pollicita- D
tionis hæredibus immobilitatem conſilii ſui: interpoſuit iuſiurandum. vt per duas res immo-
biles quibus impoſſibile eſt mentiri deum: fortiſſimum ſolatium habeamus qui confugimus

¶ſic longanimiter ferens,] ita cū patiēter expectaſſet,

Spes.

ad tenēdam propoſitam ſpem, quam ſicut anchorā habemus animæ tutam ac firmam, & in-
cedentem vſque ad interiora velaminis. vbi præcurſor pro nobis introiit IESVS, ſecundum
ordinem Melchiſedec pontifex factus in æternum.

CAP. VII.

Quòd Chrs ſit ſacerdos nr ſecundum ordinem Melchiſedec gen. 14. d.

A Hic enim Melchiſedec, rex Salem, ſacerdos dei ſummi, qui obuiauit Abrahæ regreſſo à
cæde regum, & benedixit ei, cui & decimas omnium diuiſit Abraham. primùm quidem
qui interpretatur rex iuſtitiæ: deinde autem & rex Salem, quod eſt rex pacis, ſine patre, ſine
matre, ſine genealogia, neque initium dierum neque finem vitæ habens, aſſimilatus autem fi-
lio dei, manet ſacerdos in perpetuum. Intuemini autem quantus ſit hic, cui & decimas dedit

¶ſine patre, ſine matre, ſine genealogia] ignoti patris, ignotæ matris, ignoti generis, ¶præcipuis] ſpoliis

Abraham.

de præcipuis Abraham patriarcha. Et quidem de filiis Leui ſacerdotium accipientes, manda-
tum habent decimas ſumere à populo ſecundum legem, id eſt à fratribus ſuis: quanquam &
ipſi exierint de lumbis Abrahæ. Cuius autē generatio non annumeratur in eis, decimas ſum- B
pſit ab Abraham, & hunc qui habebat repromiſſiones benedixit. Sine vlla autem contradi-
ctione, quod minus eſt, à meliore benedicitur. Et hic quidem, decimas morientes homines
accipiunt: ibi autem conteſtatur quia viuit. Et (vt ita dictum ſit) per Abraham, & Leui qui de-
cimas accipit decimatus eſt. adhuc enim in lumbis patris erat, quando obuiauit ei Melchiſe-
dec. Si ergo cōſummatio per ſacerdotium Leuiticum erat (populus enim, ſub ipſo legem ac-
cepit) quid adhuc neceſſarium fuit ſecundum ordinem Melchiſedec alium ſurgere ſacerdo-

¶meliore] maiore ¶morientes] qui moriuntur ¶cōteſtatur quia viuit.] is de quo teſtatum eſt quòd viuat. ¶dictū ſit)] loquar) ¶ſub ipſo] vſq ad hoc

Leuiticum ſacerdotiū abrogatū, Chrs ſacerdos.

tem, & non ſecundum ordinem Aaron dici? Tranſlato enim ſacerdotio, neceſſe eſt vt & legis C
tranſlatio fiat. In quo enim hæc dicuntur: de alia tribu eſt, de qua nullus altario præſto fuit.
Manifeſtum eſt enim quòd ex Iuda ortus ſit dominus noſter: in qua tribu nihil de ſacerdoti-
bus Moyſes locutus eſt. Et amplius adhuc manifeſtum eſt: ſi ſecundum ſimilitudinem Mel-
chiſedec exurgat alius ſacerdos, qui non ſecundum legem mandati carnalis factus eſt, ſed ſe-

¶In quo enim] Nā is de quo

Pſal. 109. c.

cundum virtutem vitæ inſolubilis. Conteſtatur enim, Quoniam tu es ſacerdos in æternum,
ſecundum ordinem Melchiſedec. Reprobatio quidem fit præcedentis mandati: propter infir-
mitatem eius & inutilitatem. nihil enim ad perfectum adduxit lex: introductio vero melioris
ſpei, per quam proximamus ad deum. Et quantum eſt non ſine iureiurando (alii quidem, ſine D
iureiurando ſacerdotes facti ſunt: hic autem cum iureiurando per eum qui dixit ad illum, Iu-

Pſal. 109. b.

rauit dominus, & non pœnitebit eum: tu es ſacerdos in æternum*) in tantum melioris teſta-
menti ſponſor factus eſt IESVS. Et alii quidem plures facti ſunt ſacerdotes, idcirco quòd
morte prohiberentur permanere: hic autem eò quòd maneat in æternum, ſempiternum habet

¶infirmitatem] imbecillitatem ¶Et quātū eſt non ſine iureiurādo,] Atque hoc potiorem, quòd nō abſq iureiurando res acta ſit *ſecūdum ordinem Melchiſedec ¶melioris] vſq potioris

¶in perpetuum] ad plenum

¶ſacerdotes] illi ſũmi ſacerdotes)

Orans p̃ nobis Chriſtus coram patre.

Chriſt⁹ ſemel oblatus pro nobis.

ſacerdotium. Vnde & ſaluare in perpetuum poteſt accedentes per ſemetipſum ad deum: ſemper viuens ad interpellandum pro nobis. Talis enim decebat vt nobis eſſet pontifex, ſanctus, innocẽs, impollutus, ſegregatus à peccatoribus & excelſior cælis factus. qui non habet neceſſitatem quotidie (quemadmodũ ſacerdotes) prius pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi. hoc enim fecit ſemel, ſe offerendo. Lex enim homines conſtituit ſacerdotes infirmitatem habentes: ſermo autem iuriſiurandi qui poſt legem eſt, filium in æternum perfectum.

CAP. VIII.

¶Capitulũ autẽ ſup ea quæ dicũt,] Summa autem eorũ quę dicimus, hæc eſt,

Põtifex Chriſtus, deus.

Pontificis officium.

Chriſtus ſeipſum obtulit.

Exod. 25. d. act. 7. f.

Mediator noui teſtamenti, Chriſtus.

Nouum teſtamẽtũ. ier. 31. e.

A Capitulum autem ſuper ea quæ dicuntur, Talem habemus pontificem, qui conſedit in dextera ſedis magnitudinis in cælis: ſanctorum miniſter, & tabernaculi veri, quod fixit deus, & non homo. Omnis enim pontifex, ad offerendum munera & hoſtias conſtituitur. vnde neceſſe eſt & hunc habere aliquid quod offerat. ſi ergo eſſet ſuper terram, nec eſſet ſacerdos:
B cum eſſent qui offerrent ſecundum legem munera, qui exemplari & vmbræ deſeruiunt cæleſtium. ſicut reſponſum eſt Moyſi, cum conſummaret tabernaculum, Vide (inquit) omnia facito ſecundum exemplar quod tibi oſtenſum eſt in monte. Nunc autem melius ſortitus eſt miniſterium: quanto & melioris teſtamenti mediator eſt, quod in melioribus repromiſſionibus
C ſancitum eſt. Nam ſi illud prius culpa vacaſſet: non vtique ſecundi locus inquireretur. Vituperans enim eos dicit, Ecce dies venient, dicit dominus: & conſummabo ſuper domum Iſrael & ſuper domum Iuda teſtamentum nouum, non ſecundum teſtamentũ quod feci patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum vt educerem illos de terra AEgypti. quoniam ipſi non permanſerunt in teſtamento meo: & ego neglexi eos, dicit dominus. Quia hoc eſt teſta-
D mentum quod diſponam domui Iſrael poſt dies illos, dicit dominus: Dabo leges meas in mẽtem eorum, & in corde eorum ſuperſcribam eas: & ero eis in deum, & ipſi erunt mihi in populum. & non docebit vnuſquiſque proximum ſuum, & vnuſquiſque fratrem ſuum dicens, Cognoſce dominum: quoniam omnes ſcient me à minore vſque ad maiorem eorum. quia propitius ero iniquitatibus eorum: & peccatorum eorum iam non memorabor. Dicendo autẽ nouum: veterauit prius. Quod autem antiquatur & ſeneſcit: prope interitum eſt.

¶propitius ero] placatus ero ſuper

¶veterauit] antiquauit

CAP. IX.

¶culturæ, & ſanctũ ſeculare.] cultus, ac ſanctum mundanũ.

¶candelabra,] candelabrum,

¶ſancta] ſanctum

Tabernacula duo. Exo. 26. a. 36. a

Sanctum ſanctorum.

A Habuit quidem & prius, iuſtificationes culturæ, & ſanctum ſeculare. Tabernaculum enim factum eſt primum, in quo erant candelabra, & menſa, & propoſitio panum, quæ dicitur ſancta. Poſt velamentum autem ſecundum: tabernaculum, quod dicitur ſancta ſanctorum, aureum habens thuribulum: & arcam teſtamenti circuntectam ex omni parte auro, in qua, vrna aurea habens manna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulæ teſtamẽti. ſuperque eam
B erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium. de quibus non eſt modo dicendum per ſingula. His verò ita compoſitis, in priori quidem tabernaculo ſemper introibant ſacerdotes, ſacrificiorum officia conſummantes. in ſecundo autem, ſemel in anno ſolus pontifex: non ſine ſanguine quem offerret pro ſua & populi ignorantia: hoc ſignificante ſpiritu ſancto, nondum propalatam eſſe ſanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente ſtatum. quæ para-
C bola eſt temporis inſtantis: iuxta quam munera & hoſtiæ offeruntur, quæ non poſſunt iuxta conſcientiam perfectum facere ſeruientem, ſolummodo in cibis, & in potibus, & in variis baptiſmatibus, & iuſtitiis carnis vſque ad tempus correctionis impoſitis. CHRISTVS autem aſſiſtens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id eſt, non huius creationis, neque per ſanguinem hircorum aut vitulorum, ſed
D per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta. Si enim ſanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ aſperſus, inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis: quanto magis ſanguis CHRISTI qui per ſpiritũ ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum deo, emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis ad ſeruiendum deo viuenti? Et ideò noui teſtamenti mediator eſt: vt morte intercedente, in redemptionem earũ
E præuaricationum quæ erant ſub priori teſtamento, repromiſſionem accipiãt qui vocati ſunt, æternæ hæreditatis. Vbi enim teſtamentũ eſt: mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris. Teſtamentum enim, in mortuis confirmatum eſt: alioquin nondum valet, dum viuit qui teſtatus eſt. Vnde nec primum quidem ſine ſanguine dedicatum eſt. lecto enim omni mandato legis à Moyſe vniuerſo populo: accipiens ſanguinem vitulorum & hircorum cum aqua & lana
F coccinea & hyſſopo, ipſum quoque librum & omnem populum aſperſit dicens, Hic ſanguis teſtamenti quod mandauit ad vos deus. Etiam tabernaculum & omnia vaſa miniſterii, ſan-

¶officia conſummãtes.] ritus pagẽtes.

¶propalatã] vl, manifeſtatam

¶parabola eſt tẽporis inſtantis: iuxta quã] erat ſimilitudo pro tempore tum præſente: in quo

¶baptiſmatibus,] ablutionibus,

¶per amplius] per maius

¶creatiõis,] facturę,

¶ſanctũ] æternum

¶mediator] vl, conciliator

¶confirmatum] vl, ratum

Quid ſignificarint duo tabernacula.

Sacrificia veteris legis.

Chriſtus ſanguine ſuo nos redemit ſemel

Sãguine Chr̃i purgati à peccatis leu. 16. e. 1. Pet. 1. d. 1. io. 1. d. apoc. 1. b.

1. Pet. 3. g. roma. 5. b.

Teſtamentũ. Galat. 3. b

Vetus teſtamẽtũ ſanguine dedicatũ. Exod. 24. c.

guine ſimiliter aſperſit. Et omnia penè in ſanguine ſecundum legem mundantur:& ſine ſan-
guinis effuſione non fit remiſſio. Neceſſe eſt ergo exemplaria quidem cæleſtium, his mun-

Chrs in cælis corā pre orās pro nobis.

dari: ipſa autem cæleſtia, melioribus hoſtiis quàm iſtis. Non enim in manufacta ſancta IE-
SVS introiuit, exemplaria verorum: ſed in ipſum cælum, vt appareat nunc vultui dei pro no G
bis. Neque vt ſæpe offerat ſemetipſum, quemadmodum pontifex intrat in ſancta per ſingu-
los annos in ſanguine alieno(alioquin oportebat eum frequēter pati ab origine mundi) Nunc
autem ſemel in conſummationem ſeculorum, ad deſtitutionem peccati, per hoſtiam ſuam

Moriendum ſemel. Chrs pro nobis mortuus. rom.5.b.1.petri 3.c. Lex non ſanctificat. Leuit.16.c.

apparuit. Et quemadmodum ſtatutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium:
ſic & CHRISTVS ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata. ſecundò ſine pec-
cato apparebit omnibus expectantibus ſe, in ſalutem.

CAP. X.

VMbram enim habens lex, futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum: per ſin- A
gulos annos eiſdem ipſis hoſtiis quas offerunt indeſinenter, nunquam poteſt acceden-
tes perfectos facere: alioquin ceſſaſſent offerri, ideò quòd nullam haberent vltra conſcien-
tiam peccati, cultores ſemel mundati. ſed in ipſis commemoratio peccatorum per ſingulos

Sacrificia oīa reiiciunt præter ſolū Chrm Pſal.39.b. Pſal.1.

annos fit. impoſſibile enim eſt, ſanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Ideo ingre-
diens mundum dicit, Hoſtiam & oblationem noluiſti: corpus autem aptaſti mihi. Holocau- B
ſtomata & pro peccato, non tibi placuerunt. Tunc dixi, Ecce venio. In capite libri ſcriptum
eſt de me: vt faciam deus voluntatē tuam. Superius dicens, Quia hoſtias, & oblationes, & ho-
locauſtomata, & pro peccato noluiſti, nec placita ſunt tibi quæ ſecundum legem offeruntur,
tunc dixi, Ecce venio vt faciam deus voluntatem tuam: aufert primum, vt ſequens ſtatuat. In

Sāctificatio.

qua voluntate ſanctificati ſumus, per oblationem corporis IESV CHRISTI ſemel. Et
omnis quidem ſacerdos præſto eſt quotidie miniſtrans, & eaſdem ſæpe offerens hoſtias quæ C
non poſſunt auferre peccata: hic autem vnam pro peccatis offerens hoſtiam, in ſempiternum

Pſal.109.a. 1.cor.15.d. Oblatio Chri ſola p pctis. Ier.31.f.5.8.e.

ſedet in dextera dei, de cætero expectans, donec ponātur inimici eius ſcabellum pedum eius.
Vna enim oblatione, conſummauit in ſempiternum ſanctificatos. Conteſtatur autem nos &
ſpiritus ſanctus. poſtquam enim dixit, Hoc autem teſtamentum quod teſtabor ad illos poſt
dies illos, dicit dominus, Dabo leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum inſcri-
bam eas:& peccatorum, & iniquitatum eorum iam non recordabor amplius. Vbi autem ho- D
rum remiſſio: iam non eſt oblatio pro peccato. Habentes itaque fratres fiduciam in introi
tu ſanctorum in ſanguine CHRISTI: quam initiauit nobis viam nouam & viuentem per
velamen, id eſt, carnem ſuam, & ſacerdotem magnum ſuper domum dei, accedamus cum ve-

Accedēdū ad Chrm, i fide.

ro corde in plenitudine fidei, aſperſi corda à conſcientia mala, & abluti corpus aqua munda,
teneamus ſpei noſtræ confeſſionem indeclinabilem. fidelis enim eſt qui repromiſit, & conſy- E

Charitas. Opera.

deremus inuicem in prouocationem charitatis & bonorum operum: non deſerentes collectio
nem noſtram ſicut conſuetudinis eſt quibuſdam, ſed conſolantes, & tanto magis quanto vi-

T.6.a. Reiicientes Chrm, nulla hoſtia purgātur. Deuter.17.b. matt.18.b.iohan.8.c.2.cor.13.a. Deut.32.e.roma.12.d.

deritis appropinquantem diem. Voluntarie enim peccantibus nobis poſt acceptam notitiam
veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hoſtia, terribilis autem quædam expectatio iudicii
& ignis æmulatio: quæ conſumptura eſt aduerſarios. Irritam quis faciens legem Moyſi: ſine
vlla miſeratione, duobus vel tribus teſtibus moritur. quanto magis putatis deteriora mereri F
ſupplicia qui filium dei conculcauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſan
ctificatus eſt, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit? Scimus enim qui dixit, Mihi vindictam:
& ego retribuam. Et iterum, Iudicabit dominus populum ſuum. Horrendum eſt incidere in

Afflictiones quas ſuſtinuerūt Iudæi propter Chriſtū.

manus dei viuentis. Rememoramini autem priſtinos dies: in quibus illuminati, magnum
certamen ſuſtinuiſtis paſſionum. & in altero quidem opprobriis & tribulationibus ſpectacu-
lum facti: in altero autem ſocii taliter conuerſantium effecti. Nam & vinctis compaſſi eſtis:& G
rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos habere meliorem &
manentem ſubſtantiam. Nolite itaque amittere confidentiam veſtram: quæ magnam habet

Patientia.

remunerationem. Patientia enim vobis neceſſaria eſt: vt voluntatem dei facientes, reportetis
promiſſionem. Adhuc enim modicum aliquantulúmque, qui venturus eſt veniet, & non tar-
dabit. iuſtus autem meus, ex fide viuit. quòd ſi ſubtraxerit ſe: non placebit animæ meæ. Nos

Abac.2.a.roma.1.b.gal.3b

autem non ſumus ſubtractionis filii in perditionē: ſed fidei in acquiſitionē animæ.

CAP. XI.

ESt autem fides, ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium. In hac A
enim teſtimonium conſecuti ſunt ſenes. Fide, intelligimus aptata eſſe ſecula verbo dei:

Fides. Gen.1.a.

ᶠplurimā]vberiorē vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent. Fide, plurimā hoſtiam Abel quàm Cain, obtulit deo: Gen.4.a
per quam teſtimoniū conſecutus eſt eſſe iuſtus, teſtimoniū perhibēte muneribus eius deo, & Matt.23.d.
per illam defunctus adhuc loquitur. Fide, Henoch trāſlatus eſt ne videret mortē, & non in- Gen.5.c.eccl.44.c.
ueniebatur: quia tranſtulit illum deus. ante tranſlationem enim, teſtimoniū habuit placuiſſe
B deo. Sine fide autem impoſſibile eſt placere deo. Credere enim oportet accedentem ad deum
ᶠreſponſo accepto] oraculo admonitus quia eſt, & inquirētibus ſe remunerator ſit. Fide, Noe reſpōſo accepto de iis quæ adhuc non Gen.6.c.eccli.44.c.
videbantur: metuens, aptauit arcam in ſalutē domus ſuæ, per quam damnauit mundū: & iuſti
ᶠinſtitutus.]factus. tiæ quæ per fidē eſt, hæres eſt inſtitutus. Fide, qui vocatur Abrahā obediuit in locū exire Gen.12.a.
quem accepturus erat in hæreditatē: & exiit, neſciens quò iret. Fide, demoratus eſt in ter-
ra repromiſſionis tanquam in aliena, in caſulis habitādo cum Iſaac & Iacob cohæredibus re-
promiſſionis eiuſdē. Expectabat enim fundamēta habentē ciuitatem: cuius artifex & cōditor, Ciuitas dei.
ᶠvirtutē] cōceptione ſeminis] vim ad concipiendū ac retinendum ſemen deus. Fide, & ipſa Sara ſterilis virtutē in cōceptione ſeminis accepit, etiam præter tēpus æta Gen.18.a
C tis: quoniā fidelē credidit eſſe eum qui repromiſerat. Propter quod & ab vno orti ſunt (& hoc Gen.17.c.
ᶠ& hoc emortuo] eó que iam annis effœto, emortuo) tanquam ſydera cæli in multitudinē, & ſicut arena quæ eſt ad oram maris innume
rabilis. Iuxta fidem defuncti ſunt omnes iſti, non acceptis repromiſſionibus: ſed à lōge eas
*& credentes (vel, perſuaſi) aſpicientes * & ſalutātes, & confitentes quia peregrini & hoſpites ſunt ſuper terrā. Qui enim
hæc dicunt: ſignificant ſe patriā inquirere. Et ſi quidem ipſius meminiſſent de qua exierunt:
habebant vtique tēpus reuertendi. nunc autem meliorem appetunt, id eſt cæleſtem. Ideo non
confunditur deus vocari deus eorum. parauit enim illis ciuitatem. Fide, obtulit Abraham Gen.22.a.eccli.44.d.
D Iſaac cum tētaretur: & vnigenitū offerebat in quo ſuſceperat repromiſſiones. ad quem dictum Gen.21.b.roma.9.b.
ᶠarbitrans] cū illud ſecum perpendiſſet eſt, In Iſaac vocabitur tibi ſemen. arbitrans quia & à mortuis ſuſcitare potens eſt deus. vnde
ᶠparabolā accepit.] ſimilitudinem adduxit. eum & in parabolā accepit. Fide, & de futuris benedixit Iſaac, Iacob & Eſau. Fide, Ia- Gen.27.d.f.
cob moriens, ſingulos filiorū Ioſeph benedixit: & adorauit faſtigium virgæ eius. Fide, Io- Gen.48.c Gen.50.d.
ᶠprofectione] exitu ſeph moriens, de profectione filiorū Iſrael memoratus eſt: & de oſſibus ſuis mandauit. Fide,
Moyſes natus, occultatus eſt mēſibus tribus à parentibus ſuis: eò quòd vidiſſent elegātem in- Exod.2.a.
fantem, & non timuerūt regis edictum. Fide, Moyſes grandis factus, negauit ſe eſſe filium Exod.2.c. Exod.2.b
ᶠtēporalis pctī habere iucūditatē,] tēporariā habere peccati fruitionem: E filiæ Pharaonis: magis eligens affligi cum populo dei, quàm tēporalis peccati habere iucundi
tatem, maiores diuitias æſtimans, theſauro AEgyptiorū, improperium CHRISTI. aſpicie
ᶠaīoſitatē] ferociā bat enim in remunerationem. Fide, reliquit AEgyptum: non veritus animoſitatem regis.
ᶠtanquā vidēs ſuſtinuit.] perinde quaſi videret, tolerauit. inuiſibilem enim tanquam videns ſuſtinuit. Fide, celebrauit paſcha & ſanguinis effuſio- Exo.12.d
ᶠprimitiua,] primogenita, nem: ne qui vaſtabat primitiua, tangeret eos. Fide, tranſierunt mare rubrum tanquam per Exod.14.e.
aridam terrā: quod experti AEgyptii, deuorati ſunt. Fide, muri Iericho corruerūt, circuitu Ioſue 6.c
F dierum ſeptem. Fide, Rahab meretrix non periit cum incredulis: excipiēs exploratores cum Ioſue6.d Ioſue.2.a
pace. Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantē de Gedeon, Barac, Samſon,
Iephte, Dauid, Samuel, & prophetis: qui per fidem vicerūt regna, operati ſunt iuſtitiā, adepti
ᶠcōualuerunt de infirmitate,] potentes redditi ſunt ex imbecillitate, ſunt repromiſſiones, obturauerunt ora leonū, extinxerunt impetū ignis, effugerunt aciem gla
dii, conualuerunt de infirmitate, fortes facti ſunt in bello, caſtra verterunt exterorum. accepe
ᶠcaſtra verterūt] incurſiones in fugam verterunt runt mulieres de reſurrectione mortuos ſuos. alii autem diſtenti ſunt, non ſuſcipientes redem
G ptionem, vt meliorem inuenirēt reſurrectionē. Alii vero ludibria & verbera experti, inſuper
ᶠmelotis,] ouillis pellibus, & vincula & carceres: lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt, in occiſione gladii mortui ſunt, cir
cuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti: quibus dignus non erat
mundus. in ſolitudinibus errantes, in mōtibus & ſpeluncis, & in cauernis terræ. Et hi omnes
teſtimonio fidei probati, non acceperunt repromiſſionem, deo pro nobis melius aliquid pro-
uidente, vt non ſine nobis conſummarentur.

CAP. XII.

ᶠcircunſtans] tenaciter inhærens A IDeóque & nos tantam habentes impoſitā nubem teſtiū: deponentes omne pondus & cir- Hortatᶠ ad ferendas afflictiones propter Chriſtū. roma.6.a. coloſ.3.b.eph.4.e.1.pet.2.&4.a
cunſtans nos peccatū, per patientiā curramus ad propoſitū nobis certamen, aſpicientes in
authorē fidei, & conſummatorē IESVM: qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem, cōfu-
ſione contēpta, atque in dextera ſedis dei ſedet. Recogitate enim eum qui talem ſuſtinuit à
ᶠcōſolationis,] vel, exhortationis, peccatoribus aduerſum ſemetipſum cōtradictionē: vt ne fatigemini, animis veſtris deficiētes.
B Nondum enim vſque ad ſanguinem reſtitiſtis, aduerſus peccatum repugnantes: & obliti eſtis
ᶠdiſciplinam] correptionem conſolationis, quæ vobis tanquam filiis loquitur, dicens, Fili mi, noli negligere diſciplinā do- Prouer.3.b.apoc.3.d.
ᶠfatigêris] deficias mini: neque fatigêris dum ab eo arguêris. Quem enim diligit dominus, caſtigat: flagellat
ᶠIn diſciplina perſeuerate. Tāquā] Si caſtigationem ſuſtinetis, veluti autem omnem filium quem recipit. In diſciplina perſeuerate. Tāquam filiis, vobis offert ſe Filii dei qui.
deus. quis enim filius, quem non corripit pater? Quod ſi extra diſciplinam eſtis, cuius parti-

cipes facti ſunt omnes: ergo adulteri & non filii eſtis. Deinde patres quidem carnis noſtræ, eru C
ditores habuimus, & reuerebamur eos. num multomagis obtemperabimus patri ſpirituum,
& viuemus? Et illi quidem in tēpore paucorū dierum, ſecundū voluntatē ſuam erudiebāt nos:
hic autē ad id quod vtile eſt in recipiēdo ſanctificationē eius. Omnis autem diſciplina in præ
ſenti quidē videtur non eſſe gaudii, ſed mœroris: poſtea autē fructū pacatiſſimum exercitatis
per eam, reddet iuſtitiæ. Propter quod remiſſas manus & ſoluta genua erigite: & greſſus rectos D
facite pedibus veſtris: vt non claudicās quis erret, magis autem ſanetur. Pacem ſequimini
cum omnibus, & ſanctimoniā: ſine qua nemo videbit deum. contēplantes ne quis deſit gratiæ
dei: ne qua radix amaritudinis ſurſum germinans impediat, & per illam inquinentur multi.
Ne quis fornicator aut prophanus vt Eſau: qui propter vnā eſcam vendidit primitiua ſua.
ſcitote enim quoniā & poſtea cupiens hæreditare benedictionē: reprobatus eſt. non enim inue E
nit pœnitētiæ locum: quenquā cum lachrymis inquiſiſſet eam. Non enim acceſſiſtis ad tracta
bilem montē & acceſſibilem ignem, & turbinē, & caliginem, & procellā, & tubæ ſonum, & vo-
cem verborū (quam qui audierūt, excuſauerūt ſe, ne eis fieret verbum. Non enim portabant
quod dicebatur, Et ſi beſtia tetigerit montē, lapidabitur. Et ita terribile erat quod videbatur,
Moyſes dixit, Exterritus ſum & tremebundus) Sed acceſſiſtis ad Sion montē, & ciuitatem dei F
viuētis, Ieruſalem cæleſtem, & multorū millium angelorū frequentiā, & eccleſiam primitiuo-
rum qui cōſcripti ſunt in cælis, & iudicem omniū deum, & ſpiritus iuſtorū perfectorū, & teſta
menti noui mediatorem I E S V M, & ſanguinis aſperſionē melius loquentē quàm Abel. Vi-
dete ne recuſetis loquentē. Si enim illi non effugerūt, recuſantes eum qui ſuper terrā loqueba G
tur: multo magis nos qui de cælis loquentē nobis, auertimus. cuius vox mouit terram tunc:
nunc autē repromittit dicēs, Adhuc ſemel: & ego mouebo non ſolum terrā, ſed & cælū. Quòd
autē adhuc ſemel dicit: declarat mobiliū tranſlationē tanquam factorum, vt maneant ea quæ
ſunt immobilia. Itaque regnum immobile ſuſcipientes, habemus gratiā: per quam ſeruiamus
placentes deo cum metu & reuerentia. Etenim deus noſter, ignis conſumens eſt. CAP. XIII. A

CHaritas fraternitatis maneat in vobis. Et hoſpitalitatē nolite obliuiſci. per hāc enim
latuerunt quidam angelis hoſpitio receptis. Mementote vinctorū, tanquam ſimul vin
cti: & laborantiū, tanquam & ipſi in corpore morantes. Honorabile connubiū in omni-
bus, & thorus immaculatus: fornicatores enim & adulteros iudicabit deus. Sint mores ſine
auaritia: cōtenti præſentibus. ipſe enim dixit, Non te deſeram neque derelinquam. ita vt con
fidenter dicamus, Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo. Memētote B
præpoſitorū veſtrorum, qui vobis locuti ſunt verbū dei: quorū intuentes exitum conuerſatio
nis, imitemini fidem. I E S V S C H R I S T V S heri & hodie: ipſe & in ſecula. Doctri-
nis variis & peregrinis nolite abduci. Optimū eſt enim, gratia ſtabilire cor, non eſcis quæ non
profuerunt ambulantibus in eis. Habemus altare: de quo edere non habēt poteſtatē qui taber
naculo deſeruiūt. Quorū enim animalium infertur ſanguis pro peccato in ſancta per pontifi
cem: horum corpora cremātur extra caſtra. Propter quod & I E S V S, vt ſanctificaret per ſuū C
ſanguinē populū, extra portam paſſus eſt. Exeamus igitur ad eum extra caſtra: improperium
eius portātes. Non enim habemus hic manentē ciuitatem: ſed futuram inquirimus. Per ipſum
ergo offeramus hoſtiam laudis ſemper deo, id eſt fructum labiorū confitentium nomini eius.
Beneficentiæ autem & cōmunicationis nolite obliuiſci. talibus enim hoſtiis promeretur
deus. Obedite præpoſitis veſtris & ſubiacete eis. ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro
animabus veſtris reddituri: vt cum gaudio hoc faciāt, & non gementes. hoc enim nō expedit
vobis. Orate pro nobis. cōfidimus enim quòd bonam conſciētiam habemus: in omnibus D
beneuolentes conuerſari. Amplius autē deprecor vos hoc facere, quò celerius reſtituar vobis.
Deus autem pacis qui eduxit de mortuis paſtorem* magnum ouium in ſanguine teſtamenti
æterni, dominum noſtrum I E S V M C H R I S T V M: aptet vos in omni bono, vt facia-
tis eius voluntatem, faciens in vobis quod placeat corā ſe per I E S V M C H R I S T V M:
cui eſt gloria in ſecula ſeculorum. Amē. Rogo autem vos fratres vt ſufferatis verbū ſolatii.
Etenim perpaucis ſcripſi vobis. Cognoſcite fratrē noſtrum Timótheum dimiſſum: cum quo
(ſi celerius venerit) videbo vos. Salutate omnes præpoſitos veſtros, & omnes ſanctos. Salutāt
vos de Italia fratres. Gratia cum omnibus vobis. A M E N.

*

Pax. rom. 12. d. Sanctitas.
Fornicatio. gen. 25. d. Gen. 26. f.
Accedēdū ad Chriſtū. exo. 19. b. 20. e.
Exod. 19. c.
Ciuitas dei. Ieruſalem.
Audiendus Chriſtus.
Aggæ. 2. b.
Deu. 4. d. Charitas. rom. 12. c. 1. pet. 4. c. Hoſpitalitas. Coniugium. Fornicatio. Auaritia.
Ioſue 1. a.
Pſal. 117. a
Præpoſiti. Fides. Opera. Doctrinæ.
Altare nr̄m, Chr̄s. nūe. 19. a
Hoſtia, Chr̄s. Afflictiones.
Mich. 2. c.
Hoſtia laudis Fructus labiorum.
Præpoſiti.
Oratio.
Paſtor Chr̄s.
Opa nr̄a grata per Chr̄m.

¶adulteri] ſpurii
¶obtemperabimus] ſubiiciemur
¶in tēpore paucorū dierum,] ad paucos dies,
¶in recipiēdo &c.] in hoc vt impertiat nobis ſanctimoniā ſuam.
¶contemplantes] cu ram agentes
¶deſit gratiæ] deficiat à gratia
¶tractabilem] con tactum
¶acceſſibilem] accen ſum
¶excuſauerunt ſe] deprecati ſunt,
¶eccleſiam primitiuorum] concionem primogenitorum
¶mediatorem] conciliatorem
¶mouebo] concutio
¶mobiliū] eorū quæ concutiuntur
¶tāquā factorū] tē pore quæ facta ſunt
¶ſunt immobilia] non concutiuntur
¶immobile] quod concuti non poſſit
¶metu] vel, reuerentia
¶latuerunt &c.] inſciētes exceperunt angelos hoſpitio.
¶laborantium] afflictorum,
¶abduci] circumferri.
¶promeretur deus] conciliatur deus. (vel, placet deo.)
¶ſubiacete eis] cedite. (deferte.)
¶nō expedit] inutile
*illum
¶aptet vos] abſolutos vos reddat
¶in vobis quod placeat] vt id quod gratis, acceptum ſit
¶ſolatii] exhortationis.
¶Cognoſcite] ſcitote
¶de Italia fratres] Itali.
*Miſſa ab Italia per Timótheum.

HIERONYMVS IN CATALOGO SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM.

IACOBVS, qui appellatur frater domini, cognomento Iuſtus, vt nonnulli exiſtimant, Ioſeph, ex alia vxore: vt autem mihi videtur, Mariæ ſororis matris domini, cuius Iohannes in libro ſuo meminit, filius: poſt paſſionem domini, ſtatim ab apoſtolis Ieroſolymorum epiſcopus ordinatus, vnam tantum ſcripſit epiſtolam, quæ de ſeptem catholicis eſt: quæ & ipſa ab alio quodam ſub nomine eius edita aſſeritur. Licet paulatim tempore procedente obtinuerit authoritatem. Hegeſippus vicinus apoſtolicorum temporum, in quinto commentariorum libro, de Iacóbo narrans ait, Suſcepit eccleſiam Ieroſolymæ, poſt apoſtolos frater domini Iacôbus, cognomento Iuſtus. Multi ſiquidem Iacóbi vocabantur. Hic de vtero matris ſanctus fuit, vinum & ſiceram non bibit, carnem nullam comedit, nunquam attonſus eſt, nec vnctus vnguento, nec vſus balneo. Huic ſoli licitum erat ingredi ſancta ſanctorum. Siquidem veſtibus laneis non vtebatur, ſed lineis: ſolúſque ingrediebatur templum: & fixis genubus, pro populo deprecabatur, intantum, vt camelorum duritiem traxiſſe eius genua crederentur. Dicit & alia multa, quæ enumerare longum eſt. Sed & Ioſephus in viceſimo libro antiquitatum refert, & Clemens in ſeptimo Hypotypoſeon, mortuo Feſto, qui Iudæam regebat, miſſum à Nerone eſſe ſucceſſorem eius Albinum, qui cum necdum ad prouinciam perueniſſet, Ananus, inquit, pontifex adoleſcens Anani filius, de genere ſacerdotali, accepta occaſione ἀναρχίας, concilium congregauit, & compellens publice Iacôbum vt CHRISTVM dei filium denegaret, contradicentem lapidari iuſſit. qui cum præcipitatus de pinna templi confractis cruribus adhuc ſemiuiuus tendens ad cælũ manus diceret, Domine ignoſce eis, quod enim faciunt neſciunt: fullonis fuſte, quo rudia veſtimenta extorqueri ſolent, in cerebro percuſſus, interiit. Tradit item Ioſephus tantæ eum ſanctitatis fuiſſe, & celebritatis in populo, vt propter eius necem, creditum ſit ſubuerſam eſſe Ieroſolymam. Hic eſt de quo Paulus apoſtolus ſcribit ad Galatas, Alium autem apoſtolorũ vidi neminem, niſi Iacôbum fratrem domini. Et apoſtolorum ſuper hoc crebrius acta teſtantur. Euangelium quoque quod appellatur Secundum Hebræos, & à me nuper in Græcum, Latinúmque ſermonem tranſlatum eſt, quo & Origenes ſæpe vtitur, poſt reſurrectionem ſaluatoris refert, Dominus autem cum dediſſet ſindonem ſeruo ſacerdotis, iuit ad Iacôbum, & apparuit ei. Iurauerat enim Iacôbus ſe non comeſturum panem ab illa hora, qua biberat calicem domini, donec videret eum reſurgentem à mortuis. Rurſúſque poſt paululum, Afferte, ait dominus, menſam & panem. Statímque additur, Tulit panem, & benedixit ac fregit, & dedit Iacóbo Iuſto, & dixit ei, Frater mi, comede panem tuum, quia reſurrexit filius hominis à dormientibus. Triginta itaque annos Ieroſolymis rexit eccleſiam, id eſt vſque ad ſeptimũ Neronis annum, & iuxta templum vbi & præcipitatus fuerat, ſepultus eſt. Titulum vſque ad obſidionem Titi & vltimam Hadriani notiſſimum habuit. Quidam è noſtris in monte Oliueti eum putauerunt conditum: ſed falſa eorum opinio eſt.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM CATHOLICAM IACOBI APOSTOLI.

IACOBVS apoſtolus ſanctum inſtruit clerum de cultura cæleſtium præceptorum, & regula catholicæ obſeruantiæ, & de inuictæ patientiæ maieſtate, & de reuelatione plurimorum, & de mendacio magiſtrorum.

Epiſtola catholica Iacobi apoſtoli.

A IACOBVS DEI & domini noſtri IESV CHRISTI ſer-
uus, duodecim tribubus quæ ſunt in diſperſione, ſalutem.
Omne gaudium exiſtimate fratres mei, cum in tentationes va- Tẽtationes.
rias incideritis: ſcientes quòd probatio fidei veſtræ, patientiã ope- Rom.5.a.
ratur. Patiẽtia autem opus perfectum habeat: vt ſitis perfecti & in-
tegri, in nullo deficientes. Si quis autem veſtrũ indiget ſapien- Sapientia. Petẽdũi fide.
tia, poſtulet à deo qui dat omnibus afflueter, & non improperat: matt.7.a.21.c.
& dabitur ei. Poſtulet autem in fide, nihil hæſitans. qui enim hæſi- marc.11.c.luc. 11.b. ioh.16.b. & 16.e.f.
tat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento mouetur & circunfertur.
non ergo exiſtimet homo ille quòd accipiat aliquid à domino. Vir duplex animo, incon- Duplex aĩo.
B ſtans eſt in omnibus viis ſuis. Glorietur autem frater humilis, in exaltatione ſua: diues au- Diues.
tem, in humilitate ſua, quoniam ſicut flos fœni tranſibit. exortus eſt enim ſol cum ardore, & Eccl'i.14.c.iſa. 40.b.1.pet.1.d
areſecit fœnum, & flos eius decidit, & decor vultus eius deperiit: ita & diues in itineribus ſuis
marceſcet. Beatus vir qui ſuffert tentationem: quoniã cum probatus fuerit, accipiet coronã Tentatio. Iob.5.c.
vitæ, quã repromiſit deus diligẽtibus ſe. Nemo cum tẽtatur, dicat quoniã à deo tentatur. Deus
enim intentator malorũ eſt: ipſe autẽ neminẽ tentat. Vnuſquiſq; verò tentatur, à cõcupiſcẽtia Cõcupiſcẽtia
ſua abſtractus & illectus. Deinde cõcupiſcentia cum conceperit, parit peccatũ. peccatum verò Peccatum. Mors.

¶probatio vel, exploratio
¶operat. vel efficit.
¶affluenter, simpliciter, (pure,)
¶humilitate vel humiliatione
¶fœni vel herbæ & infra.
¶diligẽtib' ſe. his à qb' fuerit dilectus.
¶intẽtator malorũ eſt: ipſe autẽ vel vt malis tentari non poteſt, ita

cum conſummatum fuerit,generat mortem. Nolite itaque errare fratres mei dilectiſſimi.
Omne datum optimum,& omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à patre lumi-
num,apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. Voluntarie enim ge-
nuit nos verbo veritatis,vt ſimus initium aliquod creaturæ eius. Scitis fratres mei dile-
ctiſſimi, Sit autem omnis homo velox ad audiendum:tardus autem ad loquendum, & tardus
ad iram. Ira enim viri, iuſtitiam dei non operatur. Propter quod abiicientes omnem im-
munditiam & abundantiam malitiæ, in manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum, quod poteſt
ſaluare animas veſtras. Eſtote autem factores verbi,& non auditores tãtum:fallentes voſmet-
ipſos. Quia ſi quis auditor eſt verbi,& non factor: hic comparabitur viro conſideranti vultũ
natiuitatis ſuæ in ſpeculo. conſiderauit enim ſe, & abiit,& ſtatim oblitus eſt qualis fuerit.
Qui autem perſpexerit in lege perfecta, libertatis, & permanſerit in ea, non auditor obliuio-
ſus factus, ſed factor operis: hic beatus in facto ſuo erit. Si quis autem putat ſe religioſum
eſſe, non refrenans linguam ſuam, ſed ſeducens cor ſuum: huius vana eſt religio. Religio mun-
da & immaculata apud deum & patrem, hæc eſt, Viſitare pupillos & viduas in tribulatione
eorum:& immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſeculo.

CAP. II.

FRatres mei, nolite in perſonarũ acceptione habere fidem domini noſtri IESV CHRI
STI gloriæ. Etenim ſi introierit in conuentum veſtrum vir aureum annulum habens, in
veſte candida, introierit autem & pauper in ſordido habitu, & intendatis in eum qui indutus
eſt veſte præclara,& dixeritis ei, Tu ſede hic bene: pauperi autem dicatis, Tu ſta illic, aut ſede
ſub ſcabello pedum meorum: nónne iudicatis apud voſmetipſos, & facti eſtis iudices cogita-
tionum iniquarum? Audite fratres mei dilectiſſimi: Nónne deus elegit pauperes in hoc mun-
do, diuites in fide,& hæredes regni quod repromiſit deus diligentibus ſe? Vos autem exhono
raſtis pauperem. Nónne diuites per potentiam opprimunt vos:& ipſi trahunt vos ad iudicia?
Nónne ipſi blaſphemant bonum nomen quod inuocatum eſt ſuper vos? Si tamen legem per-
ficitis regalem ſecundum ſcripturas, Diliges proximũ tuum ſicut teipſum: bene facitis. ſi au-
tem perſonam accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quaſi tranſgreſſores. Quicun-
que autem totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno: factus eſt omniũ reus. Qui enim
dixit, Non mœchaberis, dixit & Non occides. Quòd ſi non mœchaberis, occides autem: factus
es tranſgreſſor legis. Sic loquimini,& ſic facite ſicut per legem libertatis incipientes iudicari.
Iudicium enim ſine miſericordia illi qui non facit miſericordiam. Superexultat autem miſe-
ricordia iudicium. Quid proderit fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere: opera autem
non habeat? Nunquid poterit fides ſaluare eum? Si autem frater aut ſoror nudi ſint, & indi-
geant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis, illis, Ite in pace, calefacimini & ſatura-
mini: non dederitis autẽ eis quæ neceſſaria ſunt corpori: quid proderit? Sic & fides, ſi non ha-
beat opera, mortua eſt in ſemetipſa. Sed dicet quis, Tu fidem habes,& ego opera habeo. oſten
de mihi fidem tuam ſine operibus:& ego oſtendam tibi ex operibus * fidem meam. Tu cre-
dis quòd vnus eſt deus. Bene facis:& dæmones credunt & contremiſcunt. Vis autem ſcire ô ho
mo inanis quoniã fides ſine operibus mortua eſt? Abraham pater noſter nónne ex operibus
iuſtificatus eſt, offerens Iſaac filium ſuum ſuper altare? Vides quoniã fides cooperabatur ope-
ribus illius : & ex operibus fides conſummata eſt? Et ſuppleta eſt ſcriptura, dicens, Credidit
Abraham deo,& reputatum eſt illi ad iuſtitiam, & amicus dei appellatus eſt. Videtis quoniã
ex operibus iuſtificatur homo:& nõ ex fide tantum? Similiter & Rahab meretrix, nónne ex
operibus iuſtificata eſt, ſuſcipiens nuntios,& alia via eiiciens? Sicut enim corpus ſine ſpiritu
mortuum eſt: ita & fides ſine operibus mortua eſt.

CAP. III.

NOlite plures magiſtri fieri fratres mei , ſcientes quoniam maius iudicium ſumitis. In
multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit: hic perfectus eſt vir, po-
tens etiam freno circunducere totum corpus. Si autem equis frena in ora mittimus: ad con-
ſentiendum nobis, omne corpus illorũ circunferimus. Et ecce, naues cum magnæ ſint,& à ven
tis validis minentur: circunferũtur à modico gubernaculo vbi impetus dirigentis voluerit. Ita
& lingua modicum quidem membrum eſt, & magna exultat. Ecce quantus ignis quàm ma-
gnam ſyluam incẽdit! Et lingua, ignis eſt, vniuerſitas iniquitatis. Lingua cõſtituitur in mẽbris
noſtris , quæ maculat totum corpus , & inflammat rotam natiuitatis noſtræ inflammata à
gehenna. Omnis enim natura beſtiarum & volucrum & ſerpentium & cetorum domantur,

Dona à deo. Geniti à deo per verbum. Ira. prouer. 17.d. Euangeliũ ſuſcipiendum. Opera. matt. 7.d. rom. 2.b. Lingua. Religio. Pupilli. Viduæ. Reſpectus perſonarum nõ habendus. leui. 19.c. deu. 1.c. 16.d. prou. 24.c. eccl. 42.a Pauperes. Diuites. Leu. 19.d. matth. 22.d. mar. 12.c. rom. 13.c. galat. 5.c. Leu. 19.c. deut. 1.c. 15.d. matt. 5.c. Lex tota implenda. Miſericordia Fides ſine operibus non eſt fides. 1. ioh. 3.c Dæmones credunt deum. Abrahæ opera per fidem. gen. 22.b. Gen. 15.b. roma. 4.a. gala. 3.a. Rahab opera per fidem. Ioſue 2.a Matth. 23.a. Linguæ vitiũ deſcribitur.

C ¶datum] donum ¶viciſſitudinis] conuerſionis ¶initiũ aliquod] primitiæ eius.] primitias quædã ſuarum creaturarum. ¶Scitis] Itaque ¶abundantiam] ſuperfluitatem D ¶ſeducens] aberrare ſinit A ¶gloriæ.] vl, glorioſi (vl, ex opinione) ¶exhonoraſtis] contemptui habuiſtis B ¶iudicia] tribunalia ¶blaſphemãt bonũ nomẽ] male loquentur de bono nomine ¶redarguti] & redarguimini ¶incipientes iudicari.] iudicandi. C ¶ſuperexultat] gloriatur miſericordia iudiciũ.] aduerſum iudicium ¶ſine operibus] ex operibus tuis *meis D ¶ſuppleta] impleta A ¶ſumitis.] ſumpturi ſimus. ¶offendit] labitur ¶circũducere] moderari ¶Si autem] Ecce ¶minentur] agantur ¶vbi] quocunque B ¶exultat.] iactat. ¶quantus] quantulus (exiguus) ¶vniuerſitas] mundus (i. cumulus)

& domita ſunt à natura humana:linguam autem nullus hominum domare poteſt,inquietum
C malum,plena veneno mortifero.In ipſa benedicimus deum & patrem:& in ipſa maledicimus
homines qui ad imaginem & ſimilitudinem dei facti ſunt.Ex ipſo ore procedit benedictio &
maledictio. Non oportet fratres mei hæc ita fieri. Nunquid fons de eodem foramine emanat
dulcem,& amaram aquam?Nunquid poteſt fratres mei,ficus vuas facere:aut vitis, ficus? Sic
neque ſalſam,dulcem poteſt facere aquam. Quis ſapiens & diſciplinatus inter vos?Oſten
dat ex bona conuerſatione operationem ſuam in manſuetudine ſapientiæ. Quòd ſi zelum
D amarum habetis,& contentiones ſint in cordibus veſtris: nolite gloriari & mendaces eſſe ad-
uerſus veritatem.non eſt enim iſta ſapientia deſurſum deſcendens à patre luminum:ſed ter-
rena,animalis,diabolica. Vbi enim zelus & contentio:ibi inconſtantia,& omne opus prauū.
Quæ autē deſurſum eſt ſapientia, primùm quidem pudica eſt:deinde pacifica,modeſta, ſua-
dibilis,plena miſericordia & fructibus bonis, non iudicans, ſine ſimulatione. Fructus autem
iuſtitiæ,in pace ſeminatur,facientibus pacem.

CAP. IIII.

A VNde bella & lites in vobis?Nónne * ex concupiſcentiis veſtris quæ militant in membris
veſtris?Concupiſcitis:& non habetis.occiditis & zelatis:& non poteſtis adipiſci.litigatis
& belligeratis. non habetis, propterea quòd non poſtulatis.Petitis, & non accipitis, eò quòd
male petatis:vt in cōcupiſcentiis veſtris inſumatis. Adulteri*,neſcitis quòd amicitia hu-
ius mundi, inimica eſt dei? Quicunque ergo voluerit amicus eſſe ſeculi huius : inimicus dei
B conſtituitur. An putatis quòd inaniter ſcriptura dicat, Ad inuidiam concupiſcit ſpiritus qui
habitat in vobis?Maiorem autem dat gratiam.Propter quod dicit,Deus ſuperbis reſiſtit: hu-
milibus autem dat gratiam.Subditi ergo eſtote deo:reſiſtite autem diabolo:& fugiet à vobis.
Appropiate deo:& appropinquabit vobis.Emundate manus, peccatores: & purificate corda,
duplices animo.Miſeri eſtote,& lugete,& plorate.riſus veſter in luctum conuertatur, & gau-
C dium in mœrorem.Humiliamini in conſpectu domini,& exaltabit vos. Nolite detrahere
alterutrum fratres mei.Qui detrahit fratri,aut qui iudicat fratrem ſuum:detrahit legi & iudi
cat legem.Si autem iudicas legem:non es factor legis,ſed iudex. Vnus eſt enim legiſlator &
iudex qui poteſt perdere & liberare.Tu autem quis es qui iudicas proximum tuum? Ecce
nunc qui dicitis, Hodie aut craſtino ibimus in illam ciuitatem, & faciemus ibi quidem an-
D num,& mercabimur,& lucrum faciemus(qui ignoratis quid erit in craſtino.Quæ eſt enim vi
ta veſtra? Vapor eſt,ad modicum parens,& deinceps exterminabitur)pro eo vt dicatis,Si do-
minus voluerit,& Si vixerimus, faciemus hoc aut illud. Nunc autem exultatis in ſuper-
biis veſtris. Omnis exultatio talis, maligna eſt. Scienti igitur bonum facere, & non facienti:
peccatum eſt illi.

CAP. V.

A AGite nunc diuites,plorate,vlulantes in miſeriis veſtris quæ aduenient vobis.Diuitiæ ve-
ſtræ putrefactæ ſunt:& veſtimenta veſtra à tineis comeſta ſunt.Aurum & argentum ve-
ſtrum æruginauit: & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducabit carnes veſtras
ſicut ignis.Theſaurizaſtis vobis iram in nouiſſimis diebus. Ecce merces operariorū qui meſ-
ſuerunt regiones veſtras,quæ fraudata eſt à vobis,clamat:& clamor eorum*,in aures domini
B ſabbaoth introiuit.Epulati eſtis ſuper terram:& in luxuriis enutriſtis corda veſtra in die occi
ſionis. Addixiſtis & occidiſtis iuſtum:& non reſtitit vobis. Patientes igitur eſtote fratres,
vſque ad aduentum domini.Ecce,agricola expectat pretioſum fructum terræ:patienter ferēs
donec accipiat temporaneum & ſerotinum.Patientes igitur eſtote & vos,& confirmate corda
veſtra:quoniam aduentus domini appropinquauit.Nolite ingemiſcere fratres in alterutrum:
C vt non iudicemini.Ecce,iudex ante ianuam aſſiſtit.Exemplum accipite fratres laboris & pa-
tientiæ,prophetas:qui locuti ſunt in nomine domini.Ecce, beatificamus eos qui ſuſtinuerūt.
Sufferentiā Iob audiſtis, & finem domini vidiſtis,quòd miſericors dominus eſt & miſerator.
Ante omnia autē fratres mei,nolite iurare,neque per cælum,neque per terrā,neque aliud
quodcunque iuramentū. Sit autē ſermo veſter,eſt eſt,non non: vt non ſub iudicio decidatis.
D Triſtatur autē aliquis veſtrū?oret. AEquo animo?& pſallat.Infirmatur quis in vobis?indu-
cat preſ byteros eccleſiæ,& orent ſuper eū,vngētes eū oleo in nomine domini. & oratio fidei
ſaluabit infirmū,& alleuiabit eum dominus:& ſi in peccatis ſit,remittētur ei. Cōfitemini er
go alterutrū peccata veſtra:& orate pro inuicē vt ſaluemini.multū enim valet deprecatio iuſti
aſſidua. Elias,homo erat ſimilis nobis paſſibilis:& oratione orauit vt non plueret ſuper terrā,

¶ſimilis nobis paſſibilis:]ſimiliter affectus(vł, ſimilibus affectibus obnoxius)vt nos:

¶inquietum]incoercibile
►imaginem &
¶emanat]emittit
¶vuas]oleas
¶neqꝫ ſalſā,]nullus fons ſalſam ac
¶diſciplinatus]ſciētia præditus
¶zelus]vł,æmulatio
¶ſuadibilis,]tractabilis,
¶nō iudicās,ſine ſimulatiōe.]nihil diſcernens,& nihil ſimulans.
*hinc:nimirum
¶cōcupiſcētiis]voluptatib⁹(libidinib⁹: cū id ſequimur quod animo collibuit) & infra.
¶occiditis]inuidetis
*& adulteræ
►Propter quod dicit,Deus ſuperbis reſiſtit: humilibus autem dat gratiam.
¶Miſeri eſtote,]Affligimini,
¶alterutrū]vobis inuicem
►& iudex
¶aut]&
¶exterminabitur]euaneſcit
¶vt dicatis,]quod dicere debueritis,
¶à tineis comeſta ſūt.]facta ſunt tineoſa.(vł tineis obnoxia.)
¶æruginauit:]ærugine vitiatū eſt:
►vobis iram
*qui meſſuerunt
¶Epulati eſtis]In deliciis vixiſtis
¶in luxuriis]laſciuiſtis
¶in die occiſionis.]vt ī die mactationis.(hoc eſt, in die feſto ī quo ſolent mactari victimæ in epulū.)
¶tēporaneū & ſerotinū.]pluuiā tēpeſtiuā(matutinā) & ſerotinā.(veſpertinā)
¶in alterutrum:]alius in alium:
¶iudicemini.]condemnemini.
¶laboris]meæ afflictionis
¶beatificamus]beatos ducimus
¶ſermo veſter,]vr̄m,
¶ſub iudicio] in ſimulationem
¶Triſtatᷣ] Affligitur
¶alleuiabit]eriget
¶ergo alterutrum]alius alii
¶ſaluemī.]ſani ſitis.

AEmulatiōes & Cōtētiões vitandæ.
Bella.
Cōcupiſcētię
Oratio.
Amicitia mūdi.
1.Pet.5.b.
Subditi deo.
ephe.4.f
Peccatores.
1.Pet.5.b.
Detractio.
Rom.14.a.
Si dominus voluerit.
Vita noſtra, vapor.
Diuites.
Prædicatores verbi,non nutriti.
Expectemus aduētū Chri.
Patientia.
Iurare.
matth.5.f.
Infirmus.
Oratio.
Oleum.
Confeſſio.
Oratio.
Elias.
3.reg.17.a.b.
luc.4.d.

Peccatorē reducere in viā matth 18.b.

& non pluit annos tres & menſes ſex. Et rurſum orauit:& cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructū ſuum. Fratres mei, ſi quis ex vobis errauerit à veritate,& conuerterit quis eum: ſcire debet quoniam qui cōuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam eius à morte,& operiet multitudinem peccatorum.

C

HIERONYMVS IN CATALOGO SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM.

SIMON Petrus filius Ionæ, prouinciæ Galilææ, vico Bethſaida, frater Andreæ apoſtoli,& princeps apoſtolorum, poſt epiſcopatum Antiochenſis eccleſiæ, & prædicationem diſperſionis eorum qui de circunciſione crediderant, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Aſia,& Bithynia, ſecundo Claudii anno, ad expugnandum Simonem Magum Romam pergit, ibique vigintiquinque annis cathedram ſacerdotalem tenuit, vſque ad vltimū annum Neronis, id eſt decimumquartum. A quo & affixus cruci, martyrio coronatus eſt, capite ad terram verſo,& in ſublime pedibus eleuatis, aſſerens ſe indignum vt ſic crucifigeretur vt dominus ſuus. Scripſit duas epiſtolas, quæ catholicæ nominātur: quarum ſecunda, à pleriſque, eius eſſe negatur, propter ſtyli cum priore diſſonantiam. Sed & euangelium iuxta Marcum, qui auditor eius & interpres fuit, huius dicitur. Libri autem eius è quibus vnus actorum eius inſcribitur, alius euangelii, tertius prædicationis, quartus Apocalypſis, quintus iudicii, inter apocryphas ſcripturas reputantur. Sepultus Romæ in Vaticano iuxta viam triūphalem, totius vrbis veneratione celebratur.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM CATHOLICAM PETRI PRIMAM.

DISCIPVLOS ſaluatoris inuicti toto orbe diffuſos & peregrinos in hoc ſeculo monſtrat: & præteritæ vitæ pœnitere ſuadet,& in nouam vitam proficere, tota cum ſolicitudine exhortatur Simon Petrus filius Ionæ prouinciæ Galilææ, e vico Bethſaida, frater Andreæ apoſtoli.

Epiſtola Petri apoſtoli prima.

1.Corin.1.a. ephe 1 a. Miſericordia Regeneratio Spes. Vita æterna.

Fides.

Afflictiones.

Lætitia ex fide. Fides. Salus. Prophetæ.

Afflictio. Gloria.

Spūs ſanctus Lūbi mētis. Spes i Chro.

Sancti.leui. 11.g.19.a.20.b. Deut.10.d.10. 2.b.gala.2.b. Redēpti ſanguie Christi.

PETRVS apoſtolus IESV CHRISTI, electis aduenis diſper- A
ſionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Aſiæ,& Bithyniæ, ſecundū præ-
ſcientiam dei patris, in ſanctificationem ſpiritus, in obedientiam &
aſperſionem ſanguinis IESV CHRISTI: gratia vobis & pax
multiplicetur.
Benedictus deus,& pater domini noſtri IESV CHRISTI, qui
ſecundū miſericordiā ſuam magnā regenerauit nos in ſpem viuā,
per reſurrectionem IESV CHRISTI ex mortuis, in hæreditatē
incorruptibilem,& incontaminatā,& immarceſſibilē, conſeruatam
in cælis in vobis, qui in virtute dei cuſtodimini per fidem, in ſalutem, paratā reuelari in tem- B
pore nouiſſimo. In quo exultatis, modicum nunc ſi oportet contriſtari in variis tentationi-
bus:vt probatio veſtræ fidei multo pretioſior auro(quod * per ignem probatur) inueniatur in
laudem & gloriā & honorem in reuelatione IESV CHRISTI: quem cum non videritis,
diligitis, in quem nunc quoque non videntes creditis: credentes autem exultatis lætitia ine-
narrabili & glorificata, reportantes finem fidei veſtræ, ſalutem animarum veſtrarum. De qua
ſalute exquiſierunt atque ſcrutati ſunt prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetaue-
runt, ſcrutantes in quod vel quale tempus ſignificaret in eis ſpiritus CHRISTI: prænun-
tians eas quæ in CHRISTO ſunt paſſiones,& poſteriores glorias:quibus reuelatū eſt quòd
non ſibimetipſis, nobis autem miniſtrabant ea quæ nunc nuntiata ſunt vobis per eos qui euā- C
gelizauerunt vobis, ſpiritu ſancto miſſo de cælo, in quæ deſyderant angeli proſpicere. Pro-
pter quod, ſuccincti lumbos mentis veſtræ, ſobrii, perfecte ſperate in eam quæ offertur vo-
bis, gratiam, in reuelatione IESV CHRISTI quaſi filii obedientiæ, non configurati
prioribus ignorantiæ veſtræ deſyderiis: ſed ſecundum eum qui vocauit vos, ſanctum, vt &
ipſi in omni conuerſatione ſancti ſitis:quoniam ſcriptum eſt, Sancti eritis, quoniam ego ſan-
ctus ſum. Et ſi patrem inuocatis eum qui ſine acceptione perſonarū iudicat ſecundum vniuſ-
cuiuſque opus:in timore, incolatus veſtri tempore cōuerſamini. Scientes quòd non corrupti-
bilibus auro vel argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis:

¶diſperſionis Pōti,] ſparſim incolentium Pontum &c. ¶pſcientiā] pſinitionē (pordinatione) ¶i ſctificatione] p ſanctificationem

¶incontaminatā,] incontaminabile, ¶in vobis,] erga vos (pro vobis,) ¶reuelari] vt patefiat ¶modicum nunc ſi oportet contriſtari] nūc ad breue tēpus afflicti (ſi opus ſit) *perit,& tamen ¶ſunt] futuræ erant ¶poſteriores] conſecuturas ¶i quæ] .i. ea quæ de Chro ſunt pnūtiata per pphetas, ac deinde pdicata p apſtos. ¶offertē vobis,] .i. Mg ſic fertur ad vos, ¶in reuelatione IESV CHRISTI] dū vobis pateſit IESVS CHRISTVS, ¶cōfigurati] accommodantes vos ¶ignorātiæ veſtræ] .i. quibus agebamini dum adhuc ignoraretis Chriſtum ¶ſecūdū eū qui vocauit vos, ſāctū,] quē admodū is qui vos vocauit, ſanctus eſt, ¶paternæ traditionis:] quam ex patrū traditione accepatis

D ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati CHRISTI & incontaminati, præcogniti qui-
dem ante mundi conſtitutionem, manifeſtati autem nouiſſimis temporibus propter vos qui
per ipſum fideles eſtis in deo qui ſuſcitauit eum à mortuis & dedit ei gloriam, vt fides veſtra
& ſpes eſſet in deo. Animas veſtras caſtificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amo
re ſimplici, ex corde inuicem diligite attentius: renati non ex ſemine corruptibili, ſed incorru
ptibili per verbum dei viui & permanentis in æternum. quia omnis caro vt fœnum: & omnis
gloria eius tanquam flos fœni. exaruit fœnum: & flos eius decidit. Verbum autem domi-
ni manet in æternum. hoc eſt autem verbum quod euangelizatum eſt in vobis. CAP. II.

A DEponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & ſimulationes, & inuidias, &
omnes detractiones, ſicut modo geniti infantes, rationabile & ſine dolo lac cōcupiſcite:
vt in eo creſcatis in ſalutem. ſi tamen guſtaſtis quoniam dulcis eſt dominus. Ad quem acce-
dentes, lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à deo autem electum & honorifi
catum: & ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini, domus ſpiritualis, ſacerdotiū ſanctum,
offerētes ſpirituales hoſtias, acceptabiles deo per IESVM CHRISTVM. Propter quod
continet ſcriptura, Ecce pono in Sion lapidem ſummum angularem, probatum, electum, pre
B tioſum. & qui crediderit in eum, non confundetur. Vobis igitur honor credentibus. non credē
tibus autem, lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli: & lapis of-
fenſionis & petra ſcandali, his qui offendunt verbo, nec credunt in quo & poſiti ſunt. Vos
autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis: vt virtutes annū
tietis eius qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen ſuum. Qui aliquando non popu-
lus dei: nunc autem populus dei. qui non conſecuti miſericordiā: nunc autem miſericordiam
conſecuti. Chariſſimi, obſecro vos tanquam aduenas & peregrinos, abſtinere vos à carna-
libus deſyderiis quæ militant aduerſus animam, conuerſationem veſtram inter gentes haben
C tes bonam: vt in eo quod detrectant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus
vos conſiderantes, glorificent deum in die viſitationis. Subiecti igitur eſtote omni huma
næ creaturæ propter dominum: ſiue regi, quaſi præcellenti: ſiue ducibus tāquam ab eo miſſis
ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. quia ſic eſt voluntas dei, vt bene facien-
tes obmuteſcere faciatis imprudentium hominum ignorantiam: quaſi liberi, & non quaſi ve
lamen habentes malitiæ libertatem, ſed ſicut ſerui dei. Omnes honorate. Fraternitatem
diligite. Deum timete. Regem honorificate. Serui, ſubditi eſtote in omni timore dominis,
D non tantum bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis. Hæc eſt enim gratia, ſi propter dei cōſcien-
tiam ſuſtinet quis triſtitias, patiens iniuſtè. Quæ enim eſt gratia: ſi peccantes, & colaphizati
ſuffertis? Sed ſi bene facientes patienter ſuſtinetis: hæc eſt gratia apud deum. In hoc enim vo-
cati eſtis: quia & CHRISTVS paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum vt ſequa
mini veſtigia eius. qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. qui cum male-
diceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur, tradebat autem iudicanti ſe
iniuſtè. qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: vt peccatis mortui, iuſti-
tiæ viuamus. cuius liuore ſanati eſtis. Eratis enim ſicut oues errantes: ſed conuerſi eſtis nunc
ad paſtorem & epiſcopum animarum veſtrarum. CAP. III.

A SImiliter & mulieres ſubditæ ſint viris ſuis: vt & ſi qui non credunt verbo, per mulierum
conuerſationem ſine verbo lucrifiant conſiderantes in timore caſtam conuerſationē ve-
ſtram. Quarum non ſit extrinſecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti veſtimen
torum cultus: ſed qui abſconditus eſt, cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modeſti ſpi
ritus, qui eſt in conſpectu dei locuples. Sic enim aliquādo & ſanctæ mulieres ſperātes in deo,
ornabant ſe, ſubiectæ propriis viris. ſicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum vocans: cu-
ius * eſtis filiæ, bene facientes, & non pertimentes vllam perturbationem. Viri ſimiliter,
B cohabitantes ſecundum ſcientiam, quaſi infirmiori vaſculo muliebri impartiētes honorem,
tanquam & cohæredibus gratiæ vitæ: vt non impediātur orationes veſtræ. In fine autem:
omnes vnanimes compatientes, fraternitatis amatores, miſericordes, modeſti, humiles. non
reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto: ſed econtrario, benedicētes, quia
in hoc vocati eſtis vt benedictionem hæreditatis poſſideatis. Qui enim vult vitam diligere, &
dies videre bonos: coerceat linguam ſuam à malo, & labia eius ne loquātur dolum. Declinet
à malo, & faciat bonum. inquirat pacem, & ſequatur eam: quia oculi domini ſuper iuſtos &
aures eius in preces eorum. vultus autem domini ſuper facientes mala. Et quis eſt, qui

præcogniti] qui p̄ordinatus fuerat
manifeſtati] manifeſtatus
caſtificātes in obediētia charitatis,] purificaſtis obediēdo veritati per ſp̄m,
ſimplici,] non ſimulato,
attēti⁹] vehemēter
gloria eius] gloria hominis
in eo] per illud
in ſalutem.
dulcis] benignus
ſūmū angularem,] in ſummo ponendū angulo,
cōfūdet.] pudefiet.
honor] pretioſus ē
offēſionis & petra ſcādali, his] in quē impingit, & petra ad quā offendāt hi
bonam:] honeſtā:
quaſi velamen] velut prętextum
modeſtis,] hūanis,
dyſcolis.] prauis. (aſperis.)
gratia:] laus. & infra.
patienter ſuſtinetis:] affligamini, & ſuffertis:
iudicāti ſe iniuſtè.] vindictam ei qui iuſte iudicat.
liuore] vibice
epiſcopū] curatorē
mulieres,] vxores, & infra.
& ſi] etiam
in timore] cum reuerentia
nō ſit &c.] ſit ornatus nō externus qui ſitus eſt in criſpatura (ſiue contextu) capillorū, aut appoſitione auri, aut amictu veſtium, aut palliorum, ſed qui &c.
in incorruptibilitate &c.] habeat ornatū incorruptibilē, nēpe ſpiritū placidū ac quietū, qui eſt in conſpectu dei magnifica ac ſumptuoſa res.
*factæ
pertimētes vllā perturbationem.] territæ vllo pauore.
In fine] In ſumma
modeſti,] affabiles
humiles.
vultus] reſpectus

1.Cor.6.d.& 7 d.hebr.9.d. 1.iohan.1.d. apoc.1.d
Fides.
Spes.
Renaſci.
Caro. iſa.40.b. eccl.14.c. iacob.1.b.
Verbum dei.
Opera.
Roma.6.a. eph.4.a.coloſ. 3.b.hebr.12.a.
Infantes.
Lac.
Lapis viuus.
Lapides.
Domus ſpiritualis.
Hoſtiæ.
Iſa.28.d. rom.9.g
Pſal 117.d. mat.21.d. act. 4.b.iſa.8.c.
Sacerdotium regale. exod.19.a
Oſee.2.d. roma.9.e
Carnalia deſyderia. gala.5.c. rom.13.d.
Reges & prīcipes rom.13.a
Libertas.
Rom.12.c.
Serui.eph.6.a coloſ.3.d.tit. 2.c. 1.Cor.7.c.
Pati in iuſtè.
Chr̄s, exēplū noſtrum.
Iſa 53.c. 1.iohan.3.a.
Iſa.53.b.
Viuere iuſtitiæ.
Paſtor, Chr̄s.
Vxores. coloſ.3.e. ephe.5.c.
1.Tim.2.c,
Sara.gen.18.b
Mariti.1.cor. 7.a.
Prou.17.c. & 21.d.rom.12.d. 1 theſ.5.d. Pſal.33 c
Lingua.

Matt.5.a. vobis noceat,ſi boni æmulatores fueritis?Sed & ſi quid patimini propter iuſtitiam:beati. Ti
Timor. morem autem eorum ne timueritis,& non cōturbemini: dominum autem CHRISTVM
Sanctificare Chriſtum. ſanctificate in cordibus veſtris, parati ſemper ad ſatiſfactionem omni poſcenti vos rationem
Pati propter Chriſtum. 2.c. de ea,quæ in vobis eſt,ſpe.ſed cum modeſtia & timore,conſcientiam habentes bonam:vt in
eo quod detrahunt vobis*, cōfundantur qui calumniantur veſtram bonam in CHRISTO
conuerſationem. Melius eſt enim vt bene facientes(ſi voluntas dei velit)pati, quàm male fa-
Hebr.9.d. rom.5.b. cientes.quia & CHRISTVS ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, iuſtus pro iniuſtis: vt
nos offerret deo,mortificatos quidē carne,viuificatos autem ſpiritu.In quo & his qui in carce
re erant ſpiritibus,veniens prædicauit:qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant
Arca Noe. gen.6.b. dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca in qua pauci, id eſt, octo animæ ſaluæ
matt.24.d. luc.17.f. factæ ſunt per aquam.Quod & vos nunc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma: non carnis de-
poſitio ſordium , ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in deum per reſurrectionem IESV
CHRISTI,qui eſt in dextera dei,deglutiens mortē, vt vitæ æternæ hæredes efficeremur:
profectus in cælum,ſubiectis ſibi angelis & poteſtatibus & virtutibus.

CAP. IIII.

Ceſſandum à peccatis. CHRISTO igitur paſſo in carne, & vos eadem cogitatione armamini.quia qui paſſus
eſt in carne,deſiit à peccatis:vt iam non deſyderiis hominū,ſed voluntate dei quod re-
Ephe.4.e. liquum eſt in carne viuat temporis.Sufficit enim præteritum tempus ad volūtatem gentium
conſummandam,his qui ambulauerunt in luxuriis,deſyderiis,vinolentiis, comeſſationibus,
potationibus,ebrietatibus,& illicitis idolorum cultibus.in quo admirantur non concurrenti-
bus vobis in eandem luxuriæ confuſionem,blaſphemantes.qui reddent rationem ei, qui pa-
ratus eſt iudicare viuos & mortuos. Propter hoc enim & mortuis euangelizatum eſt:vt iudi-
centur quidem ſecundum homines in carne , viuant autem ſecundum deum in ſpiritu. Om-
nium autē finis appropinquauit. Eſtote itaque prudētes: & vigilate in orationibus.Ante
Vigilia. Oratio. omnia autem,mutuam in vobiſmetipſis charitatē continuam habentes:quia charitas operit
Charitas. prouer.10.b. multitudinē peccatorū. Hoſpitales inuicē. Sine murmuratione. Vnuſquiſque ſicut ac-
Hoſpitalitas. roma.12.c. cepit gratiam,in alterutrum illam adminiſtrantes:ſicut boni diſpenſatores multiformis gra-
hebr.13.a. Philip.2.b. tiæ dei.Si quis loquitur: tanquā ſermones dei.ſi quis miniſtrat: tanquā ex virtute,quam ad-
miniſtrat deus. vt in omnibus honorificetur deus per IESVM CHRISTVM: cui eſt
Afflictiones ꝓpter Chrm̄. gloria & imperium in ſecula ſeculorū. Amen. Chariſſimi, nolite peregrinari in feruore qui
ad tentationē vobis fit,quaſi noui aliquid vobis contingat:ſed cōmunicantes CHRISTI
paſſionibus,gaudete, vt & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultātes.Si exprobramini in
nomine CHRISTI,beati eritis:quoniam quod eſt honoris, gloriæ, & virtutis dei, & qui
eſt eius ſpiritus:ſuper vos requieſcit.Nemo autem veſtrum patiatur vt homicida,aut fur,aut
maledicus, aut alienorū appetitor. Si autem vt Chriſtianus: non erubeſcat,glorificet autem
deum in iſto nomine. quoniam tempus eſt vt incipiat iudicium à domo dei.Si autē primùm
Prouer.11.d. à nobis:quis finis eorū qui non credunt dei euangelio?Et ſi iuſtus quidem vix ſaluabitur:im-
pius & peccator vbi parebunt?Itaque & hi qui patiūtur ſecundum volūtatem dei:fideli crea-
tori commendent animas ſuas in benefactis.

CAP. V.

Preſbyteros hortatur. SEniores ergo qui in vobis ſunt obſecro,conſenior & teſtis CHRISTI paſſionū,qui &
eius quæ in futuro reuelanda eſt,gloriæ cōmunicator:paſcite qui in vobis eſt gregem dei,
prouidētes non coacte,ſed ſpontanee ſecundū deum:neque turpis lucri gratia,ſed voluntarie:
neque vt dominantes in cleris, ſed forma facti gregis ex animo.Et cum apparuerit princeps
Humilitas. Iacob.4.c. paſtorū,percipietis immarceſſibilē gloriæ coronā. Similiter adoleſcētes ſubditi eſtote ſe-
nioribus.omnes enim inuicē humilitatē inſinuate.quia deus ſuperbis reſiſtit:humilibus autē
Matt.6.c.luc.12.c. rom.12.c. dat gratiam. Humiliamini igitur ſub potenti manu dei,vt vos exaltet in tēpore viſitationis:
pſal.54.d. omnē ſolicitudinem veſtrā proiicientes in eum,quoniā ipſi cura eſt de vobis. Sobrii eſto-
te,& vigilate:quia aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit,quærēs quem de-
uoret.Cui reſiſtite fortes in fide:ſcientes eandem paſſionē ei quæ in mūdo eſt,veſtræ fraterni
tati fieri.Deus autē omnis gratiæ,qui vocauit nos in æternā ſuam gloriam in CHRISTO
IESV,modicum paſſos ipſe perficiet, confirmabit,ſolidabitque.Ipſi gloria, & imperium in
ſecula ſeculorum.AMEN. Per Syluanū fidelem fratrem vobis vt arbitror,breuiter ſcri-
pſi:obſecrans & conteſtans hanc eſſe veram gratiam dei,in qua & ſtatis. Salutat vos eccle
ſia,quæ eſt in Babylone,coelecta:& Marcus filius meus. Salutate inuicem in oſculo ſancto.
Gratia vobis omnibus qui eſtis in CHRISTO IESV.Amen.

¶fieri.]perfici. ¶pficiet &c.]inſtauret vos,fulciat,roboret,ſtabiliat. ¶obſecrans]adhortans ¶coelecta:]vſæ cōſors electionis

C ¶ſatiſfactionē omni poſcēti vos rationē de ea,] reſpōdēdum cuilibet petēti,vt loquamini de ea, ¶modeſtia & timore,]manſuetudine & reuerentia, *tāq̄ malefactorib⁹ ¶cōfundātur]pudefiāt ¶mortificatos qdē
D carne,viuificatos]mortificatus qdē carne,viuificatus ¶expectabāt dei patiētiam]expectabatur dei lenitas. ¶Quod & vos &c.] Cuius figuræ nunc reſpōdens baptiſm⁹ nosquoq; ſaluos reddit:quo non carnis ſordes abiiciūt,ſed quo fit vt bona conſciētia bene reſpondeat apud deū,p&c.
A ¶armamini.]armamini (induite vos) ¶Sufficit &c.]Sat enī eſt nobis quod añ acto vitæ tēpore volūtatē gentiū patrauerimus, cū verſaremur ī laſciuiis, vinolentiis,&c.
B ►ebrietatibus, ¶in quo &c.] atque id abſurdū illis videtur, q nō accurratis vna cū ipſis in eādē luxus effuſionē,qui de vobis maleloquūtur.qui reddēt &c. ¶prudētes:]ſobrii ¶cōtinuā]vehemētē ¶tanquā]ſic loquatur
C ¶peregrinari]ſic admirari ¶in feruore qui ad tētationē vobis fit,]dū per ignē exploramini,quæ res ad experimētū veſtri fit, ¶exprobramini]p bris afficimini
D ¶quod eſt honoris &c.]gloria, & ſpiritus dei ſuper vos requieſcit. (vl, reſocillatur.) ¶maledicus,]facinoroſus, ¶in iſto noie.]h. ſ. parte hac. ¶fideli creatori]vt fideli conditori (vl, poſſeſſori)
A ¶Seniores]Preſbyteros ¶cōſenior]compreſbyter ¶cōmunicator]conſors:(particeps) ¶qui ī vobis eſt]h. ſ. quantū in vobis eſt,
B ¶prouidētes]curā illius agentes ►ſecundum deum ¶in cleris,]vl, adūſus cleros,(cleroſ vocat gregē,qui cuiq; ſorte contigit gubernandus)
C ►ex animo ¶oēs enī inuicē humilitatē inſinuate:]ſic vt oēs alius alii ſubiiciamini
D uicē humilitatē aī vobis alligatam habete. ¶in tēpore viſitationis:]cū erit opportunum: ¶fortes]firmi ¶ſancto.]charitatis.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM SECVNDAM BEATI PETRI APOSTOLI.

SIMON Petrus, per fidem, huic mundo ſapientes mortuos eſſe declarat: eiſdémque pietatis quanta ſit magnitudo luce ipſa clarius manifeſtat.

Epiſtola Petri apoſtoli ſecunda.

A SIMON Petrus, ſeruus & apoſtolus IESV CHRISTI: iis qui coæqualem nobiſcum ſortiti ſunt fidem in iuſtitia dei noſtri & ſaluatoris IESV CHRISTI, Gratia vobis & pax adimpleatur in cognitione dei, & CHRISTI IESV domini noſtri: quo modo omnia nobis diuinæ virtutis ſuæ quæ ad vitã & pietatẽ, donata ſunt, per cognitionem eius qui vocauit nos propria gloria & virtute, per quæ maxima & pretioſa nobis promiſſa donauit: vt per hoc efficiamini diuinæ conſortes naturæ, fugiẽtes eius quæ in mundo eſt, concupiſcentiæ corruptionem. Vos autẽ curam omnem B ſubinferentes, miniſtrate in fide veſtra virtutem, in virtute autem ſcientiam, in ſcientia autem abſtinentiam, in abſtinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem. Hæc enim ſi vobiſcum aſſint, & ſuperent: non vacuos, nec ſine fructu vos conſtituent in domini noſtri IESV CHRISTI cognitione. Cui enim nõ præſtò ſunt hæc: cæcus eſt, & manu tentans, obliuionem accipiens purgationis veterum ſuorum delictorum. Quapropter fratres magis ſatagite vt per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis. hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. Sic enim abundanter miniſtrabitur vobis introitus in æternũ C regnũ domini & ſaluatoris noſtri IESV CHRISTI. Propter quod incipiam vos ſemper commonere de his: & quidem ſcientes & confirmatos vos in præſenti veritate. Iuſtũ autem arbitror quandiu ſum in hoc tabernaculo, ſuſcitare vos in cõmonitione: certus quòd velox eſt depoſitio tabernaculi mei ſecundum quod & dominus noſter IESVS CHRISTVS ſignificauit mihi. Dabo autem operam & frequenter habere vos poſt obitũ meum vt horum memoriam faciatis. Non enim doctas fabulas ſecuti, notam fecimus vobis domini noſtri IESV CHRISTI virtutem & præſentiam: ſed ſpeculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim à deo patre honorem & gloriam, voce delapſa ad eum huiuſcemodi D à magnifica gloria, Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi complacui, ipſum audite. Et hãc vocem nos audiuimus de cælo allatam, cum eſſemus cum ipſo in monte ſancto. Et habemus firmiorem propheticum ſermonem, cui bene facitis attendentes quaſi lucernæ lucẽti in loco caliginoſo, donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris: hoc primũ intelligẽtes quòd omnis prophetia ſcripturæ, propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia: ſed ſpiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti dei homines.

CAP. II.

A FVerunt verò pſeudoprophetæ in populo, ſicut & in vobis erunt magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis, & eum qui emit eos, dominũ negant: ſuperducentes ſibi celerem perditionem. Et multi ſequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blaſphemabitur: & in auaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur. quibus iudicium iam olim non ceſſat: & perditio eorum non dormitat. Si enim deus angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciãdos in iudicium reſeruari: Et originali B mundo non pepercit, ſed octauum Noe iuſtitiæ præconem cuſtodiuit, diluuiũ mũdo impiorum inducens: Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euerſione damnauit, exemplum eorum qui impie acturi ſunt ponens: & iuſtum Lot oppreſſum à nefandorũ iniuria ac luxurioſa conuerſatione eripuit. aſpectu enim & auditu iuſtus erat: habitans apud eos qui de die in diem animã iuſtam iniquis operibus cruciabãt. Nouit dominus pios de tentatione eripere, iniquos vero in diem iudicii reſeruare cruciandos: magis autẽ eos qui

---

¶coæqualem] æque pretioſam
¶in iuſtitia] per iuſtitiam
¶adimpleatur] multiplicetur
¶quo modo &c.] ſic vt eius diuina virt⁹ oĩa nobis largita eſt, quæ ad vitam ac pietatem pertinent,
¶fugientes &c.] ſi refugeritis à corruptione quæ eſt in mũdo per concupiſcentiam,
¶Vos autẽ curã omnem ſubinferẽtes,] Sed & in hoc ipſum oĩ adhibito ſtudio,
¶abſtinẽtiã,] vl, tẽperantiam,
¶ſuperẽt:] exuberẽt:
¶obliuionem &c.] oblitus ſeſe à veterib⁹ peccatis ſuis fuiſſe purgatum.
¶ſatagite] operam date
►per bona opera
¶certam veſtram] firmam veſtri
¶incipiam] non negligam
¶ſuſcitare &c.] excitare vos per cõmonitionẽ: cum ſciam q̃ breui depoſiturus ſim tabernaculum meum
¶& frequenter &c.] ſemper, vt vos poſt exitum meum, horũ mentionem facere poſſitis.
¶doctas] arte cõpoſitas
¶pręſentiã:] aduẽtũ:
¶ꝓphetia ſcripturę] ꝓphetica ſcriptura
¶aliquando] olim
¶iſpirati,] impulſi,

¶magiſtri mendaces,] falſi doctores,
¶introducent] clam inducent
¶emit] mercatus eſt
¶negãt:] negantes:
¶luxurias,] exitia, (perditiones,)
¶ceſſat:] tardat:
¶rudẽtibus] catenis
►cruciandos
¶reſeruari:] ſeruatos: (vl, ſeruãdos:)
¶originali] antiquo
¶nefandorũ ĩiuria ac luxurioſa conuerſatione] nefariis per libidinoſam cõuerſationem,
¶magis] maxime

Vocati à deo

Fides.
Virtus.
Scientia.
Abſtinentia.
Patientia.
Pietas.
Charitas.

Opera, indicia electiõis.

Tabernaculum.

Iohan.21.f.

Doctrina Petri.1.cor.2.c.

Matth.17.a.

Lucerna.
Prophetæ, 2.tim.3.d.

De ſectis & pſeudoprophetis, docẽtib⁹ aliã ſalutẽ q̃ p Chr̃m.

Angeli, diaboli.iob.4.d.

Noe.gen.7.a.

Sodoma.gen.19.b.
Lot.

poſt carnem in concupiſcentia immunditiæ ambulant, dominationémque contemnunt, au-
daces, ſibi placentes: ſectas nõ metuunt introducere, blaſphemãtes: Vbi angeli, fortitudine &
virtute cum ſint maiores, non portant aduerſum ſe*execrabile iudiciũ. Hi verò velut irratio- C
nabilia pecora, naturaliter in captionem & in perniciem, in his quæ ignorant blaſphemãtes
in corruptione ſua peribunt, percipientes mercedem iniuſtitiæ, voluptatem exiſtimãtes, diei
delicias. coinquinationes & maculæ: deliciis affluentes, in conuiuiis ſuis luxuriantes vobiſ-
cum, oculos habentes plenos adulterii, & inceſſabilis delicti, pelliciẽtes animas inſtabiles, cor
exercitatũ auaritia habentes, maledictionis filii: derelinquentes rectã viam errauerunt, ſecuti
Nume 22. d. Balaam. — viam Balaam ex Boſor, qui mercedem iniquitatis amauit, correptionem verò habuit ſuæ ve
ſaniæ. ſubiugale mutum animal, in hominis voce loquens, prohibuit prophetæ inſipientiã.
Iudæ 1. d. — Hi ſunt fontes ſine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ: quibus caligo tenebrarum* reſerua D
tur. Superba enim vanitatis loquẽtes, pelliciunt in deſyderiis carnis luxuriæ, eos qui paulu-
Libertas. Seruus. — lum effugiunt, qui in errore conuerſantur: libertatem illis promittentes, cum ipſi ſerui ſint
iohan. 8. d. — corruptionis. A quo enim quis ſuperatus eſt: huius & ſeruus eſt. Si enim refugientes coinqui
roma. 6. c. Heb. 6. a. — nationes mundi in cognitione domini noſtri & ſaluatoris I E S V C H R I S T I, his rurſus
matth. 12. d. — implicati ſuperantur: facta ſunt eis poſteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis nõ
cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem, retrorſum conuerti ab eo quod illis tradi-
Prouer. 26. b. — tum eſt ſancto mandato. Contigit enim eis illud veri prouerbii, Canis reuerſus ad ſuum vo-
mitum: &, Sus lota in volutabro luti.

CAP. III.

De nouiſſimis tpibus. — HAnc ecce vobis chariſſimi ſecundã ſcribo epiſtolam, in quibus veſtrã excito in cõmo- A
nitiõe, ſyncerã mẽtem: vt memores ſitis eorũ quæ prædixi, verborũ à ſanctis prophetis,
& apoſtolorum veſtrorum præceptorum domini & ſaluatoris: hoc primum ſciẽtes, quòd ve-
1. Tim. 4. a. 2. tim. 3. a. — nient in nouiſſimis diebus in deceptione illuſores, iuxta proprias concupiſcentias ambulan-
iudæ 1. f. Ezech. 12. f. — tes, dicentes, Vbi eſt promiſſio aut aduentus eius? ex quo enim patres dormierunt, omnia ſic
De ꝓmiſſionib⁹ dei verba impiorũ. — perſeuerant ab initio creaturæ. Latet enim eos hoc volentes, quòd cæli erant prius, & terra, B
de aqua & per aquam cõſiſtens dei verbo: per quæ, ille tunc mundus aqua inundatus periit.
Cæli autem qui nunc ſunt, & terra, eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſeruati in diem iudicii
& perditionis impiorũ hominũ. Vnũ verò hoc nõ lateat vos chariſſimi, quòd vnus dies apud
dominũ ſicut mille anni, & mille anni ſicut dies vnus. Non tardat dominus promiſſionẽ ſuã,
ſicut quidam exiſtimant: ſed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad
Dies dñi. — pœnitentiã reuerti. Adueniet autẽ dies domini vt fur: in quo cæli, magno impetu trãſiẽt, C
1 Theſ. 5 a. apoc. 3. a. & 16. c. — elementa verò calore ſoluentur, terra autẽ & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur. Cum igi-
Cõuerſatio. — tur hæc omnia diſſoluenda ſint: quales oportet vos eſſe in ſanctis conuerſationibus & pieta-
tibus, expectantes & properantes in aduentum diei domini, per quem cæli ardentes ſoluen-
Noui cæli — tur, & elementa ignis ardore tabeſcẽt? Nouos vero cælos & nouam terram & promiſſa ipſius
apoc 21 a. iſa. 65. c. & 66. g. — expectamus, in quibus iuſtitia habitat. Propter quod chariſſimi, hæc expectantes, ſatagi-
te, immaculati & inuiolati ei inueniri in pace: & domini noſtri longanimitatem, ſalutem ar- D
Rom 2. a. Epſtæ Pauli. — bitremini, ſicut & chariſſimus frater noſter Paulus ſecundum datam ſibi ſapientiam ſcripſit
vobis: ſicut & in omnibus epiſtolis, loquẽs in eis de his. in quibus ſunt quædam difficilia in-
tellectu, quæ indocti & inſtabiles deprauãt, ſicut & cæteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum per-
ditionem. Vos igitur fratres, præſcientes, cuſtodite ne inſipientium errore traducti exci-
datis à propria firmitate: creſcite vero in gratia & in cognitione domini noſtri & ſaluatoris
I E S V C H R I S T I. Ipſi gloria & nunc & in diem æternitatis. A M E N.

¶ſibi placẽtes.] ptæfracti: (.i. ſui ſenſus & capitis) ¶ſectas nõ metuunt ĩtroducere, blaſphemãtes:] vl, q gloria ꝑcellẽtes nõ verẽtur cõuitijs inceſſere. ¶Vbi] Cum ¶portant] ferunt *apud dñm ¶execrabile] blaſphemum ¶irrõnabilia] muta ¶naturaliter] nata ¶corruptione] perditione ¶delicijs affluentes, in cõuiuijs ſuis luxuriantes vobiſcũ,] q cõuiuãtes ĩ erroribus ſuis, inſultãt vobis: ¶adulterij, & inceſſabilis delicti,] adulteræ, & q à peccãdo ceſſare neſciant, *in æternum ¶ĩ deſyderijs carnis luxuriæ,] per cõcupiſcẽtias carnis, voluptatibus, ¶in cognitione] per agnitionem ¶cognoſcere] cognouiſſe ¶in volutabro luti] ad volutabrũ cœni. (ſub. reuerſa.) ¶ecce] iam ¶prædixi,] prædicta ſunt, ¶apoſtolorũ veſtrorũ præceptorũ dñi & ſaluatoris:] mandati noſtri q ſumus apl'i dñi & ſaluatoris, (vl, ꝓceptũ dñi & ſeruatoris, quod per nos illi⁹ apoſtolos, accepiſtis.) ➤in deceptione ➤aut ¶creaturæ.] creationis. ¶prius,] olim, ¶patiẽter agit] longanimis eſt ¶reuerti.] vl, recipere ¶properantes in aduentum] accelerãtes aduentum ¶& pmiſſa] iuxta promiſſum ¶ſatagite] date operam ¶inuiolati] irreprehenſibiles ¶ſicut & in &c.] vt in oibus ferè epiſtolis loquens de his. ¶deprauant,] detorquent, ¶fratres, præſciẽtes, cuſtodite] dilecti, poſteaq̃ præmoniti eſtis, cauete ¶inſipientium] nefariorum

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM PRIMAM IOHANNIS APOSTOLI.

RATIONEM verbi, & quòd deus ipſe ſit charitas, manifeſtat. & ſuſurrones fratrum nec deum ſcire, nec pios fieri poſſe euſque diſſertat, vt eſſe comprobet homicidas: eò quòd odium, ſit interfectionis occaſio.

Epiſtola Iohannis apoſtoli prima.

A QVOD fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ, & vita manifeſtata eſt: & vidimus, & teſtamur, & annūtiamus vobis vitam æternam quæ erat apud patrem, & apparuit nobis. (*Vita æterna per Chriſtū.*) (*ſuit, erat*)
B Quod vidimus & audiuimus, annuntiamus vobis, vt & vos ſocietatem habeatis nobiſcū, & ſocietas noſtra ſit cum patre & cum filio eius IESV CHRISTO. Et hæc ſcribimus vobis vt gaudeatis, & gaudium veſtrū ſit plenum. (*gaudeatis, &*) Et hæc eſt annūtiatio quam
C audiuimus ab eo, & annuntiamus vobis, Quoniam deus lux eſt: & (*Lux deus. iohan. 8. b.*)
tenebræ in eo non ſunt vllæ. Si dixerimus quoniam ſocietatem habemus cum eo, & in tene- (*In luce ambulandum.*)
bris ambulamus: mentimur, & veritatem non facimus. Si autem in luce ambulamus, ſicut &
ipſe eſt in luce: ſocietatem habemus adinuicem, & ſanguis IESV CHRISTI filii eius (*Sāguis Chri. heb. 9. d. 1. pet. 1. d. apoc. 1. b.*)
D emundat nos ab omni peccato. Si dixerimus quoniā peccatū non habemus: ipſi nos ſeduci- (*Oēs peccatores. 3. reg. 8. e. 2. para 6. g. prouer. 20. b. eccl'es. 7. c.*)
mus, & veritas in nobis nō eſt. Si confiteamur peccata noſtra: fidelis eſt & iuſtus, vt remittat
nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quoniam non pecca-
uimus: mendacem facimus eum, & verbum eius non eſt in nobis.

CAP. II.

A FIlioli mei, hæc ſcribo vobis, vt non peccetis. Sed & ſi quis peccauerit, aduocatum habe- (*Aduocat⁹ noſter Chriſt⁹.*)
mus apud patrem IESVM CHRISTVM iuſtum. & ipſe eſt propitiatio pro pec-
catis noſtris: non pro noſtris autem tantū, ſed etiam pro totius mundi. Et in hoc ſcimus (*Cognoſcere deum.*)
quoniā cognouimus eum, ſi mandata eius obſeruamus. Qui dicit ſe noſſe deum, & mandata
eius non cuſtodit: mendax eſt, & in eo veritas non eſt. Qui autē ſeruat verbum eius: verè in
hoc charitas dei perfecta eſt. in hoc ſcimus quoniā in ipſo ſumus. Qui dicit ſe in ipſo ma (*Manere in deo.*)
nere: debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Chariſſimi, non mandatum nouū ſcri-
bo vobis, ſed mandatum vetus quod habuiſtis ab initio. Mandatum vetus, eſt verbum quod (*Mandatum vetus.*)
audiſtis. Iterum mandatū nouum ſcribo vobis, quod verū eſt & in ipſo, & in vobis: quia te- (*Mandatū nouū. iohan. 13. d & 15. b.*)
B nebræ tranſierunt, & verū lumen iam lucet. Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit: in
tenebris eſt vſque adhuc. Qui diligit fratrem ſuum, in lumine manet, & ſcandalū in eo non (*Lumē, Chrs.*)
eſt. Qui autem odit fratrem ſuū: in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quò eat, quia (*Diligere fratrem. 3. 3. c.*)
tenebræ obcæcauerunt oculos eius. Scribo vobis filioli quoniā remittuntur vobis pecca- (*Odio habere fratrem.*) (*Remiſſ. peccatorum*)
ta propter nomen eius. Scribo vobis patres quoniam cognouiſtis eum qui ab initio eſt. Scri
bo vobis adoleſcentes quoniam viciſtis malignum. Scribo vobis infantes quoniā cognouiſtis (*infantes, filioli*)
patrem. Scripſi vobis patres, quoniā cognouiſtis eum qui eſt ab initio. Scripſi vobis adoleſcē
tes quoniā fortes eſtis, & verbū dei manet in vobis, & viciſtis malignū. Nolite diligere mun- (*Diligere mūdum.*)
C dum, neque ea quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundū: non eſt charitas patris in eo. quo- (*Cōcupiſcētia*) (*ſuperbia, faſtus*)
niam omne quod eſt in mūdo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorū, & ſuper- (*Superbia.*)
bia vitæ, quæ non eſt ex patre, ſed ex mundo eſt. Et mundus tranſit, & concupiſcentia eius.
Qui autē facit voluntatē dei, manet in æternum. Filioli, nouiſſima hora eſt. & ſicut audi- (*De antichriſtis.*)
ſtis quia antichriſtus venit: & nunc antichriſti multi facti ſunt. vnde ſcimus quia nouiſſima (*venit, venturus ſit.*)
hora eſt. Ex nobis prodierūt: ſed nō erant ex nobis. nā ſi fuiſſent ex nobis: permanſiſſent vti-
que nobiſcum. ſed vt manifeſti ſint quoniā non ſunt omnes ex nobis. Sed vos vnctionem ha (*Vnctio.*)
betis à ſancto, & noſtis omnia. Non ſcripſi vobis quaſi ignorantibus veritatem, ſed quaſi ſci-
entibus eam: & quoniā omne mendaciū ex veritate nō eſt. Quis eſt mendax, niſi is qui negat (*Mendax.*)
quoniā IESVS non eſt CHRISTVS? Hic eſt antichriſtus qui negat patrem & filium? (*Antichriſt⁹.*)
D Omnis qui negat filium: nec patrem habet. qui confitetur filium: & patrem habet. Vos quod (*qui cōfitetur filiū: & patrem habet.*)

audiſtis ab initio, in vobis permaneat : quia ſi in vobis permāſerit quod audiſtis ab initio,&
vos in filio & patre manebitis. Et hæc eſt repromiſſio quam ipſe pollicitus eſt nobis, vitam ¶vos vnctionem] vnctio
æternam. Hæc ſcripſi vobis de his qui ſeducunt vos. Et vos vnctionem quam accepiſtis ab eo ¶maneat] vī, manet
manecat in vobis. Et non neceſſe habetis vt aliquis doceat vos: ſed ſicut vnctio eius docet vos

Vnctio, ſpūs ſanctus, doctor Chriſtianorum.

de omnibus,& verū eſt,& nō eſt mendaciū. Et ſicut docuit vos, manete in eo. Et nunc filioli
manete in eo: vt cū apparuerit, habeamus fiduciā, & nō cōfundamur ab eo in aduētu eius. Si
ſcitis quoniā iuſtus eſt: ſcitote quoniā & omnis qui facit iuſtitiā, ex ipſo natus eſt. CAP. III.

Natꝰ ex deo. Charitas dei. Filij dei.

VIdete qualem charitatem dedit nobis pater, vt filii dei nominemur & ſimus. Propter A ►& ſimus
hoc, mundus nō nouit nos: quia non nouit eum. Chariſſimi, nunc filii dei ſumus: & nō-
dum apparuit quid erimus. Scimus quoniā cum apparuerit, ſimiles ei erimus. quoniā videbi
mus eum ſicuti eſt. Et omnis qui habet hāc ſpem in eo, ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt.

Spes. Sāctificatio.

Omnis qui facit peccatum,& iniquitatem facit: & peccatū eſt iniquitas. Et ſcitis quia ille

Iſa. 53. c. 1. pet. 2. d.

apparuit vt peccata noſtra tolleret: & peccatū in eo non eſt. Omnis qui in eo manet, nō pec-
cat. & omnis qui peccat, non vidit eum, nec cognouit eum. Filioli, nemo vos ſeducat. Qui fa- B
cit iuſtitiā, iuſtus eſt, ſicut & ille iuſtus eſt. Qui facit peccatū, ex diabolo eſt: quoniā ab initio

Iohan. 8. f. Natꝰ ex deo.

diabolus peccat. In hoc apparuit filius dei, vt diſſoluat opera diaboli. Omnis qui natus eſt ex
deo, peccatum non facit: quoniam ſemen ipſius in eo manet,& non poteſt peccare, quoniam
ex deo natus eſt. In hoc manifeſti ſunt filii dei,& filii diaboli. Omnis qui non eſt iuſtus, non

Filij dei. Filij diaboli.

eſt ex deo,& qui non diligit fratrem ſuum. quoniam hæc eſt annuntiatio, quam audiſtis ab
initio, Vt diligatis alterutrum. Non ſicut Cain qui ex maligno erat : & occidit fratrem ſuū.

Iohā. 13. d. 15. b Cain. geñ. 4. b

Et propter quid occidit eum? Quoniā opera eius, maligna erāt: fratris autē eius, iuſta. No- C
lite mirari fratres, ſi odit vos mundus. Nos ſcimus quoniā tranſlati ſumus de morte ad vitā,

Dilectio. Odium. 3. 2. b. leu. 19. d.

quoniam diligimus fratres. Qui nō diligit: manet in morte. omnis qui odit fratrem ſuū: ho-
micida eſt. Et ſcitis quoniam omnis homicida nō habet vitam æternam in ſe manentem. In
hoc cognouimus charitatem dei, quoniā ille animam ſuam pro nobis poſuit: & nos debemus

Charitas dei. iohan. 15. b. Dilectio. iacob. 2. c.

pro fratribus animas ponere. Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuū
neceſſitatem habere,& clauſerit viſcera ſua ab eo: quomodo charitas dei manet in eo? Filioli ¶corda noſtra.] corDibus noſtris.
mei, nō diligamus verbo, neque lingua, ſed opere & veritate. in hoc cognoſcimus quòd ex ve ¶reprehenderit] condemnet & infra.
ritate ſumus: & in conſpectu eius ſuadebimus corda noſtra. Quoniā ſi reprehenderit nos cor
noſtrum: maior eſt deus corde noſtro,& nouit omnia. Chariſſimi, ſi cor noſtrum non repre-
henderit nos: fiduciam habemus ad deum. & quicquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniā

Iohan. 15. a. 16. e. mat. 21. c. Mandatū dei iohā 6. d. 17. a.

mandata eius cuſtodimus,& ea quæ ſunt placita coram eo, facimus. Et hoc eſt mandatū eius,
Vt credamus in nomine filii eius IESV CHRISTI: & diligamus alterutrum, ſicut de-
dit mandatum nobis. Et qui ſeruat mandata eius: in illo manet,& ipſe in eo. & in hoc ſcimus

Iohan. 13. d & 15. b.

CAP. IIII. A
quoniam manet in nobis, ex ſpiritu quem dedit nobis.

Spiritꝰ quō probandi.

CHariſſimi, nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex deo ſint: quoniā multi
pſeudoprophetæ exierūt in mundū. In hoc cognoſcitur ſpiritus dei. omnis ſpiritus qui ¶ſoluit IESVM] nō cōfitet CHRISTVM in carne veniſſe,
confitetur IESVM CHRISTVM in carne veniſſe, ex deo eſt: & omnis ſpiritus qui
ſoluit IESVM, ex deo non eſt,& hic eſt antichriſtus de quo audiſtis quoniā venit,& nunc

Antichriſtꝰ.

iam in mundo eſt. Vos ex deo eſtis filioli, & viciſtis eos. quoniam maior eſt qui in vo-
bis eſt, quàm qui in mundo. Ipſi de mundo ſunt: ideo de mundo loquūtur,& mundus eos au- B

Iohan. 8. f.

dit. Nos ex deo ſumus. Qui nouit deum: audit nos. qui non eſt ex deo: non audit nos. in hoc
cognoſcimus ſpiritū veritatis & ſpiritū erroris. Chariſſimi, diligamus nos inuicem: quia

Charitas. Natꝰ ex deo. Charitas dei. iohan. 3. b.

charitas ex deo eſt. Et omnis qui diligit, ex deo natus eſt,& cognoſcit deum. Qui nō diligit, ¶quaſi] quòd
nō nouit deum: quoniā deus charitas eſt. In hoc apparuit charitas dei in nobis quoniā filium
ſuū vnigenitū miſit deus in mundū, vt viuamus per eum. In hoc eſt charitas: non quaſi nos
dilexerimus deū, ſed quoniā ipſe prior dilexit nos,& miſit filiū ſuū propitiationem pro pec- C
catis noſtris. Chariſſimi, ſi ſic deus dilexit nos: & nos debemus alterutrū diligere. Deum ne-

Iohan. 1. b. 1. tim. 6. b.

mo vidit vnquam. Si diligamus inuicem: deus in nobis manet, & charitas eius in nobis per-
fecta eſt. In hoc cognoſcimus quòd in eo manemus,& ipſe in nobis: quoniā de ſpiritu ſuo de-
dit nobis. Et nos vidimus & teſtificamur quoniā pater miſit filiū ſuū ſaluatorē mūdi. Quiſ- ¶charitati] charitatem
quis cōfeſſus fuerit quoniā IESVS eſt filius dei: deus in eo manet,& ipſe in deo. Et nos co

Confiteri Chriſtum.

gnouimus, & credidimus charitati quā habet deus in nobis. Deus charitas eſt. & qui manet

D in charitate,in deo manet, & deus in eo.In hoc perfecta eſt charitas dei nobiſcũ,vt fiduciam
habeamus in die iudicii:quia ſicut ille eſt,& nos ſumus in hoc mũdo.Timor nõ eſt in chari- Timor.
tate:ſed perfecta charitas,foras mittit timorem,quoniã timor pœnam habet.qui autẽ timet:
ergo diligamus deũ: diligim⁹ eum:
non eſt perfectus in charitate.Nos ergo diligamus deum:quoniam deus prior dilexit nos.Si
quis dixerit,Quoniã diligo deũ:& fratrem ſuũ oderit,mẽdax eſt. Qui enim nõ diligit fratrẽ Diligere deũ, & ꝓximum.
ſuũ quem videt:deum quem nõ videt,quomodo poteſt diligere? Et hoc mandatũ habemus Iohan.13.d.& 15.b.ephe 5.a.
à deo:vt qui diligit deum,diligat & fratrem ſuum.

CAP. V.

A OMnis qui credit quoniam IESVS,eſt CHRISTVS,ex deo natus eſt. Et omnis Naſci ex deo, habere fidem in Chriſtum.
qui diligit eum qui genuit: diligit & eũ qui natus eſt ex eo. In hoc cognoſcimus quo-
niã diligimus natos dei:cum deum diligamus,& mãdata eius faciamus. Hæc eſt enim chari-
tas dei,vt mãdata eius cuſtodiamus:& mãdata eius grauia nõ ſunt.Quoniã omne quod natũ Matth.11.d. Fides.
eſt ex deo:vincit mundũ.& hæc eſt victoria quæ vincit mundũ:fides noſtra.Quis eſt qui vin- Victoria. 1.Cor.15.g.
cit mundũ,niſi qui credit quoniã IESVS eſt filius dei? hic eſt qui venit per aquã & ſangui
B nẽ IESVS CHRISTVS. non in aqua ſolũ:ſed in aqua & ſanguine.Et ſpiritus eſt qui
CHRISTVS ſpiritus
teſtificatur quoniã CHRISTVS eſt veritas.Quoniã ſunt tres qui teſtimoniũ dãt in cæ-
lo:pater,verbũ,& ſpiritus ſanctus.& hi tres,vnũ ſunt.Et tres ſunt qui teſtimoniũ dant in ter-
ra:ſpiritus,aqua,& ſanguis.& hi tres,vnũ ſunt. Si teſtimoniũ hominũ accipimus:teſtimoniũ
maius eſt.quoniã
dei maius eſt.quoniã hoc eſt teſtimoniũ dei quod maius eſt:quoniam teſtificatus eſt de filio
filio: deo:
ſuo.Qui credit in filium dei:habet teſtimoniũ dei in ſe. Qui nõ credit filio:mendacem facit Iohan.3.d.
C eum.quia non credit in teſtimoniũ quod teſtificatus eſt deus de filio ſuo. Et hoc eſt teſtimo- Teſtimoniũ dei de Chr̃o.
niũ,Quoniã vitam æternã dedit nobis deus.& hæc vita,in filio eius eſt.Qui habet filiũ dei: Vita æterna.
*credentibus in nomen filij dei
qui creditis & vt credatis
*ſſ
habet vitam.qui nõ habet filiũ dei:vitã non habet. Hæc ſcribo vobis*:vt ſciatis quoniã vitã
habetis æternã qui creditis in nomine filii dei. Et hæc eſt fiducia quã habemus ad deum, Petere à deo in fide.
Quia quodcũque petierimus ſecundũ voluntatem eius,audit nos. Et*ſcimus quia audit nos
quicquid petierimus:ſcimus quòd habemus petitiones quas poſtulauimus ab eo. Qui ſcit Peccans ad mortem.
D fratrẽ ſuũ peccare peccatũ nõ ad mortẽ,petat:& dabitur ei vita,peccãti nõ ad mortẽ.Eſt pec-
catũ ad mortem:nõ pro illo dico vt roget quis.Omnis iniquitas,peccatũ eſt:& eſt peccatũ ad
generatio dei conſeruat eum, qui genitus eſt ex deo, ſeruat ſeipſum,
mortẽ.Scimus quia omnis qui natus eſt ex deo,nõ peccat:ſed generatio dei cõſeruat eum,& Nõ peccare.
malignus nõ tangit eum. Scimus quoniã ex deo ſumus:& mundus totus in maligno poſitus
*IESV CHRISTO.
eſt.Et ſcimus quoniã filius dei venit:& dedit nobis ſenſũ vt cognoſcamus verũ deũ,& ſimus Fides à deo.
in vero filio eius*. Hic eſt verus deus:& vita æterna. Filioli,cuſtodite vos à ſimulachris. Idôla.
AMEN.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM SECVNDAM IOHANNIS APOSTOLI.

VSQVE ADEO ad ſanctam fœminam ſcribit,vt eandem dominam non dubitet literis appellare:
eiuſdémque filiis teſtimonium quòd ambulent in veritate,perhibet.

Epiſtola Iohannis apoſtoli ſecunda.

A SENIOR,Electæ dominæ & natis eius,quos ego diligo in verita-
te,& non ego ſolus,ſed & omnes qui cognouerunt veritatem,pro-
pter veritatem quæ permanet in vobis, & vobiſcũ erit in æternũ:
Sit vobiſcum gratia, miſericordia, pax à deo patre, & à CHRI-
STO IESV filio patris in veritate,& charitate. Gauiſus ſum
valde quòd inueni de filiis tuis ambulantes in veritate,ſicut man-
datum accepimus à patre.Et nunc rogo te domina,non tanquam
B mandatum nouum ſcribens tibi, ſed quod habuimus ab initio,vt
diligamus alterutrum. Et hæc eſt charitas, vt ambulemus ſecundũ
mãdata eius.Hoc eſt enim mandatum,vt quemadmodum audiſtis ab initio,in eo ambule-

tis: quoniã multi ſeductores exierunt in mundum, qui nõ confitentur I E S V M C H R I-
S T V M veniſſe in carnem. hic eſt ſeductor & antichriſtus. Videte voſmetipſos, ne per- C
datis quæ operati eſtis: ſed vt mercedem plenam accipiatis. Omnis qui recedit, & non per-
manet in doctrina C H R I S T I: deum non habet. Qui permanet in doctrina*: hic, patrem
& filium habet. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert: nolite recipere eum in do D
mũ, nec A V E ei dixeritis. Qui enim dicit illi A V E: communicat operibus eius malignis.
Ecce, prædixi vobis: vt in die domini non confundamini. Plura habens vobis ſcribere: nolui
per chartam & atramentum. ſpero enim me futurum apud vos, & os ad os loqui: vt gaudium
veſtrum plenum ſit. Salutant te filii ſororis tuæ electæ.

¶perdatis quæ operati eſtis:] perdamꝰ quæ opati ſumus. ¶accipiatis.] recipiamus. *CHRISTI.
►Ecce, prædixi vobis: vt in die dñi nõ confundamini.
¶veſtrum] noſtrum

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM TERTIAM IOHANNIS APOSTOLI.

C A I V M pietatis cauſa extollit: atque vt in ipſa pietate maneat, exhortatur. Diotrephen impietatis & ſuperbiæ cauſa obiurget: Demetrio autem bonum teſtimonium perhibet, cum fratribus vniuerſis.

Epiſtola Iohannis apoſtoli tertia.

SENIOR CAIO CHARISSIMO, quẽ ego diligo A
in veritate. Chariſſime de omnibus orationem facio proſpere
te ingredi & valere, ſicut proſpere agit anima tua. Gauiſus ſum
valde venientibus fratribus, & teſtimonium perhibentibus veri-
tati tuæ: ſicut tu in veritate ambulas. Maiorem horum non ha-
beo gratiam, quàm vt audiam filios meos in veritate ambula- B
re. Chariſſime, fideliter facis quicquid operaris in fratres, & hoc
in peregrinos qui teſtimonium reddiderunt charitati tuæ in con-
ſpectu eccleſiæ: quos, bene facies, deducens digne deo. Pro nomi-
ne enim eius profecti ſunt, nihil accipientes à gentibus. Nos ergo debemus ſuſcipere huiuſ-
modi: vt cooperatores ſimus veritatis. Scripſiſſem forſitan eccleſiæ: ſed is qui amat pri- C
Diotrephes. matum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos. Propter hoc ſi venero, commonebo eius
opera quæ facit: verbis malignis garriens in nos. & quaſi non ei iſta ſufficiant: neque ipſe ſuſ-
cipit fratres, & eos qui ſuſcipiũt, prohibet, & de eccleſia eiicit. Chariſſime, noli imitari ma
Demetrius. lum, ſed quod bonum eſt. Qui bene facit, ex deo eſt: qui male facit, non videt deum. Deme- D
trio teſtimonium redditur ab omnibus, & ab ipſa veritate. ſed & nos teſtimonium perhibe-
mus, & noſti quoniam teſtimonium noſtrum verum eſt. Multa habui tibi ſcribere: ſed nolui
per atramentum & calamum ſcribere tibi. Spero autem protinus te videre: & os ad os loque-
mur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta tu amicos nominatim.

¶orationem facio] opto
¶proſpere te ingredi & valere,] vt proſpere agãt, & recte valeãt,
¶Maiorẽ horũ nõ habeo gratiã,] Maiori his non habeo gaudium,
¶Scripſiſſem forſitan] Scripſi
¶commonebo] iudicabo

HIERONYMVS IN CATALOGO SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM.

IVDAS frater Iacobi paruam quidem quæ de ſeptem catholicis eſt, epiſtolam reliquit. Et quia de libro Enoch, qui apocryphus eſt, in ea aſſumit teſtimonium, à pleriſque reiicitur: tamen authoritatē vetuſtate iam & vſu meruit, & inter ſanctas ſcripturas computatur.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM IVDAE APOSTOLI.

IVDAS apoſtolus fratres de corruptoribus viæ veritatis ita informat, vt illicitum eſſe diſſertet de ſub iugo ſemel erutos ſeruitutis, denuo operam ſuam officiis nouare ſeruilibus.

Iudæ apoſtoli epiſtola catholica.

A IVDAS IESV CHRISTI ſeruus, frater autē Iacobi: his
qui ſunt in deo patre dilectis, & CHRISTO IESV cōſerua-
tis, & vocatis, Miſericordia vobis, & pax & charitas adimpleatur.
Chariſſimi, omnem ſolicitudinem faciēs ſcribēdi vobis de cō- Detpib⁹ nouiſſimis, & negātib⁹ gratiā Chriſti.
muni veſtra ſalute, neceſſe habui ſcribere vobis: deprecans ſuper-
certari ſemel traditæ ſanctis fidei. Subintroierūt enim quidā ho-
mines (qui olim præſcripti ſunt in hoc iudiciū) impii, domini no-
ſtri gratiā transferētes in luxuriā, & ſolū dominatorem & domi-
num noſtrū IESVM CHRISTVM negantes. Cōmonere
B autem vos volo, ſcientes ſemel omnia, quòd IESVS, populū de terra AEgypti ſaluans, ſe-
cundò eos qui nō crediderūt, perdidit. Angelos verò qui nō ſeruauerūt ſuum principatū, ſed Angeli.num. 14.f.
dereliquerūt ſuū domicilium, in iudiciū magni diei, vinculis æternis ſub caligine reſeruauit.
Sicut Sodoma & Gomorrha, & finitimæ ciuitates ſimili modo exfornicatæ, & abeūtes poſt Sodoma. gen̄.19.e.
carnem alterā, facti ſunt exemplū ignis æterni, pœnam ſuſtinētes. Similiter & hi *carnē qui-
dem maculant, dominationem autē ſpernunt, maieſtatem autem blaſphemāt. Cum Michael Michael.zac. 3.e.eccl̄i.21.d.
archāgelus, cum diabolo diſputans altercaretur de Moyſi corpore: nō eſt auſus iudiciū infer-
re blaſphemiæ, ſed dixit, Imperet tibi deus. Hi autem quæcunque quidem ignorāt, blaſphe-
māt. quæcunque autē naturaliter, tanquā muta animalia, norunt, in his corrūpuntur. Væ Cain.gen.4.b
C illis, qui in via Cain abierunt: & errore Balaam, mercede effuſi ſunt, & in contradictione Co- Balaam.nume.22.d.
re perierūt. Hi ſunt in epulis ſuis, maculæ cōuiuantes, ſine timore, ſemetipſos paſcentes, nu- Nume.16.a. 2.pet.2.d.
bes ſine aqua quæ à ventis circūferuntur, arbores autumnales, infructuoſæ, bis mortuæ, era-
dicatæ, fluctus feri maris, deſpumātes ſuas cōfuſiones, ſydera errantia: quibus procella tene-
brarū ſeruata eſt in æternū. Prophetauit autem & de his ſeptimus ab Adam, Enoch, dicens, Enoch ꝓphetia. apoc.1.b.
Ecce vênit dominus in ſanctis millibus ſuis, facere iudiciū contra omnes, & arguere omnes
impios, de omnibus operibus impietatis eorum quibus impie egerunt, & de omnibus duris
quæ locuti ſunt contra eum peccatores impii. Hi ſunt murmuratores, queruloſi, ſecundū de-
ſyderia ſua ambulātes, & os eorū loquitur ſuperba, mirantes perſonas quæſtus cauſa. Vos
autem chariſſimi, memores eſtote verborū quæ prædicta ſunt ab apoſtolis domini noſtri IE- Nouiſſima tpa prædicta ab apoſtolis.
D SV CHRISTI, qui dicebāt vobis, Quoniā in nouiſſimis temporibus venient illuſores, 1.tim.4.a.
ſecundū deſyderia ſua ambulātes in impietatibus. Hi ſunt qui ſegregant ſemetipſos, anima- 2.tim.3.a.
les, ſpiritum non habentes. Vos autem chariſſimi, ſuperædificantes voſmetipſos ſanctiſſimæ 2.pet.3.a.
noſtræ fidei, in ſpiritu ſancto orantes, voſmetipſos in dilectione dei ſeruate, expectantes mi-
ſericordiam domini noſtri IESV CHRISTI in vitam æternam. Et hos quidem argui- De correptione.
te iudicatos: illos verò ſaluate, de igne rapientes. Aliis autem miſeremini in timore: odientes
& eam quæ carnalis eſt, maculatam tunicam. Ei autem qui potens eſt vos conſeruare ſi-
ne peccato, & cōſtituere ante conſpectum gloriæ ſuæ immaculatos in exultatione in aduen-
tu domini noſtri IESV CHRISTI, ſoli *deo ſaluatori noſtro per IESVM CHRI-
STVM dominum noſtrum gloria & magnificentia, imperium & poteſtas ante omnia ſe-
cula, & nunc & in omnia ſecula ſeculorum. AMEN.

¶dilectis,]ſanctificatis, ¶adimpleatur.]multiplicetur. ¶oēm ſolicitudinē &c.]tantū mihi ſtudiū ſcribēdi ad vos de communi ſalute, vt non potuerim nō ſcribere vobis: ¶ſupcertari &c.]vt veſtris laborib⁹ adiumento ſitis fidei, quæ ſemel data eſt ſanctis. (vl̄, vt decertātes ſeruetis fidem, quæ ſemel tradita eſt ſanctis.) ¶oīa,]illud, ¶IESVS,]dn̄s, ¶ſuū principatum,] ſuam originem, *in ſomniis deluſi, ¶dn̄ationem]dn̄os ¶maieſtatē autem blaſphemāt.] in poteſtate p̄ditos maledicta cōgerunt. ¶Cum]At ¶iudicium inferre blaſphemiæ,]vl̄, illi impingere notam maledicti, ¶Imperet]Increpet ¶qui in] quoniā in ¶errore]in ſeductionem (vl̄, deceptione mercedis qua deceptus fuit Balaam, effuſi ſunt) ¶in epulis ſuis,]ī dilectionibus veſtris (vl̄, inter charitatès veſtras. i. conuiuia quæ pauperibus refocillandis exhibetis) ¶ſemetipſos paſcentes,]. i. paſtorū ī modū ſeipſos agētes, & ſuo arbitrio viuentes.) ¶autūnales]autūno marceſcentes, ¶fluctus feri]vndæ efferæ ¶ꝓcella]caligo ►ſemetipſos, ¶voſmetipſos]vos inuicem ¶arguite iudicatos:]cōmiſeramini, diiudicātes, (vl̄, cū diiudicamini,) ¶illos verò] quoſdā autem per timorem ►Aliis autē miſeremini in timore: ¶carnalis] ex carne

►in aduētu dn̄i nr̄i IESV CHRISTI, *ſapienti ►per IESVM CHRISTVM dn̄m noſtrū ►ante oīa ſecula,

Apocalypſis Iohannis apoſtoli.

¶APOSTOLI] THEOLOGI.

APOCALYPSIS IESV CHRISTI quā dedit illi deus, A ¶Apocalypſis] Reuelatio
palàm facere ſeruis ſuis quæ oportet fieri cito:& ſignificauit,mit- ¶palàm facere] vt palàm faceret
tens per angelum ſuū ſeruo ſuo Iohanni,qui teſtimoniū perhibuit ¶per angelum] miſſum datum
verbo dei,& teſtimonium IESV CHRISTI,quæcunque vi-
dit. Beatus qui legit & audit verba prophetiæ huius : & ſeruat ea
quæ in ea ſcripta ſunt.tempus enim propè eſt.
Iohannes ſeptē eccleſiis quæ ſunt in Aſia,gratia vobis & pax ab
eo qui eſt,& qui erat,& qui vēturus eſt, & à ſeptē ſpiritibus qui in
cōſpectu throni eius ſunt,& à IESV CHRISTO qui eſt te- B
Coloſ.1.c. 1.cor.15.c. ſtis fidelis,primogenitus mortuorum,& princeps regum terræ, qui dilexit nos & lauit nos à ¶regnum] reges
Heb.9.d.1.petri 1.d.1.io.1.d Iſa.3.c.mat. 24.c.iudæ.1.c. peccatis noſtris in ſanguine ſuo, & fecit nos regnū & ſacerdotes deo & patri ſuo, ipſi gloria
& imperium in ſecula ſeculorum. Amen. Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis ¶pupugerunt.] compunxerunt. ►ſuper eum
oculus,& qui eum pupugerūt.Et plangēt ſe ſuper eum omnes tribus terræ.etiam,Amen.Ego
5.21.b.22.c. ſum alpha & ω,principium & finis,dicit dominus deus qui eſt,& qui erat,& qui venturus eſt
Iohānes ī inſula Patmos. omnipotēs. Ego Iohannes frater veſter & particeps in tribulatione, & regno, & patientia in
CHRISTO IESV,fui in inſula, quæ appellatur Patmos, propter verbum dei & teſti- C *Ego ſum alpha & ω, primus & nouiſſimus,
moniū IESV.Fui in ſpiritu in dominica die:& audiui poſt me vocem magnā tanquā tubæ
dicentis,* Quod vides,ſcribe in libro : & mitte ſeptem eccleſiis quæ ſunt in Aſia, Epheſo,&
Smyrnæ,& Pergamo & Thyatiræ,& Sardis,& Philadelphiæ,& Laodiceæ.Et conuerſus ſum,
Candelabra. vt viderem vocem quæ loquebatur mecum. Et cōuerſus vidi ſeptem candelabra aurea:& in ¶podêre,] veſte ad pedes vſq; demiſſa,
Filius hoīs. medio ſeptē candelabrorū aureorū ſimilē filio hominis, veſtitū podêre,& præcinctū ad ma- ¶aurichalco] chalcolibano ¶ardenti.] ardētes.
millas zona aurea.caput autem eius & capilli erant candidi,tanquā lana alba, & tanquā nix.
& oculi eius tanquā flamma ignis:& pedes eius ſimiles aurichalco velut in camino ardenti.
& vox illius tanquam vox aquarum multarū : & habebat in dextera ſua ſtellas ſeptem. & de D
ore eius gladius vtraq; parte acutus exibat,& facies eius ſicut ſol lucet in virtute ſua.Et cum
vidiſſem eum,cécidi ad pedes eius tanquā mortuus. Et poſuit dexterā ſuam ſuper me:dicēs,
Chrs Iohānē alloquitur. Iſa.41.b.& 44.a. Noli timere:ego ſum primus & nouiſſimus, & viuus,& fui mortuus, & ecce ſum viuēs in ſe-
cula ſeculorū, & habeo claues mortis & inferni. Scribe ergo quæ vidiſti, & quæ ſunt, & quæ
oportet fieri poſt hæc. Sacramentū ſeptem ſtellarum,quas vidiſti in dextera mea,& ſeptem
candelabra aurea.ſeptem ſtellæ:angeli ſunt ſeptem eccleſiarū.& candelabra ſeptem:ſeptem

CAP. II.

eccleſiæ ſunt.

Angel⁹ Epheſi. ET angelo Epheſi eccleſiæ ſcribe. Hæc dicit qui tenet ſeptē ſtellas in dextera ſua,qui am- A
bulat in medio ſeptem candelabrorū aureorum,Scio opera tua,& laborem, & patientiā *& tuliſti
tuam : & quòd non potes ſuſtinere malos, & tentaſti eos qui ſe dicunt apoſtolos eſſe, & non
ſunt,& inueniſti eos mendaces:*& patiētiam habes,& ſuſtinuiſti propter nomen meū, & nō
defeciſti. Sed habeo aduerſum te pauca, quòd charitatem tuā primā reliquiſti. Memor eſto B
itaque vnde excideris:& age pœnitentiā,& prima opera fac.ſinautem,veniā tibi cito,& mo-
uebo candelabrum tuū de loco ſuo,niſi pœnitentiam egeris.Sed hoc habes,quia odiſti facta ¶paradiſo dei mei.] in medio paradiſi dei.
Nicolaitæ Nicolaitarū,quæ & ego odi.Qui habet aurē, audiat quid ſpiritus dicat eccleſiis. Vincēti da-
Angelus Smyrnæ. bo edere de ligno vitæ, quod eſt in paradiſo dei mei. Et angelo Smyrnæ eccleſiæ ſcribe, *opera tua,
Hæc dicit primus & nouiſſimus,qui fuit mortuus,& viuit,Scio*tribulationē tuā & pauperta- C ¶blaſphemaris ab his] blaſphemiam eorum
tē tuā,ſed diues es:& blaſphemaris ab his qui ſe dicūt Iudæos eſſe,& nō ſunt,ſed ſunt ſynagô
ga ſatanæ.Nihil horū timeas quæ paſſurus es.Ecce miſſurus eſt diabolus aliquos ex vobis in
carcerem vt tentemini:& habebitis tribulationem diebus decem. Eſto fidelis vſque ad mor-
tem:& dabo tibi coronam vitæ. Qui habet aurē,audiat quid ſpiritus dicat eccleſiis,Qui vi-
Angelus Pergami. cerit,nō lædetur à morte ſecunda. Et angelo Pergami eccleſiæ ſcribe,Hæc dicit qui habet D *opera tua,& ¶illis] meis
romphæā vtraque parte acutā, Scio* vbi habitas, vbi ſedes eſt ſatanæ:& tenes nomē meum,
Antipas. & non negaſti fidem meā. Et in diebus illis Antipas teſtis meus fidelis, qui occiſus eſt apud
vos,vbi ſatanas habitat. Sed habeo aduerſus te pauca : quia habes illic tenentes doctrinam

*in *ex his quæ ſimulachris imolantur, *quo odi.

Balaam,qui docebat* Balac mittere ſcādalum coram filiis Iſrael,edere*& fornicari:ita habes — Balaam. Nume.24.e.
& tu tenentes doctrinam Nicolaitarum*. Similiter pœnitentiam age.ſi quo minus:veniam ti
E bi cito,& pugnabo cum illis in gladio oris mei.Qui habet aurem,audiat quid ſpiritus dicat
eccleſiis:vincenti dabo manna abſconditum,& dabo illi calculum candidum : & in calculo,
nomen nouum ſcriptum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit. Et angelo Thyatiræ eccleſiæ — Angel[9] Thyatirenſis.
ſcribe,Hæc dicit filius dei,qui habet oculos tanquā flammam ignis,& pedes eius ſimiles au — [aurichalco]chal. [l]ibano
richalco.Noui opera tua,& fidem,& charitatem tuam,& miniſterium, & patientiam tuam,
& opera tua nouiſſima plura prioribus.Sed habeo aduerſus te pauca:quia permittis mulierē
F Iezabel,quæ ſe dicit prophetā docere,& ſeducere ſeruos meos,fornicari,& mādučare de ido- — Iezabel.
lothytis.Et dedi illi tēpus vt pœnitentiā ageret:& nō vult pœnitere à fornicatione ſua.Ecce
ego mitto eam in lectū: & qui mœchātur cū ea, in tribulatione maxima erunt, niſi pœnitē-
tiam ab operibus ſuis egerint:& filios eius interficiā in morte,& ſcient omnes eccleſiæ quia — 1.Reg.16.b.
ego ſum ſcrutans renes & corda:& dabo vnicuique veſtrum ſecundum opera ſua. Vobis au- — pſal.7.c. iere.17.b.
tem dico,& cæteris qui Thyatiræ eſtis,Quicunq; nō habent doctrinā hanc,& qui non cogno — [altitudines] p[ro]funditates
G uerunt altitudines ſatanæ,quemadmodū dicunt:non mittam ſuper vos aliud pondus.tamen
id quod habetis,tenete donec veniā. Et qui vicerit & cuſtodierit vſque in finem opera mea:
dabo illi poteſtatem ſuper gentes,& reget eas in virga ferrea,& tanquam vas figuli confrin- — Pſal.2.c.
gentur, ſicut & ego accepi à patre meo : & dabo illi ſtellam matutinam. Qui habet aurem,
audiat quid ſpiritus dicat eccleſiis.

CAP. III.

*quæ eſt *meo

A ET angelo eccleſiæ*Sardis,ſcribe,Hæc dicit qui habet ſeptem ſpiritus dei,& ſeptē ſtellas, — Angelus Sardinorum.
Scio opera tua quia nomen habes quòd viuas,& mortuus es.Eſto vigilans,& cōfirma cæ
tera quæ moritura erant.Non enim inueni opera tua plena coram deo meo. In mente ergo
habe qualiter acceperis & audieris:& ſerua,& pœnitentiam age. Si ergo non vigilaueris, ve- — J.16.c. 1.theſ.5.a.
niam ad te tanquam fur,& neſcies qua hora veniam ad te. Sed habes pauca nomina in Sar- — 2.pet.3.c.
dis,qui non inquinauerunt veſtimenta ſua:& ambulabunt mecum in albis, quia digni ſunt.
Qui vicerit,ſic veſtietur veſtimētis albis, & nō delebo nomē eius de libro vitæ, & cōfitebor
nomē eius corā patre meo,& corā angelis eius.Qui habet aurē,audiat quid ſpiritus dicat ec-
B cleſiis. Et angelo Philadelphiæ eccleſiæ ſcribe,Hæc dicit ſanctus & verus,qui habet clauē — Angelus Philadelphorū.
Dauid:qui aperit,& nemo claudit:claudit, & nemo aperit.Scio opera tua. Ecce dedi corā te — Clauis Dauid.
oſtiū apertū quod nemo poteſt claudere:quia modicā habes virtutē,& ſeruaſti verbū meum, — Iſa.22.f.iob.12.b
& non negaſti nomen meum.Ecce dabo de ſynagoga ſatanæ,qui dicūt ſe Iudæos eſſe, & non
ſunt,ſed mentiuntur.Ecce faciā illos vt veniant,& adorent ante pedes tuos:& ſcient quia ego
dilexi te.quoniam ſeruaſti verbum patientiæ meæ,& ego ſeruabo te ab hora tentationis,quæ — [tentare] vt tentet
ventura eſt in orbem vniuerſum tentare habitantes in terra.Ecce venio cito: tene quod ha-
bes,vt nemo accipiat coronā tuam.Qui vicerit:faciā illum columnā in tēplo dei mei,& foras
C non egredietur amplius.& ſcribā ſuper eū nomen dei mei,& nomē ciuitatis dei mei nouæ Ie
ruſalē,quæ deſcēdit de cælo à deo meo,& nomen meū nouū.Qui habet aurē,audiat quid ſpi-
ritus dicat eccleſiis. Et angelo Laodiceæ eccleſiæ ſcribe, Hæc dicit,Amen teſtis fidelis & ve — Angelus Laodicenſium.
rus,qui eſt principiū creaturæ dei.Scio opera tua,quòd neque frigidus es,neque calidus.vtinā — [calidus] feruidus. & infra.
frigidus eſſes aut calidus.ſed quia tepidus es,& nec frigidus nec calidus, incipiam te euomere
ex ore meo:quia dicis,Diues ſum,& locupletatus,& nullius egeo:& neſcis quia tu es miſer,&
miſerabilis,& pauper,& cæcus,& nudus.Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum, — [probatū] ex igne,
D vt locuples fias:& veſtimentis albis induaris,vt non appareat confuſio nuditatis tuæ, & colly
rio inunge oculos tuos vt videas.Ego quos amo,arguo & caſtigo. AEmulare ergo, & pœni- — Prouer.3.b. heb.12.b.
tentiam age.Ecce ſto ad oſtium & pulſo.ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ia
nuam:intrabo ad illum,& cœnabo cum illo, & ipſe mecum.Qui vicerit, dabo ei ſedere me-
cum in throno meo:ſicut & ego vici,& conſedi cum patre meo in throno eius.Qui habet au
rem,audiat quid ſpiritus dicat eccleſiis.

CAP. IIII.

A POſt hæc vidi: & ecce oſtium apertū in cælo, & vox prima quam audiui tanquā tubæ lo — Oſtiū apertū in cælo.
quentis mecū,dicens,Aſcende huc,& oſtendā tibi quæ oportet fieri cito.Poſt hæc,ſtatim
fui in ſpiritu:& ecce ſedes poſita erat in cælo,& ſupra ſedem ſedēs.Et qui ſedebat,ſimilis erat — Sedes.
aſpectui lapidis iaſpidis, & ſardinis : & iris erat in circuitu ſedis, ſimilis viſioni ſmaragdinæ. — [viſioni] aſpectui
B Et in circuitu ſedis,ſedilia vigintiquatuor:& ſupra thronos,vigintiquatuor ſeniores ſedētes, — Throni. Seniores.
circumamicti veſtimentis albis, & in capitibus ſuis coronæ aureæ. Et de throno procedebāt

fulgura, & voces,& tonitrua:& ſeptem lampades ardentes ante thronum, quæ ſunt ſeptē ſpi-
ritus dei. Et in conſpectu ſedis tanquam mare vitreum ſimile cryſtallo : & in medio ſedis &
Animalia plena oculis. Leo. Vitulus. Homo. Aquila.
in circuitu ſedis,quatuor animalia plena oculis antè & retro. Et animal primum,ſimile leo- C
ni : & ſecundum animal, ſimile vitulo : & tertium animal, habens faciem velut hominis : &
quartum animal,ſimile aquilæ volanti. Et quatuor animalia ſingula eorum habebāt alas ſe-
nas in circuitu:& intus plena ſunt oculis.& requiem nō habebant die ac nocte, dicētia, San-
Iſa.6.a.
ctus, ſanctus, ſanctus dominus deus omnipotēs,qui erat,& qui eſt,& qui venturus eſt. Et cum
darent illa animalia gloriam & honorem & benedictionem ſedenti ſuper thronum, viuenti D
in ſecula ſeculorum,procidebant vigintiquatuor ſeniores ante ſedentem in throno,& adora-
bant viuentem in ſecula ſeculorum, & mittebant coronas ſuas ante thronum,dicentes, Di- ►deus noſter
gnus es domine deus noſter accipere gloriā & honorem & virtutem : quia tu creaſti omnia, ¶erant¦ſunt

CAP. V.

& propter voluntatem tuam erant & creata ſunt.
Liber ſcript⁹ intus,& ī tergo.
ET vidi in dextera ſedentis ſupra thronum, librum ſcriptum intus & foris,ſignatū ſigillis A
ſeptem. Et vidi angelū fortem, & prædicantem voce magna, Quis eſt dignus aperire li-
brum, & ſoluere ſignacula eius? Et nemo poterat neque in cælo, neque in terra, neque ſub-
tus terram aperire librum, neque reſpicere illum. Et ego flebam multum quoniam nemo *& legere
dignus inuentus eſt aperire * librum, nec videre eum. Et vnus de ſenioribus dicit mihi,
Leo de tribu Iuda. Agnus.
Ne fleueris : ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, aperire librum & ſoluere ſeptem ſi- B
gnacula eius. Et vidi,& ecce in medio throni & quatuor animaliū,& in medio ſeniorū agnū
ſtantem tanquā occiſum,habentem cornua ſeptem & oculos ſeptem:qui ſunt ſeptem ſpiritus
dei,miſſi in omnē terrā. Et venit,& accepit de dextera ſedentis in throno,librū. Et cum ape-
ruiſſet librū,quatuor animalia & vigintiquatuor ſeniores ceciderūt corā agno,habētes ſingu-
Orōnes ſanctorum.
li citharas & phialas aureas plenas odoramentorū,quæ ſunt orationes ſanctorū:& cantabant C
canticum nouum,dicētes, Dignus es domine accipere librū & aperire ſignacula eius:quoniā
occiſus es,& redemiſti nos deo in ſanguine tuo,ex omni tribu & lingua & populo & natio- ¶regnum¦reges
Reges. Sacerdotes.
ne,& feciſti nos deo noſtro regnū & ſacerdotes,& regnabimus ſuper terrā. Et vidi, & audiui
vocem angelorū multorum in circuitu throni & animalium & ſeniorū:& erat numerus corū D
Dani.7.c.
millia millium,dicentium voce magna, Dignus eſt agnus qui occiſus eſt,accipere virtutem,
& diuinitatem,& ſapientiam,& fortitudinem,& honorem, & gloriam, & benedictionem. Et
omnem creaturam quæ in cælo eſt,& ſuper terram,& ſub terra, & quæ ſunt in mari, & quæ
in eo:omnes audiui dicentes, Sedenti in throno,& agno,benedictio & honor & gloria & po-
teſtas in ſecula ſeculorum. Et quatuor animalia dicebant, Amen. Et vigintiquatuor ſeniores

CAP. VI.

ceciderunt in facies tuas:& adorauerunt viuentem in ſecula ſeculorum.
Sigillū apertum. Equus alb⁹.
ET vidi quòd aperuiſſet agnus vnū de ſeptem ſigillis,& audiui vnū de quatuor animali- A
bus,dicens,tanquā vocem tonitrui, Veni,& vide. Et vidi:& ecce equus albus,& qui ſede-
bat ſuper illum habebat arcū,& data eſt ei corona, & exiuit vincens vt vinceret. Et cum
aperuiſſet ſigillum ſecundum, audiui ſecūdum animal,dicens, Veni, & vide. Et exiuit alius ¶ſumeret¦tolleret
Equus rufus.
equus rufus:& qui ſedebat ſuper illum,datum eſt ei vt ſumeret pacem de terra,& vt inuicem
ſe interficiant,& datus eſt ei gladius magnus. Et cum aperuiſſet ſigillū tertiū,audiui ter- B ¶Bilibris¦Chœnix (.i. menſura tritici aut leguminis in cibum diurnum)
Equ⁹ niger.
tiū animal,dicens, Veni,& vide. Et ecce equus niger:& qui ſedebat ſuper illū,habebat ſtatē-
ram in manu ſua. Et audiui tanquā vocem in medio quatuor animaliū dicentē, Bilibris tri-
tici denario vno, & tres bilibres hordei denario vno,& vinum & oleū ne læſeris. Et cum
Equ⁹ pallid⁹ Mors. Infernus.
aperuiſſet ſigillū quartū,audiui vocē quarti animalis dicētis, Veni,& vide. Et ecce equus pal-
lidus:& qui ſedebat ſuper eū,nomen illi Mors,& infernus ſequebatur eū.& data eſt illi pote-
ſtas ſuper quatuor partes terræ,interficere gladio,fame,& morte,& beſtiis terræ. Et cum C
Aīæ interfectorū ꝓpter Chriſtum.
aperuiſſet ſigillum quintum : vidi ſubtus altare animas interfectorum propter verbū dei, &
propter teſtimoniū quod habebant.& clamabant voce magna,dicentes, Vſquequo domine,
ſanctus,& verus,non iudicas & non vindicas ſanguinem noſtrū de his qui habitant in terra? ¶compleantur¦complerentur
Et datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ: & dictum eſt illis vt requieſcerēt adhuc tempus modi-
cum donec compleātur conſerui eorum, & fratres eorum qui interficiendi ſunt ſicut & illi.
Terræmot⁹. Sol niger.
Et vidi,cum aperuiſſet ſigillū ſextum:& ecce terræmotus magnus factus eſt,& ſol factus D ¶emittit¦abijcit
eſt niger tanquam ſaccus cilicinus:& luna tota facta eſt ſicut ſanguis : & ſtellæ de cælo ceci-
derunt ſuper terram,ſicut ficus emittit groſſos ſuos cum à vento magno mouetur.& cælum

receſſit ſicut liber inuolutus.& omnis mons, & inſulæ de locis ſuis motæ ſunt:& reges terræ,
& principes,& tribuni,& diuites,& fortes, & omnis ſeruus, & liber abſconderũt ſe in ſpelũcis
& in petris montiũ. & dicunt montibus & petris, Cadite ſuper nos, & abſcondite nos à facie Iſa.2.d oſee 10.b.luc.23.d.
ſedentis ſuper thronum,& ab ira agni.quoniam vênit dies magnus iræ ipſorum.Et quis poterit ſtare?

CAP. VII.

A Poſt hæc vidi quatuor angelos ſtantes ſuper quatuor angulos terræ, tenẽtes quatuor ventos terræ ne flarent ſuper terrã, neque ſuper mare, neque in vllam arborem. Et vidi alterum angelum aſcendentem ab ortu ſolis,habentem ſignũ dei viui:& clamauit voce magna quatuor angelis,quibus datũ eſt nocere terræ & mari, dicẽs, Nolite nocere terræ & mari,neque arboribus,quoadusque ſignemus ſeruos dei noſtri in frontibus ſuis. Et audiui numerum ſignatorũ, centum quadragintaquatuor millia ſignati ex omni tribu filiorũ Iſrael. Ex tribu

(Quatuor angeli tenẽtes ventos.) (ſignum] ſigillum) (Signati ſerui dei.)

B Iuda,duodecim millia ſignati.Ex tribu Ruben,duodecim millia ſignati.Ex tribu Gad, duodecim millia ſignati.Ex tribu Aſer,duodecim millia ſignati.Ex tribu Nephthali,duodecim millia ſignati.Ex tribu Manaſſe,duodecim millia ſignati. Ex tribu Simeon,duodecim millia ſignati.Ex tribu Leui,duodecim millia ſignati.Ex tribu Iſſachar,duodecim millia ſignati. Ex tribu Zabulon, duodecim millia ſignati. Ex tribu Ioſeph, duodecim millia ſignati. Ex tribu Beniamin, duodecim millia ſignati. Poſt hæc vidi turbam magnam quam di-

C numerare nemo poterat,ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis & linguis,ſtantes ante thronum, & in conſpectu agni, amicti ſtolis albis,& palmæ in manibus eorum,& clamabant voce magna,dicentes,Salus deo noſtro qui ſedet ſuper thronum,& agno.Et omnes angeli ſtabant in circuitu throni & ſeniorum, & quatuor animalium : & ceciderunt in conſpectu throni in facies ſuas, & adorauerunt deum, dicentes, Amen. Benedictio, & charitas ,& ſapientia, & gratiarum actio, honor & virtus,& fortitudo deo noſtro in ſecula ſeculorum.

(Innumera turba ante thronũ Chr̄i, qui pſecutionẽ paſſi ſunt ppter ipſum.)

D Amen.Et reſpõdit vnus de ſenioribus:& dixit mihi,Hi qui amicti ſunt ſtolis albis,qui ſunt? & vnde venerunt? Et dixi illi, Domine mi,tu ſcis. Et dixit mihi,Hi ſunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine agni.ideò ſunt ante thronum dei, & ſeruiunt ei die ac nocte in templo eius : & qui ſedet in throno , habitabit ſuper illos.nõ eſurient neque ſitient amplius,nec cadet ſuper illos ſol, neque vllus æſtus: quoniã agnus qui in medio throni eſt, reget illos,& deducet eos ad vitæ fontes aquarum,& abſterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

(Iſa.49.c.) (vitæ] viuos) (Iſa.25.c. ĩ.21.b.)

CAP. VIII.

A Et cum aperuiſſet ſigillum ſeptimũ,factum eſt ſilentiũ in cælo,quaſi media hora. Et vidi ſeptem angelos ſtantes in conſpectu dei: & datæ ſunt illis ſeptem tubæ. Et alius angelus vênit,& ſtetit ante altare,habens thuribulum aureũ:& data ſunt illi incenſa multa, vt daret de orationibus ſanctorũ omnium ſuper altare aureũ, quod eſt ante thronũ. Et aſcẽdit fumus incenſorũ de orationibus ſanctorũ de manu angeli corã deo. Et accepit angelus thuribulum

(Septẽ angeli tubis canentes.) (Orones ſanctorum.)

B aureũ,& impleuit illud de igne altaris,& miſit in terrã, & facta ſunt tonitrua & voces & fulgura & terræmotus magnus.Et ſeptem angeli qui habebant ſeptẽ tubas,præparauerunt ſe vt tuba canerẽt.Et primus angelus tuba cecinit,& facta eſt grando & ignis,miſta in ſanguine:& miſſum eſt in terram,& tertia pars terræ combuſta eſt,& tertia pars arborum cõcremata eſt, & omne fœnũ viride combuſtũ eſt. Et ſecũdus angelus tuba cecinit:& tanquã mons magnus

(terræ combuſta eſt,& tertia pars)

C igne ardens,miſſus eſt in mare.& facta eſt tertia pars maris,ſanguis:& mortua eſt tertia pars creaturæ eorũ quæ habebãt animas in mari,& tertia pars nauium interiit.Et tertius angelus tuba cecinit,& cécidit de cælo ſtella magna ardens tanquã facula,& cécidit in tertiã partem fluminũ,& in fontes aquarũ:& nomẽ ſtellæ,dicitur Abſinthiũ. & facta eſt tertia pars aquarũ in abſinthiũ:& multi hominũ mortui ſunt de aquis,quia amaræ factæ ſunt.Et quartus ange-

D lus tuba cecinit:& percuſſa eſt tertia pars ſolis,& tertia pars lunæ,& tertia pars ſtellarũ,ita vt obſcuraretur tertia pars eorũ,& diei non luceret pars tertia,& noctis ſimiliter.Et vidi,& audiui vocẽ vnius aquilæ volantis per mediũ cæli dicentis voce magna,Væ væ væ habitãtibus in terra:de cæteris vocibus*trium angelorum qui erant tuba canituri.

(vocẽ &c.] vnũ ãgelũ volantẽ p mediũ cæli,dicẽtẽ voce &c. *tubæ)

CAP. IX.

A Et quintus angelus tuba cecinit, & vidi ſtellam de cælo cecidiſſe in terram, & data eſt ei clauis putei abyſſi. Et aperuit puteum abyſſi: & aſcendit fumus putei, ſicut fumus fornacis magnæ : & obſcuratus eſt ſol & aer de fumo putei. Et de fumo putei exierunt locuſtæ in terram : & data eſt illis poteſtas, ſicut habent poteſtatem ſcorpiones terræ : & præ-

(Stella.) (Puteꝰ abyſſi.) (Locuſtæ.)

ceptum eſt illis ne læderēt fœnū terræ, neque omne viride, neque omnem arborem: niſi tan-
tum homines qui non habent ſignū dei in frontibus ſuis. & datū eſt illis ne occiderent eos: B
ſed vt cruciarētur menſibus quinque. & cruciatus eorū, vt cruciatus ſcorpii cum percutit ho-
Iſa.2.d.oſee 10.b.luc.23.d. Sapi.16.b
minem. Et in diebus illis quærent homines mortē, & nō inuenient eam: & deſyderabūt mo-
ri, & fugiet mors ab eis. Et ſimilitudines locuſtarū, ſimiles equis paratis in prælium: & ſuper
capita earum tanquā coronæ, ſimiles auro: & facies earum tanquā facies hominū. & habebāt
capillos ſicut capillos mulierū: & dentes earum, ſicut dentes leonū erant. & habebant loricas
ſicut loricas ferreas, & vox alarū earū ſicut vox curruū equorū multorū currētiū in bellū. &
habebāt caudas ſimiles ſcorpionū: & aculei erāt in caudis earū: & poteſtas earū nocere homi
nibus mēſibus quinq;. & habebāt ſuper ſe regē angelū abyſſi, cui nomen Hebraice Abaddon,
Græce autē Apollyon: & Latine habēs nomen Exterminans. Væ vnū abiit, & ecce veniūt ad- C ¶& Latine habens nomē Exterminās. id eſt perdens.
huc duo væ poſt hæc. Et ſextus angelus tuba cecinit: & audiui vocem vnam ex quatuor
cornibus altaris aurei, quod eſt ante oculos dei, dicentem ſexto angelo qui habebat tubam,
Solue quatuor angelos, qui alligati ſunt in flumine magno Euphrate. Et ſoluti ſunt quatuor
angeli, qui parati erant in horam & diem & menſem & annū: vt occiderent tertiam partem
hominū. Et numerus equeſtris exercitus vicies millies dena millia. Et audiui numerū eorū.
Equi
Et ita vidi equos in viſione: & qui ſedebāt ſuper eos, habebāt loricas igneas, & hyacinthinas ¶procedit] procedebat
& ſulphureas. & capita equorū erant tanquā capita leonū: & de ore eorū procedit ignis, & fu- D
mus, & ſulphur. Et ab his tribus plagis occiſa eſt tertia pars hominum, de igne & de fumo & ¶equorum] eorum
ſulphure, quæ procedebāt ex ore ipſorum. Poteſtas enim equorū in ore eorū eſt, & in caudis
eorū. nam caudæ eorū, ſimiles ſerpentibus, habentes capita: & in his nocent. Et cæteri homi-
nes qui nō ſunt occiſi in his plagis, neque pœnitentiam egerunt de operibus manuum ſuarū
vt non adorarent dæmonia & ſimulachra aurea & argentea & ærea & lapidea & lignea, quæ
neque videre poſſunt, neque audire, neque ambulare, & nō egerūt pœnitentiā ab homicidiis

CAP. X.

ſuis, neque à veneficiis ſuis, neque à fornicatione ſua, neque à furtis ſuis.

Angelus habens libellū, & pedē vnū ſup mare, alterū ſuper terram.

ET vidi alium angelū fortem deſcendentem de cælo, amictum nube, & iris in capite eius, A
& facies eius erat vt ſol, & pedes eius tanquam columna ignis. & habebat in manu ſua li-
bellum apertum: & poſuit pedem ſuum dextrū ſuper mare, ſiniſtrū autē ſuper terram, & cla-
mauit voce magna, quemadmodum cum leo rugit. Et cum clamaſſet, locuta ſunt ſeptem to-
nitrua voces ſuas. Et cum locuta fuiſſent ſeptem tonitrua voces ſuas, ego ſcripturus eram: B
& audiui vocem de cælo dicentem mihi, Signa quæ locuta ſunt ſeptē tonitrua: & noli ea ſcri
Dan.12.c.
bere. Et angelus quem vidi ſtantem ſuper mare & ſuper terram, leuauit manū ſuam ad cæ-
lum, & iurauit per viuentem in ſecula ſeculorum, qui creauit cælum & ea quæ in eo ſunt, &
terram & ea quæ in ea ſunt, & mare & ea quæ in eo ſunt, Quia tempus nō erit amplius, ſed C
in diebus vocis ſeptimi angeli, cum cœperit tuba canere, cōſummabitur myſteriū dei, ſicut
Deuoratur liber amarꝰ vētri.
euangelizauit per ſeruos ſuos prophetas. Et audiui vocem de cælo iterū loquentem me-
cum, & dicentem, Vade, & accipe librum apertum de manu angeli ſtantis ſuper mare & ſu-
per terram. Et abii ad angelum, dicēs ei vt daret mihi librum. Et dixit mihi, Accipe librū, & D
Ezech.3.a.
deuora illum: & faciet amaricari ventrem tuum, ſed in ore tuo erit dulce tanquā mel. Et ac-
cepi librum de manu angeli, & deuoraui illum: & erat in ore meo tanquam mel, dulce. &
cum deuoraſſem eum, amaricatus eſt venter meus, & dixit mihi, Oportet te iterū propheta-

CAP. XI.

re gentibus, & populis, & linguis, & regibus multis.

Tēplū dei ingrediūtur gētes Chſo credentes.

ET datus eſt mihi calamus ſimilis virgæ: & dictum eſt mihi, Surge, & metire templum A ¶foris] intra
dei, & altare, & adorantes in eo. atrium autem quod eſt foris templum, eiice foras, &
ne metiaris illud: quoniam datum eſt gentibus, & ciuitatem ſanctam calcabunt menſi-
Prophetæ duo.
bus quadraginta duobus: & dabo duobus teſtibus meis, & prophetabunt diebus mille du-
centis ſexaginta, amicti ſaccis. Hi ſunt duæ oliuæ & duo candelabra in conſpectu domini ter
ræ ſtantia. Et ſiquis voluerit eos nocere: ignis exiet de ore eorum, & deuorabit inimicos
eorum. & ſi quis voluerit eos lædere: ſic oportet eum occidi. Hi habent poteſtatem clau- B
dendi cælum, ne pluat diebus prophetiæ ipſorum: & poteſtatem habēt ſuper aquas conuer-
tendi eas in ſanguinem, & percutere terram omni plaga quotieſcunque voluerint. Et cum
finierint teſtimonium ſuum: beſtia quæ aſcendit de abyſſo, faciet aduerſum eos bellum, &
vincet illos, & occidet eos. Et corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ

ſcorum]noſter vocatur ſpiritualiter Sodoma, & AEgyptus, vbi & dominus eorum crucifixus eſt. Et vide-
bunt de tribubus, & populis,& linguis,& gentibus corpora eorum per tres dies & dimidium:
& corpora eorum non ſinent poni in monumentis. & inhabitantes terram, gaudebunt ſuper
illos, & iocundabuntur : & munera mittent inuicem, quoniam hi duo prophetæ cruciaue-
C runt eos qui habitabant ſuper terram. Et poſt dies tres & dimidiū, ſpiritus vitæ à deo intra-
uit in eos. & ſteterunt ſuper pedes ſuos, & timor magnus cecidit ſuper eos qui viderunt eos.
Et audierūt vocem magnam de cælo,dicentem eis, Aſcendite huc. Et aſcenderunt in cælum
in nube:& viderunt illos inimici eorum. Et in illa hora factus eſt terræmotus magnus:& de-
cima pars ciuitatis cécidit:& occiſa ſunt in terræmotu nomina hominū ſeptem millia, & re-
liqui in timorem ſunt miſſi,& dederunt gloriam deo cæli. Væ ſecundum abiit:& ecce væ Væ tertium.
tertium veniet cito. Et ſeptimus angelus tuba cecinit:& factæ ſunt voces magnæ in cælo di-
ſFactum eſt regnū] Factaſunt regna centes, Factum eſt regnum huius mundi domini noſtri & CHRISTI eius, & regnabit in
D ſecula ſeculorum. Amen. Et vigintiquatuor ſeniores qui in conſpectu dei ſedent in ſedibus Seniores.
ſuis,ceciderunt in facies ſuas,& adorauerunt deū,dicentes, Gratias agimus tibi domine deus
noſter omnipotēs,qui es,& qui eras,& qui venturus es:quia accepiſti virtutem tuā magnā,&
ſiudicari,]vt iudicētur, regnaſti. Et iratæ ſunt gētes,& aduenit ira tua,& tempus mortuorū iudicari,& reddere mer-
ſreddere]reddas cedē ſeruis tuis prophetis & ſanctis,& timētibus nomen tuū puſillis & magnis,& exterminā-
ſexterminādi] perdas di eos qui corruperūt terrā. Et apertum eſt templū dei in cælo:& viſa eſt arca teſtamēti eius Arca teſtamenti.
in tēplo eius,& facta ſunt fulgura,& voces,& terræmotus,& grando magna. CAP. XII.
A ET ſignum magnum apparuit in cælo:mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius, & in Mulier amicta ſole, quæ Chr̄m peperit.
capite eius corona ſtellarum duodecim, & in vtero habens : & clamat parturiens, & cru-
ciatur vt pariat. Et viſum eſt aliud ſignum in cælo,& ecce draco magnus rufus, habens capi-
ta ſeptem,& cornua decem:& in capitibus eius diademata ſeptē, & cauda eius trahebat ter-
tiam partem ſtellarū cæli,& miſit eas in terrā,& draco ſtetit ante mulierem quæ erat paritu Draco.
ra:vt cum peperiſſet,filiū eius deuoraret. Et peperit filium maſculū, qui recturus erat omnes
B gentes in virga ferrea:& raptus eſt filius eius ad deū & ad thronū eius,& mulier fugit in ſoli-
tudinem vbi habebat locū paratum à deo, vt ibi paſcāt eam diebus mille ducentis ſexagin-
ta. Et factū eſt prælium magnū in cælo, Michael & angeli eius præliabātur cum dracone, Michael p̄liatur cum dracone diabolo victo p Chr̄ȝ.
& draco pugnabat & angeli eius:& non valuerunt, neque locus inuentus eſt eorū amplius in
cælo.& proiectus eſt draco ille magnus,ſerpēs antiquus, qui vocatur diabolus & ſatanas, qui
ſeducit vniuerſum orbem:& proiectus eſt in terrā,& angeli eius cum illo miſſi ſunt. Et audi-
C ui vocem magnā in cælo dicentē, Nunc facta eſt ſalus & virtus,& regnū dei noſtri,& poteſtas
CHRISTI eius:quia proiectus eſt accuſator fratrū noſtrorum,qui accuſabat illos ante cō
ſpectum dei noſtri die ac nocte. Et ipſi vicerunt eum propter ſanguinē agni, & propter ver-
bū teſtimonii ſui,& non dilexerūt animas ſuas vſque ad mortem. propterea lætamini cæli,
& qui habitatis in eis. Væ terræ & mari: quia deſcendit diabolus ad vos habens iram magnā,
ſciens quòd modicū tempus habet. Et poſtquā vidit draco quòd proiectus eſſet in terrā, perſe
D cutus eſt mulierē quæ peperit maſculū:& datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, vt vola-
ret in deſertū in locū ſuū vbi alitur per tempus & tēpora & dimidiū tēporis à facie ſerpentis.
Et miſit ſerpens ex ore ſuo poſt mulierem, aquam tanquam flumen : vt eam faceret trahi à
flumine. Et adiuuit terra mulierem,& aperuit terra os ſuum,& abſorbuit flumen quod mi-
ſit draco de ore ſuo. Et iratus eſt draco in mulierem:& abiit facere prælium cum reliquis de Diabolus pſequit̄ Chr̄ianos.
ſemine eius,qui cuſtodiunt mandata dei, & habēt teſtimonium IESV CHRISTI. Et
ſtetit ſupra arenam maris. CAP. XIII.
A ET vidi de mari beſtiā aſcēdentē,habentē capita ſeptē,& cornua decē,& ſuper cornua eius Beſtia cū capitib⁹ ſeptē, blaſphemās deum,& affligēs ſanctos.
decē diademata, & ſuper capita eius nomina blaſphemiæ. Et beſtia quā vidi, ſimilis erat
,& ſedem ſuam pardo,& pedes eius ſicut pedes vrſi,& os eius ſicut os leonis. Et dedit illi draco virtutē ſuā &
poteſtatē magnā. Et vidi vnū de capitibus ſuis quaſi occiſum in mortē:& plaga mortis eius cu
rata eſt. Et admirata eſt vniuerſa terra poſt beſtiā. Et adorauerūt draconē qui dedit poteſtatē
B beſtiæ:& adorauerūt beſtiā, dicētes, Quis ſimilis beſtiæ?& quis poterit pugnare cū ea? Et da-
tū eſt ei os loquēs magna & blaſphemias : & data eſt ei poteſtas facere menſes quadraginta-
duos. Et aperuit os ſuū in blaſphemias ad deū blaſphemare nomē eius,& tabernaculū eius,&
eos qui in cælo habitant. Et eſt datū illi bellū facere cū ſanctis,& vincere eos. Et data eſt illi

Beſtia à quibus adorata.

potestas in omnē tribū,& populū,& linguā,& gentē:& adorauerūt eā omnes qui inhabitabāt
terram,quorū nō ſunt ſcripta nomina in libro vitæ agni,qui occiſus eſt ab origine mūdi. Si
quis habet aurē,audiat. Qui in captiuitatē duxerit,in captiuitatē vadet:qui in gladio occide C ¶duxerit, ducit,
rit,oportet eum gladio occidi. Hic eſt patientia & fides ſanctorum. Et vidi aliam beſtiā
aſcendentem de terra:& habebat cornua duo,ſimilia agni, & loquebatur ſicut draco. Et po-
teſtatem prioris beſtiæ omnem faciebat in cōſpectu eius:& fecit terram & habitantes in ea,
adorare beſtiam primam,cuius curata eſt plaga mortis. Et fecit ſigna magna, vt etiam ignē
faceret de cælo deſcendere in terram in conſpectu hominum. Et ſeduxit habitantes in terra
propter ſigna quæ data ſunt illi facere in conſpectu beſtiæ,dicens habitantibus in terra vt fa-
ciant imaginem beſtiæ quæ habet plagam gladii & vixit.Et datum eſt illi vt daret ſpiritum D
imagini beſtiæ, & vt loquatur imago beſtiæ:& faciet vt quicunque non adorauerint imagi-
nem beſtiæ,occidantur.Et faciet omnes puſillos,& magnos,& diuites,& pauperes,& liberos,
& ſeruos habere charactērem in dextra manu ſua,aut in frōtibus ſuis.& ne quis poſſet eme-
re aut vendere,niſi qui habeat charactērem,aut nomen beſtiæ,aut numerum nominis eius.
Hic ſapientia eſt.Qui habet intellectum,computet numerum beſtiæ. Numerus enim homi-
nis eſt:& numerus eius ſexcenti ſexagintaſex.

Gen.9.a.mat.26.e. Beſtia cū duob' capitib'. Character beſtiæ.

CAP. XIIII.

Agnus,& qui ſequuntur agnum. Canticū nouum.

ET vidi,& ecce agnus ſtabat ſupra montem Sion,& cum eo centum quadragintaquatuor A ¶eius,& nomen
millia habētes nomē eius,& nomen patris eius ſcriptū in frontibus ſuis. Et audiui vocē
de cælo,tanquā vocē aquarū multarū,& tanquā vocē tonitrui magni:& vocē quā audiui,ſicut
citharœdorū citharizātiū in citharis ſuis. Et cantabāt quaſi canticū nouū ante ſedem & ante
quatuor animalia,& ſeniores,& nemo poterat diſcere canticū,niſi illa centū quadragintaqua
tuor millia, qui empti ſunt de terra. Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati.virgi-
nes enim ſūnt. Hi ſequuntur agnum quocunque ierit. Hi empti ſunt ex hominibus primitiæ
deo & agno:& in ore eorum non eſt inuētum mendacium.ſine macula enim ſunt ante thro-
num dei. Et vidi alterum angelum volantem per medium cæli habentem euangelium B
æternum, vt euangelizaret ſedentibus ſuper terram, & ſuper omnem gentem, & tribum, &
linguam,& populum,dicens magna voce, Timete dominū,& date illi honorem, quia venit
hora iudicii eius: & adorate eum qui fecit cælum & terram, mare & fontes aquarum. Et
alius angelus ſecutus eſt,dicens,Cēcidit cēcidit Babylon illa magna:quæ à vino iræ fornica-
tionis ſuæ potauit omnes gentes. Et tertius angelus ſecutus eſt illos,dicens voce magna,
Si quis adorauerit beſtiā & imaginē eius,& acceperit charactērem in fronte ſua, aut in ma-
nu ſua:& hic bibet de vino iræ dei,quod miſtum eſt mero in calice iræ ipſius,& cruciabitur
igne & ſulphure in conſpectu angelorum ſanctorū,& ante conſpectum agni.& fumus tormē- C
torum eorum aſcendet in ſecula ſeculorum:nec habent requiem die ac nocte, qui adoraue-
runt beſtiam & imaginem eius,& ſi quis acceperit charactērem nominis eius. Hic patientia
ſanctorū eſt, qui cuſtodiunt mandata dei & fidem IESV. Et audiui vocem de cælo,di-
centem mihi,Scribe,Beati mortui qui in domino moriuntur. Amodo iam dicit ſpiritus, vt ¶moriūtur. Amodo iam' moriūtur poſt hac. Etiam
requieſcant à laboribus ſuis.opera enim illorum ſequuntur illos. Et vidi,& ecce nubem
candidam: & ſuper nubem ſedentem ſimilem filio hominis,habentem in capite ſuo coronā
auream,& in manu ſua falcem acutam. Et alius angelus exiuit de templo,clamans voce ma
gna ad ſedētem ſuper nubem, Mitte falcem tuam & mete,quia venit hora vt metatur,quo- D
niam aruit meſſis terræ. Et miſit qui ſedebat ſuper nubem, falcem ſuā in terram: & demeſ-
ſuit eam. Et alius angelus exiuit de templo quod eſt in cælo, habens & ipſe falcem acutā. Et
alius angelus exiuit de altari,qui habebat poteſtatem ſupra ignem:& clamauit voce magna
ad eum qui habebat falcem acutam,dicens, Mitte falcem tuam acutam,& vindemia botros ¶vineæ
vineæ terræ:quoniā maturæ ſunt vuæ eius. Et miſit angelus falcem ſuā acutā in terrā,& vin
demiauit vineā terræ, & miſit in lacū iræ dei magnū:& calcatus eſt lacus extra ciuitatem,&
exiuit ſanguis de lacu vſq; ad frenos equorum per ſtadia mille ſexcenta.

Angelus prędicās euangeliū æternū. Pſal.145.a. act.14.c. Babylon cecidit.iſa.21.c. iere.51.a. Adorant beſtiā,& charactērē ei' accipiūt,quibus deus iratus. Mortui ī dño. Filius hominis habēs falcem,qua meſſuit terram. Matth.3.a. Ioel.3.c.

CAP. XV.

Qui vicerūt beſtiā,cantāt canticum.

ET vidi aliud ſignum in cælo magnum & mirabile: angelos ſeptem, habentes plagas ſe- A
ptem nouiſſimas.quoniam in illis conſummata eſt ira dei. Et vidi tanquam mare vitreū
miſtum igne,& eos qui vicerunt beſtiam & imaginem eius & numerum nominis eius ſtan-
tes ſuper mare vitreum,habentes citharas dei:& cantantes canticum Moyſi ſerui dei,& can- B
ticum agni,dicentes, Magna & mirabilia ſunt opera tua domine deus omnipotens:iuſtæ &

*ſeculorũ. l ſãctorũ.
veræ ſunt viæ tuæ rex ſeculorũ. Quis non timebit te domine, & magnificabit nomen tuum? Iere.10.a.
quia ſolus pius es, quoniam omnes gentes venient, & adorabunt in conſpectu tuo, quoniam
*lapide l lino
C iudicia tua manifeſta ſunt. Et poſt hæc vidi, & ecce apertum eſt templum tabernaculi te- Angeli habentes ſeptẽ plagas terræ.
ſtimonii in cælo: & exierunt ſeptem angeli, habentes ſeptem plagas, de templo: veſtiti lapide
mundo & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis. Et vnum de quatuor animalibus,
D dedit ſeptem angelis ſeptem phialas aureas, plenas iracundiæ dei viuentis in ſecula ſeculorũ.
Et impletum eſt tẽplum dei fumo à maieſtate dei, & de virtute eius: & nemo poterat introire
in templum donec conſummarentur ſeptem plagæ ſeptem angelorum. CAP. XVI.

A ET audiui vocem magnam de templo, dicentem ſeptem angelis, Ite, & effundite ſeptem Phialæ iræ dei in adoratores beſtiæ.
phialas iræ dei in terram. Et abiit primus angelus, & effudit phialam ſuam in terram, &
*peſſimũ l noxium
factum eſt vulnus ſæuum & peſſimum in homines qui habebant charactêrem beſtiæ: & in eos
qui adorauerunt beſtiam & imaginem eius. Et ſecundus angelus effudit phialam ſuam in ma
re, & factus eſt ſanguis tanquam mortui: & omnis anima viuens, mortua eſt in mari. Et ter-
tius effudit phialam ſuam ſuper flumina & ſuper fontes aquarum: & factus eſt ſanguis. Et au-
diui angelum aquarum dicentem, Iuſtus es domine, qui es, & qui eras ſanctus, qui hoc iudica
B ſti: quia ſanguinem ſanctorum & prophetarum effuderunt, & ſanguinem eis dediſti bibere. di
gni enim ſunt. Et audiui alterum dicentem, Etiam domine deus omnipotens vera & iuſta iu
dicia tua. Et quartus angelus effudit phialam ſuam in ſolem, & datum eſt illi æſtu affligere ho
mines & igni: & æſtuauerunt homines æſtu magno, & blaſphemauerunt nomen dei habentis
poteſtatem ſuper has plagas, neque egerunt pœnitentiam, vt darent illi gloriam. Et quintus
angelus effudit phialam ſuam ſuper ſedem beſtiæ: & factum eſt regnum eius tenebroſum, &
*vulneribus l vlceribus
commanducauerunt linguas ſuas præ dolore: & blaſphemauerunt deum cæli præ doloribus &
C vulneribus ſuis, & non egerunt pœnitentiam ex operibus ſuis. Et ſextus angelus effudit phia-
lam ſuam in flumen illud magnum Euphrâten: & ſiccauit aquam eius, vt prępararetur via
regibus ab ortu ſolis. Et vidi de ore draconis, & de ore beſtiæ, & de ore pſeudoprophetæ exire Beſtiæ, pſeudoprophetæ, dæmones faciẽtes ſigna
ſpiritus tres immundos in modum ranarum. Sunt enim ſpiritus dæmoniorum faciẽtes ſigna,
& procedunt ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipoten
tis dei. Ecce venio ſicut fur. Beatus qui vigilat & cuſtodit veſtimenta ſua, ne nudus ambu- 1.3.a. matt.24.d. luc.12.e.
let, & videant turpitudinem eius. Et congregabit illos in locum qui vocatur Hebraice Arma- 1.cor.5.a.
*templo l cælo
D geddon. Et ſeptimus angelus effudit phialam ſuam in aerem: & exiuit vox magna de tem
plo à throno, dicens, Factum eſt. Et facta ſunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræmotus fa-
ctus eſt magnus qualis nunquam fuit ex quo homines fuerunt ſuper terram talis terræmotus
*dare l vt daret
ſic magnus. Et facta eſt ciuitas magna in tres partes: & ciuitates gentium ceciderunt. Et Ba-
bylon magna venit in memoriam ante deum, dare illi calicem vini indignationis iræ eius. Et
omnis inſula fugit, & montes non ſunt inuenti. Et grando magna ſicut talentum, deſcẽdit de
*plaga eius
cælo in homines: & blaſphemauerunt deum homines propter plagam grandinis: quoniam
magna facta eſt * vehementer. CAP. XVII.

A ET venit vnus de ſeptem angelis qui habebant ſeptem phialas, & locutus eſt mecum, di- Meretricis magnæ myſteriũ & damnatio.
cens, Veni, & oſtẽdam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ ſedet ſuper aquas mul-
tas, cum qua fornicati ſunt reges terræ, & inebriati ſunt qui inhabitãt terram de vino pro-
ſtitutionis eius. Et abſtulit me in ſpiritu in deſertum. Et vidi mulierem ſedentem ſuper be-
ſtiam coccineam, plenam nominibus blaſphemiæ, habẽtem capita ſeptem & cornua decem.
Et mulier erat circũdata purpura & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioſo, & margari-
B tis, habens poculum aureum in manu ſua, plenum abominatione & immũditia fornicationis
ſuæ. Et in frõte eius nomen ſcriptũ. Myſteriũ: Babylon magna, mater fornicationũ & abomi- Babylon.
nationũ terræ. Et vidi mulierẽ ebriam de ſanguine ſanctorũ, & de ſanguine martyrũ IESV. Mulier ebria ſanguine ſanctorum.
Et miratus ſum cũ viderẽ illã, admiratione magna. Et dixit mihi angelus, Quare miraris? Ego
dicam tibi ſacramentũ mulieris, & beſtiæ quæ portat eam, quæ habet capita ſeptem & cornua
decem. Beſtia quam vidiſti, fuit, & non eſt, & aſcenſura eſt de abyſſo, & in interitũ ibit: & mira
*ſenſus, l mens,
buntur inhabitantes terram (quorum non ſunt ſcripta nomina in libro vitæ à conſtitutione
C mundi) videntes beſtiã quæ erat & non eſt. Et hic eſt ſenſus, qui habet ſapientiã. Septem capi
ta: ſeptem montes ſunt, ſuper quos mulier ſedet, & reges ſeptẽ ſunt. Quinque ceciderunt, vnus
eſt, alius nondum venit: & cum venerit, oportet illum breue tempus manere. Et beſtia quæ

erat & non eſt:& ipſa octaua eſt,& de ſeptem eſt,& in interitum vadit. Et decem cornua quæ
vidiſti:decem reges ſunt,qui regnum nondum acceperũt,ſed poteſtatem tanquam reges vna
hora accipient post beſtiam. Hi vnum conſilium habent:& virtutem,& poteſtatem ſuam be- ¶poſt beſtiam.]cum beſtia.
ſtiæ tradent. Hi cum agnō pugnabunt,& agnus vincet illos, quoniam dominus dominorum D
1.Tim.6.c. J.19.c. eſt,& rex regum.& qui cum illo ſunt:vocati, & electi,& fideles. Et dixit mihi, Aquæ quas vi-
diſti vbi meretrix ſedet:populi ſunt,& gẽtes,& linguæ. Et decem cornua quæ vidiſti in beſtia:
hi odient fornicariam,& deſolatam facient illam & nudam,& carnes eius manducabũt,& ip-
ſam igni concremabunt. Deus enim dedit in corda eorum vt faciant quod placitum eſt illi*: ,vt vnã faciant vo ntatem,
vt dent regnum ſuum beſtiæ,donec conſummentur verba dei. Et mulier quam vidiſti:eſt ci-
uitas magna,quæ habet regnum ſuper reges terræ.

CAP. XVIII.

A

Babylonis meretricis magnæ ruina. Iſa.21.c. Iere.51.a.

ET poſt hæc vidi alium angelum deſcendentem de cælo, habentem poteſtatem magnam,
& terra illuminata eſt à gloria eius. Et exclamauit in fortitudine dicens, Cécidit cécidit
Babylon magna:& facta eſt habitatio dæmoniorum, & cuſtodia omnis ſpiritus immundi, &
cuſtodia omnis volucris immundæ & odibilis. quia de vino iræ fornicationis eius biberunt
omnes gentes:& reges terræ cum illa fornicati ſunt:& mercatores terræ de virtute deliciarum B
eius diuites facti ſunt. Et audiui aliam vocem de cælo,dicentem, Exite de illa populus meus:
vt ne participes ſitis delictorum eius,& de plagis eius non accipiatis. Quoniam peruenerunt
peccata eius vſque ad cælum,& recordatus eſt dominus iniquitatum eius. Reddite illi ſicut &
ipſa reddidit vobis:& duplicate duplicia ſecundum opera eius. In poculo quo miſcuit vobis,
miſcete illi duplum. Quantum glorificauit ſe,& in deliciis fuit: tantum date illi tormentum C
Iſa.47.b. & luctum:quia in corde ſuo dicit, Sedeo regina,& vidua non ſum,& luctum non videbo. Ideò
in vna die venient plagæ eius,mors,& luctus & fames,& igne comburetur:quia fortis eſt deus
qui iudicabit illam. Et flebunt, & plangent ſe ſuper illam reges terræ, qui cum illa fornicati
ſunt,& in deliciis vixerunt, cum viderint fumum incendii eius: longe ſtantes propter timo-
rem tormentorum eius,dicentes, Væ væ ciuitas illa magna Babylon, ciuitas illa fortis: quo- D
niam vna hora venit iudicium tuum. Et negotiatores terræ flebunt, & lugebunt ſuper illam:
quoniam merces eorum nemo emet amplius,merces auri & argenti & lapidis pretioſi,& mar
garitæ,& byſſi,& purpuræ,& ſerici,& cocci,& omne lignum thyinum, & omnia vaſa eboris,
& omnia vaſa de lapide pretioſo & æramento,& ferro,& marmore,& cinamomum, & amo-
mum,& odoramentorum,& vnguenti,& thuris,& vini,& olei,& ſimilæ,& tritici,& iumento- E
rum,& ouium,& equorum,& rhedarum,& mancipiorum,& animarum hominum. Et poma
deſyderii animæ tuæ diſceſſerunt à te:& omnia pinguia & præclara perierunt à te,& amplius
illa iam non inueniẽt. Mercatores horum,qui diuites facti ſunt,ab ea longè ſtabunt propter
timorem tormentorum eius,flentes, ac lugentes, & dicentes, Væ væ ciuitas illa magna, quæ
amicta erat byſſo,& purpura,& cocco,& deaurata erat auro,& lapide pretioſo,& margaritis: F
quoniam vna hora deſtitutæ ſunt tantæ diuitiæ:& omnis gubernator,& omnes qui in lacum ¶locum]fumum
nauigant,& nautæ,& qui in mari operantur, longè ſteterunt, & clamauerunt videntes locum
incendii eius,dicentes, Quæ ſimilis ciuitati huic magnæ? Et miſerunt puluerem ſuper capita
ſua:& clamauerunt flentes,& lugentes,dicentes, Væ væ ciuitas illa magna,in qua diuites fa-
cti ſunt omnes qui habebant naues in mari de pretiis eius:quoniã vna hora deſolata eſt. Exul
ta ſuper eam cælum & ſancti apoſtoli & prophetæ: quoniam iudicauit deus iudicium veſtrũ
de illa. Et ſuſtulit vnus angelus fortis lapidem quaſi molarem magnum, & miſit in mare,di- G
cens, Hoc impetu mittetur Babylon ciuitas illa magna: & vltrà iam non inuenietur. Et vox
citharœdorum & muſicorum & tibia canẽtium & tuba,non audietur in te amplius: & omnis
artifex omnis artis non inuenietur in te amplius,& vox molæ non audietur in te amplius, &
lux lucernæ non lucebit in te amplius,& vox ſponſi & ſponſæ non audietur adhuc in te:quia
mercatores tui erant principes terræ,quia in veneficiis tuis errauerunt omnes gentes. Et in ea
ſanguis prophetarũ & ſanctorũ inuentus eſt:& omniũ qui interfecti ſunt in terra.

CAP. XIX.

A

Laudes deo cantant ob iudicatã meretricẽ magnã.

POſt hæc audiui quaſi vocem turbarum multarum in cælo dicentium, Allelu-ia. Laus &
gloria,& virtus deo noſtro eſt:quia vera & iuſta iudicia ſunt eius qui iudicauit de mere-
trice magna,quæ corrupit terram in proſtitutione ſua, & vindicauit ſanguinẽ ſeruorum ſuo-
rum de manibus eius. Et iterum dixerunt Allelu-ia. Et fumus eius aſcendit in ſecula ſeculo-
rum. Et ceciderunt ſeniores vigintiquatuor,& quatuor animalia, & adorauerũt deum ſeden-

tem ſuper thronum, dicentes, Amen allelu-ia. Et vox de throno exiuit, dicens, Laudem dicite
deo noſtro omnes ſancti eius: & qui timetis eum puſilli & magni. Et audiui quaſi vocem tur-
bæ magnæ, & ſicut vocem aquarum multarum, & ſicut vocem tonitruorum magnorum, dicẽ
tium, Allelu-ia: quoniam regnauit dominus deus noſter omnipotens. Gaudeamus & exulte-
B mus & demus gloriam ei: quia venerũt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit ſe. Et datum eſt Nuptiæ agni
illi vt cooperiat ſe byſſino ſplendenti & candido. Byſſinum enim: iuſtificationes ſunt ſancto-
rum. Et dixit mihi, Scribe, Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati ſunt. Et dicit mihi, Matt.22.a. lu. 14.d.
Hæc verba dei, vera ſunt. Et cecidi ante pedes eius, vt adorarem eum. Et dicit mihi, Vide Angelus non vult adorari.
ne feceris: conſeruus tuus ſum, & fratrum tuorum habentium teſtimoniũ I E S V. Deum ado
ra. Teſtimonium enim I E S V, eſt ſpiritus prophetiæ. Et vidi cælum apertum, & ecce Equus alb9.
equus albus: & qui ſedebat ſuper eum, vocabatur Fidelis & Verax, & cum iuſtitia iudicat & Fidelis & Verax.
C pugnat. Oculi autẽ eius ſicut flamma ignis: & in capite eius diademata multa, habens nomen
ſcriptum, quod nemo nouit niſi ipſe. Et veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine: & vocabatur no- Iſa.63.a.
men eius, Verbum dei. Et exercitus qui ſunt in cælo, ſequebantur eum in equis albis, veſtiti Verbum dei.
byſſino albo & mũdo. Et de ore eius procedit gladius ex vtraque parte acutus: vt in ipſo per-
*nomen cutiat gentes. Et ipſe reget eas in virga ferrea: & ipſe calcat torcular vini furoris iræ dei om- Pſal.2.c.
nipotentis. Et habet in veſtimento & in femore ſuo * ſcriptum, Rex regum & dominus domi 5.17.d.1.tim. 6.c.
nantium. Et vidi vnum angelũ ſtantem in ſole, & clamauit voce magna, dicens omnibus aui Angelus inuitans ad nuptias dei.
bus quæ volabant per medium cæli, Venite, & congregamini ad cœnam magnam dei: vt man
D ducetis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium, & carnes equorum, & ſedentiũ
in ipſis, & carnes omnium liberorum & ſeruorum, & puſillorum & magnorũ. Et vidi beſtiam
& reges terræ, & exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo qui ſedebat in
equo & cum exercitu eius. Et apprehenſa eſt beſtia, & cum ea pſeudopropheta: qui fecit ſigna Beſtia cũ ſuo propheta mittitur in ſtagnũ ignis.
coram ipſo, quibus ſeduxit eos qui acceperunt characterem beſtiæ, & qui adorauerunt imagi
nem eius. Viui miſſi ſunt hi duo in ſtagnum ignis ardentis ſulphure: & cæteri occiſi ſunt in
gladio ſedentis ſuper equum, qui procedit de ore ipſius, & omnes aues ſaturatæ ſunt carni-
bus eorum.

CAP. XX.

A ET vidi angelum deſcendentem de cælo, habentem clauem abyſſi, & catenam magnam in Angelus ligãs dæmonium.
manu ſua. Et apprehendit draconem ſerpentem antiquum, qui eſt diabolus & ſatanas, &
ligauit eum per annos mille, & miſit eum in abyſſum, & clauſit, & ſignauit ſuper illum, vt
non ſeducat amplius gentes, donec conſummentur mille anni. & poſt hoc oportet illum ſolui
modico tempore. Et vidi ſedes: & ſederunt ſuper eas, & iudicium datum eſt illis. & animas de- Mortui propter Chriſtũ.
collatorum propter teſtimonium I E S V, & propter verbum dei, & qui non adorauerunt be-
B ſtiam neque imaginem eius, nec acceperunt characterẽ eius in frontibus aut in manibus ſuis,
& vixerunt & regnauerunt cum C H R I S T O mille annis. Cæteri mortuorum non vixe-
runt, donec conſummentur mille anni. Hæc eſt reſurrectio prima. Beatus & ſanctus qui habet Reſurrectio prima.
partem in reſurrectione prima. in his ſecunda mors non habet poteſtatem: ſed erunt ſacerdo
tes dei & C H R I S T I: & regnabunt cum illo mille annis. Et cum conſummati fuerint Eze.3.c.39.a.
*Gog & Magog, ac cuſatiui caſus ſunt, mille anni, ſoluetur ſatanas de carcere ſuo, & exibit, & ſeducet gentes quæ ſunt ſuper quatuor
C angulos terræ, Gog & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerus eſt ſicut are-
na maris. Et aſcenderunt ſuper latitudinem terræ, & circuierunt caſtra ſanctorum & ciuitatem
dilectam. Et deſcendit ignis à deo de cælo, & deuorauit eos: & diabolus qui ſeducebat eos, miſ Diabolus.
ſus eſt in ſtagnum ignis & ſulphuris, vbi & beſtia & pſeudopropheta cruciabuntur die ac no-
cte in ſecula ſeculorum. Et vidi thronum magnum candidum, & ſedentem ſuper eum, à cuius Sedens ſuper thronum.
conſpectu fugit terra & cælum, & locus non eſt inuentus eis. Et vidi mortuos magnos, & pu- Libri aperti
D ſillos ſtantes in conſpectu throni, & libri aperti ſunt: & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ: &
iudicati ſunt mortui ex his quæ ſcripta erant in libris ſecundum opera ipſorum. & dedit ma-
re mortuos qui in eo erant, & mors & infernus dederunt mortuos ſuos qui in ipſis erant, &
iudicatum eſt de ſingulis ſecundum opera ipſorum. Et infernus & mors miſſi ſunt in ſta- Iudicati ſecũdum opera.
gnum ignis. Hæc eſt mors ſecũda. Et qui non inuentus eſt in libro vitæ ſcriptus: miſſus eſt in Mors ſecũda.
ſtagnum ignis.

CAP. XXI.

A ET vidi cælum nouum, & terram nouam. Primũ enim cælum, & prima terra abiit, & ma- Cælum nouũ iſa.65.c.66.g. 2.pet.3.c.
re iam non eſt. Et ego Iohannes vidi ſanctam ciuitatem Ieruſalem nouam, deſcẽdentem Ciuitas ſãcta Ieruſalem.

de cælo,à deo paratam,ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.Et audiui vocem magnam de thro-
no dicentem, Ecce tabernaculum dei cum hominibus: & habitabit cum eis. & ipſi populus
Iſa.25.c ĩ.7.d eius erunt:& ipſe deus cum eis erit eorum deus.& abſterget deus omnem lachrymam ab ocu B
lis eorum:& mors vltrà non erit,neque luctus,neque clamor,neque dolor erit vltrà,quia pri-
Iſa.43.c.2.co- rin.5.d. ma abierũt.Et dixit qui ſedebat in throno,Ecce noua facio omnia.Et dixit mihi,Scribe,quia
hæc verba fideliſſima ſunt & vera.Et dixit mihi,Factum eſt.Ego ſum alpha & ω: initium & fi
nis.Ego ſitienti dabo de fonte aquæ viuæ gratis.Qui vicerit,poſſidebit hæc.& ero illi deus:&
ille erit mihi filius.Timidis autem & incredulis,& execratis,& homicidis, & fornicatoribus, C
& veneficis,& idololatris,& omnibus mendacibus pars illorum erit in ſtagno ardenti igne &
ſulphure, quod eſt mors ſecunda. Et venit vnus de ſeptem angelis habentibus phialas plenas
ſeptem plagis nouiſſimis,& locutus eſt mecum,dicens, Veni,& oſtendam tibi ſponſam,vxo-
rem agni.Et ſuſtulit me in ſpiritu in montem magnum & altum: & oſtendit mihi ciuitatem
ſanctam Ieruſalem,deſcendentem de cælo à deo, habentem claritatem dei.& lumen eius ſi- D
mile lapidi pretioſo tãquam lapidi iaſpidis,ſicut cryſtallum. Et habebat murum magnum &
altum,habentem portas duodecim: & in portis,angelos duodecim, & nomina inſcripta, quæ
ſunt nomina duodecim tribuum filiorum Iſrael.Ab oriente,portæ tres:& ab aquilone,portæ
tres:& ab auſtro, portæ tres: & ab occaſu, portæ tres. Et murus ciuitatis habens fundamenta
duodecim:& in ipſis duodecim,nomina duodecim apoſtolorum agni.Et qui loquebatur me- E
cum,habebat menſuram arundineam auream,vt metiretur ciuitatem & portas eius, & mu-
rum. Et ciuitas in quadro poſita eſt,& longitudo eius tanta eſt quanta & latitudo: & menſus
eſt ciuitatem de arundine aurea per ſtadia duodecim millia,& longitudo & altitudo & latitu
do eius æqualia ſunt.Et menſus eſt murum eius centum quadragintaquatuor cubitorũ,men-
ſura hominis quæ eſt angeli.Et erat ſtructura muri eius ex lapide iaſpide:ipſa verò ciuitas au F
rum mundum,ſimile vitro mundo.Et fundamenta muri ciuitatis, omni lapide pretioſo orna
ta.Fundamentum primum,iaſpis:ſecundum,ſapphirus: tertium,calcedonius:quartum,ſmara
gdus:quintum,ſardonyx:ſextum,ſardius:ſeptimũ,chryſolitus:octauum, beryllus:nonum,to-
pazius:decimum,chryſopaſus:vndecimum,hyacinthus:duodecimum,amethyſtus.Et duode-
cim portæ,duodecim margaritæ ſunt,per ſingulas:& ſingulæ portæ,erant ex ſingulis margari
tis:& platea ciuitatis aurum mundum,tanquam vitrum perlucidum.Et templum non vidi in G
Iſa.60.d. ea.Dominus enim deus omnipotens templum illius eſt & agnus.Et ciuitas non eget ſole ne-
que luna,vt luceant in ea.nam claritas dei illuminabit eam,& lucerna eius eſt agnus.Et am- *quæ ſeruatæ fu- runt,
bulabunt gentes * in lumine eius: & reges terræ afferent gloriam ſuam & honorem in illam. ►& honorem
Iſa.60.c Et portæ eius non claudentur per diem.nox enim non erit illic.Et afferent gloriam & hono- ►Et afferent glo- & honorem gen-
rem gentium in illam.Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem fa- in illam.

CAP. XXII.

ciens & mendacium:niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ agni. A

Fluuius aquæ viuæ. ET oſtendit mihi fluuium aquæ viuæ, ſplendidum tanquam cryſtallum, procedentem de
ſede dei & agni.In medio plateæ eius,& ex vtraque parte fluminis lignum vitæ,afferens
fructus duodecim,per menſes ſingulos reddens fructum ſuum,& folia ligni ad ſanitatem gen
tium. Et omne maledictum non erit amplius: ſed ſedes dei & agni in illa erunt, & ſerui eius
Iſa.60.d ſeruient illi.Et videbunt faciem eius:& nomen eius in frontibus eorũ.Et nox vltrà non erit:
& non egebunt lumine lucernæ,neque lumine ſolis, quoniam dominus deus illuminabit il- B ¶ſpirituũ ſanctorũ
los,& regnabunt in ſecula ſeculorum.Et dixit mihi,Hæc verba fideliſſima ſunt,& vera.Et do
minus deus ſpirituum prophetarum miſit angelum ſuum oſtendere ſeruis ſuis quæ oportet
fieri cito.Et ecce venio velociter.Beatus qui cuſtodit verba prophetiæ libri huius. Et ego
Angelus non vult adorari. Iohannes qui audiui,& vidi hæc.Et poſtquam audiſſem & vidiſſem, cécidi vt adorarem ante
pedes angeli,qui mihi hæc oſtendebat:& dixit mihi, Vide ne feceris:cõſeruus enim tuus ſum,
& fratrum tuorum prophetarum , & eorum qui ſeruant verba prophetiæ libri huius. Deum
adora.Et dicit mihi,Ne ſignaueris verba prophetiæ libri huius. tempus enim propè eſt. Qui C
nocet,noceat adhuc:& qui in ſordibus eſt,ſordeſcat adhuc:& qui iuſtus eſt,iuſtificetur adhuc:
& ſanctus,ſanctificetur adhuc.Ecce venio cito: & merces mea mecum eſt, reddere vnicuique
Iſa.41.b.44.a. ĩ.1.b.21.b. ſecundum opera ſua.Ego ſum alpha & ω,primus & nouiſſimus,principium & finis.Beati qui ¶lauãt ſtolas ſuas ſanguine agni: ſtodiunt manda- illius.
lauant ſtolas ſuas in ſanguine agni:vt ſit poteſtas eorum in ligno vitæ,& per portas intrent in
ciuitatem.Foris canes & venefici,& impudici,& homicidæ, & idólis ſeruientes, & omnis qui

amat & facit mendacium. Ego I E S V S miſi angelum meum, teſtificari vobis hæc in eccle- IESVS.
ſiis. Ego ſum radix & genus Dauid, ſtella ſplendida & matutina. Et ſpiritus & ſponſa dicunt,
D Veni. Et qui audit, dicat, Veni. Et qui ſitit, veniat: & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis. Iſa.55.a
Conteſtor enim omni audienti verba prophetiæ libri huius, Si quis appoſuerit ad hæc:
apponet deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto. Et ſi quis diminuerit de verbis libri pro-
phetiæ huius: auferet deus partem eius de libro vitæ, & de ciuitate ſancta, & de his quæ ſcripta
,etiam. ſunt in libro iſto. dicit qui teſtimonium perhibet iſtorum. Etiam venio cito. Amen. Veni do
mine I E S V. Gratia domini noſtri I E S V C H R I S T I cum omnibus vobis. A M E N.

PARISIIS.

EXCVDEBAT ROBERTVS
Stephanus in ſua officina. Ann. M.
D. X X X I I. XVII. Cal. Nouemb.

HEBRAICA, CHALDAEA, Græcáque & Latina nomina virorum,

mulierum, populorum, idolorum, vrbium, fluuiorum, montium, cæterorúmque locorum quæ in Bibliis vtriuſque teſtamenti ſparſa ſunt, reſtituta, cum interpretatione latina.

PARISIIS
Ex officina ROBERTI STEPHANI, eregione ſcholæ Decretorum.
M. D. XXXII.

Cum priuilegio Regis.

R. Stephanus Chriſtiano Lectori S.

En tibi, Chriſtiane Lector, Hebraica propria nomina reſtituta, quæ in Bibliis vtriuſque teſtamẽti ſparſa legũtur. In quibus, quid præſtitum ſit vltra vulgatã editionem, animaduerte. Primũ, ſingula vocabula ad Hebræos codices examinata ſunt, & reſtituta quæ corrupte ſcribebãtur: ita, vt eadem ſit ſcriptura & orthographia nominũ in hoc libro, atque in ipſis Bibliorũ locis vnde deſumpta ſunt. Deinde, interpretationẽ quæ in Bibliis Compluti impreſſis erat, in omnibus ferè ſecuti ſumus. Præterea ſi nomen viri incidit, ſi fœminæ, ſi populi, aut idóli: ſi vrbis, prouinciæ, regionis, fluuii, denique etiam ſi montis: rurſum ſi vir fuit binomius aut mulier: item ſi ciuitas, aut locus aliquis plura habuit nomina, annotatũ eſt. Poſtremo, ne poſthac tam facile ea corrumpi poſſint, librũ Bibliorum & caput ſingulis adſcripſimus: in quo quantũ laboratum à nobis fuerit, tametſi res nonnullis exigua videatur, tu ipſe reputabis. Adhæc nominibus quorũ characteres proprii ignorabãtur, quibus dictiones fuerunt conſcriptæ, D literam adiici placuit, quæ interpretationẽ eſſe dubiam ſignificaret. Græcis autem, G literam, quæ petitam eſſe à Græcis interpretationem admoneret. Fruere igitur Lector, & Vale.

A A

אַהֲרֹן Aron, Mons ſiue montanus: aut docens, ſiue cõcipiens. Filius Amram, exod. 6 c. 1. par. 6 a
Aaronitæ, Idem, pluralis numeri.

אַחַסְבַּי Aáſbai, Confidens in me, vel frater circundans: aut ex Hebræo & Syro, frater ſenectutis. Filius Machati, 2. reg. 23 d. Heb. Aháſbai, per ח in ſecunda.

A B

אַבָּא Abba, Pater. Syrũ eſt. mar. 14 d. rom. 8 c. gal. 4 a

אֲבַדּוֹן Abádon, Exterminans, vel perditio. Apoc. 9 c

אֲבָנָה Abana, Lapideus, vel ædificatio: ſiue pater obſecro nunc. Nomen fluuii Damaſci, 4. reg. 5 d

עֲבָרִים Abarim, Tranſitus. p. n. ſiue tranſeuntes: aut furores, vel prægnantes: aut Syriace, frumenta. Nomen montis qui & Nabo dicitur. nume. 27 c. 33 f

Abarõ, Idem, ſingularis numeri. vel robur, aut fortitudo. D. Filius Matathiæ filii Iohãnis. 1. Mac. 2 a

עַבְדָּא Abda, Seruus, aut ſeruitus: vel ex Hebræo & Syro, nubes iſta. Pater Adoniram, 3. reg. 4 a. 2. eſd. 11 c

עַבְדִּי Abdai, Seruus, aut ſeruitus, vel nubes abundans. Pater Cis Leuitæ, 2. para. 29 c

עַבְדְּאֵל Abdeel, Seruus dei, vel nubes abundantiæ dei. Pater Selemiæ, iere. 36 f

עֶבֶד־מֶלֶךְ Abdemelech, Seruus regis, vel ſeruus conſilii. Nomen AEthiopis cuiuſdam eunuchi. iere. 38 b

עֲבֵד נְגוֹ Abdenago, Seruus claritatis, vel ſeruus anxius. Nomen viri, qui & Azarias dicitur, dani. 1. b

עַבְדִּי Abdi, Seruus aut ſeruitus, vel nubes abundans. Filius Maloch filii Azabiæ, 1. para. 6 d

עֹבַדְיָה Abdias, Seruus domini. Diſpenſator domus regis Achab, 3. reg. 18 a. Propheta item, Abd. 1a

עַבְדִּיאֵל Abdiel, Seruus dei, aut nubes abundantiæ dei.

עַבְדּוֹן Abdon, Seruus, aut nubes iudicii. Filius Michai ſiue Micha, 2. para. 34 c, qui 4. reg. 22 c Achobor dicitur. Nomen item ciuitatis, ioſ. 21 c. 1. para. 6 g Fuit & nomen iudicis in Iſrael, iudic. 12 d

עֶבֶד Abed, Seruus, vel operarius. Nomẽ viri, 1. eſd. 8 a

אָבֵל Abel per א, Luctus. Ciuitas, quæ (vt Hieronymus inquit) duodecim à Gadaris miliaria, oriẽtem verſus, diſtat. 1. reg. 6 d. 3. reg. 15 d. 4. reg. 15 f. Eſt & villa, in ſeptimo Philadelphiæ lapide.

הֶבֶל Abel per ה in principio, Vanitas, ſiue anhelitus: aut Syriace vapor. Filius Adam, gen. 4 a

אָבֵלָה Abela, Luctus. Nomen vrbis, 2. reg. 20 e: quæ & אָבֵל Abel ibidem vocatur.

אָבֵל־מַיִם Abel-máim, Luctus aquarum. Vrbs, 2. para. 16 b

אָבֵל מְחוֹלָה Abel-mehula, Luctus infirmitatis, aut luctus chori, vel tympani: ſiue ex Hebræo & Syro, luctus veniæ. Nomen loci, iudic. 7 f. 3. reg. 4. b. 19 c

אָבֵל הַשִּׁטִּים Abel-ſatim, Luctus ſpinarũ, luctus declinationũ, aut præuaricationum. Vel vallis aut planities cedrorum imputribiliũ. Nomen loci apud Moabitas non procul à Iordane, nume. 33 f

אֶבֶן בֹּהַן Aben-bóen, Lapis pollicis, aut pollex, vel lapis in eis. Nomen loci, ioſue 18 c

אֶבֶץ Abes, Ouum, ſiue cœnoſus, aut lineus. Nomen ciuitatis in tribu Iſſachar, ioſue 19 b

אִבְצָן Abeſan, Pater ſcuti, aut patris ſcutũ vel arma, aut pater frigiditatis. Nomen iudicis in Iſrael de Bethlehem, iudicum 12 c

אַבְשָׁלוֹם Abeſſalom, Pater pacis, ſiue pater conſummationis, ſiue pater retributionis, aut patris pax, ſiue patris conſummatio, ſiue patris retributio. Pater Maacha, ſiue Michai matris Abiam, 3. regum 15 a: qui 2. para. 13 a dicitur Vriel.

אֲבַגְתָא Abgatha, Pater torcularis, vel patris torcular. Nomen eunuchi, eſther 1 b

אֲבִי Abi, Pater meus. Mater Ezechiæ regis, 4. reg. 18 a: quæ 2. para. 29 a dicitur Abia.

אֲבִיָּה Abia, Pater domini, aut voluntas domini. Mater Ezechiæ regis, 2. para. 29 a: quæ 4. reg. 18 a dicitur Abi. Filius Samuelis prophetæ, 1. reg. 8 a. 1. par. 6 b Filius item Roboam, 1. para. 3 b: qui 3. reg. 14 g dicitur Abiam. Vxor Eſron filii Phares, 1. par. 2 c. Filius item Ieroboam, 3. reg. 14 a

אֲבִי־עַלְבוֹן Abi-albon, Pater ſuperintelligẽs, aut pater ſuperædificans: aut ex Hebræo & Syro, pater iniuriæ. Nomen viri, 2. reg. 23 d: qui 1. para. 11 f dicitur Abiel.

אֲבִיָסָף Abiaſaph, ſiue Abiſaph, Pater congregans, ſiue pater conſummans vel finiens. Filius Core, 1. par. 6 c 9 c. exod. 6 d. Filius Elcanæ, 1. para. 6 b, 9 c

אֲבִיָּם Abiam, Pater maris. Filius Roboam. 3. reg. 14 g & 15 a: qui Abia 1. par. 3 b dicitur.

אֶבְיָתָר Abiathar, Pater excellens, aut pater reſidui vel remanentis: ſiue pater explorationis vel contemplationis, aut pater funiculi. Filius Achimélech ſacerdotis 1. reg. 22 d. mar. 2 d

אֲבִידָע Abida, Pater ſcientiæ, vel ſcientia patris. Filius Madian filii Abrahæ. gene. 25 a

אֲבִידָן Abidan, Pater iudicii: aut ex Hebræo & Syro, pater meus iſte. Filius Gedeonis, nume. 1 a

אֲבִיאֵל Abiel, Pater meus deus. Filius Seror, 1. reg. 9 a. Pater Ner, 1. reg. 14 g. Nomen item cuiuſdam alterius 1. para. 11 f: qui 2. reg. 23 d dicitur Abi-albon.

אֲבִיעֶזֶר Abiezer, Pater adiutorii, ſiue patris adiutoriũ, vel pater atrii, aut patris atriũ. Filius Galaad, ioſ. 17 a: qui nume. 26 d dicitur Iezer. Vnus ex fortibus Dauid, 2. regum 23 d. 1. para. 7 d

אֲבִי־גִבְעוֹן Abi-gabaon, Pater collis, ſiue pater calicis, vel ſcyphi, aut pater dorſi peccati. Pater Gabaon, cuius vxor Maacha, 1. para. 8 c

אֲבִיגַיִל Abigáil, Pater exultationis, vel patris exultatio. Nomen vxoris Nabal, 1. reg. 25 a. 30 a. Vxor Dauid mortuo Nabal, 1. para. 3 a. Eſt & filia Naas, ſoror Saruię, mater Ioab, 2. reg. 17 g. 1. para. 2. b

אֲבִיחַיִל Abiháil, per ח in penultima, Pater fortitudinis, aut pater exercitus, ſiue pater diuitiarum, aut pater antemuralis, vel pater doloris. Pater Suriel principis Moholitarũ, nu. 3 e, vbi corrupte legitur Abihaiel. Vxor item Roboam filii Salomon, 2. Para. 11 d

אֲבִיהַיִל Abiháil per ה in penultima, Pater luminis vel laudis. vxor Abiſur filii Semei filii Onam, 1. para. 2 b

Abilina, Lugens vel plorans, ſiue pater manſionis vel murmurationis. D. Nomen loci, cui præerat Lyſias à Romanis conſtitutus, Luc. 3 a

אבימאל Abimael, Pater à deo vel de deo. Filius Iectan, Geneſ. 10 d

אבימלך Abimélech, Pater meus rex: aut pater regis vel con ſilii. Generale nomen eſt Palæſthinorum regum, perinde atque Cæſar, Romanorum imperatorum. Rex igitur fuit Geraræ, Geneſ. 20 a. Filius item Gedeonis, Iudicum 8 g. Filius etiam Ierobéſeth, 2. Reg. 11 c

אבינדב Abinadab, Pater ſpontaneus, aut pater vouentis vel voti: ſiue pater principis. Filius Iſai patris Dauid, 1. Reg. 16 b. Filius Saul, 1. Paralip. 8 d. Vide etiam 1. reg. 7 a, 2. reg. 6 a. 1. para. 2 b, 9 g, 10 a, 13 c

אבינעם Abinoem, Pater pulchritudinis vel iucunditatis, aut pater motionis eorum. Pater Barac ducis exercitus populi Iudæorum, iudicum 4 a

אבירם Abiram, Pater celſitudinis, vel elationis: aut pater fraudis, vel proiectionis. Primogenitus Hiel reædificatoris Iericho, 3. reg. 16 g

אבירם Abiron, Idem. Heb. Abiram. Filius Eliab, numeri 16 a. deute. 11 a

אבישג Abiſag, Patris ignorantia, vel patris error: ſiue pater apprehendens vel attingens: aut pater multiplicans. Virgo adoleſcentula quæ calefaciebat regem Da uid ſenio confectum, 3. reg. 1 a

אבישי Abiſai, Patris munus, vel pater muneris. Filius Sar uiæ ſororis Abigail, frater Ioab, 1. reg. 26 a. 2. reg. 10 c. 1. para. 2 b, 11 c

אבישוע Abiſue, Pater ſalutis, vel exclamationis: aut pater reſpiciens, ſiue pater magnificus vel potēs. Filius Phinees filii Eleazar filii Aaron, 1. para. 6 a. Filius item Bela filii Beniamin filii Iacob, 1. para. 8 a

אבישור Abiſur, Pater muri, aut pater bouis, ſiue pater can tantis, vel pater aſpicientis, aut pater rectitudinis. Filius Semei filii Onam filii Ierameel, 1. para. 2 d

אביטל Abital, Pater roris: vel ex Hebræo & Syro pater vm bræ. Mater Saphatiæ filii Dauid, 2. reg. 3 a. 1. pa. 3 a

אביטוב Abitob, Pater bonitatis. Filius Mehuſim. 1. pa. 8 b

אביהו Abiu, Pater ipſe, vel pater eſt. Filius Aaron filii Amram filii Caath filii Leui, exod. 6 d. 1. para. 6 a

אביהוד Abiud, Pater laudis vel confeſſionis. Filius Bela filii Beniamin filii Iacob, 1. para. 8 a

אבינר Abner, Patris lucerna, vel patris nouale. Nomen principis militiæ Saul, filius Ner patruelis Saul, 1. reg. 14 g

Abobi, Pater incantationis vel abſcōſionis. D. Nomen viri, 1. mach. 16 c

ἄβρα Abra, Ancilla vel famula. G. iudith 8 d

אברם Abram, Pater excelſus. Filius Thare Chaldæus, geneſis 11 d

אברהם Abraham, Pater multitudinis, Filius Thare, ſic nominatus à deo, cum prius Abram diceretur, gen. 17 a

עברון Abran, Tranſitus, aut ira, ſiue impregnatio, vel nubes cantici: aut Syriace frumentum. Nomen ciuitatis, ioſue 19 b

אבשלם Abſalom, Pater pacis, ſiue pater conſummationis, ſiue pater retributionis: aut patris pax, ſiue patris con ſūmatio, aut patris retributio. Filius Dauid de Maacha, 2. reg. 3 a. 1. para. 3 a

Abſolomi, Pater pacis, ſiue pater conſummationis vel retributionis. D. Nomen viri, 1. mach. 11 g

A C

עכן Acan, Tribulatio, vel ſtridor, aut antemurale. Filius Eſer filii Seir Horræi, gen. 36 c

עקר Acar, Sterilis, ſiue eneruans, aut euellens, vel truncus. Filius Ram primogeniti Ierameel, 1. para. 2 d

Accain, Poſſeſſio, ſiue emptio, aut nidus. Nomen ciuitatis, ioſue 15 g הקין

Accaron, Sterilitas, ſiue eneruatio, aut euulſio, vel trūcus. Nomen vrbis, Iere. 25 c. ioſ. 15 f. 1 reg. 17 g עקרון

Accaronitæ, Steriles, ſiue eneruati, aut euulſi, vel trunci. Populi, 1. reg. 5 d עקרוני

Acces, Peruerſus aut prauus. Pater Hira, 2. regum 23 d. 1. para. 11 f עקש

Accho, Compreſſus, vel confractus. Nomen vrbis, iudicum 1 f עכו

Accos, Spina, vel æſtas, aut tædium, ſeu vigilia, vel finis. Nomen viri, 1. para. 24 b. 1. eſd. 2 c הקוץ

Accub, Veſtigium vel ſupplantatio: aut prauitas, vel calcaneum, ſiue retributio. Filius Elioenai filii Naariæ, 1. para. 3 d, 9 c. 2. eſd. 8 b עקוב

Achab, Frater patris, vel fratris pater, ſiue arula pa tris. Filius Amri regis Iſrael, 3. reg. 16 f אחאב

Achad, Amphora, vel hydria, aut ſcintilla. Ciuitas in qua regnauit Nemrob, geneſis 10 b: quæ nunc dicitur Niſibis. אכד

Achaia, prouincia Græciæ: interpretatur dolor vel triſtitia. G. rom. 15 f. 1. cor. 16 c ἀχαΐα

Achaicus, Dolens ſiue triſtis. G. Nomen viri, 1. corint. 16 c ἀχαϊκός

Achan, Conterens, ſiue conturbans. Filius Charmi filii Zabdi filii Zaræ, ioſue 7 a, 22 d: qui 1. para. 2 a dicitur Achar. עכן

Achar, Conturbans. Filius Charmi filii Zabdi filii Zaræ filii Iudæ, 1. pa. 2 a: qui ioſ. 7 a dicitur Achā עכר

Achaz, Apprehendens, ſiue poſſidens, aut videns. Filius Ioatham regis Iuda, 4 reg. 16 a. 1. para. 3 c אחז

Achazib, Mendax, mendacium, aut ceſſans, ſiue fluens vtique. Nomen vrbis, iudicum 1 f: quæ Achzib ioſue 15 f, & Achziba ioſue 19 b dicitur. In primo capite Micheæ, d, legitur, Domos mēdacii in deceptionē regibus Iſrael: Vbi legendum, Domos Achzib in deceptionem ſiue in mendaciū regibus Iſrael. אכזיב

Achia, ſiue Achias, Frater domini. Filius Achitob fratris Ichabod, 1. reg. 14 a. Filius item Ierameel filii Eſron, 1. para. 2 d אחיה

Achim, Reſurgens, vel confirmans, aut vindicans, vel frater eorum. D.

Achimáas, Frater conſilii, vel frater conſiliarius, aut frater ex ligno. Pater Achinoā vxoris regis Saul, 1. regum 14 g. Filius item Sadoc ſacerdotis, 2. reg. 15 f. 1. para. 6 a אחימעץ

Achiman, Frater præparatus, vel frater dexteræ, aut frater quid? Filius Enac, nume. 13 c אחימן

Achimélech, Frater meus rex, aut frater regis vel conſilii. Nomen viri ſacerdotis, 1. reg. 21 a. Item filius Abiathar, 2. reg. 8 d: qui 1. para. 18 d, Abimélech dicitur. אחימלך

Achimoth, Frater mortis, vel frater mortuus, vel frater dierum. Filius Elcana, 1. para. 6 b אחימות

Achinóam, Fratris pulchritudo vel iucunditas, aut frater motionis. Nomē vxoris regis Saul, 1. reg. 14 g. Vxor item Dauid Iezrahelitis, 1. reg. 25 g. 1. para. 3 a. אחינעם

Achior, Fratris lumen, aut frater ignis. D. Dux filiorum Ammon, Iudith 5 a

Achiram, Fratris celſitudo vel elatio, aut fratris dolus vel proiectio. Filius Beniamin, num. 26 c אחירם

Achiramitæ, Idem. p. n. nume. 26 c

Achis, Vtique eſt, vel ſic eſt. Rex Geth, 1. reg. 21 c Filius Maoch, 1. reg. 27 a אכיש

אֲחִיסָמָךְ Achiſamech, Frater ſuſtentationis vel firmitatis: aut frater coniungens. Pater Ooliab, de tribu Dan, exod. 31 a

אֲחִיטוּב Achitob, Frater bonitatis. Pater Achias, 1. regum 14 a. Pater Achimélech ſacerdotis, 1. reg. 22 b. Pater item Sadoc, 2 reg. 8 d, 1. para. 6 a. 9 b

אֲחִיתֹפֶל Achitóphel, Frater ruinæ, vel frater defectus, aut frater inſipiditatis id eſt rei inſulſæ. Cõſiliarius regis Dauid, 2. re. 15 b. Pater Eliam, 2. re. 23 d, 1. pa. 27 d

עַכְבּוֹר Achobor, Mus, vel conterens ſiue comprimens puteum. Filius Michai, 4. reg. 22 c. Pater item Bálanan ſeptimi regis in Edom, gen. 36 d

עָכוֹר Achor, Turbatio. Nomen vallis, iſa. 65 b. ioſ. 7 d

עַכְסָה Achſa, Compoſita vel adornata, aut laſciuiens: ſiue confractio vel diruptio velaminis. Filia Caleb, 1. par. 2 f. quæ ioſue 15 d, & iud. 1 c Axa ſcribitur.

אַכְשָׁף Achſaph, Veneficus, ſiue conterens vtique, aut labium vtique. Nomen vrbis in tribu Aſer, ioſue 11 a

אַכְזִיב Achzib, ſiue Achziba, Mendax, ſiue ceſſans, aut fluens vtique. Nomen ciuitatis in tribu Iudæ, ioſue 15 f, 19 b: quæ Achazib, iudic. 1. f dicitur.

עֶקְרוֹן Acron, Sterilitas, ſiue eneruatio, aut euulſio, vel truncus. Nomen loci, ioſue 13 a, 19 c

A D

עָדָה Ada, Cœtus, vel congregatio: ſiue ornata, vel teſtificans, aut tranſiens, vel præda: aut Syriace, ablata. Altera vxor Lamech, gen. 4 d. Vxor etiam Eſau, filia Elon, gene. 36 a

אֲדַד Adad per א, Interitus, aut nubes, vel vapor, ſeu fons. Nomen viri, 3. reg. 11 c

הֲדַד Adad per ה, Sonitus aut clamor, ſiue celeuſma: ſeu mammilla vel dilectio. Filius Badad, rex Edom quartus, gen. 36 d

עַדְעָדָה Adada, Teſtimonium cœtus vel congregationis, aut teſtimonio ornata: vel teſtis tranſitus ſiue prædæ eius genere fœminino: aut præda ſuæ prædæ, vel æternitas ſui teſtimonii. Nomen ciuitatis, ioſue 15 d

הֲדַדְרִמּוֹן Adadremmon, Celeuſma maligranati, ſiue altitudinis. Vrbs iuxta Iezrahelem, quæ hodie vocatur Maximianopolis, zach. 12 d

עֲדָיָה Adaia ſiue Adaias, Teſtis domini, ſiue ornatus vel præda domini, aut tranſitus vel æternitas domini. Filius Ethan filii Zamma, 1. para. 6 c, 8 b, 1. eſd. 10 d Filius item Ieroham, 1. para. 9 d. Pater Idida matris Ioſiæ, 4. reg. 22 a

אֲדַלְיָא Adalia, Hauriẽs, ſiue paupertas: aut nubes vel interitus laboris. Filius Aman filii Amadatha, eſth. 9 b

אָדָם Adam, Homo ſiue terrenus, aut rufus, vel ſanguineus. Nomen primi hominis creati à deo, gene. 2 d, luc. 3 g. Nomen etiam commune quod vocauit deus hominem & mulierem, gen. 5 a. Eſt & nomen vrbis, ioſue 3 d

אֲדָמָה Adama, Terra, aut rufa aut ſanguinea. Nomen vrbis, gene. 10 c

אֲדָמִי Adami, Homo vel humanus, ſiue terrenus, aut rufus, vel ſãguine⁹: aut nubes vel vapor, ſiue interitus aquarũ. Nomẽ ciuitatis, quę & Neceb dicitur, ioſ. 19 c

הֲדַר Adar, Pulchritudo, ſiue habitaculum, aut generatio. Octauus rex in Edom, gen. 36 d: qui 1. para. 1 d dicitur Adad.

הֲדַרְעֶזֶר Adar-ézer, Decor aut pulchritudo auxilii, ſiue habitaculum aut generatio auxilii: aut atrium pulchritudinis ſiue habitaculi, vel generationis. Filius Rohob, rex Soba, 2. reg. 8 a, 1. para. 18 a

Adarſa, Teſtificans ſolem vel ſurdum, aut teſtimonium arantis. D. Nomen loci, 1. mach. 7 f

Adazer, Teſtis vel teſtimonium auxilii. D. Nomen vrbis, 1. mach. 8 g

אַדְבְּאֵל Adbeel, Vapor vel nubes apud deum vel cum deo: ſiue contriſtari faciens deus. Filius Iſmahelis, gene. 25 b, 1. para. 1 b

אֲדָרָה Addar, ſiue Addara, Pallium, ſiue potẽtia, aut magnitudo. Nomen ciuitatis, ioſue 15 a. Nomen item menſis, ſiue lunationis duodecimæ, quandoque integrè, & aliquando pro parte noſtro reſpondentis Februario. 1 eſdræ 6 c. Poſtremo filius Balæ filii Beniamin, 1. para. 8 a

Addi, Teſtis, vel teſtimoniũ, ſiue ornatus, vel trãſitus aut præda. Pater Melchi patris Neri, luc. 3 f

עִדּוֹ Addo, Teſtis, ſiue ornatus, aut trã ſitus, vel præda. Filius Ioah, 1. para. 6 b. Pater item Barachiæ patris Zachariæ, Zacha. 1 a. Nomen prophetæ, 2. para. 9 g Vide nehem. 12 a

אַדּוֹן Addon, Dominus, aut baſis: vel Syriace auris. Nomen loci, 2 eſd. 7 f. qui Adon 1. eſdr. 2 c ſcribitur.

Addus, Nouitas, vel menſis, aut trituratio. D. Nomen loci, 1. mach. 13 b

אֶלְחָנָן Adeodatus, Quod latinum eſt, & in Hebræo dicitur Elhanan: & interpretatur à deo datus, ſiue gratia dei, aut miſericordia vel donum dei. Filius Saltus, 2. reg. 21 d, 1. par. 20 c

Adiada, Teſtimonium manus, ſiue teſtimonium teſtimonii, aut præda manus. D.

עֲדִיאֵל Adiel, Teſtimonium dei, ſiue ornatus, vel trãſitus dei, aut præda vel æternitas dei. Nomen principis, 1. para. 4 f. Filius Iezra, 1. para. 9 b, 27 c

עָדִין Adin, Delicioſus, ſiue voluptuoſus: aut ornatus: vel Syriace temporalis. Nomen viri, 1. eſd. 2 a, 8 a

עֲדִינָא Adina, Idem. Filius Siza, 1. para. 11 g

עֲדִיתַיִם Adithaim, Cœtus ſiue cõgregationes, aut teſtimonia. Nomen vrbis, ioſue 15 e

עַדְלָי Adli, Teſtis mihi, ſiue ornatus mihi, aut tranſitus, vel præda, vel æternitas mihi. Nomẽ viri, 1. par. 27 d

אַדְמָתָא Admátha, Nubes vel vapor mortis, ſiue interitus mortis, vel terreſtris, aut rubeus. Principis nomen, Eſther 1 c

אֲדֻמִּים Adommim, Terreni, vel rufi, aut ſanguinei. Nomen loci, Ioſue 15 b, 18 c

אַדּוֹן Adon, Dominus, aut baſis: vel Syriace auris. Nomen loci, 1. eſd. 2 c: qui Addon 2. eſd. 7 f ſcribitur.

יְהוָה Adonai, Beatus Hieronymus, Exod. 6 pro nomine dei tetragrammaton, id eſt quatuor literarum, Adonai tranſtulit: in aliis autem locis ſemper interpretatus eſt dominus. Notandum autẽ eſt quòd quatuor iſtæ literæ huius nominis, ſcilicet יהוה non ſunt compactæ ad hoc vt ex eis dictio aliqua formetur, & idcirco nomen eſſe ineffabile. Licet Hebræis ineffabile reuera dici putem quòd tunc reuelatum eis non fuerit trinitatis ſacramẽtum, etſi literis fuerit adumbratũ. Hinc exod. 5 dicit deus. Et nomen meum יהוה non indicaui eis. Quòd ſi in ſyllabas cogeretur, pronuntiaretúrque, eſſe, vel eſſentiam, aut generationem ſignificaret. Nec ignorandum etiam quòd אֲדֹנָי adonai, domini mei numero multitudinis ſignificat, quãdo ſcribitur eiſdem literis & punctis quibus pronuntiatur אדני. Præterea in tranſlatione Chaldaica pro hoc nomine dei quod eſt nomen illud tetragrammaton, ſemper ponitur triplex iod ,', quod non vacat myſterio.

אֲדֹנִיָּה Adonia, ſiue Adonias, Dominator dominus: aut baſis domini: vel ex Syro & Hebræo, auris domini. Filius Dauid ex Aggith, 2. reg. 3 a, 1. para. 3 a

אֲדֹנִי־בֶזֶק Adoni-bézec, Domini fulgur, ſiue dominus fulguris, aut dominus in compedibus. Nomen viri, iudicum 1 a

אֲדֹנִיקָם Adonicam, Dominus ſurrexit. Nomen viri, 1. eſdræ 2 a

אֲדֹנִירָם Adoniram, Dominus excelſus, ſiue dominus celſitudinis, vel elationis. Filius Abda qui erat ſuper tributa Salomonis, 3. reg. 4 a

תַּמּוּז Adónis, in Hebræo eſt Thamuz, id eſt conſumptus ſiue incendium, Syrum eſt. Nomen idóli, ezech. 8 f

אֲדֹנִי־צֶדֶק Adoni-ſedec, Domini iuſtitia, ſiue dominus iuſtitiæ. Rex Ieruſalem, ioſue 10 a

Ador, Generatio, vel habitatio, aut teſtimonium lucis vel ignis. D. Nomen loci, 1. mach. 13 c

הֲדֹרָם Adoram, Decor eorum, aut laus vel confeſſio ſublimis, ſiue clamor excelſus. Filius Iectan, gene. 10 d, 1. para. 18 c, 2. para. 10 d

אַדְרַמֶּלֶךְ Adramélech, Pallium regis, ſiue magnitudo vel potentia regis vel cõſilii. Filius Sēnacherib regis, 4 reg. 19 g, iſa. 37 g. Deus item Sepharuaim, 4 reg. 17 f

ἀδρία Adria, Nomen maris contra Rauennã, quod per oſtia Padi fluuii intratur, ſumpto vocabulo ab Adria proxima ciuitate, quæ idem mari nomen Adriatici dedit. act. 27 c

ἀδραμυττηνή Adrumetina. In Græco, Adramytena: & interpretatur ſoliditas mũda vel terſa. Adrumetũ ſiue Adrumetium, ciuitas eſt Myſiæ. Eſt & Adramytis inſula Lyciæ, & Adrumes adrumetis ciuitas Aphricæ. Hieronymus autem, aut ſi quis alius fuit author, in catalogo locorum actorum apoſtolicorũ, indicat Adrumetum eſſe ciuitatem in Bazatio regione Aphricæ. Plinius Adrumetum vocat neutro genere. act. 27 a

עֲדֻלָּם Adullam, Teſtimonium ſiue ornamentũ illis aut teſtimonium ſiue ornamentũ ſuæ miſeriæ: vel tranſitus aut præda ſuæ miſeriæ. Nomen ciuitatis, ioſue 12 d. 15 c

אֲדֹרָם Aduram, Pallium eorum, ſiue potentia vel magnitudo eorũ: aut vapor excelſus, ſiue nubes excelſa: aut dolor ſiue interitus ſublimitatis. Nomẽ viri qui erat ſuper tributa regis Dauid, 2. reg. 20 g, 3. reg. 12 c

אֲדוֹרַיִם Aduram, In Hebræo Adoráim, Fortitudo vel potẽtia maris, aut vapor ſiue interitus eleuatus, vel nubes eleuata. Nomen ciuitatis ædificatæ à Roboam, 2. para. 11 b

A E

עַיִן Aen, Oculus ſiue fons. Nomen ciuitatis, ioſue 15 e, 1. para. 4 f

מִצְרִית AEgyptia, Anguſtians, ſiue tribulans. gen. 16 a

מִצְרִים AEgyptii, Anguſtiantes, ſiue tribulãtes. nũe. 14 b

מִצְרִי AEgyptius, Idem. ſ. n. exod. 2 b

מִצְרַיִם AEgyptus, Anguſtiæ, ſiue tribulationes. Heb. Miſráim, iſa. 11 c. act. 2 b. Sic dicta regio, à Meſráim filio Cham. Dicitur & terra Cham in ſacris literis, à Cham filio Noe, pſal. 105.

עֵילָם AElam, Adoleſcens vel virgo. m. g. ſiue occultus, aut ſeculum. Filius Sem, gene. 10 c. Filius item Seſac, 1. par. 8 c, 1. eſd. 2 a. Eſt & nomen regionis, Media aliàs, ſiue Bactriana dicta. iſa. 11 c. A quo AElamitæ, principes Perſidis.

AElamitæ, Idem. p. n. gen. 14 a, act. 2 b

αἰνέας. AEneas, Laudatus. G. Nomen viri, act. 9 f

AEnon, vide Enon.

כּוּשׁ AEthiopia, In Hebræo dicitur Cus: & interpretatur nigra vel nigredo. αἰθιοπία autem græce ardorem ſiue incendium ſignificat. Regionis nomen, iſa. 11 c

כּוּשִׁי AEthiops, Hebraice Cuſi, id eſt niger. αἰθίοψ, ardẽs ſiue incenſus. act. 8 e, 2. para. 14 c

כּוּשִׁים AEthiopes, Idem. p. n. 2. par. 12 a

צִיִּים AEthiopes, Pſal. 71 b. 73 b. In Hebræo eſt Siim, & interpretatur ſiccitates, aut naues ſiue trieres, ſiue dæmones

כֻּשִׁית AEthiopiſſa, In Hebræo dicitur Cuſith, & interpretatur nigra. αἰθιοπίσσης vero, ardentem vel incenſam ſignificat. nume. 12 a

A G

Agabus, Locuſta vel feſtiuitas patris. D. Nomen prophetæ, Act. 11. d. 21 b

אֲגַג Agag, Tectum, vel ſolarium, quod ſcilicet eſt in ſuperiori parte domus. Nomen regis Amalec. 1. reg. 15 b. eſth. 3 a

אֲגָגִי Agagites, Idem. de ſtirpe Agag. eſth. 3 a

הָגָר Agar, Aduena, ſiue peregrina, aut ruminans vel timens. Ancilla Abraham, gen. 16 a

הַגְרִי Agarai, Aduena ſiue peregrinus, aut ruminans, vel timens. Nomen viri, 1. para. 11 g

הַגְרִאִים Agareni, Idem. Nomen populi, 1. para. 5 b

Agarenus, Idem. 1. para. 27 d

אָגֵא Age, Vallis ſiue profunditas. Pater Semma, 2. regum 23 b

חַגַּי Aggæus, Feſtiuus, ſiue ſolennis, vel gyrans. Nomen prophetæ, agg. 1 a Heb. Haggæus.

חַגִּי Aggi, Idem. Filius Gad filii Iacob, geneſis 46 b Heb. Haggi.

Aggitæ, Feſtiuitates, vel ſolennitates, vel gyrãtes. Nume. 26 b. familiæ nomen, ab Aggi filio Gad.

חַגִּית Aggith, Feſtiua, vel ſolẽnis, vel gyrans. Mater Adoniæ filii Dauid, 2. reg. 3 a, 1. par. 3 a. Heb. Haggith.

Agrippa, Latinum eſt, dictum ab eo quòd ægros, id eſt difficiles partus faciat: vel dicitur ille qui in naſcendo prius emittit pedes. Filius Herodis Agrippæ illius, inter Herodes tertii, qui occidit Iacobum, & in carcerem coniecit Petrum. act. 25 c

A H

אַחְלָב Ahalab, Frater cordis, ſiue lacteus, vel lactans, aut adeps. Nomen vrbis, Iudic. 1 f

עַוָּא Ahaiath, Iniqua ſiue peruerſa. Heb. Aua.

אַחְרַח Ahara, Frater redolens, aut pratum odoris. Filius Beniamin, 1. para. 8 a: qui gen. 46 c. Gera dicitur.

אֲחַרְחֵל Aharehel, Alter exercitus, ſiue nouiſſimus exercitus: aut alter dolor, ſiue nouiſſimus dolor: aut ouis fratris. Filius Arum, 1. para. 4 b

אֲחַשְׁתָּרִי Ahaſthari, Curſor, vel veredari⁹, ſiue feſtinatio turturis, aut feſtinatio exploratoris: ſiue frater qui explorat: vel ex Syro & Hebræo, princeps turturis, vel princeps explorationis. Filius Aſhur ex Maara, 1. par. 4 a

אַהֲוָא Ahaua eſſentia, ſiue generatio. Fluuii nomen. 1. eſdræ 8 f

אָחָז Ahaz, Apprehendens, ſiue poſſidens, aut videns. Filius Micha filii Meribbaal, 1. para. 8 d

אַחְזַי Ahazi, Videns, ſiue apprehẽdens. Nomen viri, nehem. 11 b

אַחֵר Aher, Alter, ſiue poſterior, aut nouiſſimus. Nomen viri, 1. para. 7 c

אֲחִי Ahi, Frater meus, vel fratres mei. Filius Somer, filii Heber filii Bariæ. 1. para. 7 g

אֲחִיָּה Ahia ſiue Ahias, Frater domini. Filius Siſa, princeps exercitus Salomonis, 3. reg. 4 a, 1. Para. 11 g. pater, Baaſa, 4. reg. 9 b. Fuit & propheta quidam Silonites, 3. reg. 12 c

אֲחִיאָם Ahiam, Frater matris, aut frater gentis. Filius Sarar, 2. reg. 23 d: qui 1. par. 11 g dicitur filius Sachar.

אֲחִיקָם Ahicam, Frater reſurgens, vel frater vindicans. Fi-

lius Saphan, 4. reg. 22 c

אחי־עֶזֶר Ahi-ezer, Frater adiutorii, vel fratris adiutorium, aut fratris atrium. Filius Amiſſadai, princeps tribus ſuæ Dan. nume. 1. a. 2 d. 7. c. 10 c. & 1. para. 12 a

אחי־לוּד Ahilud, Frater natus, vel frater genitus. Pater Ioſaphat illius qui erat à commẽtariis Dauid. 2. reg. 8 d

אחימן Ahiman, Frater præparatus, ſiue frater dexteræ, aut frater meus quid? Nomen viri, 1. para. 9 c. 18 d. Filius Enac, ioſue 15 c, iudicum 1. b

אחי־מֶלֶךְ Ahi-melech, Frater meus rex, vel frater regis ſiue conſilii. Nomen viri de filiis Ithamar, 1. para. 24. a

אחין Ahin, Frater vini, vel fratres. Filius Semidæ filii Galaad, 1. para. 7 d Heb. Ahian.

אחי־נדב Ahinadab, Frater ſpontaneus, aut frater vouentis vel voti: ſiue frater principis. Filius Addo, 3. reg. 4 b

אחיו Ahio, Frater eius, vel fratres eius. Filius Abigabaō, 1. para. 8 c. Filius item Iehiel, 1. para. 9 f. Filius Abinadab, 2. reg. 6 a, 1. para. 8 b

עיון Ahion, Intuitus, aut fons, vel oculus. Nomen vrbis, 3. reg. 15 d, 4. reg. 15. f. 2. para. 16 b

אחירע Ahira, Frater iniquitatis, ſiue frater ſocii, aut frater paſtoris, vel fratrem confringens. Filius Enan, princeps tribus ſuæ Nephthali, nume. 1 b

אחיהוד Ahiud, Frater laudis vel confeſſionis. Filius Salomi, princeps tribus Aſer, nume. 34 d

אחיחוד Ahihud, Frater vnitatis, ſiue frater acuminis, aut frater ænigmatis vel gaudii. Nomen viri, 1. para. 8 a

אחישר Ahiſar, Frater principis, ſiue frater directionis vel cantici, aut frater inſidians. Præpoſitus domus Salomonis, 3. reg. 4 a

אחישחר Ahiſahar, Frater auroræ, ſiue frater matutinus, aut frater niger vel nigredinis. Filius Balan filii Iadihel filii Beniamin, 1. para. 7 c

אחבן Ahobban, Frater filii, vel fratris filius, ſiue frater intelligentiæ, aut frater ædificans, vel abſconditus. Filius Abiſur filii Semei filii Onam, 1. par. 2 d

אהד Ahod, Laudans ſiue confitens. Filius Simeonis filii Iacob, gene. 46 b. Heb. Ohad. qui 1. para. 4 d dicitur Iarib.

אהוד Ahod, Idem. Filius Balan filii Iadihel filii Beniamin, 1. para. 7 c

אחוד Ahod, Vnitas, ſiue gaudium, aut ænigma, vel acumen. Nomen viri, 1. para. 8 a

אחוח Ahoe, Tribulus vel ſpina, ſiue fraternitas, aut hamus. Filius Bela filii Beniamin filii Iacob, 1. par. 8 a

אחוחי Ahohites, Frater viuus, aut tribulus vel ſpina mea. 2. reg. 23. b, 1. para. 27 a

אחומי Ahumai, Pratum aquilarum, vel frater aquarum. Filius Iahath filii Subal, 1. para. 4 a

A I

איה Aia, per א, Vultur, vel heu, ſiue vbi eſt? aut inſula eius. Filius Sebeon filii Seir Horræi, gen. 36 c, 1. paralip. 1 c. Item pater Reſpha concubinæ Saulis, 2. reg. 3 b. 21 b

עיא Aia per ע, Aceruus. Nomen vrbis, 1. para. 7 f

אילון Aialon, Ilex vel quercus, aut fortitudo ſiue ceruus Nomen ciuitatis conſtructæ a Roboam, 2. par. 11 b, 1. para. 8 b, 2. para. 28. c. Vallis nomen, ioſue 10 c, iudicum 1. g. Ciuitas de tribu Dan data Leuitis, ioſue 21 b. Ciuitas refugii, 1. para. 6 f. Filius Sellum filii Sadoc, 1. par. 6 a. Filius Amaſai, filii Bori, 1. para. 6 d. Fuit & altera ciuitas in tribu Zabulon, vt in 12 d, cap. iudicum legimus iuxta hebræū, Mortuuſque eſt ac ſepultus in Aialon in terra Zabulon.

עית Aiath, Hora, ſiue coaceruatio. Ciuitatis nomen, iſa. 10. g: quæ aliàs Hai dicitur.

Aila, Vrbs quæ Elath dicitur. Vide Elath.

עילם Ailam, Occultus, aut iuuenis, vel ſeculum. Filius Seſac, 1. para. 8 c

אילות Ailath ſiue Ailoth, Ilices, vel quercus, aut ceruæ, vel fortitudines. Nomen ciuitatis ab Ozia ædificatæ, 3. reg. 9 d. 2. para. 8 d. 26 a

עין Ain, Oculus ſiue fons. Nomen ciuitatis. ioſue 19. a. 21 b

A L

עלמת Alamath ſiue Alameth, Occultatio, ſiue iuuẽtus, aut ſecula: vel ſuper mortem. Filius Becor filii Beniamin filii Iacob, 1. para. 7 b. Filius item Iare, 1. par. 8 d. 9 f. Vide Almath.

ἄλκιμος. Alcimus, Fortis. G. Nomen ſacerdotis impii, 1. machab. 7 a

ἀλέξανδρος Alexander, Adiutor virorum vel auxiliator virilis, vel fortiſſimus. G. Nomẽ regis Macedonū, 1. mach. 1. a. marc. 15 c. Fuit & vir quidā qui receſſit à fide, quem Paulus ſatanæ tradidit, 1. timoth. 1 d

נא Alexandria, Hebraice dicitur No, & interpretatur crudum ſiue irritatio, aut prohibitio. At Alexandria græce, Latine dicitur adiutorium virorum, ſiue auxilium virile vel fortiſſimum. iere. 46 f

ἀλεξανδρεῦς Alexandrini, Adiutores virorum ſiue auxiliatores viriles, vel fortiſſimi. G. act. 6. c

ἀλεξανδρεύς Alexandrinus, Idem. G. act. 11 f. 27 a

עלין Alian, Folia vel excelſus. Filius Sobal, 1. para. 1 c: qui gene. 36. c Aluan dicitur.

ἁλικαρνασσόρ. Alicarnaſſum, Caput maritimæ habitationis. G. Alicarnaſſus, Idem. G. Nomen loci, 1. mach. 15 d

Alimis, Veſtibulū, vel porticus, aut fortitudo. D. Nomen ciuitatis, 1. mach. 5 c

אלון Allon, Quercus vel fortis. Pater Sephei patris Ziza, 1. para. 4 f

עלמת Almath, Occultatio, ſiue iuuentus, aut ſecula, vel ſuper mortem. Nomen ciuitatis, 1. paral. 6 e. Filius item Bechor filii Beniamin, 1. para. 7. b. Heb. Alemeth. Vide Alamath.

עלמון Almon, Occultum, aut iuuentus, vel ſeculum ipſius. Nomen ciuitatis, ioſue 21. b

הלוחש Alohes, Incãtator, aut tacẽs. Nomẽ viri, 2. eſd. 3 c

Alphæus, Milleſimus: vel doctus, aut dux. D. Pater Iacobi apoſtoli, matt. 10 a. marc. 2 b. luc. 6. c

עלוה Alua, Aſcenſus eius, ſiue præuaricatio ipſius. Nomen ducis in Edom, gen. 36. d

עלון Aluan, Superior, vel excelſus: aut Syriace peruerſus. Filius Sobal, gen. 36 c

אלוש Alus, Commiſtio ſiue conſperſio. Nomen loci, ad quem deſcenderunt filii Iſrael a Daphca, aſcendentes in terram Chanaan, nume. 33 b

A M

עמעד Amaad, Populus teſtimonii, aut populi tranſitus: vel præda, ſiue populus æternitatis. Nomen ciuitatis, ioſue 19 b

המדתא Amadathi, Conturbans legem, vel menſura. Heb. Ammadatha. Pater Aman, eſth. 3 a

עמל Amal, Labor, aut iniquitas. Filius Helem, 1. paralip. 7 g

עמלק Amalec, Populus lambens: vel ex Hebræo & Syro, populus percutiens. Filius Eliphaz ex Thamna concubina, gen. 36 b

עמלקי Amalecitæ, Populi lambentes: vel ex Hebræo & Syro, populi percutientes. Nomen populi, geneſis 14 a 1. reg. 30 a

Amalecites, Idem. ſ. n. 1. reg. 27 c

אמם Amam, Mater ſiue timor eorū, aut vlna ſiue cubi-

tus eorum. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſ. 15 d

המן Aman, Conturbans, aut tumultuans, ſiue præparans. Nomen principis, eſth. 3 a

אמנה Amana, Fides ſiue veritas, aut credulitas, vel nutrix. Nomen montis, cant. 4 c

אמריה Amaria ſiue Amarias, Dicit dominus, aut celſitudo domini: vel ex Syro & Hebræo, Agnus domini. Pater Godoliæ patris Chuſi patris Sophoniæ prophetæ, Sopho. 1 a. Filius item Meraioth filii Zaraiæ, 1. para. 6 a. 2. para. 31 c

עמשא Amaſa, Populus parcens, ſiue populū tollens, vel populum eleuans. Filius Abigail ſororis Dauid: cuius Amaſæ pater, Iether dicebatur, 2. reg. 17. f, 1. para. 2. b. Filius item Hadali, 2. para. 28. b

אמצי Amaſai, per א in prima, Fortis vel robuſtus. Filius Bani filii Somer, 1. para. 6. d

עמשי Amaſai, per ע in prima, Populi munus, vel cū munere. Filius Elcana filii Ioel filii Azariæ, 1. par. 6. c, 12. c, 15. c. Pater item Mahath, 2. par. 29. d

אמציה Amaſia, ſiue Amaſias, Fortitudo domini. Pater Ioſa principis, 1. par. 4. f. Filius Elciæ filii Amaſai, 1. par. 6. d. Nomen item ſacerdotis, amos 7. c. Denique rex Iuda filius Ioas filii Ochoziæ filii Iorā filii Achab, 4. reg. 14. a, 1. para. 3. c

עמסיה Amaſias, Onus domini. Filius Zechri, 2. par. 17. d

עמשסי Amaſſai, Populi conculcatio, Nomen viri, 2. eſdræ 11. b

אמיתי Amathi, Verax, ſiue timens, aut cubitus, vel famulatus. Pater Ionæ prophetæ, 4. reg. 14. f

Amathitis, Idem. D

המלך Amélech, Rex, ſiue conſiliarius. Pater Ioas, 3. reg. 22. d. 2. para. 18. f. Fuit & alter quidam, de quo iere. 36. f, 38. b

אמן Amen, Fiat, efficiatur, vel firmum ſit. deut. 27. c, 1. corin. 14. c

אמי Ami, Mater aut timor, ſiue cubitus: vel Syriace, gens. Nomen viri, 1. eſd. 2. c.

עמינדב Aminadab, Populus ſpontaneus, ſiue populus vouens, aut populi princeps. Filius Ram, filii Eſron filii Phares, 1. para. 2. b, Pater item Naaſon principis ſuæ tribus Iuda, nume. 1. a. 1. para. 2. b. ruth. 4. d

חמוט Amital, Calor roris, aut indignatio roris: vel ex Hebræo & Syro, caloris ſui vmbra. Mater Ioachaz filii Ioſiæ, 4. reg. 23. f. Mater item Sedeciæ fratris Ioachaz, 4. reg. 24. d

עמיזבד Amizabad, Populi dos vel dotatio. Nomen viri, 1. para. 27 a

עמה Amma, Obſcurata ſiue cooperta: aut populus eius, ſiue cum ea. Nomen ciuitatis, ioſue 19. b

עמונים Ammanitæ, Populares.

Ammanites, Idem. ſ. n. 2. eſd. 2. b. 2. mach. 5. a.

עמונית Ammanitis, Popularis. f. g. 3. reg. 14. f.

Ammaum, Populus abiectus, ſiue populus obſcuratus. D. Nomen ciuitatis, 1. mach. 9. e

עמיאל Ammiel, Populus dei, ſiue mecū deus. Pater Bethſua matris Salomonis, 1. paralip. 3 b: quæ & Bethſabee dicta eſt. Filius item Gemalli, nume. 13. a. Pater Machir de Lodabar, 2. reg. 9. a. 1. para. 26. a

עמישדי Ammiſaddai, Populus omnipotentis, ſiue mecum omnipotens, aut mecum deuaſtator. Pater Ahiézer principis tribus Dan, nume. 1. a.

עמיהוד Ammiud, Populus laudis vel cōfeſſionis, ſiue mecum laus vel confeſſio. Pater Eliſama principis tribus Ephráim, nume. 1. a. Pater item Samuil principis tribus Simeon, nume. 34. d. Pater item Tholomai, 2. reg. 13. g, 1. para. 9. a

עמיחור Ammiur, Populus libertatis vel foraminis, ſiue populus albedinis.

עמון Ammon, Populus eius. Viri nomen, 1. reg. 11. c, & 14. g. iſaiæ 11. d

בן־עמי Ammon, in 19. g, geneſeos legendum Ben-ammi: quod interpretatur filius populi mei. Filius Lot ex filia ſua minore.

עמוני Ammoni, Popularis. Ciuitatis nomen, 2 reg. 23 d

מעונים Ammonitæ, Idem. p. n.

Ammonitæ, 2. paral. 26 a, vbi dicitur, Et contra Ammonitas: interpretatur habitacula, ſiue afflicti, aut delinquentes, vel reſpondentes. Heb. Meonitæ.

עמני Ammonites, Popularis.

עמניות Ammonitides, Populares, f. g. 3. reg. 11. a.

עמנית Ammonitis, Popularis. f. g. 2. para. 24. g

אמנון Amnon, Fidelis aut verax, ſiue nutritius, vel pædagogus, aut matris filius. Primogenitus Dauid, ex Achinoam vxore, 2 reg. 3 a, 1. para. 3 a. Filius Simonis, 1 para. 4 c

עמוק Amoc, Vallis, aut profunditas. Nomen viri, 2 eſdræ 12. a

אמון Amon, Fidelis, aut verax, ſeu artifex, vel nutritius, aut pædagogus. Filius Manaſſe, rex Iuda, 4 reg. 21 d, 1. parali. 3 c, 2 paral. 33 d, iere. 1 a. 25 a, ſopho. 1. a, matt. 1 b. Princeps itē Samariæ ciuitatis, 3. reg. 22 d, 2 para. 18 f. Tertius quidam, de quo nehem. 7 f

המונה Amona, Numerans ſiue præparans, aut multitudo eius, ſiue tumultus eius: vel Syriace veritas. Nomen ciuitatis, ezech. 39 d

אמרי Amorrhæi, Amari, aut rebelles, vel loquaces. Nomen populi, gen. 15 d

Amorrhæus, Idem. ſ. n. Filius Chanáan, gen. 10 c

אמוץ Amos, per א in principio, Fortis vel robuſtus. Pater Iſaiæ prophetæ, iſa. 1 a

עמוס Amos, per ע in principio, Oneratus, vel onerans. Propheta vnus ex duodecim. amos 1 a

המצה Amoſa, Iurgium, vel adinuentio, ſiue azymū aut compreſſio. Nomen ciuitatis, ioſue 18 d

ἀμφίπολις Amphipolis, Vallata vel circundata ciuitas. G. Ciuitas Macedoniæ, act. 17 a

Ampliatus, Latinum eſt, à verbo Amplio amplias. Paulo amiciſſimus hic fuit, rom. 16. b.

עמרם Amram, Populus excelſus, vel manipulus eorum, aut cum excelſo. Filius Caath, filii Leui, exod. 6 c. 1 para. 6 a. 23 b

Amramitæ. Idem. p. n. 1 para. 26 c

אמרי Amri per א, Amarus, vel loquens: ſiue exaltatio: aut Syriace aries. Pater Zacchur, nehem. 3 a

עמרי Amri, per ע, Manipulus, vel dominium, ſiue populus rebellis vel amarus. Princeps militiæ ſuper Iſrael, rex tandem conſtitutus, 3 reg. 16 d, mich. 6 d. Pater Athaliæ matris Ochoziæ filii Ioram, 4 reg. 8 g. Filius Bechor filii Beniamin filii Iacob, 1 para. 7 b

אמרפל Amraphel, Loquens ruinam, aut loquēs occultū, vel loquens iudicium. Rex Sennaar, geneſis 14 a

אמצי Amſi, Fortis, vel robuſtus. Nomen viri, 2 eſd. 11 b

המתאר Amthar, Species ſiue forma, vel figuratus, vel depictus, ſiue mortem maledicens. Nomen loci, ioſ. 19 a

A N

ענה Ana, Reſpondens, vel cantans: ſiue affligens vel pauper. Pater Oolibama vxoris Eſau, geneſ. 36 a. Filius item Sebeon filii Seir Horræi, gen. 36 c. 1. par. 1 c

הנע Ana, Commotio vel motus. Nomen idoli, 4 reg. 18 g 19. c, iſa. 37 c

ענב Anab, Vua: aut Syriace, nodus. Nomen ciuitatis ſiue montis, ioſue 11. d, 15 f

אֲנַחֲרַת Anaharath, Ariditas, aut incēſio, vel ira, ſiue hinnitus, aut raucedo: vel Syriace, ſuffocatio. Ciuitas in tribu Iſſachar, ioſue 19. b

עֲנַמֶּלֶךְ Anamélech, Reſponſio aut canticum regis, ſiue afflictio vel paupertas regis vel cōſiliarii. Deus Sepharuaim, 4. reg. 17. f

עֲנָמִים Anamim, Fons ſiue oculus aquarum: aut reſponſio vel afflictio, ſeu canticum aquarum. Filius Meſraim, gene. 10. b

עָנָן Anan, Nubes, ſiue augurium, aut diuinatio. Nomen viri, Nehem. 10 a

עֲנָנִי Anani, Nubes, ſiue auguratio aut diuinatio. Filius Elioenai filii Naariæ, 1. para. 3. d

עֲנָנְיָה Anania, ſiue Ananias, Nubes domini, aut diuinatio domini. Nomen vnius ducis regis Oziæ, 2. para. 26. b. Nomen etiam ciuitatis, 2. eſdr. 11. d. Nomen viri cuiuſdam, de quo actorum 5. a

עֲנָת Anath, Reſpōſio, ſiue cāticū, aut afflictio ſiue paupertas. Pater Samgar iudicis Iſrael, iudicum 3. d

עֲנָתוֹת Anathoth. Idem. p. n. Ciuitatis nomen, iſa. 10. g. ioſue 21. b. Item filius Bechor filii Beniamin filii Iacob, 1. para. 7. c

עַנְתֹתִיָּה Anathothia, Reſponſiones, vel cantica domini, aut afflictiones vel inopiæ domini. Filius Seſac, 1. para. 8. c

עַנְּתֹתִי Anathothites, Reſpōſio, ſiue canticum: aut afflictio ſiue paupertas. iere. 29. f

ἀνδρέας Andreas, Virilis, vel fortiſſimus. G. Nomen apoſtoli, matth. 4. c. 10. a. qui ante vocationem ſuam diſcipulus erat Iohannis baptiſtæ, iohan. 1. f

ἀνδρόνικος Andronicus, Vir victorioſus. G. Nomē viri, 2. Machab. 4. c. rom. 16. a

עֲנֵם Anem, Reſponſio aut canticū eorum, ſiue afflictio vel paupertas eorum: aut Syriace, Ouis eorum. Nomen ciuitatis, 1. para. 6 g

עָנֵר Aner, Reſponſio aut canticū lucernæ, ſiue affligēs lucernam. Frater Mambre, gene. 14. b. Nomē item ciuitatis, 1. para. 6. f

Ange, Gratiæ, ſiue miſericordiæ vallis. D

עֻנִּי Ani, Reſponſio, ſiue canticū: ſiue afflictus vel pauper. Nomen ſacerdotis, 1. para. 15. b

עֲנָיָה Ania, Reſponſio aut canticū domini, ſiue afflictus vel pauper domini. Nomen viri, 2. eſdr. 8 a

אֲנִיעָם Aniam, Ego populi, ſiue nauis populi, aut dolor, ſiue fortitudo populi. Filius Samidæ filii Galaad filii Machir filii Manaſſe. 1. para. 7 d

עָנִים Anim, Reſpondentes, ſiue cantantes: aut afflicti ſiue pauperes. Nomen ciuitatis, ioſue 15. f

חַנָּה Anna, Gratioſa, ſiue miſericors, aut requieſcēs, vel donans. Altera vxor Elcanæ, 1. reg. 1. a. Heb. Hāna. Nomen item prophetiſſæ cuiuſdam filiæ Phanuel, de qua luc. 2. e

Annas, Affligens, vel humilians, aut reſpondens. D. Nomen pontificis Iudæorum ſoceris Caiphæ etiā pontificis, iohan. 18. c. luc. 3. a. act. 4. a

עֲנוּב Anob, Vua: aut Syriace nodus. Filius Cos, 1. para. 4. b

ἀντιοχεία Antiochia, Pro vehiculo, vel curru, id eſt loco curruſ: ſiue contra vehiculum vel currum. G. Nomen ciuitatis, 1. mach. 11. c

ἀντιοχεῖς Antiocheni, Idem. p. n. G

ἀντιοχεύς Antiochenus, Idem, ſ. n. G. act. 6. b

ἀντίοχος Antiochus, Idem quod Antiochia. G

ἀντίπας Antipas, Pro omnibus, vel contra omnes. G

ἀντίπατρος Antipater, Pro patre, vel contra patrem. G. Filius Iaſonis, 1. mach. 12. c.

A O

Aod, Laudans, ſiue confitens. Filius Gera filii Iemini, iudicum 3. b. אֵהוּד

A P

Apamea ſiue Apamia, Expellens, vel abigens, G ἀπάμεια

Apedno, Ornamentum eius, ſiue ira iudicii eius. Nomen loci, Dani. 11. g אַפַּדְנוֹ

Apelles, Expellens vel abigens. G. Vir commendatus à Paulo, Rom. 16. b ἀπελλῆς

Aphara, Vacca, ſiue frugifera, aut accreſcens, ſiue irritans. Nomen ciuitatis, ioſue 18 d הַפָּרָה

Apharſathachæi, Diuidentes ſiue dilacerantes pauones. Populi nomen. 1. eſd. 4 b אֲפַרְסַתְכָיֵא

Apharſachæi, Diuidentes, ſiue dilacerātes. 1. eſdr. 5 b. 6. b. אֲפַרְסְכָיֵא

Apharſæi, Idem. Populi, 1. eſd. 4 d אֲפָרְסָיֵא

Aphec, ſiue Apheca, Pelagus, vel fortitudo, aut vigor: vel Syriace exitus. Vrbs in tribu Iuda, ioſue 12 d. 13 a. 15 f. 19 b. iudicum 1. f. 1. reg. 4 a. 29 a. 3 reg. 20 d. 4. reg. 13 c אֲפֵק

Aphia, Flans, vel exufflans, ſiue loquens, aut illaqueans. Filius viri Iemini, 1. reg. 9 a אֲפִיחַ

Aphrica, iſa. 66 f. in Hebræo dicitur Pul: & interpretatur caſus vel ruina, aut faba. פּוּל

Aphrica, naum 3. in Hebræo eſt Put: & interpretatur craſſa vel pinguis. Syrum eſt. פּוּט

Aphſes, Comminuens, vel eripiens, aut aperiens, aut deſtruens. Nomen viri, 1. para. 24 b הַפִּצֵּץ

Apocalypſis, Reuelatio. G ἀποκάλυψις

Apollo, Perdens, vel deſtruens. G. Vir quidam Alexandrinus, act. 18 f. ἀπολλώς

Apollóphanes, Perditionem vel deſtructionē oſtendens. G. Nomen viri, 2. mach. 12. g ἀπολλοφάνης

Apollonia, Perditio vel deſtructio. G. Ciuitas Macedoniæ, act. 17 a ἀπολλωνία

Apollonius, Perdens vel deſtruens. G. Nomen viri quem occidit Iudas Machabæus, 1. mach. 3 a ἀπολλώνιος

Apollyon, Exterminās, vel perdens, aut deſtruens. G. apoc. 9 c ἀπολλύων

Apoſtolus, Miſſus. G. Sic vocauit illos Chriſtus quos miſit ad prædicandū euangeliū ſuū, luc. 6 c ἀπόστολος

Appháim, Vultus vel facies, aut furores, ſiue nares, vel piſtores. Filius Nadab filii Semei filii Onam, 1. para. 2 d אַפַּיִם

Apphia, Producens vel pullulans. G. Nomen fœminæ, ad phile. a ἀπφία

Apphus, Indignationis conſilium, aut volans cōſilium, vel ſcrutator. D. Filius Matathiæ filii Iohannis, 1. mach. 2. a

Appii forum, & Appia via, ex græco & latino, Longinquum vel remotum forum: ſiue lōginqua vel remota via. Nomen oppidi parum à Roma diſtantis, act. 28 d

A Q

Aquila, Latinū eſt. Vir Iudæus ex Ponto. act. 18 a

Ar, Suſcitatio, ſiue vigilia: aut euacuatio, vel denudatio, ſeu ciuitas, aut æmulus. Principalis vrbs Moabitarum, deute. 2 b. d. f. iſa. 15 a. nume. 21 d. & f עָר

Ara, Mons, aut prægnans, ſiue demonſtratio. Nomen loci, 1. para. 5 d הָרָא

Ara, Maledicēs, aut vidēs. Filius Iether, 1. par. 7 g אֲרָא

Araas, Ira vel calor confidentiæ ſiue protectionis. Pater Thecue patris Sellum mariti Oldæ prophetidis, 4. reg. 22 c. Heb. Harehas, qui 2. parali. 34 c dicitur Haſra. חַרְחַס

Araba, Inſidians, vel multiplicās: aut feneſtra ſiue אַרְבַּ

locuſta. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 f
Araba, Idem. D. Nomen viri, 1.mach. 15 d
Arabathane, Inſidiatio fortis, aut feneſtræ vel locu ſtæ fortitudo vel donũ: aut multiplicatio fortitudinis vel doni. D. Nomen ciuitatis, 1.macha. 5 a
ערביים Arabes, Veſpertini, aut fideiuſſores, ſiue ſuaues, aut campeſtres, vel corui, aut ſalices, vel miſtiones, 2.para.26 a
שבא Arabes, Pſal.71. In Hebræo eſt Saba, id eſt conuerſio, ſiue captiuitas, aut canities, vel ſeſſio. act. 2 b
ערב Arábia, Veſpera, aut veſpertina, vel fideiuſſio, ſiue ſuauitas: aut coruus ſiue coruina, ſeu deſertũ, vel ſalix, aut cõmiſta. Nomẽ regiõis, 3.reg. 10.c. iſa. 13 d
שבא Arábia, Pſal.71. in Hebræo eſt Saba, id eſt Cõuerſio, ſiue captiuitas, aut canities, vel ſeſſio.
ערבות Araboth, Cataractæ, ſiue feneſtræ: aut inſidiæ vel locuſtæ. Nomen ciuitatis, 3.reg.4 a. 2.para. 9 d
ערבי Arabs, Veſpertinus, aut fideiuſſor, vel ſuauis, ſiue cãpeſtris, aut coruus, vel ſalix, ſeu miſtio, 2.eſd. 2 d
ערקי Aracæus, Neruus: aut Syriace fugitiuus. Filius Chanáan, gene. 10.c. qui Arcas oppidum cõdidit, contra Tripolim in radicibus Libani ſitum.
ארך Arach, Longitudo, ſiue medicina, vel ſanitas. Ciuitas in qua regnauit Nemrod, gene. 10 b. Hanc & Edeſſam vocari, teſtatur Hieronymus.
ארכי Arachites, Longus vel procerus: ſiue ſanãs aut medicina, 2.reg. 15 g
ערד Arad, Onager: aut Syriace draco. Nomẽ regis Chananæorum, nume. 21 a, iudicum 1 d
ארודי Aradius, Maledictionis abundantia: aut deſcendẽs vel imperans. Filius Chanáan, gene. 10 c
ארוד Aradius, Ezech. 27 b, Imperans, aut deſcendens.
Arado, Stupor, aut tremor, ſiue deſcenſio, vel dominium. D. Nomen loci, 1.mach. 15 d
ארם Aram, Celſitudo, aut ſublimitas, ſeu decipiẽs, aut maledictio eorum. Filius Sem, gen. 10 d. a quo Armenii ſiue Syri Græcis, gene. 22 d. nume. 23 a. 1.para. 2 c. Vide Syria. Filius item Somer filii Heber, 1.para. 7 g
רם Aram, In Hebræo Ram, filius Eſron filii Phares, ruth. 4 d. matth. 1 a. & luc. 3 g. interpretatur excelſus, vel ſublimis, aut proiiciens.
הרמה Arama, Excelſa, ſiue ſublimis: aut vermis, ſiue proiiciens. Nomen ciuitatis, ioſue 19 c
הרן Aran, Mons, ſiue montanus, aut prægnans, ſiue concipiens, vel cantans, aut præco. Filius Thare patris Abraham, gene. 11 d. 1.para. 23 a
ארן Aran, Arca, ſiue exultans, aut maledictio eorum. Filius Diſon filii Seir, & filius Ierameel primogeniti Eſron, gene. 36 c, 1.para. 1 c, 2 c, vbi dicitur, & Buna, & Aran.
הרפה Arapha, Medicina, ſiue relaxatio, aut gigantiſſa, vel montis os, ſ. ab ore, aut mons hic, i. in hoc loco. Nomen viri, 2.reg. 21 c
אררט Ararat, Maledictio tremoris: aut ex Hebræo & Syro, maledictio ſiue lux currẽtis. Eſt regio Armeniæ, aut ipſa Armenia, 4.reg. 19 g. iſa. 37 g. Mons eſt iuxta Boccacium, maioris Armeniæ.
הררי Arari, ſiue Ararites, Montanus.
ארדי Ararites, Maledictus, ſiue maledicens, 2.reg. 23 d
Arbattis, Fideiuſſor, vel ſuauis, aut miſtus, vel veſpertinus, ſiue planities. D. 1.macha. 5 c. ſcribe Arbathis.
ערבתי Arbathites, Idem, 2.reg. 23 d
ארבע Arbee, Quatuor, ſiue accubatio. Nomẽ ciuitatis, quæ & Hebron & Mambre dicitur, gene. 23 a. 35 d

Arbella, Suſcitatio vetuſtatis, ſiue inſidians ei, vel multiplicãs eam, ſiue locuſta eius. D. Nomen loci, 1.macha. 9 a ארבי
Arbi, Locuſta, vel feneſtra: ſiue inſidiator, aut mul tiplicans. Nomen loci, 2.reg. 23 d ἀρχέλαος
Archelaus, Princeps populi. G. Filius Herodis illius qui innocentes occidit: rex Iudææ. matth. 2 d ארכי עטרות
Archi-ataroth, Longitudo coronarum vel circulorum, aut ſanitas vel cicatrix coronarũ vel circulorum. Nomen loci, Ioſue 16 a. limes terræ Ioſeph. ἀρχίππος
Archippus, Princeps, vel præfectus equorũ. G. Nomen viri, coloſſ. 4 d. ad philem. a ἀρχιτρικλίνος
Architriclinus, Princeps triclinii, id eſt trium mẽſarum. G. iohan. 2 b ארדון
Ardon, Imperans, ſiue deſcendens, aut maledictionis iudiciũ. Filius Caleb ex Azuba vxore, 1.par. 2 c ארח
Area, Via, ſiue ſemita, aut viator, vel odorans, ſiue annona, id eſt diurna portio. Nomen viri, 1.eſdræ, 2 a. 2.eſdr. 6 d הרבה
Arebba, Magna, ſiue multa, aut proiiciẽs, vel litigioſa, ſiue mõs in ea. Nomen ciuitatis, ioſue 15 g הרקון
Arecon, Vacuus, ſiue mons lamẽtationis: vel mõs poſſeſſionis. Nomen ciuitatis, ioſue 19 c ארד
Ared, Imperans, ſiue deſcendẽs. Filius Beniamin, gene. 46 c ארח
Aree, Via, ſiue ſemita, aut viator, vel odorans, ſiue annona, id eſt diurna portio. Filius Olla, 1.para. 7 g אראלי
Areli, Altare, ſiue lux dei, aut viſio dei. Filius Gad filii Iacob, gene. 46 b. qui & Ariel dicitur. ἀρεοπαγίτης
Areopagita, De colle Martis. G. act. 17 g ἀρεῖος πάγος
Areopagus, Collis Martis. G. Locus quidã Athenis editus, vt vertex collis ſeu ſcopuli, act. 17 c ἀρέτας
Aretas, Virtuoſus, aut placidus. G. Socer Herodis Tetrarchæ, Arabiæ Petreæ & Damaſcenæ ciuitatis dominus, 2.mach. 5 b. 2.corin. 11 g ארונה
Aréuna, Arca, vel cãticum, ſiue exultatio: aut lux noſtra, ſiue maledictio nunc. Viri nomen, 2.reg. 24 c. qui 1.para. 21 c dicitur Ornan. ארגב
Argob, Gleba, vel glarea, aut maledictio putei vel dorſi, ſiue lux altitudinis. Nomen regionis Baſanitidis, deut. 3 b. 3.reg. 4 b. 4.reg. 15 e, quæ in ſortem dimidiæ tribus Manaſſæ cecidit. ארידי
Aridái, Leo abundans, aut maledictionis abundãtia. Filius Aman filii Amadatha, eſth. 9 b ארידתא
Aridátha, Leonis lex, ſiue maledictionis lex vel ritus. Filius Aman filii Amadatha, eſth. 9 b אריה
Arie, Leo, ſiue lux domini. Nomẽ loci, 4.reg. 15 c אריאל
Ariel, Altare, ſiue leo dei, aut lux dei. Capite 29 a Iſaiæ, accipitur pro ciuitate Ieruſalem, in qua altare holocauſti. In 43 e verò Ezechielis, altare holocauſti ſignificat. Eſt item nomen viri, 1.para. 11 c אריאל
Ariel, Altare, ſiue lux dei, aut viſio dei. Nomen viri, nume. 26 b אראלי
Arielitæ, Idem. p. n. nume. 26 b
Arimathæa, Leo mortuus domino, vel lux mortis domini. D. Nomen ciuitatis, matth. 27 g. Vide Ruma. אריוך
Arioch, Longus vel procerus, ſiue ſatietas vel ebrietas tua, aut leo tuus. Rex Ponti, gene. 14 a אריסי
Ariſai, Sponſus: aut Syriace, colonus, ſiue venenum. Filius Aman filii Amadatha, eſth. 9 b ἀρίσταρχος
Ariſtarchus, Optimus princeps. G. Nomen viri Macedonis Theſſalonicenſis, act. 19 f. 27 a. coloſſen. 4 b ἀριστόβουλος
Ariſtobolus, Optimus conſultor, vel optimũ conſilium. Magiſter Ptolemæi, 2.mach 1.b. rom. 16 b

Armageddon, Mons euangelii vel euangelizationis, aut mons pomorum, vel fructuum, ſ. electorũ. Nomen loci, apoc. 16 d

אררט Armenia, Hebraice dicitur Ararat: & interpretatur maledictio tremoris: aut ex Hebræo & Syro, maledictio ſiue lux currentis. Nomen regionis, ſuper cuius montes requieuit arca Noe. gene. 8 a. Dicitur & Aram, ab Aram filio Sem.

Armenii, Idem.

הרמון Armon, Malum granatum, vel mons numerationis, aut mons præparationis, ſiue mons doni ſiue muneris. Nomen montis, amos 4 a

ארמוני Armoni, Aula, ſiue palatium, aut maledictio numerationis, vel præparationis, aut luminis munus. Filius Saul ex Reſpha, 2. reg. 21 b

ארנן Arnan, Exultãs, ſiue arca eorum, aut lux filii: vel lux aut maledictio permanens vel æterna. Filius Raphaiæ filii Ieſeiæ filii Phaltiæ, 1. para. 3 d

ארנון Arnon, Idem. Nomen torrentis, iſa. 16 a, nume. 21 c, deut. 2 e g. Hieronymus dicit eſſe rupis in ſublime porrectæ nomẽ, inter Moabitas & Amorrhæos, vnde oportet torrentem fuiſſe in valle ſub rupe. ioſue 13 c, iudicum 11 c

ארוד Arod, Imperans ſiue deſcendẽs. Filius Gad filii Iacob, nume. 26 b

ערד Arod, Onager: aut Syriace draco. Filius Beriæ, 1. para. 8 b

ארודי Arodi, Imperantes ſiue deſcendentes. Filius Gad filii Iacob, gene. 46 b

Aroditæ, Idem. nume. 26 b

Arodites, Idem. 2. reg. 23 d. vbi nunc Ararites legimus iuxta quorundam exemplariorum hebraicorum lectionem.

ערער Aroer, Myrica, ſiue ſuſcitatio vigiliæ, aut vigilia vigiliæ, vel denudatio pellis, aut denudatio æmuli. Nomen ciuitatis Damaſci, iſa. 17 a, nume. 32 g. extructa ſuper ripam torrẽtis Arnon à filiis Gad, ioſue 13 c. 1. reg. 30 g. 1. para. 5 a

הררי Arorites, Montanus. 1. para. 11 f

ארפד Arphad, Lux redemptionis, aut ſternens, ſcilicet aliquid ad reclinandum. Nomen ciuitatis Damaſci, iſa. 10 b. 4. reg. 18 g

ארפכשד Arphaxad, Sanans vel laxans quaſi deprædationem aut quaſi mammillam: vel laxans aut ſanans ſicut dæmon. Filius Sem, gene. 10 c, luc. 3 g. à quo Chaldæi.

ארצא Arſa, Terra, ſiue voluntas, aut curſus, ſiue maledictionis exitus. Nomen præfecti ciuitatis Therſæ, 3. reg. 16 c

ἀρσάκης Arſaces, Eleuãs ſcutum, aut eleuatio ſcuti. G. Nomen viri, 1. mach. 15 d

Artaba, Genus eſt menſuræ, Daniel. 14 a. D.

ארתחששתא Artaxérxes, Lumen ſiue maledictio, ſilentium vel feſtinationẽ ponens, aut feruor lætitiæ. Generale nomen eſt (vt Lyrano, & Metaſtreni Perſæ placet) regũ Perſarum, quemadmodum Cæſar, Romanorum imperatorum, 1. eſd. 4 b

ארתחשסתא Artaxérxes, Luminis ſiue maledictionis ſilentium, vel feſtinationem perſuadens, aut feruor direptionis. eſd. 4 d. 7 & 8. nehem. 2. 5. & 13

ἀρτεμᾶς Arteman, Integer, vel incolumis, aut venuſtus. G. Nomen viri, tit. 3 c

הרום Arum, Excelſus ſiue ſublimis, aut ſeparans, ſiue proiiciens. Pater Aharchel, 1. para. 4 b

A S

אסא Aſa, Medicus aut ſanans. Syrũ eſt. Filius Abiam regis, 3. reg. 15 b. 1. para. 3 c. Filius item Helcana, 1. para. 9 c

עשהאל Aſahel, Fecit deus, ſiue factura dei. 2. para. 31 c. Filius Saruiæ. 2. reg. 2 d. Frater item Ioab. 2. reg. 23 d. 1. para. 2 b

עשיה Aſaia, Fecit dominus, ſiue factura domini. Seruus Ioſiæ regis. 4. reg. 22 c. Nomẽ item principis. 1. para. 4 f. 6 c. 9 a. 15 a

הצללפוני Aſalelphuni, Vmbra vel ſubmerſio vultus, aut ſonitus vel tinnitus vultus. Filia Etam, 1. para. 4 a

אצליהו Aſalia, Prope dominum, ſiue ablatio vel ſeparatio domini. Pater Saphan ſcribæ. 4. reg. 22 a

עשן Aſan, Fumus, aut fumigans. Nomen ciuitatis, ioſue 15 f. 19 a. 1. reg. 30 g. 1. para. 4 e f. & 6 e

הסנאה Aſana, Rubus: aut Syriace inimicus. Pater Oduia. 1. para. 9 b

אסף Aſaph, Congregans, ſiue colligens, aut finiens. Filius Barachiæ filii Samua. 1. para. 6 c. Pater item Zechri. 1. para. 9 c

אסר־חדן Aſar-haddon, Ligãs acumen, vel lætitiam: aut Syriace, prohibens nouitatem vel vnitatem. Filius Sennacherib, qui poſt eum regnauit. 4. regum 19 g. iſa. 37 g

Aſaramel, Beatitudo populi dei, aut veſtigium circumciſionis. D. Nomen loci. 1. macha. 14 d

אשראלה Aſarela, Beatitudo dei, aut intuens fortẽ vel quercum, ſiue greſſus dei. Nomen viri. 1. para. 25 a

הצבים Aſbaim, Damulæ, vel pulchritudines, ſiue militiæ. Nomen viri. 2. eſd. 7 e

אשבל Aſbel, Ignis vetuſtatis, aut ignis defluens vel decidens. Filius Beniamin, gene. 46 c. qui 1. para. 7 b Iadiel dicitur.

אשבלי Aſbelitæ, Idem. p. n. Nume. 26 e

אשקלון Aſcalon, Appenſio vel ſtatera, ſiue ignis infamiæ. Nomen vrbis ſuperioris Idumææ eſt, ſeptingentis viginti ſtadiis ab Ieroſolyma diſtantis, ſecundum Egeſippum. iere. 25 e. 1. reg. 6 d. 2. reg. 1 d

Aſcalona, Idem. D. 1. mach. 10 g

אשקלוני Aſcalonitæ, Idem. p. n. Populi nomen, ioſue 13 a

אשכנז Aſcenez, Ignis quaſi diſtillãs, vel quaſi aſpergens. Filius Gomer, gene. 10 a. Populi item quos Græci Rheginos vocant, iere. 51. c, ſecundum Ioſephum. Euſebio autem, gentes ſunt Gothicæ.

הצבים Aſcebaim, Damulæ, ſiue pulchritudines, aut militiæ. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

אשדות Aſedoth, Effuſiones, ſiue decliuia, aut campeſtria, vel deprædationes, Nomen regionis, & ciuitatis in tribu Ruben, Ioſue 10 g. 12 a. 13 c

אצל Aſel, Prope, aut iuxta, ſiue ablatio vel ſeparatio. Filius Elaſa, filii Rapha. 1. para. 8 d. 9 g

עצם Aſem, Os ab oſſe: aut fortitudo, aut clauſura ſcilicet oculorum, vel lignum eorum. Nomen ciuitatis, ioſue 19 a

עצמנה Aſemona, Os nũc, ab oſſe: ſiue fortitudo noſtra, vel clauſura noſtra, ſiue lignum vel conſilium numerantis vel præparãtis. Nomen loci, ioſue 15 a

אסנה Aſena, Periculum, ſiue infortuniũ, vel rubus. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

אשנה Aſena, Mutatio vel duplicitas, aut dormitatio, ſiue ignis nunc. Nomen vrbis in tribu Iuda, ioſ. 15 e

אסנפר Aſenaphar, Periculum ſiue infortuniũ tauri, aut periculi incrementum. Nomen viri, 1. eſd. 4 b

אסנת Aſeneth, Periculum ſiue infortunium. Filia Phutiphatis vxor Ioſeph, gene. 41 f. 46 c

אסיר Aſer, Vinctus, ſiue incarceratus: aut Syriace prohibitus. Heb. Aſir. Filius Caath filii Leui, 1. para. 6 a.

ſiue filius Core filii Iſaar filii Caath, exod. 6 d

אשר Aſer, Beatitudo ſiue fœlicitas. Octauus filius Iacob ex Zelpha ancilla Liæ vxoris ſuæ, gen. 30 b. Nomen item loci, ioſue 17 b. 3. reg. 4 b

אשרות Aſeroth, Nemora, ſiue luci, aut beatitudines, vel inſidiæ, ſiue greſſus. Nomen idoli, iudicum 3 a

אשחור Aſhur, Denigratus, ſiue ignis libertatis, vel albedinis, aut foraminis. Filius Eſron filii Phares, ex Abia vxore, 1. para. 2 c. Pater item Thecuæ, 1. paralip. 4 a

ἀσία Aſia, Limoſa, vel cœnoſa. G. act. 2 b. 6 c. 16 b

ἀσιανοί Aſiani, Limoſi, vel cœnoſi. G. act. 20 a

עשיאל Aſiel, Fecit deus, ſiue factura dei. Filius Saraiæ filii Ioſabiæ, 1. para. 4 f

אשימא Aſima, Delictum ſiue poſitio, aut ignis maris. Nomen idoli virorum Emath, 3. reg. 17 f

עציון־גבר Aſion-gáber, Lignum viri vel robuſti, aut cõſiliũ viri vel robuſti. Nomen loci in litore Rubri maris, in quo loco caſtrametati ſunt filii Iſrael egreſſi de Hebrona. nume 33 d. Nomen item ciuitatis regni Edom ad mare Rubrum, deut. 2 b. 3. reg. 9 d. 2. paralip. 8 d

אסיר Aſir, Vinctus, ſiue incarceratus: aut Syriace prohibitus. Filius Iechoniæ filii Ioacim filii Ioſiæ, 1. para. 3 c. Filius item Core. 1. para. 6 b

Aſmodæus, Deſtructor, vel diſſipator, aut delicti abundantia, vel peccatum abundans, ſiue ignem mẽſurans. D. Nomen dæmonii, Tob. 3 b

הסנאה Aſnaa, Rubus, aut Syriace inimicus. Nomen viri, 2. eſd. 3 a

Aſphar, Plaſmatio onagri, aut feſtinatio tauri. D. Nomen loci, 1. mach. 9 d

אשפנז Aſphenez, Pharetra aſperſionis vel diſtillationis, ſiue magus aſperſus. Præpoſitus eunuchorũ regis Nabuchodonoſor, Danie. 1 a

אצם Aſom, Feſtinatio eorum, ſiue ieiunans. Sextus filius Iſai, 1. para. 2 b. Filius item Ierameel primogeniti Eſron, 1. para. 2 d

עצם Aſom, Os, ab oſſe, vel fortitudo, ſiue clauſura, ſcilicet oculorum, aut lignum eorum. Nomen ciuitatis, 1. para. 4 c

אסרחדן Aſorhaddan, Ligans acumen vel lætitiam: aut Syriace, prohibens vnitatem vel nouitatem. Rex Aſſur, 1. eſd. 4 a

עשות Aſoth, Faciens, vel factura, aut tineæ, ſ. veſtimentorum. Filius Iephlat filii Heber, 1. para. 7 g

אשראל Aſrael, Beatitudo dei, vel intuitus fortis, aut greſſus dei. Filius Ialeleel, 1. para. 4 c

אשריאל Aſriel, Idem. Filius Galaad filii Machir filii Manaſſe, nume. 26 d. qui ioſue 17 a Eſriel dicitur.

Aſrielitæ, Idem. p. n. nume. 26 d

השם Aſſem, Nomen, vel nominatus, ſiue poſitio vel poſitus. Nomen viri, 1. para. 11 g

הצדים Aſſedim, Venationes, aut inſidiæ, vel latera: aut Syriace, deſtructiones. Ciuitas in tribu Nephthali, ioſue 19 c

Aſſidæi, Milui, vel herodii, aut venantes, vel inſidiantes. D. Genus hominum inter Iudæos, 1. mach. 7 b. 2. mach. 14 a

ἄσσος Aſſon, Appropinquatio vel approximatio. G. Nomen ciuitatis maritimæ Lyciæ, in edito ſitæ promontorio. act. 20 c. 27 c

אחשורש Aſſuerus, Princeps & caput. Pater Darii regis Medorũ. danie. 9 a. 1. eſd. 4 b. Heb. Ahaſſuerus. Hic à Metaſthene Perſa Artaxerxes Aſſuerus vocatur.

אשור Aſſur, Inſidians, ſiue beatus, aut aſpiciens, vel gradiens. Filius Sem, gene. 10 c. de terra Sennaar egreſſus, gene. 10 b. Iſa. 7 c

אשורי Aſſuri, Beatitudo, aut intuitus, vel greſſus. Ciuitas in tribu Aſſer. 2. reg. 2 b

אשורים Aſſurim, Inſidiantes, ſiue beati: aut aſpicientes, vel gradientes. Filius Dedan filii Iecſan, gene. 25 a

אשור Aſſyrii, Idem. Heb. Aſſurim.

Aſſyrius, Idem. ſ. n.

עשתרות Aſtaroth, Greges, ſiue diuitiæ: aut faciens explorationem, ſeu tinea legis. Nomen ciuitatis, 1. para. 6 f. Nomen loci, gene. 14 a. Nomen etiam idóli, 1. reg. 7 a. Eſt & aliud quod adorauit Salomon, 4. reg. 23 c vbi עשתרת legitur: à Græcis ἀστάρτη dictum. Vide Aſtarte.

עשתרתי Aſtarothites, Greges, ſiue diuitiæ, aut faciens explorationem, ſiue tinea legis. 1. para. 11 g

עשתרת Aſtárte, Idem. Nomen deæ Sidoniorum, quam colebat Salomon, 3. reg. 11 a. De qua & 4. reg. 23 c fit mentio, in quo loco Aſtarte legendũ eſſet pro Aſtaroth.

ἀστυάγης Aſtyages, Ciuitatis ductor, vel dux. G. Nomen regis, Dani. 13 g

ἀσύγκριτος Aſyncritus, Incomparabilis. G. Viri nomen, rom. 16 b

A T

אטד Atad, Ramnus ſiue ſpinetũ. Nomẽ loci, gene. 50 b

עטרות Ataroth, Coronæ, ſiue calamus inebriationis, vel ſaturitatis: aut ex Syro & Hebræo, conſilium inebriationis vel ſaturitatis. Ciuitas in tribu Gad, nume. 32 a g. Eſt & altera Ataroth-ſophan. Vide Roth.

עטרות־אדר Ataroth-addar, Coronæ ſiue calamus inebriationis vel ſaturitatis pallii ſiue potentiæ aut magnitudinis. Ciuitas in tribu Ephraim, ioſue 16 b. 18 b

עטרה Atara, Corona. Altera vxor Ierameel primogeniti Eſron filii Phares filii Iudæ, 1. para. 2 d

אטר Ater, Siniſter, vel clauſus. Nomen viri, 1. eſd. 2 b

עתך Athach, Hora tua, ſiue tempus tuum. Nomen ciuitatis, 1. reg. 30 g

התך Athach, Percutiens, vel humilians, aut ſubiiciens. Nomen eunuchi, eſther. 4 b

עתיה Athaias, Hora vel tempus domini. Nomen viri, 2. eſd. 11 a

עתלי Athalai, Hora mea, ſiue tempus meum vel mihi. Nomen viri, 1. eſd. 10 d

עתליהו Athalia, Hora vel tempus domino. Mater Ochoziæ filii Ioram regis Iudæ, filia Amri regis Iſrael, 4. reg. 8 f g

אתני Athanai, Fortis ſiue aſininus, aut donans. Filius Zara filii Adaia, 1. para. 6 c

עתר Athar, Oratio, aut deprecatio. Nomen ciuitatis, ioſue 19 a

ἀθῆναι Athenæ, Sine cumulo: vel ab Athena, id eſt Minerua, Mineruales. G. Ciuitas Græciæ, act. 17 d

ἀθηναῖοι Athenienſes, Idem. G. act. 17 f

ἀθηνόβιος Athenobius, Mineruæ arcus. G. Nomẽ viri, 1. machab. 15 c

התרשתא Atharſatha, Diſſoluẽs fundamẽtũ, vel cõtemplãs fundamentũ vel potũ: ſiue turturis fundamẽtũ: aut ex Hebræo & Syro, cõtemplans annũ vel tempus. Filius Achelai, 2. eſd. 10 a. de quo & 1. eſd. 2 d. 8 b

חמטא Athmatha, Lacerta vel ſtellio. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 f. Heb. Humeta.

ἀττάλεια Attalia, Augens, vel nutriens. G. Nomen ciuitatis act. 14 d

ἄτταλος Attalus, Auctus ſiue nutritus. G. Nomen viri, 1. machab. 15 d

A V

עֲוָה Aua, Iniquus, ſiue peruerſus. Nomen idóli 4 reg. 18 g. 19 c. iſa. 37 c

Auguſtus, Latinum eſt, vel ab augurio dictus, vel vt alii volunt, ab augendo. Nomen imperatoris cuiuſdam. luc. 2 a. act. 35 c. 27 a

עַוִּים Auim, Iniqui, ſiue peruerſi. Nomen ciuitatis, ioſue 18 d

עֲוִית Auith, Iniqua, ſiue peruerſa, aut temporalis. Nomen ciuitatis in qua regnauit Adad quartus rex in Edom, gene. 36 d

חַוְרָן Auran, Foramen, ſiue libertas, aut albedo. Oppidũ Damaſci in ſolitudine, ezech. 47 c. Heb. Hauran.

עוּץ Auſitis, Hebraice dicitur Hus, & interpretatur cõſilium aut lignum: aut Syriace, affixus aut affixio. Nomen loci, iere. 25 c

A X

עַכְסָה Axa, Compoſita vel adornata, aut laſciuiens, ſiue confractio vel diruptio velaminis. Filia Caleb, ioſue 15 d. iudicum 1 c: quæ 1 para. 2 f Achſa ſcribitur.

אַכְשָׁף Axaph, Veneficus, ſiue vtique conterens. Nomen ciuitatis, ioſue 19 b

A Z

עֻזָּא Aza, Fortitudo, aut capra. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

אָזַנְיָה Azanias, Auris domini, ſiue auſcultatio domini, vel arma domini. Nomen viri, 2. eſd. 11 c

אַזְנוֹת־תָּבוֹר Azanoth-thabor, Aures electionis ſiue puritatis: aut ex Hebræo & Syro, aures contritionis vel confractionis. Ciuitas terminus tribus Nephthali, ioſ. 19 c

עֲזַרְאֵל Azareel, Adiutorium dei, ſiue atrium dei. Nomen viri, 1. para. 12 a. 25 c

עֲזַרְיָה Azarias, Auxilium domini, ſiue atrium domini. Filius Amaſiæ regis Iuda, 4. reg. 14 e. qui 2. para. 26 a Ozias dicitur. Eſt & nomen ſacerdotis, 2. para. 26 c. Filius Iohanan, 2. par. 28 b. Filius item Ethan filii Zaræ filii Iuda, 1. paralip. 2 a. Vide & 1. paral. 6 a & c

עַזְרִיקָם Azaricam, ſiue Azricam, Auxilium reſurgentis vel vindicantis, aut fortitudo vacua. Nomen viri, 2. eſdr. 11 c

חֲזוֹ Azau, Videns, aut prophetans. Filius Nachor ex Melcha, gene. 22 d. Heb. Hazo.

עָזָז Azaz, Fortis. Pater Bala, 1. para. 5 a

עֲזַזְיָהוּ Azazias, Fortitudo domini. Nomen viri, 2. paralip. 31 c

אֶזְבַּי Azbai, Hyſſopus mea. Nomen viri, 1. para. 11 g

עַזְבִּי Azbi, Derelictio ſiue dimiſſio, vel nũdinatio mea.

עַזְבּוּק Azboc, Hircus vel fortitudo vacuitatis, aut fortis diſſipatio. Nomen viri. 2. eſd. 3 d

עֲזֵקָה Azeca, Fortitudo, ſiue murata vel ſepta: aut Syriace, anulus. Nomen ciuitatis, iere. 34 b. ioſue 10 c. 15 e: quam ædificauit Roboam, 2. para. 11 b

עֵזֶר Azer, Adiutorium, ſiue atrium. Nomẽ viri, 2. eſdræ 3 e

עַזְגָּד Azgad, Fortis exercitus, aut fortitudo fœlicitatis: vel ex Hebræo & Syro, fortis ſciſſura. Viri nomen, 1. eſdr. 2 a. 8 b

עֲזִיָּה Azia, Fortitudo domini, ſiue hircus domini. Nomen viri, 2. eſd. 11 a

עֲזִיזָא Aziz, Fortitudo, aut fortis. Nomen viri, 1 eſdræ 10 d

עַזְמָוֶת Azmáueth, Fortis mors, ſiue hircus aut fortitudo mortis. Nomen viri cuiuſpiã, 2. reg. 23 d: qui 1. para. 11 f dicitur Azmoth, iiſdem cõſonãtibus & punctis. 1 eſd. 2 b

Azmoth, Idem. Filius Ioada filii Achaz, 1. para. 8 d. 12 a. 27 c. Filius item Iore, 1. para. 9 f. Nomen præterea cuiuſpiam viri alterius, 1. para. 11 f. qui 2. reg. 23 d dicitur Azmáueth, iiſdem conſonantibus & punctis.

Azor, Adiutor, vel accinctus: aut Syriace, conuerſus. D. Filius Eliacim filii Abiud, matth. 1 b

Azotidæ, Hebraice dicitur Aſdodioth: & interpretatur deprædatrices, ſiue ignis dilectionũ. 2. eſd. 13 d אַשְׁדּוֹדִיּוֹת

Azotii, In Hebræo dicitur Aſdodim, id eſt deprædantes, ſiue ignis dilectorũ vel patruorum. Genus populi in terra Chanáan cõtra aquilonem, ioſue 13 a אַשְׁדּוֹדִים

Azotus, Hebraice dicitur Aſdod, id eſt deprædatio, ſiue ignis dilecti, aut ignis patrui. Vna ex ciuitatibus Palæſthinorum in tribu Iuda, ioſue 15 f. 2. para. 26 a. iſa. 20 a אַשְׁדּוֹד

Azriel, Adiutorium dei, ſiue atrium dei. Nomen viri, 1. para. 12 a עַזְרִיאֵל

Azuba, Derelicta, ſiue deſerta, aut fortitudo eius in ea. Mater Ioſaphat filia Salai, 3. reg. 22 f. Vxor item Caleb filii Eſrom filii Iuda, 1. para. 2 b. 2. para. 20 g עֲזוּבָה

Azur, Adiutus, ſiue adiutor. Pater Ananiæ prophetæ, iere. 28 a. Pater item Iezoniæ, ezech. 11 a עַזּוּר

Azymus, Infermentatus. act. 12 a. 1. corint. 5 c ἄζυμος

Azzi, Fortitudo mea, ſiue hircus meus. Nomen viri, 2. eſdr. 11 c עֻזִּי

B

BAal, Idólum, aut dominans, vel ſubiiciens aut poſſidens. Nomen idóli, nume. 22 g. quod deſtruxit Gedeon, iudicum 6 e. Eſt & nomen loci, 1. para. 4 e. 5 d. Filius item Ioel. 1. para. 5 a. Filius Abigabaon, 1. para. 8 c. Poſtremo filius Iahiel, 1. para. 9 f בַּעַל

Baal, In Oſee 10 d legitur, Vindicauit Báal: cum legendũ ſit, vindicauit Arbel, & interpretatur Pugnauit deus, ſiue vindicauit deus, aut v tus eſt pro deo. אַרְבֵּל

Baala, Idólum eius, aut dominans ei, vel ſubiecta, aut poſſeſſa, ſiue in aſcenſione, vel in eleuatione. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 b: quæ & Cariath-iarim dicitur. בַּעֲלָה

Baalath, Subiecta, ſiue poſſeſſa: aut in exaltatiõe, vel aſcenſione. Nomen ciuitatis in tribu Dan. ioſue 19 a c. Ciuitas à Salomone condita, 3. reg. 9 c בַּעֲלַת

Baal-berith, Idólũ fœderis vel pacti, aut ſubiiciens vel poſſidens fœdus vel pactum. Nomen idóli, iudicum 9 a בַּעַל־בְּרִית

Baal-gad, Idólũ fortunæ vel fœlicitatis ſeu exercitus: aut ſubiiciens ſiue poſſidens fœlicitatem vel exercitum: aut ex Hebræo & Syro, idólum ſciſſuræ. Nomen loci, ioſue 11 c. 13 a בַּעַל־גָּד

Baal-haſor, Idóli atriũ vel fœnũ aut poſſeſſor gratiæ vel doni. Nomen loci, 2. reg. 13 d בַּעַל־חָצוֹר

Baal-hermon, Idólũ aut author ſiue poſſeſſor deſtructionis ſiue anathematis, vel retis ſiue retiaculi, aut dedicati vel conſecrati, deo ſcilicet. Mons circa Libanum, in Palæſthinæ finibus, iudic. 3 a בַּעַל־חֶרְמוֹן

Baali, Idólum meũ, ſiue dominans mihi, aut ſubiiciens vel poſſidens me. Oſee 2 c בַּעְלִי

Baalia, Idóli dominus, id eſt deus idóli, vel ſubiiciens aut poſſidens dominus, ſiue in aſcenſu vel in cœnaculo. Nomen viri, 1. para. 12 a בְּעַלְיָה

Baal-iada, Idólum apertũ vel manifeſtatum, ſiue poſſeſſor ſcientiæ. Filius Dauid, 1. para. 14 b בַּעַל־יָדָע

Baalim, Idóla, ſiue dominãtes, aut ſubiicientes vel בְּעָלִים

poſſidentes. Nomen idóli, 1. reg. 7 a. 2. paralip. 28 a iere. 2 c. Rex item filiorum Ammon, iere. 40 d

בַּעַל־מְעוֹן Baal-meon, Idôlum habitaculi, vel idôlum ex peccato, aut ſubiiciēs, ſiue poſſidens habitaculum, ſiue dominium ex peccato. Nomen vrbis quam ædificauerunt filii Ruben, nume. 32 g. ioſue 13 c

בַּעַל־פְּרָצִים Baal-pharaſim, Idôlum diuiſionum, aut ſubiiciēs ſiue poſſidens diuiſiones. Nomen loci, 2. reg. 5 d. 1. para. 14 b

בַּעַל־תָּמָר Baal-thamar, Idôlum palmæ, aut ſubiiciens, vel poſſidens palmam arborem, aut idôlum commutationis, ſiue ſubiiciens aut poſſidēs commutationem. Nomen viri, iudicum 20 e

בַּעֲנָה Baana, In reſponſione, ſiue in afflictione, aut in cātico: vel Syriace deprecatio. Filius Remmon Berothitæ, 2. reg. 4 a. Pater item Eled, 2. reg. 23 d. Filius itē Ahilud, 3. reg. 4 b

בַּעְשָׁא Baaſa, In factura, ſiue in tinea, aut in compreſſione, vel ſcrutationem tollens. Nomen regis Iſrael, 3. reg. 15 c. 2. para. 16 a. Filius Ahia, 4. reg. 9 b

בָּבֶל Babel, Confuſio ſiue cōmiſtio. Nomen ciuitatis, gen. 11 b: quæ Stephano Seleutia quoque dicta eſt.

Babylon, Idem. Ciuitas, in qua regnauit Nemrod, gene. 10 b. Heb. Babel.

Babylonia, Idem.

Babylonii, Confuſi, ſiue commiſti, 1. eſd. 4 b

Βακχήνωρ Bacchenor, Ebrius, vel vinoſus. G.

Βακχίδης Bacchides, Idem. G. Nomen viri, 1. mach. 7 a

Βακήνωρ Bacenor, Puto idem eſſe nomen cum Bacchenor, & iſtud eſſe corruptum. Nomen viri, 2. mach. 12 f

בַּקְבַּקַּר Bacbacar, Vacua, vel inanis viſitatio, aut matutinatio, vel vapulatio, aut inanis vacca. Carpētarii nomen, 1. para. 9 c

בִּדְקַר Badacer, In cōpunctione, ſiue in tranſfixione, aut in cōfoſſione, ſiue vectis frigiditatis, vel ſola frigiditas. Nomen ducis exercitus Iehu, 4. reg. 9 e

בְּדַד Badad, Solitarius, ſiue in mamilla, vel in dilectione. Pater Adad regis quarti in Edom, gen. 36 d

בֵּדְיָה Badaias, Solus dominus, vel vectis domini. Nomē viri, 1. eſdr. 10 d

בְּדָן Badan, Vectis, vel ſolus, aut in iudicio. Nomen viri, 1. reg. 12 b. Filius Vlam filii Sares, 1. para. 7 d

בִּגְתָא Bagatha, In torculari. Nomen eunuchi, eſth. 1 b

בִּגְתָן Bagathan, In torculari, aut cibum tribuens. Nomen eunuchi, eſth. 2 d

בַּעְלִים Bahalis, In lætitia, ſiue in arrogantia.

Bahem, In eis, vel cum eis. D. 1. mach. 13 e

בַּחֻרִים Bahurim, Electi, ſiue iuuenes, aut in foraminibus ſiue in libertatibus. Nomen ciuitatis in tribu Beniamin, 2. reg. 3 c

בָּלָה vel בִּלְהָה Bala, Inueterata, ſiue turbata, aut defluēs. Nomē ciuitatis in tribu Simeon, ioſue 19 a. 1. paralip. 4 c Ancilla item Rachel vxoris Iacob, gene. 29 f. Vxor item Nephthali, 1. para. 7 c

בֶּלַע Bala, Deglutiens, ſiue deſtruēs. Nomen vrbis, quæ Segor, item Saliſſa, ſiue Vitula conternans in ſacris literis dicitur, gene. 14 b. Eſt & filius Azaz filii Semma filii Ioel, 1. para. 5 a

בִּלְעָם Balaam, Vetuſtas populi, vel abſq; populo, ſiue deuoratio aut deſtructio eorum. Filius Beor ariolus, nume. 22 a. ioſue 13 c. Eſt & nomen ciuitatis. 1. para. 6 f

בִּלְהָן Balaan, Inueteratus ſiue turbatus. Filius Eſer filii Seir Horræi, gene. 36 c

בָּלָק Balac, Inuoluēs, aut deſtruēs, vel cū lambēte: aut Syriace, cum percutiente. Filius Sephor, nume. 22 a

בַּלְאֲדָן Baladan, Abſque imperio, vel abſque iudicio, aut vetuſtas imperantis, vel iudicii. Nomen viri, 4. reg. 20 c. iſa. 39 a

בִּלְהָן Balan, Inueteratus, ſiue turbatus. Filius Iadihel filii Beniamin, 1. para. 7 c

בַּעַל־חָנָן Bálanan, Idóli gratia vel donum, aut poſſeſſor gratiæ vel doni. Filius Achobor ſeptimus rex Edom, gene. 36 d. 1. para. 27 d. Heb. Baal-hanan.

בִּלְדַּד Baldad, Vetuſta dilectio vel mamilla, ſiue inueteratus motus, aut abſque motu, ſiue abſque dilectione vel mamilla. Nomen viri, Iob. 8 a

בְּעָלוֹת Baloth, Subiectæ ſiue poſſeſſæ, aut in aſcenſione. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 d

בַּעַל־שָׁלִשָׁה Bal-ſaliſa, Idôlum tertium, aut idôlum ducis vel principis, ſiue poſſeſſor trium, aut poſſeſſor ducatus vel principatus. Nomen loci, 4. reg. 4 g

בֵּלְשַׁאצַּר Balſaſar, Non portans anguſtiā, vel non theſauri-
zans: aut ex Syro & Hebræo, ſcrutator theſauri. Fi-
lius Nabuchodonoſor, dan. 5 a f g. 7 a. 8 a. Secun-
dum Ioſephum filius fuit Euilmerodach.

בֵּלְטְשַׁאצַּר Baltaſſar, Abſcondite theſaurizans, ſiue in mallea
tore theſaurizās, vel occulte portans anguſtiam. No-
men prophetæ, qui & Daniel dicebatur, dan. 1 b. 5 c

בְּמַהַל Bamaal, In circunciſione, aut in miſtione. Filius
Ioſaphat filii Heber filii Bariæ, 1. para. 7 g

בָּמוֹת Bamoth, Altaria vel excelſa, ſiue in morte. Nomen
vallis, nume. 21 c

בָּמוֹת־בַּעַל Bamoth-báal, Altaria ſiue excelſa idóli, aut ī mor
te idóli. Nomen ciuitatis in tribu Dan, ioſue 13 c

בַּנְעָא Banaa, In motu. Filius Moſa filii Zamri, 1. para-
lip. 8 d. 9 f

בְּנָיָהוּ Banaia, ſiue Banaias, Filius domini, aut intelligen-
tía domini, ſiue ædificatio domini. Nomen viri. 2.
reg. 23 d. Nomen principis cuiuſdam, 1. para. 4 f.
15 b. 2. para. 31 c. Pater item Pheltiæ, ezech. 11 a.
Filius Ioiadæ, 2. reg. 8 d

בְּנֵי Bane, Filii, aut ædificantes, ſiue intelligentes. No-
men ciuitatis in tribu Dan, ioſue 19 c. Quāuis pu-
tem legendum Bani-barac, vt vnius ciuitatis nomen
ſit, non duarum, quum Hebræis iungantur.

בְּנָיָה Banea, ſiue Baneas, Filius domini, aut intelligētia
vel ædificatio domini. Nomen viri, 1. eſd. 10 d

בָּנִי Bani, Filius meus, aut ædificatio vel intelligentia
mea. Nomen viri, 1. eſd. 10 d. 2. eſdr. 9 a

Banni, Idem. Nomen viri, 2. reg. 23 d. Filius So-
mer filii Moholi, 1. para. 6 d

בְּנִינוּ Baninu, Filii noſtri, aut ædificatores noſtri, ſiue
intelligentes nos. Nomen viri, 2. eſdr. 10 a

בַּעְרָא Bara, Incendium, ſiue expurgatio, aut paſtus, vel
iumentum, ſiue inſipientia, vel in vigilia. Nomen
alterius vxoris Saharáim, 1. para. 8 a

בֶּרַע Bara, In malo, ſiue in ſocio, aut in clamore, vel in
paſtu, ſiue in conſtructione. Rex Sodomæ, gen. 14 a

בְּרִיעָה Baria, In ſocietate, ſiue in malitia, aut in vlulatio-
ne, vel in paſtu. Nomen viri, 1. para. 8 b

Barabbas, Filius patris vel magiſtri, aut filius con-
fuſionis vel ignominiæ. D. Nomen inſignis cuiuſdā
latronis, matt. 27 b

בָּרָק Barac, Fulgur, ſiue in vanum, vel in vacuum. No
men ciuitatis in tribu Dan, ioſue 19 c. Vide Bane.
Filius Abinoem, iudic. 4 a

בְּרָכָה Baracha, Benedictio, aut genuflexio. Nomen vi-
ri, 1. para. 12 a

בַּרַכְאֵל Barachel, Benedicens deum, aut genu flectēs deo.
Nomen viri, iob. 32 a

בֶּרֶכְיָה Barachia, ſiue Barachias, Benedicens deum, aut

genu flectens domino. Pater Zachariæ prophetæ, Zach. 1 a. Filius Moſollamoth, 2. para. 28 b. Filius Zorobabel filii Phadaiæ, 1. para. 3 d

בָּרָד Barad, Grando, ſiue in deſcenſu, aut in imperio. Nomen loci, gene. 16 d

בְּרָאיָה Baraia, Creatura domini, ſiue impinguatio aut electio domini, ſiue in viſione. Filius Semei, 1. par. 8 b

Baraſa, In egeſtate, aut filii plaſmatio, ſiue in curſu, vel in beneplacito. D. Nomen ciuitatis, 1. machab. 5 c

בֶּרֶד Bared, Grando, ſiue in deſcenſu, aut in imperio. Filius Suthalæ filii Ephráim, 1. para. 7 d

בָּרִיחַ Baria, Sera, vel vectis, ſiue fugitiuus, aut in odore. Filius Semeiæ filii Secheniæ, 1. para. 3 d

בְּרִיעָה Baria, In malo, ſiue in clamore, aut in vlulatione, vel in paſtu. Filius Aſer filii Iacob, 1. para. 7 f. 8 b. 23 b: qui Beria gene. 46 b dicitur, iiſdem cõſonantibus & punctis.

Bariu, Maleficus, vel magus, ſiue in nequitia. D. Cognomen pſeudoprophetæ, act. 13 a

Bar-iona, Filius columbæ, ex Syro & Hebræo. D. matth. 16 c

Barnabas, Filius prophetæ, vel filius cõſolationis. D. Nomen viri, act. 4 g

Barſabas, Filius reuerſionis, vel conuerſionis, aut filius quietis, vel filius iuramenti. D. Nomen viri, act, 1 d

Barthimæus. Beatus Hieronymus dicit quòd corrupte legitur, ſcribi autem debere Barſemæus, quod Syriace interpretatur filius cæcus, vel filius cæcitatis. D. Nomen cæci cuiuſdã à natiuitate, quem IESVS ſanauit, marc. 10 f

Bartholomæus, Filius ſuſpendentis aquas. D. Nomen apoſtoli, matth. 10 a. luc. 6 c

בָּרוּךְ Baruch, Benedictus, vel genuflexus. Filius Neriæ, iere. 32 c

בִּרְזָוִית Barzaith, Filius anguli, aut puritas ãguli, ſiue frumentum anguli. Filius Melchiel filii Barec filii Aſer filii Iacob, 1. para. 7 f

בַּעֲשֵׂיָה Baſaia, In factura domini. Filius Melchiæ filii Athanai, 1. para. 6 c

בָּשָׁן Baſan, In dente, ſiue in ebore, aut in mutatione, vel in ſomno, ſeu in dormitatione: aut confuſio vel ignominia. Regio Og regis, iſa. 2 c. nume. 21 g: quæ & Hauoth-iair deut. 3 c dicitur, & Terra Raphaim.

בָּצְקַת Baſcath, Maſa, ſiue inflatio, aut in anguſtia, vel in effuſione. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 e

Baſchama, Confuſio, vel erubeſcentia iræ vel caloris. D. Nomen loci, 1. mach. 13 d

בָּשְׂמַת Báſemath, Aromata, vel confuſio mortis, aut in deſolatione, ſiue in poſitione, aut in nominibus. Altera vxor Eſau, gene. 26 g. Filia item Salomonis, 3. reg. 4 b

בְּתוּאֵל Bathuel, Filiatio dei, aut menſura dei, vel deſertũ dei. Filius Nachor ex Melcha, gene. 22 d. Nomen ciuitatis, 1. para. 4 e

בַּת Batus, Genus menſuræ liquidorum. ezech. 45 d

בַּוַּי Bauai, In væ, id eſt in luctu, vel in miſeria. Syrum eſt. Nomen viri, 2. eſd. 3 d

בַּחֲרוּמִי Bauramites, Eligens aquas, aut eligens quis? 1. paralip. 11 f: qui 2. reg. 23 d dicitur Beromi. Hebr. Baharumi.

בִּזְתָא Bazata, Contẽptus, vel deſpectus, ſiue deprædatio, aut in oliua. Nomen eunuchi cuiuſpiam, eſther. 1 b

בִּזְיוֹתְיָה Baziothia, Contemptus vel deſpectiones eius, ſiue prædæ eius: aut in oliua domini. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 d

B E

בְּעָן Bean, In afflictione, vel in reſponſione, aut ſcrutatio earum: vel Syriace, deprecatio.

בֵּבַי Bebai, Pupilla, ſiue concauus aut vacuus. Nomen viri, 1. eſdr. 2 a

בַּקְבֻּקְיָה Becbecia, Euacuatio vel diſſipatio domini, ſiue lagüncula domini.

בַּקְבּוּק Becbuc, Vacuitas, aut euacuatio, vel diſſipatio, ſiue laguncula. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

בֶּכֶר Becher, Primogenitus, aut primitiæ, ſiue in ariete. Filius Ephráim, nume. 26 d

Becheritæ, Idem. p. n. nume. 26 d

Bechor, Idem quod Becher, iiſdẽ conſonantibus & vocalibus ſcriptum. Filius Beniamin, gene. 46 c

בְּכוֹרַת Bechorath, Primogenitura, vel primitiæ. Filius Aphia, 1. regum 9 a

בְּדָן Bedan, Vectis, vel ſolus, ſiue in iudicio. Vide dictionem Badan.

בַּעַל־פְּעוֹר Beel-phegor, Idôlum hiatus vel aperturæ. Nomen idóli, oſee 9 c. nume. 25 a

פְּעוֹר Beelphegor, Apertura ſiue hiatus. Nomen idóli, ioſue 22 d. Heb. Phegor.

בַּעַל־מְעוֹן Beel-meon, ſiue Baal-meon, Idóli habitaculũ, vel idôlum de peccato, aut poſſeſſio habitaculi, vel poſſeſſio ex peccato. Nomen ciuitatis, ezech. 25 b, 1. para. 5 a

בַּעַל־צְפוֹן Beel-ſephon, Idôlum aquilonis, vel idôlum occultum, aut idôlum ſpeculæ, vel poſſeſſor aquilonis vel ſpeculationis aut ſecreti. Nomẽ loci ſiue vrbis, exod. 14 a. nume. 33 a

בְּעֵל־טְעֵם Béel-teem, Idôlũ ſiue poſſeſſor ſaporis vel guſtus, aut rationis vel eloquii. Nomen viri, 1. eſdr. 4 b

בַּעַל־זְבוּב Béel-zebub, Idôlum muſcæ, vel poſſeſſor muſcæ. Nomen idóli Accaronitarũ, 4. reg. 1 a. luc. 11 b

בְּאֵרָה Beera, Puteus, ſiue explanatio vel declaratio: aut in luce eius. Filius Ioel, 1. para. 5 a

בְּאֵרִי Beeri, Puteus, ſiue explanans, aut declarans, vel in luce, ſiue in leone. Pater Iudith vxoris Eſau, gen. 26 g. Pater item Oſee prophetæ, oſee 1 a

בְּאֵר־רָאמַת Beer-rameth, Puteus, vel declaratio celſitudinis, aut iaculationis, ſiue in luce excelſa. Nomen loci, ioſue 19 a

בְּגְוַי Begoai, In corpore meo, ſiue in gente: aut Syriace intrinſecus, 2. eſd. 7 b

Beguai, Idem. Nomen viri, 1. eſd. 2 a

Begui, Idem. Nomen viri, 1. eſd. 8 b

בְּהֵמוֹת Behemoth, Iumenta ſiue quadrupedia, vel in ipſa mors, aut in tumultu. Iob. 40 a

בֵּל Bel, Vetuſtus, aut nihil, ſiue defluens. Nomen idóli, iſa. 46 a

בֶּלַע Béla, Deglutiens, ſiue deſtruens. Filius Beniamin, gene. 46 c. 1. para. 7 b. 8 a. nume. 26 e. Nomen itẽ vrbis, quæ aliàs Segor, gene. 14 a. Filius item Beor, rex Edom, gene. 36 c

Belaitæ, Idem. p. n. nume. 26 e

בִּלְגָּה Belga, Refrigerium, vel confortatio, aut vetuſtas vultus. Nomen viri, 1. para. 24 b. 2. eſdr. 12 a

בִּלְגַּי Belgai, Refrigeriũ, ſiue confortatio, aut vetus vallis. Nomen viri, nehem. 10 a

בְּלִיַּעַל Belial, Peruerſus, vel abſque iugo, ſiue nõ aſcẽdẽs. Iudicum 19 f. 1. reg. 10 d. naum. 1 d. 2. corint. 6 c

Belma, Nihilum aut vetuſtas nimia. D. Nomen loci, iudith. 7 a

בִּלְשָׁן Belſan, In lingua, aut in detractione, ſiue vetuſtas dentis, aut vetus ebur: aut Syriace, ſcrutans. No-

men viri, 1. eſdr. 2 a

בֵּן Ben, Filius, vel ædificãs, aut intelligẽs, 1. par. 15 b

בֶּן־אֲבִינָדָב Ben-abinadab, Filius patris ſpõtanei, aut filius patris vouentis vel principis. Vnus præfectorum annonæ Salomonis, 3. reg. 4 b

בֶּן־הֲדַד Ben-adad, Filius ſonitus vel clamoris, aut filius dilecti aut patrui, ſiue mamillæ. Rex Syriæ, 3. regum 15 d. iere. 49 e. Filius Tabremon, 3. reg. 15 d. 2. para. 16 a

בֶּן־דֶּקֶר Ben-décar, Filius compunctionis, vel trãſfixionis. Præfectus annonæ domus Salomonis in Macces, 3. reg. 4 a

בְּנֵי־יַעֲקָן Bene-iaacan, Filii tribulatiõis vel laboris, aut ædificatores tribulationis vel laboris, aut intelligentes laborẽ vel tribulationẽ. Nomen loci in quo caſtrametati fũt filii Iſrael profecti de Moſeroth, nume. 33 d

בֶּן־הִנֹּם Ben-ennom, Filius diuitiarum ſuarum, aut filius decipientis vel contriſtantis eos. Nomen vallis, 2. para. 28 a. 33 a

בֶּן־גֶּבֶר Ben-gáber, Filius viri, aut filius robuſti, vel potentis. Nomen præfecti annonæ Salomonis in Ramoth-galaad, 3. reg. 4 b

בֶּן־חַיִל Ben-háil, Filius fortitudinis vel exercitus, aut filius diuitiarum, vel antemuralis ſiue doloris. Nomen viri, 2. para, 17 b

בֶּן־חֶסֶד Ben-heſed, Filius miſericordiæ, vel opprobrii. Nomen præfecti annonæ Salomonis in Aruboth, 3. regum 4 a

בֶּן־חוּר Ben-hur, Filius libertatis vel foraminis, aut albedinis. Præfectus annonæ regis Salomonis in monte Ephráim, 3. reg. 4 a

בָּנִי Beni, Filius meus, aut intelligentia, ſiue ædificatio mea.

Benni, Idem. Nomen viri, 2. eſdr. 3 d

בִּנְיָמִין Beniamin, Filius dexteræ. Filius duodecimus Iacob ex Rachel vxore, ab ipſa matre Ben-oni vocatus, gene. 35 c. Eſt & nomen loci, 3. reg. 4 b

מִנְיָמִין Beniamin, 2. para. 31 c, vbi dicitur, Eden & Beniamin: legendum ex Hebræo Miniamin, & interpretatur de dextera, ſiue præparatio dexteræ. Nomen viri.

בִּנּוּי Bennoi, A Edificatio, aut filiatio, ſiue in habitaculo meo, aut in pulchritudine. Nomẽ viri, 1. eſd. 8 g

בְּנוֹ Benno, Filius eius, aut ædificatio vel intelligentia eius. Nomen viri, 1. para. 24 d

בֶּן־אוֹנִי Ben-oni, Filius doloris mei. Filius duodecimus Iacob ex Rachel, qui & Beniamin, gene. 35 c dicitur.

בְּנוֹת Benoth, Filiæ, ſiue intelligentiæ, vel ædificationes. Nomen idóli Babyloniorum, 4. reg. 17 f

בִּנּוּי Bennui, A Edificatio, vel filiatio: ſiue in habitaculo meo, aut in pulchritudine. Nomẽ viri, 1. eſd. 10 d

בֶּן־זוֹחֵת Ben-zoheth, Filius ſeparationis, aut filius iſtius formidinis vel contritionis. Filius Ieſi, 1. para. 4 d

בְּעֹן Beon, In afflictione, vel in reſponſione, aut in cantico, vel ſcrutatio earum: aut Syriace, deprecatio. Nomen ciuitatis, nume. 32 a

בְּעוֹר Beor, Incendium, vel expurgatio, aut inſipiens, ſiue iumentum, vel paſtus. Pater Bela regis Edom, gene. 36 c. Pater item Balaam arioli, nume. 22 a

בְּאֵרָה Bera, Puteus, ſiue explanatio, vel declaratio, aut in luce eius. Nomen loci, iudicum 9 c. Filius Supha filii Helem, 1. para. 7 g

בַּרְקוֹס Bercos, Filius conciſionis, vel ſeparationis. Nomẽ viri, 1. eſd. 2 c

Berea, Puteus eius, vel filia eius, aut declaratio eius D. Nomen vrbis, 1. mach. 9 a

בְּרֵאשִׁית Bereſith, Primus liber legis ſic vocatur, id eſt In principio: more Hebræorũ, qui libros ab eorum principiis quandoque denominare ſolent. Græce vero appellatur γένεσις, id eſt generatio, quòd ibi generationes cæli & terræ continentur.

Beri, Filius meus, ſiue purus, vel electus, aut frumentũ meum. Filius Supha filii Helem, 1. para. 7 g בְּרִי

Beria, In malo, ſiue in clamore, aut in vlulatiõe, vel in paſtu. Filius Aſer filii Iacob, gene. 46 b: qui 1. para. 7 f Baria dicitur. Filius item Ephráim, 1. paralip. 7 e בְּרִיעָה

Berith, Pactum ſiue fœdus. Nomen idóli Sichimorum, iudicum 9 f בְּרִית

Bernice, Grauis victoria, vel pondus victoriæ. G. Nomen viri, act. 25 c Βερνίκη

Berodach, Creans cõtritionẽ, vel electio interitus, aut filius interitus, vel vaporis tui, ſiue frumentum vel puritas nubis vel vaporis tui. Rex Babyloniorũ, 4. reg. 20 c: qui iſa. 39 a dicitur Merodach. בְּרֹאדַךְ

Beromi, Filius Caloris vel indignationis, aut puritas ſiue frumẽtum indignationis, vel fugiẽs aquam. Nomen ciuitatis, 2. reg. 23 d: quæ 1. para. 11 f dicitur Bauramites. בַּרְחֻמִי

Beroth, ſiue Beeroth, Putei, ſiue explanationes vel declarationes, aut in luminibus. Nomen loci, deute. 10 b. ſiue ciuitatis in tribu Beniamin, ioſue 9. c. 18 d. 2. reg. 4 a. 1. eſdr. 2 b בְּאֵרוֹת

Beroth, Putei, ſiue pacta, vel puritas, aut cupreſſus. Nomen vrbis, 2. reg. 8 b. Heb. Berothai. בֵּרֹתַי

Berotha, Idem. ſ. n. Terminus terræ Iſraeliticæ. ezech. 47 c

Berothitæ, Putei, ſiue explanationes, vel declarationes, aut in luminibus, 2. reg. 4 a בְּאֵרֹתִים

Berothites, Idem. ſ. n. בֵּרֹתִי

Berothites, 1. para. 11 g, interpretatur Puteus ſiue pactum, vel puritas, aut cupreſſus.

Berrhœa, Grauis vel ponderoſa. G. Ciuitas Macedoniæ, act. 17 b Βέῤῥοια

Berrhœenſis, Grauis vel ponderoſus. G. act. 20 a Βεῤῥοιαῖος

Berſa, In malo, vel in iniquitate, ſiue in cõdẽnatione, aut filius reſpiciens. Rex Gomorrhæ, gen. 14 a בִּרְשַׁע

Ber-ſábee, Puteus fõnſve iuramẽti, ſiue puteus ſaturitatis, aut puteus ſeptimus. Nomen ſolitudinis, gene. 21 b d. 4 reg. 23 b. Eſt & nomen ciuitatis, gene. 26 g: in tribu Iuda, ioſue 15 e: & in tribu Simeon, ioſue 19 a. 1. para. 4 e. Hanc nunc (vt author eſt Volaterranus) barbari Gibelinam nominant. בְּאֵר־שֶׁבַע

Berzellai, Ferreus: aut ex Syro & Hebræo, filius cõtemptus, vel deſpectus. Nomen viri, 2. reg. 17 g: qui regẽ Dauid traduxit Iordanẽ, 2. reg. 19 f. Pater item Hadrielis generi Saul ſic vocabatur, 2. reg. 21 b בַּרְזִלַּי

Beſai, Nehem. 7 e, Conculcatio, ſiue contemptio, vel deſpectus. Nomen viri. בֵּסַי

Beſai, Oua, ſiue cœnoſus, vel humidus, aut in naui. Nomen viri, 1. eſdr. 2 b. 2. eſdr. 7 c בֵּצַי

Beſecath, Maſſa, ſiue inflatio, aut in anguſtia, vel in effuſione. Nomen loci, 4. reg. 22 a בָּצְקַת

Beſee, Conculcatio, ſiue cõtemptio, vel deſpectus. Nomen viri, 1. eſd. 2 c בֵּסַי

Beſelam, In pace, vel in retributione, ſiue decoctio eorum. Nomen viri, 1. eſd. 4 b בִּשְׁלָם

Beſeleel, In vmbra dei. Filius Vri filii Hur filii Caleb ex Ephrata vxore, exod. 31 a. 1. para. 2 c בְּצַלְאֵל

Beſluth, In vmbris, aut in aſſatione: vel Syriace, in oratione. Nomen viri, 1. eſdr. 2 c בַּצְלוּת

Beſodia, In ſecreto domini, ſiue in conſilio domini. Nomen viri, 2. eſdr. 3 b בְּסוֹדְיָה

בְּשׂוֹר Beſor, Euangelizatio, ſiue incarnatio, aut in boue vel in muro. Nomen torrentis, 1. reg. 30 b

בִּטְחָה Bete, Fiducia, vel confidentia, aut in linitione. Ciuitatis nomen, 2. reg. 8 b

בֶּטֶן Beten, Venter, ſiue terebinthus. Nomen ciuitatis in tribu Aſer, ioſue 19 b

Beth-abara, Domus tranſitus aut iræ: vel Syriace, frumenti. D. Nomen loci trans Iordanem, iohannis 11 d

בֵּית־הַכֶּרֶם Beth-acharem, Domus vineæ, ſiue domus cognitionis eorum. Nomen vici, iere. 6 a. 2. eſdr. 3 c

בֵּית־חָגְלָה Beth-hagla, Domus feſtiuitatis, vel reuolutionis eius. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 a. & in tribu Beniamin, ioſue 18 d

בֵּית־עֲנָת Beth-anath, Domus cantici, vel reſponſionis, aut domus afflictionis. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 19 c. iudic. 1 g

Beth-ania, Domus obedientiæ vel afflictionis, aut domus cantici, ſiue domus gratiæ domini. D. Villa in ſecundo ab A Elia id eſt Ieruſalem, miliario, in latere montis Oliueti, matth. 21 b. luc. 19 e. Vbi ſaluator noſter Lazarum ſuſcitauit, iohan. 11 a. diſtans ab Ieroſolymis ſtadiis quaſi quindecim, iohan. 11 c

בֵּית־עֲנָת Beth-anithæ, Domus cantici, vel reſponſionis, aut domus afflictionis, iudicum 1 g

בֵּית־עֲנוֹת Beth-anoth, Idem. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 g

בֵּית־תַּפּוּחַ Beth-thaphua, Domus pomi, vel domus inflationis. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 f

בֵּית־הָעֲרָבָה Beth-araba, Domus planitiei, ſiue domus ſuauitatis, aut domus fideiuſſionis, vel domus veſpertina, aut domus ſalicis. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 b g. Eſt & nomen ciuitatis in tribu Beniamin, ioſue 18 d

בֵּית־הָרָם Beth-aram, Domus celſitudinis, aut domus prægnantiū, vel montium eorum. Ciuitas in tribu Gad, ioſue 13 d

בֵּית־הָרָן Beth-aran, Domus montis vel prægnantis, ſiue domus cantantis, vel præconizantis. Nomen vrbis quā ædificauerunt filii Gad, nume. 32 g

בֵּית־אָוֶן Beth-áuen, Domus vanitatis vel doloris, aut domus fortitudinis vel iniquitatis. Nomen vrbis, quæ & Beth-el dicitur, oſee 4 d. 1. reg. 13 b

בֵּית־עַזְמָוֶת Beth-azmoth, Domus fortitudinis mortis. Nomen ciuitatis, 2. eſd. 7 c

בֵּית־בָּרָה Beth-bera, Domus filii eius, ſiue domus electa, aut domus puritatis vel frumenti eius. Nomen ciuitatis à Gedeone expugnatæ, iud. 7 g

בֵּית־בִּרְאִי Beth-berai, Domus creatoris mei, aut domus ſanitatis, vel pinguedinis, vel electionis meæ. Nomen ciuitatis, 1. paralip. 4 e: quam inhabitauerunt poſteri Simeonis.

Beth-beſſe, Domus confuſionis, vel domus erubeſcentiæ. D. Nomen vrbis, 1. mach. 9 g

בֵּית־כָּר Beth-char, Domus agni, ſiue domus cognitionis, aut domus fodiens. Nomen loci, 1. reg. 7 c

בֵּית־דָּגוֹן Beth-dagon, Domus frumenti, vel domus piſcis. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 e. 19 b. 1. machabæorum 10 g

בֵּית־אֵל Beth-el, Domus dei. Nomen vrbis in tribu Beniamin, ſic primùm cognominatæ à Iacob, gene. 12 b. 28 d. 1. paralip. 7 f. iudicum 4 a. Eadem & Luza dicta in Iudicum 1 c. Eſt & nomen montis, 1. regum 13 a

בֵּית־עֵמֶק Beth-émec, Domus vallis vel profunditatis. Nomē ciuitatis in tribu Aſer, ioſue 19 b

בֶּתֶר Bether, Diuiſio, ſiue in turture, aut in exploratione, vel contemplatione: aut Syriace, poſterior. Nomen montis, cantic. 2 d

Beth-eſda, Domus effuſionis, id eſt locus ad quem aquæ pluuiales confluebant. D. iohan. 5 a

בֵּית־גָּדֵר Beth-gader, Domus muri, vel maceriæ. Nomen loci, 1. paralip. 2 g

בֵּית־גָּמוּל Beth-gamul, Domus retributiōis, ſiue domus ablactationis, aut domus cameli. Nomē ciuitatis in terra Moab, iere. 48 d

בֵּית־חָנָן Beth-hanan, Domus gratiæ ſiue miſericordiæ, vel doni. Nomen ciuitatis, 3. reg. 4 a

בֵּית־חוֹרֹן Beth-horon, Domus iræ, ſiue domus libertatis, aut foraminis, vel albedinis. Nomen vrbis, ioſue 10 b. 1. regum 13 d. Cuius conditor fuit Salomon, 3. regum 9 c

בִּתְיָה Bethia, Filia domini, vel menſura domini. Filia Pharaonis vxor Mered, 1. paralip. 4 c

בֵּית־הַיְשִׁמוֹת Beth-ieſimoth, Domus deſolationum, aut domus repoſitionum, vel nominationum. Nomen ciuitatis in tribu Ruben, ioſue 13 c. ezech. 25 b

בֵּית־לְבָאוֹת Beth-lebaoth, Domus leænarum, aut domus cordis literæ, vel ſigni, ſiue domus venientibus. Nomen ciuitatis in tribu Simeonis, ioſue 19 a

בֵּית־לֶחֶם Beth-lehem, Domus panis, ſiue domus belli. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, 1. regum 20 b. iere. 41 d. quæ Ephratha dicitur, geneſis 35 c. ioſue 19 b. Matthæi 2 a. Vocatur & Ciuitas Dauid, luc. 2 a. iohan. 7 g

בֵּית־הַלַּחְמִי Beth-lehemites, Idem. 1. reg. 16 a

בֵּית־מַעֲכָה Beth-maacha, Domus compreſſa vel contrita, aut domus fixa. Nomen ciuitatis, 2. reg. 20 e

בֵּית־מְעוֹן Beth-maon, Domus habitaculi, vel domus ex peccato. Nomen ciuitatis in terra Moab. iere. 48 d

בֵּית־מַרְכָּבוֹת Beth-marchaboth, Domus quadrigarum, ſiue domus amaritudinis extinctæ. Nomen ciuitatis in tribu Simeonis, ioſue 19 a. 1. para. 4 e

בֵּית־נִמְרָה Beth-nemra, Domus pardi, ſiue domus rebellionis, vel amaritudinis, aut domus commutationis. Nomen ciuitatis quam ædificauerunt filii Gad, nume. 32 g

בִּתְרוֹן Bethoron, Diuiſio, ſiue in exploratione ipſius, aut filia cantici: vel Syriace, poſterius. Nomen ciuitatis, 2. reg. 2 g

Beth-phage, Domus oris vallium, vel domus buccæ vallis, ſiue domus ficuum, ſcilicet præcoquarum. D. Villula in monte Oliueti, ad quā venit IESVS ſaluator noſter, luc. 19 e

בֵּית־פֶּלֶט Beth-phalet, ſiue Beth-phelet, Domus liberationis ſiue expulſionis: aut ex Hebræo & Syro, domus vomitus. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 d. 2. eſdr. 11 d

בֵּית־פַּצֵּץ Beth-pheſes, Domus diuiſionis vel confractionis. Nomen ciuitatis in tribu Iſſachar, ioſue 19 b

בֵּית־פְּעוֹר Beth-phogor, Domus hiatus, ſiue domus aperturæ. Ciuitatis nomen in tribu Ruben, ioſue 13 c

בֵּית־רָפָא Beth-rapha, Domus ſanitatis, vel medicinæ, aut domus laxationis. Filius Eſthon, 1. para. 4 b

בַּת־שֶׁבַע Beth-ſabe, Filia iuramenti, vel ſaturitatis, aut filia ſeptima. Filia Eliam, vxor Vriæ, 2. reg. 11 a. 12 f: quæ & mater Salomonis, 3. reg. 1 b. 2 c. pſal. 50

בֵּית־שֶׁבַע Beth-ſabee, Domus iuramenti, vel ſaturitatis, aut domus ſeptima. Nomen ciuitatis, ioſue 15 d

Beth-ſaida, Domus frugum, vel cibariorum, aut

domus venatorum, vel inſidiantium. D. Nomen ciuitatis, ex qua Petrus & Andreas & Philippus apoſtoli, iohan. 1 g. matth. 11 c

בֵּית־שֶׁמֶשׁ Beth-ſames, Domus ſolis: vel ex Hebræo & Syro, domus ſeruitii, vel miniſterii. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, filiis Aaron adſignatæ, ioſue 21 b. altera in tribu Nephthali, ioſue 19 c. 4. reg. 14 c. 1. para. 6 c. 2. para. 28 c

Beth-ſamitæ, Idem. 1. reg. 6 c

בֵּית הַשִּׁמְשִׁי Beth-ſamites, Idem. 1. reg. 6 c

בֵּית־שַׁן Beth-ſan, Domus dentis vel eboris, aut domus mutationis vel dormitionis. Nomen ciuitatis, 1. reg. 31 d. 3. reg. 4 b. 1. mach. 5 f. Eadem quæ בֵּית־שְׁאָן.

בֵּית־שְׁאָן Beth-ſan, Domus tumultus, aut domus opulentiæ. Nomen ciuitatis in tribu Manaſſe, ioſue 17 c. iudicum 7 f. 3. reg. 4 b. 1. paralip. 7 f. Nomen item plateæ, 2. reg. 21 c. Eadem dicitur בֵּית־שַׁן, & Scythopolis ſecundum Stephanum, & Ioſephum lib. 5 antiquitatum.

בֵּית־הַשִּׁטָּה Beth-ſeta, Domus deuiationis, aut domus extenſionis, ſiue domus ſpinæ. Nomen loci, iudicum 7 f

בֵּית־שֶׁמֶשׁ Beth-ſemes, Domus ſolis: aut ex Hebræo & Syro, domus ſeruitii vel miniſterii. Nomen ciuitatis, ioſue 19 b. iudicum 1 g. 1. para. 6 e

Beth-ſemitæ, Idem. Iudic. 1 f

בֵּית־הַיְשִׁימֹת Beth-ſimoth, Domus deſolationum, ſiue domus repoſitionum, vel nominationum. Nomē ciuitatis, ioſue 12 a. nume. 33 f

בֵּית־צוּר Beth-ſor, Domus rupis vel fortitudinis, ſiue domus plaſmationis, aut domus obſidionis vel vinculi. Vide Beth-ſur.

בַּת־שׁוּעַ Beth-ſua, Filia ſaluationis, vel exclamationis. Mater Salomonis, 1. paralip. 3 b: quæ 3. reg. 1 b dicitur Beth-ſabe, ſiue corrupte Berſabee.

בֵּית־צוּר Beth-ſur, Idem quod Beth-ſor. Nomen ciuitatis in montanis locis ſitæ in tribu Iuda, ioſue 15 g: conſtructæ à Roboam, 2. para. 11 b

Beth-ſura, Idem. D. Nomen ciuitatis, 1. machabæorum 4 g

בְּתוּל Bethul, Virgo. Ciuitatis nomē in tribu Simeonis, ioſue 19 a

Bethulia, Virgo domini, aut domus parturiēs dominum. D. Nomen vrbis, iudith 6 b

Beth-zachara, Domus memoriæ vel recordationis. D. Nomen ciuitatis, 1. mach. 6 d

Beth-zecha, Domus tribulationis, ſiue domus cōpedum, aut domus conflationis: vel ex Hebræo & Syro, domus vtris. D.

בְּטֹנִים Betonim, Ventres, vel terebinthi. Ciuitas in tribu Gad. ioſue 13 c

בֶּזֶק Bezec, Fulgur, ſiue in compedibus. Nomen loci, iudicum 1 a

B I

ϐιθυνία Bithynia, Violenta properatio. G. Nomen prouinciæ in Aſia, act. 16 b

B L

ϐλάστος Blaſtus, Germinans vel producens. G. Nomen viri, act. 12 d

B O

Boanerges. Beatus Hieronymus dicit quòd debet ſcribi Banereem, quod interpretatur filii tonitrui. ſic cognominati fuerunt Iacobus & Iohannes filii Zebedæi, marc. 3 c

בֻּקִּי Bocci, Vacuus, aut diſſipatio, ſiue in vomitu. Filius Iogli princeps tribus filiorum Dan, nume. 34 d. Filius Abiſue filii Phinees, 1. para. 6 a

בֻּקִּיָּהוּ Bocciau, Euacuatio vel diſſipatio domini. Nomē viri, 1. para. 25 a

בִּכְרִי Bochri, Primogenitus, vel primitiæ, ſiue in ariete. Pater Sebe, 2. reg. 20 a

Bochru, Idem. Filius Aſel filii Elaſa, 1. paralip. 8 d. 9 g

בֹּהַן Bóen, Pollex, ſiue in eis. Nomen loci, ioſue 15 b

בָּנִי Boni, Filius meus, aut ædificans, ſiue intelligens. Filius Somer. 1. para. 6. d

καλοὺς λιμένας Boniportus, p. n. Latinæ dictiones ſunt. Ciuitas opinor, Cretenſium, cui nomen καλὴ ἀκτὴ, id eſt Pulchrum litus. cuius meminit Stephanus, act. 27 b

בָּנִי Bonni, Aedificans me, ſiue adoptans aut intelligens me. Pater Omrai, 1. para. 9 a. 2. eſd. 9 a

בֹּעַז Booz, In fortitudine, aut in hirco. Filius Salmon, filii Nahaſſon, cōſanguineus Elimélech Beth-lehemitæ, Ruth 2 a. 4 d. 1. paralip. 2 b. Nomen item ſecundæ columnæ in porticu Salomonis, 3. regum 7 c. 2. paralip. 3 d

בּוֹרִית Borith, Herba in qua eſt acrimonia ſaponis, iere. 2 e

בּוֹצֵץ Boſes, Cœnum, aut in ipſo flos, ſiue in ipſo reſpiciens. Nomen ſcopuli, 1. reg. 14 a

סְפָרַד Boſphorus. Hebraice dicitur Sepharad, & interpretatur liber ſiue codex deſcendens vel imperans: aut finis, vel conſummatio deſcenſionis, vel imperii. Abdiæ 1 d

בֶּצֶר Boſor, Munitio, vel vindemia, ſiue ablatio, vel prohibitio: aut in anguſtia, vel in tribulatione. Filius Supha filii Helem, 1. para. 7 g. Nomen item ciuitatis Moabitarum trans Iordanem orientem verſus, ad ſolitudinem nonnihil vergentis, 1. mach. 5 c. deute. 4 g. ioſue 20 c. 1. para. 6 g

בָּצְרָה Boſra, Idem. Nomen loci, gene. 36 c. iſa. 34 b

בְּעֶשְׁתְּרָה Boſra, In grege eius, aut in diuitiis, ſiue in tinea legis, vel in tinea explorationis. Heb. Beaſthara. Nomen ciuitatis de media tribu Manaſſe datæ Leuitis, ioſue 21 c

B R

בְּרִיעָה Brie, In malitia, vel in ſocietate, aut in clamore, ſiue in vlulatione, vel in paſtu. Filius Aſer filii Iacob, nume. 26 e

בְּרִיעִי Brieitæ, Idem. p. n. Nume. 26 e

B V

ϐουγαῖος Bugæus, Iactator. G. eſth. 12 d

בּוּל Bul, Germen, ſiue vetuſtas, aut defluens. Nomen menſis octaui, noſtro Octobri reſpondentis, 3. regū 6 d

בּוּנָה Buna, Aedificans, ſiue intelligens, aut adoptans. Filius Ierameel primogeniti Eſron filii Phares. 1. para. 2. d

בּוּז Buz, Contemptus, ſiue deprædatus. Nomen loci, iere. 25 e. Filius item Nachor ex Melcha, gene. 22 d. Pater Ieddo, 1. para. 5 b

בּוּזִי Buzi, Idem. Pater Ezechielis prophetæ, ezechielis 1 a

Buzites, Idem. Iob. 32 a

C

קְהָת Caath, Congregatio, ſiue ruga, aut obtuſio. Filius Leui, filii Iacob, geneſis 46 b. 1. paralip. 6 a

קְהָתִי Caathitæ, Congregationes, ſiue rugæ, aut obtuſiones, nume. 26 f. 1. para. 6 d

קַבְצְאֵל Cabſeel, Congregatio dei. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 d. 2. reg. 23 c. 1. para. 11 c

כָּבוּל Cabul, Cõpeditus, vel quaſi germen, aut quaſi defluens, vel quaſi veteraſcens. Nomen ciuitatis, ioſue 19 b. 3. reg. 9 c

קְדֵמוֹת Cademoth, Antiquiores, vel priores: ſiue orientales: aut incendium, vel incuruatio mortis. Nomen ſolitudinis, deut. 2 c. ſiue nomen oppidi in poſſeſſione tribus Ruben, quod Ioſue 13 c Cedimoth dicitur.

קָדֵשׁ Cades, Sanctitas. Nomen ciuitatis, quæ aliàs Fons miſphat id eſt iudicii dicitur, gene. 14 a. Nomen itẽ ſolitudinis, gene. 30 a: quæ nume. 13 c Deſertum Pharan dicitur, & nume. 33 d Deſertum Sin per צ dicitur. Quod legitur in fine primi capitis Deuteronomii, Sediſtis ergo in Cadeſ-barne, &c. legendum tantum in Cades.

קָדֵשׁ־בַּרְנֵעַ Cadeſ-barne, Sanctitas filii inſtabilis, aut ſanctitas frumenti, vel puritatis commotæ vel inſtabilis. Nomen loci, deut. 1 a

קְדֻמִים Cadumim, Antiqui, vel priores, ſiue oriẽtales: aut antiquum ſiue orientale mare: aut incendium vel humiliatio aquarum. Nomen torrentis, iudic. 5 c

Cæſar, à Cæſo matris vtero dictus eſt: vel à cæſarie, id eſt coma vel capillatura, cũ qua ortus eſt: vel quòd cæſios, id eſt glaucos habuerit oculos, vt quidam volunt. Latinum eſt. matth. 22 b

Cæſarea, Idem. act. 21 b. Palæſthinæ ciuitas litoralis, primùm dicta Turris Stratonis. Deinde ab Herode inſtaurata in honorem Cæſaris Auguſti, Cæſarea dicta eſt. Eſt altera Cæſarea Philippi, ad radices Libani, quam extruxit Herodes filius in honorem Tiberii Cæſaris: quæ aliàs Leſem & Lais dicitur. matt. 16 b. Eſt & tertia Cappadociæ, quò Paulus Epheſo delatus ſalutauit eccleſiam, act. 18 f. Hebraice dicitur דּאר. Vide Dor.

Caiphas, Inueſtigator, vel ſagax, ſeu vomens ore, aut vomitus oris. D. Princeps quidam ſacerdotum inter Iudæos qui fuit tẽpore CHRISTI, matth. 26 f. iohan. 10 f

קַיִן Cáin, Poſſeſſio, vel poſſeſſus. Filius Adam, gen. 4 a

קֵינָן Cainan, Poſſeſſor, vel emptor, aut lamẽtator, vel nidus. Filius Enos, gene. 5 b. luc. 3 g

Caius, Lingua latina priſca interpretatur dominus. Latinum eſt. Nomen viri Macedonienſis, act. 19 f. hoſpes Pauli, rom. 16 d

כַּלְנוֹ Calano, Cõſummatio eius, vel totus ipſe. Nomen ciuitatis, iſa. 10 b

כָּלֵב Caleb, Quaſi cor, aut canis, ſiue caniſtrum. Filius Iephone, nume. 13 a, ioſue 14 a, 1. reg. 25 a: qui 1. paralip. 2 a dicitur Calubai, filius Eſron filii Phares filii Iuda.

Calphi, Vox oris, vel conſummatum aut perfectũ os. D. Nomen viri, 1. mach. 11 g

καλισθένης Caliſthénes, Pulchrum robur, ſiue pulchra potentia. G.

קְלִיטָא Calita, Refugium, ſiue contractio, aut vox declinans. Nomen viri, 1. eſd. 10 c

כְּלוּבַי Calubai, Caninus aut caniſtrum meum, ſiue totus ipſe in me. Filius Eſron filii Phares, 1. para. 2 a: qui ibidem f dicitur Caleb, vt & in aliis locis.

קָמוֹן Camon, Reſurrectio, ſiue confirmatio eius. Nomen ciuitatis, iudicum 10 b

קְמוּאֵל Camuel, Surrexit deus, vel ſuſcitauit aut cõfirmauit eum deus. Filius Nachor ex Melcha, pater Syrorum, gen. 22 d. 1. paralip. 27 c. Filius item Sephtan, nume. 34 d

קָנָה Cana, Zelus vel æmulatio, ſiue poſſeſſio, aut lamẽtatio, vel nidus eius: aut canna, id eſt arundo. Nomen ciuitatis in tribu Manaſſe, in Galilæa, ioſue 19 b. iohan. 2 a. 4 f

Cananæus, Sic vocabatur Simon qui fuit vnus ex duodecim apoſtolis, & interpretatur Zelotes, aut æmulator, vt habetur luc. 6 c. Non enim erat ex Chanáan, ſed ex Cana vico Galilææ, quæ in Zelum, vel æmulationem conuertitur. D.

קְנָת Canath, Emptio, ſiue poſſeſſio, aut lamẽtatio. Nomen vrbis in tribu Manaſſe: quæ & Nobe dicitur, nume. 32 g

Candace, Poſſidens contritionem: aut ex Hebræo & Syro, poſſeſſio mũda vel puriſſima. D. Nomen cõmune omnibus reginis AEthiopum. act. 8 e

כְּפִירָה Caphara, Leuncula, aut propitiatio, ſiue linitio, vel villa, aut oppidum, ſiue glacies: aut Syriace, negatio. Nomen ciuitatis in tribu Beniamin, ioſue 18 d

Capharnaum, Ager pœnitentiæ, vel villa conſolationis, aut propitiatio pœnitentis. D. Nomen ciuitatis maritimæ, matth. 4 c. 11 c

Capharſalama, Ager vel villa pacis vel retributionis. D. Nomen loci, 1. mach. 7 e

Capheretha, Manus doni: aut Syriace, vinculum, vel colligatio. D. Nomen muri, 1. mach. 12 e

כְּפִירָה Caphira, Leuncula, aut propitiatio, ſiue linitio, vel villa aut oppidum, ſiue glacies: aut Syriace, negatio. Nomen ciuitatis, ioſue 9 c

כַּפְתֹּרִים Caphtorim, Sphærulæ vel poma, aut vola vel palma turturum vel exploratorum. Nomen populi, qui Cappadoces dicuntur, gene. 10 b

כַּפְתֹּרִים Cappadoces, In Hebræo eſt Caphtorim, & interpretatur ſphærulæ, ſiue poma, aut vola vel palma turturum vel exploratorum, deut. 2 e

כַּפְתֹּר Cappadocia, Idem. ſ. n. Nomen prouinciæ, iere. 47 c. act. 2 b

קַרְקַעָ Carcaa, Pauimentum ſiue frigiditatem diſſoluẽs. Vrbs in tribu Iuda, ioſue 15 a

קָרֵחַ Caree, Caluus, ſiue glacies. Pater Iohanan, 4. regum 25 f

קָרְחִים Carehim, Idem. p. n. Nomen loci, 1. para. 12 a

καρία Caria, Capitalis. G. Nomen loci, 1. mach. 15 d

קִרְיַת Cariath, Ciuitas, vel vocatio: aut lectio, vel occurſus. Nomen ciuitatis, ioſue 18 d

קִרְיָתַיִם Cariatháim, Ciuitates, aut vocationes, ſiue lectiones, vel occurſus. Nomen oppidi, ſiue ciuitatis, gen. 14 a. ioſue 13 c. 1. para. 6 g. iere. 48 a, quam ædificauerunt filii Ruben, nume. 32 g

קִרְיַת־אַרְבַּע Cariath-arbe, Ciuitas quatuor. Ciuitas in tribu Iuda, ſic dicta ab Arbea conditore, non autem à quatuor patriarcharum, Adam, Abraham, Iſaac, & Iacob, qui ibi ſepulti ſunt, ſepulchris, vt quidam interpretantur. Ioſue 15 c: quæ & Hebron dicitur, ioſue 20 c

קִרְיַת־עָרִים Cariath-arim, Ciuitas ciuitatum vel oppidorum, aut ciuitas vigilantium: vel ex Hebræo & Syro, ciuitas inimicorum. Nomen viri, 2 eſd. 2 b

קִרְיַת־בַּעַל Cariath-báal, Ciuitas idóli, vel imperantis aut poſſidentis. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, quæ & Cariath-iarim dicitur, ioſue 15 g. 18 c. iere. 26 f. Dicitur & Baal.

קִרְיַת־יְעָרִים Cariath-iarim, Ciuitas ſyluarũ. Ciuitas Heuæorũ

in tribu Iuda, ioſ. 15 b. 26 f: quæ & Chariath-baal, & Baala dicitur, ioſue 15 g. 18 c. Vno tãtum miliario ab A Elia qua pergimus Dioſpolim, diſtat.

קִרְיַת־סֵפֶר Cariath-ſepher, Ciuitas literarum. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, quæ & Dabir dicitur, ioſue 15 c. & Cariath-ſenna ioſue 15 f

קִרְיַת־סַנָּה Cariath-ſenna, Ciuitas rubi: vel ex Hebræo & Syro, ciuitas inimicitiæ. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, quæ & Dabir dicitur, ioſ. 15 f, & Cariath-ſepher ioſue 15 c

קְרִיּוֹת Carioth, Ciuitates, aut vocationes, ſiue lectiones, vel occurſus. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 d. iere. 48 f

כְּרִית Carith, Conciſio ſiue cõfoſſio, aut exterminatio. Nomen torrẽtis qui eſt contra Iordanẽ, 3. reg. 17 a

כַּרְמֶל Carmel, Cognitio circunciſionis, vel agnus circũciſus, aut teneritudo, ſ. illa quæ eſt ſegetum: vel coccinus. Ciuitas. Vide Charmel.

Carmelites, Idem.

כַּרְמְלִית Carmelitis, Idem, fœ. g. 1. para. 3 a

Carmelus, Idem. Nomen montis, ioſue 19 b. 1. regum 15 c. iſa. 10 d

Carmon, Quaſi malum granatum, vel vinea doloris ſiue fortitudinis.

קַרְנַיִם Carnáim, Cornua. Populi ſunt ciuitatis Aſtaroth, gene. 14 a. Eſt & nomen ciuitatis, 1. mach. 5 c

καρνίου Carnion, Cornu. Nomen præſidii, 2. mach. 12 d

καρπόν Carpum, Fructus, vel fructuoſus. G. Nomen viri, 2. Timoth. 4 c

καρπός Carpus, Idem.

קַרְתָּה Cartha, Ciuitas, ſiue vocatio, aut lectio, vel occurſus. Ciuitas Leuitarũ in Zabulonia tribu, ioſ. 21 c

תַּרְשִׁישׁ Carthaginenſes, In Hebræo eſt Tharſis: & interpretatur contemplatio gaudii, vel exploratio marmoris, aut turtur gaudii, ſiue chryſolithus lapis, ſ. pretioſus, aut mare. ezech. 27 c

קַרְתָּן Carthan, Ciuitas, vel vocatio, aut lectio, vel occurſus, ſiue frigiditatem dans. Ciuitas refugii atque ſacerdotum in tribu Nephthali, ioſue 20 c

כְּסוּלוֹת Caſaloth, Temeritates, ſiue fiduciæ, aut ilia. Nomen ciuitatis, ioſue 19 b

Caſbon, Numeratio, vel cogitatio, aut feſtinans filius. D. Nomen ciuitatis, 1. mach. 5 c

כֶּשֶׂד Caſed, Quaſi dæmon: aut quaſi deprædator, vel quaſi mamilla, aut quaſi ager. Filius Nachor ex Melcha, gene. 22 d, à quo Chaſdim id eſt Chaldæi.

Caſphin, Argentaria, ſiue cupiditas: aut Syriace, verecundia. D. Nomen ciuitatis, 2. mach. 12 c

Caſphor, Argenteus, aut deſyderabilis mons. D. Nomen ciuitatis, 1. mach. 5 c

קוּשָׁיָהוּ Caſaia, Duritia aut grauitas eius, ſiue ſcandalum ipſius. Pater Ethan, 1. para. 15 b

קְצִיעָה Caſia, Species aromatica, vel angulus. Exod. 30 c. pſal. 44 b

קְצִיץ Caſis, Cõciſio, aut finis. Nomẽ ciuitatis, ioſ. 18 d

כִּסְלֵו Caſleu, Spes aut temeritas eius, ſiue thronus vel calix illius, aut ilia eius. Decimus menſis noſtro Decembri quandoque reſpondens. Zach. 7 a

קַטָּת Cateth, Tædium ſiue contentio. Terminus Zabuloniæ tribus, ioſue 19 b

C E

קֵדָר Cedar, Nigredo, aut triſtitia. Vrbis nomen. Inde Cedareni, quos Saracenos dicimus, iſa. 21 d. Filius Iſmahelis, gene. 25 b

קֶדֶשׁ Cedes, Sanctitas. Nomen ciuitatis, ioſue 15 d: quæ data fuit tribui Nephthali, ioſ. 20 c. 13 c. 1. para. 6 g

Cedimoth, Antiquiores, vel priores, aut oriẽtales: ſiue incendium vel incuruatio mortis. Nomen oppidi in poſſeſſione tribus Ruben, ioſue 13 c. quod ſolitudo Cademoth in deut. 2 e dicitur. קְדֵמוֹת

Cedma, Antiquus vel prior, aut orientalis. Filius Iſmahelis, gene. 25 b קֵדְמָה

Cedmiel, Antiquitatis vel prioritatis deus, aut orientis deus. Nomen viri, 2. eſdr. 3 c קַדְמִיאֵל

Cedmonæi, Antiquiores, vel priores, aut orientales. Nomen populi, gene. 15 d קַדְמֹנִי

Cedron, Denigratus, aut triſtis. Nomen vallis & fluuii in eadem valle, quæ inter Ieroſolymam & mõtem oliuarum eſt, 4. reg. 23 a. Siue torrẽtis nomen, 2. reg. 15 e. iohan. 18 a. קִדְרוֹן

Ceelátha, Cœtus vel cõgregatio, ſiue eccleſia. Nomen loci ad quem venerunt filii Iſrael profecti de Reſſa, nume. 33 c קְהֵלָתָה

Ceila, Diſſoluens eam, ſiue diuidens, aut ſcindens eam, vel fixio eius. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 f. 1. reg. 23 a. 1. para. 4 c. 2. eſd. 3 d קְעִילָה

Celaia, Vox domini, aut alleuiatio domini, ſiue torrefactio. Nomen viri, 1. eſdr. 10 d קֵלָיָה

Celai, Leuis ſiue torrefactus, aut vox mea. Nomẽ viri, nehem. 12 a קַלַּי

Celita, Refugium vel contractio, aut vocis declinatio. Nomen viri, 2. eſdr. 8 b קְלִיטָא

Cenchreis, Milium, genus leguminis. G. Statio naualis Corinthiorum, rom. 16 a κεγχρεαῖς

Cendebæus, Zelus, vel poſſeſſio doloris, aut zeli emanatio. D. Nomen ducis, 1. macha. 15 g

Cenereth, Cithara, vel quaſi lucerna. Nomen ciuitatis in tribu Nephthali, iuxta lacum Geneſareticum, ioſue 13 d. 19 c. deute. 3 c: quæ nunc Tiberias dicitur. כִּנֶּרֶת

Ceneroth, Idem. p. n. ioſue 11 a. 3 reg. 15 g כִּנְּרוֹת

Cenez, Nidus iſte, aut lamentatio hæc, ſiue poſſeſſio vel emptio hæc. Filius Eliphaz, filii Eſau ex Ada vxore, gene. 36 b. dux in Edom, gene. 36 d. à quo ciuitas principum Idumæorum. קְנַז

Cenezæi, Idem. p. n. Nomen populi, gene. 15 d קְנִזִּי

Cenezæus. Idem. nume. 32 b

Ceni, Poſſeſſio, vel emptio, ſiue nidus, aut lamentatio. Regio Philiſthinorum, 1. reg. 27 d קֵנִי

Cephas, Petrus à petra. Syrũ eſt. Sic dictus fuit Simon Petrus frater Andreæ, iohan. 1 f. 1. corin. 15 a

Cephira, Leuncula, aut propitiatio, ſiue linitio, aut villa vel oppidum, ſiue glacies: aut Syriace, negatio. Nomen viri, 1. eſd. 2 b. Eſt & nomen vrbis, 2. eſd. 7 d כְּפִירָה

Cerethi, Conciſio, ſiue tranſfoſſio, vel exterminatio. Populi qui & Philiſthiim, vt Lyra ait in libro differentiarum: ſiue nomen legionum aut bellatorum Dauid, 1. reg. 30 d. 2. reg. 8 d. 15 d. 20 g. 1. par. 18 d כְּרֵתִי

Cerethi, 4. reg. 11 d, Milites ſiue curſores aut arietes. Heb. Cari. כָּרִי

Ceros, Vncinus aut incuruatio. Nomen viri, 1. eſdræ 2 c קֵרֹס

Ceſil, Arcturus, nomẽ ſtellæ: ſiue ſtultitia, aut ilia. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 c כְּסִיל

Ceſion, Duritia, ſiue ſtipula, aut cucumeariũ. Ciuitas Leuitarum in tribu Iſſachar. ioſue 19 b קִשְׁיוֹן

Cethim, Conterentes, ſiue cõtritio maris, aut diadema, ſiue aurum, vel tinctura: aut ex Syro & Hebræo, coaceruatio maris. Filius Iauan, gen. 10 a. Ab hoc, Beroſus dicit Italos eſſe appellatos. Interpres noſter, dan. 11 e trãſtulit Romanos. Vide Italia & Romani. כִּתִּים

Sunt & Græcorum inſulani, & Macedones, iſa. 23 a Cyprus quæ & Citium dicitur.

כתליש Cethlis, Paries eſt: aut ex Syro & Hebræo caterua leenæ: vel Syriace, quaſi euulſus. Nomen ciuitatis, ioſue 15 c

קטורה Cetura, Aromatizans, vel fumigans, ſiue ligata. Altera vxor Abrahæ, gene. 25 a

C H

Chabri, Socius, aut particeps, ſiue incantator, aut liuor. D. Nomen ciuitatis, iudith 8 b

כבול Chabul, Cõpeditus, vel quaſi germinans: aut quaſi defluens, vel quaſi veteraſcẽs. Nomen ciuitatum earum quas Salomon dedit Hiram regi Tyri, in terra Galilææ, 3. reg. 9 c

Χαιρέας Chæreas, Gaudens vel lætus. G. Nomen viri, 2. machab. 10 g

כלל Chalal, Cõſummatio, vel totalitas, aut quaſi nox: vel Syriace, corona. Nomen viri, 1. eſd. 10 d

כלנה Chalanne, Omnes nos, ſiue omnia hæc, aut conſummatio noſtra, vel ſicut manens, aut quaſi murmurans. Ciuitas in qua regnauit Nemrod, gene. 10 b: quæ nunc Seleucia à Seleuco rege, ſiue Cteſiphon dicitur. Amos 6 a

Chalanus, Idem.

כלכל Chalcol, Nutriens, ſiue cõſummans omnia, aut ſuſtinens omnia. Filius Maol, 3. reg. 4 d. Filius item Zaræ filii Iudæ, 1. para. 2 a

כשדים Chaldæa, Quaſi dæmões, aut quaſi deprædatores, vel quaſi mamillæ, aut quaſi agri. Nomen regionis, iere. 50 b. 51 d. Heb. Chaſdim.

Chaldæi, Idem. Populi, iſa. 13 d. Heb. Chaſdim.

Chaldæus, Idem. ſ. n.

Chaldæi, 2. para. 36 a. Vide quid ſignificet Babel.

כלח Chale, Opportunitas, vel quaſi viriditas, vel quaſi humiditas, aut quaſi tabula. Ciuitas quam ædificauit Aſſur, gene. 10 b

חלי Chali, Infirmitas, ſiue deprecatio, aut expectatio, vel principium, aut gemma vel monile. Ciuitas, quæ terminus Aſer eſt, ioſue 19 b

חם Cham, Calidus, vel calor, aut niger. Filius Noe, gene. 5 d. Ab hoc ſæpe in ſacris literis AEgyptus terra Cham dicitur, vt pſal. 105, teſtis eſt Hieronymus in quæſtionibus Hebraicis.

כמהם Chamaam, Sicut illi, aut ſimiles eis, vel quaſi turbatio. Nomen vrbis iuxta Beth-lehem, iere. 41 d. Proprium item nomen viri, 2. reg. 19 g

כמוש Chamos, quaſi palpans, aut quaſi recedẽs, vel quaſi auferens. Nomen idoli Moabitarum, nume. 21 f. 3. reg. 11 b. 4. reg. 23 c. iere. 48 g

כנען Chanaan, Mercator, vel negotiator, ſiue cõtritus, vel confractus, aut recte reſpondens, vel recte affligens. Filius Cham, gene. 10 a. In 10 cap. iudicum iuxta literam c, legitur Amalec & Chanaan: cum legendum ſit, Amalec & Maon, quod ſignificat habitaculum, ſiue delictum, aut ex peccato.

כנענה Chanaana, Mercatrix, vel negotiatrix, ſiue contrita, vel confracta, aut recte reſpondens, vel recte affligens. Pater Sedeciæ prophetæ, 3. reg. 22 d. Filius Balan filii Iadihel filii Beniamin, 1. paralip. 7 c

Chananæa, Idem. matth. 15 c

כנענים Chananæi, Mercatores ſiue negotiatores, aut contriti, vel confracti, ſiue recte reſpondentes, vel recte affligentes. Nomen populi, gene. 15 d

כנענית Chananæus, Idem. ſ. n. nume. 21 a

Chananitis, Idem. f. g. gene. 46 b

כנני Chanani, Præparatio, vel baſis mea. Nomen viri, 2. eſd. 9 a

Characa, Inuolutio aut indumentum, ſiue pallium. D. Nomen loci, 2. macha. 12 c

כרן Charan, Quaſi cantans, aut quaſi clamans, ſiue agnus vel cognitio eorũ. Filius Diſan filii Seir Horræi, gene. 36 c

Charan, Tob. 11 a. iudith 5 b. act. 7 a. Ira, ſiue iraſcens: vel Syriace libertas. Nomen loci, qui & Haran. Vide Haran.

כרכמיש Charcamis, Agnus quaſi ablatus, aut agnus quaſi palpans: vel ex Syro & Hebræo, ciuitas ablata. Nomẽ ciuitatis iuxta fluuium Euphráten, iſa. 10 b

כרכס Charchas, Agni cooperimẽtum, aut agni thronus vel calix, vel quaſi tortuoſum, ſcilicet non planum. Nomen eunuchi, eſther 1 c

כרמל Charmel, Cognitio circuncíſionis, vel agnus circunciſus, aut teneritudo, ſcilicet illa quæ eſt ſegetũ, vel coccinus. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 g. iſa. 29 f

כרמי Charmi, Vinea, ſiue cognitio aquarum, vel agnus aquarum, aut quaſi celſitudo. Filius Ruben. gene. 46 a. 1. para. 5 a. Filius item Iuda, 1. paralip. 4 a: qui gene. 46 b dicitur Her. Filius præterea Zabdi, filii Zaræ, filii Iuda, pater Achar ſiue Achan, ioſue 7 a

Charmitæ, Idem. nume. 26 a

כסלון Chaſelon, Fiducia vel temeritas eius, ſiue ilia eius, aut thronus manſionis, vel calix ſiue tegumentum manſionis. Pater Elidad principis tribus Beniamin. nume. 34 d

כרשנא Charſena, Agnus anniculus, ſiue agnus dormiens vel mutatus. Nomen viri, eſther 1 c

כסלחים Chaſluim, Tegumentum tabularum, vel ſedes tabularũ, aut ſpes vel temeritas vitæ. Filius Meſraim, gene. 10 b. Heb. Chaſluhim. Populi nomen, qui & Philiſthiim, ſiue corrupte Palæſthini.

כספיא Chaſphia, Argentaria, ſiue cupiditas: aut Syriace, verecundia. Nomen regionis, 1. eſd. 8 c

כבון Chebbon, Extinguens vel extinctus, aut quaſi intelligens, vel quaſi ædificans. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 c

Chebron, Societas, ſiue participatio, aut adhæſio, ſiue incantatio, vel liuor. D. 1. macha. 5 g

Chellon, Conſummatio, vel perfectio, aut alleuiãs dolorem, vel triſtitiam. D. Nomen terræ, iudith 2 c

כלאב Cheleab, Totus vel omnis pater, ſiue conſummatio vel prohibitio patris. Secundus filius Dauid de Abigail vxore Nabal Carmeli, 2. reg. 3 a

כלוהו Cheliáu, Omnis vel totus ipſe, aut conſummatio eius, ſiue prohibens eum. Nomen viri, 1. eſd. 10 d

כליון Chelion, Conſummatus, ſiue perfectus, aut totus colũbinus. Filius Elimélech Beth-lehemitæ, Ruth 1 a

כלמד Chelmad, Quaſi docens, aut totus menſurans, ſiue omne indumentum, conſummatio vel ceſſatio menſuræ vel indumenti. Nomen vrbis, ezech. 27 e

Chelmon, Exercitus præparatio vel numeratio, aut ſomnium eius. D. Nomen loci, iudith 8 a

כלוב Chelub, Caniſtrũ, vel caninus. Nomen viri, 1. paralip. 27 d

כנה Chenne, Baſis, aut rectitudo, ſiue præparatio. Nomen regionis, Ezech. 27 e

כרוב Cherub, Quaſi magiſter, vel quaſi multiplicans, aut quaſi pugnans, vel cognitionis aut ſcientiæ multitudo. Nomen viri, 1. eſd. 2 c. In 2. reg. 22 b debet legi Cherub, non Cherubim.

כְּרוּבִים Cherubim, Idem. p. n.

כִּסְלוֹת Cheſeleth, Temeritates, ſiue fiduciæ, aut ilia. Nomen ciuitatis in tribu Iſſachar, ioſue 19 a

כְּסָלוֹן Cheſlon, Fiducia aut temeritas eius, ſiue ilia eius, aut thronus manſionis, vel calix ſeu tegumentum manſionis. Nomen villæ in Ieroſolymæ finibus, ioſue 15 c

חִתִּית Chetæa, Confracta, ſiue formidoloſa: aut Syriace, deſcendens. Ezech. 16 a

חִתִּיּוֹת Chetææ, Idem. p. n. 3. reg. 11 a

כִּידֹן Chidon, Iaculum, vel infortunium, ſiue quaſi iudicans. Nomen loci, 1. para. 13 c

χίος Chium, Aperta, vel apertura. G. Inſula ante Bythiniam: cuius nomen Syra lingua maſticem deſignat, eò quòd ibi maſtix gignitur. hãc aliqui Chiam appellauere, à Chione Nympha Coos, act. 20 c

χλόη Chloe, Familiæ Corinthiorum nomen, 1. corinthiorum 1 b

כְּבָר Chobar, Fortitudo vel potentia, aut quaſi filius, ſiue quaſi puritas, vel quaſi frumentum, aut iam, id eſt quod iam præteriit. Nomen fluuii Babylonis, ezechiel. 1 a

כַּדְכֹּד Chodchod, Iaſpis, aut hydria hydriæ, ezech. 27 c

כְּדָרְלָעֹמֶר Chodorlahomor, Quaſi generatio ſeruitutis, aut quaſi habitatio ſeruitutis, ſiue ſphærula vel rotunditas manipuli. Rex AElamytarum, gene. 14 a

כָּל־חוֹזֶה Cholhoza, Omnis propheta, ſiue omnis videns, aut omne pectus. Nomen viri, Pater Sellon, 2. eſdr. 3 c. 11 a

כּוֹנַנְיָהוּ Chonenias, Præparatio, aut firmitas, vel rectitudo domini. Frater Semei, 2. para. 31 c

חֹרִי Chorræi, Furores, aut libertates, ſeu foramina. Populi gigantes, expulſi à filiis Edom ex monte Seir, gene. 14 a: qui & Horræi, deut. 2 c dicuntur.

χριστός CHRISTVS, Vnctus. G.

כּוּב Chub, Extinguens. Nomen gentis, ezech. 30 a

כּוּן Chun, Præparatio, ſiue placenta: aut Syriace, feneſtra. Nomen vrbis, 1. para. 18 b

כּוּשׁ Chus, AEthiops, aut niger. Filius Cham, gen. 10 a à quo deſcenderunt AEthiopes.

כּוּשַׁן רִשְׁעָתַיִם Chuſan-raſathaím, AEthiops vel nigredo iniquitatum. Nomen regis Meſopotamiæ, iudicum 3 a

חוּשַׁי Chuſai, Senſus, aut feſtinãs, vel ſilens. Amicus Dauid, 2. reg. 15 g. 16 c. 17 a. & 1. para. 27 d

כּוּשִׁי Chuſi, AEthiops, aut niger. Pater Selemiæ patris Nathaniæ patris Iudi, filius Iemini, 2. reg. 18 e. iere. 36 d. Legitur pſal. 7 a Chuſi, cũ legẽdũ ſit Chus.

Chuza. Videns, aut prophetans. D.

C I

קִבְצַיִם Cibſáim, Congregationes. Ciuitas ex tribu Ephráim data Leuitis, ioſue 21 b

κιλικία Cilicia, voluens, vel reuoluta. G. Nomen prouinciæ, iudith 1 c. act. 6 c. 23 g. 27 a. galat. 1 d

קַיִן Cin, Poſſeſſio, vel emptio, ſiue nidus, aut lamentatio. Nomen viri, à quo Cinæi, nume. 24 d

קִינָה Cina, Idem. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 d

קֵינִי Cinæi, Idem. p. n. Nomen populi, gen. 15 d

Cinæus, Idem. ſ. n. nume. 24 d. 1. reg. 15 a. 1. paralip. 2 g

קִינוֹת Cinoth, Lamentationes, quæ & Græce θρῆνοι dicuntur.

קִישׁ Cis, Durus, aut ſtipula, vel cucumerarium. Filius Abiel, pater Saul regis, 1. reg. 9 a. 1. para. 23 c. Filius item Abigabaon, 1. paralip. 8 c. & vocabatur filius Abdai Leuitæ, 2. para. 29 c

קִישׁוֹן Ciſon, Idem. Fluuius qui è monte Tabirio in mare cadit, iudic. 4 a. 3. reg. 18 g. pſal. 82 c

קִטְרוֹן Citron, Aromatizans, vel fumigans, aut colligatio, vel vinculum, ſiue attediati canticum: aut Syriace nodus. Ciuitas in tribu Zabulon, iudicum 1 f

C L

κλαύδη Clauda, Vox fracta, vox flebilis. G. Inſula ſpectãs Cretam, inter meridiem & occidentem. act. 27 c

Claudia, Latinum eſt, 2. timoth. 4 d

Claudius, Idem. Nomen imperatoris Romanorum, act. 11 d. 18 a

Clemens, Latinum eſt, ſignificátque mitẽ, vel modeſtum. philip. 4 b

κλεόπας Cleophas, In Græco Cleopas, & interpretatur gloria omnis, vel omnimoda gloria. G. Nomen alterius viri, qui proficiſcẽs in Emmaũta, CHRISTVM alloquebatur in itinere, luc. 24 c. iohan. 19 e

κλεοπάτρα Cleopatra, Gloria patriæ vel patris. G. Filia Ptolemæi, vxor Alexandri, 1. mach. 10 e

C N

κνίδος Cnidus, Atriplex, genus herbæ purgatiuæ vel laxatiuæ. Inſula oppoſita Aſiæ, 1. macha. 15 d. actorum 27 b

C O

קוֹה Coa, Spes vel congregatio, ſiue linea, aut regula. Nomen inſulæ, 3. reg. 10 d. 2. para. 1 d. Fortaſſe ea eſt quæ κῶς, ſiue Coo dicitur.

κοιλησυρία Cœleſyria, ſiue Cœles ſyria, Curua ſiue depreſſa Syria. G. 1. macha. 3 a. 10 f

קֹהֶלֶת Coheleth, Eccleſiaſtes, vel concionator.

קוֹלָיָה Colaia, Vox domini, aut alleuiatio domini, ſiue torrefactio. Nomen viri, 2. eſd. 11 b

Colia, Idem, Pater Achab, iere. 29 e

Colonia, Latinum eſt, à colendo, id eſt habitando dicta.

κολασσαεῖς Coloſſenſes, Puniti, vel ſupplicio affecti. G.

κολασσαῖς Coloſſis, Punitio vel ſuppliciũ. G. Ciuitas Phrygiæ, quæ eſt in Aſia minore, coloſſ. 1 a

κῶς Coo, Vertex vel ſummitas. Nomen inſulæ, 1. machab. 15 d. Eam puto Hebraice dici קוֹה. Dicitur & Græce κώρ. & κέως quondam, vnde & Plinius admonet dictam fuiſſe Ceam & κόορ.

קָרְבָּן Corban, ſiue Corbana, Donũ vel oblatio. mar. 7 b

קֹרַח Core, Caluus, vel caluitium, ſiue glacies vel gelu. Filius Iſaar filii Caath filii Leui, exod. 6 c. 1. paralip. 6 c, in eodem cap. b dicitur filius Caath. Filius item Hebron ſic vocabatur, 1. paralip. 2 f. Sic & filius Eſau ex Oolibama vxore, gen. 36 a

קֹרֵא Core, 1. para. 9 c. Vbi dicitur, Sellum vero filius Core. & 26 a. & 2. para. 31 c: interpretatur vocans, vel legens, aut perdix. Filius Iemna.

קָרְחִים Coritæ. Idem ſignificat quod קֹרַח. p. n. 1. paralip. 9 c. Heb. Corihæ.

Corites, Idem. ſ. n. 1. para. 9 d

κόρινθος Corinthus, Saturitas, vel ſatietas, aut ornamentũ G. Ciuitas Achaiæ maritima, act. 18 a

κορίνθιοι Corinthii, Saturati, vel ſatiati, aut ornati. G. actorum 18 c

Cornelius, Latinũ eſt, à cornu. Nomen viri, actorum 10 a

Corozaim, Hoc ſecretum, vel hic eſt myſteriũ. D. Nomen vrbis, Matth. 11 c

קוֹץ Cos, Spina, aut æſtas, ſiue tædium, vel vigilia, aut finis. Pater Anob & Soboba, 1. para. 4 b

Coſam, Diuinans. D. Pater Addi, patris Melchi, luc. 3 f

כָּזְבִּי Cozbi, Mendax, aut ceſſans, ſiue quaſi fluens, aut quaſi fluxus. Filia Suri, illa quæ cum Zambri occiſa eſt, Madianitis, num. 25 d

C R

Creſcens, Latinum eſt, à creſcẽdo. Nomen viri, 2. timoth. 4 c

κρήτη Creta, Carnea, vel carnalis. G. Græciæ inſula, 1. machab. 10 f. act. 27 b

κρῆτες Cretenſes, Idem. p. n. G. Tit. 1 c

κρῆτες Cretes, Idem. G. Populi, act. 2 b

Criſpus, Latinum eſt. Princeps ſynagógæ Iudæorum, act. 18 c. 1. corinth. 1 b

C V

כּוּשִׁי Cuſi, Durus, ſiue ſtipula, aut cucumerarium. Filius Abdi filii Maloch, 1. para. 6 d

כּוּתָה Cutha, Combuſtio, ſiue contuſio. Nomen regionis Perſidis, 4. reg. 17 d

Cuthæi, Idem. 4. reg. 17 f

C Y

κυπριάρχης Cypriarches, Princeps Cypri, vel princeps pulchritudinis. G. 2. macha. 12 a

κύπριοι Cyprii, Pulchri. G. act. 11 c

κύπριος Cyprius, Idem. ſ. n. G. act. 4 g

κύπρος Cyprus, Pulchra, vel pulchritudo. G. Nomen inſulæ, 1. mach. 15 d. act. 11 c. 27 a

כֹּפֶר Cyprus, Cantic. 1 c. 4 d. Camphora interpretatur, aroma quoddam ſic vocatum.

κυρίνιος Cyrinus, In Græco Cyrinius, quod interpretatur dominans. Præſes Syriæ, luc. 2 a

כּוֹרֶשׁ Cyrus, Quaſi miſer, vel quaſi hæres, aut vẽter. Rex Perſarum, 1. eſd. 1 a. act. 13 a

קִירָה Cyrene, Paries, ſiue trabes, aut frigiditas, vel occurſus. Nomen ciuitatis Aphricæ, 4. reg. 16 b. act. 2 b

Cyrenæi, Idem. p. n.

Cyrenenſes, Idem. act. 6 c

Cyrenenſis, Idem. ſ. n. act. 13 a

Cyrenæus, Idem. 2. machab. 2 e. matth. 27 d

D

דַּבַּי DAbai, Detrahens, ſiue loquens, aut ſenectus: vel Syriace, fluens.

דָּבְרַת Dabereth, Verbũ, ſiue res, aut apes, vel ſubiectio: aut Syriace, ductrix. Ciuitas quæ de tribu Iſſachar data fuit Leuitis, ioſ. 19 a. 21 c. Ciuitas item refugii, 1. para. 6 g

דְּבִיר Dabir, Oratorium, ſiue verbum, aut res, vel ſubiectio: aut Syriace, ductor. Rex Eglon, ioſue 10 a. Nomen vrbis in tribu Iuda & Simeonis, ioſue 11 d. 21 b. Eſt & altera in tribu Gad, quæ & Cariath-ſepher dicitur, ioſue 15 c: & Cariath-ſenna, ioſue 15 f. iudicum 1 b. In quam confugiebant qui homicidium perpetrarant, 1. para. 6 e

דִּבְרִי Dabri, Oratorium ſiue verbum meum: aut res vel apes ſiue ſubiectio mea: aut Syriace, ductor meus.

דְּדָן Dadan, Mamilla, vel dilectio, aut patruus, vel iudicans. Filius Regma, Gen. 10 a. Filius Ieſan, gene. 25 a. Gens AEthiopiæ in occidente.

דָּגוֹן Dagon, Frumentum vel piſcis. Nomen idóli Philiſthinorum, iudic. 16 f. 1. mach. 10 g

דְּלָיָה Dalaia ſiue Dalaias, Pauper domini ſiue exhauſtio aut ramus domini, vel macilentus. Filius Elioenai filii Naariæ, 1. para. 3 d. Filius Semeiæ, iere. 36 c

דְּלִילָה Dalila, Paupertas vel ſitula eius, aut ramus eius, ſiue exhauriens, aut macilẽta. Nomen mulieris quã amauit Samſon. iudic. 16 a

Dalmanutha, Situla præparata, vel exhauſtio numerata, ſiue macies vel ramus præparatus vel numeratus. D. Nomen regionis, marc. 8 b.

Δαλματία Dalmatia, Lampas fruſtratoria, aut fulgur vanitatis. G. Regio, 2. timoth. 4 b

Δάμαρις Damaris, Vxorcula, id eſt parua vxor. G. Mulier quæ ad prædicationem Pauli, CHRISTO credidit, act. 17 g

Damaſceni, Sanguinis ſacci, vel ſanguinis pocula, aut ſanguis femorum vel incendiorum vel procuratoris, 2. corinth. 11 g

Damaſcenus, Idem. ſ. n.

דַּמֶּשֶׂק Damáſcus, Idem. Filius procuratoris domus Abraham. gen. 15 a. A quo & vrbs Syriæ inſignis, vt Hieronymus tradit, iſa. 7 b. 10 b. 3. reg. 11 e

דּוּמֶשֶׂק Damaſcus, 4. reg. 16 b. Similitudo incendii, aut oſculi vel poculi, ſiue ſacci, aut ſimilis femori, vel tacitum oſculum aut poculum. Heb. Dumeſec. Licet exemplaria quædam Hebraica legant דַּמֶּשֶׂק

דִּמְנָה Damna, Sterquilinium, aut cruẽtatio, vel taciturnitas, aut ſimilitudo noſtra. Ciuitas in terra Zabulon data Leuitis, ioſue 21 c

דָּן Dan, Iudicans, ſiue iudicium. Nomen loci, gene. 14 c. Filius item quintus Iacob ex Bala ancilla Rachel vxoris ſuæ, gene. 30 a. Eſt & nomen vrbis, quæ & Lais & Leſem dicebatur, iudic. 18 c

דָּנִיאֵל Daniel, Iudicium dei. Nomen prophetæ, quem præpoſitus eunuchorum Nabuchodonoſor, vocauit Baltaſſar, danie. 1 b. Filius item ſecundus Dauid ex Abigáil Carmelitide, 1. para. 3 a

דַּנָּה Danna, Iudicium, vel iudicans: aut Syriace, iſta. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 f

דָּפְקָה Daphca, Pulſatio, ſiue impulſio. Nomen loci in quem venerunt filii Iſrael à deſerto Sin, nume. 33 b

δάφνη Daphne, Laurus. G.

Daphnim, nume. 34 c: vbi dicitur, fontem Daphnim. non eſt in Hebræo.

דֶּרַע Dara, Generatio ſiue habitatio paſtoris aut ſocietatis ſiue iniquitatis: vel Syriace, brachium. Filius Zaræ filii Iudæ, 1. para. 2 a

דַּרְקוֹן Darcon, Generationis vel habitationis poſſeſſio vel emptio: aut Syriace, draco. Nomen viri, 1. eſdr. 2 c

דָּרְיָוֶשׁ Darius, Requirens, aut inquirens. Rex Medorum, danie. 5 g. 1. eſdr. 4 b

דַּרְמֶשֶׂק Darmaſcus, Generationis aut habitationis procuratio, aut generatio vel habitatio incendii vel procuratoris, 1. para. 18 b. 2. paralip. 16 a. 24 f. 28 a.

דָּתָן Dathan, Ritus, aut lex. Filius Eliab, numeri 16 a. deuter. 11 a

Datheman, Legis præparatio, vel legis munus. D. Nomen vrbis, 1. machab. 5 a

דָּוִד Dauid, Dilectus. Filius Iſai, 1. reg. 17 b. 1. paralip. 2 b

D E

דַּבֶּשֶׁת Debbáſſeth, Melliflua, aut infamiam apponens. Nomen ciuitatis terminus Zabuloniæ tribus, ioſue 19 a

דְּבֵלִים Dabelláim, Palatæ, id eſt, maſſæ ex ficibus compactæ, maſſæ ficuum ſiccarum, caricæ.

דְּבֹרָה Debera, Oratorium, ſiue verbum, aut res, vel apes, aut ſubiectio: vel Syriace, ductrix. Nomen loci, ioſue 15 b

דִּבְלָתָה Deblátha, Palata, id eſt maſſa ficuum ſiccarum, aut maſſa de ficibus cõpacta. Ciuitas eſt apud Ezechielẽ, quã ego plane רִבְלָתָה eſſe credo. nã ſimilitudo literarũ ר & ד ſæpenumero multis imponit, propterea

quòd hæ paruo admodum apice inter ſe diſtent.

Deblathaim, Idem. p. n. Nomen ciuitatis in terra Moab, iere. 48 d

דְּבֹרָה Debora, Apes, vel verbum, aut res, ſiue ſubiectio: vel Syriace, ductrix. Nutrix Rebeccæ, gene. 35 b. Vxor item Lapidoth prophetæ, iudic. 4 a

Δεκάπολις Decapolis, Decem ciuitatum, ſ. regio. G. Nomen ciuitatis, marc. 5 b

דִּקְלָה Decla, Comminutio eius: vel Syriace, palma, illa ſcilicet quæ eſt arbor. Filius Iectan, gene. 10 d

דְּדָן Dedan, Mamilla, vel dilectio earum: aut patruus, vel iudicans. Nomen vrbis, iere. 25 e

דְּדָנִים Dedanim, Idem. p. n. Filii Dedan, iſa. 21 d

דִּלְעָן Delean, Pauper afflictus, ſiue pauperis reſponſio vel canticum, aut exhauſta ſiue macilēta afflictio vel reſponſio: vel ex Hebræo & Syro, Pauper ouis. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 e

דַּלְפוֹן Delphon, Stillicidiū aut pauperem reſpiciens, ſiue exhauſtum vel macilentum reſpiciens. Filius Aman filii Amadatha, eſth. 9 b

Δῆλος Delos, Manifeſtata, vel oſtenſa. G. Nomen inſulæ, 1. Macha. 15 d

Δημᾶς Demas, Popularis, vel plebeius, aut pinguis. G. Nomen viri, coloſſ. 4 d. 2. timoth. 4 c

Δημήτριος Demetrius, Cerealis à Cerere, quam gētiles deam frumenti putabāt. Seleuci filius, 1. mach. 7 a. Nomen etiam argentarii cuiuſdam, act. 19 e

Δημοφῶν Demophon, Populi interfector, aut populi cædes. G. Nomen viri, 2. macha. 12 a

דִּנְהָבָה Denába, Iudicium eius in ea, aut iudiciū præbens. Vrbs eſt in Edom, in qua regnauit Bela, gene. 36 c

Δέρβη Derben, Circunſepta, vel vallata. G. Nomen ciuitatis Lycaoniæ, act. 14 a

Δερβαῖος Derbeus, Circunſeptus, vel vallatus. G. act. 20 a

Deſſau, Pinguedo, aut cinis. D. Nomen caſtelli, 2. macha. 14 c

D I

Διάβολος Diabolus, Criminator ſiue calumniator, aut accuſator. G. 1. mach. 1 e. luc. 8 b. iohan. 6 g

רֶשֶׁף Diabolus, Habacuc 3 a, in Hebræo eſt Reſeph, & interpretatur volucris ſiue flamma, vel lampas, vel ſagitta.

Diana, Latinum eſt: & dicta eſt à die, eo quòd habeat lucem æmulam diei. Nam luna hoc nomine appellatur. Nomen deæ quam colebant Epheſii, act. 19 e g

דִּיבוֹן Dibon, Abundans filius, aut abundantia intelligentiæ vel ædificationis: aut Syriace fluxus. Nomen excelſi Moabitarum, vbi colebantur idola, iſa. 15 a. nume. 21 f. iere. 48 d

דִּימוֹן Dibon, iſa. 15 d, vbi legitur, Quia aquæ Dibon repletæ ſunt ſanguine. Ponam enim ſuper Dibon &c. in Hebræo habetur, Dimon, & interpretatur ſanguinolēta, ſiue ſterquilinium. Ciuitas in tribu Gad ſita.

דִּיבוֹן גָּד Dibon-gad, Abundantia filii fœlicis, aut abundātia intellectus vel ædificationis fœlicis, ſiue abundantia filii accincti. Nomē loci, in quo filii Iſrael fixêre tentoria profecti de Oboth, nume. 33 f

דִּבְרֵי הַיָּמִים Dibre-haiamim, Verba dierum. Græce autem vocatur hic liber, παραλειπομένων, id eſt relictorū, quòd in eo libro ea maxime tractentur, quæ in libris Regū relicta ſunt.

Δίδυμος Didymus, Geminus, vel gemellus, ille ſcilicet qui cum alio, vno & eodem partu naſcitur. G. Sic dicebatur Thomas apoſtolus, iohan. 11 b. 20 f

Dieui, De generatione, aut exiſtentes. Syrum eſt. דִּהְוָא

Dilaiáu, Pauper domini, ſiue exhauſtio vel ramus domini, aut macilentus. Nomen viri, 1. para. 24 c דְּלָיָהוּ

Dimona, Sterquiliniū, ſiue coaceruatio, aut abundans numerus vel munus. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 d דִּימוֹנָה

Dina, Iudicium, vel iudicans: aut Syriace, iſta. Filia Iacob ex Lia vxore, gene. 30 c דִּינָה

Dinæi, Iudices, ſiue iudicia. Nomen populi, 1. eſdr. 4 b דִּינָיֵא

Dionyſius, Diuinitus ſtimulatus vel compunctus. G. Vir Athenienſis, prædicāte Paulo ad fidem CHRISTI conuerſus, act. 17 g Διονύσιος

Dioſcorus, Diuina ſaturitas, vel diuinum ornamētum. G. Nomen menſis, 2. mach. 11 d Διόσκορος

Diotrephes, A Ioue nutritus. G. Vir peſſimus, vt teſtatur Iohannes in tertia ſua epiſtola. Διοτρεφής

Diſan, Trituratio, ſiue pinguedo, vel cinis, aut abundans dens vel ebur. Filius Seir Horræi, gen. 36 c דִּישָׁן

Diſon, Trituratio, ſiue pinguedo, vel cinis. Filius Seir Horræi, gene. 36 c. Filius item Anæ filii Sebeon, Ibidem. דִּישׁוֹן

Dithalaſſum, Duo maria, ſiue diuerſa maria: quod in nauigatione, vix ſine periculo euenire ſolet. G., act. 27 g Διθάλασσον

D O

Doch, Commotus, ſiue impulſus, aut comminutus. D.

Dodau, Dilectio, aut mamilla eius, vel patruus eius. Nomen viri, 2. para. 20 g דּוֹדָוָהוּ

Dodanim, Dilecti vel patruelis ſomnus, aut mamilla dormientis. Filius Iauan, gene. 10 a. à quo Rhodii. דֹּדָנִים

Dodanim, 1. paralip. 1 a, Imperantes ſiue deſcendentes: aut imperantis vel deſcendētis ſomnus. Heb. Rodanim. Filius Iauan: qui geneſis, 10 a dicitur Dodanim. רוֹדָנִים

Doeg, Solicitus, ſiue anxius, aut piſcator. Vnus ex paſtoribus Saulis. 1. reg. 21 b דֹּאֵג

Dommim, Sanguinei, aut ſilentes, vel ſimiles: vel Syriace, pecuniæ. Nomen regionis, 1. reg. 17 a דַּמִּים

Dor, Generatio, vel habitatio. Nomen prouinciæ, ioſue 11 a. iudic. 1 f. Eſt & nomen ciuitatis in tribu Manaſſe, ioſue 17 c. 1. para. 7 f. Maritima ciuitas: quæ deinceps ab Herode inſtaurata, Cæſarea in honorem Cæſaris appellata eſt. דּוֹר vel דֹּאר

Doram, Generatio, vel habitatio populi. D. Nomen loci, 1. mach. 15 e

Dorcas, Caprea, vel damula. G. Nomen mulieris quæ & Tabitha Syriace dicebatur, act. 9 g Δορκάς

Dorda, Habitaculum ſcientiæ, vel generatio ſcientiæ. Filius Maol, 3. reg. 4 d דַּרְדַּע

Dorimini, Generatio, vel habitatio dexteræ. D.

Dorix, Rapidus, aut velox. D. eccleſiaſtici, 24 d

Doſitheus, Deodatus. G. Nomen ducis, 2. macha. 12 c Δοσίθεος

Dothain, Ritus aut lex. Nomen loci, gene. 37 d. 4. reg. 6 c דֹּתָיְן vel דֹּתָן

D R

Druſilla, Rore conſperſa. G. Vxor Fœlicis præſidis Iudææ, act. 24 f Δρουσίλλα

D V

Dudia, Dilectus aut patruus meus. Nomen viri, 1. para. 27 a דּוֹדַי

Duel, Cognoſcite deū, aut ſcientia dei. Pater Eliaſaph principis tribus Gad, numē. 1 b דְּעוּאֵל

דוּמָה Duma, Silentium, vel ſimilitudo. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, iſa. 21 c. Filius Iſmahelis, gen. 25 b

דּוּרָא Dura, Generatio, vel habitatio, aut pyra ſcilicet ignis. Nomen campi, dani. 3 a

E

עֵיבָל EBal, Aceruus vetuſtatis, aut aceruus defluens. Filius Sobal filii Seir, gen. 36 c

E C

הַקָּטָן Eccetan, Paruus, ſiue minimus. Nomen viri, 1. eſdræ. 8 b

ἐκκλησιαστής Eccleſiaſtes, Concionator, vel congregans. Hebraice קֹהֶלֶת Cohéleth, id eſt concionator.

Ecbathana, Frater mortis. D. Nomen regionis, 2. Macha. 9 a

אַחְמְתָא Ecbathanis, Idem. Heb. Echmatha. Metropolis maioris Mediæ, à Seleuco, vt inquit Volaterranus lib. XII, ſeu vt authori hiſtoriæ Iudith 1 a placet, ab Arphaxato Medo condita, vbi reges eo quòd frigida ſit, æſtiuare ſolēt. Hæc Ptolemæo lib. VI, ἀχβάτανα, Stephano vero interdum ἀγβάτανα, interdum ἐχβάτανα dicitur, 1. eſd. 6 a

אֲחִיָּה Echaia, Frater domini. Nomen viri, 2. eſd. 10 a

אֵחִי Echi, Frater meus. Filius Beniamin, gen. 46 c: qui 1. para. 8 a Rapha dicitur.

E D

אִדּוֹ Eddo, Vapor, aut nubes, vel interitus eius. Nomen viri, 1. eſd. 8 c

אֲדָמָה Edema, Terra, aut rufa, ſiue ſanguinea. Nomen ciuitatis, ioſue 19 c

עֵדֶן Eden, Voluptas ſiue deliciæ: aut Syriace, tempus. Orientalis regio, iſa. 37 c. 4. reg. 19 c. Eſt & nomen proprium viri, 2. para. 29 c

עֵדֶר Eder, Grex, ſiue defectio, vel priuatio. Nomen ciuitatis, ioſ. 15 d. Filius Muſi, filii Merari, 1. par. 23 c

הֲדַסָּה Ediſſa, Myrtus: aut Syriace, lætitia. Nomen mulieris, quæ & Eſther, eſth. 2 b

עַדְנָא Edna, ſiue Ednas, Voluptas: aut Syriace, tempus. Nomen viri, 1. eſd. 10 d

עַדְנָה Edna, 1. para. 12 d, A Eterna requies, ſiue teſtimonium quietis. Princeps militum in Manaſſe.

אֱדוֹם Edom, Rufus, ſiue terrenus, aut ſanguineus. Sic cognominatus fuit Eſau, gen. 25 d. 36 a. Nomen regionis, quæ & Idumæa, 3. reg. 11 c. iſa. 34 b

אָדָם Edom, ioſ. 3 d. Homo, ſiue rufus, aut terrenus, vel ſanguineus. Heb. Adam. & eſt nomen vrbis.

אֶדְרֶעִי Edrai, Fortitudinis vel magnitudinis aceruus aut nubes ſiue interitus iniqui aut ſocii vel paſtoris ſiue cōfractionis. Ciuitas regni Og in Baſan, deu. 1 a. 2 b ioſue 19 c

E G

חַגָּא Egeus, Meditatio, ſiue loquela, vel gemitus, aut ablatio.

עֶגְלָה Egla, Vitula, aut currus, ſiue rotunda. Vxor Dauid, 2. reg. 3 a. 1. para. 3 a

עֶגְלוֹן Eglon, Vitulus, aut currus, ſiue rotūdus. Nomen vrbis, cuius rex fuit Dabir, ioſ. 10 a, 15 e. Nomen regis Moab, iudicum 3 b

E L

אֵלָה vel אֵלָא Ela, Ilex vel quercus, ſiue fortitudo: aut maledictio, vel iuramentum, ſcilicet imprecationis: aut Syriace, deus. Nomen ducis in Edom, gen. 36 d. Pater Oſee prophetæ, 4. regum 15 f. Filius Caleb filii Iephone, 1. par. 4 c. Pater Semei præfecti in Beniamin, 3. reg. 4 b. Filius Ozi, 1. para. 9 b. Filius Baaſa regis Iſrael, 3. reg. 16 b c

Elad, Dei æternitas, vel dei teſtimonium, aut dei præda. Filius Suthalæ filii Zabab, 1. para. 7 d אֶלְעָד

Elada, Dei cœtus vel congregatio, aut dei æternitas ſiue teſtimonium, vel dei præda. Filius Tahath, filii Bared filii Suthalæ filii Ephraim, 1. para. 7 d אֶלְעָדָה

Elai, Fortis, vel deus meus. D. iudith 8 a

Elaſa, Dei factura. Filius Helles filii Azariæ filii Iehu, 1. para. 2 e. Filius Rapha filii Banaa, 1. par. 8 d Filius Saphan, iere. 29 a. 1. eſd. 10 c אֶלְעָשָׂה

Elath, Cerua, ſiue fortitudo: aut ilex vel quercus. Nomen ciuitatis regni Edom ad mare rubrum, vnde ex AEgypto Indiam verſus, & inde ad AEgyptū nauigatur, deu. 2 b. Hæc dicitur Aila in 4 regum 14 f. 16 a: eamque ædificauit Azarias. אֵילַת

Elcana, Deus zelotes, aut dei poſſeſſio, vel dei calamus, ſiue deus nidus eius. Filius Core filii Iſaar, filii Caath, exod. 6 d. Filius item Ieroboam, 1. reg. 1 a, 1. para. 12 a. Filius Aſir, 2. para. 6 b. 28 a אֶלְקָנָה

Elceſæus, Dei durities, vel ſerotinus. Viculi Nomē in Galilæa, vnde Nahum propheta, nahum 1 a אֶלְקֹשִׁי

Eldaa, Dei ſciētia, aut dei cognitio. Filius Madian filii Abrahæ, gen. 25 a אֶלְדָּעָה

Eldad, Dei dilectio aut dilectus. Nomen viri, ſuper quem requieuit ſpiritus domini in caſtris, num. 11 f אֶלְדָּד

Eleale, Dei aſcenſio, ſiue dei holocauſtum. Ciuitas Amorrhæorum in Galaaditide regione, tribui Iudæ adſcripta, iſa. 15 b. quam ædificauerunt filii Ruben, nume. 32 g אֶלְעָלֵה

Eleazar, Dei adiutorium, ſiue dei atrium. Filius Aaron filii Amram filii Caath filii Leui, exod. 6 d 1. para. 6 a אֶלְעָזָר

Eleazarus, Idem. Filius Matathiæ, filii Iohannis, 1. mach. 2 a. Pater item Phinees filius Moſollamiæ, 1. para. 9 d

Electa, Latinum eſt, & græce idem ſignificat. Mulier ad quam ſcribit Iohannes, 2. iohan.

Elehanan, Dei gratia, ſiue dei miſericordia, aut dei donum. Nomen viri, 2. reg. 23 d. 1. para. 11 f אֶלְחָנָן

Eleph, Mille, ſiue doctrina, aut bos, vel dux. Vrbs in tribu Beniamin, ioſ. 18 d אֶלֶף

Eleutherus, Liber, vel ingenuus. G. Nomen fluuii, 1. mach. 11 a ἐλεύθερος

Eli, Deus meus. matth. 27 e אֵלִי

Elia, Deus dominus, aut fortis dominus. Filius Ieroam, 1. para. 8 c. 1. eſd. 10 d אֵלִיָּה

Eliab, Deus meus pater, ſiue deus patris. Filius Phallu filii Ruben, nume. 26 a. Primogenitus filiorum Iſai patris Dauid, 1. reg. 17 b. 1. par. 2 b. Filius etiam Helon, princeps tribus ſuæ Zabulon, num. 1 a אֱלִיאָב

Eliacim, Dei reſurrectio aut affirmatio, ſiue deus reſurrectionis vel firmitatis: aut deus vindicans. Filius Helciæ, iſa. 22 f. 4. reg. 18 d. præpoſitus domus regis Ezechiæ. Filius item Ioſiæ regis, à Pharaone Nechao Ioacim appellatus, 4. re. 23 g. Pater Iona, lu. 3 f אֶלְיָקִים

Eliada, Dei ſcientia, vel dei cognitio. Pater Razon, 3. Reg. 11 c. Filius Dauid, 2. reg. 5 c. 1. par. 3 b אֶלְיָדָע

Eliam, Dei populus, aut deus populi. Filius Achitophel, 2. reg. 23 d אֱלִיעָם

Elias, Deus dominus, aut fortis dominus. Nomen prophetæ, 3. reg. 17 a אֵלִיָּהוּ

Eliaſaph, Deus augens, vel deus augmentationis, aut deus finiens. Filius Duel, princeps tribus ſuæ Gad. nume. 1 b אֶלְיָסָף

Eliaſib, Deus conuerſionis, aut dei ſeſſio vel habitatio, ſiue dei inſufflatio. Filius Elioenai filii Naariæ, אֶלְיָשִׁיב

1.para.3 d.24 b.2.eſd.10 a

אליאתה Eliatha, Deus meus tu, aut deus meus venit. Nomen viri, 1.para.25 b

אליקא Elica, Dei pelicanus, aut fortis vomitus. Nomen viri, 2.reg.23 d

Ἠλικοι Elici, Nigri, aut circunuoluti, vel retorti. G.

אלידד Elidad, Dei dilectus, vel dei dilectio. Filius Chaſelon, princeps tribus Beniamin, nume. 34 d

אליאל Eliel, Deus meus deus, vel dei fortitudo, ſiue dei potentia. Filius Thohu, 1.para.6 c.8 b. Mahumites, 1.para.11 g.2.para.31 c

אליעזר Eliézer, Dei adiutorium, ſiue dei atrium. Nomen filii procuratoris domus Abraham, gen.15 a. Filius item Moſis, exod.18 a.1.para.23 b. Filius etiam Bechor filii Beniamin filii Iacob, 1.para.7 b. Filius Iorim, luc.3 f

אליחרף Elihóreph, Dei hyems, aut deus iuuẽtutis, ſiue forte opprobriũ: aut ex Hebræo & Syro, deus acuminis. Filius Siſa princeps exercitus Salomonis, 3.reg.4 a

אילם Elim, Arietes, aut fortes, vel cerui, ſiue valles. Nomen ciuitatis Moabitarum non procul à limite: ad quam peruenerunt filii Iſrael profecti de Mara, exo. 16 d.nume.33 b. Eſt & nomen putei, iſa.15 d, aut nomen ciuitatis, & debet legi, Beerelim.

אלימלך Elimélech, Deus meus rex, aut dei conſilium. Nomen Beth-lehemitæ cuiuſdam, maritus Noemi, ruth.1 a

אליועיני Elioenai, Ad ipſum oculi mei, ſiue ad ipſum fontes mei, aut ad ipſum afflictio vel paupertas. Filius Naariæ filii Semeiæ filii Secheniæ, 1.para.3 d.4 f. Filius item Bechor filii Beniamin filii Iacob, 1. paralip.7 b.8 b

אליהועיני Elioenái, 1.para.26 a.eſd.8 a. Ad dominum oculi mei, aut deus ipſe oculorum meorum.

אליפל Eliphal, Dei miraculũ, vel dei iudicium. Filius Vr, 1.para.11 g

אליפלט Eliphálet, Deus liberationis, ſiue deus expellens. Filius Dauid, 2.reg.5 c: qui 1.para.3 b.14 b dicitur Eliphélet. Eſt & filius Eſec, 1.para.8 d

אליפלהו Eliphalũ, Deus mirabilis, ſiue deus iudicii. Nomẽ ſacerdotis, 1.para.15 b

אליפז Eliphaz, Dei niſus vel conatus, aut dei obrizum. Filius Eſau ex Ada vxore, gen.36 a

אליפלט Eliphélet, Deus liberationis, ſiue deus meus expellens. Filius Aaſbai, 2.reg.23 d. Filius item Dauid, 1.para.3 b: qui 2.reg.5 c dicitur Eliphálet.

אלישה Eliſa, Deus eſt: aut dei agnus, ſiue deus cõmodans. Filius Iauan, gen.10 a. Ab hoc AEoles ſiue Inſulæ Ionii maris, ezech.27 a

אלישבע Eliſabeth, Deus iuramenti, vel ſaturitatis, ſiue dei ſeptenarium. Vxor Aaron filia Aminadab, exod.6 d Vxor item Zachariæ, mater Iohãnis Baptiſtæ, lu.1 a

אליצפן Eliſaphan, Deus aquilonis, ſiue deus abſconditus, aut deus ſpeculator. Filius Oziel filii Caath filii Leui, exod.6 c. Filius item Pharnach, nume.34 d

אלישפט Eliſaphat, Deus iudicans.

אלישמע Eliſama, Deus exauditionis, ſiue dei exauditio. Filius Ammiud, princeps tribus ſuæ Ephráim, nume. 1 a.1.para.7 f. Filius item Dauid, 1.para.3 b.14 b: qui 2.reg.5 c dicitur Eliſúa. Pater Nathaniæ, 4.re. 25 g. Sic nominabatur filius Icania filii Sellum filii Siſamoi, 1.para.2 e

אלישע Eliſeus, Dei ſalus, vel deus ſaluans. Nomen prophetæ filii Saphat, 3.reg.19 c.4.reg.3 b.luc.4 e

אלישוע Eliſua, Idem. Filius Dauid, 2.reg.5 c: qui Eliſama, 1.para.3 b dicitur.

Eliſur, Dei fortitudo, ſiue dei petra, aut dei plaſmatio vel colligatio. Filius Sedeur, princeps tribus ſuæ Ruben, nume.1 a אליצור

Eliu, Deus meus ipſe, aut fortitudo ipſius. Filius Ieroham patris Elcana, 1.reg.1 a. Nomen principis militiæ, 1.para.12 d.26 a.27 c אליהוא

Eliud, De⁹ laudis, ſiue deus cõfeſſionis, aut dei laus vel confeſſio. D. Filius Achim filii Sadoc, matth.1 b

Ellada. Græcia. G. Ἑλλάς

Elle-haddebarim, Hæc ſunt verba. ſic incipit quint⁹ liber legis, qui Græce Δευτερονόμιος, id eſt, ſecũdaria lex dicitur, etiã ab ipſo Moſe, deu.17 d. שנה התורה. non quòd alia ſit quàm ea quæ in monte Sinai data eſt, ſed quòd denuo repetita ſit nouo pacto per miniſterium Moſis, coram iis qui priorem in monte Sinai non audierant. אלה הדברים

Ellel, Laudans, ſiue lucifer, aut ſtultitia. Pater Abdon iudicis in Iſrael, iudi.12 d הלל

Elmadan, Deus mẽſuræ eorum, vel deus indumenti eorum. D.

Elmélech, Dei regnum, vel dei conſilium. Nomen ciuitatis in tribu Aſer, ioſue 19 b אלמלך

Elmodad, Dei menſura, aut atrium dilecti. Filius Iectan, geneſis 10 d אלמודד

Elnaem, Dei pulchritudo, ſiue deus monens eos. Pater Ioſaia & Ieribai, 1.para.11 g אלנעם

Elnathan, Deus dedit, ſiue dei donũ. Filius Achobor, iere.26 g. Pater Noeſta matris Ioachin filii Ioacim, 4.reg.24 b אלנתן

Elon, Ilex, vel quercus, aut fortis. Filius Zabulon, gene.46 b. Iudex Iſraelitici populi, iudic.12 d. Nomen ciuitatis in tribu Nephthali, ioſue 19 c.3.reg. 4 a. Tale fuit nomen patri Baſemath & Ada vxorum Eſau, gene.26 g.36 a אילון

Elonitæ, Idem. p.n. nume.26 c

Elphàal, Dei opus, vel dei operatio, Filius Mehuſim, 1.para.8 b אלפעל

Elthece, Ex Hebræo & Syro, dei theca vel capſa. Nomen ciuitatis in tribu Dan, ioſue 19 c: quæ ioſ.21 b Eltheco dicitur. אלתקה

Eltheco, Idem. Nomen ciuitatis, ioſue 21 b: quæ ioſue 19 c dicitur Elthece.

Elthecon, Dei correctio, ſiue dei præparatio. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 g אלתקן

El-tholad, Dei generatio. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 e in tribu Simeon, ioſue 19 a אלתולד

Elul, Vlulatus, ſiue pernoctatio. Nomen ſextæ lunationis, partim Auguſto, partim Septembri reſpondentis, 1. Mach.14 d אלול

Eluzai, Dei fortitudo. Nomen viri, 1.para.12 a אלעוזי

Elymaida, Panicea, à Panico, quod eſt genus ſeminis. G. Nomen ciuitatis, 1.mach.6 a Ἐλυμαΐς

Elymas, Magus, ſiue corruptor, vel pernicioſus. G. Nomen magi, act.13 b Ἐλύμας

Elzabad, Dei dotatio. Nomen principis, 1.parali. 12 b.26 a אלזבד

E M

Emalchuel, Rex deus, aut regnum dei, vel nuntius dei. D. Nomen viri, 1.mach.11 d

Eman, Multus, aut tumultuans: vel Syriace, fidelis. Filius Zaræ filii Iuda, 1.para.2 a הימן

Emath, Ira vel indignatio, aut calor, ſiue murus, aut vter, vel lagena. Nomen ciuitatis, iſa.10 b.11 c 4.reg.14 g.18 g: quæ aliàs Antiochia, Cilicia, Taurus, Armenia dicitur. חמת

Emath, Nehem.12 c. interpretatur centum. Heb. מאה

Meah. Nomen turris.

אֵמֶר Emer, Dicens, vel loquens, ſiue exaltatio: aut Syriace, agnus. Nomen loci, 1. eſd. 2 c

אֵמִים Emim, Timores, aut terribiles, vel populi ſiue inſula aquarum. Gigantes quos expulerunt Moabitæ à terra ipſorum, deuter. 2 c. In gene. 14 a non eſt proprium nomen, ſed vertendũ terribiles vel horrendos, quod fecit Chaldaicus interpres, ſic etiam transferendum eſſe dicit Hieronymus in quæſtionibus ſuis Hebraicis in Geneſin. licet L X X ἰμμαῖους trãſtulerint. Puto tamẽ populos eſſe Rapháim, à Moabitis Emim dictos, ab Ammonitis vero, Zomzommim, deu. 2 c d

עִמָּנוּאֵל Emmanúel, Nobiſcum deus. Iſa. 7 b. Matth. 1 c.

Emmaus, Timens conſilium, vel matris augentis conſilium, ſeu populus abiectus. D. Nomen caſtelli diſtantis ab Ieruſalem ſtadiis 60, luc. 24 b

אִמֵּר Emmer, Dicens, ſiue loquens, vel exaltatio: aut Syriace, agnus. Pater Phaſhur ſacerdotis, ier. 20 a. 1. eſdræ 2 b. Pater item Moſollamith, 1. par. 9 b. 24 b

E N

עֲנָק Enac, Gygas, aut torques, vel monile, ſiue oneratus. Gigantes, nume. 13 d. quos expulerunt Chananæi, deut. 2 b

Enacim, Idem. p. n.

עֵין־עֶגְלַיִם En-agallim, Fons ſiue oculus vitulorum, vel curruum aut rotunditatũ. Nomen vici in principio maris mortui, ezech. 47 b

עֵינָם Enaim, Fons vel oculus eorum. Nomen vrbis, ioſ. 5 c. Heb. Enam.

עֵינָן Enan, Nubes, vel augurium, ſiue fons, aut oculus earum. Nomen villæ ſiue viculi, nume. 34 b. ezech. 48 a. Pater item Ahira principis tribus Nephthali, nume. 1 b

עֵין־חָצוֹר En-haſor, Fons ſiue oculus atrii vel veſtibuli, aut fontis fœnum vel herba. Ciuitas tribus Nephthali, ioſue 19 c

ἐγκαίνια Encænia, Renouatio, vel dedicatio, id eſt feſtũ pro renouatione vel dedicatione templi. G. iohan. 10 e

עֵין־דּוֹר En-dor, Fons ſiue oculus generationis vel habitationis. Nomen ciuitatis, ioſue 17 c. 1. regum 28 a pſal. 82 c

עֵין־גֶּדִי En-gaddi, Fons ſiue oculus hœdi vel fœlicitatis: aut ex Hebræo & Syro, fons ſiue oculus inciſionis, vel ſciſſuræ. Nomen oppidi, vbi fuit mare mortuum, 1. reg. 24 a. ezech. 47 b. cantic. 1 d

עֵין־גַּנִּים En-gannim, Fons hortorum, ſiue oculus protectionum. Nomen ciuitatis, ioſ. 15 c. 19 b

עֵין־חַדָּה En-hada, Oculus acutus vel lætus: aut fons acuminis vel lætitiæ: ſiue ex Syro & Hebræo, fons vel oculus vnus ſiue nouus. Nomen ciuitatis, ioſue 19 b

הִנָּם Ennom, Ecce illi, ſiue diuitiæ eorum: aut decipiẽs vel contriſtans eos. Nomen viri, iere. 7 g

עֵינֹן Enon, Nubes, vel obnubilatio, ſiue fons aut oculus eius, vel augurium. Terminus Damaſci, ezechi. 47 d. iohan. 3 c

אֱנוֹשׁ Enos, Homo vel vir, ſiue oblitus aut deſperatus. Filius Seth, gen. 4 d. luc. 3 g

עֵין־שֶׁמֶשׁ En-ſémes, Fons ſiue oculus ſolis: aut ex Hebræo & Syro, fons ſiue oculus miniſterii vel famulatus. Nomen loci, ioſue 18 c

E P

ἐπαφρᾶς Epaphras, Spumans. G. Viri fidelis nomen, col. 4 c

ἐπαφρόδιτος Epaphroditus, Venuſtus, ſiue iocũdus. G. phil. 2 d

ἐπαίνετος Epænetus, Laudabilis. G. Amicus Pauli, rom. 16 a

עֵיפָה Epha, Laſſus, aut volans: vel Syriace, plicatus vel complicatus. Filius Madian filii Abrahæ, gen. 25 a. Ab eo, Arabia fœlix, deſerta, ſiue petrea, dicta eſt Epha, iſa. 60 a. Fuit & nomen concubinæ Caleb, 1. para. 2 f. Filius Iahaddai, 1. para. 2 f

עֵפֶר Epher, Puluis, ſiue hinnulus, aut plumbum. Filius Madian filii Abrahæ, gen. 25 a. 1. parali. 1 c. Filius Ezra, 1. para. 4 c. 5 d

ἐφέσιοι Epheſii, Deſyderabiles. G. act. 19 g

ἔφεσος Epheſus, Idem. ſ. n. G. Metropolis quondam erat Aſiæ minoris, act. 20 c

אֵיפָה Ephi, Genus eſt menſuræ, ezech. 45 d

אֵפוֹד Ephod, Superhumerale, aut ornamentum, iudic. 7 f. 8 f. 17 b. 1. reg. 2 d. 1. paral. 15 d. Sic vocabatur pater Hamiel, nume. 34 d

עָפְרָה Ephra, Puluerulenta, ſiue plumbea, aut damula. Ciuitas Gedeonis, iudic. 6 b. 8 f

אֶפְרַיִם Ephráim, Frugifer, aut creſcens. Filius ſecundus Ioſeph, gen. 41 g. 1. para. 6 f. Eſt & nomen montis, 1. reg. 9 a

עֶפְרָה Ephráim, 1. reg. 13 d, Puluerulẽta, ſiue plumbea, aut damula. Heb. Ephra.

אֶפְרָתָה Ephrátha, Vbertas, ſiue frugifera, vel creſcens, aut incinerata. Nomẽ vrbis in tribu Iuda, gen. 35 c: quæ gen. 48 b dicitur Beth-lehem. Sic vocabatur altera vxor Caleb, 1. para. 2 c

אֶפְרָתִים Ephrathæi, Vbertates, ſiue frugiferi, aut creſcẽtes, vel incinerati.

אֶפְרָתִי Ephrathæus, Idem. ſ. n. iudicum 12 b. 3. reg. 11 e

חָפְרַע Ephree, Cooperimentum iniqui vel ſocii aut confracti, ſiue portus iniqui vel ſocii aut confracti. Rex AEgypti, iere. 44 g. Heb. Hephree.

אֶפְרַיִם Ephrem, Frugifer, aut creſcens. Nomen ciuitatis, pſal. 77 a. iohan. 11 g. Heb. Ephráim.

עֶפְרוֹן Ephron, Puluis ſiue hinnulus, aut plumbeus. Filius Seor, gen. 23 b: à quo ciuitas in tribu Iuda, 2. paralip. 13 d. 1. mach. 5 e

ἐπικουρεῖοι Epicurei, Adiutores, ſiue auxiliatores. G. act. 18 d

ἐπινίκιον Epinicion, Canticum victoriæ. G.

E R

ἔραστος Eraſtus, Amabilis. G. Miniſter Pauli. act. 19 e. romanorum 16 d. 2. timoth. 4 d

אַרְכְּוָיֵא Erchueni, Longi, aut ſanantes, ſiue maledictio cõbuſtionis. Populi, 1. eſd. 4 b

Erioch, Longus, aut procerus, ſiue ſatietas vel ebrietas tua, aut leo tuus. D. Rex Elicorum, iudith 1 c

E S

אֶשְׁעָן Eſaan, Innixus, vel ſuſtentatus, ſiue ignis afflictionis vel reſponſionis. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 f

Eſaias. Vbique ſcribe Iſaias, aut ſi mauis ex Hebræo Ieſaias. Vide interpretationem in dictione Iſaias.

עֵשָׂו Eſau, Faciens, vel operans, aut tinea eius. Filius Iſaac, gen. 25 c: qui & Edom gene. 36 a dicitur.

אֶשְׁבַּעַל Eſbáal, Ignis idóli, ſiue ignis dominantis aut ſubiicientis vel poſſidentis. Filius Saul, 1. para. 8 d. 9 f

אֶצְבּוֹן Eſbon, Feſtinans intelligere, ſiue feſtinans ædificare. Filius Bale filii Beniamin, 1. para. 7 b

אֶשְׁכֹּל Eſchol, Botrus, ſiue orbatio, aut ignis omnis. Frater Mambre, gen. 14 b. Eſt & nomen fluuii.

עֶזְרָא Eſdras, Adiutor, ſiue atrium. Nomen prophetæ ſacerdotis, 1. eſd. 7 a

Eſdrelon, Adiutorium fortitudinis, vel quercus auxilii. D. Nomen ciuitatis, iudith 1 d

Eſdrin, Adiutorium. D. Nomen viri, 2. mach. 12 f

אֶשְׁבָּן Eſeban, Ignis filii vel ædificantis aut intelligentis. Filius Diſon Horræi, geneſis 36 c

אֶצְבֹּן Eſebon, Feſtinatio filii, aut feſtinatio intelligentis vel ædificantis. Filius Gad filii Iacob, gene. 46 b. Filius item Bela filii Beniamin filii Iacob, 1. para. 7 b

עֵשֶׁק Eſec, Violentia, ſiue calumnia. Frater Aſer filii Elaſa, 1. para. 8 d

אֲצַלְיָהוּ Eſelias, Liberans vel reſeruans dominus, aut prope dominum. Pater Saphan, 2. par. 34 b: qui 4. reg. 22 a Aſalias dicitur.

עֶצֶם Eſem, Os ab oſſe, ſiue fortitudo, aut lignum eorũ, vel conſilium eorum, aut clauſura, ſ. oculorum. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 e

אֵצֶר Eſer, Cellarium, ſiue theſaurus, aut anguſtians. Filius Seir Horræi, gen. 36 c

אַסְפָּתָא Eſpha̓tha, Congregatio ſiue collectio, aut conſummãs vel finiẽs. Filius Aman filii Amada̓tha, eſth. 9 b

אֶשְׁנָה Eſna, Mutatio, vel dormitatio, aut iteratio, vel ſecundatio. Nomen ciuitatis, ioſue 15 f

אַשְׂרִיאֵל Eſriel, Beatitudo dei, aut intuitus fortis, vel greſſus dei. Filius Galaad filii Machir, ioſue 17 a. 1. par. 7 c: qui nume. 26 d dicitur Aſriel.

Eſronitæ, Idem. p. n. nume. 26 a c

אֶשְׁתָּאוֹל Eſthaol, Poſtulãs, aut mulier fortis, vel mulier ſtulta, ſiue ignis laboris. Nomen vrbis in tribu Iuda, ioſue 15 e. & in tribu Dan, 19 c. iudic. 13 d

Eſthaolitæ, Idem. p. n. 1. para. 2 g

אֶשְׁתְּמֹעַ Eſthamo, Exauditio vel mulieris vterus. Nomen ciuitatis, 1. reg. 30 g. 1. para. 4 c

Eſthemo, ſiue Eſthemoa, Idem. Ciuitas quæ Aaronis nepotibus è tribu Iudæ eſt aſſignata, ioſue 21 b 1. para. 6 e

אֶסְתֵּר Eſther, Occulta, ſiue abſcondita, vel demoliens: aut ex Syro & Hebræo, medicinæ exploratio vel contemplatio, aut medicina turturis. Nomen mulieris, quæ & Ediſſa filia Abiha̓il dicta eſt, eſther 2 b

אֶשְׁתּוֹן Eſthon, Vxor eius, aut ignis donũ. Filius Mahir, 1. para. 4 a

E T

עֵיטָם Etam, Auis eorum, ſiue inuolutio eorum, vel calamus eorum: aut Syriace, conſilium eorum. Nomen loci, iudic. 15 b. Nomen ciuitatis, 1. parali. 4 f. Nomen viri, 1. para. 4 a. Iterum ciuitatis nomen cõſtructæ ab Roboam, 2. par. 11 b

אִתַּי Ethai, Robuſtus, ſiue ſignum meum, aut vomer ſiue aduentus. Nomen viri, 2. reg. 15 d: qui & Ithai, 2. reg. 23 d

עַתַּי Ethai, Hora, vel tempus, ſiue paratus. Filius Roboam ex Maacha, 2. para. 11 d

אֵתָם Etham, Fortitudo eorum, aut vomer vel aduentus eorum, ſiue ſignum eorum. Nomen loci, ad quem venerunt filii Iſrael profecti de Socoth, exod. 13 d nume. 33 a

אֵיתָן Ethan, Fortitudo ſiue vomer earum, aut inſulæ donum. Vir quidam ſapiens. Filius Maol, 3. reg. 4 d. Filius Zaræ filii Iuda. 1. paral. 2 a. Filius Cazaiæ, 1. para. 15 b. Filius Zamma filii Semei, 1. para. 6 c. Filius Cuſi filii Abdi, 1. para. 6 d

אֵתָנִים Ethanim, Robuſti, vel fortes, aut munera, ſiue fortitudo maris. Nomen menſis ſeptimi, qui noſtro Septembri reſpondet, 3. reg. 8 a

אֶתְבַּעַל Ethba̓al, Ad idolum, ſiue ad dominantem, vel ad ſubiicientem ſiue ad poſſidentem, aut ſignum ido̓li vel dominantis aut ſubiicientis vel poſſidentis. Nomen regis Sidoniorum, 3 reg. 16 g

אַתִּיקֶיהָא Ethecæ, p. n. ezech. 41 c. Aedificia quædam in atrio templi fundata, ſeu muro templi iuncta. Iudæi angulos vocant & ſtatuas. Beatus Hieronymus in 42 cap. ezech. tranſtulit porticus. Kimhi dicit eſſe generale vocabulum ad cameram & gazophylacium.

אִיתִיאֵל Etheel, Mecum deus, ſiue ſignum dei, aut aduentus vel vomer dei. Nomen viri, 2. eſd. 11 b

עַתַּי Ethi, Hora mea, vel tempus meum. Filius filiæ Seſan ex ſeruo Aegyptio, 1. para. 2 e

עֶתֶר Ether, Oratio ſiue deprecatio. Nomen ciuitatis, ioſue 15 f

עַתַּי Ethi, Hora vel tempus meum. Nomen viri, 1. paralip. 12 b

אֶתְנָן Ethnan, Donum, aut merces vel ſignum filii, aut aduentus filii. Filius Aſhur ex vxore Halaa, 1. paralip. 4 b

E V

εὔβουλος Eubulus, Prudens aut bene conſulens. G. Nomen viri, 2. timoth. 4 d

עַוִּים Euæi, Iniqui, ſiue peruerſi. Populi habitantes ad meridiem, quos expulerunt Cappadoces, deut. 2 c. ioſue 13 a. 4. reg. 17 f

εὐεργέτης Euergetes, Benefactor, ſiue beneficus. G.

אֱוִי Eui, Væ, aut deſyderans, vel deſyderium meum. Rex Madianitarum, nume. 31 a

אֱוִיל מְרֹדַךְ Euil-merodach, Stulti amaritudinem conterens, aut ſtultus amare cõtritus. Rex Babylonis, 4. re. 25 g

εὐμενής Eumenis, Mitis, ſiue beneuolus. G.

εὐνίκη Eunice, Bona victoria. G. Mater Timothei, 2. timoth. 1 b

εὐωδία Euodia, Bonus odor, ſiue bene olens. G. philip. 4 a mulieris nomen.

εὐπάτερος Eupater, Bonus pater. G.

εὐπάτερος Eupator, Idem. G. Filius Antiochi, 1. mach. 6 b

פְּרָת Euphra̓tes, Frugifer, ſiue fructificans, aut creſcẽs. Nomen fluuii, gen. 2 c. deu. 1 b. Heb. Pherath.

εὐπόλεμος Eupolemus, Bene pugnans, vel bonus pugnator. G

εὔτυχος Eutychus, Fœlix, aut bene fortunatus. G. Nomen adoleſcentis, quem ſuſcitauit Paulus, act. 20 b

E Z

חִזְקִיָּה Ezechias, Fortitudo domini, ſiue apprehenſio domini. Rex Iuda filius Achaz, 4. reg. 18 a. 1. para. 3 c Heb. Hezecias.

יְחֶזְקֵאל Ezechiel, Fortitudo dei, ſiue apprehenſio dei. Nomen prophetæ, 1. para. 24 c. ezech. 1 a

יַחֲזִיאֵל Ezechiel, eſd. 8 a. Videns deum. Nomen viri. Heb. Iahaziel.

אָזֶל Ezel, Ambulatio, ſiue viliſicatio, aut ſtillatio. Nomen lapidis, 1. reg. 20 d

עֵזֶר Ezer, Adiutorium, ſiue atrium. Filius Hur primogeniti Ephra̓tha, 1. para. 4 a. Filius item Suthalæ filii Zabad, 1. para. 7 d. 12 b

עֻזִּיאֵל Eziel, Fortitudo dei, ſiue hircus dei. Filius Haraia, 2. eſd. 3 b

עֶזְרָא Ezra, Adiutorium, ſiue atrium. Nomen viri, 1. para. 4 c

אֶזְרָחִי Ezrahites, Indigena, ſiue orientalis, 3. reg. 4 d

עַזְרְאֵל Ezrel, Adiutorium dei, ſiue atrium dei. Nomen viri, 1. eſd. 10 d

עֶזְרִי Ezri, Adiutorium ſiue atrium meum. Nomen viri, iudic. 6 b. 1. para. 27 d

עַזְרִיקָם Ezricam, Auxilium reſurgentis vel vindicantis, ſiue atrium reſurgentis vel vindicantis. Dux domus Achaz, 2. par. 28 a. Filius Naariæ filii Semeiæ, 1. paralip. 3 d. Filius Haſel filii Elaſa, 1. para. 8 d

עַזְרִיאֵל Ezriel, Auxilium dei, ſiue atrium dei. Pater Saraiæ, iere. 36 f. 1. para. 5 d

F

FOElix, Latinum eſt. Præſes fuit Iudææ, act. 24 f

Feſtus, Latinum eſt. Nomen Portii præſidis Palæſthinæ & Iudææ, act. 24 g. 25 a

Fortunatus, Latinum eſt. Nomen viri, 1. cor. 16 c

G

געל GAal, Abiectio, ſiue abominatio. Filius Obed, iudicum 9 g

געש Gaas, Tempeſtas, vel commotio. Nomen montis, ioſ. 24 g. iudic. 2 b. Torrentis nomen, 2. reg. 23 d in monte Ephráim.

גבע Gaba, Collis, ſiue calix. Nomen ciuitatis, iſa. 10 g

Gabaa, Idem. Nomen ciuitatis, ioſue 15 g. 1. reg. 11 b. quam ædificauit Aſa rex Iuda, 3. reg. 15 e. 4. reg. 23 b. 1. para. 2 f. 2. para. 16 c

מגרון Gabaa, 1. reg. 14 a, vbi dicitur, Sub malo granato quæ erat in agro Gabaa: in Hebræo eſt Migron, & interpretatur De gutture, aut timor, ſiue horreū eius.

גבעת Gabaath, Collis, aut calix, ſiue excelſa hora. Nomen oppidi in tribu Beniamin, iſa. 10 g. ioſue 18 d. 2. reg. 23 d

גבעתי Gabaathites, Idem. 1. para. 12 a

גבע Gabae, Collis, aut calix. Nomen ciuitatis, ioſ. 21 b

גבעון Gabaon, Collis, vel calix, aut deorſum, vel eleuatio iniquitatis. Metropolis Heuæorum, ab Ieroſolymis 50 ſtadiis diſtans, ioſue 18 d. iere. 18 a. Hæc è tribu Beniamin filiis Aaron eſt adſcripta, ioſue 21 b

גבעונים Gabaonitæ, Idem. p. n.

Gabaonites, Idem. ſ. n. 2. reg. 21 a

Gabatha, Eminens, vel excelſum. Græce dicitur λιθόστρωτος, id eſt lapidibus ſtratus. & erat locus vel ſtratum lapideum eminens, iohan. 19 c

גבתון Gabathon, Dorſum vel eleuatio eius, aut palpebræ eius, ſiue excelſum donum. Nomen ciuitatis, ioſue 21 b, quæ in 19 c dicitur Gebethon.

גבע Gábee, Collis, aut calix. Nomen ciuitatis, ioſ. 18 d 1. para. 6 e

Gabelus, Terminus, vel limes, aut confinium. D. Nomen viri, tobiæ 1 c

גבר Gaber, Vir, aut virilis vel fortis: aut Syriace, gallus gallinaceus. Filius Suri, 3. reg. 4 b

גבים Gabim, Ciſternæ, aut locuſtæ, ſiue altitudines. Nomen ciuitatis, iſa. 10 g

גבריאל Gabriel, Vir deus vel dei, aut fortitudo dei, vel fortis meus deus. Nomen angeli, dani. 8 e. luc. 1 b

גד Gad, Fœlix, vel accinctus. Filius Iacob ſeptimus, ex Zelpha ancilla Liæ vxoris eius, gen. 30 b. 1. paral. 5 c. Nomen item prophetæ, 1. reg. 22 a

גדל Gaddel, Magnus, ſiue magnitudo, aut fimbria. Nomen viri, 1. eſdr. 2 c

גדי Gaddi, Hœdus, ſiue fœlix, aut accinctus: vel Syriace, inciſus. Filius Suſi, princeps tribus Ioſeph, nume. 13 a. Nomen populi, 1. para. 12 b

Gaddis, Aceruus, vel congeries, ſiue fœlix vel accinctus vir. D. Filius Matathiæ, 1. mach. 2 a

גדי Gadditæ, De Gad, quod interpretatur hœdus ſiue fœlix vel accinctus, ioſue 1 c

גדר Gader, Murus, ſiue maceria, vel ſepes. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 12 d: quæ ioſue 15 e dicitur Gedera, & à Stephano Antiochia, item & Seleucia.

גדרות Gaderoth, Idem. p. n. Nomen vrbis in tribu Iuda, 2. para. 28 c

Gaderothites, Idem. ſ. n. 1. para. 12 a

Gadgad, Fœlicitas fœlicitatis, aut accinctus exercitus. Nomen loci in quo aliquando caſtrametati ſunt filii Iſrael, nume. 33 d. Quæ dictio, deut. 10 b. Hebraice ſcribitur גדגדה, eademque eſt interpretatio. גדגד

Gadi, Hœdus ſiue fœlix, aut accinctus: vel Syriace inciſus. Pater Manahem, 4. reg. 15 c. Eſt & nomen loci, 2. reg. 23 d גדי

Gador, Murus, ſiue maceria, aut ſepes. Nomen loci, 1. para. 4 f גדר

Gaham, Educens eos, ſiue exitus eorum, aut exitus caloris. Filius Nachor ex Roma cōcubina, gen. 22 d גחם

Gáher, Exitus caloris vel iræ. Nomen viri, 1. eſd. 2 c גחר

Galaad, Aceruus teſtimonii. Filius Machir filii Manaſſe filii Ioſeph, nume. 26 d. Pater Iara patris Hari, 1. para. 5 b. Nomen item montis, gene. 31 c d. iere. 8 g, ad dorſum Phœnices & Arabiæ ſiti, collibus Libani iuncti. גלעד

Galaaditæ, Idem. p. n. nume. 26 d

Galaadites, Idem. ſ. n. iudic. 12 c

Galaaditim, Idem. 1. mach. 5 b

Galaaditis, Idem.

Galal, Rota, ſiue reuolutio, aut cōfinium, vel marmor. Nomen viri, 1. para. 9 c גלל

Galalai, Idem. 2. eſd. 12 c

Galatæ, Lactantes, vel lactei. G. γαλάται

Galatia, Lactans, vel lactea. G. Nomen prouinciæ in Aſia, act. 16 b γαλατία

Galgal, Rota, ſiue reuolutio, vel ablatio, aut aceruus acerui, vel reuolutio acerui. Nomē ciuitatis non procul ab Iericho, oſee 9 d. 2. eſd. 12 b גלגל

Galgala, Idem. Nomen loci, ioſue 15 c. 1. reg. 10 b

Galgalis. Idem. ioſue 4 d. 5 c

Galilæa, Volubilis, ſiue volutabilis, aut rota. Nomen prouinciæ, 4. reg. 15 f. matth. 17 d גלילה

Galilæa, ioſue 13 a, Idem. p. n. Heb. Galiloth. גלילות

Galilæi, Volubiles, ſiue volutabiles, aut rotantes. luc. 13 a

Galilæus, Idem. ſ. n.

Gallim, Coaceruantes, ſiue tranſmigrantes, vel reuoluentes, aut diſcooperientes. Nomen viri, 1. reg. 25 g. iſa. 10 g גלים

Gallim, iſa. 15 d, Guttæ, aut gutta maris, ſiue coaceruantes, vel tranſmigrantes: aut reuoluentes. Heb. Agallim. Ciuitas non procul à limite Moabitarum. אגלים

Gallion, Lactans, vel lacteus. G. Procōſul Achaiæ, act. 18 c γαλλίων

Gamaliel, Retributio dei, aut camelus dei, ſiue ablactatus dei. Filius Phadaſſur, princeps tribus ſuæ Manaſſe, nume. 1 a. act. 5 f. Præceptor Pauli, act. 22 a גמליאל

Gamarias, Conſummatio domini, ſiue conſumptio domini. Filius Helciæ, iere. 29 a. Filius item Saphan ſcribæ, iere. 36 c גמריה

Gamul, Retributio, ſiue ablactatio. גמול

Gamzo, Etiam iſte, aut ſcirpus vel iuncus iſte. Nomen vrbis, 2. para. 28 c גמזו

Gareb, Scabies: aut Syriace hydria. Nomen collis, iere. 31 g. Nomen item viri, 2. reg. 23 d. 1. par. 11 g גרב

Garizim, Secures, vel ſciſſores. Nomen montis Samariæ iuxta Galgal, iudic. 9 a. deu. 11 d. 2. mach. 6 a גרזים

Garmi, Oſſeus, vel oſſa, aut peregrinationis aqua: vel Syriace, cauſa mea, 1. para. 4 c גרמי

Gaſpha, Appropinquatio oris, ſiue accedens huc. Nomen loci, 2. eſd. 11 c גשפא

Gatham, Tactus eorum, vel mugitus eorum, aut mugitus perfecti vel ſimplicis. Filius Eliphaz filii Eſau, ex Ada vxore, gen. 36 b געתם

גולן Gaulon, Tranſmigratio eorum, vel reuolutio eorum: aut ex Syro & Hebræo, intus manens. Nomen ciuitatis in Baſan, ioſue 20 c. 1. para. 6 f

עזה Gaza, Fortis, aut capra. Nomen vrbis Palæſthinæ, gene. 10 c. 1. reg. 6 d. act. 8 e

גזבר Gazabar, Theſaurarius. Pater Mithridatis, 1. eſdræ 1 d

גזם Gazam, A Eruca, vel vellus eorũ, aut tranſitus eorum, ſiue tondens eos. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

עזתים Gazæi, Fortes, aut capræ, vel hirci. Nomen populi, ioſue 13 a

Gazenſes, Fortes, aut capræ, vel hirci. D.

גזר Gazer, ſiue Gazera, Præſciſſio, aut diuiſio, vel ſententia. Nomen ciuitatis à Salomone ædificatæ, 3. re. 9 c. ioſue 10 f. 16 a. quæ ex tribu Ephraim data fuit Leuitis, ioſue 21 b. 1. para. 6. 7 f. 14 d

Gazaris, Idem. D. 1. mach. 13 g

Gazophylacium, Vbi gaza, id eſt thezauri templi ſeruabantur, ex Perſico & Græco. luc. 21 a

G E

גבע Geba, Collis, aut calix, ſiue vas. Nomen ciuitatis, de tribu Beniamin, poſteris Aaron datæ, 2. eſdræ 7 d. 11 d

גבל Gebal, Terminus vel limes. Nomen ciuitatis Syriæ, pſal. 82 b. quæ nunc Gibel dicitur.

גבי Gebbai, Dorſum, ſiue eleuatio, aut ciſterna, vel locuſta: vel Syriace, exactor. Nomen viri, 2. eſd. 11 b

גבר Gebbar, Vir, aut virilis, ſiue fortis: vel Syriace, gallus gallinaceus. Nomen viri, 1. eſd. 2 b

גבתון Gebbethon, Dorſum ſiue eleuatio eius, aut palpebræ eius, ſiue excelſum donum. Nomen ciuitatis Leuitis datæ ex tribu Dan, ioſue 19 c: quæ in 21 b dicitur Gabathon. vrbs Philiſthinorum, 3. reg. 15 f

גדל Geddel, Magnus, ſiue magnitudo, aut fimbria. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

גדיאל Geddiel, Hœdus dei, ſiue fœlicitatis deus, aut accinctionis vel expeditionis deus. Filius Sodi, num. 13 a

גדליהו Gedelias, Magnitudo domini, aut fimbria domini. Filius Phaſſur, iere. 38 a

גדעון Gedeon, Conterens vel confringens: aut ex Syro & Hebræo, abſciſſio iniquitatis. Pater Abidan principis tribus Beniamin, nume. 1 a. Filius Ioas, iudex in Iſrael, iudic. 6 b. qui & Ierobaal dictus eſt, iudic. 6 f

גדרה Gedera, Murus, ſiue maceria, aut ſepes. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 e: quæ a Stephano Antiochia, item & Seleucia vocatur.

Gederithes, Idem. 1. para. 27 d

גדרתים Gederothaim, Idem. p. n. Nomen vrbis in tribu Iuda, ioſue 15 e

גדלתי Gedlethi, Magnitudo, aut fimbria. Nomen viri, 1. para. 25 b

גדר Gedor, Murus, ſiue maceria, aut ſepes. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 g. 1. para. 4 c. 12 a. Filius Phanuel, 1. par. 4 a. Filius Abigabaon, 1. par. 8 c

Gehenna, Vallis deceptionis vel triſtitiæ ſiue diuitiarum: aut Syriace, infernus. D. Nomen loci, matthæi. 18 b

גיאהנם Ge-hennom, Vallis decipiens vel contriſtans eos, ſiue vallis diuitiarum ſuarum: aut Syriace, infernus. Nomẽ vallis, ioſue 15 b. tribui Beniamin datæ, 18 c. Interdum ſcriptum reperias Ge-ennom.

גיחון Gehon, Pectus ſiue eductio, aut exitus, ſiue vallis gratiæ vel manſionis. Fluuius qui ẽ paradiſo terreſtri labitur, gene. 2 c. Ioſephus Nilum vocat.

גלבע Gelboe, Reuolutio inueſtigationis vel ſcrutationis, aut aceruus tumoris vel inflationis, aut ex Hebræo & Syro, reuoluens deprecationem. Nomen ciuitatis, 1. reg. 28 a. 31 a. Nomen montis Palæſthinæ, 1. para. 10 a

Gelonites, Exultans, ſiue reuoluens, aut tranſmigrans: aut reuelans vel detegens, 2. reg. 23 d גלוני

Gemalli, Retributio, vel merces, aut ablactatus, vel camelus. Pater Amiel, nume. 13 a גמלי

Gemelli, Vallis ſalinarum, aut nautarum. Sic interpretatur Hieronymus, 2. reg. 8 d. Nomen vallis. גיא־מלח

Genezar, Hortus principis, vel protectio principis. D. Nomen aquæ, 1. mach. 11 g

Genezar, matth. 14 d. In Græco Genezareth: & Hebraice interpretatur hortus aut protectio principis, ſiue hortus vel protectio miniſtrantis. D.

Genezareth, Idem. D. Nomen loci, marc. 6 g

Gennæus, Generoſus. G. Nomen viri, 2. mach. 12 a γενναῖος

Genthon, Hortus vel viridariũ aut protectio eius. Nomen viri, 2. eſd. 10 a גנתון

Genubath, Furtiua, vel furtum, aut protectio, vel hortus filiæ. Filius Addad Idumæi aduerſarii Salomonis, 3. reg. 11 d גנבת

Gera, Ruminatio ſiue peregrinatio, aut certatio, vel conflictus. Filius Beniamin, gene. 46 c: qui 1. paral. 8 a, Ahara dicitur. In 1. para. 8 a dicitur filius Bela filii Beniamin. Pater item Aod, iudic. 3 b. Pater item Semei viri de cognatione domus Saul, 2. reg. 16 b גרא

Gerara, Peregrinatio, vel certatio, aut conflictus. Nomen vrbis, gene. 10 c. 2. para. 14 d גררה

Geraris, Idem. gen. 20 a

Geraſeni, In græco Gergeſeni: & Hebraice interpretatur peregrinationi ſiue conflictui aut ruminationi appropinquantes. D. Nomen ciuitatis quæ eſt vltra Galilæam, matth. 8 d

Geraſeni, Marc. 5 a. luc. 8 d. In Græco, Gadareni: & Hebraice interpretatur ſepti, vel murati. D.

Gergeſæi, Peregrinationi vel conflictui aut ruminationi appropinquantes. Populi, geneſis 15 d גרגשי

Gergeſæus, Idem. ſ. n. Filius Chanáan, gen. 10 c

Gerreni, Incolæ, ſiue peregrini, aut certantes, vel confligentes. D. Populi, 2. mach. 13 e

Gerſam, Aduena ibi, ſiue peregrinus nominatus, Filius Moſis, exod. 2 d. Heb. Gerſom. גרשם

Gerſom, Idem. Filius Moſis, 1. par. 6 e f. 15 a. 23 b qui exod. 2 d Hebraice dicitur Gerſom: licet ibi & aliis aliquot locis corrupte impreſſum ſit Gerſam. Eſt & alius Gerſom de filiis Phinees, 1. eſd. 8 a גרשם

Gerſon, Exilium eius, vel peregrini mutatio. Filius Leui filii Iacob, gen. 46 b. 1. para. 6 a vbi & per ן: & per ם ſcriptum reperitur. גרשון

Gerſonni, Exul: vel peregrini mutatio. Nomen viri, 1. para. 26 c גרשני

Gerſonitæ, Idem. nume. 26 f

Gerſonites, Idem.

Gerze, Securis, ſiue ſciſſor. Nomen pagi, 1. re. 27 c גרזי

Geſan, Appropinquans, aut vallis mutationis ſiue eboris vel ſomni. Filius Iehaddai, 1. para. 2 f גישן

Geſſen, Appropinquatio, vel approximatio. Regio Aegypti, vbi Iacobus patriarcha cum ſuis habitauit liberis, quam nonnulli (vt Hieronymus in Hebraicis quæſtionibus author eſt) Thebaidẽ vocant, gen. 46 c גשן

Geſſur, Vallis aſpectus, aut vallis bouis, ſiue vallis murus, aut pons. Nomen regionis Syriæ, 2. reg. 3 a. 1. para. 2 c. 3 a גשור

Geſſuri, Idem. Regio Syriæ, quæ & Geſſur, deuter. 3 b. ioſue 13 a. 1. reg. 27 c גשורי

Geth, Torcular. Nomen ciuitatis Palæſthinæ à Ro- גת

boam conſtructæ, 2. para. 11 b. Vnde Ionas propheta, 1. reg. 6 d. 17 g. 4. reg. 14 f. Quæ aliâs & Anthedon, item & Agrippia, authore Volaterrano lib. 11 dicitur.

גתימה Getháim, Idem. p. n. Nomen ciuitatis, 2. reg. 4 a

גתתחפר Geth-hépher, Torcular fodiens vel explorans, ſiue torcular confundens aut exprobrans. Nomen loci, ioſue 19 a

גתי Gethæus, Torcular, 2. reg. 6 b

גתים Gethæi, Torcularia. Nomen populi, ioſue 13 a 2. reg. 15 d

גתר Gether, Vallis explorationis vel contemplationis, ſiue torcular explorationis, aut vallis turturis. Filius Aram, gen. 10 d. Ab hoc Acarnanii ſiue Carii (vt refert Hieronymus in quæſt. heb.) originem traxere.

Gether, 1. reg. 30 g. ſcribe Iether, & vide יתיר

גתרמון Geth-remmon, Torcular mali punici, aut torcular excelſum. Nomen ciuitatis. Duæ autem fuerunt, altera data tribui Dan in poſſeſſionem, ioſue 19 c. altera tribui Manaſſe. Ambæ autem Leuitis poſtea aſſignatæ, ioſue 21 b c

Gethſemani, Vallis pinguiſſima, ſiue vallis olei, Scribi debet Geſemani. D. Nomen vallis quæ eſt ad radices montis Olіueti, matth. 26 d. marc. 14 d

גזר Gézer, Præſciſſio, ſiue diuiſio, aut ſententia. Nomen ciuitatis, 2. reg. 5 d

Gezeron, Præſciſſio doloris ſiue fortitudinis, aut diuiſio vel ſententia doloris ſiue fortitudinis. D. Nomen ciuitatis, 1. mach. 4 b

גזוני Gezonites, Tondens, ſiue tranſiens, 1. para. 11 g

גזז Gezez, Tondens, aut vellus, ſiue tranſitus. Filius Caleb, 1. para. 2 f

G I

גבלים Giblii, Termini vel confinia, aut terminus maris. Ciuitas in Phœnicia, ezech. 27 b. 3. reg. 5 d

גדרות Gideroth, Muri, ſiue maceriæ, aut ſepes. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 e

גיחזי Giezi, Vallis viſionis, aut vallis pectoris. Famulus Eliſei, 4. reg. 4 b

גחון Gihon, Pectus, aut eductio, vel exitus, ſiue vallis gratiæ vel manſionis. Fons in occidentali Dauidicæ ciuitatis parte, 3. reg. 1 e. 2. para. 32 f

גלו Gilo, Exultatio, ſiue reuolutio, vel tranſmigratio, aut reuelatio vel detectio. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 f. 2. reg. 15 b

הגלני Gilonites, Exultans, ſiue reuoluens, vel tranſmigrans, aut reuelans, vel detegens, 2. reg. 15 b

גינת Gineth, Hortus vel protectio. Pater Thebni, 3. reg. 16 e

G O

געתה Goátha, Tactus eius, aut mugitus eius. Nomen loci non procul à Ieroſolyma diſtantis, ier. 31 g. Hunc Lyranus Golgoltha eſſe putat.

גוב Gob, Ciſterna, vel locuſta, aut altitudo. Nomen loci, 2. reg. 21 d

גדליהו Godolias, Magnitudo domini, aut fimbria domini. Filius Ahicã filii Saphan, 4. reg. 25 f. Filius item Amariæ, ſopho. 1 a

גוג Gog, Tectum vel ſolarium, ſiue tegulatum. Nomẽ gentis, ezech. 38 a. apoc. 20 c. Filius Ioel, 1. para. 5 a

גולן Golan, Tranſmigratio, ſiue reuolutio: aut ex Syro & Hebræo, intus manens. Nomen ciuitatis in Baſan, deut. 4 g: quæ ioſue 20 c dicitur Gaulõ, licet Hebraice, Golan habeatur ſicut & hic.

Golgoltha, Caluaria, ſcilicet vbi ſunt capita mortuorum. Syrum ſiue Chaldaicum vocabulum. Locus in quo crucifixus fuit CHRISTVS dominus noſter, iohan. 19 d

Goliath, Tranſmigratio, aut accumulatio, ſiue reuolutio, vel detectio. Nomen gigantis, quem expugnauit Dauid, 1. reg. 17 a גלית

Gomer, Conſummans, vel conſumens, aut deficiẽs. Filius Iapheth, gen. 10 a. à quo Gomeritæ, qui nunc Galatæ dicuntur. Hoc nomen habuit & filia Debelaim vxor Oſee, oſee 1 a גמר

Gómor, Genus menſuræ, id eſt decima pars ephi, exod. 16 g עמר

Gomorrha, Populus rebellis, aut populus timens, ſiue manipulus, vel ſeruitus: aut Syriace, lana. Vrbis nomen, gene. 10 c עמרה

Gomorrhæi, Idem.

Gorgias, Terribilis, vel velox. G. Nomen viri, 1. mach. 3 e γωργίας

Gortyna, Pharetra. G. Nomen loci, 1. mach. 15 d γορτύνα

Goſen, Appropinquatio, vel approximatio. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 10 g. 15 f. A qua teſte Ioſue, circuniacẽs plaga, terra Goſen nũcupatur. גשן

Goſſem, Pluuia, aut appropinquatio eorum: vel Syriace, corporalis. Nomen viri, 2. eſd. 2 d גשם

Gothoniel, Hora ſiue tempus meum deus. Nomen viri, 1. para. 27 b עתניאל

Gozan, Tonſio, aut vellus, ſiue tranſitus, vel corpus nutriens: aut ex Syro & Hebræo, intus nutriens. Nomen fluuii in Meſopotamia, 4. reg. 19 c. 1. par. 5 d. iſa. 37 c גזן

G R

Græci, Hebraice dicitur Ieuanim, id eſt, deceptores, vel contriſtantes, ſiue cœnoſi, aut columbini. Græce verò, robuſti vel fortes interpretatur. יונים ἕλληνες

Græcia, iſa. 66 f. ezech. 27 d. In Hebræo eſt Iauan, qui fuit filius Iapheth, à quo denominata eſt Græcia vel Ionia, & interpretatur Decipiens, vel contriſtãs, ſiue cœnoſa, aut columbina. Græce verò, robuſta vel fortis, act. 20 a יון ἑλλάς

Græcus, Idem. m. g.

G V

Guel, Redemptio dei, ſiue exaltatio dei. Filius Machi, princeps tribus Gad, nume. 13 b גאואל

Guni, Hortus, ſiue protegens. Filius Nephthali, gene. 46 c. 1. para. 7 c גוני

Gunitæ, Idem. nume. 26 f

Gur, Catulus, ſiue habitatio, aut collectio, vel timor. Nomen ciuitatis iuxta Ieblaam, 4. reg. 9 f גור

Gur-báal, Catulus idóli vel dominantis, aut ſubiicientis vel poſſidentis: aut peregrinatio ſiue timor aut habitatio idóli vel dominantis aut ſubiicientis vel poſſidentis. Nomen loci, 2. paral. 26 a: in quo Arabes habitauerunt. גור־בעל

H

HAba, Abſconſio, vel dilectio: aut Syriace, peccatum vel obligatio. Filius Gomer filii Heber, 1. para. 7 g יחבה

Habacuc, Luctator, vel amplexans. Nomen prophetæ, habac. 1 a חבקוק

Háber, Socius aut particeps, ſiue incantator, aut liuor. Filius Baria, filii Aſer, filii Iacob, 1. para. 7 f iudic. 4 b, vir Cinæus. חבר

Haberitæ, Idem. p. n.

Habia, Abſconſio domini, aut dilectio domini: vel ex Syro & Hebræo, debitũ vel obligatio domini. חביה

Nomen viri, 1. eſd. 2 c

חבור Habor, Socius, aut particeps, ſiue incantatio aut liuor. Nomen fluuii, 4. reg. 17 a. 18 c. 1. para. 5 d

חבצניה Habſanias, Debitum clypei domini, ſiue dilectio, vel abſconſio clypei domini. Pater Ieremiæ filii Iezoniæ, iere. 35 a

חקל־דמא Hacel-dema, Ager ſanguinis. Syrum eſt. Nomen agri pecuniis illis quibus CHRISTVM vendiderat Iudas proditor empti in ſepulturam peregrinorũ, matth. 27 a. act. 1 c

חכמוני Hachamoni, Sapiens vel ſapientiſſimus, aut hamus numerationis vel muneris, ſiue expectatio muneris. Pater Ieſbaam, 1. para. 11 b. Pater Iahiel, 1. par. 27 d

חכליה Hachelai, Expectans dominum, ſiue hamus domini. Pater Atherſátha, 2. eſd. 10 a

חכילה Hachila, Spes in ipſa, aut hamus in ipſa, ſiue palatũ vel dulcedo in ipſa. Collis nomen, 1. re. 23 c. 26 a

חוקק Hacoc, Sculptor, aut ſcriba, ſiue legiſlator. Nomẽ ciuitatis, 1. para. 6 g, in tribu Aſer.

חקופא Hacupha, Præceptum oris, aut ſculptura oris. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

חקוץ Hacus, Spina, ſiue æſtas, aut tædium ſiue vigilia, vel finis. Nomen viri, 2. eſd. 3 e

חדד Hadad, Acutus vel gaudens: aut Syriace, nouus vel vnitas. Filius Iſmahelis, gene. 25 b. 1. para. 1 b

חדלי Hadali, Ceſſatio, vel vetatio, aut defectus. Pater Amaſa, 2. para. 28 b

חדשה Hadaſſa, Nouitas, aut menſis: vel ex Syro & Hebræo, vnus aries. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 e

חדיד Hadid, Acutus, ſiue gaudens: aut Syriace, nouitas: vel ex Syro & Hebræo, vna manus. Ciuitas, 2. eſd. 11 d

עדריאל Hadriel, Grex dei, aut ablatio dei, ſiue priuatio dei. Gener Saulis, maritus Merob, 1. reg. 18 e

חדרך Hadrach, Acumen ſiue gaudium teneritudinis, vel cubiculum tuum: aut ex Syro & Hebræo, Vnitas vel nouitas teneritudinis. Ciuitatis nomen, Zacha. 9 a

חדשי Hadſi, Nouitas, aut menſis: aut ex Syro & Hebræo, vnius munus, aut nouum munus. Nomen loci, 2. reg. 24 a

חגב Hagab ſiue Hagaba, Locuſta. Nomẽ viri, 1. eſd. 2 c

חגיה Haggia, Feſtiuitas domini, vel ſolennitas domini, aut gyrus domini. Filius Merari, 1. para. 6 c

עי Hai, Aceruus, vel coaceruatio. Nomen loci, gene. 12 b: ſiue vrbis nomen, ioſue 7 a. Eſt & nomen viri, 1. eſd. 2 b

עיה Hai, Idem. Nomen etiam vrbis, nehem. 11 d

חלח Hala, Dolor ſiue infirmitas maxillæ, ſiue principium humilitatis vel teneritudinis. Nomen loci, 4. reg. 17 a. 18 c

חלאה Halaa, Infirmitas, ſiue rubigo. Altera vxor Aſhur 1. para. 4 a

חלקת Halcath, Portio, ſiue diuiſio, aut lenitas, vel lubricatio. Ciuitas in tribu Aſer, data Leuitis, ioſue 19 b

חלחול Halhul, Dolor ſiue principium doloris vel immunditiæ: aut expectatio doloris vel prophanationis, ſiue obſtetricatio doloris. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 g

הללויה Hallelu-ia, Laudate dominum, pſal. 104 a

חמתי Hamathæus, Indignatio, ſiue calor: aut murus, ſiue vter vel lagena. Filius Chanáan, gen. 10 c. 1. par. 1 b: à quo Hamath vrbs, quam Macedones Epiphaniam nuncupauerunt. Alii Antiochiam.

חמדן Hamdan, Cupiditas, aut calor iudicii. Filius Diſan filii Seir Horræi, geneſ. 36 c: qui 1. paralip. 1 c dicitur Hamran.

חמת Hammath, Ira, vel indignatio, ſiue calefactio, aut vter. Nomen ciuitatis in tribu Nephthali, ioſue 19 c Quæ Euſebio Epiphania, aliis vero Antiochia dicitur

חמת דאר Hammoth-dor, Indignatio vel calor generationis aut pilæ vel ſphæræ ſiue habitationis. Ciuitas, ioſue 21 c: quæ de tribu Nephthali non ſolum Leuitis, imò etiam profugis homicidis pro tutiſſimo aſylo eſt adſignata.

חמון Hamon, Calor, aut ſol, ſiue ira eius. Nomen ciuitatis, ioſue 19 b. 1. para. 6 g. in tribu Nephthali.

חמרן Hamran, Aſinus, vel lutum aut vinoſus. Filius Diſan, filii Seir Horræi, 1. paralip. 1 c, qui gene. 36 c dicitur Hamdan.

חמואל Hamuel, Calor, ſiue ira dei: aut ex Syro & Hebræo, viderunt deum. Filius Maſma, 1. para. 4 d

חמול Hamul, Pius, ſiue miſericors. Filius Phares filii Iudæ, gene. 46 b. 1. para. 2 a

Hamulitæ, Idem. p. n. nume. 26 c

חנמאל Hanameel, Gratia ex deo, ſiue miſericordia vel donum à deo. Filius Sellum patruelis Ieremiæ prophetæ, iere. 32 a

חנן Hanan, Gratioſus, vel pius ſiue miſericors, aut donans. Filius Maacha, 1. para. 11 g. Filius Sizac, 1. paralip. 8 c. Filius Aſel filii Elaſa, 1. par. 8 d. 9 g. 2. eſd. 7 c. 8 b. Filius Iegedeliæ, iere. 35 a. 1. para. 4 c

חננאל Hananeel, Gratia dei, ſiue miſericordia dei, aut donum dei. Nomen turris Ieroſolymæ, 2. eſdræ 3 a iere. 31 g

חנני Hanani, Gratioſus, aut donans, vel pius ſiue miſericors. Pater Iehu prophetæ, 3. reg. 16 a. 2. para. 16 c. nehem. 12 c

חנניה Hanania ſiue Hananias, Gratia domini, ſiue miſericordia domini, aut donum domini. Pater Selemiæ patris Ieriæ, iere. 37 c. Pater item Sedeciæ principis, iere. 36 c. Filius Zorobabel filii Phadaia, 1. para. 3 d 8 c. Nomen prophetæ, iere. 28 a. Etiam hoc nomine vocabatur ille qui cum Daniele propheta à Nabuchodonoſor in captiuitate enutritus fuit, cui præpoſitus eunuchorum, Sidrach nomen impoſuit, dani. 1 b

חנתון Hanathon, Gratiæ vel miſericordiæ donum. Ciuitas in terra Zabulon, ioſue 19 b

חנס Hanes, Gratiæ vexillum, ſiue gratiæ tentatio vel fuga: aut ex Hebræo & Syro, gratiæ miraculum. Ciuitas AEgypti, iſa. 30 a

חניאל Haniel, Gratia ſiue miſericordia dei, aut requies vel donum dei. Filius Olla, 1. parali. 7 g. Filius Ephod, princeps tribus Manaſſe, nume. 34 d

ענני Hanni, Afflictus vel pauper, ſiue reſpondens. Nomen viri, 2. eſd. 12 a

חנון Hanon, Gratioſus, ſiue miſericors: vel donans, ſiue requieſcens. Filius Naas regis filiorum Ammon, 2. reg. 10 a. 1. para. 19 a

Hanun, Idem. Nomen viri, 2. eſd. 3 c

חפם Hapham, Thalamus eorum, ſiue coopertura eorũ, aut litus eorum. Filius Hir, 1. para. 7 c

חפציבה Haphſiba, Voluntas mea in ea. Mater Manaſſe, 4. reg. 21 a

חפים Happhim, Thalami, ſiue cooperti, aut litus maris. Filius Machir, 1. para. 7 c

חפרים Hapharim, Fodientes, aut explorantes, ſiue confundentes, aut explorans, ſiue confundens mare. Ciuitas in tribu Zabulon, ioſue 19 b

חרד Harad, ſiue Harada, Stupor, aut tremor. Nomen fontis, ſiue loci in quo caſtrametati ſunt filii Iſrael profecti de Sepher. iudic. 7 a. nume. 33 c

חרהיה Haraia, Calor, aut ira domini. Pater Eziel, 2. eſd. 3 b

חרים Haram, Deſtructus, ſiue anathematizatus: vel rete ſiue retiaculum: aut dedicatus ſiue conſecratus, ſcilicet deo, nehem. 10 a. 12 a

Harama, Idem. 1. reg. 30 g. Vide Harma.

חרן Haran, Ira, ſiue iraſcēs: aut Syriace, libertas. Charræ ciuitas Meſopotamiæ, à Charra Syriæ fluuio, in qua habitauit Thare, ge. 11 d. 12 b. 27 g. 28 b. 29 b. De qua & 4. re. 19 c. iſ. 37 c. ez. 27 e. Dicitur & Charā à Græcis, act. 7 a. Eſt & nomē viri, 1. pa. 2 f, vbi dicitꝛ, Peperit Harā

חרבונה Harbona, Deſtructio, ſiue gladius eius nunc, aut ſiccitas eius nunc: ſiue ira ædificantis vel intelligētis. Nomen eunuchi, eſther 1 b

חריף Hareph, Hyems ſiue opprobrium, vel adoleſcentia: aut Syriace, acutus. Nomē viri, 2. eſd. 7 c. nehem 10 a

חרס Háres, Sol, aut teſta. Nomē mōtis, iud. 1 g. 2. eſd. 8 b

חרת Hareth, Sculptura, aut libertas. Nomen villæ ad occidentem, 1. reg. 22 a

חרחור Harhur, Calefactꝰ ſiue arefactꝰ, aut ira ſiue calor albedinis vel foraminis, aut libertatis. Nomen viri, 1. eſ. 2 c

חרם Harim, Deſtructus, ſiue anathematizatus, aut rete, vel retiaculum: ſiue dedicatum vel conſecratum, ſcilicet deo. Nomen ſacerdotis, 1. par. 24 b. 1. eſd. 2 b. 10 c

חרף Hariph, Hyems ſiue opprobriū, vel adoleſcētia: aut Syriace, acutus. Filius Hur, 1. par. 2 g

חרנפר Harnápher, Ira tauri, ſiue ira creſcens: aut ex Syro & Hebræo, libertas tauri vel creſcens. Filius Supha filii Helem, 1. par. 7 g

חרמה Harma, ſiue Harama, Deſtructio ſiue anáthema, aut rete vel retiaculum, ſiue dedicatum vel conſecratum, ſcilicet deo. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 e. 1. reg. 30 g. Etiam in tribu Simeon ciuitas eſt, ioſue 19 a. Iudicum 1 a dicitur Sephath.

חרדי Harodi, Tremefactus, ſiue ſtupefactus, vel caloris aut iræ abundantia. Nomen ciuitatis, 2. reg. 23 b

חרומף Haromaph, Deſtructio ſiue anáthema oris: aut ex Hebræo & Syro, ira cooperimēti. Fili’ Iedaia, 2. eſ. 3 c

חרשת Haróſeth, Artificium, vel aratura, ſiue teſta, aut ſilentium, vel ſurditas: aut Syriace, ſylua. Ciuitas quæ iuxta Ioſephum lib. 5, antiq. Iud. ſuper paludem Samachonitidem ſita eſt, iudicum 4 a

חרשא Harſa, Artificiū, vel aratura, ſiue teſta, aut ſilentiū, vel ſurditas: aut Syriace, ſylua. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

חרופי Haraphites, Opprobrium, aut hyems, vel iuuentus: aut Syriace, acutus, 1. par. 12 a

הרוץ Harus, Inciſus, ſiue aureꝰ, aut ſolicitꝰ, ſiue trituratꝰ. Pater Meſſalémeth matris Amō regis Iuda, 4. re. 21 d

חשמון Haſſemon, Legatio, ſiue acceleratus numerus, vel feſtinata portio, aut ſilentium numeri vel portionis. Nomen ciuitatis, ioſue 15 d

חשוב Haſſub, AEſtimatus aut numeratus: ſiue cogitatio vel artificium. Filius Ezricam, 1. paralip. 9 c

חשבה Haſaba, Numeratio, ſiue æſtimatio, vel cogitatio, aut artificium, vel feſtinatio, aut ſilentium in ea. Filius Zorobabel filii Phadaiæ, 1. par. 3 d

חשביה Haſabia, ſiue Haſabias, Numeratio vel æſtimatio aut cogitatio domini, ſiue artificium domini: aut feſtinatio vel ſilentiū in domino. Filius Amaſiæ, 1. par. 6 d. Princeps Leuitarum, 2. par. 35 b. 1. par. 25 a

חסדיה Haſadias, Miſericordia domini. Filius Zorobabel filii Phadaiæ, 1. par. 3 d

חצר־מות Haſar-moth, Atrium mortis, vel fœnum mortis. Filius Iectan, gene. 10 d

חצר־שועל Haſar-ſuhal, Atrium vel fœnum vulpis, aut fœnū ſemitæ. Nomen ciuitatis, 1. par. 4 e

חצר־סוסים Haſar-ſuſim, Atrium equorum, aut fœnum equorum. Nomen ciuitatis, 1. par. 4 e: quæ & Haſer-ſuſa.

חצצון־תמר Haſaſon-thamar, Glarea, vel lapillus commutationis: aut diuiſio ſiue ſagitta palmæ, id eſt dactyli. Nomen oppidi, quod & En-gaddi dicitur, gene. 14 b. 2. par. 20 a

חשבדנה Haſbadana, Feſtinans aut cogitans iudiciū ſuum, ſiue ſilēs aut cōputās iudiciū ſuū. Nomē viri, 2. eſ. 8 a

חשביה Haſebia, Numeratio vel æſtimatio domini, aut cogitatio domini, ſiue artificium domini, aut feſtinatio vel ſilentium in domino. Filius Merari, 1. par. 9 c

חשבנה Haſebna, Numeratio, ſiue feſtinatio intelligentis ſiue ædificantis. Nomen viri, 2. eſd. 10 a

חשבניה Haſebnia, Numeratio domini, ſiue ſilentium vel feſtinatio filii domini. Nomen viri, nehem. 9 a

חשבניה Haſebonias, Idem. Nomen viri, 2. eſd. 3 c

חשם Haſem, Silentium eorum, ſiue feſtinatio eorum. Nomen viri, 2. eſd. 7 c

חצר־גדה Haſer-gadda, Atrium hœdi eius vel fœlicitatis eius: aut ex Hebræo & Siro, atrium inciſionis vel ſciſſuræ. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 d

חצר־סוסה Haſer-ſuſa, Atrium equi, aut fœnū equi. Ciuitas in tribu Symeonis, ioſue 19 a: quæ & Haſar-ſuſim.

חצרים Haſerim, Atria, ſiue veſtibula, aut ſagitta excelſa. Nomen loci, deut. 2 c

חצור Haſor, Atrium, aut fœnum. Nomen vrbis, quæ & Heſron dicitur, 1. reg. 12 b. 4. reg. 15 f. ioſue 11 a, in tribu Iuda, ioſue 15 d. in tribu Nephthali, ioſ. 19 c

חצרות Haſeroth, Atria, ſiue veſtibula. Nomen eremi, per quam tranſierunt Iſraelitæ aſcendentes in terram Chanaan ex AEgypto. deu. 1 a. nume. 13 a. 33 c

חצר־שועל Haſer-ſual, Atriū vulpis, vel fœnū vulpis, aut ſemitæ vel pugilli. Ciuitas in tribu Iudæ, & Simeōis, io. 19 a

חשים Haſim, Tacentes, ſiue feſtinantes, aut ſilentium vel feſtinatio maris. Nomen viri, 1. par. 7 c

חשם Haſom, Silentium, vel feſtinatio eorum. Nomen viri, 1. eſd. 10 d

חסרה Haſra, Defectus ſiue deficiens. Pater Thecue patris Sellum mariti Oldæ prophetidis, 2. para. 34 c: qui 4. reg. 22 c dicitur Araas.

חשם Haſum, Silentium, aut feſtinatio eorum. Nomen viri, 1. eſd. 2 b. 2. eſd. 8 a

חשוב Haſub, AEſtimatus, aut numeratus, ſiue cogitatio vel artificium. Nomen viri, 2 eſd. 11 c

חשופא Haſupha, Diſcooperta, aut exhauſta, vel nudata. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

חתת Hathath, Cōtritio aut timor. Filiꝰ Othoniel, 1. pa. 4 c

חטיל Hatil, Peccati vlulatio. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

חטיפא Hatipha, Rapina, ſiue peccati coma aut reliquiæ. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

חטיטא Hatita, Peccati declinatio. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

חטוש Hattus, Peccatum derelinquens. Filius Semeiæ filii Secheniæ, 1. par. 3 d. 1. eſd. 8 a, nehem. 10 a. 12 a

חות־יאיר Hauoth-iair, Oppida illuminationis, vel annuntiationis luminis. Ciuitates quas expugnauit Iair filius Segub, nume. 32 g. Siue nomen regionis, quæ & Baſſan dicitur, deut. 3 c

חזאל Hazael, Videns deum. Nomen viri, 3. reg. 19 c. 2. par. 22 b. Succeſſor Ben-adad in regnum Syriæ, 4. reg. 8 d Amos, 1 a

חזיה Hazia, Videns dominum. Nomen viri, 2. eſd. 11 a

חזיר Hazir, Porcus: aut Syriace, conuerſus vel reuerſus. Nomen viri, 2. eſd. 10 a

H E

עיבל Hebal, Aceruus vetuſtatis, ſiue aceruus deflués. Filius Iectan, gen. 10 d. Eſt & nomen montis, deu. 11 d

חבר Héber, ge. 46 b. 1. pa. 4 c. 7 f. 8 b, vbi dicitur, Et Hezeci, & Heber: interpretatur ſociꝰ, aut particeps, vel adhærēs, ſiue incātator, aut liuor. Itē nu. 26 e, filiꝰ Brie,

עבר Heber, Tranſiés, vel tranſitus: aut ira, ſeu prægnãs: vel Syriace, frumentum. Filius Sale, gene. 10 d. luc. 3 g: à quo Hebræi. 1. para. 5 b. Filius item Elphâal filii Mehuſim, 1. para. 8 b
עבריה Hebræa, Tranſiens, ſiue irata, aut prægnans.
עברים Hebræi, Tranſeuntes, ſiue irati, aut prægnantes: vel Syriace, frumenta, 1. reg. 4 b
Hebræus, Idem. ſ. n. gene. 41 b
עברי Hebri, Idem. Nomen viri, 1. par. 24 d
חברון Hebron, Societas, ſiue participatio, vel adhæſio, aut incantatio, vel liuor. Nomen ciuitatis, quæ & Conuallis Mambre, gen. 13 d. nu. 13 b. 1. par. 3 a. & Arbee dicitur, gen. 23 a, & Cariath-arbe, ioſ. 15 c. Filius item Caath filii Leui, exod. 6 c. 1. par. 2 f. 6 a c
עברנה Hebróna, Tranſiens, aut iraſcens. Nomen loci, in quo caſtrametati ſunt filii Iſrael, nume. 33 d
חברני Hebroni, Societas, ſiue participatio, vel adhæſio, aut incantatio, vel liuor, nume. 26 g
Hebronitæ, Idem. p. n. 1. par. 26 c
חכליה Hechelias, Expectans dominum, ſiue hamus domini. Pater Nehemiæ, 2. eſd. 1 a
הדי Heddai, Laudatio, ſiue confeſſio, aut clamor. Nomen viri, 2. reg. 23 d: qui Huri 1. par. 11 f dicitur.
עדר Héder, Grex, ſiue defectio, aut priuatio. Filius Beriæ, 1. par. 8 b
חגלה Hegla, Feſtiuitas aut gyratio eius. Filia Salphaad filii Hepher filii Galaad, nume. 26 d
הילם vel חלאם Helam, Exercitus matris vel gentis ſiue ancillæ: aut dolor ſiue expectatio matris vel ancillæ aut gentis, vel ſomnium. Nomen loci, 2. reg. 10 d, haud procul à Iordane.
חלבה Helba, Lac, ſiue adeps, aut manſit in ea: ſiue principium vel dolor in ea. Nomen ciuitatis, quæ ſorte tribui Aſer euenit, iud. 1 f
חלקת Helcath, Portio ſiue pars, aut lenitas. Ciuitas quæ de tribu Aſer data fuit Leuitis, ioſue 21 c
חלקי Helci, Portio ſiue pars, aut lenis. Nomen viri, 2. eſd. 12 a
חלקיהו Helcia, ſiue Helcias, Portio ſiue pars domini, aut lenitas domini. Pater Eliacim, 4 regum 18 d. iſa. 22 f Eſt & nomen ſacerdotis, 4. regum 22 a. Pater item Ieremiæ prophetæ, iere. 1 c. 1. para. 6 a. 2. eſd. 12 a
חלק Hélec, Portio ſiue pars, aut lenitas. Filius Galaad filii Machir filii Manaſſe filii Ioſeph, nume. 26 d. ioſue 17 a
Helecitæ, Idem. p. n. nume. 26 d
חלד Heled, Mundus, id eſt orbis, vel muſtella: aut Syriace, rubigo. Filius Baana, 2. reg. 23 d
חלם Helem, Somnians, aut ſanans, ſiue expectatio eorum, aut dolor eorum. Nomen viri, zach. 6 d. 1. paralip. 7 g
חלף Heleph, Mutatio, ſiue tranſitus, aut perforatio. Nomen ciuitatis, ioſue 19 c. Terminus Nephthali.
חלץ Heles, Armatus, ſiue liberatus, aut nudatus. Nomen viri, 2. reg. 23 d
Helles, Idem. Filius Azariæ filii Iehu filii Obed, 1. par. 2 e. 11 f. 27 b
עלי Heli, Eleuatio, ſiue oblatio, aut eleuans, vel offerens, ſeu pila. Nomen ſacerdotis illius qui Samuelem vnxit in prophetam, 1. regum 1 a. Pater item Ioſeph mariti Mariæ virginis, luc. 3 e: qui matth. 1 c dicitur Iacob.
ἡλιόδωρος Heliodorus, Solis donum. G. Nomen viri, 2. machab. 3 b
ἡλιόπολις Heliopolis, Hebraice dicitur On: & interpretatur
און dolor, ſiue triſtitia, aut fortitudo. Græce vero Heliopolis, ſolis ciuitas interpretatur. Vrbs AEgypti, quæ Thebæ aliàs dicitur, ezech. 30 c
עלמן דבלתימה Helmon-deblatháim, Duo nomina ſunt, Helmon quod interpretatur occultatio, ſiue adoleſcentia, aut ſeculum, vel contemptus. Deblatháim, palathæ, id eſt maſſæ de ficibus compactæ. Nomen loci in quo caſtrametati ſunt filii Iſrael profecti de Dibon-gad, nume. 33 f.
חלון Helon, Feneſtra, vel prophanatio, ſiue dolor, vel infirmitas. Nomen ciuitatis in terra Moab, nume. 2 a iere. 48 d. Pater Eliab principis tribus Zabulon, numeri 1 a. 10 b. Eſt & nomen vrbis, 1. para. 6 e: quæ ioſue 21 d dicitur Holon.
הימם Hemam, Turbatio eorum, aut tumultus eorum. Filius Lotan filii Horræi, gene. 36 c: qui 1. para. 1 c dicitur Homam.
הימן Heman, Multus, aut tumultuãs: vel Syriace, fidelis Filius Maol, 3. re. 4 d. Filius Ioel, 1. pa. 6 c. 15 b. 16 d
Hemath, vide Emath.
עמנה Hemona, Popularis, ſiue populus noſter. Nomen ciuitatis in tribu Beniamin, ioſue 18 d
חמור Hemor, Aſinus, ſiue lutum, aut vinoſus: vel Syriace, grauis aut ponderoſus. Pater Sichem, geneſ. 33 d. 34 a. act. 7 c
חן Hen, Gratia, ſiue miſericordia, aut manſio, vel requies. Nomen viri, zach. 6 d
חנדד Henadad, Gratia vel miſericordia dilecti. Nomen viri, 2. eſd. 3 c
חנוך Henoch, Dedicatus, vel diſciplinatus aut morigeratus. Filius Cain, gene. 4 c. Filius præterea Iared, gen. 5 c. luc. 3 g. Filius etiam Madian filii Abrahæ, gen. 25 a. Filius item Ruben, gen. 46 b. 1. par. 5 a. Ciuitas item quam Cain extruxit, illique filii nomen indidit.
Henochitæ, Idem. p. n. nume. 26 b
חפר Hépher, Fodiens, aut explorans, ſiue opprobrium vel confuſio. Filius Aſhur ex Naara vxore, 1. para. 4 a. Ciuitas quam Ioſue expugnauit, ioſue 12 d. 4. reg. 14 f
חפרי Hepherita, Idem. p. n. nume. 26 d
הפתח Hephethah, Adaperire: imperatiui modi paſſiuæ vocis, marc. 7 d
ער Her, Vigil, aut denudans, vel effundens, ſiue æmulus, vel ciuitas. Filius Iudæ ex Sue vxore ſua, geneſ. 38 a. 1. par. 4 c. Pater Elmadan, luc. 3 f
ערן Heran, Idẽ. Filius Suthala filii Ephráim, num. 26 d
Heranitæ, Idem. p. n. nume. 26 d
ἡρακλῆς Hercules, Iunonis vel dominatricis gloria. G. 2. mach. 4 c
ארד Héred, Imperans, ſiue deſcendens. Filius Bale filii Beniamin, nume. 26 c
ערד Hered, ioſue 12 d, Onager, aut Syriace, draco. Nomen ciuitatis.
ארדי Hereditæ, Imperantes, ſiue deſcendentes. nu. 26 c
חרם Herem, Deſtructio, ſiue anáthema, aut rete, vel retiaculum: ſiue dedicatum aut conſecratum, ſ. deo. Nomen viri, 1. eſd. 10 d
ערי Heri, Vigil, ſeu denudans, aut effundens, vel ciuitas mea: aut Syriace, inimicꝰ. Filiꝰ Gad filii Iacob, ge. 46 b
Heritæ, Idem. p. n.
חרמה Herma, Deſtructio, ſiue anáthema, aut rete, vel retiaculum, ſiue dedicatũ vel conſecratum. ſ. deo. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 12 d. Vide Harma.
ἑρμᾶς Herman, Suſtentaculum, vel inauris. G. Vir quidam, rom. 16 b
ἑρμῆς Hermes, Mercurius, aut lucrum, vel refugium. G. Viri nomen, rom. 16 b

ἑρμογένης Hermogenes, Mercurio genitus, aut lucri generatio, vel refugium generationis. G. Vir quidam, 2. timoth. 1 d

חֶרְמוֹן Hermon, Deſtructio, ſiue anáthema, vel rete ſiue retiaculum: aut dedicatum vel conſecratum, ſcilicet deo. Nomen montis, quem Sidonii Sarion, Amorrhæi Sanir vocant, deuter. 3 b. ioſue 13 a. pſal. 88 b. Vide tamen 1. para. 5 d. Aliàs dicitur & שִׂיאֹן Sion, deut. 4 g. A nonnullis traditur duos eſſe חֶרְמוֹן nomine montes. vnum non procul à Gelboa iuxta Iordanem, alterum vero multo altiorem altero ſupra Taraconitidem regionem. Quod equidem haud obſcurè etiam Dauid Pſalmo XLII, innuere videtur, dum inquit, De terra Iordanis & Hermoniim à monte modico.

חֶרְמוֹנִים Hermonii, Idem. p. n.

Herodes, Pellis gloria, vel pellibus glorians, aut mons gloriæ vel arrogantiæ: aut Syriace, draco ignitus. D. Præſes ſiue procurator Galilææ conſtitutus à Romanis, luc. 3 a: rex Iudææ, luc. 1 a

Herodiani, Idem. p. n. D. matth. 22 b

Herodias, Idem. f. g. D. matth. 14 a

ἡρωδίων Herodion, Iunonis vel dominatricis cantilena. D. Cognatus Pauli, rom. 16 b

חֶשְׁבּוֹן Heſebon, Numerus, ſiue cogitatio, aut feſtinans intelligere vel ædificare. Nomen ciuitatis, iſa. 15 b. nume. 21 f. quam ædificauerunt filii Ruben, num. 32 g 1. para. 6 g

חָצֵר Heſer, Atrium, aut fœnum. Nomen ciuitatis à Salomone ædificatæ, 3. reg. 9 c

Heſli, Prope me, vel iuxta me, ſiue auferens vel ſeparans. D. Pater Nahum patris Amos, luc. 3 e

חַשְׁמֹנָה Heſmóna, Feſtinatio numerationis vel muneris, aut feſtinatio præparationis, vel legatio. Nomen loci, in quo caſtrametati ſunt filii Iſrael profecti de Methca. nume. 33 d

חֶצְרַי Heſrái, Atrium, ſiue fœnum. Nomen viri, 2. reg. 23 d: qui Heſro 1. para. 11 g dicitur.

חֶצְרוֹ Heſro, Atrium aut fœnum eius. Nomen viri, 1. par. 11 g: qui 2. reg. 23 d dicitur Heſrai.

חֶצְרוֹן Heſron, Sagitta exultationis, ſiue diuiſio cantici, aut atrium vel fœnū. Nomen ciuitatis, quæ & Aſor in tribu Iuda, ioſue 15 a d. Filius Ruben, gen. 46 b. Item filius Iuda, id eſt (vt exiſtimo) filius Phares filii Iuda, vt ſequitur, 1. par. 4 a: qui gen. 46 a dicitur Zara. Filius item Phares filii Iuda, gen. 46 b

Heſronitæ, Idem, p. n. nume. 26 a c

חֵת Heth, Confractio, vel formido, aut ſtupor: vel Syriace, deſcenſus. Nomen populi, gene. 23 a b

חֶתְלֹן Hethalon, Contritio manſionis, aut formidabilis manſio, ſiue inuolutio eius. Nomen vrbis, terminus Iudææ ad Septentrionem, ezech. 47 c

חֵת Hethæus, Confractus, vel formidans, aut ſtupens: vel Syriace, deſcendens. Filius Chanáan, gene. 10 c: à quo Hethæi.

חִתִּי Hethæi, Idem. p. n. Nomen populi, gen. 15 d. 4. regum 7 b. Cyprum Hieronymus eſſe dicit.

חִתִּים Hethim, Idem. p. n. Nomen loci, iudic. 1 c

חַוָּה Heua, Viua, vel viuens. Prima mulier creata à deo. gene. 3 d

חִוִּי Heuæi, Viuentes, aut loquentes, vel nuntiantes: aut Syriace, colubri. Populi genus.

חִוִּי Heuæus, Idem. ſ. n. Filius Chanáan, gene. 10 c

חֲוִילָה Heuila, Dolens, ſiue parturiens, aut loquens illi, ſiue enuntians illi. Nomen regionis, gene. 2 b. 25 b

חֲוִילָה Heuila, ſiue Heuilath, Dolens, ſiue parturiens, aut loquens illi, ſiue annuntians illi. Filius Chus, geneſ. 10 a. Filius item Iectan, gen. 10 d. Nomen item regionis, 1. reg. 15 b. Getuli à Ioſepho dicuntur.

חִזְקִי Hezeci, Fortis, ſiue apprehendens. Filius Elphaal, 1. para. 8 b

חֶזְיוֹן Hezion, Viſio, vel prophetia. Pater Tabremon patris Ben-adad regis Syriæ, 3. reg. 15 d

חֵזִיר Hezir, Porcus: aut Syriace, conuerſus, vel reuerſus. Nomen viri, 1. para. 24 b

H I

חִיאֵל Hiel, Viuit deus, ſiue vita dei. Nomen viri illius qui reædificauit Iericho, 3. reg. 16 g

ἱεράπολις Hierapolis, Sacra ciuitas. G. Ciuitas in Aſia, coloſſ. 4 c

ἱερώνυμος Hieronymus, Sacrum nomen. G. Nomen viri, 2. mach. 12 a

הִין Hin, Menſura erat liquidorum, ezech. 4 c

עִיר Hir, Ciuitas, aut vigil, ſiue effundens, vel denudās, aut pullus ſcilicet aſini, Filius Caleb filii Iephone, 1. para. 4 c. Sunt qui dicant hoc loco legendum eſſe Hirela, nomine cōpoſito, non autem Hir & Ela. tunc lege interpretationem dictionis Ela, & præſentis dictionis Hir.

עִירָא Hira, Ciuitas, aut vigil, ſiue denudatio, aut effuſio, vel aceruus viſionis. Filius Acces, 2. reg. 23 d. 1. par. 11 g. 27 b

חִירָם Hiram, Vitæ celſitudo. Rex Tyri, 2. reg. 5 a: qui 2. para. 2 a c. 4 c. 8 a dicitur Huram hebraice.

חוּרָם Hiram, 2. paralip. 2 a c. 4 c. 8 a. Albedo eorum, ſiue foramen vel libertas eorum, aut deſtruens, vel anathematizans. Heb. Huram. Rex Tyri, qui 2. reg. 5 a dicitur Hiram.

עִירָם Hiram, gene. 36 d. 1. para. 1 d. Ciuitas eorum, ſiue vigilia eorum, aut denudatio vel effuſio eorum, ſiue aceruus excelſus. Nomen ducis in Edom.

חִירָה Hiras, Libertas, aut ira. Nomen viri Odollamitis, gene. 38 a

עִיר־שֶׁמֶשׁ Hir-ſemes, Ciuitas ſolis: aut ex Hebræo & Syro, ciuitas ſeruitii vel miniſterii. Ciuitas in tribu Dan, ioſue 19 c

Hircanus, Ciuitatis poſſeſſor, ſeu vigilās æmulator. D

ἱσπανία Hiſpania, Rara, id eſt pretioſa. G. Nomen regionis, rom. 15 f

H O

חוֹבָה Hoba, Dilectio vel abſconſio: aut Syriace obligatio vel peccatum. Nomen loci, gene. 14 c

חֹבָב Hobab, Dilectus. Filius Raguel ſoceri Moyſi, nume. 10 d. iudic. 4 b

הוֹד Hod, Laus, ſiue confeſſio. Filius Supha filii Helē, 1. para. 7 g

חֲדְלָי Hodali, Ceſſatio, vel vetatio, aut defectus.

חֹדֶשׁ Hódes, Menſis, aut nouitas. Vxor Saharáim, 1. paralip. 8 a

חָדְשִׁי Hodſi, Menſis, vel nouitas: aut ex Syro & Hebræo, vnius munus, aut nouum munus. Ciuitas, 2. re. 24 a

חֶלְדַּי vel חֻלְדָּה Holda, vel Holdai, Mundus, vel orbis, aut muſtela: vel Syriace, rubigo. Nomen viri, 1. parali. 27 b. & zach. 6 c. Item prophetis vxor Sellum filii Thecue, 4. reg. 22 c

Holofernes, Fortis dux: ex Hebræo & Syro. D. Princeps militiæ regis Nabuchodonoſor, iudith 2 a

חֹלוֹן Holon, Feneſtra, ſiue prophanatio, aut dolor. Ciuitas, quæ de tribu Iudæ ſeu Simeonis, Leuitis data eſt, ioſue 15 f. 21 b: quæ 1. para. 6 e dicitur Helon.

חֵמָם Homam, Tumultus ſiue turbatio eorū. Filius Lotan filii Seir, 1. pa. 1 c: qui gen. 36 c dicitur Hemam.

און Hon, Dolor, ſiue fortitudo, aut iniquitas. Filius Pheleth, nume. 16 a

חֻפָּה Hoppha, Thalamus ſiue coopertorium, aut litus vel ripa eius. Nomen viri, 1. para. 24 b

הֹר Hor, Mons ſiue concipiens, aut demonſtrans, ſiue oſtendens. Nomen montis, nume. 20 d. 33 e: in finibus terræ Idumææ prope Petram ciuitatem.

הוֹרָם Horam, Mons eorum, ſiue manifeſtans eos, aut cõcipiens eos. Rex Gazer, ioſue 10 f

חֹרֵב Horeb, Deſertum vel ſolitudo, ſiue deſtructio, aut ſiccitas vel gladius. Nomen montis in regione Madianitarũ, exo. 3 a. pſal. 105. Qui סִינַי aliàs dicitur, in quo data fuit lex Moyſi. Eſt & nomẽ petræ, exo. 17 b

חֹרִי Horrhæi, Principes, vel liberi, aut ingenui, vel iraſcentes. Gigantes, quos expulerunt filii Edom à monte Seir, deu. 2 c d: qui gene. 14 Chorræi dicuntur iiſdem conſonantibus & punctis.

Horrhæus, Idem. ſ. n.

חֵרֶם Horem, Deſtructio, ſiue anáthema, aut rete, vel retiaculum, ſiue dedicatum aut conſecratum, ſ. deo. Ciuitas in tribu Nephthali, ioſue 19 c

חֹרִי Hori, Princeps vel liber, aut ingenuus, vel iraſcens. Filius Lotan filii Seir, gene. 36 c

הָרָמָה Horma, ioſue 19 b. Excelſa, ſiue proiecta, aut vermis. Ciuitas in tribu Aſer.

חָרְמָה Horma, Deſtructio, ſiue anáthema, aut rete vel retiaculum, ſiue dedicatum aut conſecratum, ſ. deo. Ciuitas in tribu tam Iudæ quàm Simeonis, nume. 21 a quæ cap. 1 d Iudicum, dicitur & Sephath, 1. par. 4 e In ioſue 15 e ſcribitur Harma: in ioſue vero 19 a, Bethul-harma, vbi vnica dictio eſt, cum ſeparatim legendæ ſint: duæ enim ſunt ciuitates.

חֹרֹנִי Horonites, Ira, vel furor: aut Syriace, libertas, 2. eſd. 2 b

חֹסָה Hoſa, Confidens, vel protegens. Nomen viri, 1. par. 26 b. Nomen item cuiuſdam ianitoris, 1. para. 16 d Ciuitas item quæ tribus Aſeris terminus eſt, ioſ. 19 b

חוּשָׁה Hoſa, 1. para. 4 a. Feſtinans, ſiue tacens, aut ſenſualis. Ciuitas.

הוֹשַׁעְנָא Hoſanna, Salua obſecro, vel ſalua nunc, matth. 21 a. Heb. Hoſiah na.

חוֹתָם Hotham, Sigillum, aut ſignaculum, ſiue clauſura. Filius Heber filii Bariæ filii Aſer filii Iacob, 1. paral. 7 g. 11 g

חוֹזַי Hozai, Videns. Nomen prophetæ, 2. para. 33 d

חֲזִיאֵל Hoziel, Videns deum. Filius Semei filii Gerſon, 1. para. 23 a

H V

חֻקֹּקָה Hucuca, Sculptura, vel præceptum, aut legiſlatio. Nomen ciuitatis in tribu Nephthali, ioſue 19 c

חוּל Hul, Dolor, vel infirmitas, ſiue arena, vel præſtolatio aut obſtetricatio. Filius Aram, gene. 10 d. Hic à Ioſepho lib. 1. antiquitatum Iud. traditur Armeniã inſtituiſſe. Quam ego equidem plane arbitror ab eius patre nomen inueniſſe.

חוּפָם Hupham, Thalamus eorum, aut operimentum eorum, ſiue litus vel ripa eorum. Filius Beniamin, nume. 26 e

Huphamitæ, Idem. p. n. nume. 26 e

חוּר Hur, Libertas, ſiue albedo, aut foramen. Filius Iuda filii Iacob, 1. par. 4 a: qui gen. 46 b dicitur Onan. Filius Caleb ex Ephratha vxore, 1. par. 2 c. Rex item Madianitarum, nume. 31 a

Hurai, Idem. Nomen viri. 1. para. 11 f: qui 2. reg. 25 d dicitur Heddai.

חוּרָם Huram, Libertas eorum, ſiue albedo eorum, aut foramen eorum. Nomen viri, 1. para. 8 a. Filius Bela filii Beniamin.

חוּרִי Huri, Iraſcens, vel libertas, ſiue albedo, aut foramen. Pater Saphat, nu. 13 a. Pater Abiháil, 1. pa. 5 b

עוּץ Hus, Conſilium, aut lignum: vel Syriace, fixus. Filius Aram, gene. 10 d. Is iuxta Ioſephum atque Hieronymum Trachonitidis & Damaſci conditor extitit. Nam principatum tenuit inter Palæſthinam & Cœleſyriam. Huius regio, in Iob, à LXX interpret. αὐσῖτιδις quaſi Huſitidis dicitur. Iob 1 a. Primogenitus item Nachor, gene. 22 d. Filius etiam Diſon filii Seir, gen. 36 c

חֻשָׁם Huſam, Feſtinatio eorum, aut ſilentium eorum, vel ſenſualitas eorum. Rex tertius qui regnauit in Edom gene. 36 d

חֻשָׁתִי Huſathi, Feſtinans, vel tacens, aut ſenſualitas. Ciuitatis nomen, 2. reg. 21 c

Huſathites, Idem. 1. para. 27 b

חוּשַׁי Huſi, Feſtinãs, vel tacens, aut ſenſualitas. Pater Baana, 3. reg. 4 b

חֻשִׁים Huſim, Idem. p. n. Altera vxor Saháraim, 1. para. 8 a. Filius Dan filii Iacob, gene. 46 c

H Y

ὑμέναιος Hymenæus, Carmen nuptiale. G. Nomen viri qui à fide CHRISTI excidit, 2. timoth. 2 c

I

יָבָל IAbel, Defluens, ſiue apportans, vel inueteraſcens, aut germinãs, ſiue iubileus, aut buccina. Filius Lamech ex Ada vxore, gene. 4 d

יָבֵשׁ Iabes, Siccitas, vel confuſio. Pater Sellum, 4. regum 15 c. A quo Iabes Galaad ciuitas, iudic. 21 f. 1. reg. 11 a

יַעְבֵּץ Iabes, Triſtitia ſiue dolor. Nomen loci, 1. par. 2 g. Eſt & nomen viri, 1. par. 4 b

יָבֵשׁ־גִּלְעָד Iabes Galaad, Siccitas vel confuſio acerui teſtimonii. Nomen ciuitatis, iudic. 21 b. 1. reg. 11 a

יָבִין Iabin, Intelligens, ſiue ædificans. Rex Aſor, ioſue 11 a. iudic. 4 a. pſal. 82 c

יַבְנֶה Iabina, Ædificans, aut intelligens. Nomen ciuitatis, 2. par. 26 a

יַבֹּק Iaboc, Euacuatio, vel diſſipatio, aut lucta. Nomen vadi in Iordanem profluentis, gene. 32 f

יַעֲקָן Iacan, Tribulatio vel labor, aut ablatio poſſeſſionis vel nidi. Filius Eſer filii Seir, 1. par. 1 c: qui in gene. 36 c dicitur Acan, deu. 10 b. 1. par. 5 b

יָקְנְעָם Iacanam, Poſſidens populum, ſiue nidificatio populi. Nomen loci in Carmelo, ioſue 12 d

יַעְכָּן Iachan, Conterens, vel comprimens, ſiue ablatio baſis. Nomen viri, 1. par. 5 c

יָכִין Iachin, Præparans, ſiue præparatio, vel firmitas. Filius Simeonis filii Iacob, gene. 46 b. Nomen item columnæ in porticu Salomonis, 3. reg. 7 c. 2. paral. 3 d Nomen item ſacerdotis, 1. par. 9 b

Iachinitæ, Idem. p. n. nume. 26 b

יָקִים Iacim, Surgens, aut confirmans. Filius Semei, 1. par. 8 b. 24 b

יַעֲקֹב Iacob, Supplantator, vel calcaneus, aut planta, id eſt veſtigium. Filius Iſaac, gene. 25 c. 27 f

יַעֲקֹבָה Iacoba, Idem. Nomen principis, 1. par. 4 f

Iacôbus, Idem. Nomen apoſtoli fratris Iohannis euangeliſtæ, quorum pater, Zebedæus dicebatur, matth. 4 d

יַדּוֹ Iaddo, Manus eius, aut poteſtas eius, ſiue confeſſio eius. Nomen viri, 1. para. 27 c

ידע Iada, Sciens, vel cognoſcens. Filius Onan filii Ierameel ex Atara vxore, 1.para.2 d

ידעיה Iadaia, Scientia domini, vel cognitio domini. Nomen viri, 1.eſd.2 b

Iadaſon, Cognitio ouis, vel cognitio mutationis. D. iudith 1 c

יחדיהו Iadias, Simul, vel ſolus dominus, aut gaudium, ſiue acumen domini: vel ex Syro & Hebræo, vnus dominus. Nomen viri, 1.para.27 d

ידיעאל Iadihel, Scientia dei, vel cognitio dei. Filius Beniamin, 1.para.7 b.11 g: qui gene.46 c dicitur Aſbel.

ידון Iadon, Iudicans, aut litigans, vel manus eius. Nomen viri, 2.eſd.3 b

יגור Iagur, Colonus, vel aduena: aut timens ſiue congregans. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 d

יחדי Iahaddai, Simul vel ſolus ego, aut acutus, vel gaudens: aut Syriace, vnitas mea. Nomen viri, 1.para.2 f

יעלא Iahala, Aſcendens, aut damula, vel caprea. Nomen viri, 2.eſd.7 e

יחת Iahath, Confractus, aut formidans, vel ſtupens: aut Syriace, deſcendens. Filius Lobni filii Gerſon, 1.paralip.6 b. Filius Raia filii Subal, 1.paralip.4 a.24 c Præpoſitus inſtaurantibus templum, de filiis Merari, 2.para.34 c

יחזיה Iahazia, Viſio domini.

יחזיאל Iahaziel, Videns deum vel viſio dei. Nomen ſacerdotis, 1.para.16 c. Filius Hebron, 1.par.23 c. Filius Iahath, 1.para.24 c.2.para.20 c

יעל Iahel, Aſcendens, aut damula, vel caprea. Vxor Haber Cinæi, iudic.4 c

יחלאל Iahelel, Expectans deum, aut orans deum, ſiue incepit deus. Filius Zabulon, gene.46 b

יחלאלי Iahelelitæ, Idem. nume.26 c

יחיאל Iahiel, Viuit deus. Nomen viri, 1.para.15 b.16 a 23 a.29 b.2.par.21 a.29 c.31 c.35 b.eſd.8 b.10 a

יאיר Iair, Illuminans, vel illuminatus. Filius Segub filii Eſron filii Phares filii Iuda, 1.par.2 c. Fuit & nomē iudicis in Iſrael, iud.10 a. Nomen item loci, ioſ.13 d

יאירי Iairi, Lux mea, ſiue illuminans, aut illuminatus.

היאירי Iairites, Illuminatus, aut flumen, aut fluuialis, 2.reg.20 g

Iairus, Idem. D. Nomen viri, marc.5 b. luc.8 f

יעלא Iala, Aſcendens, aut damula, vel caprea. Nomen viri, 1.eſd.2 c

יהללאל Ialaleel, Laudans deum, aut claritas ſiue illuminatio dei.

יהללאל Ialleel, Idem. Nomen viri, 1.para.4 c

ילון Ialon, Manēs, ſiue murmurās. Filius Ezra, 1.pa.4 c

Iabri, Amaricans, ſiue rebellans, aut cōmutans. D.

ימין Iamin, Dextera vel dexter, aut auſter vel auſtralis. Filius Simeonis filii Iacob, gene.46 b. 1.parali.4 d. Filius Ram primogeniti Ierameel, 1.para.2 d.

Iaminitæ, Idem.p.n.num.26 b.2.eſd.8 b

Iamnia, Aedificans, aut intelligens. Nomen ciuitatis, 1.mach.4 b

Iamnitæ, Idem.p.n. D.

Iamnor, Maris lucerna, aut dextera lucis, vel dexteræ lumen. D. Nomen viri, iudith 8 a

ימרה Iamra, Rebellis aut amaricans, ſiue commutatio. Filius Supha filii Helem, 1.para.7 g

ימואל Iamuel, Dies eius deus, aut mare dei. Filius Simeonis filii Iacob, ge.46 b: qui 1.pa.4 d dicitur Namuel.

יעני Ianai, Reſpondens, ſiue affligens, aut depauperans. Filius Gad, 1.para.5 b

Ianne, Reſpondens, vel incipiens loqui, aut afflictus ſiue humiliatus, vel pauper. D. Pater Melchi patris Leui, luc.3 c

Iannes, Idem. D. Nomen incantatoris alterius qui Moyſi reſtitit, cum ſigna faceret coram Pharaone, 2.timoth.3 b

ינוחה Ianoe, Requieſcēs, aut manens, ſiue deducens. Nomen ciuitatis in tribu Ephraim, ioſ.16 c. 4.reg.15 f

ינום Ianum, Dormiens. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue 15 f

יפת Iapheth, Dilatatus, aut pulcher, vel perſuadens. Filius Noe, gen.5 d. Hic Aphricam tenuit ſecundum Beroſum, à quo Gentiles.

יפיע Iaphia, Illuminans, ſiue apparens, aut gemens. Filius Dauid, 2.reg.5 c.1.para.3 b.14 b. Rex item Lachis, ioſue 10 a

Iaphie, Idē. Nomē oppidi in tribu Zabulō, ioſ.19 a

ירוח Iara, Odorans, ſiue aſpirans, aut luna, vel menſis. Pater Huri, 1 para.5 b

יערה Iara, Sylua, aut fauus, ſiue denudās, vel effundēs, aut euigilans. Filius Ahaz, 1.parali.9 f: qui cap.8 d dicitur Ioada.

ירמות Iaramoth, Altitudines, ſiue timens mortem, aut proiectio mortis. Nomen ciuitatis in tribu Iſſachar, data Leuitis, ioſue 21 c

ירח Iare, Luna, vel menſis, ſiue odorans. Filius Iectan, gene.10 d

ירד Iared, Imperans, vel deſcendens. Filius Malaleel, gene.5 b. Filius item Ezra, 1.para.4 c

ירפאל Iarephel, Sanitas dei, aut medicina dei, ſiue relaxans deus. Ciuitas in tribu Manaſſe, ioſue 18 d

יריב Iarib, Pugnans, vel obiurgans, ſiue multiplicans. Filius Simeonis filii Iacob, 1.par.4 d: qui gen.46 b dicitur Ahod.

יערים Iarim, Saltus, vel ſyluæ. Ciuitas, ioſue 15 c

ישן Iaſſen, Antiquus, ſiue dormiens. Nomen viri, 2.regum 23 d: qui 1.para.11 g dicitur Aſſem.

יהצה Iaſa, Rixa vel contentio aut exitus domini. Nomen ciuitatis, quæ de tribu Ruben Merari nepotibus data eſt iuxta Ioſuam ex Hebræo, 21 d. nume.21 e. deu.2 g. iudic.11 d. 1.para.6 g

יהץ Iaſa, iſa.15 b, Rixa vel contentio. Heb. Iahas.

יצר Iaſer, Figmentū, ſiue plaſmatio, aut tribulans, vel anguſtians. Vide Ieſer.

יצרי Iaſeritæ, Idem. p.n.

ישר Iaſer, Rectus, aut cantans, ſiue reſpiciens, aut dominans, vel præualens. Filius Caleb ex Azuba prima vxore, 1.para.2 c

יעשי Iaſi, Faciens, vel factor meus. Nomē viri. 1.eſd.10 d

יחצאל Iaſiel, Diuidens deus, vel dimidiās deus, aut feſtinatio dei. Filius Nephthali, geneſ.46 c. 1.paralip.7 c. Heb. Iaheſiel.

יעשיאל Iaſiel, 1.para.11 g.27 c. Opus dei, vel factura dei. Vir de Maſobia.

ἰάσων Iaſon, Sanans, vel medicans. G. 1.mach.12 c. Nomen viri, act.17 b. rom.16 d

μνάσων Iaſon, act.21 c. Græce Mnaſon, id eſt indagator, aut ſpondens, vel reminiſcens. G.

ישוב Iaſub, Conuerſio, aut habitatio, aut ſeſſio. Filius Iſaiæ prophetæ, iſa.7 b. Filius item Iſſachar, 1.para.7 a: qui gene.46 b dicitur Iob.

Iaſubitæ, Idem.p.n.nume.26 c.

יטבה Iateba, Benefaciens, vel bonitas eius, aut diuertens, vel declinans in ea. Nomen loci, 4.reg.21 d

יתניאל Iathaneel, Donum dei. Nomen viri, 1.para.26 a

יון Iauan, Decipiens, vel contriſtans, aut cœnoſus, vel columbus. Filius Iapheth, gene.10 a. A quo Iones, ſiue Græci, ezech.27 c

יָעוּשׁ Iaus, Tinea corroſus, aut compreſſus, vel congregatus. Nomen viri, 1. para. 23 b

יַעְזֵר Iazer, Auxiliator, ſiue adiutor. Nomen ciuitatis. iſa. 16 c. nume. 21 g. quam conſtruxerunt filii Gad, nume. 32 g. ioſue 13 c. 1. par. 6 g. In ioſue 21 d, legendum Iaſa, non Iazer.

יְזִיאֵל Iaziel, Aſperſio dei, vel diſtillatio dei. Filius Azmoth, 1. para. 12 a

יַעֲזִיאֵל Iaziel, Fortitudo dei. Nomẽ ſacerdotis, 1. par. 15 b

יָזִיז Iaziz, Splendor: aut Syriace, diſceſſio. Nomen proprium viri, 1. para. 27 d

I C

יְקַמְיָה Icamia, Reſurrectio domini, aut confirmatio domini, vel vindicans dominus. Filius Sellum filii Siſamoi filii Elaſa, 1. para. 2 e

אִיכָבוֹד Ichabod, Vbi gloria, aut væ gloriæ. Filius Phinees filii Heli ſacerdotis, 1. reg. 4 d

Ἰκόνιον Iconiũ, Veniẽs. G. Nomen ciuitatis, act. 13 g. 14 a

יְקוּתִיאֵל Icutiel, ſiue Iecutiel, Spes dei, aut congregatio dei. Nomen viri, 1. para. 4 c

I D

יְדָיָה Idaia, Manus domini, vel confeſſio domini. Pater Allon patris Sephei, 1. para. 4 f

יְדַעְיָה Idaia, nehe. 7 d. 11 b. zach. 6 d. Scientia domini. Nomen viri.

יְדִידָה Idida, Dilecta, ſiue amabilis, vel manus manus ei⁹: aut per tranſlationem, poteſtas manus eius. Mater Ioſiæ, 4. reg. 22 a

יְדוּתוּן Idithun, Lex eius, vel legalis, ſiue laudem vel confeſſionem dans. Pater Galal, 1. para. 9 c. pſal. 38

Idox, Iucũdus, vel lætus, aut trituras. D. Iudith. 8 a

אֱדֹם Idumæa, Ruffa, vel terrena, aut ſanguinea. Regio Syriæ, ſic dicta ab Edom filio Eſau, iſa. 11 d. 2. reg. 8 d. Heb. Edom.

אֲדוֹמִית Idumæa, Idem. p. n. f. g. 3. reg. 11 a

אֲדֹמִים Idumæi, Ruffi, ſiue terreni, aut ſanguinei. Populi, 4. reg. 8 f

Idumæus, Idem. ſ. n. 1. reg. 21 b

I E

עִיֵּי־הָעֲבָרִים Ie-abarim, Acerui Hebræorum vel tranſeuntium, aut acerui iraſcentium vel prægnantium: aut ex Hebræo & Syro, acerui frumẽti. Trigeſima octaua Iſraelitarum manſio in Moabitarũ finibus, nu. 21 c. 33 f

יִבְחָר Iebahar, Electio, ſiue electus. Filius Dauid, 2. reg. 5 c. 1. para. 3 b. 14 b

יִבְנְיָה Iebanias, Aedificatio domini, ſiue filiatio domini, vel intellectus domini. Pater Rahuel, 1. para. 9 b

יִבְלְעָם Ieblaam, Inueteratio populi, vel defluens populus, aut germinatio populi, ſiue deglutiens eos. Nomen vrbis in tribu Manaſſe, ioſue 17 c. iudic. 1 f. 4. re. 9 f

יַבְנְאֵל Iebnael, Aedificatio dei, ſiue intellectus dei. Nomen ciuitatis, terminus tribus Nephthali, ioſue 19 c

Iebneel, Idem. Nomen ciuitatis, ioſue 15 c

יַבֹּק Ieboc, Euacuatio, vel diſſipatio, aut lucta. Nomen torrentis, nume. 21 c. deu. 2 g. ioſue 12 a

יִבְשָׂם Iebſem, Aromatizans, vel ſiccitas eorum, aut confuſio, vel erubeſcentia eorum. Filius Thola filii Iſſachar filii Iacob, 1. para. 7 a

יְבוּס Iebus, Conculcatio, aut volutatio, vel præſepium. Nomen ciuitatis quæ & Ieruſalem dicitur, ioſue 18 d iudicum 19 c

יְבוּסִי Iebuſæi, Conculcati, vel volutati, aut præſepia, geneſis 15 d

Iebuſæus, Idem. ſ. n. Filius Chanaan, gene. 10 c 2. reg. 4 a. à quo primùm Ieruſalem Iebus, & Ieroſolymitæ Iebuſæi vocati ſunt.

יְכָלְיָהוּ Iechelia, Conſummatio domini, vel poteſtas domini. Mater Azariæ regis Iuda, 4. reg. 15 a

יְקַמְיָה Iecemia, Reſurrectio domini, ſiue confirmatio domini, aut vindicta domini. Filius Iechoniæ filii Ioacim, 1. para. 3 c

יָקְמְעָם Iecmaam, Reſurrectio populi, ſiue confirmatio vel vindicta populi. Nomen ciuitatis, 3. reg. 4 b. 1. par. 6 f. Item filius Hebron, 1. para. 23 c

יָקְנְעָם Iecnam, Poſſeſſio populi, ſiue emptio aut nidificatio populi. Nomen ciuitatis, ioſue 21 c: quæ ioſ. 19 a dicitur Ieconam, iiſdem conſonantibus & punctis.

Ieconam, Idem. Eadẽ ciuitas ioſ. 19 a: quæ ioſ. 21 c

יְכָנְיָה Iechonias, Præparatio domini, aut firmitas domini. Filius Ioacim filii Ioſiæ, 1. para. 3 c. Rex Iuda, eſth. 2 b. qui iere. 22 f. & 37 a dicitur Chonias.

כָּנְיָהוּ Iechonias, ier. 22 f. 37 a. Præparatus ipſe. Heb. Chonias, qui 1. para. 3 c dicitur Iechonias.

יָקְשָׁן Iecſan, Durities, ſiue ſcandalum: aut Syriace, Colliſio. Filius Abrahæ ex Cetura, gene. 25 a

יָקְטָן Iectan, Paruulus, aut tædium, ſiue contentio. Filius Heber, gene. 10 d

יָקְתְאֵל Iecthel, Congregatio dei. Nomen ciuitatis tribus Iudæ, ioſue 15 e. 4. reg. 14 b. Euſebio Petra, Syris vero רְקַם dicitur.

יְדַעְיָה Iedaia, Scientia domini, vel cognitio domini. Nomen ſacerdotis, 1. para. 9 b. 24 b

יְדָיָה Iedaia, Manus domini ſiue confeſſio domini. Filius Haromaph, 2. eſd. 3 c

יִדְאֲלָה Iedala, Manus iuramenti aut maledictionis ſiue execrationis: aut ex Hebræo & Syro, manus dei. Ciuitas in tribu Zabulon, ioſue 19 b. Quædam exemplaria habent יִרְאֲלָה

יָדוּעַ Iedda, Scitus, aut cognitus. Nomẽ viri, 2. eſd. 12 a

יֶעְדוֹ Ieddo, Erigens, ſubleuans, ſuſcipiens, ſuſtentans. Nomen viri, 1. para. 5 b

יַחְדּוֹ Ieddo, Solus ipſe, vel vnus ipſe, aut lætitia eius, ſiue acumen eius: vel Syriace, nouitas eius.

יָדוּעַ Ieddoa, Scitus vel cognitus. Nomẽ viri, 2. eſd. 12 b

יַדּוֹ Ieddu, Manus eius, ſiue confeſſio eius. Nomen viri, 1. eſd. 10 d

יַדּוּעַ Ieddua, Scitus, aut cognitus. Nomẽ viri, 2. eſd. 10 a

יִדְבָּשׁ Iedebos, Mellifluus, aut manus cõfuſionis, vel erubeſcentiæ. Filius Etam, 1. para. 4 a

יַחְדִּיאֵל Iediel, Vnitas dei, ſiue lætitia dei, aut acumen dei: vel ex Syro & Hebræo, renouatio dei. Nomen principis, 1. para. 5 d

יְדִיעֲאֵל Iedihel, Scientia dei, vel cognitio dei. Filius Samri, 1. para. 11 g. Princeps militum, 1. para. 12 d

יִדְלָף Iedlaph, Diſtillatio, vel ſtillicidium: aut ex Hebræo & Syro, manus iuncta. Filius Nachor ex Melcha, gene. 22 d

יִגְאָל Iegaal, Redemptor, vel redemptus, ſiue inquinatus Filius Semeiæ filii Secheniæ, 1. para. 3 d

יָגְבְּהָה Iegbaa, Exaltatio, ſiue altitudo. Ciuitas eſt, nume. 32 g. quam ædificauerunt filii Gad, iudic. 8 c

יִגְדַּלְיָהוּ Iegedelia, Magnitudo domini. Pater Hanan, ierem. 35 a

יֶחְדְּיָהוּ Iehedeia, Vnus dominus, aut lætitia domini, ſiue acumen domini: aut ex Syro & Hebræo, renouatio domini. Nomen viri, 1. para. 24 c

יַחַת Ieheth, Confractus vel formidans, aut ſtupens, vel Syriace, deſcendens. Nomen viri, 1. para. 23 b

יַחֲזִיאֵל Iehezial, Videns deum, vel viſio dei. Nomen viri, 1. para. 12 a

יְחִיָּה Iehias, Viuit dominus. Sacerdos quidã, 1. par. 15 c

יְעִיאֵל Iehiel, Abſtulit deus, aut coaceruans deus. Nomen

ſcribæ, 2. para. 26 b. Nomen item cantoris, 1. par. 9 f 11 g. 15 c. 16 a. 2. para. 35 b. 1. eſd. 8 b. 10 d. Nomen etiam principis, 1. para. 5 a

יְחִיאֵלִי Ieheli, Viuit deus. Nomen viri, 1. para. 26 c

יֵהוּא Iehu, Ipſe, ſiue exiſtens. Filius Ioſaphat, 4. reg. 9 a Nomen prophetæ filii Anani, 3. regum 16 a. Filius Namſi, 3. reg. 19 c. Filius Obed filii Ophlal, 1. para. 2 c. Filius Ioſabiæ, princeps, 1. para. 4 f. 12 a

יְעוּאֵל Iehuel, Abſtulit deus: aut coaceruans deus. Filius Zara, 1. para. 9 a

יְעוּשׁ Iehus, Tinea corroſus, aut compreſſus, vel congregatus. Filius Eſau ex Oolibama, gen. 36 a. Filius Balan filii Iadihel filii Beniamin, 1. para. 3 c. Secundus filius Eſec, 1. para. 8 d

יְעוּץ Iehus, 1. par. 8 a, Conſilians vel ligneus: aut Syriace, fixus. Filius Saharáim, ex Hodes vxore ſua.

יְחִיאֵלִי Iehieli, Viuit deus. Nomen viri, 1. para. 26 c

יַחְמַי Iemái, Calefaciens, aut calidus. Filius Thola filii Iſſachar filii Iacob, 1. para. 7 a. Heb. Iehemái.

יְמִינִי Iemini, Dextera, vel dexter. Pater Aphia, 1. reg. 9 a 22 b. 2. reg. 16 c. Pater Chuſi, pſal. 7 c

Iemineus, Idem.

יִמְלָה Iemla, Repletio, aut circūciſio. Pater Michææ prophetæ, 3. reg. 22 a

יַמְלֵךְ Iemlech, Regnans, aut Syriace, conſulens. Nomen principis cuiuſdam, 1. para. 4 f

יִמְנָה Iemna, Dextera, aut numerans, ſiue præparans: vel Syriace, conſtituens. Filius Aſer filii Iacob, gen. 46 b Pater Core, 1. para. 7 f. 2. para. 31 c

יִמְנָע Iemna, 1. para. 7 g, Prohibitio, aut impedimētum, ſiue mare commotum. Filius Helem.

יִמְנָה Iemnaitæ, Dexteræ, aut numerantes, ſiue præparantes, vel conſtituentes, nume. 26 e

יְעוּשׁ Ieus, Tinea corroſus, aut compreſſus, ſiue congregatus. Filius Roboam ex Abihail, 2. para. 11 d

יִפְדְיָה Iephdaia, Redemptio domini. Filius Seſac, 1. para lipoménon 8 c

יַפְלֵט Iephlat, Liberatus, aut expulſus. Filius Heber filii Barie filii Aſer filii Iacob, 1. para. 7 g

יַפְלֵטִי Iephleti, Idem. Terminus filiorū Ioſeph, ioſ. 16 a

יְפֻנֶּה Iephone, Aſpiciēs, ſiue intuēs. Pater Caleb, nu. 13 a

Iephonne, Idem. Filius Iether, 1. para. 7 g

יִפְתָּח Iephta, Aperiens. Ciuitas quæ in ſortem tribus Iudæ ceſſit, ioſ. 15 f

יִפְתַּחאֵל Iephtahel, Aperiens deus. Nomen vallis, terminus tribus Zabulonis, ioſue 19 b

יִפְתָּח Iephte, Aperiens. Filius Galaad ex meretrice, iudex in Iſrael, iudic. 11 a

יַרְחָע Ieraa, Luna, aut menſis, ſiue odoratio. Seruus AEgyptius Seſan filii Ieſi filii Appháim, 1. para. 2 e

יְרַחְמְאֵל Ierameel, Miſericordia dei: aut ex Syro & Hebræo, dilectio dei. Filius Eſron filii Phares, 1. para. 2 a. Eſt & regio Philiſthiim, 1. reg. 27 d

יָרְקְעָם Iercaam, Extenſio eorum, ſiue viriditas populi, aut ſputum populi, vel armatura aut euacuatio populi. Ciuitas eſt, quæ ſorte miſſa, tribui Dan obtigit ſecundum commentatorem Hebræorum, 1. para. 2 f

יַרְקוֹן Iercon, Erugo, aut viriditas, ſiue ſputum, vel armatura, aut euacuatio. Ciuitas in tribu Dan, ioſ. 19 c

יִרְמְיָה Ieremia ſiue Ieremias, Celſitudo domini, vel ſublimitas domini, aut exaltans dominum. Nomen principis, 1. para. 5 d. Eſt & nomen prophetæ filius Helciæ, iere. 1 a

יְרַחְמְאֵל Ieremiel, Miſericordia dei: aut ex Syro & Hebræo, dilectio dei. Filius Amélech, iere. 36 f

יִרְאִיָּה Ierias, Timor domini, vel viſio domini: aut proiectio domini. Filius Selemiæ filii Hananiæ, iere. 37 c

יְרִיָּהוּ Ieriau, Idem. Filius Hebron, 1. para. 23 c

יְרִיבַי Ieribai, Pugnans, ſiue obiurgans, aut multiplicās. Filius Elnaem, 1. para. 11 g

יְרִחוֹ Iericho, Luna, vel menſis, aut odor eius. Ciuitas opulentiſſima in Beniamin tribu, ab Ieroſolymis CL, & ab Iordane LX diſtans ſtadiis. nume. 22 a. ioſ. 2 a. Quam ædificauit Hiel de Bethel, 3. reg. 16 g. 2. par. 28 c. matth. 20 d. luc. 18 f. 19 a

Ierichontinus, Idem.

יְרִיאֵל Ieriel, Timor dei, aut viſio vel proiectio dei. Filius Thou filii Iſſachar filii Iacob, 1. para. 7 a

יְרֵמוֹת Ierimoth, Altitudines, ſiue timens mortem, aut videns mortem, ſeu proiectio mortis. Filius Bela filii Beniamin filii Iacob, 1. para. 7 b. Filius item Beciæ, 1. para. 8 b. 2. para. 31 c. Eſt & nomen ciuitatis, cuius rex dicebatur Pharan, ioſue 10 a. Item in tribu Iuda, ioſ. 15 e. In tribu item Iſſachar, datæ Leuitis, quæ Iaramoth dicitur, ioſue 21 c

Ierimuth, Idem. Nomen viri, 1. para. 12 a

יְרִיעוֹת Ierioth, Cortinæ, ſiue linteamina, aut vlulationes ſiue confractiones. Filius Caleb ex Azuba vxore, 1. para. 2 b

יִרְמַי Iermái, Altitudo mea, ſiue timens vel proiiciens aquas. Nomen viri, 1. eſd. 10 d

יְרֻבַּעַל Ierobaal, Impugnans idolum. Nomen iudicis in Iſrael, qui & Gedeon dicebatur, iudic. 6 f. 1. reg. 12 b

יְרֻבֶּשֶׁת Ierobéſeth, Impugnans confuſionem vel ignominiam, aut impugnās idolum. Nomen viri, 2. re. 11 c

יָרָבְעָם Ieroboam, Impugnans vel obiurgans populum, vel multiplicans populum. Filius Ioas filii Ioachaz regis Iſrael, 4. reg. 14 f. Fuit item alius eiuſdem & nominis & regni rex impius, 3. reg. 11 e

יְרֹחָם Ieroham, Miſericors: aut Syriace, dilectus. Filius Elcana filii Caath. 1. para. 6 b. 12 a. 27 c. Filius Phaſor, 1. para. 9 b. Filius Eliu filii Thau, 1. regum 1 a. 2. para. 23 a

יִרְאוֹן Ieron, Timor vel viſio: aut proiiciens dolorem vel fortitudinem. Ciuitas in tribu Nephthali, ioſue 19 c

יְרוּשָׁלַיִם Ieroſolyma, Viſio pacis, aut viſio perfecta vel conſummata, ſiue timor perfectus vel conſummatus. Vide Ieruſalem.

Ieroſolymæ, Idem.

Ieroſolymita, Idem.

Ieroſolymitæ, Idem. p. n.

יַעֲרֶשְׁיָה Ierſia, Lectulus ſiue ſtratum domini, aut abſtulit paupertatem dominus. Filius Ieroham, 1. parali. 8 c

יְרוּאֵל Ieruel, Timor dei, aut viſio dei. Nomen ſolitudinis, de quo 2. para. 20 d

יְרוּשָׁא Ieruſa, Hæreditas, vel exilium. Mater Ioathan filia Sadoc, 2. para. 27 a

יְרוּשָׁלַיִם Ieruſalem, Viſio pacis, aut viſio perfecta vel conſummata, ſiue timor perfectus vel conſummatus. Iudææ metropolis, à Melchiſedecho, teſte Ioſepho, condita. aliàs Salem, item & Iebus à Iebuſæo Chananæi filio, Ioſue 18 d. Poſtremo Helia (vt Volaterranus lib. 11 ait) ab Helio Hadriano dicta eſt. Is enim imperator partem eius extruxit: mōtem Caluarium, CHRISTI ſepulchrum, & Golgoltha, loca extra mœnia antea ſita, muro cinxit. Porrò hæc olim vrbs, bifariam diuiſa eſt, in ſuperiorem ſcilicet & inferiorem. Superior in vertice Sionis, vnà cum templo in eiuſdem montis látere ſita erat. quæ à conditore interdum ciuitas Dauidis nominabatur. Templo autem adhærebat inferior ciuitatis pars, 1. paralipoménon 3 b

ישי Ieſſæ, Ens, ſiue exiſtens, aut munus, vel oblatio. Pater Dauid, iſa. 11 c: qui & Iſai dicitur.

יהצה Ieſſa, Rixa, vel contentio, aut domini exitus. Ciuitas in tribu Ruben, ioſue 13 c

יצהר Ieſaar, Claritas, ſiue oleum, aut meridianus. Filius Caath filii Gerſon, nume. 3 c

Ieſaaritæ, Idem. p. n.

ישעיה Ieſaia, ſiue Ieſaias, Salus domini. Nomen viri, 1. para. 25 c. 2. eſd. 11 b

ישמרי Ieſamari, Cuſtos, vel cuſtodia. Filius Elphäal, 1. paralip. 8 b

ישנה Ieſana, Dormiēs, aut antiqua, vel annoſa, ſiue mutatio. Nomen ciuitatis, 2. para. 23 d

ישבח Ieſba, Laus, ſiue trāquillitas. Filius Ezra, 1. pa. 4 c

ישבעם Ieſbaam, Sedens populus, aut conuerſio populi, ſiue inſufflatio aut captiuitas populi. Filius Hachamoni, 1. para. 11 b. 12 a

ישבקשה Ieſbacaſſa, Eſt requirens vel deprecans, aut ſeſſio dura, vel inſufflatio ſiue conuerſio dura. Nomen viri, 1. para. 25 b

ישבי בנוב Ieſbi benob, Sedens in prophetia vel in locutione vel in germinatione: aut conuerſio ſiue inſufflatio in prophetia vel in locutione ſiue in germinatione: aut captiuans in prophetia vel in locutione ſiue in germinatione. Gigas quidam de quo 2. reg. 21 c

ישבעם Ieſboam, Conuerſio populi, ſiue ſeſſio populi, aut inſufflatio vel captiuitas populi. Nomen principis, 1. para. 27 a

ישבק Ieſ boc, Eſt vacuus vel euacuatus: aut Syriace, derelictus, vel derelinquens. Filius Abrahæ ex Cetura, gene. 25 a

יסכה Ieſcha, Vngens, ſiue cooperiens, aut protegens, vel obumbrans: aut Syriace, ſpeculans. Filia Aran filii Thare, quæ & Sarai dicebatur, gene. 11 d

ישעיהו Ieſeias, Salus domini. Filius Phaltiæ filii Ananiæ filii Zorobabel, 1. para. 3 d

ישמא Ieſema, Appoſitus, vel nominatus: aut admiratio, ſiue deſolatio. Filius Etam, 1. para. 4 a

יצר Ieſer, Figmentū, ſiue plaſmatio, aut tribulatio, vel anguſtians. Filius Nephthali, gene. 46 c. 1. par. 7 c

Ieſeritæ, Idem. p. n. nume. 26 f

ישישי Ieſeſi, Antiquus, ſiue ſexagenarius, aut exultans, vel eſt munus. Filius Ieddo, 1. para. 5 b

ישפה Ieſpha, Iaſpis, lapis ſcilicet pretioſus: aut eſt hic, id eſt in hoc loco, vel labium, ſiue conterens. Filius Beriæ, 1. para. 8 b

ישפן Ieſphan, Abſconditus, ſiue confractus, aut cuniculus. Filius Seſac, 1. para. 8 b

ישעי Ieſi, Salus, aut reſpiciens. Filius Appháim filii Nadab filii Semei filii Onam, 1. par. 2 d. 4 d. Pater Phaltiæ, 1. para. 4 g. 5 d. 12 a. 23 c

ישיה Ieſia, ſiue Ieſias, Eſt dominus. Filius Izrahia filii Ozi filii Thola, 1. para. 7 a. 24 c

יחציאל Ieſiel, Diuidens deus, vel dimidians deus, aut feſtinatio dei. Filius Nephthali, nume. 26 f

Ieſielitæ, Idem. p. n. nume. 26 f

ישימון Ieſimon, Deſolatio, aut ſolitudo. Nomen loci, 1. reg. 23 d

יסמכיהו Ieſmachias, Adhærens uel innitens domino, aut iūctus domino. Nomen viri, 2. para. 31 c

ישמעיהו Ieſmáias, Audiens dominum, vel obediens domino. Nomen viri, 1. para. 27 c

ישראלי Ieſraeli, Idem quod Iſrael, quod interpretatur præualens ſiue dominans cum deo. 2. reg. 17 f

ישוי Ieſſui, Planus, ſiue æqualis, aut ponens, ſiue poſitus. Filius Aſer filii Iacob, gene. 46 b. 1. para. 7 f. Filius Saul. 1. reg. 14 g

Ieſſuitæ, Idem. p. n. nume. 26 e

Ieſu, luc. 3 f. in græco eſt Ioſe: & Hebraice poteſt interpretari Parcens, vel eleuatus, aut exiſtens. D.

ישוע Ieſüa, Saluator. Nomen viri, 1. para. 24 b

ישוה Ieſua, gene. 46 b. 1. para. 7 f. Planities, ſiue æqualis, aut ponens, vel poſitus. Filius Aſer filii Iacob.

ישוע Ieſúe, Saluator, 2. para. 31 c. 1. eſd. 2 b

ישוע Ieſue, 1. eſ. 10 d. Eſt domin⁹, Nomē viri. Heb. Ieſia.

ישוע IESVS, Saluator. Sic vocatus fuit CHRISTVS dominus noſter. matth. 1 c. luc. 2 c. act. 7 f

יהושע Ieſus, zach. 1 a. 3 a. 6 c. Dominus ſaluator, vel domini ſalus. Sacerdotis nomen filii Ioſedec. De quodam Ieſu loquitur & Paulus, coloſſ. 4 c

יטה Ieta, Declinans, vel diuertens. Ciuitas quæ Leuitis è tribu Iudæ vel Simeonis eſt data, ioſue 21 b

יטבתה Ietebátha, Bonitas ſua, ſiue declinans filia eius, aut declinans deſertum. Nomen loci in quo caſtrametati ſunt filii Iſrael profecti de Gadgad mōte, nume. 33 d

יחת Ieth, Confringens, vel formidans, aut ſtupens: vel Syriace, deſcendens. Filius Gerſon filii Leui, 1. para. 6 c. Heb. Iahath.

יתנן Iethnan, Merces ſiue donum: aut Syriace, fumigans. Ciuitas tribus Iudæ, ioſue 15 d

יתלה Iethela, Pendens, vel ſuſpenſio, ſiue coaceruatio. Nomen ciuitatis in tribu Dan, ioſue 19 c

יתר Iether, Excellens vel reſiduus, ſiue remanens, vel explorans, aut funiculus. Ciuitas de tribu Iuda, Leuitis data, ioſue 15 f. 21 b. Primogenitus Gedeonis, iudic. 8 d. Filius Ezra, 1. para. 4 c. 6 c

יתיר Iether, 1. reg. 30 g, nomen ciuitatis: nomen item viri, 1. para. 7 g: & interpretatur Excellēs, aut reſiduū, ſiue remanens, aut explorans, ſiue funiculus.

יתר Iether, Idem. 1. paral. 2 b: ille idem qui & Iethera 2. reg. 17 f dicitur. Filius item Iada filii Onam filii Ierameel, 1. para. 2 c

יתת Ietheth, Donans. Nomen ducis in Edom, gen. 36 d 1. para. 1 d

יתמה Iethma, Orphanus, ſiue admiratio, aut conſummatio ſiue perfectio. Vir Moabites, 1. para. 11 g

יתרא Iethra, Excellens, ſiue reſiduus, vel remanens, aut explorans vel funiculus. Pater Amaſa filii Abigáil ſororis Dauid, 2. reg. 17 f, & Iſraelites erat. in 1. par. 2 b dicitur Iether Iſmahelites.

יתרעם Iethraham, Excellentia populi, aut reſiduus populi, ſiue exploratio vel funiculus populi. Filius Dauid ex Egla, 2. reg. 3 a. 1. para. 3 a.

יתרי Iethrái, Excellens, ſiue reſiduus, vel remanens, aut explorans, vel funiculus.

יאתרי Iethrái, 1. para. 6 b. Explorans: aut Syriace, locus. Filius Zara.

יתרן Iethran, Excellens, ſiue reſiduus, vel remanens, aut explorās, vel funiculus. Filius Supha filii Helē, 1. paralip. 7 g. Filius item Diſon filii Seir Horræi, ge. 36 c

Iethræi, Idem.

יתרי Iethræus, Idem. Filius Sobal filii Hur primogeniti Caleb, 1. para. 2 g. 11 g.

יתרו Iethro, Idem. Socer Moſis, exod. 3 a: qui exod. 2 c dicitur Raguel.

Iethrites, Idem. 2. reg. 23 g

קדמות Iethſon, ioſue 21 d. In Hebræo eſt Cedemoth: quod interpretatur antiquiores, vel priores, aut orientales, ſiue incendium, vel incuruatio mortis. Nomen ciuitatis. Vide Cademoth.

יטור Ietur, Cuſtodiens, aut ordo vel ſeries: aut Syriace, montanus. Filius Iſmahelis, gene. 25 b. 1. para. 1 b

יוזבד Iezabad, Dotatus. Vir Gaderothites, 1. para. 12 a

איזבל Iezabel, Inſula habitaculi, vel væ habitaculo: aut ex Hebræo & Syro, inſula ſterquilinii, vel væ ſterquilinio. Filia regis Sidoniorum, vxor regis Achab, 3. reg. 16 g. 21 b

יזתא Iezátha, Aſpergens thalamum vel cubiculum: aut ex Syro & Hebræo, væ oliuæ. Filius Aman filii Amadátha, eſth. 9 b

איעזר Iezer, Inſula adiutorii, ſiue inſula atrii, aut væ adiutorio vel atrio. Filius Galaad filii Machir filii Manaſſe, nume. 26 d: qui ioſue 17 a dicitur Abiézer.

יעזר Iezer, 1. para. 6 g, Auxiliator, ſiue adiutor. Nomen ciuitatis Amorrhæorum, quæ Leuitis & homicidis pro aſylo è tribu Gad eſt attributa.

איעזרי Iezeritæ, De Iezer, quod interpretatur inſula adiutorii, ſiue inſula atrii: aut væ adiutorio vel atrio. nume. 26 d

יזרח Iezerites, Oriens, aut clarus, 1. para. 27 a

יזיה Iezia, Diſtillatio vel aſperſio domini. Nomen viri, 1. eſdr. 10 d

יזליאה Iezlia, Diſtillatio vel aſperſio laborioſa. Filius Elpháal, 1. para. 8 b

יאזניהו Iezonias, Auſcultatio domini, aut ſtatera domini, vel arma domini. Filius Maachati, 4. reg. 25 f

יזניהו Iezonias, iere. 35 a. 40 c. 42 a. ezech. 8 d. 11 a, interpretatur Nutrimentum domini, aut auſcultatio, vel arma domini.

יחזרה Iezra, Porcinus: aut Syriace, cõuerſus. Filius Moſollam, 1. para. 9 b

יזרחיה Iezraia, Oriens dominus, aut claritas domini. Nomen viri, 2. eſdr. 12 d

יזרעאל Iezrahel, Semen dei, aut diſtillãs contritionem vel malum deus, ſiue diſtillatio amicitiæ dei, vel aſperſio paſtoris dei. Ciuitas tribus Iudæ, ioſue 15 g. 17 d. 19 b. iudicum 6 g. 1. reg. 25 g. Filius item Oſee ex Gomer vxore, oſee 1 b

Iezrahelites, Idem. 1. reg. 27 a. 3. reg. 21 a

Iezrahelitis, Idem.

I G

יגאל Igaal, Redemptus, ſiue coinquinatus. Filius Nathan de Soba, 2. reg. 23 d

Igal, Idem. Filius Ioſeph, nume. 13 a

I H

יעלם Ihelon, Occultus, ſiue adoleſcens, aut caprea eorum, vel ſeculũ. Filius Eſau ex Oolibama vxore, gene. 36 a

I I

עיים Iim, Acerui. Ciuitas tribus Iudæ, ioſue 15 c

I L

עילי Ilái, Aſcendens, vel ſuperior, aut aceruus mihi.

Ἰλλυρικόν Illyricum, Exhilaratio, aut lætificatio. G. Regio Epiri contermina, propinqua Italiæ, rom. 15 d

I N

הדו Indi, De India, quæ Hebraice dicitur Hodu, id eſt laudatio, ſiue confeſſio, aut decôra vel pulchra.

India, Idem. Regionis nomen, Eſther 1 a

אפיר India, iob 28 c. Hebraice dicitur Ophir, id eſt cinis vel incineratio, aut fructificatio.

I O

יואח Ioah, Fraternitas, vel habens fratrem. Filius Gerſon filii Leui, 1. para. 6 b

יואב Ioab, Paternitas, vel habens patrem, aut voluntarius. Pater Abiſai, 1. reg. 26 a. Filius item Saruiæ filiæ Iſai, 2. reg. 2 c. 1. paralip. 2 b. Filius etiam Saraiæ, 1. paralip. 4 c

יהואחז Ioachaz, Domini apprehenſio, ſiue domini poſſeſſio, aut dominus videns. Filius Ioſiæ regis Iudæ, 4. reg. 23 f. 2. para. 35 a. Filius item Iehu regis Iſrael, 4. reg. 10 g. 2. para. 21 d

יואחז Ioachaz, 2. para. 34 b. Apprehendens, ſiue poſſidens, aut videns. Pater Ioha, qui à commentariis erat Ioſiæ regi.

יהויכין Ioachin, Domini præparatio, ſiue domini firmitas. Filius Ioacim, ſiue Eliacim, 4. reg. 24 b: quem Ieremias 29 a. 37 a vocat Iechoniam.

יהויקים Ioacim, Domini reſurrectio, ſiue domini confirmatio, vel dominus vindicãs. Filius Ioſiæ regis, qui prius Eliacim dicebatur, 4. reg. 23 g. 1. para. 3 c

יויקים Ioacim, nehem. 12 a. Reſurgens, ſiue confirmans, aut vindicans.

יהועדה Ioada, Domini cœtus, vel congregatio, aut domini tranſitus vel teſtimonium, vel domini ornatus vel præda: aut ex Hebræo & Syro, Domini ablatio. Filius Achaz filius Micha, 1. paralip. 8 d: qui 9 f dicitur Iara.

יהועדן Ioadan, Domini deliciæ, vel domini voluptas: aut ex Hebræo & Syro, domini tempus. Mater Amaſiæ regis Iudæ, 4. reg. 14 a. 2. para. 25 a

יואח Ioah, Fraternitas, vel habens fratrem. Filius Zemma, 1. paralip. 6 b. 2. paralip. 29 c. Filius item Ioachaz illius qui fuit Ioſiæ regi à commentariis, 2. paralip. 34 b

Ioahe, Idem. Filius Aſaph, 4. reg. 18 e

Iohaha, Idem. 1. para. 26 a. 2. para. 29 c

Ioarim, Domini exaltatus, vel domini exaltatio. D. Nomen viri, 1. mach. 2 a

יואש Ioas, Diſſidens, vel deſperans, aut ignitus vel vrens. Pater Gedeonis, iudicum 6 b. Rex Iuda, filius Ochoziæ filii Ioram filii Achab, 4. reg. 11 a. 12 d. 13 a. 1. paralip. 3 c. item 4 reg. 14 d, vbi dicitur, Vixit autem Amaſias filius Ioas, vſque ad finem capitis. Filius Ioachaz filii Iehu, rex Iſrael, 4. reg. 13 b c. 14 a, vbi dicitur, In anno ſecũdo Ioas. Pater Ieroboam regis Iſrael, 4. reg. 14 f

יהואש Ioas, Domini ignis, vel domini oblatio. Rex Iuda, filius Ochoziæ filii Ioram filii Achab, 4. regum 11 d. 12 a b c, & in principio literæ d, vbi dicitur, Quam ob rem tulit Ioas. & 13 d, vbi dicitur, Porrò Ioas. 14 b c d

יועש Ioas, 1. paralip. 7 b. 27 d, interpretatur Tinea corroſus, ſiue compreſſus, vel cõgregatus. Filius Bechor filii Beniamin filii Iacob.

יותם Ioatham, Cõſũmatus, ſiue perfectus. Filius Oziæ ſiue Azariæ regis Iuda, 4. reg. 15. 2. par. 26. à LXX ἰωαθὰμ, & ἰωθὰμ tranſfertur. Filius item Ierobaal ſiue Gedeonis, iudicum 9 a. Filius item Iahaddái. 1. parali. 2 f. Filius Azariæ filii Amaſiæ, 1. paralip. 3 c

איוב Iob, Dolens, vel gemens, ſiue vlulans, aut exoſus, vel patiens inimicitiam. Nomen viri, iob, 1 a

יוב Iob, gene. 46 c. Dolens, vel gemens, aut vlulãs. Filius Iſſachar: qui 1. para. 7 a dicitur Iaſub.

יובב Iobab, Idem. Filius Iectan, gene. 10 d. Filius Saharaim ex Hodes vxore, 1. para. 8 a. Filius item Zaræ rex Edom, gene. 36 d

יבניה Iobania, AEdificatio domini, ſiue filiatio, aut intellectus domini. Filius Ieroham, 1. para. 9 b

יוכבד Iochábed, Glorioſa, aut grauis, vel põderoſa. Filia Leui, vxor Amram filii Caath, filii Leui, exod. 6 c

יועד Ioed, Teſtificans, vel ornans, ſiue prædãs, aut trãſiens: vel Syriace, auferens. Nomẽ viri, 2. eſd. 11 b

יואל Ioel, Volens, ſiue incipiens, aut iurans. Nomẽ principis, 1. parali. 4 f. Nomen prophetæ filii Phathuel,

ioel 1 a. Pater Sãmua, 1. par. 5 a. 15 a. Filius Azariæ 2. para. 29 c. Filius Maath filii Amaſãi, 1. para. 6 c. Primogenitus Samuelis prophetæ, 1. reg. 8 a. Filius Gad, 1. para. 5 b

יוֹעֵאלָה Ioela, Eleuatio, ſiue proficiens, aut auferens maledictionem. Filius Ieroham, 1. para. 12 a

יוֹעֶזֶר Ioezer, Adiuuans. Nomen viri, 1. para. 12 a

יָגְלִי Iogli, Reuelatio, aut trãſmigratio, ſiue reuolutio, aut exultatio. Pater Bocci principis tribus Dan, nume. 34 d

יוֹחָא Ioha, Viuificãs. Filius Bariæ, 1. para. 8 b. Vir Thoſaites, 1. para. 11 g

יוֹחָנָן Iohanan, Gratioſus, ſiue donans: aut pius ſiue miſericors. Filius Caree, 4. reg. 25 f. Primogenitus Ioſiæ regis Iuda, 1. para. 3 c. Filius Azariæ, 1. paralip. 6 a. Filius Elioenai filii Naariæ, 1. para. 3 d. Principis nomen, 1. para. 12 b. nehem. 12 b

יְהוֹחָנָן Iohanan, 1. para. 26 a. 2 par. 17 d. 23 b. 28 b. eſd. 10 d. nehem. 6 d. 12 d: Domini gratia, ſiue domini donum, aut domini miſericordia.

Iohanna, Domini gratia, ſiue domini donum, aut domini miſericordia. D. Mulier quæ ſequebatur CHRISTVM, vxor Chuſæ, luc. 8 a. 23 g

Iohannes, Idem. D. Nomen apoſtoli fratris Iacóbi, quorum pater Zebedæus dicebatur, matth. 4 d. Fuit & nomen præcurſoris CHRISTI, cognomẽto Baptiſtæ, luc. 1 f

יְהוֹיָדָע Ioiada, Domini ſcientia, aut domini cognitio. Nomen ſacerdotis, 4. reg. 11. b. iere. 29 f

יוֹיָדָע Ioiada, Scitus aut cognitus. nehem. 3 b. 12 a. 13 d

יוֹיָרִיב Ioiarib, Pugnans, vel obiurgans, ſiue multiplicãs. nehem. 12 a

יְהוֹיָרִיב Ioiarib, 1. para. 9 b. 24 b. Domini pugna, ſiue domini obiurgatio, vel domini multiplicatio. Nomen ſacerdotis.

יוֹנָה Iona, ſiue Ionas, Columba, ſiue depopulans, vel multiplicans. Nomen prophetæ filii Amathi, 4. reg. 14 f. Pater Ioſeph patris Iudæ patris Simeon, luc. 3 f Pater item Petri apoſtoli, iohan. 1 f. 21 d

יוֹנָדָב Ionadab, Spontaneus vel vouens, ſiue principalis. Filius Semmaa fratris Dauid, 2. reg. 13 a. Filius item Rechab. iere. 35 b

יְהוֹנָדָב Ionadab, 2. reg. 13 a, vbi dicitur, Cui reſpondit Ionadab, &c. & 4. reg. 10 d, interpretatur Domini ſpõtaneus, aut domini princeps, vel domini votum. Filius Rẽchab.

יְהוֹנָתָן Ionathan, Domini donũ. Filius Gerſom filii Moyſi, iudicum 18 g. Filius Saul, 1. paralip. 8 c. Nomen ſcribæ cuiuſdam, iere. 37 c

יוֹנָתָן Ionathan, Filius Saulis regis, 1. reg. 13 a. 14 a. 2. reg. 1 a. 21 b. 1. par. 10 a. Filius Abiathar ſacerdotis 2. reg. 15 f. 17 d. 3. reg. 1 f. Filius Iada filii Onam filii Ierameel, 1. para. 2 c. Filius Sage, 1. paralip. 11 g. eſdr. 8 a. Filius Aſael, eſdr. 10 b. nehem. 12. a. Filius Caree, iere. 40 c. in omnibus his locis interpretatur Columbæ donum, vel donans. Ac vbique ſcribi debet Ionathan per n in fine, non per s

יָפוֹ Ioppe, Pulchritudo, aut decor. Oppidum in ora curuæ Syriæ, in monte ſitum, vnà cum portu, qui à Barbaris nunc Sappho appellatur, nume. 21 f. ioſue 19 c. 2. paralip. 2 d. 1. eſdr. 3 b. ioſue 1 a. 1. mach. 10 g. act. 9 g

Ioppitæ, Pulchri, ſiue decóri. D. 2. macha. 12 a

יוֹרָה Iora, Temporaneus, aut oſtendens, ſiue demonſtrans, vel proiiciens: aut Syriace, lebes.

Iorai, Idem. Nomen viri, 1. para. 8 b

יוֹרָם Ioram, Excelſus, ſiue ſublimis, aut proiectus. Filius Thou regis, 2. reg. 8 c. Filius item Ioſaphat, 1. paralip. 3 c: qui 3. reg. 22 g dicitur hebraice יְהוֹרָם

יְהוֹרָם Ioram, Filius Ioſaphat regis Iuda. 3. reg. 22 g. Filius item Achab regis Iſrael, frater Ochoziæ, 4 regũ 1 d. 3 a. 8 d. 9 d. 12 d. 2. para. 21 a. 22 a. matth. 1 a. Eſt & nomen ſacerdotis, 2. para. 17 c. in omnibus his locis interpretatur Domini celſitudo, aut domini ſublimitas, aut domini proiectio. Præter quàm in in fine 9. cap. quarti regum, vbi dicitur, Anno vndecimo Ioram.

יַרְדֵּן Iordanis, Fluuius iudicii, aut demõſtratio, vel proiectio iudicii, ſiue deſcenſio: aut ex Syro & Hebræo, lebes iudicii. Fluuius Iudææ, qui à Dan ſic nomen habet, gene. 13 c. eximiæ dulcedinis, Solino Paneadis, Egeſippo vero Ioſephóque Phiala fonte decurrens, regiones perquam amœnas præterlabitur: mox in lacum, quem complures Geneſaram vocant, ſe fundit. deinde mare mortuũ petit, natura dirum: à quo poſtremo abſorbetur.

Iorim, Dominus exaltãs, vel domini exaltatio. D.

יוֹשָׁה Ioſa, Ens, vel exiſtens, aut obliuiſcens vel debens. Nomen principis, 1. para. 4 f

יְהוֹשֶׁבַע Ioſãba, Domini ſaturitas, aut domini ſatietas, vel domini iuramentum, ſiue domini ſeptenarium. Filia regis Ioram, ſoror Ochoziæ, 4. re. 11 a. Vxor Ioiadæ ſacerdotis, 2. para. 22 d

יוֹשַׁב חֶסֶד Ioſãb-héſed, Habitaculum vel ſedes miſericordiæ, aut inſufflatio vel conuerſio miſericordiæ. Filius Zorobabel filii Phadaiæ, 1. para. 3 d

יְהוֹשַׁבְעַת Ioſabeth, Domini ſatietas, vel domini iuramentũ, aut domini ſeptuplum, ſiue dominus conuertens horam. Nomen mulieris, 2 para. 22 d: quæ 4 regum 11 a dicitur Ioſaba.

יוֹשִׁבְיָה Ioſabia, Habitaculũ vel ſedes domini, ſiue cõuerſio aut inſufflatio domini, vel captiuitas domini. Filius Saraiæ filii Aſiel, pater Iehu principis, 1. paralip. 4 f

יוֹשַׁוְיָה Ioſaia, AEquitas domini, vel planities domini, aut apponet dominus. Filius Elnaem, 1. para. 11 g

יְהוֹשָׁפָט Ioſaphat, Dominus iudex, vel domini iudiciũ. Filius Aſa regis, 3. reg. 15 c. 1. para. 3 b. Filius Ahilud, 3. reg. 8 d. Filius item Pharuæ, 3. reg. 4 c. Nomen vallis, ioel. 3 a

יוֹשָׁפָט Ioſaphat, Iudicatus vel iudicatio. Vir Mathanites, 1. paralip. 11 g

יְהוֹצָדָק Ioſedec, Dominus iuſtus, vel domini iuſtitia. Filius Saraiæ filii Azariæ, 1. para. 6 a. Pater Ieſu ſacerdotis, zach. 1 a

יוֹצָדָק Ioſedec, Eſdr. 3 a. 5 a. 10 c. nehem. 12 c. interpretatur Iuſtificatus, vel iuſtificatio.

יוֹסֵף Ioſeph, Augmentum, vel præfectus. Vndecimus filius Iacob ex Rachel vxore, gene. 30. d. Pater item Igal, nume. 13 a. 1. para. 25 a

יְהוֹסֵף Ioſeph, pſal. 80, Domini augmentum, vel domini profectus.

Ioſeph, matth. 13 g. & 27, vbi dicitur, Et Ioſeph mater. Mar. 6 a. 15 d, ibi, Et Ioſeph mater. & ibi, Maria & Ioſeph. & act. 4 g. in omnibus his locis in græco eſt Ioſes: quod Hebraice poteſt interpretari parcens, vel eleuatus, aut exiſtens. D.

Ioſephus, Augmentum, vel profectus. D. 1. machab. 5 b

יוֹסִפְיָה Ioſphias, Augmentum vel profectus domini: aut conſummans vel finiens dominus.

יֹאשִׁיָּהוּ Ioſias, Ignis domini, aut vrens dominus. Rex Iuda filii Amon filii Manaſſe, 4. reg. 22 a

יהושע Ioſúe, Dominus ſaluator. Filius Nun princeps tribus Ephráim, Oſee prius nominatus, nume. 13 a b. 1. paralip. 7 f. Poſt Moyſen dux populi Iſraelitici, ioſue 1 a

ישוע Ioſue, eſdr. 2. 3. 4. 5. 8. 10. Nehem. 3. 8. 9. 12. in omnibus his locis interpretatur ſaluator.

יוטה Iota, Declinans, vel diuertens. Ciuitas quæ Leuitis è tribu Iudæ vel Simeonis eſt data, ioſue 15 g

Iouis, Obliquus à Iuppiter, quaſi Iuuans pater, act. 14 b. 21 g

יהוזבד Iozabad, Domini dos, vel domini dotatio. Nomē ſerui Ioas regis, à quo occiſus eſt ipſe Ioas, 4. reg. 12 d. 1. para. 26 a. 2. para. 17 d & 24 d

יוזבד Iozabad, vel Iozabed, Dotatus. Princeps militiæ, 1. para. 12 d. eſdr. 10 a. nehem. 11 c. 2. paralip. 31 c. 35 c. 2. eſdr. 8 b

יוזכר Iozachar, Memorans, ſiue maſculinus. Filius Semaar, ſeruus Ioas regis Iuda, qui Iozachar, occidit ipſum regem Ioas adiutus à Iozabad conſeruo, 4. regum 12 d. Hic 2. para. 24 d dicitur Zabad.

I R

עירא Ira, Ciuitas, aut vigil, ſiue denudatio, aut effuſio, vel aceruus viſionis. Nomen ſacerdotis, 2. regum 20 g. Filius Acces Thecuites, 1. para. 11 f

עירד Irad, Onager, ſiue aceruus deſcenſionis, vel aceruí deſcenſio, aut aceruus imperii: vel Syriace, draco. Filius Enoch, gene. 4 c

עירי Irai, Vigil, aut ciuitas, ſiue denudãs vel euacuans, aut pullus, ſ. aſini. Filius Bela filii Beniamin filii Iacob, 1. para. 7 b

I S

יצחק Iſaac, Riſus. Filius Abraham ex Sara, gene. 17 c. 21 a. Heb. Iſahac.

יצהר Iſaar, Oleum, ſiue claritas, aut meridianus. Filius Caath filii Leui, exod. 6 c. 1. paralip. 6 a c. 23 b. qui nume. 3 c dicitur Ieſaar, iiſdem tamen conſonantibus & punctis.

Iſaari, Idem. Nomen viri, 1. para. 24 c

Iſaaritæ, Idem. p. n. 1. para. 26 c

יצחר Iſahar, Candidus, aut lucidus.

ישי Iſai, Munus, aut ens, ſiue exiſtens, vel debitor. Pater Dauid, 1. reg. 16 a. Ruth 4 d. quem Græci Ieſſæ vocant.

אישי Iſai, 1. paral. 2 b, vbi dicitur, Iſai autē genuit &c. interpretatur vir meus, aut virilis, ſiue inſulæ munus aut oblatio. Filius Obed filii Booz, 1. paralip. 2 b. Pater Dauid, quem Græci Ieſſæ vocant.

ישעיה Iſaias, Salus domini.

יצרי Iſari, Figmentum, ſiue plaſmatio, aut tribulãs, vel anguſtians. Nomen viri, 1. para. 25 b

ישבאב Iſbaab, Seſſio vel habitatio patris, aut conuerſio, vel inflatio ſiue captiuitas patris. Nomen viri, 1. para. 24 b

אישבשת Iſbóſeth, Vir confuſionis vel ignominiæ, aut viri mora. Filius Saul regis Iſrael, 2. reg. 2 b

Iſcariotes, Hebraice interpretatur Vir occiſionis, vel vir exterminationis vel mortis. Sic cognominatur Iudas ille CHRISTI noſtri proditor, matth. 10 a. Sunt qui & Iſchariotem dictum exiſtiment, per ch ſcribentes, quòd de tribu Iſſachar eſſet. cui tale cognomen ex ipſo quoque facinore optime conueniat. nam mercede vendidit CHRISTVM noſtrum. Iſſachar ſiquidem ex 30 Geneſeos, à שכר quod mercedem ſignificat, inclinatum eſt.

ישמעאל Iſmahel, Exauditio dei. Filius Abraham ex Agar ancilla, gene. 16 c. Filius item Nathaniæ, 4. regū 25 f. Filius Aſel filii Elaſa, 1. para. 8 d. 9 g

ישמעאלים Iſmahelitæ, Idem. p. n. geneſis 37 f. Populi, quos Moyſes (vt quidam dicunt) Madianitas vocat: Euſebius Agarenos, ſiue Saracenos.

Iſmahelitis, Idem. ſ. n. f. g. 1. para. 27 d.

ישימיאל Iſmiel, Nominatio dei, aut admiratio vel ſtupor dei. Nomen principis, 1. para. 4 f

ישראל Iſrael, Præualens ſiue dominans cum deo. Nomen Iacob, inditum ei ab angelo, gene. 35 b

Iſraelitæ, Idem. p. n. Populi, ab Iſrael ſic cognominati, 2. regum 3 c

Iſraelites, Idem.

Iſraelitis, Idem. f. g.

ישראלה Iſreela, Præualens aut dominans deus, ſiue rectitudo dei, aut canticum dei. Nomen viri, 1. para. 25 c

יששכר Iſſachar, Eſt merces, vel præmium. Nonus filius Iacob ex Lia vxore ſua, gene. 30 c. Nomen ciuitatis, 3. regum 4 b

אשתמה Iſthemo, Ignis admirationis vel conſummationis, ſiue ignis perfectionis vel ſimplicitatis. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 f

אישטוב Iſtob, Vir bonus, 2. regum 10 b

ישוחיה Iſuhaia, Comprimens vel humilians dominus, ſeu meditatio dei. Nomen principis, 1. para. 4 f

I T

Italia, Ab Italo rege dicta eſt: vel ab Italis, id eſt vitulis, eo quòd illa regio vitulis abūdet. Latinum eſt. act. 27 a

כתים Italia, num. 24 d. eze. c 27 a. In Hebræo eſt Cithim: & interpretatur conterentes, vel contritio maris, ſiue diadema, aut aurum, vel tinctura: vel ex Syro & Hebræo, coaceruatio maris.

תובל Italia, iſa. 66 f. Hebraice dicitur Thubal: & interpretatur orbis, aut confuſio, vel ignominia, ſiue portatus vel adductus. Sunt qui Iberes, non Italos eſſe, dicant.

Italica cohors, ab Italia dicta eſt, act. 10 a

איתי Ithai, Robuſtus, aut ſignum, vel vomer: aut Syriace, veniens. Filius Rubai, 2. reg. 23 d: qui & Ethai, 1. para. 11 f

איתמר Ithamar, Inſula palmæ vel dactylorum, aut inſulæ commutatio vel permutatio, ſeu væ palmæ aut cō mutationi. Filius Aaron filii Amram filii Caath filii Leui, exod. 6 d. 1 para. 6 a

Ituræa, Cuſtodita: vel Syriace, montana, vel montoſa. D. Nomen regionis, luc. 3 a

יטור Ituræi, Cuſtoditi vel cuſtodiæ, aut coordinati: vel Syriace, montani vel montoſi. Populi, 1. para. 5 c

I V

יובל Iubal, Defluens, ſiue apportans, vel inueteraſcens, aut germinans, ſiue iubileus, vel buccina. Filius Lamech ex Ada vxore, gene. 4 c

יובל Iubileus, Buccina, vel defluens, ſiue apportãs, aut germinans, ſiue inueteraſcens. leuit. 25 b. num. 36 b

יקדעם Iucadam, Incuruatio populi, ſiue incendium populi. Ciuitas eſt in tribu Iuda, ioſue 15 g

יהוכל Iuchal, Domini omnia, aut domini perfectio ſiue conſummatio. Filius Selemiæ, iere. 37 a

יוכל Iuchal, iere. 38 a, interpretatur potens, ſiue perfectus, vel conſummatus. Filius Selemiæ.

יהד Iud, Laudans, ſiue cōfitens. Ciuitas in tribu Dan, ioſue 19 c.

יהודה Iuda, Laudatio, ſiue confeſſio. Quartus filius Iacob ex Lia vxore, gene. 29 g

יהודיה Iudaia, Laudatio ſiue confeſſio domini. Vxor Ezra, 1. para. 4 c

Iudaiſmus, Laudatio, ſiue confeſſio. galat. 1 c

יְהוּדָה Iudas, Idem. Filius Mathathiæ filii Iohãnis, 1. machab. 2 a. Vnus ex duodecim apoſtolis, matth. 10 a. Eſt & nomen cuiuſdam Galilæi. de quo act. 5 g

Iudæa, Idem. Regionis nomen, à Iuda filio Iacob ſic cognominata, quæ quondam Chananæa dicebatur. 1. reg. 30 d

יְהוּדִים Iudæi, Laudantes, ſiue confitentes.

Iudæus, Idem. ſ. n.

יְהוּדִי Iudi, Idem. Filius Nathaniæ filii Selemiæ filii Chuſi, iere. 36 d

יְהוּדִית Iudith, Laudans, ſiue confitens, aut Iudæa. Altera vxor Eſau, geneſis 26 g. Fuit & nomen viduæ cuiuſdam nobilis, iudith 8 a

ἰουλία Iulia, Lanuginoſa. G.

ἰούλιος Iulius, Lanuginoſus, vel lanugo. G. Nomen centurionis cuiuſdam, act. 27 a

ἰουνία Iunia, A Iunone, id eſt dominatrice. G. Nomẽ viri concaptiui Pauli, rom. 16 a

Iuſtus, Latinum eſt.

I Z

יִזְרַחְיָה Izrahia, Oriens dominus, aut claritas domini. Filius Ozi filii Thola filii Iſſachar, 1. parali. 7 a

L

לְהָבִים Laabim, Inflammati, ſiue flammæ, aut gladii. Filius Meſráim, gene. 10 b. Ab hoc, Libya, quæ prius (vt Hieronymus refert in hebraicis quæſtionibus, Phutenſis regio appellata eſt, nomen habet.

לַהַד Laad, Laudans, vel ad laudandum, vel ad confitendum. Filius Iahath filii Subal filii Iuda, 1. para. 4 a

לְעָדָה Laada, Pro ornatu, vel ad cõgregandũ, ſiue ad teſtificandum: aut tranſiens, vel prædans: aut Syriace auferens. Filius Sela filii Iudæ, 1. para. 4 d

לַעְדָּן Laadan, Pro voluptate, ſeu deuorãs iudicium, aut pro ornatu, vel pro teſtimonio: aut Syriace, ad tempus. Filius Thaan filii Thale, 1. para. 7 e

לָבָן Laban, Albus, vel cãdidus, aut later. Frater Rebeccæ filiæ Bathuelis filii Nachor ex Melcha, gen. 24 d. Eſt & locus in deſerto vbi Moſes Deuteronomium prælegit filiis Iſrael, deute. 1 a

לְבָנָה Labana, Luna, ſiue albedo, aut thus, vel later. Ciuitas ſacerdotum in tribu Iuda, ioſue 15 f

Labanath, Idem. Ciuitas, quæ tribus Aſer terminus eſt, ioſue 19 b

λακεδαίμονες Lacedæmones, Lacus dæmonum, vel puteus inſanientium. G.

לָכִישׁ Lachis, Ambulans vel vadens extitit, aut tibimet exiſtens. Ciuitas tribus Iudæ, ioſue 10 a. 15 e. 4. regum 18 c. Conſtructa à Roboam. 2. para. 11 b

לָאֵל Lael, Ipſi deo, aut ipſi forti, vel potens. Filius Eliaſaph principis, nume. 3 d

לַחְמָס Lahem, Panis, vel pugna aut bellum. Nomẽ loci, 1. para. 4 d

לַחְלָח Lahela, Humiditas humida, aut tabula humida, vel viridis, ſiue maxilla humida. Nomen loci, 1. paralip. 5 d

לַיִשׁ Lais, Leo. Ciuitas non procul à Sidone, iudicum 18 b, quæ & Dan, & Leſem dicta eſt, iudicum 18 g. Pater Phaltiel mariti Michol filiæ regis Saul, 2. reg. 3 c. Vide Leſem.

לַיְשָׁה Laiſa, Leena. Ciuitas, quæ alias Dan dicitur, vbi eſt origo Iordanis, iſa. 10 g

לֶמֶךְ Lamech, Pauper, vel humiliatus, aut percuſſus. Filius Mathuſael, geneſis 4 d. Nomen etiam filii Mathuſala, gene. 5 d. luc. 3 g

לָמָּה Lamma, Vt quid? matth. 27 e

לְמוּאֵל Lamuel, Illis deus, vel cum illis deus, aut cum quo eſt deus. Nomen regis, prouer. 31 a

λαοδικεια Laodicea, Populus iuſtus. G. Ciuitas in Aſia, quæ Dioſpolis olim dicebatur, deinde Rhos, poſtremo Laodicea. coloſſ. 4 d

λαοδικεῖς Laodicenſes, Idem. p. n. G. coloſſ. 4 d

לְאֻמִּים Laomim, Gentes, ſiue abſque aquis. Filius Dedan filii Iecſan, gene. 25 a.

לַפִּידוֹת Lapidoth, Fulgura, vel lampades. Maritus Deboræ prophetidis, iudicum 4 a

לֶשַׁע Laſa, Ad clamandum, vel ad ſaluandum, aut linẽdum. Nomen ciuitatis, quæ Hieronymo in hebraicis quæſtionibus Callirhoe dicitur, gene. 10 c

λασθένης Laſthenis, Lapidis robur. G. Nomen viri, 1. machab. 11 c

לְטוּשִׁים Latuſſim, Malleatores, ſiue limatores. Filius Dedan filii Iecſan, gene. 25 a

Lazarus, Dei adiutorium, ſiue dei atrium. D. Nomen viri, luc. 16 e. Eſt & nomen cuiuſdam alterius à Bethania, amici CHRISTI, fratris Mariæ & Marthæ, iohan. 11 a. quem CHRISTVS ſuſcitauit à mortuis, ibidem e.

L E

לְבָנָה Lebana, Luna, ſiue albedo, aut thus, vel later. Nomen viri, 1. eſdr. 2 c

לְבָאוֹת Lebaoth, Leenæ, ſiue cordis ſignum, aut ad introitum. Ciuitas ſortis Iudæ eſt, ioſue 15 e

לִבְנָה Lebna, Luna, ſiue albedo, aut thus, vel later. Locus in deſerto, vbi 17 Iſraelitarum manſio fuit, egreſſorum de Remmon Phares, nume. 33 c. Eſt & ciuitas ſacerdotum in tribu Iuda, ioſue 10 e

לְבוֹנָה Lebona, Idem. Nomen oppidi, iudicum 21 c

לֵכָה Lecha, Ambulans, vel vadens. Nomen loci, 1. paralip. 4 d

לֶחִי Lechi, Maxilla. Locus, cui Samſon ſic nomen indidit, iudicum 15 b

לִקְחִי Leci, Lex, ſiue doctrina, aut aſſumptio mea. Filius Semidæ filii Galaad filii Machir filii Manaſſe, 1. para. 7 d. Heb. Lecihi.

לַקּוּם Lecum, Reſurgẽs, vel confirmans, ſiue ad reſurgẽdum vel confirmandum. Ciuitas, quæ Nephthaliæ tribus terminus eſt, ioſue 19 c

לַעְדָּן Ledan, ſiue Leedan, Pro voluptate, vel deuorans iudicium, ſiue pro ornatu vel teſtimonio: aut tranſitus vel deprædatio earum: aut Syriace, ad tempus. Vir de cognatione Gerſon filii Leui, 1. paralip. 23 a. 26 c

לַחְמָם Lehemam, Panis eorũ, aut Pugna vel bellum eorum. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 e

לַחְמִי Lehemites, Panis meus, aut pugna mea, 1. paralip. 20 a

לֶשֶׁם Leſem, Nomen, vel ponens, aut ipſi nominato vel poſito, aut lygurius lapis pretioſus, de quo exod. 28 c. Nomen vrbis, ioſue 19 d: quæ & Lais dicitur, & Dan: quæ tandem à Philippo Tetrarcha, ſenioris Herodis filio, in honorem Tiberii, Cæſarea Philippi appellata eſt. Vulgo à Barbaris nunc Belma vocitatur.

לֶשֶׁם דָּן Leſemdan, Nomen iudicii, vel ponens iudiciũ, aut ad nomen iudicii, ſiue ad ponendum iudicium: aut lygurius iudicii, qui eſt lapis pretioſus. Nomen vrbis, ioſue 19 d

לֵוִי Leui, Copulatus. Tertius filius Iacob ex Lia, gen. 29 g. Sic vocabatur & Matthæus apoſtolus, mat. 2 b. luc. 5 f. Pater Matthat, luc. 3 c

לִוְיָתָן Leuiathan, Copulatio vel ſocietas ſua, aut ſibimet traditus. Nomen piſcis, iob 40 c

לֵוִי Leuita, Copulatus.

Leuitæ, Idem. p.n.

Leuites, Idem. ſ.n. act. 4 g

L I

לֵאָה Lia, Laborioſa, vel fatigata. Maior filia Laban, geneſis 29 d

לְבָנוֹן Libanus, Albus, vel candidus, aut thus, vel cordis filiatio. Mons altiſſimus teſte C. Ptolemæo lib. 5 de Syria: à thure quod ibi colligitur, dictus, deute. 1 a. iudicum 3 a. Nomen loci, iſa. 2 c

Libertini, Latinum eſt, filii manumiſſorũ, act. 6 c

פוט Libya, vel Libye, Hebraice dicitur Phut, & interpretatur Aphrica: aut Syriace, craſſa vel pinguis. Nomen regionis, iere. 46 b

לֻבִים Libya, danie. 11 g. In Hebræo eſt Lubim, id eſt cor maris: vel corda in plurali numero. act. 2 b

לֻבִים Libyes, 2. parali. 12 a. 16 c. nahum 3 c. in Hebræo eſt Lubim, id eſt Cor maris, vel corda. p.n.

λῖνος Linus, Rete, vel retiaculũ. G. Nomẽ viri, 2. tim. 4 d

λιθόςρωτος Lithoſtrotos, Lapidibus ſtratus. G. Nomen loci in quo ſedit Pilatus, CHRISTVM noſtrum morti adiudicaturus, iohan. 19 c

L O

לִבְנָה Lobna, Luna, ſiue albedo, aut thus, vel later. Ciuitas ſacerdotum in tribu Iuda, ioſue 21 b. 4. reg. 8 f. 23 f. 1. para. 6 e

לִבְנִי Lobni, Idem. Filius Gerſon filii Leui, exod. 6 c. 1. paralip. 6 b

Lobnitica, Idem. Nomen familiæ, nume. 3 c

לוֹד Lod, Natiuitas, vel generatio. Nomen ciuitatis, quam ædificauit Samad filius Elphaal, 1. parali. 8 b

לוֹדְבַר Lodabar, Ipſimet verbum, aut ipſimet peſtis vel mors, ſeu generatio electa: vel ex Hebræo & Syro, natiuitas filii. Nomen loci, 2. reg. 9 b

לוֹד־חָדִיד Lod-hadid, Naſcens gaudens, vel naſcens acutus: aut ex Hebræo & Syro, generatio vel natiuitas noua. Nomen ciuitatis, 2. eſdr. 7 d

λωίδα Loide, Melior. G. Auia Timothei, 2. timot. 1 b

לוֹט Lot, Inuolutus, ſiue colligatus, aut coopertus: vel reſina pretioſa, quæ dicitur ſtacte. Filius Aran, geneſis 11 d

לוֹטָן Lotan, Idem. Filius Seir Horræi, gene. 36 c

L V

Lucas, Hebraice poteſt interpretari Ipſi reſurrectio. vel latine à luce. D. coloſſ. 4 d

Lucius, A luce. Latinum eſt. Nomen prophetæ, act. 13 a. rom. 16 c

לוּד Lud, Natiuitas, vel generatio. Filius Sem, gen. 10 d. Is tũc Ludas nominauit, quos nunc Lydos vocãt.

Ludim, Idem. p.n. Filius Meſraim, gene. 10 b

לוּחִית Luith, Tabulatum, vel tabulæ, aut viriditas. Mons eſt Lyrano & Hebræorum commentatori in Commẽtariis ſuper Iſaiã, cap. 15 c. Euſebio vero Pãphilo, vicus inter Areopolim & Ioaram. Heb. Luhith.

לוּז vel לוּזָה Luza, Amygdalus, ſeu diſceſſio vel declinatio. Ciuitas Chananææ in tribu Beniamin, ioſue 18 b. Quæ aliàs gene. 28 d. 35 b nuncupatur Beth-el à Iacob. Eſt ſecunda Luza, quæ cecidit in ſortem filiorum Ioſeph iuxta Sichem, in tertio lapide Neapoleos, ioſue 16 a. Eſt & tertia Luza, in terra Cethim, à veteris Luzæ proditore condita, iudicum 1 e

L Y

λυκαονία Lycaonia, Lupina. G. Nomen prouinciæ, act. 14 a

λυκία Lycia, Idem. G. Nomen prouinciæ, 1. mach. 15 d. act. 27 a

Lyda, ſiue Lydda, Stagnum, ſ. aquarum. G. Ciuitas Palæſthinæ in litore magni maris ſita, quæ Dioſpolis appellatur, 1. mach. 11 d. act. 9 f λύδδα

Lydi, ſiue Lydii, Natiuitas, vel generatio. Populi. Vide Lud. iere. 46 b לוּד

Lydia, Idem. Nomen regionis in Aſia, iſa. 66 f. Eſt & nomen mulieris purpurariæ, de qua act. 16 c

Lyſanias, Diſſoluens triſtitiã. G. Procurator conſtitutus à Romanis ſuper Abilinam regionem, luc. 3 a λυσανίας

Lyſias, Diſſoluens. Princeps quidã exercitus, ſiue tribunus, 1. machab. 3 e. act. 24 f λυσίας

Lyſimachus, Diſſoluens pugnam. G. Frater Menelai, 2. mach. 4 e λυσίμαχος

Lyſtra, Diſſoluens. G. Nomen ciuitatis in Lycaonia, act. 14 a λύςρα

Lyſtra, act. 27 a, in græco ſcribitur Myra, & interpretatur virgultum, ſiue vnguentum odoriferũ. G. Ciuitas Lyciæ, vide Plinium lib. 5. cap. 27. act. 27 a μύρα

M

Maacha, Cõpreſſa, vel attrita, aut fixa. Filius Nachor ex Roma concubina, gene. 22 d. Filia Tholmai regis Geſſur, 2. reg. 3 a. 1. paralip. 3 a. Filia Abeſſalom mater Abiam regis, 3. reg. 15 a, quæ 2. para. 13 a dicitur Michaia. Concubina item Caleb. 1. para. 2 f. Vxor Machir patris Manaſſe, 1. para. 7 d. Vxor Iahiæ, 1. paralip. 9 f מַעֲכָה

Maachati, Compreſſus vel attritus, aut fixus, ſeu ventris contritio. Pater Iezoniæ, 4. reg. 25 f. Nomen loci, ioſue 12 b. 1. para. 4 c מַעֲכָתִי

Maadi, Solennis, vel feſtiuus, aut ornatus, ſeu labilis, vel teſtificãs, aut tranſiens: aut Syriace, auferens. Nomen viri, 1. eſdr. 10 d מַעֲדַי

Maái, Venter, aut coaceruatio. Nomẽ viri, 2. eſd. 12 c מַעַי

Maala, Chorus vel cithara, ſiue infirmitas: aut Syriace, venia. Filia Salphaad filii Hepher filii Galaad, nume. 26 d. ioſue 17 a מַחְלָה

Maara, Spelũca, ſiue euacuatio, aut effuſio, vel diſcooperiens, aut euigilans, ioſue 17 a מְעָרָה

Maaſai, Opus meum. Filius Adiel, 1. para. 9 b מַעְשַׂי

Maaſia, ſiue Maaſias, Opus domini. Filius Achaz, 1. para. 15 b. 2. para. 28 a. Nomen cuiuſdam doctoris, 2. para. 26 b. Pater Sophoniæ, iere. 21 a. Princeps ciuitatis Ieruſalem, 2. para. 34 b מַעֲשֵׂיָה

Maaſias, iere. 32 c. 51 g, interpretatur protectio ſiue confidentia domini. Pater Neriæ patris Baruch & Saraiæ. Heb. Mahaſias. מַחְסֵיָה

Maaziáu, Fortitudo domini, vel refugium domini. Nomen viri, 1. para. 24 c. 2. eſdr. 10 a מַעַזְיָהוּ

Mabſam, Aromatizans, vel confundens eos. Filius Iſmahelis, gene. 25 b. 1. para. 4 d מִבְשָׂם

Mabſar, Munitus, vel muratus, ſiue prohibẽs, vel auferens, aut vindemians. Nomen ducis in Edom, gene. 36 d מִבְצָר

Macces, Finis vel finiens, ſiue tædium, aut euigilans, vel æſtas, ſiue æſtuans, aut ſpinans. Nomen loci, 3. reg. 4 a מַקַּץ

Maceda, Incendium, aut adoratio, vel incuruatio. Ciuitas tribus Iudæ, ioſue 10 c. 15 e מַקֵּדָה

Macedo, Hebraice, idem. Græce vero, excelſus vel eminens. G. 1. mach. 1 a. act. 16 b μακεδὼν

Macedones, Idem. p.n. G. act. 19 f μακεδόνες

Macedonia, Excelſa, vel eminens. G. Nomen pro- μακεδονία

uinciæ,act. 16 b

מַקְהֵלוֹת Maceloth, Eccleſiæ, vel cœtus, aut cōgregationes. Nomen loci ad quē profecti ſunt filii Iſrael de Arada, nume. 33 d

מִקְלוֹת Maceloth, 1. para. 8 c. 9 & 27 a. Virgæ aut baculi, ſiue voces, aut leuitates, vel deſpectiones. Filius Abi gabaon. Filius Iahiel, 1. para. 9 f

מִקְנֵיָהוּ Macenias, Poſſeſſio domini, ſiue emptio domini, aut pecus vel armentum domini, ſiue nidificatio domini. Sacerdos, 1. para. 15 b

מַעֲכָה Macha, Compreſſa, vel attrita, aut fixa. Nomen regis, 2. reg. 10 b

Machabæus, Percutiens. Græce vero, pugnator. D. Filius Matathiæ, 1. mach. 2 a

מַעֲכָתִי Machathi, Compreſſus, vel attritus, aut fixus, aut ventris cōtritio. Nomen loci, deute. 3 b. ioſue 12 b. Pater Aaſbai, 2. reg. 23 d. Heb. Maachathi.

מַכְבַּנַּי Machbanai, Miſer ſiue pauper filius meus, aut pau pertas vel humiliatio filii aut intelligentiæ vel ædificationis. Nomen principis, 1. para. 12 b

מַכְבֵּנָה Machbena, Paupertas vel percuſſio filii eius, aut paupertas ſiue percuſſio intelligentis vel ædificātis. Nomen loci, 1. para. 2 f

מָכִי Machi, Percuſſor, aut pauper, vel humilis. Pater Guel principis tribus Gad, nume. 13 a

מָכִיר Machir, Vendens, ſiue cognoſcens. Filius Manaſſe, gene. 50 d. Pater Galaad, 1. para. 7 c. Filius item Ammihel, 2. reg. 9 b

מָכִירִי Machiritæ, Vendētes, ſiue cognoſcētes. num. 26 d

מִכְמָשׂ Machmas, Percuſſor vel pauper ablatus, aut percuſſor vel pauper palpans ſiue tangens vel auferens. Nomen vici magni ſiue oppidi in tribu Ephráim, 1. reg. 13 a. iſa. 10 g

מִכְמָס Machmas, eſd. 2 b. nehem. 7 d. Occultatio, vel percuſſoris aut pauperis tributum. Oppidum quondam tribus Ephraim, ad auſtralem plagam.

מִכְמְתָת Machmethath, Percuſſoris vel pauperis donum, aut percuſſoris vel humilis mors. Terminus tribus Manaſſe, ioſue 21 a

מָדַי Madái, Menſura, ſiue iudicans, aut indumentum. Filius Iapheth, gene. 10 a. Hic primùm Medorum genti nomen indidit.

מְדָן Madan, Litigiū, ſiue iudicans, aut menſura, vel indumentum. Filius Abrahæ ex Cetura, gen. 25 a.

מַעַדְיָה Madia, Solennitas, vel feſtiuitas domini, ſiue adornatio vel teſtimonium aut fœdus domini, vel tranſiens dominus. Nomen viri, 2. eſdr. 12 a

מִדְיָן Madian, Iudicium vel iudicans, ſiue litigans, aut obiurgans. Filius Abrahæ ex Cetura, gene. 25 a. A quo ciuitas iuxta mare Rubrum ſic vocata, ad quam confugit Moyſes percuſſo AEgyptio, exod. 2 c. act. 7 c. Inde Madianitæ.

מִדְיָנִי Madianita, tæ. Idem.

Madianitæ, Idem. p. n. gene. 37 f

Madianitis, Idem, ſ. n. f. g. nume. 25 b

מַדְמַנָּה Madmena, Mēſura numeri vel muneris, aut indumenti munus, vel indumenti præparatio, aut numerus vel ſterquilinium. Ciuitas tribus Iudæ, 1. para. 2 f: quæ & Berſabe dicitur.

מָדוֹן Madon, Iurgium, aut indumentum, vel menſura eius. Ciuitas regis Iobabi, ioſue 11 a

מַעְגָּלָה Magala, Semita, vel circulus, aut rotunditas, ſiue currus, vel plauſtrum, aut vitula. Nomen loci, 1. regum 17 c

Magdalena, Magnifica vel magnificata, aut exalta ta, vel turris. D. Mulieris nomen, matth. 28 a. luc. 8 a

מִגְדַּל־גָּד Magdalgad, Turris fœlix vel accincta, ſiue magnitudo fœlicitatis, vel magnitudo accincta. Ciuitas tri bus Iudæ, ioſue 15 c

מִגְדַּל־אֵל Magdal-el, Turris ſiue magnitudo dei. Ciuitas in tribu Nephthali, ioſue 19 c

מִגְדֹּל Magdalum, Turris vel magnitudo. Vrbs AEgypti, iere. 44 a. exod. 14 a. nume. 33 a

מַגְדִּיאֵל Magdiel, Annuntians vel euangelizans deum, ſiue pomum dei, id eſt fructus electus dei. Nomen ducis in Edom, gene. 36 d. 1. para. 1 d

Magedan, Euangelizatio gratiæ, aut poma vel fru ctus gratiæ. D.

Magedan, matth. 15 d, in græco, Magdala: & Hebraice interpretatur turris vel magnitudo. D. Nomen loci.

מְגִדּוֹ Mageddo, Annuntiatio, vel euangelizatio, aut po mum ſiue fructus electus. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 17 c. Ciuitas à Salomone ædificata, 3. reg. 9 c. 1. para. 7 f. Locus in quo occiſus eſt Ioſias. 4. reg. 23 f

מְגִדּוֹן Mageddon, Idem. Zach. 12 d

Mageth, Torcular, aut liquefactio. D. Nomen ciuitatis, 1. mach. 5 c

Magi, Sapientes, vel philoſophi: aut qui præſunt ſacris, id eſt ſacerdotes. Perſicum eſt, matth. 2 a

מָגוֹג Magog, Tegens, vel tegulans, aut tabefactus, vel li quefactus. Filius Iapheth, gene. 10 a. A quo Scythæ genus ducunt, qui primùm Magogi dicti ſunt, apocalip. 20 c

מִגְרוֹן Magron, Timor, ſiue horreum, aut de gutture. Ciuitas, iſa. 10 g

מַחֲלַת Mahalath, Chorus, ſiue infirmitas: aut Syriace, venia. Pſal. 52 & 87 in tit. Vxor Roboam, 2. para. 11 d

מַחְלוֹן Mahalon, Idem. Filius Elimélech Beth-lehemitæ, Ruth. 1 a

מַהֲרַי Maharai, Accelerans, ſiue dotatio, aut montanus, vel de monte meo. Nomen viri, 2. regum 23 d. 1. para. 11 f

מַחַת Mahath, Abſtergens, aut delens, ſiue confringēs, aut formidans: aut Syriace, percuſſio. Filius Amaſai filii Elcana, 1. para. 6 c. 2. para. 29 c. 31 c

מַחֲזִיאוֹת Mahazioth, Videns ſignum, aut videns literā. Nomen viri, 1. para. 25 b

מָחֲלַת Maheleth, Chorus, vel cithara, aut infirmitas: vel Syriace, venia. Tertia vxor Eſau, filia Iſmahelis, gene. 28 b

מְחִידָא Mahida, AEnigma, aut acumen, vel radens ſiue abſtergens manum: aut Syriace, percuſſa manus. Nomen viri, 1. eſdr. 2 c

מְחִיר Mahir, Pretiū. Filius Caleb patris Sur, 1. para. 4 b

מָחוֹל Mahol, Chorus vel cithara, aut infirmitas, ſiue arenoſus: aut Syriace, venia. Nomen viri, 3. reg. 4 d

מַחֲוִים Mahumites, Nuntians, vel delens, aut radens, vel medullæ, 1. para. 11 g

מִיָּמִין Maimin, Dexter, aut aquas præparans. Nomen viri, 1. para. 24 b

מַלְאָכִי Malachias, Angelus ſiue nuntius meus. Heb. Malachi. Nomen prophetæ, malach. 1 a

מְלָכִים Malachim, Regum, ſ. liber.

מִלְלַי Malalai, Circuncīſio vel locutio mea. Nomen viri, 2. eſdr. 12 c

מַהֲלַלְאֵל Malaleel, Laudans deū, vel illuminatio dei. Filius Cainan, gene. 5 b. luc. 3 g. Heb. Maalaleel.

מֶלְצַר Malaſar, Circūciſio anguſtiæ vel vinculi, ſiue diſpenſator. Nomen viri, danie. 1 c

Malchus, Rex vel regnū, aut cōſiliarius. D. Nomē illius cui Petrus auriculam abſcidit, iohan. 18 b

Mallotæ, Adimplentes, vel adimpleti. D. Nomen populi, 2. mach. 4 c

מַלּוּךְ Maloch, Regnans, aut conſulens. Filius Azabiæ filii Amaſiæ, 1. para. 6 d

מַמְרֵא Mambre, Rebellis aut amarus, vel cōmutans, vel permutans. Ciuitas, gene. 13 d: quæ & Hebron, & Arbee dicitur, geneſis 23 a d. 35 d. Frater Eſchol & Aner, gene. 14 b. Heb. Mamre.

Mambres, Idem. ſed in græco ſcribitur Iambres, & hebraice poteſt interpretari mare cū egeſtate vel paupertate. D. Vnus ex illis qui Moyſi reſtiterunt, 2. timoth. 3. d.

Mãmona, Pecunia vel diuitiæ, aut cupiditas. Syrum eſt. D. matth. 6 d

מְמוּכָן Mamuchan, Paratus, vel certus, aut depauperatus, vel percuſſus. Dux Perſarum, eſth. 1 c

מַמְזֵר Mamzer, De ſcorto natus, deute. 23 a

מָן Man, Donum aut munus, aut quid?

Manna, Idem. iohan. 6 c

מָנַחַת Manáhath, Requies aut munus, ſiue præparata formido vel confractio, aut numerus ſtuporis: vel ex Hebræo & Syro, præparata deſcenſio, vel numerus deſcēdens. Filius Sobal filii Seir, gene. 36 c. 1. para. 1 c. Eſt & regionis nomen, 1. para. 8 a

מְנַחֵם Manahem, Conſolator, aut ductor eorū, ſiue præparatio caloris, aut munus incenſum, vel numerans calefactionem. Filius Gaddi, 4. reg. 16 c

מַחֲנַיִם Manáim, Caſtra. Ciuitas confugii atque Leuitarū eſt in tribu Gad, ioſue 13 c. 21 c. 1. para. 6 g. Heb. Mahanáim.

מְנַשֶּׁה Manaſſe, ſiue Manaſſes, Oblitus, aut obliuio. Filius primogenitus Ioſeph, gene. 41 f. Pater Efrihel, 1. para. 7 c. Filius Ezechiæ regis Iuda filii Achaz, 4. reg. 21 a. 1. para. 3 c

מְנֵא Mane, Numeratus, vel numerans. dani. 5 g

מָן הוּא Man-hu? Quid hoc? exod. 16 c

Μάνλιος Manlius, Solutus, vel non ligatus. G.

מָנוֹחַ Manúe, Requies, aut munus. Pater Samſon, iudicum 13 a

מָעוֹךְ Maoch, Compreſſus, vel attritus, aut fixus. Pater Achis regis Geth, 1. reg. 27 a

מָעוֹן Maon, Habitaculum ſiue delictū, vel de peccato. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 g. Filius Sammái filii Recem, 1. paralip. 2 f. Eſt & nomen ſolitudinis, 1. reg. 24 a

מְעוֹנֹתַי Maonathi, Idem. Filius Othoniel filii Cenez, 1. regum 23 d. 1. para. 4 c

מָעֻזִּים Maozim, Fortificati, vel fortitudines, aut refugia. Nomen idóli, dani. 11 f

מָרָה & מָרָא Mara, Amara, vel amaritudo. Quinta Iſraelitarū manſio fuit. ibi enim Moſes, iactu ligni, amaras aquas in dulcem vertit ſaporem, exod. 15 d. num. 33 a

מַהְרַי Marái, Accelerãs, ſiue dotatio, aut montanus, vel de monte meo. Nomen viri, 1. para. 27 b

מְרָיָה Maraia, Amaritudo vel myrrha domini, aut docens vel præceptor dominus. Nomen viri, 2. eſd. 12 a

מְרָיוֹת Maraioth, Amaritudines, vel rebelliones, aut cōmutationes, vel permutationes. Nomen viri, 2. eſdr. 12 a

Maran-atha, Dominus noſter vẽnit. Syrum eſt, 1. corint. 16 d

Marcus, Limatus vel fricatus, aut expolitus, id eſt à rubigine abſterſus. D. act. 12 b. coloſſ. 4 b, conſobrinus Barnabæ.

מָרְדֳּכַי Mardochái, Amara contritio, vel myrrha contrita, ſiue docens contritionem: aut ex Hebræo & Syro, myrrha puriſſima. Nomen viri, 1. eſdr. 2 a

Mardochæus, Idem. Filius Iair filii Semei, patruus Eſther, eſth. 2 a. 2. eſd. 7 b

מֶרֶס Máres, Irroratio, vel diſtillatio: aut Syriace, apoſtema, vel confractio. Nomen principis cuiuſdam, eſth. 1. g

מָרֵאשָׁה Mareſa, A capite, vel à prīcipio, aut caput vel prīcipium, ſiue hæreditas, aut amaritudo mulieris, vel amara mulier. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 f. 1. para. 4 g. eadem & quæ מָרֵשָׁה

מָרֵשָׁה Mareſa, 1. parali. 2 f. 4 d. 2. para. 11 b. 14 c. 20 g. michææ 1 a, interpretatur à capite, vel à principio, aut hæreditas, vel amaritudo agri. Ciuitas in tribu Iuda, patria Michææ prophetæ, nam inde מֹרַשְׁתִּי appellatur. Quam ædificauit Roboam, 2. paralip. 11 b

מַעֲרָת Mareth, Spelunca, vel euacuatio, aut effuſio, ſiue diſcooperiens, aut euigilans. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 g

מִרְיָם Maria, Exaltata, vel amaritudinis mare, aut myrrha maris, ſiue doctrix vel magiſtra maris: aut ex Syro & Hebræo, domina maris. Filia Amrã filii Caath ſoror Aaron & Moſis, nume. 27 g. Filius Ezra, 1. paralip. 4 c. Nomen item virginis, quæ CHRISTVM tulit in vtero, matth. 1 c. Soror item Marthæ ſororis Lazari, luc. 10 g. iohan. 11 b. Heb. Mariam. De quadã Maria loquitur & Paulus, rom. 16 a

מְרֵמוֹת Marimuth, Amaritudo vel myrrha mortis, aut altitudines ſiue fraudulentiæ. Nomen viri, 1. eſd. 10 d

מִרְמָה Marma, Dolus, vel fraudulentia, ſiue altitudo, vel extollens ſe. Filius Saharáim ex Hodes vxore ſua, 1. para. 8 a

מַרְסְנָא Marſana, Amaritudo aut myrrha rubi vel inimici, aut oſtendens rubum vel inimicum. Nomen principis, eſth. 1 c

Martha, Prouocans, ſiue amaricans: vel Syriace, domina vel doctrix. D. Soror Mariæ ſororis Lazari illius, quem ſuſcitauit CHRISTVS, luc. 10 g. iohan. 11 b

מַשָּׂא Maſſa, Onus, ſiue aſſumptio: vel aliquando tranſlatiue, prophetia. Filius Iſmahelis, gene. 25 b

מָשָׁל Maſal, Parabola, aut imperans, vel dominans. Ciuitas in tribu Aſer, 1. para. 6 g: quæ ioſue 19 b dicitur Meſſal.

Maſaloth, Idem. p. n. D. Nomen vrbis, 1. machab. 9 a

מִצְפָּה Maſepha, Speculatio, ſiue ſpecula, aut cooperimentum, vel expectatio. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 e, quæ aliàs Maſpha dicitur.

מִשְׂרְפוֹת מַיִם Maſerephoth, In Heb. eſt Maſerephoth-maim, id eſt aduſtiones, incendia, combuſtiones aquarum. Locus eſt vbi excoquunt aquam ad ignẽ, refrigerendóque ſalem faciunt. Commentator Hebræorum ſuper Ioſue ſic inquit, Salinæ ſunt, vbi aqua maris trahitur ad foſſas ad hunc vſum factas, & ſole ſiccatur, ioſue 11 b. 13 a

מִשְׁרָעִי Maſerei, Stratum, ſiue auferens vel tangens ſociū vel amicum aut paſtorem vel malitiam. Filius Sobal filii Hur, primogenitus Caleb ex Ephrátha concubina, 1. para. 2 g

מִשְׁמָע Maſma, Exauditio, ſiue audiens, vel obediens. Filius Iſmahelis, gene. 25 b. para. 4 d.

מִשְׁמַנָּה Maſmana, Pinguedo aut oleum eius, ſiue tangens vel auferens præparationem vel munus aut numerum. Nomen viri principis, 1. para. 12 b

מְצֹבָיָה Maſobia, Statio domini, ſiue ſtans dominus, aut damula. Nomen loci, 1. para. 11 g

מצפה Maſpha, Speculatio, ſiue ſpecula, aut cooperimentum, vel expectatio. Ciuitas in tribu Iuda, 1.reg.22 a.4.reg.25 f. quam ædificauit Aſa rex Iuda, 3.reg. 15 e: quæ ioſue 15 e Maſepha dicitur iiſdem conſonantibus & punctis.

מצפתת Maſphath, Speculatio, ſiue ſpecula, aut cooperimentum, vel expectatio. Ciuitas quæ & Maſpha dicitur, in tribu Iuda, 1.reg.7 b.iere.40 b

Maſphe, Idem. ioſue 11 b.13 c

משרקה Maſreca, Sibilus vel ſibilans, aut attractio vanitatis, vel tangens vanitatem vel vacuitatem, aut vitis. Ciuitas Idumææ, regia Semlæ quinti regis in Edom, gene.36 d

מתניהו Mathaniau, Donum domini, vel lumborum dominus: aut ex Syro & Hebræo, expectatio domini. Nomen viri, 1.pàra.25 b

מתן Mathan, Donum, vel lumbus, ſiue mors eorum: aut Syriace, expectatio vel ſpes. Pater Saphatiæ, iere. 38 a. 2.para.23 d

מתנה Mathana, Idem. Ciuitas in Arnon ſita, num.21 b

Mathanai, Idem. Nomen viri, 1.eſdr.10 d

מתניה Mathania, ſiue Mathanias, Donum domini, vel lumborum dominus: aut ex Syro & Hebræo, ſpes domini. Filius Ioſiæ, patruus Ioachin, frater Ioacim ſiue Eliacim: à Nabuchodonoſor Sedecias nominatus, 4.reg.24 d. Filius itē Micha, 1.par.9 c.2.pa.29 c

מתני Mathanites, Donū, aut lumbus: aut Syriace, ſpes, vel expectans. 1.para.11 g

Mathat, Donum, vel donans. D. pater Heli patris Ioſeph viri Mariæ, luc.3 c

מתתה Mathatha, Donum eius. Nomen viri, 1.eſdr.10 d

מתתיה Mathathia, ſiue Mathathias, Donum domini. Pater Iudæ Machabæi, 1.macha.2 a. Primogenitus Sellum Coritæ, 1.para.9 e. Sacerdos, 1.para.15 b

Mathias, Donum domini. D. 2.mach.14 c

מתושאל Mathuſael, Mortem ſuam poſtulās, aut mors ſua infernus vel ſepulchrum. Filius Mauiael, gene.4 c

מתושלח Mathuſala, Mortem ſuam miſit, aut mortis ſuæ arma: vel ex Hebræo & Syro, mortem ſuam ſpoliās, vel mortis ſpolium. Filius Enoch filii Iared, gene.5 c.luc.3 g

מטרד Matred, Virga deſcendens, aut virga imperantis, ſiue lectuli deſcenſio vel imperium: aut Syriace, labor. Pater Meetabel vxoris Adar regis in Edom ſeptimi, gene.36 d

Matthæus, Donatus. D. Nomen apoſtoli, matth. 9 a: qui & Leui dictus eſt, marc.2 b

מחויאל Mauiael, Annuntians deum, aut radens vel delēs deus: vel ex Syro & Hebræo percuſſus à deo. Filius Irad, gene.4 c

מהומן Mauman, Turbatus, aut tumultuans, vel multitudo. Nomen eunuchi cuiuſdam, eſth.1 b

M E

מכרתי Mecherathites, Venditio, aut cognitio. 1.par.11 g

מכמש Mechmas, Percuſſor vel pauper ablatus, aut percuſſor vel pauper palpans vel tangens ſiue auferens. Nomen oppidi in tribu Ephraim, 2.eſdr.11 d. qui 1.regum 13 a dicitur Machmas, iiſdem conſonantibus & punctis.

מכנדבי Mechnedebai, Percuſſor vel pauper vouens ſiue ſpontaneus: aut percuſſio vel paupertas vouentis vel principis aut ſpontanei. Nomen viri, 1.eſd.10 d

מידבא Medaba, Aquæ doloris: vel ex Hebræo & Syro, aquæ manantes. Vrbs Arabiæ, nume.21 f.ioſue 13 b.1.para.19 b.iſa.15 a

מידד Medad, Menſurans, ſiue aquæ dilectionis vel vberum aut patrui. Nomen viri ſuper quem requieuit ſpiritus domini in caſtris, nume.11 f

מדין Meddin, Iudicium, ſiue litigans, aut obiurgans. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 g

מדמנה Medemena, Menſura muneris, vel numeri, aut indumenti munus, vel indumenti præparatio, aut ſterquilinium. Ciuitas tribus Iudæ, quæ aliàs Berſabee dicitur, ioſue 15 e.iſa.10 g

מדי Medena, Menſura, vel abundans, ſiue indumentum. Prouincia, de qua 1.eſdr.6 a.Heb. Madai.

Medi, Idem. p.n. Populi, iſa.13 d.act.2 b

Media, Idem. ſ.n.

מדיא Medus, Idem.

מהיטבאל Meetabel, Quàm bonus deus, ſiue benefaciēs deus Vxor Adar regis in Edom ſeptimi, gene.36 d

מגביש Megbis, Eminens, ſiue altitudo. Nomen viri, 1. eſdr.2 b

מגפיעש Megphias, Corpus compreſſum vel congregatum, aut corporis vel veſtimenti tinea. Nomen viri, 2.eſdræ 10 a

מחשים Mehuſim, Tacentes, aut feſtinantes, ſiue ſenſuales. Pater Abitob, 1.para.8 b

מלכה Melcha, Regina, vel conſiliatrix. Vxor Nachor filii Thare, filia Aran fratris mariti ſui Nachor, gene.11 d. Filia itē Salphaad filii Hepher filii Galaad, nume.26 d

Melcha, luc.3 f. Idem. ſed in græco ſcribitur Melea, & hebraice interpretatur adimplens, vel adimpletus. D.

Melchi, Rex meus, ſiue conſilium meum. D. Pater Leui patris Matthat, luc.3 e

מלכיה Melchias, Rex dominus, aut conſiliator dominus. Pater Phaſſur, iere.21 a. Filius Amelech, iere.38 b. Filius Athanai filii Zara, 1.para.6 c

מלכיאל Melchiel, Rex meus deus, aut regnum dei, ſiue cōſiliator meus deus. Filius Beriæ filii Aſer, gene.46 b. 1.para.7 f

Melchielitæ, Idem. nume.26 e

מלכירם Melchiram, Rex excelſus, aut conſiliator, vel conſilium excelſum. Filius Iechoniæ filii Ioacim, 1.para.3 c

מלכי־צדק Melchi-ſedec, Rex iuſtitiæ. Sacerdos & rex Solymæ ſiue Ieruſalem fuit, gene.14 c.heb.7 a

מלכישוע Melchiſúa, Rex ſaluator, aut rex vel cōſilium ſaluatoris vel ſalutis, ſiue rex magnificus. Filius Saul, 1.reg.14 g, 31 a, 1.para.8 d

מלכם Melchom, Rex eorum, vel conſiliator eorum. Idôlum quod colebant filii Ammon, 4.reg.23 c.1.paralip.20 a.iere.49 a

מלך Melech, Rex, aut conſiliarius. Filius Micha filii Merib-báal, 1.para.8 d

μελίτη Melite, Melliflua. G. Inſula inter Epirū & Italiā ſpectans Siciliam ad ſeptentrionem, act.28 a

מלוא Mello, Plenitudo, vel repletio. Ciuitas quam ædificauit Salomon, 3.reg.9 e. Deſtructam reædificauit Ezechias, 2.para.32 b.iudicum 9 a.

מלותי Mellóthi, Plenitudo, vel circuncíſio. Nomen viri, 1.para.25 b

מררי Merari, Amarus, ſiue irritatus, aut prouocatus. Filius Leui filii Iacob, gene.46 b.1.para.6 a

Meraritæ, Idem. p.n. nume.26 f

Mercurius, A mercibus dictus eſt: quia mercaturæ deus putabatur à gentilibus. Latinum eſt. act.14 b

מרגמה Mercurius, prouer.26 b, In Hebræo eſt Marguema. Sunt qui dicant ſignificare ſtandam qua iaciuntur lapides. Alii aceruū lapidū. Poteſt etiā deriuari

ab אַרְגְּמָן, quod ſignificat purpuram: vt ſit ſenſus, ſicut qui ligat lapidem vel ſaxum in purpura : ita qui tribuit inſipienti honorem.

מֶרֶד Mered, Rebellis, vel deſcendens, aut imperans. Filius Bethiæ filiæ Pharaonis, 1. para. 4 c

מְרֵמוֹת Meremoth, Amaritudo, ſiue myrrha mortis. aut altitudines, vel deceptiones. Nomen viri, 1. eſd. 8 c

מְרִיב־בַּעַל Merib-báal, Rebellio vel impugnatio idóli vel dominantis ſiue ſubiicientis aut poſſidentis. Filius Ionathan filii Saul, 1. para. 8 d. 9 f

מְרֵמוֹת Mermuth, Fraudulentiæ: aut amaritudo vel myrrha mortis, ſiue altitudines. Nomen viri. 2. eſd. 10 a 12 a

מֵרַב Merob, Pugnans, ſiue obiurgans, aut multiplicās: vel Syriace, magiſterium. Primogenita regis Saul, 1. reg. 14 g

מְרֹאדַךְ Merodach, Amara contritio, vel myrrha contrita: aut ex Hebræo & Syro, myrrha puriſſima. Rex Babyloniorum, iſa. 39 a: qui 4. regum 20 c dicitur Berodach.

מֵרוֹם Merom, Celſitudo, aut ſublimitas. Nomen loci, ioſue 11 a

מַלּוּךְ Melluch, Regnans, vel conſulens. Nomen viri, 1. eſd. 10 d

מְלַטְיָה Meltias, Liberatio domini. Nomen viri, 2. eſd. 3 b

Memius, Maculatus, vel vituperatus. D.

נֹף Memphis, Hebraice dicitur Noph, & interpretatur fauus, aut diſtillatio, vel eleuatio, aut cribrum. Ciuitas AEgypti, iſa. 19 b

מֹף Memphis, Oſee 9 b, Hebraice dicitur Moph, id eſt ab ore: vel Syriace, coopertorium.

Menna, Numeratus, vel remuneratus, aut præparatus. D. Pater Melcha, ſiue vt græce habetur, Melea, luc. 3 f

Μενέλαος Menelaus, Potentia, aut robur populi. G. Nomen viri, 2. mach. 5 a

מִנִּי Menni, Præparatio, vel munus, aut numerus. Nomen regionis, iere. 51 c

Mennith. Idem. Nomen regionis, iudicum 11 f

מֵיפַעַת Mepháath, Aquarum apparitio, ſiue aquarum impetus. Ciuitas Leuitarum in tribu Ruben, in terra Moab, ioſue 13 c. & 21 d. iere. 48 d

מְרָיוֹת Meraioth, Amaritudines, vel rebelliones, aut cōmutationes vel permutationes. Filius Achitob, 1. para. 9 b. Filius Zaraiæ filii Ozi, 1. para. 6 a

מַרְעֲלָה Merala, Sopor, vel inebriatio, aut amaritudo aſcēſionis, vel holocauſti, aut myrrhæ holocauſtum ſiue folium, aut docens holocauſtum vel aſcenſum. Limes eſt Zabuloniæ tribus, ioſue 19 a

מְרוֹמֵי Merome, Altitudines, ſiue amaritudo aquarum. Nomen loci, iudicum 5 c

מֵרֹנֹתִי Meronathites, Cantatio mea, ſiue exultās, aut exclamans: vel Syriace, dominans, 1. paralip. 27 d. 2. eſdr. 3 b

מֵרוֹז Meroz, Secretum, vel macies. Nomen vrbis, iudicum 5 c

מַשׁ Mes, Auferens, vel tangens. Filius Aram, gen. 10 d qui 1. paralip. 1 b dicitur Moſoch. Ab hoc Meones traxerunt originem.

מֵישַׁע Meſa, Salus, vel aqua ſalutis, aut aquas aſpiciens. Rex Moab, 4. reg. 3 a. Filius item Caleb fratris Ierameel, 1. para. 2 f

מְשֶׁלֶמְיָהוּ Meſelemia, Pax domini, vel perfectio domini, aut retributio domini, vel parabola domini, aut dominium domini. Nomen viri, 1. para. 26 a

מְשֵׁיזַבְאֵל Meſezebel, Auferens fluxum deus: vel ex Syro & Hebræo, liberatio vel ſalus dei. Pater Barachiæ. 2. eſdr. 3 b

Meſizabel, Idem. Nomen viri, 2. eſd. 10 a

מְשֻׁלָּם Meſollam, Pacificus, ſiue perfectus, aut retribuēs, vel parabola eorum, ſiue poteſtas eorum. Filius Saphatiæ, 1. para. 9 b. Filius item Sadoc, ibidem.

μεσοποταμία Meſopotamia, Regio ſic appellata, eo quòd duobus fluuiis, Euphrate & Tygri, ambiatur. μέσος enim, medius: ποταμὸς verò, fluuius interpretatur. act. 7 a. Hebraice vero, gene. 24 b, deut. 23 a, iudicū 3 a. 1. para. 19 b, & in titulo pſal. 59, dicitur Aram Naharáim, id eſt Syria fluuiorum, ſ. duorū. nam dictio ipſa, dualis eſt numeri. In aliis vero locis pro Meſopotamia, in Hebræo eſt Padan, quod interpretatur redemptio: vel Syriace parilitas, aut coniunctio. Hæc nomina ſortitur & Syria, gene. 25 c. 28 a
אֲרַם נַהֲרַיִם
פַּדָּן

עֵבֶר הַנָּהָר Meſopotamia, ioſue 24 a, in Hebræo eſt Eber hanáar, id eſt trans flumen.

מִסְפָּר Meſphar, Numerus, vel narratio, aut librarius vel ſcriba, ſiue tributi taurus. Nomen viri, 1. eſdr. 2 a

מִסְפֶּרֶת Meſpharath, Numerans, vel narrās, aut tributi fructificatio vel augmentatio. Nomen viri, 2. eſdr. 7 b

מִצְפָּה Meſphe, Speculatio, vel ſpecula, aut cooperimentum vel expectatio.

מִצְרַיִם Meſráim, Anguſtiæ, ſiue tribulationes. Filius Chā geneſ. 10 a. Ab hoc AEgyptus Hebræa lingua nuncupatur: quæ & ſæpe in ſacris literis dicitur terra Cham, à Cham filio Noe, pſal. 105. vt teſtatur Hieronymus in quæſtionibus Hebraicis.

מֵשָׁא Meſſa, Onus, vel aſſumptio: ſiue aliquando tranſlatiue prophetia. Nomen loci, gene. 10 d

מַסָּח Meſſa, 4. reg. 11 a, Eradicatio, ſiue cōculcatio. Nomen viri.

מִשְׁאָל Meſſal, Poſtulans, vel poſtulatus, aut commodatus, ſiue ſepulchrum, vel infernus, aut fouea, ſiue ablatio aut tactus dei. Ciuitas in tribu Aſer, ioſue 19 b: quæ & Maſſal 1. para. 6 b dicitur.

מְשֻׁלֶּמֶת Meſſálemeth, Solutio, aut pacificatio, vel perfectio, aut retributio: vel parabola mortis, aut dominium mortis. Mater Amon regis Iuda, 4. re. 21 d

מָשִׁיחַ MESSIAS, Vnctus. Græce autē dicitur CHRISTVS, iohan. 1 f. 4 d

מְשֻׁלָּם Meſſulam, Pacificus, ſiue perfectus, aut retribuēs: vel parabola eorum, ſiue poteſtas eorum. Pater Aſalia patris Saphan ſcribæ, 4. reg. 22 a

מְהֵיטַבְאֵל Metabeel, Quàm bonus deus, aut benefaciēs deus. Nomen viri, 2. eſdr. 6 c

מִתְקָה Methca, Dulcedo, aut ſuauitas. Nomē loci in quo caſtrametati ſunt filii Iſrael profecti de Thaath, nume. 33 d

מַטְרִי Metri, Pluuia, ſiue cuſtodia, vel carcer. Nomen viri, 1. reg. 10 c

מִזָּה Meza, Diſtillatio vel aſperſio, aut ex iſto: vel Syriace, incenſio vel conſumptio. Filius Rahuel filii Eſau, gene. 36 b

מֵי זָהָב Mezaab, Deauratus, vel aquæ auri, ſiue quid aurum? Pater Matred patris Meetabel vxoris Adar regis in Edom ſeptimi, gene. 36 d

M I

מִיָּמִן Miamin, Dexter, aut aquas præparans. Nomen viri, 2. eſd. 10 a d

מִבְחָר Mibahar, Electus, ſiue electio, aut iuuentus. Nomen viri, 1. para. 11 g

מִיכָה Micha, Pauper vel humilis, aut percutiens vel per-

cuſſus, ſiue quis hic? id eſt in hoc loco: ſiue aquæ hic. Pater Abdon, 2. paralip. 34 c: qui 4. regum 22 c dicitur Michaia. Filius Ioel, 1. paralip. 5 a. Filius Meribbaal filii Ionathan, 1. para. 8 d. Filius Miphiboſeth, 2. reg. 9 d

מִיכָאֵל Michael, Quis ſicut deus, aut humilitas ſiue paupertas dei, vel percuſſio dei, ſiue percutiens deus. Filius Izrahia filii Ozi filii Thola filii Iſſachar, 1. para. 7 a. Pater Galaad, 1. para. 5 b. Pater item Sthur principis tribus Aſer. num. 13 a. Eſt & nomen angeli, dani. 10 c

מִיכָיָה Michaia, Quis ſicut dominus? aut paupertas vel humilitas domini, ſiue percutiens dominus, vel percuſſio domini. Pater Achobor, 4. reg. 22 c. Filius Meribbaal filii Ionathan, 1. para. 8 d. Mater itẽ Abiã regis Iuda, 2. para. 13 a: quæ 3. reg. 15 a dicitur Maacha.

Michas, Idem. Heb. Michæas. Nomen viri de monte Ephráim, iudicum 17 a

Michæa, ſiue Michæas. Filius Gamariæ filii Saphã ſcribæ, iere. 36 c. Filius item Iemla, 3. reg. 22 b. 2. eſdræ 12 d

מִיכָה Michæas, iere. 26 f. michææ 1 a, Pauper vel humilis, aut percutiens, vel percuſſus, ſiue quis hic? id eſt in hoc loco, vel aquæ hic. Nomen prophetæ.

מִיכַל Michol, Quis omnia? q. d. tu. aut quæ perfecta vel conſummata? q. d. nulla niſi tu. ſiue aqua tota, aut aquarum perfectio vel conſummatio ſeu prohibitio. Nomen filiæ minoris, regis Saul, 1. reg. 14 g

μῆδος Mido, Cura, ſiue conſilium. G.

μίλητος Miletum, Rubra, vel coccinea. G. Ciuitas in Aſia, maritima, decem ſtadiis ab oſtio Meandri amnis ſecreta. act. 20 c

מַלּוּכִי Milicho, Regnum eius, vel conſilium eius. Nomẽ viri, 2. eſd. 12 a

מְפִיבֹשֶׁת Miphibóſeth, De ore ignominia, ſiue de ore confuſio, aut oris ignominia vel confuſio, aut verecundia vel mora. Filius Ionathæ filii Saul, 2. regum 4 a. 9 b Fuit item alter, filius Saul ex Reſpha, 2. regum 19 d 21 b

מִשְׁעָם Miſaam, Saluator eorum, ſiue reſpiciens eos, aut auferens vel tangens populum: vel Syriace, lenitas eorum. Filius Elphaal filii Mehuſim, 1. paralipoménon 8 b

מִישָׁךְ Miſach, Prolongans, ſiue attrahens, aut aquas vallans vel ſepiens. Vir, qui & Miſael dicitur, dani. 1 b

מִישָׁאֵל Miſael, Quis poſtulatus aut cõmodatus? ſiue quis poſtulans aut commodans? ſiue abſtulit deus vel receſſit. Nomen viri, quem princeps eunuchorum regis Nabuchodonoſor vocauit Miſach, da. 1 b. Filius item Oziel filii Caath, exod. 6 c

מִישׁוֹר Miſor, Planities, aut ſerra, ſiue murus vel muratus, aut bos, vel bouinus.

מִשְׁפָּט Miſphat, Iudiciũ. Fons Miſphat ſiue iudicii, aliàs Cades. gene. 14 a

μιτυλήνη Mityléne, Munditia vel abſterſio torcularis. G. Inſula contra Aſiam, act. 20 c

מִתְרְדָת Mithridathes, Explorans vel contemplans legem, aut ſoluens legem, ſiue mortis deſcenſus vel dominium. Filius Gazabar, 1. eſd. 1 d

M N

מָנֶה Mna, Libra, talentum, genus ponderis quod continet certũ numerum vnciarum, ezech. 45 e. luc. 19 b

μνεσθεύς Mneſtheus, Alacritas aut ira vel robur dei. Nomẽ viri, 2. mach. 4 c

M O

מוֹאָב Moab, De patre, quoniam de patre eum filia genuit. Filius Lot ex filia ſua maiore, geneſ. 19 g. A quo vrbs Arabiæ (quæ aliàs, vt Euſebius refert, Areopolis dicitur) & regio nomen acceperunt, iſaiæ 11 d Eſt & nomen regis, 1. regum 12 b. 20 a. 1. paralip. 4 d

Moabitæ, Idem.

Moabites, Idem.

Moabitides, Idem. p. n. f. g. 3. reg. 11 a

Moabitis, Idem. ſ. n. f. g. ruth. 1 a. 2. paralip. 24 g

מוֹעַדְיָה Moadia, Solennitas vel feſtiuitas domini ſiue adornatio vel teſtimonium aut fœdus domini, vel trãſitus domini. Nomen viri, 2. eſd. 12 a

מְבֻנַּי Mobunai, Filius vel filiatio, ſiue ædificatio, aut intellectus vel intellectio. Nomen viri, 2. regum 23 d

מְכֹנָה Mochona, Baſis, vel ſuſtentaculum, aut præparatio. Ciuitas, 2. eſd. 11 d

מִכְרִי Mochori, Venditio, vel cognitio. Pater Ozi, 1. paralip. 9 b

Modin, Iudicium, vel iudicatio, aut iurgium. D. Mons ſiue ciuitas, 1. mach. 2 a

מַחְלָה Mohola, Chorus vel cithara, ſiue infirmitas: aut Syriace, venia. Nomen viri, 1. para. 7 d

מַחְלִי Moholi, Idem. Filius Merari, filii Leui, exod. 6 c

מוֹלָדָה Molada, Natiuitas, vel generatio. Ciuitas, quæ in tribu tam Iudæ quàm Simeonis reperitur, ioſ. 15 d 19 a. 1. para. 4 e

מְחֹלָתִי Molathi ſiue Molathites, Chorus vel cithara, ſiue infirmitas: aut Syriace, venia. 1. regum 18 e. 2. regum 21 b

מַלְכָּם Molchom, Rex eorum, vel conſiliarius eorum. Filius Saharáim ex Hodes vxore, 1. paralip. 8 a. Sic vocabatur & Moloch Ammonitarum idólum, 3. reg. 11 f

מוֹלִיד Molid, Generatio, vel natiuitas, aut circũciſio manus. Filius Abiſur filii Semei filii Onam, 1. paralip. 2 d

מֹלֶךְ Moloch, Regnans aut conſiliarius. Idólum Ammonitarum, 4. reg. 23 c. act. 7 e. quod & Molchom dicitur.

מַלְכֹּם Moloch, 3. reg. 11 f, Rex eorum, aut conſiliarius eorum. Heb. Milchom. Idólum Ammonitarum.

מֹעֵץ Moos, Lignum, vel ligneus, ſiue conſiliarius. Filius Ram primogeniti Ierameel, 1. para. 2 d

מֻפִּים Mophim, Ex ore: vel Syriace, Cooperimenta. Filius Beniamin, gen. 46 c

מוֹרַשְׁתִּי Moraſthi, Hæres, vel paupertas, aut de paupertate, vel de hæreditate, iere. 26 f

Moraſthites, Idem.

מוֹרִיָּה Moria, Amaritudo vel myrrha domini, aut oſtendens vel iudicans dominus: ſiue ex Syro & Hebræo, dominatio domini. Collis, 2. paralip. 3 a, qui Terra viſionis, gen. 22 a dicitur, à latere montis Sion.

מוֹצָא Moſa, Azymum, aut inuentus, vel exitus, ſiue exprimens, vel emungens. Filius Caleb ex Epha concubina, 1. para. 2. f. Filius Zamri filii Ioada, 1. para. 8 d

מַשָּׂא Moſa, 1. paralip. 8 a, interpretatur Onus, ſiue aſſumptio, vel prophetia aliquando tranſlatiue: aut aquarum eleuatio. Filius Saharáim ex Hodes vxore.

מַסְרָה Moſera, Eruditio ſiue diſciplina, aut vinculum, vel Syriace, datio, vel traditio. Nomen mõtis, vbi Aaron mortuus eſt & ſepultus, deuter. 10 b: qui Hor, num. 20 d: & Moſeroth, num. 33 d dicitur.

Moſeroth, Idem. p. n. Locus in quo caſtrametati ſunt filii Iſrael profecti de Eſmona, nume. 33 d

מְשׁוֹבָב Moſobab, Reuerſus, aut auerſus, vel cõuerſus. Nomen principis, 1. para. 4 f

מֶשֶׁךְ Moſoch, Attrahens, vel prolongans, aut vallans, vel ſepiens. Filius Iapheth, gen. 10 a. Ab hoc Cappadoces originẽ traxerunt, ezech. 27 c. Filius item Arã, 1. paralip. 1 b: qui gene. 10 d. dicitur Mes.

מְשֻׁלָּם Moſollam, Pacificus, ſiue perfectus, aut retribuẽs, vel parabola eorum, ſiue poteſtas eorum. Pater Salo, 1. para. 3 d. 5 b. 8 b. 9 b. Præpoſitus inſtauratoribus templi, 2. para. 34 c

מְשֶׁלֶמְיָה Moſollamia, Pax domini, ſiue perfectio domini, aut retributio domini, vel parabola, aut dominium domini.

מְשִׁלֵּמִית Moſollamith, Pacifica, ſiue perfecta, aut retribuens, vel parabola mortis, aut dominiũ mortis. Filius Emmer, 1. para. 9 b

מְשִׁלֵּמוֹת Moſollamoth, Pacificatio, aut perfectio, ſiue retributio, aut parabola mortis vel dominium mortis. Pater Barachiæ principis, 2. para. 28 b

מֹשֶׁה Moyſes, Attractus, vel aſſumptus, ſubaudi de aquis. Filius Amram filii Caath filii Leui, 1. par. 23 b exod. 2 b. 6 c. act. 7 c. Heb. Moſe.

מְאוּזָּל Mozel, Ambulans vel vadens. Nomen regionis, ezech. 27 d

M V

מְעוּנִים Munim, Habitacula, ſiue afflicti, aut delinquẽtes, vel reſpondentes. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

מוּסָךְ Muſach, Vnctio, ſiue cooperimẽtum, aut libatio, 4 reg. 16 d

מוּשִׁי Muſi, Auferens, vel tangens, aut recedens, vel ablatus. Filius Merari filii Leui, exo. 6 c. 1. para. 6 b

M Y

μύνδος Myndus, Muta. G. Nomen inſulæ in mari Icario, 1. mach. 15 d

μυσία Myſia, Sceleſta vel abominabilis. G. Nomen prouinciæ, act. 16 b

N

נַהֲלוֹל vel נַהֲלָל NAalol, Laudatus, ſiue lucidus, aut ſtolidus. Ciuitas Leuitarum in tribu Zabulon, ioſue 19 b 21 d. iudic. 1 f

נַעֲמָה Naama, Pulchra, ſiue decõra, aut mouens valde. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 e. Mater item Roboam, 3. reg. 14 f

נַעֲמָן Naaman, Pulcher, ſiue decõrus, aut motum præparans. Filius Beniamin, gene. 46 c: qui 1. para. 8 a dicitur Nohaa. Princeps militiæ regis Syriæ, 4. reg. 5 a luc. 3 e. Filius item Bela filii Beniamin, 1. para. 8 a

נַעֲמָתִי Naamathites, Pulchritudo, vel iucũditas, ſiue motus mortis meæ, iob. 11 a

נַעֲרָה Naara, ſiue Naaratha, Puella vel iuuenis, aut excuſſio, vel vigilans. Terminus tribus Ephraim, ioſue 16 c. Altera vxor Aſhur, 1. para. 4 a

נַעֲרַי Naarai, Puer, vel iuuenis, ſiue excutiens, aut vigilans. Nomen viri, 1. para. 11 g

נְעַרְיָה Naaria, Puer domini, aut excuſſio domini, ſiue vigil domini, vel vigilans dominus. Filius Semeiæ filii Secheniæ, 1. para. 3 d. 4 g

נָחָשׁ Naas, Coluber vel ſerpens, aut augurans, vel diuinans ſiue æneus. Ciuitas, 1. para. 4 b. Rex Ammonitarum, 1. reg. 12 c. 1. para. 19 a. Eſt & nomen cuiuſdam viri, de quo 1. reg. 11 a. 2. reg. 17 g

נְבָיוֹת Nabaioth, Loquelæ, ſiue prophetiæ, aut fructus, vel germinationes. Filius Iſmahelis, gene. 25 b. ab hoc, omnis regio ab Euphrate vſque ad mare Rubrũ vſque hodie Nabathena dicitur, quæ pars Arabiæ eſt, iſa. 60 b

נָבָל Nabal, Stultus, vel inſipiens. Viri nomen, cuius vxor Abigail dicebatur, 1. reg. 25 a d

נְבָט Nabat, Aſpiciens, ſiue intuens. Pater Ieroboam ſerui Salomonis, 3. reg. 11 e

נְבוֹ Nabo, Loquela, ſiue prophetia, aut loquens, vel prophetans, ſiue fructificans, vel germinans. Ciuitas in terra Moab, in tribu Ruben, iere. 48 d: quam ædificauerunt filii Ruben, nume. 32 g. Eſt & nomẽ mõtis eiuſdem nominis, iſa. 15 a: qui aliàs Abarim dicitur, nume. 27 c. 33 f. Idoli præterea nomen, iſa. 46 a

נָבוֹת Naboth, Idem. Nomen viri, 3. reg. 21 a

נְבוּ Nabu, Loquela, ſiue prophetia, aut loquens, vel prophetans, ſiue fructificans, aut germinans. Nomẽ vnius ex principibus regis Babylonis, iere. 39 a

נְבוּכַדְנֶצַּר Nabuchodonoſor, Gemitus ſiue planctus iudicii anguſtiæ vel preſſuræ, ſiue coartans iudicium anguſtiæ vel preſſuræ. Rex Babyloniorum, 4. reg. 24 c

נְבוּכַדְרֶאצַּר Nabuchodonoſor in toto Ieremia, excepto cap. 27 28. 29 a. 34. 39 b. & in Ezechie. 26. 29. 30. In quibus omnibus locis in Hebræo ſcribitur Nabuchodoroſor: quod interpretatur, gemitus ſiue planctus generationis anguſtiæ vel preſſuræ, aut coartatio generationis anguſtiæ vel preſſuræ.

נְבוּשַׁזְבָּן Nabuſezbaz, Loquela ſiue prophetia vel germinatio manans vel fluẽs: aut ex Hebræo & Syro, fructus vel germinatio liberationis. Nomen viri, iere. 39 c

Nabuthæi, Loquentes, ſiue prophetantes, aut germinantes. D. 1. mach. 5 c

נְבוּזַרְאֲדָן Nabuzardan, Germinatio vel prophetia extranei ſiue vẽtilati aut effuſi iudicii, vel germinatio ſiue prophetia extranei ſiue ventilati aut effuſi dominii vel baſis. Princeps exercitus regis Babyloniorum, 4. reg. 25 b

נָחוֹר Nachor, Raucus vel aridus, aut iratus, vel incẽſus: aut Syriace, ſuffocatus. Filius Sarug, gene. 11 c. luc. 3 g. Filius item Thare, gene. 11 d

נָכוֹן Nachon, Paratus, vel certus. Nomẽ loci, 2. reg. 6 b

נָדָב Nadab, Spontaneus, aut vouens, vel princeps. Filius Aaron, exod. 6 d. Filius item Semei filii Onam filii Ierameel, 1. par. 2 d. Filius Iahiel, 1. par. 9 f. Filius Ieroboam, 3. reg. 14 e

נְדַבְיָה Nadabia, Votum domini, ſiue ſpõtaneus aut princeps domini. Filius Iechoniæ filii Ioacim, 1. paralip. 3 c

Nagge, Claritas, vel ſplendor. D.

נַחְבִּי Nahabi, Occultus, vel abſconditus, ſiue dilectus meus, aut requieſcens mecum, ſiue ductor mecum. Filius Vapſi, nume. 13 a

נַחֲלִיאֵל Nahaliel, Torrens dei, ſiue hæreditas dei, aut vallis dei. Locus vbi caſtra fixerunt Iſraelitæ, numeri. 21 d

נַחַם Naham, Conſolatio vel pœnitentia, ſiue ducens eos, aut requies eorum. Frater Odaiæ mulieris, 1. para. 4 c

נַעַם Naham, 1. para. 4 c. Filius Caleb filii Iephone, interpretatur pulcher ſiue iucundus, aut mouens eos.

נַחֲמָנִי Nahamani, Conſolator, ſiue pœnitens, aut requiei munus vel numerus, ſiue requiei præparatio. Nomen viri, 2. eſd. 7 b

נַחֲרַי Naharái, Naris, ſiue naſus, aut hinniens, vel calefa ctio, ſiue ariditas, vel raucedo: aut Syriace, ſuffocatio. Armiger Ioab, 2. reg. 23. d. 1. paralip. 11 g

נַחְשׁוֹן Nahaſſon, Idē. Filius Aminadab, frater Eliſabeth vxoris Aaron, exod. 6 d

נַחַת Nahath, Requies, vel ductor: aut Syriace deſceſio. Filius Rahuel filii Eſau, gene. 36 b. 2. para. 31 c

נַחוּם Nahum, Conſolator, ſiue pœnitens, aut ductor eorum. Nomen prophetæ, nahum 1 a. 2. eſd. 7 b

Naim, Pulchritudo, ſiue iucunditas, vel commotio, aut motus eorum. D. Ciuitas, luc. 7 b

נַעִים Naim, Pulcher, ſiue decôrus, aut motor eorum.

נָיוֹת Naioth, Pulchritudo, ſiue decor, aut habitaculū. Nomen loci, 1. reg. 19 c

נִמְשִׁי Namſi, Ablatus, ſiue auferens, aut tāgens, vel dormitionis munus. Pater Iehu regis Iſrael, 3. regū. 19 c

נְמוּאֵל Namuel, Dormiēs deus, vel dormitio ſiue ſomnus dei. Filius Simeonis filii Iacob, 1. para. 4 d: qui gene. 46 b dicitur Iamuel.

Namuelitæ, Idem. nume. 26 b

Naneæ, id eſt Dianæ. ſic enim appellabatur Diana lingua Perſica. 2. mach. 1 c

נֶפֶג Napheg, Imbecillis, aut remiſſus, aut laxatus. Filius Iſaar filii Caath filii Leui, exod. 6 c. Filius item Dauid, 1. para. 14 b

נָפִישׁ Naphis, Anima vel refrigeratus, aut requieſcens: vel Syriace, multiplicans. Filius Iſmahelis, gen. 25 b 1. para. 5 c

Narciſſus, Stupefactus, vel negligens. G. Nomen viri, cuius meminit Paulus, rom. 16 b

נְצִיחַ Naſia, Victor, ſiue æternus, aut fortis. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

נָתָן Nathā, Dans, vel donatus. Filius Dauid, 2. reg. 5 c 1. para. 3 b. Nomen item prophetæ, 3. reg. 7 a. Filius item Ethæi filii filiæ Seſan ex ſeruo, 1. paralip. 2 e

נְתַנְאֵל Nathanael, Donum dei. Frater Semeiæ & Choneniæ, 2. para. 35 b. Filius Suar, princeps tribus ſuæ Iſſachar, nume. 1 a. Quartus filius Iſai, 1. par. 2 b

Nathanel, Idem.

נְתַנְיָה Nathania, ſiue Nathanias, Donum domini. Pater Iſmahelis, 4. reg. 25 f

נְתַן־מֶלֶךְ Nathan-mélech, Donum regis, ſiue donum conſilii. Nomen Eunuchi, 4. reg. 23 c

נְתִינִים Nathinæi, Dati, vel donati, 1. para. 9 a. 2. eſd. 7 c

Nathon, Idem. ſ. n.

Naue, Poſteritas, vel ſtirps, aut filius, vel æternus, ſeu permanens, vel pulchritudo, ſiue habitaculum: aut Syriace, piſcis. D.

Nazaræi, Separati, ſiue coronati, aut ſanctificati, act. 24 a

Nazareni, Idem. Sed ſi per צ ſcribatur, interpretatur cuſtodientes, vel floridi, aut virgulta. D.

Nazarenus, Idem. ſ. n. D. matth. 26 g

Nazareth, Sanctificata, aut ſeparata, vel coronata. Si autem per צ ſcribatur, interpretatur Cuſtodita, vel florida, aut virgultum. D. Ciuitas in Galilæa, in qua fuit nutritus I E S V S noſter, matthæi 2 d. lucæ 4 c ædificata ſuper montem.

נָזִיר Nazaræus, Separatus, ſiue coronatus, aut ſanctificatus, iudic. 13 a

Nazaræus, matth. 2 d. Idem. vel per צ literam, cuſtos, ſiue flos, aut virgultum. D.

N E

νεάπολις Neapolis, Noua ciuitas. G. Ciuitas Cariæ aut Thraciæ, act. 16 b. Hanc vocari Sichem, teſtis eſt Hieronymus in hebraicis quæſtionibus.

נִבְחַז Nebahaz, Fructificans vel germinans viſionē, aut loquens vel prophetans viſionem. Idôlum Heuæorum, 4. reg. 17 f

נֵיבָי Nebái, Fructificans, vel germinans, aut loquens, vel prophetans. Nomen viri, 2. eſd. 10 a

נְבַלַּט Neballat, Prophetia ſiue loquela inuoluta, vel abſcondita, aut germinans, vel fructificans, ſiue prophetans inuolute vel abſcondite. Ciuitas, 2. eſd. 11 d

נְבוֹ Nebo, Loquela, ſiue prophetia, aut loquēs vel prophetans, ſiue fructificans, vel germinans. Nomen mōtis, nume. 32 a. deuter. 34 a. 1. paralip. 5 a. Nomen viri, 1. eſd. 2 b. 10 d. Vide Nabo.

נִבְשָׁן Nebſan, Loquela ſiue prophetia aut germinatio dormitationis vel mutationis, ſiue germinatio vel loquela dentis vel eboris. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, ioſue. 15 g

נְכֹה Nechao, Claudus, vel percuſſus. Nomen Pharaonis regis AEgypti, illius videlicet cui Ioſias rex Iuda iuit in occurſum, 4. reg. 23 f

נֶקֶב Néceb, Foramen, aut maledictio, ſiue vocatio, aut nominatio, vel explicatio. Ciuitas tribus Nephthali, quæ & Adami dicitur, ioſue. 19 c

נְקוֹדָא Necôda, Depictus, ſiue varius, aut punctuatus, vel paſtor, aut incuruatus, vel incenſus. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

נַחַל־אֶשְׁכּוֹל Nehel-eſchol, Torrens botri, aut vallis botri. Nomen loci, nume. 13 c

נֶחֱלָמִי Nehelamites, Somniator, vel ſomnus, ſiue torrens, aut vallis aquarum, vel hæreditas aquarum, iere. 29 f

נְחֶמְיָה Nehemias, Cōſolatio, vel requies domini, aut pœnitens dominus, ſiue directio domini. Nomen viri, 1 eſd. 2 a

נְעִיאֵל Nehiel, Commotio vel motus dei. Ciuitas quæ terminus eſt Aſer, ioſue. 19 b

נְחֻשְׁתָּא Nehuſta, AEnea, vel ærea, aut augurans, vel ſerpens, aut ſerpentina. Mater Ioachin filii Ioacim, 4. reg. 24 b

נְחֻשְׁתָּן Nehuſtan, AEneum, vel cupreum, aut auguriū, ſiue ſerpentis datum vel donum, 4. reg. 18 a

נִמְרָה Nemra, Leopardus, ſiue rebellio, aut amaritudo, vel commutatio. Ciuitas, nume. 32 a

נִמְרִים Nemrim, Idem. p. n. Ciuitas, iſa. 15 c

נִמְרֹד Nemrod, Rebellis, vel dormitio deſcenſionis, aut dormiens dominans. Filius Chus, gene. 10 b

νεομηνία Neomenia, Nouilunium. G. coloſ. 2 d

נָפַת־דּאר Nephath-dor, Fauus habitationis vel generationis, aut diſtillans ſiue eleuans vel cribrans habitationem vel generationem. Loci nomen, 3. reg. 4 b. vbi corrupte legitur Nephad-dor.

נֶפֶג Nepheg, Imbecillis, aut remiſſus, vel laxatus. Filius Dauid, 2. rég. 5. c. 1. para. 3 b

Nephi, Purificatio. D. 2. mach. 1 g

נַפְתָּלִי Nephthali, Comparatio vel æquiparatio, aut retorſio, vel tortuoſitas. Nomen loci, 3. reg. 4 b. 4. regum 15. f. Sextus filius Iacob ex Bala ancilla Rachel vxoris ſuæ, geneſis. 30 b

Nephthalitæ, Idem.

Nephthar, Purificatio. D. 2. mach. 1 g

נֶפְתּוֹחַ Nephtóa, Apertus vel apertio, ſiue ſculptura. Nomen fontis, ioſue. 15 b. 18 c

Nephtuim, Idem. p. n. Filius Meſraim, gene. 10 b

נְפוּסִים Nephuſim, Diminuti, aut dilacerati. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

נֵר Ner, Lucerna, ſiue nouale. Pater Abner, 1. reg. 19 g. Pater Cis patris Saul, 1. paralip. 8 c. Filius Iahiel, 1. para. 9 f

נֵרְגַל Neregel, Explorans, vel pedeſter, ſiue lucerna diſcooperta vel coaceruata, aut nouale diſcoopertum vel reuolutum. Vnus ex principibus regis Babylonis iere. 39 a

Nergel, Idem. Idôlum Cuthæorum, 4. reg. 17. f.

Nereus, Lucerna, vel nouale. Græce vero, magnus interpretatur. D. Nomen viri, rom. 16 b

Neri, Lucerna, vel nouale. D.

נֵרִיָּה Neri, iere. 32. c, Lucerna domini, aut nouale domini. Heb. Nerias. Pater Baruch, filius Maaſiæ.

Nerias, Idem. iere. 51 g

נְצִיב Neſib, Stans, ſiue ſtatio, vel erectio, ſcilicet alicuius tituli: aut Syriace plantatio. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue. 15 f

נִסְרֹךְ Neſroch, Fuga vel tentatio tenera vel delicata, aut vexillum delicatum: vel Syriace, tabula tua. Idôlum quod adorabat Sennacherib, 4. reg. 19 g. iſa. 37 g

νηστεύς Neſteus, Ieiunus, vel ieiunans. G.

נְטֹופָתִי Netophathi, Gutta, ſiue diſtillatio, aut gũmi. Nomen loci, 1. para. 2 g

Netophathites, Idem. 2. reg. 23. d. 4. reg. 25 f

נְטֹופָה Netupha, Gutta, ſiue diſtillatio, aut gummi, vel declinatio oris. Nomen loci, 1. eſd. 2 b

Netuphati, Idem. Nomen loci, 2. eſd. 12 b

νουμήνιος Neumenius, Nouus menſis, vel nouilunium. G. Filius Antiochi, 1. mach. 12 c

N I

νικάνωρ Nicanor, Victor, vel victorioſus. G. 1. machab. 3 c Eſt & nomen diaconi, act. 6 b

Nicodemus, Hebraice interpretatur innocens ſanguis. Græce verò, victoria populi. D. Nomen viri Phariſæi, Iudæorum principis, iohan. 3 a

νικολαῖται Nicolaitæ, Victoriæ plebis. G. apoc. 2 d

νικόλαος Nicolaus, Idem. ſ. n. G. Nomen diaconi, act. 6 b

νικόπολις Nicopolis, Victoriæ ciuitas, vel victorioſa ciuitas. G. Thraciæ ciuitas, quæ Hyſtro flumini imminet, tit. 3 d

Niger, Latinum eſt. Cognomen prophetæ cuiuſdã act. 13 a

שִׁחוֹר Nilus, Hebraice dicitur Sihor, & interpretatur niger vel turbidus, aut matutinus. Fluuius Aegypti, iſa. 23 a

נִינְוֵה Niniue, Pulchra, ſiue ſpecioſa, aut habitaculum. Ciuitas quam ædificauit Aſſur, gen. 10 b. quæ & Ninus dicitur. Niſibis autem ab Euſebio.

Niniuitæ, Pulchri, ſiue ſpecioſi, aut habitacula. luc. 11 d

נִסָן Niſan, Vexillum, ſiue probatio, aut tẽtatio, vel fuga: aut Syriace, miraculum. Nomen menſis, 2. eſd. 2 a

N O

נֹעָה Noa, Mouens, vel commota. Filia Salphaad filii Epher filii Galaad. nume. 26 d. Ciuitas quæ terminus eſt tribus Zabulon, ioſue. 19 a

נֹועַדְיָה Noadia, Teſtificatio, vel cœtus aut congregatio domini, ſiue ornatus domini, aut tranſiẽs dominus: vel ex Syro & Hebræo, ablatio domini. Nomen viri, 1. eſd. 8 g

נֹב Nob, Loquela, ſiue prophetia, aut loquens vel prophetans, ſiue fructificans, vel germinans. Ciuitas Sacerdotum, 1. reg. 21 c

Nobe, Idem. Ciuitas, iſa. 10 g. 1. reg. 21 a. 22 d

נֹבַח Nobe, nume. 32. g. iudic. 8 c, Latrans vel latratus. Ciuitas quæ & Canath dicebatur, in tribu Manaſſe, 1. reg. 21 a

נָדָב Nodab, Vouens, ſiue ſpontaneus, aut principalis. Nomen viri, 1. para. 5 c

Nóe, Ceſſatio vel requies. Filius Lamech filii Mathuſale, gene. 5 d. luc. 3 g נֹחַ

Noema, Pulchra ſiue decôra, aut mouens valde. Filia Lamech ex Sella vxore ſua, gene. 4 d נַעֲמָה

Noeman, Pulcher, ſiue decôrus, aut motum præparans. Filius Bale filii Beniamin, nume. 26 e נַעֲמָן

Noemanitæ, Idem. p. n. nume. 26 e

Noemi, Pulchra, ſiue decôra. Vxor Elimélech Beth-lehemitæ, ruth. 1 a נָעֳמִי

Nóga, Claritas, ſiue ſplendor. Filius Dauid, 1. paralip. 14 b נֹגַהּ

Nóge, Idem. Filius Dauid, 1. para. 3 b

Nohaa, Requieſcens, aut ducens vel ductor. Filius Beniamin, 1. paralip. 8 a: qui gene. 46 c. dicitur Naaman. נוֹחָה

Nóphe, Inſufflans, aut timidus, ſiue illaqueans. Nomen loci, nume. 21 f נוֹפַח

Nopheth, Fauus, aut cribrũ, ſiue diſtillatio. Vrbs in tribu Manaſſe, ioſue. 17 c נֶפֶת

Noraan, Puer vel iuuenis, ſiue excutiens, aut vigilans, vel mouens canticum. Nomen loci, 1. paralip. 7 f נַעֲרָן

N V

Numenius, Nouus menſis, vel nouilunium. G. νουμήνιος

Nun, Poſteritas, vel ſtirps, aut filius, vel æternus, ſeu permanens: aut Syriace, piſcis. Pater Oſee cuiuſdam, nume. 13 a. Pater item Ioſue, ioſue. 1 a. Filius Eliſama filii Ammiud, 1. para. 7 f נוּן

N Y

Nympha, ſponſa. G. coloſ. 4 d νύμφα

O

OBadia, Seruus domini, vel operarius domini. Filius Arnan filii Raphaiæ, filii Ieſaiæ, 1. para. 3. d. Filius Izrahia filii Ozi, 1. para. 7 a עֹבַדְיָה

Obal, Peruerſitas vetuſtatis, aut peruerſitas fluxus. Filius Iectan, gene. 10 d עוֹבָל

Obdia, ſiue Obdias, Idem. Filius Aſel filii Elaſa, 1. para. 8 d. 9 g. 12 b

Obed, Seruus, vel operarius. Pater Gaab, iudic. 9 d Filius Booz, pater Iſai, ruth. 4 d. 1. para. 2 b. Filius Ophlal filii Zabad, 1. para. 2 e. 11 g עוֹבֵד

Obed-edom, Seruus hominis vel terreni aut ſanguinei vel rufi. Nomen viri, 2. reg. 6 b עֹבֵד־אֱדֹם

Obedia, Seruus, vel operarius domini. Nomen viri, 1. eſd. 8 b עֹבַדְיָה

Oboth, Pytones, ſiue vtres, aut patres, vel deſyderia. Nomen loci, nume. 21 c. triceſima ſexta Iſraelitarum manſio cum ex Aegypto proficiſcerentur in terram Chanáan, nume. 33 f אֹבֹת

O C

Ochozath, Poſſeſſio, ſiue apprehenſio, vel collectio, aut viſio, ſeu fratris oliua. Amicus Abimélech regis Geraræ, gene. 26 f אֲחֻזַּת

Ochozias, Apprehenſio ſiue poſſeſſio domini, aut viſio domini. Filius Achab regis Iſrael, 3. reg. 22 f. Filius Ioram regis Iudæ, 4. reg. 8 f. 1. para. 3 c אֲחַזְיָהוּ

Ochran, Turbidus, vel conturbans. Pater Phegiel principis tribus Aſer, nume. 1 b עָכְרָן

O D

Odaia, ſiue Odaias, Laus domini, ſiue confeſſio domini. Soror Naham, 1. para. 4 c. 2. eſd. 9 a הוֹדַוְיָה

Odaren, Laudis canticum, vel teſtimonium arcæ. D. Nomen viri, 1. mach. 9 g

עוֹדֵד Oded, Suſtentans, vel tenens, aut erigens. Nomen viri prophetæ, 2. para. 15 a. 28 b

הוֹדַוְיָה Odeuia, Laus domini, ſiue confeſſio domini. Nomen viri. in toto cap. 2. eſd. 10. ſcribe Odaia.

Odia, Idem. Nomen viri, 2. eſd. 8 b

Odoia, Idem. Nomen viri, 1. para. 5 d

עֲדֻלָּם Odollam, Teſtimonium ſiue ornamẽtum illis, aut teſtimonium ſiue ornamẽtum ſuæ miſeriæ, vel trãſitus aut præda ſuæ miſeriæ. Ciuitas in Iuda, à Roboam conſtructa, 2. par. 11 b. michææ 1 d. Nomen item ſpeluncæ, 1. reg. 22 a.

עֲדֻלָּמִי Odollamites, Idem. gene. 38 a

הוֹדַוְיָה Oduia, Laus domini, ſiue cõfeſſio domini. Filius Aſana, 1. parali. 9 b. Filius Elioenai filii Naariæ, 1. paralip. 3 d

O G

עוֹג Og, Subcinericius panis vel torta, aut ſubſannatio: vel Syriace, detentus, aut impeditus. Rex Baſan, nume. 21 g

O H

הוֹהָם Oham, Væ eis, ſiue tumultuans, vel conturbans. Rex Hebron, ioſue 10 a

אֹהֶל Ohel, Tabernaculum, ſiue tentorium, aut ſplẽdor. Filius Zorobabel filii Phadaia, 1. para. 3 d

אַחְלָי Oholái, Deprecans, vel expectans, aut incipiens, vel dolẽs, ſiue frater mihi. Filius Seſan filii Ieſi filii Aphaim, 1. para. 2 e

O L

Oliueti mons, ſiue mons oliuarum, ſiue Oliuetũ, Mons ad orientem Ieroſolymæ, torrente Cedron interfluente, ſabbathi habens iter ab Ieruſalem, act. 1 b. luc. 19 e

עֻלָּא Olla, Eleuatio, vel holocauſtum, aut infans, vel paruulus, aut folium. Pater Haniel, 1. para. 7 g

ὀλυμπιάς Olympias, Cæleſtis. G.

ὀλυμπᾶν Olympiadẽ, rom. 16 b. Idem. in Græco Olympan.

ὀλύμπιος Olympius, Cæleſtis. G. 2. mach. 6 a

O M

אוֹמָר Omar, Dicens, vel loquens, ſiue amarus vel exaltans. Filius Eliphaz filii Eſau ex Ada vxore, geneſis 36 b

אִמְרִי Omrai, Dicens, vel loquens, aut exaltans, ſiue amarus: aut Syriace, agnus. Pater Amri, 1. para. 9 a

O N

אוֹנָם Onam, Dolor aut fortitudo ſiue iniquitas eorum. Filius Soba filii Seir Horræi, gene. 36 c. Filius item Ierameel ex Atara vxore, 1. para. 2 d

אוֹנָן Onan, Dolor, ſiue iniquitas, aut fortitudo. Filius Iudæ ex Sue vxore ſua, gene. 38 a

ὀνησιφόρος Oneſiphorus, Vtilitatem afferens. G. Vir quidam fidelis, 2. timoth. 1 d

ὀνήσιμος Oneſimus, Vtilis. G. Nomen viri fidelis, coloſſ. 4 b. ad philem. b

Onias, Fortitudo domini, aut nauis. D. Summus ſacerdos apud Iudæos, 1. mach. 12 a

אוֹנוֹ Ono, Dolor aut fortitudo ſiue iniquitas eius. Ciuitas quã ædificauit Samad filius Elphaal, 1. para. 8 b. In 1. eſd. 2 b. 2. eſd. 6 a, fit mentio Vallis Ono.

O O

אָהֳלָה Oolla, Tabernaculum vel tentoriũ, ſiue ſplendor eius, ezech. 23 a

אָהֳלִי Ooli, Deprecans, ſiue expectans, aut incipiens, vel dolens, ſiue frater mihi. Pater Zabad, 1. para. 11 g

אָהֳלִיאָב Ooliab, Tabernaculum vel tentorium patris, aut ſplendor patris. Filius Achiſamech, exod. 31 a

אָהֳלִיבָה Ooliba, Tabernaculum, vel tentoriũ meum in ea, aut ſplendor meus in ea, ezech. 23 a

אָהֳלִיבָמָה Oolibama, Tabernaculum vel tentorium meum excelſum, ſiue ſplendor excelſorum. Vxor Eſau filia Anæ, gene. 36 a c. Nomẽ ducis in Edom, 1. par. 1 d. Fuit & ciuitas Idumæorum principum.

אֲחֻזָּם Oozam, Apprehẽſio eorum, ſiue poſſeſſio eorum, aut viſio eorũ. Filius Aſhur ex Naara vxore ipſius, 1. paralip. 4 a

O P

אוּפָז Ophaz, Aurum obrizum. Nomen loci, iere. 10 b

עֹפֶל Ophel, Turris, aut obſcuritas, vel nebula. Nomen muri, 2. paralip. 27 b. 33 c. Aut potius turris Ieroſolymæ, non procul à templo, 2 eſd. 3 f

עָפְרָה Ophera, Puluis, aut plumbum, vel hinnulus. Ciuitas, ioſue 18 d

עֵיפַי Ophi, Laſſus, aut volans: vel Syriace plicatus, vel complicatus, aut folium. Nomen viri, iere. 40 c

חֻפִּים Ophim, Thalamus, ſiue coopertus, aut litus maris. Filius Beniamin, gene. 46 c. Heb. Huphim.

אוֹפִר Ophir, Cinis vel incineratio, aut fructificatio. Filius Iectan, gene. 10 d. Inde Ophira regio, 3. regum 9 d: quæ (vt refert Ioſephus lib. 8) etiam Aurea terra nuncupatur. vnde aurum Ophirizum, quod Obrizum vocant.

אֶפְלָל Ophlal, Iudicans, vel orans. Filius Zabad filii Nathan filii Ethei, 1. para. 2 e

חָפְנִי Ophni, Pugnus vel pugillus, aut cooperiẽs. Filius Heli ſacerdotis, 1. reg. 1 a. Heb. Haphni.

עָפְנִי Ophni, ioſue 18 d, Interpretatur volans, ſiue laſſitudo: aut Syriace, plicatio vel complicatio. Nomen ciuitatis.

עָפְרָה Ophra, Puluis, aut plumbũ, vel hinnulus. Filius Maonathi filii Othoniel filii Cenez, 1. para. 4. c

O R

עֹרֵב Oreb, Coruus, vel ſuauis, aut fideiuſſor, vel cõmiſcẽs, ſeu veſpertinus. Vir Madianita à tribu Ephráim interfectus, iudicũ 7 d. 8 a. pſal. 82 b. iſa. 10 f

אָרְנָן Ornan, Exultans, ſiue arca eorum, aut lux filii, vel lux ſiue maledictio permanẽs vel æterna. Nomen viri, 1. para. 21 c: qui 2. reg. 24 d dicitur Areuna.

הֲרָרִי Orori, Montanus. Ciuitas, 2. reg. 23 d: quæ Arari 1. para. 11 g dicitur.

חֹרֹנַיִם Oronáim, Iræ vel furores: aut Syriace, libertates. Duo vici, quæ via eſt ad Aſſyrios, iſa. 15 c. Heb. Horonáim. Ciuitas Moabitarum.

עָרְפָּה Orpha, Ceruix, vel ceruicoſa, ſiue ſuſcitatio oris vel denudatio oris. Vxor Chelion filii Eliméelch Beth-lehemitæ, ruth 1 a

ὀρθωσιάδα Orthoſiada, Recta, vel rectificata. G. Nomen loci, 1. mach. 15 g

O S

הוֹשַׁעְיָה Oſaias, Saluator dominus, aut ſalus domini. Nomen viri, 2. eſd. 12 c. iere. 42 a

הוֹשֵׁעַ Oſee, Saluator, aut ſalus. Filius Ela, 4. reg. 15 f. Nomen item prophetæ filii Beeri, oſee 1 a. Filius Nun, nume. 13 a: qui ibidem b, dicitur Ioſue à Moyſe.

O T

עוּתַי Othei, Tempus vel hora mea, aut iniquitas mea. Filius Ammiud filii Amri, 1. para. 9 a

הוֹתִיר Othir, Excellens, ſiue reſiduus, aut remanẽs. Nomen viri, 1. para. 25 b

עָתְנִי Othni, Tempus ſiue hora mea. Nomen viri, 1. paralip. 26 a

עֲתַלְיָהוּ Otholia, Tempus domino, ſiue hora domino. Filius Ieroam, 1. para. 8 c

עָתְנִיאֵל Othoniel, Tempus dei, ſiue hora dei. Filius Cenez

frater Caleb, ioſue 15 d. 1. para. 4 c

O Z

עזה Oza, Fortitudo, aut capra. Horti nomen, 4. regum 21 d. Nomen viri, 1. para. 6 a. 8 a

עזא Oza, Idem. Filius Abinadab, 2. reg. 6 a

עזן Ozan, Fortitudo earum, aut capra earum. Pater Phaltiel principis tribus Iſſachar, nume. 34 d

עזיהו Ozaziu, Fortitudo domini. Nomen viri, 1. parali. 15 c. 27 c

אזן שארה Ozen-ſara, Auricula carnis vel conſanguinitatis, aut auricula fermentata vel remanēs, ſiue ſtatera carnis vel conſanguinitatis aut reſidui. Vrbs condita à Sara filia Ephráim, 1. para. 7 c.

עזי Ozi, Fortis, vel fortitudo mea, aut hircus meus. Filius Bocci filii Abiſue, 1. para. 6 a. Filius item Thola filii Iſſachar, 1. para. 7 a. vide & 9 b

אוזי Ozi, 2. eſd. 3. f, Tunc, ſiue aut iſte. Nomen viri.

עזיה Ozia, Fortitudo domini, ſiue hircus domini. Filius Amaſiæ regis Iuda, 3. reg. 26 a: qui 4. reg. 15 a dicitur Azarias. Filius Caath filii Leui, 1. para. 6 b

יעזיהו Oziáu, Fortitudo domini. Nomē viri, 1. para. 24 d

עזיאל Oziel, Fortitudo dei, ſiue hircus dei. Filius Bela filii Beniamin filii Iacob, 1. para. 7 b. Filius Caath filii Leui, exod. 6 c. Vide & 1. para. 4 g. 2. para. 29 c

עזיאלי Ozieli, Fortitudo dei, ſiue hircus dei.

Ozielitæ, Idem. nume. 3 d. 1. para. 26 c

אזני Ozni, Auris vel auſcultatio mea, ſiue ſtatera. Filius Gad filii Iacob, nume. 26 b

Oznitæ, Idem. nume. 26 b

עזריאל Ozriel, 1. para. 27 c, Adiutorium dei, ſiue atrium dei. Pater Ierimoth.

P

πάφος Paphus, Bulliens, vel æſtuans. G. Nomen inſulæ, act. 13 a

פלשת Palæſthina, Conſperſa, ſcilicet cinere vel puluere, ſiue ruina appoſita, vel ruina duplex, aut ruinæ potus, vel cecidit bibens.

פלשתים Palæſthini, Idem. p. n. m. g. gen. 21 d. Populi quos interpretes nonnunquam Philiſthæos, nōnunquam ἀλλοφύλους, id eſt alienigenas, vocant.

תמר Palmira, Hebraice dicitur Thamor, & interpretatur palma, vel dactylus, aut commutatio vel permutatio, ſiue amaritudo. Vrbs Syriæ, nobilis, quæ & Hebraice aliàs Thadmor dicitur.

תדמר Palmira, Hebraice Thadmor, interpretatur cōfeſſio vel laus amaritudinis, aut confeſſionis vel laudis myrrha: ſiue ex Hebræo & Syro, laus præceptoris vel domini. Nomen ciuitatis in Syria, quam ædificauit Salomon, 3. reg. 9 c. 2. para. 8 a, quæ aliàs Thamor ſiue Thamar dicitur hebraice. Hæc ab Hadriano principe, Hadrianopolis dicta fuit.

παμφυλία Pamphilia, Tota dilecta vel amabilis. G. Nomen loci, 1. mach. 15 d. act. 13 b

παράκλητος Paracletus, Cōſolator vel aduocatus. G. iohā. 14 b

παρασκευή Paraſceue, Præparatio. G. luc. 23. g. iohan. 19 f

παρμένα Parmena, Permanens. G. Nomē diaconi, act. 6. b

Parthi, Lingua Scytica dicuntur fugaces vel exules. D. Nomen prouinciæ. act. 2 b

פסח Paſcha, Tranſitus, vel claudicatio. Idem Phaſe ſignificat. ezech. 45 f. matth. 26 a. marc. 14 b. iohan. 2 b. 6 a. 1. corint. 5 c

πάταρα Patara, Calcata, vel mortifera. G. Ciuitas Lyciæ prouinciæ in Aſia, act. 21 a

πάτμος Patmos, Letalis, vel mortifera. G. apoc. 1 c

πατρόβα Patroba, Paternalis. G. Nomen viri, rom. 16 b

πάτροκλος Patroclus, Patris vel patriæ gloria. G. Nomen viri, 2. machab. 8 b

Paulus, Hieronymus admonet mirabilem ſonare, ab Hebræis etymologiam mutuatus. Alii, os tubæ, nimirum ex Hebræo & Græco dictionem cōflantes. Conſtat tamen aut Græcam eſſe vocem, & quietum ſonare, à verbo παύομαι. aut Romanam ſiue latinam, puſillum ſignificantem.

P E

סין Peluſium, Hebraice dicitur Sin, id eſt rubus. Vnū ex oſtiis Nili, ſiue eremus in qua octaua Iſraelitarū manſio fuit, Ezech. 30 d

πεντάπολις Pentapolis, Quinque ciuitatum, ſcilicet regio. G.

πεντάτευχος Pentateuchus, Quinque volumina. à πέντε quod eſt quinque, & τεῦχος, volumen. Sic vocantur à Græcis quinque libri Moyſi, Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, & Deuteronomium. & ab Hebræis חומש id eſt quinarius, ſiue תורה id eſt Lex.

πεντηκοστή Pentecoſte, Quinquageſima. G. act. 20 d

πέργαμος Pergamus, Altitudo, vel ſublimitas. G.

πέργη Pergen, Valde terreſtris. G. Nomen loci, act. 13 b

פרס Perſa, Frangens, ſiue diuidens, aut vngula, vel gryphus.

Perſæ, Idem. p. n. Populi, 2. para. 36 d. ezech. 27 b

περσέπολις Perſepolis, Perſæ ciuitas. G. 2. mach. 9 a

פרס Perſes, Frangens, ſiue diuidens, aut vngula, vel gryphus.

Perſia, Idem.

Perſida, Idem. Nomen mulieris Paulo chariſſimæ, romanorum 16 b

πέτρος Petrus, Saxum, vel petra. Nomen vnius apoſtoli ex duodecim, à CHRISTO ſic cognominati, iohannis 1 f: qui prius Simon dicebatur, matth. 4 c. marc. 3 b

P H

פקח Phacee, Aperiens. Filius Romeliæ, rex Iſrael, 4. regum 15 e. 16 a

פקחיה Phaceia, Aperiens dominus. Filius Manahem, 4. reg. 15 e. Heb. Phacehia.

פדיה Phadaia, Redemptio domini. Pater Zebda, matris Ioacim, 4. reg. 23 g. Filius Iechoniæ filii Ioacim, 1. para. 3 c

פדה צור Phadaſſur, Redemptor fortis, vel redimēs petra, aut redemptio plaſmationis. Pater Gamaliel principis tribus Manaſſe, nume. 1 a

פדון Phadon, Redemptio eius: aut Syriace, iugum vel iuga, ſcilicet boum. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

פחת מואב Phahath-moab, Dux Moab, vel dux ex patre, ſiue fouea ex patre. Nomen viri, 1. eſd. 2 a

פעי Phai, Vlulans, aut gemens, vel apparens. Nomen vrbis Adar regis ſeptimi in Edom, 1. para. 1. d, quæ geneſis 36 d dicitur Pháu.

פלאיה Phalaia, Miraculum domini, ſiue occultum domini. Nomen viri, 2. eſd. 8 b

פלג Phaleg, Diuiſio. Filius Heber filii Sale, gene. 10 d. luc. 3 g

פלחא Phalcha, Fragmen vel fruſtum, aut ſciſſura: vel Syriace, obſequium. Nomen viri, 2. eſd. 10 a

פלל Phalel, Cogitans, ſiue orans, aut iudicans. Nomen viri, 2. eſd. 3 f

פלט Phalet, Liberatio, ſiue expulſio. Filius Iahaddai, 1. para. 2 f. Filius Azmoth, 1. para. 12 a

פלת Phaleth, Ruina, vel iudicatio. Filius Ionathan filii Iada filii Onam, 1. para. 2 e

פלוני Phallonites, Cadēs, ſiue occultus, 1. para. 11. f. 27 b

פלוא Phallu, Mirabilis, aut occultus. Filius Ruben filii Iacob, gene.46 b. 1.para.5 a

Phalluitæ, Idem.p.n.nume.26 b

פלטי Phalti, Liberatio, ſiue expulſio. Filius Raphu, nume.13 a. Filius Lais, 1.reg.25 g. Eſt & nomen vrbis, 2.reg.23 d

פלטיה Phaltias, Liberatio domini, aut expulſio domini. Filius Ananiæ filii Zorobabel filii Phadaiæ, 1.para. 3 d.4 g

פלטיאל Phaltiel, Liberatio dei, aut expulſio dei. Filius Ozan, num.34 d. princeps tribus Iſſachar. Filius Lais, 2.reg.3 c

פנואל Phanuel, Videns deum, ſiue facies dei. Nomen ciuitatis, iudicum 8 b. quam Ieroboam ædificauit, 3.reg.12 f. Filius Seſac, 1.para.8 c. Pater item Annæ propheti ſſæ, luc.2 e

פורה Phara, Frugifer, vel fructificans, aut creſcens, ſiue vacca. Famulus Gedeonis, iudic.7 c. Nomen item vrbis, 1.mach.9 e

פערי Pharái, Hiatus vel apertio. Nomen viri, 2.reg.23 d

פראם Pharam, Onager eorum, vel ferocitas eorum, aut fructificatio matris, vel taurus matris. Rex Ierimoth, ioſue 10 a

פראן vel פארן Pharan, Pulchritudo, ſiue laus, aut gloriatio, vel propagines. Nomen oppidi, gen.14 a. Nomen item deſerti, gene.21 c: quod nume.13 c Deſertum Pharan dicitur: & nume.33 d deſertum Sin per צ, & ſic gene.21 c. nume.13 a. deuter.1 a

פרעה Pharao, Diſſipans, vel diſcooperiens, aut nudans: vel Syriace, vindicans. Rex AEgypti, cui cognomen Nechao, 4.reg.23 f

פרעתון Pharathon, Diſſipatio vel ruptura, aut denudatio eius: vel Syriace, vindicta eius. Nomen loci, iudicum 12 b

Pharathonites, Idem. iudicum 12 d. 2.reg.23 d

פרץ Phàres, Diuiſio. Filius Iudæ ex Thamar nuru ſua, gene.38 d. 1.para.4 a

פרש Phares, 1.para.7 d. Eques aut diuidens, ſiue exponens vel declarans. Filius Machir ex Maacha vxore ſua.

פרצי Phareſitæ, Diuiſi. nume.26 c

פרפר Pharphar, Cōminutus, aut fructificatio fructus, ſiue taurus tauri. Nomen fluuii Damaſci, 4 regum 5 d

Phariſæi, Diuiſi. D. Sectæ nomē apud Iudæos, quæ dicebat reſurrectionem eſſe. act.13 b

Phariſæus, Diuiſus. D. act.23 b

פרנך Pharnach, Taurus percutiens, vel percuſſus, aut cōtuſus, ſiue fructificatio aromatum. Pater Eliſaphan principis tribus Zabulon, nume.34 d

פרעש Pharos, Pulex vel culex, ſiue fructus tineæ. Nomen viri, 1.eſd.2 a. & 8.

פרשנדתא Pharſandátha, Reuelatio menſtrui vel commotionis ſuæ, aut equitis commotio, ſiue ſtercus menſtruorum vel commotionis eius. Filius Aman filii Amadátha, eſth.9 b

פרוח Pharúa, Floridus: aut Syriace, volans. Nomen viri, 3.reg.4 b

פרודה Pharuda, Separatio, vel diſperſio. Nomen viri, 1.eſd.2 c

פרורים Pharurim, Lebetes, ſiue ſuburbana, 4.regū.23 c Heb. Pharuarim.

פסח Phaſe, Tranſitus.

Phaſea, Idem. Nomen viri, 1.eſd.2 c

Phaſelida, Trāſitus vel claudicatio natiuitatis vel generationis. D. Nomen loci, 1.mach.15 d

Phaſeron, Oris canticum, ſiue os planum. D.

פספה Phaſpha, Diminutio oris, vel os diminutum. Filius Iether, 1.para.7 g

פסגה Phaſga, Collis, ſiue altitudo, aut munitio. Nomē montis, nume.21 e. ioſue 13 c

פשחור Phaſſur, Extendens vel multiplicans libertatem vel principatum, aut expandens foramen vel albedinem. Sacerdos filius Emmer, iere.20 a. Heb. Phaſhur. Filius item Melchiæ, iere.21 a. 1.para.9 b. Pater Gedeliæ, iere.38 a

פתחיה Phathaia, Porta domini, ſiue aperiens dominus. Nomen viri, 1.eſd.10 c

פתואל Phathuel, Buccella dei, ſiue perſuaſio dei, aut dilatatio dei. Pater Ioelis prophetæ, ioel.1 a

פתרוס Phathures, Buccella roris, aut perſuaſio ſiue dilatatio ruinæ vel diſtillationis. Nomen terræ in AEgypto, iere.44 a

פעי Phàu, Vlulans, aut gemens, vel apparens. Nomen vrbis Adar regis ſeptimi in Edom, gene.36 d: quæ in 1.para.1 d dicitur Phai.

פדהאל Phedael, Redemptio dei. Filius Ammiud princeps tribus Nephthali, nume.34 d

פגעיאל Phegiel, Obuiatio dei, ſiue deprecatio dei. Filius Ochran princeps tribus ſuæ Aſer, nume.1 b

פלדש Pheldas, Ruina trituræ, aut iudicium trituræ. Filius Nachor ex Melcha, gene.22 d

פליה Pheleia, Miraculum domini, ſiue occultū domini. Filius Elioenai, filii Naariæ, 1.para.3 d

פלליה Phelelia, Cogitans dominū, aut orans dominum, ſiue iudicium domini. Nomen viri, nehe.11 b

פלת Pheleth, Ruina, ſiue iudicatio. Pater Hon, numeri 16 a

Phelethi, Idem. Nomen populi ſiue legionū quarundam Dauid. 2.reg.8 d. 20 g. 1.para.18 d

רצים Phelethi, 4.reg.11 d. In Hebræo eſt Raſim, & interpretatur curſores.

פלוני Phelonites, Cadens, ſiue occultus. 1.para.11 g

פלטי Phelti, Liberatio, vel expulſio. Nomen viri, de quo 2.eſd.12 a

פלטיה Pheltia ſiue Pheltias, Liberatio domini, aut expulſio domini. Nomen viri, 2.eſd.10 a. Filius Banaiæ, ezech.11 a

פננה Phenenna, Gemma, ſiue facies noſtra. Altera vxor Elcanæ, 1.reg.1 a

פרזי Pherezæi, Rurales, id eſt habitantes in villis abſque muro. Nomen populi, gene.15 d

Pherezæus, Idem.ſ.n.

פרמשתא Phermeſtha, Ruptura fundamenti, vel rupturam ponens: aut ex Hebræo & Syro, taurus anniculus. Filius Aman filii Amadátha, eſth.9 b

פסדמים Pheſdomim, Portio vel diminutio ſanguinum, aut diminutio tacentium vel aſſimilantium. Nomen loci. 1.para.11 e

פסח Pheſſe, Tranſitus, ſiue claudicatio. Filius Eſthon, 1.para.4 b

פשחור Pheſhur, Extendens vel multiplicans libertatem vel principatum, aut expandens foramen vel albedinem. Nomen viri, 1.eſdr.2 b

פתחיה Phethehia, Porta domini, ſiue aperuit dominus. Nomen viri, 1.para.24 c

פתרוס Phethros, Buccella roris, aut perſuaſio vel dilatatio ruinæ vel diſtillationis. Nomen regionis, quæ Arabia Petrea dicitur, iſa.11 c

Phethruſim, Idem.p.n. Filius Meſraím, gen.10 b

פיכל Phichol, Os omnium, id eſt omnis lingua, aut oris perfectio, ſiue conſummatio. Princeps exercitus

Abimélech regis Geraræ, gene. 21 c

פִּיהַחִירוֹת Phihahiroth, Os vel labium libertatis, aut os ſculptum, ab ore, non oſſe. Nomẽ loci, in quo caſtrametati ſunt Hebræi, reuertentes de Ægypto, exod. 14 a ſiue quarta manſio Hebræorum, nume. 33 a

φιλαδελφία Philadelphia, Amor fratris vel fraternitatis. G. Ciuitas, apoc. 3 b

φιλάρχης Philarches, Amator principis. G.

φιλήμων Philemon, Deoſculans. G.

φίλητος Philetus, Amabilis. G. Vir quidã, qui à fide CHRISTI excidit, 2. timoth. 2 c

φιλιππήσιοι Philippenſes, Bellicoſi, ſiue amatores equorum. G.

φίλιπποις Philippi, Bellicoſa, ſiue amatrix equorum. G. Prima ciuitas Macedoniæ, act. 16 b. 20 b. 1 theſ. 2 a

φίλιππος Philippus, Bellicoſus, vel amator equorum. G. Pater Alexãdri regis, 1. mach. 1 a. Frater item Herodis, procurator Ituræ & Trachonitidis, cõſtitutus à Romanis, luc. 3 a. Eſt & nomen apoſtoli, matth. 10 a iohan. 1 f. Nomen cuiuſdam diaconi, act. 6 b

פְּלֶשֶׁת Philiſthæa, Conſperſa, ſcilicet cinere vel puluere, ſiue ruina appoſita, vel ruina duplex, ſeu ruinæ potus, vel cécidit bibens. iſa. 14 g

פְּלִשְׁתִּים Philiſthæi, Conſperſi, ſcilicet cinere vel puluere, aut ruinæ appoſitæ, vel ruinæ duplices, ſiue ruinæ potus, aut ceciderunt bibentes. 2. par. 17 c

פְּלִשְׁתִּי Philiſthæus, Idem. ſ. n. 1. reg. 17 d

Philiſthiim, Idem. p. n. Nomen populi, gene. 10 b

φιλόλογος Philologus, Amator literarum, vel amator verbi. G. Nomen viri, rom. 16 b

φιλομήτορος Philometor, Amator matris. G. Ptolemæus Philometor, 2. mach. 4 d

פִּינְחָס Phinees, Aſpectus vel facies confidentiæ vel protectionis. Filius Eleazari filii Aaron, exod. 6 d. Filius item Heli ſacerdotis, 1. reg. 1 a. Hebraice Phinehes.

פִּנוֹן Phinon, Gemma, ſiue aſpiciens, aut os æternitatis, vel os filii: aut ex Hebræo & Syro, os piſcis, ab ore, nõ ab oſſe. Nomen ducis in Edom, gen. 36 d

פִּישׁוֹן Phiſon, Oris mutatio ſiue multitudo, aut extẽſio. Nomen fluuii, gen. 2 b

פִּתֹם Phithom, Buccella eorum, aut oris conſummatio, ſiue perſuaſio vel dilatatio eorum. Nomen vrbis quã ædificauerunt filii Iſrael Pharaoni regi Ægyptiorum, exod. 1 b

פִּיתוֹן Phithon, Buccella eius, aut perſuaſio vel dilatatio eius, vel oris donum. Filius Micha filii Meribbáal, 1. par. 8 d. 9 f

φλέγων Phlegon, Comburens. G. Viri nomen, rom. 16 b

פּוֹכֶרֶת Phochéreth, Oris exterminatio, vel oris conciſio. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

φοίνιξ Phœnix, Rubea, vel purpurea, aut palma, ſcilicet arbor. G. Nomen prouinciæ, act. 11 c. Eſt & portus Cretæ huius nominis, act. 27 c

φοίβη Phœbe, Lucida, vel pura. G. Mulieris nomen, romanorum 16 a

פְּעוֹר Phogor, Hiatus, vel apertio. Nomen idóli, numeri 25 d

פְּעֻלְּתַי Phollathi, Opera mea, ſiue opus meum. Nomen viri, 1. para. 26 a

פּוֹרָתָא Phorátha, Fructificatio, ſiue multiplicatio, aut fortilegus. Filius Aman filii Amadátha, eſth. 9 b

פָּסֵךְ Phoſech, Fragmentum tuum, ſiue diminutio tua. Filius Iephlat filii Heber filii Barie, 1. par. 7 g

φρυγία Phrygia, Sicca, vel ardens. G. prouinciæ nomen, act. 2 b. 16 b

φρύξ Phryx, Siccus, vel ardens. G. 2. mach. 5 d

פֻּוָּה Phua, Heic, aduerbium loci, aut os, oris ſ. Filius Iſſachar, gen. 46 b

Phua, exod. 1 c. Gemens, vel vlulans, aut apparens. Nomen obſtetricis cuiuſdam Hebræorum. פּוּעָה

Phua, iudic. 10 a, Angulus, aut coma. Pater Thola ducis in Iſrael. Filius Iſſachar filii Iacob, 1. par. 7 a פּוּאָה

Phul, Ruina, aut faba. Rex Aſſyriorum, 4. reg. 15 d 1. par. 5 d פּוּל

Phunitæ, Aſpiciens, vel facies mea. nume. 26 c פּוּנִי

Phunon, Gẽma, ſiue aſpiciens. Nomen loci in quo caſtrametati ſunt filii Iſrael, profecti de Salmona. nume. 33 f פּוּנֹן

Phur, Sors, eſth. 3 b פּוּר

Phurim, Sortes, eſth. 9 f פּוּרִים

Phut, Aphrica: aut Syriace, Craſſa, vel pinguis. Filius Cham, gen. 10 a: à quo Libyes. פּוּט

Phuthæi, Seducens, aut buccella, ſiue latitudo. Filius Sobal filii Hur primogeniti Caleb ex Ephrátha concubina, 1. par. 2 g פּוּתִי

Phutiel, Aphrica dei: vel ex Syro & Hebræo, pinguedo dei. Nomen viri, exod. 6 d פּוּטִיאֵל

Phutiphar, Aphricæ taurus: aut ex Syro & Hebræo ſaginatus taurus, vel pinguedinis fructificatio. Eunuchus Pharaonis, gen. 37 g פּוֹטִיפַר

Phutiphar, gen. 41 f. 46 c. Ex Syro & Hebræo, pinguedinem diſſipans, vel pinguedinis denudatio: aut Syriace, pinguedinis vindicta. Nomen ſacerdotis vrbi Heliopoleos, ſoceri Ioſeph filii Iacob. פּוֹטִיפֶרַע

Phygellus, Fugitiuus. Vir quidam, de quo Paulus 2. timoth. 1 d φύγελλος

P I

Pigmæi, Hebraice dicitur Gamadim: & interpretatur Nani, vel cubitales. Nomen populi, ezec. 27 b גַּמָּדִים

Pila, Hebraice dicitur Machthes, id eſt contuſio, vel pila, aut mortariolum. Nomen loci, ſopho. 1 c מַכְתֵּשׁ

Pilatus, Conſtringens, vel conſtrictus. Nomen procuratoris Iudææ à Romanis conſtituti, luc. 3 a: qui Chriſtum morti adiudicauit, matth. 27 a. g. luc. 3 a πίλατος

Piſidia, Picea. i. pice denigrata. G. Locus, act. 14 d πισιδία

Piſtica, Fidelis. G. iohan. 12 a πισική

P O

Polonites, Cadens, aut occultus. Vide Phallonites & Phelonites. פְּלוֹנִי

Ponticus, Ex Ponto regione Aſiæ, act. 18 a ποντικός

Pontius, Marinus. G. Prænomen Pilati procuratoris Iudææ, matth. 27 a πόντιος

Pontus, Mare. G. Nomen regionis, act. 2 b πόντος

Pontus, gen. 14 a. Hebraice dicitur Elaſar: & interpretatur auferens deus, vel ablatio dei, ſiue recedens à deo. Nomen regionis. אֶלָּסָר

Portius, Vitulus, aut vitulinus. G. Præſes Palæſthinæ & Iudææ, cognomento Feſtus, act. 24 g πόρτιος

Poſidonius, Potum præbens. Nomen viri, 2. mach. 14 c ποσειδώνιος

P R

Priapus, In Hebræo eſt, Miphléſeth: & interpretatur ſimulachrum, ſiue tremor, vel concuſſio. Nomen idóli, 3. reg. 15 b. 2. par. 15 d מִפְלֶצֶת

Priſca, Latinum eſt, id eſt antiqua.

Priſcilla, Idem. diminutiuum à Priſca. Vxor Aquilæ Pontici, act. 18 a

Probatica, Ouina, id eſt locus vbi pecora ſacrificanda tenebantur. G. iohan. 5 a προβατική

Prochorus, Expeditus vel facilis, aut promptus vel paratus. G. Nomen diaconi, act. 6 b πρόχορος

Proſelytus, Aduena, vel peregrinus. G. act. 2 b προσήλυτος

P T

Ptolemaida, Bellicoſa. G.

ϖτολίμαϊς Ptolemais, Idem. G. Ciuitas eſt in Iudæa, maritima, prope montem Carmelum, quæ quondam à quodam Ptolemæo ſic dicta eſt, act. 21 b

ϖτολέμαιοι Ptolemæi, Idem. p. n. G.

תלמי Ptolemæus, Sulcus ſcilicet qui fit cum aratro, ſiue ſuſpendens aquas, aut coadunatio aquarum. Græce verò,
ϖτολεμαῖος Bellicoſus. Filius Dorymini, 1. mach. 3 e

P V

פי בסת Pubaſtus, Os conculcationis, vel conteptus, ab ore. Nomen ciuitatis AEgypti, ezech. 30 e

Publius, Latinum eſt, act. 28 b

Pudens, Latinum eſt. Nomen viri, 2. timoth. 4 d

Puteoli, Latinum eſt. Ciuitas colonia Campaniæ, eadem dicitur Ceadicta, act. 28 c

P Y

πυῤῥος Pyrrhus, Flauus, rubeus. Pater Soſipatris, act. 20 a

Q

QVartus, Latinum eſt. Nomen viri, rom. 16 d

Quintus. Latinum eſt.

R

רהב RAab, pſal. 86 a, Superba, aut fortis, vel tumultuās. AEgyptum eſſe quidam memorant.

ראיה Raaia, Viſio domini. Filius Subal filii Iuda. 1. para. 4 a. 1. eſd. 2 c

רעמיה Raamias, Tonitruum domini, ſiue malum à domino, aut ſocius à domino, vel paſtor à domino. Nomē viri, 2. eſd. 7 b

רבה Rabba, Multa, ſiue grandis, aut iurgium, ſiue impugnatio. Vrbs in tribu Iuda, iere. 49 a

Rabbath, Idem. Ciuitas filiorum Ammon, deuter. 3 b. 2. reg. 12 f. iere. 49 a. Quam Euſebius Philadelphiam eſſe credit.

Rabbi, Magiſter. matth. 11 c. mar. 9 a. iohan. 1 f

Rabboni, Magiſter. Syrum eſt. marc. 10 g

רבית Rabboth, Fœnus, vel vſura, aut multitudo, vel iurgium, ſiue impugnatio. Ciuitas in tribu Iſſachar, ioſue 19 b

רב־מג Rab-mag, Multitudinem diſſoluens vel liquefaciēs: aut magiſter vel princeps liquefactionis, ſiue magiſter vel princeps liquefactus vel tabefactus. Princeps quidam, cuius meminit Ieremias, 39 a

רב־שקה Rab-ſaces, Magiſter vel præpoſitus bibentium, aut magiſtri oſculum vel ſacculus, ſiue multum bibens aut oſculans, vel magnus ſaccus. Princeps in exercitu Nabuchodonoſor, 4. reg. 18 d

רב־סריס Rab-ſares, ſiue Rabſaris, Magiſter vel præpoſitus Eunuchorum. Princeps quidam ſub rege Nabuchodonoſor, 4. reg. 18 d. iere. 39 a

Raca, Vacuus, vel vanus. D. matth. 5 d

רכל Rachal, Suſurro, aut aromatarius, ſiue negotiator. Ciuitas, quam Dauid ſuorum ſpoliorum participem fecit, 1. reg. 30 g

רחל Rachel, Ouis. Filia Laban, altera vxor Iacob, geneſis 29 b

רדי Raddái, Deſcendens, vel dominans. Quintus filius Iſai, 1. par. 2 b

רעו Ragau, Socius aut paſtor eius, ſiue malum vel confractio eius. Filius Phaleg, 1. par. 1 b, qui Reu gene. 11 c, ſcribitur. luc. 3 g. Heb. Reu.

Rages, Tempeſtas, vel commotio. D. Ciuitas apud Medos, tob. 1 c

Raguel, Paſtor dei, aut amicus dei, vel confractio dei. Sacerdos in vrbe Madian, ſocer Moyſi, exod. 2 c: qui exod. 3 a dicitur Iethro. רעואל

Rahab, Lata, ſiue dilatata, aut platea. Mulier quæ hoſpitio ſuſcepit exploratores miſſos à Ioſue in Iericho, ioſue 2 a רחב

Rahabia, Latitudo ſiue platêa domini. Nomen viri, 1. par. 26 c רחביהו

Raham, Vulua, ſiue miſericordia: aut Syriacę, amicus. Filius Samma filii Hebron, 1. par. 2 f רחם

Rahelaia, Sopor domini, vel inebrians dominus, aut ſocius vel paſtor ipſi domino. Nomen viri, 1. eſd. 2 a רעליה

Rahuel, Paſtor dei, aut amicus dei, vel confractio dei. Filius Eſau ex Baſemath vxore, gene. 36 a. Filius Iebaniæ, 1. par. 9 b רעואל

Raia, Viſio domini. Filius Subal filii Iuda, 1. par. 4 a. 1. eſd. 2 c ראיה

Ram, Excelſus, vel ſublimis, aut proiiciens. Filius Eſron filii Phares, 1. par. 2 a. Filius item Ierameel primogeniti Eſron, 1. par. 2 c רם

Rama, Excelſa vel ſublimis, aut proiecta. Ciuitas in tribu Beniamin, ioſue 18 d. iud. 4 a. 19 d: quam reædificauit Baaſa rex Iſrael in Iuda, 3. reg. 15 c רמה

Ramatha, Idem. Ciuitas, de qua 1. reg. 1 c. 15 g רמתה

Ramatháim, Idem. p. n. Ciuitas, 1. reg. 1 a רמתים

Ramathites, Excelſus, vel exaltatus, aut proiiciens vel proiectus, 1. par. 27 d רמתי

Ramath-lechi, Eleuatio maxillæ. Nomen loci, iudicum 15 g רמת־לחי

Ramathæ, Excelſa, vel ſublimis, aut proiecta. D. Ciuitas, 1. mach. 11 d

Rameſſes, Tonitruum vel exprobratio tineæ, aut malum delens ſiue diſſoluens vel confractionem diſſoluens, aut confractus à tinea. Ciuitas eſt in AEgypto ab Iſraelitis condita, olim (vt Hieronymus ait in hebraícis quæſtionibus) pagus Arſenoites dicta fuit, gen. 47 c. nume. 33 a רעמסס

Rameth, Sublimis, vel excelſa, aut proiecta. Ciuitas in tribu Iſſachar, ioſue 19 b רמת

Ramoth, Idem. p. n. Ciuitas ſacerdotum atque fugitiuorum eſt in tribu Gad, non procul à monte Galaad, ioſue 13 d. 1. reg. 30 g רמת

Ramoth, deut. 4 g. ioſue 20 c. 3. reg. 22 a. 1. para. 6 g, Videns mortem, vel intuitus mortis, vel altitudines. Eadem ciuitas quæ & רמת. ראמת

Rápha, Medicina, vel medicus, aut relaxatio, vel gigas. Filius Beniamin, 1. par. 6 a: qui gen. 46 c dicitur Echi. Filius item Baana, 1. par. 8 d. 20 d רפא

Rapha, 1. par. 7 c, Relaxatio laquei. Nomen viri. רפח

Raphael, Medicina dei. Nomen viri, 1. par. 26 a רפאל

Raphaia, Medicina domini, ſiue relaxatio domini. Filius Ieſeiæ filii Phaltiæ, 1. par. 3 d. 4 g. Filius Thola, 1. par. 7 a. Filius Baana, 1. par. 9 g רפיה

Raphaim, Gigantes, vel medici, aut relaxati. Populi ſunt, quos Moabitæ, Emim: Ammonitæ, Zomzommim vocant, deu. 2 c d. Vide Emim. Item nomen vallis iuxta Ieruſalem, ioſue 15 b. iſa. 17 b רפאים

Raphidim, Reclinatoria, ſiue ſtramenta, aut remiſſæ manus, vel medicina manuum. Locus in ſolitudine, non procul ab Horeb monte, vbi vndecima Iſraelitarum manſio fuit, exod. 17 a. num. 33 b רפידים

Raphon, Medicina, vel relaxatio, aut Gigas. D. Ciuitas, 1. mach. 5 d

Raphu, Idem. Pater Phalti, nume. 13 a רפוא

רָצִין Raſin, Voluntas, vel voluntarius, aut curſor, ſiue veredarius. Rex Syriæ, 4.reg.16 a. 1.eſd.2 c

Razias, Secretum domini, vel myſterium domini. D. Nomen viri, 2.mach. 14 f

רְזוֹן Razon, Tenuis, vel macilentus, ſiue ſecretum, aut ſecretarius, vel princeps. Filius Eliada, 3.reg.11 e

R E

רֶבַע Rebe, Quartus, vel quadratus, ſiue accubans, vel accubatio. Rex Madianitarum, nume.31 a. ioſue 13 c

רִבְקָה Rebecca, Saginata, ſiue impinguata, aut contentio obtuſa, vel contentio impedita. Filia Bathuel filii Nachor, vxor Iſaac, gen.22 d

רִבְלָה Rebla, ſiue Reblatha, Rixa vel magnitudo illi, aut iurgium inueteratum vel conturbatum, ſiue iurgiũ defluens. Ciuitas Syriæ, nume. 34 c. 4.reg.23 g. 25 b quæ poſtea (vt Hieronymus tradit) Antiochia dicta eſt. Poſtremo, Iuſtiniani principis tempore (Volaterra no lib. 11 authore) Theopolis dici cœpit.

רַקַּת Recca, Vacuitas, ſiue ſputum aut ſaliua, vel tẽpus, quod pars capitis eſt. Ciuitas in tribu Nephthali, ioſue 19 c

רֶקֶם Recem, Vacuus, aut vanus, vel pictura varia, aut ſaliua eorum. Ciuitas in tribu Beniamin, ioſue 18 d Nomen ducis, ioſue 13 c. Filius Hebron, 1.par.2 f. Rex item Madianitarum, nume. 31 a: quem Ioſephus lib. 4 ſcribit ſui nominis in Arabia condidiſſe vrbem: à Græcis poſtea Petram dictam.

רֵכָה Recha, Tenera, vel delicata. Nomen viri, 1.par.4 c

רֵכָב Rechab, Quadriga, aut equitatus, vel equitans. Pater Ionadab, 4.reg.10 d. Filius Remmon Berothitæ, 2.reg.4 a. 1.par.2 g

Rechabitæ, Idem. p.n. iere.35 a

רַעְמָה Reema, Tonitruum, ſiue exprobratio, aut malum quoddam, ſiue ſocietas quædam, vel confractio quædam. Regio quædam, ſic dicta à Regma filio Chus, ezech.27 e

ῥήγιον Regium, Ruptura vel fractura, quoniam illic terra rupta eſt inter regnum Neapolitanum & Siciliam. G. Siciliæ ciuitas maritima, act.18 c

רַעְמָה Regma, Idem quod Reema. Filius Chus, gen.10 a

רֶגֶם Regom, Lapidans, vel lapidatus, aut purpureus. Filius Iahaddai, 1.par.2 f

רְחוּם Rehum, Pius, ſiue miſericors: aut Syriace, amicus. Nomen viri, 1.eſd.2 a

רֵעִי Rei, Socius, aut paſtor, ſiue malum vel confractio mea. Nomen viri, 3.reg.1 a

רְאָיָה Reia, Viſio domini. Filius Ioel, 1.par.5 c

רְמַיָּה Remeia, Sublimis vel excelſus dominus, aut proiectio domini. Nomen viri, 1.eſd.10 d

כִּיּוּן Rempha, Pro hoc, in Hebræo eſt Chiun, quod interpretatur placenta, id eſt torta adipe conſperſa, ſiue præparatus, aut cõpoſitus. Hebræi vero dicũt, Chiun lingua Arabica vel Punica Saturnium ſignificare. Idolum, act.7 e

רִמּוֹן Remmon, Malum granatum, ſiue altitudo. Ciuitas in tribu tam Iudæ quàm Simeonis, ioſue 15 c. 19 a iudic.20 g. Vallis item apud Zachariam, 14 b, ſiue ciuitas ſecundum Lyranum, non procul à Mageddo, quæ à quibuſdam nunc Maximianopolis dicitur. Pater Baana & Rechab ſeruorum Iſboſeth, 2.reg.4 a. Nomen idoli, 4.reg.5 e

רִמֹּן פֶּרֶץ Remmon-phares, Mali granati diuiſio, aut malum granatum diuiſionis, vel altitudinis diuiſio. Decima ſexta Iſraelitarum manſio, nume.33 c

רִמּוֹנוֹ Remmono, Malum granatum eius, ſiue altitudo eius. Ciuitas ſacerdotũ in tribu Zabulon, 1.par.6 g

Reſa, luc.3 g, Caput, vel voluntas, aut curſus. D.

רֶשֶׁף Reſeph, Volucris, aut diabolus, vel ſagitta ſcilicet ignita. Nomen viri, 1.par.7 e

רֶצֶף Reſeph, 4.reg.19 c. iſa.37 c, Pauimentum, vel extẽſio, aut pruna, id eſt calculus ignitus. Vrbis nomẽ.

רֶסֶן Reſen, Frenum. Ciuitas ab Aſſur ædificata inter Chale & Niniuen, gen.10 b

רִצְיָא Reſia, Voluntas, aut voluntarius, ſiue curſor, aut veredarius. Filius Olla, 1.par.7 g

רִצְפָּה Reſpha, Extenſio, ſiue pauimentum, aut pruna, id eſt calculus ignitus. Concubina Saul, filia Aia, 2.reg.3 a

רִסָּה Reſſa, Irroratio, vel ſtillicidiũ. Nomen loci in quo caſtrametati ſunt filii Iſrael profecti de Lebna, nume.33 c

רִתְמָה Rethma, Iuniperus, ſiue ſonitus, aut ſtrepitus. Locus ad quem venerunt filii Iſrael de Aſeroth, nume.33 c

רְעוּ Reu, Socius vel amicus, aut paſtor, ſiue malum, aut confractio. Filius Phaleg, gen.11 c: qui Ragau 1.par.1 b dicitur, iiſdem tamen conſonantibus & punctis apud Hebræos.

R H

ῥόδη Rhode, Roſa. G. Nomen puellæ, act.12 c

ῥόδοχος Rhodochus, Roſeus currus. G.

ῥόδος Rhodus, Roſa. G. Cycladum inſularum nobiliſſima, & ab oriente prima, quondam Ophiuſa vocata, diſtans à portu Aſiæ nonaginta millibus paſſuum, act.21 a

R I

רִיבַי Ribai, Pugnans, vel obiurgans, ſiue multiplicans. Pater Ithai, 2.reg.23 d

רִנָּה Rinna, Canticum, ſiue exultatio. Filius Simeonis, 1.par.4 c

רִיפַת Riphath, Medicina, ſiue relaxatio, vel bouile, hoc eſt vbi boues claudũtur. Filius Gomer, gen.10 a. Ab hoc Riphæi dicuntur, qui Paphlagones, cognomentum ſortiti ſunt.

R O

רֳהֲגָה Roaga, Saturatus vel inebriatus meditatione vel eloquio, aut ſaturatus vel inebriatus abſtractione vel ſeparatione. Filius Somer filii Heber. 1.par.7 g

רְחַבְעָם Roboam, Dilatans populum, aut latitudo vel platea populi, ſiue odor vel odorans cum populo. Filius Salomonis, 3.reg.11 g. 1.par.3 b

רֹגֵל Rogel, Pes, ſiue pedeſtris, aut explorans, vel delator ſiue accuſator: aut Syriace, conſuetudo. Fons in tribu Beniamin, ioſue 15 b. 18 c. 3.reg.1 b

Rogelim, Idem. p.n. Nomen loci, 2.reg.17 g

רֶגֶם מֶלֶךְ Rogom-mélech, Lapidans regem vel conſiliarium, aut purpura regis vel cõſiliarii. Princeps Darii regis, zach.7 a

רְחֹב Rohob, Latitudo, ſiue dilatatio, aut platea. Ciuitas Leuitarum in tribu Aſer, ioſue 13 b. 19 b. 1.par. 6 g. Rex Soba, 2.par.8 a

רְחַבְיָה Rohobia, Latitudo ſiue dilatatio domini, aut platea domini. Filius Eliezer filii Moyſi, 1.par.23 b

רְחֹבוֹת Rohoboth, Latitudines, ſiue dilatatiões, aut plateæ. Ciuitas Idumææ eſt prope flumen: patria Saulis Idumæorum regis, gen.36 d. Legitur gen.13 b, Et ædifi cauit Niniue, & plateas ciuitatis. Pro plateas ciuitatis, L X X transferunt τὴν ῥοωβὼθ πόλιν, id eſt Rohoboth ciuitatem. ſicque Chaldæus interpres. tunc ciuitatis nomen erit, ab Aſſur conſtructæ.

רְאוּמָה Roma, Excelſa, ſiue ſublimis, aut rhinoceros, vel intuens nimis. Concubina Nachor fratris Abra-

ham, gene. 22 d

ῥώμη Roma, Ciuitas Italiæ, Valens, vel valentia, aut potens vel robuſta. G.

ῥωμαῖοι Romani, Idem. p. n. G. iohan. 11 f act. 2 b. 22 g

כִּתִּים Romani, dan. 11 e. Pro hoc, in Heb. eſt Chithim, & interpretatur conterentes, vel cõtritio maris, ſiue diadema, aut aurum, vel tinctura: aut ex Syro & Heb. coaceruatio maris. Vide Cethim, & Italia.

ῥωμαῖος Romanus, Valens, ſiue potens, aut robuſtus. G.

רְמַלְיָהוּ Romelia, Excelſus domini, ſiue celſitudo domini, aut proiectus à domino. Pater Phacee regis Iſrael, 4. reg. 15 e. 16 a

רֹמַמְתִּי־עֶזֶר Romemthi-ezer, Exaltans adiutorem vel auxiliũ, ſiue exaltaui atrium. Nomen viri, 1. par. 25 b

רֹאשׁ Ros, Caput, vertex, ſummitas, ſiue principium. Filius Beniamin, gen. 46 c

עֲטָרוֹת Roth, Coronæ, ſiue calamus inebriationis vel ſaturitatis: aut ex Syro & Hebræo, conſilium inebriationis vel ſaturitatis. Ciuitas tribui Gad data in poſſeſſionem, num. 32 g. Heb. Ataroth. & iungitur ſequenti dictioni Sophan, vt ambæ nomen ſint vnius ciuitatis, Ataroth-ſophan.

R V

רְאוּבֵן Ruben, Videns filium, vel viſio filii, aut viſionis filius. Filius Iacob ex Lia, gen. 29 f

Rubenitæ, Idem.

Rubenites, Idem. 1. par. 11 g

Rufus, Latinum eſt, marc. 15 b. rom. 16 b. Nomen viri.

רוּמָה Ruma, Excelſa, ſiue ſublimis, aut proiecta. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 f. iudic. 9 f. 4. reg. 23 g. quæ aliàs Remphtis, item & Arimathæa, teſte Euſebio vocatur.

רוּת Ruth, Saturata, vel inebriata. Vxor Mahalon filii Elimélech Beth-lehemitæ, ruth 1 a

S

שַׁעַף SAaph, Cogitans, aut qui volat, vel præuolans. Filius Iahaddai, 1. par. 2 f

שְׁאָל Saal, Poſtulans, ſiue poſtulatus, aut commodatus, ſiue ſepulchrum, vel infernus, aut fouea. Nomẽ viri, 1. eſd. 1 d

צַעֲנַנִּים Saananim, Motiones vel motus dormientis. Ciuitas eſt limes tribus Nephthali, ioſue 19 c

שַׁעֲרַיִם Saaráim, Portæ, ſiue æſtimationes, aut appretiationes, vel capilli, ſiue ordeum, aut tempeſtates, ſiue dæmones, aut piloſi, vel hirci. Ciuitas in tribu Iuda, in qua poſteri Simeonis habitauerunt, ioſue 15 e 1. par. 4 e

שְׁבָא Saba, Conuerſio, ſiue captiuitas, aut canities, vel ſeſſio. Filius Regma, gen. 10 a: à quo ciuitas regalis A Ethiopiæ nomen accepit, 3. reg. 10 a. iſa. 60 b. Hanc Ioſephus libro ſecundo, à Cambyſe rege Meroen ex ſororis vocabulo cognominatam ſcribit. Filius item Iectan, gen. 10 d. Poſtremo, ſic nominabatur filius Iecſan, gen. 25 a

סְבָא Saba, gen. 10 a. 1. par. 1 a, vbi dicitur, Saba, & Euila. pſal. 71. iſa. 43 a, interpretatur circuitio, aut ebri⁹: vel Syriace, ſenex. Filius Chus. Inde Sabæi populi qui Fœlicem Arabiam incolũt, ſunt dicti. Eſt & Arabum metropolis nomine Saba, in monte ſita.

Sabaa, 1. reg. 13 d, vbi dicitur, In terra Sabaa. iſta non ſunt in Hebræo.

שְׁבַקְתַּנִי Sabacthani, Dereliquiſti me. Chaldaicum verbum, matth. 27 e

סְבָאִים Sabaim, Circuitiones, aut ebrii: vel Syriace, ſenes. iſa. 45 c

Sabam, Idem quod ſequens dictio Sabama, & eadem ciuitas, nume. 32 a

שְׂבְמָה Sabama, ſiue Sabam, Conuerſio ſiue captiuitas nimia, aut canities vel ſeſſio multa. Ciuitas quam ædificauerunt filii Ruben, nume. 32 g. ioſue 13 c iſa. 16 c

שְׁבַנְיָה Sabania, Conuertens vel captiuans dominus, aut intelligens vel ædificans dominus, ſiue intellectus vel filiatio domini. Nomen viri, 2. eſd. 9 a

צְבָאוֹת Sabaoth, Exercitus. p. n. ſiue militiæ, aut fortitudines. iere. 11 d

שְׁבָרִים Sabarim, Confractiones, ſiue ſpes, vel expectationes, aut frumenta. Locus eſt, qui à frangendo hoc nominis inuenit. ſiquidem ibi Iſraelitarum acies fracta eſt, ioſue 7 a

סִבְרַיִם Sabarim, ezech. 47 c, Circuitus altitudinis: aut Syriace opiniones, vel cogitationes, aut ſperantes, vel ſpes. Nomen loci.

שְׁבָט Sabat, Sceptrum, vel virga, aut tribus. Menſis quãdoque Februario noſtro reſpondens, zach. 2 b

סַבְתָּה Sabatha, Circuitus, vel circuiens, aut cauſans: aut Syriace, ſenectus. Filius Chus, gen. 10 a. Ab hoc Sabatheni, qui à Græcis Aſtabari dicuntur, nomenclaturam ſortiti ſunt.

סַבְתְּכָא Sabathacha, Circuiens percuſſionem, vel cauſa percuſſionis: aut ex Syro & Hebræo, ſenectutis percuſſio. Filius Chus, gen. 10 a

שַׁבְּתַי Sabathái, Sabbathum meum, vel requies, aut ceſſatio mea. Nomen viri, 2. eſd. 11 c

Sabbathiſmus, Requies, vel ceſſatio. D. heb. 4 c

שַׁבָּת Sabbathum, Requies, ſiue ceſſatio, 4. reg. 4 d

שֶׁבַע Sabee, Septem, vel ſeptimus, aut ſaturitas, ſiue iuramentum. Ciuitas in tribu Simeon, ioſue 19 a

שְׁבָא Sabæi, Captiuantes, ſiue conuertentes, aut cani, vel ſedentes populi, iob 1 c

שֶׁבֶר Saber, Confractio, aut ſpes, vel frumentum. Filius Caleb ex Maacha concubina, 1. par. 2 f

סְכָכָה Sachacha, Vmbraculum, vel operimentum, ſiue protectio, aut vnctio: vel Syriace, ſpeculatio. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 g

שָׂכָר Sachar, Merces, ſiue pretium, aut ſicera, vel ebrietas. Nomen viri, 1. par. 11 g: qui 2. reg. 23 d dicitur Sarar. 1. par. 26 a

Sadducæi, Iuſti, aut iuſtificati: vel Syriace, ſciſſi, vel ſciſmatici. D. Secta inter Iudæos, negans eſſe reſurrectionem, act. 5 d. 23 b. luc. 20 d

צָדוֹק Sadoc, Iuſtus, aut iuſtificatus. Filius Achitob, 2. reg. 8 d. 1. par. 6 a. Eſt & nomen ſacerdotis, 2. reg. 16 e. Filius item Meraioth, 1. par. 9 b

שָׁגֵה Sage, Ignorans ſiue comprehendens, vel attingens: aut Syriace, multus, ſiue multiplicans. Nomen viri, 1. par. 11 g

צֹחַר Sahar, Lucidus, aut candidus. Filius Aſhur ex Halaa vxore, 1. par. 4 b

צֹחַר Sahar, Lucidus, vel candidus. Filius Simeon filii Iacob, gene. 46 b. Heb. Sohar.

שַׁחֲרַיִם Saharáim, Nigri, vel turbidi, aut matutinantes vel mane euntes. Nomen viri, 1. par. 8 a

Salabim, Reſpiciens corda, ſiue pugnus vel pugillus in mari, aut vulpes in mari, vel ſemita in mari. Vide Salebim.

שַׁעַלְבֹנִי Salaboni, Vulpis intellectus vel filius, aut vulpis ædificium, vel pugilli aut pugni ædificium vel intellectus, ſiue ſemita ædificii vel intellectus, aut filii.

Nomen loci, 2. reg. 23 d

Salabonites, Idem. 1. par. 11 g

שְׁלְחִי Salai, Miſſio vel mittens, ſiue ramus aut propagines, vel telum, aut arma, ſcilicet miſſilia: vel Syriace, ſpolians vel ſpoliatus. Mater Azuba, 3. reg. 22 f

שְׁלֻמִיאֵל Salamiel, Pax dei, ſiue perfectio dei, aut retributio dei. Filius Suriſaddai, princeps ſuæ tribus Simeon, nume. 1 a

σαλαμίνα Salamina, Commota vel conquaſſata, aut fluctuãs. G. Ciuitas Cypri, poſtea dicta Conſtantia, authore Hieronymo, act. 13 a

צִלְּתַי Salathi, Vmbra, ſiue tinnitus, aut aſſans vel torrefaciens: aut Syriace, orans. Nomen principis militum, 1. par. 12 d

שְׁאַלְתִּיאֵל Saláthiel, Poſtulatus dei ſiue commodatus dei. Pater Zorobabel ducis Iuda, agg. 1 a. 1. eſd. 3 c. Filius Iechoniæ filii Ioacim, 1. par. 3 c

שֶׁלַח Sale, Miſſio, vel mittens, ſiue ramus aut propagines, vel telum: aut arma, ſ. miſſilia: aut Syriace, ſpolians vel ſpoliatus. Filius Arphaxad, gen. 10 d. luc. 3 g dicitur filius Chainan filii Arphaxad.

שַׁעַלְבִים Salebim, Reſpiciens corda, ſiue pugnus vel pugillus in mari, aut vulpes in mari, vel ſemita in mari. Nomen loci, iudic. 1 g. 3. reg. 4 a

סַלְכָה Salecha, Caniſtrum tuum, aut eleuatio ſiue conculcatio tua. Ciuitas eſt in Baſan, ioſue 12 a

סֶלֶד Saled, Afflictio: vel Syriace, calefactio, vel aduſtio. Filius Nadab filii Semei filii Onam, 1. par. 2 d

שָׁלֵם Salem, Pax. Nomen vrbis in Sichimis, gene. 33 d. heb. 7 a. Vide Ieruſalem.

שְׁלֹמֹת Salemoth, Pacificatio, ſiue perfectio, aut retributio. Nomen viri, 1. par. 24 c

שֶׁלֶף Sáleph, Euaginans, vel euellens, aut diſcalcians. Filius Iectan, gen. 10 d

שַׁעֲלִים Salim, Vulpes. p. n. aut pugilli ſiue pugni, vel ſemitæ. Nomen loci, 1. reg. 9 a. iohan. 3 c

שָׁלִישָׁה Saliſa, Trina, aut principalis, ſiue ternaria, vel principiſſa, aut duciſſa. Regio eſt, 1. reg. 9 a

שִׁלֵּם Sallem, Pax, ſiue perfectio, aut retributio. Filius Nephthali, gen. 46 c: qui Sallum, 1. par. 7 c dicitur.

שַׂלְמָא Salma, Pax, ſiue perfectio, aut retributio, ſiue veſtimentum. Filius Nahaſſon filii Aminadab, 1. par. 2 b: qui Salmõ & Salma in fine quarti cap. Ruth dicitur. Filius item Hur primogeniti Caleb ex Ephrátha concubina, 1. par. 2 g

שַׁלְמַן Salman, Pacificus, ſiue perfectus, aut retribuens. Nomen regis cuiuſdam, de quo Oſee 10 d

צַלְמֻנָּע Salmana, Vmbra prohibita, aut vmbra vel imago commotionis, vel tinnitus commotionis, vel ſubmerſio prohibitionis aut commotionis. Rex Madian, iudic. 8 b. pſal. 82 c

שַׁלְמַנְאֶסֶר Salmanaſar, Pax ligata, ſiue perfectio vel retributio ligata, aut pax vel perfectio ſiue retributio nunc ablata vel nunc recedens. Rex Aſſyriorum, 4. reg. 17 a

שֶׁלֶמְיָה Salmías, Pax domini, ſiue perfectio aut retributio domini. Nomen viri, 1. eſd. 10 d

שַׂלְמֹן Salmon, Pacificus, ſiue perfectus, aut retribuens. Filius Nahaſſon filii Aminadab, ruth 4 d: qui & ibidem, & 1. par. 2 b dicitur Salma.

σάλμον Salmon, Fluctuatio, vel commotio, aut conquaſſatio. G. Ciuitas maritimæ inſulæ, act. 27 b

צַלְמֹנָה Salmona, Vmbræ munus vel numerus, ſiue tinnitus numeri vel muneris, aut imago noſtra. Locus in quo caſtrametati ſunt filii Iſrael, profecti de monte Hor, nume. 33 e

סַלּוּא Salo, Caniſtru?, vel exaltatio, ſiue cõculcatio, aut æquiparatus. Filius Moſollam, 1. par. 9 b

Salome, Pacifica, vel perfecta, aut retribuens. D. Mulieris nomen, marc. 15 d

שְׁלֹמִי Salomi, Pacificus, ſiue perfectus, aut retribuens. Pater Ahiud principis filiorum Aſer, nume. 34 d

שְׁלוֹמִית Salomith, Idem, f. g. Filia Zorobabel filii Phadaiæ, 1. par. 3 d. 23 a. Filius Roboam, 2. par. 11 d

שְׁלֹמֹה Salomon, Pacificus. Filius Dauid ex Beth-ſabee vxore Vriæ, 2. reg. 5 c. 12 f. Heb. Selomo.

Salon, Manens, vel qui manet, aut pacificus, vel abundans: aut Syriace, illudens vel decipiens. D.

σάλοϛ Salon, Fluctus, vel commotio. G.

צְלָפְחָד Salphaad, Vmbra formidinis, ſiue tinnitus formidinis, vel aſſationis, aut ſubmerſionis formido. Filius Hepher filii Galaad filii Machir filii Manaſſe, nume. 26 d. 1. par. 7 c. Heb. Salphahad.

יַעְרֵי Saltus, Latinum eſt, & eſt interpretatio huius nominis Iaheri, quod ſaltum ſiue ſyluam aut fauum ſignificat. Pater Adeodati, 2. reg. 21 d. 1. par. 20 c

סָלוּא Salu, Caniſtrum, ſiue exaltatio, aut conculcatio, vel æquiparatus. Pater Zamri illius qui cum Madianitide occiſus eſt, nume. 25 c

שִׁלְשָׁה Saluſa, Trinus, vel principalis, aut dux. Filius Supha filii Helem, 1. par. 7 g

שֶׁמַע Sáma, Audiens, vel obediens. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 d. Nomen item viri, 1. par. 8 b

הוֹשָׁמָע Sama, Exauditus, ſiue ipſe exaudiens vel obediens. Filius Iechoniæ filii Ioacim, 1. par. 3 c

שִׁמְעָה vel שֶׁמַע Samáa, Audiens, vel obediens. Frater Dauid, 2. re. 21 d. 1. par. 6 c. Filius Merari, 1. par. 6 c. 12 a. Ciuitas item in tribu Iuda, ioſue 15 d

שִׁמְאָה Samaa, Nominatus, vel appoſitus, aut perditio, vel deſolatio. Filius Macelloth filii Abigabaon, 1. para. 8 c: qui 9 f dicitur Samaam.

שִׁמְאָם Samaam, Nomen matris vel gentis, aut nomen timoris, vel ponens timorem, aut appoſitus matri vel genti, aut ibi timor vel mater aut gens. Filius Macelloth, 1. par. 9 f: qui 8 c dicitur Samaa.

סָמָךְ Samach, Adhærens vel innixus, aut iunctus.

סְמַכְיָהוּ Samachias, Adhærens domino, vel innitẽs aut iunctus domino. Nomen viri, 1. par. 26 a

שָׁמֶד Samad, Deſtruens, ſiue exterminans, aut contercẽs. Filius Elphaal filii Mehuſim, 1. par. 8 b

שְׁמַעְיָה Samaia, ſiue Samaias, Audiens dominum, vel obediens domino. Pater Semri patris Idaiæ, 1. par. 4 f. Filius Ioel, 1. par. 5 a. Vir Gabaonites, 1. par. 12 a

שַׁמְהוּת Samaoth, Deſolatio, vel perditio, aut ſtupor, ſiue ibi iniquitas, aut nomen iniquitatis, vel deſolans aut perdens iniquitatem. Nomen viri, 1. par. 27 a

צְמָרַיִם Samaráim, Lanæ, aut medullæ, ſ. arborum. Ciuitas in tribu Beniamin, ioſue 18 d

שִׁמְרָת Samarath, Cuſtodia, vel adamas, aut vepres, vel ſpina, ſeu fex. Filius Semei, 1. par. 8 b

צְמָרִי Samaræus, Lana, vel medulla, ſcilicet arborum. Filius Chanáan, gen. 10 c. Hic Edeſſam incoluit.

שֹׁמְרוֹן Samaria, Cuſtodia, vel adamas, aut vepres, vel ſpina, ſeu fex eius. Nomen mõtis, 3. reg. 16 e. Vrbs item ab Amri Iſraelitici populi rege condita. Iſte enim, Si
meron ſiue Sameron, vel (vt tranſtulit interpres no-
ſter) Samariam montem à quodam Semer emit: ciui-
tatémque quam in montis vertice extruxerat, à ven-
dentis nomine, Simeron, ſiue (vt tranſtulit noſter in-
terpres, 3. reg. 16 e) Samariam appellauit. Hac dein-
de reges Iſraelitarum pro regia vſi ſunt. Alias vt Eu-
ſebius teſtatur, Ecthenias eſt dicta. Mox poſt Hircani

Iudæorum pontificis expugnationem, ab Herode rege iterum ædificata, atque in honorem Auguſti, græco vocabulo σεβάςη nominata eſt. Stephano, Neapolis quoque nominatur, ioſue 11 a. 4. regum 6 f. iſaiæ 7 b. 10 b

שְׁמַרְיָהוּ Samaria, ſiue Samarias, 1. par. 12 a. 1. eſd. 10 d. Cuſtodia domini, aut adamas domini, ſeu vepres vel ſpina domini. Nomen viri.

שֹׁמְרֹנִים Samaritani, Cuſtodes, vel adamantini, ſiue ſpinoſi, aut feces, vel feculenti. luc. 9 f

Samaritanus, Idem. ſ. n. luc. 17 d

Samaritæ. Idem quod Samaritani.

צְמָרִי Samarites, Lana aut laneus, vel medulla, ſ. arborũ.

שִׁמְרוֹן מְרֹאוֹן Sameron, Cuſtos amaritudinis vel myrrhæ fortis vel doloroſæ aut iniquæ: aut adamas vel ſpina ſiue fex myrrhæ doloris aut iniquitatis vel fortitudinis. Heb. Sameron-meroon.

שַׁמְגַּר Samgar, Nominatus aduena, ſiue ibi peregrinus vel certans, aut nominis ruminatio, vel deſolatio ſiue ſtupor aduenæ vel ruminantis aut certantis. Filius Anath, iudex in Iſrael, iudic. 3 d

שָׁמִיר Samir, Cuſtodia, ſeu vepres, vel ſpina, aut adamas vel fex. Ciuitas, ioſue 15 f. iudicum 10 a. Nomen viri, 1. par. 24 d

שַׁמָּה Samma, Perditio, ſiue deſolatio, vel ſtupor, aut ibi, ſiue nomen aut nominatus, vel appoſitus. Filius Iſai patris Dauid, 1. reg. 16 b: qui 1. par. 2 b dicitur Simmaa. Filius Rahuel filii Eſau, gen. 36 b. 1. par. 1 c. Filius Supha filii Helem, 1. par. 7 g

שֶׁמַע Samma, 1. par. 2 f. 8 b, Audiens, vel obediens. Filius Hebron. Filius item Azaz, 1. par. 5 a. 11 g

שַׁמַּי Sammai, Nomen meum, aut deſolatio vel perditio mea, ſiue ſtupor, aut cæli. Filius Recem filii Samma, 1. par. 2 f. Filius Ezra, 1. par. 4 c

שַׁמּוּעַ Sammúa, Audiens, vel obediens. Filius Zechur, nume. 13 a. Filius Dauid, 1. par. 3 b

שַׁמּוֹת Samoth, Nomina vel deſolationes, aut perditiones, ſiue ſtupefactiones. Nomen viri, 1. par. 11 f

σαμοθράκη Samothrace, Arenoſa & aſpera. G. Inſula in ſinu Pacuſiaco, eregione Thraciæ, act. 16 b

שִׁמְרִי Samri, Cuſtodiens, ſiue ſpina, aut fex, vel adamas. Nomen viri, 2. par. 29 c. Pater Iedihel, 1. par. 11 g

שִׁמְשַׁי Samſai, Sol meus, aut nomen muneris, ſiue ibi munus: aut Syriace, miniſter. Nomen viri, 1. eſd. 4 b

Samſame, Nomen auditum, vel famoſa auditio. D Nomen loci, 1. mach. 15 d

שַׁמְשְׁרַי Samſari, Nomen cantantis vel dominantis, aut ibi cantor, vel ibi dominans. Filius Ieroham, 1. par. 8 c

שִׁמְשׁוֹן Samſon, Sol eius, aut nominis iteratio vel ſecũdatio ſiue mutatio, vel nomen dormientis, aut ibi dormiẽs: vel Syriace, ſeruitium aut miniſteriũ eius. Filius Manue, iudic. 14 d

שְׁמוּאֵל Samuel, Poſitus à deo, aut nomen eius à deo. Filius Thola filii Iſſachar, 1. par. 7 a. Filius Elcanæ ex Anna vxore altera, propheta, 1. reg. 1 c. 1. par. 6 c

שַׁמּוּעַ Samúa, Audiens, vel obediens. Filius Dauid, 2. reg. 5 c. 1. par. 14 b: qui Sammúa 1. par. 3 b dicitur, iiſdem conſonantibus & punctis apud Hebræos.

σάμος Samus, Arenoſa. G. Inſula in mari AEgeo, act. 20 c. 1. mach. 15 d

סַנְבַלַּט Sanaballat, Rubus in abſcondito vel in inuolutione: aut ex Syro & Hebræo, inimicus in abſcondito vel in inuolutione. Nomen viri, 2. eſd. 2 b

צְנָן Sanan, Frigiditas, ſiue ſcutum, vel arma. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 e

שְׂנִיר Sanir, Dormiens lucerna vel nouale, ſiue iteratio vel mutatio aut ſecundatio lucernæ vel noualis, aut mutatio vel iteratio aut ſecundatio docentis vel oſtendentis. Mons qui & Hermon, & Sarion dicitur, deu. 3 b. ezech. 27 a. Vide 1. par. 5 d. Vocatur & Sion. deu. 4 g. Vide Hermon.

Saph, Peluis, crater, phiala, limen, poſtis qui vtrinque in porta erigitur, finis, vel conſummatio, iuncus vel pelagus. Nomen gigantis, 2. reg. 21 d סַף

Saphái, Limen, vel ſuperliminare, aut hydria vel phiala, ſeu finis vel conſummatio. Nomen proprium gigantis, 1. par. 20 c: qui 2. reg. 21 d dicitur Saph. סִפַּי

Sapham, Barba, ſiue labium aut ripa eorum, vel cõfractio aut ſolitudo eorum. Filius Gad, 1. par. 5 b שָׁפָם

Saphan, Hericius, aut cuniculus, vel chœrogryllius, ſiue abſconditus vel reconditus, aut labium vel ripa ſiue cõfractio earum. Scriba quidam filius Aſalia, 4. reg. 22 a שָׁפָן

Saphat, Iudex vel iudicans. Filius Huri, nume. 13 a Pater Eliſei, 3. reg. 19 c. Filius Semeiæ filii Secheniæ, 1. par. 3 d. Filius Gad, 1. par. 5 b שָׁפָט

Saphatia, ſiue Saphatias, Iudicans dominus, ſiue iudicium domini. Filius Dauid ex Abital, 2. reg. 3 a 1. par. 3 a. Filius Rahuel, 1. par. 9 b. Vir Aruphites, 1. par. 12 a. Vide iere. 38 a. 2. eſd. 7 c שְׁפַטְיָה

Sapphira, Narrans, vel numerãs, aut libraria, vel literaria: aut Syriace, formoſa. D. Vxor Ananiæ illius qui deo mentitus, ad verbum Petri mortuus eſt, act. 5 a

Saphomites, Labium vel ripa aquarum, ſiue contritio aquarum, 1. par. 27 d שִׁפְמִי

Saphon, Aquilo ſiue abſconditus, aut ſpeculator. Nomen loci, ioſue 13 d צָפוֹן

Sara, Domina, vel princeps. Vxor Abraham, gen. 17 c. Vide שָׂרַי. שָׂרָה

Sara, gen. 46 b. nume. 26 c. 1. par. 7 f, Odorans vel domina odoris, aut canticum odoris. Filia Aſer filii Iacob. שֶׂרַח

Sara, ſiue Saraa, ioſue 19 c. iudic. 13 a. 16 g. 2. eſd. 11 d. Lepra, aut ſcrabro. Ciuitas in tribu Dan. צָרְעָה

Sara, 1. paralip. 7 c. Caro vel conſanguinitas, aut fermentum, ſiue reſiduum vel remanens. Filia Ephráim. שֶׁאֱרָה

Sarabia, ſiue Sarabias, Siccitas domini, vel præualens cum domino, aut pſallens in domino vel cum domino. Nomen viri, 1. eſd. 8 c שֵׁרֵבְיָה

Sarái, Domina mea, vel princeps mea. Vxor Abraham, gen. 11 d: filia Aran fratris mariti ſui, quæ & Ieſcha ibidem dicitur. dicta eſt & Sara, Vide שָׂרָה שָׂרַי

Sarái, 1. par. 2 g, Leproſus, vel ſcrabro. צָרְעִי

Saraitæ, Idem. 1. par. 2 g

Sarái, 1. eſd. 10 g, Dominus aut princeps meus, vel canticum meum. שָׁרַי

Saraia, ſiue Saraias, Princeps domini, vel canticum domini, Filius Cenez, 1. paralip. 4 c. 6 a. 2. reg. 8 d Filius Ezriel, iere. 36 f. Vide 4. reg. 25 e. 1. para. 6 a 1. eſd. 2 a שְׂרָיָה

Sarar, Vmbilicus aut cogitatio, vel inſidiatio, ſiue cantans, vel dominus. Pater Ahiam, 2. reg. 23 d: qui 1. par. 11 g dicitur Sachar. שָׁרָר

Saraſar, Præpoſitus theſauri vel cellarii, aut pſallentis theſaurus vel cellarium, ſeu qui videt anguſtiam: aut ex Syro & Hebræo, caſtrametatio anguſtiantis. Filius Sennacherib, 4. re. 19 g. iſa. 37 g. Principis cuiuſdam nomen, de quo zach. 7 a שַׂרְאֶצֶר

Sarath-aſar, Plaſmatio matutina, aut anguſtia vel colligatio matutina, ſiue anguſtia vel figura nigredi- צֶרֶת הַשַּׁחַר

nis. Ciuitas in tribu Ruben in monte Beth-phogor, ioſue 13 c. Heb. Sarath-aſáhar.

צרעתי Sarathi, Leproſus, vel ſcrabro, 1. par. 4 a

Sardis, Princeps iucũditatis, aut canticum lætitiæ, vel id quod remanet vel relinquitur: aut Syriace, cortina. D. Ciuitas, apoc. 3 a

צרעה Sarea, Lepra, vel ſcrabro. Vrbs tribus Iudæ, ioſue 15 e

שריה Sareas, Princeps domini, aut canticum domini. Filius Thanehumeth, iere. 40 c

שרביה Sarebias, Siccitas domini, vel præualens cum domino, aut pſallens in domino vel cum domino. Nomen viri, 2. eſd. 9 d

סרד Sáred, Ablatio dominii vel deſcẽſionis: aut Syriace, cortina. Filius Zabulon, gen. 46 b

צרדה Sareda, Anguſtia vel colligatio dominii vel deſcenſionis, aut plaſmatio dominii vel deſcenſionis. Patria regis Ieroboam, 3. reg. 11 e

Saredátha, Idem. Nomen loci, 2. par. 4 d

סרדי Sareditæ, Ablatio dominii vel deſcenſionis: aut Syriace, cortina, nume. 26 c

צרפתה Sareptha, Anguſtia buccellæ vel panis, ſiue conflatio vel cõflatorium, aut anguſtiæ dilatatio vel perſuaſio. Ciuitas quaſi in medio inter Tyrum & Sidonem ſita, 3. reg. 17 a. quidam Franciam ſeu Galliam eſſe dicunt, abdiæ 1 g

שרש Sares, Radix, vel catenula. Frater Phares filii Machir, 1. par. 7 d

סרגון Sargon, Auferens protectionem vel corpus aut colorem: ſiue auferens hortum: aut Syriace, rete, vel retiaculum. Nomen regis, aliàs Sennacherib dicti, iſa. 20 a

שעריה Saria, Porta domini, ſiue æſtimatio vel appretiatio aut capillus domini, vel hircus domini, ſiue hordeũ vel tempeſtas domini, aut dæmonis dominus. Filius Aſel, 1. par. 8 d. 9 g. Heb. Saaria.

Sarias, Idem quod Sareas.

שריון Sarion, Lorica, vel planities, aut canticum columbæ. Mons à Sidoniis ſic vocatus, quem Amorrhæi Sanir vocant, deu. 3 b. Vide Sanir & Hermon.

שריד Sarid, Relictus, vel remanens, aut principis manus, ſiue canticum manus. Terminus eſt Zabuloniæ tribus, ioſue 19 a

שרוחן Sarohen, Princeps gratiæ, vel principis gratia, ſiue canticum gratiæ. Ciuitas in tribu Simeon, ioſue 19 a

שרון Saron, ſiue Sarona, Planities, aut canticum eius. Regio eſt teſte Hieronymo, inter Tabirinum mõtem & lacum Tyberiadis, & à Cæſarea vſque ad Ioppen ſe vltra extendens. Hæc pinguis & fertiliſſima eſt, 1. par. 5 c. 27 d. iſa. 33 b. act. 9 f

שרוני Saronites, Planities, vel planus, ſiue cantans. 1. par. 27 d

שרסכים Sarſachim, Præpoſitus cooperimentorum, vel vnctionum. Vnus ex principibus regis Babylonis, iere. 39 a

צרתן Sarthan, vel Sarthana, Tribulatio ſiue anguſtia, aut colligatio, ſiue plaſmatio, aut figuratio, vel anguſtiam dans. Locus non procul à Iezrahele, 3. regum 4 b. 7 g

שרוג Sarug, Palmes, vel ſarmentum, ſiue ramus, aut conuolutio. Filius Reu, gen. 11 c. luc. 3 g

צרויה Saruia, Anguſtia vel tribulatio domini, aut colligatio ſiue plaſmatio vel figuratio domini. Mater Abiſai, filia Iſai patris Dauid, 1. reg. 26 a. 1. par. 2 b

ששבצר Saſabaſar, Gaudium in tribulatione vel anguſtia, aut gaudii perhibitio vel munitio, ſiue gaudium vindemiæ, vel ſexta anguſtia, aut linum vel byſſus anguſtiæ. Princeps in tribu Iudæ, 1. eſd. 1 d

שעשגז Saſagazi, Qui facit tranſitum vel tonſionem, aut reſpiciens tranſeuntem vel tondentem, ſiue comprimens vellus. Eunuchus regis Aſſueri, eſth. 2 c. Heb. Saaſagaz.

שטן Satan, Contrarius vel aduerſarius. zach. 3 a

Satanas, Idem. matth. 16 d. marc. 4 b. luc. 10 c

שוה Saue, Planities, vel æquitas, aut ponẽs, vel poſitus. Ciuitas, ſiue vallis, gene. 14 a: quæ & Vallis regis ibidem dicitur.

שאול Saul, Poſtulatus, ſiue commodatus, aut fouea, ſiue ſepulchrũ, vel infernus. Sextus rex in Edom, qui fuit ex Rohoboth, gene. 36 d. Filius item Simeonis filii Iacob, gen. 46 b. 1. par. 4 d. 6 b. Filius poſtremo Cis, 1. reg. 9 a

שועל Saul, 1. reg. 4 d, vbi dicitur, Ad terram Saul: interpretatur Vulpes, ſiue ſemita, aut pugnus, vel pugillus. Heb. Sual. Regionis nomen eſt.

שאולי Saulitæ, De Saul quod interpretatur poſtulat⁹ ſiue commodatus, aut fouea, ſiue ſepulchrum, vel infernus. nume. 26 b

Saulus, Poſtulatus, ſiue commodatus, aut ſepultus. Sic dicebatur Paulus apoſtolus ante conuerſionem, act. 7 g

σαῦρα Saura, Salamandra, genus lacertæ. G.

S C

σκεύα Sceua, Diſpoſitus vel præparatus. Vir Iudæus. act. 19 c.

σκηνοπηγία Scenopegia, Feſtum tabernaculorum. G. iohan. 7 a

Scenofactoria, ſcilicet ars, ex Græco τῆς σκηνῆς, & facio verbo latino: ars faciendi tabernacula, quam artem exercebat Paulus apoſtolus, act. 18 a

שבלת Schibbóleth, Spica, aut fluctus, ſ. aquarum, iudicum 12 c

σκύθαι Scythæ, Coriarii, vel cerdones. Sunt qui interpretentur poculis vacantes, quod σκῦθος genus ſit poculi. G. coloſſ. 3 b

σκυτοπολῖται Scytopolitæ, Coriarii ciues. G.

S E

שבע Séba, ſiue Sébe, Septem, vel ſeptimus, ſiue ſaturitas, vel iuramentum. Nomen viri, 1. par. 5 b. Filius Bochri, 2. reg. 20 a

שבניה Sebenia, ſiue Sebenias, Conuertens vel captiuans dominus, aut intelligens ſiue ædificans dominus, ſiue intellectus aut filiatio domini. Nomen viri, 2. eſdr. 9 a. 10 a. ſacerdos quidam, 1. par. 15 c

צבעון Sebeon, Stans iniquitas, ſiue inflatio vel tumor peccati: aut Syriace, tinctus vel intingens. Pater Anæ patris Oolibama alterius vxoris Eſau, de filiabus Chanáan, gen. 36 a

צביה Sebia, Damula, vel caprea, aut pulchra, vel præcipua, ſiue ſtans dominus: aut Syriace voluntaria. Mater Ioas filii Ochoziæ filii Ioram filii Achab, 4. reg. 12 a. Filius item Saharáim ex Hodes vxore, 1. par. 8 a

שבניה Sebnia, Idem quod Sebenia. Nomen viri, 2. eſdræ 9 a

צביים Seboim, Damulæ, vel capreæ, ſiue pulchri, vel præcipui, aut inflati: vel Syriace, voluntarii. Vrbs eſt, gene. 10 c

צבעים Seboim, 1. reg. 13 d. 2. eſd. 11 d. Intincti, aut tincturæ, vel ſtantes acerui. Vallis nomen.

שבתי Sebthái, Sabbathum, ſiue requies, vel ceſſatio. Nomen viri, 1. eſd. 8 b

שכם Sechem, Pars ſiue portio, vel humerus, aut matutinatio, vel itio quæ fit mane. Filius Galaad filii Ma-

chir filii Manaſſe, nume. 26 d. 1. para. 7 d. Ab hoc, metropolis Samariæ in tribu Manaſſe, quæ Sichem dicitur. Vide Sichem.

Sechemitæ, Idem. p. n. nume. 26 d

שְׁכַנְיָה Sechenias, Vicinus dominus, aut habitatio domini Filius Obdiæ filii Aruan filii Raphaiæ, 1. paralip. 3 d. 24 b. 2. par. 31 c

שְׁבַיָה Sechia, Protectio, vel ramus domini, ſiue ſepiens aut vallans dominus, vel ceſſatio domini. Filius Saharáim ex Odes vxore ſua, 1. par. 8 a

שִׁכְּרוֹנָה Sechrona, Ebrietas, aut pretium, vel merces eius. Nomen loci, ioſue 15 c

Secundus, Latinum eſt. Nomen viri, de quo act. 20 a

צְדָדָה Sedada, Latus eius, ſiue cibarium aut venatio eius, vel inſidiæ eius. Terminus eſt tribus Iudæ, num. 34 b ezech. 47 c

צִדְקִיָּהוּ Sedecias, Iuſtus domini, vel iuſtitia domini. Filius Ioſiæ regis, ſic nominatus à Nabuchodonoſor, cum prius Mathanias diceretur, 4. reg. 24 d. 1. par. 3 c. Filius item Hananiæ, iere. 36 c. Hoc nomine vocabatur propheta ille blaſphemus, 3. reg. 22 b, filius Chanaana. Fuit & filius Ioacim filii Ioſiæ, 1. par. 3 c

Sedei, Omnipotens, vel deuaſtator, aut ager, ſeu mamilla. D.

שְׁדֵיאוּר Sedeur, Ager luminis vel ignis, ſiue vbera luminis, aut omnipotentis lumen, vel deuaſtatoris ignis. Pater Eliſur principis tribus Ruben, nume. 1 a

צוֹעַר Segor, Parua. Oppidulum eſt Sodomorum, gene. 19 e. iſa. 15 c, quod gen. 14 b dicitur Bala. Dicitur & Vitula conternans, iuxta Hieronymum.

שְׂגוּב Segub, Fortificatus, aut exaltatus. Filius Hiel reædificatoris Iericho, 3. reg. 16 g. Filius Eſron filii Phares, ex filia Machir patris Galaad, 1. par. 2 c

סִיחוֹן Sehon, Eradicatio, ſiue conculcatio. Rex Amorrhæorum, nume. 21 c. ioſue 3 b

שֵׂעִיר Seir, Hiſpidus ſiue piloſus, aut hœdus, vel dæmon, ſeu ordeaceus, vel tempeſtas. Mons eſt Idumææ, qui ab Eſau huius montis accola, eò quòd eſſet hirſutus, nomen accepit, 1. par. 4 g. iſa. 21 c. Eſt & nomen viri cuiuſdam Horræi, gen. 36 c

צְעִירָה Seira, Parua, ſiue tribulata. Ciuitas eſt Idumææ, 4. reg. 8 e

שְׂעִירָתָה Seirath, Hœdus, ſiue piloſus, aut dæmon, ſiue tempeſtas, vel ordeum. Nomen loci, iudic. 3 d

שֵׁלָה Sela, Diſſoluens, ſiue diſcalciens: vel Syriace, illudens, ſiue decipiens. Filius Iudæ ex Sua vxore, gene. 38 a. 1. par. 4 d

צֵלַע Sela, Coſta ſiue latus, aut claudicatio. Ciuitas in tribu Beniamin, ioſue 18 d

שִׁלְחִי Selahi, Ramus vel propagines, ſiue miſſio vel mittens, aut telum vel arma, ſcilicet miſſilia: vel Syriace, ſpolians, vel ſpoliatus. Mater matris Ioſaphat regis Iudæ, 2. par. 20 g

שֵׁלָנִי Selaitæ, Diſcalciens, ſiue diſſoluens: vel Syriace, illudens, ſiue decipiens, nume. 26 c

סַלְכָה Selcha, Caniſtrum tuum, vel eleuatio aut conculcatio tua. Ciuitas regis Og in Baſan, deuter. 3 b. 1. para. 5 b

שַׁעַלְבִין Selebin, Vulpis intellectus vel filius, aut pugnus vel pugillus intellectus, ſiue ſemita intellectus vel filii, aut reſpicientis intellectus. Ciuitas in tribu Dan, ioſue 19 c

צֶלֶק Selec, Vmbra vel tinnitus lambentis vel percutientis, aut aſſans vel torrefaciens lambentem vel percutientem. Nomen viri, 2. reg. 23 d. 1. par. 11 g

שְׁלֶמְיָהוּ Selemiau, Pax domini, ſiue perfectio domini, aut retributio domini. Nomen viri, 1. eſd. 10 d

Selemias, Idem. Pater Iuchal, iere. 38 a. Pater etiã Ieriæ, iere. 37 c. Filius Hananiæ, ibidem. Filius Abdeel, iere. 36 f

שְׁלֹמִית Selemith, Pacifica, ſiue perfecta, aut retribuens. Nomen viri, 1. par. 26 c

צֶלֶף Seleph, Vmbra vel tinnitus concuſſionis: aut ex Hebræo & Syro, Vmbra coniuncta. Nomen viri, 2. eſd. 3 g

צִלְּתַי Selethai, Vmbra, ſiue aſſatio, vel torrefactio, aut tinnitus meus: vel Syriace, oratio mea. Filius Semei, 1. par. 8 b

σελευκία Seleucia, Commota, vel concaſſata, aut fluctuans. G. Nomen regionis, 1. mach. 11 a. act. 13 a

σέλευκος Seleucus, Commotus, vel conquaſſatus, aut fluctuans. G. Pater Demetrii, 1. mach. 7 a

שִׁלְחִים Selim, Miſſi vel propagines, aut rami, ſiue arma, ſcilicet miſſilia: aut Syriace, ſpoliantes. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 e

צִלָּה Sella, Vmbra, vel aſſatio, vel torrefactio, ſiue tinnitus: aut Syriace, oratio. Vxor Lamech, gen. 4 d

סֶלַע Sella, 4. reg. 12 d, Exaltatio, ſiue conculcatio, vel æquiparatio: aut Syriace, caniſtrum.

סַלַּי Sellái, Idem. Nomen viri, 2. eſd. 11 b

שִׁלֵּם Sellem, Pacificus, ſiue perfectus, aut retribuens. Filius Nephthali, nume. 26 f, qui gene. 46 c Sallem, & 1. par. 7 c Sallum dicitur.

שִׁלֵּמִי Sellemitæ, Idem. p. n. nume. 26 f

שִׁלֵּשׁ Selles, Trinus aut princeps, vel dux. Filius Helem, 1. par. 7 g

סַלָּא Sellu, Caniſtrum, aut exaltatio, ſiue conculcatio, aut æquiparatio. Nomen viri, 2. eſd. 11 b. & 12

שַׁלּוּם Sellum, Pacificus, ſiue perfectus, aut retribuens. Filius Iabes, 4. reg. 15 c. Filius Siſamai filii Elaſa, 1. par. 2 e. 4 d. Filius Ioſiæ, 1. par. 3 c. iere. 22 c. Filius Nephthali, 1. par. 7 c: qui gene. 46 c dicitur Sallem, & nume. 26 f Sellem. Filius Sadoc, 1. para. 6 a. Pater Ezechiæ principis, 2. par. 28 b

שַׁלּוּן Sellun, Manens vel qui manet, aut pacificus vel abundans: aut Syriace, illudens vel decipiens. Filius Chol-hoza, 2. eſd. 3 c

שַׁלְמַי Selmai, Veſtis mea. Pater Hagaba, 2. eſd. 7 e

צַלְמוֹן Selmon, Obſcuritas, aut imago eius, ſiue vmbra muneris, vel numerationis, aut tinnitus numerationis vel muneris. Mons cuius meminit Iudicum liber, 9 f. Eſt & non viri, 2. reg. 23 d. pſal. 67

שְׁלוֹמִית Selomith, Pacifica, ſiue perfecta, aut retribuens. Nomen viri, 1. eſd. 8 b

שֵׁם Sem, Nomen vel fama, ſeu ponens vel poſitus, aut ibi. Filius Noe, gen. 5 d. luc. 3 g

שִׁמְעָת Semaath, Audiens vel obediens. Mulier, 2. paralip. 24 g

שְׁמַעְיָה Semaia, Audiens dominum, vel obediens domino. Filius Secheniæ, 1. par. 3 d. 2. eſd. 6 c

שְׁמָרִית Semarith, Cuſtodita, vel adamantina, aut ſpina, vel ſex. Nomen mulieris, 2. par. 24 d

שַׁמָּתִי Semathei, Nominatus, vel poſitus, ſiue deſolatus, aut ſtupefactus. Filius Sobal filii Hur primogeniti Caleb ex Ephrátha concubina, 1. par. 2 g

שֶׁמְאֵבֶר Seméber, Nomen vel fama robuſti vel fortis, aut nomen alæ vel pennati, ſeu deſtruens fortitudinem vel alam aut pennam. Rex Seboim, geneſ. 14 a. Heb. Semeéber.

סַמְגַּר Semegar, Aromata peregrini vel aduenæ aut ruminantis, vel certantis. Vnus ex principibus regis Baby-

Ioniorum, iere. 39 a

שִׁמְעִי Semei, Audiens, vel obediens, aut nomen acerui, vel deſtruens aceruum. Filius Gerſon filii Leui, exod. 6 c. Filius Gera, 2. reg. 16 b. Filius Phadaia filii Iechoniæ, 1. par. 3 c. Filius Ioel, 1. par. 5 a. Filius Maſma, 1. par. 4 e. Filius Ieth filii Gerſon, 1. par. 6 c. Frater Choneniæ, 2. par. 29 c. 31 c

שַׁמַּי Semei, 1. par. 2 d. Nomen meum, aut deſolatio ſiue perditio mea, vel ſtupefactio, aut cæli. Filius Onan filii Ierameel ex Atara vxore.

שְׁמַעְיָה Semeia, ſiue Semeias, Audiens dominum, vel obediens domino. Pater Vriæ prophetæ, 3. reg. 12 f. Filius Haſſub, 1. par. 9 c. iere. 26 f. 2. eſd. 12 d. 2. paral. 29 c. 31 c. 35 b

שִׁמְעִי Semeias, 1. par. 25 a. 27 d, Audiens, vel obediens, ſiue nomen acerui, aut deſolatio acerui. Filius Eliſaphan.

Semeitica, Idem.

שֶׁמֶר Sémer, Cuſtos, vel adamas, ſeu vepres, aut ſpina, vel fex. Nomen viri, 3. reg. 16 e

שְׁמַרְיָה Semeria, Cuſtodia domini, vel adamas domini, ſeu vepres vel ſpina domini. Nomen viri, 1. eſd. 10 d

שֹׁמְרוֹן Semeron. Vide Samaria, cuius Hebræum eſt שֹׁמְרוֹן

צְמָרַיִם Semeron, 2. par. 13 a, Lanæ, aut medullæ, ſcilicet arborum. Nomen montis. Heb. Semaráim.

שִׁמְרוֹן Semeron, ioſue 19 b, Cuſtodia, aut adamas ſeu vepres, vel ſpina, aut fex. Ciuitas in tribu Zabulon.

שְׁמִידָע Semida, Nomen ſcientiæ vel cognitionis, aut ponens ſcientiam: vel deſolationis vel ſtupefactionis cognitio, vel cælorum ſcientia. Filius Galaad filii Machir filii Manaſſe, nume. 26 d. 1. par. 7 d

Semidaitæ, Idem. p. n. nume. 26 d

שְׁמִירָמוֹת Semiramoth, Cælorum altitudines, aut nominis ſublimitas. Sacerdos quidam, 1. par. 15 b

שַׂמְלָה Semla, Linteum, ſiue ſiniſtra eius, aut nomen illi, vel ſtupor illi, ſiue appoſitus illi. Quint[9] rex in Edom, gene. 36 d

שַׁמְלַי Semlai, Linteum, vel ſiniſter, aut nomen mihi, vel ſtupefactio mihi, ſiue appoſitus mihi. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

שַׁמָּה Semma, Perditio, ſiue deſolatio, vel ſtupor, aut ibi, ſiue nomē aut nominatus ſiue appoſitus. Filius Age, 2. reg. 23 b d

שִׁמְעָה Semmaa, Audiens vel obediens. Pater Ionadab, frater Dauid, 2. reg. 13 a

שִׁמְרוֹן Semran, Cuſtodia, aut adamas, ſeu vepres, vel ſpina, aut fex eius. Filius Iſſachar filii Iacob, nume. 26 c

שִׁמְרִי Semranitæ, Idem. p. n. nume. 26 c

Semri, Idem. ſ. n. Filius Samaia, 1. par. 4 f. 26 b

שֵׁן Sen, Dens aut ebur, vel mutatio, aut dormiens. Nomen loci, 1. reg. 7 c

סְנָאָה Senaa, Rubus: vel Syriace, inimicus. Ciuitas, 1. eſd. 2 b

שִׁנְאָב Senaab, Dens patris, aut mutationis pater, vel dormitio patris. Rex Adamæ, gen. 14 a

שִׁנְעָר Sennaar, Dormientis vigilia vel ſuſcitatio, aut dentis euacuatio vel denudatio aut excuſſio, vel dens æmuli, ſiue mutatio ciuitatis. Cāpus eſt Babylonis in quo regnauit Nērob, gen. 10 b: quæ Babylonia ſiue Chaldæa interdum dicitur, iſa. 11 c. Heb. Senaar.

סֶנֶה Sene, Rubus: aut Syriace, inimicus. Nomen ſcopuli, 1. reg. 14 a

סְנוּאָה Seneia, Rubus: vel Syriace, inimica. Nomen viri, 2. eſd. 11 b

סַנְחֵרִיב Sennacherib, Rubus deſtructionis, aut rubus gladii, ſiue rubus ſoli[illegible]dinis, vel ſiccitatis: aut ex Syro & Hebræo, inimici gladius vel deſtructio. Rex Aſſyriorum, 4. reg. 18 c

שֶׁנְאַצַּר Sennéſer, Dentis vel eboris theſaurus: aut dormientis theſaurus, vel mutationis anguſtia, vel theſaurus, aut inimicus anguſtiæ, vel tribulationis. Filius Iechoniæ filii Ioacim, 1. par. 3 c

סַנְסַנָּה Senſenna, Ramus vel propagines, ſiue rubus rubi: aut ex Hebræo & Syro, rubus inimici. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 e

שִׁיאֹן Seon, Sonitus, ſiue ſtrepitus, aut murus fortitudinis vel doloris. Ciuitas in tribu Iſſachar, ioſue 19 b

צֹחַר Séor, Candidus vel lucidus. Pater Ephron, gen. 23 b Heb. Sohar.

שְׂעֹרִים Seorim, Portæ, ſiue æſtimationes, vel appretiationes, aut capilli, ſiue ordeum, vel tēpeſtates, aut dæmones, vel piloſi ſiue hirci. Nomē ſacerdotis, 1. par. 24 b

שְׁפָמָה Sephāma, Barba, vel labium eius, aut ripa vel litus quoddam, ſiue conterens aut confracta valde. Terminus Iudæ ad ſolis ortum, nume. 34 b

שִׁפְמוֹת Sephamoth, Barbæ vel labia, ſiue ripa vel litus mortis, aut labium mortis, vel cōterens mortem. Ciuitas, quam Dauid ſuorum ſpoliorum participem fecit, 1. reg. 30 g

שֻׁפָּם Sepham, Barba vel labium eorum, aut ripa vel litus eorum, ſiue confractio eorum. Filius Hir, 1. para. 7 c

סְפָרָה Sephar, Liber aut ſcriba: ſiue narratio, aut numerus: vel Syriace, portus. Mons Indiæ, gen. 10 d

סְפַרְוַיִם Sepharuáim, Libri, vel ſcribæ, aut narrationes, vel numeri, ſiue liber vel numerus eius mare: aut ex Syro & Hebræo, portus maris. Ciuitas, de qua 4. reg. 18 g

צְפַת Sephath, Specula, ſiue cooperimentum, aut enatatio, vel expectatio, aut fauus. Ciuitas in qua filii Iudæ Chananæos ad vnum interfecerunt, eámque Harma nominauerunt, iud. 1 d. in tribu tam Iudæ quàm Simeonis, nume. 21 a

Sephātha, Idem. Nomen vallis, 2. par. 14 c

שִׁפְעִי Sephei, Inundatio, ſiue multitudo. Pater Ziza principis, 1. par. 4 f

Sephela, Humilis, vel campeſtris, aut planities. D.

שֶׁפֶר Sépher, Tuba, vel pulchritudo: aut Syriace, bonitas. Mons in quo caſtrametati ſunt filii Iſrael profecti de Ceelatha, nume. 33 c

צְפִי Sephi, 1. paralip. 1 c, Speculator, vel fauus, aut cooperimentū, vel expectatio. Filius Eliphaz filii Eſau: qui geneſ. 36 b, dicitur Sephua, ſiue Sepho iuxta Hebræum.

שְׁפִי Sephi, 1. par. 1 c, Filius Sobal filii Seir Horræi, qui gene. 36 c dicitur Sepho: & interpretatur ſolitudo, vel labium, aut ripa vel litus, ſiue confractio.

שֻׁפִּים Sephim, Barba, vel labium eorum, aut ripa vel litus eorum, ſiue confractio eorum. Nomen viri, 1. par. 26 b

צְפוֹ Sepho, Speculator, ſiue cooperimentum, aut expectatio, vel fauus. Filius Eliphaz, gen. 36 b: qui 1. par. 1 c dicitur Sephi per י

שְׁפוֹ Sepho, Solitudo vel deſertū, aut labium, ſeu ripa, vel litus, aut confractio. Filius Sobal filii Seir Horræi, gen. 36 c: qui 1. par. 1 c dicitur Sephi per ש

צְפְיוֹן Sephon, Aquilo vel aquilonaris, ſiue abſconditus, aut ſpeculator. Filius Gad. gen. 46 b

Sephonitæ, Idem. p. n. nume. 26 b

צִפּוֹר Sephor, Auis vel paſſer, aut corona, vel deſertum: aut Syriace, mane, id eſt matutinum tempus, vel hœdus. Pater Balac, Nume. 22 a

שִׁפְרָה Sephora, Pulchra, aut tuba: vel Syriace, beneficiens, vel bonitas. Nomen obſtetricis cuiuſdam He-

bræorum,exod.1 c

צפורה Sephora, exod.2 d.4 f.18 a, interpretatur auis vel paſſer,aut corona vel ſertum:aut Syriace,mane,id eſt matutinum tempus,vel hœdus. Filia Raguel ſiue Ietro ſacerdotis Madian,vxor Moſis.

שפטן Sephtan, Iudex,vel iudicans. Pater Camuel principis tribus Ephraim,nume.24 d

שפופן Sephuphan,Ceraſtes,ſerpentis genus.Nomen viri, 1.par.8 a.Filius Bela,filii Beniamin.

צר Ser, Anguſtia, ſiue tribulatio, aut vinculum, vel colligatio,ſeu plaſmatio,vel fortitudo,aut petra.Ciuitas in tribu Nephthali,ioſue 19 c

שרפים Seraphim, Ardentes vel igniti,iſa.6 a

שרביה Serebia, Siccitas domini,vel præualens cum domino,aut pſallens in domino vel cum domino. Nomen viri,2.eſd.9 a

שראצר Sereſer, Princeps theſauri vel cellarii,aut pſallentis theſaurus vel cellarium,vel qui videt anguſtiam:aut ex Syro & Hebræo,caſtrametatio anguſtiantis. Vnus ex principibus regis Babyloniorum,iere.39 a

צרת Sereth, Anguſtia,ſiue tribulatio,aut vinculum,ſiue colligatio, ſeu plaſmatio. Filius Aſhur ex Halaa, 1.par.4 b

σέργιος Sergius, Rete,vel retiaculum. G. Nomen proconſulis,cognomento Pauli,act.13 a

Seron, Princeps mœroris, vel cantans triſtitiam, aut planities. D. Princeps exercitus Syriæ, 1.machab.3 b

צרור Seror, Anguſtians, ſiue vinculum, aut colligatio, vel lapillus. Filius Bechorath, 1.par.9 a

צרועה Serua, Leproſa,aut ſcrabro. Mater Ieroboam ſerui Salomonis,3.reg.11 e

שישא Seſa, Sextus,vel ſenarius,aut marmoreus,vel iucundus,vel muneris eleuatio. Pater Ahie,3.reg.4 a

שישק Seſac, Munus ſacci, aut munus oſculi vel poculi, ſiue donum fœmoris. Rex AEgypti,3.reg.11 g

שושק Seſac, 3.reg.14 g.2.par.12 a, vbi dicitur, Aſcendit Seſac rex AEgypti, interpretatur vanus vel vacuus ſacculus, aut vanitatis oſculum vel poculum, ſiue vanitatis femur.

ששק Seſac, 1.par.8 b,Lini vel byſſi ſaccus, vel ſenarius, aut ſextus ſaccus, ſiue lætitiæ oſculum vel poculum aut femur. Filius Barie.

ששך Seſach, Linum vel byſſus tua,aut gaudium tuum, ſiue ſenarius tuus. Rex Babylonis, iere.25 c.51 c ſecundum commentatorem Hebræorum ſuper Ieremiam:ſecundum Lyranum vero,Rex AEgypti.

ששי Seſai, Senarius, vel ſextus, ſiue gaudens vel lætus, aut byſſinus,vel lineus. Filius Enac,ioſue 15 c.iudicum 1 b

ששן Seſan, Lilium ſiue roſa, vel lætitia, aut linum vel byſſus. Filius Ieſi filii Appháim,1.par.2 d

ששבז Seſbaz, Manans, vel fluens:aut Syriace,liberatio.

שחצימה Sehesema, Humiliatio ieiunii,aut fouea ſiue meditatio ieiunii,vel ſuperbia maris. Ciuitas in tribu Iſſachar,ioſue 19 b

שת Seth, Poſitus,vel poſuit. Filius Adam,gen.4 d. nume.24 c.luc.3 g

שתר Sethar, Explorans,aut putrefactus vel putrefaciēs. Nomen ducis,eſth.1 c

סתרי Sethri, Occultus, vel abſconditus, aut demoliens, ſiue refugium meum. Filius Oziel filii Caath filii Leui,exod.6 c

שטים Setim, Expanſiones,aut diuertentes,ſiue flagella, vel ſpinæ. Locus non procul à Phogor monte, vnde Ioſue miſit exploratores ad inueſtigandam Ierichontis terram,nume.25 a. Vide Sitim.

שטרי Setrái, Exactor,vel præpoſitus:aut Syriace,obligatio vel contractus. Nomen viri,1.par.27 d

S I

סיעא Siaa, Motus:aut Syriace, adiutorium. Nomen viri 1.eſd.2 c

ציחא Siaha, Splendor, vel candor, aut ſiccitas. Nomen loci,2.eſd.11 c

ציבא Siba, Exercitus, vel militia, aut fortitudo, vel ceruus,ſiue nauis veniens. Seruus Saul,2.reg.9 a. Puer item Miphiboſeth,2.reg.16 a

סבלת Sibboleth, Onus. iudicum 12 c

צקלג Siceleg, Effuſio ſextarii vel menſuræ, aut coanguſtans ſextarium vel menſuram. Ciuitas in tribu Iuda & Simeonis,ioſue 15 c.19 a.1.reg.27 b.1.par.4 c

שכר Sicera, Ebrietas. Vnde notandum quòd ſicera deſcendit ab Hebræo, & ſignificat omne quod inebriare poteſt,vt ait beatus Hieronymus, 1.paralip.6 f luc.1 b

Sichar, Concluſio,vel clauſura,aut inebriatio, vel merces. Dicit autem Hieronymus quòd corrupte ponitur pro Sichem:quod interpretatur humerus, ſiue portio,aut matutina itio. Sed in græco, Sichar inuenitur. D. Iohan.4 a

שכם Sichem, Humerus, ſiue pars, aut matutina itio. Metropolis Samariæ in tribu Manaſſe,gene.12 b.ioſue 20 c.act.7 c:quam ædificauit Ieroboam,3.reg.12 f. Filius Emor,gen.33 d

Sichima, Idem:eadémque metropolis, iudic.21 c. pſal.107 a

Sichimi, Idem.gen.33 d

שקל Siclus, genus ponderis,ezech.45 d

σικυών Sicion, Effuſio vel anguſtia. D. Nomen loci,1.machab.15 d. Exemplaria tamen quædã habent σικυώνη Sicyone,id eſt Cucumerarium,

Siden, Venatio, aut inſidiatio, ſiue viaticum vel cibarium,aut nauis iudicii. D. Nomen loci, 1.machab.15 d

צידון Sidon, Idem. Filius Chanáan,gen.10 c. Eſt & vrbs in Phœnicia, à Sidon filio Chanáan condita, ioſue 11 b: quæ ſorte ducta,tribui Aſer obuenit, ioſue 19 b.matth.11 c.act.27 a

צדנית Sidonia, Idem.

צדנים Sidoniæ, Venatrices,aut inſidiatrices,vel cibaria, 3.reg.11 a

Sidonii, Idem.p.n.ioſue 13 a.3.reg.5 f.4.reg.23 c 1.eſd.3 b.act.12 d

Sidonius, Idem,ſ.n.iudic.3 a

שדרך Sidrach, Mammilla tenera vel delicata, aut deprædatio tenera, ſiue ager delicatus:aut Syriace, miſſus tuus. Nomen viri,qui & Ananias dicebatur,dan.1 b

ציחא Siha, Splendor,vel candor,aut ſiccitas. Nomen viri,1.eſd.2 c

שיחור Sihor, Niger vel turbidus, aut matutinus. Nilus, AEgypti flumen,ioſue 19 b.& 1.par.13 b

σίλας Silas, Conſiderans,vel animaduertens. G. Nomen viri,act.15 c.18 b

שילה & שלו Silo, Diſſoluens,vel diſcalcians,ſeu pax,aut abundantia:aut Syriace, illuſus vel decipiens. Ciuitas in tribu Ephraim, ioſue 20 a.22 b. iere.7 c.iudic.21 c

שלח Siloë, Miſſus,vel mittens,aut ramus,ſiue telū, aut arma,ſ.miſſilia.aut Syriace,ſpolians vel ſpoliatus. Piſcina in Ieruſalem.iſa.8 b.2.eſd.3 d.luc.13 a.ioh.9 a

שלוני Siloni, Manens,vel qui manet,aut pacificus vel abundans: aut Syriace, illudens vel decipiens, 3.reg.12 d. Nomen viri,1.par.9 a

Silonites, Idem. 2. para. 9 g

Siluanus, Latinũ, à ſilua. Nomen viri, 2. corinth. 1. d. ſiue per y, ſiue per i ſcribas, non refert.

שמעא Simmaa, Audiens, vel obediẽs. Filius Dauid, 1. parali. 3 b: qui 2. reg. 5 c dicitur Samúa. Tertius filius Iſai, 1. par. 2 b: qui 1. reg. 16 b. 17 b dicitur Sáma.

שמעון Simeon, Audiens, vel exauditio. Secũdus filius Iacob ex Lia, gene. 29 g. 1. para. 4 d. Fuit & nomen cuiuſdam, qui CHRISTVM noſtrum ſuſcepit in vlnas cum inferretur in templum, luc. 2 d

Simeonitæ, Idem. p. n.

שמרון Simeron, Cuſtodia, ſiue adamas, aut vepres, vel ſpina, ſeu fex eius. Filius Iſſachar, gen. 46 b. 1. para. 7 a

Simon, Audiẽs, vel obediens. D. Filius Mathathiæ filii Iohannis, 1. mach. 2 a. Simon magus, act. 8 b. Nomen apoſtoli, matt. 10 a. Fuit & alius ſic nominatus, ille qui poſt CHRISTVM crucẽ coactus baiulauit, matth. 27 d

שימון Simon, 1. par. 4 d, Ponens vel poſitus, aut munus præparationis vel numeri, ſeu pinguedo aut oleum. Nomen viri.

סין Sin, Rubus. Eremus inter Elim & Sinai, in qua octaua Iſraelitarum manſio fuit, exod. 16 a. nume. 33 b. Latinus Ezechielis interpres pro hoc tranſtulit Peluſium, ezech. 30 d

צין Sin, nume. 13 b. 20 a. 27 c. 33 d. 34 a. deute. 32 g ioſ. 15 a. in omnibus his locis interpretatur arma, vel ſcutũ, aut frigiditas. Deſertum in terra Edom, quod aliàs Cades, vel deſertũ Pharan dicitur. Vide Cades.

צנה Sina, Idem. ioſue 15 a. Mons Arabiæ, galat. 4 c

סיני Sina, deute. 33 a. ecclſ. 48 a, interpretatur rubus: vel Syriace, inimicitia. Heb. Sinai. Mons in deſerto, ſuper quem lex data fuit Moyſi. exod. 19 a

Sinai, Idem. exod. 16 a

הסיני Sinæus, Rubus: aut Syriace, inimicitia. Filius Chanaan, gene. 10 c. 1. para. 1 b

ציון Sion, Aceruus, aut tumulus, vel ſpecula, aut ſiccitas. Mons Ieroſolymæ (qui aliàs Mons domini item & Mons ſanctus dicitur) in cuius vertice erat arx cõſtructa, quæ à Dauide, ciuitas Dauidis eſt vocata. 2. reg. 4 b

שיאן Sion, deut. 4 g. Sonitus ſiue ſtrepitus, aut minus fortitudinis vel doloris. Nomen montis, qui & Hermon dicitur.

ציער Sior, Paruulus, aut nauis vigilãtis vel ſuſcitati, aut æmuli vel denudati. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 f

Sirach, Sibilus, aut canticum fratris, vel munus vacuum. D.

ציץ Sis, Flos, aut germen, ſiue cincinnus, aut aſpectus: vel Syriace, ala, vel penna. Cliuus eſt, de quo legitur 2. para. 20 d

ששי Siſai, Senarius vel ſextus, ſiue gaudens vel lætus, aut byſſinus vel lineus. Filius Enach, nume. 33 c

ססמי Siſamoi, Equus vel hirundo aquarum, aut tinea aquarum: vel Syriace, cæcitas. Filius Elaſa filii Helles, 1. para. 2 e

סיסרא Siſara, Hirundinẽ videns, aut tineã vel equũ vidẽs. Vir, 1. eſdr. 2 c. Dux exercitus Iabin regis Chanáan, iudicũ 4 a. Magiſter militiæ Aſor, 1. re. 12 b pſal. 82 c

שטים Sitim, Expanſiones, vel diuertentes, ſeu flagella, vel ſpinæ. Nomen torrentis, ioel. 3 d: vbi legitur, Irrigabit torrentem ſpinarum. Vide Setim.

שוא Siua, Vanitas, aut eleuatio, vel tumultus. Scriba regis Dauid, 2. reg. 20 g

סיון Siuan, Rub[illegible], vel ſpinoſus. Nomen menſis, eſth. 8 c: vbi corrupte legitur Siban.

שיזא Siza, Munus hoc, aut munus aſpergens. Pater Adina, 1. par. 11 g

S M

σμύρνα Smyrna, Myrrha. apoc. 2 a

S O

שהם Sóam, Onyx lapis pretioſus: aut Syriace, detentio, vel mora eorum. Nomen viri, 1. par. 24 d

צובה Soba, Exercitus, ſiue militans, aut præceptum in ea, vel inflatio, aut tumor. Nomen loci, 1. reg. 14 g. 2. reg. 8 a. 1. par. 18 a. pſal. 59. iudic. 13

שובב Sobab, Reuerſus, aut auerſus, vel conuerſus: aut Syriace, ſcintilla. Filius Dauid, 2. reg. 5 c. 1. par. 3 b. Filius Caleb ex Azuba prima vxore, 1. par. 2 c. 14 b

שובך Sobach, Rete, vel retiaculum, aut cancellus, vel captiuitas ſiue conuerſio tua: aut Syriace, columbarium. Magiſter militiæ Adarézer regis, 2. reg. 10 d

שבי Sobái, Conuerſio, vel captiuitas, aut ſeſſio, vel ſedens. Ianitor quidam, 1. eſd. 2 c

שובל Sobal, Semita, vel ſpica, aut crura vel femur, ſeu vana vetuſtas. Filius Seir Horræi, geneſ. 36 c. Filius Hur primogeniti Caleb ex Ephrátha concubina, 1. paralip. 2 f. Filius Iuda, 1. para. 4 a, qui gen. 46 b, dicitur Sela.

שובק Sobec, A Equiparatus vanitati, vel appoſitus vacuitati vel diſſipationi, aut vana euacuatio: vel Syriace, derelictus. Nomen viri, 2. eſd. 10 a

שבי Sobi, Conuerſio, vel captiuitas, aut ſeſſio, vel ſedens. Filius Naas de Rabbath filiorum Ammon, 2. reg. 17 g

שבנה Sobna, Sede nunc, aut connectere nunc, ſiue captiua nunc, vel ædificãs, aut qui intelligit. Nomen ſcribæ, 4. reg. 8 d. iſa. 22 c

Sobnas, Idem.

צובבה Soboba, Exercitus vel militia in ea, ſiue inflatio vel tumor in ea. Filius Cos, 1. par. 4 b

סבכי Sobochai, Ramus, vel propagines, aut tugurium. Nomen viri, 2. reg. 21 d. 1. par. 20 b

שוכו Socho, Protectio, vel vallatio, aut ramus, ſiue ceſſatio. Duæ ſunt in tribu Iuda, huius nominis ciuitates, ioſue 15 c & f, vbi leges Socoth deprauate. 1. reg. 17 a 19 d. 3. re. 4 b. 2. par. 28 c. Vrbs cõſtructa à Roboam, 2. par. 11 b

סכות Socoth, Tabernacula, vel tentoria. Tribus Gaddi ciuitas eſt, ioſue 13 d. Cui Iacobus patriarcha hoc nomen impoſuit, gen. 33 d. Eſt & regio, à Græcis τρωγλοδύτις dicta, quæ ad Rubrum mare excurrit, vbi Troglodytæ habitant, nume. 33 d

סכות־בנות Socoth-benoth, Tabernacula filiarum vel ædificationum, ſiue auſcultationes, vel vnctiones filiarũ vel ædificiorum. Idólum Babyloniorum, 4. reg. 17 f

סדי Sodi, Secretum meum. Pater Geddiel. nume. 13 a

סדם Sodoma, Secretum eorum, ſiue calx, aut cæmentũ eorum. Ciuitas Syriæ, gen. 20 c

Sodomitæ, Idem.

צחא Soha, Candor, vel ſiccitas. Nomen viri, 2. eſd. 7 c

צחר Sohar, Lucidus, vel candidus. Filius Simeon filii Iacob, gen. 46 b. exod. 6 c

שחריה Sohoria, Mane domini, aut matutinatio domini, ſiue matutina itio domini, ſeu niger domini. Filius Ieroam, 1. par. 8 c

שמר Somer, Cuſtos, vel adamas, ſeu vepres vel ſpina, aut fex. Filius Moholi filii Muſi, 1. par. 6 d. Filius Heber filii Bariæ filii Aſer filii Iacob, 1. par. 7 g

שמריה Sommoria, Cuſtodia domini, ſiue adamas domini, aut vepres vel ſpina domini. Filius Roboam ex Abiháil, 2. par. 11 d

שׁוֹפָךְ Sophach, Effundes, vel effuſus, aut vanus lecythus. Princeps militiæ regis Adarezer, 1. para. 19 d

צוֹפַי Sophái, Speculator, aut fauus, ſiue natatio, vel cooperimentum, aut expectatio. Filius Elcana, 1. paralip. 6 b

שׁוֹפָן Sophan, Cuniculus, vel chœrogryllus, ſiue abſcōditus vel reconditus, aut conterens, ſiue confractio. Ciuitas poſſeſſa à filiis Gad, nume. 32 g. in Hebræo, hæc dictio iungitur præcedenti dictioni Ataroth, vt ambæ ſint vnius ciuitatis nomen, Ataroth-ſophan.

צוֹפַר Sophar, Matutinus, aut corona ſeu circulus, vel paſſer: aut Syriace, hœdus. Nomen viri, Iob. 11 a

סֹפֵר Sopher, Scriba, vel liber, aut narrans, vel numerās. Princeps exercitus regis Sedeciæ, 4. reg. 25 c

סֹפֶרֶת Sophéreth, Numerans, vel narrans ſiue narratio, aut librarius, vel ſcriba. Nomen viri, 1. eſdr. 2 c

צוֹפִים Sophim, Speculæ vel ſpeculātes, ſiue cooperti, aut natantes, vel expectantes, aut fauus. Mons eſt in tribu Ephráim, 1. reg. 1 a

צְפַנְיָהוּ Sophonias, Abſconſio domini, ſiue ſecretum domini, aut ſpeculator noſter dominus, vel aquilo domini. Sacerdos filius Maaſiæ, iere. 21 a. 37 a. Nomē item prophetæ filii Chuſi filii Godoliæ, ſoph. 1 a

שֹׁפְטִים Sophtim, Iudices. & inde liber Iudicum.

שֹׂרֵק Sorec, Vinea, vel vitis, aut ſibilus vel ſibilans. Nomen vallis, iudicum 16 a

צְרִי Sori, Anguſtiator, ſiue vinculum aut colligatio, vel plaſmatio, aut reſina vel theriaca, ſiue petra, vel fortis. Nomen viri, 1. para. 25 a

σωσίπατρος Soſipater, Saluans patrem, vel ſalus patris. G. Nomen ducis, 2. macha. 12 c. Filius item Pyrrhi, act. 20 a. rom. 16 c.

σωσθένης Soſthénes, Saluator potens vel robuſtus. G. Princeps ſynagógæ Iudæorum, act. 18 d. 1. corint. 1 a

σώστρατος Soſtratus, Saluans exercitū vel ſalus exercitus. G. Nomen viri, 2. mach. 4 d

סוֹטַי Sotái, Præuaricatio, ſiue declinatio. Nomen viri, 1. eſdr. 2 c

S P

σπαρτιανοί Spartiani, Seminati vel ſeminantes. G. Populi, 1. mach. 15 d

Spartiatæ, Idem. G.

S T

στάχυς Stachyn, Spica. G. Pauli amicus, rom. 16 b

στεφανᾶ Stephana, Corona, ſiue coronata. G. Nomen viri, 1. corint. 1 c. 16 c

στέφανος Stephanus, Corona, vel coronatus. G. Nomen diaconi, act. 6 b

שְׁתַר בּוֹזְנַי Stharbuzanái, Cōputrefaciens contemnentes me, vel qui explorat contemptores meos. Nomen viri, 1. eſd. 5 a

סְתוּר Sthur, Occultus vel abſconditus, ſeu deſtruens, vel demoliens. Filius Michael, princeps tribus Aſer, nume. 13 a

στωϊκοί Stoici, à Stoa, id eſt porticu, in qua diſputabāt, ſic philoſophi illi dicti ſunt. G. act. 17 d

S V

שׁוּעַ Súa, Clamans, vel ſaluans, aut potens vel magnificus, ſeu reſpiciens. Vxor Iudæ filii Iacob. geneſ. 38 a

סוֹא Sua, 4. reg. 17 a, Modius, vel mēſura, aut velamē. Rex AEgypti.

שׁוּחָה Sua, 1. paralip. 4 b. Foſſa, aut natatio, ſiue humiliatio, aut meditatio, vel loquela, aut germinans. Frater Caleb.

שׁוּעָא Suaa, Clamans, vel ſaluās, aut potens vel magnificus, ſeu reſpiciens. Filius Heber filii Barie, 1. paralip. 7 g

שׁוּעָל Sual, Vulpes, aut ſemita, ſiue pugnus aut pugillus. Filius Supha filii Helem, 1. par. 7 g

צוּעָר Suar, Paruulus, aut præceptum vigiliæ, vel ciuitatis aut æmuli vel denudationis vel euacuationis: vel Syriace, anguſtiator. Pater Nathanael principis trib⁹ ſuæ Iſſachar, nume. 1 a

שׁוּבָאֵל Subael, Cōuerſio dei, ſiue captiuitas dei, aut ſedes dei. Vir quidam, 1. par. 24 c

שְׁבוּאֵל Subuel, Conuerſio dei, ſiue captiuitas dei, aut ſedes dei. Filius Gerſon filii Moyſi. 1. par. 23 b

שׁוּחַ Súe, Loquens, ſiue orans, aut foſſa, vel humiliatio, aut natatio. Filius Abrahæ ex Cetura, gen. 25 a 1. par. 1 c

שָׁוְא Súe, 1. par. 2 f. Vanitas, aut eleuatio, vel tumultus. Filius Iahaddái.

סוּחַ Súe, 1. par. 7 g, Eradicatio, vel conſultatio. Filius Supha, filii Sue.

שׁוּחָם Suham, Locutio ſiue meditatio eorum, aut fouea vel humiliatio eorum, ſiue natatio vel germinatio eorum. Filius Dan filii Iacob, nume. 26 e

Suhamitæ, Idem. nume. 26 e

שׁוּחִי Suhites, Meditatio, aut fouea, vel incuruatio, aut humiliatio, ſiue natatio aut natans. Iob 8 a

שׁוּלַמִּית Sulamitis, Pacifica, ſiue perfecta, aut retribuens. Cantic. 6 d. 7 a

שׁוּנֵם Sunam, Mutatio ſiue dormitatio eorum. aut vana dormitatio, vel iteratio aut ſecundatio eorum. Ciuitas, de qua 4. reg. 4 b

שׁוּנַמִּית Sunamitis, Dormiens, vel mutata aut vana dormitio, vel iteratio aut ſecundatio dormitionis, 3. reg. 1 a 4. reg. 4 c

שׁוּנֵם Sunem, Idem quod Sunam. Ciuitas in tribu Iſſachar, ioſue 19 b. 1. reg. 28 a

שׁוּנִי Suni, Mutatus, vel dormiens, aut iteratus vel ſecūdarius. Filius Gad filii Iacob, gen. 46 b

Sunitæ, Idem. nume. 26 b

צוּף Suph, Fauus, ſiue ſpecula, aut cooperimentum, vel natans, aut expectans. Filius Thau patris Eliu, 1. reg. 1 a. Attauus Samuelis, 1. reg. 9 a. Filius Elcana filii Ioel, 1. par. 6 c

צוֹפָח Supha, Lecythus, aut præceptū illaqueans, vel præceptum flatus, ſiue præceptum inflationis. Filius Helem, 1. par. 7 g

שְׁפוּפָם Supham, Conterens eos, ſiue barba aut labium eorum, aut ripa vel litus eorum. Filius Beniamin, num. 26 c. Heb. Sephupham.

Suphamitæ, Idem. nume. 26 c

שׁוּר Sur, Murus, aut bos, vel aſpiciens. Syria, gen. 20 a Solitudinis nomen èregione AEgypti, 1. reg. 15 b

צוּר Sur, Pater Cozbi Madianitidis illius, quæ cum Zambri interfecta eſt in genitalibus, qui quidem Sur princeps erat Madianitarum, nume. 12 d, 31 a: ioſue 13 c. Fuit & nomen filii Abigabaon, 1. paral. 8 c 9 f. & interpretatur Petra, vel fortis, aut obſidens. vel anguſtians ſiue plaſmator vel figurator, aut ligatus vel ligans.

סוּר Sur, 4. reg. 11 a, Receſſio ſiue rebellio. Nomen portæ in templo Salomonis.

צוּרִיאֵל Suriel, Petra dei, ſiue fortitudo dei, aut plaſmatio ſiue figuratio dei, ſiue vinculum aut colligatio dei, vel obſidio dei. Filius Abihaiel princeps Moholitarum, nume. 3 c

צוּרִישַׁדַּי Suriſaddai, Petra vel fortitudo omnipotentis vel deuaſtantis, aut plaſmatio ſiue figura omnipotentis

vel deuaſtantis, aut vinculum ſiue obſidio omnipotentis vel deuaſtantis. Pater Salamiel principis tribus Simeon, nume. 1 a

שׁוּשָׁא Suſa, Vanitatis eleuatio, aut exultans. Scriba quidam, 1. par. 18 d

שׁוּשַׁן Suſan, Lilium vel roſa, aut lætitia. Vrbs, à qua Suſiana regio apud Perſas nomen accepit, eſth. 1 a. 2 a dani. 8 a

שׁוּשַׁנְכָיֵא Suſanachæi, Lilia vel roſæ, aut gaudiũ claudorum vel percutientium, 1. eſd. 4 b

Suſanna, Lilium vel roſa, aut lætitia. D. Vxor Ioacim, dani. 13 a. Eſt & nomen alterius mulieris quæ CHRISTVM ſequebatur, luc. 8 a

סוּסִי Suſi, Equus, vel hirundo, aut tinea. Pater Gaddi, nume. 13 a

שׁוּתֶלַח Suthála, Plantatio viriditatis vel humiditatis, aut potus humidus, ſiue ponens humiditatem vel viriditatem. Filius Ephráim, nume. 26 d. Filius item Zabad filii Tahath, 1. par. 7 d

Suthalaitæ, Idem. nume. 26 d

S Y

אֲרַמִּית Syra, In Hebræo eſt Aramia, quæ mulierem de Aram, id eſt de Syria, ſignificat: & interpretatur Sublimis, vel excelſa, aut decipiens, 1. par. 7 c

סְוֵנֵה Syene, Rubus: vel Syriace, inimicitia. Vrbs in confinibus AEthiopiæ, ſupra Alexandriam, verſus meridiem quinquaginta milia ſtadiorum. ezech. 29 b

Syluanus, Vide Siluanus.

συντύχην Syntychen, Colloquens, vel confabulans. G. Mulieris nomen, philip. 4 a

סִרָה Syra, Spina, aut olla, vel lebes, ſiue rebellio, aut receſſio. Locus eſt, qui ſecundum Ioſephum viginti ſtadiis ab Hebrone diſtat, 2. reg. 3 c

συρακοῦσαι Syracuſæ, Attrahens violenter. G. Vrbs Siciliæ ſub Pachinno monte, act. 28 c

אֲרָם Syria, Hebraice dicitur Aram, & interpretatur excelſa vel ſublimis, aut decipiens, vel maledictio eorũ. Regio Aram dicta, ab Aram filio Sem, qui Aramenos inſtituit, quos Græci Syros appellant. Inde Syria quondam terrarum maxima, & pluribus diſtincta nominibus. Vide Meſopotamia, 2. reg. 8 b. 4. reg. 16 a

Syri, ſiue Syrii, Idem. p. n. gen. 22 d. amos 9 c

συροφοινίσσα Syrophœniſſa, Attracta rubedo, vel attractio purpurea. G. marc. 7 c

σύρτης Syrtes, Attrahens, vel attractio. G. Arenoſa in mari magno loca, multum terribilia & metuenda, eo quòd omnia ad ſe diripere ſoleant, & appropinquantes vadoſo mari hæreant. Hæ autem ad mare AEgyptium vicinæ ſunt, & pariter admiſcentur, act. 27 c

אֲרַמִּי Syrus, Hebraice dicitur Arami, id eſt excelſus vel ſublimis, aut decipiens, ſiue maledictio eorum. 2. reg. 10 b

T

טַבָּעוֹת TAbbaoth, anuli vel circuli, aut ſubmerſi, vel bonum tempus, aut bona hora. Nomen viri, 1. eſd. 2 c

T A

טֶבַח Tabee, Iugulatio, vel occiſio, aut coquus. Filius Nachor ex Roma concubina, gen. 22 d

טָבְאֵל Thabeel, Bonus deus. Nomen viri, 1. eſdræ 4 b. iſa. 7 b

טְבַלְיָהוּ Tabelias, Intinctus à domino, vel baptiſmus domini, ſiue bonitas ipſi domino. Nomen viri, 1. paralip. 26 b

Tabernæ, Latinum eſt. Nomen loci iuxta Romam act. 28 d

Tabitha, Dorcas, id eſt damula, vel caprea. Syrum eſt. act. 9 g

טַבְרִימוֹן Tabremon, Bonum malum granatum, ſiue bonitas excelſa vel ſublimis: aut vmblicus præparatus vel numeratus vel muneratus. Pater Benadad regis Syriæ, 3. reg. 15 d

עִתָּה קָצִין Tacaſin, Hora vel tempus principis, ſiue nunc princeps. Ciuitas in tribu Zabulon, ioſue 19 a. Heb. Itacaſin.

תַּחַת Tahath, Subter vel ſubtus, aut pauor ſiue formido, vel Syriace, deſcenſio. Filius Aſir filii Abiaſaph, 1. para. 6 c. Filius Bared filii Suthalæ, 1. para. 7 d

Talitha cumi, Ex Syro & Hebræo, Puella ſurge. marc. 5 d

צוֹעַן Tanis, Hebraice dicitur Soan, & interpretatur, mouens, vel motio, ſiue motus. Soan, maxima AEgypti ciuitas in oſtio Tanico. pro hac vbique ferè Chaldæus interpres טַאֲנֵס vertit. num. 13 c. pſal. 77 e. iſa. 19 b. ezech. 30 e

טָפַת Tapheth, Diſtillatio, aut gutta, vel paruula. Salomonis filia, 3. reg. 4 b

תַּחְפְּנֵס Taphnes, Occulta tẽtatio vel fuga, aut coopertum vexillum: vel ex Hebræo & Syro, occultũ miraculũ. Vxor Pharaonis regis, 3. reg. 11 d

Taphnis, ezech. 30 e. dele ph, & lege Tanis.

תַּעְנַךְ Tanach, Confringens te, vel humilians te, ſiue reſpondens tibi. Nomen vrbis, iudicum 1 f

תַּפּוּחַ Taphúa, Pomum, vel inflatio aut inſufflatio, vel il laqueatio. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 12 d. 15 e 19 c. data filiabus Salphaad, ioſue 17 b. Filius Hebron, 1. par. 2 f

טִפְסָר Taphſar, Princeps, vel exercitus, ſiue paruulos auferens, aut diſtillationem vel guttam auferens. Nomen regioniss, iere. 51 c

ταρσεῖς Tarſenſes, Alati, vel pennati. G.

ταρσεύς Tarſenſis, Idem. ſ. n. G. act. 21 g

ταρσός Tarſus, Alata vel pennata. G. Metropolis Ciliciæ regionis, vnde Paulus apoſtolus, act. 22 a. Vide Tharſis.

T E

טַבָּעוֹת Tebaoth, Anuli, vel circuli, aut ſubmerſi, ſeu bonum tempus, vel bona hora. Nomen viri, 2. eſdræ 7 e

טִבְחַת Tebath, Iugulatio vel occiſio, aut coquus, ſeu bene formidans, vel bene confractus. Nomen vrbis, 1. para. 18 b

טֶבַת Tebbath, Bona, vel bonitas. Nomẽ loci, iudicũ 7 f

טֵבֵת Tebeth, Idem. Nomen menſis, eſth. 2 d

תְּחִנָּה Tehinna, Deprecatio, aut miſericors, ſiue gratioſus, vel gratia. Filius Eſthon, 1. para. 4 b

טֶלֶם Télem, Agnus, ſiue ros eorum: aut Syriace, vmbra eorum. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 d. Nomen viri, 1. eſd. 10 d

טַלְמוֹן Telmon, Ros præparatus, vel roris præparatio, aut roris munus: vel ros numeratus: aut ex Syro & Hebræo, vmbræ præparatio vel munus. Nomen viri, 1. para. 9 c. 2. eſdr. 2 c. 11 c

טַרְפְּלָיֵא Terphalæi, Raptores fatigati vel laborioſi, aut ſeries miraculoſa vel ruinoſa: aut ex Syro & Hebræo, mons vel cuſtos miraculi vel ruinæ, aut folium laboris. Populi. 1. eſdr. 4 b

Tertius, Latinum eſt. Nomen viri, rom. 16 d

Τέρτυλλος Tertullus, Falſa annuntians, vel mendax, aut monſtroſus. G. Nomen oratoris cuiuſdam, accuſatoris Pauli, act. 24 a

T H

תחש Tháas, Hiacinthinus, vel feſtinans, aut ſilens. Filius Nachor ex Roma concubina, geneſ. 22 d. Heb. Thahas.

תבור Thabor, Electio, ſiue puritas: aut Syriace, contritio vel confractio. Mons eſt in medio campo, mira ſublimis rotunditate. Nam eius altitudo (vt lib. 4 Egeſippus ait) 30 eſt ſtadiorum: vertex autem ipſe campeſtris, 23 ſtadiis iacet. iere. 46 e. pſal. 88 b. Ciuitas in tribu Zabulon, Leuitis data, 1. para. 6 g. iudicum 4 a 1. reg. 10 a

תדעל Thadal, Conterens iugum, ſeu ſcientia eleuationis vel aſcenſionis. Rex gentium, gene. 14 a

Thaddæus, Laudans, ſiue cõfitens. D. Vnus ex apoſtolis, matth. 10. a: qui ibidem iuxta lectionem græcam dicitur Lebbæus.

תחן Tháhan, Deprecans, aut miſericors, ſiue gratioſus vel gratia. Filius Thale, 1. par. 7 e

תחת Tháhath, Subter vel ſubtus, aut pauor ſiue formido: vel Syriace, deſcenſio. Viceſimatertia Iſraelitarũ manſio, nume. 33 d. Nomen item viri, 1. par. 6 c. 7 d

λασαῖα Thalaſſa, In græco eſt Laſæa: & interpretatur ſpiſſa, vel prudens. G. Ciuitas eſt litoralis Cretæ, haud procul à Bonis portubus, act. 27 b

תלשר Thalaſſar, Suſpenſio principis, vel tumulus principis, aut ſuſpendens canticum, vel tumulus canentis. Regio Syriæ, 4. reg. 19 c. iſa. 37 c

תלח Thale, Humectatio, aut viriditas, ſiue humctans aut vireſcens. Nomen viri, 1. par. 7 e

תמר Thamar, Palma, vel dactylus, ſiue commutatio vel permutatio, aut amaritudo. Vxor Her primogeniti Iudæ, gen. 38 a. Eſt & vrbs Syriæ nobilis, quæ nunc Palmyra dicitur: olim à Salomone conſtructa, ezech. 48 d. Hæc ab Hadriano principe, Hadrianopolis. Filia item Dauid, 2. reg. 13 a. 1. par. 3 b. Sic vocabatur & filia Abſalom, 2. reg. 14 f

תמנע Thamna, Vetita ſiue prohibita, aut perfecta vel cõſummata commotio. Concubina Eliphaz filii Eſau, gen. 36 b. in 1. par. 1 c legitur inter filios Eliphaz. Soror Lotan filii Seir Horræi, gen. 36 c

תמנה Thamna, 2. par. 28 c. Imago vel figura, aut numeratio vel numerans: aut Syriace, conſtituens. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 g

Thamnas, Idem. gen. 38 c

Thamnatha, Idem. iudicum 14 a

Thamnathæus, Idem. iudicum 15 b

תמנת־סרח Thamnath-ſára, ſiue Thamnath-ſáre, Figura vel imago extenſa vel remanens aut fœtens, ſiue numeratio reſidua, aut numeratio extẽſionis vel fœtoris: aut ex Syro & Hebræo, conſtituta extenſio vel fœtor, aut ſtatura reſiduitas. Ciuitas in montanis Ephráim, ab Iſraelitis Ioſue duci, tanquam hæreditaria hæreditas attributa, ioſue 19 d. 24 g: eadem quæ & Thamnath-háres, per literarum tranſpoſitionem.

תמנת־חרס Thamnath-háres, Imago vel figura ſolis, aut imago vel figura teſtea vel fictilis, aut numerus ſolis vel teſtæ: aut ex Syro & Hebræo, conſtitutus ſol vel teſta Eadem vrbs quæ Thamnath-ſára vocatur, iud. 2 b

תענך Thanach, Confringens te, vel humilians te, ſiue reſpondens tibi. Ciuitas, 3. reg. 4 b. 1. par. 7 f: data dimidiæ tribui Manaſſe, ioſue 21 c. iudic. 1 f. 5 c

תאנת־שלה Thanath-ſelo, Ficum vel ficulneam diſſoluens vel diſcalceans vel decorticans: ſeu ficulnea errans vel mẽtiens, aut ficulnea abundantiæ vel pacis, ſeu occaſio erroris vel mendacii: aut occaſio, ſ. eſt, abundantia vel pax. Nomen loci, ioſue 16 b

Thanehumeth, Conſolatio, vel pœnitentia, aut doni laguncula vel murus, ſiue donum indignationis vel caloris, aut requies mortis. Pater Saraiæ, 4. re. 25 f iere. 40 c תנחמת

Thaphſa, ſiue Thapſa, Tranſitus, vel claudicatio, aut paſcha, id eſt locus vbi paſcha fit. Ciuitas, 3. reg. 4 c. 4. reg. 15 d תפסח

Thaphnes, ſiue Thaphnis, Operimentum cõfidentiæ vel protectionis, aut occulta confidentia vel protectio. Ciuitas AEgypti, de qua iere. 2 d. 43 c. 44 a. 46 d. ezech. 30 c תחפנחס

Thara, Vlulans, aut malefaciens, vel cubiculũ malitiæ, aut cubiculum paſtoris vel ſocii: aut Syriace, euentus, ſiue terreſtris vel inferior. Filius Micha filii Meribbáal, 1. para. 8 d תארע

Thara, 1. par. 9. f, Ira vel contentio praua, aut ira vel contentio ſocii vel paſtoris. Filius Micha. תחרע

Thara, eſth. 12 a, Idem quod Thares, quod interpretatur hæres, aut miſer vel exul. D.

Tharáca, Explorator vel contemplator obtuſus, ſiue legis hebetudo aut impedimentum, vel turturis obtuſio vel hebetudo. Rex AEthiopiæ, 4. regum 19 b iſa. 37 b תרהקה

Tharana, Explorator vel contemplator gratiæ vel miſericordiæ: aut turtur gratiæ vel miſericordiæ. Filius Caleb ex Maacha concubina, 1. par. 2 f תרחנה

Thare, Odorans, vel ſpirans, aut abigens. Filius Nachor, gene. 11 c תרח

Tharela, Exploratio vel turtur maledictionis, aut turtur fortitudinis vel ilicis, aut explorans ilicem vel fortitudinem. Ciuitas in tribu filiorum Beniamin, ioſue 18 d תראלה

Thares, Hæres, aut miſer, vel exul. Eunuchi nomẽ, eſther 2 d תרש

Tharſis, Contemplatio gaudii, vel exploratio marmoris, aut turtur gaudii, ſiue chryſolithus lapis, ſ. pretioſus, aut mare. Filius Iauan, gen. 10 a. Eſt & nomen regionis, Cilicia olim dictæ, a Tharſis filio Iauan, 3. reg. 10 d. pſal. 71 b. iſa. 2 d. ezech. 10 b vnde eius regionis metropolis, θ mutata in τ, Tarſus nomẽ obtinuit. In actis igitur apoſtolicis vbique ſcribe hãc dictionem abſque aſpiratione. Vide Tarſus. תרשיש

Tarthac, Concatenatus, ſiue retruſus, vel concluſus. Idòlum Heuæorum, 4. reg. 17 f תרתק

Thartan, Explorans vel contemplans donum, aut turturis donum, vel lex ipſarum. Nomen principis, iſa. 20 a תרתן

Thaſſi, Oblitus, vel obliuiſcens, aut debitor. D. filius Mathathiæ filii Iohannis, 1. mach. 2 a

Thathanái, Donans, vel donator. Nomen viri, 1. eſd. 5 a תתני

Thau, Signum. ezech. 9 b תו

Thebes, Cœnoſus, aut ſericeus, vel ouum: aut Syriace, lineus. Oppidum eſt, iũdic. 9 g. 2. reg. 11 c תבץ

Thebni, Palea, aut fœnum: vel intelligens, aut filiatio. Filius Gineth, 3. reg. 16 c תבני

Thecel, Appenſio. dani. 5 g תקל

Thecua, Tuba, vel clangor, aut fixa. Ciuitas in Iuda à Roboam conſtructa, 2. reg. 14 a. 23 d. 2. paralip. 11 b. 20 d. iere. 6 a. Filius Aſhur, 1. par. 4 a תקועה

Thecua, Spes, vel funiculus, aut linea, vel congregatio. Pater Sellum mariti Holdæ prophetidis, 4. reg. 22 c: qui Themath 2. parali. 34 e dicitur. Pater item Iaaziæ, 1. eſd. 10 c תקוה

Thecuath, Signum vel figurationem aſſumens. Pater Sellum mariti Holdæ prophetidis, 2. par. 34 e: qui תוקהת

4.reg.22 c dicitur Thecua.

תְּקוֹעִים Thecueni, Tubæ, vel clangentes, aut fixi. 2.eſd.3 b

Thecuites. Idem.ſ.n. 1.par. 11 f.27 b

תְּקוֹעִית Thecuitis, Idem. fœ.gener. 2.reg.14 a

תִּגְלַת פִּלְאֶסֶר Theglath-phalaſar, Captiuitatem miraculoſam vel ruinoſam abſtulit vel ligauit: aut ex Hebræo & Syro, captiuitatem miraculoſam vel ruinoſam prohibuit. Rex Aſſur, 4.reg.15 f

תַּחַן Thehen, Deprecans, aut miſericors, ſiue gratioſus, vel caſtrametans. Filius Ephraím, nume. 26 d

Thehenitæ, Idem.p.n. nume. 26 d

תְּחִנָּה Thehinna, Idem.ſ.n.

תְּלַשָּׂר Thelaſar, Coaceruationem vel ſuſpenſionem auferens, aut coaceruationis vel ſuſpenſionis receſſus. Regio Syriæ, 4.reg.19 c

תִּלְגַת פִּלְנְאֶסֶר Thelgath-phalnaſar, Niuem cadentem prohibens vel ligans, ex Syro & Hebræo. Rex Aſſyriorum, 1.par. 5 a d. 2.par. 28 d

תֵּל־חַרְשָׁא Thelharſa, Coaceruatio vel ſuſpenſio aratri vel ſurditatis aut ſilentii ſiue artificii vel teſtæ: aut ex Hebræo & Syro, aceruata vel ſuſpenſa ſylua. Nomen loci, 1.eſd.2 c. 2.eſd.7 f

תֵּל־מֶלַח Thelméla, Aceruus ſalis vel nautæ, aut ſuſpēſio vel appenſio ſalis vel nautæ. Nomen loci, 1.eſd.2 c. 2.eſd.7 f

תֵּימָא Thema, Admiratio, vel conſummatio, aut auſter. Filius Iſmahelis, gene.25 b

תֶּמַח Thema, 1.eſd.2 c. 2.eſd.7 c, interpretatur Delens, vel radens: aut abſtergens: vel Syriace, percutiens. Nomen viri.

תֵּימָן Theman, Auſtralis vel aphricus, aut conſummatus vel perfectus: aut Syriace, ibi. Ciuitas principum Idumæorum, quæ à Theman filio Eliphaz ex Ada vxore nomen accepit, ier.49 d. Filius Eliphaz filii Eſau, ex Ada, gen.36 b. Fuit & dux in Edom, gen.36 d

תֵּימָא Thema, iob.6 c. iere.25 e, Admiratio, vel conſummatio, aut auſter. Nomen loci.

תֵּימְנִי Themani, Perfectiſſimus, vel auſtralis: aut Syriace, conſtitutus. Filius Aſhur ex Naara vxore, 1.paralip.1 d. 4 a

Themanites, Idem. iob.4 a

תְּמוּנָה Themna, Imago vel figura, aut numeratio vel numerans: aut Syriace, cōſtituta. Ciuitas in tribu Dan, ioſue 19 c

תַּעְנָךְ Thenach, Confringens te, vel humilians te, aut reſpondens tibi. Ciuitas, ioſue 17 c

θεοδότιος Theodotius, Deo datus. G. Nomen viri, 2.mach. 14 c

θεόφιλος Theophilus, Amicus dei, vel deo dilectus. G. Vir ad quem ſcribit Lucas. luc. 1

תְּרָפִים Theraphim, Simulachra, vel ſtatuæ, aut figuræ, vel imagines. iudicum 17 b. oſee 3 b

תִּרְצָה Therſa, Complacens, vel volens, aut ſuauis, vel currens. Ciuitas eſt in alto ſita monte, qua Iſraelitarum reges ante conditam Samariam, pro regia vſi ſunt, 3.reg.14 e. 4.reg.15 a. Fuit & Salphaad filia eiuſdem nominis, nume. 26 d

θεσσαλονίκη Theſſalonica, Dei altera victoria, aut ſitus ſiue poſitio alterius victoriæ. G. Ciuitas Macedoniæ, act.17 a

θεσσαλονικεῖς Theſſalonicenſes, Idem.p.n.G.

θεσσαλονικεύς Theſſalonicenſis, Idem.ſ.n.G.

תִּשְׁבִּי Theſbites, Captiuans, vel conuertens, aut ſedens, vel habitans, 3.reg.17 a

θευδᾶς Theudas, Fluens aqua. G. Nomen viri, act.5 f

תִּיכוֹן Thichon, Medius vel intermedius, aut præparatio. Nomen pagi, ezech.47 c

Thilon, Murmuratio, ſiue aceruus eius, aut ſuſpēſio eius. Filius Simon, 1.para.4 d תִּילוֹן

Thiras, Demolitor ſiue deſtructor, aut irrorans, vel irroratus. Filius Iapheth, geneſ.10 a. A quo Thirenſes, quos Græci Thraces vocant. תִּירָס

Thiria, Exploratio, vel contemplatio. Filius Ialeleel, 1.para.4 c תִּירְיָא

Thyatira, Odor ſiue ſacrificium laboris vel contritionis. G. Vrbs Lydiæ regionis in Aſia, act.16 c. apo. 2 g θυάτειρα

Thyatireni, Idem, p.n.

Thochen, Mediū vel intermedius, aut præparatus. Ciuitas, 1.para.4 f תֹּכֶן

Thogorma, Oſſeus, vel robuſtus, ſiue incolatus nimius, aut peregrinus valde, vel timens valde, ſeu anxioſa celſitudo. Filius Somer, geneſ.10 a. ab hoc Tygranæi, qui à Græcis Phryges dicuntur, denominati ſunt. ezech.27 c תֹּגַרְמָה

Thohu, Viuens vel nūtians. Filius Eliu patris Ieroham. 1.reg.1 a תֹּחוּ

Thohu, Telum vel iaculum. Filius Suph filii Elcanæ, 1.para.6 c תּוֹחַ

Thophel, Ruina, aut ſtultitia, ſiue inſulſitas, aut inſipiditas. Locus eſt in deſerto trans Iordanem è regione Iericho, vbi Moſes quintum librū edidit. deute.1 a תֹּפֶל

Thópheth, Tympanum, vel ſeductio, aut dilatatio Locus eſt in valle filii Ennom: qui cernitur in Ieroſolymæ ſuburbanis, vbi quondam parentes filios igni exuſtos deuouebant, & immolabant dæmonio Moloch. iſa.30 g. iere.7 g. 19 d תֹּפֶת

Thola, Vermis aut vermiculus, vel coccus, aut coccineus. Filius Iſſachar, gene.46 b. 1.para.7 a. Filius item Phua dux in Iſrael, iudicum 10 a תּוֹלָע

Tholad, Natiuitas, vel generatio. Ciuitas Simeonis, 1.para.4 e תּוֹלָד

Tholaitæ, Vermes, aut vermiculi: vel coccus aut coccinei. nume.26 c תּוֹלָעִי

Tholmái, Sulcus, ſ. qui fit cum aratro, aut ſuſpendens aquas: vel coadunatio aquarum. Filius Enac, ioſue.15 c. iudicum 1 b. num.13 c. Rex Geſſur, 2.reg. 3 a. 1.para.3 a תַּלְמַי

Tholomai, Idem. Filius Ammiud regis Geſſur, 2. regum 13 g

Thomas, Abyſſus vel geminus: & græce didymus appellatur, quod interpretatur gemellus, id eſt ille qui cum alio vno & eodem partu naſcitur. D. Vnus ex apoſtolis, matth.10 a. iohan.11 b

Thopo, Locus. G. Nomen loci, 1.macha.9 e. Scribe Topo. τόπος

Thoſaites, Diſſipatio vel diſſipatus, aut exiens. 1. paralip.11 g תִּיצִי

Thou, Errans. Rex Emath, 2.reg.8 c. 1.para.18 c תֹּעִי

Thraces, Aſperi, vel ſaxoſi. G. Populi, 2.mach. 12 f θρᾷκες

Thraſea, Audax, vel temerarius. G. θρασέα

Thubal, Orbis, vel mūdanus, aut cōfuſio vel ignominia, ſeu portatus vel adductus. Filius Iapheth, gene.10 a. A quo Iberes (licet quidam Italos ſuſpicentur) originem traxerunt. ezech.27 c תֻּבַל

T I

Tiberias, Bona viſio, vel vmbilicus, aut confractio. D. Ciuitas, iohan.6 a. 21 a

Tiberius. Idem. D. Imperator quidam apud Romanos, luc.3 a

Tigris, Hebraice dicitur Hidécel, & interpretatur acumen velocitatis, aut acutus ſonitus vel vox, ſeu חִדֶּקֶל

lætus ſonitus, vel læta velocitas: aut ex Syro & Hebræo, vna vox, vel vniſonus, aut vnica velocitas. Fluuius qui Meſopotamiam amplectitur, & in Armeniæ maioris regione caput tollit, mire quàm lucido, conſpicuóque fonte in loco edito, qui Elongoſine nominatur. Euphráten in ſinum defert Perſicum cum amne Coaſpe. Hæc Solinus. gen. 2 c

Timæus, Cæcus vel cæcitas. D. Pater Bartimæi. marc. 10 g

τίμων Timon, Honorabilis vel pretioſus. Nomen diaconi cuiuſdam, act. 6 b

τιμόθεος Timótheus, Honor dei, vel honorans deum, aut pretioſus deo. G. Diſcipulus quidam, Paulo charus, de quo act. 16 a

τῖτος Titus, Honorabilis. G. Nomen viri, cognomento Iuſti, act. 18 b

T O

טוב Tob, Bonus, ſiue bonitas. Nomen terræ ad quam fugit Iephte, iudic. 11 a

טוב־אֲדֹנִיָּה Tob-adonias, Bonus dominator dominus, aut bona baſis domini. Nomen viri, 2. par. 17 b

טוֹבִיָּה Tobia, ſiue Tobias, Bonus dominus, ſiue bonitas domini. Nomen viri, 1. eſd. 2 c. zach. 6 d

τοπαρχία Toparchia, Territorium. G.

T R

τρακωνῖτις Traconitis, Saxoſa vel aſpera. G. Nomen loci, cui præerat Philippus frater Herodis procuratoris Galilææ, luc. 3 a

τρίπολις Tripolis, Trium ciuitatum, ſ. regio, 2. mach. 14 a

τρωὰς Troas, Perforata. G. Nomen ciuitatis in propria Aſia, act. 16 b: quæ & Antigonia dicta eſt.

τρόφιμος Trophimus, Nutritus vel educatus. G. Vir Epheſi⁹, act. 20 a. 21 f

סֻכִּיִּים Troglodytæ, Hebraice dicitur Suchiim, & interpretatur vncti, vel vngentes, aut coopertivel obumbrati, id eſt in tabernaculis vel tuguriis habitantes. Populi, 2. par. 12 a

τρύφαινα Tryphæna, Delicioſa vel delicata. G. Mulier, rom. 16 b

τρύφων Tryphon, Delicioſus vel delicatus. Vir quidam, 1. mach. 11 d

τρυφῶσα Tryphoſa, Delicioſa, vel delicata. Mulier, rom. 16 b

T V

תּוּבַל־קַיִן Tubal-càin, Mundana poſſeſſio vel æmulatio, aut mundi nidus, ſeu confuſionem poſſidens, vel ignominiam æmulans. Filius Lamech, ex Sella vxore ſua, gen. 4 d

Tubin, Bene menſurata, vel bona menſura, aut bonum vinum. D.

Tubianei, Paleæ, vel paleati, aut bene reſpōdentes, vel bene gratificantes. D. Populi. 2. mach. 12 c

T Y

τυχικὸς Tychicus, Caſualis, vel contingens. G. Vir Aſianus, act. 20 a. coloſſ. 4 b

τυφωνικὸς Typhonicus, Turbulentus, vel tempeſtuoſus. Vnus è ventis ſubitis ac repentinis nomine τυφων, act. 27 c

τύραννος Tyrannus, Imperans, vel princeps. G. act. 19 b

צוֹרִים Tyrii, Hebraice dicitur Sorim, & interpretatur tribulantes, ſiue obſidentes, aut anguſtiantes, vel ligantes ſiue vinculati, vel figurantes, aut plaſmantes, ſiue fortes, vel petræ, 2. eſd. 3 b. act. 12 d

Tyrius, Idem. ſ. n. 3. reg. 7 b. 2. par. 2 c

צוֹר Tyrus, Hebraice dicitur Sor, & interpretatur tribulatio vel obſidio, ſiue anguſtia, aut vinculum vel colligatio, ſeu plaſmatio aut figuratio, vel fortitudo, aut petra. Ciuitas maritima, metropolis Phœnices. Quondam inſula ſeptingentis paſſibus diuiſa à Continente, mari præalto: ſed vix credibili opere comportatis aggeribus per Alexandrum Magnum adiuncta Continenti. Eſt in tribu Nephthali, viceſimo fermè miliario à Cæſarea Philippi. ioſue 19 b. iſaiæ 23 a matth. 11 c

V

VAgao, Interior vel intimus: aut elatus vel eleuatus, ſiue corporeus. D. Nomen viri, iudith. 14 c

Vaicra, Et vocauit. Liber Leuitici, ſic vocatus ab Hebræis, quia ſic incipit.

Vaiedabber, Et locutus eſt, ſiue locutúſque eſt. Liber Numerorum: quia ſic incipit.

Vania, Nutrimentum domini, ſiue arma domini. Nomen viri, 1. eſd. 10 d וַנְיָה

Vapſi, Fragmentum, vel particula, aut diminutio, vel diminutus. Pater Nahabi principis tribus Nephthali, numе. 13 a וָפְסִי

Vaſſeni, Secundus, vel dualis, ſiue mutatus, aut coccineus, vel dens, aut annus meus. Primogenitus filiorum Samuelis, 1. par. 6 b וַשְׁנִי

Vaſthi, Bibens vel potans, aut duplicans, vel ponens, aut ſtamen. Vxor Aſſueri regis, eſth. 1 b וַשְׁתִּי

V B

Vbil, Adductus vel portatus, aut luctuoſus, vel veteraſcens. Nomen viri. 1. par. 27 d אוֹבִיל

V E

Vel, Aut deus, ſiue aut fortis, vel deſyderans aut cōcupiſcens deum. Nomen viri, 1. eſd. 10 d אוּאֵל

Velle-ſemoth, Secundus liber legis: & interpretatur, Et hæc ſunt nomina: quia ſic incipit in Hebræo. Græce autem Exodus vocatur, id eſt exitus: quia in eo exitus filiorum Iſrael de AEgypto, continetur.

V L

Vlái, Fortitudo, vel ſtultitia, aut forſitan. Nomen fontis, vnde flumen Vbal oritur iuxta Danielem, 8 a אוּלַי

Vlam, Veſtibulum vel porticus, aut fortitudo vel ſtultitia eorum. Filius Sares filii Machir, 1. par. 7 d. Primogenitus Eſec, 1. par. 8 d אוּלָם

V R

Vr, Ignis, vel lumen, aut lux. Vrbs Chaldæorum, vnde Thare pater Abraham, gen. 11 d. Pater Eliphal, 1. par. 11 g אוּר

Vrbanus, Latinum eſt. Adiutor Pauli in euangelio. rom. 16 b

Vri, Ignis vel lumen aut lux. Filius Hur filii Caleb ex Ephrátha vxore, 1. paralip. 2 c. Pater Gaber, 3. reg. 4 b אוּרִי

Vria, ſiue Vrias, Ignis domini, ſiue lumen domini, aut lux domini. Sacerdos quidam, iſa. 8 a. 4. reg. 16 b Propheta, filius Semei, de Cariath-iarim, iere. 26 f. Maritus Beth-ſabee, 2. reg. 11 a. 1. par. 11 g אוּרִיָּה

Vriel, Ignis dei, aut lumen dei, ſiue lux dei. Pater Maacha ſiue Michai matris Abiam regis Iuda, 2. paralip. 13 a: qui 3. reg. 15 a dicitur Abeſſalom. Filius Thahath, 1. par. 6 b אוּרִיאֵל

V T

Vthái, Peruerſitas, aut hora, vel temporalis. Vir, 1. eſd. 8 b עוּתַי

V Z

Vzal, Ambulans, ſeu vilificans, aut diſtillans. Filius Iectan, gene. 10 אוּזָל

X

ξανθικός Xanthicus, Menſis Aprilis. G. 2. machabæorum 11 f

Z

זָבָד Zabad, Dos, ſiue dotatus. Filius Nathan filii Hethæi filii Seſan, 1. paralip. 2. c 11 g. 2. paral. 24 g. 1. eſd. 10 d

Zabadæi, Idem. p. n. D. 1. mach. 12 d

זְבַדְיָה Zabadias, Dos domini, ſiue dotauit dominus, aut dotatio domini. Filius Beriæ, 1. par. 8 b. 27 a

זַבַּי Zabbai, Fluxus, ſiue fluens. Nomen viri, 1. eſdræ 10 d

זָבָד Zabad, Dos, ſiue dotatus. Filius Thahath, 1. parali. 7 d. Filius Ooli, 1. par. 11 g

זַבְדִּי Zabdi, Dos, vel dotatus, ſiue fluxus abundantia. Pater Charmi patris Achan, ioſue 7 a. Filius Semei, 1. par. 8 b

Zabdias, Idem. Nomen viri, 1. par. 27 d

זַבְדִּיאֵל Zabdiel, Dos dei, ſiue dotatus dei. Nomen viri, 1. par. 27 a. 1. mach. 11 b

זְבִינָא Zabina, Fluxus vel fluens nunc: aut Syriace, venditio, vel emptio. Nomen viri, 1. eſd. 10 d

זָבוּד Zabud, Dotatus, vel dos. Filius Nathan ſacerdos, 3. reg. 4 a

זְבֻלוּן Zabulon, Habitaculum, vel habitans. Decimus filius Iacob ex Lia vxore ſua, gen. 30 c

Zabulonitæ, Idem. p. n.

Zabulonites. Idem. ſ. n. iudic. 12 d

Zacchæus, Purus, aut nitidus: vel Syriace, iuſtus, aut iuſtificatus. D. Nomen viri, 2. mach. 10 d luc. 19 a

זַכַּי Zacchai, Purus, aut nitidus: vel Syriace, iuſtus. Nomen viri, 1. eſd. 2 a

זְכַרְיָה Zacharias, Memoria domini, aut maſculus domini. Nomen principis filii Moſollamia, 1. par. 5 a. 9 c. Filius Barachiæ, iſa. 8 a. Filius item Ieroboam filii Ioas regis Iſrael, 4. reg. 14 g

זֶכֶר Zacher, Memoria, ſiue maſculus. Filius Abigabaon, 1. par. 8 c: qui 9 f dicitur Zacharias.

זַכּוּר Zachur, Memor ſiue memorans, aut maſculinus. Filius Maſma, 1. par. 4 d. 24 d

זִמָּה Zama, Cogitatio, aut ſcelus, vel turpitudo. Filius Semei filii Ieth, 1. par. 6 c

Zamma, Idem. Filius Iahath filii Lobni, 1. paralip. 6 b

זִמְרִי Zambri, Cantans, vel pſallens, ſeu vitis, vel palmes, aut putatio vel præſciſſio. Regionis nomen, iere. 25 c. Filius Salu, nume. 25 c. Filius Ela filii Baaſa, 3. reg. 16 c. Filius item Ioada filii Ahas, 1. para. 8 d. Scribe vbique Zamri.

זְמִירָה Zamira, Idem. Filius Bechor filii Beniamin filii Iacob, 1. par. 7 b

זִמְרָן Zamran, Idem. Filius Abrahæ ex Cetura, gene. 25 a

זִמְרִי Zamri, Idem. Filius Zaræ filii Iuda ex Thamar, 1. par. 2 c

זָנוֹחַ Zanoe, Obliuio, ſiue abiectio, vel iſta requies, aut iſta conſolatio. Ciuitas in tribu Iuda, ioſue 15 c. 1. paralip. 4 c. 2. eſd. 11 d

זֶרַח Zara, Oriens, vel orientalis, aut claritas. Filius Rahuel filii Eſau, geneſ. 36 b. Filius Iudæ ex Thamar nuru ſua, gene. 38 d. Filius Simeonis filii Iacob, 1. par. 4 d: qui gen. 46 b Iachin dicitur. Rex Æthiopum, 2. par. 14 c. Filius Gerſon filii Leui, 1. par. 6 c. Pater Ioab regis Edom, gen. 36 d. Pater item Zabdi patris Charmi, ioſue 7 a

Zarahi, Idem. 1. par. 27 b

Zarahias, Oriens dominus, aut claritas domini. Filius Ozi filii Bocci, 1. par. 6 a זְרַחְיָה

Zared, Aliena deſcenſio, aut extranea vel ſparſa poteſtas. Nomen fluminis, nume. 21 c. deu. 2 c זֶרֶד

Zarehe, Oriens dominus, aut claritas domini. Nomen viri, 1. eſd. 8 a זְרַחְיָה

Zareitæ, Orientales, aut clari, nume. 26 b c זַרְחִי

Zares, Extranea miſeria, vel extranea hæreditas: aut ſparſa miſeria vel hæreditas, ſeu circulus vel corona miſeriæ vel hæreditatis. Vxor Aman filii Amadathi, eſth. 5 d זֶרֶשׁ

Zatham, Oliua eorum, ſiue iſte perfectus, aut iſte conſummatus, vel iſte ſimplex. Nomen viri, 1. paralip. 26 c זֵיתָם

Zauan, Tremens, aut tremor, vel vexatio. Filius Eſer filii Seir Horræi, gen. 36 c זַעֲוָן

Z E

Zeb, Lupus. Nomen viri Madianitis, ab Ephraim interfecti, iudic. 7 g. pſal. 82 c זְאֵב

Zebedæus, Dos ſiue dotatus, aut fluxus vehemens. Nomen viri, 2. eſdr. 11 c. Pater Iacobi & Iohannis apoſtolorum, matth. 10 d זַבְדִּי

Zebedia, Dos domini, ſiue dotauit dominus. Nomen viri, 1. eſd. 8 a זְבַדְיָה

Zebee, Victima, aut ſacrificium, vel decolatio, aut iugulatio. Rex Madianitarum, iudic. 8 b. pſal. 82 c זֶבַח

Zebida, Dotata, ſiue dotatio. Mater Ioacim ſiue Eliacim, 4. reg. 23 g זְבוּדָה

Zebul, Habitaculum: aut Syriace, ſterquilinium. Seruus Abimelech filii Gedeonis, iudic. 9 g זְבֻל

Zechri, Memor vel memorans, ſiue maſculinus. Filius Iſaar filii Caath filii Leui, exod. 6 c. 1. par. 8 b 9 c. 2. par. 28 a זִכְרִי

Zechur, Idem. Pater Sammua, nume. 13 a זַכּוּר

Zelotes, Æmulator. G. Cognomen Simonis apoſtoli, luc. 6 c ζηλωτής

Zelpha, Diſtillatio oris, aut vilitas vel contemptus oris. Ancilla Liæ vxoris Iacob, gen. 29 e זִלְפָּה

Zemma, Scelus, aut cogitatio, ſ. peruerſa. Nomen viri, 2. par. 29 c זִמָּה

Zena, Viuens. G. Legiſperitus quidam, tit. 3 d ζηνᾶς

Zephrona. Ex Syro & Hebræo, falſitas cantici vel exultationis. Terminus eſt Iudæ, nume. 34 b זִפְרֹנָה

Zetham, Oliua eorum, ſiue iſte perfectus, aut iſte conſummatus, ſiue iſte ſimplex. Nomen viri, 1. paralip. 23 a זֵתָם

Zethan, Oliua, vel oliuetum. Filius Balan filii Iadihel filii Beniamin, 1. par. 7 c זֵיתָן

Zethar, Iſte explorans vel contemplans, aut oliua explorationis vel contemplationis, ſiue iſte turtur, vel oliua turturis. Nomen eunuchi, eſth. 1 b זֵתַר

Zethu, Oliuetum. Nomen viri, 2. eſd. 10 a זַתּוּא

Zethua, Idem. Nomen viri, 1. eſd. 2 a

Z I

Zie, Sudor, aut tremor. Nomen viri, 1. par. 5 b זִיעַ

Zina, Fornicatio: aut Syriace, nutrimentum vel arma. Vir, 1. par. 23 b זִינָה

Zio, Iſte: vel Syriace, ſplendor, aut claritas. Nomen ſecundi menſis, qui Aprilis apud nos dicitur, 3. regum 6 a זִו

Ziph, Iſtud os, vel iſta bucca: aut Syriace, falſitas, vel falſus. Duæ ſunt huius nominis in tribu Iuda ci- זִיף

uitates: ex quibus altera nomen magnæ dedit ſolitudini, ioſue 15 d & g. 1. reg. 23 b: quam ædificauit Roboam, 1. par. 2 f. 2. par. 11 b

Zipha, Idem. Filius Ialeleel, 1. par. 4 c

Ziphæi, Idem. p. n. 1. reg. 23 c

זִזָא Ziza, Vniuerſalis vel omnimodus, ſeu beſtia, vel fera, aut reſplendens: vel Syriace, recedens. Filius Ionathan filii Iada filii Onam, 1. parali. 2 e. Eſt & nomen principis, 1. par. 4 f

Z O

זֹחֶלֶת Zoheleth, Reptans, vel trahens. Lapis eſt iuxta fontem Rogel nomine, 3. reg. 1 b

זוֹחֵת Zoheth, Separatio, aut iſte ſtupens vel pauidus, ſeu iſte confractus: vel ex Hebræo & Syro, iſte deſcendes. Filius Ieſi, 1. par. 4 d

זַמְזֻמִּים Zomzommim, Scelus vel turpitudinem cogitantes: ſeu ſcelus ſceleratorum. Populi ſunt, qui aliàs ab Ammonitis, Raphaim nuncupantur, deu. 2 d

Zoom, Abominans, vel immundus. Filius Roboã, ex Abihail, 2. par. 11 d זַהַם

Zorobabel, Alienus à confuſione, aut aliena vel extranea confuſio, ſiue extranea commiſtio, aut diſperſio confuſionis vel commiſtionis, ſeu circulus commiſtionis vel confuſionis. Dux in Iuda, agg. 1 a. Filius Phadaia filii Iechoniæ, 1. par. 3 c. 1. eſd. 2 a זְרֻבָּבֶל

Z V

Zuzim, Poſtes, vel ſuperliminaria, aut ſplendentes, vel Syriace, recedentes, aut pecuniæ. In gene. 14, non eſt nomen proprium, ſed L X X, gentes fortes: Chaldæus interpres, robuſtos interpretantur. quod & annotauit Hieronymus in quæſtionibus in Geneſin, dicens ſic debere legi in eo loco, Et robuſti in Ham. vt ſit proprium loci, non autem legatur, in eis. זוּזִים

Inter[illegible] Gr. & Lat.

[illegible]

INDEX RERVM ET SENtentiarum quæ in Veteris & Noui teſtamenti libris continentur.

PARISIIS.
Ex officina ROBERTI STEPHANI, eregione ſcholæ Decretorum.
M. D. XXXII.

Cum priuilegio Regis.

INdices duos aliquando compoſueramus Chariſſime lector, alterum in Vetus, alterum in Nouum teſtamentũ: quorũ priorem quòd non omni ex parte abſolutus eſſet, deintegro collegimus, & eundẽ Noui teſtamenti indici permiſcuimꝰ, ſingula in ſua loca diſtribuẽtes: ne tibi moleſtũ eſſet nunc Veteris nunc Noui de eadem re indicẽ cõſulere. Ea autẽ indicis colligendi cauſſa fuit vt ex collatione locorũ vtriuſque teſtamẽti ob oculos poſitorũ, facilius poſſis genuinã eorũ quæ optes, nanciſci intelligẽtiã. Nam præter literarũ ordinẽ in ſingulis dictionibus obſeruatũ, cõmunes locos ita fere digeſſimꝰ, vt magnũ ex ipſo ordine ad ſacrarũ literarũ cognitionẽ adiumentũ tibi acceſſurũ putemꝰ. Boni igitᷓ cõſule quicqd eſt laboris, & Vale.

INDEX RERVM ET SENTENTIA-rum Veteris & Noui teſtamenti.

A & ω deus, apoc.1.b.22.c
¶Aaron vxor, & eius filij exod.6 b c
Aaron filij nume.3.a.1.para.6 a
Aaronis filij Nadab & Abiu occiduntur, quòd ignem alienum offerrent leuit.10 a
Aaron eloquens refert Pharaoni verba Moyſi: exod.4 d
Aaron iuſſu dei, it obuiam Moyſi proficiſcenti in AEgyptum exod.4 g
Aaron & Hur ad radices mõtis, expectãt Moyſen cum deo loquentem exod.24 d
Aaronis & filiorum eius ornatus exod.28.39 a
Aaron iuſſus ab Iſraelitis cõflat vitulum aureũ: quem ipſi adorant exod.32 a
Aaronem obiurgat Moyſes ob vitulum conflatilem exod.32 e
Aaronis & filiorum eius oblatio in die vnctionis ſuæ leuit.6 c
Aaronis & filiorum eius conſecratio leuit.8 a
Aaronis oblatio pro ſe & populo leuit.9.a
Aarõ benedicit populo poſt oblationẽ leuit.9 d
Aarõ & Maria murmurãt cõtra Moyſen, quos increpat deus nume.12.a.b
Aaronis erant oblationes & primitiæ ſiue decimæ a filiis Iſrael deo oblatæ nume.18 b
Aaronis hæreditas deus nume.18 c
Aaronis virgam germinare faciens deus, oſtendit eo ſigno ſe eligere ipſum Aaronem in ſacerdotem & miniſtrum: ne amplius murmuraret populus in eum tanquam non conſtitutum a deo nume.17.
Aaron non ingreſſurus terram promiſſionis ob infidelitatem nume.20 b
Aarõ moritur iuſſu dei in Moſſera nume.20.d deut.10.b
ex Aaronis domo non futuros amplius ſacerdotes prædicit deꝰ ipſi Heli ob filiorum ipſiꝰ peccatum 1.reg.2 f
Aaronis filiorum habitacula 1.para.6 d
Aaronis laus eccli.45 b
¶in Abarim mõte deꝰ præcipit Moyſen mori conſpecta terra promiſſionis. deut.32 g
¶Abdemelech eunuchi rogatu iubet rex Ieremiam educi è lacu iere.38 b
Abdemélech ob fiduciam in deum liberatur à captiuitate iere.39 d
¶Abdias timens deũ abſcõdit centum prophetas in ſpelũca, pane & aqua eos nutriens, quos quærebat Iezabel occidere 3.reg.18 a
Abdias timens vitæ ſuæ non vult renũtiare ipſi Achab adeſſe Eliam 3.reg.18 b
Abdias propheta accipit legationem à domino aduerſus Edom Abd.1 a
¶Abdon iudex Iſrael quadraginta filios habuit iudicum 12 d
¶ Abel paſtor ouium offerẽs primogenita deo, ſuſcipitur & gratus eſt: propter quod occiditᷓ à Cain. gene.4.a.b
Abelis fides heb.11 a
¶in Abela ciuitate multi ſapiẽtes habitabant & ſpiritu dei docti, ſecũdũ quorũ conſiliũ multi in Iſrael agere ſoliti erãt: ea mulieris prudẽtis conſilio ſeruatur a deo ne deſtruatur a Ioab 2.reg.20.f g
¶ Abeſan iudicis Iſrael triginta filii & totidem filiæ iudicum 12 d
¶Abia ſiue Abiã regnat ſuper Iudã 3.reg.15 a
Abia rex Iuda pugnat cõtra Ieroboã 2.pa.13 a
Abia gloriatur ſe habere ducẽ exercitus ſui deũ 2.para.13 c
Abia ſperans in dño victor euadit 2.para.13 d
Abia moritᷓ, cui ſuccedit pius Aſa. 3.reg.15.b. 2.paralip.14 a
Abia filius Ieroboam mortuus plangitur ab Iſraele 3.reg.14 e
¶Abiathar filius Achimelech, euadit manꝰ Saul & fugit ad Dauidem 1.reg.22 d
Abiathar cũ Ephod in Ceila manet cũ Dauide 1.reg.23 a
Abiathar adiuuat partes Adomię. 3.reg.1.a.
Abiathar priuatur ſacerdotio 3.reg.2.d e
¶Abigail qualis mulier 1. reg.25 a
Abigail vxor Nabal it obuiam Dauidi cum cibarijs 1.reg.25 c
Abigail oratio elegans qua incenſum Dauidis animum ſedauit, transferentis in ſe peccatum viri, vt nõ tam Nabali q̃ ſibi donetur peccatũ 1.reg.25 d
Abigail accipit in vxorem Dauid, mortuo Nabal 1.reg.25 g
¶Abiecerãt ſacrificia dei Ophni & Phinees, rapiẽdo ſibi partem ſuam antequam ſecundum legem eſſent oblata & incenſa 1.reg.2 f
Abijci à ſe neminem vult deus 2.reg.14 d
¶Abimelech rex Gerarę rapit vxorem Abrahę gene.20 a
Abimelech obiurgat ipſum Abrahã: ꝙ vxorem dixiſſet eſſe ſororẽ ſuã, quã reddidit ei cũ muneribus gene.20. b c d
Abimelech timens ſibi ab Abraham ꝙ deus cũ eo eſſet, ferit fœdus cũ ipſo Abrahã geñ.21 c
Abimelech obiurgat ipm̃ Iſaac ꝙ de vxore ſua dixiſſet eam ſororem eſſe gene.26b
Abimelech init fœdus cũ Iſaac, ꝙ videat deum eſſe cum ipſo gene.26.f g
Abimelech filiꝰ Gedeõis occiſis ſeptuaginta fratribus ſuis, regnat ſuper Iſraelem iudic.9 a
Abimelech & Sichimitarũ interitũ pṛdicit Ioatham filius Gedeon, ꝓpoſita lignorum parabola iudicum 9.a b
inter Abimelech & Sichimitas immittit deꝰ ſpiritum odii iudicum 9 c
Abimelech expugnat exercitũ Gaal. iudicũ 9 e
Abimelech deſtruit vrbẽ Sichem interfectis habitatoribus iudicum 9 f
Abimelech oppugnans ciuitatem Thebes occiditur à muliere iudicum 9 g
Abimelech nolens videri occiſus à muliere, iubet armigero vt ipſum confodiat iudicũ 9 g
¶in Abinadab domo in Gabaa eſt arca dei quã reducit Dauid 1.reg.7.a.2.reg.6 a
¶Abiron, Dathan, & Core rebellio, ſacerdotiũ ſibi quęrentium nume.16.a b
¶ Abiſag puella pulchra dormit in ſinu Dauidis ſenis frigidi, vt eum calefaceret 3.reg.1 a
Abiſag petit Adonias in vxorem 3.reg.2. c
¶Abiſai perſequitur Sebam 2.reg.20.b.c
Abiſai quare inter fortes Dauid computatur 2.reg.23 c
¶Abiud cũ Nadab & Aarone, & Moyſe, vide deũ in monte Sinai, & qua ſpecie, exod.24 d
Abiu & Nadab cõburunt, quòd cõtra ꝑceptum dei ignẽ alienũ obtuliſſent, leui.10 a.num.3 a
¶Ablactat filium ſuum Samuelem Anna vxor Elcanæ, 1.reg.1 d
Ablactationis die celebrat conuiuium Abrahã gene.21 a
¶Abnegatio ſui quæ ſit, vide 2.reg.15 f
ad Abnegationem noſtri & crucem, hortatur Chriſtus matth.16 d.mar.8 d.luc.9 c
¶Abner principi exercitus Saul, exprobrat ſomnolentiam ipſius Dauid, 1.reg.16 c
Abner cõſtituit Iſboſeth regẽ ſup Iſraelẽ: & cõtra Dauidẽ pugnat: à quo fugatᷓ, 2.reg.2 b c d
Abner transfodit Aſaelem 2.reg.2 d
Abner concũbit cum Reſpha cõcubina Saulis, ob quod factũ iraſcitᷓ in eũ Iſboſeth, 2.re.3 b
Abner data occaſione ꝑ irã ſẽtit ꝓ Dauide, ad ipſumque vult regnum transferri, 2.reg.3 b c
Abner hortatur Iſraelitas vt Dauidem ſuſcipiant in regem 2.reg.3 c d
Abner occiditur à Ioab 2.reg.3 e
Abner occiſum plãgit Dauid cũ ppl̃o, 2.reg.3 f
Abner ſepelitur in Hebron, cum ingẽti pompa exequiarum 2.reg.3 f
Abner mortuum audiẽtes Iſraelitæ, turbantur 2.reg.4 a
¶Abominari iubet Moyſes Ammonitas & Moabitas, id eſt non admitti in eccleſiam & conſortium Iſraelitarum, non autem Idumęos & AEgyptios deut.23 a b
Abominatur deus populum inobedientem pręceptis ſuis leuit.26 e
Abominatio dei, ſunt idola & imagines, quæ tanquam deum coluntur, & coram eis inclinatur populus, deut.7 d.27 c
Abominationes gentium prohibet imitari deꝰ leuit.18 d
Abominationes gentium imitatur tribus Iudę 3.reg.14 f
Abominatio coram deo, quod excelſum reputant homines, luc.16 d
Abominationẽ ſtantẽ in loco ſancto, Lucas interpretatur, Ieruſalem ab exercitu circundatam, matth.24 b.mar.13 b.luc.21 d
¶Abram ducit Sarai in vxorem, gene.11 d
Abram egreditur terram ſuam iuſſus à deo, gene.12 a
Abræ & ſemini promittit deus terrã Chanaan gene 12 b.13 d.15 d.17 a
Abrã proficiſcitur in terrã Chanaã cũ vxore & fr̃e ſuo Lot: ibiq; deo ędificat altare, gen.12 b
Abram timens ſibi ab AEgyptiis ob pulchritudinẽ vxoris, dicit eam eſſe ſororem, gene.12 c
Abræ reddit vxorem Pharao percuſſus à domino, gene.12 d
Abram diues reuertitur ex AEgypto, gene.13 a
Abrã nolens regnare iurgia inter paſtores ſuos & paſtores fratris, amiciſſime ſeparatᷓ à fratre & abit in terram Chanaan gene.13 b
Abram eripit Lot, viros item ac mulieres, quos abduxerant Chodorlahomor, gene.14 c
Abrã ſpolia ſiue prædam renuit accipere à rege Sodomorum, vt ſoli deo tribueretur gloria diuitiarum ſuarum. gene.14 d

Index veteris & noui teſtamenti.

Abram dat decimas ipſi Melchiſedec geñ.14 d
Abrę conquerenti ſe nō habere filium, promittit ei Iſaac gene.15 a b
Abram petit ſignum à deo quo certus ſit ſe poſſeſſurum terram Chanaan gene.15 c d
Abram ex conſenſu vxoris dormit cum ancilla ſua ex qua ſuſcipit filiū Iſmahelē gene.16 a
Abræ apparet deus, conſolatúrque eū. geñ.17 a
Abram appellatur Abrahā, & quare. gene.17 a
Abraham ſe, Iſmahelē, & domeſticos oēs circūcidit gene.17 d
Abrahæ prædicit deus interitum Sodomorum. gene.18 c
Abraham in Geraris timens ſibi, dicit de vxore, quòd ſoror ſua ſit gene.20 a
Abraham propheta obiurgatur ab Abimelech ꝙ vxorem dixiſſet eſſe ſororem gene.20. b. c
Abrahæ ſemen verum qui ex Iſaac nati, quique filij promiſſionis ſunt, promiſſioni vitæ æternæ fidentes gene.21 b
Abraham eijcit Agar ancillam cum Iſmahele. gene.21 b
Abrahæ dolenti ob Saræ de eijciēdo Iſmahele verba, p̄cipit deꝰ obedire voci Sarę gene.21 b
Abraham plantat nemus in Berſabee gene.21 d
Abraham tentat deus, probátque quanta eſſet ipſiꝰ fides in ſuas ꝓmiſſiones: iubēs immolare Iſaac, quem tamen ſolū habebat in quo ꝓmiſſio impleretur gene.22 a
Abraham offert arietem in holocauſtū loco filij gene.22 c
Abraham plangit Saram mortuam: & locū ſepulchri emit a filijs Heth: in quo ſepelit eam gene.23 a
Abraham non vult ſine pecunia & gratis accipere locum ſepulturæ à filijs Heth oblatum. gene.23 c
Abraham aliam ducit vxorem Ceturam nomine gene.25 a
Abraham mittit ſeruum ſuum ad quærendam vxorem filio ſuo Iſaac gene.24 a
Abraham mortuus ſepelitur in ſpelunca duplici gene.25 a
Abraham in itineribus ſuis nomen dei inuocat gene.12 c
ad Abraham factæ promiſſiōis memor deꝰ, adiuuat Iſraelem in afflictionibus 4.reg.13 d
propter Abraham deus liberauit Lot gene.19 f
propter Abrahā multiplicauit deus ipſum Iſaac gene.26 e
Abraham, Thare & Nachor ſeruierunt dijs alienis in Meſopotamia: quos liberauit deꝰ dās eis fiduciam in ipſum ioſ.24 a
cum Abraham erat deus in omnibus quæ agebat. gene.21 c
Abrahæ hoſpitalitas ſedentis ad oſtium tabernaculi, vt ſi quem prætereuntem videret, inuitaret ad hoſpitium gene.18 a
Abraham inſeruit mēſæ peregrinorū gene.18 b
Abraham intercedit pro Sodomitis gene.18 c
Abrahæ obediētia cōmendatur gene.22 d.26 a
ex Abrahæ ſemine ideo deſcēdit Chriſtus ꝙ voci dei obedierit gene.22. d.26 a
Abrahæ fides, Rom.4. c. heb.11 b
Abrahæ filij & ſemen ſunt, qui Chriſto credūt, & opera Abrahæ faciunt, mat.3. c. iohan.8. e rom.9. b. galat.3. a. d
Abrahā optauit videre Chriſti aduentū in carnem, quem & vidit, iohan.8 g
Abrahæ filius Zacchęus Chr̄o credens luc.19 b
Ante Abraham Chriſtus erat, iohan.8 g
Abraham filijs & familię præcipiebat vt cuſtodirēt viam domini gene.18 c
Abrahæ laus eccli.44 c
❡ Abſalō celebrato cōuiuio filijs regis fratribꝰ ſuis in tonſione ouiū, occidit fratrē ſuum Amnon ob ſtupratam ſororem 2.reg.13 e
Abſalom fugit occiſo Amnone 2.reg.13 g
Abſalō reuocatur aſtu & prudētia Ioab & mulieris Thecuitidis 2.reg.14 a
Abſalomis filij 2.reg.14 f
Abſalomis pulchritudo 2.reg.14 f
Abſalom reductum non vult videre pater, ne factum ipſius approbare videretur 2.reg.14 f
Abſalō meſſem Ioab ſuccendit, & quare 2.reg.14 g
Abſalō introductꝰ oſculatur à patre. 2.reg.14 g
Abſalom bona ſpecie, animos populi patris ſibi conciliat, volens regnare, votū & ſacrificiū ſimulans 2.reg.15 a
Abſalom ſequitur populus inſcius, ſimplici corde 2.reg 15 b
Abſalom conſilio Achitophel concumbit cū cōcubinis patris ſui 2.reg.16 d
ne Abſalom occidatur, pręcipit Dauid ipſi Ioab principi exercitus 2.reg.18 a
Abſalom de quercu pendens confoditur à Ioab 2.reg.18. b c d
Abſalom mortuū luget Dauid 2.reg.18. g. quē Ioab conſolatur audacter 2.reg.19 a
ꝙ Abſalom cōſtituiſſet regem increpat ſtultitiā ſuam populus 2.reg.19 b
❡ Abſcondit deus faciem ſuam à filijs Iſrael cōuerſis ad idola deut.32 c
Abſcondita ſua & myſteria ſua, voluntatē ſuam manifeſtauit deꝰ Iudæis, legem ſuam, vt eam facerent. deut.29 d
Abſcondita in theſauris domini deut.32 e
Abſconditur Elias iuſſu dei, ne ab Achab occidatur 3.reg.17 a
Abſcondit ſe populus Iſrael in cauernis paüidꝰ audito quòd Philiſthæi congregati eſſent contra ipſum 1.reg.13 b
❡ Abſtinentia Moyſi exod.34 d
Abſtinentia Eliæ 3.reg.19 b
❡ Abūdat bonis omnibus qui cuſtodit dei præcepta deut.28. a.30 b
Abundantia rerum omnium à deo deut.8. b c
propter Abundantiam rerū omniū deo ſeruiendum in gaudio & cordis lætitia deut.28 e
❡ Abyſſi terrę, rudis & indigeſta moles cum aquis confuſa gene.1 a
❡ Accaron vrbem capit Iudas iudicum 1 d
Accaronitæ arcam dei eijciunt è finibꝰ ſuis timentes ſibi a deo 1.reg.5 d
❡ Accepimus à deo quicquid habemꝰ, 1. corint. 4. b.
❡ Acceſſum habent Iudæi & gentes ad deum & gratiam eius, per Chriſtum, rom.5. a. epheſ. 2. d.3 b
❡ Accinctus Dauid fortitudine à deo cōtra inimicos 2.reg.22 c
❡ Accipitrem non comedebāt Iudæi. deut.14 b
❡ Accuſatur falſò Miphiboſeth a Siba ſeruo erga Dauidem 2.reg.19 e
❡ in Aceto vt buccellā intingat ipſa Ruth, pręcipit ipſe Booz ruth.2 c
Acetum Chriſto ſitiēti in cruce offertur, matt. 27. f. iohan.19 f
❡ Achab vxorem ducit Iezabel idololatrā, quæ illius animum pluſquam cæteros induxit ad idololatriam: propter quam plantat lucum. 3. reg.16. c. f. g
Achab reædificat Iericho 3.reg.16 g
Achab deſperans multitudini exercitus ſe poſſe reſiſtere, ſubmittit ſe ipſi Benadad regi Syrorum 3.reg.20 a
Achab regi miſſo propheta promittit victoriā deus contra Benadad, tūc cum nulla eſſet ſpes victoriæ, vt cognoſceretur verus deus. 3.reg. 20. b c e
Achab nūtiat omnia quæ feciſſet Elias, quomodo ſacerdotes Baal occidiſſet, vxori ſuæ Iezabel: quę accenſa perſequitur ipſum Eliam. 3.reg.19 a
Achab regem præmonet propheta ipſum Benadad præliaturum cōtra ipſum 3.reg.20. d
Achab nō agnoſcens dei victoriam, ſeruat Benadad contra dei præceptum, eique fœderatur: propter quod miſſo prophetæ filio, deus prænuntiat ei interitum, & populi Iſraelis, 3.reg.20 f g
Achab, denegante Naboth ei vineam ſuam, triſtis decumbit in lecto 3.reg.21 a
Achab regē increpat Elias ob occiſum Naboth & vineā ipſius à ſe occupatam: ſimul prædicit ei interitum & toti familiæ 3.reg.21 e f
Achab pœnitētia & humilitate ſua mouet deū vt ad tempus quædā remittat ei, quē ſciebat ab impietate non receſſurū 3.reg.21 g
Achab regis malitia 3 reg 21 g
Achab 400 pſeudoprophetas conſulit, in quorum ore poſuerat deus mendaciū 3.reg.22 a c 2. paralip.18 a e
Achab & Ioſaphat conſulto deo, proficiſcuntur contra Ramoth Galaad 3.reg.22 a
Achab odit Michæam vnicum dei prophetam, eo quòd ei veritatem diceret, 3 reg.22 b. 2. par.18 d
Achab pugnās contra Ramoth Galaad, occidit iuxta verbū Michęæ prophetę, tāetſi mutaſſet habitum 3.reg.22 e. 2. para.18 g
Achab ſanguinem lingunt canes 3.reg.22 f
Achab interitus prænuntiatur 4.reg.9 b
Achab filio Coliæ, & Sedeciæ filio Maaſię pſeudoprophetis minatur dominus Iere.29 e
Achab filii cum tota domo occidunt, iuxta dei verbum 4.reg.10 a b c
❡ Acham de anathemate contra pręceptum dei accipiens, lapidatur, & omnia quę illius erāt, cōburuntur, filii, filiæ, boues &c. ioſ.7 d
❡ Achaz rex Iuda idololatra, cōſecrat filium ſuum per ignem 4. reg.16 a 2. para.28 a
Achaz petit auxilium Aſſyriorum, non dei, cōtra aduerſarios 4.reg.16 b. 2. par.28 a
Achaz, in gratiā regis Aſſyriorū, ablato dei cultu, diis Syriæ ſacrificat, 4. reg.16 c. 2. par.28 d
Achaz promittitur à deo auxilium, cuius ꝓmiſſionis iubetur ſignum quęrere iſa.7 a b
Achaz moritur 4.reg.16 d
❡ Achias filius Achitob 1.reg.14 a b
❡ Achimaas cum Ionatha nuntiat Dauidi conſilium Achitophel 2.reg.17 d e
Achimaas currens præuenit Chuſi, annuntians victoriam Dauidi 2.reg.18 e f g
❡ ad Achimelech ſacerdotē fugit Dauid in Nobe 1.reg.21 a
Achimelech ſacerdos dat Dauidi panes propoſitionis 1.reg.21 a
Achimelech accerſitus, accuſatur coniurationis à Saule impio, quòd pauiſſet Dauidem, & arma dediſſet, vnde & occiditur cum reliquis ſacerdotibus 1.reg 22 c d
❡ Achinoam vxor Dauid 1.reg.25 g
❡ Achior à ſeruis Holofernis ligatur ad arborē, quem ſoluunt Iudæi, & benigne ſuſcipiunt iudith.6 b
Achior relicta gentilitate credit deo, & circunciditur Iudith.14 b
❡ ad Achis regem Geth, fugit Dauid. 1.reg.27 a
apud Achis regem inſaniam ſimulat Dauid, vt euadat 1.reg.21 d
❡ Achitophel conſiliarius Dauid, ſtat à parte Abſalom 2.reg.15 b c
Achitophel conſilium, tanquam verbum dei habitum 2.reg.16 d
Achitophel conſilium, nocte irruendum eſſe ſuper Dauidem cum duodecim millibus: deus diſſipat per Chuſai dantem aliud quo periret Abſalom cum ſuis 2.reg.17. a b c
Achitophel laqueo ſe ſuſpendit, quòd non fuiſſet factum conſilium ſuum contra Dauidem, 2.reg.17 f
❡ Achor vallis, ioſue.7 d

¶Acquiſitionis populus, Chriſtiani dicuntur à Petro, ſanguine Chriſti redempti, 1.petr.2 b
¶Ada, altera vxor Lamech geñ.4 d
¶Adad ſuſcitatur à domino aduerſus Salomonem 3.reg.11 c
Adad Idumæus fugit à facie Dauidis vaſtantis Idumæam, in AEgyptum, vbi vxorē ducit ſororem Pharaonis 3.reg.11 d
¶Adam creat de⁹, ſubijciens ei omnia gene.1 d
Adam in paradiſo conſtituitur vt aret terram, cui interdicitur ligno vitæ geñ.2 c
Adam cūctis animalibus noīa imponit. geñ.2 d
Adam comedit de ligno ſcientiæ geñ.3 b
Adam erubeſcens propter peccatū fugit conſpectum dei geñ.3 b
Adam reiicit peccatum in vxorem geñ.3 b
Adæ pœna propter peccatum geñ.3 c d
Adam eijcitur è paradiſo geñ.3 d
Adæ ætas, 930 anni geñ.5 a
Adæ genealogia vſque ad Eſau & Iacob repetit̃ 1.para.1 a
Adam nomē viro & mulieri commune geñ.5 a
Adam figura futuri Adæ Chriſti, rom.5 c
Adam primus homo, factus vt animę beneficio viueret: at Adam poſterior Chriſt⁹, vt ſuis vitam daret ſpiritualem, 1.corint.15 f
per Adam peccatores ſumus conſtituti omnes, à quo hæreditariam peccandi procliuitatē accepimus, rom.5.b d
Adam cæleſtem vita pura referre oportet, ſicut nos Adæ terreni imaginem improbis morib⁹ expreſſimus, 1.corinth.15 f
Per Adā omnes ſum⁹ obnoxij morti: per Chriſtum autem, vitæ reſtituti 1.corinth.15 c
¶Adarezer rex Soba p̧cutit̃ à Dauide 2.reg.8 a
Adarezer ſerui victi faciunt pacem cum Dauide, & ſeruiunt ei 2.reg.10 d
¶Adipē hoſtiarū ꝓhibet de⁹ comedere. leui.7 c
vt Adipem agnorum comederēt introduxit de⁹ Iſraelitas in terram promiſſionis deut.32 b
¶Adhærendū deo fide & fiducia, non idolis aut cuiquam alij rei deut.13 a
vt Adhæream⁹ deo fide, hortatur Moyſes. deu. 11.c. Hortatur & Ioſue, Ioſue 22.a.23.b
Adhærentes deo viuunt, non occiduntur vt occiſi fuerūt q ſequuti ſūt Beelphegor deut.4 a
¶Adhortatur deus Salomonē vt ſimplici corde ambulet cū populo in præceptis Moyſi, ne reijciatur cum populo 3.reg.9 a
Adhortatur Moyſes ad ſeruanda præcepta dei, demōſtrata prius dei bonitate erga populum ſuum deut.4 a
¶Adinuentiones ſuas malas ſequentes derelicto deo, conterit fames deut.28 b
Adinuentiones ſuas ſequētes Iſraelitæ, id eſt ad idola conuerſi affliguntur iudic.2 d
¶Adiurat Achab Micheam vt ei verū loquatur 1.reg.22 c
Adiurat Paulus Theſſalonicenſes, 1.theſſ.5.d: & Timotheum, 2.timoth.4 a
¶Adiutores Pauli in prædicatiōe euangelij, roma.16.a, coloſſ.4 c
Adiutores dei, & cooperarii apoſtoli in prædicatione euangelij 1.corinth.3 b
Adiutorium viri mulier geñ.2 c
¶Adoleſcentulæ quales eſſe debeant tit.2 a
Adoleſcentes diaconi ſubditi ſint epiſcopis ſiue preſbyteris, illis miniſtrantes 1.petr.5 b
Adoleſcentis modeſtia in loquendo eccl̃i.32 b
de Adoleſcente quodam nudo fugiente cū Chriſtus comprehenderetur, marc.14 e
¶Adonias filius Dauidis inſcio patre occupat regnū, immolatis victimis. 3.reg.1.a.b.
Adonias audiens Salomonem præcepto patris conſtitutum regem ſuper Iudam & Iſraelē, fugit tenēs cornua altaris, à quib⁹ iuſſu Salomonis auulſus reducit̃ in domū ſuam. 3.reg.1.f g
Adonias petit Abiſag in vxorem 3.reg.2 c
Adonias occiditur 3.reg.2 d
¶Adonibezec cōprehēſo abſcindūtur ſummitates manuum ac pedum, & moritur in Ieruſalē iudicum.1 a b
¶Adoptare nos in filios prædeſtinauerat de⁹ ante ſecula, epheſ.1.a. vtque ita eſſet, venit Chriſtus galat.4 a
Adoptati Iudæi à deo ĩ peculiarē gētē, rom.9.a
Adoptionem ſui expectant fideles rom.9 d
¶Adorand⁹ deus, timendus, & illi procidēdum. matth.4.b.luc.4.b.deut.6.c.10 d
Adorāt deū Iſraelitæ loquentem ad Moyſen in nube in oſtio tabernaculi exod.33 b
Adorabant procul ſeniores Iſrael, cum Aaron, non appropinquantes mōti Sinai exod.24 a
Adoraturus & domino ſacrificaturus Elcana aſcendit in Silo, vbi coram domino comedebat & bibebat cum familia 1.reg.1.a b
Adorant coram domino Elcana cum vxoribus mane 1.reg.1 c
Adorat Dauid dominum in ſummitate montis fugiens Abſalom 2.reg.15 g
Adorat Saul dominū, ſed nō in fide. 1.reg.15 g
non Adorādus deus alienus. exod.23 e.34 b. ne derelinquamur à deo 3.reg.9 b
Adorat populus vitulos quos fecerat Ieroboam 3.reg.12 g
Adorant idola Iſraelitæ ignorātes dei opera, & traduntur in manus hoſtium iudicum 2 b
ADORATORES veros futuros poſt publicatum euangeliū, prædicit Chriſtus, qui non hoſtijs pecudum, ſed interne & mente adorarēt deum, iohan.4 c
Adorant apoſtoli Chriſtum aſcendentem in cęlum luc.24 g
Adorare volens Iohannes angelum, ab eo prohibitus eſt, apoc.19 b.22 b
Adorant beſtiam vniuerſi, apoc.13.a: qui non ſunt ſcripti in libro vitę, apoc.13.c: eorūmque plaga apoc.16 c
Adoraſſe dicit ſcriptura Gedeonē audiētem caſtra Madianitarū tradi à deo in manus ipſius Gedeonis, id eſt gratias egiſſe deo & credidiſſe promittenti victoriam iudicum 7 d
Adorant, ſiue gratias agunt deo filij Iſrael ꝙ ipſos viſitauerit & reſpexerit afflictionē ipſorū exod.4.g
Adoraſſe populum dicitur Abraham pro egiſſe gratias populo cū geniculatione aut geſtu decoro gene.23.b
Adorare pro inclinari & incuruare ſe corā aliquo, honoris & reuerētiæ gratia, vtit̃ ſcriptura. gene.18.a.33.a.42.43.44
Adorat Dauidē ſiue inclinat ſe Dauidi ipſe Nathan propheta, item Beth-ſabee. 3.reg.1.c.d
¶Aduenæ fuerunt Iſraelitę apud AEgyptios. deut.10 d
Aduenis, pupillis & viduis relinquendæ reliquię meſſis, vindemiæ & oliuarum deut.24 d
Aduenæ iudicium non peruertēdum. deut.24 d
Aduenæ iudiciū peruertēs maledict⁹. deut.28 c
Aduenæ diligēdi. leuit.19.g. nō affligēdi, exod. 22.c
Aduenæ non exprobrandum Leuit.19.g. exod. 22.c. deut.24 d
Aduenis triennales primitiæ dandæ deut.26 a
Aduenis p̃cipitur legi deuteronomiū deut.31 c
¶de Aduentu domini mala.4 a
Aduentum Chriſti expectat propheta iſa.62 a
Aduēt⁹ Chriſti ſedentis ſuper aſinā zacha.9 b
Aduentus Chriſti ſigna iſa.35 c
Aduētus Chriſti & victoria aduerſus mortem, peccatum, & infernum Habacuc 3 a
ADVENTVM SVVM p euāgeliū breui toto orbi adfuturū cū maxima virtute & ſignis, p̃dicit Chriſtus, matth.16.d. marc.9.a. luc.9 c
Aduentus domini ad iudicium apoca.6.d: tam inopinatus vt dies diluuii, matth.24 d. luc. 17 f. vt fur in nocte, 2.pet.3 c. apoc.3 a: vt fulgur exiens ab oriente & patens in occidentē, matth.24 c. marc.13 c. luc.17 e.
Aduētus dñi ad iudiciū Iſa.3.c.13.b. danie.7 d
Aduentus domini qualis futurus act.1 b
Aduentū dñi expectāt fideles, 1.corinth.1 a. in quo gloriabuntur, 2.corinth.1 c
Aduentum dñi inſtare dicit Iacobus, iacob.5 b
Aduentum ſuum quare tardet dñs 2.pet.3 c
¶Aduerſarii dñi formident ipſum 1.reg.2 b
Aduerſarios ſuſcitat deus Salomoni cōuerſo ad idola, Adad Idumæum, & Razō, 3.reg.11 d e
Aduarſarios mittit de⁹ in Iudā, 4.reg.15 g.16 a
ad Aduerſa fortiter ſuſtinēda exhortatio ad populum dei pſal.4
¶Adulationis pernicies prouer.27 a.28 d eccl̃es.7 a. iſa.3 c. habac.2 c
in Adulatores prouer.24 c
non Adulabatur Paulus in ſua prædicatione, 1.theſſ.2 a
¶non Adulterandū exod.20 c. deut.5 b
Adultera fugienda prouer.6 c.22 b
Adulterū morti adiudicat deus in hiſtoria Abimelech gen.26 a b
Adulter & adultera moriantur, leuit 18 a.26 b deut.22 d
Adulteriū quæ mala conſequantur, eccl̃i.23 c
Adulterium ſpirituale pſal.71. ver.26
Adulterium vxoris quomodo deprehendere poterat maritus nume.5 b
ne Adulterium cōmitteret Pharao cum vxore Abræ, deus flagellat familiam Pharaonis & famulorum geñ.12 d
Adulterium Dauidis cum Bethſabee 1.reg 11 a
Adulteri non poſſidēt regnū dei, 1.corinth.6 b quos iudicat dominus, heb.13 a
¶ADVOCATVS NOSTER IESVS CHRISTVS 1.iohan.2 a
¶Aduram prefectus tributorum Roboam lapidatur à populo 1.reg.12 e.2.para. 10 d
¶AEdificata domo nō habitat in ea qui pręcepta dei non ſeruat deut.28 c
qui AEdificarat domū nouā nō cogebat̃ ire ad bellum, niſi ea dedicata deut.20 b
AEdificare ꝓ facere more ſcripturæ, geñ.2 d
AEdificia Salomonis 3.reg 9 c
AEdificare domū fratris, pro fratris defuncti vxorē accipe, & ex ea ſuſcipere filiū, qui fris defuncti nomine vocetur, deut.25 c
AEdificauerunt domū Iſrael, Rachel & Lia, ex quibus deſcēdit omnis ppl̃s Iſrael, ruth.4 c
AEdificat deus domos obſtetricib⁹ timētib⁹ ſe, & ſeruantibus pueros Hebræorum, exod.1 d
AEdificaturū ſe domum firmā & permanētem promittit deus Ieroboam ambulanti iuxta præcepta ſua 3.reg.11 g
AEdificaturum ſe domum fidelem ſacerdoti Sadoc pṙdicit deus 1.reg 2 g
AEdificauit Chriſtus eccleſiam prædicando euangelium & fidem, qua ſuſciperetur, dando, 2.reg.7 c
AEdificatio dei, docere fidē in Chriſtū, 1.tim.1 a
AEdificium dei, Chriſtiani prædicatione adducti ad Chriſtum, 1.corint.3 b
AEdificemus ſinguli ſingulos, 1.theſſ.5 c
AEdificantes ſacerdotes Iudæi, Chriſtum quem docere debebant populo, reiiciūt, math.21 d marci 12 a. luc.20 c. act.4 b
¶de AEgroti filii Abię valetudine conſuluit Ieroboam Ahiā prophetam. 3.reg.14 a
AEgrotat filius Dauidis ex Bethſabee: pro quo ieiunans Dauid, orat vt eum liberet deus, 2.reg.12 d
AEgrotat Amnon nimio amore in Thamar ſororem Abſalom: ægrotūmque ſe ſimulat, vt cum ea dormiat 2.reg.13 a
AEgrotanti Ezechiæ prædicit Iſaias mortem, 4.reg.20 a

Index veteris & noui teſtamenti.

¶AEgyptijs illicitũ edere cũ Hebræis geñ.43.g
AEgyptii deteſtantur paſtores ouiũ. geñ.46.d
in AEgyptum deſcẽdit Abraham cũ vxore ſua, famem fugiens geñ.10.c
AEgyptũ egreditur Abraham gen.1¢.a
AEgypti fames gen.41 g
AEgyptum ingreditur Iacob cũ filijs geñ.46.c
AEgyptij deficiẽte pecunia, cibũ pecoribus cõparant geñ.47.d
AEgyptios iubet dominus ſpoliari exod.11.a
AEgypti primogenitorũ clades exod.12.d
AEgyptios Iudęi ſpoliãt vaſis argẽteis exod.12f
AEgyptum egrediuntur filij Iſrael exod.12.f
de AEgyptiorum interitu, & Hebræorum liberatione Sapien 19.a
in AEgyptũ reuerti volunt Iſraelitæ deſperantes ſe poſſe reſiſtere Chananæis nume.14.a
AEgyptus meminit dei 1.reg.30.d
in AEgyptũ fugit Chriſtus, matth.2.c
ex AEgypto reuertitur Chriſtus, monitu angeli matth.2.d
AEgypti cladẽ prædicit Ieremias iere.46.a
AEgypti vaſtatio per regẽ Babylonis ezec.32.c
AEgypti & vrbiũ ei⁹deſtructio plãgitur. Ezech. 29.b.30.a
de AEgypti regno, & fœdere eius & bello cũ regno Syriæ Danie.11.b
AEgyptii non abominandi deut.23.b
AEgyptii poſt flagella, relictis idolis, in vno altari Chriſto deum adorant iſa.19.d
AEgyptiorum & AEthiopum captiuitas prædicitur iſa.20.a
AEgyptus, merces regis Babylonis ob laborem quem ſubijt aduerſus Tyrum ezech.29.d
AEgyptiorum vaſtatio ab Aſſyrijs iſa.19.a
ab AEgyptijs pẽtit Oſee auxilium 4.reg.17.a
¶contra AElam ſermo domini iere.49.g
¶AEmulator deus, non vult alij q̃ ſibi ſoli fidi, exod.34.b.deut.4.d.5.a.ioſue.24.e
vbi AEmulatio & cõtentio, ibi omne opus prauum, iacob.3.d
AEmulandum bonũ ſemper galat.4.c
AEmulaẽ Paulus Corinthios æmulatione & charitate dei, ne diuellanẽ a ſpõſo Chriſto, 2.corinth.11.a.
AEmulationem dei habẽtes, & zelum, ſed abſque iudicio rom.10 a
ad AEmulationẽ prouocat Iudæos Paulus, euãgelium prædicans gentibus rom.11 b
AEmulatus pro Moyſe Ioſue vult ſolũ Moyſen prophetare, cæteros prohiberi: quẽ ipſe Moyſes corripit nume.11 f
AEmulus Heli Samuel 1.reg.2 g
¶AEneas ſanatur a Petro virtute Chr̃i, act.9 f
AEneũ cælũ nõ cuſtodiẽtibus p̃cepta deut.28 c
¶AEnigma, vide Problema, vel Propoſitio
AEnigmatũ, & rerũ obſcurarum quas a ſuis ſapientibus & prudẽtibus carnis nõ poterat ſcire, nempe per quid de⁹recte agnoſcatur & rite colatur, & ſimilia, vt audiat ſolutionem venit Saba regina ad Salomonem 3.reg.10.a
¶AEqualitas qualis inter diuites & paupes ſanctos 2.corinth.8 c
¶ AEquitati cordis noſtri ne tribuamus ꝗ de⁹ det nobis vitam æternam deut.9 a
¶AErugo propter peccata 3.reg.8 d
¶ AEſtu percutiuntur, præcepta dei non cuſtodientes deut.28 c
¶in AEtatẽ mũdi vltimã incidim⁹, 1.corin.9 c
¶AEthiopib⁹ interitum minatur dñs Soph.2 d
¶Affecti ſim⁹ eodẽ aĩo alii in alios, rom.12 d
¶Affinitatis grad⁹in lege ꝓhibiti leuit.18 a
¶ ꝗ Affligatur Iſrael a Madianitis miratur & queritur Gedeon deo. iudicũ 6 c
Afflictiões multas minaẽ de⁹ijs q a ſe fornicãẽ, alij fidẽtes q̃ ipſi ſoli. deut.31.d e.ioſue 24 e
Affligit tandiu nos deus donec peccata noſtra ipſi confiteamur leuit.26 f
Afflictiõe dura afflicti filii Iſrael nõ acquieſcũt Moyſi exod.6 b
vt Afflictionibus cognoſcerent malitiam cordis duxit deus Iudæos per deſertũ deut.8 a
Afflictionem populi ſui videt deus exod.3 b
de Afflictionibus liberat deus populum reuertẽtem toto corde ad ſe & ei ſoli ſeruiẽtem & fidentem deut 26 b.1.reg.7 a
in Afflictionibus conſtituti Iſraelitæ confitẽtur deo peccata ꝗ relicto ipſo ſeruierint dijs alienis: clamantes aſſidue, & liberantur: tametſi dixiſſet deus ſe non liberaturum iudicũ 10 c
Afflicti Bethſamitę confitentur deum Iſrael eſſe deum ſanctum 1.reg.6 d
Afflictis adeſt deus & eos exaudit, exemplo Agar: quem & ipſa videtẽ propterea appellauit geñ.16 d.21 b
Afflictionem Agar fugiẽtis a cõſpectu dominæ videns deus, exaudit eam: propter quod & Iſmaheli impoſitum nomen geñ.16 b c
Afflictorũ quos afflixerat ꝓpter idola ad q̃ conuerſi erãt, gemit⁹exaudiebat deus, propter iudices quos ſuper eos cõſtituerat. iudicũ 2 d
ab Afflictionib⁹ liberat de⁹ Iſraelẽ per impium Ieroboam 4.reg.14 f
Afflictiones tãquam a deo ſuſcitatas, non ab homine, libenter fert Dauid 2.reg.16 b c
Affligitur cor Annæ ſterilis 1.reg.1 b
Afflictionis magnitudine coacta Anna ſine fatigatione continue orat 1.reg.1 c
Affligere animas leuit.23 e.iſa.58 b
Afflictis ſuccurrendum eccl̃i 7 d
in Afflictione Ieruſalem videtur afflictus dominus iere.8 g
¶Agabus propheta prædicit famem vniuerſo orbi futuram act.11. d:& Paulum Ieroſolymis alligandum, act.21 b
¶Agag rex Amalecitarũ non occiditur a Saule, 1.reg.15 b
Agag regẽ Amalec occidit Samuel 1.reg.15 g
¶Agar dominã Saram irridet videns ſe concepiſſe ex Abram domino geñ.16 b
Agar fugiẽs Saram dominam, cõſolatur ab angelo geñ.16 a b c
Agar ſemen multiplicandũ p̃dicit de⁹ geñ.16 c
Agar ancilla eijcitur cũ filio Iſmahele gene.21 b
¶Ager non ſerendus diuerſo ſemine leuit.19 e
de Agrũ vel vineã proximi lædente exod.22 a
Agrorum termini non tranſferendi deu.19 d
Ager ſanguinis act.1 d
Ager emptus a Ieremia ſignificat populum a captiuitate reuerſurum iere.22 b
¶Aggæi & Zacharię adhortatiõe reędificaẽ tẽplum 1.eſdr.5 a
Aggæ⁹ Iudæos increpat, qui neglecto tẽplo propria ædificia curabãt aggæi 1 a
¶Aggrauare cor ſuũ & obſtinatum eſſe, nolle ad deum conuerti 1.reg.6.b
Aggrauata man⁹ dei ſuper aliquem dicitur quẽ vehementer affligat 1.reg.5 b
¶de Agnis oblatio leuit.3 b
Agni paſchalis edendi ritus exod.12 a
Agnus paſchalis immaculatus exod.12 a
Agnus Chriſtus redemit & abſtulit peccata noſtra ſanguine ſuo, iohan.1 d.apoc.5 c
Agni viſio, quem omnis terra adorat, apoc.5 b ſtantis ſuper mentem Sion, apoc.14.a.
¶Agricola Adam geñ.3 d
Agricola Eſau geñ.25 d
Agricolã vocat Chriſt⁹ patrẽ auferẽtẽ a ſe oẽm palmitem non ferentẽ fructũ iohan.15 a
ab Agricultura ad prophetiã vocaẽ Eliſe⁹ a deo per Eliam 3.reg.19 d
Agricultura dei, Chriſtiani, quos quaſi agros coluerunt apoſtoli 1.Corinth.3 b
¶Agrippã Paul⁹hortaẽ vt Chr̃o credat act.26 g
¶Ahias propheta miſſus a deo tradit decẽ tribus Ieroboam. 3.reg.11 f
Ahias propheta pręedicit mortem filii Ieroboã, totiúſque regni exitium 2.reg.14 b
¶Ahio & Oza filii Abinadab 2.reg.6 a
¶ſub Alas dei confugerat Ruth Moabitis, & alitur Ruth.2 c
¶Alapa percutitur Ieſus iohan.10 d
¶Alcimus homo Iudæus erat impius, quẽ Demetrius rex ſacerdotem præfecit Iudæis 1.Machab.7 a b
Alcimi inſtinctu Demetrius Nicanorem aduerſus Iudæos mittit 2.macha.14 a
Alcimus paralyſi diſſolut⁹ interiit, 1.mach.9 f
¶Alexander Antiochi Nobilis filius regnat in Ptolemaida 1.Machab.10 a
Alexander bellum committit cum Demetrio, 1.macha.10.d
Alexander & Ptolemæus rex AEgypti amicitiã inter ſe ſtatuunt 1.mach.10 e
Alexandro Macedone mortuo regnum ſuſcipit Antiochus 1.mach 1 a
Alexander ærarius aliquando fidelis, Paulo nocuit 2.timoth.4.c
¶Alienos deos adorãtes lapidabanẽ, deut.17 a
Alienos deos ne adoret cum populo, dehortatur deus Salomonem 3.reg.9 b
Alienigenæ ſeparantur a populo Iſrael iuxta legem Deuteronomii 2.eſdr.13 a
Alienigenę, adducti fama nominis dei, orantes exaudiuntur 3 reg.8 e
¶Allegoria Pauli de filio Agar & Sarę, gal 4 c
¶Altaria deo ædificat Abram, in locis vbi ipſe ei apparebat geñ.12 b c.13 d
Altare deo ædificat Iſaac geñ.26 f
Altare præcipit ſibi cõſtrui deus a Iacob in Bethel geñ.33 d.35 a
Altari ædificato ad radices montis Sinai a Moyſe, offeruntur holocauſta, ad fœdus ineundum exod.24 a
Altare terreum præcipit fieri ſibi deus, & quomodo exod.20 d
Altaris tabernaculi forma exod.27 a
Altaris thymiamatis forma, ſitus, & fabricatio Exod.30 a.37 d.40 c
Altaris holocauſti fabricatio exod.27 a.38 a
Altaris tẽpli Salomonis fabri catio, 2.para 4 a
Altaris deſcriptio ezech 43 d
Altare quomodo expiabaẽ, exod 29 f.leuit.16 d
ſuper Altare quod extructum erat ante tabernaculum, offerebantur hoſtiæ & reliqua, nuſquam alibi ioſ.22 g
in Altaris dedicatione quæ obtulerint ſinguli principes Iſrael nume.7
Altare ædificat Moyſes in memoriam interitus Amalecitarum exod.17 d
Altare extrui iubet Moyſes trãſmiſſo Iordane, & illi legem inſcribi Deut.27 a
Altare immenſæ magnitudinis ædificatur a filiis Ruben, Gad & Manaſſe, in teſtimonium quòd dominus ſit deus ioſue.22 c
Altare ædificat Ioſue in Hebal, ſuper cuius lapides ſcribit Deuteronomiũ, & offert holocauſta Ioſue 8 f
Altare deus ſibi extrui iubet a Gedeone, deſtructa ara Baal, iubétque eum non timere, iudicum.6 e
Altari ędificato domino, Dauid offert holocauſtum, & ceſſat peſtis 2.reg.24 d
Altaris dedicatio ſub Iuda Machabæo, 1.macha 4 e
Altare deo ædificat Samuel 1.reg.7 d
Altare deo ædificat Saul 1.reg.14 e
Altare dei deſtructũ dolens Elias, ipſum reædificat, ſuper quod & ſacrificat coram ſacerdotibus B[illegible]l, 1.reg.18 e.
Altare dei æreũ deſtruit Achaz impi⁹, 4 re.16 c
ab Altaris cornibus euellitur Adonias iuſſu Salomonis, qui cõtra dei legem occupauerat regnum Dauidis 3.reg 1 g

coram Altari occiditur Ioab iuſſu Salomonis 3.reg.2.e.f.
Altaria idolorũ deſtruũtur à Ioſia 4.reg.23.c
Altare ædificat Aaron ipſi vitulo quẽ formauerat exod.32.b.
Altare Ieroboã filij Nabat deſtruit̃ 4.reg.23.c
Altare noſtrum Chriſtus heb.13.b
Altari olim ſeruiẽtes, victũ inde habebant: multomagis qui euangelio ſeruiunt, 1.corint.9.b
¶ Amalecitæ occiduntur a filijs Iſrael orante Moyſe exod.17.c
Amalec percutit populum Iſrael nume.14.d
Amalecitæ occidunt Chananæos nume.14.g
Amalecitarũ interitum prędicit Balaam.nume. 24.d. Prædixit & deus, exod.17.d
Amalec iubet deus occidere propter mala quæ fecit in Iſrael deut.25.d
Amalec percutitur à Saule 1.reg.14.g
Amalecitas iubet̃ Saul ad internecionẽ delere: qđ p̃ceptũ nõ implẽs reijcit̃ à deo 1.reg.15.a
Amalecitæ percutiunt̃ à filijs Simeon 1.par.4.g
¶ Aman exaltatũ à rege Aſſuero ſolus Mardochæus non adorat eſther.3.a
Aman vidẽs ſe contẽptũ à Mardochęo, oĩm Iudæorũ iteritũ ab Aſſuero impetrat eſther.3 b
Aman iuſſu regis ſuſpenditur in patibulo quod Mardochæo parauerat eſther.5.d.7.d
Aman filij decem ſuſpenduntur eſther.9.d
¶ Amaritudo auferẽda à nobis. ephe.4.g.heb. 12.d
Amaritudo animæ mulieris hoſpitæ Eliſei ob filij ſui mortem 4.reg.4.e
Amarę aquæ dulceſcũt, ĩpoſito in eas ligno qđ poſt orationẽ oſtẽderat Moyſi de⁹, exod.15 f
¶ Amaſa pro Ioab conſtituitur caput exercitus Abſalom 2.reg.17.f
Amaſa conuocat Iudam cõtra Sebã: quem oſculatus Ioab occidit in itinere 2.reg.20.b.c
Amaſa filius Abigail ſororis Dauid 1.para.2.b
¶ Amaſias ſuccedit pr̃i Ioas ĩ regno Iuda 4.regũ 12.d.2.para.24.g
Amaſias rex Iuda occidit ĩterfectores patris ſui 4.reg.14.a.b.2.para.25.a.
Amaſiam monet quidam vir dei ne viribus humanis fidat 2.para.25.b
Amaſias percutit Edomitas ſiue Idumæos 4.regũ 14.b.2.para.25.d.
Amaſias corripitur a dño ꝙ deos Idumæorum coluerit. 2.para.25.e
Amaſias rex Iuda volũtate dei traditur in manus hoſtium 2.para.25.f
Amaſias capitur à Ioa rege Iſrael, & occiditur 4.reg.14.b.2.para.26.f.
Amaſias ſacerdos Bethel obſiſtit prophetæ dei Amos. amos.7.c
¶ Ambitioſus honorum non eſt, qui charitatẽ habet 1.cor.13.b
¶ Ambulantes meditemur verbũ dei, deut.11.c
Ambulare cum deo, diuinamque agere vitam, gen.5.d
vt Ambulet corã ſe, id eſt vt ei ſoli fidat, & opa fidentis faciat, adhortat̃ Abrã deus. gene.17.a
Ambulauit coram deo in veritate Ezechias firma fiducia in deum 4.reg.20.a
Ambulare in vijs dei, eſt cuſtodire præcepta ipſius 3.reg.3.b
vt Ambulemus in vijs ſuis petit à nobis deus deut.10.c.11.c
Ambulare in vijs ſuis docuit deus filios Iſrael, deut.8.b
Ambulat Salomon in præceptis dei 3.reg.3.a
vt Ambulent in vijs dei hortatur Rubenitas Ioſue ioſ.22.a
Ambulare in luce, eſt credere in lucem Chriſtũ, iohan.12.e.
Ambulare in veritate, toto corde & anima diligere deum 3.reg.2.a
Ambulare in vijs patris ꝑ facere ſicut pater fecerit 1.reg.8.a
Ambulare ipſi deo ex aduerſo, id eſt non facere quæ præcepit leuit.26.d.
Ambulare ex aduerſo nobis dicit̃ deus quando percutit nos propter peccata leuit.26.d
Ambulaturum ſe inter Iſraelitas promittit de⁹ ſeruantes mandata ipſius leuit.26.b
vt Ambulet ſecum deus petit Moyſes. exod.33.c 34.a.
Ambulare in cordis prauitate deut.29 c
¶ Amentia percutit deus non ſeruantes præcepta deut.28.c
¶ Amici diligendi leuit.19.d
Amici bonũ cõſiliũ, res ſuauiſſima prou.27.b
Amici gratia, damnũ negligendũ prouer.12.d
Amici veteres colendi prouer.27.b.eccl̃i.9.c
Amici arcana non denudanda eccl̃i.27.c
Amicis plus quàm par ſit non fidendũ Abd.1.c
Amicitia vera eccl̃i.6.a
Amicitiam pariunt diuitiæ prouer.19.a
Amicitiam ſoluunt conuitia eccl̃i 22.d
cum Amico potẽti caute verſandũ prouer.23.a
Amicos parit comitas prouer.18.d
Amicus verus prouer.17.d
Amicus ſimulatus eccl̃i.37.a
Amicus verus amat etiã cũ ſæuit prouer.27.a
Amicus in pauptate non relinquend⁹ eccl̃i.22.d
quomodo Amicus dignoſcendus eccl̃i.12.b
Amicitia hui⁹ mũdi, inimicitia apđ deũ Iac.4.a
Amicos nobis paremus, bona temporalia pauperibus elargientes, qui recipiant nos in æterna tabernacula luc.16.a
Amicos vocat Chriſt⁹ apl̃os, & quare. Ioh.15.b
Amicũ ſuum Iudam Chriſt⁹ vocat matth.26.e
de eo qui Amicum noctu accedens improbitate orandi eũ expugnat, Vide Orandũ eſſe ſedulo
¶ de Amiſſo boue vl̃ oue aut re altera, q̃ cũ inuenerimus quid agendũ deut.22.a
¶ Ammonitæ à quo habeant originẽ gene.19.g
Ammonitæ prohibentur admitti in cõſortiũ & eccleſiã Iſraelitarũ, & quare, deut.23.a
Ammonitæ tradũt̃ à deo ĩ man⁹ Iephte iud.11.f
Ammonitæ & Moabitæ inuadunt Ioſaphat 2.para.20.a.
Ammonitarum idolum Moloch ſiue Melchom 3.reg.11.b.4.reg.23.c
Ammonitæ repetũt terras ſuas ab Iſraelitis poſſeſſas iudicũ.11.c.d
Ammonitis ne bellum inferãt præcipitur Iſraelitis deut.2.d
Ammonitæ p̃liãtes cõtra Iabes Galaad, à quibus petierãt oculos dextros, occidũtur à Saule. 1.reg.11.a.b.c.
Ammonitę occidũtur à Dauide qui ſeruos quos ad conſolandum regem ipſorũ miſerat, ignominia affecerant 2.reg.10.a.b.c.d
Ammonitarũ grauis afflictio à Dauide facta 2.reg.12.g
contra Ammonitas ſermo domini iere.49.a
Ammonitis minatur dñs ezec.25.a.amoſ.1.d
¶ Amnonis inceſtus cũ ſorore Abſalomis Thamar. 2.reg.13.a.
Amnon expellit ipſã Thamar cũ ingenti odio, poſt admiſſum cum ea ſtuprũ 2.reg.13.c
¶ Amon impius rex Iuda occiditur à ſeruis, 4.reg.21.d
¶ Amor proximorum deo & hominibus gratus eccl̃i.25.a.
Amor Iacob in Rachelem maximus geñ.29.c
Amor Ionathæ & Dauidis 1.reg.18.a
Amore nimio Thamar virginis ſororis Abſalom ægrotat Amnon 2.reg.13.a
Amore mulierũ idololatrarum capt⁹ Salomon, quas ne tangeret prohibuerat deus, idola coluit. 3.reg.11.a.
¶ Amare, vide Diligere deut.10.d.
Amat Dauid filiam Saul Michol 1.reg.18.e
Amat deus peregrinum, idcirco & Iudæos amauit. deut.10 d
vt Amemus deum exhortatur Moyſes. deut.11 a
quos Amat deus, arguit & caſtigat. Heb. 12 b. apoc.3.d
qui Amat parentes plus, quàm Chriſtũ, non poteſt eius eſſe diſcipulus matth.10 d
Amare in fide tit.3 d
¶ Amorrhæi occiduntur à Chodorlahomor. geñ.14 b
Amorrhæorũ vrbes habitat Iſrael. num.21 e f g
Amorrhæi bellum inferunt Gabaonitis quòd pacẽ feciſſent cũ Ioſue: quos Amorrhęos tradit deus in manus ipſius ioſ.10 a b
Amorrhæi occidunt Iſraelitas deut.1 g
Amorrhęus tributarius filiis Ioſeph. iudicũ 1. g
Amorrhæos relictos Salomon facit ſibi tributarios 3.reg.9 c
Amorrhæus occiditur nume.32 g
Amorrhęos iubet de⁹ penit⁹ excindi. deut.20 d
¶ Amos cõditio, & ꝓphetię ei⁹ tẽpus. amoſ.1 a
Amos armẽtarius vellicãs ſycomoros amoſ.7 c
¶ Amphoræ viſio Iudæ tranſlationẽ in Babylonem deſignantis. zacha.5 c
¶ Amplexatur Eſau ipſum Iacob geñ.33 a
Amplexatur fratrem ſuum Beniamin ipſe Ioſeph geñ.45 d
Amplexatur patrem ſuum Iacob ipſe Ioſeph, & oſculatur geñ.46 d
¶ Amrã fili⁹ Caath, pr̃ Moyſi & Aarõ. exod.6 c
¶ Amri eligitur in regẽ Iſrael, contẽpto Zambri 3.reg.16 d
Amri impius plus quàm illi qui eum præceſſerant 3.reg.16 f
Amri moritur 3.reg.16 f
¶ Ananias cum vxore Sapphira morit̃ act.5 a
Ananias diſcipulus quidam Damaſci, baptizat Paulum act.9.b.
Ananias princeps ſacerdotum percuti iubet os Pauli act.23.a
¶ Anathema erat Iericho, in qua ne infãtes quidem, mulieres, oues & boues relinquebãtur, quin gladio omnia corruerent: aurum, argentum, æs, & ferrũ dño conſecrata fuerunt, neq; licebat quicquam ſibi reſeruare ioſ.6 c d
qui de Anathemate accepiſſet, iubet deus comburi ioſ.7 c
de Anathemate aliquid auri & argenti acceperat Acham, quem iratus deus iubet lapidari ioſ.7 a d
Anàthema ſit, qui Chriſtũ negat, 1.corint. 16.d aut docet per aliud ſaluari nos poſſe, quàm per Chriſtum galat.1 b
Anàthema eſſe pro fratribus ſuis optat Paulus rom.9 a
¶ Ancillæ Iudæorũ, ex peregrinis erant, & aliis nationib⁹, nõ autem ex fratribus: ac poſſidebantur vt iumenta leuit. 25.f
Ancilla Agar iubetur ſub manu dominæ ſuæ humiliari geñ.16 c
Ancillas ſuas dant marito ſuo Rachel & Lia, ex quibus ſuſcipiunt liberos. geñ.30 a
cũ Ancilla dormiẽs coitu ſeminis. leuit.19 e
in Ancillã quę ſe vendidiſſet fratri ſuo Hebręo, anno ſeptimo donabat̃ libertate, onuſta frumento, gregib⁹, & vino. aut ſi manere voluiſſet, perforabatur ei auris deut.15 c
in Ancillam vendita filia exod.21 b
cum Ancilla dormiens, quomodo puniendus leuit.19 e
Ancilla nũtiat ipſi Achimaas & Ionathan quid Chuſai velit ſciri à Dauide de cõſilio Achitophel 2.reg.17.d
ad Ancillæ vocẽ Chriſtũ negat Petrus, matth. 26 g. mar.14 g. luc.22 g. iohan.18 e
Ancillã ſe dicit Ruth ipſius Booz, vulgari Hebræorum ſermone ruth.2 c
Ancillã Heli ſacerdotis ſe dicit Anna humilis & afflicta, qui eam ebriam dixerat 1.reg.1 c

Ancillam Dauidis ſe dicit Abigail, vt pedes ſeruorum lauet 1.reg.25.g.
Ancillã domini ſe eſſe confitetur Maria, luc.1.d
Ancillæ filij non ſunt Chriſtiani, Galat.4.d
❡Andreas Iohannis Baptiſtæ diſcipulus, ſequit̃ Chriſtũ, adducẽs fratrẽ ſuũ Petrũ ad ipſum, iohan.1.f. ambóque vocantur matth.4.c
❡Andronicꝰ Oniã ſacerdotẽ ĩterficit 2.mac.4.e
Andronicus occiditur 2.macha.4.f
❡ANGELOS creauit pater per filiũ coloſſ.1.c
Angeli ſpũales creaturæ & igneæ naturæ & velociſſimæ miniſtri noſtri, & cuſtodes heb.1.c
Angeli vultus terribilis iudicum 13.b
Angelus dei, Moyſi locutus in rubo act.7.d
per Angelos lex data Moyſi ſuper mõtem Sina, act.7.e.galat.3.c.heb.2.a
Angeli aſcendentes & deſcendentes per ſcalam gen.28.c.
Angeli redẽptionẽ noſtrã videre cupiũt 1.pe.1 b
Angelũ dei neſciebãt ſecũ loqui Manue & ipſius vxor, niſi conſpexiſſent eũ aſcendere in flãma ignis holocauſti iudicũ.13.d
Angelus conſolatur Agar eiectã ab Abrahã & errãtẽ in ſolitudine Berſabee gen.16.b.21.b
Angelos tres hoſpitio ſuſcipit Abrahã gen.18.a
Angelorũ viſione conſolatur deus ipſum Iacob gen.32.a
Angelus deducit ſeruũ Abraham ad accipiẽdũ vxorem filio domini ſui Iſaac gen.24. b.e
Angelos venientes Sodomam Lot ſuſcipit hoſpitio gen.19.a
per Angelum loquitur deus ipſi Iacob in ſomnis. gen.31.b
Angeli, Iacob fugiẽti fratrẽ, apparent gen.28.c
cum Angelo luctatur Iacob & præualet, vt cõfidat ſe poſſe fratrem vincere gen.32.e
Angelum vocat Iacob qui per angelos protegebat ipſum gen.48.c
Angeli miniſterio paſcit deus Eliam fugientem Iezabel.3.reg.19.a. Ipſum præterea hortatur ne timeat accedere ad Ochoſiam.4.reg.1.d.
Angelus clamat ad Abraham ne immolet filiũ gen.22.c.
Angelus Iſraeli promittitur ductor & protector exod.23.c.d.
Angelus dei præcedit caſtra Iſraelitarum. exod.14.e.32.g.
Angelum ſe miſſurum præcurſorem qui eijciat Chananæũ & reliquos ꝓmittit Iſraelitis deus. exod.33.a.
Angelus domini confortat Ioſue Ioſue.5.d
Angelus apparet Gedeoni, eúmq; mittit vt liberet Iſraelem e manu Madian iudicũ.6.b
Angelus tanquã deus à quo mittebatur nuntius dicit nomen dei eſſe mirabile iudicũ.13.c
Angelus cum euaginato gladio obſiſtit ipſi Balaã properãti ad maledicẽdũ Iſraeli nũe.22.d
Angelꝰ exprobrat Iſraelitis ꝙ Chananæos quos iuſſerat deus occidi, reliquerint, & fœdꝰ cum eis percuſſerint iudicũ.2.a
Angelus Raphael Tobię iunioris dux tob.5.a
Angelus domini Iudith euntẽ ad Holofernẽ & redeuntem protegit Iudith.13.c
Angelus dñi occidit in caſtris Sennacherib 185 millia virorũ.4.reg.19.g.2.par.32.e.iſa.37.g
ab Angelis dei percutiuntur 70 millia virorum peſte: quẽ dominus facit ceſſare 2.reg.25.c.
Angelus domini deſcendit cum tribus pueris in fornacem, & ſeruauit eos Danie.3.g
Angelum ſuum mittit dominus in lacum leonũ vt Danielem protegat. Danie.6.f
Angelus ediſſerit Danieli viſionẽ ſeptẽ hebdomadarum Danie.6.f
Angelus dei promittit filiũ Zachariæ luc.1.a.
Angeli Chriſto miniſtrãt in deſerto, matt.4.b. marc.1.c.
Angelus Chriſtum confortat in horto, luc.22.e
Angelos miſiſſet ſibi pater in auxiliũ, ſi eũ Chriſtus rogaſſet cõtra aduerſarios, matth.26.e
Angeli Chriſtum reſurrexiſſe nuntiant mulieribus profectis ad ſepulchrum, mat.28.a.mar.16.b.luc.24.a.ioh.20.c.
Ab angelo percuſſus Herodes moritur, act.12.d
Angeli dei miniſterio educuntur apoſtoli è carcere, act.5.d.
Angelus nuntiat Philippo vt euangeliũ nuntiet cuidam eunucho, act.8.e.
Angeli miniſterio Petrꝰ carcerẽ exit, act.12.a.b
Angelus dei Paulo nũtiat nullum periturũ ex ijs qui cum eo erant ſuper mare, act.27.d.
Angelus Chriſtum ſaluatorem natũ nuntiat paſtoribus, luc.2.b.
Angelorũ hymnus & laus in Chriſti natiuitate, luc.2.b.
Angeli dei gaudent ſuper vno peccatore cõuerſo ad Chriſtum, luc.15.b
Angelis lõge ſuperior Chriſtꝰ probatur, heb.2.a
Angelis Chriſtus minoratꝰ ad breue tẽpus paſſionis, heb.2.c
Angelis excellentius nomen Chriſtum habere, probatur, heb.1.b
Angelos à deo miſſos q cõtẽnebãt, puniebãtur: multo magis qui Chriſtũ cõtẽpſerint, heb.2.a
Angelo de cælo nũtiãti nobis aliã viã ſalutis, q̃ per ſolũ Chriſtũ, non credendũ, galat.1.b
Angelum adorare volens Iohannes, ab eo prohibitus eſt, apoc 19.b.22.b
Angelus dei prædicit Manue & vxori eius ſterili Samſonẽ ex ipſis naſciturum iudicũ.13.a
Angelũ dei vidẽtes Manue & ipſius vxor dicũt ſe deum vidiſſe, timentes mori iudicũ.13.d
Angelus non vult ſibi offerri holocauſtũ à Manue, ſed deo iudicũ.13.c
Ab ãgelorũ ſuperſtitioſo cultu dehortatur Paulus, coloſſ.2.d
Ob angelos qui Chriſtianorũ cœtibꝰ interſunt, caput operiat mulier, 1.corint.11.b
Angeli cuſtodes pueris cõſtituti à deo. mat.18.b
Angelus Rhode puellæ, act.12.c
cum Angelis omnibus Chriſtus vẽturus ad iudiciũ, matt.25.c.2.theſſa.1.d. & eorũ tunc miniſteriũ, matth.24.c.marc.13.c.luc.21.e.
Angelicam vitam victuri ſumus in reſurrectione, matt.22.c.marc.12. b.luc.20.d
Angelorum variæ viſiones, apoca.7.a.8.a.10.a 14.b.15.a.18.a.20.a.
Angelorum naturam non aſſumpſit Chriſtus vt illorũ frater eſſet, ſed hominis iuxta promiſſionem Abrahæ factam heb.2.d
in Angelũ lucis trãsfigurat ſe ſatanas 2.cor.11.c
Angelis reprobis qui peccauerãt, deus nõ pepercit, ſed in iudiciũ reſeruauit, 2.pet.2.a.iudę b
Angelos iudicabunt Chriſtiani, 1.corint.6.a.
Angeli dei meminit Achis rex Geth.1.reg.29.c
vt Angelum dei dicit Miphiboſeth eſſe Dauidẽ 2.reg.19.e. Itẽ mulier perſuadẽs Dauidi vt reduceretur Abſalom 4.reg.14.d
vt Angelꝰ dei, Paulꝰ à Galatis ſuſceptꝰ, gala.4.b
❡in Anguſtijs conſtitutos clamantes ad ſe reſpicit deus & exaudit. deut.26.b.
in Anguſtijs animi conſtitutus Dauid conqueritur cum Ionatha, 1.reg.20.a. Fugit itẽ ad Achis regem Geth 1.reg.27.a
in Anguſtijs flens Anna petit ſibi dari filium, vt opprobriũ ſterilitatis ab ipſa auferatur, 1.reg.1.b.
Anguſtia ſpiritus afflicti Iſraelitæ ſub Pharaone exod.6.b
❡Animi morbos & corporis ſanat Chriſtꝰ. luc.9.g
in Animis noſtris verbũ dei reponẽdũ. deu 11.c
Animam viuentem dedit deus homini poſtquã ipſum formauerat gene.2.b
Anima omnis carnis eſt in ſanguine. leuit.17.c.
Anima pro homine in ſcripturis frequenter ponitur deut.10.d
Anima auferẽda à iudicibus ei qui falſo ſuo teſtimonio alteri voluit auferri deut.19.d
Anima tota quærendus deus, illi ſeruiendum, & diligendus deut.4.d.10.c.11.b
Anima tota conuerſis ad ſe promittit deus miſericordiam deut.30.a
Animas non vult deus perire 2.reg.14.d
Animarũ noſtrarũ epiſcopus Chriſtꝰ, 1.pet.2.d
Animas vt ſanet, venit Chriſtus luc.9.g
Animam ſuam poſuit Chriſtus pro ouibꝰ ſuis, iohan.10.c.
Animam ſuam deſyderat Paulus morti obijcere pro euangelio 1.theſſ.2.b
Animæ interfectorum propter verbum dei, Iohanni oſtenduntur apoc.6.c
pro Animabꝰ noſtris rationem reddituri epiſcopi & preſbyteri noſtri heb.13.c.
Animæ noſtræ caſtificantur & purificantur obediendo veritati euangelij 1.pet.1.d
Animas ſuas fideli creatori cõmendent, qui propter Chriſtum patiuntur 1.petr.4.d
Animarum remigratio Iudæis credita, matth.14.a.marc.6.b.luc.9.a.
Animam ſuã ſi quis inuenerit, nolitque propter Chriſtum in periculum adducere, perdet eã, matt.10.d.16.d. Qui contrà: inueniet.
Animam ſuam ponere in manibus ſuis dictum ꝓ ſe periculis obijcere. iudicũ 12.a.1.reg.19.a
Animã ſuã effundere coram domino pro orare & maximo affectu petere in afflictione auxilium 1.reg.1.c.
❡Animalium omnium creatio gene.1.d
Animalibus cunctis nomina imponit Adam, eique ſubijciuntur gene.1.d.2.d
Animalibus prouidet deus de victu gene.1.d.
Animalia etiam punit deus quæ fuderũt humanum ſanguinem gene.9.a
Animalia bina ex omni genere maſculus & fœmina cum Noe ingreſſa arcam gen.7.b
Animalia prohibet deus paſci iuxta montẽ Sinai, ne moriantur, ipſo cum Moyſe loquente exod.34.a.
Aĩalia mũda & immũda: quæ comedere aut nõ comedere debebãt Iudęi. deut.14.a.leu.11.a.
Animalia etiã occidebantur, & infantes & mulieres cũ vrbs anathema erat, vt de Iericho legimus ioſ.6.c.d
Aĩlia AEgyptiorũ moriuntur omnia. exod.9.a.
de Animalibꝰ quæ agrum vel vineam proximi læſerint exod.22.a
Animalium quatuor viſio, apoc.14.c.
Animalis homo, rationis ſuæ affectibus ductus nõ percipit quæ ſunt ſpũs diuini 1.corint.2.c
Animale corpus prius à nobis geſtandũ, quàm ſpirituale recipiamus 1.corinth.15.f
❡Anna vxor Elcanę Leuitę fœcũda, quã diligit 1.reg.1.a.
Anna vxor Elcanæ petit à domino filiũ, & exorat .1.reg.1.b.c
Anna parit Samuelem 1.reg.1.c
Anna nõ aſcẽdit in Silo vt adoret niſi priꝰ ablactato filio Samuele quẽ ipſa alebat 1.reg.1.d
Anna vxor Elcanæ rurſũ parit tres filios & duas filias 1.reg.2.d
Anna Tobiæ iunioris mater tob.11.a
Annas Caiphæ ſocer, pontifex erat anni illiꝰ in quo Chriſtus mortuus, iohan.18.c
ad Annã adducitur Chriſtus ligatꝰ iohan.18.c
Annæ interrogãti de diſcipulis & doctrina ſua, tantũ de doctrina reſpõdet Chriſtꝰ, iohã.18.d
De Anna prophetiſſa quæ Chriſtũ prædicabat, luc.2.e
❡Annuli aurei in ſummitate rõnalis exod.28.d
❡Annos diſtixit deꝰ ſole, luna & ſtellis gen.1.b
Anno ſeptimo fit remiſſio debitorũ deu.15.a
Annus iubileus fiebat quinquageſimo quoq; anno leuit.25.b
❡de Antichriſti potẽtia & ĩcremẽto. da.7.f.8.f
de Antichriſto, per regẽ Syriæ Antiochum prefigurato danie.11.c.f
de Antichriſto paſtore zacha.11.d

Antichriſtus eſt qui negat Chriſtum veniſſe in carne,1.iohã.4.a,2.iohan.c.qui patrẽ negat, 1.iohã.2.c.Qui vẽturus eſt, & quẽ interficiet deus ſpiritu oris ſui, 1.ioh.2.c. 2.theſſa.2.b.
Antichriſti mſti tẽpore Iohãnis euãgeliſtæ,iũcti Chriſtianis tanquã ex electis eſſent, 1.ioh.2.c
¶Antiochi Eupatoris aduentus in Iudæam cum numeroſo exercitu 1.Macha.6.c
Antiochi Eupatoris geſta 2.Macha.10.b
Antiochus radix peccati,mortuo Alexãdro Macedone,regnũ Græciæ ſuſcipit 1.Macha.1.a
Antiochus AEgyptum & Ieruſalem ſuę ſubijcit ditioni 1.Macha 1.c
Antiochus idolum erigit ſuper altare dei 1.Macha.1.g
Antiochus ſuadente Lyſia init pacem cum Iuda 1.Macha.5.g
Antiochus Elymaidem vrbem volens deprædari,à ciuibus propellitur 1.Macha.6.a
Antiochus incidens in languorem:moritur 1.Macha.6.a.b
Antiochus Eupator cõſtituitur rex, 1.Mac.6.b
Antiochus cũ Simõne fratre Machabæi fœdus ferit,& Tryphonẽ perſequitur 1.Mach.15.a
Antiochus Nobilis Iudæos perſequitur,& templum ſpoliat 2.Macha.5.b
Antiochus Nobilis Perſepolin expoliare volẽs, in fugam vertitur 2.Macha.9.a
Antiochus Iudæos perſequens à domino percutitur 2.Macha.9.b
Antiochi ſimulata pœnitentia 2.Mach.9.b
Antiochus moritur 2.Macha.9.d
Antiochiæ Paulus prædicat,act.11.d
Antiochenſes, primi dicti ſunt CHRISTIANI,act.11.d
¶Anus quales eſſe debeant,tit.2.a
¶Anos aureos mittũt Philiſthæi cũ arca,ad placandum deum, 1.reg.6.a.b.c
¶Aod iudicẽ & liberatorẽ ſuſcitat de⁹ Iſraeli ſeruienti regi Moab,iudicum 3.b.
Aod Eglon regẽ Moabitarũ cõfodit & occidit clam in æſtiuo ipſius regis cœnaculo, iud.3.c
¶Aperit de⁹ oculos ipſi Agar vt videat puteũ cuius aqua potet Iſmahelem,gen.21.c
Aperienda manus fratri pauperi,mutuũ dando ei quo indigere videmus,deut.15.b
Aperire os ſuũ deo,pro vouere poſitũ,iud.11.g
Aperit vuluã deus ipſi Liæ,id eſt fœcundam facit,gene.29.d
¶Apollo vir doctus in ſcripturis docetur euãgeliũ ab Aquila & Priſcilla vxore,act.18.f.g
Apollonius à Ionatha deuincitur 1.Mach.10.f
¶APOSTOLI,lux mũdi,matt.5.b ſal terræ, matt.5.b.marc.9.g.luc.14.g. Diſpenſatores myſteriorũ dei, 1.corin.4.a.Chriſti miniſtri, 1.corint.4.a.Dei adiutores & cooperatores, 1.corint.3.b. Teſtes præordinati paſſionis & reſurrectionis Chriſti,quã prædicare debebãt omnibus gentibus,luc.24.g.act.1.b.2.e.10.f
Inter apl̃os ſe nouiſſimũ fatet Paul⁹, 1.corint. 4.b.& apoſtoli noīe indignũ,1.corinth.15.b
Apoſtolorum fidẽ tentat Chriſtus miſſa in maretẽpeſtate,matt.8.c.marc.4.d.luc.8.d
Apoſtoli reprehenduntur a phariſæis quod non ieiunent,mat.9.b.marc.2.c.luc.5.g.
Apoſtolorũ ieiuniũ & afflictionẽ poſt ſuã aſcenſionẽ,p̃dicit Chrs,mat.9.b.mar.2.c.luc.5.g
Apoſtolis datur virtus tollẽdi dæmonia,& morbos ſanandi,matth.10.a
Apoſtolis iubet Chriſtus gratis impartiri euangelium,mat.10.a
Apoſtoli mittuntur ad prædicandũ euangelium Iudæis tantũ,matth.10.a:abſque omni commeatu,viatico & armis,virgam tantũ ferẽtes & ſandalia,matth.10.a.marc.6.a.luc.9.a
Apoſtolis ſedulitatẽ cõmendat Chriſtus, prohibens quẽpiam per viam ſalutare,luc.10.c
Apoſtoli ad POENITENTIAM exhortãtur, CHRISTVM VENISSE poſtea annũtiantes,marc.6.b:vt erant iuſſi,matth.10.a
Apoſtolos reuerſos quieſcere iubet Chriſtus, referentes quid egiſſent,marc.6.d.luc.9.b
Apoſtolos præmonet tribulationum Chriſtus quas ob euangeliũ paſſuri eſſent, matth.10.b 24.c.marc.13.a.luc.21.b
Apl̃is nihil defuiſſe rerũ neceſſariarũ ad vitam corporalẽ inter p̃dicãdũ,cõfitẽtur ipſi.lu.22.d
Apoſtolorũ triſtitiã,quandiu in ſepulchro eſſet, Chriſtus prædicit,iohan.16.e
pro Apoſtolis & ijs qui per verbũ eorum credituri erant,orat Chriſtus,iohan.17.b
Apoſtolis ſubindicat Chriſtus ſe proficiſci ad patrem,ſed per mortem,iohan.14.a
Apoſtolos docuit Chriſtus, quæ eos docẽri volebat pater,iohan.17.b
Apoſtolos diſpergẽdos in paſſione ſua prædicit Chriſtus,iohan.16.g
Apl̃is aperte de ſe loquitur Chriſt⁹, iohan.16.f
Apoſtolorum fides & credulitas, ioh.16.f.17.d
Apoſtoli meſſuerunt Iudæos,quos prophetæ ſeminauerant,iohan.4.e
Apoſtoli ſcripturis, & ſermoni quẽ dixerat eis de futura ſua reſurrectione, credunt poſt reſurrectionem,iohan.2.d.12.c
Apoſtoli poſt reſurrectionẽ expectantes ſpiritũ ſanctum piſcantur vt prius,iohã.21.a
Apoſtolis piſcãtibus manifeſtat ſe Ieſus poſt reſurrectionem,iohan.21.a
Apoſtoli accepto ſpiritu ſancto variis linguis loquuntur,act.2.a
Apoſtoli prædicant & in tẽplo & circa domos, act.5.g
Apoſtoli conijciuntur in carcerẽ,act.4.a.5.d
Apoſtoli gaudent quòd digni habiti ſint pro nomine Ieſu contumeliam pati,act.5.g
Apoſtolis cæſis prohibetur omnino loqui in nomine Ieſu,act.5.g
Apoſtolorum epiſtola ad gentes,act.15.e
Apoſtolos in eccleſia cõſtituit dominus,vt diſpẽſent euangelicã doctrinã,1.corint.11 d
Apoſtoli verã propheticorũ ſermonum intelligentiam habebant,2.petr.1.d
Apoſtoli teſtabãtur Chriſtum miſſum à patre, 1.iohan.4.c
Apoſtoli non ſequebantur doctas fabulas,cõfictas arte hũana,cũ docerẽt Chrm̃,2.pe.1.c.d
Apoſtolorum & prophetarũ fundamentũ,Chriſtus,eph.2.d.
Apoſtolis vndecim viſus eſt Chriſtus poſt reſurrectionem,1.corint.15.b
Apoſtolorum prædicatio per totum orbem diffuſa,vt nemo ſit excuſabilis,rom.10.d
Apoſtolus noſter CHRISTVS,à patre miſſus heb.3.a
Apoſtolus gentiũ,Paulus,rom.11.b.2. timoth. 1.c.voluntate dei cõſtitutus nomine Chriſti, 2.corint.1.a,coloſ.1.a non ab hominib⁹neq; per hominẽ,galat.1.a.quod patiẽtia,ſignis & prodigijs oſtendit,2.corinth.12.d.quanquam apoſtoli iure non ſemper vteretur,1.cori.9.a
¶Apparet dominus Abrahæ,& conſolatur, gene.17.a
Apparet deus ipſi Abrahæ in oſtio tabernaculi gene.18.a
Apparet dñs ipſi Iſaac fugienti famem,ge.26.a
Apparet deus Abræ,promittẽs ipſius ſemini terram Chanaan,gene.12.b
Apparet de⁹ Moyſi in flãma ignis,exod.3.a
Apparebant in conſpectu dei Iſraelitæ,quando in vnũ congregabãtur ĩ loco quẽ elegerat de⁹ vt illic ſacrificarẽt hoſtias,& audirẽt verbum dei ex ore Leuitarũ,deut.31.c
¶non Apponit cor ſuũ Pharao ad verba Moyſi,exod.7.d
¶Appropiquat nobis de⁹ ſi eũ oram⁹,deu.4.a
Appropinquãtes pedibus dei, docentur ab eo, deut.33.a
¶Aprili mẽſe egreſſi filij Iſrael,exod.13.a
¶Apũ examen cũ melle reperit Samſon in corpore leonis quẽ occiderat,iudicum.14.b
¶Aquæ in locum vnũ verbo dei cõgregãtur, maria dictæ,gene.1.b
Aquarum moles terræ commiſtæ,abyſſi dictæ, gene.1.a
Aquis verbo dei datur vis gignendi piſces, gene.1.c
Aquæ diluuij altiores montibus quos operuerant,quindecim cubitis,gene.7.d
Aquæ diluuij ſiccantur,gen.8.a.c
vt Aquam hauriãt egrediuntur puellæ ciuitatẽ 1.reg.9.b.
Aquas qui portarẽt conſtituebantur inter filios Iſrael,deut.29.b
Aquas cõportant Iſraelitis Gabaonitæ, ioſ.9.d
Aquam emũt filij Iſrael à filijs Eſau,deut.2.a
Aqua fluminis in ſanguinẽ verſa, exo.4.b.7.d
Aquę amaræ,quas filij Iſrael nõ poterant bibere,dulceſcunt rogante Moyſe,exod.15.f.
Aquæ mortiferæ immiſſo per Eliſeum ſale dulceſcunt,4.reg.2.d.
Aquis populo Iſrael deficiẽtibus murmurãt cõtra Moyſen & Aaron:quibus dantur e Petra. exod.17.a.nume.20.a
Aquas dat de⁹ e molari dente aſini Samſoni ſitienti & aquas ab ipſo petẽti,iudicũ 15.d
Aquæ deficiũt regi Iuda & Iſrael,& duci Edom proficiſcẽtib⁹ cõtra Moabitas,4.reg.3.a.b.c
Aquã petẽti Siſarę fugienti ad bibendũ,dat Iahel lac.iudicum 4.c
Aquis noſtris benedicit deus, ſi ſeruierimus ei, exod.23.e
Aquas dat deus exercitui Ioſaphat & Ioram ſine pluuia & vento.4.reg.3.c
ad Aquas probantur quos vellet de⁹ cũ Gedeone proficiſci ad bellum contra Madianitas, iudicum 7.b
Aquã nõ bibit Moyſes, nec comedit panẽ quadraginta diebus & 40 noctibus quibus locut⁹ eſt cum deo,exo.34.d.deut.9.c
Aquam bibit Timothe⁹ epiſcop⁹.1.timoth.5.d
Aqua & pane.vide Panis.3.reg.22.e
Aqua & pane paſcit Abdias centum prophetas domini quos abſconderat in ſpelunca ne occiderentur à Iezabel.3.reg.18.a
Aqua & pane cibatur Elias. vide Panis. 3.regum 19.a
Aquã nõ vult bibere Dauid. Vide Bibere,2.regum 23.c.
cũ Aqua & pane noluerunt Ammonitæ & Moabitæ occurrere Iſraelitis exeũtib⁹ AEgyptũ, idcirco prohibentur admitti in æternũ in cõſortiũ populi dei Iſrael,deut.23.a
Aqua & panis apponitur iuſſu Eliſei à rege Iſrel exercitui quærenti ipſum Eliſeũ,4.reg.6.e
Aquã effundunt corã deo flentes Iſraelitæ ieiunantes & cõfitentes peccatũ ſuum. 1.reg.7.b
Aquæ Iordanis ſiccantur,ioſ.3.d.
Aquas diuidit Elias pallio ſuo,ſpũ dei plenus, 4.reg.2.b
Aquã in vinũ mutat Chriſt⁹,& quare, iohã.2.a
Aquam manibus Eliæ fundebat Eliſeus,id eſt erat ei famulus,4.reg.3.b
Aqua purgantur ſpolia quæ igni non poterãt purificari.nũe.31.d.
Aquæ contradictionis,nume.20.b
de Aquis tribulationũ eripit deus inuocãtes ſe, 2.reg.22.b
¶Aquilam non comedebant Iudæi,deut. 14.b
vt Aquila expandit alas ſuas deus,vt cuſtodiret Iſraelitas,deut.32.b
Aquilæ duæ ſignificant Sedeciã, contra iuſiurãdum,relicta amicitia Nabuchodonoſor,ſe ad regem AEgypti tranſtuliſſe, & ideo periſſe Ezech.17.a

Aquila & Priſcilla hoſpites Pauli, 1.corint.16.c apᵈ quos ſcenofactoriā artē exercet, act.18.a
Aquila tōdet ſibi caput in Cēchreis, act.18.e
¶ Aquæ pro populis & gentibus, apoc.17.d
Aquæ viuæ dicitur ſpūs ſanctꝰ, quē Chriſtꝰ dat omnibus credentibus, iohan.4.b.7.f
Aquæ lauacro, Chriſto conſecrantur qui verbo vitæ fide ſuſcepto mundati ſunt, epheſ.5.e.f
¶ Aras gentiū deſtrui præcipit deus Iſraelitis, exod.34.b
Aram Baal iubet deus Gedeonē deſtruere, quā & deſtruit nocte. iudicum 6.e.f
¶ Arabū, Moabitarū ſcilicet & Ammonitarum (qui & Sarraceni hodie dicūtur) ruina, ob denegatam filijs Iſrael hoſpitalitatē, Iſa.21.a.d
in Arabiā profectus Paulus, galat.1.d
¶ Arad rex Chananęus aufert ſpolia ab Iſraelitis: quē & ipſi occidunt poſtea, nume.21.a
¶ Aran filius Thare, genuit Lot, gene.11.d
Aran moritur in Vr Chaldæorū, gene.11.d
¶ Arapha gigantis filij occiduntur à Dauide, 2.reg.21.c.d
¶ Arbee quæ & Hebron. geñ.35.d
¶ Arbores verbo dei creātur cum fructibus & ſeminibus ſuis, geñ.1.b
Arbores producit è terra deus in paradiſo voluptatis, geñ.2.b
Arborum fructus in victū hominis, geñ.2.c
Arbores iuxta altare dei plantari ꝓhibet Moyſes, deut.16.d
Arbores ex quarū fructu veſcerentur, iubet deꝰ reſeruari in excidione vrbiū, & non excindi: reliquas ſuccidi. deut.20.d
Arbores fructiferas præcidi præcipit deus ī deſtructione Moabitarū, 4.reg.3.d.
Arborū præputia auferenda, leuit.19.e
Arbores fructibus replebuntur, ſi præcepta dei ſeruauerimus: & contrà. leuit.26.a. deu.28.d
Arbor bona ſit oportet prius, quàm fructus bonos ferat, matt.12.c. propterea mundauit nos deus, vt bona opera faciamus, tit.2.d
Arbor bona, bonos fructus facit, matth.7.c mala, contrà.
Arbor non faciens fructum bonum, excidetur, matth.7.c
Arbor vitæ, arbor ſcientię boni & mali, in medio paradiſi ſiue orti, geñ.2.b.3.d
de Arbore vitæ ne edat Adam, eijcitᷣ è paradiſo geñ.3.d
de Arbore vitæ ſi ediſſet Adam, ĭmortalis futurus erat, geñ.3.d
¶ Arcam vt faciat, in qua ſaluetur, præcipit deꝰ Noe, geñ.6.c
Arca ſuper mōtes Armeniæ requieſcit, geñ.8.a
Arcam qui ingredi debebant, vt ſaluarētur à diluuio, geñ.6.c.d.
Arcā præcepto dei ingreditur Noe, geñ.7.a
Arca Noe, figura baptiſmi, 1.petr.3.d
Arcam ligneā parat Moyſes, in quā tabulas lapideas poſuit, ſcriptas digito dei, deut.10.a 3.reg.8.b
Arca intra velū erat, in ſanctuarij ſanctuarijs, exod.26.f
Arcæ teſtimonij forma, exod.25a.b.37 a. & eiꝰ ſitus, exod.26.c.40.b.
in Arcæ latere reponi iubet Moyſes librū deuteronomij, deut.31.f
Arca fœderis ſtat ī medio Iordanis, donec trāſeat omnis populus, ioſ.3.d. Vide Iud.20.d
Arca portabatur à Leuitis pręcedentibus populum vt oſtenderetur via: quā ſequebatur populus à longe, ioſ.3.a
in Arca dei cōfidētes Iſraelitæ afferri eā iubent ab impijs ſacerdotibꝰ Ophni & Phinees in caſtra: & pugnantes occidunᷣ, capiturꝗ́ arca: à qua ſibi timent Philiſthæi, 1.reg.4.a.b
Arca dei iuxta Dagon deū Philiſthinorum conſtituta, cadit & cōfringitᷣ Dagon, 1.reg.5.a
Arcā dei eijciunt è finibus ſuis Accaronitæ, timentes ſibi à deo, 1.reg.5.d
Arcā dei remittunt Philiſthijm cum muneribus 1.reg.6.b.c.7.a
ꝙ intra Arcam dei aſpexiſſent Bethſamitę, percutiuntur à deo, 1.reg.6.d
Arca dei quieſcit ī domo Abinadab in Gabaa, 1.reg.7.a
Arcam neglectā à Saule & ſacerdotibꝰ in domo Abinadab, quā ī honore haberi voluerat deꝰ, reducit Dauid pius, cū ingenti lætitia, ſuper quā inuocatū erat nomen dei, id eſt dei ꝓmiſſionem habebant ꝙ illic ſederet & exaudiret 2.reg.6.a.1.para.13.a
Arcam dei timet Dauid in domū ſuā iutroducere, viſa morte Ozæ (vide Oza) ſed introduxit eam in domū Obededom, cui benedixit deus propter eam, 2.reg.6.b
Arcam (q̄ cū ſacerdotibus ſolebat educi, vt ĭuocatione dei vincerent aduerſarios Iudæi) cum Sadoc ſacerdote & alijs iubet Dauid fugiens reduci in Ieruſalē. 2.reg.15.e.f
Arca collocatur a Salomone & principibꝰ in tēplo, in ſancto ſanctorū, 3.reg.8.a.2.para.5.b
¶ Arcana dei nō inquirēda curioſius Eccli.3.c
¶ ad Archangeli vocem, & tubę ſonum, mortui reſurgent, 1.theſſ.4.d
¶ vt Architectus ſapiens, Paulus fundamentum Chriſtū, ædificio eccleſiæ iecit, 1.corint.3.b
¶ Arcta via ducit ad vitam, matth.7.b
¶ Arcus cæleſtis in nubibus, ſignū dei eſt, nunquam futurum diluuium, geñ.9.c
Arcuum & gladiorū viribus nō vult tribui deus ꝙ Amorrhæi expulſi ſint, tāetſi Iſraelitæ egregie bellauerint, ſed ipſi ſoli qui eos tradebat ī manus ipſorum, ioſ.24.c
Arcu iactis ſagittis docet Eliſeus regē Ioas quoties victor futurꝰ eſſet cōtra Syros, 4.reg.13.c
¶ Ardore percutiunᷣ præcepta dei nō cuſtodiētes, deut.28.c
¶ Areā hordei vētilat Booz. ruth.3.a
¶ Areuna dat areā & holocauſta Dauidi ꝑ pecunia, in oblationem. 2.reg.24.d
¶ Argentū, aurū, æs, & ferrū in excidione Iericho, dño conſecrabantur, & in theſauris dñi reponebantur, ioſ.6.c.d
Argentū nihili æſtimatum tempore Salomonis, 3.reg.10.d
¶ Arguēda ſunt opa mala, epheſ.5.c.2.tim.4.a
Arguēdus frater, nō odiendus, leuit.19.d
Arguit deus ipſum Laban perſequentē Iacob, geñ.31.f
¶ Arida, quæ & terra, geñ.1.b
Arido ligno hominibus infidelibus & infructuoſis non parcet deus, luc.23.d
¶ Arioli non conſulendi Leuit.19.f. Deut.18.b
Ariolos & magos aufert Dauid, 1.reg.28.a
Arioli auferunᷣ a Ioſia, 4.reg.23.e
¶ Ariſtarchus concaptiuus Pauli, coloſſ.4.b
¶ Arma Dauid quibꝰ ꝓceſſit cōtra Goliath, potentia dei: nihilominꝰ baculū cū lapidibus habebat, ſed illis non fidebat, 1.reg.17.f
Arma requirit Dauid, qui ſub ꝓtectiōe dei erat, nihil ſperans in armis, 1.reg.21.c
Arma Pauli, 2.corinth.10.b
Armatura dei fide in eum, induenda contra diabolum, epheſ.6.b
¶ Armentorū offerendorū ritus, leuit.1.a
Armenta boum maledicta non ſeruantibus præcepta, deut.28.b
¶ vt Araret terrā paradiſi cōſtituit deus hoīem in paradiſo, geñ.2.c
non Arandū in boue ſimul & aſino, deut.22.b
Araſſe ſodales ſuos in vitula ſua dicit Samſon, qui rogarāt obnixe vxorē ipſiꝰ, vt illa lachrymis extorqueret à Samſone interpretationem ænigmatis, iudicum 14.d
¶ Aromatibus conditur corpus Iacob & ipſius Ioſeph, geñ.50.a.d
¶ Arphaxad generatio & ætas, geñ.11.b.
Arphaxad pugnans contra Nabuchodonoſor, vincitur. Iudith.1.a
¶ Arrabo & pignus noſtræ hæreditatis, ſpiritus ſanctus eſt a deo nobis datus, 2.corinth.1.d 5.b. epheſ.1.c
¶ Arrogantia vitanda, rom.12.d
¶ Arſaces Demetrium deuincit, 1.mach.14.a
¶ Artaxerxis eplæ in Iudæos exēplar, Eſth.13.
¶ Artificibus Beſeleel & Ooliab dat deus ſpiritum ſuum vt excogitent oīa artificia, exod. 31.a.35.d
de Artificibus quibꝰ conſiſtit ciuitas, eccli.38 c
Artificū Salomonis nūerꝰ, 3.reg.5.c.2.par.2.d
¶ Arundinē quaſſatā, afflictos cōſcientia hoīes, non cōminuit, aut deſperare facit ſua prædicatione Chriſtus: ſed erigit magis, matt.12.b
¶ Arcē Sion capit Dauid, quam ciuitatē Dauid appellat, 2.reg.5.b.1.para.11.b
Arcis Sion obſidio, 1.mach.6.c
Arcē Siō occupat Simō frater Iudæ, 1.mac.13.g
¶ Aſa ſuccedit Abiæ in regno Iudę, 3.reg.15.b 2.para.14.a.
Aſa ſubuertit excelſa, adhortans Iudam vt dominum quæreret, 2.para.14.a
Aſa, metu Baaſa regis Iſrael, init fœdus cū Benadad rege Syriæ, 3.reg.15.d.2.para.15.a
Aſa arguitur a propheta, quòd humano auxilio magis fretus ſit, quàm diuino, 2.para.16.c
Aſa vincit AEthiopes dño ꝑliante. 2.par.14.d
Aſæ regis Iuda bellum cum Baaſa rege Iſrael 3.reg.15.c
Aſæ oratio plena fiduciæ, 2.para.14.c
Aſæ regis mater imperio abdicatur, 2.par.15.d
Aſa ſenex dolet pedibus, 3.reg.15.e
Aſa moritur, cui ſuccedit Ioſaphat, 3.reg.15.e 2.para.16.d
¶ Aſael frater Ioab ꝑſequitur Abner, 2.reg.2.d
Aſael curſor velox fidens ſua velocitate, perit, 2.reg.2.d.e
Aſael ſepelitur, 2.reg.2.g
¶ Aſaph frater Hemā cantor in domo domini, 1.para.6.c
¶ Aſarhaddon regnat ꝓ Sēnacherib 4.reg.19 g
¶ Aſcalonē vrbē capit Iudas, iudicū 1.d
¶ nemo Aſcendit in cælū, niſi Chr̄s, iohā.3.b
Aſcenſionē ſuā ad patrem iubet Chriſtus Mariæ Magdalenæ nuntiare apl̄is, iohā.20.d
ASCENDIT Chriſtus in cælū, marc.16.d. luc.24.g. act.1.b
¶ Aſeneth vxor Ioſeph, geñ.41.f
¶ Aſer filius Iacob ex Zelpha, geñ.30.a
Aſer filij, 1.par.7.f. geñ.46.b. Et eorū hæreditas, ioſ.19.b
Aſer benedicitur, deut.33.d.
Aſer ſors, Ioſue.19.b
Aſer delicias frumēti habet geñ.49.c deu.33.d
Aſer nō expulſos Chananæos facit tributarios, iudicum 1.f
¶ Aſeroth & Baalim idólis ſeruiūt Iſraelitæ, & à deo affliguntur, iudicū 3.a
¶ in Aſia euangeliū prædicari à Paulo prohibet ſpiritus ſanctus, act.16.b
in Aſia moratur Paulus ad tēpus, act.19.e
Aſianis euangelizat Paulus, act.19.b
quæ in Aſia paſſus ſit Paulus narrat, 2.corī.1.b
¶ Aſinis vtebantur filij Ioſeph, geñ.43.c.d
Aſinas patris ſui quærit Saul, 1.reg.9.a
Aſina Balaam loquitur, nume.22.e
Aſini caput in Samaria, fame vrgēte, 800 argenteis emptum, 4.reg.6.f.
Aſinus cū leone ſeruat corpus prophetæ occiſum ab ipſo leone, 3.reg.13.e
Aſinarū pullos equitāt filij Iair trigīta, iud.10.a Item quadraginta filij Abdon, iudi.12.d
Aſini maxilla, ſpū dei correptus Samſon, occidit mille Philiſthæos, iudicū 15.c

Aſinos Iſraelitarũ ad idola conuerſorũ auferũt Madianitæ iudicum 6 a
Aſina cum pullo, Chriſto adducũtur, vt ſedeat deſuper matth.21 a. marc.11 a. luc. 19 c
¶Aſor vrbs expugnat̃ a Ioſue ioſ 11.b
¶ne Aſpiciat deus duritiam populi, orat Moyſes deut.9 d
¶Aſſuerus conuiuium parat principibus ſuis eſth.1 a
Aſſuer⁹ ſapiẽtũ cõſilio repudiat Vaſthi eſth.1 c
Aſſuero regi quæruntur puellæ, inter quas erat Eſther, quam vxorem duxit eſther 2 a
Aſſuerus rex annales euoluẽs fidelitatem Mardochæi inuenit eſther.6 a
Aſſuerus Mardochæum honorari iubet in confuſionem Aman eſth.6 b
¶Aſſur de terra Sennaar egreſſus geñ.10 b
¶Aſſumetur alter in die iudicii, alter relinquetur, vigilemus igitur matth.24 d. luc 17 g
nõ Aſſumendũ nomen dei in vanũ exod.20 a
¶Aſſyriorum terra fertilis 4.reg.18 g
Aſſyriorum auxilium petit Achaz impius 4.reg.16 b
Aſſyrii Samariã capiunt 4.reg.17 a.18 b c
Aſſyriorũ regi ſe ſubmittit Ezechias. 4.reg.18 c
Aſſyriis habitãtibus Samariã pro Iſraelitis, immittit deus leones 4.reg.17 d
Aſſyriis, quibus fuerat vſus vt inſtrumentis aduerſus Iudæos, reddidit dominus afflictionẽ, ne gloriarentur aliquid ex ſe feciſſe iſa.10 c
Aſſyriorum ruina prædicitur iſa.17 d.30 f
Aſſyriorũ ſuperbiã irridet ꝓpheta, nahum.2 c
¶Aſtaroth & Baalim adorant Iſraelitę qui opera dei nõ cognouerãt quę fecerat erga patres ipſorum iudicum.2 b.1.reg.7 a
¶Aſtarthen deam Sidoniorum colit Salomon, 3.reg.11 b.4.reg.23 c
¶Aſtutia Rebeccæ in præripiẽda benedictione ipſi Eſau geñ 27 b
¶Athalia occiſo omni ſemine regio, regnat ſuper Iudã, eaq; tandẽ occidit̃. 4.reg.11 a b c 2.par.22 c.23 c
¶Athenienſium curioſitas act.17 e
Athenienſibus Chriſtum annuntiat Paulus, act.17 e
¶Atrii forma, exod.27.b. 38 b, & eius ſitus exod.40 d
Atrii templi Salomonis fabricatio, 2.para.4 a
¶Auari Nabal exitium 1.reg.25 g
Auari diuitis calamitas ecclẽs.6 a
Auaritia, prouer.15 c. Quã odio habere debent iudices exod.18 c
Auaritia ſacerdotum & principum iſa 3 b
Auaritia ſuperbis pernicioſa habacuc.2 c
Auaritia Giezi ſerui Eliſei 4.reg.5 f
Auaritiã ſacerdotum arguit Ieremias, iere.8 c
in Auarum ſibi inuidentem eccl̃i.14 a
Auarus eccl̃i.10 b
Auaritiam ſequuntur filii Samuel iudices in Iſrael 1.reg.8 a
Auaritia idolorũ ſeruitus, epheſ.5 b. coloſſ.3 a
Auaritiã vt fugiamus, monet Chriſtus, luc.12 c heb.13 a
Auaritia ne nominãda quidem inter Chriſtianos eph.5 a
Auari Phariſæi Chriſtum irrident auaritiam ipſorum arguentem. luc.16 d
Auarum ſe non fuiſſe in prædicando euangelio teſtem eſſe deum dicit Paulus 1.theſſ.2 a
Auari, & rapaces, & fures regnũ dei non ingredientur 1.corinth.6 b
¶Audit Samuel loquentẽ dominum. 1. reg 3 b
Audit deus gemitũ filiorum Iſrael à Pharaone oppreſſorum, quibus promittit liberationẽ, exod. 6 a
non Audit populus Moyſen, nec acquieſcit ſermonibus eius, ſed eum reiiciunt, exod.6 b
non Audit deus populum plorantem, qui contra voluntatẽ ipſius ſuſcepiſſet bellũ, deut.1 g
Audienda dei vox, id eſt q̃ p̃cepit, opere cõplenda, deut.13.a.27.b. exod.15.g. Etiã a rege. 1. reg.12.c
Audiens vocem dei, & cuſtodiens pactũ ipſius, eſt dei populus, exod.19.a
vt Audiamus Chr̃m verbũ patris annuntiantẽ, præcipitur nobis: ne puniamur, deut.18.c.d. matth.17.a.b. marc.9.b. luc.9.d.2.petr.1.d
nolle Audire deum, id eſt non ſeruare præcepta eius. leuit.26.d
vt Audiamus vocem ſuã conuertit nos deus per tribulationes, deut.4.e
non Audiunt vocẽ dei Iſraelitæ, & puniuntur, deut.9.d
Audire de deo nihil poſſumus ſine prædicante, roma.10 c
Ad audiendum verbum diligenter Chriſtus hortatur, matth.13.a. marc.4.a. luc.8 c
Ad audiendum veloces: tardi ad loquendum ſimus, iacob.1 c
¶Aues verbo dei creantur, quibus datur vis generandi. geñ.1 c
Aues mundæ & immũdæ, leuit.11.b c. deu.14 b
Auium offerendarum ritus, leuit 1 d
¶Ab auferẽte quæ tua ſunt, ne repetas. luc.6 e
¶Auguria prohibentur, leuit.19 f. deut.18 b
Augurijs non credendum, eccl̃i.34 a
Augurem ſe dicit Ioſeph, geñ.44 a c
¶Aulæ Dauidis ordinatio, 2.reg.8 d.20 g
¶Auriga Iſraelis Elias erat, 4.reg.2 b
¶Auris perforabatur ſeruis & ancillis qui volebant remanere apud dominos ſuos, & nõ donari libertate, exod.21 a. deut.15 c
Aures tinnituræ omnibus audientibus punitionem Heli, 1.reg.3 c
Aures ad audiendũ, mat.13 a. marc.4 a. luc.8 c
Aures quæ poſſint & velint libenter audire beneficia dei & magnalia erga ſe, dat deus ijs qui diligunt præcepta ipſius. deut.29 a
¶Aurum & argentũ ex quibus facta erant ſculptilia gẽtium, prohibet deus inferri in domũ ne inducerent populũ ad ſe inclinandum corã ſe, deut.7 d
Auri pondus ſingulis annis delatum ad Salomonem, 3.reg.10 c
vt Aurum habeat, mittit Salomon claſſem cum claſſe Hiram in Ophir. 3.reg.9 d
vt Aurum habeat, mittit Ioſaphat in Ophir, 3.reg.22 g
Aurea omnia apud Salomonem: argentum nullius pretij, 3.reg.10 c
Aurum, argentum, æs, ferrum in excidione Iericho, domino conſecrabantur, & in theſauris domini reponebantur, ioſ.6 c d
Si quis aurum, argentum, & gemmas ædificauerit ſuper Chriſtũ, quique ita docuerit vt perſecutione orta immobiles permaneant homines quos docuerit, tũc apparebit eum fideliter verbum miniſtraſſe, 1.corint.3 c
Abſque auro & argẽto mittit apoſtolos ad prędicãdum Chriſtus, fiduciam in deum patrem eos docens, matt.10 a. marc.6 a. luc.9 a
¶Auſcultari mauult deus præceptis ſuis quàm victimas ſibi offerri, 1.reg.15 e
¶Auſtro flante, ſignum æſtus, luc.12 g
¶Auxiliatur deus Iſraeli contra Philiſthæos 1.reg.7 c
Auxiliũ noſtrum à Chriſto, heb.4 d
Auxiliũ Iſrael a deo, deut.33 d
Auxiliũ a deo petunt Iſraelitæ ab ipſo afflicti p Madianitas ob idololatriam, iudicum 6 b
¶Axa filia Caleb petit à patre terram irriguã Ioſue 15 d. Iudicum 1 c
¶Azarias patri Amaſiæ ſubſtituit̃, 4.reg.14 a
Azarias rex Iuda leproſus, 4 reg.15 a
Azarias propheta prædicit regnũ Iſrael futurũ abſque deo vero, ſacerdote doctore, & lẽge 2.para.15 a
Azariæ qui & Abdenago oratio, fidei & humilitatis plena, danie.3 c
¶Azymi panes, exod.12 b
Azymorũ feſtum præcipitur, leuit.23 a
Azymorum ſolennitas, exod.23 b c.34 c
in Azymis ſyncerioris vitæ epulãdum nobis ob paſcha noſtrũ Chriſtũ immolatũ, 1.corin.5 c

B

BAal prophetas occidit Elias, 3.reg.18 g
Baal conſecrãt filios ſuos per ignem Iudæi 4.reg.17 c
Baal ſacerdotes dolo ĩterficit rex Iehu 4.re.10 d
Baal cõminuit̃ iuſſu Iehu regis, 4.reg.10 f.11 d
ex Baal templo, cloacas facit Iehu, 4.reg.10 f
Baal domũ deſtruit populus Iſrael, 2.para.23 d
Baal ſacerdotes occidit Ioſias, 4.reg.23 e
Baal aram iubet deus Gedeonẽ deſtruere: quã & deſtruit nocte, iudicum 6 e f
¶Baalim & Aſeroth idolis ſeruiunt Iſraelitæ, & à deo affliguntur, iudic.2.b.3 c.8 g.1.reg.7 a
¶Baalpharaſim locus quare ſic dictus. 2.reg.5.
¶Baana princeps exercitus Iſboſeth, 2.reg.4 a
Baana & Rechab occidũt Iſboſeth, & ijdem occiduntur iubente Dauid, 2.reg.4 b
¶Baaſa, occiſo Nadab, regnat pro eo ſuper Iſraelem, 3.reg.15 f
Baaſa deſtruit domũ Ieroboam iuxta quod dixerat deus, 3.reg.15 g
Baaſæ prænuntiat interitum propheta Iehu. 3. reg.16 a
Baaſa idololatra, inducẽs Iſraelẽ ad peccatum, conſtitutus tamen à deo erat rex ſuper Iſraelẽ 3.regum 16 a
Baaſa bellat contra Aſa regẽ Iuda, 3.reg.15 c
Baaſa moritur, cui ſuccidit Ela filius ſuper Iſraelem, 3.reg.16 b
¶Babel turris ædificatur, geñ.11 a
Babyloniorum deus, Socoth-benoth, 4.re.17 e
Babyloniorum aduentus prænuntiatur, Iere.6 f
Babylon omnes gẽtes vino irę fornicationis ſuę inebriauit, apoc.18 a
Babylon facta habitatio dæmoniorum, & cuſtodia omnis ſpiritus immundi, apoc.18 a
Babylon mercatores terræ virtute deliciarũ ſuarum ditauit, apoc.18 a
Babylonis mercatores, erant principes terræ, apoc.18 g
cum Babylone fornicati ſunt reges terræ, apocalyp.18 a
in Babylonis veneficijs errauerunt omnes gẽtes apoc.18 g
Babylonicam captiuitatem prædicit Iſaias regi Ezechiæ, 4.reg.20 d. Prædicitur & à Ieremia, Iere.16 c.20 a
Babylonis euerſio p̃dicit̃, Iſa.13 a.14 e.21 a.25 c.47 a. 50 a.51 a. habac.2 c. apoc.14 a.18 a c
Babylonem vaſtatam flent mercatores & reges terræ, apoc.18 c
ob Babylonis deſtructionẽ inuitãtur apoſtoli & prophetæ ad lætitiam, apoc.18 f
¶Bacchides dux Demetrij regis Iudã interimit 1.macha.9 b
Bacchidis & Ionathæ conflictus, 1.mach.9 d
¶præter Baculũ vnum nihil habebat Iacob cũ proficiſceretur ad Laban, geñ.32 c
cũ Baculo ſuo mittit Eliſeus Giezi ad ſuſcitãdũ filiũ hoſpitæ ſuæ: & nihil põt efficere. 4.re.4 e
Baculi in manibus tenebant qui agnum paſchalem edebant, exod.12 b
Baculũ panis ſe confracturũ ꝓmittit de⁹, id eſt immiſſurum famem non ſeruantibus præcepta ipſius, leuit.26 d
¶Bala ancilla traditur Racheli, geñ.29 c. eáque concipit, gene.30 a
Bala ciuitas quæ & Segor dicitur, geñ.14 a

¶Balaam interpreti ſomniorum prohibet de⁹ maledicere Iſraelitas, nume.22 c.ioſ.24 b
Balaam non poteſt maledicere populo, cõtra domini voluntatem nume.22 d
Balaam vocatus ad maledicendũ benedicit populo nume.23 a
Balaã ꝓphetat de futuro regno Iſrael, nũe.24 a
Balaam Chriſti aduentũ prædicit nume.24 c
Balaam interficitur cum Madianitis nume.31 b
Balaam via 2.petr.2 c
¶Balac rex Moab mittit ad Balaam vt maledicat Iſraelitas nume.22 a
Balac iratus in Balaam nume.24 b
¶Baldad conatur Iob ad confeſſionem peccatorum reuocare & reſipiſcentiam, idque duobus argumentis Iob.8 a
Baldad reprehendit Iob quòd non audiat bene conſulentes, & impij pœnas enarrat Iob.18 a
¶Balſaſar rex Babylonis abutens vaſis tẽpli, videt manũ ſcribentem ad parietem danie.5 a
Balſaſar interfecto, ſuccedit Darius Medus danie.5 g
¶Banaias occidit Ioab, iuſſu Salomonis, & cõſtituitur dux exercitus pro Ioab 3.reg.2 f
Banaias quare inter fortes Dauidis computat̃, 2.reg.23 c
¶BAPTISMA VNVM, epheſ.4 a
Baptiſmo aquæ Chriſto cõſecramur, mũdati p fidem in verbum euangelij epheſ.5 e
Baptizati omnes, per eundem & omnibus communem ſpiritum in vnum corpus cõpacti ſumus 1.corint.12 b
Baptizati in Moyſen filij Iſrael in nube & mari, ac in diſcipulos Moyſi appoſiti 1.corint.10 a
Baptizat̃ Chriſtus, matth.3 d.marc.1.b.luc.3 d
Baptizat aqua & ſignat Iohãnes, oẽs quos pœnitet peccatorum, vitã eis innouandam eſſe docens matth.3 b.marc.1 a.luc.3 a
vt Baptizaret eos quos peccati pœniteret & ad nouam vitam hortaretur, miſſus erat Iohannes à deo, quẽ tamen Iudæi contempſerunt, matth.21 c.marc.11 d.luc.20 a
Baptizant diſcipuli Chriſti, iohan 3 c.non autẽ ipſe Chriſtus iohan.4 a
qui Baptizatus, crediderit in Chriſtum, ſaluus erit marc.16 d
Baptizare in nomine patris, & filij, & ſpirit⁹ſancti omnes credentes in ipſum præcipit Chriſtus apoſtolis matth.28 d.marc.16 d
Non ad Baptizãdum miſſus Paulus, ſed ad euãgelizandum 1.corint.1 c
Baptizauit Paulus Criſpũ & Caium 1.corin.1 b
Baptizant apoſtoli in nomine Chriſti act.2 f
Baptizantur Samaritani credẽtes Philippo euãgelizanti act.8 b
Baptizant̃ multi ex Corithijs credẽtes, act.18 c
Baptizatur eunuchus, credens Ieſum eſſe Chriſtum dei filium act.8 g
Baptizatur mulier purpuraria act.16 c
vt Baptizent̃ in nomine Ieſu credentes ſuæ prędicationi, hortatur Petrus act.2 f
Baptizatur Paulus act.9 c
Baptizantur in nomine Ieſu gentes quæ in domo Cornelij ſpiritum ſanctum acceperãt credentes euangelio act.10 g
Baptizantur in nomine Ieſu, qui tantũ Iohãnis baptiſmate baptizati erant, manifeſte ſpiritũ ſanctũ recipientes, loquentes linguis act.19 a
Baptizatur cuſtos carceris Pauli act.16 f
Baptizabantur quidam olim pro mortuis, vt cũ iuſtis reſurgerent ad vitam, ſuperſtitioſe tamẽ 1.corint.15 d
qui Baptizantur in Chriſto, Chriſtũ induunt, filijque dei efficiuntur, & vnum ſunt omnes per eum galat.3 d
Baptizat ſpiritu ſancto Chriſtus, dans ſpiritum ſanctum credentibus matth.3 c
Baptiſmo baptizari, pro mortẽ & tribulationes ferre marc.10 e.luc.12 f
Baptiſmus figurat̃ per arcam Noe, 1.petr.3 d
Baptiſmo ſignificat̃ nobis vitã nouã ordiri oportere, qui conſepulti Chriſto, peccato mortui, ab eoque liberati ſumus per mortem Chriſti, roma.6 a.coloſſ.2 b
¶Barabbã abſolui petunt Iudæi, perſuaſi à ſuis ſacerdotibus, matth.27 b.marc.15 a. luc 23 a iohan.18 f
¶Barac filiũ Abinoem mittit ipſa Debora contra Siſaram, ex præcepto dei iudicum 4 a
Barac & Debora liberant populum iud.4 a
Barac cum Debora gratias agunt deo, ob deuictum Siſaram iudicum 5 a
¶Barba non radenda in honorem defuncti, leuit.19 f.21 a
Barbã non radat ſacerdos aut caput, leuit.21 a
Barbæ dimidia parte raſa, & tunicis ad nates pſciſſis tunicis, remittit Hanõ ſeruos Dauid miſſos ad ſe in cõſolationem, 2.reg.10 a: quã ignominiam vlciſcitur Dauid.
¶Barbari humani erga Paulum act.28 a
¶Barnabas mittitur Antiochiã, vt videat gratiam eis factam act.11.c
Barnabas & Paulus ſegregãtur ad euãgelii prędicationem act.13 a
¶Baruch, dictante Ieremia, ſcribit volumẽ maledictionũ aduerſus Iudã & Iſrael, iere.36 a
Baruch accerſit⁹ ad principes, verba libri legit coram eis Iere.36 b
Baruch puſillanimitas arguitur Iere.45 a
Baruch, tempore quo deuaſtata eſt Ieruſalẽ ſcripſit librum, quem legit corã rege Iechonia, & vniuerſo populo baruch.1 a
Baruch liber mittitur in Ieruſalem, baruch.1 b
¶Baſan terra gigantum deut.3 b
¶Baſes æneæ in templo Salomonis 3.reg.7 d
¶Bathuel pater Rebeccæ geñ.22 d
¶Beata ab hominibus dicitur virgo Maria, & quare luc.1 e
Beatam pronũtiat Eliſabeth virginem Mariã, quòd credidiſſet angelo, luc.1 d
Beatius dare, quàm accipere act.20 g
Beati qui in Chriſto nõ ſcãdalizant̃, matth.11 a
Beati qui in domino moriuntur apoc.14 c
Beati qui manducant panem in regno dei, qui euangelio credentes lætantur luc.14 d
Beati qui legem libertatis cognitam, facto expreſſerint iacob.1.d
Beati oculi diſcipulorum, Chriſtum videntes, marc.13 c.luc.10 d
Beati miſericordes, mundi corde, mites, pacifici, pauperes ſpiritu, lugentes, eſurientes. matth.5 a
Beati quibus maledicitur & perſecutionem patiuntur propter Chriſtum, matth.5 a b iacob.1 b.5 c
Beati qui Chriſtũ in carne non viderunt & crediderunt iohan.20 g
Beatus Petrus dicitur, cui de⁹ reuelauit Ieſum eſſe Chriſtum promiſſum matth.16 c
Beatus venter qui Chriſtum portauit: beatior qui verbum dei audit, & facit: in quo bis beata virgo luc.11 d
Beat⁹ qui verbũ dei audit, & facit illud, luc.11 d
Beatus qui partem habet in reſurrectione prima, apoc.20 b
Beati viri deſcriptio pſal.1.verſ.1
qui Beati & iuſti dicendi ſint pſal.3.verſ.1
Beatitudo timentis deum pſal.127
Beatitudinis deſcriptio pſal.118
Beatus quem docet deus pſal.83.ver.12
Beatus vir cui ſimilis pſal.1.ver.3
Beatus à Chriſto dicitur qui nouit cõdolere neceſſitatibus infirmorum pſal.40.ver.1
Beatus Iſrael qui ſaluetur per dñm deut.33 d
Beatos prædicat regina Saba ſeruos Salomonis & quare.3.reg.10 b
¶Beelphegor ſequentes occiſi ſunt, deut.4 a
¶Beelzebub conſulit Ochozias infirmus 4.reg.1 a
Beelzebub, vim & potentiam Chriſti in miraculis, tribuunt Iudæi, matt.2 b.mar.3 c.luc.11 b
¶Behemoth, eiuſque malitia Iob.40 b
¶De Bel idolo, & eius cibo, quem vorabant ſacerdotes danie.14 a
Bel euertit Daniel danie.14 d
¶Belial cum Chriſto nulla cõuentio, 2.cori.6 c
¶Bellum 2.reg.24 b
Bella & lites vnde proueniant iacob.4 a
Bellum immittit deus propter peccata populi, 3.reg.8 d e
Bella immittit deus nõ obediẽtibus verbis ſuis, Leuit.26 d
Qui ad bellũ procedere non debeant, deut.20 a
ad Bellũ nõ vult cum Gedeone ꝓficiſci formidoloſos & timidos iudicum 7 a
ad Bellũ non ibant qui noui mariti erant, & omni munere vacabant primo anno deut.24 b
Belli ius in expugnandis vrbibus deut.20 c
Belli tẽpore arbores fructiferæ nõ ſuccidendæ, nec infantes & mulieres ĩterficiẽdi, deut.20 d
Bellantem populum Moyſes hortatur ad fidem in promiſſam à deo victoriam deut 20 a
in Bello petitus Ioſaphat ab inimicis, clamat ad deum 3.reg.22 c.
ad Bellũ egreſſuris Iudæis iubet deus ab omni re mala ſe cuſtodire deut.23 b
Bellaturũ deum pro Iſraelitis dicit Ioſue, ſi ipſi adhererẽt deo, mãdata ei⁹ cuſtodiẽtes, ioſ.23 c
an Bellaturus ſit cõtra Philiſthæos conſulit Dauid dominum 2.reg.5 c d
Bellum timentes à Philiſthæis Iſraelitæ, hortantur Samuelem vt pro ipſis oret, & bellet ꝓ eis deus 1.reg.7 c
Bellat deus pro populo ſuo, cuius aduerſarios ſe occiſurum promittit antequam ingrederetur terram promiſſionis exod.23 f
Bellat deus pro Ioſue, lapidibus occidens inimicos ioſ.10 b g
in Bello ipſe aderat deus ipſi Ioſue cõſulẽs quid ageret ioſ.8 d
Bellum antequam inferant Iſraelitæ ipſis Amorrhæis, ipſos Amorrhæos tradiderat deus in manus ipſorum deut.2 e
ad Bellum inſtruit Dauidem deus contra Philiſthæos 2.reg.5.d
Bellaturus populus Iudaicus victoriã orans contra inimicos, exauditur 3.reg.8 e
Bello capit Ioſue vrbem Hai, conſilio ipſius dei qui eã tradiderat in manus ipſius ioſ.8 a.b c
in Bellũ profecto Abram deus tradit hoſtes in manus geñ.14 c
Bellante Othoniele pro Iſraelitis, tradit deus hoſtes in manus ipſius iudicum 3 b
Bellante Dauide tradit deus Philiſthæos in manus ipſius 2.reg.5 c d
Bellante Barac cum Debora, occidit deus exercitum Siſaræ iudicum 4 c
Bellant Iſraelitæ, & occidũt Beniaminitas: quos ſcriptura dicit deũ percutere & tradere in manus percutientium iudicum 20 e
Bellũ inferre parant Iſraelitæ Rubenitis & Gaditis putantes ipſos Rubenitas & Gaditas receſſiſſe a dño, & alienis deis velle fidere: miſſa tamen prius legatione, vt an verum eſſet, ſcirent certó ioſ.22 c
Bellum Amorrhæorum contra Gabaonitas, ꝙ cum Ioſue pacem feciſſent. ioſ.10 a b. Item Heuæorum & ſimilium contra eundem, quos tradit ei deus ioſ.11 a b
Bellum ne ſuſcipiant filij Iſrael contra Moabitas dehortatur deus, ꝙ ipſe nihil daturus eſſet eis de terra Moab deut.2 b
¶Bellans popul⁹ Iſrael iniuſſu dei contra Amalec, occiditur nume.14 g.deut.1 g

Bella gentium impiorum etiam curat deus, qui Syriæ regi per Naaman impium & gentilem dedit victoriam 4.reg 5 a
à Bello & fame liberat Samaritanos deus, ſine hominum manu 4.reg.7 b c
ad Bellũ proceſſur⁹ Gedeon cõtra Madianitas, & Amalecitas, induitur ſpũ dei iudicũ 6 g
Bellum Iſraelitarum contra tribum Beniamin, ob peccatum contra naturam à Gabaonitis perpetratum iudicum.20
Bellum Chodorlahomor & aliorum regum in Sodomitas gen̄.14 b
Bellum Philiſthinorum contra Iſraelitas, vbi Iſraelitę percutiuntur à deo, coram Philiſthęis, 1.reg.4 d
quòd Bellando Iſraelitæ vicerint Amorrhæos, deus non vult tribui gladiis & arcubus ipſorum, ſed ſibi ſoli qui eos tradiderat in manus ipſorum ioſ.24 c
Belli victoriam ne Iſraelitæ tribuerẽt ſuis viribus, & contra deum gloriarentur, iuſſit deus Gedeonem cum trecentis tantum viris aggredi Madianitas & Amalecitas, iudicũ 7 a b
Belli victoria non eſt in multitudine hominum vel paucitate, ſed dei ſoli⁹ eſt, vt inquit Ionathas 1.reg.14 a
Belli victoriã daturus de⁹ quid agat, 4.reg.19 b
Belli victoriam deo tribuit Melchiſedech, gen̄.14.c
Bellum commiſſuro non ſupputanti ſumptus, is ſimilis eſt, qui ad fidem Chriſti accedens, non reputat apud ſe omnibus propter euangelium renuntiandum eſſe, etiam parentibus luc.14 f
¶Benadad fœderatus cum Aſa rege Iuda, oppugnat ciuitates Iſrael 3.reg 15 d
Benadad rex Syriæ regnat pro Hazaele patre, 4.reg.13 d
Benadad rex Syriæ obſidet Samariã, 3. reg.20 a
Benadad bibens & ebrius, contemnens deum Iſrael, vincitur ab Achab, conuertitúrque in fugam, & liberatur Samaria 3.reg.20 c d
Benadad impetrat miſericordiam ab Achab, 3.reg.20 e
Benadad non occidit ipſe Achab, & peccat in dei voluntatem 3.reg.20 f
Benadad ægrotus conſulit Eliſeum per Hazaelẽ 4.reg.8 c
Benadad ſuffocato, regnat Hazael in Syria, 4.reg.8 d
Benadad Hazaelis filius regnat in Syria, 4.reg.13 d
¶Benedixit deus maſculo & fœminę, dãdo vim generandi, gen̄.5 a
Benedicit diei ſeptimæ de⁹, gen̄.2 a. exod.20 b
Benedicit dominus Noe gene.9 a
Benedicitur Sem & Iapheth. gene.9 d
quomodo Benedixerit deus ipſi Abraham, gene.24 d
Benedictionem promittit deus ipſi Iſaac, gene.26 a
Benedixit deus ipſi Laban propter Iacob, augens ei poſſeſſiones & greges gene.30 b
Benedicit deus Samſoni, ipſum ſuo ſpiritu roborans iudicum 13 d
Benedictio dei ſuper Ioſeph in fructibus terræ deut.33 b
Benedicit deus Saræ dando ei filium, gene.17 c
Benedicit dominus ipſi Iacob gene.35 b
Benedicit deus, & auget bona eius qui non dat fratri quicquam ad vſuram deut.23 d
Benedictio Leuitis à deo data, quòd fratres idolatras interfecerint exod.32 f
Benedicit deus domui Phutipharis, propter Ioſeph, gene.39 a
Benedicit deus operi manuum eius qui libere, etiam ſine ſpe recipiendi, commodauerit pauperi fratri deut.15 b
Benedicit populo Iſrael deus in omni re, & illis nihil deeſt deut.2 b
Benedicturum ſe ei pro quo orauerimus, ꝓmittit deus nume.6 d
Benedicit Chriſtus apoſtolis aſcendens in cælũ, luc.24 g
Benedicit Chriſtus pueris marc.10 b
Benedicit angelus ipſi Iacob gen̄.32 g
Benedicendi populum modus nume.6 d
Benedictio qua benediceretur aliquis à filijs Iſrael, qualis gen̄.48 d
Benedictio populi ſuper Salomonem vnctum in regem. 3.reg.1 f g
Benedicit ipſi Abræ Melchiſedec gen̄.14 d
Benedicit Iſaac filio ſuo Eſau gen̄.27 f
Benedicit Iſaac Iacob filio ſuo, cõſtituens illum dñm fratrum ſuorũ: petẽnſque à deo dari ei abundantiã frumenti & vini gen̄.27 d.28 a
Benedicit̃ Iſmahel ad p̃ces Abrahæ. gen̄.17 c
Benedicunt Rebeccæ parentes ipſius, gen̄ 24 g
Benedicit Laban filiabus abeuntibus cum marito Iacob gen̄.31 g
Benedicit Ioſeph fratri ſuo Beniamin gen̄.43 f
Benedicit Iacob ſingulis filijs ſuis, & prædicit q̃ in nouiſſimis temporibus ventura eis erant, gene.49.
Bñdicit Moyſes ſingulis tribub⁹ Iſrael, deu.33 a
Benedicit Moyſes tabernaculo & oibus quæ fecerant Beſeleel & Ooliab exod.39 g
Bñdicit Aaron populo poſt oblationẽ leui.9 d
Benedicebat tribus Leui filijs Iſrael, inuocantes nomen dei deut.10 b
Benedicit Ioſue Rubẽitis, Gadditis, & dimidiæ tribui Manaſſe, reuertentibus ad tabernacula ſua ioſ.22 b
Benedicit Ioſue ipſi Caleb ioſ.14 d
Benedicit Dauid populo in noĩe dñi, poſt reductam arcam, & cópletis ſacrificijs 2.reg.6 d
Benedicit Salomon cõgregationi Iſrael quæ comitata fuerat eũ in collocãda arca in templo 3.reg.8 b
Bñdicit̃ à paupe qui veſtimẽtũ pignoris loco ab ip̃o acceptũ, reddit ei añ ſolis occaſũ, de.24 b
Benedicit dominum ſeruus Abraham, gratiáſꝗ ei agit gene.24 c
Benedicit deum, ſiue gratias agit deo Melchiſedec ꝙ dediſſet victoriam ipſi Abræ gen̄.14 d
Benedictiones ſeruãtibus mandata Exod. 23 c. Leuit.26 a. deut.7 b.11 d.28 a
Benedictiones in monte Garizim deut.27 b
Benedictus ſit à dño, Vox bene imprecãtis, Hebræis frequens ruth.2 d.3 b.4 d
Benedictionem dei orat Dauid domui ſuæ, 2.reg.7 d
Benedicendus deus poſt cibum deut.8 b
Benedicit Chriſtus deũ patrem, & gratias agit, accipiẽs panes & piſces, mat.14 b.15 d. marc. 6.e.8.a. luc.9 b
Benedicebat propheta Samuel ſacrificio, anteq̃ populus comederet 1.reg.9 b
Benedicendus de⁹, & laudandus 2.corint.1 a
Benedicit deo ſiue laudat Salomon deum, eiꝗ gratias agit de ædificatione templi, ꝙ impleſſet ꝓmiſſiones ſuas Dauidi factas, 3.reg.8 b
vt Benedicant domino, ſiue laudẽt dñm, exhortatur Debora populum iudicum 5 a
Benedictio dei eſt abundantia frumenti, vini, & olei, & armentorum, leuit.25 c. deut.7 b
Benedicit deus panibus & aquis noſtris, ſi ſeruierimus ei exod.23 e. deut.8 d
Benedicit deus, & auget bona omnia diligentibus ipſum deut.30 d
Benedictionem, id eſt terrã irriguam petit ſibi dari Axa à Caleb patre ſuo ioſ.15 d
Benedictos à deo prædicat impius Saul, qui Dauidem innocentem prodiderant 1.reg.23 c
Benedictũ clamat Dauid deũ, laudátꝗ deũ qui Salomonẽ conſtituiſſet regem 3.reg.1 g
Benedictum prædicat regina Saba Salomonem ꝙ deo placeret 3.reg.10 b
Benedictionem vocat Iacob munus quod obtulit fratri Eſau, gene. 33 b c. Vide 4. reg.5 c. 1.reg.25 e
Benedictionẽ vocat Paulus id quod datur pauperibus, 2.corint.9 b
Benedicere ſibi in corde ſuo, & blandiri, non timere dei maledictiones quas immiſſurum ſe nõ obediẽtibus verbo ſuo p̃dixit deut.29 c
Benedicere ꝓ maledicere vtitur aliquando ſcriptura 3.reg.21 c d
Benedicere pro ſalutare gen̄.47 b
Benedictio data filijs à parentibus, non poterat auferri ab eis gen̄.27 e
Benedictionem ꝓmittit deus Abræ proficiſcẽti in terram Chanaan gen̄.12 a
Benedictionẽ Abrahæ promiſſam impleuit de⁹ mittens filium ſuum Chriſtum act.3 d
Benedictio omniũ Chriſtus promittitur naſciturus ex ſemine Iacob gen̄.22 d.28 c
Benedicimur à deo per fidem galat.3 b
Benedictis dei, regnum à conſtitutione mundi paratum matth.25 c d
Benedicti dei, oues à Chriſto dicunt̃ matt.25 c
Benedicendum maledicentibus nobis, luc.6 e. 1.petr.3 b
Bñdicit Paulus maledicentibus ſibi, 1.corĩ.4 c
Benedictio & maledictio ex eodem ore procedunt iacob.3 b
Benedicentibus nobis hoĩbus, tunc væ, luc.6 d
¶qui Benefacit, ex deo eſt 3.iohan.d
Benefacientes obmuteſcere faciam⁹ eos qui male de nobis loquuntur 1.petr.2 c
Benefaciendum omnibus, maxime domeſticis fidei, galat.6 c: & nihil inde ſperandum, vt filij dei ſimus luc.6 e
Bñfacere prohibet Moyſes Ammonitis & Moabitis in æternum deut.23 a
Beneficia dei erga Iudæos facta, vt cognoſceretur eſſe vnus & ſolus deus deut.4 e
Beneficia dei tribuenda verbo & ꝓmiſſioni, bonæque voluntati eius 2.reg.7 c
Beneficia ſua erga Iudæos commemorat deus, Iere.2 a
Beneficiorum cõmemoratione ad mandata ſeruanda hortatur Moyſes deut.29 a
Beneficiorũ & afflictionũ commemoratione, cõfirmat dominus Iudæorum fidem, ne deficiãt ab eo etiam in tentatione deut.8 a
Beneficiorum dei erga Iſraelẽ commemoratio, Iſa.63 b
Bñficia ſua taceri iubet Leproſo Chriſtus, mat. 8 a. marc.1 d. luc.5 c
Beneficia dei cõfitetur Moyſes, & miſericordiã quam fecit Iſraelitis, orans pro peccato ipſorum nume.14 c d
Beneficiorum dei vt recordentur Iudæi hortat̃ Moyſes: vt diſcant ſemper fidere ipſi deo in quacunque tribulatione deut.8 a
Beneficijs dei erga ipſos cõmemoratis, exhortatur Iudæos Ioſue, vt ei ſeruiant toto corde, ioſ.24 a b c
Beneficiorũ erga Dauidem cõmemoratione oſtendit deus omnia hominibus dediſſe, & ab eis nihil accepiſſe 2.reg.7 b
Beneficij memor Dauid, mittit ſeruos ad cõſolandũ Hanon, qui cũ ignominia remittuntur: quam ignominiam vlciſcitur Dauid, 2.reg. 10 a b c d
Beneficia Ruth erga ſocrũ ſuã Noemi reputans ipſe Booz, ipſi benefacit propter ea ruth.2 c
¶Beneuolẽtia Booz erga Ruth ruth.2 b c
Bñuolẽtia Pauli erga fratres Iudæos, rom.10 a
¶Beniamin naſcitur gen̄.35 c
Beniamin tenerè diligebat Iacob gen̄.44 e
Beniamin dat maiorem partem ipſe Ioſeph in conuiuio gen̄.43 g

Beniamin filij Iacob benedictio deut.33 b
Beniamin filij gene.46 c.1.para.7 b
Beniamin ſors Ioſue.18 b
Beniamin benedicitur geñ.49 c.deute.33 b
Beniaminitæ negāt ſe tradituros ipſos qui vxore Leuitæ abuſi fuiſſent, ſed contra defendūt fratres ſuos Gabaonitas iudicum 20 b
Beniaminitæ 25700, vincunt Iſraelitas reliquos qui numero erant 400000 iudicum 20 c
ex Beniamin requi 600 tantū, alij omnes occiſi à fratribus ſuis Iſraelitis iudicum 20 g
Beniamin tribū eſſe deletā magno eiulatu flentes Iſraelitæ queruntur deo iudicum 21 a
Beniamin tribui dātur ex Iabes Galaad 400 virgines in vxores, ne tota pereat iudic.21 b
de Beniamin tribu fuit Paulus rom.11 a
¶Benigni ſimus inuicem epheſ.4 g.coloſ.3 b
Benigni ſunt qui charitatem mutuam habent, 1.corinth.13 b
Benignitas Chriſti apparuit nobis tit.3 b
Benignitas dei in peccatores ezech.18 g
¶Berzellai nobilis & diues, regem pauerat fugitiuum: pro quo beneficio non vult ſibi quicquā retribui à Dauide 2.reg.19 f
Berzellai filios vt in mēſa ſua diſcūbere faciat, præcipit Dauid Salomoni 3.reg.2 b
¶Beſeleel & Ooliab artifices vocati à deo, ſpū eius implentur ad ædificationem tabernaculi exod.31 a.35 d
¶Beſtiæ terræ creantur gene.1 c
à Beſtijs prægustata caro, Iudæis non comedenda, exod.22 d
Beſtijs terræ tradit deus cadauera non ſeruantium mandata deut.28 c
Beſtijs noxijs omnis generis implentur domus AEgyptiorum exod.8 e
De beſtia aſcēdente de abyſſo, apoc.11 b. itē de mari habente ſeptē capita, & cornua decem, apoc.13 a. cui datū facere bellū cū ſctis & eos vincere, apoc.13 b. q̄ expugnat̄ tādē, apo.19 d
Beſtiæ adoratorum plaga, apoc.14 b.16 a
Cū beſtijs pugnauit Paulus Epheſi, 1.corin.15 d
Cum beſtijs Chriſtus in deſerto marc.1 b
¶Bethel, quæ & Luza dicitur, expugnatur à filijs Ioſeph, geñ.28 d.35 b.iudicum 1 e
in Bethel colebatur deus à Iudæis 1.reg.10 a
in Bethel conſulunt dñm Iſraelitæ pugnaturi cōtra Beniamin fratres iudicum 20 c
¶Bethlehem quæ & Ephratha geñ.35 c
in Beth-lehem proficiſcitur Ioſeph cum Maria prægnante, vt cenſum perſoluat luc.2 a
in Beth-lehem parit Chriſtum Maria, luc.2 b
¶Bethſabee pulchra acceerſita à Dauide, dormit cum illo, & concipit 2.reg.11 a
Bethſabee plangit virum ſuum Vriam, & vxor Dauidi efficitur 2.reg.11 d
Bethſabee filius ægrotat 2.reg.12 d
Bethſabee vxorē cōſolatur Dauid ob filiū mortuum 2.reg.12 f
Bethſabee, conſilio Nathan ꝓphetę, indicat Dauidi Adoniam regnare 3.reg.1 c
¶ Bethſaidæ ciuitati opprobrat Chriſtus Ieſus infidelitatem matth.11 c
¶Bethſamitæ conſpecta dei arca, lætantes holocauſta offerunt 1.reg.6 c
Bethſamitę percutiuntur à deo ꝗ aſpexiſſent intra arcam dei 1.reg.6 d
Bethſamitæ percuſſi à deo, confitētur ipſum eſſe deum ſanctum 1.reg.6 d
¶Bethuliam obſidet Holofernes iudicū 7 a
Bethuliani ciues ſiti oppreſſi, Holoferni ciuitatē tradere ſtatuunt iudith 7 c
¶Bezec vrbs expugnatur à Iuda iudicū 1 a
¶Bibere nō poſſunt AEgyptij aquam fluminis verſam in ſanguinem exod.7 d
quid Bibant petunt Iſraelitæ à Moyſe. 15 f.17 a
Bibit de torrēte Elias, paſtus à coruis. 3.re.17 a
Bibit & comedit. vide Comedere.
Bibentes aquā genu ad terram flexo, noluit deus ad bellū proficiſci cum Gedeone: ſed eos tantum qui manu ad os proijciente aquam lambebant iudicum 7 b
ne Bibat quidē ꝓpheta ī domo ipſi Ieroboā ꝓhibet de⁹, neq; ī domo alteri⁹ cuiuſq̄ 3.re.13 b
Bibere non vult Dauid ſitiens, aquā quam principes ſui cum vitæ periculo hauſerāt ei in fonte Philiſthinorum 2.reg.23 c
vt Biberent vinum meraciſſimum, introduxit deus Iſraelitas in terrā ꝓmiſſionis, deut.32 b
¶Bigamia Lamech geñ.4 a
Bigamia Eſau geñ.26 g
¶Bilinguis homicida prouer.18 b
¶Blaſphemia Sennacherib 4.reg.18 g.19 b
Blaſphemia impiorum in deū malach.3 b
Blaſphemia vitanda epheſ.4 g.coloſ.3 b
Blaſphemus, maledicēs nomini domini, lapidatur præcepto dei leuit.24 b
Blaſphemiæ Nicanoris 2.macha.15 a
Blaſphemans Iſraelem gigas quidam occiditur à Ionatha filio Samaa 2.reg.21 d
Blaſphemi conſulentes Beelzebub, conſumūtur ab igne de cælo 4.reg.1 b c
Blaſphemi Syri, putantes deum Iſraelis non tantum poſſe in planitie q̄ in montibus, vincuntur ab Achab 3.reg.20 d e
Blaſphemi Core, Dathan, & Abiron, negantes Moyſen conſtitutum eſſe ducem populi, deuorantur à terra nume.16 e
Blaſphemare fecerat Dauid inimicos nomē domini, adulterio ſuo 2.reg.12 d
Blaſphemia in filium hominis remiſſibilis: irremiſſibilis autem ſi in ſpiritum ſanctum fiat, matth.12 c.marc.3 d.luc.6 b
Blaſphemias loquitur beſtia aduerſus deum, & nomen eius apoc.13 b
aduerſus Blaſphemas gentes oratio fidelium eccli.36 a b
¶Boanerges, id eſt filios tonitrui, vocat Chriſtus Iacobum & Iohannem marc.3 b
¶Bon⁹, ſol⁹ deus, matt.19 c.marc.10 c.luc.18 d
Bonus Saul 1.reg.9 a
Bonus vir de bono theſauro cordis profert bona: malus mala, matth.12 c
Bona viſa ſunt deo omnia quę fecit, geñ.1 b c d
Bonum omne oſtendit Moyſi deus exod.33 d
Bonum non habitat in carne noſtra, rom.7 d. ideo non poſſumus ſepiſſime perficere bonū quod volumus
Bonum à deo cœptū in Coloſſenſibus, orat Paulus vt ab eodem perficiatur coloſſ.1 b
quod Bonum eſt, ſectemur, eique adhęreamus, rom.12 b.galat.4 c.1.theſ.5 c
Bona prudenter agenda etiam corā hominibus, ne ſimus eis offendiculo, rom.12 d.2.cori.8 d
Bona faciamus coram deo deut.6 c
Bonum pro malo reddit Dauid Sauli inimico, 1.reg.24 b d
Bonum quod propoſuit Iudæis Moyſes, fuit diligere deum, deut.30 d
Bonorum & malorum author deus, eccli.11 b. amos 3.b
Bona temporalia communicanda miniſtris verbi euangelij galat.6 b
Bonorum temporaliū proſperitatem & integrā corporis ſanitatē optat Iohannes Caio diſtribuenti bona ſua pauperibus verbi miniſtris, 3.iohan.a
Bonis tēporalibus vt recte vtamur, monet nos Chriſtus parabola ſiue hiſtoria diuitis epulonis luc.16 e
vt Bonis temporalibus quæ diſpenſanda dedit deus, pauperibus bene faciamus, hortat̄ Chriſtus: propter quæ recipiamur ab eis in æterna tabernacula luc.16 a
Bona vbi præſtiterit deus, & illi quib⁹ ꝓſtiterit ea bona, fiduciā ſuā in alium collocarint q̄ in ipſum, & ſeruierint idolis, eos ipſe deus affligit, ioſ.24 e
Bonis omnibus abundat qui cuſtodit dei præcepta, deut.28 a
Bonitas dei in gentes electas ſi permāſerint in bonitate. rom.11 c
¶Booz è familia Elimélech, diues admodum, ruth.2 a
Booz beneuolentia erga Ruth ruth.2 b c
Booz propinquus Noemi, hordei aream ventilat, ruth.3 a c
Booz accipit Ruth in vxorem, eam recuſante propinquo viri eius defuncti ruth.4 a
Booz dat menſuras hordei ipſi Ruth, quas deferret ad Noemi ſocrum ſuam ruth.3 d
¶Bos cornupeta. exod.21 e
de Boue bouem occidente exod.21 g
de Bobus oblatio leuit.3 a
Boues Iſraelitarum ad idola conuerſorum auferunt Madianitæ iudicum 6 a
Boues in fruſta conciſos mittit Saul in omnes terminos Iſrael 1.reg.11 b
Boui trituranti non alligatur os: nec miniſtro verbi denegandus victus ab auditoribus verbi, deut.25 b.1.corin.9 b
Bouem poterant Iudæi comedere deut.14 a
Boum fuſilium in tēplo Salomonis fabricatio, 2.para.4 a
¶Botrus à duobus viris portatur de terra Chanaan nume.13 c
¶Brachiū & potētia dei vbiq; audita, 3 reg.8 e
Brachium Heli & poteſtatem ſummi ſacerdotii præcidendā prædicit deus 1.reg.2 g
Brachio & fortitudini dei tribuūt Iſraelitæ, ꝙ Pharao ſubmerſus ſit, exod.15 d
¶vt Brauium & vitam æternam ad quam vocauit nos de⁹, aſſequamur, curramus curſum huius vitæ, obliti omnium præteritorum, philip.3 c
¶Bubulam poterant Iudæi comedere, deut.14 a
¶Buccinæ clangor auditus cum daretur lex, exod.19 c
Buccina clangens Gedeon, conuocat ad bellum iudicum 6 g
¶vt Butyrum comederent introduxit deus Iſraelitas in terram promiſſionis deut.32 b
Butyrum & lac peregrinis apponit Abraham, geñ.18 b

C

CAath filii exod.6 c
Caathitarum ſors & vrbes ioſ.21 a b
¶Cacare extra caſtra ꝑcipit de⁹ Iſraelitis, operto quod cacaſſent effoſſa humo, deu.23 b
¶Cades ciuitas in extremis finibus Edom, nume.20 c
¶Cadit Saul cum prophetantibus, & orantib⁹ 1.reg.19 d
Cadit in faciem Abraham audiēs promitti ſibi à deo filium in ſenectute, gene.17 c
Cadit in faciem ſuam Ruth, & incuruatur, audita beneuolentia Booz Ruth.2 b
qui Cecidit bos in foueā, ſubleuād⁹, deu.22 a
Cadere pro mori corporaliter, frequens in ſcripturis. 2.reg.3 g
¶Cæci duo fide inuicta Ieſum eſſe Meſſiam cōfitentes, ſanantur, matth.9 d.20 d.marc.10 g luc.18 f
Cæcum ſanat Chriſtus, marc.8 c
Cęcus natus in gloriā dei, viſum recipit. ioh.9 a narrat à quo ſanatus ſit: eiicitur à Phariſæis: ſuſcipitur & docetur euangelium à Chriſto.
Cæcus ſi ſecum ducat, ambo in foueam cadūt, matth.15 b mar.7 b
Cæcum facit deus, exod.4 c
Cæco non obiiciendum offendiculum, leu.19 c deut.27 c

Cæcos & claudos deos, id eſt idola prohibitura ne Dauid Ieruſalē ingrederetur obijciūt irridentes Iebuſæi ipſi Dauidi, quos tamen cum ſuis dijs cęcis & claudis expugnauit, 2.reg.5 b
Cæcitate percutit deus non ſeruantes præcepta deut.28 c
Cæcitate percuti inimicos miſſos ad comprehendendum eum, orat Eliſeus, ad dei gloriam 4.reg.6 d
Ob cæcitatem cordis Phariſæorum cōtriſtatur Chriſtus marc.3 a
Ob cæcitatē cordis, alienatæ erāt gentes a Chriſto, epheſ.4 e
Cæcitas quare contigerit Iudæis rom.11 c
¶Cæditur virgis Paulus cū Sylla, act.16 e. & ter ſe fuiſſe cæſum ſcribit 2.corint.11 f
Cæduntur apoſtoli, prohibetúrque eis à ſacerdotibus Chriſtum prædicare act.5 g
Cæſores lignorū inter filios Iſrael deut.29 b
¶Cælum quod & firmamentum dicitur, verbo dei creatum geñ.1 a
Cælum, & cælum cæli, dei eſt deut.10 c
Cælum veſpere rubicundum, ſerenitatem prænuntiat: mane rubicundū, tēpeſtatē, mat.16 a marc.8 b. luc.12 g
Cæli caligantes rore deut.33 d
Cæli & terra, verbo dei repoſita, reſeruantur igni in diem iudicii ad perditionem impiorū, 2.pet.3 b c. tunc enim igne ſoluentur.
in Cælum tertium raptus Paulus, 2.corint.12 a
Cælum alloquitur Moyſes, inuocaturus nomen dei deut.32 a
Cælum & terrā teſtes inuocat Moyſes, ꝙ verū futurū ſit id quod dicit cōtra Iſraelem, deut.30 d.31 g
Cælum ſuū aperit deus & dat pluuiā tempore ſuo cuſtodientibus præcepta ſua deut.28 b
Cælum claudit deus non dando pluuiam ijs qui ſibi non fidunt deut.11 b.3.reg.8 d
Cælum æreum & ferreum non cuſtodientibus præcepta, quibus non dabuntur pluuiæ tempore ſuo, leuit.26 c.deut.28 c
Cæli militiam adorantes lapidabant deut.17 a
Cæli militiā adorat Manaſſes 4.reg.21 a
Cælos nouos & terram nouam expectamus, in quibus iuſtitia habitat 2.petr.3 c
Cæli noui & terræ nouæ viſio apoc.21 a
in Cælis eſt cōuerſatio Chriſtianorū, philip.3 d
Cæleſtis fuit homo ſecundus Chriſtus: cæleſtes & nos oportet eſſe 1.corint.15 f
Cæleſtium corporū gloria alia quam terreſtriū 1.corinth.15 e
¶Cęſari pricipibúſve tributa reddēda mat.22 b
¶Cain naſcitur gene.4 a
Cain ægrefert munera Abel eſſe accepta deo, ſua autem reijci, ob ídque fratrem occidit, geñ.4 b
Cain dehortat deus ab occidēdo fratre, ge.4 b
Cain quare occiderit fratrem, 1.iohan.3 b c
Cain filij geñ.4 c
Cain maledicitur, & deſperat geñ.4 b c
Cain profugus habitat ad orientem, geñ.4 c
Cain via. Iudæ d
¶Cainan ætas, 910 anni geñ.5 b
¶Caiphæ prophetia iohan.11 g
ad Caipham Annas mittit Chriſtū matt.26 f
Caiphæ interroganti, Chriſtum ſe eſſe fatetur Ieſus matth.26 f
¶Caij diſcipuli Iohānis euangeliſtæ charitas in fratres verbi miniſtros 3.iohan.b c
Caius hoſpes Pauli, rom.16 d. Comes item Pauli cum Ariſtarcho act.19 f
¶Calceamenta non ſunt attrita Iudæis ambulantibus per deſertum quadraginta annis, deut.29 a
Calceamenta in pedibus comedentium agnum paſchalem exod.12 b
Calceamentū de pedibus ſoluere iubet Moyſes antequam appropiet rubo. exod.3 b. Idem iubetur Ioſue ioſ.5 d.6 a
Calceamentum ſoluere quid ſignificet ruth.4 b
¶Caleb & Ioſue terram promiſſionis laudāt corā populo: quos ipſe vult lapidare nume.14 b
Caleb ꝓmittitur terra Chanaan. nume.14 d e deut.1 f
Caleb hortatur populum vt aſcendat in terram Chanaan nume.13 d
Caleb ſperat futurum vt gigātes debellet ſi deꝰ ſecum fuerit ioſ.14 b
Caleb filiꝰ Iephone ſibi poſtulat promiſſam hæreditatem ioſue.14 b
Caleb ſors ioſue 15 c
Caleb habitatio iudi.1.d.1.pa.6 e
Caleb expellit tres filios Enac de poſſeſſione ſua ioſ.15 c
Caleb dat filiæ ſuæ Axæ irriguam terram. iudicum 1 c
Caleb laudes eccli.46 b
Caleb fratris Ierameel filij 1.para.2 f
¶Calendarum ſacrificia ezech.46 a
¶Calix & panis quē ī memoriā mortis Chriſti ſumimꝰ & benedicimꝰ, ſignat nos pꝛiter Chriſti ſanguine fuiſſe redemptos, nóſque omnes vnum eſſe, 1.corinth.10 d
Calix ꝓ morte & cruce, matt.20.c.26 d. marc.10.c.14.d.luc.22 d
¶ Callide non agēdum in ſubleuādo proximo, id eſt nolle ei commodare propterea ꝙ nō ſit ſpes poſtea recipiendi deut.15 b
¶ Caluitiū ne faciant ſuper mortuo more gentium, prohibet deus Iudæis deut.14 a
Caluū vocant Eliſei pueri irridentes & ab vrſis deuorantur 4.reg.2 d
¶ Calumniam ſuſtinet omni tempore qui præcepta dei non ſeruat deut.28 c
Calumnia vitanda leuit.19 c
Calumniæ innocentium eccles.4 a
Camelopardalum poterant Iudæi comedere deut.14 a
Camelum Iudæi non comedebant deut.14 a
Camelorum Zebe & Salmana ornamenta aurea accipit Gedeon iudicum 8 e
¶in Cana Galilææ primū miraculū fecit Chriſtus, iohan.2 b
¶Cādelabri ſitꝰ ī tabernaculo Moyſi, exo.26 g
Eiuſdem fabricatio nume.8 a.exod.36 e
Candelabri aurei viſio, per quā multa de Chriſto & eccleſia intelliguntur zach.4 a
Candelabrorum templi Salomonis fabricatio 2.para.4 b
Candelabrorū aureorū ſeptē viſio apoc 1 c
Candelabri forma, exod.25 c d.37 c. & eius ſitꝰ exod 40 c
¶à Canibus comeditur Iezabel, 4.reg.9 g
Canes vocat Chriſtus gētes, matt.15 c.mar.7 c
Canes, pſeudoprophetæ. philip.3 a
Canis reuerſus ad vomitum, quid ſignificet, 2.petr.2 d
Canem ſe vocat Hazael coram Eliſeo, agnoſcēs indignitatem ſuam 4.reg.8 d
¶Canendū deo, eíque gratiæ agēdæ, iudicū 5 a
Canticum & gratiarum actio Annæ, ob ſuſceptum à deo filium 1.reg.2 a
Canticum Moyſi deut.32 a
Canticum Mariæ & Zachariæ luc.1 e f
Cantant Moyſes & filii Iſrael domino, gratiáſque agunt pro victoria contra Pharaonem, exod.15 a
Canticum & gratiarum actio Deboræ & Barac poſt victum Siſaram iudicum 5 a
vt in Canticū ſiue cātilenā cōponat ea quę prędixerat ei de futura Iſraelitarum cū diis alienis fornicatione, & malis q̄ propterea euētura eſſent eis, præcipit deus Moyſi, deut.31 e
vt Cantent filii Iſrael cāticum ſiue cantilenam quam de futura ipſorum pręuaricatione & afflictionibus eis euenturis, compoſuiſſet Moyſes, præcipit deus deut.13 e
Cantandi in corde pſalmi, hymni, & cantica ſpiritualia epheſ.5 d
Cantandum ſpiritu & mente 1.corinth.14 c
Cantores ordinat Dauid, eorúmque vices & ſortes, 1.paralip.25 a
¶corā Cano capite conſurgendum leuit.19 g
¶Capharnaum ciuitati exprobrat Chriſtus incredulitatem ſuam, matth.11 d
¶ne Capillus quidem periturꝰ iis qui ob Chriſtum patiuntur, luc.21 d
Capilli capitis noſtri oēs numerati, matth.10 d
Capillatura Abſalomis 2.reg.14 f
¶Cappadoces expellunt Heuæos, & habitāt in terra ipſorum, deut.2 e
¶Capram poterant Iudæi comedere, deut.14 a
de Capris oblatio, leuit.3 c
Capream poterant Iudæi comedere, deut.14 a
¶Captiuitatem minatur deus Iudæis non obedientibus præceptis ſuis, deut.28 e f g
de Captiuitate populum reducturū ſe promittit deus, ſi toto corde conuerſus fuerit ad ipſum, deut.30 a
Captiuitatem Babylonicam prædicit Iſaias ipſi Ezechiæ 4.reg.20 d
Captiuitatem 70 annorū prædicit Ieremias ob verbi dei contemptum iere.25 a
à Captiuitate reditum promittit dominus populo, ezechiel.20 f
à Captiuitate reductionem poſt 70 annos prophetat Ieremias, ierem.29 c
Captiua mulier quomodo ducenda in vxorem, deut.21 b
Captiua ducta in gloriam dei, & ſalutem Naaman apud Syros 4.reg.5 a
Captiuos nos ſibi tenet peccandi procliuitas & à mandato auertit rom.7 d
Caput puluere aſpergebant Hebræi in ſignum magni doloris, 1.reg.4 c
Caput puluere conſperſum, & veſtis ſciſſa, ſignum luctus Iudæis 2.reg.1 a
¶in Capite funiculus aut aliquid ſimile, ſignū ſubiectionis & ſeruitutis, vt de Benadad legitur. 3.reg.20 e
in Caput conſtituitur populus ſeruans mandata dei, & non in caudam. deut.28 b
Caput Chriſti deus, 1.corint.11 a
Caput eccleſiæ Chriſtus, epheſ.4 d.coloſſ.1 c 2.reg.22 d
ex Capite Chriſto totum eccleſiæ corpus pendens, ab eodē ſpirituali dote defluente in ſingula membra augeſcit vſque ad perfectionē deo patre dignam, coloſſ.2 d
Caput viri, Chriſtus, 1.corinth.11 a
Caput mulieris, vir, 1 corinth.11 a
Caput non debet velare vir, & quare, 1.cor.11 a
Caput operiat mulier, ſaltem ob angelos qui Chriſtianorū cœtibus interſunt, 1.cor.11 b
Caput Chriſti percutitur. matth.27 c
¶Carbones ignis ſuccenſi à deo 2.reg.22 b
Carbones ignis congerere ſuper caput inimici, benefaciendo, rom.12 d
¶in Carcere, pane & aqua cum anguſtia ſuſtētatur Michęas dei propheta 3.reg.22 a
Carceris Pauli cuſtos, Chriſto credit, & baptizatur, appoſitáque menſa lætatur cum Paulo, & tota eius domus, act.16 f
in Carceribus ſæpius fuit Paulus, 2. corint.6 b 11 e.act.16 e
in Carcerem coniiciuntur apoſtoli act.5 d
in Carcerem coniicitur Petrus act.12 a
in Carcerē cōiicit Paulus Chriſtianos, act.8 a
¶Cardines terræ fecit dominus, terrā creauit, & vniuerſum mundum, 1.reg.2 b
¶Cardui Libani & cedri cōparatio, 4.reg.14 c
¶Cariath-arbe quæ & Hebrō, poſſeſſio fuit Caleb, ioſ.14 d.15 f.iudicum 1 b

¶Cariath-baal,quę & Cariath-iarim,vrbs in tribu Beniamin, ioſ.8 c
¶Cariath iarim,quę & Cariath-baal,vrbs in tribu Beniamin ioſ.18 c
¶Cariath ſenna, aliàs Dabir dicit̄, vrbs in tribu Iuda, ioſ.15 f
¶Cariath-ſepher vrbs quæ & Dabir,quam expugnauit Othoniel, cui Caleb dedit Axam filiam ſuam in vxorem ioſ.15 d.iudicū 1 c
¶Carmina Salomonis, 3.reg.4 d
¶Caro cum ſanguine non edenda, gene.9 a leuit.19 e.deut.12 b
Caro à beſtiis laniata,non comedenda Iudæis, exod.22 d
Caro aliquid immundum tangens, leuit.7 b
Carnes non incidendæ in honorem mortui, leuit.19 f.21 a
Caro vna eſt maritus & vxor, gene.2 d
Carnes deſyderat vulgꝰ quod aſcēderat de AEgypto cum filiis Iſrael, nume.11 a b
Carnes promittit deus Iſraelitis vſque ad nauſeam, nume.11 d
Carniū partē ſuā de ſacrificio dn̄i vi auferunt à pp̄lo ſacerdotes Ophni & Phinees, 1.reg.2 d
Carnibus & pane à deo paſcitur Elias fugiēs faciem Achab, 3.reg.17 a
Carnes cōcupiſcēs pp̄ls punit̄ à deo,nu.11 a b g
Caro eſt homo ſine dei ſpiritu, carnis deſyderia faciens gene.6 a
Caro omnis,fœnum, 1.pet.1 d
Caro,pro generatione ſecūdum carnem, & pro homine,philipp.3 b. 2.corinth.5 c d.10 b
Caro & ſanguis,pro homine, matth.16 c iohan.1 c.heb.2 c
Carni & ſanguini participauit Chriſtus factus homo, heb.2 c
Caro & ſanguis,homines vitiis corrupti,regnū dei non poſſidebunt, 1.corinth.15 f
à Carne & ſanguine id eſt à generatione parentū non dat̄ nobis euangelii cognitio:dei enim donum eſt, matth.16 e
Carnis peccato,non luxuria ſolum, ſed omnia peccata quæ caro noſtra operatur, ſignificat̄, vt vides galat.5 c
Caro nihil niſi carnalia q̄rit.ioh.3 a. ro.7 c.8 a
Carnis prudentia,mors:eiúſque ſapientia, inimica eſt deo, rom.8 a b
in Carne noſtra non habitat bonum,niſi ſpiritu dei iuuetur rom.7 d
ſecundum Carnem viuētes morientur,rom.8 c
Carnis opera, galat.5 c
in Carne eſſe,pro viuere ſecundum vires & conatus humanos ſine dei adiutorio,Paulꝰ ſcribit.rom.7 c
qui in Carne ſūt,deo placere nō poſſūt,rom.8 b
ne Carnis curas,deſyderia, cupiditatéſve perficiamus,hortātur Paulus & Petrus, rom.13 d galat.5 c. epheſ.2 a.1.pet.2 c. quam cum vitiis & concupiſcentiis crucifiximus,galat.5 d
Carnis ſtimulꝰ Paulo datꝰ,& quare, 2.cor.12 b
Carnis facta mortificantur in nobis per ſpiritū dei, rom.8 c
Carnis viribꝰ fruſtra nitimur.nahū. 3 c.abd.1 c
Carnis fragilitas, eccl̄i.14 c
Caro probat ſua conſilia prou.15 c.21 a
Caro fallitur ſua ſapientia prou.14 b.16 d
Caro impie ſentit deū ſua non curare, iob 35 d
Caro ita ſpiritui ſancto qui in nobis eſt,eſt contraria,vt nòn faciamus quæ volumus, gal.5 c
Caro Chriſti,panis cibúſq; eſt,quē dat Chriſtꝰ ad manducandū,non vt Iudæi intelligebant, ſed ſpiritu credendo eū ſatiſfeciſſe ꝓ peccatis noſtris,vt vitā æternā haberemus, ioh.6 e g
Carnalia Paulꝰ bona tēporalia vocat,1.cor.9 b
Carnales vocat Paulus Corinthios ob contentiones & æmulationes, 1.cor.3 a
Carnalem & maculatam tunicam odiamus, Iudæ g
¶Caſtitas,dei donum ſapien.8 d
Caſtitas Ioſeph gene.39 b
Caſtitas Saræ vxoris Tobiæ iunioris tob.3 c
Caſtitas Iudith iudith 8 a
Caſtitas Suſannæ danie.13 a
Caſtitatis cōiugalis exemplum Tobias tob.8 a
¶Caſtrare ſeipſum , vitámq; ducere cœlibem, quo expeditius verbū dei adminiſtret̄, is cœlibatus coniugio præſtat matth.19 b
¶Caſtrorum ſtationes ordinantur,recenſitis familiarū principibus nume.2 a
extra Caſtra venter leuandus deut.23 b
qui e Caſtris eijciendi nume.5 a
¶Catenis miſſis per Ieremiam ad reges Edom, Moab, Ammon, Tyri & Sidonis, monentur ſubijci regi Nabuchodonoſor iere.27 a
Catenæ rationalis exod.28 c
¶ ex Cathedra Moyſi & in loco in quo legebatur Moyſes,cum docerent populum Phariſæi fieri quæ docerent,vult Chriſtus, eorū tamen opera imitari prohibens matth.23 a
¶Cauſſam Dauid iudicauit deus, occidēdo Nabal impium 1.reg.25 g
¶contra Cedar ſermo domini iere.49 e
Ceilam liberat à Philiſthæis Dauid conſulto bis domino 1.reg.23 a
Ceilarum ingratitudinē oſtendit deus ipſi Dauidi,qui eū tradituri erant Sauli niſi fugiſſet 1.reg.23 b
¶Celebranda memoria liberationis filijs Iſrael exod.13 a
¶Cellaria cuſtodientium præcepta ſua multiplicat deus deut.28 a
¶Cendebæus dux exercitus Antiochi a filijs Simonis fratris Iudę profligatur 1.macha.16 a
¶Cētuplum & multo plura accepturi in hac vita,& vitam æternam in futura,qui vt euangelio obedirent,reliquerunt parentes & cognatos qui eos remorabantur.matt.19 d. marc.10 b.luc.28 d
¶Centuriones conſtituuntur à Moyſe ſuper Iſrael.exod.18.c.d.& quales,deut.1.c.31 g
Centurionis gentilis ſeruum ob fidem ipſius, ſanat Chriſtus matth.8 a.luc.7 a
Centurio,& qui cum eo cuſtodiebāt Chriſtum, confitentur Ieſum eſſe Chriſtum matth.27 f
¶ Cephas nomen à Chriſto impoſitum Simóni. Iohan.1 d
¶Ceremonias & cultꝰ Iudæorū quibꝰ ipſi fidebant,eijcit dominus. iſa.1 d.66 a.michæ.6. a.amos.5 f
Ceremoniæ veteris legis impoſitæ vſque ad aduentum Chriſti in carnem heb.9.b c
¶Ceruicis durę populꝰ Iſrl̄.exod.32 c.deu.9 b c
Ceruicē ne idurem ꝰ exhortat̄ Moyſes,deu.10 d
¶Ceruum poterant Iudæi comedere deut.14 a
¶Ceſſionis iuris propinquitatis mos in Iſrael. ruth.4 b
¶Cetura vxor Abrahæ gene.25 a
Ceturæ vxoris Abrahæ filij gene.25 a
¶Chaldæi à domino ſuſcitati ad iuſtorū correptionem Habacuc 1 b
Chaldęorū ferocitatē deſcribit Ieremias.ier̄.5 d
Chaldæorum victoria aduerſus Aſſyrios deſcribitur nahum 2 a
¶Cham irridet patrem ebrium gene.9 d
Cham pater Chanáan gene.9 c
Cham filii gene.10 a.1.para.1 d
Cham maledicitur à patre ſuo Noe geñ.9 d
¶Chamaam comitatur regem Dauidem in Ieruſalem reuertentem 2.reg.19 g
¶ Chamos idolo Moabitarum ædificat phanū Salomon 3.reg.11 b.4.reg.23 c
¶Chanaan maledicitur geñ.19 d
Chanaan filij,a quo Chananitæ geñ.10 c
Chanaan termini geñ.10 c
Chanaan promittit̄ Abræ & ſemini ipſiꝰ, geñ. 12 b.13 d.15 b d.17 a.28 c
in Chanaan mittuntur exploratores à Moyſe, nume.13 a b
Chananæi,à quibus diſſeminati, gene.9 c.10 c. 1.paralip.1.a
Chananæi occidunt Iſraelitas nume.14 g
Chananæi qui habitabant in Sephath,occiduntur à Iuda iudicum 1 d
Chananæos quare paulatim deus expulit,exodi 23 f
Chananæos, Amorrhæos,& huiuſmodi reliquerat deus inter Iſraelitas,vt per eos tentaret,& exploraret Iſraelitas ipſos,an obedirent præceptis ipſius iudicum 3 a
Chananæos iubet deus occidere:alias futuros in ruinam Iſraelitis nume.33 g.deut.20 d
ꝙ cū Chananæis,quos iuſſerat occidi,fœdus ꝑcuſſerint,increpat populū angelus dei,iud.2 a
Chananęus in medio Ephraim habitat,ioſ.16 d
Chananęum habitatorē Gazer occidit Pharao ſuccenſa vrbe 3.reg.9 c
Chananæorum cor liquefit in aduētu Iſraelitarū,auditis mirabilibus dei ioſ.5 a
Chananæos expugnat Iudas cum Simeone, iudicum 1 a
Chananęos tributarios facit Salomō, 3.reg.9 c 2.para.8 b.item filij Iſrael,ioſ.17 c
Chananæi tributarij filijs Manaſſe, Ephraim, Zabulon, Aſer,Nephthali iudicum 1 g
Chananæa terra Abrahæ promittitur,geñ.13 d 15 b.17 b.& Iſaac 26 a
Chananæa,Ieſum eſſe Chriſtum confitēs,inſtāter orat vt filia ſua ſanetur,mat.15 c.mar.7 c
¶Charadriū non comedebant Iudæi,deut.14 b
¶CHARITAS,eſt deus 1.iohan.4 b c
Charitate dei erga nos, filij dei nominamur & ſumus iohan.3 a
Charitas dei erga nos manifeſta facta eſt, quòd filium ſuum pro nobis impijs tradidit, vt viueremus per eum rom.5 b.1.iohan.4 b
à Charitate dei nihil poteſt nos ſeparare, ro.8 g
Charitas ex deo eſt 1.iohan.4 b
Charitas fidem & ſpem antecellit 1.corint.13 d
Charitas diffunditur in corda noſtra per ſpiritū ſanctum qui datus eſt nobis rom.5 a
vt per Charitatem & dilectionē ſeruiremus inuicem, elegit nos deus epheſ.1 a
Charitas ex corde puro,conſcientia bona,& fide non ficta, ea eſt ad quam tota lex tendit, 1.timoth.1 a.rom.13 c
qui Charitatem in deum habet, manet in deo, & deus in eo, 1.iohan.2 a.4 c
Charitatem perfectam habemus in deum,ſi odimus mundum, 1.iohā.2 b.& mandata dei facimus,1.iohan.2 a. fratrémque diligimꝰ propter eum & filium 1.iohan.4 c
Charitas dei in illo non eſt,qui habens ſubſtantiam huius mundi,videt fratrem neceſſitatem patientem, & nō mouetur miſericordia in eū vt aliquid ei det 1.iohan.3 c
Charitatem ſi quis nō habet,& alias omnes virtutes habeat,nihil prodeſt 1.corint.13 a
qui Charitatem habent, vide quales ſint, 1.corinth.13 b c
qui Charitatem habet,nemini nocet rom.13 c
Charitas operit multitudinē peccatorū in proximū,quæ alioqui,ſi non diligeremus,cómitteremus in eum 1.petr.4 b
Charitas vbique prodeſt,præſcribens quo pacto ſit ſcientia dei vtendum 1.corint.8 a
Charitatē amplectamur,coloſ.3 b.eíque obediamus,qua corda purificantur 1.petr.1 d
per Charitatē ſeruiamus inuicem, & omnia faciamus 1.corint.16 c.galat.5 b
ad Charitatem mutuā hortatur fratres ſuos Ioſeph, geñ.45 g
Charitatē ꝑpetuò debemꝰ ꝓximo nr̄o, ro.13 c
Charitas fraterna cōmendat̄,rom.12 c.heb.13 a
ſi Charitatē perfectam habemus in deum, non

timebimus pœnas, iudicium futurum, ſtareq; coram eo 1.iohan.4 d
Charitatem multiplicari Epheſijs, Philippenſibus, & Theſſalonicēſibus, orat Paulus, epheſ. 3 c. philipp.1 b.1.theſſ.3 d
Charitatem in deum & dilectionem remittendā ob graues afflictiones Iudæis tunc ſuperuenturas, prædicit Chriſtus, matth.24 a. marc.13 a. luc.21 b
Charitas amat etiam cum ſæuit prouer.27 a
Charitatis præcepta prouer.3 d
❡Chariſmata meliora oportet Chriſtianū imitari 1.corint.11 d
❡Cherubim ante paradiſum voluptatis, cū flāmeo gladio, ne Adam comederet de arbore vitæ, gen.3 d
Cherubim forma exod.25 b
Cherubim viſio repetitur ezech.10 d
❡Chirographū decreti, ſiue legē mādata & decreta ceremonialia continentem, deleuit Chriſtus, & abſtulit è medio. coloſſ.2 c. In epheſ.2 c, dicitur lex mandatorum in decretis.
❡Chœrogryllus immundum animal. leuit.11 a. deut.14 a
❡Choreas ducunt filij Iſrael, adorantes vitulū aureum exod.32 d
Choreas ducētes virgines in ſolennitate dñi, rapiunt à Beniaminitis ſibi in vxores, iudi.21 d
❡CHRISTVS deus æternus, ioh.1 a.5 d. heb. 13 b. ante oēm creaturā genit⁹, coloſſ.1 c. cui⁹ rei teſtes ſunt in cælo, pater ipſe, & ſpiritus ſanctus, 1 iohan.5 b. idem teſtatus eſt pater in baptiſmo ipſi⁹ & trāſfiguratiōe, mat.3 d.17 a
Chriſtus dei patris imago, 2.corinth.4 a. coloſ. 1 c. heb.1 a
in Chriſto omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ reconditi coloſſ.2 a
in Chriſto diuinæ poteſtatis plenitudo habitat, coloſſ.1 c.2 b
per Chriſtum omnia facta iohan.1 a
per Chriſtum propoſuerat deus certo tēpore inſtaurare, & ad perfectionē adducere vniuerſa in cælo & in terra epheſ.1 b
Chriſtus promittitur Adæ contriturus omnem poteſtatem diaboli, & peccatores liberaturus ab imperio ipſius. gen.3 c. promittitur Abrahæ, benedicturus omnes gentes, gene. 12 a.18 c.22 d. Item Iſaac, gen.26 a. Etiā Iacob, gen. 28 c. Promittitur Dauidi, 2.reg.7 c
Chriſtus propheta promittitꝰ ex natione Iudæorū, qui verbū dei loqueretur, quēque audire debem⁹ loquētē verbū dei patris, deut.18 c d
Chriſtus ꝑmittitꝰ ex virgine Maria, iſa.7 c.9 b
Chriſti venturi tempus à deo conſtitutū, vt miſereatur populi ſui iſa.49 c
Chriſti aduētus prædicitur, nume.24 c. iſa.40 c
Chriſti regis aduentum prædicit Anna, cui de⁹ pater dedit imperium: & erexit cornu & potētiā ipſius, qua ſaluantꝰ oēs credētes, 1.re 2 b
Chriſti aduentus ſigna iſa.35 c
Chriſti aduentus & victoria aduerſus peccatū, mortem & infernum habac.3 a
Chriſti aduētus ſedentis ſuper aſinā, zacha.9 b
Chriſtus Dauid dictus, ex Dauide deſcendens, 2.reg.22 d
Chriſti typus fuit Iſaac, pro nobis à pr̄e ad mortem traditi gen.22 b
Chriſti figura ſerpens æneus nume.21 c
Chriſti regnum prædicitur 1.reg.2 b
Chriſtus, ſemen Dauid, cui⁹ regnū æternum, vide Semen Dauidis 2.reg.7 c
Chriſti aduentus deſyderatur, pſal.13. verſ.11. iſa.45 b
Chriſti aduentum expectat Iſaias iſa.62 a
Chriſti aduentū cupierunt videre prophetæ multi & iuſti, matth.13 c. luc.10 d
de Chro, eccleſia, & verbo dei ꝓphetia michæ. 4 a. ezech.17 f. zach.3 d. abd.1 f. agg.2 d
Chriſtus è Iuda naſciturus, gen.49 b. deut.18 c
Chriſti & apoſtolorū præfiguratio zach.1 b
Chriſti natiuitas prædicitur, iere.33 c. iſa.8 a iere.21 e
CHRISTVS CONCIPITVR, matth.1 c. luc.1 d
Chriſtus naſcitur matth.1 d. luc.2 a. iohan.1 b
Chriſti incarnatio gaudium fideliū, iſa.4 a
de Chriſto incarnato baruch 3 d
Chriſtus per omnia fratribus ſimilis, factus homo, paſſus, tentatus, & quare heb.2 d
Chriſtus circunciditur, nomēnque IESVS ei īponitur matth.1 d. luc.2 c
Chriſtus ſiſtitur domino à parentibus luc.2 d
Chriſtus natus ex patribus Iudæorum, matt.1 a luc.3 e. rom.9 a
Chriſtus fili⁹ fabri, matth.13 g. mar.6 a. luc.4 c
Chriſtum eis reuelatū, adorant magi gentiū primitiæ, offerentes munera matth.2 b
Chriſtus Herodem perſequentē fugiens, ſecedit in AEgyptum matth.2 c
Chriſtus angeli monitu reuertitur ex AEgypto, matth.2 d
Chriſtus educatur in Nazareth, hincque Nazaræus dicitur matth.2 d
Chriſtus puer in medio doctorum luc.2 f
Chriſtus puer parentibus ſubiectus luc.2 g
Chriſtus præceptore docente literas non didicit iohan.7 b
Chriſtus faber à Iudæis dicitur marc.6 a
CHRISTVS baptizatur, matth.3 d. mar.1 b. luc.3 d
Chriſtus actus à ſpiritu ſancto in deſertum, ieiunat 40 diebus & 40 noctibus, matth.4 a. marc.1 b. luc.4 a
Chriſtus tentatus à diabolo, ſcripturis reſpondet, ibidem
Chriſto eſurienti miniſtrant angeli, matth.4 a. marc.1 c
Chriſtus non creditur Meſſias à Nazaræis, cognita generis tenuitate, matth.13 g. mar.6 a. luc.4 c
CHRISTVS MISSVS oibus ſalutaris, vt annuntiaret euangelium, iſa.61 a. lucæ 2 c.4 g
vt per eum fideles eſſemus deo, 1.pet.1 d. vt diſſolueret in nobis opera diaboli, 1.ioh.3 b. vt nos peccatores ſaluos faceret, 1.timoth.1 d iſa.43 d. vt iuſtificaret, & pie viueremus in hoc ſeculo expectantes vitā æternam, tit.2 c d iſa.42 b. threnorū 4 d. pſal 68. verſ.6. & 12.
CHRISTVS VENIT, vt ad ſe ſaluatorē per prædicationem euangelij vocaret peccatores, matth.9 b. mar.1 d.2 c. luc.5 f
Chriſt⁹ tēpore præfinito venit, vt daret ſeipſum hoſtiā pro peccatis, eāmque miſericordiā annuntiauit nobis pſal.39. verſ.8
Chriſtus venit vt miniſtraret ſalutem Iudęis qui pierāt, dādo animā ſuā in redēptionē, matt.15 c.18 b.20 c. mar.7 c.10 c. luc.9 g.18 b. ioh.3 b
Chriſtus venit, vt liberaret nos de poteſtate inimici noſtri diaboli, & ſeruiremus ei in operibus bonis luc.1 g
Chriſtus venit vt ipſe luceret in mundo, & illuſtraret homines ſui cognitione iohan.12 g
Chriſtus venit vt perfectam legis & prophetarū obſeruantiam ſtatueret matth.5 b
ne Chriſti deiectione offendantur Iudæi, admonentur iſa.2 d
CHRISTVS āgelis minorat⁹ ad breue tp̄s paſſionis, mox gl̄ia & honore coronat⁹, heb.2 b
Chriſtus angelis ſuperior heb.2 a
Chr̄s excellēti⁹ nomē habet quàm āgeli, heb.1 b
Chriſtus Moyſe maior hebr.3 a
Chriſtus Dauide maior, matth.22 d. marc.12 d luc.20 d
Chriſtus Salomone maior, matt.12 d. luc.11 d
Chriſtus conſtitutus à deo patre ſuper omnia q̄ in cælis, & q̄ i terra, omniúmq; data poteſtas iohan.3 d.17 a. epheſ.1 d
Chriſti pater, deus, iohan.8 d
Chriſti caput deus, 1.corint.11 a
Chriſtus patrem nouit, & ſermonem eius ſeruat, iohan.8 g
Chriſtū nemo nouit niſi pater matth.11 d
Cum Chriſto pater ſemper erat iohan.8 d
qui Chriſtus cognouit & vidit, patrem nouit & vidit, iohan.14 a
CHRISTVS VERBA PATRIS LOQVITVR iohan.3 d
Chriſtum loquentem vt audiamus, præcipit pater. matth.17 b. mar.9 b.2.pet.1 d
qui Chriſtum loquentem non audierint, ſed contēpſerint, vltionem non effugient, ſed peribunt animæ eorum, hebr 2 a.12 g. act.3 d
CHRISTVS gratia & veritate plenus, iohā.1 b
principio ſuæ prædicationis tempus Meſſiæ impletum prędicat, regnúmque dei appropinquaſſe: poſtea vt pœniteat & cōuertatur vnuſquiſque à via ſua mala, & credat euāgelio vt remiſſionem peccatorum habeat, hortatur, math.4 c.9 d. mar.1 b
Chriſtus miſſis apoſtolis ad prædicandum, prędicat & ipſe, matt.11 a
Chriſtus diebus docet in templo, noctibus orat in monte Olíueti, luc.21 g
Chriſtum mane adit populus in templum, vt eum prædicantem audiat, luc.21 g: ſuſpenſuſque & attentus eum audit, luc.19 g
Chriſt⁹ de naui ꝓdicat, mat.13 a. mar.4 a. lu.8 a
Chriſtus prędicās, tradito ſibi libro Iſaię, legit & interpretatꝰ populo quod in eo de ſe erat ſcriptū, illū poſtea reddens miniſtro, luc 4 c
Chriſtus palam prædicauit, nihil in occulto. iohan.18 d
Chriſti ſapientiam & potentiam admirantur, qui ex patria eius erant, & turbæ eū ſequentes. math.7 d.13 g. mar.6 a. luc.4 a.6 g.
Chriſtus ſine parabolis non loquebatꝰ turbis, & quare, matth.13 e
Chriſtum turbæ ſequuntur, matth.8 a
Chriſti aduētus & ꝓdicatio cum ſumma humilitate non contēdens neque clamans, mat.12 b
Chriſtum de poteſtate ipſius interrogant ſacerdotes, matth.21 c. mar.11 d. luc.20 a
Chriſtus patrē laudat, ꝙ rudibus diſcipulis dediſſet euangelii cognitionē: Iudęis autē qui ſibi prudētes videbantꝰ, abſcondiſſet, mat.11 d
Chriſt⁹ nuntiāti Herodē ipſū velle occidere, tē p⁹ ſuę paſſionis ſtatutū inſtare ꝓdicit, ꝙ accelerare aut retardare nemo potuiſſet, luc.13 g
Chriſtus matrē mandato pr̄is non prę fert, luc. 2 g. cuius cura aut amore non auocatꝰ à prædicando euangelio, mat.12 d. marc 3 d. luc.8 c.
Chriſtus ſuos ibi eſſe vult, vbi ipſe fuerit, iohan.17 d
vbi Chriſtus primū prędicauerit euangeliū ſuū Iſa.9 a
CHRISTVS ſpiritu ingemiſcit, audiens Iudæos ſigna quærere, mar.8 a
Chriſtus cōpatitur laborantibus, doletq; vidēs turbas doctrina vitæ deſtitutas, matth.9 d
Chriſtus fatigatus ex itinere iohan.4 a
Chriſtus eſurit, matth.4 a
Chriſtus flet ſuper Ieruſalem, non cognoſcentē diem adeſſe Meſſiæ, qui pacem illis afferebat lucæ 19 f
Chriſtus flet in ſuſcitatione Lazari ob Iudęorū cæcitatem, iohan 11 d. infremitꝰ ſpiritu turbans ſeipſum.
CHRISTI paupertas, matth.8 c. luc.9 g
Chriſtus pro nobis pauper factus, vt illius inopia diteſceremus, 2.corint.8 b
Chriſto prædicanti miniſtrant de facultatibus ſuis mulieres à Galilæa, luc.8 a
Chriſt⁹ cum beſtiis habitat in deſerto, mar.1 c
CHRISTVS in manſuetudine, & humilitate

vixit, donec eiecit iudiciũ ad victoriam, & apparere fecit quæ eſſet ſolida iuſtitia, mat.12 b
Chriſto conuiuium parat Matthæus, matt.9 b. marc.2 c. luc.5 f
Chriſtus a Phariſæo inuitatus ad conuiuiũ, non recuſat luc.14 a
Chriſtus nuptijs intereſt, cum Maria matre, & apoſtolis iohan.2 a
Chriſtus cœnat apud Lazarum iohan.12 a
Chriſtum Phariſæus quidam vocat ad prandiũ luc.11 f
Chriſtum Iudæi conuitiantur voracem & potatorem vini matth.11 c
Chriſtus cum peccatoribus manducat: à phariſæis ob id reprehenſus matth.9 b
Chriſtum ſequũtur multi publicani & peccatores: vnde mirantur Phariſæi marc.2 c
Chriſtus proficiſcentibus in Emmaunta, & de ipſo colloquentibus, adiungitur, luc.24 c. quibus ſcripturas interpretatur
Chriſtus lauat pedes diſcipulorũ iohan.13 a
Chriſto tanti ſunt inopes & afflicti, vt ſibi factũ reputet, quod illis ſit factum matth.25 d
Chriſtus magiſtratui tributũ pendit mat.17 d
de Chriſto, varia apud Iudæos opinio quis eſſet matth.16 b. marc.8 c. luc.9 c. iohan.7 f
Chriſtum pars populi bonum eſſe dicit, pars ſeductorem iohan.7 b
Chriſtus, quid videret eis de ſe, interrogat Phariſæos, matth.22 d. marc.12 d. luc.20 d. Idem interrogat apoſtolos matth.16 c
Chriſtum tanquam prophetam habent turbæ, matth.21 d
CHRISTVS ſe à deo eſſe miſſum, deique filiũ palàm prædicat, iohan.7 d.8 b e.9 g. Probãs id teſtimonio Iohannis baptiſtæ, & miraculis, & ſcripturis, iohan.5 e f g.10 g
Chriſto teſtimoniũ perhibent qui in ſuſcitatiõe Lazari aderant, eũmque ſequuntur, iohã.12 c
Chriſtum eſſe dei filium confitetur Petrus aliorum nomine matt.16 c. marc.8 c. luc.9 c
Chriſtum promiſſum, exhibitum tandem cantat Maria, luc.1 e
Chriſtum veniſſe annuntiat Anna propheteſſa, deumque laudat luc.2 f
Chriſtum veniſſe nuntiat ſuis gentibus mulier Samaritana iohan.4 d
Chriſtũ veniſſe citius clamaſſent lapides, quàm prohiberi potuiſſet pueris id Chriſto Ieruſalẽ ingredienti acclamantibus, cum tempus adeſſet. matth 21 b. marc.11 b. luc.19 g
Chriſtũ veniſſe miraculis nequeuntes Iudæi cognoſcere, ſigna petunt. matth.16 a. marc.8 b. luc.12 g. iohan.10 e
Chriſtum veniſſe, teſtabantur miracula quæ faciebat matth.11 a.12 c
CHRISTVS Ieruſalem ingreditur, ſedens ſuper pullum aſinæ, & quare, matth.21 a. marc.11 a. luc.19 c
SI QVIS CHRISTVM ſciret vbi eſſet, vt indicaretur, iuſſerant Phariſæi iohan.11 g
vt Chriſtum prædicantem comprehendant, mittunt Phariſæi miniſtros iohan.7 e
Chriſtũ quærentes Iudæi apprehẽdere, non poſſunt ante tẽpus à deo ſtatutum, iohan.7 d.8 c
qui Chriſtũ cõfitebatur apud Iudæos, extra ſynagógam fiebat, excõmunicabatúrve, iohã.9 e
Chriſtum bonũ eſſe, aut Meſſiam confiteri palàm non audent turbæ: & quare, iohan.7 b. act 5 c
Chriſtus ſemetipſum non credit Iudæis, cognoſcens quales eſſent iohan.2 d
Chriſtus palàm non ambulat apud Iudæos poſt ſuſcitatum Lazarum iohan.11 g
Chriſtus abſcondit ſe, ne lapidetur à Iudæis, iohan.8 g.12 f
Chriſtus occulte aſcendit in Ieruſalem ad feſtũ tabernaculorum iohan.7 a
Chriſtus ſe ſubducit, ne à ſuis Nazaræis præcipitetur luc.4 e
CHRISTVS morbos corporis & animi ſanat matth.4 d. marc 1 b
Chriſti veſtimentorum fimbrijs tactis ſanantur infirmi matth.14 d. marc.6 g
Chriſto venti & mare obediunt, matt.8 c. mar.4 d. luc.8 d
Chriſtum dæmonium habere, Samaritanũ eſſe, & virtute Beelzebub miracula opari blaſphemant Iudæi: quod reijcit, matt.12 c. iohan.8 f
Chriſto cũ Belial nulla eſt conuentio, 2. cor.6 c
Chriſtus ſatanæ poteſtate fortior, alioqui à poteſtate eius non liberaret homines, matt.12 c. marc.3 c. luc.11 b
CHRISTVS ſua bona voluntate dedit vitam ſuam pro ouibus iohan.10 c
Chriſtũ mori neceſſe eſſe, prophetizauerat Caiphas iohan.11 g
Chriſtus præfinito dei conſilio traditus in mortem act.2 d
Chriſtus mirabili ardore baptizari baptiſmo mortis pro nobis optat luc.12 f
Chriſtus diligens nos peccatores, tradit ſemetipſum pro nobis galat.2 d. epheſ.5 a
Chriſtũ à morte reuocare conatur Petr⁹, matt.16 d. Idem tentat vxor Pilati, matt.27 b
vt Chriſtum occidant, conſultant ſacerdotum principes, matth.26 a. marc.14 a. luc 22 a
Chriſtum vendit Iudas principibus ſacerdotũ triginta argenteis, matth.26 b. mar.14 b. luc.22 a. zach.11 c
Chriſti anima triſtis vſque ad mortẽ, mat.26 d
Chriſtus horrore mortis ſanguinem ſudat, lucæ 22 e
Chriſtus ſaluum fieri à morte orat, mox mori cupit iuxta patris voluntatem, matth.26 d iohan.12 d
Chriſtus it obuiam Iudæ proditori, iohan.18 a
Chriſtus comprehenditur à Iudæis, mat.26 e
Chriſtus petit abire ſuis diſcipulis permitti, & quare iohan.18 b
Chriſtus Annam de doctrina ipſum interrogantem ad publicũ teſtimonium relegat, ioh.18 d
Chriſtus impingenti ſibi alapam, manſuetiſſimè reſpondet illum non bene agere, ferens nihilominus iohan.18 d. iſa.50 c
Chriſtus ne verbum quidẽ falſis teſtibus reſpondet, matth.26 f.27 b. pſal.37. verſ.15
Chriſtum illum promiſſum ſe eſſe confitetur Ieſus Caiphæ, matth.26 f
in Chriſto nulla cauſa mortis ĩuenitur à Pilato iohan.19 a
Chriſti innocentia, & puritas, iſa.53 c. pſal.17. verſ.23
Chriſtum crucifigi petit turba perſuaſa à ſacerdotibus, matth.27 c
Chriſtus illuditur matth.27 c
Chriſti corporis plagæ pſal.21. verſ.18
Chriſti inimicis pœnitentibus, venia promittitur iſa.50 d
Chriſtus morti adiudicatur, matt.27 c
Chriſtus extra portã Ieruſalẽ patitur, hebr.13 b
Chriſtus ducitur ad mortem matth.27 c
Chriſtum Ieſum eſſe, regẽmque Iudæorum ſcribit Pilatus, Iudæis cõtradicẽtibus, matt.27 e
Chriſtus crucifigitur ex infirmitate corporis ſuſcepti 2. corint.13 b
Chriſtus ſe derelictum in cruce clamat, matth.27 e. pſal.68 verſu.5. & 85. verſ.1
in Chriſtũ opprobria Iudæorum matth 27 e
Chriſti ignominia & gloria ſub typo Ieſu ſacerdotis zacha.3 a
Chriſti mors prædicitur danie.9 g
Chriſti mors & reſurrectio pſal.3
de Chriſti paſſione zacha.13 c
Chriſti obedientia vſque ad mortem iſa.50 b
CHRISTVS MORITVR, matth.27 f
Chriſtus pro PERSECVTORIBVS ORAT, luc.23 e. Idem facit & Stephanus, act.7 g
CHRISTVS MORITVR, matth.27 f, ſuam oſtendens charitatem, rom.5 b. ſemel & vnica morte ſatiſfaciens pro peccatis noſtris, ro.4 d.6 b. heb.9 g. iſa.53 a. vt credentes, vitã æternam haberemus, iohan.3 b. & poſthac ei viueremus, non peccato, 2. cor.5 c
Chriſtum crucifigunt Iudæi per ignorantiam, luc.23 e act.3 d.1 corinth.3 b
Chriſti deſcenſus ad inferos, pſal.15. verſ.10
RESVRREXIT CHRISTVS, reſurgentium omnium primitiæ, quem ſequemur qui in aduentum eius credimus, 1. corint.15 c d apoc.1 b. coloſſ.1 c. vt nos iuſtificaret, rom.4 d
Chriſti reſurrectio, pſal.15. verſ.11
Chriſti reſurrectionis virtus oſee 6 a
Chriſtus poſt reſurrectionẽ, miſericordiam patris, & eius veritatem annuntiat Iudæis & gẽtibus, pſal.56.
Chriſti gratiarum actio pro admiranda eius à deo liberatione. pſal.39. ver.1.
Chriſtus nuntiantibus ſuam reſurrectionem, occurrit, vtque eam fratribus nuntient, præcipit, matth.28 b
Chriſtus apparet Mariæ Magdalenæ poſt reſurrectionem, marc.16 c
Chriſtus quibus viſus ſit poſt reſurrectionem. 1. corinth.15 b
Chriſtus mortis & inferni victor oſee.13 b
Chriſti triumphus pſal.67. verſ.18
Chriſti exaltatio & humiliatio, iſa.52 b
CHRISTVS ASCENDIT IN CAELVM, marc.16 d. luc.24 g. act.1 b
CHRISTVS SEDET in dextera dei patris, coloſſ.3 a. heb.1 a.10 c.12 a. act.7 g.
Chriſtus perficit omnia in omnibus, ephe.1 d
Chriſto regnante, ſapientia huius ſeculi euacuata, iſa.33 c
CHRISTVS SECVNDO APPAREBIT. heb.9 g. quo cum & apparebim⁹ in gloria, col.3 a
Chriſti iudicium, matt.3 c. malach.3 b. ſapi.5 b
Chriſtus inimicos ſuos occidi iubet, lucæ 19 b iſa.63 a
Chriſto omnia ſubiecta, 1. corin.15 d. epheſ.1. d hebr.2 a. & in omnibus primatum tenet, coloſſ.1 c
per Chriſtum data nobis à deo victoria peccati, mortis & inferni, 1. corint.15 g
Chriſtus conſtitutus à deo ſuper ſuam domum eccleſiam, 1. corin.3 d. heb.3 b
per Chriſtum omnia pater reconciliauit ſibi, coloſſ.1 c
Chriſtum certò VENISSE ſcribit Iohannes, quem viderit & tetigerit, 1. iohan.1 a
Chriſtum induiſſe carnem noſtram, teſtificãtur ſuper terram, baptiſmus ei⁹, mors, ſanguiniſque eius effuſio, & ſpiritus, quem moriens cõmendauit in manus patris, 1. iohan.5 b
in Chriſtum credentibus lætitia, iſa.35 c
vt ad Chriſtum ACCEDAMVS cum vero corde & fide exhortatio, heb.4 d.10 d
ad Chriſtum confugiendum iſa.11 a
per Chriſtum petentes quicquam, à deo exaudiuntur, iſa.65 d. iohan.14 b.16 c
Chriſtus pro exemplo nobis proponitur, philip.2 a.1. pet.2 d. vt eum induamus, & ſequamur veſtigia eius rom.13 d
vt Chriſtum ſequamur exhortatio, heb.13 b. nõ vt temporalia poſſideantur, matt.8 c. luc.9 c vt volebant qui conſtituturi erant eum regẽ, iohan.6 c
ſicut Chriſt⁹ ambulauit, debemus & nos ambulare: ſi dicamus nos manere in ipſo, 1. ioh.2 a
CHRISTVS corporalẽ ſuã præſentiã nõ ſemper futuram apoſtolis prædicit, matth.26 b
Chriſtus ad cõſummationem vſque ſeculi futurus cum ſuis, matth.28 d

Chriſtus à patre fidelium curam ſuſcipit, zacha.11 a
Chriſtus magna lenitate parauit ſibi regnum, iſa.42 a
Chriſti regnum æternum, pſal.71.verſ.5. iſa.9 b 32 d.33 d.65 d. iere.33 d. danie.2 g.7 g. luc.1 c geñ.49 b
in Chriſti regnũ vocantur Iſraelitæ, michæ.4 b
Chriſti potentiæ dilatatio zacha.9 c
Chriſto & fidelibus impij non poſſunt nocere. Pſal.90
CHRISTVS ſe obijſſe legationem ſuã, & docuiſſe quæ & quos volebat doceri, confitetur patri, iohan.17 b. euangelium annũtiauit: iam qui pereunt, ſua culpa pereunt, iohan.3 d.12 g
QVI CHRISTVM non diligit, anathema ſit, 1.corint.16 d
CHRISTVS Iudæis inſeruiuit, declarans patrem veracem in ſuis promiſſionibus: inſeruiuit & gentibus, patefaciens patris ſui miſericordiam rom.15 b
per Chriſtum Iudæis & gentibus acceſſus ad patrem epheſ.2 d.3 b
CHRISTI NOMINA iſa.9 b
CHRISTVS ADVOCATVS NOSTER, 1.iohan.2 a. Vultui dei apparens pro nobis in cælis, hebr.9 f. & intercedens ſemper pro nobis apud patrem rom.8 g
Chriſtus agnus oblatus pro redemptione noſtra iohan.1 e. apoc.5 c
Chriſtꝰ APOSTOLVS NOSTER ET PONTIFEX, heb.2 d.3 a
CHRISTVS caput eccleſiæ, cuius principatꝰ omnis in cælis & ĩ terra. epheſ.1 d.4 d. coloſ. 1 c.2 b. oſee 1.d
Chriſtus caput viri 1.corint.11 a
Chriſtus dominus matth.12 a. ioh.13 b
Chriſtus dux Iſraelis ex Bethlehem naſciturus, Michæ.5 a
Chriſtus expectatio gentium iſa.51 b
Chriſtus, filius dei altiſſimi luc.1 c d
Chriſtus filius hominis, matth. 8 c. 12 a.24 c. 26 a. marc.2 b.9 c.10 e.13 e.14 e. luc.5 e.9 c. 18 b.22 c. iohan.8 e
Chriſtus gratiæ & veritatis fons zacha.13 a
Chriſtus fundamẽtum eccleſiæ, apoſtolorum & prophetarum 1.corint.3 c. epheſ.2 d
Chriſtus gloria & conſolatio Iſrael luc.2 c d
Chriſtus hæres vniuerſorum heb.1 a
Chriſti hæreditas Pſal.15.verſ.5
Chriſtus iuſtus 1.iohan.2 d
Chriſtus iuſtitia noſtra iſa.45 b.53 d
Chriſtus lapis viuus angularis reprobatus a Iudæis ædificantibus, coniungens Iudæos & gentes in vnum populum, matth. 21 d. luc. 20 b. 1.petr.2 b. dani.9 g
Chriſtus promittit ſe liberatorem affuturum eccleſiæ quam redemit iſa.43 a
Chriſtus lux vera iohan.1 a.8 b.1 iohan.1 b
Chriſtus MAGISTER NOSTER VNVS, matth.10 c.23 a. iohan.13 b. ioel 2 f
Chriſtus MEDIATOR NOSTER, 1.timot. 2 b. heb.8 b.9 d.12 f
Chriſtus medicus peccatorum, matt.9 b. mar. 2 c. luc.5 f
Chriſtus oſtium per quod intratur ad vitam, iohan.10 b
Chriſtus paſtor bonus, iohan. 10 b. pſal.22. iere.23 a
Chriſtus factus pro nobis peccatum, confitetur conſcientiæ terrorem & animi anguſtiam, Pſal.37.verſ.1
Chriſtus petra 1.corint.10 a
Chriſtus primogenitus inter fratres à deo adoptatos rom.8 f
Chriſtus princeps paſtorum 1.petr.5 a
Chriſtus princeps regum terræ apoc.1 b
Chriſtus eccleſiæ propugnator zacha.14 a
Chriſtus repropitiatio & reconciliatio pro peccatis noſtris rom.5 b.1.iohan.1 a.4 c
Chriſtus peccata remittendi poteſtatem habet matth.9 a. marc.2 a. luc.5 e
Chriſtus vnius populi Chriſtiani rex & paſtor vnus atque æternus, pſal.2. zach. 14 c. ezech. 37 g.34 f
Chriſti regis & ſacerdotis figura zach.6 c
Chriſtus regem Iudæorum ſe eſſe confitetur, matth.27 b
Chriſtus ſaluator mundi, luc.2 b.1.iohan.4 c
Chriſtus credentibus ſalus iſa.28 d
Chriſtus ſalus gentium geñ.49 b. iſa.49 b
Chriſtus ſpes noſtra, ſapientia, iuſtitia, ſanctificatio & redemptio coloſſ.1 d.1.corint.1 d
Chriſtus ſponſus matth.9 b
Chriſtus verbum vitæ, iohan.1 a.1.iohan.1 a
Chriſtus via, veritas & vita, iohan.1 a.14 a.1.iohan.1 a. iſa.35 c
Chriſtus virga, ſiue flos de Dauid prædicitur, & qualis rex ſit futurus iſa.11 a
Chriſtus vitis: Chriſtiani, palmites iohan.15 a
Chriſtus vnctus pſal.44.verſ.9. iſa.61 a
Chriſti infantuli fortitudine Damaſcus & Samaria expoliantur iſa.8 a
Chriſti figura, Adam rom.5 c
¶Chriſtus domini, Saul, 1.reg.26 a b.2.reg.1 c
Chriſtus dei, vnctus à deo in regem ipſe Dauid 2.reg.23 a
¶Chriſtos venturos libertatem promittẽtes Iudæis ante eorum excidium, prædicit Chriſtus matth 24 a
CHRISTIANI primi dicti ſunt Antiochenſes, act.11 d
¶Chriſtiani à deo docti iſa.54 d
Chriſtianorum puritas ob cognitum euangeliũ Iſaiæ 11 b
Chriſtianorum gaudium ob liberationem ſuã per Chriſtum iſa.9 a
Chriſtianorũ gratiarũ actio, pro dei miſericordia per Chriſtum eis facta Iſa.12 a
¶Chuſai volentem ſequi, remittit Dauid in Ieruſalem, vt quicquid audiret de filio Abſalõ renũtiaret ei in cãpeſtribꝰ latitãti, 2.reg.15 g
per Chuſai deus diſſipat conſilium Achitophel, quo liberetur Dauid, & pereat Abſalõ, 2.regum 17 a b c
Chuſai miſſis Achimaa & Ionatha, indicat Dauidi conſiliũ Achitophel quale fuiſſet: ſimul vt fugiat hortatur 2.reg.17 d e
¶ Chuſanraſatháim regi Syriæ ſeruiunt Iſraelitæ propter idololatriam, qui poſtea traditur à deo in manus Othonielis iudicis iudic.3 b
¶Chuſi à Ioab miſſus, nuntiat Dauidi victoriã de Abſalom, & ipſum Abſalom mortuum, 2.reg.18 e f g
¶Ciborũ conceſſio præter ſuffocatũ geñ.9 a
Cibus Salomonis quotidianus 3.reg.4 c
Ciborum reliquias, ſaturata Ruth defert ad ſocrum ſuam Noemi ruth 2 d
Cibus immundus leuit.11 e f
Cibis omnibus licere veſci fidelibus, oſtẽdit deꝰ Petro per viſionem act.10 b. rom.14 a
Cibi creati à deo ad percipiendum cum gratiarum actione 1.timoth.4 a
Cibus ſanctificatur per verbum dei quo credimus omnia nobis eſſe ſancta: & per orationẽ 1.timoth.4 b
ob Ciborũ delectum non iudicandus frater: neque ob cibum occaſio mali ei præbenda eſt, rom.14 b d
à Cibis abſtinere docentes, doctrinã dæmoniorum docent 1.timoth.4 a
Cibus Chriſti iohan.4 d
Cibatur Dauid famelicus cum populo in deſerto prouidentia dei 2.reg.17 g
Cibaria iubet Ioſue præparari, vt terram Chanaan ingrediatur ioſ.1 c
¶Ciconiam non comedebant Iudæi, deut. 14 b
¶Cinęi ſoceri Moyſi, filii, habitant cum Iuda, iudicum 1 d
Cinæo miſericordi pepercit Saul cum iret contra Amalecitas 1.reg.15 a
Cinæorum deſtructionem prædicit Balaam, nume.24 a
¶Cinere aſperſa caput Thamar, ſciſſa veſte & manibus ſuper caput, dolet, clamat ſe eiici ab Amnone, poſt ſtuprum ſecum admiſſum, 2.reg.13 d
Cinere capita aſpergebant veteres, in ſignũ luctus, vt vides, iudith 4 d. eſther.4 a.16 c. iob 42 a. iere.6 g.25 g. iohã.3 b
¶Ciniphes in hominibus & iumentis, exo.8 d
¶Circuncisus nullus fuerat p̱ quadraginta annos, quibus fuerant Iſraelitę in deſertis: idcirco illos qui nati fuerãt in deſerto, tranſmiſſo Iordane, Ioſue præcepto dei, circuncidit, ioſ 5 b
Circunciſionem præcipit Abrahæ & ſemini eius deus, quę ſignum erat quòd deus eſſet deus ipſorum, cui ſoli fiderent, gene.17 b
qui Circunciſus non eſſet, occidendus erat, gene.17 b
Circuncidebatur infans octauo die, gen.17 b
Circũcidit ſe Abraham, Iſmahelem, & domeſticos omnes, gene.17 d
Circũcidit Sephora filium ſuum, filium Moyſi, timens ſibi à deo, exod.4 f
Circunciſio ſecũda ſub Ioſue facta, & quam ob rem, ioſue 5 a
Circuncidi petunt doloſe Sichimitas filii Iacob antequam poſſint ipſis fœderari, gene.34 c
Circunciſio data patribus ante legem, in ſignũ promiſſionis eis factæ, iohan.7 c
Circunciditur Iohannes baptiſta, luc.1 f
Circunciditur Chriſtus, nomenque IESVS ei imponitur luc.2 d
Circũcidi non oportere gentes, ſcribunt apoſtoli, act.15 e
Circuncidit Timotheũ Paulꝰ, & quare, act.16 a
non Circuncidit Titum gentilem Paulus, & quare, galat.2 a
Circuncidi Galatas cogebant pſeudoapoſtoli, & quare, galat.6 c
Circuncidẽdum præputiũ cordis, deu.10 d.30 b
ad Circunciſionem præputii cordis exhortatio iere.4 a
Circunciſio cordis in ſpiritu, detractio omniũ terrenarum cupiditatum à corde & mente fidelium: vt ſeruiamus deo, vera eſt circunciſio, romañ.2 d. philippen.3 a. qua circunciſione nos circuncidit Chriſtus, coloſſen.2 b deut.30 b
¶Circunuenit Laban ipſum Iacob, gene.31 a
ne Circunueniamus in negotio fratrem, 1.theſſa.4 b
¶de Ciſternam fodiente in quam bos ceciderit exod. 21 f
¶Ciuitas prima, Henoch, gene.4 c
Ciuitates refugii, deut.4 g.19 a. ioſ.20
Ciuitas Dauid, quæ & arx Sion dicit̃, 2.reg.5 b 1.para.11 b
Ciuitatis Ieruſalem portæ, Ezech.48 d
Ciuitatis portio in terra promiſſionis, ezechi. 48 b.45 b
Ciuitas, cuius habitatores abducti ſunt à fiducia in deum, & conuerſi ſunt ad idola, iubetur à deo cõburi, & ipſos habitatores occidi, deut.13 c d
hic Ciuitatẽ p̱manentẽ non habemus, heb.13 c
Ciuitas ſupra montẽ poſita non poteſt abſcondi, matt.5 b
Ciuitatis nouæ Ieruſalem viſio, apocal.3 c.21 a cuius artifex & conditor deus, heb.11 b
¶Clamantes ad ſe in afflictione reſpicit deus, deut. 26 b.2.reg.22 c

Clamātes ad dominum filii Iſrael, in anguſtiis exaudit deus exod.3 b.14 c.1.reg.9 c
Clamans ad dominum populus Iſrael, agnoſcit peccatum & eruitur 1.reg.12 b
Clamare non ceſſant ad deum Iſraelitæ, tametſi dixiſſet ſe non liberaturũ eos, confitentes ſem per peccata, & pœnitentiam agentes proijciēdo idola iudicum 10 c
Clamant ad deum Iſraelitæ ab ipſo afflicti ob idololatriam, & liberantur ab eo, exod.2 d. iudicum 3 b.10 c
Clamat Moyſes ad deum pro filijs Iſrael, quos perſequebatur Pharao exod.14 d
Clamat Moyſes ad deum pro aqua exod.17 b
Clamat ad deum Moyſes, vt dulceſcant aquæ amaræ exod.15 f
Clamante Samuele pro Iſraelitis ad dominum contra Philiſthæos, exauditur 1.reg.7 c
Clamat ad deum ſitiens Samſon, & dat illi aquas e dente molari maxillæ aſini, qua mille viros occiderat. iudicum 15 d
Clamantes inimici Dauid, à deo non exaudiebantur 2.reg.22 d
Clamor Philiſthinorum vſque in cælum aſcendens, ob plagam maximam qua percutiebantur in natibus 1.reg.5 d
Clamor peccatorum Sodomæ aſcēdens ad deũ geñ.18 c.19 c
Clamat ad dominum pauper, cui noluerimus mutuum dare, & vlciſcitur deus deut.15 b
Clamans pauper mercenarius, cui non redditur merces, exauditur deut.24 c
Clamor tollatur à nobis epheſ.4 g
¶vt Clarificetur verbũ dei, orandũ, 2.theſ.3 a
Clarificatum ſe Chriſtus dicit, Iuda proditore adeunte Phariſæos, mortem ſuam propinquã prædicens, iohan.13 d
Clarificari à patre apud homines per mortem & reſurrectionē ſuam petit Chriſtus, ioh.17 a
¶Claudit c[illegible] deus non dando pluuiam ijs qui non fidunt ſibi deut.11 b
¶Claudos & cæcos ſuos deos, id eſt idola prohibitura ne Dauid Ieruſalē ingrederetur, obijciunt Iebuſæi ipſi Dauidi, quos cum ſuis dijs claudis & cæcis expugnauit 2.reg.5 b
Claudicat Iacob geñ.32 g
Claudus Miphiboſeth, accuſat à Siba ſeruo ſuo 2.reg.19 e
Claudum ex vtero matris fide in Chriſtum ſanant Petrus & Iohannes act.3 a
Claudicare vtraque parte, deum Iſrael cũ idolis adorare, illi & idolis fidere 3.reg.18 d
¶Claues ligandi & ſoluēdi promittit ſuis Chriſtus matth.16 c
Claues dantur iohan.20 f
CLAVES quid iohan.20 f
Clauis Dauid apoc 3 b
¶Clauo per tempora ipſius à Iahel fixo, occiditur Siſara iudicum 4 c
¶Clemens ſiue miſericors deus in quem vult, exod.33 d.34 a
¶Cleopatram Ptolemæi filiam ducit vxorem Alexander 1.mach.10 e
¶in Cleros, id eſt ſortes, vocatóſque ad ſortem æternæ hæreditatis ne velint dominari, preſbyteros hortatur Petrus, ſed ſint exēplar gregis, 1.petr.5 a
¶in Cœnis primos recubitus amant Phariſæi & ſcribæ matth.23 a
Cœnæ magnæ parabola, docet Chriſtus, Iudæos ſeculi negotijs adeo fuiſſe implicatos, vt euangeliũ recipere nequiuerint, ideo gentibus annuntiatum luc.14 d
Cœna domini cum diſcipulis, matt.26 b.mar.14 b.luc.22 b.1.corin.11 e
Cœna dominica in mortis Chriſti cōmemorationem percipienda 1.corint.11 f.luc.22 f
Cœnæ dominicæ ritum tradidit Paulus Corinthijs vt ipſe à domino acceperat, 1.corint.11 e
Cœnam dominicam cum tumultu agentes Corinthios, arguit Paulus 1.corint.11 d
¶Cogitationum hominis imaginatio mala ab adoleſcentia, & omni tempore geñ.6 a.8 d
ne Cogitare quidem aliquid boni ex nobis poſſumus 2.corin.3 b
Cogitationes præparātur à deo, ſolus eſt qui facit quicquid vult 1.reg.2 a
Cogitationes quas facturi ſumus nouit deus, deut.31 f
Cogitationes cordis ne ſequamur, prohibet deꝰ ſed tantum quod præcepit nume.15 d
Cogitatio impia qua cogitabant Iudæi aliqui nō mutuum dandũ pauperi fratri propter annum ſeptimum proximum, in quo nō licebat quæ mutuum dediſſent, repetere deut.15 b
Cogitatio impiorum, pacem ſibi promittentiũ, id eſt, non timentium maledictiones dei, etiã ſi ambulent in prauitate cordis deut.29 c
Cogitauerat Dauid ædificare templum nomini dei, & bene eum cogitaſſe dicit deus, 3.regum 8 b
Cogitationes fidelium quales eſſe debeant, philippen.4 b
Cogitemus pati ſicut & Chriſtus paſſus eſt, 1.petr.4 a
¶Cognati Pauli ſecundũ carnem, Iudæi, ro.9 a
¶Cognoſci vult deus eſſe dominus, exod.7 c
Cognoſcere deum ſolum, & quem miſit Ieſum Chriſtum, per hoc vitam æternam habemus, iohan.17 a
Cognoſcimus deum, ſi mandata eius facimus, 1.iohan.2 a
Cognoſci à deo galat.4 b
Cognouit dominus qui ſunt ſui 2.timoth.2 c
Cognoſcit deus filios Iſrael in afflictione, eos videlicet eſſe quorum patribus promiſiſſet terram Chanaan & ſemini eorum exod.2 d
Cognoſcere aliquem pro ei benefacere videtur vti ſcriptura, cum Ruth dicit, Vnde mihi hoc vt inuenirem gratiã ante oculos tuos, & noſſe me dignareris peregrinam mulierem? Et in fine capitis dicit Noemi, Sit benedictꝰ qui cognouit te. Niſi loquatur de Ruth quod agnita ſit à Booz propinqua, ruth 2 b d
Cognoſcere vxorem, pro rem cum ea habere, vtitur ſcriptura, vt de Elcana legimus, 1.reg. 1 c.3.reg.1 a
¶Coitus illiciti, & morte puniendi, leuit. 18 a.20 b c
Coiens cum vxore patris, cum ſorore ſua, cum ſocru ſua, aut cum iumento, maledictus. deuter.27 c d
Coiens cum iumento, moriatur exod.22 c
¶ne Colamus deos alienos exod.23 e
¶Colaphis cæditur Chriſtus matt.26 g
¶Collecta ſiue collectio, aut contributio domini, die ſeptimo phaſe deut.16 b
Collectas pecuniæ in vſum pauperum ſanctorum qua ratione velit fieri Paulus oſtendit, 1.corint.16 a
ne Collectas deferant, hortatur Paulus, heb.10 e
ad Collectas faciendas in vſus pauperum, hortatur Paulus rom.51 f
¶Colloquia mala mores bonos corrumpunt, 1.corint.15 e
¶in Colubrum verſa virga Moyſi, exo.4 a.7 d
¶Columba emittitur ex arca geñ.8 b
Columbinum ſtercus comeditur in Samaria vrgente fame 4.reg.16 f
¶in Columna nubis præcedebat deus per deſerta populum ſuum, vt oſtenderet viam per diem: & in columna ignis per noctem, exod. 13 d
in Columna nubis apparet deus Moyſi, deuterono.31 d
Columnarum tabernaculi forma exod.27 c
Columnarũ æneарum templi Salomonis forma 3.reg.7 b.1.para.17 c
¶Comam nutrire, mulieri decôrum eſſe docet natura: viro, ignominioſum 1.corint.11 c
Coma non attondenda in rotundum in gratiam defuncti leuit.19 f.21 a
¶Comburunt omnes vrbes Beniam in Iſraelitæ, ob peccatum contra naturam ab eis perpetratum, iudicum 20 g
Comburitur Hai ioſ.8 d
Comburit Ioſue vrbem Aſor ioſ.11 c
Comburitur Iericho, & omnia quæ in ea erãt, ioſ.6 e
Comburitur turris Sichem, cum 1000 hominibus. iudicum 9 f g
Comburenda filia ſacerdotis fornicãs, leui.21 b
Comburendus qui ſupra vxorem filiam, matrē eius duxerit, leuit.20 c
Comburi iubet deus, qui cōtra dei voluntatem accepiſſet de anathemate, ioſ.7 c
Cōburuntur Achan lapidatus, & omnes filii, & filię, & armenta &c. ioſ.7 d
Comburuntur à deo qui murmurauerant contra ipſum, nume.11 a
Comburit ſeipſum Zambri, 3.reg.16 d
Comburi omnes aras, omnia idola, omnes lucos idololatrarum præcipit deus, deut.12 a
Combuſſit ſimulacrha idolorum pius Aſa, 3.reg.15 c
Comburitur Baal, 4.reg.10 f
non Comburēdi filii in honorem deorum, more gentium, deut.12 d
Comburit Abſalom ſegetem Ioab, & quare, 2.reg.14 g
Comburitur vxor Samſon à Philiſthæis, quòd ipſe illorum ſegetes combuſſiſſet, iudi.15 b
Comburuntur libri eorum, qui curioſa ſectati fuerant. act.19 a
Comburunt corpus Saúlis, filiorúmque: & oſſa ſepeliũt habitatores Iabes Galaad, 1.reg.31 d
¶Comeſturos carnes filiorum Iudæos prædicit deus, ſi non obedierint verbo ipſius, leuit.26 e.deut.28 f
non Comedenda morticina, deut.14 c
Comedere & lætari præcipit deus Iudæis & offerre hoſtias in terra promiſſionis & non alibi, in vna tribuum ipſorum, in tribu Leui, deut.12 b
vt Comedamus & ſaturemur dat deus frumentum, vinum & oleum diligentibꝰ ſe, deut.11 b
Comedit & bibit coram domino in Silo Elcana cum familia adorans dominum, 1.reg.1 b
non Comedit Anna, ſed flet audiens ſibi exprobrari ſterilitatem, quam conſolatur maritus, 1.reg.1 a
antequam Comederet populꝰ, benedicebat Samuel ſacrificio, 1.reg.9 b
ne Comedat nec bibat propheta in domo impii Ieroboam prohibet deus, neque in domo alterius cuiuſquam, 3.reg.13 b
Comedendum in loco quem elegerit dominus, Deut.12 a
Comeſſationes vitandæ, prou.23 b
poſtquam Comederunt & ſaturati fuerunt Iſraelitæ, conuerſi ſunt ad deos alienos, tribuentes eis quod à deo accepiſſent. deute.31 e
¶de Commodato lex, exod.22 c
Commodandum fratri id quo indiget, ſine vſura. deut.23 d
Commodatus dicitur Samuel domino, traditúſque Heli ſacerdoti in miniſterium quandiu eſſet ipſe Samuel in miniſterio. 1.reg.1 d.2 d
¶Cōmotio in Ieruſalem, ob Chriſti in eã ingreſſum, matth.21 b.marc.11 b.luc.19 g
¶Communes manus, Marcus non lotas interpretatur, mar.7 a
Communio rerum omnium erat fidelibus primis, act.2 g

Cõmunionis membrorum Chriſti gratia & iucunditas pſal.132
Cõmunicare Chriſti paſſionib⁹ quid, 1.pet.4 c
in Cõmunicatione, fractione panis, & orationibus perſeuerant primi fideles act.2 g
¶ Complacens deo Dauid liberatus eſt ab inimicis 2.reg.22 b
Complacuit ſibi deus in ſolis Iſraelitis, ſuo tempore, nec aliam gentem aſſumpſit ſibi in populum deut.10 c
¶ ſi Cõplãtati ſumus Chriſto, mortui peccatis, ſimul cum illo reſurgemus rom.6 a
¶ Concharum templi Salomonis fabricatio, 2.para.4 b
¶ Concipit Bethſabee ex Dauid 2.reg.11 a
Conceptum dat deus ipſi Ruth ruth 4 d
¶ Concordia, res firmiſſima prouer.18 d
Cõcordia viri & mulieris deo & hominib⁹ grata, eccl'i 25 a
Concordia fratrum deo & hominibus grata, eccl'i 25 a
Ad concordiã exhortatio, rom.12 a.15 b.1.corinth.1 b.2.corint.13 d
Ad concordiam inter fideles ſeruandam, propria dona ſingulis impartitus eſt ſpiritus dei, 1.corint.12 d
Concordiam inter fideles, ſacrificijs anteponit Chriſtus matth.5 d
¶ Concubinam vocat vxorem ſcriptura, vt de vxore cuiuſdam Leuitæ videmus, iudicum 19 f & 20
Concubinarum filijs (quæ veræ quidem vxores erant, ſed non dominæ) largitur Abrahã munera: eoſq́; ſeparat ab Iſaac geñ.25 a
Concubinas & vxores accipit Dauid in Ieruſalem 2.reg.5 c
Concubinæ Salomonis 300 3.reg.11 a
Concubinas decem quas in Ieruſalem reliquerat ad cuſtodiendam domum, cum quibus cõcubuerat Abſalom, incluſit Dauid vſq; ad diẽ mortis ſuæ 2.reg.20 a
¶ non Cõcupiſcenda vxor proximi, & quicquid illius eſt deut.5 b
non Concupiſcendum quicquid quod ſit proximi exod.20 c
Concupiſcit carnes populus, & punitur, nume. 11 a b g
Concupiſcentiæ ſepulchra nume.11 g
Concupiſcentiã peccatum eſſe dicit lex, ro.7 b
Concupiſcẽtiæ remanẽt in iuſtificatis, rom.6 b
à Concupiſcentia propria tentatur vnuſquiſque Iacob.1 b. eaque parit peccatum
ex Concupiſcentijs noſtris naſcuntur bella, iacob.4 a
Concupiſcentia malorum vitanda, 1.corit.10 b
ne Concupiſcamus quæ ſunt fratris, 1.theſſ.4 c
Concupiſcentiæ erga quæcunque mundi, ſuffocant in nobis verbum euangelij, marc.4 b
¶ Condemnationem vitæ alienæ curioſam prohibet Chriſtus matth.7 a
non Condemnat qui miſericors eſt matt.12 a
Condemnatio in omnes homines peruenit per vnius Adæ delictum rom.5 d
Condemnatio nulla ijs qui ſunt in Chriſto Ieſu, rom.8 a
Condemnare electos nemo poteſt, cũ Ieſus Chriſtus mortuus ſit pro eis rom.8 g
Condemnabunt Iudæorum gentem Niniuitæ & regina Saba, vnà cum Chriſto, matth.12 d luc.11 d
Conditio omnium eadem Sapien.7 a
¶ ad Confidendum in medijs tribulationibus, exhortatio Chriſti iohan.16 g
Confidenter habitabit Iſrael deut.33 d
Confidenter habitauerunt Iſraelitæ quandiu ſoli deo ſeruierunt 1.reg.12 c
Confidentes Iſraelitæ in arca dei, quam impij ſacerdotes Ophni & Phinees attulerãt ĩ caſtra, occiduntur, & arca capitur, 1.reg.4 b c
¶ Confirmat deus ſermones ſuos & ꝑmiſſiones ſi ambulauerit iuxta præcepta ipſius, illis quibus aliquid promiſerit 3.reg.2 a
¶ Confitetur dño, ſiue laudat dñm Lia, ꝙ conceptum dederit ei geñ.29 d
Confitetur Pharao deum eſſe iuſtum, ſe autem impium cum populo ſuo exod.9 f
Confitetur Iethro deum Iſraelis, eſſe ſolum verum deum exod.18 c
Cõfitetur Naaman ſanatus à lepra deum Iſrael eſſe ſolum verum deum 4.reg.5 d
donec Confiteamur peccata noſtra ipſi, tandiu affligit nos deus leuit.26 f
Confitentur peccatum Iſraelitæ poſt plagas, nume.21 b
Confitetur Achan peccatum ſuum ipſi Ioſue, ioſ.7 c
Confitetur deo peccatum populi Moyſes, quod condonari ei orat vehementiſſime, exo.32 g
Confitentur Iſraelitæ peccatum ſuum deo, quod ipſo relicto ſeruierint idolis: petentes aſſidue ab eo auxilium, & liberantur. iudicum 10 b c
Confeſſio peccatorum, præcepta Iudæis ſacerdotibus leuit.16 e
Confeſſionem peccati exigit deus, antequã expiari poſſit nume.5 a
Confitentur Iſraelitæ deo ſe peccaſſe, 1.reg.7 b
Confeſſio peccati ad deum 3.reg.8 e
Cõfeſſio vera, iere.14 d.danie.9 b.baruch 2 b
Confitentur peccata qui ad gregem Chriſti accedunt matth.3 a
Confitentur actus ſuos multi ex credẽtibus qui curioſa ſectati fuerant act.19 d
ſi Confiteamur peccata noſtra, fidelis deus remittet iuxta promiſſionem 1.iohan.1 d
Cõfiteamur alterutrum peccata noſtra, & oremus pro inuicem iacob.5 d
qui Confitetur Ieſum eſſe Chriſtum, deus manet in eo 1.iohan.4 c
Confiteri Ieſum eſſe Chriſtum, eſt donum dei, matth.16 c
Confiteri palàm Chriſtum non audent Iudæorum principes, ne à Phariſæis excommunicẽtur iohan.12 f
Confiteri Chriſtum coram hominibus qui erubuerint, illorum pudebit & Chriſtum coram patre, matth.10 d
Confitẽtes Chriſtum noſſe, operibus autem negantes tit.1 d
Confeſſio ſpei noſtræ ſit indeclinabilis, hebr. 4 d.10 d
Confitentibus nomini ſuo, & cõuerſis ad ſe parcit deus 3.reg.8 d
Confeſſionem dei, & laudem inter gentes futuram prædicitur, poſt ſuſceptum ab ipſis euangelium 2.reg.22 d
¶ Conflatiles deos ne faciant Iſraelitæ, prohibet deus exod.34 c.leuit.13 a
¶ Conformes fiunt imaginis filij dei, qui crucifiguntur cum eo, ſeipſos abnegantes, rom.8 f
¶ Confortat deus regem Eglon, & roborat aduerſus Iſraelitas idololatras iudicum 3 b
Confortatur Dauid in deo, viſa Siceleg ſuccenſa, & populo in ipſum cõmoto 1.reg.30 b
vt Confortetur & robuſtus ſit, id eſt nihil timeat aduerſarios Chananęos, exhortatur de⁹ Ioſue ioſ.1 b.31 b f
Confortãtur manus Gedeonis audientis caſtra Madianitarũ futura ſua iudicum 7 c
vt Confortentur fidendo dei promiſſioni veraci, exhortatur Moyſes Iſraelitas deut.31 a
Confortat deus Paulum coram Nerone, 2.timoth.4 d
¶ Congregari ad populum pro mori, & ſepeliri geñ.25 a.49 a.nume.20 d
¶ Coniugij confirmatio geñ.9 a
Coniugii ſanctitatem docet Tobiã angelus Raphael, tob.6 d
Cõiugatis & viduis vtile eſſe dicit Paulus ſi exẽplo ſuo contineant, 1.corinth.7 b
Coniugati nuper abſoluũtur primo anno à muneribus publicis, deut.24 a b
¶ Coniurationis accuſat ſuos Saul, & Achimelech ſacerdotem. 1.reg.22 b c
Coniuratio Abſalom, 2 reg.15 b
Coniuratio Zamri 3.reg.16 c
¶ Connubium commendatur heb.13 a
¶ Conqueritur Moyſes deo, quòd non ſtatim liberauerit populum, exod.5 d
Conqueritur Ioſue coram deo populum Iſraelẽ ab aduerſariis ſuperari, Ioſue 7 b
¶ Conſciẽtia impii ſemper pauida: iuſti autem, ſecura, prouer.28 a
Conſcientię tranquillitas optabilis prou.15 b
Conſcientiæ lætæ commendatio, prouer.17 d.
Conſcientiæ, verbo euangelii eriguntur, prouerb.12 d
in Conſcientiæ ſynceræ teſtimonio, Pauli gloriatio, 2.corinth.1 c
vt Conſcientiã bonam habeat Timotheus, hortatur Paulus, 1.timoth.1 d
Conſcientiæ pacem dat fides in Chriſtũ, ro.5 a
qui Conſcientia reclamante veſcitur aliquo cibo, damnatus eſt, quia non ex fide, rom.14 d
de Conſcientia fratrum infirmorum in fide, nõ putantium ſibi licere veſci quibuſlibet cibis, non lædenda, 1.corinth.8 b d.9 f
etſi Conſcius ſibi nullius fraudis ſit Paulus, tamen hinc non audet ſe iuſtum iactare, 1.corinth.4 a
¶ Conſecratio Aaron ſacerdotis & filiorũ eius, leuit.8 a
Conſecrationis ſacerdotum modus, exod.29 a
Conſercatio Leuitarum nume.8 b
Conſecratorum ſiue Nazareorum lex, num.6
Conſecrauerunt manus ſuas deo Leuitę, & oblationes deo obtulerunt interficientes idololatras, exod.32 f
Conſepulti ſumus cum Chriſto per baptiſmum in mortem, rom.6 a
¶ Conſilium iuuenum ſecutus Roboam, populo dura reſpondet, propter quod deficit ab eo populus Iſrael, 3.reg.12 b c
Conſilium Achitophel timens Dauid, orat vt diſſipetur à deo, 2.reg.15 g
abſque Conſilio gens Iudæorum, & ſine prudentia, non præuidens interitum ſuum ob adorata idola, deut.32 d
Conſilio dei quo omnia reguntur, nemo poteſt reſiſtere, prouer.21 d
Conſiliũ dei extra hominis poteſtatẽ, tob 3 d
Conſilia dei nemo nouit, rom.11 d
Conſilio dei, populus audita dura reſponſione Roboam, deficit ab eo, & ſequitur Ieroboam 3.reg.12 c d
Conſilium dei (quod eſt euangelium) vt annuntiaret Paulus, nihil ſubterfugit, act.20 f
Conſilium Pauli de virginitate & iterando matrimonio, 1.corinth.7 e g
Conſilium Phariſæorum & Herodianorum vt Chriſtum perdant, mat.12 b.mar.3 a.luc.6 b
Conſilio ſuo excogitauit Ieroboam, vt duos vitulos aureos cõflaret, & in Dan & Bethel poneret, quos tanquam deos coleret populus, 3.reg.12 f g
Cõſiliũ impiũ Iezabelis in Naboth 3.reg.21 b
Conſilia hominũ diſſipat deus, pſal.32.ver.10
Conſilia propria non ſequenda, prouer.23 a
Conſiliis propriis innitentibus minatur dominus, ezech.11 d
Cõſilium ſenum, item iuuenum datum ipſi Roboam, 3.reg.12 b
Conſilium humanum nihil poteſt contra dominum, pſal.32.ver.11.iſa.19 b
Conſilium malũ conſultori peſſimũ, eccl'i 27 d

Conſilium Achitophel, tanquam verbũ dei habitum 2.reg.16 d
Conſulit Achitophel nocte irruẽdum ſuper Dauidem cum duodecim millibus: quod conſilium deus ipſe per Chuſai diſſipat, dans aliq̃d quo pereat Abſalom ipſe, 2.reg.17 a b c
Conſilijs Noemi vtitur Ruth, ruth 2 d.3 a d
¶Conſolator humiliũ & afflictorum deus, 2.corinth.1 a.7 b
Conſolatur deus ipſum Iacob, cuſtodem ſe illiꝰ futurum promittens vbiq;, gẽ.28 c.46 a
Conſolatur Ioſeph fratres ſuos pauidos & timẽtes gẽ.45 a b.50 d
Conſolatur Dauid Bethſabee ob filium mortuũ 2.reg.12 f
Conſolatio Iſrael Chriſtus luc.2 d
Conſolatur Chriſtus ſuos aduerſus externã perſecutionem iohan.15 c
Cõſolatur Chriſtus apoſtolos mœſtos & triſtes ob futuram eius mortem iohan.14 a
Conſolatio æterna data Chriſtianis, 2.theſſ.2 d
Conſolationis & miſericordiarũ deus, deus noſter eſt 2.corint.1 a
Conſolatur Paulus, & precatur eos quibus euãgelizat 1.theſſ.2 c
Conſolemur inuicem, maxime puſillanimes, 1.theſſ.4 d.5 c
Conſolatur Ionathas Dauidẽ in deo, teſtificans ei deum nõ derelicturũ ipſum, & non traditurum in manus Saulis, verũ certo conſtituturũ in regem ſecundum promiſſionem 1.reg.23 c
vt Conſolarentur ipſum Hanon miſerat Dauid ſeruos: quos ille ignominia affectos remittit 2.reg.10 a b c d: quam ignominiam vlciſcitur Dauid.
¶ in Conſpectu dei apparebant Iſraelitæ quando in vnum congregabantur in loco quẽ elegerat deus, vt illic ſacrificarent hoſtias, & audirent verbũ dei ex ore Leuitarũ deut.31 c
¶Conſpuitur Chriſtus, matth.26 g.27 d.marc.14 g.luc.22 f
¶Conſtellationes ſyderum non eſſe metuendas iere.10 a
¶Conſuetudo mali, indelebilis prouer.22 b
Cõſuetudo ſapientũ, ſapiẽtes facit prouer.13 d
Conſuetudo aſſidua faſtidiũ parit prouer.25 c
¶Conſulitur deus quem velit accipere in regem ex filijs Saul 1.reg.10 d
Conſulunt dñm Iſraelitæ flentes & ieiunantes vſque ad veſperam, petentes an tertio prælientur contra Beniamin iudicum 20 c d
Conſulunt dñm viri quinque, miſſi è tribu Dan exploratores, vt inuenirent locum tribui Dan inter reliquas tribus iudicum 18 b
Conſulunt deum Iſraelitæ quem velit præfici in ducendis bellis iudicum 1 a
Conſulturi deum, olim adibant prophetas, 1.reg.9 d
Conſulit Ioſias dominũ ꝑ prophètiſſam Holdã 4.reg.22 c
Conſultus à Dauide dñs reſpõdet eos quos ipſe liberaſſet, Ceilas ſcilicet, tradituros ipm̃ Sauli, niſi fugeret 1.reg.23 b
Conſulto bis domino, Dauid liberat Ceilam à Philiſthæis 1.reg.23 a
Conſulto domino aſcendit Dauid in Hebron, 2.reg.2 a
Conſulit dñm ipſa Rebecca grauida, gẽ.25 c
Conſulenti Sauli dominũ cõtra Philiſthæos non reſpondetur quicquàm 1.reg.14 f
Conſulit Dauid dominũ an præliaturus ſit cõtra Philiſthæos 2.reg.5 c d
Cõſulit Beelzebub Ochoſias infirmꝰ, 4.reg.1 a
¶de Conſummatione rerum omnium prophetia Sopho.1 a
¶ Contemnentes deum, non fidentes ei, & aliter quàm præceperit, facientes, erunt ignobiles, 1.reg.2 f
¶ Contentionẽ inter paſtores ſuos & paſtores fratris ſui Lot ortam cupiens ſedari Abram, ſeparatur à fratre gẽ.13 b
Contentio & æmulatio, opera tenebrarum, rom.13 d
vbi Contentio & æmulatio, ibi omne opus prauum iacob.3 d
Contentiones fugiendæ 1.corint.1 b.11 c
Contendere non ſolet eccleſia 1.corint.11 c
Contendere verbis epiſcopum, prohibet Paulꝰ, 2.timoth.2 b
non Contendendum cum deo ſapien.12 b
¶qui Continere ſe non poſſunt, contrahant matrimonium 1.corinth.7 b
¶ne Contriſtemus ſpiritum ſanctum, quẽ deus dedit nobis epheſ.4 f
Contriſtatos epiſtola ſua fuiſſe Corinthios gaudet Paulus, & quare, 2.corint.7 b
¶Contritiones mortis 2.reg.22 a
¶ Conuertitur homo in aliũ hominem per ſpiritum dei 1.reg.10 b
Conuertitur deus ad Iſraelem memor promiſſionum ſuarum ad Abraham 4.reg.13 d
Conuertit deus populum ſuum ad ſe per tribulationes, vt audiat vocem ſuam deut.4 e
Conuerti ad deum toto corde 3.reg.8 e
ſi Conuertamur ad deum toto corde & anima, conuertitur & ipſe ad nos deut.30 b
vt Conuertantur ad dominum toto corde, ſoli ei ſeruiendo & fidendo, hortatur Samuel populum 1.reg.7 a
CONVERTIT deus nos errantes, de tenebris ad lucem euangelicam, & ad Chriſtum, 1.pet.2 d.3.reg.18 f. Vide Cor.
ad Conuerſionem veram adhortatio ioel.2 c
Conuerſis ab impietate promittitur miſericordia iſa.55 b
niſi Conuertamur, & efficiamur velut paruuli & infantes, humiles demittentes nos: non poſſumus regnum cælorum ingredi & euangelium ſuſcipere matth.18 a.marc.9 e.luc.9 f
Conuerſi Theſſalonicenſes a ſimulachris, vt ſeruirent deo viuo & vero 1.theſſ.1 d
Conuerſis ad ſe, & cõfitentibus nomini eius parcit deus 3.reg.8 d
¶Conuerſatio gentium ante datam eis Chriſti cognitionem 1.petr.4 a.epheſ.2 a
de Cõuerſatione noſtra vana redemit nos Chriſtus, 1.petr.1 d
Conuerſatio Chriſtianorũ bona, dicitur à Paulo hoſtia fidei & ſacrificium philip.2 c
Conuerſationis Chriſtianæ ſumma philip.4 b
Conuerſatio Chriſtianorũ in cælis eſt, illuc aſſidue ſuſpirantium philip.3 d
Conuerſatio noſtra, ſancta ſit & bona, inter eos maxime qui non norunt verbum dei, & quare, 1.petr.2 c.2.petr.3 c
Conuerſationem apoſtolorũ conſiderãtes, imitemur fidem eorum heb.13 b
¶Conuiuæ quales admittendi eccl'i 9 d
Conuiuiorum impietatem Iob in ſpiritu vidẽs, pro filijs conuiuantibus ſolicitus ſacrificat, iob 1 a
Conuiuium celebrat Abraham in die ablactationis filij ſui Iſaac gẽ.21 a
Conuiuium celebrat Iſaac ipſi Abimelech, geneſis 26 g
Conuiuium celebrat Laban in die nuptiarum filiæ ſuæ gẽ.29 c
Conuiuium iubet Ioſeph parari fratribus, geneſis 43 c d
Conuiuium celebrat Salomon vniuerſis famulis, poſt acceptam ſapientiam à deo 3.reg.3 c
Conuiuium celebrat Abſalom in tonſione ouiũ ſuarum, in quo occidit Amnonem 2.reg.13 e
Cõuiuiũ Pharaonis in die natalis ſui. gẽ.40 d
Conuiuium celebratur in die nuptiarum Samſonis iudicum 14 c
Conuiuiũ celebrat Dauid ipſi Abner, 2.reg.3 d
Conuiuium celebrat Adonias fratribus occupans regnum patris, 3.reg.1 a b
ad Conuiuium timentes deum inuitat Tobias, tob.2 a
ad Conuiuia inuitati, poſtremũ locũ occupent, & quare, luc.14 b
Conuiuiũ Chriſto parat Matthęus in domo ſua matth.9 b.mar.2 c.luc.5 f
Conuiuia à fidelibus ob pietatẽ fieri vult Chriſtus, pauperes & debiles &c inuitari volens, luc.14 c
¶Cooperabatur Chriſtus, apoſtolis prædicantibus euangelium, eorum ſermonem confirmãs miraculis, mar.16 d
¶Coquere cibos in ſabbatho fas non erat. exod.16 e
¶Cor fulcitur pane, iudicum 19 b
Cor hominis prauum, iere.17 b.gene.6 a.8 d
in Cordis prauitate ambulare, deut.29 c
Cordis incircunciſio iere.9 g
Cordis præputium circuncidendum, deut.10 d
CORDIVM intima nouit deus, eaque probat & penitus inſpicit, 1.reg.16 b.3.reg.8 d act.15 b.1.theſſal.2 a.1.iohan.3 d.apoc.2 e eccl'i 23 c.iere.17 b
Cordium conſilia reuelabit deus in die iudicii. 1.corinth.4 a
ex Cordis abundantia, os loquitur luc.6 g
Cor bonum bona loquitur, prauum praua, matth.12 c
de Corde exeunt malæ cogitationes, homicidia &c. quæ hominem ſordidum reddunt, non autem quod in os intrat, matt.25 b.mar.7 b
Corda gentium ab idololatria purificata per fidem, act.15 b
Cor noſtrum circuncidit deus, & aufert ab eo omnem fiduciã quam habemus erga externa, vt illum ipſum ſolum diligamus, deut.30 b
Cordis innouatio à deo, vt in præceptis eiꝰ ambulemus, ezech.11 d.36 f.iere.23 f.3.reg.18 f
vt Corda populi inclinet ad ſe, orat Salomon deum, 3.reg.8 f
Cor Saulis immutauit deus, & cum aliis deo cecinit laudes 1.reg.10 b
Cordis fides, eſt ad iuſtitiam, rom.10 b
Cor à deo aperiri oportet prius, quàm quis intendat verbis prædicantium euangelium, act.16 c
in Cordibꝰ fideliũ leges ſuas ſcripſit deus iuxta promiſſionem, heb.8 d.10 c
qui Corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta diligit, is ſummam totius legis habet, 1.timoth.1 a.1.pet.1 d
Cor noſtrũ eſt, vbi eſt theſaurus noſter, mat.2 c
Cor noſtrum nos non reprehendet ante deum, ſi opere & veritate dilexerimus 1.iohan.3 d
in Cordibus noſtris pſalmos cantemus, hymnos & cantica, epheſ.5 d
in Corde noſtro ſit verbum dei deut.6 b.11 c
Cor Annæ exultat in domino, ob beneficia ſibi à deo collata, 1.reg.2 a
in Corde orabat Anna perſeuerando ſine fatigatione petens filium: propter quod ebria æſtimatur, 1.reg.1 b
Corde reſurrectio Chriſti credenda à nobis, vt ſalui fiamus, rom.10 b
à Corde, non à quantitate metitur deus dona quæ damus pauperibus, vt de vidua, mar.12 d luc.21 a
cum Corde vero & fide accedamus ad Chriſtũ, heb.10 d
vt Corda noſtra exhortetur deus, & confirmet in omni opere bono & patientia, orat Paulꝰ, 1.theſſ.3 d.2.theſſ.2 d.3 a
de Corde puro inuocare dominum 2.tim.2 d
Cor plenũ immũditia habentes Phariſæi, ea nõ mundabant, ſed pocula in quibus bibebant,

matth.23 c
Super cordis Phariſæorum cæcitate flet Chriſtus marc.3 a
ex Corde remittendum fratri peccanti in nos, & pœnitēti, alioqui ira dei ſuper nos, qui cuncta debita a nobis exiget matth.18 c
Corde toto quærendus deus, & inuenietur, deut.4 d
Corde toto conuerſis ad ſe, promittit deus miſericordiam, deut.30 a.3.reg.8 c
Cordis odium prohibetur leuit.19 d
Corde toto & perfecto ſeruiendū deo. deut.6 c 10 c.11 b.1.reg.12 d.2.para.28 b
Cor Aſa perfectum coram dño, 3.reg.15 c
Cor noſtrum integrum & perfectum ſit cū domino 3.reg.8 f
vt Corde toto ſeruiāt deo, hortatur Rubenitas Ioſue ioſ.22 a
Cordis noſtri æquitati vel rectitudini ne tribuamus, quod deus det nobis vitam æternam, deut.9 a
in Corde ſuo pœnitentiam agere, & agnoſcere peccatum 3.reg.8 e
Cor ſuum aggrauare, nolle ad deum cōuerti, & confiteri ab eo eſſe punitiones 1.reg.6 b
Corde toto ambulandum coram deo, & miſericordiā promiſſam præſtabit 3.reg.8 c
ꝙ Corde toto ambulauerit ſecum, laudat deus Dauidem 3.reg.14 b c
Corde perfecto ambulauit Ezechias corā deo. 4.reg.20 a
Cor auerſum à deo, quod ſeruit dijs alienis, & alij fidit q̄ vero deo deut.29 c
Cor Salomonis auerterunt à deo mulieres idololatræ 3.reg.11 a
Cor auertentibus à deo, vita breuis, deut.30 d
in Corde ſuo ſibi benedicere, & nō timere dei maledictiones deut.24 c
Cordis contriti clamor ad deum, pſal.129
Corde toto ſi conuertamur ad deum, conuertitur & ipſe ad nos deut.30 b
Corde toto vt reuertatur ad deum, id eſt vt ei ſoli ſeruiat, & fidat, hortatur Samuel populū 1.reg.7 a
Corde toto conuerſus ad deum Ioſias, 4.regū 23 e
ad Cor cōuerſis promittit deus miſericordiam, deut.30 a
in Corde ne dixerimus, propter iuſtitiam noſtram deum dediſſe nobis vitam æternam, deut.9 a
in Corde noſtro ne dixerimus diuitias nobis paraſſe, ſed dei donum eſſe ſentiamus, deut.8 d
Cor docile & intelligens, vt regat populū, petit Salomon à deo 3.reg.3 b
ne Cor in ſuperbiam eleuetur, legat rex Deuteronomium deut.17 d
Cor noſtrū ne eleuetur, & obliuiſcatur dei, vbi ipſe dederit diuitias deut.8 c
Cordis gaudium prorogat vitam eccli.30 d
ne Corda noſtra grauentur crapula & ebrietate & curis huius vitę, admonet Chriſtus, luc.21 f
Cor Pharaonis induratur quo magis proponitur ei verbum dei exod.9 g
Corda noſtra inclinanda ad deum, fidendo ei ſoli, non alij cuicunq; rei ioſ.24 f
Cor intelligens quod beneficia & magnalia dei erga ſe cognoſcat, dat deus ijs qui obediunt præceptis ſuis deut.29 a
Cordibus inobedientium verbo ſuo pauorem immittit deus leuit.26 f
Corda Iſraelitarum inclināt Sichimitę poſt Abimelech, quē in iudicē recipiunt, iudicum 9 a
in Cordis lætitia deo ſeruiendum, deut.28 e
Cordis latitudinem &c. vide Latitudo, 3.regum 4 d
Cor Chananæorum liqueſit in aduentu Iſraelitarum, auditis mirabilibus dei ioſ.5 a
Cor Iſraelitarum liquefit, videntium ſe ſuperari ab aduerſarijs ioſ.7 a
ad Cor ancillæ ſuæ Ruth loquitur Booz, quādo quæ ipſi Ruth placebant loquebatur, ſe nēpe daturum ei victū famelicæ, ruth 2 c
Cor ne obduremus non dando mutuum fratri in paupertatem redacto deut.15 b
Cor pauidum dat deus non cuſtodientibus pręcepta ſua deut.28 g
Cor Saulis expauit, audiens Philiſthæos contra ſe pugnare 1.reg.28 a
Cor ſuum percutit Dauid poſt abſciſſam oram chlamydis Saulis, ſignificans conſcientiam facti, & timorem quem habebat erga deum, indicans 1.reg.24 b
Cordis ſui plagam cognoſcens, & manus ad deū tendens, exauditur Salomon 3.reg.8 d
vt Corda ſua ponant ad verba dei, hortat̃ Moyſes populum deut.32 g
Corda deo præparanda ſunt, ipſi ſoli fidendo, ſi volumus erui 1.reg.7 a
Cor Sehon roborat ſiue obfirmat de⁹, vt illum tradat in manus Iſraelitarum deut.2 f
Cordis cogitationes ne ſequamur, ſed tantum quod p̄cepit deus faciamus nume.15 d
Corda ſimplicium ſeducūtur ab Abſalom, ſpecie boni 2.reg.15 c
in Cordis ſimplicitate ābulauit Paulus, 2.co.1 c
ex Corde ſimplici diligamus 1.petr.1 d
Corde ſimplici rapuerat Abimelech vxorē Abraham, arbitratus eam ipſius eſſe ſororem, geñ.20 b
Cor vere pium deſcribit propheta pſal.103
vt Cor Iſraelitarum tentaret & probaret an ſyncero animo ipſum diligerent, an propter cibū, circunduxit deus Iſraelitas per deſertum deut.8 a
Cor Ioſiæ territū, auditis ſermonibus libri deuteronomij 4.reg.22 d
quorum Corda tetigerat deus, ſequuntur Saulē quem conſtituerat in regem 1.reg.10 d
Cordis triſtitia multos occidit eccl̃i.30 d
de Cordis cuſtodia prouer.4 d
Cor dei ad templū Salomonis 3.reg.9 a
iuxta Cor ſuū virum Dauidem quæſierat Deus 1.reg.13 c
Cordis dolore tangi deū dicit ſcriptura noſtro more loquens geñ.6 b
¶Corā domino percutiunt Dauid & Ionathas fœdus 1.reg.23 c
Coram domino immolaſſe dicūtur victimas Iſraelitæ, qui in loco ordinato a deo in Galgala ſacrificauerunt 1.reg.11 d
Coram domino Elcana cum vxore dicitur adorare, id eſt in loco quē conſtituerat dominus, vt illuc ſacrificaturus populus accederet, aut oraturus, 1.reg.1 c. Sic Dauid legitur percuſſiſſe fœdus cū ſenioribus Iſrael in Hebron coram domino 2.reg.5 a
¶Core increpatur à Moyſe, ꝙ ſacerdotium ſibi vendicaret, ſiue quæreret nume.16 b
Core cum cohorte, deglutit terra nume.16 e
Core filij exod.6 d
Core, Dathan, & Abiron rebellio ſacerdotiū ſibi vendicantium nume.16 a b
¶apud Coriarium quendam hoſpitatur Petrus, act.9 g
¶Cornelius quidam Centurio à deo monitus, Petrum ab eo accerſitum, & Chriſtum ei euāgelizantem audit, & credit act.10 a
¶ Cornu & potentia ſalutis noſtræ deus, 2.regum 22 a
Cornu Chriſti & potentiā ſalutarem ſublimauit deus, cum ipſum Chriſtū miſit, propter quem ſaluat omnes confidentes ei 1.reg.2 b
Cornu ſuum exaltatum dicit Anna in domino ſiue per dñm, qui dederat ei filiū Samuelē, vnde poterat iimicis audacter reſpōdere & iſultare, 1.reg.2 a
Cornua facit ſibi Sedecias, vide Prophetas veros.3.reg.22 b
Cornuta Moyſi facies, & ſplēdens ex conſortio ſermonis domini, exod.34 d
¶Corona vitę promittitur iis quorū tolerantia variis tentationib⁹ fuerit explorata, iacob.1 b
Corona iuſtitiæ repoſita apud deum, quam reddet Paulo & iis qui diligunt aduētum Chriſti, 2.timoth.4 b
vt Coronam regni cæleſtis incorruptam feramus, nihil non faciendum nobis in hoc mundo, 1.corint.9 d
Coronā gloriæ immarceſſibilem accepturi qui bene pauerint gregem Chriſti, 1.pet.5 b
¶Corpus Chriſti eccleſia, epheſ.1 d
Corpus vnum ſunt in Chriſto omnes fideles, rom.12 a
vt Corpus vnū ſimus, hortat̃ Paulus, ephe.4 a
Corpora noſtra mēbra ſunt Chriſti, 1.cor.6 d
Corpus domino conſecratum eſt, non fornicationi, 1.corinth.6 c
Corpus anima viuens geſtandum prius à nobis eſt, quàm ſpirituale ſuſcipiamus, 1.corin.15 f
vt Corpus noſtrum ſeruemus purum & illibatum, hortatur Paulus 1.theſſ.4 a
Corporum noſtrorum integritate glorificādus deus, 1.corinth.6 d
Corpus mortis vocat Paulus ſuum corpus, propter peccatum quod in eo mortem operatur, rom.7 d
Corpus noſtrum vocat Paulus tam externum quàm internum, in quo nō vult peccatum regnare, rom.6 b
Corpus noſtrum vocat Paulus vas fictile, 2 cor. 4 b. domum terreſtrem, 2.corint.5 a. Petrus autem cum Paulo, tabernaculum, 2.corin.5 b 2.pet.1 e
Dū in hoc corpore ſumus, peregrinamur & ſemoti ſumus à domino: etſi per fidem eū conſpiciamus, 2.corinth. 5 b
in Corpus propriū peccat fornicator, 1.cor.6 d
ab hoc Corpe peregrinari, ab eo ve diuelli, fidelib⁹ optabile, vt deo ꝓpi⁹ iungant̃. 2.cor.5 b
ab hoc Corpore mortali, petit liberari Paulus, rom.7 d
Corpus ſuum modis omnibus ſubigit & caſtigat Paulus, 1.corinth.9 d
Corpus noſtrum corruptibile, reſurget incorruptibile, præfulgens multa gloria, idque reddet Chriſtus ſimile corpori ſuo, 1.corin.15 f g philip.3 d
Corporū cæleſtium gloria, alia quàm terreſtriū, 1.corinth.15 e
Corporalis exercitatio parum vtilis, dum exercetur corpus vigiliis, ieiuniis, laboribus, ne inſoleſcat: at ſi quis in pietate & fide in deū ſe exerceat, vtiliſſimum, 1.timoth.4 c
¶Corozaim exprobrat Chriſtus ipſius incredulitatem, matth.11 c
¶Corripit dñs iuſtos in bonum, tob. 2 b.13 a
Corripit dominus quos diligit 2.machab.6 c
Correptio fraterna, prouerb.25 d.27 a.29 a. eccl̃i.19 b.20 a
Corripientes Iſraelitæ fratres ſuos Rubenitas, & Gaditas, allegant exēpla & afflictiones dei, quas inflixit derelinquentibus ſe, ioſ.22 d
Corrupti Rubenitæ quàm humiliter & amice defendūt innocentiam ſuam in eo de quo accuſantur, ioſ.22 d e
quomodo Corripiēdus ſit frater peccās, gal.6 d
Corripiendi cum modeſtia ii qui veritati reſiſtunt, 2.timoth.2 d
ad Correptionem noſtram ſcripta ſunt quę aduerſa contigerunt Iudæis, 1.cor.10.e
¶Corrupta terra coram deo, gene.6 b
¶Cortinarū fabricatio in tabernaculo Moyſi, exod.36 a

¶Coruus emittitur ex arca, gene.8 a
Coruorū miniſterio paſcit Elias à deo, 3.re.17 a
Coruum non comedebant Iudæi deut.14 b
¶e Coſta Adæ creat deus mulierem gēn.2 d
¶Coturnices & man pluit deus exod.16 c
Coturnices pluit deus populo Iſrael murmurāti pro carnibus nume.11 g
¶Cozbi fornicaria occidit à Phinees, nūe.25 b
¶Crapulam vt fugiamus, monet Chriſtus, luc.21 f
¶Craſſus factus Iſrael & pinguis, reliquit deum ſuum deut.32 c
¶in Craſtinum non gloriandum prouer.27 a
¶Creatio hominis gēn.1 d.eccľi.17 a
Creator per creaturas cognoſcēdus, ſapien.13 b
Creatoris potentiam ex creaturis docet Iob, iob 12 a
Creatoris laus ab operibus eius Eccľi.43 a
Creaturarū eſt dei volūtati obtēperare, iſa.45 b
Creaturis vtitur dñs pro ſua volūtate, iſa.45 b
Creaturis fidentes decipiuntur iſa.30 d
ante Creaturā oēm, genitus Chriſtus, coloſ.1 c
Creata ſunt omnia dei voluntate, per Chriſtum apoc.4 d.coloſſ.1 c
Creatura dei omnis, bona eſt, & nihil reijciendum aut immundum dicendum, 1.timo.4 b
Creatura oīs dat gloriā agno Chriſto, apoc.5 d
Creatura omnis vanitati ſubiecta eſt non volēs, rom.8 d
Creaturæ expectatio, reuelationem filiorum dei expectat rom.8 d
Creaturæ omni vt euangelizent, præcipit Chriſtus apoſtolis marc.16 d
Creaturę vniuerſę pdicatū eſt euāgeliū, coloſ.1 c
Creatura noua, ſunt omnes per fidem in Chriſtum renati 2.corint.5 d.galat.6 d
¶CREDAT OPORTET IS qui ad deū accedit, hebr.11 b d
Credere non poſſunt deo, qui de illo nihil audierunt rom.10 c
CREDVNT, qui denuo ſiue deſurſum & ex deo nati ſunt, quique hoc à deo habent & eis datū eſt, matt.13 b.16 c.mar.9 b.luc.8 b.ioh.1 b. 3 a.1.iohā.5 a. quibus de⁹ dedit ſenſum vt cognoſcerent, 1.iohā.5 d. qui Chriſto dantur à patre, ab eove trahuntur, & ab eo audierunt, iohā.6 d e. quos deus aduocat prædicantibus miniſtris, act.12 g. dans fidē omnibus, act.17 g. quorum cor deus aperit vt intendāt prædicatoribus verbi, act.16 c. qui ordinati ſunt à deo, act.13 g. qui plātati ſunt ab eo, matt.15 b.marc.7 b. qui ſemen ſunt Chriſti, matt.13 e. qui docti ſunt à deo.ioh. 6 e. quib⁹ oſtiū fidei apertū, act.14 d. Ex his vides dei donū eſſe, poſſe Chriſto credere.
VT CREDAMVS QVOD IESVS EST CHRISTVS FILIVS DEI, VTQVE CREDENTES, VITAM HABEAMVS AETERNAM, ſcripſerunt tam diligēter quatuor euangeliſtæ euangelium iohan.20 g
Qui credens Ieſum eſſe Chriſtum ꝓmiſſum, baptizatus fuerit, ſaluus erit, mar.16 d.1.ioh.5 c
vt Credamus in ipſum qui lux erat, exhortatur Chriſtus iohan.12 f
Credēs Chriſto, in deum credit: & lumine Chriſti purgatus à vitijs, non manet in tenebris, iohan.12 g
qui Crediderunt, cū Chriſtū tamen nō viderint in carne, beati ab ipſo pronuntiant̄, ioh.20 g
Credens Abraham promittenti deo filiū, iuſtus ob id reputatur gēn.15 b
Credendo in Chriſtum, iuſtificamur à peccatis, nobiſque remittuntur peccata, act.10 g.13 f. galat.2 d
Credentibus eſt Chriſtus perfectio legis ad iuſtificationem rom.10 a
Credens Ieſum eſſe filium dei, hic vincit mundum 1.iohan.5 b
Credentibus datur ſpiritus ſanctus, eóque baptizantur à Chriſto, ſignātúrque: quem ſpiritum, Chriſtus aquam vocat, matth.3 c.iohā. 4 b.7 f.epheſ.1 c
Credunt multi ex Iudæis ob ſuſcitatum à Chriſto Lazarum iohan.12 b
Credendo ſolum deū, & quem miſit Ieſum Chriſtum, datur vita æterna iohan.17 a
Credentes qui eſſent, & in fide ꝑmanſuri eſſent, Chriſtus nouit iohan.6 g
non Credunt Chriſto Iudæi, quia non ſunt ex ouibus ipſius iohan.10 e
Credūt Chriſto diſcipuli ipſius, aqua mutata in vinum iohan.2 c
quòd Credidiſſet Maria, beata ab Elizabeth dicitur luc.1 d
Credulitas apoſtolorum iohan.16 f
Credens toto corde in Chriſtum Eunuchus baptizatur act.8 g
qui Credit Chriſto, ſignat & teſtificatur deū eſſe veracem, & teſtimoniū dei recipit: quo in baptiſmo & transfiguratione teſtificatus eſt ipſum eſſe filium ſuum: qui non credit, mendacem deum dicit iohan.3 d.1.iohan.5 b
Credentes, filij dei efficiuntur iohan.1 b
Credenti omnia poſſibilia, marc.9 d.deut.7 c
Credentes quæ ſigna ſequantur ad confirmationem ſuæ prædicationis marc.16 d
qui Credit Chriſto, non eſuriet, neque ſitiet, iohan.6 d
Credens Chriſto non morietur in æternum, id eſt non condēnabitur, itáque dei nō manebit ſuper eū, iohan.3 b d.5 d.6 e 11 d.marc.16 d
Credentibus lætitia, & honor, 1.petr.1 b.2 b. iſa.35 a
Credentes ingredientur in requiē dei. heb.4 a
qui Crediderit, non confundetur aut pudefiet, rom.9 g.1.petr.2 a
Credentes in aduentū filij dei, cum illo ſunt reſurrecturi 1.corinth.15 d
Credentes accedentes ad congregationem Chriſtianorum, confitentur peccata ſua, act.19 d
quia Credit Paulus, loquitur cum fiducia veritatem euangelicam 2.corint.4 c
non Credētibus, Chriſtus lapis factus eſt in offendiculum 1.petr.2 b
etiā ſi non Credamus Chriſto, fidelis nihilominus permanet deus in ſuis promiſſionibus, 2.timoth.2 b
non Credētibus & fidētibus ſignis quæ fecerat Iſraelitis, iraſcitur deus nume.14 b
non Credentes deo Iſraelitæ, neq; vocem eius audientes, puniuntur deut.9 d
vt Crederet ipſum à deo eſſe miſſum ad liberādū populū, ſigna & miracula faciebat Moyſes quæ iuſſerat ei deus exod.4 a b
Credi vult de⁹ Moyſi, tanquā ei qui cū deo locutus ſit, & ſolum dei verbū docuerit. exo.19 b
Credit populus, ſignis & miraculis factis, Moyſem a deo eſſe miſſum liberatorē, exod.14 g
¶Creſcit Samuel cum quo deus erat, 1.reg.3 d
¶Cretenſes mendaces tit.1 c
¶Criminatores ne ſimus leuit.19 d
¶Criſpus archiſynagogus Chriſto credit cū tota domo act.18 c
Criſpum & Caium baptizat Paulus, 1.corit.1 b
¶ad Crucem ducitur Chriſtus, matt.27 c.mar. 15 b.iohan.19 a
in Cruce ſe derelictum clamat Chriſtus, pſal. 21.verſ.1
in Cruce quanta fuerit Chriſti anguſtia, pſal. 21.verſ.14.
CRVX ſua (tribulatio, & quicquid voluerit de⁹ eū pati) ferenda cotidie vnicuique Chriſtiano mat.16 d.mar.8 d.luc.9 c. Alioqui non ingredietur in regnū Chriſti, matth.20 c.mar.10 c
Crux & pœna à deo Dauidi impoſita, propter adulteriū ſuum, 2.reg.12 d
Crucem ſuā ſi quis non ferat, is Chriſti diſcipulus, miniſterque verbi eius eſſe non poteſt, matth.10 d.eccľi.2 a
Crux emendat nos, prouer.20 d
Crucis id eſt afflictionis, quæ hominem beatificat, commendatio iob.5 c.prouer. 10 c.12 a
in Cruce & tribulationibus quas patiebatur propter Chriſti verbum, gloriatur Paulus, galat.6 d
Crucis verbum, fidelib⁹ dei virtus ad ſalutem, 1.cor.1 c
Crucifixū Chriſtū prædicat Paulus, 1.cor.1 d
per Crucem Chriſtum reſtituiſſe vitam mundo, ſtultum videtur gentibus, 1.corint.1 c d
Crucifixerunt carnem ſuam cum concupiſcentiis fideles, galat.2 d
Crux Chriſti quomodo euacuetur.1 corinth.1 c
Crucifixus mundus Paulo, & Paulus mundo, nihil curans mundi tribulationes & glorias, galat.6 d
¶Cuculum non comedebant Iudæi, deu.14 b
¶Culicem excolantes Phariſæi, religioſos ſe oſtentantes in rebus nullius momenti, camelum glutiebant negligentes fidem & miſericordiam in quibus vera religio. matth.23 c
¶Cultus externus fide deſtitutus, reiicit̄ à deo Iſa.43 d iſa.1 e
Cultus dei verus, leuit.11 a
¶Cuniculus immundum animal, prouer.27 c
¶Cupiditas inexplebilis 1.tim.6 c
Cupiditas radix omnium malorum, gal.5 d
Cupiditas inanis gloriæ abſit à nobis, ge.3 b
¶Curioſa mulier comedit de ligno vitę, gene.34 a
Curioſitas Dinæ, 1.reg.6 d
Curioſitas Bethſamitarum punitur 2.theſſ.3 d
in Curioſos & nihil agentes,
¶à Curis huius vitæ vt caueamus, monet Chriſtus, luc.21 f
¶Cura dei erga populum ſuum, iere.6 d
Cura dei pro Iacob, ne noceat ei Laban, ge.31.c
¶Currit Elias lumbis accinctus, vt anteuertat Achab in Iezrahel, 3.reg.18 g
¶cum Curribus ferreis nongentis pergit Siſara obuiā Deboræ in bellum, iudicum 4 b
Currus Salomonis 1400 3.reg.10 d
Curribus ferratis vtebantur Chananæi, iud.1 d
Currus Iſrael Elias dicitur ab Eliſeo, cui fuerat ſumma rerum tradita ad ſeruandum populū 4.reg.2 b
¶Cuſtodiuit dominus populum Iſrael vt pupillam oculi, deut.32 b
Cuſtodienda præcepta dei, exod.15 g.deut.13 a
vt Cuſtodirēt mandata ſua, magnalia fecit deus in populo Iſrael deut.11 b
Cuſtodientibus præcepta ſua, miſericors deus exod.20 a
vt Cuſtodirent viam dei præcipiebat Abraham filiis & familiæ, gene.18 c
vt Cuſtos ipſius ſit deus, optat Iacob, gen.28 d
Cuſtodem ſe futurum ipſius Iacob quocunque pergat, promittit deus gene.28 c
Cuſtodiuit deus Dauidem à malo, ne occideret Nabal impium 1.reg.25 g
vt Cuſtodiat nos deus orandum, nume.6 d
¶Cuthæorum deus, Nergel 4.reg.17 e
¶Cygnum non comedebant Iudæi, deut.14 b
¶Cyro rege Perſarum permittente, reuertitur populus in Ieruſalem, iſa.14 a
Cyro proſperitas magna obtigit propter Iſraelem, iſa.45 a
Cyrus rex Perſarum à deo inſpiratus, remittit populum in Ieruſalem ad reędificandum templum, 2.para 36 d.1.eſd.1 a
Cyrus reddit vaſa templi, quæ abſtulerat Nabuchodonoſor 1.eſd.1 b

D

DAbir vrbs, aliâs Cariath-ſenna. ioſ.15.f.
aliâs Cariath-ſepher ioſ.15 c
Dabir vrbs expugnatur à Ioſue, omniaque occiduntur cum rege ipſius ioſ.10 g
¶Dæmonibus non offerendum leuit.17 b
Dæmoniis filios cōſecrant Iſraelitæ 4.reg.17 c
Dæmonijs immolauerūt Iſraelitę, idolis quæ fecerunt deut.32 c
Dęmonia, fide deprecationi iuncta & ieiunio, expelluntur matth.17 c
Dæmonia Chriſto procidunt, marc.13 b
Dæmones Chriſtum rogant ne in abyſſum eos extrudat matth.8 d
Dæmones abeunt in porcos, matth.8 d
Dæmon prædicat Paulum & Silam ſeruos eſſe dei, viam ſalutis annuntiantes act.16 d
Dæmones Ieſum eſſe Chriſtum agnoſcūt: quos ne id prædicent, prohibet, matth.8.d.marc.3 b.5.a.luc.4.g.8 d
Dæmon confitetur ſe Ieſum noſſe & Paulum, act.19 c
Dæmonium habere Chriſtum, virtutéque ipſiꝰ eum dæmonia eijcere, pars Iudæorū blaſphemat, pars negat, matth.12.b.marc.3.c.luc.6.b.iohan.8.f.10.d
Quòd dęmonia nobis in nomine Chriſti ſubdātur, ne inde gloriemur, ſed quòd nomina noſtra ſcripta ſunt in cælis luc.10 c
Dæmonijs immolant gentes 1.corinth.10 e
Dæmoniorum religioni ſe fauere teſtantur, qui eorùm hoſtijs veſcuntur 1.cor.10 e
Dæmoniorum cōſortem non oportet Chriſtianum eſſe 1.corinth.10 e
Dæmoniorum doctrinas quas vocet Paulus, 1.timoth.4 a
Dæmoniacum ſanat Chriſtꝰ, matt.12.b.marc.3.c luc.11 b
Dæmoniacā inclinatam ſanat Chriſtus, luc.13 c
Dæmoniacos duos ſanat Chriſtus matth.8.d.marc.5.a luc.8 d
¶Dagoni deo ſuo & dęmoni tribuūt Philiſthiiꝙ traditus eſſet Samſon in manus ipſorum. iudicum 16 f
Dagon deꝰ Philiſthinorū ante arcā dei corruit 1.reg.5 a
Dagonis limen nō calcant ſacerdotes ipſius, & quare 1.reg.5 b
¶Dalilam amat Samſon, quam ſæpe deludit interrogantē (impulſu Philiſthinorum) qua re poſſet minui ſua fortitudo iudicum 16 a b c
Dalila prodit ipſum Samſonem iudicum 16 d
¶Damaſcenis vaſtitas futura ab Aſſyrijs prædicitur iſa.17 a
Damaſco comminatur dominus amos 1 a
Damaſcus vaſtatur a rege Aſſyriorū 4.reg.16 b
Damaſci prædicat Paulus Chriſtum act.9 c
Damaſci quæ paſſus ſit Paulꝰ act.9 d.2.corint.11.g
¶Damaris mulier Chriſto credit act.17 g
¶Damnationis miniſtratio, lex 2.corint.3 b
ne Damnemur cum mundo, iudicio dei hic leniter affligimur ad noſtram correptionem, 1.corinth.11 g
¶De damno facto exod.22 a
¶Dan vrbs quę aliâs Lais dicebatur. iudic.18 g
Dan filius Iacob ex Bala gene.30 a
Dan benedicitur gene.49.a.deut.33 d
Dan poſſeſſio ioſue 19 c
Dan viri 600, poſt exploratores reuerſos, ꝓficiſcuntur in Lais, vbi & morantur: ſtatuētes ibi ſculptile quod fecerat Michas, conſtituto leuita iudicum 18 d e f g
Dan filios arctat Amorrhæus iudicum 1 g
Dan filij, gene.46.c.& eorū hæreditas ioſ.19 c
¶Danda deo magnificentia, confitendū eſt deū eſſe qui magna opera faciat deut.32 a
Dandum, & dabitur nobis, luc.6 f
Dare beatius, quam accipere act.20 g
Dat omnia deus gene.33 c
Dat deꝰ vrbem Iericho ipſi Ioſue, & quomodo ioſ.6 a
Datorem hilarem diligit deus 2.corinth.9 b
Datꝰ domino Samuel vt miniſtraret ei in ſacerdotio pro Heli 1.reg.1 b
¶Daniel, regis Iuda captiuitatē refert. danie.1 a
Daniel non vult veſci cibis regijs danie.1 b
Daniel regi Nabuchodonoſor ſomniū indicat, & interpretationem danie.2 d
Daniel à rege exaltatur danie.2 g
Daniel prædicit Balſaſar à regno deturbādum danie.5 e
Daniel conſtituitur à rege princeps ſuper Satrapas danie.6 a
Danielem accuſant Satrapæ tanquam violatorē edicti regij danie.6 c
Daniel mittitur in lacum leonum danie.6 e
Daniel in deum ſuū fidens liberatur danie.6 f
Danielis accuſatores exponuntur leonibus dilaniandi danielis 6 f
Danieli oſtēdit quatuor beſtiarū viſio. dañ.7 a
Daniel optat impleri a dño quod ꝓmiſit de reditu populi à captiuitate danie.9 a
Danieli viſionem ſeptem hebdomadarū ediſſerit angelus danie.9 f
Daniel conijcitur in lacū leonum danie.14 f
Danielem paſcit Habacuc danie.14 f
Danielē è lacu leonū iubet rex educi dañ.14 g
¶Darius Mœdus ſuccedit Balſaſari danie.5 g
Darius decreti publicatione deum Danielis p̄dicat danie.6 g
Darius Cyri decretum de templo extruendo inueniēs, iubet & ipſe templum extrui. 1.eſd.6 a
¶Dathan, Core, & Abyrō rebellio, ſacerdotiū ſibi quærentium nume.16 a b
¶Dauid ex quibus ortus ſit ruth.4 d
Dauidē regē cōſtituit deus ſuper Iſraelē, ꝙ Saul contra præceptū ſuum egiſſet 1.reg.13 c
Dauid pulcher 1.reg.16 b
Dauidem vngit Samuel in regem 1.reg.16 b c
Dauid vnctꝰ i regē, paſcit greges pr̄is 1.reg.17 b
Dauid accipit ſpiritum domini qui à Saule receſſerat 1.reg.16 c
Dauidem mittit Iſai ad Saulem cum muneribꝰ 1.reg.16 d
Dauide ꝑcutiēte citharam, recedit ſpūs malus à Saule: & Saulis armiger conſtituit 1.reg.16 d
Dauid laudatur coram Saule 1.reg.16 d
Dauid minimꝰ inter fratres a patre ſuo Iſai mittitur in caſtra Iſrael 1.reg.17 b
Dauid ſpiritu tractus, vult mitti contra Goliath 1.reg.17 c
Dauid contemnit inuidiam fratris 1.reg.17 d
Dauidis fides experta dei adiutoriū contra leonem & vrſum, non diffidit adfuturum cōtra Goliath 1.reg.17 d
Dauidis fides, & Saulis diffidentia 1.reg.17 d
Dauid fratris inuidiā, & cōtumeliā contemnit, zelū dei, ſupbiā eſſe interpretantis 1.reg.17 d
Dauid abijcit arma, dei ſolius potentia confiſus 1.reg.17 e
Dauidis arma 1.reg.17 f
Dauid omnia agit vt glorificetur deꝰ Iſrael, etiā in gentibus 1.reg.17 f
Dauid lapide funda iacto, Goliath interficit 1.reg.17 f
Dauid affert ad Saulem 100 præputia Philiſthinorum, & accipit Michol in vxorē 2.reg.18 g
cū Dauide erat deus, vnde a Saule timet. 1.reg.16.c.18 g
Dauidis nomen & fama celebris apud omnes. 1.reg.18 g
Dauid init fœdus cum Ionatha, 1.reg.18 a
Dauid prudens, præfectus militiæ Saulis, amatur à populo, 1.reg.18 a b c
Dauidem occidi iubet Saul 1.reg.19 a
Dauidem pſallentem nititur confodere Saul, 1.reg.19 b
Dauid percutit Philiſthæos 1.reg.19 b
Dauid Saulem fugiens, ad Samuelem venit, & ad Ionathan, 1. reg. 19 c
Dauidem perſequentes Saul cum miniſtris, conuertuntur à deo, & cum prophetis prophetāt obliti officii ad quod venerant, 1.reg.19 d
Dauid fallit Saulem 1.reg.20 a b
Dauid in anguſtiis animi conſtitutus, conqueritur cum Ionatha amico, 1.reg.20 a
Dauid cum Ionatha fœdus ferit, 1.reg.20 c.23 c
Dauid abſconſus requiritur à Saule, 1.reg.20 d
Dauid fugiens Saulem, venit in Nobe ad Achimelech, 1.reg.21 a
Dauid comedit panes propoſitionis 1.reg.21 b
Dauidis exēplo, qui neceſſitate cōpulſus comedit panes ꝓpoſitionis, docet Chriſtus nō peccaſſe diſcipulos ſi ob neceſſitatē ſabbatho ſpicas vulſerint, matth.12 a.marc.2 d.luc.6 a
Dauid requirit arma, qui ſub protectione dei erat, nihil ſperans in armis 1.reg.21 c
Dauid apud regem Achis, inſaniam ſimulat, 1.reg.21 d.
ad Dauid latitantem, ære alieno oppreſſi conueniunt, 1.reg.22 a
Dauid Saulem fugiens, ad regem Moab ſe confert, 1.reg.22 a
Dauid, Gad prophetæ monitu fugit in Hareth 1.reg.22 a
Dauidē indicat Sauli Doeg Idumęus, 1.reg.22 a
Dauid liberat Ceilā vrbē, dei cōſilio, 1.reg.23 a
Dauidi conſulenti dominum reſpondetur, eos quos ipſe liberaſſet, Ceilas, tradituros ipſi Sauli, niſi fugeret, 1.reg.23 b
Dauid proditur à Ziphæis 1.reg.23 c
Dauidem conſolatur Ionathas in deo, teſtificās ei deū impleturum quod promiſiſſet, regnū Saulis ſuper Iſraelem, ne deſperaret in aduerſitatibus 1.reg.23 c
Dauidem perſequitur Saul: quem liberat deus immiſſis Philiſthęis in Saulē, quos omiſſo Dauide inſequitur 1.reg.23 d
Dauid habitat in Engaddi, quem perſequitur Saul, 1.reg.24 a
Dauid latet in ſpelunca cum ſuis, 1.reg.24 a
Dauid parcit inimico Sauli, præſcindens oram veſtimenti eius 1.reg.24 b
Dauid docet Saulem quam miſericordiam ei fecerit, 1.reg.24 b
Dauid iurat Sauli, ſe non deleturū ſemen ipſius 1.reg.24 d
Dauid mittit ſeruos ad Nabal pro cibo, quem eis denegat, 1.reg.25 a
Dauid deſcendit, vt de impio Nabal vindictam ſumat, 1.reg.25 c
Dauidi it obuiam Abigail vxor Nabal cum cibariis, 1.reg.25 c
Dauid placatur acceptis muneribus 1.reg.25 f
Dauid gr̄as agit deo ob occiſū Nabal, 1.re.25 g
Dauid ducit Abigail in vxorem 1.reg.25 g
Dauid inimico Sauli dormienti parcit ſecundo, haſtam & ſcyphum eius auferens 1.reg.26a
Dauid obiurgat Saulem, quòd eum iniuſte perſequatur, 1.reg.26 c
Dauid in anguſtia cordis conſtitutus, fugit ad Achis regem Geth, 1.reg.27 a
Dauidi datur Siceleg ciuitas 1.reg.27 b
Dauid in regione Philiſthinorū habitans, occidit Philiſthęos omnes quos poteſt, reputante Achis rege quòd Iudæos occideret, 1.re.27 d
Dauid conſtituitur cuſtos regis Achis in bello, 1.reg.28 a
Dauid cum Philiſthęis contra Saul pugnaturꝰ, ab exercitu dimittitur 1.reg.29 a
Dauid laudatur ab Achis rege Geth. 1.reg.29 b
Dauidis vxores captiuæ 1.reg.30 a

Dauid remiſſus ab exercitu Philiſthinorum inuenit ſuccenſam Siceleg 1.reg.30 a

Dauid cõfortatus in domino, applicato ſibi Ephod, & conſulto domino. Amalecias ſucceſſores Siceleg apprehendit, eóſque occidit, p̃dã reducẽs, & duas vxores ſuas. 1.reg. 30.b c d e

Dauid triſtatur, audita morte Saulis & Ionathę 2.reg.1 b

Dauid occidi iubet nuntium Saulis interfectorem 2.reg.1 c

Dauidis plãct⁹ ſup Saulẽ & Ionathan 2.reg.1 d

Dauid, cõſulto domino, reuertitur in patriam, mortuo Saule 2.reg.2 a

Dauid vngitur in regem ſuper Iudã 2.reg.2 a

Dauidis militũ & Iſboſeth cõflictus 2.reg.2 c d

Dauidis filij in Hebrõ nati 2.reg.3.a.1.para.3 a

Dauid prohibetur ædificare domum domino 2.reg.3.a.1.parali.17 a

Dauidi redditur Michol 2.reg.3 c

Dauid plangit occiſum Abner 2.reg.3 f

Dauid maledicit ipſi Ioab & ſemini ei⁹, propter occiſum Abner ab ipſo 2.reg.3 f

cum Dauide erat deus, ideo proficiebat & creſcebat 2.reg.5 b

Dauid vngitur in regem ſuper Iſrael 2.reg.5.a. 1.para.11 a

Dauid capit arcem Sion, quæ eiuſdẽ ciuitas dicitur 2.reg.5.b.1.para.11 b

Dauidis filij in Ieruſalem nati 2.reg.5 c

Dauid, conſulto domino, profligat Philiſthæos 2.reg.5 c d

Dauid ædificata ſibi domo agnouit confirmatum eſſe ſuum regnũ à deo 2.reg.5 c

Dauid accinctus Ephod cum populo inſtrumẽtis muſicis ludit ante arcam dei, quibus teſtabantur cordis ſui lætitiam & fidem in deum 2.reg.6 a c

Dauidem nudum ſaltãtem coram domino deſpicit Michol 2.reg.6.c.1.para.15 d

Dauid benedicit, beneficiaque precatur familię ſuæ 2.reg.6 d

Dauid cibat populũ poſt adductã ad ſe arcã & completa ſacrificia 2.reg.6 d

Dauid prohibetur domum ædificare domino 2.reg.7 a b

Dauid laudat benignitatem dei, ob promiſſionem ei factam de ſemine poſt eum futuro 2.reg.7.c.1.para.17 c

Dauid vincit Philiſthæos, quos facit ſibi tributarios 2.reg.8.a.1.para.18 a

Dauid percutit Adarézer 2.reg.8.a.1.para.18 a

Dauidi fit Syria tributaria 3.reg.8 b

Dauid conſecrat domino vaſa, quæ acceperat à gentibus quas occiderat 2.reg.8 c

Dauid curat negotia regni, non ſolum in prophanis, ſed etiam in ſacris 2.reg.8 d

Dauid Miphiboſeth filio Ionathæ omnes Saulis agros reſtituit 2.reg.9 b

Dauid mittit ſeruos ad conſolandum Hanon 2.Reg.10 a.1.para. 19 a

Dauidis ſerui ignominia affecti ab Hanon, remittuntur 2.reg.10 a

Dauidis adulterium cum Beth-ſabee 2.reg.11 a

Dauidi fit Beth-ſabee vxor 2.reg.11 d

Dauid arguitur homicidij a Nathan, propoſita illi parabola diuitis & pauperis 2.reg.12 a

Dauidem pœnitet peccati, & ei condonatur: patienter ferẽs crucẽ, ſibi à deo illatam 2.reg.12 c d.16 d

Dauid audita morte Amnonis, ſciſſis veſtibus cum populo flens cadit in terram. 2.reg.13 f

Dauid non vult videre reuocatum Abſalom, ne videretur approbare factum 2.reg.14 f

Dauid nudis pedibus, flens fugit Abſalom filiũ ſuum 2.reg.15 c f

Dauidis mortificatio & abnegatio ſui quæ fuerit 2.reg.15 f

Dauidi datum regnum Iſrael, 1.reg.15 f

Dauid Sibæ dat bona Miphiboſeth 2.reg.16 a

Dauid iniuriã à Semei illatã, quòd a deo eſſet, non vlciſcitur 2.reg.16 b c

Dauid fugit ad regem Geth 2.reg.17 a

Dauid audito per internuntios à Chuſai, conſilio Achitophel, fugit 2.reg.17 e

Dauidi eſurienti cum populo, prouidentia dei deferuntur cibaria in deſerto 2.reg.17 g

Dauid pręcipit ipſi Ioab ne occidatur Abſalom in bello 2.reg.18 a

Dauidis exercitus vincit exercitum Abſalom. 2.reg.18 a

Dauid accepto nuntio mortis Abſalom, plangit eum. 2.reg.18.g. quem Ioab audacter conſolatur 2.reg.19 a

Dauid reſtitutus regno, reducitur in Ieruſalem 2.reg.19 b

Dauid ſedet in porta ciuitatis in ſignũ luct⁹ depoſiti ſuper morte Abſalom, & cum gaudio ſuſcipiendi exercitus 2.reg.19 b

Dauid oſculatur ipſum Berzellai, qui alimenta ei præbuerat fugitiuo 2.reg.19 g

Dauid concubinas ſuas decem, quibuſcũ Abſalom concubuerat, incluſit vſque ad diem mortis ſuæ, dans eis alimenta 2.reg.20 a

Dauidis regis officiarij numerantur 2.reg.20.g 1.para.18 d

Dauidis bella quatuor inſignia cõtra Philiſthæos. 2.reg.21.c.1.para.20 c

Dauid ſepelit oſſa Ionathæ & Saulis 2.reg.21 c

Dauidis canticũ ꝓ liberatione ab omnibus inimicis 2.reg.22 a

Dauidis fortes homines recenſentur. 2.reg.23 b 1.para.11 b

Dauidis verba nouiſſima 2.reg.23 a

per Dauidem locutus eſt ſpiritus dei. 2.reg 23 a

Dauidem commouet de⁹ vt numeret populum, quem populum ob peccata volebat ipſe de⁹ affligere 2.reg.24.a.1.para.21 a

Dauidi tria pœnarum genera proponũtur, quia populũ numerauerit 2.reg.24.b.1.para.21 b

Dauid dolet occidi populũ, cum ipſe ſit qui peccauerit 2.reg.24.c.1.para.21 c

qui ad Dauid tranſierunt cũ adhuc fugeret Saulem 1.para.12 a

Dauid, arca in tabernaculum allata, conſtituit miniſtros coram ea 1 para.16 a

Dauid præparat neceſſaria ad ædificationẽ domus dei, quã Salomoni iubet ædificare. 1.para.22 a b

Dauid ſenex regẽ conſtituit Salomonem. 3.reg. 1.e.1.parali.23.a

Dauid numerat leuitas, & eiſdem officia aſſignat 1.para.23 a

Dauid aſſignat officia filijs Aaron 1.para.24 a

Dauid ordinat cantores, eorúmq; vices & ſortes: ianitores itidẽ cõſtituit, & quæ porta cuique ſit obſeruanda 1.para.25.a.& 26 a

qui Dauidi regi ex præfectis & principibus, miniſtrent 1.par.27 a

Dauid hortatur populum & Salomonem filium ad ædificationem templi dei 1.para.28 a

Dauid dat Salomoni deſcriptionem tẽpli & neceſſaria ad ædificationem 1.para.28 c

quæ Dauid, eiúſque principes obtulerint in templi ædificationem 1.para.29 a

Dauidi ſeni frigido datur Abiſag puella q̃ dormientem calefaceret, 3.reg.1 a

Dauidis morituri præcepta quæ dabat Salomoni filio 3.reg.2 a

Dauid moritur, cui ſuccedit Salomon. 3. reg.2. c.1.para.29 g

Dauidis regni tempus 3.reg.2.c.1.para.29 g

Dauidis commendatio eccl'i 47 a

Dauidis regnũ ſempiternum futurum ea cõditione ſi filij eius ambulaſſent coram deo toto corde ſicut ipſe Dauid 3.reg.8 c

Dauidis rectũ cor corã deo, excepto adulterio quod cũ Bethſabee cõmiſit, 3.reg.14 b c.15 a

propter Dauidi factas promiſſiones, non vult deus auferre totum regnum à Salomone, ſed duas tantum tribus ei reſeruat, 3.reg.11 f

Dauid, Chriſti reſurrectionẽ prædixit act.2 e

Dauide maior Chriſtus. matth.22 d.mar.12 b. luc.10 b

¶ Debita ſeptimo quoque anno Iudæus remittebat Iudæo fratri, non autem peregrino, deut.15 a

Debitum & ius mutuæ charitatis ſit ſemper inter Chriſtianos rom.13 c

¶ Debora nutrix Rebeccæ moritur, gen.35 b

Debora vxor Lepidoth iudicat Iſraelẽ. iudi.4 a

Debora mittit Barac ex præcepto dei, vt expugnet Siſaram, iudicum 4 a

Debora cum Barac gratias agunt deo ob deuictum Siſaram, iudicum 5 a

Deboræ & Barac canticum iudic.5 a

¶ Decalogi repetitio, deut.5 a

¶ Decanos conſtituit Moyſes ſuper populum, exod.18 d

¶ Decem præcepta, Exod.20 a

Decẽ tribus Iſrael à deo reiectæ, ob fornicationem earum cum idolis, iere.3 b

Decem tribuum Iſrael euerſionem prædicit Iſaias, ob ſuperbiam earum in deum, iſa.9 b

contra Decem tribus Damaſcenis confœderatas prophetia, iſa.17 a

Decem tribuum abſque reuocatione deletio, Oſee.1 c

¶ Decimæ, dei erant leuit.26 d

Decimæ frumenti, vini, & olei offerendæ in loco quem elegiſſet deus: qui locus ſi remotior fuiſſet, vendebat decimas qui eas offerebat, & pecuniis illis cum veniſſet ad locum, emebat quicquid placebat ei, & comedebat in eo loco, deut.14 c d

Decimæ domino ſanctificandæ, leuit.27 d

Decimæ etiam à populo, ſicut & à ſacerdotib⁹ comedebantur deut.12 c d

Decimæ ſacerdotibus Leuitis erant pro hęreditate præſtandæ, num.18 c d

Decimis iubet deus alere leuitas, peregrinos, pupillos, & viduas, deut.14 d

Decimare mentam & anethũ iuxta legẽ Moyſi ſoliciti erãt Iudęi ſacerdotes: miſericordiam & fidem præcipua legis opera omittentes. matth.23 c.luc.11 f

Decimas dat Abrã Melchiſedeco ſacerdoti dei, gene.14 d

Decimas deo ſe oblaturum ex omnibus quæ ſibi daret, vouet Iacob, gene.28 d

Decimas ſeminum, vinearum & gregum, reges ſibi etiam accipiebant 1.reg.8 c

¶ non decipiendus frater, leuit.19 c

Decipit patrem ſuum Michol, prouidentia dei ſeruans Dauidem, per feneſtram eum demittendo 1.reg.19 c

Decepturus deus regem Achab nolentem audire verbum ſuum, immittit ſpiritum mendacem in os prophetarum qui ei falſa prædicerent, 3.reg.23 c d

¶ quæ Decreta & mãdata continebat, legẽ aboleuit Chriſtus, & quare, epheſ.2 c d

¶ Decuriones cõſtituit Moyſes ſuper populum & quales, deut.1 b

¶ Dedicatio templi ſub Salomone, 3. reg.8 g 2.para.6 a

Dedicatum templum Salomonis ab ipſo deo, 3.reg.9 a

Dedicatio templi ſub Eſdra, 1.eſd.6 d

Dedicatur murus Ieruſalem, 2.eſdr.12 b

Dedicatio altaris ſub Iuda Machabæo, 1.machab. 4 e

¶ Defendunt innocentiam ſuam Rubenitæ, coram fratribus ipſos accuſantibus ioſ.22 d

¶ Defuit nihil Iſraelitis in deſerto, quòd deus

eſſet cum eis, deut.2 b
¶Pro delicto, lex hoſtiæ leuit.7 a
¶Demetrius Seleuci filius occiſo Antiocho regnum occupat, 1.macha.5 a
Demetrius mittens Bacchidem & Alcimum in Iudæam, filios Iſrael adfligit, 1.macha.7 a
Demetrius pactum inire cupit cũ Ionatha, qui id recuſans Alexãdro adhæret, 1.macha.10 a
Demetrius Ptolemæo ſuccedens, Iudæam liberam permittit, 1.mach.11 b
Demetrius per Ionathan liberatus, ictum cum eo fœdus violat, 1.mach 11 d e f
Demetrius Alcimi inſtinctu, Nicanorem ad interficiendos Iudæos mittit, 2.mach.14 a
Demetrius ab Arſace deuincitur, 1.macha.14 a
Demetrii cuiuſdam laus 3.iohan.d
¶e Dente molari maxillæ aſini dat deus aquas Samſoni ſitienti, & aquas petenti, iudic.15 d
Dentem excutienti, dens excutiebat, exod.21 e
¶Depoſiti lex, exod.22 b
Depoſitum quomodo reddendum, exod.22 b
¶Deprecabat Aaron ſuper cornua altaris thymiamatis, exod.30 b
¶Derelinquere, vide Relinquere
nõ Derelinquit dominus populum ſuum agnoſcentem peccatum, promiſſionum ſuarũ memor, 1.reg.12 d
non Derelinquit deus populum ambulantem in præceptis eius, 3.reg.6 b
ſe non Derelicturum ipſum, promittit deus Ioſue, deut.31 b
Dereliquit deum ſuũ Iſrael, incraſſatus, impinguatus, & ſaturatus bonis terræ promiſſionis, deut.32 c
Derelictũ à deo Iſraelẽ querit Gedeon, iudi.6 c
ſe Derelictum clamat Chriſt⁹ in cruce, matth.27 c.luc.23 e.
Derelicturos ſe, & irritum pactum ſuum facturos Iſraelitas, prædicit deus Moyſi & Ioſue, deut.31 d
Derelinquẽtes ipſum, plectur⁹ eſt deus, 3.re.9 b
Derelicturum ſe eos qui fornicati fuerint à ſe, & alii fiderunt, quàm ſibi, comminatur deus deuter.31 d
¶Deſcendere deum dicit ſcriptura, vt videat afflictionem populi ſui, qui tamen vbique eſt, & omnia videt, exodi 3 b
Deſcendiſſe deum vt videret turrim Babel, ſcriptura refert, more noſtro loquens, gene.11 a
Deſcenſus Chriſti ad inferos, pſal.15 ver.10
¶in Deſertum Sin veniũt filii Iſrael, exod.16 a
in Deſertis locis moratur Chriſtus, ob nimium de ipſo rumorem, marc.1 d
¶Deſerunt viã dei Iſraelitæ, adorantes vitulũ, exod.1 b c
¶Deſperantes leproſi de vita, ob nimiam famem annuntiant Samaritanis prouidentiam dei, 4.reg.7 b c
Deſperantium confirmatio Ezech.33 c
Deſperant filii Iſrael de ſalute, & murmurant, exod.14 c
Deſperat Cain, gene.4 c
ne per Deſperationem aliquem ſibi vſurpet Satanas, libenter condonat reſipiſcentibus Paulus, teſte & approbante Chriſto, 2.corint.2 c
¶Deſpexit deum ipſe Dauid, adulterium committens cum Bethſabee, 2.reg.12 c
¶Deſyderia quæ erãt in nobis ante Chriſti cognitionem, ne faciamus, 1.pet.1 c.2 c
Deſyderia iuuenilia fugienda, 2.timoth.2 d
¶Detrahũt Moyſi Aaron & Maria, ob id à deo corripiuntur, & Maria percutitur lepra. nume.12 a b c
Detractio vitanda, iacob.4 c.1.petri 2 a. ſapient.1 c
Detrahens fratri, detrahit legi, iacob.2 c
Detractor occultus cui ſimilis, eccleſ 10 c
Detractores audire vetat dominus prou.25 d

¶Deuota promptitudo populi offerentis dona ad confectionem tabernaculi exod.35 c
¶DEVS SPIRITVS EST, iohan.4 c
Deus α & ω, apoc.1.c.22 c
Deus, Chriſti caput 1.corinth.11 a
De⁹ pater in Chriſto filio ſibi cõplacet, mat.3 d
De⁹ pater in Chr̃o, & Chr̃s in deo pr̃e. iohã.14 b
Deum ſe eſſe Chriſt⁹ probat ſcripturis & miraculis iohan.5.c.d.10 g
Dei patris vox ad Chriſtum, iohan.11 e
Deum nemo vidit vnquã, ſed nec videre poteſt, nec nouit, niſi Chr̃s. iohã.1. b.6.e.1.timoth.6.c.iohan.4 c
Deus vnus & pater omnium, qui ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis, 1. corint.8.b.epheſ.4 b
Deus non habitat in manufactis tẽplis, nec manibus humanis colitur act.17 f
Dei nomen exod.3.d
Deus vbique eſt, cunctáque intuetur iere.23 e
Deo nihil occultum eccl̃i 16 b.23 c
in Deo mouemur, viuimus & ſumus. act.17 f
Deũ noſtra cõſiderare negãt infideles iob 22 b
Deo omnia poſſibilia. gene.18 b. matth.19 d. marc.10 b.luc.1 d.18 d
Deo nihil eſſe ab homine adiutorii Iob oſtẽdit iob.26 a
ſine Deo nihil ſtabile ſapien.11 d
Dei eſt creaturis vti pro ſua voluntate: creaturæ autem, eius voluntati obedire iſa.45 b
Dei ſunt omnia pſal.23.verſu 1
ex Deo omnia, & per illum, & in illũ, rom.11 d
Deus ſic omnia facit, vt mundus tamẽ non intelligat prou.25 a
Deũ patrem videre petit Philippus, iohan.14 a
Deum patrem nouit & vidit, qui Chriſtum nouit & vidit iohan.14 a
Dei opera, optima eccl̃i 39.c d
DEVS Chriſti, deus noſter eſt iohan.20 e
Deus filiorum Iſrael erat deus, inter quos habitabat exod.29 g.2.reg.7 d.22 c
Deus alius non eſt, q̃ deus Iſraelis. deut.4 f.32 e 33 d.1.reg.2 a
Deum ſe Iſraelitarũ dicit dñs, non eſſe timendos deos Amorrhæorum iudicum 6 b
vt Deus ipſorum eſſet, aſſumpſit deus filios Iſrael in populum ſibi exod.6 b
vt Deus ipſorum eſſet, eduxit deus filios Iſrael ex AEgypto leuit.11 g.22 d
vt Deus Iſraelitarũ eſſet, eique ſoli fiderent, pepigerat fœdus cum eis deus gene.17 a
Deus vult cognoſci domin⁹ per ſigna ſua & miracula exod.7 c
vt Deus cognoſceretur eſſe ſolus deus varijs ſignis & portentis ſeparauit Iudæos de medio aliarum nationum in populũ ſibi deut.4 e
Deus noſter, deus deorum eſt, & dominus dominantium, &c. deut.10 d. iſa.45 a
Deus ſolus & verus eſſe oſtenditur deus Iſrael igne de cælo miſſo & conſumente holocauſtũ Eliæ 3.reg.18 f
Deũ Iſrael eſſe verum deum confitet̃ Naaman Syrus ſanatus a lepra per Eliſeũ. 4.reg.5 e. Cõfitetur Iethro, exod.18 c. Cõfitetur Achab, ioſue 2 c
Deus vnus & ſolus eſt cui fidendum 3.reg.18 d
præter Deum noſtrum, non eſt ali⁹ qui affligat & opituletur, iuuet, & liberet in afflictionib⁹. deut.32 e
Deus ſol⁹ dux Iſraelitarum fuit, nullo alio adiutus deut.32 b
DEVS eſt qui omnia agit in nobis 2.reg.22 c
vt Deus glorificetur etiam in gentibus, omnia agit Dauid 1.reg.17 f
Deus omnia tribuit gene.33 c
Deo cura eſt de nobis 1.petr.5 b
Dei familiaritas & bonitas cũ Abrahã geñ.18 c
Deum hoſpitio ſuſcipit Abraham ſub perſona trium angelorum gene.18 a
Deus cum Iſaac erat, ob id non erat illi timendum gene.26 e
Deus cum Iacob in itinere gene.46 a
Deus Iacob cui fidebat, & à quo cũcta expectabat gene.28 d.31 a.35 a
Deus eſt cum Ioſeph in cunctis ipſius operibus gene.39 a d
Deus cum Caleb ioſ.14 d
Deus erat in omnibus quæ egebat Ioſue ioſ.1 c
Deus promittit ſe futurum cũ Gedeone in liberando Iſraele iudicum 6 c
DEVS qui liberauit nos de ſeruitute deut.5 a
Deus vult cognoſci ſe fuiſſe illũ qui eduxit nos de captiuitate Pharaonis exod.16 a
Deus renuit ire cum populo in terram Chanaan ob idololatriam ipſorum exod.33 a
DEVS pugnans pro Iſrael ioſ.10 g
Deus tradebat Iſraelitis inimicos ipſorũ in manus, quos ipſi occidebant deut.2 e f g.& 3 a
Deus eſt qui tradidit Amorrhæos in manus Iſraelitarũ, vultque hoc ſibi tribui, non arcui & gladio ipſorum, tametſi ipſi egregie pugnauerint ioſ.24 c
Deus ipſe tradit Philiſthęos in manus Dauidis, ipſo Dauide nihilominus pugnante 2.reg.5 d
Deus Gigantes tradit in manus filiorum Iſrael: quem ipſi tanquam inſtrumenta occiderunt, cum omni populo ipſius deut.2 d.3 a
Deus fuit qui eiecit Amorrhæũ & reliquos, nõ populus Iſrael exod.34 b
Deus propter ſeipſum, & ſuas promiſſiões, dat victoriam Ezechiæ 4.reg.19 g
De⁹ volẽs ſibi belli victoriã tribui, iubet Gedeonem cum trecẽtisviris aggredi Madianitas & Amalecitas iudicum 7 a b
De⁹ exprobrat Iſrael confitẽti peccata ꝙ a ſe ſæpiſſime adiuti, ipſum tamen reliquerint conuerſi ad idola iudicum 10 c
DEVS qua ſpecie viſus eſt à Moyſe, Aarõ, Nadab & Abiu & ſenioribus Iſrael exod.24 c
Deus, vt vir armatus tenens gladiũ, apparet ipſi Ioſue, præcipiens ſolui calceamentum ioſ.5 d
Deum ſe vidiſſe dicunt Manue, & ipſius vxor, conſpecto angelo in cælum aſcendere, ipſéq; mori timet iudic.13 d
Deum ſe non poſſe audire loquẽtem in igne, & tonitru & fulgure dantem legem, negat populus Iſrael: rogãs ſibi dari prophetam Chriſtũ qui ſibi loqueretur verbum patris deut.18 c iſa.1 e
DEI CVLTVS VERVS
Deus imitandus eph.5 a
Deus benedicendus, & quare 2.corint.1 a
Deum glorificant turbę, quæ viderant paralyticum ſanatum matth.9 a
Deo nos offeramus, & noſtra omnia, rom.6 b
Deus timendus, adorandus, ei immolandum. 4.reg.17 f.deut.6 c.29 b
Deo curuetur omne genu iſa.45 d
Deo ſeruiendum ex toto corde deu.6 c.11 b
Deus diligendus & inuocandus ad ſalutẽ. deut.6 a.eccli 13 c
Deus orandus in infirmitate eccl̃i 38 a
Deus toto corde quærendus in tribulatione. deut.4 d
Deo ſoli omnis honor & gloria iſa.42 b
Deo & diuitijs non poſſumus ſeruire, matth.6 c.luc.16 c
Deus non tentandus deut.6 c
qui ex Deo eſt, verba dei audit iohan.8 f
qui ex Deo ſunt, debent ſicut ille ambulauit & ipſi ambulare 1.iohan.2 a
Dei ſunt omnia, & vocatio, & opera, & impletio ſalutis noſtræ, & hoc per Chriſtũ, 2.theſſ. 1 d.incipiens opus bonum in nobis & perficiens, philip.1 a.heb.13 d. a quo accepim⁹ quicquid gratiæ habemus 1.corinth.4 c
Deo authori omnia referenda 1.corinth.11 c

Deus eſt qui iuſtificat propter Chriſtū, rom.8 g
ex Dei electione ſanctificamur à ſpiritu ſancto 1.pet.1 a
Deus reuocauit nos ad vitam cum filio ſuo, & quare, epheſ.2 a
Dei ꝓpria gloria & potētia ſaluamur, 2.pet.1 a
Dei conſilium, quod eſt euangelium, ſpreuerūnt Phariſæi luc.7 e
in Deo ſumꝰ & manemus, ſi charitatem habemꝰ, & mādata eiꝰ facimꝰ 1.iohan.2 a.3 d.4 c
Deus noſter, miſericordiarum deus, & patiētiæ & ſolatij ſiue conſolationis, rom. 15 b.2. corinth.1 a
Deus noſter non mentitur tit.1 a
Deꝰ fidelis dabit vitam æternam quam promiſit, heb.10 d
Deum non poteſt pœnitere donorum ſuorum, rom.11 d
Deo adhærentes viuunt: quī autem idolis, pereunt deut.4 a
Deus quos amat, arguit & caſtigat, heb.12 b. apoc.3 b
primitiæ Deo reddendæ exod.23 d
Deo offert victimas ipſe Iacob cum proficiſcitē in AEgyptum gene.46 a
DEO tribuit Ioſeph ꝙ venditus AEgyptijs, conſtituꝰ ſit princeps ſup AEgyptios. gene. 45 c
Deꝰ per ſpiritum erroris in ore pſeudoprophetarum, ſeducit interdum eos qui verbum ſuū oderunt 3.reg.22 c d
Deus immittit ſpiritum malum inter habitatores Sichem & Abimelech, vt iſte ab illis odiatē iudicum 9 c
Dei mira prouidentia & ſubita erga Samaritanos fame & bello afflictos 4.reg.7 b c
DEI benignitas in omnibus ſapien.12 a
Deꝰ ſolꝰ eſt bonꝰ, matt.19 c.marc.10 c.luc.18 d
Deus charitas eſt 1.iohan.4 c
Dei adiutores & cooperarij in ꝑdicatione euangelij 1.corinth.3 b
cum Deo, operatus dicitē Ionathas, per quē deꝰ occiderat Philiſthæos 1.reg.14 g
Deus eſt qui cor hominis prauum conuertit & iuſtificat pſal.118
Deo impellente eum ſequimur 1.reg.10 d
Deus operum humanorum director prouer.16 a b.20 d
à Deo dirigi viā ſuam, petit Paulus, 1.theſſ.3 d
Deus iuxta faciem non iudicat 1.reg.16 b
Deus miſericors ſapien.11 d
Deꝰ eſt qui futura prædicit, non idôla iſa.42 b
Deꝰ pacis author, nō diſſenſionis, 1.corint.14 f
Deus ſolus pius apoc.15.b
Dei potentia & benignitas iſa.40 c
Dei nomen, protectio noſtra prouer.18 b
Deus quomodo quærendus, & à quibus inueniatur ſapien.1 a
Dei ſolius peccata remittere marc.2 a
Deus abſque gladio ſaluat 1.reg.17 f
Deus ſolus ſapiens rom.16 d
Deus ſcrutator renum & cordiū, eáque probat, & penitꝰ inſpicit. act.15 b.1.theſſ.2 a.1.iohā. 3 d.apoc.2 e.iere.7 b
Deus ſolus ſapientiæ adinuentor baruc.3 d
Deus iniuſtos puniēs ſanctus æſtimetur iſa. 5 d
Deus tentat Abraham vt probet gene.22 a
Deus tētat filios Iſrael vt eum timeātē exod.20 c
Deus Ezechiam derelinquit vt tentetur à nūtijs regis Babylonis 2.para.32 g
Dei agnoſcent voluntatem eſſe Bathuel & Laban ꝙ detur Rebecca ipſi Iſaac gen̄.24 f
Dei homo Moyſes deut.33 a
DEOS alienos ſi adorauerimꝰ, alij quam deo fidentes, aut nobis tribuētes quod dei eſt, peribimus. deut.5 a.6 c.8 d.31 e.exo.20 a d.34 b
Deos non eſſe qui manibus fiunt, docet Paulus act.19 e
Deos ſiue idola patris Labā furata erat Rachel gene.31 d
Deos alienos Iacob iubet familiæ vt auferant gene.35 a
Deos alienos vt auferant, & ſoli deo ſeruiātē toto corde, adhortatē populū Samuel 1.reg.7 a
Deo & dæmonibus ſeruientes 4.reg.17 f
Deum eligunt Iſraelitæ cui ſeruiant, reiectis idolis. ioſ.24 d
Deus huius ſeculi ſatan à Paulo dicitur. 2. corinth.4 a
Deum Pharaonis conſtituit deus Moyſen, quòd quæ dixiſſet, deus loqueretur ei per Aaron exod.7 a
DEOS pro iudicibus frequenter accipit ſcriptura exod.22 b d.pſal.81 verſ.1
¶Deuteronomium, id eſt iteratam vel ſecundā legem legat rex, & quare deut.17 d
Deuteronomium, legis explanatio deut.1 a
Deuteronomiū ſcribit Moyſes, & tradit Leuitis, & ſenioribus Iſrael deut.31 b
Deuteronomium præcipitur legi ſeptimo quoque anno deut.31 c
Deuteronomij liber reponitur in latere arcæ fœderis deut.31 g
Deuteronomij lectionē cōtinuam præcipit dominus Ioſue ioſue 1 b
Deuteronomium altari lapideo inſcribitur a Ioſue ioſue 8 f
Deuteronomium totum legit Ioſue omni populo Iſrael, ꝑſentibꝰ mulieribꝰ & puulis. ioſ.8 g
Deuteronomium reperitur in domo domini 4.reg.22 b.2.paral.34 c
Deuteronomium legit Ioſias coram populo 4.reg.23 a.2.parali.34 a
¶ ad Dexteram Chriſti & ad ſiniſtrā vt ſedeāt, orant filij Zebedæi matth.20 c.marc.10 c
à Dextris aut ſiniſtris ne declinet à lege Moyſi, hortatur deus ipſum Ioſue ioſ.1 b
¶Diabolus mulierem ſeducit, prouocans eam ad tranſgreſſionem præcepti dei gene.3 a
Diabolus a Chriſto victus, caput & omnē ipſiꝰ potentiam quam exercebat in peccatores, cōterente gene.3 c
Diabolus Chriſtianis inſidiatur gene.3 c
Diabolus maledicitur gene.3 c
Diabolum, Paulus principem aeris huiꝰ vocat rectorem huius mundi epheſ.2 a
Diabolus accuſator fidelium proiectꝰ per Chriſtum, apocalyp.12 c. Aduerſariꝰ noſter, 1.pet. 5 c. Inimicus & hoſtis noſter, epheſ.6 b
Diabolus homicida, qui in veritate non permāſit mendax & pater mendacii iohan.8 f
Diaboli ſemen ſunt infideles peccatores, matt. 13 e.1.iohan.3 b. & ad ipſius voluntatem captiui tenentur, 2.timoth.2 d
Diaboli imperiū quod habebat ſuper nos, deſtruxit morte ſua Chriſtus, heb.2 b. & ad hoc apparuit, 1.iohan.3 b
Diabolum vincimus verbo dei & fide in Chriſtum iohan.2 c
Diabolo locus non dandus epheſ.4 f
Diaboli filios Iudæos affirmat Chriſtus, & quare iohan.8 f
Diaboli inſtinctu tradit Iudas Chriſtum, iohā. 13 a
Diabolo & angelis eius æternus ignis paratus, matth.25 d
Diabolica ſapientia vbi inuidia & cōtentiones, iacob.3 d
¶Diaconorum mores quales eſſe debeant, 1.timoth.3 b
¶Dies verbo dei creatur gene.1 a
Diem à nocte diuidunt luminaria à deo creata gene.1 b
Dies diſtinxit deus ſole, luna, & ſtellis. gene.1 b
Dies & nox non ceſſat gene.8 d
Dies longiores vel breuiores tribuit deus. deut. 30 d
Dies longa temporibus Ioſue, ioſue 10 c
Dies noſtros implebit deus, ſi ſeruierimus ei exod.23 e
Dies prolongantur à deo cuſtodientibus præcepta ipſius 3.reg.3 b
Diei iudex ſiue arbiter deus, iudicum 11 e
Dies boni, 1.pet.3 b
Dies mali ſunt, quando occaſio peccandi obiicitur vbique, ephe.5 c
Dies malus, dies tribulationis & perſecutionis epheſ.6 c
quòd Dies obſeruarent & menſes, reprehendit Paulus Galatas, galat 4 b
Dies obſeruare. Vide Elementa mundi.
Dierū delectum non habet fidelis, omnes enim pietatis officiis dicati ſunt: infirmus in fide, diſcernit, rom.14 b
ob Dierum diſcrimen non iudicandus frater, rom.14 b
Dies vnus apud dominum, ſicut mille anni, 2.pet.3 b
Diei ſunt horæ duodecim, iohan.11 b
in Diem viuendum, nec curandum de craſtino, matth.6 d
Diem iudicii propinquū aſſerit Paulus, ro.13 d
Dies domini ſiue iudicii inopinatus vt fur, 1.theſſal.5 a
De die aduentus Chriſti ad iudicium conſolatur Theſſalonicenſes Paulus, 2.theſſal.2 a zach.14 b.
Dies domini horrendus, 2.corinth.5 b.ſoph.1 c malac.4 a.amos 5 b
Dies ſalutis, dies Chriſti eſt 2.corinth.6 a
Diei nouiſſimi aduentus, apoc.6 d
Die ſeptimo ceſſauit deus à creando, gene.2 a
Die ac nocte, id eſt cōtinue meditari in lege ſua præcipit deus Ioſue, ioſ.1 b
¶Difficilia quatuor cognitu, & quartum penitus ignotum prouer.30 c
Difficile nihil eſt deo gene.18 b
¶qui Diffidens quicquam à domino poſtulat, non accipiet. iacob.1 a
¶Digiti ſeni in manibus & pedibus cuiuſdā gigantis occiſi à Ionatha filio Samaa, 2.reg.21 d
Digito dei ſcriptas tabulas accipit Moyſes, exod.31 d
Digitus & potentia dei exod.8 d
¶Dii hominum manu fabricati deut.4 d
Dii gentium varii, 4.reg.17 e
Dii multi ſunt & idôla, ſed nobis vnus deus. 1.corinth.8 b
Dii gentium nec ſeipſos nec alios ſeruare poſſunt, Baruch.6 b.ſapient.18 d
Diis gentium comparat Sennacherib deum noſtrum. 4.reg.18 g.
Dii alieni auferri debent ab eo qui vult dominū eligi ſibi in deum, ioſ.24 f
Dii vocātur iudices in ſacris literis, exo.22 b d
Diis, id eſt iudicibus ſiue magiſtratibus non detrahendum, exod.22 d
Dii vocantur auditores verbi dei, ioh.10 g
¶Dilatat deꝰ greſſus illius cui dat de inimicis victoriam 2.reg 22 c
¶à Dilectione, & vera fiducia in deum abducens propheta ſignis vel miraculis, nō audiēdus, ſed occidendus, deut.13 a
DILEXIT nos prior deus, non nos eum, 1.iohan.4 c
Dilexit deus populos, deut.33 a
ꝙ Diligat nos, videtur deus operibꝰ tribuere, ꝙ cuſtodiamus præcepta ipſius: cū prædixerit ſe ideo elegiſſe nos ꝙ nos dilexiſſet, deut.7 b
Dilectio dei inæſtimabilis erga filios Iſrael, oſee 2 a
Dilexit populum Iſrael deus, propterea elegit in populum, deut.10 c
Diligēs deus Iſraelitas, pro maledictione quam Balaam petebat ipſis ab ipſo deo dari, dedit

benedictionem, deut.23 a
ꝑpter Dilectionem quã erga patres Iudæos habuit deus, ideo de cęlo docuit eos, & dedit eis terram promiſſam, deut.4 f
Diligitur Salomon à deo 2.reg.12 f
Diligens vehementer deus mundum, dedit nobis Chriſtum filiũ, vt vitam haberemus, ioh. 3 b.epheſ.2 b.1.iohan.4 c
Diligens nos Chriſtus, dedit animam ſuam pro nobis, iohã.15 b.galat.2 d, epheſ.5 a
Dilectus Chriſtus à patre quòd animam ſuam poſuiſſet pro ouibus, iohan.10 c
vt Diligeremur à deo, & viciſſim illum diligeremus, euangelizauit nobis Chriſtus, iohã. 17 d
Diligunt deum perfecte, qui mandata eius faciunt, 1.iohan.2 a.5 f
qui Diligit deũ, diligat & proximũ, 1.ioh.4 d
ſi deum Diligimus, natos etiam dei diligimus, 1.iohan.5 a
Diligentibus deum, omnia fiunt ad illorum cõmodũ, rom.8 e. iiſque corona vitæ promiſſa, iacob.1 b. eóſq; vt ſuos agnoſcit deꝰ.1.cor.8 a
qui deum Diligere ſe dicit, & fratrem odit, mẽdax eſt, 1.iohan 4 d
Dilectio qua fratres diligimus, à ſpiritu ſancto eſt, 1.iohan.4 c
Diligendi aduenæ leuit.19 g
Diligamus inuicẽ, ſicut Chriſtꝰ dilexit nos, ſimplici ex corde, rom.12 c. epheſ.5 a.philip.1 d 2 a.1.theſſ.4 c.1.ioh.3 b d.4 b.1.petr.1 d
Diligitur Dauid a Saule 1.reg.16 d
per Dilectionem ſupportemus inuicẽ, eph.4 a
Diligamus opere & veritate, diſtribuentes temporalia noſtra pauperibꝰ fratribꝰ, 1.iohã.3 c
Dilectio proximi, legis eſt impletio, rom.13 c
Dilectio non ſit ſimulata, rom.12 b
qui Diligit fratrem, deus in eo manet, ex deo natus eſt, tranſlatus eſt à morte peccati ad vitam euangelii, & euangelium lucet in eo, ioh. 2 b.3 c.4 b c
Diligendi miniſtri verbi, 1.theſſ.5 c
Dilectionẽ & fidẽ orantes petamus à deo. iudę f
ex Dilectione proueniunt opera bona, heb.6 c
Dilectionẽ in Chriſtum prius habere oportet, quàm mandata eius poſſimus implere, iohan.14 c d.15 b
Diligunt Chriſtũ, qui filii dei ſunt, iohan.8 e
qui Diligunt Chriſtum, gaudent eum eſſe apud patrem, iohan.14 d
Diligẽs Chriſtum, diligetur à patre & ab ipſo, iohan.14 c d
quòd multum Dilexerit deũ peccatrix mulier, peccata multa dimiſſa ſunt ei, luc.7 g
per Dilectionem mutuam cognoſcimur Chriſti diſcipuli, iohan.13 d
Diligit Chriſtus Mariam & Martham, & Lazarum, iohan.11 a
ſi ipſum Diligeret, Chriſtus ter Petrum interrogat, ſumma charitate erga Ieſum opus eſſe paſtoribus docens, iohan.21 c
Diligendi amici, leuit.19 d
Diligit Ionathas Dauidẽ vt aĩam ſuã, 1.re.20 c
Diligendi inimici, matth.5 g.prou.25 c
Diligit Dauid ĩimicũ ſuũ Saulẽ, 1.re.24 b.26 a
Diliges dominum deum &c. primum & maximum mandatum. Secundum, Diliges proximum, matth.22 d.mar.12 c.luc.10 e
Diligere deum ex toto corde, maius omnibꝰ holocauſtomatibus, mar.12 c.deut.6 a
ad Dilectionem dei, exhortatio, 1.iohan.4 d ioſ.23 c.eccli 13 c
Diligãt deũ hortatur Rubenitas Ioſue, ioſ.22 a
vt Diligamus ſe petit à nobis deꝰ, deu.10 c.11 c
Diligendus deus obediendo mandata eius, deuter.11 b
vt Diligamus ipſum toto corde & anima circũcidit deus & purgat cor noſtrum ab omni fiducia externa, deut.30 b

Diligit Salomon deum 3.reg.3 a
Diligentibꝰ ſe miſericors deus, exod.20 a.deut. 5 a.7 d
Diligere deum eſt vita & bonum, ſiue vnde conſequitur vita & bonum omne deut.30 d
¶ Diluuium prædicit deus ipſi Noe gene.6 b
Diluuij cauſa gene.6 a
Diluuij inundatio gene.7 c
Diluuium non erit rurſum gene.8 d
¶ Dimitti ſibi peccatũ poſtulant fratres Ioſeph gene.50 c
Dimittit Ioſeph iniuriam fratribus gene.50 c
¶ Dina filia Iacob ex Lia gene 30 c
Dina filia Iacob ex Lia rapitur gene.34 a
¶ Dionyſius Areopagita Chriſto credit, act.17 g
¶ De Diotrephe quodam, qui quòd primatũ gerere in eccleſia amaret, reprehenditur a Iohãne 3.iohan. c
¶ Diſcalceati domus quæ dicebatur in Iſrael. deut.25 b
¶ Diſcipulum Chriſti fieri, tanquam malum aliquod, opprobrãt Phariſæi cæco nato, ioh.9 e
Diſcipuli à ventis validis iactati in mari, Chriſti potentiam & ſuam incredulitatẽ experiuntur matth.14 c.marc.6 f.iohan.6 b
Diſcipuli Chriſtum ire in Iudæam dehortãtur, iohan.11 a
Diſcipuli eſurientes, ſabbatho ſpicas vellunt, matth.12 a
Diſcipuli indignantur effuſum vnguẽtum ſuper caput Chriſti, matt.26.a marc.14 a iohã. 12 a
Diſcipulos aufugituros, vbi viderent eum comprehendi, prædicit eis Chriſtus: quod negant. matth.26 c.marc .14 a.luc.22 d
Diſcipuli omnes fugiunt videntes tribulationes Chriſti matth.26 f.marc.14 e.luc.22 e
ex Diſcipulis Chriſti, quidam dubitauerunt eũ reſurrexiſſe matt.28 a
Diſcipulis ſuis incluſis propter metum Iudæorum, ianuis clauſis ingreditur ad eos vt viderent eum reſurrexiſſe iohan.20 e
Diſcipuli Chriſti ſunt, qui in fide eius permanẽt iohan.8 d
Diſcipuli Chriſti dignoſcimur, ſi mutuam dilectionem habuerimus iohan.13 d
qui Diſcipulus Chriſti eſſe velit, tãquam domũ ædificaturus, aut bellum cum altero commiſſurus, perpẽdat an à deo ſibi datum ſit, tribulatione oborta propter Chriſtum, poſſe pati, & non reſilire a Chriſto luc.12 f
Diſcipulus Chriſti, miniſterque euãgelij eſſe nõ poteſt, qui parẽtes &c. plus amat q̃ Chriſtum, matth.10 d
Diſcipulo Chriſti ſi quis vel potum aquæ eo nomine dederit, quod Chriſti ſit, nõ perdet mercedem matth.10 d
¶ Diſciplinam dei & tribulationes, quas infligit nobis, ne negligamus heb.12 b
qui ſine Diſciplina dei ſunt, filij eius non ſunt, heb.12 c
Diſciplinam ſuam non recipientibus, id eſt nolentibus præceptis ſuis obedire, minatur deus leuit.26 d
Diſciplinæ & correctionis vtilitas prouer.13 c. 15 d.12 a
Diſciplinam & correptionẽ irrident ſtulti. prouer.15 a b
¶ Diſcere timere deum 3.reg.8 e
Diſcenda & facienda præcepta dei deut.5 a
vt Diſcerent timere deum præcipit deus legi populo Deuteronomium deut.31 c
Diſcamus timere deum, faciendo quod præcipit deut.14 c
¶ Diſcordiæ occaſionem ſe fuiſſe in Iudæa cõqueritur Ieremias iere.15 c
Diſcordiarum ſeminatorem deteſtatur dominꝰ prouer.6 b
Diſſidiorum amatores vbique quærunt rixandi occaſionem prouer.18 a
non Diſſenſionis deus author eſt, ſed pacis, 1.corinth.14 f
Diſſenſio inter Paulum & Barnabam tanta, vt diſcederent ab inuicem act.15 g
¶ Diſpenſatio euangelij Paulo credita, 1.corint. 9 c. ideo ſupplicium illi paratum, ſi ceſſaſſet.
Diſpẽſatores myſteriorũ dei, apli, 1.corint.4 a
in Diſpẽſatoribus dei, fidelitas requiſita, qua ſolam dei gloriam ſpectent 1.corinth.4 a
Diſpenſatores gratiarum & donorum dei ſunt fideles 1.petr.4 b
¶ Diſputationes & quæſtiones ſtultas de lege vitemus tit.3 c
¶ Diſſimulat Saul ſe audire verba impiorũ, nolentium ipſum recipere in regem 1.reg.10 d
¶ Ditat dominus & pauperem facit quando lubet, vt de ſe Anna cantat, quam ipſe dominus infœcundam fecerat, & poſtea fœcundã fecit 1.reg.2 b
¶ DIVES deus in omnes qui inuocant illum, rom.10 c
Diues, vt Chriſtus interpretatur, is eſt qui in diuitijs confidit marc.13 b
Diuites inuitat Iacobus ad planctum, iacob.5 a
Diuitibus væ, & quare luc.6 d
Diues in vijs ſuis marceſcet iacob.1 b
in Diuites operarios ſuos mercede debita fraudantes iacob. 5 b
in Diuites, qui pauperes Chriſtianos ad tribunalia pertrahunt iacob. 2 b
Diuites ſibi theſaurizant iram dei iacob.5 a
Diues non honorandus ob rerum fluxarum abundantiam iacob.2 a
ne Diuites fieri velimus, dehortatur Paulus, docens incommoda diuitiarum 1.timoth.6 b
Diuites hortatur Paulꝰ ad ſpem in deũ, & opera bona in pauperes 1.timoth.6 d
Diuitibus & ſaturis maxime cauendum ne obliuiſcantur dei ſaluatoris deut.6 b c
Diues iuuenis iuſſꝰ à Chriſto omnia quæ poſſideret vendere, triſtis abit luc.18 d
Diuites peruenire ad euãgelij cognitionẽ poſſibile eſt apud deũ, matth.19 c.marc.10 b.luc. 18 d. vt de Zacchæo legis in Luca.19 a
Diuites reddit deus mendicos: eſurientes autẽ, bonis replet luc.1 e
Diuitis epulonis parabola ſiue hiſtoria monet nos Chriſtus vt præſentibus bonis bene vtamur, & pauperes non negligamꝰ. ſcripturæ ꝑterea auſcultandum, quid nos deceat abunde præcipienti: fruſtra vero & à mortuis teſtimonium peti luc.16 e
Diuitis cuiuſdam propter opes elati parabola, docet Chriſtus vitam hanc temporalẽ diuitiarum abundantia non cõſiſtere: ſed ſi quis deo fidat, illi nihil deeſſe, etiã in egeſtate luc.12 c
Diuites minoris facit Chriſtꝰ iactãtes æra multa ex eo quo abundabant, in gazophylaciũ, quam mulierẽ duo æra minuta mittentẽ, etiã ex eo quod illi deerat marc.12 d.luc.21 a
Diuitis perſonã non conſideret iudex leuit.19 c
Diues delicto non caret eccli 11 b
Diues ille beatus qui in pecuniis ſpem nõ habet repoſitam eccli 31 a
Diuitem mendacem odit dominus eccli 25 a
Diuitis vitia eccli 13 a
Diuitis moleſtia eccles 5 c
Diuitis & pauperis collatio eccli 13 d
Diuites Abram & Lot in pecoribus, auro & argento geñ.13 a
Diuites ſupramodũ Eſau & Iacob geñ.30 d.36 a
Diues efficitur Iſaac à deo gene.26 c
Diuitem fecit deus Laban propter Iacob ſeruũ ſuum gene.30 c
Diuitias Laban tradit deꝰ ipſi Iacob gene.31 b
Diues ſupramodum Booz ruth.2 a
Diuites in pecoribus, Gad, Ruben, & dimidia

tribus Manaſſe nume.32 a
Diues Berzellai Dauidem fugitiuũ pauerat, pro quo beneficio non vult ſibi quicquã retribui 2.reg.19 f
Diuites non ſecuta eſt Ruth, vt eis nuberet, nec pauperes, ſed omnia deo committens, tãdem reperit cui nubat ruth 3 c
Diues mulier alit Eliſeũ ſæpe iter habẽtem per domum illius 4.reg.4 b
Diuitis & pauperis parabola proponitur à Nathan ipſi Dauidi 2.reg.12 a b
Diuitias Iſaac confitetur Abimelech à deo eſſe gẽ.26 f
Diuitiæ male partæ, dilabuntur prouer.28 b
Diuitiæ amicitiam pariunt prouer.19 a
Diuitiæ à dño miſericordia deut.8 d. puer.10 c
Diuitias vt acquiram⁹, tribuit de⁹ vires deũ.8 d
Diuitias ſuas vult acceptas referri deo ipſe Abram, non hominibus gene.14 d
Diuitiarũ & pauptatis author dñs prouer.22 a
Diuitijs non fidendum abd.1 b. eccl'i 5 a
Diuitias vbi dederit de⁹, ne obliuiſcamur ipſius eſſe omnia deut.8 c
Diuitiarum fallacia, verbum euangelij ſuffocat in nobis marc.4 b
Diuitias (eas alienũ vocat Chriſtus) qui non bene diſpenſant (quod iniquum eſſe in mammona iniquitatis ſignificat) ij quia nondũ illis renuntiarunt, ſed fidunt, regnũ euãgelij nõ percipiunt luc.16 c
Diuitias tẽporales (quas Chriſtus Mammon iniquum vocat, materies nempe omnis iniquitatis) vt pauperibus abunde elargiamur, adhortatur Chriſt⁹, recepturis nos in æterna tabernacula, ſi bonis dei vſi fuerim⁹ ad noſtrã vtilitatem, vt villicus iniquus bonis domini ſui, luc.16 a
Diuitias ſolam ſapiẽtiam petenti Salomoni dat deus 3.reg.3 b
Diuitiis & deo nõ poſſumus ſeruire, matth.6 c luc.16 c
¶Diuini moriantur leuit.20 d
Diuinatores AEgyptiorũ non poſſunt interpretari ſomnia Pharaonis gene.41 b
Diuinationibus inſeruiunt Iſraelitæ 4.reg.17 c
Diuinos conſulunt Philiſthæi de reducenda arca dei 1.reg.6 a
Diuinos ne conſulamus deut.18 b
¶Per quæ participemus Diuinã naturam, 2.petri 1.a
Diuinitatis plenitudo in Chro habitat. coloſ.2 a
Diuortium non quærat, qui vinculo coniugali alligatus eſt vxori 1.corint 7 e
¶Docti ſunt a deo Chriſtiani. iohan.6 e. heb. 8 d. 1. iohan.5 d. iſa.54 d
Doctor apoſtolorum & fideliũ omnium, ſpirit⁹ ſanctus, iohan.14 d.16 c. pſal.31. verſ.10
Doctor gentium Paulus 1.timoth.2 b
Doctores conſtituit Chriſt⁹ in eccleſia, & ad qd 1.corin 12.d. epheſ.4 b
Doctorum claritas Danie.12 b
Docere omnia quæ ꝑceperat illis, præcipit Chriſtus apoſtolis miſſis ad prædicandum euangelium, matth.28 d marc.16 d
qui Docet, doctrinam dei doceat 1.petr.4 c
Doceamus ſinguli ſingulos 1.theſſ.5 c
Doctores fugiant quæſtum, quæſtiones item & verborum pugnas, & prophanas vocum nouitates, vnde oriuntur inuidiæ 1.timoth.6 b d
Doctores futuros qui placentia & fabulas hominibus loquerẽtur, ꝑdicit Paulus, 2.timoth.4 a
Doctores aliud docẽtes quàm euangeliũ, quales eſſe ſoleant 1.timoth.6 a.2.timoth.6 b
in Doctores docentes peruerſa, turpis lucri gratia tit.1 b
in Doctores docentes quæ ſunt contra euangelium 2.timoth.3 b
Doctrina dei, donum rom.12 b
Doctrina ſana quæ ſit tit.2 a
Doctrina dæmoniorum quæ 1.timoth.4 a
Doctrinam nouam vocant Iudæi euangelium marc.1 c
Doctrinam ſanam futurũ vt homines non reciperent, ſed magiſtros ſibi quærerent loquentes placentia & fabulas, prædicit Paulus 2.timoth.4 a
Doctrinam aliam afferentes quàm Chriſti, non recipiendi 2.iohan.c
à Doctrina in ſpecie ſublimi & probabili cauẽdum coloſ.2 a
Doctrinis variis ne abducamur, vt aliunde ſalutem exiſtimemus poſſe conſequi q̃ per Chriſtum heb.13 b
ad Doctrinam noſtram traditæ ſunt ſcripturæ rom.15 a
Doctrinæ dei forma quam dedit nobis, eſt charitas rom.6 c
Doctrinam Chriſti admirantur turbæ, mar.11 c
Doctrinæ vt inſtet Timotheus, hortatur Paulus 1.timoth.4 d
Doctrina & veritas in rationali iudicii, exod. 28 e
Doctrina ſeminanda Ecclẽs.11 a
Doctrinam à iuuentute amplectendam ſuadet Eccli.6 b
Doctrina ſuam vt pluuiam ſtillare, & fluere vt rorem, optat Moyſes deut.32 a
Doctrina plenus Hiram in ædificanda domo 3.reg.7 b
Doctus ad regnum cælorum, & ad prædicandũ euangeliũ, abunde docet quæ ad rem faciunt matth.13 g
Docuit populum ſuũ Iſrael deus, deut.4 f.32 b
Docet deus viam bonam per quam ambulent qui conuerſi ad ipſum fuerint 3.reg.8 d
Docentur à deo, qui appropinquãt pedibus eius deut.33 a
Docuit Iſraelitas deus quadraginta annis ipſum timere, & ipſi ſoli fidere deut.8 b
Docet Moyſen deus quid loquatur coram Pharaone exod.4 c
Docet nos deus ad prælium 2.reg.22 c
vt Doceret populũ Iſrael timere ipſum, & præcepta ipſi⁹ implere, iuſſerat deus Moyſi, deut. 5 d.6 a
vt Doceat Moyſes filios Iſrael canticum quod de futura ipſorũ præuaricatione, & malis eis euẽturis, cõpoſuiſſet, præcipit deus, deut.31 e
quæ Docebant Leuitæ ex præcepto dei, ſolicite vt facerent præmonet Moyſes Iudęos ne percuterẽtur plaga, exẽplo Mariæ ſororis Aaron deut.24 b
Docendi ſunt filii verbum dei deut.6 b.11 c
Docendi ſunt filii quare primogenita deo offerrentur exod.13 c
Doceri iubet Ioſue filios, qd ſignificarẽt duodecim lapides in Galgalis, in loco caſtrorũ fixi ioſ.4 a d
Docet filios & familiam, cuſtodire legem dei ipſe Abraham gẽ.18 c
Docendi filij nos eſſe liberatos à ſeruitute diaboli: vt ꝑcepta dei impleremus, deut.4 b.6 d
Docetur Ioas rex Iuda ab Ioiada ſacerdote, 4. reg.12 a
Docet viam bonam & rectam Samuel populũ 1.reg.12 d
¶Doeg paſtor Saulis gratiã domini ambiens, & ſua quęrens, prodit Dauidẽ Sauli 1.reg.22 b
Doeg Idumæus impius occidit ſacerdotes domini iuſſu Saulis 1.reg.22 d
¶Dolet deum, Iſraelitas ſic affligi, iudicũ 10 d
¶Dolus nõ erat in ore Chriſti 1.petr.2 d
Dolus omnis abſit à Chriſtianis 1.petr.2 a
¶Dñs vn⁹ & ſol⁹, eſt de⁹ nr̃, deut.6 a. epheſ.4 a
Dominus prope eſt philip.4 a
Dñi ſunt omnia, ideo nihil impurũ quod ab co conditũ eſt in vſus hominum 1.corint.9 f
Domino ſeruiendum rom.12 c
vt Dominus cognoſcat ab AEgyptijs eſſe deus, ſigna magna fecit exod.7 a
Dominum deũ nõ cognoſcit Pharao exod.5 a
Dominus eſt cũ homine immutato per ſpiritũ, donóque ipſius domini dei, 1.reg.10 b
Dominus tecum virorum fortiſſime: Salutatio eſt qua ſalutauit angelus Gedeonẽ, iudic.6 b
Dominus vobiſcum: Salutantium voces Hebræis vſitatæ quibus reſpondebatur, Benedicat tibi dominus, ruth.2 a
Dominorum officium in ſeruos, epheſ.6 b. coloſſ.4 a. eccl'i 33. d
Dominus ſi quid inique geſſit in ſeruum, non erit impunitus. coloſſ.3 d
Dominum ſuum vocat Rebecca ſeruum Abraham, gene.24 c. Item dominum ſuum vocant Abraham filij Heth, vt videas modum loquẽdi fuiſſe in quotidiano ſermone erga ignotos gene.23 a
Dominum vxoris vocat ſcriptura maritum, iudicum 19 f g
Dominus videbit, nomen montis, gene.22 c
Dominari in populo in timore dei, 2.reg.23 a
Dominari deum Iſraeli vult Gedeon, non ſe, iudicum 8 e
Dominũ ſuum Eſau vocat ipſe Iacob, gẽ.32 a
¶Domus leproſæ conſideratio & purgatio, leuit. 14 e f g
Domus venditio, leuit.25 d
Domorum leuiticarum venditio leuit.25 e
Domus Salomonis ædificatur, domus item filię Pharaonis vxoris ſuæ, 3.reg.7 a b
Domos pulchras vbi ædificauerimus, meminerimus dei qui dedit eas, deut.8 c
in Domo ſedentes meditemur verbum dei, deut.11 c
Domus & familiæ Salomonis prudens adminiſtratio per prudẽtes præſides, doctos ſacerdotes, gnaros œconomos 3.reg.4 a b c
vt Dom⁹ Booz eſſet ſicut domus Phares imprecatur populus, ruth.4 c
Domos ædificat deus obſtetricibus timentibus ſe, id eſt eis prouidet, exod.1 d
Domus dei, gene.35 b
Domus dei in Silo, Bethel. iudicum 18 g.20 b
Domus domini, templum, 2.reg.12 e
Domum domini prohibetur Dauid ædificare, 2.reg.7 a b
Domus diſcalceati quæ dicebatur in Iſrael, deut.25 b
Domum fidelium ſe ædificaturum ſacerdoti Sadoc prædicit deus, 1.reg.2 g
Domum fidelem & firmam ſe ędificaturum ipſi Ieroboã ambulanti iuxta præcepta ſua, promittit deus, 3.reg.11 g
Domũ Iſrael dicuntur ædificaſſe Rachel & Lia, quæ genuerunt filios Iacob ex quibus ingens populus Iſrael, ruth 4 c
Domum ſuam vocat deus populum Iſrael, nume.12 b
Domus dei vbi de⁹ habitat ꝑ verbũ ſuũ, ge.28 c
Domus dei eccleſia, quam ædificauit Chriſt⁹ cõuertens corda ad euangelii ſuſceptionem, 2.reg.7 c
Domus dei ſpirituales, fideles ſunt, heb.3 b. 1.pet.2 a.4 d
Domus pro corpore noſtro accepta, 2.cor.5 a
Domeſtici patriſſamiliâs Chriſti, fideles ſunt, matth.10 c
Domeſticis fidei maxime, benefaciendũ, gal.6 c
per Domos & publice Paulus euangelium prædicat, act.20 d
¶Dona dat Rebeccæ & parentibus ipſius ſeruus Abraham, gene.24 f
Dona voluntaria exigit deus à populo pro cõfectione tabernaculi exod.25 a.35 a

Dona non accipit deus vt iudicet quenquam, deut.10 d
Dona quæ dedit deus Salomoni 3.reg.4 d
de Donis dei non præſumendum, vt Aſael, 2.reg.2 d e
DONVM dei eſt, quòd ſaluamur, epheſ.2 a
Donum dei, Chriſtus datus pro nobis, ioh.1 b rom.5 c
Donum dei eſt, Chriſto credere. Vide, Credunt qui denuo.
Donum dei eſt, impoſitione manuum dare ſpiritum ſanctum, act.8 d
Donū dei eſt, ſcripturas intelligere & interpretari, vt vides luc.24 g. vbi Chriſtus mentes apoſtolorum aperit, 1.corinth.14 c
Donum dei eſt ferre poſſe propter eum tribulationes, philipp.1 d
Dona dei ſunt omnia quæ habemus, vt vides in parabola talentorum, mat. 25 b. luc. 19 b. nihilque habemus, quod non acceperimus. 1. cori.4 b. omniaque à patre luminum deſcendunt, iacob.1 c.
Dona varia dedit Chriſtus aſcendens in cęlum, ad ædificationem eccleſiæ, epheſ.4 b
Donorum ſuorum deum non poteſt pœnitere, rom.11 d
Donū propriū habet vnuſquiſq; à deo, 1.co.7 b
Donata ſunt nobis omnia diuina virtute, quæ ad veram vitam & pietatem pertinent per fidem in Chriſtum, 2 pet.1 a
Donata ſunt nobis maxima promiſſa per Chriſtum, 2.pet.1 a
Dona quæ dedit nobis deus agnoſcimus ſpiritu ſancto docente, 1.cor.2 c
Dona quæ accepimus, diligenter in alterutrum adminiſtremus, vt in eis honorificetur deus, 1.pet.4 c
Dona maiora quibus diuinitus obtigerint, ab iis maiora à deo exigentur, luc.12 f
Donationes ſecundum gratiam dei differentes, rom.12 b
de Dono linguarum, 1.cor.14 c d
Donū charitatis cæteris excellētius, 1.cor.12 d
Donum dei eſt ſedere ad dexteram vel ad ſiniſtram Chriſti, matth.20 c. mar, 10 c
Dona dei, ſiue temporalia ſint, ſiue ſpiritualia, ſi quis in aliorum vſus non adminiſtrauerit, priuabitur iis, & abiicietur in gehennā, vt vides in parabola talētorum, mat.25 c. luc. 19 c
Dormiēti Samſoni ſuper genua Dalilæ meretricis, raduntur pili ſeptem, & deficit ei fortitudo iudicum 16 e
Dormiēti Sauli inimico pcit Dauid, 1.re.26 a b
Dormienti & laſſo, & eſuriēti Eliæ angelus dei miniſtrat cibum, 3.reg.9 a
Dormituri meditemur verbum dei, deut.11 c
Dormit ipſa Ruth ad pedes Booz, ruth 3 a b c
Dormientem Ruth ſecum ſentiens Booz, conturbatur, ruth 3 b
Dormit Abiſag puella in ſinu Dauidis ſenis & frigidi, vt eum calefaceret, 3.reg.1 a
Dormire pro mori acceptum ob reſurrectionē, gene.47 g. 3.reg.1 c. deut.31 b
Dormire pro mori morte corporali, matth 9 c 27 f. mar.5 b. luc.8 g. iohan.11 b. act.7 g
Dormientium primitiæ Chriſtus reſurrexit, 1.corinth.15 c
non Dormiamus, neque negligamus & ignoremus dominum, 1.theſſ.5 a
Dormire cum muliere, pro rem habere cū muliere, 1.reg.2 a
Dormiens cū ancilla quomodo puniendus, leuit.19 e
Dormiens cū vxore patris, cum ſorore ſua, cū ſocru ſua, aut cū iumēto maledictꝰ, deu.27 c d
de Dragma perdita, vide luc.15 b
Draconis magni & rufi ſignū in cęlo, ap 12 a
Draconis & angelorum eius prælium cum Michaele, apoc.12 b
Draco ꝗ eſt diabolus & ſatanas, ligatꝰ, apo.20 a
Draconem interficit Daniel danie.14 e
Duces, vide Dux.
Duodecim apoſtolorū nomina, matth.10 a marc.3 b. luc.6 b
Duodecim horas diei eſſe cum reſpōderet Chriſtus apoſtolis nuntiātibus Iudæos ipſum velle occidere, aperte docuit tempus ſuæ paſſionis à patre ſtatutum, non poſſe accelerari aut retardari, nec eſſe quod timere debeant quādiu eſſent ſecum qui lux erat iohan.11 b
ne Duritiam populi aſpiciat deus, orat Moyſes deut.9 d
Dux populi Iſrael, deus deut.1 e
Dux ſolus Iſraelitarum deus, non adiutus alio deut.32 b
Dux noſter deus, ducēs nos ad ea quę vult fieri deut.31 a b
Duces caſtrorum recenſentur Nume.10 b
vt Ducem ſuper Iſraelitas vngat Saulem, præcipit deus Samueli 1.reg.9 c
Duces quare à regibus in prouincias mittātur, quibus oportet nos ſubijci 1.petr.2 c
Dux incredulus Eliſeo per verbum dei Samaritanis abundantiam prædicenti, occiditur, 4. reg.7 a d

E

Ebrietas regibus fugienda prouer.31 a
ab Ebrietate & crapula cauendum luc.21 f ephe.5 d
Ebrietatem damnat Salomon prouer.20 a
Ebrietatis incōmoda. prouer.23 d. eccli.31 b c d
Ebrioſi, regnū dei non poſſidebunt, 1.cor.6 b
Ebrioſos iudicāt apoſtolos, ſpiritu ſancto repletos ij qui Chriſtum non nouerant act.2 b
Ebrius Noe irridetur a filio gen̄.9 c
Ebrius & ſecurus Benadad, contemptor dei veri, fugatur à deo per Achab 3.reg.20 c
Ebrius rex Iſrael Ela, occiditur à ſeruo ſuo Zābri 3.reg.16 c
Ebriꝰ Amnon occiditur ab Abſalom, 2.reg.13 f
Ebrius Nabal 1.reg.25 f
Ebriam iudicat Annam Heli ſacerdos quòd orante ipſa in corde, vox ipſius non audiretur, 1.reg.1 c
Ebria quæ doctorem impium ſignificat virum, & doctrina ſua ſtupidū, peribit cum ſitiente diſcipulo deut.29 c
ECCLESIA, domus dei. 1.timoth.3 d. Corpus Chriſti, epheſ.1 d coloſ.1 d Plenitudo Chriſti, in quam tranſfundit virtutē & beneficentiam ſuam abundantiſſime, epheſ.1 d
Eccleſia dei ſancta iſa.4 a
Eccleſia ſponſa Chriſti pſal.44. verſ.10
Eccleſiæ caput, Chriſtus epheſ.1 d. coloſ.1 d
pro Eccleſia ſua Chriſtus ſeipſum tradidit, & quare ephe.5 e
Eccleſia dei tuta à peccato, morte, & inferno iſa.11 b
Eccleſia ſpe promiſſionum dei cōfirmatur, michæ.7 d
Eccleſia principium habuit in Ieruſalem, iſa.2 a
Eccleſiæ naſcentis initium pſal.47. verſ.1
Eccleſia Chriſti futura ex omni natione, in qua remiſſio peccatorum pſal.64. verſ.1
Eccleſiam alloquitur propheta, quæ per prędicationē euāgelij in toto orbe cōgregat̄ iſa.60 a
Eccleſias ex gentibus congregatas, ſub nomine inſularum alloquitur Chriſtus iſa.49 a
in Eccleſia omnes eodē verbi dei pabulo paſcuntur iſo.11 b
in Eccleſia, peccati remiſſio iſa.33 d
Eccleſiæ ædificio fundamētum iactum CHRISTVS IESVS 1.corint.3 c
contra Eccleſiam & fidem quam habet in Chriſtum, non præualebunt poteſtates inferorum matth.16 c
pro Eccleſia quæ ad verbum apoſtolorum credidit, orat Chriſtus iohan.17 c
in Eccleſia, fideles & infideles, vt in magna domo vaſa aurea & teſtacea, mali & hypocritæ Chriſtianis permiſti, vt docet Chriſtus in parabola de eo qui bonum ſemen ſeminauerat matth.13 d. 2.timoth.2 c. ne quis miretur ſi qui à fide diſcedant.
in Eccleſia miniſtrationes diuerſæ, cum idē ſit omnium dominus, cuius munere diſpēſantur 1.corint.12 a
in Eccleſia florebunt ſenes ſenſibus iſa.65 d
in Eccleſia dei omnia ſancta Zacha.14 d
in Eccleſia & congregatione fidelium taceāt mulieres 1.cor.14 f
Eccleſia dei contendere non ſolet, 1.corint.11 c
Eccleſijs omnibus Chriſtianorum eandem doctrinam tradidit Paulus 1.corin.14 f
Eccleſiæ Cenchreēſis miniſtra Phœbe, rom.16 c
Eccleſiæ dicatur fratris peccantis & nolentis reſipiſcere peruicacia, vt à toto eorum cœtu inter quos verſatur, moueatur. matth.18 c
Vide regnum cælorum.
in Eccleſiam dei qui admittendi deut.23 a
in Eccleſiam non admittuntur Moabitæ & Ammonitæ deut.23 a
Ex eccleſia pellendi ſunt impij zacha.14 d
pro Eccleſia ſeneſcente in qua refrigeſcit charitas, orat Chriſtus pſal.70. verſ.10
Eccleſiæ deſcriptio ſub typo ciuitatis Ieruſalem pſal.121
Eccleſiæ Chriſti concordia iſa.11 b
Eccleſiæ nomen nouum, in qua fit dei voluntas iſa.62 a
Eccleſiæ vaſtatio ſub typo Ieruſalē zacha.14 a
Eccleſiæ querimonia ob ſuam abiectionē. pſal. 88. verſ.37. iſa.49 d
Eccleſiæ propugnator Chriſtus zacha.14 a
Eccleſiæ hoſtibus cōminat̄ dominꝰ, zacha.14 c
Eccleſiæ cōfirmatio aduerſus hoſtes, Michæ.4 c
Eccleſiæ inſtauratio amos 9 e
Eccleſiæ bona multa promittuntur annuntiato euangelio iſa.60 c
Eccleſiæ exultatio in ſpe promiſſionum dei lætātis iſa.61 d
Eccleſiæ fœlicitas prędicit̄, iſa.33 d. michæ. 7 c
Eccleſiæ æternitas ioel 3 d
Eccleſiam, vocat Paulus etiā fideles qui in vna domo habitant rom.16 a. coloſ.4 d
Eccleſiaſtici libri author Ieſus, filiꝰ Sidrach, eccli 50 d
Edendi & bibendi ius ſumptu eorum quibus euangelizauit, ſibi eſſe oſtēdit Paulus, 1.corint.9 a
Edom quare ſic dictus gen̄.25 d
Edom generationes gen̄.36 a
Edom negat tranſitum filijs Iſrael per terram ſuam nume.20 c
in Edom non eſt rex, niſi præfectus à Dauide & ſucceſſoribus 3.reg.22 g
Edom recedit à Iuda, & conſtituit ſibi regem 4.reg.8 e. 2 parali.21 b
Edomitę percutiūtur ab Amaſia, 4. reg.14. b
de Effœminatis. i. ſcortatoribus, cinædis & ſcortis maſculis vide 3.reg.14 f. 15 b. 22 g 4.reg.23 b. prouerb.18 b
Effundere animam, vide Anima.
Egenis ſuccurrendum prouer.28 d
Egeſtas conſumit non cuſtodientes præcepta dei deut.28 c
Eglon vrbem expugnat Ioſue ioſue 10 f
Eglon regem Moab cōfortat deus aduerſus Iſraelitas ad idola conuerſos iudic.3 b
Eglon regem Moabitarum confodit Arad in æſtiuo cœnaculo clam num. 3 c
Egredi & ingredi ante populum non poterat Moyſes ſenio confectus deut.31 a

Egreſſio filiorum Iſrael ex AEgypto, exod.12 f
Egreſſum & ingreſſum vocant Hebræi cōuerſa
tionem hominis:quam Salomon neſciuit re-
gere niſi ſapientia dei 3.reg.3 a
¶Ela cōſtituitur rex ſuper Iſraelē poſt Baaſam
patrem 3.regū 16 b
Ela occiditur à Zambri ſeruo ſuo 3.reg.16 c
¶Elationem Corinthiorum arguit Paulus,1.co
rint.4 b
¶Elcana Leuites Ephrathæꝰ duas vxores habet
1.reg.1 a
Elcanæ benignitas erga vxorem 1.reg.1 d
¶Eldad,& Medad, requieſcentem in eis ſpiritū
dei,prophetant nume.11 f
¶Eleazari filij Aaron vxor & filij exod.6 d
Eleazar filius Aaron moritur ioſ.24 g
Eleazar percutit Philiſthæos 2.reg.23 b
Eleazar filius Abinadab ſanctificatur, vt cuſto-
diat arcam dei 1.reg.7 a
Eleazarus ſubſtituitur Aaron patri ſuo,nume.
20 d
Eleazarus moritur ioſ.24 g
Eleazar filius Saura occidit elephantem ſingula-
ri certamine 1.macha.6 e
Eleazari paſſio 2.macha.6 d
¶ELECTI ſumꝰ à deo ante mūdi conſtitutio-
nem per Chriſtum, meritóque ipſius & gratia
vt ſalutem haberemus, & vt per dilectionem
omnibus ſeruiremus, operáque bona facere-
mus iohan.15 c.epheſ.1 a.2.theſ.2 d
Eligimur à deo patre ꝑ ſua volūtate,1.petr.1 a
Elegit Iudæos deus ex omnibus populis,tantum
quia eos dilexit,& quia promiſerat, non pro-
pter aliquid aliud deut.7 b.10 c
Elegit deus Iudæos vt eſſent ei in populum pe-
culiarem deut.14 a
Electi pauci,qui ſyncera fide verſentur in operi-
bꝰ bonis,etſi multi ſint vocati ad hoc,matth.
20 b.22 b
per Electionē gratię dei cōſecutus eſt Iſrael ſalu
tē,quā nō potuit aſſequi per opera rom.11 a
Electionem noſtrā ex gratia dei eſſe,non ex ope
ribus noſtris oſtendit Paulus exemplo Iacob
& Eſau rom.9 c
Electos nemo poteſt accuſare, cum deus ſit qui
iuſtificet rom.8 f
ab Electis electus deus iudicatur quicquid agat
2.reg.22 c
Electus Saul 1.reg.9 a
Electus Dauid in regem Iſrael à deo 2.reg.6 d
¶Eleemoſynas vt faciamus præcipit Chriſtus:ſi
nō aliūde,vt vēdamus quæ poſſidemus,& ne-
ceſſitati proximi ſubueniamus luc.12 d
Eleemoſynas vt dent ex ijs quæ adeſſent,hortatˀ
Chriſtus Phariſæos,& omnia tūc illis futura
erant mūda,& interna & externa,vbi pro ra-
pina,charitatem dei,pro malitia,beneficentiā
in omnes haberent luc.11 f
Eleemoſyna quomodo facienda,matt.6 a. eccli
18 b.35 b
Eleemoſynas,Paulus vocat hoſtiā acceptā deo,
in odorē ſuauē,placentē deo,philip.4 d. Be-
nedictionē itē,2.corint.9 b.Itē collectas,gra
tiam & communionem 2.corint.8 a
de Eleemoſyna vide eccli 17.c.29 c
¶Elemēta calore ſoluentˀ ī die iudicij,2.petr.3 c
Elementa mundi vocat Paulus ciborū delectū,
obſeruationem dierū,galat.4 b.quæ cum ob-
ſeruarent Galatæ, tanquam ad ſalutem neceſ-
ſaria,fruſtra Chriſtum eis prædicarat.
¶Eleuator noſter deus 2.reg.22 a
¶Eliacim qui & Ioacim fratri Ioachaz ſubſti-
tuitur 4.reg.24 a.2.para.36 a
¶Elias famē ꝑdicit futurā in Iſrael 3.reg.17 a
Elias mittitur ad mulierem Sarepthanam,cuius
filium ſuſcitat 3.reg.17 a
Elias dei prouidentia paſcitˀ à coruis,3.reg.17 c
Elias a deo mittitur ad Achab,quem confiden-
ter arguit 3.reg.18 a c
Eliæ zelus pro deo 3.reg.18 c
Elias irridet deum Baal,& prophetas eius inter-
ficit 3.reg.18 e
Elias impetrat pluuiam à domino 3.reg.18 g
Eliam perſequitur Iezabel 3.reg.19 a
Elias fugiens Iezabel,eſuriēs mortē optat,& pa
ſcitur à domino per angelum 3.reg.19 a
Eliæ orationis efficacia iacob.5 d.3.reg.19 a
Elias ieiunus,cibo dei per angelum miſſo fortis
effectus,40 diebus & 40 noctibꝰ ambulat vſq;
ad montem dei Horeb 3.reg.19 b
Elias,oſtenſa tēpeſtate horrēda,& petras frangē
te inde cōmotione terræ, inde igni:in quibus
omnibus nō eſſet deus,quibus tentabatˀ à deo
quaſi ipſe deus pugnaret cōtra eū,recipit ani
mum per deum, & fortis efficitur ita vt non
vltra timeat Iezabelem 3.reg.19 b
Elias iubetur inungere Hazael,Iehu, & Eliſeum
3.reg.19 c
Elias increpat Achab,prædicens illi mortem,&
mortem Iezabel 3.reg.21 e
Elias vir piloſus, zona pellicea incinctus renibꝰ
4.reg.1 b
Elias pallio diuidit aquas Iordanis 4.reg.1 b
ad Eliā miſſi principes quinquagenarij igne con
ſumuntur 4.reg.1 d
Elias increpat Ochoziam,ꝙ cōtempto deo,cō-
ſuluerit Beelzebub 4.reg.1 d
Elias ſuam tranſlationē vult celare,neſciens alijs
reuelatum eſſe de ea 4.reg.2 a
Elias rapitur in cælum 4.reg.2 b
Eliam promiſſum apud Malachiā Chriſtus Io-
hannē baptiſtam interpretatur:ad cuius prędi
cationē qui non reſipuiſſent,anathémate per-
cutiendi erant matth.11 b
Eliam Iohannē baptiſtam veniſſe, & omnia re-
ſtituiſſe,populū ad Chriſtum perducendo,do
cet Chriſtus diſcipulos, matth.17 b.marc.9 b
Eliæ & Eliſei exēplo docet Chriſtus Nazaręos,
nō ꝑ ipſum primū alienis gētibúſq; ꝓſtari dei
beneficia,pręteritis domeſticis Iudęis,luc.4 d
¶Eliezer filius Moyſi naſcitur exod.2 d.18 a
¶in Elim veniunt filij Iſrael exod.15 d
¶Elimelech Bethlehemita cum vxore Noemi,
& duobus filijs,peregrinatur in regione Moa-
bitide,& ibi moritur. Ruth.1 a
¶Eliphaz vnus ex amiſſis Iob,arguit Iob impa
tientiæ Iob 4 a
Eliphaz ex afflictionibus Iob nititur probare
eum eſſe impium, communi omnium carna-
lium argumento iob 3 b
Eliphaz argumētum aliud à iuſtitia dei,iob.4 d
Eliphaz perſtat nitens oſtendere Iob impietatē,
à ſanctorum impunitate, & ſtultorum perdi-
tione iob 5 b
Eliphaz arguit Iob de ſapientiæ & munditiæ ar-
rogantia iob 15 a
¶Eliſabeth vxor Aarō filia Aminadab,exo.6 d
Eliſabeth ſterilis concipit,occultans ſe menſibꝰ
tribus. Salutatur à Maria. Parit Iohannem ba
ptiſtam luc.1 c d f
¶Eliſeum vt vngat in prophetam pro ſe, iubet
deus Eliæ, in vltionem idololatriæ Iſrael,3.
reg.19 c
Eliſeus mactatis bobus,& de ſacrificio ſuo da-
tis populo epulis,gratiis actis ſequitur deū vo
cantem, non reſpiciens in ſua quæ derelinque
bat 3.reg.19 d
Eliſeus miniſtrat Eliæ 3.reg.19 d
Eliſeus ex agricultura ad prophetiam vocatur à
deo per Eliam 3.reg.19 d
Eliſeus petit ſibi dari ſpiritum Eliæ duplicem,
qui per eum duplo plus ageret,quàm agit per
Eliam 4.reg.2 b
Eliſeo ſpiritu dei pleno, incuruant ſe prophetæ
4.reg.2 c
Eliſeus Eliæ comes indiuiduus, 4.reg.2 a
Eliſeus pallio Eliæ diuidit aquas Iordanis,
4.reg.2 e
Eliſeum irridentes pueri, lacerantur ab vrſis,
4.reg.2 d
Eliſeus ſanat aquas mortiferas, immiſſo in eas
ſale, 4.reg.2 d
Eliſeus pſalte canente prophetat, 4.reg.3 b
Eliſeꝰ impetrat aquas exercitui Iſrael, 4.re.3 b
Eliſeus multiplicat pauperculæ viduæ oleum.
4.reg.4 a
Eliſeꝰ ſuſcipitur hoſpitio,& alitur à muliere di
uite,ſterili:cui pro miniſterio impetrat Eliſei
filium a deo, 4.reg.4 b
Eliſeus oratione fidei,ſuſcitat filiū hoſpitæ ſuæ
mortuum, 4.reg.4 f
Eliſeꝰ amarū pulmentū filiorū prophetarū inie-
cta farina reddit dulcem, 4.reg.4 g
Eliſeus tēpore famis,multiplicatis panibus pri
mitiarū,dat populo eſurienti, 4.reg.4 g
Eliſeus curat Naaman Syrum à lepra, ad gloriā
dei Iſrael, 4.reg.5 a
Eliſeus noluit munera accipere à Naaman quē
ſanauerat, ne videretur dei donum vendere,
4.reg.5 e
Eliſeus tāetſi non fuiſſet cum Giezi munera ac-
cipiente,omnia tamen nouerat per ſpiritum
dei,quomodo egiſſet cū Naaman, 4.reg.5 g
Eliſeus ferrum natare facit, virtute verbi dei,
4.reg.6 a
Eliſeus præmonet Iſraelitas vt caueant ſibi à Sy
ris exercitū parantibus cōtra ipſum,4.re.6 b
vt Eliſeum capiant,mittit rex Syrorum exerci-
tum:quem percuſſit dominus cæcitate ad prę
ces Eliſei, quémque ita cæcū duxit Eliſeus in
mediam Samariam, 4.reg.6 d
Eliſeus,qui deū ſecum habet,nihil timet aduer
ſarios miſſos ad cōprehēdēdum eū,4.reg.6 d
Eliſeus orat inimicos miſſos ad comprehenden
dū eum,percuti cæcitate à deo, ad ipſius dei
gloriam, 4.reg.6 d
Eliſeus non vult inimicos ſuos percuti à rege Iſ-
rael,ſed cibari, & quare. 4.reg.6 d e
Eliſeo minatur Iorā rex Iudæ mortē, 4.reg.6 f
Eliſeus ſedēs in domo ſua cū ſenibꝰ, 4.reg.6 g
propter Eliſeum Sunamitidi reuertenti è terra
Philiſthiim reſtituuntˀ poſſeſſiones,4.reg.8 b
per Eliſeum facta miracula narrat Giezi regi,
4.reg.8 b
Eliſeus ꝑdicit Samaritis abundantiā, 4.reg.7 a
Eliſeus prædicit Sunamitidi famem ſeptem an-
norum, 4.reg.8 a
ad Eliſeum mittit Benadad pro ſanitate recu-
peranda, 4.reg.8 c
Eliſeus flēs, ꝑdicit Hazaeli mala,quę ipſe Haza
el facturus erat Iſraelitis 4.reg.8 d
Eliſeus ęgrotans prophetat regi Ioas,quotiens
victor futurus eſſet contra Syros 4.reg.13 c
Eliſeus moritur, 4.reg.13 d
ad Eliſei oſſium contactum ſuſcitatur mortuus
4.reg.13 d
¶Eliu vnus ex amicis Iob, docet non ætatem,
ſed ſpiritum dei dare prudentiā, Iob 32 b
Eliu laudat dei æquitatem Iob 34 a
Eliu oſtēdit ipſum Iob & ſi nō merito ſuo, tamē
iniuſte nō adfligi, aut citra cauſam, Iob 34 b
Eliu rurſum declarat dei iuſtitiā,ab operibus e-
ius, Iob 36 a
Eliu probat ex aliis operibus ſapientiam dei &
iudicium eius imperueſtigabile. iob 37 a
¶Elon iudicat Iſraelem poſt Abeſan, iudic.12 d
¶Eloquētē ſe non eſſe cauſatˀ Moyſes, detrectās
prouinciam adeundi Pharaonis, exod.4 d
Eloquens Aaron exod.4 c
Eloquium dei purum, 2.reg.22 c
¶Elymaidem vrbem volens Antiochus depræ-
dari, à ciuibus propellitur 1.mach.6 a
¶Elymas magus Paulo prædicanti reſiſtens, cę
cus efficitur, act.13 b

¶ Emim ppl's qualis, & vbi habitabat. deu.2 b
¶ Emmanuel dict⁹ Chriſt⁹, per quē, deū p̄ſentem & propitium habemus matt.1 d
¶ in Emmaunta proficiſcuntur duo, quorum in itinere colloquia de Chriſto erant luc.24 c
¶ qui Emūt, ſint tāquā nō poſſidētes, 1.cor.7 e
Emit Dauid aream ab Areuna ad ædificādū altare, nec vult gratis ab eo accipere. 2.reg.24 d
¶ Emor petita Dina filio ſuo in vxorem, occiditur a Simeone & Leui cum filio ſuo Sichem gene.34 b d
¶ Enacim interficitur à Ioſue ioſue 11 d
Enacim expugnātur ab ipſo Caleb iudic.1 d
¶ Enceniorum inſtitutio ſub Iuda Machabæo. 1.mach.4 g
¶ Enoch filius Cain gene.4 c
Enoch tranſfertur ad deum gene.5 d
Enoch laus eccl'i 44 c.49 d
Enoch fides, heb.11 a
Enoch prophetia de impijs, iudæ e
¶ Enos fili⁹ Seth primus diuini nominis cultor gene.4 d
Enos ætas, 905 anni gene.5 b
¶ Epęnet⁹ inter Aſianos prim⁹ credidit, ro.16 a
¶ ab Epaphra ſuſceperūt Coloſſenſes euāgelium. coloſ.1 a. Cuius ſolicitudinem commēdat Paulus coloſ.4 c
¶ Epheſiorum ciuitas, cultrix magnæ Dianæ, act.19 g
¶ Ephod 1.reg.21 c
Ephod facit Gedeō ex inauribus & torquib⁹ Iſmahelitarum ab Iſrael acceptis, quod fuit ipſi Gedeoni & familiæ in ruinam iudic.8 f
Ephod lineo accinctus Samuel, quo ceu ſigno public⁹ miniſter & Leuita cognoſcerec̄, in tabernaculo miniſtrat coram domino 1.reg.2 d
Ephod induti ſacerdotes occiduntur à Saule, nihil reuerito habitū illū ſacerdotalē, qui ſignū erat conſecrationis diuinæ 1.reg.22 d
Ephod lineo accinctus Dauid, ſaltat corā domino, ducendo arcam ad ſe 2.reg.6 c
¶ Ephraim filius Ioſeph ſecundus gene.41 g
Ephraim & Manaſſe computari vult ipſe Iacob inter filios ſuos, & filios ſuos dici gene.48 a
Ephraim iunior pręponitur in benedictione ipſi Manaſſe ſeniori gene.48 c
de Ephraim regno prædicit Iacob gene.49 c
Ephraim ſors ioſ.16 a
Ephraim filij 1.para.7 d. gene.46 b
Ephraim & Manaſſe petunt ſibi maiorem hæreditatem ioſ.17 d
contra Ephraim pugnat Iephte iudicum 12 b
Ephraim nō expulſos Chananæos facit tributarios iudicum 1 f
Ephraimitę inſurgunt in Gedeonem, quòd eos non conuocaſſet vt ſecum præliarentur cōtra Madianitas: quos ſedat benigne laudās eos, quòd plus feciſſent occidendo Oreb & Zeb, quàm ipſe iudicum 8 a
Ephramitæ obiurgāt Iephte, ꝙ eos non vocarit ad pugnam contra Ammonitas iudicū 12 a
¶ Ephratha quæ & Bethlehem gene.35 c
¶ Ephron ciuitatem euertit Iudas 1.macha.5 e
¶ Epicurei & Stoici cū Paulo diſputāt, act.17 d
¶ EPISCOPVS & curator animarum noſtrarum Chriſtus 1.petr.2 d
Epiſcopi eccl'ię cuſtodes à deo cōſtituti. iſa.62 c
Epiſcopus conſtitutus Timothe⁹ per impoſitionem manuum preſbyterij, ſenatus, ſeniorúmve, & Pauli 1.timot.4 d. 2.timot.1 b
Epiſcopus Tit⁹, alios epiſcopos conſtituit p ſingulas ciuitates tit.1 b
Epiſcopos quos ſpiritus ſanctus conſtituit ſuper eccleſiā, indifferenter vocat Preſbyter⁹s Paulus, act.20 f. tit.1 b
Epiſcopus ſit exemplar aliorū fidelium in cōuerſatione, verbo, charitate, fide & caſtitate, 1.timo.4 c. 2.timo.1 c. tit.2 b
Epiſcoporū eſt ſcire & docere legē. malac. 2 a b
Epiſcopi mores quales eſſe debeant, ſpectatáque probitas, 1.timot.3 a. 2.timoth. 1 c. 2 b c d
Epiſcop⁹ quid loqui debeat, & exhortari, tit.2 d
Epiſcoporum eſt aut virga ſupplicij, aut ſpiritu manſuetudinis ſuos emendare, pro ratione & modo erratorum 1.cor.4 d
Epiſcopum Paulus non vult de victu eſſe ſolicitum, ideo ne ſe mundi negotijs implicet, 2. timot.2 b
Epiſcopus in quib⁹ ſe exercere debeat, 1.timot. 4 b c d
Epiſcopum Timotheum adhuc iuuenem omnibus modis inſtigat Paul⁹ vt doceat quæ ab eo didicerat 2.timot.2 a
Epiſcopi euangelici exemplar in caſtigandis erratis, ſe nobis exhibet Paulus 2.corin.2 a
Epiſcopum modeſtiæ erga peccatores admonet Paulus, cum obſecrare, non increpare velit, 1.timoth.5 a
Epiſcopi munus ne cito alicui cōmittat, imponendo ei manus, Paulus dehortat̄ Timotheū, 1.timoth.5 d
Epiſcopum adiurat Paulus, vt omnibus modis, vndecunque accepta occaſione, quocunque tēpore pergat exequi officium ſuum, prædicando verbum 2.timoth.4 a
Epiſcop⁹ arguat, obſecret, increpet, in omni patientia & doctrina 2.timot.4 a
Epiſcopus ne communicet peccatis alienis, 1.timoth.5 d
Epiſcopi plures Philippis, philip.1 a
in Epiſcoporū impietatē inuehit̄ Iſaias. iſa.56 d
¶ Epithalamium, in quo Chriſtum ſpóſum, gladiúmque verbi eius, conuertentem corda impiorum, deſcribit Dauid pſal.44. verſ.1
¶ Epiſtola Chriſti ſunt Corinthij, in quorū cordibus doctrinā euangelicā ſcripſit ſpirit⁹ dei, Paulo prædicante 2.corint.3 a
de Epiſtolarum Pauli difficultate admonet Petrus, 2.petr.3 d
Epiſtolam Pauli ad Romanos ſcripſit Tertius, dictante Paulo rom.16 d
¶ Epulabātur ac lætabantur coram domino pater, vxor, filij, filiæ, ſerui & ancillæ offerentes hoſtias ei deut.16 c. 26 c
Epulādum nobis & exultandum ob paſcha noſtrum Chriſtum pro nobis immolatum, in azymis ſyncerioris vitæ. 1.corint.5 c
¶ Eq albi, rufi, nigri, pallidi, viſio. apoc.6 a b c
Equi albi & inſidentis in eo, viſio. apoc.19 c
Equi & currus ſolis 4.reg.23 c
Equorum Salomonis numerus 3.reg.4. c
Equos ne multiplicaret ſibi rex vt reduceret populū in AEgyptū, p̄cipitur Iſraelitis. deu.17 d
Equites Salomonis 12000. 3 reg.10 d
¶ non Erubeſcebant Adā & Heua nudi, anteq̄ peccaſſent gene.2 d
ne Erubeſcam⁹ teſtificari Chriſtum eſſe ſaluatorem, neque erubeſcamus illorū qui propter illud teſtimoniū vinculis detinent̄, 2.timot.1 b
non Erubeſcam⁹, ſi ob nomē Chriſti patiamur 1.petr.4 d
nō Erubeſcit Chr's vocare nos f̄res ſuos hebr.2 c
non Erubeſcit Paulus euangelium, rom.1 b, neque pati pericula propter illud, 2.corinth.1 c
Erubeſcentia & confuſio & mors animæ, peccatum ſequuntur rom.6 d
¶ Erudiuit filios Iſrael deus timere ipſum, mandata eius ſeruare, & ipſi ſoli fidere, quadraginta annis deut.8 b
¶ Eruere quenquam nemo poteſt de manu dn̄i. deut.32 f
Eruit deus clamantes ad ſe iudicum 10 c
¶ Eſau naſcitur: quem diligit Iſaac gene.25 d
Eſau vēdit primogenita ſua f̄ri Iacob. ge.25 d
de Eſau & Iacob quid reſponderit deus conſulenti ipſum Rebeccæ gene.25 c
Eſau gnar⁹ venādi & homo agricola. gene.25 d
Eſau ducit vxores irritantes ſpiritū Iſaac & Rebeccæ gene.26 g
Eſau iuſſu patris it venatum gene.27 a
Eſau benedictionē præripit ipſe Iacob, ge. 27 d
Eſau ſeruus f̄ris ſui Iacob cōſtituitur, gene. 27 f
Eſau filio ſuo benedicit Iſaac, gene.27 f
Eſau odit fratrem ſuum Iacob, eiq; mortem minatur, gene.27 f
Eſau, contra voluntatem patris & matris accipit vxores de filiabus Iſmahelis, gen.28 b
Eſau cum quadringentis viris proficiſcitur in occurſum fratris ſui Iacob, gene.32 b
Eſau placatur ipſi Iacob, gene.33 a
Eſau offert ſe comitē itineris fratri ſuo Iacob, gene.33 c
Eſau ſuſcipit munus à fratre Iacob, gen.33 c
Eſau reuertitur in Seir, gene.33 d
Eſau vxores, gene.36 a
Eſau generationes, gene.36 a. 1.para.1 c
Eſau ditiſſimus, gene.36 a
Eſau filii fratres Iſraelitarū, habitātes in Seir. contra quos ne pugnēt Iſraelitæ dehortatur Moyſes, deut.2 a
ne vt Eſau ſim⁹ fornicatores & ꝓphani, he.12 d
¶ Eſca deſtinata eſt ventri, & venter eſcis: vt liceat vti his ad neceſſitatem, 1.corint.8 c
Eſca nos non commendat deo, 1.corint.8 c.
ſi Eſca nr̄a ſit ſcādalo f̄ri, abſtinendū, 1.cor.1 d
Eſcam ſpiritualem manna comederūt Iudæi, & aquam ſpiritualem biberunt, per hæc ſigna Chriſto credentes, 1.corinth.10 a
¶ Eſdras edicto regis Artaxerxis ſumptis comitibus aſcendit Ieroſolymam, 1.eſd.7 a
qui cum Eſdra aſcēderint Ieroſolymā, 1.eſd.8 a
¶ Eſt & non, non fuit in ſermone Pauli, immutabiliter & conſtanter ſemper annūtiauit Ieſum eſſe Chriſtum, 2.corint.1 d
EST eſt in promiſſionibus dei, fideleſque ſunt. 2.cor.1 d
¶ Eſther ad regem Aſſuerum introducitur, quę præ cæteris illi placens, regina efficit̄, eſth.2 c
Eſther petit à Mardochæo per eunuchum quare lugeat, eſth.4 b
Eſther ad regem ingreſſura iubet pro ſe orare, eſther 4 d
Eſther intrans ad regem, petit vt ipſe & Aman ad conuiuium veniant, eſth.5 a
Eſther in conuiuio pro ſe & populo regem Aſſuerum orat, eſth.7 a
Eſther oratio ad deum pro liberatione populi ſui, eſth.14 a
¶ Eſuriēti & laſſo Eliæ fugienti Iezabelē optanti mortem, miniſtrat angelus cibū, 3.reg.19 a
Eſurienti populo panes primitiarum multiplicat Eliſeus, 4.reg.4 g
Eſurit Chriſtus, matt.4 a. eſurit populi ſalutē, matth.21 b
Eſurientes ſatiat deus, luc.1 e
Eſuriē pati & abundare didicerat Paulus, Philip.4 c
Eſuries & ſitis, & aliæ Pauli afflictiōes, 1.corinthiorum 4 c
Eſurientibus & ſitientibus iuſtitiam, promittit ſaturationē Chriſtus, qui iudicium facit iniuriam patientibus, matth.5 a
¶ Ethai proſelytus ſequitur Dauidem fugientem, 2.reg. 15 d
vt Ethnicus & prophanus habeatur, qui ab eccleſia & iis inter quos verſatur, admonitus, non reſipuerit, matth.18 c
¶ EVANGELIVM, Chriſtus mortuus ꝓ peccatis noſtris, ſepultus eſt, & reſurrexit 1.corinth.15 a
Euangelii diffinitio, rom.1 b
Euangelium vita æterna eſt per Chriſtum, quā promiſit deus ab æterno, epheſ.1 a. 2. tim.1 c tit.1 a

Index veteris & noui teſtamenti.

Euangelium ab æterno cælatũ, per Paulum patefactum eſt gentibus, coloſ.1 d
Euangelium Chriſtꝰ dei ſapientiã vocat, matt. 11 c. idem facit & Paulus, 1.corint. 2 b. ſimul myſteriũ vocat abſcõditũ à ſeculis, coloſ.1 d. miniſtrationẽ itẽ ſpũs & iuſtitiæ, 2.corint.3 b
Euãgelium Paulus vocat reuelationẽ myſterij de ſalute futura per Chriſtum, quod multis retro ſeculis cælatum fuit rom.16 d
per Euangelium ſaluamur 1.corint.15 a
Euangelium doctrina noua iere.31 f
Euãgelium in Galilæa à Chriſto primum prædicatum iſa.9 a. matth.4 e
Euangelium gentibus reuelatum iſa.29 f
Euangelium recipiunt peccatores iſa.29 g
Euangelij prædicatio iſa.27 d
Euangelij lenitas, heb.12 e
Euangelium paſtoribus nuntiat angelus. luc.2 b
Euangelij prædicatione reuelatur promiſſio vitæ æternæ facta epheſ.1 a. tit.1 a
Euangelio vt CREDAT quiſq; poſt conuerſionem prædicat Chriſtus marc.1 b
vt Euangelium prędicaret, venit Chrs, marc.1 b
Euangelium gratiæ annuntiatur pauperibꝰ ſpiritu matt.11 a
Euangelium quod in aurem & in tenebris audierant apoſtoli, palam & publice annũtiari vult Chriſtus, matth.10 c
ad Euangelij prædicationẽ mittit Chriſtus apoſtolos, præcipiens illis vt docerent omnia quę illis præceperat, & illud ſuſcipientes baptizarent, matt.28 d. marc.16 d
Euangelium prædicandum in vniuerſo orbe ante Iudæorum deſtructionem, prędixerat Chriſtus matt.24 b. mar.13 a
Euangelium omni creaturæ pdicari iubet Chriſtus, marc.16 d. quod & factum eſt, coloſ.1 c
Euangelium prædicauit Paulus ab Ieruſalẽ vſq; ad Illyricum rom.15 d
per Euangelium gloria, maieſtaſque Chriſti qui eſt imago dei patris, declaratur 2.corin.4 a
Euangelium dei quomodocunque promouẽtes, etſi indigni videanẽ, non prohibendi tamen, vt Iohannem docuit Chriſtus, luc 9 f
ab Euangelio prædicando nullius curã aut amorem nos debere auocare docet Chriſtus nuntiantes matrẽ & parentes adeſſe mat.12 d
Euangelij miniſter eſſe non poteſt, qui parentes amat plus, quam Chriſtum, matth.13 g
Euangelij prædicatoribus victus debetur: dignꝰ eſt eni oparꝰ cibo ſuo, matt.10 b. 1 cor.9 a b
Euangeliũ quàm varie recipiatur, atq; in paucis ſuos fructus faciat, declarat Chriſtus parabola de ſeminante matt.13 a
Euangelio non omnes obedierũt ad prædicationem apoſtolorum, rom.10 c. iſa.53 a
Euangelio credũt quibus datum. Vide credunt qui denuo.
quod Euangelium aliquibus non pateat, ipſorũ infidelitate fit 2.cor.4 a
ab Euangelio recedere hæc faciunt, fallacia diuitiarũ, concupiſcentiæ erga quæcunque mundi, & perſecutiones mar.4 b
Euangelii regnũ rapiũt, qui violenti ſummo deſyderio quærunt, omnia pro eo periclitari & amittere amantes, matt.11. b. luc.16 d
Euangelium non recipiunt, (quod verum bonũ vocat Chriſtꝰ) qui in iniquo mammona fideles non fuerunt, adhærentes diuitijs, luc.16 c
Euangeliũ Iudæis ſibi ſapientibus incognitum, apoſtolis autem paruulis cognitum. matt.11 d
Euangelium paſſim enaſciturũ, licet ſenſim, docet Chriſtus parabola ſeminis tacite fructificantis marc.4 c
Euangelio Chriſti nihil nobis non poſthabendũ quo illud cõparemꝰ nobis, parabolis theſauri abſconditi & margaritæ inuentæ docemur. matth 13 f
Euangelio non credunt Phariſæi, neque eccleſiã ingrediuntur, id prohibentes & populũ, matt. 23 b. luc.11 g
Euangelij prędicatione malos pturbandos, atq; cõtra ſeipſos concitandos pdicitur. matt.10 d
Euangelium ſuis miniſtris diſſidia parit, gladiũ & mortẽ etiam a parentibus. matt.10 d. vt legis act.14 a
qui propter Euãgelium, patrem aut matrẽ &c. reliquerint, quid recepturi, matt.19 d
Euangelium recipiunt, & pietatis opera in eo faciunt, qui vocantur, non autem alij, matt.20 a
ad Euãgelij digna opa, hortaẽ Paulꝰ, philip.1 d
in Euangelij dei contẽptores, horrendum dei iudicium 2.theſ.2 c
Euãgelium in dies magis ac magis propagatur pijs operibus coloſ.1 a
Euãgelij gratiam varijs linguis prædicandã eſſe prædicit Iſaias iſa.28 c
per Euãgelij prædicationẽ eccleſia in toto orbe congregatur iſa.60 a
Euãgelij verbo exhilaranẽ cõſcientiæ, prou.12 d
Euangelica inuitatio, vt qui gloriatur in domino glorieẽ, in oibꝰ de ſe diffiſus pſal.94. ver.1
Euãgelium ꝓponit Samuel populo coacto tonitribus & pluuijs à deo fateri peccatũ quod cõmiſerant petendo regem 1.reg.12 d
Euangelij verbo pdicato, & corde credito præceptum dei impletur deut.30 c
Euangelium plures ſcripſerunt, quàm quatuor, non recepti tamen ab eccleſia luc.1 a
Euangeliſtæ opus faciat epiſcopus, 2.timot.4 b
¶EVCHARISTIAE ſacramentũ quomodo à deo inſtitutum 1.corint.11 e
ob Euchariſtiæ ſumptionem indignam infirmi multi ſunt inter Chriſtianos, & moriuntur, 1.corint.11 g
¶Eunice fidelis mater Timothei 2.timoth.1 b
¶Eunuchi, quibus erãt attriti vel amputati teſticuli, non admittebantur eccleſiam ſiue cõgregationem Iſraelitarum deut.23 a
Eunuchi, regum ſerui 1.reg.8 c
Eunucho in itinere legenti Iſaiam, annũtiat Philippus euangelium, act.8 e
Eunuchi fides, Chriſtũ eſſe Ieſũ dei filiũ, act.8 g
Eunuchi qui ſeipſos caſtrant abſque vxoribꝰ viuentes vt expeditiꝰ euangelizent, veri ſunt eunuchi, matth.19 b
¶Euomuit terra Chananæos habitatores ſuos. leuit.18 d
¶Eupatoris aduentus in Iudæam 2.mach.13 a
¶Euphrates fluuius gene.2 c
¶Eutychum iuuenem ſuſcitat Paulus act.20 b
¶qui ſe Exaltant cæteros contemnentes, humiliabuntur, lucæ 18 b. Vide & luc.14 c
Exaltabuntur ſicut & Chriſtus qui ſe humiliant philip.2 b
Exaltauit deus Ioſue coram populo, faciẽs corã ipſo mirabilia, quibus ſcirent ipſum eſſe cum Ioſue ioſ.3 b. 4 c
Exaltauit regnũ Dauid deꝰ ſup Ieruſalẽ, 2.re.5 c
Exaltatio mea deus, Nomen eſt altaris à Moyſe ædificati exod.17 d
¶non exaſperandus deus 1.reg.12 c
¶non exaudiebantur inimici Dauid clamantes ad deum 2.reg.22 d
Exaudire dicit deus per ignem quando miſſo de cælo igne cõſumit holocauſtum quod ei offertur: tunc enim ſignum eſt, illi eſſe acceptũ holocauſtum 3.reg.18 d
Exaudit deus clamorem eorum pauperũ quibus vis infertur a proximo exod.22 d
Exaudit deꝰ inuocatꝰ in tribulatione. 2.reg.22 a
Exaudit deus eos qui eum colunt, & volũtatem eius faciunt, iohan.9 f
Exaudit deus vocem pueri Iſmahelis quẽ Agar abiecerat ſubter vnã arborũ: exaudit gemitũ afflictorum gene.21 b
Exaudit deus Liam petentem prolem ſibi dari, exaudit & Rachelem, gene.30 b
Exaudiuit deus ipſũ Iacob in die tribulationis, gene.35 a
Exauditur Moyſes, exod.32 c g 33 d
Exauditur Moyſes pro infidelitate populi deprecans, nume.14 d
Exauditur Moyſes orans pro Iſraelitis qui vitulum adorauerant, deut.9 c
Exauditur Samuel orans pro Iſraelitis contra Philiſthæos 1.reg.7 c
Exauditur Manue orans dñm quid ageret de filio Samſone naſcituro, iudicum 13 b
¶Excæcatio dei, qua filios Heli excęcauit, ne patrem monentem audirent, 1.reg.2 e
Excęcationis noſtrę cauſa ſunt peccata, iſa.59 b
¶in excelſis habitat populus ante ædificationẽ templi, 3.reg.3 a
Excelſa ædificat Ieroboam, vt in eis idola colãt Iſraelitæ, 3.reg.12 g
Excelſa non aufert Amaſias, 4.reg.14 a. nec Ioſaphat. 3.reg.22 f
Excelſa diſſipanẽ ab Ezechia, 4.re.18 a. Itẽ à Ioſia, 4.reg.23 b. Et ab Aſa, 2.para.14 a
in Excelſis etiam Salomon ſacrificabat ante ędificatum templum, 3.reg.3 a
¶Excidium minatur Moyſes Iudæis tale, vt filios ſuos comedant, ſi non obediuerint præceptis dei. deut.28 e f
¶Excommunicabantur (quod eſt extra ſynagõgam fieri) apud Iudæos, qui Chriſtum confitebantur, iohan.9 e
Excommunicandi modus Pauli, 1.corint.5 b
Excõmunicat Paulꝰ Hymenęũ, & quare, 1.ti.1 d
¶ad Exemplar quod ei monſtratũ erat in mõte, iubeẽ Moyſe facere tabernaculũ, & omnia ad tabernaculum pertinentia, exod.25 a b
ſuo Exẽplo prouocat nos deus ad ſanctitatem ꝙ ſanctus ſit, leuit.11 g. 19 a. 20 b d. 21 b
Exẽplar noſtrũ ſit Chriſtus, vt quẽadmodũ ille fecit, & nos faciamꝰ, nos demittẽtes, & ferentes quod velit, ioh.13 b. philip.2 a. 1. petr.2 d
Exemplar bonorum operũ ſit epiſcopus, tit.2 b
Exemplar vitæ & doctrinæ ſit nobis Paulꝰ, philip.3 d. eúmque vt imitemur, hortaẽ, 2.tim.3 c
Exemplar erat vetus teſtamentum, eorum quæ complenda erant in nouo, heb.8 a. 9 f
¶Exequiæ Iacob, gene.50 b
¶Exhortari poſſe, dei donum eſt rom.12 b
vt Exhorteẽ corda nr̃a deꝰ, orat Paulꝰ, 2.ti.2 d
Exhortatio vt Chriſtum adeamus cũ vero corde & fide, vtque opera bona faciamꝰ, heb.4 d. 10 d. 12 d
Exhortemur inuicem per ſingulos dies ad fidẽ in Chriſtum, ne quis obduretur fallacia peccati, heb.3 c
¶Exiſtimãs ſe eſſe aliquid, ob dei dona quæ habet, quòd fortaſſe rectius aliis ſentiat & intelligat, aut id genus, ſeipſum ſeducit, galat.6 a
¶Exorciſtævulnerantur à diabolo, quod ſine fide tentaſſent eũ eiicere in noie Ieſu, act.19 c
¶non Expediunt ſemper omnia quæ licita ſunt ad neceſſitatem naturæ, 1.corint.6 c
¶Experiri, vide Tentare,
vt Experiretur an ipſum amarent Iudæi, & viã ipſius cuſtodirent, non deleuit omnes Chananęos deus, iudicum 2 d. 3 a
Experientia rerum magiſtra, eccli 34 b
¶Expiatio iuramenti, leuit.5 a
Expiatio peccati per ignorantiam, leui.5 a
Expiatio tangentis immundum, leuit.5 a
Expiationis dies leuit.23 c
Expiatio tranſgreſſionis num.5 a
Expiatio peccatorũ antiqua qualis, leuit.10 f g
Expiatio ſãctuarii, tabernaculi, altaris. leu.16 d
Exploratur vrbs Hai, ioſ.7 a
Exploratores detrahentes terræ promiſſionis, occiduntur à deo, nume.14 f

Exploratores miſſi ad terram Chanaan, reuerſi ipſam laudant, & eidem detrahũt, nu.13 a c d deut.1 d
Exploratores terræ promiſſionis moriuntur, præter Caleb & Ioſue, num.14 g
Exploratores mittit Ioſue in Iericho ioſ.2 a d
¶Exprobrat deus Iſraeli confitẽti peccata, ꝙ à ſe ſępiſſime adiuti, ipſum reliquerint, & conuerſi ſint ad idola, iudicum 10 c
Exprobrat Chriſtꝰ incredulis Iudęis ſuam prædicationem, & miracula, iohan.15 d
Exprobrat Phenenna ipſi Annæ quòd facta eſſet à deo ſterilis, 1.reg.1 a
¶Externa opera non ſaluant iſa.1 b
¶Exultat Anna in domino qui filium dediſſet ſibi, 1.reg.2 a
¶Ezechias pius regnat poſt impium patrem, ſuum Achaz, 4.reg.18 a.2.para.28 d
Ezechias ſerpentem æneum, quem populus adorabat, confregit, 4.reg.18 a
Ezechias ſe ſubmittit regi Aſſyriorũ, 4.reg.18 c
Ezechias mittit nuntios ad Iſaiam ob Sẽnacherib, 4.reg.19 a.Iſa.37 a
Ezechiæ oratio contra Sennacherib, 4.reg.19 b Iſa.37 c.2.paral.32 e
Ezechiæ promittitur victoria contra Sennacherib, 4.reg.19 d e
Ezechias recipit munera à rege Berodach, 4.regum 20 c.iſa.39 a
Ezechias increpatꝫ ab Iſaia, ob oſtẽtatos theſauros legatis regis Babyloniorum, 4.reg.20 c iſa.39 b
Ezechias ægrotãs accipit ſignũ ſanitatis in horoſcopo, 4.reg.20 a.2.para.32 f.iſa.38 a
Ezechiæ canticum, iſa.38 c
Ezechias inſtaurat cuncta à maioribus in templo neglecta, 2.para.29 a
Ezechiæ ſermo ad Leuitas, 2.para.29 b
Ezechiæ iuſſu celebratur phaſe, 2.para.30 a
Ezechias orat ꝓ pplo nõ ſanctificato, 2.pa.30 c
Ezechias ſacerdotes conſtituit & Leuitas, quibus dari iubet decimas, vt verbo dei liberius vacent, 2.para 31 a
Ezechiæ contio adhortantis populum ad fiduciam in deum, 2.para.32 b
Ezechias moritur, cui ſuccedit Manaſſes, 4.re.20 d.2.para.31 g
Ezechiæ laudes, 4.reg.18 a eccľi 48 c
¶Ezechiel quo tempore prophetauerit & quo loco ezechie.1 a
Ezechielis genus & officium ezechie.1 a
Ezechiel mittitur ad reuocandum populum ab errore, ezechie.2 a
Ezechiel paſtus verbo dei, & cõſtãtia ſpũs accepta, ad Iſrael in trãſmigratiõe mittitꝫ, eze.3 a
Ezechieli apparet dei ſimilitudo, ezechie.8 a
Ezechiel in ſpũ adductꝰ in Ieruſalẽ, ezechie.8 b
Ezechiel futuram captiuorum reductionem audit à domino, ezechie.11 c
Ezechiel in ſpiritu reuertitur à Iudæa in Chaldæam, ezechie.11 d
de Ezechielis vxore mortua, ezechie.24 d
Ezechiel videt gloriam dei tẽplum ingredientẽ à quo antè receſſerat, ezechie.43 a
Ezechiel videt aquas è tẽplo manãtes, eze.47 a
Ezechielis laudes, eccľi 49 b

F

Faber ferrariꝰ & ęrarius primus Tulbacain gene.4 d
Faber ferrarius deficit in Iſrael, 1.reg.13 d
Faber erat pater Chriſti putatiuus, faber & ipſe Chriſtus, matth.13 g.mar.6 a.luc.4 e
¶Fabulæ vitãdæ p̃dicatoribꝰ euãgelii, 1.ti.4 b
non ſunt Fabulas doctas ſequuti apoſtoli, cum Chriſtum annuntiarent, ſed docuerunt quod viderunt, 2.pet.1 c
ne Fabulis quorũdã pręedicatorũ aures p̃beamꝰ neque genealogiis interminatis, 1.timoth. 1 a
Fabulas qui ſibi loquerentur & placentia, Paulꝰ prædicit homines aliquando quæſituros magiſtros 2.timot.4 b
ne Fabulis Iudaicis, & mandatis hoim auerſantiũ à veritate attẽdamus, hortatꝫ Paulꝰ, tit.1 d
in Fabulã fuerũt Iudæi, quòd noluerint præceptis dei obedire deut.28 d
in Fabulã Iſraelem futurum prædicit deus Salomoni ſi dijs alienis adhæſerint 3.reg.9 b
¶Faciat hæc tibi deꝰ, & hoc addat, Modus adiurandi Hebræorũ, id eſt, puniat te deus quẽadmodũ illũ & illũ puniuit &c. 1.reg.3 d
quid Facere debeamꝰ, verba dei impleta dãt intelligentiam deut.29 b
Faciendum alijs quod velimus nobis fieri. mat.7 b.luc.6 e
Factor noſter deus deut.32 c
Factores verbi, hi apud deum iuſti ſunt, nõ auditores tantum matt.7 d.rom.2 b.iacob.1 d
¶Facies dei præcedebat Iſraelitas. exod.33 c
Faciem ſuam abſcondit Moyſes, nõ audens aſpicere contra deum exod.3 b
Faciem dei nõ poteſt videre Moyſes, ne moriatur exod.33 d.2.corint.3 c
Facie ad faciem, tanquam amicus amico loquebatur deus Moyſi exod.33 b.deut.5 a
Facie ad faciẽ nouerat Moyſes deum. deut.34 d
Facie ad faciem cognoſcemus deum, vbi cõtigerit pfectio eius quod ex parte eſt in hac vita 1.corint.13 d
Facie ad faciem vidẽs Gedeon angelum, timet, confortatúrque ab angelo iudicum 6 e
Faciem ſuam ſe abſconſurũ ab ijs qui ipſum dereliquiſſent, alij q̃ ſibi, fidentes, comminatur deus deut.31 d e
vt Faciẽ ſuã oſtẽdat nobis deꝰ, orãdũ. num.6 d
Faciẽ ſuã ponet deꝰ contra fornicantẽ cũ idolis & ariolis & magis, & occidet eũ. leuit.20 a b
iuxta Faciem non iudicat dominus 1.reg.16 b
¶Fallit patrem ſuum Saulem Michol, prouidentia dei ſeruans Dauidem, per feneſtram eũ demittendo 1.reg.19 c
Fallit Dauid Saulem 1.reg.20 a b
Fallit Dauid Achis regẽ Philiſthinorũ, occidens Philiſthæos quoſcunq; poterat, reputãte rege ꝙ Iudæos occideret 1.reg.27 d
¶Falſi ꝓphetæ ab operibꝰ cognoſcuntꝫ, mat.7 c
à Falſis prophetis cauendum, matth.7 c
Falſum teſtimonium non dicendum exod.20 c
Falſum teſtimonium pro impio ne dixerimus. exod.23 a
¶Fama bona prouerb.15 d
Fama bona vnguentis præferenda eccľes 7 a. prouerb.22 a
Famæ bonæ habenda ratio eccľi 41 c
per Famam bonam & infamiam vixit Paulus in officio euangelico 2.corint.6 b
Fama mala Ophni & Phinees, quòd ſtuprarent mulieres, & vi auferrent ſacrificia. 1.reg.2 c e
¶Fames non cuſtodientibus præcepta dei. leuit.26 d.deut.28 b c.32 d
Fames propter peccata 3.reg.8 d
Fame afflixit Iſraelitas deus, quos & mãna aluit poſtea, ipſis nihil tale ſperantibꝰ in deſertis: & quare deut.8 a
Famem fugiens Abrahã deſcendit in AEgyptũ. gene.12 c
Fames in AEgypto gene.41 g
Famis tempore, Ioſeph dat frumentum pro pecunijs, pecoribus, iumẽtis, & terris. gene.47 d
Fames trium annorum, ob violatam a Saule cũ Gabaonitis fidem 2.reg.21 a
Fames 2.reg.24 b
Fames vehemens in Samaria 3.reg.18 a
Fames in Samaria, qua vrgẽte, caput aſini 80 argẽteis emitur, & quarta pars cabi ſtercoris columbarum 5 argenteis: à qua liberãtur ſine hominum manu 4.reg.6 f.7 b
Fame vrgente in Samaria, mulier quædam filiũ coquit & comedit 4.reg.6 f
Fames futura in captiuitate prędicitur. ezechie.4 b.12 e
Fames Iſraeli prædicitur, & captiuitas oſee 9 a
Famis & ſitis futuræ p̃figuratio ezech.4 b.12 e
pro Fame dat deus diuitias ingentes ipſi Iſaac. gene.26 c
in Fame verbo dei promittenti credula mulier Sarepthana, quicquid habet dat Eliæ eſuriẽti, & non deficit ſemper quod det 3.regum 17 c
Famem prædicenti Eliſeo credula Sunamitis fugit in AEgyptum 4.reg.8 a
Famem fugiẽs Elimelech Bethlehemita, cũ vxore Noemi peregrinatur in regiõe Moabitide, vbi & moritur ipſe ruth.1 a
Famelicꝰ Dauid cum populo in deſerto paſcitur prouidentia dei 2.reg.17 g
Famem prædicit Elias ipſi Achab 3.reg.17 a
Famis tempore amarum pulmentum dulce reddit Eliſeꝰ coram filijs prophetarũ, iniecta in potum farina 4.reg.4 g
Fames in Ieruſalẽ ſub Sedecia rege 4.reg.25 a
Famem futuram vniuerſo orbi prædicit Agabꝰ propheta act.11 d
Fames verbi dei prædicitur amos 5 d.8 d
¶Familia curanda prouer.27 d
Familię ſuæ pręcipiebat Abraham vt cuſtodirẽt viam dei, iudicium & iuſtitiam gene.18 c
¶Farinam cõſperſam aufert ſecum populꝰ coactus ab AEgyptijs exire exod.12 f
Farina iniecta in potum, Eliſeus amarũ pulmentum dulceſcere facit 4.reg.4 g
¶Febri percutiuntur, pręcepta dei nõ cuſtodiẽtes deut.28 c
à Febre ſanat Chriſtꝰ ſocrum petri, matth.8 b. & filium reguli iohan.4 g
¶Fel draconum virum Iudæorum deut.32 e
Fel germinãs radix in corde infidelis. deut.29 c
¶Feminalibus vtebantur Aaron & filij eius, & quare exod.28 g
¶Ferarum omni genere, & beſtiarũ noxiarũ replentur domus AEgyptiorum exod.8 d
¶Feriæ à Iudæis celebrandæ: & quid in eis offerendum leuit.23 a
¶Fermentum non erat in oblationibꝰ. leuit.2 d
Fermentum qui comediſſet in celebratione phaſe, moriebatur exod.12 c.13 a b
Fermenti parabola, regnum dei, eccleſiámq; eiꝰ totum orbem occupaturam prædixit Chriſtꝰ matth.13 d
Fermentum pro peſtilenti doctrina, & exemplo peſtifero, matth.16 a.marc.8 b. luc. 12 a.galat.5 b
à Fermento Phariſæorum cauendũ, matth.16 a
Fermentum veteris malitiæ expurgandum, vt ſimus per nouitatem vitæ ſyncera conſperſio, 1.corint.5 c
¶Ferrum, aurum, æs, argẽtum in excidione Iericho, domino conſecrabãtur, & in theſauris domini reponebantur ioſ.6 c d
Ferrum natare facit Eliſeus ad gloriã dei, & ꝓximi vtilitatem 4.reg.6 a b
Ferreum iugũ minatur Moyſes ceruici Iudæorum non obediẽtium præcepto dei. deut.28 e
Ferrea terra nõ cuſtodientibꝰ p̃cepta. deut.28 c
¶Feſta anni tria. leuit.23 a.exod.23 b.deuteronomij 16 a
Feſtum azymorum exo.34 c
Feſtum expiationum leuit.16 f
Feſtum tubarum leuit.23 d
Feſtis ſingulis quid offerendum erat à Iudæis, nume.28 a
Feſtiuitates Iudęorum odit dominus amos 5 f
Feſtum magnum in Iſrael in dedicatione tẽpli. 3.reg.8 g

Feſto die non capiť Chriſtus,& quare,mat.26 a
in Feſto paſchę aſcendit Chriſtus Ieroſolymam, eiiciens de tēplo vendētes & emētes, ioh.2 a
¶Feſtucam in oculo fratris videntes,qui trabē in ſuo non vident, reprehendunť, matth.7 a
Fibulæ tabernaculi exod.26 c
¶Fici parabola, quid ſignificauerit Chriſtꝰ, matth.24 c
Ficu arida facta, hortatur diſcipulos Chriſtus ad credendū deo, pollicens ſic omnia illis fore poſſibilia, vbi eſſet opus ad confirmationē verbi, matth.21 b.marc.11 b
Ficus infructiferæ parabola minať Iudæis Chriſtus, ſi foſſi & ſtercorati à ſe, & cæleſti doctrina exculti, non ferrent fructus fidei, luc.13 b
Ficus noluit dñari cæteris arboribus, iudic.9 b
¶Cꝙ Ficte aliquādo cum domino ſuo cogeretur adorare in templo idolorum ipſe Naaman, petit ſibi remitti à deo, 4.reg.5 e
¶FIDES QVID hebr.11 a
Fides & ſpes in deum habenda eccli 2 b
Fides, dei promiſſionibus adhibēda 2.par.20 e
Fides ſi non adhibeatur verbo dei, nihil prodeſt illud audire, heb.4 a
ſine Fide impoſſibile eſt placere deo, heb.11 a
ſecūdū Fidem noſtrā facit nobis deus, mat.9 d
Fides ex auditu verbi dei procedit, roma.10 c, quæ opus dei eſt in nobis, epheſ.1.d. 1. theſſ. 2.c. cuius author & conſummator Chriſtus, & eius ſpiritus, 1.corin.12 b.1.timot.1 c. Dei igitur donum, philip.1 d.2.pet.1 a. Vide Credunt qui denuo.
Fides non tribuēda humanæ eloquētiæ, ſed veritati dei ad credendum impellenti, 1.cor.2 a
Fidei efficacia, habac.2 a
Fides Abrahæ in promiſſiones dei, gen.24 a
Fide Abraham credēs deo promittenti filium, iuſtus reputatur, gen.15 b
Fides Abrahę ingēs, alacri animo parati immolare filium ſuum Iſaac, quem tamen ſolum habebat in quo promiſſio impleretur, gen.22 a
Fide verbo dei promittenti adhęrens Elias paſcitur, 3.reg.17 a
Fides Eliſei nihil timētis aduerſarios miſſos ad comprehendendum eum, quòd deus ſecum eſſet, 4.reg.6 d
Fides Gedeonis in promiſſionę dei, accepto ſigno in vellere corroboratur Iudic.6 g
Fide in deum, Ionathas, armigero ſolo comite, profligat Philiſthæos. 1.reg.14 a b
Fides Dauid experta dei adiutorium contra leonem & vrſum, non diffidit adfuturum cōtra Goliath, 1.reg.17 d
Fides Dauid, & Saulis diffidentia, 1.reg.17 d
Fides Danielis & ſociorum eius, danie.3 c.6 f
Fides ſeptem Machabæorum, & matris eorum 2.machab.7 per totum
Fides Chriſti & ſpes in tentatione pſal.3
Fidem Iudęorum confirmat deus beneficiorum & afflictionum commemoratione, ne deficiāt ab eo etiam in tentatione, deut.8 a
Fidem noſtram tentat deus miraculis, deut.13 a
Fides Abrahæ tentatur gene.22 a
Fides Eliæ petentis pluuiam tentatur dum ſepties orat nihil diffiſus, 3.reg.18 g
FIDES neceſſaria accedēti ad Chriſtū. heb.11 b
Fide & miſericordia pctā purgantur, prou.15 d
ex Fide ꝓcedit obſeruatio mandatorū, eccl. 32 d
Fidem & dilectionem orantes in ſpiritu ſancto petamus, iudæ f
Fides de qua toties loquitur Paulus, ea eſt quæ per charitatem operatur, occultóſq; addit impetus ad opera, galat.5 a
Fides petra, fundamentū eccleſiæ, aduerſus quā non ꝑualebunt poteſtates inferorū, mat.16 c
Fide purificantur corda, act.15 b
Fide mundati apoſtoli, credentes ſermonibus Chriſti, Iohan.15 a
Fide renati ſunt oēs, & noua creatura effecti, iuſtificatique, rom.3 d.4 c d.5 a.2.corinth.5 d. galat.2 c.3 a b.philip.3 c.2.petr.1 a
Fidei noſtræ finis, eſt ſalus animarum noſtrarū. 1.petr.1 b
Fide pacem & tranquillitatem habemus, ſcientes deum nobis reconciliatum rom.5 a
Fide Paulus expectat promiſſam per Chriſtum iuſtitiam gala.5 a
Fide reſurgimus à peccatis coloſſ.2 b
Fide ſaluamur gratia Chriſti, epheſ.2 a b.2.timoth.3 d
Fide cognoſcimus deum 1.iohan.2 a
Fide habemus fiduciam & acceſſum ad deū patrem epheſ.3 b
Fide filij dei ſumus galat.3 d
Fide reſiſtimus diabolo, eúmq; vincimꝰ & mūdum 1.iohan.2 b.1.petr.5 c
Fide à deo benedicimur galat.3 b
in Fide, virtute dei cuſtodimur 1.petr.1 a
Fide deum conſpicimus vtcunque in hoc corpore, peregrinātes & ſemoti à deo. 2. corint.5 b
Fides, conſtantes & perſeuerantes facit, rom.5 a
Fidei SCVTVM in omnibus habeamꝰ, quo tela diaboli extinguamus epheſ.6 c
Fide in auditum dei euangelium, accipitur ſpiritus ſanctus, & non operibus galat.3 a
Fides ſi non habeat opera, nihil prodeſt, otioſa eſt & mortua iacob.2 c
Fides cooperabatur operibꝰ Abrahæ, iacob.2 d
Fidem nos habere in Chriſtum, euidens fit per opera bona. philem.a.1.iohan.2 a
Fides noſtra non ſit otioſa, ſed per opera bona charitate in proximum ſe exerat 2.pet.1 b
Fidem opera ſequuntur, vt de Zacchæo reddente quadruplum luc.19 b
Fides & charitas ſint nobis ꝓ THORACE in pectore contra diabolum 1.theſ.5 b
Fidem & ſpē antecellit charitas, 1.corinth.3 a d
Fides & charitas, philem.a: ſumma Chriſtianiſmi 1.theſ.3 b
Fides nō ficta eſt, q̄ charitatē habet, 1.timot.1 a
Fides, ſpes, & charitas permanent, etiam ſi contingat cætera dona aboleri 1.corint.13 d
in Fide Chriſti venturi, mortui PATRES veteris teſtamenti, expectantes promiſſam hæreditatem heb.11 c
Fide quid fecerint patres, & paſſi ſint, heb.11 f g
Fides Abrahæ, heb.11 b d
Fidei Abrahæ firmitas cōmendatur ex eius ſterilitate, & vxoris Saræ, rom.4 c
Fides Henoch, Abelis, Noe, Sarę, Iacob, Ioſeph, Moyſi & Moyſi parentum, heb.11. Et ibidem multa de fide,
Fides Iohānis baptiſtæ, iohan.1 e Andreæ, iohā.1 g Nathanaelis, iohā.1 g Samaritanorū iohan.4 f Marthæ, iohan.11 d Petri & cæterorum, matth.16 c.iohan.6 g
Fides Theſſalonicenſium, 1.theſſ.1 c
FIDEM IMITEMVR apoſtolorum, cōſiderantes eorum conuerſationem, heb.13 b
ne Fides Petri deficiat, orat Chriſtus, & quare. luc.22 c
Fide alter latro pendēs cū Chro, ſaluať, luc.23 f
Fides Centurionis & eorum qui cum ipſo Chriſtum cuſtodiebant, matt.27 f
Fide in Chriſtū ſanant Petrus & Iohannes claudum ex vtero matris, act.3 a
Fide remiſſionem peccatorū ſuſcipit mulier peccatrix, luc.7 g
Fide ſortē inter ſanctos habemus, accepta peccatorum noſtrorum remiſſione, act.26 e
Fidem in Ieſum Chriſtum docet Paulꝰ Fœlicem & Druſillam vxorem, act.24 f
quòd Fidem Paulus conuerſus euāgelizaret, deū laudant fratres, galat.1 d
FIDES quā in omnibus ſuis miraculis Chriſtꝰ exigebat, hæc erat, Credere eum pręſtare poſſe quod petebatur. vt vides de leproſo, mat.8 a. & duobus cæcis mat.9 d
Fide filia principis ſynagogæ Iudæi ſanatur, matth.9 c
Fidem ſuam vt adiuuet Chriſtꝰ, cum lachrymis clamat pater dæmoniaci marc.9 d
Fidem apoſtolorum & ſanctorum ſuorum tētat Chriſtus, miſſa in mare tempeſtate, matth.8 c
Fide inuicta inſtat Chananæa petere à Chriſto vt filiā ſuam ſanet matth.15 c.marc.7 c
Fides in vno centurione gentili maior, quàm in Iſraelitis matth. 8 a.luc.7 b
Fide ſanata eſt mulier ſanguinis fluxum patiēs, mat.9 c.marc.5 b.luc.8 f
Fide ſanatur filiꝰ reguli, parua tamē, iohan.4 g
Fide decem leproſi ſanantur luc.17 c
Fides centurionis gentilis, matth.8 a.luc.7 a
Fide fimbrijs veſtimentorum Chriſti tactis, ſanantur infirmi, matth.14 d marc.6 g
Fide in Chriſti virtutē leproſus ſanatur, matth. 8 a.mar.1 d.luc.5 c
Fide Petrus ambulat ſuper aquas, matth.14 d. marc.6 f
Fidei puſillanimitate mergitur in mari Petrus, mat.14 d
Fide inſtanter orant duo cæci Chriſtum, vt eos ſanet, mat.20 d.marc.10 g.luc.18 f
Fidem habens quidā infirmus pedibus, ſanatur à Paulo, act.14 a
Fide Centurionis gentilis ſeruus ſanatur, matt. 8 a.luc.7 a
Fides ſi viua, ſolida & efficax ſit, vt granum ſinapis, nihil erit impoſſibile habenti, & difficilia quæque vincet ad gloriā Chriſti. matth. 17 c.
Fidem requirit Chriſtus antè, quàm dæmoniacū ſanet, marc.9 d
Fidē quòd non habeāt apoſtoli exprobrat Chriſtus, mar.4 d
Fidat tantum iubet Chriſtus Iairo, vt ſanetur filia, luc.8 g
ad Fidem Chriſtus ſuos hortatur, ficu arida facta, matth.21 b
Fidem ſibi adaugeri ORANT apoſtoli, luc.17 b
Fides ſi ſit in oratione noſtra, accipiemus quod petemus, matth.21 b.marc.11 c
Fide paralyticꝰ ſanatur à Chriſto, eique peccata remittuntur, matt.9 a.marc.2 a.luc.5 d
quòd ſine Fide tētaſſent exorciſtæ dæmonia eiicere in nomine Ieſu, vulneranť ab ipſis dæmonibus, act.19 c
Fidei oſtium apertum gentibus, act.14 d
Fidem, miſericordiam, & iudiciū pręcipua legis opera deſerētes Phariſęi, ſoliciti erāt decimare mentam &c, matt.23 c.luc.11 f
Fide plena ACCEDAMVS in vero corde ad Chriſtum, expectātes hæreditatē promiſſam, heb.10 d g
Fidem habere in promiſſam dei victoriam, bellanti populo ſuadet Moyſes. deut.20 a
Fides gentium Iſa.27 d
ad Fidei ſtabilitatem HORTATVR nos Paulus, 1.corint.15 g. eóſque quibꝰ verbum prædicarat, act. 14 a
Fidem in promiſſionem dei, bellanti populo ſuadet Moyſes deut.20 a
ad Fidē i deū ꝓuocat populū Samuel. 1.reg.12 d
ad Fidem in deum adhortatur Ioſaphat populū 2.paralip.20 d
ad Fidē & bona opa adhortatio. pſal.36. verſ.3
ad Fidem exhortemur inuicē per ſingulos dies, & quare heb.3 c
Fides dei non eſt in omnibus 2.theſ.3 a
Fidem ſe non reperturū in terra, cū venerit ad iudicandum, prædicit Chriſtus luc.18 b
Fidem ſuam tentet vnuſquiſque & experiatur ſi in illa perſiſtat, 2.corint. 13 b: priuſquā de pane illo dñi edat & poculo bibat, 1.corint.11 f
Fidei probatio fit tentationibus & afflictionibꝰ

1. petr.1 b
Fides explorata varijs afflictionibus patientiam operatur, iac.1 a
vt in Fide perſtet Timotheus, hortatur Paulus, 1.timo.6 c
in Fide PERSEVERANDVM, coloſ.1 c.iohan.15 a
QVICQVID NON FIT EX FIDE, & ex aio bene ſibi cōſcio, peccatū eſt rom.14 d
Fidei hoſtia & ſacrificium, dicitur conuerſatio Chriſtianorum bona, quæ bonꝰ odor eſt deo, philip.2 c
QVI FIDE ACCEPTA, acceptóque ſpiritu ſancto, guſtauerint euangelium dei, & poſtea deſeruerint & blaſphemauerint, volentes alia hoſtia ſaluari quàm Chriſti, iudicium dei expectet, & nullam miſericordiam, heb.6 b. 10 e.2.petr.2 d
Fidem viuam in Chriſtum qui docet, is ædificat ædificatione dei & doctrina, 1.timoth. 1 a
qui Fidem prouidentiæ dei nō habent, hac vita indigni iudicantur à ꝓpheta. pſal.103. verſ.38
iuxta Fidem & iuſtitiam retribuit deus vnicuiq; 1.reg.26 d
Fides in deum vbique tuta eſt pſal.137. verſ.8
Fides in cruce ſuſpicit domini bonã volūtatem, cætera fert patienter iob 1 d
Fides tuta nuſquam reperitur prouer.20 a
❡Fidelis ſacerdos dei Sadoch, iuxta cor ipſiꝰ & animam faciens, coram chriſto dei Salomone ambulans 1.reg.2 g
Fidelis propheta dei Samuel, cuiꝰ verba omnia ſortiebantur effectum 1.reg.3 d
Fidelem domum ſe ædificaturum ſacerdoti Sadoc prędicit deus 1.reg.2 g
Fideliſſimus dei ſeruus Moyſes in regēdo populo Iſrael, ſolum dei verbum proponens eis, teſtimonio dei nume.12 b
FIDELIS deus permanet in ſuis ꝓmiſſis, etiã ſi non credamus ei, 1.corint.1 b. 2.timo.2 b. 2.theſſ.3 a.1.iohan.1 d.deut.7 b.32 a
Fideles omnes, vnum corpus ſunt in Chriſto, rom.12 a
Fideles, domus dei dicuntur, 1.petr.4 d. Genus electum ex deo natum, domus ſpiritualis, ſacerdotium regale & ſanctum, & ad quid, gẽs ſancta, populus acquiſitionis, & ad quid, 1. pet. 2 a b. Tēplū dei viuētis, 2.cor. 6 c. Dilecti à deo, iudæ a. Filioli, & paruuli in Chriſto, infantes, adoleſcentes, iuuenes, patres, ſenes, 1.ioh.2 b. Filii dei, 1.iohan.3.a. Vere liberi iohan.8 d. Sancti, epheſ.1 a
Fideles ad quid vocati 1.pet.2 b.3 b
Fidelibus ſe futurum patrem promittit deus, 2.corint.6 c
Fideles deo ſunt curæ pſal.100.verſ.8
Fideles non derelinqui à deo, propheta expertus docet pſal.36.verſ.26
Fideles adhortatur deus ad fidem & patiẽtiam, exemplo Abrahæ iſa.51 a
Fideles optant omnia proſpera Chriſto ſuo, in quo ſe ſperant per deum ſaluandos pſal.19
Fidelis populi confeſſio iſa.25 d
Fidelis in ſolo deo rege æterno ſpat, nō in principibꝰ, potētia, & ſapiẽtia huiꝰ mūdi pſal.145
Fidelis agnoſcit perſecutiões eſſe à deo. pſal.38. verſ.1
Fidelis calumniatoribus reſpondēs obſeruat ne quid lingua peccet pſal.38.verſ.1
Fideliū gaudia, & impiorum ſupplicia. iſa.65 c
Fidelium oratio aduerſus blaſphemas gentes eccl'i 36 a b
Fidelium ſermo de cura dei erga ſeruos ſuos malach.3 d
Fidelium vox quæ dei miſericordiã laudant, cuius gratia nō ſeruiunt idolis ſapien.15 a
Fidelium & infideliū cōparatio. pſal.36. verſ.24
Fidelium cōuerſatio in operibꝰ bonis, tit.3 c d 1.petr.3 b.2 petr.3 c. Vide Conuerſatio
Fideles infidelibꝰ pmiſti in eccleſia, 2.timot.2 c
Fidelibus non habendum cōmercium cum infidelibus 2.cor.6 c
Fideles viriliter certamen fidei euangelicæ retineant contra pſeudapoſtolos, iudæ a
Fideles norunt ſine peccato vti quibuſlibet creaturis, quas deus creauit in vſum eorum, tit.1 d
Fideles permaneant in eo quod audierūt ab initio ſuæ vocationis 1.iohan.2 d
Fidelibus ab hoc corpore peregrinari, ab eóque diuelli, optabile, vt deo propius iungantur, 2.corint.5 b
Fideles peregrini ſunt & aduenę in hoc mundo, futuram inquirentes Ieruſalem, ingemiſcentes in hoc corpore 1.petr.2 b.2.cor.5 a
Fideles parati ſint ad defenſionem, & ad reſponſionem, ſi quis infidelis interroget eos de ſpe vitæ æternæ quam habẽt per Ieſum, 1.pet.3 c
Fidelibus rurſum ſe implicãtibus coinquinationibꝰ, facta ſunt poſteriora deteriora prioribꝰ matt.12 d.2.pe.2 d
Fideles confirmat Chriſtus in aduentum ſuum. 1.corint.1 a
Fidelium congregatio facta per prædicationem Chriſti crucifixi iſa.11 c
Fidelium vnitas ſpiritꝰ, quorum cor vnum & anima vna act.4 f
Fideles primi pariter erant, omniáque illis communia act.2 g
inter Fideles primos non erat quiſquam egens act.4 g
❡Fidelitas in diſpẽſatoribus & miniſtris verbi, requiſita, 1.corint.4 a. vt hoĩes doceãt omnia quæ mandauit eis Chriſtus. matth.18 d. euangeliũ nępe, marci 16 d
❡Fidere deo beatitudo eſt prouerb.16 c
vt Fiderẽt ſoli deo Iudæi, reducit in memoriam beneficia ab ipſo eis collata Moyſes deut.8 a
ne Fidat quis ſibi: qui ſtat, videat ne cadat. 1.corinth.9 c
ne Fideret ſuis viribus, ſtimulꝰ carnis Paulo datus 2.cor.12 b
Fidentes in domino benedicti iere.17 b
Fidentes in homine, maledicti iere.17 a
Fidentes viribus ſuis filij Iſrael vincuntur in pugna contra Beniamin iudic.20 c d
❡Fiduciam habeamꝰ nos ingreſſuros in ſancta ſanctorum per ſanguinem Chriſti, heb.10 d
cum Fiducia Chriſtum adeamus, heb.4 d
Fiduciã habebãt Iudæi ĩ ſculptilibꝰ, & idolis, ab eis ſperãtes auxiliũ in tribulationibꝰ. deu.32 e
Fiduciã oẽm in qua cōfidūt qui nō obediũt pręceptis ipſiꝰ aufert deꝰ, vt vrbes, muros, & cætera deut.28 g
Fiducia Aſæ in deum 2.para.14 c
Fiducia Iudæ Machabæi, in deum. 1.macha.3 b
Fiducia Michææ in deum, in perſona ſanctorũ mich.7 b
Fiducia in deum habenda eccl'i 32 d
Fiducia in verbum dei habenda ſapien.16 d
Fiducia in deum rata, eſt credere quod nunquã derelinquat ſperantes in ſe pſal.124
ad Fiduciam in deum adhortatio poſt perpeſſa mala amos 4 d
Fiduciam populi ſui confirmat deus, cōmemorãs pterita beneficia q̃ in eũ cōtulit. iſa.41 b
Fiduciã in deũ nos docẽt pulli coruorũ iob 39 a
Fiduciã in vires humanas diſſuadet Amaſiæ quidam vir dei 2.para.25 b
Fiduciam carnis aufert dominus à populo ſuo michææ 5 d
Fiduciam in externo templi cultu nihil iuuante, prohibet dominus per Ieremiam iere.7 a
❡vt Figmentum non conqueritur aduerſus figulum, ſic nec fidelis aduerſus factorem conqueri debet rom.9 d
❡quod in Figuli manu eſt lutum: nos ſumus in manu dei, Iere.18 a
vt Figulus ex eadem maſſa vaſa fingit in varios vſus, ita deus ex creaturis alias in interitum, alias in gloriam ſuam, rom.9 c
❡in Figuram & exemplum nobis eſt, quicquid Iudæis accidit, 1.corinth.10 a
Figura huius mundi præterit, 1.corinth.7 e
❡Filiorum Iſrael ſeruitus & liberatio ex AEgypto prædicitur, gene.15 c
Filii Iacob duodecim gene.35 d
Filii Iacob mittuntur à patre in AEgyptum ad emēdum frumētum tempore famis, gen.42 a
Filii Iacob non agnoſcũt fratrem ſuum Ioſeph gene.42 b
Filii filiorum Iacob, gene.46 a b
Filiorum Iſrael liberationem prędicit Iacob, gene.48 d. eandem prædicit & Ioſeph, gen.50 d
Filii Iacob ingreſſi in AEgyptum, exod.1 a
Filii Iſrael opprimuntur a nouo Pharaone tributis & oneribus, ne creſcant & multi fiant, exod.1 b
Filii Iſrael quo magis opprimuntur, eo magis multiplicantur, exod.1 c
Filii Iſrael ingemiſcentes ob duram ſeruitutem exaudiuntur à deo, exod.2 d
Filii Iſrael egrediuntur AEgyptum, exod.12 f
Filii Iſrael habitauerunt 430 annos in terra AEgypti, exod.12 f
Filii Iſrael gradiuntur per medium ſicci maris, exod.14 e
Filios Iſrael quare non duxit deus per viam terræ Philiſthiim, exod.13 c
Filii Iſrael efferunt oſſa Ioſeph ex AEgypto, exod.13 d
Filii Iſrael veniunt in Mara, & deinde in Elim exod.15 d
Filii Iſrael veniunt in deſertum Sin, murmurãt pro cibo exod.16 a
Filiis Iſrael pluit deꝰ coturnices & mã, exo.16 c
Filii Iſrael veniũt in Raphidim quibꝰ ob aquæ penuriã murmurantibus, datur aqua è petra, exodi 17 a
Filii Iſrael pugnant contra Amalec, exod.17 c
Filii Iſrael veniunt ad montẽ Sinai exod.19 a
Filii Iſrael ad pugnam apti numerant, num.1 a
Filii Iſrael mã faſtidiẽtes optãt carnes, nu.11 a b
Filii Iſrael igne percutiuntur ob murmurationem, num.11 a
Filii Iſrael flent & murmurãt ob exploratę terræ deſperationem, num.14 a.deut.1 d
Filii Iſrael fornicantur cum filiabus Moab, nume.25 a
Filii Iſrael teram Chanaãan ingreſſuri, rurſum numerantur, num.26 a
Filii Iſrael pugnant contra Madian, num.31 a
Filii Iſrael amati à deo non propter opera ſua, ſed ex ſola electione dei deut.7 b
Filii Iſrael tranſeunt per arentem Iordanis alueum, ioſue 3 d
Filii Iſrael percutiuntur à populo Hai, ioſ.7 a
Fili Iſrael ſeruiunt Eglon regi Moab, iud.3 b
Filii Iſrael fornicantur cum idolis, & ideo traduntur in manus hoſtium, iudicum 3 b
Filii Iſrael opprimuntur à Madian ſeptem annis, iudicum 6 a
Filiorum Iſrael idololatria, & eorum pœnitentia, iudicum 10 b
Filii Iſrael ob incredulitatem perditi, exẽplum ſunt fidelibus, iudæ b
Filiorum Iuda genealogia, gene.38 d. & 46 b 1.paralip.4 a
Filiorũ Iſſachar genealogia, gen.46 b.1.par.7 a
Filiorum Beniamin genealogia. gene.46 c.1.paralip.7 b.8 a
FILIVM ſuum Samuelem lactat Anna vxor Elcanæ, 1.reg.1 d
Filii caſtigãdi, eccl'i 30 a.prou.13 d.22c.29 c.23b
Filius caſtigandus aſſidue, tãetſi ſtatim non cor

rigatur prouer.19 c
Filijs non indulgendum eccli 30 b
Filijs ſuis vt præcipiant verba dei cuſtodire, & implere, hortatur Iudæos Moyſes deut.32 g
Filii docēdi nos eſſe liberatos à captiuitate diaboli: vt præcepta dei impleremꝰ, deu.4 b&6 d
Filios doceant parentes myſterium paſchæ, exod.12 d.13 b
Filii docendi quare primogenita deo offerrentur, exod.13 c
Filios iubet Ioſue doceri quid ſignificarēt duodecim lapides in Galgalis locati, in loco caſtrorum, ioſ.4 a d
Filiis ſuis præcipiebat Abraham vt cuſtodirent viam dei, gene.18 c
Filius Dauidis, Salomon, traditur in manus Nathan prophetæ erudiendus, 2.reg.12 f
Filii inobedientis pœna, deut.21 d. prou.20 c
Filius abducens à fide & fiducia in deum, occidendus, deut.13 b
Filii male inſtituti, irridentes Eliſeum maledicti ab eo, deuorantur ab vrſis, 4.reg.2 d
Filium ſuum vnicum immolat Abrahã, fide certus deum potuiſſe ei etiam effœto dare alterum, vnde deſcenderet Chriſtus, gene.22 b
Filium Adoniam non corripit Dauid, regnantem pro ipſo, contra dei voluntatē ſuper Iſraelem, 3.reg.1 a
Filios ſuos magis honorabat Heli, quàm deum: quia cum peccarent in deum, arguebat quidem eos, ſed tamen ſinebat eos ſemper male agere, nec priuauit eos ſacerdotio, 1.reg.2 f
Filii Heli non audiunt patrem monentem, quia eos volebat deus occidere, 1.reg.2 e
Filii inobedientium præceptis dei ducuntur in captiuitatem, deut.28 d
Filios iniquitatem patrum imitantes, & deum odientes, punit deus, deut.5 a
Filius indiſciplinatus, patris cõfuſio, eccli. 22 a
Filiorum Heli ſacerdotis peccatum, 1.reg 2 c
quòd Filios peccantes non prohibuiſſet Heli, punitur à deo, 1.reg.3 c
Filii Samuel iudices ab eo conſtituti non ſequũtur patrem, amantes auaritiam & munera, 1.reg.8 a
Filii & filiæ non cuſtodientium præcepta, rapiũtur & occiduntur, deut.28 d
in Filiis impiis non gaudendum, eccli 16 a
Filiorum officium erga parentes, epheſ.6 a. coloſ.3 d
Filiũ impetrat Eliſeus à deo hoſpiti ſuę ſterili, ꝓ miniſterio quod exhibuerat erga eũ, 4.re.4 b
à Filiis occiditur Sennacherib, 4.reg.19 g
Filii ſeptuaginta Gedeonis ex diuerſis vxoribꝰ, iudicum 8 f. quos Abimelech vſurpato regno occidit, iudicum 9 a
Filii Abeſan iudicis Iſrael triginta, & filiæ totidem, iudicum 12 d
Filii Abdon iudicis Iſrael, quadragita, iudi.12 d
Filiorũ & filiarũ carnes comeſturos eos prędicitur Iudęis nõ ſeruantibꝰ præcepta, deu.28 f
Filios comederunt mulieres in fame Samariæ, 4.reg.6 f
Filii non comburendi in honorē deorum, more gentium, deut.12 d.18 b. leuit.20 a
Filium ſuum ſacrificat rex Moabitarum coram obſidentibus, 4.reg.3 d
Filiũ ſuum conſecrat idolis Achaz per ignem, 4.reg.16 a. 2. paralip.28 a
Filios ſuos per ignem conſecrant idolis Iſraelitæ, 4.reg.17 c
Filia prudens, viro ſuo hæreditas eccli 22 a
Filiã luxurioſam oportet obſeruare, eccli 42 b
Filiæ regũ indutæ tunicis polymitis, 2.reg.13 d
de Filia vendita in ancillam exod.21 b
Filia non proſtituenda, leuit.19 f
Filiam ſuam vnicam immolat Iephte iuxta votum, quę ei reuertenti à cęde Ammonitarum prima occurrerat, iudicum 11 g
ſi Filium proprium tradidit deus, non dubium quin omnia quæ nos accipere conuenit, ſimus accepturi, rom.8 f
Filij Abrahæ veri, qui fidem eiꝰ in Chriſtũ promiſſum imitantur rom.9 b
in Filios adoptare, ꝓdeſtinauerat deus, epheſ.1 a
Filii dei ſumus per fidem in Chriſtum, galat.3 d iohan.1 d
Filij dei ſumus, ſimus igitur ſancti deut.14 a
Filij dei, filij Noe, & aliorum in fide deum colētium gene.6 a
Filij dei ſunt, qui ſpiritu dei aguntur, roma.8 c
Filij reſurrectionis, filij dei ſunt luc.20 f
qui Filij dei ſunt, ij ſunt hæredes dei, & cohæredes Chriſti roma.8 c
Filios dei mũdus non nouit, & quare, 1.iohã.3 a
Filij alieni & mendaces Iudæi, nolentes euangelium ſuſcipere 2.reg.22 d
Filii ꝓdigi parabola, inexplicabilis dei erga peccatores reuertentes miſericordia & clementia docetur luc.15 c
Filiorum duorum parabola, Iudæos docet Chriſtus, ipſos fuiſſe qui recepiſſent ſe facturos voluntatē dei, quã tamē non fecerunt, matt.21 c
¶ Fimbrias fieri per angulos veſtimentorũ pręcipit deus, & quare nume.15 d. deut.22 b
¶ Fingit Dauid & verbis aliud narrat quàm res habebat: partim vt celet conſiliũ ſacerdoti, quem timuit fortaſſe non ſubuenturum in neceſſitate propter regis timorem: partim vt ſe liberet à periculo mortis 1.reg.21 a
Fingit Samuel iuſſu dei, ſe immolare deo, ne occidatur à Saule, & vngit Dauidem in regem 1.reg.16 a b
¶ Finis hominis inſperatus eccleſ 9 c
in Finem ſeculi incidimus 1.corint.9 c
Finis omnium humanarum rerum futurus, reſurrectione mortuorũ peracta, 1.corinth.15 d
Finis omnium appropinquauit 1.petr.4 b
¶ Firmamentum, quod & cælum dicitur, verbo dei creatur gene.1 a
Firmamentum tribulatorum deus 2.reg.22 b
¶ Flagellãtur præfecti filiorum Iſrael. exod.5 c
Flagellatur Chriſtus matt.27 c
Flagellatur Paulus act.22 f
in Flamma holocauſti Manue, aſcendit angelus in cælũ qui ei prænuntiarat natiuitatē Samſonis iudicum 13 d
¶ Flentem Agar & afflictam conſolatur deꝰ per angelum gene.21 b
Flet Rachel pudica, ꝙ Iacob eam oſcularet, neſciens eum eſſe fratrem patris ſui gene.29 b
Flet Eſau inter oſculãdum fratrem. gene.33 a
Flet Iacob filium ſuum Ioſeph gene.37 c
Flet Ioſeph audiens fratres agnoſcentes peccatũ gene.42 e
Flet Ioſeph, conſpecto fratre ſuo Beniamin. gene.43 g
Flens clamat Ioſeph gene.45 a d
Flet Ioſeph, fratribꝰ petentibus veniã gene.50 c
Flent Iſraelitæ, audientes verba exploratorũ detrahentium terræ promiſſionis nume.14 a
Flet 30 dies populꝰ Aaronē mortuũ nume.20 d
Flet ſedens vulgus promiſcuum quod aſcēderat ex AEgypto cum filijs Iſrael, deſyderans carnes nume.11 b
Flet populus Iſrael correptus ab angelo ꝙ non occidiſſent Chananæos, ſed cũ ipſis percuſſiſſent fœdus iudicum 2 a
Fletu vxoris victus Samſon, aperuit propoſitionem quam ſodalibus propoſuerat: vnde iratꝰ reuertitur ad domum patris iudicum 14 d
Flent Iſraelitæ coram domino ꝙ cæſi ſint à Beniaminitis iudicum 20 c d
Flent eiulatu magno Iſraelitæ, & queruntur tribum Beniamin eſſe deletam iudic.21 a
Flet Anna, audiens ſibi exprobrari ſterilitatem, quam conſolatur maritus 1.reg.1 a
Flet Iſrael poſt dominũ, ꝙ arcam dei non haberent amplius ſecum 1.reg.7 a
Flet ppl's Iſrael, audiēs oculos dextros Iabenitarũ peti à Naas Ammonita in fœdꝰ 1.reg.11 b
Flent Dauid & Ionathas, & in oſcula ruunt, poſtea fugit Dauid 1.reg.20 g
cũ Fletu agnoſcit Saul dei manũ, Dauidis innocentiam, ſuámque iniquitatem 1.reg.24 d
Fletus Dauid & ſuorũ, ob mortuum Saulem & Ionathan 2.reg.1 b
Flet Dauid ſuper tumulum Abner, cũ omni populo 2.reg.3 f
Flens, nudis pedibꝰ, operto capite, fugit Dauid 2.reg.15 f
Flet Dauid audiens mortuũ Abſalom. 2.regum 18 g. quē Ioab cõſolatur audacter. 2.reg.19 a
Flens, & ieiunãs orat Dauid ad terrã proſtratꝰ, vt ſanaretur filiꝰ ſuꝰ ex Beth-ſabee. 2. reg.12 e
Flet Dauid cum populo, ſciſſis veſtibus cadens in terram, audita morte Amnonis. 2.reg.13 f
Flet Ezechias audiens ſe moriturum. 4.reg.20 a
Flet Eliſeus vidēs mala quæ facturꝰ eſſet Hazael contra Iudæos 4.reg.8 d
Fletus Ioſiæ, lecto libro Deuteronomii. 4.regum 22 d
Flet Ieſus iohan.11 d
Flet Ieſus Ieruſalem ingrediens, quòd nõ cognoſcerent tempus adeſſe, in quo mittendus erat Meſſias, qui eos viſitans pacem afferebat illis, luc.19 f
Flentes beatos ꝓdicat Chriſtꝰ, & quare, luc.6 d
Flet amare Petrus, quòd Chriſtum abnegaſſet, matt.26 g
Flens Paulus hortatur Philippēſes, vt à pſeudo prophetis caueant philip.3 d
Flendum cum flentibus rom.12 d
qui Flent, ſint tanquam nõ flentes, 1.corint.7 e
Flere noſipſos debemus potius, quàm mortem Chriſti, ſuper quos aridos & infructuoſos tãta mala, niſi reſipuerimꝰ, vētura ſunt, luc.23 d
¶ vt Flos herbę prætereunt tam mala quàm bona huius mundi iacob.1 b
¶ Fluuij aquæ viuæ viſio apoc.22 a
Fluuius irrigãs paradiſum ſiue ortum voluptatis gene.2 b
¶ de Fodiente ciſternam, in quam bos ceciderit exod.21 f
¶ Fœcundam facit deus Liam gene.29 d
vt Fœcundæ eſſent ſicut Rachel & Lia, imprecabatur populus virginibꝰ nubentibus. ruth 4 c
¶ Fœdus, vide Promiſſio & Pactum
Fœdꝰ dei cum Noe, ꝙ ipſe cum ſuis filijs ſaluaretur in arca à diluuio gene.6 c
Fœdus init deus cum Noe & filijs, ſe nunquam deleturum terram aquis diluuij: adijcitque ſignum irim in nubibus gene.9 b c
Fœdus dei cum Abraham & ſemine eius erat, vt eſſet deus ipſorum, nec in quoquam alio fiderent gene.17 a
Fœdus pangit deus cum Abram, daturum ſe illi terram promiſſionis gene.15 d
Fœdus Abrahę cum Abimélech pro puteo iuramenti gene.21 d
Fœdus dei cũ Iſraelitis, quòd facturi eſſent quæ præcepiſſet exod.5 a.24 b
Fœdus dei derelictum eſſe ægrefert Elias. 3.regum 19 b
Fœdus populi Iſrael cũ domino deo, ꝙ ipſe eſſet ei in deum ioſ.24 f
Fœdus inìturꝰ populus cum deo, offert holocauſta & victimas exod.24 a
Fœdus Ioiadę inter deũ, & regem, & populum, quòd adhærerent domino 4.reg.11 d
Fœdus Iſaac cum Abimelech gene.26 f g
Fœdus ineunt Iacob & Laban, neutri alteri nociturum. gene.31 f
Fœdus percutiũt Dauid & Ionathas coram do-

mino 1.reg.20 c.23 c

Fœdus quod cum Ionatha pepigerat Dauid, impleuit dando Miphiboſeth filio ipſi⁹ Ionathæ agros, familiam, & ad menſam ſuam eũ collocando tanquam filium regis 2.reg.9 c d

¶Fœlicitate neſcit vti ſtultus prouer.26 a

¶Fœnum dat deus ad paſcẽda iumenta diligẽtium ſe deut.11 b

¶non Fœnerandum fratri deut.23 d

Fœnerat gẽtibus multis, qui ſeruat dei præcepta & a nullo fœnus accipit deut.28 b

¶Folio volante terret deus inobedientes verbo ſuo leuit.26 f

¶Fõs, ſiue vapor aut nubes e terra irrigans vniuerſam terram ante quam deus plueret gene.2 a

Fons quando immundus leuit.11 f

Fontes Moabitarum obturari præcipit deus. 4.regum 3 c d

Fons gratiæ & veritatis Chriſtus zacha.13 a

¶Formidoloſi iubentur diſcedere a bello. deut.20 b

Formidoloſos iubet de⁹ reuerti ab exercitu Gedeonis ad domos ſuas iudicũ 7 a b

¶Fornax ferrea AEgyptus deut.4 c

¶Fornicatio mulieris in quo agnoſcit. eccleſiaſtici 26 b

Fornicariam mulierem ducit Oſee oſee 1 a

Fornicationi non eſt dicatum corpus, ſed domino 1.corinth 6 c

Fornicatio vitanda, 1.corinth. 10 b.1.theſ.4 a. heb.12 d

ad Fornicationem vitandam habeat vnuſquiſq; vxorem ſuam 1.corint.7 a

Fornicator in ꝓpriũ corp⁹ peccat, 1. corint.6 d

Fornicarij regnũ dei non poſſidebunt, 1.corint. 6 b. quos iudicabit deus heb.13 a

Fornicarij inter fideles, vitandi à fidelib⁹, 1.corint.5 d

Fornicatio ne nominanda quidẽ inter Chriſtianos epheſ.5 a

Fornicatorẽ quendam excommunicat Paulus, 1.corinth.4 a quem reuocari iubet, ne nimia triſtitia abſorberetur 2.cor.2 b

Fornicantur Iſraelitæ cum filiab⁹ Moab: fiúntque idololatræ: propter quod percutiuntur nume.25 a

Fornicationes morte puniendæ, leuit.18 a.20 b

Fornicatrix apud Iudæos comburebatur, vt de Thamar legimus gene.38 f

Fornicans virgo in domo patris, à populo lapidabatur deut.22 c

Fornicator Zambri occiditur à Phinces. nume.25 a

Fornicari cum diis alienis, pro dijs alienis fidere: & eos adorare derelicto deo, exod.34. b c. deut.31 d. iudicũ 2 c

Fornicans cum magis & ariolis occidetur à deo leuit.20 a b

Fornicantur Iſraelitę cum Baalim poſt mortem Gedeonis iudicum 8 g

Fornicationẽ populi vocat deus infidelitatem & murmurationem in ipſum nume.14 f

ne Fornicaretur populus, id eſt, ne cogitationes cordis ſui ſequeretur, & aliud faceret q̃ quod præcepiſſet, ideo fimbrias in oris veſtimentorum iuſſerat fieri, vt ſemper prẹceptorũ reminiſcerentur nume.15 d

¶Fortem deum cõfitetur Anna, quam ex ſterili fœcũdam fecerat, vnde liberata fuit ab opprobrijs hominum exprobrantium ſterilitatẽ 1.reg.2 a

Fortis noſter deus. 2.reg.22 a. ioſ.22 e

Fortiſſimũ virorum vocat angelus Gedeonem. iudicum 6 b

Fortis Phenenna deſijt parere, & infirma ſteriliſque Anna parit multos 1.reg.2 a

Fortium quos dederat deus Dauidi, catalogus 2.reg.23 b

vt Fortitudo dei oſtẽderet, ideo reſtitit Pharao Moyſi exod.9 c

Fortitudo noſtra deus, qui dat victoriam ex inimicis exod.15 a

Fortitudo omnis aufertur non cuſtodiẽtibus p̃cepta, ita vt ſe non poſſint tueri ab inimicis. deut.28 d

Fortitudo Samſonis minuit, & vnde. iudic.16 d

Fortitudo Samſonis nihil aliud q̃ dei vis & potẽtia in ipſo. nã legit fortitudinem illi defeciſſe, poſtquam deus receſſiſſet ab ipſo iudi.16 e

in Fortitudine ſua non eſt fortis homo, ſed fortitudine dei, ſine quo nihil poteſt homo quantũcunque fortis, vt de Phenenna legim⁹, q̃ fœcunda, ſterilis à deo facta eſt, & ſterilis Anna fœcunda facta à deo eſt 1.reg.2 b

Fortitudini & robori manuũ ne tribuamus diuitias, ſed dei miſericordiæ deut.8 d

in Fortitudine cibi à deo miſſi per angelũ, Elias 40 diebus, & 40 noctibus ambulat. 3.reg.19 b

¶non Fortuna, ſed prouidentia dei propheta inobediẽs verbo dei occiditur à leone immiſſo à deo 3.reg.13 d e

Fortuna & caſu videtur factum, quòd Saul quærendo aſinas patris, vngitur in regẽ: quod tamen prouidentiæ diuinæ fuit 1.reg.9 b c d

Fortunæ & caſui tribuũt ſacerdotes Philiſthæi, ꝙ amariſcas haberet populus 1.reg.6 b

quod Fortunæ tribuitur vulgo, ſcriptura ad deũ defert, cum de eo qui non inſidiatus occiderit dicit, Deus illum tradidit in manus eius exod.21 c

¶in Fractione panis, cõmunicatione & orationibus perſeuerant Chriſtiani primi act.2 g

¶Fragilitas eccl'i 29 d

¶Fraterna correptio eccl'i 19 b

¶Fratris mortui abſq; liberis accipiebat vxorẽ alter frater, qui ſuſcitabat ſemen fratri defuncto gene.38 b. deut.25 b

Fratris odium vitandum leuit.19 d

Fratrũ cõcordia deo & hoĩbus grata eccl'i 25 a

Fratrum ſeptem qui Machabæi dicunt, matriſque eorum ſupplicia 2.macha.7 a

Frater abducens à fide & fiducia in deũ, occidẽdus, deut.13 b

Fratres Ioſeph orant veniam gene.50 c

ne in Fratres ſuos eleuetur rex deut.17 d

de Fratrib⁹ Ioſeph vide multa, gen.41.42.43.44

Frẽs ſuos vocat Iacob ſuam familiã gene.31 d e

Fratris noĩe compellat Iacob ignotos gene.29 a

Fratres ſuos vocat Dauid milites qui ſecum militabant 1.reg.30 f

Fratres, ſuos diſcipulos & apoſtolos vocat Chriſtus mat.28 b

Fratres ſuos nos eſſe confitetur Chriſt⁹, heb.2 c

Fratribus Chriſtus per omnia ſimilis, factus homo, tentatus &c. & quare heb.2 d

Fratres ſunt omnes Chriſtiani matth.23 a

inter Fratres à deo adoptatos, primogenit⁹ Chriſtus. rom.8 f

ꝯpro Fratribus animas ponere debem⁹ exemplo Chriſti 1.iohan.2 b

Fratri peccanti abſque modo & numero remittendum, ſi eũ peccati pœniteat, matth.18 c. luc.17 a

Frater peccans in nos, nobis cõſcijs, & corã nobis, quomodo corripiendus matth.18 c

Fratrẽ ne circunueniam⁹ in negotio, 1.theſ.4 b

Frater non perdẽdus ob cibum, rom.14 c. à carnibúſque perpetuo magis abſtinendũ, quã eũ ſcandalizare, 1.cor.8 d

Fratrem ſuũ ſi quis odit, in tenebris eſt, ioh.2 b

Fraternitatem diligamus, rom. 12 c. 1.petr.1 d 2 c. 3 b

Fratres ſiue cognati Chriſti nõ credũt in eum, iohã 7. a. vt videas nullam apud deum perſonarum acceptionem.

Fratres Chriſti non credentes ei, volunt vt oſtẽtet ſe mundo, iohan.6

Frauduleti, regnũ dei non poſſidebũt, 1.cor.6 b

Fraus potius patienda, quàm iudicio contendẽdum, 1.corinth.6 b

¶qui neque Frigidus, neque calidus eſt, ipſum euomit deus, apoc.3 c

Frigus erat cum caperetur Ieſus, iohan.18 c

¶à Fructibus cognoſcit arbor, matt.7 c. luc.6 f

Fructus iuſtitiæ, & fructus peccati, rom.6 d

Fructus agrorũ vt comederẽt, cõſtituit deus Iſraelitas in terra Iſrael. deut.32 b

Fructus de terra Chanaan afferuntur ab exploratoribus, nume.13 c

Fructus ventris, terrę, iumentorũ, & gregũ multiplicabitur ſeruantibus præcepta, deut.28 a

Fructus vteri comeſturos Iudæos p̃dicit Moyſes non ſeruantes præcepta dei, deut.28 f

vt Fructificemus deo per opera bona, liberati ſumus à maledictione legis, roma.7 a

Fructificãt morti ꝑ legẽ affectus noſtri, rom.7 b

¶ad Frugalitatem adhortatio, prou.27 d

¶Fruges conſumuntur non obedientibus præceptis dei, deut.28 d

Frugũ collectio, feſtũ tabernaculorũ, exod.23 c

¶Frumenta excutit Gedeon in area, fugiturus Madianitas, iudicum 6 b

Frumenti abundantiã precatur Iſaac à deo dari filio Iacob, gene.27 d

Frumẽtum dat deus diligentibus ſe, deut.11 b

¶Fugiendũ prẹcipit Chriſtus miniſtro vẹrbi ſi eum ꝑſequantur inimici matth.10 c

Fugiũt Paul⁹ & Barnabas, ne lapident, act.14 a

Fugã cõſulit Eliſeus filio prophetæ, vbi ille vnxiſſet Iehu ſuper Iſraelem, 4. reg.9 a b

vt Fugiat ipſum Achab, hortatur deus Eliam, 3.reg.17 a

Fugit Dauid ad regem Moab, cum quo habitauerũt parentes ipſius, 1.reg.22 a

Fugit Dauid à facie Saul, 1.reg.19 b

Fugit Dauid pedes filiũ ſuũ Abſalom. 2.reg.15 c

Fugiẽs Siſara, ꝑuenit ad tabernacl'a Iahel, à qua occidit defixo ꝑ tẽpora ipſius clauo, iudi.4 c

Fugientes Philiſthæi occiduntur ab Iſraelitis, 1.reg.17 g

Fugit Dauid in Hareth, Gad prophetæ monitu 1.reg.22 a

Fugit Elias timidus ipſam Iezabelem perſequẽtem ipſum 3.reg.19 a

Fugit Moyſes timẽs occidi à populo, num.16 f

Fugituro Gedeoni apparet angelus, & cõſolat, mittitq; eum vt liberet Iſraelem, iudicũ 6 b

Fugiunt omnes diſcipuli à Chriſto, viſis tribulationibus, luc.22 e

Fugam ſimulat Ioſue ante populum Hai, vt de ciuitate eos extrahat, & ab inſidiis occidantur, ioſ.8 b

Fugantur Syri à deo per Achab, 3.reg.20 c

Fugit Abſalõ occiſo Amnone fratre, 2.reg.13 g

Fugiunt Iſraelitæ Philiſthęos 1.reg.31 c

¶Fulgura micant cũ dat lex populo, exod.19 c

¶Fumat mons ſuper quem deſcenderat deus, vt daret legem, exod.19 c

Fumus de naribus dei, 2.reg.22 a

¶Fundamenta montium, deut.32 d

Fundamenta orbis reuelata, 2.reg.22 b

Fundamentum eccleſiæ, Chriſtus Ieſus, 1 cor.3 c

Fundamentis iactis a Paulo ædificio eccleſię, videant alii quomodo ſuperædificent, 1.cor.3 c

¶Funiculos in quatuor angulis pallii præcipit Moyſes fieri, deut.22 b

¶qui Furatus fuerat de anathemate, comburi iubet deus, ioſ.7 b c

Furem idolorũ ſoceri, vult occidi Iacob, ge.31 d

Furis pœna, exod.22 a

Furem effringentem domum licet impune occidere. exod.22 a

cum Fure non verſandum, prouer.24 d

Furum maledictio, zach.5 a
Furtū non faciendum, exod.20 c.leuit.19 b
Fur qui fratrē ſuum Iſraelitā furatus fuiſſet, & vēdidiſſet,occidebatur,deut.24 b. exod.21 c
Fures & rapaces regnum dei non poſſidebunt, 1.corint.6 b
Fures manibus laborāt,vt pauperibus ſubueniant, epheſ.4 f
Furti arguit fratres ſuos Ioſeph falſo,vt tentet eos, gene.44 a c
Furti Labā arguit ipſum Iacob,quòd idola ſua abſtuliſſet ei, gene.31 d
Furis parabola hortatur Chriſtus ad vigilandū matth.24 d.luc.12 e
vt Fur in nocte, ita aduētus Chriſti ad iudiciū 2.pet.3 c.apoc.3 a
Fures & latrones vocat Chriſtꝰ paſtores,qui ante eum,id eſt,non credentes ei,populum ſuū voluerunt regere,vt Phariſæi, iohan.10 b
Furatur corda populi patris ipſe Abſalom,tam blande & amice omnia agens cum eis, vt ipſis non ſentientibꝰ cogerentur pro ipſo ſentire vt eſſet rex, 2.reg.15 a
¶Furor dei in impios nō timentes maledictiones ipſius, deut.29 c
Furore mentis percutit deus non ſeruantis præcepta. deut.28 c

G

GAal filius Obed ſuſcitat Sichimitas cōtra Abimelech, & oppugnat ciuitatem Sichem, iudicum 9 d
Gaal eiicitur ex Sichem,expugnato ſuo exercitu,iudicum 9 e
Gaal pugnat contra Abimelech, iudicum 9 d
¶Gabaa Beniamin ædificatur ab Aſa, rege Iuda,3.reg.15 e
¶Gabaonitæ caliditate & ſimulatione petunt pacem cum Ioſue:cum quibus ipſe init fœdus non interrogato domini ore, ioſ.9 a b c
Gabaonitæ ligna cædunt Iſraelitis , & aquam cōportant:maledictione perpetua conſtituti in ea miniſteria,Iſraelitis, ioſ.9 d
Gabaō ciuitatē oppugnāt quinq; reges,ioſ.10 a
Gabaonitæ petunt auxiliū à Ioſue, ioſ.10 b
Gabaonitas voluit Saul delere,zelo quodā contra iuramentum eis ab Iſraelitis præſtitū,vnde punitur Iſrael fame ſeptem annorum,quę non ceſſat niſi ſuſpenſis & occiſis prius ſeptē filiis Saulis, 2.reg.21 a b c
Gabaonitæ abutuntur vxore cuiuſdam Leuitæ iudicum 19 f
Gabaonitis bellum inferunt Amorrhæi, quòd pacem feciſſent cum Ioſue, ioſ.10 a b
¶Gabelus venit cum Raphael ad nuptias Tobiæ, tob.9 c
¶Gabriel angelus nūtiat Mariam virginem cōcepturam dei filium, luc.1 c
¶Gad filius Iacob ex Zelpha, gene.30 b
Gad benedicitur, gene.49 c.deut.33 c
Gad filii, gene.46 b
Gad tribui datur ſors poſſeſſionis, nume.32 f deuter.3 b.ioſ.13 c
Gad genealogia & habitatio, 1.para.5 b
Gaditas, Rubenitas,& dimidiam tribum Manaſſe,qui deduxerāt fratres ſuos in terrā Chanaan,remittit Ioſue, commēdans eos de obedientia præſtita,& benedicens eis,præcipiēs ſeruare legem dei, ioſ.22 a b
Gaditis præcipit Ioſue,vt armati præcedāt fratres ſuos in terram Chanaan, cui promptiobedient, ioſ.1 c d.4 c
Gad propheta iratum deum Dauidi nūtiat,ob numeratum ab eo populum, 2. reg.24 b
Gad prophetæ monitu fugit Dauid in Hareth 1.reg.22 a
¶Galaad mōs quare ſic dictus, gene.31 a
¶Galatarū inconſtantiam miratur Paulus , admittentiū circunciſionē vt neceſſariā.galat.1 a
Galatas inſenſatos Paulus vocat, ꝙ recidiſſent in opa legis,p ea iuſtitiā expectātes. galat.3 a
Galatis euāgelizauit Paulus per multas afflictiones galat.4 b
Galatarum affectus erga Paulum galat.4 b
¶in Galgalia innouatur regnū Saulis.1 reg.11 d
in Galgalis caſtrametātur Iſraelitæ,vbi & duodecim lapides ingentes figuntur in ſignū ſiccati aluei ioſ.4 d
¶vt Gallina pullos,ſic Chriſtus Iudæos ſua prædicatione voluit congregare, renuentes tamē matth.23 d
¶Galilæi Chriſtum ſuſcipiunt cum vidiſſent miracula iohan.4 f
in Galilæam proficiſcuntur apoſtoli,& ibi Chriſtum reſurrexiſſe vident matth.28 d
¶Gamalielis conſiliū rectum pro apl'is act.5 f
¶in Garizim monte qui ad benedicendum filijs Iſrael conſtituti deut.27 b
¶Gaudet deus omnia bona conferre in populū ſuum audientem vocem ipſius deut.30 b
in Gaudio ſeruiendum deo deut.28 e
Gaudent apoſtoli ſe affligi ꝓpter Chrm,act.5 g
cum Gaudio rapinam bonorum ſuorum perferunt fideles heb.10 g
Gaudet Paulus in afflictionibus coloſ.1 d
Gaudendum Chriſtianis quoties in varias tentationes & afflictiones inciderint iacob.1 a
Gaudeamus ſemper in domino, ex fide & ſpe, rom.12 c.philip.3 a.4 a.1.theſ.5 c.1.petr. 1 b
Gaudet Paulus ob opera charitatis & bonā conuerſationem Philemonis , Timothei, Philippenſium & aliorum,philem.b.2.timoth.1 a. 1.theſſ.2 d.philip.2 c.4 a
ad Gaudium hortatur Philippēſes Paulus,quòd mortem ſubiturus eſſet cū gaudio, philip.2 c
ad Gaudiū hortať Paulꝰ Corinthios,2.cor.13 d
Gaudendum cum gaudentibus rom.12 c
qui Gaudēt, tanquā non gaudētes 1.corint.7 e
Gaudēt fratres Paulū ereptū è vinculis,philip.1 d
Gaudere voluit Chriſtus 70 diſcipulos,quod nomina eorum ſcripta eſſent in cælis, nō autem quod miracula facerent, luc.10 c
Gaudium ſuper vno peccatore reſipiſcēte maiꝰ quàm ſuper 99 iuſtis & veritatem euāgelii amplexis, mat.18 b.luc.15 a
Gaudium mundi cū vidiſſet Chriſtū mortuū & ſepultū,putātis nūquā reſurrecturū, iohā.16 e
Gaudii extrema luctus Prouerb.14 b
GAVDIVM,a ſpiritu ſancto proficiſcitur, rom.14 c.gal.5 d
Gaudium verum,ex verbo euangelii eſt,1 iohā. 1 b. Vtq; gauderemꝰ, venit Chriſtꝰ, iohā.17 b
Gaudium magnum mulieribus ex reſurrectione Chriſti, mat.28 b
Gaudium & pacem cōſcientiarum,quę Chriſtū cognouerunt,exprimit Lucas act.2 g
Gaudiū eunucho poſt cognitū Chriſtū,act. 8 g
Gaudiū cuſtodis carceris Pauli cum credidiſſet Chriſto act.16 f
Gaudium cordis prorogat vitam eccl'i 30 d
cum Gaudio adducit Dauid arcā dei in domū ſuam ex domo Obed-edom 2.reg.6 c
¶Gazam vrbem capit Iudas iudicū 1 d
Gazer vrbs expugnatur à Ioſue,occiduntúrque omnia cum rege ipſius ioſ.10 f
Gazer ſuccēdiť à Pharaone occiſo Chananæo: quam Salomon reædificat 3.reg.9 c
¶de Gazophilacijs,cæteriſque ad vſum ſacrorū reparandis ezech.42 a
¶Gedeoni apparet angelus iudicū 6 c
Gedeon diffidens de viribus,dicit ſe nō poſſe liberare Iſraelem iudicum 6 c
Gedeon euertit aram Baal iudicū 6 e
Gedeon,Ierobaal dictus iudicum 6 f
Gedeon offert holocauſtum deo: quod ipſe deꝰ igne abſumpſit,vt certo ſciret ſe cum ipſo Gedeone eſſe,& mittere in liberationē Iſraelitarum iudicum 6 d
Gedeonis fides in promiſſionem dei ſigno accepto in vellere corroboratur iudicum 6 g
Gedeon cum puero deſcendit ad caſtra Madianitarū , vbi circa medium noctis audit ſomnium interpretantē quendā , caſtra Madianitarum traditurus deꝰ in manꝰ ipſiꝰ iudic.7 c d
Gedeon cum trecentis pergit cōtra Madianitas innumerabiles iudicum 7 c e f g
Gedeon non vult Iſraeli dominari, ſed deum iudicum 8 e
Gedeon queritur deo, Iſraelem affligi iudic.6 c
Gedeon timet , angelo facie ad faciem conſpecto,confortatúrque a deo iudicū 6 c
cū Gedeone ſe futurum in liberādo Iſraele promittit deus iudicum 6 c
Gedeonem iubet deus deſtruere aram Baal iudicum 6 e f
in Gedeonē inſurgunt Ephraimitæ,ꝙ eos nō cōuocaſſet ad pugnādū contra Madianitas:quos ſedat , benigne laudans eos , plus eis tribuendo q̄ ſibi, qui Oreb & Zeb principes Madianitarum occidiſſent iudic. 8 a
Gedeonis filij ſeptuaginta ex diuerſis vxoribus, iudicum 8 f.quos occidit Abimelech frater ex concubina iudicum 9 a
Gedeonis fratres à Zebee & Salmana occiſi.iudicum 8 d
Gedeoni danť à populo aureæ inaures iudic.8 e
Gedeon comprehēſos, Zebee & Salmana reges Madianitarum occidit iudicum 8 e
Gedeoni imponitur nomen Ierobaal iudi.6 f
Gedeon moritur Iudi.8 g
Gedeonis tēpore quieuit terra Iſrael à bellis quadraginta annis iudicum 8 f
¶in Gehēna,ignis perpetuus,vermis ſiue dolor & mœror non moriens marc.9 g
¶Gehon fluuius gene.2 c
¶Gemitus filiorū Iſrael oppreſſorum auditur à deo exod.2 d
Gemitum filiorum Iſrael audit deus,& promittit liberationem exod.6 a
Gemitus afflictorū,quos affligebat deꝰ ꝓpterea ꝙ ad idola cōuerſi eēnt, exaudiebat deꝰ ꝓpter iudices a ſe ſup ipſos conſtitutos.iudicum 2 d
Gemitꝰ filiorum dei ſunt vt appareat promiſſa hæreditas rom.8 d
¶Genealogia Iſmahelis gene.25 b
Genealogia Iacob gene.46 b
Genealogia filiorū Simeō,1.para.4 d.gen.46 b exod.6 c
Genealogia filiorum Beniamin. gene.46 c.1.paralip.7 b.8 b
Genealogia filiorū Iuda 1.pa.4 a.gen.38 d.46 b
Genealogiæ filiorum Iſſachar 1.para.7 a
Genealogia Adam vſque ab Eſau & Iacob,repetitio breuis 1.para.1 a
¶Genuit nos deus deut.32 c
Generandi vim dat deus omnibus quæ ſup terram ſunt gene.1 b c d.9 b
Generatio peruerſa,infideles Iſraelitæ.deut.32 c
¶Generum fieri regis Saulis renuit Dauid 1.regum 18 e
¶Genu vtroq; ad terrā orat Salomon.3.reg.8 f
Genibꝰ curuatis ꝓcidit ante Eliā quinquagenarius miſſus ab Ochozia,cū quo ambulat Elias ad regem 4.reg.1 c
qui Genua corā Baal nō curuauerant, dereliquerat ſibi deus 7000 diebus Elię querentis ſe derelictū ſolum prophetam dei 3.reg.19 d
Genibus curuatis bibentes noluit deus cum Gedeone proficiſci ad bellum iudic.7 b
in Genibus percutiuntur vlceribus qui non ſeruant præcepta deut.28 d
¶Gentes & populos diuiſit deus per regiones deut.32 a
Gentes omnes in gloriā dei creatæ deut.26 d

Gentes quare paulatim eiecit deus de terra promiſſionis, deut.7 d
Gentes omnes delendas eſſe promittit Moyſes deut.31 a. iere.25 c
Gentes relictæ vt in ipſis dominus experiretur Iſraelem, iudi.3 a
Gentes duas odit dominus, eccl'i 50 d
Gentibus etiã impiis beneficia ſua confert de⁹, qui per Naaman dedit victoriam regi Syriæ, 4.reg.5 a
Gentium ritus non recipiendus ſuper mortuis deut.14 a
Gentium, quę in terra promiſſionis erant, prohibet Iudæis ſocietatem deus, deut.7 a, leui. 18 d. ioſ.23 a. exod.34 b
ne Gentium opera imitemur, hortatur Paulus epheſ.4 d
Gentium more voluerunt regem habere Iudæi contra dei voluntatem, 1.reg.8 d
Gentium abominationes imitatur tribus Iudę 3.reg.14 f
Gentium imbecillitas iſa.40 d
GENTES PECCATORES, galat.2 c
Gentes tenebræ, epheſ.5 b
Gentium conuerſatio qualis ante cognitũ Chriſtum, ephe.2 a
Gentes canes à Chriſto dicuntur, matth.15 c
Gentes diis immolant, 1.corinth.9 e
Gentibus ſtultum videtur per mortem in cruce, vitam fuiſſe à Chriſto reſtitutã generi humano, 1.corinth.1 d
Gentes dimiſit deus agere quod vellent, dans tamen eis pluuias &c, vſque ad tempus euangelii, act.14 c
Gentibus tradendus erat Chriſtus vt crucifigeretur, luc.18 f
Gentes ne imitentur Chriſtiani, quæ ſubiectis ſuis dominantur, omnibus autem ſe ſubiiciant ad ſeruiendum, vt Chriſtus, matth.20 d
Gentes quantum abfuerint a ſalute ante Chriſtum cognitum, epheſ.2 c
Gentium expectatio & ſalus Chriſtus, gen.49 b iſa.51 b
Gentiũ electio, pſal.17. verſ.48. pſal.85. verſ.8
Gentium conuerſio, pſal.112. verſ.8. iſa.2 a zacha.8 d.9 a 14 d
Gentium vocatio ad Chriſtum, quorum caput Chriſtus 2.reg 22 d
Gentium vocatio, 2.reg.22 d. iſa.65 a. iere. 16 d Oſee 1 d. pſal.2 verſ.8
Gentium vocatio per prædicationem apoſtolorum, iſa.66 f. In dei gloriam, Iſa.43.a
Gẽtes etiã ad Chriſti regnũ ptinẽt, pſal.2. ver.8
Gẽtes lõge ſunt a Chriſto & nihil ad eũ ptinẽt epheſ.2 c. neque ſectantur iuſtitiam, rom.9 e
Gentiũ INGRESSVM in eccleſiã prędicit Chriſt⁹ mat.8 b. q̃ in Chriſto ſperare debebãt, audito iudicio, euãgeliove ſalutis, mat.12 b. & auferre cultũ idolorũ ſuorũ, ioh.4 c. Quibus SALVTARE dei miſſũ eſt, Chriſtus Ieſus, & quare, luc.2 e. act.2 f.28 g. Et oſtiũ fidei apertum, act.14 d. Quas oues ſuas eſſe affirmat Chriſtus, ioh.10 c. Adducẽdas etiã ante Ieroſolymorũ excidium ad ipſum per euãgelii in toto orbe prædicationẽ, mat.24 b. mar.13 b. Nolentibus Iudæis ingredi, huius mũdi negotiis nimiũ addictis, vt in cœnę parabola, luc. 14 d. Et dolentibus ſe eiici qui Chriſtũ occiderant, vt in parabola patriſfamilias qui vineã plantauerat, mat.21 d. luc.20 b. Et exſcindi, occidive, vt in parabola nuptiarũ filio regis factarum, matt.22 a. ipſis id contra ſeipſos prophetantibus, ioh.7 e. matth.22 d
Gentibus prædicandum euangelium prędixerant prophetæ. act.15 c. ſed poſtquam Iudæis primum fuiſſet prædicatum, qui filii erãt, ipſæ autem canes, matth.15 c. marc.7 c, eaſque vocandas, rom.9 e. & iuſtificandas per Chriſtum, galat.3 a
Gentiũ & Iudęorũ vocationem teſtimonijs prophetarũ probat Paulus rom.15 c
Gentium electio gratuita rom.10 d
Gentibus ne euangelium prædicent, prohibet Chriſtus apoſtolis matth.10 a
ex Gentibus qui aſcenderãt Ieroſolymã vt adorarent, petunt videre Ieſum iohan.12 c
Gentibus pœnitentiam & conuerſionẽ dat de⁹, act.11 c. fideique oſtium aperit act.14 d
Gentium corda deus purificat fide ab idololatria act.15 b
Gentibus reuelat myſterium abſconditum, & diuitias gratiæ ſuæ, coloſſ.1 d: adducens magos ab oriente, qui Chriſtum ſuum filium adorarent matth.2 a
Gentium INGRESSVS, Samaritani, ioh.4 a
ad Gentes mittit Chriſtus apoſtolos, vt prædicent, eas baptizẽt, & doceãt ſeruare quæ præceperat matt.28 d. luc.24 g
ex Gentibus credunt euangelio, quotquot præordinati ſunt act.13 g
Gentibus annũtiari verbũ euangelij indignabãtur Iudæi, & prohibebant, ioh.7 e. 1.theſſ.2 c
quòd Gentibus nuntiaſſet Petrus euangeliũ, increpatur a cæteris apoſtolis, act.11 a
Gentes non eſſe à Iudæis abominandas, neque impuras æſtimandas, oſtenditur Petro in viſione act.10 c
ad Gentes Paulus à deo electus, miſſus eſt, & ad quid, act.9 b.26 e. eique cura à deo delegata & diſpenſatio credita, galat.2 b. epheſ.3 a b
Gentium miniſter Paulus, rom.15 d. Apoſtolus rom.11 b. Doctor, galat.1 c. 1.timot.2 b. Magiſter, 2.timoth.1 c
Gentibus prædicant euangelium Paulus & Barnabas, iuxta dei præceptum, reijcientibus illud Iudæis, act.13 g.18 b
Gentibus datur ſpirit⁹ ſanctus, audito & ab eis credito euangelij verbo act.10 g
ad Gentes ſcribunt apoſtoli epiſtolã, ne circuncidерentur, neque aliud legis onus paterentur ſibi imponi act.15 e
Gentes obtulit deo Paulus, vt hoſtiam ſpũ ſctõ purgatã per euangelij illuſtrationẽ, rom.15 d
quæ in Gentium conuerſionẽ operatus eſt Paulus, deo tribuit rom.15 d
ad Gentium ſalutem vſus eſt Deus delicto Iudæorum, videlicet vt gentes æmulentur Iudæi rom.11 b
Gentes conciues ſanctis, domeſtici dei, epheſ. 2 d. Lux per Chriſtum epheſ.5 b
Gentium ppl's à Paulo dictus oleaſter, rom.11 c
Gentes & Iudæos quomodo iunxerit de⁹ in vnũ epheſ.2 c
Gentęs deo per ſanguinem Chriſti coniunctiſſimæ, quæ tamen longe erant epheſ.2 c
Gentes per fidem in Chriſtũ, iuſtitiam ſunt adeptæ, rom.9 g
Gentes populus dei factæ rom.9 e
Gentes MONET Paulus ne glorientur ob ſuã electionem, & Iudæorũ abiectionẽ, rom.11 c
Gentes à radice & olea Chriſto excidendæ, ni permanſerint in fide rom.11 c
Gentium populi, quibus nouiſſimis euangelium prædicatum, primi ingrediuntur luc.13 g
Gentes meminerint quales fuerint ante Chriſtũ cognitum epheſ.2 c
Gentes ex ſola miſericordia laudant deũ, Iudæi etiam ex promiſſionibus, pſal.116. rom.15 b
ex Gentibus plures Chriſto credentes, q̃ ex Iudæis, iſa.54 a
Gens ſancta, Chriſtiani 1.petr.2 b
¶Gẽtilis Achis rex Geth, meminit dei 1.re.29 c
Gentilis Hiram agnoſcit nomen dei, 3.reg.5 b
Gentilis Naaman, a lepra ſanatur per deum miniſterio Eliſei, vnde confitetur ſolum deũ eſſe in Iſraęl 4.reg.5 e
Gentilis regina Saba, nomen dei agnoſcens, venit ad Salomonem vt audiat ſapientiã ipſius, 3.reg.10 a
¶in Geraris peregrinatur Abraham geñ.20 a
¶Gerſam fili⁹ Moyſi ex Sephora, exod.2 d.18 a
¶Geraſenorum precibus recedit Chriſtus ab eis, matth.8 d
¶Gerſonitarum ſors & vrbes, ioſ.21 a c
¶Geſſuri in medio Iſrael habitãt ioſ.13 b
¶Geth expugnatur ab Hazael rege Syriæ, 4.regum 12 d
¶Giezi famulum ſuum mittit Eliſeus cum baculo ſuo, vt ſuſcitet filiũ hoſpitis ſuæ: quod non potuit 4.reg.4 e
Giezi cõflictis mẽdacijs accipit munera à Naaman ſanato, quæ dñs ſuus ne dona dei vẽdere videretur, renuerat accipere, ob id lepra pcutitur, & poſteritas ipſius, 4.reg.5 f g
Giezi narrat regi facta per Eliſeum miracula, 4.reg.8 b
¶Gigantes Emim & Zomzommim. deu.2 b d
Gigantes in terra Chanaan nume.13 d
Gigantes viri potentes, & dei contemptores, geñ.6 a
Gigãtes quatuor filios Arapha percuſſit Dauid, diuerſis prælijs 2.reg.21 c d
¶Gladio percutientes, gladio peribunt, matt. 26 e. apoc.13 c
ſi Gladio percutiant, interrogant Chriſtũ apoſtoli, videntes eum comprehendi luc.22 e
Gladijs carent Iſraelitæ aſtutia Philiſthinorum, 1.reg.13 d
¶Gladij ius, geñ.9 a. exod. 21 b c. leuit.24 c. deut.19 d
Gladium quare geſtet magiſtratus rom.13 b
Gladius vltor promittitur inobedientibus præceptis dei leuit.26 d
Gladium ſe immiſſurum Iudæis ad idola cõuerſis, minatur deus deut.32 d
Gladium immittit deus in caſtra Madianitarũ, vt ipſe in proximos ſuos conuertant gladios, & non in Iſraelitas iudicum 7 f
Gladium ſuum acuere dicitur deus, cũ de inimicis ſe vult vlciſci deut.32 f
non Gladio, nec arcu ſuo expulerunt Iſraelitæ Amorrhæos, q̃uis pugnauerint cõtra eos: ſed deus ipſos expulit ioſ.24 c
Gladius vtrinque acutus apoc.19 c
Gladius ſpũs aſſumendus, id eſt verbũ dei, quo debellemus diabolum hoſtem epheſ.6 c
Gladium & mortem, iurgia &c. ſuboritura etiã inter domeſticos, patrem & filiũ propter euangelium, prædicit Chriſtus, non autem pacem, matth.10 d
Gladium Chriſtus iubẽs apoſtolis emere, iturus ad ſupplicium, figurato illo ſermone docebat quanta diuerſitas futura eſſet illius imminentis tẽporis turbulẽti ab illo ſuperiore, luc.22 d
¶Gloria dñi in nube exod.16 b c
Gloriæ dñi ſpecies, quaſi ignis ardens in monte Sinai, apparebat Iſraelitis exod.24 d
Gloria dñi ſuper tectum fœdęris apparet Iſraelitis volentibus lapidare Caleb & Ioſue, nume.14 b
Gloria domini implet tabernaculum, exod.40 d leuit.9 d
Gloria dñi impletur templum 3.reg.8 b
Gloria domini apparet in tabernaculo, loquẽtis Moyſi nume.16 g
Gloriã dei ſibi oſtẽdi poſtulat Moyſes. exo.33 d
Gloriam Iſrael vocat arcam dei vxor Phinees, 1.reg.4 d
Gloriam dei videt Iſaias iſa.6 a
vt Gloria tota ſibi tribueretur, deſtruxit Pharaonem cum exercitu deus exod.15 b
Gloria ſua impleri terrã vult deus, puniendo infidelitatem populi nume.14 d
Gloriæ Iſrael gladius, deus erat deut.33 d

in Gloriã ſuã elegit de⁹ populũ Iſrael, deut.26 d
in Gloriam dei omnia agit Dauid, 1.reg.17 f
in Gloriam dei cedit ſtudium & conatus impiorum pſal.75.verſ.10.
in Gloriã dei gentes omnes creatæ deut.26 d
vt Gloriam deo Iſrael darent, confitẽdo ipſum eſſe qui morbo natium eos percuſſiſſet, & immiſiſſet mures, hortant̃ ſacerdotes Philiſthijm 1.reg.6 a
Gloriã vt det deo, petit ab Achab Ioſue, confitendo peccatum ſuum ioſ.7 c
Gloria Chriſti, vt gloria vnigeniti iohan.1 b
Gloria Chriſti & maieſtas per euangelium declaratur 2.corint.4 a
Gloria dei erat, quòd Chriſtus ſuſcitauit Lazarum iohan.11 e
in Gloriam dei & Chriſti Ieſu infirmabatur Lazarus iohan.11 a
Gloria deo per Chriſtũ, dum per ipſum, multi eum agnoſcunt & adorant luc.2 b
Gloriã deo tribuit Abrahã dũ credens eius promiſſionibus, credit eũ veracem rom.4 d
Gloriæ ſuæ diuitias oſtendit deus in eos, quos p̃ miſericordiam ſuam elegit rom.9 e
Gloria ſoli deo debetur, cuius voluntate creata ſunt omnia apoc.4 d.philip.4 d.iudæ g
Gloria & honor agno Chriſto pro nobis occiſo apoc.5 d
in Gloriã ſuã excitauit deus Pharaonẽ, rom.9 d
in Gloriã dei viuimus & morimur oẽs, ro.14 b
in Gloriã dei faciat Chriſtianus quicquid agat, ſiue manducet, ſiue bibat 1.corint.9 g
in Gloriam Chriſti paſſiones & afflictiones Pauli, philip.1 c
Gloriæ noſtræ ſpes Chriſtus coloſſ.1 d
quicquid in Gloriã Chriſti dicitur, à ſpiritu ſancto profectum eſt, 1.corint.12 a
GLORIAM futurã poſt tribulatiões ob Chriſtum paſſas, prædixerat ſpũs ſanct⁹, 1.pet.1 b
Gloria futura & in nobis reuelanda, nõ ſunt dignæ paſſiones huius vitæ, rom.8 d.2.cori.4 d
Gloria Epheſiorum erat quòd Paulus pateretur tribulationes epheſ.3 d
Gloriam ab hominibus non quærendo, Paulus euangelium prædicauit 1.theſ.2 a
Gloriæ inanis cupiditas abſit à nobis, galat.5 d philip.2 a
Gloriã hoim diligentes Iudæorũ principes, non audent palàm Chriſtum confiteri, iohan.12 f
Gloriam ab inuicẽ quęrentes, non poſſunt Chriſto credere: & quare iohan.5 f g
Gloria viri, eſt mulier. 1.corint.11 b
Gloriam, ſapientiam ſolã petenti Salomoni dedit deus 3.reg.3 b
¶non Gloriandũ in craſtinum prouer.27 a
Gloriatur Benadad in fortitudine exercitus, & perit 3.reg.20 b c d e
ne quis Glorietur in ſuis viribus 1.corint.11 b
ne Gloriaretur Iſrael contra deum, & virib⁹ ſuis tribueret ꝙ Madianitæ & Amalecitæ vincerẽtur, voluit Gedeonẽ cum trecentis tantũ viris aggredi ipſos Madianitas iudicum 7 a b
Gloriandũ in dei cognitione tantum, iere.9 f
Gloriandũ in ſolo Chriſto, 1.corint.1 d.philip.3 a. Non autem in hominibus, 1.corinth.3 d
non Gloriandũ ob aliquam gratiã, tanquam à deo non acceperimus 1.corint.4 b
Gloriatur Paulus ſe tantummodo ſcire Chriſtũ fuiſſe crucifixum pro peccatoribus, 1.corint.2 a.galat.6 d
Gloriatur in Chriſto Paulus, in cuius gloriã cedebant mala quæ patiebatur, 1.corint.15 d
Gloriatur Paulus ob fidem Theſſalonicenſium, 2.theſſ.1 b.ob bonam vitam Corinthiorum, 2.corinth.7 a
Gloriatio Pauli, erant ij quibus euangelizarat fide ſtantes, 1.theſ.2 d
Gloriatio Pauli in teſtimonio ſynceræ conſcientiæ, 2.corinth.1 c
Gloriatur Paulus, quòd gratis euangeliũ prædicarit, 1.corint.9 b. quã gloriã nunquã a quoquam interrumpendam dicit, 2.corinth.11 c
Gloriantur in tribulationibus fide iuſtificati, libenter quidvis patientes rom.5 a
Gloriari alienis factis in euãgelico negotio non vult Paulus, 2.corint.10 d
Gloriantur fideles in ſpe gloriæ dei rom.5 a
qui Gloriatur fungens officio euangelico, Chriſti nomine glorietur 2.corint.10 d
¶Glorificari vult deus leuit.10 a
vt Glorificet̃, iubet deus ppl̃m Iſrael caſtrametari in periculoſo loco, exod.14 a e
Glorificari deus dicitur, cũ cognoſcitur eſſe ſolus dominus deus exod.14 e
Glorificat eum deus qui ipſum honorificat fidẽdo in eum ſecundũ præcepta ipſius faciendo, 1.reg.2 f
Glorificet deum fidelis, ꝙ patiatur ob id ꝙ fidelis ſit 1.petr.4 d
vt Glorificetur deus, ſint opera noſtra bona, matt.5 b. idq́; deum orat Paulus Philippenſibus dari philip.1 b
Glorificandus deus corporum noſtrorum integritate 1.corint.6 d
Glorificabitur Chriſtus in ſanctis ſuis in iudicio 2.theſ.1 d
vt Glorificemur cum Chriſto, ſimul cum illo patiendum eſt rom.8 c
Glorificandus deus, cõfitendo ipſum eſſe q ſaluet & liberet ab omnibus exod.15 a
Glorioſus de⁹, cui gloria oĩs debetur, deut.28 f
¶Godolias præfectus eorum qui remanſerant in Ieruſalem, populo in Babylonem tranſlato 4.reg.25 f.iere.40 b
Godoliæ mors iere.41 a
¶Gog aduentus à ꝓphetis p̃nuntiat⁹, ezec.38 e
Gog interitus ezech.38 g.39 a
Gog ſepulchrum ezech.39 c
¶Goliath proceritas 1.reg.17 a
Goliath ſuperbus confiſus viribus, prouocat ad ſingulare certamen: deſpicit Dauidem, & ei maledicit 1.reg.17 a e
Goliath percutienti pollicetur Saul præmium, 1.reg.17 c
Goliath interficitur à Dauide, capútq́; ipſius abſcinditur 1.reg.17 f
Goliath caput delatũ in Ieruſalem, 1.reg.17 g
Goliath Gethæus occiditur 2.reg.21 d
Goliath gladiũ accipit Dauid ad iter, 1.reg.21 c
¶Gomor quæ menſura exod.16 g
¶Gomorrha cũ alijs vrbibus cõburitur a deo, geñ.19 e
Gomorrhæi diripiuntur à Chodorlahomor, geñ.14 b
¶Gorgias vnus ex ducibus exercitus Antiochi 1.macha.5 g
¶Gradus affinitatis in lege ꝓhibiti, leuit.18 a
¶Græci ſapientiam quærunt 1.corint.1 c
de Græciæ regno vaticinium danie.11 a
¶Grandine omnia deſtruit deus in terra AEgypti, exod.9 d e
¶Grano frumenti Chriſto mortuo plures ad fidẽ ſuã venturos, quam ſi corpore præſens ſemper fuiſſet, prædicit ipſe Chriſtus, iohan.12 d
¶Gratiã inuenit Noe coram deo, eique placet, geñ.6 b
vt Gratiam coram magiſtro ſuo inueniat Ioſeph facit deus, eiq́; acceptus ſit, geñ.39 a d
Gratiam dat deus populo ſuo corã AEgyptijs vt ei libenter cõmodent vaſa argentea & aurea, quæ auferant exod.11 a.12 c f
Gratiam vt inueniat in oculis Heli, optat Anna, familiari Hebræorum ſermone, 1.reg.1 c
Gratiã inuenit ipſa Ruth coram Booz, omnem victum benigne ipſi exhibente, ruth 2 b c
Gratiam inuenit corã deo ipſe Gedeon, quem miſit vt liberaret Iſraelem, iudicum 6 d
GRATIA DEI, redemptio, liberatio à peccatis, eorum remiſſio, & mundatio per Chriſtũ vt opera bona faceremus, rom.7 d.epheſ.1 b tit.3 a.galat.2 d.act.13 f. & vita tandem æterna, rom.6 d
de Gratia in nobis futura prophetauerant prophetæ, 1.pet.1 b
Gratiam ſe daturum nobis per Chriſtum, ꝓpoſuerat deus ante tempora ſecularia 2.tim.1 c
vt Gratiam ſuam oſtenderet, & notam nobis faceret propoſuerat deus ſua bona voluntate nos adoptare in filios p̃ Chriſtũ: quos & mortuos reuocauit ad vitam, epheſ.1 a.2 a b
Gratia Chriſti ad NOS MISSA, vt ab operib⁹ malis ceſſantes & deſyderiis, ſobrie, pie, & iuſte viuamus, & expectemus vitam æternam, tit.2 c d
Gratia Chriſti ſaluamur, nõ operibus, eph.2 a b iohan.1 b. alioqui gratia non eſt gratia, rom.11 a
per Gratiam dei Iudęorum reliquiæ ſaluantur, rom 11 a
Gratia Chriſti nihil ſeruit iis qui per opera legis volunt iuſtificari, galat.5 a
in Gratia Chriſti per euangelium nobis oblata, perfecte ſperandum, 1.petr.1 c
Gratia dei in vanum non recipienda, in priſtina peccata relabendo, 2.corint.6 a
Gratiam dei ſi quis reiecerit, aliunde volens ſaluari, expectet terribile dei iudicium, heb.10 e
Gratiam & pacem ſolẽt ſemper imprecari Paulus & Petrus iis ad quos ſcribunt, vt vides in omnibus eorum epiſtolis.
in Gr̃a creſcamus & cognitione Ieſu, 2. pet.3 d
Gratia multiplicatur quo magis promouemur in agnitione dei & Chriſti Ieſu, 2.pet.1 a
nihil Gratiæ habemus, quod à deo non acceperimus: non gloriandum igitur, 1.corin.4 b
Gratiam & dona dei, ſicut diſpenſatores inuicẽ adminiſtremus, 1.pet.4 b
ſecundum Gratiam dei, donationes ſunt in fidelibus differentes, rom.12 b
Gratiarum varietas in Chriſtianis, impellit ad mutuam concordiam, dum alii aliorum viciſſim opem deſyderant, 1.corinth.12 d
Gratiæ deo agendæ poſt cibum, deut.8 b
GRATIAS AGIT Chriſtus accipiẽs panes & piſces, matth.14 b.15 d.mar.6 e.8 a.luc.9 b. manducaturus & bibiturus, cœnaq́; facta gratias agit, matth.26 c.mar.14 c.luc.22 b
Gratias deo agit Paulus panem manducaturus act.27 f
GRATIAE deo ſemper agendæ, in iiſque vigilandũ pro omnibus, & in omnibus quæ accepimus per Ieſum Chriſtum, ephe.5 a d.1.theſſal.5 c.coloſſ.4 a.philipp.1 c
Gratias agit Paulus quòd à peccato ſimus liberi, roma.6 c. Item pro fide & charitate Theſſalonicenſium, 2.theſſ.1 a
Gratiarum actio Chriſti ad patrẽ in ſuſcitatione Lazari, iohan.11 f
Gratias agit Epaphras pro conuerſatione Philippenſium in euangelio, philip.1 a
Gratias agit deo ſeruus Abraham, quòd recto itinere produxiſſet eum, gene.24 c
Gratias agit Dauid deo, ob occiſum Nabal, 1.reg.25 g
Gratias agit Dauid deo, qui eum prohibuiſſet ne Nabal occideret, 1.reg.25 f
Gratias agit Melchiſedec deo, quòd victoriam dediſſet ipſi Abræ, gen 14 d
Gratias agunt Moyſes & filii Aaron deo pro victoria contra Pharaonem, exod.15 a
Gratiarum actio à filiis Iſrael, quòd ex eis nullus in bello cecidit, nume.31 d
Gratiarum actio Deboræ & Barac poſt victum Siſaram. iudicum 5 a

¶Gratis omnia alijs cõmunicãda, ſicut de⁹ gratis nobis communicauit, matth.10 a
Gratis ſe euangelium prædicaſſe, gloriatur Paulus, 1.corinth.9 b
Gratis accepat Eliſeus dona, idcirco noluit munera accipere à Naaman, 4.reg.5 e
¶qui Gregem paſcit, æquum eſt vt de lacte gregis manducet, 1.corint.9 a
Greges ouium multiplicabuntur ſeruantibus p̃cepta dei, deut.28 a
Greges ouium maledicti non ſeruantibus præcepta, deut.28 b
Greges Iſraelitarum ad idola conuerſorum vaſtant Madianitæ iudicum 6 a
¶Gryphem non comedebant Iudæi, deut.14 b
¶Gula, libido, contentio, & æmulatio, opera ſunt tenebrarum, rom.13 d
ne Gulæ, ventriq́ꝫ dediti ſimus vt Eſau, heb.12 d
contra Gulam oratio eccl'i 23 a

H

HAbacuc paſcit Danielem danie.14 f
Habacuc in perſona ſanctorũ pie cõqueritur, quod mali iuſtos perſequantur, Habacuc 1 a
¶quando Habitabit Iſrael cõfidenter, deut.33 d
Habitat deus cum Iſraelitis, & nihil deeſt eis, deut.1 e. & 2 b
Habitaculũ dei firmiſſimum, terra Chanaan, ad quam introduxit populũ ſuum, exod.15 d
in Habitaculum dei ædificamur & ſimus per ſpiritum dei ſanctum, epheſ.2 d
¶Hæreditas illius qui abſque maſculo mortuus ſit, nume.27 b
Hæreditatem patrum ſuorum non vult tradere Naboth regi Achab roganti eum pro pecunia, 3.reg.21 a
Hæreditas ſacerdotũ Leuitarũ erat deus, cui⁹ ſacrificia & oblationes comedebant, nec aliam poſſeſſionem habebant, deut.18 a. nume.18 c
Hæreditas dei, populus Iſrael, exo.15 d. deut.4 c.9 d.32 b.33 a.3.reg.8 f.10 a
Hæreditas regni cęleſtis, ex promiſſione dabit̃, non propter legis opera, galat.3 c d. mat.25 d
vt Hæreditarem⁹ vitã æternã, redemit nos Chriſtus, & regenerauit, tit.3 b.1.petr.1 a
Hæreditas vitæ æternæ ſeruatur nobis in cælis, 1.petr.1 a
HAERES vniuerſorum Chr̃s, heb.1 a. luc.20 c
Hæredes ſumus, cum per Chriſtum filij dei ſumus, galat.4 b
Hæreditatẽ diuidere iter fratres, detrectat Chriſtus, qui miſſus eſſet euãgeliũ p̃dicare, lu.12 b
¶Hæreſes eſſe oportet, & quare, 1.corint.11 d
Hæretici vitandi, tit.3 c
Hæreſis in bonã partẽ, pro ſecta apud Paulum in Actis, qui hæreſim Phariſæorũ exactiſſimã & diligentiſſimam vocat, act.26 a
¶Hai vrbs exploratur, ioſ.7 a
Hai ppl's cædit ppl'm Iſraelẽ, ob vnius Iſraelitis inobedientiam, ioſ.7 a
Hai vrbem tradit deus in manus Ioſue, ioſ.8 a
Hai rex comprehenſus ducitur ad Ioſue, quem ſuſpendit in patibulo, ioſ.8 e f
Hai ſuccẽditur: populúſq́ꝫ eius totus occiditur, ioſ.8 d e
¶Haliæetum non comedebãt Iudæi, deut.14 b
¶Hananiæ prophetæ falſa prophetia, iere.28 a
¶Hanon remittit ſeruos Dauid cũ ignominia, quos miſerat vt conſolarentur ipſum: quã iniuriam vlciſcitur Dauid, 2.reg.10 a c
¶in Haran quæ & Charan ciuitate morit̃ Thare, geñ.11 d
¶vt Hazaelẽ regẽ Syriæ vngat, iubet deus Eliæ, in vltionem idololatriæ Iſrael, 3.reg.19 c
Hazael conſulit Eliſeum an Benadad ſanandus eſſet, 4.reg.8 c
Hazaeli prędicit Eliſeus quæ mala facturus eſſet Iſraelitis, 4.reg.8 d
Hazael ſuffocat Benadad regem Syriæ, pro quo & regnat, 4.reg.8 d e
Hazael p̄cutit Iſraelitas, ita volẽte deo, 4.re.10 g
Hazael accepta grandi pecunia a Ioas, recedit à Ieruſalem, 4.reg.12 d
Hazael rex Syriæ expugnat Geth, 4.reg.12 d
Hazael affligit Iſraelitas, 4.reg.13 a
Hazael rex Syriæ moritur, 4.reg.13 d
¶in Hebal mõte conſtrui altare iubet Moyſes deut.27 a
in Hebal monte erãt maledictiones, deut.27 b
¶Hebdomadarum ſolẽnitas, ſiue pentecoſtes, menſe Iunio, exod.34 c
Hebdomadum 70 viſio danie.9 f
Hebdomada interdum ſeptem annos complectitur, geñ.29 f. danie.9 g
¶Heber naſcitur, geñ.11 c
Heber filij, Phaleg & Iectan, geñ.10 d.1.pa.1 b
¶cũ Hebræis edere AEgyptijs illicitũ, geñ.43 g
Hebræum ſe iactat Paulus, & quare, 2.cor.11 e
¶Hebron quæ & Arbee, geñ.35 d
Hebron quæ & Mambre, geñ.23 d
Hebron vrbem expugnat Ioſue, omniáq́ꝫ occidit cum rege ipſorum, ioſ.10 f
Hebron quæ & Cariath-arbe, poſſeſſio fuit Caleb, ioſ.14 d. iudicum 1 d
Hebron & Cariath-arbe vrbs ſuccenditur à Iuda, iudicum 1 b
¶Heli filij, Ophni & Phinees 1.reg.1 a
Heli optat Annæ dari petitionem quã petebat ipſa, 1.reg.1 c
Heli ſacerdoti traditur Samuel à parẽtibus, 1.regum 1 d
Heli filiorum peccatum 1.reg.2 c
Heli arguitur indulgẽtiæ erga liberos, 1.reg.2 e
Heli ſacerdoti factus ſermo, impletur contra domum ipſius, 3.reg.2 e f
Heli ſenex corrigit filios, permittens tamen impietatem filiorum, 1.reg.2 e
ex Heli domo nõ defuerunt qui ſeruirent altari, ſed in infimo ſacerdotum officio, 1.reg.2 g
Heli audita futura ſui punitio, cõmittit ſe totũ dei voluntati, 1.reg.3 d
Heli ſacerdotis filij moriuntur, 1.reg.4 c
Heli 98 annorũ, audiẽs arcam dei eſſe captam, moritur, 1.reg.4 c d
Heli, iudicia reddidit Iſraeli 40 annis, 1.reg.4 d
¶Heliodorus mittitur ad diripiendos tẽpli theſauros, 2.macha.3 b
Heliodorus percutitur, & ad Oniæ orationẽ ſanatur 2.macha.3 e f g
¶Heman conſtituitur à Dauid ſuper cantores domus domini, 1.para.6 c
¶Hemor ad populũ oratio, qua ſuadet eis circũciſionẽ, vt poſſint iungi filijs Iacob, geñ.34
Hemor petit Dinam dari filio ſuo in vxorem, geñ.34 b
Hemor occiditur à Simeone & Leui, geñ.34 d
¶Henoch filius Cain, à quo Henoch ciuitas, geñ.4 c
Henoch ambulauit cũ deo, diuinámq́ꝫ vixit vitã, tranſlatúſq́ꝫ eſt à deo 365 annorũ, geñ.5 d
¶Her nequã ducit vxorem Thamar, geñ.38 a
Her à deo occiditur, geñ.38 b
¶Herbę verbo dei creantur cũ ſeminibus ſuis, geñ.1 b
¶Hermon mõs, qui & Sarion & Sanir, deu.3 b
¶Herodes, innocentes occidit, matth.2 c
Herodem perſequentẽ fugit Chriſtus, matth.2 c
Herodis opinio de Ieſu, matth.14 a. marc.6 b. luc.9 a
Herodes celebrat natalis ſui diem, marc.6 c
Herodes ad prædicationem Iohannis multa facit, marc.6 c
Herodem velle eum occidere nuntianti, Chriſt⁹ reſpondet tempus ſuæ paſſionis non poſſe à quoquam accelerari aut retardari, luc.13 g
Herodem Chriſtus vulpem vocat. luc.13 g
Herodes & exercitus eius Chriſtum ſpernunt, luc.22 b
Herodes à vermib⁹ conſumptus expirat, & quare, act.12 d
¶Herodium non comedebant Iudæi, deut.14 b
¶Heſebon, vrbs Sehon regis Amorrhæorum, nume.21 f
¶Heſron, q̃ & Aſor, vrbs in tribu Iuda, ioſ.15 d
¶Hethæos iubet deus penitus deleri, deut.20 d
Hethæos relictos Salomon facit ſibi tributarios, 3.reg.9 c
¶Heua quare ſic dicta, gene.3 d
Heuam ſeducit ſerpens, gene.3 a.2.corint.11 a
¶Heuæus induratus à deo, reſiſtit Iſraeli, & occiditur, ioſ.11 d
Heuæi à Cappadocibus expulſi, deut.2 e
Heuæorum deus, 4.reg.17 f
Heuæos iubet deus penitus excidi, deut.20 d
Heuæos relictos Salomon facit ſibi tributarios 3.reg.9 c
¶Hiel reædificat vrbem Iericho, 3.reg.16 g
¶in Hilaritate miſerendum, rom.12 b
Hilarem datorem diligit deus, 2.cor.9 b
¶Hiram mittit ligna & artifices ad Dauid, 2.reg.5 b.1.para.14 a
Hirã rex Tyri mittit ligna ad Salomonẽ, in ędificationem templi, 3.reg.5 a.2.paralip.2 a
Hiram regi dat Salomon oppida, propter ligna & aurum quod dederat ſibi in ędificationem templi & domus ſuæ, quæ oppida diſplicuerunt ipſi Hiram, 3.reg.9 b
Hiram eximius artifex ærarius, 3.reg.7 b
¶Hircus emiſſus in deſerta, peccatis populi onuſtus, leuit.16 e
¶in Hiſpaniam ſe profecturum promittit Paulus, rom.15 f
¶Hobab, qui & Raguel ſocer Moyſi renuit ꝓficiſci cũ Moyſe in terrã promiſſionis nu.10 d
Hœdus non coquẽdus, quandiu ſugit lac, exodi 23 d.34 b. deut.14 c
Hœdos vocat Chriſtus maledictos matth.25 e
¶Holocauſtum offert Gedeon, quod igne è petra accenſo, abſumpſit deus, vt ſciret ſe ab ipſo deo miſſum iudicum 6 d
Holocauſti lex, leuit.6 a
Holocauſtum deuorat ignis à domino egreſſus, leuit.9 d
Holocauſta offerunt domino Bethſamitæ propter dei arcam, 1.reg.6 c
Holocauſto à Dauide oblato, ceſſat peſtis, 2.reg.24.d
Holocauſtum à Noe oblatum gratum habet dominus, gene.8 d
Holocauſtum noluit ſibi angelus dei offerri, ſed ipſi deo, iudicum 13 c
¶Holofernes obſidet Bethuliam, iudith 7 a
Holofernes ad ſe adductã Iudith cõfortat, quærens quare venerit: cui Iudith cauſam itineris aſtute aperiens, imponit, iudith 11 a
Holofernes iubet introduci Iudith in locũ theſaurorum iudith 12 a
Holoferne ebrietate ſopito, & puella oſtiũ obſeruãte, Iudith caput eius præſcindit, & ad ciues ſuos defert, iudith 13 a
Holofernis caput in muro Bethuliæ ſuſpenditur, iudith 14 a
Holoferne mortuo, Aſſyrii fugã capiũt, iud.15 a
¶Homicidii vltor deus gene.9 a
Homicidium Lamech gene.4 d
Homicidium Cain, & pœna. gene.4 b
Homicidia voluntarius à magiſtratibus occidendus. deut.19 c
Homicidæ quãdo innocẽtes iudicãdi, deut.19 a
Homicidij lex, nume.35 b. exod.21 b
ob Homicidia à Iudæis perpetrata excidium eis prædicitur, ezech.22 a

Homicida diabolus, iohan.8 f
Homicida nõ habet vitã in ſe manẽtẽ, 1.ioh.3 c
Homicida eſt, qui fratrem ſuum odit, 1.ioh.3 c
Homicidam liberari petunt Iudæi, matth.27 c
¶Homo ad imaginẽ dei fact⁹, geñ.1 d.5 a.9 b. ſapien.2 d
Homini è limo terrę formato dedit deus animã viuentem, geñ.2 b
Homo puluis, geñ.3 d
Homini vim generandi dat deus, eique omnia ſubijcit, geñ.1 d
Homini interdicit deus arbore ſcientiæ boni & mali, geñ.2 c
Homini prouidet deus victum, geñ.1 d
Homo adicitur labori, geñ.3 a
Hominem poſuit deus in paradiſum ſiue ortum voluptatis vt araret ipſum, & cuſtodiret, geneſis 2 b c
Hominis nomen, creaturis ratione vtẽtibus inditum, geñ.5 a
Homini omnia ſubijciuntur, geñ.1 d.9 a
Homini adiutorium datur ſibi ſimile, geñ.2 c
Hominis horrores animæ experti oratio, quos & Chriſtus expertus eſt, pſal.6.verſ.1
Hominis fragilitas prædicatur, iſa.40 b
Hominis cor ex natura ſua malũ, geñ.6 a.8 d
Hominum puritas qualis, iſa.64 b
Hominum filij vani, pſal.61.verſ.9.Iob 16 d
Hominum auxilia vana aduerſus manum dei, Oſee 5 d
Hominum miſeria iob 13 d.25 d.eccl'i 40 a
Homo in manu dei, vt lutum in manu figuli, eccl'i 33 d
Homo natura ſua immundus iob 25 b
omnis Homo mendax, iſa.9 d.pſal.115.verſ.2
Homines ſecundum faciem iudicãt, 1.reg.16 b
Homo qualis ſit, quidve ſit in ipſo, nouit Chriſtus, iohan.2 d
Homines, natura ſunt filij iræ, epheſ.2 a
per Hominem Adam mors irrepſit in genus humanum, 1.corint.15 c
Homo primus Adam, de terra terrenus erat, taleſque & ipſius poſteri, 1.corint.15 f
Homo ſecũdus Chriſtus Ieſus, de cælo, cæleſtis, taleſque qui per ipſum renati ſunt, 1.cori.15 f
Hominem ſe vocat Chriſtus, iohan.8 e
Hominem exteriorem, Paulus vocat corpus noſtrum, quod laboribus continuis corrumpiť, 2.corinth.4 d
Hominem Paulus diuidit in ſpiritum, animam & corpus, 1.theſ.5 d
non Hominibus nomen dandum, ſed Chriſto, 1.corinth.1 b
Hominibus placere in ſua prædicatione nõ ſtuduit Paulus, vt propter eos circũciſionẽ inutilem & ciborũ delectum prædicaret, galat.1 b
quod Hominibus altum & eximium eſt, apud deum abominatio eſt, luc.16 d
vt Hominum traditiones ſeruent Iudæi, traditiones dei tranſgrediuntur, mat.15 a.mar.7 a
Hominum mandata docens, fruſtra deum colit matth.15 a
Hominum traditiones quòd apoſtoli non obſeruent in lauandis manibus, reprehenduntur a Phariſæis, matt.15 a.mar.7 a
Homini bonum mulierem nõ tangere, propter fornicationẽ tamen habeat vnuſquiſque vxorem ſuam, 1.corint.7 a
ne Hominum mandatis auerſantium à veritate euangelij attendant Cretenſes, hortatur Paulus, tit.1 d
Homo dei Moyſes, deut.33 a.ioſ.14 b
¶Honorandi ſenes, leuit.19 g
Honorandi parentes, exod.20 b.deut.5 b
Honorare parentes, eſt illis benefacere, & neceſſaria vitæ miniſtrare, Chro doctore, mat.15 a
Honorare parentes, præceptũ dei, quod irritum fecerant Iudæi, præceptũ impletum docentes, ſi quis præterita parentum neceſſitate offerret templo, matth.15 a.marc.7 a
Honor tribuendus cui debetur, rom.13 c
Honor credentibus in Chriſtum, 1.petr.2 b
Honoremus omnes propter deum, 1.petr.2 d
Honora potius, quam honorẽ appetas, ro.12 c
Honorificemus regem, 1.petr.2 c
Honor habendus ijs qui aliqua adminiſtratione rem euangelicam iuuant, 1.corint.16 c
Honore habendi tales, qualis erat Epaphrodit⁹, philip.2 d
Honorificans deũ, id eſt fidens deo & ſecundũ præcepta ipſius faciens, glorificatur ab ipſo deo, 1.reg.2 f
Honore pſequi deũ dicit Manue pater Samſon, pro offerre deo holocauſtum, iudicum 13 c
Honorificat patrem Chriſtus, Chriſtum Iudæi inhonorant, iohan.8 f
qui non Honorat Chriſtũ, credendo in eum, inhonorat patrem qui eum miſit, iohan.5 d
vt Honorificetur deus, omnia quæ ab illo accepimus, diligenter adminiſtremus, 1.petr.4 c
Honorabat Heli filios ſuos magis quã deũ, quia cũ peccarent in deũ, arguebat quidẽ eos, ſed tamen ſinebat pſeuerare in peccatis, non priuans eos ſacerdotio, 1.reg.2 f
Honorari vult Saul coram ſenioribus populi à Samuele, tanquam non peccaſſet in deum, 1.re.15 f g
Honoratus vir, Naaman. 4.reg.5 a
¶Horæ diei duodecim. Vide duodecim
¶Horam rex Gazer, occidiť à Ioſue, ioſ.10 f
¶Hordei mẽſuras defert Ruth ad Noemi, quas à Booz acceperat, ruth 3 d
¶Horeb mons, qui & Sinai, deut.1 a
in Horeb dei montem peruenit Elias fugiens Iezabelem, 3.reg.19 b
¶Horma ciuitas ĩ qua Chananæi habitabãt in Sephath, deſtruitur à Iuda, iudicum 1 d
¶Horrea benedicuntur ſeruantibus mandata, deut.28 a
Horrea non cuſtodientium præcepta maledicũtur, deut.28 b
¶Horrendũ incidere in manus dñi, heb.10 e
¶Horrhæi expulſi à filijs Eſau, deut.2 c
¶Hoſanna, ſalutẽmq;, & regni eius beatum ſuccesſum turbæ imprecantur Chriſto Ieruſalem ingredienti, matth.21 a
¶Hoſpitalitas eccl'i 29 d
¶Hoſpitalitas Abrahæ, deũ hoſpitio ſuſcipiẽtis ſub perſona trium angelorum, geñ.18 a
Hoſpitalitas Lot gene.19 a
Hoſpitalitas Iob iob 31 b
Hoſpitio ſuſcipitur & alitur Eliſeus à muliere diuite: cui ſterili, pro miniſterio impetrat a deo filium, 4.reg.4 b
Hoſpitales inuicem ſimus ſine murmuratione, 1.petr.4 c.rom.12 c.heb.13 a
Hoſpitalis Martha Chriſtum in domum ſuſcipit, luc.10 g
Hoſpites Pauli, Caius, Aquila & Priſcilla, rom.16 d.1.corint.16 c
¶Hoſtia pacificorum, leuit.7 b
Hoſtia pacificorum de bobus, ouibus, agnis & capris, leuit.3 a b c d
Hoſtia pro peccato vltroneo, leuit.6 a
Hoſtia pro peccatis per ignorantiam, leuit.5 d. nume.15 c
Hoſtia quando edenda, leuit.19 a
Hoſtia vitioſa non offerenda, deut.17 a
de Hoſtia mũnda gentium, malach.1 c
Hoſtiæ & munera quæ offerebantur in veteri lege, Chriſtum venturum qui ſeipſum hoſtiã offerret, ſignificabant, heb.9 f
vt Hoſtias pro expiatione ſuorũ & populi peccatorum ſacerdotes offerrent, conſtituti erãt, Chriſtus ſeipſum hoſtiam obtulit. heb.8 a
Hoſtiæ & munera Chriſtum adumbrantia, adueniẽte Chriſto luce ceſſauerunt, heb. 8 a.9 c
Hoſtiæ veteris teſtamenti ſæpius offerebantur, quòd conſcientias à peccatis pacatas non redderent, nec ea auferrent: quod præſtat hoſtia Chriſti, heb.10 a
Hoſtias & oblationes reiecit deus, vnica Chriſti hoſtia ſemel oblata contentus, heb.10 b
Hoſtiam ſeipſum ſemel obtulit Chriſtus noſter ſacerdos, heb.7 d
nulla Hoſtia expiabunt peccatum ſuum, qui voluntarie euangelium deſerunt, & hoſtiã Chriſtum reiiciunt, expectent autem terribile iudicium, heb.6 b.10 e
Hoſtiã & ſacrificium fidei, conuerſationem Philippenſium bonam vocat Paulus, philip.2 c
Hoſtiam acceptam deo, in odorem ſuauem, placentem deo, vocat Paulus beneficium & communicationem temporaliũm bonorum pauperibus facta, hebr.13 c.philipp.4 d
Hoſtia laudis offerať deo per Chriſtũ, heb.13 c
¶Hoſtibus tradit deus non obedientes præceptis ſuis, deut.28 c
Hoſtibus ſuis, odientib⁹ ſe & fiduciã habẽtibus in ſculptilibus & aliis huiuſmodi, redditurũ ſe vltionem promittit deus, deut.32 f
vt Hoſtes noſtri timeãt nos faciet deus, ſi timuerimus ipſum, deut.11 c.28 a
Hoſtes Iacob terret deus, ne auſint ipſum recedentem perſequi, gene.35 a
Hoſtes tradidit deus in manus Abrę, gen. 14 d
Hoſtib⁹ ſuis vindictam retribuit deus, deu.32 f
ne Hoſtes viribus ſuis tribuerent, & non deo, quòd Iudæos vincerent, diſtulit deus affligere ipſos Iudæos, deut.32 d
¶Humanæ vitæ vanitas, pſal.38.ver.6
Humanæ imbecillitatis cum diuina potentia collatio, iob.40 a
ad Humanũ auxilium confugientes, ſpe in deũ relicta, perituros prędicit propheta, Iſa.31 a
Humanum timorem aufert dominus à fidelib⁹ iſa.51 c
¶Humilis Rubenitarũ purgatio fratrib⁹ ſe obiurgantibus facta, in aliam partem interpretantibus altare a ſe ædificatum, quàm feciſſent, ioſ.22 e
ob Humilitatem elegit dominus Saulem in regem ſuper Iſrael 1.reg.15 d
Humilitatis laus prouer.16 c
Humilium oratio eccl'i 35 d
Humiliare pro affligere & occidere vtitur ſcriptura cum dicit Moabitas fuiſſe humiliatos iudicum 3 d.4 d
Humiliati ſiue afflicti Philiſthæi à deo, 1.re.7 d
Humiliat & affligit deus ſuperbos oculos, ſibi fidentes, 2.reg.22 c
Humiliatur & affligitur valde Iſrael à Madianitis, iudicum 6 a b
Humiliati Madianitæ non audent contra Iſraelem vltra bellare, iudicum 8 f
Humiliauit ſemetipſum Paul⁹ apud Corithios, vt illos in fide exaltaret, 2.corint.11 b
Humiliet ſe ſicut paruulus & infra omnes demittat, omnibus inſeruiat oportet, qui in eccleſia regnóve Chriſti maximus apud deum haberi vult, matth.18 a. mar.9 e.luc.9 f
Humilibus & inferioribus ſe accommodare oportet, rom.12 d
Humiles, abiectos, & à mundo contemptos, exaltat deus, luc.1 c
Humiliũ & afflictorũ conſolator deus, Paulum conſolatur in aduentu Titi, 2.corin.1 a.7 b
Humilis & quaſi abiectus habebatur Paulus, cũ inter ſuos eſſet, 2.corint.10 a
Humiliatur Paulus, deiicitur, & veluti conculcatur, ſic tamen vt non pereat, 2.corinth.4 c
Humilis Chriſtianus, & variis afflictionibus preſſus glorietur, cum hoc nomine ſit ſublimis apud deum, iacob.1 b

qui ſe Humiliat, exaltabiť, matt.23 b. luc.14 c. veluti publicanus ille, luc.18 b
Humiliatur Achab, audito contra ſe dei verbo, 3.reg.21 g
Humiliatur Ioſias, auditis ſermonibus deuteronomij, 4.reg.22 d
Humilibus dat deus gratiam, ſuperbis reſiſtens, iacob.4 b.1.petr.5 b
Humiliemur ſub potenti manu dei, oẽm ſolicitudinẽ noſtram proijcientes in eũ, 1.pet.5 b
Hũiliare virginẽ, ꝑ dormire cũ ea, & corrũpere, accipit aliquãdo ſcriptura, deut.21 b.22 d
Humilis in oculis ſuis, & de ſe nihil magnifice ſentiẽs, glorioſior ẽ, & exaltať à deo, 2.re.6 d
ad Humilitatem cordis, exẽplo ſuo inuitat nos Chriſtus, matt.11 d. Inuitat & Paulus, eiuſdẽ Chriſti exemplo, philip.2 a
Humilitatem animi nobis infixam habeamus, ne cui nos per arrogantiã præferamus, epheſ. 4 a. coloſſ.3 b.1.petr.3 b.5 b
ad Humilitatẽ prouocat Chriſtus parabola inuitatorum, luc.14 b
Humiliat dñs & ſubleuat, vt de ſe Anna cantat, quã ipſe dñs in maximã triſtitiam deduxerat infœcũdã eã faciendo, vnde hũilis, & abiecta reputabatur à populo: quam poſtea ſubleuauit fœcundã faciẽdo & dãdo ei filios, 1.re.2 b
¶Hur cum Aarone iuxta montẽ, ad quos referebant, ſi qua ppl'i q̃ſtio oriebať, exod.24 d
¶Hydropicũ ſanat Chriſt⁹ ſabbatho, luc.14 a
¶Hypocriſis prouer.12 c.14 b
Hypocriſis hominum prouer.30 b
Hypocriſim humanorum operum vult dñs redargui libere à prædicatoribus, iſa.58 a
Hypocriſim Iudæorũ taxat propheta, iſa.29 d e
contra Hypocriſim oratio pſal.138.verſ.22.
Hypocritæ murmurant quòd non exaudiantur, iſa.58 a
Hypocritarum ſpes vana, iob 8 c.20 a 27 b
Hypocritarum iudicium, cõfuſio & deſperatio, iob 36 b
Hypocritarum cæcitas nunquam peccata ſua agnoſcentium, malach.3 b
in Hypocritas Iudæos, nomine quidẽ in deo gloriantes, factis autẽ eum negantes, iſa.48 a
in Hypocritas qui ſe externis operibus ſanctificant, iſa.66 e
Hypocritas eſſe Iudæos conuincit dñs, iere.2 e
Hypocrita Saul, ſimulat velle ſe dare filiã ſuã Dauidi, vt ipm̃ tradat in manus Philiſthinorum 1.reg.18 e
Hypocritica pœnitentia Dauidis, 1.reg.15 f
¶Hyſſopi faſciculus, exod.12 d

I

IAbel primus inuenit tentoria, geñ.4 d
¶Iabes Galaad habitatores percutiuntur ꝙ cũ reliquis Iſraelitis non profecti fuerint contra Beniamin: quorũ filiæ traduntť reliquis tribus Beniamin, iudicum 21 b
ex Iabes Galaad danť 400 virgines filijs Beniamin in vxores, ne tribus illorum tota pereat, iudicum 21 b
Iabes Galaad ppl'm obſidet Gaas Ammonites, à quib⁹ oculos dextros petit ĩ fœdus, 1.re.11 a
Iabes Galaad habitatores comburunt corpus Saulis & filiorũ, & oſſa ſepeliunt, 1.reg.31 d
¶Iabin rex Chanáan Iſraelẽ 20 annis opprimit iudicum 4 a
¶Iacob naſcitur: quẽ Rebecca diligit, geñ.25 d
Iacob vir ſimplex, geñ.25 d
Iacob emit primogenituram ab Eſau, geñ.25 d
Iacob per aſtutiam matris præripit benedictionem Eſau, geñ.27 a b c
Iacob benedicitur à patre Iſaac, geñ.27 d
Iacob dominus fratrum ſuorum conſtituitur à patre, geñ.27 d
Iacob nomen interpretatur ipſe Eſau, geñ.27 e
Iacob filio ſuo p̃cipit Rebecca vt fugiat ad Laban, & inde vxorem accipiat: idipſum præcipit & pater, geñ.27 g.28 a
Iacob proficiſcitur ad Laban, geñ.28 a
de Iacob naſciturus ingens ppl's, geñ.28 c
Iacob, ſuppoſitis capiti lapidibus dormit: videtque ſcalam in ſomnis, geñ.28 c
Iacob terrã Chanaan promittit deus, geñ.28 c
Iacob aquam præbet ouibus Rachel, gen.29 b
Iacob ſeruit ſeptem annis ipſi Laban pro Rachel, gene.29 b
Iacob ſeruit ſeptem annis alijs pro Lia, ge.29 c
Iacob petit ſibi dari Rachelẽ in vxorẽ, ge.29 c
Iacob plus amat Rachelem q̃ Liam, gene.29 d
Iacob ditiſſimus. gene.30 d.36 a
Iacob pro mercede petit oues varij coloris ex vnicoloribus natas, gene.30 c
Iacob variat colorem gregis inſtinctu & mandato dei, gene.30 d
Iacob colloquitur cum vxoribus de reuertendo in patriam, gene.31 a
Iacob præcipit deus vt reuertatur in terram ſuã gene.31 a b
Iacob deo tribuit quòd variauerit gregem arte, gene.31 b
Iacob peruenit ad patrẽ in Hebron. gene.35 d
ne in Iacob aſperius quicquã dicat, admonebat Laban deus in ſomnis, gene.31 c
Iacob p̃cepto dei altare conſtruit, gene.35 b
Iacob inſcio ſocero fugit ad patrem cũ vxorib⁹ & liberis & tota ſubſtantia, gene.31 c
Iacob fidem, diligẽtiam, & laborem ſuũ quem ceperat in ſeruiendo Laban, declarat, ge.31 e
Iacob viginti annis ſeruiuit ipſi Laban, gen.31 f
Iacob miſſis nũtijs petit fauorẽ fratris ſui Eſau, quem dominũ ſuum vocat, gene.32 a
Iacob præter baculũ vnum nihil habebat cum proficiſceretur ad Laban, gene.32 c
Iacob mittit munera ad fratrẽ ſuum Eſau, quibus conciliet eum ſibi, gene.32 c d
Iacob luctatur cũ angelo, & præualet, vt cõfidat ſe tam fortẽ poſſe fratrẽ Eſau vincere, ge.32 e
Iacob appellatur Iſrael: & quare, gene.32 g.35 b 3.reg.18 e
Iacob diuiſis omnibus in tres turmas occurrit fratri ſuo Eſau. gene.33 a
Iacob ædificat altare domino, gene.33 d
Iacob filij doloſe petunt Sichimitas circuncidi, irati Dinã ſororẽ eſſe corruptã, gene.34 b c
Iacob corripit filios ſuos qui occiderant Sichimitas, gene.34 d
Iacob iubet familiæ vt auferant deos alienos, ſiue idola gene.35 a
ex Iacob maximus ppl's naſciturus, gene.35 b
Iacob filij, gene.35 d.46 a.47 f.1.para.2 a
Iacob vocatur Iſrael, gene.35 b
Iacob habitat in terra Chanaan, gene.37 a
Iacob tacitus conſiderat ſomnia quæ narrauit Ioſeph, gene.37 b
Iacob mittit filios in AEgyptum pro alimentis emendis, gene.42 a
Iacob remittit filios ad quærendũ frumentum, cum pecunijs & muneribus, & Beniamin, gene.43 a b c
Iacob lætiſſimus audiens Ioſeph filium ſuũ viuere, gene.45 g
Iacob conſolatur à deo, gene.46 a
Iacob proficiſcitur in AEgyptum, gene.46 a
Iacob introductus, interrogať à Pharaone quot annorum eſſet, gene.47 b
Iacob vult ſepeliri cum patribus in Chanaan, gene.47 g.49 d
Iacob recordatur promiſſionum dei, gene.48 a
Iacob ægrotat, gene.48 a
Iacob benedicit filijs Ioſeph, gene.48 c
Iacob prædicit liberationem filiorum Iſrael ex AEgypto, gene.48 d
Iacob benedicit ſingulis filiis ſuis, & p̃dicit quę euentura eis eſſent, gene.49
Iacob 147 annorum moritur, gene.47 f. 49 d
Iacob commendatio, eccl'i 44 c
Iacob & Eſau concipit Rebecca ex vno concubitu Iſaac patris noſtri, rom.9 c
Iacob fides, hebr.11 d
Iacob dilecti à deo, & Eſau odio habiti exemplo, oſtendit Paulus electionem noſtrã ex gratia dei eſſe, non ex operibus noſtris, rom.9 c oſee 12 a. malach.1 a
¶Iacôbum & Iohannẽ filios Zebedei, boanerges vocat Chriſtus mar.3 b
Iacóbi & Iohannis vocatio, matth.4 d
Iacóbo viſus Chriſtus poſt reſurrectionem, 1.corinth.15 b
Iacôbus frater Iohãnis occidiť gladio, act.12 a
¶Iactantia fugienda, prou.25 a
¶Iahaziel propheta ꝓmittit Ioſaphat auxiliũ futurum à deo, 2.para.20 c
¶Iahel vxor Haber Cinęi, occidit Siſarã, tranſfixo per tempora ipſius vſque in terrã clauo, iudicum 4 c d
¶Iair poſſeſſio, num.32 g
¶Iair iudex in Iſrael poſt Thola, iudicum 10 a
¶Iairi principis ſynagógæ filiã ſuſcitat Chriſt⁹ matth.9 c. mar.5 b. luc.8 f
¶de Ianitoribus à Dauide inſtitutis, & eorum vicibus, 1.Paral.26 a
¶Iannes & Membres, ii fuerunt qui reſtiterunt Moyſi, 2.timot.3 b
¶Iapheth filius Noe benedicitur, gene.9 d
Iapheth filii, gen.10 a.1.para.1 a
¶Iared ætas, 962 anni gen.5 a
¶Iaſon accuſatus, quòd Paulũ & alios fratres reciperet, pecuniarũ ſummam ſoluit, act.17 b
Iaſon Onię frater ambiens ſacerdotium, Antiochũ regẽ muneribus corrumpit, 2.mach.4 a
Iaſonis inſtitutio peruerſa, 2.macha.4 b
Iaſon ciues ſuos perſequens, tandem exul perimitur, 2.Mach.5 a
Iaſoni Cyrenæi libri quinque in vnum volumẽ digeſti, 2.mach.2 f
¶Iauan filii, gene.10 a
¶Ibin non comedebant Iudæi, deut.14 b
¶Ichabod naſcitur, 1.reg.4 d
¶in Iconio prędicãs Paulus, multi Græcorũ & Iudæorum credunt, act.14 a
¶in Ictu oculi, & in puncto tẽporis, reſurgent mortui, 1.corin.15 g
¶Idôla gentium ſtulta, iſa.46 a
Idôla vnde traxerint originem, ſapi.14 b
Idolorum nulla potentia iſa.44 b
Idolorum virtus irridetur iſa.41 e
de Idolorũ imbecillitate & dei potẽtia, ier.10 a
Idôlum non faciendum nec ſculptile, leu.26 a
Idôlum maledictum & fabricator eius, ſap.14 a
Idôlum nihil eſt, nec quicquam habet numinis 1.cor.8 b.9 c
Idôlis cũ tẽplo dei nullus eſt cõſenſus, 2.cor.6 c
Idôla fugienda, leuit.19 a.deu.18 b
Idôla aufert Aſa, 2.par.15 b
in Idolorum cultores, amos 4 a. ſapien.13 d. Habac.2 d. iſa.40 e
Idolorum cultum, & verbi dei cõtemptum, Iudaicę calamitatis cauſam eſſe oſtẽdiť, iere.16 c
Idôla patris furatur Rachel, gene.31 c
Idôla iubet Iacob auferri à familia, gen.35 a
Idolis non ſacrificandi filii leuit.20 a
Idolorum cultum aufert Aſa, 3.reg.15 b
Idola demolitur Ioſias, 4.reg.23 b
Idololatrarum infœlicitas ſapien.13 b
Idololatrarum ſubſannatio, ſapien.15 b
Idololatra occidendus, exod.22 c
in Idololatras, pſal.96.ver.7
ex Idololatria quæ mala procedant, ſap.14 d
Idololatria prohibetur, exod.34 b.deuter.11 b

18 b.leuit.19 a
Idololatria deſtruenda, deut.12 a
Idololatræ vitentur, ne ſint in ruinam & peccatum, exod.23 d
Idololatræ pœna, exod.22 c.32 f.deut.17 a
ob Idololatriã captiui abducti Iſraelitæ in Aſſyrios 4.reg.17 a b.18 b c
Idololatria filiorũ Iſrael, tribuentiũ ſuã liberationem vitulo aureo, exod.32 a b
Idololatra efficitur Iſrael, ob fornicationẽ cum Moabitarum filiabus, nume.25 a
tanquã Idololatriã reputat deus inobedientiam factam ſuis præceptis, 1.reg.15 e
Idololatras Chananæos reliquit deus inter Iſraelitas, vt eſſent eis in ruinã, ferietibus (contra dei præceptũ) cum ipſis fœdus, iudicum 2 a
in Idololatriã induxit ipſe Ieroboam Iſraelem, 3.reg.12 g.Oſee 7 a.eccſi 47 d
Idololatria tribus Iudæ, 3.reg.14 f
Idololatria Iſraelitarum deſcribitur, 4.reg.17 c iudicum 10 b
Idololatria Samariæ & Ieruſalem oſtẽditur ſub nomine Oollæ & Oolibæ, ezech.23 a
Idololatriam carpit dominus, Oſee 12 c
Idololatrię abominationes oſtendit dñs prophetæ, & maxime ſacerdotum, ezech.8 b
Idololatriæ populum arguit Ieremias, minaturque ei exitium, iere.44 a
Idololatriæ tribuit populi interitum propheta, ezech.6 a.43 b
Idololatriam omnem abijciamus, ne exemplo Iudæorum pereamus, 1.corin.10 b.1.ioh.5 b
Idololatræ, regnũ dei nõ poſſidebunt, 1.cor.6 b
In idololatras Athenienſes, act.17 f
❡ Idolothyta Chriſtianus aliquis veſcens corã eo cui perſuaſum eſt idolũ rem eſſe ſacram, conſcientiam illius lædit, confirmans illum in falſa perſuaſione, 1.corint.8 b
Idolothyta quis manducans, non eo fit ſanctior, neque eo ipurior ſi nõ mãducauerit, 1.cor.8 c
❡Idumæi non abominandi, & quare, deut.23 a
Idumææ vaſtatio prænuntiatur, amos 1 c
Idumææ ruina iſa.21 c
contra Idumæam ſermo domini iere.49 b
Idumæorum deſtructio, quod populum domini afflixerint, ezech.35 c
Idumæi percuſſi à Dauide, 3.reg.11 c
Idumæa ſeruit Dauidi, 2.reg.8 d
❡Iebus quæ & Ieruſalẽ, vrbs in tribu Beniamin, ioſ.18 d.iudicũ 19 c
Iebuſæus habitat in Ieruſalem, ioſ.15 g.iudi.1 d
Iebuſæos iubet deus penitus excidi, deut.20 d
Iebuſæos relictos Salomõ facit ſibi tributarios 3.reg.9 c
Iebuſæum occidenti proponit Dauid præmium 2.reg.5 a
❡Iectan & Phaleg filij Heber, 1.para.1 b
❡Iehu prophetat cõtra Baaſa, à quo & occidit. 3.reg.16 a b
Iehu vngitur ĩ regẽ Iſrael, 3.reg.19 c.4.reg.9 a
Iehu interficit Ioram regẽ Iſrael & Ochoziam regem Iuda, 4.reg.9 c d e
Iehu occidit 70 filios Achab, 4.reg.10 a
Iehu occidit 42 fratres Ochoziæ regis, 4.re.10 c
Iehu ſimulato ſacrificio interficit omnes ſacerdotes Baal, 4.reg.10 d
Iehu regis Iſrael iuſſu cõminuit Baal, 4.re.10 f
Iehu cloacas facit ex templo Baal, 4.reg.10 f
Iehu factum contra domũ Achab probat deus, 4.reg.10 f
Iehu non ambulat corde toto cũ deo, 4.re.10 f
Iehu moritur, 4.reg.10 g
Iehu facta promiſſio impletur, 4.reg.15 c
❡Ieiunium quomodo fieri debeat, matt.6 b
quale Ieiunium optet dominus, iſa.58 b
qui Ieiunat, à peccato non ceſſans, cui ſimilis, eccſi 34 d.iſa.58 a
Ieiunia & victimę obſtinatis nõ ꝓſunt, ier.14 b
Ieiunia abſque operib⁹ miſericordiæ nihil prodeſſe, zacha.7 b
ſuper Ieiunio quæſtio ſacerdotibus propoſita, zacha.7 a
Ieiunium orationi iunctum, bonum, tob.12 d
Ieiunio orõni iuncto, eijcit dæmoniũ, mat.17 c
in Ieiunio orat & depcat dñm Daniel, dan.9 a
Ieiunantes fideles & orãtes manus Paulo & Barnabæ iponũt: & mittũt ad ꝑdicandũ, act.13 a
Ieiunant & orant Paulus & Barnabas, act.14 d
in Ieiunijs ſe exhibet Paulus vt dei miniſtrum, 2.corint.6 b
Ieiunijs & obſecrationibus domino ſeruit Anna propheteſſa, luc.2 f
Ieiuniũ cum oratione iungit Sara filia Raguelis tobiæ 3 b
Ieiunant filij Iſrael vſque ad veſperam, flentes & orantes, iudicum 20 d
Ieiunant filij Iſrael, confitentes deo peccata ſua 1.reg.7 b
Ieiunium prædicat Ioſaphat rex Iuda vniuerſo populo, & deum orat, 2.para.20 a
Ieiunio prædicato ab Eſdra, petunt viam ſuam dirigi qui Ieruſalem aſcendunt, 1.eſd.8 d
in Ieiunio, fletu, plãctu & abſciſſione cordis cõuertamur ad dominum, ioel 2 c
Ieiunium prædicant Niniuitæ, & conuertuntur ad dominum in prædicatione Ionæ, Ionæ 3 b
Ieiunio humiliat corpus ſuum Eſther, eſth.14 a
Ieiunio animã ſuam humiliat Chriſtus, pſal.34, verſ.16.pſal.68, verſ.13.pſal.108, verſ.23
Ieiunauit 40 diebus, & 40 noctibus Moyſes, in monte Sinai, loquens cum deo, exod.34 d. deut.9 b c.& 10
IEIVNAT Chriſtus 40 diebus, & 40 noctib⁹ matth.4 a
Ieiunus Elias, & cibo dei per angelum miſſo fortis effectus, 40 diebus & 40 noctibus ambulat vſq; ad montem dei Horeb, 3.reg.19 b
Ieiunant vſq; ad veſperam Iſraelitæ percuſſi à Beniaminitis, offerẽtes holocauſta, & petẽtes an tertio ꝓliarent contra Beniamin, iudi.20 d
Ieiunant vſq; ad veſperam Dauid cũ ſuis, audita morte Saulis & Ionathæ, 2.reg.1 b
Ieiunãt ſeptẽ diebus viri Iabes Galaad, 1.re.31 d
Ieiunat Dauid, & orat pro paruulo ſuo percuſſo à domino, 2.reg.12 d
Ieiunat Achab & dormit in ſacco, ambulãs demiſſo capite, & miſeretur eius dñs, 3.reg.21 g
Ieiunat oĩbus diebus vitæ ſuæ Iudith, iudith 8 a
Ieiunat tribus diebus & tribus noctibus Eſther ingreſſura ad regem, eſther 4 d
Ieiunium prædicat Ioſias omni populo, & legũtur verba libri Ieremiæ iere.36 b
quod non Ieiunarent apoſtoli, reprehenduntur à diſcipulis Iohannis, matth.9 b
Ieiunia & luctus cum precibus ſibi indicturos apoſtolos poſt ablatam ab eis ſuam præſentiam, multaque aduerſa experturos prædicit Chriſtus, idcirco nolle eos tunc illis præceptis onerare. matth.9 c
Ieiunium ad officium funeris etiam pertinebat apud antiquos, 1.reg.31 d
Ieiunium indicentes impij iudices, vt fallerent vulgus, quaſi magnũ aliquid admiſſum eſſet ĩ ciuitate, innocentem Naboth, teſtimonio falſorum teſtiũ lapidari iubent, 3.reg.21 c d
Ieiunium ſuũ hypocritæ obijciunt deo, iſa.58 a
❡Iephte filius meretricis, patre Galaad, fugit fratres ſuos, & habitat ĩ terra Tob.iudic.11 c
Iephte miſſis nuntijs, petit ab Ammonitis quare terram Iſrael vaſtent, iudicum 11 b c
Iephte conſtituitur ſuper Iſraelem, iudic.11 a b
Iephte ſpiritu dei correptus, aggreditur filios Ammon, iudicum 11 e
Iephte vouet ſe domino immolaturum quodſi bi reuertenti à cædendis Ammonitis primũ occurreret, iudicum 11 f
in Iephte manus tradũtur Ammonitæ, iud.11 f
Iephte immolat filiam ſuam vnicam iuxta votum, quæ ei reuertẽti à cæde Ammonitarum prima occurrerat, iudicum 11 g
Iephte filiam plangunt virgines in Iſrael quotannis, iudicum 11 g
Iephte purgat ſe Ephraimitis, quòd cos non vocarit ad prœliũ contra Ammonitas, iudi.12 a
Iephte pugnat contra Ephraim, iudicum 12 b
Iephte moritur iudicum 12 c
❡Ieremiæ genus iere.1 a
Ieremias quo tempore prophetauerit iere.1 a
Ieremias ante conceptionẽ ſegregatus ad ꝓphetiam: quã detrectat, cauſãs imperitiã, ier.2 b
Ieremiæ dat deus quod loquatur: & animũ addit, iere.1 b
Ieremias prohibetur dominum orare pro Iudęis, iere.11 c
Ieremiæ oſtẽdit dominus fructum laboris ſui, ieremiæ 15 d
Ieremias ob verbum dei percutitur, & in carcerem coniicitur, iere.20 a
Ieremias conqueritur ſe eſſe in deriſum ob dei verbum, iere.20 b
Ieremias in carcerem coniicitur, iere.22 a
Ieremias comprehenſus à ſacerdotibus & prophetis adducitur in iudicium, iere.26 b
Ieremias accuſatus coram principibus, reſpondet ſe verba dei tantum nuntiaſſe, iere.26 c
Ieremias mittit catenas ad reges Edom, Moab, Ammon, Tyri & Sidonis, quibus monentur ſubiici regi Nabuchodonoſor, iere.27 a
Ieremiæ epiſtola miſſa ad captiuos in Babylonẽ ieremiæ 29 a
Ieremias proficiſcens in terram Beniamin, comprehenditur, iere.37 b
Ieremias cæſus mittitur in carcerem, iere.37 c
Ieremias liberatur à rege Sedecia iere.37 c
Ieremias principum ſuaſu demittitur in lacum ieremiæ 38 a
Ieremiam iubet rex educi è lacu, Abdemelech eunuchi rogatu, iere.38 b
Ieremias oſtendit regi qua ratione poſſit euadere mortem, iere.38 d
Ieremias protegit à Nabuchodonoſor, iere.39 c
Ieremiæ datur facultas proficiſcendi quò velit, ieremiæ 40 a
Ieremias habitat cum relicto populo in Ieruſalem, cui præerat Godolias, iere.40 b
Ieremias monet reliquias populi ne proficiſcãtur in AEgyptum, iere.42 b
Ieremias prædicit vaſtitatẽ AEgypti, iere.43 c
Ieremiæ perſecutio, eccſi 49 b
de Ieremia, qui tabernaculum, arcam, & altare abſcondit in monte 2.mach.2 a
❡in Iericho mittit Ioſue exploratores, ioſ.2 a
Iericho populus terretur viſis exploratoribus à Ioſue miſſis, ioſ.2 b
Iericho vrbem dat deus in manus Ioſue, & quo modo, ioſ.6 a
Iericho capitur, & omnia occiduntur, ioſ.6 c
Iericho muri, fide corruunt heb.11 e
qui Iericho reædificaſſet, maledictus, ioſ.6 d
Iericho reædificatur ab Hiel, 3.reg.16 g
in Iericho habitat Eliſeus 4.reg.2 d
❡Ierobaal quare vocatus eſt Gedeon, iudi.6 f
❡Ieroboam filius Nabat fit rebellis Salomoni, 3.reg.11 e
Ieroboam filio Nabat traduntur decem tribus per Ahiam prophetam, 3.reg.11 f
Ieroboam fugit a facie Salomonis, 3.reg.11 g
Ieroboam cum populo Iſrael, petunt à Roboã, vt de iugo & ſeruitute patris remittat, ſic ſe ei ſeruituroſ, 3.reg.12 a
Ieroboam conſtituitur rex à populo ſuper decẽ tribus Iſrael, 3.reg.12 e
Ieroboam ædificat Sichem & Phanuel, 3.re.12 f
Ieroboam, promiſſione dei abiecta, conſtituit

duos vitulos aureos, in Dan & Bethel, quos tanquam deos voluit ab Iſraelitis adorari, ne coacti ire in Ieruſalem ad adorandum, tandē cōuerterentur ad Roboam: ſicque peccare fecit Iſraelitas, 3.reg.12 f g
Ieroboam ſacrificans vitulis ſuis aureis, increpatur à propheta, 3.reg.13 a
Ieroboam extenſa manus in prophetam corripientē ipſum areſcit: quæ eiuſdem prophetæ oratione reſtituitur, 3.reg.13 a
Ieroboam nullo ſigno retrahitur à via ſua mala 3.reg.13 g
Ieroboam filius Nabat creat ſacerdotes accepta pecunia etiam ex infimis populi, 3.reg.13 g
Ieroboam conſtituit ſacerdotes dæmoniorum, reiectis ſacerdotibus domini, 2.para.11 c
Ieroboam conſulit Ahiam prophetam per vxorem de valetudine filij ægroti, 3.reg.14 a
Ieroboam ſe eradicaturū ꝓpter idololatriā, p̄dicit deus vxori ipſius per prophetā Ahiam: ſigno addito more prophetarū de puero morituro ſtatim vbi eſſet reuerſa, 3.reg.14 b
Ieroboam moritur, 3.reg.14 e
Ieroboam dom⁹ deſtruitur à Baaſa, iuxta quod dixerat deus, 3.reg.15 g
Ieroboam idololatria eccl'i 47 d
Ieroboā Iſraelē ad idololatriā impulit, Oſee 7 a
Ieroboā impius filius Ioas regis Iſrael regnat, p quem deus Iſraelem liberat, 4.reg.14 e
¶Ieroſolymitanæ ciuitatis portæ ezech.48 d
Ieroſolymitanæ vrbi cladē minatr̄ de⁹, ezec.21 a
Ieroſolymitanum excidium prædicitur, ob contemptum verbi dei, iere.19 a
Ieroſolymitanæ vrbis exuſtio per virum è medio rotarum & cherubim prunas accipientē ſignificatur, ezech.10 a
Ieroſolymitanæ ciuitatis, & templi reſtauratio Ezechieli oſtenditur, ezech.40 a
Ieroſolymitana fœlicitas præterita deſcribitur, & præſens calamitas, ezec.19 c
Ieroſolymitanarum mulierum ruina, iſa.3 c
Ieroſolymitanum excidium, iſa.3 a
in Ieroſolymorum excidio virorū tanta raritas, vt vix ſeptimæ cuiq; mulieri obtingeret vnus iſaiæ 4 a
Ieroſolymis ſigna in cæleſtib⁹ viſa, 2.mach.5 a
¶Ieruſalem quæ & Iebus, vrbs in tribu Beniamin, ioſ.15 b.18 d.iudicum 19 c
Ieruſalem expugnatur a Iuda, iudicum 1 b
Ieruſalem captiuitas figuratur, ezech.3 g.4 a
Ieruſalem tradendā in manus regis Babylonis, minatur dominus, iere.34 a
Ieruſalem exurendam dicit dn̄s, ezech.15 a
Ieruſalem incendium per ollam liquefactā probatur, ezech.24 a
Ieruſalem obſidetur ab Raſin & Phacee, iſa.7 a.4.reg.16 a
Ieruſalem obſidio à Sennacherib, iſa.22 a
Ieruſalem vaſtatur per Sennacherib, iſa.29 a
Ieruſalē obſidet̄ a Babylonijs, & tranſfertur populus in Babylonē cum rege Ioachin, 4.reg. 24 c.2.para.36 c
Ieruſalem capitur à Chaldæis, iere.52 a
Ieruſalem ſuccenditur & templum, 4.reg.25 b. 2.para.36 c
Ieruſalē quare in captiuitatem ducta, iere.22 b
Ieruſalem excidium factum nuntiatur prophetæ, ezech.33 e
Ieruſalē deſtructā deflent Iudæi, pſal.78.verſ.1.
Ieruſalem vaſtatio ac reſtitutio, zacha.12 a
Ieruſalem reædificatio ſub Nehemia à Daniele prædicitur, danie.9 g
Ieruſalem inſtauratio promittitur, zacha.1 c. 2 a.iere.21 g
qui Ieruſalem muros, portas, & turres ædificarint, 2.eſd.3 a
q Ieruſalē īſtaurata habitauerit ī ea, 2.eſd.11 a
Ieruſalem exuſta, proprias leges condit Antiochus, & dei legem ſeruari vetat, 1.macha.1 d
Ieruſalem comparatione alias gentes iuſtificat, ezech 16 f
Ieruſalem nouæ gratia deſcribitur, pſal.86.
Ieruſalem querimonia, & ſub ei⁹ typo eccleſiæ, baruch 4 b
Ieruſalem inuitatur ad lætitiam, ob reditum ſui populi, & ſub illius typo eccleſia, baruch 5 a
Ieruſalem abominationes enarraturus, primùm beneficia dei erga eam cōmemorat, ezec.16 a
Ieruſalē culpæ ſuæ tribuit quod patit̄, iere.10 c
In IERVSALEM moriturum ſe, non alibi, prædicit Chriſtus, luc.13 c
Ieruſalem Chriſtus ingreditur, matth.23 d
Ieruſalem tam horrendum excidiū ob contemptum Chriſtū, vt non niſi fuga poſſit ſibi quis conſulere, prædicitur, matt.23 d.24 b.marc. 13 b.luc.13 g.19 f.21 d
ab Ieruſalem ne diſcedant apoſtoli, expectātes ſpiritum ſanctum promiſſum, iubet Chriſtus, luc.24 g.act.21 a
Ieruſalem deplorat Chriſtus, mat.23 d.luc.13 g
ab Ieruſalem, vſque ad Illyricum Paulus prædicauit euangelium Chriſti, rom.15 d
Ieruſalem iubetur egredi Paulus, quòd nō eſſent recepturi euangelium, act.22 d
Ieruſalem ciuitas noua, apoc.3 c
Ieruſalem nouæ, viſio, apoc.21 a
Ieruſalem ſuperna, & cæleſtis, mater oīm eorū qui ī lege ſunt gr̄æ cæleſtis, galat.4 d.heb.12 f
¶Ieſbibenob Philiſthæum cuius haſta trecētas vncias appendebat, interficit Abiſai, 2.re.21 d
¶Ieſus filius Ioſedec typus Chriſti, zacha.3 a
Ieſu filij Ioſedec laus eccl'i 49 c
Ieſus filius Syrach Eccleſiaſtici libri author, eccl'i 50 d
¶IESVS, Chriſti & Meſſiæ nomen, luc.1 c.& quare ſic dictus, matth.1 c
Ieſum gentium eſſe ſalutem reuelat Magis dominus, adducens eos ad eum, matth.2 a
de Ieſu quā opinionē habuerit Herodes, matth. 14 a.marc.6 b.luc.9 a
Ieſus, non vult planè Chriſtus prædicari, veráq; gloria conſpicuus eſſe, donec iuxta patris mādatum ſatiſfeciſſet pro peccatis, matth.16 c. 17 b.marc.9 a.luc.9 d
Ieſum eſſe Chriſtum, confitetur Cēturio, & qui cum eo ipſum cuſtodiebant, matth.27 f
Ieſum eſſe Chriſtum cognoſcere, dei donū eſt, matth.16 c
per Ieſum Chriſtum gratia & veritas, iohan.1 c
ad Ieſu nomen omnia ſe ſubijciunt, philip.2 b
quòd Ieſus eſt filius dei ſiquis confeſſus fuerit, in deo manet, iohan.4 c
per Ieſum Chriſtū, cognatio ſp̄ualis, qua cōglutinant̄ & quæ in cælis & quæ ī terra, epheſ.3 c
Ieſu teſtimoniū, eſt ſp̄us prophetiæ, apoc.19 c
Ieſum ore confiteri oportet, rom.10 b
¶ Iether primogenitus Gedeonis, iudicum 8 d
¶Iethro ſocer Moyſi exod.3 a
Iethro inuiſit Moyſen cum vxore & filijs ipſius Moyſi, exod.18 a
¶Iezabel idololatrā duxit vxorem ipſe Achab quæ eum induxit in idololatriam, 3.reg.16 g
Iezabel occidēte ꝓphetas dn̄i, Abdias diſpēſator dom⁹ipſi⁹abſcōdit cētū ī ſpelūca 3.re.18 a
Iezabel minatur Eliæ mortem ob occiſos ſacerdotes Baal, 3.reg.19 a
Iezabel, adulterinis literis ſigillo Achab ſignatis, iubet ſenioribus Iezrahel vt occidant Naboth nolentem dare vineā ſuam regi Achab pro pecunia, 3.reg.21 c d
Iezabelis mors prædicitur ab Elia ipſi Achab, 3.reg.21 f.4.reg 9 b
Iezabel impia, præcipitata, moritur iuxta verbum dei, & à canibus comeditur, 4 reg 9 f g
¶de Igni egreſſo & aceruos frugum comburēte, exod.22 a
ne Ignis quidem die ſabbathi ſuccendebatur, exod.35 a
Ignis perpetuus, leuit.6 b
Ignis in nube incubens tabernaculo per noctē, exod.40 d.nume.9 c
Igne conſumit holocauſtū deus à Gedeone ſibi oblatū, certum ſignū ipſum à ſemiſſum in liberationem Iſraelitarum, iudic.6 d.leuit.9 d
Igne de cælo miſſo ad comburendum holocauſtum Eliæ, oſtendit deus ſe verum eſſe deum: cætera, idola. 3.reg.18 c f
Ignem alienum offerentes Nadab & Abiu, comburuntur à deo, leuit.10 a. num.3 a
Igni mixto cū grandine moriuntur homines & iumenta in agris AEgyptiorum exod.9 e
Igne ſulphuris comburitur Sodoma & Gomorrha, gene.19 e
Igne comburuntur murmurantes contra deum nume.11 a
Igne interficiūtur rebelles in Moyſen, nu.16 e
Igne comburuntur Nadab & Abiu, offerentes ignem alienum cōtra præceptū dei, leuit.10 a nume.3 a
Igne de cælo conſumūtur quinquagenarii cum ſuis, miſſi ab Ochozia blaſphemo ad Eliam, 4.reg.1 b c
Igne purificantur ſpolia, cuiuſmodi aurū, plumbum, &c. nume.31 d
de Igne in puteo recondito, 2.macha.1 d
per Ignem ne ſacrificēt filios more gentiū prohibet Iudæis deus, deut.18 b
per Ignem idolis conſecrant filios ſuos Iudæi, 4.reg.17 c
per Ignem conſecrat filiū ſuū idolis ipſe Achaz 4.reg.16 a.
Ignis quo cruciant̄ impii, æternus eſt, mar.9 g
Ignis æternus paratus diabolo & angelis eius, matth.25 d
in Ignem mittetur, qui fide Chriſto non adhærens, opera bona non fecerit, iohan.15 a
Ignis conſumpturus eos qui à veritate euangelii recedunt, eámque blaſphemant, heb.10 e
Ignis cōſumēs dominus, deut.4 d.9 a.heb.12 g
cum Igne deſcendit deus, vt det legē, exod.19 c
quaſi Ignis ardens apparet Iſraelitis in monte Sinai ſpecies gloriæ dei, exod.24 d
Ignis de ore dei exiens 2.reg.22 b
Ignis ſuccenſus in furore dei contra Iſraelitas, deut.32 c
Ignem qui prædicatio euangelii eſt, optat Chriſtus accenſum eſſe in orbe, luc.12 f
Igne tribulationū & aduerſitatum ſaliet̄ omnis qui offeretur & accedet ad Chriſtū, marc.9 g
Ignis tribulationum probat qualis ſit cuiuſque prædicatoris opus fundamēto Chriſto ſuperſtructum, 1.corinth.3 c
Ignea lex, deut.33 a
Igneos ſerpētes immittit deus in populum propter murmurationem, num.21 b
Igneo curru, & equis igneis tollit̄ Elias ab Eliſeo, & rapitur in cælum 4.reg.2 b
¶Ignobiles erunt, id eſt à deo contempti, qui deum contempſerint, non fidētes ei, & aliter quàm ipſe præceperit, facientes, 1.reg.2 f
Ignobilia iuxta mundum, contēptáque, & quæ pro nihilo ducūtur, elegit deus, apoſtolos, & quare, 1.corint.1 d
¶Ignominia affecti ſerui ab Hanon, remittunt̄: quam iniuriā vlciſcitur Dauid, 2.reg.10 a c d
¶pro Ignoto habitus eſt Paulus, cum tamē maxime notus eſſet deo, 2.corint.6 b
¶Illuditur Chriſtus, matth.27 c
¶Imago aut ſimilitudo aliqua dei nō eſt viſa, qn̄ dedit legē pp'o Iſrael, & quare, deut.4 c
Imagines prohibet fieri de⁹ vt adoremus eas, & corā eis incuruemur, exod.20 a. 34 c.leuit.26 a.deut.4 c d.5 a

Imagines odit deus quæ fiunt vt adorent̃, deut. 16 d. quas qui fecerit, maledictus, deut. 27 c
in Imaginibus & idolis fiduciã habebãt Iudæi, ab eis ſperantes auxilium in tribulationibus, deut. 32 e
Imagines idololatrarum gentiũ ſubuerti præcipit deus, confringi, & comburi, coram quibus procidebant, deut. 7 a b d
Imaginẽ fecerat ſibi Michas, cui Leuitã præfecerat, dato ſtipendio: quã filij tribus Dan vi auferentes, ſibi ipſis eã ſtatuerunt, cõſtituto ſacerdote Ionathan noĩe: quod idolum durauit eis vſque ad tempus captiuitatis, iudic. 17 a b 18 d e f g
ad Imaginem dei factus homo, gen̄. 1 d. 9 b
Imago dei iuiſibilis, Chr̃s, 2. corin. 4 a. coloſ. 1 c
Imago eſt & gloria dei vir, ideo non debet velare caput, 1. corint. 11 b
¶Imitemur deum, vt filij chariſſimi, epheſ. 5 a
Imitemur bonum, 3. iohan. c
Imitator Chriſti Paulus, 1. corint. 4 d
vt Imitatores eius ſint, adhortatur Corinthios Paulus, 1. corint. 4 d
Imitari Paulum quomodo oporteat, 2. theſſ. 3 b
Imitatores dei & Pauli facti Theſſalonicenſes, 1. teſſ. 1 c
Imitemur eos qui fide & patientia expectantes hæreditabunt vitam æternam, heb. 6 c
¶Immaculata via dei, 2. reg. 22 c
¶Immiſericordes Socothitæ & Phanuelitæ, denegantes feſſis militibus perſequentibus Zebee & Salmana, panes. iudicum 8 e
¶Immolans dijs, occidatur, exod. 22 c
¶Immortalis deus, 1. timoth. 6 c
ad Immortalitatẽ parauit nos deus, dans nobis pignoris vice ſpiritum ſanctum, 2. corint. 5 a
Immortalis futurus Adam, ſi de ligno vitæ non ediſſet, gen̄. 3 d
¶Immunda animalia, quibus nõ erat fas Iudęis veſci, deut. 14 a. leuit. 11 a
Immundũ non tangendi lex, nume. 19 c
Immundũ tangẽs quo modo expiabat̃, leuit. 5 a
Immundum ne comedat vxor Manue tempore cõceptionis ſuæ (vł geſtationis vteri) prohibet angelus, quòd Nazaræum Samſonem paritura eſſet, iudicum 13 a
Immunditia omnis ne nominanda quidẽ inter Chriſtianos, epheſ. 5 a
¶Immutabunt̃ ad gloriæ ĩmortalitatẽ, qui viui ĩter fideles reperient̃ ĩ reſurrectiõe, 1. cor. 15 g
¶Impatientiæ arguitur Iob, iob 4 a
¶Imperio dei cõſtituit alios iudices ſecũ Moyſes, exod. 18 d
Imperio dei proficiſcuntur Iſraelitæ, & manent in loco, nume. 9 c d
Imperiũ dei contemnentes Iſraelitæ puniuntur, deut. 9 d
Imperiũ regi ſuo Chriſto dedit deꝰ, cõſtituẽs illũ caput ſup eccleſiã, qui eã regeret, 1. reg. 2 b
¶Impij qui ſint, 2. petr. 2 b c
Impius qui nõ credit dei euangelio, 1. petr. 4 d
Impij ſiue infidelis deſcriptio, pſal. 1.
Impij deſcriptio omnia dolis, malitia, mendacijs, & diuitijs agentis, pſal. 51. verſ. 1
Impiũ ſe eſſe cõfitetur Pharao, deum autem iuſtum, exod. 9 f
Impium auerſatur deus, exod. 23 a
Impij in tenebris conticeſcũt, & à deo derelinquuntur, vt nõ poſſint fidere in ip̃m, quia de fortitudine ſua nimis præſumunt, 1. reg. 2 b
Impij rident iudiciũ dei, prouerb. 10 c
Impij iudicia dei non conſiderant, ꝓuerb. 28 a
Impij non emendant̃ afflictionibus, ꝓuer. 27 d
Impij, dei verbum contemnunt, prouerb. 29 c
Impij nõ poſſunt recte vti verbo dei, ꝓuer. 26 b
Impij ſuo ſe conſilio perdunt, prouerb. 14 d
Impij conſcientia ſemper pauida, prouerb. 28 a
Impij, hypocritæ, auari, & calumniatoris iniquitates breui finiendæ, iob 20 a
Impij ſe fœliciores putãt ſeruiẽdo Satanæ quàm deo, ita eos deo excæcãte, ier. 44 c. 1. mac. 1 b
de Impio deſperato, prouerb. 18 a
Impiorum ſpes vana, ſapien. 5 b
Impiorum conſilia non ſuccedunt, prouer. 10 c
Impiorum ſtudiũ & conatus cedit in gloriã deo pſal. 75. verſ. 10
Impiorum falſa proſperitas, Pſal. 43. verſ. 13
Impiorum proſperitas, & eorũdem repentinus interitus, iob 21 a b
Impiorum proſperitatem admiratur propheta: tametſi deum iuſtum fateatur iere. 12 a
Impiorum multitudinem, & verè piorum luget paucitatem propheta, michææ 7 a
Impiorum verba de hominis fine, ſapien. 2 a
ab Impiorum via declinandum, prouerb. 4 c
Impiorũ victimæ deo abominabiles, ꝓuer. 15 b 21 d. eccł'i 34 c
Impiorum maledictio, iob 24 c
Impiorũ condẽnatio, & iuſtorũ mors, ſapiẽ. 4 c
Impiorũ gemitus, & pœnitentia in extremo iudicio, ſapien. 5 a
Impij, quorũ deus nõ tetigerat corda, nõ ſuſcipiũt Saulẽ quẽ deꝰ cõſtituerat ĩ regẽ, 1. re. 10 d
Impij Chriſtũ negãtes, quales ſint, iudæ b d e
Impios in nouiſſimis temporibus futuros, prædicit Petrus, 2. petr. 3 a
Impij, dei iudicio ſemper proficiunt in peius, 1. theſſ. 2 d. 2. timoth. 3 d
Impij non ante iudiciũ extirpabunt̃, matt. 13 f
Impijs ciuitates Sodomorũ & Gomorrhæ ſint exemplo, 2. petr. 2 b
Impiorum nouiſſima, pſal. 72, verſ. 18
Impiorum præmia, ſapien. 3 b
Impiorum cæcitas, iſa. 27 b
Impiorum cæcitatem profundiſſimam admiratur propheta, pſal. 35, verſ. 1
Impios manent ſupplicia, prouer. 19 d
Impios non liberabunt iuſti à malis, ezec. 14 d
Impij præſignati ad iudicium & condemnationem æternam, reſeruati ad iudiciũ cruciãdos, 2. petr. 2 b. iudæ a b c
Impij ſcandala à Chriſto dicuntur, matth. 13 f
¶Impoſſibile eſt eos qui accepta fide, acceptóq; ſpiritu ſancto peccauerunt, id eſt, euangelij veritatẽ deſeruerunt, & blaſphemauerũt, aliqua pœnitẽtia reuerti, qui Chriſti hoſtiã cõtẽnũt: expectent autẽ terribile iudiciũ, heb. 6 b. 10 e
Impoſſibile eſt apud homines diuitem & confidentem in diuitijs, ſaluari, apud deum autem poſſibile, matth. 19 c
¶Inaures aureæ quas prædati fuerant Iſraelitæ ab Iſmahelitis, dant̃ Gedeoni, iudic. 8 e
¶Incantatores ſuis incantationibus idem faciunt quod Moyſes, exod. 7 b d. 8 b
Incantatores cũ non poſſunt ſuis incantationibus inducere pediculos in hominibꝰ, cõfitent̃ potẽtia dei fieri qd fecerat Moyſes, exod. 8 d
Incantatores percutiũtur à deo vlceribus & veſicis coram Pharaone, exod. 9 b
Incantatores nulli ſint, deut. 18 b
¶Incarnatio Chriſti, gaudium fidelium, iſa. 4 a
¶Incedit aduerſum nos deus, quando punit nos non obediẽtes verbis ipſius, leuit. 26 e
¶Incenſa, orationes ſanctorum, apoc. 8 a
¶Inceſtus Lot cum filiabus gene. 19 g
¶de Inceſſus cuſtodia, prouerb. 4 d
¶ne Inciderentur more gẽtium ſuper mortuo, prohibet Iudæis deus, deut. 14 a
Incidebant ſe ſacerdotes Baal ſacrificãtes ei, ita vt exiret ſanguis, 3. reg. 18 e
¶ Incircunciſus non poterat comedere Phaſe, exod. 12 g
Incircũciſa mens inobedientiũ verbo dei, & peccatores ſe eſſe nõ agnoſcentiũ, leuit. 26 f
Incircunciſus labijs Moyſes, impeditæ linguæ, non eloquens, exod. 6 b d
¶Inclinanda corda noſtra ad deum confidendo ei ſoli, non alii rei, ioſ. 24 f
Inclinant Sichimitæ corda Iſraelitarum poſt Abimelech, quẽ in iudicẽ recipiunt, iudi. 9 a
vt Inclinet corda populi ad ſe, orat Salomon deum 3. reg. 8 f
Inclinans cælos deus 2. reg. 22 b
Inclinat ſe regi Dauidi Bethſabee regina, & Nathan propheta, 3. reg. 1. c
¶ibi Inconſtantia & omne opus prauum, vbi æmulatio & contentio. iacob. 3 d
Inconſtãs & inæqualis eſt in omnibus quæ agit vir duplici animo, iacob. 1 a
¶Incredulus populus deo promittenti terram, non vult aſcendere ad eam, deut. 1 d
Incredulitas ducis in verbum dei, punitur, 4. reg. 7 a d
per Incredulitatem abiecti Iudæi, gentes vero per fidem receptæ rom. 11 c
ſub Incredulitate concluſit omnes deus iudicio ineffabili, vt omnium miſereatur, rom. 11 d
Increduli non ingredientur vitam æternã, ſicut nec terram promiſſionis ingreſſi ſunt qui increduli fuerunt, heb. 3 d
Incredulitatem diſcipulorũ ſuorum ſæuere increpat Chriſtus, matth. 17 c marc. 9 c. luc. 9 e
Incredulitatem apoſtolorum eũ reſurrexiſſe nõ credentium, exprobrat Chriſtus, marc 16 c. luc. 24 f. iohan. 20 e
Incredulitate apoſtolorum non eſt ſanatus lunaticus, mat. 17 c
Incredulitatem ſuam vt adiuuet Chriſtus, orat cum lachrymis pater dæmoniaci, mar. 9 d
Incredulitare Nazaræorum, pauca miracula facit Chriſtus apud eos, matth. 13 g. quã incredulitatem miratur, mar. 6 a
Incredulitatem Chriſtus opprobrat proficiſcentibus in Emmaunta, luc. 24 d
¶Incremẽtum euangelicæ doctrinæ deo debetur, non Paulo plantanti, neque Apollo riganti, 1. corint. 3 b
¶Increpat deus omnia opera non cuſtodientiũ præcepta ſua: immittit in eos famem & eſuriem, deu. 28 b
Increpat Moyſes ipſum Aaronem, ob vitulum aureum, exod. 32 e
Increpat Moyſes dure tribum Ruben & Gad quòd cum fratribus ſe noluiſſẽt periculis obijcere, nume. 32 b
¶Indignatio tollẽda à nobis, ephe. 4 g. col. 3 b
¶Induxit peccatum ſuper populum Iſrael ipſe Aaron fabricando vitulum aureum, exo. 32 e
¶Indulgentia Heli erga liberos 1. reg. 2 e
non Indulgendum filiis, eccli 30 b
¶Induit Adam & Heuam deus, gene 3 d
Induitur ſpũ dei Gedeon proceſſurus ad bellũ cõtra Madianitas & Amalecitas, iudi. 6 g
Induimus Chriſtum per baptiſmum, id eſt filii dei efficimur, galat. 3 d
Induamus Chriſtum, ſequamur veſtigia eius, & ad exemplum eius viuamus, non ſecundum deſyderia carnis, rom. 13 d
Indui virtute ex alto, pro ſpiritum ſanctum ſuſcipere, luc. 24 g. act. 1 b
¶ne Induremus cor noſtrum, nõ dando mutuũ fratri in paupertatem redacto deut. 15 b
Indurat quem vult dominus, rom. 9 d
Indurauit deus Heuæos, vt reſiſterent Ioſue, & occiderentur, ioſ. 11 d
Indurat deus cor Pharaonis, exod. 7 a d. 8 c d g 9 a b g. 10 a e g. 11 d. 14 a b e
Indurat deus cor Schon, vt ipſum tradat Iſraelitis, deut. 2 f
¶Inebriatus Noe deridetur à filio ſuo Cham, gene. 9 c
Inebriat Dauid Vriã, vt ſic cum vxore ſua dormiret ad celandum adulterium, 2. reg. 11 c
Inebriaturum ſe ſagittas ſuas ſanguine inimico

tũ,id eſt ipſos occiſurũ,minat̃ deꝰ, deut.32 f
¶per Infamiam & bonam famam vixit Paulus in prædicatione euangelij, 2.corint.16 b
¶Infantes reſeruabantur in expugnatione vrbium, deut.20 c
ſicut Infantes modo geniti,deponamus omnem malitiã, dolũ,ſimulatiões & iuidias, 1.pet.2 a
Infantibꝰ ſimiles,regnũ dei ĩgrediũt̃, mat.19 b
¶Infernus deſcribitur, iſa.30 g
¶ ad Inferos deduxerat dñs Annã vxorẽ Elcanę,ſterilẽ eã faciẽdo,vnde ob mſtas quas etiã ab amicis audiebat, exprobrationes, in tantã triſtitiã adducta fuit vt ſe mortuã putaret: quã poſtea idem dñs ab inferis reduxit,fœcũdam faciendo,vnde ex triſtiſſima,& mortuæ ſimili,lætiſſima facta eſt, 1.reg.2 b
Inferorũ poteſtates non præualebunt fidei Chriſtianorum, vt eos rapiant de manu Chriſti, matth.16 c.iohan.10 e
¶Infideles filij Iſraelitæ, deſerto deo creatore, conuerſi ad idola, deut.32 c
Infideles & timidi Iſraelitæ,audita ſupbia Goliath prouocantis ad ſingulare certamen, 1.reg.17 b c
Infideles vt fumus, pſal.36.verſ.37
Infideles & malos nõ eſſe imitãdos,pſ.36.ver.1
Infideles de ſalute deſperantes ob dilationẽ alloquitur dominus, iſa.46 d
Infideles quales ſint erga ſanctos,pſal.36.ver.12
Infidelium reprobatio, pſal.15.verſ.3.
Infidelium verba de cognitione dei, iob 22 b. ezech.5 e
Infidelium proſperitati non inuidendum, pſal. 36.verſ.7
ab Infidelibꝰ Iudęis cupit liberari Paulꝰ,ro.15 g
Infideles nõ norunt vti omnibus creaturis abſque peccato,cum mens eorum,& conſcientia immunda ſit, tit.1 d
Infideliũ mẽtes à Satana deo huius ſeculi excæcatæ,ne euangeliũ illis illuceſcat,2.corint.4 a
ab Infideliũ verbis reſurrectionem negantium, cauendum fidelibus eſt, 1.corint.15 d
Infideliũ non credentiũ euangelio quis finis,ſi fideles & iuſti tribulatiões nõ effugiũt? 1.pe.4 d
in Infideles horrendũ dei iudicium, 2.theſſ.2 c
Infidelibus pœnæ æternæ, 2.theſſ.1 c
cum Infidelibus non habendum commercium, 2.corint.6 c
Infidelitas filiorum Iſrael, cũ perſequeretur eos Pharao, exod.14 c
Infidelitas Moyſi in deum, nume.11 c e
Infidelis Moyſes non ingreſſurus eſt terrã promiſſionis, nume.20 b
Infidelitatẽ populi exprobrat Moyſes,deu.1 d e
Infidelitas ſacerdotum Philiſthæorum, dubitantium num deus immiſiſſet Philiſthæis plagã, an caſu accidiſſet, 1.reg.6 b
Infidelitas Iudæorum, numerum gentium fidelium auxit, rom.11 b
Infidelitatis ſuæ admonentur apoſtoli,iactati tẽpeſtate maris,Chriſtique potentiam experiũtur, matth.14 c
¶Infirma & ſterilis Anna parit mſtos, 1.re.2 a
Infirmitates inducit deus vbi non audimus vocem eius,cuſtodientes præcepta eius,exod.15 g.deut.28 d
Infirmitates terræ quibus affliget terrã Iudæorũ deus,non obedientiũ præceptis eiꝰ,deut.29 d
Infirmitatem aufert à nobis deus ſi ſeruiamus ei, exod.23 e
Infirmitates non inducit dominus in eos qui cuſtodiunt præcepta ipſius, deut.7 c
in Infirmitate deus orandus, eccľi 38 a
Infirmus fide & ſuperſtitioſus ad gloriam dei oleribus veſcitur, timens incidere in aliquod cibi genus interdictum, rom.14 a b
Infirmi fide,non contemnendi à firmioribus,ſi non veſcãtur quouis ciborum genere, ſed eorũ imbecillitas tolerãda,ſuſtinẽdi,ſuſcipiẽdi, ſubleuandi:nec contentioſis diſceptationibus alliciendi, ſed humanitate donec proficiant, rom.14 a.15 a.1.theſſ.5 c
Infirmis factus eſt Paulus infirmus,vt eos lucrifaceret, 1.corint.9 d
Infirmꝰ frater cibo noſtro nõ ꝑdẽdus,quamuis ſciamus licere quibuſlibet veſci,1.corin.8 c d
Infirmorum fratrum conſcientiam lædentes,in Chriſtum peccamus, 1.corint.8 d
Infirmatur Paulus ob aliorum infirmitatem, 2.corint.11 d
Infirmitatibus noſtris compatitur Chriſtus, qui per omnia tentatus fuit abſque pctõ,heb.4 d
Infirma mundi æſtimatione elegit deus,vt fortia confundat, 1.corint.1 d
Infirmitas virtutem perficit, 2.corint.12 c
Infirmus Paulus in Chriſto,dum illius veſtigia ſequens,malis afficitur:ſed ex virtute dei potens eſt, 2.corint.13 b
in Infirmitatibus propter Chriſtum,ſibi cõplacet Paulus, 2.corint.12 c
cũ Infirmus & maxime deſtitutus videt̃ Paulus, tum verè potẽs eſt Chriſti p̃ſidijs, 2.cor. 12 c
Infirmitates ob peccata immitti à deo,oſtendit ſanatus paralyticus,matth.9 a.vir item ille 38 annos infirmus, iohan.5 c
Infirmitates aliquãdo ob nullum peccatũ à deo immittuntur,tantũ vt per eas glorificetur filius ſuus,eíque credatur, vt de cæco nato,iohan.9 a.de Lazaro,iohan.11 a
Infirmi multi ſunt apud Chriſtianos,& moriũtur multi ob indignam euchariſtiæ ſumptionem, 1.corint.11 g
Infirmus, preſbyteros eccleſiæ accerſat, & ad quid, iohan.5 c
¶ Infœcunda nulla futura ſi ſeruierimus deo, exod.23 e
¶Ingemiſcũt filij Iſrael propter duram ſeruitutem,audiunturque à deo, exod.2 d
Ingemiſcit Paulus,optans diſſolui à corpore,& ſuperidui habitationẽ q̃ de cælo eſt,2.cor.5 a
Ingemiſcit omnis creatura,reuelationem filiorũ dei expectans, rom.8 d
¶ etiam erga Ingratos oſtendit prouidentiam ſuam deus, 3.reg.18 a
Ingratitudo Laban in Iacob, geñ.31 a
Ingratitudo pincernæ Pharaonis in Ioſeph, geneſis 40 d
Ingratitudo filiorũ Ammon in Dauid,1.re.10 a
Ingratitudo Saulis in Dauid, 1.reg.19 b
Ingratitudo Iudæorum, ezech.20 a
Ingratitudo Iſraelis, mich.6 a.oſee 13 b
Ingratitudinẽ Iudæorũ deplorat ꝓpheta,iſa.1 a
Ingratitudinis arguitur Ieruſalem, ezech.16 b
Ingratitudinẽ Ceilarũ oſtendit deus ipſi Dauidi q eũ tradituri erãt Sauli niſi fugiſſet.1.re.23 b
¶Ingredi more ſcripturæ ponitur pro agere,vt de Dauide legitur ꝙ ingrederetur,omniáque proſpere ageret, 2.reg.5 b
Ingredi viam vniuerſæ terræ, ꝑ mori, 3.reg.2 a
Ingredi domũ mariti dicebatur mulier quę nubebat, ruth 4 c
¶Inimicos perſequentur,& cadẽt coram ijs qui ſeruauerint præcepta dei, leuit.26 b
Inimicos cuſtodiẽtibus præcepta ſua,facit corruere deus, deut.28 a
ſuper Inimicos conuertit deus maledictiones,ſi dilexerimus eum, deut.30 b
Inimicorum manibus tradebat Iudęos deus ob idololatriam, deut.32 e
Inimicos ſuſcitat deus regẽ Eglon & alios contra Iſraelem ad idola conuerſum, iudicũ 3 b
Inimicũ Salomoni idololatræ ſuſcitat deꝰ Adad Idumæum, 3.reg.11 c
Inimicus Dauidis, Saul factus eſt, ꝙ deus eſſet cum illo, 1.reg.18 g
Inimici perſequentes Dauidem, conuerſi à deo in itinere prophetant cũ prophetantibus,obliti officij ad quod ierant, 1.reg.19 d
ad Inimicos fugit Dauid, inter quos tutior eſt quàm inter Iſraelitas 1.reg.21 d
Inimicus beneficio, ad reſipiſcentiã impellẽdus & alendus, rom.12 d.exod.23 a.prouer.25 c
Inimici diligendi,illiſque benefaciendum, matth.5 g.luc.6 c
Inimici dilectionẽ præcipit Salomõ, prou.25 c
de Inimici malo nõ gaudẽdũ, ꝓu.24 c.eccľi 8 b
Inimici Sauľs mortem deflet Dauid, 2.reg.1 b
Inimico Sauli parcit Dauid,oram veſtimenti eius præſcindens, 1.reg.24 b
Inimico Sauli dormienti parcit Dauid ſecũdo, haſtam & ſcyphũ eius auferens, 1.reg.26 a
Inimicũ Semei vlciſci nõ vult Dauid,2.reg.16 c
Inimicos cibo & potu reficit rex Iſrael,& dimittit,vincens in bono malum, 4.reg.6 e
Inimico non credendum, eccľi 12 b
pro Inimicis orat Chriſtus luc.23 e
pro Inimicis orat Stephanus, act.7g
Inimicos miſſos ad cõprehendendũ ſe,ꝑcuti cæcitate orat Eliſeus ad dei gloriam, 4 reg.6 d
de Inimicis ſuis triũphat Dauid, quos deꝰ ſubiugauerat ei 2.reg.22 c
Inimici cum eſſemus,ignorantes dei, & operibus malis dediti,tamen reconciliauit nos ſibi deus per mortem vnigeniti ſui, coloſſ.1 c
Inimici noſtri,inuiſibiles,diaboli, epheſ.6 b
¶Iniquum ne faciat iudex leui.19 c
ſine Iniquitate eſt deus, deut.32 a
Iniquitate repleta eſt terra, gen.6 b
Iniquitatẽ filiorũ imitantium infidelitatem patrum ſuorum,alii q̃ ſoli deo fidẽtium, viſitat & punit deus, exod.20 a.34 a.deut.5 a
Iniquitates aufert deus exod.34 a b
Iniquitates hominum deſcribit iob, iob 24 a
ſuper Iniquitate aliena non gaudet qui charitatem habet,ſed cõgaudet veritati, 1.corĩ.13 b
Iniqtate abũdãte,charitas refrigeſcit,mat.24 b
Iniqui fraudantes ſuos fratres,regnum dei non poſſidebunt, 1.corint.6 b
¶Iniuriã ꝓpriã vlciſci ꝓhibet Chriſtꝰ, mat.5 f
Iniuria potius patienda,quà iudicio contendendum cum fratre, 1.corint.6 b
Iniuria contemnenda, eccľi 10 a
Iniuriæ ne ſimus memores, leuit.19 d
Iniuriã remittit Ioſeph fratribus gen.50 c
Iniurias Semei perfert Dauid , fide agnoſcens eas à deo eſſe ſuſcitatas 2.reg.16 b c
Iniuriã inferentẽ corripit Moyſes, exod.2b
Iniuriam patientes filias ſacerdotis , defendit Moyſes exod.2 b
Iniuriam factam ſeruis ſuis,occulto dei iudicio vlciſcit̃ Dauid,quos vt cõſolarent̃ Hanõ regẽ Ammonitarum miſerat, 2.reg.10 a b c d
¶Iniuſtitiam, diuerſa pondera,& inęquales modios abominatur deus deut.25 d
¶Innocẽs nullꝰ apud deũ,exod.34 a.num. 14 c
Innocentẽ animã occidens,maledictꝰ, deu.27 d
Innocẽs Vrias occiditur iuſſu Dauid, & alii innocentes propter ipſum, 2.reg.11 c
Innocentiam ſuam teſtatur Samuel corã populo,1.reg.12 a
Innocentia Tobiæ, tob.2 d
Innocentium calumniæ eccľes 4 a
Innocentiam ſuam oſtendit Iob, iob 31 a
Innocentes occidit Herodes matth.2 c
Innocentem ſe à Chriſti morte dicit Pilatus, matth.27 c
¶Inobediens Achan , qui contra voluntatem dei tulerat de anathemate, lapidatur,ioſ.7 d
Inobediens iudici vel ſacerdoti iuxta dei legem iudicium danti,occidebatur, deut.17 c
Inobedientibus verbo dei, maledictio, deut. 28 b.iere.26 a.29 b.leuit.26 c
Inobedientibus verbo dei breuis vita prædicit̃, deut.30 d
Inobediẽs verbo dei propheta quidã occiditur à leone à deo immiſſo 3.reg.13 d e

Inobedientes Iſraelitæ captiui ducuntur in Aſſyrios, 4.reg.17 b c
Inobedientia Adæ nos peccatores cõſtituit, reddiditque deo inobedientes, accepta ab eo peccandi procliuitate, rom.5 d
¶Inſanum vocant principes Iehu, filiũ prophetæ nuntiantẽ verbũ dei, 4.reg.9 b
¶Inſatiabilia tria ſunt, & quartum inexplebile, prouerb.30 c
¶Inſons non occidendus, exod.23 a
¶Inſtrumentis muſicis ludit Dauid cum omni populo ante arcã dei quam reducebant, quib⁹ teſtabantur cordis ſui lætitiam, 2.reg.6 a
¶Intelligentia replet deus artifices tabernaculi, vt excogitare poſſint oĩa opera ex auro & lignis &c. exod.31 a.35 d
vt Intelligat quæ agere debeat, præcipit deus Ioſue legere legem, ioſ.1 b
vt Intelligat quid agere debeat, hortatur Dauid Salomonẽ, vt præcepta dei cuſtodiat, ſicut p̃ceptum erat à Moyſe, 3.reg.2 a
vt Intelligerẽt Iudęi, & nõ adorarẽt idola, optat deus, deut.32 d
Intelligentia noſtra eſt verbum dei, deut.4 a
Intelligentia recedere à malo, tob.28 d
Intelligẽs cor quod beneficia & magnalia dei erga ſe cognoſcat, non dat deus ijs qui nõ obediunt præceptis ſuis, deut.29 a
¶Interficiuntur idololatræ à Leuitis, iuſſu Moyſi, exod.32 f
¶Intercedit Abraham pro Sodomitis, gen̄.18 c
INTERCESSOR noſter Chriſtus apud patrem, rom.8 g
¶Internus homo, ſpiritus eſt per verbũ dei conceptus, qui non poteſt non delectari in lege, rom.7 d
¶Interpretatio ſomniorum, dei eſt, gen̄.40 b
per Interpretem loquebatur Ioſeph fratribus, gen̄.42 d
Interpretandi donum flagitet à deo, qui linguarum donum habet, 1.corint.14 c
Interpretatio & explanatio ſermonum à ſpiritu dei datur, 1.corint.12 b
¶Interrogãdus deus in infirmitatib⁹, nõ idola, 4.reg.1 d
non Interrogato domini ore, Ioſue init fœdus cum Gabaonitis, & male ceſſit. ioſ.9 b c
¶nihil Intulimus in mũdum ex ijs quæ in vſus hominum condidit deus, 1.corint.9 f
¶Inuenit gratiã corã deo Moyſes, exod.33 c d
Inuenit ipſa Ruth gratiã corã Booz, omnem victum benigne ipſi exhibente, ruth.2 b c
Inueniunt mala multa eos qui à deo fornicãtur, alij fidentes quàm ipſi ſoli, deut.31 d
Inuenit deus populum Iſrael in ſolitudine vaſta deut.32 b
¶Inuidi Palæſthini obturant puteos, quos foderant ſerui Abraham, gen̄.26 c
Inuidet ſorori ſuæ fœcundæ Rachel infœcũda, gen̄.30 a
Inuident filijs Iſrael AEgyptij, ꝙ nimis multiplicentur, exod.1 c
Inuidi filij Laban ob diuitias Iacob, murmurãt in eum, gen̄.31 a
Inuidia filiorum Iacob in Ioſeph, propter ſomnia ipſius, gen̄.37 b
Inuidiã & contumeliã fratris contẽnit Dauid, zelum dei interpretantis ſuperbiã, 2.reg.17 d
Inuidet Saul Dauidi laudem victoriæ tribui, 1.reg.18 b
Inuidi fugiendi, prouerb.23 a
Inuidia ſacerdotũ traditur Chriſtus, matt.27 b
Inuidere cuiquam neſcit, qui charitatem habet 1.corint.13 b
Inuidia reijcienda à nobis, galat.5 d.1.petr.2 a. prouerb.14 d
¶Inuocari cœptum eſt nomen domini tempore Enoch filij Adam, gen̄.4 d
Inuocatus deus in tribulatiõe, exaudit, 2.re.22 a
Inuocantes nomen domini de corde puro, fideles, 2.timot.2 d
Inuocãtib⁹ deũ p fidẽ, ſalus ꝓmittitur, ro.10 c
nõ Inuocãt deũ vere q in illũ nõ credũt, ro.10 c
Inuocat nomẽ dei ipſe Abram in peregrinando gen̄.12 c.13 a
Inuocat nomen dñi Abrahã in terra Philiſthinorum, gen̄.21 d. Item Iſaac, gen̄.2 f
Inuocat Iacob deum Iſrael, gen̄.33 d
Inuocat nomen domini Moyſes in mõte, exod. 34 a. deut.32 a
Inuocato ſuper populum ſuum dei nomine, timent hoſtes, deut.28 a
Inuocat dñm Sãſon ſitiens, & dat ei aquas e dẽte molari maxillæ aſini, qua mille Philiſthæos occiderat, iudicum 15 d
Inuocat deũ ipſe Samſon, vt reſtituat ſibi fortitudinem priſtinam, iudicum 16 g
Inuocare nomen dei ſuper aliquẽ, id eſt benedicere ei, & orare vt deus det ei &c. nume.6 d
Inuocatũ fuit nomen Iacob ſuper filios Ephraim, id eſt noibus patrũ ſuorum appellati ſunt & dicti filij Iacob, gen̄.48 c
vt Inuocent deos in quibus ſiſi ſunt, dicit Iſraelitis deus clamãtibus ad ſe: exprobrans ꝙ ſæpius à ſe liberati, cõuerſi ſint ſemp ad idola, iudicum 10 c
Inuocantes deum Baal, irridet Elias, 3.reg.18 e
¶Ioab occidit ipſum Abner, 2.reg.3 e
Ioab impius timens perdere Dauidis gratiã, impie Vriã innocẽtẽ curat occidi, 2.reg.11 c
Ioab prudẽti conſilio conciliat Abſalom patri, 2.reg.14 a
Ioab reducit Abſalom, 2.reg.14 e
Ioab pendentem de quercu Abſalom confodit, 2.reg.18 b c
Ioab (deo ita curãte) audacter corripit Dauidẽ patiẽter lugentẽ filiũ Abſalõ, ne ppl̃s cõmot⁹ illo fletu, recederet ab ipſo Dauide, 2.reg.19 a
Ioab ſequitur Adoniam, 3.reg.1 a
Ioab principem iubet Dauid Salomoni vt occidat, & quare, 3.reg.2 a b
Ioab occiditur iuſſu Salomonis, 3.reg.2 e
¶Ioachaz ſuccedit Iehu patri ſuo, 4.reg.10 g
Ioachaz traditur in manus Syrorum, 4.reg.13 a
Ioachaz mortuo ſuccedit Ioas fili⁹ ei⁹, 4.re.13 b
Ioachaz ſuccedit Ioſiæ patri ſuo, & capit̃ à Pharaone, 4.reg.23 f.2.para.36 a
Ioachaz & Ioacim captiuitas per leũculos & leonem ſignificatur, ezech.19 a
Ioachaz filius Iehu regnat pro patre ſuo Iehu ſuper Iſraelem, 4.reg.10 g.13 a
¶Ioachin ſuccedit fratri ſuo Ioacim, 4.re.24 a 2.para.36 b
Ioachin ſiue Iechoniæ captiuitas prædicitur, iere.22 f
Ioachin exaltatur à rege Babylonis, 4.reg.25 g
Ioachin captiuo conſtituuntur cibaria regia, iere.52 g
¶Ioacim fit ſeruus regi Babylonis, 4.re.24 a b 2.para.36 b
contra Ioacim prophetat Ieremias, iere.22 d
Ioacim regis Iuda captiuitatem refert Daniel, danie.1 a
¶Ioas pr̃ Gedeõis irridet cultores Baal, iudi.6 f
¶Ioas filius Ochoziæ abſcõditur, ne interficiat̃ ab Athalia, 4.reg.11 a.2.para.22 d
Ioas conſtituitur rex, 4.reg.11 a.2.para.23 a
Ioas pius, quem docet Ioiada ſacerdos, pecuniã auferẽt à ſacerdotib⁹ nõ inſtaurãtibus templũ, & eã in eiuſdẽ tẽpli vſum expendit, 4.reg.12 a
Ioas, viuente Ioiada, legem ſeruat, 2.para.24 a
Ioas interficitur à ſeruis ſuis, 4.reg.12 d.2.paralip.24 g
Ioas ipi⁹ fili⁹ Ioachaz, regnat ſup Iudã 4.re.13 b
Ioas rex Iſrael percutit Syrios, 4.reg.13 d.
Ioas rex Iſrael expugnat Amaſiam, & templum dei ſpoliat, 4.reg.14 c
Ioas rex Iſrael moritur, 4.reg.14 d
¶Ioathã fili⁹ Gedeonis minimus, euaſit manus fratris Abimélech, iudi.9 a
Ioathã, propoſita lignorum parabola, prædicit interitũ Sichimitarũ, & Abimélech, iudi.9 b
Ioathã regnat ꝓ Azaria ſuper Iudã, 4. reg.15 b
Ioatham filius Oriæ regnat poſt eũ, vincit Ammonitas, moritur, 4.reg.15 f g.2.para.27
¶Iob ſanctitas, liberi, & poſſeſſio, iob 1 a
Iob conuiuãtib⁹ filiis, vidẽs in ſpũ conuiuiorũ impietatẽ, pro eis ſolicitus ſacrificat, iob 1 a
Iob bona oĩa diſſipat Satan, & eius liberos percutit, expetita facultate à domino, iob 1 b
Iob luctus, & eiuſdem laus ad deum in ſua afflictione, iob 1 d
ad Iob amici tres veniũt, vt eũ cõſolent̃, iob 2 b
Iob tentatur ab vxore, iob 2 c
Iob oſtẽdit exẽplo ſuo, pios interdum vinci in tentatione, interdum vincere, iob 3 a
Iob pio in impiorum iudicium coniecto, quod verebatur malum accidit, iob 3 d
Iob arguitur impatientiæ per Eliphaz, iob 4 a
Iob dicit culpa ſua pœnã eſſe grauiorẽ, iob 6 a
Iob conquerit̃ ſe ab amicis derelictum, iob 6 c
Iob vitam hominis non eſſe niſi laborem perpetuum oſtendit iob 7 a
Iob collatione priorum beneficiorũ & præſentis afflictionis nimiam ſeueritatem dei in ſe oſtendit, iob 10 b
Iob pœnitendi ſpatium quærit, iob 10 d
Iob quam ſit patiens oſtendit iob 12 a
Iob amicos redarguit ex propriis ipſorum verbis, iob 13 a
Iob auſteritate amicorũ mot⁹, ſuã calamitatẽ enarrãdo, ſe citra iniqtatẽ pati oſtẽdit, iob 26 a
Iob flagella ſua deſcribit, paſſionem Chriſti figurans, iob 19 a
Iob vaticiniũ de gñali reſurrectiõe, iob 21 d.14 b
Iob conſtantia iob 27 a
Iob vitæ ſuæ anteactę fœlicitatẽ & pia geſta recẽſet, tacite amicos arguens calũnię, iob 29 a
Iob deſcribit quanto contẽptu ab hominibus, & quãta maledictione à dño tractet̃, iob 30 a
Iob recenſet vitæ ſuæ innocẽtiam, iob 31 a
Iob à dæmone vlcere percutitur iob 2 a
Iob humana patit̃, optando ſibi mortẽ, iob 6 b
Iob tædet vitæ ſuæ, iob 10 a
Iob pœnitentia, cui duplicia pro ablatis reſtituuntur, iob 42 a
Iob moritur, iob 42 d
Iob patientia Chriſtianis in exemplum propoſita, iacob.5 c
¶Iochabed vxor Amram, mater Moyſi & Aarõ, exod.6 c
¶Iohanan prędicit Godoliæ duci mortem ſuã, iere.40 d
Iohanan perſequitur Iſmahelem interfectorem Godoliæ, iere.41 c
Iohanan cum principibus & reliquo populo cõſulit Ieremiam, quid facto opus ſit, iere.42 a
Iohanã abducit reliquias ppl̃i Iudaici in Ægyptum, reclamante Ieremia, iere.43 a
¶Iohãna vxor Chuſæ, Chriſtũ ſequitur, luc.8 a
¶Iohannes Simonis fratris Iudę filius, vitę ſuæ inſidiantes interemit, 1.macha.16 d
de Iohanne baptiſta ꝑcurſore adhortãte ad ſuſceptionem Chriſti, Iſa.40 a. mala.3 a
Iohãnes baptiſta in ſpũ Eliæ vẽturus, mala.4 b
Iohannis baptiſtæ parentes, eorũmque gen⁹ & pietas & in deum fides, luc.1 a
Iohannes baptiſta adhuc in vtero matris ſubſilit, ſalutante Maria matrem ipſius, luc.1 d
Iohãnes baptiſta ſpiritu ſancto repletus adhuc in vtero, luc.1 b
ad Iohãnis baptiſtæ natiuitatẽ mirant̃ oẽs vicini, & qui de ea audierunt, luc.2 f
Iohãnes baptiſta circunciditur, luc.1 f
Iohãnis baptiſtæ nomẽ a deo illi inditũ, luc.1 b
Iohãnes baptiſta in deſertis habitat vſq; ad diẽ in quo prædicare cœpit pœnitentiam populo

Iſrael, luc.1 g
Iohannis victus & veſtitus, matth.3 a. vinum & ſiceram non bibit, luc.1 b
Iohannes baptiſta diuina reuelatione Chriſtum nouit, iohan.1 b
Iohannes miſſus ante Chriſtum, non autem fuit Chriſtus, ſed amicus ſponſi, gaudens eccleſiã ſponſam Chriſto credere, iohan.3 d
Iohannes miſſus à deo in ſpiritu & virtute Eliꝗ, vt pœnitentia prædicata Chriſtũ annuntiaret veniſſe, quem contẽpſerunt Iudæi, matt.21 c. marc.11 d. luc.1. b g.20 a. iohan.1 a c d
Iohannes non potuit ſibi ampliorem honorem, aliúdve officium ſumere, quàm quod à deo illi erat commiſſum, iohan.3 d
Iohannes ad vitæ innouationem populum adhortatur, Chriſtũ veniſſe annuntians, mat.3 a marc.1 a. luc.3 a
Iohannes baptiſta dat præcepta turbis, publicanis & militibus, luc.3 b c
Iohannes Phariſæos metu diuini iudicij ad reſipiſcentiam permouet, matth.3 c. luc.3 b
Iohannis gaudium impletum, audiẽtis Chriſtũ prædicantem, iohan.3 d
Iohannes baptiſta CHRISTVM ambulantem OSTENDIT diſcipl'is, ipſum eſſe agnũ à patre datũ in expiationẽ pc̃tórũ, p̃dicãs, ioh.1 e
Iohannes baptizat in Enon, iohan.3 c
Iohãnis diſcipuli reprehẽdunt Chriſti diſcipulos quòd nõ ieiunarent, mat.9 b. mar.2 c. luc.5 g
Iohannis diſcipuli ægreferũt plures ire ad Chriſtum, quam ad Iohannem, iohan.3 c
Iohannes baptiſta diſcipulos ſuos docuit orare, luc.11 a
Iohannes ſe indignum agnoſcit qui Chriſto miniſtret, iohan.1 c
Iohannes baptiſta negat ſe eſſe Chr̃m aut Eliam aut prophetam, iohan.1 c
Iohannes baptiſta diſcipulos ſuos ad Chriſtum ablegat, nolens eos eſſe ſibi addictos, mat.11 a
Iohanni Chriſtus teſtimonium perhibet, admonens turbas ſuæ impœnitentiæ, quæ ad verbũ Iohannis non reſipuiſſent, tanquam incertum fuiſſet, matth.11 a
Iohannes baptiſta teſtimonio Chriſti pluſquam propheta, matth.11 b. nullúſque eo maior.
Iohannem dæmonium habere mentiuntur Iudæi, matth.11 c
Iohãnes nõ veretur Herodẽ corripere, mat.14 a
ad Iohãnis baptiſtæ prædicationẽ multa faciebat Herodes, libentérq; eũ audiebat, mar.6 c
Iohannem quare incluſerit Herodes & occiderit, matth.14 a
Iohãnes, à turba habebatur propheta, mat.21 c
quæ Iohannes teſtatus erat de Chriſto, vera eſſe confitentur turbæ, iohan.10 g
Iohannẽ baptiſtã, Chriſtus docet fuiſſe Eliã, quẽ mittendũ prædixerat Malachias, matth.11 b
vſque ad Iohannẽ legis mandata prædicata Iudæis & monitiones prophetarũ: ab eo autem quòd pœnitentiam prædicare cœpit, annuntiatum fuit regnum dei aduenisse, Chriſtum videlicet, matth.11 b
ab eo quòd Iohannes pœnitentiam prædicare cœpit, magno impetu turbæ & publicani conuerſi, eccleſiam ingrediebantur Phariſæis contemnentibus: quam rapiebant & ingrediebantur violenti, poſthabentes omnia, vt euangelij participes eſſent, matth.11 b
Iohannis teſtimonio Chriſtus probat ſe à patre eſſe miſſum, iohan.5 f
¶Iohannes & Iacôbus vocantur à Chriſto promittenti prædicationis officium, matth.4 d. quem ſequuntur.
Iohannes & Iacôbus vlciſcendum putant in Samaritanos, quòd Chriſtum noluiſſent recipere: quos reprehendit Chriſtus. luc.9 g
Iohanni euangeliſtæ prohibenti quendam dæmonia in nomine Chriſti eijcientẽ, quòd non eſſet de comitatu ipſorũ, indicat Chriſtus non prohibendos eſſe qui quomodocunque regnũ dei euangelium promouent, etſi indigni alioqui nobis videantur, marc.9 e. luc.9 f
Iohanni euangeliſtæ indicat Chriſtus qui eũ traditurus eſſet, iohan.13 c
Iohannes ingreditur cum Ieſu in atrium Annæ pontificis, iohan.18 c
Iohanni cõmendat matrẽ ſuã Chriſtus, ioh.19 e
Iohãnes cucurrit cũ Petro ad monumentũ, qui ſublatũ eſſe corpꝰ Chriſti credidit, ioh.20 a b
Iohannes ſe vera ſcripſiſſe, & quæ viderit & attrectarit, non autem audierit tantũ, affirmat, vt ſibi credamus, iohan.19 f.21 g.1. iohan.1 a
de Iohanne quid futurum eſſet interrogans Petrus, præmonet̃ ſuæ mortis, & ad ſe nihil pertinere de Iohanne, iohan.21 g
Iohannes propter verbum dei relegatus in inſulam Patmos, apoc.1 c
Iohannes angelum adorare volens, ab eo prohibitus eſt, apoc.19 b.22 b
Iohannis tempore erant ſeductores, Chriſtũ negantes veniſſe in carnem, 2. iohan. b
Iohannes minatur Diotrephi, ſe illius opera cõmoniturum, 3. iohan. c
¶Iohannes Marcus, miniſter Pauli & Barnabæ, act.13 a
¶Ioiada pontifex conſtituit Ioas filium Ochoziæ regem ſuper Iudam, occiſa regina Athalia, 4. reg.11 a
Ioiada ſacerdos pangit fœdus cũ Ioas, 4. re.11 d
Ioiada moritur: quo mortuo, declinat Ioas ad idololatriam, 2. para.24 d
¶Ionadab prudens ſecundũ carnem, 2. reg.13 a
Ionadab filius Rechab pius iungitur ipſi Iehu, ad delendam idololatriam, 4. reg.10 d
¶Ionas miſſus in Niniuen ad prædicandũ, fugit à facie domini, ionæ 1 a
Ionas præcipitatus in mare, abſorbetur à piſce, ionæ 1 d.2 a
Ionam euomit piſcis iubente domino, ionæ 2 a
Ionas rurſum iubetur ire in Niniuen, ionæ 3 a
Iona prædicãte reſipiſcunt Niniuitæ, ionæ 3 b. matth.12 d. luc.11 d
Ionas affligitur, quòd ſermo eius cõtra Niniuen non fuerit impletus, ionæ 4 a
Ionam increpat dominus, iniuſtam eius iracundiam oſtendens, ionæ 4 b c d
Ionæ ſigno, ſe reſurrecturum poſt tertium diem prædicit Chriſtus Iudæis ſigna quærentibus, matth.12 c. luc.16 a
¶Ionathan filius Gerſom ſacerdos fuit Danitarũ idolo quod Michæ vi abſtulerant, iud.18 g
¶Ionathan filius Samaa fratris Dauid occidit hominem 24 habentem digitos, 1. para.20 d
¶Ionathas filius Saulis, armigero comite, ꝓfligat Philiſthæos, fiducia in deum, 1. reg.14 a
Ionathas à patre occidendus ob mel deguſtatũ, à populo liberatur, 1. reg.14 g
Ionathas & Dauid ieunt fœdus, 1. reg.18 a.20 a
Ionathas indicat Dauidi Saulis iſidias, 1. re.19 a
cũ Ionatha cõqueritur Dauid in ãguſtijs animi cõſtitutus: quẽ Ionatha cũ cõſolatur, 1. re.20 a
Ionathas excuſat Dauidẽ apud Saulẽ, 1. re.20 e
Ionathas promittit Dauidi ſe indicaturũ voluntatẽ Saulis, ſigno trium ſagittarum, 1. reg.20 d
Ionathas moritur, 1. reg.31 a
Ionathæ mors nuntiatur Dauidi, 2. reg.1 a
¶Ionathan fratrẽ Iudꝗ ducẽ conſtituunt Iudæi, 1. macha.9 c
Ionathæ fratris Machabæi bellum aduerſus alienigenas, 1. macha.11 f
Ionathas cõfirmandi fœderis gratia legatos Romam ad Spartiatas mittit, 1. mach.12 a
Ionathan dolo circunuentũ comprehendit Tryphon, 1. macha.12 e
Ionatha capto Simon frater eius dux eligitur, 1. mach.12 a
¶Ioppitarum facinus in Iudæos, 2. mach.12 a
¶Ioram rex Iuda, 3. reg.22 g. 4. reg.8 e, occidit fratres ſuos, 2. para.21 a
Ioram alui languore interit, cui ſuccedit Ochozias, 2. para.21 d. 4. reg.8 f
Ioram frater Ochoziæ ſuccedit ei in regno Iſrael, 4. reg.1 d
Ioram filius Achab impius 4. reg.2 d
Ioram minatur mortem Eliſeo, 4. reg.6 g
Ioram filii Achab & Ochoziæ regis Iuda bellũ contra Hazaelem regem Syriæ, 4. reg.8 g
Ioram rex Iſrael & Ochozias rex Iudꝗ interficiuntur à Iehu, 4. reg.9 c d e f
¶Iordanis terra irrigua, gene.13 c
Iordanis aquæ ſiccant̃, & tranſit ppl's, ioſ.3 d
in Iordane lauatur Naaman & ſanat̃, 4. reg.5 d
¶Ioſaphat pius ſuccedit Aſæ regi Iuda, 3. reg.15 f.22 f
Ioſaphat mittit prꝗdicatores per vniuerſum Iudam, 2. paral.17 b
Ioſaphat affinitate iungit̃ Achab, 2. para.18 a
Ioſaphat rex pius, requirit verbũ dei, 3. re.22 d 2. para.18 b
Ioſaphat defẽdit Michꝗã cõtra Achab, 3. re.22 b
Ioſaphat pius ꝓfectꝰ in prꝗliũ cũ Iorã rege Iſrael, requirit prophetã dei Eliſeũ, qui pluuiã eis prænũtiat, & de Moabitis victoriã, 4. reg.3 b
Ioſaphat clamans ad dominum liberatur ab hoſtibus, 2. para.18 g
Ioſaphat increpatur à propheta Iehu, quòd auxilium præſtiterit impio Achab, 2. para.19 a
Ioſaphat exhortatio ad iudices & leuitas, 2. para.19 b c
Ioſaphat inuadunt Moabitæ & Ammonitæ, 2. para.20 a
Ioſaphat oratio, qua propriæ virtuti diffidens ad deum ſolum refugit, 2. para.20 c
Ioſaphat init amicitiam cũ rege Ochozia, & reprehenditur à propheta Eliezer, 2. para.20 g
Ioſaphat moritur, 2. para.21 a
¶Ioſeph naſcitur ex Rachel, gene.30 b
Ioſeph à pr̃e dilectus accuſat fratres, gene.37 a
Ioſeph futurus princeps fratrũ ſuorũ, & parẽtis vtriuſque oſtenditur, gene.37 b
Ioſeph, fratrũ ſuorũ inuidia, mittit̃ in ciſternã, & poſtea vẽditur Iſmahelitis, item Phutiphari, gene.37 e f g
Ioſeph veſtis tincta in ſanguine hœdi, defert̃ ad patrem, gen.37 g
ꝓpter Ioſeph bñdicit deꝰ, multiplicátq; oĩa bona Phutipharis, tã in domo q̃ in agris, ge.39 a
Ioſeph gubernat creditam ſibi domũ Phutipharis: cui maxime acceptus eſt, gene.39 a
cũ Ioſeph eſt deꝰ, in oĩbus quæ agit, gene.39 a
Ioſeph pulchra facie vir gen.39 b
Ioſeph falſò ſtupri accuſatꝰ, à domina ſua incarceratur, gen.39 b
q; Ioſeph acceptus ſit magiſtro ſuo, & gratiã coram ipſo inueniat, dei factum eſt, geñ.39 d
Ioſeph miniſtrat concaptiuis, gen.40 a
Ioſeph eductꝰ de carcere offertur Pharaoni: cui ſomnia interpretat̃, ſimul conſulit quid faciẽdum, gene.41 b c d e
Ioſeph diſtribuit frumentũ tẽpore famis vniuerſis venientibus in AEgyptum, gene.41 g
Ioſeph recordatus ſomniorum, dure loquit̃ fratribus, à quibus non agnoſcitur gene.42 b
Ioſeph mittit fratres ſuos in carcerẽ, gene.42 c
Ioſeph epulatur cum fratribus, gene.43 c d g
Ioſeph furti arguit fratres ſuos falſò, vt tentet eos, gene.44 a c
Ioſeph conſolatur fratres: quibus ſe agnoſcendum præbet, gene.45 a
quòd Ioſeph venditus ſit in AEgyptum, dei voluntate & conſilio factum fuiſſe teſtatur ipſe Ioſeph, & quare, gene.45 b
Ioſeph occurrit patri ſuo in Geſſen, gene.46 c

Ioſeph patrem ægrotantem viſitat cum filijs, gen̄.48 a
Ioſeph benedicitur, gen̄.49 c.deut.33 b
Ioſeph filij reliqui præter Ephraim & Manaſſe, non habebant particularē tribū,ſed ſub tribu Ephraim & Manaſſe cōputabantur, gen̄.48 b
Ioſeph iraſcitur præponi in benedictione ipſum Ephraim ipſi Manaſſe, gen̄.48 c
Ioſeph oſculatur patrem morientem, gen̄.50 a
Ioſeph iubente Pharaone ſepelit patrem in Chanaan,cū magno comitatu & plāctu. gen̄.50 b
Ioſeph fratribus iniuriā dimittit, & blande alloquitur, gen̄.50 c
Ioſeph moritur,& conditur aromatib⁹,ge.50 d
Ioſeph oſſa fert ſecum Moyſes exiens terram AEgypti, exod.13 c
Ioſeph oſſa ſepeliuntur in Sichem, ioſ.24 g
Ioſeph filij,Manaſſe & Ephraim,in duas diuiſi tribus, ſucceſſerunt in locum Leuitarū in diuiſione terræ, ioſ.14 a
Ioſeph filij faciunt Amorrhæum tributarium, iudicum 1 g
Ioſeph filij Iacob commendatio, eccl'i 49 d
Ioſeph fides, heb.11 d
¶Ioſeph ab Arimathæa,occultus Chriſti diſcipulus, petit corpus ipſius à Pilato,vt illud ſepeliat, matth.27 g.iohan.3 a.19 g
¶Ioſeph cognominatus Barſabas ab apoſtolis, agro vendito pretium affert ad pedes apoſtolorum, act.4 g
¶Ioſias rex prænuntiatur,qui idololatriam Ieroboam purgaturus erat, 3.reg.13 a
Ioſias filius Amon conſtituitur rex, 4.reg.21 d
Ioſiæ cura in templo inſtaurando, 4.reg.22 a. 2.para.34 b
Ioſiæ fletus,audito libro Deuteronomij,4.reg. 22.c d.2.para.34 d
Ioſias conſulit dominum per Oldam prophetiſſam, 4.reg.22 c.2.para.34 e
Ioſias legit Deuteronomiū coram populo, idola demolit,& ſacerdotes Baal occidit,4.reg. 23 a.2.para.34 a
Ioſias celebrat phaſe, 4.reg.23 e.2.para.35 a
Ioſias nolens acquieſcere regi Nechao, dei voluntatē ei nuntianti,vulneratus interit: quem luget populus, 4.reg.23 e.2.para.35 c d
Ioſiæ regis Iuda filij, 1.para.3 c
Ioſiæ laus, 4.reg.23 e.eccl'i 49 a
¶ Ioſue miniſter Moyſi cū ipſe erat in monte, exod.24 d
Ioſue, qui & Oſee vna cum Moyſe deſcēdit de monte, exod.32 d.nume.13 b
Ioſue æmulatus pro Moyſe, nolens alios præter Moyſem, prophetare, ꝓhiberi petit Eldad & Medad prophetantes, nume.11 f
Ioſue & Caleb terram promiſſionis laudant coram populo:quos ipſe vult lapidare,niſi adeſſet dominus, nume.14 b
Ioſue ingreſſurus terram Chanaan, & diuiſurus eam populo, deut.1 f
Ioſue præficitur populo loco Moyſi, exod.17 d nume.27 d.deut.31 a.34 d
Ioſue animat dominus ad inuadendam terram promiſſam, ioſue 1 a
Ioſue exaltauit & magnificauit deus coram Iſraelitis,faciens mirabilia corā eis, quibus cognoſcerent ſe eſſe cum ipſo Ioſue, ioſ.3 b
Ioſue tēporibus nullus potuit Iſraelitis reſiſtere, ioſue 1 a
Ioſue præcipit dominus continuā Deuteronomij lectionem, ioſ.1 b
Ioſue mittit exploratores in Iericho, ioſ.2 a
Ioſue cum populo venit ad Iordanem, ioſ.3 a
Ioſue iubetur à deo calceamentum ſoluere,cum ei loqueretur in Galgalis, ioſ.5 d
ipſi Ioſue dat deus vrbē Iericho,& quo modo, ioſue 6 a
Ioſue fletus coram domino, ioſ.7 b
Ioſue dat deus vrbem Hai, cōſulens interim ei quid agere debeat vt capiat eam, ioſ.8 a b
Ioſue benedicit populo, eique præſentibus mulieribus & paruulis legit totū Deuteronomiū, ioſue 8 g
contra Ioſue congregantur Amorrhæi, Heuæi, & huiuſmodi in prælium, ioſ.9 a
Ioſue pugnat ꝑ Gabaonitis cōtra Amorrhæos: quos tradit deus in manus ipſius, ioſ.10 b
Ioſue interficit quinque reges, ioſ.10 e
Ioſue pugna contra diuerſos reges, ioſ.11 a
Ioſue ne vnum quidē verbum prætermiſit eorū q̄ ꝑceperat ei Moyſes,quin cōpleuerit,ioſ.11 c
Ioſue cū omni familia ſeruit deo, ioſ.24 d
Ioſue iubetur diuidere terrā filijs Iſrael, ioſ.13 a
Ioſue poſſeſſio, ioſ.19 d
Ioſue dehortatur populum à commiſtione gentium. ioſue 23 a
Ioſue fœdus cum populo Iſrael, ioſ.24 c
Ioſue cōmemoratis dei beneficijs, hortatur populum ad legis obſeruantiam, ioſ.24 c
Ioſue moritur, ioſ.24 g.iudic.2 b
Ioſue laudes, eccl'i 46 a
Ioſue & Zorobabel ædificant altare, 1.eſdr.3 a
in Ioſue Bethſamitæ agro requieſcit arca quam remittebant Philiſthijm, 1.reg.6 c
¶Ira dei ſępiſſime,vno peccāte,deſæuit ſuper omnes,vt de Achan videmus, ioſ.22 d
Ira dei deuorauit Pharaonem cum exercitu, exod.15 b
Iram dei timens Moyſes, ob adoratū ab Iſraelitis vitulum,orat, deut.9 c
Iram furoris dei non fecerat Dauid, id eſt non occiderat penitus Amalecitas iuxta præceptū dei:ideo à deo abiectus, 1.reg.28 c
Iratus furor dn̄i in idololatras, iudicum 2 d
Iraſcitur dominus in murmuratores,nume.11 a
Iratus deus in Moyſem, nō exaudit eum,exod. 4 d.deut.1 f.3 d
Iraſcitur deus in Aaronem & Mariā detrahentes Moyſi, nume.12 c
Iratus deus in Aaronem qui vitulum conflauerat, deut.9 c
Iratus deus tradit Iſraelitas in manus regis Syriæ,& Moab adorantes idola, iudicum 3 a b
Iratus deus ꝙ contra ipſius voluntatem aliquis tuliſſet de anathemate, non ſedatur donec illelapidetur, ioſ.7 a d
Iraſcitur deus in Iſraelitas ob vitulum aureum: quam vt ſedet, orat Moyſes, exod.32 c
Iraſcitur dn̄s in populum infidelem:quem Moyſes oratione ſua placat, nume.14 b c
Iraſcit de⁹ in Iſraelitas faſtidiētes man. nu.11 b
Iraſcitur deus in Salomonē ꝙ contra ſuū præceptū accepiſſet vxores idololatras,quæ auerterunt eum à ſe, 3.reg.11 b
Iratus deus percutit Ozam,qui contra ſuū verbum præcipiens vt à ſacerdotibus portaretur arca, contigerat eā caſum minitantem, & nō portauerat eam in humeris, ſed eam bobus commiſerat 2.reg.6 b
Iraſciturū ſe minatur deus Iſraelitis, ſi dereliquerint ipſum,& alij q̄ ipſi fiderint, deut.31 d
Iratus deus claudit cælum non dando pluuiam ijs qui non fidunt ei, deut.11 b
Iratus deus contra populū Iſrael cōmouet Dauidem vt numeret populū vnde puniatur ipſe populus, 2.reg.24 a
Iratus deus propter peccata, tradit nos in manus hoſtium, 3.reg.8 e
ne Iraſcatur,orat deū ipſe Gedeon ſecundo petens ſignum in vellere, iudicum 6 g
Iræ dei in populum cauſa, deut.29 d.ezech.5 b
Ira dei non prouocanda,inito cum dæmonum cultoribus conſortio, 1.corint.9 e
Ira dei ſuper incredulos, coloſſ.3 b.ioh.3 d
Ira dei ſuper incredulos Iudæos, 1.theſ.2 d
Irā ſibi theſaurizāt in nouiſſimis diebus diuites huius mundi, iacob.5 a
Iræ filij ſumus natura, epheſ.2 a
Iram eius manere ſuper nos non conſtituerat deus , ſed vt haberemus ſalutem per Ieſum, 1.theſ.5 b
ab Ira ventura liberati ſumus per Chriſtum, 1.theſſ.1 d.
¶Ira abiicienda, eique cedendum mānſuetudine & lenitate, rom.12 d. epheſ.4 f g. coloſſ.3 b eccl'es 7 b.11 d.ꝓuer.27 a
qui Iraſcitur fratri verbo aut ſigno,occidit eū, matth.5 c
Iram ſi quis cum fratre habeat,ante orationem reconcilietur cum fratre, 1.timoth.2 c
Ira viri,iuſtitiam dei non efficit, iacob.1 c
ad Iram tardus ſit omnis homo,& ad loquendū iacob. 1 c
ne Iraſcātur mutuo in itinere,fratres ſuos hortatur Ioſeph, gene.45 g
cum Ira & triſtitia,ob cordis eorum cęcitatem reſpicit Chriſtus Phariſæos, marc.3 a
Iraſcitur Iacob in Labā,quòd falſò furti ipſum arguiſſet, gene.31 e
Iraſcitur Ioſeph pręponi in benedictione ipſum Ephraim ipſi Manaſſæ, gene.48 c
Iraſcitur Moyſes in deum, nume.11 c
Iraſcitur Moyſes ob idololatriam Iſraelitarum, exod.32 d
Iraſcitur Moyſes contra filios Aaron, quòd nō comederint reſiduum oblationum, leuit.10 d
Iraſcitur vehementer Moyſes in ſuperbos Core,Dathan & Abiron, nume.16 c
Iraſcitur ſpiritu dei motus Saul, audiens labenitarū oculos pęti à Naas Ammonite in fœdus, 1.reg.11 b
Iraſcitur Saul, Dauidi laudem victoriæ tribui, 1.reg.18 b
Iram inimicorū præuidens,& ſuperbiā, viribus ſuis tribuētiū victoriā ſuā cōtra Iudęos diſtulit deus affligere ipſos Iudæos, deut.32 d
Iracundi manſuetudine vincuntur, prouer.15 b
cum Iracundo non rixandum, eccl'i 8 d
cū Iracundo amicitia non ineunda, prou.22 d
ad Iracundiam concitant deum Iſraelitæ, derelinquentes ipſum,& ſeruientes Baalim & Aſtaroth, iudicum 2 b
ad Iracundiam prouocauerunt deum ſæpiſſime Iudęi, num.11 a.16 a.21 a. deut.9 b d.32 c
¶Irad filius Enoch, gen.4 c
¶Ire ad patres ſuos , pro mori , vtuntur ſacræ ſcripturæ, gene. 15 c
Ire ad Chriſtum,eſt ei credere, iohan.6 d
¶Iris in nubibus,vide Arcus,
¶Irridentes pueri Eliſeum caluū, maledicti ab eo deuorantur ab vrſis, 4.reg.2 d
Irridetur Chriſtus iohan.19 a
Irridet Elias deum Baal, 3.reg.18 e
¶Irriguam terram petit ſibi dari Axa in hæreditatem, ioſ.15 d
¶Irritauerunt deum Iſraelitę, ſeruiētes idolis, eis tribuentes, gloriam quam deo debebant, deut.32 c
non Irritatur,nec de vlciſcēdo cogitat,qui charitatem habet, 1.corint.13 b
¶Iſaac promittit Abrahæ, gen. 15 a.17 c.18 b
ex Iſaac multi populi naſcituri, gene.17 c. 21 b c.26 a
Iſaac naſcitur ſecundum promiſſionē, gen.21 a
Iſaac immolatur, gene.22 b
Iſaac accipit Rebeccā in vxorē, gene.24 g.25 c
Iſaac datur poſſeſſio: filiis concubinarum dantur munera , gene. 25 a
Iſaac bn̄dicit deus poſt mortē patris, gen.25 b
Iſaac famem fugiens, peregrinatur ad Abimelech. gene.26 a
Iſaac promittitur Chriſtus gene.26 a
Iſaac dicit vxorem eſſe ſororem ſuam, timēs occidi propter eam, gene.26 b

Iſaac ꝓmittitur terra Chanaan, gen.26 a
Iſaac diues & eius ꝓ vxore obiurgatio, ge.26 b c
Iſaac paſtores pro puteis contendunt aduerſus paſtores Geraræ, gen.26 d
cum Iſaac erat deus, gene.26 c
Iſaac deꝰ multiplicat ꝓpter Abrahã, gen.26 e
Iſaac altari deo ædificato, inuocat ipſũ, ge.26 f
Iſaac expellit Abimelech, gene.26 d f
Iſaac init fœdus cum Abimelech, gene.26 g
Iſaac præcipit Eſau vt ex venatione coquat pulmentum. gene.27 a
Iſaac triſtatur ſupramodum, Iacob præripuiſſe benedictionem ipſi Eſau, gene. 27 e
Iſaac benedicit Iacob & Eſau, gene. 27 d f
Iſaac morit̃, & ſepelit̃ à Iacob & Eſau, gen.35 d
Iſaac filii, 1.para.1 c
Iſaac commendatio, eccl̃i 44 c
¶Iſai pater Dauid, ruth 4 d
Iſai mittit Dauid ad Saulem cum muneribus, 1.reg.16 d.17 b
Iſai ſiue Ieſſe filii, 1.para.2 b
¶ad Iſaiam mittit Ezechias nuntios ob Sennacherib. 4.reg.19 a
Iſaias promittit Ezechiæ victoriam, 4.reg 19 b
Iſaias Ezechiam increpat ob oſtentatos theſauros legatis regis Babyloniorum, 4.reg.20 c
Iſaias quo tempore prophetauerit, Iſa.1 a
Iſaias videt gloriam dei, iſa.6 a
Iſaias mittitur ad Iudæos, iſa.6 c
Iſaias, cum afflatꝰ diuino ſpiritu videret oculis ꝓpheticis gloriam filii dei, quam olim in corpore humano habiturus eſſet, futurũ dixit Iudæos non credituros in eum, iohan.12 f
Iſaiam legit populo Chriſtus, luc.3 c
¶Iſboſeth conſtituit̃ rex ſuper Iſrael, 2.reg.2 b
Iſboſeth iraſcitur ipſi Abner, quòd concubuiſſet cũ concubina patris, 2.reg.3 a
Iſboſeth regẽ Iſrael occidũt Baana & Rachab, eiúſque caput deferunt ad Dauidem, à quo occiduntur 2.reg.4 b c d
Iſboſeth ſepelitur à Dauide 2.reg.4 d
Iſmahel qualis futurus, gene.16 d
Iſmahel naſcit̃ ex Agar, & circũcidit̃, gen.16 d
pro Iſmahele orat Abrahã, & exaudit̃, gen.17 c
Iſmahelis pueri afflicti vocem exaudit deus, gene.21 b
Iſmahel ſagittarius ducit vxorem AEgyptiam, habitans in deſerto Pharan, gen.21 c
cum Iſmahele fuit deus, habitante in ſolitudine gene.21 c
Iſmahel moritur gene.25 b
Iſmahelis genealogia, gene.25 b.1.para.1 b
¶Iſraelem vocat deus Iacob, gene.32 g.35 b 3.reg.18 g
Iſraelitas vocat ſeruos ſuos deus, leuit.25 g
Iſraelitæ infideles volunt reuerti in AEgyptũ, & quare, nume 14 g
Iſraelitæ iniuſſu dei præliantes contra Amalecitas occiduntur nume.14 a
Iſraelitarum regnum quale futurum prædicitur à Balaam, nume.23 b d.& 24 a
Iſraelitæ rurſum numerãtur, antequam intrent terram promiſſionis, nume.26 a
Iſraelitarum manſiones, num.33
Iſraelitas futuros idololatras p̃dicit deus Moyſi & Ioſue, deut.31 d
Iſraelitæ ob vnius inobedientiam occidũtur ab aduerſariis populo Hai, ioſ.7 a
contra Iſrael nullus ne mutire quidem audet, ioſ.10 d
Iſraelitis promiſſiones factæ de terra Chanaan, impletæ: & eiſdem pax per circuitum ab inimicis, ioſ.21 d
Iſraelitæ obiurgant fratres ſuos Rubenitas & Gaditas, putantes ipſos ædificaſſe altare vt ſu per illud ſacrificarent diis alienis, ioſ.22 d
Iſrael eligit dominum ſibi in deum, cui ſeruiat, reiectis idolis, ioſ.24 d
Iſraelitæ miſcent cõnubia cũ Chananęis, Amorrhæis, & huiuſmodi, vnde obliuiſcuntur dei: à quo tradunt̃ in manus inimicorũ, & clamantes ab eodẽ liberant̃ ab anguſtijs, iudic.3 a b
Iſraelitas tradit deus in manus Iabin regis Chanaan, iudicum 4 a
Iſrael liberatur per Deborã & Barac, iudic.4 a
Iſraelitæ ad idola conuerſi opprimuntur à Madianitis ſeptem annis, iudicum 6 a
Iſraelitæ tradunt̃ à deo in manus Philiſthinorũ & Amorrhæorum, ꝙ idolis eorum ipſo derelicto ſeruirent, iudicum 10 b
Iſraelitę oẽs fornicant̃ ĩ ephod Gedeõis, iud.8 f
Iſraelitæ confitentur peccatũ, aſſidue clamantes & petentes liberari, agentes pœnitentiã proijciendo idola ſua, iudicum 10 c d
Iſraelitæ congregantur in Maſpha conſulturi de vxore Leuitæ cuiuſdam, qua abuſi fuerãt Gabaonitæ, iudicum 20 a b
Iſraelitæ miſſa legatione, petunt tranſitum per Edom, nume.20 c
Iſraelitæ 400000, vincuntur à Beniaminitis fratribus 25700, iudicum 20 c
Iſraelitæ iurant ſe non daturos filias ſuas in vxores reliquis ex tribu Beniamin, iudicum 21 a
Iſraelitarũ ſeniores cõquerũtur ſe eſſe percuſſos à deo coram Philiſthæis, 1.reg.4 a
Iſraelitæ ſecundo cæduntur ad triginta millia, 1.reg.4 b
Iſraelitæ regẽ petunt, nolentes deum regnare ſuper ſe. 1.reg.8 a b
Iſraelitæ, congregatis in p̃liũ Philiſthæis, pauidi abſcondunt ſe in cauernis, 1.reg.13 a b
Iſraelitæ carent gladijs & armis aſtutia Philiſthinorum, 1.reg.13 d
Iſraelitæ timidi, audita victoria de Philiſthæis à deo per Ionathan data, egrediuntur e ſpelũcis & perſequuntur eos, 1.reg.14 c
Iſraelitæ timidi & infideles audita ſuperbia Goliath, 1.reg.17 b c
Iſraelitę turbãt̃ audiẽtes mortuũ Abner 2.re.4 a
Iſrael cũ Iuda contendit, quod in reducẽdo rege non fuerit vocatus, 2.reg.19 g
Iſraelẽ ſeparat à Dauide Seba ĩpiꝰ vir, 2.re.20 a
Iſrael à fame & bello liberatur ſine hominũ manu, 4.reg.7 b
Iſraelitis annuntiant leproſi dei prouidentiam, quam nolunt agnoſcere, 4.reg.7 c
Iſrael percutitur ab Hazael, 4.reg.10 g
Iſraelitæ affliguntur ab Hazaele rege Syrorum, 4.reg.13 a
Iſrael traditur in manus Seſac, quod deum reliquerit, 2.para.12 a
Iſraeli fames p̃dicit̃, & captiuitas, oſee 1 b.9 a
in Iſraeliticum regnum & Iudaicum cõminatio amos 2 b.michæ.1 a.ezec.7 a.4.reg.17 a
Iſraelitæ captiui ducuntur in Aſſyrios: & quare 4.reg.17 a b .18 b c
Iſraeli promittit deus liberationem à gentibus, ezech.36 a.iere.46 g
Iſraelitici regni finis ob peccatum idololatriæ, 4.reg.17 a
Iſrael quare vaſtatus ſit, ezech.39 f
Iſraelitici populi interitus, pro quo Aaron deprecatus eſt, ſapien.18 d
Iſraelis impietates arguuntur, michæ.6 b. oſee 13 d.ezech.22 d
Iſraelem diſperſum promittit dominus ſe cõgregaturum, iere.50 a.ezech.28 g.37 a
Iſrael quare aſſumptus in populum dei, & quare reiectus, iere.13 b
Iſraeli beneficia à deo collata cõmemorantur, oſee 11 a
Iſraelis iteritꝰ p̃dicit̃ ꝓpter idololatriã, 3.re.14 d
Iſraelis ingratitudo & eius interitus, oſee 10 e. amos 1 c
Iſrael plagis non emendatur oſee 10 a
Iſraeliticæ calamitatis acerbitas deſcribitur, Amos 8 c
Iſraelitarum abiectio, poſt quam ad Chriſtum tandem ſunt reuerſuri, oſee 3 b
Iſraelis vltima conuerſio poſt gentium plenitudinem, oſee 2 c.ſopho.3 b
Iſraelis reliquiarum exaltatio michææ 5 c
Iſraelis vana fiducia deſcribitur, oſee 12 a
Iſraelem ſuæ fœlicitati reſtituendũ prædicit dominus, iere.30 a
Iſrael carnalis deſcribit̃, & ꝓphetę eius. oſee 9 b
qui Iſraelitæ veri ſint cenſendi, rom.9 b
Iſrael dei, galat.6 d
ab Iſraele vero aufert deus omnem carnis fiduciam, michæ.5 d
Iſraelitam verum fuiſſe Nathanaelem perhibet Chriſtus, iohan.1 g
Iſraelem eſſe inexcuſabilem probat Paulus citato teſtimonio Moyſi & Iſaiæ, rom.10 d
Iſrael aſſecutus eſt ꝑ electionẽ gratiæ dei, quod non potuit per opera, rom.11 d
Iſraelitarum reliquias ſaluandas probat Paulus teſtimonio Iſaiæ, rom.9 f
Iſraelis excæcatio facta, vt gentes fidem Chriſti ſuſciperent, rom.11 c
Iſraelitę putãtes ſe iuſtificari ex operibus legis, ad iuſtitiam veram non peruenerũt, rom.9 g
¶Iſſachar filius Iacob ex Lia, geñ.30 c
Iſſachar benedictio, geñ.49 b.deut.33 c
Iſſachar ſors, ioſue 19 b
Iſſachar genealogia, geñ.46 b.1.para.7 a
¶Itineris Iacob comes fuit deus, geñ.28 c.35 a
Itineris Iacob cuſtos & protector deus, geneſis 28 c d
Itineris filiorum Iſrael dux ſemper deus diu & noctu, exod.13 d
Iter facientes viri quinq; è tribu Dan, miſſi ſunt exploratores vt inuenirent locũ inter reliquas tribus, cõſulunt dominum per Leuitã, an ipſe dirigeret viam ipſorum iudicum 18 a
¶Iubal, citharæ & organorũ inuẽtor, geñ.4 d
¶Iubileus annus, quiquageſimo quoq; anno leuit.25 b
¶Iuda filius Liæ naſcitur, geñ.29 d
Iudæ cõſilio, Ioſeph vendit̃ Iſmahelitis, ge.37 f
Iudæ coniugium, geñ.38 a
Iudæ inceſtus cũ Thamar nuru ſua, geñ.38 c
Iudas agnoſcit culpam, confitens integritatem Thamar, geñ.38 f
Iudas ſe ſeruũ offert ipſi Ioſeph, vt Beniamin reducatur ad patrem, quem ſuſceperat in fidem ſuam, geñ.43 b.44 g
Iuda filij, geñ.46 b
Iuda ſuper omnes fratres honorem accipit, cui regia datur poteſtas quæ fuerat Ruben, geñ. 49 a b.deut.33 a
Iudæ filiorum ſors, ioſ.15 a b
Iudæ filiorum genealogia, geñ.38 d. 46 b.1.paralip.4 a.ſap.2 a
Iudas dux belli conſtituitur, iudicum 1 a
Iudas cum Simeone expugnat Chananæos, iudicum 1 a
Iudæ tribus ſola Dauidem ſequitur, 2.reg.2 c
Iudam hortatur Dauid, ne in reducendo eo ſint poſtremi, 2.reg.19 b
Iuda cum reliquis Iſraelitis reducit Dauidem in Ieruſalem, 2.reg.19 c
Iudæ tribus ſequitur Dauidem, 2.reg.20 a
Iudæ tribus idololatria, 3.reg.14 f
Iudæ regnum ſe ablaturũ prænuntiat deus, 4.regum 23 f
Iudę & Ieruſalem deſtructio propter impietates Manaſſæ 4.reg.21 b
¶Iudã cõſtituit deꝰ in prĩcipẽ Iſraelitis, iud.1 a
¶de Iuda proditore conqueritur Chriſtus, pſal. 54.verſ.12.
de Iuda proditore, in cuius locum ſuffectus eſt Matthias, pſal.108.verſ.7
Iudæ perfidiã deteſtat̃ Chriſtus, pſal.40.verſ.10

Iudam proditorem futurum, præmonet Chriſtus, iohan.6 e
Iudæ ꝓditori bonũ, ſi nat⁹ nõ fuiſſet, mat.26 b
Iudas inſtinctu diaboli Chrm̃ tradidit, ioh.13 a
Iudas proditor indignatur vnguentum effuſum ſuper pedes Chriſti. iohan.12 a
Iudã ſuæ ꝓditionis monet Chriſtus, matt.26 b
Iudas proditor, fur erat, & loculos habens, ea q̃ mittebantur portabat, iohan.12 a
Iudæ iubet Chriſtus ipſe vt cito perficiat proditionem ſuam, iohan.13 c
Iudas nõ erat lotus, nõ enim ſuſceperat fide euãgelium Chriſti, iohan.13 b
Iudas pollicetur ſe traditurum Chriſtum in manus principum, matth.26 b
Iudas ſignum oſculi dederat Iudæis, quo Chriſtum cognoſcerent, matth.26 e
Iudas accepta cohorte & miniſtris à põtificib⁹, procedit vt Chriſtum prodat, iohan.18 a
Iudas cũ ſua cohorte cadit retrorſum, iohã.18 a
Iudas Chriſtum oſculo prodit, matth.26 e
Iudam proditorem, amicum ſuum vocat Chriſtus, matth.26 e
Iudã pœnitet prodidiſſe Chriſtũ, referens pecunias quas pro proditione acceperat, mat.27 a
Iudas ꝓditor ſuſpẽdit ſe, & crepat medi⁹, act.1 c
Iudas proditor ſortitus erat idem miniſterium quod apoſtoli. act.1 c
¶Iudas Machabæus Iudæis præfectus, Apolloniũ & Seron Syriæ prĩcipẽ iterficit, 1.mac.3 a
Iudæ Machabæi fiducia in deum, 1.mach.3 b
Iudas Machabæus contra Lyſiam pugnare ſtatuit, 1.Macha.3 c
Iudas Lyſiam debellat, 1.Macha.4 c
Iudas templũ purificat, & altare dedicat, 1.machab.4 e
Iudas Ephron ciuitatem euertit, 1.mach.5 e
Iudas orõne facta, Nicanorẽ iterficit, 1.mac.7 f
Iudas, oblato pro mortuis ſacrificio, ſpem reſurrectionis oſtendit, 2.mach.12 g
Iudas Machabæus exercitum colligit, ſuos ad conſtantiam adhortans, 2.Macha.8 a
Iudas Machabæus pugnaturus aduerſus Eupatorem, ſuos ad orationẽ hortatur, 2.mac.13 c
Iudas gentium idôla ſuccendit, 1.mach.5 g
Iudas interficitur à Bacchide, 1.macha.9 b
Iudæ ſubſtituitur Ionathas, 1.macha.9 c
¶Iudæi ex medio nationũ ſeparati à deo per varia ſigna, vt ipſe cognoſceretur ſolus & vnus eſſe deus deut.4 e
Iudæi neruum femoris non comedunt: & quare gen̄.32 g
cũ Iudæis cõedere, illicitũ eſt AEgyptijs, ge.43 g
Iudęorũ gẽs obſtinata, iſa.48 a.act.17 g.ie.17 a
Iudæi credentes in Chriſtũ confitentur ſibi fuiſſe datam terram promiſſionis ob ſolã dei voluntatem, pſal.43.verſ.1
Iudæos fecit de⁹ ſeruire dijs alienis, quod noluiſſent ipſi obedire, deut.28 d
Iudæi patrũ veſtigia ſecuti deos adorãt, ier.11 b
Iudæorum abiectio, 2.reg.22 d
Iudæorum deſtructionem prædicit deus, ſi non fecerint omnia quæ præcepit, leuit.26 e
Iudæorum conſpiratio in Ieremiam, iere.18 c
Iudæ minatur dñs ob idololatriam, ſopho.1 a
Iudęorum malitia arguitur aliarũ gentium comparatione, iere.2 b
Iudæis mala euentura ob contemptum prophetarum, iere.7 c
Iudæorum exterminatio ob abiectionem legis dei, iſaiæ 5 f
Iudæi monentur ſeruire regi Nabuchodonoſor iere.27 b
Iudææ captiuitas ꝓphetatur, oſee 8 a.amos 2 a. iere.23 d
Iudææ deſtructio ob infidelitatem regis ſui Achaz & populi, iſa.7 c
Iudæis iminentẽ deſtructionẽ à Babylonijs oſtẽdit de⁹ Ieremiæ, iere.1 c.& Ezechieli, ezech.5 a
Iudas tranſfertur in Babylonem, 4.reg.25 f
Iudææ deſtructio per regem Aſſur, iſa.8 b
Iudæa quare vaſtata ſit ab Aſſyrijs, iere.5 b
Iudæos interfecturus dñs, Aſſyrijs vtit̃, iſa.10 b
Iudæi conquerunt̃ ſe in errorẽ traditos, iſa.63 d
Iudæi iuſte ſe pati fatent̃ ꝓpter pctã, baruch 2 a
Iudęorũ terra vaſtata etiam ab amicis, iere.12 a
Iudæ & Iſraelis vnio, ezech.37 d
Iudæ reductio à captiuitate, oſee 6 d
Iudæorũ exitiũ ob derelictũ deũ, & fornicationem eorum cum idôlis, iere.2 c.5 c.
Iudæorum interitus præfiguratur, & eorum diſperſio, iere.13 a
Iudæorum reuerſio in Ieruſalẽ permittente Cyro rege Perſarum, iſa.14 a
Iudæi, quorum deus corda mouit, aſcendunt ad ædificationem templi, 1.eſd.1 b
Iudæorum reuertentium à captiuitate Babylonica numerus, 1.eſd.2 a
Iudęos ducẽtes vxores alienigenas increpat Nehemias, 2.eſd.13 d
Iudæorũ pugna aduerſus Idumæos, 2.mac.10 c
Iudæi omnes perierũt, præter paucos apoſtolos, & eos qui per illos crediderunt, iſa.1 c
Iudæorũ reliquiæ ſaluandæ, iſa.10 e.28 b.65 b
ex Iudaico populo ſeruandi ſignant̃, ezec.9 b
Iudæorum pars petræ Chriſto non credidit, & pars altera credidit, iſa.8 c
Iudæorũ abiectio & receptio, pſal.105.verſ.37.
Iudæorũ deſtructio poſt aduentũ Chri, iſa.32 b
Iudæorum excidium ob Chriſtum traditum in manus gentium, iere.11 d
Iudæorũ excæcatio ne ꝓphetas itelligãt, iſa.29 c
de Iudæorũ & gentiũ conſilio contra Chriſtum & fideles eius, pſal.2.ſapien.2 c.iere.11 d
Iudæorũ & gẽtiũ vnio in Chro, iſa.19 d.oſee 1 d
in Iudæorũ aduerſarios prophetia, zacha.1 d
IVDAEI in gentem peculiarem à deo adoptati.rom.9 a.deut.4 a. quos propria dei vocat Iohannes, iohan.1 b
Iudæi baptizati in Moyſen in nube & mari, ac in diſcipulos Moyſi appoſiti, 1.corint.10 a
Iudæi incircuncifi cordibus, & auribus, dura ceruice, ſpũi ſancto ſemper reſiſtentes, proditores, homicidæ, act.7 f
Iudæi Moyſen repulerunt & auerſi ſunt cordib⁹ ſuis à deo, act.7 e
non omnes Iudæi ex AEgypto egreſſi, terrã ꝓmiſſam adepti ſunt, 1.corint.10 a
ad Iudæos potiſſimũ pertinent teſtamentum & pactũ dei cum patribus & legiſlatio, rom.9 a
Iudæos multos ruituros & non credituros euangelio, prædicit Simeon, luc.2 e
Iudæos occiſuros prophetas, doctores, & alios quos ad eos mitteret, prædicit ipſis Chriſtus, matth.23 d.luc.11 g
ex Iudæorum patribus ſecundum carnem natus eſt Chriſtus, rom.9 a
ex Iudæis ſalus, iohan.4 c
Iudæi, filij dei dicuntur, matth.15 c.marc.7 e
Iudæos infideles, diaboli filios nominat Chriſtus, iohan.8 e
vt Iudæos oues errantes ſaluaret miſſus Chriſt⁹ matth.15 c.marc.7 c
Iudæis inſeruiuit Chriſtus, declarans deũ patrẽ veracem in ſuis promiſſionibus, rom.15 b
ad Iudæos primùm mittit Chriſtus apoſtolos, qui eis euangeliũ nuntiarent, mat.10 a.act.3 d
à Iudæis, q tenebræ erãt, Chrs nõ ſuſcept⁹, ioh.1 b.quia opa eorũ erãt mala, ioh.3 c.& qa nõ erãt ex ouibus, ioh.10 e.nec ex deo, iohan.8 f
Iudæi cum multa miracula vidiſſent, non crediderunt, & quare, iohan.12 f
Iudæi Chriſtum Salomone maiorẽ non audiũt, matth.12 d.luc.11 d
Iudæi deum patrem ſe habere gloriabantur cũ Chriſtum non diligerent, iohan.8 e. Filios itẽ Abrahæ, volentes tamen Chriſtum interficere, iohan.8 e
quòd Iudæis in oculis hominum ſapientibus euangeliũ ſuum abſconderit pater deus, exultat Chriſtus, matth.11 d
Iudęi Chriſtũ volũt interficere, & quare, ioh.5 d
Iudæi volũt vt Chriſt⁹ apte dicat eis an ſit Meſſias, ioh.10 e.aut ſignũ faciat quo cognoſcãt, mat.16 a.mar.8 b.ioh.6 d. ideòq́ue vt de cruce deſcendat petunt, matth.27 e
Iudæi niſi ſigna & prodigia viderint, non credunt, iohan.4 g.1.cor.1 d
Iudæos non ante cognituros ipſum eſſe Meſſiã, quàm crucifixiſſent, pręd͡icit Chriſt⁹, ioh.8 d
Iudæi morituri in ſua infidelitate ni reſipiſcãt, luc.13 a.iohan.8 c
Iudæos Chriſtus arguit, qui recepiſſent ſe facturos dei voluntatem, & non feciſſent: quam publicani & peccatores fecerunt, matth.21 c
Iudæos impœnitentiæ ſuæ arguit Chriſtus, interrogans eos de Iohãnis Baptiſmate, cui nõ obtemperaſſent, matth.21 c
Iudęorũ impœnitẽtiã arguit Chriſt⁹, ꝙ ipſo prędicãte nõ reſipuiſſent, Niniuitę vero pœnitẽtiã egiſſent ad prędicationẽ Ionæ, matth.12 d
Iudæos ꝑdendos regno dei, verbo euangelii ad gẽtes tranſlato, docet Chriſtus parabola patriſfamiliâs, qui vineã plantatã à ſe, agricolis Iudæis locauerat, matth.21 d.luc.20 b
Iudæos reiiciẽdos in die iudicii quod ipſum noluerint recipere prædicit Chriſtus, ſperantes interim poſſe ſe intrare, quòd ipſe in plateis eorum docuerit, matth.8 b.luc.13 e
Iudæi inuitati ad cœnã dei, ad ſuſceptionẽ euãgelii, reb⁹ huius ſeculi addicti, indignos ſe eo fecerunt, idcirco miſſum ad gentes abominabiles, & ad omnes orbis angulos & ſepes, vt docet Chriſtus cœnę magnæ ꝑabola, luc.14 d
Iudæi excommunicabant eos qui Chriſtum confitebantur, iohan.9 e
Iudæi non ingrediũtur in die paſchę prætoriũ, ne peccent: Chriſtum autẽ verum paſcha interficiunt, iohan.18 e
Iudæi volunt ſibi credi in accuſatione Chriſti, iohan.18 e
Iudæi vltionem ſanguinis Chriſti ſuꝑ ſe petũt, eum autem crucifigi, matth.27 c
Iudæorũ futurũ excidiũ ob prophetas & Chriſtũ ipſum contẽptos, prædicit ipſe Chriſtus, ꝓpoſita parabola gentiúmq; ad ſe vocationẽ, nuptiarum filio regis factarum, matth.22 a
Iudæorum calamitates præcedentes eorum excidium, matth.24 a
Iudæi non credunt reſurrexiſſe Chriſtum, furatos autem diſcipulos eſſe, matth.28 c
Iudæorum gentem condemnabunt Niniuitæ & regina Saba in die iudicii, vnà cum Chriſto, matth.12 d.luc.11 d
Iudæorum cultũ abolendũ prædicato euãgelio prædicit Chriſtus Samaritanæ, iohan.4 c
Iudęos cũ ſępi⁹ Chriſt⁹ verbo euãgelii vellet cõgregare ad ſe, noluerunt, matth.23 d.luc.13 g
Iudæi Chriſtũ reiiciẽtes, ſpiritũ immundũ quẽ deus ab eis eiecerat data ſui cognitione, eundem vltro accerſierunt cum innumera multitudine, parato eis loco, matth.12 d.luc.11 d
Iudæis ſolis euangelium nuntiant qui diſperſi erant cum moreretur Stephanus, act.11 c
Iudæi & Iudęorũ principes, ꝑ ignorantiã Chriſtũ crucifixerũt, luc.23 e.act.3 d.1.cor.2 b
Iudæos peccati arguit Petrus, quòd Chriſtũ authorem vitæ interfecerint. act.3 c
Iudæos tradidit deus in reprobũ ſenſum, vt nolentes eum adorare, adorarent idôla, act.7 e
Iudæi à commercio Samaritanorum abhorrentes, ioh.4 a
Iudæi abominabantur gẽtes, quas ne vltra abominentur, docet deus Petrum, act.10 c d

Iudæi mirantur gratiam euangelij diffundi etiã gentibus, act.10 g
Iudæi tumultum & ſeditionẽ cõmouent aduerſus Paulum euangelizantem, act.17 b c
Iudæis reijcientibus verbũ euangelij, Paulus & Barnabas prędicãt illud gẽtibus, act.13 g.18 b
Iudæi, quibus primis prædicatum fuit euangelium, nouiſſimi illud recipient: gentes autem contrá, lucæ 13 f
Iudæorum regem ſe eſſe, Chriſtus Pilato interroganti reſpondet, matth.27 b
Iudæorũ rex in morte ſua prędicat Ieſus, & ſcribit à Pilato, Iudæis cõtradicentibus, mat.27 e
Iudæi neque amico & illicibili conuictu Chriſti, neque ſeria ad reſipiſcendum Iohannis exhortatione ad ſuſcipiendum euangelium pellici potuerunt, matth.11 b
Iudęorũ peccatũ maius peccato Pilati, ioh.19 b
Iudæi captiui in omnes gentes, luc.21 d
tam ex Iudæis quàm ex gentibus vocauit deus multos ad ſalutem, rom.9 c
Iudæi gentibus doctrinam euangelij, & libertatem à Chriſto partam inuident, qua legi eorũ non ſubijciuntur, iohan.7 e.galat.4 d
Iudęos grauiter accuſat Paulus qui perſequebãtur fideles, neque volebant gentibus nuntiari euangelium, 1.theſſ.2 c
Iudæi abiecti propter incredulitatem: gentes vero per fidem ſuſceptæ, rom.11 c
Iudæi deo inimici propter incredulitatẽ eorũ in euangeliũ: dilecti vero propter promiſſionem factã patribus, cui credẽtes ſalui fient, ro.11 d
Iudæos omnes non eſſe abiectos exemplo ſuo probat Paulus, rom.11 a
Iudæorũ delicto vſus eſt dominus ad gentiũ ſalutem, rom.11 b. eorúmque amiſſio eſt reconciliatio vniuerſorum per occaſionem.
vt Iudæi miſericordiã conſequantur, gentes per eorum incredulitatem miſericordiã ſunt conſecutæ, rom.11 d
Iudæorum ſpem erigit Paulus erga dei miſericordiam, rom.11 a
Iudæorũ genti velũ & vetus cæcitas manet, vt cũ legẽ Moyſi legant, nõ tamen intelligãt, nec Chriſtũ recipiãt quẽ lex ꝓmittebat: quod velum auferetur eis conuerſis ad fidẽ, 2.cor.3 d
Iudæorum & gentium vocationem teſtimonijs prophetarum probat Paulus, rom.15 c
Iudæi recipiendi ſunt à deo, ſi non permãſerint in incredulitate, rom.11 c
inter Iudæos & gentes non eſt vllum apud deũ diſcrimen: fidem reſpicit. rom.10 b
Iudæos & gentes quomodo in vnum iunxerit Chriſtus, epheſ.2 c
quæ Iudæis acciderũt ſiue aduerſa ſiue proſpera ſint, in figurã & exẽplũ nobis ſunt, 1.cor.10 a
¶Iudi accepto volumine Baruch, proiecit in ignem, iere.36 e
¶Iudiciũ facit deus pupillo, viduę, & peregrino deut.10 d
Iudicauit deus cauſſam opprobrij Dauid, occidẽdo ipſum Nabal qui denegauerat ei cibos, & exercitui, 1.reg.25 g
Iudicat Moyſes populi lites ſecundum leges dei, à mane ad veſperam, exod.18 b.33 b
Iudicãt lites Iſraelitarum ſeniores in radice mõtis Sinai, exod.24 d
Iudicat Iſraelem Debora prophetis vxor Lapidoth, iudicum 4 a
Iudiciũ filiorũ Iſrael in pectore Aaron, exo.28 e
vt Iudicia reddat Iſraelitis, circuit Samuel ciuitates, 1.reg.7 d
in Iudicio non acquieſcendum plurimorum ſententiæ, vt à vero deuietur, exod.23 a
Iudicent populum iuſto iudicio iudices, deut.16 b c.16 d
Iudicij æquitas, exod.23 a.leui.19 c g.24 d
nõ Iudicãdũ ſcdm faciem, ꝓuer.24 c.eccli 11 a
Iudicia ambigua, & cauſæ difficiliores, referebãtur ad ſacerdotes, & ad iudicem ſummũ illo tempore conſtitutum, deut.17 b
Iudicabant iuxta legem populi cõtrouerſias ſacerdotes & iudices, deut.17 b
Iudicium aduenæ & pupilli non peruertendum, deut.24 d.27 c
Iudiciũ peruertũt filij Samuel iudices Iſrael, ſequẽtes auaritiã, & accipiẽtes munera, 1.re.8 a
Iudicium primũ quod fecit Salomon de duarũ meretricũ filijs poſt acceptã ſapientiã, 3.re.3 c
IVDICIO non contendendum, ſed ferenda potius iniuria, matth.5 f
quòd Iudicio contendant Chriſtiani, delicto imputat Paulus, 1.corint.6 b
Iudicio impiorũ non vult Paulus Chriſtianorũ lites dirimi in negotijs tẽporalibus, 1.cor.6 a
Iudiciũ & iuſtitiã vt cuſtodiant, præcipit Abraham familiæ, gẽn.18 c
ad Iudicium & iuſtitiam adhortatur regem Iuda Ieremias, iere.22 a
Iudicium & iuſtitiã facit Dauid ppło, 2.reg.8 d
Iudicia ſunt omnes viæ dei, deut.32 a
Iudicia dei præ oculis ſemp habẽda, 2.re.22 b
Iudicium manu ſua arrepturũ ſe minat deus, & vltionem redditurum odiẽtibus ſe, deut.32 f
Iudicia dei iuſta, vera, & incomprehenſibilia, rom.11 d.apoc.16 a
Iudicio dei ſubeſt quicquid facimus, nõ hoim, ſiue manducemus ſiue bibamus, rom.14 b
Iudicium dei imperueſtigabile probatur ex operibus eius, iob 37 a
Iudicia dei admiranda, ſapien.16 c
Iudicia dei non conſiderant impij, prouer.28 a
Iudicio ſuo graui finit deus nos facere quod rectum nobis videtur, pſal.80.verſ.11
de Iudiciorum dei magnitudine, qui pœnis mirabilibus impios affligebat, ſapien.17 a
Iudicium ſine miſericordia non facientibus miſericordiam, iacob.2 c
Iudicium dei horrendum in eos qui non credũt euangelio, 2.theſſ.2 c. & auertẽtes fideles à veritate euangelij, galat.5 b
Iudicium & exitium ſibi adducit quiſquis indignę & ſine fide in Chriſtum cœnam dominicam percipit, 1.corint.11 g
Iudicat omnes mortales deus, gẽn.18 c
Iudicat deus ſecundum corda, non ſecundum faciem, 1.reg.16 b
Iudicante domino, oſtendit Iob neminem poſſe iuſtificari, iob 9 d
IVDICIVM ſuum incipit à domo ſua de⁹, eccleſiæ ſuæ immittẽs tribulationes, & affligens eam, 1.petr.4 d. ꝓuer.11 d. ad correptionem noſtrã, ne damnemur cũ mundo, 1.corin.11 g
Iudicare dicitur gentem aliquam deus quam punit & affligit, gẽn.15 c
Iudicaturũ deũ fines terræ ꝑdicit Anna, mittendo ver bũ euãgelij, Chrm ſuũ & regem, cuius potentia ſaluarent credẽtes in ipm, 1.reg.2 b
Iudicaturum ſe populum ſuum odientẽ ſe promittit deus, id eſt vlturũ ſe de ipſis, & ſeruorum ſuorum miſerturum, deut.32 e
Iudicium dei in filios Heli, 1.reg.2 e
Iudicaturũ ſe domũ Heli, id eſt punitura ob iniqtatẽ filiorũ ꝑdicit de⁹ ipſi Samueli, 1.reg.3 c
de Iudicio dei aduerſ⁹ carnales Iſrlitas, oſee 4 a
Iudicium dei in hoſtes populi ſui, ioel 3 a
Iudicat deus ſeruos ſuos, quando afflictos liberat ab affligentibus, 3.reg.8 d
Iudiciũ populi ſui facere dicit deus, quando dat ei victoriam de inimicis, 3.reg.8 e
nõ vt Iudicaretur mũdus per ipſum miſſus Chriſtus, ſed vt ſaluaretur, iohan.3 b
Iudicat Chriſtus ſicut audit à patre, iohan.5 e
non Iudicatur nec moritur qui Chriſtum audit & illi credit, iohan.5 d
Iudicatus eſt qui Chriſto nõ credit, iohan.3 c
Iudicabit ab ipſo ſermone euangelij, quẽ Chriſtus annuntiauit, qui eum ſpreuerit, mat.13 c iohan.12 g
Iudicabitur vnuſquiſque ſecundum quod opera ſua teſtata fuerint eũ habuiſſe fidẽ, matt.16 d
¶Iudicium extremum minatur propheta pſal. 49.ver.1
Iudiciũ gnale, pſal.96.verſ.3.iſa.2 c.27 a.66 e
Iudicii dies propiquus. ro.13 d. Veniet vt fur in nocte, incertus enim eſt, & idcirco vigilandũ, mat.24 d. Inopinatus huius ſeculi hominibus curis & delicijs huius vitæ immerſis vt diluuiũ ſuperuẽturus, mat.24 d.luc.17 f, quem ſolus pater nouit. marc.13 d.zach.14 b
Iudicii extremi diem, ſignáve præcedentia in ſole & luna deſcribit Chriſtus, quæ Matthæus explicat, matth.24 c.marc.13 c.luc.21 e.
ad Iudicium Chriſtus cum angelis venturus, matth.25 c
in die Iudicii apparebit Chriſt⁹ ad ſalutem expectantibus eum, heb.9 g
in Iudicio reuelabit de⁹ cordiũ cõſilia, 1.cor.4 a
in die Iudicii cæli magno impetu tranſient, & ignis ardore ſoluẽtur, 2.pet.3 c
in die Iudicii mir⁹ erit delectus, vt ex duob⁹ alter aſſumat alter relinquat, mat.24 d.lu.17 g
in Iudicio qui beati ex operibus miſericordiæ cognoſcentur, vocabuntur ad promiſſam hæreditatem, matth.25 c
Iudicii diuini metu ad reſipiſcentiam permouet Phariſæos Iohannes, matth.3 b.luc.3 b
Iudicabunt de hoc mundo ſancti, 1.corinth.6 a
Iudicaturi ſunt apoſtoli duodecim tribus Iſrael vnà cum Chriſto in die iudicii, matth.16 d
¶Iudicia vocat deus ſigna & portenta quę fecit contra Pharaonem exod.7 a.12
Iudicium pro lege & ſtatuto vel iure, frequenter accipit ſcriptura, deut.18 a
IVDICARE de homine prohibet lex, niſi cognitum ſit de ipſo, iohan.7 g
Iudicare fratrẽ & proximum, aut ſpernere, prohibet Chriſtus, matth.7 a.luc.6 f.iacob.4 d
Iudicans fratrem, iudicat legem, iacob.4 c
non Iudicandũ ſecundum faciem, iohan.7 c
non Iudicandi ſerui Chriſti ob liberum ciborũ vſum, rom.14 a.coloſſ.2 d
non Iudicandum ante tempus, 1.corin.4 a
Iudicat oĩa ſpũalis cũ à nemie iudicet, 1.cor.2 d
Iudicare ſeipſum non audet Paulus, 1.corin.4 a
in Iudicium Chriſtus venit, vt lux ipſe illuminaret cæcos ad vitã, videntes autem Phariſæos excæcaret, iohan.9 g
Iudicium, regnũ iuſtitiæ, euangelium ſalutis gẽtibus nuntiandũ eſſe prædicitur, matt.12 b
Iudicium mundi proximum eſſe docebat Chriſtus, cum mortem ſuam propinquam videret, qua tyrannus diabolus depellendus erat à dominio ſuo ſuper homines, iohã.12 e
Iudicium alienorum à fide, deo relinquendum, 1.corinth.5 d
Iudicio Corinthiorum, aut cuiuſcunque hominis probari vel improbari, Paulo pro minimo eſt, 1.corinth.4 a
¶Iudicem deum petit Laban an alter alteri nocuerit, gene.31 g
Iudicis officiũ, exod.23 a. leuit.19 c.deut.1 c
Iudici iuxta dei legem iudicanti qui nollet ſuperbus obedire, occidebatur, deut.17 c
Iudex æquus, exod.23 a
Iudex ne accipiat perſonas, leuit.19 c
Iudices oportet eſſe miſericordes erga pupillos prouer.3 a.eccli 4 b
Iudicibus, quos ſcriptura vocat deos, pſal.81. verſ.1. non detrahendum, exod.22 d
Iudicis ſiue pricipis exẽplũ in Samuele 1.re.12 a
Iudices muneribus excæcantur, eccli 20 d
Iudices alios ſecum conſtituit Moyſes, & quales, exod.18 c

Iudices per ſingulas ciuitates conſtituuntur, & quales eſſe debeant, deut.1 b c.16 d
Iudices conſtituit deus ſuper Iſraelē, qui ipſum liberent in afflictionibus, quibus affligebātur quādo cōuerſi ad idola, adorabāt ea, iudic.2 c
Iudex populi à deo cōſtitutus Othoniel, ſpiritū ipſius dei habet, & iudicat populum, iudic.3 b
propter Iudices quos conſtituerat, liberabat de⁹ populum ſuum ab afflictionibus, quibus eos affligebat propter idola, iudicum 2 d
Iudices in porta ciuitatis ſedebāt, iudicantes populum, deut.22 b
Iudicē non habentes Iſraelitæ, facit quiſq; quod ſibi rectum videtur, conuertentes ſe ad idola, iudicum 17 c
Iudices cōſtituit Samuel filios ſuos, qui auaritiā ſecuti, munera acceperunt &c. 1.reg.8 a
Iudices impij, iuxta voluntatē reginæ Iezabelis lapidantes Naboth innocentem, 3.reg.21 c d
Iudex vnus eſt, & legiſlator deus, 1.corint.4 a. iacob.4 c
IVDEX viuorū & mortuorū Chriſtus à patre conſtitutus, act.10 g.rom.14 b.hebr.12 f. cui dedit iudicium facere, iohan.8 d
¶ Iudith vidua erat in ciuitate Bethuliæ caſtiſſima, iudith 8 a
Iudith reprehendit ſacerdotes quòd miſericordiæ dei terminum ſtatuiſſent, iudith 8 a
Iudith adhortatur ſacerdotes, vt populū ad patientiā animent, exemplo patrum, iudith 8 c
Iudith conſiliū in vltionē inimicorū, iudith 8 d
Iudith oratio pro ſalute populi iſrael, iudith 9 a
Iudith deprehenſa ab exploratoribus Aſſyriorū ducit ad Holofernē: cui itineris cauſam aſtute aperiens, illi imponit, iudith 10 c.11 a
Iudith petit ſibi dari facultatem certo tempore orandi, iudith 12 b
Iudith caput Holofernis præſcindit, & ciuibus ſuis defert, iudith 13 a
Iudith laudem deo canit, ob partam victoriam de Holoferne. iudith 16 a
Iudith moritur, iudith 16 a
¶ Iugū ferreū minatur Moyſes ceruici Iudæorum non obedientium verbo dei, deut.28 e
Iugum tyrannorum ferendum, iere.27 b
AD IVGVM ſuum ſuaue ferendum, quod mititas & humilitas cordis eſt, & paupertas ſpūs ad crucē parati, adhortaŧ Chriſtus, matt.11 d
¶ Iumentum coire non facies cum alterius generis animantibus, leuit.19 d
¶ Iuramentū ſuum cuſtodiens deus, quo iurauerat Abrahæ, Iſaac, & Iacob ſe daturū terram Chanaan: & quia eos diligebat, elegit deus Iudæos in populū ſibi proprium, deut.7 b.11 b
Iuramentū quod patribus ſe daturum promiſerat deus, quale erat, luc.1 g
Iuramentum quo iurauerat Abrahę ſe daturum terram Chanaā, impleturū affirmat ipſi Iſaac deus, gen̄.26 a
Iuramentū quo iurauerat de⁹ ſe daturū terram Chanaan Iſraelitis, impletum, ioſ.21 d
Iurat de⁹ nō daturū ſe terrā incredulis, deut.1 f
Iurat Eſau ipſi Iſaac ſe daturum primogenita, gen̄.25 d
Iurant ſibi mutuo Abimelech & Iſaac, neutrum alteri nociturum, gen̄.26 g
Iurat Iacob ipſi Laban nō nociturū ei, gen̄.31 g
Iuramentum fiebat apud Iudæos manu poſita ſub fœmore eius qui exigebat iuramentum, gen̄.24 a.47 g
Iurat Ioſeph patri ſe delaturum eum poſt mortem in Chanaan, gen̄.47 g
Iuramentum vt compleat deus, morantur in deſertis Iſraelitæ, donec mortui ſint bellatores quos iurauerat morituros, deut.2 c
Iuraturi leuare manū ad cælū ſolebant, deu.32 f
Iurat Ioſue cū principibus populi in noīe dn̄i, ſe nihil mali facturos Gabaonitis callidis: ꝓpter quod, deprehenſa licet ſimulatione, nō audent eos contingere, timentes irā dn̄i, ioſ.9 d
Iurant Iſraelitæ ſe nō daturos filias ſuas in vxores reliquis ex tribu Beniamin, iudicum 21 a
Iuramento conſtringit Saul populū ne quicquā guſtent ante victoriā, vnde accidit vt populus fatigatus comedat cum ſanguine contra dei præceptum, 1.reg.14 d
Iurat Saul ſe nō occiſurū Dauidem, 1.reg.19 b
Iurat Dauid Sauli ſe non deleturū ſemen ipſius, 1.reg.24 d
Iurat Dauid ſe non occiſurū Semei, 2.reg.19 d. quod iuramentū nihil veritus, moriturus mandat vt fiat cōtra Semei quod ſecundum deum iuſtum eſt, vt videas iuramenta non valere ad hoc vt non fiat quod ſecundū deū fieri debet.
Iurat Dauidi Ionathas & Ionathæ Dauid, ferientes fœdus inter ſe. 1.reg.20 c
Iuramentū à Saule violatum, quo iurauerant Iſraelitę ſe nihil nocituros Gabaonitis, fame triū annorum punitur à deo, nec ceſſat niſi morte ſeptem filiorum Saul ſuſpenſorū ab ipſis Gabaonitis, 2.reg.21 a b c
Iurant Iſraelitæ Dauidem non amplius exiturū in prælium, ne periret, 2.reg.21 d
Iurauerat Dauid ipſi Bethſabee, poſt mortem ſuam Salomonem regnaturū, 3.reg.1.b c d
Iuramento aſtrictus proximo, 3.reg.8 d
Iurauerat Dauid ſe non occiſurum Semei, quē moritur⁹ occidi ꝑcipit ipſi Salomoni, 3.re.2 b
Iurat Salomō ſe occiſurum Adoniam fratrem, quem & occidit, 3.reg.2 e
Iurauerat deus ꝙ Iudæos faceret ſibi populum, 1.reg.12 d
Iurat Paulus ad aliorū vtilitatem, 2.corint.1 d
non Iurandū per nomen externorum deorum, exod.23 c: ſed per nomen dei, deut.6 d.10 d
ne Iurent per nomen idolorum dehortatur populum Ioſue, ioſ.23 b
Iurandum non eſt fruſtra, deut.5 b
Iurantibus in nomine dei mendaciter maledictio, zacha.5 a
Iuramenti expiatio, leuit.5 a
Iuramenta deo reddenda, nume.30 a
Iuſiurādū iudex exigit à fure, aut alijs, exo.22 b
Iuramentū inter homines, confirmatio eſt eorū de quibus controuerſia eſt inter eos, heb.2 c
Iuramento confirmauit promiſſionē ſuā deus, vt impoſſibile ſit eam non præſtari, heb.6 d
qui Iuramento negantem peccatum ſuum audierit quod viderit ipſum admiſiſſe, ſi non indicauerit, peccat, leuit.5 a
cū Iuramēto & deteſtatione Petrus negat Chriſtum, mat.26 g.marc.14 g.luc.22 f.iohā.18 c
Iuramentum domini vocat Salomon, quo iurauerat ſe occiſurum Semei, ſi domum egreſſus fuiſſet, 3.reg.2 g
Iuramentum familiare Iudęis, Hæc faciat mihi deus, & hæc addat, 2.reg.3 g
non Iurandum omnino, matth.5 f. iacob. 5 c. eccl̄i 23 b.27 b
per quod Iuratur, hoc & ad omnia ea pertinet, quæ illi coniuncta ſunt, aut cui illud conſecratum eſt: vt qui per cælum iurat, etiā per deū iurat qui in eo eſt, matth.23 b
¶ Ius gladij, gene.9 a. exod.21 b c. leuit.24 c. deut.19 d
Ius belli in expugnandis vrbibus, deut.20 c
Ius publicum non violandum, prouer.20 b
Ius publicum dei opus eſt, prouerb.16 b
Ius regis regnaturi ſuper Iſrael, 1.reg.8 b
Iuri propinquitatis quomodo cedebāt Hebræi, ruth 4 a b
¶ Iuſtitiæ dei argumenta, iob 5 b
Iuſtitia dei ab operibus eius declaratur, iob 36 a.38 a
Iuſtitia & mandata dei facienda, deut.27 b
Iuſtitiam & iudicium facit Dauid populo ſuo 2.reg.8 d
Iuſtitia Dauid, qui cū etiā indigeret, cū ſexentis viris abſtinuit à reb⁹ fratrū, 1.reg.25 c
iuxta Iuſtitiam & fidem retribuit deus vnicuique, 1.reg.26 d
iuxta Iuſtitiam manuū Dauidis retribuit de⁹, quem falſo accuſatum tanquam occupatorem regni Saulis, deus regē cōſtituit, 2.reg.22 b
Iuſtitiā corā deo habet, & ab ipſo iuſtus reputaŧ qui veſtimētū à paupere, pignoris loco acceptū, reddit ipſi ante ſolis occaſū, deut.24 b
Iuſtitiæ noſtræ ne tribuamus ꝙ deus det nobis hæreditatē vitæ æternæ promiſſam, deut.9 a
propter Iuſtitiam cordis & ęquitatē, nō tribuit quicquam deus hominibus deut.9 a
Iuſtitiæ victimas immolare, deut.33 c
Iuſtitiæ ſpecie, quā ſtatim populo venienti reddebat Abſalom, cōciliat ſibi animos populi, vt tandem regnet pro patre, 2.reg.15 a
Iuſtitiæ dei comparatione, hominis iuſtitiā nullam declarat Iob, Iob 4 d.9 a.25 b
Iuſtitia in nobis nulla, ſed nec in ſanctiſſimis iob 4 d.iſa.43 d
IVSTITIA noſtra, Chriſtus, 1.corint.1 d.iſa. 42 b.45 b.53 b
Iuſtitia nr̄a, à deo eſt ꝑ fidē in Chriſtū, phil.3 c
Iuſtitiam per Chriſtum promiſſam, fide Paulus expectat, galat.5 a
Iuſtitiæ ſerui facti ſumus liberati à pc̄tō, ro.6 d
in Iuſtitia legis viuet, qui quæ legis ſunt perfecerit, rom.4 d
Iuſtitiam ex operibus quærentes ſtatuere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubditi, rom.10 a
Iuſtitia in cælis nouis habitat, 2.pet.3 c
Iuſtitiam qui facit, ex deo natus eſt, 1.ioh.2 d
Iuſtitia ſit nobis pro lorica, epheſ.6 c
Iuſtitiæ cum iniuſtitia nullum omnino conſortium, 2.corint.6 c
Iuſtitiæ liberi ſunt, ipſáque iuſtitia carent, quicūque ſe peccatis addicūt in ſeruitutē, ro.6 d
Iuſtitiæ fructus in pace ſeminatur facientibus pacem, iacob.3 d
Iuſtitiam dei non efficit ira viri, iacob.1 c
Iuſtitia Chriſtiani, Phariſæorum iuſtitiam excellat oportet, matth.5 c
propter Iuſtitiam pati, beatū, 1.pe.3 c.eccl̄i 4 d
Iuſtificari nullū poſſe iudicāte domino oſtendit Iob, Iob 9 d
Iuſtificatore Chriſto egent omnes, iſa.41 g
IVSTIFICARI, eſt ſaluari, redimi ab omni iniquitate, mūdari, ablui, ſanctificari, regenerari, & renouari per ſpiritū dei, non reputari nobis delicta noſtra propter Chriſtum, peccatáq; nobis remitti gratia Chriſti, vt opera bona faciamus, tit.2 d.3 b.act 13 f.2 cor.5 d.6 c
Iuſtificandas eſſe gentes fide in Chriſtum, prædixerat ſcriptura galat.3 a
Iuſtificamur ex fide in Chriſtum, rom.4 d.5 a b galat.2 c.act.13 f
Iuſtificari oportet pri⁹ & creari in Chriſto Ieſu, quam bona opera operari, luc.1 g.tit.1 d. epheſ.2 b
cū Iuſtificet deus, nemo eſt qui electos dei poſſit accuſare. rom.8 g
nō Iuſtificari hominem per opera legis, variis argumentis probat Paulus, galat.3 a
ſi Iuſtificamur per legē, fruſtra Chriſtus mortu⁹ eſt, qui vt nos iuſtificaret eſt mortu⁹, gala.2 d
qui Iuſtificari volūt operibus legis, illis gratia Chriſti nihil prodeſt, galat.5 a
Iuſtificati, debitores ſunt, nō carni ſed ſpūi dei, vt huic obſequanŧ quicquid iuſſerit, rom.8 c
Iuſtificati, pacem & tranquillitatem cōſcientiæ habent, ſcientes deum illis eſſe recōciliatum per Chriſtum, rom.5 a
Iuſtificati, in tribulationib⁹ gloriātur, rom.5 a
Iuſtificamur, iudicamúrq; boni aut mali ex verbis noſtris, matth.12 c

Iuſtificant deum publicani, iuſtum & iuſtifican-
tem confitent̃, cõfitẽtes peccata, & gr̃am obla
tã ſuſcipientes, phariſæis cõtẽnentibꝰ, luc.7 e
Iuſtificatum, & vt vera dei ſapientia ſuſceptum
eſt euangeliũ, à filijs ſuis omnibus electis à pa-
tre matth.11 c
Iuſtificare iuſtũ dicit̃ deus, quando afflictũ libe-
rat ab affligentibꝰ & calumniãtibꝰ. 3.reg.8 d
ad Iuſtificationem credentium pro eis perfecit
Chriſtus legem roma.10 a
Iuſtificatio implet̃ in ijs qui ſecũdũ ſpiritũ am-
bulãt, quo credũt per Chriſtũ ſe legem perfe-
ciſſe, rom.8 a
Iuſtificationes ſanctorum per byſſum ſignifica-
tæ apoc.19 b
Iuſtus deus deut.32 a
Iuſtũ deũ cõfitet̃ Pharao, & ſe impiũ. exod.9 f
Iuſtus & fidelis nullus eſt inuentus in Iudæa, ꝑ-
pter quẽ debuerit dñs ꝑcere ciuitati. iere.5 a
Iuſtus Noe inter homines ſuæ ætatis peſſimos
gene.6 b.7 a
Iuſtus reputatur à deo Abram quòd ipſi promit
tenti filium crediderit gene.15 b
Iuſtꝰ in conſpectu dei nemo. Eccľi 7 a. Iob 4 d.
9 a.25 b
IVSTVS Chriſtus eſt, ſemper faciens quæ pla-
cita ſunt patri 1.petr.2 d
Iuſtũ Chriſtũ confitetur vxor Pilati, matt.26 b
qui Iuſti & beati dicendi ſint pſal.31.verſ.1
Iuſti quibus peccatum non eſt imputatum, pro-
uocantur ad laudandum deum pſal.32.verſ.1
qui Iuſtus non eſt, perfectam in deo charitatem
habens, ex deo non eſt 1.iohan.3 b
Iuſto, & ei qui ſpiritu dei ducitur, nõ eſt lex po-
ſita, ſub lege nõ eſt, nec ſtimulis legis illi eſt o-
pus, cum per ſpiritum dei legem faciat, galat.
5 d.1.timoth.1 b
Iuſtus fide viuit heb.10 g.rom.1 c
ſuper Iuſtos oculi domini, & aures eius ad pre-
ces illorum 1.petr.3 d
Iuſti oro aſſidua & efficax multũ valet, iac.5 d
Iuſtum ſua iuſtitia, quam habuit ſecũdũ legem
viuendo, recuſat Paulus ſe velle eſſe: ſed iuſti-
tia Chriſti philip.3 b
Iuſtum ſe ideo non audet iactare Paulus, quòd
nullius fraudis ſit ſibi conſcius, 1.corinth.4 a
Iuſtus vix in hoc mundo ſaluatur, & euadit tri-
bulationes pro nomine Chriſti 1.petr. 4 d
in eos qui Iuſti ſibi videntur, cæteros aſpernati,
parabolã Phariſæi & publicani proponit Chri
ſtus luc.18 b
Iuſtum publicanũ pronuntiat Chriſtus, luc.18 b
Iuſti poſt iudicium, vt ſol fulgebunt, matth.13 f
ſuper Iuſtis & ijs qui de grege Chriſti ſunt, nõ
eſt peculiare gaudiũ, quemadmodũ ſuper vno
peccatore, qui cum ouis eſſet electa, ſed per-
dita ignorans dei, nunc reſipuit, & deũ agno-
uit, aliiſque iam domini ouibꝰ iũgitur, matth.
18 b.luc.15 a
Iuſtum ſi quis quòd iuſtus ſit receperit, merce-
dem quam fide a deo recepturus eſt ille iuſtꝰ,
recipiet & iſte matth.10 d
Iuſtus accuſator ſui prouer.18 c
Iuſti ſecuritas prouer.28 a
Iuſti probatio prouer.17 a.eccľi 2 a
Iuſti tentatione probantur eccľi 27 a
Iuſti non liberabunt impios à malis immiſſis.
ezech.14 d
Iuſto ſe a via recta auertenti mors prædicitur.
ezec.18 f.33 c
Iuſtorũ cõſtantia aduerſus ꝑſecutores. ſapiẽ.5 a
Iuſtorum oratio prouer.15 d
Iuſtorum canticum ſecuritatem magnam habẽ
tium iſa.25 a
Iuſtorũ finis incognitꝰ, & eorum pax. iſa.57 a
Iuſti iudicabunt impios prouer.14 c
Iuſtus non occidendus exod.23 a
Iuſta ſemper perſequamur deut.16 d
Iuſtorum liber ioſ.10 c
¶ Iuuenum conſilium ſecutus Roboam, popu-
lo dura reſpondet: propter quod deficit ab eo
populus Iſrael 3.reg.12 b c
Iuuenes quales eſſe debeant tit.2 b
Iuuenilia deſyderia fugienda 2.timoth.2 d
à Iuuentute benefaciendum eccľes 11 d.12 a
¶ Ixion non comedebant Iudæi deut.14 b

L

LAban fratris Rebeccæ mira ſolicitudo er-
ga peregrinũ ſeruum Abrahã. gene.24 d
Laban occurrit obuiam ipſi Iacob, eúmqꝫ
ſancte oſculatur gene.29 b
Laban dat Liam in vxorem Iacob, loco Rache
lis gene. 29 c
Laban circunuenit ipſum Iacob gene.31 a
Laban inſequitur Iacob fugientem gene.31 e
Laban init fœdus cum Iacob gene.31 f
Laban ægrefert diuitias Iacob intantum auge-
ri. gene.31 a
Labã filii murmurãt ob diuitias Iacob geñ.31 a
¶ Labiorum fructus, laus deo facta per Chriſtũ,
heb.13 c
Labii ſiue labri ænei forma, exod.30 c.38 a b &
eius ſitus, exod.40 c d
¶ Labor eſt perpetuus, hominis vita iob 7 a
Labori homo adicitur propter peccatum Adę,
vt victum ſibi comparet. gene.3 d. zach.13 b
Laborat terrã Adã eiectꝰ de paradiſo. gene.3 d
Laboribus proprijs vult deus nos viuere, eóſqꝫ
alijs impertiri prouer.5 c
Laboris commendatio. eccľi 7 b.10 d.prouer.
12 b.13 a.20 a.28 c
ad Laborem manuũ hortatur, eúmque præcipit
Paulꝰ, 1.theſ.4 c. 2.theſſ.3 c. ꝑuer.10 a.12 b d
qui non Laborat, non manducet 2.theſ.3 c
ab eo qui manibus Laborare non vult, ſed ex
aliorum labore viuere, ſubtrahamus noſipſos,
non eum tamen æſtimantes inimicũ, ſed cor-
ripientes vt fratrem 2.theſſ.3 b
Laborat manibus Paulus apoſtolus, 1.corinth.
4 c.1.theſſ.2 b. nocte & die, ne quem grauet,
& panẽ labore aliorũ gratis mãducet, 2.theſſ.
3 b. Apud Aquilã ſcenofactorię artis peritũ,
act.18 a. Subuenitque neceſſitatibꝰ fratrum,
act.20 g. vt eum imitemur.
nõ Laborãdum cuiquã vt diteſcat. prouer.23 a
Laborantis ſecuritas eccľes 5 c
Labore omnia florent prouer.14 a
Laborẽ fugiẽs piger mẽdicabit. ꝑuer.20 a.21 a
Laborantes ſuo labore alendi ſunt: ſicut boues
ſua tritura deut.25 b
Labores manuũ comeduntur ijs qui non ſeruãt
præcepta deut.28 d
Laboribꝰ manuũ noſtrarum vt benedicat deꝰ,
id eſt augeat, & proſpera eſſe faciat, alamꝰ pu
pillos, viduas & peregrinos deut.14 d
Laborẽ manuum Iacob reſpexit deꝰ, non ſinẽs
eũ abire à Labã ſine magnis diuitijs. geñ.31 f
Laboribꝰ opprimi populũ dei iubet Pharao, ne
multiplicetur exod.5 b
de Laboribus alienis gloriam non captat Paulꝰ
2.corinth.10 d
in Laboribus ſe commẽdat Paulus vt dei mini-
ſtrum, 2.corinth.6 a
Labores ſuos recenſet Paulus 2.corint.11 f
Labor operum noſtrorũ Chriſto opitulante nõ
eſt futurus inanis 1.corinth.15 g
iuxta Laborem ꝓprium miniſtri dei in officio
euãgelico accipient mercedem, 1.corinth.3 b
Labores hominum ſuperflui eccľes 4 b
Laborem & afflictionẽ clamantiũ ad ſe reſpicit
deus deut.26 b
à Laboribus ſuis requieſcẽt in poſterum ex ſpi-
ritus dei ſententia, quicunque in domino mo-
riuntur apoc.14 c
Laborantes & oneratos peccata ſua iam ſentiẽ-
tes & ſpiritu pauperes, vocat ad ſe Chriſtus,
vt eos refocillet, pacem & animi trãquillita-
tem donaturus, matth.11 d
¶ Lacte & melle fluens terra Chanaã, exod.3 c
Lac de ouibus comederent, introduxit deus
Iſraelitas in terram promiſſionis, deut.32 b
Lac & butyrum peregrinis apponit Abraham
gene.18 b
Lac dat Iahel ad bibendum ipſi Siſarę fugienti
Deboram, iudicum 4 c
Lacte opus paruulis, heb.5 d. quo Paulus paſcit
Corinthios adhuc paruulos in Chriſto,
1.corint.3 a
Lac rationabile, diuinum & ſpirituale verbum
concupiſcamus, 1.petr.2 a
Lactat filium ſuum Samuelem Anna vxor Elca
næ, 1.reg.1 d
¶ Lachis vrbs expugnatur, ioſ. 10 e
¶ Lachrymæ, vide Fletus
Lachrymis ſuis pedes Chriſti rigat peccatrix
mulier, luc.7 f
cum Lachrymis nocte & die non ceſſat Paulus
monere fratres, act.20 f
cum Lachrymis orat pater dęmoniaci increduli
tatem ſuam à Chriſto iuuari, marc.9 d
¶ Lætatur deus benefacere nobis: lætatur ſimi
liter nos affligere cum non obedimus ipſius
præceptis, deut.28 g.30 b
Lætari iubet populum ſuum deus in loco quẽ
elegiſſet ei, non autem alibi, deut.12 b
Lætabantur & exultabant coram domino ma-
ritus, vxor, filij, filiæ, ſerui & ancillæ, offeren-
tes deo hoſtias, deut.16 b c.26 c
Lætatur Iethro filios Iſrael liberatos de manu
Pharaonis, exod.18 a
Lætatur Anna in deo, qui eam ex ſterili fœcũ-
dam fecerat, 1.reg.2 c
Lætatur Saul cum Iſraelitis, innouato ſuo re-
gno in Galgala coram domino, 1.reg.11 d
Lætitia ingens, vncto Dauide ſuper regnum Iſ-
raelis & Iudæ, 3.reg.1 e f
Lętitia cõſtituto Ioas rege ſuꝑ Iudã, 4.reg.11 d
in Lætitia cordis deo ſeruiendum, deut.28 e
Lætitia facientibus quod ꝑ̃cepit deus. deu.16 c
¶ Laganorum oblatio leuit.2 a
¶ Lagenis vacuis complodẽtes viri trecenti qui
cum Gedeone erant, tradit deus Madianitas
in manus ipſorum iudicum 7 e
¶ Laici panes, quibus licebat veſci omnibus,
1.reg.21 a
¶ Lais habitatores occiduntur à filiis Dan, vr-
be ſuccenſa: in qua reædificata ab ipſis, habi-
tãt, vocantes eam Dan, ex nomine patris ip-
ſorum, iudicum 18 g
¶ Lamech duas vxores accipit, gen.4 d
Lamech homicidia ſua cõfitet̃ vxoribus, ge.4 d
Lamech ætas, 777 anni, gene.5 d
¶ Lamentatio Dauid ſuper Saulem & Ionathan
2.reg.1 c
Lamentatione ſua Iohannes non potuit Iudęos
ad pœnitentiam perducere: ſed nec Chriſtus
ſuo amicabili conuictu, matth.11 b
¶ Laminæ ſacræ forma, exod.24 f.39 e
Lamina in fronte Aaron, vt placaretur illi deꝰ
exod.28 f
¶ Langorum omne genus immiſſurum deũ prę
dicit Moyſes non ſeruantibꝰ præcepta ipſius
deut.28 g
¶ ad Laodicẽſes epiſtolã ſcripſit Paulꝰ, colo.4 d
¶ Lapides 12 ex alueo eriguntur in monimentũ
ſiccati Iordanis ioſ.4 a
Lapides pluit ioſue 10 c
Lapidibus pluit deus ſuper Amorrhæos inimi-
cos Ioſue ioſ.10 b c
Lapides onychini duo, in quibus nomina filiorũ
Iſrael ſculpti exod.28 b.39 b
Lapidibꝰ impolitis, & calce linitis, in quibꝰ ver-

ba dei ſcriberentur, præcipit Moyſes conſtrui altare deut.27 a
Lapides duodecim ponit Ioſue in medio Iordanis, vbi ſteterant pedes Leuitarum, ioſ.4 b
Lapidem erigit Iacob in titulum. gene.28 d
Lapidib⁹ in aceruũ collectis in teſtimoniũ fœderis, Iacob & Laban comedunt ſuper ipſum. gene.31 f
Lapidẽ erigit Ioſue in teſtimoniũ, ꝗ popul⁹ Iſrael elegiſſet dominum in deum ioſ.24 f
Lapis erigit à Samuele in loco vbi auxilio fuerat eis deus in teſtimonium 1.reg.7 c d
Lapides iacit contra Dauidẽ Semei. 2.reg.16 c
Lapidibus repleri agros pingues iubet deus vbi loram cũ ſuis viciſſent Moabitas, quod & fecerunt 4.reg.3 c d
Lapides citi⁹ clamaſſent Ieſum eſſe verum Meſſiã, quàm potuiſſet ꝓhiberi pueris id Chro Ieruſalẽ ingredienti acclamãtibus matt.21 b
LAPIS viuus Chriſtus reprobat⁹ à Iudæis ædificantibus & populũ docentib⁹, angularis cõiungens Iudæos & gẽtes in vnũ populũ, mat. 21 d. luc.20 b. 1.petr.2 b. act.4 b. pſal.117. verſ.21. dani.2 g
in Lapidem Chriſtum impegerũt Iudæi per incredulitatẽ, & fuit illis in ruinam rom.9 g
Lapis offenſionis & petra ſcandali Chriſtus, in quem offenderũt & impegerunt Iudæi nõ credendo 1.petr.2 b
Lapides viui efficiuntur, qui ad Chriſtum accedunt, & ſuper lapidem pretioſum Chriſtũ ſuperædificantur 1.petri 2 a
Lapidari timet à populo Moyſes exod.17 b
Lapidare vult populus Caleb & Ioſue: quos de⁹ protexit nume.14 b
Lapidatur Naboth innocens. 3.reg.21 c d
Lapidat⁹ eſt ſemel Paul⁹, 2.corint.11 f. act.14 c
Lapidare volũt Chriſtum Iudæi, & quare, iohã. 8 g. 10 f
Lapidare vult popul⁹ Siceleg Dauidẽ. 1.reg.30 b
Lapidatur Aduram à populo Iſrael. 3.reg.12 e
Lapidat ꝗ collegit ligna in ſabbatho. num.15 d
Lapidat Achã ꝗ tulerat de anathemate. ioſ.7 d
Lapidabatur, ſententia iudicis, filius inobediẽs. deut.21 d
Lapidabat virgo quæ corrupta fuiſſet in domo patris deut.22 c
Lapidabatur qui ex populo vel beſtijs tetigiſſet montem Sinai exod.19 b
Lapidetur maledicẽs nomini dñi, & blaſphem⁹ leuit.24 b
Lapidari iubentur qui ſolem, lunam, vel militiã cæli adoraſſent deut.17 a
Lapidetur diuinus leuit.20 d
Lapidandus frater, amicus, filius vel filia, vxor vel propheta ſuis miraculis abducens à fide & fiducia in deum, deut.13 b c
Lapidãd⁹ qui filiũ idolis immolauerit. leui.20 a
❡Laquei mortis, 2.reg.22 a
❡Larum non comedebant Iudæi, deut.14 b
❡Laſſis militibus denegãt panes Socothitæ & Phanuelitæ immiſericordes, propter quod à Gedeone puniuntur, iudicum 8 b c d
Laſſo Dauidi & ſuis, affert Siba cibaria, & vinum, 2.reg.16 a
❡Latitudinem cordis dederat deus Salomoni, id eſt liberum animum, quo omnia liberrime coram deo cuncta aguntur, 3.reg.4 d
❡Latrinæ fiunt vbi templum Baal fuerat, 4.reg.10 f
❡Latrones duo cum Chriſto crucifigunt, à quibus improperia patitur, matth. 27 e. marc. 15 b. luc.23 d. iohan.19 d
Latro alter crucifixus cum Chriſto, alterũ blaſphemantẽ corripit, ſeipſos peccatores, Chriſtum autem innocentem confitens, luc.23 f
Latroni peccatorem ſe confitenti, & petẽti ſui reminiſci, promittit regnum ſuum Chriſtus, lucæ 23 f
Latronibus pendentibus cum Chriſto franguntur crura, iohan.19 f
❡Latus Chriſti aperitur lancea, ex quo exit ſanguis & aqua, iohan.19 f. Vide Sanguis
❡Lauacro regenerationis (quod renouationem illam quam in nobis continuo ſpiritus ſanct⁹ operatur, ſignificat) ſaluos nos fecit de⁹, & in eccleſiam ſuam cooptauit, tit.3 b
❡Laus noſtra deus, quẽ laudare debem⁹, confitendo omnia noſtra eſſe à deo, vt filij Iſrael. exod.15 a. deut.10 d
Laus creatoris ab operibus eius [illegible] 43 a
in Laudem ſuam elegit deus populum Iſrael vt ipſum laudaret deut.26 d
Laus dei inter gentes, quæ illum tanquam ſaluatorem fide receperunt 2.reg.22 d
Laudãdus deus, qui ſanguinem inimicorũ ſuorum vleiſcitur deut.32 f
Laudant deum Iſraelitę, ꝗ Rubenitæ & Gaditę fratres pſeuerẽt ĩ cultu & timore dei. ioſ.22 g
Laudat Anna dominũ, quòd liberauit eam ab opprobrio ſterilitatis, dato ſibi filio Samuele. 1.reg.2 a
Laudat deum Salomõ quòd iuxta promiſſiones patri ſuo Dauidi factas, ædificarit templũ nomini dei 3.regum 8 b
Laudat fidelis Dauid benignitatẽ dei ob promiſſum ſibi Chriſtum 2.reg.7 c
Laudat Dauid dñm poſt tribulatiões. 2.re.22 a
Laudant aſſidui deũ apoſtoli, & benedicũt, expectantes ſpiritum ſanctum luc.24 g
Laudat deum plebs viſis miraculis luc.18 g
vt Laudaretur gratuita ſua beneficentia, de⁹ pdeſtinauerat nos adoptare ſibi ĩ filios p Chriſtum epheſ.1 a b
Laudes & exultationes eorum quibus cognitus Chriſtus, deſcribit Lucas act.2 g
Laudis hoſtia offerenda deo p Chriſtũ, heb.13 c
Laus dei, vocatur hoſtia laudis & fruct⁹ labiorum heb.13 e
Laus erit vnicuique à deo, cum in iudicio reuelauerit conſilia cordium 1.corint.4 a
Laudes immodicæ ſunt ſuſpectæ prouer.27 c
Laus in ore proprio ſordeſcit prouer.27 a
❡vt Lauet ſe, & vngat, pcipit Noemi ipſi Ruth ꝓfecturæ ad Booz, vt corã ipſo inueniat gratiam ruth 3 a
Lauatur Dauid poſtquam ſurrexit de terra ab oratione, & vngitur 2.reg.12 e
Lauant pedes ex itinere ſuſcepti hoſpitio. iudicum 19 e
vt Lauet pedes ſuos Vrias reuerſ⁹ ab exercitu, iubet Dauid 2.reg.11 b
Lauabant Iudæi mortuos act.9 g
❡Lazari infirmitas immiſſa à deo, vt per eam Ieſus glorificaretur, & cognoſceretur Meſſias iohan.11 a
Lazarum ſuſcitat Chriſtus iohan.11 e
vt Lazarum ſuſcitatũ videant, conueniunt Phariſæi in domum ipſius. iohan.12 b
apud Lazarum cœnat Chriſtus iohan.12 a
Lazarum interficere conſultant ſacerdotũ principes, & quare, iohan.12 b
ob Lazari ſuſcitationem multi Iudæi credunt, iohan.11 e
❡Lebnam vrbẽ expugnat Ioſue, & omnia occidit cum rege ipſius ioſ.10 e
❡Lectus Og regis, nouem cubitorum lõgitudinis & quatuor latitudinis deut.3 b
Lectulum, menſam, ſellam, cãdelabrum cũ cellula parat mulier quędam diues in hoſpitium Eliſei 4.reg.4 b
❡Legatione fungens Paulus vice Chriſti, annũtiat verbũ recõciliatiõis euãgeliũ, 2.corin.5 d
❡Legere pręcipit de⁹ Deuteronomiũ ipſi Ioſue, vt ſciat quid agere debeat ioſ.1 b
❡a Leone immiſſo à deo occidit pꝓheta quidã qui contra dei pceptum acceperat cibũ ab alio propheta 3.reg.13 d e
Leones à deo immittuntur in gentes impias Samariam habitantes 4.reg.17 d
Leonis catulũ dilacerat Samſon, ſpiritu dei adiutus, nihil habens in manu: in cuius corpore poſt aliquot dies examen apũ reperit, & mel, quod comedit iudicum 14 b
Leonem virtute dei occidit Dauid 1.reg.17 d
Leo prouidẽtia dei ſeruat corpus prophetæ à ſe occiſum donec ſepeliatur 3.reg.13 e
à Leone percutitur quidã, qui inobediens nolebat percutere prophetam, quem iuſſerat deus percuti, 3.reg.20 g
Leo de tribu Iuda apoc.5 b
❡in Lepram verſa manus Moyſi, exod.4 b
à Lepra cauendum, deut.24 b
Lepræ à lepra diſtinctio, leuit.13 a
Leproſę dom⁹ cõſideratio & purgatio, leu.14 e
Leproſi hominis mundandi lex, leuit.14 a
à Lepra ſanatus Naaman cõfitetur deum Iſrael eſſe ſolum verum deum 4.reg.5 d
Leproſi deſperantes de vita, ob nimiam famẽ, annuntiant Samaritanis prouidentiam dei, 4.reg.7 b c
Leproſa efficitur Maria, quòd Moyſi fratri detraxiſſet, nume.12 c
Leproſus Azarias rex Iuda morit, 4 reg.15 a b
Leproſus, fide à Chriſto ſanatur, matth.8 a
Leproſis decem mundatis à Chriſto, ſolus alienigena, gratias acturus domino, reuertit: pauciſſimos electos eſſe clare oſtendens, & ex nouiſſimis primos fieri, regnúmque dei, id eſt euangelium ad gentes trãſferendum, luc.17 c
❡Leporem Iudæi non comedebant, leuit.11 a. deut.14 a
❡Leuare manũ in cęlũ ſolebãt iuraturi, deu.32 f
❡Leui naſcitur, gene.29 d
Leui & Simeon occidunt Sichimitas, gen.34 d
Leui benedictio, deut.33 a
Leui genealogia, gen.46 b. exod.6 c. 1.para.6 a
Leui tribum elegerat deus, vt ei eſſent ſacerdotes in ſempiternum, 1.reg.2 f
Leuitas accepit deus in miniſterium ſibi, in locum primogenitorum quæ illi debebantur, nume.3 b f. 8 a
Leui tribus conſtituta ſup tabernaculũ, nu.1 g
Leuitę arcã portãt pcedentes populũ, ioſ.3 b
Leui tribus miniſterio dñi præficitur, deut.10 b
Leuitarum ſtatio, nume.3 d
Leuitarũ purgatio & oblatio Leuit.8 b
Leuitę quoto anno ętatis incipiebãt miniſtrare, quotóve ceſſabant, nume.8 b
Leuitarum officia iuxta cuiuſque familiam, nume.4 a. 8 a
Leuitarum portio in terra promiſſionis, ezechiel.45 b. 48 b
Leuitæ numerantur, nume.3 c
Leuitæ alendi, Deut.12 c. 14 d
de Leuitæ cuiuſdam vxore, qua Gabaonitæ impudentiſſime abuſi ſunt, iudi.19.
Leuitæ iuſſu Ezechiæ expiant domum dei, 2.para.29 c
Leuitæ & ſacerdotes, qui cum Zorobabel venerint Ieruſalem, numerantur, 2.eſd.12 a
Leuitas numerat Dauid, & eiſdem officia aſſignat, 1.par.23 a
Leuitis datur adminiſtratio ſacrorum, num.3 b
Leuitis tradit Moyſes deuteronomiũ, deut.31 b
Leuitis nulla datur poſſeſſio, deut.14 d. 18 a
Leuitarum poſſeſſio deus, deut.10 b
Leuitis dabant primitiæ triennales, deut.26 a
Leuitis præcipitur vt ex decimis, decimas deo offerant, nume.18 d
Leuitarum poſſeſſio, ſacrificia & victimę domini, ioſ.13 b. deut.18 a
Leuitis iubet dari Ezechias decimas, vt verbo dei liberius vacent, 2.para.31 a

Leuitis primitiæ triennales dandæ, deut.26 a
Leuitis vrbes conſignandæ, num.23 a.ioſ.21 a
Leuiticarum ædium venditio, leuit.25 e
Leuita adoleſcẽs vndiq; curſans, pụenit ad Michã, à quo conducit̃ mercede in ſacerdotẽ, iudi.17 d. quẽ ſecũ ducũt filij tribꝰ Dã, iudi.18 e
à Leuitis interficiuntur idololatræ iuſſu Moyſi exod.32 f
in Leuitarum locum ſucceſſerũt filii Ioſeph in duas diuiſi tribus, Manaſſe & Ephraim, in diuiſione terræ, ioſ.14 a
℄Leuare onus, Vide Onus, 4.reg 9 e
℄Lex ignea, deut.33 a
Lex cum daretur populo Iſrael, audiebãtur tonitrua, micãt fulgura, clãgor buccinæ perſtrepit, fumat mons exod.19 c
Legis natura conſcię̄ntias terrentis oſtenditur cum populus nõ poteſt ferre vocem dei, & petit Moyſen intercedere, deut.5 c
Legẽ proponit deus pp̃lo, immittẽs tonitrua, quibus cogantur fateri peccatũ quod peccauerant petẽdo regẽ, poſtea cõſolat̃, 1.reg. 12 c d
Legem explanat Moyſes, deut.1 a
Legẽ præcepit Moyſes hæreditati dei, deu.33 a
Legis verba, Tu es vir ille, qui hoc feciſti Dauid, 2.reg.12 b
in Legis ſermonibus qui non p̃manſerit, & oĩa fecerit q̃ lex pręcipit, maledictus, deut.27 d
Legem ſeruantium merces, & ſpernantium pœna, Baruch 4 a
Legẽ ſuã vt nocte & die legat, vt ſciat quid gerere debeat, præcipit deus Ioſue. ioſ.1 b.10 f
Lex in corde & ob oculos ſemper habenda, leuit.19 d.deut.11 c
ad Legẽ ſeruandam adhortatio Moyſi, deu.4 a
vt Legẽ dei ſeruent, id eſt deũ diligãt, ambulẽt in viis eius, mandata obſeruẽt, ei adhęreãt, & ſeruiant toto corde, hortatur Rubenitas, Gaditas, & reliquos Ioſue, ioſ.22 a
Lex holocauſti leuit.6 b
Lex ſacrificii & libamentorum leuit.6 b
Lex hoſtiæ pro peccato & delicto, leuit.6 d 7 a
Lex ſuſcitandi ſemen fraternum, deut.25 b
Lex morientis in tabernaculo, & non tangẽdi immundum, nume.19 c
Lex primitiarum, num.5 a b
Lex purgandę mulieris poſt partum, leuit.12 g
Lex zelotypiæ, nume.5 b
iuxta Legem iudicabant populi controuerſias ſacerdotes & iudices deut.17 b
Lex regni, 1.reg.8 c.10 d
Legẽ dei reliquere cõpellunt̃ Iudæi, 2.mach.6 a
Lex dei euangelica qualis, quídque præſtet, pſal.18.ver.8
ante Legẽ peccatum erat in hominibꝰ, ſed mortuum, quia lex nondum erat quæ peccatũ oſtenderet, ideo non reputabat̃, rom.5 b.7 b
abſque Lege dicit Paulus ſe aliquando vixiſſe, dum videlicet lex nondum ei peccatum oſtenderet, rom.7 b
Lex data per angelos in manu mediatoris, iohan.1 b.7 b.gal.3 c
Legiſlatio ad Iudæos pertinet, rom.9 a
per Legem COGNITIO peccati, rom.3 c
Lex poſita propter trãſgreſſiones, id eſt ſubintrauit vt abundaret delictum, & cõcluderet oẽs ſub peccato, oẽs eſſe peccatores oſtendẽs: vt ſic humiliatis & de ſe deſperatis, promiſſa Abrahæ gratia & benedictio daretur credẽtibus in Chriſtum, rom.5 d.gala. 3 c d
Legis carcere tamdiu cuſtodiebantur Iudæi in eam fidem quæ reuelanda erat, ſeu in hoc vt fide futura liberarentur, donec veniſſet ſemẽ Chriſtus Abrahæ promiſſus, galat.5 c d
Lex pædagogus ad Chriſtum, agens & exercitãs Iudæos per cognitionem peccati ad quęrẽdũ Chriſtum, galat.3 d
Legis auſteritas, heb.12 f
Lex ſancta, iuſta & bona, rom.7 c
Lex bona, ſi quis ea legitime vtat̃, 1.timo.1 b
Legem bonã oſtendit, qui malum quod lex p̃hibet, non vult perpetrare rom.7 c
Lex ſpiritualis, qui in ſpiritu & ex volũtate impleri vult rom.7 c
Legem Moyſi Petrus vocat iugũ quod neq; ipſi neque patres portare potuerunt act.15 b
Lex, virtꝰ peccati & robur, per quam paſſiones peccatorum ſunt in nobis, 1. cor.15 g. rom.7 a. occaſio peccati, rom.7 b c. lex peccati & mortis, rom.7 b.8 a. lex iræ, rom.4 c. miniſtratio mortis & damnationis, 2.corinth.7 b. ibidẽ dicit̃ & lr̃a. Vetuſtas itẽ literæ, rom.7 b
Legem nullum ex Iudæis facere clamat Chriſtꝰ iohan.7 b
Lex nõ viuificabat, nec dabat vitam æternam, galat.3 d
Lex non nitebatur fide, ſed obſeruatione p̃ſcriptarũ ceremoniarũ: eas qui ſeruaſſet, iuſtus, & tutus erat à ſupplicio apud hoĩes, galat.3 b
qui ex Legis operibꝰ ſunt, & ex obſeruatione legis pendent, maledicti ſunt, cum nullus faciat legem, & lex maledictos pronuntiet qui eã nõ ſeruant galat.3 b
ex Legis obſeruatione nõ iuſtificabãtur Iudæi, neque immortalitas inde ſperanda eis erat: alioqui Chriſtus fruſtra mortuꝰ, cũ nõ aſſequeremur id p̱ eũ cuius gr̃a mortuꝰ eſt, galat.2 d
Legis præceptive Moſaici finis & ſcopus quis. 1.timoth.1 a
Lex & prophetę, totáque vitæ doctrina, quã deꝰ in lege & prophetis ſuis propoſuit, continetur in primo & ſecundo mandato, matth.22 d
Lex oĩs impletur, ſummatur, cõprehenditúrq; in præcepto Diliges proximum galat.5 b
Legis implętio, eſt proximi dilectio rom.13 c
in eos qui Legẽ tantum docent, & non fidem in Chriſtum, nec intentionẽ legis & finẽ, quæ eſt dilectio in proximum 1.timot.1 a
Lex, vmbra erat futurorũ bonorũ, quæ danda nobis erant per Chriſtum heb.10 a
Lex & prophetæ ſabbathis legebantur in ſynagógis act.13 c
qui Legis etiam minima non impleuerit, abiectus & nullius loci erit in populo dei: qui contra, magnus. matth.5 c
ſecundũ Legem debere Chriſtum mori, clamãt Iudæi, & quare, iohan.19 b
vt eos qui ſub LEGE erãt redimeret, & ab eiꝰ ſententia liberaret, ei ſatiſfaciẽdo, venit Chriſtus, galat.4 a
Legis finis & perfectio Chriſtus, ad iuſtitiã omni credenti rom.10 a
quod Lex non poterat pręſtare, per filiũ dei impletum eſt, per quem legẽ perficimus, rom.8 a
Legem quæ decreta & mandata continebat, aboleuit Chriſtus, & quare, epheſ.2 d
Legem abrogauit Chriſtus aduentu ſuo, 2. corinth.3 d.act.15
Legis trãſlatio facta eſt, ceſſauítq;, cum Chriſti euangelium æternum regnaret heb.7 b
Legem ceſſaſſe probat Paulus, propoſito ſimili de hærede paruulo, & allegoria quadã de filijs Agar & Sara galat.4 a c d
vt Legis & prophetarum perfectam obſeruantiam ſtatueret, venit Chriſtus, matth.5 b
Lex iniuſtis, homicidis, & id genꝰ poſita, iuxta quam puniuntur 1.timoth.1 b
Leges dei ſcriptæ in corde fidelium ab ipſo deo heb.8 d
Lex iuſto & fideli, qui à ſpiritu dei ducitur, non eſt poſita, neq; ſub lege eſt, nec illi ſtimulis legis opus, cum ex animo faciat per ſpiritũ dei quæ ſunt legis galat.5 d.1.timoth.1 b
per Legem ſpiritꝰ vitæ, ſiue per ſpiritum ſanctũ credentibꝰ datum, morimur legi, ſoluimur & liberamur à lege peccati & mortis, vt ampliꝰ non irritet nos ſua præceptione ad peccatum & mortem: ſed in nouitate ſpiritus ſeruiamꝰ, vltro & hilares faciamus, quod præcipit lex, rom.7 b.8 a.galat.2 d
Lex dei iuſtificatos delectat ſecundũ ſpiritũ per verbum dei conceptum rom.7 d
Legi dei ſeruit homo mẽte, carne autẽ legi peccati rom.7 d
Legi dei nõ põt ſubijci carnis ſapiẽtia, rom.8 b
Legi mentis noſtræ, ſpiritui dei nos mouẽti ad bonum, repugnat lex membrorum noſtrorũ & impetus naturæ deprauatæ rom.7 d
Lex p̱fectæ libertatis, lex Chriſti, iacob.1 d.2 c
Lex regia, Dilectio proximi iacob.2 b
ſi Lex quæ miniſtratio mortis eſt, ad tempꝰ data & mox antiquãda, tantum habuit dignitatis, multo plus habet dignitatis lex euãgelica, per quã ſpiritus miniſtratur nobis, & iuſtitia nunquam abroganda, 2.corint.3 c
qui Legem totam ſeruauerit, & offenderit in vno, factus eſt omnium reus iacob.2 b
Legiſlator vnus eſt, iacob.4 c
Legiſperitos alloquitur Chriſtus, qui legẽ Moyſi & prophetarum callebant, luc.11.g
Legũ cõditores iniquos alloquit̃ Iſaias. Iſa. 10 a
℄Lia infirmis erat oculis gene.29 b
Liam deſpicit Iacob gene.29 d
Lia cõcipit, & parit filiũ Ruben noĩe. gene.29 f
Lia mercede conduxit à Rachele cõcubitũ viri gene.30 b
ſicut Lia vt eſſet fœcũda, imprecabatur populꝰ nubenti mulieri ruth 4 c
℄Libamenta terram promiſſam ingreſſis offerenda num.15 a
Libamentorum lex leuit.6 b
℄in Libro vitæ noĩa electorũ ſcripta, philip.4 a
de Libro dei deletur qui peccauerit. exod.32 g
de Libro quem ſcripſit, petit deleri Moyſes aut Iſraelitis peccatum dimitti exod.32 g
Libri ſignati ſigillis ſeptem, viſio apoc.5 a
Librum Iſaiæ legit Chriſtꝰ populo Iudæorum, luc.3 c
Libri eorum qui ante Chriſtum ab eis cognitũ curioſa ſectati fuerant, comburũtur, act.19 d
Libros ſuos afferri ſibi & membranas, petit per literas Paulus 2.timoth.4 c
Libellum repudij permittit Moyſes. deut.24 a
℄Liber ab omnibns Paulꝰ, omnium ſe ſeruum fecit vt multos lucrifaceret 1.corint.9 c
Liber erat Paulꝰ, ſed ſua libertate nõ eſt vſꝰ, niſi vbi ita exigebat aliorum vtilitas, 1.corint.9 a
Liberi Chriſtiani 1.pet.2 c.ioha.8 d
de Libertate nobis parta per Chriſtũ. iſa.43 c
Libertas euangelij galat.2 a
ibi Libertas vbi ſpiritꝰ Chriſti, qui ſecretos addit ſtimulos ad officia pietatis, 2.corint.9 d
ne Libertas quibuſlibet veſcendi, infirmis ruinę occaſionẽ præbeat, cauendum, 1.corinth.8 c
ne Libertatẽ qua de ſeruitute legis in ſeruitutẽ gratię vocati ſumꝰ, in occaſionẽ carnis demꝰ, vt caro occaſionem habeat deſyderia perficiẽdi, néve ſit hæc libertas velamen nequitiæ, hortantur Paulus & Petrus, galat.5 b.1.petr.2 c
ad Libertatem quis vocatus domini voluntate, ſeruus eſt Chriſti 1.corint.7 d
Liberi ſunt iuſtitiæ, ipſáque iuſtitia carent, quicunq; ſe pc̃tis addicunt in ſeruitutẽ, rom.6 d
in Libertatem gloriæ filiorum dei liberãda eſt creatura à ſeruitute corruptionis rom.8 d
℄Liberat deꝰ de tribulatione inuocãtes. 2.reg. 4 d.22 b
vt Liberet Iſraelem è manu Madian, mittit deꝰ Gedeonem iudicũ 6 c
Liberationem filiorum Iſrael prædicit Ioſeph. gene.50 d
Liberationẽ filiorum Iſrael narrat Moyſes Iethro ſocero ſuo exod.18 c
Liberationẽ filiorũ Iſrael quo modo velit fieri,

paucis docet deus Moyſen exod.3 e f g
Liberationis ſuæ ex AEgypto dies celebrandus
à filijs Iſrael exod.13 a
Liberat deus Paulum ab ore leonis Nerone,
2.timoth.4 d
LIBERAVIT nos Chriſtꝰ à peccato, & à ma
nu ſeu imperio diaboli & ſeruitute legis, luc.
1.g.iohan.8 d.2 timoth.1 c.heb.2 d
Liberati a peccato per Chriſtum, ſerui ſumꝰ iu-
ſtitiæ rom.6 c.galat.4 d
de Liberorum cura eccl'i 7 c
CLibido, opus tenebrarum rom.13 d
Libidine hominũ diluuiũ ſuper terrã. gene.6 a
CLicita ſunt omnia quæ ſunt neceſſitatis natu-
ræ, ſed non omnia expediunt 1.corin.6 c
Licẽt omnia Chriſtiano quod ad cibos attinet,
ſed nõ expediunt proximo ſemp, 1.corin.9 c
CLIGARE QVID, matth.8 c. iohan.20 f
Ligatus Samſon traditur Philiſthæis a tribu Iu-
da iudicum 15 b c
CLigno ſcientiæ boni & mali interdicit deꝰ ho-
mini gene.2 c
in Ligno ſuſpẽſi, eadem die ſepeliebãt. deu.21 d
Lignorũ cæſores inter populos Iſrael. deu.29 b
Ligna cædunt Iſraelitis Gabaonitæ ioſ.9 d
Ligna colligẽs in ſabbatho, iuſſu dei lapidatur.
nume.15 d
Lignorum propoſita parabola, prædicit Ioathã
filius Gedeonis, interitũ Sichimitarum & A-
bimelech iudic.9 a b
Lignum oſtenſum à deo mittit Moyſes in aquas
amaras, & dulceſcunt exod.15 f
CLimen Dagon non calcant ſacerdotes ipſiꝰ, &
quare 1.reg.5 b
CLimites agrorum non tranſferendi. prouerb.
22 d.23 b
CLingua vna, & ſermo vnus in vniuerſa terra
poſt diluuium gene.11 a
Linguarum confuſio gene.11 a b
Lingua coercenda 1.petr.3 b
de Linguæ vitio, iacob.3 a b
de Linguarũ dono vide multa 1.corint.14 a
Lingua tertia eccl'i 28 c
qui Lingua nõ labit, beatꝰ. eccl'i 14 a.19 c.25 b
Linguarum confuſio gene.11 b
Linguæ effectus prouer.15 a
Linguæ bona & mala. ꝓuer.12 b.13 a.14 a.18 d
Linguæ doloſæ tẽtationem deſcribit propheta.
Pſal.119
Linguæ vitium peccatori peculiare eccl'i 6 a
Linguæ eruditio à corde eſt prouerb.16 d
de Linguæ moderamine prouer.17 d
in Linguam venenatam prouer.26 d
Lingua lambentes, aqua manu ad os proiecta,
voluit deus cum Gedeone proficiſci ad bellũ.
iudicum 7 b
CLites fugiendæ prouer.20 a
Liti alterius ne commiſcearis prouer.26 c
non Litigandum cum fortiori eccl'i 8 a
Litigare non oportet ſeruum domini, & epiſco-
pum, 2.timoth.2 d
Lites populi iudicat Moyſes iuxta præcepta dei
exod.33 b.
CLiteras mortis ſuę ꝑfert ipſe Vrias. 2.reg.11 c
Literis adulterinis &c. vide Iezabel. 3.reg.21 c
LITERAM quæ occidit, vocat Paulus legem
Moyſi, quã toties legẽ mortis & miniſtratio-
nẽ dãnationis vocat dũ per occaſionẽ ipſa ir-
ritat ad peccatũ, quod mortem generat, 2.co-
rint.3 b. Eandem vocat & vetuſtatem literæ.
rom.7 b. Vide Lex, virtus peccati
Lobna rebellat contra Iudam 4.reg.8 f
Cin Loco quẽ elegiſſet, in terra ꝓmiſſionis,
voluit deꝰ offerri holocauſta & ſacrificia à Iu-
dæis, non in loco quem quiſque ſibi elegiſſet.
deut.12 a
CLocuſtæ propter peccata 3.reg.8 d
Locuſtarum e fumo putei abyſſi procedẽtium,
viſio, apoc.9 a
Locuſtę plaga octaua AEgypti exod.10 a
Locuſtæ viſio amos 7 a
CLoide, auia Timothei, fidelis 2.timoth.1 b
CLonganimitas domini, ſalus nr̃a eſt, 2.pet.3 d
in Longanimitate ſe exhibet Paulus vt dei mi-
niſtrum, 2.corinth.6 b
CLoquẽtem deum, & præcepta dantẽ nõ poteſt
ferre populus Iſrael, timens mori exod.20 c
Loquitur deus Moyſi facie ad faciẽ, ſicut homo
amico ſuo exod.33 c
Loquutum etiam ipſis deum affirmant Aarõ &
Maria, & nõ ſoli Moyſi: murmurãtes in eum.
nume.12 a
Loquitur Chriſtus verba quæ pater poſuerat in
os ipſius deut.18 d
Loquens propheta in nomine dei, quod deus nõ
præcepit, occidatur deut.18 d
Loquitur Iſrael contra deum nume.21 b
ad Loquendum ſit tardus oĩs homo, iacob.1 c
Loqui verba populi in auribus dei, pro referre
ad deum quæ dixerit populus 1.reg.8 d
Loquitur Booz ad cor ancillæ ſuæ Ruth, quãdo
placentia ipſi Ruth loquitur, nempe ſe daturũ
ei victum famelicæ ruth 2 c
Loquacitas Eccl'i 20 a
CLot filius Aran gene.11 d
Lot & Abram diuites gene.13 a
Lot eligit terram Sodomorum in habitationem
gene.13 c
Lot ab hoſtibus captũ Abram liberat. gen.14 c
Lot ſedet ad oſtiũ, vt pegrinos ꝑtereuntes hoſpi
tio ſuſcipiat: & duos ãgelos ſuſcipit. gene.19 a
Lot duas filias ſuas præoptat ſtupro magis obij
cere Sodomitis, q̃ peregrinis vim Sodomiticã
inferri gene.19 b
Lot aſpectu & auditu iuſtus, nequibat videre &
audire turpia quæ perpetrabant Sodomitæ,
2.petr.2 b
Lot prædicens interitum Sodomorum generis,
ridere videtur ab eis gene.19 c
Lot præcipit deus vt Sodomam egrediatur, &
ſaluetur cum familia gene.19 c
Lot liberatꝰ ꝓpter Abrahã fratrẽ ſuũ. gene.19 f
Lot ereptꝰ dei miſericordia, adhuc timet, & exi
ens e Segor habitat in ſpelunca gene.19 d f
Lot precibus liberatur Segor ciuitas. gene.19 e
Lot vxor in ſtatuam ſalis verſa gene.19 c
vxoris Lot exemplo, ſi quis præſentia dilexerit,
volens animę ſuę curam gerere, deo valedicet
conuertẽtque ſe ad caduca iſta mũdi. luc.17 g
Lot filiæ de ſeruãdo ſemine cõſultant. gene.19 f
Lot inceſtus cum filiabus gene.19 g
Lot filijs terra Ammonitarũ data in poſſeſſionẽ
deu.2 b d
CLotus propter ſuſceptum fide euangeliũ, non
indiget niſi vt pedes affectꝰ animi ſubinde pur
gentur, iohan.13 b
Lucas medicus coloſſ.4 d
CLucernarum forma exod.25 d.37 c
Lucernarum compoſitio, & earundem diſpoſi-
tio ĩ tabernaculo fœderis. leuit.24 a.num.8 a
Lucernæ oleum exod.27 d
Lucerna noſtra deus 2.reg.22 c
Lucernam Iſrael vocant Iſraelitæ Dauidẽ & re-
gnum ipſius 2.reg.21 d.3.reg.11 f.15 a
CLucri gratia doctores contraria Chriſto do-
centes, taxat Paulus tit.1 b
CLucũ plantare iuxta altare dei, prohibet Moy
ſes deut.16 d
Lucos gentium, in quibus ſacrificabant idolis,
ſuccidi iubet deus exod.34 b
Luci ſucciduntur ab Ezechia 4.reg.18 a
Lucum idolorũ comburit Ioſias. 4.reg.23 b
CLuctu mulieris Thecuitidis ficto, reuocat Ab-
ſalom 2.reg.14 a
CLudunt & choreas ducunt Iſraelitæ, adoran-
tes vitulum aureum, exod.32 d
Ludit Samſon, & pro ſpectaculo eſt Philiſthęis
iudicum 16 f
Ludit Dauid in inſtrumentis muſicis ante arcã
dei cum populo, quibus teſtabãtur cordis ſui
lætitiam & fidem in deum, 2.reg.6 a
CLuget Iacob Ioſeph filium ſuum, gene.37 g
Luget populus audiens deum non iturum ſecũ
in terram Chanaan, exod.33 a
Luget Samuel Saulẽ reprobatũ à deo, 1.re.15 g
Luget Dauid Amnonem filium, 2.reg.13 g
Lugere non vult nos Paulus de iis qui mortui
ſunt, 1.theſſ.4 d
Lugentibus ob magnam ſuam calamitatem, cõ-
ſolatio promittitur luc.6 d
CLumbis accinctus, currit Elias vt præoccu-
pet Achab in Iezrahel, 3.reg.18 g
vt Lumbos accingat, & feſtinet ire ad domum
hoſpitæ, iubet Eliſeus Giezi, 4.reg.4 e
Lũbi mentis nr̃æ ſint ſuccincti, fidẽ perfectã ha
bẽtes, vt iam non fornicemur à deo, 1.pet.1 c
Lumbos noſtros accingi iubẽs Chriſtus, monet
ne nos cura rerum pręſentium grauemus, ſed
expediti expectemus aduentum ſuũ, luc.12 e
CLumen eſt euangelium, act.26 d f
Luminaria in mundo ſunt Chriſtiani, qui ſine
querela & rep̃henſione, in ſimplicitate viuũt,
verbum vitæ continentes, philipp.2 b
Luminaria, ſol, luna & ſtellæ verbo dei creãtur
gene.1 b
CLuna verbo dei creatur, vt nocti præſit, & eã
illuminet, gene.1 c
Luna ad imperiũ Ioſue ſiſtitur, pugnantis cõtra
Gabaonitas, ioſ.10 c
Lunæ ac ſolis fructibus precatur Moyſes bene-
dici Ioſeph, deu.33 b
Lunam adorantes occidebantur deut.17 a
Lunæ & ſoli ſacrificantes, occiduntur à Ioſia,
4.reg.23 b
Lunæ gloria alia quàm ſolis, 1.cor.15 f
Lunaticus qui & dęmoniacus dicitur, ſanatur a
Chriſto, matth.17 b.marc.9 c.luc.9 e
CLuſus ſunt homicidia ducibus exercitus,
2.reg.2 c d
CLuteres ænei in templo Salomonis, 3.reg.7 f
CLux, quæ & dies dicta eſt, verbo dei creatur,
gene.1 a
LVX DEVS EST, in quo non ſunt tenebræ,
1.iohan.1 c
Lucẽ deus habitat inacceſſibilem 1.timoth.6 c
LVX CHRISTVS, omnium hominum oculos
illuminans, iohan 1 a 8 b.9 a.1.iohan.1 b
Lux Chriſtus, quare à Iudæis nõ receptꝰ, ioh.3 c
Lux mundi, apoſtoli, matth.5 b
vt Luci Chriſto credamus, ipſe Chriſtus horta-
tur, iohan.12 f
in Luce Chriſto ſi ambulemus, conſortium ha-
bemus cum ipſo, 1.iohan.1 c
in Luce non eſt qui fratrẽ ſuum odit, 1.ioh.2 b
cum Luce ſocietatem non habemus, ſi infideles
ſumus, 1.iohan.1 c
Lucis opera, omnis bonitas, iuſtitia & veritas,
epheſ.5 b
Lux fuerunt gentes, poſt cognitum Chriſtum,
epheſ.5 b
CLuxuria, luxus, & ſuperfluitas in inebriatio-
nibus & vino, epheſ.5 d
contra Luxuriam oratio, eccl'i 23 a
CLuza aliâs Bethel dicta, ge.28 d.35 b.ioſ.18 b
Luza vrbs Chananęæ percutit à Iuda, iudic.1 e
Lyſias dux exercitus Antiochi, 1.mach.3 c

M

MAceda vrbs capitur à Ioſue, ioſ.10 e
Macedonibus vt euangelizet, certum
ſignum accipit Paulus, act.16 b
Macedonienſium gaudium in tribulationibus
abundans, & eleemoſynas in paupes ſanctos

propenit Paulus Corinthijs in exemplum, 2.corinth.8 a
¶ Maceriam & inimicitiam inter gentes & Iudæos ſuſtulit Chriſtus:& quomodo,epheſ.2 d
¶Machabæorum ſeptem fratrũ & matris eorũ paſſio 2.macha.7 a
¶Machati in medio Iſrael habitant ioſ.13 b
¶Machedam vrbem expugnat Ioſue,& omnia cum rege ipſius occidit ioſ.10 e
¶Machiritarum poſſeſſio. deut.3 c.ioſ.17 a
¶Madianitas iubet deus occidere,& quare. nume.25 d
Madianitæ iuſſu dei interficiuntur. nume.31 a
à Madianitis opprimuntur ſeptẽ annis Iſraelitę ad idola conuerſi iudicũ 6 a
Madianitas tradit deus in manus Gedeonis.iudicum 7 e f g
¶Magi Pharaonis virgas ſuas vertunt in colubros exod.7 b
Magi primitię gẽtiũ,Chriſtũ adorãt. matt.2 b
¶MAGISTER NOSTER VNVS Chriſt⁹, matth.23 a
Magiſter Chriſtus à Iudæis varia paſſus:ne mirentur ſi & varia patiantur fideles,matth.10 c
Magiſtri ne vocentur inter Chriſtianos, ꝓhibet Chriſtus, matth.23 b
Magiſtri fieri ne ambiamus:& quare,iacob.3 a
Magiſter gentium Paulus 2.timoth.1 c
Magiſtri mendaces deſcribuntur quales ſint, & quæ tormenta eos maneant. 2.petr.2 a
¶Magiſtratibus dei miniſtris quomodo ſit parẽdum,tributa reddenda,& quare gladiũ portent,&c. rom.13 a b c
Magiſtratui tributũ pendit Chriſt⁹. matt.17 d
Magiſtratus deum timentes conſtituit Moyſes iuxta conſilium Iethro. exod.18 d.deut.1 c
Magiſtrat⁹ quales eẽ debeãt.exod.18 d.deu.16 d
Magiſtrat⁹ reuereri oportet.exod.22 d.prouer.16 b.17 d.19 b.20 a
Magiſtratibus non detrahendum exod.22 d
Magiſtratus laudandus, qui fungĩt ſuo munere prouer.25 b
Magiſtratus non temere ſuſcipiendus. eccli 7 a
Magiſtratus bonus,dei donum eſt eccli 10 a
Magiſtrat⁹ malus malo populo datur. iob 34 d
Magiſtratibus malis vult dominus etiã nos obtemperare Baruch 2 e
Magiſtratus impij pauperum cauſas contemnũt Prouer.29 b
à Magiſtratibus occidend⁹ voluntarius homicida deut.19 c
¶Magnates ad iuſtitiã & ſapientiam hortatur. ſapien.6 a
¶Magnificauit deus Ioſue coram populo,ſiccãs Iordanẽ ipſo trãſeũte,quo cognoſcerẽt eũ eſſe cũ ipſo Ioſue,ſicut cũ Moyſe fuerat. ioſ.4 c
Magnificari fortitudinem dei coram populo cupit Moyſes nume.14 c
Magnificata dicĩt fuiſſe anima Saulis corã Dauide, quia Dauid non occidit eum.1.reg.26 d
Magnifica dei quę geſſit erga populũ.1.reg.12 d
Magnificentia deo danda, & confitẽdũ illũ eſſe qui magna & magnifica opa faciat. deut.32 a
Magnificentia dei diſcurrunt nubes deut.33 d
¶Magnus deus noſter deut.10 d
¶ad Magos non declinandum. leuit.19 f.20 a
Magos & ariolos aufert Dauid. 1.reg.28 a
¶Maieſtas domini quę & gloria,replens tabernaculum exod.40 d
¶Maior in eccleſia ſanctorum,eſt ille qui ſicuti puer ſeſe humiliat & demittit,omnibus inſeruiẽs,matth.18 a.marc.9 c.luc.9 f
¶Malaleel ætas 895 anni gene.5 c
¶Malcho dexteram auriculam amputat Petr⁹, iohan.18 b
¶Maledixerat dñs terræ quando diluuium immiſit gene.8 d
Maledicta terra quæ tribulos & ſpinas profert, ob Adæ peccatum gene.3 c d
Maledicitur ſerpẽs, qui induxerit hominem ad peccandum gene.3 c
Maledicitur Cain gene.4 b
Maledicturum ſe maledicentibus ipſi Abræ,cõminatur deus gene.12 a
Maledictus qui maledixiſſet Iacob. gene.27 d
Maledictiones q̃ accident non ſeruantibus præcepta dei leuit.26 c
Maledictiones in monte Hebal deut.27 b
Maledictiones impij iob 27 c
Maledictiões legis imprecatur Dauid ipſi Ioab, & ſemini,propter occiſum Abner. 2.reg.3 f
vt Maledicat Iſraelitis, mittit Balac nuntios ad Balaam nume.22 a
Maledicere Iſraelitis non poteſt Balaam contra dei voluntatem. nume.22 d.& 23 b
Maledictionẽ quã petebat Balaam dari à deo Iſraelitis,ipſe de⁹ eam in benedictionẽ conuertit deut.23 a.ioſ.24 b
Maledicit Goliath ſuperbus Dauidi. 1.reg.17 f
Maledicit in nomine domini Eliſeus pueris irridentibus eũ,& ab vrſis deuorãtur. 4.reg.2 d
Maledicuntur Gabaonitæ à Ioſue,perpetuo cõſtituti Iſraelitarũ miniſtri,& ſerui in cædẽdis lignis & comportandis aquis ioſ.9 d
Maledicunt Sichimitæ ipſi Abimelech iudi.9 d
Maledicti qui incitabãt Saulẽ contra Dauid, & quare 1.reg.26 c
Maledictio non ſeruantibus mãdata. deut.11 d 27 d.leuit.26 b
Maledictus qui non facit omnia quæ lex præcipit galat.3 b
Maledictus qui pendet in ligno deut.21 d
MALEDICTVS factus ꝓ nobis Chriſt⁹,maledictionẽ nobis debitã ob trãſgreſſam legẽ, in ſe transferẽs,mortu⁹ eſt in ligno, galat.3 b
quib⁹ Maledicitur ob Chriſtũ,merces,matt.5 a
non Maledicendum perſecutoribus, rom.12 c
Maledicentibus nobis benedicendũ, 1.petr.3 b
Maledicẽti ſibi nõ maledixit Chriſt⁹,1.petr.2 d
Maledicẽti Simei,nõ maledicit Dauid, ſed fide agnoſcens ſuſcitatam eſſe crucem illam cõtra ſe,non vult vlciſci 2.reg.16 b c
Maledicentibus benedicit Paulus,1.corinth.4 c
Maledicit Paulus iis qui Galatas diuerterant à veritate euãgelij,optãs eos abſcindi,galat.5 b
Maledici,regnũ dei nõ poſſidebũt, 1.corin.6 b
Maledicti,hœdi a Chriſto dicuntur, matt.25 c
Maledictos vocant Phariſæi illos q Chriſto credunt iohan.7 g
Maledicẽs noĩ dñi lapidat̃ ꝓcepto dei.leu. 24 b
Maledicẽs patri vel matri,moriatur.exod.21 c. leuit.20 b
Maledictione ſe conſtrinxerãt Iſraelitę,nõ daturos filias ſuas reliquis Bẽiamin in vxores. iudicum 21 c
Maledictio Ioatham, quã Sichimitis imprecat⁹ fuerat,euenit eis, deſtructa vrbe ipſorũ ipſiſque occiſis iudicũ 9 g
Maledictionẽ nõ curat Rebecca,dum Iſaac benedicat Iacob filio ſuo dilecto gene.27 b
¶Malefacta,beneficijs vincenda, rom.12 d
Malefactorem Chriſtũ clamant Iudæi, ioh.18 e
ad Malefaciendũ,turba nõ ſequẽda. exod.23 a
Malefici,vide Incantatores
Malefici occidendi. deut.18 b.exod.22 c
¶Malum omne contagioſum prouer.6 d
Malum faciẽtes in cõſpectu dei Iſraelitæ, id eſt relicta in deum fiducia,cõuerſi ad idola, percutiuntur à deo.iudicũ 2 b.3 a b.4 a.6 a.13 a
Mala fugiat qui ab eis non velit apprehendi. eccli 7 a
Malum quid eſſet,quid itẽ bonũ,cognouit Adã poſtquã comedit de fructu vetito gene.3 d
Malum odio habendum, rom.12 b
Malum pro malo non reddam⁹. prouer.20 c. 1.petr.3 b.rom.12 d
Malũ pro malo nõ reddit Eliſeus cibãs ſuos inimicos,& multos abire ꝑmittens, 4.reg.6
Mala pro bonis non reddenda prou.17 a
Malum pro bono reddidit Nabal Dauidi,nolẽs ei & exercitui eius dare cibos,qui ſeruaſſet eius pecora in agris,ne ſui ea raperẽt,1.re.25 c
Mala quæ perfert Dauid,deo fert accepta,ideo non conſiderans hominem , ea perfert libenter,2.reg.16 b c
Malum quod cogitauerant filii Iſrael vendendo fratrem,vertit deus in bonum gene.50 c
Malum conſequitur ex inobedientia præceptis dei, deut.30 d
Malum & afflictionem Samariæ, agnoſcit Iorã eſſe à deo, 4.reg.6 g
Malos nos eſſe natura noſtra Chriſtus teſtatur, matth.7 a.luc.11 g.gene.6 g
Mali homines, ſeductores proficiunt in peius, 2.timoth.3 d
Mali & infideles,ſemen ſunt diaboli, matt.13 e
Mali è cœtu Chriſtianorum auferẽdi, 1.cor.5 d
Malos & hypocritas bonis ac veris Chriſtianis permiſtos,nõ ante iudicium extirpandos docet Chriſtus parabola de homine qui ſeminauit bonum ſemen, matth.13 d
¶Malitia hominis multa, gene.6 a
Malitia omnis tollatur à nobis, epheſ.4 g. coloſſ.3 b.1.pet.2 a
Malitia pueri efficiamur,non ſenſu,1.cor.14 d
Malitiæ veteris fermentum à nobis expurgandum,vt paſcha noſtrum digne celebremus, 1.corinth.5 c
in Malitia perſeuerantes pereunt, 1.reg.12 d
¶Mambre quæ & Hebron dicitur gene.23 d
¶Mammona iniquo amici parandi,Vide Diuitiis temporalibus.
¶Mamzer,id eſt de ſcorto natus,non admittebatur in eccleſiã & cœtũ filiorũ Iſrael,deut.23 a
¶Manna,cibi genus,patrib⁹ Abraham,Iſaac, & Iacob incognitum deut.8 a c
Man pluit filiis Iſrael & coturnices, exod.16 c nume.11 g
Man,incaleſcente ſole,liquefiebat,& reſeruatũ putreſcebat, exod.16 d
Man in die ſabbathi nõ pluebat deus, exo.16 e
Man reſeruatur,& quare exod 16 g
Man faſtidit populus Iſrael, nume.11 a
Manna deficit, ioſ.5 c
de Mannæ miſſione ſapien.16 c
Manna non erat panis verus, qui dabat vitam mundo,ſed Chriſtus, iohan.6 d
¶Manahem occidit Sellum regem Iuda: moritur & ipſe Manahem, 4.reg.15 c e
¶Manaſſes primogenitus Ioſeph, gene.41 g
Manaſſe & Ephraim computari vult ipſe Iacob inter filios ſuos,& filios ſuos dici, gene.48 a
Manaſſe benedicitur à Iacob, gene.48 c
Manaſſe dimidiæ tribui datur ſors poſſeſſionis nume.32 a.deut.3 b.13 d.ioſ.17 a
Manaſſę dimidiæ tribus habitatio, ioſue 13 d. 1.para.5 d
Manaſſe dimidiæ tribui præcipit Ioſue vt armati præcedant fratres ſuos in terram Chanaan,cui prompti obediunt, ioſ.1 c d.4 c
Manaſſe dimidiam tribum,Gaditas,& Rubenitas,qui deduxerant fratres ſuos in terrã Chanaan,remittit Ioſue,commẽdans eos de obedientia præſtita,& benedicens eis, præcipiẽs ſeruare legem dei ioſ.22 a b
Manaſſe filiorum ſors & hæreditas ioſ.22 b
Manaſſe & Ephraim in duas diuiſi tribus,ſucceſſerunt in locum Leuitarũ,acceperũtque eorum partem in diuiſione terræ, ioſ.14 a
Manaſſes non expulſos Chananæos facit tributarios, iudicum 1 f
¶ Manaſſes ſuccedit Ezechiæ patri ſuo in regno Iuda, 4.reg.21 d
Manaſſes impius inſtaurat idola.4 regum 21 a. 2.par.33 a

Manaſſes ducitur captiuus in Babylonem, pœnitẽtiã agit, & reducit̃ in Ieruſalẽ. 2.par.33 b
Manaſſes moritur 4.reg.21 d.2.para.33 d
¶Mandata ſeruantibus benedictio.exo.23 c.leuit.26 a.deu.28 a
Mandata ſeruantibus, benedictio: non ſeruãtibus, maledictio. deut.11 d
Mandatum dei non cuſtodiẽs propheta quidã, occiditur à leone immiſſo à deo 3.reg.13 d e
Mandata dei q̃ ſolicite meditãda, & docẽda filios noſtros deut.11 c
Mãdatum facile impletur verbo euangelij prędicato, & corde credito deut.30 c
per Mandatum facta eſt nobis peccandi procliuitas, & reuiuiſcit in nobis peccandi libido, rom.7 b c
Mãdatũ Chriſti nouũ, dilectio mutua, iohã.13 d
Mandata Chriſti implentur, ſi ſit mutua in nos dilectio iohan.14 b
Mãdata Chriſti ſeruãs, ille eſt qui pfecte diligit deum & cognouit eũ, iohan.14 c d.1.iohã.2 a
Mãdata ſeruãdo, vitã æternã habere docet Chriſtus, matth.19 c. Vide Præceptum, & Opera
Mandatorum dei obſeruatio prodeſt, non circuncisio aut præputium 1.corint.7 d
Mandatum maximum & primum, matth.22 d
ne Mandatis hominum auerſantium à veritate euangelij attẽdant Cretẽſes, adhortatur Paulus tit.1 d
¶Mandragoris emit Lia à Rachel concubitum mariti, & concipit gene.30 b
¶ Manducare panem gratis, & ſine labore manuum noluit Paulus 2.theſſ.3 b
non Manducet qui non laborat 2.theſſ.3 c
Manducandi ſpatiũ non habebant apoſtoli, præ multitudine euntium ad Chriſtũ & reuertentium, marc.6 d
Manducet Chriſtianus quicquid vendi ſolet in macello 1.corinth.9 f
ſiue Manducet ſiue bibat Chriſtianus, aut quid aliud agat, oĩa faciat ĩ gloriã dei, 1.corint.9 g
Mãducare carnẽ Chriſti, & bibere eius ſanguinem, non intelligẽtes aliqui ex diſcipulis eius eſſe credere quòd carne & ſanguine ipſius redempti ſumus, ſed iuxta Iudæorum intelligẽtiã intelligentes, ſcandalizantur, & recedũt ab eo iohan.6 g
Mãducat & bibit, poſtea ludit populꝰ Iſrael immolatis hoſtijs vitulo aureo exod.32 b
¶Mane ſurgũt & adorant coram domino Elcana & vxores 1.reg.1 c
¶Manere in Chriſto, eſt perfectam dei charitatem habere, 1.iohan.2 a
Maneamꝰ in Chriſto fide viua, & in ijs quæ docuit ſpiritus ſanctus, 1.iohan.2 a d
Manere deũ in nobis, ex ſpiritu quem dedit nobis cognoſcimus, 1.iohan.3 d
Manet in nobis deus, & nos in ipſo, ſi præcepta eius facimus, 1.iohan.3.d. ſi item dilectionẽ habemus adinuicem, & cõfitemur Ieſum eſſe filium dei, 1.iohan.4 c
Manſiones paratas ſuis apud patrẽ, monet Chriſtꝰ apoſtolos, nec eſſe quod diffiderẽt de mercede iohan.14 a
Manſiones filiorũ Iſrael numerantur.nume.33 a
¶Manſuetudinis commendatio. prouerb.16 c. eccſi 10 b
Manſuetudo Chriſti, qua afflictos conſcientia, vt calamus caſſatus, ſua prædicatione non cõminuit & deſperare fecit, ſed erexit & corroborauit in ſpe matth.12 b
Manſueti ſimus epheſ.4 a
Manſuetudo Pauli in reprehẽdẽdo, 1.corin.4 d
aut Mãſuetudine aut virga ſupplicij, epiſcoporũ eſt ſuos emendare pro ratione & modo erratorum 1.corinth.4 d
Manſuetiſſimꝰ Moyſes ſup oẽs hoĩes.num.12 b
Mãſuetudo Dauidis in maledicum Semei.2.regum 16 b
¶ Manue pater Samſonis orat dominũ quid agere debeat de filio Samſone naſcituro nazaræo, & à quibꝰ ſe abſtinere debeat.iudicũ 13 b
¶Manibus ſuper caput, & cinere caput aſperſa Thamar, clamat ad Abſalom fratrẽ, ſe eiectã ab Amnone poſt ſtuprũ admiſſum.2.reg.13 d
Manꝰ abſcindẽda à iudicibꝰ ei qui falſo ſuo teſtimonio voluit alteri abſcindi deut.19 d
Manus Moyſi verſa in lepram. exod.4 b
Manus Ieroboam qua volebat occidere prophetam corripientem eum, areſcit: quæ ei oratione eiuſdẽ prophetę reſtituit̃. 3.reg.13 a
Manus lauare ante panis manducationem, præceptum erat Iudæis à ſuis ſenioribus: ideoque reprehenduntur à Phariſæis apoſtoli, matth.15 a.marc.7 a
Manibus non lotis manducare non eſt peccatũ, matth.15 b.marc.7 b
quòd Manus non lauerit Chriſtus prãſurus, miratur Phariſæus luc.11 f
Manus lauat Pilatus aqua, innocẽtem ſe à Chriſti morte oſtendens matt.27 c
vt Manibus noſtris operemur præcipit Paulus, 1.theſſ.4 c.
Manibus ſuis nocte & die laborat Paulus apud Aquilam, ſcenofactoriæ artis peritum, act.18 a.1.theſ.2 b.2.theſ.3 b.1.corin.4 c. ſubuenitque neceſſitatibus fratrum, act.20 g
Manibꝰ ſuis operet̃ qui fur erat, & quare, epheſ.4 f. Vide Laborare manibus
Manuũ noſtrarum opera fructificare facit deꝰ, ſi dilexerimus ipſum deut.30 b
Manuum fortitudini ne diuitias tribuamꝰ, ſed dei beneficentiæ. deut.8 d
ne Manui ſuæ & fortitudini tribuerent hoſtes, ꝙ vincerẽt Iudæos, diſtulit deus ipſos Iudæos affligere deut.32 d
Manibus in cælum leuatis benedicit Chriſtus apoſtolis, aſcendens in cælum luc.24 g
ſi Manꝰ, pes, vel oculꝰ nos ſcãdalizet & à verbo dei auertat, abſcindi ea Chriſtus iubet, docẽs nos nihil tam charum & neceſſariũ nobis eẽ, quo non debeamus carere potius, quàm inde ſcãdalum pati, & à vita Chriſtiano digna remorari matth.5 e.18 b.marc.9 g
Manꝰ arida ſanitati reſtituit̃ à Chriſto die ſabbathi matth.12 a
Manu ſuper infirmũ poſita ab apoſtolis, ſanabatur mar.16 d
Manuum impoſitione ſanat Chriſtus infirmos, luc.4 g
vt Manus eis imponeret, adducuntur pueri ad Chriſtum matth.19 b
Manuũ Moyſi impoſitione, repletur ſpiritu ſapientiæ Ioſue deut.34 c
Manuũ impoſitione per Ananiã, viſum recipit Paulus act.9 c
Manuum impoſitione donum ſpiritꝰ ſancti accipiũt, qui in nomine Ieſu baptizati erãt poſt baptiſmũ Iohãnis, & loquunt̃ linguis, act.19 a
Manuũ impoſitione cõfirmantur ſeptẽ ab apoſtolis ordinati in miniſteriũ viduarũ, act.6 a
Manuũ impoſitione poſt orationẽ factã, ſpiritũ ſanctum recipiunt Samaritani act.8 c
Manus Paulo & Barnabæ imponunt̃ ſegregatis ad prædicationem euangelij act.13 a
Manuũ impoſitione preſbyterij ſiue ſeniorũ, & Pauli Timotheus conſtitutus epiſcopus, 1.timoth.4 d.2.timot.1 b
Manus ne cito imponat cuiquam Timotheꝰ vt epiſcopum eum conſtituat, dehortatur Paulꝰ, 1.timoth.5 d
Manus non contrahenda, ſed aperienda, dando mutuum pauperi fratri deut.15 b
Manus tendere ad deum agnoſcendo peccatum 3.reg.8 d
Manus expandit in cælum oraturus Salomon, 3.reg.8 c
Manus extendit Moyſes ad deum, orans pro Pharaone, exod.9 f
Manus leuante Moyſe ad deum, vincit Iſrael, exod.17 d
Manũ ad cælũ leuare ſolebãt iuraturi, deu.32 f
Manus ſub femore eius qui exigebat iuramentum ponebatur apud Iudæos. gene.47 g
Manum ſuam leuare contra aliquem, eſt fieri ei aduerſarium, & rebellare, 3.reg.11 e
Manum ſuã extendit Abſalom ei qui ipſi incuruabat ſe, 2.reg.15 a
Manus dñi dicitur facta ſuper aliquem, qui ſpũ dei & fortitudine accenſus ſit, 3.reg.18 g
Manus dei dicitur venire ſup prophetas, quando ſpiritu illuminati & cõfortati prędicunt, iubent, perficiunt poteſtate dei, vt deus ipſe, 4.reg.3 c
Manus dei magna & potentia cõtra Pharaonẽ, exod.14 g
Manum dei nemo poteſt euadere, amos 9 a
de Manu dei nemo poteſt quenquam liberare, deut.32 f
Manus & potentia domini non eſt abbreuiata, omnia ſemper poteſt, nume.11 e
Manus dei ſuper Iudæos erat, quando hoſtibus diripientibus tradiderat, & vendebantur, iudicum 2 c. Vide 1.reg.7 d
Manus dei fieri dicitur in eum quem ipſe affligit, 1.reg.5 c
in Manus dei totum ſe coniicit Dauid, fugiens filium, ſiue ad vitam, ſiue ad mortẽ, 2.re.15 f
in Manu dei ſunt ſancti ſui. deut.33 a
¶In Maraveniunt filii Iſrael, vbi immiſſo ligno in aquas, in dulcedinem verſæ ſunt, exo.15 d
¶Marcus conſobrinus Barnabæ, coloſſ.4 b
¶Mardochæi luctus ob iam paratam Iudæorũ necem, eſth.4 a
Mardochæus ſuadet Eſther, vt necem Iudæorũ iam paratam à rege deprecetur, eſth.4 b
Mardochæum iubet rex honorari in confuſionem Aman, eſth.6 b
Mardochæi oratio ad deum, eſth.13 c
¶Maria appellantur aquę verbo dei in vnũ locum collectæ, gene.1 b
in Mari medio per ſiccum gradiuntur filii Iſrael, exod.14 e
Mare diuidit Moyſes virga ſua præcepto dei, p cuius ſiccum tranſeunt filii Iſrael, exod.14 d
Mare ſolitudinis, quod & mare ſalis, ioſ.3 d
Maris fuſilis in templo Salomonis fabricatio, 3.reg.7 d.2.para.4 a.
Maris vitrei viſio, apoc.15 a
¶Margaritæ lapidis pretioſi parabola, Chriſtꝰ pretium euangelii memorat, & quanto cum deſyderio ſuſcipi oporteat, atque à cognoſcẽtibus vim eius iam ſuſcipiatur matt.13 f
¶Maria ſoror Moyſi, cum cæteris mulieribus gratias agit deo cum tympanis, exod.15 e.
Maria percutitur lepra, quòd Moyſi fratri detraxiſſet, nume.12 c
Maria ſanatur à lepra, num.12 d
ne Mariæ ſororis Moyſi exemplo percutiantur lepra Iudæi, vt facerẽt quæ præcepto dei docebant Leuitæ præmonet Moyſes, deu.24 b
Maria moritur in Cades, num.20 a
¶MARIAM ſalutat angelus, filiúmque dei cõcipit, luc.1 c d
Maria Eliſabeth cognatam viſitat, luc.1 d
Mariã Eliſabeth p̃dicat beatã, & quare, luc.1 d
Mariæ canticũ, in quo Chriſti ſaluatoris ſui aduentu promiſſiones patribus factas, impletas eſſe decantant, luc.1 e
Maria IESVM parit in Bethlehem, luc.2 a
Maria iubet vt quicquid filius Chriſtus dixerit, fiat, iohan.2 a
¶Marię mr̃is Iohannis Marci familia act.12 b
¶Maria ſoror Marthę & Lazari, vngit dominũ

vnguento,& extergit pedes eius capillis ſuis, iohan.11 a.12 a
Maria S.M.occurrit Chriſto venienti in domũ ſuam iohan.11 d
Maria S.M. nihil ſolicita qd Chriſto miniſtraretur in cibũ, vacat audiendo verbo Chriſti, luc.10 g
Maria S.M.effundit vnguentũ ſuꝑ caput Chriſti matth.26 a
Maria Magdalene, de qua ſeptem exierant dæmonia,Chriſtũ ſequitur,miniſtrátque ei de facultatibus ſuis luc.8 a
Maria Magdalene currit ad monumentũ,vt Ieſum videret,ſedet ad ſepulchrũ cũ altera Maria,& flet,& quare: quibꝰangeli Chr̃m ſurrexiſſe nuntiant, iohan.20 a c.matth.27 g.28 a
Mariã Magdalenã,quid fleret interrogat Chriſtus iohan.20 c
Mariam Magdalenã Chriſtus reſuſcitatꝰ,a contactu corporis ſui prohibet,eiꝰ in carne præſentiam plus æquo admirantem iohan.20 d
Maria Magdalene annũtiat Chriſti reſurrectionem apoſtolis iohan.20 e.marc.16 c
¶de Maritorum dominatione in vxores, regis Aſſueri edictum eſther 1 d
Maritũ vocat Sara vxor Abrahę dñm,gen.18 b
¶Martha Chriſtum ſuſcipit in domum ſuã:exemplum officioſæ charitatis, luc.10 g
Martha circa multa diſtrahitur, diligenter omnia adminiſtrare Chriſto cupiens: ob quã nimium ſolicitam diligentiã docetur ab eo, vni rei eam intentam eſſe præſtitiſſe, audiẽdo nimirũ verbo ſuo, id quod Maria ſoror faciebat luc.10 g
Marthæ fides iohan.11 d
Martha credit Chriſtum obtenturum quicquid peteret a patre iohan.11 c
Martha credit futurã reſurrectionẽ, iohan.11 c
¶Martyrum fœlicitas ſapien.3 a
¶Maſculũ & fœminam creauit deus gene.5 a
Maſculorũ cõcubitores regnãt in Iuda.3.re.14 f
Maſculorum concubitores, regnum dei nõ poſſidebunt 1.corinth.6 b
Maſcula ſcorta aufert Aſa.3.reg.15 b. Itẽ Ioſaphat.3.reg.22 f g
¶Maſpha ædificatᵉ ab Aſa rege Iuda.3.reg.15 e
in Maſpha cõgregantᵉ Iſraelitæ,conſulturi quid facere deberent Gabaonitis,qui vxore cuiuſdã Leuitæ abuſi fuerãt. iudicũ 20 a.1.reg.7 b
¶Matrẽ qui non honorat,maledictꝰ. deut.27 c
Matrem & fratres cum adeſſe nuntiarent quidã Chriſto,ſatis docuit,nulliꝰ amore vel cura ab euangelio dei patris prædicando quenquam auocari debere matth.12 d
Mater & fratres Chriſti,qui ſint matth.12 d
Matrẽ ſuã cõmendat Chriſtꝰ Iohanni,iohã.19 e
Mr̃na viſcera Reſphæ erga ſuſpenſos.2.re.21 b
¶Matrimonij ſancti inſtitutio gene.2 d
Matrimonij commendatio prouer.18 d
Matrimonij caſti exemplum Sara Tobiæ vxor. tob.3 c
Matrimonij fœdus violãtes arguũtur.malac.2 c
Matrimonium quomodo ſuſcipiẽdum ſit docet Raphael Tobiam tob.6 d
de Matrimonio quid dicat Paulꝰ, Vide.1.corin. 7.quod heb.13 a commendat.
¶Mathan ſacerdos Baal occiditur.4.reg.11 d
¶Matthanias q & Sedecias ſubſtituitᵉ Ioachin in regno Iuda 4.reg.24 d
¶Mathathiæ planctꝰ ob deſolationem ciuitatis ſanctæ 1.mach.2 a
Mathathias recuſat idólis ſacrificare. 1.macha.2 b
Mathathiæ zelus pro lege dei. 1.macha.2 c
Mathathias moriturꝰ filios legẽ dei tueri iubet exemplo patrum 1.macha.2 f
¶Mathias eligitᵉ in locũ Iudæ proditoris,act.1 d
¶Matthęus à Chriſto vocatus,eum ſequitur. matt.9 a
Matthæus parat conuiuiũ Chriſto in domo ſua matth.9 b
¶Mathuſael naſcitur gene.4 d
Mathuſalæ ætas,969 anni gene.5 d
¶Maxilla aſini, ſpiritu dei correptus Samſon, occidit mille Philiſthæos iudicum 15 c
Maxillã ꝑcutienti altera dãda, matt.6 f.luc.6 e
¶Medad & Eldad,requieſcẽte ĩ eis ſpiritu dei, prophetant nume.11 f
¶Mediator Moyſes inter deũ & populũ Iſrael, affert legẽ quę terret ipſum populũ. deu.5 a c
MEDIATOR VNVS INTER DEVM ET HOMINES,Chriſtus Ieſus, 1.timoth. 2.b.heb.12 f
¶Medicina à deo creata, & ideo non contẽnenda eccl̃i 38 a
Medicus honorandus eccl̃i 38 a
Medicis erogata omni ſua ſubſtãtia,mulier ſanguinis profluuio laborans, non ſanatur:at fide in Chriſtum ſanata eſt marc.5 c
¶Meditẽtur verbum dei filii docti à parentibꝰ. deut.11 c
vt Meditetur die ac nocte in lege ſcripta in deuteronomio,præcipit deus Moyſi ioſ.1 b
¶vt Mel de petra ſugeret,conſtituit deus Iſraelitas ſuper excelſam terram deut.32 b
Mel comedit Samſon quod inuenit in corpore leonis quem occiderat iudicum 14 b
Mel guſtans Ionathas edicti paterni ignarus. 1.reg.14 d
¶Melchiſedec victori Abrahæ offert munera. gene.14 d
Melchiſedec ſacerdotium præfertur ſacerdotio Leui:vt doceatur Chriſti ſacerdotium eſſe æternum,& excellere heb.7 a
¶Mello ædificatur a Salomone 3.reg.9 d
¶Membrorum noſtrorũ concordia, ad mutuã concordiã hortatur fideles Paulꝰ,1.corin.12 c
Membra noſtra tam interna quàm externa, ad peccandum non ſunt accõmodanda,rom.6 b
Membra ſimus alter alterius, rom.12 b
Membra noſtra, templum ſunt ſpiritus ſancti, 1.corint.6 d
Membra corporis peccati mortificanda, nempe ſtuprum,immunditia,libido,&c. coloſ.3 a
Meminerimus antiquorum temporum,& conſideremus opera dei. deut.32 a
¶vt Memoria nulla ſuperſit, minatur occiſurũ Iudæos deus deut.32 d
¶Mendax omnis homo iſa.9 d
Mendaci Sibæ dat Dauid bona Miphiboſeth. 2.reg.16 a
Mendacio gratiã inire volens apud Dauidẽ Amalecites quidam, mentiens ſe Saulem occidiſſe,occiditur à Dauide. 1.reg.1 b c
Mendacio cõficto accipit Giezi munera. Vide Giezi 4.reg.5 f g
Mendaciũ non ſuſcipiendũ à Iudice. exod.23 a
Mendacem diuitẽ odit dominus eccl̃i 25 a
Mendaces Cretenſes tit.1 c
Mendaces Iudæi iohan.7 d
Mendacij pater,diabolus iohan.8 f
Mendacium & impoſtura, eſt ex regno diaboli 1.iohan.2 c
Mendaciũ fugiẽdũ, epheſ.4 f.coloſſ.3 b.exod. 23 a.leuit.19 b.eccl̃i 7 b.20 d
Mendax eſt,qui negat quòd Ieſus eſt Chriſtus. 1.iohan.2 c
Mendax ſpiritui ſancto Ananias, cũ vxore Sapphira moritur act.5 a
Mendacem dicit deum, qui non credit nos habere vitam per Chriſtum:quod teſtificatus tamen eſt pater 1.iohan.5 c
Mẽdacium prophetæ cuiuſdã officioſum,bona intentione factum, nempe vt alterũ prophetã eſurientẽ paſceret,deſcribitur. 3.reg.13 c
Mendacia verba vocat Pharao, verba quæ loquebatur ei Moyſes exod.5 b
Mendacem ſpiritum immittit deus in os prophetarum vt decipiant eos qui verbum ſuum contemnunt, 3.reg.22 c d
¶Mendici non futuri ſi obediatur deo,deu.15 a
Mendicitas prohibetur, deut.15 a
¶Menſarum templi Salomonis fabricatio, 1.par.4 b
Menſæ tabernaculi forma, exod.25 c.37 b
Menſæ ſitus, exod.26 g.40 b
Menſe Aprili egreſſi ſunt filii Iſrael, exod.13 a
Menſis primi oblationes ezech.45 f
Menſis ſeptimi diebus ſeptem primis quid offerendum à Iudæis, nume.29 a
¶Menſtruoſa mulier, leuit.15 c
¶Menſuræ æquitas,leu.19 g.deu.25 g.eze.45 d
in qua Menſura mẽſi fuerint homines,remetietur eis, marc.4 c
¶Mentiri nõ poteſt deus,præſtabit vitam æternam quam promiſit, tit.1 a.heb.6 d
Mentiens ſe non accepiſſe de anathemate,iubetur à deo comburi, ioſ.7 b c
Mentitur Iacob conſilio matris ſe primogenitũ eſſe,vt præripiat fratri benedictionẽ,ge.27 c
¶Meraritarum ſors & vrbes, ioſ.21 a b c
¶Mercatores Babylonis, principes terræ, apocal.18 g
Mercatores terræ ditauit Babylon virtute deliciarum ſuarum, apoc.18 a
Mercatores terrę flent Babylonem deſtructam, & quare apoc.18 a
¶Mercenariorum merces nõ denegãda, ſed reddenda ante ſolis occaſum,leuit.19 c.deu.24 c eccl̃i 34 d
Mercenarius qui ſui cõmodi gratia curam gregis ſuſcepit,ſi vitæ periculum ingruat,fugit, iohan.10 b
¶Merces laboris non detinenda, deu.24 c.25 b
pro Mercede petit Iacob ſibi dari Rachelem in vxorẽ,gen.29 b.itẽ oues varii coloris.ge.30 c
Mercedem temporalem accipit Iehu à deo, pro facto ſuo contra domum Achab, 4.reg.10 f
Mercedem Iacob mutat Laban decies, gen.31 a
Mercedem quam à deo fide accepturus eſt propheta iuſtus,vel Chriſti diſcipulus aliquis,eãdem recipiet qui illis propter Chriſtum benefecerit, matth.10 d
Merces ſequitur eos quibus propter Chriſtum maledicitur, matth.5 b
Mercedem ex æquo nouiſſimis atq; primis dat Chriſtus: vt videas quòd nihil vllis hominibus aliter quàm ex ſola dei gratia obueniãt, mat.20 a
Mercedẽ accipient miniſtri dei,vnuſquiſque ſecundũ laborẽ ſuum:maxime illi quorũ opus, ſiue ij quibus prædicauerunt verbum,perdurarit in igne perſecutionũ, 1.corinth.3 b d
Mercedẽ à deo dari optat Booz ipſi Ruth propter opera& beneficia quę ipſa exhibuerat erga ſocrum ſuam Noemi. ruth 2 c
Merces proſtibuli nec pretium canis offerendũ pro voto aliquo deut.23 c
Mercedem Abræ & omnium noſtrum ſe dicit deus, geñ.15 a
¶Meretrix fugienda prouer.23 c
Meretrix & ſcortator nõ ſint in ppl̃o,deu.23 c
Meretricem Dalilam amat Samſon:ſuper cuius genua cum dormiret,ſeptem pili (meretricis illius conſilio, cui cor ſuum reuelauerat Samſon) abraſi ſunt,& defecit fortitudo ipſius. iudicum 16 a b c d
Meretricis magnæ viſio,ſedẽtis ſuꝑ aquas multas.apo.17 a:cũ qua fornicati ſũt reges terrę
qui Meretrici adhæret, vnum corpus efficitur cum ea. 1.corinth.6 d
Meretrices & publicani regnum dei ingrediuntur, & credunt euangelio: phariſæi non credunt,matth.21 c

de Meretricũ pueris, iudicium Salomonis. 3. regum 3 d
¶Mergulum non comedebãt Iudæi deut. 14 b
¶Merob Dauidi, ꝓmiſſam, alteri dat Saul. 1. regum 18 d
¶Meſa rex Moab tributarius regi Iſrael, à quo deficit mortuo Achab, ob id rex Iſrael cũ rege Edom & Ioſaphat bellant contra eũ, & vincitur 4. reg. 3 a b c
¶Meſſiæ tẽp⁹ accelerari deſyderat fidelis. iſ. 45 b
¶de Meſſe lex leuit. 19 b. 23 d
Meſſis abundans, ſi ſeruauerimus præcepta dei. leuit. 26 a
Meſſis primitiæ offerendæ domino leuit. 23 b
Meſſis primitiuorũ feſtum, feſtũ penthecoſtes. exod. 23 c
Meſſis tempore, inuocatus deus à Samuele, immittit tonitrua & pluuias, quibus cogit dura corda fateri peccatũ patiendo regẽ. 1. reg. 12 c
Meſſẽ Ioab ſuccẽdit Abſalõ, & quare. 2. re. 14 g
Meſſis ſiue populus multus ad audiẽdum verbũ dei pronus matth. 9 d
ad Meſſem mentes tam Iudæorum quàm gẽtiũ albæ, pronæque erant cum veniſſet Chriſtus, ad ſuſceptionem euangelij iohan. 4 e
Meſſores & verbi ꝑdicatores mercedẽ accepturi, congregãtes homines ad vitam, iohan. 4 e
Metens ſegetes quid pauperibus relinquere debeat. leuit. 19 b. 23 d. deut. 24 d
¶ne Metuamus in afflictionib⁹, ſed ſperem⁹ dei auxiliũ, conſidera omnia opera quæ fecit pro Iudæis in defenſionem Iudæorum deut. 7 c
vt cũ Metu & tremore operemur ſalutẽ noſtrã, operaque digna ſalutis per Chriſtũ partæ, faciamus hortatur Paulus philip. 2 b
¶Micha filius Miphiboſeth 2. reg. 9 d
¶Michæas vnic⁹ dei propheta, in diebus Achab, odio habetur. 3. reg. 22 b. 2. para. 18 b
Michæas prædicit populũ diſpergendũ in prælio, & Achab occidendum. 3. regum 22 c. 2. para. 18 d
Michææ prophetæ ironica reſpõſio, qua irridet mendacia pſeudoprophetarum. 3. reg. 22 c. 2. para. 18 d
Michæas percutitur à Sedecia in maxillam. 3. reg. 22 d. 2. para. 18 f
Michęas conijcitur in carcerem. 3. regum. 22 d. 2. para. 18 f
Michæas quo tempore prophetarit michæ. 1 a
¶Michas Ephraimita facit ſibi idolũ & ſculptile cõſecrato vno de filijs ſuis in ſacerdotem. iudicum 17 a b
Michas currit poſt eos qui ei abſtulerant idola: à quibus, ni tacuiſſet, perijſſet iudic. 18 f
¶Michaelis & angelornm eius prælium cũ dracone ſerpente antiquo apoc. 12
Michael archangelus altercatus cum diabolo de corpore Moyſi, non ei maledixit: impij autem Chriſto maledicunt, iudæ c
¶Michol filiam Saulis amat Dauid, quã ipſe ei promittit 1. reg. 18 e
Michol filiam ſuam tradit Saul Dauid in vxorẽ 1. reg. 18 g
Michol, prouidentia dei ſeruat Dauidem maritum, per feneſtram illum demittẽs, & patrem decipiens 1. reg. 19 c
Michol vxorem ſuã repetit ab Iſboſeth Dauid, quam reducit ei Abner 2. reg. 3 c
Michol vxor Dauid datur Phalti 1. reg. 25 g
Michol redditur Dauidi 2. regum 3 c
Michol deſpicit Dauid nudũ, ſaltantẽ coram arca, vnde & ſterilis efficiť, 2. re. 6 c. 1. para. 15 d
¶Militat ſuis ſtipendijs nemo 1. corinth. 9 a
Militat Paulus non ductu & arbitrio carnis, tametſi in carne ſe dicat ãbulare. 2. corint. 10 b
Militib⁹ dat præcepta Iohãnes baptiſta, luc. 3 c
Militiã eſſe hominis vitã Iob oſtendit. iob 7 a
¶Miluum non comedebant Iudæi. deut. 14 b
¶Minimum dom⁹ patris ſe confitetur Gedeon, nec poſſe Iſraelem liberare iudicum 6 c
Minima quatuor terræ, quę ſunt ſapientibus ſapientiora. prouerb. 30 d
Minimus & nullius loci aut momẽti in eccleſia Chriſti eſt, qui Chriſti mandata ſoluens, homines docet, matth. 5 c
¶Miniſtros dei quales eſſe oporteat. leuit. 21 c
contra Miniſtros dei qui murmurat, contra deũ murmurat exod. 16 b
in Miniſterium dei non recipiebãtur, qui grãdi naſo, fracto pede &c. eſſet leuit. 21 c d
Miniſtrat Samuel in conſpectu dei ante faciem Heli 1. reg. 2 b d. 3 a
vt Miniſtraret ſibi in tabernaculo in ſempiternum, elegerat deus domum Aaron. 1. reg. 2 f
Miniſtrat Eliſeus Eliæ 3. reg. 19 d
de Miniſterio in pauperes ſanctos Chriſtianos, rom. 15 b. 2. corinth. 8 b. 9 a b
Miniſterium reconciliationis per Chriſtum factæ accepit Paulus a deo 2. corinth. 5 d
Miniſterium verbi, eſt euangelij gratiæ dei annuntiatio. act. 20 e
vt MINISTER eſſet, venit Chriſt⁹, dando animam ſuam ꝓ redemptione noſtra, matth. 20 d. marc. 10 g
Miniſter ſanctorum Chriſtianorúmve pontifex Chriſtus in dextera patris heb. 8 a
Miniſter euangelij Paulus coloſſ. 1 d
Miniſteria varia data a Chriſto fidelib⁹ ad ædificationẽ eccleſiæ, vtque eccleſia magis ac magis creſceret in cognitione Chriſti, epheſ. 4 b vt alij ſint doctores, alij prophetæ &c. quibus oĩbus miniſtri verbi ſignificanť dati à Chr̃o.
Miniſtri dei ſunt Paulus & Apollo, & huiuſmodi 1. cor. 2 a 4 a
Miniſter noui teſtamenti Chriſti inter gentes, Paulus, rom. 15 d. 2. corinth. 3 b. coloſſ. 1 d
Miniſtrum Chriſti ſe magis eſſe iactat Paulus, quàm ſint cæteri apoſtoli, ídque certis argumentis, 2. corinth. 11 e
Miniſtris verbi tradit Chriſt⁹ ꝑcepta. matt. 10 a
Miniſtri verbi debent paſcere gregem, non deglubere iohan. 21 e
Miniſtris verbi ſumma charitate op⁹ eſſe erga ipſum Ieſus docet, cũ Petrum tertio interrogat an ipſum diligat iohan. 21 e
Miniſtri verbi affect⁹ & amor qualis eẽ debeat erga eos quibus euangelizat philip. 1 a
Miniſter vocatus ad prædicandũ, ſermones dei prædicet 1. petr. 4 c
Miniſtri verbi, ſi circuncisionẽ, aut alia quæuis opera neceſſaria ad remiſſionẽ peccatorũ, & non per ſolum Ieſum eam cõſequi prædicauerint, abominabiles & execrãdi ſunt, galat. 1 b
Miniſtros verbi ad perſecutiões ferẽdas hortať Chriſt⁹ ſuo exemplo, matth. 10 c. iohan. 12 d
Miniſtri verbi mortẽ temporalem nõ timeant, ſed deum matth. 10 c
Miniſtris verbi nihil accidet præter dei voluntatem matth. 10 d
Miniſter verbi eſſe non poteſt, qui parentes amat plus quàm Chriſtum, matth. 10 d
Miniſtros verbi ad prudentiam & ſimplicitatẽ hortatur Chriſtus matth. 10 b
ſi Miniſtri verbi erubuerint prædicare Chriſtũ coram hominibus, pudebit & illum eorum coram patre, negabitque ſuos eſſe. matth. 10 d
Miniſtri verbi nõ quęrant quæ ſua ſunt, ſed quę Ieſu Chriſti, philip. 2 c. nec turpe lucrũ ſectẽtur, nec quæſtum, tit. 1 a. 1. timot. 6 b
Miniſtri verbi eſt, orare vt ſpũs dei opeť in cordib⁹ credẽtiũ, ſuumq́ officiũ ſolũ curare, non miniſtrare mẽſis, act. 6 a: & gr̃as agere, ſicubi ſẽſerit verbũ feciſſe fructũ, phili. 1 a. 1. theſ. 1 a
Miniſtris verbi debetur cib⁹, matth. 10 b. rom. 15 c. galat. 6 b. 1. theſſa. 5 c: quem præſtiterũt Paulo Philippenſes, philip. 4 b
Miniſtri verbi diligendi, 1. theſſ. 5 c. illiſque honor habendus, 1. theſſ. 2 b
Miniſtri verbi, oneri poſſunt eſſe iis quibus verbum annuntiant, accipientes ab eis victum, quod tamen non fecit Paulus 1. theſſ. 2 b
Miniſtri verbi À DEO PETENDI, vt ad nos mittantur, matth. 9 d
Miniſtrum verbi quantumuis contemptum ab hominibus ſi quis receperit, fidémque verbis illius habens, beneficia illi impenderit, Chriſtum ſuſcipit & patrem eius, matth. 10 d
Miniſter omnium ſit inter Chriſtianos, & omnibus ſe ſubiiciat, qui dominationem ſuper alios affectat, matth. 20 d. 23 b. luc 22 c
Miniſtri verbi iuxta proprium laborem mercedem accipient, 1. corin. 3 b
Miniſtrationes ſpiritus diuerſæ ſunt in eccleſia cum idem ſit omniũ dominus, cuius munera diſpenſantur, 1. corin. 12 a
Miniſtrat eccleſię Cenchreenſis, Phœbe. ro. 16 a
¶Miphiboſeth claudus filius Ionathę, 2. re. 4 b
¶Miphiboſeth filium Ionathę Dauid cõſolatur, ne quid ſibi mali intẽtari timeat propter Saulis iniquitatem: agróſque, familiam, ſeruos & ancillas ei dat, & ad menſam ſuã collocat, vt regis filius agnoſcatur 2. reg. 9 c d
Miphiboſeth bona dat Dauid mendaci Sibæ, 2. reg. 16 a
Miphiboſeth claudus occurrit regi in Ieruſalẽ reuertẽti: quem falſò accuſatum à Siba, iubet Dauid poſſeſſiones diuidere cum ipſo Siba, 2. reg. 19 d e
¶Mirabilia facturus deus, iubet prius populũ ſanctificari ioſ. 3 b
Mirabile nomen dei, iudicum 13 c
¶Miracula & ſigna facit deus, educit Iſraelẽ de AEgypto, dat carnes & panes, tantum vt cognoſcatur deus ſolus, exod. 7 a. 16 a b c
Miracula vt faceret dat deus Moyſi coram Pharaone & filiis Iſrael, quibus cognoſcerent ipſum à deo miſſum, in liberationem populi, exod. 4 a b g. 14 g
Miraculis oſtendit deus ſe eſſe cum Ioſue, & cũ populo Iſrael, ioſ. 3 b
Miraculum dei grande & prouidentia dei ingẽs circa Eliam & Sarepthanam mulierẽ eſurientes, 3. reg. 17 d
Miracula quæ facit deus per ſuos prophetas, ſiue prædicatores, aut fidẽ faciunt verbo quod prædicant, aut per charitatẽ neceſſitati ſubueniunt egentium quemadmodũ ſunt illa omnia quę 4. reg. 4. ſcribuntur.
Miracula edendi poteſtas data à ſpiritu dei, 1. corint. 12 b. in confirmationem verbi, mar. 16 d. act. 14 a. heb. 2 a
Miraculis Chriſti, glorificatur pater, matt. 15 c mar. 7 d
Miracula quenquam nõ poſſe facere, niſi ſit deus cum eo, affirmat Nicodemus, iohan. 3 a
Miracula nõ ꝓpria virtute hoĩs fieri, ſed Chriſti in cælo ſedẽtis, docẽt apoſtoli, act. 3 b. 7 d
Miracula per ſe fieri ad cõfirmationẽ verbi ſui orant apoſtoli, act. 4 f
Miraculis Chriſt⁹ approbať à deo miſſ⁹, act. 2 d
Miracula Chriſti videntes Galilæi, Chriſto credunt, iohan. 4 g
Miraculis inducti multi credũt Chriſto, ioh. 2 d
Miraculo facto, turbæ Ieſum eſſe filium Dauid confitentur, matth. 12 b
Miraculo facto, glorificant omnes deũ, act. 4 d
Miraculo facto qui Lyddæ & Saronę habitant, Chriſto credunt, act. 9 f
Miracula niſi viderit Iudæi, nõ credũt, iohã. 4 g
Miraculum Chriſti primum, in Cana Galilææ, iohan. 2 B
Miraculorum Chriſti vim Beelzebub tribuunt Phariſæi, matth. 12 b. mar. 3 c
Miracula pauca facit Chriſtus in Nazareth, ob

eorum incredulitatem, matth.13 g

Miraculis Ieſum cognoſcere Iudæi poterant eſſe Chriſtum, iohan.10 e

Miraculis docet Chriſtus ſe illum eſſe Chriſtum promiſſum, matt.11 a.iohan.5 f

Miracula multa edunt apoſtoli, act.2 g.5 c

Miracula multa operaẗ deus per Paulũ, act.19 b

Miracula multa cum feciſſet Ieſus corã Iudæis, non tamen crediderunt:& quare, iohan.12 f

Miraculis in morte Chriſti factis, Centurio & qui cum eo erant, cõfitentur Ieſum eſſe Chriſtum, matth.27 f

quòd Miracula ederent 70 diſcipuli, non ob id eos gaudere voluit Chriſtus, ſed quòd nomina eorum ſcripta eſſent in cælis, luc.10 c

Miracula Chriſti omnia in conſpectu diſcipulorum facta, non ſunt ſcripta, iohan.20 g.21 g

Miraculis qui ſe mentirentur Chriſtum, futuros prædicit Chriſtus, matth.24 b

Miracula pſeudoprophetarum, iere.23 f

Miraculis fidem noſtram tentat deus, deut.13 a

Miraculis & ſignis à vera in deum dilectione & fiducia abducens propheta, nõ audiendus, ſed occidendus, deut.13 a

¶ Miſerationibus dei cunctis minorem ſe confitetur Iacob, gẽ.32 c

Miſerationis multæ deus, faciẽs miſericordiã in millia, exod.34 a

Miſeretur deus cuius miſeretur, exod.33 d

Miſeretur ſeruorũ ſuorum deus, deut.32 e

Miſereẗ deus Iſraelis propter promiſſiones ſuas 4.reg.13 d

vt Miſereatur noſtri deus, orandum, nume.6 d

Miſereẗ deus ipſius Ioſeph incarcerati, ge.39 d

Miſerebatur populi afflicti deꝰ, propter iudices quos ſuper eos conſtituebat, iudicum 2 c

Miſereatur tui deus: Benedictio eſt qua benedixit Ioſeph fratri ſuo Beniamin, gẽ.43 f

¶ Miſeri ſimꝰ oportet in hac vita, vt verè fœlices efficiamur, iacob.4 b

Miſerum ſe vocat Paulus, ob carnem ſuã ſpiritui repugnantem, rom.7 d

¶ Miſericors & clemens deus, exod.34 a

Miſericors deus diligẽtibꝰ ſe, exo.20 a.deu.5 a

Miſericors deus cuſtodientibus præcepta ipſiꝰ, deut.6 d

Miſericors deus nõ derelinquit eos omnino propter promiſſiones ſuas, deut.4 e

Miſericors deus audit pauperem afflictũ à proximo, clamantem ad ſe, exod.22 d

¶ in MISERICORDIA deus diues eſt: éſtq; deus miſericordiarum, epheſ.2 a.2.corint.1 a 2.reg.24 c.pſal.32 verſ.10, ioel 2 d

Miſericordia dei æterna timentibus eũ, luc.1 e

Miſericordiæ dei cõmendatio, eccl'i 17 d.18 a

Miſericordiæ diuinæ dulcedinẽ cõmendat propheta, quæ ſemper adeſt timentibus deũ, pſal. 30.verſ.23

Miſericordiã dei cõmendat Dauid, 2.reg.7 d

Miſericordias dei ponit Samuel ob oculos, arguens populum ingratitudinis, qui contẽpto deo, petierit hoĩem regẽ ĩ ꝓtectorẽ, 1.re.12 b

Miſericordiam dei in ſanctos ſuos laudat Chriſtus, & iudicium in impios, pſal. 61.verſ.11. pſal.100.verſ.1.

Miſericordia dei factum eſſe confitetur Lot, quòd non perierit cum Sodomitis, gẽ.19 d

Miſericordiæ dei tribuit ſeruus Abrahã, ſi dirigatur via ipſius in quærenda vxore pro Iſaac, gene.24 b c

Miſericordiã dei cũ Dauide p̃re agnoſcit Salomon in oratione, quòd ipſe ſit conſtitutus rex pro ipſo, 3.reg.3 a

Miſericordia ſua redemit deꝰ ppl'm ſuũ, & liberauit à ſeruitute Pharaonis, exo.15 c.eze.36 e

Miſericordiæ dei debentur diuitiæ, & alia corpori neceſſaria, non noſtris viribus, deut.8 d. 1.reg.12 d

Miſericordiam dei exuberantẽ admiratur propheta, qua etiã iumẽtis ꝓuidet, pſal.35.verſ.5

Miſericordia pœnitenti promittitur, deut.30 a. 31 a.ezech.16 g.oſee 14 e.18 e.iſa.55 b

Miſericordiã ꝓmiſſam exhibet deus diligẽtibꝰ ipſum & corã ip̃o ãbulãtibꝰ, deu.7 b.3.re.8 c

Miſericordia dei & veritas de Chriſto ꝓmiſſa, pſal.88.verſ.1.

Miſericordia dei ſola per ſanguinem Chriſti liberamur à peccato, iſa.52 a

Miſericordiã ſuam non aufert deus à nobis peccatoribus propter Chriſtum, 2.reg.7 c

Miſericordia dei regenerati ſumus, 1.petr.1 a

Miſericordia dei exuberanti & viſcerali, viſitauit nos ORIENS Chriſtus, luc.1 g

vt Miſericors eſſet nobis Chriſtus, & experientia doctus fideliter curaret ſuum pontificium, carnem noſtram induit, heb.2 d

Miſericordia ſua motus venit Chriſtus, vt nos eriperet & ſaluaret, non propter opera quæ feciſſemus, tit.3 b

Miſerenti deo tribuenda ſalus noſtra, non volenti aut currenti, rom.9 c

Miſerebitur deus eius cui miſericordiam ſe daturum iam præſciuit, rom.9 c

erga Mĩam dei ſpẽ Iudęorũ erigit Paulꝰ, ro.11 a

Miſericordiã quam à deo acceperat, ꝓponit nobis Paulus, ne deſperemus, 1.timoth.1 c

Miſericordiam cõſecutæ ſunt gẽtes, vt eas æmulantes Iudæi, mĩam conſequantur, rom.11 d

per Miſericordiam dei dicit Paulus ſe conſecutum eſſe officium prædicandi, 2.corint.4 a

Mĩam dei expectemus in vitam æternã, iudæ g

Miſericordiã dei cõmãdans Moyſes, orat vt ſecum gradiatur deducendo populũ, exod.34 a

Miſericordiam dei confitetur Moyſes, orans ꝓ populi peccato, nume.14 c d

Miſericordiam dei dari nuribus ſuis orat Noemi vxor Elimelech, ruth 1 b

Miſericordiã dei, ſiue beneficiũ propter deum, cum filijs Ionathæ cupit Dauid facere, vt ꝓmiſſam fidẽ Ionathæ ſeruaret, 2.reg.9 a

Miſericordiam imprecatur Dauid proſelyto Ethai ſequenti ipſum, 2.reg.15 d

Miſericordiam dei imprecatur Paulus domui Oneſiphori, 2.timoth.1 d

Miſericordiã dat deus inimicis, vt eius amicis faciant miſericordiam, 3.reg.8 e f

Miſericordia potior ſacrificio, matth.9 b.12 a. marc.2 c.oſee 6 c.prouerb.21 a

Miſericordes ſimus, ſicut & deus miſericors eſt, luc.6 f.donãtes inuicẽ, ſicut deus condonauit nobis per Chriſtũ, epheſ.4 g.vt faciles ſimus ad ſubleuandam neceſſitatẽ alienã, coloſſ.3 b

Miſericordiæ opera quãti faciat Chriſtus, vide matth.25 d

Miſerendum in hilaritate, rom.12 b

qui Miſericors eſt, fratrem non condemnat, matth.12 a

Miſericordibus mĩa promittitur, matth.5 a

Miſericordibus & liberalibus benedicit deus, prouerb.11 d.22 b

qui Miſericordiã non fecerit, iudicium ſine miſericordia recipiet, iacob.2 c

Miſericordiã, iudiciũ, & fidẽ prætereũtes Pharifæi, ſolicite minima decimabãt ſecundũ legẽ: & ob id à Chriſto reprehẽſi, mat.23 c.luc.11 f

Miſericordia & fide peccata purgantur, prouerb.15 d

Mĩa Dauid erga inimicum Saulem, 1.reg.24 b

Miſericordiam ſibi à Dauidę factam, agnoſcit Saul, 1.reg.26 d

Miſericordiã talem à Dauide optat ſibi fieri Ionathas, qualem ipſe Dauidi fecerat, 1.reg.20 c

Miſericordiã cũ Saule feciſſe Iabenitas dicit Dauid, ꝙ ſepeliſſent eum, 2.reg.2 b

Miſericordiam ſuam erga domũ Saulis opprobrat Abner ipſi Iſboſeth, 2.reg.3 b

Miſericordibus Cinæis pepercit Saul, cum iret contra Amalecitas, 1.reg.15 a

Miſericordiam ſiue beneficium reddere volens Dauid, etiam meritis gentibus, mittit ſeruos qui cõſolenẗ Hanon filiũ regis Ammonitarũ, qui ab ipſo ignominia afficiuntur, 2.reg.10 a

Miſericordiã facere & veritatẽ cum aliquo, ꝓ facere id quod quis poſtulet poſitum, gen.47 g

Miſericordiam vt ſecum faciat pincerna regis, id eſt vt curet erga Pharaonem ipſum educi è carcere, rogat Ioſeph, gen.40 c

ne Miſericordia fieret Heueis, ſed occiderentur indurantur à deo, ioſ.11 d

Miſericordiam facere cum aliquo, ſinere eũ viuere, non occidere eum in expugnatione vrbis, iudicum 1 e

Miſericordiam ſibi fieri poſtulat Rachab ab exploratoribus à Ioſue miſſis, ne occidatur ipſa & familia ſua. ioſ.2 c

Miſericordiæ laus, prou.14 c.19 c

¶ Miſphat, dicitur aliàs Cades gene.14 b

¶ Miſiſſe ſe Moyſem ad gubernandũ populum ſuum, & munus non vſurpaſſe, vt Core & reliqui, declarat deus occidendo Core & reliquos nume.16 d e

MISSVS À DEO CHRISTVS, iohan.8 e

Mittiẗ Gedeõ à deo, vt liberet Iſraelem, vúltq; eum eſſe certum quòd miſſus ſit, iudicum 6 c

Mittit deus Raſin & Phacee contra Iudam, 4.reg.15 g.16 a

Mittit Chriſtus apoſtolos ad annuntiandum euangelium, ſicut & ipſe à patre miſſus erat vt ſalutẽ faceret, mat.16 d.ioh.20 e.p̃cipiens eis docere oĩa quę mãdaſſet, matth.28 d

¶ Mites & humiles corde eſſe, diſcamus à Chriſto, matth.11 d

Mites & mãſueti quid à deo accepturi, mat.5 a

Mitiſſimus Moyſes, num.12 a

¶ Mna ezech.45 d

¶ Moab filius filiæ maióris Lot, gen. 19 g

Moabitæ victi ab Amorrhæis, nume.21 f

Moabitis ne bellum inferant, præcipitur filiis Iſrael, deut.2 b

Moabitarũ regi ſeruiunt Iſraelitæ, conuerſi ad idola, iudicum 3 b

Moabitarũ decẽ milia occidit Aod, iudicum 3 d

Moabitę nõ admittunẗ in eccleſiã dñi. deu.23 a

Moabitarum idôlum Chamos, 3.reg.11 b.4.regum 23 c

cũ Moabitarũ filiabus fornicatur Iſrael. nu.25 a

Moabitarũ ruina prædicitur, iſa.15 a.amos 2 a

Moab quare à deo punitus, iſa.16 a

Moabitæ quos non occiderat Dauid, tributarii ei ſunt, 2.reg.8 a

Moabitarum rex ditiſſimus in omnibus, tributarius regi Iſrael, mortuus Achab, deficit ab eo, à quo & vincitur, 4.reg.3 a b

de Moabitis victoriam dedit deus ipſi Ioſaphat & Ioram. 4.reg.3 c

Moabitarum rex ſacrificat filium ſuũ ſuper murũ coram obſidentibꝰ Iſraelitis, 4.reg.3 d

¶ Modeſti ſimus, 1.pet.3 b.ſítque omnibus hominibus nota noſtra modeſtia, philip.4 a

¶ Modius æqualis & verus, deut.25 d. leui.19 g

¶ non Mœchandum. exod.20 c.deu.5 b

Mœchi grauius peccant quàm fures, prou.6 d

Mœchus & adultera morte plectendi, leui.20 b

¶ Mœrore conſumit deus animam non obediẽtium præceptis ſuis, deut.28 g

¶ Mola inferior & ſuperior non accipienda pro pignore, id eſt, omnia quibus commode carere non poteſt frater, deut.24 b

¶ Molles, regnũ dei nõ poſſidebũt, 1.corin.6 b

¶ Moloch non ſacrificandi liberi, leuit.20 a

Moloch, idôlum Ammonitarum colit Salomon 3.reg.11 b.4.reg.23 c

¶ vt Monere alter alterũ poſſimꝰ repletos opor

tet nos eſſe omni ſcientia, & plenos dilectiõe, rom.15 c
Moneam⁹ nos pſalmis, hymnis & cãticis, col.3 c
Monere nõ ceſſat Paulus cũ lachrymis, act.20 f
Moneamus inquietos & inordinatos, 1.theſſ.5 c
❡Montem Sinai qui ex populo vel beſtijs tetigiſſet, lapidabatur, exod.19 b
contra Montem Sinai prohibet dñs oues aut boues paſci, ipſo loquente Moyſi, exod.34 a
in Montibus plãgit virginitatem ſuã filia Iephte ab ipſo immolanda, iudicum 11 g
in Mõtis vertice ſedet & habitat Elias, 4.re.1 b
Montium deos vocant Syri deum Iſrael blaſphemantes, non putãtes ipſum tantum poſſe in vallibus q̃tum in montibus: propter quam blaſphemiam occiduntur a deo, 3.reg.20 d
ſuper Montes ſeptem ſedet mulier, apoc.17 c
❡ Monumenta aperiuntur in morte Chriſti, matth.27 e
❡ Morbos corporis & animi ſanat Chriſtus, matth.8 b
Morbi ob peccata à deo immittuntur, vt legis de paralytico, matth.9 a. marc.2 a. luc.5 d. & de homine 38 annos infirmo, iohan.5 b
❡ne Mordeamus inuicem & detrahamus, hortatur Paulus, ne inflemur de dono nobis dato galat.5 b
❡ Mores bonos corrumpunt colloquia praua, 1.corint.15 e
❡ Morte moriendũ prædicit homini deus, vbi comediſſet de fructibus arboris vitæ, gen̄.2 c
Mortis memoria amara, eccl̄i 41 a
Mors conſequitur ex inobedientia præceptis dei, deut.30 d
Mori ſemel, ſtatutum eſt hominibus, heb.9 g
Mors, vitæ amaræ præferenda, eccl̄i 30 c
Mori præcipit Moyſi deus in monte Abarim, conſpecta terra promiſſionis, deut.32 g.34 a
Morti adiudicatur à deo Ochozias, quod in infirmitate conſuluerit Beelzebub, 4.reg.1 a
Mortem ſibi optant filij Iſrael deficiente pane, exod.16 a
Mortuos ſe eſſe optant filii Iſrael, timentes ſibi à gigantibus qui erant in terra Chanaan, & de deo diffidentibus, nume.14 a
Mortem optat Iob, Iob 6 b
Mortem optat à deo Moyſes tædio affectus ob murmurationes filiorum Iſrael, nume.11 c
Mori optat Elias eſuriens, laſſus, fugiẽs Iezabel, 3.reg.19 a
Mori timet Gedeon, conſpecto facie ad faciem angelo, iudicum 6 e
Mori timet Manue, ꝙ deum conſpexiſſet: quem conſolatur vxor, dicens non timendam à deo mortem qui holocauſtum oblatũ, gratum habuiſſet, iudicum 13 d
Mortis dies incertus, vigilandum itaque exemplo patriſfamilias, luc.12 e
Moritur Abraham, gen̄.25 a
Mortuam Saram plangit Abraham, gen̄.23 a
Moritur Debora, gen̄.35 b
Moritur Aaron iuſſu dei, ne videat terram promiſſionis, nume.20 d
Moritur Moyſes, deut.34 b
Moritur Ioſue, ioſ.24 g. iudicum 2 b
Moritur Gedeon, iudicum 8 g
Moritur Iephte, iudicum 12 c
Moritur Samſon ſimul cũ Philiſthæorum principibus domo columnis ſuſtẽtata, ſuper ipſos cadente. iudicum 16 g
Mors Saulis & filiorum annuntiatur ipſi Sauli, 1.reg.28 c
Mors Ionathæ & Saulis nũtiaẗ Dauidi, 2.re.1 a
Moritur filius Dauid ex Bethſabee, 2.reg.12 d
Moritur Dauid, 3.reg.2 c
Moritur Salomon, 3.reg.11 g
Mors pecorum, quinta plaga AEgypti, exo.9 a
Mors primogenitorum decima plaga AEgypti, exod.11 b
ad Mortẽ vſque pro iuſtitia certandũ, eccl̄i 4 d
Morientis in tabernaculo lex, nume.19 c
Mortui Iacob corpus vngitur iuſſu Ioſeph, gene.50 a
Mortuus Ioſeph conditur aromatibus, gen.50 d
Mortuorũ exequijs nõ iterſit ſacerdos, leui.21 a
Mortuus propheta à leone, plangitur ab alio ꝓpheta, & ſepelitur, 3.reg.13 f g
Mortuũ filium hoſpitis ſuę ſuſcitat Eliſeus oratione ad deum, 4.reg.4 d e f
Mortui ſuſcitantur ad contactum oſſium Eliſei, 4.reg.13 d
à Mortuis nihil quærendum eſt, quo firmetur fides noſtra, & bene viuam⁹: ſcripturæ ſunt audiendæ, luc.16 g. iſa.8 d. deut.18 a b
Mortuos conſulit Saul contra legem, qui mortui non erant, ſed dæmones in perſona mortuorum, 1.reg.28 a b
ſuper Mortuo ne incidant carnes ſuas, aut caluitium faciant more gentium, prohibet Iudæis deus, deut.14 a
in Mortuis tibicines tibia canebãt apud Iudæos matth.9 c
de Mortuis in Chriſto, nõ vult nos lugere Paulus, 1.theſſ.4 d
à Mortis ſententia (quam contra ſe tulerat) liberat deus Dauidẽ, ſed cruce premit, 2.reg.12 d
Moriuntur multi inter Chriſtianos ob indignã cœnæ dñicæ ſumptionem, 1.corint.11 g
Mors abſorpta per victoriam, quando implebitur, 1.corint.15 g. oſee 13 d
Mortem filij mulier Sarepthana fert acceptam peccatis ſuis, 3.reg.17 c
Mori quod vocamus, Chriſtus dormire vocat, matth.9 c. act.7 g
Morimur omnes in gloriam dei, rom.14 b
Morte Petri & aliorum non ipſi glorificabãtur, aut eorum nomen, ſed Chriſtus & Chriſti nomen: vt legis de morte Petri, qua clarificaturus erat deum, iohan.21 f
Morte ſua Chriſtũ magnificauit Paul⁹, phil.1 c
Mori optat Paulus ſi expedit euangelio, eum autem viuere neceſſarium erat propter fideles, vt confirmarentur, philip.1 c
Mortem cum gaudio ſubiturum ſe, ſi ob prædicatum euangelium moriendum tũc illi fuiſſet Paulus ſcribit Philippenſibus, videns hoſtiam & ſacrificium fidei eorum, bonã eorũ conuerſationẽ, quæ bonus odor erat deo, philip.2 c
Mortem ſuam per ſpiritum præcognoſcẽs Paulus breui futuram, præmonet Timotheum vt vigilet, 2.timoth.4 b
Mortem Chriſti lubens imitatur Paulus, tribulationes perferens ad illius exemplũ: vt ad reſurrectionis gloriam perueniat, ſuſcitatus per illum, philip.3 c
Mors Pauli vitæ fructum affert ijs, quorum cauſa ſe periculis obijcit, 2.corint.4 c
Mortui videntur Chriſtiani huic mundo, qui tamen cũ Chriſto apud deum viuunt, coloſſ.3 a
ad Mortem hortatur Thomas reliquos apoſtolos, iohan.11 b
MORTIS ſuæ propinquæ, futuræque reſurrectionis admonet Chriſtus diſcipulos, non intelligentes quid diceret, matth.16 c.17 d.20 c. iohan.7 e.14 a.16 c
poſt Mortem ſuam plures euãgelio credituros, quàm ſi corpore præſens ſemper fuiſſet, prædicit Chriſtus, ꝓpoſita ſimilitudine grani frumenti, iohan.12 d
Mortem deprecatur Chriſtus, mox voluntatem patris adimpleri vult, matth.26 d
quod Mori cuperet Chriſtus ꝓ nobis, vide luc. 12 f. vt poſtea euangelium ſuum prædicareẗ.
Mortem ſe obiturũ in ſublimi ligno, ſignificat Chriſtus, iohan.12 e
Morti adiudicatur Chriſtus, matth.27 c
Moritur Chriſtus, iohan.19 f. charitatem ſuã oſtendens, 1.iohan.3 c. Vt gratia dei eſſet in nobis, heb.2 b. Mortem deglutiens, & deſtruens, vt credentes hęredes ſimus vitæ æternæ, iohan.3 b. 1.petr.3 d. 2.timoth.1 c. deſtruẽs imperium diaboli quod habebat ſuper nos, ſic omnia trahens ad ſe, & à ſeruitute legis liberans, iohan.12 e. heb.2 d. morte vnica pro peccatis noſtris ſatiſfaciens, vt amplius in ea non relabamur, rom.6 b
Mortuus Chriſtus propter delicta noſtra, rom.4 d. vtque redimeret à peccatis eos etiam qui ſub veteri teſtamento peccauerant, & acciperent nobiſcum hæreditatem, heb.9 d
per Mortem vnigeniti pater reconciliauit nos ſibi cum eſſemus inimici, & operib⁹ malis dediti, coloſſ.1 c
Mortuus eſt pro omnib⁹ Chriſtus, vt qui viuũt iam non ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit, 2.corint.5 c
Mors ſtipendium peccatis debitum, quæ peruaſit in omnes peccàto Adæ, rom.5 b.6 d.
Mortis ſtimulus, peccatum, 1.corint.15 g
Mors abſorpta eſt per victorem Chriſtum, 1.corinth.15 g
ſi Mors Chriſti efficax fuit ꝓ peccatoribus, multo magis erit vita pro reconciliatis, vt in die iræ reconcilientur rom.5 b
ſi Mors per vnius Adæ delictum regnauit in omnes, multo magis regnabunt in vita ꝑ Chriſtum credentes in ipſum. rom.5 d
ex Mortuis primus reſurrexit Chriſtus glorificatus, & quare, 1.cor.15 d. coloſſ.1 c. apoc.1 b
Mori cum Chriſto, & in mortem Chriſti baptizari, & cum illo ſepeliri, eſt iuſtificari, & purgari à peccatis, & peccato mori, illúdque occidi in nobis, rom.6 a b
in Mortem Chriſti baptizamur, & ſepelimur vt quieſcamus ab operibus malis, & in nouitate vitæ ambulemus, bona opera facientes, roman.6 a
Mortui ſumus cũ Chriſto ab elementis & regulis huius mundi, nec amplius his ſumus obnoxii, ne permittamus nobis traditiones dari, quib⁹ pręcipiatur, ne tetigeris, ne guſtaueris, hoc & hoc, coloſſ.2 d
Mortuum Chriſtum & ſepultum pro peccatis noſtris, deinde reſurrexiſſe ſecundum ſcripturas, prædicat Paulus, 1.cor.15 a
Mortem & reſurrectionem Chriſti Petrus prædicat, act.2 d
Mori debemus pro fratribus exemplo Chriſti, 1.iohan.3 c
Mors ſecunda, apoc.20 d.21 c
Moriuntur, qui Chriſto non credunt, id eſt (Iohãne interp̃te) ira dei manet ſup eos, ioh.3 d
non Mori, eſt vitam æternam habere, & viuere inæternum iohan.6 c
Mortem non vident inæternum, qui credunt, iohan.5 d.8 f.11 d
Mortui audientes Chriſtum fide in eum, viuent iohan.5 d
❡Morticinum non comedendum, leuit.17 d. deut.14 c
Morticinum non tangendum num.19 c
❡Mortificanda membra corporis peccati, fornicatio nempe, immunditia, &c. coloſſ.3 a
Mortificata Dauidis voluntas, 2.reg.15 f.16 b c
Mortificãtur quotidie Chriſtiani propter Chriſtum, roman.8 g
Mortificationem Chriſti in corpore ſuo circunfert Paulus exẽplo Chriſti, pro fratribus morti quotidie expoſitus, 2.corinth.4 c
Mortificatam ſe à domino cãtat Anna vxor Elcanæ, quòd eam infœcundam feciſſet & ſterilem, vnde multas exprobrationes cogebatur audire etiam ab amicis, quæ triſtem ſuprà modum eam reddebãt, & tanq̃ mortuã, 1.re.2 b

¶Moyſes naſcitur, exod.2 a
Moyſes in fiſcella abſconditus, iacitur in papyrionem, exod.2 a
Moyſes adoptatur a filia Pharaonis, exod.2 a
Moyſes occidit AEgyptium affligentem Hebræum, exod.2 b
Moyſes inter duos Hebræos rixantes, pacē componere nititur, exod.2 b
Moyſi exprobratur homicidium, exod.2 b
Moyſes timidus, fugit Pharaonem, exod.2 c
Moyſes defendit puellas Raguel ſacerdotis ab iniuria paſtorum, exod.2 c
Moyſes ducit vxorem Sephoram, exod.2 c
Moyſes iuiſit fratres Iſraelitas oppreſſos à Pharaone, exod.2 d
Moyſes paſcēs oues Iethro videt deum in rubo exod.3 a
Moyſes à deo mittitur ad filios Iſrael & Pharaonem oppreſſorem, cum quo ſe futurum promittit deus, exod.3 c
Moyſes accipit ſigna ſuæ vocationis, exod.4 a
Moyſes recuſat ꝓuinciā accedendi ad Pharaonē vt liberet Iſraelem populum, exod.3 d.4 c
Moyſes accepta vxore & filijs, p̄cepto dei proficiſcitur in AEgyptum, exod.4 e
Moyſem vult deus occidere in diuerſorio, ꝓficiſcentem in AEgyptum, exod.4 f
Moyſes cum Aarone fratre petunt à Pharaone populum Iſrael dimitti, exod.5 a
Moyſi & Aaron iraſcitur populus Iſrael ꝙ magis à Pharaone opprimeretur ex quo loquuti fuerant ei, exod.5 d
Moyſi virga vertitur in colubrum, exod.7 b
Moyſes cōqueritur deo, ꝙ ppl̄m nō ſtatim liberauerit, vbi primum loquutus eſt Pharaoni, exod.5 d
Moyſi canticum, exod.15 a
Moyſe orāte vincūt filij Iſrael Amalec, exo.17 c
Moyſes admittit conſiliū Iethro ſoceri ſui ſuper magiſtratibus conſtituendis, exod.18 a
Moyſes aſcēdit montē Sinai, ſanctificat ppl̄m, & prohibet ab eo montē tāgi, exo.19 a. 24 a
Moyſe morante in monte, pars filiorum Iſrael adorat vitulum, exod.22 a
ad Moyſem referebant grauiores lites iudices, exod.18 d
Moyſes iudicat populi lites iuxta leges dei, à mane ad veſperā, i oſtio tabernacl̄i, exo.18 b.33 b
Moyſi verbis deus vult credi, tanquā ei qui ſolū dei verbum nuntiet, exod.19 b
Moyſes cū Aaron aſcendit mōtē Sinai, exo.19 d
Moyſes teſtamentū vetus dedicat, ſanguine populum aſpergens, exod.24 c
Moyſes cum deo in nube 40 diebus & quadraginta noctibus. exod.24 a
Moyſes deſcendens de monte cū duabus tabulis in manu ſua, iratus eas confringit, & vitulum aureum, exod.32 d
Moyſes de libro vitæ vult deleri, aut populo peccatum dimitti, exod.32 g
Moyſi loquitur deus facie ad faciem in nube in oſtio tabernaculi vidētibus cunctis, exo.33 b
Moyſes poſtulat deum eſſe ſecum in ducēdo populo, & viam ſibi ab eo oſtendi, exod.33 c
Moyſem ſtare in petra iubet deus, vt ipſius fimbriam videat, exod.33 d
Moyſes faciem dei videre non poteſt, & viuere, exod.33 d
Moyſes rurſum ſcandit mōtem portans nouas tabulas ſecum, exod.34 a
Moyſes ſecundo deſcēdit de mōte, habens duas tabulas in manibus, exod.34 d
Moyſes annuntiat ppl̄o omnia verba quæ præceperat ei deus in monte Sinai, exod.34 d
Moyſes loquens ad populum faciem velabat, exod.34 d
Moyſi facies cornuta ſiue ſplendens ex conſortio ſermonis dei: propter quod non audet populus ei appropinquare, exod.34 d
Moyſes murmurator & infidelis non vult amplius ſolus deducere populum, nume.11 c e
Moyſes interfici ſe à deo optat, tædio affectꝰ ob murmurationes populi, nume.11 c
Moyſes optat omnes prophetare, nume.11 f
Moyſes fideliſſimus dei teſtimonio ſeruus in regendo populo Iſrael, proponens eis ſolum dei verbum: cui ore ad os loquebat̄ deus, nume.12 b. exod.19 a. deut.4 a
Moyſes & Aaron coram populo cadūt in terrā, audientes murmur ipſorum, nume.14 b
Moyſes placat dominum iratum contra populum, nume.14 c
Moyſes cadit in faciem, audita rebellione Dathan & aliorum, nume.16 a b
Moyſem ſe miſiſſe vt gubernaret populum ſuū, non vt Core vſurpaſſe munus illud, declarat deus occidēdo Core & reliquos, nume.16 d e
Moyſes timens occidi à populo, fugit ad tabernaculum, nume.16 f
in Moyſem murmurantes Iſraelitæ, occiduntur à deo 14700, nume.16 g
Moyſes & Aaron non ſunt ingreſſuri terrā promiſſionis, nume.20 b. deut.1 f.3 a
Moyſes mittit nuntios ad regē Edom, nūe.20 c
Moyſes orat deum vt pro ſe conſtituat principē populi Iſrael poſt mortem ſuam, nume.27 c
Moyſi terra promiſſionis oſtenditur, deut.3 d. nume.27 c
Moyſes legem explanat deut.1 a
Moyſes nō valens ſolus populum adminiſtrare, ſecum alios conſtituit, deut.1 b
Moyſes aſcendit in montem Horeb, deut.9 b
Moyſes fidem ſuadet bellanti populo in promiſſam à deo victoriam, deut.20 a
Moyſes iubet extrui altare tranſmiſſo Iordane, & deſuper legem ſcribi, deut.27 a
Moyſes diſponit ſe ad mortem, deut.31 a
Moyſe vocato & Ioſue, mandat dominus cōponi canticum in teſtimonium futuræ præuaricationis filiorum Iſrael, deut.31 d
Moyſi canticum memoriter tenendū, & ore decantandum, deut.31 e
Moyſes ſcandit montem Abarim conſideraturꝰ terram promiſſam, deut.32 g
Moyſes moriturus benedicit ſingulis tribubus Iſrael, deut.33 a
Moyſes moritur & ſepelitur à deo, deut.34 b
Moyſes plangitur ab Iſraelitis, deut.34 c
Moyſi ſepulchrū, hominibus ignotū, deut.34 b
Moyſi laus, eccl̄i 45 a
Moyſes impeditæ linguæ, exod.4 c
Moyſi interpres Aaron, exod.4 d
Moyſi ſimilis propheta non ſurrexit in Iſrael, deut.34 d
Moyſi integritas in gubernando populo, numeri 16 c
Moyſes quid egerit in monte Sinai, paucis verbis narrat, deut.9 b c
Moyſes medius inter populum & Iſrael, deuterono.5 c
Moyſes mitiſſimus, nume.12 a
Moyſes iraſcitur ꝙ Madianitarū mulieres ſint reſeruatæ in bello, nume.31 b
Moyſi oculus nó caligauit, & adhuc viridis mortuus, deut.34 c
Moyſi parentum fides, heb.11 d
Moyſi fides, heb.11 e
Moyſes fidelis in domo & eccleſia domini ī adminiſtrando populo Iſraelitico, òmnia faciēs & docens ſecundum verbum domini, heb.3 a
Moyſi reſtiterunt Iannes & Mābres, 2.timo.3 b
per Moyſem lex data, iohan.1 b
Moyſes cum tabulas legis ad populum afferret, velo faciem tegebat, & quare, 2.corint.3 c
Moyſi locutum fuiſſe deū, credunt Iudæi: Chriſto locutum fuiſſe non credunt, iohan.9 e
Moyſes Iudæos accuſaturus, qui Chriſto noluerunt credere, de quo ille ſcripſit, & de ventura dei ira in incredulos, iohan.5 g
Moyſes & prophetæ, ſcriptura veteris teſtamenti, luc.16 g
Moyſem repulerunt Iudæi act.7 e
Moyſes in ſingulis ciuitatibus legitur diebꝰ ſabbathi, act.15 d
Moyſes aduentum Chriſti prædicit act.3 d
Moyſes & Elias in tranſfiguratione domini, matth.17 a
Moſaica peccatorum confeſſio leui.16 e
¶ſuper Mulam Dauidis cōſtitutus Salomō ducitur in Gihon, vt vnguat̄ in regē, 3.re.1 e
¶Mulierem creat deus è coſta Adæ, gen.2 d
Mulier adiutorium viri, gene.2 c
Mulier ſeducitur à ſerpēte, & contra præceptū dei comedit de ligno ſcientiæ boni & mali, gene.3 a b
à Muliere initium peccati, eccl̄i 25 d
à Muliere iniquitas viri, eccl̄i 42 c
Mulier reiicit peccatū in ſerpentem, gene.3 b
Mulier ſub viri poteſtate cōſtituitur, gene.3 c
Mulieri nubēti imprecabatur populus vt eſſet fœcunda vt Rachel, & Lia, ruth 4 c
Mulier gloria viri eſt, 1.corinth.11 b
Mulier viro mortuo, poteſt cuicunque velit nubere, etſi fœlicior, ſi matrimonium non iteraret, 1.corinth.7 g
Mulierem homini bonum non tangere: ad euitandam tamē fornicationē vnuſquiſque vxorem ſuam habeat 1.corinth.7 a
de Muliere, multa apud Paulum. 1.corint.11 a
Mulier vnaquęque virum ſuum habeat, ad vitādam fornicationem, 1.corinth.7 a
Mulieres in eccleſia & cœtu Chriſtianorum taceant, ſubditæ viris, 1.corinth. 14 f
Mulieres viros ſuos interrogent, ſi quid diſcere velint, 1.corinth.14 f
Mulierum ornatus, qualéſve eſſe debeant, eph.5 e. coloſſ.3 c. 1. timoth.2 c.3 c. 1. pet.3 a
Mulier ex viro, & propter virum creata, non cōtrà, 1.corinth.11 a
Mulierē oportet rem familiarē curare, ꝓu.12 a tit.2 a
Mulieri nō dādus primatus, eccl̄i 25 d. 1. tim.2 d
Mulieris erumnæ ob peccatum, gene.3 c
Mulier viro ſuæ tribus nubebat olim, num.36 c
Mulier veſte virili ne vtatur deut.22 a
de Muliere menſtruoſa, & eius purgatio, leuit.15 c d
Mulieris poſt partum purgandæ lex, leuit.12
de Muliere, quam maritus ſuſpicatur adulterā, nume.5 b
Mulier vouens, an teneatur voto, num.30 b c
Mulier captiua quomodo in vxorem ducenda, deut.21 b
Mulier bona, eccl̄i 36 d
Mulier ſapiens domū ſuam ædificat, prou.14 a
Mulier ſenſata viri beatitudo, eccl̄i 25 b.26 a
Mulier à ſpecie non concupiſcenda, eccl̄i 25 d
Mulier nequam, plaga mortis, eccl̄i 25 d
Mulier amara ſola dei gratia vitatur, eccl̄i 7 d
Mulier fornicaria fugienda, eccl̄i 41 d
Mulier zelotypa & ebrioſa, eccl̄i 26 b
Mulier formoſa & fatua cui comparanda, prouerb.11 d
Mulier litigioſa cui comparanda, prouer.27 c
Mulier ligitioſa fugienda proue.21 b c.25 d
de Muliere adultera, prou.22 b
de Muliere forti prouer.31 b
Mulieris manus abſcindenda, qua pudenda hominis apprehenderit, deut.25 c
Mulieris ira & nequitia eccl̄i 25 c
Mulieris fornicatio in quo agnoſcit̄, eccl̄i 26 b
Mulieris bonæ commendatio, eccl̄i 26 c d
Mulieres cohæredes gratiæ vitæ, 1.pet.2 b
Mulieres ieiunijs & orationibꝰ vacātes ad oſtiū

tabernaculi domini, dant ſpecula ſua vt ex illis fiat labrum æneum, exod.38 a
cum Mulieribus quæ ieiunijs & orationib⁹ vacabant ante tabernaculum domini, dormiũt ſacerdotes, 1.reg.2 e
Mulieres domus Abimelech concludunt à deo, ne parere poſſint, propter raptam ab eo vxorem Abrahæ, geñ.20 d
Mulieribus & paruulis, & viris præcipit ſeptimo quoq; anno legi Deuteronomiũ, deu.31 c
Mulieribus præſentibus & paruulis Ioſue legit Deuteronomium omni populo, ioſue 8 g
Mulieres cum Maria ſorore Moyſi, cantant & laudant deum cum tympanis, exod. 15 e
Mulieres cantantes occurrunt Sauli & Dauidi reuertentibus à cæde Philiſthijm & Goliad, 1 reg. 18 b
Mulieri Deboræ tradit deus hoſtes in manus, iudicum 4 b
Mulier Iahel occidit Siſaram, defixo per ipſius capitis tempora clauo, iudicum 4 c
à Muliere interficitur ipſe Abimelech, quòd opprobrium timens iubet ſe occidi ab armigero, iudicum 9 g
Mulieres reſeruabãtur in expugnatione vrbiũ, deut.20 c
Mulieris Noemi amicæ dehortationes nuribus ſuis volentibus ſecum reuerti in Bethlehem, ruth 1 b
Mulieris afflictæ Annæ & triſtis gratioſa reſpõſio, 1.reg.1 c
Mulieris Thecuitidis aſtu, & ipſi⁹ Ioab reuocatur Abſalom, 2.reg.14 a
Mulier pulchra & prudens Abigail, 1.reg.25 a
Mulier, abſconſis Achimaa & Ionatha in puteo, & velamine cũ tritico cõtuſo ori putei ſuperpoſito, fallit nũtios Abſalom, 2.reg.17 e
Mulieris prudẽtis conſilio liberat deus ciuitatẽ Abelã obſeſſam à Ioab, 2.reg.20 f g
Mulieri pauperculæ præcipit deus, illius mouẽdo animum vt Eliam eſurientem paſceret, 3.reg.17 b
erga Mulierem pauperculam benignus Eliſeus multiplicat oleũ, vnde illa ſatiſfacit creditoribus, 4.reg.4 a
Mulier ſterilis diues alit & hoſpitio ſuſcipit Eliſeum iter habentem ſępe per domũ illius: cui filiũ impetrat à deo ꝑ miniſterio, 4.reg.4 b
à Mulieribus mũdi, id eſt qui ſanctificati erant ſanctificatione externa legis, non cõtacta vxore ad tẽpus ne impediretur deſyderiũ in deũ, poterant veſci panibus ſanctis, 1.reg.21 a b
Mulieri Ruth dat deus conceptũ, ruth 4 d
Mulier virtutis Ruth, ruth 3 c
cum Muliere Chriſtum loqui mirantur apoſtoli, iohan.4 d
Mulieris pariẽtis exemplo propoſito, admonet Chriſtus apoſtolos quanta triſtitia afficerentur, cum eſſet in ſepulchro, quanto præterea gaudio poſt reſurrectionem, iohan.16 e
Mulier ſanguinis fluxum patiẽs, ſanatur fide in Chriſtum, matth.9 c
Mulier quædam purpuraria baptizatur, & domus eius tota, act.16 e
Mulieres Chriſtum ſequuntur, de facultatibus ſuis ei miniſtrantes, luc.8 a: quæ & adfuerũt in morte ipſius, matth.27 f
Mulieres Chriſtum ſurrexiſſe nuntiant apoſtolis & diſcipulis, matth.28 b
Mulieribus ipſius reſurrectionem nuntiãtibus, occurrit Chriſtus, matth.28 b
Mulieribus Paulus pędicat euangeliũ, act.16 a
Mulieres nobiles non paucæ credunt Chriſto, act.17 a
Mulieres comedunt filios in fame Samariæ, 4.reg.6 f
Mulierum Ieroſolymitanarũ ruina, iſa.3 c
Mulieres per liberorum generationẽ ſaluabunt ſi ipſę permãſerint in fide & dilectione, 1.timoth.2 d
Mulieris amictæ ſole viſio, & eiuſdem partus, apoc.12 a
Mulieris ſedentis ſuper beſtiam coccineam viſio, & eius ſacramentum, apoc.17 a b c d
Mulierum idololatrarum amore captus Salomon, quas ne tangeret prohibuerat deus, idola colit, & à deo reijcitur, 3.reg.11 a
¶Mulo inſidens Abſalom fugiens ab exercitu, pendet de quercu, 2.reg.18 b c
¶Munda animalia & immunda, leuit.11 a. deutero.14 a
Mundum eſſe neminem coram deo probat Baldad, iob 25 a
Mundabant pocula phariſæi, corda autem eorum plena erant rapina, matth. 23 c
Mundati fuerunt apoſtoli, quòd fidem haberẽt ſermoni quẽ euãgelizabat Chriſtus, ioh.15 a
Mundi corde deum videbunt, matth.5 a
ſi quis Mundauerit ſe ab infidelitate & impijs perſuaſionibus, quales eorum qui reſurrectionem factam mentiebãtur, erit vas ſanctificatum, vtile & paratũ ad omne opus bonum, 2.timoth.2 d
iuxta Munditiam manuũ Dauidis retribuit ei deus, cõſtituẽdo eũ regẽ Iſraelis, quẽ aucupatorem regni falſo criminabantur, 2.reg 22 c
¶Mundus per Chriſtum factus, iohan.1 a
Mundus totus in maligno poſitus, 1.iohan.5 d
in Mundo eſt concupiſcẽtia carnis, concupiſcẽtia oculorum, ſuperbia vitæ, 1.iohan.2 c
in Mundum nihil intulimus, 1.corint.9 f
Mundi huius figura tranſit, & concupiſcentia eius, 1.corint.7 e. 1.ioh.2 c
Mundi amicitia inimicitia eſt cũ deo, iaco.4 a
Mundum non diligamus, neque ea quæ in mũdo ſunt, 1.iohan.2 b
Mundum ſi quis diligit, deum non diligit, 1.iohan.2 b
pro Mundo non orat Chriſtus, iohan.17 b
Mundus deum non cognouit, nec ei fide adhæret, iohan.17 d
Mundus non cognouit Ieſum eſſe Chriſtum verum lumen, iohan.1 a
Mundum vincimus fide in Chriſtũ, 1.ioh.5 a b
quòd Mundus fideles odiat non miremur, & quare, 1.iohan.3 c
in Mundi ætatem vltimã incidimus, 1.cori.9 e
Mundo antiquo deus nõ pepercit, diluuium inducens, 1.petr.2 b
Mundi huius regnum factum eſt Chriſti, apoc. 11 c
Mundum iudicabunt fideles, 1.corint.6 a
¶Munera mittit Iacob ad fratrem Eſau, vt cõcilietur ſibi, geñ.32 c
Munera offert Iacob ipſi Eſau, geñ.33 b
Munera mittit Iacob ad Ioſeph, geñ.43 b c
Munera corrumpunt iudices, eccl'i 20 d
Munera quæ excęcãt oculos ſapiẽtum, & verba iuſtorum peruertunt, ne accipiant iudices, deut.16 d. exod.23 b
Munera accipiens vt occidat innocentem, maledictus, deut.27 d
Munera non acceperat à populo iudex Samuel, 1.reg.12 a
Munera accipiunt filij Samuel iudices in Iſrael, & peruertunt iudicium, 1.reg.8 a
Munera non accipit deus noſter vt iudicet quẽquam, deut.10 d
Munera nõ ãttulerũt ad Saulem regẽ cõſtitutũ à deo impij, quorũ deus non tetigerat corda, 1.reg. 10 d
Munera mittit ad Dauid Thou rex Emath ob percuſſum Adarezer, 2.reg.8 c
Munera ne accipiat ꝓpheta ab impio Ieroboã prohibet deus, nec à quocunq; alio, 3.reg.3 b
Munera noluit accipere Eliſeus à Naaman gentili quem ſanauerat à lepra, ne dei donum videretur vendere quod gratis acceperat, 4.reg.5 e
Munera accepit Giezi confticto mẽdacio, à Naaman ſanato à lepra, quæ dominus ſuus ne dona dei vendere videretur, renuerat accipere, ob id lepra percutitur, & tota ipſi⁹ poſteritas 4.reg.5 f g
¶Mures aureos mittũt Philiſthæi cum arca ad placandum deum, 1.reg.6 a b c
¶Murmur Iſraelitarum contra deum, petentiũ carnes, num.11 a
Murmurãt filii Iſrael ob aquas amaras, exo.15 f
Murmurant Iſraelitę ob aquę penuriã, exo.17 a
Murmurant filii Iſrael pro cibo, exod.16 a
Murmurat Moyſes in deum num.11 c
Murmurant contra Moyſem Aaron & Maria, num.12 a
Murmurat ppl's in Moyſem, audientes in terra promiſſionis eſſe gigantes, nume.13 d. 14 a
Murmurat contra deum, qui contra miniſtros ipſius murmurat exod.16 b
ex Murmurante populo in Moyſem, interficiuntur 14700, nume.16 f
Murmurat ppl's Iſrael propter aquas, num.20 a
Murmurat ppl's propter iter durum num.21 b
Murmurationem Iſraelitarum Moyſes obiicit ipſis Rubenitis & Gaditis, nume.32. b
Murmurat populus incredulus nolens ad terram aſcendere, deut.1 d e
ſine Murmurationibus oĩa faciamus, phili.2 b
non Murmurandum contra deum, ne exemplo Iudæorum pereamus 1.cor.10 b
Murmuratio vitanda & detractio, ſapien.1 c
Murmuratoribus filiis Iſrael deus p̃dicit interitum in ſolitudine, numer.14 c
¶Murus Ieruſalem dedicatur 2. eſd.12 b
¶Muſach 4. reg.16 d
¶Muſcis diuerſi generis implentur dom⁹ Aegyptiorum. exod.8 e
¶Mutatur homo in alium virum à ſpiritu dei, 1 reg.10 b
¶Mutui lex. exod.22 c
de Mutuo data pauperi pecunia exod.22 d
Mutuum dare omnibus pręcipitur Iudæis, & à nemine mutuum accipere, deut.15 a
Mutuum dãdum etiam ſi non ſit ſpes reddendi deut.15 b
Mutuum dandum fratribus in paupertatem redactis. deut.15 b
Mutuum dandum proximo Eccl'i 29 a
Mutuum dandum, nihil inde ſperando. matt. 5 f. luc.6 e, vt ſimus filii dei.
Mutuat aliis qui ſeruat præcepta dei, & à nemine mutuum accipit. deut 28 e
¶Mutum facit deus, exod.4 c
Mutus ſanatur. matth.9 d
Mutus efficitur Zacharias ob incredulitatem. luc 1 b
¶Myſterii reuelationem de ſalute futura per Chriſtum, quod multis retro ſeculis celatum fuit, euangeliũ ſuum vocat Paulus. rom.16 d
Myſteriorum dei diſpenſatores apoſtoli, 1.corinth.4 a
Myſterium extremæ reſurrectionis, 1.cor.15 g

N

NAaman leproſus princeps militiæ regis Syriæ. 4 reg.5 a
Naaman cum ingentibus muneribus accedit ad Eliſeum vt ſanetur à lepra. 4.reg.5 a
Naaman iraſcitur Eliſeo quòd pluribus ceremoniis non vteretur in ſanando ſe, ſed tantum iuberet ſe ablui in Iordane, 4. reg.5 c
Naaman lauatur in Iordane, & mundatur à lepra: pòſt deum Iſrael, ſolum verum deum confitetur 4.reg.5 d

Naaman petit ſibi parci à deo, ſiquãdo ficte cogatur cum domino ſuo gentili regi adorare in templo idolorum, 4.reg.5 e
per Naaman gentilem dedit deus ſalutem & victoriam regi Syriæ, 4.reg.5 a
¶Naas Ammonites obſidet Iabes Galaad, 1.regum 11 a
¶Nabal impiorum omniũ exemplar, 1.reg.25 a
Nabal Dauidi cibum denegat, 1.reg.25 c
Nabal ebrius occiditur à deo, 1.reg.25 g
¶Naboth vineam ſuam denegat regi Achab, 3.reg.21 a
Naboth lapidatur, ſubmiſſis falſis teſtibus à iudicibus iniquis, volẽtibus placere Iezabel reginæ impiæ, 3.reg.21 c d
¶Nabuchodonoſor rex Babylonis Ieruſalẽ deuaſtat, 4.reg.24 a. Iere.39 a
Nabuchodonoſor totum orbẽ ſibi ſubijci per Holofernem mandat, iudith 2 a
Nabuchodonoſor iubet eligi ex filijs captiuorũ Iſrael, qui doceant literas Chaldæorũ, dañ.1 a
Nabuchodonoſor ſomnium, dañ.2 a
Nabuchodonoſor ſtatuam aureã erigit, quam adorari præcipit, dañ.3 a
Nabuchodonoſor tres pueros è fornace educi iubet, dañ.3 g
Nabuchodonoſor rurſum ſomniat, & Daniel ſomnium interpretatur, dañ.4 a
Nabuchodonoſor ſeptem annis cum beſtijs habitat, dañ.4 f
Nabuchodonoſor mors comparatur ruinæ luciferi, Iſa.14 d
Nabuchodonoſor plangitur ab Iſraele, & irridetur, Iſa.14 b
Nabuchodonoſor regi monentur obedire Iudæi, Iere. 27 b
¶Nachor naſcit, ducit vxorẽ Melcha, geñ.11 c
Nachor filij ex Melcha, gene.11 d. 22 d
¶Nadab & Abiu cũ Aarone patre vidẽt deũ in monte Sinai in ſpeciẽ ardẽtis ignis, exo.24 d
Nadab & Abiu offerentes ignem alienum, comburuntur a deo, leui.10 a. nume.3 a
Nadab filius Ieroboam regnat ſuper Iſraelem, 3.reg. 14 e
Nadab impie agit ſicut & Ieroboam, 3.reg.15 f
Nadab occiditur à Baaſa, qui pro eo regnat ſuper Iſraelem, 3.reg.15 f
Nadab regẽ Iſrael occidit Baaſa, qui pro eo regnat ſuper Iſraelem, 3.reg.15 f
¶Nahaſſon filius Aminadab princeps in tribu Iuda, nume.1 b
¶Nahum prędicat dei vindictam in Aſſyrios, & bonitatem in Iudæos, nahum 1 a
¶Narrat Moyſes liberationem filiorum Iſrael ſocero, exod.18 c
¶Natalis ſui cœnam celebrat Herodes principibus ſuis, mar.6 c
¶Nathan prophetæ prædicit deus filium Dauid Chriſtum venturum, qui eccleſiam ędificaret, 2.reg.7 a
Nathan propheta Dauidem adulterij arguit, 2.reg.7 a
Nathan prophetæ laudes, eccl'i 47 a
Nathan propheta inclinans ſe Dauidi indicat Adoniam regnare contra fas, 3.reg.1 c
¶De Nathanaele vero Iſraelita, & eius confeſſione, Iohan.1 g
¶Natiuitas Samſonis prænuntiatur ab angelo, patri ſuo Manue, iudic.13 a
¶Naturę ĩpuritatẽ deſcribit Baldad, Iob 25 a
¶Natus ex deo eſt, qui Chriſto credit, iohan. 1 b. 1. iohan. 5 a
Natus ex deo, peccatum non facit, quòd ſemen verbi dei & fidei in ipſum eũ conſeruet, & in dies ſtudeat expugnare peccata. 1.iohã.3 b
¶Naufragium patitur Paulus cũ ſuis, act.27 g
¶In Nazareth Gabriel virgini annuntiat eam concepturam Chriſtum, luc.1 c
In Nazareth educat̃ Chriſtus, matt.2 d. luc.4 c hinc Nazarenus dicitur.
apud Nazarenos ſuos nulla aut pauca miracula Chriſt⁹ edidit: ſicut nec Elias & Eliſeus, qui Sareptanę viduæ & Naaman Syro gẽtib⁹ beneficia præſtiterunt potius, quàm ſuis Iudæis, luc. 4 d
Nazareni Chriſtum prophetã nullo honore afficiunt, matth.13 g
Nazareni conant̃ Chriſtũ pręcipitare, luc.4 e
Nazaręorum lex, nume.6 a
Nazaręus ab vtero matris fuit Samſon, quem cũ mater ſua geſtaret in vtero, à vino & immũdis abſtinuit præcepto dei, iudicũ 13 a
Nazaræo Samſoni nouacula radunt̃ pili ſeptẽ de capite, & perit fortitudo ipſius, iudic.16 d
Nazaręus Samuel, 1. reg.1 b
¶in Nebo monte pręcipit Moyſi deus mori, cõſpecta terra promiſſionis, deut.32 g.34 a
¶Nebula impletur templum, & gloria dei, 3.regum 8 b
¶Neceſſitate coact⁹ comedit Dauid ſanctificatos panes, ſiue panes propoſitiõis, 1.reg. 21 b
Non ex neceſſitate aut triſtitia ſubueniẽdũ pauperibus, ſed ſpõte & in hilaritate, 2.corin.9 b
in Neceſſitatibus ſe cõmendat Paulus vt dei miniſtrum, 2.corint.6 a
¶ne Negarẽt Iſraelitę ſe dominũ elegiſſe ĩ deũ, erigit Ioſue lapidẽ in teſtimoniũ, Ioſue.24 f
Non ſe nęgaturum Chriſtum, quicquid accidiſſet, promittit ipſi Petrus, matth.26 c. marc. 14 c. luc.22 c. iohan.13 d
ſi Negauerimus Chriſtum, & ille negabit nos, 2.timoth.2 b
¶Nehemias pĩcerna regis Artaxerxis, 2.Eſd.1 a
Nehemias ĩpetratis literis à rege Artaxerxe venit Ieruſalẽ, eiuſq; muros ædificat, 1.Eſd.2 a
Nehemias reprehendit trãſgreſſores ſabbathi, 2.Eſd.13 b
Nehemias increpat Iudæos ducentes vxores alienigenas, 2.Eſd.13 d
Nehemiæ laus. eccl'i 49 d
¶Nemrod robuſtus venator, gene.10 b. 1.Paral. 1 a
¶Nemus plantat Abrahã in Berſabee, geñ.21 d
Nemus Baal conſecratũ, in quo ipſi Baal conſecrabantur hoſtiæ, iubet deus ſuccidi à Gedeone, iudicum 6 e f
¶Nephthali naſcitur, gene.30 b
Nephthali filij, gene.46 c
Nephthali benedicitur, geñ.49 c. deut.33 d
Nephthali ſors, Ioſue 19 c
Nephthali non expulſos Chananæos facit tributarios, iudicum 1 g
¶Neruus femoris Iacob tact⁹ ab angelo, emarcuit, geñ.32 f
Neruum femoris Iudæi nõ comedũt, gen.32 g
¶Nicanor à Demetrio in Iudæam mittitur, 1.macha.7 d
Nicanor die ſabbathi Iudam aggredi tentat, 2.macha.25 a
Nicanoris blaſphemię, 2.macha.15 a
Nicanoris exercitu proſtrato, Iudas caput eius cum manibus præſcindi iubet, & linguã particulatim auibus dari, 2.macha. 15 e
¶Nicodem⁹ magiſter ĩ Iſrael, venit ad Chriſtũ nocte vt doceat̃, timẽs ſuos Iudæos, iohã.2 a
Nicodemus cum Ioſepho ſepeliunt Chriſtum, iohan.19 g
¶de Nido inuento lex, deut. 22 a
¶Niniue ædificatur, gene.10 b
Niniuen euertendam prædicit propheta exemplo Alexandriæ, nahum 3 a
contra Niniuen, ſopho.2 d
Niniuitarum reſipiſcentia, Ionæ 3 b
Niniuitæ miſericordiã conſequuntur, Ionæ 3 d
Niniuitæ ad Ionæ prædicationem conuerſi, Iudæi Chriſto prædicante non ſunt conuerſi, matth.12 d. luc.22 d
¶Nobe ciuitatem ſacerdotum percutit Saul, q̃ fauiſſent Dauidi, 1.reg.22 d
Nobe poſſeſſio, num.32 g
¶Noctuam non comedebant Iudæi, deut.14 b
¶de eo qui Noctu amicum adit, petens tres panes. Vide Orandum eſſe ſedulo.
Nocturna pollutio quo expiabatur, deut.23 b
¶non Nocuit Laban ipſi Iacob, quia dominus non permiſit, gene.31 a
¶Noe quare ſic vocatus gene.5 d
Noe genuit tres filios deo acceptos, gene.6 b
Noe prædicit dominus diluuium gene.6 b
Noe præcipitur arcam ingredi, gene.7 a b
Noe præcipitur egredi arcam, gene.8 c
Noe ædificat altare domino, oblatúmque holocauſtum gratum habet deus, gene.8 d
Noe benedicit dominus, gene.9 a
Noe promittit dominus diluuium non rurſum immiſſurum ſe, gene.9 b
Noe plantat vineam, & victum ſibi parat ex agricultura, gene.9 c
Noe inebriatus, deridetur à filio ſuo Cham, gene.9 c
Noe ætas, 950 anni gene.9 d
Noe laus, eccl'i 44 c
Noe fides, heb.11 b
Noe arca, 1.pet.3 d
Noe iuſtitiæ præconem cuſtodiuit dominus, ne periret in diluuio 2.pet.2 b
¶Noema vxor Tubalcaim, gene.4 d
Noemi defuncto marito ſuo Elimelech, & duobus liberis, reuertitur in patriam, ruth 1 b
Noemi lætatur natum ſibi ex Ruth filium, ruth 4 d
¶Nomina imponit Adam cunctis animantib⁹, gene.2 d
Nomen, matres vt plurimum ſolebant imponere liberis, vt de matre Samſonis legimus, iudicum 13 d. & de vxoribus Iacob. gene.29 30.
Nomen imponunt vicinæ filio Booz, nato de Ruth, ruth 4 d
Nomina filiorum Iſrael in rationali ſculpta, exod. 28 d
Nomen patris ſui violauit ſacerdotis filia fornicans, leuit.21 b
Nomen vel fama Ioſue vbique diuulgatur, quòd cum eo eſſet deus, ioſ.6 d
Nominis boni habenda ratio, eccl'i 41 c
Nomen Dauidis exaltauit deus 2.reg.7 b
Nomen ſuum celebrare cupientes homines, incipiunt ædificare turrim Babel gene.11 a
Nomen facit ſibi Dauid, diuulgatúrque fama eius ob percuſſam Syriam, 2.reg.8 d
vt Nomen Ruth celebretur ob fœcunditatem, imprecatur populus in nuptiis, ruth 4 c
quòd Nomina eorũ ſcripta eſſent in cælis, vult Chriſtus 70 ſuos diſcipulos gaudere, luc.10 c
Nomina patrum ſuorum inuocata fuere ſuper Ephraim & Manaſſe, id eſt, appellati ſunt nomine Iſrael Iſraelitæ, tanquam veri filii, gene.48 c
Nomen defuncti ſuſcitare, pro generare filium qui nomine defuncti vocetur, ruth 4 b
Nomen impiorum delebit de ſub cælo deus, vt nemo amplius de eis loquatur, deu.29 c
Nomen Amalec deleri, eumq; ita deleri vt nulla eius poſtea extet memoria, præcipit Iudæis Moyſes, deute.25 d
vt ne Nomen quidem idolorum ſuperſit & audiatur in locis ſuis, voluit deus omnem idololatriam penitus aboleri, deut.12 a
Nomen dei ſum qui ſum, exod.3 d
Nomen ſuum magnum יהוה non indicauit deus patribus Iudæorum, Abraham &c. exo.6 a
Nomen dei protectio noſtra, proue.18 b
Nomine & potentia dei fultus Dauid proſternit Goliath, 1.reg.17 f

Nomen dei ſanctum & glorioſum ab omnibus celebrari debet, quòd humiles & afflictos exaltet, ſuperbos deprimat, luc.1 e
Nomen domini inuocantes, diſcedát ab iniquitate, 2.timoth.2 c
in Nomen ſuum elegit deus populũ Iſrael, vt apud omnes gẽtes nomen eius & fama celebris eſſet, deut.26 d
Nomen ſuum in terra promiſſionis voluit deus celebrari, deut.12 a b
vt Nomen ſuum narraretur in gentibus, plagis varijs affligit AEgyptios deus, exod.9 c
propter Nomen ſuum non deſerit deus populũ ſuum agnoſcentem peccatum, 1.reg.12 d
Nomen dei magnificari, deúmque notum fieri & cognoſci ab oĩbus cupit Dauid, 2.reg.7 d
Nomen dei auditum vbique, 3.reg.8 e
Nominis dei fama adducti alienigenæ, exaudiuntur à deo, 3.reg.8 e
Nomen dei audiens regina Saba, qui tantam ſapientiã dediſſet Salomoni, venit ad ipſum Salomonem vt eum loquentem audiat. 3.re.10 a
in Nomine dñi benedicit Dauid populo poſt reductam arcam, cõpletis ſacrificijs, 2.reg.6 d
in Nomine domini maledicit Eliſeus pueris irridẽtib⁹ ipſum, & ab vrſis deuorant, 4.re.2 d
Nomen dei cœptum eſt inuocari tempore Enos filij Adam, gẽ.4 d
Nomen dei inuocatum ſuper templũ, 3.reg.8 e
Nomen dei inuocat Abram in itineribus ſuis, gẽ.12 c.13 a
Nomen dei inuocat Iſaac, gẽ.26 f
Nomen dei inuocat Moyſes, deut.32 a
Nomen dei inuocantes Leuitæ, benedicebant filijs Iſrael, deut.10 b
Nomine dei ſuper populum ſuum inuocato, timent hoſtes, deut.28 a
in Nomine domini iurat Ioſue cum principibus populi, ſe nihil mali facturos Gabaonitis callidis: propter quod, deprehenſa licet ſimulatione, non audent eos contingere, timẽtes iram dei, ioſue 9 d
in Nomine domini iurauerant mutuo Dauid & Ionathas, 1.reg.20 g
Nomini dñi reædificat altare deſtructum Elias 3.reg.18 e
in Nomen domini blaſphemus lapidatur præcepto dei, leuit.24 b
Nomen dei non aſſumendum fruſtra, exod.20 a.deut.5 b
per Nomen dei iurãdum, non per nomina idolorum, exod.23 c.deut.6 c.10 d
Nomen dei inuocare ſuper aliquẽ, id eſt benedicere ei, & orare vt deus &c. nume.6 d
Nomini dei magno detrahi timet Ioſue, ſi Iſraelitæ vincantur ab aduerſarijs, ioſ.7 b
Nomen dei polluebant, qui idolo Moloch cõſecrabant filios ſuos, leuit.18 c.20 a
Nomen dei polluitur cum periuramus, leui.19 c
in Nomine dei loquens propheta quæ non præcepit deus, occidi iubetur, deut.18 d
¶Noſci ſe dicit Ruth a Booz, qui dederat vnde ipſa viueret, ruth 2 b. vnde in fine capitis dicit Noemi, Benedictus qui nouit te.
¶Nouacula non radebantur capilli nazareorum, nume.6 a
Nouacula non aſcendit ſuper caput Samſonis, ꝙ nazareus futurus eſſet, iudicum 13 a. nec ſuper caput Samuelis, 1.reg.1 b
¶qui non Nouerunt dominũ ex Iudæis, & opera magna quæ fecerat, conuertuntur ad idola, fiduciam habentes eis, iudicum 2 b
Nouerat deus Moyſem ex nomine, exod.33 c d
¶Nouiſſima ſua præuidere, & quid eis ob adorata idola euẽturum ſit, optat deus, deut.32 d
de Nouiſſimis tẽporib⁹ prophetãt Paulus & Petrus, 1.timoth.4 a.2.timoth.3 a.2.pet.2 a.3 a
Nouiſſima fiunt deteriora prioribus illi homini, qui poſt cognitũ euangeliũ, rurſum ſe implicat coinquinationibus, mat.12 d. 2.pet.2 d
Nouiſſimos ſibi & alijs peccatores viſos, fieri in eccleſia primos iuſtos & electos dei: primos autẽ qui ſibi & alijs carnalibus videntur iuſti, fieri nouiſſimos & haberi apud deũ peccatores, operibus ſuis, quod tantum eſt gratię dei, deberi putantes, dicit Chriſtus, matth.20 d
¶Nouos deos & idola cõſtituerũt ſibi Iſraelitæ quibus ſacrificauerunt, deut.32 c
Noua creatura ſimus oportet nos qui Chriſto credimus, & omnium quæ carnis ſunt & mundi mortificatio nobis neceſſaria, nõ autẽ circuncidi, aut in præputio manere, galat.6 d
in Nouitate vitæ ambulandum, rom.6 a
in Nouitate ſpirit⁹ deo ſeruiunt, qui omnia ſua opera ſpiritu rapiente faciunt, rom.7 b
Nouus homo quẽ de⁹ creauit in nobis, induẽd⁹, ephe.4.e. vt in iuſtitia & ſanctitate viuamus.
NOVVM TESTAMENTVM. gene.3.c. heb.8. d
Nouum TESTAMENTVM, peccatorum remiſſio per ſanguinem Chriſti, matth.26.c. marc.14 c.luc.22 b
Nouum teſtamẽtum quod fecit nobiſcum de⁹, eſt, quod daturus erat leges ſuas in cordibus noſtris, nõ recordaturus peccatorum noſtrorum amplius, heb.10 c
Noui teſtamenti diſpenſationem accepit Paulus, 2.corinth.3 b
¶Nox verbo dei creatur, gene.1 a
¶Nubes diſcurrũt magnificẽtia dei, deut.33 d
Nubes e terra velut fõs irrigãs terrã, gẽ.2 a
in Nube deus loquitur cum Moyſe, cernentib⁹ cunctis, exod.33 b. 16 c
Nube operiente tabernaculũ, manẽt in eodem loco Iſraelitæ: recedente verò, proficiſcũtur. nume. 9 c d.exod. 40 d
in Nube loquebatur Moyſi deus in introitu tabernaculi, nume.11 f. 12 b
in Nubis colũna apparet deus Moyſi, deut.31 d
Nube in occaſu orta, pluuiæ ſignum, luc.12 g
Nubis candidæ viſio, apoc. 14 c
¶Nubant qui cõtinere nõ poſſunt, 1.corint.7 b
Nubant iuniores viduæ, 1.timoth.5 c
Nubere poteſt mulier cuicunque voluerit viro mortuo, modo ſit Chriſtianum coniugium, 1.corinth. 7 g
Ne quis nubat prohibere, doctrina dæmonis, 1.timoth. 4 a
Nubunt priores quæ maiores ſunt ætate ſorores, gẽ.29 c
Nubenti Ruth imprecabatur populus vt eſſet fœcunda ſicut Rachel & Lia, ruth 4 c
¶Nudi Adam & Heua non erubeſcunt antequam peccaſſent, gẽ. 2 d
Nudos ſe eſſe cognoſcunt Adam & Heua poſt peccatum, gẽ. 3 b
Nudus Saul, id eſt ſuperioribus exterioribuſve exutus veſtimẽtis, prophetat cũ prophetantibus, 1.reg.19 d
Nudus Iſrael conſtitutus inter hoſtes, cum relicta fide & ſpe in verum deum, adorauerunt vitulum, exod.32 f
Nuditatem minatur Moyſes Iudæis non ſeruãtibus præcepta dei, deut. 28 e
¶Numerantur ad pugnam apti ex filijs Iſrael, nume. 1 a
¶Nuntij per quos Chuſai indicabat Dauid cõſilium Achitophel, dei conſilio abſconduntur in puteo, donec pertranſiſſent ſerui Abſalom illos quærentes, 2.reg. 17 a
Nuntius à Ioab nũtiat mortẽ Vriæ, 2.reg. 11 c
¶Nuptias celebrat Laban, gẽ.29 c
Nuptiæ Rebeccę quãto cũ timore dei celebratę fuerint: vide totum cap.24. geneſeos,
in Nuptijs interrogauerunt Rebeccæ voluntatẽ parentes ipſius, gen.24 g
Nuptiæ Samſonis celebrantur, iudicum 14 c
Nuptiarum ſanctitatem docet Raphael Tobiã tobiæ 6 c
Nuptiis interfuit Chriſtus cum apoſtolis & matre, iohan.2 a
in Nuptiis poſtremus locus accipiendus, & quare, luc.14 b
Nuptialem veſtem non habens, ſine fide in eccleſiam Chriſti ingreſſus, coniicitur in tenebras exteriores, matth.22 b
¶vt Nutriat ſocrum ſuam, colligit Ruth ſpicas in agro Booz ruth 2 a
Nutrit ipſa Ruth ſocrũ ſuam Noemi ex ſpicis quas in campo Booz collegerat, & cibis quos ab ipſo Booz accipiebat, ruth 2 c d
Nutricis officio fungitur vetula Noemi, exultãs datum ſibi eſſe ex Ruth filium, ruth 4 d
vt Nutrix fouet filios ſuos, ita Paulus Theſſalonicenſes, nihil ab eis exigẽs, ne quam occaſionem daret recedẽdi à verbo, 1.theſſ.2 b
¶Nycticoracẽ non comedebãt Iudæi, deu.14 b

O

OBed filius Ruth ex Booz, pater Iſai fuit patris Dau d, ruth 4 d
¶ Obededom gẽtili natione ad dominũ conuerſo, benedicit deus, propter arcam dei quam in domo ſua habebat, 2.reg.6 b
¶Obediendum voci dei, deut.30 d.exod.15 g
Obedientibus verbo dei benedictio, deu.11 d
Obediẽtiam verbis domini promittit populus exod.24 a b
non Obediens voci dei Saul, abiicitur à deo, 1.reg.28 c
Obediri præceptis ſuis mauult deus, quàm victimas ſibi offerri 1.reg.15 e. eccleſ.4 d
Obediens Chriſtus patri, vſque ad mortem, heb.5 e
Obedientia Chriſti, operatur in credentibus vt iam obedientes & iuſti ſint, rom.5 d
Obedientes filii ſimus, ſperantes perfecte in eã gratiã, q̃ nobis offertur per Chriſtũ, 1.pet.1 c
quòd Obediamus euãgelio, & credamus, ex electione dei eſt, qui ad hoc nos elegit, 1.pet.1 a
Obediendũ deo præcipiẽti verbũ euãgelii prædicari, magis q̃ hominib⁹ nolentibus, act.5 e
qui nõ Obedierit, crediderítve Chriſto prædicãti ſermonem patris, is ſermo illum iudicabit, quòd ſponte ſua pereat, iohan.12 g
Obedientiam Corinthiorum explorat Paulus, 2.corinth.2 c
Obedientiam Corinthiorum expertus Paulus per Titum, ſummopere gaudet, 2.corin.7 d
Obedientia parentibus exhibenda, exod.20 b. leuit.19 a.deut.5 b.tob.4 a
Obediens Chriſt⁹ pr̃i putatiuo & matri, luc.2 g
Itẽ patrii æterno vſque ad mortẽ, philip.2 b
Obediens patri Ioſeph, gen.37 b
Obediamus præpoſitis noſtris, heb.13 c
Obedientia principibus exhibenda, exo.22 a
Obediunt Iſraelitæ ipſi Ioſue, deut.34 d
Obedientia Rubenitarũ, Gaditarũ, & dimidiæ tribus Manaſſe erga Ioſue, ioſ.1 d
Obediẽtia Abrahę cõmendatr̃ à deo, ge.22 a.26 a
ob Obedientiam Abrahæ, Chriſtum quem ipſi Adæ promiſerat in benedictionem deus, voluit ex ſemine & familia eius Abrahæ deſcendere, gene.22 d.26 a
non Obediens voci dei, ſed ferẽs de Anathemate ipſe Achan occiditur, ioſ.7 d
Obedierunt verbo euangelii audito gentes, 2.reg.22 d
Obediens deus voci Ioſue, ſol ſiſtitur in medio cælo, ſpatio vnius diei ioſ.10 c
¶Oblatio Aaron & filiorum eius in die vnctionis ſuæ, leuit.6 c
Oblatio Aaronis pro ſe & populo leui.9 a

Oblatio peccantis per ignorantiam, nume.15 c
Oblatio omnis fiet abſque fermento, leuit.6 c
Oblatio omnis ſale ſit condita, leuit.2 d
Oblatio de bobus, ouibus, agnis, capris, leui.3 a
Oblatio prima Aaron pro ſe & populo. leui.9 a
Oblatio qualis eſſe debeat, leuit.22 c
Oblationes ſingulorum ducũ populi Iſraelitici, in dedicatione tabernaculi. nume.7 a
Oblationes per ſingulas ſolennitates faciendæ. nume.28 a
Oblationes faciẽdæ octo primis diebus ſeptimi menſis, nume.29 a
¶ Obliti dei, peribimus, deut.8 d
ne Obliuiſcamur dei ſaluatoris noſtri tempore diuitiarum & ſaturitatis, deut.6 b c
ne Obliuiſcamur dei, vbi diuitias, & omnem rerum abũdantiam dederit, ſumme cauendũ, deut.8 c
Oblitus Iſrael creatoris ſui, conuerſus ad idola, quibus fidebat, & affligunť, deu.32 c. iud.3 a b
Oblitus dei populus traditur in manus Siſaræ, 1.reg.12 b
Obliuiſcitur benefactoris ſui pincerna, gẽn.40 d. Reminiſcitur eius tandem, gẽn.41 b
¶ Obſecrat Paulus, vt ſecundũ vocationem ſuã viuant, & operentur fideles, epheſ.4 a
Obſecratio Pauli, rom.15 g
¶ Obſtetrices deum timentes, conſeruãt pueros Hebræorũ, quos iubebãtur occidere: propter quarũ factum deus prouidet eis, exod.1 d
¶ Obſtinatorum interitus prædicitur, ezec.6 c
¶ Obtulit ſeipſum ſemel Chriſtus pro expiatiõe peccatorũ & ſctificatione noſtra, heb.9 g.10 c
¶ Occaſionẽ quærẽs ſe vlciſcẽdi de Philiſthæis deus, vxorẽ accipit Samſon Philiſthæam, iudicum 14 a
¶ Occidit de⁹ quẽ vult, & viuere facit, deu.32 e f
Occidere volens deus filios Heli, non audierunt patrem monentem, 1.reg.2 e
Occidit Nabal impium deus, 1.reg.25 g
Occidere vult de⁹ Moyſem ĩ diuerſorio, exo 4 f
Occidit deus Siſaræ exercitum in conſpectu Barac, iudicum 4 c
Occidere præcipit deus gentes quæ in terra promiſſionis erant, ne eſſent in ruinã populo ſuo deut.7 c
Occidit deus inimicos ppľi ſui Chananæos &c. antequã ingrederet terrã ꝓmiſſionis, exo.23 f
non Occidendum, gẽn.9 a. exod.20 c. deut.5 b
Occidens hominem morte moriatur, leuit.24 b nume.25
Occidens clam proximum, maledict⁹, deu.27 d
Occidi cum oportet gladio, qui gladio occiderit, gẽn.9 a. matth.26 e. apoc.13 c
ſe Occidiſſe Chrm̃ dñi mentiens Amalecita quidam, occiditur a Dauide, 2.reg.1 c
Occidit multos innocẽtes rex Manaſſes, vnde Ieruſalem deſtruiť, 4.reg.21 c.24 a b
Occidere cogitant fratrẽ ſuũ filij Iacob, ge.37 d
ne Occideretur Nabal à Dauide, obſtitit deus, 1.reg.25 d e f
Occidebatur qui ſuperbus noluiſſet obedire iudicio iudicum vel ſacerdotum, iuxta dei legẽ iudicantium, deut.17 c
Occidi iubet deus prophetam miraculis abducẽtem à fide & fiducia in deũ occidi: item amicum, fratrẽ, filiũ, filiam, aut vxorẽ, deu.13 a b
vt Occidat innocentem qui munera accipit, maledictus, deut.27 d
Occidit Moyſes AEgyptium percutientem fratrem Hebræum, exod.2 b
Occidit Amaſias occiſores patris ſui, 4.reg.14 b
Occiditur Sennacherib à filijs, 4.reg.19 g
Occiditur Ioſias a rege AEgypti, 4.reg.23 f
Occidit ſeipſum Saul, gloriæ ſuæ non oblitus: occidit item ſeipſum armiger ipſius Saulis, 1.reg.31 b
ſi Occiſi cadauer, cuius author ignorabatur, repertum erat in agro: quomodo ciuitas ꝓpinquior cadaueri expiabatur, deut.21 a
Occidentibus hominem per imprudentiam, cõſtituuntur ciuitates refugij, ioſ.20
Occidi Dauidem iubet Saul, 1.reg.19 a
Occidit fratrem, qui illi iraſcitur, aut maledicit verbo vel ſigno, matth.5 c
Occidi inimicos ſuos nõ vult Eliſeus, ſed cibari & dimitti, 4.reg.6 e
Occidiſſe Naboth innocentem dicitur Achab, qui vxoris fructum circa mortem ipſius Naboth approbauerat, 3.reg.21 e
¶ Occultum quamuis euangelium eſſet, in aurémque & in tenebris audiſſent à Chriſto apoſtoli, ab eis tamen propalandum eſſe orbi prædicitur, quantumvis ſæuirent inimici, matth.10 c
¶ Ochozias impius ſuccedit Achab in regno Iſrael, 3.reg.22 f
Ochozias ægrotans conſulit Beelzebub, & moritur, 4.reg.1 a
Ochozias ægrotans mittit tres quinquagenarios viciſſim ad Eliam, quos ignis de cælo abſumpſit, 4.reg.1 c
Ochozias ſuccedit patri ſuo Ioram in regnũ Iudæ, 4.reg.8 f
Ochozias rex Iuda pugnat cum Ioram rege Iſrael, aduerſus Hazaelem regem Syriæ, 4.reg. 8 g. 2.para.22 b
Ochoziam interficit Iehu, 4.reg.9 f
Ochoziæ fratres 42 occidunť à Iehu, 4.reg.10 c
Ochozias dei voluntate Ioram viſitat: vt occidatur, 2.para.22 c
Ochozias filius Ioas abſconditur, ne interficiatur ab Athalia, 4.reg.11 a. 2.para.22 d
¶ Oculis dei omnia aperta, heb.4 d
Oculi dei ſuper templum Salomonis, 3.reg.9 a
Oculi dei ſuper terrã promiſſionis erant a principio anni vſque ad finem eius, id eſt fœcundabat eam, deut.11 b
Oculum eruenti, oculus eruatur, exod.21 e. leui. 24 d. deut.19 d
Oculos eruunt Philiſthijm ipſi Samſoni: quem poſtea molere fecerunt, iudicum 16 e
Oculos Iabenitarũ dextros petit Naas Ammonites in fœderis ſignum, 1.reg.11 a
Oculi effodiuntur Sedeciæ, 4.reg.25 b
Oculi Adæ & Heuæ aperiuntur, cognoſcuntque ſe eſſe nudos, gẽn.3 b
Oculis delectabilem fructum videns mulier cõedit contra dei præceptum, gẽn.3 b
inter Oculos verbum dei reponendum vt ipſius meminerimus, deut.11 c
Oculi Balaam aperiuntur à deo, vt videat angelum, nume.22 f
Oculos excelſos & ſibi fidentes humiliat deus, 2.reg.22 c
Oculos deficientes dat deus non cuſtodientibus præcepta ſua, deut.28 g
Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec cogitatione quis aſſequi poteſt, quæ præparauit de⁹ diligentibus ſe, 1.corint.2 b
Oculi erutione & abſciſſione manus dexteræ, adhortať Chriſtus vt caueam⁹ ab omni quod ad peccatum poteſt nos pertrahere, matt.5 d
Oculos videntes, qui percipiant, & cognoſcant ipſius beneficia & magnalia, dat deus obediẽtibus præceptis ipſius, deut.29 a
Oculos noſtros, & cogitationes cordis ne ſequamur, ſed tantum præcepta dei, nume.15 d
ſi Oculus & mens noſtra, diuinæ bonitatis ignara ſit, & ad quęrenda carnalia detorta, omnes alij ſenſus, & affectus naturæ corrupti ſunt, matth.6 c
Oculus malignus nolens mutuum dare fratri in paupertatem redacto, deut.15 b
in Oculis ſuis paruulus Saul, cõſtitutus eſt ſuper Iſraelem, 1.reg.15 d
¶ Oded arguit filios Iſrael impietatis in Iudã 2.para.27 b
¶ Odientes ſe punit deus, deut.5 a.7 b.32 f
Odium cordis prohibetur, leuit.19 d
Odio habitus Chriſtus à mundo ſine cauſa, & quare, iohan.7 a.15 d
Odio ſunt omnes Chriſtiani hominib⁹ propter Chriſtum matth.10 c
Odientibus nos benefaciendum. luc.6 e. matt. 5 g. exod.23 a
Odientes ipſum diligebat Dauid, 2.reg.19 a
qui Odit fratrem ſuum non eſt in luce euangelii, ſed eſt homicida, 1.iohan.2 b.3 e
Oderant Iſaac Abimelech & Phichol. gen.26 f
Odit Eſau fratrem ſuum Iacob ob præreptam benedictionem, eique mortem minatur, gene.27 f
Odiunt fratrem Ioſeph filii Iacob, gene.37 a
Oderunt filios Iſrael AEgyptii, exod.1 c
Odit Amnon ipſam Thamar, poſt admiſſum cũ ea ſtuprum, 2.reg.13 c
Odit Abſalom ipſum Amnon, propter oppreſſam ſororem, 2.reg.13 d
Odit Achab Michæam vnicum dei prophetã, quòd ei verum diceret, 3.reg.22 b
ab Odientibus liberat deus inuocantes ſe, 2.reg.22 b
¶ Odorari dicitur dominus ſacrificium, quãdo illi eſt acceptum, gene.8 d
Odorem ſuauiſſimum non ſuſcepturum ſe dicit deus, ab inobediẽtibus verbis ſuis, leuit.26 e
ne Odore malo offẽſus de⁹ derelinqueret Iſraelẽ, iubet Moyſes ipſos extra caſtra cacare, & eſ foſſa humo cooperire quod egeriſſẽt, deu.23 c
¶ Offendiculũ fratri nõ obiiciendum cibi cauſa, rom.14 b
ſine Offendiculo debet Chriſtianus ſe exhibere omnibus, Pauli exemplo, 1.corint.9 g
¶ Offerendarũ pecudum, armentorum, auium ritus, leuit.1 a b c d
Offerendum deo non dæmonibus, leuit.17 b
Offerẽdum in loco quem elegerit dñs. deu.12 a
non Offerenda hoſtia vitioſa, deut.17 a
Offertur deo Samuel à parentibus, 1.reg.1 d
¶ Officium iudicis, exod.23 a. leui.19 g. deu.1 c 2.para.24 a
¶ Og rex Baſan percutitur à filiis Iſrael, num. 21 g. deut.3 a
Og regis lectus ferreus, deut.3 b
¶ Oldam propheteſſã cõſulit Ioſias, 2.par.34 e
¶ Oleribus veſcitur, qui fide infirmus eſt, credens non eſſe fas quibuſlibet veſci, rom.14 a
¶ Olea noluit dominari cæteris arboribus, iudicum 9 b
Oleum dat deus diligentibus ſe, deut.11 b
Olei lechytus non deficit mulieri pauperi paſcẽti Eliam fugientem Achab 3. reg.17 c
Oleo ſuo non vnguntur quantumuis abundet eis, qui præceptis dei non obediunt, deu.28 d
Oleum vt ſugerent de ſaxo duriſſimo, cõſtituit deus Iſraelitas ſuper terrã excelſam, deu.32 b
Oleum fundit Iacob ſuper lapidem quem erexerat in loco, in quo locutus fuerat ei deus, gene.28 d.35 c
Olei ſancti confectio, exod.30 c
Oleum lucernæ, exod.27 d
Olea Chriſtus, cui inſitę ſunt gentes, & factæ ꝑticipes pinguedinis ſpiritus eius, rom.11 c
Oleæ rami naturales Iudæi dicuntur à Paulo, rom.11 c
¶ Oleaſter dicitur à Paulo populus gentium, inſitus naturalibus ramis, rom.11 c
Oleo vngunt multos apoſtoli inter prædicandum, & ſanantur, marc.6 b
Oleo vngatur à preſbyteris qui infirmus eſt, orẽntque ſuper eum, vt oratione fidei ſaluetur & erigatur, iacob.5 d
Oleo vngit à deo Saul Samuelis miniſterio in

regem Iſrael, 1.reg.10 a
¶Oliuarũ reliquiæ relinquendæ aduenis, pupillis & viduis, deut.24 d
¶Olla liquefacta, Ieruſalē incendium deſignat, ezech.24 a
¶Omnipotens deus, gen̄.17 a.35 b.48 a.exod. 15 a.nume.11 e
¶Onan filius Iudæ naſcitur, gen̄.38 a
Onan percutitur à domino, gen̄.38 b
¶de Oneſimo ſeruo, fugiēte dn̄m ſuũ Philemonē: qui Romæ audito Paulo qui vinctus erat, conuerſus ad Chriſtũ, remittit̃ ad herũ, philē.
¶Oneſiphori domui, miſericordiam dei precatur Paulus, ob ſeruitia quæ in ipſum contulerat, 2.timoth.1 d
¶Onias ſummus ſacerdos, 2.mach.4 a
Oniam interficit Andronicus, 2.mach.4 e
¶Onocratalũ non comedebāt Iudæi, deut.14 b
¶Oneri potuiſſet eſſe Paulus Theſſalonicēſibꝰ, accipiendo ab eis victum & veſtitum: quod tamen non fecit, 1.theſſ.2 b
Onus ſuum, (quod ipſe mitem eſſe & humilem corde interpretatur) vt feramus, hortat̃ Chriſtus, matth.11 d
Onus graue & importabile, quæ legis ceremoniæ erant, phariſæi prædicantes, illud ne digito quidem mouebant, matth.23 a
Oneratos & laborantes, peccata ſua iam ſentiētes & ſpiritu pauperes, vocat ad ſe Chriſtus, vt eos refocillet, pacem & animi tranquillitatem donaturus, matth.11 d
Onus & infirmitas fratris ferenda, non autem contemnendus, galat.6 a
Onus ſuum vnuſquiſque portabit, galat.6 a
Onus leuare ſuper aliquem, pro prophetare aliquid contra eum, 4.reg.9 e
¶Ooliab artifex à deo vocatꝰ, ſpiritu eius implet̃ ad ædificationē tabernacl̃i, exo.31 a.35 d
¶Oolla & Oolliba, ezech.23 a
¶Operimētũ tabernacul̃i quale, exo.26 c.36 b
¶Ophni & Phinees filij Heli, 1.reg.1 a
Ophni & Phinees ſacerdotes filij Heli, contemnentes ſacrificia dn̄i, nondum incenſo adipe, vi auferunt partem ſuam, 1.reg.2 c d
Ophni & Phinees mortē prædicit deꝰ, 1.reg.2 g
Ophni & Phinees moriũtur in bello, 1.reg.4 b
¶in Ophir mittit Salomon claſſem cũ ſeruis Hiram, vt aurum habeat, 3.reg.9 d
in Ophir mittit Ioſaphat pro auro, 3.reg.22 g
¶non Opprimendus vi frater eſt, leuit.19 c
nō Oppreſſerat populũ iudex Samuel, 1.re.12 a
Opprimitur cunctis diebus qui non ſeruat præcepta, deut.28 d
¶Opera dei perfecta, deut.32 a
Opera dei bona, eccl̃i 39 c d
Opera dei non ſcrutanda curioſius, nec cũ deo contendendum, iob 33 b
Opera dei ab hoīe imperueſtigabilia. eccl̃es 8 d
Opera dei perpetua, eccl̃es 3 c
Operum dei enarratio, eccl̃i 43 a
ex Operibus ſuis inſcrutabilibus, iuſtitiam ſuã oſtendit dominus, iob 38 a
Opera dei erga Iſraelem commemorat Moyſes deut.11 a
Opera dei reuocanda in memoriam, vt in afflictionibus ſperemus ab eo auxilium, deut.7 c
Operum dei erga nos, ne obliuiſcamur, ſolicite exhortatur Moyſes, deut.4 b
Opera dei non ſuſcipiuntur, neque placent, niſi deus ſuo ſpiritu tangat corda, 1.reg.10 d
Opera magna dei quæ fecerat, liberando patres è ſeruitute Pharaonis, Iudæi qui non nouerãt, conuertuntur ad idola, & ſeruiunt eis, iud.2 b
Opus creãdi compleuit deus die ſeptimo, in eoque ceſſauit a creando, gen̄.2 a
OPVS DEI quod à nobis requirit, eſt vt credamus in Chriſtum, iohan.6 d
Opus dei, eſt fides in nobis, 1.theſſ.2 c
Opus ſuum nouit deus ab æterno, quid de gentibus ſtatuiſſet, & quid de Iudæis, act.15 d
vt Opera dei manifeſtarētur, ideo ſic natus fuerat cæcus natus, nō peccato parentũ, ioh.9 a
Opere complenda præcepta dei, deut.5 a
Opera legis qui nō fecerit, maledictus, deu.27 d
Opus obediētię Abrahæ vſqꝫ adeo placuit deo, vt Chriſtum ſuum quem promiſerat Adæ, voluerit naſci ex ſemine ipſius Abrahæ, gene. 22 d.26 a
Opere ſe completurum verba dei promittit populus, exod.24 a b
Opere non implens verba dei Saul, reijcitur a deo, 1.reg.15 c
VT OPERA ſancta, iuſta & immaculata in cōſpectu eius operaremur per charitatē in omnes, deus elegit nos propter Chriſtũ ante mũdi conſtitutionem, & liberauit per Chriſtũ de manu inimicorum noſtrorũ, qui vènit vt nos redimeret & mundaret a peccato, vt per fidē & baptiſmum renaſceremur, ſemoti a conſortio Adę peccatoris, & ipſi inſiti, luc.1 g.epheſ. 1 a.2 b.tit.2 d
Opera multa bona non poſſunt facere Chriſtiani, niſi cognita euangelij luce, Chriſto fide ſemper adhæſerint, ſicut nec palmes niſi in vite permanſerit, iohan.9 a.15 a.quod matthæi 12 dicitur, Niſi quis ſit bonus.
Opera bona non poſſumus facere, niſi prius fide iuſtificemur per Chriſtũ, redimamur a peccato & mundemur, tit.2 d
Operatur in nobis deus velle & perficere, opera quæ decent Chriſtianos ſalutem conſecutos, philipp.2 b.iſa.26 c
Opus bonum incipit deus in nobis, & perficit, philip.1 a.prouerb.16 a.20 d
Operatio ſpũs ſancti viſque in varijs varie agit, 1.corint.6 a
Opera Chriſtianorum operatur in eis Chriſtus, cuius ſpiritus moderat̃ omnia in eis, galat.3 a
Opera noſtra bona à deo ſunt, quæ dedit nobis credētibus in Chriſtũ oīa diuinæ potētię, quæ ad vitam & pietatē pertinent, 2.petr.1 a
Operatur deus in Paulo, coloſſ.1 d
Opera ſua tribuit Paulus Chriſto, vt qui ea per ipſum fecerit, rom.15 d
vt Opera bona fidei faciat in nobis, quæ placeant ſibi, & impleat voluntatem ſuam in nobis, & illis bonis operibus repleamur, quibus ipſe glorificetur & laudet̃, vtque in illis & ſermonibus bonis nos confirmet, & exhortetur corda noſtra, orat deum Paulus, philipp.1 b. 1.theſſ.1 a.2.theſſ.1 d.2 d.heb.13 d
vt Opera bona faciant Chriſtiani Chriſto viti adhærentes, purgantur à deo patre, iohan.15 a
¶Opera expletio ſunt fidei & ſpei noſtræ, quibus certificamur nos habere fidem & ſpem, philem.a.heb.6 c
Opera teſtantur qualis homo ſit, matth.12 c
ab Operibus deprehenduntur falſi prophetæ, matth.7 c
Opera ſequuntur fidem, vt de Zacchæo legis, luc.19 b
Opera lucis, quæ ſequuntur poſt cognitam lucem euangelij, omnis bonitas, iuſtitia & veritas, epheſ.5 b
Operando bona opera certificamus nos eſſe vocatos & electos, 2.petr.1 b
Opera ex charitate proueniunt, heb.6 c
Opera fidelium, & viuentium ſpiritu, 1.pet.3b 2.petr.3 b
¶Opera exigit Iohannes à Phariſæis, quæ illos verè reſipuiſſe comprobent, matth.3 b
ad Opera fidei Chriſtus ſuos prouocat, vt pater ſuus per ea glorificetur, matth.5 b
ad Opera quæ teſtentur conuerſionem & pœnitentiam, Paulus hortatur, act.26 e
Opera charitatis non habenti nihil prodeſt fides, iacob.2 c
Opera vere bona quæ fidem ſeq uuntur, deſcribit Lucas act.2 g
vt Operibus bonis demonſtremus nos certiſſime eſſe vocatos & electos, hortat̃ Petrus, quę ſi non operemur, ingrati obliti ſumus purgationis veterum delictorum 2.pet.1 b
Opera noſtra ſint bona, & cōuerſatio inter eos qui nondum ad vitam ſpiritus renati ſunt: & quare, 1.pet.2 c
vt Opera digna iis qui euãgeliũ ſuſceperũt faciamus, hortat̃ nos Paulꝰ, 1.cor.15 g.philip.1 d
vt Operent̃ ſalutē, operáque ſalutis, ſiue (quod idem eſt) faciãt opera qualia decet eos, qui ſalutem cōſecuti ſunt, q̃ ſunt vnanimes eſſe, nō ſua quærere, hortatur Paulus, philip.2 b
ad Opera bona per dilectionē prouocemus inuicem, heb.10 d
Operãtibꝰ in fide & charitate, abũde miniſtrat̃ introitus in regnum æternũ Ieſu, 2.pet.1 c
Operibus bonis præſint ad vſus neceſſarios, vt non ſint infructuoſi qui credũt deo, tit.3 c d
Operemur bonum erga omnes, maxime autem ad domeſticos fidei, & eos quibus Chriſtus cognitus, galat.6 c
qui Operibus fidei voluntatem dei fecerit, is è numero credentium eſt, matth.7 c
ꝙ in Operibus fidei ꝑmãſerint Theſſalonicēſes & labore charitatis, gratulat̃ Paulꝰ, 1.theſ.1 a
Opus ſuũ probet vnuſquiſqꝫ, & videat q̃ diligēs ſit in charitate, ad portandũ alienas infirmitates, q̃ bonus ipſe ſit, non quærens quàm malꝰ ſit alius, quaſi ideo bonus ſit coram deo habēdus quia melior ſit iſto malo, galat.6 a
Opus bonum nullum facientes aliqui, confitentur ſe Chriſtum noſſe, cum illis teſtētur reuera ipſum non noſſe tit.1 d
Opera bona non faciens tolletur de vite Chriſto, & mittetur in ignem, iohã.15 a. nō enim eſt Chriſtianus, matth.7 c d
Opera mie, quę teſtimonia ſunt quòd vere oues filii dei, & hæredes regni dei ſint qui ea operãtur, quanti Chriſtus faciat, matth.25 d
Operibus bonis ſi viderint Chriſtianos abũdare ii qui Chriſto non credunt, gloria dei illuſtrabitur, ꝙ tales habeat diſcipulos, ioh.15 b
non ꝓpter Opera iuſtitiæ, q̃ fecimus, liberauit nos deꝰ, & vocauit ad euangeliũ ſuũ: nec propter ipſa motus Chriſtus vènit: ſed ſuo propoſito, gratia & miſericordia, 2.tim.1 c.tit.3 b
non ex Operibꝰ ſaluamur, ne quis glorietur: ſed dei dono, epheſ.2 a
ſi ex Operibꝰ ſaluamur, iam non ex grã, ro.11 a
ex Operibus legis nō datur ſpiritus ſanctus, ſed ex eo quòd Chriſto creditur, galat.3 a
Operibus ſuis cōfidētes male habet, quòd Chriſtus det nouiſſimis qui pauca opera fecerunt æqualem mercedem cum primis, qui portauerunt pondus diei & æſtus, matth.20 b
Operũ bonorũ ſit exemplum epiſcopus, tit.2 b
¶Opera noſtra ſequuntur nos, apoc.14 c
ſecundũ Opera vniuſcuiuſqꝫ ſine perſonarũ acceptione iudicat Chriſtus, 1.petr.1 c.matt.16 d 25 d.& iuxta ea dabit vnicuique, apoc.2 e
¶Opera mala operatur diabolus in infidelibus epheſ.2 a
Opera diaboli operabant̃ Iudæi, tentãtes Chriſtum interficere, iohan.8 e
Opera mundi eſſe mala teſtatur Chriſtus, ideo ipſum odit, iohan.7 a
vt Opera diaboli deſtrueret, apparuit Chriſtus, 1.iohan.3 b
quę Opera coinquinent hominem mar.7 c
vt Operã mala abnegãtes & deſyderia mũdi, ſobrie, iuſte, & pie viueremus, iuſtificati ſumus gratia Chriſti tit.2 cd
qui Operatur malum, lucem òdit euãgelii, male ſibi cōſcius, iohã.3 c.vt Iudęi qui à Chriſto

nolebant corripi
Opera tenebrarum abijciamus, rom.13 d
Opera quæ in nobis operatur caro galat.5 c
ab Operibus proprijs quieſcendum iſa.30 d
Operaẽ nequiter Amri inducens populũ ad peccatum idololatriæ. 3.reg.16 f
Opera viuentium in carne 1.petr.4 a
Opera mala arguenda, epheſ.5 c
ſuper Operãtes mala, vultus domini, 1.petr.3 b
vt Opera gentium non imitemur, hortaẽ Paul⁹ epheſ.4 d
Opera gentium, Chananęorũ & ſimiliũ prohibet deus imitari leuit.18 d
Opera Iudæorũ polluta eſſe aſſerit dñs. agg.2 b
Opera idololatrarum exod.23 e
Opera Iſraelitarũ, derelinquere deum, & ſeruire Idolis 1.reg.8 b
¶Operarios, verbique miniſtros mitti & extrudi nobis, hortaẽ Chriſtus vt orem⁹, matt.9 d
Operarius cibo ſuo dignus matth.10 b
Operariorum qui verbum vitæ miniſtrauerũt, merces quæ fraude non eſt reddita illis à diuitib⁹: aduerſus hos ad deum clamat, iacob.5 b
Oparios ſubdolos vocat Paulus pſeudapl'os, q̃ ſumpta apoſtolorũ perſona, ſuo vẽtri ſeruiũt, prætextu euangelicæ doctrinæ. 2.corint.11 c
Oparios iniquitatis, reijcit à ſe Chrs, matth.7 d
Opus vniuſcuiuſque p̃dicatoris, probabit ignis tribulationum, inter quas ſi ij quibus prædicarunt, immobiles permanſerint in fide, eos bene prædicaſſe manifeſtum erit, & mercedem accipient 1.corint.3.c
Operarios, & qui opera fidei faciant in eccleſia, niſi vocet deus, nõ ingrediũtur, neque operãtur matth.20 a
¶quid Operando, vitã æternam habere poſſit, interrogat Chriſtum quidam matth.19 b
in Operibus patrum ſtultam cõfidentiã habere, diſſuadet Iohannes baptiſta matth.3 b
per Operũ iuſtitiam neſcit homo an amore vel odio dignus ſit eccles 9 a
¶vt Operemur manibus noſtris, præcipit Paulus 1.theſſ.4 c
Operatur Paulus manib⁹ ſuis apud Aquilã, ſcenofactoriæ artis peritũ, act.18 a. nocte & die, ne grauaret eos quibus euãgelizabat. 1 corint. 4 c. 1. theſſ.2 b
Opera omnia Ioſeph dirigit deus in domo magiſtri ſui. gene.39 a d
Opus manuũ Iſrael benedicitur a deo. deut.2 b
Operi manuũ eius qui labore, etiam ſine ſpe recipiendi, commodauerit pauperi fratri, benedicit deus deut.15 b.23 d
Opera manuum cuſtodientium præcepta ſua dirigit & multiplicat deus deut.28 a
Opera manuũ noſtrarũ fructificare facit deus, ſi dilexerimus eum deut.30 b
vt Operibus manuum benedicat de⁹, alam⁹ pupillos, viduas & peregrinos deut.14 d
Operibus manuũ ſuarũ, adorando idola tanquã deum quæ fecerant ſuis manibus, irritauerũt deum Iſraelitæ deut.31 g
Operibus & laboribus opprimiẽ populus a Pharaone exod.5 b
Operariorũ tẽpli Salomonis numer⁹. 3.reg.5 d
Operante Dauide, & egregie pugnante, de⁹ ipſe pugnat cũ eo, & pcutit Philiſthęos. 2.re. 5 d
Operat⁹ cum deo dicitur Ionathas per quẽ ipſe deus occiderat Philiſthæos 1.reg.14 g
¶Orat Chriſt⁹ ꝓ nobis, & ĩpetrat a p̃re quod propter eũ petimus dari nobis. iohan.16 f
Orat Chriſtus pro apoſtolis & credituris per p̃dicationem eorum, iohan.17 b
Orationes & ſupplicatiões obtulit Chriſt⁹ in cruce deo patri, & exauditus fuit heb.4 c
Orat Chriſtus pro Petro ne deficiat in tribulationibus luc.22 c
Orat Chriſtus ſacerdos ſemper apud patrem, ꝓ nobis accedentibus ad eum. heb.7 d.9 f
Oratione quicquid petit à patre ſe ſemper exaudiri ab eo affirmat Chriſtus. iohan.11 e. Idem confitetur & Martha, iohan.11 c
vt Oraret pro eis adducũtur pueri ad Chriſtũ, matth.19 b
vt Oret pro ijs qui eum amãt, ſi quando velint impetrare aliquid à patre, non fore opus prædicit Chriſtus, cum ipſos diligat pater ob ipſorum dilectionem in filium iohan.16 f
¶Oraturi prius dimittant ſi quid habeant cõtra alterum: alioqui deus non remittet ipſis peccata marc.11 c
ad Orandũ ſpe exorãdi optima, hortatur Chr̃s, propoſito de patre & filio exemplo, matt.7 b
in Oratione quicquid petierimus, nos obtenturos polliceẽ Chriſtus, matth.21 b. marc.11 b
Orandum ſpiritu & mente, 1.corint.14 c
Oratione ſi quid petierint duo vel tres, congregati in nomine Chriſti, ſi pœnitenti veniam orauerint, aut aliquid aliud in gloriam ipſius, obtinebunt matth.18 c
Oratio cordis cum multa ad deũ fiducia. pſal. 24. verſ.1
Orantes pro quocũque peccato, ſi toto corde & anima agnoſcentes peccatum conuertãtur ad deum, exaudiuntur 3.reg.8 d e f
Orare deum auſus eſt Dauid poſtquã prior de⁹ dignatus eſt ei promittere Chriſtũ. 2.reg.7 d
Orationib⁹ noſtris omnib⁹ adeſt de⁹. deut.4 a
¶quid Orandum ſit, neſcit Chriſtianus: ſed ipſe ſpiritus orat pro eo rom.8 e
Orare docuit diſcipulos ſuos Iohannes baptiſta luc.11 a
Orãte Chriſto mouentur apoſtoli vt petant ab eo quid orarent luc.11 a
Orandi modum ſuos docet Chriſtus, matt.6 b
in Oratione vitandum multiloquium, matt.6 a
ORATIO CHRISTI quam docuit diſcipulos, matth.6 b. luc.11 a
ad Orationis inſtantiam & perſeuerãtiam prouocat Chriſtus matth.7 a
Orandum eſſe ſedulo, ardenter, & perſeuerãter, nec defatigari, Chriſt⁹ nos docet parabola de eo qui noctu amicũ improbitate orandi tandẽ expugnat, vt ſurgẽs det ſibi panes mutuo, luc.11 a. Parabola item viduæ, quæ licet nacta fuiſſet iniquum iudicẽ, & neque deum neque hoĩes metuẽtẽ, improbitate peccãdi tandẽ ad iudicium ſibi faciẽdum expugnauit, luc.18 a
in Oratione pernoctat Chriſtus luc.6 b
ad Orationem aſſiduam, ardentem, inſtantem in ſpiritu & in omni tempore, & vt in ea vigilemus, hortantur Paulus & Petrus. rom.12 c. epheſ.6 c. coloſ.4 a. 1. theſſ.5 d. 1. petr.4 b
Oro iuſti aſſidua & efficax multũ valet, iac.5 d
Orat inſtanter Chananæa, fide Chriſtum eſſe filium Dauid confitens. matth.15 c. mar. 7 c
in Oronibus vnanimiter pſeuerant apl̃i cũ mulieribus & Maria virgine in cœnaculo, act.1 c
in Orationibus & cõmunicatione & fractiõe panis perſeuerant primi fideles, act.2 g
Orationibus inſtet vidua 1.timoth.5 a
Oratio ſine intermiſſione fit ab eccleſia pro Petro incarcerato act.12 a
Orat nocte & die Paulus, vt poſſit videre faciẽ Theſſalonicenſium 1.theſſ.3 c
Orat deum Paulus ſine intermiſſione, vt Theſſalonicenſes permaneant in operibus fidei, charitate & ſpe 1.theſſ.1 a
in Oratione perſtat Abrahã: etſi indign⁹ vt ip̃e confitetur puluis & cinis gene.18 d
Orat Anna cõtinue doloris magnitudine & afflictionis coacta 1.reg.1 c
Oratione aſſidua victus deus, liberat Iſraelitas, quẽ ſe non liberaturũ dixerat. iudicum 10 d
Orat tota nocte Samuel pro Saule 1.reg.15 c
ad Orationem hortatur deus Salomonẽ, vt petat quicquid velit 3.reg.3 a
Orat Chriſtus ter eundem ſermonẽ, matt.26 d
Orans Chriſtus prócidit in faciem ſuam, mortem deprecans, matt.26 d
Orãs Chriſtus, oculos in cælũ attollit, iohã.17 a
Orat Chriſtus patrem genibus ad terram poſitis. luc.22 e
Orat Paulus cum omnibus fratribus poſitis in terram genibus, act.20 g
Orans leproſus prócidit in faciem ſuã, mat.8 a
Oraturus Chriſtus ſummo mane ſolus, ſecedit in deſerta, & in montem aſcendit, matt.14 c mar.1 d.6 f. luc.5 c.9 d. iohan.6 b. Dieb⁹ docebat in templo, noctibus orabat in monte Oliueti, luc.21 g. & pernoctabat in oratione dei, luc.6 b
vt Orent aſcendunt in templum Petrus & Iohãnes, act.3 a
Orat Petrus circa horam ſextam in ſuperiori parte domus, act.10 b
Orant multi cógregati in domo Mariæ matris Iohannis, Marci, act.12 b
Orent in omni loco viri leuantes puras manus, & ſine ira cum fratre, & diſceptatione ſecũ, qua hæſitent num exaudiendi ſint, 1.timo.2 c
in Orone extẽdit Moyſes manus ad deũ, exo.9 f
Oratura Anna non bibit 1.reg.1 c
Orans Salomon, vtrunque genu ad terram ponit, ſublatis in cælum manibus, 3.reg.8 f. Sic Paulus, epheſ.3 c. & Chriſtus, luc.22 g
Orat proſtratus Moyſes aquam dari populo, nume.20 a
Oratio foris portam, iuxta flumen, act.16 c
Orat Paulus cũ fratribus & vxorib⁹ & filijs in littore maris, poſitis in terrã genibus, act.21 a
Orans mulier non velato capite, aut vir velato deturpant caput ſuum, 1.corint.11 a
ad Orationem proficiſcitur Paulus cum aliis, act.16 d.
Orat Paulus in templo, act.22 a
¶Orat Chriſtus patrem, vt apoſtolos ſuos, & eos qui per verbũ eorum credituri erant, nõ externe vt Aaron: ſed ſeparet in ſuos vſus vt verè diuina inſtrumẽta fiãt, & veræ hoſtię, dãdo eis verbum ſuum cui crederent, iohan.17 c
Orat Chriſtus ſaluari ex inſtanti periculo mortis: mox mori cupit vt ſua morte & reſurrectione nomen patris ſui clarum redderetur apud omnes orbis nationes, iohan.12 d
Oratio apoſtolorum qua petebant ſibi dari cõſtantiam prędicandi verbi euangelii, illúdque comprobari ſignis & miraculis act. 4 e
Orandũ vt ſpirit⁹ bonus detur nobis à deo, qui ad quærendũ in omnibus gloriã dei, ſanctecꝫ viuendum nos renouet & inſtauret, luc.11 b
Orat deum Salomon, vt inclinet corda populi ſui ad ſe, 3.reg.8 f
Oratio fidelis ſerui Abrahæ, petentis a deo viã ſuam dirigi, gen.24b
Orat Iſaac benedictiones à deo factas Abrahæ, dari & filio Iacob, gen.28 a
Orat Iſaac dari ſibi prolem gen.25 c
Orat Iacob timens ſibi à fratre, orat inquam in illis anguſtiis, obiiciẽs deo promiſſiones eius & indignitatem ſuam confitens gen.32 b
Orantem Liam ſibi dari conceptum, exaudit deus, exaudit & Rachelem, gene.30 b
Orat Dauid benedictionem dei ſuper domum ſuam, 2.reg.7 d
Orat Dauid peccatum ſibi remitti 2.reg.24 b
Oratione ad deum, ſuſcitat Elias filium hoſpitæ ſuæ mortuum 3.reg.17 c
Oratione fidei ſuſcitat Eliſeus filiũ hoſpitæ ſuæ 4.reg.4 f
Orat Moyſes gl'iam dei ſibi oſtendi exod.33 d
Orat Elias pluuiam à deo pronus in terram, & poſita inter genua ſua facie: cuius fides tentatur, ſepties orãdo & nihil diffidẽdo, 3.re.18 g

Orat Dauid vt diſſipetur cõſilium Achitophel 2.regum 15 g
Oratio populi petentis à deo miſericordiam. iere.14 a
Oratio apoſtolorũ in electione Matthiæ, act.1 d
Orandum pro perſequentibus matth.5 g
Orat Chriſtus pro inimicis luc.23 e
Orat Stephanus pro inimicis, act.7 g
Orat Chriſtus perſecutoribꝰ ſuis peccatum dimitti, & quare luc.23 e
Oremus in ſpiritu ſancto vt fidẽ habeamꝰ & dilectionem iudæ f
Orãt apoſtoli augmentũ fidei ſibi dari, luc.17 b
Orare Iudæos iubet Chriſtus, vt non hyme nec ſabbatho excidiũ eorum fiat, quo cõmodius fuga poſſent ſuæ ſaluti cõſulere. matth.24 b
Orare omni tẽpore iubet Chriſtus, vt digni habeamur effugere omnia ſuperuentura orbi, & ſtare coram filio hominis luc.21 g
in Orationibus petamus a deo quæ cupimꝰ, gratias agentes de acceptis philip.4 b
ad Orationẽ hortaẽ Chriſtꝰ, qua petamus miniſtros verbi nobis mitti & extrudi, matth.9 d
Orandum vt ſermo euãgelij currat & prædicatio, epheſ.6 c. coloſſ.4 a. 2.theſſ.3 a
ad Orationem vt non intrent in tentationẽ illis imminentem, ipſum nempe abnegare, adhortatur ſuos Chriſtus, mat.26 d
Orat nocte & die Paulus, vt poſſit videre faciẽ Theſſalonicenſium 1.theſſ.3 c
Orat Paulus flexis genibus, vt Chriſtus habitet per fidem in cordibus Epheſiorũ, & corroborentur in interiori homine, &c. epheſ.3 c
Orat Paulus vt dirigantur corda noſtra in charitate dei & patientia Chriſti 2.theſſ.3 a
Orat deũ Paulus, vt Theſſalonicenſes pmaneãt in operibꝰ fidei, charitate & ſpe, 1.theſſ.1 a
Orat Paulus, charitatem augeri Philippenſibꝰ & Theſſalonicenſibus, philip.1 b. 1.theſſ.3 d
Orat Paulus, vt deus det cognitionem volũtatis ſuæ Coloſſenſibus, coloſſ.1 b
Orat Paulus pro Epheſijs, vt deus det eis ſapientiam & reuelationẽ, vt ipſum cognoſcerẽt, illuminatíſque oculis mentis eorum ſcirẽt quid ex vocatiõe ſua eis ſperandũ eſſet, & quę eſſet opulẽtia gloriæ hæreditatis &c. epheſ.1 c d
Orat deum Epaphras pro Coloſſenſibus vt perſiſtant in verbo euãgelij, & cõſummati faciãt voluntatem dei coloſſ.4 c
Orat Moyſes cõtra Core & reliquos. nume.16 c
Orat Moyſes aquam dari populo exod.17 b
Orat Samſõ reſtitui ſibi fortitudinẽ priſtinam, qua ſe de Philiſthæis vlciſceretur pro erutione oculorum ſuorum iudicum 16 g
Orante Moyſe dulceſcunt aquæ. exod.15 f
ad Orationem pro impietatibus ſuis tunc cõfugiunt, qui varijs afflictionibus coguntur peccatum ſuum deo confiteri leuit.26 f
Orat Noemi miſericordiam dei & requiẽ dari nuribus ſuis ruth 1 b
Orare vult dominꝰ Iudæos pro ſalute regis Nabuchodonoſor iere.29 b. baruch 1 c
Orante Moyſe & manus ad deum leuãte vincit Iſrael Amalecitas exod.17 c
ad Orationis præſidium cõfugit Ioſaphat timore hoſtium perculſus 2.para.20 a
Orat Ezechias auxilium contra regem Aſſur, vt cognoſcatur deus Iſraelis eſſe ſolus deꝰ. 4.regum 19 c
Orationẽ p̃mittit Iudas Machabæꝰ cũ hoſtibus congreſſurus. 1.macha.4 a.7 f. 2.mach.15 e
Oratione petit Elias à deo, vt igne de cęlo miſſo ſuper holocauſtum, oſtẽdat ſe eẽ ſolũ & verũ deum quem colunt Iſraelitæ 3.reg.18 f
Orans Samuel pro Iſraelitis cõtra Philiſthæos, exauditur 1.reg.7 c
Orat Ioſue, cõqueritúrque coram deo, Iſraelem ſuperari ab aduerſarijs, ꝓnus in terram vſq; ad veſperã, iacto ſuper caput vulnere. ioſ.7 b
Orat Moyſes deum eſſe ſecum in deducẽdo populo, & viam ſibi oſtendi exod.33 c
Orat Eliſeus inimicos miſſos ad cõprehendẽdũ ſe, percuti cæcitate ad ipſiꝰ dei gloriam, quos ductos in mediã Samariam noluit à rege percuti, ſed cibari & dimitti 4.reg.6 d
Orat in corde ſuo perſeuerans & ſine fatigatione Anna, petens filium: nec vox illius audiebatur, propter quod ab Heli ebria iudicabatur, 1.reg.1 b c
Oratio Ieremiæ contra aduerſarios, iere.18 d
Orat Ioachaz, & liberaẽ a ſeruitute Hazaelis regis Syriæ 4.reg.13 a
Orat Salomon expanſis manibus in cælũ, vt qui in templo à ſe ædificato oraſſet, exaudiretur. 3.reg.8 c
Orans Moyſes, omnipotẽtiam dei confitentur, petitque ingredi Chanaan: & non exauditur. deut.3 d
❡Oratione ſuorum cupit Paulꝰ iuuari. rom.15 b. 2.corint.1 b. heb.13 c. vt liberet ab importunis & malis hominibꝰ, 1.theſſa.5 d. 2.theſſ.3 a. vt ſermo dei currat, & aperiat ei deꝰ oſtiũ vt libere poſſit illum annuntiare, epheſ.6 c. coloſſ.4 a. 2.theſſ.3 a
Orationibus Chriſtianorũ ſperat Paulus ſe iturum ad eos. philem. d
Orat Paulus pro Timotheo 2.timoth.1 a
Orandum pro inuicem vt ſaluemur, iacob.5 c
Orandum pro regibus & omnibus hominibus, 1.timoth.2 a
Orationum præſidio, quas pro ipſo faciebãt Philippenſes atque auxilio, & ſpiritu dei moderãte negotium, ſperat Paulus omnia quæ molirentur aduerſarij in perniciem ipſius, ipſa ſibi futura ſaluti, ſiue moreretur, ſiue viueret, philip.1 c
Oremus pro fratribus peccãtibus non ad mortem 1.iohan.5 c
vt Oratione fidei ſaluetur & erigatur infirmus, orent ſuper eũ eccleſiæ preſbyteri. iacob.5 d
vt pro ſe Orent, ne quod prædixerant, ei acciderent, precatur Simon magꝰ apoſtolos, act.8 d
Orat Abraham, & intercedit pro Sodomitis. gene.18 c
Orãte Abraham, ſanatur Abimelech. gene.20 d
Orat Abrahã ꝓ Iſmahele, & exaudiẽ. gene.17 c
Orõne ipſius Lot, nõ ſubuertiẽ Segor. gene.19 e
Orauit Moyſes proſtratus coram deo pro Iſraelitis 40 diebꝰ & 40 noctibꝰ, obijciẽs deo ſuas promiſſiones deut.9 d. exod.32 c
Orat Moyſes populo infidelitatem condonari, confitẽs dei beneficia iam collata in ipſos, & ipſius miſericordiam nume.14 c d
Orõne Moyſi ſanaẽ Maria ipſiꝰ ſoror. num.12 d
vt Oret ꝓ ſe, Moyſem rogat Pharao. exod.8 b f g. 10 e
Orõnẽ Moyſi ad deũ implorat Iſrael. num.21 c
vt Oret pro ſe, precantur Iſraelitæ Samuelem. 1.reg.12 d
Orat Moyſes pro Aarone qui vitulum aureũ cõflauerat deut.9 c
Orat Moyſes, populo Iſrael peccatũ dimitti, aut ſe deleri de libro dei, exod.32 g
Oratione Moyſi, ceſſat deus comburere Iſraelitas nume.11 a
Orat Moyſes, ne ob Core, Dathan, & Abiron peccatum, pereat totus populus. nume.16 c
Orat Aaron Moyſem ꝓ Maria ſorore leproſa, vt pro ea deprecetur dominum. nume.12 c
Orabat Aaron pro populo ſuper cornua altaris thymiamatis, ſanguine pro peccato oblato. exod.30 b
Orãte Aarone ꝓ populo, ceſſat plaga. nume.16 g
Orat Manue pater Samſonis dñm qd agere debeat de filio naſcituro Samſone Nazaręo, & à quibus ſe abſtinere debeat iudicum 13 b
Orat Samuel pro Iſraele flente, 1.reg.7 b
Orare pro populo non ceſſat iudex Samuel, ne peccent in deum ſi ceſſaret, 1.reg.12 d
vt Oret pro Iſraelitis dominum aduerſus Sennacherib, rogat Ezechias Iſaiam 4.reg.19 a
Oratio Eliſei in periculis, 4.reg.6 d
per Orationem & verbum dei ſanctificatur cibus, 1.timoth.4 b
Oret qui in triſtitia conſtitutus eſt, iacob.5 c
Orat Anna triſtis & in anguſtia flens, ob ſterilitatem ſibi exprobratam, petens ſibi dari filium, 1.reg.1 b
Orat Dauid pro ægrotante filio, ex Bethſabee, 2 reg.12 d
Orante propheta manus arida Ieroboam reſtituitur & ſanatur, 3.reg.13 b
Orat triſtis Samuel ad dominum, audiens Iſraelitas petere regem, 1.reg.8 a b
Orationis Eliæ efficacia, iacob.5 d
ne Orationes ſuę impediantur, viri cohabitent cum vxoribus ſecundum ſcientiam, 1.cor.7 a 1.pet.3 b
Orationes ſanctorum per odoramenta, & incẽſa ſignificatæ apoc.5 c.8 a
❡Orationibus & ieiuniis ſeruit Anna prophetiſſa, luc.2 f
Orationi ieiunium iungendum eſſe in eiectione dæmoniorum, docet Chriſtus, matth.17 c
Oratio & ieiunium. act.14 d
Orationis hora, nona erat act.3 a
Oratione facta replentur ſpiritu ſancto apoſtoli, verbum dei cum fiducia loquentes, act.4 a
Orationes & eleemoſinæ Cornelii à deo ſuſceptæ, act.10 a
Orationibus & ieiuniis factis, manus Paulo imponuntur, emittitúrque ab apoſtolis ad prædicandum act.13 a
Oratione facta, per impoſitionem manuum ſpiritum ſanctum recipiunt Samaritani, act.8 c
Orõni & ſoli miniſterio verbi inſtet oportet qui ad id vocatus eſt, nõ miniſterio menſę, act.6 b
Oratione & manuum impoſitione ſanat Paulꝰ patrem Publii principis, act.28 b
ad Orationem & ieiunium inuitantur ſacerdotes, Ioel 1 c
Orari non vult deus à Moyſe pro Iſraelitarum idololatria, cum dicit, dimitte me, exod.32 c
Oratio Abigail elegans, cum incenſum Dauidis animum ſedauit, 1.reg.25 d
Oratio Iudæ ad Ioſeph elegans, deprecantis factum, & ſe obſidem pro fratribus dantis, gene.44 c
Oratio Manaſſe regis Iudæ, in fine 2.para.
Oratio iuſtorum, prou.25 d
Orat qui benefacit eccli.35 a
Orare pro gratias agere dicit Anna, 1.reg.1 d
Orator Aaron, exod.4 d
❡Oraculi ſiue propitiatorii forma, exod.37 a
❡Orbis totius deſolatio deſcribitur iſa.24 a
Orbis totius deſcriptio fit edicto Cæſaris Auguſti, luc.2 a
❡Oreb princeps exercitus Madian, occiditur ab Iſraelitis, iudicum 7 g
❡Organorum inuentor Iubal, gene.4 d
❡Ornatus Aaron ſacerdotis & filiorum eius, exod.28 f. 39 a
❡Orphanos non relicturũ ſuos fideles, etſi poſt reſurrectionem à mortuis aſcendat ad patrẽ, promittit Chriſtus, ſed miſſurum ſpiritũ ſanctum conſolatorem iohan.14 d
❡Orygem poterant Iudæi comedere, deu.14 a
❡Os hominis fecit deus, dãs illi verbum & ſermonem quem loquatur, exod.4 c
Ore prædicato euangelii verbo, & corde credito, implentur mandata dei. deut.30 c
Ore ad os loquebatur deus Moyſi, nume.12 b
Oris & oculorum cuſtodia, prou.4 d
in Ore Moyſi erat deus, docendo ipſum quid lo

querentur Pharaoni, exod.4 c
in Os Chriſti poſuit deus verba ſua,quæ narraret nobis deut.18 d
ab Ore Ioſue ne recedat Deuteronomiū, id eſt vt continue legat,præcipit ei deus. ioſ.1 b
Os Annæ dilatatū ſuper inimicos ſuos ad reſpōdendum eis & annuntiandum beneficia ſibi à domino facta 1.reg.2 a
quæ de Ore procedunt,de corde exeūt, cogitationes nempe malæ,furta &c.quæ coinquināt & maculant hominem matth.15 b
Ore domini nō interrogato,Ioſue fecit fœd⁹ cū Gabaonitis,& male ceſſit. ioſ.9 c
Ori, ſiue ſermoni domini inobediēs propheta, occiditur a leone immiſſo à deo. 3.reg.13 d e
Ori & ſermonibus Ioſue obediunt Rubenitæ, Gaditæ,& dimidia tribus Manaſſe. ioſ.1 d
Os ſuum aperire ad dominū, pro vouere deo, poſitum iudicum 11 g
¶Oſculatur Iſaac Iacob filium ſuum.gene.27 d
Oſculat Rachelē Iacob oſculo ſctō. gene.29 b
Oſculatur ipſe Laban Iacob gene.29 b
Oſculatur filios & filias ipſe Laban recedens ab eis gene.31 g
Oſculatur fratrē ſuū Iacob ipſe Eſau. gene.33 a
Oſculo ſuſcipit ipſe Ioſeph patrem ſuum Iacob venientē in AEgyptum gene.46 c d
Oſculatur fratres ſuos Ioſeph gene.45 d
Oſculatur filios Ioſeph ipſe Iacob gene.48 b
Oſculatur Ioſeph patrem morientem.gene.50 a
Oſculatur Moyſem ipſe Aaron exod.4 g
Oſculatur Moyſes ſocerum ſuum venientem ad ſe exod.18 a
Oſculatur nurus ſuas Noemi volentes ſecum in Bethlehem reuerti ruth 1 b
Oſculatur Samuel Saulem poſtquam vnxit eum in regem 1.regum 10 a
Oſculātur ſe alterutrū Ionathas & Dauid:flētes ꝙ Dauidi fugiendum eſſet 1.regum 20 g
Oſculatur Abſalom reuocatus a patre Dauide. 2.regum 14 g
Oſculatur Abſalom venientē ad ſe populū vt eū ad ſe alliciat,& rex conſtituatur. 2.reg.15 b
Oſculatur Dauid ipſum Berzellai, qui ei fugitiuo præbuerat alimenta. 2.reg.19 g
Oſculari prius patrem petit ab Elia Eliſeus,q ſequeretur vocātem deum,poſtea ſtatim reuerſurus 3.reg.19 d
Oſculo ſancto,hoc eſt caſto,& tāquam ſymbolo ſynceræ charitatis iubet Paulus Romanos & alios inuicem ſalutare, rom.16 c.2.corint.13 d.1.theſſ.5 d.1.petr.5 d
Oſculantur Paulū fratres dolentes ob ipſi⁹ diſceſſum act.20 g
Oſculatur pedes Ieſu mulier peccatrix, peccata ſibi remitti petens luc.7 f
Oſculi ſignum dederat Iudas Iudæis, quo Chriſtum cognoſcerent matt.26 e
Oſculo Chriſtum prodit Iudas matth.26 e
qui nō Oſculati fuerant Baal, id eſt qui cultum dei aliēnū non laudarant & prædicauerāt, ſed ſoli dei vero inhærebant,dereliquerat ſibi de⁹ 7000 in diebus Eliæ querentis ſe ſolū relictū qui deum verum coleret 3.reg.19 d
¶Oſee qui & Ioſue dicitur nume.13 b
¶Oſee interficit Phacee,regnátque ꝓ eo. 4.regum 15 f
Oſee petit auxilium ab AEgyptijs. 4.regū 17 a
Oſee rex Iſrael captus, vnà cum rege transfertur in Aſſyrios 4.regum.17 a
Oſee quo tempore prophetauerit oſee 1 a
Oſee accepta vxore fornicaria idololatriam populi oſtendit oſee 1 a
¶ex Oſſe Adæ mulier creatur gene.2 d
Os ex agno paſchali nullum cōfringendū erat. exod.12 g
Oſſa Ioſeph ſecum effert Moyſes exiens AEgyptum exod.13 c
Oſſa Ioſeph ſepeliuntur in Sichem ioſ.24 g
Oſſa Saulis & filiorum ſepeliunt habitatores Iabes Galaad 1.regum 31 d
Oſſa Saulis & Ionathę ſepelit Dauid. 2.reg.21 c
Oſſa prophetæ dei ſeruantur à Ioſia. 4.reg.23 d
Oſſa mortuorū cōburuntur a Ioſia. 4.reg.23 d
¶Oſtium,Chriſt⁹:cui qui credit(quod eſt ingredi oſtium)ſaluabitur, & ille egredietur confitendo Chriſtum,eúmque docendo populum, iohan.10 b
¶Othoniel capit vrbē Dabir, & Axam filiam Caleb ducit vxorem iudic.1 c
Othoniel iudex conſtitutus ſuper Iſraelem, habens ſpiritum dei,iudicat populū,& ab inimicis liberat iudicum 3 b
Othoniel iudex moritur iudicum 3 b
¶Otium vitandum prouer.20 b.21 d
Otium,malorum mater eccli 33 d
ne Otio vacet popul⁹ Iſrael,& deo ſeruiat, opprimit ipſum Pharao exod.5 d
¶Ouibus omnib⁹ congregatis ſub noctem, ex putei aqua adaquabantur gene.29 a
in Ouium tonſione celebrabantur conuiuia, vt de Abſalom legimus 2.reg.13 e
Ouem poterant Iudæi comedere deut.14 a
Ouium non habentium paſtorem parabola aſſumpta prædicit Michæas ipſi Achab,populū Iſrael diſpergēdum in prælio,& ipſum Achab occidendum 3.reg.22 c
Ouium caulæ multiplicabuntur ſeruantib⁹ præcepta deut.28 a
Oues rapiuntur ab inimicis non cuſtodientium præcepta deut.28 d
Oues Iſraelitarū ad idola conuerſorum occidūt & auferunt Madianitæ iudicum 6 a
de Ouibus oblatio leuit.3 b
Oues errantes eramus ante cōuerſionem noſtrā ad Chriſtum 1.petr.2 d
Oues errātes,Iudæos Chriſtus vocat,matt.15 c. marc.7 c
Oues Chriſti,vocem eius audiūt,& ipſe eas cognoſcit,& ſequuntur eum, & vitam æternam dat eis,& non peribunt in æternum,& nō rapiet eas quiſquam de manu & potentia ipſius iohan.10 e
quia ex Ouibus ſuis non erant, non credebant pars Iudæorum in Chriſtum iohan.10 e
Oues Chrī,Iudęi & gētes Chriani, iohā.10 b c
Oues benedicti dei à Chro appellant, matt.25 c
Ouile, eccleſia ex Iudæis & gentibus congregata, iohan.10 c
¶Oza & Ahio filij Abinadab 2.regum 6 a
Oza,q neglecto dei verbo,ꝓcipiēti vt à ſacerdotib⁹ portaret arca,temere eā arcā caſū minitantē attigerat,& nō eā portauerat in humeris,ſed bob⁹ cōmiſerat,occidit a deo.2.re.6 b
¶Ozias conſtituitur rex pro Amaſia. 4.reg.14 c.2.par.26 a
Ozias pugnat contra Philiſthijm 2.para.26 a
Ozias agriculturæ deditus 2.para.26 b
Ozias vſurpans officium ſacerdotū percutitur lepra 2.para.26 c
Ozias moritur 2.para.26 c

P

Pacificus Abram, vt ceſſet iurgium, ſeparat ſe à fratre gene.13 c
Pacific⁹ appellat⁹ eſt Salomon.1.para.22 b
Pacificus ingreſſus 1.reg.16 a
Pacifice nō poſſunt loqui fratri ſuo Ioſeph filij Iacob gene.37 a
Pacificorum hoſtiæ leuit.3.a.7 b
¶Pactum,vide Fœdus
Pactum dei cum Noe diluuium nō rurſum immiſſurum ſe gene.9 b
Pactū dei cum Abraham & ſemine eius erat vt eſſet deus ipſorum,nec in quoquā alio fideret gene.17 a
Pactum dei cum Iſraelitis 4.reg.17 f g
Pacti commemoratione inuitat deum popul⁹ ad parcendum, iere.14 d
Pactum ſuum iubet dominus populo ſæpius inculcari, iere.11 a
Pacti ſui memor deus,afflictum Iſraelem nō deſerit, 4.reg.13 d
Pactum dei irritantes Iudæi, id eſt non adorantes deum vt ei promiſerant ſe facturos,ſed ad idola conuerſi, affliguntur iudicum 2 d
Pactum vocat deus circuncisionem,quę ſignum tantum erat pacti & fœderis, gene.17 b
Pactum Ioſiæ & populi cum deo,quòd cuſtodirent legem, 4.reg.23 a
¶Pędagogus lex, Vide Lex pædagogus,
¶Pallio ſuo ſuper Eliſeum miſſo,declarabat Elias dei vocationem, 3.reg.19 d
Pallio ſuo diuidit Elias aquas ſpiritu dei plen⁹ 4.reg.2 b
Pallio Eliæ diuidit Eliſeus aquas, 4.reg.2 c
¶Palmas dant Iudæi in faciē Chriſti,mat.26 g
¶Palpat in meridie, furore mentis percuſſus a deo,qui non ſeruat præcepta ipſius,deut.28 c
¶Pane fulcitur cor, iudicum 19 b.pſal.103 c
Panis comedendus in ſudore vultus toto vitæ tempore, id eſt acquirendus victus,& laborādum vt victum habeamus gene.3 d
Pane ſolo non viuit homo in fame,ſed etiam fiducia quam habet in verbum dei,quo promiſit ſe affuturum fidenti, deut.8 a.matth.4 a. luc.4 a.
Panem vt cum famulis ſuis comedat, præcipit Booz ipſi Ruth, ruth 2 c
Panes de cælo pluit deus ppło Iſrael,exo.16 a c
Panibus noſtris & aquis benedicet de⁹ ſi ſeruierimus ei, exod.23 e
Panē in ſaturitate comedemus,ſi ſeruauerimus præcepta dei, leuit.26 a
Pane & carnibus paſcitur miniſterio corui, fugiens Achab Elias, 3.reg.17 a
Pane & aqua cibatur Elias ab angelo , laſſus & triſtis, fugiens Iezabelem, 3.reg.19 a
Pane & aqua ſuſtentatur cum anguſtia in carcere Michæas dei propheta, 3.reg.22 e
Panibus ſeptem ſatiat Chriſtus 4000 hominū, matt.15 d.Et 5000 hominum , vt doceret nihil deſore ſequentibus ipſum, matth.14 b
Panem laſſis militibus denegantes Socothitæ & Phanuelitæ , percutiuntur à Gedeone, iudicum 8 b c d
cum Pane & aqua noluerūt Moabitę & Ammonitę occurrere Iſraelitis exeūtibus AEgyptū, idcirco prohibentur admitti in æternum in conſortium Iſraelitarum. deut.23 a
Panis deeſt in toto orbe, gene.47 c
Panis nomine , omne genus cibi intelligitur in ſcripturis,vt plurimum,vt vides de Abraham, gene.18 a
Panis laicus,& ſanctus. Vide Laici & Sanctus,
Panes primitiarū multiplicat Eliſeus, quos dat eſurientibus, 4.reg.4 g
Panum oblatio leuit.2 a
Panes propoſitionis leuit.24 a
Panes propoſitionis comedit Dauid,1.reg.21 b
Panis euāgelii dādus erat gētibus poſt prædicatū euāgeliū Iudęis primum,mat.15 c.mar.7 c
Panis vitæ caro Chriſti,quam dat nobis ad māducandum,credendo quòd eam dedit crucifigendam pro ſatiſfactione peccatorū, ioh.6 e
Panis vitæ Chriſtus vitam dedit mūdo,ioh.6 d
Panis vnius & calicis participatio in memoriā corporis & ſanguinis Chriſti, declarat nos omnes eſſe vnum corpus, 1.corin.9 d
Panis quem frangim⁹ & inter nos partimur iuſſu Chriſti, oſtendit corpus Chriſti fuiſſe traditum pro nobis omnibus 1.corinth.9 d
¶Parabolæ Salomonis 3.reg.4 d

Parabola lignorum iudi.9 b
Parabola vaſorum tranſmigrationis. ezech.12 a
Parabola de Iudæis aſſumptis in populum dei. iſa.5 a
Parabola duarum aquilarum ezech.17 a
ſine Parabolis non loquebatur Chriſtus turbis: & quare matth.13 b e
Omnes Parabolas Chriſtus ſeorſum diſſerebat apoſtolis ſuis marc.4 d
¶Paradiſus voluptatis gene.2 b
e Paradiſo eijcitur Adam gene.3 d
¶Paralytic⁹ fide ſanat à Chriſto, eique peccata remittuntur matth.9 a
¶quibus Paratũ eſt ſedere à dextris aut ſiniſtris Chriſti, illis dabitur matth.20 c
¶Parcens dominus ipſi Lot, & familię ei⁹, etiã cogit ipſum egredi Sodomã, ne peat. gen.19 c
Parcit aliquãdo domin⁹ vni ciuitati propter pau cos iuſtos, vt vides cum Abraham intercedit pro Sodomitis gene.18 c d
non Parcet deus ei qui nõ timuerit maledictio- nes ipſius deut.29 c
¶Parentes honorandi, timendi, eis obtẽperãdũ exod.20 b. leuit.19 a. deut.5 b. prouerb. 23 c. eccl.3 a. coloſſ.3 d. epheſ.6 a
Parentes honorare, eſt illis benefacere & neceſ- ſaria vitę miniſtrare, Chriſto doctore, matth. 15 a. marc.7 a
Parentes non pcutiendi aut maledicendi. exod. 21 b. leuit.20 b
ob Parentum inhonorationem mittitur popul⁹ in exilium ezech.22 a
Parentibus præcipitur vt filios myſteriũ paſchæ doceant exod.12 d.13 b
Parentib⁹ præcipitur vt filios doceãt ſe fuiſſe li- beratos a tyrannide Pharaonis exo.13 b
Parẽtes doceant filios ſuos verbũ dei. deut.11 c
Parentes qui plus amat q̃ Chriſtũ, nõ poteſt eius eſſe diſcipulus & miniſter euangelij, mat.10 d
¶Pars dei quam accepit ſibi, cũ diuideret popu los in regiones, eſt popul⁹ Iſrael deut.32 b
Partes ex ſacrificijs dat Elcana vxorib⁹ & filijs, quas comederent corã dño in Silo. 1. reg.1 a
¶Parſimonia opes auget prouerb.13 b
¶Participes Chriſti facti ſumus, ſi in fide per- maneamus heb.3 c
ne Participes ſimus, neque communicemus cũ ijs qui operantur opera tenebrarũ, ſed eos ar- guamus potius epheſ.5 c
¶Paruulis & mulieribus & viris pcipit ſeptimo quoq; anno legi Deuteronomium. deut.31 c
Paruulis & mulieribus præſentibus Ioſue legit Deuteronomium omni populo ioſ.8 g
de Paruulis, Vide Puer.
Paruulos in Chriſto, & nõdũ fide ſatis firmos, paſcit Paulus lacte doctrinæ 1. corint.3 a
Paruuli non cognoſcẽtes bonum nec malũ in- greſſuri terram Chanaan deut.1 f
Paruul⁹ in oculis ſuis Saul, conſtitutus eſt ſuper Iſraelem 1. reg.15 d
¶Paſcha quid ſignificabat exod.12 d
Paſcha celebratur ſub Eſdra 1. Eſd.6 d
Paſchæ myſteriũ doceãt filios parẽtes. exo.12 d
Paſchæ oblationes ezech.45 f
Paſchę feſtũ in Aprili à Iudæis celebratũ. exod. 23 c.34 c
Paſchalis agni edendi ritus exod.12 a
in Paſchæ feſto ſolenni Ioſeph & Maria quotan nis aſcendũt Ieruſalem luc.2 f
Paſcha paturos apłos mittit Chrs eos ad igno- tum hydriã aquæ baiulantẽ, docẽs oĩa ſibi in manu eſſe, & nihil defore electis. matt.26 b
Paſcha paratur Chriſto à diſcipulis, matth.26 b
Paſcha mãducat Chriſt⁹ cũ diſcipulis, mat.26 b
Paſcha noſtrum Chriſtus pro nobis immolat⁹, ob id malitia & nequitia deponenda vt epule- mur & lætemur in ſynceritate & veritate vitæ 1. corint.5 c
¶Paſcit oues ſoceri Moyſes exod.3 a
Paſcit greges patris ipſe Dauid vnctus in regem 1. reg.17 b
quod Paſtus fuerit ſemper à deo, cõfitet Iacob. gene.48 c
Paſcit vidua pauperrima eſurientem Eliam fu- giẽtem Achab, & ei multiplicant bona à deo 3. reg.17 b
Paſcere nolentes feſſos Gedeonis milites Soco- thitæ & Phanuelitæ, puniuntur à Gedeone. iu- dicum 8 b c d
Paſcitur Elias à coruis fugiẽs Achab. 3. reg.17 a
Paſcere populũ Iſrael dicebat Dauid, regẽs eos in innocẽtia cordis ſui, & intelligentia manuũ ſuarum 2. reg.5 a
Paſcere populum 2. reg.7 a
vt Paſcãt gregem, hortatur preſbyteros Petr⁹, 1. pet.5 a
qui Paſcit gregem, æquum eſt vt de lacte gregis manducet, 1. corint.9 a
¶Ne paſſerculus quidem occiditur, ſine dei vo- luntate, matth.10 d
¶Paſſio ſeptem Machabæorum & matris eorũ 2. macha.7 a
Paſſio Eleazari 2. macha.6 d
de Paſſione Chriſti. zacha.13 c. matth.26 27
Paſſiones hui⁹ vitæ non ſunt condignæ gloria fu tura rom.8 d
Paſſionib⁹ Chriſti cõmunicare, quid, 1. petr.4 c
in Paſſionibus exultabimus, ſi cognouerim⁹ mi ſericordia dei nos regeneratos i ſpẽ vitæ æter næ, 1. petr.1 b
in Paſſionib⁹ gaudet Paulus, quas pro aliorum ſalute tolerat, coloſ.1 d
Paſſiones Chriſti ſuas paſſiones vocãs Paul⁹(ſi- cut Chriſt⁹, Saule quid me perſequeris?) quas laturus erat propter Chriſtum, adimplet ipſe dum patitur ad ipſius exemplũ, quod & opor tet omnes Chriſtianos facere, ſi velint ipſi⁹ ve ſtigia ſequi coloſ.1 d
Paſſiones & affect⁹ peccati, per legẽ ſunt ſua p- ceptione incitantẽ magis ad peccatũ, rom.7 b
¶Paſtorum Iſaac cum paſtorib⁹ Geraræ pro fo diendis puteis iurgium gene.26 d
Paſtores ouium filij Iacob gene.46 d
Paſtores ouium deteſtãtur AEgyptij. gene.46 d
Paſtor Chriſt⁹ promittitur, & cum eo pax. eze. 34 f.37 g
de Paſtore Chriſto & nobis ouibus pſal.22
Paſtoris veri nempe Chriſti, aduentus prædici- tur iere.22 a
Paſtor bonus Chriſtus, tam gentium quàm Iu- dæorum iohan.10 b c. 1. pet.2 d
Paſtorum princeps Chriſtus 1. pet.5 a
Paſtoribus, Chriſtum ſaluatorem natum nũtiat angelus luc.2 b
Paſtores glorificãt deum ob ſaluatorem natum, luc.2 c
Paſtores proficiſcuntur Beth-lehem, vt ſaluato- rem videant luc.2 c
Paſtores inuulgãt & pdicãt Chrm natũ, luc.2 c
Paſtores ſunt, qui per oſtium Chriſtũ ingrediũ- tur, & vt Chriſtum populo annuntient: qui cõ tra ingrediuntur vt lucrum faciant, Chriſtum poſthabentes, fures ſunt, diſpergentes oues à Chriſto iohan.10 a
Paſtores populi ſeductores arguit Ieremias. ie- re.12 c
in Paſtores gregem domini lacerantes inuehit Ieremias iere.23 a
in Paſtores qui neglecto grege Chriſti quæ ſua ſunt quærunt ezech.34 a
Paſtores Iſraeli promittit dominus, qui verã dei ſcientiam habeant iere.3 d
Paſtoris peccatorẽ non caſtigãtis pœna. ezec.3 e
Paſtoris euangelici officium ezec.33 a
¶Patrũ officiũ erga filios, epheſ.6 a. coloſ.3 d
Patrem qui non honorat, maledictus. deut.27 c
Patri & matri non maledicendum. prouer.20 c
Patres pro filiis non occidentur deut.24
Patres interrogent filii opera dei quæ fecit tẽ- poribus ſuis. deut.32 a
à Patre & matre petit Samſon eam ſibi accipi in vxorem, quæ inter Philiſthęas ſibi placuiſ- ſet, iudicum 14 a
Patrem & matrem reliquat qui matrimonium contrahit, gen.2 d
Pater Ophni, & Phinees ſacerdotum arguitur à deo, quòd filios à ſe quidem correptos ſine- ret ſemper male agere, & non priuaret eos ſa cerdotio, 1. reg.2 f
Pater Dauid non corripit filium ſuum Adoniã ſe inſcio regnantem, 3. reg.1 a
Patrem deum ſolus Chriſtus nouit, reuelans ip- ſum quibus vult, matth.11 d
Pater omnia Chriſto ſubiecit 1. corint.15 d
Patrem ſe fidelibus futurum promittit deus, 2. corinth.6 d
Patrem ſuum, Chriſtus patrem noſtrum eſſe di cit, iohan.20 e
vt Patrem inuocemus deum, nihil reformidan- tes, miſit deus ſpiritum filii ſui in corda no- ſtra, galat.4 a.
Patri ſpirituum obtemperandũ, qui ad id quod vtile eſt, nos erudit, heb.12 c
Pater noſter deus, qui poſſedit nos, & purgauit nos vt eſſemus populus ipſius, qui fecit nos, & creauit nos, deut.32 a
Patrem deum cum inuocemus, in timore con- uerſemur, 1. pet.1 c
ne Patrem nobis vocemus ſuper terram, à quo ſperemus quicquam, prohibet Chriſtus, cum vnicus ſit pater noſter in cælis matt.23 a
Pater Chriſti putatiuus, faber erat, matth.13 g marc.6 a. luc.4 c
Pater Corinthiorum Paulus, quos Chriſto ge- nuit per euangelium, 1. corinth.4 d
Patribus locutus deus, nunc per angelos nunc per prophetas, heb.1 a
Patrẽ ſuum Eliſeum vocat rex Iſrael. 4. reg.6 e
¶Patiens deus, tardus ad iram. exod.34 a. nu- me.14 c
Patientiæ & ſolatii deus, deus nr̃ eſt, rom.15 b
Patientia ſua & lõganimitate prouocat nos de- us ad pœnitẽtiam & conuerſionem, rom.2 a. 2. pet.3 c
poſt multam Patientiam, tandem deus iram ſu- am oſtendit, rom.9 a
Patientiam ſuam oſtendit deus in Paulo, quem tanto tempore permiſit male agere, poſtea il- lius miſertus, 1. timoth.1 d
Patientiæ exemplum & afflictionis prophetæ, nobis proponuntur, iacob.5 c
Patientia Iob. iob 12 a
Patientiæ exemplar poſteris relictum, Tobias tob. 2 b
Patientiæ commendatio, prou.16 d
Patientes ſimus & longanimes non præcipites ad vltionem, ſufferentes inuicem, 1. theſſ.5 c coloſſ.1 b.3 b. iacob.5 b
Patiens eſt, & facile tolerat iniurias qui chari- tatem habet 1. corin.13 b
Patientia Chriſtianis neceſſaria in tribulatio- nibus. heb.10 g
Patientiam operatur fides variis afflictionibus explorata. rom.5 a. iacob.1 a
Patientia parit probationem & cognitionem voluntatis diuinæ erga nos, rom.5 a
Patientiam Theſſalonicenſium in tribulationi- bus collaudat Paulus, 2. theſſ.1 b
in Patiẽtia ſuffert pſecutiones Paulus. 1. cor.4 c
Patientiam Chriſtianorum oportet bonis ope- ribus exerceri, iacob.1 a
in Patientia fructum referunt, qui corde bono verbum euangelii ſuſcipiunt: nam qui pie vo- lunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem pa

tiuntur, patientia igitur opus eſt, luc.8 b
Pati Chriſtum oportuit, & ita intrare in gloriã heb.2 c
vt Patiamur ad exemplum Chriſti, vocati ſumꝰ 1.petr.2 d.4 a
Pati propter iuſtitiam, beatum 1.pet.3 c
Pati melius eſt, benefacientes, quàm malefaciẽtes 1.petr.3 c
non Patimur niſi ex dei voluntate, 1.pet.3 c
¶in Patmos inſulam relegatꝰ Iohannes, & quare apoc.1 c
¶Patria Chriſti, Nazareth, matth.13 g. marc.6 a. luc.4 c
¶Pauidum cor dat deus non cuſtodiẽtibꝰ pręcepta ſua deut.28 g
Pauidi corde iubẽt diſcedere à bello. deut.20 b
¶Pauli patria, & præceptor, & cuius ſectæ, act. 22 a.23 b
Pauli conuerſatio ante conuerſionem, act.24 d. philip.3 b
Paulus vas electum, præordinatꝰ à deo, & ſegregatus ex vtero matris, & ad quid, act. 9 b.22 d. galat.1 c
Paulus deuaſtat eccleſiam act.8 a.9 a
Paulꝰ exiſtimauerat ſe aduerſus Ieſum multa cõtraria agere: quod fecit Ieroſolymis, act.26 b
Paulus reluctatur deo cõuertenti ipſum, act.9 a
Pauli conuerſio ad Chriſtum act.9 a
Paulus baptizatur act.9 c
Paulꝰ a tenebris erroris ereptꝰ, illuminãte deo, & ad quid 2.corint.4 b
Paulus Chriſtum eſſe filium dei palàm prædicat Damaſci act.9 d
Pauli conuerſionem admirantur Damaſceni, & quare, act.9 d
Paulus tentans ſe iungere diſcipulis qui Ieroſolymis erant, nõ creditur ab eis diſcipulꝰ Chriſti, act.9 e
Paulus Barnaba narrante conuerſionem ipſius, ſuſcipitur ab apoſtolis, act.9 e
Paulus & Barnabas ſegregantur ad prædicandũ euangelium gentibus act.13 a
Paulus gentium doctor, magiſter, apoſtolus, miniſterque Chriſti inter gentes, 1.timoth.2 b. 2.timoth.1 b. rom.11 b.15 d. galat.2 b
Paulus per miſericordiam dei cõſecutus eſt officium prædicandi euangelij, & apoſtolꝰ Chriſti factus voluntate dei & dono, 2.corint.1 a. 4 a. epheſ.3 a b. coloſ.1 a.2. timot.1 a. tit.1 a: Non autẽ ab hoibus miſſus, gal.1 a. ſed iuxta dei imperium, 1.timoth.1 a
Paulus didicit euangelium per reuelationem Ieſu Chriſti, non ab hominibꝰ, Petro, aut quoquam alio, quod ꝓbat narratione ſuæ hiſtoriæ, galat.1 b c
Paulus miſſus ad euangelizandum, non ad baptizandum 1.corin.1 c
in Pauli cõuerſione, & quod fidem annũtiaret, deum laudant Chriſtiani galat.1 d
Paulo euangelij diſpenſatio credita, idque cogitur facere 1.corint.9 c
Paulus iuxta dei reuelationem aſcendit Ieroſolymam, non auditurus ſed collaturus cũ apoſtolis euangelium quod prædicarat, ne ſuſpicarẽtur qui in Iudæa erant fideles, eum nõ recte docere, gala.2 a. narrans quod feciſſet deꝰ per miniſterium eius in gentibus act.21 d
Paulus nihili ducit omnia, ſed vt ſtercora æſtimat, præ vna ſcientia, qua Chriſtum fide cognoſcebat eſſe ſaluatorem ſuũ & ſuam iuſtitiam, philip.3 b
Paulꝰ Chriſti miniſtrũ ſe magis eſſe dicit quam ſint cæteri apoſtoli, certis argumẽtis, 2.corin. 10 b.11 b c
Paulus ad POENITENTIAM hortatᷣ & cõuerſionẽ ad deum, & ad opera conuerſionis, act.17 g 26 e. cũ humilitate, lachrymis & tribulationbꝰ FIDEM IN IESVM Chriſtũ annuntians, act.19 d. Teſtificãs hunc IESVM eſſe CHRISTVM, act.18 b. nihil extra dicẽs quàm ea quæ ꝓphetæ PRAEDIXERANT futura, & Moyſes, Chriſtũ MORTVVM ET RESVRREXISSE, ſicque ꝓmiſſiones eſſe impletas, act.13 c.26 f. 1.corint.1 d.15 a
Paulus Chriſtum Theſſalonicenſibus prædicat, act.17 a
Paulus etiam in foro Chriſtum annũtiat palàm act.17 d
Paulus vſque ad mediam noctem Chriſtũ prædicat ijs qui in Troade erãt, profecturus in craſtinum act.20 b
Paulus Antiochiæ prædicat act.11 d
¶Paulus ſcindit tunicam, videns homines velle ſibi immolare, act.14 c
Pauli fides & fortitudo ꝓ grege ſe periculis offerentis act.19 f
Paulus per triennium, nocte & die cum lachrymis non ceſſat monere act.20 f
Paulus tribulationes & vincula nõ timet, dummodo euangelium annuntietur oct.20 e
Paulus alligari & mori paratus propter Ieſum, act.21 c
Pauli affectus & beneuolentia erga fratres ſuos Iudæos rom.10 a.11 b
Pauli affectus & amor erga Philippenſes, & Corinthios, philip.1 a.2. corinth.6 b
¶Paulum docet Chriſtus quanta paſſurus eſſet propter eum, act.9 c
Paulum conſolatur & confortat deus, adhortatúrque vt imperterritus euangeliũ Corinthijs nuntiet, act.18 c
Paulo aſtat deus in caſtris, ad conſtantiã ipſum exhortans act.23 c
Paulum ne in naufragio timeat, conſolatᷣ Chriſtus act.27 d
¶Paulꝰ hortatur ne verbum euangelij contemnatur act.13 f
Paulus perambulans regiones confirmat diſcipulos act.18 f
Paulus viſitat omnes ciuitates, quibus euãgeliũ prædicarat, quomodo ſe haberent, quas & cõfirmat act.15 f
Paulus conſolatᷣ eos qui ſecum nauigabant Romam act.27 b
Pauli ſolicitudo pro Corinthijs, ne contẽtiones & æmulationes ſint inter eos, 2.corint.12 g
Pauli ſolicitudo pro Galatis, Coloſſenſibꝰ, Laodicenſibus & omnibus eccleſijs, qua vndique quotidie premitur & affligitur, galat. 4 b. coloſ.2 a.2. corint.11 f
Paulꝰ optat tales omnes fieri qualis & ipſe erat exceptis vinculis, act.26 g. Idem optat & quãtum ad matrimonium 1.corinth.7 b
¶ Paulo prædicebatur in omnibus ciuitatibus à fratribus prophetię donum habẽtibꝰ, tribulationes eum manere in Ieruſalem act.20 e
Paulo prædicitur a fratribꝰ per ſpiritũ ſanctũ, ne eat in Ieruſalem act.21 a
Paulũ alligãdũ Ieroſolymis à Iudæis, & tradẽdũ gentibus, p̃dicit Agabus propheta, act.21 b
Paulus ſpiritu alligatus, proficiſcitur in Ieruſalem act.20 e
¶Paulus cõſilio fratrum, aſſumptis quatuor viris votũ ſuper ſe habentibꝰ, ingreſſꝰ in tẽplũ, purificat ſe, ne ſcandalo ſit Iudæis, act.21 d
Paulus de iuſtitia & caſtitate & iudicio futuro diſputat, act.24 g
Paulũ & Barnabã deos vocant qui Lyſtris erãt, illiſque immolaſſent, ni reſtitiſſent act.24 b c
Paulꝰ noctu demittitᷣ in ſporta p murũ, act.9 d
Paulus & Barnabas eijciũtur à Iudæis, act.13 g
Paulus lapidatur, act.14 c. Virgis cũ Sila cæditᷣ & incarceratur, act.16 a. Flagellatur & torquetur. act.22 d. Quos omnes labores recenſet, 2.corint.11 f
vt Paulũ interficiant, conſultant Iudæi, act. 9d
Paulus cum Græcis diſputat, quem volunt occidere, act.9 e
Pauli os Ananias princeps ſacerdotũ iubet percuti, act.23 a
Paulus adducitur ad Fœlicem pręſidem, cuſtoditúrque in prætorio Herodis act.23 f
Paulus ſiſtitur coram Feſto, accuſatúrque à Iudæis, ipſo pro ſe rationem reddente, act.22 b
Paulum inſanum eſſe ob multas literas, Feſtus clamat, act.26 g
Paulus dei auxilio ereptus à gentibus & Iudæis act.26 e f
Paulum donec occiderent, quadraginta viri ſe deuouent non manducaturos nec bibituros: quod & reſciſcit Paulus, act.23 d
Paulus comprehenditur, capitúrque à Iudæis, & cathenis alligatꝰ ducitᷣ in caſtra, act.21 e f
Paulus ducitur ad tribunal, act. 18 d
¶Paulum iubet deus egredi Ieruſalẽ, & quare, act.22 d
Paulus prohibetur à ſpiritu ſancto prædicare in Aſia, act.16 b
¶Paulum requiẽ habere iubet Lyſias tribunus, nec quenquã de ſuis prohiberi vult ne ei miniſtret, act.24 f
Paulus accuſatus à Tertullo, defẽdit cauſam ſuã act. 24 c
Paulo permittitur cauſam ſuam defendere coram Agrippa rege, act 26 a
Paulus propter euangelium vinctus, coloſ.4 a
Paulus Romæ fiduciam accipit viſis fratribus, act.28.d
Paulum permanere ſolum, vnico tantum adhibito milite, permittunt Romani, act.28 d
Paulo permittitur ad amicos ire, & curam ſui agere, act.27 a
Paulus Romæ in ſuo conducto per biennium prędicat Chriſtum à mane vſque ad veſperã, omnibus ad eum venientibus, nec ei prohibebatur, act.28 g
Paulus non læſus à vipera, act.28 b
inter Paulum & Barnabam diſſenſio tanta, vt diſceſſerint ab inuicem. act.15 g
Paulus & Barnabas fratribus qui Ieroſolymę erant ꝑferunt quod diſcipuli ſepoſuerant perferendum in ſubſidium famis, act.11 d
¶per Paulum multa miracula operatur deus, act 19 b
Paulus Eutychum iuuenem ſuſcitat, act.20 b
Paulus ſanat quendã infirmũ pedibus, act.14 a
Paulus ſpiritum pythonicum eiicit in nomine Ieſu, act.16 a
Paulus oratione & manuum impoſitione ſanat patrem Publii principis, act.28 b
Paulus excutiens veſtimenta ſua in eos qui euãgelio cõtradicebãt, gẽtibus prædicat, act.18b
¶Paulus Romanũ ſe dicit, quòd ſciret hoc ad liberationem ſui facere, cum metus magnus eſſet in omnibus gentibus nominis Romani act.16 g.22 f
Paulus fugit ne lapidetur, act.14 a
Paulus coactus appellat Cæſarem act.18 a
¶Paulus apud Aquilam exercet ſcenofactoriã artem, act.18 a
Paulus manibus ſuis operatur, vt neceſſitatibꝰ pauperum ſubueniat, act.20 g. 1.corinth.4 c 1.theſ.2 b. nocte & die, ne quem grauet, & panem aliorum gratis manducet, 2.theſſ.3 b
Paulus modis omnibus ſubigit corpus ſuum, & quare, 1.corint.9 d
Pauli eſuries & ſitis, aliæq; afflictiones ob Chriſtum, 1.corint.4 c
quid Paulo ter dominum roganti vt à ſtimulo carnis liberaretur, reſponſum ſit. 2.cori.12 c
Paulus quæ incommoda, & quas corporis neceſſitates & tribulationes paſſus ſit inter prædicandum, narrat, 1.corint.4 b.2. corint.4 b
Paulus apud quoſuis in quanuis ſpeciẽ ſe vertit,

vt vbique aliquos lucrifaceret, 1.corinth.9 d
Pauli māſuetudo in reprehēdendo, 1.corin.4 d
Paulus maledicentibus benedicit, 1.corint.4 c
Paulus gloriatur ſe ſpiritū dei habere, idque aſſerit 1.corint.2 c.7 g
Paul⁹ gloriatē ſe habere ſenſum Chriſti, & ipſum vidiſſe 1.corint.2 d.9 g
Paulus gaudet in paſſionibus, cōtumelijs, neceſſitatibus & afflictionibus quas propter Chriſtum ad aliorū ſalutem patitur, 1.corint.15 d. 2.corint.4 c.12 c.coloſ.1 d
Paulus gloriatur quod ſuos per omnia morigeros reperiat 2.corint.7 a
Paulus raptus in tertium cælum. 2.corint.12 a
Paulus vtcūque ſe cōmendat apud Corinthios, vt occaſionem gloriandi det eis aduerſus eos qui gloriabātur ſe inſtitutos fuiſſe ab eximijs apoſtolis 2.corint.5 b
Paulus gloriatur in teſtimonio ſyncerę cōſcientiæ 1.cor.1 c
Paulus vt in ſolo Chriſto glorietur, reijcit confidentiā legis, in qua vixit ſine querela, de qua potuiſſet gloriari ſicut & pſeudoprophetæ. philip.3 a
¶ Paulus in adminiſtratione euangelij neminē læſit, nec adulterina doctrina corrupit, nec ab aliquo quicquam extorſit. 1.corint.7 a.11 b
Paulus omnibus eccleſijs Chriſtianorum, eandē doctrinam tradidit, 1.corint.14 f
Pauli ſermo in euangelico negotio non fuit eſt & nō, ſed ſemper ſui ſimilis, Chriſtum ſolum ſalutarem nuntians. 2.corint.1 d
Paulus euangelium humili ſermone prædicauit, 1.corint.2 a
Paulus euangelizauit Galatis, ſed in infirmitate & imbecillitate carnis, paupertate, contēptu, & varijs afflictionibus galat.4 b
Paulus non ſemetipſum prędicat, ad ſuum quæſtum aut gloriam, docens euangeliū, ſed Chriſtū, nihil ſua cauſa, ſed ad dei gloriam & ad ſalutem aliorum, 2.corint.4 b.5 c
Paulum non in vacuum cucurriſſe & laboraſſe prædicando euangelium, opera bona Philippenſium & vita irreprehenſibilis aperte teſtabantur & teſtabuntur in iudicio philip.2 c
Pauli curſus in euangelico ſtadio non ſegnis neque incertus 1.corint.9 d
Paulus ab Ieruſalem vſque ad Illyricum prædicauit euangelium Chriſti. rom.15 d
Paulus Petrum non ambulantem ſecundum veritatem euangelij reprehendit galat.2 c
Paulus ſe minimum apoſtolorum vocat, & hoc nomine indignum 1.corint.4 b.15 b
Paulus imitator Chriſti 1.corint.4 d
Paulum imitentur Chriſtiani, & eos qui ita viuunt & prædicant vt ipſe vixit & prædicauit, 1.corint.11 a.philippen.3 d
Paulus vita præſtitit, quod verbo docuit, 1.corint.9 d
qui Paulum ſpernit, deum ſpernit 1.theſſ.4 b
Pauli conuerſatio inter gentes quibus euangelizabat 1.corint.2 a
Paulus cupit iuuari apud deū per orationes fidelium, rom.15 g.2.corint.1 b
Paulus etſi nihil ſit ſibi conſcius, tamen hinc nō audet ſe iuſtum iactare 1.corint.4 a
Paulo tāquam abortiuo, poſt reſurrectionē viſus Chriſtus 1.corint.15 b
in Pauli epiſtolis quædam difficilia intellectu. 2.petr.3 d
Paul⁹ dictabat literas interdum altero excipiente, ſalutationem ſua manu ſubſcribens, coloſ. 4 d. Eam quam ad Galatas miſit, totam ſcripſit, vt legis in fine epiſtolæ.
¶ Pauorem immittit deus cordibus inobedientium verbo ſuo, leuit.26 f
Pauorem ſe immiſſurū in Iudæos in cubiculis, ad idola conuerſos, minatur deus, deut.32 d
¶ Pauperes non futuri ſi obediaē deo, deut.15 a
Pauperes ſemper futuri, quibus ſemper aperiēda manus, & eis benefaciendum, deut.15 b
Pauperes ſemper futuri inter nos, matth.26 b. iohan.12 a
de Pauperi mutuo data pecunia, exod.22 d
de in Paupertatem redacto, quomodo cum eo agendum, leuit.25 e f.deut.15 b
à Paupere non auertendus oculus, eccli 4 a
Pauperes curādi in charitate, deut.15 b
Pauperum miſereri oportet, prouer.21 b
Pauper factus eſt pro nobis Chriſtus, & quare, 2.corinth.8 b
vt Pauperes non negligamus, monet nos Chriſtus, parabola ſiue hiſtoria diuitis epulonis, luc.16 e
vt Pauperum neceſſitatib⁹ ſubueniret, operabatur Paulus manibus ſuis, act.20 g
Pauperes & afflicti tanti Chriſto ſunt, vt ſibi factum reputet quod illis factum ſit, matt.25 d
Pauperibus vt abunde largiamur, qui recipiāt nos in æterna tabernacula, adhortatur Chriſtus, volens nos vti ea prudentia in diſtribuēdis ſuis bonis tēporalibus ad vtilitatē noſtrā, qua ad ſuā vſus fuerat villicus iniqu⁹, luc.16 a
Pauperes debiles &c. ad cōuiuia vocari debēt, non diuites &c. & quare, luc.14 c
Pauperum cura & viduarum delegatur ſeptem viris ſpiritu ſancto plenis, act.6 a
Pauperes præſentium quidem rerū tenues, ſed fide opulentos, elegit deus ad hæreditatem regni cæleſtis, 1.corinth.1 b.iacob.2 a
Pauperibus tribuendū prout quiſque ſponte in animo ſuo deſtinauit cum hilaritate, non cū mœrore, veluti coactus, rom.12 b.2.cori.9 b
de Pauperum fideliū cura habenda diligentiſſime monet Paulus, 2.corin.8 b c.9 a b c
vt Pauperibus Chriſtianis qui in Ieruſalē erāt, aliquid à gentibus miniſtraretur, commonefaciunt Paulum Iacobus, Petrus, & alij: quod ſolicitus fuit facere, galat.2 b
Pro pauperibus ſanctis, Pauli ſolicitudo, 1.corinth.16 a
Paupertati Pauli ſubueniunt Philippenſes, philippen.4 c
in Pauperes ſanctos liberalitas Macedonum & Corinthiorum, rom.15 f
Pauperibus pignora quibus carere nō poſſunt, ad ſolis occaſum reddenda, deut.24 c
Pauperis perſona non conſideranda a iudice, leuit.14 c.exod.23 a
Pauperis iudicium non peruertendū, exod.23 a
Pauper non opprimendus, prouer.22 d
in Pauperum oppreſſores, amos 5 c.8 a
Pauperum cauſas contemnunt impij magiſtratus, prouer.29 b
de Pauperū oppreſſione non mirādū, eccl'es 5 b
Pauperum deo cura iubenti relinqui eis racemos in vindemia, leuit.19 b
Pauperi mercenario merces nō deneganda, ſed ante ſolis occaſum reddenda, deut.24 c
Pauperē fecit & ditauit dñs Annā, quā pri⁹ infœcundā & ſterilem fecerat, poſtea fœcundā: aufert & dat quando vult, 1.reg.2 b
Pauperē dñs ſuſcitat de puluere, & de ſtercore eleuat: vt de ſe cātat Anna, quā ob ſterilitatē à populo abiectā, & ī nullo pretio habitā, ipſe dñs ſuſcitauit & eleuauit, dādo ei filios, vnde ceſſauerūt exprobratiōes ſterilitatis, 1.re.2 b
Pauperē populū, nihili ſe æſtimantē, nec fidentem viribus proprijs: ſed clamantem ad deū, ipſe deus eripit ipſum, 2.reg.22 c
Pauperes prophetarū diſcipuli 4.reg.6 a
Pauperes terræ relinquunē in Ieruſalē, abductis alijs omnibus in Babylonem, 4.reg.24 d
Pauperrima mulier Sarepthana pręcepto dei paſcit Eliam fugientem Achab, & diteſcit, 3.regum 17 b
Pauperi non exprobrandum, prouer.14 d.17 a
Pauper probus diuiti improbo præferendus, prouer.28 a
Pauperem ſuperbum odit dominus, eccli 25 a
Pauperes ſpiritu afflicti, humiles & corde cōtriti, beati quare pronuntiātur, mat.5 a.luc.6 d
Pauperibus annuntiatur Chriſtus, matt.11 a
Paupertati ſubueniens Eliſeus: vide 4.reg.4 a
Paupertas vbique contempta, proue.19 c
Paupertas odioſa prouer.14 d
Paupertas bona cum ſufficientia, prouer.12 b
Paupertas cum timore dei laudabilis, prouer. 15 b.16 b.17 a
Paupertatis meminiſſe oportet in die abundantiæ, eccleſiaſt.18 c
Paupertatis author deus prou.14 d.17 a.22 a
in PAVPERTATE ſumma naſcitur Chriſtus, luc.2 a
Paupertatem ſuam Chriſtus obiicit ſcribæ cuidam eum ſequi volenti, & terrena ſpectanti, matth.8 a.luc.9 g
¶ Pax, Pax vobis, ſalutātium vox Hebræis familiaris, 1.reg.25 a.gen.43 e.iudicum 19 e
vt Pax ei ſit, néve timeat, hortaē Gedeonē deus facie ad faciē angelum conſpicientē. iudic.6 e
Pax. Vade in pace, frequens ſermo Hebræorum erga abeuntes 1.reg.1 c
in Pace remittit Eliſeus Naaman ſanatum, 4.reg.5 e f
PACIS author DEVS, 1.theſſ.5 d.1.corin.14 f
ad Pacē hortatur Paulus Corīthios, 2.cor.13 d
Pax cū oībus hominibus habēda quantū in nobis eſt, ro.12 d.heb.12 d. ephe.4 a.1.petr.3 b Cum iis qui de corde puro inuocant nomen domini, 2.timot.2 d. Et cum miniſtris verbi, 1.theſſ.2 c
Pacifici, filii dei vocantur, illíſque fructus iuſtitiæ ſeminatur in pace, matth.5 a.iacob.4 a
Pacem componere nititur Moyſes inter duos Hebræos rixantes. exod.2 b
Pacem, gaudium, proſperitatémque veram, & fœlicem rerum ſucceſſum, imprecatur Paulus ſuis, rom.5 c.epheſ.1 a.2.theſſ.3 d
Pacē à parentibus & domeſticis non eſſe Chriſtianis expectandā, p̄dicit Chriſtus, mat.10 d
vt Pacem det nobis deus, orandum, num.6 d
Pacem & veritatem, id eſt promiſſum vitæ tempus 15 annorum, petit Ezechias à domino, 4.reg.20 d
Pax ab inimicis, ſi ſeruauerimus præcepta dei, leuit.26 a
Pacem populo ſuo promittit dñs oſee 12 c
Pax ſub Salomone, 3.reg.4 c.5 a b c
Pax oībus ciuitatibus Iſrael, ioſ.21 d.22 a
Pax eſt eccleſiæ in tota Galilæa, Iudæa, & Samaria, act.9 e
cum Pacem & ſecuritatem eſſe putarint homines, iudicii dies aderit, 1.theſſ.5 a
Pacem recipienti ciuitati parcebatur, deut.20 c
Pacem cum Ammonitis & Moabitis ne quærerēt vnquā, Iſraelitis ꝓhibet Moyſes, deut.23 a
Pax inter Iſraelem & Amorrhæum 1.reg.7 d
Pacem ſibi promittunt ambulantes in prauitate cordis non timentes dei maledictionem, deut.29 c
Pax domini nomen altaris à Gedeone conſtructi, iudicum 6 e
Pax in cordibus per Chriſtum, pſal.45. verſ.8
Pax in eccleſia iſa.26 c.66 d
Pacem fecit deus pater inter cæleſtia & terreſtria per ſanguinem Chriſti & mortē, vt iam vni Chriſto ſimul iungantur coloſſen.1 c
Pacem dei cum hominibus eſſe per Chriſtum, clamant turbæ, ipſo introeunte Ieruſalem, lucæ 19 f. Idem canunt angeli in natiuitate ipſius, luc.2 b.act.10 f
Pacē euangelizauit Chriſtus gentibus & Iudęis epheſ.2 d

Pacis noſtræ author Chriſtus, qui fecit ex Iudæis & gentibus vnum populum ſibi, extincta inimicitia quæ inter eos erat ob ceremonialia præcepta de delectu ciborum, & aliorum, epheſ.2 c d

Pacē conſciētiæ dat fides in Chriſtū, rom.5 a

Pax Chriſti, nulla humana ratione comprehēdi poteſt, cuſtodiens nos per Chriſtum in fide & vnanimitate, Philip.4 b

quòd Pacem ſuam eſſe Chriſtum non intelligerent Iudæi, ob id flet ſuper eos ipſe Chriſt⁹. luc.19 f

Pacem imprecatur Chriſtus apoſtolis ſuis, luc.24 f. iohan.14 d.16 f.20 e

Pax Chriſti vincat & ſuperet in nobis, palmā ferens aduerſus liuorē, ſuperbiā, &c. col.3 c

vt in Pace abeat iubet Chriſtus peccatrici, & mulieri ſanguinis fluxum patienti: quibus peccata condonarat, luc.7 g.8 g

Pax domini recipienti miniſtrum euangelii, matth.10 b

Pax & animi trāquillitas per Chriſtum in mediis tribulationibus, iohan.16 g

ad Pacem & mutuam concordiam vocauit nos deus, coloſſ.3 c

in Pacis viā vt dirigerentur pedes noſtri, Chriſtus illuxit nobis, luc.1 g

¶ Peccatum Adę, quod in omnes dimanauit, gene.3 b

Peccatum reiicit in mulierem ipſe Adam: ipſa vero in ſerpentem, gene.3 b c

Peccatum per vnum Adam incepit, & natū eſt pertranſiens in omnes homines, rom.5 b

ad Peccandum inducitur mulier à diabolo, gene.3 a

Peccatum qui facit, ex diabolo eſt, 1.iohā.3 b

Peccatum, ſtimulus mortis, 1.corinth.15 g

Peccator eſt, qui non credit dei euangelio, 1.petr.4 d

Peccat qui pauperi mercenario mercedem denegat, deut.24.c

Peccat qui fratri in paupertatem redacto, non vult mutuum dare propter annum ſeptimū proximum deut.15 b

Peccat qui votum quod deo promiſit, non reddit, deut.23 d

Peccat deo populus comedens cum ſanguine, 1.reg.14 e

Peccare fecit Ieroboam Iſraelitas, inducēs eos ad idololatriam, ſpreto deo ſaluatore, 3 reg.12 f g

Peccatum dicit ſe cōmittere Samuel, qui ceſſaret pro populo orare, 1.reg.12 d

Peccaſſe ſe fatetur Dauid numerando populū, non autē peccaſſe populū quē numerauerat, quiq; peſte percutiebatur, 2.reg.24 c

Peccatum Ophni & Phinees filiorū Heli, 1.regum 2 c d

qui Peccauerit, alii q̃ ſoli deo fidens, delebitur de libro dei quem ſcripſit, exod.32 g

ne Peccemus, conſortium idololatrarum fugiēdum, exod.23 d

Peccatum eſt quicquid refragante conſcientia fit, & non ex fide, & omnis iniquitas, rom.4 d.1.iohan.3 a.5 d

Peccatum non inducit quicquid eſt extra hominem & in eum ingreditur, matth.15 b

Peccatum faciens, & ab illo ſuperatus, ſeruus eſt peccati, iohan.8 d.2.petr.2 d

Peccati ſerui, liberi ſunt iuſtitiæ, quia ipſa iuſtitia carent, rom.6 d

Peccato admiſſo fugit Adam conſpectum dei, gene.3 b

à Peccato nemo immunis, ideo omnib⁹ Chriſto ſaluatore opus, 3.reg.8 c. prouerb.20 b, Iſa.41 g.53 c. eccli 7 c.1.Iohan.1 c d

Peccati pœna, mors in totam poſteritatē Adæ peruaſit rom.5 b

Peccatum ante legem non reputatum ab hominibus, neque peccatū eſſe id reputabant, quod tamen peccatum erat, rom.5 c. ſicque mortuū erat rom.7 b

Peccatum per legem cognoſcitur rom.7 b

Peccādi occaſio eſt lex, cum nitamur in vetitū, eſtque virtus & robur peccati, rom.7 b.1 corinth.15 g

Peccatū ſua abundantia non potuit gratiæ præualere, rom.5 d

Peccati fructus, confuſio & erubeſcētia: & finis eius, mors animæ rom.6 d

Peccatum grauius eſſe quod contra deum committitur, q̃ quod contra hominē oſtendit Heli corripiens filios ſuos 1.reg.2 e

Peccati ſui pœnam ab vnoquoque eſſe portādā iere.21 e. ezec.18 a. deut.24 c

Peccatum inobedientiæ præceptis dei, eſt tāquā peccatum ariolandi 1.reg.15 e

Peccatorū expiatio antiqua qualis. leuit.10 f g. nume.5 a

Peccatorum expiatio fiebat ſanguine. leuit.17 c

à Peccatis expiatio quo tempore leuit.23 e

Peccati purgatio fiebat aqua aſperſiōis, facta ex cineribus vaccæ rufæ nume.19

Peccantis per ſuperbiam pœna nume.15 d

Peccatū vltroneū quomodo expiabat̃. leuit.6 a

Peccatum per ignorantiam admiſſum in præcepta dei, quomodo expiabatur. leuit.4 a.5 d. num.15 c

Peccatum in ceremonias admiſſum quomodo expiabatur leuit.5 c d. nume.15 c

pro Peccato hoſtiæ lex leuit.6 d

Peccata verberibus emendabantur ſententia iudicum deut.25 a

Peccatorum antiqua confeſſio, à deo præcepta Iudæis ſacerdotibus leuit.16 e

Peccata non auferebant ſanguis taurorū, & hircorū, hoſtiæ veteris teſtamenti: conſcientiaq; peccati ſemper erat in mundatis, ideo ſæpius offerebantur heb.10 a

Peccata aufert deus. nume.14 c. exod.34 a b

à Peccatis mundantur labia Iſaiæ antè, q̃ mittatur ad prædicationem iſa.6 b

in Peccatis non perſeuerandum eccli 21 a

à Peccatis conuerti, dei donum eſt iere.21 d

Peccatum ſuū vt oſtendat ei, vocat Adam de⁹. gene.3 b

Peccatū ſuum oſtēdit ipſi Cain deus, anteq̃ maledicat gene.4 b

vt à Peccato timore deterrerētur Iſraelitæ, apparuit ei de⁹ in fulgure & tonitru. exod.20 d

vt Peccatū ſuū agnoſcat populus quod peccauerāt petēdo regem hominē protectorē, qui hactenus habuerāt deum regē & ſaluatorē, omnibus modis agit Samuel, immittit etiā tonitrua deus 1.reg.10 c.12 a

ne Peccaret Abimelech in vxorē Abraham cōtinuit ipſum ſiue cohibuit deus gene.20 b

à Peccato homicidij, dehortat̃ deus ipſum Cain gene.4 b

Peccata populi declarat dn̄i caſtigatio, iere.30 b

Peccati confeſſionē exigit deus antequā expiari poſſit nume.5 a

Peccata confitentib⁹ condonat deus propter ꝓmiſſiones ſuas leuit.26 g

Peccātes agnoſcētes peccatū non eſt deſerturus deus. pſal. 88 verſ.13 c

Peccatori reſipiſcēti vita promittitur. ezec.33 c

Peccata ſua agnoſcētibus ſalus promittit̃, hypocritis vero condemnatio iob 13 c

donec Pc̄tā nr̄a ſibi confiteamur, & agnoſcam⁹ nos peccatores, tādiu affligit nos de⁹. leui.26 f

Peccata non imputat deus ſanctis ſuis. pſal.33. verſ.22

Pc̄tā, fide & miſericordia purgant̃. prouer.15 d

Peccatū ſuum agnoſcit Dauid, & condonatur ei 2.reg.12 d

Peccatū ſuū confitentur Iſraelitæ deo ieiunantes 1.reg.7 b. deut.1 g. nume.14 g

Peccatum ſuum confitentur deo Iſraelitę, quòd ipſo relicto conuerſi eſſent ad idola, clamātes aſſidue, etiam nolente deo eos liberare, & liberantur, iudicum 10 c

Peccatum agnoſcentes Iſraelitæ quòd derelicto deo ſeruiſſent idolis, clamant ad ipſum, & eruuntur, 1.reg.12 b

Peccatum ſuum confitetur Achan, ſe furatum fuiſſe de Anathemate. ioſ.7 c

Peccatum ſuum agnoſcit Pharao, exo.9 f.10 e

Peccata gentium ante Chriſtum cognitū, tit.3 b

ꝓpter Peccata populus tradebatur à deo in manus inimicorum, non datur ei pluuia, mittitur fames, &c. 3.reg.8 d e

Peccatis adſcribunt ſuam afflictionem Iudæi, baruch 2 a

Peccatis ſuis refert acceptum infortunium mulier Sarepthana, ꝙ filius ei moriatur, 3.re.17 c

Peccata propter quæ Ieruſalē affligitur, ier.6 b

Peccatis eorum qui à fide & fiducia in deum, conuertunt ſuam fiduciam in alia, non parcit ipſe deus, ioſ.24 e

propter Peccata idololatriæ Ieroboam, delendus Iſrael prædicitur 3.reg.14 d

ad Peccatum idololatriæ inducens populū Baaſa rex, exterminatur 3.reg.16 a d

ob Peccatum vnius Achan, qui tulerat de anathemate, ꝑcutitur Iſrael à deo, & periſſet totus ni ille lapidatus fuiſſet, ioſ.7 d.22 d

Peccatum contra naturam à Gabaonitis exercetur, iudicum 19 e f: & à deo interficiuntur, etiam hi qui non peccauerant iudicū 20 e

Peccatis ſanctorū deus propiti⁹ eſt, etſi ea quādoque vlciſcatur, pſal.48. verſ.6

Peccatum & iniquitas Heli nullis ſacrificiis potuit expiari, quin puniretur, 1.reg.3 c

ne Peccato vnius Core, Dathā, & Abirō pereat reliquus populus, orat Moyſes, nume.16 c

Peccatum populo Iſrael dimitti poſtulat Moyſes, aut de libro vitæ deleri, exod.32 g

Peccatum populo dimitti orat Moyſes per dei miſericordiam, nume.14 d

Peccatum ſibi remitti orat Dauid. 2.reg.24 b

Peccatum idololatrię promittit ſe viſitaturum deus, exod.32 g

Peccatis dimiſſis, abundātia bonorum ſpiritualium promittitur, iſa.44 a

PECCATVM IN CHRISTO NON EST, 1.petri 2 d.1.iohan.3 a

ſi nos non Peccaſſe dixerimus, mendacem facimus deum qui dixit, Omnis homo mendax, & veritas eius in nobis non eſt, Ieſum negantes pro peccatoribus mortuum, 1.iohan.1 d

Peccatum pro nobis fecit deus filium ſuum, ponens ſuper eum iniquitates omnium noſtrū, perferentem peccata noſtra in corpore ſuo ſuper lignum, dans illum hoſtiam in ſatiſfactionem pro peccatis noſtris, ſic per peccatum dānauit & ademit peccatum, 2.corint.5 d. rom.8 a.1.pet.2 d

Peccata populi, peccata Chriſti dicuntur, propter quæ afflictus pependit in cruce, vnde miſericordia facta eſt nobis, 2.reg.7 c

Peccatores venit Chriſtus vocare ad pœnitentiam. matth.9 b

Peccatorum purgatio & remiſſio ex abundanti dei miſericordia datur, luc.1 g. marc.2 a. Per Chriſtum, matth.1 c. & effuſionem ſanguinis ſui, matth.26 c. marc.14 c. luc.22 b. act.13 g epheſ.1 b. coloſſ.1 c. hebr. 1 a.9 d.1.petr.3 c. 1.iohan.1 c.2 b. apoc.1 b. Qui propitiatio eſt pro peccatis totius mundi, 1.iohan.2 a. 4 c. Et apparuit induitque carnem noſtram, mortuuſque peccata noſtra in corpore ſuo ferens vt ea deſtrueret, 1.ioh.3 a. rom.4 d.1. pet.2 d & nos mundaret à vitiis quibus hic mundus

obnoxiꝰeſt, gala.1 a.1.timot.1 d. Credēdo in ipſum, act.10 g: qui agnus eſt à patre oblatus, iohan.1 d: vnica hoſtia ſemel oblata, nec alia ſupereſt ad liberandum nos à peccatis. heb.9 g.10 c. iohan.8 d. Vt bona opera ſectaremur. tit.2 d
Peccata remittendi poteſtatem habuit Chriſtꝰ, cum deus eſſet matth.9 a
vt Peccatorum remiſſionem per Chriſtum accipiant turbæ, adhortatur Iohannes ad conuerſionem, mar.1 a.luc.3 a
Peccatorum remiſſionem per ſuam mortē, omnibus gētibus prædicari debeſe, prædicit Chriſtus luc.24 g
Peccata multa multum diligenti deū, remittuntur, luc.7 g
Peccatori Zacchæo hoſpitem ſe offert Chriſtus luc.19 a
cum Peccatoribus & publicanis mādu cat Chriſtus, matth.9 b
Peccatum irremiſſibile, peccatum in ſpiritum ſanctū, matt.12 c.1.iohan.5 d. cuiuſmodi peccatum phariſæorum, pro quo non orandū dicit Iohannes, 1.iohan.5 d
Peccatum quod non remittitur neque in hoc ſeculo, neque futuro, Marcꝰ irremiſſibile interpretatur marc.3 d
cum ob Peccata mortui eſſemus, vnà cū Chriſto reuocauit nos deus ad vitam, & conreſuſcitauit, epheſ.2 b
Peccati, mortis, & inferni victoria nobis à deo per Chriſtum data 1.corint.15 g
pro Peccatoribꝰ moriens Chriſtꝰ, ſuam in nos charitatem maxime commendauit, rom.5 b
Peccatoribus gratiam Chriſti commēdat Paulus, quam fide ſuſcepit, cum peccator eſſet, 1.timoth.1 d
vt Peccatis mortui, & carne mortificati, viuificati autem ſpiritu iuſtitiæ opera faceremꝰ, ſatiſfecit Chriſtus, 1.petri 2 d.3 c
Peccato mortui ſunt fideles per Chriſtū, vt paulatim peccatū aboleant, & concupiſcentijs eiꝰ amplius non ſeruiant rom.6 a
Peccatorū noſtrorū ſe non recordaturū amplꝰ propter filium, promiſerat deus: ſe autē daturum leges ſuas in cordibꝰ noſtris: idque nouū teſtamentum vocat, heb.8 d.10 c
qui Peccata noſtra ſanguine Chriſti non purgari exiſtimauerit, vt exiſtimant qui aliunde volunt purgari, & eam gratiam cōtempſerit, tormenta grauiſſima eum expectant, heb.10 e
Peccantes voluntarie, id eſt qui accepta fide & ſpiritu ſancto venerunt ad euāgelium, poſteaque deſerunt, & de eo blaſphemāt, impoſſibile eſt eos aliqua hoſtia poſſe reuocari ad pœnitentiā, & purgari, qui hoſtiā Chr̄i contēnant, iudicium autē expectent heb.6 b.10 e
non Peccandum quia ſumus ſub gratia, ſed iuſtitiæ ſerui facti bona operemur rom.6 c
Peccatorum noſtrorū purgationis obliti ſumꝰ, ſi fides nr̄a nō ſe oſtentet per opera, 2.petr.1 b
vt à Peccatorum ſomno ſurgamꝰ, & deponamꝰ circunſtans nos peccatum, néve peccatum regnet & vincat in noſtro corpore: poſtremo ne peccati fallacia obduretur cor noſtrum in infidelitate, exhortatur Paulus, vtque ad hoc nos inuicem exhortemur, rom.6 b. epheſ.5 c. hebr.3 c.12 a.1.iohan.2 a
non Peccabunt, qui in fide & charitate operabuntur 1.petr.1 c
Peccatorū multitudinē operit charitas: qui enī diligit, quomodo peccabit ī fratrē? 1.pet.4 b
à Peccatis vitæ prioris deſtitit, qui ꝓpter Chriſtum patitur ad ipſius exemplū tribulationes enim non ſinunt peccatum viuere, 1.petr.4 a
ſi quis Peccauerit, Chriſtꝰ aduocatus noſter eſt apud patrem 1.iohan.2 a
Peccata noſtra ſi cōfiteamur, ea remittet nobis deus 1.iohan.1 d
ſine Peccato & immaculatos cōſtituere nos poteſt deus iudæ g
non Peccat qui ex deo natus eſt, ſed generatio dei conſeruat eum 1.iohan.5 d
Peccantē fratrem in te, coram te, téque cōſcio, quomō corripere debeas, matt.18 c. galat.6 a
qui Peccatorē cōuerterit ab errore vię ſuæ, mercedē accipiet remiſſionē peccatorū, iacob.5 d
Peccāti fratri abſq; modo & nūero remittēdū, ſi peccati eum pœniteat, matth.18 c.luc.17 a
Peccans frater, ab eccleſia admonitꝰ, nec reſipiſcens, habeatur vt ethnicus & prophanus, matth.18 c
Peccati accuſati Rubenitę à fratribus, ꝙ reliqſſent dominum, purgant ſe benignis verbis, & innocentiam ſuam tuentur ioſ.22 d e
Peccatum ſuum agnoſcūt filij Ioſeph, quod fratrem Ioſeph vendidiſſent gene.42 d
Peccatum ſuum agnoſcit pincerna ingratus erga Ioſeph gene.41 b
Peccatum ſuum, & miſericordiā ſibi a Dauide factam agnoſcit Saul. 1.reg.26 d
Peccatū ſuū erga Dauidē agnoſcēs Semei, non occiditur ab ipſo Dauide 2.reg.19 d
Peccatū mariti in ſe trāſfert Abigail. 1.reg.25 e
Peccātes, ab epiſcopis arguēdi coram omnibꝰ, vt cæteri timorem habeant 1.timoth.5 d
Peccatores Iſraelitas eſſe reducit eis Moyſes in memoriā, ne contra Chananæos elati tanquā impijs, putarent terram ipſorum propter ſuā iuſtitiam ſibi tradi deut.9 b
Peccati ſui admonet Iſraelitas Moyſes quod cōmiſerant adorando vitulum exod.32 g
pro Peccantibꝰ fratribꝰ non ad mortē, petamꝰ & oremus, & dabitur eis vita 1.iohan.5 c
erga Pctōres reſipiſcētes quāta ſit dei miſericordia, docet Chr̄s parabola filij perditi, luc.15 c
ſuper vno Peccatore reſipiſcente gaudiū plus q̃ ſuper nonaginta nouem iuſtis veritatē euāgelij amplexis, matth.18 b.luc.15 a
Peccatorem ſe agnoſcens Petrꝰ, præſentiā Chriſti erubeſcit luc.5 b
Peccatores nō propterea iudicare debemꝰ eos, de quibus ſumitur ſupplicium, neque ſceleratiores eſſe qui hic ſint calamitoſiores, vt iudicabāt Iudæi de ijs ſuper quos ceciderat turris in Siloe &c.luc.13 a. ſed potiꝰ colligamus irā dei nobis imminere, ſi non reſipuerimus.
Peccatū Iudæorū, grauiꝰ pctō Pilati, iohā.19 b
in Peccato ſuo morituros Iudæos niſi credant dicit Chriſtus iohan.8 c
Peccata peccatis accumulant impij, 1.theſ.2 d
Peccata quorundam manifeſta ſunt præcedētia ad iudicium, quæ abſcondi non poſſunt: quorundam autem ſubſequuntur in iudicio reuelanda 1.timoth.5 d
Peccatrici mulieri condonantur peccata, quód multum dilexerit luc.7 f
Peccator optat trahi à deo pſal.31. verſ.12
Peccaſſe ſe confitet̄ Iudas proditor. matth.27 a
qui Peccantes cæduntur & affliguntur, nullam gratiam habent apud deum 1.pet.2 d
Peccatori linguæ vitium peculiare eccl̄i 6 a
ex Peccatoris ore laus reprobatur eccl̄i 15 b
Peccatorum illecebris non acquieſcēdum. prouer.1 b
Peccare in deum renuit Ioſeph. gene.39.b
Peccatorum ſubita conſummatio eccl̄i 21 b
Peccatorum proſperitati non inuidendum. prouer.23 b 24 c c.pſal.36.verſ.17
Peccati nomine vocat Moyſes ipſum vitulum quem adorauerant Iſraelitæ deut.9 c
¶Pecorum mors in terra AEgypti. exod.9 a
¶Pecudum offerendarum ritus. leuit.1 c
¶Peculiaris & propriꝰ dei populus, gens Iudęorum eſt deut.7 b.exod.19 a
¶ſine Pecunia nō vult Abraham accipere agrū oblatum à filiis Hemor Hethæi gene.23 c
de Pecunia depoſita apud amicum, exod.22 b
de Pecunia mutuo data pauperi exod.22 b
Pecunia, nec quicquam aliud dandum ad vſurā deut.23 d
Pecunia ad vſus tabernaculi collecta, exod.30 b 38 d
Pecuniā reddi iubet Ioſeph fr̄ibus ſuis, quā ſinguli reperiunt in ore ſaccorum, gene.42 e f g
Pecuniam iubet Ioſeph rurſum poni in ore ſaccorum fratrum, gene.44 a
Pecuniis acceptis conſtituit Ieroboam ſacerdotes omnes qui vellent 3.reg.13 g
Pecuniis confidentes, à Chriſto vocantur diuites, mar.10 c
Pecunias qui habent, difficile regnum dei ingrediuntur, credendo euangelio, marc.10 c
Pecunia accepta cuſtodes teſtantur Ieſum non reſurrexiſſe, ſed furatos eum fuiſſe diſcipulos matth.28 c
Pecunias refert Iudas, quas pro proditione acceperat, matth.27 a, quibꝰ emitur ager in ſepulturam peregrinorum.
Pecunia vult Simon Magus ſibi ab apoſtolis dari poteſtatē, vt cuicunque manus imponeret, acciperet ſpiritum ſanctum, act.8 d
¶Pediculi in hominibus & iumentis, exod.8 d
¶Pedes primū lauabant̄ antiquitꝰ iis qui hoſpitio ſuſcipiebant̄, poſtea apponebat̄ panis qui ſignificat omne genus cibi. gen.18 a.19 a
Pedes lauāt ex itinere ſuſcepti hoſpitio, iud.19 c
Pedes ſuos lauant filii Iacob ex itinere. gen.43 f
vt Pedes ſeruorū Dauid lauet, ancillam ſe eſſe dicit Abigail, 1.reg.25 g
Pedes Iudæorū non attriti in deſertis, deut.8 a
Pedes ſanctorū ſuorū ſeruat deus, ne labant̄ in tētationibꝰ, & in afflictionibus recedāt à fiducia in ipſum, vt de ſe Anna cantat 1.reg.2 b
Pedes noſtros veloces facit ad complenda mandata ſua deus. 2.reg.22 c
Pedibus calcare iubet Ioſue colla quinque regū Amorrhæorum à principibus Iſrael, ioſ.10 d
ad Pedes Booz dormit ipſa Ruth, ruth 3 a b c
Pedibus nudis & flens, aufugit Dauid à facie Abſalom, 2.reg.15 c f
Pedes dolet Aſa rex ſenex, 3.reg.15 e
Pedes Eliſei apprehendit hoſpita ipſius triſtis, ob filium mortuum, 4.reg.4 d
Pedes Chriſti vnxit mulier ī ciuitate peccatrix, peccata ſibi remitti petens, luc.7 f
Pedes diſcipulorum lauat Chriſtus: docens nos (vt ipſe interpretatur) ne grauaremur mutuis officiis inuicem inſeruire, qui inter nos fratres ſimus & conſerui, iohan.13 b
ad Pedes Chriſti ſedens Maria ſoror Marthæ, audit verbum ipſius, luc.10 g
Pedes habeamus calceatos in præparationē euangelii, ſimúſque prompti ad annuntiandū euangelium dei, vt gloriam eius ſemper propagemus, epheſ.6 c
Pedibus dei appropinquantes docentur ab eo, deut.33 a.
¶Pelicanum non comedebant Iudęi, deu.14 b
¶in Pellibus ſiue tentoriis habitat arca dei, 2.reg.7 a
¶Pentecoſtes feſtum in Iunio à Iudæis celebratum, exod.23 c.leuit.23 c.deu.16 d
diem Pentecoſtes Paulus cupit facere Ieroſolymis, act.20 d
¶Penuriam rerum omnium minatur Moyſes Iudæis non ſeruantibꝰ p̄cepta dei, deut.28 e
¶Percutit deꝰ, & affligit: ſimul ille eſt qui ſanat & liberat de afflictionibus, deut.32 e f
Percutiuntur egeſtate, febri &c. qui non cuſtodiunt præcepta dei, deut.28 b c
Percuſſiſſe dicitur deus Beniaminitas corā fratribus ſuis Iſraelitis cæteris: quos tamen ipſi Iſraelitæ percutiebant & occidebāt, iudi.20 e

Percuſſos ſe eſſe à deo coram Philiſthæis agnoſcunt Iſraelitæ 1.regum 4 a
Percutiens hominem moriatur. leuit.24 d
Percutiens patrem, occidatur exod.21 c
de Percutiente mulierē prægnantem. exod.21 d
de Percutiente ſeruum vel ancillam. exod.21 d
Percutitur Michæas dei ꝓpheta a Sedecia pſeudopropheta ꝙ argueret eū mēdacij. 3.re.22 d
❡Perditum bouē, vel ouem, aut aliā rē proximi ſi inuenerimus, ſeruemus apud nos donec venerit qui eam perdidit deut.22 a
❡Peregrinamur a domino & ab eo ſemoti ſumus quandiu ſumus in hoc corpore, etſi fide à nobis conſpiciatur 2.corint.5 b
Peregrinari ab hoc corpore & ab eodem diuelli fidelibus optabile, vt deo propius iungant. 2.corinth.5 b
Peregrinatio fuit tota vita Iacob. gene.47 b
Peregrinos amat deus deut.10 d
Peregrini ſuſcipiendi exod.23 a. deut.14
Peregrini decimis alebantur deut.14 d
in Peregrinū mira Laban ſolicitudo. gene.24 d
❡Perfecta dei opera deut.32 a
Perfecti & integri ſimꝰ cum deo, fide integra ei ſoli adhærētes nō idolis. deut.18 b. 2.reg.22 c
vt Perfectꝰ ſit, & integer in fide & fiducia erga ſe, & operibus fidei, adhortatur deus Abram gene.17 a
Perfectio dei imitanda matth.5 g
Perfectꝰ omnis eſt, ſi ſit ſicut magiſter eiꝰ Chriſtus, tribulationes nempe perferendo. luc.6 f
Perfectorum eſt omnia vendere, pauperibꝰ dare, & Chriſtū ſequi, ſeipſum & omnia ſua abnegare, paratúmque eſſe ad quælibet dura, vt nihil ſit nobis ſpei & fiduciæ in omnibus quæ poſſidemus matth.19 c
ad Perfectionē hortat̃ Paulꝰ Corīthios, 1.corin. 1 b.14 d. 2.corint.13 d. epheſ.6 c. 1.petr.1 c
vt Perfectam plebem & populum Chriſto pararet, miſſus Iohannes baptiſta luc.1 b
ad Perfectionem non adducebat lex, heb.7 c. 9 c.10 a
Perfectus eſt, qui verbo non labitur, iacob.3 a
Perfecti ſumus in Chriſto Ieſu coloſ.1 d
Perfectꝰ & integer Noe, inter homines ſuæ ætatis gene.6 b
Perfectum cor Aſa coram domino. 3.regū 15 c
à Perfectis perfectus deus habetur quicquid agat 2.regum 22 c
❡in Periculo ipſo adeſt deus filijs Iſrael, exod. 14 c d
❡vt Peripſema oīm ſe dicit Paulꝰ, 1.corint.4 c
❡non Periurandum in nomine dei. leuit.19 c
❡de Perſarum regibus vaticinium. danie.11 a
❡Perſecutiones à deo eſſe, agnoſcit fidelis. pſal. 38. verſ.12
de Perſecutionibus inter prædicandum dei verbum, admonet Chriſtus, ad quas fortiter perferendas varijs rationibus hortatur, maxime exemplo ſuo, quem Beelzebub vocauerunt, matth.10 b c
Perſecutionem patientur omnes qui pie volunt viuere in Chriſto Ieſu 2.timoth.3 c
Perſecutiões, cruces & ignominias etiam à fratribus à fide recedentibus paſſuros apoſtolos, præmonet Chriſtus matth.24 a
Perſecutiones ſi viua fides non adſit, faciunt recedere à verbo Chriſti, marc.4 b
Perſecutione oborta in vna ciuitate ob dei verbum, fugiendum in aliam, & illic prædicandum matth.10 c
Perſecutores ne timeant verbi miniſtri, & quare, matth.10 d
ex Perſecutionibꝰ ereptꝰ Paulꝰ à deo. 2.timo.3 c
Perſecutiões fert Paulꝰ cū patiētia, 1.corint.4 c
qui Perſecutionem patiuntur, quòd Chriſtū hominum iuſtitiam annuntient, beati, matth.5 a
quid in Perſecutionibꝰ reſpōſuri ſint verbi miniſtri perſecutoribus, ne diffidentes cogitent, matth.10 d
Perſecutio magna Ieroſolymis oborta in eccleſia, ita vt oēs diſpergerent̃ per regiōes, act.8 a 1.petri 1 a
pro Perſequentibus orandum, illiſque benedicendum, matth.5 g. rom.12 c
❡ad Perſeuerātiā fidei hortat̃ Chr̃s, iohan.15 a
Perſeuerans in Chriſti fide, quātumlibet omnia perſecutionum genera ſæuiant, ſaluus erit, matth.16 c.24 b
Perſeuerantiam dat Chriſtus fidelibus vſque in aduentum ſuum 1.corint.1 a
❡Perſona in iudicio non ſpectanda. leuit.19 c. deut.1 c.16 d. prouer.24 c. eccl̃i 42 a
Perſonam deus non accipit. deut.10 d. eccl̃i 35 c
ſine Perſonarū acceptione ſuſcipit dominꝰ omnes, qui verbo eius obediunt iſa.56 b
Perſonam non reſpicit deus, ſi gentilis ſit, ſi Iudæꝰ, ſi ſeruꝰ &c. act.10 e. galat.2 b. epheſ.6 b coloſ.3 d. 1.petri 1 c
qui Perſonam acceptat pio pauperi diuitē impium præferēdo, legem regiam de dilectione proximi infringit iacob.2 a b
❡Peſtilētiam immittit deꝰ, propter inobediētiā verbo ſuo. leuit.26 d. deut.28 b. 3.reg.8 d
Peſtem eligit Dauid, vt cum alijs occideretur à deo, ꝙ ipſe numeraſſet populum. 2.reg.24 c
Peſtis ceſſat oblatione Dauid. 2.reg.24 d
❡quidquid PETIERIMVS à deo ſecūdū voluntatem filij, audit nos, & habebimus quod poſtulamus 1.iohan.5 c
quicquid Petierimus à deo, accipiemus ab eo, ſi cor noſtrum non reprehēdit nos. 1.iohan.3 d
Petentibus nihil denegabit̃, ſi modo crediderint ſe accepturos quod petūt, mat.21 b. marc.11 c
quicquid Petierint duo vel tres fideles cōgregati in nomine Chriſti, accipient, matth.18 c
Petentes in nomine ſuo patrem, obtenturos cōfirmat Chriſtus, etiā ſe non rogante ꝓ eis: tātum diligimur à patre, iohan.14 b.15 c.16 e f
Petamus à deo quæ cupimꝰ, & gratias agamus de acceptis philip.4 b
quæ Petunt impij, quare non accipiāt, iacob.4 a
Petenti Iſraeli ſibi dari aliquem qui verbum dei annuntiaret ſibi, datur Chriſtus propheta. deut.18 c
Petit Samſon ſitiens aquas à deo, & dat ei è molari dente maxillæ aſini qua percuſſerat mille Philiſthæos iudicum 15 d
Petenti Annæ dedit deus filium 1.regum 1 d
vt Petat quicquid velit a ſe, hortatur deus Salomonem in ſomnis 3.regum 3 a
Petit Eliſeus ſpiritum Elię duplicem ſibi dare. 4.regum 2 b
nō Petit à nobis deꝰ aliud ꝗ̃ vt timeamꝰ ipm̃, & ambulemꝰ in vijs eiꝰ, diligētes ipm̃. deut.10 c
❡in Petra ſtare iubet deus Moyſem, vt videat faciem ipſius exod.33 d
è Petra dat deus aquam Iſraelitis murmurantibus exod.17 b. nume.20 b
vt de Petra mel ſugeret, cōſtituit deus Iſraelitas ſuper excelſam terram deut.32 b
PETRA ſcandali Chriſtus ijs qui offenderunt ipſi verbo, non credēdo illi 1.petr.2 b
Petra Chriſtus eſt, in quem poſtea venturū fide reſpicientes Iudæi, ex ea potū ſpiritualē hauſiſſe dicuntur 1.corint.10 a
Petra, aut in Chriſtum petram fides, fundamentum eccleſiæ, qua qui nituntur, in eccleſiā dei recipiuntur matt.16 c
Petræ ſciſſæ in morte Chriſti. matth.27 f
❡Petrꝰ & Iohannes hoīes ſine literis & idiotæ act.4 c
Petrus ad Chriſtū ducitur à fratre ſuo Andrea, iohan.1 f. túncque vocatꝰ eſt Cephas ſiue Petrus, qui prius Simon
Petrꝰ & Andreas vocant̃ à Chr̃o ad p̃dicatiōis munus, & ſequūtur, matt.4 c. mar.1 c. luc.5 a
Petri fides, aliorúmq́ ap̃ſtorum duodeci, ioh.6 g
Petrus aliorum nomine, reſpōdet IESVM eſſe CHRISTVM promiſſum filium dei, matth.16 c mar.8 c. luc.9 c
Petrus fide ambulat ſuper aquas, & infidelitate mergitur, & ob eam corripitur à Chriſto, matth.14 d. mar.6 f
Petrꝰ nō intelligēs myſteriū paſſionis, conatur Chriſtum à morte reuocare, matth.16 d
Petro ꝙ ipſum negaturꝰ eſſet, prędicit Chriſtꝰ: neganti tamen futurū, etiam ſi moriendū illi eſſet, matt.26 c. marc.14 c. luc.22 c. iohā.13 d
ne Petri fides deficiat, orat Chriſtus, & quare, luc.22 c
Petrū nominatim obiurgat Chriſtꝰ, quòd non potuerit vna hora vigilare ſecum. matt.26 d
Petrum non poſſe ſequi ipſum euntem ad mortem, ſequuturum autē poſtea, prædicit Chriſtus, iohan.13 d
Petrus auriculam Malcho abſcindit, matt.26 e iohan.18 b
Petrus Chriſtum à lōge ſequitur, cupiens videre quid de ipſo fieret, matth.26 f
Petrus ad vocē ancillarū bis cū iuramēto, & ad aliorū etiam cum iuramento, & deteſtatione Chriſtum abnegat, mat.26 g. quem cū poſtea Chriſtus reſpexiſſet, flet amare. luc.22 g.
Petrus cum Iohanne currunt ad monumentum luc.24 b. iohan.20 a b
Petrū p̃monet Chriſtꝰ, quo genere ſupplicii glorificaturus eſſet ipſum aliquando. iohan.21 e
Petrus rogat Chriſtū quid de Iohanne futurum eſſet, eiúſque curioſitas retunditur, iohā.21 g
Petrum ter interrogat Chriſtus an ipſum diligeret, vt doceret ſuos ſumma charitate erga ipſum Chriſtū opus eſſe ei qui gregis dominici curam ſuſciperet, iohan.21 e
Petri ſermo pro electione alterius in locum Iudæ proditoris, act.1 c
Petrus poſt miſſum ſpiritum ſanctum, primus Chriſtū prędicat, per quem remitterētur peccata. act.2 c
Petri ſecunda prædicatio, act.4 a
Petrus & Iohānes audacter affirmāt ſacerdotes Chriſtū crucifixiſſe, cuius virtute ſanatus eſſet claudꝰ ille de quo eos interrogabāt, act.4 b
Petrus & Iohānes deū potius audiēdum, quàm ſacerdotes prohibentes Chriſtum prædicari ſaluatorem, affirmant, act.4 d
Petrus carcerem exit, ſolutis catenis miniſterio angeli, act.12 a. ídque quomodo factū ſit, narrat fratribus,
Petro cura à deo delegata vt Iudæis euāgelizaret, galat.2 b
apud Petrum moratur Paulus gala.1 d
Petrum reprehendit Paulus, & quare, galat.2 c
Petro oſtendit̃ in viſione gentes non eſſe impuras, cum quibus poſſent Iudęi cōuerſari, quòd eas fide purificaſſet deus, act.10 & 15 b
Petrus euangeliū gentibus nūtiat, act.10 g.15 b
Petrus quomodo ad gētes diuerterit, reddit rationem cæteris apoſtolis, act.11 a
Petrus incarceratur ab Herode, act.12 a
ad Petri vmbram ſanantur infirmi, act.5 c
Pettus AEneam virtute Chriſti ſanat, act.9 f
Petrus Tabitham quandam ſuſcitat act.9 g
Petrus habitat apud Coriariū quendam in Ioppe, act.9 g
Petri ſocrum à febre ſanat Chriſtus, matt.8 b
Petrus fuit teſtis paſſionum Chriſti, & conſors glorię quæ reuelabitur, 1.pet.5 a
Petrus preſbyter rogat cōpreſbyteros, 1.pet.5 a
❡Phaceia regnat pro Manahē rege Iſrael, iſq́ interficitur à Phacee, 4.reg.15 e
Phaceia occiſo, Phacee regnat in Iſrael: iſque ab Oſee occiditur, 4.reg.15 f
❡Phaleg filius Heber, gen.10 d. 1.para.1 b

Phaleg generatio gene.11 c
¶Phanuelitæ immiſericordes, negantes panem militibus feſſis perſequentibus Zebee & Salmana, occidūtur à Gedeone iudic.8 b d
¶Pharao percutitur à deo, ꝙ vxorem Abræ ta puiſſet gene.12 d
Pharaonis pĩcerna & piſtor ſōnia vidēt. gene.40 a
Pharaonis ſomnium de ſeptenis bobus & totidem ſpicis gene.41 a
Pharao narrat Ioſeph ſua ſomnia gene. 41 c
Pharaonis ſomnium exponit Ioſeph. gene.41 d
Pharao pcipit Iacob adduci ĩ AEgyptũ. ge.45 e
Pharaonis noui tyrannis exod.1 b
Pharao denegat dimittere populũ Iſrael, quem magis ac magis opprimit exod.5 a
Pharao ideo reſiſtit Moyſi vt oſtēderet dei fortitudo: qui tam potēti regi, vt videri volebat, reſiſteret exod.9 c
Pharao eijcit filios Iſrael exod.12 e
Pharao inſequitur Iſraelitas exod.14 f
Pharao perſequens Iſraelem cum exercitu ſubmergitur exod.14 b f
Pharaonis filiæ, & vxoris Salomonis domus. 3.regum 7 b
Pharao ſubrogat Eliacim qui & Ioacim, ĩ locũ fratris ſui Ioachaz 4.reg.23 f. 2.para.36 a
Pharaonis & Aſſyriorũ ſimilis interit⁹. eze.31 d
Pharaonicæ fœlicitatis cum fœlicitate Aſſyriorum comparatio ezec.31 a
¶Phares Iudæ naſcitur è Thamar gene.38 g
Phares filij gene.46 b
ſicut Phares domus vt ſit domus Ruth, imprecatur populus ruth 4 c
Phares generationes recenſentur ruth 4 d
¶Phariſæus erat Paul⁹, filius Phariſæi, act.23 b
Phariſæi quid credant. act.23 b
Phariſæi cæci, iohan.9 g
Phariſæi exemplo ſuo volebant nullos Chriſto credere iohan.7 g
Phariſæi niſi baptizentur, lauentúrque venientes a foro, non comedunt panem, marc.7 a
Phariſæi & ſcribæ abſque poteſtate populũ docentes, matth.7 d. luc.6 g
Phariſæos metu diuini iudicij ad reſipiſcentiam permouet Iohannes matth.3 c. luc.3 b
à Phariſæis reprehenduntur apoſtoli, quòd non ieiunent, quódque in ſabbatho ſpicas vellant, matth.9 b. 12 a
Phariſæos auaros monet Chriſtus, ne ſe iuſtos propterea iudicarent, quòd tales æſtimarētur ab hominibus luc.16 d
à Phariſæis reprehenditur Chriſtus, ꝙ cum publicanis & peccatorib⁹ manducaret. mat.9 b
Phariſęorũ conſiliũ vt Chriſtus comprehendaṫ, matth.12 b. marc.2 a. luc.6 b. iohā.11 f g. 12 c
Phariſæorum cauſa, ne ab eis excōmunicarenṫ, non audēt principes multi Iudęorum Chriſtũ palam confiteri, cui credebant iohan.12 f
ſecundum Phariſæorum opera ne faciāt turbæ, præmonet Chriſtus matth.23 a
Phariſæi principes, miniſtros mittunt, qui Chriſtum comprehendant iohan.7 e
Phariſæus qdā vocat Chřm ad cōuiuiũ. luc.7 f
Phariſæi cæcum natum interrogant quis eũ ſanaſſet iohan.9 c
¶Phaſe ritu perpetuo celebrandum. exod.12 c
Phaſe q debebāt comedere, & quomō, exo.12 g
Phaſe domini præcipitur. deut.16 a. leuit.23 a
Phaſe mundorum & immundorum nume.9 a
Phaſe præcipitur fieri nume.9 a
Phaſe non prohibētur facere, qui immūdi erāt ſuper mortuum nume.9 a b
Phaſe celebratur in Galgala ioſ.5 c
Phaſe celebratur iuſſu Ezechiæ 2.para.30 a
Phaſe celebrato iuſſu Ezechiæ, populus ſimulachra, lucos & excelſa demolitur 2.para.31 a
Phaſe celebratur a Ioſia rege Iuda. 4.regũ 23 e
¶Pheltiæ principis populi mors ezech.11 c
¶Phenēna vxor Elcanę altera, fœcũda. 1.re.1 a
Phenenna exprobrat Annæ ꝙ eſſet ſterilis à deo facta 1.reg.1 a
¶Pherezæos iubet de⁹ penit⁹ excindi. deut.20 d
Pherezæos tradit de⁹ in manus Iudæ, quos ipſe expugnat iudicum 1 a
Pherezæos relictos Salomon facit ſibi tributarios 3.reg.9 c
¶Phialarũ tēpli Salomōis fabricatio. 2.pa.4 c
¶Philetus & Hymenæus à veritate exciderunt, reſurrectionem factam dicentes, 2.timoth.2 c
¶Philippi vocatio, iohan.1 f
Philippus Nathanaeli Chriſtũ veniſſe indicat, quē promiſerāt Moyſes & ꝓphetæ, iohan.1 g
Philippus petit videre deum patrem. iohan.14 a
Philippus adhortatus ab angelo, euāgelizat eunucho cuidam Candacis reginæ act.8 e
Philippus à ſpiritu raptus euangelizat ciuitatib⁹ cunctis act.8 g
Philippus Samaritanis prędicat Chriſtũ, act.8 a
Philippi euāgeliſtæ domũ ingrediṫ Paul⁹, quatuor filias virgines, ꝓphetātes habētis, act.21 b
¶Philiſthijm è qb⁹ egreſſi. gene.10 b. 1.par.1 a
Philiſthæos ſexcentos occidit Samgar. iudic.3 d
in Philiſthinorum manus tradit deus Iſraelem, ꝙ relicto ipſo confiſi fuiſſent in creaturis & idolis iudicum 10 b
Philiſthæis tradit deus Iſraelitas ad idololatriā conuerſos iudic.13 a
Philiſthæos volens deus affligere, voluit Samſonem ducere Philiſthæam vxorē, quæ occaſio eſſet deſtructionis illorum iudicum 14 a
Philiſthinorum ſegetes exurit Samſon incenſis vulpium caudis, & quare, iudic.15 a
Philiſthijm excæcant Samſonem iudic.16 c
Philiſthijm illudunt Samſoni iudi.16 f
Philiſthijm pugna contra Iſrael 1.reg.4 a
Philiſthæi aſportant arcam in Azotũ, collocantes eam iuxta Dagon deum ſuum. 1.reg.5 a
in Philiſthęorum regionem ebulliunt mures. 1.regum.5 b
Philiſthæi percutiuntur à deo mariſcis, ob arcā teſtamēti quam iuxta Dagon deum ipſorum conſtituerat 1.regum 5 c
Philiſthæi remittūt arcā cū munerib⁹. 1.re.6 a
Philiſthæi tonāte deo de cælo cōterunṫ, ad preces Samuelis 1.regum 7 c
Philiſthæi rurſum congregantur ad præliũ contra Iſrael 1.reg.13 a
Philiſthæi deſcendunt contra Saulem in præliũ: quorũ aſtutia factum fuerat vt Iſraelitæ carerent gladijs & armis 1.reg.13 d
Philiſthæos profligat Ionathas, ſolo armigero comite, fiducia in deum. 1.regum 14 a b c
Philiſthæi cōgregāṫ cōtra Philiſthæos. 2.re.17 a
Philiſthæi, occiſo Goliath, cui⁹ viribus fidebāt, diffugiunt, & occidũtur à deo. 1.reg.17 g
Philiſthæi traduntur a deo in manus Dauidis. 1.regum 23 a
Philiſthæi cōgregantur contra Saulē. 1.reg.28 a
Philiſthijm occidunt Iſraelitas 1.reg.31 a
Philiſthijm ſpoliato Saule, deferunt caput ei⁹ in terram ſuam 1.reg.31 c. 1.para.10 e
Philiſthijm audiētes Dauidē vnctũ eſſe in regē ſuper Iſraelem, mouēt prælium cōtra ipſum, à quo percutiuntur 2.regum 5 c d
Philiſthæos victos facit ſibi tributarios Dauid. 2.regum 8 a
Philiſthæorũ gigantes quatuor filij Arapha occiduntur à Dauide 2.reg.21 c d
Philiſthæi percuſſi ab Eleazaro, item à Semna. 2.regum 23 b
Philiſthæos percutit Dauid 1.reg.19 b
Philiſthinos cōcitat dñs cōtra Iorā. 2.para.21 d
¶ ne per Philoſophiam & inanem fallaciam ſeducamur, & a veritate euangelij ducamur ad præcepta hominum euangelio contraria, cauendum coloſ.2 b
¶Phinees & Ophni. Vide Ophni
Phinees filius Eleazari, exod.6 d
Phinees filius Eleazari præpoſitus arcæ fœderis dei, iudicum.20 d
Phinees occidit Zambri & Cozbi ſimul fornicātes corā populo, & placaṫ deus, num.25 b
Phinees laus, eccli 45 d
Phinces filius Heli ſacerdotis alter, 1.reg.1 a
¶Phiſon fluuius, gene.2 b
¶Phithom vrbs ædificaṫ à filiis Iſrael in AEgypto, exod.1 b
¶Phygellus & Hermogenes defecerunt à Paulo 2.timoth.1 c
¶Pie volentes viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur, 2.timoth.3 c
Pietas reges fœlices facit prouer.25 a
Pietas vel impietas non deo, ſed homini prodeſt, vel nocet, iob 35 a
Pietas ſperat vitam æternam, tit.1 a
ad Pietatem & fidem in deum exerceamus noſipſos, 1.timoth.4 c
in Pietatibus & conuerſationibns ſanctis ſim⁹, 2.pet.3 c
¶Piger excitatur ad laborem, prouer.6 a
Piger laborē fugiēs ĩ egeſtate erit, ꝓu.20 a. 21 a
Pigri lapidatio eccli 22 a
Pigritiæ incommoda, prou.24 d
Pigrorum iter quale, prouer.15 c
in Pigrum prouer.21 d. 22 b. 26 c
¶Pignus dat Iudas nurui ſuæ Thamar, cũ qua dormit: ad quam mittit vt recipiat, gene.38 e
Pignora quando reddēda, exod.22 d. deut.28 b
Pignoris loco nō accipiendũ quo cōmode carere non poteſt proximus, deut.24 b
Pignora non vi auferenda ab iis quibus mutuauerimus aliquid, deut.24 c
Pignora pauperib⁹ poſt ſolis occaſum reddēda, quibus carere non poſſunt, deut.24 c
Pignoris loco non accipiendum veſtimentum viduæ, deut.24 d
Pignus & arrabo ꝓmiſſę nobis fœlicitatis, ſpũs ſctũs, quo vncti & ſignati ſumus, q ſpē futurę hæreditatis confirmet in nobis, 1.cor.1 d. 5 a
¶Pilatus ſolitus erat in die paſchę liberare vinctum vnum Iudæis, iohan.18 g
Pilatus vult à Iudæis Chriſtum condemnari ſecundum legem Iohan.18 e
Pilati etiā iudicio Chriſtus innocens, iohā.19 a
Pilatus Chriſtum eſſe Iudæorum regem confitetur, Iudæis negantibus, iohan.19 c
Pilatus vult Chriſtum cæſum dimittere, & non iudicare ad mortem, iohan.19 c
Pilati vxor conatur Chriſtum à morte liberare matth.27 b
Pilatus minus peccauit q̃ Iudæi, iohan.19 b
¶Piloſus vir Elias 4.reg.1 b
¶Pinguis effectus Iſrael, bonis & fructib⁹ terræ promiſſionis, dereliquit deum, deut.32 c
¶de Piſcina quæ erat Ieroſolymis, iohan.5 a
¶Piſces verbo dei creātur, datúrque eis vis gignendi, gene.1 c
Piſces mundi & immundi, leuit.11 b. deut.14 b
¶Pius ſolus deus, apoc.15 6
Pios dñs de tentatione & afflictione eripit, vt Noe iuſtitiæ præconē, & Lot iuſtũ, 1.petr.2 b
Piis bona promittuntur, prouer.10 a
Pii, ſola dei miſericordia fidunt, pſal.51 b
¶Placatur deus oratione Moyſi, exod.32 d
¶Placet deo & hoībus Samuel, 1.reg.2 e
ꝙ Placeret deo, beatum prædicat regina Saba Salomonem, 3.reg.10 b
vt Placeamus deo per Chriſtũ, orat ipſũ Paulus vt faciat in nobis quod placet ei, heb.13 d
non vt Placeret hominibus, prædicauit Paulus euangelium, ſed deo à quo commiſſum ei erat 1.theſſa.2 a
non Placendum ſibi ob cognitionem libertatis Chriſtianæ, ſed ea vtendum ad ædificationem fratris, rom.15 a

ſi hominibus Placendo, prædicaſſet opera legis neceſſaria ad ſalutem, Chriſti ſeruꝰ nõ fuiſſet Paulus, qui per aliud, q̃ per ipſum ſolum vitã annuntiaſſet galat.1 b
¶Plagarũ modꝰ erat ꝑ menſura pc̄tī. deut.25 a
Plagis quadraginta verberabantur, qui iudicij ſententia cædebantur deut.25 a
qui ſint qui Plagis multis, qui item paucis vapulabunt à deo luc.12 f
Plagis varijs affligit AEgyptios deus, vt cognoſcerent ipſum eſſe ſolum deum, cui non eſſet ſimilis in terra AEgypti, exod.7.8.9.10.12
Plagæ corporis Chriſti pſal.21.verſ.18
Plagã cordis cognoſcere, agnoſcere ſe peccaſſe. 3.regum 8 d
¶Plangitur Iacob ab AEgyptijs 70 diebus. gene.50 a b
Plangit Sarã mortuã maritꝰ Abrahã. gene.23 a
Plãgit virginitatem ſuã filia Iephte à patre immolanda deo iudicum 11 g
Plãgit Dauid cũ populo occiſũ Abner. 2.reg.3 f
Plangitur Moyſes ab Iſraelitis deut.34 c
Plangitur propheta mortuus ab altero propheta 3.reg.13 f
Planctus, Vide Lamentatio
Planctus Iſrael ob incenſos Nadab & Abiu. leuit.10 b
Planctus ſuper mortuum quomodo fiebat à Iudæis 2.regum 3 f
¶Plantauerat deus ortum in Eden. gene.2 b
Plantauit populum Iſraelem deus in terra promiſſionis exod.15 d
Plantauit deus populum ſuum, & dedit ei terrã Iſrael 2.reg.7 b
qui Plantat vineam, æquum eſt vt de fructu vineæ comedat 1.corinth.9 a
Plãtauit Paulꝰ in officio euãgelico, iactis Chriſtianæ doctrinæ fundamentis, 1.corinth.3 b
Plantatio quam non plantauit deus, eradicabiť, matth.15 b. vt Phariſęi, quibus deus fidem nõ dederat vt crederent
¶ in Plauſtro nouo reducitur arca dei à Philiſthæis. 1.reg.6 b c
¶Plebem ſuam quam præſciuit deus, eam non repulit rom.11 a
¶Plenitudo Chriſti, eſt eccleſia in quam transfundit virtutem & beneficentiam ſuam abundantiſſime epheſ.1 d
¶Plorat populus agnoſcẽs peccatum. deut.1 g
Plorans Phaltiel, & quare 2.reg.3 c
Plorãdum in hac vita, vt ſine fine gaudeamus, iacob.4 d
¶Plumarius Beſeleel & Ooliab exod.35 d
¶antequam Plueret deus, nubes ſiue fons è terra irrigabat ipſam terram gene.2 a
Pluit quadraginta diebꝰ & quadraginta noctibus gene.7 b c
Pluit coturnices & man deus. exod.16 c. nume.11 f g
Pluit lapides ioſue 10 c
Pluuia de cælo dabať terræ ꝓmiſſiõis. deut.11 b
Pluuias temporibus ſuis daturꝰ deꝰ ſeruantibus p̃cepta ſua. leuit.26 a. deut.11 b.28 b
Pluuia & imber in puluerem vertitur non cuſtodientibus præcepta. deut.28 c. deut.11 b
Pluuiã propter peccata populi aliquando deꝰ nõ mittit 3.reg.8 d
Pluuiam tribus annis non dedit deus temporibus Achab 3.reg.17 a
Pluuia immiſſa declarat deus famem remiſſam 2.regum 21 c
ſine Pluuia & vẽtis traditurum ſe aquas ipſi Ioram impio dicit deꝰ, vt vel ſic agnoſcerẽt eũ. 4.regum 3 c
vt Pluuiã ſtillare doctrinam ſuã optať Moyſes. deut.32 a
Pluuiã orat à deo Elias, pronꝰ in terram, & poſita inter genua ſua facie 3.reg.18 g
Pluuiam prænuntiat Eliſeus ipſi Ioſaphat & Ioram regi Iſrael 4.reg.3 b
¶Polluit nomen patris ſui filia ſacerdotis fornicans leuit.21 b
Polluebant nomen dei qui idolo Moloch conſecrabant filios ſuos leuit.18 c.20 a
Polluitur nomen dei cum periuramꝰ. leuit.19 c
Pollutio nocturna quo expiabatur deut.23 b
¶Polymitarius Beſeleel & Ooliab. exod.35 d
¶Pœna homicidij exod.21 b. nume.35 b
Pœna furis exod.22 a
Pœna damni facti exod.22 a
Pœna talionis. gene.9 a. exod.21 c. leuit.24 c. deut.19 d
Pœna idololatræ exod.22 c
Pœna per ſuperbiam peccantis nume.5 d
Pœnæ delinquentium deut.25 a
Pœnarum genera tria proponit deꝰ Dauidi, famem, bellum, & peſtem, vt quod ex illis vellet eligeret 2.reg.24 b
¶Pœnitere deũ more humano dicit ſcriptura, quando immutat quod fecerat, vt de Saule legitur 1.regum 15 c
Pœnitudine non flectiť deus, immotũ eſt quod ſtatuit 1.regum 15 f
Pœnitet deum feciſſe hominẽ, vúltque delere, & quare gene.6 b
Pœnitet deum mali quod miſerat contra Iſraelem 2.regum 24 c
Pœnitet Iſraelitas peccati, & idola proijciũt petentes ſe liberari iudic.10 d
Pœnitet Iſraelitas, Beniamin tribum eſſe deletã iudicum 21 a c
Pœnitet Saulem peccati, & non parcitur ei, quia non fidit deo 1.regum 15 f
Pœnitet Dauidem peccati 2.reg.12 d
Pœnitet Dauidem numerati populi. 2.reg.24 b
Pœnitendi ſpatium quærit Iob iob 10 d
Pœnitenti peccatori, vita promittiť. ezech.33 c
Pœnitenti deus miſericors ꝓmittitur. deut.30 a iob.11 c.22 c
Pœnitentia ſiue conuerſio vera ad deũ. iere.4 a
Pœnitentiam agere in corde ſuo, & cõuerti ad cor ſuum, & agnoſcere corde peccatum, idem eſt 3.regum 8 e
Pœnitentia Iob iob.42 a
Pœnitentia Dauidis vera 2.regum 24 c.12 c
Pœnitentia Pharaonis ſimulata exod.9 f
Pœnitentia Saulis ſimulata 1.reg.15 e
Pœnitentia Antiochi ſimulata 2.macha.9 b
ad Pœnitentiam expectat nos dominꝰ, ſapien.12 c. iſa.48 b
ad Pœnitentiã & cõuerſionẽ dedit deus 120 annos hominibus ante diluuium gene.6 a
ad Pœnitẽtiã & cõuerſionẽ hortatur dñs Iſraelitas per prophetas. 4.reg.17 b. iſa.55 b
ad Pœnitẽtiã inuitat populũ Ieremias. iere.26 a
ad Pœnitentiam populum prouocat Samuel. 1.regum 12 d
ad Pœnitentiã iubetur propheta reuocare filios Iſrael ezech.43 c
Pœnitentibus ſiue reducẽtibus ſe ad cor ſuum, id eſt cõuerſis toto corde & tota anima ad ſe promittit deus miſericordiam deut.30 a
Pœnitẽtes & cõuerſi ad deũ, confidẽtes nomini eius, accipiunt remiſſionẽ à deo. 3.regum 8 d
Pœnitẽtia ſua temporali mouit Achab dominũ vt ad tempus quædam remitteret ei, quẽ ſciebat ab impietate non receſſurum. 3.reg.21 g
POENITENTIAM, Petrus vocat conuerſionem à nequitia act.3 d
Pœnitentiam dat deus, ſuúmque donum eſt vt cognoſcamꝰ veritatem, 2.timoth.2 d. act.5 e
Pœnitentiam fieri per Chriſtum, & remiſſionẽ peccatorum, prædicare oportet luc.24 d
Pœnitentiam dedit deus gentibus, vt vitã æternam haberent per Chriſtum act.11 c
Pœnitentiã & vitæ innouationẽ annuntiat Iohannes, ad Chriſti ſuſceptionẽ, & remiſſionẽ peccatorum populum pręparans, matth.3 a
ad Pœnitentiam Iohannes permouet Phariſæos, metu diuini iudicii, matth.3 c
Pœnitent & reuertuntur multi percutientes pectora ſua, cum viderent Chriſto in cruce pendente ea quæ fiebant, luc.23 g
POENITENTIAM, & regnum cælorũ appropinquaſſe, Iohannes, Chriſtus, & apoſtoli pręndicauerunť, mat.3 a.4 c.10 a. mar.6 b
Pœnitentiã, opera pœnitẽtiæ, & in Chriſtum fidem pręedicat Paulus, cũ humilitate & lachrymis, act.19 d. Idem facit & Petrus, act.2 f.3 c
Pœnitenti fratri remittendũ, mat.18 c. luc.17 a
Pœnitet Iudã Chriſtum prodidiſſe, matt.27 a
Pœnitentia Eſau nihil profuit, tametſi cum lachrymis, heb.12 e
Pœnitẽtiam ſalutarẽ operatur triſtitia, qua quis ob deum offenſum dolet, 2.corint.7 c
ad Pœnitẽtiam non reuertentur, nulláque hoſtia expiabũt peccatũ ſuũ, qui voluntarie peccant & deficiunt à Chriſto, reiicientes eiꝰ hoſtiam, & aliam quærentes, heb.6 b.10 e
¶Põderis æquitas, leu.19 g. deu.25 d. ezec.45 d
Põderis iniquitatem dãnat propheta, oſee 12 b
¶Pontifex non ingrediať ad mortuũ, leu.21 b c
Pontifex à deo conſtituebať, vt eſſet mediator inter ipſum & homines doctrina & oratione, & vt offerret munera & hoſtias ꝓ expiatione ſuorum & populi peccatorum heb.5 a.8 a
Pontifex nr̃ CHRISTVS, in ęternũ ſanctorum miniſter, inter deũ & homines mediator in cęlis, in dextera patris à deo patre conſtitutus, qui cum ſuper terrã eſſet, obtulit preces & orationes patri ſuo cum lachrymis pro nobis, & exauditꝰ fuit: qui poteſt cõpati infirmitatibus noſtris, tentatus per omnia abſque peccato, heb.2 d.3 a.4 d.5 b c.6 d.8 a
¶Pontio Pilato traditur vinctus Chriſtus, matth.27 a
¶in Populos diuerſos, & varias regiones diuiſit & ſeparauit deus homines deut.32 a
Populos diligit deus deut.33 a
Populorũ terminos & regiones conſtituit deus iuxta numerum filiorum Iſrael, deut.32 a
Populi duo in vtero Rebeccæ, gene.25 c
in Populum aſſumit deus filios Iſrael ſibi, vt ipſe ſit deus ipſorũ, exod.6 a b.19 a. deut.4 a c 7 b.27 b.29 b. 2.reg.6 d.7 b
Populus dei populus Iſrael 3.reg.8 f
Populum ſuum Iſrael plantauit deus, & conſtituit in terra promiſſionis 2.reg.7 b
Populũ dei ſe fore, deóq; ſe fide adhæſurũ promittit Iſrael 4.reg.11 d
Populus ad radices mõtis ſtat, audiens loquentẽ dominum, non auſus tranſgredi terminos, exod.19 d
Populus Iſrael murmurat ob laborem, punitur igne, optat carnes, man faſtidit, num.11 a b
Populi murmur, ob exploratæ terrę deſperationem. nume.14 a. deut.1 d
Populus immolat in excelſis ante ædificatum templum, 3.reg.3 a
Populi non deleti ab Iſrael, fiunt ei tributarii, iudi.1 f.
Populi flagitia, ezechie.22 g
Populi contemptus in deum, iere.6 d
Populis oĩbus Chriſtus miſſus ſalutaris, luc.2 e
Populus dei, Chriſtiani 1.pet.2 b
¶in Porcos abeunt dæmones, matth.8 d
ante Porcos non mittẽdæ margaritæ, matt.7 a
¶Prophyrionẽ nõ comedebant Iudęi, deu.14 b
¶Portas Gazę vrbis ſublatas ĩ humeros defert in montẽ Sãſon media nocte, iudicum.16 a
in Porta ciuitatis ſedebant iudices, vt iudicarent populum, deut.22 b
in Porta ciuitatis ſedet Booz, in qua reddebantur iudicia, ruth 4 a

Portas omnémꝙ potẽtiam inimicorũ ſuorum ſemen Abrahæ Chrs poſſedit, qui de diabolo triũphauit, aſſerẽs nos in libertatẽ. gene.22 d
Portas & vim ſiue potẽtiã inimicorum ſuorum vt poſſideat ſemen Rebeccæ, optant parẽtes. gene.24 g
Portæ inferi, potẽtiáque diaboli nõ præualebũt aduerſus Chriſtianũ, vt eum de manu Chriſti rapiat, matth.16 c. iohan.10 e
Portauit filios Iſrael deus in humeris, ſicut homo infantẽ, itẽ ſuper alas aquilarũ, & aſſumpſit exod.19 a. deut.32 b
¶ Poſſeſſiones vendunt AEgyptij & Chananæi vt habeant panem gene.47 e
Poſſeſſio Leuitarum, deus. deut.10 b
¶Poſteriora dei vidit Moyſes, nõ autẽ faciem. exod.33 d
¶Potens deus noſter deut.10 d
Potentia dei non minuitur iſa.50 a
Potentia dei cadit hoſtis, non noſtris viribus. iſa.31 d
Potentiam ſuã vult deꝰ oĩbus eſſe notã. iſa.33 b
cum Potẽtiore quomodo ſit verſandũ. eccli 13 b
Potentiã ſuam oſtẽdit dominus in vaſa iræ quæ ſuſtinuit in multa patientia rom.9 c
¶Poteſtas omnis prouocatur vt verbo dei ſubdatur, & det gloriam deo pſal.23
Poteſtas omnis à deo eſt inſtituta, rom.13 a
Poteſtatibus ſublimioribus pareamus, & ſimus ſubiecti, rom.13 a. 1.petr.2 c
Poteſtatem vlciſcẽdi ſe à deo habere dicit Paulus aduerſus omnem inobedientiã rebellium, 2.corint.10 b. ad ædificationẽ tamen, non vt deſtruat: quã ſibi auferri optat, modo ſui ſint virtute conſummati 2.corint.13 c
¶Potus immundus leuit.11 f
Potum ſpiritualẽ biberunt Iudæi, & eſcam ſpiritualem manducauerunt, in Chriſtum vẽturum credentes 1.corinth.10 a
¶Præcepta decalogi exod.20 a
Præcepta decem in duabus tabulis ſcripta. deut.5 c
Præcepta diuina ſcrutanda prouer.3 a
Præcepta dei implenda deut.6 a.8 a
Præceptis ſuis mauult deus obediri, ꝗ victimas ſibi offerri 1.reg.15 e
Præcepta domini fiant in charitate. 2. iohan.b
Præcepta dei ſi quis ſeruat, in illo manet, & ipſe in eo 1.iohan.3 d
Præcepta dei obſeruat, qui cognoſcit deum, fidem perfectam quæ coniuncta ſpei & charitati eſt, habens in Chriſtum 1.iohan.2 a
Præcepta dei facientes non derelicturus eſt ipſe deus 3.regum 6 b
Præcepta cuſtodientibus miſericors eſt deus. deut.7 b
Præcepta implẽtes Iſraelitæ, viuebant, id eſt effugiebant manus dei, nõ puniebãtur, aut occidebantur deut.4 a
vt Præcepta impleant, diſcẽtes timere deũ præcipit deus legi Deuteronomium omni populo deut.31 c
Præcepta dei ſeruãtibus promittit benedictio, nõ ſeruãtibꝰ maledictio. exod.23 a. leuit.26 a. c. deut.7 b.28 a
ꝙ cõtra Præceptum dei fecerit, abijcitur Saul è regno 1.reg.13 c
Præcepta dei filijs inculcanda deut.6 d
ad Præcepta ſeruãda exhortatur Moyſes, beneficiorum dei cõmemoratione. deut.4 a.29 a
ad Præceptorum obſeruationem hortat Iudęos Ioſue, cõmemoratis prius beneficijs dei erga ipſos ioſ.24 a b c
Præcepta dei vt cuſtodiat, hortatur Dauid Salomonem 3.regum 2 a
Præcepta dei, ob hominum traditiones trãſgrediuntur Iudæi matth. 14 a
Vide dictionem Mandatum
Præcepta de charitate prouer.3 d
Præcepta ſanctiſſima zacha.8 c
Præcepta mandata erant Iſraelitis, vt viuerent in eis, id eſt longo tempore perſeuerarent in terram promiſſionis deut.32 g
Præceptũ & ritꝰ edẽdi agni paſchalis. exod.12 a
Præceptum ſabbathi exod.31 c
Præcepta domini eſſe, non ſua aſſerit Paulꝰ quæ Corinthijs præſcripſit, 1.corint.14 g. Idem facit vbique Moyſes, dicẽs, Hæc dicit dominus.
Pręcepto dei, deóꝙ mouẽte cor mulieris, paſcit Elias eſuriens à pauperrima 3.regum 17 b
¶PRAECVRSOR noſter Chriſtus, heb.6 d
¶Prædam diuidi ex æquo iubet deus. nume. 31 d. deut.20 c
Prædam partiuntur inter ſe Iſraelitæ. ioſ.11 c
Prædam quam acquiſierant cum introducerent fratres ſuos in terram Chanaan, diuidere inter fratres ſuos, poſtquam reuerſi eſſent, iubet Ioſue Rubenitis, Gaditis, & dimidiæ tribui Manaſſe ioſ.22 b
Prædã ex æquo diuidi iubet Dauid tam ijs qui præliauerant, quàm qui laſſi non poterãt præliari 1.reg.30 f
Prædam quam à Madianitis acceperant Iſraelitæ, inaures aureas accipit ab eis Gedeon iudicum 8 e
Prædam à Madianitis raptam afferunt Iſraelitæ ad Moyſem. nume.31 b
Prædam vrbis Hai præcipit deus vt ſibi & ſuis accipiat Ioſue. quod & ipſe facit. ioſ.8 a f
ex Præda gratificatur Dauid omnibus amicis. 1.regum.30 g
¶ Prædeſtinauerat deus ante mundi cõſtitutionẽ, nos redimere ſanguine filij ſui, & per ipſũ filium ſaluare: ac nos in filios per eundẽ adoptare, iuxta propoſitũ voluntatis ſuę, quo gratuitam ſuã in nos beneficẽtiam redderet orbi magis illuſtrẽ & dilucidam, qua nos ſibi reconciliauit per dilectum filium ſuũ, ephe.1 a. 2.timot.1 c. 1.petr.1 d
Prædeſtinatos vocat Paulus quos & præſcitos, rom.8 f
Prædeſtinatos vocauit deꝰ per prædicationem apoſtolorum, & iuſtificauit per mortẽ filij ſui rom.8 f
ob Prædeſtinationem non eſt cũ deo diſceptãdum rom.9 d
¶Prædicatores verbi ſui ſe miſſurum promittit deus iſa.30 e
Prædicatores Euãgelij miſſi, vt homines à diaboli faucibus eriperent pſal.67. verſ.12
de Prædicatoribꝰ miſſis ad euãgelizãdũ. iſa.2 c
Prædicaturꝰ Iſaias priꝰ a dño mũdatur. iſa.6 b
ad Prædicationis officiũ vocant à Chro Petrꝰ & Andreas, Iacobus & Iohannes matth.4 d
Prædicari euangeliũ omni creaturæ, iubet Chriſtus marc.16 d
Prædicat Chriſtus in naui, matt.13 a. marc.4 a
Prædicauit Chriſtus palam, nihil in occulto, iohan.18 d
Prædicare non poſſunt niſi miſſi rom.10 c
qui Prædicat, ſermones dei prædicet, 1.petr.4 c
Prædicabant apoſtoli in templo, ignorantibus ſcribis & phariſæis act.5 d
Prædicant apoſtoli in templo & circa domos euangelium Chriſti act.5 g
Prædicantibꝰ aplis deus incrementũ dabat verbo, attrahẽs quos credere volebat, act.2 g
Prædicatio Petri ſecũda, qua cõuertuntur quinque millia hominum act.2 a.4 a
Prædicatio Pauli, act.13 c. & qualis fuerit, 1.corinth.2 a
Prædicat Anna prophetiſſa Chriſtũ veniſſe omnibus ex Iſrael expectantibus redemptionem per ipſum luc.2 f
Prædicare iubet Chrs dæmoniaco ſanato ſuam miſericordiã, & bona quę illi fecerat, mar.5 b
Prædicatio Pauli verax dei præſidio, qui ſermonem eius fecit efficacem, 2.corint.1 d
Prędicationis ſuæ inter gẽtes fœlicẽ ſucceſſum Paulus per Chriſtum deo adſcribit, rom.15 d
Prædicatione rei in ſpeciẽ ſtultæ, nempe quòd Chriſtus in cruce paſſus ſit pro nobis, placuit deo ſaluos facere credẽtes, 1.corint.1 c
Prædicatores non deſiſtant hortari confratres ad pietatem Chriſtianam 2.pet.1 c
Prædicatores aliud prędicantes quàm euangelium Chriſti, non recipiendi, 2.iohan.c. nec aue eis dicendum
Prædicatores verbi dei debemus ſuſcipere, & illis bona temporalia impartiri, vt cooperatores ſimus veritatis, 3.iohan.c
Prædicabant apoſtoli quod viderant & audierant, 1.iohan.1 b
Prædicatores mẽdaces deſcribũtur quales ſint, & quę tormẽta eos maneãt, 2.pet.2 a b c
Prædicari Chriſtũ quocũꝙ modo, ſiue ob charitatẽ, ſiue ob inuidiã, gaudet Paulus, phili.1 b
¶Prædo vendens hominẽ moriatur, deut.24 b
¶Præfecti Salomonis 550 3.reg.9 d
¶Prægnantem qui percuſſiſſet rixãdo, exo.21 d
Prægnans vxor Phinees, audiẽs arcã dei captã, incuruat ſe, & parit. 1.reg.4 d
Prægnantes ſcinduntur à Manahem rege Iſrael 4.reg.15 d
Prægnantibus væ in excidio Ieroſolymorũ, tam erit horrendum, matth.23 d.24 b
¶ad Prelium docet deus, 2.reg.22.c. pſal.17 e
¶Præmium pollicetur Saul percutiẽti Goliath 1. reg.17 c
¶Præparanda deo corda, ſoli ei ſeruiendo & fidendo, 1.reg.7 a
¶Prępoſitis noſtris obediamus, heb.13 c
Præpoſiti filiorum Iſrael flagellati, vociferãtur ad Pharaonem exod.5 c
¶Præputia centum Philiſthinorum petit Saul à Dauide, vt ea occaſione occidatur à Philiſthæis, 1.reg.18 f
Præputiũ nihil prodeſt Chriſtiano, aut circunciſio, ſed obſeruatio mandatorũ dei, 1.cor.7 d
in Pręputio ſi aliquis à deo vocatus ſit ad Chriſtum, ne velit circuncidi 1.corin.7 c
Præputia lignorum auferenda, leuit.9 c
¶Pręſcitos vocat Paulꝰ quos pdeſtinatos, ro.8 f
quos Præſciuit deus ex Iudæis, hos non repulit rom.11 a
¶in Præſepio naſcitur Chriſtus luc.2 a
¶Præſidendum in ſolicitudine, rom.12 b
¶Præuaricatio nõ eſt, vbi nõ eſt lex: nõ eni reputant tunc pctã eſſe pctã, neꝙ eſt quod irritet ad peccatum, quod certe facit lex, ro.4 c
¶ad Prandium Phariſæus quidam Chriſtũ vocat, luc.11 f
¶Precatur Paulus eos quibus euangelizat, & conſolatur, 1.theſſ.2 c.4 a
¶Preſbyteros conſtituit Paulus per ſingulas eccleſias, act.14 d
Preſbyteros & epiſcopos, pro eiſdẽ accipit Paulus act.20 f. tit.1 b
¶Preſbyteros quales conſtitui velit Paulꝰ, tit.1 b
Preſbyteros Epheſiorum adhortatur Paulus, vt perſeuerent in ſyncera doctrina act.20 d
Preſbyteros hortatur Paulus, vt non ob turpe lucrum, ſed propenſo animo & ex charitate, neque ceu dominium exercentes aduerſus cleros, ſortes, vocatos, eóſque qui ad ſortẽ & hæreditatem æternam vocati ſunt, ſed ſic vt ſint exemplaria gregis 1.pet.5 a
Preſbyteri qui bene præſunt, duplici honore digni, maxime qui annuntiant verbum euangelii, 1.timoth.5 c
aduerſus Preſbyterũ accuſatio non recipienda, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus, 1.tim.5 d
Vide dictionem Epiſcopus
¶Pretio mortis Chri redẽpti Chriani, nulli ho

minum præter illius voluntatem debẽt ſerui-re 1.corint.6 d.7 d
Pretioſus & carus erat ſermo domini, raróque loquebatur manifeſte in viſiõe in Silo propter prophetam Ophni & Phinees 1.regum 3 a
Pretioſa dicitur fuiſſe anima Saulis coram Dauide,quia non occidit eũ Dauid. 1.reg.26 d
¶Primatũ tenet in omnibus Chriſtus, coloſ.1 c
de Primatu inter ſe contendunt diſcipuli Chriſti matth.18 a.marc.9 e
¶Primi nouiſſimi. Vide Nouiſſimus.
¶Primitiarum lex nume.5 a b
Primitiæ ſolicite deo reddẽdæ. exod. 22 d.34 d leuit.23 b.nume.15 b
Primitiæ & decimæ ſacerdotibꝰ præſtãdæ erãt. nume.5 b. 18 b
Primitiæ frugum quomodo offerẽdæ. leui.2 d. deut.26 a
Primitię triẽnales Leuitis,pupillis,viduis & aduenis dandæ deut.26 a
de Primitijs ezec.45 d
Primitiarum panes multiplicans Eliſeus,dat populo eſurienti 4.reg.4 g
Primitias ſpiritus habentes,etiam redemptionẽ omnium fidelium expectantes ingemiſcunt, rom.8 d
vt Primitiæ quædam eorum qui cum ſpe reſurrectionis dormiunt,Chriſtus reſurrexit,1.corinth.15 c.coloſ.1 c
Primitijs Iudæorum,videlicet patribus exiſtentibus ſanctis, fieri nõ poteſt quin aliqui ex eis ſint ſancti rom.11 b
¶Primogenita paruipendẽs, vẽdit ea Eſau fratri ſuo Iacob,lentis edulio gene.25 d
Primogenita,dei erãt.exod.13 a.23 c d.34 c. leuit.26 c d.deut.14 d.15 d
Primogenita quare deo offerebãtur. exod.13 c
Primogenita omnia,dei ſunt,quorũ loco accepit Leuitas in miniſteriũ tabernaculi. nume. 3 b f.8 c
Primogenita hoĩs,ꝑtio redimebanť. exo.13 b
Primogenitũ aſini mutabatur oue. exod.13 b
Primogenita AEgyptiorum moriunť media nocte exod.11 b.12 e
Primogenituræ ius non dandum ex affectibꝰ filio dilectæ vxoris ſuæ,qui nõ fuerit primogenitus : ſed exoſæ ſuæ vxoris filio q fuerit primogenitus deut.21 c
Primogenitꝰ eſt Chriſtus vniuerſæ creaturæ,inter fratres cæteros a deo adoptatos, rom.8 f. coloſ.1 c
Primogenitus mortuorum Chriſtꝰ, qui primus reſurrexit, apoc.1 b. 1.corint.15 c.coloſ.1 c
¶Principes,dei miniſtri ſũt,& ad qd, ro.13 a b
Principum ſtatus mutantur, vt dona dei agnoſcantur iob 12 c
Princeps in terra AEgypti,Ioſeph. gene.42 a
Principes populi, ſint ſapientes,gnari & periti. deut.1 b
ad Principes Iſrael exhortatio ezech.45 c
in Principes,pauperum oppreſſores. amos 4 a. ſopho.3 a
Principes vrbis Ieruſalẽ arguit dñs. ſopho.3 a
Principes Iſrael taxat propheta amos 6 a
cõtra Principũ tyrãnidẽ. ezec.22 f.michæ.3 a c
Principis impij ſunt & miniſtri impij. prouer. 29 b.eccľi 10 a
Principi non maledicendum exod.22 d
Principibus ſimus ſubditi tit.3 a
Principum exercitus temeritas 2.reg.2 c d
Principes huius mundi,Chriſtum crucifixerunt per ignorantiam,neſcientes ſapientiã euangelicam 1.corint.2 b.act.3 c
Principes Iudæorum multi credunt Chriſto,nõ audent tamen confiteri,& quare, iohan.12 f
Principis portio in terra promiſſionis. ezech. 45 c.48 c
de Principis holocauſto ſpontaneo. ezech.46 d
Principis dona hæreditaria ezech.46 g
Principes quinquagenarij ad Eliã miſſi ꝑ Ochoziam igne conſumuntur 4.reg.1 b
Principum ſapientiã non prædicat Paulus,1.corinth.2 b
Princeps paſtorum,Chriſtus 1.petr.5 b
Princeps poteſtatis aeris huius & mũdi,diabolus,morte Chriſti pulſus à tyrãnide, iohã.12 e epheſ.2 a
Principatus omnis caput,Chriſtus, coloſ.2 b
de Principatibꝰ & poteſtatibus dæmoniacis per ſe triumphat Chriſtꝰ,nos ab eis veluti opima ſpolia reportans coloſ.2 c
¶Priſca & Aquila Pauli adiutores in euangelij prædicatione rom.16 a
¶Probanda omnia, & non quodcunque genus doctrinæ ſine iudicio ſuſcipiendum,neq; omni ſpiritui credẽdum, videndũ enim ſi ex deo ſint 1.theſ.5 d.1.iohan.4 d
Probatio ſpem noſtram auget, dum conſiderãtes nos in afflictionibus non derelictos,fortiꝰ fidere diſcimus rom.5 a
Probationem & cognitionem voluntatis diuinę erga nos parit patientia, rom.5 a
Probemus & tentemus ſi ſimus in fide Chriſti, 1.corinth.11 f.2.corint.13 b
Probemus & intelligamus quæ ſit dei voluntas, nempe vt ſancti ſimꝰ,abſtinẽtes à fornicatione rom.12 a.epheſ.5 d.1.theſ.4 a
¶Problema ſiue propoſitionẽ & obſcurum ſermonẽ proponit Samſon ſodalibus ſuis,de leone quem occiderat,ex cuius forti corpore cibus dulcis,id eſt mel, exierat iudic.14 c
¶Prócidit ad dominũ Moyſes orans pro Iſraelitis deut.9 c
¶Prodigalitatẽ prohibet Salomon. prouer.5 b
¶Prodigia in morte Chriſti, matth.27 f
¶Proditores Ziphæi 1.reg.23 c
¶Proficit Samuel, placens deo & hominibus. 1.regum 2 e
¶non Prohibendi qui quocunque modo regnũ Chriſti annuntiant,& euangeliũ promouent, etſi indigni alioqui videantur, vt docet Chriſtus nolẽs prohiberi eum qui in nomine ipſiꝰ dæmonia eijceret , etſi in comitatu diſcipulorum ſuorum non eſſet marc.9 e.luc.9 f
¶Proiecerant dominum Iſraelitæ, petentes regem hominem protectorem , qui deum regẽ ſaluatorem habebant 1.reg.10 c
Proijcere ſermones dei,pro inobedientem eſſe. 1.reg.15 f
¶Promittit deus terram Chanaan. exod.34 b
Promiſſionis terra qualis deut.8 b.11 b
Promiſſionibus dei credendum 2.para.20 c
Promiſſionibus dei fidit Abraham. gene.24 a
Promiſſiones omnes, quibus omnia bona promiſerat deus, Iudæis impleuit: impleturus & mala quæ cõminatus eſt derelinquentibus eis pactum ſuum ioſ.21 d.23 d
in Promiſſionibus verax deus 1.reg.3 c
Promiſſiones ſuas nõ retractat deꝰ, tametſi peccatores ſimꝰ,tãta ẽ eiꝰmiſericordia. leui.26 g
Promiſſiones ſuas quibꝰ promiſerat terrã Chanaan,vt impleret deꝰ, introduxit Iſraelitas in terram Chanaan:non propter eorum iuſtitiã. ſic nobis dat vitã æternã ꝓmiſſam. deut.9 a
Promiſſiones ſuas implet deus erga illos qui toto corde ambulauerint coram ipſo. 3.regum 2 a.8 b c
Promiſſiones dei dignis & fidelibus danť,nõ autẽ indignis,vt videri poteſt de Heli , à quo ablatum fuit ſacerdotiũ ob impietatẽ filiorũ. 1.regum 2 f
ꝓpter Promiſſiões ſuas ad Abrahã,Iſaac,& Iacob factas,oĩa egit deꝰ erga Iudæos, exod.2 d.6 a.leuit.26 g. deut.4 c. 7 b.1. reg.12 d.2. reg.7 c.4.reg.13 d.19 g.20 b
propter ſuas Promiſſiones Dauidi factas non aufert deus totum regnũ Salomoni, ſed duas tribus reſeruat ei 3.reg.11 f
Promittit deus ſe futurum cum Gedeone, in liberando Iſraele iudicum 6 c
Promiſſio longæ vitæ honorantibus parentes, exod.20 c
Promiſſionũ fide vrgetur deus, pſal.88.verſ.19
Promiſſionum dei memor Iacob, quibꝰ promiſerat ſe futurum ſemper cum eo, orat, & eas deo obtrudit, gene.32 c
Promiſſiones ſuas obiicit deo Moyſes orans pro peccato Iſrael, exod.32 c.deut.9 d
Promiſſiones factas Abrahæ , impleri in Iacob precatur Iſaac, gene.28 a
Promiſſiões dei cupit Dauid impleri, 2.re.7 d
Promittit populus ſe facturum verba dei quæ præcepit, exod.24 a b
quod Promiſerimus deo, reddendum, aut peccabimus,deut.23 d
Promiſſio,Vide Fœdus
PROMISSIO SALVTIS AETERNAE,1.iohan.2 d.facta ab æterno,ante conditum mũdũ,reuelata tẽporibus ſuis per prædicationẽ euangelii,eph.1 a.2.tim.1 c.tit.1 a.1.pet.1 d
Promiſſionẽ ſuam iuramento confirmauit deus,ne dubitemus eam nos accepturos,hebr. 6 d.iſa.54 b
Promiſſiones dei, per illum fideles ſunt & ſtabiles,2.corint.1 d
ex Promiſſione dabitur hęreditas regni cœlorũ fidelibus, nõ propter opera legis quę fecerit, galath.3 c
Promiſſionis verbum Abrahę & Iudęis reliquis factum rom.5 a c
Promiſſionis filii ſunt , qui in Chriſtum Abrahæ & Iſaac promiſſum,credunt, rom.9 b
Promiſſam vitæ æternæ hæreditatem nondum acceperunt patres veteris teſtamenti,vt cum eis eam & nos accipiamus, heb.11 g
Promiſſiones hæ magnæ, propria gloria & virtute dei donantur nobis, vt ipſi ſoli gloriam & potentiam tribuamus, 2.pet.1 a
ſecundum Promiſſiones ſuas deum miſiſſe Chriſtum ſaluatorem nobis, cantat Maria , idem cantat & Zacharias, luc.1 e g
Promiſſiones ſuas deum impleſſe , miſſo in terris filio docet Petrus , act.3 b. idem docet & Paulus, act.13 d
Promiſſis dei confirmati fideles , dent operã vt ſe purgent ab omni inquinamento corporis & animi, 2.corint.7 a
Promiſſionem accipient, qui patientes in tribulationibꝰ fecerint dei voluntatem, heb.10 g
Promiſſa dei expectamus, 2.pet.3 c
Promittit deus ſe futurum patrem fidelibus, 2.corint.6 d
Promiſſio patris,ſpiritus ſanctus, act.1 a.4 c
Promiſſionẽ ſui aduentus non recraſtinat ac ꝓrogat dominus, ſicut impii exiſtimant, ſed lõgius ſpatium præſcribit quæ ſua eſt lõganimitas & mãſuetudo, vt reſipiſcamus interim, nolens quenquam perire, 2.pet.3 c d
Promiſſio dei de æterno templo,ſacerdotio, & regno in Dauidis ſemine Chriſto, pſal.103
Promiſſionibus dei patribus noſtris factis confirmatur eccleſia michæ.7 d
Promiſſionum dei veritas, pſal.104.verſ.11
¶Pronus in terram cadit Ioſue corã deo cõquerens Iſraelem ſuperari ab aduerſariis, ioſ.7 b
¶Prophana & vaniloquia vitet epiſcopus, quæ pertrahunt ad impietatem 2.timoth.2 c
¶Propheta olim dicebatur videns, 1.reg.9 b
per Prophetas ſolebat deus aliquando reſpondere conſulentibus ſe 1.reg.28 a
per Prophetas hortatur dominus Iſraelitas ad conuerſionem ab idolis, 4.reg.17 b
Prophetis ſuis in viſione, vel per ſomniũ loquebatur deus: ſoli autem Moyſi facie ad faciem

loquutus eſt nume.12 b
Propheta nō ſurrexit in Iſrael ſicut Moyſes poſt mortem ipſius deut.34 d
Propheta dei fidelis Samuel à deo quater ad hoc vocatꝰ, vt per eum ipſe loqueretur Iſraelitis 1.regum 3 d
vt Prophetā ſciret eſſe in Iſrael, igiť & verū deū, petit a rege Eliſeꝰ mitti ad ſe Naaman quem ſanaret. 4.reg.5 c
Propheta dei non poteſt loqui niſi quod deꝰ ponit in os eius, vt docet Michæas 3.reg.22 c
Prophetæ dei authoritas michæ.3 c
Prophetarum commendatio eccſi 49 c
Propheta verbo dei inobediens occiditur à leone immiſſo à deo. 3.reg.13 d e
Prophetæ magnæ authoritatis viri fuere erga reges 4.reg.5 c
Prophetæ Nathan traditur Salomon erudiendꝰ 2.reg.12 f
Propheta quidā miſſus præcepto dei corripuit Ieroboam de idololatria 3.reg.13 a
Propheta præmonet Achab regem Syriæ Benadad rurſum p̄liaturū contra ipſum. 3.reg.20 d
Propheta quidam à deo miſſus promittit victoriam contra Achab 3.reg.20 b c e
Propheta iubetur à deo nihil accipere ab īpio Ieroboam, ne cibū quidē & potū. 3.reg.13 b
Prophetam Ahiam conſulit Ieroboam de valetudine filij ſui ægroti 3.reg.14 a
Prophetas domini cētum abſcondit Abdias in ſpelunca, ne occidantur ab Iezabel dña ſua. 3.reg.18 a
Prophetas dei eſſe occiſos, ita vt ſolus eſſet derelictus, dolet Elias 3.reg.19 b
Prophetam percuſſuro Ieroboam corripiētem eū, manus areſcit: quæ ei reſtituitur oratione eiuſdē prophetæ 3.regum 13 a
Prophetæ cuiuſdam mendacium. Vide Mendacium 3.regum 13 c
Prophetę prophetauerūt de futura in nobis gratia & ſalute per Chriſtum, quæ non ſuo, ſed alio tempore accideret 1.pet.1 b
Prophetæ multi, Chriſtum præſentem videre & audire cupierunt, matth.13 c. luc.10 d
Prophetarum ſpiritus prænuntiauit in ipſis afflictiones & paſſiōes Chriſti, & glorias quæ ſecuturæ erant 1.petr.1 b. act.3 d
Prophetarum ſcripturæ teſtantur remiſſionem peccatorum eſſe per Chriſtum act.10 g
iuxta Prophetarū ſcripta Chriſtū miſſum ſalutē omnibus gentibus, cātat Zacharias, luc.1 g
Prophetæ nobis proponuntur in exemplum patientiæ & afflictionis iacob.5 c
Prophetarum & ſanctorum ſanguis in Babylone inuentus eſt, apoc.18 g
Prophetā ſi quis, quia dei propheta eſt, ſuſceperit, is eandem mercedem quam fide acceptur ꝰ à deo eſt ꝓpheta ille, accepturus eſt, mat.10 d
Propheta Abraham dicitur à deo gene.20 b
Propheta Moyſi erat Aaron, ꝙ Pharaoni loqueretur quæ dixiſſet ei Moyſes exod.7 a
Prophetant Eldad & Medad in caſtris, ſpiritu ſancto requieſcente in eis nume.11 f
Prophetāt ſeniores cōſtituti à deo principes populi Iſrael cum Moyſe nume.11 f
vt Prophetet oīs populꝰ optat Moyſes. num.11 f
Prophetat Paulus de reſurrectione, cū dicit, In verbo domini 1.theſ.4 d
in Prophetæ & verborū eiꝰ deriſores. ezec.33 g
in Prophetarum oſores comminatio. amos 5 c
ob Prophetarum cōtemptum minatur dominꝰ Iudæis iere.7 c
Prophetas ſiue p̄dicatores prohibent Iudæi verbum dei annuntiare iſa.30 b
Prophetæ ꝓphetātes, id eſt pſalmos & verba dei canētes, ſpiritu docti, in inſtrumentis muſicis 1.reg.10 b
Prophetat Eliſeus pſalte canēte, & p̄nūtiat aquā exercitui Iorā impij, & Ioſaphat pij, & victoriam de Moabitis 4.reg.3 b c
Prophetas conſtituit dominꝰ in eccleſia, qui interpretarentur nobis ſcripturas, 1.corint.12 d
Prophetarum ſpiritus, ipſis prophetis auditoribus ſubiectus eſt 1.corinth.14 f
Prophetās vir velato capite, deturpat caput ſuū 1.corinth.11 a
Prophetæ vxori. Vide Vxori ꝓphetæ. 4.reg.4 a
Prophetarū filij ſiue diſcipuli paupes, ædificant domum 4.reg.6 a
Prophetarū quidā filius percuſſus & vulneratus, accedit ad Achab, a cuius ore extorquet iudiciū contra ſeipſum, qui Benadad ſeruauerat, quē deus præceperat occidi 3.reg.20 g
Prophetarū filij tempore famis de victu tētanť dū agreſtes herbas ſibi vtcunque in cibū colligūt, & edētes mortē i olla iueniūt. 4.reg.4 g
Prophetis Debora vxor Lapidoth iudicat Iſraelem iudicum 4 a
per Prophetiſſam Holdam conſulit Ioſias dominum 4.reg.22 c
in Prophetiſſas mendaces ezec.13 c
Propheta nobis promittiť Chriſtus ex Iudæis, quem debemus audire deut.18 c
Propheta falſus quomodo dignoſcendus. deut.18 d. iere.28 a
Propheta ſignis & miraculis à vera in deū dilectione & fiducia abducens, non audiēdus ſed occidendus. deut.13 a.18 d
Prophetię ſpiritum mendacē dat aliquādo deus propter eos qui verbo ſuo nolunt credere. 3.regum 22 c d
Prophetæ falſi 850: vnꝰ Elias dei propheta. 3.regum 18 c
Prophetæ falſi 400 conſulunt bellū regi Achab contra Ramoth Galaad, diſſuadente Michæa ſolo dei propheta 3.reg.22 a b
Prophetas veros (qui quādoque nō ſolū verbis, ſed etiam rebus & ſignis prophetant) imitaturus Sedecias pſeudopropheta, cornua facit ſibi quibus oſtēdat ipſum Achab percuſſurum Ramoth Galaad 3.reg.22 b
de Prophetis falſis conqueritur Ieremias, quibꝰ minatur dominus exitium iere.14 b
Prophetarum & ſacerdotū doctrinā mēdacem arguit Ieremias, & eorum auaritiā iere.8 c
Prophetas Baal omnes occidit Elias. 3.reg.18 g
Prophetiā dat deus cui vult, nō habita ratione perſonæ: vt videre licet de Saule: & reſpōſione cuiuſdā, qui de prophetis inter quos ꝓphetabat Saul, dixit, Et quis pr̄ eorū? quaſi diceret, nō ex pr̄e & carnis ꝓpagatione &c. 1.reg.10 c
ad Prophetiam ex agricultura vocatur Eliſeꝰ à deo per Eliam 3.reg.19 d
Prophetia Caiphæ iohan.11 g
PROPHETIA, dei donū eſt, à ſpiritu dei datum quæ non adducitur volūtate humana, roma.12 b. 1 corint.12 b. 2.petr.1 b
Prophetiæ ſpiritꝰ, teſtimonium Ieſu, apoc.19 c
Prophetiæ ſpiritus, diſſerendique gratia de myſterijs dei, dať etiā aliquando impijs, mat.7 d
Prophetias & diuinæ ſcripturę interpretationes ne aſpernemur 1.theſ.5 d
Prophetiæ donum vt nobis cōtingat, enitendū. 1.corint.14 a
de Prophetiæ dono, 1.corint.14
Propheticorum ſermonū veram intelligētiam, quæ propria & humana interpretatione non habetur, habuerunt à deo apoſtoli 2.petr.1 d
Prophetici ſermones, lucerna ardens in loco caliginoſo, quos non intelligit qs niſi dies Chr̄i, dies nouę legis illuceſcat ei, & euāgeliū veri ſolis iuſtitiæ, Chr̄i, oriať in corde illiꝰ, 2.pet.1 d
¶ Propinquum ſe eſſe ipſi Ruth agnoſcit Booz. ruth 3 c
Propinquitatis iuri quomodo cedebāt Hebræi. ruth 4 a b
¶ Propitiatorii forma, exod.25 b. 37 a
Propitiatorii ſitus, exod.26 g
Propitium ſe futurum terræ populi ſui promittit deus, deut.32 f
PROPITIATIO pro peccatis noſtris, & totius mundi Chriſtus 1.iohan.2 a. 4 c
¶ Propoſitionis panes leuit.24 a
Propoſitionis panes, neceſſitate coactus comedit Dauid, 1.reg.21 b. mar.2 d. luc.6 a
Propoſitionem ſiue obſcurum ſermonē propoſnit Samſon ſodalibus ſuis, de leone quem occiderat: ex cuius forti corpore dulcedo, id eſt mel, exierat, iudicum 14 c
¶ Proſelytum ſeu aduenam vnū vt facerēt Phariſæi, & vt vnum gentilem in ſuæ religionis conſortium pertraherent, mare & terrā circūibant, gehennæ obnoxium reddentes eum duplo quàm ipſi eſſent, matth.23 b
¶ Proſpera & aduerſa à domino, prou.3 b
Proſperitas impiorum, & corūdem repentinus interitus, iob 21 a b
Proſpitati infideliū nō inuidēdū, pſal.36. ver.7
¶ Proſternuntur Moyſes & Aaron coram deo, num.20 a
¶ Proſtibuli merces non offerenda, deut.23 c
¶ Protector noſter deus, pſal.17 c. 26 a. 30 a. 32 d 70 a. 113 c. 143 a
Protectorē ſe offert deus ipſi Abrahæ, gen.15 a
Protector Abrahæ deus prohibuit ne Abimelech adulterium cum ea cōmitteret, gen.20 b
¶ Prouerbiū, Quaſi Nemrod robuſtus venator coram domino gene.10 b
Prouerbium, Num & Saul inter prophetas? 1.reg.10 c. 19 d
Prouerbiū, ab impiis egredieť iniqtas. 1.re.24 c
in Prouerbium Iſraelem futurum prædicit deꝰ ſi diis alienis adhæſerit, 3.reg.9 b
in Prouerbium fuerunt Iudæi, quòd noluerint obedire præceptis dei. deut.28 d
¶ Prouidentia dei erga ſeruos ſuos, pſal.144 b 146 b. prouer.15 a. 19 c. Malach.3 d
Prouidētia dei erga nos ab vtero matris noſtrę pſal.138. verſ.1
Prouidentia dei non neganda, eccl̄es 5 b
Prouidentia dei etiam erga paſſeres. matt. 10 d
Prouidentiā dei negantes arguit Iſaias, iſa.40 g
qui Prouidentiæ dei fidē non habent, hac vita indigni iudicanť à propheta, pſal.103. verſ.38
Prouidētia dei etiā erga ingratos, 3.reg.18 a
Prouidētiā dei in extrema fame annuntiātibus leproſis non credūt Samaritani 4.reg.7 b c
Prouidētiæ diuinæ oīa committēda, eccl̄es 11 b
Prouidētia dei factū, ꝙ Abimelech nō dormierit cū vxore Abraham, gene.20 b
Prouidentia dei, nihil deeſt populo Iſrael in deſertis, deut.2 b.
Prouidentia dei mittit Iſai Dauidem ad fratres in caſtra. 1.reg.17 b
Prouidentia dei Michol ſeruat Dauidem maritum, per feneſtram illum demittens, & patrē decipiens, 1.reg.19 c
Prouidētia dei Saul cū ſuis opprimitur ſomno, à quo Dauid aufert haſtā & ſceptrū. 1.re.26 b
Prouidētia dei, Dauid cū Philiſthęis cōtra Saulē pugnaturꝰ, ab exercitu remittiť. 1.re.29 a
Prouidentia dei occurrit ſeruus Amalecitæ qui Dauidē ducit ad eos qui ſuccenderant Siceleg 1.reg.30 c
Prouidentia dei feruntur Dauidi laſſo & eſuriē ti cibaria in deſertum. 2.reg.17 g
Prouidentia dei immiſſus leo occidit prophetam inobedientem verbo dei: mortuúmque ipſe leo ſeruat cum aſino, 3.reg.13 c
Prouidētiā dei Elias paſciť à coruis, 3.reg.17 a
Prouidētia dei ꝙ captiua Iudæa ducta ad Syros ad gloriā dei & Naamā ſalutem, 4.reg.5 a
Prouidentia dei alitur in aliena terra mulier Sunamitis, ob incredulitatem ſuam in verbum

ipſius 4.reg.8 a
¶Proximi res perdita non negligenda. deu. 22 a
Proximi cura vnicuique commiſſa eccſi 17 b
Proximo mutuum dandum eccſi 29 a
Proximorum amor gratus deo & hominibus. eccſi 25 a
Proximorũ contẽptores increpantur. malac.2 b
Proximus non infamandus eccſi 19 b
PROXIMVM noſtrũ agnoſcamus in quencunque inciderimus ope noſtra indigẽtem, eúmque iuuemus pro viribus, vt docet Chriſtus in parabola Samaritani luc.10 e
Proximo placẽdũ ad ei⁹ ædificationẽ. rom.15 a
quæ Proximi ſunt quærat Chriſtianus, non quæ ſua 1.corint.9 f
Proximi dilectio, legis eſt impletio, rom.13 c
Proximus non iudicandus à nobis, iacob.4 d
¶ad Prudentiam & ſimplicitatem hortatᷣ Chriſtus miniſtros verbi, matth.10 b. Ad eandẽ omnes hortatur Petrus 1.petr.4 b
Prudentia & affectus ſpiritus eſt, quòd vitam ſe habere per Chriſtum ſentiens, pacem ſectatur cum omnibus rom.8 a
Prudentiæ ſpiritu repleti, vt facerent veſtes Aaron exod.28 a
ſine Prudentia gens Iudæorum non p̃uidens interitum ob adorata idola deut.32 d
Prudens Dauid in reb⁹ omnibus. 1.reg.18 b c
Prudentis mulieris orõ ad Dauid, qua petit reuocari fugitiuũ Abſalom. 2.reg.14 a b c d e
Prudens mulier & pulchra Abigail. 1.reg.25 a
Prudens ſecundum carnem Ionadab. 2.reg.13 a
Prudentiæ carnis non innitendum abd.1 c
Prudẽtiæ ſuæ innitẽtes, & in creaturis ſpem habentes, ſpretis dei conſilijs, reprehendit Iſaias iſa.30 a
¶ Prurigine percutit deus non ſeruãtes p̃cepta. deut.28 c
¶Pſallendũ deo, eíque gratiæ agendæ. iudi.5 a
Pſallendũ deo ſpiritu & mẽte, 1.corint.14 c
Pſalmis, hymnis & cãticis deo canendũ cũ gratiarum actione epheſ.5 d. coloſ.3 c
Pſallente Dauide, recedit ſpirit⁹ dei mal⁹ à Saule 1.reg.18 c
Pſallit fide Dauid in cithara laudem & miſericordiam dei, & recedit ſpiritus malus à Saule 1.regum 16 d
Pſalte canente prophetat Eliſeus, & prænuntiat aquam exercitui Iorã & Ioſaphat, & victoriã de Moabitis 4.reg.3 b c
Pſaltes queritur pro Saule agitato à ſpiritu dei maligno 1.reg.16 c
Pſaltes elegans & egregius Dauid, 2.reg.23 a
¶vt à Pſeudapoſtolis caueant, flens Paul⁹ exhortatur Philippenſes philip.3 d
Pſeudapoſtolorũ quorundã, ſuppreſſo nomine, elationem taxat apoſtolus 1.corint.4 d
Pſeudapoſtolos operarios ſubdolos vocat Paulus, qui prętextu euangelij, ventri ſuo ſeruiũt. 2.corint.11 c
Pſeudopropheta quomodo dignoſcendus. deut.18. d
Pſeudoprophetæ miraculis à verbo dei abducẽti non credendũ, ſed occidend⁹ eſt. deut.13 a
Pſeudoprophetæ 400 cõgregantur ante Achab. 3.reg.22 a. 2.parali.18 a
de Pſeudoprophetarum & ſacerdotũ doctrina, & eorum inexplebili auaritia. ezech.22 e
Pſeudoprophetarum miracula iere.23 f
contra Pſeudoprophetarum vitam iere.23 b
in Pſeudoprophetas populum docentes conſilia cordis ſui ezech.13 a
Pſeudoprophetis non eſſe credendum. iere.23 d
in Pſeudoprophetas Iudæos, qui circũciſionem & id genus docebãt populũ, philip.3 a. tit.1 c
Pſeudoprophetas ex Chriſtianis ſubintraturos in eccleſiam poſt diſceſſum ſuum, præmonet Paulus act.20 f
Pſeudoprophetas ſurrecturos ante & poſt Ieroſolymorum excidium, prædixit Chriſtus, qui diſcipulis ſuis aduerſarentur matth.24 a
¶Ptolemæus rex AEgypti & Alexãder Antiochi Nobilis filius inter ſe amicitiã ſtatuũt. 1.macha.10 e
Ptolemæi diſſidiũ cum Alexandro genero ſuo. 1.macha.11 a
Ptolemæo mortuo, regnat Demetrius. 1.macha.11 b
¶Publicani & meretrices regnũ dei ingrediuntur, & euangelio credunt matt.21 c
Publicani deum iuſtificant, iuſtum & iuſtificantem agnoſcunt peccata ſua confitentes: phariſæi dei conſilium & euãgelium per Chriſtum oblatum ſpernunt luc.7 e
Publicanis ne plus exigãt, quàm cõſtitutũ ſit eis, præceptum dat Iohannes baptiſta luc.3 c
Publicani & Phariſæi p̃abola in eos q̃ ſe iuſtos æſtimantes, cęteros aſpernantur matt.18 b
¶Pudicitiæ pericula vitanda eccſi 9 a b
¶Puella vouens, an teneatur voto nume.30 a
¶Pueri irridentes Eliſeum caluũ, ab eo maledicuntur, & pereunt ab vrſis. 4.reg.2 d
Pueris angeli cuſtodes cõſtituti à deo, mat.18 b
Pueri adducũtur ad Chriſtum, vt eis man⁹ imponat, quos prohibentes apoſtoli, reprehenduntur matt.19 b
Puerũ amplectitur Chriſt⁹, vt videamus quàm curæ ſint illi pueri marc.9 f.10 b
Puer efficiatᷣ oportet in regno & eccleſia Chriſti, non ſenſu, ſed malitia, demittens ſe infra omnes, qui primus & maxim⁹ haberi vult apud deum matth.18 a
Puerorum eſt regnum cælorum, gratiámque illã cõdonationis peccatorũ & participationis regni Chriſti illi ſoli recipiunt, & qui his ſimiles euadunt matt.19 b
ad Puerorũ maximã obſeruantiã hortatᷣ Chriſtus, vt maximi quiſque eos habeat, atque offendere & peccandi occaſionem verbo vel facto dare caueat, matth.18 a b. mar.9 f. luc.17 a. & quanta illorum cura ſit ipſi & patri.
Pueri Chriſto in templo imprecantur ſalutem, hebraice Hoſanna acclamantes, matth.21 b. marc 11 b
Pueritia virgis coercenda. prouer.22 c.13 d.23 b
¶Pugnator noſter deus exod.15 a
Pugnat pro Iſraelitis de⁹, ipſis tacẽtibus. exod.14 d. deut.3 d
Pugnare deũ contra ſe pro filijs Iſrael agnoſcũt AEgyptii exod.14 f
¶Pulcherrima Sarai vxor Abræ. gene.12 c d
Pulcherrima Rebecca. gene.24 b
Pulchra Rachel gene.29 b
Pulchra mulier Abigail 1.reg.25 a
Pulchra Bethſabee 2.reg.11 a
Pulchra Thamar ſoror Abſalom 2.reg.13 a
Pulchra Thamar filia Abſalom 2.reg.14 f
Pulchra Abiſag 3.reg.1 a
Pulchra facie Ioſeph expetitur à domina ſua. gene.39 a
Pulcher Saul 1.regum 9 a
Pulcher Dauid 1.reg.16 b
Pulcher Abſalom 2.reg.14 f
Pulchritudine mulierũ idololatrarum capti homines à parentibus pijs orti, libidinãtur cum eis, vnde diluuium gene.6 a
ne ob Pulchritudinem vxoris ſuæ occideretur, dicit eam ſororẽ ſuam eſſe Iſaac. gene.26 b
¶Pulicem ſe confitetur Dauid, quem perſequatur Saul. 1.reg.26 d
¶Puluis homo. gene.3 d.18 d
Puluerem iactat ſuper caput ſuum Ioſue, & in terram pronus cadit coram domino orans. ioſ.7 b
Puluere caput aſpergebãt Hebræi dolẽtes. 1.regum 4 c
Puluerem pedum miniſtri verbi extergãt in cõtemptores verbi euangelii, matth.10 b
Puluerem pedum ſuorum excutiunt Paulus & Barnabas in Iudæos euangelium reiicientes. act.13 g
¶ne Puniretᷣ Heli, nullis ſacrificiis potuit fieri, 1.reg.3 d
¶vt Pupillam oculi cuſtodiuit Iſraelem deus, deut.32 b
Pupillam oculi tangit, qui Chriſtianos tangit & affligit, zach.2 b
¶Pupillo iudicium facit deus, deut.10 d
Pupilli decimis alebantur, deut.14 d
Pupillorũ oportet miſereri in iudicio, eccli 4 b prouer.31 a
ob Pupillorum & viduarum oppreſſionem abducuntur Iudæi in exilium, ezech.22 a
Pupillus non afficiendus damno exod.22 d deuter.24 d
Pupilli iudicium non peruertendum, deut.24 d
Pupilli iudiciũ peruertens, maledict⁹, deut.27 c
Pupillis, aduenis, & viduis relinquendæ ſunt reliquiæ meſſis, vindemiæ & oliuarũ, deu.24 d
Pupillis dabãtur primitię triennales, deut.26 a
¶Purgatio peccatorũ noſtrorũ facta per Chriſtum, heb.1 a
vt Purgamenta huius mundi & omnium peripſema ſe dicit Paulus 1.cor.4 c
¶Purificatio Leuitarum num.8 b
¶Puſillanimes conſolandi, 1.theſſ.5 c
¶Puteũ Berſabee foderat Abraham, gen.21 d
Puteos quos foderãt ſerui Abraham obturant inuidi Palæſthini, gene.26 c
Puteos Abraham, quos obſtruxerant Philiſthiim, refodit Iſaac: alios item plures fodit, gene.26 d e g
in Puteo abſconſi Achimaas & Ionathan, nuntiantes Dauidi conſilium Achitophel, fallunt nuntios Abſalom 2.reg.17 e
¶Pygargũ poterãt Iudæi comedere. deut.14 a
¶Pythones ne conſulamus deut.18 b
Pythones moriantur, leuit.20 d
Pythonem habentem mulierem conſulit Saul, 1.reg.28 a b. vide Samuelem ſuſcitatum,
Pythones auferuntur à Ioſia, 4.reg.23 e

Q

QVærẽdus deus toto corde, & inuenietur deut.4 d
Quærunt Chriſtum turbæ, non vt credãt in eum, ſed vt ſatientur pane, & nihil eis deſit, iohan.6 c.
Quęrere ſententiam dei, dicitur populus, qui à iudice quærit quid præcepta & leges dei dicant de lite aliqua quæ acciderit, exod.18 c
¶q̃ Quæſtiones ſuſcitant & rixas magis, quàm ędificẽt, ab his doctrinis caueamus, 1.tim.1 a
Quæſtiones ſtultas de lege, quæ contẽtiones pariunt, fugiant Chriſtiani, 2.timot.2 d. tit.3 c
in Quæſtionarios, quæſtũ ex doctrina dei faciẽtes, 1.timoth.6 a
Quæſtus magnus eſt, eſſe pium & fidelem, & habere ſufficientiam, 1.tim.6 b
in Quæſtuarios, prætextu verbi dei aliud docẽtes lucri gratia, 1.timoth.6 a
¶Queritur Gedeon deo Iſraelẽ à Madianitis affligi iudicum 6 c
ſine Querela viuamus, vt nemo iure conqueri poſſit de nobis, philip.2 b. 1.theſſ.3 d
ſine Querela euangelizauit Paulus. 1.theſſ.2 b
¶Quies ab oĩbus inimicis filiis Iſrael, ioſ.22 a
vt Quieti ſimus, monet Paulus, 1.theſſ.4 c
¶Quinquagenarios conſtituit Moyſes ſuper populum, exod.18 d
Quinquagenarios tres viciſſim mittit ad Eliã Ochozias pro ſanitate recuperãda, quos ignis de cælo aſſumpſit, 4.reg.1 c

R

RAbba obſidetur à Ioab. 2.regum 11 a
¶ Rabbath vrbs Ammonitarũ expugnatur à Dauide 2.reg.12.g.1.para.20 a
¶ Rabbi ſiue magiſter noſter ab hoibus vocari amabant ſcribæ & Phariſæi : quod Chriſtianis ſuis prohibet Chriſtus matt.23 a
¶ Rachel paſcit greges ouiũ patris. gene.29 a b
Rachel verecunda flet, oſculata à Iacob, quẽ neſciebat fratrem eſſe patris ſui gene.29 b
Rachel pulcherrima gene.29 b
Rachel dat marito ancillam ſuam in coniugiũ vt habeat liberos. gene.30 a
Rachel cõqueritur marito de infœcũditate ſua. gene.30 a
Rachel & Lia paſcunt greges ſuos gene.31 a
Rachel abſconſis idolis patris, deludit ipſum. gene.31 e
Rachel furatur patris idola gene.31 c
Rachel morĩ in pariendo Beniamin. gene.35 c
Rachel filij gene.46 b
ſicut Rachel vt eſſet fœcũda, imprecabatur populus nubenti mulieri ruth 4 c
¶ Radix germinãs fel & abſynthiũ in corde infidelis hominis deut.29 c
Radix & genus Dauid, Chriſtus, roma.15 c. apoc.22 c
Radix Iudæorum ſancti patres rom.11 b
¶ Raguel ſacerdos Madian exod.2 c
Raguel tradit Tobiæ iuniori filiam ſuã vxorẽ. tob.4 c
Raguel parat ſepulchrum Tobiæ tob.8 b
Raguel iubet parari cõuiuium, dátque dimidiã partem poſſeſſionis ſuæ Tobiæ tob.8 d
Raguel dimittit à ſe Tobiam vna cum vxore. tob.10 c
¶ Rahab caupona abſcondit exploratores, quos adiurat vt ſecum faciãt miſericordiam, ſicut ipſa cum eis fecit ioſ.2 a c
Rahab cõfitetur deum Iſrael eſſe verũ deũ, qui fecerit omnia mirabilia in AEgypto. ioſ.2 b
Rahab habitatio datur in medio Iſrael. ioſ.6 d
Rahab ſeruatur, & omnia quæ illius erãt in excidione Iericho ioſ.6 d
Rahab meretrix, fide non perijt cum impijs, heb.11 e
Rahab meretrix iuſtificata operibus quæ fidem ſuam teſtabantur iacob. 2 d
¶ Rama ædificaĩ a Baaſa rege Iſrael, & deſtruitur iuſſu Aſæ 3.reg.15 c e
Rameſſes datur in poſſeſſionẽ Iacob & filijs eiꝰ gene.47 c
Rameſſes vrbs ædificatur à filijs Iſrael in AEgypto exod.1 b
¶ Rami naturalis oleæ, Iudæi dicunĩ a Paulo, quibus deus non pepercit rom.11 c
¶ Rama ædificatur a Baaſa 3.reg.15 c
Rama incepta ædificari à Baaſa, diruitur ab Aſa 3.reg.15 e
¶ in Ramatha erat domus Samuelis, & ibi iudicabat Iſraelem 1.reg.7 d
¶ Ramoth Galaad obſidẽt Achab & Ioſaphat. 3.reg.22 a
¶ Ranæ ſuper omnẽ terrã AEgypti. exod.8 a b
¶ Rapiunĩ bona non cuſtodiẽtibus præcepta. deut.28 d
Rapiuntur virgines in Silo choreas ducentes in vxores reliquijs Beniamin iudic.21 d
Raptores alienarum rerum, regnum dei non poſſidebunt 1.corint.6 b
¶ Raphael occurrit Tobiæ, quem ad patrẽ introducit tob.5 a
Raphael ꝓmittit Tobiæ patri ſanitatẽ tob.5 c
Raphaele comite ꝓficiſcitur Tobias iunior ad Gabelum tob.5 d
Raphael rogatus à Tobia ad quæ medicamenta cor piſcis, fel & iecur conferant, declarat. tob.6 b
Raphael hortatur Tobiam ad coniugiũ Saræ, docétque eũ ſanctitatẽ nuptiarum tob.6 c
Raphael rogatu Tobię pergit ad Gabelũ, à quo reddito chirographo pecuniã recipit. tob.9 a
Raphael aperit Tobiæ omnem geſtæ rei & conditionis ſuæ veritatem tob.12 b
¶ Rationale iudicij quale exod.28 c.39 b
Rationis propriæ iudicio non fidendum. deut.12 a.prouer.3 a.12 c.14 b
Rationem pro ſeipſo redditurus eſt vnuſquiſq; ante tribunal Chriſti rom.14 b
Ratio reddenda de ſpe noſtra in Chriſtũ, ſi quis infidelis interroget, ſed id faciamꝰ cum timore & modeſtia 1.petr.3 c
¶ Raſin rex Syriæ interficiĩ à rege Aſſyriorũ. 4.reg.16 b
¶ Raziæ magnanimitas 2.macha.4 f
Razon ſuſcitatur aduerſarius à deo contra Salomonem conuerſum ad idola. 3.reg.11 e
¶ Rebecca filia Bathuel filij Nachor. gene.22 d
Rebecca pulcherrima gene.24 b.26 b
Rebeccæ prompta alacritas in ſeruiẽdo proximo gene.24 c
Rebeccæ voluntas interrogaĩ à parentibus, an velit nubere ipſi Iſaac gene.24 g
Rebeccæ proficiſcenti ad Iſaac, benedicunt parentes ipſius gene.24 g
Rebecca ſterilis, pro qua orat Iſaac gene.25 c
Rebecca cõſulit deum, quod duo colliderenĩ in vtero ſuo gene.25 c
Rebecca parit Eſau & Iacob gene.25 d
Rebeccæ matris conſilio & aſtutia præripit Iacob benedictionem Eſau gene.27 a
Rebecca cõſulit ipſi Iacob vt in Meſopotamiã fugiat: ne occidatur a fratre gene.27 g
Rebecca ex vno concubitu Iſaac patris noſtri, Iacob & Eſau concepit rom.9 c
¶ Rebellis iudici vel ſacerdoti iuxta dei legẽ iudicanti, occidebatur. deut.17 c
Rebelles in Moyſem, igne pereunt, nume.16 e
Rebellis populus Iſrael vult reuerti in AEgyptũ nume.14 a b
Rebelles ſemper fuere deo Iſraelitæ, & mortui ſunt deut.9 d
Rebellis populus increpaĩ à Moyſe. nume.20 b
Rebellio Core, Dathan & Abiron. nume.16 a
Rebellis populus Iſrael deut.31 g
¶ Recalcitrauit Iſrael pinguis factus & ſaturus bonis terræ promiſſionis deut.32 c
¶ Receſſit à deo ſuo, reliquit deum ſuum, conuerſus ad idola Iſrael impinguatꝰ & incraſſatus bonis terræ promiſſionis deut.32 c
non Recedendum à deo fidendo alij quàm ipſi ſoli deut.11 b
Recedere à tergo dei, & ſeruire idolis. 1.re.12 d
Recedente deo à Samſone, receſſit & ipſius fortitudo iudic.16 e
¶ Rechab princeps exercitꝰ Iſboſeth. 2.reg.4 a
Rechab & Baana occidunt Iſboſeth regem Iſrael, propter quod a Dauide occidũtur. 2.regum 4 b c d
Rechabitarum obedientia Iudæis ꝓpoſita, eorũ inobedientiam arguit propheta iere.35 a
¶ Recipere Chriſtũ, eſt credere in eum, ioh.1 b
¶ Recõciliauit nos ſibi deus per Chriſtũ, non imputãs nobis peccata ad ſuam gloriã, rom.5 b.coloſ.1 c.2.corinth.5 d
Recõciliationis per Chriſtum factæ miniſteriũ accepit Paulus à deo, 2.corinth.5 d
ad Reconciliationem cũ fratre, adhortaĩ Chriſtus matth.5 d
Reconciliationem cum fratre anteponit Chriſtus ſacrificijs, matth.20 d.marc.10 c
¶ Recordatꝰ deus fœderis ſui, non inferet amplius diluuium, ſecũdum promiſſionem ſuã, gene.9 c
Recordatus deus promiſſionũ ſuarũ, condonat pctã confitentibus ſe eſſe peccatores, leu.26 g
Recordatus fœderis ſui deus, vult liberare Iſraelem à ſeruitute Pharaonis, exod.2 d.6 a
Recordatus deꝰ Abrahæ, id eſt, propter ipſum Abraham liberauit Lot, gen.19 f
Recordatur dominus Rachelis, faciens eam fœcundam gene.30 b
Recordatur dominus Annæ, cum dat ei ſterili conceptum. 1.reg.1 c
Recordatur noſtri deus, cum afflictos à ſe nos liberat, 1.reg.1 b
Recordari præcipit deus beneficiorum ſuorum & potẽtiæ ſuæ, quibus in periculis confirmemur, ne metuamus aduerſarios, deut.7 c
vt Recordentur beneficiorũ dei, Moyſes hortatur Iudæos, deut.8 a
¶ Rectoris officium, eccli 32 a
¶ Rectum coram deo faciendum, exod.15 g
Recta ante conſpectum dei facit Aſa, 3.re.15 b
quòd Rectum nobis videtur, ne faciamus: ſed tantum quod præcepit nobis deus, deu.12 a b
Rectum quod ſibi videtur quiſque facit in Iſrael, carenti rege & iudice, conuertuntúrque ad idola, iudicum 17 c
Rectus deus, deut.32 a
¶ Reddidit deꝰ Adonibezec, id quod aliis fecerat, iudicum 1 b
¶ Redemit deus, & liberauit miſericordia ſua de manu Pharaonis, exod.15 c.deut.9 d 2.reg.7 d
REDEMPTIONEM debere fieri per ſanguinẽ Ieſu Chriſti, erat deſtinatum ante mundi cõſtitutionem, quæ nouiſſimis temporibus manifeſtata eſt, 1.pet.1 d
Redemptio æterna à vana noſtra conuerſatione, & ſanctificatio facta per ſanguinem Chriſti, epheſ.1 b.heb.9 c
Redemptor oim Chriſtus, 1.cori.1 d.1.tim.2 d
in Redemptionem pro multis animam ſuã poſuit Chriſtus, matth.20 d.mar.10 c
Redemptionem noſtram præcipiemus in die iudicii, luc 21 f
¶ Reductio populi à Babylone, iere.30 a
¶ Refugii vrbes, ioſ.29 a.nu.35 a.deu.19 a.4 g
Refugii ciuitates ordinantur ioſ.20 g
Refugium noſtrum deus, 2.reg.22 a.pſal.9 b 17 a.45 a.93 d.143 a.iere.16 d.
¶ Regeneratio ſpirituũ per Chriſtum in eccleſia, iſaiæ 65 c
¶ Reges. Vide Rex.
¶ Regina Saba venit ad audiẽdum ſapientiam Salomonis, 3.reg.10 a
¶ Regiones à quibus diuiſæ, gene.10 a
in Regiones conſtituit deus populos, iuxta numerum filiorum Iſrael deut.32 b
Regiones Iudæorum albæ erant ad meſſem tũc cum Chriſtus veniſſet, & pronę ad euãgelii ſuſceptionem, iohan.4 e
¶ Regnabit deus in perpetuum, exod.15 e
Regnabat deus ſuper Iſraelitas, antequàm peterent regem, 1.reg.12 c
Regnare fecerat deus Salomonem, 3.reg.3 a
¶ Regni lex, 1.reg.8 c.10 d
Regnum Saulis innouatur in Galgala, 1.re.11 d
Regnum ſuum ſuper totum Iſraelem exaltatũ eſſe a deo & cõfirmatũ, cognouit Dauid poſt ædificatam ſuam domum, 2.reg.5 c
Regnum Dauidis creſcit, & Saulis decreſcit. 2.regum 3 a
Regnum occupat Adonias inſcio patre, & præter dei verbum, 3.reg.1 a
Regnorum mutatio opus dei eſt iob 34 b
Regni Iſraelitici finis oſtenditur, Amos 8 a
Regni Iſrael finis ob peccata, 4.reg.17 a
Regni Iuda finis prædicitur à dño 4.reg.23 f
Regni ſtabilimentum, rex ſapiens eccli 10 a
de Regnis quatuor mundi, danie.7 e
Regnorum quatuor ſucceſſio, zacha.6 a

Regnũ dei, & ſapientiã qua placeret deo in gubernando populo petijt Salomon, & reliqua, diuitiæ ſcilicet & gloria, adiecta ſunt ei à deo, 3.reg.3 b
Regnũ dei ſacerdotale, pp̃s Iſrael audiens vocem ipſius, & pactum cuſtodiens, exod.19 a
Regnum Chriſti deſcribitur in benedictione Iudæ, geñ.49 b
Regni Chriſti deſcriptio & cuiuſcunque regni bene inſtituti, iſa.32 a
de Regno Chriſti incarnati prophetat Salomõ, & gentium vocatione, pſal.71.verſ.1.
de Regno Chriſti promiſſionẽ confirmat deus, iſa.54 b
Regnum Chriſti æternum, iſa.9 b.danie.7 g
qui Regnare ipſum ſuper ſe noluerũt, occidi iubet Chriſtus, luc.19 d
Regnare oportet Chriſtũ, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus ſuis, 1.corint.15 d
Regnũ dei nobis datũ eſſe ſuo beneplacito, nõ ob rem aliquam docet Chriſtus: idcirco ne timeamus hortatur, luc.12 d
in Regnum filij ſui quo nihil habet charius, tranſtulit nos dominus, per illũ redemptionẽ & remiſſionem peccatorũ faciens, coloſſ.1 b
in Regnum Ieſu Chriſti æternum introitus abũde ſuppeditatur operantibus fide & charitate 2.petr.1 c
Regnum Chriſti æternum, luc.1 c. & non temporale, iohan.18 f g
Regnũ Chriſtus ſuis diſponit, ſicut & pater ipſi diſpoſuit, cunctis vitæ futuræ delicijs & gloria ſecum pariter fruituris, luc.22 c
Regnum dei paratũ electis à conſtitutione mundi: qui operibus miſericordiæ teſtati fuerint ſe dei benedictos eſſe, matth.25 c
in Regnum dei per multas tribulationes intratur, act.14 d
Regno dei digni habebimur, ſi tribulatiões patiamur, 2.theſſ.1 b
Regnum dei non conſequentur, nec poſſidebũt qui opera faciunt ad quæ mouet eos caro, galat.5 d. qui fratres ſuos fraudãt & circũueniunt, 1.corint.6 b. homines primæ generationis vitijs corrupti, quos carnem & ſanguinem vocat Chriſtus, 1.corinth.15 f
Regnum dei proximũ eſſe certo nos ſcire vult Chriſtus, parabola fici, cum viderimus ſigna ab eo prædicta, matth.24 c
REGNVM CAELORVM, regnũ dei, ꝑ euangelio, cognitione euangelij, & eccleſia per euãgelium congregata, matth.13 g
Regnũ cælorũ appropinquaſſe iubentur apoſtoli annuntiare, matt.10 a: & miracula operari.
Regni cælorum myſteria recipiunt & intelligũt, quibus datum eſt à deo, matth.13 b.mar.4 b lucæ 11 b
Regnũ dei nõ conſtat ciborũ delectu, ſed iuſtitia, pace, & gaudio per ſpiritũ ſanctũ, ro.14 c
Regnum dei, non eſt ſitum in ſermone, ſed in virtute cæleſti, quæ animos hominũ deo ſubijciat, 1.corint.4 d
Regnũ dei cum virtute venturũ prædicit Chriſtus apoſtolis, futurumq; vt non diu à morte ſua virtute incredibili prædicaretur orbi glorioſus & ſaluator, matth.16 d
Regnum dei puerorum eſt, & ſimilium, matth. 19 b.marc.10 b
Regnũ dei non ingreditur, niſi cui renato deſuper, à ſpiritu ſancto datum ſit, iohan.3 a
ad Regnum dei quod quis vocetur, & in eo bona opera faciat, ex ſola dei miſericordia eſt, vt declarat parabola patriſſamiliâs mittentis ſeruos in vineam, matth.20 a
in Regnũ cælorũ magno impetu intrant turbæ & publicani ab eo tẽpore quo ad pœnitẽtiam hortatus eſt Iohannes, violenti omnia poſthabentes, phariſæis contẽnentibus, matth.11 b
Regnum cælorũ perpuſillum cum adhuc Chriſtus prædicaret, ſed quod breui ad fines vſque mundi dilatatũ ſit, omnibus regnis ſuperius, iuxta parabolam grani ſinapis, matth.13 e
ad Regnum dei multi diuinitus vocati, ſed perpauci tamen qui eam gratiam amplectantur, indignos ſe eo faciẽtes, rebus huius ſeculi addicti, luc.14 d
in Regnum cælorum diuites confidentes in diuitijs ingredi poſſibile eſt apud deum, matth. 9 c.marc.10 b.luc.18 d
Regnum Chriſti inualiturum, & totum orbem occupaturũ, parabola fermenti prædicit Chriſtus, matth.13 e
REGNVM DEI INTRA NOS EST, lu.14 e
propter Regnũ cælorum, vt illud expeditius annũtiet, ſi quis ſe caſtrat, & abſq; vxore viuit, is cœlibatus coniugio præſtat, matth.19 b
Regnum dei ante omnia quæramus, & iuſtitiã eius, dantes operam vt quãplurimi illud agnoſcant, matth.6 d
Regnum cælorũ violenti poſthabentes omnia, rapiunt & ingrediũtur, patrem, matrem &c. relinquentes, matth.11 b
Regnũ cælorũ non ingrediũtur phariſæi, & populum ingredi prohibent, matth.13 b.luc.11 g
Regnũ dei veniſſe, & Chriſtũ promiſſum, miraculis cõprobatur, quæ ſpũs ſancti virtute operabatur ipſe Chriſtus, matth.12 c
Regnum dei quando venturũ eſſet, Chriſtũ interrogant phariſæi, quale Dauidis inter eos fuerat, regnum dei arbitrati, luc.14 e
Regnum Dauidis Chriſtum reſtituturum credebant Iudæi, videntes ipſius in Ieruſalem ingreſſum, marc.11 c
Regnum Iſrael ſi reſtituturus eſſet, interrogant Chriſtum apoſtoli, act.1 a
Regnũ huius mũdi, Chriſti factũ eſt, apoc.11 c
Regnũ Chriſto dignũ optat Paulus Corinthijs, & vt cum ipſis regnet, 1.corint.4 b
Regnum dei & poteſtas floret deuicto diabolo accuſatore Chriſtianorum, apoc.12 c
NE REGNET PECCATVM in nobis obediendo concupiſcentijs eius, adhortatur Paulus, rom.6 b
℄Regula æqua, leuit.19 g
REGVLAM CHRISTI qui ſequit̃, pax dei ſuper illum, galat.6 d
in Regula eadẽ permaneamus, idem omnes ſentientes, nullis nimirum præſidijs legis opus eſſe, circuncíſione, aut re alia externa ad æternam promiſſam ſalutem, philip.3 d
℄RELIGIO MVNDA & immaculata apud deum quæ ſit, iacob.1 d
℄Relinquere, Vide Derelinquere
non Relinquit nos deus omnino, memor ꝓmiſſionum ſuarum, deut.4 e
ſe non Relicturũ Ioſue promittit deus, ioſ.14 b
Relinquentes deum, & alij q̃ ipſi ſoli fidentes, ab ipſo deo affliguntur, ioſ.24 e
Relinquẽtes filij Iſrael deũ & fidẽtes creaturis, tradunt̃ à deo ĩ man⁹ Philiſthinorũ, iud.10 b
q̄ Reliquiſſent dominũ Rubenitę arbitrati filij Iſrael, increpant eos: quibus amice purgant ſe Iſraelitæ, ioſ.22 d e
Relinquentes patrẽ, matrem &c. propter Chriſtum & euangelium, multo plura accepturi & in hoc ſeculo & in futuro, matth.19 d
℄Relíquiæ populi Iſrael ſeruandæ, iere.21 g
Reliquiæ Iudæorum ſaluatæ & vehemẽter multiplicatæ, iſa.65 b
Reliquiarum Iudaici populi cõuerſio, iere.23 a
Reliquias Iſrael ſaluandas probat Paulus teſtimonio Iſaiæ, rom.9 f
Reliquiæ Iudæorum per electionem gratiæ dei ſaluantur, rom.11 a
Reliquias Iſrael eſſe ſaluatas teſtat̃ ipſe Paulus, & alii apoſtoli ad Chriſtum cõuerſi, rom.11 c
Reliquias quæ ſibi ſaturatæ ſuperfuerant, defert Ruth ad ſocrum ſuam Noemi in victum ruth 2 d
℄Remiſſio, ſiue libertas annus iubileus, quinquageſimo quoque anno, leuit.25 b
Remiſſio debiti anno ſeptimo deut.15 a
de Remiſſione peccatorum gratuita, ab apoſtolis & aliis prædicata per vniuerſum orbem, pſal.18.verſ.1
REMISSIO peccatorum per Chriſtum, act.2 f coloſſ.1 c
Remittendum ex corde fratribus in nos delinquentibus exemplo Chriſti, coloſſ.3 b. quod & Chriſtus ipſe docet parabola, ſicut & ipſe remittit nobis, alioqui intolerabilẽ ipſius irã expectemus, quę nihil penitus remittẽs, cũcta à nobis debita exiget, matt.6 c.18 c.luc.17 a
Remittẽti ꝓximo fiet à deo remiſſio, eccl̃i 28 a
non vt Remiſſio ſit pauperibus, qua in otio viuant, ita ſubueniendum eſt, & iis qui largiuntur ſit tribulatio & anguſtia, ſi ad inopiã ex nimia liberalitate redigantur, 2.corint.8 c
℄Renaſcimur per verbũ dei permanẽs & æternum, quod euangelizatum eſt nobis, 1.pet.1 d
niſi quis ſit Renatus ex aqua & ſpiritu ſancto, & ab eo edoctus, non poteſt regnũ dei ingredi & Chriſto credere. iohan.3 a
Renati guſtauerunt certe ex dono ſuæ regenerationis, quòd ſuauis eſt dominus, 1.pet.2 a
Renati omnẽ malitiam & oẽm dolũ &c. deponant, & quaſi modo geniti infantes lac doctrinæ verbi dei concupiſcant, lac rationabile, diuinum & ſpirituale, nõ humanum & animale, ex quo debemus adoleſcere, & incremento ſpiritualis vitę proficere in virum perfectum 1.pet.2 a
℄Renes accincti in comedendo agnum paſchalem, exod.12 b
℄vt Renouaremur per ſpiritũ ſanctum, ſiue vt redimeret & mundaret à peccato, & ſeruiremus ei in ſanctitate, iuſtitia, & ſobrietate, venit Chriſtus, tit.3 b
℄niſi quis RENVNTIET omnib⁹ q̃ poſſidet, ſuum diſcipulum eſſe non poſſe, duabus ſimilitudinibus propoſitis docet Chriſtus, vna de ædificaturo domum, altera de cõmiſſuro prælium, qui ſumptus non prius ſubduxerant. ſi quis enim ſit eius diſcipulus, ſi tribulationes oriantur, inſumenda ſunt omnia, facultates, amici, nomen, vita, & quicquid homo in hac vita habere poteſt, relinquendũ potius quàm à verbo dei recedere luc.14 f
℄de Reprobis qui poſt contemptum verbum euangelii, quod nequeunt recipere, magis excæcantur, matth.13 b.mar.4 b.luc.8 b
ne Reprobus efficeretur Paulus, vita præſtitit quod verbo docuit, 1.corint.9 d
Reprobum ſe minime eſſe dicit Paulus, & quare.2.corinth.13 c
Reprobũ ſe haberi optat Paulus, ſi modo honeſtate vitæ, ſui probatos ſe oſtendãt, 1.cor.13 c
℄Reptilia terræ creantur verbo dei, gene.1 c
Reptile immundum, leuit.11 f
℄Repudium permittit Moyſes, deu.24 a
Repudii libellus quare Iudæis permiſſus, matt. 19 a.mar.10 a
℄Repulerant dominum Iſraelitæ petentes carnes. nume.11 d
℄Requiem nullam dat deus inobediẽtibus pręceptis ſuis, deut.28 g
Requiem promittit Moyſi deus, exod.33 e
Requiem ſe daturum populo ſuo ab inimicis promittit deus, 2.reg.7 b
Requiem à deo dari nuribus ſuis orat Noemi vxor Elimelech ruth 1 b
Requies Iſraelitarũ terra ꝓmiſſionis, deut.12 b
Requies animabus ferentibus Chriſti iugum, matth.11 d

in Requiem dei ingrediemur, ſi crediderimus, heb.4 a.ad quam inuitamur.
Requies tribulatis, 2.theſſ.1 c
Requieſcent ex ſpiritus dei ſententia in poſterũ à laboribus ſuis, quicunque in domino moriuntur, apoc.14 c
Requieuit deus die ſeptimo, ceſſauítque à creando, gene.2 a
¶Reſipiſcentia populi Iſraelitici, iere.3 g
Reſipiſcentia donum dei eſt, thren.5 d
ad Reſipiſcentiam exhortatio, ſopho.2 a
ad Reſipiſcentiã vocat dñs Samariã, oſee 14 a
Reſipiſcere omnes vult deus, nolẽs aliquos perire, idcirco patienter agit, & ꝓ lenitate & mãſuetudine ſua longius ſpatium præſcribit aduentui ſuo, 2.petr.3 c
¶Reſpha filia Aiæ concubina Saulis, 2.reg.3 b
Reſphæ mr̃na viſcera erga ſuſpenſos, 2.re.21 b
¶Reſpiciet ſuper nos deus, ſi ſeruauerimꝰ præcepta dei, leuit.26 b
Reſpiciens deus labores manuum Iacob, ditauit eum, geñ.31 f
Reſpicit deus filios Iſrael afflictos, vt eos liberet, exod.2 d
Reſpici ppl̃m Iſrael à deo, petit Moyſes, ex.33 c
vt Reſpiciat ad ppl̃m ſuũ petit Iſrael, deut.26 d
Reſpexit deus afflictionem filiorum Iſrael mittendo Moyſem vt eos liberaret, exod.4 g
Reſpicere dicitur deus populum, quando dat ei eſcas, ruth 1 b
Reſpiciens deus afflictionem quam patiebãtur Iſraelitæ à Philiſthæis, præcipit vngi Saulem in regem, 1.reg.9 c
Reſpiciens videt afflictionẽ deus, cũ liberat ab afflictione, vt Annã liberauit dãdo ei filium, quo liberauit eam ab opprobrio ſterilitatis, 1.reg.1 b
¶Reipublicæ florent regnantibus iuſtis, ꝓuer.28 b.29 a b
Reſpublicas ſeruat, nõ vis, ſed cõſiliũ, ꝓue.11 b
¶Reſurrectionẽ Chr̃i p̃dixit Dauid, act.2 d e
Reſurrectionem ſuam prædicit Chriſtus apoſtolis ſuis, matth.17 d
Reſurrectione ſe recepturũ propria virtute animã ſuã, vitã ſuam, quam poſiturus erat ꝓ redẽptione ouium, prædicit Chriſtus, iohã.10 c
Reſurgũt in morte Chr̃i corpa multa, mat.27 f
RESVRREXIT CHRISTVS, pſal.15.ver.11.& 48.verſ.16.matth.28 a
in Reſurrectione Chriſti mota terra, pſal.67.verſ.9.
Reſurrectionis Chriſti virtus, oſee 6 a
non Reſurrexiſſe Chriſtum, cuſtodes ſepulchri pecunia à ſacerdotibus accepta teſtantur, ſed ipſum furatos fuiſſe diſcipulos, ſicque hodie credunt Iudæi, matth.28 c
Reſurrexiſſe Chriſtũ ſecundũ quod dixerat, annuntiant angeli mulieribus, luc.24 a.ioh.20 c
Reſuſcitatũ Chriſtum adorant mulieres, & tenent pedes eius, matth.28 b.iohan.20 e
Reſurrexit Chr̃s veluti quædã primitiæ eorum qui cũ ſpe reſurrectionis dormiunt, 1.cor.15 c
Reſurrexit Chriſtus propter iuſtificationem noſtram, rom.4 d
poſt Reſurrectionẽ ſuam Chriſtus apparet Mariæ Magdalenæ, marc.16 c
poſt Reſurrectionem ſuã quibus viſus ſit Chriſtus, 1.corinth.15 b
Reſurrexiſſe Chriſtũ non credunt apoſtoli nuntiãtibus mulieribꝰ, luc.24 b. Quibus eã incredulitatẽ exprobrat, mar.16 c.luc.24 f.io.20 e
Reſurrexiſſe ſe volens Chriſtus diſcipulis oſtendere, ingreditur ad eos ianuis clauſis, pacẽ eis imprecatus, & oſtendens eis manus, latus, & pedes, iohan.20 e.marc.16 c.luc.24 f
Reſurrexiſſe Chriſtum Thomas non prius credit quàm digitum immiſerit in locum clauorum, iohan.20 f
Reſurrexiſſe ſe Chriſtus agnoſcendũ exhibuit proficiſcentibus in Emmaunta: quam reſurrectionem annuntiant & illi alijs, luc.24 e
Reſuſcitatꝰ Chriſtus, manifeſtat ſe apoſtolis piſcantibus, iohan.21 a
Reſurrectio Chriſti corde à nobis CREDENDA, vt ſalui fiamus, rom.10 b
per Reſurrectionẽ Ieſu Chriſti nos ſperamꝰ poſſeſſum iri hæreditatẽ vitæ æternæ, 1.petr.1 a
de Reſurrectione Chriſti facta, 1.corint.15 a
poſt Reſurrectionẽ, apoſtoli tunc intellexerunt quid ſignificaret Soluite templũ hoc, iohã.2 d
Reſurrexiſſe Chriſtum teſtantur apoſtoli, ſignis & prodigijs, act.4 g
Reſurrectio & vita Chriſtus, iohan.11 c
Reſurrexiſſe Chriſtum ſecundũ ſcripturas prædicauit Paulus, 1.corint.15 a.2.timot.2 b
Reſurgere cum Chriſto, & ſpiritũ accipere quo transformemur ad alacriter faciendam legẽ, rom.6 a
Reſurrectionis Chriſti ad vitam erimus participes, ſi illi cõplantati fuerimus, eoſdẽ fructꝰ iuſtitiæ per carnis mortificationẽ proferentes, rom.6 a
vt Reſuſcitet Chriſtus in ſe credentes, voluntas patris eſt, iohan.6 d
Reſurrecturos multos Iudæos ad prædicationẽ euangelij dicit Simeon, luc.2 e
vt ad Reſurrectionis gloriã pueniret Paulus reſuſcitatus per Chriſtum, lubens cõfigurabatᷣ, complantabatur, & imitabatur mortẽ ipſius, tribulationes perferendo, philip.3 c
ſi Reſurreximus cum Chriſto, terrena non ſequenda, ſed cæleſtia, coloſſ.3 a
Reſurrectionis ſpem oſtendit Machabæus, 2.machab.12 g
de Reſurrectione mortuorũ ꝓphetia, dani.12 a
Reſurrectionem prophetat Iob, iob 14 b
Reſurgent fideles omnes, quemadmodũ & Chriſtus à deo ſuſcitatus, 2.corint.4 c
de Reſurrectione mortuorũ futura, qualis, quomodo & quando, 1.corint.15 b per totũ.philip.3 d.1.theſſ.4 d
Reſurrectio prima, apoc.20 b
Reſurrectionẽ negãt Sadducæi, quã confitentur phariſæi, mat.22 c.mar.12 b.luc.3 d.act.23 c
per Reſurrectionẽ ad vitã optant fideles ꝓ mortalitate ſibi dari immortalitatẽ, 2.corinth.5 a
quòd Reſurrectionem ex mortuis per Chriſtũ annuntiarent apoſtoli, conijciuntur in carcerem, act.4 a 5 e
Reſurrectionem prædicantẽ Paulũ alij irridẽt, alij rurſum cupiunt audire, act.17 g
in Reſurrectione qui bona fecerint, vitã æternã habebunt: qui vero mala, iudicabuntᷣ, ioh.5 e
in Reſurrectione neque nubent mulieres, neque viri ducent eas in vxores, matth.22 c
in Reſurrectiõe vitã angelicã victuri, matt.22 c
in Reſurrectione iuſtorũ rependetur ijs qui pauperibus, non diuitibus & amicis, conuiuia celebrarint, luc.14 c
Reſurrectionem iam eſſe factam dicebant Philetus & Hymenæus, excidentes à veritate & fide, 2.timoth.2 c
¶Retribuit deus vnicuique iuxta iuſtitiam & fidem, 1.reg.26 d
Retribuit deus Dauidi iuxta iuſtitiam manuũ eius, 2.reg.22 b
Retribuit deus odientibus ſe, & eos percutit & affligit, deut.32 f
Retribuit deus in tẽpore inimicis ſuis, deu.32 e
Retribui ſibi quicquã non vult diues Berzellai qui Dauidem fugitiuum pauerat, 2.reg.19 f
¶Reu naſcitur, gene.11 c
Reum beel-teem reædificationem templi prohibet, 1.eſd.4 b
¶Reuelatus ſermo dñi non fuerat Samueli, antequã quater fuiſſet vocatꝰ, id ẽ nõ apparuerat nec locutus fuerat ei deus in viſione, 1.reg.3 b
Reuelare aurẽ alicuius, pro indicare ei aliquid 1.reg.20 c.2.reg.7 d
Reuelare auriculam alicuius dicitur deus, quũ eum alloquitur, & aliquid prædicit, 1.reg.9 c
Reuelatꝰ eſt aperte deus domui Leui in AEgypto, quam elegit ſibi in ſacerdotes, 1.reg.2 f
Reuelatio aduentus Chriſti ad iudicium, à fidelibus expectatur, 1.corint.1 a
ne Reuelationum magnitudo Paulum extolleret, datus eſt illi ſtimulus carnis. 2.corin.12 b
¶Reuertitur ad nos deus, ſi reuertamur ad ipſum, deut.30 b
Reuerſis ad ſe promittit deus miam, deut.30 a
vt Reuertatur ad populum ſuum, orat deum Moyſes, nume.10 d
¶Rex conſtituitur, vt iudicium & iuſtitiam facit, 3.reg.10 b
Rex iuſtus regni ſtabilimentum, prouer.29 a b ſapient.6 d.eccl̃i 10 a
Rex qualis eſſe debet, deut.17 d.1.reg.12 c
Rex ne habeat plures vxores, ne auertatur cor eius à fiducia in deum, deut.17 d
Regibus ebrietas fugienda prouer.31 a
Regis ius, 1.reg.8 b
Regibꝰ quĩta pars ſoluitᷣ ab AEgyptiis, ge.47 f
Regis cor in manu dei, prou.21 a
à Regis indignatione cauendum prouer.16 b
ſub Rege puero infœlicitas: ſub nobili vero, ꝓſperitas, eccl̃es 10 d
Regem Iuda ad iudicium & iuſtitiam adhortatur Ieremias, iere.22 a
Regem ſapientem conſtituit dominus ſuper populum quem diligit, 2.para.1 c.9 c
Reges facit fœlices pietas, prouer.25 a
Reges & principes ſubinde mutantur ob peccata populi. prouer.28 a.eccl̃i 10 a
Rex legat Deuteronomium deut.17 d
Regum ſalus & victoria à deo, pſal.143.verſ.11
Regem honorificemus, & ei ſimus ſubiecti. 1.petr.2 c
ꝓ Regibꝰ & aliis principibus orandũ. 1.tim.2 a
ad Reges & maiores populi exhortatio, pſal.2
Rex non poterat conſtitui ſuper Iudæos, niſi Iudæus fuiſſet deut.17 c
Regem non habẽtes Iſraelitæ, quiſque quod ſibi rectum videtur facit, cõuertentes ſe ad idola, iudicum 17 c
Regem petunt Iſraelitę, nolentes deum regnare ſuper ſe 1.reg.8 a b
quòd Regem hominem protectorem petierint, arguit Iſraelitas Samuel, qui ante ipſum, deũ pro rege habebant, propoſitis dei miſericordiis, 1.reg.10 c.12 b
Rex cum populo in malitia perſeuerantes peribunt, 1.reg.12 d
Rex conſtituitur inuitus Saul, 1.reg.10 d
Rex Ioas docetᷣ ab Ioiada ſacerdote, 4.reg.12 a
Regi Sauli mittit Iſai lagenam vini, aſinum onuſtum panibus, & hœdum, 1.reg.16 d
Reges Iſrael pii recenſentur, nẽpe Dauid, Ezechias, & Ioſias. eccli 49 a Itẽ Ioſaphat & Aſa 3.reg.15 b.22 e
Rex Ioſias, auditis ſermonibus Deuteronomii perterritus, flet & exauditur à deo, 4.re.22 c d
Regem Achab confidenter arguit peccati idololatriæ Elias miſſus à deo, 3.reg.18 c
apud Reges fuere in magna authoritate ꝓphetæ in corripiendo 4.reg.5 c
Rex Iſrael vocat Eliſeum patrem ſuũ, 4.re.6 e
Rex Salomon petit à deo ſapiẽtiam, qua regat populum, 3.reg.3 b
Rex Salomon hortatur populum ad orationem & cuſtodienda dei præcepta, 3.reg.8 f
Rex Salomon timetur à populo vidẽte ſapientiam ipſius, 3.reg.3 d
Rex Achab odit Michæam vnicũ dei ꝓphetam quòd ei verum diceret, & 400 falſos ꝓphetas

ampleſtitur 3.reg.22 b
Regi Ieroboã & alijs inducentibus populum ad idololatriam & fiduciã in aliud q̃ in ſolũ deũ, mortem grauiſſimam minatur deus, 3.reg. 14 b c.16 a d
Regẽ impiũ Ochoziã iuſſus Elias ab angelo dei increpat ꝙ conſuluiſſet Beelzebub, 4.reg.1 d
Reges à filijs Iſrael &Ioſue occiſi, ioſ.12 a b c d
Reges quinq; abſconſi in ſpelunca, producti, corã Iſraelitis occidunt̃, & ſuſpẽdũt̃, ioſ.10 c d e
Rex Hai cõphẽſus, ſuſpẽdit̃ ĩ patibulo, ioſ.8 e f
Rex Iſrael, Ela nomine, ebrius occiditur à ſeruo ſuo Zamri, 3.reg.16 c
Reges Edom, 1.para.1 c
Rex ſeculorũ ĩmortalis, ĩuiſibilis &c. 1.tim.1 d
Regem Iudæorum ſe eſſe Chriſtus Pilato interroganti reſpondit, nolens aduerſari veritati, matth.27 b. quod negant Iudæi, Pilato cõtrarium confitente, iohan.19 c
Regem vt ipſum conſtituerent, cognoſcẽs Ieſus turbas vẽturas, fugit in mõtem, ioh.6 b
Reges & ſacerdotes dei pr̃is, Chriſtiani à Chriſto conſtituti, apoc.1 b.5 c.1.pet.2 b
Reges terræ fornicati ſũt cũ meretrice, apo.17 a
¶ Rhamnus non recuſat dominari arboribus, iudicum 9 b
¶ de Rhode puella, act.12 c
¶ Ridet Abraham audiens ꝓmitti ſibi vetulo filiũ, gẽ.17 c. Ridet & Sara, gene.18 b
Ridentibus nunc, væ, & quare luc.6 d
¶ Rigauit Apollo, 1.corint.3 b
¶ Ritus gentiũ non recipiendus ſuper mortuos, deut.14 a
¶ Rixa, opus carnis, galat.5 d
de Rixantibus lex, exod.21 c
de Rixarum ſuſcitatione, vide prouerb.10 b.15 b.17 c.28 a.23 d.26 c
inter Rixantes duos fratres Hebræos pacẽ cõponere nititur Moyſes, exod.2 b
¶ Roboam regnat pro Salomone, 3.reg.11 g
Roboam ſecutus conſilium iuuenum, populo dura loquitur, & priuatur regno Iſrael, 3.reg.12 c.2.para.10 a
Roboam dehortatur deus, miſſo propheta Semeia, ne cõtra fratres ſuos Iſraelitas prælict̃, 3.reg.12 e f
à Roboam deficiunt decem tribus, 2.para.10 d
Roboam regnum, voluntate dei diuiſum eſt, 2.para.11 a
Roboam imperat ſuper Iudam & Beniamin, 3.reg.12 d.2.para.11 a
Roboã cũ Ieroboã congreſſurus, à dño per Semeiã deſiſtere à pugna admonetur, 2.par.11 a
Roboam ædificat ciuitates, 2.para.11 a b
Roboam vxores, filij & filiæ, 2.para.11 d
Roboam moritur, 3.reg.14 g.2.para.12 d
Roboam imprudentia & temeritas, eccli 47 d
¶ non Roboratur homo in fortitudine ſua, nihil poteſt ex ſe, ſed ex ſolo deo qui ſolus fortis dat alijs fortitudinẽ vt poſſint oĩa, 1.re.2 b
¶ vt Robuſtus ſit & confortetur, nihil timendo aduerſarios, hortat̃ deus ipm̃ Ioſue, ioſ.1 b
¶ Rogat Paulus eos quib⁹ euãgelizat, 2.theſ.2 a
Rogat Paulus & obſecrat Theſſalonicenſes, vt viuant iuxta euangelium, 1.theſſ.2 c.4 a
vt Rogetur peccans, non autem increpetur, docet Paulus, 1.timoth.1 a
¶ Roma concubina Nachor, gẽ.22 d
¶ Romani mittũt epiſtolas ad reges & regiones in Iudæorum protectionem, 1.mach.15 c
Romani & Spartiatæ fœdus renouant cũ Simône fratre Machabæi, 1.macha.14 c
Romanorũ reſcriptum ad Iudæos, 1.macha.8 c
de Romano ĩperio vaticiniũ Balaãn. nũe.24 d
Romanos venturos timẽt Iudæi, qui accipiant ipſorum locum & gentem, iohan.11 f
Romanũ ſe dicit Paulus, quòd ſciret ad ſui liberationẽ hoc facere, cũ metus magnus eſſet in oĩbus gẽtib⁹, nominis Romani, act.16 g.22 f
Romani neminem condemnabant indicta cauſa, act.25 e
Romanis euangelium prædicandũ eſſe per Paulum, prædicitur, act.23 d
Romam appulit Paulus, act.23 d
Romani non prohibent Paulo euangeliũ nunciare omnibus ad eum venientibus in domũ ſuam, ſolum permanere permittentes, vnico tantum milite adhibito, act.28 e g
¶ Ros in ſolitudine, qui & man ſiue manna, exod.16 c
Rore caligantes cæli, deut.33 d
Rore ſuper vellus deſcenſo, terra per circuitum velleris ſicca, certo cognoſcit Gedeon ſe à deo miſſum liberatorem Iſrael, iudicum 6 a
Rorem cæli precatur Iſaac dari filio ſuo Iſaac, gene.27 d
Rorem & pluuiam non dedit deus tribus annis temporibus Achab, 3.reg.17 a
Rore cæli precatur Moyſes benedici Ioſeph, deut.33 b
vt Ros fluere doctrinam ſuam optat Moyſes, deut.32 a
¶ Rotarum viſio, ezec.10 b
¶ Ruben naſcitur, gẽ.29 g
Ruben concumbit cum cõcubina patris ſui, gene.35 d
Ruben nititur liberare Ioſeph de manibus fratrum ſuorum, gẽ.37 d
Ruben arguit fratres de peccato quod cõmiſiſſent vendendo fratrem, gẽ.42 d
à Ruben primogenito ablatum ſacerdotium, & datum Leui: ſimiliter regnum ad Ephraim cõceſſit: & quare, gẽ.49 a
Ruben benedicitur, deut.33 a
Ruben & Simeon genealogiæ, ge.46 b.exo.6 c 1.para.5 a
Ruben, Gad, & media tribus Manaſſe, diuites in pecoribus petũt ſibi dari locum pecoribus ſuis trans Iordanem ad orientem, nume.32 a
Rubenitis præcipiũt Moyſes & Ioſue vt armati præcedant fratres ſuos in terram Chanaan: quibus obediunt, deut.3 c.ioſ.1 c
Ruben tribus & Gad cũ dimidia tribu Manaſſe remittuntur in ſuam poſſeſſionem, ioſ.22 a
Ruben, Gad, & Manaſſes ædificãt altare immẽſæ magnitudinis iuxta Iordanem, ioſ.22 c
quare Rubẽ nõ ſint data primogenita, 1.pa.5 a
Rubenitæ interficiunt Agarenos, & eorum tabernacula occupant, 1.para.5 b
Ruben, Gad, & dimidia tribus Manaſſe transferuntur in Aſſyrios ob idololatriã, 1.par.5 d
Rubenitarũ habitatio, ioſ.13 b.nume.32 f.deut. 3 b.1.para.5 b
¶ Rubus ardens, & non cõburens, exod.3 a
¶ Ruinam præcedit exaltatio, & gloriam deiectio, prouerb.18 c
in Ruinã ne eſſent eis, ꝓhibet deus populo iungere amicitias cum Chananæis, néve à fide in deum & fiducia abducerent, exod.34 b
in Ruinã vt eſſent Iudæis, reliquit Chananæos deus, contra cuius præceptum ipſi Iudęi cum eis fecerant fœdus, iudicum 2 a
¶ Ruituros multos Iudæos, contradicẽtibus eis & expugnãtibus Chriſtum, prædicit Simeon, lucæ 2 e
¶ Ruth ĩuenit gratiã corã oculis Booz, ruth 2 b
Ruth colligit ſpicas in agro Booz, quibus nutriat ſocrum ſuam, ruth 2 a b c d
Ruth beneficia erga ſocrũ ſuã Noemi, reputãs ipſe Booz, propter ea ipſi benefacit, ruth 2 c
Ruth defert reliquias ciborũ ſuorũ quib⁹ ſaturata fuerat, ad ſocrũ ſuam Noemi in victum, ruth 2 d
Ruth ſocrus ſuæ ſuaſu dormit ad pedes Booz, ruth 3 a
Ruth defert hordei mẽſuras ad Noemi, quas à Booz acceperat, ruth 3 d
Ruth ducit Booz vxorem, ruth 4 a
Ruth nubenti imprecabatur populus vt eſſet fœcunda ſicut Rachel & Lia fuerant, ruth 4 c
Ruth parit filium Obed ruth 4 d

S

SAba regina venit ad audiendam ſapientiã Salomonis 3.reg.10 a.matth.12 d
¶ Sabbathũ benedicit, ſanctificátque de⁹ in quo ceſſauerat à creando, gene.2 a
Sabbathum præcipitur, in quo ne ignem quidẽ non licebat accendere, exod.16 e.20 b.31 a. 34 c.35 a.leuit.19 a f.23 a.26 a. deut.5 b
Sabbathi ſanctificatio præcipitur iere.17 c
Sabbathum ideo inſtituit deus, quòd ſeptimo die ceſſaſſet à creatione nouarũ rerũ, exo.20 b
Sabbathum iuſſit obſeruari deus in memoriam quietis quã præſtiterat Iudæis, liberando eos à dura ſeruitute Pharaonis deut.5 b
Sabbathum inſtitutum vt requieſcerent animalia & ſerui, exod.23 b
Sabbathum ſignum inter deũ & homines, quòd ipſe ſit qui ſanctificat nos: quódque ſeptimo die ceſſauerit à creãdis nouis rebus, exo.31 cd
Sabbathi tranſgreſſores reprehendit Nehemias 2.eſd.13 b
Sabbathum dedit deus populo in ſignum dominationis ſuæ, ezech. 20 b c
Sabbathi ſacrificia ezech.46 b
Sabbathi violati increpat deus populum ſuum exod.16 f
in Sabbatho qui collegerat ligna, lapidabatur, nume.15 d
Sabbatho pugnare nolentes Iudæi interimuntur, 1.machab.2 d
Sabbatho tentat Nicanor Iudam aggredi, 2.macha.15 a
Sabbathum violant Iudæi vrgente neceſſitate, 1.macha.2 e
Sabbathum terræ ſeptimo quoque anno, exod. 23 b.leuit.25 a
Sabbathi, prophetas aut Moyſem legere ſolitus erat Chriſtus populo in ſynagôgis luc.3 c
Sabbathũ ꝓpter hoĩem factũ nõ cõtra, mar.2 d
Sabbatho diſcipuli ſpicas vellunt, matth.12 a
Sabbathi dominus, Chriſtus eſt: ideo potuit liberare diſcipulos à lege ſabbathi vt ipſis eſurientibus liceret cibum parare eo die, matt. 12 a.mar.2 d.luc.6 a
Sabbathis benefaciendũ exẽplo Chriſti, qui eo die infirmos ſanauit, mat.12 a.mar.3 a.lu.6 a
Sabbathi die primo, die videlicet dominico, iubet Paulus vnumquenque apud ſe recondi, quod in vſum pauperũ ſanctorũ impartiri ſtatuiſſet, 1.corint.16 a
Sabbathis an infirmos curare liceat, interrogãt Iudæi, matth.12 a
Sabbatho Chriſtus dæmoniacum ſanat, luc.13 c hominem 38 annos infirmũ, ioh.5 a. hydropicum, luc.14 a. cęcum natum, iohã.9 c
ꝙ Sabbathum ſolueret reprehenditur Chriſt⁹, cauſam reddens, ioh.5 c d e.7 c.luc.13 c
Sabbatho ouis delapſa in foueam, ſubleuatur, quantomagis benefaciendum hominibus ſabbatho? matth.12 a
Sabbatha perpetua apud Chriſtianos, iſa.66 g
ad Sabbathiſmum, id eſt ceſſationem ab operibus malis adhortatio, iſa.56 a
in Sabbatho quieſcere, eſt à propriis operibus noſtræ voluntatis abſtinere iſa.58 d
de SABBATHO & requie Chriſtianorũ, quam expectant per Chriſtũ, poſt finitas huius mũdi tribulationes heb.4 b
¶ Saccus in lumbis, humiliatorũ ſignũ, 3.re.20 e
Sacco ſe operit Achab, & ieiunat audito dei verbo contra ſe 3.reg.21 g

¶Sacerdoti obſeruanda antequam ingredi poſſet ſanctuarium, leuit.16 a
Sacerdos nõ iterſit mortuorũ exequiis, leu.26 a
Sacerdotes comedũt reſiduũ oblatiõis, leui.10 c
Sacerdotibus interdicitur vino quãdo ingreſſuri erant tabernaculum teſtimonij, leuit.10 b
Sacerdotum dei conſecrandorũ modus, rituſq; offerendi pro eis, exod.29 g
Sacerdotes in miniſteriũ non recipiebantur, qui cæci, gibbi &c. fuiſſent, leuit.21 d
Sacerdos virginem ducat vxorem, leuit.21 c
de Sacerdotibus & Leuitis, eorumque officijs, 1.para.9 a
ex Sacerdotibus qui admittendi in ſanctuarium præſcribit dñs, & eorum officium, ezec.44 d
Sacerdotes non auſi montem Sinai tãgere, ſicut nec populus, exod.19 d
Sacerdotum & templi partes in terra promiſſionis, ezech.48 a
Sacerdotum hæreditas erat deus, cuius ſacrificijs & oblationibus viuebant, nec aliam habebant poſſeſſionem, deut.18 a
ad Sacerdotes referebant̃ cauſæ difficiliores in populo, qui illũ iuxta legẽ docebant, deu.17 b
Sacerdotum officium iuxta pactum dei cũ Leuitis, malac.2 a
Sacerdotes arcam portant, præcedentes populum, ioſ.3 b
Sacerdotem iubet Moyſes ante aciem bellaturi populi ſtare, & ipſum exhortari ad fiduciã in promiſſam à deo victoriam, deut.20 a
quæ Sacerdotes Leuitæ docebant ex præcepto dei, ſolicite vt facerent, præmonet Moyſes Iudæos, ne exemplo Mariæ ſororis Aaron, percuterentur plaga, deut.24 b
à Sacerdotibus accipiat rex legem, & legat vt timeat deũ, & ne ſuperbus eleuetur in fratres, deut.17 d
à Sacerdote Ioiada docetur Ioas rex Iuda, 4.regum 12 a
Sacerdotis Eleazari conſilio Ioſue regit populũ, nume.27 d
Sacerdotes dñi nolentes occidere ſerui Saul veriti deum, Doeg impiꝰ eos occidit, quòd Dauidem pauiſſent, 1.reg.22 d
Sacerdotibus præcipitur à Ioas rege templũ inſtaurari: quod facere negligunt, 4.reg.12 a
Sacerdos Madian dat vnam è ſeptẽ filiabus ſuis in vxorem Moyſi, exod.2 c
Sacerdotis filia fornicans, exurenda, leuit.21 b
Sacerdotes qui vellent, acceptis pecunijs conſtituit Ieroboam, 3.reg.12 g.13 g
Sacerdotiũ pecunia cõparat Iaſon, 2.mach.14 a
ꝙ Sacerdos domini eſſet, non occidit̃ Abiathar à Salomone, 3.reg.2 e
Sacerdotes ex domo Aaronis non amplius futuros, prædicit deus ipſi Heli, ob filiorum ipſius peccatum, 1.reg.2 f
Sacerdotes Ophni & Phinees, non expectantes vt ſecundũ legem adeps adoleretur dño, vi auferebant partem ſuam à populo: item dormiebant cum mulieribus excubantibus ad oſtiũ tabernaculi, 1.reg.2 c d e
Sacerdotes Ophni & Phinees ſua impietate, faciunt tranſgredi populum, 1.reg.2 e
Sacerdotem Leuitã cõducit Micha, qui eſſet ſibi ſacerdos ꝓ idolo quod fecerat in domo ſua, iudicũ 17 d. quem filij tribus Dan illuc profecti ſecum auferunt in eum vſum, iudicũ 18 e
abſq; Sacerdote doctore, & lege, regnũ Iſrael futurum prædicit Azarias, 2.para.15 a
Sacerdotes Baal holocauſta offerentes deo ſuo, ĩcidũt ſe cultris, ita vt ſanguis exeat, 3.re.18 e
Sacerdotes Philiſthinorũ hortantur principes vt miſſis anis, & muribus aureis dent deo gloriã confitendo ipſum eſſe qui mariſcas & mures immiſiſſet, 1.reg.6 a
Sacerdotes Philiſthæi dubitant num deus immiſiſſet eis plagam, an caſu accidiſſet, 1.reg.6 c
Sacerdotes Dagõ nõ calcãt limen ipſiꝰ, 1.re.5 b
Sacerdotes Baal interficit Elias, 3.reg.18 g
Sacerdotes Baal occiduntur, 4.reg.10 e f.23 b
Sacerdotum dolum, qui Belis cibum vorabant, conſilio Danielis deprehẽdit rex Cyrus, & occiduntur, danie.14 b d
Sacerdotibus datur victus à Pharaone tempore famis, gen̄.47 e
Sacerdotum coquinæ, ezech.46 f
in Sacerdotes & principes, oſee 5 a
in Sacerdotes & ꝓphetas dei cõtẽptores, ier.2 b
in Sacerdotes nominis dei cõtẽptores, & de eorum auaritia, malach.1 c
Sacerdotum & principum auaritia, iſa.3 b
Sacerdotibus, niſi reſipiſcant, minatur dominꝰ, malach.2 a
Sacerdotũ principes euangelio nõ credũt, meretrices autem & publicani credunt, matth.21 c
Sacerdotũ principes & ſcribæ indignantur ſalutẽ imprecati Chriſto à pueris & turbis, eúmque Chriſtum prædicari, matth.21 b
Sacerdotũ principes & ſcribæ quærunt quomodo Chriſtum perdant, & quare, luc.19 f.20 c
Sacerdotum principes cõſilium ineunt in domo Caiphæ, vt Chriſtum occidant, matth.26 a
Sacerdotũ inuidia Chr̃s Pilato traditus, mat.27 b, quorũ ſuaſu turba petit Chriſtũ crucifigi.
à Sacerdotibus & prophetis comprehenditur Ieremias, iere.26 c
Sacerdotes, & quotquot erant de genere ſacerdotali prohibent apoſtolis ne amplius loquantur de Ieſu cuiquam hominum, act.4 d
Sacerdotes & Leuitas alieniores fuiſſe à proximi dilectione & officio, quàm Samaritani & ethnici, ſatis docet Chriſtus parabola Samaritani, luc.10 f
Sacerdotibus leproſum ſe oſtendere iubet Chriſtus, qui eum ſanum pronuntiarent: vt quod Moyſes eis ſtatuerat in teſtimoniũ, legem & ius obſeruaret, ad tempus ceremonias Iudæorum obſeruans, matth.8 a
Sacerdos Zacharias pr̃ Iohãnis baptiſtæ, luc.1 a
Sacerdotum multa turba obedit fidei, act.6 c
Sacerdotium Leui tranſlatum eſt & ceſſauit, ſimiliter & lex, heb.7 b
SACERDOS NOSTER CHRISTVS in æternum, ſecundũ ordinem Melchiſedec, ſemp viuens in cælis ad interpellandum patrẽ pro nobis, qui ſemel obtulit ſeipſum, heb.5.6.7 a 8 a. pſal.109. verſ.5. gen̄.14 d
Sacerdotes ſunt fideles, qui offerũt ſpũales hoſtias, ſeipſos, vt Chriſtus ſeipſum, quæ deo acceptabiles ſũt p Chr̃m, 1.pet.2 a. apoc.1 b.5 c
Sacerdotale dei regnum popl̃s Iſrael audiens vocem ipſius, & cuſtodiens pactum, exod.19 a
Sacerdotium domini, id eſt hoſtiæ & ſacrificia ppl̃i q̃ deo offerebant̃, erãt Leuitarũ, ioſ.18 a
¶Sacramentũ magnum dei reuelatum, Chriſtũ accepiſſe carnem noſtram, 1.timoth.3 d
Sacramentũ dei reuelatũ Paulo & apoſtolis, nẽpe gentes eſſe cohæredes, concorporales & cõparticipes promiſſionis eius in Chriſto exhibitæ per euangelium: quod ipſis annuntiauit Paulus, coloſ.1 d. epheſ.3 a
Sacramentum cœnæ dominicæ quomodo à deo inſtitutum, 1.corint.11 e
Sacramentum ſeptem ſtellarum, apoc.1 d. mulieris & beſtiæ, apoc.17 b
¶Sacrificij quod offerebant Aaron & filij eius, lex, leuit.6 b
Sacrificia dabantur ſacerdotibus pro hæreditate & poſſeſſione, deut.18 a
de Sacrificijs omnibus dederat deus tribui Leui miniſtranti ad altare, 1.reg.2 f
Sacrificium mane offerebatur, 4.reg.3 c
Sacrificaturus dño, aſcẽdit Elcana in Silo, dans vxoribus & filijs quod ſacrificarent, 1.reg.1 a
Sacrificia priuata prohibet deus, ne ſibi quiſq; ſacerdos eſſe audeat, leuit.17 a
Sacrificio domini detrahentes Ophni & Phinees, partem ſuam de carnibus domino oblatis vi auferunt, non expectantes donec adeps crematus eſſet, 1.reg.2 d
Sacrificiis nullis potuit expiari iniquitas domꝰ Heli, quin puniretur 1.reg.3 c
Sacrificia Salomonis poſt abſolutum templum, 3.reg.8 g. 9 d
Sacrificio ſimulato Iehu occidit omnes ſacerdotes Baal, 4.reg.10 e f
Sacrificia impiorũ non reſpicit dñs, eccli 34 c
Sacrificia carnaliũ ſubſãnat propheta, oſee 5 b
Sacrificia Iudæorum polluta eſſe aſſerit dominus, agge.2 b
Sacrificia veteris legis non requirit dominus, pſal.49. ver.8. iere.6 e. amos 5 f
Sacrificiorum reprobatio ob violatum ab Iudęis coniugii fœdus, malac.2 c
quæ Sacrificia requirat dominus, michææ 6 b
Sacrificio miſericordia potior, matth.5 b.9 b. 12 a. mar.2 c. luc.5 f
Sacrificiis & holocauſtomatibus omnibꝰ maius eſt diligere deũ ex toto corde, &c. marc.12 c
Sacrificia fidelium, mala.3 a
Sacrificium deo acceptum, pſal.50. verſ.18 & pſal.49. verſ.24
Sacrificium ſalutare, eccl̃i 35 a
¶Sacras literas nouerat Timotheꝰ ab infantia 2.timoth.3 d
Sacrorum vaſorum forma, exod.25 c
¶Sadducæi dicunt non eſſe reſurrectionẽ mortuorum, neque angelum, neque ſpiritum, act. 23 b. Propter quod de reſurrectione Chriſtũ interrogant matth.22 c
¶Sadoc prędicitur ſacerdos corã Salomone quẽ vnxerat deus in regem, 1.reg.2 g
Sadoc ſacerdos cõſtituit̃ pro Abiathar, 3.re.2 f
¶Sagenæ miſſæ in mare pabola, docet Chriſtꝰ, malos bonis permiſtos in eccleſia eſſe, qui nõ ante diem iudicii ſegregabuntur, matth.13 f
¶Saga tabernaculi, exod.26 b.36 b
¶Sagittarum triũ ſigno promittit Ionathas ſe indicaturum voluntatem patris Saulis Dauidi. 1.reg.20 d
Sagittis ſuis Iſraelitas confecturum ſe, minatur deus, deu.32 d
Sagittas ſuas ſe inebriaturũ ſanguine ĩimicorũ, id eſt eos occiſurũ, comminatur deꝰ, deu.32 f
Sagittas ſuas mittẽs deus diſſipat inimicos inuocantium ſe, 2.reg.22 b
¶in Salis ſtatuam verſa vxor Lot, & quare, gene.19 f
Sal ſeminauit Abimelech ſuper ſolum vrbis Sichem quam deſtruxerat, iudicum 9 f
Salis ardore combuſturum deum terram Iudęorum non obedientium præceptis dei, prædicit Moyſes, deut.29 d
Sale conditum omne ſacrificium, leuit.2 d
Sale immiſſo, aquæ mortiferæ ſanantur ab Eliſeo, 4.reg.2 d
Sale condita omnis victima, marc.9 g
Sal terræ apoſtoli matth.5 b. mar.9 g. luc.14 g
Sale ſit conditus ſermo noſter in gr̃a, colo.4 a
¶Sale naſcitur, gene.11 c
¶Salmana regem Madianitarũ comprehenſum occidit Gedeon, iudicum 8 c
¶Salmanaſar, capta Samaria, Iſraelem trãſfert in Aſſyrios, 4.reg.18 b
¶Salomon naſcitur & diligitur à deo, 2.re.12 f
Salomon traditur in manus Nathan prophetæ erudiendus 2.reg.12 f
Salomon diligit deum, 3.reg.3 a
Salomonem ambulantem per viam mandatorũ dei, non derelicturus erat ipſe deus, 3.re.6 b
Salomonem regnaturũ poſt ſe, iurauerat Dauid ipſi Bethſabee 3.reg.1 b

Salomon vngitur in regē ſuper Iſrael, 3.reg.1 c. 1.para.23 a.29 f
Salomoni quæ præcepta dederit Dauid moriturus, 3.reg.2 a
Salomoni apparet dominus, à quo petit ſapientiam ſibi dari, 3.reg.3 a.2.para.1 c
Salomon ducit filiā Pharaōis in vxorē. 3.re.3 a
Salomonis iudicium de duabus meretricibus, 3.reg.3 c
Salomonis parabolarum & carminū numerus, 3.reg.4 d
Salomonis principes & præfecti. 3.reg.4 a
Sub Salomone pax fuit perpetua, 3.reg.4 c
Salomonis ciborum apparatus, 3.reg.4 c
Salomonis equi, 3.reg.4 c.2.para.19 f
Salomonis libri de aīalibus & plātis, 3.reg.4 d
Salomonis ſapientia, 3.reg.4 d
Salomonis artificū numer⁹, 3.reg.5 c.2.par.2 d
Salomonis templi forma. 3.reg.6 a
Salomonis domus ædificatio, 3.reg.7 e
Salomon mittit ad Hiram regem Tyri ꝓ lignis & artificibus, 2.para.2 a
Salomon infert quæ vouerat pater, in templum dei, 3.reg.7 g.2.para.5 a
Salomonis oratio, vt exaudiantur orantes in tēplo, 3.reg.8 c.2.para.6 c
Salomon benedicit omni eccleſiæ Iſrael, & templum dedicat, 3.reg.8 f.2.para.6 a
Salomoni apparet deus, adhortans eum vt ſimplici corde ambulet, ne ipſe cū populo reijciatur, 3.reg.9 a
Salomon dat oppida regi Hiram, 3.reg.9 b.2. paralip.8 b
Salomonis equitū & curruū numerus, 2.par.1 d
Salomon quare dictus pacificus, 1.para.22 b
Salomoni ſecundo apparet dominus, 3.reg.9 a. 2.para.7 c
Salomon facit Chananęos tributarios, 3.re.9 c. 2.para.8 b
Salomon & regina Saba inuicem munera conferunt, 2.para.9 c.3.reg.10 a
Salomonis cenſus annuus, 3.reg.10 c.2.parą.9 e
Salomonis thronus & vaſa aurea, 3.reg.10 c.2. paralip.9 e
Salomonis tempore, aurum nihili æſtimatum, 3.reg.11 a
Salomon Aſtarthen deam Sidoniorum colit, 3. reg.11 b.4.reg.23 c
Salomon Moloch idolum Ammonitarū colit, 3.reg.11 b.4.reg.23 c
Salomon ædificat phanum Chamos idolo Moabitarum, 3.reg.11 b.4.reg.23 c
Salomoni ſuſcitatur aduerſarius Adad & Razon, 3.reg.11 c
Salomoni fit rebellis Ieroboam, 3.reg.11 e
Salomon moritur, 3.reg.11 g.2.para.9 g
Salomonis regni ſciſſio, 3.reg.12 d
quæ Salomon à deo expetiuerit, prouer.30 a
Salomonis oratio pro ſapiētia habēda, ſapi.9 a
Salomonis commendatio, eccl'i 47 b
Salomonem vt audiret, venit in Iudæam regina Saba: Iudæi Chriſtum Salomone maiorem non audierunt, matth.12 d.luc.11 d
❡Salphaad filiæ patri in hæreditate ſuccedunt, nume.27 a.ioſ.17 a
Salphaad filiæ, iubentur ſuæ tribus viris nubere nume.36 a
❡Saltat Dauid motus ſpū dei, accinctus ephod lineo, in reducendo arcam dei ad ſe, 2.reg.6 c
Saltantē corā arca dñi Dauidē deſpicit Michol vxor ipſius, ſapiētia carnis & ſuperba audacia 2.reg.6 c
❡per Saltum exurendum, incendium vrbis Ieruſalem ſignificatur, ezech.20 g
❡Salutatio qua ſalutauit angelus Gedeonē, Dominus tecum, virorum fortiſſime, iudicū 6 b
Salutare in pace, 1.reg.10 a
Salutat Dauid ſuos pacifice, 1.reg.30 e
Salutant ſe mutuo verbis pacificis Moyſes & Iethro, exod.18 a
Salutatio angeli ad Mariam: ad quam ipſa turbatur, luc.1 c
ad Salutationē Mariæ, Iohānes baptiſta in vtero matris ſubſilit, luc.1 d
Salutare omnē ſanctum & inuicē in oſculo ſancto, vult Paulus, philip.4 d.1.theſ.5 d
Salutationem, ſua manu ſolitus erat Paulus ſubſcribere, quod ſignū erat, epiſtolam ab eo eſſe miſſam, 2.theſſ.3 d
Salutationes in foro amabant ſcribæ & phariſæi, matth.23 a
Salutare neminē per viā iubet Chriſtus apoſtolis euntibus ad prædicandum verbū, tam dili gentes voluit eſſe, & nihil remorari, luc.10 a
ne Salutet quēpiam per viam, prohibet Eliſeus Giezi famulo, ne remoraretur vbi maxime feſtinandum erat, 4.reg.4 e
❡Saluator noſter deus, eripiens de tribulationibus, 2.reg.22 a
Salus noſtra deus, qui ſaluat ſiue liberat a periculis & hoſtibus, exod.15 a
Saluatur Iſrael per dominum, deut.33 d
Saluat ſol⁹ de⁹ à malis & tribulatiōib⁹, 1.re.10 c
Saluat deus abſq; gladio, nihilominus tamē ipſe Dauid cum baculo & lapidibus ꝓceſſit cōtra Philiſthæos, ſed illis nihil ſiſus, 1.reg.17 f
non Saluatur quis ꝓpria virtute, pſal.32.ver.16
Salutem vocat Samſon victoriam, quam dederat ei deus de Philiſthæis, iudicum 15 d
Salutē ſiue victoriam etiā per gentilē Naaman dedit deus regi Syriæ impio, 4.reg.5 a
Salutem promittit deus ipſi Achab in deſperatis rebus, 3.reg.20 c e
vt Saluaret populum multum, ne fame periret, venditus fuit Ioſeph, genē.50 d
de Salute ſiue vita deſperātib⁹ Iſraelitis vidētibus perſequentem Pharaonem, promittitur præſentiſſimum auxilium, exod.4 c d
Salutem dicitur feciſſe deus, quādo dedit victoriam de inimicis, 2.reg.23 b
Salutem & victoriam deo tribuit Saul, non ſuis viribus, 1.reg.11 d
❡Saluum fieri ex inſtanti periculo mortis, petit Chriſtus à patre: mox mori cupit, vt ſua morte & reſurrectione nomen patris ſui clarū redderetur apud omnes orbis nationes, ioh.12 d
Saluare animam ſuam ſi quis voluerit, & noluerit propter Chriſtum periculo exponere, perdet eam, matth.10 d
Saluatorem ſiue liberatorem Othonielē, & Aod mittit deus Iſraelitis clamantibus ad ſe de tribulatione, in quam eos tradiderat ob idololatriam, iudicum 3 b
Salutarē ſuū vocat Anna deū, qui dādo ei filios eam liberarat ab opprobrijs quæ patiebatur propter ſterilitatem, 1.reg.2 a
❡Salutare dei, Chriſtus, genē.49 c
quòd SALVTEM HABEREMVS per Chriſtum conſtituerat deus, non autem iram eius ſuper nos manere, 1.theſſ.5 b
de Salute noſtra & liberatione ab inimicis noſtris per Chriſtum, ſcrutati ſunt prophetæ, & prophetauerunt, 1.petr.1 b.luc.1 g
vt Saluos faceret pctōres venit Chriſtus, vt ſaluaret quod perierat, vt ſaluarēt mūd⁹ p ipm, 1.timoth.1 d.matth.18 b.luc.19 b. iohan.3 b
❡Salus noſtra à deo eſt, pſal.3.verſ.8
Salus & ſpes noſtra deus, pſal.64.verſ.6.
Salus vera à deo petenda, iere.17 b
Salutem noſtram deus miſſo filio ſuo operatus eſt, iſa.59 d
Salus ex Iudæis eſt, à quib⁹ deſcendit Chriſtus, iohan.4 c
Salutis author & ſaluator mūdi Chriſtus, hebr. 2 c.1.iohan.4 c: per quem ſalus fide in ipſum, 2.timoth.3 d. quod confitentur Samaritani, ioh.4 f.& cantat Maria, luc.1 e
Salutare dei Chriſtus omnibus populis miſſus, lucæ 2 d
qui Salui fiant, fide in euangelium Chriſti, deus qui adducit & trahit, act.2 g
Saluos nos fecit deus à peccato, redemit & mundauit ab eo per Chriſtum, ſua ſola miſericordia ad hoc motus, fidem habendo in ipſum, non ex operib⁹, ne quis glorietur: & ad quid, epheſ.2 a b.tit.3 b
Salutis dies, dies Chriſti eſt, in quo accepit carnem noſtram. 2.corint.6 a
Salus non eſt in alio aliquo quàm in Chriſto, act.4 b
Salus æterna datur omnibus obtemperantibus Chriſto heb. 5 c
Sal⁹ noſtra nunc tecta eſt & latet, ſed palàm fiet & reuelabitur tempore nouiſſimo 1.pet.1 a
vt Salutem obtineamus, conſeruamur virtute dei in fide, 1.petr.1 a
Salus quam certo ſperamus, eſt galea qua ſeruabitur caput noſtrum, epheſ.6 c
qui Saluētur an pauci ſint, quidam Chriſtū interrogat, luc.13 e
Saluus erit qui credens Ieſum eſſe Chriſtū, baptizatus fuerit.mar.16 d. quique quātumlibet dura perſecutionum genera ſæuiant, perſeuerauerit in verbo & fide Chriſti, mat.10 c.24 b mar.13 a.luc.21 b
Salus domui & familiæ Zacchæi, quòd Chriſto credidiſſet, luc.19 b
Salutis ſciētia eſt, cognoſcere peccatorū remiſſionem per abundantem dei bonitatem, viſceráque miſericordiæ eius eſſe factā. luc.1 g
Saluos omnes fieri vult deus, & ad agnitionem venire veritatis, 1.timot.2 a
Saluator omniū deus, maxime fideliū, 1. timot. 4 c. per Ieſum Chriſtum, iudę g: in cuius poteſtate eſt ſalus noſtra, matth.19 d
Saluandorum numerus paru⁹, luc.13 e Iſa.28 f
❡Samariæ mons, 3.reg. 16 c
Samariæ & Ieruſalem exitium ezech.23 g
Samariæ comparatione, fornicationem Ieruſalē impudentiorem oſtendit, ezech. 23 b
Samarię mala imprecatur dominus, eam ad reſipiſcentiam vocans, oſee 14 a
Samariā obſidet Benadad rex Syriæ, 3.reg.20 a
Samariam obſident Syri, 4.reg.6 e
Samaria capitur ab Aſſyriis, 4.reg.17 a.18 b c
Samaritæ deo & dæmonib⁹ ſeruiunt. 4.reg.17 f
Samariæ gentem demētat Simō magus, act.8 b
Samaritani non credunt dei prouidentiæ erga ſe, 4.reg.7 b c
Samaritani parabola docuit Chriſtus, vt eū eſſe proximum noſtrum agnoſcamus in quencunque inciderimus ope noſtra indigentem, eúmque iuuemus pro viribus, luc.10 e
Samaritani Ieſum & eius diſcipulos noluerunt recipere, quos putarent ſuum templum contēnere & petere Ieroſolymam, luc.8 f
Samaritanæ hiſtoria, gentiū vocatio aperte deſcribitur iohan.4 a
à Samaritana potū petit Chriſt⁹. ioh.4 a c. cui fatetur ſe illum eſſe Meſſiam ꝓmiſſum.
Samaritana Chriſtum veniſſe nuntiat gentibus ſuis, iohan.4 d
ex Samaritanis multi credunt in Chriſtum, prędicante muliere Samaritana: multoplures autem audientes ipſum loquentem, iohan.4 e
à Samaritanorum commercio abhorrebant Iudæi, iohan.8 f
Samaritanum eſſe Chriſtum blaſphemant Iudæi, iohan.8 f
Samaritanis Chriſtum prædicat Philippus, act. 8 a. quem cum gaudio recipiunt: & baptizantur viri ac mulieres, ad quos mittuntur Petr⁹ & Iohannes, qui pro ipſis orent, vt manuum impoſitione ſpiritum ſanctum acciperent.

¶Samgar percutit Philiſthæos vomere, iudi.3 d
¶Samſai ſcriba reædificationem templi prohibet, 1.eſdr.4 b
¶Samſon prænuntiatur naſciturus, iudic.13 a
Samſon naſcitur, cui benedicit deus, ſpiritu ſuo eum roborans, iudicum 13 d
Samſon ducit vxorem de filiabus Philiſthijm, iudicum 14 a
Samſon leonẽ dilacerat, ꝑ ſpiritũ dei, iudi.14 b
Samſon ſodalibus ſuis ꝓponit ꝓblema, iud.14 c
Samſon vxori exponit problema, iudic.14 d
Samſonis vxor ipſo relicto alteri daꝛ, iudi.14 d
Samſon propter ablatã vxorẽ, incenſis vulpium caudis ſegetes Philiſthinorũ exurit, iudic.15 a
Samſonis vxor comburitur à Philiſthæis, ꝙ ipſe illorum ſegetes combuſſiſſet, iudicum 15 a
Samſon ligatus traditur Philiſthæis à tribu Iuda: cuius vinculis à ſpiritu dei ruptis, maxilla occidit mille Philiſthæos, iudicum 15 b c d
Samſon victoriam deo tribuit, non viribus ſuis, iudicum 15 d
Samſon ingrediꝛ ad mulierẽ meretricẽ, iud.16 a
Samſon portas Gazæ ſublatas in montẽ defert, iudicum 16 a
Samſon decipitur à Dalila, iudicum 16 b
Samſonem excæcant Philiſthijm, iudicum 16 c
Samſonis fortitudo minuiꝛ, & vnde, iudic.16 d
Samſon ludit & pro ſpectaculo eſt Philiſthæis, iudicum 16 f
Samſon moritur cum principibus Philiſthinorum, & reliqua multitudine, Iudicum 16 g
Samſon iudicauit Iſraelẽ viginti annis, iud.15 d
¶Samuel naſciꝛ: dictus Samuel id eſt poſtulatus à deo, ꝙ mater ipſius eum à deo poſtulaſſet, 1.reg.1 c
Samuel offertur deo à matre iuxta votũ, & cũ quibus ceremonijs, 1.reg.1 d
Samuel miniſtrat dño ante faciem Heli ſacerdotis, eſtque famulus Heli in miniſtrando deo, 1.reg.2 b d.3 a
Samuel proficit & creſcit, placens deo & hominibus, 1.reg.2 e
Samuel exaltatur, & magni fit à deo in miniſterio, 1.reg.2 d
Samuel quater vocaꝛ à deo vt eſſet ꝓpheta ipſi⁹ per quem loqueretur ad Iſraelitas, 1.reg.3 a
Samuel mane aperit oſtia tabernaculi, 1.reg.3 c
Samueli prædicit deus ſe puniturũ Heli, ob iniquitatem filiorum ipſius, 1.reg.3 c
Samuel indicat ipſi Heli viſionem dei de punitione ipſius Heli futura, 1.reg.3 d
cum Samuele erat deus, & oĩa quæ prædicebantur à deo per ipſum, eueniebant: cognituſque eſt ab Iſraelitis eſſe propheta dei, 1.reg.3 d
Samuel hortatur populum vt toto corde reuertatur ad dominum, nemini alij ſeruiẽdo & fidendo q̃ ſoli domino, 1.reg.7 a
Samuel iudicat Iſraelem in Maſpha, 1.reg.7 b
Samuel impiger circuit vrbes, vt reddat iudicia Iſraelitis, 1.reg.7 d
Samuel ſenex conſtituit filios ſuos iudices ſuper Iſraelem, 1.reg.8 a
Samueli præcipit deus vt Saulem vngat in regẽ ſuper Iſraelem, 1.reg.9 c
Samuel voluntate dei occurrit Sauli quærenti ipſum, cui indicat aſinas eſſe inuẽtas, 1.reg.9 c
Samuel dat primum locum Sauli in conuiuio, tanquã futuro principi: cum quo poſt conuiuium multa loquitur, 1.reg.9 d
Samuel vngit Saulẽ in regẽ ſup Iſrael, 1.reg.10 a
Samuel oĩbus modis agit vt pp̃ls ſuum grande peccatũ agnoſcat, ꝙ petierint regẽ hoĩem ꝓtectorẽ, qui hactenus habuerant deum regem 1.reg.10 c
Samuel ſenex oſtendit pp̃lo innocentiã ſuam, & q̃ integre inter ipſos cõuerſatus ſit, 1.reg.12 a
Samuel pp̃lm arguit ingratitudinis, ꝙ ꝓ deo regẽ hoĩnẽ regẽ protectorẽ petierit, 1.re.12 b
Samuel cum Saule expoſtulat, ꝙ cõtra dei præceptum, & regem Agag, & prædam reſeruaſſet, 1.reg.15 c d
Samuel orat pro Saule tota nocte, 1.reg.15 c
Samuel luget Saulẽ reprobatũ à deo, 1.reg.15 g
Samuel occidit Agag regẽ Amalec, 1.reg.15 g
Samuel orat pro Iſraele cõtra Philiſthæos, & cõteruntur à deo, 1.reg.7 c
Samuelem timidum mittit deus ad vngendum Dauidem in regem, 1.reg.16 a
Samuel iuſſu dei fingens ſe immolare deo, vngit Dauidem in regem, 1.reg.16 a b
Samuelis tempore deus bellauit pro Iſrael contra Philiſthæos, 1.reg.7 d
Samuel moritur, 1.reg.25 a
Samuelẽ ſuſcitatũ ſcriptura ſcribit fuiſſe à pythoniſſa, quia mulier & Saul cũ ſuis illic credi derunt eſſe, cũ tamen reuera nõ eſſet, ſed dæmon, qui ſe tranſmutauerat in perſonã Samuelis: quẽ deus permiſit vera oĩa dicere Sauli vt confirmareꝛ amplius in errore, qui dilectionẽ veritatis non ſuſceperat, 1.reg.28 b c
Samuelis laudes, eccl̃i 46 c
¶Sanctificauit dominus ſabbathum, exo.20 b
Sanctificari ſabbathũ præcipiꝛ Iudæis, exo.20 d
Sanctificare pro conſecrare frequẽs eſt in Leuitici capite 26
Sãctificare aliquid deo & vouere, aut dedicare, idem ſignificant, deut.12 d
Sanctificantur ſacerdotes accedentes ad deum in montem Sinai, exod.19 d
Sanctificatur & conſecraꝛ Eleazar filius Abinadab, vt cuſtodiat arcam dei, 1.reg.7 a
Sanctificandorũ ſacerdotum modus, & eorum quæ ipſorum erant, exod.29
Sanctificabatur tabernaculũ oleo ſc̃tõ, exo.30 c
Sanctificabatur altare, ꝙ ſuper illud gloria dei appareret Iſraelitis, indeque eis loqueretur, exod.29 g
Sanctificari iubet populũ deus antequam loquatur ei, exod.19 b
Sanctificari populum præcipit Ioſue, ꝙ ſequẽti die dñs mirabilia eſſet factur⁹ corã eis, ioſ.3 b
Sanctificari iubet deus populum, vt ſciret quis de anathemate tuliſſet, ioſ.7 c
Sanctificat Dauid, ſiue conſecrat dño vaſa quæ acceperat à gentib⁹ quas occiderat. 2.reg.8 c
Sanctificatum & dedicatum templum Salomonis à deo, 3.reg.9 a
à Sãctificatorũ eſu q̃ abſtinere debebãt, leuit.22
Sanctificare feſtum aliquod dicit ſcriptura, pro celebrare, leuit.25 b
Sanctificari vult deus, leuit.10 a
Sanctificare dominum coram populo, nũe.20 b
ꝙ non Sanctificaſſet deum coram filijs Iſrael ad aquas cõtradictionis, ꝓcipit deus Moyſi mori in monte Abarim, conſpecta terra promiſſionis, ſed non ingreſſa, deut.32 g.34 a
Sanctificemus Chriſtũ in cordibus noſtris, ipſũ ſolum qui deus eſt, timentes, & reueriti timore puro & caſto, 1.pet.3 c
vt Sanctificet deus pater apoſtolos ſuos, & eos qui per verbum eorum credituri erant, nõ externe vt Aaron, ſed ſeparet in ſuos vſus vt vere diuina inſtrumenta fiant, & veræ hoſtiæ, dando eis verbum ſuum cui crederent, orat Chriſtus, iohan.17 c
Sãctificat ſeipſum Chr̃s & ſe immolat patri, vt apl̃i ſui & alij quibus demandatũ eſt negotiũ euangelij prædicandi, purgati à vitijs, puri ꝑſeuerent in ipſius prædicatione, iohan.17 c
Sanctificatio & redemptio noſtra, Chriſtus, 1.corinth.1 d. ſanguine ſuo ſanctificauit nos, heb.2 c.10 e.13 b
Sanctificati ſunt Chriſtiani & iuſtificati per ſpiritũ dei, & vnica Chriſti oblatione, 1.corint.6 c.heb.10 c.1.petr.1 a
vt Sanctificemur & immaculati ſimus vult de⁹ 1.theſſ.4 a
Sanctificabimus nos in hoc mundo, pia fidei opera facientes, & per ſpiritum & gratiam eius nos puros ſeruantes, ſi habuerimus ſpem futuri ſtat⁹ noſtri, & glorioſæ cum Chriſto conformitatis, 1.iohan.3 a
Sanctificatio, fructus eſt iuſtitiæ: & finis eius, vita æterna, rom.6 d
vt Sanctificemur à deo, totique ſimus mundi & in ſpiritu & in anima & in corpore, vtque in ſanctitate confirmenꝛ corda nr̃a, charitatẽ augeri nobis, vt tandẽ ſine culpa inueniamur in die aduentus dei, orat Paulus, 1.theſſ.3 d.5 d
vt Sanctificaremur per ſpũm ſuum, ſancti eſſemus & mũdi, vtq; ſancte & immaculate in cõſpectu eius viueremus, per charitatem inuicẽ ſeruientes, elegit nos deus per Chriſtum, meritóque ipſius & gratia ante mundi conſtitutionem, & etiam vocauit, ephe.1 a.luc.1 g.1.pet.1 a.1.theſſ.4 b
Sãctificator nr̃ deus, leui. 20 b.21 b c d.22 b c d
¶Sanctus ſolus eſt deus 1.reg.2 a
Sanctus deus qui immũditias ſiue idola nõ fert ſecum adorari, ioſ.24 c
Sanctum deum noſtrum eſſe cõfitentur Bethſamitæ, 1.reg.6 d
à Sanctis ſanctus deus habetur, quicquid agat 2.reg.22 c
in Sanctitate magnificus deus, exod.15 b
Sancti ſumus deo noſtro, deut.14 a
vt Sãctus eſſet ſibi populus, elegit Iſraelitas de⁹ deut.26 d
vt Sancti ſimus deo, ſequentes præcepta ipſius præcipit deus, num.15 d
Sancti vt ſint, Iudæos hortatur deus, non cõmedendo carnes à beſtiis prægustatas, exod.22 d
Sanctus dei populus Iſraelitæ, deut.14 c
Sancta dei gens, populus Iſrael audiens vocem ipſius, & cuſtodiens pactum exod.19 a
SANCTI SVNT quos deus iuxta propoſitũ ſuum ab æterno prædeſtinauit, rom.8 c
Sanctos vocat Paulus Chriſtianos. rom.16 a b. epheſ.1 a. philipp.4 d.philemo.a b.heb.3 a.
Quorum miniſter Chriſtus eſt, ſedens in dextera patris, heb.8 a
vt Sanctos & ſpiritu purificatos exhiberet nos deus in conſpectu ſuo, per mortẽ vnigeniti filii ſui, reconciliauit nos ſibi coloſ.1 c
Sancti ſimus in oĩ conuerſatione noſtra, quẽadmodũ & ille qui vocauit nos, ſc̃tũs eſt, 1.pe.1 c
Sanctorũ neceſſitatibus cõmunicandũ, rom.12 c
in Sanctorum ſubſidium collectas pecuniæ fieri iubet Paulus à Corinthiis, 1.cor.16 a
vt Sanctis pauperib⁹ ſuccurrant Corinthii, exẽplo Macedonũ, à Paulo moneñꝛ, 2.corit.8 a
apud Sanctos, Paulus vult Chriſtianorum lites dirimi in negotiis temporalibus, 1.cor.6 a
Sãctorum miniſtris, & eorum cooperatorib⁹ in euãgelico negotio, honor habẽdus, 1.cor.16 c
pro Sanctis orare iubet Paulus oratione aſſidua & ardenti in ſpiritu, omni tempore, etiam in ea vigilare, epheſ.6 c
cum Sanctis bellum facere, & eos vicere, beſtiæ datum, apoc.13 b
Sancti vitam ſuam ob verbum promiſſionum dei contempſerunt, apoc.12 c
Sancti poſt iudicium fulgebunt vt ſol. mat.13 f
Sanctorum fœlicitas apo.7 d
Sanctorum orationes per odoramenta & incenſa ſignificatæ, apoc.5 c.8 a
Sanctorum iuſtificationes per byſſinum ſignificatæ, apoc.19 b
Sanctus pro ſua impietate orat, pſal.31. verſ.7
Sancti in manu dei ſunt, deut.33 a
Sanctorum ſuorum pedes ſeruat deus, ne labãtur in tentationibus, & in afflictionibus recedant à fiducia in ipſum, vt de ſe Anna cantat 1.reg.2 b

Sanctorum peccatis, deus propitius eſt, etſi ea quandoque vlciſcatur, pſal.98.verſ:6.
Sanctorum beatitudo, ſapien.5 c
Sanctorum millia apparuerunt cum deo in mõte Pharan deut.33 a
Sancta ſanctorum in quæ intrauit Ieſus, cælum eſt heb.9 f
Sanctus locus in quo per verbum ſuum loquitur deus ioſ.5 d.exod.3 b
Sanctus panis, quo ſecundum legem nõ licebat veſci niſi ſacerdotibus, 1.reg.21 a
¶Sanctuariũ velo diuidebatur à ſanctuarij ſanctuarijs, exod.26 f
Sanctuarij forma, exod.25 a
Sanctuarium non ſemper ingrediatur ſacerdos, leuit.16 a
Sanctuarij expiatio, leuit.16 c
Sanctuarium dñi metuendum, leuit.19 f.26 a
Sanctuarium dei, terra Chanaan, ad quam introduxit populum Iſrael, exod.15 d
¶Sanctum domino, verba ſunt in lamina Aaronis ſculpta, exod.39 e
Sanctum doctrinæ vitæ, & margaritã verbi dei, impugnatoribus & contemptoribus non prędicandum, matth.7 a
Sancta iubet Moyſes eſſe caſtra Iudæorum, ventrem non leuãtes in eis, ſed extra ea cacantes, & operientes quod egeſſiſſent, effoſſa humo, deut.23 c
¶ad Sanctitatẽ nos hortatur deus, ꝗ ſanct⁹ ſit. leuit.11 g.19 a.20 b d.21 b
¶Sanctimoniam ſectemur, heb.12 d
¶Sanguis, anima eſt omnis carnis, leui .17 c
Sanguinem ne comedant, præcipit deus Iudæis, deut.12 b c d.15 d.leuit.7 e.19 f.geñ.9 a
Sanguinẽ comedẽtibus minatur deus, leuit.17 c
Sanguinem comedens populus fatigatus, peccat contra deum, 1.reg.14 e
Sãguis ſup fermẽto nõ ĩmolãdus, exo.23 d.34 c
Sanguis in ſuperliminari, exod.12 b
Sanguine, expiatio peccatorũ fiebat, leuit.17 c
Sanguine holocauſti reſpergit populum Moyſes in memoriam fœderis, quo promittebat ppl̃s ſe facturum verba dei, exod.24 b
ſine Sãguine nihil pene expiabatur in veteri teſtamento, heb.9 f
Sanguis hircorũ & taurorum emundabat eum qui attactu beſtiæ mortuæ maculatus fuiſſet, non autem peccata auferebat, heb.9 d.10 a
Sanguine hircorum & aliorum animaliũ vetus teſtamentum dedicatum, heb.9 e
Sanguis Chr̃i petit à patre remiſſionẽ peccatorũ noſtrorũ: ſanguis Abel vindictam, heb.12 g
Sanguine Chriſti, peccatorũ redemptio, remiſſio, mundatio facta eſt: & ſanctificati, redempti, mundati, loti, aſperſi voluntate & electiõe patris ſumus, vt ſeruiremus deo viuenti, & faceremus opera lucis, matth.26 c.marc.14 c.luc.22 b.ephe.1 b.heb.9 c d.10 e.13 b.1.pet.1 a d.1.iohan.1 c.apoc.1 b
per Sanguinẽ Chriſti, & ſupplicium crucis eius pacem fecit deus inter cęleſtia & terreſtria, vt iam vni Chriſto iungantur, coloſſ.1 a
qui Sanguinẽ Chriſti pollutum iudicauerit, per eúmq́ peccata purgari irridens non crediderit, aliunde quærẽs purgari, grauiſſima tormẽta perferet, heb.10 e
Sanguinis Chriſti vltionem ſuper ſe petunt Iudæi, ipſum autem crucifigi, matth.27 c.marci 15 b.23 b
Sanguis & aqua exit de látere Chriſti in cruce pendẽtis, quo doceremur à morte ſua omniũ peccatorum expiationem eſſe expectandam, quod teſtatur ſanguis: expectandum & ſpiritũ ſanctum aquas illas viuas, quibus electi in totum mundantur, iohan.19 f
contra Sanguinẽ proximi non ſtandũ, leui.19 d
Sanguinẽ ſeruorũ ſuorũ vlciſcit̃ deus, deut.32 f
Sanguine inimicorũ ſuorum ſe inebriaturũ ſagittas ſuas minat̃ deus, id eſt eos occiſurum. deut.32 f
Sanguinem hominis fuſum vel à beſtijs vel ab homine, vlciſcitur deus, geñ.9 a
Sanguis Abelis funditur à Cain, petẽs à deo vltionem geñ.4 b
Sanguinem innoxium fudit Manaſſes: vnde diripitur Ieruſalem, 4.reg.21 c.24 b
Sanguinem Achab lingunt canes iuxta dei verbum, 3.reg.2 e.22 f
Sanguis eius ſit ſuper eum qui maledixerit parẽtibus, id eſt moriatur, leuit.20 b
in Sanguinem aqua verſa, exod.4 c.7 c
Sanguinem vocat interdum ſcriptura eum qui occiſus fuerit, ioſ.20 b
vt Sanguinẽ vuæ biberẽt meraciſſimũ, Iſraelitas introduxit deus ĩ terrã ꝓmiſſionis, deut.32 b
¶Sanat deus, & de afflictionibus liberat quas ĩfligit, deut.32 f
Sanator noſter deus, qui ſanat ĩfirmitates quaſcunque, exod.15 g
Sanati ſumus à peccatis per ſanguinem Chriſti, 1.petr.2 d
Sanitate nihil præſtantius, eccl̃i 30 c
¶Saph gigas occiditur, 2.reg.21 d
¶vt Saperent Iudæi, non adorantes idola, optat deus, deut.32 d
Sapientia noſtra eſt verbum & præcepta dei, deut.4 a
Sapientia timor domini, iob 28 d
Sapientia à deo procedit, eccl̃i 1 a
Sapientiæ adinuentor deus, baruch 3 d
Sapientia dei diues & profunda, rom.11 d
in Sapiẽtia dei quã declarat hoc pulcherrimum ſpectaculum mundi, non cognouerunt homines deum, 1.corinth.1 c
Sapientia dei, Chriſtus, luc.11 g. vt matth.23 d interpretatur.
Sapientia noſtra Chriſtus, 1.corin.1 d
Sapientiæ & ſcientiæ theſauri omnes in Chriſto reconditi, coloſſ.2 a
SAPIENTIA DEI abſcõdita, EVANGELIVM, quod ad æterno ſuis deſtinarat deus, 1.corinth.2 b.quam licet Iudæi contemnerẽt, iuſtificata tamen, & vt vera dei ſapientia ſuſcepta à filijs ſuis omnibus, quotquot vt illi⁹ participes eſſent, à patre erant electi, matth.11 c. iſtam ſapientiam loquebatur Paulus inter credentes, 1.corint.2 b
Sapientia quæ è ſupernis eſt, qualis, iacob.3 d
Sapientiã non ætas docet, ſed ſpũs dei, iob 32 b
Sapientiæ ſermo datur nõnullis per ſpiritũ dei, 1.corinth.12 a
Sapientiã talem ſe daturũ ſuis, vt aduerſarij nõ queant reſiſtere, promittit Chriſtus, luc.21 d
Sapientia, & cor intelligens, idem, 3.reg.3 b
Sapientia ſeipſam commendat, prouer.8 a
Sapientia omnes ad ſe inuitat, prouer.9 a
Sapiẽtia non inuenitur à deriſoribus, ꝓuer.14 a
Sapientia ſe offert quærentibus eam, ſapien.6 b
Sapientia conqueritur ſe ab omnibus cõtemni, prouerb.1 c
Sapientiæ, quæ eſt verbum dei, commendatio: & quis ſit vſus eius, prouer.1 a
Sapientię laus à liberatione eorum, quos ab initio hucuſque ſanauit, ſapien.10 a
Sapientiæ commoda, eccl̃i 4 b
Sapientiæ fructus, prouerb.4 a
Sapientiam cõmendat dñs populo, baruch 3 b
Sapientiã amplectendã monet Salomon, quæ timorem domini doceat, prouer.2 a
Sapientiam dei ſolam inter res creatas eſſe inſcrutabilem oſtendit Iob, iob 28 a
ad Sapientiã hortatur Paulus, qua poſſimus cauere ab omni peccandi occaſione, epheſ.5 d
Sapientia & verbo dei ſcortationem poſſe vitari prædicat Salomon, prouerb.2 c
Sapientiæ ſpiritu replet⁹ Ioſue, impoſitione manuum Moyſi deu.34 c
cui Sapientia deeſt, poſtulet eam à deo, iaco.1 a
Sapientiã petit Salomon, qua poſſet populum regere, 3.reg.3 b
Sapientia Salomonis quanta 3.reg.4 d
vt Sapientiã Salomonis audiat, venit ad ipſum regina Saba 3.reg.10 a
Sapientiam Salomonis videns populus, timet ipſum, 3.reg.3 d
Sapientia, ex bona conuerſatione cum manſuetudine iuncta, oſtendenda, iacob.3 c
Sapientes oportet nos eſſe in bono, & ſimplices in malo, rom.16 c
¶Sapiendum quomodo rom.12 a
NE ALTVM SAPIAMVS, ſuperbiamus, & animo efferamur, quòd incredulitate fracti ſint Iudæi, & à deo reiecti, nos autem fide ſtemus: ne & nos fide excidẽtes frangamur vt & ipſi, rom.11 c
Sapientiæ rationem habent elemẽta huius mũdi & humanæ traditiones, ſuperſtitionẽ quãdam & humilitatem in animos hominum inducẽtes vſque ad lęſionem corporis, cui neceſſaria ſubtrahuntur, coloſſ.2 d
Sapientia huius mundi, ſtultitia eſt apud deũ, 1.corinth.3 d
Sapientiã huius mundi quęrũt Græci, 1.cor.3 d
Sapiãtia carnis, legi dei ſubiici nõ poteſt, ro.8 b
Sapientiam huius mundi ſtultam fecit deus vt olim prædixerat per prophetas. 1.cor.1 c.quã præcellit quod ſtultum ab incredulis videtur.
vt Sapientes huius mundi cõfunderet deus, delegit quæ ſtulta erant mundi & indocta iudicio humano, id eſt apoſtolos 1.cor.1 d
Sapientes in aſtutia ſua comprehendet deus, 1.corinth.3 d
Sapientiæ humanæ & erudito ſermoni non tribuenda fides noſtra, ſed virtuti dei ad credendum impellenti, 1.corin.2 a
Sapientum cogitationes vanæ iudicio dei, 1.corinth.3 d
Sapientia huius ſeculi Chriſto regnante euacuata, iſai.33 c
Sapientis ſtudium, eccl̃i 39 a
Sapientis cognitio eccl̃es 8 a
Sapientis eſt cõſeruare rem familiarẽ, prou.21 a
Sapientis & ſtulti differentia, eccl̃es 10 a
Sapientium os in corde eorum, eccl̃i 21 d
Sapientum monita non ſpernenda eccl̃i 8 b
Sapiens audit conſilia prouer.13 c
Sapiens gaudet argui prouer.25 b
Sapiens dei legem amplectitur, eccl̃i 21 c.33 a
Sapiens rex, populi ſtabilimentum, ſapien.6 d
Sapientis mulieris cõſilio ſeruatur ciuitas Abela, obſeſſa à Ioab 2.reg.20 f g
Sapientes ſui amantes, haud ferè corriguntur, prouer.26 b
qui Sapiens ſibi videtur eſſe iuxta opinionẽ hominum, iuxta eorundem opinionem ſtultus fiat vt verè ſit ſapiens, 1.corin.3 d
Sapientem virum vocat ſcriptura etiam eũ qui varia opera artificioſe ſciuerit facere ex auro, argento, lignis, &c. exod.35 b
Sapientia replet deus artifices, vt ſciãt fabrefacere omnia ex argento, &c. exod.31 a.35 d
Sapiens in ædificanda domo, 3.reg.7 d
Sapientes corde & repleti ſpiritu prudentiæ vt facerent veſtes Aaron exod.28 a
Sapientes AEgypti non poſſunt interp̃tari ſomnia Pharaonis, gene.41 b
Sapienter & prudenter ambulandum cũ iis qui à Chriſti fide ſunt alieni, coloſ.4 a
¶Sarai ſterilis, vxor Abram gene.11 d
Sarai ob pulchritudinẽ ducit̃ ad Pharaonẽ, quã ipſe à deo percuſſus reſtituit Abræ. gen.21 d
Sarai dat ancillam Agar marito, ex qua ſuſcipit filium, gene.16 a

Sarai appellatur Sara, geñ.17 c
Saræ promittitur filius Iſaac, geñ.17 c.18 b
Sara negat ſe riſiſſe, geñ.18 b
Sara ridet ſibi ſeni promitti filium, geñ.18 b
Sara lactat filium ſuum Iſaac, geñ.21 a
Saræ pudor & verecundia, geñ.21 a
Sara vult Iſmahelem hęreditare cum filio Iſaac: gene.21 a
Sara vult Iſmahelem eijci cũ matre Agar:ne ſit hæres cum filio Iſaac, geñ.21 a
Sara moritur,& ab Abrahã plangitur,geñ.23 a
Sara quõ dicebatur ſoror Abrahæ, gene.20 c
Saræ fides, heb.11 c
Sara viro ſuo obediens, dominum eũ vocabat, geñ.18 b.1.pet.3 a
❡Sara filia Raguelis patitur improperiũ ab ancilla patris ſui, tob.3 b
Saræ oratio cum ieiunio, tob.3 b
Sara datur Tobiæ iuniori vxor, tob.7 c
Saræ parentes docent eam officium vxoris probæ, tob.10 d
❡à Sarepthana muliere paſcitur Elias præcepto dei,cui bona multiplicantur, 3.reg.17 b
❡Sarug naſcitur, geñ.11 c
❡Saruiæ ſororis Dauid filij, 1.para.2 b
Saruiæ filios timet Dauid, 2.reg.3 g
Saruiæ filiorũ conſilium carnale reſpuit Dauid, volentiũ Semei occidere, qui ipſi Dauidi maledixiſſet, 2.reg.16 b.19 d
❡Satan deus huius ſeculi, infideliũ mẽtes excæcat,ne euangeliũ illis illuceſcat, 2.corint.4 a. Iſque tentat à fide diuellere fideles,1.theſſ.3 b
Satanæ militia ſub nomine Behemoth reprehẽditur, iob 41 a
Satan,à dño expetita facultate, bona Iob omnia diſſipat,& liberos eius percutit, iob 1 b
Satan apoſtolos appetiuerat vt cribraret ſicut triticũ,ſed ꝓ eis orauit Chriſtus,vt videas ſatanã nihil poſſe abſq; dei ꝑmiſſu,nec nos poſſe eũ vitare,niſi Chrs oret pro nobis, luc.22 c
Satanę iubet Paulus tradi Corinthiũ fornicatorẽ,nõ vt pereat,ſed vt carne afflict⁹ reſipiſcat, & ſpũs fiat ſaluus in die iudicij, 1.corinth.5 b
à Satana impeditur Paul⁹,ne eat ad Theſſaloniceſes, 1.theſ.2 d
Satanas transfigurat ſe interdum in angelum lucis, 2.corint.11 c
Satanas ligatus ſoluitur, apoc.20 a b
Satanam Petrum vocat Chriſtus, marc.8 d
in Satan erant Dauidi filij Saruiæ, id eſt aduerſarij, volentes & impellentes Dauidẽ vt occideretur Semei, 2.reg.19 d
❡Satiati rerum omniũ abundantia,ne dei obliuiſcamur, deut.8 c
❡vt Saturẽtur dat deus frumentum & oleum diligentibus ſe, deut.11 b.leuit.26 a
Saturati ne obliuiſcamur dei noſtri. deut.6 b c
Saturatus Iſrael bonis terræ promiſſionis, dereliquit deũ,conuerſus ad idola, deut.32 c
Saturis væ,& quare, luc.6 d
Saturata Ruth,defert reliquias ciborum ſuorũ ad ſocrum ſuam Noemi eſurientem, ruth 2 d
❡Saul filius Cis, 1.reg.9 a
Saul quærit aſinas patris ſui Cis, 1.reg.9 a
Saul cũ famulo non inueniens aſinas patris cõſulit deũ,adiens prophetã Samuelẽ, 1.reg.9 b
vt Saulem vngat in regem ſuper Iſraelitas,præcipit deus Samueli, 1.reg.9 c
Sauli indicat Samuel,ipſum regem futurum ſuper Iſraelem, 1.reg.9 c
Saul audiens ſe futurũ regẽ,ſuper Iſraelitas,cõfitetur indignitatem ſuam, 1.reg.9 c d
Sauli dat primũ locũ Samuel in cõuiuio,tanquã futuro regi,cum quo multũ loquitur poſt conuiuium, 1.reg.9 d
Saul miniſterio Samuelis vngitur à deo in regẽ ſuper Iſrael, 1.reg.10 a
Saulis cor immutauit deus, & cũ prophetãtib⁹, pſalmos & verba dei cecinit, 1.reg.10 b.19 d
Saul abſcõderat ſe ne conſtitueretᷣ rex, 1.re.10 d
Saul proceræ ſtaturæ vir, 1.reg.10 d
Saul conſtitutus rex a deo, deſpicitur ab ipſis, quorum deus non tetigerat corda: Saul autem diſſimulat, 1.reg.10 d
Saul conſtitutus rex à deo, ſequitur boues in agro, 1.reg.11 b
Saul non vult vindictã ſumi de ijs qui ipſum nolebant acceptare in regem, 1.reg.11 d
Saulis regnũ innouatur in Galgala, 1.reg.11 d
Saul duos annos regnauit ſup Iſraelẽ,1.reg.13 a
Saul eligit ſibi viros fortes & bellatores, confidens in ipſis, 1.reg.13 a.14 g
Saul percutit Philiſthæos, 1.reg.13 a
Saul contra præceptum domini facit holocauſtum, 1.reg.13 b
Saul abijcitur à deo,ꝙ contra dei præceptum egerit, 1.reg.13 c
Saulis tentatio grauis,ꝙ congregatis Philiſthęis dilabitᷣ populus,quod Samuel expectatus non venit,& diffidẽtia quaſi neceſſitate coactus ſacrificat, 1.reg.13 b
Saule ceſſante,& non audẽte in aduerſarios impetũ facere ꝓpter paucitatem exercitus, deus inſigni miraculo edit exemplũ fiduciæ in deũ p Ionathan,& armigerum eius,1.reg.14 a b c
Saul perſequitur Philiſthæos, 1.reg.14 c
Saul ædificat altare deo, 1.reg.14 e
Sauli conſulenti dñs non reſpõdetur quicquã, 1.reg.14 f
Saul ſuperat oẽs contra quos pugnat, 1.re.14 g
Saulis filij, 1.reg.14 g.1.para.8 d
Saul iuſſus occidere Amalecitas,ita vt nihil penitus relinquereᷣ,reſeruato rege Agag,& ouibus in ſacrificiũ dei, grauiſſime peccat i deũ, à deoq; abijcitur, 1.reg.15
Saul agnoſcit peccatum ſuum, & non parcitur ei,quia non fidit deo, 1.reg.15 f
Sauli aufertur regnũ Iſrael, & traditur Dauidi. 1.reg.15 f
Saulem reprobatũ a deo luget Samuel,1.re.15 g
Saul dirigit aciem ad pugnandum contra Philiſthæos, 1.reg.17 a
Saulis diffidentia, 1.reg.17 c
Saul de qua ſtirpe ſit Dauid, iterrogat,1.re.17 g
Saul inuidus iraſcitur,laudem victoriæ Dauidi tribui, 1.reg.18 b
Sauli & Dauidi à cæde Philiſthinorũ reuertentibus,occurrunt mulieres cantãtes tympanis, 1.reg.18 c
Saulem inuadit ſpiritus dei malus,& pſallit Dauid, 1.reg.18 c
Saul tẽtat occidere Dauidẽ,& quare,1.reg.18 c
Saul timet Dauidem, quod deus cum eo eſſet, 1.reg.18 c
Saul promittit Dauidi Merob filiam ſuam,quã alteri dat, 1.reg.18 d
Saul hypocrita ſimulat velle ſe filiam ſuam dare Dauidi,vt eum traderet in manus Philiſthinorum, 1.reg.18 d e
Saul petit à Dauide centum pręputia Philiſthinorũ,vt ea occaſione ab eis occidatᷣ,1.re.18 f
Saul iubet occidi Dauidem 1.reg.19 a
Saul nititur confodere Dauidem pſallentem, 1.reg.19 b
Saul & miniſtri perſequẽtes Dauidẽ, conuerſi à deo,prophetant cum prophetis, 1.reg.19 d
Saul ſuos accuſat coniurationis, 1.reg.22 b
Saul iubet occidi ſacerdotes domini qui pauerant Dauidem, 1.reg.22 d
Saul deſcendit cõtra Dauidẽ in Ceilã, 1.re.23 b
Saul perſequitur Dauidem, à quo liberat eum deus immiſſis cõtra ipſum Philiſthęis, quos omiſſo Dauide inſequutus eſt. 1.reg.23 d
Saul perſequitur Dauidẽ:quem Saulẽ deus tradit in manus Dauidis, 1.reg.29 a b
Saul cum fletu agnoſcit dei manũ , Dauidis innocentiã,ſuámque iniquitatem. 1.reg.24 d
Sauli pſequenti,pcit Dauid ſecũdo, 1.reg.26 a
Saulẽ obiurgat Dauid, quòd iniuſte ipſum perſequitur, 1.reg.26 c
Saul agnoſcit peccatum ſuum,& miſericordiam ſibi à Dauide factam 1.reg.26 d
Saul aufert magos & ariolos 1.reg.28 a
Saul Philiſthæis contra ſe cõgregatis,& deo nihil reſpõdẽte,Pythoniſſã conſulit.1.re.28 a b Vide Samuelem ſuſcitatum
Saul quare abiectus à deo, 1.reg.28 c
Saulis anguſtia & deſperatio, 1.reg.28 d
Saul ſuæ gloriæ nondum oblitus, ſeipſum occidit, 1.reg.31 b.1 para.10 a
Saulis mors & filiorum annuntiatur ipſi Sauli, 1.reg.28 c
Saulis caput defertur in templum idolorum à Philiſthæis 1.reg.31 c
Saulis mors nuntiatur Dauidi, 2.reg.1 a
Saul quare mortuus ſit, 1.para.10 d
Saulem ſepeliunt habitatores Iabes Galaad, 1.reg.31 d.1.para.10 d
Saulis regnum decreſcit 2.reg.3 a
à Saule abſtulit deus miam ſuam 2.reg.7 c
Saulis ſeptem filii ſuſpenduntur & occiduntur ob violatum à patre cum Gabaonitis iuramentũ à filiis Iſrael, 2.reg.21 a b c
Saulis & Ionathæ oſſa ſepelit Dauid,2.reg.21 c
Saulus qui & Paulus conſentit morti Stephani, act.7 g
❡Scabie percutit deus nõ ſeruantes præcepta ſua, deut.28 c
❡ne Scãdalo eſſent eis, & à fide dei veri in fiducíam idolorum pellicerent eos, præcipit deus omnes idololatras occidi à Iudæis deut.7 c
Scãdalizari,eſt re aliqua, aut tribulatione induci ad deſertionẽ Chr̃i, ne eũ ſequamur in fide aut fidei operib⁹, vt vides de apl̃is, matt.26 c
Scandala vocat Chriſtus impios, matth.13 f
ne Scandalizentur ſui inter prædicandum,cum tribulationes viderint, earũ præmonet Chriſtus, iohan.16 a
Scandulum paſſuros apoſtolos cũ eum comprehendi viderent, prædicit Chriſtus, matth.26 c marc.14 c.luc.22 d
Scandalum Chriſto Ieſu obiicit Petrus, volens contra patris volũtatem auertere ne moreretur, matth.16 d
Scandalizãtur diſcipuli aliquot,& à Chriſto recedunt,& quare iohan.6 g
Scandalum vitans Chriſtus, tributum ſoluit, matth.17 d
Scãdalizantᷣ Phariſæi Chr̃m audiẽtes, mat.15 b
ſi Scandalizet nos manus, pes &c. Vide Si manus, pes &c.
Scandalum futurum diſcipulis ab iis qui à veritate euãgelii deficerent ob graues afflictiones prædicit Chriſtus, matth.24 a
à Scandalis dehortatur Chriſtus matt.18 a
qui nõ Scandalizatur in Chriſto, beat⁹, qui nulla re abſterretur ac repellitur ne Chriſto ſaluatori fidem habeat, matth.11 a
Scandalizãtur Nazareni iu Chriſto, verbum euangelii nõ recipientes cognita generis tenuitate,& quòd literas non didiciſſet, mat.13 g. mar.6 a.luc.4 c
ob Scandalum aliorum, Paulus animo diſcruciatur, 2.corinth.11 g
ne Scandalo ſit infirmis noſtra veſcendi quibuſlibet libertas, 1.corinth.8 c
❡Scenofactoriam artem apud Aquilã exercet Paulus, act.18 a
❡Scenopegiæ oblationes, ezech.45 g
❡Schiſmaticus arguitur : & iurgiorum author apud d☉um deteſtabilis prouer.6 b
Schiſmata vitanda, 1.corin.1 b
Schiſmata Corinthiorum, 1.corin.3 b. quæ Paulus arguit 1.corin.11 d

¶non Sciebat dñm Samuel, id eſt non reuelat⁹ fuerat ei deus, ſiue non loquut⁹ fuerat ei in viſione, antequam quater eũ vocaſſet. 1.reg.3 b

¶Scientia ſua replet deus Beſeleel, vt ſciat excogitare omne artificiũ ex auro, lignis &c. exo. 31 a.35 d

Scientia ſalutis, cognoſcere ſalutem nobis prouenire ex abũdanti dei miſericordia, luc.1 g

Scientiam Ieſu Chriſti (quæ eſt ſcire per fidem Chriſtum eſſe ſaluatorem) tanti facit Paulus, vt præ ea ſciẽtia, alia omnia vt ſtercora æſtimet & detrimentum philip.3 b

Scientiã euangelicam gratulatur Paulus Corinthijs, per quã Chriſto crediderũt, 1.corin.1 a

in Scientia euangelij creſcendũ, charitatis officijs in melius vſque proficiendo coloſſ.1 b

ad Scientiam veritatis, & veram euãgelij cognitionem multi non perueniunt, cum tamẽ ſemper diſcant 2.timoth.3 b

ſecundum Scientiam oportet dei æmulationem habere, rom.10 a

Sciẽtia qua quis intelligit carnes ſimulachris immolatas nihil à cæteris differre carnibus, inflat, & affert contemptũ proximi eam ſciẽtiã non habentis, 1.corinth.8 a. quæ ne offendat proximum, cauendum eſſe monet Paulus.

Scientiæ boni & mali arborem ne comedat interdicit homini deus gene.2 c

Scientiæ boni & mali arbor ſic vocata ab euentu, ꝙ poſtquam comediſſet fructum ex ea Adam contra præceptum dei, cogniturus erat ſe male egiſſe gene.2 b.3 b d

Scientiarum dominus eſt deus noſter, qui nouit ex ſterili fœcundam facere, & alia omnia contra opinionem hominum 1.reg.2 a

¶Scindũt veſtimenta ſua Ioſue & Caleb, audiẽtes murmurationem populi nume.14 b

Scindit veſtimẽta ſua Dauid, & flet, audita morte Amnonis 2.reg.13 f

Scindit veſtimenta ſua, operitur ſacco, & ieiunat Achab audito verbo dei contra ſe. 3.regum 21 g

Scindit veſtimenta ſua Eliſeus, non videns Eliã abeuntem in cælum 4.reg.2 c

¶Scintillam ſuam vocat vidua filium vnicum quem habet reliquum 2.reg.14 b

¶Scortatores ne eſſẽt inter Iſraelitas prohibet deus per Moyſem deut.23 g

Scortationẽ vitandã monet Salomõ. prouer.5 a

Scortorum technas deſcribit Salomon: ad quas vitandas ſapientiæ adhærendum monet. prouer.7 a

¶Scribæ cuidam terrena ſpectanti, obijcit paupertatem ſuam Chriſtus, matth.8 c. luc.9 g

Scribarum & phariſæorum hypocriſim & opera, quæ vt ab hominibus viderẽtur faciebãt, reprehendit Chriſtus matth.23 a

Scribere Moyſem iubet deus Amalecitarũ interitum in memoriam exod.17 d

Scribit Moyſes verba dei in vnum volumẽ quæ audierat in monte Sinai exod.24 a

Scribere verba præcipit deus Moyſi, quibus cũ populo Iſrael pepigerat fœdus exod.34 d

Scripſit deus legẽ, ac mandata, quę dedit Moyſi exod.24 c

Scribit rurſum deus decem verba quæ erant in prioribus tabulis a Moyſe fractis deut.10 a

Scriptas digito dei tabulas accipit Moyſes. exod.31 d

Scribit Deuteronomiũ Moyſes & tradit Leuitis & ſenioribus Iſrael deut.31 b

vt Scribat, & in canticũ ſiue cãtilenã componat Moyſes ea q̃ ei p̃dixerat de futura Iſraelitarũ cũ dijs alienis fornicatione & malis q̃ propter ea euentura eſſent eis, præcipit deus. deut.31 e

Scribi iubet deus verbũ ſuũ in oſtijs & vbique, vt ipſius reminiſcamur ſemper deut.6 b

Scribendũ dei verbum in poſtibus & ianuis, vt ipſius recordemur deut.11 c

Scribere ſolitus erat Paulus ſalutationẽ ſua manu, quod ſignum erat epiſtolã ab eo eſſe miſſam 2.theſſ.3 d

Scriptura & lex dei concludit omnes ſub peccato, & omnes eſſe peccatores oſtẽdit, & impotentes ad iuſtitiã: ſicq; cogit currere ad Chriſtum, vt detur promiſſio Abrahæ facta, gratia, & benedictio omnibus credentibus in ipſum galat.3 d

SCRIPTVRARVM à quatuor euangeliſtis ſcriptarũ ratio ẽ, VT CREDAMVS QVOD IESVS EST CHRISTVS, & vt credẽtes, vitam æternam habeamus iohan.20 g

Scripturis non credebant Iudæi, cum Chriſtum reiecerint de quo loquebãtur ipſæ, iohan.5 f

Scripturas opponit diabolo tentãti ipſum Chriſtus, matth.4 a

Scripturis probat Chr̃s ſe à patre miſſũ, ioh.5 f

vt Scripturas impleret, Chriſtũ veniſſe, paſſim teſtant̃ euãgeliſtæ, & epiſtolæ ap̃ſorũ, luc.24 g

Scripturas omnes quæ de ipſo loquebantur in Moyſe & ꝓphetis, Chriſtus interpretatur proficiſcentibus in Emmaunta. luc.24 d. impletas eas eſſe docens.

Scripturis reuincit Apollo Iudæos, oſtẽdens Ieſum eſſe Chriſtum act.18 g

Scripturas ſcrutantur viri nobiles ex Theſſalonicenſibus qui crediderant: vt ſcirent an vera Paulus prædicaret act.17 c

Scripturæ quanti nobis eſſe debeant, ſatis monet Chriſt⁹ in parabola diuitis epulonis, quibus qui non obtemperat, nemini obtemperaturus ſit luc.16 g

Scripturæ quid nobis proſint, & ad quid vtiles, rom.15 a.2.timoth.3 d

Scripturas ſacras nouerat Timotheus ab infantia, 2.timo.3 d

Scripturis prophetarum vt attẽdamus, & vt eas legamus, excitat, extimulat, & hortatur Petr⁹. 2.pet.1 d.3 a

ab ijs qui Scripturæ intelligentiam peruertunt ad ſenſum carnis, & ad ſenſum ſatanæ, cauendum eſt maxime, 2.pet.3 d

Scripta non ſunt omnia ſigna quæ fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum, iohan.20 g.21 g

Scriptura dei ſcriptæ erant tabulæ teſtimonij ex vtraque parte, exod.32 d

¶Scrutator renum & cordium deus, rom.8 e. apoc.2 e. iere.17 b

¶Sculptile & imaginẽ qui fecerit vt adoret, maledictus, deut.27 c

Sculptile fecerat ſibi Michas ꝓ domo ſua, quod filij Dan abſtulerunt, & ſibi ſtatuerunt in tribu ſua, vſque ad diem captiuitatis ſuæ, iudic. 17 a b.18 e f g

¶Scurrilitas vitanda, epheſ.5 a

¶Scutum auxilij Iſrael, deus, deut.33 d

Scutum eſt deus ſperantibus in ſe, 2.reg.22 a c

Scuta quæ Salomon iuſſit fieri, 3.reg.10 c

Scuta aurea quę fecerat Salomõ, aufert Seſac in AEgyptum, pro quibus Roboã reponit ærea ſcuta, 3.reg.14 g

¶Scyphum ſuum iubet Ioſeph poni in ore ſacci Beniamin, geñ.44 a

¶Seba ſeparat Iſraelem à Dauide, 2.reg.20 a

Sebam perſequitur Ioab, 2.reg.20 d

Sebæ caput traditur Ioab, 2.reg.20 g

¶Sectæ, opus carnis, galat.5 d

Secta Phariſæus erat Paulus ante conuerſionem act.24 d.26 a

Sectæ Chriſtianorũ vbiq; cõtradicitur, act.28 e

in Sectarum introductores, 2.pet.2 b

¶Securitatem promittit populo Iſrael deus, cũ nullum terræ ipſius inſidiaturum promittit, exod.34 c

¶Sedecias falſus propheta, vt imitaretur dei ꝓphetas, facit ſibi cornua, quo oſtendat regem Achab percuſſurũ Ramoth Galaad, 3.re.22 b

Sedecias pſeudopropheta, abſcõſurus ſe vbi viderit nõ ceſſiſſe quod prædixiſſet regi Achab, 3.reg.22 d

Sedecias, qui & Mathanias, ſubſtituitur ipſi Ioachin in regno Iuda, 4.reg.24 d.2.para.36 b

Sedecia rebellante, Ieruſalem obſidetur à Nabuchodonoſor, 4.reg.25 a

Sedecias capitur, occiduntur filij eius, & illi effodiuntur oculi, 4.reg.25 b. iere.52 b

Sedeciæ regis & populi qui remanſerant in Ieruſalem, exitium prædicit Ieremias, iere.29 d

Sedecias mittit ad Ieremiam, vt pro ſe oret, iere.37 a

à Sedecia rege liberatur Ieremias, iere.37 c

Sedecias fugit, & capitur à Chaldæis, ier.39 a b

Sedeciæ captiuitas repetitur, iere.52 a

Sedeciæ ſupbia, Iſraelitici excidij cauſa. eze.7 c

Sedeciæ regis deiectio oſtenditur, ezech.21 f

Sedeciæ regis captio præfigurata, ezech.12 c

¶Sedentes in domo, meditemur verbum dei. deut.11 c

¶Sedis in cælo poſitæ viſio, apoc.4 a

¶Seditioſos damnat Salomon, prouer.24 c

¶Seductores proficiunt in peius, 2.timoth.3 c

nemo nos Seducat & ruere faciat in peccatum, epheſ.5 b

Seductos dicunt phariſæi illos qui Chriſto credunt, iohan.7 g

vt Seductor habitus Chriſtus, matt.27 g. habit⁹ & Paulus, cum veraces eſſent, 2.corint.6 b

Seductor quis dicendus ſit, 2.iohan.c

¶Sedulitas domini multum emendat familiam prouerb.20 b

¶in Segete proximi licebat ſpicas manu legere, ſed non falce metere, deut.23 d

Segetes Philiſthinorum exurit Samſon, incenſis vulpium caudis, propter ablatam ſibi vxorẽ, & alteri traditam, iudicum 15 a

¶Segor ciuitas quæ & Bala dicitur, geñ.14 a

Segor ob preces Lot non ſubuertitur, geñ.19 e

¶Sehon regi Heſebon mittit nuntios Moyſes, vt eis liceret per terram ipſius tranſire, ſolutis pecunijs pro cibis & aqua, deut.2 f

Sehon occiditur ab Iſraelitis, cum omnibus vrbibus tradente eum deo in manus ipſorum, deut.2 g. nume.21 e

¶Seir mons datus in poſſeſſionem ipſi Eſau, deut.2 a

de Seir ortus deus, apparuitque populo Iſrael, deut.33 a

¶Sela tertius filius Iudæ, geñ.38 a

¶Sella altera vxor Lamech, geñ.4 d

¶Sellum interficit Zachariam, & regnum eius occupat, 4.reg.15 c

Sellum filij Ioſiæ mors prædicitur, iere.22 c

¶Sem benedicitur, gene.9 d

Sem filij, geñ.10 d.1.para.1 b

Sem generatio, geñ.11 b

Sem & Iapheth verecũdi operiunt nudatum patrem, geñ.9 d

¶Semei maledicit Dauidi fugienti filium ſuum Abſalom, 2.reg.16 b

Semei rogat Dauidi veniam, cui iurat rex ſe nõ occiſurum eum, 2.reg.19 d

Semei quẽ iurauerat Dauid ſe non occiſurum, præcipit Salomoni vt occidat, 3.reg.2 b

Semei iuſſu Salomonis interficitur, 3.reg.2 f g

Semeiæ Nehelamitæ mors prædicitur, iere.29 f

Semeias propheta dehortatur Iudam & Beniamin à bello contra Iſrael, 3.reg.12 f

¶Sementis & meſſis non ceſſant, geñ.8 d

¶Semini in terram iacto dat deus ſuũ corpus, prout viſum eſt illi, 1.corint.15 e

Semen paucũ colligunt de terra, qui dei præceptis non obediunt, deut.28 d

Semen in abundãtia colligunt qui eleemoſynas pauperibus fratribus præſtant, 2.corint.9 c

Sementis immunda leuit.11 f
Seminis fratris ſuſcitandi lex deut.25 b
Semen Abrahæ maximum futurū prædicit ipſi deus gene.13 d
Semen Abrahæ verum, qui ex Iſaac nati ſunt, & filij promiſſionis ſunt, promiſſioni vitæ æternæ fide adhærentes gene.21 b
Semen Abrahæ ſunt per Iſaac, qui diuinis promiſſionibus credunt, ac fidem Abrahæ imitātur rom.9 b
Semē Dauidis Chriſt⁹, cuius regnū æternū, qui ædificauit eccleſiā, filius dei, qui tanquā peccaſſet afflict⁹ eſt propter peccata noſtra, propter quem miſericors eſt erga nos pater quātumvis peccatores 2.regum 7 c
Semen ex Iudęis reliquit dominus, apoſtolos, & alios qui ex eis crediderunt rom.9 f
Semē verbum dei, matt.13 c. marc.4 b. luc.8 b
Seminis tacite fructificantis parabola, euangelium ita mirum in modum, pręter hominum opinionem, ac ne ſentiētibus quidem, paſſim enaſciturū & fructificaturū ſignificauit Chriſtus marc.4 c
de Seminante propoſita parabola, docuit Chriſtus q̄ varie recipiatur verbum euangelij, atque in paucis ſuos fructus faciat, matth. 13 a. quam ipſe exponit.
quę Seminauerit homo, hæc & metet, galat.6 b ſi miniſtris verbi temporalia ſua communicauerit, metet vitam æternam.
¶Seminifluus vir, immundus iudicaī. leuit.15 a
¶Semer ciuitas ædificatur 3.reg.16 f
¶Semma percutit Philiſthæos. 2.reg.23 b
¶Seni Dauidi frigido datur Abiſag puella quę eum dormientem calefaciat, dormiendo in ſinu ipſius 3.regum 1 a
Senum cōſilium datū ipſi Roboam. 3.reg.12 b
Senem nō futurū in domo Heli, prædicit deus. 1.regum 2 g
Seniores 70 cōſtituit deus duces ſuper Iſrael cū Moyſe: quibus cum dediſſet deus de ſpiritu Moyſi, prophetauerunt nume.11 d e f
Seniores duces populi, repleti ſpiritu dei, prophetant nume.11 f
Seniores Iſrael iudicāt lites populi in radice mōtis Sinai exod.24 c
Senioribus Iſrael, id eſt poteſtatib⁹ tradit Moyſes Deuteronomium. deut.31 b
Senes quales eſſe debeant tit.2 a
Seniores obſecrandi vt patres, non increpandi, 1.timot.5 a
Senem inſenſatum odit dominus eccli 25 a
Senes honorandi leuit.19 f
Senes ſenſibus in eccleſia florebunt iſa.65 d
Seniorum 24 viſio apoc.4 b
¶Senectus, annorum numero non æſtimanda. ſapien.4 b
Senectutis commendatio prouer.16 d
¶Sennacherib minatur Ezechię. 4.regum 18 c. iſa.36 a
Sennacherib blaſphemia in deum. 4.reg.18 g. 2.para.32 c. iſa.36 c d
Sennacherib conatur auertere populū à fiducia in deum 2.para.32 b
Sēnacherib exercitū occidit angelus dei, & ipſū Sennacherib occidunt filij 4.reg.19 g 2.para.32 e. iſa.10 g
¶in Sēſum reprobū tradit nos dominus ob iniquitatem noſtram. iſa.57 d
Senſum dn̄i nemo nouit. rom.11 d. 1.corint.2 d
Senſum Chriſti gloriatur ſe habere Paul⁹, 1.corinth.2 d
Senſum dedit nobis deus vt cognoſcamus verū deum 1.iohan.5 d
non Senſu pueri efficiamur, ſed malitia, 1.corinth.14 d
in Senſu ſuo abundet vnuſquiſque: ſi ſentiat nullum eſſe delectum ciborū apud Chriſtianos, & dierū, in conſcientia ſua certus ſit oportet, ne quū illa fluctuare cœperit, an recte ſentiat, necne, contra eā agat, & peccet in re quæ per ſe peccatum non eſt, rom.14 a
¶Separauit populum Iſrael deus à cæteris populis, vt eſſet ei in populum leuit.20 d
¶Sepelitur Sara in ſpelunca duplici. gene.23 d
Sepelit Abrahā à filijs Iſaac & Iſmahel. ge.25 a
Sepelitur Iacob. gene.50 b
Sepelitur Moyſes à deo. deut.34 b
Sepelitur Samuel in domo ſua 1.regū 25 a
Sepeliunt oſſa Saulis & filiorum habitatores Iabes Galaad. 1.regum 31 d
quod Sepeliſſent Saulem Iabenitæ, benedicūtur à Dauide 2.reg.2 b
Sepelitur Aſael 2.regum 2 g
Sepelitur Abner in Hebron 2.reg.3 f
Sepelitur propheta occiſus à leone propter inobedientiam ſuam in verbum dei 3.reg.13 f
Sepeliri vult propheta in ſepulchro prophetę alterius à deo per leonem occiſi propter inobedientiam in verbum dei. 3.reg.13 g
Sepelitur Iohannes a ſuis diſcipulis, matth.14 b
Sepelitur corpus Chriſti a Ioſepho Arimathæo, matthæi 27 g
¶Sepharuaimitarum deus. 4.regum 17 f
¶Sephora vxor Moyſi circūcidit filiū ſuum, timens occidi à deo. exod.4 f
¶Septem fratrum matriſque eorum ſupplicia. 2.macha.7 a
¶Septuaginta duos ablegat Chriſtus ad prædicandum euangeliū, quibus eadē mandata dat q̄ dederat apoſtolis, luc.10 a 2 c. & reuertūtur.
¶Sepulchri locum emit Abraham à filijs Heth. gene.23 a
ſuper Sepulchrum Rachel erexit Iacob titulum in memoriam. gene.35 c. 1.regum 10 a
Sepulchrum Moyſi ignoratur. deut.34 b
Sepulchrū hominis dei intactum conſeruari iubet Ioſias, 4.reg.23 d
Sepulchra concupiſcentiæ, nume.11 g
Sepulchrum Chriſti munitur & cuſtoditur a militibus, & quare, matth.27 g
Sepulchri Chriſti cuſtodes, ad deſcenſum angeli dei velut mortui effecti, matth.28 a
Sepulchra dealbata Phariſęos vocat Chriſtus, & quare, matth.23 c
Sepulchra prophetarū extruentes phariſæi, quo ſe maioribus ſuis ſimiles declararēt, Chriſtus interpretatus eſt eſſe teſtimoniū quo illi teſtarentur ſe eorū filios eſſe qui ſanctos peremiſſent, natura, impietate & crudelitate in euangelij dei miniſtros, ſimiles, matth.23 d
¶Sequendus deus, ipſi ſoli fidendo, deut.13 a
Sequendus deus, timendo eum, ſeruiendo ei, audiendo ſermones eius, 1.reg.12 c
Sequuti ſunt deum ipſe Ioſue & Caleb, nūe.32 b
Sequutus eſt dominum ipſe Caleb, non detrahens terræ, ſicut & illi qui eam ſecum explorauerant, ioſ.14 b c
Sequitur Caleb dominum, verbo promiſſionis eius fidens, idcirco terrā Chanaan ingreditur, deut.1 f. nume.14 d
SEQVI veſtigia Chriſti, eſt pati tribulationes, vt & ille paſſus eſt, 1.pet.2 d
Sequi Chriſtum volenti ſcribæ ob temporalia, Chriſtus ſuā pauptatē obijcit, mat.8 c. lu.9 g
qui Sequi Chriſtū vult, & crucē ſiue tribulationē quę Chriſti ſequacibus ſolet accidere, ferre nō vult, nō poteſt ipſi⁹ eſſe diſcipl's, matt.10 d
Sequētib⁹ Chriſtū nihil defore oſtēdit ipſe, 5000 hoim panibus quinq; & duobus piſcibus ſatians, matt.14 b. 15 d. mar.6 d. 8 a. luc.9 b
Sequūtur Chriſtum multi, quos curat. mat.12 b
ad Sequēdum Chriſtum qui vocatur, immobilis adhæreat Chriſto, nec mortui fide in Chriſtū deſtituti, ſint illi curę, nec miniſtret mēſis, qui ad euangelizandā vocatus eſt, matth.8 c. luc.9 g
Sequi deos alienos, eſt colere illos, fiduciā in eis habendo, deut.28 b
Sequentibus deos alienos, alij fidentibus q̄ ſoli deo, mala multa cōminatur deus, deut.31 e
¶de Sergio Paulo ad fidem cōuerſo, Paulo apoſtolo prædicante, act.13 b
¶Sermo vnus oibus terris poſt diluuiū, ge.11 a
Sermone euangelij ore prædicato, & corde credito, mandatū dei facile impletur. deut.30 c
Sermo domini ad Abrahā & alios, id eſt, Locutus eſt dominus Abrahæ & alijs. gen̄.15 a
Sermo dn̄i, tempore Heli, erat pretioſus, raroq; dominus loquebatur in viſione in Silo, ꝑpter impietatem Ophni & Phinees, 1.reg.3 a
Sermo dn̄i iplet⁹ cōtra Heli ſacerdotē, 3.re.2 c
in Sermōe dei, loquēte deo, vel iuſſu dei venit ꝑpheta quidam ad Ieroboam, ipſúmque corripit ob vitulos aureos, per quos induxerat Iſraelem in idololatriam, 3.reg.13 a
in Sermone domini dixerat quidam propheta alteri vt eum percuteret, id eſt dixerat alteri, Dixit deus vt percutias me, 3.reg.20 f
Sermonem dei quærere, pro interrogare voluntatem dei per prophetam, 1.reg.22 a
Sermones dei proijcere, pro inobedientem eſſe, 1.reg.15 f
Sermones dei loquatur, qui loquitur pplo, 1.petri 4 c
Sermo dei contra incredulos horribilis, heb.4 c
Sermo Pauli humilis, tamen cum diuina virtute & ſpiritu coniunctus, 1.corint.2 a
Sermo Chriſtianorum, eſt eſt, non non, matth.5 f. iacob.5 c
Sermo Chriſtianorū humanitatis gratiā ſapiat cū prudentiæ ſale coniunctam, coloſſ.4 a
vt in Sermone & ope bono cōfirmet corda nr̄a deus, & exhortetur, orat Paulus, 2.theſſ.2 d
¶Serit Iſrael conuerſus ad idola, & oīa quæ ſeuerūt deſtruuntur a Madianitis, & deuaſtantur, iudicum 6 a
¶Serpens callidus plus quàm cætera animantia, gen̄.3 a
ſeducit mulierem, gen̄.3 c
Serpens maledicitur,
Serpentes igniti immittūtur in populū, nūe.21 b
Serpens æneus, Chriſt⁹, ad quem qui fide ſuſpiciunt, liberantur à morte æterna, nume.21 c
Serpēs æneus, quem populus adorabat, confringitur ab Ezechia, 4.reg.18 a
SERPENS à Moyſe in deſerto exaltatus, quid ſignificarit, iohan.3 b
Serpētes, phariſæos vocat Chriſtus, matth.23 d
¶Seruit Iacob ipſi Laban, pro Rachel & Lia filijs ipſius, gen̄.29 b c
Seruiuit Iacob ipſi Laban totis viribus, ge.31 a
Seruiente Iacob ipſi Laban, augentur bona Laban, & ditatur ſupramodum, gen̄.30 c
Seruiamus inuicem per charitatem, galat.5 b
Seruit Idumæa Dauidi, 2.reg.8 d
Seruitutem filiorum Iſrael, & eorum liberationem ex AEgypto, prædicit deus ipſi Abrahæ, gen̄.15 c
Seruire deo, offerre ei holocauſta & victimas, cōfitendo eū eſſe qui ſolus potēs ſolus omnia tribuat, & nemini alij fidere, ioſ.22 f
Seruiendum deo, & illi ſoli fidendū, exod.23 e. deut.6 c. 10 d. 11 b. 13 a. matth.4 b. luc.4 b
Seruiamus deo cum metu & reuerentia, qui ab eo accepimus gratiam, heb.12 g
Seruiendū deo in gaudio cordiſq; lætitia ꝑpter rerum omnium abundantiam, deut.28 e
Seruiendū deo in ſimplicitate & veritate, nō ſeruiendo ſimul alienis deis, & fiduciam habendo alij rei, ioſ.24 c
Seruiendum deo in veritate, id eſt toto corde, 1.reg.12 c d
vt Seruiant deo toto corde & veriſſimo, exhortatur Ioſue populū Iſraeliticum, cōmemoratis

quæ in ipſos cõtulerat, beneficijs. ioſ.24 a b c
Seruit Iſrael deo tẽpore Ioſue & ſeniorũ qui viderant magna dei opera. ioſ.24 g. iudic.2 b
ne Seruiãt idolis, & coram ipſis incuruẽtur, dehortatur Ioſue Iſraelitas ioſ.23 b
Seruituros dijs alienis p̄dicit Moyſes Iudæis nõ obedientibus præceptis dei. deut.4 d.28 g
Seruiunt Baalim & Aſtaroth idolis Iudæ nõ cognoſcentes deum ex operibus quæ fecerat erga patres ipſorum. iudicum 2 b.3 a.4 a
vt Seruirẽt dijs alienis Iudęi fecit deꝰ, quòd nouiſſent ei obedire deut.28 d
Seruierunt dijs alienis Abraham, Thare, & Nachor, quos liberauit deus, dãs eis fidẽ in ip̃m. ioſ.24 a
Seruiẽtes deo & dæmonibus 4.reg.17 f
vt Seruiremus deo viuẽti & vero, & expectaremus ſalutẽ per Chriſtum, cõuerſi ſumus a ſimulachris, & mũdati per ſanguinem Chriſti, 1.theſ.1 d. heb.2 a. luc.1 g
¶ de Seruitute diaboli liberauit nos deꝰ. deu.5 a
SERVITIVM DEI, operari corã eo opera ſancta & iuſta omnibus diebꝰ noſtris, luc.1 g
Seruitus circuncidi, galat.2 a
Seruitutis noſtræ ſub diabolo meminerimus, a qua liberauit nos deus deut.5 b
ne Seruitutis iugo ſe ſubmittant Galatæ, & onere legis, ſub qua non niſi ſeruos eſſe liceat, & pc̃tores, cõcludant, adhortat̃ Paulus, galat.5 a
à Seruitute legis liberauit nos Chriſtus, heb.2 d
¶ Seruat deus Dauidẽ in omnibus. 2.reg.8 b d
vt Seruent mãdata dei, hortatur Rubenitas Ioſue ioſ.22 a
Serui Iudæorum, ex peregrinis erant, & alijs nationibus, non autẽ ex fratribꝰ: ac poſſidebãtur vt iumenta leuit.25 f
Serui Hebræi empticij exod.21 a
Serui & ancillæ Hebræi anno ſeptimo libertate donandi deut.15 c
de Seruis emendis exod.21 a
in Seruũ qui ſe vẽdidiſſet frĩ ſuo Hebræo, anno ſeptimo donabat̃ libertate, onuſtꝰ gregibꝰ, frumẽto & vino: aut ſi manere voluiſſet, perforabatur ei auris deut.15 c
Seruo eruens oculum dominus, vel excutiẽs dẽtem quid facere debebat exod.21 e
Seruus fugitiuus, nõ tradẽdus domino ſuo, nec vis ei inferenda. deut.23 c
Seruis ſuis fugitiuis reductis, Semei interfici iubetur à Salomone. 3.regum 2 g
Seruorũ auris ꝑforata quid ſignificet. deut.15 c
de Seruis libertate donatis iere.34 b
Seruorum diſciplina eccl̃i 33 d
Seruus quomõ tractandꝰ à pueritia, prouer.29 c
Serui quales eſſe debeant erga dominos, epheſ. 6 a. coloſ.3 d. 1.timot.6 a. tit.2 c. 1.petri 2 c d
de Seruis quibus in ſeruitute deus dabat cognitionem euangelij 1.corint.7 d
Seruos ſe fuiſſe in terra AEgypti, vt recordentur, admonet Moyſes Iudæos. deut.16 b
Serui probi officiũ declarat̃ in Iacobo gen.31 e
Seruꝰ fidelis & timẽs deũ, quẽ Abrahã cõſtituerat ſup oĩa q̃ habebat mittit̃ ab ipſo Abrahã ad quærendã vxorẽ filio ſuo Iſaac. gene.24 a
Seruus fidelis Ioſeph, timẽs deũ, propter quem deus multiplicat bona domini ſui. gen.39 a b
Seruũ ſe nominat Abraham eorum quos ſuſcipiebat hoſpitio gene.18 a
ſe Seruum peregrinorũ dicit Lot gene.19 a
ſe Seruum fratris dicit Iacob, qui tamẽ dominꝰ eius erat. gene.32 d
Serui regis ſunt oẽs quibus dñatur. 1.reg.8 c d
à Seruo ſuo Zambri, occiditur Ela ebriꝰ rex Iſrael 3.regum 16 c
Seruus dei Moyſes fideliſſimus, teſtimonio dei. nume.12 b. deut.34 b
Seruos ſuos vocat Iſraelitas deus. leuit.25 g
Seruorum ſuorum miſeretur deus. deut.32 e
Seruos non vocat Chriſtꝰ, ſed amicos, & quare, iohannis 15 b
Serui dei ſumꝰ, liberati à pc̃tõ, iohã.8 d. roma. 6 d. 1.petri 2 c. Nõ ſerui, ſed filij dei. gala.4 a
Serui Chriſti non leuiter iudicãdi ob ciborum vſum rom.14 a
Serui ſumꝰ iuſtitiæ p gratiã, vt iuſtitiæ opa deo donãte faciamꝰ, rom.6 c. vnde ſequitur ſanctificatio, cui vt ſeruiamus hortatur Paulꝰ, vt olim peccato ſeruiebamus rom.6 d
Seruos dei nos eſſe oẽs, Chriſtꝰ duabꝰ parabolis docet, datúmque alijs plus, alijs minus ꝓximos iuuare. Hortat̃ igit̃ vt q plꝰ veritatis cognouerit, eã doceat diligentiꝰ, qui plura poterit ad iuuandum fratres, in id incũbat ſtudioſius: alioqui pœnas daturus, lucæ 12 e f
Serui dei nos omnes ſumus & inutiles, vt docet Chriſtus luc.17 b
Seruos dei nos omnes eſſe, declarat Chriſtus parabola ſerui, quibus abiens, vnicuique prout voluit, diſpenſandum aliquid fratribus dedit. Vigilandum igitur, expectantes diem aduentꝰ eius, matth.24 d. luc.12 e
Seruus non eſt maior domino: cum igitur Chriſtus odio ſit habitus, & eũ perſecuti ſint infideles, quid aliud expectare debent ſerui ipſius ab ijſdem? iohan.15 c
Seruis dei expectanda afflictio eccl̃i 3 a
Seruorũ ſuorũ ſanguinẽ vlciſcit̃ deꝰ. deut.32 f
Seruus omnium ſit inter Chriſtianos, qui velit alijs præferri, omnibúſque miniſtret, ſicut & Chriſtus matth.20 d
Seruus domini epiſcopus, 2.timoth.2 d
Seruꝰ Chriſti eſſe non poteſt, & verbi ſui miniſter, qui quærens hominibus placere, circunciſionẽ, ciborũ delectũ & cætera id genꝰ Iudaica, p̄dicat neceſſaria ad gratiã euãgelij & remiſſionẽ peccatorum ſuſcipiendam, galat.1 c
Seruus aliorũ Paulꝰ ob Chriſtũ, cuiꝰ amore, omnibus veluti ſeruũ ſe ſubijcit. 2.corint.4 b
Seruũ ſe oĩm fecit Paulꝰ, vt plures lucrifaceret, cum tamẽ ab omnibꝰ liber eſſet, 1.corint.9 c
Serui peccati ſumus, ſi ab illo vincamur & illud faciamus iohan.8 d. 2.pet.2 d
Serui peccati liberi ſunt iuſtitiæ, & ipſa iuſtitia carẽt, quos ſequitur immunditia & iniquitas, roma.6 d
Seruos nos diaboli, liberatos tandẽ per Chriſtũ fuiſſe, docendi ſunt filij deut.6 d
¶ Seſac rex AEgypti diripit domũ dei. 3.re.14 g
¶ Seth naſcitur gene.4 d
Seth & Sem laudes eccl̃i 49 d
¶ Seueritas dei in Iudæos abiectos, rom.11 c
¶ Siba ſerꝰ Saulis à Dauide vocat̃. 2.reg.9 a
Sibæ à Dauide dantur bona Miphiboſeth, 2.regum 16 a
Sibæ ſeruo Saulis p̄cipit Dauid vt ipſe cũ ſeruis & filijs colat terrã ipſi Miphiboſeth filio Ionathæ, & præbeat illi alimenta 2.reg.9 c d
¶ De ſiccitate futura in Iudæa iere.14 a
¶ Siceleg ciuitas datur Dauidi in habitationem 1.regum 27 b
Siceleg ſuccẽſam inuenit Dauid remiſſꝰ ab exercitu Philiſthinorum 1.reg.30 a
¶ Siceram nõ biberũt quadragita ãnis Iudęi ĩ deſertis, vt ſcirẽt deũ ipſorũ eſſe dñm. deu.29 b
¶ Sichem violata Dina, petit eam ſibi tradi in vxorem gene.34 a
Sichem occiditur à Simeone & Leui. gene.34 d
Sichẽ turris cũ 1000 hoibꝰ cõburit̃. iudic.9 f g
¶ Sichimitę circuncidũtur & in grauiſſimo vulnerum dolore occiduntur à Simeone & Leui. gene.34 c d
Sichimitæ ꝑſuaſi ab Abimelech, hortãt̃ Iſraelitas oẽs, vt ipſum recipiãt in iudicẽ. iudic.9 a
inter Sichimitas & Abimelech immittit deꝰ ſpiritum odij iudic.9 c
Sichimitas oppugnat ipſe Abimelech. iudic.9 e
Sichem vrbẽ deſtruit Abimelech, interfectis habitatoribus, iudicum 9 f
Sichẽ ædificat ipſe Ieroboam 3.reg.12 f
¶ Siclus exod.30 b. ezech.45 d
¶ in Sidonem ſermo domini, ezech.28 e
Sidoniorum idôlum Aſtaroth, ſiue Aſtarthe, 4.reg.23 c. 3.reg.11 b
¶ Sidrach, Miſac & Abdenago mittũtur in fornacẽ, q̄ ſtatuam adorare noluerint, danie.3 b
¶ Signatorum dei viui numerus ex omni tribu Iſrael, apoc.7 a
in Signa conſtituit deus ſolẽ, lunam & ſtellas: quorum rationem agricolæ in agricolando & ſerendo ſolent obſeruare, gene.1 b
Signũ petit à deo ipſe Abram, quo certus ſit ſe poſſeſſurum terram Chanaan gene.15 b
Signũ pacti quod pepigerat deus cũ Abraham & ſemini eius, quòd ipſe eſſet deus ipſorũ, cui ſoli fiderent, erat circunciſio, gene.17 b
Signis confirmat deus Pharaoni, & populo Iſrael ſe eſſe à deo miſſum in liberationem populi, exod.4 c
Signa ſe facturum nunquam antehac viſa promittit deus Moyſi exod.34 b
Signum petit Gedeon, quo ſciat ipſum ſecum eſſe, & ſecum loqui, iudicum 6 d
Signum petit Gedeon in vellere, quo certo ſciat ſe à deo miſſum liberatorẽ Iſrael, iudicũ 6 g
Signo confirmatur Saul, ſe certo eſſe vnctum in regem ſuper Iſrael, 1.reg.10 a
Signo vult certificari Ionathas de volũtate dei, num traderet Philiſtæos in manꝰ ſuas, an nõ 1.reg.14 b
Signũ quòd locutus fuiſſet deus p ipſum, dat ꝓpheta ipſi Ieroboam, altare quod fecerat ipſe Ieroboam, ſciſſurum ſeipſum, 3.reg.13 a
Signum addidit Ahia ꝓpheta de morituro filio, prædicẽs interitum Ieroboam 3.reg.14 c
Signa quæ obſeruauit Eliſeus in ſuſcitatione filii hoſpitæ ſuæ, 4.reg.4 f
Signũ futuræ victoriæ datur Ezechiæ, 4.re.19 f
Signum quòd ſeruandus eſſet, accipit Ezechias in horologio, 4.reg.20 b
ꝓ Signo ſuſpẽdendũ dei verbũ, in manibꝰ nr̃is habendum, vt ipſius meminerimus, deut.11 c
Signo triũ ſagittarũ ꝓmittit Ionathas Dauidi ſe indicaturũ voluntatẽ patris 1.reg.20 d f
in Signũ ſiccati Iordanis, trãſeũte pp̃lo, erigunt̃ duodecĩ lapides in locis caſtrorũ, ioſ.4 a b d
Signa Ieroſolymis viſa in cęleſtibus, 2.mach.5 a
Signo nullo retrahitur Ieroboã à via ſua mala, & idololatria, 3.reg.13 g
Signa petũt Iudæi & Phariſæi, quo cognoſcerẽt Ieſum eſſe Chriſtum, matt.12 c.16 a. luc.11 d. 12 g. 1.corint.1 c
Signa ſequentia credentes, ad confirmationem ſuæ prædicationis, marc.16 d
Signa pręcedẽtia diẽ iudicii in ſole & luna, luc. 21 e. q̃ matth.24 c. mar.13 c. explicantur.
¶ Silentium ſeruandum in tempore, prou.25 d
in Silo domus dei erat, ioſ.18 b. iudic.18 g.20 b
in Silo aſcẽdit Elcana adoraturus, & domino ſacrificaturus, 1.reg.1 a
in Silo congregati filii Iſrael, ioſ.18 a
in Silo ceſſauerat deus apparere per verbũ manifeſtum, propter impietatem Ophni & Phinees, 1.reg.3 a
in Silo capiũtur virgines in vxores filiorũ Beniamin, iudicum 21 c
¶ Siluanus, 1.pet.5 d
¶ Simeon filius Liæ naſcitur gen.29 d
Simeon & Leui occidunt Sichimitas, gen.34 d
Simeon conijcitur in carcerem donec adductus ſit Beniamin ad Ioſeph, gene.42 e
Simeon educitur è carcere gene.43 f
Simeon filii, gen.46 a. exod.6 c
Simeon & Leui nihil accipiũt inter fr̃es, paſſim habitãtes incertis ſedibꝰ inter fr̃es, gen.49 a

Simeon filiorum poſſeſſio iof.19 a
Simeō genealogia.geñ.46 b.exo.6 c.num.26 a
Simeon nō prius moriturus erat quam vidiſſet Chriſtū natum,luc.2 d.quē ſuſcipit in vlnas, & moritur.
❡Similæ oblatio leuit.2 a
❡Simile,ſibi ſimili coniungitur eccľi 13 c
Similitudinē carnis peccati habuit Chriſtꝰ,quia vt peccator mortuus eſt,quanuis peccatū non habuerit rom.8 a
Similitudine propoſita,Nathan à Dauide extorquet ſententiam proprio ore ſe cōdemnantem 2.regum 12 a b
❡Simon frater Iudæ eligitur Ionatha capto. 1.macha.13 a
Simone duce ſumma in Iſrael qes.1.mach.14 a
Simonem cum duobus filijs interficit Ptolemęꝰ in conuiuio 1.macha.16 c
Simonis Oniæ filij commendatio. eccľi 50 a
Simoni imponit Chriſtꝰ nomē Petrꝰ, marc.3 b
apud Simonem quendam phariſæum māducat Chriſtus luc.7 f
Simon magus gentem Samarię dementat, act. 8 b:qui tandem Chriſto credens pecunijs vult ſibi dari poteſtatem dandi ſpiritum ſanctum per impoſitionem manuum.
❡Simplex vir Iacob erat gene.25 d
Simplici corde rapuerat Abimelech vxorem Abraham,neſciens ipſius eſſe vxorē. gene.20 b
Simplicium corda ſeducit Abſalom ſpecie boni. 2.regum 15 c
ad Simplicitatem & prudentiam hortatur Chriſtus miniſtros verbi matth.10 b
in Simplicitate tribuendum rom.12 b
in Simplicitate cordis,& ſynceritate deo digna, non per oſtentationē humanæ doctrinæ verſatus eſt Paulus in hoc mundo, 2.corint.1 c
Simplici ex corde inuicem propenſius diligamꝰ 1.petri 1 d
Simplices in malo oportet nos eē, & ſapiētes in bono,rom.16 c.ſimplices filij dei,philipp.2 b
Simplicitas cordis fidelium primorum, act.2 g
in Simplicitate & veritate ſeruiendum deo,non ſeruiendo ſimul alienis diis , & fiduciā alij rei habendo ioſ.24 c
❡Simulachrorum ſeruitus,auaritia coloſ.3 a
Simulachrorum cultus fugiendus act.15 e
Simulachrorū gētiū deſcriptio. pſal.113.verſ.12
❡Simulat Dauid inſaniā apud regem Achis, vt euadat 1.regum 21 d
Simulationes abſint à Chriſtianis 1.pet.2 a
❡Sina mons galat.4 d
in Sinai veniunt filij Iſrael exod.19 a
de Sinai venit deus,appuitq; pp̄lo Iſrľ.deu.33 a
❡Sinapis grani parabola,indicat Chriſtus eccleſiam ſuam cum prædicaret paruam fuiſſe, futurum autem vt breui vſque ad fines terræ dilataretur, matt.13 e.marc.4 d.luc.13 d
❡Siō arx q̄re ciuitas Dauid appellata. 1.pa.11 b
Sion nouæ gratia deſcribitur pſal.86
❡Siſara dux exercitus regis Iabin. iudicū 4 a
Siſaræ exercitū occidit deꝰ in conſpectu Barac. iudicum 4 c
Siſara fugiens,peruenit ad tabernaculū Iahel: à qua occiditur,truſo per tempora ipſius vſque in terram clauo iudic.4 c d
in Siſaræ manus traditur populus Iſrael oblitus dei ſui 1.reg.12 b
❡Sitiens Samſon poſt occiſos mille viros , clamat ad deum,& dat illi aquas è dente molari maxillæ aſini iudic.15 d
Sitiēs Dauid nō vult bibere aquā quā principes ſui cū vitæ periculo hauſerāt ei in fonte Philiſthinorum 2.regum 23 c
Sitienti & famelico Dauidi cum populo in deſerto,afferuntur cibaria & potus,prouidētia dei. 2.reg.17 g
Sitiēti Chriſto in cruce,offerť acetū,iohā. 19 f
Sitim minatur Moyſes Iudæis non ſeruantibus mandata dei deut.28 e
Sitiēs diſcipulꝰ ſiue populꝰ,cū ebria, id eſt doctore impio,vino & doctrina ſua ſtupida,peribunt deut.29 c
Sitiētes vitā æternā, inuitat Chriſtus ad fidem, iohan.7 f
❡Sobach princeps militiæ Adarezer , occidiť à Dauide 2.regum 10 d
❡ Sobna præfectus domus Ezechiæ reijcitur à deo:in cuiꝰ locum ſubſtituiť Eliacim. iſa.22 e
Sobnæ interitus ſub nomine paxilli iſa.22 g
❡ad Sobrietatē hortantur oēs Paulꝰ & Petrus, 1.theſ.5 a.tit.2 a b.1.petri 5 c
ad Sobrietatē ſapiendum rom.12 a
Sobrietatis commoda eccľi 31 b c d
❡vt Societatē haberemꝰ cū p̄re filio,& ſpū ſctō, veniſſe Chriſtū prædicāt apoſtoli,1.iohan.1 b
Societatē habere cū deo & eius filio,eſt credere in Chriſtum. 1.iohan.1 a
Societatē habētibꝰ cū Chriſto luce,nō eſt ambulandum in tenebris peccati 1.iohan.1 c
❡Socothitæ & Phanuelitæ denegant panes militibus Gedeonis feſſis,& ꝑſequentibus Zebee & Salmana : ꝓpter quod à Gedeone reuerſo occiduntur iudicum 8 a b c d
❡Socrum Petri ſanat Chriſtus matth.8 b
❡Sodomitæ peccatores corā domino.gene.13 c
❡Sodomitis bellū infertur à Chodorlahomor, & diripiuntur gene.14 a
Sodomorū interitꝰ prædicitur Abrahæ.gene.18 c.Prædicitur & fratri ſuo Lot gene.19 c
Sodomitarum libido, hominibus vt mulieribꝰ abutantium gene.19 a b
Sodoma cum alijs vrbibus comburunť à deo. gene.19 e
Sodomitas qd impulerit ad peccādū.ezech.16 f
Sodomorū & Gomorrhæorū ciuitates in cinerem redegit deꝰ,2.pet. 2 b.quæ exemplo ſunt impijs Chriſtum relinquentibus , & mūdum carnemque ſequentibus,iudæ c.quæ in die iudicij mitius puniētur, quàm euangelij contēptores matth.10 b
vt Sodomitas prædicit deus ſubuerſurū ſe Iudæos,ſi non obedierint p̄ceptis dei.deut.29 d
de Sodomorū & Gomorrhæorū vinea erat vinea Iudæorum. deut.32 e
❡Sol verbo dei creatur,vt diei prę̄ſit. gene.1 b
Sol ad imperium Ioſue, ſtat in medio cęlo ſpatio vnius diei ioſ.10 c
Solis ac lunæ fructibus precatur Moyſes benedici Ioſeph deut.33 b
in Sole & luna ſigna erunt p̄cedētia diē iudicij, lucæ 21 e:quæ matt.24 c.mar.13 c explicātur.
Solis & lunæ equi 4.regum 23 c
Soli & lunæ ſacrificātes occidit Ioſias.4.re.23 b
❡Solennitates Iudæorum tres. exod.23 b
Solenni quoque die vinctꝰ vnus liberabať apud Iudæos matt.27 b
Solennitatem celebrant vitulo aureo Iſraelitæ, tanquam deo exod.32 b
Solennitatem celebrat vitulis aureis quos fecerat Ieroboam 3.reg.12 g
❡Solicitudines huius ſeculi quantum retrahant a ſuſceptiōe verbi dei, vides in parabola cœnæ magnæ luc.14 d
Solicitudines impediunt , ne qui verbum euangelij audierunt,fructum referant luc.8 b
ab omni Solicitudine quid manducemus & quo operiamur,dehortať Chriſtus,matt.6 d.luc. 16 c.philip.4 a. Solicitudinem omnem proijcientes in deum,quoniam ipſi cura eſt de nobis 1.petri 5 b.leuit.25 c
Solicitudinibus huius vitæ ne grauentur corda noſtra, admonet Chriſtus, & ſuperueniat repentinus iudicij dies, luc.21 f
Solicitudinem præſentis vitæ abijci vult Chriſtus ab apoſtolis,& verbi dei miniſtris,aurū, argentum &c.ferre prohibens matt.10 a
quāta Solicitudine pro eccleſiis æſtuauerit Paulus,2.cor.7 c.11 f.coloſ.2 a. Pro pauperibus ſanctis, 1.corint.16 a
Soliciti ſimus ſeruare vnitatem ſpiritꝰ vinculo pacis, epheſ.4 a
Soliciti ſimꝰ,curā oēm ſubīferamꝰ,ſatagemúſq; bona opa facere,ne fides ſit otioſa, 2.pet.1 b
Solicitudo dei pro Iſraelitis , quibus nihil defuit in deſertis, deut.2 b
Solicitus deus de ipſo Abraham,flagellat Pharaonem,vt reddat vxorem gene.12 d
❡Solitarii moleſtia vana eccľes 4 b
❡SOLVERE p̄ctā QVID,mat.18 c.iohan.20 f
❡Solus eſt deus, deus noſter deut.32 e
Solus deus dux fuit Iſraelitarum , non adiutus alio, deut.32 b
Solus deus ſaluat à malis & tribulationibus 1.reg.10 c
Solus deus bonus,luc.18 d.ſolus ſapiēs,ro.16 d
Soli deo ſeruiendum, deut.10 d
per Solius Chriſti potentiā oportet nos ſaluos fieri, act.4 b
❡in Somnis videt Iacob ſcalam,cui innixus deus conſolatur eum, gene.28 c
per Somniū continet ſiue cohibet deus ipſum Abimelech,ne tangat vxorē Abrahā, ge.20 a
in Somnis admonet Labā deus , ne noceat ipſi Iacob, gene.31 c
per Somnium hortatur deus Salomonem,vt petat ab eo quicquid voluerit, 3.reg.3 a
per Somniū loquebatur prophetis deus,nume. 12 b.& reſpōdebat interrogātibꝰ ſe.1.reg.28 a
Somnia duo quæ vidit,narrat Ioſeph fratribus ſuis,quibus præmonſtrabat deus ipſum futurum principem fratrum, gene.37 b
Somnia pincernæ & piſtoris regis AEgypti interpretantur à Ioſeph gene.40 b c d
Somnia Pharaonis quibus fertilitas ſeptem annorum,item ſeptem annorum fames oſtēdebatur ei à deo gene.41 a b
Somnium interpretatur quidam commilitoni ſuo in caſtris Madianitarum,ſe tradendos eſſe à deo in manum Gedeonis, iudicum 7 d
Somniorū interpretatio, dei eſt,gene.40 b.41 c
Somnia non obſeruanda, leuit.19 f.deut.18 b eccľi 34 a
Sōniis ſuis,etiam veris,propheta abducens à fide & fiducia in deum,occidendus,deut.13 a b
Somnum non capit Iacob , tam vigilanter ſeruiebat Laban, gen.31 f
❡in Sophiſtas eccľi 37 c
❡Soror Abrahę quomodo fuerit ipſius vxor Sara, gene.20 c
❡Sors Caleb, ioſue 15 c
Sortem mittit Ioſue corā deo,in diuidenda terra Iſraelitis, ioſ.18 b
Sortem facit deus cadere ſuper quem vult , aut vt de Achan legimus, nouit feciſſe quod quæritur , ioſ.7 c d.prouer.16 d
Sorte & ſigno externo oſtendit deus ſe eligere Saulem in regem 1.reg.10 c d
in Sortem & peculiarem poſſeſſionem vocati ſumus per Chriſtum, epheſ.1 b
Sortē mittūt apoſtoli, vter ſubſtitueret in locū Iudæ ꝓditoris,Barnabas an Matthias.act.1 b
❡Soſipater comes Pauli, act.20 a
❡Soſthenem principem ſynagógæ percutiūt Iudæi,act.18 d
❡Species gloriæ domini in monte Sinai quaſi ignis ardēs apparebat Iſraelitis, exod.24 d
ab omni Specie mala abſtinendum eſſe docet Paulus,nedum ab omni malo, 1.theſ.5 d
❡Spectaculum mundo ſe factū teſtatur Paulus, vt qui morti deſtinati ſunt, 1.cor.4 b
❡de Speculis mulierum quæ ieiuniis & orationibus vacabant ad oſtiū tabernaculi, factum labrum æneum exod.38 a

in Speculo fidei tantum, & ex ſcripturis, ceu per ænigma, deum intuemur 1.corint.13 d
¶ Speluncam duplicem emit Abrahã ab Ephraim in ſepulturæ locum gene.23 b
in Spelunca habitat Elias in Horeb fugiẽs Iezabelem 3.regum 19 b
in Speluncas confugiunt Iſraelitæ ad idola conuerſi, timẽtes ſibi a Madianitis. iudicum 6 a
¶ qui Spernit Paulũ, non hominem ſpernit, ſed deum 1.theſ.4 b
¶ Spes datur à deo, 2.theſſ.2 d
Spes non eſt vbi res ſperata videtur, rom.8 c
qui Sperat quod non videt, per patientiam expectat roma.8 b
Spes in deo, & Chriſto Ieſu collocanda, 1.petri 1 d.matth.12 b.2.regum 22 a
Sperantibus in ſe, ſcutum eſt deus. 2.reg.22 c
Sperat Ezechias in deo 4.regum 18 b
Sperans in dño Abia, victor euadit.2.para.13 d
Sperantibus in ſe ꝓmittit de⁹ auxiliũ. pſal.90
Sperantibus in deum, vitæ æternæ hæreditas ꝓmittitur iſa.57 c
Sperantium in ſe deus adiutor & protector eſt. pſal.113.verſ.17
Spes noſtra eſt qua ſperamus vitam æternã promiſſam, heb.9 d
in Spem vitæ, quæ per reſurrectionẽ Ieſu Chriſti continget fidelibus, nos magna dei miſericordia regenerati ſum⁹, 1.petr.1 a. Quam vt haberem⁹, venit Chriſtus mundãs nos à peccato tit.3 b
Sicut ſpes vna eſt ad quam vocati ſum⁹, æternæ vitæ hæreditas: ſic ſimus vnus ſpiritus & vnũ corpus epheſ.4 a
Sperandum perfecte in eam gratiam quæ offert nobis in euangelio Chriſti, 1.petri 1 c. & in ea ſpe perſeuerandum.
Spes ſalutis per Chriſtũ, ſit nobis pro galea cõtra diaboli inſultus, 1.theſ.5 b
Spes gloriæ noſtræ Chriſtus, coloſ.1 d
Spe gaudendum rom.12 c
Spe ſaluantur Chriſtiani rom.8 d
Spem noſtram in deum auget probatio, dũ conſiderantes nos in afflictionibus nõ derelictos, fortius diſcimus fidere rom.5 a
Spẽ futuræ immortalitatis cõfirmat ĩ nobis de⁹ dãs nobis vice pignoris ſpiritũ ſuũ, 2.cor.5 a
Spem Chriſtianorũ confirmãt ſcripturæ, patiẽtiã & conſolationem docentes rom.15 a
Spei augmentũ ſuis optat Paulus per virtutem ſpiritus ſancti rom.15 c
Spes in deũ nõ cõfundit, quia ſpirit⁹ teſtat cordibus noſtris charitatẽ dei erga nos, rom.5 a
quòd in Spe Ieſu Chriſti permãſerint Theſſalonicenſes in medijs tribulationibus, gratulatur Paulus 1.theſ.1 a
Spem Iudæorum erga dei miſericordiam erigit Paulus rom.11 a
Spes noſtra percipitur etiam poſt hanc vitam, 1.corinth.15 c
propter Spem futuræ liberationis in libertatem filiorũ dei ſubijcit creatura vanitati, rom.8 d
Spes dilata adfligit prouer.13 b
Spes impiorum vana ſapien.5 b
¶ Spicas licebat manu decerpere in ſegete proximi, ſed non falce metere deut.23 d
Spicas colligit Ruth ĩ agro Booz, vnde nutriat Noemi ſocrum ſuam ruth 2 a b c d
¶ Spinæ & tribuli, propter peccatum Adæ naſcuntur in terra gene.3 d
Spinas, Chriſt⁹ interpretatur fallaciam diuitiarum & ſolicitudinem ſeculi huius, matth.13 c. marc.4 b.luc.8 b
Spinea corona ponitur ſup caput Ieſu.mat.27 c
¶ Spiritus dei inſufflans, ſiue volitans ſuper aquas ventus gene.1 a
Spiritus, ventus gene.8 a
Spiritus ſanctus in prophetis prænũtiauit afflictiones & paſſiones Chriſti, & ſecuturas glorias 1.petr.1 b
Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt prophetæ, 2.petri 1 d
vt per Spiritum ſanctum ſanctificaremur, electi ſumus à deo 1.petri 1 a
Spiritus ſancti miſſio ioel 2 g
de Spiritus ſancti effuſione in Iudæos, & eorum conuerſione zacha.12 c
Spirit⁹ ſctus effuſus in credẽtes.pſal.67.verſ.10
Spiritum ſanctum miſſurum ſe apoſtolis ſuis ꝓmittit Chriſtus, quem virtutem ex alto vocat luc.24 g.iohan.14 d.act.1 b
Spiritus ſanctus datur, & eo baptizãtur q Chriſto credunt, matth.3 c. quem ipſe Chriſtus aquas viuas vocat iohan.4 b.7 f
Spiritus ſanctus nõ fuiſſet miſſus, niſi pri⁹ Chriſtus mortuus & reſuſcitatus aſcendiſſet in cælum iohan.7 f.10 a
Spiritum ſanctum dat Chriſt⁹ apoſtolis, per quẽ ligent infideles, & ſoluant fideles, iohan.20 f. 1.petri 1 b
Spiritus ſanctus glorificato Chriſto, datur apoſtolis iuxta promiſſionem act.2 a
Spiritum ſanctum recipiũt Samaritani, act.8 c
Spiritus ſanctus datur audientibus euãgelium, & credentibus, non autem ijs qui ſuis operibus volunt iuſtificari galat.2 a b
Spirit⁹ ſanct⁹ dat⁹ fidelib⁹, ſignũ eſt eos eſſe ex Chriſti ouibus, epheſ.1 c.4 g. Qui arrabo eſt & pignus promiſſæ hæreditatis, qui eam ſpem in nobis cõfirmet, 2.corint. 1 d.5 a.epheſ.1 c
Spiritus dei habitat in Chriſtianis, 1.corint.3 d
Spiritus ſancti gratia etiam gentibus diffundit, act.10 g
qui Spiritum dei non habet, hic non eſt eius, rom.8 b
Spirit⁹ ſancti tẽplũ ſunt membra nr̃a, 1.cor.6 d
qui Spiritu dei carent, facile ad ſimulachra feruntur 1.corint.12 a
Spiritũ ſanctum nobis datum ne contriſtemus. epheſ.4 g
Spiritum ſanctũ & dona ſpiritus ſancti, per quẽ alij datur ſermo ſapientiæ, alij ſcientiæ &c. ne extinguamus, ſed ijs vtamur ad vtilitatem eccleſiæ, & non prohibeamus talia. 1.theſ.5 d
Spirit⁹ ſanctus in nobis, & caro noſtra ita ſibiinuicem contrariantur, vt non faciamus quæ volumus galat.5 c
Spiritu ſancto repletur Zacharias, arripitq́ eũ ſpiritus, & prophetat, luc. 1 f. repletur & Simeon, luc.2 d
Spiritu ſancto repletus Iohannes baptiſta, cum adhuc eſſet in vtero matris luc.1 b
Spirit⁹ nõ dat⁹ Chriſto ad menſuram, iohã.3 d
Spiritus Chriſti ſalutẽ hominibus quærit, idemque quærunt qui ſpiritum ipſi⁹ habẽt. luc.9 g
Spiritus ſanctus deſcendens ſuper Chriſtum, ſignum fuit Iohanni quo cognouit ipſum eſſe Meſſiam, iuxta dei reuelationem, iohan.1 e
qui à Spiritu ſancto nouati ſunt, ſpirit⁹ ſunt, & à ſpiritu reguntur iohan.3 a
Spiritũ dei ſe habere aſſerit Paul⁹ & gloriatur, non huius mũdi, 1.corint.2 c. 7 g.2.corin.4 c
qui Spiritũ dei habet, nõ poteſt execrari filium eius, 1.corint.12 a
Spiritu ſapientiæ replet⁹ Ioſue, impoſitione manuum Moyſi. deut.34 c
Spiritu dei induitur Gedeon, vt bellum inferat contra Madianitas & Amalecitas. iudicũ 6 g
de Spiritu Moyſi aufert de⁹, & tradit 70 ſenioribus, vt ſint duces populi, nume.11 d e f
Spiritus dei erat in Othoniele iudicante Iſraelẽ, & bellante pro ipſis iudicum 3 b
Spiritus dei inuadat Iephte, ab eóque accẽditur vt filios Amnon inuadat intrepid⁹. iudic.11 e
Spũ ſuo roborat Samſonem deus, iudicum 13 d
Spiritu dei adiutus Samſon, nihil habẽs in manu dilacerat catulum leonis, iudicum 14 b
Spiritu dei motus Samſon, occidit triginta Philiſthæos iudicum 14 d
Spiritu dei correptus Samſon, vinculis quibus ligabatur, ruptis, occidit maxilla aſini mille Philiſthæos, iudicum 15 c
Spũ dei mõt⁹ Saul, iraſcit audiens Iabenitarum frm̃ oculos dextros peti à Naas, 1.reg.11 b
Spiritus dei in Dauide 1.reg.16 c
Spiritus dei ſanctus recedit à Saule, & inuadit eum ſpiritus domini malus, 1.reg.16 c
Spũ dei tractus Dauid, q̃rit occaſiones quibus mittat contra Goliath, fide firmus, 1.reg.17 c
Spiritus ſanctus in corde Samuelis agit, & mouet ipſum, 1.reg.9 c
Spiritu ſuo implet deus artifices Beſeleel & Ooliab, vt omnia opera poſſint facere ex auro, argento &c. exod.31 a.35 d
ne à Spũ dei raperet Elias, timẽs Abdias, nõ vult ipſi Achab renũtiare illum adeſſe, 3.reg.18 b
Spiritum dei dare ſapientiam non ætatem, docet Eliu, iob 32 b
Spiritum ſuum retrahit deus ab hoĩbus libidinoſis, qui caro tantum erant, deſyderia carnis implentes, gene.6 a
Spiritus dei omnia ſcrutatur, iſque ſolus nouit quæ ſunt dei, 1.corint.2 c
Spũs ſanctus arguturus mundum, quòd reijciẽs Chriſtũ permanſerit in infidelitate, quòdque Chriſtũ iuſtitiã noſtram non receperit, poſtremo ꝙ cum videat tot miraculis poteſtatẽ diaboli eſſe ablatam per Chriſtum, maluit diabolum ſequi, quàm Chriſtum, iohan.16 b
Spũs ſancti donũ, eſt ex ſpũ ſancto renaſci, Chriſto credere, ioh.3 a.1.corin.12 b. qui in nobis teſtatur & ſuadet Chriſtum eſſe verũ ſaluatorẽ, 1.iohan.5 b. qui vnctio eſt qua vngit nos de⁹, docens nos omnia, 1.iohan.2 c
Spũs ſanctus teſtatur conſcientiis noſtris ꝙ ſimus filii dei, rom.8 c, ꝑ quẽ cum fiducia deũ vt patrẽ inuocam⁹, gala.5 c. per quẽ cognoſcimus deum in nobis manere 1.iohan.3 d
Spiritum ſanctum dedit nobis deus, cuius potẽtia ſtemus cõtra aduerſarios, etiam mortem: qui facit vt inimicos diligamus, ſobrii ſimus, ne grauentur corda noſtra crapula & ebrietate, & mente ſobrii ſimus, non ſapientes plus, quàm oportet, 2.timot.1 b
qui Spiritũ dei ſanctum habent, ab eo ſuſcitabũtur ad vitã, vt Chriſtus ſuſcitatus eſt.rom.8 b
à Spũ ſctõ prouenit charitas in nobis, ab eóque diffundit in viſcera noſtra, rom.5 a.1.ioh.4 c
Spũs ſcti opera q̃ operatur in fidelibus, gal.5 d
ſi Spiritus ſanctus nos ducat ad opera, non ſumus ſub lege, quia eam implemus, nec illius ſtimulis eſt nobis opus, galat.5 c
Spiritus dei innouat corda, 1.reg.10b
Spũs dei locut⁹ per Dauidem. 2.reg.23 a
Spiritu dei mutatus eſt Saul in alium virum, & prophetauit cum prophetantibus, laudans deum cum laudantibus, 1.reg.10 b
Spiritu dei facta carnis mortificantur, rom.8 c
ſi Spiritus ſancti motu viuimus, ſpiritu & ãbulemus, perſeueremus, & procedamus, gala.5 d
Spiritus ſanctus orat pro Chriſtianis, cum neſciant quid orandum ſit, rom.8 e
per Spiritum dei ſanctum efficimur habitaculũ dei, epheſ.2 d
vbi Spiritus Chriſti, qui ſecretos addit ſtimulos vt etiã iniuſſi feramur ad officia pietatis, ibi libertas, 2.corint.3 d
Spiritus ſancti obumbratione conceptus Chriſtus, luc.1 d
Spiritus ſancti virtute cum Chriſtus dæmonia eiiceret, cõprobabatur illis miraculis veniſſe regnum dei, ipſumque eſſe Meſſiã promiſſum matth.12 c.mar.3 c.luc.11 b
à Spiritu ſancto agitur Chriſt⁹, & impellitur in

deſertum vt tentetur matth.4 a
Spiritꝰ ſancti virtute proficiſcit Chriſtꝰ in Galilæam, luc.4 c
per Spiritum ſanctum obtulit ſeipſum Chriſtꝰ, heb.9 d
Spiritus dei ſanctus daturus quod loquantur & reſpondeant miniſtri verbi ijs qui illos perſequuntur, matth.10 c
Spiritui ſancto qui in Stephano loquebatur, nõ poſſunt reſiſtere aduerſarij act.6 c
Spiritꝰ ſanctus doctor apoſtolorum, ventura eis prænuntiãs, & docens eos omnia, & ſuggerẽs quæcunq; dixerat eis Chriſtꝰ, iohan.14 d.16 c
Spiritus ſanctus in apoſtolis & fidelibꝰ teſtis eſt conuerſionem & remiſſionẽ peccatorum dari per Chriſtum, act.5 f
Spiritus ſancti cõſolatione replet eccleſia, act.9 f
Spiritus alligatus Paulus proficiſcitur Ieruſalem act.20 e
Spiritus ſanctus prohibet Paulum verbum euãgelij annuntiare in Aſia, act.16 b
Spiritus Ieſu nõ permittit Paulum ire in Bithyniam act.16 b
à Spiritu ſancto conſtituti epiſcopi ad regendã eccleſiam dei act.20 f
Spiritus ſanctus per omnes ciuitates, id eſt, (vt ipſe Paulꝰ interpretat act.21 b.) fratres p ſpiritum dei prophetãt Paulo vincula & afflictiões eum Ieroſolymis manere act.20 e
Spiritus ſancti gratiæ ſunt variæ, ſed idem ſpiritus eas impartitur alijs. 1.corinth. 12 a. ſinguliſque eas diuidit prout viſum eſt illi.
Spiritus dona quæ ad eccleſiæ ædificationem faciunt, potiſſimum quærenda 1.corint.14 c
Spiritus prudentia, vita & pax rom.8 a
Spiritus dei teſtimonio requieſcẽt in poſterum à laboribꝰ ſuis quicunque in domino moriũtur apoc.14 c
Spiritus ſanctus Chriſtianis datus, ad inuidiam & zelotypiã, (vt ita loquamur) cõcupiſcit, nõ ferẽs in illis quicquam inquinatũ eſſe, iac.4 b
eodem Spiritu afflati Iudæi & gentes, acceſſum habent ad deum per Chriſtum, epheſ.2 d.3 b
Spiritꝰ ſanctus per verbum euãgelij collatus nobis, vitã affert cõdonatis peccatis, 2.corin.3 b
Spiritu ſancto repleamur, & cantemus pſalmos epheſ.5 d
per Spiritum ſanctũ Epheſios corroborari & cõfirmari in fide Chriſti & charitate, orat deum Paulus, epheſ.3 c
Spiritus adminiſtrationem, vocat Paulus Euangelium, cui qui credit, is a deo ſpiritũ ſanctũ accipit 2.corin.3 b
Spiritus prophetarũ prædicantiũ euangeliũ, ꝓphetis audientibus ſubiecti ſunt. 1.corint.14 f
in Spiritꝰ nouitate ſeruiendũ deo, omnia faciẽtes ad quæ ſpiritus nos mouerit, rom.7 b
Spiritui ſancto ſemper reſtiterũt Iudæi, act.7 f
Spiritus bonus petendus à deo luc.11 b
Spiritum duplicem Eliæ petit Eliſeus qui duplo plus per ſuam prædicationem ageret, quã per Eliam egiſſet 4. regum 2 b
Spiritꝰ Eliæ requieſcit ſuper Eliſeum. 4.reg.2 c
Spiritum ſanctum dari omni populo, vt prophetaret, optat Moyſes nume.11 f
in Spiritum ſanctum blaſphemia nõ remittitur à deo, matthæi 12 c. marc.3 c. luc.6 b
in Spiritu & veritate adorãdꝰ deꝰ, nõ ſacrificijs aut hoſtijs pecudũ, ſed interne & mẽte. io.4 c
Spiritus vnus ſumus: quem ſeruare ſimus ſoliciti vinculo pacis epheſ.4 a
Spirituale corpus non prius recipiemus, q̃ animale geſtauerimus 1.corint.15 f
Spiritualia ſeminantibus, debentur carnalia, 1.corinth.1 b
Spũalibus ſpũalis doctrina tradẽda, 1.corin.2 c
Spiritu feruentes ſimus rom.12 c
Spiritualis omnia dijudicat prouer.18 a

¶Spiritui omni non credendum, probandum ſi ex deo ſit, ſi confiteatur Chriſtũ in carne veniſſe 1.iohan.4 a
Spiritũ cõpunctióis dedit dñs infidelibꝰ Iudęis, per quẽ verbo dei repugnãt, vt nõ cognoſcãt miſericordiã & iuſtitiam dei, rom.11 b
Spiritus immundus quẽ a Iudęis expulerat deꝰ, data eis ſui cognitione, Chriſtum reijciendo, eundem innumeris comitatum vltro accerſierunt, parato ei loco, matt.12 d. luc.11 d
Spiritum exiſtimant ſe videre apoſtoli, Chriſtũ poſt reſurrectionem videntes, luc.24 f. cũ tamen ſpiritus carnem & oſſa non habeat.
Spiritu & mente pſallendum, 1.corinth.14 c
Spiritum emittit Chriſtus in cruce, matth.27 f
Spiritus dei malus inuadit Saulem. 1.reg.18 c
Spiritũ mẽdacij dat deꝰ in os prophetarũ vt decipiant eos qui verbũ dei cõtẽnũt. 3.re.22 c d
¶Spiritũ ſuũ refocillat Samſon, data ſibi ſitiẽti aqua à deo è molari dẽte aſini. iudicum 15 d
Spiritum odij immittit deꝰ inter Abimelech & Sichimitas iudicum 9 c
Spiritus quidam ad vindictam creati. eccl'i 39 d
per Spiritꝰ erroris in ore pſeudoprophetarum, deus interdum ſeducit eos qui verbũ ſuũ oderunt 3.regum 22 c. 2.para.18 e
Spiritus mẽdaces miſſi a deo vt AEgyptios decipiant iſai.19 c
¶Spolia ex æquo diuidi iubet deus. nume.31 d. deut.20 c
Spolia quæ ipſe ab hoſtibꝰ acceperat, renuit accipere Abram à rege Sodomorũ, ne inde diues iudicaretur, & non à deo gene.14 d
Spoliare iubet deus AEgyptios. exod.11 a.12 e
Spoliati ſunt Iſraelitæ ab Aarone, cum eis conflauit vitulum, in quẽ ſpem ſuam proiecerũt, relicto deo exod.32 e f
¶Sponſa Chriſti eccleſia pſal.44. verſ.10
Sponſorem inſtruit Salomon prouer.6 a.22 d
¶in Sporta demiſſus Paulus per murum, ne cõprehenderetur, 2.corinth.11 g. act.9 d
¶qui Stat, videat ne cadat, nec ſibi plus æquo fidat 1.corinth.9 c
¶Statera iuſta & æqua leuit.19 g
¶Statuas prohibet fieri Moyſes, quæ adorẽtur: quas odit deus deut.16 d
Statuas gentium confringi pręcipit deus. exod. 23 e.34 b. deut.7 a
¶Stellæ verbo dei creatæ vt noctẽ illuminent. gene.1 c
Stellarum ſeptem ſacramenta apoc.1 d
¶Stephanus falſo accuſat dixiſſe verba blaſphemiæ in Moyſem & deum act.6 c
Stephani prædicatio, qua docet ſe non dixiſſe aliquid cõtra Moyſem, aut legem, aut templũ, ſed potius eos contra legem & templũ feciſſe, qui iuſtitiam ſibi arrogantes ob externum tẽpli cultum & legis ceremonias, non impleuerint eam fide in Chriſtum act. 7
Stephani ſpiritui qui in eo loquebatur, non poſſunt reſiſtere aduerſarij act.6 c
Stephanus lapidatur act.7 g
Stephanus videt Ieſum ſedentẽ à dextris patris. act.7 g
Stephanus orat pro lapidantibus ſe act.7 g
Stephani facies reſplendet tãquam facies angeli act.6 g
Stephanꝰ morit, cui morti cõſẽtit Paulꝰ, act.7 g
Stephanæ familiã baptizauit Paulꝰ, 1.corint.1 c
Stephana, Fortunatus & Achaicꝰ, primi quos in Achaia lucrifecit Chriſto Paulꝰ, 1.corin.16 c
¶Sterilis nulla futura ſi ſeruierimꝰ deo. exo.23 c
Sterilis Rebecca, pro qua orat Iſaac maritus. gene.25 c
Sterilem facit deus Rachelem. gene.29 d.30 a
Sterilitatẽ opprobrio fuiſſe apud Iudæos, teſtat Eliſabeth, cuiꝰ opprobriũ abſtulit deꝰ, dãs illi conceptum, luc.1 c

Sterilem à deo factã fuiſſe, exprobrat ipſi Annę Phenenna altera vxor Elcanæ, 1.reg.1 a
Sterilis Anna, parit tandem, infœcunda facta Phenenna, dei virtute, 1.reg.2 a
Sterili vxori Manue prænuntiat angelus concepturam & parituiã Samſonem, iudicum 13 a
Sterili hoſpitæ ſuæ ꝑ miniſterio exhibito impetrat Eliſeus filium à deo, 4.reg.4 c d e f
¶Stigmata & inciſiones q̃ in corporibus fiebãt in honorẽ defuncti, ꝓhibentur. leui.19 f.21 a
STIGMATA Ieſu Chriſti ſecũ vbique circũferebat Paulus, vbique afflictiones, carceres, virgas, vincula, lapidationes perferẽs quod Chriſtũ prædicaret: quæ ceu notæ erãt, cuius principis eſſet ipſe, in quo & gloriabatur, gal.6 d
¶quaſi Stillas doctrinam ſuam fluere & ſtillare optat Moyſes, deut.32 a
¶Stipendiũ peccatis debitum mors, rom.6 d
¶Stoici & Epicurei cũ Paulo diſputãt, act.17 d
¶Stolis albis amicti in conſpectu agni, qui ſint apoc.7 d
¶Struthionẽ non comedebant Iudæi, deu.14 b
¶Stulti virga caſtigandi, prou.26 a
Stulti contentionum authores, prou.18 b
Stulti placentia tantũ audire volunt, prou.18 a
Stultis verba ſapiẽtiæ nõ inculcanda, prou.23 b
Stulto doctrina grauis eſt, eccl'i 21 c.22 a
cum Stulto conſilium non ineundum, eccl'i 8 d
Stulto nihil proſunt diuitiæ prou.17 c
Stultorum cor in ore eorum, eccl'i 21 d
Stultus neſcit vti fœlicitate, prouer.26 a
Stultꝰ ſua cõſilia ſequit, ꝓu.12 c.13 c.14 b.16 d
Stultus eſt incorrigibilis prou.17 e
Stultus & inſipiẽs populus Iſrael, qui pro beneficiis mala deo reddidit, deut.32 a
Stultiloquium vitandum, epheſ.5 a
Stultũ videtur gentibus per mortẽ in cruce, vitã fuiſſe reſtitutã generi humano, 1.corin.1 d
Stultus fiat iuxta hominum opinionem qui iuxta eorundem opinionem ſapiens ſibi videtur, vt vere ſit ſapiens, 1.corint.3 d
quæ Stulta & indocta videntur apud mundum, delegit deus, vt cõfundat ſapientes huius mũdi, 1.corint.1 d
Stultam fecit dñs ſapientiã huius mundi, vt olim prædixerat per prophetas, 1.corint.1 c
Stultus iudicatur Paulus ob Chriſtũ, 1.cor.4 b
Stulte ſe egiſſe fatetur Dauid, numerãdo populum, 2.reg.24 b
Stultitia eſt apud deum ſapientia huius mundi 1.corint.3 d
Stultitiã iudicat animalis homo ratione ſua ductus doctrinã euangelii, 1.corint.2 c
¶Stuprum denegat Ioſeph dñæ ſuæ gen.39 b
Stuprum Sichem vlciſcitur, gen.34 d
Stuprũ Amnonis cum Thamar ſorore Abſalom 2.reg.13 a b c
¶Sua vxor Iudæ moritur, gene.38 c
Sua rex AEgypti, 4.reg.17 a
¶Subcineritios panes azymos coquũt filii Iſrael, exod.12 f
¶Subditi ſimus inuicẽ in timore Chri. eph.5 c
Subiecti ſimus regibꝰ & ducibus, 1.pet.2 c
¶Subula perforabatur auris ſeruorum qui volebant remanere apud dominos ſuos, & nõ donari libertate, deut.15 c
¶in Sudore vultus acquirendus victꝰ quandiu vixerimus, gene.3 d
¶qui Sufficientiã, id eſt alimenta, & quibus tegantur habent, & pietatẽ, ii quæſtuoſos & diuites ſe æſtiment, 1.timot.6 b
Sufficientẽ eſſe in iis quæ habebat, ſiue paupertas eſſet, ſiue abũdãtia didicerat Paulꝰ, phili.4 c
Sufficientiã ſuam qua quicquã valuit ad dei gloriam, à deo eſſe fatetur Paulus, 2.corint.3 b
¶Suffocatum prohibetur, gene.9 a
¶Sulphur ſuper terram non obedientium pręceptis dei, deut.29 d

¶Sum qui ſum, eſt nomē dei: qui per ſe ſolꝰ eſt, qui alijs dat vt ſint, & moueantur. exod.3 e
¶Sunamitis mulier verbo dei credula, dei prouidentia alitur in aliena terra 4.reg.8 a
¶Superbi a deo deijciendi iſa.29 f
Superbi ſemper inter ſe diſſentiunt. prouer.13 b
Superbo non communicandum. eccli 13 a
Superbos deſtruit deus prouer.15 c
Superbum pauperem odit dominus eccli.25 a
Superbus à Paulo vocatur, qui euāgelio nō acquieſcit, 1.timoth.6 a
Superbis deꝰ reſiſtit, 1.petr.5 b. iacob 4 b. Et eos diſpergit mente cordis ſui, dum omnia ipſorum conſilia impedit luc.1 e
ne Superbe de nobis ſentiamus, ſed arbitremur omnes ſuperiores nobis philip.2 a
Superbꝰ ſacerdotibꝰ vel iudicibꝰ ſecundū legem dei iudicātibꝰ rebellis, occidendus. deut.17 c
Superbia initium peccati eccli 10 b
Superbia impios confundit habacuc 2 e
contra Superbiam oratio eccli 23 a
Superbiam quorundam qui in conuiuijs primū locū accipiebant, reprimit Chriſtus, luc.14 b
Superbiam ſcribarum & phariſęorum increpat Chriſtus matth.23 a
Superbiā hoſtium præuidens deus, viribus ſuis tribuentium ꝙ vincerent Iudæos, diſtulit deꝰ Iudæorum afflictionem deut.32 d
Superbiam inuide interpretatur frater Dauid, zelum & ardorem illū quo mouebatur à deo contra Goliath 1.reg.17 d
Superbiæ noſtræ minatur deus leuit.26 c
Superbia Core, Dathan, & Abirō, ſacerdotium ſibi vendicantium nume.16 a b c
Superbia Sennacherib. 4.reg.19 e f
Superba Iſraelitarū humiliatur deut.1 g
Superba Nabal reſpōſio ſeruis Dauidis cibum petentibus 1.regum 25 b
per Superbiam propheta loquēs in nomine dei quæ non pręcipit deꝰ, occidi iubet. deut.18 d
¶Superhumerale quale erat. exod.28 b.39 a
¶ Superſtitionem Athenienſiū reprehendit Paulus act.17 c
¶Supportemꝰ inuicē per dilectionē, epheſ.4 a
¶ in Suris percutiuntur vlceribus qui nō ſeruāt præcepta deut.28 d
¶Surdum facit deus exod.4 c
Surdo non maledicendum leuit.19 c
Surdū (qui & mutꝰ erat) ſanat Chriſtꝰ, marc.7 c
¶Surgentes verbum dei meditemur. deut.11 c
vt Surgat contra inimicos, orat deum Moyſes. nume.10 d
non Surrexit Moyſi ſimilis propheta poſt eum. deut.34 d
¶Sus, immundū animal, quod non comedebāt Iudæi leuit.11 a. deut.14 a
¶Suſanna vxor Ioacim danie.13 a
Suſannam concupiſcunt duo preſbyteri, & eam violare conantur. danie.13 a
Suſanna adulterij falſo accuſata à ſenibꝰ, morti adiudicatur danie.13 c d
Suſannæ oratio ad deum danie.13 e
Suſannam liberat Daniel danie.13 e
Suſannæ calumniatores à Daniele conuicti, lege talionis plectuntur danie.13 e
¶ſi Suſceperit quis puerum, &c. Vide Puer.
¶vt Suſcitauit Chriſtum pater, ita & nos ſuſcitabit per virtutem ſuam 1.corint.6 c
in Suſcitatiōe filij Sarepthanæ mulieris varijs affectibus & ſignis vtitur Elias, fide accēſus in deum 3.regum 17 d
Suſcitatur filius Sarepthanæ à deo per Eliam. 3.regum 17 c
in Suſcitatiōe filij hoſpitę ſuę cū oratione quid obſeruarit Eliſeus 4.reg.4 f
Suſcitatus Samuel. Vide Samuel ſuſcitatus.
Suſcitat deus ſaluatorem & liberatorem Iſraelitis Othonielem iudicem iudicum 3 b
Suſcitare deus dicitur quæ locutus eſt, quando præſtat quod promiſit 1.reg.3 c
Suſcitandi ſeminis fratris, lex deut.25 b
¶Suſpendit corpꝰ Saulis in muro à Philiſthæis 1.reg.31 d
Suſpendūtur coram domino ſeptem filij Saulis, ob iuramentū à patre ipſorum violatū, quod Iſraelitæ iurauerant Gabaonitis 1.reg.21 c
Suſpenduntur Rechab & Baana, p̄ciſis manibꝰ & pedibus 2.reg.4 d
Suſpēſus in ligno, eadē die ſepeliebat. deut.21 d
¶Suſurro in populo ne ſit aliqs. leuit.19 d. eccli 21 d.28 c
in Suſurronem & delatorem prouer.26 e
¶ Synagóga ipia ad pœnitētiā vocat. oſee 2 a
¶ Syriæ Damaſci milites occidunt à Dauide & tributaria ei efficitur 2.reg.8 b
Syri numero pauci, vincunt Iudam, eo quod dominum reliquiſſet 2.para.24 f
Syri præbentes auxilia Ammonitis contra Iſraelitas, occiduntur à Dauide 2.reg.10 c d
Syri captiuā Iſraelitā duxerāt, q̄ Naaman duci narrauit de Eliſeo 4.reg.5 a
Syros inuaſuros, præmonet Iſraelitas deus per Eliam 4.regum 6 b
Syri obſidētes Samariā, quomodo a deo fugati: quorū diripiūt Samaritani caſtra 4.re.7 b c d
Syri affligunt Iſraelem 4.reg.13 a
Syri à Ioa rege Iſrael percutiendi. 4.reg.13 c

T

TAbernaculum dei in medio Iſraelis ſeruātis præcepta dei leuit.26 b
in Tabernaculis habitat Abram. gen.12 b
ad Tabernaculi confectionem exigit deus dona voluntaria à populo exod.25 a.35 a
Tabernaculi forma exod.26 a.36 a
Tabernaculum abſolutum cum vaſis & veſtibꝰ offerūt Iſraelitæ Moyſi exod.39 f g
Tabernaculum erigitur exod.40 a
in Tabernaculo teſtimonij in colūna nubis apparet deus Moyſi deut.31 d
in Tabernaculo nullus erat quando pōtifex ſanctuarium ingrediebatur. leuit.16 d
Tabernaculorū feſtū in Octobre à Iudæis celebratū. exod.23 c. leuit.23 e f. deut.16 c
Tabernaculorum ſolennitas celebratur à populo è captiuitate Babylōica regreſſo. 1.eſdr.3 b
Tabernaculum fœderis exod.33
Tabernaculi expiatio leuit.16 d
Tabernaculum, vocant corpus noſtrum Paulus & Petrus 2.corint.5 a. 2.petr.1 c
quid Tabernacula duo in lege Moſi ſignificarint heb.9 b
¶Tabitham quandam ſuſcitat Petrus, act.9 c
¶Tabulæ tabernaculi. exod.26 d.36 c
Tabulas teſtimonij ſiue fœderis accipit Moyſes ſcriptas digito dei. exod.32 d. deut.3. a.5 c
Tabulas confringit Moyſes, vidēs Iſraelitas adorare vitulū aureum exod.32 d
Tabulas nouas parare iubet deus Moyſi. exod.34 a.10 a
¶ Taciturnitas laudatur. prouer.17 d.21 d.10 c. eccli 20 a
¶Tactu fimbriæ veſtimentorum Chriſti ſanant infirmi matth.14 d. marc.9 g
¶Talenta auri 420 afferūtur ad Salomonem ex Ophir 3.regum 9 d
Talenta auri 120, conſumpta in ædificatione tēpli & domus Salomonis 3.regum 9 c
Talentorū parabola, docet nos Chriſtus, vt ijs quæ a deo accepimꝰ, ſiue ſpiritualia ſint, ſiue tēporalia, proximis inſeruiamus, in primis tamen hoc dātes operā, vt deo ipſos lucremur, alioq iure in nos ſæuiturꝰ, matt.25 b. luc.19 b
¶Talionis lex commēdata iudicibus, gene.9 a. exod.21 c. deut.19 d
Talionis pœna, leuit.24 c. exod.21 e
¶ quorū Tetigerat deus corda, ſequūtur Saulē quem cōſtituerat ipſe deus in regē, 1.re.10 d
¶Tectum domus muro muniendum, deut.22 b
ſuper Tectum loquitur Samuel Sauli, 1.reg 9 d
¶Temeritas infœlix, prouer.15 c
¶quòd Templum ædificare nomini domini cogitauerat Dauid, benefecerat, 3.reg.8 b
Templi Salomonis ædificatio, 3.reg.6 a
Templum dedicat Salomon, 3.reg.8 g
Templum Salomonis dedicatum ab ipſo deo, 2.reg.9 a
qui ad Templi miniſterium admittendi, & qui ab illo reiiciendi ezech.44 c
quæ Templi porta ſit clauſa, ezech.44 a
Templū quod ipſe ſanctificauerat, reiecturū ſe minatur deus Salomoni, ſi ipſe cum populo conuerſi fuerint ad deos alienos, 3.reg.9 b
Templum dei iubet Ioas inſtaurari, 4.reg.12 a
idem facit Ioſias 4.reg.22 a
Templū dei diripit à Ioa rege Iſrael, 4.reg.14 c
Templum domini diripit Seſac rex AEgypti, 3.reg.14 g. 2.para.2 c
Templum Ieruſalem diripitur, 4.reg.25 b c. ierem.52 d
Templi reſtaurationem negligentes arguit propheta, aggæ.1 a
Templi opus aggrediuntur Zorobabel & Ieſus à domino excitati, aggæ.1 d
Templi ædificatio impeditur, 1.eſd.4 a
Templi reędificandi diſpoſitio, & ad id pertinētium, ezech.41 a
Templum reſtaurantibus ſe benedicturum promittit dominus aggæ.2 c
Templum inſtauratur 1.eſd.3 b
Templum reædificatur adhortatione Aggæi & Zachariæ 1.Eſd.5 a
Templum dedicatur ſub Eſdra, 1.eſd.6 d
Templi ſecundi gloria maior futura, quàm prioris ob Chriſti aduentum, aggæ.2 a
Templi euerſio prædicitur, amos 9 a
Templi deſtructio per Romanos prænūtiatur, zach.11 a
Templum ſpoliat Antiochus, 2.mach.5 c
Templum violatur, 2.macha.6 a
Templum ingredi & egredi per quas portas oporteret ezech.46 c
Templi purificatio ſub Iuda Machabæo, 1.machab.4 e
Templum vrbémque Ieruſalem vaſtandam prędicit Chriſtus, matth.24 a
è Templo eiicit Chriſtus vēdentes & ementes, ſanans in eo cæcos & claudos, matt.21 b. marci 11 b. luc.19 g. iohan.2 c
in Tēplo aſſidui deū laudant & benedicūt apoſtoli, expectantes ſpiritum ſanctum, luc.24 g
in Templo vnanimes orāt fideles poſt ſuſceptū ſpiritum ſanctum, act.2 g
in Templum aſcendunt Petrus & Iohannes vt orent, act.3 a
in Tēplis manufactis deus non habitat, act.7 f 17 f. 3.reg.8 c. iſa.66 a
in quibus Templis habitet deus, Iſa.66 a
Templum ſanctum dei, Chriſtiani, 1. corint.3 c epheſ.2 d. 2.corint.6 c
qui Templum dei violauerit, à deo diſperdetur 1.corint.3 d
Tēpli tabernaculi aperti in cælo viſio, apo.15 c
Templum ſunt ſpiritus ſancti membra noſtra, 1.corint.6 d
Templum corporis ſui deſtruendum ab ipſis Iudæis, prædicit Chriſtus, iohan.2 d
Templa gentium in pecuniæ quæſtum erant, 2.macha.11 a
¶Tēpora certis vicibus ſemper currunt, ge.8 d
Tēpora diſtinxit deus ſole, luna, & ſtellis, ge.1 b
Tempore ſuo omnia proueniūt atque tranſeūt, eccles 3 a

vt Tempore longo perſeuerarent in terra promiſſionis, præcipiebatur Iudæis cuſtodire p̄ceptã dei deut.32 g
Tempora antiqua interroganda, & conſideranda dei opera deut.32 a
Tempora noſſe vel momenta, non eſt noſtrum, quæ deus poſuit in ſua poteſtate, quando reſtituturus ſit regnum Iſraelis veri act.1 b
Tempꝰ prædeſtinatũ in quo mittendꝰ erat Meſſias, impletum eſſe prædicat Chriſtus, marc.1 b. in quo mortuus eſt rom.5 b
Tempus Chriſti, tempus in quo conſtituerat pater ſaluare nos 2.corinth.6 a
Tempus huius vitæ, breue 1.corin.7 e
Tempus & occaſio alios Chriſto lucrifaciendi, oĩm rerũ iactura redimẽda, colo.4 a.eph.5 d
¶ Tenebræ ſup faciem abyſſi gene.1 a
Tenebræ palpabiles nona plaga AEgypti. exod.10 e
Tenebræ p̄ totã terrã ĩ morte Chriſti, mat.27 e
Tenebræ non ſunt in deo, 1.iohan.1 c
Tenebræ erant gẽtes ante cognitum Chriſtum: lux autem poſtea epheſ.5 b
à Tenebris qui Iudæi erant, Ieſus non creditus Chriſtus iohan.1 a
Tenebrarum filij nõ ſunt Chriſtiani, ſed filij lucis & diei, 1.theſſ.5 a
Tenebrarum opera, gula, libido, contentio & æmulatio rom.13 d
vt in Tenebris peccati non maneremus, venit Chriſtus lucere in mũdo, & dare ſui cognitionem iohan.12 g
à Tenebris errorum ereptus Paulus, & quare, 2.corinth.4 b
in Tenebris infidelitatis ſi ambulamꝰ, ſocietatẽ cum luce Chriſto nõ habemus 1.iohan.1 c
in Tenebris eſt, qui fratrẽ ſuũ odit. 1.ioh.2 b
Tenebris cum luce nulla cõmunio, 2.corint. 6 c
Tenebras noſtras illuminat deus. 2.regum 22 c
¶ Tentat populum ſuum deus exod.15 f
Tentat deus ipſum Abraham, probãtque quãta eſſet ipſius fides in ſuas promiſſiones: iubens immolare Iſaac, quem tamen ſolum habebat in quo promiſſio impleretur gene.22 a
vt Tentet populũ ſuũ num in lege ſua ambulet, an non, pluit panes de cælo exod.16 a
vt Tentaret & probaret populum ſuum, & oſtẽderet eis cor ipſorum, duxit Iudæos deus per deſertum deut.8 a
vt Tentaret & experiretur Iudæos, an ipſum amarent, non deleuit deus omnes Chananæos. iudicum 2 d.3 a
Tẽtat dominꝰ filios Iſrael vt eũ timeãt. exod.20.iſa.30 d
Tẽtati p̃res vt probarent. iudith.8 b.baruch 2 a
vt Tentetur Ezechias derelinquitur à domino. 2.para.32
Tentat deꝰ fidem noſtram miraculis. deut.13 a
Tentatio grauis ꝙ Elias à deo mittit eſuriẽs ad mulierem morientem fame. 3.regum 17 b c
Tentatio Saulis. vide Saul 1.reg.13 b
Tentatio grauis oboritur ſanctis ex proſperitate impiorum pſal.72.verſ.1
Tentatio iuſtos probat eccli 27 a
Tentatione probari oportet eum qui deo gratꝰ eſt tob.12 c
in Tentatione deꝰ expectandꝰ, pſal.26. verſ.20
in Tentatione pios interdum vinci, & interdũ vincere oſtendit Iob exemplo ſuo iob 3 a
à Tentatione liberatus Ieremias, rurſum ab ea illico impetitur iere.20 d
Tentationibus deuictis, fortius fidere diſcimus pſal.70.verſ.22
in Tentationum noctibus puras manus ad deũ leuandas pſal.133.verſ.1
¶ Tentandus non eſt deus deut.6 c
non Tentandus deus, matth.4 b. neque Chriſtꝰ noſter, ne pereamus Iudæorum exemplo, qui à ſerpentibus percuſſi ſunt, 1.corint.10 b
Tentant deũ Iſraelitæ, petentes aquã. exod.17 a
Tentat populus Iſrael deũ, dicendo, Eſtne dominus in nobis, an non? exod.17 b
Tentauerunt deũ decies in ſolitudine Iſraelitæ. nume.14 d
¶ Tẽtat Gedeon an miſſus eſſet liberator Iſraeli, petendo ſignum in vellere iudic.6 g
Tẽtant filij Iacob à fratre ſuo Ioſeph. gen.42 b
vt Tentet Salomonem, probẽtque an quæ de ſapientia ſibi à deo data ferebãtur, vera eſſent, venit ad ipſum regina Saba 3.reg.10 a
Tentant Chriſtum phariſæi, ſigna petunt, periculũ facere volẽtes de eius potẽtia, matt.16 a
Tentat Chriſtus Philippum, iohan.6 a
Tẽtationem ſignificare afflictionem aliquãdo, vides deut.7 c. vbi noſtra tralatio habet plagas maximas.
Tentatio perpetua, eſt hominis vita iob 7 a
Tentatur Iob ab vxore iob 2 c
Tentatur Chriſtus à diabolo, matth.4 a. vt ijs qui tentantur poſſit auxiliari heb.2 d.4 d
in Tentationibus Chriſti, quas à Iudæis pertulit, permanſerũt apoſtoli luc.22 c
in Tẽtationes varias ſe incidere, gaudeãt Chriſtiani iacob.1 a
Tentatur vnuſquiſque à propria concupiſcẽtia, non autem à deo iacob.1 b
Tentari non ſinit nos deus vltra vires, 1.corint.9 c. eripiens nos de tentatione & afflictione, 2.petr.2 b
ne in Tentationem intrent, iubentur orare apoſtoli matth.26 d
Tentator, 1.theſſa.3 b: ceſſat ad tempus tentare Chriſtum, luc.4 b
Tentare, Vide Experiri.
¶ Tentoriorum repertor Iabel gene.4 d
Tentorij forma. exod.26 g.27 b.36 d. & eiꝰ ſitus, exod.40 c
¶ qui Tepidus eſt, nec frigidus, nec calidus, hũc deus euomet ex ore ſuo apoc.3 c
¶ Termini agrorum nõ transferendi. deut.19 d
Terminos proximi transferens, maledictus. deut.27 c
¶ Terræ molem rudem & indigeſtam creauit primo deus, aquis permiſtã, quã poſtea diſtinxit, & ſeparauit ab aquis gene.1 a b
Terræ dat deus vim gignendi arbores & herbas gene.1 b
Terra labij vnius gene.11 a
Terra maledicta, ſpinas & tribulas proferẽs ob Adæ peccatum gene.3 c d
Terram arat ipſe Adam eiectus è paradiſo. gene 2 d.3 d
Terrã exercẽs, victum ſibi parat Noe. gene.9 c
Terræ à quibus diuiſæ gene.10 a d
Terrã omnem emit Ioſeph, ꝓ qua dat frumentum gene.47 d
Terra omnis, dei eſt. exod.9 f.19 a.deut.10 c
Terræ fructꝰ maledictus nõ cuſtodientibꝰ præcepta deut.28 b d
Terra nõ dat germẽ ſuũ, cum deꝰ claudens cælũ nõ dat pluuiã ijs qui nõ fidunt ei. deut.11 b
Terrã Iudæorũ nõ obediẽtiũ p̄ceptis ſuis ſe cõbuſturũ ſulphure & ſale minat deꝰ. deut.29 d
Terra ferrea & ærea non cuſtodientibus præcepta. deut.28 c.leuit.26 c
Terræ fructus multiplicatur cuſtodientibꝰ præcepta deut.28 a
Terra gignet germen ſuũ, ſi ſeruauerimus præcepta dei leuit.26 a
Terræ venditio quomodo facienda leuit.25 d
Terram Chanaan promittit deus exod.34 b
Terra promiſſionis qualis deut.8 b.11 b
Terram promiſſionis q diuiderent. nume.34 d
Terræ diuidendæ Iſraelitis limites. nume.34 a. ioſ.13 a.ezech.47 c
Terrã diuidere nouẽ tribubus Iſrl̃, & dimidię tribui Manaſſe iubet deꝰ Ioſue. ioſ.13 b.14 b
Terra ſancta in qua deus loquitur exod.3 a
de Terra Iſrael vt ſecum ferat, petit Naaman ab Eliſeo, ſuper quam reuerſus in patriã adoraret verum deum Iſrael, 4.reg.5 e
Terram aduocat Moyſes vt audiat, magnificentiam deo daturus deut.32 a
ad Terram iacens Dauid, ieiunus & flens, orat vt ſanetur filius ſuus ex Bethſabee, 2.reg.12 d
Terra bibens imbrẽ ſuper ſe venientem, & non proferens fructus, reproba eſt, heb.6 b
in Terram reuertetur homo, gene.3 d
Terræ motus in morte Chriſti, matth.27 f
Terra, & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur in die iudicii, 2.pet.3 c. poſtea terra noua, & cęli noui.
Terrenus, homo primus fuit, tales & huius poſteri, cuius imaginem improbis moribus expreſſimus: nũc cæleſtem Chriſtum cæleſti vita referre oportet, 1.corinth.15 f
¶ Terret deus aduerſarios Iacob, vt non auſint eum perſequi recedentem, gene.35 a
¶ Terribilis deus noſter deut.10 d.28 f
¶ Tertullus orator Paulum accuſat, act.24 a
¶ Teſtamentum vetus gene.12 b
Teſtamentum vetus ſanguine dedicat Moyſes, exod.24 c.heb.9 e
Teſtamẽti veteris repetitio breuis à Ioſue facta, vt oſtẽdat dei bonitatem erga Iudæos, & eos prouocet ad implenda mandata, ioſ.24
Teſtamentum & pactum dei ad Iudæos potiſſimum pertinent, rom.9 a
Teſtamentum vetus legẽtes Iudæi, velatum cor habent, ita vt non intelligant, nec Chriſtum recipiant 2.corin.3 d
Teſtamentum nouum promittitur, in quo credentes docentur à deo, accepta remiſſione peccatorum per Ieſum Chriſtum, iere.21 f
Teſtamẽtum nouum & æternum promittit dominus populo baruch 2 g
Teſtamentum vetus, ſanguine vitulorum dedicatum, heb.9 e
TESTAMENTVM dei cũ hominibus, heb.10 c Vide luc.1. in cantico Zachariæ, de iuſiurãdo dei cum patribus.
Teſtamentum nouum, ſanguine Chriſti dedicatum, matt.26.mar.14 b.luc.22 b
vbi Teſtamentũ, mors teſtatoris intercedat neceſſe eſt, heb.10 e. alioqui non valet teſtamentum.
Teſtamenti noui mediator, Chriſtus, heb.8 b
Teſtamentorum hominum exemplo, Paulus cõfirmat teſtamentũ dei quod morte filii confirmauerat, irritum fieri, ſi per legis opera iuſtitiam conferri hominibus, & non per ſolum Chriſtum, quis prędicet. eſſet enim ſuperordinare, quod ne in hominis quidem teſtamento fieri debet, galat.3 c
Teſtamentum nouum nõ in litera ſcripta & ceremoniis ſitũ, ſed in ſpiritu, qui fide in ipſum euangelium datur, qui ſuas leges in cordibus noſtris ſcribit, 2.corint.3 b
Teſtamenti noui diſpenſatorem conſtituit deꝰ Paulum, eum ad id miniſterii reddens idoneũ 1.corinth.9 c
¶ Teſtificatur nobis ſpiritus ſanctus, Chriſtum eſſe verum ſaluatorem, 1.iohan.5 b
Teſtificatur Moyſes verba ad populum, quæ faciant, deut.32 g
¶ Teſtimonium ſiue tabulas teſtimonii pŏnit Moyſes in arcam, exod.40 b
Teſtimonium falſum non dicendum, exod.20 c deut.5 b
Teſtimonio duorũ aut trium hominum ſtatuit Paulus Corĩthios abſoluere vel dãnare, ideo venturus tertio ad illos, monet vt ſe quiſque præparet, 2.corint.13 a
Teſtimoniũ falſum contra Ieſum quęrẽtes prin

cipes ſacerdotū,falſos teſtes reperiunt,quibus nihil reſpondet Ieſus matth.26 f
Teſtimonium falſum pro impio ne dixerimus. exod.23 a
in Teſtimonium, ꝙ Iſraelitæ elegiſſent dominū in deū,erigit Ioſue lapidem ioſ.24 f
in Teſtimoniū contra filios Iſrael, præcipit de⁹ cantilenam à Moyſe componi de futura ipſorum fornicatione, & afflictionibus propterea eis ſuperuenturis. deut.31 e
in Teſtimonium erat filijs Iſrael liber Deuteronomij deut.31 f g
Teſtimoniū quod teſtificat⁹ eſt de⁹ de filio ſuo, eſt nos per ipſum ſolum vitam æternam habere 1.iohan.5 c
Teſtimoniū Ieſu,eſt ſpūs prophetiæ, apoc.19 c
¶ Teſticuli quibus erāt attriti vel amputati, nō admittebantur in eccleſiam ſiue cœtū Iſraelitarum deut.23 a
¶ Teſte vno nemo occidebaꝛ. nume.35 d.deut.17 b.19 d
Teſtiū duorum aut trium teſtimonio lapidabatur idololatra. deut.17 a b
Teſtē falſū manent ſupplicia. prouer.19 a.25 c
Teſtis falſi pœna deut.19 d
Teſtib⁹ falſis lapidatur Naboth. 3.reg.21 c
Teſte deo,& Saule Chriſto dei,fatetur populus innocentiam Samuelis 1.reg.12 a
Teſtis deus fœderis Iacob & Laban. gene.31 g
Teſtes apoſtoli præordinati paſſionis & reſurrectionis Chriſti,quā annuntiare debebant vſq; ad extremū terræ,quódque eſſet ver⁹ Meſſias. luc.24 g.iohan.15 d.act.1 b 2 e.10 f
Teſtis ſpirit⁹ ſanctus in apoſtolis & fidelib⁹,cōuerſionē & remiſſionē dari p Chriſtū. act.5 f
Teſtes inuocat Moyſes cælum & terram,verum futurum quod dicit deut.30 d
Teſtes inuocat cælum & terram Moyſes contra Iſraelitas deut.31 g
¶ Thamar vxor Her gene.38 a
Thamar ſedet vidua in domo patris ſui,donec creuiſſet Sela gene.38 b
Thamar accuſatur fornicationis apud ſocerum ſuum gene.38 f
Thamar Iudæ ſoceri ſui teſtimonio iuſta. gene.38 f
Thamar geminos concipit ex Iuda ſocero ſuo, Phera & Zara gene.38 d e g
Thamar ſororē ſuam violat Amnon.2.reg.13 a
Thamar filia Abſalom 2.reg.14 f
¶ Thaphnes regina AEgypti 3.reg.11 d
¶ Thapſa ciuitas percutit a Manahem rege Iſrael 4.reg.15 c
¶ Thare generatio gene.11 d
Thare cū Abram filio it in Aran ſiue Charan. gene.11 d
Thare genuit Abrā,Nachor & Aram.gen.11 d
Thare moritur gene.11 d
¶ Thathanai dux fruſtra conatur inhibere ędificationem templi. 1.eſdr.5 a
Thathanai epiſtola ad regem Darium,qua cōſulit eum ſuper ædificatione templi. 1.eſd.5 b
¶ Thau inſigniuntur ſeruandi ex populo Iudaico. ezec.9 b
¶ Thebes ciuitatem oppugnans Abimelech,occiditur à muliere iudic.9 g
¶ Thebni vult populus cōſtitui regem ſuper ſe, contempto Amri,& occiditur. 3.reg.16 e
¶ Theraphim veſtem ſacerdotalē facit ſibi Micha cū Ephod,conſecraturus dijs,iudicum 17 b.quā auferunt ſecū filij trib⁹Dan.iudic.18 e
¶ Theſauri templi dei in ædificationem ipſi⁹ tēpli ſeruati 3.regum 7 g
Theſauros dom⁹dei diripit Seſac rex AEgypti. 3.regum 14 g
Theſauros recōdere in terra,prohibet Chriſt⁹, id eſt, ſpē(vt interpretatur Marc⁹)ponere in diuitijs, matt.6 c
Theſauri noſtri ſint in cælo, ſpem in deo collocantes matth.6 c
vbi Theſaurus noſter,ibi eſt & cor noſtrum, matth.6 c
de Theſauro cordis boni,exeunt bona verba, matth.12 c
Theſauri abſconditi parabola,euāgelij pretium memorat Chriſtus, & quanto cum deſyderio ſuſcipi oporteat, atque iam à cognoſcentibus vim eius ſuſcipiatur matth.13 f
in Theſaurizantes,qui multa bona ſibi congregant, ſperantes per eas ſe poſſe famē & mortem euadere temporalem luc.12 c
Theſaurum euangelij circunferebat Paul⁹in vaſe fictili, corpuſculo afflictioni & contumeliæ obnoxio, ne beneficij ſublimitatem ſuis viribus,ſed virtuti dei tribueret, 2.corint.4 b
Theſauri omnes ſapiētiæ & ſcientiæ in Chriſto reconditi coloſſ.2 a
Theſaurū ſuū aperit de⁹, id eſt cælū,dādo pluuiā tēpore ſuo ſeruātib⁹ præcepta. deut.28 b
in Theſauris domini ſignatum deut.32 e
Theſaurorum cuſtodes 2.eſd.12 d
¶ Theſſalonicenſibus Chriſtum Paulus annuntiat act.17 a
à Theſſalonicēſibus euangelium diuulgatum in Macedonia & Achaia 1.theſſ.1 c
¶ Thola iudex i Iſrl poſt Abimelech. iudi.10 a
¶ Thomas audēs animi,hortatur reliquos apoſtolos ad mortem iohan.11 b
Thomas interrogat Chriſtū, quæ ſit via ad patrem iohan.4 a
Thomas non prius credit apoſtolis Chriſtū reſurrexiſſe nuntiantibus, ꝙ immiſerit digitum in latus ipſius &c. iohan.20 f
¶ Thopheth deſtruitur 4.reg.23 c
¶ Thou rex Emath congaudet Dauidi ob percuſſū Adarezer,mittitq; ei munera.2.reg.8 c
Thou rex Emath, petit à Dauide pacem. 2.regum 8 c.1.para.18 c
¶ Thronus Salomonis qualis 3.reg.10 c
Throni magni viſio apoc.20 d
¶ Thuris oblatio leuit.2 a
Thuribula Dathan,Core,& Abiron extenduntur in laminas nume.16 e
¶ Thymiamatis confectio exod.30 d.37 d
¶ Tibicines mortua filia pricipis ſynagógæ tibijs canunt, matth.9 c
Tibijs licet Chriſtus Iudæis ceciniſſet, & amico & illicibili conuictu vixiſſet inter eos,non ſunt tamen pellecti ad ſuſceptionem euāgelij, mattth.11 b
¶ Tigris fluuius gene.2 c
¶ Timēdus deus.leuit.19 g.deut.6 a c.10 d.13 a 1.reg.2 b.12 c d.4.reg.17 f
Timeamus deum,timore ſyncere ſanctéque colendi,puréque venerādi, qui corpus & animā perdere poteſt in gehennā,non autē timeam⁹ eos qui corpus occidūt aut paſſiones infligūt matt.10 c.1.pet.2 c.3 c
Timens deum,ſiue ſit gentilis,ſiue Iudæus, acceptus eſt ei act.10 e
ſuper Timētes deum,miſericordia eius æterna, luc.1 e
in Timore,charitate & fide deū reuerēdo, toto incolatus noſtri tēpore cōuerſemur,1.petr.1 c
Timeant deum iudices exod.18 c
vt Timeat ipſum populus,optat deus,vtq; præcepta ipſius cuſtodiat deut.5 d
Timere deum diſcamus deut.14 c
vt Timere deū diſcat rex,legat Deuteronomiū. deut.17 d
vt Timere deū diſcerent,præcipit de⁹legi Deuteronomium deut.31 c
vt Timere deū diſceret populus Iſrael,apparuit ei de⁹ in monte Sinai ſiue Horeb in tonitru, deut. 4 b.exod.20 c
Timere ſe erudiuit deus filios Iſrael. deut.8 b
vt Timeāt deū,& ei toto corde ſeruiāt, exhortaꝛ Iudęos Ioſue,cōmemoratis pri⁹ beneficijs quæ in ipſos contulerat, ioſue.24 a b c
Timent deum filii Iſrael videntes ſigna & miracula, exod.14 g
Timet populus auditis tonitribus,& cęteris cū daretur lex, exod.19 c
Timens dei iram Moyſes,orat pro Iſraelitis, deut.9 c
Timentium dominum laus, eccl'i 34 c
Timoris dei præconiū, prou.28 c.eccl'i.1 c.10 c
Timor dñi, exod.33 a. eccl'i 15 a.23 d 25 b.27 a
de Timore & honore domini mala.1 a
Timore dei reuocamur à peccatis, leuit.19 c
Timet deum Adam poſt peccatum, gen.3 b
Timet deum ipſe Iacob, gene.42 d
Timentibus deum obſtetricibus prouidet deus exod.1 d
Timens verbū dei de ſeruis Pharaonis, ſeruatur à grandine omnia vaſtante, exod.9 d
Timens deū Abdias diſpenſator domus Achab, abſcondit centum prophetas, ne occiderētur à Iezabel, 3.reg.18 a
Timentes deum,& idolis ſeruiētes, 4.re.17 f g
nō Timet deū Pharao,nec ſerui ipſius, exo.9 f
Timendi parentes leuit.19 a
ne Timeat Abraham,hortatur deus, gen.15 a
ne Timeat Iſaac,hortatur dominus,quòd cum eo ſit, gene.26 e
ne Timeat ipſe Iacob conſolatur à deo in itinere AEgypti, gene.46 a
Timere Moyſem ab inimicis, non vult deus, nume.21 g
ne Timeat ab Amorrhæis,exhortatur deus ipſum Ioſue, ioſ.10 b.11 a b.31 b f
ne Timeat Gedeon, ſed pacem habeat, angelo facie ad faciem conſpecto, exhortatur deus, iudicum 6 e
ne Timeat populus hortatur populum Samuel confitentem peccatum ſuum, 1.reg.12 d
vt Timeant nos hoſtes noſtri,faciet deus ſi mādata eius cuſtodierimus, deut.11 c
Timorem populi Iſraelitici dedit deus ſuper omnes populos, fecítque vt omnes populi timerent eos, deut.2 e
ne Timeat in media fame, hortatur mulierem Sarepthanam Elias, deum affuturum, & bona multiplicaturum affirmans 3.reg.17 b c
Timeamus, ne relicta promiſſione dei, infidelitate pereamus, heb.4 a
Timet omne animal, gene.9 a
Timent nocte & die qui non obediūt pręceptis dei, deut.28 g
abſque Timore erimus,ſi ſeruauerim⁹ pręcepta dei, leuit.26 a
Timent filii Iacob à fratre ſuo Ioſeph, ge.43 d
ne Timeant hortatur Ioſeph fratres ſuos poſt mortem patris, gene.50 c
Timetur Dauid à Saule, quòd deus eſſet cum ipſo, 1.reg.18 g
Timetur rex Salomon à populo vidente ſapiētiam ipſius, 3.reg.3 d
Timent filii Iſrael,videntes Pharaonem proſequentem, exod.14 c
Timentes ſibi à Philiſthæis Iſraelitæ rogant Samuelem vt pro ipſis oret. 1.reg.7 b
Timentes ignem filii Iſrael, non acceſſerunt ad montem,ſed Moyſes locutus eſt eis, deut.5 a
Timet Dauid,percuſſo Oza à deo,reputans ſuā indignitatem, & iratum contra ſe deum ſentiens, 2.reg.6 b
Timidus Iacob, diuidit populum ſuum per turmas,mox ad orationem confugit,gen.32 b
Timidi Iſraelitę & infideles, audita ſuperbia liath,1.reg.17 b c
Timidus Samuel non audens ire ad vngendum Dauidē, coactus à deo vngit ipſum,1.re.16 a

Timidus Saul, audiēs Philiſthæos contra ſe pugnare 1.regum 28 a
Timidus Elias fugit Iezabelem perſequentem ip'um 3.regum 19 a
Timidus Elias,niſi iuſſus ab angelo, non audet alloqui Ochoziam 4.regum 1 d
Timidos iubet deus reuerti ab exercitu Gedeonis ad domos ſuas iudic.7 a b
❡Timor tribuendus cui debetur, rom.13 c
Timor dei inuadit populum,& obediunt Saul. 1.regum 11 b
Timor Iſaac.i. deus quē colit Iſaac.gene.31 f g
Timorē ſuū mittit de⁹ ante aduerſarios populi, id eſt incutit timorē aduerſariis populi ſui,vt timeāt populū ſuū,& non noceant. exod.23 e
ſine Timore vixit populus regnante Salomone. 3.regum 4 c
Timorem vt abijciant,hortat̄ Moyſes populum deut.1 d.docens eos dei potentiam & bonitatem.deut.1 e.3 a
in Timore dei dominari populo dei.2.reg.23 a
Timorem Abrahæ erga ſe, commēdat ipſe de⁹ gene.22 c
ne Timeāt & paueant ad conſpectū idololatrarum fidētes dei ꝓmiſſioni, qui promiſerat ſe eadē deleturum,exhortatur Moyſes. deut.31 a
non Timet Eliſeus videns exercitum miſſum à Syrorum rege vt eum caperent, quòd deus cū eo eſſet 4.reg.6 d
vt ſine Timore deo ſeruiremus operādo opera ſancta & iuſta omnibus diebus noſtris,liberauit nos Chriſtus à poteſtate diaboli luc.1 g
vt Timor, diffidētiave de poſſidendo regno dei abſit a nobis,hortat̄ Chrs,& quare, luc.12 d
qui Timet iudicium futurum,pœnas &c.nō eſt perfectus in charitate erga deum, 1.petr.4 d
❡Timotheus interimitur 2.macha.10 g
de Timotheo miniſtro dei in euangelio, 1.corinth.4 d.16 b.2.corint.1 a.rom.16 d.1.theſ. 3 a.philip.2 c.quem Paul⁹ circuncidit,& quare act.16 a
❡ Tintinnabula in pedibus tunicæ ſuperhumeralis Aaron exod.24 e f.39 e
❡apud Titum iuſtum hoſpitat̄ Paulus,act.18 b
Titus gētilis non circuncidit̄,& quare,gala.2 a
❡Titulū lapideū erigit Iacob in loco in quo locutus fuerat ei deus gene.35 b
Titulus crucis Chriſti, matth. 27 e.marc.15 b. luc.23 e.iohan.19 d
❡Tobias captiu⁹ inter Aſſyrios viam veritatis non deſerit tob.1 a
Tobias ducit Annam vxorem,ex qua Tobiam generat tob.1 b
Tobiæ charitas in Gabelum & in cæteros fratres tob.1 c
Tobias fugit à facie Sennacherib tob.1 d
Tobias inuitat timentes deum ad prandium. tob.2 a
Tobias relictis conuiuis , tollit corpus mortuū in domum vt ſepeliat, & à propinquis arguitur tob.2 a
Tobias efficitur cæcus in exemplum patientiæ poſteris tob.2 b
Tobiæ innocentia tob.2 d
Tobiæ exprobrat vxor eleemoſynas tob.2 d
Tobiæ oratio ad deum Tob. 3 a
Tobiæ exhortatio ad filium cum iam ſe moriturum putaret tob.4 a
Tobias pecuniam Gabelo mutuatam ſub chirographo,filio indicat tob.4 d
Tobias iunior miſſus à patre in Rages ad Gabelum,quærit ſocium itineris tob.5 a
Tobiæ patri ꝓmittit Raphael ſanitatē.tob.5 c
Tobias iunior ꝓficiſcit̄ angelo comite.tob.5 d
Tobias inuaſus a piſce liberat̄ ab angelo , eiuſque monitu reſeruat ſibi cor piſcis, fel, & iecur tob.6 a b
à Tobia rogat⁹ angel⁹ ad quæ medicamēta cor piſcis, fel,& iecur cōferāt,declarat, tob.6 b
Tobias petit filiā Raguelis ſibi dari in vxorē. tob.7 c
Tobias introductus ad Saram,aſſat partem iecoris,eámque hortatur ad oratiōnē. tob.8 a
Tobiæ iunioris oratio tob.8 b
Tobiæ matris ſolicitudo pro eo tob.10 d
Tobiam à ſe dimittit Raguel vnà cum vxore. tob.10 c
Tobias relicta familia cū vxore in medio itinere,præcedit cum angelo tob.11 a
Tobias pater ſuſcipit filium ſuum cum gaudio & viſum recipit tob. 11 c
Tobias iunior patri commemorat beneficia à Raphaele in ſe collata tob.12 a
Tobias pater & filius eius offerunt Raphaeli dimidiam partem bonorum ſuorum tob.12 b
Tobias moritur⁹ prædicit filio & nepotib⁹ Niniues deſtructionem, & Ieruſalē reſtaurationem tob.14 b
Tobiæ ſenioris ætas tob.14 a
Tobiæ iunioris exhortatio ad filios. tob.14 c
Tobias iunior poſt obitū matris reuertitur ad ſoceros,& 99 āno ætatis ſuæ morit̄.tob.14 d
❡Tonitrua dat deus,grandinē cū igne, quibus homines & iumēta in agris AEgypti deſtruit. exod.9 e
Tonitrua audiuntur cum datur lex. exod.19 c
❡Tonat dn̄s ſuper aduerſarios ſuos. 1.reg.2 b
Tonante domino de cælo, ad preces Samuelis conteruntur Philiſthæi 1.regum 7 c
❡in Tonſione ouiū celebrabant̄ conuiuia,vt de Abſalom legimus 2.reg.13 e
Tonſus Ioſeph præſentat̄ Pharaoni. gene.41 b
❡ Torques aureæ camelorum Iſraelitarū dant̄ Gedeoni iudicum 8 f
❡Tradit de⁹Iudæos in man⁹diripiētiū,ꝙ diis alienis ſeruirent iudicum 2 b.3 a.4 a.6 a
Tradi in manus Madianitarum Iſraelem queritur Gedeon iudicum 6 c
Tradit de⁹hoſtes in man⁹eligentiū ſe.deut.20 c
Tradit deus regem Og in manus Iſraelitarum. nume.21 g
Tradit de⁹hoſtes Iſraelitarū in man⁹eorū,quos ipſi tunc occidunt deut.2 e.f g.& 3 a
Tradit deus vrbem Hai in manus Ioſue, docēs interim ipſum quo modo capturus ſit eam. ioſ. 8 a b
Tradit de⁹ Amorrhæos in man⁹ Ioſue.ioſ.10 b Item Heuæos, Iebuzæos &c. ioſ.11 a b
Tradit deus Iericho vrbē in manus Ioſue, ioſ. 2 b d. Item alias vrbes. ioſ. 10 e f g
Tradit deus Chananæum & Pherezæum in manus Iudæ iudic.1 a
Tradit deus Amorrhæos, & reliquos in manus Iſraelitarū,ita vt eis quidem vtat̄, & egregie pugnēt, quorū tamen gladio & arcui nō vult victoriam tribui,ſed ſibi ſoli ioſ.24 c
Tradit deus caſtra Madianitarum in man⁹ Gedeonis iudic.7 c.d f g
Tradit ita deus Madianitas in man⁹ Gedeonis, vt Gedeonis miniſterio (quo poterat carere) vteret̄, & per eum operaretur quod ſolus poterat facere iudicum 7 d e f g
Tradit deus Chuſanraſatháim in manus Othonielis iudicis iudicum 3 b
Tradit de⁹Ammonitas in man⁹ Iephte.iud.11 f
Tradit deus Beniaminitas in man⁹ reliquorum Iſraelitarū, propter ſcelus contra naturam ab eis perpetratum iudic.20 d
Traditiones humanæ vitandæ,roma.16 c.quales ſint,coloſſ.2 b
❡Trahuntur a deo patre ad Chriſtū, quotquot credunt iohan.6 c
❡Tragelaphū poterāt Iudęi comedere deu.14 a
❡Trāſfertur Elias , & curru igneo rapit̄ in cælum 4.reg.2 b
❡Transfiguratur Chriſtus matth.17 a
❡Tranſgreſſio mandati,propter quam omnes conſtituti ſumus peccatores gene.3 b
Tranſgreſſionum expiatio, nume.5 a
❡Tranſit Iordanē populus proficiſcens in terram Chanaan ioſ.3 d.4 c
Tranſiens deus ante populum Iſrael,id eſt deducens eos,delet omnes gentes coram eis, deut.31 a
Tranſire ad numerum,pro recenſeri, exo.30 b
Tranſitus victima agnus paſchalis. exod.12 d
❡Tria quæ bene gradiuntur prou.30 d
per Tria mouetur terra,& quartū prorſus ferre non poteſt, prouer.30 c
Trium puerorum canticum,& eorum liberatio danie.3 e g
❡TRIBVLATIONES futuras iis qui Chriſto crederent,poſtea gloriā ſempiternā,prædixerat ſpiritus ſanctus per prophetas, 1.pet.1 b
Tribulationum quas paſſuri eſſent apoſtoli propter nomen ſuū,præmonet Chriſtus, & quare,iohan.16 a
vt Tribulationes patiantur qui prædicationi præſunt,poſiti ſūt,& à deo dilecti, 1.theſ.3 b
Tribulationes pati pro deo non poſſumus,niſi ipſe det:dei enim donum eſt, philipp.1 d
Tribulationes inferēs deus,à domo ſua qui ſūt fideles,īcipit,& eos primos affligit.1.pet.4 d
Tribulationem non effugient ſerui,neque odiū mundi, cum Chriſtus dominus non effugerit iohan.15 c
Tribulatio magna in eccleſia ſub Stephano, act.8 a
per Tribulationes multas , oportet intrare in regnum dei act.14 d
Tribulationes & aduerſitates paſſuros , qui ad Chriſtum accederent,eíque per prædicationē verbi offerrentur,pręmonet ipſe Chriſtus,cū victimæ & ſalis meminit, mar.9 g
qui Tribulantur & affliguntur, non propterea peccatores aut infœliciores iudicare debem⁹, lucæ 13 a
Tribulationes fiunt ad probationem noſtram, 1.petr.4 c
Tribulationes ꝓ re digna acceptat deus, quam & remunerat, 2.theſſ.1 b
aduerſus Tribulationes & perſecutiones externas conſolatur ſuos Chriſtus,iohan.15 c.16 g in quibus confidere debemus ſuperaturos eas nos per ipſum.
in Tribulationum incendio & æſtuatione ne ſimus attoniti, ſed gaudeamus quòd conſortes ſimus afflictionum Chriſti, & crucem habeamus communem, 1.pet.4 c
ad Tribulationes fortiter perferēdas,exhortatio vehemens, heb.12 a
Tribulationes eſſe ferendas,exemplo nobis eſt Chriſtus, 1.pet.2 d
ne Tribulationes timeamus,neque euāgelii aduerſarios, philipp.1 d
Tribulationes Chriſti,maiores diuitias æſtimauit Moyſes,quàm theſaurum AEgyptiorum, hebr.11 e
Tribulatio patientiam parit,roma.5 a. 12 c.& gloriæ pondus, 2.corint.4 d
poſt Tribulationes maximas conuertit de⁹ populum ſuum ad ſe , ſua miſericordia,deu.4 e
Tribulationibus cōpellit deus ire ad ſe,iſa.26 c
in Tribulationibus deus nos perficit , vt coronati creſcamus in ſui cognitione, 1.pet.5 c
Tribulationem patientibus, requies promittitur, 2.theſſ.1 c
à Tribulationibus ſolus deus ſaluat, & eripit, 1.reg.10 c
in Tribulatione reſpicit filios Iſrael deus,& cognoſcit eos eſſe quibus promiſiſſet liberationem à ſeruitute grauiſſima, exod.2 d
in Tribulatione toto corde quærendus deus, deutero.4 d

in Tribulatione deo fidendum, iſa.8 c
Tribulationis tempore exaudiuit Iacob deus, gene.35 a
in Tribulationibus à deo derelicti fideles, etiam in deo ſperant, pſal.43.verſ.11.
Tribulationes ſi ſuſtinuerimus, conregnabimꝰ Chriſto, 2.timoth.2 b
Tribulationes ob nomen Chriſti patientes, animas ſuas fideli creatori commendent, nihil ſibi fidentes, 1.petr.4 d
Tribulationẽ in omnibus patitur Paulus; at nõ anguſtiatur, nec anxius redditur, 2.corin.4 b
Tribulationes & vincula non timet Paulus, modo euangelium nuntiet, act.20 e
in Tribulatione & conſolatione deo canendum pſal.41.verſ.11.
in Tribulationibus omnia deo committenda, pſal.54.verſ.14
in Tribulatione deum laudat Iob, iob 1 d
in Tribulationibus Paulus & Sylas deũ laudãt, act.16 e. & in ijs gloriatur, galat.6 d.2.corin. 6 a.7 a.2.timoth.2 d
Tribulationes Pauli, gloria erat Epheſiorum, epheſ.3 b
per Tribulationes euangelium Paulus annũtiat Theſſalonicenſibus, 1.theſſ.2 a. in quibus ſuſceperunt & ipſi verbum, 1.theſſ.1 c
in Tribulatione conſolatur deus Paulũ, & quare, 2.corinth.1 a
in Tribulationibus gloriantur fide iuſtificati, libenter quiduis patientes ob talem gratiam à deo ſuſceptam, rom.5 a
in Tribulationibus exultantes Macedones laudat Paulus, 2.corint.8 a
poſt Tribulationes laudat Dauid deũ, 2.re.22 a
quod Tribulationes libenter paſſi ſint Iudæi, cõuerſi ad Chriſtum, propter euangelium laudantur, heb.10 g
in Tribulatione Pauli recedit Phygellus & Hermogenes: ꝓſtat autẽ Oneſiphorus, 2.timo.1 d
in Tribulatione, ſunt qui cum videantur fauere euangelio, poſtea oppugnare incipiant, vt Alexander ærarius: qui cauendi ſunt. itẽ qui infirmitate humana victi, occultentur, non audentes palam confiteri quod credunt, ex quorũ numero fuerunt qui Paulũ deſeruerũt, quũ primum corã Nerone ſiſteretur, 2.timot.4 c
Tribulationes & vincula Pauli tantũ abfuit vt nocerent verbo euangelij, vt per eas magis ac magis creſceret, & audacius prædicaretur, philip.1 b
Tribulationes non patiantur fideles ob homicidia, furta &c. 1.petr.4 d
neque Tribulatio, neque anguſtia &c. ſeparare nos poteſt a dilectione dei, rom.8 g
qui Tribulationes inferebant apoſtolis, & eos excommunicabant, arbitrabãtur ſe obſequiũ præſtare deo, iohan.16 a
Tribulationis dies, 4.reg.19 a
¶Tribulati oratio ad deum, pſal.42.verſ.1.
Tribulatoribꝰ pœna æterna: tribulatis, requies, 2.theſ.1 c
¶ad TRIBVNAL Chrĩ omnes ſiſti oportet, 2.corint.5 c
¶Tribuni conſtituuntur à Moyſe ſuper Iſraelẽ, exod.18 c.deut.1 b
¶Tribuendum in ſimplicitate. rom.12 b
¶ex ſua Tribu filij Iſrael ducant vxores, mulieres ſimiliter nubant, nume.36 c
Tribus Dan quærit ſibi poſſeſſionem inter reliquas tribus, miſſis exploratoribus in terram iudic.18 a
Tribus dimidiæ Manaſſæ habitatio, 1.para.5 d
Tribuum quinque ſortes, ezech.48 c
Tribuum ſeptem ſortes, ezec.48 a
¶Tributaria erat ciuitas quæ pacem oblatã recepiſſet, & non occidebantur, deut.20 c
Tributa reddenda & cenſus, cui reddendi ſunt, matt.26 b luc.20 c.rom.13 c
Tributum ſoluit Chriſtus, ne ſcandalo eſſet, & in cauſa quominus euangelio crederent qui illud exigebant, matth.17 d
¶Trinitatis myſteriũ ſignificat in verbo faciamus, geñ.1 d.2 c. Itẽ in verbo Nobis, geñ.3 d Et i verbo Venite. geñ.11 a. Itẽ in tribꝰ illis hominibꝰ quos hoſpitio ſuſcepit Abrahã, ge.18 a
¶à Triſtitia feſtinat mors, eccli 25 b.30 d.38 b
ſpiritus Triſtis exiccat oſſa, prouerb.17 d.25 c
Triſtitia afficitur iuuenis ille diues, iuſſus vẽdere omnia, & omnibus renuntiare, vt Chriſtũ ſequeretur, luc.18 d
Triſtitia afficiuntur apoſtoli, audientes Chriſtũ paſſurum, matth.17 d
Triſtes apĩi, quòd Chriſtus ſuã ab eis præſentiã corporalẽ ſe abſtracturum diceret, iohã.16 a
quantã Triſtitiã habituri eſſent apoſtoli quãdiu in ſepulchro eſſet ipſe, ꝓpoſito de muliere pariente exemplo, docet Chriſtus, iohan.16 e
Triſtis aĩa Chriſti eſt vſque ad mortẽ. mat.26 d
Triſtitia afficiuntur & flent fratres, quòd Paulus dixiſſet eos non amplius viſuros faciẽ ſuã, act.20 g.21 b
Triſtitia afficitur Paulus ob Epaphroditi malã valetudinem, philip.2 d
in Triſtitia conſtitutus aliquis, oret, iacob.5 c
ne Triſtitia afficeret Corinthios Paulus, coactꝰ in eos ſæuire, eos non adijt iuxta promiſſum, 2.corinth.2 a
Triſtitia qua quis ob deum offenſum dolet, pœnitentiã ſalutarem operatur: quæ autẽ ex mũdanis affectibꝰ naſcit, mortẽ affert, 2.cor.7 c
Triſtatur Chriſtus ob cæcitatem cordis Iudæorum, marc.3 a
non ex Triſtitia, aut ex neceſſitate ſubueniendũ pauperibus, ſed ſponte & hilariter, 2.cori.9 b
quaſi Triſtis habitus eſt Paulus, cũ tamen ſemper gauderet, 2.corint.6 b
Triſtatur Iſaac ſupramodũ, Iacob prærĩpuiſſe benedictionem fratri Eſau. geñ.27 e
Triſtatur Samuel audiens deũ iraſci contra Saulem, 1.reg.15 c
Triſtatur Dauid, vidẽs percuſſum à deo Ozam, iratum timens contra ſe deum, & ſuam indignitatem apud ſe reputans, 2.reg.6 b
Triſtatur Dauid, audita morte Saulis & Ionathæ, 2.reg.1 b
¶Trullæ cæmentarij viſio, amos 7 b
¶Tryphon dux exercitus regis Antiochi, 1.machab.13 e
¶Tubę argenteæ, & earum officia, nume.10 a
Tubarum feſtum, leuit.23 d
¶Tubalcain primus qui malleo fecit opera ex ære & ferro, geñ.4 d
¶Tunica Aaron, exod.28 g
Tunicæ lineæ filiorum Aaron, exod.28 g
Tunica ſuperhumeralis, exod.28 e.39 d
Tunica Samuelis, quam afferebat ei mater ſua quotannis. 1.reg.2 d
Tunica Chriſti, iohan.19 e
Tunica maculata, iudæ g
¶Turbatorem terræ vocat Elias Achab, quòd ſua idololatria effeciſſet, ne deus plueret ſuper terram Iudæ, 3.reg.18 c
¶in Turbine, igneo curru, & equis igneis rapitur in cælum, 4.reg.2 b
¶Turpiloquiũ ex ore noſtro abijciendũ, epheſ. 5 a.coloſſ.3 b
¶Turrim Phanuel ſubuertit Gedeon, ob denegatos feſſis militibus panes, iudicum 8 d
Turris Sichẽ cũ 1000 hoibus cõburit, iud.9 f g
de Turrim ædificaturo. Vide Renuntiare
¶cum Tympanis & choris cantãt deo mulieres, exod.15 e
cum Tympanis & choris occurrit patri victori filia Iephte, iudicum 11 f
¶Tyranni imago, Prouer.28 c
Tyri celebritatem ex frequẽtia & varietate negotiatorum deſcribit Ezechiel, ezech.27 a
Tyrum euertendam prædicit Ezechiel, quòd in ſultauerit deſtructæ Ieruſalem ezech.26 a

V

VAccæ lactantes plauſtro iunctæ reducũt arcam dei, 1.reg.6 c
de Vacca rufa, ex cuius cineribus aqua aſperſionis fiebat pro peccato, nume.19 g
¶Vagao eunuchus mittit ad Iudith, vt ſuadeat ei conſentire Holoferni iudith 12 c
¶Vallis Achor, ioſ.7 d
¶Vaniloquia & prophana vitet epiſcopus, quæ pertrahunt ad impietatem, 2.timot.2 c
¶Vanitati ſubiecta eſt omnis creatura non volens, roman.8 d
Vanitates, idola 3.reg.16 f
Vanitatibus ſuis, id eſt idolis ſeruientes Iſraelitæ, prouocauerũt deũ ad iracundiã, deut 32 c
Vana vocat Samuel idola, 1.reg.12 d
Vanæ ſunt cogitationes ſapientum, iudicio dei 1.corint.3 d
¶Vaſa ad vſum tabernaculi, exod.25 c.37 b
Vaſorum tranſmigrationis parabola, ezech.12 a
Vaſa aurea apud Salomonem, 3.reg.10 d
vt Vaſa aurea & teſtacea i magna domo & diuiti, ſic in eccleſia fideles & infideles, 2.tim.2 c
Vaſa pro corpore hominum accepta, 1.reg.21 b
Vaſa fictilia vocat Paulus corpora noſtra, 2.corinth.4 b: quæ in ſanctificatione debet vnuſquiſque poſſidere, & cauere ne peccato maculentur, 1 theſſ.4 a
¶Vaſthi regina ob inobedientiã ab Aſſuero repudiatur, eſth.1 b
¶Vectigal magiſtratui pendendum, rom.13 c
¶Vectiũ tabernaculi forma & vſus, exo.26 e 36 d
¶Velum tabernaculi quale, exod.26 f.36 d f
Velum templi in morte Chri ſcindit, matt.27 e
¶Velamen habebat Moyſes ſuper faciem quando loquebatur ad populum, quod deponebat quando cum deo loquebatur, exod.34 d
Velamen poſitum ſuper cor Iudæorum, cum legunt vetus teſtamentum, quando auferendum, 2.corint.3 d
Velamen quod erat in tabernaculo dei, carnem Chriſti figurabat heb.10 d
¶Velle & perficere operatur in nobis deus, philipp.2 b
¶in Vellere ſignũ quærit Gedeon ſibi dari, quo certus ſit ſe à deo miſſum liberatorem Iſraeli iudicum 6 g
¶Venator robuſtus Nemrod, gene.10 b
Venator Eſau, gene.25 d
¶de Venditionibus & emptionibus, leu.25
de Venditore eccli 26 d.27 a
Vendere quæ poſſidemus, vt inde pauperibus elargiamur quo inopiam ſubleuent, iubet Chriſtus, luc.12 d
Vendere omnia quæ poſſidebat & dare pauperibus, iubet Chriſtus iuueni illi cõfidenti in diuitiis, ſeque ſequi, mat.19 c.mar.10 c.luc.18 d
Vendũt fideles primi poſſeſſiones & ſubſtãtias, & diuidunt egentibus act.2 g.4 g
Venduntur hoſtibus Iudæi ab inimicis, derelinquentes deum, & idolis ſeruientes, iudic.2 b c
Vendiderat deus Iudæos, & concluſerat deus inter hoſtes, ideo eos facile vincebant ipſi hoſtes, deut.32 e
¶vt Veniant ad ſe laborantes & onerati, peccata ſua ſentiẽtes, vocat Chriſtus, pacẽm & animi tranquillitatem eis donaturus, matt.11 d
¶Ventris fructus multiplicabitur cuſtodientibus præcepta, deut.28 a
Ventrem leuare extra caſtra præcipitur Iudæis, opto quod egeſſiſſent effoſſa humo, deu.23 b c

Ventris fructus maledictus non ſeruãtibus præcepta, deut.28 b
¶ſine Vento & pluuia deus dedit ipſo Ioram aquas, vt vel ſic conuerteretur, 4.reg.3 c
¶Venundatus Achab vt faceret malum coram deo, 3.reg.21 f
¶Verax deus, præſtãs quod ꝓmiſerit, exo.34 a
Veracem deum in ſuis promiſſionibus prædicat Balaam, nume.23 c
Veracem ſignat & teſtificatur deum, qui Chriſto filio teſtificanti & peccatorum remiſſionẽ nuntianti, credit, iohan.3 d
¶ Verberibus cædebantur impij & peccatores coram iudice quadraginta plagis, deut.25 a
¶VERBVM DEI, apoc.19 c
Verbo dei creatur ac benedicitur lux, geñ.1 a
Verbum dei irreuocabile, pſal.6.verſ.11.
Verba dei, & promiſſiones veræ, 2.reg.7 d
Verbo & promiſſioni dei beneficia eius tribuẽda, 2.reg.7 c
Verba Chriſti quæ euẽtura in eorum excidium Iudæis prædixerat, non irrita futura monet ipſe, ſed proculdubio euẽtura ante, quàm præterijſſet generatio illa cui loquebatur, matth. 24 c. marc.13 c. luc.21 e
Verbum dei, ſapientia & intelligẽtia noſtra eſt, per quod cognoſcimus res diuinas & ſalutares & diſcernimus de rebus externis inter homines, deut.4 a
Verba dei impleta dãt intelligentiam quid agere debeamus, deut.29 b
ex Verbo dei & ſcripturis ratio viuendi petẽda iſa.8 d
Verbo dei prædicato, cõuertunt corda, ier.23 e
Verbo dei ſcortationem poſſe vitari, ꝓuer.2 c
Verbum dei ſequentibus & eius conſilium, omnia proſpera promittuntur, prouerb.3 c
Verbo euangelij prædicato, & corde credito, p̄ceptum dei impletur, deut.30 c
Verbo quod procedit de ore dei paſcimur, virtuteque & potentia ſua, æque ſine ſolito cibo nutrit nos deus, ſiquãdo eſurire nos velit, atque per eum cibum, ſiue in locum cibi ſubſtituat aliud quidpiã, vt patribus Man: ſiue nihil, vt de Moſe, Elia, & Chriſto, matth.4 a
Verbo dei cui credebat paſcitur Elias, cibũ nõ videns, 3.reg.17 a
Verbo dei credula mulier Sunamitis, dei prouidentia alitur in aliena terra, 4.reg.8 a
Verbo & fiducia quam habet in verbũ dei, quo promiſit ſe fore nobis deum qui non derelinquet, paſcitur homo in media fame, non ſolo pane: vt de Iſraelitis legimus, deut.8 a
¶iuxta Verbũ domini proficiſcuntur Iſraelitæ, nume.9 c d
Verbum dei quomodo tractandum, deut.6 b
Verba dei cum libertate iubetur Ieremias nuntiare Iudæis, Iere.1 d
Verba ſua poſuerat deus in os Chriſti, vt ea populo annuntiaret, deut.18 d
Verbum dei annũtiat Moyſes populo, cui obedit populus, exod.19 a
Verbum dei quod in monte audierat, annũtiat Moyſes populo, exod.34 d
¶ Verbo Moyſi voluit de⁹ credi à populo Iſrael in perpetuum, exod.19 b
Verbum domini verum in ore Eliæ eſſe cognoſcit mulier Sarepthana poſt ſuſcitatum filium ſuum à morte, 3.reg.17 d
ſi Verbum dei nõ doceatur, perit populus, prouerb.29 c
Verbo dei obediendum, 1.reg.15. iere.7 a
Verbo dei obedientibus benedictio, & non credentibus maledictio, deut.11 d
¶Verbi dei contemptorum pœna, & perditio, iſa.28 a c.30 c
Verbum ſuum Iudæis propter peccata eorũ denegat dominus, ezech.14 a.20 a
Verbum dei nolunt audire Iudæi, iſa.30 b
Verbum dei contemnunt impij, prouerb.29 c
Verbum Chriſti, verbum euangelij qui audire noluerit, punietur à deo patre, deut.18 d
Verbo dei contempto, incidit Dauid in adulterium, 2.reg.12 b
Verbo dei propheta quidam non adhærens, decipitur ab altero propheta, & ideo occiditur à leone, 3.reg.13 e.20 b
Verbum dei loquens Lot, & ſubuerſionẽ Sodomorum prædicens generis, videtur eis delirare: & perduntur cum alijs, geñ.19 c
contra Verbum dei bellans populus Iſrael, occiditur ab Amalecitis, nume.14 g
Verbo dei non obediens quidam non percutiẽdo prophetam quẽ deus iubebat percuti, percutitur à leone, 3.reg.20 g
Verbum ſuum contemnentibus dat deus ꝓphetas, intra quorum os immittit ſpiritum mendacem, vt eos decipiat, 3.reg.22 c d. 2.paral. 18 e. ezech.14 c
Verbo dei proximam Samaritanis abundantiã per Eliſeum annuntiantẽ incredulus dux occiditur, 4.reg.7 a d
Verbo dei nõ poſſunt recte vti ipij, ꝓuer.26 b
ob Verbi dei contemptum prædicitur Ieroſolymitanis excidium, iere.19 a
quæ à Verbo dei auocant, fugienda, iſa.8 d
qui Verbo pacti diuini non obediũt, maledicti, iere.11 a
Verbum dei cum manſuetudine audiendum, & idem ſapienter proferendum, eccl'i 5 c
Verbum dei ſapiens amplectitur, eccl'i 21 c.33 a
Verbũ dei prædicare cogitur Ieremias, iere.20 c
ob Verbum dei conijcitur Ieremias in carcerẽ, iere.20 a b
¶Verbi dei commendatio, prouerb.30 a
ad Verbi dei auditum exhortatio, iſa.55 a
Verbum dei ſolum faciendum, cui nihil addendum, nec de eo quicquã minuendũ, deut.12 d
Verbum dei ſit in corde noſtro deut.6 b
Verbũ dei in cordibus reponẽdũ, & in animis, ſuſpẽdendum in manibus tanquã ſignum inter oculos: docendum ipſum filios, meditandũ in domo, inter ambulandum, ſcribendũ in ianuis & poſtibus, deut.11 c
ad Verba dei vt corda ponãt, exhortatur Moyſes populum, deut.32 g
Verbum dei ſequendũ, non declinando ad dexteram vel ſiniſtram: nihil ei addendum, aut de eo quicquam detrahendum, deut.5 d
Verbum dei ſemper meditandum, deut.6 b
Verbum dei filios doceamus, deut.11 c
ſine Verbo ſuo nihil vult deus agi, 2.reg.7 a
Verbo dei nihil addendum aut detrahendum, deut.4 a.12 d. prouerb.30 a
Verbum dei ſolum faciendum, deut.12 d
Verbum dei carnali cupiditate aut iudicio non hauriendum, prouerb.25 d
¶Verbum, Chriſtus deus æternus, iohã.1 a. qui caro factus eſt, ibidem b
Verbum domini manet in æternum, Petrus interpretatur de euangelio quod annuntiatũ eſt nobis, 1.petr.1 d
Verbum veritatis, euangelium, epheſ.1 c. Verba vitæ æternæ, act.5 d. Verbum reconciliationis, 2.corint.5 d
ſi Verbo dei fides non adhibeatur, nihil prodeſt illud audire, heb.4 a
per Verbum dei æternum, quod euangelizatum eſt nobis, renaſcimur, 1.petr.1 d
Verbo dei vincimus malignum, 1.iohan.2 b
Verbo vitæ turbas deſtitutas videns Chriſtus, miſericordia mouetur, matth.9 d
Verbum dei (quod ſanctũ & margaritas vocat Chriſtus) impugnatoribus canibus, & contemptoribus porcis non prædicandum, mat.7 a. prouerb.23 b.25 c
Verbũ dei audiens & faciẽs cui ſimilis, mat.7 d
Verbũ dei per Chriſtũ ad nos miſſum, qui contẽpſerint, vltionem non effugient: ſed grauius puniẽtur quàm Sodoma, mat.10 b. heb.2 a
Verbum euangelii non poteſt prædicari abſque tribulationibus matth.10 b
Verbum euangelii recipientibus, pax, mat.10 b
in Verbũ euangelii reiicientes, puluerem pedũ extergi iubet p̄dicatoribus Chriſt⁹, mat.10 b
Verbum dei in nobis non manet, ſi Chriſto nõ credimus, iohan.5 f
Verbum Chriſti habitet & perſeueret in nobis exuberanter. coloſſ.3 c
Verbum euangelii, omnibus modis, vndecunq; accepta occaſione, quocunque tempore prędicandum, 2.timot.4 a
vt Verbum euangelii currat, & prædicetur, clarificetúrque, orandum, 2.theſſ.2 a
à Verbo euangelico per Paulũ tradito abducere conantes, cauendi à fidelibus, rom.16 c
Verbum dei Paulus exemplo aliorum non vitiauit humana doctrina ad ſuum quæſtũ, ſed ſyncero pectore, tãquam ex deo profectum illud tradidit deo ipſo teſte, in gloriam Chriſti, 2.corint.2 d.4 a
in Verbo veritatis ſe commendat Paulus vt dei miniſtrum, 2.corint.6 b
Verbũ euangelii iam nobis ſemel inſitum, ſuſcipiendũ, depoſita oĩ immunditia, &c. iaco.1 c
ob Verbum promiſſionnm dei, ſancti vitam ſuam contempſerunt, apoca.12 c. eorúmque clamor ad deum, apoc.6 c
Verbum dei infidelibus Iudæis fuit in laqueum & in ſcandalum, rom.11 b
Verbo dei increduli, ſalutem ab alio expectantes quàm à Chriſto, arguuntur iſa.28 d
¶de Verbo dei viuo ex eccl'ia manãte, zac.14 b
Verbi dei prædicatio è Sion, hoc eſt eccleſia exitura, ioel 3 c
Verbi ſui prædicatores ſe miſſurum promittit deus, iſa.30 e
de Verbi dei miniſtris, & aliis in eccleſia corporalia opera exercentibus, iſa.61 b
Verbi dei miniſtrorum gaudium, eſt profectus populi, iſa.61 c
Verbi dei miniſtris debentur temporalia ad vitæ neceſſitatem, rom.15 f. 1.cor.9 b. deu.17 a
Verbum dei recte tractet epiſcopus, 2.tim.2 c
Verbum dei mercede docentes reprehẽdit Michæas mich.3 b
Verbi dei fames prædicitur, amos 5 d.8 d
Verba à Samuele prædicta eueniebant Iſraeli, 1.reg.3 d
¶in Verbis modeſtia Rebeccæ gene.24 c d
Verba iuſtorũ peruertunt muneribus, deu.16 d
Verbis blandis prohibuit Dauid ne Saul occideretur à ſuis 1.reg.24 b
Verbũ occultum non diuulgãdum, eccl'i 42 a
Verbum opportune dictũ laudabile, prou. 25 b
de omni Verbo otioſo reddenda ratio in die iudicii, matth.12 c
Verba bona exeunt de corde bono, & contrà, matth.12 c
qui Verbo non labit, hic perfectus eſt. iacob.3 a
quod Verbo docuit Paul⁹, vita p̄ſtitit, 1.cor.9 d
Verborum pugnæ vitandæ, 1.timot.6 a
Verbis ne contendãt epiſcopi, & verborum pugnas vitẽt, & miniſtri dei omnes, & ꝓphanas vocum nouitates, 1.timo.6 b d. 2.timoth.2 b
Verba ſana, quæ fidem & dilectionẽ in Chriſtũ doceant, ſint ſemper in epiſcopo, 2.timo.1 b
¶Verecundia Saræ gene.18 b.21 a
Verecundi Sem & Iapheth operiunt nudatum patrem, a quo benedicuntur, gen.9 d
¶Veritas dei in explendis promiſſionibus ſuis gene.32 c
Veritatem dei commendat ſeruus Abraham cũ gratiarum actione, quòd præſtitiſſet miſeri-

cordiam dño ſuo ſecundũ ꝓmiſſionẽ, ge.24 c
Veritatem à domino conſecuturos labenitas dicit Dauid ꝙ Saulem ſepeliſſent, 2.reg.2 b
Veritatem promittunt ſe facturos ipſi Rahab exploratores, id eſt futuros veraces in ꝓmiſſionibus, non occiſuros eam, ioſ.2 c
Veritatem id eſt promiſſum vitæ tempus quindecim annorum petit Ezechias à domino, & pacem illo tempore, 4.reg.20 d
Veritatem & fidelitatem imprecatur Dauid ꝓſelyto Ethai ſequenti ipſum fugientẽ, 2.re.15 d
in Veritate ambulare, in omni corde ſuo & anima diligere deum, 3.reg.2 a
in Veritate ſeruiendum deo, & non ficte: id eſt prætextu ſeruitij dei, alij rei fidere, ioſ.24 c. 1.reg.12 d
Veritas tandem vincit, prouerb.28 d
contra Veritatem ne propinquiſſimis quidẽ acquieſcendum, michæ.7 b
Veritas ſit in iudicibus, exod.18 c
Veritas ſit cinctorium lumborum noſtrorũ vt optima fide & ſynceriter oia agam⁹, ephe.6 c
Veritatem cum proximo loquamur, epheſ.4
VERITAS CHRISTVS, iohan.14 f
Veritas, euangelium Chriſti, 2.pet.1 c
in Veritatem nihil poteſt Paulus, ſed omnia ꝓ veritate, 2.corinth.13 c
in eos qui Veritati euangelij reſiſtunt, 2.tim.3 b
Veritati reſiſtentes, cum modeſtia corripiendi, 2.timoth.2 d
à Veritate exciderũt Philetus & Hymenæus, dicentes reſurrectionem eſſe factam, 2.tim.2 c
Veritatis doctrina à domino petenda, zach.10 a
¶Vermis mœroris cor arrodens nõ moritur in gehenna, marc.9 g
¶a Vero ne deuiet iudex propter multorũ ſententiam, exod.23 a
¶Veſicæ in hominibus & iumentis, exod.9 b
¶Veſpertilionẽ non cõedebant Iudæi, deu.14 b
¶Veſtimenta pellicea facit deus ipſi Adæ & Heuæ, & eos induit, gẽn.3 d
Veſtimenta non ſunt attrita Iudæis ambulantibus p̄ deſerta quadraginta annis, deu.8 a.29 a
Veſtimentum ne eſſet lana linoq́; contextũ prohibetur, deut.22 b
Veſtimentis fimbriæ faciendæ, deut.22 b
Veſtimentum viduæ non accipiendum pignoris loco, deut.24 d
Veſtimenta ſua ſcindit Ioſue, vidẽs Iſraelitas ſuperatos ab aduerſarijs, ioſ.7 b
Veſtimenta ſua ſcindit Iephte conſpecta filia occurrente ei obuiam, quã iuxta votum immolare deberet, iudicum 11 f
Veſtimenta ſua ſcindit Caiphas, matt.26 f
Veſtimenta ſua non ſcindat pontifex ſuper mortuum, leuit.21 c
Veſtimenta ſua lauant Iſraelitæ ſanctificãtes ſe, exod.19 b
Veſtimentum auferenti, tunica danda, luc.6 e
Veſtimenta ſua Paulus excutit in Iudæos euangelium reijcientes, act.18 b
Veſtimenta Chriſti partiũtur milites, matt.27 d
¶Veſtis Ioſeph tincta in ſanguine hœdi, fertur ad patrem, gẽn.37 g
Veſte virili ne vtatur mulier, nec vir veſte muliebri, deut.22 a
Veſtis ex duobus texta non induenda, leuit.19 e deut.22 b
Veſtis ſciſſio, ſignũ doloris, 1.reg.4 c.2.reg.1 a
Veſtes ſuas ſcindunt filij Iacob, indignum factũ ſignificare volentes, more Hebræorũ, ge.44 c
Veſtib⁹ ſciſſis luget Iacob filium ſuum Ioſeph, gene.37 g
Veſtem ſuam diſcindens Ahias propheta ĩ duodecim partes, decem partes dat ipſi Ieroboã, quibus ſignificat eum conſtitutum ſuper decẽ tribus Iſrael, 3.reg.11 f
Veſtem non habentibus, det vnam qui duas habet, luc.3 c
¶Veſtitũ & victũ habentes, his ſimus contenti, 1.timoth.6 d
Veſtitum & viaticum petit Iacob à deo, ge.28 d
Veſtitum ac victum dat deus viduæ, peregrino, & pupillo, deut.10 d
Veſtem nuptialem, fidem videlicet in Chriſtum non habens, conijcitur in tenebras exteriores matth.22 b
¶Veteris teſtamenti breuis repetitio, ioſ.24 a
Vetus teſtamentum, gẽn.12 b
Vetus teſtamentum ſanguine dedicat Moyſes, exod.24 c
Vetus teſtamentum completum, ioſ.22 g
Vetus teſtamentum, ſanguine hircorum & aliorum animalium dedicatum, heb.9 e. antiquatum cum ſuo ſacerdotio, heb.8 a
Vetus homo à nobis exuendus cũ actibus & cupiditatibus ſuis, & nouus induendus, qui indies renouatur, augeſcente in ipſo cognitione dei, coloſſ.3 b
Vetus homo crucifigendus, vt ipſius voluntatẽ contemnentes, ſolam dei voluntatem & gloriã eius ſpectemus, rom.6 a
in Vetuſtate literæ & legis ſeruiunt, qui ſuo conſilio & ſuis viribus ſine ſpiritu dei opera legis faciunt, rom.7 b
¶Viæ dei omnes, iudicia, deut.32 a
Viæ dñi veræ, iuſtæ, & inueſtigabiles, apoc. 15 b.rom.11 d
Viæ domini cuſtodiendæ, 2.reg.22 c
de Via dei recedentibus, maledictio, deut.11 d
de Via declinare, eſt à deo recedere, deut.31 g
vt in Vijs dei ambulet, Salomonẽ hortatur Dauid, 3.reg.2 a
Viam dei deſerunt Iſraelitæ, adorantes vitulum, exod.9 b c.deut.9 c
de Via quam oſtẽderat eis Moyſes, recedunt Iſraelitæ, adorantes vitulum, exod.32 b
Viam bonam docet deus eos qui à peccatis cõuerſi fuerint ad eum, 3.reg.8 d
à Via ſua mala nullo ſigno retrahitur impius Ieroboam, 3.reg.13 g
Via bona & recta quam docuit Samuel populum, quæ fuerit, 1.reg.12 d
Viam per quam ingreſſi erant patres, deſerẽtes Iudæi, id eſt relinquentes deum, & adorantes idola, grauiſſime puniuntur, iudicum 2 c
Via dura, adinuentiones, & idola quibus ſeruiebant Iſraelitæ & eis fidebant, deſerto domino iudicum 2 d
Via regia, nume.21 e
VIA, CHRISTVS EST, per quem itur ad patrem fide in eum, iohan.14 a
Viam veritatis Chriſtum, melius eſt nõ cognoſcere, quam poſt agnitionem, retrorſum conuerti ab eo quod nobis traditũ eſt ſancto mãdato, 2.petr.2 d
Via arcta, illa eſt quæ ducit ad vitam: lata autẽ, ad perditionem, matth.7 c
Viam ſibi oſtendi in terram Chanaan poſtulat Moyſes à deo, exod.33 c
ne in Via deficiat hortatur angelus Eliam vt cõedat quod ei attuliſſet, 3.reg.19 a
vt Viam per quam ambulare debeat, vt inueniat aſinas patris, ſciat, adit ꝓphetam Samuelem ipſe Saul, 1.reg.9 b
Viæ Iacob cuſtos deus, & protector, gẽn.28 c d
Viã ſuam dirigi à deo ad Theſſalonicẽſes orat Paulus, 1.theſſ.3 d
Via, vide Iter, iudicum 18 a
Viam noſtram dirigit deus, 2.reg.22 c
vt Viam ſuam dirigat, & proſpera fiat, pręcipit deus Ioſue legere Deuteronomiũ & leges ſuas ioſ.1 b
Vias ſuas non dirigit, nec in eis ꝓſper eſt qui p̃cepta dei non ſeruat, deut.28 c
iuxta Vias vniuſcuiuſque reddet de⁹, 3.reg.8 d
Viam vniuerſæ terrę ingredi, pro mori ioſ.23 d 3.reg.2 a
¶Vicinis gentibus Iudæam infeſtantibus, minatur dominus interitum, iere.12 d
Vicinus bonus, prouer.27 b
¶Victima omnis, ſale ſalitur in lege Moyſi: ſic qui ad Chriſtum accedunt, igne tribulationũ & aduerſitatum, mar.9 g
Victimæ immolãtur in fœdere quod pepigerũt inter ſe Iacob & Laban, gene.31 g
Victimæ & ieiunia obſtinatis non proſunt, iere.14 b
Victimis præfert deus obedientiam, 1.reg.15 e
Victimas iuſtitiæ immolare, deut.33 c
¶Victoria, dei eſt, non in multitudine hominũ vel paucitate, 1.reg.14 a
Victoria belli Abræ tribuitur deo, gene.14 d
Victoria, deo tribuitur, 1.reg.14 c.2.reg.23 b
Victoriam committit Ioab deo, 2.reg.10 c
Victoria Dauidis contra Abſalom, 2.reg.18 b
Victor eſt Dauid, ipſo deo pugnante & vincẽte 2.reg.5 d
Victoriam dat de⁹ mulieri Deborę de inimicis Iſraelitarum iudicum 4 b
Victoriam tribuunt domino milites & Gedeoni, per quem deus operabatur, iudicum 7 e f
Victoriam deo tribuit ipſe Samſon, nõ viribus ſuis, iudicum 15 d
Victoriam deo tribuit Saul, 1.reg.11 d
Victori Iephte reuertenti occurrit filia vnica, cum tympanis & choris iudicum 11 f
Victoriam belli dedit deus Philiſthæis cõtra Iſraelitas confidentes in arca, nulla fiducia in deum, 1.reg.4 a c
Victoriam dat deus ipſi Achab contra Benadad obſidentem Samariam, vt cognoſceret ipſum eſſe verum deum 3.reg.20 b c e
Victoriam quomodo dedit deus Ioſaphat & ipſi Ioram de Moabitis, 4.reg.3 c d
Victoriam promittit deus Ezechiæ contra Sennacherib, 4.reg.19 b
Victoriam propter ſeipſum dat deus Ezechiæ, & propter pactum ſuum cum Abraham, 4.regum 19 g.20 b
¶Victus parandus iu ſudore vultus quandiu vixerimus, ob peccatum Adæ gen.3 d
Victum prouidet de⁹ homini & beſtiis, gen.1 d
Victum petit Iacob à deo, gene.28 d
Victum omnem Iſraelitarũ tam in agris quam domibus deuaſtant Madianitæ, quòd cõuerſi eſſent ad idola, iudicum 6 a
Victum ac veſtitum dat deus pupillo, viduæ, & peregrino, deut.10 d
Victum præbet deus, miniſterio corui, Eliæ fugienti Achab 3.reg.17 a
Victũ & veſtitum habentes, his contenti ſimus 1.timoth.6 d
¶Videre deũ non poteſt homo quin moriatur, exod.33 d
Viderũt deum Moyſes, Aaron, Nadab & Abiu, & ſeniores Iſrael, & qua ſpecie exod.24 c
Videt Moyſes terram promiſſionis, quam non ingreditur, quòd deum non ſanctificaſſet ad aquas contradictionis deut.32 g.34 a
Vidit Iacob deum facie ad faciem gene.32 g
Videre ſe etiam ſecundum carnem cupiunt ſancti, 1.theſſ.2 d
Videns olim dicebatur, qui nunc propheta, 1.reg.9 b
Videntem facit deus, exod.4 c
Videntes oculos, qui percipiant & cognoſcant ipſius beneficia, & magnalia erga nos, dat deus obedientibus præceptis ipſius, deu.29 a
¶Vidua nõ afficienda dãno, exo.22 d.deu.24 d
Viduæ alendæ deut.14 d
Viduis, aduenis, & pupillis relinquẽdę reliquiæ meſſis, vindemiæ, & oliuarum deut.24 d
Viduæ iudicium facit deus deut.10 d

Viduæ iudiciũ peruertens, maledictus, deu.27 c
Viduæ veſtimentum non accipiendum pignoris loco, deut.24 d
Viduis primitiæ triennales dandæ, deut.26 a
Viduæ pauperculæ oleum multiplicat Eliſeus, 4.reg.4 a
Viduis & orphanis hoſtium ſpolia diuidunt Iudæi, 2.mach.8 f
Vidua pauperrima præcepto dei paſcit Eliã fugientem Achab, & eius bona multiplicantur, 3.reg.17 b
Viduæ parabola, quæ crebris orationibus iudicium habuit à iudice iniquo, quid nos doceat Chriſtus, Vide Orandum eſſe ſedulo.
vt Viduis miniſtrent conſtituuntur ſeptem diaconi ab apoſtolis, quos orantes manuum impoſitione confirmant, act.6 a
de Viduis, quas omni auxilio deſtitutas ſuſcipiebat eccleſia alendas, quibus prouidebãt diaconi ex bonis ab eccleſia in pauperes collatis: quæ propter paupertatem ſuſcipiebantur: & eas verè viduas vocat Paulus, non ſolũ maritis, ſed etiam filijs aut amicis, qui eas alere poſſent, deſtitutas, 1.timoth.5 a
de Viduis iunioribus, 1.timoth.5 b
Viduis & nõ cõiugatis vtilis cõtinẽtia, 1.cor.7 b
Viduæ filiũ à mortuis reuocat Chriſtus, luc.7 b
Viduarum domos comedebant Phariſæi, oratione lõga orantes, mat.23 b.marc.12 d.lu.20 g
In Viduitate permanent concubinæ Dauid decem incluſæ ab eo, ꝙ cũ eis concubuiſſet Abſalom, 2.reg.20 a
❡Vigilare præcipit Chriſtus omnibus, quòd iudicij dies incertus ſit, matth.24 d.marc.13 d.luc.12 e.adijciens parabolam furis, apoc.3 a
ad Vigilandum hortatur Chriſtus diſcipulos, matt.26 d.marc.14 d.luc.22 d
Vigilandum eſſe omni tempore docet nos Chriſtus, iréque ei obuiã, parabola virginũ exeuntium obuiam ſponſo, matth.25 a
ad Vigilantiam hortatur Paulus ob tempus ſalutis proximum, rom.13 c
Vigilandum nobis ne peccemus, ſequentes quorundam ignorantiam qui reſurrectionem negant, 1.corinth.15 e
Vigilemus & ſobrij ſimus, 1.theſ.5 a.1.co.16 c
Vigilemus in fide, & operibus fidei, & orationibus, 1.petr.4 b.5 c.coloſ.4 a
In Vigilijs ſe exhibet Paulus vt dei miniſtrum, 2.corinth.6 a
Vigilare, pro viuere vita corporali, 1.theſ.5 b
❡Vilem ſe haberi ob gratiarum actionẽ quam deo ſuo agebat cũ muſicis inſtrumentis & ſaltatione, nihili facit Dauid, 2.reg.6 d
❡Villici propoſita parabola hortatur nos Chriſtus, vt quemadmodum bonis temporalibus domini ſui vſus eſt ille ad vtilitatem ſuam, ſic nos diuitijs quas dedit nobis deus ad diſpenſandum, vtamur ad vtilitatem noſtrã, eas pauperibus diſtribuẽtes, qui nos recipiẽt in æterna tabernacula, luc.16 a
❡Vinctus Chriſtꝰ Põtio Pilato tradit̃.mat.27 a
Vinctus Paulus, ꝙ Chriſtum prædicaret, ſalutẽ nuntians gentibus, epheſ.3 a.coloſſ.4 a. Non ceſſat tamen prædicare, 2.timot.2 b
Vinculorum ſuorum vt meminerint, hortatur Coloſſenſes Paulus, coloſſ.4 d
Vinctorum meminerimus, tanquam ipſi ſimul vincti, heb.13 a
Vinctis propter euangelium, compatiendum, hebr.10 g
❡Vindemia abũdans, ſi ſeruauerimus pręcepta dei, leuit.26 a
de Vindemia lex, leuit.19 b
Vindemiãtes quid pauperibus dimittere debeãt leuit.19 b.deut.24 d
❡Vindex deus, ſi quis in negotio circunuenerit fratrem, 1.theſſ.4 b. & in eos qui Chriſtum ſpreuerint, heb.10 e
Vindicta ad deũ pertinet, rom.12 d.deut.32 f
Vindicta prohibetur, prouerb.20 c. eccl̃i 17 c. 24 d.28 a
Vindictã retribuit deus hoſtibus ſuis, deut.32 f
Vindictam prohibet Saul, 1.reg.11 d
Vindictam deo reſeruat Dauid, 1.reg.24 c
Vindictã non ſumit Dauid de Semei maledicẽti ei: fide agnoſcẽs eam tentationem & crucem, à deo ſuſcitatã contra ſe, nihil reſpiciẽs Semei 2.reg.16 b c
Vindictas dedit deus CHRISTO, de ijs qui illum noluerũt regnare ſuper ſe, fidem ipſius ſuſcipiendo, credendo ipſum eſſe ſaluatorẽ promiſſum, 2.reg.22 d
Vindictam ſe habere in promptu dicit Paulus, aduerſus omnem inobedientiam rebellium, 2.corinth.11 b
❡Vineam plantat Noe, vnde inebriatur, ge.9 c
Vinea diuerſis rerum generibus non ſeminãda, deut.22 b
de Vineam proximi lædente, exod.22 b
de Vinea proximi licebat ad ſatietatem comedere, ſed nihil efferre in vaſe, deut.23 d
Vineam nouam qui plantaſſet, non cogebatur ire ad bellum, niſi eam prius communem feciſſet, deut.20 b
qui Vineam plantat, æquum eſt vt de fructu eiꝰ edat, 1.corint.9 a
Vinea plantata, vindemiã non comedit qui non ſeruat præcepta, deut.28 c
Vineæ domini opera & fructus mali, iſa.5 b
de Vinea Sodomorum & Gomorrhæ, vinea Iudæorum, deut.32 e
❡Vinum, eccl̃i 19 a
Vinum quare creatum, eccl̃i 3 d
Vinũ lętificat cor hominis, iudic.9 b.pſal.103 b
Vinum dat deus diligentibus ſe, deut.11 b
Vinum de vinea ſua non bibunt, qui præceptis dei non obediunt, deut.28 d
Vini abundantiam precatur Iſaac à deo dari filio, gen̄.27 d
Vinum porrigit patri ipſe Iacob, gen̄.27 d
Vinum affert Siba ad Dauidem fugientẽ, vt daretur laſſis, 2.reg.16 a b c
Vinũ felle miſtũ dant Chriſto bibere.mat.27 d
Vino interdicitur ſacerdotibus quãdo ingreſſuri erant tabernaculum teſtimonij, leuit.10 b
Vinum ne bibat, nec ſiceram vxor Manue tẽpore conceptionis (vel geſtationis vteri) prohibet angelus, ꝙ Nazaræum Samſonem paritura eſſet, iudicum 13 a
Vinum & ſiceram non bibit Iohannes baptiſta luc.1 b
Vinum non biberunt quadraginta annis Iudæi ĩ deſertis, vt ſcirẽt dñm eos potare, deu.29 b
vt Vinum biberent meraciſſimum, introduxit deus Iſraelitas in terrã promiſſionis, deu.32 b
Vini potatorem eſſe Chriſtum, criminabantur Iudæi, matth.11 c
in Vinum aquam Chriſtus mutat. iohan.2 a
Vino ne inebriemur, quòd ea res vitam reddat intemperantiorem, & bene agendi occaſionis incurioſum, epheſ.5 d.prouer.20 a
ne Vino multo ſeruiant, & dediti ſint diaconi, 1.timot.3 c.Neque anus, tit.2 a
Vinum bibit Timotheus epiſcopus, ſed modicum, & quare, 1.timoth.5 d
Vinum Iudæorum erat fel draconum, deut.32 e
❡Vir ne vtatur veſte muliebri, deut.22 a
Viri, ſuæ tribus vxores accipiant, nume.36 c
Vir quiſque vxorem ſuam habeat ad vitandam fornicationem, 1.corint.7 a
Vir caput mulieris, 1.corint.11 a
de Viris, multa 1.corin.7. & 11 dicuntur à Paulo, quales eſſe debeãt erga omnes, & erga vxores, quomodo eas amare, & cum illis habitare debeant, epheſ.5 e.coloſ.3 c.1.petr.2 b. & de eorum oratione, 1.timoth.2 c
Viri Elcanæ benignitas erga vxorẽ ſuã Annã, 1.reg.1 d
Vir Elcana conſolatur vxorem ſuam flẽtem, ob exprobratam ei ſterilitatem 1.reg.1 b
Virorum tãta raritas in excidio Ieroſolymorũ, vt vix ſeptimę cuiꝗ mulieri obtingeret vnus iſa.4 a
Viri quinque è cælo apparent in auxilium Iudę Machabæi 2.mach.10 f
Vir dei Elias, 3.reg.17 d
Vir dei, ꝓpheta dicitur, 1.reg.7 c.9 a.3.reg.12 f
Virum dei vocat vxor Manue angelum qui Samſonis natiuitatem prænuntiabat ei, iudi.13 a
Vir duplex animo, vna parte deum reſpiciẽs, altera mundum, is inęqualis & inconſtans eſt in omnibus quæ agit, iacob.1 a
vt Vir ſit, hortatur Dauid Salomonem, 3.re.2 a
vt Viriliter agant & fortificent̃ fidendo dei ꝓmiſſioni: hortatur Iſraelitas Moyſes, deu.31 a
❡Virago ſiue vira, aut viriſſa dicta eſt mulier, quòd de viro ſumpta ſit, gene.2 d
❡Vires tribuit deus quibus acquiramus diuitias, deut.8 d
ne Viribus ſuis tribueret belli victoriam, & cõtra eũ gloriaretur, iubet deꝰ Gedeonẽ cũ trecẽtis viris aggredi Madianitas & Amalecitas iudicum 7 a b
Viribꝰ & fortitudini gladiorum & arcuum non vult deus vt populus tribuat, quòd Amorrhęos expulerit: tametſi egregie pugnauerint, ſed ipſi ſoli deo, qui eos tradiderat in manus ipſorum, ioſ.24 c
de Viribus diffidẽs Gedeon, negat ſe poſſe liberare Iſraelem iudicum 6 c
Vi ſacerdotes Ophni & Phinees offerunt, quod populꝰ dare nolebat, niſi prius domino ſacrificaſſent 1.reg.2 c
Vim patiebatur regnũ cęlorum ab eo tempore, quo Iohannes pœnitentiam prædicare cœpit, magno impetu turbis irruentibus & publicanis, Phariſæis ſuperciliosis contemnentibus, matth.11 b
❡Virga Moyſi verſa in colubrum, vt cognoſceretur miſſus à deo, exod.4 a
Virga Aaron vertitur in colubrum exod.7 b
Virga Aarõ deuorat virgas incãtatorũ, exo.7 b
Virgam Aaronis germinare faciens deus, oſtendit ſe eligere ipſum Aaronem in ſacerdotem & miniſtrum: ne amplius murmuraret populus in eum, tanquam non conſtitutum à deo, nume.17
Virga percutit petram Moyſes, & exeunt aquę: quam & coram deo tenet orans, exod.17 c
Virgis ter cæſus eſt Paulus 2.corinth.11 f
aut Virga ſupplicii, aut ſpiritu manſuetudinis, epiſcoporum eſt ſuos emendare, pro ratione & modo erratorum 1.corin.4 d
❡Virginem vxorem ducere debebat pontifex, leuit.21 c
Virginis conſtupratæ lex, exod.22 c
de Virgine non deſponſata, corrupta à viro, deut.22 d
de Virgine deſpõſata, oppreſſa in agro vel in ciuitate deut.22 d
Virgo quę corrupta fuerat in domo patris, lapidabatur deut.22 c
Virgines habitatorum Iabes Galaad traduntur reliquiis tribus Beniamin, iudicum 21 b
Virgines in Silo in ſolennitate domini choreas ducentes rapiuntur à Beniaminitis in vxores, iudicum 21 d
Virgines in bello raptæ, reſeruantur à Moyſe, nume.31 c
de Virginibꝰ quid ſentiat Paulꝰ, an nubere, aut innuptæ manere debeant, vide 1.corit.7 e f g
Virginum exeuntiũ obuiam ſponſo propoſita parabola, vigilandum eſſe omni tempore do-

cet Chriſtus, iréque ei obuiam, quòd dies aduentus eius incertus ſit, luc.23 d
Virginitatē ſuam plāgit filia Iephte ab ipſo immolanda deo, iudicum 11 g
Virginitatem filiæ quomodo teſtabantur parētes apud filios Iſrael, deut.22 c
¶ Viridi ligno Chriſto fructus ferenti non pepercit pater, ſed pro nobis omnibus illum morti tradidit, quid igitur futurum de nobis infidelibus & infructuoſis? luc.23 d
¶ Viperarum genimina, Phariſæos vocat Chriſtus & Iohannes, matth.3 b.23 d
à Vipera Paulus morſus, non læditur, act.28 b
¶ VIRTVS & potentia dei qua nos ſaluat, eſt euangelium, rom.1 b
Virtus dei ad ſalutem eſt fidelibus, 1.corint.1 c
in Virtute dei ſe exhibet Paulus vt dei miniſtrū 2.corinth.6 b
cum Virtute diuina coniunctus eſt ſermo Pauli, alioqui humilis, 1.corint.2 a
Virtute dei cuſtodimur in fide, vt ſalutem quæ in tempore nouiſſimo reuelabitur, conſequamur, 1.petr.1 a
Virtute indui ex alto, eſt ſpiritum ſanctū ſuſcipere, luc.24 g.act.1 b
in Virtute operabatur deus in Paulo, coloſ.1 d
Virtus in infirmitate perficitur, 2.corint.12 c
Virtutes operatur in nobis deus, galat.3 a
vt Virtutem ſequeretur, honeſte & probe viueret Ruth, imprecatur populus, ruth 4 c
Virtutis mulier erat Ruth, ruth 3 c
¶ per Viſcera miſericordiæ dei, & ex abundāti eius bonitate peccatorum remiſſio, luc.1 g
¶ per Viſionem loquitur deus Abræ, geñ.15 a
per Viſionē cōſolat̄ ipſum Iacob deus, ge.46 a
in Viſione raro ſe manifeſtabat deus temporibus Heli in Silo, propter impietatem Ophni & Phinees, 1.reg.3 a
in Viſione dicit deus Samueli, ſe iudicaturū domum Heli, 1.reg.3 c
in Viſione locutus de⁹ Nathan ꝓphetæ, 2.re.7 c
Viſio calathorum & eius ſignificatio, iere.24 a
Viſio quatuor animalium & rotarū, ezec.1 b d
Viſio throni & imaginis ſuper thronū, ezec.1 g
Viſio vigintiquinque virorum & duorum principum, quorum conſilio ſeductus populus credebat ſe non iturum in captiuitatē, ezec.11 a
¶ Viſitat deus peccata populi, cū punit, exo.32 g
Viſitat deus & punit alij q ſibi fidētes, exo.20 a
Viſitare dicitur deus in egeſtate & timore populum, quando populo immittit egeſtatem & timorem propter inobedientiam, leuit.26 c
Viſitaſſe ſe deū per Moyſem vt liberaret ſe credit populus miraculis factis, exod.4 g
¶ Vitā, vel animam viuentem, aut ſpiraculū vitæ dedit de⁹ homini quē formauerat, ge.2 b
Vita hominis vapor, iacob.4 d
Vitæ huius tempus, breue, 1.corint.7 e
Vita hominis militia, iob 7 a
Vita hominis vanitas, pſal.38.verſ.6.
Vitæ humanæ myſteriū deſcribit Iob, iob 14 a
Vitæ huius breuitas & miſeria ob peccatum, pſal.89.verſ.1.
Vitæ propriæ tędet Iob, iob 10 a
Vitā lōgiorē vel breuiorē tribuit deus, deu.30 d
Vita prolongatur Ezechiæ, 4.reg.20 a b
Vitam temporalem noſtrā implebit deus ſi ſeruierimus ei, exod.23 e
Vitam promittit deus facientibus præcepta ei⁹, id eſt pœnas & afflictionē effugient, eóſqꝫ nō occidet, vt impios ſolet occidere, leuit.18 a
Vita longior ſuper terram diligētibus deum, & ſeruantibus præcepta ipſius: contrà breuis inobedientibus, deut.30 d
Vita longa promittitur honorantibus parētes, exod.20 c.deut.5 b.epheſ.6 a
Vita eorum qui non obediūt præceptis dei, eſt quaſi pendens ante eos, deut.28 g
Vitæ ſuæ non credit, adeò timidus eſt, qui præceptis dei non obedit, deut.28 g
Vitam quam promiſerat, conceſſit deus ipſi Caleb, ioſ.14 c
Vitam propoſuit Moyſes populo Iſrael, vt ſcilicet deum diligerent, vnde eam conſequerent̄, deut.30 d
ad Vitam pertinentia omnia deuaſtant Iſraelitis Madianitæ, quod conuerſi eſſent ad idola, iudicum 6 a
Vitam ſuam contempſerunt ſancti ob verbum promiſſionum dei, apoc.12 c
VITA CHRISTVS, iohan.14 a. coloſſ.3 a. 1.iohan.1 a. qui mortem deglutiuit, vt vitæ æternæ hæredes efficeremur, 1.pet.3 d
Vitæ panis, qui vitam æternam dat, Chriſtus, luc.6 e
Vitam in ſemetipſo habet Chriſtus, ſicut & pater. deus igitur eſt, iohan.5 d
Vita per Chriſtū data omnibus quæ facta ſunt, iohan.1 a
VITA AETERNA, cognoſcere deū ſolū, & quē miſit IESVM CHRISTVM, iohā.17 a
Vita æterna nobis promiſſa ab æterno, reuelata tpibus quæ cōſtituerat deus per prædicationē euāgelij, epheſ.1 a.2.tim.1 c.tit.1 a.1.ioh.2 d
Vita æterna datur gratia dei, ne eam nobis adſcribamus, rom.6 d
vt Vitam æternā daret omnibus, ideo deus pater Chriſto filio tradidit poteſtatem vniuerſorum mortalium, iohan.17 a. & miſit eū in mundum, 1.iohan.4 b
vt Vitam æternā haberemus hæreditate, Chriſtus venit, redimens nos à peccato, ſaluans & liberans ab eo, tit.3 b
Vitam æternam dedit nobis deus: & hæc vita, eſt in filio, 1.iohan.5 b
Vitam æternā annuntiabant apoſtoli, 1.ioh.1 a
Vitam æternam habent qui verbū dei audiunt, & credunt illi, & patri qui illum miſit, iohan. 5 d.1.iohan.5 c
Vitam æternam haberi mandata ſeruando, docet Chriſtus, matth.19 c
Vita æterna, finis eſt iuſtitiæ, & fructus ei⁹ ſanctificatio, rom.6 d
Vita Chriſtianorum abſcōdita cum Chriſto in deo, qui illam habet perſpectam, coloſ.3 a
Vitæ arbor in medio paradiſi, geñ.2 b. de qua ne edat Adam, eijcit̄ e paradiſo: de qua ſi ediſſet, immortalis futurus erat, geñ.3 d
¶ Vitis noluit dominari cæteris arboribus, iudicum 9 b
Vitis Chriſtus: palmites, Chriſtiani, iohan.15 a
¶ quos Vitare debeamus, 2.timoth.3 a
¶ Vitulū aureum quem formauerat Aaron, Iſraelitæ adorant, eique tribuunt liberationem ſuam ex AEgypto, exod.32 a b.deut.9 b
Vitulos aureos conſtituit Ieroboam, Vide Ieroboam, 3.reg.12 f g
Vitulus quem colebat Iſrael, in Aſſyrios tranſlatus, oſee 10 b
Vitulum aureum vocat Moyſes peccatum Iſraelitarum, deut.9 c
Vitulum aureum cōminuit Moyſes in puluerē, quem cum aqua potum dat Iſraelitis, exo.32 e deut.9 c
Vitulum in puluerem cōminutū proiecit Moyſes in torrentem, deut.9 c
Vituli aurei, 4.reg.17 c
Vitulum vocat ſuam vxorē Samſon, iudic.14 d
¶ Viuens deus, ioſ.3 c
Viuere facit deus, & occidit quem vult, deu.32 f
Viuit anima tua, Aſſeueratio Hebræis familiaris, quaſi diceretur, Tam verū eſt quod dico, quàm te viuere, 1.reg.1 d
Viuere non poteſt homo qui viderit faciem dei exod.33 d
vt Viuere poſſint, & nō affligi aut occidi à deo, hortatur Moyſes Iudæos ad cuſtodiam præceptorum, deut.4 a.8 a
vt Viuerent in eis, id eſt (vt Moyſes interpretatur) longo viuerent tempore in terra promiſſionis mandabatur Iudæis præcepta dei cuſtodire, deut.32 g
Viuit homo in fame non ſolo pane, ſed etiam fiducia quam habet in verbum dei, quo promiſit ſe affuturum fidenti deut.8 a
Viuendum in lætitia eccl'es 8 c.9 b
Viuo ego, iuramentum dei eſt, qui ſolus viuit, & viuere dat aliis deut.32 f.nume.14 d
Viuit dñs, iurantis vox, frequens Hebręis, ruth 3 c.iudic.8 d.2.reg.2 f.3.reg.1 d.18 c.4.re.2 a
Viuat rex, 1.reg.10 d.3.reg.1 f
quia Viuit Chriſtus, & nos viuemus, iohan.14 c
Viuit Chriſtus in Chriſtianis, cuius ſpiritus oīa in eis moderatur ſuo arbitratu, gala.2 d
Viuimus oēs & morimur in gloriā dei, rom.4 b
qui Viuunt Chriſti beneficio per illum renati, non ſibi, ſed Chriſto debent viuere, 2.cor.5 c
Viuunt deo in Chriſto Ieſu, qui per opera bona alacriter deo obediūt, Chriſto perficiēte quod deeſt, rom.6 b
Viuunt omnes deo, luc.20 f
Viuificauit dominus Annā mortificatam, dando ei liberos, vnde ex triſtitia maxima & penè morte, in maximam lętitiam adducta fuit 1.reg.2 b
¶ Vlcera in hominibus & iumentis, exod.9 b
Vlcere peſſimo percutiuntur in genibus & ſuris qui non ſeruant præcepta dei, deut.28 d
¶ Vlciſci nolunt, qui ſpiritu Chriſti ducuntur, luc.9 g
Vlciſcitur Dauid, iuſto dei iudicio, iniuriam factam ſeruis ſuis, quos miſerat vt conſolarētur Hanon regem Ammonitarū ſuper morte patris, 2.reg.10 a b c d
Vlciſcendum in Samaritanos putant Iacôbus & Iohannes, quòd Chriſtū repuliſſent, quos prohibet Chriſtus luc.9 g
Vltio non quærenda leui.19 d
Vltionem capere pertinet ad deum, deut.32 e
in Vltionis die viſitatur⁹ peccata populi ſui deus, exod.32 g
¶ Vlulam non comedebant Iudæi, deut.14 b
¶ Vmbra erat vetus teſtamentum, eorum quæ in nouo complenda erant, heb.8 a.9 f.10 a
¶ Vnanimitatem commendant Paulus & Petrus, philip.1 d.2 a.1.pet.3 b.
¶ Vnctionis oleum ſanctum, quo non erat fas inungere corpora exod.30 d
Vnctio Chriſti, ſpiritus ſanctus, quem accipiūt fideles poſt fidem, docet eos oīa, 1.iohan.2 d
Vnctio Chriſti, danie.9 g
¶ vt Vngat Saulem in regē ſuper Iſraelitas, pręcipit deus Sauli, 1.reg.9 c
Vngitur Saul à Samuele in regem ſuper Iſrael, 1.reg.10 a
Vngitur Dauid in regem 1.reg.16 e
Vngitur Dauid in regem ſuper Iudā, 2.reg.2 a
Vngitur Dauid in regem ſuper Iſraelē. 2.re.5 a
Vngitur Salomon in regem 3.reg.1 e f
Vngitur corpus Iacob mortui, gene.50 a
Vngitur Dauid poſtquam è terra ſurrexit ab oratione 2.reg.12 e
non Vnguntur ſuo oleo, quantumuis abundanti, qui præceptis dei non obediunt, deu.28 d
vt Vngat ſe lota pri⁹ pręcipit Noemi ipſi Ruth profecturæ ad Booz, vt coram ipſo inueniat gratiam, ruth 3 a
Vnguentariæ regum, 1.reg.8 c
¶ Vnitas fidei Chriſtianorū, ex eo prouenit, ꝙ Chriſtus in eis eſt, iohan.17 d
Vnitas ſpiritus in fidelibus primis, quorum cor vnum & anima vna erat, act.4 f
Vnitatem ſpiritus commendat Paulus Chriſtianis, epheſ.4 a

¶vt Vnum ſint Chriſtiani, precatur patrẽ Chriſtus, quo per eam vnitatẽ cognoſcat mundus ipſum fuiſſe ab ipſo miſſum, & Chriſtianos ab ipſo eſſe dilectos, iohan.17 d

vt Vnum eſſent Chriſtiani, Chriſtus claritatem & lumen euangelij dedit eis, iohan.17 d

Vnum ſumus omnes in Chriſto, ſiue Iudæus ſit, ſiue gentilis, ſiue mulier &c. galat.3 d

¶Vocat Adam deus, vt oſtendat ei peccatum ſuum, gen̄.3 b

Vocatur quater Samuel à deo, vt eſſet propheta ipſius, per quem loqueretur ad Iſraelitas, 1.regum 3 a

Vocanti ſe domino quid reſponderet, Samuelẽ docet Heli, 1.reg.3 b

vt Vocaret peccatores, venit Chriſtus, mat.9 b. marc.2 c. luc.5 f

quos Vocauit deus, ij ad ſalutẽ accedũt, act.2 f

Vocati tantum verbum euangelij recipiunt, & operantur iuxta illud, matth.20 a

Vocat Chriſtus ad ſe laborãtes & oneratos, peccata ſua ſentientes, vt pacem & animi trãquillitatem eis donet, matth.11 d

Vocati multi ad eccleſiam dei, vt in ea fidei opera faciant, at pauci electi, qui ſynceriter in ea operentur, matth.20 b.22 b

Vocati Iudæ, non guſtaturi cœnã Chriſti, & cognitione Chriſti prorſus deſtituendi, ac nihil euangelij percepturi, gentes autem contrá, luc.14 e

Vocatus ad ſequendum Chriſtum, ad annuntiãdum regnum dei, immobilis adhæreat Chriſto, nec mortui fide in Chriſtum deſtituti ſint illi curæ, nec miniſtret menſis, matth.8 c. luc.9 g. act.6 a

Vocauit ad ſalutem multos dominus, tam ex Iudæis, quàm ex gentibus, rom.9 c

Vocati ſumus à deo è tenebris diaboli in admirabile lumen dei, Chriſtum Ieſum, in ſortem & peculiarem poſſeſſionem, epheſ.1 b. in æternam ſuam gloriam, vt ſancti ſimus, vt virtutes & benignitates eius annuntiemus, ſequamúrque veſtigia eius, ſufferendo patienter tribulationes ad ipſius exemplum, vt tandẽ benedictionem hæreditate poſſideamus, 1.theſ.4 b. 1.pet.2 b d.3 b.5 c

Vocati ſumus à deo propria ipſius gloria & virtute, nõ propter opera quæ feciſſemus, ſed ſecundum quod propoſuerat ab æterno, 2.timoth.1 c. 2.petr.1 a. vt in parabola patriſfamiliàs ſeruos in vineam mittentis apparet, matth.20 a

Vocamur per prædicationẽ euangelij, electi ad ſalutẽ ab æterno, vt interne per ſpiritum ſanctum & fidem veram ſancti ſimus, 2.theſ.2 d

inter Vocatos ad fidem pauci humana ſapientia præditi, pauci potentes &c. 1.corint.1 d

Vocationem gentium & Iudæorum teſtimonijs prophetarum probat Paulus, rom.15 c

Vocationem noſtram certam eſſe demonſtremus per bona opera, quæ vocationis noſtræ ſigna ſint, 2.pet.1 b

vt Vocationis noſtræ brauium & præmiũ aſſequamur, vitam nimirũ æternã promiſſam per Chriſtum, adnitamur totis viribus, philip.3 c

¶Volatilibus cęli dat deus cadauera non cuſtodientium præcepta, deut.28 c

¶propter VOLVNTATEM SVAM creauit deus omnia, apoc.4 d. & ſecundum illius conſilium cuncta operatur, epheſ.1 b

Voluntati dei, & cordi omnia beneficia tribuit Dauid, quæ acceperat ab eo, 2.reg.7 c

Volumtati dei nemo poteſt reſiſtere, gen̄.50 c

Voluntas dei immutabilis, prouer.19 c

Voluntatem dei fruſtra conatur Achab effugere ſuo conſilio, 2.para.18 g

Voluntate dei venditum ſe fuiſſe AEgyptijs teſtatur Ioſeph, gen̄.45 b.50 c

Volũtas dei fuit occidere filios Heli, idcirco nõ audierunt patrem monentem, 1.reg.2 e

Voluntate dei diuiſum eſt regnum Roboam, 2.para.11 a

Voluntate dei inuiſit Ochozias Ioram, vt occidatur, 2.paralip.22 c

Voluntate dei traditur Amaſias in manus hoſtium, 2.para.25 f

contra Voluntatem dei non poteſt Balaam maledicere filijs Iſrael, nume.22 d

contra Voluntatẽ dei accipiens Achan de anathemate, lapidatur, ioſ.7 d

Voluntati dei ſe totum cõmittit Heli, audiẽs futuram ſui punitionem, 1.reg.3 d

Voluntas dei bona cognoſcenda & facienda, roma.12 a. epheſ.5 d

Voluntas præſcientiæ dei potius à nobis adorãda, quàm curioſius inquirenda, rom.9 d

non Volenti, neque currenti quicquam tribuendum, ſed deo miſerenti rom.9 c

iuxta Voluntatis ſuæ propoſitum, prædeſtinauerat nos deus adoptare ſibi in filios per Chriſtum: & quare, epheſ.1 a b

VOLVNTAS dei patris eſt, vt qui Chriſtũ viderit, & crediderit ei, habeat per ipſum vitam æternam, & ſuſcitetur per illum, iohan.6 d

Voluntas dei fuit, quòd Chriſtus ſemetipſum obtulerit, vt liberaret nos à peccatis & vitijs, quibus mundus hic obnoxius eſt, & ſeruiremus ei, galat.1 a

vt Voluntatem ſuam notam faceret nobis de⁹, miſit filium ſuũ, qui redimeret nos, & ſanguinem ſuum funderet in remiſſionem peccatorum, epheſ.1 b. vtque eam faceret, deſcendit Chriſtus, iohan.6 d

Voluntatem patris implere deſyderat Chriſtus, iohan.4 d

Voluntatem patris fieri vult: etſi ſecundum hominem recuſaret mortem Chriſtus, mat.26 d

Volũtas dei fuit & ita ei placuit, quòd per Chriſtum ſanctificaremur, & purgaremur à peccatis, heb.20 c. vt ſancti ſimus & mundi, 1.theſ.4 a.5 c. & benefaciẽtes obmuteſcere faciam⁹ imprudentium hoĩm ignorantiam, 1.pet.2 c

Voluntatem dei faciens, manet in æternum, 1.iohan.2 c

Voluntatem dei ſiquis cognouerit, & non fecerit, multis plagis vapulabit, luc.12 f

Voluntatem eius facientem, & ipſius cultorem exaudit deus, iohan.9 f

Voluntatem dei facientes, & Chriſti ſermonem audientes, perficientes ipſum ex animo, pluris facit & propinquiores illos agnoſcit Chriſtus, quàm qui ex carne & ſanguine ad eũ attinebant, vt mater & fratres, matt.12 d. mar.3 d. lucæ 11 c

Voluntatem dei qui fecerit, is Chriſtianus eſt, matth.7 c

Voluntatẽ dei implerũt Ioſue & Caleb, nũe.32 b

Voluntas bene agendi Chriſtiano adiacet, exẽplo Pauli, ſed repugnante natura vitiata, non poteſt eam perficere, niſi ſpiritu adiuuante, rom.7 d

vt Voluntatem dei agnoſcant Coloſſenſes, pro eis orat Paulus, coloſſ.1 b

vt Voluntatem ſuam impleat in nobis deus poſt vocationem ſuã, & opus fidei in virtute, orat Paulus, 2.theſſ.1 d. heb.13 d. Idem orat Epaphras pro Coloſſenſibus, coloſſ.4 c

Voluntate dei excæcati ſunt Iudæi apud ſemetipſos prudẽtes, ne euangeliũ reciperẽt. & eiuſdẽ volũtate paruuli ſui diſcipuli nullius pretij apud hoĩes, euãgelio crediderunt, matth.11 d

ex Volũtate dei & authoritate patris, & Chriſti nomine, fungitur Paulus munere apoſtolatus, 2.corinth.1 a. epheſ.1 a

Voluntati dei adſcribit Paulus, quòd Macedones ſua bona temporalia impartiti ſint in ſubſidia pauperum, 2.corin.8 a

Voluntati dei committendum quod facturi ſumus, nec fidendum vitæ noſtræ quæ vapor eſt iacob.4 d

Voluntati dei committit Paulus ſuũ iter ad Romanos & Corĩthios, & ſuam cum eis commorationem rom.15 g. 1.corin.4 d.16 a

Volũtas dei bona in omni tribulatione ſpectãda, iob.1 d

contra Voluntatem dei bellum ſuſcipientes Iſraelitæ, occiduntur, deut.1 g

Voluntas propria vitanda, eccl'i 18 d

Voluntaria dona exigit deus à populo ad conſectionem tabernaculi, exod.25 a.35 a

¶Voluptates huius ſeculi impediũt, ne qui verbum dei audierunt, fructum referant. luc.8 b

¶Vomere (vel vt alij volũt, ſtimulo bouis) percuſſit Samgar Philiſtæos, iudicum 3 d

¶Vota deo reddenda nume.30 a. deut.23 d

Vota varia, & redemptio eorundem, leui.27 a

Vota qui cogantur implere, nume.30 a

Votum vouet Iacob daturum ſe decimas ex omnibus quæ deus dederit ei, gene.28 d

Vouet Iephte ſe domino immolaturũ quod ſibi reuertenti à cædendis Ammonitis, primũ occurreret, iudicum 11 f

Vouet Iſrael ſe deleturũ vrbes Arad, ſi deus tradiderit eum in manus, nume.21 a

Voto ſiue iuramento conſtringit Saul populum ne quicquam guſtent ante victoriã, vnde accidit quòd populus laſſus comedit cũ ſanguine cõtra dei præceptum. 1.reg.14 d

Vouet Anna, ſi deus dediſſet ſibi filium, ſe illũ ipſi daturũ, quandiu eſſet ei vſui, 1.reg.1.b d

Vouere deo, pro ſanctificare deo, ſiue conſecrare, frequens eſt in Leuitici capite 26.

Votum Annæ, quo vouerat daturam ſe filium domino, quem dediſſet ſibi dominus, nõ fuit perpetuum, cum dicit, commodaui eum domino cunctis diebus quibus fuerit commodatus domino. nã quia Samuel leuita erat ex Caath, à 30 anno debebat miniſtrare ſecũdum legem dei, num.4. & à 50 anno eadẽ lex reddidit ipſum liberum, hiſtoria quoq; hoc declarat, dũ poſtea Samuelẽ deſcribit in Ramatha in poſſeſſione paterna habitãtem, & iudicẽ in Iſrael multis annis, 1.reg.1 d

Votum ſuũ implet Anna, dando deo filiũ ſuum Samuelem, quem ipſe ei dederat 1.reg.1 d

Votum ſuum oblaturus Elcana, id eſt voluntariam oblationem, quod vulgo dicimus deuotionem, aſcendit in Silo, 1.reg.1 c

Votum & ſacrificium mentiens Abſalom, quærit regnum patris, 2.reg.15 b

¶Vox dei audienda, exod.15 g. deut.13 a.27 b

Voci dei obediendum, vt viuamus longo tempore, deut.30 d

Vocem ſuam vt audiamus, cõuertit nos deus ad ſe per tribulationes, deut.4 e

Vocem dei audire nolunt Iſraelitæ, ſed increduli contemnunt, & puniuntur, deut.9 d

Vocem ſuam de cælo audire fecit Iudæos deus, docens eos, deut.4 f.5 c

Vocem dei in igne & tonitru loquentem Iſraeli ferre non valenti, datus eſt propheta Chriſt⁹ deut.18 c.

vt Vocem Moyſi audirent, crederẽntque ipſum à deo miſſum in liberationẽ populi, ſigna & miracula facit de⁹ coram Pharaone, & populo Iſrael, exod.4 c

Vocem pueri Iſmahelis exaudit deus, gene.21 b

Vocem eleuant ad deũ Iſraelitæ, flentes, & querentes deo, tribum Beniamin eſſe deſtructam iudicum 21 a

Vox non audiebatur cum Anna oraret, quæ in corde orabat, 1.reg.1 b c

Vocum nouitates fugiant doctores, & quæſtiones inutiles 1.timoth.6 b d

¶ Vpupam non comedebant Iudæi, deut.14 b

¶ Vrbes dari Leuitis à Moyſe præcipit deus, nume.35 a
Vrbes refugij, ad quas confugeret homicida qui inſciẽs occidiſſet, dari præcipit deus, nũe.35 b
Vrbium protector deus, 4.reg.19 g.20 b
Vrbs, cuius habitatores abducti ſunt a fiducia in deum, & conuerſi ad idola, iubetur à deo comburi, & habitatores occidi, deut.13 c d
¶ Vrias optimus vir nõ vult tempore belli, alijs pugnantibus, cum vxore dormire, 2.reg.11 b
Vrias ſacerdos, 4.reg.16 c
Vriam ab exercitu reuocat Dauid, vt cum vxore ſua dormiat, quo celaretur ipſius Diuidis adulterium: quod nollens Vrias, inſcius tamẽ adulterij, datis literis ad Ioab, cũ eis remittitur ad exercitum, & occiditur, 2.reg.11 b c
Vrias propheta ab Ioacim occiſus, iere.26 f
¶ Vrſum occidit Dauid virtute dei, 1.reg.17 d

¶ Vſuram capere poterant Iſraelitæ ab extraneis, non à fratribus, deut.23 d

¶ ab Vtero nazarꝫus fuit Samſon, qui non ſolum abſtinuit à vino & immundis, ſed etiã mater eo tempore quo geſtauit eum in vtero, abſtinuit, præcepto dei, iudicum 13 a
¶ ad Vtilitatem communẽ datur vnicuique ſpiritus manifeſtatio, non vt alijs præemineat, 1.corinth.12 a

¶ Vua Iudæorum, vua fellis, deut.32 e
¶ Vulpium caudis incenſis, Samſon ſegetes Philiſthinorum exurit, propter ereptam ſibi vxorem, & alteri traditam, iudicum 15 a
Vulpes foueas habent, Chriſtus non habet vbi caput reclinet, matth.8 c.9 g.
Vulpem, Chriſtus Herodem vocat, luc.13 g
¶ Vulturem non comedebant Iudæi, deut.14 b
¶ vt Vultum ſuum conuertat ad nos deus, orandum, nume.6 d
¶ Vuluam Annæ concluſerat deus, id eſt ſterilẽ fecerat, 1.reg.1 a

¶ Vxor prudens donum dei eſt, prouerb.19 b
Vxorem habeat vnuſquiſque ad vitandã fornicationem, 1.corint.7 a. & ibidem multa de vxoribus & viris,
Vxores adoleſcentes, quales eſſe debeãt, tit.2 a
Vxores viris ſint ſubditæ, epheſ.5 e.coloſſ.3 c. 1.petr.3 a
de Vxorum obedientia erga maritos Aſſueri regis edictum, eſther 5 d
Vxoris probæ officium docent Saram parentes eius, Tob.10 d
Vxor Iſaac Rebecca parat cibos marito quales illa nouerat eum velle, gẽ.27 b
Vxor diligenda, epheſ.5 d.coloſ.3 c.prouer.5 d
Vxorem ſuam vehementer amat Iſaac, ge.24 g
Vxorem aut filios qui plus quàm Chriſtũ amat, Chriſti diſcipulus & verbi miniſter eſſe non poteſt, matth.10 d
cum Vxore ſua iocatur Iſaac, gẽ.26 b
Vxori ſuæ adhæreat vir relicto vtroꝗ parente, gene.2 d
inter Vxorem & virũ ſummã, dei cõſtitutione, coniunctionem eſſe, docet Chriſtus, mat.19 a
Vxorem nõ licet repudiare, niſi ob ſolam adulterij cauſam, matt.5 e.18 b.marc.10. quod videtur diſcipulis difficile, matth 19 b
Vxorem ne accipiant de filiabus Chanaan filij Iſrael, prohibet deus, exd.34 b
Vxores alienigenas ducẽtes arguunt, malac.2 b
Vxores alienigenas a Iudæis ductas ægre fert Nehemias, 2.eſdr.13 d
Vxorem de filiabus Chanaan filio ſuo Iſaac nõ vult dari Abraham, gẽ.24 a
Vxores Eſau exaſperantes ſpiritum Iſaac & Rebeccæ, gẽ.26 g
Vxorem de filiabus Heth idololatris ne accipiat Iacob timet Rebecca: quod ne faciat præcipitur ei à patre ſuo Iſaac, gẽ.27 g.28 a
Vxorem de filiabus Philiſthijm accepit Samſon dei conſilio: quam aliàs non licebat accipere, ex incircunciſis natam, iudicum 14 a
Vxorem vt accipiat de cognatione ſua, præcipit Iſaac ipſi Iacob, gẽ.28 a
Vxorẽ ducentes, primo anno non ibant ad bellum, & omni munere vacabant, deut.24 b
Vxor patris non ducenda, deut.22 d
Vxores ſacerdotum quales eſſe debebant, leuit.21 b c
Vxoribus ſuis ne appropinquẽt, filijs Iſrael pcipitur, acceſſuris ad montem dei, exod.19 c
de Vxore non inuenta virgine, vel falſò à marito accuſata, ꝙ eam virginem non inuenerit, deut.22 b c
Vxorem quomodo deprehendere poſſit maritꝰ dormiſſe cum alio viro, nume.5 b
cum Vxore ſua dormit alienus, qui pꝛcepta dei non ſeruat, deut.28 c
Vxores ne plures habeat rex, ne auertatur cor eius à deo, deut.17 d
Vxores plures habuit Dauid, Abigail, Michol, Achinoam, 1.reg.25 g
Vxoris lachrymis victus Samſon, aperit propoſitionem quam ſodalibus ſuis propoſuerat: vnde iratus, relicta ea, reuertitur in domũ patris eaꝗ alterum ducit. iudicum 14 d
Vxori nimis credulus Phutiphar, ĩcludit Ioſeph in carcerem, gẽ.39 c
Vxor abducens à fide & fiducia in deum, occidenda, deut.13 b
Vxor Pilati conatur maritum diuertere à ſentẽtia ferenda in Chriſtum, matth.27 b
ab Vxore ſua Iezabela concitatus Achab ad malum, 3.reg.21 g
cum Vxore dormire non vult pius Vrias, alijs ſub dio pugnãtibus, & arca dei manente in tabernaculis, 2.reg.11 b
Vxor Lot in ſtatuam ſalis verſa, gẽ.19 f
Vxor Lot ſit nobis exemplo, quꝛ retro aſpiciẽs, ſalutẽ amiſit conuerſa in ſtatuam ſalis: ſic nos ſi poſt cognitum Chriſtum, incipiamus amare quæ ſunt mundi, & ſi ad ea quæ propter eũ reliqueramus, conuertamur, Chriſtus non nobis proderit, retro aſpicientibus, luc.9 g.17 g
Vxores Iacob conſulunt ipſi vt iuxta dei verbũ faciat, gẽ.31 b
Vxor Manue timentis mori quòd dominũ conſpexiſſet, conſolatur maritum ſuũ, dicens non timendam ei eſſe à deo mortẽ qui holocauſtũ ab eo oblatum, gratum habuiſſet, iudicũ 13 d
Vxorem accipit Moyſes Sephoram, exod.2 d
Vxorem ſuam remiſerat Moyſes cum ingrederetur ad Pharaonem, & liberaret populum, exod.18 a
Vxori prophetæ viduæ, pauperculæ multiplicat Eliſeus oleum, quo diuẽdito illa creditoribus ſatiſfacit, & ſupereſt vnde viuat, 4.reg.4 a
Vxores duas habet Elcana, quarum alteram Annam diligit, 1.reg.1 a
Vxores plures habuit Gedeon, ex quibus ſeptuaginta filios ſuſtulit, iudicum 8 g
propter Vxorem ſibi ablatam, & alteri traditã, Samſon incenſis vulpium caudis ſegetes Philiſthinorum exurit, iudicum 15 a
Vxor Samſon a Philiſthæis comburitur, ꝙ ipſe illorum ſegetes combuſſiſſet, iudicum 15 b
in Vxorem eã ſibi accipi à patre & matre vult Samſon, quæ ſibi inter Philiſthæas placuiſſet, iudicum 14 a
Vxorẽ ducente Samſone, celebratur cõuiuium, iudicum 14 c
Vxor Phinees prægnans, audiens arcam dei captam, incuruat ſe, & parit, 1.reg.4 d
Vxores Dauidis captiuæ, 1.reg.30 a
Vxores Salomonis 700 3.reg.11 a
Vxor cuiuſdam Leuitꝛ fornicata, relicto marito reuertitur in domũ patris: quam vir inſecutus recõciliãtur inuicẽ, qui cũ diuertiſſent in Gabaa, ea abuſiſũt Gabaonitæ, ita vt morereť: mortuámꝗ in partes duodecim diſcidit maritus mittens duodecim tribus Iſrael, iudic.19
Vxores & concubinas accipit Dauid in Ieruſalem, 2.reg.5 c

Z

Zabulon filius Iacob ex Lia gene.30 c
Zabulon benedicitur, gen.49 b.deu.33 c
Zabulon hæreditas, ioſ.19 a
Zabulon filii gene.46 b
Zabulon non expulſos Chananæos facit tributarios, iudicum 1 f
¶ de Zacchꝛo publicano & peccatore, apud quẽ Chriſtus voluit hoſpitari, cui ſalus facta ob fidem in Chriſtum, poſtquam omnia reſtituit ſi quem defraudauerat luc.19 a
¶ Zacharias ſuccedit Ieroboã patri ſuo: qui occiditur à Sellum 4.reg.14 g.15 b c
de Zacharia patre Iohannis Baptiſtꝛ, quomodo mutus effectus, non credens deo promittenti filium Iohannem, tandem liberatur à vinculo linguꝛ, & ſpiritu ſancto repletus, prophetat & deum laudat. luc.1 a b f
Zachariæ canticum, luc.1 f
Zachariæ filii Addo, & Aggæi adhortatione reædificatur templum, 1.eſd.5 a
Zacharias filius Barachiæ monet populum, vt cõuertatur ad dominum, & parentum ſcelera vitet, zacha.1 a
Zacharias propheta filius Ioiadꝛ, regis Ioas iuſſu interficitur, 2.para.24 f
Zacharias ſuccedit Ieroboã patri ſuo in regno Iſrael. 4.reg.14 g
¶ Zambri occiſo Ela domino ſuo, regnat pro eo ſuper Iſraelem, 3.reg.16 c
Zambri delet omnẽ familiam Baaſæ iuxta ſermonem domini, 3.reg.16 c
Zambri contempto à populo, ſubſtituitur Amri in regem ſuper Iſraelem 3.reg.16 d
Zambri comburit ſeipſum, 3.reg.16 d
¶ Zara Iudæ naſcitur è Thamar, Gene.38 g

¶ Zeb princeps exercitus Madianitarum, occiditur ab Iſraelitis, iudicum 7 g
¶ de Zebedꝛi filiis, qui à dextris & ſiniſtris eius vt ſederent, petebant à Chriſto, matt.20 c
¶ Zebee regem Madianitarum comprehenſum occidit Gedeon iudicum 8 e
¶ Zebel princeps ciuitatis Sichem iudic.9 d
¶ Zelotes nomen dei, qui non patiť vt alii fidamus, q̃ ſibi ſoli, exod.20 a.34 b
Zelotypa mulier & ebrioſa, eccľi 26 b
Zelotypiæ lex nume.5 c
¶ Zelpha ancilla Liæ concipit, & parit filium Aſer nomine, gene.29 c.30 b
¶ Zelus dei in impios, non timentes ipſius maledictiones deut.29 c
Zelus Moyſi aduerſus filios Iſrael, vitulum aureum colentes, exod.32 f
Zelus Phinees ꝓ deo ſuo in ſcortãtes, num.25 b
Zelꝰ, inuidia, & dolor Eliæ, ꝙ derelicto dei veri cultu, conuerſus eſſet Iſrael ad idola, 3.re.18 d
Zelus Iehu pro deo, quando occidit omnes ſacerdotes Baal, 4.reg.10 d e

¶ in Ziph deſerto moratur Dauid, 1.re.23 b c
Ziphæi produnt Dauidem, 1.reg.23 c.26 a
¶ Zizaniorũ parabola, malos & hypocritas eſſe in eccleſia bonis permiſtos, & fidelibus docet Chriſtus, nec ante finem mundi extirpandos matth.13 d

¶ Zomzõmim gigantes à deo expulſi, deu.2 d
¶ Zona pellicea accictꝰ renibꝰ Elias, 4.re.1 b
¶ Zorobabel & Ieſus filius Ioſedech, excitati à dño, opus tẽpli aggrediuntur, aggæ.1 d
Zorobabel & Ioſue ædificant altare, 1.eſd.3 a
Zorobabel typus Chriſti aggæ.2 d
Zorobabel commendatio eccľi 49 c

FINIS

PARISIIS
EXCVDEBAT ROBERTVS
STEPHANVS IN SVA OF-
FICINA. ANN. M.D.XXXII.
VIII. IDVS NOVEMB.

IL EST DEFENDU PAR lettres patẽtes du Roy noſtre ſire, a tous Imprimeurs, Libraires, & Marchans, de non imprimer en ce Royaulme, ou expo ſer en vente ce preſent liure dedans ſix ans a venir. Sur les peines contenues au priuilege ſur ce depeſche. Si ce neſt par conge & permiſſion de celuy qui a eu la charge de le faire imprimer de par ledit Seigneur.